ACTA

SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY ET SOC., VIA GARANCIÈRE, 5

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVII

ACTA
SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

GODEFRIDO HENSCHENIO ET DANIELE PAPEBROCHIO

FRANCISCO BAERTIO ET CONRADO IANNINGO

E SOCIETATE JESU

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

JUNII TOMUS QUINTUS

CONTINENS DIES XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV

PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1867

JOSEPHO

ROM. IMPERATORI

SEMPER AUGUSTO

AUSTRIACO, CLEMENTI,

PIO, FELICI,

VICTORI.

Quartum de Actis Sanctorum Junii Tomum, Augusti Romanorum, Germaniæ et Hungariæ Regis nomini, Tuo inquam, Augustissime Josephe, non ita pridem inscriptum ; subsequitur nunc in lucem quintus ; qui viam sibi per Tomum priorem usque ad solium Majestatis Tuæ apertam conspiciens, properat eodem etiam ipse ; cupidus gratulari Majestati Tuæ novum gloriæ incrementum et salutare Imperatorem. Eo quippe Te, post editum Tomum quartum, constituit firmavitque divina Bonitas honoris ac venerationis gradu, ut altior, quo ascendas, in terris nullus sit. Adducit idem Tomus, tamquam stipendiarius Majestati Tuæ, novum subsidium e cœlesti militia Sanctorum, qui et acquisitum gloriæ culmen Tibi potentia sua tueantur inter mortales in terris, et ad gloriam in cœlo sempiternam ducant exemplis suis, et sublevent sua virtute. In his sunt, qui præliando hic prælia Domini, cœlum victores ingressi sunt; in his qui per terrenos honores gradum fecerunt sibi, monstraveruntque posteris, ad gloriam cœlestem ; in his, qui sago togæque idonei, suos sua manu defenderunt in bello, et æquis legibus moderati sunt in pace ; pacemque acquisiverunt ipsi æternam. Atque hæc Tua quoque sunt opera, Augustissime Imperator, quæ incrementa quotidie capiunt, perficienturque exemplis Sanctorum in perfectum diem. Fit item mentio hoc in Tomo multorum, qui vinculo sanguinis Majestati Tuæ conjunguntur. Hos inter eminent, sanctissimæ vitæ et Instituti Sorores tres, Reginæ ac Virgines, Magdalena, Margarita, Helena, Ferdinandi I Imperatoris lectissimæ filiæ, Maximiliani II Imperatoris sorores ; Rudolphi II, Mathiæ, et Ferdinandi II, successive Imperatorum, amitæ ; Ferdinandi III Imp. proamitæ; Leopoldi Ignatii, piissimi parentis Tui, abamitæ ; Tuæque ipsius, Augustissime tot Imperatorum (ut de antiquioribus taceam) Successor, atamitæ : quæ, consentientibus Augustissimis Patre ac Fratre, nobilissimum sibi condide-

runt parthenonem Halæ in Tyroli, ubi, institutam a S. P. Nostro Ignatio Societatem, qua licet, æmulatæ, sub filiorum ejus moderamine obedientissimam et Angelicam in terris duxerunt vitam, eamque sancta clauserunt morte. Harum Institutum imitatæ sunt tres aliæ Sorores Virgines, ex consanguinea Tibi Gonzaghiorum, Mantuæ Ducum, Familia ; neptes B. Aloysii Gonzagæ ; Cynthia, Olympia, Gridonia, quæ et ipsæ istiusmodi Parthenonem Castellione Stiverorum in Paterno Principatu fundaverant ; et omnes transacta sancte vita, multos post mortem annos, incorrupto corpore (uti animo fuerant) inventæ sunt, et nunc seorsim decenter servantur. Harum patruus, B. Aloysius prædictus, ex eadem, consanguinea Majestati Tuæ familia, e Principe Religiosus Societatis Jesu factus, pacem bello prætulit, et mirabilis inter dissidentes Pacificator evasit. Nata fuerat inter Gonzaghios, Vincentium Mantuæ Ducem, et Rudolphum Principem Castellionis, Aloysii fratrem, tam gravis simultas, ut in apertam vim eruptura timeretur propediem. Adhibiti fuerant Pacificatores multi, etiam Principes viri et feminæ, sed nihil de pace ad animum admittebat Dux. Tandem evocatur Roma Aloysius Mantuam, primoque cum Duce congressu, licet juvenis esset, non amplius viginti et unius annorum, ita ejus conciliavit animum fratri, ut quidquid antea sibi Dux volebat deberi, illico id Principi cederet, ipsumque ab Aloysio adductum admitteret ad mutuum amplexum, cujus ne nomen quidem antea ferre æquo animo sustinebat. Hunc eumdem Pacificatorem, jam sanctum ac potentiorem in cœlo (quem oro, omnibus hoc luctuoso belli diuturni tempore Pacifica consilia inspiret) ad Te, augustissime Imperator, Tomus hic noster primum, et solum hoc titulo, adducit ; quia tu pacis bellique arbiter in mundo post Deum præcipuus es. Te deliniat ille, ut injuriarum immemor, pacem concedas omnibus, qui Majestatem Augustissimi Parentis Tui sanctæ mem. Leopoldi, tuamve immerito læserunt. Inter feras belluas CORPORA MAGNANIMO SATIS EST PROSTRASSE LEONI. Cur idem non sufficiat Aquilæ, Volucrum Reginæ? Pacem poscunt boni omnes, nosque imprimis Belgæ, qui theatrum belli tot jam annis præcipuum sumus et ingemiscimus ; interque alios eam petunt incolæ Antuerpienses in Marchionatu Sacri Imperii Romani ; et nos cum illis,

SACRATISSIMÆ MAJESTATIS TUÆ
AUGUSTISSIMO NOMINI

Devotissimi Clientes
CONRADUS **JANNINGUS**
ET AUCTORES **COLLEGÆ**
E SOCIETATE JESU.

SYNOPSIS

SYNOPSIS ACTORUM

TOMI QUINTI

Hic Tomus, diem vigesimum Junii et quatuor sequentes complexus, continet Acta Sanctorum nominatorum, CLXI; Anonymorum; certo numero definitorum, ultra quinque millia; ad alios Tomos, vel jam excusos, vel deinceps excudendos relatorum, CCXV; et aliorum XC omnino prætermissorum, donec de publico et legitimo eorumdem cultu constet, ultra simplicem Beatitatis titulum, a nonnullis, liberalius quam nunc permittat Ecclesia, tributum. Adduntur, de more, Indices sex; Alphabeticus Sanctorum, Chronographicus, Historicus, Topographicus, Onomasticus, et Moralis.

In istis Primas partes tenet, sanctitatis et ætatis titulo, *Joannes, Prodromus et Baptista Christi, a pag.* 687 *ad* 691. Ejus historia, ex Evangelio certius noscenda, explicatur; expensis ac rejectis hallucinationibus Josephi Judæi, multa falsa circa Herodem ejusque familiam commenti. Quæritur etiam Nativitatis, Decollationis, et Sepulturæ locus: explicatur cultus in Ecclesia, tam Orientali, quam Occidentali, diebus variis. Proponuntur historiæ inventi translatique sæpius Capitis, aliarumque ejusdem sancti Reliquiarum, pluribus locis celebrium; puta brachiorum, manuum, digitorum; ac cinerum Genuæ: nec non Apparitiones quædam et miracula celebriora. *Joanni* succedunt Apostolorum Discipuli, dicti etiam ipsi *Apostoli* apud Græcos; in quibus *Tertius, Jesus Justus, et Artemas*, ex Paulinis Epistolis noti. Ceteri in hoc Tomo Sancti possunt ad tres Status reduci, ut sequitur.

AD ECCLESIASTICUM.

Hyginus, Papa Romanus et Martyr: et ex Romano Clero *Presbyteri* duo; *Novatus*, Frater S. Timothei Presb. non item SS. Praxedis et Pudentianæ Virginum *Joannes*, etiam Martyr, cujus Romæ caput, occasionem minus recte sentiendi dedit vulgato errori, de capite Baptistæ illuc allato. Romanis accedat *Felix Presb. M.* prope Sutrium in Tuscia: majori etiam jure *Venerab. Jacobus de Vitriaco*, ex Episcopo Acconensi Card. et Episcopus Tusculanus; post Vitam Mariæ Oigniacen. ab ipso scriptam, laudatus; et *Aloysius Gonzaga, Clericus Societatis Jesu*, in Collegio Romano, etiam iconismis illustratus; quibus repræsentantur prima ejus Communio, de manu S. Caroli Borromæi suscepta; et effigies, Castellione a viventis ore expressa; aliaque, Romæ olim cum multis miraculis sculpta; nec non novum in ecclesia Ignatiana altare. Actis, *a pag.* 726 *ad* 1027 deductis, præmittitur Commentarius de familia, et cultu Beati successive aucto, atque Canonizationi proximo. Sequitur *Vita*, ab Hieronymo Plato, et Virgilio Cepario, scriptoribus S. J. composita, a C. J. ex Processibus articulatim confirmata; tum ex iisdem Processibus *Miracula*, legitime probata; nec non ex Processibus aliis, per diversa loca formatis; ac denique ex authenticis Vulturenæ Vallis, ubi viget celeberrimus Beati cultus. Adduntur Elogia trium ejus neptium, Fundatricum Collegii Virginum Jesu, *Cynthiæ, Olympiæ, Gridoniæ.*

Episcopi per Italiam, Ticinenses seu Papienses duo, *Ursicinus* et *Landfrancus:* hujus dantur *Vita et Miracula ex MSS.* Veronensis, Blasius; Comensis apud Insubres, *Exuperius;* Nolanus, *Paulinus* cum *Vita*, breviter ab Uranio coævo; prolixe, a Francisco Sacchino S. J. Scripta. Sequitur *Appendix de tribus Paulinis;* videlicet, *Juniore*, primi successore immediato, et *Tertio*, post illos famoso propter Captivitatem Wandalicam, ex charitate in Africa toleratam pro filio matronæ nobilis, ut refert S. Gregorius; PP unde reversus cum triumpho, annue recoli solito, videtur Beneventi obiisse; prioribus duobus Nolæ sepultis, quod testantur visendæ ibi marmoreæ arcæ, et quæ eorum habentur ac distinguuntur scripta. Ex his nominatus *Paulinus tertius*, verosimiliter est, quem Benevento, cum corpore S. Bartholomæi Apostoli, accepisse gloriantur Romani. Addi possunt *Episcopi Nicetæ* duo; alter Aquileiæ; alter Romatianæ civitatis in Dalmatia, Paulini Nolani hospes; sub Dominio Venetorum ambo.

Per Galliam et Hispaniam *Episcopi, Raymundus* Rothensis, qui et Balbastrensis. In Gallia *Archiepiscopus* Bituricensis *Radulfus.* Acta, a Mabilione collecta. *Episcopi;* Tullensis, *Jacobus;* Cameracensis, *Lietbertus*, cujus *Vita, auct. Rodulfo coævo ex MSS.* datur; Augustodunensis, *Simplicius;* Sagiensis, *Latirinus;* Venetensis in Armoricis, *Bilius M.* In Campania Gallica, *Leodegarius Presbyter?* Acta; Vita et Translationes ex MSS. *Gobanus* item, *Presbyter Hibernus*, Martyr in Francia, *Vita ex MSS.*

Per utramque Germaniam *Archiepiscopi;* Salisburgensis, *Eberhardus;* Vita a discipulo scripta? Magdeburgensis, *Adalbertus;* Vita a Mabilione collecta. Tungrenses in Belgio *Episcopi* duo, *Maximinus et Martinus;* Tervanensis, *Bainus.* In Hollandia Velsenæ, *Engelmundus Presb.* et prope Namurcum *Walherus M.* Pastor Onhayæ; ejus tumba et Reliquiæ iconismis expressæ. In Westphalia, Parthenonis Vrundenbergensis Fundatores, *Bertholdus et Menricus* fratres, Canonici; hic secularis, ille Præmonstratensis.

EX STATU MONASTICO.

Joannes de Mathera, Fundator Ord. Pulsanensis in Apulia; *Vita*, a coævo; ubi et de variis Sanctis hujus nunc extincti Ordinis. *Abbates;* Bobiensis, *Theodulfus;* in Armoricis, *Mavennus;* S. Crucis in Normannia, *Leutfredus; Vita*, ab ejus Monacho: *Petrus*, Prior Juliacensis: *Ericus*, Monachus et scriptor Autissiodori; ambo Ord. Bened. *Eremitæ et Solitarii;* in Farne, Angliæ insula, *Bartholomæus; Vita ex MS.* Tude in Gallicia, *Joannes Portuensis;* Transaliaci in Gallia, *Lupicinus*, ex Greg. Turon. *Aaron* in sui nominis insula, prope littus Armoricæ; *Ivanus*, prope Pragam in Bohemia. Accedit præclarum sexus feminei ornamentum. *Etheldreda*, Regina et Abbatissa, Fundatrix Elyensis in Anglia, *a pag.* 417 *ad* 492. Habentur de ea, *Compendium Vitæ*, ex Beda; *Vita et Miracula* lib. 3, auctore Thoma, Monacho Elyensi; *Analecta* ex MSS. chronicis Monasterii.

Huc etiam faciunt duæ Virgines Beginæ; *Christina Stumbelensis*, diœc. Colon., Christina Hasbanica, quæ *Mirabilis* vulgo audit, etiam mirabilior, Ordinis Prædicatorum devota: *Vita et Miracula* dantur libris sex ex MSS. *a pag.* 232 *ad* 384, auctoribus,

ribus, primum Petro de Dacia Ord. Præd. deinde Joanne, Scholarum Stumbelensium Magistro, et ipsamet in suis ad Petrum in Dacia absentem Epistolis: denique *Vita brevior* meliusque ordinata, auct. Anonymo. Begina quoque fuit *beata Maria*, servata in conjugio virginitate, vidua Nivellensis; a diuturno autem, post mariti obitum, apud Oigniacum domicilio et cultu, dicta *Oigniacensis*. Ejus *Vita* datur, scripta a Jacobo de Vitriaco, Canonico Regulari, postea Episc. Cardinali; cum *Supplemento* Nicolai Cantipratensis, etiam coævi, *a pag.* 542 *ad* 586: et sequitur ipsius Sanctæ solennis translatio.

EX STATU SECULARI.

Martyres Romani plurimi, ob imputatum iis a Nerone incendium Urbis, diversimode. nec uno die necati. Ibidem Romæ, *Festus et Lucia*, cum Sociis XXII: *Albinus*, inde Coloniam translatus, deinde cum *Albano*, vel Moguntino, vel Britanno confusus. De Britanno agitur *a pag.* 75 *ad* 80, et ex Britannia numquam, ac ne quidem ad Ely, translatus fuisse monstratur.

Extra Italiam *Martyres, Zeno et Zenas* in Arabia; *Septem Fratres*, in Armenia; *Rogatus*, in Africa. His addat qui volet, X *millia Crucifixorum*, in monte Ararath, et MCCCCLXX in Palæstina sub Chosroe mactatorum: utrorumque *Acta* dantur et operose expenduntur, pro Lectoris arbitrio recipienda vel rejicienda. Ego nihil illis fidere ausim; nec scio an plus fidei dandum Actis *bis mille Martyrum*, Verolamii in Anglia cum Albano et Amphibalo, trucidatorum, ut fertur. Tutius credideris *Martyribus* DCCC, *civibus Antiochenis in Syria*, cum *Juliano, Gonzalo et Grapto* passis; aliisque LXXXIV, Nicomediensibus in Bithynia. Varios etiam suggerit Hagiologium Habassinum metricum, passos vel in Ægypto, vel in Habassia. Accedant, *Julianus M.* Arimini Patronus, trans mare Hadriaticum super aquas in grandi arca appulsus, distinguendus ab Anazarbeno in Cilicia; *Agloardus et Agilbertus MM.* prope Parisios; et *Frisius*, in Aquitania.

Confessores laici pauciores occurrunt: videlicet, *Gerasimus*, civis Laurentinus in Calabria; *Hidulphus, Dux* in Belgio; et *Joannes*, Opilio in Artesia.

Ex muliebri sexu, Virginitatis lilium cum palma Martyrii conjunxisse reperiuntur in hoc Tomo; *Agrippina Romana*, in Siciliam transgressa; et *Demetria*, soror S. Bibianæ, Romæ. Alibi, *Gemma*, in Aquitania; et *Ida*, Gandavi in Flandria. *Non Martyres;* In Hispania, *Florentia*, soror S. Isidori; *Iduberga* in Anglia, Winocibergas in Flandriam traducta; *Consortia*, Cluniaci; *Aprincia*, Metis; *Sicildis* in Normannia; *Rotrudis*, in Belgio.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDROBELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 *Decembris* 1692, *et* 19 *Junii* 1694, *Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi Typographos et Bibliopolas, qui, ad quorumcumque aliorum exclusionem, soli imprimere ac reimprimere possint libros et opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Quod ipsum cum etiam sua Cæsarea Majeidem valere voluerit in ditionibus S. R. Imperio subjectis;*

Ego infrascriptus, S. J. per Flandrobelgicam Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali MICHAELE ANGELO TAMBURINO *concedo Petro Jacobi facultatem imprimendi, et per se aliosque vendendi Tomum V de Actis Sanctorum Junii, collectis et illustratis per Godefridum Henschenium p. m. Danielem Papebrochium, Franciscum Baertium, et Conradum Janningum, Societatis nostræ presbyteros Theologos. In quorum fidem hasce manu nostra subscriptas, consuetoque officii sigillo munitas, dedi Antuerpiæ. anno* 1707, 18 *Martii.*

ISAACUS DE BRUYN.

SUMMA

PRIVILEGII REGII

Regiæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Danielis Papebrochii e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem,

eorumdem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat : qui secus faxit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat. *LOYENS*

Et Ego Daniel Papebrochius, Societatis Jesu, Petro Jacobs, *Typographo Antuerpiensi, permitto, ut Tomum V de Actis Sanctorum Junii, indultu meo pridem imprimi cœptum ab ejus matre, vidua Henrici Thieullier, et nunc ab ipso absolutum, sub suo unius nomine publicet. Datum Antuerpiæ,* IV *Idus Martii,* MDCVII.

APPROBATIO

ORDINARII

Prodit tandem, strepentibus licet adhuc circum armis, dudum desideratus a multis, Tomus V de Actis Sanctorum Junii, Auctoribus Godefrido Henschenio p. m. Daniele Papebrochio, Francisco Baertio, et Conrado Jannnigo, Societatis Jesu Sacerdotibus Theologis. Quisquis noverit, hunc laboriosi, Ecclesiæ Catholicæ utilissimi, et eruditis laudatissimi operis de Actis Sanctorum, Tomum, esse vicesimum secundum ; a me illum hic laudari non expectet, sed approbari, ut in lucem exeat : quod hisce lubens facio. Antuerpiæ die X *Martii* MDCCVII.

P. v. HALMALE
Archidiaconus Antuerpiensis et Librorum Censor.

PROTESTATIO AUCTORUM

Quod ante prægressos quinque menses identidem sumus protestati, nos in hoc de Actis Sanctorum opere servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones ; neque nostris, aliorumve huc referendis Commentariis aliud pondus tribui, quam est historiæ, ab hominibus errori obnoxiis scriptæ; idem ante hunc quintum Tomum Junii denuo protestamur.

INDEX

AD TOMUM QUINTUM JUNII

INDEX SANCTORUM

D

E

 et

L

M

Primatis

S

T

U

V

W

Z

INDEX

INDEX CHRONOLOGICUS

AD TOMUM V JUNII

Quia in hunc Tomum incidit Nativitas Præcursoris, eaque occasione cætera ejus festa tractantur, et simul pleraque Capita Historiæ Evangelicæ attinguntur; placet hunc Indicem inchoare a summaria quadam ejus chronologia; supponendo communiorem, et inter eruditos Francos nunc receptiorem sententiam, de an. Mortis Christi, obitæ an. vitæ ejus simul et vulgaris æræ XXXIII. *Et quamquam dies Nativitatis Dominicæ pro* XXV *Decembris nulla certa probetur ratione, utpote primis seculis admodum dubius; eum nihilominus supponemus, et reliquorum mysteriorum dies, juxta receptum in Ecclesia morem producemus.*

970

XI SECULUM.

XII SECULUM.

XIII SECULUM.

XIV SECULUM.

XV SECULUM.

XVI SECULUM.

XVII SECULUM.

XVIII SECULUM.

ACTA

ACTA SANCTORUM

JUNII TOMUS QUINTUS

DIES VIGESIMA

SANCTI QUI XII KALENDAS JULII COLUNTUR

Sanctus Novatus, Presbyter Romæ.
S. Methodius Martyr, Episcopus Patarensis in Lycia.
S. Asyncritus, et Socii, } Martyres Constantinopoli honorati.
S. Maximinus, Episcopus Tungrensis in Belgio.
S. Paulus, S. Cyriacus, S. Paula, S. Feliciana, S. Thomas, S. Felix, S. Emilius, } Martyres Tomis in Scythia.
S. Vitalis, S. Crispinus, S. Martyria, } Martyres
S. Gemma, Virgo et Martyr, in Santonensi Aquitaniæ Provincia.
S. Arius sive Macarius, S. Asterius, } Episcopi Petræ utriusque in Palæstina et Arabia.
S. Latuinus, Episcopus Sagiensis in Normannia.
S. Silverius, Papa et Martyr, in Palmaria Pontiarum insularum una.
S. Florentina, Virgo in Hispania.
S. Avatia, in agro Bellunensi Dominii Veneti.
S. Gobanus, Presbyter et Martyr, in Gallia.
S. Aldegundis, Virgo Trunchinii, prope Gandavum in Flandria.
S. Ida, Gandavi in Flandria.
S. Bainus, Episcopus Teruanensis et Abbas Fontanellensis.
S. Iduberga, Bergis S. Winoci in Flandria.
S. Adalbertus, Archiepiscopus I Magdeburg. Ordinis S. Benedicti.
S. Joannes a Mathera, Abbas et Fundator Ordinis Pulsanensis in Monte Gargano.
B. Bertholdus, B. Menricus, } Canonici, Fundatores Urundebergenses in Westphalia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

Opera et studio R. P. Godefridi, Henschenii piæ memoriæ, nisi litteræ appositæ margini aliud indicent.

Paulus Presbyter Concordiensis *in Lusitania, cui S. Hieronymus Vitam S. Pauli primi Eremitæ miserit cum Epistola, quam Fl. Dexter recitat, sed supposititiam supposititius ipse, ut plenius dicetur in Supplemento ad Vitam ipsius* S. Pauli xv Januarii.

S. Genulphus Episcopus *indicatur in MS. Romano Ducis Altempsii, et in Coloniensi apud Carmelitas servato. Idem* Officio trium lectionum *celebratur in Breviario Bituricensi anni* 1625 *referturque in MS. Coloniensi S. Mariæ ad Gradus necnon a Bellino auctiore Parisiis anno* 1521, *et Maurolyco. In Actis prioribus* S. Genulphi *lib.* 2 *num.* 13 *dicitur hoc die corpus transpositum in sancti Salvatoris Monasterio, quod etiam confirmatur in Miraculis ad Acta posteriora num.* 19. *Quæ omnia accurate sunt illustrata* xvii Januarii,

S. Caducanus, Episcopus Benchorensis in Wallia, *memoratur a Camerario in Menologio Scotico. De eo inter Prætermissos egimus* xx Januarii.

S. Sulpitii Episcopi Translatio Reliquiarum, *anno* 986. *Gislenopolim facta, refertur inter Acta edita* xxvii Januarii.

Translatio corporum Sanctorum Binchium ex ecclesia Lobiensi, *anno* 1409 *facta, recolitur a Ferrario et Saussayo. Singulorum dies natalis servatur :* Vulgisi, Episcopi et Abbatis, iv Februarii.
Amolwini Abbatis, vii Februarii.
Ursmari, Episcopi et Apostoli Theoraciæ et Flandriæ, xviii Aprilis.
Ermini, Episcopi et Abbatis, xxv Aprilis.
Theodulphi Episcopi, xxiv Junii.
Hidulphi Ducis, xiii Junii.
Abelis Archiep. Remensis, ii Augusti.
Amelbergæ Viduæ, x Julii.

S. Fœlanus submersus, a S. Attracta suscitatus, *dicitur a Colgano hoc die coli. Alia non occurrunt, quam quæ in Vita S. Attractæ habentur num.* 12 *Annotatione A die* ix Februarii.

S. Edouardi Regis et Martyris Translatio *indicatur in pluribus Martyrologiis, itemque in Anglicano Missali MS. quod accepimus post editam ejus Vitam,*

tam, XVIII Martii

D. P. S. Archibaldi Abbatis Translatio *inscripta est in Menologio Scotico Camerarii. De illo inter Prætermissos egimus,* XXVII Martii.

S. Gabrielis Archangeli dedicatio Ecclesiæ in Monasterio Naklon, *inscripta Hagiologio metrico Habessinorum. Colitur ipse a Latinis* XVIII Martii.

S. Georgii Martyris allatio Reliquiarum ad Monasterium Aquiscinctinum, anno MC facta, *referenda ad* §. VI *ante ejus Acta* XXIII Aprilis.

S. Vitalis, pater SS. Gervasii et Protasii, *refertur in MS. Coloniensi S. Mariæ ad Gradus: de filiis pridie hujus diei actum : de* S. Vitale XXVIII Aprilis.

Ludovicus Pius Imperator *hoc die mortuus an.* 840 *Corbeiæ Saxonicæ fundator, ibidem cum titulo* Sancti *statuam habet in altari inter alios loci Patronos ac Sanctos, uti dicitur in Comm. de S. Stephano Upsalensi* 2 *Junii num.* 15. *De ejus aliquo cultu Metis, communi cum matre* B. Hildegardi, *egimus ad hujus Vitam* §. 1. *Comment. prævii* XXX Aprilis.

D. P. S. Patricii Martyris Romani *insignes Reliquiæ, an.* 1643 *donatæ Teresanarum Viennensium Ecclesiæ, hoc die coluntur Officio semiduplici ; sicut diximus, ubi simul de reliquo ibidem thesauro sacro* S. Fabii *et sociorum,* XXI Maji.

S. Itisbergæ Virginis translatio *indicatur a Saussayo, uti diximus ad diem natalem,* XXI Maji.

S. Helenæ Virginis Translatio Autissiodori *profertur a Saussayo, uti indicavimus etiam ad ejus Acta,* XXII Maji.

D. P. S. Joannis Abbatis in Monasterio Parmensi *Natalis hoc die notatus in Kalendario Sanctorum ad seculum* V *Benedictinum spectantium, idemque hic dies ad singulas paginas Vitæ prænotatur. Interim in ipsa Vita dicitur obiisse* XI Kal. Junii; *et operis illius collector Mabilio in Observationibus præviis num.* 4 *Natalem illum statuit. Evidens ergo hic sphalma est non Mabilionis, sed alterius cujusdam Amanuensis, minus attenti ad nomen mensis numerumque diei. Interim hac occasione disco extare Historiam translationis anno* 1588 *celebratæ, auctore D. Andrea Leucio, quam operæ pretium sit una cum Vita anno* 1642 *excusa, nobis mitti pro supplemento, ad diem quo vitam antiquam illustravit Henschenius,* XXII Maji.

S. Jovinus, Presbyter et Confessor, *indicatur in MS. Romano Ducis Altempsii. Est ex eodem MS. nobis relatus inter Sanctos Pictavienses* I Junii.

S. Daria, Martyr Atinæ, soror SS. Nicandri et Marciani Martyrum, *memoratur a Ferrario in utroque Catalogo. Nos de ea una cum fratribus egimus,* XVII Junii.

S. Josephus Anachoreta *memoratur in MSS. Synaxariis Claromontano et Taurinensi, qui* Joannes *appellatur in MS. Mediolani. Varia ejus axiomata ex Vitis Patrum dedimus* XVII Junii.

D. P. Zosimus Miles Martyr *sub Trajano, in Pisidia, relatus in Synaxario MS. Collegii nostri Parisiensis, in Menæis est* XIX Junii.

Odo Episcopus Cameracensis *indicatur a Menardo. Vitam ejus illustravimus* XIX Junii.

Inventio et Translatio Χιτώνων καὶ περιβολαίων, tunicarum et opertoriorum Sanctorum Apostolorum et Evangelistarum Joannis et Lucæ, Andreæ et Thomæ, Elisæi Prophetæ et Lazari Martyris, quæ deposita sunt in Ecclesia Sanctorum Magnorum Apostolorum. *Ita MSS. Synaxaria Ecclesiæ Constantinopolitanæ, Parisiis et Divione asservata in Collegiis ibi nostris. De Ecclesia illa præclare scribit D. du Cange in Constantinopoli Christiana, lib.* 4 *cap.* 5 *num.* 1.

Duo Ascetæ, in eremo in pace mortui, *indicantur in MSS. Menæis Divionensibus, de quibus ob nomina non apposita nihil possumus pronuntiare. Fortassis sunt supra relati* Josephus et Joannes, *nec unus, sed duo censendi.*

S. Zenonis Martyris translatio *profertur a Rabano eaque sola invenitur etiam post alios plures Sanctos apud Notkerum et Auctorem Martyrologii sub nomine Bedæ editi. Plurimi occurrunt nominis hujus Martyres, et forte alicujus eorum translatio facta est Fuldam, Moguntiam, aut ad vicinam aliquam Ecclesiam.*

SS. Ruffina et Martina Virgines *indicantur in Kalendariis Breviariorum antiquorum Ecclesiæ Ultrajectinæ. In posterioribus et potissimum Officiis propriis, nulla fit illarum mentio. An ibidem fuerint illarum Reliquiæ, nunc sublatæ, et num forte Ursulanarum, non divino.*

Bajanus, Episcopus Ravennensis et Confessor, *indicatur a Greveno in Additionibus ad Usuardum et Canisio in Martyrologio Germanico. Verum, quia talis Episcopus Ravennæ in Italia nullus fuit; intelligendus erit* S. Bainus Episcopus Teruanensis in Belgio, *de quo infra agemus.*

Helia, quarta Abbatissa Treviris Monasterio Horrei, sanctitate clara *memoratur a Wione, eumque secutis Dorganio, Menardo, Bucelino, Ferrario et Saussayo in Supplemento. Antiquiora monumenta venerationis requirimus: nullum enim ejus vestigium istic reperimus.*

Theobaldus, Episcopus Eugubinus, qui scripsit Vitam S. Ubaldi a nobis ad XVI Maji editam, *cum titulo* Beati *refertur a Jacobillo : absque ullo titulo ab Ughello, tomo* I. *Italiæ sacræ col.* 680, *et dicitur* mortuus anno MCLXXI, die XX Februarii,

Joannes, discipulus S. Bernardi, primus Abbas Laudensis Cœnobii in Gallo-Flandria, *ut* beatus Pater *indicatur ab Henriquez, et omisso omni titulo a Chalemoto. Saussayus inter* Pios *recenset.*

Macarius, Conversus in Valle-bona, *obiisse hoc die dicitur in Kalendario Cisterciensi Divione excuso,* *et* Beatus *appellatur ab Henriquez et Chalemoto, monasterium illud in Hispania collocantibus, citato Kalendario Angeli Manrique, quod aliud debet esse, quam quod in Laurea Evangelica habetur, nam in hac ejus mentio non fit.*

Benigna, Virgo Ordinis Cisterciensis in Vratislaviensi cœnobio, a barbaris capta, tam pro fidei confessione, quam pro castitatis integritate conservanda, ferro percussa, vitam cum sanguine fudit. *Ita Chalemotus, Beatæ titulo eam honorans; addensque,* in quibusdam Ordinis diptychis ejus memoriam recoli, *scilicet in Menologio Henriquez, quod et nos libenter facimus, plura addituri, si a Polonis inter* Sanctas *aut* Beatas *haberetur.*

Raynaldus de Piperno, socius S. Thomæ Aquinatis, *memoratur in hujus Vita et Processu a nobis ad* 7 *Martii editis. Hic aut alius hujus nominis,* Martyr obiit, a Mauris captus, spinis coronatus, *et* cruci affixus capite in terram verso. *De eo agunt Michael Plodius lib.* I *cap.* 206 *et lib.* 4 *cap.* 6 *Joannes Rechac in Triumpho Martyrum tit.* 5 *cap.* 5 *et alii, cum Anno sancto ejusdem Ordinis.*

Domitilla, Piatesi, Sanctimonialis Ordinis S. Dominici, Bononiæ in monasterio S. Agnetis Martyris, post varias apparitiones Christi Domini et S. Thomæ Aquinatis, sanctam vitam finivit XX Junii anno MDXXXVI. *De ea agitur a Michaele Plodio lib.* 4 *cap.* 28, *et in Anno sancto dicti Ordinis.*

Franciscus ab Aragonia, Brixiæ ante seculum 16,
Alphonsus Betanzos in India Occidua, an. 1566,
Helena Puccia Florentiæ, anno 1320.
Ordinis S. Francisci, ut Beati *ob singularem virtutem habentur ab Arturo.*

Augustinus Carasius, Carmelita Hispanus, *cum sanctitatis*

ctitatis opinione mortuus prope solanam an. 1599, *refertur in Acie bene ordinata Philippi a Visitatione. Corpus ejus miraculis clarum dicitur permanere incorruptum, et anima gloriosa apparuisse Ven. P. Dominico a Jesu-Maria, ideoque a populo* Beatus *haberi: quod hic sufficit indicasse, donec amplius liceat per Apostolicam Sedem.*

SS. Aristocles Presbyter, Demetrianus Diaconus, et Athanasius Lector Martyres in Cypro, *memorantur in MSS. Menæis Divionensibus: ab aliis* XXIII Junii.

Reginæ Virg. *memoria inscripta est Additionibus Greveni ad Usuardum: sed quænam illa, non additur. Forte est fundatrix Monasterii Dononiensis; non tamen* Virgo, *sed* Vidua *quod videtur per litteram* V. *posse insinuari æque ac* Virgo, *et colitur hæc* I Julii.

S. Monegundis, electa in Germania, *inscripta est Catalogo generali Ferrarii, citato Canisio, apud quem nulla ejus mentio fit in duplici editione, sed* Aldegundis Virginis Gandavi, *de qua infra agimus. Ast.* S. Monegunda, religiosa femina Turonis, *Martyrologio Romano et Canisiano, inscripta est* II Julii.

S. Euspicii, Abbatis Miciacensis, festum celebrari XX Junii, *legitur apud Carolum Saussayum lib.* 3 *Annalium Aurelianensium cap.* 4. *Sed videtur irrepsisse mendum typographicum, ac legendum, quando colitur* XX Julii.

S. Oswaldi, Regis Northumbriæ et Martyris, Translatio Reliquiarum ad cœnobium Winoci-Bergense, *relata a Molano, Miræo et aliis, ad diem ejus natalem* V Augusti.

D. P. Cæcilia Joannelli Castella, *Innocentii Papæ XI matertera, cujus et Cardinalatum et Pontificatum prædixit,* Ordinis S. Francisci Tertiaria, *in Matrimonio tam sancte vixit obiitque hoc die anno* 1641, *ut Vitam tomo* 2 *Legendarii Franciscani Italice editi Venetiis inseruerit ejus auctor Benedictus a Mazzara Provincialis Provinciæ S. Angeli in Aprutio. An pro ejus Beatificatione cœptum sit agi nescio: sed si causa nepotis ad Rotam deducta finem consequatur ut optamus, non poterimus non etiam de illa saltem ut ipsius matertera agere, ad diem quo hic obiit, anno* 1689 XII Augusti.

S. Samuelis Prophetæ *Translatio hoc die facta indicatur apud Theodorum Lectorem. Dies natalis habetur* XX Augusti. D. P.

S. Josue filius Nun, *invocatur hoc die in Hagiologio Metrico Habessinorum, inscribitur Martyrologio Romano* Septembris.

SS. Crispini et Crispiniani Martyrum Translatio Osnaburgum urbem Westphaliæ, *celebratur in Breviario Osnaburgensi et MS. Florario. Dies natalis eorum est* XXV Octobris.

B. Agabarus, Princeps civitatis Edessæ, qui scripsit epistolam Domino nostro Jesu Christo, *adscriptus in fine Florarii MS. Plura adduntur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, ex lib.* I *Hist. Eccl. Eusebii cap.* 13, *diciturque* Thadæus Apostolus ad eum missus, *quem Græci colunt pridie hujus diei, ut vel ideo videatur ad hunc diem relatus, etiam apud Grevenum, Canisium, Ferrarium, aliosque. Non reperimus ejus memoriam in Fastis Græcis, aut antiquioribus Latinis. Si quid certi de ejus veneratione Ecclesiastica suggeratur, libenter proferemus vel in supplemento hujus mensis, vel ad diem S. Judæ Thadæi* XXVIII Octobris.

S. Florentiæ Virginis Commemoratio Senonis; S. Florentiæ Virginis et Martyris repositio corporis, Agathæ in Volcis Arecomicis *memoratur a Saussayo: sed num una eademque sit dubitamus.* De Virgine et Martyre *addit Saussayus* coronatam cum SS. Tiberio et Modesto XII Novembris.

S. Victoriæ Virginis Translatio *indicatur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Plures Martyres sunt hujus nominis; at magis celebris* Virgo et Martyr *inscripta est Martyrol. Rom.* XXIII Decembris.

D. P.

DE SANCTO NOVATO

PRESBYTERO ROMÆ

SYLLOGE HISTORICA

C

De ejus obitu, cultu, ætate ac genere.

F

AN. CLI.

Ex epistola S. Pastoris ad Timotheum fratrem Novati

Nulla certior S. Novati *potest haberi notitia, quam ex epistola,* XIX *Maji a nobis illustrata, quam scripsit* Pastor, Presbyter *Romanus*, Timotheo *item Romano* Presbytero; *breviter ea complexus quidquid ad Sanctas Virgines,* Pudentis *Senatoris filias,* Pudentianam et Praxedem *attinet. Nempe cum harum prior obiisset, et corpus aliquamdiu occultum fuisset habitum* in titulo, *quem sub nomine Pastoris pater illarum dedicaverat, et Pius Pontifex, constructo manibus suis fonte baptismali instruxerat; dicitur quod* post *sororis* mortem, Virgo Christi Praxedis habitavit in eodem titulo, vehementer affligens se propter transitum germanæ suæ. Ad quam cum multi nobiles Christiani consolandi gratia venirent, una cum sancto Pio Episcopo; venerat etiam ad eam germanus vester Novatus, qui est frater noster in Domino, consolans eam; et multos Christianos pauperes suis facultatibus reficiebat, et ministrabat omnibus de facultatibus suis in honorem ejusdem Virginis Praxedis, petens ut orationibus suis indulgentiam mereretur; qui et vos frequenter beatissimo Pio Episcopo, ad Altare Domini accessuro, commendabat.

scitur hic obiisse anno post S. Potentianam,

2 Accidit post hæc, post annum et dies viginti octo, ut ægritudine detentus Novatus, absens esset a conspectu beatæ Virginis Praxedis. Pio itaque Episcopo cogitante de omnibus Christianis, una cum Virgine Praxede; requiritur inter eos et Novatus: de quo cum auditum fuisset quia ægritudine detineretur; constritati sumus omnes. Tunc dicit B. Praxedis ad Patrem nostrum, sanctum Pium Episcopum: Jubeat Sanctitas vestra ut eamus ad eum, si forte visitatione nostra et orationibus vestris salvet eum Dominus. Quod dictum cum placuisset omnibus nobis, et nocte surgentes perrexissemus ad eum; videns vir Dei Novatus nos omnes congregatos ad se venisse, gratias agere cœpit Deo, quia meruit a Sancto Pio Episcopo, et Virgine Domini, una cum nostra devotione, visitari. Et fuimus in domo ejus, diebus ac noctibus octo. In quibus diebus placuit ei, ut nobis ac beatæ Virgini omnem substantiam suam derelinqueret. Hoc ita ordinato, tertio decimo

donatis Ecclesiæ facultatibus et thermis suis.

A decimo die migravit ad Dominum. * De quo facto litteras hujus textus ad vos direximus, una cum auctoritate beati Pii Sedis Apostolicæ Episcopi, et Virginis Christi Praxedis : ut quod vobis placuit de substantia germani vestri, nos faciatis scire ; quatenus ordinatio vestra in omnibus custodiatur.

AUCTORE D. P.

3 *Tali epistola*, per Eusebium Romanæ Ecclesiæ Subdiaconum *accepta*, *rescribens* Timotheus Presbyter, sancto Fratri Pastori et sanctissimæ Sorori Praxedi salutem ; Noverit *inquit*, Sanctitas vestra, meam in hac re, pro qua scripsistis, votivam esse conscientiam ; et quod germano meo placuit, placet et nobis famulis vestris ; hoc est, ut in arbitrio tuo sit et sanctæ Virginis, quidquid dereliquit ; et secundum quod vobis placuerit, dispensare ea, potestatem habeatis. Hac epistola gaudio repleti sumus : et tradidimus eam legendam sancto Pio Episcopo : qua ille lecta gratias egit Deo. Eodem tempore Virgo Domini Praxedis accepta potestate, rogavit B. Pium Episcopum, ut thermas Novati, quæ jam tunc in usu non erant, Ecclesiam consecraret : quia ædificium magnum in iisdem et spatiosum esse videbatur. B Quod et placuit sancto Pio Episcopo : thermasque Novati dedicavit ecclesiam, sub nomine beatæ Virginis Potentianæ.

in quibus consentiente S. Timotheo,

dedicatus titulus S. Potentianæ.

4 *Ex his certum fit*, Timotheum *et* Novatum *fuisse* germanos fratres. *Itaque in antiquissimis ad genuinum Bedam Additionibus, Divione repertis, (nam ipse Beda hoc die vacat) sic primo loco ponitur :* Romæ Novati, fratris Thimothei Presbyteri : qui ab Apostolis (*Sanctis videlicet Petro et Paulo*) eruditi sunt : *quod ultimum non convenit cum eorum ætate, neque ex Epistola præcitata recte educitur. In MS. Vallicellano Romæ, valde antiquo, ita legimus :* Romæ depositio Novati, fratris Timothei Presbyteri. *Eadem verba quæ ex Divionensi dedimus, transcripserunt Ado et Usuardus. Sed Ado subjungit :* De quo Novato scribit Pastor, in gestis Pudentianæ et Praxedis Virginum, ad prædictum Timotheum germanum ejus, *eaque transcribit iisdem fere verbis, quæ supra usque ad.* * *Usuardus, illis omissis, pro Elogio addidit :* Horum Sorores fuerunt beatæ Potentiana et Praxedis, sacræ Virgines : *quæ cum deinde alii aliique augerent, tandem Romani Martyrologii Recognitoribus ita visum est legendum præscribere :* Romæ depositio S. Novati, filii B. Pudentis Senatoris. et fratris S. Timothei Presbyteri et sanctarum Christi Virginum Pudentianæ et Praxedis, qui ab Apostolis eruditi sunt in fide. Horum domus in Ecclesiam commutata, Pastoris titulus appellatur. D

Novati nomen inscriptum Fastis

ubi male dicitur eruditus ab Apostolis :

5 *De* Pudentis, *atque adeo etiam filiarum domo , verum hoc est, modo ab ea distinguantur Domus Sanctorum* Novati *et* Timothei, *quorum prior* Pudentianæ, *posterior* Praxedis *titulum accepit. Neque sanctæ Virgines illæ fuerunt ab Apostolis instructæ vel baptizatæ, et verosimiliter nec earum pater ; sed alius, ab illo diversus* Pudens, *avus forte ipsarum, alias* Pudas *et* Pudes ; *Si autem* Novatus *et* Timotheus *instructi fuissent ab Apostolis cæsis anno* LXV ; *debuissent fuisse centenarii cum obiit* Novatus. *Vivebant enim sub Pio Papa : de cujus Pontificatu, Pontificatui Aniceti postponendo, cum in Conatu Chronico historico ad Catalogos Romanorum Pontificum egissem ; in Appendice ad* XIX *Maji post tom.* 7 *ejusdem mensis censui , quod transacto* post S. Pudentianæ mortem anno et diebus XXVIII, seu potius XXIII id est anno CLI XI Junii itum est ad visendum S. Novatum : qui assistentibus sibi per octo dies et noctes, SS. Pio atque Praxede, obiit XIII Kal. Julii, etsi festum agatur E die Depositionis XII Kal. *Sed nihil est in tota prædicta epistola, quod, non dicam Sanctas illas Virgines , sed neque quod Presbyteros prædictos faciat Apostolorum discipulos credi, si recte legantur prima Epistolæ verba hæc :* Pudens, frater noster, et amicus Apostolorum, et susceptor peregrinorum. *Potest hic* τὸ amicus *idem esse, quod* cultor *etiam pridem mortuorum : si autem aliter interpungas, verbum unum supplendo* Pudens, frater noster et amicus, Apostolorum [cultor] et susceptor peregrinorum, *clarior etiam sensus fiet ; interimque apparet non fuisse* Pudentis filios, *qui hic* fratres *ejus* et amici *dicuntur ; apparet etiam nomina* Fratris *atque* Sororis, *quibus se mutuo Christiani solebant compellare, nihil carnale in hac Epistola prætendere ; et sic Epistolæ auctor Pastor etiam de* Novato *scribit*, qui est Frater noster in Domino.

et frater sanctarum Virginum.

Obiit an. 151

Pudentis nec filius, nec frater sed amicus.

6 *Plura quæ de eo dicam non suppetunt, nisi quod Baronius annotet*, non ignobile vel obscurum Romæ *fuisse* Novati nomen temporibus Neronis : ad Novatum enim extant tres libri Senecæ, de ira conscripti : *quem ego ab hoc nostro tam esse diversum puto, quam fuit* Pudens *amicus istius nostri, Sanctarum Virginum pater* a Pude *vel* Pudente, Sanctorum Apostolorum discipulo.

Alius Novatus sub Nerone

C F

DE S. METHODIO MARTYRE

EPISCOPO PATARENSI IN LYCIA

SYLLOGE HISTORICA

De ejus cultu ; et an idem vel alius sit ab Episcopo Olympi, scriptis claro.

G. H.

AN SUB DECIO ?

Celeberrima est ad hunc XX *diem Junii memoria* S. Methodii, Episcopi Patarensis, *in omnibus sacris Græcorum libris tam excusis quam manu exaratis quotquot uspiam potuimus reperire incipientes ab ipso Typico, sub nomine S. Sabæ Abbatis citari solito, in quo* Methodius Episcopus Patarensis *memoratur ; et in Magnis Menæis totum de eo solo Officium fit : unde et ad Moschos ejus notitia pervenit. In Menologio Græco sub auctoritate Basilii Porphyrogeniti Imperatoris seculo Christi decimo vulgato, istud breve Elogium et unicum ad dictum diem habetur :* Μηνὶ τῷ αὐτῷ κ'. Ἄθλησις τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Μεθοδίου Ἐπισκόπου Πατάρων. Μεθόδιος ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυρ, ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ἀναθείς, σκεῦος ἱμιον καὶ δοχεῖον τοῦ θειοῦ Πνεύματος γέγονεν. Ὅθεν καὶ ψήφῳ Θεοῦ τῆς ἀρχιεροσύνης ἀξιωθείς, καὶ τῆς ἐν Πατάροις ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος γεγονώς, καλῶς ἐποίμανε τὸ ποιμνίον αὐτοῦ· διὸ καὶ τὴν Ὠριγένους αἵρεσιν πλεονάζουσαν ἰδών, ὡς ἄριστος ποιμήν, τῷ θείῳ πυρὶ τῶν αὐτοῦ λόγων κατέφλεξε. Καὶ μὴ φέρων ὁ ἐχθρὸς διάβολος τὴν αὐτοῦ παῤῥησίαν καὶ ἔνστασιν ἐξώπλισε τοὺς αὐτοῦ ὑπουργοὺς πρὸς τὴν τούτου ἀναίρεσιν. Ὁ δὲ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας, νέκρωσιν σωηφόρον ἐνδυσάμενος, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν νεκρὸν ἑαυτον λογιζόμενος, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον Παῦλον, ξίφει τὴν ἱερὰν καὶ μακαρίαν κεφαλὴν ἀποτμηθείς, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε χαίρων καὶ ἀγαλλόμηνος. *Quæ sic Latine reddas.*

Memoria in Typico S. Sabæ.

2 Eodem mense Junio, die vigesimo, certamen sancti

A sancti Hieromartyris Methodii Episcopi Patarensis. Methodius Christi Hieromartyr, ab infantia se Deo consecravit, vas honorabile et divini Spiritus receptaculum factus : unde et calculo Dei summo Sacerdotio dignatus est, et Ecclesiæ apud Patarenses Episcopus creatus, præclare suum gregem pavit. Quare cum hæresim Origenis invalescere vidisset, tamquam optimus Pastor, divino igne sermonum suorum eam combussit. Unde diabolus hostis, hanc ejus libertatem et contentionem non ferens, suos in ejus necem armat ministros. Ipse vero qui etiam ante hanc mortem in suo martyrio obeundam, vivificam mortificationem induerat, et secundum divinum Apostolum Paulum per singulos dies seipsum mortuum censuerat; sacro et beato capite gladio amputato, ad Christum gaudens et exultans migravit. *Eadem iisdemque verbis, sed subinde amplificatis, legimus in pervetusto MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Parisiense Societatis Jesu.*

Elogium ex Menologio Basilii Imp.

et Synaxario C P.

3 *Eadem quoque legimus in Menæis excusis : sed hæc addunt nonnulla, quæ melius in dicto Synaxario et Menologio Basilii Imperatoris omittuntur, forte ad* B *alium* Methodium *transferenda his verbis.* Hic plane admirabilis Dei Sacerdos et Martyr libros abs se elaboratos reliquit, scientia omni plenos atque utilissimos. Quin et de futuris clarissime vaticinatus est, ac perquamperspicue prædixit de Regum sive regnorum conversionibus, mutationibus et translationibus, de gentium excursionibus, regionum et locorum eversionibus et vastationibus, de Regibus Catholicis et hæreticis, de consummatione mundi, de Antichristo ejusque regno et interitu deque omnis carnis humanæ interitu. Hæc omnia divinus hic vir clarissime vaticinatus est. *Verum hujusmodi* Revelationes *sancto istis* suppositas *et* falso tributas *Cardinalis Bellarminus et Philippus Labbe de Scriptoribus Ecclesiasticis censent.*

Aliud ex MS. Synaxario.

In Menæis adjuncta fabulosa,

vel spectantia

4 *S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 83 *de Methodio, non Patarensi sed ut apparet alio, ista scribit :* Methodus Olympi Lyciæ et postea Tyri Episcopus, nitidi compositique sermonis adversum Porphyrium confecit libros, et Symposion decem Virginum, et de Resurrectione opus egregium contra Originem, et adversus eumdem de Pythonissa et de Antexusio. In Genesim quoque et Cantica Canticorum commentarios, et multa alia quæ vulgo lectitantur. Et ad extremum novissimæ persecutionis, sive ut alii affirmant, sub Decio et Valeriano in C Chalcide Græciæ martyrio coronatus est. *Hæc ibi. Socrates etiam, qui eodem cum S. Hieronymo tempore vixit, sed aliquanto junior, lib.* 6 *Hist. Eccl. cap.* 13 *assumpsit propugnationem Origenis; et oppugnat* viles homines et obscuros, *(ut eos maledicus iste appellat,)* qui per se ipsi inclarescere non possunt, sed ex potiorum vituperatione famam aucupari conantur. Laboravit hoc morbo primum, inquit, Methodius Olympi Lyciæ civitatis Episcopus : deinde Eustathius, qui exiguo temporis spatio Antiochensem Ecclesiam rexit.

S. Methodium Olympi Episcopum, scriptis clarum,

5 *Verum ambo fuerunt præstantissimi, et Martyrologio Romano adscripti sunt ;* Eustathius *ad* XVI *Julii, et* Methodius Olympi Episcopus *ad* XVIII *Septembris : a quo* S. Methodium Episcopum Pataræ, *de quo hic agimus, diversum constitui congruum omnino est, licet* D *hic quoque Origenem oppugnaverit, nisi id etiam elogio ejus perperam insertum sit, ab utrumque male confundentibus. Est provincia Asiæ Lycia admodum magna, ut quæ continuerit viginti octo urbes Episcopales, inter quas sunt* Olympus *versus Pamphyliam, et procul inde in media Lycia* Patara, *ubi dicitur hic* S. Methodius *ejus Episcopus Martyr obiisse. Ast alius* Methodius Episcopus Olympi *videtur inde pulsus, fugisse Tyrum, ibique Episcopatum administrasse, quousque discessit in Græciam, et Chalcide martyrio coronatus est. Fuit ea illustris urbs Eubœæ insulæ primaria, et creditur nunc Negroponte cum ipsa insula appellari. Fuit is sane illustris scriptor, de quo Maximus in Scholis ad librum Ecclesiasticæ Hierarchiæ Dionysii cap.* 6 *ista septimo seculo protulit :* Lege quæ adversus Originem de Resurrectione scripsit Methodius sanctissimus Martyr et Episcopus Olympi urbis Lyciæ, quæ etiam Hadrianopolis dicta est. *Interim libri ejus apud Franciscum Combefis adscribuntur* S. Methodio Episcopo Patarensi, *uti etiam in titulo* Oratio de Simeone et Anna edita *a Petro Pantino Decano Bruxellensi. Et S. Joannes Damascenus, oratione* 3 *de Imaginibus, allegat* Orationem secundam S. Methodii Episcopi E Patarensium. *Ut oporteat vel hunc quoque aliquos libros composuisse, vel errorem in Episcopatu nominando irrepsisse, quem secutus Suidas* ; Methodius, *inquit,* Olympi Lyciæ aut Patarensium et postea Tyri Episcopus.

diversum ab altero :

AUCTORE G. H

6 *Interim a Genebrardo in Kalendario Græcorum ad* XX *Junii celebratur* Methodius Pataræ Episcopus Martyr : *et Molanus in secunda et tertia editione Auctarii ad Usuardum ista habet :* Die vigesima sacrosancti Martyris Methodii Episcopi Pataræ *et postea ad* XVIII *Septembris edidit ista verba Usuardi.* Natalis B. Methodii Olympi Lyciæ et postea Tyri Episcopi, qui sub Diocletiano in Chalcide Græciæ, ut scribit S. Hieronymus, martyrio coronatus est. *Advertat lector, sæpissime nos in hoc vasto opere distinxisse varios Sanctos, ab aliis in unum eumdemque virum conflatos. Solum ex Orientalibus propono Anastasium monachum Sinaitam, eumdem habitum cum Anastasio Archiepiscopo Antiocheno, quos ad* XXI *Aprilis distinxit : et quia uterque Scriptor Ecclesiasticus fuit, conatus fui singulis suos proprios fœtus assignare. An idem hic possit fieri propono viris, inter ejusmodi monumenta versatis; ut si habeant, certiora distinctionis faciendæ, vel asserendæ identitatis documenta, proferant, libenter ea amplexuro ad diem* XVIII *Septembris.*

et alio die coli solitum

7 *Quo tempore occubuerint hi duo Martyres, quis* F *definiet? Mavult S. Hieronymus* S. Methodium, Olympi Episcopum ad novissimam persecutionem, *sub Diocletiano excitatam, pervenisse :* ab aliis affirmari *ait,* sub Decio et Valeriano *passum, quod dici forte potest de* S. Methodio Episcopo Patarensi. *Hoc autem posito, multo magis dubitarem, an ei aliquid contentionis dogmaticæ cum Origene fuerit; quippe de cujus doctrina, usque ad Decii persecutionem non videam dubitare quemquam; licet ordinatio ejus in Presbyterum fuerit vocata in controversiam, velut contra Canones facta, eo quod ipse se evirasset, Evangelio de Eunuchis perperam intellecto.*

Tempus martyrii.

DE

DE SS. ASYNCRITO ET SOCIIS

MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLI HONORATIS

De ejus Martyrio, cultu, Reliquiis.

G. II.

Cultus sacer Constantinopoli

Pervetustum *Synaxarium MS. Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod ad Collegium Societatis Jesu Parisiis spectare diximus ad hunc diem* XX *Junii his proponit idem fere elogium, primo de* S. Asyncrito *solo et his verbis* Ἄθλησις τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Ἀσυγκρίτου. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου, ἔνδον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Εἰρήνης, τῆς πρὸς θάλασσαν. Certamen sancti Hieromartyris Asyncriti. Celebratur vero ejus solennitas in martyrio seu templo S. Isidori intra Ecclesiam S. Irenes versus mare. *Postea interposito elogio S. Methodii Episcopi Patarensis et memoria S. Josephi anachoretæ, iterum ista habet :* Ἄθλησις τοῦ
B ἁγίου Μάρτυρος Ἀσυγκρίτου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Τελεῖται *etc.* Certamen sancti Martyris Asyncriti et Sociorum ejus. Celebratur vero illorum solennitas etc. *Quo etiam modo* Socii *adjunguntur in MSS. Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, et aliis Divione adservatis in Collegio Societatis Jesu.*

2 *In iis adduntur hi versus cum allusione ad nomen, quod* incomparabilem *Græce significat.*

Ἀσύγκριτον σφαγέντα Κυρίου πόθῳ,
Ἀσύγκριτα στέφουσιν ἀξίως στέφη.
Asyncritum amore Domini sui occisum,
Digne coronis nemini paribus ornant.

Utrobique additus titulus Ἱερομάρτυρος, *significat vel* Episcopum *vel* Presbyterum, *de quo certius definiri a nobis posset, si Acta extarent : nunc suspendimus judicium, eo magis quod in iterata ejusdem memoria simplici* Μάρτυρος *titulo donetur.*

in ecclesia S. Isidori Martyris.

3 *Vitam* S. Isidori Martyris *in Insula Chio illustravimus ad diem* XV *Maji, et in præfatione egimus de Reliquiis ejus Constantinopolim translatis, ubi num.* 2 *ex antiquis Actis ista produximus :* Divinæ memoriæ Marcianus, sanctus, et beatus Œconomus et Presbyter, venerandum templum S. Irenes et S. Anastasiæ excitavit : et responso a S. Isidoro in somnis accepto, extruxit venerandam ædem, in nomine et ad gloriam sancti et gloriosi Martyris Christi Isidori prope S. Irenem, quæ spectat ad mare; quam etiam simul dedit ipsi ædi S. Irenes, et deposuit ibi partem quamdam sanctarum ejus Reliquiarum : *ut pluribus diximus in Actis S. Marciani* X *Januarii. Consuli quoque potest Constantinopolis Christianæ Caroli Fresnei du Cange lib.* 4 *cap.* 6 *num.* 531 ; *ubi de S. Isidori æde agit et cap.* 7 *num.* 21 *ubi S. Irenes templum describit.*

4 *Alio quoque die, videlicet* VIII *Aprilis a Græcis* E
colitur S. Asyncritus Martyr, *cujus meminit Apostolus scribens ad Romanos, quemque ex Septuaginta Christi Discipulis, atque Episcopum Hircaniæ fuisse asserunt, de quo tunc egimus : nunc vero, et maxime ob titulum* Ἱερομάρτυρος, *suspicamur hunc eumdem esse, qui Aprili quidem mense cultum meruerit, in eo ubi defunctus est loco, sive apud Hircanos ille sit, sive alibi gentium (nam parum fidei dari potest fictitiæ illi enumerationi Discipulorum* LXX, *quorum nomina fere sumpta ex Actis Apostolorum et Epistolis Pauli, licentia perquam temeraria et subinde ridicula) quique hodie etiam colatur, ob allatas Constantinopolim Reliquias, et in præfata S. Isidori Confessione locatas. Itaque propendeo ut hic dicta, in Supplemento Aprilis ad ipsum Aprilem transferri jubeam, ne gratis multiplicentur nomina eorum, pro quibus distinguendis adeo exigua apparet ratio, quam est diversitas diei : quamquam ex altera parte similitudo nominis valde debile fundamentum sit adstruendæ identitatis.*

An alius ab eo S. Asyncritus 8 Aprilis.

DE SANCTO MAXIMINO

C F

EPISCOPO TUNGRENSI IN BELGIO

G. II.

Sylloge de ejus cultu, ætate, translatione, ab eoque distinguendo S. Maximino Trevirensi.

CIR A AN. CCC.

Translatio corporis Trajectum.

Sanctus Maximinus, *octavus Tungrensis Episcopus, successit S. Martino, circa annum ducentesimum septuagesimum sextum vita functo, de quo late agemus die sequenti* XXI *Junii. In hujus Actis iste designatur ejus successor; et sacrum corpus, cum exuviis S. Martini aliorumque sex Episcoporum, Trajectum a S. Servatio delatum creditur, quod in hujus Actis, die* XIII *Maji examinatur num.* 25 *indicatum sed probatum minime fuit; ostendimus enim de sola sua sepultura solicitum sanctum Servatium, verosimiliter aliud nihil curasse : verosimilius autem censuimus ejusmodi translationem factam post secundam Tungrorum vastationem, ab Hunnis Attilam secutis, anno* CCCCLI; *vel etiam post extructam a S. Monulpho Servatianam Basilicam circa finem seculi* VI.

Memoria 20 Junii.

2 *Ægidius Aureæ-vallis Monachus, in Additionibus ad Harigerum cap* XVII, *celebrat octo Episcopos B. Materni in Sede Tungrensi successores, ac de hoc Sancto ista profert.* Octavo numero ordinatur Beatus Maximinus Episcopus, magnaliter octo beatitudinum sanctitate perfectus. *Bartholomæus Fisen, in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, ad hunc* XX *Junii producit* S. Maximinum Episcopum octavum *his verbis.* Hujus Episcopi sanctitate frui Tungris olim concessum est : solis illius honoribus posteritas gaudet. Sunt qui fuisse Martyrem opinentur, nec persuasu difficile est. Nam crebras ejusmodi palmas illis temporibus pepererunt quotidiana pæne certamina. Ceterum quas a Maximino gestas res ignoramus, novit Deus et æterna gloria coronat. *Decessisse arbitramur temporibus Diocletiani et Maximiani Imperatorum; an Martyr factus, dubitamus. Deinde Sedem Tungrensem Episcopo vacavisse usque ad annum* CCCVIII, *diximus in Exegesi Præliminari ante Tomum secundum Maji.*

Vixit sub Diocletiano :

3 *Ibidem probavimus, nomina octo Episcoporum Tungrensium, interque eos* S. Maximini, *perperam intrusa Catalogo Episcoporum Trevirensium, ex quodam Chronico Trevirensi circa initium fabuloso, quod* ad

al quibus Martyr habetur,

A ad Acta S. Valentini VII *Junii et* S. Martini XXI *Junii confirmamus. Eum tamen ut* Trevirensem *refert Grevenus, in Auctario Usuardi, cum Martyrologio Coloniæ et Lubecæ sub nota anni* 1490 *excuso, ubi* Martyr *appellatur, a quo titulo abstinet Ferrarius. In MS. Florario Sanctorum, ad diem* XIII *Septembris ista leguntur :* Eodem die depositio S. Maximini octavi Episcopi Ecclesiæ Tungrensis. *Antonius Monchiacenus Demochares, de divino Missæ Sacrificio cap.* 33, *recenset Episcopos Trevirenses, sanctique Martini successorem statuit* XXVI *Episcopum* S. Maximum seu Maximinum in Concilio Agrippinensi anno CCCXLVI. *Sed is ab hoc* S. Maximino *Tungrensi prorsus alius, successit S. Agricio, ejusque acta illustravimus ad diem* XXIX *Maji. In Officiis propriis Ecclesiæ Trevirensis, anno* MDCXLV *excusis, ad hunc diem celebratur memoria* S. Maximini Episcopi et Martyris, *et omnia recitantur de Communi.* D

cultus etiam 13 Septembris,

et cum S. Maximino Trevirensi confusus

DE SS. PAULO, CYRIACO, PAULA,

FELICIANA, THOMA, FELICE, EMILIO

MARTYRIBUS TOMIS IN SCYTHIA

G. H.

Ex Martyrologii Hieronymiani ecgraphis, aliisque.

XX JUNII

B Tomi, *metropolis Scythiæ in Mœsia inferiore et regione Bulgariæ, ad oram Ponti Euxini, Ovidii Poetæ exilio celebris, varios olim habuit Martyres; e quibus ad hunc diem primo loco in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis referuntur sequentis* XII Kalendas Julii. In Tomis civitate, Pauli, Cyriaci, Paulæ, Felicianæ, Thomæ, Felicis, Emilii. *In Epternacensi deest palestra, adest in tribus aliis apographis : et in Corbeiensi scriptum est* Feliciani. *Verum in aliis legitur* Felicianæ. *De his Notkerus cum MS. Bruxellensi ista habet :* In Tomi civitate, Pauli, Cyriaci, Paulæ, Felicianæ, Felicis, Æmilii, *ubi* Thomas *omittitur. MS. vetus Reginæ Sueciæ :* In Tomis civitate Pauli Cyriaci et aliorum quinque : *qui omnes suis nominibus exprimuntur, sex eorum nominantur in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei hoc modo.* In Tomis civitate, Pauli, Cyriaci, Feliciani, Thomæ, Felicis, Emelii, sive Æmili. *Et solum quinque sunt in MS. Rhinoviensi*, in Tomis Pauli et Cyriaci, Felicis et Thomæ, Emilii: *qui iidem etiam indicantur in MS. Barberiniano :* In Tomis civitate natalis Sanctorum Pauli, Cyriaci, Felicianæ, Felicis, Emilii. *Omisso autem* Emilio *reliqui proferuntur in MSS. Pragensi et in Trevirensi S. Paulini, et in Auctario Greveni ad Usuardum.* E *MSS. S. Cyriaci, Casinense et Altempsianum eorumdem quatuor ita consignant :* In Tomis civitate Pauli, Cyriaci, Paulæ; Feliciæ *loco* Felicis *aut* Felicianæ. *Usuardus solos duos primos eligit.* Civitate Tomis SS. Pauli et Cyriaci : *quod secuti passim recentiores cum hodierno Martyrologio Romano. Celebratur ad diem* XVIII *Junii memoria* Thomi, Pauli, et Cyriaci : *qui num recte ab his Sanctis separentur, ibidem considerandum proposuimus. Petrus de Natalibus, lib.* 11 *cap.* 176, *in suo sensu abundat, ita scribens :* Paulinus, Cyprianus, Felix et Feliciana Virgines et Martyres, apud civitatem Tomis, martyrio coronantur XII Kalendas Julii. *Simili modo in MSS. Florentinis Magni Ducis et Senatoris Strozzii ista leguntur :* Civitate Tomis SS. Paulini et Cypriani, Felicis et Feliciani, cum aliis plurimis. *Nos* Paulum et Cyriacum *cum antiquioribus detinemus. Et, si* Feliciana *Virgo fuerit, duas coronas habebit : nos in silentio antiquorum, differimus ei adscribere Aureolam istam.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

C VITALE, CRISPINO, MARTYRIA F

Ex iisdem Martyrologiis distinctim a prioribus.

H*i Martyres, alüs jam relatis, tamquam in civitate Tomis coronatis, adjunguntur in tribus Martyrologii Hieronymiani apographis scilicet Lucensi, Corbeiensi et Blumiano. In MSS. Ultrajectino Ecclesiæ S. Mariæ atque Trevirensi S. Martini ita legitur :* In civitate Tomis, Pauli et Cyriaci et aliorum octo. *Tot enim simul constituunt quinque prægressi cum hisce tribus. Interim in vetustissimo Martyrologio Hieronymiani apographo monasterii Epternacensis, post recensitos septem in civitate Tomis passos Martyres ista subjunguntur :* Alibi Vitalis, Crispini, Martyriæ. *Eodem modo in pervetusto MS. Reginæ Sueciæ legitur;* Et alibi Vitalis, Crispini, Martyriæ, *MSS. Barberianum ipsos a prioribus separat hoc modo :* Eodem die passio SS. Crispini et Vitalis, Martyris. *MS. Richenoviense.* Item Vitalis Martyriæ. *His ita consideratis arbitramur, particulam* Alibi *facilius omissam, quam inconsiderate appositam. Quo autem in loco et utrum diversis in civitatibus fuerint martyrio coronati tres isti, non possumus in silentio antiquorum declarare.*

DE S. GEMMA VIRGINE ET MARTYRE

IN SANTONENSI AQUITANIÆ PROVINCIA.

In *Santonensi Aquitaniæ Provincia est oppidum* Broagium, *haud procul ab Oceano Aquitanico, e regione insulæ Uliaris, et munitissimi ibidem castri Oleronis vulgo dicti. In istius Broagii territorio fuit antiquissima Parochia*, S. Gemmæ *dicata: quam Dux Aquitaniæ et Comes Pictaviensis Wido seu Guido, cognomento Gaufredus idemque etiam Guilielmus VII, dictus, subjecit monasterio Casæ-Dei in Diœcesi Claromontanæ Arvernorum. Hujus donationis monumentum edidit, ex Tabulario S. Gemmæ Santonensis Joannes Beslius, in suis Probationibus ad Historiam Comitum Pictaviensium et Ducum Aquitaniæ pag.* 379, *unde ista excerpimus :* Ego Wido, Dux et Comes Pictavensium, in Dei nomine, uxore mea Aldiarde filioque meo Willelmo concedentibus, gratis et absque pretio, do locum, qui dicitur S. Gemmæ, Deo et B. Rotberto, et Durando Casæ Dei Abbati, et Monachis tam præsentibus quam futuris, pro peccatorum meorum et parentum nostrorum remissione et animæ redemptione ; et terram ad colendum habilem, quæ in circuitu sita est, inter monasterium et lucum, et similiter in silvis totius Baconesii, do eisdem Monachis, ligna et arbores ad omnia construenda, sive ad calefaciendum, et ad omnia quæ illis fuerint necessaria, scilicet omnium eorum jumentis, pascua boum, vaccarum, ovium, porcorum, equorum vel equarum : et hæc omnia [do] absque ullo pretio vel consuetudine, quæ pro talibus prædictis solent dari vel reddi. Hanc vero donationem concesserunt et confirmaverunt ii, quorum nomina hic subscripta sunt; videlicet, Willelmus, Fredolandus, et Arnaudus de Monte Aysero, et Fulco Comes Andegavorum, et Gaidradus Barbati, Vitalis Porcels et Radulfus Malateta, ejusque filius Richart. *Hæc ibi. Dictus* Wido, *Dux et Comes, præfuit ab anno* MLVIII *ad annum* MLXXXVI : *cujus tempore floruit* S. Robertus Abbas Casæ-Dei, *mortuus anno* MLXXIV *die* XXIV *Aprilis, quo varia ejus acta illustravimus.*

Locus S. Gemmæ donatus Abbati Casæ-Dei;

B

2 *Tunc, uti ex eodem Tabulario S. Gemmæ Santonensis apud Beslium, pag.* 403 *legitur,* anno V post transitum gloriosissimi Patris Rotberti, misit Dominus Durandus, Abbas Casæ-Dei, tres viros religiosos, honestos et sanctos, fratres Monachos, ad ædificandum, regendum, et custodiendum locum ipsum S. Gemmæ ad honorem individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, et beatissimæ Dei Genitricis Mariæ, et S. Gemmæ Virginis, et omnium Sanctorum : quorum hæc sunt nomina ; Domnus Artaudus, qui fuit Prior ; et Domnus Theodardus, qui fuit Præceptor et Magister; et Domnus Rotbertus, qui fuit Reclusus. Numerus est, millenus septuagesimus nonus ab Incarnatione Domini. *Est autem dictus Prioratus etiamnum conventualis, habens reditus duodecim millium librarum, dependensque in præsentatione et collatione ab Abbate dictæ Casæ-Dei, solus in Archipresbyteratu Carmeæ-regiæ vulgo* Carme royale, *Parochia autem vicina* S. Gemmæ *habet Patronum Priorem conventualem S. Gemmæ et collatorem Episcopum Santonensem. Est præterea in Archipresbyteratu Mathensi ejusdem Diœcesis Santonensis,* Parochia S. Gemmæ de Brosamburch, *cujus et præsentatio et collatio est penes Episcopum. Insuper in Archipresbyteratu Sparrensi, Diœcesis Burdegalensis, visitur etiam parochia ejusdem* S. Gemmæ. *Gaufredus, cœnobita monasterii S. Martialis Lemovicensis ac Prior Vosiensis cœnobii, cap.* 15 *sui Chronici, agit de Sanctis in Episcopatu præclarioribus; inter quos asserit* apud Stirpem coli Gemmam et Serenam. *Videtur autem Serena esse, quæ inter Sanctos Pictavienses refertur a Saussayo pag.* 1252. *Bertrandus, Monachus Casæ-Dei in libro tripartito de Miraculis S. Roberti, asserit se omittere quæ dixerat* in Vita Domni Stephani VI *Abbatis,* et in actibus illustrium Patrum, qui locum S. Gemmæ in pago Santonensi fundavere. *Scripta ista hactenus latent : solum ibidem num.* 16 *memoratur* Bernardus S. Gemmæ Prior, *ac dein* locus Prioratusque S. Gemmæ.

ibi constructus Prioratus

C

anno 1079.

Parochiæ ejus nominis in Aquitania.

3 *In Breviario Santonensi, sub nota anni* MDXLII *Parisiis excuso, memoria ejus ita notatur in Kalendario* XII Kalendas Julii, Gemmæ Virginis et Martyris, trium Lectionum, *additurque Oratio :* Deus, qui Ecclesiam tuam meritis et orationibus B. Gemmæ, Virginis et Martyris tuæ, mirifico splendore clarificas; tribue quæsumus, ut, qui illius memoriam venerantur, ejus intercessione quæ digne postulant assequantur. *Præterea hæc Vitæ epitome proponitur, in tres parvas lectiones distributa.* Gloriosa Gemma, Christi Virgo præclara, urbe Planatia extitit oriunda : libera et nobilis spectabili genere, liberior fide ac nobilior sui conditoris dilectione : specialiter quidem forinsecus corporali coruscans pulchritudine ; specialius vero intrinsecus fulgens fidei fervore. Nullo modo a patre, Catillio nomine, nobilissimo Principe, nuptui potuit tradi : quod videns pater, ira motus, eam carceri mancipatam tamdiu virgis et tormentis cædi fecit, ut virgo, amore Dei omnia patienter ferens, spiritum emiserit.

Cultus 20 *Junii.*

E

Oratio,

Lectiones.

4 *Saussayus in Martyrologio Gallicano, ad eumdem* XX *Junii, ita exornat jam relata :* ipso die Mediolani Santonum, Natalis S. Gemmæ, Virginis et Martyris : quæ Christo ab infantia devota, eidem pretiosum virginitatis munus divinitus afflata consecravit. Indeque cum eximia corporis pulchritudine floreret, quam mentis præcelsæ dotes mirifice adornabant, a patre Catillio viro illustri, nobilissimo ut nuberet juveni, modis omnibus tentata; quia adduci ut illi pareret non poterat; jussu ejus furore perciti, in carcerem conjecta est, tamdiuque virgis et tormentis cæsa, ut tandem divina puella, quæ Conditoris dilectione patienter omnia perferebat, ipsis in teneris corpusculi lanienis expiraverit : sicque ad cœlestis Sponsi, quem unice amavit et coluit, desideratissimas nuptias fortis athleta evolavit. *Iterum in supplemento ad hunc eumdem* XX *Junii ista habet :* In Aquitania festum S. Gemmæ, Virginis et Martyris, in Prioratu sui tituli solenniter celebratur ; a monasterio Casæ-Dei in Arvernia Diœcesis Claromontensis dependenti. *Denuo idem Saussayus ad* XVI *Augusti ista habet.* Ipso die natalis S. Gemmæ Virginis et Martyris, quæ summo loco nata, Christi fide illustris, pro ejusdem assertione, et virginitatis quam cœlesti ipsi Sponso devoverat tutela, agonem acerrimum sustinuit : deque pugna ad palmam properans, in triumpho cœlesti beatarum Virginum choris ob victoriæ præmium associata, magnis resplenduit partæ sibi æternæ gloriæ insigniis. In hujus beatæ Virginis venerationem pie propensus Guido, primus Dux Aquitaniæ et Pictaviensis Comes, nobile asceterium construxit in Episcopatu Santonensi; quod pignoribus

Memoria apud Saussayum 20 *Junii*

F

et 16 *Augusti.*

A bus ejus decoravit pretiosis, ipsiusque titulo insignivit glorioso. *Hæc omnia Saussayus de una eademque* S. Gemma, Virgine et Martyre: *et utrumque diem ejus natalem appellat. At quo loco nata sit non indicat.*

Prioratus in Suessionensi Diœcesi.

5 *Martinus Marrier, lib.* 4 *Historiæ monasterii Regalis S. Martini de Campis, inter Prioratus huic subjectos pag.* 398 *apponit* Prioratum S. Gemmæ Suessionensis diœcesis; ubi debent esse, Priore computato, quinque Monachi: *et apponit duo diplomata, alterum* Hugonis Episcopi Suessionensis. ipsum, concedentis anno MXCVI, *et in eo fit mentio* altaris S. Gemmæ; *alterum continet* concordiam Fratrum de S. Gemma cum fratribus Igniacensis Ecclesiæ, super Decima territorii de Raroi, actum anno MCLI. *In hoc* Fratres S. Gemmæ Decimam, quam in territorio de Raroi possidebant, assensu Simonis Prioris Ecclesiæ S. Martini de Campis et Capituli Igniacensis, Ecclesiæ huic pro sex sextariis, ad mensuram de S. Gemma, tribus triticeis et tribus hordeaciis, ad festum S. Dionysii singulis annis persolvendis concesserunt. *Parisiis etiam, in* Ecclesia SS. Leonis et Ægidii, *vulgo* S. Leu et S. Gilles *esse* quamdam Capellam et Confraternitatem S. Gemmæ, *didicimus ex litteris Andreæ Saussayi ad Franciscum Lahier scriptis.*

Confraternitas Parisiis, et ecclesia in diœcesi.

B *Præterea in Diœcesi Parisiensi est* Ecclesia Parochialis de Stag. *vulgo* de Siain, *haud procul a monasterio S. Dionysii, cujus* S. Gemma est Patrona.

Acta fabulosa omittuntur.

6 *Habemus aliqua Acta martyrii ex MS. Rubeæ Vallis prope Bruxellas, et MS. Atrebatensi S. Vedasti, sed in hoc deest Prologus. Sunt ea magnifico stylo, sed minus veraci conscripta, adeoque hic non inserenda. Dicitur enim* S. Gemma *in Sponsam petita a filio* Blandualdi *seu* Blandiani Imperatoris regnantis *in* Eycinnia *sive* Eicimia regione; *ad quam ipsa fugerit, cum pater ejus Rex Catillius illam vellet viro alligare. Tum Imperator, Christianos atrociter persequens, ipsam tradiderit septem inquisitoribus pervertendam, sed frustra. Postea adjuncto sibi* Rege vigesimo, *cum ad cultum idolorum non posset adducere, ipsam obtulerit septem pueris, qui eam strictis gladiis aggrederentur, sed hi mutuis confossi vulneribus expirarint: ejusque postea oratione resuscitati et repudiatis idolis a* Capuano Episcopo *baptizati, postea pro Christi nomine decollati sint:* sancta *autem* Gemma, *in ignem injecta manserit illæsa, ac tandem a filio Imperatoris fuerit occisa.*

7 *Hæc est Synopsis Actorum, quæ merito insulsa apparuerunt Henschenio, continent enim plane pugnantia cum iis, quæ ex Lectionibus Breviarii Sanctonensis*

C *supra dedit. Ego cum in his etiam lego* Catillium *patrem, carcerisque ac tormentorum et fugæ causam, studium scilicet servandæ quam Deo Sancta voverat virginitatis; eaque considero, quæ prorsus similia ad* XXII *Maji retulimus, ex fabulosis* S. Quiteriæ *Actis; suspicor ad imitationem illorum fictum et consarcinatum fuisse, quidquid de* S. Gemma *habebatur, antequam componerentur Lectiones; neque video quomodo harum Auctor potuerit ex tam lutulento fonte aliquid solidæ veritatis secernere. Certe* Planatia S. Gemmæ *patria, æque suspecta est mihi ac* Belcagia S. Quiteriæ: *et utramque confuderunt quidam propter commune utriusque fictitio Patri, Regis* Catillii *nomen, arbitrantes sorores inter se Sanctas esse. Etenim inter novem geminas* Catillii *et* Calsiæ *filias, etiam* Gemma *nominatur in Breviariis, Palentino ac Saguntino, apud Tamayum ad* XVIII

Videntur ea ad imitationem Actorum S. Quiteriæ ficta.

D *Januarii; ubi de omnium communi nativitate, educatione, et fuga communem narrat et tuetur fabulam. In Notis autem, assignans unicuique martyrii tolerati diem ac locum,* Margarita, *inquit,* seu Gemma *(in titulo* Marinam *appellaverat,* Margarita *Latinis, apud Græcos* Marina *est)* Amphilochii XVIII Aprilis. *Verum ad hunc diem oblitus* Gemmæ *est, nec alibi de ea agit in toto suo Martyrologio:* Amphilochium *vero, cui ipsam adscribit, accepit ex Strabonis Geographia lib.* 3, *allegantis Asclepiadem Myrleanum, prosecutum vestigia errorum Ulyssis et Teucri, quorum hic socium Amphilochium apud Callaicos sepeliverit, urbique in ejus memoriam conditæ nomen illud fecerit. Hoc qui legit, merito dubitabit an illud recipi mereatur inter vera quæ olim habuit Hispania nomina: tale certe non habuit Gothorum ætate, ad quam* S. Quiteria *spectat, et pleræque earum quæ sorores illius appellantur Sanctarum. Sunt interim qui* Auriam *sive* Orensem, *Gallecıæ civitatem, inter Tudem et Lugum ad Minium flavium, Strabonis* Amphilocium *esse velint.*

AUCTORE G. H.

Hispani ipsam sibi adscribunt.

E 8 *Lubet hic attexere partem Epistolæ, ab Eruditissimo Viro Jacobo Sirmundo ad Bollandum nostrum Parisiis datæ,* VIII *Novembris* MDCXXX, *in qua sic habet:* Vidi SS. Quiteriæ et Gemmæ Vitas, de quibus non possum aliter sentire quam judicasse video Reverentiam vestram, meras fabulas videri. Mirum est de his nusquam certas et sinceras historias reperiri: memini enim Hispanos cum Romæ essem, de S. Quiteria, quæ apud ipsos in honore cultuque habetur, diligenter, sed frustra investigasse. Galli vero nostri, tametsi S. Quiteriæ memoriam non uno in loco habeant, et S. Gemmæ nomine Prioratus est nobilis in urbe Santonensi; neutrius tamen (quod sciam) legitimam Vitam hactenus nacti sunt. Longe autem, mea quidem sententia, consultius Ecclesiæque honorificentius fuerit omnino carere, quam similes ineptias in lucem proferri.

Sirmundus Acta reprobat.

9 *Claudius Castellanus, Parisiensis Canonicus, cum Antuerpiam anno* MDCLXXXIV *excurrens, laborem sumpsisset pervolvendi omnia, quæ jam tum pro mense Junio parari cœperant, atque hanc meam ad Henschenii Commentarium additiunculam legeret; adscripsit dubitare se, an ea persona, quæ tot locis in Galliis colitur sub nomine* S. Gemmæ, *diversa sit a* S. Jacobo Majore; *qui sicut Hispanis nominatur* Sant-Iago *ac* San-Diago, *ita pluribus per Galliam pronuntiatur* Saint-Jame, *quod hodiedum etiam servant Angeli, atque* Jacobum *scribunt* Yames, *sed pronuntiant* Yemes. Certe,

Alius suspicatur pro S. Jacobo assumptum nomen,

F *inquit,* parochia quædam Normanniæ, vulgo Sint-Jame dicta, non alium Patronum colit quam S. Jacobum Majorem. *Divinatio hæc ingeniosa satis quidem est, verum non ausim ego tam incerto fundamento destruere veterem* S. Gemmæ *cultum; et credere malim, ut multas alias, ignoti temporis ac generis Sanctas, quas vere extitisse persuadent sæpe earumdem corpora, etiamnum extantia, et perpetuæ incolarum traditiones; sic etiam fuisse in Galliis aliquam* S. Gemmam, *cujus cum præter nomen et antiquum cultum sciretur nihil, male feriato cuidam sciolo data occasio sit suprascripta fingendi. Quid autem si* Sinte Jemme vel Gemme *(nec enim quidquam apud Francos discrepat pronuntiatio* I *vel* G *ante vocales* E *et* I*) revera quidem Virgo sancta sit, sed nomen ejus Latine debeat reddi* Jacoba?

malim pro Jacoba usurpatum credere.

DE S. ARIO SIVE MACARIO

ET SANCTO ASTERIO, EPISCOPIS

D. P.

PETRÆ IN PALESTINA ET PETRÆ IN ARABIA

Sylloge de eorum Actis ex S. Athanasio, cultuque in hodierno Romano.

CIRCA CCCL. *Venientes ad Synodum Sardicen. deficiunt ab Eusebianis*

Sardicensis *Concilii Patres anno* CCCXLVII *in causa S. Athanasii congregati, gestorum rationem reddentes per Epistolam, omnibus Catholicæ Ecclesiæ Episcopis scriptam, prout eam Apologiæ suæ totam inseruit ipsemet S. Athanasius; expositis Eusebianorum eo venientium sycophantiis,* Rem, *inquiunt, ita ut retulerant,* actam esse per comministros nostros Macarium Palæstinum et Asterium Arabem, qui una cum iis in itinere fuerunt, et ab eorum infidelitate recesserunt, rescissere licuit : qui cum ad sacram Synodum venissent, simul et de vi quam passi essent conquesti sunt, et quanta B pravitate usi essent in rebus agendis Eusebiani indicarunt. *Interim in nominandis Provinciatim Episcopis qui interfuerunt, ad calcem Epistolæ, inter* Palæstinæ *Episcopos* Macarius *nullus, sed solum nominatur* Arius, *idque tertio loco, veluti ex senioribus unus : quomodo etiam idem* Arius *tertius iterum nominatur a S. Athanasio, ibidem post Epistolam quam sancta Synodus Hierosolymitana anno* CCCL *scripsit, omnibus in Africa et Ægypto sacrorum Comministris suis.*

eorumque sycophantias aperiunt;

2 *Unum eumdemque tamen sub utroque nomine intelligi recte cognovit Baronius, et in Notis ex sua conjectura addidit, quod* Arius mutatus est in Macarium, ob odium scilicet infausti nominis : *unum certe eumdemque esse apparet ex Epistola ipsius S. Athanasii ad Solitarios; ubi explicat, quantum consternati fuerint Sardicam advecti Eusebiani,* conspicati ibidem Arium et Asterium venerabiles Episcopos, una quidem secum ex Oriente profectos, sed diverso itinere ingressos, nobisque *(Athanasio et sociis orthodoxis)* inveniendo comites factos; eosdemque memorantes vafriciem ipsorum, et quantopere rebus suis diffiderent, judiciumque metuerent. *Ac paulo post;* Imperatore vero *Constantio*, prompto ad omnia quæ ipsi vellent..... Arium et Asterium, alterum in Petra Palæstines, alterum in Petra C Arabiæ Episcopum, qui ab ipsis desciverant, non solum in superiorem Africam relegarunt, sed ut contumelias paterentur operam dederunt.

unde consternati illi,

ipsos curant ablegandos in Africam.

Iidem præsumuntur sancte etiam mortui;

3 *Redierintne illi ab exilio isto, vel ærumnis in Africa confecti meruerint Sanctis annumerari, definire non possum; nihil ultra de illis scribente Athanasio, et Græcorum Synaxariis nullo uspiam die illorum memoriam facientibus, nedum Latinorum antiquis Martyrologiis. Sed Gregoriani Romani Revisoribus, peculiari quadam auctoritate instructis, ad eos omnes Fastis adscribendos, quorum in Sanctis Patribus virtutem commendatam invenissent; placuit ad hunc* XX *Junii sic legendum præscribere;* Petræ in Palæstina S. Macarii Episcopi et Confessoris *(ultimus hic titulus postea omissus invenitur ab aliis editionibus)* qui ab Arianis multa passus, in Africam relegatus, quievit in Domino. *Iidem ad* X *Junii, similiter arbitrio assumptum, de altero sic scripserunt.* Petræ in Arabia, S. Asterii Episcopi, qui ob fidem Catholicam ab Arianis multa perpessus, et a Constantio Imperatore in Africam relegatus, Confessor E gloriosus occubuit. *Hunc autem in Annalibus respexit Baronius, cum ad an.* 348 *num.* 3. *scripsit, quod* Macarii, qui alias Arius dictus reperitur, Natalis dies annua memoria duodecimo Kalendas Julii in Ecclesia colitur; itemque Asterii, quarto Idus Junii Natalis recurrit anniversaria, Ecclesiasticis monumentis inscripta : *scilicet* monumentis, *non antiquis, sed tunc plane recentibus, et die, quem ipse cum suis Collegis primus definivit* Natalem *habendum.*

et sic inscripti sunt hodierno Romano;

diebus arbitrarie lectis;

4 *Non est meum revocare ad examen potestatem, quam habuerint Revisores illi, ad eos quorum nomina nullis Ecclesiarum Fastis unquam adscripta fuerant, nedum certus dies constabat, novo illi Martyrologio ubi collibitum esset adscribendi : fateor tamen dubitari posse, an rei sic agendæ vel actæ satis conscius fuerit Gregorius; qui ante emendatum jussu suo Martyrologium præfatur quod curavit ipsum,* nonnullis in locis librariorum typographorumque negligentia mendosum, per viros eruditos ad fidem historiæ (quæ rerum gestarum, personarum, locorum, temporum veritate continetur) adhibitis metia codicibus vetustioribus atque emendatioribus corrigi, correctumque et multis locis auctum proponi in choro legendum. *Verum sive sic augeri ipsum Gregorius scivit et voluit, sive non; placuit saltem ei ipsorum qui id fecerunt judicio stare, quod et successores Pontifices probaverunt, et nos reverenter suscipere* F *æquum est, donec aliter Romæ visum fuerit. Optare tamen licet circa Sanctos, quorum memoriæ nullus evidens error irrepsisse deprehenditur, ut æque certa notitia inveniatur mortis, in exilio vel in patria sancte obitæ; quam certum est ipsos circa tempus Concilii Sardicensis ab Eusebianis eorumque fautore Constantio multa gravia fuisse perpessos, quocumque demum modo vitam finiverint.*

optanda tamen esset certitudo major.

DE SANCTO LATUINO

EPISCOPO SAGIENSI IN NORMANNIA

Nomen et cultus ex Breviariis antiquis illius Ecclesiæ. Acta incerta.

G. H.

Quotus fuerit Episcopus,

Sagium, *civitas* Saiorum *Episcopalis est in Normannia inferiore : cujus Antistites* Sagienses *et* Saienses *appellantur. Horum duo primi, apud Antonium Monchiarenum Democharem. ita referuntur.* 1 Sigiboldus, 2. S. Latuinus, cujus festum celebratur XII Kalendas Julii. *Iisdem etiam verbis recensentur apud Joannem Chenu, citato Ægidio Bry in Senatu Parisiensi Patrono, qui Catalogum Sagiensium*

A *giensium Episcoporum addidit in fine historiæ Comitum Perticensium et Comitum ac Ducum Alenzoniorum. Eodem Catalogo allegato a Claudio Roberto, indicantur* primus Sigiboldus, Secundus S. Latuinus, xx Junii seu xii Kalendas Julii. *Quo etiam ordine collocantur in MS. Codice Reginæ Sueciæ, numero* 322 *signato, in quo post Chronica Eusebii, Hieronymi, Prosperi, Sigeberti, habentur Episcopi isti. Sammarthani dictum Ordinem immutarunt hoc modo :* Primus S. Latuinus, anniversaria memoria celebratur die xx Julii (*imo* Junii) in Proprio Sanctorum diœcesis. Hunc alii collocandum autumant post Sigeboldum, qui primus ab iis Præsul Sagiensis asseritur. Præmonendum autem, primos Antistites videri valde confusos.

colitur 20 Junii.

2 *Habemus Breviarium Sagiensis Ecclesiæ, anno* MDLXXXII *excusum, in quo ad hunc* xx *Junii præscribitur* Officium novem Lectionum de S. Latuino Episcopo Sagiensi : *sed omnia de Communi Confessoris et Pontificis recitantur. Ejusdem memoriam celebrat ad hunc eumdem diem Grevenus in Auctario Usuardi anno* MDXV *et* MDXXI *excuso, his verbis :* Civitate Sagiensi S. Latuini Episcopi et Confessoris. *Secuti* B *Molanus, Canisius, Ferrarius, Galesinius eum hoc exornat elogio :* Apud Sagienses, S. Latuini Episcopi et Confessoris ; qui secundus ejusdem civitatis Episcopus, illustribus virtutis Episcopalis exemplis ad pie agendum civium animos excitavit. *In Notationibus citantur* Tabulæ Ecclesiæ Rotomagensis. *Habemus hujus Ecclesiæ duplicia Breviaria, sed absque mentione* S. Latuini. *Quin etiam fatentur ipsi Sagienses, uti nobis asseruit Claudius Castellanus Parisiensis Canonicus, sibi dictum ab eo, qui nuper propria istius Ecclesiæ Officia concinnavit, verum diem Natalem ignorari; sed hunc assumptum, quia proxime sequitur festum SS. Gervasii et Protasii, Patronorum loci. Multos etiam esse qui credant eumdem esse, qui in diœcesi Carnotensi prope Anetum colitur, vulgo* S. Lain *dictus : idque habet Simon Petronetus in suo Onomastico Gallico-Latino.*

Vixit sec. 4 vel 5.

3 *De tempore quo vixerint Episcopi primi, nihil constat : nam* Hubertus quintus hujus Sedis Episcopus *apud Sammarthanos,* vixisse fertur anno quingentesimo; *atque ita quatuor priores potuerunt floruisse quarto et quinto seculo. Interim Saussayus in Martyrologio Gallicano mirabile confecit encomium, quod unde hauserit non assequimur : ipsum tamen judicio lectoris proponimus cum grano salis excipiendum.* D

Saussayus elogio eum ornat,

4 Sagii, sub secunda Lugdunensi, S. Latuini Episcopi, qui de partibus Orientis adveniens, a S. Clemente Apostolorum successore Roma in Gallias, cum S. Dionysio aliisque egregiis Evangelii præconibus, directus est : in Neustriamque progressus, quam exitiosa dæmonum superstitio inquinabat, Evangelico lumine sanctitatisque admirandæ splendore, luem hanc longe lateque profligavit. Primus enim fuit Vir iste Apostolicus, qui Sagienses, Oximenses, finitimosque populos ab impietatis caligine ad Christianæ Religionis lucem salutiferam adduxit. Quo in opere ab idolorum cultoribus diversas perpessus est insidias dirasque persecutiones, et numquam pro votis satis asperas ; cum Christi succensus amore, pro eo quæque extrema pati desideraret ; adeo ardens martyrii, ut sæpius mori se percupere pro Redemptoris gloria affatim verbis proderet et jaculatoriis precibus etiam non semel in die oraret, ut hanc gratiam tandem assequeretur Zelo itaque æstuans quo Petrus, eadem fere gloria etiam refulsit: cum morbis et languoribus oppressos sola sui corporis umbra ad sanitatem reduceret ; eaque vitæ sanctimonia niteret, ut divinæ veritatis præcepta quæ tradebat, non tam dictis exprimeret quam factis. Cum igitur in fidei Christianæ propositum, inductas animas qua miraculis qua sanctis operibus confirmasset ; Vir beatus parta Christi percopiosa filiorum sobole, totaque circum regione ad amussim purissimæ religionis composita, relicto Regulo successore, qui collectas oves pasceret, in cœlum profectus est.

quod videri possit gratis confictum; E

uti et Regulus successor.

5 *Hæc Saussayus. At quis iste* Regulus, *cujus nulla mentio in ullis Catalogis Episcoporum Sagiensium? Ipse Saussayus in Catalogo Sanctorum, Beatorum, et Piorum, qui proprias historias vel natales non habent, pag.* 1241 *ista habet* : Regelus discipulus et successor S. Latuini primi Episcopi Sagiensis, in ejus natali xx Junii. *Quæ æque manent incerta. Quidsi* S. Regulus Episcopus, *Silvanectensium Apostolus intelligatur, cujus Acta varia dedimus,* xxx *Martii? Hic ibi dicitur e Græcia Romam advenisse, et cum S. Dionysio in Gallias missus, Silvanectum excolendum suscepisse, a S. Dionysio Episcopus ordinatus, atque miraculis clarus obiisse : quibus similia huic Latuino applicuntur. Consule quæ idem Saussayus ad diem* x *Junii retulit de S. Euremundo, Abbate in territorio Sagiensi.*

C F

DE SANCTO SILVERIO

PAPA ROMANO ET MARTYRE

IN PALMARIA PONTIARUM INSULARUM UNA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De cultu ejus, exilii loco, actis ex coævorum relatione colligendis.

D. P.

ANNO DXXXIX.

Turbatissimo tempore exul sepultus in Pontiis insulis maris Tyrrheni,

F*laviæ Domitillæ, sociorumque Nerei et Achillei, ac plurium illustrium Romanorum exilio, sub Domitiani tyrannide, nobilitata* Pontia Insula *primo Christi seculo; aliis minusculis novem aut pluribus veluti corona cingitur, quæ communi omnes nomine dicuntur* Pontiæ *seu* Pontianæ insulæ; *sicut* Britannicæ *communiter, quotquot Britanniam circumstant, etiam Hibernia, Hebrides, Orcadesque. Illarum occidentalior hodiedum* Palmariola *dicitur (verosimiliter ad distinctionem* Palmariæ, *sinui Lunensi in eodem Hetrusco littore objectæ) Plinio et Melæ absolute etiam* Palmaria *dicta; et Liberato Carthaginensis Ecclesiæ Archidiacono nominata, tamquam in ea obierit* S. Silverius, *ibidem vel in* Pontia insula *principali, sepultus* xii Kal. Junii, *ut scribit Auctor Vitæ apud Anastasium Bibliothecarium. Quia tamen, turbatis in Italia non minus Ecclesiæ quam imperii rebus, propter Græcorum Gotthorumque inter se bella, nemo curavit inde referre Romam demortui corpus; nemini etiam curæ fuit ibidem, seculis aliquot consecutis, annuam ejus commemorationem inter Sacra stabilire.*

A

AUCTORE D. P. non fuit relatus in Fastos antiquiores seculo 15.

2 *Hoc cum alicui, de Pontificibus scribenti, indicassem; errandi illi, aliis insultandi occasionem dedit, quasi negassem Romano Martyrologio hodierno inscriptum reperiri* Silverium; *quem tamen omnes, quotquot ad Romani Breviarii usum tenemur, Officio nunc colimus Ecclesiastico, et quidem solum hoc præsenti die. Intelligendus ego eram de Martyrologiis vetustioribus, Bedæ, Flori, Usuardi vel Adonis, quatenus iis usa Romana Ecclesia est, puris ab additionibus quæ variis locis temporibusque, etiam Romæ, ipsis accesserunt, prout ibi contigit alicujus approbati Sancti cultum assumi. Hinc* Silverii *nomen invenias in Martyrologiis posterioris ævi veluti ad Romanæ Curiæ usum editis, a Bellino, Maurolyco, Galesinio: itemque in Kalendariis ante vetustiorum Missalium ac Breviariorum exempla impressis, quale unum Venetiis anno* MCCCCLXXIX *excusum habemus; ubi Vita ex Anastasio contracta in sex Lectiones distributa invenitur, veluti pro Officio semiduplici, quod nunc solum fit ritu simplicis.*

Pauca de eo Catalogi seculo 6 aucti.

3 *Actis ejus nihil lucis adferunt duo antiquiores Catalogi, quos eruderare Henschenius cœpit: eorum enim ultimus desinit in Felice IV, qui* Silverium

B

quartus præcessit: sequuntur tamen novem Pontifices, signato dumtaxat Sedis spatio, atque de Silverio *scribitur, quod* sedit an. I, men. V dies XI: *aliæ nostræ membranæ, collatæ cum Corbeiensibus, et usque ad Vigilium* Silverii *successorem dumtaxat continuatæ, variant in numero mensium, et* IX *scribunt. Tertius Catalogus, ab Henschenio neglectus, Schelstratio visus non contemnendus, quoniam Anastasio præluxit ad Ordinationes numerandas verbis jam citatis ex Appendice secundi Catalogi, addit,* Hic ordinavit Episcopos LXXXI, Presbyteros XLVI, Diaconos XVI: *quos tamen numeros quædam Anastasii exemplaria vehementer minuunt et* Diaconos *prætermittunt.*

Plura liber Pontificalis apud Anastasium,

4 *Cum autem Anastasium dico, intelligo librum de Vitis Pontificum, qui sub ejus nomine passim habentur. Alias vehementer probo Examen ejusdem libri, nuper ab eruditissimo viro Joanne Ciampino Romæ vulgatum, in cujus sect. 3 agens ille de styli varietate, qui haud obscure notatur in Codice Anastasiano, censet Collectionem istam Pontificiarum Vitarum varios habere Auctores: et* Vita, *inquit,* Liberii bonum fluidumque stylum sapit usque ad Silverium inclusive... a gestis autem Vigilii, Silverii Papæ successoris, usque ad Martinum mutationem aliquam stylus perpessus est. *Quisquis autem Silverii Vitam Anastasiano codice*

a coævo usque ad Vigilium continuatus,

C

insertam scripsit, utcumque coævus Silverio, non tamen ita, accuratus fuit, quin omiserit multa, supplenda ex Liberati Carthaginensis Archidiaconi Breviario causæ Nestorianorum et Eutychianorum, alias mihi frustra quæsito, nunc in tomis Conciliorum reperto. Quoniam autem ille consequenter refert primum omnia quæ Gothos inter et Græcos sunt acta, usque ad urbem eorum obsidione liberatam; postea aggreditur quæ eodem tempore *circa* Silverium *et* Vigilium *evenere; mihi aliquando suspicio venit duas diversorum auctorum narrationes ab Anastasio compilatas, consequenterque descriptas; quod nunc quidem non credo; illum tamen quisquis fuit Auctorem, melius consulturum historiæ fuisse censeo, si Imperii et Ecclesiæ res mixtim recensuisset, eo quo gesta sunt ordine: nobis certe laborem abstulisset eas discernendi per conjecturas.*

et ex Liberati Breviario supplendus.

5 *Ex isto interim Auctore sumptæ sunt Lectiones prædicto anno* MCCCCLXXIX *insertæ Breviario, quarum usurpandarum quæ prima occasio fuerit non præsumo definire; certe, non aliqua Reliquiarum translatio, ex Pontianis in Urbem. Quamquam enim Carolus Bartholomæus Piazza, in suo Sanctuario seu Menologio Romano perpetuo anno* 1675, *dicat* S. Silverii festum *agi* ad S. Petrum, ubi ejus creditur sepultum corpus: et ad S. Mariæ majoris ejusdem haberi expo-

Reliquiæ an Romam relatæ?

nique Reliquias; *credulitas tamen illa admodum recens est: siquidem nec Romanus Basilicæ Vaticanæ Canonicus, qui ejus descriptionem sub Eugenio III composuit, neque Paulus de Angelis, qui eamdem sub Innocentio X Adnotationibus auxit atque in lucem protulit, usquam* Silverii *meminerunt, inter eos quorum corpora suo tempore requiescebant in Vaticano. Tacent etiam de* Silverio, *Octavius Pancirolius in Thesauro abscondito almæ urbis, et in septem Ecclesiis Onuphrius Panvinius, atque Pompeius Ugonius, et Joannes Severianus. Prælaudatus etiam Paulus de Angelis, alio opere describens Basilicam S. Mariæ majoris, librum 6 exorditur ab Indulgentiis, stationibus, Reliquiis ipsius, sed nullam facit* Silverii *mentionem; uti nec illi quos dixi septem Urbis Basilicas descripsisse. Videat igitur Piazza unde venerit opinio ista, et quomodo probari possit.* D

6 *Omnia porro circumspectanti, nullus occurrit antiquior Petro de Natalibus, Episcopo Equilino, ad quem initium colendi apud Romanos* Silverii *possit referri. Hic in suo Sanctorum Catalogo, (quem anno* MCCCLXXI *ab eo absolutum fuisse diximus non semel, ac dicimus quamvis Oudinus nuper scripserit absolutum fuisse annos* XI *post), libri* 5 *caput* 131 *habet,* de S. Silverio Papa et Martyre: *qui quod in Anastasiano codice de loco sepulturæ legitur;* Ibique habetur multitudo male habentium et salvantur, *ita vertit.* Ubi multitudo male habentium salvi facti sunt: *et ubi ille dicitur,* Confessor factus, *Petrus ait* Martyrio coronatus est: *atque ita nihil in substantia discedit ab originario textu Petrus, licet brevior multo quoad historiam. Si qua Usuardi exempla sub finem habent additum* Silverii *nomen, ea (quæ quidem videre contigit) sunt omnia Petri Catalogo recentiora; quod idem possumus de iis exemplaribus censere, quæ Grevenus et Auctor Florarii MS. atque Molanus viderunt. Cujus ætatis sit supposititius Beda, quem anno* MDLXIII *Antuerpiæ excusum nescio unde habemus, nequeo divinare. Rosweidus noster cum MS. Richebergensi in Bavaria contulit. Ex eo autem quod primo loco referat, quem inter ultimos alii, per conjecturam haud insulsam opinabitur aliquis, posteriorem esse Lectionibus in Romanum Breviarium olim receptis.*

Primus Silverium videtur Sanctis adscripsisse Petrus de Natalibus

E

7 *Verba istius qualiscumque Bedæ hæc sunt,* XII Kal. Julii, Silverii Papæ; qui sedit Romæ anno uno, qui consentiente Justiniano Imperatore, a Belisario depositus et monachus factus, Confessor moritur; *pro quibus Romani Martyrologii recognitores sub Gregorio XIII, in prima anni* MDLXXXIV *editione, sic legendum statuerunt:* Natalis S. Silverii Papæ et Martyris, qui post S. Agapitum Ecclesiam gubernavit; cumque Anthimum Episcopum hæreticum, ab Agapito depositum, restituere noluisset; agente impia Theodora Augusta, a Belisario in exilium pulsus est ad insulam Pontiam: * sed reclamantibus totius orbis Episcopis, ad Sedem suam reduci jubetur; cumque ad Palmariam insulam pervenisset, ibi ab impiis ministris aliquamdiu detentus, pro Fide Catholica ærumnis confectus defecit. *Sumpta hæc videbantur ex prælaudati Liberati Breviario cujus relatio ut cum Anastasiana relatione conciliaretur, pro* Patara Lyciæ *civitate, quam exilio* Silverii *adscripserat Liberatus, nominata erat,* insula Pontia. *Verum cum neque sic probarentur cetera; neque* de reclamantibus totius orbis Episcopis, *vel Liberatus vel Anastasius mentionem facerent; placuit, omnia post signum * expungere, atque post verba* ad insulam Pontiam *addere,* ubi pro fide Catholica multis ærumnis confectus defecit. *Verum ut dixi non* Pontiam *sed* Pontias, *vel potius* Pontianas, *quarum una* Palmaria *est, scripserat Auctor vitæ apud Anastasium. Pataram autem initio devectum, ejusque urbis Episcopo instante restituendum fuisse, licet non dicat Vita, non tamen negat,*

Elogium Gregoriano Martyrologio prius insertum

F

cur deinde mutatum sit.

A *negat, et alia multa ex Liberato supplenda omittit.*

8 *Quod ad tempora attinet quibus* Silverius *sedit et vixit, non fuit ea ausus aliter definire Baronius, quam ab anno* DXXXVI *ad* DXL ; *utpote qui neque certi quidquam statuerat de obitu decessoris* Agapiti, *neque volebat sequi stylum Catalogorum, solum illud spatium cujusque Pontificatui adscribentium quo quisque reipsa sedit; in iis vero quos forte deponi contigit, sicut contigit* Silverio, *nullam habentium rationem temporis post depositionem acti. Ego, cum in Conatu Chronico-historico ad seriem Pontificum Romanorum, Pontificatum* S. Agapiti *sic ordinassem, ut is anno* DXXXV, XXVIII *Aprilis consecratus, post menses* XI, *dies* XX *obierit Constantinopoli,* XVII *Aprilis anni* DXXXVI ; *licet colatur* XX *Septembris, quando relatum Romam corpus, depositum fuit ad S. Petrum; cum inquam Agapiti Pontificatum ordinassem; posui mensem* I, *dies* XIX, *quibus Sedes vacaverit; et post quos* Silverius, natione Campanus ex patre Hormisda, Episcopo Romano *ab anno* DXIV *ad* DXXIII, *ante Ordines sacros susceptos procreatus*, per vim *Theodati Gothorum Regis Clero* obtrusus et ordinatus anno DXXXVI, ut Junii proxima Dominica, id est VIII ejusdem, pacis causa acceptatus fuit ; et sedit annum I, menses V, dies XI, B usque in XVI Novembris anni DXXXVII. Tunc *scilicet* de Pontificatu depositus est, detrususque in monasterium, substituto in ejus locum Vigilio, die XXII Decembris ; ad cujus arbitrium primum Pataram in Lycia relegatus ; deinde, cum jussu Imperatoris Justiniani in Romanam Sedem restituendus Neapolim appulisset, a Belisario Duce traditus est Vigilii ministris ; a quibus in Palmariam Pontianarum unam deportatus, ibidem ærumnis confectus obiit, XX Junii anno DXXXIX, ibidem, aut in Pontia insula, quæ ceterarum caput est, sepultus. *Atque hoc modo velim circa finem mutari elogium* Silverii *Chronologicum, quod ei in Conatu dedi, necdum viso, nisi apud Baronium, Liberato.*

Ordinatus an. 536

6 Junii

depositus fuit 539 16 Novemb.

ACTA

Ex Liberato Diacono Carthaginensi et Vita apud Anastasium Bibliothecarium.

Cum Agapetus Papa, Christi legatione *apud Justinianum Imperatorem Constantinopoli* functus, *deposito ab Episcopatu Anthimo hæretico, in ejusque locum substituto Menna orthodoxo, nequidquam contranitente minasque et promissa ingerente Theodora Augusta*, in C Italiam reverti disponeret, constituens apud Imperatorem Apocrisiarium Ecclesiæ suæ Pelagium Diaconum ; post dies aliquantos ægritudine correptus, defunctus est Constantinopoli * x Kal. Maji.... Augusta vero vocans Vigilium, Agapeti Diaconum, profiteri sibi secreto ab eo flagitavit, ut si Papa fieret tolleret Synodum, et scriberet Theodosio, Anthimo, et Severo, et per epistolam suam eorum firmaret fidem ; promittens dare ei præceptum ad Belisarium, ut Papa ordinaretur, et dari centenaria septem. Lubenter ergo suscepit Vigilius promissum ejus, amore Episcopatus et auri ; et facta professione Romam profectus est. *Vix possim dubitare, quin data sit opera ut* Agapeti *mors lateret Romanos, usque ad* Vigilii *adventum ; sed frustra ; quia saltem intra unum mensem et dies aliquot,* de *illius* decessu audiens Romana civitas, Silverium Subdiaconum, Hormisdæ olim Papæ filium, elegit ordinandum. Veniens *ergo Vigilius* invenit Silverium Papam ordinatum. *Ita Liberatus in Africa scribens; et propter brevitatem temporis, quod inter ordinationem Silverii Presbyterorumque in eam intra biduum consensum intercessit de eorum dissensu nihil sciens ; vel si quidquam scivit, operæ pretium non æstimans meminisse rei, ad eam quam tractandam susceperat causam nihil pertinentis.*

Defuncto Agapeto,

* imo XV

Vigilius Romam mittitur Pontificatum ambiturus :

D EX LIBER. ET ANAST.

2 *Ast Vitæ auctor apud Anastasium in hunc modum refert rem, sub suo verosimiliter conspectu actam.* Hic *Silverius* levatus est a tyranno Theodahato sine deliberatione Decreti : qui Theodahatus corruptus pecunia, talem timorem induxit Clero, ut, qui non consentiret in ejus Ordinationem, gladio puniretur. Equidem Sacerdotes non subscripserunt secundum morem antiquum, neque Decretum confirmaverunt ante Ordinationem. Jam autem ordinato sub vi et metu Silverio, propter adunationem Ecclesiæ et Religionis, se subscripserunt Presbyteri. *Ita Vitæ Auctor apud Anastasium Biblioth. Veram tamen causam violentiæ, tam præcipitis et non ante usitatæ,* Theodahato *fuisse existimo, non datam ei a* Silverio *pecuniam, licet id forte rumor sparserit ; sed metum a* Justiniano *Imperatore, quem graviter offenderat, ideoque cavendum sibi putavit Rex barbarus, ne Imperatoriæ partis studiosus aliquis ad Pontificatum elevaretur.* Silverius *tamen culpam, si quam in aditu Pontificatus admisit, abunde eluit per ærumnas exilii, usque ad mortem causa fidei toleratas.*

sed prævertit eam accelerata Silverii ordinatio

urgente eam Theodato R

E 3 *Sed quid prius Romæ, Neapoli et Constantinopoli sit actum ordinate relegamus.* Indignatus Domnus Imperator Justinianus Augustus , quia Regnam Amalasuntham. sibi commendatam occidisset Theodahatus ; misit Belisarium Patricium cum exercitu, ut liberaret omnem Italiam a captivitate Gotthorum. Tum veniens Patricius suprascriptus in partes Siciliæ, fuit ibidem aliquantum temporis.... *deinde circa vernos menses*, venit in partem Campaniæ juxta civitatem Neapolim, et obsedit eam cum exercitu suo : quia noluerunt ei cives Neapolitani obedire ; et pugnando intravit ; et ductus furore interfecit Gotthos, et omnes cives Neapolitanos, et nec Ecclesiis pepercit prædando : *sed primorum dierum ista rabies fuit, quam etiam valde lenit Procopius, laudans Belisarium, ut victoria satis moderate usum. Ex eodem, longe distinctius cuncta narrante, intelligitur, capta Neapolis vivente adhuc Theodahato, haud multo post ordinationem* Silverii : *si verum est quod apud Anastasium sic legitur ;* post menses duos, *ab ordinato Silverio*, extinguitur Theodatus tyrannus et levatur Witigis. *Neapoli ergo, non vero antea in Sicilia* audiens *Belisarius* quod Gotthi sibi fecissent Regem contra votum Domni Justiniani Augusti , *festinavit Romam admovere exercitum.*

sed non impune :

nam is, amissa Neapoli,

mox regnum Vitamque perdidit.

4 Witiges *interim, tam vicino sibi hoste conterritus*, Ravennam *rediit ; diffidens scilicet se Romam tunc posse tueri, confidens vero quod eamdem , auctus Francorum viribus, facile recuperaret : quemadmodum reipsa sequenti anno ad illam cum numeroso exercitu rediit. Et ille quidem abiens, ut scribit Procopius,* Silverium urbis Antistitem, Senatumque ac populum... ut fidem in Gothos servarent, etiam jurisjurandi sanctimonia obligavit..... Romani *vero*, metu, ne quæ Neapolitanis evenerant paterentur, melius duxere Imperatoris militem intra urbem admittere, præcipuo ad id suadendum Silverio urbis Antistite..... Receptaque est Roma sexagesimo anno, mense eodem, postquam a barbaris insessa fuerat, cum undecimum imperandi annum ageret Justinianus, *id est ipso anno* DXXXVI *mense Augusto : tali enim mense anno* CCCCLXXVI *urbem occupaverat* Odoacer *Rex Herulorum. Apud Anastasium nihilominus legitur non esse urbs recepta mense Augusto, sed mense Decembri, hoc modo :* Ingressus autem Belisarius in urbe IV Idus Decembris, custodiis et munitionibus vel fabricis murorum, et reparatione fossati civitatem Romanam munivit, *quomodo adhuc munita cernuntur.* Et nocte ipsa qua introivit Belisarius Patricius, Gotthi qui erant in civitate vel foris muros fugerunt,

Urbs autem in Belisarii potestatem se tradidit

auctore Silverio.

EX LIBER. ET ANAST.

4 Kal. Sep. non Decembris.

A fugerunt, et omnes portas apertas dimiserunt, et fugerunt Ravennam. *Verum existimo dicto loco errorem esse veteris alicujus librarii, cui nomen* Decembris *obrepserit pro* Septembris ; *utque mensis* Augustus *teneatur, suspicor legendum fuisse et scribendum,* IV Kal. Septembris. *Mox enim a suo ingressu* custodiis et munitionibus vel fabricis murorum et reparatione fossati civitatem munivit Belisarius, *sicut prolixe describit Procopius. Molitio autem talium murorum tam grandi urbi circumducendorum quales etiamnum videntur, et quantum scire possumus perfectorum ante sequentis anni Martium, largius tempus requirit.*

Inde Neapolim excurrit Belisarius, eaque ordinata revertitur.

5 *Interim* Belisarius, sedule a Papa Silverio et acriter increpatus, cur tanta ac talia homicidia Neapoli perpetrasset, tandem pœnituit : (*uti in Historia miscella. lib.* 16 *scribit Paulus Diaconus Aquileiensis , initio seculi* IX,) rursusque proficiscens Neapolim, et videns domus civitatis depopulatas ac vacuas, tandem reperto consilio recuperandi populi, colligens per diversas Villas Neapolitanæ civitatis viros ac mulieres , domibus habitaturos immisit, id est Cumanos, Puteolanos et alios quamplurimos. *Atque hoc est quod Silverianæ vitæ Auctor apud Anastasium, secutam mox tragœdiam* B *exorsurus, sic ait.* Eodem tempore, *quo scilicet Roma muniebatur*, ambulavit Belisarius Patricius Neapolim, et ordinavit eam : et postmodum redivit Romam. Qui susceptus est a Domino Silverio benigne : et habitavit Belisarius Patricius in Palatio Pinciano, Idibus Maji Indictione XV, *anno* DXXXVII : *sed non statim a suo in urbem reditu, quippe ad quam obsidendam* regressus est Witiges, *uti ibidem legitur* IX Kal. Martii : *utique post* reditum Belisarii, qui pro nomine Romano erat, et inclusit se Romæ intra civitatem, et custodivit civitatem *tam arcte obsessam*, ut nulli esset facultas exeundi vel introeundi, *unde* et grandis fames erat, ita ut etiam aquæ pretio venderentur..... pugnæ *quoque* maximæ erant contra civitatem, *idque* annum unum ; *post quem denique victi Gotthi recesserunt. Quæ omnia notare oportet, ut intelligatur, non solum Belisarius Neapoli Romam revertisse ante obsidionem ; sed illuc etiam Constantinopoli redisse Vigilium, quando secunda vice, ut mox dicetur, advenit cum jussione Augustæ contra* Silverium. *Liberato pro* Roma *obrepsit* Ravenna, *errore credo librariorum ; cum ait, quod in ea invenit Vigilius Belisarium. Sed rem ordinate recenseamus.*

Interim Augusta, consilio Vigilii usa,

6 Tunc, *cum muniendæ Romæ ordinandæque Neapoli occupabatur Belisarius*, erat Vigilius Apocrisia- C rius Constantinopoli : *eo utique haud invitus regressus, ad munus idem pro* Silverio *exercendum, quod susceperat ab Agapeto, postquam se vidit dejectum spe Pontificatus concupiti, per acceleratam* Silverii *Ordinationem.* Dolens autem Augusta pro Anthimo Patriarcha, quod depositus fuisset a sanctissimo Agapeto Papa, qui eum hæreticum reperisset, et in locum ejus constituissent Mennam servum Dei ; consilio usa cum Vigilio Diacono, misit Epistolas suas Romam Silverio Papæ, rogans et obsecrans, ne pigriteris ad nos venire, aut certe revoca Anthimum in locum suum. Qui dum legisset Beatissimus Silverius litteras, ingemuit, et dixit : Modo scio, quia hæc causa finem vitæ meæ adducit. Sed beatissimus Silverius, fiduciam habens in Deo et B. Petro Apostolo, rescripsit Augustæ : Domina Augusta, ego rem istam facturus numquam ero, ut revocem hominem hæreticum, in sua nequitia damnatum. *Dum hæ litteræ eunt redeuntque, rediverat Neapoli Romam Belisarius, rediverat etiam Constantinopoli* Vigilius, *et* tradens præceptum Augustæ, promisit ei duo auri centenaria, si Silverio remoto ordinaretur ipse pro eo. *Ita Liberatus; præceptum autem illud ita latius apud Anastasium explicatur.*

scribit Silverio pro restitutione Anthimi :

et repulsam passa,

mandat Belisario ut eum deponi faciat, substituaque Vigilium.

7 Tunc indignata Augusta, *libero scilicet* Silverii D *responso*, misit Jussiones ad Belisarium Patricium per Vigilium Diaconum, ita continentes : Vide aliquas occasiones [*invenias*] in Silverium Papam, et depone eum ab Episcopatu, aut certe festinus transmitte ad nos. Ecce ibi habes Vigilium, Archidiaconum et Apocrisiarium nostrum carissimum, qui pollicitus nobis est revocare Anthimum Patriarcham. *Ast vero Belisarius, sciens quantum deberet* Silverio, *nupero illius beneficio ad Romanam Urbem recipiendam adjutus ;* suscepit Jussionem, *sed dixit :* Ego quidem jussionem facio ; sed ille qui interest in nece Silverii Papæ, ipse rationem reddet de factis suis D. N. Jesu Christo. *Interim civitas obsidetur a Gotthis, primisque obsidionis mensibus nihil minus cogitare Belisario licuit in urbe satis superque laborante exterius a Barbaris , interius a fame, quam novas turbas inducere vexando* Silverium. *Credo proinde nihil moveri cœpisse prius, quam ex Constantiniano apud Lateranas palatio ad Pincianum migraret cum familia Belisarius ; specie quidem propius attendendi Barbaris, Pontem Milvium insidentibus, et Septemtrionale urbis latus potissime prementibus ; revera autem ut commoditatem haberet, longius a Patriarchio avocandi Pontificis, et a frequentia Cleri sui. Migravit autem illuc mense Majo, fortassis stimulatus altera tertiave Augustæ jussione, etiam per obsidentium excubias in urbem perlata ; cum mulieri sævæ longum incertumque videretur obsidionis exitum præstolari.*

Paulo post obsidetur a Gotthis civitas 24 Febr.

et migrat in Pincianum Belisarius 15 Maji,

E

ubi ad eum defertur, Silverium Gotthis scripsisse de urbe tradenda,

8 *Ex ipsa autem circumstantia temporis, arrepta est ansa quæsitæ calumniæ. Ut enim scribit Liberatus.* Urgente jussione, exierunt quidam falsi testes qui et dixerunt : quia nos multis vicibus invenimus Silverium, scripta mittentem ad Regem Gotthorum : veni ad portam quæ appellatur Asinaria juxta Lateranas, et civitatem tibi trado, et Belisarium Patricium. Quod audiens Belisarius Patricius, non credebat : sciebat enim quod per invidiam hæc de eo dicebantur : sed dum multi in eadem accusatione persisterent, pertimuit ; *seque ad Pincianum, ut dixi, contulit ; rem fortassis sic disponente Antonina uxore, in gratiam Augustæ, maritum quamvis reluctantem inductura ad facinus. Mihi certe persuadere non possum, auctorem ipsum fuisse calumniæ, cui tam expresse dicitur non habuisse fidem.*

calumniam adornante Antonina,

F

9 *Prius tamen quam extrema illa et sceleris plena machina admoveretur, placuit Antoninæ mitiora experiri consilia ; atque, ut ait Liberatus, evocato in Palatium Pincianum* Silverio, Belisarius et ejus conjux secreto persuadebant, *implere* præceptum Augustæ, ut tolleretur Chalcedonensis Synodus, et per epistolam suam hæreticorum firmaret fidem. Qui mox de Palatio egressus, quid de eo fieret consiliariis suis locutus est ; et veniens contulit se in basilicam beatæ Martyris Sabinæ, ibique manebat ; ubi et directus est ad eum Photis, filius Antoninæ Patriciæ, ut præstito sacramento invitaret eum venire ad Palatium. Qui autem Silverio adstabant, persuadebant ei ne Græcorum crederet juramentis : ille autem exivit, et ad Palatium venit. Et illa quidem die pro juramento ad Ecclesiam redire permissus est. Ad quem rursus mandavit Belisarius, ut ad Palatium veniret : qui de Ecclesia exire nolebat, dolos sibi præparatos agnoscens : sed postea orans, et causam suam Domino commendans, exiit et ad Palatium venit : quod solus ingressus, a suis ulterius non est visus.

post frustra tentatam constantiam Papæ

qui dolos evocatus in Palatium

violenter deponitur et monacham induitur

10 *Hactenus Liberatus, ultimis verbis multa perstringens, quæ priorum dierum actis præmissis, apud Anastasium sola sic leguntur,* Tunc fecit Belisarius B. Silverium ad se venire in Palatium Pincii, et ad primum et secundum velum retinuit omnem Clerum : quo ingresso Silverio cum Vigilio solis in Mausole

ubi

A *ubi suspicor legendum* Mansole, *intimius conclave quo soli domino accessus est, vulgo* Cabinet. Antonina Patricia jacebat in lecto, et Belisarius sedebat ad pedes ejus. Et dum eum vidisset Antonina Patricia, dixit ad eum : Dic, Domine Silveri Papa, quid fecimus tibi et Romanis, ut tu velis nos in manus Gotthorum tradere? Adhuc ea loquente ingressus Joannes, Subdiaconus Regionarius primæ Regionis, tulit Pallium de collo ejus, et duxit in cubiculum; et expolians eum, induit eum veste Monachica, et abscondit eum. Tunc Sixtus, Subdiaconus Regionarius Regionis sextæ, videns eum jam Monachum, egressus foras nuntiavit ad Clerum, dicens; Quia Domnus Papa depositus est, et factus est Monachus : qui etiam audientes fugerunt omnes. *Ceterum, priusquam huc procederetur, verosimile est tot menses effluxisse, ut a die* VI Junii *qua ordinatum* Silverium *diximus, potuerint supra annum unum effluxisse* menses V, dies XI, *quos ei omnes fere Catalogi concorditer tribuunt, quique ad* XVI Novembris *nos perducunt.*

16 Novembris;

11 Vigilius *autem* Archidiaconus suscepit Silverium, *ita depositum, et Monachica veste illusum potius quam indictum* in suam quasi fidem, *inquit Auctor Vitæ apud Anastasium; moxque subjungit exilium, et* B *quidem in* Pontia. *Sed Liberatus, quæ interea sint acta distinctius nos docet, sic narrationem cœptum prosequens :* Et alia die Belisarius, convocatis Presbyteris et Diaconibus, et Clericis omnibus, mandavit eis ut alium sibi Papam eligerent : Quibus dubitantibus et nonnullis ridentibus, favore Belisarii ordinatus est Vigilius XXII *Novembris utique Dominica proxima. Qui* Vigilius, *quamdiu duravit obsidio (duravit autem usque in Martium anni* DXXXVIII *quando* Belisarius pugnando vicit Gotthos, qui fugerunt Ravennam post annum *unum obsidionis continuatæ) Vigilius, inquam dum duravit obsidio Silverium habuit sine dubio in custodia, puta apud Lateranas in monasterio, quod ibi fuisse crediderim, Patriarchio adjunctum. Soluta autem obsidione (nec enim prius commodum vel consultum erat)* Silverius missus est in exilium in civitatem Lyciæ Provinciæ, quæ Patara dicitur.

substituitur deinde Vigilius:

et an. 538 relegatur Silverius in Lyciam:

12 Post ordinationem autem suam compellebatur Vigilius a Belisario implere promissionem suam, quam Augustæ promiserat, et ut sibi redderet duo auri centenaria promissa : *quod ille quidem facile potuit excusare, quamdiu adhuc Romæ* Silverius *erat; hoc autem jam demisso,* nolebat nihilominus promissionem suam implere, timore Romanorum et avaritia patrocinante. *Justus autem erat a Romanis ti-* C *mor, utpote orthodoxis, quique jam externo metu liberi passuri non erant, aut Concilium Chalcedonense convelli, aut rescindi S. Agapeti judicium contra hæreticos. Interim* Silverio veniente Pataram, venerabilis Episcopus civitatis ipsius, venit ad Imperatorem, et judicium Dei contestatus est de tantæ Sedis Episcopi expulsione; multos esse dicens in hoc mundo Reges; et non esse ullum, sicut ille Papa est, super Ecclesiam mundi totius; a sua Sede expulsus. Quem audiens Imperator, revocari Romam Silverium jussit et de litteris illis judicium fieri; ut si probaretur ab ipso fuisse scriptas, in quacumque civitate Episcopus degeret; si autem falsæ fuissent probatæ, restituetur Sedi suæ.

sed Episcopo loci intercedente, jubetur reduci in Italiam:

13 Pelagius vero, *tunc Vigilii Apocrisiarius Constantinopoli, postea autem successor in Pontificatu,* currens cum voluntate Augustæ volebat irritum facere Imperatoris præceptum, ne Silverius Romam reverteretur; sed prævalente Imperatoris jussione, Silverius ad Italiam reductus est : *credo Neapolim ad Belisarium, fortassis non invitum et gaudentem habere se, quo Vigilii lentitudinem vel excuteret vel ulcisceretur. Nec in hoc eum spes sua fefellit :* Silverii *enim* adventu territus Vigilius, ne Sede sua pelleretur, Belisario mandavit, trade mihi Silverium; alioqui non possum facere, quod a me exigis. Ita Silverius *fortassis sub specie reducendi eum Romam, ibique causam ejus recognoscendi)* traditus est duobus Vigilii defensoribus et servis ejus : qui in Palmariam insulam adductus, sub eorum custodia, defecit inedia. *Hæc omnia prætermittit auctor Vitæ apud Anastasium; et narrata depositione* Silverii, *ad finem ejus festinans,* Misit eum, *inquit,* in exilium Vigilius; *nulloque alio verbo mediante addit,* in Pontias *(ad quas tamen non potuit, nisi post medium aut amplius annum, a sua in Lyciam deportatione, adductus fuisse)* et sustentavit eum pane tribulationis, et aqua angustiæ. Qui deficiens, mortuus est, et Confessor factus est : qui et sepultus est in eodem loco, XII Kalendas Julii, *anno ut minimum* DXXXIX, *si non etiam serius : et sic revera vixit Summus Pontifex (neque enim legitima depositio fuit, aut ipse in eam invenitur consensisse) annis tribus, si non etiam quatuor, diebus* XIV.

unde territus Vigilius ipsum sibi tradi impetrat:

D

EX LIBER. ET ANAST.

deductusque in Pontias Sanctus fame enecatur an. 539,

14 *Ibi autem, id est, in Insula* Palmaria, *vel potius in Pontiarum primaria, quæ verosimiliter sola habebat Parochialem Ecclesiam et cœmeterium, cum ceteris sua ut summum oratoria essent, simul autem omnes non mererentur habere Episcopum, sed sub Terracinensis in proxima continente Episcopi jurisdictione degerent;* ibi *inquam* occurrit multitudo male habentium et salvantur. *Andreas du Chêne, in Vitis Pontificum Gallice scriptis, hoc ei Epitaphium addit, nescio unde erutum.*

ubi is sepultus miraculis clarescit.

E

Romanæ supremus Apex Silverius Ædis,
Ossa sub hoc retinet mortuus extraneo.

Aliud de eo nihil reperitur, nisi quod fecit ordinationem unam per mensem Decembrem *anno* DXXXVI Presbyteros *Cardinales* XIV, *Diaconos* XVI, Episcopos per diversa loco numero XIX. *Additur autem, secundum stylum Catalogorum, Pontificatum ejus solum æstimantium usque diem depositionis. quod* cessavit Episcopatus *solum* dies quinque : *nec enim plures intercurrerunt inter feriam* II *qua Silverius depositus et Dominicam qua ordinatus* Vigilius est.

Ordinatio una ab eo celebrata an. 536

15 *Hujus autem et Belisarii. quæ fuerit pœnitentia de peccatis contra* Silverium *admissis, quam justa nihilominus ipsum et Vigilium secuta sit talionis pœna, alibi explicatum lector inveniet. Vigilii causam aggravat Liberatus, dum asserit, quod* per Antoninam Belisarii conjugem implens professionem suam, quam Augustæ fecerat; scripsit Epistolam....... sub qua fidem suam scripsit, in qua duas in Christo damnavit naturas, resolvens tomum Papæ Leonis. *Suspecta hic mihi mulieris fraus est : pridem ad epistolas calumniose fabricandas factæ, et veritæ indignationem Imperatricis, nisi comminisceretur aliquid, quo videretur ipsa effectum dedisse, quod tanto molimine exegerat Augusta. Suspecta etiam est inscriptio, Romanis inusitata Pontificibus,* Dominis et Christis Vigilius. *Non apposuisset hic nomina eorum, quibuscum unam se fidem habere et habuisse scribebat? Aliud certe sonat ejus ad Augustam responsio, quando eidem non magnam fidem habenti litteris per Antoninam acceptis, et post annos aliquot urgenti atque scribenti;* Veni, adimple nobis quæ pro bona voluntate tua promisisti, de Patre nostro Anthimo, et revoca eum in officium suum : *quando, inquam rescripsit :* Absit hoc a me, Domina Augusta : prius locutus sum male et insipienter, modo autem nullo modo tibi consentio, ut revocem hominem hæreticum et anathematizatum. Etsi indignus, Vicarius sum B. Petri Apostoli, quomodo fuerunt Sanctissimi Agapitus et Silverius, qui eum anathematizarunt.

Interim promissa implevisse arguitur Vigilius,

F

sed ex litteris verosimiliter suppositis.

16 *Affictæ* Silverio *Epistolæ adversus* Vigilium, *servire ad historiam non possunt; neque fidem facere prætensæ Synodo quatuor Episcoporum, qui sententiæ a* Silverio *latæ subscripserint. Proinde nullius momenti est,*

A *est, quod* Silverius *in ea fingatur dicere*, se domino favente, tribus jam jugiter emensis temporibus Apostolicæ Sedi præsidere, *in eamque* Vigilium data pecunia invasisse. *Fictionem vero arguunt etiam subscriptiones, quorum una notatur* Principe Basilio, *præter stylum notandorum tunc annorum; quod ineptus sarcinator sumpsit ex subscriptionibus annum* DXL *secutis, cum cœpit scribi* P. C. Basilii V. C. *id est* D post Consulatum Basilii Viri Clarissimi. *Altera signata* Justiniano V. et Belissario VV. CC. Coss. *æque monstrosa est: quia* Justinianus, *post* IV *consulatum anno* DXXXIV, *nullum amplius gessit; et* Belisarius *semel dumtaxat Consul fuit, scilicet* DXXXV.

quales etiam habentur affictæ Silverio.

DE SANCTA FLORENTINA

VIRGINE IN HISPANIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

G. H.

De ejus cultu, Actis, Reliquiis.

SECULO VII

Memoria in antiquis Breviariis,

I*llustris fuit, generis prosapia et virtutum splendore*, S. Florentina, *soror SS. Leandri, Isidori et Fulgentii, præcipuorum seculo Christi sexto* B *Episcoporum et Doctorum Hispaniæ; quæ sanctimonialium Virginum mater et gubernatrix effecta, plurimos earum choros Christo Sponso obtulit, æternam eo nomine in Ecclesia merita memoriam. Huic testimonium perhibent antiqua Breviaria et Legendaria, potissimum Hispanica: atque imprimis id quod Mozarabum dictum jussu Francisci Ximenes Archiepiscopi anno* MDII *Toleti fuit excusum, Hispalense etiam et Abulense ad hunc* XX *Junii. Placentinum vero et Carthaginense ad diem* XIV *Martii. Plura addit Tamayus de Salazar in Martyrologio Hispanico ad hunc diem, quæ apud ipsum videri possunt. Ex horum Lectionibus et Legendario Hispalensi Acta aliqua ille subjungit; quæ fere eadem ex Salmantino Breviario edidit Franciscus Bivarius, in Commentario ad Chronicon, sub Maximi nomine vulgatum pag.* 579, *quæ mox etiam nostris Annotatis illustrabimus ex aliis rerum Hispanicarum scriptoribus: quorum præcipui, Ambrosius Morales lib.* XII *anni* MCLXXVII *cap.* 5 *fol.* 103; *Joannes Basilius Sanctorius, in sua Hagiographia anni* MDLXXXV, *ad hunc* XX *Junii; Alphonsus de Villegas, in Floribus Sanctorum anni* MDXCI *sæpe postea recusis, ubi de Sanctis Hispanicis agit; Joannes Mariana, in Historia de rebus Hispaniæ, anno* MDXCII *vulgata lib.* 6 *cap.* 1: *Joannes Marietta de Sanctis Hispaniæ, anno* MDXCVI *lib.* 19 C *cap.*1; *Franciscus de Padilla, in Historia Ecclesiastica anni* MDCV *centuria* 7 *cap.* 14, *Auctores omnes graves, quos secuti sunt recentiores plurimi, ex quibus Vitam ejus scripserunt, Martinus de Roa de Sanctis Astigitanis, lib.* 2 *cap.* 6, *et Antonius de Quintanaduennas, de Sanctis Hispalensibus et Astigitanis. Sed hi aliique recentiores novis inventionibus nomina Dextri, Maximi, Juliani, Luitprandi præferentibus decepti, nonnulla miscent, viris eruditis merito displicentia, quibus omissis dabimus Appendicem ex Vita a Roderico de Iepes scripta.*

ex illis aliqua acta

collata cum auctoribus gravibus.

In Martyrologiis dicitur Florentiana,

2 *Est autem palæstra* S. Florentinæ, *ubi potissimum ad mortem usque vixit, urbs Bæticæ* Astygis *vulgo* Ecija, *etiam Ptolomæo nota, et hac quoque tempestate clara atque Episcopalis ad* Singulim *fluvium vulgo* Xenil, *qui haud procul inde in Bætim influit, sed sine loco refertur in nonnullis MSS. Martyrologiis auctioris Usuardi, et apud Grevenum atque Molanum primæ editionis in simili Auctario Usuardi, necnon apud Canisium sub nomine* S. Florentianæ Virginis; *errore forsan inde nato, quod hoc eodem die colatur* S. Florentiana, *inter Martyres Tomis in Scythia coronatos. Bellinus in Martyrologio, secundum morem curiæ Romanæ sub annum* MCCCCXCVIII *Venetiis excuso, Beda supposititius, Maurolycus, Galesinius et Molanus posterioris editionis, cum Florario, eamdem* S. Florentiam Virginem *appellant. In Martyrologio autem* E *hodierno Romano ista habentur:* Hispali in Hispania, S. Florentiæ Virginis, Sororis SS. Leandri et Isidori Episcoporum *Hispalensium. Verum inhærendum est scriptoribus Hispanis eamdem constanter* Florentinam *appellantibus, uti et SS. Leander et Isidorus fratres in suis libris eidem inscriptis, Auctorque antiquus in Vita S. Isidori, ad diem* IV *Aprilis edita.*

et Florentia;

apud Hispanos Florentina.

3 *Corpus apud fratres suos Hispali sepultum, aut saltem eo translatum volunt Auctores; sicuti diximus, S. Fulgentium Episcopum e vita decessisse Carthagine, ejusque corpus triginta quatuor ab obitu ejus annis Hispalim translatum, cumque Germanorum Leandri Isidori ac Florentinæ Reliquiis in æde SS. Ruffinæ et Justæ locatum fuisse prout legi potest ad ejusdem S. Fulgentii Vitam* XIV *Januarii cap.* 3 *et* 4: *Possedisse hunc nobilem thesaurum Hispalis creditur usque ad Maurorum incursionem. Tunc enim in montes, Guadalupæo flumini propinquos, corpora SS. Fulgentii et Florentinæ deportata traduntur; ibique recondita et ignota delituisse ad Alphonsi XI tempora, sive ad seculum* XIV, *quando reperta fuerunt sacra utriusque lipsana, in Berzocano pago, tribus fere leucis a celebri Guadalupæo oppido, ubi etiamnum conservantur: et quia locus est Placentinæ diœcesis, colitur in hac tota* S. Florentina *ut Patrona, sub ritu Duplicis primæ classis, idque die* XIV *Martii, eo quod sacræ Reliquiæ tunc videantur* F *translatæ. Anno postmodum* MDXCV. *Philippi* II *Regis Catholici jussu, ad instantianam Carthaginensium et Murciensium eruta sacra lipsana quorum aliqua ossa ecclesiæ Murciensi et Scuriacensi Regio cœnobio oblata, et honorifice ibidem fuerunt condita; uti post Martinum de Roa scribunt Tamayus de Salazar et Ægidius Gonzalvus Davila in Theatro Ecclesiæ Murciensis.*

delata Hispalim,

et ad Berzocanum pagum.

Reliquiæ Murciæ et in Escuriali.

ELOGIUM VITÆ PERVETUSTUM

Ex antiquis Breviariis et Chronico Hispalensi.

Beatissima Florentina Virgo, incomparabilis moribus et sanctitate, fuit temporibus *a* Justiniani Imperatoris Romani, filia *b* Severiani Ducis Carthaginensis, et Turturæ conjugis ejus: quæ tres habuit fratres, scilicet *c* Leandrum, Episcopum Hispalensem; et Fulgentium, Astigitanum, et post Carthaginensem Episcopum; et Isidorum, etiam Episcopum Hispalensem; viros eruditos in omni sanctitate et doctrina, protectores et doctores totius Hesperiæ et universæ Ecclesiæ. Habuit etiam sanctissimum Hermenigildum consobrinum, et Reccaredum gloriosissimum Principem, filios sororis suæ, nomine *d* Theodoræ,

a
b
c
Illustri et sancta familia nata,
d

A Theodoræ, quorum mores et constantiam ipsa vere fuit imitata : cujus odoris fragrantia et imitatione sanctitatis Hispaniarum Ecclesiæ fulsere insignes. Hæc igitur Virgo Deo devota, cum S. Isidorus incunabulis nutriretur, prospexit quoddam *e* examen apum in ore ejus frequentare vices. Territa quid hoc esset, prostrata in oratione intellexit, illum fore magnum doctorem et verum pugilem contra hæreticos, quos a finibus Hesperiæ foret propulsurus : et quod oculis contemplationis vidit, postea oculis propriis feliciter est intuita. Et quia B. Isidorum tam admirabilem fore sciebat; ipsum nutrire, non lacte carnis, sed lacte spiritus, cum omni diligentia studebat; ipsa sese custodiens ab omni inquinamento vitiorum.

videt in ore S. Isidori examen apum. *e*

2 Sed *f* cum Virgo illustris, in conjugium a plurimis Palatinis Proceribus expeteretur, prorsus simile status impedimentum abhorrens, mundi illecebras et seculi mores despiciens, suam virginitatem illibatam Christo sponso totis visceribus devovit. Cujus sanctitati atque doctrinæ quamplurimæ virgines et continentes se subdiderunt : et velo sanctimonialis insignita fulsit, quasi stella matutina in medio nebulæ. B Quis enarrare possit tantam Virginum multitudinem, pœnitentiæ labores, caritatis ardores, humilitatis apices, et aliarum virtutum margaritas subire gaudentem? Hanc sanctissimam Florentinam, in horto deliciarum et virtutum, florentem in odore suavitatis, florem campi, nimia dilectione suum sequentem sponsum, et amicum super omnia aromata amplectentem, beatissimi Præsules ac fratres sui informantes ; necnon ejusdem consortium, consolationibus crebris animæ et corporis intendebant, in omni doctrina et eruditione quotidie ædificantes.

f Virginitatem vovet

præest aliis Virginibus :

3 S. Leander, ejusdem S. Florentinæ frater, scripsit ei *g* duos libellos, ad consolationem ejusdem et sodalium suarum : unum de Institutione Virginum, quomodo integritas erat proxima Deo, et vicina coæqualisque Angelis, cujus conversatio erat in cœlis; *h* alium libellum de contemptu mundi, quomodo cuncta sub cœlo erant labentia. Sanctus vero Isidorus etiam ad ipsam sororem Florentinam, adversus Judæorum nequitiam, *i* duos dicavit libellos : quibus proventibus et continuis cohortationibus erudita evasit. Denique hæc sancta Virgo, Spiritus Sancti dogmate imbuta, magistra virginitatis ac ministra castitatis, habebat sub custodia fere *k* quinquaginta monasteria, in quibus multitudo C Virginum sanctarum degebat. Obdormivit B. Florentina in Christo Jesu, post obitum S. Leandri *l*.

g a s fratrum sibi dicatis *h* *i* *dirigit monasteria plurima.* *k* *l*

ANNOTATA G. H.

a Justinianus *imperavit ab anno* 527 *ad* 566 : *et hic mos recurrendi ad tempora Imperatorum Græcorum a trecenis circiter annis apud Hispanos inolevit : unde licet æstimare exiguam horum Actorum ætatem. Padilla et alii asserunt eam vixisse temporibus sex Regum Wisigothorum in Hispania, scilicet* Leovigildi, Reccaredi, Liubæ, Witterici, Gundemari, Sisebuti, *ab anno* 568 *ad annum* 612.

b *Iidem parentes* Severianus Dux Carthaginensis, *et* Tortura *uxor ejus, in antiqua Vita S. Isidori fratris referuntur* 4 *Aprilis, pro* Tortura *dicitur* Theodora *Lucæ Tudensi. Hunc Theodorici Regis Ostrogothorum filium, fuisse scribit Quintana Duennas.*

c *Coluntur* S. Leander 13 *Martii*. S. Fulgentius 14 *Januarii, ubi de Theodorico Rege actum.*

d *Hæc* Theodosia *appellatur Marianæ lib.* 5 *cap.* 11 : *familia autem S. Hermenegildi* 13 *Aprilis cap.* 1 *num.* 2.

e *Hæc visio de examine apum refertur in Vita S. Isidori num.* 3, *sed tribuitur patri Severiano, cui potuit adfuisse* S. Florentina. D

f *Hæc de procis et voto, desunt in Breviario Palentino apud Bivarium.*

g *Hi duo libelli sunt in unum conflati, editi a Sandovallio Madriti anno* 1604, *et a Tamayo Salazar ad hanc Vitam* S. Florentinæ; *nunc autem inserti Bibliothecæ Patrum Lugdunensi : sed primus tantum habet circiter tertiam partem opusculi.*

h *Secundus libellus habet majorem partem, et distinguitur in capita* 12, *quorum primum est* de vitandis laicis mulieribus : *et in his* carissimam sororem Florentinam *sæpius alloquitur, instruendo, adhortando, consolando, protegendo.*

i *Horum libellorum prior est* de Domini Nativitate, Passione, Resurrectione, Regno et Judicio *et continet* 61 *capita : posterior, est* de Gentium vocatione, *et continet capita* 26, *sed aliquanto majora.*

k Quadraginta monasteria *habent Ambrosius Morales, Joannes Basilius Sanctorius, Marietta et alii hos secuti recentiores.*

l *Apud Tamayum habetur hæc conclusio.* Tandem omnibus cara, et spectabilis Sororibus, sanctitate venerabilis, senio confecta, ad æternas Sponsi nuptias evolavit Kalendis Septembris Æra DCLXXI, anno Christi DCXXXIII. E *Hæc ibi quæ apud antiquiores, Moralem, Sanctorium aut similes, optaremus reperire. Annus certe mortis, nequidem in Pseudo-Chronico Juliani Petri reperitur, ubi tamen num.* 264 *hæc leguntur :* S. Florentia nascitur Carthagine anno DXLV, tingitur Bigastri. *Ejusdem farinæ Luitprandus in Adversariis num.* 243 *scripsisse dicitur :* Æra DLXXXVIII *ergo anno Christi* DL, nascitur Florentina, in die S. Florentii Martyris, obiit sancta anno DCX annorum LX. *Sed nullius fidei ista apud nos sunt.*

APPENDIX

Ex Hispanico Roderici de Iepes.

De vetusto S. Florentinæ monasterio

F*loruit seculo præcedenti, in urbe Astygitana, et in ipso* S. Florentinæ *monasterio, Rodericus de Jepes Ordinis S. Hieronymi, qui inter alias lucubrationes edidit Hispanice Madriti anno* MDLXXXIV Historiam de gloriosa Virgine S. Florentina, *ex qua illa potissimum quæ huc spectant, inde excerpsit Antonius de Iepes, ediditque tomo primo Chronici generalis Ordinis S. Benedicti, ad annum Christi* 599 *fol.* 412 *et sequenti.*

Monstratur in monasterio S. Mariæ de valle,

F 5 Sanctam Virginem Florentinam, cum sanctimonialibus vixisse in monasterio S. Mariæ de Valle, perpetua traditio est, eamque confirmant multa antiquitatis indicia; inter quæ turris ibidem visitur, admodum vetusta; quam etiamnum turrim S. Florentinæ appellant. In claustri medio apparent vestigia et cœmenta, et dicuntur fuisse cellæ religiosarum, quas ibidem moderata est S. Florentina. Præterea in illa civitate est hospitale et confraternitas antiquissima, cognominata S. Florentinæ; neque ullus inveniri potest qui aliquid de prima illorum institutione inaudierit. Solent etiam Confratres statuam S. Florentinæ, habitu monastico vestitam, magna cum solennitate et Clericali pompa deferre ad ædem sive monasterium S. Mariæ de Valle Astygitana, ibique Vesperas decantare, sanctum Missæ sacrificium offerre, et concionem habere, in qua festi hujus institutio proponitur, ut cognoscatur antiqua conversatio et habitatio per iter quod prudentissima Sancta tenuit, eo quod vestigia omnium adhuc videantur, in quibus sua regna in Jesu Christi servitio habuit (nam huic servire est regnare) et

turris S. Florentinæ, *vestigia cellarum,* *Astygi hospitale et Sodalitas.*

A et in quo regimine habebat Virgines, quæ ibidem vivebant, ex tota Hispania collectæ. Dum autem sacra statua S. Florentinæ eo defertur, ex nullius imperio vel præcepto supplicatum eunt cives; ut nuda majorum exempla imitentur, incitati etiam, quod in illa æde sacellum et altare S. Florentinæ dicata extent: quæ tamen ob fabricam templi adjunctam aliquid splendoris perdiderunt. Huc etiam iidem S. Florentinæ Confratres tribus præcipuis anni festis confluunt, adque ad altare S. Florentinæ Missam cantando celebrant. Cum decreto publico hospitalia ad parvum numerum per varias civitates redigerentur, ac proventus Minorum majoribus hospitalibus addicerentur, ne idem apud Astygitanos contingeret, commode Philippus Rex noster, anno millesimo quingentesimo septuagesimo in Andalusiam iter facturus, pro sua benignitate ad tenue hoc monasterium S. Mariæ in Valle deflectere voluit: cui supplicem libellum obtuli, petiique ne antiquum S. Florentinæ xenodochium, quod ego id temporis procurabam, alteri alicui annecteret; ne jam relata celebris solennitas intercideret, et memoria hujus Sanctæ aboleretur.

Solennis processio,

sacellum, altare.

B 6 Quotquot etiam nunc vivunt homines, cum desiderio testari poterunt, devotionem erga Dominam nostram S. Mariam de Valle, et erga sanctam imaginem Divæ Florentinæ; eamque ibidem vixisse cum sanctis Virginibus monasterii illius. Avi et majores narrarunt nepotibus suis, pietatem erga viam quæ ducit in monasterium, vocaruntque Viam Virginum: quæ ab ipso templo sanctæ Crucis usque ad monasterium respersa quondam fuit sanguine sanctarum Virginum, quæ ibidem sub disciplina S. Florentinæ vixerant, et martyrio coronatæ fuerant ab infidelibus; ab hæreticis scilicet [illegible]nis, aut Mauris destructoribus Hispaniæ. E[illegible] ni quam barbare trucidarint Cordubæ Christi fideles, cognoscitur ex libro S. Eulogii. In eadem via occurrit ponticulus, Virginum appellatus; ibidemque erectæ sunt stationes similes illis, per quas Christus in sua passione tetendit ad montem Calvariæ; easque magna cum devotione, ob piam hanc considerationem, obeunt. Visitur ibidem porta parvula antiqua in marmore incisa, quam ferunt harum quoque Virginum sanguine illitam fuisse cum a barbaris victimæ trucidandæ raperentur. Ad rei hujus confirmationem nostra memoria quædam femina, Maria Alonso dicta, asserit se, cum summo mane ex more ad monasterium iret, conspexisse Virgines ardentibus candelis instructas, et in supplicationem digestas: ostenditque passim oblatum sibi cereum, quem servat in horam mortis usque. Quo circa ob reverentiam harum rerum, et devotionem erga magnum illud sanctuarium, plurimi Astygitani, nudis pedibus aut flexis etiam poplitibus, magnam hujus viæ partem tenere consueverunt, donec imaginem Matris Dei, et locum, a Florentina et a sacris Virginibus Christi Martyribus habitatum, illiusque sacellum et sepulturam oculis suis conspexerint. Si testibus oculatis fides adhibenda, mihi plane credendum, qui duos annos in hoc monasterio exegi, qui inter alia, singulis potissimum Sabbatis confertam turbam ad matutinum Sacrum confluentem, atque ad portam natantibus pietate oculis præstolantem, egomet vidi. D

Via Virginum Martyrum sub Mauris,

in processione apparentium.

8 *Roa, ubi de Sanctimonialium Monasteriis agit pag.* 144, *primo loco collocat* Parthenonem S. Florentinæ, *tamquam situm intra urbem, atque adeo diversum ab illo, cujus in valle positi ad ripam fluminis supra meminimus; ab ipsa tamen similiter fundatum gubernatumque, de quo ita loquitur:* Mox atque recuperata E de Mauris Astygis fuit, Christiani aliqui eremitorium ibidem constituerunt, sub invocatione S. Florentinæ: quo cum temporibus præteritis piæ quædam mulieres se recepissent, citra specialem ullam Regulam, contigit earum unam, ex Hebræis conversam serioque intendentem exercitiis pietatis, cum particulari affectu erga Sanctam; videre ipsam, palam conspicuam; monerique, divinæ voluntatis esse, ut quotquot istuc se receperant, ad statum transirent perfectiorem, ibique fundarent monasterium sub habitu et regula S. Dominici. Hoc cum innotuisset per civitatem, varii mox Equites filias suas et facultates novæ fundationi obtulerunt, quæ creditur initium habuisse circa annum MCCCCLX. Vivebant tamen absque clausura Virgines illæ per tempus aliquod, quoadusque civitati gravis supervenit pestilitas. Huic cum remedium ardenti prece postularent a sancta Religiosæ; uni earum apparens illa, significavit, cessaturam luem, si ipsæ sese obstrinxissent voto clausuræ perpetuæ. Nec defuit promisso fides. Nuncupato enim voto tali, resedit malum; exindeque ibidem clausura perseverat, quam servant hodiedum Sanctimoniales ad centum sexaginta.

D. P.

Parthenon S. Florentinæ

circa an. 1460 fundatum sancta bis apparente

C F

DE SANCTA AVATIA

IN AGRO BELLUNENSI DOMINII VENETI

Notitia cultus ex Philippi Ferrarii Catalogis Sanctorum.

D. P.

Illustrare nostro modo desideravimus aliquotis Sanctos Ecclesiæ Bellunensis: *sed nulla inde monumenta hactenus potuimus assequi et necesse habuimus, cum ita res exigeret, pauca hinc inde collecta proferre, de* Sancto Salvatore, *Episcopo Bellunensi, ad diem* III *Januarii; atque de* Sancto Joatha, *Martyre et Patrono,* XXII *Maji. De hoc autem aliquod encomium, ex antiquis Lectionibus, suppeditavit nobis Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ex hujus altero Catalogo, ut vocat Generali, eorum scilicet, qui non sunt in Romano Martyrologio, nunc accipimus notitiam præcitatæ Sanctæ, his verbis;* Apud Bellunum B. Avatiæ, *additque in Notis ejus* Ex monumentis Ecclesiæ Bellunensis: cujus, Acta, *inquit,* MSS. in antiquo Missali MS. pergameno descripta, nuper transmissa sunt. Ejus dies festus die præscripta una non absque incolarum et vicinorum populorum confluentia celebratur.

Defectu monumentorum Bellunensium,

a Ferrario allegatorum

2 *Quamquam vero idem Ferrarius, in Sanctorum Italicorum Catalogo,* Avatiæ *non meminerit ad hunc diem; haud tamen omnino eam tunc ignoravit. Siquidem ad* XX *Julii ab eo texitur elogium cujusdam* S. Luxam, *Brixinonensis quidem in Rhetia Episcopi, sed Brixinonensibus ignorati; qui Sede pulsus, ad Bellunenses confugerit,* in Vallem Agordiam; ubi, *inquit,* usque ad obitum, Avatia pia femina (quæ in ea valle templo sibi extructo colitur) victum ministrante, mansit. *Hanc ego vallem esse reor, quam fluvius intersecat, Cordevolus in tabulis dictus, intra Bellunum atque Feltrium, Plavio Bellunum præterlabenti se miscens; ibi enim,* XII *milliario a Bellunensi civitate, notatur* Castellum Agordinum, *et longius etiam, oppidum*

ex ipso solam damus notitiam cultus

A *dum* Agorum *sive* Agordum, *ambo apta nomen dare valli illi.*

donec prodeant Acta, licet parum sincera.

3 *Sed in istius S. Lucani Actis, qualia ex monumentis Ecclesiæ Bellunensis accepisse profitetur Ferrarius,* quædam *ejus judicio* continentur fabulis proxima ; *certe ea ipse inde narrat, quæ ex fabulosa S. Gerontii Ficoclensis Vita , a nobis* IX *Maji repudiata , videtur sumpsisse Auctor, de ejus profectione ad Romanum Pontificem miraculis illustrata. Quare expectamus, ut tum Vitam illam qualemcumque invariatam* D *accipiamus ex suo fonte ; contenti interim certi esse de cultu, quem habemus ex Ferrario probatum. Eumdem recentibus anni* MDCXCII *litteris nobis ex Collegio Tridentino confirmat P. Franciscus Parthenis , in eam curam incumbere jussus a Rectore suo P. Prulo Frisch, post imploratum Vicarii Generalis Bellunensis auxilium, nihil amplius reperiri nuntians.*

AUCTORE D. P.

DE SANCTO GOBANO

PRESBYTERO HIBERNO ET MARTYRE

APUD SUI NOMINIS OPPIDUM IN FRANCIA

COMMENT. PRÆVIUS R. D. SUPPRIORIS GENLIACENSIS.

De ejus oppido, Ecclesia, cultu.

Oppidum Gobani,

B **P***ositum est in Insula Franciæ oppidum quoddam, cui nomen* S. Gobani *est, vulgarique Idiomate* Sainct Gobain, *ad montis cujusdam cacumen, silvis fere undequaque cinctum, loco horridum , simileque antiquis eremi Thebaicæ speluncis ac secessibus , distans horis duabus seu leucis Calniaco, urbe ad Isaram posita , totidemque Farra ac Præmonstrato , totius Ordinis ejusdem nominis archicœnobio. Id quidem omnimode antiquitatem sapit; nam ad ejus septemtrionale latus Castrum quoddam,præcisæ altissimæque rupi insitum, turribus undique rupi adjunctis ex quadrato lapide communitum, ita inspectores allicit, ut nec Cussiacense nec Solembracense , quamquam vicina admirandaque ita sapiant antiquam ætatem , fumosasque imagines. Id tamen (nescio quo casu) dirutum desertumque veterum adhuc mœnium firmissimorumque propugnaculorum fragmenta servat hucusque, quæ dirutorum augeant mœrorem, integrorum salvorumque cupidinem.*

cui dicata

2 *Hic igitur locus, primus quidem suis initiis abjectus fuit, aliudque nihil quam silva densissima , solis obvia feris animalibus : sed cum, disponente suavius Domino, S. Gobanus Presbyter et Martyr, ex Hibernia in Galliam transfretans , cum multis aliis divini verbi præconibus, eamdem sibi a Deo destinatam intel-* C *lexisset ; e silva faciens sibi famuloque suo Eremum , fecit processus temporum, ut locus is ex diutina mansione,* Eremi-mons *(vulgo* Le mont d'Hermitage) *appellaretur. Nec frustra nomen loci immutatum, cum qui solis olim incolebatur feris , postea a Sancto Eremita factori rerum omnium dicaretur. Ibi itaque* S. Gobanus, *insudans vigiliis et orationibus diu noctuque, unam Ecclesiam ex oblationibus fidelium construit (inquit Legenda)* propriis manibus in honorem S. Petri Apostolorum Principis, *loco ei antea concesso a Rege Francorum Lotario III filio Clodovæi II.*

ecclesia loci

3 *Dicata primum quidem Ecclesia Sancto Apostolorum Antistiti Petro : sed cum eam suis orationibus gemitibusque Gobanus sanctificasset , successu temporum nomen fundatoris, uti et totum oppidum retinuit. Illius itaque nunc atque ab annis plusquam quingentis Patronus habetur* S. Gobanus, *qui primus sub alieno patrocinio fundator. Templum illud amplum, elevatum muris lapidum quadratorum, maxime vero sanctuarium augustum , formam præseferens Abbatiæ cujusdam insignis Ecclesiæ. Et sanctuarium illud quidem duplex, utrumque solidis extructum fornicibus ; aliud quidem inferius ac subterraneum , amplum satis et spatiosum, ubi altare fontesque, quos Gobanus percussa baculo rupe maximo eduxit miraculo; cujus aquis infirmi complures indies sanantur. Aliud superius , cujus altare majus* S. Gobano *dicatum, insigne est, ut aliæ ejusdem templi* E *aræ omnes. Inter navim et sanctuarium antiquus umbo, affabre ex ligno factus, designat vetustatem longam, quod rarum in ecclesiis Galliæ ruralibus. Atque ad dexteram intrantium ad parochialem hanc Ecclesiam , extat insignis locus, elevatus tribus fornicibus, quo per gradus ascenditur; cujus frontispicio inscribitur Gothico charactere antiquo* (o Gobane gratiam impetres et gloriam his qui tibi serviunt) *et post latinam hanc periodum, Gallice scriptum.* Hæc Thesauraria S. Gobani extructa fuit anno MDXXXIV. Ora pro illis. *Ibi olim Corpus* S. Gobani, *et nunc caput ejusdem recondi solet, ut in tutiori secessu, ecclesiæque secretiori loco.*

olim prioratus conventualis, nunc secularis cum capellania et Parochia.

4 *In ea pariter Ecclesia Monachi Benedictini , S. Vincentii extra Laudunenses muros , possidebant conventualem Prioratum , ubi patres quinque vel quatuor publicis ecclesiæ muneribus fungebantur : unde et adhuc, ad Meridianam Ecclesiæ Partem, apparent nonnulla vestigia cujusdam dormitorii, in quo conventualiter agebant; et cui subjacebant aliæ regulares officinæ, ad communem vivendi modum necessariæ. Lucas Acherius, in Notis ad Chronicon Guiberti Abbatis de Novigento, pag.* 650, *de* Reginero *Vincentiano* Abbate, *Corbeia oriundo , agit , cui dat* Elinandus Antistes Laudunensis *(ab anno* MLII *ad* XCVIII*)* altare S. Go- F bani, quod et in Prioratum erexit. *Hic vero Prioratus extat adhuc, sed commendatario Priori ex indulto Sedis Apostolicæ commissus, quem occupat Dominus de Meaux, antea Archidiaconus Cathedralis Ecclesiæ Laudunensis. Ibidem denique præter Parochiam, inest insignis Capellania, S. Gobano dicata , certisque ditata proventibus annuis, quam possidet Burdinus vir nobilis, olim Canonicus et Vicarius Cathedralis Ecclesiæ Novionensis, totiusque Episcopatus.*

Reliquiæ, sepulchrum.

5 *Olim corpus integrum, integrumque caput Sancti Martyris Gobani asservabatur in sacrario hujus Ecclesiæ , quod eo fine constructum fuerat uti diximus : sed turbinibus bellorum , Galliam hasque potissimum partes regni extremas infestantibus, corpus huc illucque transportatum, illic isticque a singularibus templi custodibus abditum ita latuit ; ut a multis jam annis inveniri non potuerit. Sunt tamen qui dicant furore hæreticorum oppidum expilatum, castrum dirutum , corpus S. Athletæ combustum , solumque caput restasse, cautela majori absconditum : quod argentea inclusum theca in dicto ecclesiæ sacrario usque modo visitur, annisque singulis ipso die festo* S. Gobani *qui incidit in* XX *Junii , cuncto populo ostenditur , et peregrinis eo properantibus. Superstat in hanc pariter diem tumulus Sancti*

A *Sancti Martyris seu loculus, quem in ecclesiæ quasi medio cernere est, unico prægrandi lapide constructus, ubi olim conditus Sanctus: in quo nihil prorsus præter lapideum cervical, respiciens ad anteriorem ecclesiæ partem; obstructus autem nunc lapide superimposito, cui binæ insident columnæ, columnisque lapis alter quadrangularis, longus quinque pedum, triumque elevatus, quem tegit tapes ab incolis datus ad sui tutelaris reverentiam.*

6 *Duplex quotannis festum Sancti Martyris agitur in ecclesia præfati oppidi: unam quidem principali die* XX *Junii, quo Sanctus his gladiis impiorum obtruncatus ad superos transiit: aliud quidem inferius, quo translationem corporis ejus celebrant; et hanc non certa die, sed semper feria quarta infra octavam Pentecostes. Ac primum quidem festum ibi olim celeberrimum agebatur, maxime sub temporibus quibus Monachi S. Vincentii Laudunensis coloniam Fratrum divinis instantem illic ex assignatis proventibus alebant. Sub id temporis etenim, totum Officium diei noctisque cum propriis S. Gobani Lectionibus per totam octavam a* XX *Junii ad* XXVII *diem inclusive agebant Monachi, ut constat ex uno illorum codice pergameno adhuc superstite, quo vita Sancti martyris, in varias partita lectiones distribuitur in lectionario veteri per totam hebdomadam. Missa etiam illius propria cum Prosa seu sequentia non incongrue composita, quam hucusque per totam Octavam decantant. At ubi conventus Fratrum desiit, solusque ibi commendatarius Prior cum Parocho resedit; factum quidem S. Gobani Officium, sed jejuniori penso, rescissis per totam Octavam Matutinis, ut ex recentioribus constat ecclesiæ libris. Porro erui Legendam cum passione illius ex antiquo codice MS.: ubi integrum illius Officium, quem codicem opinor fuisse olim Monachorum Vincentianorum dicti Prioratus; sequentiam vero ex Missali MS. pergameno. Habet mentionem S. Gobani novum processionali Laudunense, impressum Lauduni anno* 1664 *instantia curisque illustrissimi et Eminentissimi Laudunensis Episcopi Cæsaris Estræi, S. R. E. Cardinalis, qui eumdem in Litaniis Diœceseos propriis accensuit Sanctis, Laudunensis Episcopii illustratoribus.*

cultus publicus et vita

B

7 *Hactenus vir diligentissimus* Presbyter veteris instituti ordinis Præmonstratensis, *vetustis Codicibus complures illustrium Sanctorum Virorum manu propria transcripsit; tunc, cum hanc* S. Gobani *mitteret,* Genliacensis monasterii apud Calniacum supprior: *a cujus erudita solertia postea accepit Respublica litteraria, insigne* supplementum de scriptoribus vel scriptis ecclesiasticis, a Bellarmino prætermissis, usque ad annum MCCCCLX, *editum Parisiis* 1686. *In sequentia ad Missam, quam idem nobis transcripsit, invenitur nomen Regis, prætermissum in Vita, scilicet* Clotharius; *recteque æstimatur is fuisse hujus appellationis* Tertius: *quippe qui ab anno* DCLVI *ad* DCLXX *regnum in Neustria ac Burgundia tenuit. Hoc autem tempore etiam S. Fursæus S. Gobani Ordinator vixit; mortuus (uti Henschenius monuit in notis ad vitam S. Madelgisi Eremitæ* XXX *Maji litt.* e *circa annum* DCL. *Hinc porro sequitur vitæ auctorem, cum scripsit a Wandalis occisum* S. Gobanum, *non esse intelligendum de ita proprie dictis Wandalis, longe anterioribus; sed ex usu medii ævi scriptorum, quoscumque Barbaros Galliam vastantes Wandalorum nomine designantium.*

C

VITA

Mundi Salvator, humanæ calamitati compatiens, postquam omnia Incarnationis suæ mysteria ad reparationem generis humani convenientia, Patri obediens consummasset; et discipulis suis præcipiens dixisset, Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ; quidam petierunt quamdam insulam, in Occiduo sitam, quæ dicitur Hibernia, incolarum ejus corda corroborare et confortare in fide Catholica; de qua cognoscimus sanctum Martyrem Gobanum, æterno Regi sacerdotem dilectissimum, non ex infima sed insigni prosapia fuisse progenitum. Hic denique elegantissimus puer ætatem benignæ suæ juventutis deducens, sacrarumque litterarum studiis deditus, bonæ indolis esse satagebat: Domino Deo omnipotenti serviens, condidit cœlo thesauros, quo perciperet eos dum a glebis corporis flatus animæ ejus disgregaretur. Omnia quoque pro nihilo terrena parvipendens, in eleemosynis pauperum largus, et in crebris pernoctationibus pervigil; ut ei placeret, cui se totum mancipaverat, semper affectabat. Corpus suum ab illicitis carnis voluptatibus abstinens, illecebrosa mundi gaudia deceptoribus miseris amabiliora vitabat; omniumque congeriem virtutum in scrutinio mentis suæ recondere festinabat; ut discipulus ejus effici mereretur, qui fidelibus suis charismatum octo Beatitudines promisit. Erat namque omnibus amabilis Gobanus, mutuo alloquio affabilis, conversatione mansuetissimus, lætissimus facie, serenissimus mente, sitiens nancisci dicta Psalmographi David, Ibunt Sancti de virtute in virtutem.

Gobani natione Hibern

D

virtutes.

E

Ps. 83, 8

2 Eo tempore vir quidam venerabilis, Fursæus *a* nomine, dignus Deo Episcopus, in supradicto pago Pontificalem administrabat dignitatem; qui Sacerdotali plane reverentia plenus, omnibusque degentibus in spatio parochiæ suæ memorandus, atque nimium laudabilis habebatur. Hic namque memorabilis vir omnem Diœcesis suæ Clerum convocavit in unum, ut eos ad sacri Ordinis gradum promoveret. Jussu igitur Episcopi Gobanus et *b* Nervisandus, Foillanus *c* atque Gislenus, Etho *d* et Vincentius, Adelgisus et *e* Mommolenus, Eloquius *f* et Godelgerus, Guillebrodus *g* et Melbœnus, et ceteri ordinati, ad sacri consecrationem Presbyteratus transcendunt, et Sacerdotalibus titulis decorati, ad proprium mansionis suæ habitaculum redierunt. Supradicto vero S. Gobano sacris benigne vestibus infulato, et cum gaudio revertenti, quidam cæcus, famam ejus audiens, obviavit; atque incessanter ei supplicabat, ut ejus orationibus ab infirmitate sua incolumis efficeretur. Quod diu abnuens, dicens, Ad hoc me indignum forte certo profiteor; condolens tamen longa cæcitate afflicto, precibus ejus acquievit; et pietate perculsus, statim rogaturus pro eo dominum ad terram se prostravit, ut visum reciperet. At ubi ab humi facie devote surrexit, super oculos ejus signum sanctæ crucis impressit, et continuo visum recepit. Cumque vicini et parentes ejus audirent illuminatum, laudaverunt Regem Angelorum, qui per famulum suum Gobanum hoc dignatus est operari.

a

Fit Presbyter a Fursæo cum aliis X *sociis.*

b c d ef g

Illuminat cæcum,

F

3 Quadam Dominica nocte, cum superius memorati Sancti corpora sua sopore humano aggravata quieti dedissent; his cunctis una hora vel uno momento Dominus Jesus Christus apparuit, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis et onerari estis, et ego reficiam vos. Omnibus quidem a somno excitatis, mentibus eorum hujusmodi cogitatio incidit, quo omnes ad Episcopum Fursæum unanimes convenirent: quos ut vidit Episcopus, omnes in unum. Pontifex fraterna visitatione, et Fratres Episcopali susceptione lætabantur. Cumque mutuo loquerentur, S. Gobanus exorsus est dicens: Mihi, fratres, in strato meo soporato visum est, Dominum affuisse proferentem, Venite benedicti Patris mei, possidete regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi. Quod cuncti pariter audientes, protulerunt se

videt Dominum,

A se tali modo vidisse eamdem visionem : et Spiritu sancto eos repente illustrante, ipsi pariter se esse ituros in Galliam testabantur, reminiscentes verbi Jesu Christi, dicentis discipulis suis : Si quis venit ad me, et non odit patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Tunc Pater Fursæus eis dixit : Quis hujus rei exitus vobis videtur? Cui supradicti athletæ Dei responderunt dicentes : Hæc visio verissime cogit nos patriam nostram relinquere, et ultra mare in peregrinationem proficisci ; et quæ illis in itinere necessaria videbantur, statim præparaverunt. Et rura sua et domos, cognatos et parentes, vicinos et quæ possidebant dimittentes, petierunt exinde littus maris.

venit in Gallias;

4 Beatus Gobanus, cum ad littus maris cum sociis suis pervenisset, subito magna tempestas orta est, et omne pelagus undisonis undique procellis vertitur ; animosque eorum percellente formidine, confestim triduanum jejunium sibimet ipsis indixerunt. Peracto jejunio, ad S. Gobanum convenerunt, dicentes ; Frater sanctissime, omni probitate referte, omnes desideranti animo volumus te hodie sacratissi-B mum mysterium Missæ celebrare : nam te nobis sanctiorem fore scimus, per quem Dominus cæco optabilem visum restituit. Dixit autem eis B. Gobanus, Nolite quæso talia Fratres proferre, qui me vobis admodum deteriorem proloquor. Quem ut rursum admonuerunt, vocibus eorum annuit, minime ausus obedientiam amplius omittere : et sacris vestibus Sacerdoti aptis, acceptamaxima ab eis benedictione, se velociter induit. Cumque pervenisset ad secretæ Missæ orationem, statim gratia Dei in mari magna facta est tranquillitas, ventis procellisque mitescentibus, jubente domino : et confestim ascendentes navium robora, veloci navigio ad ulteriora Domino ducente appulerunt littora.

sedat tempestatem

dicendo Missam.

5 Deinde vero petierunt monasterium Corbeiæ, dicatum in honore S. Petri Apostolorum Principis ; ubi ab incolis loci illius honorifice suscepti sunt. Trium dierum et amplius iter peragentes, ibi permanserunt, et loca in quibus unusquisque Domino suo factori servire potuisset, nominatim elegerunt. Deinde unicuique compari suo mutuo (osculum) præbentes, statim ad loca secesserunt, quæ nominata antea fuerunt. Tunc insignis Pater Gobanus in Laudum pago quamdam Eremum, quæ vulgo Eremimons dicitur, propere petivit. Cumque illuc perve-C nisset, longo itinere admodum fatigatus soporeque aggravatus, humi baculum suum infigit, cappamque suam sub caput suum posuit, ac se libenter ad terram prostravit. Deinde alloquitur famulum suum; tu me vigilanti animo cura soporantem, nam multum sopori me tradere cupio. Ipso soporante visum est ei totum Psalterium cantare, usque ad hunc Psalmum, Memento Domine David: eumdemque Psalmum [prosequi] usque ad hunc versum : Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo quoniam elegi eam. Unde cum se Beatissimus Gobanus excitando levaret ex loco, in quo baculus fixus fuerat, continuo largissimæ fons aquæ emanavit : de quo multimoda congerie infirmitatum diversorumque dolorum captis male et aggravatis, Dominus salus omnium, per merita gloriosissimi Martyris sui Gobani, tranquillam et benignam sanitatem pie reddit. Quapropter cum illic tanta miracula fieri miraretur, sciens atque certissime agnoscens, illum locum vere esse congruum ad serviendum Deo omnipotenti, qui cuncta ex nihilo fecit; ministrum suum alloquitur dicens : Pro certo possumus scire, quod Dominus noster velit nos hic habitare.

Venit Corbeiam

et intra Laudunense territorium :

educit e rupe fontem aquæ.

6 Transactis deinde aliquot diebus, Beatus Sacerdos et Martyr Gobanus petiit festinans Laudunensem B. Mariæ Ecclesiam orare. Cumque ad Laudu-D num montem, qui antiquo sermone Bibrax nuncupabatur, semper ad sequentiam Psalterii intentionem cordis sui dirigens, ascendisset ; castra supradictæ civitatis cum reverentia et mansuetudine intravit ; et ipso ad majoris templi Genitricis Dei limina appropinquante, cæcus quidam et alter mutus, jacentes in introitu, uterque ad eum clamavit : Pie Sacerdos Dei, nostri miserere. Quos ut vidit, invocans supplex cernuo vultu ineffabilem clementiam Dei omnipotentis, cæco visum reparavit, necnon muti linguam disertam reddidit. Postea eo illius templi et ceterorum loca Sanctorum perlustrante, fama ejus in omnem civitatem volans, personuit usque ad patulas aures.....Regis, qui tunc honorem regni digne sustentabat, commonuitque statim Gobanum ut ante conspectum suum accederet. Ad quem cum pervenisset, allocutus est eum : O Frater mi, unde et ex qua progenie es tu? Respondit : Ex provincia Hiberniæ insulæ progressus, atque ex prosapia Scotorum natus, propter amorem Christi huc adveni ; Ideoque ante te Clementiam tuam implorans venio, quatenus in istius pagi solitudine locellum mihi tradas. Cui Rex inquit, quod aptum E servitio Dei et amabile in oculis tuis visum fuerit, tibi libenti animo perpetualiter concedam. Moxque quemdam domesticorum ejus cum eo redeunte direxit, ut ille supradictus locus sub regali adstipulatione in servitio Dei staret in ævum.

Ex MS, Lauduni sanat cæcum et mutum.

Rex Franciæ eum vocat :

obtinet locum Eremi-montis,

7 Denique ille gloriosissimus Sacerdos Dei Gobanus strenue cœpit propriis manibus suis ecclesiam in honore sancti Petri ædificare, in qua jugi oratione assiduisque pernoctationibus constanter perseverabat, ut ineffabilem gratiam Dei mereretur adipisci. Manebat autem Sacerdos Altissimi Gobanus in suo deserto, deprecans Deum pro Domino Rege qui ei concesserat voluntate bona et laudabili locellum ad manendum et [orandum] pro peccatoribus, ut Dominus illos per suam misericordiam dignaretur convertere a via sua mala et pessima ; quia tunc in illis partibus erant multi maligni et odiosi homines, qui nihil amabant nisi peccatum et bonis inferre blasphemiam. Sed nihil proficiebat suis precibus Deo gratiosis, suisque suavisonis exhortationibus ad populum ; eo quod totus mundus tunc esset in maligno positus, et omnes declinarent et simul inutiles facti essent. Dicebat frequenter illud sacri eloquii ; dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de Libro viventium quem scripsisti. Exodi 32 Cui Dominus attendens, dixit ei aliquando in visione F per noctem : Serve mi Gobane, mundus quidem gaudet, et tu tristis oras et luges : sed expecta paululum, et tristitia tua vertetur in gaudium : nam tu me incessanter interpellasti pro eis condonandis, ideo puniam eos temporali miseria, ut castigati non amittant æterna præmia. Venient intra paucos dies Barbari homines qui priscis Wandalis successores acerbiores, tum deridentes vocem, coronabunt labores tuos præmio martyrii. His auditis beatus Sacerdos confortatus est, eo quod debebat subire mortem pro Christo, sciens illud Scripturæ quod ei antea Luc. 14 jam dictum fuerat: Qui non odit patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Venerunt igitur hi Wandali et barbari homines : et illorum aliqui intrantes ex improviso in Eremi-montem, ubi beatissimus Pater Gobanus orabat Deum suum, amputato capite illum ferociter occiderunt. Fuit autem postea humatus cum cereis et cantu in ecclesia quam ædificaverat sancto Petro Apostolo, et sepulcrum ejus fuit multis miraculis frequentatum a populis, reddens gressum claudis, visum cæcis, auditum surdis, faciensque multa mirabilia post mortem, ad laudem Dei et Domini

monet peccantes,

admonetur martyrii,

gladio occumbit.

A Domini nostri Jesu Christi, quem prædicaverat per vitam, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

EX MS.

SEQUENTIA AD MISSAM.

Ortus in Hibernia, pullulat in Francia, sanctitatis flosculus :
Quem insignem moribus, sociat Martyribus passionis titulus.
Monet hunc in somnio inspirata visio exire de patria.
Duodena concio, felix est exilio, tanti patris socia.
Radiant miraculis, et virtutum titulis, latere non potuit :
Dum cæcos illuminat, languores exterminat, omnibus innotuit.
Per hunc cœpit incoli Eremi-mons, Clotarii, datus beneficio.
In deserto lilium, rosa fit per gladium, felici martyrio.
Irruentes Wandali regno, causa scandali, Sanctum interficiunt.
O Gobane, gratiam impetres et gloriam, his qui tibi serviunt. Amen.

ANNOTATA D. P.

a *Colitur* S. Fursæus 16 *Jan. ubi Vita data, non sine mentione* S. Gobani, *qui ibi* Golbona *nuncupatur.* D

b Nervisandus, *necdum aliunde notus, vereor ut hic habeat recte scriptum nomen.*

c S. Foillanus, 31 *Oct.* S. Gislenus, 9 *ejusdem; sed hic vereor ne æque gratis adducatur ex Hibernia, quam sui eum adducunt ex Græcia, cum Francicum nomen sit.*

d S. Ethonis *Vitam illustrabimus* 10 *Julii : qui autem huic additur* S. Vincentius, *eum suspicor esse* S. Vincentium Madelgarium, *S. Ethonis susceptorem, maritum S. Waldetrudis, perperam adnumeratum Hibernis.*

e Adelgisus *et* Mommolenus, *necdum nominantur inter Eremitas sanctos, vel Monachos Franciæ incolas: nomina videntur Francica.*

f S. Eloquius *fuit Ab. Latiniacensis colitur* 3. *Decembr. quando licebit quærere in socium hic ei additum,* Godelgerum.

g *Si intelligitur* S. Willibrordus, *Frisonum Apostolus, non ex Hibernia is, sed ex Britannia venit.* Melboeni *nomen facile erit apud Hibernos invenire, et forte etiam inter Sanctos : non tamen eum qui in Galliam transierit Sanctusque habeatur. Videntur autem nomina ista duodecim fere gratis congesta.* E

G. H.

DE S. ALDEGUNDE VIRGINE

TRUNCHINII, APUD GANDENSES IN FLANDRIA

De ejus Reliquiis et cultu, una cum S. Basino patre.

SEC. VII.

Trunchini monasterio per S. Amandum erecto

Antonius Sanderus, lib. 4 Gandavensium rerum cap. 6, describit Trunchinium, vulgo Drongene, nunc Ordinis Præmonstratensis cœnobium, et de ejus origine ex ejusdem cœnobii monumentis MSS. ista profert : Primam hujus loci ecclesiam in pago Mempisco, super fluvium Ligiam, Deiparæ Virgini sacram, a S. Basino Regulo et Martyre constructam et dotatam, B. Amandus, Trajectensis Episcopus et Gandavensium Apostolus, Collegio Canonicorum, sive (ut veteres loquebantur) monasterio Clericorum in communi viventium, decoravit circa annum DCXXXIII... *Id anno* C MCXXXVIII *traditum est* Ordini Præmonstratensi, *eique hactenus permanet. Ad Vitam S. Amandi* VI *Februarii* §. V. *egimus de Gandensibus ab eo conversis, et tribus ibidem extructis monasteriis; quorum tertium est dictum* Trunchinium : *in quo S. Basinus solenni officio sub ritu triplici, ut ipsi vocant, colitur cum Octava die* XIV *Julii. Hujus S. Basini filia fuit* S. Aldegundis Virgo, *cujus itidem festum, etiam sub ritu triplici cum Octava in dicto monasterio celebratur hoc* XX *Junii : ad quem diem Molanus, in Natalibus Sanctorum Belgii, ex monumentis Trunchinii, ista scribit :* In Trunchinio S. Aldegundis Virginis, filiæ B. Basini Regis et Martyris. Hæc tempore B. Amandi Deo servivit in Trunchinio prope Gandavum : ubi etiam cum patre quiescit in Abbatiali Ecclesia B. Mariæ Ordinis Præmonstratensis, in peculiari feretro. Festum unicum habet die XX Junii. *Hæc Molanus, qui ejusdem meminit in prima editione Additionum ad Usuardum; eumque in hoc secuti sunt Sanderus in Hagiologio Flandriæ, Miræus in Fastis Belgicis, Saussayus in Martyrologio Gallicano, Canisius in Martyrologio Germanico, Ghinius in Natalibus Sanctorum Canonicorum, Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus in Martyrologiis Benedictinis, ac denique Ferrarius in Catalogo generali. Habemus Officia propria monasterii Trunchinensis excusa : in quibus ad hunc* XX *Junii præscribitur Antiphona ista :* Hæc est quæ nescivit thorum in delicto : habebit fructum in respectione animarum: F Sanctarum *et additur Oratio :* Deus, qui nos Beatæ Aldegundis Virginis tuæ annua solennitate lætificas; concede propitius, ut ejus adjuvemur meritis, cujus castitatis irradiamur exemplis, *Reliqua sumuntur de Communi Virginum. In MS. Florario Sanctorum, ad diem* XIII *Novembris, ista leguntur :* Translatio S. Gengulphi Militis et Martyris. Item Aldegundis Virginis filiæ Basini Regis. *Ad Patris natalem* XIV *Julii, de ortu et adventu utriusque latius agetur. Demum Feria sexta per annum in Officio parvo B. Mariæ fit commemoratio* S. Aldegundis *Virginis per Antiphonam.* Hæc est quæ nescivit *ut supra, additurque Versus* Specie tua, *et Oratio* Indulgentiam nobis, quæsumus Domine, B. Aldegundis Virgo imploret, quæ tibi grata semper extitit et merito castitatis, et tuæ professione virtutis.

cultus S. Aldegundis;

memoria in Fastis,

Antiphona

Oratio.

Item 13 Novemb.

DE

DE SANCTA IDA

GANDAVI IN FLANDRIA

G. H.

Reliquiæ inventæ. Notitia ex Molano ad alios derivata.

Depositio S. Idæ, cujus corpus quiescit Gandavi, in parochiali Ecclesia S. Joannis, quæ nunc est * Collegiata S. Bavonis, Natalem tamen ejus Canonici non celebrant. Quid autem fecerit parochialis Clerus ante eorum adventum ignorant. Illud tamen in confesso est, magnam olim in ecclesia S. Joannis peregrinationem, multamque populi devotionem in die obitus S. Idæ ad ejus altare et tumbam contigisse. Sed quæ postea supervenerunt in eamdem ecclesiam Bavonis, Livini et aliorum celeberrimæ certissimæque Reliquiæ, videntur memoriam S. Idæ obscurasse.

* *imo* Cathedralis

Peregrinatio,

B

Reliquiæ.

2 Cum autem Cornelius Jansenius, primus felicis recordationis Episcopus, feretra ecclesiæ suæ visitaret, quæ annis fere duobus ob Guesiorum persecutionem in locis secretis et subterraneis latuerant; in unius scrinii schedula reperit scriptum, Reliquiæ S. Idæ Virginis et Martyris; cum tamen historia, quæ in manuscripto quodam libro in veteri Ecclesia Divi Joannis servabatur, habeat eam matrem fuisse S. Ursulæ, et de martyrio ipsius nullam faciat mentionem. Sed utcumque hoc est, Reliquiæ in munda lintea et in novum feretrum sunt translatæ.

Translatio ad novum feretrum.

3 *Hæc Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii; vir plane acuratissimus et de Sanctis, maxime Belgii, optime meritus, ad hunc diem* XX *Junii,* ex informatione Domini Petri Simonis Archipresbyteri Gandensis, *qui deinde anno* MDLXXXV *creatus est Iprensis Episcopus, mortuus anno* MDCV, *relictis præclaris scriptis, quæ Joannes David Societatis Jesu Sacerdos simul in folio Plantinianis typis curavit vulgari. Antonius Sanderus lib.* 1 *Hagiologii Flandriæ pag.* 70 *eadem* de S. Ida, *quam* Virginem et Martyrem *celebrat, ex Molano a se citato edidit : ad hunc Molanum quoque Miræus in Fastis Belgicis, de* B. Ida Gandavi quiescente, *lectorem remittit. Denique idem Molanus, in additionibus ad Usuardum primæ editionis meminerat* Idæ, cujus corpus servatur in ecclesia S. Joannis Gandavi, *et inde secutus eum est Canisius in Martyrologio Germanico. Philippus Ferrarius in Catalogo generali ita scribit :* Gandavi in Belgio S. Idæ viduæ et Martyris, *et diem citato Molano addit,* illam ferri S. Ursulæ matrem extitisse. *Cujus rei nullum apud Hermannum Crombach in Historia Ursulana reperitur vestigium. Demum Constantinus Ghinius in Natalibus Sanctorum Canonicorum aliquod ejus ex Molano formavit elogium.*

Ex Molano,

PetroSimonis,

Sandero,

Miræo,

Canisio,

E

Ferrario :

Ghinio,

DE S. BAINO EPISCOPO TARVANENSI

ET DEIN ABBATE FONTANELLENSI

IN NORMANNIA FRANCICA

G. H.

CAPUT I.

Memoria in Fastis. Gesta in Episcopatu.

C

CIRCA DCCX.

Illustre Martyrologii Hieronymiani apographum, a Francisco Maria Florentino nobili Lucensi editum, et eruditis Notationibus illustratum, olim in Fontanellensi cœnobio ad Sequanam Galliæ fluvium auctum, hujus loci Sanctos repræsentat, atque ad XXII *Julii primo loco habet* S. Wandregisilum, *dicti monasterii fundatorem ac primum Abbatem, a quo jam cœnobium appellatur. Ita ibidem interponuntur aliis* S. Lantbertus *Abbas secundus, et dein Episcopus Lugdunensis, ad diem* XIV *Aprilis;* S. Ansbertus, *tertius Abbas et Episcopus Rotomagensis, ad diem* IX *Februarii;* S. Wulfrannus, *Episcopus Senonensis ibidem mortuus, ad diem* XX *Martii; et, præter alios,* S. Bainus, *Abbas quintus et Episcopus Tervanensis, ad hunc* XX *Junii, his verbis :* In Fontanella monasterio depositio Baini Episcopi. *In antiquo MS. Martyrologio Bruxellensi Ecclesiæ S. Gudulæ, hæc ita exponuntur :* Fontanellæ monasterio depositio S. Baini, Tarvanensis Episcopi et Confessoris. *Quibus in MS. Florario ista adduntur :* Hic corpora SS. Wandregisili, Ansberti, et Wulfranni Episcoporum transtulit. *Similia habent Molanus, in Additionibus ad Usuardum secundæ et tertiæ editionis, et in Natalibus Sanctorum Belgii; Miræus, in Fastis Belgicis; Ferrarius, in Catalogo generali; uti et in Fastis Benedictinis Wion, Dorganius, Menardus, et Bucelinus; ac denique longo encomio Saussayus, in Martyrologio Gallicano.*

F

2 *Extat penes nos MS. Chronicon Fontanellense, ex quo primi produximus Theodoricum, filium Childerici, ultimi Regum Merovingorum, in dicto monasterio Fontanellensi attonsum. Est illud Chronicon postea excusum tomo 3 Spicilegii Acheriani, ex quo nonnulla quæ ad* S. Bainum *spectant, ubi ex aliis antiquis monumentis de Episcopatu egerimus.* Bainum Episcopum de civitate Tyroanda *solum in dicto Chronico legitur : ast ubi dicta civitas sita sit, et quibus annis ille præsederit, aut quid egerit, non indicatur. Est civitas ejus Episcopalis,* Tarvana, Morinorum Metropolis, *perperam, et amanuensium errore* Tyroanda dicta. *Habuit* Bainus *in hoc suo Episcopatu decessores* S. Audomarum et Draucium. *Vitam* S. Audomari *edidit Surius ad diem* IX *Septembris; sed præfatur se stylum passim mutasse. Alia Acta nos habemus, primogenia phrasi suo tempore edenda. Ex his constat eum tempore Dagoberti primi Francorum Regis creatum Episcopum, ergo ante annum* DCXXXVIII; *quo Regem vita decessisse die* XIX *Januarii, accurate docuimus in Diatriba de tribus Regibus Dagobertis, innovata ante tomum* 3 *Aprilis. Verum quia Scriptores, qui seculo* IX *et* X *floruerunt, nihil plane sciverunt de Dagoberto secundo, anno* DCLXXX *occiso,*

Episcopus Tarvanensis

post S. Audomarum

A *ciso, quem nos aliquando primi restituimus, Dagobertum* AUCTORE G. H. *primum, cum Adone et aliis, ultra etiam annum* DCLXXX *vixisse tradiderunt, qui error etiam in aliqua Acta S. Audomari irrepsit. Interim secundum Acta ejus apud Surium,* postquam Morinensis sive Tarvanensis Cathedra, triginta annorum spatio, tanto fuisset potita Præside, *decessit* V Idus Septembris, *circa annum* DCLXVIII, *cui tunc successit* Draucius. *Demus hunc (nihil enim certi constat) superfuisse usque ad annum circiter* DCLXXX, *ac tum* S. Bainum *ex monacho Fontanellensi, ut censet Malebranchus lib. 4 de Morinis cap.* 20, *ordinatum Episcopum.*

et Draucium, ordinatus circa 680.

3 *Idem Malebrancus, citato* Chronico Morinensi, *asserit cap.* 31, Baini Episcopi Pastoralem curam, non Morinos solum, sed marinos omnes posse amplecti. Mirum enim, *inquit,* quam ipse in concionatorio munere apud vulgus et Magnates laudabilis, sed laudabilior in muniis fervidæ caritatis. Non poterat flagitiosam scabiem in grege tolerare, præsertim illam, quæ libidinibus corpus animumque depravat. Quapropter in hujusmodi homines pervigil, complures e suo voluptatum cœno peculiari industria extraxit. Quos e viris primariis pervicaces deprehendisset, non in ipsos, sed in se arietandum ratus, acriter corpus afflictabat suum, sicque e suis pœnis alteri faciebat medicinam. Dum sic in Evangelica orbita desudat, Pontifice hominis operam laudante et mirante, ecce precanti adstitit Angelica specie juvenis, monuitque ad Romanum iter se accingeret; illic sibi suisque non pœnitendum cudi munus. Nec mora, re ad Archidiaconos et Ravengarium, cui administrationem universam crederet, delata, Romam felici auspicio contendit, pertigitque. Ubi a Sergio Pontifice liberaliter acceptus, probationem sui fecit eximiam. *Hæc Malebrancus : qui utinam nuda verba citati Chronici protulisset. Consecratus est Sergius* XXVI *Decembris anno* DCLXXXVII, *mortuus anno* DCCI.

Eximius caritate

ab Angelo monitus, Romam abit, B

ubi a Sergio Papa excipitur :

4 *Scripsit Matthæus Desprets, Archidiaconus Morinensis seu Tervanensis, antiquitates Ecclesiæ Morinensis ex archivis ejusdem, quæ Atrebati legi in MSS. servata, asserit Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica. Hoc auctore citato, ista dicto capite scribit Malebrancus :* Annus volvebatur DCXCI, cum Bainus Episcopus Roma, uti liberaliter acceptus, liberalius dimissus est, non tenui suæ sanctimoniæ relicto vestigio. Ubi enim Apostolicum ejus zelum et corporeæ moli magnitudinem sapientiæ, pietatis, eloquii respondentem animadvertit Sergius, muneribus auctum, et præsertim insignibus Divi Silæ Apostoli Reliquiis, ad patrios fines remisit. Nil gratius poterat obtingere, imo nihil ornatius. Nunc juvat consilio Angelico aurem pedesque præbuisse. Exinde vix sibi bene esse credit, quamdiu Morinis suis itineris longitudo abesse cogit. Compendium facit, quantum per vires licet. Dum Tarvanæ proximum vicum oppidumve attigit (Aria nullum vicinius) moram facere, de sacri pignoris adventu ad Abbates, uti assolet, Curiones, Viros nobiles, expeditos mittere tabellarios, stato die Tarvanam celebriore pompa Apostolicum munus deferendum. Qui ubi affulsit, sese cum universo Clero obviam effundere cives, cumque multa vicinarum partium manu in Marianam basilicam Apostoli Reliquiæ importatæ. Quisque pro virili Baino gratulatur, qui Silam, Divi Pauli socium et collegam, alterum e Jesu Christi primariis discipulum, pretiosam adeo e Romano gazophylacio gemmam, a communi Christianorum parente obtinuisset. Magno deinceps Partheniæ ædi fuerunt illæ ornamento. Eo facta quotannis concursatio, quoties solennis festus dies III Idus Julii recurreret. *Habemus Breviarium Ecclesiæ Morinensis, anno* MDXLII *excusum : in quo ad dictum* XIII *Julii præscribitur Officium de* S. Sila. *Reliqua ad istum diem accuratius examinabuntur.* D

Reliquiis Sancti Silæ donatus,

eas deponit in ecclesia S. Mariæ.

5 *S. Amatus, Senonensis quondam Episcopus, Brogli apud S. Mauronlum (uti* V *Maji in hujus Vita dicitur) exul, anno* DCXC *ex hac vita ad Dominum migravit, ab eodem S. Mauronto ibidem in Ecclesia S. Petri sepultus, ac postea in ecclesiam Deiparæ haud procul a priore constructam, per* S. Bainum *Morinorum Episcopum divino monitu translatus : uti ad* XIII *Septembris a Molano, in Natalibus Sanctorum Belgii, indicatur. Joannes Buzelinus, in Annalibus Gallo-Flandriæ sub libri secundi finem pag.* 87, *hanc Translationem sic describit.* Mauronto, vitam intra Brogliensis monasterii septa ducenti, de cœlo significatur, S. Amati corpus in eam, quam recens ædem struxerat deportandum esse, ibique collocandum honorifice. Quod ergo dignitate ac virtute conspicuo viro ad eam rem opus esset, Bainum, Tarvanæ Morinorum Episcopum orat, ut operam præstet eam, ad cujus Episcopatum pertinebat Menrivilla, sive ut alii volunt, Minariacum, intra cujus fines situm erat asceterium Brogliense. Non cunctatur ille Menrivillam iter capessere : ibi quanta potest pompa delatum e veteri loco divi Amati corpus, nova sede collocat. At tunc, quanti Amatum faceret Christus Jesus, eo maxime tempore patefecit, cum se videndum plerisque festivitatem celebrantium præbuit, palam multis Angelorum circumfluentibus. *Hæc ibi, quæ ad laudem* S. Baini *plurimum conferunt, quia ipse dictam festivitatem adornavit.* E

Transfert corpus S. Amati,

6 *Coluntur die* XXIII *Octobris* Sancti Martyres Luglius et Luglianus, *fratres Hiberni, et oppidi Lilleriensis Divi Tutelares, ex quorum Actis MSS. et excusis habemus, illos* usque Tarvanam iter tenuisse, et ingressos urbem ad matrem Ecclesiam oratum perrexisse : finitis orationibus e templo festinanter egressos ; præ nimio fessos labore, hospitatos esse. Noluisse enim ut per urbem illam fama illorum crebrescens, aures Domni Baini, tunc temporis Pontificali Cathedræ præsidentis, attigisset, ne divulgati ibi a prædicto Præsule detinerentur. *Inde ergo progressi, a nefariis prædonibus occisi fuerunt. Tunc, inquit Malebrancus, lib.* 4 *de Morinis cap,* 39, *ex Chronico Morinensi,* res ad Bainum delata est : qui cum pia illuc multitudine concessit. Sacra autem pignora, tumulis honorifice condita, ad castellum suum illic in propinquo situm deportavit, ubi verosimile est fuisse ædiculam, vel sane capellam a Pontifice adjectam : ad hæc enim tempora continuo quodpiam illic sacrariolum extitit, eorum nomine et honore insignitum : atque omnino existimatur, Lilerium opportuna istorum Patronorum, quos adhuc servat, accrevisse beneficentia : scilicet cum illic nil nisi silva, Burnetum nomine, et in aditu ejus illud Baini esset castellum. *Latius hæc ad diem illorum natalem.* F

et SS. Luglii et Lugliani corpora ad proprium castellum.

7 *Idem Malbrancus cap.* 53 *addit, esse* Baini non leve in Morinis mnemosynon. Creditur enim, *inquit,* Lisas inter ac Diverniam in Bolonesio Ecclesiæ suæ prædia comparasse, quæ exculta in Tarvanensis Episcopi frugem ita deinceps excrevere, ut in pagum insignem abierint, et primogenii auctoris nomen induerint Baingahem, id est Baini domicilia, cum sacrario, quod forsan ipsius accessit opera. Vix enim aliter factum legimus, ut ab istius ævi Præsulibus non nisi sacra profanis jungerentur, et præsertim a tantæ Sanctimoniæ viro. Post Tarvanæ excidium, quod is pagus in Bolonesio Sedem haberet, ad Bononiensem Episcopum attinuit, et hodie pertinet. Existimarim etiam vicum Bainghem. qui supra Tarvanam ad Agnionis brachiolum assidet, ab eodem nomenclaturam duxisse. *Denique arbitramur* S. Bainum *adfuisse dedicationi Ecclesiæ Blangiacensis, non Ravengarium*

comparat Ecclesiæ

et Bainghm.

A *vengarium successorem : quod poterit exatius quæri ad Vitam S. Pertæ fundatricis, die* IV *Julii. Ipse autem, cum Episcopatum dicto successori Ravengario commendasset ; secessit ad monasterium Fontanellense ; ibique aliquamdiu Monachus videtur vixisse, ac dein Abbas creatus, ut jam dicetur.*

CAPUT II.

Gesta in regimine Fontanellensi. Obitus.

Menda Chronici Fontanellensis ab aliis observata.

Accedimus ad Chronicon Fontanellense, *ex quo sua elogia de* S. Baino *sumpserunt, Arturus du Moustier, in Neustria pia ubide Abbatia Fontanellensi S. Wandregisili; et Joannes Mabilio, in seculo tertio Benedictino, pag.* 474 *et sequenti, qui præfatur*, pauca de S. Baino sciri, et ea quidem tot nodis intricata, ut filum abrumpere quam dissolvere facilius videatur. *Eas et nos difficultates proposuimus* XIV *Maji, ad Vitam S. Eremberti Episcopi Tolosani, in cœnobio Fontanellensi vita functi ; cujus corpus, ut infra dicitur,* S. Bainus *fertur transtulisse. Fuit illud Chronicon tempore Ludovici Pii Imperatoris exaratum, ac forsan a posterioribus circa characteres Chronologicos mutatum : et quia tunc temporis in primo suo vigore erat, ratio temporis computandi ab ortu Christi, eique inserendi Indictiones cum annis Romanorum Pontificum, idem factum in anterioribus ejusdem Chronici annis non absque pluribus mendis : atque ita cap.* 2 *de* S. Baino *legitur* Bainus Episcopus de civitate Tyroanda, *quod jam corrigendum monuimus,* quintus ab almifico ac cum omni honorificentia nominando Protectore nostro clarissimo Sacerdote Wandregisilo, regimen assumit cœnobii, ab anno videlicet septimo Hiliberti Francorum Regis, et decimo tertio Sergii Papæ, usque ad decimum quintum ejusdem Regis annum, et Joannis Apostolici secundum ; qui fuit octogesimus octavus a Petro Apostolo ; exarchatus autem Pippini filii Ansegisili vicesimus primus, Dominicæ autem Incarnationis DCCVI, Indictione IV, per annos novem. *Hæc ibi, ex quibus primo assumimus* annum XIII Sergii Papæ, *qui convenit in annum* DCC. *At quomodo tunc* per annos novem *pervenitur ad annum* DCCVI, *cum solum* sex *sint aut utroque termino incluso* septem ? *Præterea, teste auctore coævo, jussu Childebrandi scripta est historia, secundum quam Childebertus solum regnavit* annos tredecim, *uti nos sæpius docuimus. Carolus le Cointe ad annum* DCCXI, *quo mortuus est Childebertus, tribuit huic* annos septemdecim ; *ac primo loco pro se allegat* Gesta Regum Francorum, *quorum auctorem idem le Cointe in tomo anteriori, ad annum* 638 *num.* 98 *pag.* 73 *lin.* 21, *appellat* Anonymum Fabulatorem, qui Gesta Regum Francorum scripsit, *quæ alii ab eo citati absque ullo examine descripserunt. Componimus ergo, donec aliquod certius proferatur initium regiminis* S. Baini *in cœnobio Fontanellensi, cum anno* XIII *Sergii Papæ, circa annum* DCC. *De tempore obitus infra agetur : nunc progrediamur cum Chronico Fontanellensi.*

Tempus regiminis

ab anno circiter 700.

C

Floriacum cœnobium ei commissum,

9 Sub hujus tempore Pippinus gloriosissimus Dux Floriacum cœnobium, una cum nobili conjuge sua Plectrude ædificat, quod situm est in pago Veliocassino, anno nono Hildeberti Regis : qui erat exarchatus sui annus XXIII, Dominicæ autem Incarnationis DCCVIII ; ipsumque Bainum Rectorem ibi præfecit, plurimamque turbam Monachorum adunavit. *Ubi* annus nonus Childeberti, *in duplici nostro MS. et editione Acheriana signatus, confertur cum anno* DCCVIII, *licet supra* annus XV Childeberti *cum* anno DCCVI *jungeretur, ut nihil magis monstrosum videatur posse afferri. Istud autem olim Floriacum monasterium*, *vulgo* Fleuri, *modo redactum est in Prioratum* de mensa Prioris S. Marcelli Cabilonensis, *uti in Bibliotheca Cluniacensi legitur : estque modo oppidulum, ad Andelam amnem, quinque leucis Gallicis ab urbe Rotomago distans. Quo autem jure posse-derit dictum locum, et qua occasione Quercitani monasterium construxerit Pippinus, in eodem Chronico declaratur ac legi potest : quibus relatis ista adduntur :* Denique evocatum ipsum venerabilem Patrem idem Princeps hoc cœnobium ædificare jussit, Rectoremque constituit ; sicut in largitione, quam de ipso locello huic monasterio tradidit, scriptum fore constat. Sic enim inter cetera illic insertum reperitur, ubi constituimus virum strenuum et Dei cultorem, Domnum Bainum, ipsum Rectorem monasterii Fontinellensis ; ea videlicet conditione, ut ex præfato monasterio Fontinella, post recessum ejusdem Baini, ipsi Monachi, in ipso Floriaco cœnobio consistentes, omni tempore rectores et Gubernatores habeant, et sub eorum ditione nostris et futuris temporibus permaneant, ac sub nostra ac heredum nostrorum defensione ipsa loca perenniter tuenda consistant. Actum est anno duodecimo, regnante Hildeberto Rege. In quo conventu interfuit idem gloriosissimus Princeps et nobilis conjux ejus Plectrudis, filiique eorum Drogo et Grimoldus, Grippo, et alii plures. *Annus* XII *Childeberti ex computu nostro, est* DCCX : *sed jam tum Drogo obierat, ab auctore Chronici perperam intrusus. Adduntur variæ donationes, Principe Pippino eidem Floriaco factæ, et ad singulos annos Indictiones, quarum tunc in istis partibus necdum usus erat assumptus : imo sunt ibi Donationes ab aliis factæ anno* VI *et* VII *Childeberti cum needum esset cœptum ædificari dictum Floriacum ; et solum anno septimo supra dicebatur Abbas Fontanellensis creatus. Sed reliqua gesta* S. Baini *ex dicto Chronico pertexamus, ubi ista leguntur in MS. nostro.*

D AUCTORE G. H.

10 Hic namque Bainus, inter innumera bonitatis suæ opera quæ gessit, etiam corpora SS. Wandregisili, Ansberti, atque Wulfranni in ecclesiam Principis Apostolorum Petri, de basilica S. Pauli transtulit : et posuit quidem corpus beati Patris Wandregisili in medium, magni vero Præsulis Ansberti ad lævam, et gloriosi Pontificis Wulfranni ad dexteram partem, in absida ejusdem basilicæ ad Orientem plagam. Facta est autem hæc sancta translatio anno Dominicæ Incarnationis DCCIV, Indictione secunda, pridie Kalendas Aprilis feria secunda. Nam solennitas Sancti Paschatis tertio Kalendas Aprilis tunc extitit, qui erat annus X Regis Hildeberti, porro Joannis Papæ, qui octogesimus octavus a B. Petro Romanam rexit Ecclesiam, annus primus; Baini vero beati Patris prædicti annus quintus, ex quo regiminis assumpserat curam istius cœnobii. *Nullo modo hæc consentiunt cum Actis S. Wulfranni, a nobis ad* XX *Martii illustratis : ex iis enim constat, eum ad annum usque* CCXX *in Frisia vixisse, et postea Fontanellæ privatum degisse, ac senem anno* DCCXLI *migrasse ad Dominum ; uti ibidem ostenditur ex Chronicis antiquis Senonensibus, ab Oderanno et Clario monachis S. Petri vivi apud Senonenses scriptis : qui et adjungunt mortem Caroli Martelli, eodem anno* DCCXLI *vita functi. Præterea corpus S. Wulfranni postea, sed seorsum, ad basilicam S. Petri fuisse translatum* XV *Octobris, pluribus ostendimus ; ac forte undecim post obitum annis, ut in Chronico Fontanellensi dicitur : verum non anno* DCCIV, *sed* DCCLII. *Potuit autem* S. Bainus *transtulisse corpora SS. Wandregisili et Ansberti, dicto anno* DCCIV, *quibus postea adjunctum fuerit corpus S. Wulfranni. Eodem die* XX *Martii ostendimus corpus S. Wulfranni delatum Abbavillam, non Gandavum, cum corporibus SS. Wandregisili et Ansberti, uti eodem plane errore a nonnullis fuit assertum. Demum non solum in annis Childeberti Regis, ut supra dictum ; sed etiam in annis Joannis Papæ fuit erratum, dum annus*

ab eo translata corpora SS. Wandregisili et Ansberti,

F

non S. Wulfranni,

A AUCTORE G. H. annus ejus Pontificatus primus assignatur, qui secundus erat, quia anno DCCII die VIII Octobris in Pontificem fuerat ordinatus.

item corpus S. Eremberti;

11 *De S. Eremberti translatione in dicto Chronico ista ita interseruntur :* Eodem vero in loco, quo B. Wandregisilus in prædicta S. Pauli Apostoli requieverat basilica, B. Erembertum Episcopum posuit: qui antea in inferiore loco ejusdem ecclesiæ subter arcubus tumulatus annis plus minusve triginta tribus requieverat, die trigesimo primo post translationem prædictam; condiditque super eum repam argento decoratam; *quæ explicantur ad Vitam S. Eremberti* XIV *Maji.*

Tempus mortis.

12 Obiit idem Episcopus Bainus duodecimo Kalendas Julii. *Ita idem Chronicon, quod et supra ex Martyrologiis stabilivimus. De anno major difficultas est.* D *Ac primo, quia regimen videri illi commissum anno* DCC *supra innuimus, non arbitramur mortuum esse* anno DCCVI, *neque elapsis annis novem regiminis, anno* DCCIX *: sed, si diploma Pippini Principis de Floriaco monasterio sit ea parte sincerum, vivebat adhuc anno Childeberti* XXII, *Christi* DCCX *: quamdiu autem postea superfuerit non latet. Joannes Mabilio in pluribus aliter sentit, dum ex Abbate Episcopum Taruanensem asserit creatum, ac deinde privatum degisse in monasterio, tandemque anno* DCCXXVIII *aut serius obiisse; scilicet ut Wulfranni corpus posset transferre, quem anno* DCCXX *statuit vita functum. Quæ omnia displicent, et ex supra relatis corruunt.*

DE S. IDABERGA VIRG. ANGLA

BERGAS S. WINOCI IN FLANDRIAM TRANSLATA

COMMENTARIOLUS JOANNIS BOLLANDI

E

De tempore et auctore translationis, verosimiliter ex monasterio Petro Burgensi.

Translatio Fastis adscripta,

Martyrologium monasterii S. Winoci, a Raissio citatum; et Molanus, in additionibus ad Usuardum, ita habent :* XII Kal. Julii, gloriosa translatio S. Oswaldi Regis, et S. Idabergæ (*Molano* Idubergæ) Virginis. *Brevius Wion et Menardus :* Eodem die S. Idubergæ Virginis. *Putat Wion (in Notis) esse* Idabergam *sive* Itisbergam, *de qua* XXI *Maji egimus; quod et alii, ut Meyerus, Molanus, Raissius aliique tradidere.*

facta creditur an. 1038

2 *Verum in Chronico Bergensi isthæc habentur :* Dehinc anno MXXXVIII corpora S. Oswaldi Angliæ Regis et Martyris ac Idabergæ Virginis, Balgerus monachus de Anglia transtulit Bergas in monasterio S. Winoci, de qua translatione ad Rumoldum scripsit Drogo Monachus. *Dabimus* V *Augusti vitam S. Oswaldi, a Drogone Monacho, ac deinde Tervanensi Episcopo collectam, duosque de illo ejusdem Drogonis Sermones ad Rumoldum Abbatem Bergensem. Guilielmus Gazæus in historia Ecclesiastica Belgii ait,* quædam ossa S. Idabergæ, et S. Oswaldi ex Anglia allata. *Idem ex Gazeto refert Sanderus in Hagiologio Flandriæ.*

cum corpore S. Oswaldi R.

C

fortassis paulo serius :

3 *Quænam hæc fuerit* Idaberga, *nondum comperi sed cum plures fuerint in Anglia* Edburgæ *vel* Edilburgæ *aut* Edilbergæ, *omnino existimaverim quampiam ex iis fuisse, cujus Reliquias ab Anglis obtinuerit Balgerus, cum esset Regi Anglorum, ut dicitur, carus. Imperabat quidem anno* MXXXVIII *Anglis Oswaldus, sed paulo verius id accidisse existimaverim, sub Hardecnutone Rege, aut S. Eduardo, qui cum Emma Flandrensi genitus esset, Flandris ea occasione liberior erat ad ejus aulam accessus; et cum Brugis esset diu commoratus Hardecnuto, contraxerat forte cum eo tunc notitiam Balgerus. Porro cum, ut dicemus* 11 *Augusti, Reliquiæ S. Oswaldi fuerint Petroburgi asservatæ, indeque pars in Flandriam allata; probabile est* Edburgæ, *filiæ Pendæ Regis Merciorum, quæ cum* SS. Kineburge, Kineswitha, Chinesdra *sororibus, in monasterio Dormundeastrensi, duobus tantum Petroburgo milliaribus sepulta erat, aliquas allatas a Balgero in Flandriam Reliquias. Quam Meyerus ante citatus refert translationem anno* MCCXXI *factam; ea forte ejusmodi fuit, ut in novum feretrum fuerint* SS. Edburgæ et Oswaldi *reliquiæ conditæ.* *alia anni 1221.*

Reliquiæ an. 1558 dissipatæ.

4 *Anno* MDLVIII *cum Thermæus, Gallicarum copiarum Dux, in maritimam Flandriam irrupit; captaque Dunkerka, Bergas quoque occupavit, atque incendio vastavit : tum conflagrante nobilissimo S. Winoci monasterio, Monachis fuga dilapsis, deperditæ etiam sunt Reliquiæ* SS. Idubergæ, Oswaldi, Lewinæ.

D. P.

F

Potuit floruisse sec. 7

5 *Bollandus, ante annos forte plures quam quinquaginta, cum nondum ad prælum dari cœpisset Martius, nescio qua occasione digestum reliquerat Commentariolum hunc : nec invenit quod postea adderet Henschenius, quamvis in Martio ad diem* VI *de* SS. Kineburga ac Kineswitha *prædictis, multa commentatus. Mihi volupe est magistrorum nomina laboresque invenire inter Acta posteriorum mensium, et qua licet prosequi atque complere bene cœpta ; sed quod his addam nihil ultra invenio; solum dico, si cum prædictis sanctis sororibus commune aliquid in vita habuit* S. Idaberga, *de qua nobis hic sermo, videri vixisse sub finem seculi* VII, *sicut vixisse illas Henschenius statuit.*

DE

DE SANCTO ADALBERTO

EX MONACHO TREVIRENSI ORD. S. BENEDICTI
ARCHIEPISCOPO MAGDEBURGENSI PRIMO

COMMENTARIUS JOANNIS MABILIONIS

NOT. 1

§. I. De origine Monasterii, ipsius urbis, et erectione ejus in Metropolim.

AN. DCCCCLXXXI. *Allatis Magdeburgum S. Innocentii M. Reliquiis an.* 937

Antequam Adalberti gesta exponamus, juvat hoc loco præmittere originem civitatis et monasterii Magdeburgensis : quod utrumque metropoli ejusdem urbis principium dedit. Otto Magnus totius negotii auctor ; qui devictis Slavis, Saxoniæ ad Albim populis, religionem Christianam persuadere cupiens, non aliud huic rei magis salubre consilium invenit, quam erigendo præsidio simulque monasterio nostrorum, quod Fidei Christianæ seminarium esset et asylum. Itaque anno DCCCCXXXVII, *Edithæ piissimæ conjugis suæ* instinctu, *prout in Chronico* B *Magdeburgensi legitur,* Magadaburgensem ædificare cœpit civitatem, ad quam reliquias Christi Martyris Innocentii cum magno adduxit honore. Nam urbem hanc, ob æternæ remunerationis gratiam, patriæque communem salutem, et acquisivit et construxit. Juvit eum ad hoc beatæ memoriæ Edith, quibus potuit : quæ innumera virtute prædita, ut signis post obitum claruit, inducias viæ * istius sibi concessas, Deo hominibusque acceptæ perduxit. Decrevitque idem Rex eodem anno IX Kal. Octobris, hoc est in proximo die post festum sancti Mauritii, congregationem Monachorum fieri in eadem urbe, ab amorem Dei, et patris suæque animæ, sanctissimæ contectalis suæ, et Rodolfi Regis *Burgundiæ Transjuranæ,* qui ad eum Sanctum transmisit Innocentium, omniumque debitorum suorum remedium; construens monasterium in honore sancti Petri Apostolorum principis, et S. Mauritii atque Innocentii; tradens ad eumdem locum prædia multa in diversis locis, et ipsum locum Romano subjiciens mundiburdio, Fratribus concedens liberam electionem Abbatis ; peragens omnia cum consilio Friderici Moguntini, et Adaldagi Bremensis Archiepiscopi, aliorumque Episcoporum com- C plurium.

* an Vitæ

illi et SS. Petro ac Mauritio monasterium struit Otto I,

2 *Hæc omnia fuse commemorantur in ipsius Ottonis litteris apud Meibomium, post Withichindi Annales, quod privilegium secundum est Magdeburgensi ecclesiæ datum anno Dominicæ Incarnationis* DCCCCXXXVII, *indict.* XII, *anno vero Ottonis piissimi Regis* II. *Tertium sequitur privilegium, quo prædia item multa tradit* ad S. Petrum Apostolorum Principem, et ad S. Mauritium, atque ad S. Innocentium, ad nutrimen Monachorum, in loco Magdeburg dicto Deo servientium, quem ipsum locum Romano subjicit mundiburdio ; *in proprium dans,* quod a Bernhardo Haberstadensi Episcopo *commutatione acceperat. Diploma datum est* in Magdeburg anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXL, *quæ urbs alio nomine* Parthenopolis dicta *est.*

ipsumque dotat.

3 *Primus Magdeburgi fuit* Anno, *qui post Richgowonem Episcopum in Sedem Ecclesiæ Wormatiensis evectus est, anno* DCCCCL. Otwinus, *ejusdem loci Abbas secundus, itidem ad Episcopatum promovetur anno* DCCCCLIV: *quo anno hæc leguntur in Chronico Magdeburgensi:* Thiethardo Hildensheimensi Episcopo defuncto, Otwinus Parthenopolitanus Abbas, decimus Episcopus ordinatur : qui [generalem] utilitatem suæ Ecclesiæ per triginta annos providit, specialiter tamen curtem Gisenheim in usum Fratrum acquisivit. Vinum etiam in summis festivitatibus per XVI dies instituit. Ipse aurum pretiosum, et gemmas, et lapides, et margaritas in constructionem calicis et patenæ collegit: sed infirmitate præventus, sub sigillo et fide Christi successori suo reservavit. Ipse etiam, Wendelgarda defuncta, Gerbergam Abbatissam in Gandersheim ordinavit. *Denique Otwino in regimen Magdeburgensis Abbatiæ successit* Richarius, *quo Abbate cœnobii translatio facta est, ut postea dicemus. Huic vero successisse videtur* Riddagus, *cujus* E *egregia mentio fit in eodem Chronico Magdeburgensi ad annum* DCCCCXCV ; *ubi Cunigundis, Sigifridi Comitis de Waldibike uxor, flagitante fratre suo altero Sigefrido Comite,* nuntium ad Abbatem Riddagum misisse *perhibetur,* ut filium suum Sigefridum, ad S. Joannem in Magedaburh sub habitu monachico degentem, accepta licentia reduceret. Hic quia vir valde prudens fuit, cunctis solicite perquisitis, injustæ legationi restitit; et propter curam a Deo sibi creditam, quod hoc facere non præsumeret, respondit. *Digna sane bono Pastore animi constantia!* Nuntius autem, ut ei jussum fuerat, ad Ekkihardum, qui tunc Custos Ecclesiæ sancti Mauricii et Magister scholæ fuit, veniens, ut filium suum Thietmarum ob rem necessariam matri remitteret, supplex rogavit. Qui cum laicali habitu, quo inter piratas conversari debuit, profectus, est, *nempe ut suis a captivitate liberandis auxilio esset. Sed hæc extra lineas.*

Ejus primi Abbates Otwinus,

Richarius et Riddagus.

4 *Cum Otto Magnus Slavos variis impressionibus attrivisset, demum anno* DCCCCLX universos Slavorum populos suo imperio subjecit ; et quos pater ejus uno grandi bello domuerat, ipse tanta deinceps virtute constrinxit, ut tributum et Christianitatem pro vita F simul et patria gratanter susciperent : baptizatusque est totus gentilium populus; Ecclesiæ in Slavonia ædificatæ ; monasteria etiam virorum ac mulierum Deo servientium plurima constructa. Tunc Slavonia in duodeviginti pagos dispertita est; qui dicuntur ad Christianam fidem omnes, exceptis tribus, fuisse conversi. *Hæc ex Chronographo Magdeburgensi MS. ex quo etiam sequentia desumpta sunt.*

Idem Otto subactis an. 960 *Slavis consulturus,*

5 *Anno* DCCCCLXII, *cum Otto, a Joanne Papa XII Romæ Imperator acclamatus esset, Archiepiscopalem sedem Magdeburgi ab eodem institui curavit tametsi ad effectum non ante annum* DCCCCLXVIII *perducta res est. Joannis Pontificis Litteræ, in prædicto Chronico MS. ad marginem relatæ sunt in hunc modum:* Joannes Episcopus, servus servorum Dei, reverendissimis confratribus, Archiepiscopis, Abbatibus, Monachis, Primatibus, omni Clero et populo. in Gallia, Germania, Bauvaria constitutis. Quoties ad profectum novæ Christianitatis, concessionis firmitatisque privilegium a sancta Romana Ecclesia, cui Deo auctore deservimus, exposcitur ; toties omni diligentia omnique amore impertiri operæ pretium duximus; ne quod erga pia desideria propensius impendi

an. 962 *auctoritate Joannis* 12,

A. Mabilione

A pendi convenit, callidi hostis invidia ob desidiam indeficienter subripiat. Totis ergo viribus, carissimi Fratres, certandum est, ut Christianitatem, quam Deus omnipotens per servos suos cœlesti trophæo quotidie extendit et provehit, nostro quoque per eum adjutorio, in eodem solidetur et maneat. Nunc vero, Dei operante clementia, carissimus et Christianissimus filius noster Otto, devictis barbaris gentibus, Avaribus scilicet aliisque quamplurimis, ut ad defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ triumphalem, victoriæ imperii culmen, per nos a B. Petro Apostolorum Principe susciperet coronam; summam et universalem, cui Deo præsidemus auctore, adiit Sedem. Quem paterno affectu suscipientes, ob defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ, in Imperatorem, cum B. Petri benedictione, unximus. Cumque in Ecclesia beati Petri Apostoli, de statu et regimine totius Christianitatis tractantes, quæ utilia sunt utiliter secundum Deum tractarentur; præfatus piissimus Imperator Otto, qualiter Sclavos, quos ipse devicit, in Catholica fide noviter fundaverat, nostræ innotuit paternitati; deprecans et obnixe postulans, ne in oves, quas ipse in Christo acquisierat, ob Pastoris defectionem, antiqui serpentis versutia dominaretur. Ad hanc itaque petitionem, assensum, Fratres carissimi, merito præbuimus. Totis ergo medullis cordis, prout dignum est, ut novella hæc plantatio super verticem montis, in petra quæ Christus est, fundetur, intendamus: dabit vires qui neminem vult perire. Cujus annuente clementia volumus, et per hanc privilegii paginam jubemus, ut Magdeburgense monasterium, in regno Saxonum juxta Albim constructum, quod prælibatus sanctissimus Imperator ob novam Christianitatem construxit, quia vicinius id locorum gentibus est; in Archiepiscopalem transferatur Sedem, quæ per subditos Suffraganeos totum Dei gregem regere et gubernare valeat. Volumus, et per hanc privilegii paginam jubemus, ut Mersburgense monasterium, quod ipse piissimus Imperator, quia Ungros prostravit, futurum Deo devovit, in Episcopalem evehatur Sedem, quæ Magdeburgensi sit subdita Sedi: quia tot gentes sub uno Pastore regi minime possunt. Volumus, et per nostræ auctoritatis privilegium censemus, ut censum et decimationem omnium gentium, quas idem piissimus Imperator baptizavit, vel per eum suumque filium æquivocum Regem, successoresque eorum, Deo annuente baptizandæ sunt, ipsi successoresque eorum postestatem habeant distribuendi, subdendi Magdeburgensi, Mersburgensi, vel cuique velint futuræ Sedi. Volumus etiam, carissimi Fratres, et ex B. Petri Apostoli jussione præcipimus, ut Moguntiensis, Treverensis, Coloniensis, Salzeburgensis, Hammaburgensis Archipræsules, Magadaburgensis monasterii in Archiepiscopalem et Mersburgensis translationis in Episcopalem Sedem, totius cordis corporisque viribus, consentanei fautores persistant. Cum vero Deus omnipotens, per prætaxatum servum suum invictissimum Imperatorem, suumque filium Regem, successoresque eorum, vicinam Slavorum gentem ad cultum Christianæ fidei perduxerit; per eos, in convenientibus locis, secundum opportunitatem Episcopatus constitui: et eidem, per consensum prædictorum, et Archipræsulum successorumque eorum, ab Archiepiscopo Magdeburgensi Episcopos consecrari volumus Suffraganeos. Sed tamen, si præfati filii nostri piissimi Imperatoris, suique filii æquivoci Regis successores, eorum statuta frangere tentaverint, aut prædictarum Ecclesiarum ceterarumque Præsules successoresque eorum Magdeburgensi Archiepiscopo suisque successoribus, adjutores consentaneique non fuerint, anathematis mucrone feriantur, a summoque Retributore damnationem sine fine recipiant. Omnipotens itaque Deus serenissimo Imperatori Ottoni, suoque nato æquivoco Regi, spiritualibus filiis nostris, longævam tribuat vitam: quatenus in hoc seculo tranquille viventes, in futuro immarcessibilis gloriæ percipiant palmam. Scriptum per manum Leonis, Scriniarii sanctæ Sedis Apostolicæ, in mense Februario Indict. v. Data 11 Id. Februarii; per manum Georgii, Secundicerii sanctæ Sedis Apostolicæ, anno Deo propitio Pontificatus Domini Joannis, summi Pontificis et universalis Papæ, VII; imperii Domni piissimi Augusti Ottonis, a Deo coronati magni Imperatoris, anno 1; in mense et Indictione prædictis. *Hactenus diploma Joannis* XII, *pro erectione monasterii Magdeburgensis in Metropolim, et Merseburgensis in Sedem Episcopalem. At res effectu caruit, ut mox dicemus, ad annum* DCCCCLXVIII.

ad gentis totius conversionem, — *monasterium mutat in Archiepiscopium,* — B — *et Mersburgense in Episcopium:* — C — D — *quod una cum aliis adhuc instituendis subdit Primati Magdeburg.*

§. II. *Non Rugis, sed Russis missus Episcopus Adalbertus, inde Abbas Wicenburgensis factus ac demique Magdeburgensis Archiepiscopus.*

E *Rugiani ad idololatriam relapsi*

Quibus ministris Slavi seu Rugi ad Fidem conversi sint, traditione acceptum refert Helmodus, in Historiæ Slavicæ lib. 1 *cap.* 6, *idque revocat ad tempora Ludovici secundi Imperatoris: cujus temporibus* egressi de Corvea Monachi, sanctitate insignes, Slavorum salutem sitientes, impenderunt seipsos ad subeunda pericula et mortes pro legatione verbi Dei: peragratisque multis Sclavorum provinciis, pervenerunt ad eos, qui dicuntur Runi sive Rugiani, et habitant in corde maris. Prædicantes itaque verbum Dei cum omni fiducia, omnem illam insulam lucrati sunt: ubi etiam Oratorium fundaverunt in honorem Christi, et in commemorationem S. Viti, qui est patronus Corveiæ: *quem Slavi, in idolorum cultum denuo lapsi,* pro Deo, *inquit,* venerantur.

denuo convertuntur ab Adalberto Corbeiensi,

7 *Id si factum est Ludovico secundo imperante, idem iterum tentatum sub Ottone Magno per Adalbertum Corbeiæ novæ in Saxonia Monachum, quem Otto Apostolum in illas gentes transmisit. Hujus* Adalberti *seu* Adelberti *acta reperire nobis non licuit, nec scio an ab aliquo veteri auctore in commentarios relata sint. Faciemus itaque de eo pro more nostro; ut collecto ex veterum monumentis ejus elogio, facta ipsius ab oblivionis tenebris pro modulo eruamus. Hunc Adalbertum illustrissimus Cardinalis Baronius ad an.* 971, *recte distinguit ab Adalberto Pragensi Antistite ejus discipulo: sed non bene ab Adalberto primo Archiepiscopo Magdeburgensi, quem unum eumdem esse cum Adalberto Rugorum Apostolo, constabit ex iis quæ jam dicturi sumus.* F

a quo diversus hic datur Russis Episcopum petentibus

8 *Qui de Adalberti nostri rebus gestis agunt, alii ad* Rugos, *alii in* Russiam *missum perhibent.* Rugos *hodie quoque appellamus eos, qui nunc oram Balthici maris incolunt, Pomeraniæ modo attributi. et Rugorum insulæ, vulgo* Rugen, *vocabulum indiderunt. Sed ne Adalbertum ad Rugos istos directum existimemus, vetat Helenæ Reginæ nomen, quæ recens sacro lavacro regenerata, fidei Christianæ præcones ab Ottone Magno postulavit. Atqui hæc Russiæ Regina erat, ante baptismum* Olga *dicta, quæ Constantino Leonis filio imperante profecta Constantinopolim, Christiana facta, Helenæ nomen in baptismo accepit. Lambertus Scafnaburgensis, qui ante quingentos annos Chronicon rerum Germanicarum scribebat, auctor est, anno Christi nati* DCCCCLX *Russiæ gentis legationem ad Regem Ottonem primum venisse, orantem ut sibi Episcopus aliquis, qui religionem Christianam apud se prædicaret, mitteretur; missumque fuisse Adalbertum, qui vix manus eorum effugerit. Sed Martinus Cromerus, initio libri* 3 *de rebus gestis Polonorum, hallucinatum ait Lambertum; ratum*

per simulatam legationem,

A *ratum, Adalbertum in Rugiam missum esse, non in Russiam, quæ a Basilio Imperatore Constantinopolitano Episcopum et fidei Christianæ normam et Græcanicos ritus acceperit. Verumtamen non solus Lambertus, sed alii illorum temporum auctores, Adalbertum in Russiam directum contestantur; et qui* Rugos *appellant, addendo Helenæ Reginæ nomen, id de* Russia *interpretandum satis innuunt. Inter primos Ditmarus, homo illius ætatis, Adalbertum* Russiæ Præsulem *ordinatum tradit in lib.* 2. *Chronicon Hildensheimense consentit ad annum* DCCCCLX. *Nec minoris est momenti Reginonis Annalium Continuatoris auctoritas, qui Helenæ precibus hanc missionem tribuit cum Chronographo Magdeburgensi. Continuatoris hæc verba sunt ad annum* DCCCCLIX : Legati Helenæ Reginæ Rugorum, quæ sub Romano Imperatore CP. Constantinopoli baptizata est, ficte (ut post claruit) ad Regem *Ottonem* venientes, Episcopos et Presbyteros eidem genti petebant. *Eadem verba habet Chronographus Magdeburgensis, nisi quod rectius scribit,* Episcopum et Presbyteros eidem genti ordinari petierunt; *additque;* Quos ille benigne suscipiens, et multum gavisus, consensit deprecationi eorum, ordinavitque ad hoc venerabilem et catholicum virum Libutium; *id est designavit: nam Libutii ordinatio facta est anno sequenti* DCCCCLX. *Teste enim eodem Chronographo, præter Reginonis Continuatorem,* Rex Natale Domini Franconevord celebravit, ubi Libutius, ex Cœnobitis S. Albani, a venerabili Adaldago Archiepiscopo Bremensi Rugorum genti ordinatur Episcopus. *Libutium hunc fuisse insignem religione et pietate virum, vel ex hoc facto intelligimus; tametsi nihil de eo rescire nobis licuit præter obitum, quem anno* DCCCCLXI *contigisse, docet idem Chronographus, cum Reginonis appendice his verbis:* Libutius, priori anno quibusdam dilationibus ab itinere suspensus, XV Kal. Martii obiit anni præsentis: cui Adalbertus, ex Cœnobitis S. Maximini Treverensis, Machinatione et consilio Willehelmi Archiepiscopi *Moguntini*, licet meliora in eum confisus fuerit, et nihil in eum unquam deliquerit, peregre mittendus in ordinatione successit. *Nimirum Willelmo, Ottonis Magni filio, forsan invidiam faciebat Adalbertus:* quem piissimus Rex solita sibi misericordia, omnibus quibus indigebat copiis instructum, genti honorifice destinavit.

post mortuum an. 961 *Libutium*

9 *Quid ex hac peregrinatione consecutum sit, docent iidem auctores anno* DCCCCLXII. *Quippe* eodem anno Adalbertus Rugis ordinatus Episcopus, nihilque in his propter quæ missus fuerat, proficere C valens, et inaniter se fatigatum videns, revertitur: et quibusdam ex suis in redeundo occisis, ipse cum magno labore vix evasit, et ad Regem veniens caritative suscipitur, et a Deo amabili Willelmo Archiepiscopo, pro retributione tam incommode ab eo sibi machinatæ peregrinationis, bonis omnibus et commodis, quasi frater a fratre amplectitur et sustentatur. Missis etiam pro eo ad Imperatorem litteris, reditum ipsius in Palatio operiri jubetur. *Sic tandem invidia virtuti cessit, facili humanitate Willelmi optimi Principis. Ceterum ex hujusce missionis eventu patet, fictam fuisse Legatorum Rugorum (quod prælaudati auctores observarunt) petitionem.*

frustra ordinatus, et regressus ad Ottonem,

10 *Post annos tres, id est anno* DCCCCLXVI, Erkanbertus, Wicenburgensis cœnobii Abbas, obiit: et Imperator, electione Monachorum, Adalbertum, Rugis ordinatum Episcopum, eidem monasterio præfecit. *Insigne est istud in diœcesi Spirensi monasterium, cujus originem ad Dagobertum referunt, S. Petro sacratum: cui jus electionis restituit anno* DCCCCLVII *Otto Magnus* studio sanctæ religionis; et virum venerabilem Gellonem eidem cœnobio Abbatem præfecit. *Anno* DCCCCLX *mortuum Geilonem excepit* Gerricus; *cui anno* DCCCCLXIV *suffectus est* Erkembertus *ejus frater; et post biennium huic* Adalbertus, D *uti discimus ex Chronico Magdeburgensi; ex quo corrigenda vulgata Reginonis continuatio, in qua, pro* Wicenburgensi, *perpetuo legitur* Wirtzburgense *monasterium.*

Abbas Wicenburgen. constituitur an. 966.

A. MABILLONE

11 *Sed quoniam* Adalberto *non sufficiebat exigua hæc patrandæ virtutis materia, post duos Wicenburgensis regiminis annos, Sedi Magdeburgensi tandem impositus est: quod argumentis demonstrandum; ut non alium a Magdeburgensi* Adalbertum *Rugorum Apostolum, quod Baronio visum est, sed unum eumdemque extitisse appareat. Primus nostræ sententiæ auctor occurrit Ditmarus, cujus hæc verba sunt in lib.* 2 *pag.* 20. Imperator vocavit ad se Richarium, Magdeburgensis Ecclesiæ Abbatem tertium (nam Anno et Otwinus tunc Episcopi præfuerunt) et volens hunc dignitate Sacerdotali decorare, visa quadam epistola quæ clanculum sibi deferebatur, omisit; Adelbertumque Treverensem, professione Monachum, sed Russiæ prius ordinatum Præsulem, et hinc a Gentibus expulsum, ad Archiepiscopatus apicem, inclitum Patrem et per omnia probatum, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXX; XV Kal. Novembris Apostolica auctoritate promovit. Tunc misit eum E ad Sedem suam cum magno honore, præcipiens universis Saxoniæ Principibus, ut proximum Natale Domini cum eo essent. *Ex his manifestum est,* Adalbertum, *Russiæ Apostolum, non alium esse ab* Adalberto *Pontifice Magdeburgensi. Idem probatur ex Chronico Magdeburgensi, cujus eadem est atque Ditmari narratio; quæ paulo altius repetenda est, nempe ab anno* DCCCCLXVIII, *quo* Adalberti *promotio facta dicitur in Chronico Magdeburgensi, non anno* DCCCCLXX, *ut apud Ditmarum. Sic igitur factum Chronographus commemorat anno prædicto* DCCCCLXVIII.

ac denique Magdeburgensis Antistes creatur an. 968;

12 Imperator *Otto Magnus*, audita morte matris et filii, ceterorumque principalium virorum, judicavit ab expeditione Fraxineti abstinere. Urgebat ad hoc eum timor mortis propinquæ: et quod Deo in rebus promisit anxiis, opportuno tunc tempore complere studuit. Electum namque a cuncto sanctæ Halberstadensis ecclesiæ Clero et Populo Hildiwardum Præpositum, et a domino suo Bernhardo ad hoc præsignatum, Romam ire præcepit; cumque eodem, quod diu latebat, secretum mentis revolvit; scilicet facturum se in urbe Parthenopolitana Archiepiscopatum semper studuisse, ob spem remunerationis æternæ et defensionis cœlestis patriæ; seque ad omnia quæcumque unquam ab eo expe- F tisset, promisit paratum, si consentiret sibi, hoc perficere votum. Hic autem, ut erat vir sapiens, petitioni piæ annuit, partemque parochiæ, quæ sita est inter Aram et Albim et Bodam fluvios, et insuper viam quæ Friderici dicitur, Deo concessit, sanctoque Mauritio ac Imperatori. Insuper caritative rogatus ab eodem Augusto Cæsare, dedit Deo sanctoque Laurentio parochiam jacentem inter fluvios Willerbici et Salsum mare et Salam ac Unstrod et Helmana, et Foveam quæ est juxta Walehusen. Tali muneri Imperator arridens, per manus suscepit eumdem, curamque ei cum Baculo committens Pastoralem, accipe, inquit, pretium patris tui. Hunc enim, Ericum nomine, cum ceteris (sicut superius dictum est), in Quidelingeburch in Pascha eum occidere conantem, decollari præceperat. His ita transactis Imperator vocavit ad se Richarium, Magadaburgensis Ecclesiæ Abbatem tertium (nam antecessores ejus Anno Wormatiæ, Otwinus Hildensheim Episcopi præfuerunt) volens hunc dignitate Sacerdotali decorare: sed visa quadam epistola, quæ clam deferebatur, omisit, Adalbertumque Treverensem, professione Monachum, Rugis[*] prius ordinatum Præsulem, et hinc a Gentilibus expulsum,

quando concepta a sexennio erectio Metropolis

partem parochiæ Hilwerdo Halberstadensi conferente,

* imo Russis

A. MABILLON.

et approbante Joanne Papa XIII, perfecta tandem fuit;

A sum, ad Archiepiscopatus promovit apicem, inclitum Patrem et per omnia probatum: quem et Romam pro pallio a Domno Papa suscipiendo direxit. Domnus autem Papa Joannes, illius nominis XIII, et prius Narniensis Episcopus justis petitionibus annuens, nihilque tarditatis impendens, privilegio Apostolicæ auctoritatis eum dignum Archiepiscopum decernens, pro amore B. Mauricii et Innocentii, et Sanctorum qui Magadaburch requiescunt, et prædicti Imperatoris, Pallium ad Missarum solemnia celebranda dedit anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXVIII, Indictione XII, XV Kal. Novembris, hoc est in festivitate S. Lucæ Evangelistæ, anno Pontificatus ipsius Domni Joannis universalis Papæ quarto. Tunc Imperator misit eum ad Sedem suam cum magno honore, præcipiens universis Saxoniæ Principibus, ut proximum Natale Domini cum eo essent. *Eidem Adalberto Wizenburgensem abbatiam retinere concessum est, litteris Apostolicis et Imperialibus, quarum summam Meibomius refert.*

frustraque repugnante Ab. Richario

13 *Paulo aliter hoc factum memoratur apud eumdem Meibomium pag.* 108 *ubi ista Magdeburgensis Metropolis erectio facta dicitur in Concilio Ravennensi: at* B *in alia narratione, quæ ex altero Chronico Magdeburgensi MS. eruta est, primo hæc erectio in Synodo prædicta concepta dicitur anno* DCCCCLXVIII. Quibus peractis Cæsar lætatus, accersito Richario, Magdeburgensis cœnobii Abbate tertio, coram Annone Wormatiensi et Othwino Hildensheimensi Episcopis, secum tunc forte commorantibus, volebat illum officio Episcopatus fungi, in ipsa Sedis suæ mutatione: sed impedierunt quidam occulto consilio, et Imperatori pro secreto hoc delatæ litteræ. Qui dum se tanto honore privatum intelligens, minus æquo animo ferret, ac impediendo tam sancto proposito Imperatori quoquo pacto obviare proponeret; brevi pulsatus valetudine, terrena mutavit cœlestibus, successitque in ipsa Sedis mutatione Herdiggus. Erat tunc quidam magni nominis et meriti Adelbertus, qui dudum Treveris de cœnobio S. Maximini Monachus abstractus, et Episcopus consecratus, ad prædicandum Rugis fuerat destinatus. Sed populus exasperatus, dura fronte et indomabili corde, expulit illum de finibus suis, contemnens evangelizantem Evangelium pacis; quia Dei providentia in terra nostra illi populus committendus erat novæ acquisitionis. Hunc ergo de Wissenburgensi Abbatia, quam interim regebat, assumptum, per omnia dignum et probatum, Cæsar prædictæ Ecclesiæ Magdeburgensis Sacerdotio promovit; illumque C Romam, pro Pallio ab Apostolica Sede suscipiendo, cum litteris suæ auctoritatis direxit. Sedit eo tempore in Clavigeri cœlestis Cathedra, gratia et nomine Joannes Papa, nominis illius tredecimus, in ordine vero Romanorum Pontificum centesimus tricesimus sextus. Hic igitur benigne illum suscipiens, pro pio studio gloriosissimi Imperatoris, quod in amplificatione divini cultus habebat, gaudens, ideoque justis ejus petitionibus annuens, illum Apostolica auctoritate Archiepiscopum fore, ejusque successores decrevit: cui et Pallium ad Missarum solemnia celebranda dedit; et ipse nimia dilectione commotus, XV Kal. Novemb. id est in festo S. Lucæ Evangelistæ, eum ordinavit; et privilegio Apostolicæ auctoritatis sanxit ac confirmavit..... *(Hic mihi D. P. liceat interfari atque lectorem remittere ad Analectorum Norbertinorum Caput* IV *ubi num.* 56 *et* 57 *inveniet privilegia hic omissa et suppositioni convicta; sicut porro confirmatur eodem Capite* §. 7.*)* confirmavit, *inquam*, eum esse Metropolitanum totius ultra Salam et Albiam Slavorum gentis, tunc ad Deum conversæ, vel convertendæ: et ut secundum desiderium Imperatoris in his civitatibus, in quibus olim barbar D ritus maxima vigebat superstitio, id est Cizi, Misni, Merseburg, Havelberg, Poznani, in honorem Dei Episcopi fundarentur: quorum Pastores, secundum canonicam auctoritatem, Magdeburgensi Episcopo fidem et subjectionem debendo sociarentur. His et aliis, quæ privilegia adhuc inibi conservata testantur, Synodali decreto ordinatis, et interminatione Dei et Apostolici nominis confirmatis; præfatus Archiepiscopus, cum Legatis Romanæ ecclesiæ, Widone scilicet Episcopo Bibliothecario, et Benedicto Cardinali, qui illum cum Hildiwardo Halberstadensi Episcopo Sedi suæ inthronizarent, dimissus, ad Imperatorem remeavit lætus: quem Imperator nihilo minus gaudens, utpote beati sui desiderii compos, cum litteris commendatitiis Magdeburg destinavit. Illuc ergo ex præcepto Imperatoris, Episcopi, Marchiones, et reliqui Saxoniæ Principes convenientes; ipsum honorifice susceperunt; et vocum acclamatione manuumque elevatione electum, cum præfatis Apostolicæ Sedis Legatis celebri ritu inthronizaverunt. Adfuit omnis sexus et ætas gaudentium: fuit prorsus generale tripudium. Ubi ad confirmationem sui idem Archiepiscopus in præsentia eorumdem, Nativitatem Domini secum celebrantium, Bosonem Monachum, Merseburgensi; Burchardum, Misnensi; Hugonem, Cizensi Ecclesiis primos Episcopos ordinavit. Dudo quoque Havelbergensis, et Dudellinus Brandenburgensis Episcopi, prius quidem Moguntino Archiepiscopo subjecti, sed tunc agente Imperatore a debita sua obedientia absoluti, Magdeburgensi ecclesiæ et ejus Archiepiscopo cum præfatis confratribus fidem et subjectionem promisere. *Hactenus erectio metropolis Magdeburgensis ex codice Meibomii.*

Adelbertus Archiepiscopus Romæ declaratur, ac Pallio donatur 18 Oct.

concessis ei Privilegiis,

et suffraganeis assignatis:

inthronizatur Magdeburgi, E

ubi Suffraganeos consecrat,

14 *His Episcopis, quos Magdeburgensi Archiepiscopo subjectos voluit Imperator,* Jordanem Poznanensem *addit Chronographus Magdeburgensis, ad annum* DCCCCLXIX. Adalbertus Archiepiscopus, a clero et omni populo magnifice susceptus, in his festivis diebus consecravit Bosonem, Mersburgensis Ecclesiæ Pastorem primum; Burchardum, Misnensis Ecclesiæ Provisorem primum; Hugonem, Cicensis Ecclesiæ primum Episcopum. His confratribus coaptavit Imperator tres prius consecratos; hoc est Dudonem Havelbergensem, Dudelinum Brandenburgensem, et Jordanem Poznanensem, omnes subjectionem Episcopo suisque successoribus promittentes. Monachi autem qui prius ibidem conversabantur, transpositi sunt in monte, qui dicitur ad S. Joannem, in suburbio ejusdem civitatis, V Idus Augusti, hoc est in vigilia S. Laurentii F Martyris. Qui multis retro annis, ob devotionem et recordationem ejusdem transpositionis, nudis pedibus eadem die facere solebant processionem in urbem, suppliciter implorantes S. Mauritii ceterorumque Sanctorum patrocinia. Permansit autem talis institutio usque ad adventum Hirsaugiensis Ordinis, *id est reformationis.* Quo autem anno hæc transpositio facta fuerit, certum non tenemus: nisi quod legimus Imperatorem tradidisse ad idem monasterium, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXV, Indictione VIII, anno imperii sui IV, regni autem XXX, omnem Decimam mellis de provincia Slavorum, Nizizi nominita. Si in eodem anno, an in superioribus factum sit, in dubio est.

et Abbatiam transfert ad S. Joannis.

§. III. Reliqua Adalberti acta, obitus, sanctitas.

Eodem anno DCCCCLXIX *Herimannus, Saxoniæ Dux, Magadaburgi* susceptus est ab Archiepiscopo *Adalberto*, manuque deductus est ad ecclesiam, accensis luminaribus, cunctisque resonantibus campanis.

Adalbertus Ottonem placat,

Re

A *Re per Heinricum Comitem de Stadhe accepta, Otto, qui tunc in Italia versabatur; et nuntio accepto, quomodo Herimannus Dux,* in medio Episcoporum, ad mensam loco Imperatoris sederet lectoque dormiret; ob hoc maculabile succensus, Athelberto mandavit Archiepiscopo, ut tot sibi equos mitteret, quot Duci campanas sonare, vel quot coronas accendi præceperat. Imperatoria Archipræsul peragens edicta, quibuscumque valuit modis se per legatos suos excusare contendit. *Anno* DCCCCLXX, *defuncto Bosone Merseburgensi Episcopo,* intercessione Annonis Wormatiensis Episcopi, Imperator Gisilero, moribus et natura nobili, Episcopatum dedit: *qui Gisilerus* consecratus est in Magadaburh ab Athelberto Archiantistite, Junio mense.

Gisilerum Episcopum consecrat,

16 *Anno* DCCCCLXXII, Imperator multa Sanctorum corpora, ab Italia ad Magadaburh, per Dodonem Capellanum suum transmisit, *ut cum sacris pignoribus ibi felicius quiesceret. Nam anno sequenti cum apud Miminleven in Saxonia obiisset idem Otto, ejus filius æquivocus* transtulit corpus patris in civitatem, quam ipse magnifice construxit, vocabulo Magdaburh. Ibi honorabiliter atque lacrymabiliter susceptum, marmoreoque impositum sarcophago, sepultum est ab Archiepiscopis, Gerone Coloniense, atque Athelberto Magdaburgense, ceterorumque auxilio Episcoporum, et plebis totius. Otto junior, piæ genitricis suæ instinctu, cujus gubernaculo vigebat, Minminleve, ubi pater suus obiit, justo acquisivit concambio, Decimasque quæ ad Heresfeld pertinebant: et congregatis ibi Monachis, liberam fecit Abbatiam, datisque rebus necessariis Apostolico confirmavit privilegio. Insuper licentiam Archiepiscopum elegendi Confratribus Magdaburh Deo famulantibus, præcepto Imperiali, præsente Athelberto Archiepiscopo, dedit; et cum uno libro, qui hodie ibidem est, in quo sua et Imperatricis Theophanis imago auro splendet formata, munus affirmavit: quod gratia Cæsaris et in præsentia ejus Archiepiscopus, præparatus ad Missam, cum peracto Evangelio more solito optime prædicasset, recitato coram præcepto Imperiali, quo electio continebatur, ostendit: eumque qui temerarius hoc unquam auderet infringere, terribili damnationis excommunicatione, cunctis prosequentibus Amen, fiat fiat, consolidavit.

Reliquias accipit, Ottonem sepelit;

B

Canonicis libertatem Archiepiscopi eligendi obtinet.

17 Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXVIII Imperator Natale Domini in Franconevord, Pascha in Trotmannia celebravit. Accusatus apud Imperatorem Gero Comes de Alesleve, a Waldone, et in loco qui Sumeringe dicitur captus; hortatu Athelberti Archipræsulis et Theoderici Marchionis, Sigefrido Comite et Lothario fratri ejus, filiis Lothario de Waldebike, firmiter est commissus. Deinde convocatis in Magdaburg cunctis Regni Principibus, congressi sunt hi duo judicio, in insula quadam, singulari certamine. Vulneratus Waldo bis in cervicem, ardentius insequitur hostem; percutiensque ictu valido in caput, prostravit eum. Interrogatus autem Gero Comes ab eo, si plus posset pugnare, coactus est confiteri quod jam defecisset. Waldo egressus, aqua refocillatur, armis depositis; et post tergum mortuus cecidit. Tunc Gero jussus est, decreto judicum et voce Imperatoris, a carnifice quodam decollari III Idus Augusti. Hæc pugna nulli, nisi tantum Athelberto Archiepiscopo et Theoderico Marchioni placuit. Correptus est quoque Imperator ab Ottone Bauvariorum Duce, filio Liudolfi, eodem die veniente, et a Comite Bertoldo, quod ob tam vilem causam tantus vir unquam damnari debuisset. *Geronis obitum Liudolfus novæ Corbeiæ Abbas cœlitus agnovit, ut in ejus Elogio dicemus.* Pro hujus, *id est Geronis,* memoria, soror ejus Tetta et conjux ejus Athela monasterium in loco, qui Alesseve dicitur, ubi ipse requiescit, construentes, decimam partem totius suæ hereditatis tradidere Deo, ejusque Præcursori dilecto, hoc privilegium Imperiali præcepto ea ratione firmantes, ut abbatia ibidem liberaliter facta, Imperatoris suorumque successorum potestatem ac tutelam respiceret, Comitis præfati corpus post tres annos, cum juxta illud contectalis sua poneretur, integrum una cum vestimentis inventum est. Filia ejus Athela nupsit Sigefrido filio Heinrici Comitis de Stathen, qui genuit ex ea Liutgerum Comitem, et Irmingardem et Bertam Abbatissas de Alesseve. Ipsa Comitissa Athela prædia contulit Magdaburgensi Ecclesiæ, pro redemptione capitis patris sui: insuper duobus monasteriis, scilicet in Alesleve et Herseveldem constitutis, dedit bona quæ sunt Trebenezi. *Hæc tametsi ad Adelberti facta non omnino pertinent, visum est referre ad rei monasticæ illustrationem.*

Duelli ab Imperatore permissi

C

miserandus successus,

D

A. MABILLONE. fit occasio condendi Alestevensis parthenonis;

18 *Denique anno* DCCCCLXXXI Athelbertus Magdeburgensis primus Archiepiscopus, *ut in sæpe laudato Chronico Magdeburgensi legitur,* Imperatore Romæ commorante, XII suæ ordinationis anno, suos docendo et confirmando; et Gisileri Præsulis *Merseburgensis,* quia tunc cum Cæsare fuit, diœcesim perlustrans, XIII Kal. Julii in Merseburh Missam celebravit. Proximam vero noctem cum Hamezone venerabili laico in Crowate lætus duxit: crastinoque die exurgens tristis nimium, capitis queritur dolorem, et tamen non abibat. Cumque Cirmini villam ad Frekenleve pergere cupiens præterisset, ni cito a suis sustentaretur, ex equo paulatim declinans, in terram cecidisset. Is vero tapeto superpositus, completisque omnibus quæ a Clericis dicenda erant, fideliter migravit ad Christum XII Kal. Julii. Hujus corpus ad Givikinstein delatum, atque Sacerdotali apparatu vestitum, navigio ad Magadaburh usque deductum; flebiliterque a Confratribus, et maxime a Monachis susceptum est. Commendatum vero est ab egregio sanctæ Halberstadensis Ecclesiæ Episcopo Hildewardo, favente sibi Hartwigo Abbate, in medio ecclesiæ coram altari Apostolorum Philippi et Jacobi.

E

Adalberti obitus,

et sepultura.

19 Quanta solicitudine idem Archiepiscopus sibi commissis invigilaverit gregibus, lector attende. Sæpe numero ad ovile Joannis Baptistæ sanctique Mauritii noctis silentio venit, duobus tantum comitantibus; qualiterque Confratres ad Matutinas convenirent, vel qui in dormitorio remanerent, ex improviso prospexit: et, si bene fiat, Deo gratias egit: sin autem, culpabiles digna castigatione redarguit.

Solicitudo ejus et pietas.

F

20 Sed Clerus et Populus, tanti Patris funere turbatus, Ochtricum Confratrem, et tunc Imperatori fideliter servientem, communiter elegerunt in Dominum et Archipræsulem: quamvis hoc nullo modo posse fieri, dum adhuc viveret beneque valeret, multis ex eorum numero publice prædiceret Adalbertus. Cum enim Episcopus et Ochtricus numquam convenirent moribus, magna fratrum et hospitum caterva bene elaborata, quia Magister scholæ fuit, maluit inde exire quam in monasterio permanere. Huic Cæsar cum apud Archiepiscopum licentiam sibi serviendi vix impetraret, contigit in die sanctæ Resurrectionis Episcopum ad Missam paratum, Subdiacono, ut moris est, sanctam Crucem tenente, ambabus eam complectens manibus, ut Ochtricus et Ico Sedem suam numquam possiderent, lacrymis profusis postulat. Peracto autem divino pleniter ministerio, cum idem ad mensam sederet, præfatos numquam sibi successuros præsentibus cunctis innotuit: qualiter autem hoc sibi revelatum fuerit, non aperuit. Post mortem quoque suam Walthardo sibi

Ochtricum sibi successorem designari non patitur,

A. MABILLONE

A sibi dilecto, qui et Todico dicebatur, ut ipse pro vero narravit, in somnis idem cuncta. quæ in hac re vivus prænuntiaverat, compleri talibus affirmavit. Hic in lecto positus in discessu mentis, vidit Archiepiscopum in ecclesiæ australi janua, quæ cœmeterium respicit, stantem: et eumdem quasi Romam cum baculo suo pergere cupientem, his exasperavit verbis: Mi Todico, ut quid alii meum præbetis honorem? Qui respondens ait: Nonne in tristi meo habitu, non voluntatem, sed obedientiam solum, senior carissime, vales considerare? Ad hæc Archiepiscopus prosequitur dicens: Pro certo scias, Ochtricum Sedem meam numquam possessurum. Universus autem Clerus et populus, ut supra memoravi, completa electione miserunt Ekkihardum, qui dicebatur Rufus, cum consortio aliorum Fratrum et Militum, qui hanc Imperatori nuntiarent, et de promissis admonerent. Qui cum Italiæ partes, ubi tunc Imperator erat, itinere attingerent; Gisileri Merseburgensis Episcopi suffragium, qui apud Imperatorem tunc plurimum valebat, implorantes, legationis suæ secretum ei aperiunt. Promissa est his ab eo fidelis intercessio, completurque proxima sibi in omnibus benevolentia: namque ut audita B Cæsaris auribus instillavit, pedibus supplex advolvitur, promissa et diu expectata longi laboris præmia postulans; Deo hoc consentiente, protinus impetrat. Egressus autem interrogatur a nuntiis, et maxime ab Ochtrico, qui se fidei ejus firmiter commendaverat, si quid in sibi creditis proficeret: respondit, quod vix in suis necessitatibus in hoc subveniret. Corruptis pecunia cunctis Optimatibus, maximeque Romanis Judicibus, quibus omnia venalia sunt, qualiter ad Archiepiscopatum aliqua ratione veniret, primum secreto revolvit: deindeque palam Domni Papæ Benedicti septimi, qui sic vocabatur ex numero præcedentium æquivocorum, obnixe petit auxilium: quod cum totius consilio Senatus, si posset impendi, paratum se fore et hic promisit. Positum est Romæ Concilium generale: sapientissimi conveniunt: impleturque illa Jeremiæ prophetia, *Quomodo obscuratum est aurum, etc.* Nam cum Judices ab Apostolico interrogarentur, si liceret Gisilerum promoveri ad Archiepiscopatum, qui certam non haberet tunc Sedem, sed ab Episcopo Hildiwardo injuste, ut semper questus sit, ablata caruisset hactenus quam possederat, tunc auctoritate canonica jure meritoque hoc percipere verbis C affirmabant et exemplis, Davidica transgredientes monita, *Recte judicate filii hominum* et illuc.

et moriturus quoque non successurum asserit:

succedit autem ei Gisilerus

per judices Romæ corruptos probatus.

Corruptus judex nescit discernere verum.

Piget atque pudet hoc verbis exponere, quod hi ad præsentem futurumque pudorem noluerunt omittere. Merseburh, quæ usque huc libera dominabatur, Episcopali sede destructa Halberstadensi ecclesiæ subditur; et Gisilerus, ejus non pastor, sed mercenarius ad majora semper tendens, desiderata IV Idus Aprilis percepit. *(Ditmarus, qui eadem iisdem verbis in lib.* 3 *commemorat, habet* Septembris) Ochtricus vero Beneventum postea veniens infirmatur: viditque, uti Huswardus, qui tunc aderat, postea retulit, Atelleken Præpositum quondam Magdaburgensem, sed tunc defunctum, sibi assistere, atque annonam sibi S. Mauritii eminus porrigentem. Et expavescens ad hanc visionem, Cernis, inquit, Frater aliquid? Et exponens ei cuncta per ordinem dixit: Væ mihi misero et peccatori, quod unquam monasterium meum et obedientiam ob ambitionem dereliqui; et, si Divinitas aliquam mihi sanitatem concedere dignaretur, supplex illuc veniam, et numquam inde recedam. Talia prosecutus, infirmitate validiori opprimitur, et post paucos dies in præfata civitate Nonis Octobris moritur ac sepelitur, nullum sapientia relinquens sibi similem. Gisilerus autem, D accepta ab Imperatore licentia Magdaburh, II Kal. Decembris, Theoderico Metensis ecclesiæ Episcopo comitante, venit. *De divisione ab eo facta Episcopatus Merseburgensis superius Actum est. Porro Ochricum fuisse monachum, ex jam dictis intelligitur, utpote quem in extremis relicti monasterii et obedientiæ ob ambitionem prætermissæ pœnituit.*

Ochtricus ambiti Episcopatus pœnitens,

pie moritur.

21 *Redeo ad* Adalbertum, *quem* summæ sanctitatis *virum appellat Adamus in cap.* 60, *ubi Magdeburgensis Archiepiscopatus fines accurate disterminat.* Sanctum Adalbertum *vocat Crantzius, in lib.* 4 *de Saxonia cap.* 28. *Illud maxime in nostri* Adalberti *laudem cedit, quod alterum* Adalbertum, *futurum postea Pragensem Episcopum, instituit, tum per se, tum per Ochricum Scholasticum Magdeburgensem, de quo mox agebamus.*

Adalberti sanctitas

22 *Hoc loco non prætermittam id, quod de Eppone monacho Magdeburgensi in Chronico MS. legitur ad annum* M. Fuit iisdem temporibus in urbe Parthenopoli quidam Decanus, nomine Eppo hilaris homo, valde utilis in monasterio, et maxime in choro: qui cum jam senex et in cunctis actibus suis maturus esset, paralysi subito percussus obmutuit: sed E postmodum, auxilio summi Medici, Psalmos optime potuit cum Fratribus canere; ad cetera vero parum valuit adspirare. Et in hoc laudanda virtus Christi est, qua sibi servienti fideliter vires suggerere probabatur. Cumque hic venerabilis Pater in relicto habitu monastico se nimis peccasse facta confessione ingemuisset, idque hortatu Fratrum in receptione ejusdem emendare voluisset; non longe post obiit; sepultus ad S. Joannem cum ceteris Fratribus, cum quibus vivere debuerat, si sic humana fragilitas fieri sineret. *Ex his intelligitur, quosdam sancti Joannis Magdeburgenses Monachos, non raro in cathedralem transferri solitos, alicujus dignitatis gratia, vel etiam docendi: quos inter unus est etiam Otricus, de quo supra num.* 19. *Post superiora Chronographus de* Ekkihardo, *cognomine Rufo, qui* arte Grammaticus, et Magister Scholæ, *Walthardo Præposito res suas distribuendas commisit moribundus: tum de Huswardo, ac de Marquardo quodam Canonicis Magdeburgensibus: ex quibus Marquardus in somnis admonitus dicitur, se in pœnas post mortem præcipitandum cum Rothulfo, nisi is* in limine Liudegeri, *id est in monasterio Helmenstadiensi a sancto Liudgero constructo,* conversus staret. F Ambo enim hi fuerant Monachi in monasterio Confessoris prædicti, qui locum Helmanstide vocatum de sua proprietate construxerat tempore Karoli Regis; eratque frater Hildegrimi Catalaunensis Episcopi, primi Halberstadensis ecclesiæ Rectoris. Qui (Liudgerus) primus Mimigardensis Episcopus a Karolo effectus, locum quoque, qui Wirdina dicitur, ex propriis impensis construxit. Prædictus autem Presbyter eodem anno quo hoc vidit, habitum pristinum resumere et obedientiam vovit, et non longe post obiit. Hæc de Confratribus meis, *inquit Chronographus,* non arguendo, sed ut cauti simus, et bonos imitemur obsecrando, locutus sum. *Et ista quidem occasione* Adalberti *Magdeburgensis Archiepiscopi primi, cujus obitum Baronius ad annum* DCCCCLXXXIII, *id est biennio serius, uti et ejus ordinationem revocavit.*

Epponis Decani punitio,

ob dimissum monasterium,

Plures ex Monachis in Clerum adsciti ad officia.

23 *Hactenus Commentarius diligentissimi Mabilionis, desumptus ad verbum ex Benedictinorum Sanctorum Seculo* V. *Placuit enim integram specimen unum aliquod proponere accurationis ejus, qua vir iste eruditissimus in rem ecclesiasticam, præsertim Monasticam, eruderandam incumbit. Placuit etiam* Adalberto *huic locum dare inter Sanctos; quamvis publici cultus, ei in ecclesia Magdeburgensi post mortem delati, nulla satis certa et clara documenta extent. Indulgendum*

D. P.

A *dulgendum enim aliquid Ecclesiis illis, in quibus prædominans hæresis, superiori seculo invecta, pleraque veteris religionis monumenta sustulit. Certe de* S. Norberto, *qui juxta Democharem decimus quartus ab* Adalberto, *fuit, haud multo certius nobis constat, eum Magdeburgi habuisse proprium Sanctis ac publicum cultum : et nisi suus Ordo corpus, hæreticorum potestati subtractum Pragam curasset transferendum; cultumque instaurandum, vix quisquam, præter institutos ab eo Præmonstratenses, eum nosset ut Sanctum. Idem* S. Bennoni *Misniensi Episcopo contigisset, si non translatus Monachium fuissset. Restat igitur ut* D *similem sortem* S. Adalberto *optemus ab eo, qui novit suis temporibus disjecta vel contempta Sanctorum suorum ossa clarificare. Unum interim notaverim,* Adalbertum, *licet jam ante consecratum Episcopum, Romæ non fuisse Archiepiscopum institutum Pallioque donatum, nisi in Dominica die; in hanc enim anno* DCCCCLXVIII, *habente litteram Dominicalem* D *cadebat dies* XVIII *Octobris, licet alioqui in honorem S. Lucæ festivus.*

Obscuritas antiqui apud Magdeburgum cultus hæresi imputanda.

A. MABILIONE

DE S. JOANNE MATHERENSI

ORD. PULSANENSIS SUB REG. S. BENEDICTI

FUNDATORE ET ABBATE

APUD MONTEM GARGANUM IN APULIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

B

§. I. De ejus Cultu, Vita, nomine Martyrologiis inscripto.

E

D. P.

AN. MCXXXIX.

Juxta montem, jam olim cultu S. Michaelis celebrem, NOT. 2

Gargani-mons *(sic enim penultima correpta pronuntiandum nomen probant metra, de quibus infra)* Mons, *inquam* Gargani, *nomen creditur accepisse ab eo, cujus ibi repertus taurus monstravit, locum a S. Michaele Archangelo electum, ut suus in eo cultus solennissimus celebraretur. Hic affluente peregrinorum toto orbe concursu, ita inclaruit, ut factum sit oppidum non contemnendum; in quo Sipontini Archiepiscopi, cum domum et palatium sibi fabricassent ad delicias, titulum quoque Archiepiscopalem sibi communicatum aliquando præsumpserunt incolæ, idque etiam hoc seculo in publicis usurpant tabulis, appellantes suam* S. Michaelis ecclesiam Cathedralem, *atque* Archiepiscopatum Garganicum, *non obstante* Alexandri III sententia, quam in Garganicos ipsos, *inquit Ughellus tom. 7 col.* 1104, merito tulit cum eorum retexisset conatum; abrasumque et vitiatum ab ipsis Garganicis Eugenii III privilegium propriis usurpasset oculis. *Sed si vanus hic fuit conatus,* Sipontinum Archipræsulem, *temere appellantium* Garganicum *quasi duæ ad invicem unitæ sedes forent* Mons Garganus *et* Sipontum; *vera ac solida ipsis obvenit gloriandi materia, quam miror ab Ughello nec indicatam obiter,* a Pulsanensi *apud se ad tertium ab oppido lapidem condito monasterio, capite olim aliquot aliorum utriusque sexus ab eo dependentium, sub Regulæ Benedictinæ professione; quorum indicem nemo adhuc texere curavit, uti nec Abbatum seriem, nec rerum ibidem memorabilium historiam postquam in Commendam locus venit, sola jam magni nominis umbra.*

exortus est Ordo Pulsanensis;

C

2 *In hac Pulsanensium, ad loci sui historiam producendam ex propriis monumentis, non tam negligentia quam impotentia commode accidit quod Montis-Virginis Religiosis, eamdem Benedictinam Regulam sub peculiari quadam norma professis, venerit desiderium illustrandi Ordinis sui, æque ferme ignoti extra Neapolitani regni fines; et quærere alios Sanctos, quos Fundatori suo Guilielmo, cujus Vitam* XXV *hujus mensis Junii proferemus, socios adderent. Primus autem iis merito occurrit* B. Joannes, Pulsanensis monasterii fundator, *circa idem fere tempus, id est circa annum* MCXXX, *quo virginei montis Archimonasterium S. Guilielmus condere exorsus erat. Nam ille aliquantis antea annis Hierosolymam iturus,* Joannem, *jam tum monasterii unius apud Genusiam conditi Patrem, atque annis forte viginti seniorem, consuluerat; et eumdem, inde recedentem, hospitio exceperat in Monte Laceno. Cumque ibi cœpta flammæ absumpsissent, uti futurum* Joannes *prædixerat, comitem eum habuit Guilielmus ad Montem Cuneatum; quoad inde ab invicem disjungerentur ad* Montem Gargani *unus, ad* Vigilii *seu* Virginis *alter.*

cujus fundatoris Vita

per Montis-Virginis scriptores innotuit,

3 *Tali studio primus, ab annis jam centum et amplius, incubuit Neapolitanus quidam Thomas Costus, sanctique Fundatoris Guilielmi, ac discipulorum ejus Amati et Donati Vitas, semel iterumque sic edidit, anno* MDLXXXV *et* XCI, *ut titulum simul præferrent Historiæ, originem sacri montis Virginis complexæ Italica lingua; cum nonnulla* S. Joannis Pulsanensis *mentione, ob eas quas dixi causas. Medio deinde seculo post, in similem curam intento Reverendiss. D. Joanni Jacobo Jordani, Abbati Generali Congregationis præfatæ, donavit Bartholomæus Chioccarellus, Jurisconsultus Neapolitanus, tum vel maxime incumbens scrutandis totius Regni archivis, unde conficeret Episcoporum Neapolitanorum paulo post editam historiam; Joanni inquam Jacobo Jordani, donavit Bartholomæus Chioccarellus repertam a se vitam prætitulati Sancti, sub hoc suo chirographo :* Fidem facio ego Bartholomæus Chioccarellus, utriusque Juris Doctor, et in verbo veritatis testor, qualiter annis præteritis, propriis manibus, summo labore, exscripsi Vitam, Miracula, et Officium S. Joannis de Mathera Apuli, et Fundatoris Cœnobii S. Mariæ de Pulsano, ex vetusto et prægrandi codice in carta pergamena, Longobardis litteris conscripto, qui servabatur in Metropolitana ecclesia S. Michaelis Archangeli in Monte-Gargano. Quæ quidem Vita fuerat conscripta ab anonymo ejus temporis scriptore Synchrono, qui testatur, dictum S. Joannem cœlestem patriam ascendisse anno MCXXXIX, ejusque corpus in ecclesia dicti monasterii quiescere. In fidem subscripsi, et meo sigillo signavi, Neapoli die primo Julii MDCXLII.

ut qui sui fundatoris aliquando socius fuit.

F

Eam ex MS. Garganico sumpserat Chioccarellus.

4 *Hæc Attestatio primum locum habet inter Prolegomena ad utriusque Sancti Guilielmi et Joannis Vitas; sequuntur Martyrologiorum textus de* Joanne, *infra commodius referendi; deinde vero hujusmodi declaratio Italica :* Nos dignitas et Canonici ecclesiæ Cathedralis S. Michaelis Archangeli Montis-Gargani, plenam et verificam fidem facimus, omnibus in quorum manus venturæ sunt hæ, quod in ecclesia Abbatiali S. Mariæ de Pulsano, sub hujus Archiepiscopatus jurisdictione,

De cultu Joannis testantibus, Collegio Canonicorum

A risdictione, servantur Reliquiæ Venerabilis Abbatis dictæ ecclesiæ, sancti scilicet Joannis Pulsanensis, reverenterque et devote habentur: Sanctus etiam ipse semper fuit habitus et adoratus a fidelibus, tam hujus civitatis atque regionis, quam peregrinis, ipsum ad suas necessitates invocantibus. In quorum fidem præsentes scriptæ sunt a Domino Archipresbytero nostro, ac propria cujusque nostrum manu signatæ, sigilloque nostræ Cathedralis munitæ, in civitate Montis Gargani x Octobris MDCXLII. *Et sequuntur subscriptiones Balthasaris Jordani Archidiaconi, Archipresbyteri, Primiceriorum duorum, Decani, atque Canonicorum Garganicorum octo: fidem pro ipsis faciente D. Alexandro Peruccio S. T. D. et Protonotario Apostolico. Eadem deinde et Italice testantur Syndicus, Electi tres et Consiliarii novem atque Cancellarius Civitatis S. Angeli de Monte Gargano; addunt insuper se,* Ex traditione seniorum et Religiosorum præd. Ecclesiæ, atque Eremitarum vallis Pennachii, ad d. ecclesiam pertinentis, scire, quod d. Sanctus infinita sit operatus miracula; quodque Officium ejus descriptum habeatur in menbraneo Pulsanensi Breviario, et solenniter celebratum festum sit; mutatis tamen Religiosis, d. ecclesia inservientibus, intermissum fuisse usum ipsius Officii celebrationemque festi, annis paucis ante datam præsentium, signatarum atque sigillatarum die XII Octobris MDCXLIII. *Sequitur denique attestatio Vicarii Franciscanorum, locum nunc obtinentium, ad finem hujus Commentarii referenda.*

AUCTORE D. P.

Magistratu loci

et Conventu Minorum.

B

5 *Sub hujusmodi testimoniis cum haberemus editam Vitam prædicti S. Joannis, allata nobis est* Vita et obitus S. Joannis Eremitæ et Abbatis ecclesiæ Pulsanensis, ex Codice MS. Longobardico Bibliothecæ Neapolitanæ S. Severini Abbatis. *Erat quidem mutilus post num. 23 contextus, deficiente (quemadmodum ex impressis apparet) parte plus quam dimidia; gratulati tamen nobis sumus ipsam accepisse, et posse ex tali fonte saltem primam partem Vitæ dare; cum eamdem in edita a Jordano manifesto interpolatam agnoverimus. Causa interpolandi fuisse videtur, quod nollent aliqui quidquam in Vita* S. Joannis *comparere repugnans Vitæ S. Gulielmi. In quo quidem fide bona usum interpolatorem existimo, sed sinceritate non summa; hæc enim suasisset mutare nihil, verum in margine vel ad calcem notare, quare relatis num. 9. de actis in monte Laceno, potius credendum videatur ei qui Vitam* S. Guilielmi, *quam qui* S. Joannis *scripsit, licet hic quoque supparis sit ævi. Talem sane ipse se probat dum num. 4 sic loquitur*: Eodem *S. Joanne*, licet invito, referente cognovimus: *et num.* 35, cujus actus jam expresse, sicut ab illis qui ejus mirabilia viderunt et interfuerunt, audivimus..... a nobis descripti dignoscuntur, *et deinde num.* 49. Ne alicui, *inquit*, ea quæ diximus et quæ dicimus et quæ dicturi sumus, incredibilia videantur; omnes fratres, qui ad illud spectaculum.... convenerant.... invoco testes, *adeo ut nihil propius dicere videatur, quam se quoque præsentem adfuisse. Id tamen nusquam expresse profitetur; solum num.* 36 *ait*: nulli incredibile debet esse, id quod de Patre nostro Joanne retulimus: *eo ipse indicans se Pulsanensis vel monasterii vel saltem Congregationis Monachum; licet Casinensem quemdam, æque anonymum, sed scripto Chronico clarum, offerre videatur Jordanus, nullo apparente argumento.*

Vitam ipsam damus ex MS. sinceriore;

ut fuit a coævo scripta.

C

6 *Fuit qui sic scriptam* S. Joannis *Vitam rhythmico compendio exprimeret, incertum qua ætate, sic exorsus*:

Eadem vita Rhythmice reddita habetur,

Jesu Redemptor omnium, amor, et Desiderium,
Qui Pulsanensem hodie vocas ad thronum gloriæ.

Hunc rhythmum, cum nihil conferre ad Historiam valeat, satis est bis haberi impressum, primo post vitam Latinam, deinde post Italicam in Chronico Montis-virginis, quod Chronicon idem Jordanus Generalis vulgavit anno MDCXLIX. *Facit huc tamen Ryhtmi illius conclusio, cum Sancti invocatione conjuncta; simulque probans pronuntiandum esse, quod supra indicavi,* Garganum *non* Garganum, *dum sic canit Auctor, quem Matherensem credere possis.* D

Tu ergo, Dei famule, Joannes Beatissime,
Sis memor tuæ patriæ tuorumque concivium.
Non adsit hic mortiferum, non pestis, non penuria:
Sit procul omne prælium a Regni hujus finibus.
Seda quæso discordias, tuis piis precatibus,
Ortas in tuo populo; regnet hic pax perpetua.
Anachoritas Garganos tuam sectantes Regulam,
Ad Paradisi gaudia ducens post vitæ terminum.
Amen.

cum invocatione Sancti,

7 *Hic porro annotat Jordanus, canonizandorum istius temporis Sanctorum potestatem penes Episcopos populumque fuisse. Talis vero canonizationis statim a morte secutæ indicium sit, præter nomen mox inscriptum Martyrologio, de quo infra, antiquum Matherensis ecclesiæ Breviarium MS. in membrana, quo tota Sancti vita continetur, verosimiliter contracta in compendium, per Lectiones divisum (neque enim aliter inserebantur Breviariis Sanctorum historiæ quomodo post Vitam Latinam impressæ leguntur. Idem probat Officium totum proprium, ibidem similiter scriptum, quomodo antiquitus in ecclesiis Montis Gargani, Pulsani atque Matheræ recitabantur; unde satis fuerit hanc Antiphonam proferre.* E

ejusque Officio proprio

O Joannes Pulsanensis, Abbas venerabilis,
Concivis Matherensis, Pater admirabilis;
Serva servos ab offensis, qui prodigiis immensis
Fulges et miraculis.
Pro salute populorum tuorumque monachorum,
Pater ora Dominum
Ut exutos a peccatis, nos conjungat cum Beatis
Ad æternum gaudium. Amen.

ac Missa.

ORATIO. Deus, qui ad obedientiam mandatorum tuorum, arctis vitæ semitis multitudinem populi, per B. Joannem Abbatem, adunare curasti; tribue quæsumus, ut, eodem pro nobis suffragante, vitam consequamur æternam. SECRETA. Omnipotens sempiterne Deus, omnium bonorum institutor et amator, da nobis ita Joannis Abbatis institutis insistere, ut admisceamur et præmiis. POSTCOM. Præsta quæsumus, omnipotens Deus, illuc intentionis nostræ gressus dirigere, quo se hodierna die B. Joannes Confessor et Abbas migrasse lætatur. *Duo etiam hujusmodi libri, alter cum Nota, alter sine ea, habentur Matheræ in Collegiata S. Petri et in Cavensis Abbatiæ ecclesia, easdem omnes Antiphonas, Responsoria, Hymnos etc. continentes.* F

8 *Reperitur insuper in Bibliotheca Vaticana, ex Palatinatu allatus codex, in quo post Hymnos Pentecostales, habetur unus de S. Joanne Pulsanensi, consequentibus deinde aliis de* Baptista: *quem Hymnum seu potius Sequentiam, Missæ destinatam, quoniam nusquam alibi invenitur excusus, fortassis nec manuscriptus, ignotus certe ipsismet Pulsanensibus apparet; placet dare post Vitam. Interim ad Martyrologium Pulsanense transeo, quod casu allatum Antuerpiam anno* 1652 *redemimus ab antiquarum membranarum propola, tam vetustum, ut sub immediato Sancti successore Jordano scriptum videatur; quippe aliorum Pulsanensium Sanctorum nomina nulla habens, sicut habent alia Jordano II chronici auctori visa et allegata. Ibi*

datur ex MS. Palatino Sequentia,

cum verbis vetustioris Mrlii Pulsanen.

A *Ibi ad* XII Kal. Julii, *cum prærogativa Majoris litteræ initialis paucis dumtaxat iisque summis festivitatibus solitæ præfigi, primo loco sic legendum scribitur :* Natalis beatissimi Eremitæ Joannis, Pulsanensis ecclesiæ Abbatis, qui vivus in seculo se totis viribus mortificavit pro Christo. Hujus venerabilis obitus extitit XII Kal. Julii, anno incarnati Verbi MCXXXIX, Indictione II. *Aliud in Pergameno, ac similis fere antiquitatis, allegat Jordanus in Chronico pag.* 529 *quod ex vetustissima ecclesia S. Mariæ de Plesco in Apulia, pervenit ad Bibliothecam Patrum Theatinorum Neapoli, ubi idem dies sic inchoatur ;* XII Kal. Julii. In Monte Gargano, natalis beatissimi Eremitæ Joannis, Abbatis Pulsanensis, prope oraculum S. Michaelis, qui Pater Monachorum vivens in seculo *etc. ut supra.*

§. II. *De ordine Pulsanensi, nunc extincto, ejusque variis sanctis ac Sancti Fundatoris Reliquiis.*

S. Joannes Fundator Ordinis Pulsanen.

In *prælaudata Patrum Theatinorum bibliotheca Neapoli, vidimus etiam alterum Martyrologium, Florentiæ impressum anno* MCCCCLXXXVI, *quod et apud Senatorem* B *Carolum Strozzium invenimus, cum hac sub finem dici prædictæ clausula,* Item S. Joannis Abbatis et Eremitæ, Sipontinæ diœcesis, in Apuliæ partibus, primi Abbatis et Fundatoris Ordinis Pulsanensis, magnæ sanctitatis viri. *Ubi* Pulsanensem Ordinem *vides nominari, sicuti nominantur Cluniacensis, Camaldulensis, Vallumbrosanus aliique vitis Benedictinæ palmites ; cujus siquis speciales Bullas ac Privilegia invenerit ac nobis transmiserit, libenter omnia dabimus in Supplemento, ut ab oblivione ac tenebris vindicentur in quibus delituerunt, simul cum Ordine, quem extinctum dolemus. Quod autem Fundator suus* Joannes *ipsum sub* Regula Benedictina *instituerit, colligitur ex Vita numr* 50, *ubi apparet Sanctus, ad sui cujusdam Monachi defensionem in judicio, testimonium S. Benedicti exposcens ; et interrogans*, si non præcepit ipse in Regula sua, *obedientiam subordinatis etiam præpositis exhibendam, æque ac patri supremo ; et* si ipse non concessit Monachis, ut ad opera manuum Fratres pro scapulari schema haberent. *Quia tamen suas constitutiones quosdam proprias addidit, eremiticæ quam suos tenere volebat vitæ arctiorique disciplinæ congruas, ideo laudatur in Sequentia ad Missam, ut* novam condens Regulam.

sub Regula Benedictina.

Ejus ecclesia Matheræ ;

10 In ipsa Mathera civitate : *quæ* (*ut jam sæpe* C *dictum*) *patria Sancto fuit, distatque haud procul Genusio, Tarentinæ Diœcesis oppido, ubi primum monasterium* Joannes *condidit,* ecclesia est, *inquit Jordanus* sub titulo S. Joannis de Mathera, fuitque olim Parochialis, ut ex vase baptismali, etiamnum ibidem visendo apparet ; restaurata uti docent ex veteri inscriptione seniores circa annum MCCCCIII : estque nunc beneficium simplex, de jure patronatus Scalcionorum, ex quorum familia fuisse dicitur S, Joannes. Reliquiæ variis in locis honorantur, ac nominatim in ecclesia Collegiata S. Petri Matheræ, ubi habetur os grande brachii, quod magna cum solennitate venerandum exponitur in die festo : ibidem etiam personæ quædam devotæ servant particulas cilicii. Caput autem ejusdem Sancti tenetur argenteæ formæ inclusum, in Abbatia Pulsanensi Abbatia hæc celeberrima olim fuit, tum propter præsentiam dicti Capitis, frequentiaque ad illud miracula, tum propter aliorum sanctorum ibidem Monachorum corpora: quare illam, Alexander Papa III, Venetias transiens, consecrare non est dedignatus : de quo ita in loci Martyrologio legitur : Apud Pulsanum Dedicatio ecclesiæ et consecratio altaris Beatissimæ Dei Genitricis et gloriosæ semper Virginis Mariæ, a D. Alexandro Papa III urbis Romæ, anno Dominicæ Incarnationis MCLXXVII, Indictione X. *Ita Jordanus ex recentiori quam nostrum sit apographo, oblitus exprimere diem ; de præsenti autem statu Abbatiæ hæc addens :* D

Reliquiæ ibidem et alibi.

AUCTORE D P.

Abbatia nunc per Commendas desolata,

11 Verum, postquam Abbatia et ecclesia in Commendam reciderunt, incertum qua causa ; paulatim defecerunt Monachi, et qui alendis iis serviebant proventus annui; quia Commendatarii Abbates, utramque commiserunt variorum Ordinum Religiosis, prout aliis alii afficiebantur magis, vel minus impensum iisdem volebant. Et sic, licet fructus annui transcendant summam XVI millium Ducatorum Neapolitanorum, quibus fruitur Cardinalis Colomna ; pauculi tamen Fratres Conventuales Franciscani loco ipsi deserviunt. *Hic erat scribente Jordano status rerum : unde colligas reliqua ejusdem Ordinis monasteria magis etiam defecisse ; itaque factum ut nomen ipsum Pulsanensis, Ordinis extinctum sit, æque ac nomen Florensis, olim toto Regno numerosissimæ Religionis, ab eadem Commendationum Charybdi absorptæ.*

tenetur a paucis Franciscanis.

12 Ubinam in præsentiarum, serventur reliquæ sacri corporis partes, *inquit Jordanus* non satis apud omnes convenit; aliis asserentibus ipsas adhuc manere in parvula S. Jacobi ecclesia seu capella, ubi E a principio tumulatus Sanctus ; aliis credentibus Pulsanum translatas. Verumtamen verosimilius dici videtur, ipsas nunc esse in quadam civitatis Garganicæ ecclesia, S. Petro dicata, quæ est loco illi parochialis, et unde Sacramenta civibus ministrantur ; non autem in majori S. Angeli, propter loci naturam humidam situmque incommodum, utpote in quem descensus est per scalas graduum sexaginta vel septuaginta. Qui autem postremum hoc sentiunt, fundamentum habent, hac probabilissima conjectura nixum. Scilicet quod anno Domini MDXC, cum reficiendum esset pavimentum pariesque collapsus ecclesiolæ Jacobææ, intra tofum excavatæ ; inventa fuit capsula petrina, cum aliquantis ossibus, suavissime fragrantibus : et quia traditio erat ibidem sepultum haberi corpus S. Henrici, fratris Regis Angliæ ; omnes judicaverunt, has esse ipsius Reliquias ; ideoque ut tales magna cum celebritate transtulerunt a prædicta ecclesiola, utpote suburbana, ad urbanam prædictam. Verum post tempus aliquod, cum in ecclesiola reperta esset alia capsula, sic inscripta ; HIC REQUIESCUNT OSSA BEATI HENRICI mutato judicio priori, credi cœpit, antea inventam capsam continere ossa S. Joannis. Ergo ipsam collocaverunt intra altare, opertum lapide, medium palmum spisso, totique altari commensurato, ad latus altaris majoris. Ea capella admodum capax est, putaturque Gentilibus olim fuisse pro templo, ac deinde Rothari Longobardorum Regi pro Mausoleo, quem ibi sepultum scribit Octavius Beltranus fol. 332.

Ceteræ partes corporis Sancti

putantur an. 1590 allatæ ad ecclesiam Parochialem.

F

13 Henricos, *Angliæ Reges, omnino octo numerari scimus, præter eum qui Henrici II filius, vivente adhuc patre coronatus, patrique rebellis, ante hunc obiit in Lemovicibus anno* MCLXXXIII. *Alicujus Anglici Regis fratrem* Henricum, *et quidem peregre defunctum ac Sanctum, prorsus nullum novi. Quare malo dicere plus quam epitaphium, notet, de isto* B Henrico *sciri non posse. Egi ego* XIII *Martii de simili quodam* B. Erico *sive* Henrico, *Perusii Peregrino, cujus etiamnum ibi ostenditur corpus : et docui, nullo fundamento ab aliquibus credi Regis Daniæ filium, hic vero noto, eadem levitate qua talis illi titulus affectus est, etiam nostro isti Garganico peregrino, Regium genus potuisse affingi, et quidem ex Anglia, ubi tam multi nobiles Henrici inveniebantur. Talibus ergo inventiunculis contemptis, mallem discere diem, quo iste olim obierit;*

Quis ibidem inventus B. Henricus?

A AUCTORE D. P. *rit; et virtutes aut miracula defuncti, quibus* Beati *titulum in Epitaphio meruit, securus unde illuc advenerit.*

Testimonium Vicarii de corpore S. Joannis Fund. 14 *Sic de aliis Ordinis prædicti Beatis certificamur, ex veteri Breviario loci, per eorum qui ipsum tenebant Franciscanorum testimonium; quod prædictis omnibus confirmandis hucusque reservavi, nunc Latine reddo,* Ego Fr. Joseph Lucchinius Melfitanus, Vicarius in Abbatia S. Mariæ Pulsanensis, cujus modo Abbas est Illustriss. ac Reverendiss. Petrus Colomna, plenam atque indubitatam fidem facio omnibus quorum intererit has videre, nos in hac Ecclesia seu Abbatia sanctissimæ Dominæ Pulsanensis ex traditione habere, quod sub altari sint duo sancta corpora, scilicet S. Joannis de Mathera Abbatis d. Abbatiæ, et S. Joannis Boni, similiter Abbatis atque discipuli d. Joannis de Mathera. Quodque in Reliquiario d. ecclesiæ sit media pars capitis, videlicet superior, cum inscriptione S. Joannis Abbatis Pulsanensis caput: et os brachii integrum intra brachium æreum inauratum, cum inscriptione S. Joannis de Mathera. Et in Breviario antiquo pergameno, quod apud nos servatur, junctum Regulæ S. P. Benedicti scriptum charactere antiquo hæc verba legi: xii Kal. Julii natalis beatissimi Eremitæ Joannis etc. *ut supra num.* 8.

B. Joannis Boni discipuli ejus 23 Febr.

B

S. Joelis Ab. 25 Jan. 15 Et alia die, viii Kalendas Februarii, Eodem die natalis beatissimi Confessoris atque Sacerdotis Christi Joelis, sanctæ Pulsanensis ecclesiæ Abbatis, qui rexit ecclesiam annis triginta tribus: cujus vita celeberrima, ac sanctitatis gratia, innumeris præclara extitisse dignoscitur miraculis*: quæ utinam etiam scripta inveniretur.* Et vii Kal. Martii. Eodem die Joannis Abbatis, discipuli d. Joannis Pulsanensis Abbatis, quem suscitavit a mortuis in monasterio Pulsanensi, postea misit ipsum in Mileto in insula Abbatem: illic vitam eremiticam duxit, et multis miraculis et virtutibus corruscat. *Sed nec horum quidquam scriptum esse videtur.* Et in eadem ecclesia sunt alia quoque duo corpora scilicet S. Joelis præd. et S. Jordani Monachi: quæ corpora reposita sunt uno in loco, ad cornu Evangelii altaris majoris, multaque in veneratione habentur. Declaramus denique præd. S. Joannem de Mathera, et B. Joannem Bonum discipulum ejus, et S. Joelem, et B. Jordanum haberi pro Sanctis et adorari a fidelibus harum partium: quorum etiam referuntur miracula, hoc tempore facta. In quorum fidem hasce, propria manu scriptas, sigillo quoque nostro communivimus, x Octobris MDCXLII. *Idem testimonio suo subscribentes confirmant quatuor Fratres,* Antonius a S. Joanne rotundo, Antonius Mozreco, Felix de Juliis, Joseph de Cassano *cum* Fr. Carolo Eremita: *qui diem* B. Jordani *nullum videntur certum invenisse. Ac denique* fidem facit D. Joannes Gregorius de Avantagia, Sacerdos Garganicus et Notarius Apostolicus, adscriptus in Archivio Romanæ Curiæ, retroscriptam fidem fuisse subscriptam propriis manibus fidem facientium, et sigillo Pulsanensis ecclesiæ munitam.

et B. Jordani monachi.

C

VITA

Auctore Anonymo Pulsanensi coævo.

Ex manu scriptis et typo cusis.

PROLOGUS

Auctor excusat Qui verba divina suo sensu præsumit dicere posse, conatur fluvium retro convertere contra impetum inundantium aquarum improvide. Unde Spiritus Sanctus per Prophetam ait; Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Ergo qui proprio impetu, imo superbia suæ voluntatis spiritus impetum reflectere voluerit, stultus et insipiens esse probatur. Unde quidam Sapiens: Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Deum. Imploranda est ergo divina clementia, ut quæ aperuit os asinæ, quo humana verba proferret, et linguas infantium fecit esse disertas, et quæ mundavit labia Prophetæ, aliquantulum maculata de cohabitatione populi polluti, igne de altari sublato; et quæ docuit Jeremiam, ætate puerum, sapientia senem, qui se nescire asserebat, sicut ipse dixit, Ecce nescio loqui Domine, quia puer ego sum, et qui dicit; Aperi os tuum, et ego adimplebo illud; ipse per inclitæ pietatis misericordiam os nostrum aperire dignetur, ut vitam actusque sanctissimi Joannis, Pulsanensis Ecclesiæ Abbatis, recte ac veraciter describere faciat, ad laudem et gloriam nominis sui; et quod de scientiola, quæ parva vel nulla est, aggredi nullatenus audemus, efficaces reddat atque valentes ad obedientiæ munus.

Ps. 45, 5 D Prov 21, 30 tenuitatem suam.

Hactenus Prologus, quem esse prorsus originali conformem non ausim affirmare: qui enim ex MS. vetustiori primam vitæ partem, qua utemur, transcripsit; Prologum, *inquit,* omisimus quod lituris deformatus et admodum rudis esset ac plenus solœcis: *quorum hic nihil apparet.* E

CAPUT I.

Suscepta apud Monachos cura ovium: vita eremitica variis in locis ducta.

Igitur beatissimus Joannes Eremita, moribus egregius, parentibus non *a* gregalibus genitus, Apulia provincia, civitate Mathera oriundus fuit: cui tantam gratiam contulit Deus in ipsa sua pueritia, ut infra rationales annos, *b* eremum concupisceret. Gratia namque Dei suo pectore nimium ferventi, quæ omnes quos replet ardentes facit, quod concupierat, quantocius ad effectum perducere festinat. Quadam vero die cum de familia sua diversi diversa opera, patre familia jubente, prosequerentur: iste, ut erat jam mundo vacuus Deoque plenus, equis dimissis, asellum arripuit, genitoribus renitentibus, ne tali filii equitatione dehonestarentur. Illis invitis ad insulam quæ juxta Tarentum sita *c* est, aufugit; ibique vestibus quibus utebatur exutis viliores quas habere potuit indutus, mansit ibi aliquanto tempore incognitus. Parentes vero ejus miro affectu circa filium tenebantur: erat enim eleganti facie, venusto aspectu, ingenio singulari, præclaræ indolis. Per provinciam autem totam, per civitates et Castella singula, eum quærere fecerunt: nec tamen eum, divina protegente gratia, cognoscere valuerunt. Prænominatus autem puer Joannes, vili et aspero indumento contentus; ad monasterium, quod in insula illa Tarentina erat, advenit; ibique pauperis habitu assumpto, victum pro Deo quæsivit, ac se ovium custodem esse innotuit. Illi vero cum in alendis ovibus curam habuissent, suorum animalium custodiam, sub magna ei verberum *d* intermimatione, tradiderunt. Qui alacer effectus, humilitatis præcedentium Patrum Jacob et David recordans, illud etiam Evangelicum; Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, pertractans, lætabatur magis abjectus esse in Domo Dei, quam habitare in tabernaculis peccatorum.

a b A pueritia eremum affectans, c paupere cultu Tarentum fugit, F seque ovibus monasterii pascendis addicit: d

3 Post humilitatem quidem ita pollebat abstinentia B. Joannes, ut odio haberetur a quibusdam Fratribus, quod eorum aspernabatur epulas. Demum, Quoniam rogatus a Fratribus communiter convivari renuit, invidia quosdam excitante in ipsum; panem, quem *e* expetebat, et in victum interpolatim sumebat, e

A bat, vel nullatenus, vel adeo durum præbebant, quatenus omnino sumere non valeret. Unde cum quadam die famis periculo anxiaretur, et qui ei solatium tribueret non inveniretur: aliquantulum mœroris et tristitiæ cœpit ejus mentem vexare, cum nullam doctrinam vel levamen admonitione seu exemplo ab aliquo homine poterat habere. Dumque ipse sic interius afficeretur, Dominumque tota intentione deprecaretur, vox cœlitus ad eum ita repente intonuit; Quid mœrore aut tristitia afficeris, Joannes? Pro minimo, imo pro nullo computandum est humanum auxilium, ubi præsens noscitur esse divinum. Ne timeas igitur, quia ego sum tecum. His verbis vir Dei mirabiliter consolatus, cœpit secum tacite illud revolvere, quod per Psalmistam dicitur: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ, Domine, lætificaverunt animam meam.

ubi abstinentiæ causa vexatus,

divinitus confortatur.

Ps. 93, 19

4 Tunc ad monasterium rediens, inde casu ad maris ripam veniens, lintrem invenit; a cujus gubernatore cum causam et *f* tempus scitaretur, causam respondit, de tempore siluit; et, quod pro eo ut deportaret advenerit, indicavit. Mox juvenculus navem ingressus, in fines Calabriæ est delatus, ibique
B jejunium duplicare cœpit: ut qui per duos dies non nisi semel reficiebatur, jam per triduum aut quatriduum vix semel reficeretur. Parvoque tempore post transivit usque Siciliam, ad vastam et inhabitabilem eremum; et mansit ibi supra duos annos, atque illic quam arduam et strictam egerit vitam, tacere melius puto, quam aliquid dicere. Eodem namque, licet invite, referente cognovimus; quia parcus erat ei de fonte strictusque potus; in cibum autem nihil aliud sumpsit, præter amarissimas ficus silvarum, et herbas agrestes; lecti vero quietem non in terra humida habebat, sed in aqua frigida, et ut somnolentiam expelleret, usque ad gulam se immittebat. Illic etiam corpore fune circumplexo, et ad truncum firmato, jugiter pernoctabat; et quod difficile est, quiescebat ac dormiebat. Hoc vero non seriatim, sed intercepto sermone *g* aiebat, cum aliorum desidiam argueret, et ad meliorem et eminentiorem viam provocaret: statimque se cum *h* Paulo reprehendebat dicens; Factus sum insipiens, vos me coegistis. In prædicta nimirum aquarum pernoctatione, multimodas et varias dæmonum illusiones ac etiam passiones tamdiu æquanimiter sustulit, donec ipsi se victos et invalidos clamitarent. Illum
C congressum B. Antonii in famulum Dei Joannem dæmones innovabant: formis diversarum bestiarum assumptis, dabant in eum fremitus leonino ritu, serpentum sybilos, taurorum mugitus, latratus canum et quidquid arte nocendi contra ipsum instaurare poterant, sæpe devicti satagebant; sed quia interius aderat mirabilis consolator, frustratus discedebat, exterius versipellis et callidus tentator. Cumque vir Dei nimiis afflictionibus carnem suam domuisset, et cum vitiis et concupiscentiis ita eam crucifixisset, ut recte cum Paulo dicere posset; Castigo corpus meum, et in servitutem redigo; ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar; et, Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.

CAP. II

Transgressus in Calabriam

indeque in Siciliam

vivit in summa austeritate,

2 Cor. 11, 11

1. Cor. 9, 27
Gal. 6, 14

5 Tandem divina voce admonitus, Genusiam *i*, quo parentes ejus pro bellis discesserant, advenit: ibique juxta domum parentum imo domum eorum, per duos annos, et dimidium [incognitus].... taliter fuit. Quinque enim mensium spatio nullum penitus cibum sumpsit, nec cibus alius ei fuit nisi ficus sylvestres, et myrti grana, quæ vulgariter mortellas *k* vocant. Per totum quippe biennium, et dimidium, nullum omnino verbum de ore suo egressum est, nisi quod sciscitanti nutrici *l* suæ, an ipse esset quem nutrierat, Joannes respondit: Quiesce, sum etenim.

CAP. III

Genusiæ ignotus ante ædes parentum

Quo tempore sic ex toto carnem cum sanguine amiserat, ut vix tenuissima cute ejus ossa tegerentur. Hoc vero expleto tempore, ita Spiritus Sancti gratia eum sermone sapientiæ et scientiæ replevit, ut nullus sic facundus, nullus ita disertus vel eloquens repertus fuerit, qui posset sapientiæ et spiritui qui per ipsum loquebatur, resistere. O quanti, Fratres mei acutissimi et ingeniosissimi dialectici, qui suis callidis et sophisticis argumentationibus propriis magistris incutiebant terrorem, confusi et contempti a facie hujus sancti viri discesserunt? Quanti Oratores, quanti Jurisperiti optime perorantes, et causam suam legaliter patrocinantes, erubescentes et verecundi istum Dei famulum dereliquerunt? confitentes et clare videntes, se non humanis sed divinis rationibus superari: aiebant enim, Non tu es, qui loqueris; sed spiritus Dei, qui loquitur in te. Mirabantur omnes, quia quandoque sic alta, ut capi non possent, loquebatur; aliquando tam suavia et dulcia, ut omnium mentes reficeret: illum imitans, qui sapientiam perfectis loquebatur, parvulus autem lac in potum dabat, non escam. Quosdam quidem increpans, alios arguens; plerosque, ut pius pastor, obsecrabat. omnibus omnia fiebat, ut omnes ad Christum deduceret; personas autem non suscipiebat, sicut noverat Magistrum suum personarum acceptorem non esse. E

A. COÆVO EX MSS.

longum tenet silentium:

deinde facundia cœlesti impletus,

6 Eodem namque [tempore] B. Petrus Apostolus per visum venerabili apparuit Joanni et dixit ei: Viriliter age, fili, quia multa tibi debentur pro Christo certamina. Ecclesiam *m*, quæ per milliarium fere distat a Genusina Civitate, quæ in meo nomine constructa est, ut adeas præcipio; et quæ ibi destructa sunt, restitue; qui non sunt, tuis justis laboribus acquire; ut ad honorem Dei et meum, possint ibi divina et nocturna Officia celebrari. His dictis vir Dei expergefactus, de visione Apostoli sollicitus, ad locum perrexit. Quo in loco præcepta Apostoli prosequens, divina gratia cooperante, diversis in unum collectis personis, ad usum pauperum non modicam congregavit substantiam. Ubi cum in diversis officinis muri necessario essent construendi, et tam calcis, quam lapidum penuria ædificari non posset; præcepit quibusdam ut tali loco excavarent, ubi lapides invenirent abundanter: et alio ubi calcis copia adesset affluenter. Qui jussa complentes, sine magno etiam labore, quæ vir Dei prædixerat largiter repererunt. Cujus rei testes sunt, et Genusini fere omnes et finitimæ civitates, qui pro reverentia, et miraculo magnam partem prænominatarum rerum asportaverunt, et apud se cum reverentia et timore honorifice condiderunt. F

CAP. IV

jubetur S. Petri ecclesiam restaurare.

7 Vir autem Dei cum omni tempore divinis obsequiis mancipatus esset; tribulationes, persecutiones et angustias, ex diabolo et membris ejus quotidie tolerabat. Ut enim dicit Scriptura, Multæ tribulationes Justorum, et de his omnibus liberat eos Dominus: et alibi; Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. Unde cum quidam, qui de mundo erat, odio eum maximo haberet, et suis eum jugiter infestaret injuriis, et exprobrationibus ac calumniis turpiter convitiaretur; sic inde terribiliter est punitus. Quadam etenim die summo diluculo, duo dæmones animam quamdam portantes ei apparuerunt; quos intuens famulus Dei stare jussit, et cujus esset anima quam deferrent interrogavit. At illi stantes nominatim ei dixerunt; Illius est, qui te pluribus lacessivit injuriis, et modis quibus potuit tibi contrarius extitit; nunc vero Dei judicio, et tuam et aliorum injuriam in ipsam vindicamus. Ille vero, data eis eundi licentia, lacrymabiliter pro culpis ejus, maxime in se commissis, preces fundit ad Deum.

Animam sibi graviter molesti

Ps. 6, 20.
2 Tim. 3. 12.

videt ad inferos rapi.

A. COÆVO EX MSS.

A Deum. Et suscitatus quid de tali viro contigisset, nuntiatum est ei, quod esset mortuus : et invenit eum ea hora de mundo exiisse, qua dæmones sibi constat apparuisse.

n Adductus in suspicionem inventi thesauri ;

8 His ita peractis accusatus est Dei servus Roberto *n* Comiti, qui tunc præerat illi Provinciæ, quod in prædicta terrarum fossione infinitam auri et argenti multitudinem reperisset. Præfatus autem Comes, iniquis persuasionibus assensum cito attribuens, et avaritiæ flammam mente concipiens, jussit hominem Dei comprehendi, et res Ecclesiæ publicari, eumque acriter ligari, et in carcerem detrudi. Ipse quippe, verborum Apostoli Petri non Petr. 4 immemor, hæc omnia æquanimiter tolerabat; ipsum Act. 21, 13 quoque egregium Prædicatorem ad mentem reducens aiebat; Ego autem non solum alligari, sed mori paratus sum pro veritate quæ Christus est. Conversus autem ad eos qui eum affligebant, ait eis : Vobis, fratres Dominoque vestro condoleo, qui necdum, quod de me expetitis, consequimini ; sed et hic temporaliter, et in futuro nisi resipueritis æternaliter puniemini. Illi vero verba viri Dei etiam aure corporis audire dedignantes, catenas et vin-

vinculis et carceri traditur :

B cula ei attribuentes; nisi eis, mora omni remota, thesauros tribueret, vivum etiam minantur comburere. Vir autem Dei, quamvis strictus diris compedibus teneretur, verbum tamen Domini in ore ejus non erat alligatum ; sed magis eos verbis veritatis urebat interius, quam ipsi eum possent torquere exterius : vincula vero, quæ impii ob verborum partim injuriam, partim ob flammam avaritiæ ei duplicabant et triplicabant, et acrius quam possent innovabant, omnia innodata et aperta et quasi liquefacta postea reperiebant. Unde tortores licet obstupefacti, magicis tamen incantationibus, et non divinæ potentiæ, istud factum referebant. Cumque nimia carceris maceratione esset affectus, et de carcere eum posset non esset egressus ; divina eum misericordia, quæ maxime in tentationibus præsto est, angelica visitatione blande consolatur, dicens. Quid hic amplius moraris, Joannes? Patientia tua, quæ soli Deo nota erat, hominibus modo satis est manifesta. Surge, et quo tibi Dominus ostenderit, vade: quia tibi nullus hominum obesse poterit. Moxque vinculis omnibus absolutus, sole meridiem faciente, liber venit od ostium carceris : quo patefacto, per medium custodum et inimicorum suorum transiens ; nullus ei, cum omnes clare viderent, vel mutire ausus est. In ipso quoque itinere præ-

sed divinitus solvitur,

et abit inobservatus.

C dicti Comitis nuntios obvios habuit, qui multa mala sibi jam irrogaverant, et ad plura irroganda veniebant; qui quasi incognitum, et numquam visum præterierunt.

ANNOTATA D. P.

a *Ita MS. in expresso :* non Regalibus, *quod merito minus placet.*

b *Impress.* ut in ipsa sua pueritia vivificam eremum concupisceret.

c *Joannes Juvenis, hist. Tarent. lib.* 2 *cap.* 6, *agit* de insulis Occasum versus sitis, *easque docet incertæ apud veteres nomenclaturæ esse :* hodie autem, *inquit,* suum quæque a Sanctis sortita est nomen, major a D. Pelagia, minor ab Apostolo Andrea : est et tertia, in ipsis faucibus portus, D. Nicolao dicata : *monasterium ego censeo in majori fuisse.*

d *Impress.* verborum.

e *Ibid.* expectabat.

f *Jordanus intelligit iis in partibus commoratum* Joannem.

g *Impressum et MS.* Agebat, *minus apte ad sensum.*

h *Impress.* Paulo post : *sed melius MS.* D

i *Ibid. semper* Genusium *vulgo* Genosa, *in provincia Hydruntina distat Tarento trans sinum ad* 24 p. m. *in Occasum : dimidio autem dumtaxat spatio inde abest Mathera.*

k *Imo ipsas quoque* Myrtos, *Ituli* Mortellas *diminutive appellant : est enim Myrtus arbustum non magnum.*

l Genitrix *dicitur Auctori vitæ Metricæ, qui versui potius quam veritati in hoc videtur studuisse.*

m *Locum non exprimit tabula, sed ad* 5 *milliaria in Boream ponit* Fontem S. Petri, *forte ad jus ecclesiæ istius olim spectantem, indeque dictum.*

n *Primus* Matheræ Comes Robertus, *teste Lupo Protoplasta, dominium istud obtinuit* 1064 ; *ipsumque anno* 1080 *Loffredo reliquit : quid si hic fuerit filius et successor* Robertus *alius, hic memoratus ?*

CAPUT II.

Regressus in Appuliam Joannes varie exercetur, ad S. Michaelis pluviam impetrat, Pulsanum adit.

E

Deo immensas gratias referens, [Joannes] ex Apulia discedere disponens, Capuam usque discessit : ibique revelatione divina cognovit, quod in CAP. VII. Provinciam Apuliam esset rediturus ; et quod multum populum utriusque sexus admonitione et exemplo Deo fuisset acquisiturus, pluresque cæcos illuminaturus. Perspecta igitur ex revelatione Dei voluntate, in prædictam reversus Provinciam, ad quemdam Dei servum Guilielmum *a* nomine, in montem Lacenum *b* advenit ; de cujus adventu prædictus vir tanto repletus est gaudio, tantoque exultavit tripudio, ut Deo et illi immensas grates referret, qui ejus præsentia visitari meruisset. Vir autem Dei Joannes *c* damnum eorum prospiciens et futura quasi præsentia eis prædicens, dixit eis, ut proprias mansiones relinquerent, et ad alia loca, quibus laborem suum salvum habuissent, demigrarent. Illi vero in ædificiis illis plurimum fatigati, atque in congregatis et acquisitis nimium lætati, habilitateque loci abstracti et illecti ; multum grave est visum eis, quod a sancto viro audierunt, ejus verbis assensum minime præstiterunt ; parvoque tempore evoluto post, totum ædificium cum omni supellectili igne vastante amiserunt, et conjectoris veritatem post damnum extulerunt atque laudaverunt ; sique loco dimisso, in partes Tricaricæ Ci- F vitatis, in loco, ubi dicitur Monscognatus *d*, adve- nerunt : quorum precibus vir Dei Joannes exhortatus, tamdiu cum illis mansit, donec propriis laboribus, pluvias frigusque suo sub tegmine modice arcere potuissent.

Reversus in Apuliam Sanctus a b

c adit B. Guilielmum in monte Laceno.

suadetque ut discedat ex loco mox conflagraturo. d

10 Vir igitur Joannes, non quæ sua sunt quærens, sed quæ Jesu Christi ; vale faciens *e* eis, Ba- CAP. VIII. rium perrexit : ibique vitia increpans omnium, suadebat gulosis sobrietatem, libidinosis castitatem, discordantibus caritatem ; denique ut vir per omnia evangelicus, vitia omnia execrabatur, virtutes super cœlos efferebat. Cujus saluberrimo odore admonitionis quidam, erroribus relictis, viam veritatis capere gestiebant; quidam invidiæ facibus succensi, non solum verbum vitæ contempserunt, verum etiam ut hæreticum et blasphemum apud Episcopum *f* et primarios civitatis accusaverunt et diffamaverunt ; ita ut cum Apostolo dicere posset ; 2. Cor. 2, 16 Aliis summus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem ; illudque Evangelicum de Christo ; Alii enim dicebant, Quia bonus est, alii non, sed se- Joa. 7. 12 ducit turbas. Invaluit tamen pars iniquorum, et in corpore justi ad tempus dominari permittitur ; unde scriptura

e Barii incipit prædicare,

f

A Scriptura dicit; Terra data est in manus impii; ita
Job 9, 24 ut eum caperent, et velut maleficum, atque hæreticum ante Episcopum et Sacerdotes vinctum ducerent. Ubi cum variis afficeretur contumeliis et vivum urere minarentur; nuntiatum est Principi *g*
g prædictæ civitatis Barii: qui misit ad eum duos
et hæreseos accusatus absolvitur. de sapientibus suis, explorare utrum sic infidelis et hæreticus esset, ut a sapientibus intimabatur. Illi vero audientes eum et prudenter interrogantes; invenerunt hominem Dei ex toto Evangelicum, et in nullo a sana doctrina discordante. Quo Princeps comperto, jussit hominem Dei absolvi, et liberum quocumque ire vellet dimitti; et Sacerdotum eorum, qui bona quæ dicunt facere renuunt, invidiam graviter increpavit. Vir autem sanctus, gaudens et hilaris ibat a conspectu eorum, quia dignus erat pro Christo contumeliis affici; et sæpe aiebat; Non
Rom. 8, 81 sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis in regno Dei cum Christo et Sanctis ejus. *h.*

h
Gal. 5, 18
CAP. X
11 Divino tamen ductus spiritu famulus Dei, sicut ait Apostolus, si spiritu ducimini non estis sub lege; Fratres quos *i* dimiserat, revisere decrevit.
i
B Quo ex more benigne suscepto, ingenti gaudio sunt repleti; pro summo ducentes emolumento, si ejus aspectibus fruerentur. Joannes vero Beatus, nomini alludens, gratia Dei repletus tunc præcipue
Genusinum cœnobium revisit; hominem in Christo lætari debere asserebat, cum hujus seculi flagellis atque tunsionibus intus extraque percutitur; quia leve et modicum hujus tribulationis immensum et æternum gloriæ pondus operatur. Majoribus obedientiam, paribus reverentiam, minoribus omnem humilitatem habere docebat. Incipientibus timorem, perdurantibus majorem, quia cum promotione virtutum timor, qui permanet in seculum, augeri debet. (Quanto enim magis diligimus eum, tanto magis timendum est, ne amittamus
beneque instructos Fratres dimittens eum) diu persistentibus superbiam summopere cavere debere, quod initium primum recedentibus, quia initium omnis peccati superbia; ultimum redeuntibus, quia cum omne vitium suo fine sit concretum, istud suos fines egreditur: præmaxime enim custodiendum est [cor] etiam in bonis. Omni igitur custodia, Fratres mei, cor vestrum servate, et vestimenta vestra toto annisu canditate; ut ani-
Ps. 2, 11 mam et corpus integra et immaculata ei servetis, et in die illa repræsentetis, ut cum eo jugiter gaudere possitis: quia si pœna est intolerabilis, his qui Deum, qui summum bonum est, non degusta-
C verunt; qua pœna illos dignos decreveritis, qui degustatum amiserunt? unde dicitur; Ne pereatis de via justa.

12 His et aliis admonitionibus adhortati, atque in Christum aucti, et augmentati Deo, illi grates immensas referebant, ac ne ab eis discederet obnixis precibus flagitabant. Vir autem Domini non quæ vellent, sed quod Dominus juberet, facere disponens; basilicam S. Michaelis Archangeli, si-
et populo siccitate laboranti, tam in Gargino advenit: ibique ad eum adventantibus, ut Deo opimus, verba vitæ cœlestis tam vocequam opere ministravit. Qui cum cognovissent virum Deo plenum, cœperunt humiliter expostulare suffragium, qualiter sterilitatis aquarum pestem repellerent, et inundantiam solitam habere potuissent. Si salubria, inquit famulus Dei, monita accipere gliscitis, et si meo communicare consilio absque cunctamine volueritis; per gratiam et misericordiam suam opitulabitur vobis Deus, meaque parvitate mediante exhibebit quo indigetis. Populi vero jubilantes, ac tanti viri promissa prædicantes, prærogativam istius viri sanctitatem alternatim erant commemorantes. Ille viro vir sanctus jubet populum in unum convenire, et die Dominica consilia præstolata accipere, et humiliter Dominum D
exorare, ut misericordiam suam infinitam eis dignetur enucleare. A. COÆVO EX MSS.

13 Populo igitur collecto, et pro audiendi compendio egresso foras (non enim valebant in Civitate, præ nimia mulierum ac puerorum turba, adesse) aperuit Deus os ejus et ait: Viri fratres et sorores, ibi noscimus esse affectum patris diligentis, ubi rimamur verbera corrigentis, ad hoc namque arguit, ut emendet; ad hoc castigat, ut sanet. *indicat eam accidisse ob Canonici unius peccatum.*
Deponite igitur vitiorum sarcinam, et accipite monumenta virtutum, et convertimini ad Dominum: quia ipse convertetur ad vos. Pro hac afflictione, super qua præcipue in præsentiarum laboratis, jubemus Canonicis S. Michaelis, quatenus semetipsos examinent, et pœnitentiam agant: quia pro cujusdam Canonici notabili peccato, tota Garganica Civitas istud ariditatis malum patitur. Populus vero ad cœlum tollens clamorem, istius flagitii flagitabant auctorem, ut flammis comburendum traderent, et iram Dei sic mitigarent. Jam dictus autem homo Dei, prout erat mansuetissimus, dixit: Non mox peccanti digna mors datur sed in iniquitatis proposito permanenti utriusque mortis animadversio jure E
promulgatur: si enim Deus peccatorem statim occideret inimicum, unde póstea faceret amicum? Nolo, inquit, mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat, et me per triduum a vobis discedente, eoque veraciter pœnitente, et cœlum vobis pluviam, et terra solita exhibebit gramina. Quod si ipse, quod absit, diabolo instigante obstinatus fuerit, et medelam Dei suscipere renuerit; ego veniam, et per meipsum vobis ostendam, ut dignum digne vobiscum puniam, et Dei non minus nanciscemur misericordiam

14 Ille autem qui hujus rei conscius erat, timore correptus, et pœnitentiam egit, et de terra absessit; et pro verbis viri Dei tantam eis pluviæ abundantiam protinus Deus concessit, ut qui prius pretio ab aliis exigebant, aliis postmodum gratis exhiberent. Tunc Populus magno repletus gaudio, grates et gratiarum actiones Deo, et illi sancto viro ex amussim referebant. Ipse vero ne quid perperam elationis excessione mentem suam attigisset eos dumtaxat videre renuit, quos se honorare quærentes novit. Quo discedere volente quibusdam se invitantibus et ne discederet poplitibus flexis orantibus, dixit; Non enim, fratres mei, ab eis discedo, quorum animos novi conjunctos Deo; potius ad F
obedientiam Dei et æmulationem nostram vos præparate, et me discessisse nuntiantibus credere nolite; operæ pretium est namque per decennium in hoc corporeæ molis carcere degere, et his in partibus non minimam turbam utriusque sexus ad servitutem Dei adunare.

ANNOTATA D. P.

a *Impressa Vita hoc Capite fuit varie interpolata, dum librarius omnia vult aptare ad Vitam B. Guilielmi, dandam* 25 *hujus; ubi haud paulo aliter res narrantur: hic autem sic legitur* quemdam Dei servum, jam dudum ab eo Genusii cognitum, Guilielmum Vercellensem nomine, audita ejus miraculorum fama, in monte Laceno in quibusdam tuguriis habitantem, adiit. *Hujus autem Vita num.* 10 *habet, quomodo Guilielmus, Hierosolymam tendens, ex itinere Canusiam adiit;* Joanneque *dehortante prosecutus iter illud sit; et num.* 25 *Guilielmum describit, ut tunc, cum* Joannes *advenit, desertum a sociis: hinc porro omnia quæ hoc Capite dicitur* Joannes *egisse, cum Guilielmo ejusque sociis, mutato contextu dicuntur in singulari ut de solo Guilielmo.*

b

A. COÆVO EX MSS.

A b *Scriptor noster* Licinium *constanter exprimit : sed ex prima litura apparet dubium hæsisse, legeretne* Lacinium : *cum autem video Jordanum Generalem,* Lacenum *scribere, sequi hunc malui.* Est autem, *inquit Jordanus* mons ille in Principatu ulteriori, haud procul Nusco ad 6 circiter milliaria : *quem vide prolixe descriptum, lib. 2. Chronici cap. 17.*

c *Eadem sic explicat Vita metrica.* Guilielmum relinquere domum petit : is noluit : ignis consumit omnia *sed ex ipsamet S. Guilielmi Vita, cui hic potior fides danda videtur, sequentia sic impressa leguntur :* Dei autem famulus Joannes, cognita Guilielmi religione et sanctitate, fraterna caritate illi associari petit, et cum eo devotus habitare incepit : sed quoniam futura quasi præsentia prædicabat, quibusdam evolutis diebus, dixit ei ut illas mansiones relinqueret, et ad alia loca, in quibus laborem suum salvum habuisset, demigraret Ipse autem Guilielmus, *etc. in singulari.* Habitantibus igitur in præfato monte-Laceno Dei servis, omni studio omnique conatu, divino servitio jejuniis scilicet, orationibus, vigiliis, et carnis macerationibus vacabant. Interea quadam die apparuit eis Dominus Jesus Christus, in ipsamet forma qua passus est, confortans eos, et multa revelans ; ac insuper præcipiens, ne moram
B ibi facerent, sed ab eo loco secederent alibi enim subjungens sibi esse necessarios, pro Dei servitio et animarum salute ; Guilielmum scilicet in Occidente, et Joannem in Oriente. Nihilominus adhuc ibi permanentes , ecce cum spiritualia colloquentes quadam die sederunt , omnia tuguria ab igne vastari conspiciunt : sicque loco illo ab eis dimisso, in partes Tricaricæ civitatis, in locum qui Monscuneatis dicitur, advenerunt : ibique cellula constructa, in Dei servitio diu simul permanserunt. *Tum Cap. 8 sic orditur interpolator :* Igitur beatus Joannes, memor revelationis et præcepti, quod scilicet pro suo servitio et animarum salute in Orientalibus partibus erat necessarius ; vale faciens suo socio Guilielmo, a Monte-Cuneato Orientem versus direxit gressus suos et Barium pervenit.

d Cuneus, *Italis* Cogno, *liquescente sono, ut alias,* gn *ac si* Conio *pronuntiaretur. Jordanus ait vulgo dici* Serra-cognata : *esseque in Basilicata provincia, atque eo appulisse Sanctos circa Novembrim.*

e *Felix Renda apud Jordanum cap.* 19 *scriptor (ut puto) non valde antiquus,* postea S. Joannes, a S. Guilielmo monastico habitu assumpto, non sine lacrymis a Dei viro discedens, petens benedictionem
C post amborum amplexus, ut alter alterum precibus juvarent, solus a solo veniam obtinens, in Garganum secessit montem. *Non existimo vel tamdiu habitu, saltem eremitico , caruisse* Joannem , *vel Guilielmo ullatenus nisi caritate obstrictum discessisse. Refutat ergo Rendam Jordanus : licet fieri potuisse putet, ut* Joannes *imitatione Guilielmi habitum album sumpserit, pro nigro aut furvo : videndum quo colore utantur posteri.*

f Bariensis Archiepiscopus *usque* 1129 *fuit* Matthæus, *vir religiosus, ab anno* 1126. *Qui successit* Angelus,*invasor potius quam Episcopus fuit, simulque cum substituto sibi nihilo meliore* Joannes, *Ecclesiam non tam rexit quam vexavit, usque ad* 1151 *teste Ughello.*

g *Ex historia Bariensi Antonii Beatilli discimus, Dominium civitatis, (occiso Boamondo Juniore, et Anthiocheno Tarentinoque Principatibus ad Rugerium Comitem,sororemque Elisam Raimondo Comiti nuptam devolutis) pervenisse ad quemdam* Grimoaldum Alfiranitem, *ex Longobardis oriundum, ac forte Majoris Boamundi ex parte matris consanguineum : tenuit autem Principatum Bariensem Grimoaldus ultra an.* 1131, *quando a Rugerio Appuliæ Duce, dicto etiam*
D *Siciliæ Rege, captus adductusque in Siciliam est.*

h *Hic sub titulo Capitis* IX *inseritur, tamquam aptiori loco, quod infra damus ex MS. num.* 23, *de puella moribunda servata.*

i *Scilicet* Genusii, *id quod etiam impressa addunt.*

CAPUT III.

Novi monasterii variis exordia miraculis illustrantur.

Joannes cœlitus monitus,

Eo vero moram per annum fere faciente, ad ecclesiam S. Michaelis revertitur ; eique hæsitanti, quid agere deberet, talis divinitus ostensa est visio. Pluribus namque circumstantibus; apparuit mulier, reverenda vultu, religione severa, et manu qua parte ire et Ecclesiam ædificare deberet annotavit. Cumque mulier ferme per medium horæ ante eum stetisset, et nutu signoque quid ageret, docuisset ; quidam juvenis proceræ staturæ et terribilis, caput erigens ultra cujusdam fenestræ altitudinem, ei significavit, ut ad eum regrederetur, et cum eo proficisceretur. Quo clare perspecto, circumstantes stipulatur utrum insolitum aliquid, tunc cum ad matu- E
tinum Officium adessent, perspexissent : illi quippe ut nihil viderant, nil se vidisse asseruerunt. Ille vero eis, qui jam sibi ex animo inhærebant, matutinalibus Officiis celebratis, qua parte irent præcepit : et ad locum, qui Pulsanus *a* dicitur, invisum et insolitum, rectissimo tramite adventavit. Quo ibidem morante, et gratia Dei quæ præcesserat sequente, ita parvo in tempore coaluit, et excrevit in personis personarumque alimentis, ut inexpleto anni dimidio, qui cum sex dumtaxat personis initio advenerat, plus quam quinquaginta cum earum necessitatibus, ad servitium Dei manciparet, ita namque Garganicæ civitatis populus tunc locum illum cum confiniis suis frequentabat, sicuti solet eorum basilica turbis fidelium certis temporibus condensari.

Pulsanum adit, et monasterium condit.

a

Multos, etiam pueros ad habitum recipiens

16 Eodem namque tempore ex oraculo divino acceperat B. Joannes, ut quæcumque persona, potens vel impotens, magna vel parva, monachicum habitum ab eo exigeret, absque hæsitatione ei tribueret. Unde puerorum etiam nobilium, deliciarum suavitates parentumque blanditias deserentium , inchoationis suæ tempore adeo ingens concursus ad eum fiebat ; ut per eum Dominus dicere videretur, Sinite parvulos venire ad me, talium est enim re- F
gnum cœlorum. Tanta itaque veneratione dignus vir Dei habebatur, ut quicumque ejus vestigiis provolvi, quicumque ejus vestimenta tangere, quicumque eum vel videre potuisset, felicem se ac beatum clamitaret. O Fratres mei, quanti variis detenti languoribus validis, immundis spiritibus vexati, lumine privati, membrorum ariditate contracti , pristinæ sanitati per ejus sanctitatem sunt restituti? Cujus si cuncta, quæ per eum Dominus fecit conamur enarrare miracula, atque stylo perstringere, quæ in eo largiter gessit divina Clementia, humanæ vocis instrumenta potius annullare, quam hoc ad effectum perducere possemus. Quis unquam tanti Viri eminentiam extollere posset ; qui fere in cunctis suis actibus et faminibus, divinis utebatur oraculis.

miraculis inclarescit.

CAP. XII *Puerum lapidis ruina obtritum,*

17 Et quamvis virtutum ejus copia me inopem faciat, unum tamen quod de puero nobili accidit miraculum consanguineis abnuentibus Monachi contulit habitum, veraciter propalabo. Quadam igitur die, dum prædicti pueri, Ursi nomine, propinquiores consanguinei, gratia visendi puerum ad virum Dei divertissent; et ipse ad parietem construendum, quem manibus propriis de solis lapidibus ædificabat, ad

A ad lapides colligendos et sibi præparandos, ut ei conveniens visum fuerat, pueros destinasset; quidam incaute per devexa montis latera immane saxum diruens, ita præfati pueri collum in proclive manentis graviter perculit, ut cunctis videntibus mortuus procul dubio assignaretur. Licet luminibus adhuc palpitare videretur, exanime tamen corpus ab omnibus judicabatur: unde luctus et clamor magnus ab omnibus, præcipue a consanguineis resonabat. Lugebant pueri, majores manu plaudebant; tota denique domus super ipsum, quem diximus puerum ejulabat. Patri etiam monasterii consanguinei caput vultumque tundentes, dicebant: Redde nobis puerum, quem nobis invitis monachasti. Hisque dictis barbam crinesque evellebant, quamque se miserabiliter afficiebant, qui carnis affectum noverunt, discernat.

sanum reddit; 18 Vir autem Dei ejulantium vocibus paulisper commotus, jussit puerum ad se deferri, et in Ecclesiam beatæ Dei Genitricis Mariæ portari, omnesque foras egredi præcepit, firmatis super se et puero valvis; ibique sic fertur orasse ad Dominum; Domine Deus, qui cuncta ex nihilo creasti, et humanum genus de sua culpa perditum in melius restaurasti; qui mihi quamvis indigno quosque ad me venientes, istum habitum exigentes, dare et recipere jussisti: instaura puerum istum pristinæ incolumitati, et assigna sacrosanctæ ecclesiæ suæ matri; ut videntes glorificent nomen tuum, et verba tua in ore meo vera esse emineat et appareat, ad laudem et gloriam nominis tui, qui es benedictus in secula. Statimque ad puerum accessit, et manu capiens sursum elevavit, portisque apertis et foras profectus incolumem eum omnibus demonstravit, atque ad opus inchoatum remisit; et, ut cautius sibi provideret, admonuit. Hoc vero videntes, et præ gaudii magnitudine lugentes, Deum ex toto corde benedicebant, qui apostolica tempora Apostolorumque facta per famulum Dei Joannem, manifestissime inter nos innovare, et alterius solis septempliciter illucessentis radio nos, imo mundum totum, mirifice illustrare dignaretur.

CAP. XIII. Alium consanguineis invitis receptum, 19 Ad hoc accidit quoddam per aliqua simile, quod Dominus per eum fecit mirabile. Recenti namque tempore post hoc, quidam puer Joel nomine, egregius genere, nobilior fide, auditis quæ per eum C Dominus agebat, clanculo a parentibus aufugiens, ad virum Dei advenit, atque habitum suum absque mora indui petivit. Quod Abbas, ut de Dei voluntate hauserat, incunctanter fieri jussit. Parentes vero ejus atque propinqui, audientes hoc, mœstissimi tamquam de unico facti, quamvis alta noctis silentia cuncti cernerent, dolore tamen suasioneque propinquorum iter mox armati Pulsanum arripiunt. Pro foribus igitur stantibus et Abbatem fortiter quærentibus, jussit eis Abbas intrepidus ostium reserari. Mox ipsi, quasi furibundi et insani capitis, domum ingressi, nulli de ratione loquentes, accensis quas secum detulerunt candelis, puerum suum inter Monachos inhoneste quærentes, divina [manu] percussi cæcitate, puerum etiam reperire non valuerunt. Tunc aliquantulum molliores effecti, ad virum Dei reverendum reversi, mundanæ sapientiæ invectivas e regione facere cœperunt; Miramur te, bone vir, Patrum sanctiones ignorare, quibus dicitur, vota atque promissa filiorum familias absque permissione Patrum, Monachorumque absque jussu Abbatis, cassa et inania judicanda. Ad hoc vir Dei subridens, ait, qui humanis rationibus incomprehensibilem et ineffabilem Dei sapientiam comprehendere posse existimant, non attendunt, quid Dominus per Esaiam loquatur; Non enim viæ meæ viæ vestræ, neque cogitationes meæ cogitationes vestræ; sed

suadet non esse reposcendum:

Is. 55, 8.

quantum exaltantur cœli a terra, tantum exaltatæ D sunt viæ meæ a viis vestris et cogitationes meæ a cogitationibus vestris, quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, ut retribueretur illi? Nonne oportet nos Deo magis, quam hominibus obedire? et si ipsi, qui sacros Canones condiderunt, pro tempore, et loco, et persona dispensatorie ipsos fieri jusserunt; nonne dispensatori et moderatori omnium Deo, cuncta cernenti et videnti, cujus oculis cuncta sunt nuda et aperta, dispensare, et ordinare rempublicam suam non licebit? An non licet ei quod vult facere? Num qui de nihilo creavit, recreare est invalidus? Introrsus igitur, carissimi Fratres, ad vos redite, et quid modo citoque futuri estis recogitate; et cum sobole vestra ad vitam, quæ sine fine manet, properate.

A. COÆVO EX MSS.

20 His admonitionibus acceptis, ita eorum temeritas et audacia fracta atque concussa est; ut ejus pedibus provoluti, de eo, quod fecerant et facere disposuerant pœnitentiam quærerent. Hoc insuper misericorditer petebant, ut prædictum puerum eis ostenderet; et si religiose indutus non esset, sibi redderet; sin autem saltem eis liceret videre, quem non possent habere. Vir autem Domini sanctus jussit quosdam introgredi chorum Fratrum, Deo devote E famulantium, et Matutinas reverenter celebrantium, et puerum eis ostendit: quem raso capite habituque religioso indutum videntes, dimisso capite ad Abbatem redierunt, et eundi licentiam ab eo expetierunt. Quibus sic alloquens ait: Vidistis quod ego, cum pro pacto introspexistis? Illi quidem, admirantes dixere, Nihil nisi confratres et puerum intuiti sumus: sed si vos aliud vidistis, pro Deo nobis indicate. Vidi profecto, ait; et vos aliud facturos, quam promittitis, animadverti. Puerum scilicet nudum juxta altare B. Mariæ clare perspexi. Ipsi magis ac magis cœperunt mirari, et puerum numquam amplius a Dei servitio per se avelli asserebant; quidque puer nudus designaret, flagitabant. Ille autem, in puero Christum ipsos nudaturos, et vestimentis religionis spoliaturos, et domum violenter conducturos confirmabat; sed hoc absque animadversione non esse futurum. Illi vero penitus abnuebant, et malle mori, quam a religione filium avellere dicebant. Benedictione autem ab eo expetita et accepta domum remearunt, quidque de puero F fecissent consanguineis astipulari cœperunt: et [illi] accipientes quod fecerunt, eorum vecordiam et desidiam quibusdam convitiis additis acriter increpabant: satis enim quod fuistis, quodque reversi satis? et quid agere inde voluistis, quia eum non reduxistis, apparet.

ipsumque illis jam persuasis ostendens,

prædicit redituros ut eum vi tollant.

quod deinde per feminas faciunt,

21 His et aliis injuriarum convitiis lacessiti, consilium habuerunt cum eo, qui post Regem *b* primatum totius Civitatis Garganicæ habebat, et cum eis ut illuc adveniret suppliciter exorabant: ille vero, et consilium eis dedit, et quia majores civitatis erant se cum eis venire promisit. Hujusmodi namque consilium tribuit, ut in comitatu suo ducerent feminas, et puerum quibusdam ad eas blanditiis allicerent, ita ut nullam ipsi violentiam facere viderentur, ne aliqua occasione damnum aliquod consequerentur. Consilio autem accepto, et pro posse perfecto, cum eodem Œconomo ad locum jam petitum advenerunt. Herodianam igitur in vultu lætitiam ostentantes, de puero interrogaverunt. Venit puer ad mulieres usque de industria perductus: quæ eum accipientes, ut eis imperatum fuerat, vestimenta religiosa sciderunt; et alia quæ præparaverant, eum induerunt; et sic eum, quasi bacchantes, domum reduxerunt. Abbas vero blande leniterque cuncta quæ acciderant ferens, ita eis, propinquis

b

A scilicet et secundum carnem amicis, aiebat; Numquam non dixi vobis quia Christum in puero illo spoliaturi eratis? sed quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, hoc ipsum quod vos pro malo facere destinastis, ad laudem et gloriam nominis sui convertet Dominus. Illi autem domnum insalutati regressi, puerum cuidam Sacerdoti, per omnia Abbati ejusque monasterio inimicanti, et destruere funditus cupienti, custodiendum tradiderunt. Puer *c* vero, quamvis quibusdam repagulis anxiaretur in corpore, divina tamen clementia liber animo, per meritum sanctissimi Eremitæ Joannis Pulsanensis Ecclesiæ Abbatis, brevi tempore post, se cum custode liberis monasterii vinculis innodavit.

A. COÆVO EX MSS. *sed frustra*

c

Rusticum a dæmone præcipitatum

22 Quidam præterea rusticus, cujusdam nobilis feminæ amore correptus, cum ipsa eum respuisset, seipsum diabolo tradidit, ut ejus amore potiretur. Incentore igitur diabolo, ipsa in ejus cœpit dilectionem ardere; cum ipse, de eo quod gesserat aliquantulum dolens, ab ejus incepit amore refrigescere. Postquam ergo humani generis inimicus prædictum rusticum in proposito nolle manere prospexit, in acquisitam possessionem ingrediens, de alto eum præcipitavit, ut vitæ ablato termino, spes ei veniæ nulla constaret. In ipso autem immanissimo casu moribundo, quædam viri species apparuit, qui ab imminenti periculo eum liberaret, et in aliis consilium salubre præberet. Ibis, inquit, ad montem Garganum, ibique melliferum reperies consilium et sanum. Repentino itaque terræ hiatu erectus, quamvis a dæmone possessus, advenit Garganum, multorumque suasu visum Dei Pulsanensem Abbatem petivit. Quem ut vidit, magnis ad eum clamoribus advenit: Ecce, inquit cujus speciem in præcipitio videram, qui mihi ereptor et consultor fuerat. A tuis itaque vestigiis, sanctissime Pater, amplius nullatenus avellar, totisque animi viribus tibi inhærebo. Quid amplius morer? Sancti viri oratio ab eo dæmonem expulit, et sub eo, ut videntes retulere, mansuetus et humilis monachus in Domino obdormivit.

apparens salvat;

CAP. XIV.

item puellam moribundam.

23 Tempore, quo viro Dei apud Barium ab iniquis sacerdotibus ingens persecutio immineret; quidam Principis Cancellarius ejus parti favebat, oraque inimicorum veris assertionibus oppilabat, et in eo quod poterat servo Dei obsequi se præparabat. Cum enim de honestate atque religione Abbatis altrinsecus altercaretur; nuntius subito adveniens ait; De tuæ neptis amantissimæ busto melius faceres si cogitares. Audiens hic instans necis periculum sui sanguinis tam trucem et lugubrem, vultum protinus immutavit, ut in ejus facie dolorem animi legere posses. Abbas vero compatientis affectum ostentans, cum eo domum perrexit, et ad infirmam usque deduci petivit. Quæ cum vocis viam intercedente raucedine interclusam haberet, et revolutis oculorum orbibus timorem aliis incuteret; manu innuit omnes foras egredi, ipseque solus cum ea manens per dimidium fere horæ oravit ad Dominum: dansque illi manum, in lectulo sedere fecit; et an aliquid in cibum sumere vellet, leniter consuluit. Quæ cum discreta voce cibum quæreret, et Deo ipsique gratias ageret; personas ingredi, illique ministrari suaviter præcepit. Introeuntes autem utriusque sexus homines, eamque in lecto sedere intuentes, discretaque verba fari audientes; in viri Dei immensa præconia magnis vocibus proclamabant, eique contradicentes flammis comburendos flagitabant. Servus autem Dei ne alicujus inanitatis vento in quamlibet partem declinaret, clanculo in aliam, in quam Deus veheret, regionem statim discessit.

CAP. XV.

24 Post non multum vero temporis, cum duo de D Monachis ejus ab hac vita sub una hebdomada discessissent, quia unus singularis obedientiæ, et alius maximæ probitatis extiterat; præmaxime, quia sui agri fructum, an Deus in horreum suum recondi jussisset hæsitabat; gravi mœrore afficiebatur. Cumque per triduum in hac mœstitia perdurasset, vigilanti et perspicua suæ mentis visione nubilum sic Dominus abstersit, Pontificalibus namque indumentis Princeps Apostolorum mirabiliter contectus, insignique infula redimitus, ei apparuit; *d* et [duorum illorum animas] super solem splendentes, in suæ Planetæ limbo *e* quasi in sinu fovens, demonstravit; sic inquiens: Qui tibi veraciter inhærent, tuamque obedientiam in Deo tenent, splendescere scias apud suum Creatorem. Hoc etiam cuidam discipulo suo in eodem instanti, per meritum prædicti famuli sui Joannis, ad hujus veritatis irrefragabile testimonium, licet minus clare, Dominus demonstrare dignatus est. Gratias igitur innumeras omnium Creatori Deo egit; seque et suos, ex tunc et deinceps, divinæ regulæ districtius subjecit.

Duos e suis mortuos videt in gloria

d

e

E

ANNOTATA D. P.

a *Jordanus in Chronico ait, tribus ab oppido milliariis abesse locum, quem Tabulæ topographicæ indicare prætermittunt; atque ab incolis credi antiquitus ibi ecclesiam et monasterium S. Mariæ fuisse, cujus fundamentis* Joannis *novum opus inædificarit: quod sane libentius credam, quam* Pulsani *nomen ex miraculo inditum, quo Deipara ægrum* Joannem *sanaverit, arteriæ pulsum explorando. Quin potius dixerim miraculum tale, ignoratum Auctoribus vitæ, confictum esse, ad inveniendam etymologiam, quæ nulla certa habebatur.*

b Rogerium *intellige, qui Ducis titulo non contentus, an.* 1129 24 *Aprilis se fecerat Regem utriusque Siciliæ coronari.*

c *Jordanus ait, puerum hunc fuisse Joelem, de quo infra num.* 60 *et de quo in Martyrologio Pulsanensi legitur: id quod retulimus in Comm. prævio num.* 15.

d *Hic nobis finitur Sanseverinense MS. et impressionem Jordani, licet satis imperfectam, (quod Longobardicos characteres non semper recte assecuti librarii sint) sequi compellimur quandoque deficientia verba suppleturi inter [ ], quædam vero mutaturi: uti mox.* F

e *Impressum:* In suæ plantæ lembo, *pessime utrumque.*

CAPUT VI.

Prophetico spiritu mira quædam agit Joannes, moribundos servat, dæmones coercet, furta detegit.

Alio quoque tempore, cum pro servitio Fratrum, a se longe manentium, quemdam suorum, qui sapientia et ætate ceteris eminentior habebatur, destinasset; qui legatione fruebatur ædificationis et servitii, (instigante diabolo) peremptionis causam quæsivit et exitii. Ad locum enim destinatum adveniens, litteratos ab idiotis seorsum convocat, ac suæ fermentum malitiæ eorum mentibus seminabat; per dulces sermones mortem et interitum parat; sinceræ Abbatis doctrinæ, modis quibus potest, derogat et repugnat. Sic namque perniciosa ejus doctrina mentes imbuit plurimorum, sic furens telis animos ferme armaverat singulorum, ut monasterium relinquerent, ejusque monitis parere desiderarent. Unus vero illorum, cui talia ex animo displicuerant; foras occasionem quærens, legatum invenit, quem omni cum *a* pernicitate ad Abbatem dirigit. Cumque

CAP. XVI.

Pravam doctrinam inter suos spargi absens cognoscit

a

A Cumque ibi talia gererentur, Abbas, secreto sibi revelante spiritu, hæc Fratribus, qui secum ad laborem profecti erant, ex ordine pandit. Sed quia fidem dictis ejus non adhibebant, nuntio adveniente in eisdem quæ Abbas dixerat verbis, graviter eorum duritiem increpabat; et cito, equo ascenso, illuc properavit quodque deliquerant emendavit, et ita deinceps in bono confirmavit, ut a veritatis tramite numquam ulterius avelli potuissent

et propere accurrens malum cohibet.

CAP. XVII b

Hospitis sui Sipontini filium

26 Cum quolibet tempore vir Dei (cogente rerum necessitate) Sipontum *b* petere voluisset, apud Primarium totius civitatis, multis ejus precibus [exoratus] habebat hospitium. Quodam itaque tempore, cum præfatus vir inviseret ejus domicilium, ejusque ad mortem unicus infirmabatur filius. Vir namque ipse, quamvis totius Sipontinæ civitatis post Regem dispensator esset et dominus, cum omni tamen diligentia velut Patri spirituali Abbati obsecundare consueverat; modo autem filii (intercedente mœstitia) ut solebat ante virum Dei non veniebat. Quem Abbas vocari, et ante se venire præcepit; et qua de causa sic esset affectus, condoluit, et verba mundum contemnentia, magnumque solamen habentia dulciter ministrabat. Ipse vero subito ab Abbatis B facie recessit, et (ut amor impatiens compellebat) ad infantem cucurrit; et cum jam ultimum putaret exhalare spiritum, moribundum in ulnis elevavit, ac ex insperato in gremio Abbatis collocavit sic dicens: Aut mihi puerum per tuam sanctitatem vivum assigna, aut per tuam benignam personam mortuum repræsenta mihi: pro magno enim ducebat honore, ut suus mortuus filius a tanto viro teneretur; Abbas vero improviso concussus terrore, solitum petit diffugium; et oculos ad cœlum elevans, flagitat Dominum, ut ei unicum dignaretur restituere filium. Quid plura? Ita Dei aures ad justi sui preces adfuerunt, ut sanus et incolumis eodem die parentibus assignaretur. Parentes vero ejus, qui quasi de barathri voragine liberati, et plus quam si propriam vitam recuperassent, lætati, se cum puero totaque possessione viro Dei dari velle pollicebantur. Hoc Abbas intelligens, citius quam potuit, ab eis se explicavit, et apud eos numquam amplius hospitium habuit.

quem moribundum exceperat

sanum reddit.

CAP. XVIII

Thesaurum a novitio absconsum

27 Circa idem fere tempus, Sacerdos quidam ad conversionem veniens, thesaurum absconderat; atque ab Abbate, an aliquid haberet, interrogatus, præter vestimenta, quibus induebatur, firmissime C denegat. Per triduum igitur, aut quatriduum in conversione, ut videbatur, satis honeste atque religiose eo immorante; Abbas jussit eum ad se venire et seorsum monuit, ut thesaurum quem occultaverat, reseraret, ne sibi scandalum et aliis perniciosum exemplum præberet; sicque bis, terque, quaterque sub testibus inquisivit; recordans illud memorabile furtum Ananiæ et Saphiræ. Ipse vero(diabolo suggerente) adeo obstinatus mansit et durus, ut cum omni fiducia, nihil aliud se habere juraret atque firmaret. Abbas vero eo ad Fratres dimisso, jussit alii ut tali loco, et sub tali lapide quæreret, et pecuniam ibi absconditam apportaret. Quo facto, cum post aliquot dies memoratus Frater exisset, et pecuniam non inventam quæsiisset, et ante Abbatem mœstus et turbulentus transiisset; Quid, inquit Abbas, solito tristior facies tua apparet? Pecuniam, pro qua consumeris, tibi reddam, et de hac Congregatione te procul expellam. Mox ille in terram procidens, et se reum magnis clamoribus confitens, veniam et misericordiam postulabat, ac flebiliter, ne aliquid mali per hoc sibi contingeret, exorabat.

revelat,

et reum emendat.

CAP. XIX,

28 Tempore quo Deus in partibus istis aliquantulum frugum et vinearum imminuit ubertatem, imo totam Italiam (ut accepimus) insolita coegit inopia, quidam miles, præfata causa compulsus, Brundusinas oras relinquens, Pulsanensem Abbatem, quia virum sanctum audierat, quæsivit, quem cœpit humiliter exorare, ut cum utraque die imminens famis periculum instaret, sibi pro Deo misericorditer subveniret. Majus enim, ait, misericordiæ munus, magisque Deo gratum fore hujusmodi viro subvenire, qui potius mori eligeret, quam passim a quolibet (tardante *c* verecundia) quæreret. Ille vero, ut benignissimus pater, et temporalium administrationem, et in spiritualibus pro dono sibi cœlitus collator, refectionem gratanter exhibendo, promisit. Prædictus autem vir, aliquantulum agriculturæ peritiam habens, cœpit agro, vineis, variisque illius domus, scilicet S. Jacobi, in qua hæc suprascripta fuerant, occupationibus exercere. Famulus vero Domini Joannes, peractis iis, quæ ibi rite recteque in utroque homine agere debebat, præcipuum repetit cœnobium. D

A. COÆVO EX MSS.

Militem inopia pressum

c

benigne suscipit

29 Vir autem prædictus, parvo post tempore decurso, stimulis agitatus communis inimici, loricam apud eos commendatam, equorumque stramenta cum aliquantis solidis cujusdam nuper professi furtim surripuit (et prout sibi visum est) competenti loco E abscondit. Cumque postea unus alterum, ut incertis in rebus fieri solet, varie appellasset, et ab alterutro modum contentionis insolita re perculsi diebus aliquantis decertatum fuisset; quemdam alium injuste ut furem conveniebant, et ei, ut redderet acriter instabant. Illi autem qui hoc egerat, quippe qui mundus et bonus apparebat, nulla suspicio habebatur. Prior itaque jam dictæ domus, cum damnum, tam rerum, quam personarum inspiciens, quid ageret ignorasset; Patrem monasterii adivit, rem ex ordine pandit, quid facto opus esset, quæsivit. Abbas vero vir per omnia propheticus, Vade, inquit, concito gressu; virum talem, quem pro Dei recepimus amore, ut furtum tibi reddat cohibe; qui si diabolica obstinatus malitia, negare præsumpserit; tali exquire loco, ibi procul dubio, quæ adhuc amisisti, reperies, eumque illæsum a domo ejicies. Qui confestim, et in nullo hæsitans mandatis, jussa Prophetæ prosequitur; et ut prius verbis acceperat, ita ex toto factis repetit. Gratias igitur Domino omnipotenti et famulo ejus Joanni immensas agentes, prædictum virum (ut imperatum fuerat) expulerunt; et adeo majorem solito reverentiam, et timorem circa Patrem monasterii habere studuerunt, ut conscien- F tiæ secreta ei certatim pandere curarent, timentes, ne ipse primitus eos argueret.

et furtum ab eo factum indicat.

30 Quidam Garganicæ civitatis ingenuus, unum habens filium, super quamdam ecclesiam prope Pulsanum positam, sibi ita extorquebat dominium, ut ibi cum quadam Sanctimoniali degeret; et operi nefario inserviens, grave iniquitatis pondus ferret. Hujus interim filii discretionis oculos operuit Dominus; qui iniquitatem patris abhorrens, ad Abbatem Pulsanensem aufugit, et sanctæ conversationis habitum ab eo expetiit. Vir autem Domini, ut in talibus ex more gavisus, et libenter eum excepit, et quod petiit adimplevit: pater vero hujus, quamquam nimis esset iniquus, cum filium unicum a salubri proposito revocare non posset, in manibus venerandi Patris Professionem fecit, seque et sua daturum vere firmiterque promisit. Vir igitur Dei Joannes statim eum, quamquam invitus ab invasione Ecclesiæ removit, et ipse famulus Domini canonice ingrediens, possidere cœpit; Sanctimonialem etiam quam ibi invenit, vere pœnitentem suscepit, atque locum illum mulierum Domino dicandum, ex tunc et deinceps esse censuit.

CAP. XX.

Ecclesiam a spurco possessore recuperatam,

in usum Sanctimonialium vertit,

et dæmones loco infestos pellit.

31 Hujusmodi igitur factum, quam graviter humani generis pertulit inimicus, nocturni sonitus diversorum animalium, et volucrum voces, ut cuique proprium

A. COÆVO EX MSS.

A proprium esset, insinuaverunt; ibi namque magnis intonabat ululatibus; Cur me Joannes Dei famule a domo antiquitus possessa exire compellis? Quare me hinc ejicis? Hos subsequebantur serpentum sibili, leonum rugitus, mugitus boum: omnium denique animalium et volucrum pavendi spiritus turbinem commovebant, quo tremebundi mundum ruiturum funditus cogitabant incolæ. Post hæc omnia tenebrosus spiritus, lucem odio habens, si quæ luminaria, vel lampades, vel quocumque modo ignes accensos prospiceret, mox extinguere præsumebat. Unde personæ, quas ibi vir Domini esse præceperat adhuc pusillanimes, locum relinquere penitus disponebant. Quæ cum sancto viro nuntiata fuissent; nequam spiritus insidiantes vilipendens, illuc perrexit, et animos debilium roboravit; et si quid contra ipsum possent, vocibus etiam convitiantibus, dæmones irritavit. Qui ita sua præsentia (gratia Dei donante) omnes malignorum spirituum sordes illusionesque eliminavit, ut ulterius Domino inservientes et obedientiam Patri suo observantes, nec ista, nec simile aliud persenserint.

CAP. XXI

Monachum mortuum

precibus in vitam revocat.

32 Cujusdam temporis articulo quidam de Fratribus Beati Joannis, Ursus nomine, humilitate et B obedientia eximius, ad mortem usque infirmatur: cumque aliquo evoluto tempore, ægritudo ejus invalesceret, migravit e seculo. Et cum hoc Patri monasterii nuntiatum esset; illuc, ubi corpus erat, properavit; et quia corpus exanime reperit, ex intimo corde doluit. Et dum aliquantulum temporis spatium cum silentio summo transegisset, et oculos lacrymis suffusos pro decessu boni Fratris habuisset, præcepit, ut nullus ibi Fratrum remaneret. Ipse vero oculorum aciem figens in cœlum, immotis labiis, ut ei solitum fuerat, orationem faciens, tamdiu super defuncti membra recubuit, quamdiu corpus ex toto moveri persensit. Divinam itaque gratiam Apostolorum socius agnoscens, festinus in pedes constitit; ipsum quoque per dexteram apprehensum, in lectulo sedere fecit; et Fratribus advocatis, quem mortuum reliquerant, vivum assignavit.

d

CAP. XXII

Fluvium sicco pede transit,

nec tingitur a pluvia.

33 Alio quoque tempore cum Salpos *d* rationabili causa perrecturus, fluvium non vadando, sed transnatando, transire oportuisset, socii cum flumen ingredi valde timerent, ipse torrentis alveum prævius ingressus est, illos commonens, ut recto tramite post ipsum incederent. Sic transito amne, ab aquarum molestia tam immunes se conspexerunt, ut vix ima C pedum vestigia madefecissent; alios namque per idem iter natantes intuebantur, non solum aquæ effusionem non evadere, sed et mortis periculum formidare. In ejusdem quoque itineris reditu tanta pluviæ inundatio erupit, ut sociorum venerandi Patris, nedum indumenta, sed etiam membra aquis largiter defluerent. Qui cum Patrem suum ad quamdam ecclesiam declinare rogassent, quatenus parum quiescere, et vestimenta exudare valuissent; ita omni aquæ humore ejus vestimentum [vacuum] repererunt, acsi non aquæ, sed soli substitisset.

CAP. XXIII

Captivum liberat,

34 Quidam, cum a Regis Siciliæ ministris deprehensus, et multis afflictionibus, ut solidos et alia quæ non poterat exhibere persolveret, extortus fuisset, venerabilem virum Abbatem Pulsanensem per visum aspexit: qui eum monuit ut si mane facto cum aliis captis ad Regis curiam ire cogeretur, iter ipsum dimitteret, et per aliud fiducialiter pergeret; quia a nullo lædi poterat, quem Dei pietas liberare disposuit. Pro verbis igitur viri Dei faciens, liberatus, et ad eum usque perveniens, Deo et ipsi immensas gratias [in genua] devolutus persolvit.

ANNOTATA D. P.

a *Impressum*, Omnium perniciitatem.

b *Distat* Sipontum *a Monte Gargano* p. m. 7. D

c *Male impressum*, tam dante.

d *Hodie* Salpe, *antiquis* Salpia *vel* Salapia, *ferme ad Aufidi fluminis ostium, in finibus Capitanatæ et Bariensis Provinciæ; distat Pulsano ad* 30 m. p. *eo autem euntibus transvadandi fluvii Candelarius et Carapelles.*

CAPUT IV.

Auxilium quod Sanctus suis viventibus ac mortuis varie præstitit.

CAP. XXIV.

Inter alia plura miracula,

Prudenti consilio sapientum provisum esse dignoscitur, venerabilium facta virorum litteris annotari, memoriæque posterioribus commendare; ut perspecta eorum vita, suam eorum exemplo actitare satagant. Inter quos venerabilis et Deo carus Pulsanensis Ecclesiæ Abbas Joannes refulsit, cujus actus jam expresse sicut ab illis, qui ejus mirabilia viderunt et interfuerunt, audivimus, a nobis licet imperitis, utcumque Deo cujus gratia operabatur [juvante] descripta dignoscuntur inculto sermone. Cum E igitur plurimis vir Dei devotus polleret miraculis, inter cetera quæ operatus est mirabilia, sicut veraci relatione comperimus, quoddam valde stupendum miraculum, quod per illum Dominus operari dignatus est, fraternitati vestræ intimare curamus. Quodam die, venerabilis Pater quosdam ex suis Fratribus Monachis ad silvam duxit, ut ligna, quibus domus construi debuisset, inciderent. Qui jussa complentes, obedienti animo, ut eis imperatum fuerat, implere curarunt. Mox autem ut illuc pervenerunt, summo cum conamine, ea, quæ necessaria ad domum construendum videbantur, ut Pater communis illis imperaverat, præparare cœperunt. Et cum in tam bono opere Fratres occupati fuissent; omnium bonorum invidus inimicus, cum suis satellitibus, in similitudine armatorum militum, eis apparuit quosdam vero illorum cedentes, alios in fugam timore perterritos ire compulerunt.

dæmones infestos Fratribus lignatum missis,

virga fugare conspicitur,

36 Sed illis huc atque illuc timore concussis fugientibus, subito cum magno lumine virgamque manu gestans B. Joannes apparuit; qui turbam adversariorum virga prosequens, eos fortiter percutiens, ante ipsius præsentiam, ut umbra tenuis evanuerunt. Quod Fratres qui aderant videntes (recepta animi fortitudine) ad Patrem ut boni filii cucurrerunt; quos brevi sermone consolans et ædificans, F ab eorum oculis subito disparuit; sublata vero Patris præsentia amplius mirari cœperunt, et quid circa eos benignitas Dei fecerit stupefacti, atque sine voce affecti per horas plurimas permansere. Alia vero die unus de Fratribus ad monasterium rediens, quomodo a mortis periculo et a dæmonum turba meritis ipsius liberati [essent] lineatim Patri venerando retulit. Quæ Vir Dei audiens, extensis ad cœlum manibus omnipotenti Deo gratias reddidit; et hoc non suis adscribendum esse meritis, sed eorum fidei et obedientiæ potius factum fuisse prædicavit. Vide, inquit, fili, quantum apud Deum valeat puro ex corde obedientia, et mandatorum Dei observantia. Qui admonitionibus Patris sufficienter instructus, ad Fratres, et ad injunctum opus rediit. Nulli enim incredibile debet esse hoc, quod de Patre nostro Joanne retulimus: qui omnia Deum posse credit, et nihil impossibile esse credenti veraciter recognoscit; Deumque semper mirabilem esse in Sanctis suis non dubitat. In multis namque et innumerabilibus miraculis Dei omnipotentis clementia Joannem suum fidelem famulum declarare voluit, et quanti apud eum foret meriti in patulo per orbem fidelibus innotescere non prolongavit; ne lucerna

dum interim procul absens in cella orat.

A cerna sub modio lateret, sed pie viventibus aperte clareret.

37 Quodam die contigit B. Joannem ad opera manuum, una cum quibusdam Fratribus suis egressum fuisse. Et ecce subito quædam venenata bestia, hosti humani generis satis amica (quia in eam introivit cum ad decipiendum primum patrem, et uxorem ipsius adversum Deum, ut cibum vetitum comederent, incitavit) in sinum cujusdam Fratris insiluit; protinusque ad latibulum, unde egressa fuerat, videntibus cunctis qui præsentes aderant, rediit; sed Frater ille, nimio timore perculsus, in terra exanimis cecidit, Deique viro Joanni sub festinatione nuntiari curavit, et ut sibi subveniret cum omni supplicatione rogavit. Qui mox Dei servus Fratribus præcepit, ut si in aliquo vulneratus fuisset inspicerent: qui eum inquirentes circumquaque, illæsum repererunt; Patrique suo spirituali, in nullo Fratrem percussum, retulerunt. Ipse vero Frater, mox ad jussum Abbatis timore sublato, a terra surrexit, et cœptum opus cum ceteris Fratribus lætus exercuit.

CAP. XXV

Viperam, ne noceat impeditam,

38 Providus illico Dei famulus et futurorum præscius, Fratribus omnibus interdixit, ne ab illis B bestiola *a* supradicta læderetur; sed sicut Fratrem tangendo non nocuisset ita et ipsa illæsa maneret. Unus autem ex Fratribus, aliquantulum spiritu superbiæ tumidus, Patris reverendissimi Joannis postponens monita, latibulum, quo se venenatum animal receperat, relictis Fratribus [adiit] ipsumque inventum protinus interemit Qui statim Dei judicio, utpote inobediens, percussus, gravi subito dolore et intolerabili vexari cœpit; et qui Patrem suum præcipientem contempsit audire, quasi veneno bestiæ perfusus cœpit magnis clamare vocibus, et Joannis Dei servi auxilium exorare precibus. Et cum ei nuntiatum fuisset, venire non distulit sibique aquam afferri præcepit; quam benedicens bibere eum jussit: et tanta Dei virtus illico adfuit, ut mox *b* de terra surgeret, et omnis dolor et angustia ab ipso fugeret. Quod cum Fratres viderent in eo quod contigerat admirati, Dominum omnipotentem, qui per famulum suum Joannem talia fecisset, benedixerunt. Neque hoc silendum esse fraternitati vestræ volumus, quod per electum famulum suum Joannem Dominus innotuit: ut minus perfecti in Ecclesia lac haberent, unde nutriri potuissent; videlicet, exempla pie sancteque vivendi; et miracula, C quæ Dei nutu per Sanctos suos Christus operatus est, incitamenta eis forent usque in finem in Dei servitio perseverandi. Nam si Dominus electos suos ita miraculis non decorasset, forsitan sancta Mater Ecclesia tot hodie filios non haberet; quoniam quidem per illorum miracula credentium fides firmata est, et spes corroborata.

a

lædi prohibet:

quod contemnens quidam, torquetur quasi ab illa ictus,

b

sed aquam a sancto benedicta sanatur.

39 Contigit *c* cuidam beati viri Monacho, nocte quadam in lecto quiescenti, assistere sibi in visione quamdam quam in seculo notam habuerat personam, monentem ac præcipientem sibi, ut eum sequeretur. Quod cum adimpleret, venerunt ad quemdam permagnum fluvium, in quo perbrevem pontem repererunt; quem sine aliqua dilatione ascendens, cœpit ire; et ut Monachus eum sine aliquo timore subsequeretur, monere. Tandem Frater ille satis pavidus pontem ascendit; qui pons ita ei tremere videbatur, ut pæne de vita sua desperaret. Et cum in pontis medio magno cum timore pervenisset; ille qui præcedebat eum, et prævius ire videbatur, jam prope ad finem pontis veniens, pede lapso in flumen cecidit; quod flumen ita horrificum, ut cadentes in illud nulla spes resurgendi remaneret. Frater autem ille, videns se solum relictum in magno periculo, amœnissimumque et deliciis affluentem esse locum proximum ultra pontem; invocato Christi nomine D pertransiit. Quo transito, maximam in illo loco hominum albatorum *d* invenit multitudinem, summum silentium tenentem, *e* neminemque illorum loquentem. Quos contemplatus, et intuentes se intuens, et in locum insatiabiliter præ nimia pulchritudine aspiciens, pertransivit eos: quos parum pertransiens, permaximum invenit palatium, nimio decore ornatum; in quo ingrediens, speciosissimam gentis invenit pulchritudinem. Sed ibi nullum sibi notum cognoscens, ad quamdam palatii partem se declinans partem aliam palatii ingressus est; in qua multi et innumerabiles lecti satis ornati erant, in quibus honorabiles personæ quiescebant; qui locus tanta suavitate et dulcedine plenus erat, ut crederet se deliciis Paradisi interesse.

c

CAP. XXVI

Monacho cuidam offertur visio;

A. COÆVO EX MSS.

quasi ex maximo periculo

d

e

in cœleste quodd amdeductus palatium,

40 Et intuens diligenter utrasque personas, plures de Congregatione sancti Patris Joannis, qui jam de mundo exierant, recognovit. Inter quos quemdam Fratrem, nomine Oddonem, ante quemdam lectum sedentem reperit; ad quem prope accedens, inclinato capite, Benedicite, dixit. Quem resalutans, quomodo Dominus Abbas Fratresque sui haberent, requisivit; et præcipue de quodam Fratre sigillatim, qui familiarior et amicabilior extiterat B. Joanni, E Reverendissimo scilicet Dei famulo Jordano, qui post ipsum Patrem Joannem totius Congregationis regimen, in protectione Dei cœli commorans, strenue, juste, pie, atque fideliter gubernavit vir bonus, ac justus, et Deo et hominibus rationabilis. Et illo respondente, quoniam Dei gratia bene se haberet; sed quomodo ipse esset sibi dicere non dedignaretur; respondit Frater ille, et dixit; Quidquid, Frater mi, boni habeo, Patris mei sanctissimi Joannis meritis habeo; sed adhuc propter quasdam, quas in ipso commisi culpas, et dignam inde non egi pœnitentiam, proinde plenum gaudium non habeo; et lectum istum, quem vides, mei causa paratum esse scias; sed in ipso quiescere non valeo, donec ab ipso Patre relaxatæ fuerint mihi; sed roga obsecro devotissimum virum Jordanum, ut pro me Patrem spiritualem sanctissimum Joannem deprecetur, quatenus mihi culpas quas in eum commisi dimittat; et pro certo scias, quia, si mihi indulserit, statim licentia quiescendi in lecto concedetur, quia in hoc loco multa ejus jussione ignoscuntur.

ubi inter alios videt Fratrem,

qui a requie sibi parata arceri se fassus,

41 Qui curiose ab ipso culpas inquirens, Frater ille qui defunctus fuerat, humiliato capite tristitiamque demonstrans, retulit dicens: Jussione sancti F Patris causaque monasterii, cum quibusdam Fratribus mecum adjunctis, ad silvam perrexi; ibi, dum sanctus Pater adesset, quædam particula ligni, quam incidebam, peccatis meis facientibus, in maxillam ejusdem Patris prosiliens, vulneravit; pro quo facto ab eo veniam minime quæsivi. Alia quoque major culpa fuit, nam quadam die Dominica, celebrato in ipso Pulsanensi cœnobio divino ex more Officio, prædictus ad se Pater me vocavit, et cibum corporalem accipere monuit; meque post hæc ut [sibi] proprararem, et sic ad silvam pergerem præcepit. Sed me respondente ire non posse, ab ejus illico discessi præsentia, sed post paulum in meipso de inobedientia tanti Patris recordatus, et stulte me egisse recognoscens, reversus sum ad eum, ut mihi indulgeret, humiliter rogavi; et ut sentio, adhuc non relaxavit. Sed væ illis, qui inobedientes ei existunt, si ab eo veniam non requirunt, et satisfactionem ei non faciunt. Qui Frater ad se reversus, per omnia quæ viderat et audierat, et sibi præceptum fuerat, venerabili Patri retulit; sed non post longum tempus Patri Sanctissimo Joanni ipse frater Oddo, non in visione somni, sed quasi corporali præsentia apparuit; et ut sibi quod in eo peccaret indulgeret

propter quædam commissa in Sanctum,

rogat ab eo sibi indulgeri,

A indulgeret rogavit: et ut in pace quiesceret, totis suis visceribus exoravit: quem Pater sanctissimus illico absolvit, et in pace dimisit.

A. COÆVO EX MSS.

CAP. XXVII.

Sacerdos, commissas sibi Moniales avertens a Sancto,

42 Eo tempore, cum in ecclesia B. Barnabæ Apostoli Sanctimonialium floreret studium, (sicut usque hodie annuente Domino floret, et suavissimus odor et clamor sanctitatis longe lateque naribus fidelium diffunditur) et multæ nobiles et ignobiles feminæ ad Dei cultum ibi congregari viderentur; contigit quemdam Sacerdotem ad monasterium beati Patris Joannis Abbatis, sub cujus magisterio venerabiles feminæ degebant, ad conversionem venire; et quod devote petiit, ei devotius Pater venerabilis concessit. Videns autem sanctus Pater bonam ejus conversationem, et de die in diem secundum humanos visus in melius proficere; præcepit ei, ut ad ecclesiam B. Barnabæ Apostoli pergeret et Sanctimonialibus feminis Deo ibi famulantibus divinum Officium celebraret, ipsasque monendo et exhortando a tortuosi serpentis insidiis præmuniret. Qui Patris præcepta libenter amplectens, earum curam cœpit honeste agere; quidquid autem acquirere a fidelibus Christianis poterat, acsi omnes generasset, fideliter eis afferebat. B

dum apostatare parat,

43 Sed omnium bonorum invidus inimicus, cœpit non solum Sacerdotis mentem, sed etiam Sanctimonialium tangere corda, nam in tanta superbia quædam ex ipsis elevata est, ut audacter coram sancto Patre et omnibus Sororibus diceret; Jam de magisterio tuo non curamus, sufficit nobis iste Sacerdos venerandus. Proinde non post longum tempus divinum super se sensit judicium: ipse vero Sacerdos paulatim a doctrina B. Joannis Abbatis cœpit discedere, et aliud monasterium disponebat ædificare, et Sanctimoniales illas feminas, quæ in errore isto consentiebant, ibi ponere; sicque pergere ad Antipapam Anacletum *f* scilicet, qui tunc, quo occulto Dei judicio nescimus, Sedem tenebat Romanam; et ab eodem venerabilis Innocentius verus Papa, a Sancta Sede dejectus et exulatus in Francia *g* demorabatur ac de multis idem Sacerdos electum Dei famulum Joannem falsissime accusare.

morte prævenitur,

Sed omnium Dominus, qui omnia suo disponit arbitrio, hæc prævidens; prædictus Sacerdos et Monachus, divino percussus judicio, non multo post propriam finivit vitam; et hoc idcirco Dominum fecisse credimus, ne prædictus Sacerdos manus ejus magis pollueret, et gravius peccatum pro Dei servo incurreret, si amicus Dei Joannes ab iniquis hominibus injuste dehonestaretur, et innocens a nocentibus male tractaretur. C

eumdem e purgatorio Sanctus liberat.

44 Post cujus obitum B. Joanni revelatum est, quod Sacerdos ille Monachus, pro eo quod in corde suo malum contra eum facere disposuerat, magnas in purgatorio pœnas sustineret. Quod vir Dei advertens, misericordia motus, cœpit ad Dominum preces effundere ut subveniret ei. Sed pius et misericors Deus a prece sui famuli fidelis non est elongatus, sicut in Psalmo legimus, prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate; (Ps. 144, 18) nam post spatium unius anni et novem mensium, quando hanc orationem fudit ad Dominum Beatus Joannes (per tanti spatium temporis Sacerdos in pœna suum planxit peccatum *h* et post terminum) revelavit Patri ipsi, quod Dominus suis eum meritis a pœna liberasset. Quanti igitur meriti vir iste sanctus fuerit, in hoc cognoscere possumus, qui animam, locis pœnalibus purgatorii reclusam, sola oratione sua absolvit; et requiem, quam culpa sua perdiderat, addidit. Sæpius, Fratres mei, commendemus nosmetipsos ejus meritis; et qui suum a culpa et pœna absolvit adversarium, multo magis veneratores suos ac filios devotos meritis suis in suo aggregabit consortio.

D

ANNOTATA D. P.

a *Impressum*, ne ab illa bestiola læderentur, sed sicut Fratrem tacendo non docuisses: *quæ sensum non faciunt.*

b *Ibid.* mox data.

c *Hic et alibi fere semper invenitur* contingit *pro* contigit.

d *Male*, Abbatum; *Jordanus* Monachos *interpretatur.*

e *Impressum*, Neutrumque.

f Anacletus *schisma fecit ab an.* 1130, *ad* 38.

g *Rediit* Innocentius II *Romam cum Lothario Imp. an.* 1133.

h *In impresso*, Et ipse.

CAPUT VI.

Similis auxilii extreme periclitantibus Monachis præstiti exempla alia duo.

CAP. XXVIII

E *In foveam frumentariam*

Mirabilis in excelsis Rex, immensus Dominus noster Jesus Christus, qui per famulum suum Joannem, Pulsanensis Ecclesiæ Abbatem, miracula sua multis modis immeritis servis suis, adhuc in hac peregrinatione laborantibus, et dissolutionem sui corporis atque cum Christo esse desiderantibus, ostendere dignatus est; ut magis a fidelibus Christianis Dei servis audiretur, et norma institutionis a discipulis suis strictius teneretur. Eapropter unum ex pluribus eligentes, fideli narratione notificare curamus. Quodam itaque tempore contigit piæ memoriæ B. Joannem Abbatem ad quamdam ecclesiam Divi Jacobi Apostoli, quæ subjecta est Pulsanensi Ecclesiæ, cum multis Fratribus, illius loci, ut ei mos erat, commorari. Ubi dum diu Dei nutu ut credimus moram faceret: evenit ut granum, quod molendinum molere deberet, deficeret, et nihil extra fossam *a* reperiri potuisset. Tunc cœpit loci illius Prior, ne panis Fratribus deesset, animo angustiari; et quosdam de Fratribus in foveam, ubi granum erat, tentans deponere; nullum penitus, propter nimium calorem cooperitionis foveæ, invenire potuit [qui id facere auderet.] Illico (alio reperto consilio) quemdam alium Fratrem strenuum ad se vocavit, et ut operam in tali negotio daret admonuit. Mox Frater ille fecit se funiculo ligari, et in foveam deponi; tale Fratribus dans mandatum, ut si moveret funiculum, quamcitius de fovea eam extraherent. Quo deposito, et satis tribus de grano sublatis; Frater, qui depositus fuerat, raptus in spiritu, cecidit. Videntes autem Fratres qui ibi aderant, quod moram innecteret, et nihil de grano eis ultra transmitteret, magnis vocibus eum proprio nomine clamare cœperunt, et cum vidissent quod eis nullum redderet responsum, mortuum esse eum flebili voce lamentari cœperunt. Extrahentes autem eum velut mortuum, et de vita ejus penitus desperantes, ante suam præsentiam in terra eum collocaverunt.

ex obedientia ingressus Monachus

F

eique immortuus,

deductusque ad peccata

46 Qui Frater, ut ipse postea retulit, statim, ut cecidit, quodammodo factus est exanimis, et ut visum ei fuit mox quidam splendidissimus Angelus ad eum veniens per manum tenuit; et ex sinistro latere teterrimus et multum horribilis spiritus malignus apparuit, qui tenens eum, et de manibus sancti Angeli tollere cupiens, vehementer trahere cœpit, et in vocem erumpens, talia protulit verba; Quid est, quod facis? quæ societas justi cum injusto? Numquid iniquitas est apud Deum? Est plene. Nam si justus Deus, ut dicis, esset, iste tibi conjungi non posset. Iste omnino mihi servivit, et a meo servitio non recessit, idcirco a me et a meis separari non

A non poterit. Cui sanctus Angelus respondit, Licet peccaverit iste, pœnitentiam tamen egit, et sanctæ Religionis pro Dei amore habitum suscepit; et hæc est summa justitia, ut a pio Domino non puniatur, sed ut filius in suo regno recipiatur; nam per Prophetam olim ipse locutus est, dicens; Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. Ad quem spiritus nequam ait: Si Monachi habitum sumpsit, vitam in melius non correxit, ut ipse asseris; et si habitum Monachi portavit, tamen vitam Monachi non tenuit, et mores suos in melius non commutavit; et ideo per omnia iste meus esse debet. Et Angelus ait, Hæc opera, pro quibus damnari debeat, ego in eo minime invenio; verumtamen procedamus simul ad justum Judicem, qui culpas hominum justo suo examinat judicio, et nullius personam accipit in judicando. Ad hæc sathanas respondit, si tuus ut asseris justus est Judex, istum a meo consortio non separabit. Et indignatus sanctus Angelus adversus eum dixit; Obmutesce, miser, omni honore privatus; et Creatorem piissimum cœlestium et terrestrium noli dicere injustum, qui super humanum genus pius et misericors est, et pœnitentibus culpas relaxat, et veniam indulget et parcit.

in seculo, poscente eum dæmone, defendente Angelo,

B 48 Hæc, et quamplurima alia Frater videns et audiens, cœpit nimium, ne a dæmone ad loca pœnalia duceretur pavere. Ad extremum vero ante tribunal, et nimium pavendum peccatoribus judicem statuitur: qui Judex tantæ pulchritudinis ei videbatur, ut splendor vultus ejus solis claritatem superaret, et aspectum illius nullus mortalium præ nimia pulchritudine videre posset. In circuitu namque throni et majestatis ejus, præclaram vidit familiam, suis versis vultibus ad ipsam Majestatem aspicientem, et inenarrabili lætitia gaudentem, quam et nulla unquam hominum lingua enarrare poterit. Felix et lætabundus ibi omnium Sanctorum innumerabilis chorus assistens, tantam majestatem infatigabiliter collaudabat. Accepta quippe divinitus Frater ille, qui judicandus astabat, quadam fiducia; cœpit tantæ Majestati tremens dicere, Piissime et clementissime omnium Plasmator et Redemptor, miserere mei, et ne patiaris me ab isto dæmone, qui graviter insequitur, detineri, et in infernum cum Angelis ejus demergi et damnari. Recordare, altissime et misericors Deus, quod tui ductus amore, Jerosolymam corde contrito et humiliato adii, ubi humanam carnem de Sancta et Immaculata semper C Virgine Maria, propter humani generis redemptionem, accepisti; ubi natus pro injustis suspensus fuisti; et sanguinem tuum, Thronis et Angelis omnibus venerandum, in nostram redemptionem fundere voluisti; et ubi in sepulcro jacuisti verus Deus et homo, unde die tertia resurgere voluisti; ne caro tua sancta videret corruptionem; et inde cœlum ascendisti die quadragesima post gloriosam Resurrectionem tuam, ut tecum captivitatem nostram duceres captivam. Post hæc ad locum nativitatis meæ rediens, consilium salvationis animæ meæ ardenter quæsivi, et citius inveni: et sub magisterio devotissimi servi tui Joannis, Pulsanensis Abbatis, Monachi habitum accipiens, hucusque permansi.

petit a Christo misericordiam,

49 Et ne alicui ea quæ dicimus, et quæ (Deo inspirante) dicturi sumus, incredibilia esse videantur, omnes Fratres illi, qui ad illud spectaculum, et valde admirandum et inusitatum convenerant miraculum, invoco testes; omnes enim illas voces, quas Frater ille emittebat, ita audiebant, ut si bene sanus inter eos loqueretur. Sed, ut vidit ille Frater quod nullum ab illa admirabili Majestate responsum acciperet; cœpit Sanctos, qui adstabant, unumquemque per nomen proprium in suum auxilium invocare, dicens, Sancta Maria, Mater Dei, ora pro me; sic et ceteros, ut Frater postea affirmavit. O res nimium admirabilis et satis stupenda, ut quicumque Dei adjutus ibi auxilio pervenire poterit, omnes Sanctos notos habebit! Ibi omnia scient, verba cessabunt, et mutuo corde loquentur. Ibi est suavitas magna et tranquillitas, ibi omnis *b* delectatio; ibi tale gaudium, et gloria erit, ut recte Apostolus dicat, Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. Et contemplans ipsemet Frater illam præclaram familiam, nimium in aspectu eorum delectabatur; et, si fieri posset, ab illo tam præclaro et sanctissimo conventu numquam vellet disjungi. Sed cum viderit se nullum ab eis habere responsum, sicut ei visum fuit, et intelligere potuit, *c* nullum ad preces suas Sanctorum aures inclinasse, statim exclamavit, cum gemitu dicens; O piissime sancte Pater Joannes, in tam magna succurre necessitate, tuo succurre Monacho. Necdum verba finierat, et ecce Beatus adest Joannes, ante præsentiam Majestatis.

et a Sanctis patrocinium:

D A. CŒVO EX MSS.

b 1 Cor. 2. 9

sed frustra.

c

50 Nemo fidelium credere debet, tam præclaram et Deo caram familiam, suis orationibus et meritis, prædictum Fratrem ab illo dæmone non potuisse liberare; sed Dei nutu hoc actum esse dignoscitur, ut Sancti eum minime liberarent pro majori gloria Beati Joannis; nam quanti meriti apud se esset ipse electus famulus suus Joannes, ostendere Dominus voluit, ut fidelibus populis longe lateque ipsius Sanctitas demonstraretur. Et tuens in eum, humiliato capite et voce supplici dixit; O Rex totius pietatis et misericordiæ, esto placabilis omnibus ad te clamantibus; respice ad servi tui preces, ut hunc Monachum, tuo amore obedientem, clementer ab ipso dæmone, qui festinat eum tradere ad supplicia sui causa præparata, liberare digneris; ut fiducialiter in Ecclesia tua militem, et quoscumque potero a diaboli servitio extraham fideliter; et si istum perire permiseris, quænam spes de aliorum salute remanebit? Eripe ergo eum potenti tua virtute, ut miles et prævius hujus Ordinis tui esse valeam. Ad hæc dæmon respondit; Iste numquam fuit tuus Monachus, nec præcepto tuo in foveam introivit. Cui B. Joannes, extendens manum versus S. Benedictum, inter alios Deicolas sedentem, respondit; Surgat divus Benedictus, et testimonium mihi reddat, qui Pater omnium dignoscitur esse Monachorum, si non præcepit ipse in Regula sua, ut Præpositis et Decanis omnes Monachi, ut Patri, obediant, quia non omnia, quæ in Monasterio aguntur per Abbatem fieri possunt. Mox B. Benedictus de sede, capite inclinato Majestati, dixit: Verum est, sicque ad suam reversus est sedem.

Videt auxilio sibi venire Joannem:

E

qui postulato etiam S. Benedicti suffragio,

F

51 Ille omnis malitiæ artifex et inventor, iterum intulit dicens; Et quomodo tuus est Monachus, cum Scapulare non sit indutus, et Monachi habitum super se nullum habeat? Et B. Joannes iterum protenta manu ad B. Benedictum ait, et testimonium ferat, si ipse non concessit Monachis, ut ad opera manuum Fratres pro Scapulare Schema *d* haberent. Surgens beatus Benedictus reverenter Majestatem adorans, dixit: verum est, et ad suum rediit locum, et ita traditus est Monachus in manibus B. Joannis Abbatis; et ut se indueret, præcepit Tunc frater ille cœpit clamare, dicens; Induite me Scapulare. Fratres autem qui aderant, audientes eum ita clamantem, induerunt eum; qui mox ut fuit indutus, visum ei fuit, ut lorica indutus fuisset, statimque cœpit magnis vocibus clamare; Veniant modo, et mecum pugnent, quia paratus sum pugnare contra eos. Sed cum Fratres nescirent contra quos clamaret, dixit; Non videtis dæmones, qui adversum me pugnare volunt? Sic Frater ille ad se reversus, et ab illa magna visione remotus, ductus est in ecclesiam

d

ipsum sibi donari impetrat,

A. COÆVO EX MSS.

A siam. Nullus autem Fratrum sanctissimo Patri Joanni ea quæ audiverant ausus fuit nuntiare; quia ipse Pater in cella residens, maximos planctus cum lacrymis emittebat. Sed postquam Frater ille ad se bene reversus est, venit ad B. Joannem, pedesque illius cœpit deosculari; et quid vidisset, et audisset, et perpessus fuisset, et quomodo per eum a dæmone liberatus fuisset, retulit. Fratres vero omnes, qui præsentes fuerant, testimonium dabant omnium quæ acciderant, et sicut Frater recitabat testificabantur. Quod Pater audiens, una cum fratribus benedixit Dominum, qui salvos facit sperantes in se.

CAP. XXIX

Alius Sancti jussa contemnens,

52 Vir iste Sanctissimus Joannes, quantæ præcipuæ sanctitatis, quantorum egregiorum meritorum apud Deum et homines extiterit, quanto etiam eximio præconio vitam ejus celeberrimam divina clementia ubique clarificaverit, perspicue in sequenti magis declarabimus. Quodam namque die, dum idem B. Joannes in cœnobio Pulsanensi moraretur, contigit eum apud B. Jacobi Apostoli ecclesiam accedere et ejusdem loci quædam utilia juste disponere. Convocans autem ad se quemdam ex Fratribus, Guilielmum nomine, qui prius in seculo, in monte scilicet B Gargano, ex nobili genere ortus, strenue inter suos contubernales militaverat; paterno ei affectu qualiter se præpararet, et cum eo in itinere pergere deberet præcepit: jussit tamen ei, ut quoddam instrumentum, quod in itinere necessarium valde erat, sibi prius deferret. Ipse vero Frater, protervo spiritu indignatione commotus, viri Dei verba omnino despexit, atque adimplere contempsit. Quantum autem horrendum, et quantum perniciosum sit, sanctorum virorum jussa parvipendere, rerum exitus comprobat. Nam supradictus Frater, qui viro Dei deferre renuit quod sibi jusserat, solus tandem iter arripuit; quem illius ultio illico secuta est, Deus enim electis suis dicere dignatus est; Qui vos spernit meipsum spernit. Cum igitur jam unius milliari spatio a viri Dei præsentia equitando distaret; subito in profundissimam atque obscurissimam terræ voraginem, cum equo in quo sedebat mirabiliter lapsus est.

atque in præcipitium lapsus,

Luc. 10.16,

orante pro ipso Joanne,

53 In ipsa autem viri Dei progressione, sanctissimus famulus Domini Jordanus cum eo comitabatur. Mox vero ut jam dictum Fratrem in illam horrendam foveam [lapsum] venerabilis famulus Domini Joannes, qui valde ab eo distabat, per spiritum C agnovit; statim in amarissimas lacrymas prorumpens, sic ait; Properemus quantocius, fili; quia Frater ille, qui nos a longe præcessit, jam in baratrum mortis lapsus est. Statim vero ut ad locum, in quo ille ceciderat, pervenerunt; omnes, qui aderant, in luctu pariter conversi sunt. Vir autem Domini Joannes, cum videret quod nullus esset, qui se in illam horribilem voraginem, ad illum Fratrem extrahendum, immitteret; ex divina confisus misericordia, cum beato Pariter Jordano, in oratione se protinus gravi cum mœrore prostravit. Surgentes autem ab oratione, quidam repente ante eos adfuit, juvenis splendidissimus et decorus aspectu, qui se in foveam velut avis aerem secans immergens, foras extraxit [fratrem]. Postquam vero ad pristinam ex integro rediit incolumitatem, is qui eum de fovea eduxerat juvenis, taliter [eum] allocutus est: Divinæ clementiæ ineffabili pietati innumeras grates persolvere non desistas; perpende siquidem, et diligenter considera, quia hujus sanctissimi famuli sui Joannis meritis a mortis te confinio æternæ Majestatis clementia liberavit. Et hæc dicens, ab oculis omnium subito elapsus est. Videntes autem omnes qui aderant, omnipotentem Dominum, tam præclara per famulum suum Joannem mirabilia operantem; immensas Divinæ Majestati laudes unanimiter persolvere non desistebant, qui glorificantes se Sanctos, ita glorificare et magnificare quotidie dignatur, ad ædificationem scilicet universorum suorum fidelium, atque ad laudem et gloriam suæ ineffabilis Majestatis. D

ab Angelo inde educitur;

ANNOTATA D. P.

a *Pluribus in Italia mos est fruges sub terra condere servandas in annos multos, imo hic in Belgio, dum circa an.* 1664 *Mechliniæ jacerentur fundamenta novæ domus nostræ, Archiepiscopi Andreæ Creusenii munificentia extruendæ, repertæ sunt subterraneæ caveæ grandes, plenæ frumento, forte a seculis aliquot istic recondito.*

b *Impressum*, Delectatio.

c *Item*, omnium.

d Schema, schematis *vox Græca, passim significat Habitum monasticum: quomodo autem hic accipiatur pro semicinctio, aliave re simili, aut ubi ejus meminerit S. Benedictus, libenter discam. Jordanus videtur non intellexisse quid rei præcise esset, cum Italice vertit* aliud genus habitus. *Videtur tamen legendum* Schemam *acsi esset primæ declinationis Latinæ: nam in Vita metrica sic legitur.* Reddit tunc testimonium Benedictus quod Monachis licet habere libere Schemam pro Scapulario. E

CAPUT VII.

Mors Sancti, et mirabilia ipsam secuta.

Venerabilis itaque Joannes, Pulsanensis Ecclesiæ Abbas, tanta sanctitate fulgebat, ut nihil fere absque inquisitione et responsione [Domini] *a* ageret. Cum vero cogitationem secreta revelaret, et futura quasi præsentia prædiceret (ipso etiam Rege Siciliæ attestante, cui omnia, quæ prænuntiavit, immobili veritate contigerant) ipsos magnos Prophetas in ipso conspicio. Quando insuper habitatorem Eremi accipio, quam plurimis incoluit annis (quamvis quidam in ipsum Eliam et Joannem Baptistam cernere velint) ego autem (confidenter dico) Paulum et Antonium in ipso intueor. Cumque varias per eum Dominus ægritudines sanaret, mortuos suscitaret, quamquam Apostolis adæquare non audeam, Apostolicum tamen virum plenissime contemplari possumus. Denique quia Sancti omnes, virtutum variarum conglutino, in unum corpus, cujus caput F est Christus, conjunguntur; cum omnibus Sanctis juncturam habuisse decernimus. Qui, cum (corripiente febre) mortem sibi imminere cognosceret; et ex more in strato, in quo jacebat vilissimo consedisset; elevans oculos; subridens ait; Quid iniquitatis operarii quæritis? Numquidnam aliquid vestrum in me recognoscitis? Ut canes namque rapacitate et rabie æque expetunt, et morticinum sibi dimissum, et carnem omni sanguinis contagione mundatam, humanis usibus conservandam, ita, et vos; sed in vanum laboratis; nihil in me mortiferum reperire potestis: quapropter hinc procul abite.

CAP. XXX

a Maximis Sanctis comparandus.

Extremo in morbo dæmonem a se pellit,

55 Ad hanc vocem omnis diabolicæ fraudis versutia statim evanuit, et e regione sanctorum Angelorum chorum adesse prospexit; quos cum videret, talem narratur orationem fudisse ad Dominum. Infinitæ misericordiæ Deus, qui non hominum merita sed gratiam tuam in eis remuneras, unde gratiam tuam pro gratia rependis; abstrahe me a carcere isto, et disrumpe vincula mea, et per manus istorum Angelorum tuorum hostiam vivam me recipias, et per omnia secula me te benedicere jubeas. Sicque caput deorsum inclinans, duodecimo Kalendas Julii, anno

et pie moritur

A anno salutis nostræ millesimo centesimo trigesimo nono, apud S. Jacobum in pace *b* quievit; residente in Sede Apostolica Domno Innocentio universali Papa secundo, et Rogerio Rege Siciliæ; lugentibus discipulis pro tanto Patre perdito, et lætantibus Angelis de tanto collega a Deo sibi concesso; cujus pretiosam animam magno cum tripudio in cœlestem pertulerunt Jerusalem, cum Sanctis perenniter Deum collaudantem.

an. 1139 20 Junii. b

CAP. XXXI

Apparens cuidam humilitatem commendat,

56 Post decessum beatæ memoriæ sanctissimi Joannis, Pulsanensis Ecclesiæ Abbatis, quidam cum magnis affectibus flagitabant [discere] utrum quibus, dum onere carnis intuitus erat fulgoribus, eisdem vel majoribus carne solutus rutilaret splendoribus. Cumque in hac prece jugiter instarent; et propriæ sensualitatis superbiam minime edomarent abstinentiæ parsimonia; cuidam eorum sanctus vir dignatus est apparere, et quare indigne postulata, digne repulsa sperneret, perhibere. Omni, inquit, altitudine constat Deum esse altiorem, et tamen humana fragilitas non nisi humilitate ad eum valet accedere; si enim te elevas, discedit. Ne igitur superbiæ temerariæ fastu elevamini, et ne contra B alios de beneficio Dei, tamquam de vestro, gloriamini; atque, ne obedientiam, humilitatis disciplinam, vestris moribus exhibere dedignamini; quæ ad laudem et gloriam suam per me facturus est Dominus non abstulit; et sic effatus, in locum suum se recepit.

CAP. XXXII

non patitur corpus suum nudari,

57 Postquam igitur ex hoc mundo beatissimus Joannes, Pulsanensis cœnobii Abbas, migravit ad Dominum; luctus ingens exortus est omnium Fratrum, quos Pater benignissimus ad Dei servitium aggregavit, et ad amorem patriæ cœlestis paternis admonitionibus, et vitæ suæ exemplo provocaverat. Videntes autem, quod proprium amiserant Patrem, Voce flebili deplorabant, dicentes; Ut quid Pater proprios deseris filios? Cui committis tam devoti gregis tui curam? Quis a supervenientibus malignis spiritibus, ut tu, defendere valebit? Ne quæsumus deseras gregem, quem a faucibus Leviathan, de turbinibus hujus labentis seculi, abstraxisti. Jam portionem tuam inter Christicolas, quos sancta conversatio vexit in astra, te pro meritis habere credimus. Obtine quæsumus sanctis tuis precibus illuc tuum pusillum pervenire gregem, quo te pervenisse speramus. Talia et hujusmodi postulabant clamantes Fratres omnes, vocesque ad sidera dantes. Post hæc recepta consolatione, ut filii devotissimi inter C se dicebant, satis esse congruum, ut pro Patris sui memoria, saltem vestimenta, quibus erat indutus, apud ipsos in eadem ecclesia summo cum honore reservarentur. Ad hæc vir quidam de Fratribus, vitæ venerabilis et omni honestate decorus, qui Patri familiarissimus et fidelis extiterat, cum timore et lacrymis, ad corpus sacrum, exanime ante sanctum altare B. Jacobi jacens, accessit; et vestimenta tangere, ac Patris Reverendissimi corpus exuere voluit. Mox autem ut corpus Patris tetigit, visum est ipsi Fratri Abbatis faciem contra se volvi, vocemque talem sibi a corpore dimissam insonare; Quid agere, Frater, disponis? Quamcitius opus cœptum dimitte. Qui territus illico discessit, reversusque ad fratres, quod ei contigerat, retulit.

CAP. XXXIII

aut Pulsanum deferri :

58 His autem peractis, quando illud venerabile corpus, ad Pulsanensem transferendum Ecclesiam, omni studio præparatum fuisset, et jam corpus in lectica poni debuisset; tanta erat tunc cœli serenitas, ut nulla prorsus nubes in aere appareret; sed mox ut ad corpus pervenerunt, tanta subito erupuit pluvia et grandinum terror, ut nullus ex ecclesiæ limite pedem movere potuisset. Videntes autem qui aderant, quod factum fuerat; omnes una voce clamaverunt Dei nutu advenisse, ne sacrum corpus de D loco, ubi animam Deo tradiderat, moveretur; sed ibi debita cum veneratione sepeliretur (quod postea discipuli ejus recordati sunt, se ibi sepeliendum prænuntiasse) quod et factum est. Nam juxta altare B. Jacobi Apostoli, in dextro cornu altaris, in arca lignea (quam ipse Pater comparari a viatoribus fecerat, eamque reservandam præceperat futuris usibus satis necessariam) in ipsa arca corpus beatissimi Patris nostri Joannis beatæ memoriæ, sanctissimæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Pulsanensis ecclesiæ Abbatis, positum est, et diligenter collocatum a suis filiis, honorifice cum Sanctis in gloria perenniter surrecturum. Amen.

A. COÆVO EX MSS.

quare illud relinquitur in ecclesia S. Jacobi.

CAP. XXXIV

Electus pro eo successor Jordanus,

59 Scripturus primum, quod post obitum reverendissimi famuli sui Joannis ad sacras Reliquias Dominus fuerit operatus, adorior; quicumque auditis, ut Deum mecum magnificetis, et sanctis ejus orationibus nos sine intermissione commendetis, ac ejus exemplo ad obedientiam Creatoris vestri mentes vestras accendatis. Tanti igitur Patris corporali præsentia destituti, ita fere omnis valetudo et mentis robur doloris magnitudine a nobis aufugit, ut quasi vecordes, quid agere deberemus, ignoraremus. E Tunc quidam de Fratribus, cui intellectus erat sanior, in medio Fratrum assistens, taliter eos est affatus : Si corruptibili carnis mole Fratres mei, detentus sanctus Pater noster viam Dei nos docuit, et docendo monstravit; quam vehementius terrenis vinculis liber, sapientiæ Dei longe alio modo quam prius inhærens, æstimatis non posse nobis temporalia et spiritualia ministrare? Ad hanc igitur vocem tamquam de somno excitati, illum quem in ejus institutione potiorem, et scientiorem apud Deum et homines reperire valuerimus, nobis in Pastorem erigamus. Quod audiens Rex Siciliæ Rogerius, per cartulas et nuntios creberrimos (qua occasione impulsus nescio) nostrum ad se vocabat Electum. Pastor namque, disciplina sancta edoctus (erat enim sapiens et providus) ne ulterius in hac electione suum quæreret suffragium, vel ultra quem deberet videretur ejus extitisse dominium, non ire ad eum disposuit. Cumque legati ejus non deficerent, et potius per dies singulos increscerent, invasionem quoque non tam rerum quam personarum acriter minarentur, ab ipsis Confratribus suis, ipse reverendissimus Dei famulus Jordanus Abbas electus, ut ire deberet, compellebatur.

et Regem Rogerium adire formidans,

F

ea cura liberatur a Sancto,

60 Qui cum quadam die apud S. Jacobum esset; et precibus Fratrum compulsus, equos, ut iret ad Regem, invitus sternere jussisset; ad Beatissimi Patris sui Joannis sepulcrum primitus accessit, ibique talem fertur orationem fudisse ad Dominum : Trine et une Deus, incomprehensibilis et immense, qui tua Majestate orbem imples universum, qui etiam nobis hunc sanctum famulum tuum in terra concessisti, tua ineffabili pietate et meritis hujus sanctissimi servi tui Joannis, nobis insinuare digneris, utrum ad hominem istum ire debeam, an non. Hac oratione peracta, mox de sepulcro claram insonuisse vocem hanc persentit Ne ire, inquit, debeas, admoneo; ego namque pro te sufficienter Regi locutus sum : sed mitte cum eis, quos tecum ducere disposueras, et Fratrem Johelem. Tali denique accepto oraculo, jussit eos cum Fratre, de quo monitus fuerat, festinare ad Regem. Qui aliquantulum in principio itineris pro Patre, quia cum eis non ibat, tristes effecti; perrexerunt tandem ad curiam; et ita familiariter a Rege sunt recepti, et in doctrina moniti et hortati, ut non ad Regem timendum, sed ad dilectionem fratris se venisse gauderent. Post multa itaque verba illis familiariter prolata, rogat eos ipsemet Rex, ut ex parte sua proprium

missoque legato

benevolum expertur.

A. COÆVO EX MSS,

A proprium salutarent Pastorem, et pro excessibus suis cum Congregatione sibi devote commissa Dominum dignaretur exorare. Dicebat namque eis ipse Rex, quia si in institutione illius Patris, qui fere omnia quæcumque sibi, ut contigerunt prædixerat, persisterent, nullam in temporalibus necessitatem pati eos permitteret.

CAP. XXXV

Monachum moribundum

61 Memorabile etiam factum, quod post hæc per famulum suum Joannem, in ecclesia S. Jacobi Apostoli (quam ipsemet ædificavit, et in ea venerabile corpus præfati Joannis humatum est) Dominus fecit, ad ædificationem præsentibus et futuris curavimus intimandum. Quidam namque ex Fratribus, pro doctrina et institutione jam dicti Patris in prænominata ecclesia commanentibus [Sabinus nomine] gravi correptus languore, ad mortem fere perductus est. Cumque Fratres eum pro mortuo quoque haberent, et ejus anima penitus discessisset, ac per omnes horas expectarent casum animæ suæ; ut ipse postea non sine gemitu retulit, perpessus est distractionem. Duo namque teterrimi viri, animam egressam a corpore mox acceperunt; et cum eam sub omni velocitate ad immania tormentorum genera ferre inciperent; ecce subito reverendissimus B Dei famulus Joannes cum choro Monachorum ibi adfuit; et eos, quare suum Monachum tangere præsumpsissent, de potestate consuluit. Illis autem superbe respondentibus, Non tuum, sed nostrum capimus servum; Abbas sanctus acrius increpans, dimitti sibi servum Dei instantissime imperat. Qui aliquantulum viribus enervati, rationem ostendere conati sunt; unde eum, quem tenebant, de jure sibi a Deo permissum suo mancipatui vendicarent. Quorum unus librum, quem absconditum tenere videbatur, foras abstraxit; atque in manibus ejus unde altercatio fuerat, legendum aperuit; in quo aspexit quæcumque illicita, ab ineunte ætatis suæ tempore, contra Deum et animam suam, usque ad tempus monachatus sui commiserat.

a potestate dæmonum eripit,

atque in vivis servat,

62 Hoc audiens Dei servus, ad eorum ignominiam subridens; cum habitum suum eum induerat, hæc omnia esse deleta constanter cœpit persuadere. Ipsi autem, ut erant pervicaces, paginam memorati libri ante eum evolverunt, quare eum, furtim et contra institutum Abbatis, post perceptum habitum caseum comedisse vinumque potasse convicerunt. Hac denique audacia confisi, violenter [ut cœperant] asportare nitebantur. Venerandus autem vir, quamquam C non tanta potestate tunc ut ante utebatur contra eos, nullo modo eum alibi ferri patiebatur. Cumque in hunc modum diu rixarentur, ecce magnæ gravitatis magnæque potestatis mulier ibi adfuit, quæ, ut intuita est Abbatem, statim eos ejecit, et Monachum sancto Dei famulo Joanni restituit, seque unde venerat festinans recepit. Præfato igitur Abbate, cum jam liberato Sabino; ceterisque quos secum duxerat commanente; mox duo de Fratribus, in Congregatione illa adhuc in carne viventes, ante eos apparuerunt, quorum unus frontem, alter maxillam elisam confractamque gestabant; de quibus jam liberato Sabino, sic est exorsus sanctus Abbas. Istos, quos ita vides foris aptatos, criminis communione intus intellige vulneratos. Vade igitur, et quæ vidisti Patri monasterii seriatim annuntia, ut hos ad pœnitentiæ portum salubriter attrahat: qui si diabolico instinctu resipiscere noluerint, gravissima infamiæ nota cito puniendos contestetur. Sicque factum est ut unus eorum, peccatum quod egerat negando, diabolica obstinatione persisteret, alter vero, lacrymabiliter confitendo, salvus fieret, ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, Patris, et D Filii, et Spiritus sancti Amen. *d.*

per eumque alios provocat ad pœnitentiam.

d

ANNOTATA D. P.

a *Locum hunc sic allegat Jordanus, quare vix dubito quin ita legerit in MS. licet impressa omittant vocem* Domini.

b Annis gravem *obiisse scribit idem Jordanus, sed non addit unde hoc eruerit. Crediderim facile seniorem fuisse S. Guilielmo, quem Paulus Regius ad annorum solum* 38 *fuisse ait, quando a* Joanne *digressus, circa* 1130, *cœpit novi sui Ordinis primum in monte Virginis monasterium condere. Quid si tunc sexagenarius fere* Joannes *fuerit?*

c *Octavius Bertranus, in descriptione Regni Neapolitani fol.* 331. *apud Jordanum, hunc quoque* Jordanum *annumerat Sanctis, ad Sipontinam diœcesim spectantibus, æque ac* SS. Joannem et Joelem: *idque confirmat Vicarius Franciscanorum, sed diem obitus vel cultus non invenit expressum.*

d *Jordanus lib.* 2 *Chronici cap.* 27 *hunc proponit titulum* S. Guilielmus, intellecta morte S. Joannis, Abbatis Pulsanensis, socii sui, curat ut ejus Vita E scribatur. *In contextu autem, scribit, id effectum auctoritate Rogerii Regis apud quem demorabatur quidam Anonymus Casinensis, scriptor rerum in regno Neapolitano gestarum ab anno* 1000 *ad* 1213: *sed neque conveniunt tempora, ut per se patet, neque potest ab alio quam Pulsanensi Monacho scripta Vita credi, sicut ostendimus.*

SEQUENTIA

Ex MS. Palatino Bibliothecæ Vaticanæ.

Cœli celant gloriosam supernorum civium
Vitam, atque penetrale secretorum omnium,
Ubi fantur quod non fatur apud ullum hominum.
Sed æternus ac immensus, Rex insuperabilis
Terram, cœlum, ima, celsa, uti ineffabilis,
Facit quibus Sanctis suis extat admirabilis
Qui Abbatis Pulsanensis implevit præcordia,
Vivo fonte quo poterat subditorum agmina,
Quibus novam musto plenus promulgaret Regulam.
Angelorum nactus vitam, ut mortales Angelos
Faceret, et veri solis propalaret radios,
Et supernæ civitati restauraret perditos.
Gravi mole premebamur in Ægypto seculi, F
Quod Pharao Rex Ægypti sub lege servitii
Detinebat, ad perennis jugum exterminii.
Hic præposuit magistros luti atque lateris.
Ut terrenis premerentur corda nostra paleis.
Nec in nostro mari mares ullos esse voluit.
Et Joannes Pulsanensis, sumpta virga Moysi,
Tenebris de peccatorum traxit populum Dei:
Parsimonia legali strinxit fluxum seculi.
Nutrit masculos virtutum, atque findit impetum,
Pœnitentiæ baptismo enecat Ægyptios,
Et divinum contra hostes præparat exercitum.
Per desertum vitæ hujus, gregem sibi subditum
Manna pavit ac lymphavit, quo pararet aditum
Ad ingressum sanctæ terræ quæ pars est viventium,
Rex æternus ac tremendus incomprehensibilis,
Hujus meritis Joannis adsit exorabilis.
Et peccata nobis cuncta tollat ineffabilis.
Sit Laus Patri, Filioque, atque sancto Pneumati,
Qui Joannem Pulsanensem magnis vitæ meritis,
Decoravit et æternis mancipavit præmiis. Amen.

DE

DE BB. BERTHOLDO ET MENRICO

CANONICIS, HOC SECULARI ISTO PRÆMONSTRATENSI

FUNDATORIBUS PARTHENONIS VRUNDEBERGENSIS

D. P.

ORDINIS CISTERCIENSIS IN WESTPHALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

SEC. XIII

Acta suppeditata a Jongelino

Geminum hoc Canonici nominis duplici in statu lumen, de sub modio oblivionis eruit et nostro Joanni Bollando tradidit, ab annis forsitan sexaginta Gaspar Jongelinus; edita Cisterciensium Abbatiarum Notitia, non solum Ordini suo, sed et orbi notus, Vrundebergensis *tamen Parthenonis notitia ibi non usus ; fortassis quia alterum opus meditabar de Sanctimonialium Abbatiis, nam viriles solum continet prælaudata Notitia. Ex ipsius loci antiquis scripturis erutam credo, quam hic dabimus historiam :* B *cui cum Jongelinus synopsim marginalem addidit* Scheidæ *monasterium, unde* B. Bertholdus *prodiit* Præmonstratensium *fuisse non docuit, ipsis nunc ibi per hæresim sic extinctis, ut eorum ibi nihil amplius supersit, ac ne notitia quidem apud scriptores Ordinis. Est autem adhuc super* Vrundenbergensis Parthenon , *una circiter leuca propius admotus Ruræ fluvio, Marchiam intersecanti, sed tripartita inter Catholicas Calvinianas et Lutheranas Domicellas possessione ita ut*

præsens monasterii status

proprios habeant Pastores. Hic scilicet fructus fuit abjectæ pridem professionis religiosæ ; feruntur enim jam ante nascentes hæreses votorum vinculis exclusa vixisse, communem tamen ac cœnobiticam vitam, per modum Collegii seu Congregationis Canonicalis.

effigies fundatorum post altare ;

2 *Locus hodie* Fronnenberg *dicitur : quem qui studiose lustravit noster P. Joannes Pinnink, ex Collegio Monasteriensi per eas partes Missionarius, refert, retro summum altare videri ad parietem statuam Beatæ Virginis, ad cujus latera depicti cernantur, uti subscriptæ literæ indicant* Menricus et Bertholdus, Canonici, Fundatores hujus loci ; *ex utriusque autem ore provolant hinc inde inscripta schedis verba.* O Maria

utriusque professio

in tremenda judicii hora sim commissa tibi tota : et O Maria succurre miseris in hoc loco constitutis. C *Quomodo ad statuæ illius venerationem fundatum ibi monasterium cum ecclesia sit luculenter explicant, quæ subjicio Acta. Sed obierat Bertholdus, Scheidæ inter suos Præmonstratenses sepultus, priusquam illuc se transferret cœpta fratris prosecuturus* B. Menricus. *Fieri tamen potest ut hic se ibi vivum pingi sic fecerit cum mortuo fratre. Cum autem ipse quoque mortuus multis clareret miraculis, diadema insigne sanctitatis utriusque capiti (sicut nunc cernitur) appinxerint posteri. Fuit autem* Menricus *Lubecensis Canonicus ; qui licet Cistercienses Sanctimoniales ibi instituerit et rexerit, nullius tamen Ordinis religiosi votis adstrictus fuisse legitur : uterque autem dum istic vixit* Eremitæ *potuerunt nuncupari : sicuti Menricum appellat noster Rhay ejus hoc die memoriam faciens in opere quod inscripsit Illustres animas Juliæ Cliviæ annexarumque provinciarum.*

et Reliquiæ,

3 *Inusitatæ magnitudinis lapis pro altari est, qui profunde excavatus et retro patens putatur Fundatoribus commune sepulcrum præbuisse Bertholdi scilicet corpore post Menrici mortem vel eo adhuc vivente et curante, Scheida allato. Nunc vacua sunt omnia sed ex sinistro latere altaris multa spectantur collocata ossa,*

atque genus nobile.

et eorum quædam lipsanothecis inclusa, quæ præsumuntur Fundatorum esse. De iis quæ nuda jacent id facile crediderim, fuisse scilicet ab hæreticis prævalentibus, citra novum cultum aliquem ejecta ab altari : quæ vero clauduntur lipsanothecis vetustiorum esse Sanctorum; istic olim religiosius honorari et supra altare exponi solita, et hactenus ut inveniebantur servata.

Insignis ibidem Comitum tumulus.

Fundatores ipsos Marchiæ Comites fuisse opinio est, more Germanorum paternos titulos in omnes post natos derivantium. Comitis tamen titulo abstinent Acta, ubi Bertholdi et Menrici patrem laudant num. 2. Facilius crediderim Marchiæ aut Arensbergæ Comites E *fuisse, par illud conjugum, quorum sepulcrum ad tres pedes a terra elevatum, corporibus desuper effigiatis ibi cernitur, sed absque ulla nominum vel anni inscriptione, in sacello peculiari ad finem templi.*

4 *Hactenus scire potui ex notitiis anno* 1691 *mihi transmissis a nostri tunc Monasteriensis Collegii Rectore P. Hunoldo Plettenberg. Restabat ut mihi delinearetur imago Deiparæ cum sibi adgeniculatis Beatis ; et tumbæ prælaudatæ sculptura, unde chalcographus ectypum daret huic loco inserendum. Sed defuit aptus delineator qui hanc Sanctis operam commodaret, in tanta Monasteriensis civitatis ab ipso loco distantia horarum plus quam* 10.

ACTA

Ex veteri manuscripto loci eruta a Gaspare Jongelino.

CAPUT I.

Bertholdi genus, et cœpta B. Virginis ædicula, obitus. F

Anno post Incarnationem Domini millesimo ducentesimo quarto decimo, glorioso Principe Frederico, *a* viro strenuo ac devoto, Imperialem majestatem subordinante, fuit in Westphaliæ finibus ad Australem plagam non multum distans a Scheidæ *b* cœnobio mons quidam cognominatus Hasley, in cujus montis altitudine steterat tilia latitudinis immensæ, quæ intuentibus non modicum præstabat oculis corporalibus delectamentum ; fueratque pluries visum nocturnis temporibus, quomodo lumina ad eumdem locum descenderant, candelæ ibidem accensæ apparebant, et mirabilia innumera ibi fiebant. Et fuerat etiam consuetudinis ut de die cuncti circumhabitantes curiales utriusque sexus, qui luxui carnis et aliis seculi dissolutionibus inhiabant, conventum malignantium ibidem facerent ducentes multarum genera chorearum, ac alios ludos vanitatum exercentes, et per hoc laudem divinam non multiplicantes : Domini etiam terrarum et nobiles ibidem convenerunt, tenendo placita sua propter ejusdem loci amœnitatem, et umbraculum tiliæ ibidem positæ.

a

b

Prope Scheidam in Westphalia,

visa cœlitus descendere lumina ad tiliam

celebrem nobilium luxu ;

2 Eodem tempore accidit quod quidam Conversus, nomine

EX MSS. *quem B. Bertholdus detestans,*

A nomine Bertholdus, cœnobitarius claustri prætaxati, videlicet Scheidæ, de ejusdem terræ locis oriundus fuit : habuit namque patrem, virum probatum, fama et opinione clarum, valde devotum, qui causa devotionis loca sancta consuevit visitare, et singulariter Terram sanctam et sepulcrum Domini. Habuit etiam fratrem de eodem patre, qui fuerat Canonicus Lubecensis *c* majoris Ecclesiæ nomine Menricum. Habuit etiam sororem, personam valde devotam, inclusam in inclusorio, Aslen *d* vocabulo nominato. Hic Bertholdus, vino compunctionis inebriatus, a Deo præventus charismatibus donisque, detestari cœpit contumeliam loci illius. Hic intra se cogitare cœpit qualiter illas inolitas consuetudinum corruptelas, in laudem et gloriam conditoris omnium, necnon Genitricis suæ Virginis Mariæ festinanter commutaret : et quamvis difficulter obtenta licentia sui Prælati, Spiritu eum propellente, est progressus ; iter agens ad prædictum inclusorium sororis suæ, nuncupatum Aslen, quod inhabitabat Dei famula, ejusdem Conversi (sicut dictum est) secundum carnem germana.

c

d *adit sororem Reclusam;*

B *ab eaque impetrat Deiparæ imaginem,*

3 Qui Conversus scrutabatur sororis habitationem, vitam, conversationem, religionem, necnon omnia domus suæ utensilia ; ut et ipse compararet, vel saltem ordinaret sibi similia. Tunc inter cetera colloquia instanter Frater Bertholdus petiit sibi dari imaginem B. Virginis, quam pater utriusque horum de maritimis transtulit partibus : quæ imago (ut creditur) fuerat de trabe ligni Crucis facta : nam illa nocte manserat Bertholdus apud sororem suam. Eadem nocte apparuit Beata Virgo illi devotæ Inclusæ, petens ab ea, quatenus eamdem imaginem traderet fratri suo, exponens ei intentionem fratris sui bonam, promittensque quomodo imago prædicta deberet haberi futuris temporibus in maxima reverentia, in loco illo a fratre suo præconcepto ; et Dominus per eamdem imaginem, merito illius cujus formam gereret miracula et mirabilia esset facturus ; et eo quod imago illa seu cujus similitudinem gerit, ipsa Beata Virgo in eadem multos peccatores esset reconciliatura filio suo dilecto, ac totius terræ circumjacentis tutrix et singulare refugium et solatium. Monitis igitur Beatæ Virginis, ac multiplicibus fratris sui precum instantiis, donari sibi imaginem præfatam impetravit, eamque nimis alacriter suscepit, et cum ea per diversa terrarum spatia bladum aliquantulum *e* congregavit, ut expeditius perficeret quod disposuit.

ipsa eam dari jubente,

et pollicente multa per eam miracula facere

e

C *ea in flumen lapsa contra ipsum ascendit :*

4 Contigit cum quadam vice, tempore brumali, vellet transire alveum Ruræ, per quemdam pedalem ponticulum, ubi algore lymphæ erant constrictæ. Tunc inopinato casu imago prædicta decidit, et aquarum velocia rapiditateque longe ab eo defluxit. Ob id vir Dei nimia turbatione perplexus, mox orationi se dedit, ac Virginem Salvatoris Elitricem lacrymosis oculis et devotis suspiriis studiosus taliter invocavit ; ut si quid per eam suæ laudi disposuisset, imaginem sibi prædictam reordinare non dedignaretur. Statim ut ab oratione surrexit, vidit eam contra fluctus aquarum ascendere, et ad eum usque refluxit. Qui tollens eam, per amplexus applausit, et magis per spiritum jubilare cœpit ; ac post, eam cum cautiori diligentia gerendo, custodiebat. Et progressus pusillum venit ad oppidum Menden : *f* et ubi transitus populorum omnis fuerat ibi tentorium constituit, imaginemque superpositam collocavit : ut moti tam benignæ imaginis intuitu, ad dandum eleemosynæ sibi quidpiam provocarentur.

et in Mendem exposita, ad eleemosynam colligendam ;

f

5 Hoc videns quidam civis ejusdem oppidi, procurator Ecclesiæ parochialis, illectus pia cupiditate, timens derogationem fieri parochiæ prædictæ, contra illum Conversum insurgens, verbis nefandis improperabat trufatorem *g* eum appellans ; necnon dixit eum petitum frequentibus consumere potationibus. Ad hoc vir Dei Bertholdus, patientissime asseruit hoc ita non esse, sed se petiturum ad quamdam capellulam ejus, cujus hæc imago gerebat similitudinem. His auditis procurator dictus magis indignatus, accessit pro sua temeritate, et tentorium cum imagine pedali trusione subvertit. Verum statim hic pes est arefactus, quem in subversionem tentorii et contumeliam Matris Dei mittere præsumebat. Qua ultione percepta devotione permotus, se devovit negotium id in omnibus velle promovere, et limina hujus imaginis singulis annis visitare. Viro autem Dei pro se interpellante, pristinam sanitatem mox adeptus est.

D *g* *contemptorem suum punit,*

ac pœnitentem sanat.

6 Negotio suo completo cessit inde : ac ex tunc ædiculam parvam in pede Asley montis prædicti ad invocandum in ea gloriosæ Virginis et Matris auxilium, instauravit [potius] quam erexit, sæpe circumdedit, et ornavit pro facultate tapetiis *h*. Hoc autem ut perceperunt Conventuales de Scheide, sui concœnobitæ ; suam devotionem stultitiam et ridiculam æstimabant : quod et facto comprobabant : quia juvenes eorum transibant, et suam structuram penitus evertebant. Quam vir Dei laboriose reficiens, iterum et iterum post reædificationem simile faciebant. Tandem attædiati de assidua destructione, Bertholdum sæpe dictum cum tranquillitate sui spiritus ibidem habitare permiserunt ; quousque in eodem loco, non tamen quod disposuerat perfecto, tertio idus Julii persolvit debitum carnis universæ : ac in Scheide apud suos sepultus est, cujus memoria sit in benedictione Amen.

Capellam eidem struit Bertholdus,

h

E *et moritur 5 Julii.*

ANNOTATA D. P.

a Fredericus II *hic est, Ænobarbi nepos, Imperator contra Otthonem electus anno* 1210, *strenuus et pius aliquamdiu, et Romæ coronatus* 1220 ; *sed qui postea in Lugdunensi concilio deponi meruit an.* 1245.

b *Superest hodie* Scheide *monasterium magnæ horæ intervallo versus Boream a Frundeberg et* Rura *fluvio distans. Hic autem non est is, qui in Mosam decurrens* Ruremundæ *in Geldria nomen dat; sed alius, ad* Rur-root *in Rhenum se exonerans.*

F

c Lubbeck, *an celebre illud emporium et caput Hanseaticarum civitatum ad mare Balthicum? an vero Mindensis diœcesis oppidum, distans Scheida ad* 20 *circiter leucas horarias? Priorem potius intellexero, tum propter amplitudinem urbis, tum propterea, quod num.* 7 *jubetur Menricus ire* ad Westphaliam terram nativitatis suæ : *et Mindensis Episcopatus, licet non spectet ad Westphaliæ Ducatum, est tamen Westphaliæ circuli membrum.*

d *Fortassis* Alen, *Scheida trans Lippam distans tribus circiter leucis.*

e Bladum *id est* Frumentum.

f Menden *vix horæ unius spatio trans Ruram in meridiem, oppidum amplum.*

g Trufa, *ludus, dolus : hinc* trufare, *decipere ; trufator, impostor.*

h *Ecgraphum nostrum* Supetiis.

CAPUT II.

Fratris cœpta prosequitur Menricus favente Coloniensi Archiepiscopo.

Hic Frater Bertholdus fratrem habuit de utroque parente, nomine Menricum : qui tempore sui obitus et ante fuerat Canonicus majoris ecclesiæ Lubecensis

Menricus Canonicus Lubecensis,

A censis : quem Deus ad decorem suæ Matris volens inclinare, et perficere per eum, quod per virum devotum studiosissime fuerat inchoatum ; per somnium eum vocans, visitare dignabatur in hunc modum : Menrice festinanter vade ad Westphaliam terram nativitatis tuæ, in qua me promovente, quod tuus frater Bertholdus disposuit, perficies in operatione. Quo minus advertente existimabat esse illusionem: et addidit Deus ipsum, ut alterum Samuelem, vocare secunda et tertia vice. Dictaque vocatio sic iterata hunc de veritate magis certificabat, quam fratrem defunctum de loco, de imagine, de miraculis per eamdem imaginem futuris temporibus fiendis; et quomodo qui devote Beatam Virginem in suis necessitatibus in eodem loco implorarent, petitionis suæ salutarem essent consecuturi effectum sic quod B. Virgo locum specialiter elegisset, in quo suam gratiam omnibus digne petentibus largiter impertiri vellet.

divinitus jussus fratris cœpta perficere,

8 Hic dictus Dominus Menricus, sicut dictus Samuel, jussioni divinæ amodo non resistens ; sed statim, sicut Petrus et Andreas, omnia relinquens, sequebatur Dominum in ejus voluntate. Surgens B autem servus Dei Menricus, temporalibus post se dimissis, ambulando ad partes Westphaliæ declinavit; multis laboribus, multis inquisitionibus, de loco ad locum cursitando, quo usque Hasley prænominato monti proximavit. Cum autem ad pedem ejus pervenisset, casam ibi parvam et vilem satis, et imaginem prætaxatam in ea decentissime positam reperiebat. Cum autem id vile tugurium consideravit, rememorans quanta in Lubicke reliquisset pro tam despecto loco, aliquantulum dolore cœpit. Verumtamen audivit Beatam imaginem dicentem sibi : Quid turbaris? Ego ero tecum, et cum omnibus locum hunc colentibus. Postea intravit, et Beatam Virginem devotissime adoravit, et imaginem satis intente aspexit. Quam cum intuitus fuisset servus Dei, prodigiose tanta illi datur gratia, quod totam pompam mundi faciliter deseruit, secundum illud Evangelicum, Nemo mittens manum in aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei.

Miraculoso alloquio imaginis confortatur;

9 Penes hanc igitur imaginem mansionem ibidem faciens sibi, venerabiliter imaginem Virginis apud se ferebat, ad quemcumque locum ipse divertebat. Inde quadam vice Suzatum *a* perrexit, et ibidem favorem Proconsulis scilicet Gotmari Angelici *b*, hominis divitis et timentis Deum, et quorumdam aliorum ob Dei reverentiam adeptus est ; quibus Deus et Beata Virgo suam auxerunt gratiam, ut sibi velle C cooperari in omnibus necessitatibus fide tenus constrinxerint. Et tunc quosdam adolescentes Scholasticos, eorum filios, ad imbuendum litteris et disciplinis secum transmiserunt : quod idem Sacerdos Dei Menricus diligenter effecit; et laudem Virginis Mariæ castis ibidem vocibus melodialiter tempore quotidiano personabat alacrius. Post paucorum transitum annorum curriculum vir Dei Menricus, cellam, cum imagine subtus posita, transtulit, et in montis cacumine devotissime statuendo sublimavit : et oratoriolum quoddam, in eo condidit, ad honorem matris Dei, et Beati Archangeli Michaelis, nec non omnium Angelorum, quod adhuc hodie sic perseverat.

a b Suzatensem juventutem docendam suscipit,

fratris Oratorium in montem transfert.

10 Contigit alio tempore post, quod reverendus Pontifex ecclesiæ Coloniensis Henricus *c* de Molenarchen, gratia visitandi Westphaliam, Rhenum transfretavit, et usque ad nominatum oppidum Menden pervenit. Quo percepto, potentiores cœnobitæ de Scheide accedentes, cum magnis muneribus ipsum interpellabant, ut Sacerdotem Menricum cum sua structura locoque de monte extirpare dignaretur. Eadem nocte Beata Virgo Pontifici apparuit, ipsumque diligenter instruxit, quomodo illud quod Do- D minus Menricus ageret, sua ordinatione et voluntate fieret. Pontifex vero volens scire rei veritatem, Menricum festinanter accersiri fecit, ut quid suæ intentionis foret coram omnibus verbotenus enarraret. Qui veniens, pyra, poma et alia *d* in disco quodam Pontifici, in congratulationem sui adventus, simpliciter cum imagine B. Virginis offerebat. Pontifex autem suam simplicitatem et intentionem magis advertens quam donum et oblatum suum, gratanter suscepit, juxta dictum poeticum.

c Coloniensis Archiepiscopus, a Scheidanis rogatus inde eum pellere,

EX MSS.

d ipsum accersit; et ejus simplicitate captus,

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus
Accipito blande etc.

Et munera prædictorum Monachorum, ad impietatem promoventia velut stercora vilipendit et abjecit.

benigne audit persistentem in proposito

11 Cernens autem Archiepiscopus Sacerdotis Menrici columbinam intentionem, timens, propterea [quod] opus inceptum perficere minus posset, eum desistere; verbis lenibus et blandis avertere de proposito moliebatur. Sed e converso Menricus constantissime renitens, respondit ; quod antequam desisteret agere structuram, propriis humeris vellet terram portare omnibus temporibus vitæ suæ. Tunc Archiepiscopus videns ejus constantiam et ejus in- E flammatam devotionem, finalem causam sui propositi; scilicet cujus conditionis et ordinis, et sexus homines ibi collocare vellet intentissime requisivit. Ad hoc Mariæ servus Menricus in spiritu vehementi respondit : Voluntatis meæ est ut devotus sexus femineus, ac Ordinis Cisterciensis, ibidem Dei nutu fiat et constituatur.

illic fundandi Cisterciensem parthenonem :

12 Postea quæsivit ab eo quantam hujusmodi conventus desideraret loci amplitudinem : Respondit *e*, et dictum Archiepiscopum ad eumdem locum venire importunis precibus impetravit. Postquam autem sæpe dictus Episcopus, cum multis nobilibus, videlicet comite Godefrido de Arensberg, Ottone comite de Altona, ac nobilibus de Ardeii, ac multis aliis militibus et militaribus ad locum illum pervenerunt, Dominus Menricus, Virginis Mariæ amicus, mox orationi se dedit ; devote supplicans seu invocans Beatam Virginem, ut ostenderet suæ voluntatis beneplacitum de loci amplitudine. Et statim apparuit nubes lucida, cum tamen circumquaque esset serenitas; in cujus nubis medio signum Crucis aureum clare ab omnibus præsentibus videbatur : quæ nubes ipsius loci amplitudinem ostendebat : qui locus tunc per Dominum Coloniensem ac alios Dominos præsentes, fuit devoto Menrico pro constructione et fundatione dicti conventus concessus, ac F postea per ordinationen eorumdem Dominorum, per Fredericum Imperatorem felicis *f* recordationis libertati donatus.

e et locum nube cœlesti signatum ei largitus,

f

13 Cum autem sæpe dictus Dominus Archiepiscopus Henricus a viro Dei domno Menrico recessit, pia sibi consolatione verba dedit : et dixit : Forti animo esto, quoniam perfectioni tuæ voluntatis Abbatissam quamdam cum ceteris quibusdam puellis haud dubium mittere non tardabo. Quo reverso ad propria, statim de quodam claustro Hovensi in Comitatu *g* Juliaco, Abbatissam cum bis senis puellis, juxta numerum discipulorum Christi, vita et religione probans, transtulit ut Menrici structuram inhabitarent, et ejus devotionem ac V. Matris Mariæ gloriam laudibus continuis augmentarent. Acta sunt hæc XII. Kal. Novembris.

Abbatissam 12 Sororibus submittit

g

14 Cum autem illuc venissent, repererunt locum ibi pauperiei nimiæ dicatum, ac mœroribus aptum. Sed et cum hora sumendi necessaria venisset, tunc neque panis neque cibus apparuit. Mater vero sollicita pro filiabus, ad Patrem Menricum accessit, ipsumque pro diurno victu suaviter quæsivit. Cui Pater pius, in Domina spe projectus, confidenter secundum

quæ loci pauperie territæ,

A secundum illud Ecclesiastici respondit illi. Quis speravit in Domino, et derelictus est? O Mater et filiæ, ite in Domino, et in memoriam suæ passionis preces Canonicas fundite, et Dominus de necessariis plenarie providebit, secundum id Evangelii, Primum quærite regnum Dei et omnia adjicientur vobis. Cum autem laudes Dei exolvissent alacriter, provisione divina et interpellatione B. Mariæ Virginis, carruca mox de Suzato veniens, ipsis victualia portans, et in abundantia; super quo conventus bis cœnariis in spiritu est roboratus.

EX MSS. Eccle.2 12

miraculo confirmantur. Matth.6,13

Otto comes de Altena

15 In diebus illis Otto Comes de Altena, egregiæ formæ mirabilisque prudentiæ, fratrum vero pax atque concordia, Deo acceptabilis, hominibusque amabilis ipse denique Otto Comes pietate eatenus clarus, dandi largus, dormiendi parcus... ingenium admodum mirandum habuit. Nam post mortem parentum suorum, cum antea nesciret litteras, in tantum didicit, ut pleniter libros legere et intelligere noverit. Accessit ad hoc et moles corporis, omnem ostendens dignitatem; capite cano, sparso capillo, oculi rutilantes, facies rubicunda et prolixior barba, et hujusmodi contra morem antiquum; pectus leoninum B [pilis] quibusdam sparsum, mollis venter, commodus incessus et quodammodo citus. Otto vero morum gravitate pollebat, et ob id ab ignotis minus clemens jucundusque prædicabatur; constanti admodum animo, fidelis et ipse amicus, ita ut discretum virum Patrem Menricum sua substantia honoraret, et amicum sibi Confessorem elegit. Ipse vero prædictus Otto, magnus erat eatenus ingenio, magnus scientia et omni virtute ac industria. Post hoc autem Otto moritur, vir fortis et potens, largitate strenuus, et omni virtute insignis et clarus. Translatum est corpus ejus Vrundenberge, quarto decimo Calendas Octobris, sepultus est autem prædictus in eodem loco Vrendenberge, in basilica nova latere Aquilonari ad Orientem, ante altare S. Crucis quam basilicam cum altari ipse construxit. Sed id altare quod ipse fieri fecerat, translatum est jam ad alium locum, ubi jam filii et filiorum suorum, videlicet Everhardus, Engelbertus, Adolphus, et iterum Engelbertus, et adhuc sorores quædam eorumdem requiescunt: sed reliquiæ patris omnium eorum in priori loco perseverant.

Menrico confiteri solitus eique beneficus,

sepelitur ante altare quod fundarat.

ANNOTATA D. P.

C

a Suzatum, *vulgo* Soest, *intervallo sex horarum*, *Lippam versus euntibus.*

b *Suspicor potius legendum* Anglici, *mutare tamen non præsumo qui autem hic* Proconsul, *infra num.* 16 Civium magister *est, cui respondet Teutonicum* Borgermeester.

c *Hic est cui Cæsarius inscripsit Vitam S. Engelberti, ab anno* 1225 *ad* 1227 *Episcopatu potitus.*

d *Ecgraphum nostrum* compositalia, *eo fortassis modo quo fructus facere conditi vulgo vocantur* Confecturæ.

e *Vereor ne desit hic aliquid.*

f *Potius dixisset*, infelicis: *obiit enim excommunicatus et impœnitens an.* 1250.

g *Ecgraphum,* et cum comitia Juliaco, *quod per conjecturam correxi, quam probat situs ipsius monasterii* Hovensis *prope Tolpiacum vulgo Zulpich Juliacensi comitatui insertum oppidum, sed jurisdictionis Archiepiscopalis.*

h *Claritatis causa expunxi sequentia, ut superflua sensui:* Talium igitur tantorum mores, habitum, formamque, quos summa clementia mundo ad delicias omnemque decorem prædestinavit, meæ non est omnem modum virtutis exponere. *His tamen expunctis, totus hic paragraphus nihilo adhuc melius cum antecedentibus et sequentibus cohæret, acsi aliena manu intrusus sit; primum verosimiliter descriptus in margine, tum a transcribente translatus in contextum.* D

CAPUT III.

Fundato Monasterio Vrundenbergensi, moritur B. Menricus, et miraculis claret.

Paucis post decursis temporibus, quidam bonæ nationis homo, in villa vicina habitans cum sua familia, necessitate obligatoria compulsus, decimam propriam super villam eamdem quæ Vrundenberg nominatur, [quam] successione hæreditaria jam diutine possederat, ob solutionem suorum debitorum, omnibus publice venalem exhibuit. Quod ut percepit vir Dei Menricus, emptionem ejusdem decimæ pro marcis quadraginta Conventui procuravit: et post modicum tempus, prædictam decimam, quamvis nullum sciret paratum denarium, de marsupio pauperum promisit exolvendam: in cujus certitudinem quosdam in Suzato oppidanos pro fidejussoribus impetravit. E

Empta Vrundenbergensi decima

17 Adveniente autem decimæ solutione, prædictus Menricus Suzatum se transtulit: sed cum nocturno tempore ante civitatem venisset, clausam et fortiter seratam [reperit] portam civitatis, [quæ] ei miraculose est aperta. Sed cum ad domum hospitis sui Gothmari prædicti Magistri-Civium veniret; ipse territus, num adhuc porta stetisset aperta, diligenter requisivit: ad quod vir Dei respondit, sibi nutu divino patefactam esse: statimque cum collectus esset hospitio, imaginem suam cum diligenti reverentia posuit et locavit: et dum medium noctis silentium ageretur, filia vidua hospitis, Elisabeth nomine, ducta zelo caritatis, quid de imagine fieret advertens, est securata, stans et videns claritatem apud illam tota nocte prodigiose fulgere. Vidit enim duos Angelos stantes cum candelis accensis, tota nocte Dominæ suæ servientes.

Suzatum, adit Menricus,

et miraculis clarificatus,

18 Mane facto surgens Menricus Sacerdos se diligenter præparans precibus suis devotis et assuetis, ad imaginem B. Mariæ Virginis accessit, et eam, dicendo Salve, Sancta Parens, salutavit. Respondit Beata Virgo per imaginem; salve Beate Menrice. Postea imaginem devote recipiens; et eam ad capellam Stephani Protomartyris reverenter portans, et F Missam de Beata Virgine ibidem devotissime celebravit; Deum rogans et Virginem Matrem cum fiducia, ut sibi in pecunia debita provideret. Missa completa, gratias agens Deo de perceptis beneficiis, secundum illud Evangelii. Quidquid orantes petieritis credite quod accipietis, et fiet vobis. Surgens autem de oratione communes adhuc oratiunculas perficit deambulando per summum templum seu monasterium. Mar 11, 24

resalutatur a B. Virgine,

19 Adsunt illi quibus debiter tenebatur, ipsum duriter satis monentes; quamdiu eos impedire vellet, imperiosius objiciebant, Menricus respondit: Sustinete parumper, et omnia quæ teneo vobis reddam. Statim paulo post tempore venit quædam habitu femineo intus templum S. Patrocli *a* Martyris, et ad eum usque pervenit, ab ipso requirens, quis esset, et utrum de novo opere Vrundenberg advenisset. Qui respondet: De loco novi operis veni, et quoniam Vrundenberg nominasti, Vrundenberg *b* nomen structuræ erit. Respondit femina, Et id typice asserui; quia pluribus eumdem locum post visitantibus, quibus Deus inimicus, Virginis interventu familiaris et amicus erit. Quæ manum extendens, quadraginta marcas Suzati legalium, in sublevamen suæ et suarum paupertatis est elargita, isto cum adjecto: Quando te monebo pro his, eos mihi reddere non dedigneris:

per eamque impetrato pretio debito

a

A dedigneris : quorum ad solutionem se Menricus obligans, gratiarum actiones Deo gaudio cum immenso fudit. Quæ femina (ut pie creditur) B. Mariæ Virginis fuit apparitio.

Vrundenberg appellat novam structuram;

20 Istud factum ut percepit Decanus Ecclesiæ prædictæ, Erpo nomine, omnes suos Clericos, tam civitatenses quam rurenses, sibi fecit advocari, et eis venerari præcepit Sacerdotem Menricum, et suum negotium in omnibus promovere, quod et usque in hodiernum diem implent observatione diligenti. Eodem tempore obiit Godefridus Comes de Arnsberge, vir fortis et potens dono militiæ, largitate serenus, et omnibus virtutibus insignis et clarus. Cujus corpus apud oppidum Meschede *c* operantibus suis honorifice collocatum, transportatur Arnsberg ibique sepelitur feria tertia post festum Paschæ : vir omni virtute animi et corporis, magnus atque famosus, cum fletu et planctu multorum populorum.

juvaturque a Decano Suzatensi,

c

Comite Arnsbergensi,

21 Post interjecto pauco tempore Elisabeth filia sæpe dicti Proconsulis Suzatensis, mundo et ejus apparatui renuntians, habitum filiarum Menrici assumpsit, et in eodem Vrundenberg Dei gratia finivit cursum præsentis vitæ, quo usque agone beato consummavit vitam præsentem : quæ tunc de paterna petitione, centum marcas denariorum sozati legalium, ob Dei reverentiam ac in commodato inchoandæ structuræ obtulit ibidem Virgini gloriosæ; quæ nimis utiliter et non inaniter per Patrem Menricum sunt distributæ, quem Deus non longe post transtulit in paradisum voluptatis; pia tamen credulitate, quoniam secundum illud Evangelium,

et filia Consulis facta Moniali.

B

Fructibus ex propriis quævis cognoscitur arbor.

Item, Qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet vitam æternam scilicet quia hic vir Dei seminavit in variis laboribus hortulum violarum, viventium in humilitate, liliorum in castitate, rosarum in Christo et mutua caritate; quem sæpe circumdedit cum obedientia salutari; idcirco messuit fructus meritorum in æterna benedictione.

22 Mortuus est autem hic pius Pater Menricus XII Kalend. Julii. Ex cujus morte non immerito suis novellis plantationibus filiarum non modicum doloris provenit et lamentum : quoniam ipse, temporibus vitæ suæ, sicut columna stetit immobilis, humeros suos exhibuit oneri ad portandum : idcirco memoria ejus non delebitur unquam, et nomen ejus per secula requiretur. Sepultus est autem in eodem loco Vrundenberg, juxta capellulam B. Michaelis Archangeli, cum magno decore ab omnibus tumulatus, ut dignum est. Lingua mea non suppetit mutuatæ sermocinationis (officio) evolvere, quæ post ejus obitum miracula gesta sunt : sed exigua, (quæ) didici a narrantibus, silere minime audebo.

ibique mortuus 20 Junii

miraculis claret.

C

23 Post anniversarium vero dicti obitus sui, cum Vigiliæ a Clero seu Clericis circumjacentibus peractæ fuissent, Abbatissa ejusdem cœnobii cœpit anxius de cibis Clericorum constringi qui ad Vigilias confluxerant prætaxati Menrici. Egressus unus ex Clericis, Hildebrandus nomine, Provisor ejusdem monasterii, ad fluviolum, cujus est vocabulum Rura *d* Orientalis, qui secus ipsum monasterium manat, annuente Domino conspiciens; non ignarus fidem Patris Menrici, vel ejus meritis forsitan... [confisus, cogitavit quod eo transmisso] *e* piscium inveniret solatium. Contigit piscatores capere cetum *f* (et quomodo ibi repertus nemo fuit qui fateretur nec audisse in ipso rivolo prius cetum captum vel visum) tantaque etiam eadem die ibi multitudo piscium reperta est, ut non solum Conventus et Clerus, sed etiam universus populus, qui ad ejus convenerant Anniversarium, omnes abundanter sufficienterque satiati, gratias pro eis Menrico sancto sanctæque referunt Trinitati.

D

EX MSS.

Ad ejus anniversarium collecti,

d

e

f

piscibus copiose captis aluntur :

24 De hinc prolixum est tenere historiam, quales quantasque virtutes per ejus interventum ibidem Dominus operari dignatus est : nam cæci receperunt visum, dæmones quoque sine numero expulsi sunt; paralytici quamplurimi curati, mortui suscitati, et quamplurimi diversis infirmitatibus detenti, meritis *g* B. Virginis Mariæ pristinæ sunt restituti sanitati.

cetera tacentur.

E

g

ANNOTATA D. P.

a *Colitur* S. Patroclus, *Martyr Trecis in Gallia passus,* 21 *Januarii, ubi actum de ejus translatione Suzatum an.* 962.

b Vrund, Vrind, *vel* Frund *Teutonice; Latine* Amicus *redditur.*

c Meschede *ad Ruram,* 12 *circiter leucis supra Vrundenberg : medio autem fere utrimque cursu situm est* Arensberg, *cujus Comes Otto hic laudatur.*

d *Respectu scilicet alterius* Ruræ, *in Mosam influentis. Theodorus Rhay* Occidentalem Ruram *appellat, nescio quo respectu.*

e *Locum hunc nec integre potuit legere scriptor ecgraphi, nec videtur recte transcripsisse id quod putabat se legere posse,* id quod transmisit : *itaque per conjecturam supplevi hiatum.*

f *Non maritimum [hic enim esui aptus non est, totumque Ruræ alveum implesset] sed grandiorem aliquem piscem, ex iis qui ab ora maritima potuerint eo usque ascendere, et si raro vel numquam; puta Acipenserem seu Sturionem, Asellum, vel Salmonem.* F

g *Forte legendum erat* S. Menrici et B. Virginis.

DIE VIGESIMA PRIMA JUNII

SANCTI QUI XI KALENDAS JULII COLUNTUR

Sanctus Tertius,
S. Jesus Justus,
S. Artemas,
Discipuli Pauli, forte et Episcopi.

S. Terentius Episc. et Martyr, Iconii in Lycaonia.
S. Ursicinus Episcopus Ticinensis, in Italia.
S. Martinus, Episcopus Tungrensis, in Belgio.

S. Cyriacus,
S. Saturninus,
S. Bellicus,
S. Perseus,
S. Apollinaris,
S. Crisinus,
S. Primus,
S. Januarius,
Martyres, in Africa.

S. Rufinus,
S. Marcia,
Martyres, Syracusis in Sicilia.

S. Hiperelus, sive Hierperidus,
S. Saturnina.
S. Stertia, seu Storgia,
S. Hieremia, sive Hieria,
Martyres.

S. Thomas Martyr,
SS. ter mille Viri,
SS. Feminæ novem.
in Ægypto.

S. Aphrodisius,
et Socii,
Martyres in Cilicia.

S. Demetria, Virgo Martyr Romæ.
V. Eusebius, Episcopus Cesareæ in Cappadocia.

S. Nicolaus,
S. Tranus,
Eremitæ, in Sardinia.

S. Albanus, Martyr Moguntiæ in Germania.

S. Albanus Episcopus,
S. Dominicus Eremita,
Martyres, Burani prope Venetias honorati.

S. Peladius seu Palladius, Episcopus Ebredunensis, in Gallia.
S. Innocentius, Ep. Emeritensis, in Hispania.
S. Mavennus Abbas, in Britannia Armorica.
S. Leutfredus Abbas, in Ebroicensi Galliæ diœcesi.
S. Engelmundus Presbyter, Velsenæ in Hollandia.
S. Radulphus, Archiepiscopus Bituricensis, in Gallia.
B. Raymundus, Rothensis et Barbastrensis Episcopus, in Arragonia.
B. Aloysius Gonzaga, e Societate Jesu, Romæ.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

Opera R. P. Godefridi Henschenii piæ memoriæ nisi aliud indicent litteræ, margini appositæ.

Sancti Odilonis, Abbatis Cluniacensis Elevatio sive Translatio *refertur hoc die ab Hugone Menardo. De ea egimus,* post ejusdem Sancti vitam I Januar.

D. P. S. Valentini II, Episcopi Interamnensis, *Memoria aliqua habetur. Nos de eo egimus* VII Januarii.

SS. Julianus, Basilissa, Celsius Antonius, et alii Martyres Antinoi in Ægypto *cum longissimo encomio referuntur in MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, unde pauca excerpta habentur in Menologio Sirleti. De iis plurima dedit P. Bollandus adhuc solus in opere vix leviter inchoato necdum ita ut postea ad veri falsique discrimen exercitatus fuit. Ego necesse habui in Responsis ad Exhibitionem Errorum Art.* XV § XXVIII *illorum Acta rigidiori examini subjicere et evidentes ubique inveniens fictionis notas, eadem ut prorsus fabulosa reprobare: quod denuo faciendum in Supplemento ad diem* IX Januarii.

D. P. Ananias Pauli baptizator *invocatur in Hagiologio metrico Æthiopium. Egimus de eo cum Latinis* XXV Januarii.

S. Licinii, Episcopi Andegavensis Reliquiæ, anno 1165 solenni pompa translatæ sunt: *ejusque rei meminerunt Menardus et Dorganius De ea ante Vitam ejus egimus.* XIII Febr.

S. Ursus, S. Albani Martyris socius, *a Ferrario in Catalogo generali memoratur hoc die, velut Torcelli apud Venetias quiescens, cum* S. Dominico Eremita. *Sed hic, cum* S. Albano Episcopo, *quiescit Burani, uno inde milliari;* Ursus *autem, neutrius socius, sed* S. Albani *alterius Moguntiæ passi, in itinere præmortuus, quiescit Augustæ in Sabaudia, coliturque* I Febr. D. P.

S. Walburga Virgo, in civitate Cestrensi *memoratur in MS. Romano Ducis Altempsii, quod in Anglia auctum. Potuit* S. Walburgis *Cestriæ cultum habuisse cujus acta varia dedimus* XXV Februarii.

S. Romani, Abbatis et fundatoris Jurensis cœnobii, nunc S. Claudii, translatio *celebratur ibidem sub ritu duplici primæ classis cum Octava. Acta illius illustravimus* XXVIII Febr.

S. Julianus Anazarbeus, in Cilicia Martyr, cum serpentibus sacco inclusus et in mare mersus, atque a S. Chrysostomo laudatus, *recolitur cum Officio Ecclesiastico a Græcis in Meneis excusis et variis manuscriptis, eorumque exemplo a Molano, Galesinio, Canisio, Ferrario. Verum de eo et Græci et Latini cum Martyrologio Romano agunt, die, quando excerpta ex Oratione S. Chrysostomi dedimus,* XVI Martii.

S. Marcus, consobrinus Barnabæ, *cum aliis tribus S. Pauli discipulis, hoc die commemoratur a Græcis, et* D. P.

et quidem ut Episcopus Apolloniadis. *Omisi eum notare in titulo : quia Episcopatum istum gratis ei affictum credo ; et in Commentario de S. Barnaba doceo, nullam esse causam, ipsum distinguendi ab* Evangelista Marco, *de quo egimus* XXV Aprilis.

S. Walbodonis, Episcopi Leodiensis, translatio *inscripta est MS. Florario. De ipsa actum ad Vitam.* XXI Aprilis.

D. P. Andreas Joannis, et Blasius Antonii, *a S. Angelo Carmelita dicuntur resuscitati, ipsiusque institutum deinde amplexi, qui proinde ut* Beati *inseruntur Aciei bene ordinatæ Sanctorum ac Beatorum Ordinis : de quibus vide illius Sancti Vitam* V Maji.

Inventio S. Luciferi Calari in Sardinia *an.* 1613 *hoc die contigit : de qua vide Actorum ejus caput* 8. XX Maji.

S. Cassius Martyr *proponitur in MS. Casinensi. Videtur is esse qui in Campania colitur* XXII Maji.

S. Attonis, Episcopi Pistoriensis, memoriam apud Monachos Vallis umbrosæ celebrari *indicat Ferrarius. Nos Acta ejus illustravimus* XXII Maji.

S. Desiderius, Episcopus Viennensis ut Martyr *inscriptus est Catalogo Ferrarii et Supplemento Saussayi. Acta ejus illustravimus ad diem* XXIII Maji.

SS. Primus et Januaria in Oriente *referuntur in MSS. Florentinis. Sunt iidem ad Martyres Afros prætitulatos apponendi.*

S. Genesius Martyr *memoratur in MS. Trevirensi S. Martini, sed ex indicio nominis solius, quod quia pluribus et variis Martyribus commune est, non facile dici potest quis hic intelligatur.*

S. Agofredus Confessor, Frater S. Leufredi, *una cum hoc refertur a Menardo et Bucelino. Omnia quæ de illo habentur leguntur in Appendice ad Vitam* S. Leutfredi.

S. Theofredes Virgo, *inserta est Kalendario MS. Ordinis Benedictini non antiquo : cujus alibi non reperimus memoriam.*

Monacha Virgo *indicatur in Auctario Greveni ad Usuardum ; nobis ignota : si adderetur* Martyr, *videri posset ex numero Ursulanarum.*

Gervadius Episcopus, insignis Christi dogmatis in Moravia concionator, *his verbis laudatur ab Hectore Boethio, lib.* 10 *Schotorum historiæ pag.* 191; *et a Leslæo, lib.* 5. *pag.* 277 : *inscriptusque est Menologio Schotico Camerarii. At plura addit Dempsterus ad* VIII *Novembris. Verum Wion. et Menardus agunt de eo in appendice, quod dies natalis ignoretur. Nos cupimus de aliqua ejus veneratione Ecclesiastica certius edoceri.*

Lambertus, venerabilis Morinorum Episcopus, qui istam Ecclesiam pretiosissima tam librorum quam ornamentorum varietate multipliciter insignivit, hoc die obiit. *Ita MS. Martyrologium Adonis Ecclesiæ Morinorum, sub finem; quod sufficit indicasse.*

Cormanus, discipulus S. Columbæ et Abbas Dormagensis, *dicitur a Colgano ad istius Vitam pag.* 374 *nota* 45, *hoc die coli ; quo voluit Vitam ejus dare. Hæc ubi prodierit, poterit de eo certius judicari.*

S. Simplicius Subdiaconus, Bronii in Placentina diœcesi ad Padum fluvium, *ob quoddam repertum epithaphium indicatur a Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ. Verum postea illum omisit in Catalogo generali, forsan melius instructus de illius epitaphii insufficientia ad cultum probandum. Adde quod Historiæ Placentinæ diligentissimus Collector Petrus Maria Campi, nusquam ejus meminerit.*

Salmannus, Presbyter et Confessor, *quemdam cultum habet in pago Vilers-Perwin diœcesis Namurcensis, ob Os ejus istic servatum, et invocari dicitur contra tussim, cetera latent.*

Constantinus, latro conversus a S. Bernardo, in Clara-valle mortuus, *inscriptus est Kalendario Ordinis Cisterciensis Divione excuso, et cum titulo* Beati *relatus ab Henriquez et Chalemoto :* Piis *adscriptus a Saussayo.*

Beatæ memoriæ Hedwigis, filia Regis *Bohemiæ, sed cujus? ut hodie defuncta inscribitur Necrologio Doxanensi in Bohemia ante annos* 300, *ex eoque laudatur in Epitome rerum Bohemicarum Bohuslai Balbini pag.* 255 *ut quæ obierit seculo* 13. D. P.

Wenceslaus Pius, Rex Bohemiæ, *quamvis vivus virtutibus maximis claruerit, et mortuo non defuerint miracula, hactenus tamen Sanctis non adnumeratur neque cultum aliquem publicum habet Pragæ, ubi corpus et monumentum visitur ; in ecclesia Aulæ Regiæ, per ipsum in monasterium Cirsterciensis nobilissimum commutatæ : neque Crugerius vel Balbinus* Sanctum *appellant. Obiit hac die an* 1305 : *ejusque Acta fuse inveniuntur explicata in Chronico MS. Francisci Canonici Pragensis cxvi; unde si ea nobis integre transcribat aliquis, deliberari poterit, an sint supplemento hujus mensis, saltem per modum Corollarii inserenda, in spem vindicandæ aliquando ab ecclesia Romana sanctitatis, si non desit qui causam promoveat.*

Eustachius monachus in Flandria, qui in eremo de Baudeloo e vita discessit, *ut* Beatus *insertus est Menologio Cisterciensi Henriquez et Chalemoti, ut* Pius *a Saussayo habitus. De Baudeloo agit Jongelinus in Abbatiis Ordinis Cisterciensis in Belgio pag.* 58, *absque illius mentione : tacet etiam Sanderus in Hagiologio Flandriæ.*

Alexia, socia S. Catharinæ Senensis, ab hac moriente in suo loco præfecta Sororibus de Pœnitentia, *uti in hujus Vita* 30 *Aprilis dicitur cap.* 1 *et in Annotatis, et aliis locis; hoc die memoratur in Anno Sancto Ordinis Prædicatorum.*

Raymundus, post carceres in Ordine Seraphico toleratos, cognita innocentia liberatur, dein cum aliis missus ad Regem Armeniæ et magna operatus, in pace mortuus, *et ut* Beatus *relatus est ab Arturo, a quo titulo Waddingus et alii abstinent.*

Matthæus a Leonissæ Aquilæ an. 1553,
Leonora Gusmania Hispali an. 1589,
Ordinis S. Francisci *ut* Beati *ob sanctitatem vitæ habentur ab Arturo.*

S. Eusebius, Episcopus Samosatenus, *in hodierno Martyrologio Romano, Baronii potissimum auctoritate, hunc diem obtinuit; eo quod in antiquissimis quibusque Latinis, referatur hoc die* Eusebius Episcopus in Cæsarea *addentibus plerisque* Palæstinæ, *quibusdam etiam* Historiographi : *quæ omnia notant* Eusebium, *Arianæ factioni saltem haud parum implicitum, licet forte ab ea abstractum ante mortem, certe post Nicenam Synodum minime palam Arianum. Dubiam ejus fidem minus videntur Latini attendisse, quam commodum ecclesiasticæ historiæ, eo auctore acceptæ. Interim notat Baronius de* Samosatensi *Græcos agere die sequenti; neque difficulter crediderim, ut alios plures, sic etiam hunc a proprio apud Græcos die ad proximam apud Latinos migrasse; deinde ex ignorantia* Samosateni, *irrepsisse apud eosdem* Cæsareensem. *Dum tamen fieri potuerit ut* Eusebium, Cæsareæ in Cappadocia Episcopum, *ante S. Basilium, intellexerit vetustissimus Martyrologii Hieronymiani collector ; malui* Samosateno *relinquere certum sui cultus diem.* D. P.

S. Blasius, Episcopus Veronensis, *inscriptus est Martyrologio Galesinii. Verum colitur is* XXII Junii.

S. Albanus, Martyr in Britannia, *inscriptus est Violæ Sanctorum Hagenoæ excusæ. Celebratur ejus memoria in Officiis propriis Ecclesiæ Trevirensis. Et in variis Ecclesiis Coloniæ necnon Breviario Sleswicensi anni* 1512 *sub* IX *Lectionibus Acta damus.* XXII Junii.

S. Paulinus, Episcopus Nolanus, *inscriptus est MS.*

MS. Coloniensi, apud Carmelitas servato. Colitur sequenti die XXII Junii.

S. Pelagius, Martyr Cordubæ, *adfertur in Catalogo generali Ferrarii : in Martyrol. Rom. cum aliis* XXVI Junii.

S. Embrosius ex lini textore Episcopus *nobis ignotus refertur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum, qui ferme eisdem verbis indicatur in MS. Florario* XXVIII Junii.

D. P. S. Petrus, XII Episcopus Spoletanus, *memoratur a Jacobillo de Sanctis Umbriæ; forsan quod alius Sanctus hoc die non esset. Ab Ughello dicitur mortuus quod et Jacobillus fatetur* XXIX Junii.

Dedicatio sedis S. Timothei, *ut mihi videtur Patriarchæ Alexandrini qui post fratrem suum Petrum successit S. Athanasio in Hagiologio Habessinorum refertur hoc die. Obiit ipse* XX Julii.

Hemmingus, Episcopus Aboensis in Suecia, *cui revelatus fuit ortus S. Brigittæ, defunctus an.* 1307, *cum titulo* Sancti *refertur in Vite Aquilonia Joannis Vastovii, eique in Chronologico indice hic dies adscribitur. Nihil nos aliunde comperimus de ejus cultu, quare de ipso agere differimus usque in ipsius S. Brigittæ diem* VIII Octobris.

B. Joannes Prutenus sive Lobedanus, Ord. Minorum in Prussia, *hodie refertur ab Arturo in Martyrologio Franciscano : obiit, quando dabimus Vitam a nostro P. Frederico Schembeck compositam, et a Prænobili D. Andrea Vincentio Ustrzycki e Polonico Latine redditam,* IX Octobris.

S. Geraldi Abbatis translatio, Vasati in Aquitania, *indicatur in Martyrologio Gallicano Saussayi. Dies natalis est* XIII Octobris.

B. Eliphii Martyris commemoratio Coloniæ, in monasterio S. Martini, *inscripta est Martyrologio Coloniensis et Lubecensis editionis anno* 1490; *item apud Grevenum, Canisium et Gelenium; qui ait hanc corporis in argenteo loculo esse depositionem. De eo iidem et alii antiquiores agunt, die ejus natali* XVI Octobr.

S. Constantiæ Reginæ, Virginis et Martyris, ex Societate Ursulanarum, inventio corporis anno 1327 facta, *indicatur in MS. Florario, et Martyrologio præfato, anno* 1490, *item apud Grevenum et Canisium. Reliqua poterunt proponi ubi de omnibus Sanctis Ursulanis* XXI Octobris.

Senilis, præceptor S. Columbani in Scotia, *indicatur a Dempstero, sed in hujus Vita* Silenis *appellatur.* XXI Novemb.

S. Victoriæ, Virg. et Mart. Romanæ, *Translatio celebratur quotannis in monasterio et terra, ab ipsa denominatis* S. Victoriæ. *in Sicilia; uti testantur ejusdem Monasterii Prior et Monachi in Epistola sua anno* 1580 *die* 26 *Junii Romam missa ad Illust. D. Mutium Frangipanium pro obtinendis Indulgentiis : adduntque corpus Sanctæ Martyris tempore Gothorum ad se perlatum in Ecclesia ; et pugionem quo pectus ei transfixum fuit, in sacrario monasterii sui servari. De his nobis licebit accuratius agere die, quo Martyr obiit et ut ipsi etiam aiunt solennius colitur* XXIII Decemb. C. J.

Jacobus ad Portam, Ordinis Minorum, *Basileæ mortuus anno* 1526, *incertum quo die, ad hunc refertur ab Arturo, cum titulo* Beati. *Extat apud nos in MSS. illius* Vita et conversatio, *cum solo titulo* devoti viri. *Nihil ibi de ejus morte : plurima tamen colliguntur miracula, eo deprecante facta, in confirmationem Indulgentiæ, quam vocant Portiunculæ. Huc igitur referri res tota poterit, et dari ad* II Augusti; *vel etiam ad vitam S. Francisci, qui ipsam indulgentiam impetravit,* IV Octobris.

DE SANCTIS DISCIPULIS PAULI APOST.

TERTIO, JESU JUSTO, ET ARTEMA

ITEM TERENTIO EPISC. MART.

SYLLOGE HISTORICA.

F

C

Eorum cultus; Episcopatus incertus, Terentiu alius a Tertio.

SEC. I

S. Terentius Martyr,

In *Martyrologio Romano celebratur memoria* S. Terentii Episcopi et Martyris Iconii in Lycaonia : *et addit in Notis Baronius,* agi de eo etiam a Græcis hoc die in Menologio, *scilicet Cardinalis Sirleti : cujus ista verba sunt.* Eodem die, XXI *Junii,* Sanctorum Martyrum Terentii Episcopi Iconii, Marci Episcopi Apolloniadis, fratris consobrini Barnabæ Apostoli, cognomento Justi. *Extracta sunt dicta verba ex Menæis excusis, ubi eadem sunt exceptis verbis, quibus* sanctus Martyr *in singulari,* Terentius *solus appellatur. Interim Galesinius ista scribit* : Iconii S. Terentii Episcopi et Martyris. Apolloniæ S. Marci Episcopi et Martyris, *et allegat* Tabulas Græcas : *sed vereor ut accuratas legerit. Istis tamen cum Galesinio citatis, Ferrarius in Catalogo Sanctorum qui in Martyrologio Romano non habentur omisso* S. Terentio, *illic relato, ista addit* : Apolloniæ in Phrygia S. Marci, Episcopi et Martyris. *Verum unde scivit Ferrarius hic agi de* Apollonia *urbe Phrygiæ, cum Stephanus de Urbibus numeret istius nominis quinque et viginti ; et ipsemet Ferrarius in suo Lexico geographico recenseat octo? A Græcis autem nusquam* Apolloniæ *adscribitur* Terentius, *sed semper* Apolloniadi, *ut mox apparebit. Est autem duplex* Apollonias, *urbs Episcopalis, altera* Cariæ, *altera* Bithyniæ *in confinio Mysiæ, cui etiam videtur tribui.*

non Apolloniæ

sed Apolloniadi adscribendus.

2 *De his Sanctis aliisque* XXII *Junii in Menæis MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, Parisiensibus Cardinalis Mazarini, et in MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ his verbis agitur.* Ἄθλησις τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Τερεντίου, Ἐπισκόπου Ικονίου. Certamen sancti Hieromartyris Terentii Epicopi Iconii, *qui solus refertur in MSS. Menæis Divionensibus : in aliis additur.* Καὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἀνεψιοῦ Βαρνάβα τοῦ Ἀποστόλου λεγομένου, Ἐπισκόπου Ἀπολλωνιάδος· καὶ Ἰησοῦ λεγομένου Ἰουστου, Ἐπισκόπου Ἐλευθεροπόλεως· καὶ Ἀρτεμᾶ, Ἐπισκόπου Λύστρας, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Et Marci dicti consobrini Barnabæ Apostoli, Episcopi Apolloniadis, et Jesu appellati Justi, Episcopi Eleutheropolis; et Artemæ, Episcopi Lystræ et Sociorum. *Hinc primo corriguntur verba Sirleti, et Menæorum ad* XX *Junii, in quibus videbatur* Marcus *appellari* cognomento Justus *cum* Jesus *tali cognomento afficiatur. Duorum autem horum meminit S. Paulu in episola ad Colossenses cap.* 4, Salutat vos Aristarchus concaptivus

Illi junguntur Marcus, Jesus, et Artemas 22 Junii

A captivus meus *(referendus ad diem* IV *Augusti)* et Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum: et Jesus qui dicitur Justus, qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

et rursus ad 20

3 *Iterum in MS. Synaxario Constantinopolitano de his quatuor ad diem* XX *Octobris ista habentur :* Memoria Sanctorum Apostolorum Terentii Episcopi Iconii, Marci Episcopi Apolloniadis consobrini Barnabæ, et Jesu dicti Justi Episcopi Eleutheropolis, et Artemii in Lystra episcopantis. *Iterum* XXX *Octobris in Mææis excusis hæc leguntur :*

et 30 Octobris.

Οὗτοι οἱ ἅγιοι Ἀποστολοί εἰσιν ἐν τῶν Ἑβδομήκονια, ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν πίστει πεφωτισμένοι. Καὶ ὁ μὲν Τερέντιος Ἐπίσκοπος γέγονε Ἰκονίου μετὰ Σωσίπατρον, καὶ τούτου τὸ ὑστέρημα ἀνεπληρώθη, καὶ τούς παραλειφθέντας πάντας τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ἀνεκαίνεσε, θαυματουργὸς ἐξαίσιος γεγονώς· ὅς ἔγραψε δὲ καὶ τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν. Μάρκος δὲ ὁ τοῦ Βαρνάβα πρὸς ἀδελφοῦ ἀνεψιὸς οὗ ὁ Ἀπόστολος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς μέμνηται, καὶ αὐτὸς Ἀπολλωνιάδος Ἐπίσκοπος προυκεχείριστο, ἐξολεθεύσας ἐν τῷ τῆς ἀληθείας κηρύγματι τὰ
B τῶν εἰδώλων σεβάσματα. Ἰοῦστος δὲ ὁ Ἰησοῦς, Ἐλευθεροπόλεως Ἐπισκόπος γέγονε, πάντας ἑλκύσας εἰσέπιγνωσιν τῆς ἀληθείας τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἀρτεμᾶς δὲ Λυστροῖς ἐπισκοπεῖ, πᾶσαν δαιμονικὴν λύσας στραγγαλίαν, ὡς τοῦ Χριστοῦ δάκιμος ὑπερήτης. Οὗτοι ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισάμενοι, καὶ πειρασμοῖς οὐ τοῖς τυχοῦσι περιπεσόντες, ἐν εἰρήνῃ τὰ πνεύματα αὐτῶν τῷ Κυρίῳ παρέθεντο *Quæ sic Latine reddo :*

4 Sanctorum Apostolorum ex Septuaginta, Terentii, Marci, Justi et Artemæ. Sancti isti Apostoli fuerunt ex Septuaginta, in fide erga Deum illuminati: ac Terentius quidem Episcopus Iconii factus est, secundus post Sosipatrum: et quod hic reliquerat, ille implevit, relictosque omnes sancto Baptismate mitiavit, ingentiaque miracula patravit et scripsit ad Romanos Epistolam. Marcus vero, Barnabæ ex fratre nepos fuit, cujus Apostolus in Epistolis meminit, qui et ipse Apolloniadis Episcopus ordinatus, idolorum cultum per veritatis prædicationem penitus abolevit. Justus vero, qui et Jesus appellatus, Eleutheropoli Episcopus creatus, omnes ad Dei cognitionem per doctrinam veritatis pertraxit. Artemas demum Lystris Episcopus, omnes dæmonis artes et laqueos, ut legitimus et germanus Christi minister, dissolvit. Hi igitur pro vera religione decertantes, et periculis minime vul-
C garibus perfuncti, in pace animas suas Deo tradiderunt.

ubi dicuntur in pace quievisse.

5 *Hæc ibi, quæ cum ex Synopsi Dorothei fere sint accepta; operæ pretium videtur ipsa verba Synopseos addere. Est illi inter Septuaginta Christi discipulos* Sosipater XXXIX *ejusque* Meminit Apostolus Paulus et Iconii factus est Episcopus: Tertius XLI. Hic qui et Epistolam Pauli ad Romanos scripsit, alter factus est Episcopus Iconii, Marcus LII. Hic consobrinus Barnabæ fuit, cujus etiam Paulus mentionem facit Episcopus Apolloniadis *æstimatus.* Joseph LIII: qui et Justus dicitur, et Barsabas, cujus Lucas in Actis Apostolorum meminit, quod in sorte cum Mathia conjunctus fuerit, Eleutheropolis Episcopus factus est. Artemas LIV (recordatur hujus quoque Paulus) Lystris Episcopus fuit. *Verba Pauli ad Titum cap.* 3. *vers.* 12 *sunt ista.* Cum misero ad te Artemam et Tychicum, festina ad me venire Nicopolim, ibi enim statui hiemare. *Sunt autem Lystræ urbs Episcopalis Isauriæ in Lycaoniæ confinio.* At Tychicus LVII, primus Episcopus Calchedone in Bithynia fuit. *Hujus memoriam celebravimus* XXIX *Aprilis, et de variis illi adscriptis Episcopatibus egimus. Denique alter* Marcus LXV, qui et Joannes vocatus est, cujus Lucas in Actis Apostolorum recordatur, Bybli D fuit Episcopus. *Apud Hippolytum de hic nominatis discipulis ista referuntur,* Sosipater Episcopus Iconii, Terentius Episcopus Iconii, Marcus consobrinus Barnabæ Episcopus Apolloniæ, Justus Episcopus Eleutheropolis, Artemas Episcopus Lystrarum, Tychicus Episcopus Calchedonis, Marcus et Joannes Episcopi Bibliopolis. *Et hi quasi duo forent, cum sit unicus, scilicet* Marcus qui et Joannes a Luca vocatur, *Bybli Episcopus.*

Horum elogia ex Dorotheo

AUCTORE G. H. *et Hippolyto supposititiis.*

6 *Hactenus Henschenius qui collatis inter se Dorothei supposititii et Synaxariorum verbis, merito dubius hæsit, quid de singulis statueret: nam in Synaxariis æqualiter omnes dicuntur* in pace animas suas Deo tradidisse, *et omnibus aliquis Episcopatus adscribitur, et omnes dicuntur fuisse* ex Septuaginta *Christi discipulis, quorum nihil probatur ex sacris litteris; nec inter se satis cohærent omnia; sed nec nomina uniformiter suggeruntur. Episcopales tituli, perquam incerti sunt; utpote ex auctore suspecto, ne vel eos gratis confinxerit, vel ætatis incognitæ Episcopalia nomina sumpserit ab Ecclesiis, initia sua ad talis nomenclaturæ magistros referentibus; nec aliud ex traditione scientibus, adeoque pronis ad amplectendos nomine tenus repertos in Scripturis Discipulos eosque ad collegium* LXXII *evehendos. In MS. Divionensi ad eumdem* XXII *Junii, videtur is, qui Epistolam Pauli ad Romanos scripsit, ad ejus calcem non* Terentius, *sed* Tertius *vocatus satis clare distingui ab* Iconii Episcopo Terentio, *ita absque aliorum societate relato.* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος Τερέντιος Ἐπίσκοπος Ἐικονίου, ἀκάνθαις κατακενθεὶς τελειοῦται, qui spinis conpunctus vitam finivit; *et additur distichon:*

In multa istic confusione

E

videtur distinguendus Tertius, scriptor Epistolæ ad Romanos,

Τῆς Τερέντιος τὴν ἀρὰν γενναιόφρων
Τέλος ἀφορμὴν εὗρεν εὐλογομένην.
Maledicta tellus quod tulit, benedicta
Terentio causa necis invicto fuit.

Quare non dubitaverim Pauli discipulum Tertium *a Terentio, multo forsan juniori, diversum statuere; et, utrum vel ubi* Episcopus *aut* Martyr *factus sit* Tertius *in medio relinquere: licet in MS. Collegii nostri Parisiis, ubi ad* XXX *Junii referuntur omnium Apostolorum sive Apostolicorum virorum nomina, et quo quisque loco prædicaverit, post Sosipatrum nominetur,* Τὲρτιος καὶ ἀυτὸς δεύτερος Ἐπίσκοπος Εἰκονίου, Tertius, qui et ipse fuit secundus Episcopus Iconii.

a Terentio Iconii Episcopo Martyre

7 *Similiter* Apolloniadis Episcopum Marcum, *si quis unquam fuit, diversum dixerim a* Marco, qui et Joannes, Barnabæ consobrino; *et ab utrisque diversum* Episcopum Bibli, *si hæc quoque civitas* Marcum *aliquem habuit;* Barnabæ *autem* consobrinum, *non distinxerim a* Marco Evangelista, *primo Aquilejæ ac deinde Alexandriæ Ægyptiacæ Episcopo, prout eum non distinguendum verosimile feci ad Acta S. Barnabæ* XI *hujus, ac porro faciam in supplemento Aprilis die* XXV. *De veritate porro alterius* Marci *sive* Apolloniadis *sive* Bibliopolis Episcopi *nihil aliunde sciens, nolui tam incerto nomine multiplicare Sanctos hujus diei. Similiter suspicari quis posset* Eleutheropoli *fuisse aliquem Episcopum, nomine* Justum, *qui occasionem dederit eodem trahendi* Jesum *cognomento* Justum, *quem ex* circumcisione *fidelem sibi socium laudat Paulus, Roma Colossensibus scribens ex vinculis. Quid ni tamen libere quo vellet abire permissus Paulus* Jesum *istum a se dimiserit in Syriam, Episcopum ordinatum: et ille* Eleutheropoli *sibi sedem statuerit? Quod autem hic* Jesus *in Catalogo discipulorum relatus sit a collectore Synaxarii nostri Parisiensis ad* XXX *Junii, non potest aliter factum fuisse, quam ex vicinia nominum,* Ἰησοῦς *et* Ἰωσῆς: *unde nata confusio occasionem dederit, istum Pauli discipulum faciendi quoque unum ex* LXX, *qualis omnino fuit cujus inter primos idem Catalogus ita meminit,* Ἰωσὴφ, ὁ καὶ Ἰοῦστος καὶ Βαρσαβὰς, ὁ καὶ σύμψηφος

et Marcus Apolloniadis

F

a Consobrino Barnabæ

ac multo magis Jesus Justus

a Josepho qui et Barsabas,

A φος γενόμενος Ματθίου, καὶ αὐτὸς τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν ὑπάρχον εἷς, ἐν' εἰρήνῃ τελειοῦται Joseph, qui et Justus et Barsabas, sortitioni cum Matthia subjectus, LXX Discipulorum unus etiam fuit, et in pace quievit: *de hoc autem agemus* XX *Julii, cum Usuardo, Adone, Notkero et Romano Martyrologio.*

8 *Interim in Titulo retinuimus tres certos Pauli discipulos,* Tertium Jesum *et* Artemam *verosimiliter* D *etiam alicubi Episcopos: omisso* Marco, *quia ubique vocatur,* Barnabæ consobrinus, *nec alia de causa eum* cum Jesu Justo *nominavit collector Synaxarii quam quod cum eo invenerit; et quidem ut solum cum illo ex Judæis Paulo adhærentem, quod in alios plures in eadem Epistola nominatos non quadrat.*

DE S. URSICINO

EPISCOPO TICINENSI IN ITALIA.

G. H.

Elogia ejus recentiori stylo Papia accepta.

CIRCA CCXVI

Cultus sacer.

T*abulæ Martyrologii Romani ad hunc* XXI *Junii celebrant memoriam* S. Urcisini, Episcopi et Confessoris Papiæ. *Addit Galesinius* : Qui pietate, clementia et misericordia in Episcopali munere prælucens, vita sancte acta, et Episcopatu ad Dei voluntatem pie administrato, quievit B in Domino : *de quo Ferdinandus Ughellus tomo primo Italiæ sacræ in Episcopis Papiensibus ista scribit* : Septimus S. Ursicinus, floruit sanctitate anno CLXXXIII, decessitque anno CCXVI die XXI mensis Junii ; cujus sacræ Reliquiæ requiescunt in ecclesia S. Joannis de Palude, sive in cœmeterio de Burgo. *Fuimus nos Papiæ anno* MDCLXII, *et quærentes de Sanctis Papiensibus, accepimus, dono venerabilis Presbyteri Joannis Baptistæ de Gasparis Breviarium Vitæ Sanctorum Ticinensis Ecclesiæ Episcoporum, ab eo in lucem editum, et ab aliis laudatum* : *in quo de* S. Ursicino *ista habet.* Ursicinus, illustris Ticinensis, a prima ætate illustriora miræ probitatis signa dedit. Adolescens Ecclesiasticæ militiæ adscriptus, insigni morum præstantia et summa eruditione ceteros antecelluit : suum corpus asperrime domans, idem in servitutem redigebat. Episcopale solium adeptus, Pater beneficus fuit. Pro suorum salute civium sedulo Pastorali studio strenuo laborans, Ecclesiam suam mirifice illustravit. Civitatem tantis virtutibus excoluit, ut infideles ob populi mirandam religionem eo confluentes, et pulchritudine virtutum excitati, relicta impura idolorum superstitione, et corpore et animo in societatem fidelium se conferrent. Paupertatis studiosissimus, patrimonium in pauperes erogavit. Hæc erat illi familiaris sententia : Qui plures appetit seu complectitur divitias, pluribus subjicitur hostibus. Cum ipse Præsul præ- E clari ingenii, admirandæ sanctitatis, virtutis et gratiæ ad misericordiam, pietatem, clementiam promptissimus, sancte et religiose populum Ecclesiamque cum maxima omnium benevolentia annos triginta tres integerrime administrasset, relicto corporis ergastulo ad cœlorum regna feliciter advolavit, undecimo Kalendas Julii, anno ducentesimo decimo sexto, et eximio funeris honore sepultus est. Ejus autem corpus in S. Joannis de Palude aut de cœmeterio, sive, ut modo dicitur, in Burgo religiose custoditur. *Hæc ibi. Citantur Gualla, Breventanus, Spelta, scriptores Papienses; Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, aliique pauci : qui omnes historiæ suæ melius consuluissent, si vetustiora ex quibus talia sumpsere monumenta indicassent : nunc dubitamus, an plus quam nomen antiqui tradiderint : cui pia superioris ævi simplicitas elogia addiderit, qualia convenire possent cuivis sancto Episcopo, qui sub Gentilismo vixerit, atque ita Rhetores potius quam Historici ista nobis scripserint.*

Vitæ compendium.

DE S. MARTINO

F

C

EPISCOPO TUNGRENSI IN BELGIO

G. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De cultu, ætate, actis, an fuerit etiam Trevirensis Episcopus ?

CIRCA CCLXXVI

Natalis 21 *Junii apud Molanum*

D*ie tertia decima Maji illustravimus Vitam S. Servatii, qui Cathedram Tungris Trajectum creditur transtulisse, ac tum ante Tomum secundum Maji dedimus Exegesim præliminarem de Episcopatu Tungrensi et Trajectensi, ubi capite primo egimus de antiquitate urbis Tungrensis et decem illius primis Episcopis, quorum septimus fuit* S. Martinus. *Huic Joannes Molanus elogium tale in Natalibus Sanctorum Belgii concinnavit, ad hunc diem* XXI *Junii.* Trungris depositio S. Martini, ejusdem Ecclesiæ Episcopi et Confessoris, qui convertit Hasbanos. Hic scribitur Tungris obiisse anno salutis CCLXXVI, administrationis undecimo. Sanctissimus vero Servatius, qui Cathedram Trajectensem transposuit, eumdem multis miraculis coruscum in argentea theca ibidem conclusisse asseritur. Merito autem nominatur Hasbanorum Apostolus, quia, ut festi ejus lectiones habent, Christum in plerisque Hasbaniæ villulis prædicando, populum ab alta cæcitate liberavit. *Longo encomio celebratur in MS. Florario Sanctorum, ex quo ista damus :* Natale S. Martini Tungrensis Episcopi et Confessoris, ac Brabantinorum versus Austrum Apostoli. Hic Hasbanos ad fidem convertit. Obiit anno salutis CCLXXVIII, XI Kalendas Julii. *Tabulæ Martyrologii Romani ita habent :* Apud Tungrenses S. Martini Episcopi. *Ubi in Notis addit Baronius* : In tabulis Episcoporum Tungrensium septimus hic ponitur ordine, Hasbanorumque Apostolus appellatur, eumque obiisse tradunt anno Domini CCLXXVI. *Adstipulatur Miræus in Fastis Belgicis hoc modo* : S. Martinus, Tungrensis Episcopus, Hasbano-Apostolus merito nuncupatur, eo quod Christi doctrinam in plerisque villis Hasbaniæ (quæ partim Leodicensis, partim Brabantini juris

in MS. Florario.

Martyrol. Romano,

Fastis Miræi,

A juris censetur) serio prædicarit. *In dicta Brabantia prima Hasbaniæ urbs æstimantur Thenæ, cum vicinis versus Leodium oppidis et agris : in quibus pagus* Hespen *prope Lundam vestigium nominis* Hasbaniæ *retinet, quæ etiam* Hespengau *Teutonice appellatur. Dictis Martyrologiis consentiunt Galesinius, et Saussajus atque cum longo encomio Bartholomæus Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis.*

et aliis.

2 *Acta S. Martini duplicia nacti sumus, priora ex MS. Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris, et alio Rubeæ-Vallis monasterii Canonicorum Regularium, ubi habentur in secunda parte Hagiologii Brabantinorum, cui Joannes Gillemannus, qui ante ducentos annos ibidem floruit, præfixit Prologum. Posteriora Acta ex MS. Passionali insignis Ecclesiæ Trajectensis curavit nobis describi Amplissimus Dominus Guilielmus Lyssen, ibidem Ecclesiæ S. Servatii Decanus, attestatus sua subscriptione apographum nobis missum cum suo originali convenire. Ex hisce posterioribus Actis desumptæ sunt novem lectiones, quæ in Breviario pervetusto Ecclesiæ Tungrensis ad Matutinum solitæ fuerunt recitari. Sola tamen priora damus, quia ab his posteriora non differunt nisi prolixitate phrasis ; nec placet*
B *gratis multiplicare Acta, præsertim pluribus seculis post rem gestam scripta ; ideoque (hæc sunt fidei non magnæ. Eadem Teutonice translata fuerunt, quæ ex illis eleganti stylo ab aliquo nostro Latine reddita habemus, sed malumus antiquum scriptum retinere.*

Vita duplex ex MSS.

3 *In præcitata Exegesi ostendimus* S. Martinum, *et alios septem Episcopos Tungrenses, intrusos esse catalogo Episcoporum Trevirensium, auctoritate cujusdam Chronici Trevirensis, circa initium fabulosi. Browerus in Annalibus Trevirensibus, ut hisce Episcopis locum reperiat, assignat* S. Martino *unum annum, eumque vulgaris æræ trecentesimum octavum, quo tempore præfuisse S. Agritium ibidem observavimus. Annum obitus, cum Molano, Baronio et aliis assignamus, ducentesimum septuagesimum sextum; tenemusque eum, et saltem præfuisse undecim annis, aut forsan multo pluribus* ; *cum priora Acta num.* 6. *habeant eum suum Episcopatum* ad metas longi ævi pertransivisse. *Interim Actis* S. Martini *etiam Episcopatum Trevirensem esse postea intrusum, hinc liquet, quod decessor* Florentius *dicatur* sextus Tungrensium et Trevirorum Episcopus, S. Martinus septimus, *et successores* Maximinus octavus et Valentinus nonus, *qui interim apud Browerum aliosque censentur* Episcopi Trevirenses supra vigesimum tertius, quartus, quintus et sextus, *quod necessario fuisset indicandum. Hinc*
C *nos intrusum Trevirorum nomen non delemus, sed minori charactere imprimi curamus.*

Episcopatus Trevirensis videtur ei affictus.

4 *Festum S. Martini in Ecclesia Tungrensi sub ritu triplici, ut vocabant, recitari solebat, addita hac oratione, quæ etiam in Breviario Trajectensi refertur :* Omnipotens sempiterne Deus, fidelium tuorum indeficiens conservator, qui hunc diem in gloriosi Confessoris tui atque Pontificis Martini glorificare dignatus es solennitate; exaudi preces supplicantis Ecclesiæ, et præsta, ut quod devote expetit eo suffragante consequi mereatur.

Oratio.

VITA

Ex antiquis MSS. codicibus.

PROLOGUS

Joannis Gillemanni.

Beati et gloriosi Confessoris Christi Martini, Tungrorum Præsulis vitam moresque pauca ex multis recolligens, sed in paucis multa comprehendens, hic nunc inserere dignum duxi : pro eo quod et ipse Brabantinos, adhuc tenebris ignorantiæ et infidelitatis obcæcatos, nuper spirituali bello aggressus, ipsos fidei Christianæ subdidit, terramque illorum caliginem rutilo suæ sanctæ prædicationis lumine illustravit. Qui licet certe cunctis virtutibus adornatus fuerit ; præcipue tamen admirabilem qua pollebat patientiam (prout diligens lector ex his quæ subjuncturus sum liquido agnoscere poterit) commendare convenit et expedit æmulari : quatenus ejus intuitu et impatientia nostra retundatur, et superbia confundatur. Denique beatus iste Pontifex, non modo amicos in Deo, sed etiam inimicos suos dilexit propter Deum ; eisque semper, non obstantibus injuriis ab illis sibi frequenter irrogatis, salutis et subsidii dona sine personarum acceptione caritative impertiri solicitus fuit. Unde factum est, ut a Domino, cujus dono hanc gratiam fuerat assecutus, sublimiter meruerit coronari. Quod utique non sine confusione nostra dici potest, quia cum manus Domini abbreviata non sit, ut similiter nos dotare possit ; si nos tales exhiberemus, vasa cordium nostrorum contra omnes adversos insultus inconcussa servando, etiam eamdem a Domino gratiam perci- E
peremus.

Laudandus ob Brabantos fide illustratos Martinus, D *AUCTORE D. P.* *et proponenda ejus patientia,* *et caritas etiam erga inimicos,* *a Deo coronata.*

VITÆ HISTORIA.

Post Beatum *a* Florentium qui sextus a S. Materno Tungrorum *ac Trevirorum b* rexit ecclesias, beatus Martinus, vir virtutibus adornatus, a Clero et populo utriusque sexus, licet multum renitens, est electus ; atque septimus *utrorumque* Pontifex consecratus. Hic ante Episcopatum soli Deo vacans, in abditis locis, postquam loca sancta sedule visitaverat, conversabatur : ac tanta vitæ sanctitate pollebat, ut miracula sæpius per eum coruscarent, et in actibus suis quasi angelicus appareret. Unde propter præcedentia merita atque miracula non tam assumptus, quam coactus ab universo populo ut dictum est ; Pontificalem subiit dignitatem.

a b Sanctitate et miraculis clarus creatur Episcopus,

3 Cum vero per cunctam suam diœcesim prædicationibus insisteret, et plurimos adhuc idololatriæ deditos, maxime in Hasbaniæ partibus, ad fidem Christi converteret ; contigit eum ad villam, quæ *c* Horion dicitur, divertere : cujus habitatores, utpote villani duræ cervicis, prædicationem ejus respuentes, ipsum contumeliis affectum a se expulerunt : et vix manus a verberibus cohibentes, interdixerunt, ne quis eum, sub corporis rerumque dispendiis, hospitio susciperet vel humanitatis ei solatium exhiberet. Declinante autem eo a villa, rustici persecuti sunt eum, subsannationum ac derisionum verba post ipsum jaculantes, usque dum instante nocte lassati ac tædio affecti, turmatim ad propria redierunt.

in Hasbania prædicans, *c* *contumeliis afficitur:*

4 At vir Dei cuncta patienter ferens, ac se Domino commendans, jam corpore debilis, in vasti nemoris solitudinem cum paucis discipulis se recepit, et membra fessa propter nocturnam requiem super rupem reclinans, accubuit. Et ecce rupes nutu Dei, vitalem in se motum ostentans, hac parte ubi caput vir sanctus reclinavit, pulvinaris instar intumuit ; illuc se deprimens, quietum requietionis locum exhibuit. Post dormitionem autem, cum capite levato in eadem rupe resedisset; idem se locus sedem idoneam exhibendo, virescentibus herbis in modum cathedræ *d* coaptavit eidem. Nec solum hæc ad laudem sui fidelis servi exhibuit Dominus, verum etiam ipse plurimis miraculis claruit. Nam quotquot ex beati viri licet primitus æmulis, aliisque debilibus et infirmis dictam rupem devote postmodum inviserunt, exinde plenariam sospitatem retulerunt : factaque sunt ibidem tanta prodigia, videlicet cæcorum

rupes præbet expulso dormiendi locum, *d* *et cathedram coaptat:*

A rum illuminatio, sensuumque quorumlibet perditorum restauratio, leprosorum et energumenorum emundatio, tantaque ceterorum cura morborum; quod per diversa terrarum spatia longe lateque ipsius nomen dispergeretur ac meritum: adeo quod vix ea sufficiat humana lingua enarrare, unde et locus ipse hodieque Passus sive Transitus S. Martini dicitur, a quo feliciter primitus nomen traxit.

ex MS. dein miraculis fulgens

5 Interea sanctus iste villam, quæ *e* Aquiria dicitur, adiit: ubi populus multo fuerat errore perplexus, quamobrem eos intuens theatrali vanitati ardenter insistere; et præcipue festivis diebus, quibus Domino vacandum erat, choreas circumducere, pomposisque spectaculis operam dare; ingemuit ac Fratribus suis secretius dixit: Ecce quomodo deperit Christiana religio. Numquid non pro istorum animabus coram districto Judice rationem reddituri sumus? Oportet certe, oportet et his per me demonstrari viam salutis æternæ, ne hæc vana non destruens omnia, cum ipsis fiam a Domino reprobatus. Nec mora, eodem in loco ecclesiam ædificari instituit, quem incolæ voluptuosis oblectationibus et illecebrosis frequentationibus dæmonum B servituti mancipaverant, atque in locum orationis subito permutavit. Populum quoque, ubi prius carmina theatralis mollitiei personuerant, pro reatu lacrymas cum gemitibus Domino offerre perdocuit. Aquirianis itaque sic correctis, eis sic secunda stabilita est ecclesia, nam antea dudum ipse beatus Martinus, ab altera parte ipsius villæ, Ecclesiam construxerat, et sic demum ipse Tungrim regressus est.

e Aquirienses ad fidem et modestiam deducit, eisque ecclesiam construit.

6 Sed quanta qualiaque in urbe illa Dominus per eum operatus sit si omnia prosequar, dies (ut opinor) ante quam sermo cessabit. Nam per eum Dominus quas virtutes non edidit? Cum cæcis visum, paralyticis gressum, surdis auditum, leprosis munditiam, et oppressis a dæmonibus restituerit sanitatem. Cum beatus Martinus, eo modo quo prædictum est, usque ad metas longi ævi pertransisset, benefaciendo et sanando omnes oppressos a diversis languoribus; tandem cursu vitæ suæ feliciter peracto, sciens sibi diem obitus imminere, ecclesiastica negotia mire disposuit. Denique discipulis convocatis, et diligenter de perfectione sequenda informatis, plebe insuper sibi commissa Domino precibus commendata; ipse vir sanctissimus; undecimo Kalendas Julii, migravit ad Christum. In cujus exequiis ex omnibus fere totius patriæ locis, omnis ætas, omC nisque sexus convenere, dolorem cordis lacrymis corporis profitentes: eratque ibi copia pauperum, quorum sedulus pater et procurator extiterat, fletibus ora rigantium, et pii Pastoris destitutos se præsentia conquerentium. Monachorum quoque *f* greges et Sanctimonialium turmæ, inculto habitu despectum mundi protestantes, ad viri Dei exequias mœstis vultibus properavere. Tandem sanctum corpus in Ecclesia B. Mariæ *g* Virginis, juxta suos prædecessores Tungrorum Trevirensiumque Pontifices, maximo cum honore sepelierunt, in qua meritis ipsius ad Dei laudem maxima fiebant miracula.

apud Tungros miraculis clarus longævus obit, 21 Junii

f in ecclesia S. Mariæ sepultus: g

7 Cum vero post decessum B. Martini Episcopi, Tungrorum civitas florentissima et famosissima, inter omnes Africæ urbes simul et Europæ diu floruisset, habens *h* septuaginta duarum congregationum ecclesias; et de Sanctorum pignoribus, præcipue beatissimi Martini Episcopi, propter quotidianam ad tumbam ipsius miraculorum frequentiam exultasset sub *i* Maximino octavo a B. Materno, atque Valentino nono *Trevirorum* et Tungrorum Pontificibus, tandem præsidente Beato Servatio, decimo a beato Materno; cum ipse civitatem Tungrorum propter peccatorum multiplicitatem ab Hunnis devastandam per revelationem sibi divinitus factam D certissime cognovisset; thesaurum Tungrensis Ecclesiæ, cum corporibus sanctorum Pontificum ejusdem, videlicet Martini *k* Naviti, Marcelli, Metropoli, Severini, et Valentini Trajectum transtulit, una cum plurium Sanctorum numero per totam urbem in singulis collegiis humatorum. qui cum in crypta ecclesiæ, quam ad hoc erexerat, thesaurum allatum diligentissime collocasset *l*, inter ceteras quas secum attulerat Reliquias, altiori in loco, retro scilicet altare, in quo tunc ipse beatus Pater Servatius quotidie celebrabat, corpus beatissimi Martini singulariter exaltavit; facto hujusmodi prophetizans, ipsum ceterorum allatorum maximi fore meriti in cœlis, propter quod in terra merito debuit honorificentius sublimari. Hunc namque honorem posteritas exemplo Patris Servatii non sine maxima prodigiorum ostensione, quibus merita beati Martini Dominus revelare dignatus est, ipsius Reliquiis observavit: ut et postmodum multis temporibus transactis B. Servatii translatione completa, corpori ipsius ad majoris excellentiæ cumulum, corpus etiam Beatissimi Martini in capsa majori dignum sit haE bitum lateraliter collocari *m*. Cognoscamus igitur, o dilectissimi, eos qui eiusmodi sunt et oremus puro corde, ut is beatus ac gloriosus Pontifex Martinus, qui tot miraculorum insignis claruisse dignoscitur, omnium a nobis scelerum nostrorum onera, orationum suarum cum suffragio repellere dignetur. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus; per omnia secula seculorum. Amen.

h dicitur Corpus i a S. Servatio Trajectum delatum,

k l et præ aliis honestiori loco depositum: m postea ad latus S. Servatii collocatum.

ANNOTATA D. P.

a *Coluntur* S. Florentinus 16 *Octobris et* S. Maternus 14 *Septembris.*

b *Imo Trevirorum Episcopus creditus* 23, *quod non siluisset, si scivisset vel credidisset Auctor; ideoque interpolationem hanc esse censemus.*

c *An pagus* Heer, *(quasi* Herion *esset legendum) haud procul Borchloa versus meridiem situs?*

d *Fisen,* Mansere diu signa, sed paulatim pia mentis affectione peregrini fragmenta sibi auferentes, sedilis omnem formam destruxerunt. Sola hodie ostenduntur pedum vestigia.

e Aquiria *in aliis Actis* Alwiria *vulgo* Awieres, *Leodium inter et Hoyum, de quo pluribus ante Vitam S. Lutgardis* 16 *Junii num.* 1.

f *Præpropere hic inducuntur* Monachi *et* Sancti F Moniales, *vix primum seculo* 4 *in Belgio nosci cœpti. Sacras tamen Virgines ab initio habuerunt Ecclesiæ nostræ, æque ac aliæ.*

g *Uti hæc ecclesia primum extructa fuit seculo* 4, *sic neque corpora Episcoporum prius fuerint eo allata ex suburbano cœmeterio: nec enim Romanis, Tungros tunc obtinentibus, fas erat intra urbes mortuos suos sepelire.*

h Septuaginta duas congregationes *adstruit etiam Ægidius Aureæ-vallis cap.* 24. Parochias *ergo intelligo.*

i *Coluntur* S. Maximinus *Trevirensis, et* S. Valentinus *Tungrensis, Episcopi* 20 *Junii, et* 7 *Junii.*

k *Coluntur* Navitus 7 *Julii.* Marcellus 4 *Septembris,* Metropolus 6 *Octobris et* Severinus 24 *Octobris. Additur apud Ægidium corpus* S. Maximini, *uti in Vita altera hic omissa.*

l *Quæ de translata a S. Servatio Sede et corporibus decessorum ex Trajectensium opinatione dicuntur, non satis congruunt cum certiori S. Gregorii Turonensis relatu, indicantis Sanctum de excidio urbis præmonitum raptim extulisse necessaria sepulturæ, ad quam postea accessit celeberrima nunc ecclesia, omnium istorum sacrorum*

A *crorum corporum custos; loco olim suburbano : quis autem ad urbanam Cathedralemque prius S. Mariæ ecclesiam videatur Sedem sacraque corpora transtulisse, alibi divinando indicavimus.* *Addit Fisen,* per tot secula ibidem religiose servari. *Consule dicta ad* VI *Februarii inter Prætermissos.* D

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

CYRIACO, SATURNINO, BELLICO

PERSEO, APOLLINARE, CRISINO, PRIMO, JANUARIO

G. H.

Notitia ex Martyrologio Hieronymiano aliisque.

XI JUNII

Quatuor *Martyrologii Hieronymiani apographa ab octo hisce Martyribus auspicantur diem* XXI *Junii, et vetustissimum Epternacense his verbis :* XI Kalendas Julii. In Africa natalis Cyriaci, Saturnini, Bellici, Persei, Apollinaris, Crisini, Primo, Januarii. *In aliis tribus apographis deest palæstra* Africa, *et scribuntur cum aliqua varietate* B *nomina* Quiriaci, Crisini *etiam* Crisimi, *et* Arimi. *In apographo Corbeiensi desunt nomina* Apollinaris et Persei. *Verum in alio. Corbeiensi MS. referuntur tria nomina,* Saturnini, Quirini, Apollinaris. *Ut videantur incuria amanuensis in editione Parisiensi omissa. In MS. Reginæ Sueciæ, ab Holstenio edito, ita legitur : In* Africa natalis Sanctorum Saturnini, Quiriaci, Aprilis, cum aliis 3, *imo* 5. *MS. Florentinum bibliothecæ Medicææ ita illos indicat :* In Africa Sanctorum Martyrum Saturnini, Albini, Quiriaci, Apollinaris, Bellici, Persei, Crisini et Primi. *Deest ibi nomen* Januarii, *cujus loco intrusum nomen* Albini. *Eadem sed alio ordine habentur in MSS. Strozziano et Bruxellensi. At MSS. Richenoviense et Rhinoviense ita illorum tres indicant :* In Africa natalis Cyriaci, Bellici, Brissimi. *MSS. Barberinum et Trevirenese S. Maximini :* In Africa Quiriaci et *alios interpositos,* Item in Africa Quiriaci et Apollinaris. *Qui duo ultimi etiam* Africæ *adscripti referuntur ab Usuardo, et aliis. A Bellino et Maurolyco dicuntur* viri miræ sanctitatis. *In Martyrologio Romano ita scribitur :* In Africa sanctorum Martyrum Cyriaci et Apollinaris. *At palæstra* Africa *omissa, sex Martyres collocantur in* D *MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei, pauciores vero in aliis MSS. quæ non lubet sigillatim enumerare. In citatis MSS. Florentinis tamquam alii* Martyres *subjungebantur isti :* In Oriente Primi et Januariæ. *Omissa erat in iis MSS. nomen* Januarii *pro quo etiam* Januaria *habetur in MS. Corbeiensi, et hic sepositum cum nomine* Primi *repetito. Quos proinde non arbitramur ab* Africanis Martyribus *separandos. De* S. Primo *Martyre, ut arbitramur Romano fit officium sub ritu duplici in basilica Antoniana diœcesis Viennensis in Gallia ob sacras Reliquias. De quo aliisque ejus Ecclesiæ Martyribus egimus die* XIII *Martii.*

DE SS. RUFINO ET MARTIA

MARTYRIBUS SYRACUSIS IN SICILIA.

Ex Hieronymiano et variis Martyrologiis.

C Hoc *par Martyrum secundo loco in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis collocatur his verbis :* In Sicilia Rufini et Martiæ ; *quæ etiam* Marcia *scribitur. De iisdem apud Usuardum et Adonem ista leguntur primo loco :* Apud Siciliam civitate Syracusis, natalis sanctorum Martyrium Rufini et Martiæ. *Quibus similia habentur in præcipuis MSS. Martyrologiis, uti etiam apud Notkerum, Bellinum, aliosque recentiores cum hodierno Martyrologio Romano. Wandelbertus etiam istos solos ad hunc diem refert tali versu.* F

Martyr Rufinusque undeno et Martia pollent.

Cajetanus allegat etiam Breviarium Gallicanum, Tabulas Ecclesiæ Syracusanæ, et veteres codices manuscriptos, *doletque* eorum passionis Acta desiderari. *Florarium MS. utramque feminam facit.* Apud Siciliam civitate Syracusa, natale Sanctarum Martyrum Rufinæ et Martiæ.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

HIPERELO SIVE HIERPERIDO

SATURNINA, STERTIA, SIVE STERGIA, HIERIA, SIVE HIEREMIA

G. H.

Ex iisdem Martyrologiis.

Jam *citatum Martyrologium S. Hieronymi concluditur cum quatuor in titulo propositis Martyribus, qui in apographo Epternacensi ita leguntur :* Item Hipereli, Saturninæ, Stertii, Hieremiæ. *In MS. Corbeiensi sic exprimuntur nomina :* Hiperieli, Saturninæ, Sturiæ, Ineriæ. *In apographis Lucensi et Blumiano hoc modo;* Hiperidi, Saturninæ, Stertiæ, Hieriæ. *Quæ in MS. Florentino Bibliothecæ*

Medicææ

A *Medicææ Magni Ducis, ita exponuntur :* Item Sanctorum Martyrum Yerpendi, Saturninæ, Stergiæ, Hieriæ. *Eadem sunt in MS. Florentino Senatoris Strozzii, sed loco primi legitur* Hierperidi, *uti in MS. Patrum Conventualium, eodem modo habetur* Hierperidi, *sed* Yenæ *loco* Hieriæ. *En quanta prioris nominis varietas, dum* Hipereli, Hipericli, Hiperidi, Hierperidi *et* Yerpendi *scribitur.* Saturnina *eodem* D *modo constanter exaratur. Ast tertio loco habetur* Stertii, Stertiæ. Stergiæ *et* Sturiæ : *ultimo autem loco* Hieremiæ, Ineriæ, Yenæ, *et frequentius* Hieriæ. *Hinc quæ potissimum nomina essent in titulo exaranda, multum dubitavimus.*

DE S. THOMA MARTYRE

ET SOCIIS VIRIS TER MILLE

AC NOVEM FEMINIS

Ex Hagiologio Metrico Habessinorum.

Martyrium et cultum generosi pugilis Thomæ, *cum tanto numero Sociorum, adhuc ignoraremus, nisi eorum memoriam versibus suis illigasset Poeta Hagiologus Habessinus, illum sic Æthiopice salutans, juxta versionem, a Jobo* B *Ludolfo nobis submissam.*

2 Salutem tibi, Thoma, gravi flagello, et ferreis cuspidibus præfixo, castigate ; sed ita acsi ferientis manus destituta viribus fuisset. Saxum quod collo tuo alligatum fuit, conterat, velut vas fictile, caput hostis mei Sathanæ, quocumque loco fuero. *Ubi significari videtur crudeliter flagellatum quidem, sed nihil læsum, alligato ad collum saxo, mari aut flumine mersum obiisse Sanctum. De Sociis ibidem sic scriptum lego.*

3 Salutem vobis Thomæ sociis, ter mille viris et feminis novem, qui in die passionis atque martyrii ipsius, voluistis cum eo vitæ coronam adipisci. Venite ad me visitandum de cœlo. *Hoc autem tam certa* E *prece non peteret Poeta, nisi in ipsius Thomæ Actis, quæ optamus nancisci, legisset, non solo voto, sed reipsa Martyres omnes factos. Palæstram tam gloriosi certaminis existimo Ægyptum fuisse. Conjecturæ talis rationes vide ad diem* I *Junii ubi de Martyrum millibus decem ex hoc eodem Hagiologio.*

DE SANCTO APHRODISIO

MARTYRE IN CILICIA

Certaminum Synopsis, ex Galesinio et Menæis Græcorum.

G. H.

Cultus sacer.

Philippus Ferrarius, in Catalogo generali ad hunc XXI *Junii,* In Cilicia, *inquit,* S. Juliani Martyris sub Marciano Præside. Ibidem S. Aphrodisii Martyris sub Dionysio Præside. *De S. Juliano, Anazarbeno dicto, egimus die* XVI *Martii. Pro* S. Aphrodisio *allegat Ferrarius* Græcorum Menologium et Galesinium, qui tamen illum Amphrodysium nominat. *Verum errore typographico :* C *nam in Notationibus* Aphrodisium *scribit, et ista addit :* Cujus res pro Christi gloria actas, Græce scriptas, Latine reddimus, *hoc modo.* Eodem die S. Aphrodisii Martyris. Is, Cilix Christianæ religionis colens, capitur, indeque ad Dionysium Præfectum a fide aversum perductus, Christum verum Deum esse libere profitetur. Quam ob rem candentibus laminis adustus, post in ollam liquato plumbo ferventem conjicitur : tum feræ teterrimæ objicitur : a quibus periculis divina ope ereptus est. Itaque rei admirabilitate perspecta, multi se Christi fidei conjunxerunt : quam libere constanterque datis etiam cervicibus professi sunt. Qua animadversa re, Præfectus animo ad iracundiam profuso, saxum medium secari jubet. Quo exciso Martyr illius mandato inclusus, satellitum vi tamdiu arctus et adstrictus est, quoad animam Deo reddidit. *Hæc Galesinius, sua liberiori phrasi Latine reddens, quod in Menologio citato, scilicet Cardinalis Sirleti, compendiosius refertur ; in Menæis autem excusis sic Græce legitur:*

Elogium ex Galesinio.

Aliud ex Menæis

2 Οὗτος ἦν ἐκ τῆς Κυλίκων χώρας, τὸν Χρίστὸν ἄνωθεν σεβόμενος καὶ προσκυνῶν. Συσχεθεὶς δὲ, καὶ Διονυσίῳ τῷ Ἄρχοντι προσαχθεὶς, καὶ τὸν Χριστὸν εἶναι αληθῆ Θεὸν ὁμολογήσας, πεπυρωμένοις σιδήροις τὰ νῶτα καταφλέγεται, καὶ εἰς λέβητα μολήβδου πλήρη καχλάζοντα ἐμβάλλεται, καὶ κατὰ κεφαλῆς κρεμᾶται. Καὶ παραδόξως ἐκ πάντων ῥυσθεὶς, ἐπιφανεῖσα ἐν τῷ θεάτρῳ λέαινα, αὐτῷ ἀπολύεται· καὶ ἀνθρωπίνῃ φώνῃ φθεγξαμένῃ, πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπεσπάσατο. Οἱ δὲ τὸν Χριστὸν παῤῥησίᾳ κηρύξαντες, τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. Τοῦτο δὲ ὁ τύραννος θεασάμενος, κελεύει πέτραν μέσον διαιρεθῆναι ; καὶ ἅμα τῇ F διαιρέσει τὸν Ἅγιον ἁπλωθῆναι, ἄνωθεν δὲ τοῦ τμήματος ἐπιτεθέντος παρὰ πέντε καὶ πεντήκοστα στρατιωτῶν, ὡς παρευθὺς τὸν Ἅγιον τὴν ψυχὴν ἀφιέναι, κα τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανὸν ἀναδύσεσθαι.

Latine redditum.

3 Hic fuit e regione Cyliciæ, Christumque a prima ætate coluit et adoravit, Comprehensus vero et ad Dionysium Præsidem adductus, cum Christum verum Deum esset professus, ejus mox tergum laminis candentibus aduritur, ipseque in lebetem liquato plumbo ebullientem immittitur, et inverso capite suspenditur : verum miraculose ex omnibus liberatur. Adducta in theatrum leæna in ipsum adigitur : quæ humana voce locuta, multos Paganorum ad fidem Christi attraxit, qui omnes Christum constanter aperteque professi, capitibus mulctati sunt. Quod ubi tyrannus vidit, jussit saxum per medium secari, et simul Sanctum supra unum segmentorum extendi, altero superinjecto a militibus quinquaginta quinque, atque ita factum est ut continuo spiritum exhalarit, et martyrii corona fuerit redimitus.

Non videntur hæc scripta ex Actis magnæ fidei.

4 *Scio equidem, nihil Deo impossibile esse ; et asinam Balaam voce humana locutam ; sed cum in Passionibus Martyrum, quæ neque primæ nec secundæ sunt notæ, (ut sunt illæ quæ ex Præsidialibus Actis probant*

A *probant genuinas; aut ex quæ ex recenti post persecutiones memoria conscriptæ a fidelibus fuerunt, graviter modesteque cum, inquam in hujusmodi primæ secundæve novæ Passionibus, miracula talia numquam leguntur: non erit accusandus de tarditate ad credendum quisquis dubitaverit, an satis certa et antiqua Acta præ oculis habuerit compendii illius Auctor, ut fides miraculo tali sit necessario adhibenda.* D

DE SANCTA DEMETRIA

VIRGINE MARTYRE ROMÆ.

G. H.

Ejus obitus, ex Actis Sororis S. Bibianæ; cultus ex Martyrologiis.

AN. CCCLXII

Familia sancta,

Illustris fuit familia Romæ SS. Bibianæ et Demetriæ, Virginum sororum, *et qui ipsas mundo genuerunt* parentum SS. Flaviani et Dafrosæ, *qui omnes una cum* S. Pigmenio Presbytero, *sub impio Juliano apostata, gloriosam coronam fuerunt adepti; sed Acta martyrii fuisse valde depravata, indicavimus tum die* IV *Januarii, ad Natalem* S. Dafrosæ matris; *tum* XXIII *Martii, ubi egimus de* S. Pigmenio Presbytero; *omnium difficultatum examen ultimum posteris relinquimus, memoriam* S. Bibianæ
B *illustraturis die* II *Decembris, qua ipsa solennissimam venerationem in tota Ecclesia habet, propter propriam* Romæ ecclesiolam, S. Bibianæ nomine dicatam, quam Urbanus VIII instauravit, Sanctarum Bibianæ, Demetriæ et Dafrosæ corporibus in ea repertis, et sub ara maxima collocatis; *sicut dicto die sub finem lectionis sextæ quotannis in Officio Ecclesiastico recitantur.* S. Flavianus, *Virginum pater, colitur* XXII *Decembris;* Post cujus in exilio decessum, *inquit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc* XXI *Junii,* Apronianus Præfectus Dafrosam, nolentem Deos venerari, cum non multos post dies capite plecti jussisset, Demetriam et Bibianam sorores ad se adduci imperat; quæ cum neque blanditiis, neque minis deterreri possent, sed in fidei confessione constantissime reperirentur; in ipsa fidei confessione Demetria responsura, spiritum Deo reddidit XII Kalendas Julii: cujus corpus apud matrem a Joanne Presbytero sepultum est. *Hæc ibi. De hac Sancta ad hunc* XXI *Junii ista scripsit Usuardus;* Romæ S. Demetriæ Virginis. Hæc cum ante impium Julianum pro fide Christi introduceretur, in confessione spiritum emisit. E *Verum illud sub Aproniano Juliani Præside factum est, et ipsi Juliano male attribuitur. Interim idem habent Ado, Notkerus, Bellinus, aliique recentiores. In Martyrologio Romano primo loco ipsa Sancta indicatur his verbis;* Romæ S. Demetriæ Virginis, quæ sub Juliano Apostata martyrio coronata est. *Masinus in Bononia perlustrata eumdem retulit, propter aliquas ejus reliquias apud Patres Teatinos, in ecclesia S. Gabrielis prope portam Ravegnatam, asservatas.*

Demetriæ martyrium

DE VENERABILI EUSEBIO

EPISCOPO CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA

D. P.

Cur is hoc die et loco a nobis referatur?

ANNO CCCLXX.

Cum in sinceriori marlii Hier. ecgrapho

Licet inter Hieronymiani Martyrologii ecgrapha, *hactenus reperta, vetustissimum omnino sit Epternacense, quod sancto illius monasterii fundatori Willibrordo in usu fuisse, aut saltem ex tali quo usus ipse sit integerrima fide descriptum ante an-*
C *nos fere nongentos, manifestum est; non tamen ideo præferendum esse ipsum multo recentiori Lucensi, ex utriusque ad invicem collatione pronuntiavit Henschenius; et accuratius etiam utrumque scrutatus Franciscus Maria Florentinius deprehendit, Gallicanis Sanctis pluries adjectis videri in Gallia auctum, itaque allatum esse in Angliam, unde illud vel ejus exemplar antiquius in Belgium attulit* S. Willibrordus. *Merito igitur appendit idem Florentinius, quod in Lucensi suo ecgrapho hoc solum de* Eusebio *legatur.* In Cæsarea depositio S. Eusebii Episcopi: *id enim etiam in suo Martyrologio secutus est Notkerus et qui Bedæ Martyrologio genuino hac die vacanti Supplementa adscripsit in Barberino Romæ MS. Et vero credibile est, nihil ultra scriptum in originali primo fuisse; deinde, cum duæ essent* Cæsareæ, *præ aliis ejusdem nominis urbes celebres, altera in* Cappadocia, *altera in* Palæstina; *et utrobique fuerit* Episcopus Eusebius, *magni uterque nominis, unus S. Basilii ordinator et decessor; alter Ecclesiasticæ historiæ scriptor; cœptum disceptari, uter eorum hic designaretur.*

simpliciter nominaretur Cæsarea,

2 *Pro* Cappadoce *senserunt Monachi Corbeienses et Dionysiani in Gallia quorum Consuetudines apud Martynæum præscribunt ei agendum festum* trium Lectionum; *quas utinam aliunde nancisceremur, certius declaraturas quod dixi. Illos sequebantur forsitan alii multi, nobis ignoti; abominantes scilicet memoriam* Palæstini Eusebii, *addo manifeste censurati a S. Hieronymo, velut ante Nicenam Synodum Arriani, post* F *eam vero numquam serio hæresim execrati; utpote qui palam retractare subterfugiens male asserta solum conatus est se excusare Ecclesiæ, quasi hæreticorum opinionem numquam ipse tenuisset, sed Synodum in suam* Ὁμοιύσιος *traxisset sententiam per quam* τὸ Ὁμούσιον *pacis causa subticeretur. Favit interim, etiam in sua historia, ubique Arrianis; eosque ut plurimum excusare nisus est quemadmodum præclare demonstrat Florentinius, inter Annotationes ad prævias Hieronymiano Martyrologio Epistolas, Exercitatione gemina: quarum una est,* An Eusebius Cæsariensis sanctitatis titulo, quo ab aliquibus insignitur, sit exuendus, *altera contra Hadrianum Valesium Eusebii interpretem et commentatorem novissimum. suscepta est,* Pro S. Hieronymi sententia, contra Eusebium Cæsareensem, de Arianismo insimulatum. *Ergo in Corbeiensi apographo sic legitur.* In Cæsarea Cappadociæ depositio S. Eusebii Episcopi.

alii de sua addiderunt, in Cappadocia;

3 *E contrario Epternacense MS. ait:* Cæsareæ Palestinæ, Eusebii Episcopi et Historiographi. *Florus quoque Lugdunensis, qui multos dies Bedæ vacantes bis supplevit, in Atrebatensi, Tornacensi ac Lætiensi MSS. ita loquitur.* In Cæsarea Palæstinæ, depositio S. Eusebii Confessoris, qui in scripturis divinis

alii, in Palæstina:

AUCTORE D. P.

A divinis studiosissimus, et bibliothecæ divinæ cum Pamphilo Martyre diligentissimus investigator fuit. *Tacet Ado, nec scio quinam recentiores sint conati ipsum in hanc sententiam trahere, absque nomine indicati a Florentinio. Usuardus restringere solitus Bedæ ac Flori longiora elogia, sic legendum præscripsit* Cæsarea Palestinæ, S. Eusebii Episcopi et Confessoris, viri excellentissimi et Historiographi. *Cum autem Usuardi Martyrologium, præ aliis quibuscumque placuisset Ecclesiis Gallicanis, utpote unius ubique formæ, neque nimia brevitate obscurum, aut inæquali partium quarumdam prolixitate molestum; etiam illius usus a ceteris omnibus Occidentis Ecclesiis, ipsaque Romana, paulatim susceptus est; et sic* Cæsareensis Eusebius *ubique commemorari cœpit, ut* Sanctus; *paulatimque in animos irrepsit opinio, de seria atque integra illius ante obitum pœnitentia, nullo alio solido argumento probata hactenus, judice Florentinio, post eas omnes auctoritates expensas, quas in illius favorem Valesius profert.*

Baronius, expuncta Cæsarea,

4 *Ita jam communiter receptus in Fastos locum ille tenuit, quousque Gregorius XIII, Romanæ Ecclesiæ Martyrologium, seu potius Usuardi ad illius morem*
B *aptatum, reformandum tradidit eruditis quibusdam viris, ac nominatim Cæsari Baronio postea facto Cardinali. Hic Annalibus ecclesiasticis condendis intentus, cum hinc quidem* Eusebio Cappadoci *minus afficeretur, ob eam quæ ipsi aliquando cum S. Basilio fuit, controversiam; inde* Palæstinum *inter Sanctos sustinere non posset; didicisset autem ex Sirleti Menologio, proxima die a Græcis coli insignem Christi pugilem,* S. Eusebium Episcopum Samosatenum *in Syria, suis in opere illo collegis persuasit, ut repudiatis ambobus illis, crederent originarium vitium latere in nomine urbis, quo, pro* Samosata, Cæsarea *obrepserit primo Martyrologii conditori; quem tamen verosimile est fuisse Hieronymum, certe antiquissimum esse constat. Itaque in Notis ad sic reformatum Martyrologium, quasi gloriabundus hortatur,* ut insignem Martyrem in Martyrologium quasi postliminio redeuntem, meritis illum præconiis venerantes digno etiam suscipiamus honore.

substituit S. Eusebium Samosatenum ex die 22;

sed ut potuerint facile commutari vicini duo dies,

5 *Equidem agnosco, Martyrologiorum descriptores, sæpe per oscitantiam commisisse, ut Sanctos ab uno ad alium, præsertim proximum diem trajicerent; sed quam hoc variis de causis facile potuit contigisse; tam parum pronum est suspicari, commutata per aliquam inadvertentiam inter se nomina, præsertim toto cœlo disparatissima ut sunt* Cæsarea *et* Samosata. *Omnino igitur retinendam* Cæsaream *censeo, ex mente Auctoris:*
C *et quoniam minus verosimile est eum patrocinari voluisse homini, passim Arianismi insimulato; propendeo in prædictum* Cappadocem, *ab ipsomet Basilio insigniter pluriesque laudatum. Hunc in tractatu de Basilio ostendimus ordinatum Cæsareæ suæ Episcopum anno* CCCLXII, *defunctum circa* CCCLXX; *neque est cur vereamur suspicari, mortuum sancte fuisse, et anniversarium Cæsareæ celebratum hoc ipso die. Nam quod hodiernis Græcorum ritualibus nusquam adscriptus inveniatur Sanctus hic Episcopus, minus mirum videbitur consideranti, libros illos longius a Cappadocia, a SS. Saba et Damasceno in Palæstina restitutos, vix alios haberi quam suppletos ordinatosque ad usum Constantinopolitani Patriarchatus; cujus suprema jurisdictio in Cappadoces primum cœpit in Concilio Calcedonensi anno* CCCCLI.

D *non item dissimillima urbium nomina.*

Quare retinetur hic Cappadox cum titulo Venerabilis

6 *Neque novum nobis accidit Orientalis Ecclesiæ Patres aliquos, quorum nulla in Menæis Græcorum memoria extat, invenire adscriptos Latinorum Fastis; non solum recentioribus, quos Baronius liberaliter implevit novis inde acceptis Sanctis; sed etiam vetustioribus, puta SS. Gregorio et Nonna, Gorgonia et Cæsario, Nazianzeni; Petro Sebasteno et Macrina, Basilii parentibus ac germanis. Quia tamen non idem mihi licere hoc in genere scio, quod licuit Baronio; in referendo hic* Eusebio Cappadoce *solum usus sum titulo* E Venerabilis. *Utar autem et Exercitatione illa, quam suis ad hunc diem Notis prælaudatus Florentinus inseruit, utpote ea omnia erudite complexam,* quæ pro ejusdem sanctitate asserenda possint aliquando ad trutinam revocari; et Romanæ Ecclesiæ judicio (si ita videatur iis, quibus ea provincia demandata fuerit) probari vel infirmari valeant. *Nihil per hoc decedet* Samosateno, *quandoquidem eum relinquamus ipso, quo eum Græci semper coluerunt die, tamquam magis proprio. Quod* Sancti duo Albani *Martyres, unus in Germania, alter in Britannia duos consequenter dies triumpho suo consecraverint, incredibile non videtur; cur pro iisdem diebus incredibile videatur, duos* Sanctos Eusebios *eosque amicissimos inter se, diversis annis sic obiisse, ut eorum natales mutuo sibi cohæreant in Fastis? Nam et hoc Decessoribus meis Bollando et Henschenio accidit quorum hic* XI *iste* XII *Septembris obiit. Ex tali autem dispositione nostra non alterabitur causa Eusebii Historiographi, pro cujus hinc Arianismo, inde orthodoxia denuo circiter disceptatum est nuper inter eruditos duos heterodoxos, in Anglia unum, alterum in Hollandia, quorum hic Auctor Bibliothecæ universalis Tomo* X *contra Eusebium, alter in scriptorum Ecclesiasticorum Historia litteraria pro* F *illo facit: hos adeat quibus auctores utrimque allegati non sufficiunt.*

EXERCITATIO

FRANCISCI MARIÆ FLORENTINII LUCENSIS

Qua in opinione sanctitatis apud coævos Patres hic Eusebius fuerit.

§ 1. *Eusebii ad Episcopatum electio a Gregorio Naz. patre et filio probata.*

Auctor contra Baronium,

Ut Basilium Magnum, universæ Ecclesiæ lumen, laudibus extolleret Nazianzenus; et Gregorium Patrem suum, cui oratorio stylo parentabat, apposite laudaret; perfunctorie quidem de Eusebio, Cæsariensis Ecclesiæ ante Basilium Episcopo, egit; verum non ita obscure, ut beati illius viri merita et characteres non exprimeret. Acerrimi vir judicii Cardinalis Baronius, in sanctos Ecclesiæ Doctores omni jure propensus, animadvertens inter hunc Eusebium et S. Basilium simultates aliquas intercessisse, dum omnem dissidii causam in Eusebium retorquet, non modo in Sanctorum Episcoporum classem eumdem non retulit, neque proprio calamo laudibus de more ornavit; sed potius, ne posteri ipsum quodammodo magni facerent, ad annum 362, num. 63, monita Nazianzeni in deteriorem partem accepisse monstravit. Nostræ exiguitatis non est cum tanto Viro pugnare, neque sanctitatem alicui asserere. Verum cum alius Cæsariensis Cappadociæ Episcopus

sic agere pro Eusebio Cappadoce,

A Episcopus nobis non occurrerit nomine Eusebius, non alienum ab instituto nostro putavimus, pro Eusebio Magni Basilii decessore, ea fideliter adducere, quæ in vetustiori Martyrologio locum illi fuisse aliquando assignatum suadere potuerunt. Igitur cum tempore Juliani Apostatæ et Valentis Arriani, Eusebium Cæsariensem, eximiæ pietatis virum, a S. Gregorio Theologo, et synchrono scriptore nuncupatum viderem; et in persecutione atrocissima Juliani et Valentis impollutam fidem orthodoxam tenuisse, pluraque fortiter sustinuisse, apud eumdem sanctum Doctorem animadverterem; Confessoris strictissime vocati titulo decorandum apud eumdem etiam colligi posse succurrebat. Dum tamen Eusebii ejusque vitæ spicilegium contexo, sanctitatis judicium non assumo: sed in omnino S. Romanæ Ecclesiæ me relinquere profiteor.

ut Ecclesiæ judicium non prævertat.

2 Eusebius, vir Illustris, et secularis doctrinæ ornamento decoratus, ac ex orationibus S. Gregorii Nazianzeni eximia probitate præditus, nondum Baptismo salutari ablutus, renuens et coactus Cappadociæ summam Cathedram ascendit: et quamquam per populi tumultuantis voces et vim, eo B modo quo etiam Magnus Basilius ejusdem successor, Sedem illam deinde accepit, catholicum tamen vereque electum Episcopum fuisse Nazianzenus non dubitavit affirmare; sicuti mordicus existimavit Gregorius senior, et Gregorii Theologi pater. Is tamquam sanctus a Græcis veneratus Kal. Januarii, non modo præsens in Eusebii electionem consensit, sed pro viribus adversus Juliani Apostatæ Præfectum illius nomine persecutorem, et contra illos, qui titulo religionis Eusebium de Sede deturbare conabantur, strenue dimicavit. Rem omnem prosequitur S. Gregorius Nazianzenus filius, tum in Oratione 27 de Patris funere, tum in funebri S. Basilii laudatione, in qua ingressum Eusebii ad Cæsariensem cathedram, Jacobo Bilio interprete sic exorditur. *Cæsareæ Cives de Archiepiscopi creatione factiose inter se contendebant (nam alter clanculum se abduxerat, alter requirebatur) acrisque seditio erat, compressuque ac sublatu nequaquam facilis. Præter idem enim quod in hac re, præsertim ob fidei fervorem, natura sua ad tumultus excitandos proclivis est ea civitas. Cathedræ insuper illius splendor* (quinquaginta enim sub Cæsariensi Metropoli urbes idem Nazianzenus alibi annotavit) *et gloria contentionis acrioris causam afferebat.*

Gregorius Nazianz. de eo narrat,

quod cum Cæsareæ disceptaretur de episcopo eligendo,

3 Aderant nonnulli Episcopi pro novi Præsulis C electione, sed in diversa studia populi scindebantur: se enim subduxerat, ut conjectare licet, Basilius jam illius Ecclesiæ presbyter, et qui plurimis placeret requirebatur, nec inveniebatur; ut interpretatur Baronius doctissimus ad annum 362, num. 54. De Basilio tamen et Eusebio hæc intelligi, quorum alter clanculum secessisset, alter vero etiam se abscondisset, extra dubium videtur. *Tandem,* subdit Theologus. *Plebs tota uno consensu primarii ordinis virum* (Eusebium nempe) *unum, eximia illum quidem vitæ probitate præditum, nondum tamen divino Baptismo consignatum, invitum et repugnantem corripientes, simulque militaribus copiis, quæ tum in urbem venerant, opem afferentibus, in sublimi Sede collocarunt.* Temporum necessitate cogente, et furentibus præcipue tyrannorum gladiis, mos quidem priscis temporibus aliquando inolevit, ut tam Presbyteri, quam Episcopi, nullo servato Clericali instituto, acervatim in Presbyteros vel Episcopos sacrarentur, ut de Origine et Paulino Nolano, inter Presbyteros palam est; et de SS. Hilario Pictaviensi ac Ambrosio Mediolanensi, inter Episcopos, ita constat, ut id Baronius in Paulino excusaverit ad annum 394, n. 90: et in Ambrosio probatum esse ab omnibus Episcopis docuerit ad annum 375, num. 21. D

ipsique Episcopi inter se dissentirent,

plebs arreptum Eusebium ipsis obtulerit,

4 Sed quid in Eusebii Cappadocis electione similius Ambrosianæ accidere poterat? Erat Eusebius primaria nobilitate clarus, eximia morum probitate præditus, litteris secularibus imbutus: oblatum pariter munus detrectabat, latebat; invitus et nondum Baptismate ablutus, in Cathedra sedere coactus est. Quid inde? Non utique erat tam violenter intrusus, ut sine Episcoporum præsentium consensu, vel conniventia res perficeretur. Neque revera Nazianzenus vel impietatis, aut omnimodæ violentiæ popularem conatum insimulat: ita enim narrare pergit populi ardorem. *Eusebium Episcopis obtulerunt, atque ab his petiere, ut eum salutari aqua tingerent, atque Archiepiscopum nominarent, suasioni interim vim admiscentes, non id quidem admodum graviter et modeste, admodum tamen pie atque ardenter; nec enim cujusquam virtus aut pietas oblata occasione clarius emicuit.* Laudat igitur potius, quam damnat plebis conatum Nazianzenus, et eamdem vim infra appellat egregiam et honestam, præsentes potius atque simulantes, et conniventes aliquos Episcopos redarguens, atque ita Eusebii electionem prosequitur. *Coacti Episcopi rore purifico hominem perfuderunt,* E *Antistitem pronuntiaverunt, in throno collocaverunt, manibus tamen potius quam voluntate sinceroque animi affectu.*

A. FLORENTINIO plane sicut Mediolanenses Ambrosium.

Illi cum baptizatum ordinassent;

5 Minus quidam in hoc laudandi Episcopi, quia id neque detrectantes, neque sincere perfecerunt: potuissent namque (ut idem Nazianzenus subdit) et discedere, et libere decernere. *Ut enim volentes lubentesque discesserunt, ac quæ vellent libere decernere potuerunt; consilium inter se ineunt, haud scio an spirituale; sed ineunt, atque omnia, quæ gesta fuerunt abrogare statuunt, eamque institutionem, ut minus legitime factam pro irrita habere.* Per vim se intrusisse dicebant Eusebium, cum tamen ipse raptus ad thronum, illatam vim sustinuisset, ut expresse subdit Nazianzenus, *Vim ei, cui non minor vis illata fuerat, objicientes, ac sermones quosdam, petulanter magis, quam sapienter, eo tempore jactatos urgentes.* Non omnes Episcopi hi erant, sed nonnulli, quos Gregorius senior et Theologi pater, *æquus rerum æstimator,* damnabat; *nec cum iis, qui hujusmodi consilium inibant adductus est, nec eorum sententiam comprobavit: sed constans, atque invictus permansit, haud minus quam si nullam omnino vim perpessus fuisset.* Non ita repugnaverant Episcopi quasi vim passi, unde Gregorius senior potius eos culpandos objiciebat, quod periculum noluissent subire. Quapropter junior F Theologus eorum consilia, quod a spirituali zelo profecta non existimaverat, modeste se supra dixerat ignorare.

postea questi se coactos fecisse,

conati sunt irritare quod egerant:

6 Senior igitur *cum utrisque vis illata fuisset, vel vicissim accusandos eos esse dicebat si ipsum accusarent; vel culpa solvendos, si ipsum culpa solverent, vel quod justius erat, ne absolvendos quidem, tametsi ipse crimine solveretur.* Putaverat Gregorius in turbulentissimo tempore, et quando ex Juliani Apostatæ ira Cæsariensibus ingentia mala imminebant, non esse hæc repastinanda. *Longe enim ipsis honestius tum futurum fuisse periculum subire, atque omni ratione obsistere, quam insidias postea moliri; eo præsertim tempore, quo veteres inimicitiæ potius essent deponendæ, quam novæ excogitandæ. Sic enim se res habebat. Aderat quippe Imperator, adversus Christianos fremens, atque hanc electionem irato infestoque animo ferens, gravesque in eum, qui Archiepiscopus institutus fuerat, minæ jactabantur.* Nil magis Eusebii sanctitatem exprimere poterat, quam ejusdem electionem Juliano Imperatori displicuisse, in orthodoxos omnes et summæ pietatis viros infensissimo; et fortasse inter illos fuerat Eusebius, de pietate a Nazianzeno non

et hoc merito culpans S. Gregorius pater,

laudat piam violentiam plebis,

A. FLORENTINIO

A non semel laudatus, qui reliquum adhuc Cesareæ ex gentilitate Fortunæ fanum everti curaverat, dum sub impio et idolis addicto Imperatore, gentilitati Fortuna arrideret, ut idem Nazianzenus innuit oratione prima in Julianum. Minabatur enim non modo propter facinus illud Cæsariensibus Apostata, sed etiam quod Episcopum elegisset.

pro homine quem Julianus electum dolebat,

7 *In novaculæ acie sita res civitatis erant, ab eone die in rerum natura esse deberet, an servaretur, an clementiæ, humanitatisque nonnihil impetraret. Ad eum enim dolorem, quem ob Fortunam secundioris fortunæ tempore solutam eversamque capiebat, nova hæc atque insolens Præsulis electio accedebat, quam publici juris convulsionem atque oppressionem interpretabatur.* Exarserat etiam in Eusebium electum, qui partes sibi commissæ plebis tuebatur Præfectus Provinciæ; *et eos a quibus electus fuerat, velut accusatores illius futuros per litteras accersebat; non jam leniter et remisse, sed minis etiam quibusdam additis, tamquam hoc Imperator flagitaret.* Restitit Præfecto Gregorius senior, a juniore laudatus, et ad acceptam epistolam rescripsit: *Nos optime Præfecte, rerum omnium quæ geruntur censorem unum et regem habemus, qui nunc armis oppugnatur. Is et*

ut complicem in evertendo Fortunæ fano:

B *præsentem electionem expendet, quam nos rite ac legitime atque ex ipsius voluntate fecimus.* Gregorius igitur Theologus, dum Patrem laudat, quod Præfecto aliisque Episcopis electionem Eusebii minus canonice factam ex probantibus reluctaretur; quoniam non Electi renuentis et detrectantis culpa, sed plebis, pie et ardenter virum eximia vitæ probitate præditum, aliqua admissa violentia expostulantis, electio facta fuisset, jam rite ac legitime electum fuisse Eusebium consentit, quod a non reluctantibus Episcopis ordinatus *ex Dei voluntate* fuerit.

et canonice processum esse defendit.

§. II. *Episcopalis administrationis laus, obnubilata per simultatem Eusebium inter et Basilium.*

Laudat Eusebii Episcopalem administrationem Nazianzenus,

Qualis postea Episcopus evaserit Eusebius, quamque illustris Confessor, nec Gregorius Theologus, neque alius quem viderim scriptum, per acta aut studio confectas laudes reliquit; sed cum non longo tempore in Episcopatum vixerit, dum consimilem in electione Basilii tumultum excitatum idem Gregorius narrat, brevissimum quidem, sed illustre ac perspicuum de Eusebio epitaphium conscripsit in eadem Orat. 27 de funere patris. *Rursus eadem ci-*

C *vitas* (nempe Cæsareensis) *camdem ob causam seditione laborabat; eo nimirum, qui honesta et egregia vi ad Episcopatum pertractus fuerat* (Eusebius profecto) *celeri morte arrepto, atque ad Deum, cujus causa in persecutionibus fortiter strenueque decertaverat, profecto.* Hoc utique de Eusebio elogium audaciorem me fecit, ut ipsum Cæsareensem Cappadocem, non incongrue inter Sanctos veneratum esse existimarem. Nec minimi faciendas has Theologi laudes putabam in funere Patris, quod præsente Basilio eas dixerit, qui de omnibus plenissime conscius falli non poterat; ut pondus hinc etiam non minus, quam a Gregorii sanctitate, mendacium respuente, recipiant.

itemque Nicephorus:

9 Nec dissimilia de eo habere Nicephorum videbam, quippe qui lib. 11 cap. 18 illius virtutem his verbis per interpretem ornabat: *Fuit autem Eusebius in aliis rebus* excipit dissidium cum Basilio, de quo infra) *vir magnus, tum certaminibus, et periculis proprietate subeundis maxime spectatus, et quod ejus temporis persecutio declaravit.* Irato igitur contra Eusebium Juliano in ea persecutione (quam idem Nazianzenus pluries omnium teterrimam vocavit, et ideo atrociorem, quod dolose perduellis, odium in Christianos celans, et martyrii gloriam invidens, carnificinam interim exerceret) quanta passus fuerit D Eusebius, dum strenue pro Deo decertasse S. Gregorius idem testatur, conjectari quidem licet, affirmare in omnium silentio non licet. Non una illi fuit persecutio, quod in persecutionibus fortiter pugnaverit; Nam et ad Valentis Imperatoris Arriani tempus pervenit; qui arrepta occasione dissidii inter Eusebium Archiepiscopum et Basilium Presbyterum, adversus Catholicum Eusebii gregem expeditionem suscepit, non urbem, sed animas discerpturus. In hac non minori procella quomodo se gesserit Eusebius, et quam strenue repugnaverit, idem Nazianzenus, in laudes Basilii intentus, innuit potius quam narrat Orat. 30.

quorum, ille persecutiones toleratas expendit,

10 Secesserat propter dissidium in Pontum Basilius, *cum institit repente nubes, grandinis plena et perniciose stridens, quæ Ecclesias omnes, in quas incidit, prostravit; et quascumque invasit Imperator* (Valens inquam, Arianus pervicacissimus) *auri amantissimus, et Christi hostis infensissimus, ac duobus his gravissimis morbis laborans, inexplebili nimirum avaritia et blasphemia post persecutorem persecutor, non quidem Apostata, sed nihilo tamen meliorem se Christianis præ-* E *bens.* Hunc pergit narrare Nazianzenus expeditionem adversus Ecclesiam Cæsareensem suscepisse, non urbem, non domus, quæ iterum extrui possent, expugnaturum; sed animas ipsas immortales distracturum. Impetum cum eo faciebat exercitus eo dignus, *nefarii Ecclesiarum Antistites, sævi orbis illius Tetrarchæ, qui ipsius imperio et ditioni subjacebant.* Venerunt hi Cæsaream, ut Ecclesiam illam in deditionem acciperent. In tanta rerum perturbatione explicanda Nazianzenus, ut Basilium illius deinde Ecclesiæ propugnatorem, in Eusebii auxilium accurrentem enixius (ut par erat) laudaret; quædam quæ in Eusebio desiderari tunc videbantur attingit.

absente Basilio,

et Valente Imp. orthodoxos Cæsareæ tentante.

11 Horum nonnulla ex rei ecclesiasticæ imperitia, aliqua quod administrum non haberet Basilium, accidisse existimavit: inquit enim, *Magnum ergo certamen propositum erat; non ignava etiam multorum alacritas, sed infirma erat acies, utpote propugnatore carens ac perito artifice, tam in doctrinæ quam in spiritus facultate.* Vocatum proinde Basilium, amore Dei inflammatum, advenisse statim addit, in cujus laudes declamabat. Dum vero quantum adventus ejus Cæsaream opportunus fuerit, narrare Theologus aggreditur; et hæc addidit de Eusebio ac Basilio. *Ille plebem ducebat* nempe Eusebius *hic* (nempe F Basilius) *ductorem; atque instar cujusdam leonum curatoris, præpotentem scite cicurabat. Namque ut nuper in sublimi Cathedra constitutus, ac terreni nonnihil adhuc spirans, nondumque in his quæ spiritus erant numeris omnibus absolutus, magnisque fluctibus invalescentibus atque ingruentibus Ecclesiæ hostibus, opus habebat homine, qui eum manu ductaret atque fulciret.*

Ad ista non satis instruct Eusebio

auxilio venit accersitus Basilius:

12 Ex his verbis puto Baronium doctissimum ansam accepisse, de Eusebio non ita bene sentiendi. Atque, ut candide loquar, meminisse etiam oportebat, non animi virtutem in nupero Episcopo Eusebio Nazianzenum desideravisse, sed Ecclesiasticam doctrinam et rerum spiritualium notitiam. Cum hæreticis enim, non cum gentilibus, pugna tunc invalescebat: et quamvis generosus in propugnando, et in sæcularibus doctrinis Eusebius esset instructus, et naturali candore et perspicacia præditus, mendaciisque adversissimus (ut ep. 20 eumdem pingit Nazianzenus) repente tamen raptus ad infulas, nondum spiritualis armaturæ ac doctrinæ peritiam habebat, ut in tanto Ecclesiarum turbine, omnia ad amussim componere posset ac propugnare. Duo igitur per Episcopatus initia in Eusebio desiderari posse videbantur, quæ reprehensione digna animadverterat

Episcopi defectum suppleturus.

A verterat Gregorius. Dissidium nempe cum Basilio, in quo fortasse culpa non caruit; deinde major in rebus divinis peritia. Sed a plebe nimis ardenter Cathedram ascendere coactus, et ab Episcopis non reluctantibus consecratus, excusari in hoc poterat; non ita de concepta et enutrita simultate cum Basilio quem, scientia ad hæreticorum laqueos dissolvendos aptissimum, longius abesse sustinebat, et non revocabat; et in hoc aliquid humani passum esse Eusebium Nazianzenus affirmat.

Dissidium illud,

13 Sane in hoc paululum esse immorandum video, et explicandum, an in eo aliquid culpabile apparuerit; et quomodo in reconciliatione se gesserit, quibusve modis agnita veritate se purgaverit, ac pœnitentiam non distulerit; deinde quantis postea exantlatis laboribus, in brevi vitæ quod superfuit curriculo, secundæ persecutionis agonem fortissime expleverit. Ita ergo, Basilii laudes percurrens Nazianzenus, de hoc dissidio disserit: *Cum Basilio simultatem quamdam is, qui proximus ante eum Ecclesiæ præerat, exercebat: quibus autem de causis, aut quomodo prætcrire satius est; exercebat tamen; vir cetera quidem non ingenerosus atque eximia pietate præditus, ut persecutio tum temporis exorta, et acris* B *adversus eum suscepta contentio perspicue declaravit; sed tamen in Basilio humani aliquid passus. Neque enim viles tantum et plebeios, sed etiam præstantissimos quosque viros Momus attingit; ut solius Dei sit omni peccato atque animi perturbatione vacare.*

ex suspicione Eusebii de Basilio sibi versante ortum,

14 Eruperat contra Eusebium Episcoporum aliquorum, ut vidimus, turbo; qui etsi ipsum adhuc Catechumenum Baptismo abluissent, et in Episcopum ordinassent, pœnituerat tamen; incertum, ut diximus, an zelo divino vel humano. Hinc in clero, ac plebe orta est divisio, præsertim scissuram foventibus Arrianis. Pro orthodoxis Eusebium stetisse dubitari nequit, toties a Nazianzeno in persecutione laudatum; et qui Sozomeno teste lib. 6, c. 12, sub Joviano Catholico principe Antiochiæ cum aliis Omousion tenendum esse statuerat, et in concilio Tyanensi, sub Valentiniano et Valente, cum Occidentalibus et Romano Pontifice senserat: et tamen scissura magna erat. Nam quamvis fuga lapsus Basilius esset, cumtamen eodem tempore, quo Eusebius ordinatus est, et ipse quæsitus fuisset ad infulas, innocenter quodammodo turbas fovebat. Nazaræi siquidem, ita Monachos vocat Gregorius, quorum princeps ipse Basilius, jam Presbyter et doctrina clarus reputabatur, tumultuabant; quippe C qui *turpe et indignum esse arbitrati sunt, principis sui contumeliam repulsæque injuriam dissimulanter ferre;* vel quod in electione rejectus Basilius ab Eusebio minoris fieri videretur, et a Synodis aliisque Ecclesiæ conventibus rejiceretur. Fortasse etiam, quod Basilius ipse, Cæsariensi Presbyterio ac doctrina clarus, dum non ita demisse se erga novum Episcopum gereret, alicujus pervicaciæ insimularetur, ut Nazianzenus ipse obscure indicavit, dum a se recusatum honorem innuens, de ipso ait, *Atque a nonnullis, qui rationem illius ignari erant, fastus insimulari malui, quam aliquid facere, quod rationibus consiliisque suis adversaretur.* Unde Abbas Uspergensis in Chronico (ut mos schismaticis est apertius in Sanctos oblatrandi) ansam arripuit dicendi, Basilium ex nonnullorum sententia superbiæ vitio laborasse, quemadmodum notat etiam Bilius in hujus Orationis scholio.

nutriebant Monachi pro Basilio zelantes,

nec forte sine aliqua Basilii culpa;

15 In idem etiam collimare videtur Sozomenus, non ita sincerus scriptor, qui lib. 6, cap 15, *ut est Latine redditus; Basilius* inquit *non alia de causa in monasterio Ponti vitæ quietæ se dederat, quam uti Ecclesia, quæ ceteroqui rebellione Arianorum graviter exagitabatur, etiam sua causa aliquid damni acciperet.* D Narraverat ante inter Basilium, et Eusebium susceptas fuisse inimicitias, et ex illius secessione in Pontum populum, et maxime eos qui animi magnitudine et sapientia excellebant, Eusebium suspectum habuisse, *veluti causam, cur Basilius, vir ob piam vitam et eloquentiam singularem ab omnibus pleno ore laudatus, inde fugeret.* Qui autem essent in Eusebium concitati, et qui civilem contentionem foverent, ita eadem Orat. 30 notat Nazianzenus. *Et adversum eum* (Eusebium nempe) *concitatur Ecclesiæ pars selectior et sapientior; si modo sapientiores ii habendi sunt, quam reliquum mortalium vulgus, qui seipsos a mundi consortio segregarunt, ac vitam suam Deo consecrarunt (Nazaræos nostrates dico) atque in hujusmodi res præsertim maxima animi contentione incumbentes: qui turpe et indignum esse arbitrati principis sui contumeliam repulsæque injuriam dissimulanter ferre, periculosissimum facinus aggrediuntur. A magno, et seditionis experte Ecclesiæ corpore deficere seseque abrumpere constituunt.*

cujus fuga Eusebium populo suspectum faciebat,

A. FLORENTINIO

uti ex Nazianzeno colligitur:

16 Ne vero quis dubitaret eorumdem Monachorum Principem alium quempiam esse, ex primo Clericorum ordine, præter Basilium, qui repulsam passus fuerit; audiendus est idem Nazianzenus, dum momenta rationum de schismate illo adducturus, Basilium deinceps non tacuit, et de Nazaræis E seu Monachis ita narrare pergit, post adducta postremo loco postrema verba; *Non exiguam quoque multitudinem in ipsius partem amputantes, tam eorum qui plebeio ordine censebantur, quam eorum qui magistratus gerebant. Idque autem ob tres causas, easque firmissimas, perfacile erat. Primum enim Basilius tanta apud omnes veneratione erat, quanta haud scio, an quisquam nostræ ætatis philosophorum; eamque vim habebat, ut cohorti suæ si voluisset animum et fiduciam afferre posset.* Id certe Basilius non præstitit, sed potius fugam meditatus est et secessit in Pontum. At quia turbæ jam erant excitatæ, et ex ipsius repulsa ac magna apud omnes existimatione nequaquam difficile erat in Eusebio suspiciones excitari, ne Basilius easdem foveret; præsertim dum illius æmuli (plures enim fuisse etiam post Episcopi mortem dilucide alibi narrat Nazianzenus) falsis rumoribus et calumniis apud Eusebium, jam in suspicionem versum, eum traducere conarentur.

licet in Eusebio quoque culpa esset aliqua:

17 Spirabat adhuc Eusebius, ut ex eodem Nazianzeno diximus, nonnihil secularis generositatis; et natura magnanimus, irasque non facile ut leo comprimens, in Basilium ferebatur, quem contra F ipsum dissentiones nutrire, ex ipsius (ut vocat Nazianzenus) cohorte non prorsus temere suspicabatur. Poterat quidem Basilium, virum irreprehensibilem et ecclesiastica doctrina calamitosis illis temporibus apprime clarum ac opportunum, majoris existimare, ad se allicere, ad synodos vocare, ut Arrianis majori potentia obsisteret: sed humani aliquid passus, nonnihil tardius e Ponto revocavit. Revocavit tamen generose; vel potius, insigni Christianæ humilitatis exemplo, non modo primus et tanto dignitate superior, ad Basilium scribens; sed legationem adornans, dum interim titulo defensoris Ecclesiæ Cæsareensis, una cum Gregorio Nazianzeno, ipsum decoraverit. Sed pergamus primum turbas excitatas referre; mox gloriosum, tam ipsi quam Eusebio, Basilii reditum absolvemus.

quam tamen generose correxit.

18 Potuisset Basilius, ut jam ex verbis Theologi vidimus, suas cohortes in schismate contra Eusebium firmare, sed noluit; nec tamen difficile fuisset; nam qui negotium Episcopo faciebant, hoc jactabant, quod Eusebius, *propter tumultum in ipsius electione coortum civitati suspectus erat, ut non magis rite ac legitime, quam tyrannice, Præfecturam consecutus esset.* Aliam etiam attingit Nazianzenus dissidii illius

Dissidium auxerint SS. Eusebius Vercell. et Lucifer Calarit. male concordes,

A lius seu schismatis causam; nempe occidentales quosdam Episcopos, *qui orthodoxos omnes ad suas partes pertrahebant*. Hos putat Billius in scholio num. 53, Luciferum Calaritanum et Eusebium Vercellensem fuisse, Roma Cæsaream missos ad Ecclesiam illam tranquillandam. Equidem hi jam inter se divisi ad invicem erant: Lucifer enim, quæcumque dissidii cum Eusebio Vercellensi causa fuerit, jam se ab ejus communione et ecclesiæ segregaverat imperante Juliano; et quamquam Luciferiani se pro Catholicis venditarent, pars revera Catholica cum S. Eusebio Vercellensi consentiebat, quemadmodum Baronius ad annum 362 latius disserit. Nondum tamen detecta Luciferianorum secta, dum uterque pro Catholico haberetur, et unusquisque orthodoxos ad se trahere conaretur, etiam Cæsareensis scissura fovebatur. Neque difficile putarem S. Eusebium Vercellensem, pro Eusebio Cæsareensi dimicasse, quod omnino Cæsareensis pro Catholico haberetur; non modo quia in pluribus Synodis contra Arrianos steterit, ut ex Sozomeno diximus; sed quia Catholicus semper, tam a Basilio redeunte, quam a Gregorio seniori et Theologo habitus fuerit. B Facile proinde est credere, Apostolicum legatum Eusebium Vercellensem, ratam Cæsareensis electionem habuisse, cum de ejus legitima electione neque Nazianzenus, neque Basilius ex infra dicendis unquam dubitaverint.

A. FLORENTINIO

quorum iste pro Cæsareensi steterit:

19 Dum ergo Ecclesia illa intestino malo laboraret, et pars Eusebium jam Episcopum, pars Basilium repulsam passum respiceret; enituit Basilii virtus ex his, quæ pergit ad superiora verba attexere Nazianzenus. *Quid igitur, præclarus ille et Pacifici discipulus (nec enim hic qui consimilia ipsi inferebant, aut qui ipsius partibus studebant obluctari poterat; nec illius erat dimicare, aut Ecclesiæ corpus lacerare, alioquin etiam bello vexatæ, atque ab hæreticis (penes quos, tum summa rerum erat) in periculum adductæ, simul etiam consultoribus nobis sincerisque monitoribus in ea re usus) nobiscum hinc profectus in Pontum secedit.* Laudabili quidem exemplo, ne Eusebii suspiciones augeret, aut schisma quoquo modo foveret, secessit Basilius; at Gregorius Nazianzenus, qui necessitudinis familiarissimæ vinculo eidem connectebatur, et Eusebio invisus non erat, poteratque imminenti jam Valentis procellæ se murum opponere, ac mediatorem cum Eusebio agere; a Gregorio seniore et Patre longius immorari non permittitur, C sed tam difficile revocatur, ut vix se abstrahi passum fateatur oratione eadem 27 in funere Patris: et tamen, efflagitante plebe Nazianzena, a Patre ordinatum Sacerdotem, ut Arrianis opponeretur, narrat, quos repressisse patrem addit. *Tum per se ipse, tum per nos etiam fortasse, quos veluti non ignavos ac degeneres catulos, in illos tamquam in sævissimas bestias immittebat.* Cæsareæ, quæ Metropolis paterni etiam Episcopatus erat, nil ante cum Eusebio egisse mediatorem Gregorium Theologum, dum Basilio adhuc ille infensus erat, ex infra dicendis constabit.

sed periculum dispulit secedens in Pontum Basilius,

quem eo secutus Nazianzenus est.

§. III. *Insignis Eusebii modestia in revocando per Nazianzenum Basilio.*

Interim demus Eusebium nostrum aliquid humani passum contra Basilium; et errasse, vel nimis suspicioni addictum, vel aliorum detractionibus nimium innixum, quod videtur per Momum invidiæ vel, detractionis numen, a Nazianzeno adductum significari, sive non ita magni faciendo Basilium, ut æquum erat in tam difficili tempestate; quin etiam, ut elicitur ex epistola Gregorii Theologi ad ipsum Eusebium, quæ editionis Parisinæ vigesima nona in ordine est, non vocando ad Synodos contumelia D quadam affecerit; errorem equidem deinde agnovit, ac ita emendavit, ut Christianæ virtutis non minimum exemplum reliquerit.

Ut ut est correxit, si quid peccavit, Eusebius,

21 Putat Nicephorus lib. II. Historiæ jam adductæ, sponte Basilium rediisse, ac auxiliares manus, non tam Eusebio, quam fluctuanti Cæsareensi Ecclesiæ ultroneas præbuisse; dum omnem reconciliationis laudem Basilio tribuit; et ante ipsum Sozomenus, lib. 6, cap. 15, qui de reditu Basilii scribit, *sua sponte venit Cæsaream*. Nec aliter videtur Nazianzenus affirmare, ut puto ex orationis abundantia in Basilii laudes defluentis. *Quid igitur*, inquit de Basilio, *generosa illa mentisque magnitudine præstans anima, Christique amore vere inflammata? Ne longa quidem ab hoc oratio comparanda fuit, ut ad nos se conferret, nobisque adjumento esset. Vere simul atque legatione me fungentem aspexit (erat enim utrique nostrum commune hoc certamen, ut qui fidei defensores atque patroni designati essemus) statim legationi cessit: atque spiritualibus rationibus secum optime sapientissimeque distinguens, aliud simultatis tempus esse (si quid etiam huic affectui indulgendum esset) nempe pacis ac tranquillitatis; aliud æquanimitatis, nempe necessitatis ac periculorum tempus;* E *hoc inquam, secum reputans, confestim e Ponto nobiscum excedit, atque erga periclitantem veritatem zelo exæstuat, ultroque suppetias nobis affert, totumque se matri Ecclesiæ tradit.*

Basilio vel ultro reverso,

22 Ex qua de reditu Basilii narratione nonnulla elici posse videntur: primum, etsi non multam, orationem tamen sive epistolam suasoriam præcessisse, qua motus Basilius, in mansuetudinem alioquin pronus, reditui acquiesceret. Deinde ad eum legatione, Eusebii nomine functum fuisse Gregorium, ad cujus aspectum statim Basilius cesserit, et reditui assensum præbuerit. Tertio ita alacrem promptumque in patriam fuisse reditum, ita facilem cum Eusebio reconciliationem Basilii, ut quasi sponte facta videretur, illumque ultro suppetias periclitanti fidei attulisse dici posset. Hoc sensu Nicephorus scripsit, Valentem et cum eo Episcopos Arianos, ut Cæsareensem Ecclesiam pessumdaret, opportunum tempus nactos Cæsaream advenisse, *ut recta sentientes ecclesiis exigerent*, puta Eusebium, *propterea quod Basilius secessisset, et populus Eusebii odio ad discessionem spectaret. Ceterum consilium id frustra fuit. Quamprimum enim hos Cæsaream pervenisse nuntiatum est, Basilius, monasticis in Ponto* F *scholis vale dicto, Cæsaream et ipse redit, et Eusebio rebus omnibus aliis posthabitis conciliatur; quo quidem facto animi sui benevolentiam maxime ostendit.*

vel tam prompte ac si rogatus non fuisset,

ad opem contra hæreticos ferendam:

23 Sed res alio modo, quo ad spontaneum reditum Basilii, evenit, quam Nicephorus videatur narrare: et ex Epistolis Nazianzeni, quid ipse pro reconciliatione egerit, et quid antea Eusebius perfecerit, luculenter apparet: sunt enim Epistolæ, quæ sine oratoria amplificatione scribuntur, magnum apud eruditos historiæ lumen. Igitur ex Epistola, quæ in opere Basilii 29 est, in Nazianzeni 20, constat Gregorium, ad Eusebium Episcopum Cæsareensem rescribentem, prima de reducendo Basilio semina jecisse, dum eidem gratias agendo, quod ipsum laudasset et ad synodos et conventus spirituales vocasset; arrepta occasione, quod Basilium suum parvipenderet, nec ad hujusmodi conventus vocaret, modeste increpat, et ora ut vocet, spondens Basilium ad officia responsurum, et ambos eum secuturos, tamquam umbra corpus. Quid hæc Epistola, aliaque officia per amicos exhibita præstiterint, habetur ex Epistola alia, nempe 19 Nazianzeni ad Basilium scripta; quam ideo ex interpretatione Billii apponere libuit, ut inde appareat, non minus Basilium

revera autem rogatum rediisse,

patet ex Nazianzeni ad illum Epistola

A Basilium opera Gregorii, quam Eusebii ipsius mansuetudine Cæsaream evocatum fuisse.

cum insigni Eusebii Capp. laude conjuncta,

24 *Tempus jam est*, inquit, *ut prudens consilium ineamus, tolerantiæque laude floreamus; nos itaque comparemus, ut nec quisquam animi magnitudine præstantior nobis appareat, nec multi nostri labores et sudores temporis puncto collabantur et evanescant. Cur hæc scribam quæris? Deo carissimus Episcopus noster Eusebius (sic enim de eo nobis deinceps sentiendum et scribendum est) animo erga nos est admodum amico, et ad simultates componendas propenso, ac tempore velut igne ferrum emollitus: litterasque etiam deprecatrices et evocatrices ad te missurus est, quemadmodum et ipse mihi significavit, et multi ipsius animum perspicue cognitum habentes nobis fidem faciunt. Quæ antevertamus, quæso, vel ad eum venientes, vel scribentes; vel, quod erit rectius, prius scribentes, ac deinde ad eum nos conferentes; ne forte nos pudeat, si victi fuerimus, cum vincere licuerit; præclare videlicet et philosophice cedendo, id quod plerique a nobis exposcunt. Mihi itaque obsequere, et veni, tum ob hanc causam, tum etiam propter tempus. Quandoquidem hæretici conjuratis animis Ecclesiam percursant, partimque jam* B *adsunt ac turbas movent, partim (ut fama jactatur) affuturi sunt. Ac periculum est, ne veritatis doctrina convulsa distrahatur; nisi primo quoque tempore Beseleelis spiritus excitetur, hoc est sapientis hujusmodi disputationum et dogmatum Architecti. Quod si tibi operæ pretium esse videtur, ut ipse adsim atque hæc administrem, tibique itineris comitem me adjungam, ne hoc quidem munus defugiemus.*

qui prior ad suum Presbyterum scripsit.

25 Clarissime ut puto ex hac Epistola apparet, quanta mansuetudine Eusebius cum Basilio, præteritorum pœnitentia ductus, egerit. Quid enim magis poterat Metropolita, cum suæ Ecclesiæ Presbytero, ad Christianæ perfectionis libellam agere, post simultates enutritas, easque ex suspicionibus non ita temere natas; quam ad humilitatem primum se componere, et in officiis illis, quæ (ipso favente Gregorio Basilii amicissimo) multi putabant magis Basilio convenire, ita Archiepiscopum descendisse, ut cederet, ut litteras ipse ad presbyterum deprecatrices et evocatrices daret. Utique, si humani aliquid passus adversus Basilium erravit Eusebius, ita resipuit, ut ex sequenti in eumdem mansuetudine jure merito a Gregorio vocatus fuerit, *Deo carissimus Episcopus*, quod nimirum se ad amussim Evangelicæ legis accommodaverit. Neque enim C litteras tantum officii plenas dedisse ad Basilium credere par est, non modo quod id Gregorio pollicitus erat, et multi fidem interponebant; sed quod legatum Gregorium ipsum ad Basilium miserit, ut ex supra adductis in Orat. de laudibus Basilii idem Gregorius apertissime docet.

Ex hinc Eusebio humiliter adhæsit Basilius,

26 E Ponto igitur secum excedentem Basilium ita pingit Gregorius, ut veteris simultatis in illius animo fomites quosdam nequaquam remansisse ostendat. *Inimicitias*, inquit, *ponit*, quasi nonnihil antea et ipse humani passus esset; *consilio aciem instruit; scandala et offendicula intermedia submovet;* deinde quomodo cum Eusebio se gesserit addens, *Proximum autem*, inquit, *Basilio negotium ac studium hoc fuit, Antistitem observare, suspicionem extinguere* (ex suspicionibus enim in Eusebio dissidium ortum fuisse diximus) *mortalibus omnibus persuadere, mœrorem illum quo affectus fuerat, tentationem quamdam colluctationemque perversi spiritus extitisse, honestæ ac laudabili concordiæ invidentis; ceterum non ignarum se esse, quid obedientiæ ordinisque spiritualis leges postularent*, et post plura officiose sancteque erga Eusebium a Basilio præstita ac narrata, uno verbo colligit, tantam illius benevolentiam hunc consecutum esse, *quantum prius apud eum odio flagrare putabatur;* vel (ut post Billium vertit Bilibaldus Pirckeymerus) *Talis erga illum* (Eusebium nempe) *erat benevolentia, qualis prius ad inimicitias proclivis fuisse putabatur;* nonnihil etiam, de nutrita cum Eusebio dissensione, Basilium male apud aliquos audivisse, non silens. Sed ablatis simultatum nebulis, et Eusebii insigni pietate cognita, cum jam Basilius *sub lege esset obedientiæ ac ordine spirituali*, explanaturus Eusebii ipius jussu librum Proverbiorum, nil mirum si ab his verbis inceperit. *Obediamus igitur bono Patri, certaminum præmia nobis ex spiritus oraculis proponenti, qui nos instar venatorum in locis inviis quasi catuli cujusdam venatici indicio cursus nostri experimentum vult capere.* Homil. 12 init. Prov. D

A. FLORENTINIO

§. IV *Sanctus et pius Eusebii obitus: scrupuli Baroniani discussi.*

Restaurata concordia, egregie proficiens Eusebius,

Quam vero his ministrantibus, Gregorio, inquam, Theologo atque Basilio, Eusebius profecerit, quantave virtutum hauserit incrementa, utinam aliquis scripsisset, sed plurima quæ Basilio Eusebii cooperatori tribuit Gregorius, dum in illius laudes data opera decurrit, Eusebio communia fuisse vix dubitarem, saltem quod permittendo adjuvaret, sive in sustinenda, sive in depellenda hæreticorum procella, sive in subsecuta fame demulcenda opes uterque impenderet. Non diu deinde advixisse Eusebium Theologus narrat, et dum ob tanta præclare sub illo gesta Basilium in ejus locum subrogatum fuisse docet, his utitur verbis orat. eadem de laudibus Basilii. *Ob hæc igitur, ac tanta (quid enim omnibus recensendis, longiorem moram trahere necesse est) cum is qui nomen a pietate apposite ducebat* (Eusebius nempe, Latine Pius) *ex hac vita migrasset, atque in ipsius manibus animam suaviter exhalasset, ad excelsam Episcopatus Sedem evehitur.* Obitum pariter Eusebii in orat. de funere Patris Gregorius refert tamquam optimi Confessoris, et celerem fuisse innuit, dum iterum in electione Basilii Urbs illa tumultuaret. *Rursus eadem civitas eamdem ob causam seditione laborabat; eo nimirum, qui honesta et egregia vi ad Episcopatum pertractus fuerat, celeri morte abrepto, atque ad Deum, cujus causa in persecutionibus fortiter strenueque decertaverat, profecto.* E

moritur cum laude pietatis,

suavissima, non violenta morte:

28 Ex celeri autem a Gregorio vocata morte Eusebii, putat doctissimus Baronius, ad annum 369, num. 46, eum repentino violentoque morbo confectum ex hac vita sublatum esse, sed quod *suavissime* animam in manibus Basilii exhalaverit, vel non ita violentam mortem oppetiisse significaret, vel somno sanctorum suaviter in Domino quievisse in Deo, inquam, cujus causa in persecutionibus fortiter decertaverat. Quæ verba fortasse doctissimus Baronius tacuit, quod ei displicisset per quamdam violentiam Eusebium Cæsareensem fuisse in Cathedram illam intrusum, cum de eo et Nectario intelligenda esse velit, quæ Nazianzenus alibi in sui temporis violentas Episcoporum electiones declamaverat. At cum de hac honesta in Eusebium et egregia vi, aliqua infra refricare opus sit, nunc dixisse sufficiat, de ejus beato obitu ac orthodoxia cum Nazianzeno Bazilium ipsum consentire, dum eidem scribens Ep. 21, timere se fatetur, ne *a morte Beati Episcopi Eusebii*, Ecclesiam Cæsareensem catholicam aliqui ex hæreticis zizaniis impleant; *et pietatem, in hominum animis multo labore sparsum, perniciosis suis doctrinis radicitus evellant.* Nec alibi veritus est Basilius ipse pientissimum Episcopum Eusebium appellare, dum ad Meletium scribens inter ipsius Epistolas num. 78, ita loquitur: *Litteras accepi a pientissimo Episcopo Eusebio, quibus mandatur, ut Occidentalibus iterum de quibusdam Ecclesiis scribatur.* F

Basilio laudatus vivus,

A

A. FLORENTINIO.

et mortuus Nazianzeno

29 Sed cum quæ post mortem laudes adjiciuntur majoris existimandæ sint, quamvis a sanctis viris semper inducta laudatio suspicienda sit, præter ea quæ de ejus obitu, strenuaque fortitudine tempore persecutionum addit post ejus mortem Nazianzenus, et nos supra retulimus, videtur etiam aliud accedere testimonium ipsius Nazianzeni scribentis Ep. 33. ad sanctum Eusebium Samosatensem. Qui cum post mortem Eusebii nostri Cæsaream profectus in novi et catholici Episcopi electione noviter incumberet, ita expectare se novum pastorem inquit Nazianzenus *antecessoribus Episcopis dignum*, ut a classe Sanctorum virorum Leontii, Hermogenis, et aliorum, Eusebium non exceperit. Post reconciliatum vero sibi Basilium, non diu Eusebium advixisse, confirmat etiam Gregorius Presbyter Græcus, scriptor vitæ Nazianzeni a Billio interpretatus, qui ejusdem Theologi opera revocatum e Ponto Basilium narrat; *sedente ad clavum metropolis ejus adhuc viro religioso Eusebio;* de quo parum infra ad reditum Basilii addit, *neque multo interjecto tempore Præses Ecclesiæ, quem diximus, meliorem ad vitam translatus est*, non minus ita mortis celeritatem ad reditum Basilii conferens, quam ex morum integritate meliorem vitam defuncto Episcopo tribuens.

B

qui alibi improbans Episcoporum promotiones per saltum

30 Antequam vero colophonem huic exercitationi imponamus scrupulus removendus est, quo fortasse motus vir summus Baronius, Eusebium numquam laudibus extulit, ut potius violenta morte multatum videatur subobscure sentire; est enim offendiculum, quod Nazianzenus eadem oratione de laudibus Basilii, dum in Ecclesiasticis præfecturis ordinem servandum exemplo ejusdem Basilii docet, qui per sacros Ordines paulatim ad Presbyteralem et Episcopalem gradum pervenit, violentam quodammodo Eusebii electionem videatur damnare, cum hæc de Divina in Basilium providentia subdit. *In quo hanc rationem tenuit, ut minime repente eum ad hujusmodi gradum subveheret, nec eodem temporis momento salutari aqua tingeret ac sapientia instrueret, quemadmodum plerisque eorum accidit, qui nunc ad præfecturas inflammati cupiditate rapiuntur, verum ordine ac spiritualis progressionis lege hoc eum honore afficeret. Nec enim mihi perturbatio illa temeritasque probatur, quæ apud nos interdum, et in nonnullis primarias Ecclesiæ Sedes tenentibus oboritur*, et infra; *uno die Sanctos fingimus, eosque sapientes et eruditos esse jubemus, qui nihil didicerunt, nec ad Sacerdotium quidquam ante contulerunt præterquam velle.* Prosequitur, in hæc absurda oratorio stylo declamare, ut in laudes Basilii diverso modo electum deflecteret, putatque Baronius eruditissimus ad annum 362 num. 60, Nazianzenum alludere *ad Eusebium, de quo nuper, et ad Nectarium, qui item ex Catechumeno ad Episcopatum Sedis Constantinopolitanæ postea evectus est.*

solam voluntatem afferentium ad id muneris,

C

non potest censeri Eusebium sugillare,

31 Sed quidquid de Nectario, aliisque sit, per calamitosa illa tempora repente ad Episcopalem sedem evectis volentibus, et optantibus; hæc certe de Eusebio intelligere nequaquam Nazianzenus poterat; quem renuentem, fugientem, reluctantem, et *egregia et honesta vi* raptum fuisse ad Sedem episcopalem, in funere patris coram ipso Basilio docuerat. Tantum enim abest ut Eusebius Cathedram optaverit, et ambitu quæsiverit, ut omni studio declinaverit. Et quamquam, ingruente Arianorum procella, majorem Basilio absente experientiam ac spiritualem doctrinam in Eusebio optaverit Nazianzenus; eumdem semper de modestia, pietate, ac fortitudine in persecutione laudavit; nec unquam gradum illum ambisse, vel obscure protulit. Quinimo, statim post ea quæ contra abusum illius sæculi et urbis declamaverat, de Eusebio sermonem instituens, de dissensione tantum cum Basilio, ac minori peritia, non

quem honesta vi raptum testatur invitum,

ambitu, nonnihil virum, alioquin *eximia pietate præditum* insimulavit, quod Hæreticorum ausibus inde animus accreverit, ac via aperta fuerit ad Ecclesiam Cæsareensem devastandam, *nulla re perinde, ut prædictorum hominum simultate*, Ecclesiasticorum Cæsareensium nempe, ut jam dixerat) *atque illius, qui tunc nobis præerat imperitia.* Sed de hac potius culpandi erant, qui elegerant et ordinaverant, quam qui coactus impar onus susceperat. Neque Nazianzenus tantum contra Laicos et Episcopos, qui statim extra ecclesiasticum Ordinem assumerentur declamavit, sed et alii Patres passim, et Hieronymus præcipue ep. 83. ad Oceanum; S. Gregorius, ad Brunichildam Reginam; Leo primus ep. 85: et tamen, ubi temporum necessitas exigeret, et magna in Laico elucerent merita, toleravit et probavit Ecclesia, ut in Ambrosio aliisque accidit. D

majorem dumtaxat in eo optans experientiam et doctrinam.

32 Et hæc quidem ex coævo et in eadem Cæsareensi Ecclesia versato, Gregorio inquam Theologo collegimus. Sunt et alia de Eusebii sanctitate testimonia, quæ etiam libet afferre. Extat S. Basilii vita per Amphilochium scripta, tum inter vitas Patrum Rosweydi, tum in postrema Surii editione Coloniensi ad primum Januarii diem, in qua aliqua elucent de Eusebii sanctitate lumina. Hujus scriptorem etsi Amphilochium Basilio coævum neget esse doctissimus Baronius, et aliqua continere velit quæ corrigenda sint, vera tamen etiam narrare non inficiatur ad annum 378 n x. Is igitur, sive Amphilochius, sive alius scriptum reliquit, quod Basilio et Eutulo socio ingressuris Cæsareensium Civitatem, *in visione noctis revelatus est tunc Episcopo ipsius Urbis, Eusebio nomine, horum adventus: et quod Basilius ejus esset futurus successor.* Addit vero quod missis Archidiacono aliisque honestioribus Clericis, in occursum Basilii ac ejus socii, *cum intrarent, intuitus eos sanctissimus Episcopus et stupefactus in similitudine visionis, Deo gratias egit.* Honorifice igitur susceptis hospitibus, ac universo Clero participata visione, Clerici Episcopo Eusebio *una voce dixerunt. Veraciter et hoc digna est munda vita tua, ut divinitus revelaretur is qui post te ornaturus est Pontificalem thronum;* et subdit consentientia scriptori vitæ S. Gregorii Nazianzeni, Eusebium scilicet ad adventum Basilii *non post multum temporis* obiisse. Et quamquam in hac narratione, quam integram non apposui, videatur illud fortasse veritati minus congruum, quod Eusebius Basilium non nisi per visionem agnoverit; quod de tanto viro Cæsareæ notissimo, et cum quo aliqua simultas intercesserat, videatur difficillimum; unum tamen me haurire tuto posse existimavi, apud Græcos et Cæsareenses, Eusebium fama sanctitatis et morum innocentia fuisse celebrem.

Dicitur divinitus cognovisse et prædixisse

E

successurum sibi in Episcopatu Basilium,

F

unde saltem probatur vulgata de ejus sanctitate opinio:

33 Nihil ergo videtur Eusebio Confessori (hoc enim nomen illis temporibus usitatum, etiam strictissime acceptum, propter invictum animi robur in persecutionibus Eusebio tribuere audeo) voluntarii nævi inhæsisse, præter simultatem cum Basilio, nec alterius criminis insimulari posse. Hoc autem, in tumultuosa urbe ex suspicionibus natum, S. Gregorius de facinore non damnavit; tantummodo contentus post ejus mortem, ipso Basilio amicissimo et Archiepiscopo præsente, humanam passionem appellare. Neque enim quis credere debet, adversa omnia, quæcumque S. Basilius dolet in libris suis, ab Eusebio, sancto pioque viro, profluxisse; sed multa in scissura illius Ecclesiæ a factiosis, plurima ab hæreticis quibus semper reluctatus est, accidisse, ex ejus scriptis convincitur, præsertim ex epistola 58 ad Meletium Episcopum; in qua jam Eusebio *pientissimo*, ut ibi dicitur, conjunctus, insidias contra ipsum Antiochiæ structas dolet, et insidiose

nec culpandum in aliquo, præterquam in simultate cum Basilio;

qui nec imputavit ei adversitates suas;

A sidiose contra eum multa adhuc fingi, quæ orat præveniri. Neque enim si quid calumniæ in eum spargeretur, tacuit Basilius, quod Presbyter esset et princeps Monachorum; sed toleranda quidem forti animo docuit, non silenda; et de eo Orat. x de odio et invidia, inquit, *Ad calumnias autem conticescere non oportet; non ut contradicendo nosipsos defendamus, sed ne mendacio progressum permittamus, circumventosque damno affici patiamur.*

nec tacuisset impactas ab eo calumnias:

34 Dum vero Eusebium hinc humana passione tactum in Basilii simultate, ac novitium in spirituali doctrina, in Ecclesiæ disciplinæ minus versatum indicat; inde laudat de moribus invictoque in persecutionibus robore; id videtur in Eusebio Gregorius servare, quod in Orat. 29 de S. Cypriano magno scriptum reliquit; Sanctos viros nimirum, dum ex aliquo errore *ad Salubriora consilia animum appellant, sese veluti signum quoddam ad bene sperandum attollere;* et admodum ignavi sordidique animi esse, eos *qui rerum minus laudandarum commemoratione Sancto alicui contumeliam afferri censent.* Nazianzenus quidem in Eusebio reprehendit, Ep. 29 inter Basilianas, quod non vocando Basilium Cæsareensem Præsbyterum ad concilia et synodos spirituales, eidem contumeliam intulerit: sed interim B ipsum Eusebium ita laudat, ut optimum omnium quos cognoverit, affirmare non dubitaverit: hoc est; *Virum et Sacerdotem, et tantum, quem* inquit *cum vita et doctrina, canicie quoque omnium quos cognovimus optimum esse scimus.* Quæ per adulationem fuisse dicta, nefas est de Nazianzeno scribente suspicari. D

ille interim ejus nævus non debet contumeliæ verti.

35 Billius, qui ex Græcis Nonni et Nicetæ Scholiis sua confecisse profitetur, affirmat Eusebium Cæsareensem, Cappadocem Episcopum, bis pro fide exulasse. Sed quod ad ipsum in exilio agentem tres Epistolas Nazianzenus scripserit, vereor ne hallucinetur, non advertens eas non ad Cæsareensem, sed ad Samosatenum scriptas esse, quem pro fide exulasse palam est. Negare tamen non velim, antiquos Scholasticas aliunde excerpere potuisse, exilium pro fide Eusebium Cæsareensem pertulisse, quod ex Nazianzeno certum sit, eum sub persecutoribus Juliano et Valente, pro Christe fide strenue decertasse. Videantur Billii Scholia, tum ad Orationem de laudibus Basilii, num. 51, tum ad orationem de funere patris num. 34.

Non scripsit ad illum exulem Nazianzenus.

36 Hæc pro Eusebio Cæsareense Episcopo, Cappadoce, non Palæstino libuit cumulare; non ad ejus sanctitatem certius asserendam, sed ad emendatam simultatem cum S. Basilio emaculandam, nostrumque vetustius Martyrologium dilucidandum, Corbeiense confirmandum; et reliqua Hagiologia, quæ hac die Eusebium venerantur, vindicanda ab interpolatione minus pia. E

Iterata Auctoris protestatio,

DE SS. NICOLAO ET TRANO

EREMITIS IN SARDINIA

Notitia ex Dima Serpi et Philippo Ferrario.

D. P.

SEC. IV

Sardorum insula, *ut est alpestris fere tota, sic inter recessus montium plurimam offerri commoditatem exercendæ eremiticæ vitæ; cujus illuc exemplum intulisse creditur* S. Eusebius, *Vercellensis Episcopus, in Sardinia natus, quasi eo sit regressus ex Thebaide secunda, ultimo mutati quater exilii loco cum* S. Lucifero *Calaritano Episcopo exilii socio, Juliani Apostatæ permissu restituendus Episcopatui suo. Deduxi ego* S. Luciferi *Acta ad diem* xx *Maji; de* S. Eusebio *ad* i *Augusti successores agent; interim apparet ex ibi deductis num.* 40, *Sanctos non redivisse immediate ab Ægypto in Occidentem; sed ordinandis Orientis Ecclesiis turbatissimis multam dedisse operam; majorem fructum facturos, si rem unanimiter gerere potuissent. Sed rigidius agente* Lucifero, *nullamque communionem volente cum Episcopis Ariana communione aliquando pollutis, quantumvis pœnitentibus et doctrina Catholicis; natum est inter orthodoxos schisma Antiochiæ, ubi loco S. Meletii, eo quod fuisset ab Arianis ordinatus, S. Paulinum ordinaverat* Lucifer: *quod cum non probasset, Alexandrinæ synodo, ejusque decreta a suo signata legato, allataque ab* Eusebio, *nec rejicere posset, nec recipere vellet; indignabundus in suam se recepit Sardiniam. Eo tunc secutum fuisse* Eusebium, *aut postea illuc accessisse, nedum diuturniorem ibi moram traxisse, nulla ratione fit probabile: quippe qui ab Antiochia Romam festinans ad reddendam obitæ legationis rationem, multo breviori via appellere illuc potuerit, quam circum navigata Sicilia in Sardiniam deflectendo, ubi inventurus* Luciferum *esset, in neganda sui communione obfirmatum.*

Eremiticum in Sardinia institutum

C

Quod S. Eusebio Vercellensi adscribitur;

rectius S. Lucifero adscriberetur)

2 *Rectius igitur ipsimet* S. Lucifero *ibidem ad annos circiter octo superstiti, laus illa tribuetur; ipsiusque potius quam* Eusebii *discipuli dicentur fuisse prætitulati* Sancti Nicolaus *et* Tranus; *si tamen illius temporis revera illi fuerint, quod unde affirmem vel infirmem non habeo: solum tenere ausim, floruisse illos eximia sanctitate, prius quam insulam occuparent Saraceni, anno Christi* DCLXX. *Ab hoc ergo tempore latuerint corpora, in eo ubi antea vixerant ipsi sepultique et culti fuerant loco, usque ad annum* MCCXVII. *Tunc quomodo ea fuerint inventa, descripsit* Ludovicus Civitatensis Episcopus, *cui omnem eorumdem notitiam acceptam refert Dimas Serpi, in Chronica Sanctorum Sardiniæ lib. 4 cap.* 1, *eosdemque Catalogo Sanctorum generali inserens Philippus Ferrarius allegat* Tabulas Ecclesiæ Civitatensis, *ut prima fronte rem consideranti dubium videri vix ullum posset, quin ad illius Ecclesiæ diœcesim pertineat, vel saltem vicina eidem sit parochia* Dominæ nostræ de Loco sancto, *inter* Longorum *et* Templum *quorum postremum locum vulgo* Tempiu, *exhibet Topographica Sardiniæ tabula, sub nomine* Tempi *in Septemtrionali insulæ parte, cui a Capite seu Promontorio Lugoderi seu Loci-aurei nomen est,* XX p. m. *a mari.*

amplexi ibidem SS. Nicolaus et Tranus:

quorum usque ad sec. 13 occultorum inventionem

F

scripsit Civitatensis Episcopus.

3 *Sed ubinam apud Sardos inveniemus* Civitatensem Episcopatum? *cum is qui curiosius ceteris concinnavit descriptionem insulæ, Atlanti Blaviano inserendam, præter Archiepiscopos* Calaritanum, Arborensem, *et* Turritanum, *solum nominet Episcopos quatuor;* Algarensem, Ampuriensem, Prosanensem *(nam quod* Prosanensia *legatur typographico mendo imputandum est) et* Usellensem; *omisso, quem Carolus a S Paulo in Geographia sacra suggerit,* Phausiano, *seu* Terræ-novæ, *tamquam jam unitum Empuriensi* Orestagnansi *item* Castel-Aragonensi, *quos prædictis quinque jungit Ludovicus Moreri, in suo magno Dictionario historico nuper Gallice edito; cui tamen non omnem fidem adhibere ausim. An forte ad solvendum nodum faciet, quod* Bosa, *non quidem* Loco-Sancto *propinquior*

Sed quis talis in Sardinia?

an forte Bosensis cujus civitas

AUCTORE D. P.

Bosa citta dicta ?

A *propinquior quam* Terra-nova, Algarium *et* Castellum-Aragonense, *sed prius forte Episcopalis, quam tres illæ civitates viciniores in tabulis Topographicis Italiæ an.* 1620 *a Joanne Antonio Magini editis Bononiæ et an.* 1662 *a Joanne Bleau reformatis Amstelodami, non simpliciter* Bosa, *sed* Bosa-citta *scribatur, quasi* Civitas ad Bosam *fluvium ? (ab hoc enim illa nomen habet) et an ea simpliciter et quasi Antonomastice* Civitas *Sardis dicitur?*

Tale quid videtur indicare Ferrarius.

4 *Id sane vel simile quid oporteret cogitare si veræ sunt quas Ferrarius allegat* Civitatenses Tabulæ. *Sed vereor subinde ne bonus ille scriptor, lecto* Ludovici Civitatensis *nomine, tamquam auctoris; imaginatus sibi sit, consequens esse, ut in Ecclesiæ ipsi subjectæ tabulario ejusmodi relatio descripta inveniatur, aut ad ejusdem diœcesim pertineant Sancti, ejusque propriis Fastis adscribantur. Sane in allegandis Ecclesiasticis* Tabulis, *adeo varius incertusque Ferrarius est, ut ægre divines, quid* Tabularum *nomine ille intelligat; nec raro deprehendatur nominare numquam visas, nec usquam extantes. Interim vehementer propendeo ut suspicer* Ludovicum istum *fuisse* Civitatensem *Marsici veteris in Capitanata Apuliæ* Episcopum, *ab Honorio III tamquam supremo Insulæ Domino. illuc missum anno* MCCXVII *in auxilium B. (fortassis Beatricis aut alterius habentis nomen a B. inchoatum pro more seculi) Judicissæ Calaritanæ et Arborensis, cujus jura Pisani invaserant, totius insulæ supremum affectantes Dominium, ex jure (ut volebant) sibi per Romanos Pontifices ante ducentos annos concesso.*

Quid si Civitatensis ex Apulia,

B

illuc missus ab Honorio 3 Legatus,

5 *Sane invenitur Dominæ illius, quæ eadem etiam* Massæ *in Liguria Marchionissam se scribit, epistola apud Raynaldum in annalibus num.* 90 *per quam illa suggerit metuendum esse, ne qui* Blasio Turritano Archiepiscopo, in Apostolicæ Sedis obsequio quondam ad Calarim venienti, pro eo quod credebatur ab ipsis Apostolicæ Sedis Legatus, multas injurias ac mortis minas nequiter intulerunt, cum non essent in fortitudine aliqua constituti; nullum imposterum Romanæ Sedis Nuntium aut etiam Legatum alium, qui non sit Pisanus, patiantur suas vices inter eos explere, cum sunt in arce roboris radicati, et in specula superbiæ apud semetipsos firmissime fundati. Ea propter, *inquit*, Domine venerande ac sanctissime Pater, caritate illa quæ Christus est, qua et tenemini potenter subvenire oppressis violenter; mittite Nuntium vestrum, virum utique honestum pariter et discretum, avaritiæ execratorem, et caritatis justitiæque amatorem, qui perscrutetur

C subtiliter etc. *Ad hujusmodi preces credere possumus missum* Ludovicum; *dum Ugolinus Cardinalis rem Pisis componit, et obtenta male usurpatorum jurium restitutione excommunicatos absolvit.*

an. 1217 *vel* 27 *transtulit inventa corpora ?*

6 *Tum vero licuerit ipsi* Ludovico, *Insulam visitare totam, et transferendis Sanctorum corporibus, quæ interim fuerant reperta, attendere; si tamen res acta est illo, qui apud Dimam Serpi in Margine per zyfras notatur anno* 1217; *et non potius decennio post, sub Honorii successore Gregorio IX* anno *(sicut in textu ad longum scribitur)* millesimo ducentesimo vigesimo septimo; *Ubaldo præpotenti Pisano cive eadem attentante, ob quæ fuit anno* MCCXXIX *anathemate percussus. Anno deinde* MCCXXXVII *idem Ubaldus, obtentis jure uxoris Adelasiæ Principatibus Turritano et Gallurensi, in cujus postremi districtu continebatur* Locus sacer, *supremum ditionis suæ Dominum agnovit Romanum Pontificem, fuitque a vinculis excommunicationis absolutus: sed ad hoc missum ait Rainaldus Gregorii Pontificis* Capellanum Alexandrum : *ut retinendus nobis pro* Ludovico *sit annus* MCCXVII *vel* XXVII. *Hoc tamen fortasse certius discerni poterit ex Fara Episcopo Sassarensi, horum Sanctorum memoriam faciente in libro de rebus Sardois, necdum nobis viso, et in Notis Ferrarii alibique sæpius allegato.*

7 *Hactenus scripseram, ex Dima redditurus Latine quæ ille ex* Ludovico Civitatensi *scripsisse profitetur; cum animadverto, eumdem qui bis in margine et semel in contextu ipso vocatur* Episcopus Civitatensis, *in eadem margine vocari semel* Ludovicum Episcopum Terræ-novæ. *Hæc sane civitas, ad Orientale latus insulæ sita, multo propior est* Templo *supra nominato, quam in Occidentali littore* Castellum Aragonense, *multoque magis quam porro versus meridiem recedentes in eodem Occidentali littore* Algarium *et* Bosa. *Huc omnino se applicat Ferrarius in Notis ubi* Templum *describit* oppidum haud obscurum Phausanensis diœcesis inter Sassarim, *urbem olim Episcopalem* et Phausaniam sive Terram-novam hinc XL p. m. inde XX, intra Montes : *quis enim non putet hanc esse diœcesim ex cujus tabulis dicit se habere Sanctos istos? Restat igitur ut Sardis dijudicandum relinquam quænam Ecclesia debeat nomine* Civitatensis *venire. Utinam! sicut Italiam sacram Ferdinandus Ughellus, Notitiam Siciliensium Ecclesiarum Roccus Pirrhus, Galliam Christianam Sammarthani, Hispanicarum Theatrum Ægidius Davila, ita expandat aliquis Sardoicarum Episcopales Catalogos, antiquos ac novos; aliæ enim ante Saracenos, aliæ post illos, ut civitates, sic cathedræ fuerunt. Multum sane res illa haberet usum cuicumque res Sardoas attingere volenti : nec tamen id aliunde quam ex Sardinia sperare possumus, ubi fortassis satis ad rem eam litterariam est, si de Primatu contendentibus satis etiam esset concordiæ. Nam Ughellum audivi excusantem Insulanorum jurgia, ob quæ sibi jam seni non esset animus idem quod de Italia fecerat etiam pro Sicilia et Sardinia exigentibus obsequi : et quam difficile sit talibus facere satis, didicit in* S. Agatha *illustranda Bollandus, querulos expertus Messanenses æque ac Panormitanos.*

D *aut etiam Terræ-novæ Episcopus ?*

E

Describit is locum anachoresis ac sepulturæ eorum

8 *Interim ex isto quocumque* Ludovico *et cujuscumque* Civitatis Episcopo, *scribit Dimas, quod* SS. Nicolaus et Tranus habitaculum sibi constituerunt inter Logonium et Templum, in loco Sardoa lingua ideo dicto Logu santu, ubi Deiparæ Virgini oratorium dedicarint; ad quod cum propter ipsorum in vita atque post mortem miraculis clarescentium merita (nam sepulti etiam ibi fuerunt) magnus undique concursus fieret, tres ibidem viculi collecti sunt, sub nominibus SS. Nicolai, Trani et Quirici. Et viculi quidem nunc sunt nulli, sed supersunt ecclesiæ tres ita nuncupatæ, ad quas Gallurenses et Templarii omnes multa cum devotione solent accurrere : sigillatim autem constat, quod ad ecclesiam Loci-sancti, in die dedicationis ipsius, concurrat quidquid est mortalium in Gallura, Monte-acuto, totoque Anglonio. *Addit idem Civitatensis, multos prædictis Sanctis fuisse discipulos ejusdem instituti sequaces; quorum tamen memoriam nulla supersit. Denique etiam subjungit, quod* anno millesimo ducentesimo vigesimo septimo apparuit Regina cœlorum (cui Sancti isti fuerant dum viverent devotissimi) cuidam religiosæ personæ; docuitque locum ubi invenienda essent corpora sancta ipsorum; inventa autem sepelierunt in ecclesia montis, nomen habente S. Mariæ de Loco-sancto.

et inventionem factam an. 1227.

F

In Ecclesia S. Mariæ de loco sancto

9 *Hactenus Dimas ex Ludovico : qui porro videtur de suo addere; quod,* propter miracula magna, quæ Deus operabatur ibidem, meritis Reginæ Angelorum et Sanctorum istorum, Honorius Papa II, *qui sedit seculo uno ante revelationem inventionemque prædictam,* misit Legatum suum Cardinalem Accimonensem, nomine Joannem, qui prædictam ecclesiam consecravit, atque Apostolica auctoritate constituit Indulgentias multas ipsam visitaturis : sicut et ego, *inquit Dimas,* ipsam visitavi, censuique habendam unam ex venerabilioribus hujus regni. *Meminit Ciacconius alicujus* Joannis *quem* Honorius II *pro se fecerit*

A *rit Cardinalem episcopum Ostiensem, anno* MCXXV, *addit novissimus Ciacconii locupletator Oldoinus, quod* hujus sanctitatis rumor, *cum adhuc eremi Camaldulensis Prior generalis esset,* Apennini terminos prætergressus, ad Constantinum Sardiniæ Regem, et Marchusam ejus uxorem pervenit: qui cum a Joanne suorum Monachorum coloniam impetrassent, fundato in Sardinia cœnobio multis illud opibus ac privilegiis auxerunt. *Hinc verosimile fit* Joannem *istum, jam factum Cardinalem,* cujus dexteritate et prudentia semper ad Romanæ curiæ officia peragenda usus est Honorius, *libenter suscepisse onus Legationis Apostolicæ in Sardiniam, ut eadem opera suos ibi olim filios visitaret.*

pridem a Joanne Card. dedicata ante annos 100

10 *Sed animadvertendum,* Regem *dici* Constantinum, *quomodo prædicta* Judicissa B. *apud Rainaldum in margine atque in Indice, vocatur* Regina; *ex usu scilicet vulgi, tali titulo appellantis* Judices, *constitutos a Pisanis, insulæ conquisitoribus, per ea loca, ubi Saraceni suos habuerent* Reges, *quamvis ipsi tales sese non scriberent nec a Pisanis scriberentur; et sub Romanis, usque ad Saracenorum adventum, nullos insula* Reges *habuerit. In Hispania, ubi Maurorum Præfecti Regum sibi titulum arrogaverant, Miramolino suo in Africa Imperatori solo nomine tenus subjecti: eadem ratione inductum Regium nomen, etiam ad ipsorum domitores Aragonios atque Castellanos Reges transiit; unde ibi tot fere numerantur regna, quot Africam respiciunt illustres urbes, Saracenis successive ereptæ: atque hinc tot nunc tituli Hispaniarum Regibus appinguntur, quos brevius et significantius* Hispaniarum Indiarumque Reges Catholicos *appellamus.* D

AUCTORE D. P.

Judices insulæ quomodo Reges dicti?

DE S. ALBANO MART.

MOGUNTIÆ IN GERMANIA PRIMA

B

ITEM DE SANCTIS MARTYRIBUS

E

ALBANO EPISC. ET DOMINICO EREM.

BURANI PROPE VENETIAS HONORATIS.

D. P.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§. I. *Martyrium ac Patria S. Albani Moguntini.*

SEC. IV.

In Rabani Martyrologio,

pro Fuldensi Abbatia scripto

Beatus Rabanus Maurus, *quartus post S. Bonifacium Archiepiscopus Moguntinus, anno* DCCCXLVII *ordinatus, cujus Acta Henschenius illustravit* IV *Februarii, jam inde ab anno* X *ejusdem seculi, quo Fuldensis scholæ Magisterium suscepit, factus deinde ibidem Abbas anno* DCCCXXVII, *variis claruit scriptis libris, quorum singulorum satis accurata ratio habetur apud antiquos, nec difficile est ætatem cognoscere. Archiepiscopus autem, licet Conciliis habendis gravioribusque implicatus negotiis, non tamen credendus est prorsus seposuisse calamum, quin subinde aliquid scriptitarit quoad vixit, defunctus anno* DCCCLVI. *In his potuit fuisse* Martyrologium Hrabani, *prout in Monasterio S. Galli apud Helvetios intitulatum reperit Henricus Canisius, tomoque* 6 *Lectionum antiqu. inseruit. Quia tamen nullus omnino titulus nomini additur, potius crediderim id ab eo necdum Abbate scriptum, in usum privatum Fuldensium Fratrum, quorum varia subinde dispersio effecerit ut opusculum istud apud illos perierit, servatum autem apud Sangallenses sit.* C

solus S. Albanus refertur hoc die;

2 *Hæc duo præmiserim: quia in isto Martyrologio, tam antiquo (si vera præsumptio est) et ad Monguntinam diœcesim, intra quam Fuldensis Abbatia consistit, adeo prope spectante, ad* XI Kal. Julii *solus* S. Albanus *nominatur; et quidem cum prolixiori, quam passim alii plerique elogio, his verbis concepto:* In Moguntia natalis Albani Martyris, qui sub Theodosio Imperatore de Insula* Namsia pergens, cum S. Theonesto et Urso, Mediolanum venit; indeque exiens* pervenit ad Gallias; et in servitio Dei manens, ad martyrium pro nomine Salvatoris promptus [erat]. Postquam autem in Augusta civitate B. Ursus Martyrium accepit, Theonestus cum Albano Moguntiacum pervenit: dumque ibi prædicaret verbum Dei, Albanus discipulus ejus Martyrium explevit, et sepultus est juxta civitatem. *Eadem omnia verba in supposititio ab annis circiter quingentis Beda (nam vocat Genuinus) sic describuntur, ut* Diocletianus *pro* Theodosio *nominetur. Et hoc plurimos decepit; ut, licet errorem eum esse vix dubitarent, ipsius tamen Bedæ eum esse crederent, sequuntur autem ibi* Albanum *sic prolixe laudatum, primo loco sancti* Rufus et Martia *cum elogio longiori: deinde nomina* Romanæ et Demetriæ. *Bollandus in sua ad Sanctorum Acta Præfatione generali Cap.* 4 §. 7, *meminit alterius Martyrologii, quod S. Maximini majus vocare solet, quia ex illius monasterii codice, ante quingentos annos exarato; nobis transcriptum fuit una cum altero minori antiquiorique; et istud, licet nomen auctoris non adscribatur, in multis tamen reperit simile MS. Sangallensi. Sed ibi, nec primus nec solus* Albanus *legitur, neque eum elogio; sed medius inter alios quatuor hoc modo:* In Africa Saturnini. In Cæsarea depositio Eusebii Episcopi: In Moguntia S. Albani Martyris. In Sicilia civitate, Ruffini et Martiæ. Item in Africa, Quiriaci et Apollinaris. *Quæ cum sint, ut vides, longe dissimillima, male illud diceretur Rabani; esto alibi San-Maximianensibus scriptor sæpius ac liberaliter usus eo sit. Cur autem etiam non hoc loco? Fortassis quia videbantur parum congrua illis, quæ ex Goswini prolixiori legenda, tunc passim credebantur de* S. Albano, *licet prorsus asystata.* F

* *al.* nausia

* *an* perrexit?

non item in supposititio Beda

aut MS. Trevirensi, quod Rabani non est.

3 *Nos istæc omnia, quantacumque verbositate exornata, nihil morantur quin amplectamur imprimis illam quam Rabanus offert solidiorem certioremque notitiam; in qua tamen dolemus a librariis depravatum nomen loci, unde Mediolanum Sancti venerunt.* Namsiam *enim vel* Nansiam *aut* Nauseam Insulam *nemo novit; quamquam præsumere ex nominis affinitate possimus, legendum esse* Naxiam insulam: *(quæ Cycladum una est antiquioribus* Naxus *dicta) unde* Paulus Episcopus τῆς Ναξίων πόλεως civitatis Naxiorum *in Concilio* C. P. *Act.* 5 *invenitur subscriptus Mennæ Patriarchæ, sententiam contra hæreticos ferenti. Fueritne Episcopus* S. Theonestus, *id quod posteriores voluerunt, non ausim asseverare; uti nec quod discipuli ejus* Ursus et Albanus

Isti credimus, ex insula, forsan Naxia,

sub Theodosio venisse Albanum,

AUCTORE D. P.

A Albanus *fuerint* Presbyteri. *Potuit absque illo charactere, vir egregius et ecclesiastica aliqua dignitate inter Naxios Presbyteros conspicuus, causa negotii cum Theodosio Imperatore tractandi, venisse Mediolanum, circa annum* CCCLXXX *vel* CCCXC, *una cum duobus Clericis discipulis suis; exhortationeque S. Ambrosii, contra Arianos fortissime dimicantis, fuisse ad simile certamen animatus directusque in Galliam. Hoc in conatu, cum Augustæ Prætoriæ in Salassiis martyrium subiisset* S. Ursus, *de quo egimus* 1 *Februarii, tandem etiam pervenerit Moguntiam* Theonestus *post mortem* S. Maximi, ab Arianis hæreticis multas et atrocissimas insidias et persecutiones passi pro fide orthodoxa, atque septies de sua Ecclesia pulsi *(uti de eo scribit Megenfridus similia plane sustinebat* Episcopus Auræus, *et ipse aliquando eadem de causa exul, uti in Commentario leges quem de illo collegimus* XVI *Junii. Tum vero* Albanus, *uti junior, sic et ad lacessendos hæreticos animosior quam Theonestus, magistro suo præripuerit coronam martyrii, cujus causa tam solenniter a civibus colitur.*

post mortem S. Maximi:

ab eodem possunt credi versus,

4 *Huic expositioni ad amussim conveniunt pictura et versus, inscripti in fronte sacelli domusque, in platea* B *quæ S. Petri dicitur Moguntiæ stantis; ac primum quidem rythmo Germanico hic sensus exprimitur.*

Albanus sanctus hic requievit,
Scisso cum capite agonem complevit.

Versibus deinde Latinis, annum Domini CCCCIV *martyrio* Albani *assignantibus neque a stylo et ætate Rabani multum abeuntibus, sic plenius explicatur tota res.*

Post Christum natum, genus humanumque re- [demptum,]
Orbe quater centum numerante et quattuor [annos,]
Dum tenet Imperii moderamina Honorius, [Urbis]
Sceptra Moguntinæ Auræus fert Præsul et [exul,]
Arius atque fidem labefactat schismate diro;
Advenit Sanctus longis Albanus ab oris,
Qui cum divini constanter semina verbi
Spargeret et veræ fidei convinceret hostes,
Obrutus infida, pro Christi nomine, turba,
Hic capite oblato passus requievit; et ipsum
Ipsemet (o factum cunctis mirabile seclis!)
Complexus propriis cœlesti numine palmis,
Adportare locum meruit valuitque sacratum;
Nunc ibi tam Capitis quam Corporis ossa quiescunt.

et cædem adscribimus anno 404 et ætati S. Auræi Ep.

C 5 *Hic in medio depictus est* S. Albanus *suum manibus caput gerens; ad eum scilicet modum, quo alias sæpe monuimus pingi omnes Martyres capite cæsos: nam talis mos occasionem dedit opinandi, eos revera scisso capite ambulasse, ipsumque detulisse ad locum sepulturæ: quem popularem errorem nihil attinet pluribus hic arguere: potius addantur reliqui versus, picti ex altero Sancti latere.*

Hinc istud pietatis olim construxit avorum
Albano, sacra decorans araque sacellum:
Ædibus hinc istis adscriptum nomen ad Hunum.
Nam juxta Historias, Albani tempore passi,
Hunorum, quam lata patet Germania, sævit
Gens, Moguntino sed tunc crudelius agro.
Ergo Moguntinis, Albane, pie advena quon- [dam,]
Nunc cœli patriæ civis Christique cohæres,
Quæsumus exores Patronus Cunctipotentem.

ipso ubi decollatus creditur loco

Ex hinc sequentium versuum defluxerant initia, solumque potuerant ultima hemistichia legi ac renovari; haud inepte forsitan sic integranda,

Vivat ut Otgarius per secula nomine clarus,
Atque Ludovico Dominus sub Principe, nostras
Perpetuo servet, benedicat, protegat ædes: D
Illisque et populo toti cœlestia secum
Post vitæ finem, sine fine habitacula donet.

6 *Ita suppleti versus significarent, scripto se esse intra annum* DCCCXXV, *quo Rabani immediatus decessor* Otgarius *Cathedræ Archiepiscopali admotus est; et annum* DCCCXL, *quo* Ludovicus *pius excessit e vivis. Cum autem locus ipse vulgo nuncuparetur* ad Hun, *id est*, ad Gallinam *(sic enim Germanis hodieque scribitur quod pro dialectorum varietate aliis* Houn, Hinc, Hen *exprimitur placuit allusionem facere ad* Hunos, *Germaniæ depopulatores atque Maguntiæ vastatores, simulque indicare martyrium* S. Albani *non adeo multum præcessisse Martyrium* S. Auræi Episcopi, *anno* CCCCLI *(ut putamus) cæsi sub Attila. Neque etiam alienum a verosimilitudine est, vel Auræum ab initio fere seculi* IV *Episcopatum iniisse, eumque ad annos quinquaginta tenuisse, inter annuas fere barbarorum incursiones; quæ tandem cum excidio urbis finem acceperint; vel extremis Honorii annis, circa* CCCCXX *Christi, primum Moguntiam applicuisse cum Theonesto* Albanum, *in auxilium diœcesis, gravissime ab Arianis afflictæ.*

ad Hunum dicto positi;

forsan tamen aliquanto serius passus est Sanctus,

E 7 *In Vita S. Maximi, quam Trithemius in libro de viris illustribus compilavit ex Meginfredo, circa finem seculi* X *Fuldensi Chronologo, dicitur quod sub turbationibus ecclesiæ, quas ibi enumerat, et quarum bona pars ad Honorii Imperatoris tempora spectat*, multa Christianorum millia, propter Catholicæ fidei confessionem, ab infidelibus et hæreticis apud Moguntiam et in omnibus terminis ejus crudeliter fuerunt occisa: quorum apud mortales nulla penitus habetur memoria, propter malitiam impiorum et penuriam fidelium scriptorum. Nusquam satis in urbibus et oppidis securi; quando et gladius ubique sæviebat Gentilium, insania et non minus perfidia invaluit hæreticorum. Nam etsi pacem videretur habere Ecclesia ab istis qui Romanis Principibus fuerunt subjecti, ut abnegare Christum jam nunc nemo compelleretur. Arianorum tamen in tantum eo tempore væsania prævaluit, ut nihil aut parum a persecutione gentium differret. Denique Franci, tam Orientales, quam illi qui ad ostia Rheni consederant Occidentales Gothicæ quoque nationes, et alii Pagani frequentes in Galliam motus et incursus facientes, Moguntiam, Coloniam, Treverim, Wormatiam, Spiram, Argentinam et alias trans Rhenum urbes nimia crudelitate sæpius molestabant, nulli parcentes gradui, sexui, vel ætati. F

cum ibi turbatissimus Ecclesiæ status esset:

8 *Ea erat*, S. Auræo *Episcopatum tenente, facies rerum: quæ cum tandem ad extremum urbis alias præpotentis, excidium ab Attila illatum, prolapsæ scirentur, omnis illa inundantium Paganorum multiplicitas, cœpit in ore hominum, sub nomine* Hunnorum *venire, et posteris tradi sermone vulgi. itaque etiam* Albani *cædes ad eorumdem tempus referri, etsi multis ante irruptionem Attilæ annis patrata. Interim hic notandum occurrit, quod cum* Mœnia *prioris Moguntiæ, per Hunnos eversæ* in campestri loco spatioso, longius a Rheno distante fundata fuerint, ubi nunc est domus leprosorum et ecclesia Sanctimonialium S. Mariæ, quæ Sacra-vallis dicitur, *ut scribit Sighardus in Actis S. Auræi per verba a nobis relata num.* 10, *notandum, inquam est, quod a veteri situ civitas defluxerit ad eum, in quo* Albanus *cæsus creditur, suburbanum tunc locum: cujus corpus et caput delatum deinde est ad vicinum montem, qui antiquitus a Gentilibus nominabatur* Mons-Martis, *a tumulatis autem ibidem magno numero Martyribus. Diocletiani forsitan ævo passis*, Mons-Martyrum *cœpit appellari, nunc vero ab ecclesia et Abbatia, istic erecta circa finem* VIII *seculi*, S. Albani Mons *vocatur.*

prius tamen quam Attila Rex Hunnorum an. 451 urbem vastaret.

§ II

A

§. II. *Vita a Goswino male consuta, sub annum 1072, et a Canisio vulgata.*

Seculo XI Vitam scribit Goswinus

Nicolaus Serarius noster, lib. 1 rerum Moguntiacarum cap. 48 num. 4, refutata Henrici Canisii conjectura, qua is edita a se S. Albani *Acta Sigehardo Monacho Sant. Albanensi tribuit, ei scilicet qui dicitur Auctor Actorum Auræi et Justinæ, scriptorum sub annum* MCCXCVII manuscriptorum, *inquit*, meorum optimus, clare ac designate illius [Vitæ] auctorem pronuntiat Goswinum, duasque ejus Præfationes præfigit... unam ad Sigefridum, Archiepiscopum Moguntinum; alteram ad Bardonem, S. Albani Abbatem: unde colligitur primo, scripsisse circa annum MLXXII, quod et postea in eo ipso anno confirmat idem MS. Deinde, videri quidem fuisse Monachum, sed non Monasterii S. Albani... Nam de Abbate Bardone ipsique commisso Monachorum cœtu ita loquitur, quasi suus neuter esset... Quin et Albanum, Bardonis quidem suique sodalitii Patronum vocat, non autem suum. Denique Præfationem priorem sic orditur, ut in Episcopali monasterio Fratrem se esse indicet his verbis. Quamvis Christianæ Religioni, ex sacri Ordinis professione, debeam, ut Deo et Sanctis ejus omnibus Orthodoxis humili devotione inserviam; Tibi tamen, mi Pater sanctissime *(Sigefridum Archipræsulem alloquitur)* et Ecclesiæ, cui auctore Christo præsides, speciali quadam servitutis lege memet adjicio, et ad humilitatis jugum sub manu tua cervicem mentis inclino... *Hæc ille, apud præcitatum Serarium, apta* Canonicum *fortassis, potius quam* Monachum, *significare, nisi idem Serarius nos docuisset cap.* 18; Inter omnia monasteria primum et præexcellens fuisse, quod apud veteres Episcopale, aut Majus, aut S. Martini monasterium appellatur, hodie vero Metropolitanum Canonicorum collegium.

S. Martini verosimiliter Monachus,

B

cum duplici Præfatione.

10 *Præfationes ipsas, Canisio non visas, proferre in lucem operæ pretium non censuit Serarius; mihi vero, ipsas habenti ex Chronico Moguntino, olim per Gamansium communicato, necessarium est eatenus saltem delibare utramque, ut constet, cur et quomodo scribere Auctor instituerit. Ac primo quidem* Antistiti Domino Sigefrido Archipræsuli, humilis Frater Goswinus *apprecatus* quidquid hominem Deo commendat acceptius, *post alia quædam sic progreditur;* Videns ergo Moguntiam, S. Albani Martyris illustrari et patrocinio sustentari; neque vero vitam ejus aut virtutes, præter admodum pauca sacris codicibus contineri; quæsivi diligenter a senioribus loci, quidnam causæ esset, quod vir tantæ venerationis, et Martyr tanti nominis, debito munere careret; et ad salutem credentium Vita ejus historico syrmate quærentibus non pateret. Qui cum simplici veritate exponerent, antiquo urbis excidio, vel potius majorum obsolevisse desidia; et plura hujusmodi, quæ propter notam temporis supersedenda sunt; obnixe cœperunt rogare, ut quæ ipsi per tomos dispersa legissent, vel a majoribus tradita accepissent, adhibita cura in unum colligerem, et ad honorem beati Martyris salutemque legentium litteris memoriæque mandarem.

C

Id ad Sigefridum Archiep.

docens unde scribenda collegerit;

11 Ego vero, cum parvam ingenii venam et tenuem spiritum, ad implendam hanc dicendi tubam, debita humilitate excusarem; tandem rogatu vel potius jussu venerabilis Bardonis Abbatis ejusdem loci, (Bardonis nostri Magni ab anno MXXXI ad L Archiepiscopi, tam propinquus genere, quam non dissimilis sanctitate; nam fratruelis ejus erat) ipsius, inquam, jussu me ad stylum contuli, et quæ cana seniorum fide auctore didiceram, in unum stylo subserviente collegi; non quidem viribus meis innitens, sed in spiritu sancto confidens; non de cothurnato turgentium verborum præsumens fastu, sed viventis aquæ refici desiderans haustu. Magni quidem ponderis videbatur tale quid ultra vires aggredi; quippe ubi scirem si ad publicas prodiret aures, me a pluribus notatum iri: sed iterum ad constantiam animum roborabat reverenda seniorum canities, annis matura, cygnæo capite florida, omnium prorsus auctoritate dignissima; quæ me negantem urgebat, obedientiæ stimulo renitentem trahebat, caritatis loro [astringebat nullam esse causam] dicens quæ me tantopere ab hujusmodi deterreret; cum pæne omnis historia et chronica magis audita quam visa denarret. Ita ergo nefas putans hujusmodi non credere; ratum duxi jubentibus parere, unde et pedestrum prosaice pro posse texui historiam: in antiphonis vero et Responsoriis hermoniacæ dulcedinis respersi melodiam.

D

AUCTORE D. P.

12 Quod siquis de Fastis et Chronicis quædam hic inferta causetur, et cum Martyris agonem et coronam texere debuerim, me potius chronographiæ vel topographiæ ostentaliter studere cachinnetur; agnoscat [eruditis] auribus nihil tale mirum videri; cum sæpe veritas rerum colligi soleat ex congruentia locorum et ordine temporum. Quod si nos ulterius arguat premens, his aliter quædam ac in quibusdam historicis poni; noverit etiam sanctos Evangelistas, licet unam loquerentur veritatem, quæ Christus est, non uno tamen modo vel eodem ordine cuncta digessisse, nec unquam multas ejusdem rei scriptiones omnibus et verbis et sententiis convenisse. *Excusans deinde Goswinus quod sumens ab ipsomet Christo exordium, irridendum se videatur proponere nonnullis, quasi qui*

et quomodo

E

— Gemino bellum Trojanum orditur ab ovo;

et deprecans ne forte nobilis Moguntia stomachetur; et, quod ingenio tale quid cudendum non reliquerit, causetur; *petit* et, ipse pro indigena haberi; *tandemque conversus ad Archiepiscopum suum;* Jamjam Pater, ad te redeo, *inquit;* ad te, cui totus innitor et suspicio. Tu labanti porrige dexteram: errata corrige, hiantia supple, rescinde ambitiosa, commode dicta Patrone suscipe gratiose: quidquid enim hic scriptum est pro infecto indictoque habebitur, nisi vestra auctoritate roboretur.

13 *Tum vero* Theoretico Evangelicæ crucis bajulo, Domino Bardoni Abbati, *idem* Frater Goswinus *apprecans* spiritu vivere, spiritu et ambulare, usque ad coronam gloriæ; *profitetur, quod* hic divinus Martyr, etsi multa gesserit, per quæ notitia tanti nominis semper superstes vivat; et ita miraculorum signis se usquequaque diffuderit, ut usque in finem mundi nulla oblivione obliterari metuat; tamen præcipuis ejus meritis etiam hæc debetur reverentia, ut Vita ad finem martyrii mandata litteris, omni posteritati in immortalem memoriam porrigatur... Tersius ergo, *inquit*, scribentur, si quæ de tanto Martyre narravit antiquitas, si quæ in schedulis fidelium respersit devotio, quantum tunc temporis hæreticorum patiebatur immanitas; *ut quamdam Passionem, licet modicam ex tunc scriptam indicare videatur. Laudatur apud Trithemium in Chronico Hirsaugiensi, circa annum Domini* DCCCXCII. Rupertus Monachus undecumque doctissimus, Græce et Latine peritus, qui scholæ Monachorum apud Moguntiam in monasterio S. Albani præsidens, multa ingenii sui monumenta posteris reliquit: Vitam quoque S. Albani metrice descripsit. *Id si verum est, hanc quoque vidisse et secutus esse potuit Goswinus. Sed vereor ne Trithemium fefellerit nomen, ejusque Vitæ auctor sit alius longe junior* Rupertus, *qui Goswini contextum metrice reddiderit seculo* XIII *vel etiam serius. Id vero*

F

2 ad Bardonem Abbatem.

Collegit Goswinus sua ex vetustis schedis

pro

A *pro certo judicari debet, si de ea Vita agit Trithemius, ex qua, ut superiori seculo adhuc sibi lecta, licet a Serario nusquam inventa, D. Latomus quidam apud eumdem Serarium pag.* 276, *descripsit Leoninos hosce versus seculo ut summum* XII *exeoli captos.*

AUCTORE D. P. non tamen ex metris Ruperti, ipsomet junioris,

Schismate sub tali, solio de Pontificali
Pellitur ejectus, Romamque petit Theonestus.
Inde Moguntinam sedem devenit opimam...
Inclitus Albanus, fidei virtute probatus,
Exponendo fidem, sectas damnabat ibidem.

infelix historicus,

14 *Verum quæcumque aut quandocumque scripta reperit* Goswinus, *in iisdem connectendis infelix admodum historicus fuit; cum duos* Theonestos, *duosque* Albanos, *locis plane dissitis diversissimisque temporibus mortuos in eamdem conflavit personam. Nam quod ad* S. Theonestum *Albani Moguntini magistrum attinet (Germanice dictum* Sint-Thenaus) *is die* XX *Octobris colitur, ibidemque verosimiliter sicca morte est defunctus; forte etiam tumulatus in sui nominis sacello, quod, ut Serarius docet, lib.* 1 *cap.* 31 in Rheni ripa extra muros infra S. Martini arcem situm erat; eoque ibat e S. Petri templo frequenter processio, imo etiam majorum pietas festis maxime Paschalibus, ad Emauntinorum discipulorum imitationem, unde et B Emaus vocabatur, forte a corrupto Germanico nomine *maleque diviso quasi* Sint-Enaus *diceretur.* Theonestus *autem* Episcopus *cum Sociis* Tabra et Tabratha, *ex Africa verosimiliter advectus Altinum in Marchia Travisina tempore Wandalicæ persecutionis, uti et alii multi ad varia Italiæ loca, ibidem cum iisdem obiit; eversaque ab Hunnis civitate translatus in ædem Cathedralem Torcellensem, ibidem colitur* XXII *Novembris. Similiter alius a Moguntino* Albanus, *neutrius* Theonesti *socius, isque* Episcopus, *habetur Burani, quæ est Veneticarum insularum una; eodem tamen quo Moguntinus die colitur; propter propriorum Actorum defectum. Sed de hoc nihil videtur scivisse Goswinus, ab Altinensibus vero videtur mutuatus* Thabraham *et* Thabratham, *quos* Theonesto *suos socios peregrinationis jungeret, et Moguntia digressos simul faceret Altini martyrizari.*

topographus,

15 *Nec felicior fuit in locorum discrimine : nam* S. Ursum, *de quo a decessoribus meis actum* 1 *Februarii, quemque Rabanus ait, Mediolano in Gallias transire volentem,* in Augusta civitate *Martyrio coronatum;* Augustam Prætoriam *intelligens, ipse traduxit* Augustam, primæ Retiæ, *seu Vindeliciæ* urbem. *Quem errorum agnoscens eruditissimus Marcus Velserus, rerum Augustanarum lib.* 8 *ad annum* 425, Vereor, *in-* C *quit* nostrorum aliquos nominis errore ductos (*dicere potuisset Moguntinensium scriptis deceptos*) de Vindelicorum urbe perperam sint interpretati, quæ ad Prætoriam Salassiorum pertinent. Pro Prætoria enim argumenta non obscura sunt aliquot. Consultæ tabulæ ecclesiæ Buraniæ... planæ habent civitatem Augustam, quæ sita est ad radicem montis qui dicitur Jovis. Deinde locuples auctor Antoninus in Itinerario, iter Mediolano Moguntiacum describens, Augustam Prætoriam quintæ mansionis loco posuit: tum antiquissimum ad eam monasterium titulo S. Ursi superesse audio. Nobis contra neque itineris ratio suffragatur, neque ullam nostra Ecclesia Ursi memoriam retinet. *Jam porro quam alienum a verosimilitudine est, quod* Theonestus, *Philippolis in Macedonia Episcopus (urbis utique mediterraneæ et* LXX *P. M. remotæ a littoribus maris Ægæi) dicatur in exilium missus a Rege Wandalorum in Africa dominantium? Hinc Serarius conjectat* Hippensem, *vel* Cipipensem *aut etiam* Hipponensem *in Africa Episcopum fuisse* Theonestum : *quod ut de illo valeat, quem tempore Wandalicæ persecutionis sub Hunerico Rege Altinum credimus appulisse; sua tamen non caret difficultate; eo quod, licet* Hippam *et* Cipipam *Ptolomæus nominet, et* Hipponensem *Episcopum sciamus* D *fuisse Augustinum, probare tamen nequeamus eas Urbes fuisse Episcopales, quando Victor Vitensis omnes Africæ ecclesias enumeravit, quarum Episcopi Catholici anno* CCCCLXXXVI *Carthaginem convenerunt, cum Arianis disputaturi, nominatis etiam Cathedris quæ tum forte vacabant : ut oporteat tria illa loca, si omnia erant Episcopalia, habuisse Antistites Arianos; anno illo atque adeo* Theonestum, *si ex earum aliqua pulsus advenit, sub Geiserico Hunerici patre pulsum fuisse ante plures annos.*

16 *Sed omnem priorum confusionum absurditatem vincit confusio temporum, dum in exilium missus ab Hunerico, Christianos Præsules Clericosque in Africa persequente ab anno* CCCCLXXVI *ad* CCCCLXXXV, *dicitur* *et chronologus.* *confugisse Romam ad* S. Leonem Papam, *qui rexit Ecclesiam ab anno* CCCCXL *ad* CCCCLXI, *indeque ad* S. Ambrosium *qui obiit ut minimum anno* CCCXCVII. *Mox vero ad* Sigismundum Regem *Burgundionum Catholicum abiisse qui post annum quingentesimum ad hujus fidem primum se contulit; ab hoc deinde ad* S. Paulinum Trevirensem, *qui juxta S. Hieronymum in Chronico mortuus est anno Constantii* XXI, *id est* CCCLVIII *anno Christi; ut ducentorum fere annorum am-* E *bitum unius* Albani, *non admodum senis aut potius adhuc juvenis vita sic explicata comprehendat. Omittimus ergo ista tam male cohærentia, omittimus etiam illius vitæ compendium, quod ex MS. Windbergensi consequenter exhibet Canisius; ubi in principio, loco* irruptionis Hunerici, *scribitur nomen* piissimi Regis Honorii. Persarum atque Medorum et Wandalorum gentis; *cujus jussu* dum Carthagine Synodus congregaretur, tam Fidelium quam Arianorum, sexcenti septuaginta Episcopi convenerunt; inter quos vir valde egregius Theonestus, a Philippis expulsus et propria sede privatus, pro certamine fidei individuæ et sanctæ Trinitatis, peregrinationis causa Romam venit; *licet ejus nomen ut dictum est; nusquam inveniatur in accuratissimo Victoris Vitensis Catalogo, Præsulum omnium Catholicorum qui istic comparuerunt nomina referente.*

§. III. *Ecclesia et monasterium S. Albani, ejusque ad præsentem ætatem fortuna, Sancti ipsius Reliquiæ.*

Post restauratam urbem et

V*eniamus tandem aliquando ad ea qua post* S. Albani *mortem, urbisque Moguntinæ instaurationem, et institutionem Archiepiscopatus Moguntini gesta, certiori testimonio scire* Goswinus *potuit : atque his verbis ab eo referuntur.* Post eam persecutionem, quam in ultionem hujus sceleris et hæreticæ impietatis, sub Attila Rege Hunnorum, cœlesti judicio factam supra retulimus; cum ecclesiis reddita esset pax, Sanctorum precibus divinæ animadversionis iram propitiantibus; S. Albani tumba cœpit miraculis celebrari, et multo populorum frequentari conventu : quia videbant qualiter Dominus Sanctum mirificaret, et quomodo magnificentiam suam in eo exaltaret. Videbant enim inibi ejus florere orationes, coruscare virtutes, ejus meritis multa petentibus præstari beneficia, infirmantibus sanitatem donari. Omnis qui ad eum de quacumque tribulatione clamaturus ingrediebatur, protinus impetrata consolatione lætus regrediebatur. Videbant ibi illuminari cæcos, in solidos gressus erigi claudos, et omnium membrorum dolores in pristinam sanitatem revocari. Inde Christiani, religione ducti, prout tunc temporis erat copia, super sacrum cinerem parvæ molis Ecclesiam fabricant, altare dedicant, ejus se patricinio commendantes, sancti corporis loculum præ omnibus venerantes.

crebrescentibus ad tumbam S. Albani miraculis

18 Aliquanti processu temporis evoluto, cum jam civitas

A civitas ad integrum esset renovata, et Christiana religio tam Catholice quam canonice ad plenum redintegrata; venerabilis Richolfus, a Præsulatu magni Bonifacii sanctæ Moguntinæ Sedis Archiepiscopus tertius; sicut videbat locum egregii Martyris miraculis coruscare, ita hunc fabricis et aliis divinis cultibus aggressus est honorare; fundans primo basilicam tanto Martyri condebitam: cujus fabricæ modum et structuram, quia promptum est oculis cernere, non est opus cartis intexere; estque superfluum ut litteris vel lectione depingatur, cujus facie vel specie omnis ingrediens delectatur. Super sacrum vero cinerem Mausoleum erexit, quod auro, argento ac gemmis vestiens, diligenter undique decoravit. Addidit præterea quoque, in cultum sanctuarii et in ministerium altaris, vasa aurea et argentea, sacris ministeriis idonea; sacras etiam vestes, divinis Officiis, prout tempus dictat, competentes. Construxit etiam ibidem omnes vitæ regularis officinas, quas voluit servorum Dei, in loco illo degentium ad perpetes Martyris excubias, esse receptacula; ut ejus suffragantibus meritis, recipiant eum in æterna tabernacula. Obtulit insuper sancto Martyri, ad sumptus Deo famulantium, prædia villasque et Ecclesiarum decimas quas sancto altari B ejus rata adstipulatione firmavit, scriptisque testamentis perpetua stabilitate legavit.

ædificatur super ipsam ecclesiolam, quam Richulfus Archiep. amplificans ac dotans, eidem addidit monasterium.

19 *Hinc inter ædis istius rudera, lapis repertus est sic inscriptus:*

Illa dedicata fuit an. 804 1 Decembris

Antistes humilis Riculf hanc condidit aulam,
Martyris albani nomine namque sacram:
Hanc quoque fulgenti jussit vestire metallo,
Cum titulis, ara, cumque decore sacro.
Perpetuam cujus mercedem Christe laboris,
Albani precibus cui rogo redde pie.

Juxta adjacebat hæc describenti lapis alius, completi operis tempus sic denotans.

Ecclesia hæc est consecrata in honorem sancti Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, Kal. Decembris anno incarnationis ipsius DCCCV, indictione XIII. *Ubi annus Dionysianus notatur, novem mensibus Januarium præveniens et intelligitur annus* DCCCIV, *Septembri mense numerare incipiens Indictionem quando littera Dominicalis* F *ostendit Dominicam Primam Adventus, idoneam tali actui concurrisse cum* I *die mensis. Quod autem jam antea aliqua saltem ecclesiola ibidem fuerit, testantur hi versus apud Serarium lib.* 1 *cap.* 30; *forte inventi apud Latomum, ex S. Albani Vita metrica de qua supra hi videlicet:*

Dominica Adventus;

C
Martyris Albani renovavit culmina Richolf,
Antistes humilis, Christi devotus amore,
Exornans aram pretiosis atque metallis.

20 *Pergit porro Goswinus*: Idem ergo venerabilis locus in tanta celebritate cœpit haberi, ut non tantum ejusdem regiæ urbis Pontifices, verum etiam regni primores, cum defungerentur, non alibi se sepeliri poscerent. Sicut in argumentum fidei intra et circa Ecclesiam quoquoversum extant Mausolea, singulorum nomen et obitus diem titulis designantia. *Ex his apud Serarium reperiuntur Epitaphia, primum* Richulfi, *pag.* 616; *tum successoris* Haistulfi, *pag.* 619; Otgarii, *pag.* 623; Rabani *pag.* 651; Caroli, *pag.* 654. *Sequentis* Luitperti, *licet ibidem sepulti, vel nullum Epitaphium extitit, vel abolitum excidit memoriæ*: Zunzonis *seu* Sonderildi, *anno* DCCCXCI VI *Kal. Julii a Normannis Wormatiæ martyrizati, atque ad S. Albanum delati, monumentum vide apud eumdem Serarium, pag.* 668. *De* Hattonis *sepultura nihil liquet. Post hunc ecclesiam suscepit* Hildebertus, *cui ad laudem adscribit Tritnemius, ubi de S. Maximo, quod* anno Dominicæ incarnationis DCCCCXXXV, Indictione Romanorum VIII, die mensis Martii quarta decima, decem Ecclesiæ Moguntinæ

exinde plures illic sepulti Archiepiscopi; item ab an. 935 primi X Episcopi sancti,

D Pontificum ossa *(eorum scilicet qui sub Romanis illam rexerunt)* de capella Divi Hilarii, solenni cum processione Cleri et Populi, ad ecclesiam monasterii Divi Martyris Albani transtulit, et in choro summa cum reverentia locavit. *Sequuntur porro ibidem sepultorum Epitaphia,* Friderici, *pag.* 685; Wilhelmi, *pag.* 689; Hattonis II *pag.* 695, Rupertus, Willigisus, Erkenboldus, Aribo, Bardo, Luidboldus; *et ipse denique, cui librum suum Goswinus inscribit,* Sigefridus, *alibi sepulturam sunt nacti.*

AUCTORE D. P.

21 *Principum secularium ibidem sepultorum meminisse superfluum esse censuit Auctor, quando pro omnibus aliis ad ornamentum loci sufficere poterat, quod, ut prosequitur ipse,* Potentissimus ille Carolus, Magnus et orthodoxus Imperator, cum Fastrada conjunx ejus apud Franckenfurt diem obiisset, tam nobile funus ad monasterium S. Albani præcepit deferri, et in Aquilonari vestibulo ante altare Apostolorum terræ fecit mandari. Argumento est titulus monumenti ejus in ejusdem vestibuli pariete intra fornicem descriptus pro cujus animæ remedio quædam sancto Martyri prædia contulit Carolus, unde hodieque Fratribus ministrantur diætæ. *Titulum istum numquam nunc reperias; credo quia ruinam passus est fornix, post ætatem Goswini, seculo forsitan* E XII *vel* XIII; *quando aliud Epitaphium, et alio forsan loco substitutum est, Leoninis ex parte versibus (quorum tunc usus primum cœperat) sic descriptus.*

item præter alios Proceres Fastradana Regina,

pro cujus primo Epitaphio positum aliud adhuc superest,

Fastradana pia, Caroli conjunx vocitata,
Christo delecta, jacet hoc sub marmore tecta.
Anno septingentesimo nonagesimo quarto:
Quem numerum metro claudere musa negat.
Rex pie quem gessit Virgo, licet hic requiescit,
Spiritus heres sit patriæ quæ tristia nescit.
A ET Ω.

22 *Atque hoc ibi sic perstitisse credo usque ad annum* MDLIII, *quando fax illa Germaniæ, Albertus Brandeburgicus, mense Augusto depulsus Francofurto quod obsederat,* omne in vicinam Moguntiam iræ furorisque virus effudit; eamque nemine resistente ingressus, templa sacrilege spoliavit; S. Martini arcem, quæ Archiepiscopi domicilium erat, nefarie incendit; simulque die XXVII, pridie S. Bartholomæi nobilissima templa S. Albani, S. Victoris, S. Crucis, et Carthusiam, *ut ait Serarius pag.* 920. *Eo digresso urbeque recepta, tum alia forte plura vetera monumenta in urbem allata ex* monte S. Albani *sunt; tum illud in primis, quod dixi, Fastradanæ epitaphium, in æde summa prope ostium ad Australem ingressum* F *super columnam collocatum est; addito hoc recentiori Epigrammate, rei gestæ teste.*

post an. 1553 translatum ad Metropolitanam,

Quæ Fastradanæ coram monumenta tueris,
Haud isto primum fixa fuere loco:
Æde sed Albano sacra, cæsisque propinqua
Martyribus, claro vertice collis erat.
Nunc ea quod periit flammis hostilibus ædes,
Mota locis zelo sunt monumenta pio.

23 *Sacris corporibus factum quid sit, licet non indicet Serarius, ex paucis tamen illis Reliquiis quas visu audituque cognitas sibi scribit lib.* I *cap.* 17 *intelligas; plerasque ruinis loci involutas flammisque consumptas periisse. Ibi primo loco nominatim* Caput S. Albani, *tum alia insignia lipsana undecim numerantur, illustrium Sanctorum omnia quæ* Reliquiæ, cum ob bella et incendia repositæ a S. Albani Domini in S. Ignatii Parochiali templo fuissent, inventæ nuper sunt *(puta sub exitum præteriti aut initium currentis seculi; nam anno* 1604 *sua edidit Serarius)* ab admodum Reverendo et Nobili Domino, summi templi Canonico Capitulari, Wolfgango ab Hensenstain, cum aliis aliquot antiquitatis monumentis. *Neque de Capitis illius veritate cui quam dubium moveat Namurcensis quidam scriptor, ex occasione quod diœcesis illius*

quando etiam Caput sancti illatum in Urbem est;

AUCTORE D. P. — ubi etiamnum est apud Canonicos S. Albani, non Monachii,

illius Patronus quoque S. Albanus *sit, ejus historiam percurrens, atque affirmans, quod anno* MDXCIX *hujus* S. Albani caput *viderit Monachii in Ducis Alberti sacello. Re enim examinata existimat Serarius pag.* 276 *quod vel ille* aliud sacrum caput viderit, nomenque ipsi aut male indicaverit Mystagogus, aut bene indicatum memoria exciderit. Nam hoc, *inquit*, Moguntiæ asservatur ab ipsis S. Albani Dominis, et quidem nunc in Prædicatorum templo ubi sacra sua peragunt; quod non oculis tantum, sed et osculis etiam tangere, manibusque versare, licet indigno, datum sæpius. *Ita ille,* Dominos *appellans, quia ut ante dixerat pag.* 110, *quod prius fuerat cœnobium Monachorum*, usque ad annum MCCCCXIX, Martini Pontificis concessu in Canonicorum Collegium demigravit: *qui, destructo licet loco,* suis adhuc fruuntur reditibus, divinumque suum cultum, Psalmodiis sacrisque Missarum liturgiis obeunt in Prædicatorum templo *prædicto.*

successerant illi Monachis an. 1419

destructa ab hæreticis Ecclesia.

24 *Albaniani templi, cum scriberet Serarius,* tantummodo parietinæ *supererant,* ut tamen, *inquit* de sanctuario aliquo ibidem restaurando sperare liceat facit Rev. et Nob. Domini Decani Eberhardi ab Heusenstam pietas, et hodierni Archiepiscopi *Joannis Swichardi a Cromberg anno ipso* 1604 *ordinati,* qui ante electionem suam illic fuit præpositus, *aliorumque multorum munificentia. Neque vana spes ea fuit: nam cum anno* MDCXXXI, *Gustavus Adolphus Rex Sueciæ occuparet urbem, jam tum stabat perfectus Chorus insignis, aliaque ædificia sacra, qualia videre est in Matthæi Meriani Topographia Moguntina anni* 1646; *sed inclusa aggeribus novæ ac primariæ arcis, ad meridionale urbis latus structæ; quo ex tempore credibile est multum decessisse de loci religione, propter morositatem præsidiarii militis portas observantis.*

Alia ejusdem Sancti est Namurci,

25 *Felicior fuit alterius Albanianæ ecclesiæ conditio Namurci. Hæc, originis tam antiquæ ut initium ignoretur, cum frequentibus publicæ rei conversionibus vel esset collapsa vel ruinam minaretur; sub Adelberto seu Alberto Comite, resurrexit in Collegialem Canonicam; et parentum nostrorum memoria, sub Philippo II Hispaniarum Rege, facta est etiam Cathedralis, instituto illic Episcopatu. Jo. Baptista Gramayus, in Historia Namurcensi pag.* 46, *secundam et meliorem fundationem sic describit.* Albertus Comes, Reginaldo Episcopo Leodiensi *(ab anno* MXXV *ad* MXXXVI*)* contra Odonem Comitem Campaniæ opem tulit; ubi dum in confertas hostium turmas ruit intrepidus, occubuisse traditus est. Sed inter cadavera latens ignotus, voto concepto se Martyris Albani ædem restauraturum, incolumis ad suos remeavit. Et voti reus, consilio imprimis Frederici tum Leodiensis Archidiaconi, postea Pontificis *(sub nomine Stephani Papæ IX)* cœpit templum reparare; et loco Monachorum, substituere Canonicos. *Ita Gramayus, ad marginem notans, quod opus* anno MXLVII cœpit *prædictus Comes Albertus*; perfecit MLV. *Hujus et Episcopi Frederici operæ imputat Arnoldus Raissius, in Gazophylacio Belgico, quod Moguntia impetratæ sint* S. Albani Reliquiæ: *neutrum nominat instrumentum donationis, ab eodem Raissio sic expressum:*

seculi XI *facta Collegiata, nunc Cathedralis,*

cujus Canonici stabilita cum Moguntinis Fraternitate,

26 Wilhelmus, Dei Gratia Abbas S. Albani in Moguntia, totusque ejusdem loci Conventus, dilectis in Christo Fratribus Canonicis S. Albani de Namurco, salutem, cum sinceræ et fraternæ dilectionis perpetuitate. Cum pervenissent ad nos viri venerabiles, Decanus et alii vestri Canonici; et per eos intellexissemus, ecclesiam vestram in honorem gloriosi Martyris Albani, Patroni nostri, specialiter esse fundatam; ipsis de Reliquiis dicti Martyris cum humilitate petentibus, petitioni eorum justissimæ animo libenti duximus annuere; et inter ceteras Reliquias, ut ecclesia vestra eo solenniori habeatur in veneratione, æternæ fraternitatis ducti dulcedine, de pretiosissimi Martyris capite partem ad vos, per viros prædictos, transmisimus; et fraternam sinceritatem, corpore et animo, perpetua conservandam stabilitate, ordinavimus. Unde Fraternitatem vestram, pro salute animarum vestrarum, modis omnibus monemus et rogamus, quatenus Reliquias, quas ad vos transmittimus, cum timore Dei et reverentia hominum, et Fraternitatem inter nos in Domino ordinatam, sine intermissione servetis. *Auctor Sanctuarii Namurcensis, editi anno* 1619, *annis novem ante editionem Gazophylacii præcitati, Sanctorum et Sanctarum Namurcensis Comitatus Epitomen auspicatur a* S. Albano, *et addit*; Pars cranii ejus habetur in æde principe, argentea inclusa statua: *de quo nolim dubitare, cum id nihil officiat veritati ejus Capitis, quod etiamnum Moguntiæ asservatur: sed cum subjungit, quod* ejusdem coxendicis partem sat notabilem habet Namurcense Societatis Jesu Collegium, *tunc apud me fidem inveniet, cum similes Moguntini Capituli eam donantis litteras videro; alias verebor, ne Roma vel aliunde allatum os aliquod sacrum sub nomine* S. Albani Martyris, *habeatur pro osse* Albani *ejusdem, ex cujus capite solum pars aliqua, eaque forsitan perquam exigua est in Cathedrali.*

particulam capitis acceperunt:

an os coxendicis in nostro ibi Collegio?

§ IV. *De Sanctis Albano Episcopo et Dominico Martyribus Burani apud Venetos quiescentibus: deque alio Albano fictitio.*

NOT. 3.

Cum adeo celebris esset S. Albanus Martyr *apud* Moguntiam.

Vita a Goswino Moguntiæ scripta

Quæ caput est regni Francorum maxima genti, *ut loquitur Poeta metricæ Vitæ auctor, ex Latomo apud Serrarium allegatus; jamque haberetur et late divulgaretur Vita, per Goswinum exornata; pronum fuit, ut quicumque alii* Albanum, *vel* Theonestum *aliquem* Martyrem *apud se invenirent solo nomine notos, eis applicarent istam Moguntia acceptam Legendam. Id imprimis fecerunt Torcellenses, receptis ad se Altino corporibus* SS. Theonesti Episcopi, Tabræ et Tabratæ Diaconorum *ejus, quos illuc ex Africa appulsos Confessoresque potius quam Martyres defunctos facile concipimus. Quod autem iidem* a Philippensibus egressi ex insula Nausia, *Roma visitata, Ambrosioque Mediolani salutato,* Gallias prædicando transierunt, veneruntque ad Regem Rosimundum, *(virum forte eis factum ex* Rosimunda, *Alboini Longobardorum Regis seculo* VI *uxore) non magis credam, quam quod sociis* Urso Clerico *Augustæ, et* Albano Coepiscopo *Moguntiæ amissis, ipsi* ibidem *Moguntiæ* multa cæde mactati, in navi perforata missi sunt.... sed Dei virtute, restaurata navicula,... devenerunt Altinum *sicuti ex Torcellensium scripturis narrat Petrus de Natalibus lib.* 10 *cap.* 98: *id enim æque absonum, quam si dicas Alpes navigatas; nam quæ navalis communicatio Moguntiæ, ad Rhenum sitæ, concipi potest cum Altino, in littore maris Adriatici haud procul a Venetiis posito? Cetera ad istorum Patronorum Torcellensium diem scilicet* x Kal. Decembris, *quo Altini cum sociis passus dicitur* Theonestus *iste, reservamus expendenda.*

applicata Torcellensium patrono Theonesto et sociis

pro 23 Nov.

et Buranensium S. Albano Episcopo Mart.

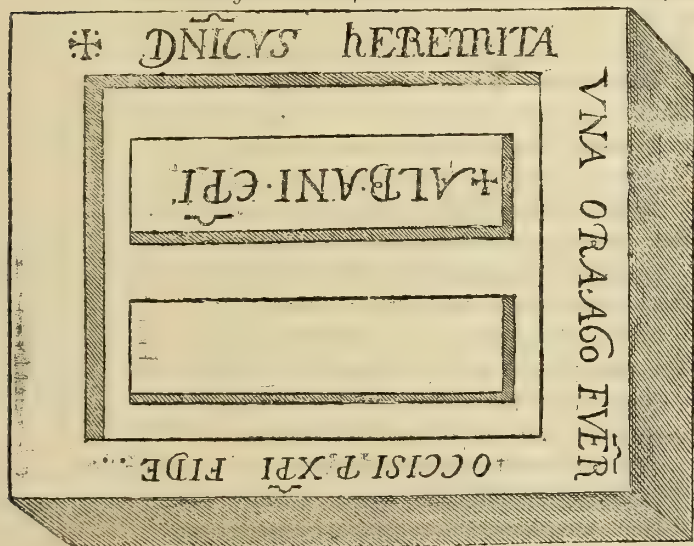
28 *In eodem maris sinu* Buranum *est, ab dominatrice Venetorum urbe* p. m. v, *unico autem dissitum Altino; cujus Borealem partem respiciens nomen etiam inde traxisse dicitur, quasi* Boreanum. *Huc, ut scribit Petrus de Natalibus lib.* 5 *cap.* 133, translata *Sanctorum* duorum Martyrum *Ursi et Albani* corpora, ibidem tumulata servantur: ibique et corpus jacet tertii Martyris sancti Dominici Monachi: qui quamvis in istorum passione non reperiatur specialiter nominatus, ab incolis tamen ipsius loci consocius Albani et Ursi fuisse dicitur, et cum eisdem pro Christi

A Christi nomine creditur martyrio coronatus : *moxque addit Petrus*, Passio horum Martyrum ibidem agitur XI Kal. Julii, *ut appareat non alium ibi diem sciri, quam quo Moguntiæ passus est* S. Albanus, *alio prorsus loco, anno ac die, quam ejus socius* Ursus. *De talibus conciliandis nihil solicitus fuit* Nicolaus de Castro Taglia-petra *(sic enim interpretor cognomen, quod ipse scribit Italice*, da Ca Taja-piera) Primicerius Torcellensis, *qui sub titulo* Catholici peregrinantis *anno* 1630 *Italice edidit* Vitam S. Albani, Episcopi Martyris, cujus corpus Burani requiescit, in Parochiali S. Martini ecclesia. *Hic postquam eleganter ut potuit prætacta omnia consarcinasset; solum ait* ex majorum traditione *haberi*, quod prædictorum trium Sanctorum corpora, intra grandem ex solido saxo arcam, illuc miraculose affluxerunt super aquas ; quæ arca ibidem etiamnum servetur cum operculo suo, simul cum laterculo marmoreo intra ipsam reperto atque sic inscripto barbare satis ; Albani Episcopi, Dominicus Heremita, ambo una hora occisi fuere pro Christi fide.

socio S Dominici Erem. M.

sicut in laterculo sepulcrali

29 *Hæc ut distinctius apparerent, rogavi unum ex Patribus nostris Venetis Joannem Baptistam Romaniolum, ut Buranum excurrens, ipsum laterculum nobis exacte delinearet ac describeret totum, quod sua ipse manu diligentissime fecit hoc modo. Idem monuit, mar-* B

mor totum candidum ac læve esse, nisi quod interior fundus tantum deprimatur infra extremum latiorem limbum, quantum opus est, ut ab eo tantumdem extent duo minores laterculi, quorum alteri inscribitur Albani *nomen, sed characteribus (quod mireris) inversis, alter* C *purus relinquitur, latus etiam dextrum limbi nonnihil obfuscatum ætate est, sicut et laterculus inferior extrema sui ad dexteram parte.*

veluti contra omnem verosimilitudinem allati Moguntia.

3 *His bene consideratis, poterat prælaudatus Nicolaus de Ca Taja-piera intellexisse, quod sicut in Actis* S. Albani et Ursi, *quantumcumque depravatis, testante ipsomet Petro de Natalibus nulla habetur mentio* Dominici, *sic in laterculo, Sanctorum corporibus apposito, nullus nominetur* Ursus, *nec quidquam Burani monstretur, quod proprie ipsius sit, aut fidem faciat plus quam duorum corporum : adeoque solum ideo ab imperitis Burani incolis jungi* Albano Ursum, *ut idem ille esse credatur qui Moguntiæ colitur, licet ibi ut summum colatur tamquam* Presbyter, *cum titulus prænotatus expresse vocet* Episcopum, *illum qui Buranum allatus est. Tali autem qualis præfertur modo allatum eum revera esse cum* Dominico, *ægre mihi persuadebunt homines, tam parum solida traditione nixi. Videat lector quæ scripsi* XXVII *Maji de* S. Liberio, *Anconæ ad idem Adriaticum mare Patrono, cujus corpus ibi dicitur, per fictionem nihilo minus absurdam, fuisse conditum in arca, a Sanctis quatuor Coronatis fabricata juxta Euphratem, eumque in finem per mare miraculose advecta Anconitano littore. Quam enim hoc nihil fidei meretur, tam omnem verosimilitudinem superat* D *quod Moguntia* Buranum *affluxerit arca istæc lapidea, quæ simili fide dici potuisset trans Alpes per aerem advolasse. Si divinandum est, conjectaverim ego, sub Iconomachis simul passos alicubi in Thracia, vel Macedonia aut Epiro, similive Constantinopolitani Imperii Provincia,* Albanum Episcopum et Dominicum Eremitam, *quorum corpora alicubi reperta, sicut et multa alia, Veneti advexerint, cum eo Imperio Latini potirentur ; allatis autem arcam istam comparaverint Buranenses posuerintque in ecclesia sua Parochiali, cum tunc pariter scalpto Latine laterculo, juxta notitiam in loco ubi primitus colebantur, vel ex simili Græco titulo obiter acceptam.*

AUCTORE D. P.

31 *Ipsam Ecclesiam idem Nicolaus ait novo opere reædificatam, non minus pulchram quam sumptuosam, siquidem conferatur cum paupertate incolarum : unde nec reditus ullos certos habeat, sed conservatur ornaturque ex meris eleemosynis, quæ istic a vulgo fideli minutim quidem* sed crebro offeruntur. Nunc autem, *inquit*, Confratres sodalitatis, istic in honorem prædictorum Sanctorum institutæ, sub patrocinio Illustriss. ac Reverendiss. D. Marci Zeni Episcopi Torcellensis, qui, abundantia munificentiæ supplens inopis populi defectum, curavit sacris ossibus ædificandum altare, nulli circumjacentium ecclesiarum cessurum, ut nihil minus honoris illa habeant Burani quam Torcellis habent corpora SS. Theonesti, Thabræ, Thabratæ, Heliodori, Liberalis, aliorumque Sanctorum Martyrum et Confessorum, collocata in altaribus, pia liberalitate Antonii Grimani, prius Episcopi Torcellensis postea Aquilejensis Patriarchæ fabricatis ; intra quæ idem ejus successor Marcus ipsa festivissime transtulit. *Idem Burani factum intelligo, ex Epistola prælaudati P. Romanioli sic scribentis* SS. Albani et Dominici corpora (*ex vulgi errore additur etiam Ursi*) servantur in capella grandi, erecta, ad cornu Evangelii altaris majoris, in qua et festum cum solenni musica celebratur ; cujus vigilia a plerisque cum jejunio observatur, nullo licet præcepto cogente. E

Eorum corpora ibidem decentius in altaribus

collocata hoc seculo,

Festi cultus,

32 Memorabilis autem omnino casus hoc ipso anno MDCXCI accidit. Solebat Buranensis juventus antiquo usu partem festi postmeridianam impendere choreis, in area ante templum patente ducendis. Id cum novo ejus loci Parocho incongruum videretur, oratorem, qui mane dicturus ad concionem erat, rogavit abusum istum increpare acrius, et Parochi nomine prohibere. Adfuit nihilominus a prandio tripudiatura juventus, cum turba fidicinum. Et ecce erecta medio foro malus, supra columnam firmissimam, cum vexillo Communitatis, subito ruit, suoque lapsu tres personas contrivit ; contritura facile quinquaginta, si solito numero tunc accurrisset ad spectaculum populus. Res autem eo magis omnes conterruit, quod ipsa columna, cui infixa malus erat per medium fissa dissilierit, cœlo prorsus sereno et absque vento Hoc etiam anno circa exitum Septembris, ad nova fundamenta pone ecclesiam Domus nostræ Professæ, applicuit cymba, Burano advecta, cum ejus loci inquilinis aliquot. Hi dum inter exscendendum inter se jocantur, quæsivit eorum unus, Græcusne an Italus S. Albanus fuerit? Et subito in aquas labens, videri desiit : corpus autem diu quæsitum a piscatoribus, licet mare istic vix mediam hominis staturam altitudine sua æquet, nusquam comparuit, quo certius judicaretur vindictam eam divinam fuisse. *Hactenus P. Romaniolus. Ferrarius in Generali Catalogo Sanctorum in Romano Martyrologio desideratorum, ita scribit* : Torcelli Sanctorum Martyrum Dominici Eremitæ Armeni (*quam ejus originem unde acceperit non divino*) et Ursi, socii S. Albani Martyris ; *in Notis autem allegat* tabulas eccle- F

choreas sub eo ducentes puniti,

item jocatus in S. Albanum.

Ferrarii errores.

 siæ

A siæ Torcellensis in qua corpora ipsorum habentur eo translata. *Interim neutro in Catalogo accenset Sanctis Italiæ* Albanum, *cum quo* Dominicum *haberi apud Buranum constat:* Ursum *autem nec ibi nec* Torcellensi, *sed Augustæ Prætoriæ.*

AUCTORE D. P.

Alius Albanus M.

33 *Nunc quid de altero illo* S. Albano *Martyre dicemus, quem Petrus Mersæus Cratepolius, in libro de Sanctis Germaniæ, dispositis alphabetico ordine, priorem illo* S. Theonesti *discipulo facit, Legendam ejus compendio tradens?* Iste, *inquit Serarius pag.* 274, hodie prorsus ignotus est, et eum bonus ille auctor undenam exsculpserit, nescio. *Scivisset, si Petri Catalogum habuisset: ibi enim lib.* 1 *cap.* 16 *invenisset Legendam prolixiorem sed oppido fabulosam. Quia porro idem Serarius dicit, quod talis,* non in templi monumentis et schedis, non in ritualibus libris, non in editis aut scriptis manu codicibus, non in hominum etiam sermonibus et memoriis ullis Moguntiæ reperitur; *mirari satis nequeo, quomodo de ejus ibidem ut publice notissimo cultu fingere potuerit Auctor a Petro descriptus, quod, sicut ibi in fine legitur,* relicto regno (*Hungariæ*) factus Anachoreta et peregrinus, apud civitatem Moguntiam, in nemore a latronibus paganis inventus, dum se Christianum diceret, jugu-

occisus prope Moguntiam a Latronibus,

B latus est; corpus quoque in flumine jactatum est. Quo cursu fluminis ad molendinum delato, dum filia Militis cujusdam leprosa in flumine balnearet, repente a lepra mundatur. Quod cum admirans deferret in urbe, multi leprosi venientes, et se in amnem tingentes, mundabantur. Et mirantibus cunctis, unde talem aqua virtutem haberet perquirentes, corpus Martyris invenerunt: et reperta pyxide *de cello suspensa,* Vitaque *inibi inclusa* perlecta, *Deo gratias agentes corpus cum honore ad civitatem* portantes, venerabiliter condiderunt Kalendis Decembris, ubi et quiescit miraculis clarus.

qui dicitur coli 1 Decembr.

34 *Sic descripta a Petro de Natalibus Vita, in ejus opere sicut ipsum habemus impressum Vicentiæ anno* 1495, *sesqui columnam implet; adeoque compendium dumtaxat est alterius prolixioris, quam a se repertam indicarunt Belleforestius et Balbinus noster; Belleforestius quidem jam olim Bollando, in MS. quodam Gallicano; Balbinus vero mihi sub annum* 1671, *ex MS. Codice in Bohemia, hoc uterque principio:* Fuit olim in partibus Aquilonis: homo potens et nobilis; *fine autem tali:* Da nobis ergo Domine compunctionis gratiam, laborum tolerantiam, efficaciam pœnitendi;

invenitur apud Petrum de Natalibus,

ex Legendariis MSS.

C ut per exemplum Albani servi tui, mereamur cum eo a nostris facinoribus ablui, et super nivem in æterna gloria dealbari. Amen. *In MS. Bohemico additur insuper hæc* Oratio, *quasi ad Missam vel ad tumulum recitanda.* Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut ad cœlestia promissa tendentes, B. Albani Martyris tui deprecatione suffulti, regnorum tuorum cœlestium efficiatur heredes. Per Christum etc. *Sunt hæc Acta utrobique facile quadruplo prolixiora, quam sit contextus Petri; nec scio an non etiam ipsa ex alia multo longiori sumpta, qualem indicat altera Legenda reperta a nobis anno* 1661 *Romæ redeuntibus in Cisterciensis Legendarii codice tom* 4, *ante annos trecentos ut minimum exarato. Est ea major prioribus, an vero originem suam debeat isti, quam in Bohemia et Gallia reperiri dixi, id ipse dijudica, si potes, Lector, viso Cisterciensis MS. Prologo hujuscemodi.*

ex quibus Cisterciense unum,

35 Solet animis placere fidelibus, Sanctorum merita dignis prædicare præconiis; et ibi devotionis figere desiderium, ubi consequi valeant sanctitatis augmentum. Nobis igitur ut quietum studium, et attentum possit esse silentium, Albani Vita proponitur consequenda: cujus exemplis instructa, ejusque præsidiis animata mens nostra, nec de viribus præsumere propriis, nec de clementia præsumere audeat Redemptoris. Quam quidem ab alio, nostris temporibus insigniter eloquente, digestam et rethoricis legibus novimus insignitam; ita ut propter insolitum linguæ scintillantis ornatum, ipse nitor eloquii præferretur materiæ dignitati. Hujus vero nostri itineris ille merebitur ductor existere, qui quasi ante faciem meam narrationis meæ superficiem visus est præcurrisse; et de suorum copia exuberante dictaminum, nostrum supplebit detractio augmentativa defectum. Ita enim pauper editio non polluere poterit, sed pollere; si aliquam habeat cui innitatur originem, cujus disserendo non deserat veritatem. *Sequebatur deinde stylo, satis pro ætate eleganti, deducta* Passio D, Albani Martyris, *hoc exordio:* Habitavit quidam Aquilonis in partibus Imperator, tam nobilitatis elatus genere, quam prælatus secularis imperii dignitate, cui uxor non infimis orta natalibus, stabili juncta connubio, singularis formæ decore conspicua, et quod laudabilius est titulo pudicitiæ commendata.

profitetur Petrus argumentum verbosius a se contrahi,

D

36 *Plura describere non vacabat aut lubebat, cum res tota videretur poetica, fabulamque Oedipi imitata et substantia jam aliunde haberetur: notavi tamen mihi conclusionem cum Epitaphio, futuro brevioris compendii loco: ubi post annotatam mortem et sepulturam* Albani *sic progreditur Auctor:* Cujus quia actum vitamque descripsimus, tale, quasi super ejus tumbam marmoream, Epitaphium exaramus:

et sub finem addit pro Epitaphio Epitomen metricam

E

De patris incestu pariens sibi filia natum,
 Celatura scelus, ne videatur, agit.
Fertur ad ignotos: exponitur, inde jubente
 Traditur Ungarico præda reperta Duci.
Floret: adoptatur: vult ducere: jungitur illi
 Mater, amica; filia, nupta nurus.
Rex puero; puer uxori velata revelat:
 Credit uterque, dabant regia dona fidem.
His senior victus resipiscit: pœna jubetur,
 Si Tria demantur, quæ quadriennis* erit.
Iter adimpletur, ad vatis claustra redit.
 Nox nocet: in facinus res replicata redit.
Impietatis opus auctor pietatis abhorret,
 Et pietatis opus pro pietate necat.
Pertinet ad veniam geminati pœna laboris:
 Hoc opus, hanc seriem pagina nostra caput
Effera pacificum, mitem manus impia truncat.
 Spiritus alta petit corpus in amne manet.
Una prius, per eam generalis lepra fugatur,
 Virtutum tumulis laus cumulata viget.
His vitæ meritis albans Albanus in albis,
 Transit ad albatos albificatque suos.

* id est septennis

37 *Non memini, utrum in isto MS. nec scio, an in duobus aliis habeantur notatæ* Kalendæ Decembris, *uti apud Petrum. Sed neque res digna est ut operosius investigetur. Qualiscumque enim sit narratio tota, oportet ut ea primum composita fuerit post Hungaricum regnum institutum et Christiana fide imbutum, quod primum sub S. Stephano factum est, ad finem seculi* X *converso; adeoque non solum post ætatem Rabani (quem proinde mirum non sit in suo Martyrologio, ad Kalendas Decembris, de tali* Albano *silere) sed etiam post Vitam a Goswino scriptam, qui alias non potuisset omittere, quin saltem obiter meminisset recentioris alicujus* Albani, *pariter Martyris, ac Moguntiæ culti. Res autem seculo* XII *aut serius gesta, et annuo celebrata cultu, quomodo potuit sic tota ex notitia Moguntinensium abivisse? Neque tamen si alius iste* Albanus *vel nunc haberet, vel alias habuisse probaretur Moguntiæ tumulum atque cultum, fundatum in vera sanctitate alicujus Eremitæ, istic a latronibus cœsi, quam Deus miraculosa leprosorum sanatione voluerit manifestatam; non ideo, inquam putarem aliquid veritatis subesse ei quæ de eo circumfertur Vitæ; sed pro reverentia prioris* S. Albani, *crederem, isti alias ignoto, factum esse nomen* Albani; *Vitam autem, qualis ei appingitur, negarem*

F

ubi Albanus dicitur adoptatus a Rege Hungariæ,

parricidiaque incestus fabulosi multiplicantur.

A *rem omnino, sic ab eo scribi jussam, ut prætenditur; colloque appensam repertam cum corpore, diceremque, otioso alicui fabulatori libuisse, illudere credulitati vulgi; exemplo forsan sumpto a similibus* SS. Juliani et Ursii *Actis, de quibus Henschenius breviter egit ad* III *Maji. Siquidem horum prior, patrem et matrem: posterior patrem, uxorem, ac filium dicuntur occidisse, errore alias inculpabili inducti ad facinus, quod longa deinde pœnitentia expiarint. Sed ab istorum parentibus, uti flagitium aberat, sic nulla inde vera infamia derivatur ad filios : istius vero* Albani *progenitores, gemino eoque voluntario commaculatur incestu, graviorque illius quam Oedipi calamitas fuisse fingitur: quod nescio cui placere potuerit.* D

AUCTORE D. P.

DE S. PELADIO SIVE PALLADIO

EPISCOPO EBREDUNENSI IN GALLIA

IN CATALONIAM TRANSLATO

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De actis, et tempore Translationis atque Episcopatus.

CIRCA DXVI. *Sanctus Ebredunensis Metropolita,*

B Ebredunensis Alpium Maritimarum Provinciæ Metropolitanus *(sicut eum appellat S. Hilarius Papa Epistola sua* IV*) ex antiqua Provinciarum notitia, jam olim sub se habuit Episcopos suffraganeos sex. De ea Metropoli vide pluribus agentem Henschenium, ad* XX *Aprilis, quando Vitam dedit primi ibidem Episcopi,* S. Marcellini. *Successorum Catalogum, sed valde imperfectum, in sua Gallia Christiana dedit Claudius Roberti ; nec ulli eorum, præterquam primo isti, titulum Sancti præfixit. Longe ampliorem proponunt Sammarthani fratres, in auctiori ejusdem nomenclaturæ opere tomorum quatuor.*

Gallis redditur per Hispanos,

2 *In eo qui de Archiepiscopis est, sic numeruntur primi Antistites Ebredunenses quinque usque ad initium seculi* XI *et Saracenorum expulsionem; ut eorum decem, Roberto partim præteriti, partim inhonorati, appellentur* Sancti *plerique tamen nullo assignato cultus die; qui additur solis duobus, prænominato scilicet* Peladio *sive* Palladio*; et* Liberali, *qui pulsus a Saracenis seculo* X, *in patria sua Brivate obiit, coliturque* XI *Kal. Decembris : quod ideo hic notare volui, quia neutrum invenies in Gallicano Martyrologio Saussayi ; et de S.* Liberali *distinctiorem notitiam, quam Sammarthani dederunt, adhuc requirimus; necnon de aliis octo, si quid amplius haberi potest.*

Acta ejus conservantes

3 *Ne pro S.* Palladio *idem queri possimus, Antonii Vincentii Domenecci, ex Ordine Prædicatorum,* C *diligentia fecit; qui in Historia generali Sanctorum Catalaunorum, Barcinone edita anno* 1602, *quamdam illius Vitam Hispanice dedit, ex Breviariis Gerundensi et Barcinonensi (quorum tamen contextus ipsos videre optaremus) necnon Legenda quadam (Latina, ut opinor, ideoque pariter a nobis desiderata)* Monasterii Camprodunensis, *in quo corpus servatur. Eam Vitam Sammarthani viderunt, ex eaque habuerunt atque Galliæ suæ reddiderunt notitiam Sancti, seculis aliquot occultati. Eamdem Latine redditam exhibet Joannes Tamayus de Salazar ad hunc diem; sed parum accurate nec integre, et ideo necessarium putavi novam ex Hispanico versionem dare, quoadusque adferantur originaria illa, unde relationem Domeneccus accepit, instrumenta.*

cum corpore Camprodunum translato

4 *Ut autem Tamayi qualiscumque versio admitteretur, non tamen admitti hoc loco posset, quod ejusdem Sancti memoriam Martyrologio suo sic inscribat :* Gerundæ in Hispania Tarraconensi, apud cœnobium S. Petri Camprodunense, Depositio Sacrorum pignorum S. Palladii, Ebredunensis in Gallia Præsulis, quæ ibidem ornatu asservantur magnifico, et pio honore coluntur. *Quis non crederet urbanum aliquod ipsius Gerundensis civitatis monasterium hic notari; et tamen in Notis ait,* Camprodunum oppidum citerioris Hispaniæ, ad Pyrenæi montis juga, qua Ruscinonensis Comitatus vertices visuntur, diœcesis est Gerundensis. *In eumdem lapidem impegerat ante Tamajum Ferrarius, in Generali Catalogo Sanctorum* E *qui Romano Martyrologio desunt, citata Historia Domenecci et tabulis Gerundensibus :* Camprodoni, *inquit* in Hispania apud Gerundam S. Palladii Episcopi Ebrodunensis, *cum tamen plusquam* XIII *horariis leucis oppidum istud Geranda distet. Sed Italo scriptori talis error facilius, quam Hispano ignoscitur. Topographicæ recentiores tabulæ* Camprodun *scribunt* Camprodon *Domeneccus; Tamayus, modo per quartam, modo per quintam vocalem nomen exprimit : sed malim quintam, qui hæc propius reddit etymon quod Sammarthani recte exprimunt* Campum-rotundum.

seculo XI

5 *Tempus Translationis tacetur : verosimili tamen conjectura dico factam non esse ante* XI *seculum nec priusquam commeantibus ultro citroque itinera essent libera, pulsis (ut supra dixi) Saracenis. Nescio tamen quid suspicer ex eo, quod idem Tamayus in Episcopis Gerundensibus, ad* III *Septembris, de Gothomaro I dicat,* quod ecclesiam Camprodunensem territorii Bisoldunensis, quo cœnobium S. Benedicti construeretur, concessit : ubi Leufridus primus Abbas electus fuit, ad annum DCCCCL ; *et mox aliquoties nominatur* Monasterium S. Petri Bisoldunense Ordinis S. Benedicti. *Idemne* Bisoldunense et Camprodunense *monasterium esse dicam? Locorum periti Gerundenses id definiant. Si idem sit, confirmatur opinio nostra de* F *tempore Translationis.*

Videtur post Ingenuum sedisse,

6 *Certiori cum fundamento possumus disserere de tempore Episcopatus nam* Ingenuus, *Episcopus, in cujus favorem S. Hilarius Papa scripsit præcitatam Epistolam anno* CCCCLXIV, *dicitur usque ad* LXXV *circiter annum istius seculi, et Sedis aditæ* XXXV, *superfuisse;* hujusque Episcopatum, patrocinio Gundobaldi Burgundionum Regis, Arianos invasisse. *Ita Sammarthani; estque hoc credibilis, quam quod iidem subjungunt, de ejus successore* Catulino ; *hunc a* Sigismundo, Gundebaldi filio orthodoxo, Antistitem Ebredunensi ecclesiæ datum, dum sua in urbe Synodi *Epaonensis* decreta exequi instituit, ab hæreticis Ebreduni potentioribus ejectum, et Viennæ per aliquot annos commoratum, ibidem obiisse.

non vero post Catulinum,

mediante Gallicano,

7 *Dixerim potius, Sigismundum, necdum Regem, sed pridem Catholicum, apud patrem, de Christi divinitate convictum, et ab Ariana hæresi abstractum, licet necdum orthodoxiam professum obtinuisse, ut mortuo pseudo Episcopo, Catholicis daretur orthodoxus Episcopus; et hunc fuisse* Gallicanum, *hujus nominis primum (nam duos numerari in Diptychis Ebredunensibus Sammarthani aiunt) cui citius defuncto successerit circa annum* DX Palladius : *sed obierit ante annum* DXVII, *quo*

anno

A

AUCTORE D. P. *et obiisse circa an.* 516.

anno successor Catulinus XVI *Kal. Octobris subscribit Concilio Epaonensi; qui si fuit constitutus a S. Sigismundo jam Rege fuisse id debuit anno præcedenti: tunc enim teste Mario Episcopo coævo*, Rex Gundobaldus obiit, et levatur filius ejus Sigismundus Rex, Petro Consule. *Catulinum porro secutus* Gallicanus, *non I, sed II, interfuit Concilio Aurelianensi* IV *ad annum* DXLI, *et octennio post per Probum Diaconum subscripsit etiam Aurelianensi V. Ut mirum sit Sammarthanos, his omnibus postponere* Peladium; *et ad octavum locum retrudi, qui potuerat sexto collocari.*

NOT. 4

ACTA

Ex Hispanico Antonii Vincentii Domenecci.

a

Cum suo Episcopo Viennæ exul degens Palladius

Sanctus Palladius, Ebroduni in *a* Avernia Gallici regni provincia natus, nobilibus catholicisque parentibus, a tenera ætate præmonstravit, qualis futurus adultior esset. Parvi enim faciens res omnes mundanas, totum sese divino applicabat servitio, sicut eum docuerat ejusdem civitatis Archiepiscopus.

b c

B

d

e

eidem post Gallicanum subrogatur,

f

b Hunc ab *c* hæreticis contigit sua Sede pelli, Viennamque *d* se recipere; sumpto exilii socio id cupiente Palladio. Ibi eos benigne suscepit S. Avitus, *e* Episcopus loci; cum quo multis annis manserunt, exercentes sese in omni virtute atque cultu divino. Obiit deinde, quemadmodum legimus, Ebredunensis *f* Archiepiscopus; cujus loco electus fuit S. Gallicanus: et hoc quoque brevi extincto, concordi voto tam Cleri quam populi postulatus fuit Palladius.

familiaris Angelis,

2 Creditur hujusmodi electio non per solos homines, sed Spiritu sancto assistente, et Angelis cooperantibus facta: hi siquidem ab ejus comitatu numquam recedebant. Quemadmodum enim suis solebat referre discipulis, quidquid agendum ipsi erat vel docendum, per beatos illos genios ei revelabatur.

munificus erga pauperes,

Fervebat hic Dei famulus ad orationem, eratque tam felix in eo, ut quidquid peteret etiam obtineret. Magna cum caritate opitulabatur pauperibus; atque de sui Episcopatus reditibus orphanos et viduas sustentabat: peregrinis autem aliisque egenis ita succurrebat, ut neminem postulantem abire a se vacuum sineret. Devotissimus etiam erga Christi passionem, solo Crucis signo sæpe dæmonem superabat.

spiritu prophetiæ donatus,

g

C

quinquennio laudabiliter præest

Donatus spiritu prophetiæ, obitus sui diem multo ante prædixit, necnon *g* S. Sigismundi Burgundiæ Regis, cum exterminio ipsius regni: qui Sigismundus haud dubie familiariter usus Palladio est, utpote commorante apud S. Avitum Viennæ, ipsius in spiritu magistrum.

h

3 Vixit in Episcopatu annis quinque: quo tempore fecit fabricari in ecclesia Metropolitana altaria *h* quinque, ad Dei gloriam et honorem. Sanctissime rexit diœcesim suam: quia monebatur ab Angelis de cunctis suorum Diœcesanorum excessibus, iisque occurrebat etiamsi levibus quandoque, solicitudine maxima.

et sancte mortuus

i

k

l

Denique, vita sancte peracta, cum vellet Deus labores ipsius remunerari, dedit ei miseræ hujus ac temporalis vitæ finem; reddens pro ea æternam anno Domini 518, *i* regnantibus in Francia Childeberto, Clothario et Childerico, filiis *k* Chlodovæi Regis; et summi Pontificatus apicem tenente Felice *l* III. De hoc sancto Confessore officium fit Camproduni, nominando eum in Collecta ad Missam et quidem cum Octava, per quam similiter Officium fit, nisi major aliqua tunc occurrens festivitas id impediat.

Camproduni colitur 21 *Jun.*

m

4 Festum celebratur XXI Junii: qui est dies corporis translati ex Francia, ubi primum sepultus fuerat: Corpus autem sanctum inde attulit quidam Benedictinus Monachus Portellensis, diœcesis *m* Vicensis; Camproduni coactus miraculo subsistere: nec enim ultra progredi possibile ei fuit: atque ita repositum fuit in ipso ejusdem Ordinis Monasterio S. Petri Camprodunensis. Sacræ ipsius Reliquiæ conservantur intra argenteam arcam, quæ pro more quotannis in die festo monstrantur populo devote accurrenti.

D

quo fuit translatum corpus.

n

Is lapsurum in se saxum Cruce averterat,

o

Multa per Sanctum illum, tam in vita quam post mortem, operatus est Deus miracula. Antiqua Gerundensis ac Barcinonensis diœcesis Breviaria narrant, quod cum iret ad Castrum *n* Alagonense sex milliaria id est leucas Ebroduno distans, subito dissoluta a rupe quadam est grandis petra, Sanctum oppressura: sed hic elatis in cœlum manibus, signum Crucis formavit: et mox obediens humano nutui irrationalis creatura flexit sese in latus *o* aliud: atque hoc fuit primum miraculum, quod de eo in sua civitate fuit divulgatum.

p

et plura vivus miracula fecerat.

r

E

5 Jacebat homo quidam Ebroduni in extremis, adeo defectus viribus, ut nihil sumere per os posset. Itum pro eo *p* ad Sanctum est, qui frusto panis benedicens, præberi ipsum infirmo jussit: qui eo gustato mox sanus apparuit. Puellæ cuidam infectum erat veneno brachium ex morsu scorpionis. Cum periclitaretur de vita, auxilii causa *r* accurrit ad Sanctum: qui ad orationem se prostravit: et ea finita, puella sese sanam sensit. Hæc aliaque operatus est Sanctus in vita sua: innumera autem fecit post mortem, ac specialiter Perpiniani et Camproduni.

Mortuus mortuum suscitavit,

s

6 Huc cum allatum esset ejus sacrum corpus, infantem mortuum collocarunt supra altare, in quo positum erat; et placuit Deo, per merita et intercessiones Sancti, ipsum resuscitare ad vitam *s*. Est autem ille præsens Patronus contra tempestates ac grandines; adeo ut quoties profertur Reliquia ejus, continuo dissipetur quantumcumque gravis et nebulosa procella. Experientia etiam compertum est, quod pestilentia per circumjectas regiones grassante, Camprodunense oppidum illa numquam afflavit, aut alia contagiosa lues quamdiu in ea mansit sanctum corpus.

et omnis generis miraculis claret.

F

Ordinarie autem ac fere quotidie, miraculose juvat oculis laborantes, dum supra eos ponitur gemma quædam, in isto monasterio asservata, quæ pro certo creditur S. Palladii annulo inserta fuisse, cum Archiepiscopus esset: est autem tam præsentis virtutis Reliquia ista, ut idem sit sanari oculos, et ipsam illis imponi. Similiter ii quibus caput dolet, imponentes eidem mensuram, capiti Sacro admotam, ipsa hora liberatos se gaudent. Mulieribus quoque, in partu laborantibus, ipsumque devote invocantibus, præsto venit: ac denique ad omne morborum genus advocatus expeditur.

An. 1470 *ablatum a Francis corpus*

t

citra noxam labitur in præceps.

7 Anno MCCCCLXX mense Octobris Sanctum corpus Franci abstulerunt, quemadmodum narratur in epistola quadam, scripta per Reverendum Abbatem istius monasterii ad Illustrem Petrum Leopardum Canonicum sanctæ Cathedralis Barcinonensis; sumpta ex vetustis quibusdam codicibus ejusdem oppidi: ubi narrat Abbas *t*, quomodo Franci capto oppido, postquam muros dejecissent et cives expoliassent, etiam aurum et argentum ecclesiarum, et quidquid in eis erat pretiosum abstulerint, una cum sacris Reliquiis ibi repertis. Arcam autem, in qua conditum erat corpus S. Palladii, imposuerunt jumento: quod progressum usque ad rupem quamdam, inter Pruta-Melli *u* et Arbes, cecidit in præceps.

u

Perpiniani salubrem liquorem stillat,

Extulerunt illico vocem qui aderant, S. Palladium invocando: et ecce, miraculum grande! Ex tali casu neque arca, sancti custos corporis; neque bestia, ejus bajula, quidquam damni passæ sunt. Perpinianum autem venientes, invenerunt ex sancto capite stillare liquorem, salutarem ad curandas infirmitates capitis, oculorum et colli, necnon variolarum, aliasque plures.

A *et paralyticum sanat.*

8 Ruscinonensis quidam diuturno tempore sic paralyticus, ut absque alieno auxilio movere se de lecto non posset; cum audivisset Perpinianum advenisse corpus cujusdam S. Palladii, multis clarificatum miraculis, voto sese obstrinxit certæ cujusdam oblationis, si Deus ipsi sanitatem redderet, necnon observandi per omnem vitam illius Sancti festum. Ita iste vesperi : mane autem sanum se reperit, atque de strato alacriter consurgens, circuibat domum, omnibus inclamando ut surgerent, seque sanum aspicerent. Qui cum admirabundi interrogarent, quomodo id ei contigisset, respondit, a glorioso S. Palladio se esse curatum : et continuo profectus est ad gratias coram sanctis Reliquiis persolvendas de recepto beneficio, promissamque oblationem repræsentandam. Divulgatum autem tota mox regione fuit tam illustre miraculum.

Os inde sumptum datur illi ecclesiæ,

9 Dum sic Perpiniani manebat sacrum corpus, caupo quidam qui ipsum domi suæ custodiebat, a militibus illud sibi commendatum habentibus, os unum impetravit. Huic persuasit Notarius quidam ut illud donaret ecclesiæ castri, quæ plane insignis eo loci est : quod et fecit ; itaque Canonici cum toto Clero processionaliter venientes ad B domum cauponis ab eoque pretiosam Reliquiam accipientes ipsam ad ædem sacram detulerunt. Cum autem ad pedem majoris altaris venissent confectum de re tota publicum instrumentum : quod mox ac signaverat Notarius, lapsus de secundo gradu est confractaque ei tibiarum una, nec desiit ille per annum integrum ægrotare, donec obiit ; dicentibus omnibus peccasse ipsum in S. Palladium qui ossa sua dispergi nolebat. Postea detulerunt milites sanctum corpus ad locum castri, ubi is qui locum Præfecti tenebat ab hoc illud sibi commendatum custodivit, sed parva cum reverentia et magno cum animæ suæ periculo ; obiit enim, nec scitur quomodo.

quod morte luit auctor talis consilii.

y Carcassonensis Episcopus corpus retinere volens, z

10 Plurimos post dies sacer hic thesaurus translatus est Carcassonam *y* in Galliam ubi Episcopatum tenebat frater Capitanei Benaqui dicti qui Camproduno sanctum corpus abstulerat, et ipsum adferri Carcassonam fecerat impulsu *z* Antistitis, sperantis quod illud posset Ecclesiæ suæ vindicare. Mansit ergo istic arca tribus vel quatuor annis, interim dum Romam scribitur ad summum Pontificem, ab eoque licentia expectatur attribuendi sancta illa ossa cuipiam ecclesiæ vel monasterio prædictæ diœcesis. C Allegabat enim Episcopus, Camprodunum esse locum desolatum et nidum latronum, qui mox ac relatum illuc corpus foret direpturi illud erant, nemine obsistente. Verum supremus omnium judex Deus pati noluit, ut summus *α* Pontifex annueret postulatis; sed confirmaretur in sententia restitutionem imperandi. Tandem obiit Episcopus Carcassonensis in flore juventutis ex levi, ut videbatur infirmitate : et persuasus mortem sibi accelerari, quia fratri suo suaserat ne Camprodunum remitteretur Sanctus, mandavit suis extremum æger, dicerent fratri nomine suo restituendum omnino esse quia opinabatur se ideo divinitus castigari.

cita morte punitur : α

11 Defuncto illo jussit Capitaneus sacrum depositum deferri ad quoddam sui juris castellum Belcayre *β* dictum circa Montempessulanum quod nomine Regis Franciæ obtinebat, ipsumque suo istic Locum tenenti commendavit custodiendum ; hic autem paulo post obiit tam rabidus ut manus sibi admorderet ; ideo credo, quia exigua cum reverentia tam venerabile pignus habuerat. Denique ipsum transvehi Capitaneus fecit domum suam quam in Castilionensi *γ* arce habebat. Postea in Franciam venit Legatus quidam *δ* Pontificius, quem invitatum ad suum illud castrum rogavit Capitaneus potestatem cui vellet Ecclesiæ sanctum corpus donandi, D quam facile obtinuit etiam bulla signatam. AUCTORE D. P.

β sicut et Locum tenens Belcayre, illud servans irreverenter : Castilionem delatum, nolens integre restituere qui abstulerat, γ δ

12 Antequam tamen venisset Legatus ; fuerat in Burgundia, ipso S. Palladii die XXI Junii prælio victus Capitaneus, dixeratque ; O Sancte Palladi, an forte tua hæc vindicta est ? ex eoque tempore gerebat animo fixum propositum eidem pro offensa satisfaciendi ; quare Abbati fecerat nuntiari, quod si vellet ad se mittere fidos homines, restitueret eis vel caput vel arcam ; nam et hæc valde speciosa erat, et istud includebatur capiti, ad medios usque humeros etiam argenteo : Crucem tamen sanctam et alia quædam servare sibi volebat. Camprodunenses vero consilio inito responderunt ; recepturos se quidquid reddere placuisset, in pignus integræ restitutionis, non aliter. Quo responso accepto rescripsit Capitaneus, quandoquidem nolebant in aliquo condescendere suæ petitioni, nihil eorum quæ obtulerat facturum se, quippe cui ampla potestas esset concessa a Legato Pontificio faciendi de sancto corpore quod vellet.

13 Rogabat igitur Deum, ut dignaretur revelari, cuinam ecclesiæ vellet ipsum donatum ; verum semper, ut aiunt, recurrebat animo Camprodunum ; distulit tamen adhuc annum integrum impulsui isti obedire. Interim contigit eum in quadam pro E Rege Franciæ expeditione, castrum *ε* Carlati obsidere contra Dominum Avernonii : ipsa autem S. Palladii die sic lædi in tibia, ut crus amputandum, ad gamgrænam sistendam chirurgi judicarent. Videns ergo tanto in discrimine vitæ positum se, S. Palladii auxilium imploravit ; vovitque ejus corpus Camproduno redditurum se si supervixisset. Et ille quidem mox convaluit intra paucos dies, sed votum distulit adimplere. Rursus igitur anno sequenti occasione simili vulnus accepit a globulo, nucis avellanæ magnitudinem non excedente, idque eodem Sancti festo, et cadens mori se exclamavit. Casui aderat Rex ipse et Proceres multi, collapsoque addebant animos : ille vero dixit, Domine mi, morior propter peccatum, commissum in retinendo corpore ejus Sancti, cujus hodie festum agitur : supplico igitur Majestati tuæ, ut cum bona ejus gratia ipsum restitui faciam domui suæ. Annuit supplicanti Rex, et ille continuo condidit testamentum, quo mandabat restitutionem accelerari, eo quod nollet simul cum corpore etiam perdere animam.

Tandem letaliter sauciatur in die ipsius Sancti; ε

et ex voto sanatus, nec votum solvens :

iterum anno vertente, punitur et moritur :

14 Ipso mortuo Vicecomitissa de *ς* Valere, ejus F relicta, nuntius Camprodunum misit, petens submitti fidos homines, in quorum manus traderet quidquid monasterii istius erat. Missi sunt igitur Ecclesiastici tres, cum uno ex Juratis ; et Vicecomitissa in eorum manus consignavit sanctam veram Crucem, cum Spina Coronæ Dominicæ, Sancti corpore, aliisque cimeliis Camproduno allatis. Omnia hæc imposita sunt currui, quem armati duo stipabant ; mirum autem accidit, quod cum densa circum pluvia caderet neque currum, neque arcam, neque comitatum ejus gutta una attigerit, aut cereos duos ante arcam ardentes extinxerit. Admirationi omnibus per quos transibatur res ista fuit, nec tamen, aliud incidebat ipsis cogitare, quam alicujus magnatis in prælio mortui corpus domum referri. Subeuntibus autem illis campos Catalauniæ, pulsari cœperunt per se omnium qua transitus erat villarum campanæ ; atque ita restitutus suis Sanctus est, atque in monasterio S. Petri cum omni veneratione susceptus.

ς votum exequitur ejus vidua

itaque non sine miraculis Camproduno Sanctus redditur.

ANNOTATA D. P.

a *Nulla trans Rhodanum* Alvernia *seu potius* Arvernia *est, sed* Burgundia, *cujus Regibus, etiam* Delphinatus

A phinatus *hodiernus, in eaque Ebredunum suberat, vulgo* Embru *vel* Ambrun.

AUCTORE D. P.

b Ingenuus, *qui sedit ab anno* 440 *ad præter propter* 475.

c Arianis *scilicet, quales tunc Burgundiones erant.*

d *Distant ex civitates ab invicem leucis* 30.

e S. Aviti *Acta illustravit Henschenius* 5 *Februarii, et ab anno circiter* 490 *ad* 524 *sedisse censuit.*

f *Arianus aliquis, et ab Arianis intrusus, qui post Ingenuum, usque ad annum* 510, *Sedi illi incubuerit: nec enim credibile est, usque eo vixisse* Ingenuum: *maxime si is (ut volunt Sammarthani) immediate successit Armentario, deposito ad annum* 439, *ut autem successerit Armentario alius, cujus nomen exciderit; fuit saltem Episcopus* Ingenuus *ab anno* 464, *quando Sedis suæ jura apud Hilarium Papam defendit.*

g *A Francis victoribus, præcipitatus in puteum, cum uxore et liberis* S. Sigismundus, *an.* 524, *colitur* 1 *Maji: et frater ejus Godemarus, iterum prælio victus, conclusit lineam Regum Burgundionum, itaque regnum ad Francos transiit.*

h *Erratum hic volunt Sammarthani; et jubent* quinque ecclesias, *in diœcesi dicatas, intelligi. Ego* B *correctionis necessitatem nullam video.*

i *Imo (ut dictum) ante* 517, *circa* 510 *factus Episcopus. Sammarthani addunt* VII Januarii; *si ex Diptychis Ebredunensibus, debebit saltem inter prætermissos tali die referri.*

k *Obiit Magnus Chlodovæus an.* 511, *cujus regnum partiti filii obierunt,* Chlodomeres, *hic non nominatus, an.* 524; Theodoricus, 534; Childebertus, 558; Clotharius 561.

l Hormisdam *debebat nominasse Auctor, ab anno* 514 *ad* 523 *Romanum Pontificem. Nam* Felix III *obiit an.* 492: Felix IV, *non ante* 530 *creatus est.*

m *Est hæc Gerundensi proxima, inter ipsum et Barcinonensem civitatem, ubi* Portellense monasterium *designari mihi peto.*

n *Neque Alphabetum Franciæ P. du Val, neque topographicæ Tabulæ tale ullum nomen in toto Delphinatu agnoscunt, nedum tam prope Ebrodunum.*

o *Tamayus,* Saxum in clivo montis mirabiliter subsistens, adhuc viatoribus miraculi testimonium præbet.

p *Idem,* Ad sancti Episcopi pedes, ut ab eo medelam acciperet, se deferri curavit, etc.

r *Idem,* Ejus afflictionem sancto viro aperuere D nonnulli.

s *Reliqua hujus numeri, idem omisit.*

t *Etiam hæc allegatio Auctoris a quo res scripta est, tanti ad fidem faciendam momenti, a Tamayo omittitur; adeo etiam in historia verum est, quod vulgo dicitur;* Compendia, dispendia: *nam porro omissa sunt multa, multa alio ordine narrata in historia satis per se brevi.*

u *Vulgo* Prats de Mello; *distat autem Camproduno* 4, *Arbes vero* 8 *leucis ambo ad fluvium, Tech vulgo dictum; qui sese ad Elenam mari infundit; quare ne hic Arelatem cogites, procul in Provincia positam civitatem,* Arles *etiam vulgo dictam.*

x Perpinianum *munitissima civitas Comitatus Ruscinonensis, et quasi ostium Cataiauniæ, distat Camproduno* 15 *leucis.*

y Carcassona, *Galliæ Narbonensis civitas ad Atacem fluvium, supra Narbonam leucis circiter octo.*

z *Sammarthanis* Joannes de Castro *dictus, ab anno* 1455 *ad* 1475. *Nec alium suspicari possumus, quia idem Joannes anno* 1472 *invenitur alicui contulisse Rectoriam ecclesiæ de Podio-clerico, et successor ejus Guiscardus, ultra annum* 1485 *vixit, adeoque intelligi hic potest. Igitur vel Capitaneus Benaqui non* E *fuit frater Episcopi germanus, vel cognomentum tulit ab aliqua sua toparchia, puta a* Benac *Bigerronum loco, in Aquitania.*

α *Sixtus IV, ab anno* 1471 *ad* 1484.

NOT. 5.

β *An adhuc supersit libenter sciam: nomen certe nec in tabulis Occitaniæ, nec in Alphabeto Francico invenitur.*

γ *Idem Alphabetum plus quam decem loca hujus nominis adnumerat, a fluviis quibus adjacent cognominata; præter alia forte plura ibi prætcrita, ut difficile sit conjectare.*

δ *Puta* Julianus Card. Roboreus, *Sixti nepos, an.* 1476 *expeditus in Galliam, ad Regem Proceresque perducendos in sacram contra Turcas militiam.*

ε Carlatum, *castrum superioris Arverniæ, haud procul Aureliaco. Hinc suspicor,* Avernonii Dominum *(cujus nominis nullam invenio notitiam) hic appellari* Comitem Averniæ, *qui tunc temporis erat* Bertrandus II, *adhuc superstes an.* 1487.

ς *Forte legendum* de Valery, *quæ dicitur esse nobilis familia in Vastinio, vulgo le Gastinois.*

C

DE SANCTO INNOCENTIO

F

EPISCOPO EMERITENSI IN HISPANIA

G. H.

Notitia ejus ex paulo Diacono aliisque.

SEC. VII

Cultus sacer.

Emerita Augusta, *urbs olim celeberrima, et totius Lusitaniæ etiam Metropolis, ab antiquis temporibus sub Romanis et Gothis Episcopalis fuit: cujus sedis Episcopus* XIV *censetur* S. Innocentius; *quem teste Georgio Cardoso, in Hagiologio Lusitano ad hunc* XXI *Junii, Ecclesia Emeritana inter suos* sanctos Episcopos *veneratur. Eumdem quoque* Sancti *titulo honorant Barnabas Morenus de Vargas, lib* 3. *Historiæ civitatis Emeritæ cap.* 12, *et Joannes Tamaius de Salazar ad* XXXI *Martii; ubi post Acta S. Renovati, in hac sede suffecti S. Innocentio, edidit Catalogum Episcoporum Emeritensium, atque post obitum S. Massonæ, quem ipse refert ad annum* DCV *et Kalendas Novembris, ista subjungit:* S. Innocentius hujus nominis I, Episcopus Emeritensis XIV, vir et sancta simplicitate re et nomine innocens, et operum celeberrimus patrator mirabilium, Gundemari Regis Decreto interfuit anno Domini DCX. *Edidit hoc decretum Garsias Loaisa, in Collectione Conciliorum ubi pag.* 265 *inseruntur nomina sex et viginti Episcoporum, qui subscripserunt. Inter eos secundus et S. Isidoro Hispalensi Episcopo proximus, his utitur verbis:* Ego Innocentius, Emeritensis provinciæ Lusitaniæ Metropolitanus Episcopus, dum in urbem Toletanam pro occursu Regio advenissem, agnitis his constitutionibus, assensum præbui atque subscripsi. *Paulus Diaconus Emeritensis conscripsit librum de vita et miraculis Patrum Emeritensium, in quo caput ultimum habet de* Innocentio et Renovato Episcopis: *et quia Acta S. Renovati illustravimus ad diem* XXXI *Martii, hic ea proferimus, quæ de* Innocentio *ipse scribit.*

Subscribit Decreto Gundemari Regis.

Laudat eum Paulus Diac.

2 Post discessum sanctissimi ac venerabilis Massonæ Episcopi, subrogatur vir summæ humilitatis

tatis

A tatis ac simplicitatis, Innocentius nomine, cujus meritum nominis indicavit vocabulum: innocens utique et simplex, neminem judicans, neminem condemnans, nemini nocens; innocuus semper et pius cunctis suæ vitæ temporibus extitit: qui et eodem tempore, quo ordinatus est, ut fertur, in ordine Diaconorum ultimus habebatur. Tantæ denique sanctitatis tantæque compunctionis fuisse perhibetur, ut quoties pluvia deerat, et æstu nimio terra longa siccitate exarebat; collecti in unum cives loci illius cum eodem per basilicas Sanctorum, precibus Dominum exorantes pergebant. Repente vero, quoties cum eo procedebant, pluvia cœlitus largiflua tribuebatur, quæ plenissime terram satiare potuisset. Unde non dubium erat, quod ejus lacrymæ, ex tam humili simplicique mente editæ, apud omnipotentem Dominum non solum hæc, verum etiam potiora iis obtinere potuissent. *Deinde interpositis S. Renovati Actis, ista subduntur.* Horum igitur supradictorum Sanctorum corpora in una eademque cellula, haud procul ab altari sanctissimæ Virginis Eulaliæ honorifice tumulatæ quiescunt: ad quorum denique veneranda sepulcra tantam Christus quotidie confert copiosæ caritatis gratiam; ut

dicitque solitum pluvias impetrare necessarias,

et ejus Reliquias ob miracula celebrari:

B

quacumque fuerit quispiam ægritudine vexatus, D quocumque fuerit etiam languore afflictus, statim ut divinum Numen illic toto corde depoposcerit, omnes a se morbos discussos, omnesque maculas pulsas divinitus sentiens, hilaris sanusque ad cupitam per Dei gratiam pervenit sanitatem. *Colitur S. Eulalia, Virgo et Martyr Emeritensis,* x *Decembris. De ea interim obiter est actum ad Vitam S. Eulaliæ Virginis et Martyris Barcinonensis* xii *Februarii.* In hujus S. Eulaliæ templo Emeritæ, inventæ fuerunt sub Regibus Catholicis Ferdinando et Isabella Reliquiæ duodecim aut quatuordecim Sanctorum, interque eos quinque Archiepiscoporum; scilicet S. Pauli, S. Fidelis, S. Massonæ, S. Innocentii et S. Renovati: depositæ autem fuerunt juxta altare in ornato Reliquiario, et festum translationis adhuc peragitur Dominica quarta Quadragesimæ, ac postrema inspectio facta est anno MDCXXXII. *Quæ omnia late deducuntur ad Vitam S. Renovati* XXXI *Martii ex libris Ambrosii Morales et Barnabæ Moreni; quorum hic addit,* hoc quod scribit tam certum, tam verum, et tam bonæ traditionis esse, ut non licitum sit de eo dubium moveri.

AUCTORE G. H.

inventæ illæ et inspectæ

E

NOT. 6

DE S. MAIANO SIVE MEVENNO

ABBATE IN BRITANNIA ARMORICA

F. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De cultu ejus et vita a variis sed non antiquis scripta.

SEC. VI

Certa scribi non possunt

de sanctis

quorum acta antiqua non extant

quamvis plures recentiores de iis scripserint

Eminentissimus Cardinalis Baronius, interrogatus cur tam pauca de rebus Hispaniarum, in suis præclaris Annalibus scripsisset respondisse fertur; cum sibi propositum non esset aliquid ex suo ingenio scribere, sed tantum colligere et illustrare ea, quæ ab idoneis auctoribus scripta inveniuntur, non potuisse se de iis multa referre, de quibus nihil aut parum in scriptis antiquis memoriæ proditum invenisset. Prudens hoc Eminentissimi et Eruditissimi Historici responsum, obversetur animo, quoties de sanctis Armoricis, si S. Yvonem exceperis, C *est agendum. Gens quippe virtutibus magnis potius quam litteris a primis suis Apostolis exculta, et edocta virtutes Sanctorum imitari potius quam aliis imitanda conscribere; vix quidquam de Sanctis suis posteritati, præter sanctitatis famam et venerationem reliquit. Hi qui decursis aliquot seculis majoribus successerunt, aliarum nationum excitati exemplo, aggressi vitas patriorum Sanctorum divulgare scriptis, prout rudi vulgo narrabantur, per obscuram et vix cohærentem traditionem, multa protulerunt pie crudelitatis objecta.*

2 *Albertus le Grand ex Ordine Prædicatorum, qui sanctorum Britonum vitas in unum volumen collegit, eas ex monumentis ejusmodi desumpsit et circumstantias addidit verosimiliter excogitatas et temporibus nostris, saltem quoad loquendi modum, magis accomodatas. Secutus hic in eo est Magistrum Petrum Viel S. Theologiæ doctorem, per quem Reverendissimus Pater Rolandus de Neufville Episcopus Leonensis vitam S. Maini ex Antiquis manuscriptis describendam curavit; uti et Antonium Yepes qui in Annalibus Benedictinis Lusitanice primum editis, deinde latinitate donatis per R. P. Thomam Weis Monachum Neresheymensem, pluribus vitam Sancti descripsit. Si ea quæ proprie sanctum Mainum spectant, eique peculiaria sunt consideres, in plerisque omnes conveniunt: si ordinem et modum narrandi, multum inter se discrepant; dum nonnumquam narrationem protrahunt, interjectis adhortationibus piis et catecheticis explicationibus, quas Sanctus iis quibus fidem annuntiabat aut proposuit aut proponere potuit, et aliis ejusmodi. His aliisque de causis expedire visum non est diversorum Auctorum contextus huc referre, cum nullus tanti sit ponderis, ut ex eo quidquam certi statui possit et omnia desumpta sint ex iisdem quibus Albertus usus est monumentis. Asserit namque is vitam a se collectam* ex antiquis breviariis Leonensi et Madorrensi et proprio Sanctorum Ecclesiæ Rhedonensis: *quæ quamvis non sint certæ fidei; mererentur tamen, si a nobis habere possent, in defectu certiorum inter Acta Sanctorum legi; ut scire curiosus* F *Lector posset, quænam sint antiquiora hactenus de hoc Sancto reperta monumenta. Quoniam vero præfatus Albertus ultimus post alios scripsit, nihil ab eo prætermissum existimo quod ad Sancti gloriam narrari possit; ideoque ejus narratione contenti erimus, desumpturi tamen ex aliis nonnullas observationes, ubi id congruum aut explicationis gratia necessarium videbitur.*

et habeantur in Breviariis.

3 *Ante omnia autem ex prædictis monumentis ostenditur, Sanctum hunc honore cœlitibus debito colendum cultumque semper fuisse. Testantur quippe tres illi vitæ scriptores, monasterium ab ipso ædificatum, dedicatumque Deo ad honorem S. Joannis Præcursoris, secutis temporibus nomen a conditore suo sortitum, eo quod ibidem ipsius festum tamquam Patroni præcipui celebraretur. Testantur iidem de concursu peregrinorum ad ejus ecclesiam et fontem, ut narratur a Sancto miraculose elicitum, spe curationis intercessione ejus a morbis impetrandæ. Item Albertus cultum confirmat ex eo quod Reliquiæ ejus statim a morte honorifico sepulcro conditæ, metu Normannorum et Danorum Britones infestantium, clam a Monachis sublatæ fuerint in tutiorem locum, quod aliis quam Sanctorum Corporibus fieri non solet.*

Ex his tamen cultus probatur

4 *Festum ejus celebrari invenio hac vigesima prima Junii*

A *Junii, et ejusdem die decima quinta, ut ibidem inter Prætermissos diximus. Vigesima prima festi ejus memoriam habet Kalendarium Dolense et Macloviense a Joanne Du Bec Episcopo Macloviensi recognitum anno* MDCIII. *Menardus in Martyrologio Benedictino, decima quinta hujus, eumdem refert his verbis :* in Britannia minori S. Maini Abbatis, qui multos ad fidem convertit. *Sequitur ipsum Dorganius in Kalendario Maclovii impresso anno* MDCXXII, *addens ad verba Menardi* Et Sanctitate clarus migravit ad Dominum. *Eadem die refertur S. Maini vita inter Gallice editas a Renato Benedicto. Antonius Yepes in Annalibus ait,* Ad decimam septimam Kalendas Julii concessit fatis. *Contra Albertum le Grand, qui ait,* Sanctum vigesima prima Junii Creatori animam tradidisse. *Uterque, credo, ea ratione ductus est quod aliquam in iis, quibus usus est scriptis, tali die repererit Sancti memoriam : fieri autem potest, ut ignota nobis causa, utroque die cultum aliquem habuerit, Sicut diversum nomen apud Auctores latinos sortitus est : nam qui Britonibus S. Meen vel mein appellatur latinis aliis Majanus Mainus Conaidus, aliis Mavennus vel Mevennus vocatur. Hæc cum invenisset Saussayus, nihil ultra inquirendum sibi ratus, in Martyrologio suo Gallicano S. Mainum decima quinta retulit, et vigesima prima S. Mavennum, addito utrique elogio diverso, quod solis Sanctis ita proprium est, ut pluribus sit commune. Bucelinus in Menologio Benedictino partim Saussayum secutus festo S. Maini decimam quintam assignat, Actis præcipuis, quæ de hoc Sancto scribuntur ab Auctoribus, in unum elogium contractis. At vigesima prima, cum nihil de Mevenno alibi reperisset, elogium ex Saussayo desumpsit :* In Armorica *inquit* S. Mevenni Abbatis, qui cum esset summus rerum humanarum contemptor, suiipsius aspernator, honoris fugiens et propriæ carnis hostis, Deo soli ut complaceret studuit, et sic puram toto vitæ curriculo, eidem cordis et operis servitutem exhibuit.

AUCTORE F. B. et ex celebratione Festi diversis diebus

et sub diverso nomine.

B

3 *Floruisse autem ab omnibus dicitur circa seculum Christi sextum sub Alano primo istius nominis Rege Britanniæ Armoricæ VIII, de quo Argentræus libro* I *cap.* XXIX *pag.* 108. Quamvis Rex Alanus admodum perniciosus fuerit patriæ, bellis Gallicis afflictæ ; felix tamen in eo seculum fuit, quod nullo unquam tempore tot sancti viri floruerint, tam indigenæ quam advenæ, ex majori Britannia expulsi ab Anglosaxonibus... inter illos fuerunt S. Sampson, Archiepiscopus Eboracensis, domo nobilis ; S. Maglorius ejus ex sorore nepos, S. Paulus, S. Mainus. S. Maclovius, S. Briocus, S. Columbanus ; qui postmodum consecrati Episcopi fuerunt : ideoque, usque in hodiernum diem, ab ipsorum nomine Episcopatus quidam appellantur. *His forsan deceptus Belforestius, S. Mainum Episcopis Nannetensibus addit, quod sic refutat Yepes pag*. 242. Haud dubium est quin a linea aberraverit Belforestius. Multi enim Historici Galli in rebus hujus servi Dei explicandis trivere calamum, e quibus Robertus Cenalis et Betrandus de Argentré nomenclaturam Episcoporum Nannetensium de composito fecere, præterito S. Maino, cujus etiam vitam Rolandus de Neufville diligenter persequitur, nec tamen infulam ei Nannetensis Ecclesiæ imponit : negligentem facere deberemus, si Episcopum fuisse vel ignorasset vel dissimulasset. Præter Auctores alios, ipse Ordo S. Benedicti eum pro Abbate tantum habuit, nec aliquando Episcopis interposuit. *Sed qua ratione eum Benedictinis accensuerit ipse Yepes, non video : præsertim si ex Britannia majori venerit in Armoricam, pulsus ab Anglosaxonibus. Neque enim ante Anglosaxones, Benedictini in Anglia fuerunt, eo primum cum S. Augustino ingressi : neque ipsum inter Benedictinos numeratum invenio apud Mabilionem : nisi forte ideo Benedictinis ipsum aggregaverit Yepes quod successores ejus in monasterio, se regulæ S. Benedicti subdiderint.* D

Floruit Majanus sec. 7

C

nec Episcopus Nannetensis fuit

nec Benedictinus,

VITA

Ex Gallico Alberti le Grand Ordinis Prædicatorum.

Sanctus Majanus ex Provincia Cambriæ, quæ Australis Wallia appellatur, Brittanniæ insula, erat oriundus. Habitabant Parentes *a* ejus in regione quadam nomine Venta *b*, civitate Orckh *c*, proxima consanguinitate contingentes S. Sampsonem Archiepiscopum Eboracensem *d* in Anglia, Dolensem deinde in Armorica. Hi pia solicitudine filium ab infantia educarunt docentes adhuc tenellum, orare Deum ultro ad id propendentem. Transacta infantia traditur scholis, in quibus ita se litteris et virtuti impendit, ut coætaneos multum superaret ; quamvis nemini sese præferret, aut æstimationem sui quæreret, bene in humilitate fundatus.

a parentibus pie educatus,

a b c d

E

2 Scholis egressus domum revertitur ; sperabantque parentes, fore ut ejus suavissima fruerentur conversatione, veniretque in partem solicitudinis domesticæ. At sanctus, a Deo vocatus aspiransque ad altiorem perfectionis gradum, implorat Dei auxilium, quo in viam salutis deduceretur : atque ita clam parentibus se subducens, ad avunculum suum S. Sampsonem Eboracensem proficiscitur a quo perbenigne susceptus est. Sciebat enim Episcopus, ipsum duci Spiritu sancto, futurumque aliquando Monachorum patrem, qui strenue in vinea Domini laboraret. Substitit aliquamdiu in monasterio habitu seculari retento, avunculi doctrinam excipiens, et ministrans fratribus ; donec virtutem suam, patientiam, devotionem et perseverantiam probasset. Tunc Religiosum Habitum per S. Sampsonem suscepit, sanctioribusque votis sese adstrinxit. Cum autem ejus ipse in virtute profectus ad oculos omnibus pateret, susceptis rite sacris Ordinibus ad Sacerdotium evectus est.

fugit ad avunculum Episcopum :

3 Post aliquantulum temporis transactum, S. Sampson jussus a Domino *e* transfretare in Armoricam, elegit sibi Religiosos socios, quos conversioni animarum magis idoneos judicabat. Ex felici isto numero S. Majanus fuit. Superato freto ad littus Armoricæ appellunt : ubi S. Sampson nonnullis patratis miraculis *f*, ad stuporem incolas et sui desiderium movit : tantam excitavit in se benevolentiam, ut alacriter ipsum juverint sibi suisque sociis extruere monasterium *g* in civitate de Kerfeunteun hodie dicta Landtmeur, dissita duabus leucis Morlæo. Ibi cum suis habitationem figens, orationi sacrisque exercitationibus vacabat : prædicabat etiam instruens accolas et catechisans ad se turmatim confluentes. At Deus, ad amplificandam gloriam suam aucturus labores S. Sampsoni in conversione animarum, ita disposuit ut omnes Britanniæ Episcopi eum in suum eligerent Archiepiscopum, conferentes ei eamdem in se auctoritatem, quam in suffraganeos habuerat cum in insula Britanniæ Eboracensem teneret Archiepiscopatum. Tunc S. Maglorium Kerfeuntensi monasterio præfecit Abbatem, ipse in prædicatione cœlestis doctrinæ ad circumjacentes populos perseverans.

e

monachus et sacerdos factus, trajicit in Armoricam :

F

f

g

4 Nec multo post S. Sampson considerans discipulum suum Majanum animabus lucrandis idoneum, consilio inito cum fratribus, dimisit eum impertita benedictione sua, fratribusque aliquot in societatem adjunctis, potestatem concessit Abbatibus competentem, acceptandi monasteria si alicubi offerrentur et Religiosos admittendi ad Ordinem. Valedicens itaque

mittitur ad fidem propagandam,

A itaque Fratribus in viam se dedit Majanus, cum sociis sibi assignatis : peragrataque regione, devenit in terram Domini de Gael, *h* hominis bene *h* catholici, eleemosynarii et religiosi : qui illos sibi obviam factos præmissa consalutatione mutua, rogavit intrare domum suam viresque quiete et cibo reficere. Majanus actis pro benevolentia gratiis, quod offerebatur admisit : domumque ingressus diebus aliquot ibi moram traxit.

monasterium ædificare aggressus,

5 Inter spiritualia, quæ toto illo tempore habebant colloquia, Dominus de Gael ita amore Dei et religionis desiderio exarsit, ut S. Majanum rogaret, dominium suum cum terris et territoriis, ad monasterium fundandum acciperet. Tum Sanctus, Dei favorem gratanter agnoscens, donationem acceptam : relictisque ibidem aliquot Monachis Dolam revertitur, facturus certiores S. Sampsonem et S. Maglorium : qui actis pariter gratiis Deo, eum ad opus istud cum plena potestate remiserunt. *in aquæ penuria* Ipse autem reversus optatum responsum Domino de Gael retulit : qui sine mora convocatis undequaque operis, collectaque omni ad ædificandum necessaria materia, operi manum admoveri jussit : et alacritas ædificantium spem faciebat, intra breve tempus ædi- B ficii consummandi : unum tamen afficiebat molestia operarios, penuria scilicet aquarum queis opus habebant ad molliendum cæmentum : tam longe enim distabat aqua proxima, ut ea quærenda multum temporis et operæ consumeretur.

6 S. Majanus in oratione prostratus plenus fiducia petit a Domino, ut sibi de aquis prospiciat : *fontem elicit miraculosum.* deinde surgens scipionem in terram defigit eoque retracto erumpere videt fontem aquæ vivæ qui hodie etiamnum celebris est, ob virtutem sanandi *i* morbum Medicis Psoram *i* dictum vulgo Malum S. Majani : est autem scabies ex acri bile, carnem usque ad ossa exedens. Monasterium jam perfectum dedicatum est ad honorem Gloriosi Præcursoris Joannis Baptistæ cujus virtutem et austeritatem vivendi imitandam sibi proposuerant Monachi isti. Fama sanctimoniæ eorum, per totam regionem diffusa, excivit plurimos adolescentes nobiles qui eo confluebant desiderio vivendi sub disciplinæ et re- *k* gula S. Majani, inter alios Judicael *k* Rex Armoricæ satiari non poterat piis admonitionibus S. Majani, quas et libenter audiebat et solicite exequebatur. *S. Judicael Rex sub ipso fit monachus.* Hinc desiderium concepit Deo serviendi sub suavi Religionis jugo. Quapropter reversus e bello C Gallico victoriis ornatus, ipsam victoriam sub pedibus calcans, ad monasterium de Gael progreditur : ibi ornamenta regia exutus monasticum Habitum induitur, reliquum vitæ in eodem monasterio exacturus : quod cum Augustum et multis partibus ruinosum esset, ampliandum et reparandum curavit, magnis reditibus eidem attributis ; in tanta porro perfectione vitam traduxit, ut meritus sit post mortem sibi Sancti honores deferri.

7 Quartus frater S. Judicaelis nomine Hoel ardentis animi juvenis indole et moribus multum di- *l* screpans a sanctis fratribus Judicaele *l* Judoco et Winoco, habitationem habebat in castro quodam prope monasterium de Gael, ruricolas violentis *Ejus frater Hoel oppressor pauperum* exactionibus opprimens. Unus ministrorum ejus, aut quod injusta imperia executus non fuisset aut alia ex causa indignationem ejus incurrerat : propterea in loco subterraneo carceri inclusus est, ferreis compedibus astrictus, aliisque molestiis vexatus. Miser ille homo ultra hæc patienter ferre non poterat. Accidit itaque ut S. Majanus, cellulas suorum religiosorum circumiens, auditu perciperet lamentationem et ejulatum miseri captivi illius : proinde sciscitanti causam ploratus responderetur, hominem esse pauperem quem Princeps Hoel tene- D ret in vinculis. *AUCTORE F. B. captivum liberare nolens* Confestim duos ex Monachis suis mittit qui nomine suo, pro miseri istius libertate, apud Principem intercederent. Fecerunt illi quod injunctum fuerat : sed incassum ; non enim flectere potuerunt obstinatum Principis animum. Hoc cum ad Sanctum relatum est, orationi se dedit, implorans misero illi divinam misericordiam. Vix oratione finita, miser ille Angelico auxilio e carcere liberatur : qui statim ad monasterium festinavit, gratias acturus Deo et S. Majano, libertatemque inter ejus brachia reperturus.

ad monasterium fugientem sacrilege abstrahens

8 Cum Hoel intellexisset, captivum suum evasisse ergastulo et confugisse ad monasterium, tamquam ad sacrum asylum ; confestim ablegat quosdam e suis ad S. Majanum, qui captivum reposcant. At Sanctus æqua excusatione usus, dixit. Sibi nequaquam licere tradere in manus ejus hominem miserum qui ad suum monasterium tamquam ad asylum confugisset. Absconderat autem fugitivum in ecclesia, ratus inde per vim ab Hoele nequaquam extrahendum : verum aliter omnino evenit : nam Princeps accepto Sancti responso, nullo modo acquievit; sed furore E accensus ad monasterium accurrit, januas effringit, *vaticinium S. Majani contemnens* et miserum sacro Altari advolutum violenter abripit : frustra S. Majano et Monachis ejus deprecantibus : qui cum viderent incassum preces fundi, hominem consolantur hortanturque ad patientiam, spe brevi restituendæ libertatis. Et Majanus Hoelem accedens spiritu prophetico admonet, discutiat animum suum præparetque se ad pœnitentiam ; nam intra triduum moriturum sistendumque coram tribunali supremi Judicis.

9 Hoc audito juvenilis vesaniæ Princeps effusus in risum, sancti Abbatis effata contemnit tamquam senis deliramenta : atque ita conscenso equo revertitur, secum trahens captivum suum, obfirmatus ani- *punitur* mo suum in illo furorem explere, sed Deus avertit. Cum enim ad introitum palatii sui, calcar equo subderet; is in rabiem actus sessorem excussit, osse fœmoris confracto, cum cussione tam valida, ut tamquam ossa comminutus supinus caderet. Tum recolligens animum, recordatur eorum quæ Sanctus sibi prædixerat : et ecce jam ad pœnitendum motus deportari se in domum suam jubet et in lectum deponi; captivum suum libertati restituit, eumque orat suppliciter ad monasterium se conferat F certioremque reddat sanctum Abbatem Majanum *et pœnitens moritur.* calamitatis quæ sibi obvenerat; postulet ignosci vesaniæ suæ, oretque ut ad se non dedignaretur accedere. Accepto nuntio Majanus ad Hoelem se confert, delicta præterita reprehendit, graviter adhortans a Deo exorare veniam et patienter afflictionem sustinere, levem omnino, gravitatem criminum ejus perpendenti; ad veram animi contritionem excitat, confitentem de peccatis audit, aliaque administrans ipsi Sacramenta, ad mortem pie disponit; quam tertio die obiit, juxta Sancti vaticinium. *m* *m*

10 Territorium Gael pingue et fertile solum, ab *Insecta noxia fugat.* insectis quibusdam vexabatur, frumenta dum maturescerent infestantibus : S. Majanus, damnum expertus quod suo monasterio adferebant, præmissa ad Deum oratione, cavernulas in quas sese abdiderant adiit : et Dei nomine eis præcepit in desertum avolarent, ut nocere deinceps non possent aut monasterio aut incolis : præcipienti obedierunt insecta illa et in aliam regionem avolarunt, ut nullum tale deinceps visum sit in Armorica *n*. *n* Perfecto igitur *Romam peregrinaturus,* tam spirituali quam materiali monasterio, et sacro suo Ordine disciplina regulari bene firmato, et incolis circumquaque per suos Religiosos fidem christianam edoctis, decrevit Romam peregrinationem instituere ad veneranda sepulcra Principum Apostolorum

A stolorum Petri et Pauli, aliasque sacrosanctas urbis AUCTORE F. B. ejusdem tam intra quam extra muros ecclesias. Assumptis igitur quibusdam e Fratribus suis in socios itineris, aliis valedicens, viam ingressus est, comitantibus eum quocumque iret miraculis. Andegavum cum pervenisset invitatus est ad dicendum pro concione in majori Ecclesia; quod fecit cum magno auditorum applausu et fructu spirituali.

Andegavi Draconem fugat,

11 In hac urbe pia quædam Domina, audita fama sanctitatis ejus et miraculorum, quæ Deus per eum operabatur, accessit ad eum obsecrans, ut immunem se redderet a damnis quæ ab horrendo quodam patiebatur dracone *o*. Habebat is latebras suas in nemore adsito agris suis fertilioribus, qui metu cuncta terrentis bestiæ jacebant inculti, ruricola nullo ad eos appropinquare audente. Erat hæc mulier magnæ virtutis, et propterea quod postulabat, se facturum Sanctus addixit. Draconis caverna sita erat non procul a monasterio S. Florentii, ad ripam fluvii Ligeris: Majanus deduci eo se jubet: cumque locus esset in conspectu, neque itineris duces neque populus Sanctum subsequens, avidus videndi eventum rei, ausi sunt appropinquare: sed a longe indice demonstrant ei antrum. Ponit hic humi genua, et B preces ad Deum fundit, deinde in proxima Ecclesia oblato Missæ sacrificio, recta ad draconis antrum tetendit: exire eum jubet; prodit continuo scintillantibus oculis, squammis radens humum, et horrendum edens sibilum ut per circumjacentes agros audiretur: accedit ad illum Sanctus et sacerdotalem stolam collo injicit: itaque ligatum deducit instar animalis domestici ad ripam fluminis, ubi ei in nomine Domini imperat, ut se præcipitet in fluvium: quod inspectante omni populo fecit.

et monasterium condit.

12 Hoc peracto Andegavum revertitur, omni populo ipsi obviam procedente, cum ea, quam ipsius sanctitatis merebatur veneratione: et mulier illa nobilis, in gratam agnitionem beneficii, et æternam tanti miraculi memoriam, dedit illi in perpetuum possidendos agros, ex quibus draconem abegerat: in eo loco Sanctus monasterium fundavit, cujus Antistiti Prioris titulum concessit, eumque Abbati de Gael subesse voluit. Hic Monachos quosdam suos aliosque de novo admissos constituit. Post hæc decrevit prosequi Romanum iter. Ecce autem Deo revelante intelligit evocandum se propediem, ad mercedem laborum suorum: quod cum Fratribus suis indicasset, suaserunt omnes, reverteretur in Gael, C ut ibi a laboribus suis inter Fratres suos quiesceret. Probavit ipse consilium, revertitur ad monasterium suum omnium qui in eo degebant gaudio exceptus.

Moriturus ad suos revertitur,

13 Non diu post in morbum incidit, quo, accedente senili ætate et afflictationibus, quibus per omnem vitam corpus domuerat, intra paucos dies ita debilitatus est, ut finem vitæ sibi instare sentiret. Convocavit Fratres suos lacrymis perfusos et lectum circumstantes, gravi et benevola oratione adhortatus est ad perseverantiam, votorum adimpletionem et regulæ servandam puritatem. Conspiciens autem e junioribus Monachum, nomine Ausonium, præ reliquis tristem, nec sibi temperantem a lacrymis ob decessum optimi patris; accedere eum ad lectum jubet, detergensque propriis manibus lacrymas, spiritu prophetico effatur: Fili ne de obitu meo tristeris, non enim diu ab invicem separabimur: præcedo ego ut pater, intra octiduum me sequeris: interim præpara te ad felicem transitum.

alteri mortem imminentem revelat:

susceptis Sacramentis obit.

14 His dictis petiit extrema ad supremum lectum unctione muniri: antea enim et sacramentalem pœnitentiam et Corpus Christi in viaticum susceperat. Deinde in altam contemplationem raptus, manibus, oculis, corde, ad Deum elevatis, in manus ejus, qui ipsum ad suam gloriam creaverat, supremum spiritum reddidit die vigesima prima Junii circa annum sexcentesimum sexagesimum quintum regnante in nostra Britannia Armorica Analo II *p* ejus nominis, nepote Regis Salomonis secundi Regis superioris et inferioris Britanniæ; quæ prius divisæ in unum coaluerunt sponte sua cedente S. Judicaele. Corpus honorifice depositum in suo monasterio in monumento supra terram elevato ad dextram aræ Principis, ubi Deus magna operatur miracula in testimonium sanctitatis ejus. Ibi servatæ sunt sacræ ejus Reliquiæ debito honore et veneratione usque ad annum DCCCLXXVIII quando descendentibus in Britanniam Normannis et Danis, ecclesias et monasteria evertentibus, comburentibus sacrosanctas Reliquias et spargentibus inventum; Monachi eorum furori illas subduxerunt, delatas ad S. Florentii: ubi aliquot seculis permanserunt. Secutis temporibus repertæ sunt quædam particulæ depositæ in monasterio de Gael, quod a suo conditore S. Majani appellatur. Fuit istud in amore et æstimatione antiquis Principibus Britonibus, qui plurima et maxima dona et privilegia eidem contulerunt. Godefridus I Dux E *q* Britanniæ decreverat istud a fundamentis reædificare; sed morte præventus curam demandavit filio suo Duci Albano III, qui executioni mandavit ecclesiis S. Mariæ et S. Guicquellii *r*, et quod amplius est, concessit anno MXXIX Hugoni et Monachis ejusdem monasterii privilegium fori habendi in suo oppido, et commutandi auri et argenti. Ita celebre factum est Monasterium istud per universam Europam, confluentibus eo devotionis causa peregrinis, laborantibus morbo præsertim vulgo S. Majani appellato, qui sæpe sanitatem impetrant intercessione et meritis S. Abbatis *s*.

Reliquiæ et monasterium ejus in veneratione sunt.

ANNOTATA F. B.

a *Patrem Renatus appellat* Gerascenum.

b *Urbes aliquas eo nomine et unam saltem in Wallia olim extitisse docet Baudrand; regionem eo nomine appellatam, non assignat.*

c Orche *scripsit Renatus.*

d Meneviensem *appellat Renatus: de Menevia autem ita Baudrand;* Menevia urbs Angliæ Episcopalis sub Archiepiscopo Cantuariensi in Wallia meridionali. *Renato hic magis adhærendum censeo, quam Alberto, quod si revera S. Sampson Meneviensis Episcopus fuerit et inde trajecerit in Armoricam, forsitan invenietur ratio cur S. Mainus in gente cui verum nomen ejus ignotum esse potuit Mevennus appellatus sit.* F

e *Videtur Albertus Sampsonis transfretationem attribuere revelationi divinæ, cum alii eam attribuant violentiæ Anglosaxonum.*

f *Inter miracula ab ipso patrata, narrat Renatus uxorem cujusdam nomine Privati liberatam fuisse a lepra et filiam a dæmonio.*

g *Primum monasterium quod S. Sampson extruxit vocant Yepes et Renatus Dolense; consentiente Quereto Regionis comite S. Maino legatione apud ipsum fungente pro Sampsone.*

h Tran-Sylvam *regionem vocant Yepes et Renatus; Dominum vero* Cadonum *appellatum dicunt: ego Trans-sylvam apud alios non reperio sicut neque Gael.*

i *Alii sic morbum describunt cutis asperitas squamosa: et videtur alius a scabie.*

k *De Rege Judicaele agit Argentræus lib.* 2 *ab initio usque ad caput* 7. *Ipsum adeat qui plura cupit. Cum autem dicitur canonizatus, intelligendum more istius seculi consueto.*

l *Videntur hi esse SS. Judocus et Winocus quorum hic* 6 *Novembris colitur, ille* 13 *Decembris: sed eorum legenda*

A *legenda non parum differt ab iis, quæ hic* ɤ *a rantur quamvis in præcipuis conveniat, quod poterit ad eorum festa inquiri.*

m *Fratribus sane præmortuus est et sine liberis : nam in Judicaele deficiunt Reges Armoricæ inferioris, juxta Albertum et Argentræum.*

n *Miraculum simile iis, quæ de S. Patricio aliisque Sanctis Hybernis narrantur, de quibus vide dicta in Commentario prævio ad illius vitam* 17 *Martii.*

o *Yepes draco em istum prætermisit ratus ut existimo fabulosum aut mere symbolice explicandum pro idololatria aut peccandi inolita consuetudine.*

p *Contra Argentræus dicit, post mortem S. Judicaelis totum regni statum turbatum fuisse, nullumque inveniri Regem apud Auctores probatos : quia ergo nullum alium invenit Albertus, supponit superioris Armoricæ Regem etiam in inferiori regnasse.* D

AUCTORE F. B.

q *Ducatum hic tenuit ab anno* 992 *ad* 1008, *quo filius successit.*

r *Idem qui S. Judicael Rex Britonum de quo supra et hinc confirmatur cultus Sancti ipsi ab antiquo delatus, si seculo undecimo templum extiterit ipsius nomine dedicatum.*

s *Yepes ait;* Qua de causa ex multis regni provinciis viam in id monasterium corripiunt, instituta etiam cum vexillo densisque ordinibus peregrinatione : quam tanta religione peragunt, ut Roberto Cenali Episcopo teste, de annona sibi non prospiciant, sed stipem singuli rogent, quantumvis domi locupletes, ut humili cultu victuque precario facilius Deum sibi propitient.

DE S. LEUTFREDO ABBATE

IN EBROICENSI NORMANNIÆ DIŒCESI

B

COMMENTARIUS PRÆVIUS

E

G. H.

De ejus monasterio, cultu, actis.

AN. DCCXXXVIII.

Monasterium Sanctæ crucis constructum,

Ebroicæ *sive* Ebroicum, *urbs est superioris Normanniæ Episcopalis ad Honium fluvium, sub Archiepiscopo Rotomagensi, a cujus urbe versus meridiem distat decem circiter leucis Gallicis. In hac diœcesi construxit* S. Leutfredus *monasterium, medio itinere inter Ebroicas et Sequanam fluvium, ubi huic adjacet Castrum Gallionis. Infra in Vita num.* 14 *dicitur hoc monasterium* ab urbe Ebroicensi distare duabus leucis, *et num.* 24, Aucturam flumen ipsi monasterio a plaga meridiana adjacere. *Situs ejus describitur num.* 12 *et* 13, *ubi dicitur, quod* post aliquot annos decessionis S. Audoeni Archiepiscopi *constructum sit monasterium*, in honorem vivificæ Crucis, et Sanctorum Apostolorum et S. Audoeni. *Hinc monasterium sub initium dictum* Crucis S. Audoeni, *at postea ob miracula et venerationem prætitulati Abbatis, nuncupatum Crucis* S. Leutfredi. *S. Audoeno successit in Sede Rotomagensi* S. Ansbertus, *cujus et* S. Sidonii hortatu discessit Leutfredus, *ut num,* II *dicitur,* ad natale solum, *et incepit construere monasterium. Factum id volunt circa annum* DCXC, *et quia num.* 29 *dicitur sanctus Abbas suo illi* præfuisse monasterio per annos circiter quadraginta et octo, *obitus referendus foret ad annum* DCCXXXVIII.

circa annum 690.

Obitus S. Leutfredi an. 738.

C

2 *Dies ibidem additur* undecimus Kalendarum Juliarum, quo requievit in pace, *atque in Breviario Ebroicensi (quod habemus anno* MDLXXXVI *excusum) præscribitur* festum S. Leutfredi Abbatis novem Lectionum, cum utrisque Vesperis celebrandum, *et hæc recitatur Oratio :* Deus qui Beatum Leutfredum, Confessorem tuum atque Abbatem, contra hostis antiqui sævitiam dimicantem, Angelica visitatione confortasti; ejus intercedentibus meritis, ab omni nos absolve peccatorum vinculo, et in æterna lætitia fac gaudere cum illo. *Ac dein in novem Lectiones sunt ejus antiqua Acta digesta; quæ lectione nona hoc modo finiuntur :* Post ejus mortem virtus ejus et gratia ad miracula perficienda, per ejusdem invocationem, ad nostra usque tempora in monasterio perduravit : cujus nos meritis et orationibus adjuvari a Domino nostro Jesu Christo precamur. *Ejusdem* S. Leutfredi *festum celebratur in diœcesibus Luxoviensi, Parisiensi, et aliis, quorum Breviaria habemus; in iisque proponuntur Lectiones ex Vita desumptæ. Ejusdem memoria ad* XI *Junii celebratur in MS. Luxoviensi, defectu forte unius denarii abrepto in errorem scriptore : ad hunc autem* XXI *verumque natalis diem ipsius cultum confirmat Usuardus his verbis :* In pago Madriacensi et Leutfredi Confessoris, qui, in monumentum eximiæ sanctitatis, orationibus suis fontem produxisse fertur de terra. *Sequuntur passim recentiores, Bellinus, Grevenus, Maurolycus, Canisius, cum variis MSS. et Martyrologio Romano. Item Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, in suis Fastis Benedictinis. Miraculum fontis producti refertur in Actis num.* 19, *uti et* pagi Madriacensis *nomen legitur num.* 11, *quem ait Mabilio, in observationibus præviis ad hujus Vitam*, eum esse, cui Nebelongus Comes, ejusque filius Theodebertus præfuisse dicuntur, Ebroicas inter et Vernonem oppidum diffusum. *Alii multo diffusiorem esse asserunt : quorum sententias et controversias late describit Carolus le Cointe ad an.* 690 *num.* 12 *quem curiosus lector consulat.*

Cultus sacer in Breviariis

et Martyrologiis.

4 *Vitam habuimus ex pervetusto MS. Codice Aroasiensi in Artesia, et contulimus cum MS. Reginæ Sueciæ num.* 1466, *quale etiam reperimus Parisiis in bibliotheca Cardinalis Masarini. Præterea eadem Vita excusa est a Jacobo Brulio Parisiensi et monacho S. Germani de Pratis, in Supplemento Antiquitatum Parisiensium, propterea quod sacrum corpus* S. Leutfredi, *ut infra dicetur, ad eam civitatem fuerit delatum : recusa quoque eadem vita est a Vincentio Barrali Salerno in Chronologia sacræ insulæ Lerinensis, quod ibi adservetur inter Reliquias* Os ulnæ, allatum Parisiis, anno Domini MDCXIX. *Ex hac porro Chronologia relata est illa ad ultimam editionem Surianam. Demum ediderunt ipsam Lucas Acherius et Joannes Mabilio in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, parte prima seculi tertii : Compendia vero inveniuntur in Breviariis supra indicatis, item apud Vincentium Bellovacensem lib.* 23 *cap.* 12 *: et alios recentiores cum Martyrologio Saussayi.*

Vita ex MS. F

et variis editionibus

4 *Infra in Actis num.* 29 *dicitur* sepultus *Sanctus* in ecclesia S. Pauli, *et inde* translatus ad basilicam vivificæ Crucis et S. Audoeni *: quod in Appendice a Jacobo Brulio ponitur factum anno* DCCCLI *die* XXII *Junii per Gumbertum Episcopum Ebroicensem, imo etiam (ut dicto num.* 29 *scribitur) per Joannem Episcopum Dolensis Ecclesiæ et Abbatem loci ipsius. Idem dum Auctor Vitæ asserit suis temporibus contigisse, ostendit se tunc ibidem Monachum vixisse, eique elevationi subjicit Translationem ad cœnobium Parisiense S. Germani, atque donationem*

Elevatio et Translatio.

D. P.

A *donationem Reliquiarum factam variis Ecclesiis.* * *Hinc mirum mihi non accidit, quod apud Martinæum de antiquis Monachorum ritibus de eo notent Consuetudines S. Germani, festum* XII Lectionum *præscribant* cum Officio proprio et Octava in Cappis parvis; vestimenta autem ministrantium erunt viridia:*Kalendarium autem Beccense apud eumdem Martinæum solum* III *Lectiones præscribit.*

VITA

Auctore Cœnobita Crucis S. Leutfredi.

Ex variis MSS. et impressis.

PROLOGUS.

Scriptum legimus in libro Ecclesiastici : Laudemus viros gloriosos et parentes nostros in generatione sua, qui in diebus suis gentis suæ gloriam adepti sunt, et nomen eorum non derelinquetur. (Eccl. 44. 1 *et* 7) Qui enim apertis oculis fidei videre promeruit, quam gloriosus Dominus noster in Sanctis suis, mirabilis in majestate, faciens prodigia; totis viribus ad investigandam venerabilium virorum vitam accingitur, ut in eis ille laudetur, qui munere gratiæ suæ eos ad tantam gloriam provexit, ut et animas audientium imbre verbi Dei irrigarent, et corporalibus molestiis virtute miraculorum mederentur. De hujuscemodi viris per Prophetam a Domino dicitur; In lumine jacula tua ibunt, in fulgore armorum tuorum. (Zach. 9. 14) Fulgor namque armorum, est claritas miraculorum. Armis quippe nos tuemur, jaculis adversa destruimus : arma vero cum jaculis, sunt miracula cum prædicamentis. Sancti enim viri verbis suis, quasi quibusdam jaculis, corda adversantium transfigunt : armis autem, id est miraculis, semetipsos tuentur, ut quantum sint audiendi, sonent per impetum jaculorum : et quantum sint reverendi, ostendant per arma miraculorum. Tandem igitur opera magni Dei pronuntiantes, proponamus nobis virum reverendissimum B. Leufredum, in quo Spiritus sanctus mundam sibi sedem præparavit, et de ipso loqui instituamus. Cujus etsi facta prosequi non sumus idonei ; auxilio tamen omnipotentis Dei, et tanti viri meritis fulti, quæ ex antiquariis monumentis, partimque relatione majorum nobis comperta sunt, enarranda suscepimus.

Laudandus Deus in Sanctis : B

ob virtutes et miracula eorum.

C

CAPUT I.

Ortus, studia, vita solitaria, dein monastica Rotomagi incepta.

Beatus vir Leufredus, intra Gallias pago Ebroicensi exortus est; sanguinis nobilitate conspicuus, parentibus Christianissimis natus. Hic in adolescentia sua, cum in vana mundi hujus gloria excrescere posset, totam militiam suam Domino vero Regi devovit; magis cupiens pauper Christum nudus ipse sequi, quam divitiis seculi vestitus, ad tempus sicut flos fœni florere. Mox ergo adhuc puerulus, divino spiritu tactus, æstuabat animo ; assidue parentes deprecans, ut accessum posset habere ad aliquem locum, ubi exercitia litterarum in scholis inveniuntur. Ad hæc cum pater nullo modo assentiret, et unici filii diceret se non posse absentiam sustinere ; puer ille devotus occasionem invenit, qua id quod desiderabat perficeret. Petivit ergo a patre, ut liceret sibi cognatos et affines suos visitare, qui in castro Ebroicensi morabantur : cumque visionis mutuæ et allocutionis eis impendisset officium, continuo ad propria reverteretur.

In pago Ebroicensi natus,

devotus in pueritia.

3 Postquam itaque obtinuit quod poscebat, ad suburbium præfatæ civitatis tendit : ubi venerandus Confessor Christi *a* Taurinus, Præsul quondam ejusdem loci requiescit : veniensque ad locum, et æditum domus Dei allocutus, ei voluntatis suæ reseravit arcanum. At ille libenter eum audiens, unanimo affectu tractavit : et quia mente sincerus et corpore pulcher esset, fraterna dilectione ei ministrare curavit. Ut autem magistrum reperit, qui sibi operam in litterarum eruditione impenderet; cum documento linguæ, morum probitate cœpit alios anteire. (D)

a

in ecclesia S Taurini studiis vacat :

4 Interea cum ibidem diutius moraretur, parentes, cum in exteris regionibus ad aliquam eremi vastitatem profugisse credentes, mox cœperunt circuire loca diversa, si forsitan eum alicubi reperire possent : et cum dies et noctes, in quærendo eo agerent, in memorato loco inventus est. Cumque ei vehementius instarent, ut parentum dolorem reversione sua relevaret ; Evangelica voce respondit : Nemo mittens manum suam ad aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei. (Luc. 9.) Nam postquam me Dominus meus Jesus Christus ad sibi serviendum assumere dignatus est, indecens omnino est, si ab ejus nunc militia ad carnis et sanguinis transeam amicitias ; præsertim cum ipse dicat, Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus; (Matt. 14) et, Si quis venit ad me, et non odit patrem suum aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut fratres, aut sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. (Luc. 10) Tali ac tanto pondere dictorum victi parentes, cum resistere non possent, in proposito suo eum manere passi sunt. Illisque abscedentibus, cœpto operi magis ac magis insistere cœpit : quousque omnibus sodalibus transcensis, magistrum quoque suum æquiparare videretur.

a parentibus requisitus, frustra repetitur:

E

5 Cumque omnia epotasset, in quibus idonei doctores erant, quos in eodem vico invenerat; ad alium vicum, cui *b* Condatus vocabulum est, festinus migravit. Sed cum nec ibi virum inveniret, qui sibi satisfaceret ad omnia quæ quærebat, quamcitissime loco cessit, et ad urbem Carnotensem convolavit, ubi diversorum studiorum doctrinam abundare cognoverat. Quo cum pervenisset, juvante semper Dei gratia, ita ad plenum eruditus est, ut omnes eum cum attentione discipulum mirarentur factum esse magistrum. Miroque modo industriæ, sapientiæ, et conversationis sancta simplicitas in eo refulgebat : ut cum verborum studio et litterarum affluentia, bonorum operum incrementa consurgerent. Unde factum est, ut et ipse vir Dei experiretur, quod ceteri sancti Patres ab inimicis religionis suæ perpessi sunt. Etenim quanto ipse amplius flumine gratiæ Spiritus sancti ebriabatur; tanto malevolorum sociorum invidentia contra illum acrior erumpebat. Et hoc de versutia antiqui hostis miseris hominibus accidit, ut alter alterius felicitate torqueatur : de quo scriptum est; Invidia diaboli, mors intravit in orbem terrarum : imitantur autem illum, qui sunt ex parte ejus. (Sap. 2.)

b

migrat Condatum

dein Carnotum :

F

ubi ob præstantiam patitur invidos.

6 Porro vir Dei cum contra se venena antiqui hostis, et invidiam hominum grassari conspiceret; velociter inde digressus, ad propriam possessionem remeavit. Cum autem fama reversionis ejus ad vicinos pervenisset; cognoscentes in eo divinarum litterarum sapientiam coruscare, filios suos ab eo edocendos offerebant : quos ille et litterarum peritia imbuebat, et religionis modestia informabat. Denique dum spiritualibus studiis occuparetur, inter cetera semper memor verborum Domini, quibus in judicio fideles alloquetur, dicens : Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis; (Matt. 25.) necessaria indigentibus, viduis, ac pupillis et orphanis procurabat : et eos in domum

In patriam reversus

A domum suam introducens, ciborum satietate reficiebat; et prout poterat, abscessuris viaticum tribuebat. In eodem loco professionis suæ Oratorium statuit, quod etiam Reliquiis diversorum Sanctorum exornavit, ubi nullus introitus neque accessus feminis dabatur. Sane quamvis adhuc in laico habitu detineretur, opus tamen veri Monachi assidue Domino persolvebat; pernox in vigiliis et oratione perseverans, in jejuniis promptus, in eleemosynarum largitate benignus.

sibi et aliis proficit.

7 Post hæc majora ac perfectiora semper animo perquirens, cæpit intra semetipsum cœlestis oraculi verba revolvere, quibus dicitur; Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperitus; et veni, sequere me. Quapropter dignum duxit, ut omnibus mundanæ dignitatis affectibus funditus despectis, monasticum subito convolaret ad habitum. Nec in longum devotionis suæ distulit propositum: legerat quippe dixisse Sapientem; Fili, ne differas converti de die in diem. Quadam igitur die, cum honestioribus cibis præter solitum convivium instruxisset; patrem et matrem, propinquos quoque, in domum suam convocavit, et abundantia cibi et potus refecit, xenia insuper eis largitus est. Cumque jam B vespertina hora adesset, et illi in epulis lætarentur; servus Domini in corde Domino decantans, secretum aliquod secum meditabatur, dixitque eis. Audite me, carissimi parentes, noti et vicini, et quicumque pauperculam domum nostram introire dignati estis: jam nox imminet, dignamini hic hac nocte requiescere, et mane ad vestra singuli revertimini: ergo vero (juvante me Domino meo Jesu Christo) quod desidero, festinus implere curabo. Hoc autem ad quid dixerit, omnibus incognitum fuit.

Matt. 19

Eccles. 5.

Parentes epulo exceptos

noctu detinens,

8 Cumque illi sopore gravi depressi essent, ipse concupitum iter arripiens, parentibus relictis, et omnibus quæ in mundo tenere videbatur, intra profundæ noctis tenebras, veram lucem, id est Christum, habere meruit. Cui iter facienti, pauper quidam nudus obviam venit: at ille pallio, quo erat amictus, eum protinus vestivit: indeque paululum progrediens, alterum pauperem obvium habuit nudum: quem similiter vestimentis suis circumtexit, reminiscens propheticæ monitionis; Cum videris, inquit, nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris.

clam discedit:

Isa. 58.

9 Pervenitque ad monasteriolum, quod vocatur vulgo *c* Varenna: cumque caritate illic habitantes aliquantum temporis eum detinere vellent, nullo C modo acquievit, quia feminarum habitaculum illud erat. Egressus itaque petivit locum qui dicitur *d* Calliatus: ubi Dei hominem Bertrannum invenit, cujus in rebus divinis indefessa mentis agilitas ferebatur. Qui dum sermone mutuo invicem de spiritualibus agerent, visum est eis ut aspectibus hominum se subducerent; et quasi catena colligati, intra claustra domus usque ad finem vitæ in hymnis et precibus permanerent. Sed vir Domini Bertrannus, relictis omnibus quæ habebat, peregre profectus est: devotus vero miles Domini Leufredus, in cœptis persistens, ibidem se velut in specu retrusit. Ibi die noctuque orationibus et vigiliis intentus, fonte lacrymarum ora suffusus, pietati Omnipotentis seipsum commendabat: ut ipse in quo sperabat intentionem et opus suum usque in finem feliciter dirigeret.

c abit Varennam,

d inde Calliatum:

u i recludit:

10 Evoluto autem tempore, cum jam dispensatio divina per eum plures lucrandos decerneret, audita fama B. Sidonii *e*, vir Dei Leufredus Rotomagensem urbem protinus advenit: ubi prædictus homo Dei Sidonius, Hibernia Britanniæ insula ortus, virtutum splendore venerabilis habebatur. Postquam autem venerabilis vir Dei Leufredus vera esse comprobavit, quæ fama ad eum detulerat; homini Dei D arctius se conjunxit, et per ordinem voluntatis suæ patefecit arcanum; satisque ab eo in regulari tramite ac monastica conversatione edoctus, et habitu corporis immutatus, accepit signum capitis, quo milites Christi a populari cœtu discernuntur: et sub ipso Patre, voto se ipse constrinxit, omnem obedientiæ disciplinam servaturum: sciens scriptum, Obedire magis placet Deo, quam victimæ; et auscultare magis, quam offerre adipem pacificorum. Et Samuel ad Saul ait: Quasi peccatum ariolandi est repugnare; et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.

e Rotomagi fit Monachus sub S. Sidonio.

EX MSS.

1. Reg. 1.

ANNOTATA G. H.

a S. Taurinus, *primus Ecclesiæ Ebroicensis Episcopus colitur* XI *Augusti.* Eo loci, *inquit Mabilio,* nunc præclarum monasterium est Congregalibus S. Mauri subjectum, quod inter antiquiora computat Willelmus Gemmetic. lib. 7. cap. 22.

b Condutus *vulgo* Condet, burgum *inquit du Val in Alphabetico Francico* cum castro in Episcopatu Normanniæ Ebroicensi, ad Ilonem fluvium, *quatuor scilicet leucas supra Ebroicas.* E

c Varenna, *videtur vicus* Garennæ *S. Petro sacer, prope Gallionis castrum, haud procul a Sequana.*

d Calliatus, *vulgo* Caillus, *prope Abbatiam S. Leutfredi.*

e *Colitur* S. Sidonius, *4 Novembris, in cujus Vitæ compendio apud Menardum, lib. 2 Observationum, dicitur* S. Leutfredum Angelus a Deo missus monuisse, ut Rotomagum ad Christi famulum Sidonium se conferret, omniaque quæ sibi ab illo præciperentur faceret. *Plura de eo hic notat Mabilio, ejusque monasterium ait quarto milliari Gallico ab urbe Rotomago in Cabetensi territorio situm esse, nunc Prioratum vulgo* S. Saens, *et Fontanellæ subjectum.*

CAPUT II.

Monasterium sanctæ Crucis constructum. Miracula patrata. Contumaces puniti.

In diebus illis Dominus *a* Ansbertus in Rotomagensi urbe Pontificatum gerebat. Hic frequenter egregium virum Sidonium et S. Leufredum ad familiare colloquium invitans, de acquirendis Deo F animabus cum eis tractabat. Factum est interea, ut hortatu Præsulis et B. Sidonii, ad natale solum vir Domini reverteretur; ut in patria sua homines, in via erroris ambulantes, ad lumen veritatis reduceret; cujus rei ipse magis quam alius sufficiens esset. Egressusque urbe, Spiritu sancto duce, devenit in fines Madriacensis pagi; ad locum quidem virtutibus insignem, nullis tamen habitaculis adornatum.

a Reversurus in patriam,

12 Dudum namque cum vir Domini *b* Audoenus, Rotomagensium Antistes, Spiritu sancto plenus, diversas provincias peragrans, verbum Dei disseminare non cessaret; jamque gravi senio confectus equitare non valeret; usus est vehiculo, in quo jacentem eum duo muli vehebant. Quodam igitur tempore cum sic incederet; accidit ut transiret per vallem illustrem, juxta fluvium Aucturam, ubi via erat ab Occasu in Orientem: porro alia via ducebatur a Meridie in Septemtrionem. Dumque super ipsum locum, ubi viæ in similitudinem Crucis jungebantur, vehiculum sancti viri pervenisset; illico tamquam terrore divino, animalia substiterunt; nec a loco moveri potuerunt. Tunc vir Domini, non absque mysterio rem tantam fieri sentiens, familiare cum Domino secretum iniit. Et ecce respiciens in cœlum,

b devenit in fines Madriacensis pagi

ubi S. Audoenus

EX MSS.

A cœlum, vidit signum sanctæ Crucis miro fulgore radians : statimque animadvertit vir Deo plenus, resplendente cœlo ad terram, et terra ad cœlum, quod locus ille futuris temporibus crucifixi Domini Jesu Christi veros cultores habiturus esset, qui Crucis mortificationem in corde et in corpore suo evidenter gestaturi essent. Tali igitur visione gloriosus Domini Pontifex lætificatus, jussit sibi adferri lignum, unde signum ipsius vivificæ Crucis effigiare posset. Sed cum minister non inveniret; a rustico quodam, in eodem loco terram arante, partem stimuli pretio comparavit; de qua vexillum Crucis figuravit et cespite congesto desuper illud composuit, Sanctorumque Reliquias ibidem colligavit. Quo facto iter quod cœperat prosecutus est : ipsoque itinere perductus est ad prædium, quod vocatur Clippiacus : *c* in quo finem vitæ præsentis accepit et ad aulam regni cœlestis translatus, vitam æternam est adeptus. Locus autem suprascriptus crebris miraculis resplendebat; ita ut adventantium illuc miserorum multitudo, pristinæ sanitati restitueretur : quin etiam continuis noctibus nubes splendidissima super ipsum locum videbatur, pertingens a cœlo usque ad terram. Vicinis ergo in B circuitu commanentibus tantæ rei novitate stupefactis, quidam eorum casulam horrei sui super pignora Sanctorum (quæ præfati sumus) stabilire curavit.

Crucem erexerat

c miraculis claram,

13 Hunc denique locum vir Dei Leufredus, post aliquot annos decessionis S. Audoeni Archiepiscopi, invisere tentavit : visoque loco, amœnitate ejus (eo quod esset aquarum nemorumque et vinearum fertilitate jucundus) miraculorum quoque prodigiis, quæ ibi fiebant, plurimum lætificatus; domum sacram Domino Deo ibi construere acceleravit, in honorem scilicet vivificæ Crucis, et sanctorum Apostolorum, ac præcipui Confessoris Christi Audoeni Pontificis : atque in eo loco altare statuit, ubi Crux seminarum apparuerat. Sed et post modicum tempus congruentibus habitaculis eamdem cellulam cinxit, atque Monachorum conversatione nobilitavit : siquidem ex diversis partibus ad eum confluebant, qui possessiones agrorum suorum vendentes, pretia ante pedes ejus, secundum morem primitivæ Ecclesiæ, deferebant, ut distribueretur omnibus prout cuique opus esset. Alii autem de facultatibus suis eumdem locum ditare certabant; ut de reditibus rerum suarum, per futura tempora, servi Dei inibi C habitantes necessaria acciperent. Dici non potest quanta celeritate locum suum Dominus exaltaverit : ita ut in brevi spatio multi, pompa seculari abdicata, conversi sint ad Dominum.

ecclesiam et monasterium :

14 Per idem tempus pontificatum Ebroicensis Ecclesiæ *d* Desiderius agebat : a qua non longe duabus scilicet leucis locus distabat. Qui cum opinionem viri Dei audivisset, et quia plures ab ipso lumine veritatis accensi, vitam Apostolicam sequerentur; zelo invidiæ superatus, quod in diœcesi sua talia agere præsumpsisset; quadam die conscenso equo, assumptis Officialibus suis, ad cellam viri Dei perrexit. Ventum est ad locum : et subito virum Dei injuria verborum exacerbavit. Sed cum ad hæc Patronus noster immobilis perduraret, et patientiam fortiter conservaret; magis ac magis Episcopus exagitatus furore, imperat suis, ut eum in equum levarent; cum ipse vir Domini jam decrevisset numquam equum ascendere. Cumque pariter ambularent, et cum Episcopus ad civitatem perducere conaretur, ut ibi in eum quæcumque vellet liberius exerceret; necdum milliarium a cella hominis Dei compleverant, cum subito equus cui vir Dei sedebat in terram concidit, et disrupta sunt omnia viscera ejus. Mirantibus cunctis, Episcopus nimio terrore consternatus est atque levitatem suam admodum reprehendit, quod virum Dei lædere præsumpserit; sicque ad genua ejus provolutus, indulgentiam postulavit. D Cui vir Domini, memor orationis Dominicæ, placide omnem injuriam remisit : Pontifex autem cum summa veneratione et obsequio, eum ad cellam suam redire fecit : ubi postea divino adjutorio comitatus, per multa annorum curricula, et verbo fidei claruit, et miraculis coruscavit.

d a Desiderio Ep. Ebroicensi exagitatur,

sed equo subito extincto,

honoratur.

15 Denique die quadam unus monachorum, nomine Gislehardus, tanta antiqui hostis malitia perculsus est, ut subito animam exhalare se crederet : currensque ad hominem Dei, voce lacrymabili aiebat; Succurre, Pater, succurre : quia modo ab hac luce discessurus sum. At vir Domini ad familiaria sibi arma recurrit; hortatusque est suos, ut precibus obnoxie instarent; ut verus et æternus Pastor Jesus, unam ovem sibi creditam a jugo diaboli eripere dignaretur. Cum autem surrexisset ab oratione, benedixit ei ; dans præceptum ut in jejuniis devotus esset, memor verbi Domini, quod ad discipulos ait : Nam interrogantibus eis, quare ipsi non potuissent a puero immundum spiritum ejicere, respondit : Hoc genus in nullo potest exire, nisi in E oratione et jejunio. Post tradidit ei baculum, quem ipse manibus gestabat : et dixit ei, constans esto fili : non morieris modo. Viriliter age : et in operibus bonis meditare jugiter. Et sanatus est Frater ille : nec ulterius tale aliquid passus est.

Monachum infirmum oratione sanat

Matt. 17.

16 Alio itidem tempore noctu, flamma ignis cum casu validissime per omnia monasterii habitacula cremando pervolaret; repente vir Dei manus ad cœlum levavit Omnipotentem invocans, ut ipse flammarum vires constringeret, qui fornacem Nabuchodonosor nihil valere fecit, ut tres Pueri liberarentur illæsi. Deinde oratione completa, tanto imperio impetum ignis coercuit ut nihil ulterius contingere posset : sed tota violentia ventorum in unum conglobata, quasi inundatione imbrium in semetipso emarcuit. Ubi evidens misericordia Dei, et intercessio sancti Viri apparuit : nam cum domus hæreret domui, omnia citissime disperissent, si non servi sui Dominus precibus placatus fuisset.

Incendium oratione

restinguit :

17 Alio quoque tempore certamen antiqui hostis quemdam hominem instigavit, ut contra virum Dei inique ageret, et de rebus cellulæ ipsius diminutionem facere tentaret. Pro qua re vir Domini, zelo domus Dei permotus, ad Judicem festinavit. Cum- F que sanctus Domini famulus querelam suam exponeret; homo ille turpibus sermonibus ei cœpit exprobrare, atque falsidicum appellare. Cui vir Domini concitato spiritu ait : Deus ipse judicet inter me et te : et in hoc apparebit quis nostrum justitiam impugnet, si modo dentes ei radicitus omnes ab ore ceciderint; et sit hoc signum per omnem illius progeniem. Vix verba complevit, et pondus condignæ ultionis ipsum et semen ejus percussit : ita ut omnes de illius progenie nati, hac maledictione deturpati sint, usque in hodiernum diem.

mentiens viro sancto dentibus miraculose privatur.

18 Aliud simile miraculum gessit per eum spiritus Domini. Nam cum quondam in Auctura fluvio piscando laboraret; ex adverso respexit eum quædam femina, et quasi subsannans, in corde suo dixit : Vere iste calvus, omnem hunc fluvium piscando exhauriens, evacuabit, nec quidquam post se aliis capiendum relinquet. Sic autem hoc ipsum intra labia se submurmurasse putavit, ut nullo modo ad aures viri Dei pertingeret : sed quia rumor verborum ad virum Dei pervenerit ipsa experta est, ut postmodum claruit. Denique vir Deo familiaris, conversus ad eam, ait : O mulier, quid invides, aut cur molesta es super bono, quod mihi cum ceteris hominibus commune est? fiat tibi retro, et omni semini

Calvitium ei exprobrans mulier fit recalva.

A mini tuo, quod mihi a fronte accidisse vides; ut sicut frons ista capillis nudata est, ita tuum caput et seminis tui retro decalvetur. Quæ verba viri Dei mox adimpleta sunt, sicut usque hodie rei veritas testatur. Nec mirum: quia omnipotens Deus, nec ea quæ a fidelibus famulis suis vel leviter proferuntur, otiosa et vacua patitur præterire.

19 Alio quoque tempore, cum orandi gratia urbem Turonicam peteret, limina S. Martini visitare cupiens; transibat per pagum Vindocinensem. Cumque jam vespere ingressus esset quamdam villam *e* Solenniacum nomine, et fatigatus ex itinere aquam ad bibendum postulasset; respondit hospes: O homo Dei, penuria aquæ patria nostra laborat: non est nobis puteus, non est fons. Hic auditis, vir Dei ait ad Fratres, qui se comitabantur: Perennem fontem Dominum nostrum Jesum Christum, Fratres, deprecemur; ut de venis terræ hujus fontem indeficientem manare faciat. Illico ab oratione surgens, virga quam manu tenebat decies terram percussit: et continuo fons vivus effluxit, qui permanet usque hodie: omnisque populus gavisus est in mirabilibus, quibus per servum suum Dominus penuriam eorum relevare dignatus est. Ipse autem iter quod cœperat prosecutus est: cumque loca Sanctorum circuisset, peractis omnibus ad proprium monasterium repedavit.

S lemniaci e

f. n em scaturire fac t.

B

ANNOTATA G. H.

a *Acta S. Ansberti illustravimus* 9 *Februarii.*

b *Colitur* S. Audoenus 24 *Augusti, in cujus Vita hæc eadem referuntur.*

c *In Vita varia interponuntur postea ante mortem patrata. Est autem* Clippiacus *prope Parisios.*

d Desiderius *præfuit suæ Ecclesiæ sub finem seculi septimi, hinc potissimum notus. Locum ipsum ponit Mabilio* medio itinere inter Ebroicas urbem et castrum Gallionis, famosam ædem Archiepiscoporum Rotomagensium ad Sequanam.

e *MS. Arusiense:* Solniacum *vulgo* Salomme, *uti et* pagus Vendocinus, *le* Vendasmois. *Locum ipsum ponit Mabilio, medio itinere.*

CAPUT III.

Accessus ad Carolum Martellum. Miracula. Obitus. Sepultura.

C Præterea cum optime in cœnobio suo turba Monachorum in lege Dei floreret, et grandi fervore ad supernam patriam anhelaret; pro quibusdam necessariis negotiis evenit, ut reverendissimus Patronus noster nobilissimum Principem Carolum Martellum, Majorem-domus adiret: qui eo tempore quo *a* Dagobertus Rex, Childeberti gloriosissimi et æquissimi Regis filius, regnum Francorum tenebat, curam reipublicæ nobiliter administrabat. A quo honorifice susceptus est, et humane tractatus; et quæcumque suggessit consecutus est. Nam et pro merito sanctitatis ejus, idem Princeps familiarissime eo usus est; et gavisus occasionem se invenisse, de animæ suæ salute cum eo diutius tractavit. Jamque cum reverteretur ad propria, devenit ad castrum Laudunense, quod Clavatum vocant. Post quem præfatus Princeps festinanter direxit, qui eum ad se celeriter reducerent: nam filius ejus *b* Gripho gravissimis febribus torquebatur: cui mortem vicinam adesse credebant: propter quod Princeps multis precibus virum Dei flagitabat, ut ei sanitatem pristinam orationibus suis reformaret, Cumque ille negare non posset, quod paterna devotio extorquebat; jussit ut a ministris sibi offerretur. Igitur manibus ministrorum puer ad eum delatus, nocte illa cum eo fuit. Cum autem aquam sanctificasset, et membra pueri ex ea superfunderet, signo Crucis eum muniens, in divinis laudibus et officiis noctem illam exegit: inter quæ cœpit puer melius habere, et humores febrium per os effundere, in crastinum autem servus Dei Christique Sacerdos Missarum solennia celebrans, puero Corporis Dominici Sacramentum tradidit. Post hæc optime convaluit puer: et sibi salutem se reportare gavisus est, et patri gaudium. Porro vir venerabilis, postquam innotuit populis cujus esset meriti, reversus est in sua. Venerabantur hunc Principes, diligebat manus plebeia; atque ad imitandum eum non solum sui, sed etiam externi de aliis monasteriis properabant.

A Carolo Martello petita impetrat.

a

b Griphonem ... filium sanat a febre.

D EX MSS.

21 Quodam vero tempore, cum a reclamationibus rerum Ecclesiasticarum, quas apud judices seculares deposuerat, reverteretur; hospitium cujusdam propinqui sui ingressus est. Ubi cum ferventi sole muscarum insolentiam pateretur, et minister jam lassaretur, non prævalens abigere muscas; vir Domini manus conferens super oculos, Deum exoravit, ut requiescerent jam membra hac fatigatione lassata. Tunc subito omnis illa inquietudo muscarum cessavit: nec ultra visa est musca in eadem domo. E

Muscas orando abigit:

22 Dæmonum quoque phantasmata potenter evanescere faciebat. Aliquando namque cum intempesta nocte aliqui e Fratribus ardentiores desiderii, ante tempus vigiliarum surrexissent, ut secretius orationi vacarent; adest immundus spiritus, sedens in loco ubi vir Dei sedere consueverat, assumpta ejus effigie. Nec mirum: cum ipse satanas transfiguret se in Angelum lucis. Cumque a transeuntibus adoraretur, quia æstimabant, secundum morem, virum Dei illic consedisse; unus eorum, non oblitus ubi virum Dei dimisisset, citius venit ad eum, dicens; Similis tibi, o Pater! homo sedet in basilica ubi sedere consuevisti: et modo illudit Fratribus, qui per errorem illi reverentiam exhibent. Audiens hæc vir Deo dilectus, præstigium diaboli mox recognovit: et eadem hora surgens, ostia et fenestras ecclesiæ vexillo Crucis depinxit, ac impetum in eum fecit, et flagellis vexare cœpit. Ille vero per diversa fugiens, non inveniebat aditum quo exiret. Tandem autem unum invenit locum, ubi vir Dei signum Crucis non direxerat: foramen scilicet cameræ ubi funis dependebat, per quem signum ad horas canonicas pulsabatur: et velociter funiculo illi innixus, fastigium templi conscendit: sed illo ascendente, chorda post eum quasi ab igne combusta est. Adhuc autem lædere se posse sanctum virum arbitratus, signum illud a templo asportavit, non longe a monasterio, et in defosso terræ aggere abscondit: quod postea vir Domini relevari fecit: non enim latebat eum ubi repositum esset. Cognoscentes equidem immundi spiritus, dolos suos et phantasmatum figmenta coram eo nil valere, cesserunt loco, meritorum ejus sanctitate fugati. Hanc namque potestatem Dominus Apostolis suis ac omnibus fidelibus suis tribuit, qui ei inconcussa fide et perfecto corde deserviunt; Ecce (ait) dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici: et nihil vobis nocebit.

dæmonem a sede occupata pellit

2. Cor. 11.

F

et campanam ab eo ablatam recipit:

Luc. 10

23 Denique etiam per idem tempus, puella quædam Guntarii Comitis, maligno spiritu infestabatur, in tantum ut et linguæ officium amitteret. Cumque in præsentia viri Dei deducta fuisset; ille aqua benedicta eam aspersit, et Crucis sanctificatione signavit. Deinde digitos suos in os mulieris componens, expuensque in faciem ejus, in nomine Domini nostri Jesu Christi immundum ab ea spiritum expulit: et continuo solutum est vinculum linguæ ejus, et ad imperium viri Dei mox loqui cœpit recte: sicque sana facta est mulier ex illa hora.

dæmoniacam sanat:

A 24 Alio tempore, dum ipse venerabilis Pater cum Fratribus in labore manuum occupatus esset; quadam die, cum juxta ripam fluminis Aucturæ, quæ ipsi monasterio a plaga Meridiana adjacet, dumos et spinas toto adnisu succiderent; cuidam Fratri excussum de manubrio ferrum a manu cecidit, et in interiora fluminis demersum est. Illud autem ferramentum vocant rustici bidubium, quod a quibusdam falcastrum vocatur, eo quod in falcis similitudinem curvum sit. Cum autem ad notitiam viri Dei hoc pervenisset, ipse ad fluvium accessit; et cœpit perquirere ab operantibus locum, ubi ferramentum illud cecidisset. Et agnoscens locum, stetit e regione: et baculum, quem manu ferebat, in flumen porrexit: statimque sicut piscis ad hamum, sic ferrum illud natavit, et baculo illi inhæsit: quod vir Dei reddidit operario suo, cohortans eum lenibus verbis, ut fidem disceret habere in Deum, per quem talia fieri cerneret. Ipse namque in Evangelio ad fidem nos exhortans, ait: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Tollere et mittere in mare, statim obediet. Vere venerabilem virum istum dixerim, qui etiam gratia et merito prophetarum exuberavit. In B hoc etenim facto Elisæum imitatus est; plenus utique eodem spiritu, per quem tanta facere Elisæus promeruit.

EX MSS. falcastrum in flumen lapsum miraculo recipit.

Matt. 17, 4. Reg. 6

25 Sed et illud adjiciendum est, quod famulus Domini æmulatione, Christianæ religionis stimulatus, gessit in vicino monasterii sui loco. Nam prope monasterium erat locus, ubi armentorum custodia habebatur, unde et boves ad excolendam terram producebantur. Contigit denique aliquando, ut ab agricolis die sabbati, secundum consuetudinem legis suæ, in cultura terræ debitum servitium persolveretur. Sed cum ad terminum suum eo die non potuissent pervenire, quia jam sol ad occasum festinabat; bubulci memorati loci pretio ab eis accepto; contra usum Christianitatis, in crastinum, id est die Dominica, ausi sunt terram arare, volentes perficere quod imperfectum reliquerant. Illis vero in hoc laborantibus adfuit vir Domini, veniens a cœnobio suo, post completa tanti diei Sacramentorum solennia: vidensque tantum facinus, graviter ingemuit, et ait. Heu miseri! quid fecistis? Quare tam grande nefas tentastis? Et conversus ad Dominum, cum lacrymis imprecatus est, dicens: Fiat, Domine, terra ista sterilis, et nullus fructus ex ea proveniat in C æternum. Quod ita factum oculis comprobamus, ita ut usque hodie locus ille plenus sit sentibus et infructuosis arbusculis, neque nucem neque fructum aliquem utilem proferentibus.

agrum Dominica die aratum reddit sterilem:

26 Aliquamdiu ergo cella parva juxta basilicam usus est: ubi cum appropinquare jam cerneret finem vitæ suæ, diebus et noctibus in jejuniis, in vigiliis, et orationibus Domino indefesse vacabat. Interea contigit unum ex Monachis e seculo migrare: cumque Fratres qui corpus ejus tractabant, inter vestimenta ejus tres nummos absconditos reperissent, continuo Patri reverendissimo retulerunt. At ille vehementer ad hæc infremuit, et eum a societate Fratrum excommunicandum esse decrevit; dixitque Fratribus: Ite, et ejicite eum in aliquem locum seorsum, et non in cœmeterio Fratrum: et accipientes nummos projicite super eum, clamantes; Pecunia tua tecum sit in perditionem. Qui abeuntes, omnia sicut jusserat executi sunt. Factum est autem, post circulum ferme quadraginta dierum, cum deprecaretur vir Dei faciem Domini, et se in lacrymis ac vigiliis vel jejuniis nimiis pro noxa Fratris illius affligeret; revelatione didicit absolutum esse Fratrem, et ad preces ejus indulgentia peccati collatam: statimque convocatis Fratribus, ait: Fratres tempus est, ut misereamur Fratri, quem judicio excommu- D nicationis extra sortem vestram fieri censuimus. Dominus Deus noster, precibus vestris placatus, veniam ei contulit: ideoque et vos communicantes ei, corpus ejus ad polyandrum vestrum revocate. Sicque factum est. O quantum possunt, qui omnipotenti Deo fideliter famulantur! Ecce enim cum hic adhuc in corpore commorentur, animas defunctorum in alia regione et ligare possunt et absolvere. Certe videmus quia jam hic ex parte incipiunt sancti viri, quod eis Dominus in futuro repromittit: Vos (inquit) qui dereliquistis omnia, et secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel. Per duodecim qui sessuri sunt, omnem plenitudinem Sanctorum Judicum voluit intelligi; sicut et per duodecim tribus Israel, omnes qui judicandi sunt. Vir namque sanctus sententia divina animam Fratris cum voluit ligavit, et cum voluit absolvit: sancti namque viri severissima sententia peccatores ferit, ut post iram divinæ animadversionis frænare possint. Quasi enim ad vota Sanctorum suorum et E irascitur Dominus et parcit: ait quippe ad Moysen, Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos. Sed Moyses postquam iram Domini multis precibus a populo removit, mox conversus ipse ultor in eis extitit; et peccatum plurimos occidendo purgavit, et ita Dominum placere studuit.

monachum proprietar um sacra sepultura privat

et postea absolutum eadem imperlitur.

Matt. 19.

Exod 32.

27 Longum est enarrare per singula, quantam gratiam Dominus beatissimo Sacerdoti suo contulerit: nam et tempus me deficiet, si velim omnia gesta illius comprehendere; licet plurima sint, quæ homines ipse latere voluit. Unum est, quod obliti sumus, et necessarium duximus illud commemorare, quod inter cetera pietatis opera gessit. Prævidens enim tempora erga religionem refrigeranda, xenodochium monasterii sui, ad suscipiendos pauperes, rebus sufficientibus ad hujuscemodi eleemosynam ditavit: et ut opus misericordiæ semper inviolatum permaneat, testamento corroborare decrevit.

Xenodochium construit et dotat.

28 Postquam igitur per multa curricula annorum, cœtum monachorum diutina pace rexit, quos ipse Domino exemplis et monitis salutaribus acquisivit, appropiavit tempus vocationis ejus de seculo. Cumque jam omnipotens Deus fidelem militem suum vellet a labore quiescere, et bravio supernæ remu- F nerationis cursum ejus remunerare decrevisset; plenus ipse Spiritu sancto mox febre corporis tactus est: et deficientibus quotidie membris congregari fecit ad se filios suos, quos in Christo ipse genuit; et exhortabatur eos multis sermonibus. Deinde misit eulogiarum benedictionem per loca Sanctorum, et in vicino et procul; petens ut religiosorum virorum intercessionibus, apud Sanctorum memorias, indulgentia sibi et delictorum remissio obtineretur. His ita expletis, reversi sunt ad eum qui missi fuerant: et expectantibus omnibus diem ultimum vitæ ejus, ipse vir Dei animum a laudibus Dei non patiebatur quiescere: sed noctem illam ultimam totam in vigiliis et laudibus Dei deduxit, et psalterium ex integro cum suis decantavit. Matutinorum igitur synaxi cum Fratribus peracta, exitum suum Sacramentorum perceptione munivit; et inter verba orationis et deprecationis vale dicens Fratribus, ultimum diem clausit: complevitque dies suos in senectute bona; senex et plenus dierum; et quod semper desideravit, et forti certamine quæsivit, inter Sanctorum spirituum agmina susceptus, de perpetua visione Conditoris sui sine fine lætatur.

Febre correptus,

preces alicru expetit,

et susceptis Sacramentis obit

29 Sepultus vero est in Ecclesia, quam ipse in honorem B. Pauli Apostoli fundaverat: indeque nostris temporibus translatus est a Joanne venerabili

anno 48 sui regiminis.

A bili Episcopo Dolensis Ecclesiæ, et Abbate loci ipsius in seniorem basilicam, quæ ædificata est in honorem vivificæ Crucis et S. Audoeni, præcipui Confessoris Christi. Militavit autem vir Domini Leufredus bonam militiam sub Principibus Francorum *d*, Childeberto, Dagoberto, et Chilperico, junioribus scilicet Regibus. Quo tempore Grimoaldus et Carolus senior, per successiones Majores domus palatii, curam Regni administrabant. Præfuit huic monasterio per annos circiter *e* quadraginta et octo, et requievit in pace undecimo Calendarum Juliarum. Cujus patrociniis nos apud omnipotentem Deum ac Dominum nostrum credimus adjuvari, ut et in seculi transeuntis excursu recte et pie conversemur, et post coheredes illius in retributione justorum exsistere mereamur; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA G. H.

a *Hic a nobis Dagobertus tertius dicitur, post regnum Austrasiæ Dagoberto secundo filio S. Sigeberti* B *a nobis vindicatum. Præfuit ab anno* DCCXI *ad annum* DCCXV, *juvenculus existens et sine prole vita functus. Verum in eo hic collocando apparet auctor lapsus memoria. Nam Carolus Martellus necdum erat Majordomus, factus id solum annis circiter duobus post obitum patris sui Pippini Erstallii anno* DCCXIV *mortui. Porro propter ea quæ de* Griphone *adjunguntur, arbitramur substituendum* Theodericum *Regem, filium Dagoberti Junioris sive secundi, qui regnavit ab anno* DCCXX *ad annum* DCCXXXVII.

b Gripho *erat filius Caroli Martelli ex secunda uxore Sovichilde Bavara, quam duxit anno* DCCXXV; *proinde is non videtur nisi anno sequenti natus; et quia hic* filius *non* filiolus *appellatur, videtur jam tum aliquam ætatem habuisse.*

c *Mabilio ad hunc locum sic notat:* suspecta omnino historia nisi forsan dicamus, Monachum illum in proprietatis culpa, dum adhuc viveret deprehensum, excommunicatum a Leutfredo fuisse, et profanæ sepulturæ addictum: sicque increpitum et facti pœnitentem vita excessisse, et adhibitis Sanctis precibus veniam meruisse. Quale olim Justo Gregorii Magni monacho, ob tres aureos nummos inscio Patre servatos, accidisse legimus, in lib. 4 Dialog. C cap. 55.

d *Imo addendi ante alios* Theodericus *filius Chlodovæi II, et post alios* Theodericus *filius Dagoberti II.*

e *Ab anno* DCXC *ad annum* DCCXXXVIII, *ut supra diximus.*

CAPUT IV.

Miracula post mortem patrata.

Explicuimus ea, quæ de vita et actibus beati viri Leufredi Dominus donavit posse describere; nunc dicamus paucis, quæ post excessum ejus virtutum insignia, ad memoriam illius, omnipotentia sanctæ Trinitatis operari dignata est. Nam ad cineres ipsius (si petentium adsit fides integra) cæci illuminatur, surdi auditum recipiunt, claudi gressum, obsessi a dæmonio liberantur: superbi quoque, qui servos Dei, ante memoriam ejus die noctuque excubantes, infestatione tyrannidis suæ opprimere non metuunt, terribili ultione feriuntur.

Œconomus renuens lautius tractare monachos in festo S. Leutfredi.

31 In diebus igitur magni et gloriosissimi Principis Caroli, Hucbaldus, Abbas non parvæ ad seculum dignitatis, ipsi monasterio præerat. Hic quemdam ex domesticis suis, nomine Batericum, eidem loco D præfecerat; ut ejus cura res ipsius Ecclesiæ administrarentur, et alimenta ibidem Deo famulantibus secundum ritum institutionis monasticæ, præberentur: qui cœpit in eos ferus et austerus apparere. Accidit autem ut adveniente die, quo solenniter transitus sancti confessoris Christi Leufridi Abbatis erat excolendus, cum nihil præter solitum ad usus servorum Dei de lautioribus cibis præpararet, Offa Decanus memorati loci ad eumdem œconomum accederet; et ut mitius cum eis ageret, gratia tantæ festivitatis persuadet. Illic autem, ut nomen sancti viri Leufredi audivit, blasphemavit; et superbiæ spiritu tumidus, sprevit dicens: Leufredum nominas? Quis est ille Leufredus? sic et subulcus patris mei vocatur: sed scito, quia pro ejus memoria, nullus vobis apparatus a me exhibebitur. Postea autem die surgens venatum abiit: et cervam albi coloris insecutus, cum post eam nimium fatigaretur nequivit comprehendere. Monachi vero litaniis de precibus Dominum totis viribus in commune deprecabantur, ut super eos tandem clementer intenderet, et indignaretur super tantis blasphemiis nomini suo irrogatis. Et ecce, cum sederet ad mensam cum uxore et necessariis amicis; inter cetera allatus est E piscis; et ait Omnino ex isto non manducabunt Clerici Leufredi. Cui subito apparuit quidam monachus ex eadem congregatione, nomine Hercus, dudum vita perfunctus, habens baculum in manu sua. Ait autem Batericus: Video Hercum, baculum tenentem, et contra me venientem: certe, ut video, in malum meum festinat. Cumque uxor ejus et omnes qui aderant stupefacti essent, utpote qui nihil tale viderent; ille affirmabat sic se habere. Sed is qui videbatur terribiliter in eum impetum faciens, baculo eum in pectore percussit: qui statim exiliens mensa, projecit se in terram; et sanguinem ore et naribus excreans, concidit: et illico mandavit ad monasterium omnia necessaria de suo Fratribus honestissime præparari. Ipse autem ipso vulneris dolore ingravescente, post modicum humanis rebus excessit.

cælitus percutitur et moritur.

32 Nuper quoque quidam pæne viginti annorum cæcus, ad memoriam viri Dei accessit. Ubi die tertio post festivitatem sancti Leufredi, misericordiam Domini, et auxilium intercessionis ejusdem viri Dei præstolabatur. Factumque est, ut Fratribus vespertinali hora in precibus incumbentibus, et prædicto cæco in ecclesia perstante, columba (sicut ipse asserebat) a parte altaris veniens, in oculos cæci insiliret. Et continuo cæcus voce magna exclamavit dicens; Adjuva me, S. Leufrede. Ad hanc vocem venerunt quidam e Fratribus ad eum, et viderunt ab oculis ejus guttas sanguinis defluere, et invenerunt eum veraciter visum recepisse: et postulans sibi potum dari, bibit et confortatus est, et sanus factus abiit. F

Illuminantur cæcus

33 Alia item femina cæca juxta monasterium adveniens, cum cognovisset nullum aditum feminis illuc ingrediendi patere, misit candelam ad memoriam viri Dei per quemdam hominem. Cumque accenderetur candela ante sepulcrum sancti viri, femina illa statim lumen recepit. Dæmoniaci quoque catenati et loris astricti, sæpe ad eumdem locum adducti; virtute et meritis sancti viri, pristinæ sanitati restituti sunt.

et cæca. liberantur energumeni.

34 Plurima omisimus, quæ etiam recenti tempore ad Memoriam ejus facta referuntur; timentes ne forte, cum religiosorum virorum paremus voluntati, legentibus fastidium gigneremus. Sed respiciat omnipotens Deus devotionem servorum suorum, et obedientiam nostram: et ad ejus non societatem (de cujus meritis, etsi imperito sermone, sed devoto disputamus) pervenire faciat: ubi est gloria omnibus

A bus Sanctis ejus, per infinita secula seculorum. Amen.

APPENDIX

De elevatione et translatione corporis, Auctore Jacobo Brulio.

Corpus elevatum anno 851

Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo primo, regni autem Caroli Calvi duodecimo, die XXII Junii, Gumbertus Episcopus Ebroicensis, corpus sancti Leufredi Abbatis, quod propter incursiones Nortmannuorum adhuc infidelium humi defossum fuerat, inde levavit, atque illud in nova et decenti capsa positum, ad primariam monasterii ædem, sanctæ Cruci et B. Audoeno Rotomagensi Archipræsuli dicatam, transtulit. Idem quoque fecit de Beato *a* Agofredo, ipsius S. Leufredi fratre. *a*

transfertur Parisios b

2 Temporibus Caroli Simplicis, Francorum Regis, monachi Crucis S. Audoeni (quæ nunc est S. Leufredi) Abbatiam suam a Nortmannis expilatam, pæneque totam dirutam deseruerunt; et cum sacris corporibus Audoeni Archiepiscopi *b*, Thuriavi pariter Archiepiscopi Dolensis in Britannia (qui Archiepi- B scopatus non multo post in Episcopatum reductus est) et Leufredi atque Agofredi fratrum, ad cœnobium S. Germani a Pratis venerunt, se suaque omnia eis dedentes: ut in consortium aliorum adsumpti, bonorum quoque hujus loci ex æquo participes fierent: quod quidem humanissime illis aliquot annos præstitum est. Prævidens autem Robertus Comes et Marchio, Odonis quondam Regis frater, et Hugonis Magni pater, necnon tam nominis Abbatis S. Germani, quam reditum ejus, primus secularium usurpator, Leufredianos Monachos, feliciore aura aspirante, posse a proposito desciscere, et bona data perfide repetere, quod eventus docuit, hanc Abbatiam sanctæ Crucis, non tam confirmari cœtui Germanico, quam de novo dari a Carolo Simplice petiit, et impetravit. Et hujus donationis privilegium anno salutis nongentesimo decimo octavo datum, adhuc integrum manet in tabulario dicti S. Germani: ubi hæc inter cetera leguntur: Donavimus et subjecimus illam Abbatiam Crucis S. Audoeni (cujus caput est in Madriacensi pago super flumen Auturæ) S. Germano, ejusque Monachis ad eorum mensam: cum omnibus villis, terris cultis et incultis, vineis, pratis, silvis, aquis, aquarumque C decursibus, farinariis, cum mancipiis et colonis, et cum omnibus aliis appendiciis.

ad S. Germani de Pratis:

anno 810

revertentibus monachis

3 Eodem tamen anno, Leufrediani Monachi, cum bellum Northmannicum, tamdiu Gallis infestum et exitiale, per Rollonem primum Northmanniæ Ducem (qui a Francione Rotomagensi Archiepiscopo baptizatus, atque a Roberto Comite superius memorato ex sacro fonte susceptus, Robertusque nuncupatus, hanc regionem prius Neustriam dictam, cum Ægidia Caroli Simplicis filia dotis nomine accepit) finitum, minime renasci viderent, ad proprias sedes repedare satagunt. Quamobrem monachi prædicti S. Germani Pratensis, pie assentientes, illis Abbatiam suam reddiderunt: ita tamen, ut in memoriam humanæ eorum receptionis, ac per aliquot annos nutritionis, et modo indulti regressus, remaneret in præfato S. Germani cœnobio corpus B. Leufredi Abbatis. Retulerunt etiam secum Beatorum Audoeni Archiepiscopi, et Agofredi fratris S. Leufredi corpora: quæ prius ad S. Germanum allata fuisse patet ex præfato Caroli Simplicis privilegio. Arbitrantur etiam monachi sanctæ Crucis, hic remansisse cum S. Leufredo corpus *c* B. Barsenorii, quondam eorum pariter Abbatis: sed nulla extat memoria.

Corpus S. Leufredi detinetur

c

4 Anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo D secundo Galterus Abbas XLVI Sancti Germani a pratis, Corpus S. Leufredi ex vetere capsa in novam ligneam, tenuissimis argenti laminis (quæ ejus præcipua miracula cœlo sculpta referebant) opertam, transferri per *d* Guidonem Carcasonensem Episcopum curavit. Adfuit etiam huic transpositioni Abbas Crucis S. Leufredi: qui de voluntate ipsius Galteri Abbatis et Conventus Ecclesiæ S. Germani, recepit os unum de reliquiis ipsius Sancti, cum duabus unciis digitorum. Data fuit præterea costa una Ecclesiæ Surisnarum, et os unum prædicto Episcopo Carcassonensi. Os autem quod Leufredianus Abbas accepit, illud est unius brachii, quod a cubito ad manum protenditur: unciæ vero sunt duo articuli pollicis, quos separatim argento inclusos deosculandos præbent. Ob has receptas reliquias; Leufrediani Monachi festum solenne quotannis certa die celebrant: quod relationem Reliquiarum sanctissimi Leufredi a Parisiis in suum cœnobium appellant. Qui si quid juris in toto ejus corpore habuissent (ut quidam nostris temporibus asserere non erubuerunt) nequaquam illud repetere prætermisissent: maxime cum eorum Abbas huic E de capsa in capsam translationi adesset. Qui tamen satis bene secum actum credidit, cum præfatas Reliquias de manu Abbatis S. Germani recepit.

et novæ capsæ argenteæ imponitur an. 1222.

d

redditis tamen ossibus aliquot

5 Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio Monachi S. Germani a Pratis, necessitate compulsi, et de consensu Reverendissimi Cardinalis Borbonii, Abbatis sui commendatarii, vendiderunt Reliquias argenteas, ad duum millium et viginti trium librarum ac septemdecim solidorum Turonentium summam: ut nova torcularia apud Antoniacum et Verrerias conficerent, loco aliorum quæ impii Hugonotæ bella moventes combusserant. Tuncque die vigesima Junii, capsa S. Leufredi superius memorata argento exuta fuit: pro quo quatuordecim marchas ponderis conficiente, aurifices centum sexaginta octo libras Turonensium dederunt: marcha non pluris quam duodecim libris æstimata; quoniam tale argentum, eorum judicio, minime erat purum putum.

Argentum capsæ S. Leufredi venditur

6 Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo septimo die vigesima Junii, incolis et habitatoribus Surisnarum (qui costam S. Leufredi, quam tempore Galteri Abbatis habuerant, ut supra refertur, perdiderant) Religiosi S. Germani dederunt F mentum ejusdem Sancti, cui tres dentes molares inerant, cum osse unius cruris. Sed his Reliquiis non nisi annis tredecim potiti sunt: nam anno Christi MDXC die decima quinta Octobris, cum eorum ecclesia incendio perierunt: quod quidem militares copiæ Henrici quarti, Francorum Regis, ab hæretica labe necdum expurgati, immiserunt.

datur Surisnensibus mentum

7 Lutetiæ, inter pontem molitorum et magnum (ut vocant) Castelletum capella est S. Leufredi: quæ cum nullas ejus Reliquias haberet, anno Christi millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, die septima junii, partem costæ ex ejus loculo erutæ, a Religiosis S. Germani prædicti, devotionem populi erga tantum Confessorem ubique augeri cupientibus, accepit.

et pars costæ Capellæ Sancti.

8 Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto, die decima sexta Julii, B. Leufredi ossa e capsa, tempore Galteri Abbatis facta, per *e* Arnaldum Pontacum Vasatensem Episcopum extrahuntur, et in novam ligneam forinsecus deauratam transferuntur.

In novam capsam reliqua ossa transferuntur: e

9 Fulienses Monachi, Ordinis S. Bernardi, et ejus jam pene lapsi veri reparatores (qui in Lutetiano S. Honorati suburbio degunt) digitum unum ipsius S. Leufredi, cum quibusdam aliis aliorum Sanctorum

unde digitus Fuliensibus datur,

A Sanctorum Reliquiis a monachis S. Germani, reformatos regulares præ ceteris colentibus, anno Christi millesimo quingentesimo nonagesimo septimo die decima nona Julii, acceperunt: processionaliter eo profecti, Missaque alta voce magno cum affectu ibidem celebrata.

10 A civilibus externisque bellis, quæ pæne omnem populi substantiam exhauserunt, respirante tandem Gallia; Surisnenses incolæ non meliorem modum retinendæ diu pacis merito censuerunt, quam si corruptæ vitæ moribus emendatis, Deum sanctius solito colerent, et pro offensarum suarum remissione Patronos apud eum gratos constituerent: quorum specialem ab Ecclesiæ suæ prima fundatione S. Leufredum Abbatem habuerunt. Sed Reliquiis ejus abhinc octo annis in cinerem per truculentos, impios et hæreticos milites redactis, minus confidenter eum implorare videbantur. Rogarunt itaque Dominos suos, Priorem et Conventum S. Germani, ut alia quæ vellent ejusdem Sancti sacra pignora largiri rursum dignarentur. Qui anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo octavo die Veneris, vigesima prima Augusti, ut devotioni hujus populi satisfacerent, capsam S. Leufredi e sublimi

et Surisnensibus iterum

B tabulato sacelli Divæ Margaritæ Virginis et Martyris ad ima descendentes, et in sacrarium seu sacristiam deportantes, inde omnibus qui aderant spectantibus, tulerunt tibiæ os gracile ac tenue, decem unciarum geometricarum seu pollicum longitudinis, quod usque ad malleolum (vulgo cavillam) pedis extenditur: sumpserunt etiam articulum, sive partem priorem medii digiti manus, duos pollices longitudine æquantem. Deinde ipsam capsam in abside capellæ S. Germani (quæ quondam Corporum sanctorum nomen habuit) sub ejus capsa collocarunt. Die autem vigesima octava ejusdem mensis, Curio seu Vicarius perpetuus Surisnarum, omnesque Sacerdotes ejusdem loci et Puteani vici, cum maxima utriusque sexus plebe, huc advenerunt, non alio quam Reliquiarum promissarum desiderio permoti. Quas (prius tamen Missa solenniter de eodem Sancto celebrata, hymnisque et antiphonis in ejus laudem decantatis) summa cum exultatione receperunt: eosque regredientes; aliquot Religiosi, melioribus ecclesiæ ornamentis vestiti, Surisnas usque comitati sunt. Huic Reliquiarum donationi adfuit Notarius Apostolicus Stephanus Cordonnier: qui litterali instrumento super hoc confecto non prætermisit

pars tibiæ et digiti

C addere, ut illas ad nos referre custodiendas tenerentur, quoties bellum aut aliud evidens periculum finibus eorum immineret.

11 Anno Christi millesimo quingentesimo nonagesimo octavo, die vigesima octava Octobris, Domino Alexandro Rupifucaldo f, S. Porciani Priori Commendatario (quem pietas, doctrina, et generis nobilitas notissimum reddidere) os unius digiti manus B. Leufredi, cum ejus vita nuper nostro impulsu typis cusa, tradidimus: ut ex ipsa lectione, quantus hic Abbas fuerit melius cognoscat, sacrumque S. Maximini g Nunciatensis pedum (quod offertur) adeptus, ei se conformare studeat.

atque os digiti Rupifucaldo. f

ANNOTATA G. H.

a *In Supplemento Aymoini, lib. 5 de Gestis Franc. cap. 4 etiam* Beatus Agrofridus *appellatur; et infra in diplomate Caroli Simplicis,* beati Confessores Leutfredus fraterque ejus Agofredus *eodem modo habentur. Menardus eum Ordini Benedictino ad hunc diem cum titulo* Sancti *adscribit, et Bucelinus adjunxit encomium: sed potuit extra monasterium sancte vixisse.*

b *Colitur* S. Thurianus 13 *Julii etiam ab Usuardo memoratus.* D

AUCT. JACOBO BRULIO.

c S. Barsanorius *citato Breviario Fiscannensi, refertur a Menardo* 13 *Septemb. Deest nomen inter Abbates apud Sanmarthanos.*

d *Sanmarthani arbitrantur,* Guidonem *e vita decessisse ante annum* 1220, *quo anno statuunt hi Episcopum fuisse Bernardum successorem.*

e *Hic est qui inter alias Lucubrationes Chronicon Eusebii eruditis observationibus illustravit.*

f Prioratus S. Porciani *est in Arvernia, ad Elaverim fluvium in diœcesi Claromontana, cujus* Patronum S. Porcianum *Saussajus in Appendice asserit* solitarium *fuisse, diem tamen ignoravit. Ast* S. Porcianus Abbas, *in Arvernia celebris, colitur* 29 *Novembris.*

g S. Maximinus Nunciatensis. *Credo quod sit* Miciacensis *in diœc. Aurelianensi qui colitur* 15 *Decemb.*

PRIVILEGIUM

Caroli Simplicis, Francorum Regis, de donatione Abbatiæ Crucis Sancti Audoeni (hodie Crucis Sancti Leufredi) monasterio S. Germani a pratis facta.

E

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Carolus divina propitiante clementia Rex Francorum. Quoniam Deus omnipotens, qui est Rex Regum, nostram sui muneris celsitudinem dignanter prætulit suo et regno et populo, idcirco oportet nos non modo præesse, verum potius sanctis prodesse ecclesiis, ac præsertim dirutis: quibus feritate paganorum, pulsa existunt corpora Sanctorum, hactenus debita veneratione carentium. Quapropter comperiat omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, nostrorumque etiam præsentium ac futurorum solertia; quia Robertus venerabilis Marchio, nostri quidem regni et consilium et juvamen nobiscum, simulque Abbas Monasterii S. Vincentii Martyris, egregii quoque Pontificis Parisiorum Germani, adiens nostram sublimitatem, una cum Comite Heriberto eximioque Episcopo Abbone, suggessit tam pro veneratione sanctorum cinerum, Audoeni scilicet Archiepiscopi, necnon beatorum Confessorum Leufredi fratrisque ejus Agofredi, quam etiam pro nostra totiusque salute Regni, concedere Abbatiam, quæ nuncupatur Crux S. Audoeni monachis prælibati Confessoris Germani; quatenus abhinc et deinceps prædictorum membra Sanctorum, diu Officio divino carentium,

Debite honoranda corpora Sanctorum

Leufredi et aliorum

F ab eisdem cœnobitis reverenter susciperentur, cultuque divino secus beatos artus Germani collocata honorarentur. Quorum scilicet nostrorum fidelium congruis petitionibus annuentes, donavimus et subjecimus illam Abbatiam, cujus caput est in Madriacensi pago super flumen Auturæ, S. Germano ejusque monachis, ad eorum jugiter mensam; præter partem ipsius Abbatiæ, quam annuimus Nortmannis Sequanensibus videlicet Rolloni suisque Comitibus, pro tutela Regni. Idcirco autem res prædictæ Abbatiæ, cum omnibus villis, terris cultis et incultis, vineis, pratis, silvis, aquarumque decursibus, farinatiis, cum mancipiis et colonis, et cum omnibus aliis appendiciis ibidem (excepta portione Nortmannorum) tradere et subdere et confirmare decrevimus, ad victum, vestimenta, seu etiam ceteros usus congregationis S. Germani; quatenus singulis annis, quarto idus Februarii, anniversarium nostræ dilectissimæ conjugis Friderunæ, cum Vigiliis Missarumque oblationibus frequentent; diem quoque nostræ unctionis, quinto Calendas Februarii, solennitate S. Agnetis, cum summa refectione celebrent. Post obitum vero nostrum mutentur et Orationum et refectionum præsidia in diem nostræ migrationis.

hujus Monasterium subjicit ut monasterio S. Germani.

A migrationis. Et super hanc cessionis auctoritatem hoc nostrum regale præceptum fieri jussimus: per quod decernimus atque jubemus, ut nullus quilibet Fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ præsentium et futurorum, de prænotatis rebus inquietudinem, aut refragationem, vel præjudicium, seu violentiam nec ipse Abbas ejus cœnobii facere tentet: sed potius, sine ulla subtractione vel diminoratione atque divisione, liceat eas res eidem Congregationi cum omni integritate inviolabiliter, absque ulla calumnia et contradictione, securiter ac perpetualiter possidere et frui. Ergo hæc nostræ auctoritatis præceptio, ut firmiter continuationis vigorem obtineat, ac veraciter per curricula annorum succedentia credatur; D manu propria subter firmantes, annulo nostro eam jussimus insignari.

Signum Caroli Regis gloriosissimi.

Gozlinus Notarius, ad vicem Herivei Archiepiscopi summique Cancellarii, recognovit. Datum II Idus Martii, indictione VI, regnante Carolo Rege glorioso, redintegrante XXI, largiore vero hereditate indepta VI. Actum Compendio Palatio, in Dei nomine feliciter. Amen. Amen.

DE S. ENGELMUNDO PRESBYTERO

VELSENÆ IN HOLLANDIA.

SYLLOGE HISTORICA

De ejus cultu, vita, miraculis.

G. H.

SEC. VIII.

B Harlemum, urbs magna Hollandiæ atque caput Kennemariæ, Episcopalis facta est, dum fides orthodoxa ibidem adhuc floreret: in cujus diœcesi et quatuor circiter passuum millibus ab ea versus Septemtrionem dissita, est Velsena, vicus cum arce, Patronum agnoscens S. Engelmundum, de quo hic agimus. Habemus Officia propria Archiepiscopatus Ultrajectensis, et Episcopatuum suffraganeorum Harlemensis aliorumque, anno MDCXL auctoritate Philippi Archiepiscopi Philippensis et Vicarii Apostolici excusa, in quibus ad hunc XXI Junii, pro tota diœcesi Harlemensi præscribitur officium de S. Engelmundo sub ritu duplici, et in primo Nocturno recitantur Lectiones de libro Ecclesiastici, Sapientiam omnium antiquorum, ut in Communi Doctorum. In secundo Nocturno præscribuntur de rebus ejus gestis Lectiones hæ propriæ.

Cultus Velsenæ et in diœcesi Harlemensi.

Cum lectionibus ubi dicitur

2 Engelmundus, natione Anglus, de stirpe Frisonica, piis natus parentibus, et a prima ætate studiis applicatus, rara docilitate, Christianæ doctrinæ et virtutum semina apprehendit. In flore juventutis, parentum domo relicta, Ordinem S. Be-C nedicti ingressus, humilitatis obsequia gnaviter sectans, in pœnitentiæ exercitiis et monastica disciplina colenda strenuus fuit. Misericordiæ operibus strenue vacans, castitatem animi et corporis per sobrietatem et orationis studia mirifice coluit, ut membra sua exhiberet arma justitiæ in sanctificationem. Ad Sacerdotium promotus, et a Fratribus in Abbatem electus, prudenti simplicitate, verbo et exemplo suis præluxit. Mansuetudinis humilitatisque virtutes jugiter exercens, omnibus se acceptum reddidit. In hospitalitate erat benignus, in docendo et monendo assiduus, necnon acer in corripiendo, ita ut ipso dirigente, perfectionis regula multum vigeret.

Anglus,

Presbyter, Abbas,

3 Temporibus S. Willibrordi divino instinctu Engelmundus venit in fines Hollandiæ, ad eam partem, quæ Kennemaria dicitur: ubi indomitis ac ferocibus populis Jesu Christi Evangelium prædicavit. Et cum Angelica præditus eloquentia, fideliter in animarum messe desudasset, plurimasque animas in Christi Ecclesiam congregasset; febri correptus, et obitus sui diem instare prospiciens, convocato clero ac populo valedicens, salutaria dedit monita; et sacro munitus Viatico, plenus dierum et bonorum operum, beatam Creatori animam reddidit; ac honorofice sepultus, quievit in pago Velseno diœcesis Harlemensis: ubi olim una fuit ex quinque matricibus Ecclesiis, a S. Willibrordo inter Mosam fluvium et Texaliam insulam extructis.

prædicasse in Kennemaria,

a morte Velsenæ depositus,

E

4 Hic Sanctus aquam de terra oratione sua produxit: quæ etiam nunc hausta, pluribus sanitatem adfert fidelibus, et maxime dentium dolores curat. Eaque, ut vetus habet traditio, in modum rivuli ædes habitationis ipsius præterlabi solet: cujus rudera in campo, Velsanæ ecclesiæ vicino, adhuc extant et pia devotione a fidelibus visitantur. Sacrum ejus corpus Baldericus Ultrajectensis Episcopus per mysticam revelationem invenisse creditur, cum multis aliorum Sanctorum corporibus, quibus diœcesim suam honorifice adornavit. Caput sancti, auro involutum, ante annos aliquot furto ablatum est: ceteræ Reliquiæ a Geusiis per templi pavimentem dispersæ, sed a custode fideliter collectæ, in Cathedrali civitate Harlemensi tuto loco conservatæ sunt.

et miraculis clarus:

corpus a Balderico Ep. inventum,

nunc Harlemi servatur.

5 Hactenus Lectiones secundi Nocturni. In tertio Nocturno legitur Evangelium Vos estis sal terræ, cum Homilia S. Joannis Chrysostomi; et post Lectionem octavam recitatur Responsorium. In medio Ecclesiæ uti de Doctoribus solitum est fieri. Antiphonæ ad Vesperas et Laudes sunt propriæ, ex quibus una profertur ad Magnificat hujusmodi. F Beatus Engelmundus, velut Angelus Dei, ad gentem expectantem auxilium Domini in monasterium missus est, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Alleluia, et ista additur Oratio: populum tuum, quæsumus Domine, B. Engelmundi Abbatis intercessione custodi, ut cujus ministerio fidem tuam edocti sumus, ejusdem meritis æternæ beatitudinis præmia consequamur. Hæc in dictis Officiis propriis, in quibus reliqua præscribuntur ex Communi Confessoris non Pontificis sumenda: et consentiunt ea quæ Molanus habet in Natalibus Sanctorum Belgii. Accepimus ex schedis D. Lindani quamquam S. Engelmundi Vitam, a Meilerdo Pastore Velsano anno MDLXIV compositam; sed quæ præter variam circumlocutionem et virtutum ornamenta nihil singulare, quod non possit quibuscumque viris Apostolicis applicari, videtur continere, quare omittendam censuimus, solumque addimus quæ sub finem de ejus ad Velsenam adventu, morte ac Reliquiarum inventione sic referuntur.

Antiphonæ propriæ

et Oratio.

Alia Vita scripta, unde adduntur

A *acta Velsenæ,* 6 S. Engelmundus a Spiritu edoctus, deductusque circa partes marinas, accessit ubi nunc temporis Velsen Vicus ostenditur locatus : et amore Dei inflammante, in lucrandis animabus cœpit ibidem prædicare verbum Dei ; ascendensque in quodam monte, de quo hodierna die memoria constat, ibidem divino devictus fervore, non verebatur faciem potentium, sprevitque minas illarum gentium infidelium, fideliterque atque viriliter aggressus est illis prædicare verbum salutis. Et sic inter feroces ac indomitas gentes Kermariorum tam diu Evangelicis insistebat eruditionibus, donec qui erant cultores idolorum, jam verum Deum adorantes, et superstitiones idololatriæ omnino deserentes, ad veram fidem et cognitionem salutarem pervenientes, in Domino crediderunt; *pius obitus,* et homines, qui ante erant lupi rapaces atque feroces, jam ad pedes Domini tamquam oves mansuetissimas deduxit, neque enim tam verbo quam exemplo docuit : et exemplar in præsentia omnes docuit, qualiter fidelis Christianus in opere existere debet et vita. Legitur enim quod in pago de Velsen tam sancte et devote vixit, ut orationibus suis aquam de terra produxit. Cum autem post labores coronam, quam redditurus esset justus Judex, B acccepturus esset B. Engelmundus, grandævæque ætatis existeret ; febre correptus est, et providens, sicut a Domino doctus erat, finem suum appropinquare, Clero et populo valedicens, sacra Communione accepta, secundum ritum Catholicæ fidei, felicem Creatori animam reddidit. Ideo Confessor *et corporis translatio.* inclitus, Ecclesiasticæ sepulturæ traditus, in vico prædicto de Velsen honorifice requiescit. Cujus sanctum corpus, ut ab aliquibus creditur, per mysticam revelationem Baldericus Trajectensis decimus quintus Episcopus adinvenit, cum multis sociorum corporibus, de quibus diœcesim Trajectensem gloriosius adornavit, anno Domini nongentesimo septuagesimo septimo ad laudem Dei. *Hæc ibi.*

7 *Joannes de Beka in Chronico Episcoporum Trajectensium enumerat* septem corpora *Sanctorum, a* *Martyr per errorem h bitus.* *Balderico adinventa, absque mentione S Engelmundi: qui tamen supra in Lectionibus et apud Molanum, Miræum aliosque adjungitur. Eumdem Sanctis Benedictinis adscripserunt Menardus, Bucelinus, aliique. Joannes Mabilio seculo 3 pag. 2, solum inter Prætermissos retulit. Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani* Martyrem *facit, ejusque elogium descripsit* C *Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Anglo-saxonicæ, ad an. 727 num. 13, atque cum Martyrologio Anglicano* Martyrem *etiam scribit : quem errorem ex vulgato* D *Hollandiæ Chronico arreptum asserit Molanus. Edidit Soutmannus anno* MDCL *præclaris typis effigies Sanctorum, quos* in fœderato Belgio militiæ suæ Legatos, sanctissimi sacri belli Duces, patriæ Apostolos, et decora lumina *appellat ; atque inter hos collocat* S. Engelmundum, *cum hac inscriptione :* Engelmundus, non ex numero XII discipulorum S. Egberti, laboravit tamen cum S. Willibrordo, et cum S. Adelberto Kennemarios ad Christum convertit : proprius Patronus in Velsen. Colitur XXI Junii. *De* S. Adelberto *agemus infra* XXV *Junii, et de S. Willibrordo* VII *Novembris. Engelmundi memoria ad Kalendas Februarii inscripta est MS. Florario, et nonnullis antiquis Missalibus a Molano citatis, qui dies ejus* natalis *censetur in MS. codice cœnobii Præmonstratensis Antuerpiæ ; sed additur,* solennem ejus memoriam agi cum processione et occursu populi die XXI Junii, *adduntur etiam nonnulla ejus meritis patrata miracula, quibus hæc Acta concludimus, et sunt ista.*

AUCTORE G. H.

8 Enghelmundus Presbyter et Martyr Domini gratiosus, et in Velsen Patronus, sicut ibi in corpore requiescit, sic etiam gloriosis miraculis clarescit. *Curantur tumor colli cum languore,* Puer quidam, de Geldriæ partibus oriundus, E anno Domini MCCC et LXX, tumore colli languebat in gutture : cujus parentes, filio parvulo compatientes, admoniti sunt nocte, veris, non inanibus somniis, ut pro salute filii Patronum prædictum Enghelmundum sanctum in Velsen visitarent, et filium cum muneribus ibi præsentarent. Cumque vigilantes de somno quod audierant invicem referrent, votum distulerunt, donec secundo et tertio voce lapsa cœlitus admoniti sunt. Qui quamvis locum nescirent, utpote non in Hollandia sed in Geldria conversati ; voto se strinxerunt illuc filium deferre, et eumdem Christi Confessorem honorare. *glutiendi impotentia,* Filius igitur voto facto convaluit illico : et eumdem sanatum parentes cum muneribus eidem Sancto præsentaverunt in Velsen cum gaudio magno. Deinde anno Domini MCCCXC, vir quidam defectum glutiendi sentiens in gutture, medicum consuluit : qui cum dixisset quia per aliquot adhuc dies oporteret eum languere, et sic post novem dies curari posse ; ille putans tanto tempore se non victurum, ad invocandum suum proprium Patronum se convertit : et sine mora defectus præscriptus in eo cessavit. *et languor ex sanie nimia.* Eodem anno MCCCXC, puer quidam languebat sanie nimia ex auribus et naribus ejus decurrente; parentibus vero suis votum suo Patrono voventibus pro puero, puer F ille convaluit illico.

DE S. RADULPHO SEU RODULPHO

ARCHIEPISCOPO BITURICENSI IN GALLIA

SYLLOGE HISTORICA

G. H.

De ejus cultu, genere, fundationibus piis aliisque in Præsulatu actis.

AN. DCCCLXVI. *Cultus sacer 21 Junii,*

Inter Illustres Archiepiscopos civitatis Bituricensis, quæ est Aquitaniæ primæ Metropolis, floruit seculo Christi nono* S. Radulphus, *sive* Rodulphus, *vulgo* S. Roils : *cujus festivitas in Breviario Bituricensi, auctoritate Rolandi Heberti Archiepiscopi anno* MDCXXV *excuso, præscribitur ad hunc* XXI *Junii celebranda, uti etiam in Festis propriis diœcesis Bituricensis. Reperimus Romæ in bibliotheca Ducis Altempsii præclarum Martyrologium MS. cui inter ceteros Sanctos inscripti erant illi, qui in Aquitania et Anglia vixerant; et ad hunc* XXI *Junii habebantur ista verba :* Bituricis S. Rodulphi, Episcopi et Confessoris. *Eumdem titulo Sancti honorant Demochares, Chenu, Carolus Robertus et Sammarthani in Catalogis Archiepiscoporum Bituricensium qui ultimi ejus elogium concludunt his verbis :* Festivus dies celebratur Officio duplici *(ut melius officio* trium Lectionum *apud Claudium Robertum ex dicto Breviario)* in Ecclesia S. Ursini die Junii XXI seu VII Kalendas Julii : *quasi dies* XXI *Junii incederet in* VII *Kalendas Julii, et non in*

AUCTORE G. H.

in diem XI Kalendas Julii *quo die dicitur obiisse cap. 47 Patriarchii Bituricensis, conscripti seculo præcedenti a Monacho Sansulpitiano, in suburbio Bituricæ civitatis Ordinis Benedictini : qui in encomio de ejus rebus gestis nullam facit mentionem vitæ ejus monasticæ in Ordine Benedictino : quod tamen facit Trithemius lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 215 *his verbis :* Radulphus, Archiepiscopus Bituricensis, ex Abbate S. Medardi Suessionensis, vir sanctus et in divinis Scripturis valde eruditus, magnis virtutibus clarus effulsit. Claruit anno Domini DCCCXLIII : cujus festum agitur VII Kalendas Julii. *Iterum Trithemius, lib.* 4 *cap.* 85 *sub nomine* Arnulphi *ista de eodem scribit :* Arnulphus, Abbas S. Medardi Suessionensis Archiepiscopus Bituricensis, vir secundum seculi dignitatem nobilis, sed secundum fidem et religionem multo nobilior, signis et virtutibus innumeris coruscavit. Claruit circa annos Domini DCCCXL. *At dies* VII Kalendas Julii *incidit in* XXV *Junii, quo die secuti Trithemium eumdem retulerunt Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus qui mutata phrasi etiam refert ad hunc* XXI *Junii. Sammarthani, in Notitia Abbatum S. Medardi, eum dein statuunt* decimum Abbatem, successorem Hilduini, anno DCCCXLII III Kalendas Novembris mortui *Sed hæc non consistunt, quia jam mense Martio anni* DCCCXLI *fuisse* S. Radulphum *Archiepiscopum constat per chartam ex tabulis Abbatiæ S. Sulpitii et Belli-loci ab ipsismet Sammarthanis relatam, quam hic propterea placet adnectere.*

apud Benedictinos die 25,

oblatio bonorum pro monasterio construendo

2 Ego in Dei nomine Rodulphus, primæ Sedis Episcopus, per hoc testamentum, Dominum Salvatorem omnium mihi heredem de quibusdam proprietatis meæ rebus eligo ; quæ sunt in pago Caturcino in Vicaria Casiliacensi ; Sarraziacum scilicet cum Ecclesia S. Genesii Martyris : necnon et in alio loco, in orbe Lemovicino in Vicaria Asnacense, casam nostram Dominicariam, super fluvium Sardoiram sitam, cujus vocabulum est Veterinas, cum mansis ad se pertinentibus, et utriusque sexus mancipiis ibidem commanentibus etc. Et omnia quæ mea genitrix Aygua per testamenti chartulam mihi concessit, Domino offero et Silvio Abbati contrado ; ita dumtaxat, ut idem Silvius una mecum in Veterinas, monachorum sub Regula S. Benedicti degentium, in honorem Dei Salvatoris nostri et beatorum Apostolorum Petri et Pauli et omnium Apostolorum, cœnobium construat, ut ibi propriæ recordationis nomine genitoris mei Rodulphi jugis oblatio fiat etc. Rodulphus Primæ Sedis Episcopus huic testamenti chartulæ subscripsit. Signum Ayguæ, Signum Landrici. Datum mense Martio, anno primo Caroli Regis. *Hæc ibi cum notitia patris et matris et fundati monasterii ex hereditariis bonis. At mortuo Ludovico Pio.* XX *Junii anno* DCCCXL, *in divisione regnorum inter fratres, obtinuit Carolus Calvus Franciam Occidentalem, et jam tum erat Archiepiscopus* S. Radulphus, *successor S. Aygulphi; cujus Acta dedimus* XXII *Maji, diximusque vita functum circa annum* DCCCXXXVIII: *quem etiam Wion, Menardus, Bucelinus adscribunt suo Ordini Benedictino, quod optassemus apud antiquiores Scriptores inveniri. Sammarthani in* S. Radulphi *elogio asserunt antea* Floriacensem Abbatem *fuisse; et inter hosce Abbates, etiam statuunt illum* decimum anno DCCCXLI. *Quid si jam Archiepiscopus, dicatur fuisse Abbas Commendatarius, quales dicunt Sammarthani post ipsum* in monasterio S. Medardi fuisse per centum et viginti annos et amplius? *Nos harum difficultatum clariorem resolutionem expectamus a Mabilione, dum ad hoc seculum nonum pervenerit.*

anno 841 jam Archiepiscopo facto.

Genus ex nobili stirpe Turenæ.

3 *Dicti Sammarthani asserunt* S. Rodulphum, antiqua et nobili prosapia natum, Rodulphi Comitis Turenæ et Cadurci ex Aygua filium, Gotofredi Robertique Comitum Turenæ et Joannis Abbatis Bellilocensis fratrem fuisse. *Verum quod iste Joannes Abbas fuerit, non satis constat ex Catalogo illius monasterii : imo apud Justellum, in familia antiqua Turenæ ex veteri Genealogia Comitum Cadurorum in MS. Chartulario monasterii Belli-loci, adjungitur alter* frater Landricus, et Soror Immena Deo sacrata; *additurque donatio parentum ipsi* S. Rodulpho *tunc clerico, et* Immenæ Sorori *facta anno* DCCCXX *sub hac formula.* Ego Rodulphus Comes, et uxor mea Ayga, cedimus filio nostro dilectissimo Rodulpho, quem ad Clericatus Ordinem Deo et Bertranno viro religioso vice S. Petri tradimus, villam seu curtem nostram indominicatam Bello-montem, quæ est in pago Lemovicino, in Vicaria Asnacense etc. Cedimus etiam ipsi filio nostro et filiæ Immenæ, quam Deo tradimus, Ecclesiam juris nostri in honorem S. Projecti constructam, in orbe Caturcino, in loco qui nuncupatur Blanguris; et aliam villam quæ vocatur Anisiacus. Concedimus etiam in alio loco curtem nostram, quæ vocatur Stivale, cum ecclesia in venerationem B. Pauli Apostoli ædificata in orbe Lemovicino : et in alio loco cedimus villam nostram indominicatam et Ecclesiam, in honorem S. Genesii Martyris dicatam ; Saraciacum, in orbe Caturcino etc. Facta cessio ista in mense Novembris, anno X regnante Ludovico nostro Strenuissimo Augusto : signum Rodulphi Comitis ; sign. Ayganæ : qui cessionem istam fecerunt et adfirmari fecerunt. sign. Petroni Cancellarii. *Hæc ibi : ex quibus pietas et potestas parentum cognoscitur. Imo et* Aygua *mater, cum consensu* Rodulphi Archiepiscopi *et aliorum quatuor filiorum, pro anima Rodulphi Comitis, anno primo obitus ejus, donavit mansum Ecclesiæ S. Genesii. Ipsa etiam* Immena *Deo sacrata nonnullas possessiones suas vendidit vel tradidit* Rodulpho *fratri suo, qui eas omnes in res pias impendit.*

Clericatus anno 820.

4 *Supra memoratus Monachus Sansulpitianus, in elogio S. Radulphi;* Prætereundum, *inquit,* non est, quod sanctus vir templum nobile sub Doverensi nomine extruxerit, eique pari dignitate monasterium addiderit. *De hoc monasterio, ad Castrum Virzione translato, docent tabulæ Metropolitanæ Ecclesiæ Bituricensis apud Sammarthanos de Virzione Abbatia, ubi ista leguntur :* Anno ab Incarnatione Domini nongentesimo tertio Ecclesia Doverensis (quæ constructa quondam a Rege Carolo et Rodulpho Archiepiscopo videbatur) infestatione iniquorum hominum devastata... in Cellula Castellulo Virizione sita est collocata... Theobaldus Comes eumdem ipsum locum, quia tutior, quam Doroverensis videbatur, in Abbatiam suo præcepto firmavit. *Est Virzio oppidum ad confluentiam Araris et Caris,* XVI *circiter M. P. Biturigibus dissitum.* Sed et in territorio Lemovicensi *(addit idem Monachus Sansulpitianus)* cœnobium Belli-loci peculiari sumptu ædificavit, et magnis prædiorum reditibus amplifice dotavit, ut per ipsius testamentum dilucide apparet. *Illud exhibet Justellus hoc exordio.* In Dei nomine Rodulphus Bituricensis Ecclesiæ Antistes, cedo ad monasterium novi operis, quod nuper Velinus, nunc quidem a nobis Bellus-locus dicitur; quod in honorem Principis Apostolorum Petri, in fundo juris mei construens constituo res proprietatis etc. Datum in mense Martio, anno IV Caroli gloriosissimi Regis, *ergo Christi* DCCCXLIV. *Alia plenior donatio est a Sammarthanis ad Belli-loci monasterium excusa, et concluditur his verbis :* Factum testamentum hoc anno XVI regnante Rege Carolo, *ergo anno* DCCCLV *aut sequente. Est porro* Bellus-locus *in Diœcesi Lemovicensi, super fluvium Dordoniam.*

Constructa monasteria, Doverense Virzionem translatum, et Belli-loci.

5 *Interfuit* S. Rodulphus *variis Conciliis; ac primum Meldensi anno* DCCCXLV, *tum illi quod anno*

DCCCLIX

Acta in Conciliis,

A DCCCLIX *habitum fuit in suburbano Tullensi villa Saponarias, in quo Judex electus fuit cum Remigio Archiepiscopo Lugdunensi, pro causa Wenilonis Archiepiscopi Senonensis, adversus quem in eadem Synodo libellum proclamationis protulerat Rex Carolus. Dein anno sequente* DCCCLX, *ex Concilio Tullensi secundo apud Tusiacum habito, Hincmarus epistolam jussu Synodi misit ad hunc* Rodulphum Bituricensem, *et Frotarium Burdegalensem, in qua causam de nuptiis Stephani et filiæ Regimundi Comitis eis definiendam commiserunt. Idem Nicolao Papæ litteras misit, et resolutionem ad septem sibi causas controversas postulavit; cui Papa respondit epistola* XXXIX *apud Sirmondum, aut* XIX *apud Labbæum in Appendice, et ista sub initium habet :* Susceptis beatitudinis tuæ litteris, humilitatis dono refertis, cunctarumque virtutum floribus redimitis, multiplices gratiarum cultus omnium bonorum Auctori rependimus, tuamque a multis retro temporibus erga sedem Apostolicam agnitam devotionem plurimum collaudamus ; atque ut in hoc salubri proposito perseveres, fraternitatem tuam obnixius adhortamur. *Et sub finem :* Quæ in alia nostri Apostolatus epistola Beatitudini tuæ intimamus, solum tuæ solertiæ sint pervigili cura

et cum Nicolao I Papa :

B sectanda, præcipuoque studio peragenda. Siquidem circa nos circaque sedem B. Petri, non est aliud signum devotionis tuæ quod polliceris, nisi obtemperantia et consummatio decretorum et diffinitionum nostrarum, qui licet indigni, per abundantiam tamen gratiæ Christi ipsius Vicarii sumus. *Alia subjungitur apud Sirmondum epistola ejusdem Nicolai Papæ, ad eumdem Rodulphum Bituricensem, ejusque Coepiscopos, qua scribit de Theutgando et Guntario a sede Apostolica damnatis, monetque ut ab eorum communione penitus abstineant, prout ibidem legi potest.*

6 *Dadinus Altaserra, lib. 4 Rerum Aquitanicarum cap.* 4, primus, *inquit,* Nicolaus Papa Rodulphum Bituricensem Archiepiscopum primatem agnovit, et Patriarchæ titulis cohonestavit in epistola, quæ legitur in Gratiani et Ivonis decretis. *Illius canone* Conquestus 9 *qu.* 3 *et hujus lib.* 4 *epist.* 12. *Verum ea desumpta sunt ex prima jam citata epistola, ubi cap.* 2 *ista leguntur :* Conquestus est Apostolatui nostro frater noster Sigebodus Archiepiscopus Narbonensis, quod Clericos suos eo invito ad judicium tuum venire compellas, et de rebus ad Ecclesiam suam pertinentibus eo inconsulto, quasi jure Patriarchatus tui disponas ; cum hoc neque antiquitas, cui sancti

titulus Primatis et Patriarchæ :

C Patres sanxerunt reverentiam, habeat ; et auctoritas sanctorum Canonum penitus interdicat ; nisi forte pro causis, quæ apud se terminari non possunt, ad te quasi ad Patriarcham suum provocaverint per appellationes ; vel, si Episcopus suus decesserit, res Ecclesiæ judicio tuo dispensare voluerint. Primates enim vel Patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris Episcopis, nisi quantum sacri Canones concedunt, et prisca consuetudo illis antiquitus contulit, diffinimus.

7 *Nonnulla de S. Radulphi virtutibus internis attingit monachus Sansulpitianus, quæ lubet ad imitationem annectere.* Quadragesimus septimus, *inquit,* præfuit S. Radulphus, vir quidem carnis origine valde ingenuus, sed animi virtute magis strenuus, meritorum autem gratia præcipuus atque insignissimus : in quo sane tam perspicua erat bonitas, tanta radiabat fides, totius justitiæ fundamentum ; ut dubitare nefas fuerit, omnium gratiarum largitione Spiritum sanctum in illius pectoris sacrariolo delectabiliter habitasse ; Vita dum præsens (sicut in hymno canitur) vegetavit ejus Corporis artus. Præterea ipsius virtutes, cum laude et gloria passim vulgatæ, eumdem cunctis reddebant admirabilem, carum et desideratissimum. Imo, quod ingenue fatendum est,

eximiæ ejus virtutes,

famæ suaveolentia ipsum non solummodo optabilem D sed et votis omnium mire excolendum efficiebat. Denique summa illi cura de litteris, sed maxime divinis erat, nihil non perpensum probatumque recipiens : in quibus eum magis occupavit medulla sensuum, quam spuma verborum. Quod si ad subjectorum instructionis et correptionis modum, quem tenuit, veniatur ; dociles quidem et proficientes non cessabat divinarum Scripturarum salutaribus documentis, ad majorem virtutis acquirendæ instantiam et laborem provocare ; peccantes vero, incorrigibiles, et contumaces durius redarguendo stimulabat, eorumque vitia gravi verborum tonitruo terribiliter effulminabat. Ceterum pia ejus misericordiæ opera quis competenti præconio extollat? Qui videlicet conditionis humanæ per omnia memor, prius soleret indigentium, pupillorum, viduarumque respicere causas quam personas ; prævenire illum, qui non valebat ad ipsum pedibus pervenire ; quandoquidem ipse crebro non minus absentium pauperum verecundia, quam præsentium querimonia movebatur. Et hinc fuit quod sæpe terserit eorum lacrymas, quorum oculos non vidit. Tanta quippe extitit in pauperes gloriosi hujus Pontificis vigilantia, cui tota actionum suarum intentio, finis, merces, gloria Christi erat. E

AUCTORE G. H.

eruditio,

opera misericordiæ :

8 *Florebat eodem tempore in tractu Bituricensi S. Jacobus Eremita, cujus Acta danda erunt* XIX *Novembris, quo Ecclesiasticum cultum in diœcesi Bituricensi habet. In his ista leguntur, a Monacho Sansulpitiano excerpta :* Interea vir Domini Jacobus, inter tot præclara bonorum operum exercitia, illustratus gratia divina, prædixit prophetico spiritu obitum præstantissimi Pontificis Rodulphi. Hic (*addit dictus Monachus*) insita sibi prudentia, animi quoque nobilitate : sua tempestate plebem sibi creditam optime regens, merito Pater patriæ a cunctis Aquitanicæ gentis Primoribus dici poterat. Immature hic forte hominem exuens, pæne inevitabile excidium suæ intulit provinciæ. Obiit autem XI Kalendas Julii, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo sexagesimo sexto, ut auctor est Ado Viennensis (*jam tum* XVII *anno Archiepiscopus Viennensis*) Illius vero sanctissimum corpus condigne traditum est sepulturæ, in basilica Divi Ursini, primi Bituricæ civitatis Archiepiscopi, ubi magna devotæ plebis veneratione excolitur. *Ferrarius eumdem retulit* XXV *Junii citato Martyrologio Canisii, in quo ejus mentio non habetur. At* XXVI *Junii inscriptus est MS. Florario et inter Additiones Greveni, addentis ab aliis referri* XXV *Junii.* F

obitus 21 Junii an. 866,

sepultura in ecclesia S. Ursini.

9 *Hactenus Henschenius eodem fortassis tempore, quo Parisiis prælo parabat secundam seculi quarti Benedictini partem eruditissimus Joannes Mabilio, sed non ante annum* MDCLXXX *in lucem dedit, eo ipso scilicet quo letali paralysi contactus Magister, non quidem obiit, sed abiit ex Musæo ad valetudinarium ; nec scio an eo adhuc spirante Antuerpiam tomus iste pervenerit ; certe perlustratus numquam vel levi oculo per ipsum fuit, tunc aliter occupatum sicut explicui in Tractatu de Vita ejus ante ultimum Tomum Maji. Interim in isto Actorum Benedictinorum tomo apparet* S. Rodulphi *Elogium historicum, perquam diligenter collectum, et Henscheniano Commentario multum lucis confirmationisque allaturum : quo licet sic uti potuissem, ut ex utroque novus unus conflaretur ; putavi tamen id honoris debere me Magistro, ut quæ ipse diligenter collegit, invariata acciperet lector, neque Mabilioni decederet quidquam de laude quam meruit abundantiori instructus copia originalium antiquorum. Apparebit autem ex utriusque Commentarii collatione quomodo illi Eruditi in unicam intenti veritatem neque Trithemio credere quidquam ausi in eadem conspirarint sensa, ad*

D. P. Post hæc scripta ab Henschenio

prodiit Jo. Mabilionis Commentarius

monasticam

A monasticam Sancti professionem suspectam faciendam aut potius negandam, nihil cujusquam gratiæ tribuentes: quo spiritu utinam omnes suorum quique ordinum opinamenta ab antecessoribus accepta et expendant ipsi et expendi ab aliis patiantur. Dabo autem hunc secundum Commentarium sicut jacet, nihil vel in ipsis Additionibus marginalibus mutando quo melius ii, qui forte insigne istud opus numquam viderunt, modum istic observatum cognoscant. D

dignus hic recudi.

EJUSDEM S. RODULFI

ELOGIUM HISTORICUM

Auctore Joanne Mabilione Benedictino.

Non immerito inter Sanctos Ordinis nostri referendus mihi videtur Rodulfus, *Bituricensis Ecclesiæ Archiepiscopus: qui, si Monachus non fuit, Abbas certe fuit, et eximie affectus erga Sanctum Benedictum, sub cujus Regula Monasteria quatuor, tria virorum, quartum Virginum ædificavit: ex quibus duo in sanctissimi Patris honorem consecrari voluit. Mihi proinde religio est, his in Actis prætermittere tantum virum, tametsi nomen ejus in* B *vulgatis Sanctorum nostrorum indicibus non habet locum. Utar præcipue Chartario Monasterii Bellilocensis, quod ejus monumenta pietatis in posteros transmisit.*

2 Rodulfus, *aliis* Radulfus, *patre cognomine, Cadurcorum Comite, et* Aiga *matre natus est. Genus ejus ex Bellilocensi chartario ita describitur apud Justellum, in Probationibus Historiæ Forinensis pag.* 6 Rodulfus, Comes Cadurcorum. Domna Aigua, uxor sua. Filii eorum Rodulfus Comes, Godafridus Comes, Rotbertus, Landricus; Immena; filia eorum, fuit Abbatissa sancti Genesii apud Sarrasiacum. Iste Godafredus Comes, filius Rodulfi Comitis, habuit uxorem dominam Gerbergam, et duos filios, Godafredum et Rodulfum. *Rodulfi Comitis mortem ac sepulturæ locum postea referam num.* 15.

Rodulfi genus

3 *Rodulfus et Aiga filium suum a teneris in Clericorum ordinem adscribi curarunt anno* dcccxxiii, *ut patet ex eorum litteris, quarum hæc verba.* Ego in Dei nomine Rodulfus Comes, et uxor mea Aiga, cedimus filio nostro dilectissimo Rodulfo, quem ad Clericatus ordinem Deo et Bertranno viro religioso vice sancti Petri tradimus, villam seu curtem nostram indominicatam Bellomontem seu Catinairo, C quæ est in pago Lemovicino vicaria Asnacense, extra consortium Fratrum, ipsam curtem cum omnibus appendiciis suis, vineis, terris, cultis, incultis, pratis, pascuis, silvis, adjacentiis, et juxta fluvium Dordoniæ, *etc.* tibi filio nostro tradimus, ad habendum et possidendum. Cedimus etiam ipsi filio nostro et filiæ nostræ Emenanæ, quam Deo ad Sanctimonialium habitum tradimus, pro timore et amore Dei, ut animæ quæ militant Christo, per nostram intermissionem remedium queant recipere peccatorum suorum, ecclesiam juris nostri, in honore sancti Projecti constructam in orbe Caturcino, in loco qui nuncupatur Blauguris, *etc.* Facta Cessio in mense Novembri, regnante Ludovico domino nostro serenissimo Augusto. *In his litteris illud observatione dignum, quod Rodulfi parentes, filium suum in Clericorum numerum promovere volentes pro titulo prædia ei adsignant: qua de re exstat in prædicto libro alia charta Ratbodi cujusdam, redditus non nullos concedentis Rodulfo Abbati et Monachis Cœnobii Bellilocensis, cum causa pietatis, cum* pro Clericatu cujusdam consanguinei sui nomine Gumberti, ea quidem ratione, ut supra dictus Gumbertus tamdiu istas res denominatas teneat, usquedum Abbas et Monachi supradicti loci aut Ecclesia alium honorem ei concedant, ut secundum Clericatus sui officium vivere possit. *Ex quibus intelligitur, Clericos sub titulo (ut vocant) patrimonii seculo nono jam admissos fuisse. Ceterum quis fuerit Bertrannus ille, sub cujus disciplina Rodulfus factus est Clericus, mihi incompertum.*

4 *Rodulfus iste variorum Monasteriorum Abbas fuisse dicitur, nempe sancti Medardi apud Suessionas, quo nomine Concilio Moguntiacensi dicitur subscripsisse anno* dcccxlviii *apud Trithemium in Chronico Hirsaugiensi, tametsi jam Episcopus erat: Floriacensis, ut probat Sirmondus in Notis ad Capitula Caroli Calvi pro Synodo Tullensi apud Saponarias; Sollemniacensis, ut quidam putant; et Veterinensis, de quo postea. Sane in quadam charta Bellilocensis codicis legitur venditio, a Bosone ejusque conjuge Taiafia facta,* venerabili Abbati Rodulfo, anno primo quo domnus Lotharius excellentissimus Imperator assumpsit Imperium: *quod de Rodulfo nostro intelligendum esse, constat ex litteris ipsius donationis, in eo codice subsequentibus. Et quidem Abbatiam Floriacensem retinuit Archiepiscopus: quod adeo movit Patres prædictæ Synodi Tullensis, ut* postulaverit humiliter Synodus generalis, se ad terram usque prosternens ante Karolum Regem et Rodulfum Archiepiscopum, obsecrans et adjurans per crucem et Christi sanguinem, ut privilegium Monasterii sancti Benedicti, quod annuente Rege præfato firmaverat, quodque idem Rodulfus subscripserat, qui præfatam Abbatiam irregulariter retinebat; ratum et inconvulsum servare studerent: *nempe, ut liceret Monachis regularem habere Abbatem. An autem Suessionensis Abbas fuerit Rodulfus, frustra inquiras ultra Trithemium. Officium quidem fit de eo in Cœnobio S. Medardi, sed ante paucos annos invectum ob Trithemii auctoritatem. Certe in proprio istius* F *Abbatiæ Breviario, quod seculo superiori typis vulgatum est, S. Rodulphi memoria non comparet. Denique Trithemii, hac in re auctoritas non obtinet apud eruditos; quippe qui in Patribus Synodi Moguntinæ recensendis, tot fere errata edit, quot nomina, ut ostendi ad Elogium Rabani num. 28 et Synodo Moguntinæ anno* dcccxlviii. *Radulfum ait subscripsisse, Abbatem S. Medardi,* postea *factum Bituricensem Archiepiscopum, quem ante annos octo huic Sedi præfuisse constat.*

Abbatialis dignitas. E

V. Trithem. de viris illust: Ord. S. B. lib. 3. *cap.* 211, *et lib.* 4. *cap.* 81.

Archiepiscopatus

5 *Is quippe Archiepiscopus creatus, anno* dcccxl *Veterinense Cœnobium condere cœpit, datis litteris, in quibus hæc leguntur.* Ego in Dei nomine Rodulfus, primæ sedis Episcopus, solicita mente pertractans, qualiter ex rebus caducis atque transitoriis, sumptus virtutum præbere valerem; cujus gradibus ab omni contagione terreni pulveris exutus, aulam supernæ civitatis merear ingredi; Dominum Salvatorem omnium per hoc testamentum mihi heredem de quibusdam proprietatis meæ rebus eligo, quæ sunt in pago Caturcino, in vicaria Casiliacense; Saraciacum scilicet cum ecclesia sancti Genesii Martyris, necnon in alio loco in orbe Lemovicino, in vicaria Asnacense, casam nostram dominicariam super fluvium Sordariam sitam, cujus vocabulum est Veterinas,

Veterinensis Monasterii conditio.

A terinas, cum mansis ad se pertinentibus, in his dumtaxat locis, casis, ædificiis, domibus, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, utriusque sexus mancipiis ibidem commanentibus, quantumcumque in prædictis locis nostra cernitur esse possessio; et omnia quæ genitrix mea AIGUA per testamenti cartulam mihi concessit, totum et ad integrum a die præsenti, hilari mente promptaque voluntate, Domino Salvatori omnium devotus offero, et SILVIO Abbati contrado; ita dumtaxat, ut idem Silvius una mecum in Veterinas, Monachorum sub Regula sancti BENEDICTI degentium, in honore Dei Salvatoris nostri, venerationeque beatorum Apostolorum Petri et Pauli et omnium Apostolorum, sancti Laurentii, Sebastiani, Dionysii, Mauricii et cunctorum Martyrum, Hilarii, Martini, Martialis, Eligii, Austrigisili, Sulpicii, BENEDICTI, et universorum Confessorum Cœnobium construat: ut ibi sub vera religione degentes, pro remissione meorum peccatorum et perceptione vitæ æternæ præmio, et pro piæ recordationis nomine genitoris mei RODULFI, jugis oblatio fiat; pro parentum etiam nostrorum, tam pro præteritis, quam præsentibus et futuris erratibus, necnon pro catholicæ et universalis Ecclesiæ statu sedulis precibus divinam misericordiam implorare decertent. Quin etiam huic testamento inseri placuit, ut quamdiu ego et præfatus Silvius vixerimus, nostrorum dispositione communique regimine ibidem Deo famulantes consistant, *etc.* Datum mense Martio, anno primo CAROLI Regis, Actum Condato villa. *Veterrinense Monasterium modo extinctum est, redactum in vicum vulgo dictum* Vegennes, *una leuca prope Bellilocum: cujus vici Rector pendet a nominatione Bellilocensium Monachorum. Sordaria, qui dicitur fluvius, rivulus est, vernacule* la Sordoire.

Doverensis

6 *In Chronico Virzionensi, quod Philippus Labbeus edidit in Bibliothecæ novæ tomo* 2, *ponitur* anno DCCCXLIII principium Abbatiæ de Dovero, *de qua hæc leguntur in Patriarchii Bituricensis ibidem editi cap.* 47. Denique prætereundum non est, quod idem sanctus vir, (Radulfus) quemadmodum in veteribus memoriis scriptum invenimus, templum nobile sub Doverensi nomine extruxerit, eique pari dignitate Monasterium addiderit. *Litteras quas de hac conditione condidit Rodulfus, mihi recuperare non licuit: sed tantum eas quibus Carolus Calvus eam ratam habuit. Sic autem se habent.*

Caroli Calvi hac de re litteræ.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, CAROLUS, gratia Dei Rex. Si petitionibus servorum Dei justis et rationabilibus benignum commodamus assensum, Regiæ dignitatis debitam exercemus consuetudinem, ac etiam apud æternam beatitudinem id ipsum nobis rependi non diffidimus. Quapropter comperiat omnium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque fidelium, præsentium scilicet et futurorum solertia, quia RODULFUS, Bituricensis ecclesiæ venerabilis Archiepiscopus, nostræ innotuit Serenitati qualiter cuidam Monasteriolo memoratæ Ecclesiæ suæ, nomine Dovero, ad stipendia Monachorum ibidem Deo militantium, quasdam res ejusdem Episcopii, eisdem Monachis et eorum Abbati, nomine AIMERICO, largitus fuisset; qui ibidem consistentes absque ulla indigentia Domino famulari potuissent; hoc est villam Granicas, cum suis appendiciis: et villam Vidiliacum, cum sua integritate; et silvam de Villa Canologio, cujus vocabulum est Malavilla; et in loco, qui dicitur Mons, mansos duos; et de villa Brienniaco prope Marologio, mansum unum; et de villa Mariaco, mansos quindecim, cum ecclesia inibi constructa; et vicum sancti Georgii cum duabus capellis, habentes mansos sex, cum farinariis tribus, et areis in civitate Biturica sitis; et in villa Miseriaco, mansum unum; et in villa Livo, D mansum unum; in villa Gothorum, mansum unum; et ad illas Bordas, mansum unum; similiter etiam et villam vocabulo Drosgadam, cum omnibus colonis ibidem consistentibus; et res in villa Baniolo, emptas a quodam homine, nomine Sulpicio. Unde petiit idem Pontifex nostræ Celsitudinis clementiam, ut prædicto Abbati suo Aimerico, et Monachis sub se consistentibus, nostræ auctoritatis præceptum super hanc suam largitionem fieri dignaremur: quatenus ipsi Monachi successoresque eorum perpetim memoratas res, absque cujuspiam inquietudine aut diminoratione, tenere valerent; et eosdem Monachos, cum omnibus rebus eorum et mancipiis, more paterno sub nostræ defensionis mundeburdo, immunitatis tuitione recipere dignaremur. Cujus petitionem, ob amorem Dei et reverentiam ipsius loci, libenter annuimus, et hanc nostram auctoritatem illis fieri jussimus: pro qua statuimus atque firmamus, ut prædicti Monachi supra scriptas res, cum omni integritate, a venerando Pontifice Rodulfo vel ejus antecessoribus ad eorum stipendia deputatas, perpetuo teneant atque possideant, remota totius inquietudinis molestia: simul E etiam, propter divinum amorem et Monachorum quietem ibidem degentium, suscepimus eos, cum omnibus rebus eorum, quas præsenti tempore habere noscuntur, et quæ deinceps divina pietas augere voluerit, sub plenissima defensione et immunitatis nostræ tuitione; ita dumtaxat, ut successores memorati Episcopi, qui eamdem cellam post eum sub sui regiminis cura habituri sunt, nihil de supra memoratis rebus habeant minuendi licentiam: scilicet cum omni integritate, sub prætextu proprii Antistitis, eas quiete possideant, et in eorum usus perpetuo jure consistant, remota iniquæ occasionis dominatione. Interea præcipientes jubemus, ut nullus judex publicus, neque quilisbet ex judiciaria potestate, nec ullus ex fidelibus nostris, in ecclesias aut loca vel agros, seu reliquas possessiones prædictæ cellulæ, quas moderno tempore juste et rationabiliter possidere videntur, in quibuslibet pagis et territoriis, vel quæ deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas, vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, ad fidejussores tollendos; nec homines ipsius cellulæ, tam ingenuos, quam et servos, qui super terram residere videntur, distringendos; nec ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, vel ea quæ supra F memorata sunt, penitus exigere præsumat; et quidquid de rebus præfatæ cellulæ exigi vel acquiri poterit, concedimus ut perennibus temporibus, ad stipendia Monachorum ibidem Deo famulantium et alimoniæ pauperum, proficiat in augmentum. Et quando quidem divina vocatione supradictus Abbas vel successores ejus de hac luce migraverint, quamdiu ipsi Monachi inter se tales invenire potuerint, qui ipsam congregationem secundum Regulam sancti BENEDICTI regere valeant, per hanc nostram auctoritatem et consensum proprii Episcopi, licentiam habeant eligendi Abbates: quatenus ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulari videntur, pro nobis, conjuge, proleque nostra, ac stabilitate totius regni a Deo nobis collati, attentius Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hæc auctoritas nostris futurisque temporibus, Domino protegente, valeat inconvulsa manere, manu propria subter eam firmavimus, et annuli nostri impressione adsignari jussimus. Signum KAROLI gloriosissimi Regis. JONAS Diaconus scripsit.

A. MABILIONE.

7 *In MS. codice, ex quo superiores litteras eruit noster Claudius Stephanotius, nulla apponitur chronologica*

A. MABILIONE. Centulfi donatio pro eodem loco.

A *logica nota : at eas anno* DCCCXLIII *datas fuisse ex prædictis intelligitur. Paulo post, id est anno* DCCCLIII, CENTULFUS, *vir præpotens*, sacrosanctæ basilicæ S. Petri Doverensis Monasterii, quæ est constructa in honore Apostolorum Principis Petri, et intemeratæ Virginis Mariæ, ubi etiam sanctorum Optati Confessoris Filicitatis Martyris corpora quiescunt, ubi etiam ASINARIUS Abbas præesse dignoscitur, *tradit res suas* sitas in pago Santoniaco, in duabus vicariis, Brasdunense et Chrispense, *litteris datis mense Februario, regnante Carolo rege anno tertio decimo.*

Ludovici Balbi confirmatio.

Utramque donationem, tam eam scilicet quam Rodulfus eidem loco pro Cœnobii constructione fecerat, quam Centulfi, confirmavit Ludovicus Balbus, rogatu Asinarii Abbatis. Denique cum Abbatia Doverensis, infestatione perversorum hominum, pæne ad nihilum redacta esset; quidam ecclesiæ Bituricensis Canonici eam in tutiori loco, id est in castello Virzione proximo, instaurarunt, favente Comite Theobaldo, ut docet instrumentum sequens.*

Doverensis Cœnobii translatio Virzionem

ANNO ab Incarnatione Domini nongentesimo tertio, ecclesia Doverensis, quæ constructa quondam a Rege CAROLO et RODULFO Archiepiscopo videbatur, B infestatione iniquorum hominum devastata, ad nihilum pæne redacta extitisset ; nisi instinctu miserationis Omnipotentis, clementia quorumdam Canonicorum sancti Stephani ei succurreret. Quod qualiter gestum sit, et quis inde fructus ecclesiæ Bituricensi accesserit, ad utilitatem futurorum notare studuimus. Namque GIRBERTUS, ecclesiæ sancti Stephani Decanus ; et GAUFREDUS, Præcentor ; et JOANNES, Præpositus, supradictum locum sic redigi in desolationem conspicientes ; Monachos et Abbatem eorum RAIMUNDUM adsumpserunt ; et de THEOBAUDI Comitis amicitia præsumentes, in cellulam, castellulo Virsione sitam, eos collocaverunt ; et eis rebus sancti Stephani necessaria, ad eumdem ipsum erigendum locum, ut ibi absque penuria Domino servirent, largiter præbuerunt. Postea vero Comitem prædicti Canonici adeuntes, et Carnoti eum reperientes, ei quæ gesta erant seriatim retulerunt : et pro misericordia servis Dei attributa ab eo collaudati, eumdem ipsum locum, quia tutior quam Doverensis videbatur ; supradictis Monachis et eorum sequacibus in Abbatiam suo præcepto firmavit, et sub tuitione et defensione Canonicorum sancti Stephani, magno munere ab eis accepto, in perpetuum eumdem Monasterium constituit : et, ut id ratum foret, chartulam C fieri, et nomen suum adnotare in ea jussit. Legitimos quoque testes jussit conscribi de sua parte, GUALTERUM, GUIDONEM, GEDEONEM, FRODGERUM. Ex Canonicis GIRBERTUS, GAUFREDUS, JOANNES, VAUDRADUS, ARNULFUS. Actum mense Novembris die Jovis in festivitate sancti Clementis, quarto anno RODULFI REGIS, adsistente et adjuvante Domino GERONTIO Biturigensium Archiepiscopo. GAJANUS Canonicus sancti Stephani scripsit. Signum THEOBAUDI Comitis.

*Doveri status. D evre * Vierzon * Mereton

8 *Hinc discimus fortunam Doverensis* Monasterii, quod modo redactum est in simplicem (ut vocant) Prioratum, cujus situs est inter Virzionem* et Menetonem.* De istius Cœnobii translatione Virzionem agit Chronicon Virzionense, a Labbeo editum tomo 2. Bibliothecæ novæ, his verbis.* Anno DCCCC III eadem Abbatia *Doverensis* translata est Virzionem cum Abbate Raimundo. *Perstat etiam nunc Virzionense Monasterium in Biturigibus, ad confluentes Avarici* amnis in fluvium Carum* Congregationi S. Mauri nuper aggregatum, uti et Bellionense, de quo nunc agendum.*

*l'Avron * le Cher

Bellilocensis Cœnobii constructio

9 *Hujus Cœnobii fundamenta posuit anno* DCCCXLVI *Rodulfus, in paterno fundo ad Dordoniam fluvium, qui Lemovices dirimit a Cadurcis. Locus antea vulgo appellabatur* Vellinus, *cui nomen indidit Rodulfus* Belloloco : *ubi coloniam posuit Monachorum, quibus præ-* D *fectus* GAIRULFUS *seu* Garulfus *Abbas primus, ex Monasterio Sollemniacensi arcessitam. Hæc omnia colligimus ex testamento seu litteris Rodulfi, scriptis in hunc modum.*

Ego in Christi nomine RODULFUS, ecclesiæ Episcopus, solicita mente pertractans, qualiter ex rebus caducis atque terrenis turrem construere valeam, cujus adscensu ab omni contagione mortalis pulveris exutus, multimodaque sorde peccati immunis, aulam supernæ civitatis merear ingredi ; Dominum et Salvatorem omnium totiusque bonitatis largitorem, per hoc testamentum scriptum, nobis heredem ex rebus proprietatis nostræ eligimus. quæ sunt in pago Lemovicino, in vicaria Asnacense, super fluvium Dordoniæ, qui locus nuper a rusticis Vellinus, a nobis autem Bellus-locus nominatur, cum casis, domibus, ædificiis, pratis, campis, vineis, silvis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, mobilibus et immobilibus, perviis, adjacentiis, exitibus et regressibus, quantumcumque in supradicto loco nostra cernitur esse possessio, ex emptione seu quolibet modo adquisitum, vel quidquid ad prædictum locum adspicit aut adspicere vi- E detur, totum et ad integrum a die præsenti, hilari mente promptaque voluntate Deo Salvatori omnium devote offero ; et in vice Christi, CHUNIBERTO Abbati Monasterii Sollemniacensis necnon Godoni Monacho, Frannario, Bernardo, GAIRULFO, Flotgiso, Rigaldo, Rainulfo, Silvio, Rainerio, Girberto, Umberto, Abraham, trado. Ita dumtaxat, ut prædictus Ghunibertus Abbas vel præfati Monachi in eodem loco Cœnobium Monachorum, sub Regula sancti BENEDICTI degentium, in honore beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli, construant : ut ibi sub religione viventes, pro Regis nostri parentumque nostrorum erratibus, quin etiam pro catholicæ atque universalis Ecclesiæ statu, sedulis precibus divinam clementiam implorare decertent. Damus etiam ad supradictum locum curtem nostram indominicatam, quæ vocatur Bellus-mons ; cum ecclesia, quæ est sacrata in honore beati Stephani in villa Staliaco, et mansis qui sunt in Membriaco, cum piscatoriis, *etc.* et in alio loco in prædicto pago et in præfata vicaria, aliam curtem nostram, quæ vocatur ad sanctum Genesium cum ipsa ecclesia, *etc.* et in alio loco, in orbe Lemovicino et territorio Torinense, aliam curtem nostram et ecclesiam quæ vocatur Stivalis, *etc.* et in alio loco, in orbe Lemovicino in vicaria Asnacense ecclesiam F nostram cum adjacentiis atque appendiciis et omnibus ad se pertinentibus, et quidquid ibidem habere videmur, quæ vocatur Nonars. Similiter in alio loco, in orbe Lemovicino et territorio Torinense, mansum nostrum, quem de Bobino dato pretio comparavi in villa Terniaco, cum omnibus ad se pertinentibus. Omnia superius nominata, cum præfatis ecclesiis et villis atque appendiciis earum, prædicto Abbati seu prænominatis Monachis, necnon et successoribus eorum, trado atque transfundo, in eorum usibus vel stipendiis, in futuris generationibus, absque ullius hominis contradictione, firmissima libertate. Volumus etiam, prout opportunitas atque possibilitas ejusdem loci sese *, quotidie misericordiæ opera pauperibus indigentibus et advenis, pro levamine nostrorum peccaminum, exhiberi. Placuit etiam huic inseri testamento, ut nec meo, nec parentum meorum *, nec fascibus regiæ magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ dignitatis subjaceant : sed quemcumque præfati Monachi e semetipsis Abbatem vel Pastorem, suique rectorem, secundum beneplacitum Dei et Regulam sancti BENEDICTI, eligere voluerint, et vero in omnibus jure eligendi

* fuerit *aut* feret

**supple* dominio

A eligendi potiantur, absque ullius potestatis vel inquietudinis artibus. Pro infestatione vero pessimorum iniquorumque hominum, regium exposcimus mundiburdum ; ut illius solatio fulti tuitionisque ope relevati, lætiori animo pro regiæ dignitatis exaltatione, atque cunctorum Catholicorum salute, divinæ votis supplicibus queant adstare clementiæ. Rogo etiam et poplite flexo humiliter, omnes Reges, Episcopos, Abbates , Comites, Vicarios cunctosque reipublicæ administratores, atque in commune omnes sanctæ Dei Ecclesiæ Fideles exposco, et per individuam et inseparabilem Trinitatis majestatem obnixe flagito, et flagitando adjuro ; ut secundum tempus, posse, et locum, si aliquis Dei inimicus hanc nostri studii devotionem infringere, aut instinctu diabolico, maligna cupiditate violare conatus fuerit; adjutorium, divini zeli ardore inflammati, caritatisque atque veræ fraternitatis igne succensi, ferre non dedignentur : Reges, secundum virtutis suæ potentiam fortiter illos comprimendo; Episcopi vero, juxta potestatis suæ sanctitatem a cœtu Fidelium et ab Ecclesia Dei separando, ac anathematis vinculo colligando ; ceterique Fideles, aut pro ministerii potestate coercendo, aut etiam vel verbis

B juxta posse solatium supplendo. Ego autem, omnium servorum Dei exilis servus, licet indignus, Episcopali tamen infula adstrictus, illum omni iniquitate repletum et in omnibus voluntati Dei contradicentem, qui hoc nostræ parvitatis donum, quod spontanee ac devotissime Deo offero, destruere, aut in suos vel aliorum quorumcumque usus retorquere, nisi in stipendia Monachorum, ibi Deo sub Regula sancti Benedicti degentium, conatus fuerit; non inflationis vel præsumptionis audacia, sed ministerii mihi a Deo commissi auctoritate, ab omni cœtu Fidelium extraneum fore censeo, et canonica institutione anathematizo. Si quis vero contra hoc testamentum, quod ego pro amore Dei omnipotentis ac veneratione Beatissimi Apostolorum Principis Petri fieri sancivi, aut regiæ potestatis dignitas, aut quorumlibet regalium Procerum sublimitas, sive etiam heredum aut proheredum meorum calliditas venire, aut callide tentaverit infringere; doli ejus et fraudes penitus irritæ fiant, et omnipotentis Dei iram incurrere certissime sciat ; et ab Ecclesia, proprio Christi sanguine mercata, sequestratus, et a communione Christianorum fiat extraneus. Et insuper ut pœna temporali dignus expiatus, cogente fisco auri libras centum et argenti pondera quinquaginta coactus exsolvat, et sua petitio nullum obtineat effectum : sed præsens testamentum, pro animæ meæ parentumque meorum remedio institutum , omni tempore maneat inconvulsum cum stipulatione subnixa. Et ut verius credatur, et diligentius conservetur , et ab omnibus firmius custodiatur, manu propria subterfirmavi; et bonorum hominum, Canonicorum, sive fidelium laicorum manibus firmandum contradidi. Stodilus , Episcopus Lemovicensis ecclesiæ subscripsi. Launus, Episcopus et Abba, huic testamento subscripsi. † Rodulfus Episcopus S. Godefredus S. Landricus S. Immo S. Raimundo Comite S. Agine S. Teutarius S. Idoneus Presbyter S. Arnulfus acsi indignus Presbyter S. Bertaldus S. Godifredus S. Signum Daconi. S. Adalradi. S. Aspasii. S. Bernardi. S. Vildraus*. S. David. S. Fulconi. S. Ildoardus. S. Rodulfi S. Aboni. S. Adraldi S. Baraldi. S. Bertrandi. † Abba S. Alamarius Abba S. Abbo Abba S. Samuel S. Agarius Presbyter S. Garnarius Presbyter S. Ingilbertus inutilis Levita S. Daniel Diaconus S. Admondus Clericus. Berengarius Clericus. Elias. Garulfus Monachus. Data donatione in mense Novembri anno vi regnante Carolo Rege serenissimo, xv* Indict.

*al. Eldraus

*l. ix

10 *Qui in præmissis litteris exprimitur* Garulfus, D
Solemniacensis Monachus, is postea Belloloco præfuit Abbas primus, ut postea dicemus Abbo *Abbas videtur esse is, qui secundus Lemovicensi Cœnobio sancti Martialis post adductos Monachos præfectus est; tametsi annus apud Ademarum Monachum de Abbatibus Monasterii sancti Martialis non omnino respondet. Cum enim Monachorum introductionem statuit anno* dcccxlviii, *primum Abbatem per tres annos habet* Dodonem *aliis* Odonem, *cui suffectus dicitur* Abbo *in annos undecim :* cujus anno quinto, *inquit,* Carolus Calvus in Regem Lemovicas unctus est a Radulfo Bituricensi Archiepiscopo, et Stodilo Lemovicensi Episcopo, et aliis Franciæ et Aquitaniæ et Italiæ et Burgundiæ multis Archiepiscopis et Episcopis. *Tum subjungit :* Hoc anno Cœnobium Bellolocum a Rodulfo Archiepiscopo fundatum et consecratum est : *nisi si hoc referendum est ad annum* dcccxlviii, *quo in basilica sancti Martialis collocati sunt Monachi. Et Cœnobio Masciaco diœcesis Bituricensis tum præerat* Abbo *Abbas, qui anno* dcccxlvii *ordinatus est, ut constat ex Chronico Masciacensi apud Labbeum in Bibliothecæ novæ tomo* 2.

A. MABILIONE. Garulfus et Abbo Abbate

11 *Bellilocensis ecclesia dedicata est* in honorem sancti Petri et sanctæ Felicitatis , *ut passim legitur in prædicto Chartario : additur* sanctorum Dionysii, Rustici, Eleutherii, Pancratii, Crispini, Crispiniani, Hilarii, Martini, Benedicti, Eligii, et Tilloni, *in quadam charta Dautberti Sacerdotis*, *data* anno vii Caroli Regis : *quibus etiam adjunguntur nomina Sanctorum* Primi, Feliciani, et Æmiliani; *quorum, uti et sanctæ Felicitatis, Reliquiæ ibidem quiescere dicuntur, tum in quibusdam Chartarii litteris, tum apud Gaufredum Priorem Vosiensem, et Bernardum Guidonem de Sanctis diœcesis Lemovicensis.* E

Bellilocensis ecclesiæ patroni.

12 *Locum hunc multis prædiis et censibus ditavit Rodulfus ; quem etiam secuti Frotarius ipsius successor, Stodilus Lemovicensis Episcopus, aliique permulti : quas donationes confirmaverunt Carolus, Pippinus, Carolomannus, et Odo Reges. Insignis est charta Frotarii, concedentis* Orbaciacum villam in valle Exandonensi, *eo pacto,* ut annis singulis Fratribus refectio exhiberetur post funus suum in die suæ depositionis : et ut annuatim custodi ecclesiæ vini modii decem tribuerentur, unde Sacrificium quotidie Domino offeratur. *Notatu etiam digna est charta Geraldi et Adalgarii Abbatum, qua inter se compromittunt ut in quibusdam locis sibi subjectis* servi Vicarii, *id est Judices, imponantur : quos ideo* servos F *eligunt,* ut fideliter exigant servitium dominis suis ; *ea conditione,* ut nullus ex illis neque ex posteris eorum efficiatur Miles, neque ullus portet scutum aut spadam, neque ulla arma, nisi tantum lanceam et unum esperonem : non habeant vestes scissas ante et retro, sed tantum clausas : *quos eximunt a vectigalibus, eisque ex quolibet manso vicariæ suæ* quatuor denarios, et unam gallinam, et tertiam partem de omnibus placitis de vestitionibus *concedunt.*

donationes.

13 *Ad primos Belliloci Abbates quod attinet,* Gerulfus *seu* Gairulfus *præfuit a primordiis ad annum Odonis Regis octavum, id est annum* dcccxci : *tametsi jam ejusdem Regis anno quarto coadjutorem adsciverat Rainulfum, qui ei postea in solidum successit. Plura ejusmodi coadjutorum exempla reperio in eodem Chartario : nam Guerno, Belliloci Abbas quintus, cum Geraldo; Geraldus deinde cum Bernardo; Gerardus cum Adalgiso Abbates bini in nonnullis chartis nominantur. Garulfus privilegio Carilocensis Monasterium anno* dccclxxvi *subscripsit in Concilio Pontigonensi, ubi mendose Carnulfus scribitur in editis apud Severtium, et in nova editione Conciliorum ad calcem tomi* 9. *Garulfo successit* Rainulfus, *seu* Ranulfus, *anno (ut puto) Regis Odonis nono ; Ranulfo* Rodulfus, *qui anno Caroli cognomento*

Abbates

A gnomento Simplicis nono primum notatur, ultimum anno primo Rodulfi Regis : cujus Regis anno quinto signatur Joannes; deinde Guerno *Lotharii anno* XIII, *postea cum socio Geraldo;* Geraldus *dein cum Bernardo, tum cum Adalgiso seu Adalgario regnante Lothario;* Boso *Ludovici Regis anno tertio;* Bernardus *duodecimo. Alios aliorum inquisitioni permitto. In Concilio Lemovicensi anni* MXXXI *conquesti sunt Monachi Bellilocenses, quod ipsis dominaretur Abbas sæcularis : cui malo remedium Patres attulerunt.*

A. MABILIONE.

B. Romerus Præpositus. *an Rainerus

15 *Ex eodem Monasterio processit beatus* Ramerus*. *Præpositus, in cujus* honorem *Remigius quidam villam Arnolz concedit tempore Guernonis Abbatis, ob hanc scilicet causam,* quia ipse Ramerus, *inquit Remigius,* virtutem magnam omnibus qui aderamus ostendit. Adolescens enim qui deportatus ad tumulum contractus fuit, ipsius intercessione, cum magna facilitate, ad altare sancti Petri currendo pervenit : et illud magnum miraculum ostensum fuit in festivitate sancti Martialis. *De Belloloco satis.*

15 *Quartum Cœnobium, a Rodulfo conditum, est sancti Genesii, in gratiam Virginum Benedictinarum,* constructum in orbe Caturcino, secus castrum Consiliacum, B ubi Rodulfus Comes bonæ memoriæ corpus suum sepeliri curavit, in loco qui dicitur Sarasiac, in ecclesia quæ dicitur sancti Genesii. *Cui Cœnobio* AIGUA, *Rodulfi Comitis uxor, consentientibus filiis suis* RODULFO Archiepiscopo, GODAFREDO Comite, ROTBERTO, LANDRICO, et IMMENANA dilecta filia sua, Deo devota atque Abbatissa, *quædam prædia concedit* pro anima Rodulfi Comitis ad suum sanctum Sacrificium offerendum. Facta cessio in mense Februario, in anno obitus bonæ memoriæ Rodulfi jam dicti; et anno tertio, quo assumpsit Imperium domnus Lotharius Rex propitius.

16 Rodulfo Biturigensi, pro rebus Remensis ecclesiæ in pago Lemovicino conjacentibus, *scripsit* D *Hincmarus teste Frodoardo in lib.* 3 *cap.* 21. *cujus Hincmari alia epistola de nuptiis Stephani et filiæ Regimundi Comitis, Rodulfo et Frotario Burdigalensi inscripta, extat in tomo* 3 *Conciliorum Galliæ. Ad ejusdem Rodulfi consulta, respondet Nicolai Papæ I epistola* 39, *sæpius laudata in decreto Gratiani. Item ei ejusque Coepiscopis Nicolaus ipse scripsit epistolam* 40, *de Thetgaudo et Guntario ab Apostolica Sede damnatis, ut ab eorum communione abstinerent. Rodulfus porro Capitula quindecim, de rebus ecclesiasticis condidit, in gratiam suæ diœceseos Sacerdotum et clericorum, V. Cl. Stephano Baluzio propediem vulganda. Variis etiam Conciliis interfuit, nempe Meldensi anno* DCCCXLV *Tullensi apud Saponarias anno* DCCCLIX, *Tusiacensi anno sequenti. Ad hæc privilegio S. Dionysii, in Synodo Pistensi anni* DCCCLXII, *et biennio post, privilegio Autisiodorensis Monasterii S. Germani, in alia Synodo Pistensi, subscripsit.*

17 *Hæc sunt quæ de Rodulfi Archiepiscopi observare mihi licuit : quem Eustorgius Lemovicensis Episcopus, medio fere seculo decimo,* sanctæ memoriæ magistrum *suum vocat, in litteris Geraldi Abbati concessis.* Rodulfi sanctitas et obitus. E *Sane si quid peccavit vir Sanctus, quod Abbatias quasdam tenuit Episcopus; non solum reditus inde profectos refudit in Monachorum profectum, sed etiam prædia et bona sua liberali manu contulit in Monasteriorum ejusdem Ordinis ædificationem. Rodulfus obiit anno Christi octingentesimo sexagesimo sexto, teste Adone,* XI *Kal. Julii, sepultus in basilica sancti Ursini apud Bituriges, ubi magna veneratione colitur, ut legitur in Patriarchio Bituricensi. Jacobus piissimus Eremita, de quo supra, prædixit obitum sancti Rodulfi :* cujus providentia sic Bituriges gubernabantur, ut a cunctis Pater patriæ esset vocatus.

DE SANCTO RAYMUNDO

EPISCOPO ROTENSI ET BARBASTRENSI

IN ARAGONICO HISPANIÆ REGNO

D.P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

F

C De duplici ejus Episcopatu, Vita bis a coævo scripta, cultu veteri et hodierno.

ANNO MCXXVI

Veteribus Episcopatibus sub Carolo M. instauratis

I*dem Carolus Magnus, cujus auspiciis vicinior Gallis Hispania Tarraconensis, hodiernam Aragoniam Catalauniamque complexa, Saracenis erepta fuit: merito creditur restituendæ ibidem Hierarchiæ allaborasse, sua ad Apostolicam Sedem auctoritate; ut sub uno instaurarentur episcopatus sex, quibus accederet novus unus in oppido* Rota *vulgo* Roda, *medio fere loco inter Oscam et Urgellum antiquos Episcopatus. Sed cum eidem regioni præfecti Comites, non omnes pari felicitate rem gererent; et Regum Carolingorum curæ, promovendo stabiliendoque versus Septemtrionem cum religione Imperio magis intenderentur; ac denique divisum a Regno Imperium, Francorum potentiam vehementer immunitam reliquisset, sic ut ipsi se contra irruentes a Septemtrione Normannos ægre tuerentur;* *addita Rota, et rursus ablata,* *pleraque iterum sub potestatem Saracenorum reciderunt; virtute indigenarum Principum paulatim recuperanda. Inter ea sic recuperata etiam fuit* Rota; *quam Rex Aragoniæ Ramirus, anno* MXL *Urgellensi Episcopatui denuo adjunxit quasi ex ordinatione Ludovici Pii, qui illi subjecerat omnes ecclesias Ripæcursiæ intra quem Comitatum etiam* Rota, *illius caput comprehenditur. Etenim in diplomate desuper confecto dicit Rex ille,* quod Rota diu fuerit possessa ab infidelibus; sed tempore patris sui Sancii recepta a Christianis. *Ita Zurita lib.* 1 *Annalium Aragonensium cap.* 17, *cum antea cap.* 9. *dixisset, quod anno* DCCCCLV Rotensis primus Episcopus *fuerit ordinatus* Odissendus, filius Raymundi Comitis Ripagortiæ quartogenitus, et ab Archiepiscopo Narbonensi *(Tarracona enim adhuc sub Saracenis erat)* receptus in Suffraganeum, dedicataque Rotæ Cathedralis in honorem S. Vincentii Martyris.

sicut proprium Episcopum habebat an. 955,

2 *De ordine Episcoporum sequentium, per annos exinde centum, nihil apud Zuritam lego cap.* 19, *nisi quod cum Urgellensis Comes Armengoldus, anno* MLXV, *obsidione cinxisset* Barbastrum *(civitatem potentem et quasi mediam inter Oscam ac Rotam, atque compescendis barbaris Oscam tenentibus, opportunissimam) post Comitis mortem captum Rex Sancius Raymundi filius dederit* Salomoni Rotensi Episcopo : *in quo tamen nonnihil difficultatis idem Zurita invenit, eo quod tempore Ramiri Regis, qui obiit anno* MLXIII, *et aliquanto post, Episcopus* Rotensis *fuerit* Arnulfus. *Verum hinc non aliud sequitur, quam quod in vita S. Valerii docet Abbas Carilius apud Aynzam, duos fuisse* Arnulphos

ita recepit sec. 11, *Balbastrensi etiam Episcopatu auctum,*

A Arnulfos, *inter quos medius sederit* Salomon, *et quorum primus anno* MXXXII *cum titulo* Episcopi Ripæcursiæ *interfuit Synodo Pampilonensi, ac deinde Giennensi anno* MLX ; *alius Salomoni, non multorum annorum Antistiti successerit ; deinde* Raymundus Dalmatius, *et postea* Pontius. *Hic anno* MCI, *a Rege Petro, post iterum receptum de Maurorum potestate* Balbastrum, *missus Romam est : Paschali II persuasurus, ut illuc pateretur transferri Sedem Episcopalem, cui* Rota *subjungeretur. Hinc Pontii successor* Raymundus, *cujus causa hæc agimus, tam in propriis quam in Romanorum Pontificum litteris, simpliciter scribitur* Balbastrensis Episcopus ; *etsi, ad querelas Canonicorum Rotensium, deinde constitutum sit, ut utriusque Capituli electione crearentur Episcopi, et utroque titulo dicerentur ; quod tamen ultra* Raymundum *non valuerit, ut ex vita intelligetur.*

sub Pontio Sancti decessore,

cui his suffectus an. 1104, *obiit* 1126,

3 *Utramque simul Ecclesiam, et totum Ripæcursiæ districtum regere incepit* Raymundus anno MCIV, *et* Sedit in Episcopatu *(ut habet Vita)* annis XXI, mensibus VIII, diebus XX, *defunctus* XI Kal. Junii anno Domini MCXXVI, *adeo ut illius inthronizatio, unde mensura temporis ducitur (nam consecratio postea accidit, ut infra constabit) inciderit in* II *Octobris, qui dies jam* B *dicto anno, per cursum litteræ Dominicalis* B, *Dominicus erat. Merito autem non tacuit Vitæ scriptor titulum* Rotensis : *quippe qui et antiquior erat, et circa controversiam Sancto mansit, usque ad vitæ finem. Balbastrensis autem Ecclesiæ possessione vi expulsus idem per Oscensem Episcopum, potentia Alfonsi Regis subnixum, anno Episcopatus sui* IX ; *numquam ad eam vivus rediit, sed Oscæ mortuus, Rotam delatus est sepeliendus. Raymundo,* Stephanus ; *huic* Petrus *dicitur successisse : cui cum Alphonsus Rex, motus calamitoso exitu Stephani Oscensis et S. Raymundi miraculis, restitui jusserit Balbastrensem Ecclesiam, eoque mortuo electus sit, sed non ordinatus* Ramirus, *monachus S. Pontii Tomeriarum, Regis frater, mox anno* MCXXXVIII *factus Rex ipse, dispensante cum eo Romano Pontifice ; apparet illos duos non integrum septennium gessisse titulum utriusque vel alterutrius Ecclesiæ, quem exceperit illis suffectus* Gaufridus.

Balbastrensi Sede a Stephano Oscensi pulsus an. 1113,

4 *Hic primas sui muneris curas videtur consecrasse honori sui decessoris Sancti, talem enim probabant miracula ; atque Canonizationis causam Romæ acturum, ante omnia curavisse Vitam scribendam per quemdam ecclesiæ suæ Theologum nomine uti etiam ex Cæsaraugustani nostri Collegii Membranis olim accepit Rosweydus noster a P. Petro Castelarnau, cum hoc titulo,* C Vita Beati Raymundi, Rotensis et Balbastrensis Episcopi. *Hac Vita Romæ lecta, cum variis testium juratorum depositionibus, obtenta Canonizatio est, utique ab* Innocentio Papa II, *idque verosimiliter intra decimum ab obitu annum ; siquidem Ramirus Rex præfatus, non dedignatus propriæ suæ ad eumdem Episcopatum electionis subscribendo meminisse, dicit,* æra MCLXXIV, *id est anno Christi* MCXXXVI facere se cartam Donationis et Confirmationis Domino Deo, et sancto Vincentio, et sancto Raymundo, et omnibus Sanctis, qui in eadem ecclesia adorantur. *Ubi tamen si quis velit* Sanctum *dici, necdum quidem Canonizatum ; sed interim, dum causa maturius expenditur, col Rotæ permissum; oporteret tamen : ut idem Innocentius, qui obiit anno* MCXLIII *die* XXIV *Septembris, saltem extremo Pontificatus sui tempore illam definierit si certo constaret quod quando prædictus* Gaufridus *Episcopus, isto anno* animum erexit ad elevandum corpus B. Raymundi, *eum jam* summus Ecclesiæ Pontifex canonizaverat, *prout legitur in altera Vita apud Tamayum, eidemque Eliæ auctori adscripta ; sed revera multo recentius interpolata, et isto de Translatione additamento aucta diu postea, atque adeo fidei non valde magnæ.*

post scriptam ab Elia coævo Vitam canonizatus,

atque an. 1143 *electus a Gaufrido Episc.*

D 5 *Ea in Barbastrensi MS. inventa fuit hoc seculo sub hujusmodi titulo ,* Acta S. Raymundi, Episcopi Barbastrensis et Rotensis, Confessoris, ab Helia Doctore Theologo scripta : *qui titulus vel solus sufficit ad dignoscendam ætatem longe minorem ætate Eliæ. Interim, ut genuinum ejus fœtum eamdem vitam sumpsit, Hieronymus a S. Joseph Carmelita excalceatus, suique Ordinis Historiographus, et Joanni Tamayo Salazar misit ; inserendam (uti inserta est) Martyrologio Hispanico, ad hanc* XXI *Junii. Primam hic dare placet ; ex posteriori vero referre ad Annotata, quidquid interpolator de suo addidit : non sine erroribus, ex eoque accipere elevati corporis historiam. Eisdem Annotatis locupletandis serviet liber 2 rerum Oscanarum, qui est de Sanctis illius ecclesiæ, nonnullum jus habentis in hunc quoque Sanctum, apud se mortuum. Eum librum an.* 1619 *Oscæ vulgavit Franciscus Didacus de Ayusa et Triarte, civis Oscanus qui profitetur illam accepisse* ex antiquis Breviariis, *Oscano, Ilerdensi, et Cæsar-augustano, in quibus omnibus etiam cum Octava celebrandus præcipitur* S. Raymundus ; *itemque* ex libro Domni Michaelis Cerciti Episcopi Balbastrensis, quem inscripsit Regi Philippo II, sub titulo instaurationis Ecclesiarum Aragonicarum, cum historia primorum Episcoporum Barbastrensium, usque ad Ramirum II Regem ; ubi prolixe describitur Vita Sancti istius Prælati : *ipsa (ut mihi quidem ex Interpolationum stylo atque ætate* E *videtur) quam Eliæ nomine Tamayus dedit.*

auctore diu post ea Vita hic editur primogenia

cum additamentis alterius apud. Tama

6 *Quod autem de ejusdem publica in ecclesia Barbastrensi adoratione, asserentem audimus prædictum Regem, id confirmari ait Aynza cap.* 44 depositionibus octo vel decem testium, qui omnes eum noverunt dum viverent, aut ex iis qui noverant audierunt : *et in margine iterum allegatur* Episcopus Cercitus in Vita, *ut is videatur habuisse Processum, in ordine ad Canonizationem formatum. Meminit Michaelis in sua Bibliotheca Hispanica Nicolaus Antonius, eumque ait primum obiisse anno* MDXCV ; *sed putat numquam edidisse quæ scripsit ; ut iis obstetricantem manum adhuc optemus ; quæ simul etiam in lucem protrahat, vel nobis saltem transcriptum communicet, Processum istum pro supplemento. Videre similiter velim Annales Arragoniæ alios, etiam Hispanice sub annum hujus seculi* XX *editos a Canonico Cæsar-Augustano, Vincentio Blasio ; in quibus prolixius etiam Sancti vita describitur, cum mentione illius in Barbastrensi Archivio servatæ : quod de secunda intelligendum puto : nec tamen vel ex illa vel ex priori consequi, Bar-* F *bastrensi, potius quam Rotensis Ecclesiæ Canonicum fuisse* Eliam *si id revera fuit. Unde autem Bollando nostro ad* XXVIII *Januarii, de S. Valerio Cæsaraugustano commentanti, suggestum fuerit, ut num.* 24 *scriberet, eumdem Eliam* postea etiam Episcopum *factum, necdum comperi : nedum nomen Sedis, ad quam fuerit ordinatus. Sed neque Nicolaus Antonii Tom.* 2 *Veteris Bibliothecæ Hispanæ prolixe agens de S. Raymundi Vita per Eliam scripta huic alium titulum quam Canonici Rotensis tribuit.*

sub an. 1590 *priorem interpolantis*

quam secuti Aynza et Morales Hispani.

7 *Porro* Raymundi *in ecclesia etiam Ilerdensi colendi causa (si nescis) est, quod receptam anno* MCXLIX Ilerdam, *vulgo* Leridam *antiquarum sub Romanis Cathedralium unam, permiserit Eugenius III Pontifex pristinæ restitui dignitati, et Rota,* XI *leucis Hispanicis distante, sic referri Sedem, ut qui primus eo transiit Willelmus Perez, Gaufridi successor, nonnullique post illum alii, scripserint se* Elerdenses et Rotenses Episcopos, *omisso Barbastrensis Ecclesiæ nudo et infructuoso ac semper antea litigioso titulo quem una cum reditibus pergebant retinere Oscenses Episcopi, et retinuerunt usque ad annum* MDLXXII ; *quando Barbastrensis et Giennensis Ecclesiæ, ab Oscana abjunctæ, proprios iterum cœperunt habere Episcopos. Quamdiu autem*

Ilerdam cum Sede transiit cultus Sancti an. 1149

A *autem Ilerdenses Episcopi perrexerint sese etiam Rotenses scribere; non habeo compertum; solum video in accuratiori Topographia Hispaniæ, oppidum* Rotæ *signari pedo, non autem Mitra, quibus signis Abbatiales ab Episcopalibus ecclesiis distinguuntur.*

præcipuus autem mansit Rotæ ubi corpus;

8 *Ceterum, sive Rotensis ecclesia Monachos Regulares nunc habeat, sive Canonicos seculares, quorum Præpositus Pedo etiam utatur, dubium nullum est, quin ipsa quæ corpus sacrum possidet, Sanctum adhuc solennissime cum Octava colat, etiam post receptum usum Romani Breviarii, qui alibi ipsum cessare fecit; postque abolitos ideo proprios Hymnos, quos apud Tamayum legere est. Nam etiam Barbastrensis Ecclesia idem facere cœpit, postquam anno* MDXCV *ex Rotensi accepit os brachiale majus, a cubito ad humerum, quod prænominatus Episcopus Michael celeberrimo cum apparatu excepit die* X *Aprilis. Hic tamen dies non est deinceps festus ibi habitus, sicut nec Rota perseverat ordinare festum translati Corporis,* XVI *Novembris; si tamen hoc olim unquam fuit in usu. Porro hujus Sancti etiam Vitam tradit Marietta in Historia Sanctorum Hispaniæ: ex quo et ex Ambrosii Moralis lib.*16 *Hist. Hisp. ejusdem notitia etiam transiit in Catalo-* B *gum generalem Philippi Ferrarii. Martyrologii quoque Gallicani supplementum cum amplo elogio meminit* Raymundi *quia scilicet in Tolosana diœcesi natus, atque ex ecclesiæ S. Saturnini Priore, factus Episcopus fuit.*

unde os brachiale Barbastri habetur ab an. 1595.

NOT. 7

ACTA

Auctore Elia coævo

Ex MS. nostri Collegii Cæsar-augustani, collata et suppleta ex recentioribus, e MS. Barbastrensi a Tamayo excusis.

PRÆFATIO.

Reverendissimo et dilectissimo Domino suo Gaufrido, Dei nutu Rotensi seu Barbastrensi Episcopo, Helias, inter servos Christi utinam minimus, inaccessibilem gloriæ coronam. *Ita Cæsar-augustanus Codex, a cujus stylo mirum quantum diverso et Barbastrensis interpolator, sic exordiens:* Reverendissimo atque colendissimo Domino meo, Gaufrido, Dei nutu Barbastrensi atque Rotensi Episcopo, per Regem Raminum electo et præsentato, et per Inno- C centium II Pontificem confirmato. *Id præterquam quod seculi istius non sit, soliti nomini ejus cui scribitur, nomen scribentis humiliter subjicere, cum alicujus boni spiritualis apprecatione; novitatem insuper suam eo fatetur, quod Regiæ electionis et præsentationis, Pontificiæque confirmationis meminerit, et juxta mores hodiernos; cum illo tempore, sicut recte observat Aynza, sola Cleri populique electio, Regio roborata assensu, et subsequenti per Comprovinciales Episcopos ordinatione completa, Episcopum constitueret, qui usque ad eam solum diem dicebatur* Electus. *Epistola, salutationem sequens in Cæsar-augustano MS. sic legitur.*

Vita posterior novitatem etiam præfert in titulis,

2 Quoniam Excellentia vestra pusillitati meæ dignata est injungere, beatissimam Vitam Raymundi stylo in posteros transmittere; feci pro modulo meo, quod potui, licet impolite, servata tamen in omnibus veridica serie: quod magis explevi vestro parens jussui, quam verborum studens splendori vel cultui. In tali namque materia pedestris et simplex oratio est necessaria, non sermonum folia vel luculentia. Quia sacra et Orthodoxa Dei Ecclesia, dum peregrinatur in terris, quasi quibusdam radiis, ita Sanctorum illuminatur exemplis. Atque sic dignum est stylo commendari vitam Beati Raymundi, Barbastrensis Antistitis, de cujus alma vita, et miraculis eximiis, et plurimis, pauca summatim et veraciter perstringemus, Christicolarum causa ædificationis. Hujusmodi namque sublimes et cœlestes viri, splendor et stellæ firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. D Dan. 12, 3

prioris vetustatem stylus probat,

3 *Barbastrensi MS. quod Episcopi Cerciti esse censeo, eamdem Epistolam invertit, quoad ordinem, multum; non multum quo ad sensum verborum; quæ tamen visum est specimen reliquæ interpolationis hic subdere.* Quia Excellentia vestra, mota Dei spiritu, cum Propheta divino, quia Sancti Dei sunt sicut splendor in perpetuas æternitates; et quia sacra et Catholica Ecclesia, dum peregrinatur in terris, quasi quibusdam radiis solis, ita Sanctorum illuminatur exemplis; ideo dignatus est mihi, in Heliæ nomine minimo Doctorum Thelogo, præcipere, ut vitam sancti Raymundi, Episcopi Barbastrensis et Rotensis, cujus Cathedram vestra Excellentia obtinet, stylo in posteros transmitterem sive describerem. Utinam sufficiens essem! sed malo vestro obedire jussui, quam inobedientiæ labe corrumpi. Et in hac scriptura non ornatus sermonis; sed simplex oratio sit E necessaria; non folia verborum, sed luculentia. Feci etiam, ut ipso S. Raymundo intercedente apud Deum, ego, cum sequentibus eum, immarcessibilem possimus consequi gloriam: pro qua habenda, ejus vita, exemplum et regula nobis est necessaria. De cujus alma vita et miraculis eximiis, et plurimis, pauca summatim et veraciter perstringemus Christicolarumque causa exhortationis. *Hactenus Præfatio Vitæ posterioris, quam in hoc opere nostro, primigenia sectante, non puto magnopere desiderandam. Pergo igitur cum primo contextu.*

multum alteratus ab interpolatore.

PARS I.

De Vita priori Raymundi, Ordinatione et Administratione Episcopali.

Beatus itaque Raymundus, quantum ad seculare stemma, Regali et Consulari *a* parentela claruit, in Tolosana Diœcesi; de Urbano *b* oppido, ex parentibus illustrissimis editus fuit: sacras ab infantia litteras didicit. Inde a parentibus abstractus in militia seculari adhuc puer aliquamdiu militavit. Tandem ad litterarum sponte rediit studium, atque in Beati Antonini *c* Fredalacii religiosa Ecclesia oblatus a parentibus, Canonicæ normæ devote subiit jugum; juxta illud evangelicum: Siquis vult venire post me abneget semetipsum. Uti divina inspirante et cooperante gratia cœpit etiam in annis pubertatis seniliter vivere, atque in altiora se extendens, de virtute in virtutem gradiendo, tamquam divinus athleta, quotidie proficere; juxta illud sapientissimi Salomonis, Justorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque in perfectum diem. Carnem spiritui rebellem satagebat inedia edomare, ejusque motus, et concupiscentias rationi omnino subjugare, secundum illud Apostoli; Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

a *b* *Excelso genere natus*

c Luc. 9, 23 F *fit Monachus.*

Prov. 4. 18

Gal. 5. 24

5 Cumque esset præ ceteris commilitonibus peritia, facundia, religionis arduitate præditus; erat tamen omnium mitissimus et humillissimus; memor illius Dominici dicti: Discite a me quia mitis sum et humilis corde; et Qui voluerit inter vos esse primus, erit omnium servus. Unde cum ejus sanctissimæ vitæ bonus odor, ac laudiflua opinio circumquaque claresceret, a Beatissimi Saturnini Tolosanæ Ecclesiæ Canonico cœtu in Priorem unanimiter eligitur, instanter postulatur, atque cum totuis

Matth. 11, 29 et 20, 27.

tum Prior S. Saturnini Tolosæ,

A tius cleri ac populi universali favore, solenniter promovetur. Huic vero inter cetera divinitus collata charismata, elegantis exhortationis specialis inerat gratia : quam plurimos namque a morte resuscitavit vivos, et spirituali prædicatione. Elapsis interea plurimis *d* annis, venerandæ memoriæ Pontius Præsul Barbastrensis exuens hominem *e* evasit ergastulum carnis : post cujus lacrymabilem decessum Canonici Rotenses, *f* quorum erat in Barbastrensi Ecclesia Pontificem eligere et substituere, venerabilem Raymundum unanimiter et consonanter elegere ; concedente Petro Aragonum glorioso Rege, simulque congaudente omni circumquaque regione. Ejus quippe vitæ atque doctrinæ famam celeberrimam audierant; ideoque tam honestum, tam humilem sibi Pastorem universaliter optabant.

absensque eligitur Episcopus :

6 Interim vero dum ipse *g* sub alia occasione, de Pontificatu penitus ignorans, ad Hispaniam de Tolosatibus partibus adducitur, Rex Petrus temporali vita privatur *h* : Illefonsus frater ejus regno potititur. *i* Cum autem felicis memoriæ Raymundo, a Clero et a Rege, atque ab Optimatibus regni de Præsulatu suscipiendo persuadetur, licet virtutibus B pollens renititur et reluctatur. Tamen *k* invitus Barbastrum introducitur, atque in Episcopali Cathedra communi omnium voto et exclamatione inthronizatur. Deinde *l* a Bernardo, Ecclesiæ Toletanæ Primate venerabili sanctæque Romanæ Ecclesiæ legato, et a comprovincialibus Coepiscopis canonice consecratur. Quo peracto ad sedem propriam regressus, cœpit in solicitudine præesse, diœcesim suam visitando perlustrare, oves Dominicas diligenter pascere, in agro sibi commisso disperdere et destruere : evellere et dissipare, ædificare et plantare. Non enim possunt ædificari bona, nisi prius deleantur mala ; neque plantari optima, nisi eradicentur pessima : prius etiam extirpanda sunt vitia, deinde inserendæ virtutes. Cumque nonnulli, maxime his diebus, in quibus tempora instant periculosa, soleant honoribus intumescere, divitias coacervare, deliciis diffluere : vir sacer e diverso studuit humillime ministrare, volens magis prodesse, quam præesse, res suas egentibus erogando in cœlo thesaurizare, carnem solito arctius cohibere, vestem cilicinam ad carnem clam et occulto induere. Hac enim vix octo annis aspera usus veste, uno tamen conscio secretario sibi custode, non quæ sua essent quærebat, sed quæ Jesu Christi, vel quæ ad utilitatem C pertinerent proximi. Juxta illud Apostoli ; Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius *m*.

casu præsens

atque a Rege persuasus ordinatur :

et dignus eo gradu virtutibus emicat.

ANNOTATA D. P.

Raymundi genus regale et comitale.

a Consules *etiam dici, quos vulgo* Comites *appellamus, notissimum est : quod autem ex* Tolosanis Comitibus *genus duxerit* Raymundus, *verosimile reddi potest ex cognomento* Guillermi, *quod ei nonnumquam in publicis scripturis additum reperitur, ut distinguatur ab ejus nominis* I Raymundo Dal Matii. *Fuit autem* Guillermus IV *Tolosæ Comes* XIX *matrimonio junctus primæ uxori suæ Mantili, (ut est apud Catellum de Comitibus Tolosanis pag.* 121*) ante in annum* 1067. *Ex illa igitur genuisse potuit, præter alios liberos, etiam hunc* Raymundum, *qui sic fuisset pronepos Guillermi III, matrimonio juncti (ut existimat Catellus pag.* 103) *Sanciæ filiæ Regis Aragonum Raymiri : atque ita etiam ex Regibus ortus fuerit* Raymundus ; *ut taceam de avia paterna Almodi Carcassonensi nobilissima Comitissa, Pontii III uxore, quæ illi Guillermum IV ac Raimundum genuit, ut ab hoc de sacro fonte susceptus noster nomen* Raymundi *accepisse potuerit.*

b *Ita dividendum censeo, quod Tamayus conjunctim legit,* Deurbano. Durbanum *enim, quod in ecgrapho* D *nostro legitur, nullum est,* Urbanum *autem, vulgo* Orbans, *nunc ad Albigensem diœcesim spectans, abest Tolosa leucis dumtaxat* 12 *ad Orientem.*

patria

c *MS. Tamayi* Fredalici ; *Antonius Bertrandus in Gestis Tholosanorum fol.* 22, *de variis S. Antonini Mart. apparitionibus agens;* Fuit, *inquit,* in Fredalecensi ecclesia (ubi corpus gloriosi Martyris Antonini ultra flumen Aregiæ venerabiliter dudum humatum quiescebat) quidam Abbas, nomine Sulpitius. *Fluvius autem iste, vulgo* l'Auriege, *a Coulonensi Toparcha inter fluvios Galliæ sic describitur :* Vix egressus Mureto Garumna, duabus supra Tolosam leucis, dextero latere Aregiam excipit. *Papirius Massonus* Aurigeram *mavult appellare. Hinc intelligo, illam S. Antonini ecclesiam non procul a Tolosa requirendam ; licet nomen nusquam reperiatur in tabulis, fortassis cum ipsa Abbatia extinctum : nam neque hujus ullam invenio mentionem apud Sammarthanos tom.* 4 *Galliæ Christianæ, vel Petrum du Val in Alphabeto Abbatiarum Franciæ. Colitur autem iste* S. Antonius 2. *Septembris.*

monasterium,

d *Hinc datur facultas conjectandi* Raymundum, *saltem quinquagenarium fuisse, quando electus Episcopus est, et septuagenario majorem obiisse.* E

e *Anno, ut dixi,* 1104.

f *Apud Tamayum cetera sic amplificata leguntur :* Canonici Rotenses [ut Regulares], quorum [consuetudo] erat in Barbastrensem ecclesiam [sive Sedem] Pontificem eligere et substituere [quod etiam per Privilegium Regis Sancii et Petri ejus filii, eis concessum constat], venerabilem Raymundum unanimiter et consonanter [cum Canonicis Barbastrensibus] elegerunt. *Cerciti hæc esse interpolamenta, vix centum annis antiquiora merito judices ; assumuntur autem ab eo quædam, quamdiu deest idonea probatio, vix credibilia.* I. *Quod Rotensis adeo recens Ecclesia, ita cito eguerit reformatione, per* Regulares *Canonicos inducenda : mihi autem verosimilius est, Regulares Rotam introductos diu post Sedis translationem Ilerdam, cum per Episcoporum absentiam disciplina defecisset.* 2. *Quod jam tum fuerit fundatum* Balbastri *Canonicorum Collegium, nam verosimilius censebitur illud mansisse Rotæ, cum jure electionis : idque non solum ex privilegio Sancii, qui Rotæ Capitulum fundavit; sed imprimis Petri, Balbastrum transferentis Sedem, cum quamminima poterat Capituli Rotensis injuria. Quid autem mirum, si in Cathedrali anno* 1101 *primum constituta, anno post tertio necdum fuerint* F *Canonici? Utinam vero dictorum Regum concessa Rotensibus privilegia aliquis protulisset !*

a quibus electus,

g *Additur apud Tamayum* per litteras a Rege Petro ei missas ; *divinatio hæc est; aliæ multæ causæ et communia Arragonensium Regum atque Aquitanorum Comitum inter se negotia et connubia,* Raymundum *potuerunt in aulam Regis Petri adducere, absque ejus litteris; nec prima illa fuerit in Aragoniam profectio, qui licet absens jam sic cognitus Rotensibus Canonicis erat, utrimque genus Regale ac Consulare ducens.*

an Tolosa vocatus,

h Sancio *patri in obsidione Oscana, an.* 1094, 14 *Junii mortuo, successit filius* Petrus ; *qui anno* 1104, 28 *Septembris moriens, regnum fratri* Ildefonso, *sive (ut alii passim scribunt)* Alfonso, *reliquit ; hic vero per matrimonium cum Urraca, regnorum, Castellæ et Legionis herede, factus potentior ; ad incitationem Alfonsi soceri,* Imperatorem Hispaniarum *seipsum intitulavit, ac deinde in historiis eo cognomento discretus ab aliis fuit.*

i *Additur alibi :* Sed cum venerabilis Episcopus non accederet, Canonici Barbastrenses curiam ejus (*Alfonsi*) adeunt : venerabilem Raymundum repetunt, et eum in Episcopum sibi dari exorant dictum

quomodo adductus in Arragoniam?

A ctum Regem Ildefonsum seu acquirunt. *Episcopus scilicet Barbastrensis Sarcitus Barbastrum vertit, quod Rotensium erat. Vix etiam est verosimile, quod hi* Raymundi *electionem, necdum ratificatam a Petro, Alfonso successori ratificandam obtulerint; siquidem inter Petri mortem et Raymundi inthronizationem vix quatriduum intercessit. Tempore autem tam occupato quam esse solet tempus successionis regiæ, adeo celeriter expediendum non fuisset negotium, si quod supererat. Est ergo verosimilius, Petro quidem adhuc vivente, missos ad consensum Electi requirendum Toletum a Rotensibus nuntios; sed eodem tempore, et sub mortem Regis Petri ipsummet venisse ad Curiam, alia ex causa, quem successurus Petro Alfonsus sine mora jusserit Barbastrum duci, inthronizaretur (quod factum sit quarto a Petri morte die, indeque illi cœperit Sedis tempus numerari) festinandi autem causa fuerit, ut saltem tamquam* Electus, *licet necdum consecratus, Regiæ coronationi posset assistere.*

an confirmatus a Papa?

k *Iterum additur* tamen (Dei nutu acceptavit, litteræque Regiæ electionis et approbationis, cum assensu Electi, Paschali II mittuntur. Qui summus Pontifex Paschalis, dictum Raymundum in Episco- B pum Barbastrensem confirmat; ut Pontium, Barbastrensem et Rotensem, per Regem Petrum electum et præsentatum, confirmaret. Quibus bullis acceptis, quasi) invitus. *Hanc interpolationem convici falsitatis, ex illorum temporum usu contrario; nunc de novo accedit, quod* Raymundum *elegisse et præsentasse fingatur* Alfonsus, *et confirmatorias Bullas recepisse Raymundus, quibus tamen impetrandis non dico tres dies, sed tres menses vix solent ipsismet Italis, nedum Hispanis sufficere.*

a quo et ubi ordinatus?

l *Sequentia sic invenies Barbastri amplificata.* Deinde (Petro Pampilonensi Episcopo, suo in corrigendis existente magistro, cum suis Bullis, socio accepto, Bernardum Toletanæ Ecclesiæ Primatem, S. R. E. Legatum, ob benedictionem et confirmationem ab eo, cum Episcopis comprovincialibus, accipiendam adiit a quo Bernardo jam dicto canonice consecratur. Peractaque dicta consecratione, Petrum Episcopum Pampilonensem, socium suum, in Sede sua Pampilonensi dimisit, et ad Sedem suam) regressus, cœpit, etc. *Tamayus, in Notis ad* VII *Aprilis, Catalogum texens Episcoporum Pampilonensium,* Petrum, *ejus nominis primum, sedere facit ab anno* 1085 *ad* 1115, *qui licet in eo videatur falli, quod dicat etiam Rotensem fuisse (nec enim ei locus* C *invenitur) non potest tamen falli nec fallere pro anno* 1096, *quo Concilio Claromontano idem Petrus interfuit; et* 1100, *quo illius epitaphium scribit ab eo cœptam fabricari ecclesiam S. Mariæ; nisi Petrum istum quis ostendat in duos secandum, quorum posterior sit cum S.* Raymundo *ordinatus. Sed minor hæc difficultas: quia facilius creditur auctorem longe post scribentem erravisse, quam coævum, qualis fuit Elias. Hic tamen revera dicit,* Raymundum *ordinandum sese sistisse Bernardo Toletano, Legatione Apostolica tunc fungenti et in hoc magnam difficultatem invenit Aynza, quod Ordinationem* Raymundi *putet factam eodem fere tempore, quo Petrus obiit et Alfonsus successit; neque inveniat tempus quo Toletanus in Aragonia fuerit, usque ad nuptias Alfonsi cum Urraca Castellana celebratas anno* 1106: *siquidem is a* Regis senis latere, *ut ait Mariana* non discedebat, *auctor ipsi maturandarum nuptiarum istarum. Sed frustra hic se torquet Aynza, atque conatur persuadere ordinandum* Raymundum *ad summet Metropolitam Ausonensem seu Vicensem Episcopum (Arnaldus hic erat ab anno* 1096 *ad* 1116*) accessisse, penes hunc enim tunc residebat jus et titulus Tarraconensis Archiepiscopatus, eo necdum a Saracenis recuperato. Verum prima vita dicit non fuisse tunc in Aragonia Primatem, et ad* D *hunc expresse mittit* Raymundum *secunda Vita. Quid autem prohibet opinari, Alfonsum, de uxore ducenda solicitum, quæ spem sibi afferret extendendi etiam in Castellam et Legionem imperii, voluisse honorem istius consecrationis delatum Primati, cujus imprimis favore egebat? et prætextu consecrationis petendæ, misisse in Castellam* Raymundum, *cum uno alterove ex Aragonia Episcopo? sane inanis tituli fundatique in eo juris non debet credi vis tanta fuisse, apud Regem juvenem et ambitiosum, ut sua regnique commoda eidem posthaberet, vel contra mutire auderet Ausonensis seu Vicensis Arnaldus.*

m *Iterum additur:* Regulam regularem cum suis Canonicis Barbastrensibus et Rotensibus, tam in victu quam in vestitu, non habens aliquid proprium, ut quisque eorum observabat; nolens ministrari, sed ministrare, juxta doctrinam Jesu Christi. *Nobis non videntur* Regulares *fuisse hi vel illi,* Albastrenses *autem primum forte instituit* Raymundus. *Certius est quod Aynza asserit, de pluribus ecclesiis ab eo consecratis primum aut reconciliatis. Ritum specialem ipse ex veteri Rituali ponit pag.* 316, *et authentica adfert altaribus inclusa in memoriam actæ rei; Allerii, in quorum primo nominatur* Raymundus Guillermi. E

EMBOLISMUS RECENTIOR

De Raymundi a Barbastrensi Sede expulsione et translatione brachii S. Valerii.

His bonis operibus vacando, perstitit venerabilis Episcopus in Sede sua Barbastrensi annis plurimis *a* pacifice, donec invidia, quæ primum hominem a proprio dejecit solio, movit Stephanum Episcopum Oscensem; ut persequeretur et comprehenderet Virum sanctum Episcopum Barbastrensem, Sedem, Civitatem, et Episcopatum ejus; et divideret spolia, ut impleretur anima ejus, ut in Cantico Moysi habetur, dicente: Dixit inimicus, etc, et sic opere complevit, et manu armata, et brachio seculari secum inducto horribiliter, et sine misericordia, dictam Civitatem Barbastrensem invasit; et de Ecclesia Barbastrensi, manu tenentem cornu altaris, et a Civitate, ipsum Raymundum expulit, atque atrociter expoliavit. Qui Sanctus Dei cum inde spoliatus, pedester, discalceatus, et nudatis pedibus F exisset, condolente et sequente communi plebe Christianorum, Judæorum et Saracenorum, usque ad locum prope Civitatem, qui dicitur Podium suspensorum: omnes lacrymantes et miseram sortem deflentes venerabilem Episcopum consolabatur, et prædicabat eis; et post prædicationem, ut solitus erat, dedit eis benedictionem Episcopalem ut filiis suis, et sicut Isaac dedit filio suo Jacob, dicens eis: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Det vobis Deus de rore cœli, et de pinguedine terræ, abundantiam frumenti, vini et olei. Serviant vobis populi, et adorent vos Tribus, et sitis domini fratrum vestrorum, et incurventur ante vos filii matrum vestrarum. Qui maledixerit vobis, sit ille maledictus, et qui benedixerit vobis, benedictionibus repleatur.

a Cap. 3.

Violenter ab Episcopatu ejectum,

Ex. 15, 9

Gen. 23.

8 Benedictioneque ista finita, reversus et intuitus civitatem; Stephanum Episcopum Oscensem, sacrilegum, spoliatorem, et invasorem ejus sanctæ Sedis, Civitatis et Episcopatus Barbastri, cum fautoribus ejus, maledixit et excommunicavit, et maledictos et *b* excomunicatos reliquit; Deum et Sanctam Romanam interpellans Sedem, vocibusque cordis et oris cum Propheta dicens: Nolite tangere Christos meos, et in Prophetis meis nolite malignari, quia eritis sacrilegi et criminosi. Et reversus in se, et assumens patientiam, ut mereretur Sedem

b dicitur excommunicasse auctores injuriæ.

Psal. 104

A Sedem Episcopalem in cœlis, et ut nobis exulibus esset Pastor, Patronus et Advocatus in terris; recordatus illius: Abraham, egredere de terra tua, et de domo patris tui, et vade in terram, quam monstravero tibi; et ego benedicam benedicentibus tibi, et meledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur omnes cognationes terræ; cum dolore sponsæ Sedis Barbastrensis, et filiorum suorum minoris plebis Christianorum, Judæorum, et Saracenorum. Sanctus vir recessit, et ascendit ad Rotensem ecclesiam sive Sedem, quam destinavit sibi Pontificalem; donec Deus Judex justus, sibi suisque Barbastrensem reddat Ecclesiam. Rotensis Ecclesia præfulget, et tanti Pastoris munita gaudet custodia. Flet Sanctus Dei, Barbastrensi Ecclesia, sponsa sua spirituali viduatus, jejunans, vigilans, orationibusque vacans, et toto mentis affectu, quæ Dei sunt amplectitur; cilicia sibi parat, et eis indutus sexdecim annorum *c* spatio, non nisi solo custode conscio, cooperitur. Sic caro spiritui rebellis domatur. O felix beati Viri constantia! o admirabilis sancti Præsulis abstinentia! o ineffabilis sancti Antistitis patientia! a quo tam patienter evitata humana gloria fuit.

Psal. 104. Gen. 12.

Postquam ad Rotensem ecclesiam se recepit, c

B 9 Subsequente autem tempore factum est ut S. Raymundus, spolio Barbastrensis Ecclesiæ durante, per Stephanum Episcopum Oscensem facto, et propter residentiam in ecclesia Rotensi, tunc temporis dictus B. Raymundus *d*, Ripacurtianorum Episcopus est nominatus, ut in festo Translationis *e* S. Valerii, in Breviariis Cæsaraugustanensi et Oscensi, scriptum habetur. Quinimo non desivit esse vir magnæ religionis, nam veniens quondam ob expeditionem *f* Cotendæ, ad civitatem Cæsaraugustanam accessit; ab Episcopo Cæsaraugustano et ceteris Fratribus Canonicis ejus tanto dilectionis affectu susceptus est, ut in adolescentula Ecclesia *g*, Cæsaraugustana tantam caritatem tam citius excrevisse gaudens, admiraretur: ingressusque Capitulum ejusdem Ecclesiæ Cæsaraugustanæ, Canonicum et filium *h* et omnium beneficiorum participem se fieri postulavit. Ipsi autem de tanti viri consortio congaudentes, et pro tali petitione sibi gratias referentes maximo cum amore, in Canonicum et Fratrem admiserunt. Societate igitur inita, et vinculo caritatis adstricta, et usque in hodiernum diem servata cum Canonicis Cæsaraugustanensibus; Canonici Rotenses, ut fratres, accipiunt quotidianam distributionem panis et vini; per tres dies eis conferendam.

d e Cap. 4. dictus Episcopus Ripacurtianorum; f g h Cæsaraugustanis rogantibus

C 10 Episcopus Cæsaraugustanus, et alii Fratres Canonici, gemitibus et lacrymis dilectionem prædicti Raymundi, tunc Ripacurtiani Episcopi et Barbastrensis, licet spoliati, unanimiter implorare cœperunt, ut de corpore B. Valerii Episcopi Cæsaraugustani (quod Corpus in Ecclesia Rotensi habebatur, et ibi sepultum esset) partem aliquam *i* eis tribueret, et Sedi propriæ restitueret. Quorum vir venerabilis petitionem justam videns, lacrymis et orationibus eorum victus; cum rem honestam peterent, preces eorum exaudivit; et voluntati eorum acquievit, et brachium B. Valerii Episcopi Cæsaraugustani se dare spopondit. Quamobrem mittuntur de Fratribus honestissimi viri, qui tantas Reliquias reverenter tractarent, et ad Sedem suam pristinam feliciter reportarent. Quibus acceptis, voti compotes, nec suo desiderio defraudati, cum gaudio remearunt, Patroni sui Valerii Brachium deferentes.

concedit brachium S. Valerii, i

11 Cum ergo appropinquarent ad urbem Cæsaraugustanam, facto præconio, Episcopus et Clerici, viri et mulieres, senes, juvenes, et pueri, quasi tunc ab exilio redeunti Pontifici Valerio obviam exierunt; omnes quoque unanimiter concordantes, et Altissimo gratias referentes, Deum in tanto munere benedicere D et glorificare, et in ipsis laudibus exaltare non cessabant. Ad ejus rei spectaculum multi ex Saracenis egressi, mirabantur quod hominem mortuum, tanto prosequerentur honore. Sed dæmoniacus, qui pluribus mensibus a dæmone vexatus, assistebat Episcopo et Canonicis, cum Brachio dicti S. Valerii supra pontem [procedentibus] ad eum, tamquam ad præsidium cucurrit; et liberatus est *k*: quo viso miraculo, multo magis gavisi sunt.

quod festive excipitur, nec sine miraculo. k

ANNOTATA D. P.

a *Tempus hujus injuriæ non invenio, solum scio rem actam vivente adhuc Paschali II, qui obiit an.* 1118, 18 *Januarii. S. Oldegarius, tunc Barcinonensis Episcopus, postea Tarraconensis Archiepiscopus, hac de re scribens ad Innocentium II. qui sedit ab an.* 1130 *ad* 1133, *ita exaggerat factum, apud Ayzam pag.* 318, Certum quidem est apud nos, et (ut credo) apud Curiam vestram, quod per præcepta Regalia, Barbastrensis Ecclesia Rotensis Episcopatus dignitatem accepit; quod Romani Pontifices per sua Privilegia justum judicantes, confirmaverunt. Dum autem his actibus fultus Domnus Raymundus Episcopus, in pace ipsam haberet Ecclesiam Balbastrensem; ubi *(id est, ad quam)* consecratus fuit; Rex Aragonum, qui semper ipsi inimicabatur (nolebat enim eum sequi super Christianos) misso Stephano Oscensi Episcopo cum manu militum, ipsum Episcopum, eum manu tenentem cornu altaris, ignominiose fecit expelli ab ecclesia et civitate: ob quod excommunicationes, a Pontificibus Romanis in eumdem Stephanum promulgatas Romanæ Curiæ non ignotum credimus. *Sane rem ut intellexerat Paschalis, Regi et Oscensi comminatorias scripsit: et Regi quidem has:* Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ildefonso Hispaniarum Regi, salutem et Apostolicam benedictionem. Principatus tui tempore multa mala et multa pericula in regno Hispaniæ contigerunt. Scandalis itaque Regni, Ecclesiæ scandala non oportet apponi. Unde nobilitatem tuam monemus, ne terminos Ecclesiarum, qui a gloriosæ memoriæ Regibus patre et fratre tuo distincti, sunt per Romanam Ecclesiam confirmati, a personis ullis patiaris (indebita) præsumptione confundi. Nos enim Oscitanæ et Barbastrensis Ecclesiæ parochiam ita omnino quietam et integram volumus conservari, sicut et illorum scriptis et nostris est privilegiis definitum. Si quis vero aliquid præsumpserit, indignationem Apostolicæ Sedis inveniet *Ita Regi: Oscensi vero sic.* Paschalis, servus servorum Dei, dilecto Fratri Oscitano Episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem. Extulisti, Frater, in cœlum os tuum, cum Sedis Apostolicæ statuta contemnens, Barbastrensem populum, ne suo Episcopo justa persolveret, instruxisti. Hoc profecto est Episcopalia prædari, Romana privilegia conculcare. Ad hæc Barbastrensis Episcopi domum invadens, quæ illic habentur detraxisti, et ab Ecclesiæ villula prædam armata manu diebus solennibus abegisti: super his ab eodem Episcopo monitus propria reddere contempsisti, insuper adversus eum Regis animum commovere tentasti, et excommunicatum ab eo militem in consortium suscepisti. Præcipimus ergo ut infra menses duos, postquam præsentes litteras acceperis, supradicto Episcopo satisfacias, et in posterum ab hac omnino præsumptione desistas: alioqui nos te ab Episcopali et Sacerdotali officio, donec satisfacias, interdicimus. *Quam nihil utrisque litteris profectum tunc sit, ex sequentibus disces: quod vero Raymundus perrexerit titulo* Barbastrensis *censeri* ab

Ob factam Sancto injuriam

E

Paschalis 2 Regem increpat,

F

Stephano Oscensi officium interdicit,

nisi infra 2 menses satisfecerit

A *ab aliis, liquet ex hac memoria dedicati altaris S. Joannis in oppido Alquezarii,* Anno incarnationis Domini MCXIII. Raymundus, Barbastrensis Episcopus, septimo Idus Septembris consecravit hoc altare, et posuit in eo Reliquias Sanctorum Martyrum Irenes et sociorum *ejus: ac rursum circa ultimos vitæ annos,* Anno Incarnationis Domini MCXXIII, sexto Idus Novembris, Raymundus Barbastrensis Episcopus, consecravit hujus sancti monasterii Alaonis ecclesiam, in honorem Sanctæ Dei genitricis Mariæ, recondens in altari ejusdem sacratissimæ Virginis Reliquias Apostolorum Simonis et Judæ, et S. Cornelii Papæ et Martyris. *Ipse tamen Sanctus maluit litigioso et vacuo titulo abstinere, signando,* Raymundus Episcopus in Rota *ut est apud Ayuzam pro an.* 1115; *vel, ut est apud Tamayum in Notis, pro an.* 1121, * signum Raymundi Rotensis Epicopi.

b *Non potuit* Stephanum, *utpote nequaquam subditum sibi, excommunicare* Raymundus; *sed ipso facto, utpote notorio, excommunicationem incurrisse, palam protestari aliisque denuntiare; non ut Judex, sed ut actor. Complices autem Barbastrenses, si quos habuit Stephanus, eos excommunicandi jus habebat, verus ipsorum Episcopus* Raymundus.

B c *Alias ipse num.* 6 *solum definit* vix octo annos: *ubi* VIX *usurpatur pro* fere, *et unde verba hic posita sumpta esse, apparet conferenti.*

d Ripacurtia *vel* Ripacurcia *vulgo* Ripagorsa *(unde præcitata dedicatio anni* 1105 *facta scribitur*, regnante glorioso Alphonso, filio Regis Sancii in Osca et Pampilona et Subrarbi et Ripacorcia) Ripacurtia *inquam est pars Orientalior Aragoniæ, fluvio Noguera terminata, ad Occasum vero habens fluvium Esseram, quo simul et Ginca, in quem infra Barbastrum decurrit, distinguitur ab Episcopatu Oscensi, etiam Barbastrensem complexo, quamvis hic nunc proprium Episcopum habeat.*

e *Colitur* S. Valerius Cæsar-augustanus Episcopus 28 *Januarii,* Translationis *vero* festum *inscribitur Kalendariis ab antiquo,* 20 *Octobris. Vide quæ multa de ea Bollandus in dicto Januario, Tamayus in Octobri.*

f *Fortasse legendum* ab expeditione, *sed quæ ista* Cotenda? *Tamayus, aquam sibi hærere confessus, in margine notat,* sic in originali *legi. Hispani porro divinent, quis locus ille sit, vel quomodo nomen scribendum legendumque.*

g *Etenim an.* 1118 *de Mauris recepta Cæsar-*
C *augusta fuit, et ibidem ecclesia Metropolisque ordinata, translato illuc Barcinone S. Oldegario, cujus acta illustravimus* 6 *Martii.*

h *Sic etiam Alfonsum II. an.* 1187 *profitentur se admittere iidem Canonici*, in omnibus orationibus, jejuniis, vigiliis ac beneficiis spiritualibus, atque temporalibus quæ in Ecclesia ipsorum, et ejusdem membris quotidie fiunt, in Canonicum, Fratrem, atque participem omnium prædictorum bonorum, tamquam unum de Fratribus suis.

i *Hac ratione postea etiam anno* 1170, *interveniente auctoritate prædicti Alphonsi II, impetraverunt a Rotensibus ejusdem Sancti Caput,* 28 *Decembris, cujus tamen causa non fuit institutum festum particulare: sed placuit Brachii et Capitis translationem communi festo celebrare* 20 *Octobris.*

k *Varia ex antiquis Lectionibus miracula habuit Carilius, et ex ejus Hispanico Bollandus Latine reddit, maluisset nancisci originalem textum, una cum ipsomet Breviario Cæsar-Augustano: quod adhuc pergimus optare etiam nos.*

D

PARS II

Obitus Sancti et miracula post mortem.

Interea Rex Aragonum Ildefonsus armipotens, bellicosus triumphator, magnanimus, proposuit cum ingenti Christicolarum exercitu Iberiam penetrare, Agarenos, alienigenas atque infideles potenter expugnare. Cui præfatum Dei Præsulem *a* secum voluit habere comitem, ut se atque exercitum suum roboraret diutius hortando, ac juvaret frequenter orando. Ea propter beatus antistes, Ecclesia sua diligentissime disposita, profectus est cum belligero Rege, ejusque expeditione, usque ad ultimam Hispaniæ Provinciam quæ nuncupatur Malacha, *b* per multa videlicet prælia atque pericula. Quo in itinere innumeri de exercitu corruere partim fame, partim algore, partim itineris difficultate, variisque mortis accidentibus ex aeris insolentia sive intemperie: quibus vir Dei eo quo poterat subveniebat modo, esurientes alendo, algentes induendo, fatigatos vehendo, ægrotis consulendo; præliantibus, ne pro Christo formidarent mori, persuadendo: erat namque plenus caritate, et abundabant in eo viscera compassionis et misericordiæ. Ubi vero Malacham pervenere, concurrerunt perfidi et audaces Moabitæ, cum innumera præliatorum multitudine: sed Christo triumphante per suos minime prævaluere *c*. Tunc prælibatus Pontifex Christicolis talia persuadebat: Potens est Dominus superare et in paucis et in multitudine: ipse enim suis dixit: nolite timere, sed potius confidite, ego vici mundum. Et iterum: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Dum autem exercitus pugnabat, ille ad instar Moysi Deo vacabat, et seorsim orabat: talibus enim armis noverat dimicare, quæ possunt cœlos penetrare.

a Regem comitatus ad Malacen. expeditionem,

b

E *c ar.tatem exerit erga miseros,*

c Joan. 16. 33 Matth. 10. 28

13 Ad ultimum, vir Theologus et Deicola, cum ceteris a Malacha, sed tamen ægrotus remeavit, et usque ad urbem Oscam ægrotando pervenit: *d* ibique jam deficiens ægritudine, qualiter se haberet suis in Christo filiis Rotensibus Canonicis celeriter renuntiavit. Quo audito, de paterna summopere ægritudine lacrymantes, ad Oscam illico properant, ubi eum ægrotare agnoverant. Quibus assistentibus et lacrymantibus cœpit eos dulciter affari, paterne consolari, ab infirmis et transitoriis dehortari, ad summa et æterna, quæ jam prælibabat, exhortari *e*, sic dicens:

d inde ægrotat Oscæ,

F *e quo accersitos ad decumbentem Canonicos Rotenses*

Fratres virtutum, virtutis amate decorem,
Inter vos virtus regnet amicitiæ:
Cassus amor, sincera fides, prudentia sana,
Hæc sint inter vos, sanctaque relligio.
Ut sitis templum Christi, retinete vigorem
Justitiæ: non vos frangat amor fragilis,
Ambitio rerum alliciens carnisque voluptas.
In thalamo fidei semper habete Deum.
Numquam vos, Fratres, damnanda pecunia dam-[net:
Nullaque vos, Fratres deprimat ambitio.
14 Este mei memores, Fratres; precibusque [juvate,
Ne nostrum a sathana præpediatur iter.
Scripturæ sanctæ, Fratres, retinete vigorem,
Et libros Canonum, justitiamque Patrum:
Et super omne quod est, Fratres, retinete pu-[dorem:
Ille pudor turris, et quasi murus erit.
O Fratres, pro justitia, vos nulla procella
Destituat: patiens ille, beatus erit.
Qui pro justitia certant, sua præmia Christus,

hortatur ad studium virtutum;

A

A A dextris Patris præparat omnipotens.
In Sacramentis, Fratres, in pace colenda
Sit studium vobis : hæc bona relligio.
Este quidem memores legis vos esse magistros :
Ad cœlos estis inclita Scala Jacob.
Orat : Oves mihi commissas Rex suscipe Pa-[stor.
Ne lupus insidians irruat et laniet,
Serva, ne pereant per devia quæque vagando :
Has tibi commendo, suscipe Pater eas.
Suscipe me, Pastor ; Rex, ne me trade inimicis ;
Non in me valeat luciferi legio.
Summa Pater rerum, si quem ratione ligavi
f Immerita, solve ; parce tuo populo *f*.
15 Tunc Sacramentum vitæ, Calicem quoque [Christi
valde lugetur a suis Sumit ; et exultat spiritus in Domino,
Anno incarnationis Domini MCXXVI Æra MCLXIV.
Fratres adstantes de tanti morte Patroni
Mœrent ; o quantus de Patre mœror eis !
O Pater, o Patriæ solamen, gloria nostra,
Cur dimittis oves, quas lupus insidians
Dilaniare cupit, quas in virtutis habenis
Frænabat sacræ Relligionis amor.
B Quid faciet Clerus, quem tu nutrire solebas ?
Teque cadente cadit, teque ruente ruit.
Conveniunt populi; venit ætas omnis et ordo,
Plangunt in sacri Præsulis exequiis.
O lux Pontificum, decus omnis relligionis !
O lux Ecclesiæ justitiæque potens !
Veræ justitiæ, veræ pietatis amator,
O dulces epulas pauperibus tribuens !
In membris satians Christum, nexosque Catenis
Captivos redimens. O miseras animas
Cœlesti verbo satians, satanæ quoque tollens !
O Paradisiaca sede locans animas !
O extirpator heresnm, fideique columna !
O templum Christi, mansio grata Dei !
O studiose nimis librorum relligionis,
In Canonum libris o studiose nimis !
Pauperibus tua larga manus, tua larga voluntas ;
O Paupertatis quis relevator erit ?
Quis Sanctæ fidei, quis pacis habebit amorem ?
Post te cuncta ruunt, teque cadente cadunt.
et pie mortui O Pater exemplum prætendens spirituale,
O Pater, o populi pons, via, scala tui !

16 Mox corpus ejus, pontificaliter indutum, in theca lignea reponitur, ad Rotensem ecclesiam transfertur, C ibique una cum lamentante clero, et populo honorifice deducitur.

corpus ad Rotensem ecclesiam translatum,
Infirmi veniunt, sanantur de medicina ,
Quæ venit e cœlo. Pontifices feretrum
Tangunt, poscentes summi Regis medicinam,
Illius meritis qui jacet in feretro.
Vel vestes tangunt, quibus illud amabile corpus
Induitur. Venit de fidei thalamo,
Præsulis illius votis, cœli medicina ,
Sanans ægrotos; et medicante Deo
Venit, et est certum cunctis, quod eam medicinam
Incola cœlestis de regione bonis
Accipit : et novit fidei vim, vim meritorum ;
Et medicina datur vi fidei et meriti :
Est certum quod præbet eam Christus medi-cinam.
Illius titulos et fidei et meriti
multis miraculis glorificatur. Ordinat in cœli regno ; meritisque beatæ
Vitæ ditat eum, clarificans populo :
g Glorificat, monstrat, quod is fuit ille fidelis,
Et quod servierit promptus ad omne bonum ,
Quod bene servivit Domino, commissa talenta
Quod bene multiplicans reddiderit Domino.
Sancto Pontifici tumulum faciunt, sepelitur :
Ad tumulum veniunt, vota, preces faciunt.
Infirmi sanantur ibi, languentia membra D
Ex ope cœlesti sana quoque redeunt.
Qui Pastor fuit in terris, Pastor super astra
Efficitur, Pastor ordinat hunc Dominus.
In terris vivens, pascebat eos, super astra
Regnans ipse regit, atque tuetur eos.

17 Sedit autem in Episcopatu *h* annis XXI mensibus VIII diebus viginti. *k* *Tempus Sedis.*

Ad cujus venerabile sepulcrum innumera confluit multitudo populorum , gaudens et stupescens recentium novitate signorum. Christo namque, ubi militavit operante per ipsum, Beati Raymundi nomine invocato, ægroti curantur, dæmoniaci liberantur, cæci illuminantur , muti loquuntur , carceres aperiuntur, compediti solvuntur, contracti eriguntur. De quibus ea, quæ certissime novimus compendiose ac veraciter elucidabimus.

Febribus laborantes sanantur, 18 Post felicis igitur memoriæ Raymundi sepulturam modico transacto tempore, quædam mulier in Rotensi vico, ubi vir Dei requiescit, filiæ suæ summopere condolebat, quæ diu incurabiliter febricitaverat : cui mater talia ait : O mi dilecta filia, reminiscor sanctissimæ vitæ illius beatissimi viri E Raymundi, Barbastrensis nuper Episcopi ; qui licet videatur temporaliter obiisse , tamen firmissime credo, illum ad meliorem et perennem vitam, ubi cum Christo regnat, emigrasse. In hujus itaque meritis, filia, sperans, si nomen ejus confidenter invocaveris, diutinis febribus indubitanter curaberis. Cujus secundum maternum consilium invocato nomine, febres cum superfluis humoribus illico evomuit : prorsusque curata, ut debitas gratias Deo , ejusque servo rependeret , comite matre cum luminis oblatione, ad ipsius sarcophagum gratulanter perrexit. Similiter et altera *i* mulier sacri Præsulis *i* invocans auxilium simili eventu morbum evasit febrium, gratiasque actura, ejus venit ad tumulum. Accidit etiam quamplurinos in eadem diœcesi febricitare, qui continuo curabantur, Sancti Pontificis invocato nomine, atque ad ejus confluebant mauseolum. cum gratiarum multiplici actione.

captivi vinculis solvuntur. 19 Contigit etiam aliud miraculum memorabile in quodam oppido Castellæ. Ibi namque duo Christicolæ milites, compediti et catenati diu in captione fuerant, nullumque evadendi aditum reperire poterant : qui sacri Præsulis Raymundi confidenter invocato nomine, illico expediti ergastulum evaserunt ; compedesque et catenas ad ejus sepulcrum , cum immensis gratiarum actionibus, attulerunt *k*. Deinde *k* quædam mulier, quæ diu lumine privata fuerat, ad F ejus tumulum pernoctura et oratura remeavit. Quæ regressa, sacri Præsulis nomen iterum invocans , visum subito recepit : moxque ante ipsum gratias redditura, magna cum exaltatione redivit. Postea quædam femina, quæ loquela penitus carebat, ad beati viri sepulcrum forte venerat ; ubi cum stando assisteret, per sacri Antistitis meritum loquendi adepta est officium. Tot igitur clarescentibus miraculis, homo quidam cum filio a nativitate muto , ad beati Raymundi properavit sepulcrum ; ejus humillime implorans suffragium. Ubi Patre assistente cum filio, ac pie orante pro ipso, mox integritas loquendi confertur puero, sanctissimi Raymundi interventu et auxilio *l*. *l*

ANNOTATA D. P.

a *Addit Interpolator*, licet spoliatum, sanctitate præditum.

b *Est* Malaca *regni Granatensis portus , ultra quod regnum solum tunc supererat regnum Hispalense , usque ad fauces Gaditani freti Occeanumque procurrens ; quo respectu ipsum censetur ultima Hispanica-rum*

A *rum provinciarum : utrumque autem regnum tunc fere adhuc totum Saracenorum erat.*

c *Mirum est de hac expeditione, nihil prorsus apud antiquos legi.*

d *Interpolamentum merum est, quod in MS. Balbastrensi additur, Oscam Sanctum pervenisse*, cum litteris Regis Ildefonsi, missis Stephano Episcopo Oscensi, ut Sedem Balbastrensem et diœcesim, Raymundo, quem manu armata de ipsa spoliaverat, restitueret efficaciter. Sed cum jam sanctus Præsul, ægritudine oppressus et deficiens, dictam civitatem Oscæ accessit; qualiter se haberet etc. *Verum non nisi mortuo non solum Sancto, sed etiam ipso Stephano, id est sub annum* 1133, *pœnituit Regem factæ Sancto injuriæ; et pœnitentia illa, quamvis publica, inefficax fuit ad hoc, ut Oscenses Episcopi desinerent Barbastrum sibi tenere.*

e *Interpolator, omissis versibus sic progreditur :* Ita eos exhortabatur, et similia per versus proferebat, hic non descriptos. *Mos fuit, istius ævi Biographis frequens, Sanctorum Vitas inspergere versibus : hoc si Interpolator scivisset, non existimasset* per versus *locutum Sanctum. Id vero etiam minus cogitasse debebat videns sequentia etiam per similes versus haberi* B *descripta.*

f *Hæc quoque prosaice sic narrantur ab Interpolatore :* Quibus finitis vir beatus atque sanctissimus, humanæ vitæ fine sibi accedente, osculi data pace, facta Confessione, sumpto Corpore Dominico, ac nostri Redemptoris adorata Cruce; illico imposita benedictione super seipsum, et signaculo Crucis impresso; a suis Canonicis, ut mos est, consecrato liquore perungitur; et ad ultimum, in cinere et cilicio ponitur beatissimum sancti Præsulis corpus, donec spiritus ejus in Christo felix elabitur, XI Kalendas Julii; et ab Angelis suscipitur, in cœlum defertur, in numero sanctorum Episcoporum et Confessorum collocatur, et ita beatissimus Raymundus, Episcopus Barbastrensis simul et Rotensis duplici corona, quam meruit, coronatur, ac feliciter sempiterna vita decoratur. *Porro quod cilicium et cinerem attinet non est hic moriendi modus ab usu illius temporis alienus imo valde usitatus, et inter Monachos qualis* Raymundus *fuerat, etiam præscriptus ; nescio an inter Regulares quoque Canonicos, sed tales tunc fuisse Rotenses ægre crediderim, uti jam dixi.*

g *Subintellige* servus, *de quo Matth.* 24, 45, Fidelis servus et prudens.

C h *Addit Interpolator,* Balbastrensi simul et Rotensi.

i *Idem apud Tamayum, ad diem Translationis, pluribus hoc extendit verbis; non rebus, nisi quod* Civis Rotensis *mulier ipsa dicatur.*

k *Addit idem,* quæ usque in hodiernum diem manent, ad testimonium veritatis et argumentum fidei.

l *Similiter addit idem,* Plura et multa alia miracula facta sunt, et husque in hodiernum diem fiunt; præstante D. N. J. C.

APPENDIX

De Translatione et Vita recentiori: deque Stephano Oscensi.

Mortuo Sancto Romam profectus Stephanus,

Per mortem dicti S. Raymundi, *inquit Didacus de Aynza,* litteræ Regiæ non habuerunt effectum; neque dictus Stephanus, sacrilegus et invasor et excommunicatus, operatus est salutem animæ suæ atque restitutionem; sed crimina prædicta afferens, iter Romam arripuit; ut mortuo Raymundo, confirmationem sacrilegi spolii, et Cathedræ ejusdem investituram susciperet. Sed, suis meritis et peccatis exigentibus, Deoque minime permittente, ut sacrilegus in Cathedra sancti Præsulis sederet; evenit ut in itinere, antequam Romam accessisset, miserabiliter a latronibus interfectus fuerit; et socii redierint sine eo, ut in scripturis authenticis probatur et constat. Sed quia memoria Sanctorum in æternum permanet, voluit Deus ut memoria S. Raymundi, Episcopi Barbastrensis et Rotensis, post mortem et sepulturam ejus, ipsa in sancta ecclesia Rotensi, ubi corpus ejus sepultum est, miraculis prodentibus manifestaretur et magnificaretur a Deo, cum novitate et multitudine recentium miraculorum. Nam innumerabilis multitudo Christianorum, tamquam certo medico et infaillibili medicinæ, ejus sepulturæ affluere cœperunt.

D *occiditur a latronibus; corpus Raymundi miraculis clarescens,*

a Gaufrido Ep. elevatur

21 Cujus rei causa Gaufridus, tertius a sancto viro Episcopo Balbastrensis et Rothensis, postquam multa lipsana Sanctorum in quadam ecclesia, intra hortos civitatis Rotensis extra muros sita, ibidem sepulta et ab Agarenis occultata, in honoratiorem locum suæ Ecclesiæ transtulerit, et Confratriam sub nomine S. Eulogii, cujus se cum Sanctio Episcopo Pampilonæ, et cum Sanctio Naxaræ, et cum Odonæ Oscæ Confratrem fecit, instituerit; animumque adjecerit ad elevandum sacrum Corpus B. Raymundi decessoris; quem jam summus ecclesiæ Pontifex Canonizaverat: ita, assistentibus prælibatis Episcopis, Canonicis, Proceribus et populis universis circumjacentibus sacra pignora intra thecam marmoream, XVI Kalend. Decembris anno Domini MCXLIII includens, in aram majorem Rotensis Ecclesiæ transtulit: ubi Deus ejus intercessione multa miracula patrat: de quibus non omnia, sed ea quæ magis necessaria et veridica, brevi serie scribere decrevi. *Et consequenter sequuntur omnia superius relata, quæ ante translationem facta credimus, nec unum amplius addit auctor hic : ut vix credibile sit quod plura scripta repererit ad sua usque tempora, id est usque ad finem seculi præcedentis.*

E *an.* 1143 *17 Dec.*

successori Petro mandat Balbastri restitutionem

22 *Porro quod Regias litteras attinet, per quas fuerit* Raymundus *in sedem Barbastrensem restitui jussus ; jam supra annotavi nullas revera illi datas fuisse : et S. Oldegarius super ista scribens, Innocentio II, longe serius eas datas indicat, cum sic scribit :* Tandem pro Raymundo Episcopo defuncto, et Oscensi Stephano interfecto, ipse Rex ut audivit, quod multa Deus per eumdem Rotensem Episcopum Raymundum operaretur miracula; convocatis Episcopis et religiosis viris, confessus est malum quod egerat; et ait coram omnibus : Ego pro peccato meo illum virum religiosum, sine ratione et judicio, expuli de Sede sua Barbastrensi : nunc autem Dei judicium timens, Petro Rotensi Episcopo, secundum patris et fratris mei bonæ memoriæ Regum instituta, et Apostolicæ sedis Privilegia, ipsi et successoribus ejus auctoritate Regia confirmo. F

quod vivente adhuc Sancto frustra conatus Calixtus 2,

23 *Causa autem Stephani sic processit, ut docent litteræ Calixti II, datæ postquam non solum Paschalis II anno* MCXVIII, *sed etiam Gelasius II anno sequenti obiissent ab isto illorum successore, vivente etiamnum* Raymundo, *hoc tenore.* Calixtus etc. Tu ipse, Frater, nosti, quia ex longo tempore te diligimus, et diligere volumus; sed fama illa Fratres tuos vehementer turbat, quod Barbastrensem Episcopum, sine judicio et ratione, a sede sua horribiliter projecisti; et a prædecessore nostro, Paschali Papa bonæ memoriæ rogatus, etiam interdictus, ab eadem etiam violentia non desistis. Rogamus itaque Fraternitatem tuam et præcipimus, ut eumdem Fratrem plenarie in Sedis suæ cathedram restituas. *Perrexit nihilominus Stephanus possidere sedem occupatam, et ita suam causam egit, regio præsertim favore fultus, ut ipsam Romanæ Curiæ tantum non probarit, et saltem sub*

A *non solum nihil obtinuerat,* *sub pollicitationis satisfactione præstandæ absolvi meruerit. Hanc enim absolutionem Pampelonensi Episcopo committens* Calixtus, XVIII *mensibus prius mortuus quam* Raymundus, *ita illi scribit apud Aynzam pag.* 319, *ubi et præmissa legere est.* In Oscitanum Episcopum excommunicationis sententiam dederamus, pro eo quod venerabilem Fratrem nostrum Raymundum Barbastrensem de sede propria, sine audientia et judicio, expulit, et ad nos venire commonitus contempsit. Postea vero Aragoniæ Regis precibus inclinati eum absolvimus. *sed etiam Stephanum absolverat.*

24 *Calixto successit anno* MCXXIV Honorius II, *et sedit usque ad* XIV *Februarii anni* MCXXX. *Ad hunc mortuo* Raymundo *accessit Stephanus prædictus, confirmationem possessionis suæ sperans defuncto æmulo obtinere; sed quod spe illa fraudatus in Hispaniam redierit, ex Annalibus Aragoniæ colligit Aynza : ibi enim dici ait quod infectis propter quæ Romam iverat negotiis, invenit duos successive electos a Rotensibus Canonicis in jus titulumque Barbastrensis ; primum quidem cognominem sibi* Stephanum, *qui consecratione necdum suscepta, curiam Romanam prius sibi adeundam putaverit, ipsam confirmationem fortassis inde cum suæ controversiæ definitione relaturus : sed in via mutato* *Honorius tamen 2 recusavit illum confirmare :*

B *proposito renuntiavit Electioni : quapropter pro eo electus sit* Petrus : *quo similiter per se vel per delegatos causam prosequente in Curia, sub* Innocentio II, *necesse habuerit Oscensis iterum Romæ se sistere, fortassis excomunicatus denuo, vel certe excommmunicari metuens. Qualis Roma redierit nescio : hoc scio ex ejus funesta morte quod si absolvit eum homo; non absolvit saltem a pœna temporali Deus, quam ei inflictam Annales dicunt, teste Aynza anno* MCXXX. *Tum demum subiit Regem pœnitentia factæ* Raymundo *injuriæ, cujus, per restitutionem* Petro *faciendam expiandæ, non inefficacem voluntatem fuisse ex eo colligitur, quod* Ranimirus, *ipsius Alfonsi* *Innocentius II forte iterum excommunicavit an. 1130.*

D *Regis frater, ejusdemque anno* MCXXXIII *defuncti successor, ex S. Pontii Tormeriarum monasterio assumptum titulum gesserit* Electi Barbastrensis atque Rotensis; *utique minime inanem, sed ipsius Monachatu nequaquam diuturniorem. Post hunc succedens* Gaufridus, *de quo supra, denuo litigare coactus est : ejus autem successor* Guilielmus *Rotensi Episcopatui pro* Barbastrensi *junxit* Ilerdensem : *de illo tamen videtur cessavisse controversia.* *Petro sic restituto sufficitur frater Regis.*

25 *Existimat porro Aynza, tunc quidem cessasse controversiam; sed resuscitatam sub Innocentio III; qui sedit ab anno* MCXCVIII *ad* MCCXVI : *idque liquere putat ex ejus Brevi, quod inseritur Decreto lib.* 1 *lit.* 41 de in integrum restitutione, *atque Episcopo et Capitulo Oscensi inscriptum sic incipit :* Tum ex litteris Cœlestini Papæ Prædecessoris nostri, tum ex his quæ ipsorum temporibus gesta fuerint, gravem Ilerdensis ecclesiæ intelleximus quæstionem, per sententiam Eugenii Papæ, super ecclesiis quibusdam prolatam, graviter se læsam quærentis, et olim et nunc etiam conquerentis. *Sed quomodo mihi quis probabit ea jura, quibus, non obstante definitiva Eugenii sententia, declarat Pontifex præsentibus partibus* tractari posse, causa restitutionis in integrum : *pro-*

E *venisse ex capite Ecclesiæ Rotensis, ut esse potuerit de* Barbastro *quæstio ; et non potius ex capite ipsiusmet Ecclesiæ Ilerdensis, tanto quam Rotensis fuerit vetustioris, quæ sub Eugenio III restituta in integrum, necesse habuerit alia quædam jura contra Oscensem vindicare apud Pontificem ; et coram Eugenio ceciderit causa quapiam alia, quam revideri ab Innocentio petierit et impetrarit? Teneamus igitur, donec amplius probetur, contentionem de* Barbastro *citius quievisse : nec ultra annum* MCXLIX *fuisse protractam : et sicut Rotensis Domus seu monasterium remansit ecclesiæ Ilerdensi, ita Barbastrum remansisse Oscensi.*

B. ALOYSIUS GONZAGA

SOCIETATIS JESU ROMÆ.

Locum hic habere debebat. Sed quia Acta ejus colligenda et illustranda susceperat Conradus Janningus, medio in opere Romam evocatus ad communem causam, pro Dei Sanctorumque honore sustinendam coram Apostolica Sede, dignata ejus cognitionem suscipere ; non ita cito inde potuit expediri ut inchoata absolveret prius quam hic dies ad prælum deposceretur. Cogimur igitur rem totam transmittere ad finem hujus Tomi, ubi omnia reperientur, in altera si qua fiat editione, huc retrahenda.

DIE VIGESIMA SECUNDA JUNII

SANCTI QUI X KALENDAS JULII COLUNTUR.

Sanctus Julianus Martyr, Arimini in Italia.

S. Gamgalis sive Sandalicus,
S. Julianus,
S. Graptus,
Sancti DCCCCLXXIX aut DCCCCXVI.
} Martyres Antiochiæ in Syria.

S. Rufinus, sive Rufus, Martyr Alexandriæ.

S. Pompejanus,
S. Galaction,
S. Juliana,
S. Saturninus,
} Martyres Constantinopoli honorati.

S. Albanus Protomartyr,
S. Amphibalus Diaconus,
Sancti circiter bis mille,
} Verolamii et vicinis locis in Britannia.

S. Albinus Martyr, Roma Coloniam delatus.

Martyres crucifixi in monte Ararath.

Martyres Samaritani in Palæstina sub Cosroe.

S. Paulinus, Episcopus Nolæ in Campania Italiæ Prov.

S. Eusebius, Episcopus Samosatenus in Syria.

S. Blasius, Episcopus Veronensis in Italia.

S. Exuperantius, Episcopus Comensis, in Italia.

S. Nicetas seu Niceas, Episcopus Romatianæ Ecclesiæ.

S. Nicetas seu Niceas, Episcopus Aquilejæ in Italia.

S. Aaron Monachus, in littore Aremorico.

S. Consortia Virgo Cluniaci in Gallia.

S. Aprincia Virgo, Metis in Monasterio S. Clementis.

S. Sicildis Virgo in Cœnomannensi Galliæ Diœcesi.

S. Rotrudis Virgo, in Monasteriis Gandavensi et Bertiniano apud Belgas.

S. Eberhardus, Archiepiscopus Salisburgensis in Germania.

B. Christina Stumbelensis, Virgo, in Diœcesi

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

Opera et studio R.P. Godefridi Henschenii piæ memoriæ, nisi aliud indicent litteræ, additæ margini.

D. P. Sanctus Julianus Levita et Martyr *proprium hoc die Officium et Missam, cum insigni Præfatione, habet in antiquis Breviario et Missali ritus Ambrosiani : et in illo clare dicitur Maritus* S. Basilissæ : *utriusque vero Acta examinata habentur in Responsione ad exhibitionem errorum mihi perperam attributorum Art.* XV §. 28 *qualiacumque legi possunt* XI Januarii.

S. Joannes Episcopus Neapolitanus. quem B. Paulinus ad cœlestia regna vocavit, *inscribitur hoc die Romano Martyrologio, post primam anni* 1584 *editionem rursum aucto. Miratur id in Notis Baronius quia eum cui visio illa oblata est, constat obiisse, quando etiam Neapoli colitur,* I Aprilis.

S. Jacobus Alphæi, Apostolus in Perside *memoratur in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis et variis MSS. nonnullisque excusis Fastis. De eo late egimus* I Maji.

S. Aptonius, *S. Ausonii Lemovicensis Episcopi frater et successor, dicitur in Supplemento Saussayi hodie cultum suum a majoribus obtinuisse : quod unde confirmem non habeo, et nomen a Lemovicensibus Fastis pridem abest : quidquid autem de eo dici posset, dictum est, ubi de fratre,* XXII Maji.

S. Attonis, Vallisumbrosæ Abbatis et Episcopi Pistoriensis, *nomen inscribitur Kalendariis Missalium ac Breviariorum, superiori seculo impressorum ad usum Congregationis Vallumbrosanæ et Hispanico Martyrologio Tamayi; occasione scilicet Translationis hoc die factæ an.* 1337 : *nunc vero festum agitur, quando et Romano Martyrologio inscribitur, tamquam natali die,* XXII Maji.

S. Domitianus, Confessor Crispinii, *a multis recentioribus hoc die relatus, communem cum Sancto suo Magistro Adelino tractationem apud nos habet* XV Junii.

S. Deodatus Episcopus, *colitur in Monasterio Latiniacensi prope Parisios, ob Reliquias eo olim delatas cum Reliquiis aliorum Sanctorum, commune Translationis festum habentium (uti inter Prætermissos diximus)* II Junii. *Nescimus an is sit, de quo, ut Episcopo Nivernensi ac postea Abbate Vallis Galilææ in Vosago, egimus* XIX Junii. D. P.

S. Terentius Martyr Episcopus Iconii,
S. Marcus consobrinus Barnabæ,
S. Jesus appellatus Justus
S. Armatus Episcopus Lystræ, et Socii
} *memorantur in variis MSS.*
in Græcis Menæis, relati a nobis XXI Junii.

SS. Juliana et Demetria Virgines, Martyres Romæ *proferuntur a Galesinio et ex hoc a Ferrario, tamquam ab Arianis excruciatæ. Ille in Notis citat MS. et nescio quem Arthimarnm Monachum. Sed veremur, ne, ut alibi sæpe Wandalos, ita hic Arianos finxerit Galesinius; et alicubi invenerit pro* Bibiana *scriptum* Juliana ; *sintque hæ Sanctæ sorores, sub Apostata Juliano passæ, de quarum posteriore* Demetria *egimus* XXI Junii. D. P.
de Bibiana *agemus* II Decembris. D. P.

S. Marcus,
S. Justus,
S. Terentius,
S. Artemas,
} *ut* Episcopi *referuntur in variis Menæis MSS. in aliis uti et in excusis pridie* XXI Junii.

S. Albanus Martyr Namurci, *in Martyrologio Gallicano Saussayi. Est is Moguntinus, seu potius protomartyr*

tomartyr Angliæ, cui Namurci dedicata ecclesia, nunc cathedralis. De Anglicano agimus hoc ipso die : de Moguntino actum est XXI Junii.

D. P. S. Ansoli Monachi *meminit Kalendarium Benedictinum Dorganii : nescimus quis sit. Ferrarius in Generali Catalogo addit esse discipulum S. Maini Abbatis : et hic* S. Mavennus, *quo egimus* XXI Junii.

S. Hermolaus Episcopus Toletanus *apud Tamayum longa Acta habet, fundata in quadam interpolatione Passionis* Sanctorum Decem millium *(de quibus infra hoc die) et in Pseudo-dextrinis Chronicis : nobis gratis confictus videtur, et magis gratis Hispaniæ adscriptus cum illorum plerisque.*

Rufina et Jovita, sanctæ Virgines, *proferuntur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum, qui* æstimant alibi poni. *At quo die ignoramus. Plures variis diebus* Rufinæ *occurrunt, sed nulla cum* Jovita Virgine.

S. Annianus Martyr, *colitur* apud Patres S. Georgii in Paggiali Bononiæ, ob caput anno 1660 Roma ex cœmeterio S. Cyriacæ eo delatum, *uti latius exponit Masinus in Bononia perlustrata.*

D. P. Theodosius, Patriarcha Alexandrinus, XXXIII *a Jacobitis numeratus, licet numquam receptus, sed exul defunctus. Hic a Coptis et Habessinis ejusdem sectæ asseclis, ut Sanctus frustra hodie colitur ; id meriturus, si quæ hæreseos et schismatis causa pertulit, pro Christi fide in Catholica unione tulisset. Vide plura in nostro de Patriarchis istis tractatu.*

Gregorius Episcopus Toletanus, *extitisse inter Olympium et Audentium, et quidem* Sanctus *haberi, mortuus hoc* XXII *Junii, anno* 366, *asseritur a Tamayo Salazar in Martyrologio Hispanico, citatis dextri et Juliani libris nuper inventis. Deest nomen in Chronologia Præsulum Toletanorum apud Garsiam Loiasam ante Concilia Hispanica. Proinde certiora argumenta desideramus de ejus existentia et veneratione.*

Heligaudus, Episcopus et Martyr, ordine nonus Ferdensium Antistes, a Danis pro Christo occisus, *refertur a Camerario in Menologio Scotico, qui citat Crantzium lib.* I *Metropolis; sed eum non accurate legit : quia is Martyrem successorem ejus Erlulphum appellat ; de quo* 2 *Februarii egimus.*

S. Basilii, Hegumeni Monasterii Patelariæ, memoria *invenitur in tribus MSS. Synaxariis; duobus Taurinensibus, Ducis Sabaudiæ; et uno Parisiensi, Julii Cardinalis Mazarini. Optamus de persona et loco plura discere, ac præcipue de ætate qua vixit ; veremur enim ne ejus sit temporis, quo talium plurium orthodoxia merito dubia habetur.*

S. Ortrudis Virgo, Gisnæ in Picardia, *profertur a Saussayo in Supplemento, ut distincta* a Rotrude Virgine, deposita in cœnobio S. Bertini, *relata in ejus Martyrologio. Verum unam eamdemque esse, infra ad Vitam* S. Rotrudis *ostendimus.*

Lambertus Abbas, in cœnobio Sithiu S. Bertini *ut* Beatus *inscriptus Martyrologio Menardi et a Menardum secutis Sammarthanis in Gallia Christiana ubi de cœnobio illo agunt. Plura ausus Saussayus in supplemento,* Sancti *titulo eumdem honorat. At contra Arnoldus Rayssius, Auctario Molani ad Natales Sanctorum Belgii, ne quidem nomen inscripsit. Fuit familiaris B. Joanni Episcopo Morinorum, in cujus Actis* XVII *Januarii sæpius fit ejus mentio, sed absque titulo* Beati.

D. P. SS. Quadraginta millia Martyrum sub S. Bertholdo *referuntur ad hunc diem, in Acie bene ordinata Sanctorum ac Beatorum Ordinis Carmelitici, per R. P. Philippum a visitatione cusa ac recusa aliquoties. Is in MSS. Nobis allegat Kalendaria Ordinis, sed quæ editores Speculi novi Carmelitici, talia studiose colliguntur, vel ignorarunt vel contempserunt, citat etiam Palænydorum lib.* 3 *cap.* I *ubi de Bertholdo dicit, quod* suo tempore multorum animas pro Christo passorum Fratrum in diversis Terræ sanctæ locis seu monasteriis, corporali intuitu in cœlum deferri vidit. *Eadem ex Palæonydora scribit Wernerus Rollevink in Fasciculo temporum, et ex utroque Lezana in Annalibus ; et nec* Martyres *nec* Sanctos *vocare audet ante Apostolicæ Sedis judicium ; verum qui tantum expresserit numerum nec indicatur a Philippo, nec mihi hactenus innotuit. Non posset is tamen videri nimius credere volenti, quod Lovanii sub quadam pictura in templo exposita legitur, Humarus tyrannus, ad assumendas Barratas coegit* Fratres, quos ferrum et flamma reliquos dimiserant ex 7 millibus cœnobiorum ; *sed quam talis numerus est incredibilis pro una Provincia, sec.* VII ; *consideranti multo minorem nunc numerum conventuum Ordinis toto licet orbe diffusi; sic iste numerus Fratrum, pro seculo* XII. *Societas nostra, non solum in Europa, sed etiam in Asia, Africa atque America laborans, mille dumtaxat, qua domos et Collegia, qua residentias et Missiones numerat, in iisque Socios Sacerdotes et Sacerdotii expertes ad octodecim circiter millia ; et credam in una Syria, Saracenis et Turcis circumsessa ac fere insessa tota fuisse ad quadraginta millia Carmelitarum ? Fateor id mihi difficile videri. Minus exorbitavit (exorbitavit tamen) qui intra sextum et decimum tertium seculum centum quadraginta martyrum millia sui Ordinis numeravit* I. *Novembris in libello Flandrico cui titulus* Corolla florum Carmeli *menstrue distribuendorum.*

S. Badulphus Episcopus et Confessor, *indicatur Hagiologo Gallo Franciæ a Philippo Labbe primum edito cum Martyrologio Romano, Gallice anno* 1643 *excuso, dein tomo* 2 *Novæ bibliothecæ ejus; in cujus Indice memoratur, et* S. Badulphus Episcopus, *et* Franciæ locus quidam. *Nos nihil aliud de eo assequi potuimus, et ad ulteriorem inquisitionem aliis proponimus.*

SS. Paulinus, Archirion, et Onuphrius, Confessores Suteræ in Sicilia ; *cum proprium nullum diem haberent huc relati sunt a Cajetano in Idæa propter Paulinum Nolanum unde etiam eorumdem Octava ibidem ad* XXIX *descripta reperitur. Plura de eorum cultu non suggerit ipse, neque nos invenimus alibi.* D. P.

Adam, Episcopus Cathanesiensis in Scotia, *ut* Beatus Martyr *refertur ab Hectore Boetio, Bucelino et a Chalemoto inter Cistercienses, aliisque. Obiit an.* 1230 : *et tamen nihil de eo legitur in Breviario vetusto Aberdonensi, diligenter omnes Scotiæ Sanctos colligente : unde arbitramur cultum nullum publicum habuisse.* D. P.

Theodoricus, Abbas secundus Veteris Campi, Ordinis Cisterciensis in diœcesi Coloniensi, familiaris S. Bernardo, hoc die anno 1177 mortuus, *inter* Pios *a Gelenio in Fastis Aggripinensibus relatus est ; omissus ab Henriquez, Chalemoto et aliis.*

Arnoldus, Conversus Villariensis in Brabantia, *ex Molani Kalendario Sanctorum Belgii, Raissii, Auctario, aliisque passim cum titulo* Beati *inscribitur, Fastis Monasticis. Nullum interim apud suos cultum habet, dignus alioqui. Quare de eo lege Cæsarium Heisterbacem, ex quo pius affectus ejus erga Ordinem innotuit. Ossa tamen venerabiliter habentur, cum ossibus aliorum, similiter cum singulari sanctitatis opinione istic mortuorum.* D. P. NOT. 8

Andreas Bobii Faventinus, Ordinis Prædicatorum, laudatus ab eximia doctrina ac virtute : qui a Cardinalibus

Cardinalibus destinatus in Walachiam, plurimos ab hæresi ad veram fidem convertit, ac tandem ab hæreticis militibus in odium fidei in partes est sectus, *asserit Joannes de Rechac, in Triumpho Martyrum tract.* 5 *cap.* 6; *et ad hunc diem indicatur in anno sancto ejusdem ordinis.*

Philippus, *S. Francisci socius*
Raphael Nursinus, *an.* 1540
Didacus Peregrinus, } *anno*
Franciscus Talavera } 1392
Joannes de Maurienna *Capuc.*
Seraphinus *Messanæ an.* 1616
Altrudis *tertiaria Romæ* 1284
Julia *Mediolani ad S. Ursulæ*

} *clari vel mortui in Ordine Franciscano; ab Arturo referuntur omnes, determinato hoc ad ejus arbitrium, die, cum titulo* Beati *aut* Beatæ, *in Martyrologio ejus Franciscano, et posteriores duæ etiam in Gynæceo: ubi aliunde additur.* Isabella Ludovici Ord. Prædic. Averii *an.* 1542. *De* Julia, *sed absque* Beatæ *titulo, agit Waddingus ad annum* 1463 *num.* 136 : *multo autem prolixius Jacobus Grassettus noster in Vita B. Catharinæ Bononiensis,* 9 *Martii a nobis Latine data num.* 162 *et seqq. ubi et de revelationibus ab hac illi factis per annos* 30, *quas ipsa propria manu tribus libris descripsit; quorum autographum an adhuc maneat Mediolani, ut ille scribit, et solum ecgraphum acceperit a Bononiensibus matribus Cardinalis Paleottus, B. Catharinæ Canonizationem promoturus uti est apud Waddingum : an vero etiam restituerit; videant quorum interest. Ego negligendam rem non sentio, sciens quam multa ejusmodi præstantissima monumenta tali modo irreperabiliter perierint et etiamnum pereant : quare rogatos monasterii istius curatores velim, ut si autographum adhuc inveniatur, curent inde scribendum ecgraphum nobisque mittendum : et una cum pluribus aliis adhuc ineditis monumentis, aliquando dandum in lucem, aut saltem conservandum quiscumque casus autographo accidat.* D. P.

Philippus de Luxemburgo, *Episcopus Morinorum, dein Cenomanensis, et S. R. E. Cardinalis Legatus a Latere in Gallia, mortuus anno* 1519, *ob sanctitatis opinionem inter Pios adscriptus in Supplemento Saussayi.*

Ven. Joannes Fischerus, Episcopus Roffensis et S. R. E. Cardinalis, *an.* 1535, *Henrici VIII Regis jussu, ob negatum ipsi Capitis Ecclesiæ titulum, capite plexus fuit. Vitam ejus et mortem fideliter descriptam habemus : a Molano in editione an.* 1573 *refertur cum titulo* Beatæ memoriæ Martyris. *Abstinebimus eo titulo donec restituta veteri Religione, Romano Pontifici integrum sit causam et modum mortis cognoscere, eique condignum titulum sanctitatis martyriique decernere.*

Joannes, cognomine Silvicola seu Sauvage, Ordinis Minimorum, ob gratiam dicendi et varias virtutes celebris, *laudatur a Saussayo in Martyrologio Gallicano, sed solum Piis adscribitur.*

SS. Aristocleas Presb., Demetrianus Diac., Athanasius Lector, *relati in Synaxariis Parisiensi et Taurinensi ac Menæis excusis : alibi* XXIII Junii.

B. Lietbertus, Episcopus Cameracensis et Atrebatensis *hoc die mortuus est. Ejus Vita datur* XXIII Junii.

SS. Zenon et Zenas Martyres *hodie referuntur in Menæis, excusis, in pluribus MSS. die sequenti* XXIII Junii.

S. Irenæi Episcopi Lugdunensis Inventio Reliquiarum, Catanzari in Calabria, *assignatur a Ferrario et Paulo Regio : de qua ad Vitam ejus agetur* XXVIII Junii.

S. Kilianus cum sociis suis *consignatur in MS. Trevirensi S. Maximini. Horum Acta danda erunt,* VIII Julii.

S. Jacobus Apostolus, frater Joannis, qui Herodis jussu decollatus est, *indicatur in MS. Usuardo Parisiensi S. Victoris : ab aliis* XXV Junii.

S. Hildegardis Virginis commemoratio, *sic indicatur a Dorganio, ut addat quod principalior festivitas celebretur* XVII Septembris. D. P.

SS. Abraam, Isaac, et Jacob Patriarchæ, XXVIII *Bunæ, qui huic* XXII *Junii respondet; et quolibet mense, die eadem solennissimum habent cultum in Fastis Copticis et Habessinis, seqenute mox, simili per omnes etiam Commemoratione Nativitatis Dominicæ.* Abrahamum *Latini colunt* IX Octobris. D. P.

S. Martinus solitarius *inscriptus est MS. Florario. Quis sit non satis cognoscimus. Forte est Abbas Vertanensis* XXIV Octobris.

S. Gregorius, Episcopus Agrigentinus, *ex hujus ecclesiæ Kalendario ponitur in Idæa Cajetani : prorius dies est, quo Romano Martyrologio inscribitur,* XXIII Novembris. D. P.

Waltfridi martyris, Therasiæ uxoris ejus, et Rotfridi filii, translatio in Frisia juxta Groningam *adscripta est Additionibus Greveni et Molani ad Usuardum, item martyrologio Canisii et MS. Florario. At Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ex lectionibus propriæ ecclesiæ refert aliquod compendium ad diem* III Decembris.

Galgani Confessoris *nomen inscribitur Additionibus Greveni et MS. Rhinoviensi. Ego alium uullum novi, quam qui prope Senas colitur,* III Decembris. D. P.

DE S. JULIANO MARTYRE

PATRONO ARIMIMI IN ÆMILIA ITALIÆ PROV.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De Actis S. Juliani Anazarbeni male ipsi aptatis, Translationibus, ecclesia, cultu.

S. Julianus hic a Martyre Anazarbeno distinctus,

F*laminia via, ab Urbe ad mare Adriaticum ducta, Æmiliæ versus Insubriam procurrenti, jungitur ad* Ariminum *vulgo* Rimini, *civitatem sub Ravennati Archiepiscopo Episcopalem, ab eaque initium sumit Provincia,* Æmilia *antiquis, hodiernis* Romandiola *dicta. Hujus urbis Patronus præsenti die solennissime colitur* S. Julianus Martyr, *cujus corpus in sua arca per mare creditur illuc appulisse, æræ Christianæ seculo* X, *tempore Otthonis Magni; ut habent Acta, ex veteri Ariminensi MS. una cum Hymnis propriis duobus transcripta, nobisque illac Romam euntibus anno* MDCLX *donata, a nostri istic Collegii tunc Rectore, R. P. Francisco Via. Horum initio narratur Martyrium, plane simile Martyrio* S. Juliani Anazarbeni, *in Cilicia passi, et Antiochiam Syriæ delati, ubi annuam ejus Panegyrim ornavit S. Joannes Chrysostomus insigni homilia, illustrata ab Henschenio ad diem* XIV *Martii. Solum interest, quod hic* Cilix, *iste* Istricus *fuisse dicatur; ab eodem tamen Præside* Martiano, *in civitate* Flaviade, *(quæ ipsa*

cognomento Istricus.

quoque

A *quoque Ciliciæ civitas fuit) in judicium adductus, culeoque æque ac alter insutus, sed usque Prœconesum in Propontide aquis ablatus, ibidem putetur seculis pluribus fuisse honoratus, quoad provoluta in mare rupe quæ arcam prædictam sustinebat, ipsa Ariminum appulit undis supernatans; simili miraculo, quo jam alias vidimus Anconitanos et Altinenses credere, SS. Liberii et Theonesti corpora ad se pervecta.*

Hujus corpus in saxea arca trans mare venisse dicitur,

2 *Tale miraculum cur ipsis credere nequeam, dixi ad* XXVI *Maji et* XXI *Junii : Ariminensibus cur credatur, nihil obest ex parte circumstantiarum, fictionem manifeste prodeuntium : hujusmodi enim circumstantiæ nullæ hic apparent · potuitque res facta fuisse ut narratur; licet, ad firmam fidem adstruendam, plus aliquid videatur requiri quam simplex traditio, post aliquot secula primum scripto signata. Porro ut illud potuit factum fuisse, sic etiam potest factum concipi, ut idem* S. Julianus, *qui tempore S. Joannis Chrysostomi adeo celebrem cultum obtinebat in Syria, rebus istic pessumeuntibus, terrestri per Asiam minorem via delatus sit in Prœconesum, indeque Ariminum. Sed huic conjecturæ firmandæ obstat silentium Synaxariorum Constantinopolitanorum, quorum nullum meminit alicujus cultus,* S. Juliano *delati in Prœconeso, adeo vicina Constantinopoli peninsula. Obstant etiam Acta ipsa, inter locum, a quo et ad quem advecta arca dicitur solius Adriatici sinus latitudinem interponentia, et* Istricum Julianum *expresse nominantia.*

sed quod ex Prœconeso vix est credibilis;

B

3 *Nolim igitur, tam debili conjectura nixus, unum eumdemque credere, olim Antiochiæ, nunc Arimini cultum : sed potius quod, propter nominis similitudinem placuerit iis, qui primi corpus venerandum exceperunt, aptare illi passionem Anazarbeni Martyris : nam quod num.* 5 *dicitur Episcopus Joannes, qui circa an.* MC *vivit, arcam aperiens invenisse* libellum certaminis conscriptum ; *aliud non probat, quam duorum* Julianorum *confusionem, seculo* XI *antiquiorem esse. Etenim longe aberat a consuetudine lictorum, quibus tradebantur Martyres culeo insuendi, ad omnem eorum abolendam memoriam ; eorumdem nomina actaque plumbo vel saxo incidere, aut a Christianis sic incisa accipere, eidem culeo includenda.* Anazarbus *aut etiam* Flavias, *civitates Ciliciæ mediterraneæ quidem, super fluvios tamen sitæ, qui injecta sibi corpora ad mare devolverent; non adeo longe distant ab Ægis, urbe ejusdem Ciliciæ maritima, quin hic statim sciri potuerit a Christianis, quis ibi culeo insutus occubuerit, quo nomine dictus, quæ tormenta et sub quo judice passus : sed de Ariminensi Patrono, seculo primum* X *ad Italiæ littus appulso, nihil simile præsumi potest. Tenendum ergo videtur, quod in Istria natus et honoratus fuerit, usque ad tempus translationis in Italiam : ubi si ejus Acta, antiquitus nota, et intra sacri corporis arcam descripta latuissent, alia procul dubio locorum ac personarum nomina indicarentur, aliusque modus passionis, ac forte etiam socii septem, quorum intra eamdem arcam reperta sunt capita. Hic vero in memoriam mihi etiam venit* S. Julianus, *cujus, apud Soranos vel Atinatis in Latio passi, martyrium ex Italico Latinum Bollandus fecit, edidıtque* XXVII *Januarii; qui ex Dalmatia Anagniam advenisse dicitur, ætate juvenis etiam ipse, et a Flaviano Campaniæ Præside, ea quæ ibi narrantur passus. Est vicinia Dalmatiæ Istria; ut mirum non foret, si uni ab altero accesserit aliquid, ut sæpe contingit inter plures synonymos, quorum non satis distinguuntur Acta.*

aut quod inventus in arca sit libellus Passionis qualis narratur.

Est et alius S. Julianus Dalmata in Latio passus.

C

4 *Sub his ergo cautelis, dabo quæ Arimino attuli Acta ; sub eademque conditione legi poterit eorumdem* Compendium, *a Petro de Natalibus insertum Catalogo Sanctorum lib.* 5 *cap.* 141, *indeque transcriptum in Hispanico Martyrologio Tamayi, et Hagiologio Lusitano Cardosi ;ne scilicet capite,quamvis male assuto,careat narratio reliqua, de translatione et miraculis variaque arcæ sacræ inspectione, quæ præcipuam Actorum partem constituunt, certiorique cum scientia scribi potuerunt. Asserunt illa, quod Christi* Athleta volavit in cœlum decimo Kalendas Julii, *et tali die etiam hodie colitur, ut constat ex Kalendario, quod habemus anno* 1643 *ad præscriptum Romani Breviarii editum, jussu Angeli Cæsii Episcopi ; ubi præscribitur* S. Juliani Mart. Patroni Duplex majus ; *ut manifestus sit error Petri de Natalibus, quo legit passum* 9 Kalendas Julii. *Hunc tamen errorem secutus est Philippus Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, licet elogium sumere profiteatur* ex monumentis ecclesiæ Ariminensis : *secuti sunt etiam Tamayus et Cardosus præcitati, persuasi eum Flaviobrigæ Hispanicæ adscribere, auctoritate Pseudo-dextri, in Martio nostro satis rejecta. Ferrarius insuper persuasus, ipsum esse Anazarbeum* Julianum, *secundum Græcos passum* XVI Kal. Aprilis *diem hunc esse alicujus Translationis censet. Potuerunt etiam Ariminenses, ex simili persuasione quam hodiedum retinent, seculo* XIV , *quo scripta videntur Acta, elegisse hunc diem* X Kal. Julii ; *quia in antiquis Latinis Martyrologiis, ut mox videbimus, inter Antiochenos Martyres referebatur* S. Julianus, *olim pro mense Martio Latinis ignotus : illi enim tunc de Græcorum Fastis nihil vel sciebant vel curabant.*

Junii T. V D

Dantur tamen Acta ex MS.

non 23 Junii

sed 22. quo colitur.

E

5 *Ferdinandus Ughellus, tom.* 2. *Italiæ sacræ, inter Episcopos Ariminenses decimum quartum statuit* Joannem ; *asserens, quod* Ariminensibus jus dixit anno DCCCCLXI ; *et quod* in ipso anno marmoreum sepulcrum, quo corpus S. Juliani Martyris claudebatur, ad Ariminense littus Angeli deduxerunt per undas ; temploque S. Petri, quod postea S. Juliani prisci dixerunt, honorifice intulere. *Hæc ille; quoad annum secutus Cæsaris Clementinii historicam Collectionem de Ariminensium originibus, Italice excusam an.* 1617, *pag.* 241 *: ubi tamen, non Angelis, sed Episcopo adscribitur invectio corporis in templum istud, sicut etiam habetur in Actis. Verum ab his dissentit Clementinius, dum* Ottonis I *(qui anno mox sequenti Romæ coronam Imperialem accepit, et in reditu Arimino transisse dicitur) Joannisque tempora conjungit; inter quos ipsa Acta num.* 5 *multum temporis spatium collocant. Huic phrasi inhærendo, videor mihi posse* Joannem *istum collocare inter Obizzum primum, anno* MLXI *electum; et Obizzum alterum, anno* MCXLIII *defunctum; nec enim aptior locus accurrit in toto illo Catalogo; nec alterutrius ulla proferuntur monumenta, per quæ constet eos sibi immediate successisse, simulque tenuisse Cathedram annis* LXXXII : *sic arca quæ juxta ipsum templum sesqui seculo steterat, inducta in ipsum fuerit circa confinia* XI *et* XII *seculi; atque ex tunc cœperit certior haberi notitia rerum*, S. Juliani *cultum apud Ariminenses spectantium.*

Arca an. 960 Ariminum appulsa

circa an 1110 delata in ecclesiam S. Petri

F

6 *Est ad Euroboreale civitatis latus pons vetustissimus, Arimino, nunc Mariciæ flumini instratus, Octaviani Augusti et Tiberii Cæsaris opus, per quem a Flaminia in Æmiliam transitur a civitate in Burgum sive suburbium,* S. Petri *dictum, a veteri istic* S. Petri ecclesia. *Hujus ecclesiæ conditorem S. Gaudentium esse volunt, qui eam pro Cathedrali habuerit; nunc* S. Juliani *dictam; eamdemque ab Ottone præfato, intuitu Sancti prope depositi varie dotatam Clementinius asserit; quando autem cœperit Benedictinos monachos habere non indicat ; solum duos istic Abbates nominat,* Lupicinum *et* Joannem, *quos sibi facit mutuo succedere : mihi vero suspicio incidit ,* Lupicinum *Ottoni fuisse synchronum;* Joannem, *Joanni Episcopo æqualem; prout æqualem illi Acta faciunt ; ita ut unus viderit sacrum corpus trans mare advectum, alter in ecclesam tunc opportune restauratam intulerit. Corpore autem ibidem* sine præcipuo aliquo ornatu diu remanente, *ut habes num.* 6 *ipsum* honorabiliori loco poni curavit Petrus Abbas, *seculo fortassis* XIV, *quando pro*

in burgo, post dicto S. Juliani.

A *pro usu proprii Officii primum conscripta videntur Acta.*

NOT. 9

ACTA

Ex MS. Collegii Societatis Jesu Arimini.

a Martiano Præsidi adductus octodennis, b Christumque confessus,

Temporibus Decii Cæsaris, in civitate *a* Flaviada, sedente Martiano Proconsulari, Julianus Istricus, nobili genere ortus, dum esset decem et octo annorum, fide prudentiaque conspicuus, apud eum ut Christianus accusatur: ad cujus tribunal adductus, Præses sic eum alloquitur dicens; Sacrifica, Juliane, et tuæ juventuti salutem acquire; nam aliter in tormentis finem vitæ accipies. Cui ille respondit: Ego Christianus sum. Ad quem Martianus: Non est licita responsio tua; sed magis diis sacrifica, et Regum *b* nostrorum præcepta custodi. Et ille: Ego Christum adoro, quem colui, et in quem semper credam: et tum noli dicere deos, quoniam omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit, et quidquid cœlorum ambitu continetur; hominemque creavit, cui et legem dedit, ut ipsum creatorem omnium diligeret et timeret. Martianus vero dixit: Unus quidem Deus, qui fecit et deos: quare oportet te Principibus B victoriosissimis acquiescere, et eorum parere mandatis. Ad quem S. Julianus respondit: Agnosce justitiam, Consularis, quia magis oportet obedire Deo quam hominibus: ego enim subditus sum Deo omnipotenti Regi cœlorum, cujus doctrinam a pueritia didici, cui et in ipsa juventute servio.

c fustibus dicitur cæsus; d e deinde ab adducta ad eum matre,

2 Dixit ei Præses: Et forsan Presbyter *c* vel Diaconus inter Christianos amentes? Ad quem ille: Talis non sum dignitatis. Et Martianus; Cujus generis es? ille: Christianus sum. Tunc Præses ira commotus tradidit illum ministris puniendum, ut permixtus ei dæmon (inquiens) sic discedat. Et ille: Ego dæmonium non habeo. Et Martianus: Noli amplius insanire, diis sacrifica: sin autem, tu cum malus sis, pessime morieris: et ait illi; Estne tibi mater? Cui ille, est, inquit. Et Præses: Ubi est? Et ille: Ubi me *d* comprehendistis. Tunc Martianus jussit eam adduci ad se, ipsum vero custodiri. Cumque Asclepiodora *e* genitrix ejus ad Præsidem pervenisset, sic eam alloquitur dicens: Instrue filium tuum, ut sacrificet: vides enim quantos patitur cruciatus. Tunc illa ad filium suum conversa, dixit: Fili, tu scis quod doctrinam optimam semper te docui: nunc ergo custodi verba mea, ut salveris. C Deinde dixit Consulari: Dimittito illum mihi per tres dies, ut sic commode eum instruere valeam. Et Martianus: In hoc triduo venenum illi propinare debes. Ad quem Julianus: Melius est a te omnia mala suscipere, quam quod mei occisor existam. Tunc præses: Si petitas dedero inducias, postea sacrificabitis? Respondit B. Julianus: In hoc tempore sapientior efficiar. Consularis autem annuens votis suis, ambos in carcere includi imperavit; ubi inter se confortantes, dominumque collaudantes, triduo ibi feliciter permansere.

per triduum animatus in carcere,

insutus culeo ac mari mersus,

3 Quarta vero die iterum Præses illos ante se præsentari jubet, et ita secum alloquitur: Jam vestræ pertransierunt induciæ, diis igitur nostris oblationes offerte. Cui Julianus: Consilio unanimi, mater mea et ego decrevimus ut in lege Domini meditemur usque ad mortem, nec abeamus in consilio impiorum, in cathedra pestilentiæ sedentes et mortis. His verbis Præfectus ita permotus, præcepit ut cum serpentibus in sacco consueretur, et in profundo pelago demergeretur. Hujusmodi verbis pæne expeditis, impiissimi satellites illum comprehendentes, crudelissimæ sententiæ finem imposuerunt. Tali igitur coronatus martyrio gloriosus Christi athleta evolavit in cœlum decimo Kalendas Julii. D Sed corpus in mari projectum a fluctibus in Insulam Prœconesum *f* mirabiliter jactatur, et a Christianis prope scopulum maris, in arca marmorea valde honorifice sepelitur.

Corpus vero ad Prœconesum appulisse. f

g indeque Ariminum in arca saxea.

4 Cum vero jam diu, vel propter Christianorum persecutionem, aut per incolarum ignorantiam, benedicto corpori nullum præstaretur obsequium; factum est, ut, dum silerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet; tempore Ottonis majoris, æstatis tempore, contra solitam consuetudinem, *g* Adriaticum mare maximis cœpit fluctibus quati, nulla ventorum rabie impellente. Ictibus maris igitur assiduis fracto scopulo, arcam super se placide susceperunt undæ. Incolæ vero ex strepitu attoniti, cum vidissent arcam ibi cecidisse, putaverunt eam sub undis remansisse: sed propter illam insolitam maris perturbationem, Ariminenses etiam obstupuerunt omnes, nonnulli enim eorum magno gaudio felicem diei horam expectantes; aliqui vero apud littus pervenientes, ac versus pelagum jugiter admirantes, maximum splendorem in Adriatico sinu mirabiliter concernere. Illis igitur magis magisque E coruscam lucem commirantibus, arcam marmoream, velut navigium ibi esse comprehenderunt: et spectantibus cunctis, absque ullo extrinseco adminiculo, ad terram tandem mirabiliter pervenit, tranquillitasque magna illico facta est.

h i k quam Joannes Episc. frustra conatus in urbem inducere, posuerit in suburbana ecclesia S. Petri,

5 Divina igitur gratia arca in littore ducta, apud Monasterium Beati Petri, juxta civitatem, cum supposito rubri marmoris *h* saxo, requievit, ibique populi utriusque sexus magna frequentia fuit. Post multum *i* vero temporis spatium, Joannes civitatis *k* Præfectus arcam ipsam, cum universo clero et civibus, variisque boum ordinibus ac aliis, ad Episcopatum trahere conabatur: quod non solum non obtinuerunt, sed nec etiam eam aliqualiter movere potuerunt. Quid vero in ea esset videre cupientes, eam aperire attentare cœperunt; et hoc quoque ab eis frustra factum est. Omnibus itaque attonitis remanentibus arca ibi aliquamdiu permansit. Denique Joannes præfati Monasterii Abbas, convocatis Monachis atque amicis, inito jejunio, ac Dei auxilio implorato, ut si possent, ad suum monasterium arcam perducerent, de consensu Præsulis illuc se contulerunt: quod et facili fuerunt consecuti labore. Quo ab Antistite audito, ipse et clerus, omnesque Ariminenses illico devenerunt; sublatoque cooperto, intro aspicientes, dilectissimum castissi- F mumque corpus Beati Juliani, cum *l* pallii integritate ornatum, libellumque *m* ejusdem certaminis conscriptum, exposite invenerunt: *n* necnon septem ignota capita, quæ tamen Martyrum fuisse opinarunt.

l m n

o p et deinde aperuerit Petrus Ab.

6 Arca autem ibi sine aliquo præcipuo ornatu diu remanente, diversis tamen præclara miraculis, concives eam in honorabiliori loco templi sanissime poni curarunt. Et Petrus *o* præfati Monasterii Abbas arcam aperuit, ex qua suavissimus ac fragrans odor exivit: cum autem in nocte mirabilis thesaurus a civibus custodiretur, *p* ne a furibus tolleretur magna adfuit Sanctorum copia, in quorum medio B. Julianus coronatus emicuit; talisque ac tantus, in habitaculo refulsit splendor, quod vix attoniti extra fugere custodes. Mane autem facto, custodes quamplurimis narrarunt visionem; indiesque mirabilia magna coruscarunt. Nam inter occurrentium multitudinem, quædam mulier Gerberia *q* nomine, nobilis vidua, moribus licet impar et obscœna vita, ad videndum beatissimum corpus pervenit: et cum se illi appropinquare vellet, mox cœpit arca fluctuare atque in modum salientis cervi mirabiliter elevari. Præ timore autem omnes fugerunt: unde et

q Huic appropians matrona impudica terretur,

A et illa egressa, mox arca requievit. Deinde laborantibus hominibus ad ipsius Ecclesiæ ædificium r optimum vinum ex robore opime scaturivit. Altero vero die, Monachis Vesperum decantantibus, lampas oleo plena a culmine in lapideum pavimentum furibunde cecidit, necnon et plumbum, quo ab ima trahebatur, fracto funiculo in ea decidit. Quo audito omnes illico concurrentes, et nec fragile vitrum confractum, nec olei guttam expersam fuisse concernentes, sed integram erectamque eam invenientes, magnopere admirarunt.

r
lampas innoxie labitur,

7 Altera quoque mulier, in civitate divitiis abundans, cum jam ex senectute sterilis effecta fuisset, cui antea quamplures liberi jam fuerant defuncti; persæpe de prolis privatione mœstissime plorabat. Sanctus itaque Julianus, nocte cuidam agricolæ splendidissimus apparuit, dixitque; Vade ad dominam tuam, et dicito ei : Si ad sepulcrum meum adveniens, misericordiam Domini nostri Jesu Christi devote imploraverit; de concepta jam masculi prole jucunditatem accipiet, et puer Julianus nomine meo vocetur : sitque hoc tibi signum. Nam in die præsenti, hora nona, quædam domus igne succensa, B magno labore ab incendio liberabitur; eo tandem extincto, invenietis hominem Dominicum nomine, subitanea morte defunctum. His denique undequaque expletis, promissum sibi liberalissime obtinuit; illeque supervivens, necnon et sui descendentes, Beato martyri diu felix deservivit.

sterilis fœcundatur,

8 Fuit insuper et alia femina, habitans civitatis mœnia, filium habens attractum, omnium membrorum motus possibilitate privatum, qui nisi portatus haud se movere valebat. Quare ad Sancti sepulcrum quadam die eum mater adduxit, et ibi devote, magnoque clamore, ac denique multis profusis lacrymis, Sanctum deprecata est, dicens : Suscipe, Beatissime Juliane, filium. quem desolatum apud te derelinquo; et quem mœsta mater adjuvare non valet, tu, pie Pater, adjuvare dignare. His dictis, et ecclesia egressa, filium se clamantem audivit : Jam nunc te sequor : me igitur expecta, genitrix piissima. Et illa conversa, eum expectans, ambulantemque prospiciens, omnipotenti Deo beatissimoque Juliano gratias reddidit immensas.

contractus curatur,

9 Die quoque quo S. Juliani celebrabatur festivitas, contigit, ut quædam rustica mulier, dum se ornaret, caputque incrispare curaret; manus tanta fuit tenacitate constricta pectini, quod unum ab alio C nequaquam divelli poterat. Hoc igitur animadverso, magno clamore [ad auxilium] vicinarum clamavit; initoque consilio, ad sepulcrum B. Juliani, misericordiam petitura pervenit; ibique precans et plorans, Monachis quoque intervenientibus, sanitatem recepit. Quidam etiam adolescens per triginta dies tanta fuit oppressus paralysi, quod vix linguam movere valebat; tantoque parentes affligebat mœrore, ut ejus mortem potius optarent, quam tali modo viventem inspicerent. Eum denique ad B. Juliani arcam adducentes, et ibi biduo plorantes atque orantes, eumque in Sancti obsequio offerentes, sui geniti promeruere salutem.

punitur festum violans,
sanatur paralyticus

10 Fuit et alius vir agricola, s in villa Mustiana vocato, qui in eadem festivitate ad metendam segetem sui agri mane fuit egressus : et dum ibi ardenter insisteret, statim fuit visione privatus. Unde vicini ad clamorem concurrentes, eum ad ecclesiam B. Juliani, in eadem villa constructam, perduxere; et ibi ad Deum preces et lacrymas profundentes, pristinam sanitatem eum recipere mirabiliter viderunt. Nonnullasque alias gratias, ad sancti Martyris sepulcrum devote accedentes, indies plerique recipere merentur : mirabilis est enim Deus in Sanctis suis.

s
rustici in festo metentis pœna et pœnitentis curatio.

D

ANNOTATA D. P.

EX MS.

a Flavias, *alias* Flaviopolis, *nunc* Fliopoli 30 p. m. *a mari : nec absurdum est, Anazarbo oriundum, istic consummasse Martyrium, quem S. Chrysostomus ait*, anno integro per universam Ciliciam circumductum; *sed* Istricum Julianum, *ut habet titulus horum Actorum, et mox etiam textus, illuc adducere minus congruum videtur. Quæ de sua* Flaviobriga, *quasi istic natus sit Sanctus, ad diem sequentem comminiscuntur Hispani, non fuit operæ pretium remandere, jam delibata et obiter rejecta* XVI *Martii ubi de Anazarbeno* Juliano *egimus.*

b *Nomen* Regum, *Græcis usitatum, non Latinis (qui* Imperatorum *scripsissent) suadet, hoc initium, ex Græco Latinum factum esse.*

c *Non convenit hæc interrogatio ætati annorum* 18.

d *Puta Anazarbi : sed quam hoc apte dicere potuit* Julianus Cilix, *tam idem inepte tribuitur Istrico, in Ciliciam traducto; quod id cogitetur de juvene in militiam adscripto, non potest cogitari de muliere, quam castra sequi disciplina Romana non patiebatur.*

e *Ita etiam appellat Petrus,* Asclepiodotam, *scribit Ferrarius.* E

f Julianus Cilix, *Ægas in Cilicia appulsus dicitur;* Istricus, *Ionio Ægeoque emensis, per Hellespontum adnatasset Prœconesum ; sed jam indicavi causas ex ipsis actis sumptas ob quas vix credibiles sit ex Prœconeso advectum Sanctum.*

g *Hic quasi a somno incipit expergisci auctor, et velut de* Istrico, *in* Istria *sepulturam habente loqui; dum* Adriatici maris *fluctibus imputat avulsum a continenti scopulum, supra quem stabat sepulcrum Martyris.* Istria *enim et* Æmilia *invicem sibi objacent, interluente Adriatico discretæ : estque Istriæ ora tota scopulosis obsepta insulis, contra quam Æmiliæ littus totum planum ac læve. Adjacet etiam Istriæ insula* Cherso, *cui a forma potuit Prœconesi nomen aptatum fuisse, vel isti ejus partique instar peninsulæ ei cohæret, diciturque* Lezina, *et Arimino directius obvertitur.*

h *Hoc saxum pro basi arcæ fuisse, cum eaque pariter adnatasse volunt : quod tamen ex contextu non sequitur : potuit enim ab Ariminensibns suppositum fuisse, ut altius ab humo arca extaret.*

i *Sesqui seculum saltem hæc verba indicant.*

k *Infra* Præsul *et* Antistes.

l *Italica MSS. pro* Pallio *ponunt* Saccum, *ea scilicet ratione confirmatura, Patronum suum fuisse culeo insutum, sicut de Anazarbeno sacco seu culeo, et arenam et angues simul cum corpore repertos fuisse, simulque ad martyrii genus comprobandum servari dicitur.* F

m *Hunc scilicet scripserant, arcæque imposuerant, priores post eam advectam Monachi, pro exigua quæ ipsis aderat rerum peritia, indeque nata persuasione hunc esse Julianum adeo celebrem in* [illegible]*ente : neque sane credibile est, tanto miraculo appulsam arcam, non fuisse usque ad id tempus apertam. Petrus ait, quod Abbas* Passionis Epitapium conscriptum, ibidemque repertum, coram omnibus legit.

n *Clementinius* 25 Junii *id factum ait.*

o *Petri hujus tempus, Ariminensibus hactenus ignotum, definire utcumque possumus ex particula* diu; *et ad seculum* 14 *rejicere, quo Acta et Hymni compositi sint.*

p *Crediderim, moris fuisse, ut in die festo, et per Octavam, arca aperiretur ad solatium accurrentis vulgi; interimque adhibitis noctu custodibus solitam servari.*

q *Puto melius scribendum,* Gerberga.

r *Pulcherrimum illud fuisse, infra ex Clementinis videbimus. MS. Italicum, plenius hoc miraculum exponens, ait accidisse foris in silva agentibus, lignaque secantibus : quod est credibile.*

S

A s Hodie Musen *inquit idem MS. idem fortassis quod in tabulis* Misanum, *ad* 7 p. m. *ab urbe versus Euro austrum.*

APPENDIX

Ex MS. Italico et impressa Historia Clementinii.

Tempestas invocato Sancto sedata,

Anno MCCCCLIV, mense Februario, cum R. P. Fr. Natalis Utricolanus, Ordinis Prædicatorum, cum sociis octodecim gravissima jactaretur tempestate; facto in honorem S. Juliani voto, cessavit procella, et liberati fuerunt. Hoc autem ipsius Patris manu scriptum fuit, ad calcem historiæ ipsius Sancti.

triduum muto loquela reddita,

12 Similiter anno MCCCCLXXVIII, quidam nomine Menghinus, de Castello-Abbatis (*distat illud in littore maris versus Euroboream ad* 5 m. p.) loquelam amisit, servato tamen auditu. Cui cum persuasum esset; votum facere Deo, Deiparæ Virgini, ac S. Juliano, de Missis tribus musice curandis ad altare Sancti, si sanitatem recuperaret; facto voto cubitum se vesperi contulit, ipsaque nocte conspicuam habuit Beatissimam Virginem, jubentem ut iret ad B arcam S. Juliani; ubi pauxillum dormitans, liberandus erat ab incommodo quod patiebatur. Experrectus ergo, et visionis utcumque recordatus, ad civitatem se contulit, ac prius aliquot alias ecclesias pro sua devotione visitavit, domumque rediit. Tunc primum in memoriam ei venit mandatum dormitandi ad arcam miraculosam: ibique supra pulvillum una circiter hora dormivit. Deinde experrectus, totus attonitus stetit cum vehementi stomachi dolore; moxque spumam quamdam evomuit et clamavit, S. Juliane adjuva me: atque exinde loquela expedita mansit ei, qui per triduum mutus fuerat. Miraculum hoc scriptum fuit manu propria R. Patris et Abbatis Commendatarii prædicti monasterii, Fr. Antonii Aquilani, die XXIII Aprilis MCCCCLXXVIII.

Abbatia in Commendam data an. 1430,

13 *Hactenus MS. Italicum, unde conjectare possis Ecclesiam, de qua hic sermo est, a Petro Abbate restauratam fuisse verosimiliter uno seculo prius, quam in Commendam reciderit Abbatia: quod anno* MCCCCXXX *factum scribit Clementinius, adeoque circa finem Martini Papæ V; qui eam, mortuo Simone Ariminensi, post Franciscum Gualdi istic Abbatem, contulit Gabrieli Cardinali S. Clementis. Ante eam calamitatem, quam potens jurisdictione et possessionibus eadem Abbatia fuerit, declarat idem Clementinius, ex Bulla Innocentii VI,* C *pro jurium ac bonorum illic enumeratorum recuperatione, data rogatu* Angeli, Abbatis monasterii S. Juliani Ariminensis, Ordinis S. Benedicti, ad Romanam Sedem nullo medio pertinentis: *qui Angelus anno* MCCCLXIII *etiam rexerit Monachas S. Euphemiæ, multosque tum ecclesiasticos tum seculares, utriusque sexus emphiteuseos titulo habuit sibi obnoxios, quorum istic licet legere enumerata loca et clientelæ professiones.*

an. 1363 *immediate subjacebat Sedi Apost.*

Idem meminit Donationis, anno MLXI *Uberto Abbati factæ ab Opicio Episcopo, variarumque ecclesiarum, ex concessione plurium Episcoporum atque Pontificum, a dicta Abbatia ut a capite dependentium: de ipsa vero ecclesia, sub Petro prædicti Angeli fortassis decessore aut successore immediato restaurata, scribit, quod* intra eam decentiori loco posita fuit arca, erecto super eam in honorem Sancti altari, eo loco ubi nunc est altare S. Mustiolæ: ibi enim terminabatur ecclesia, ubi inchoatur hodierna; et saxum rubri marmoris, quod arcæ pro basi fuerat, conversum est in mensam altaris S. Luciæ; itaque mansere, quoad ecclesia illa funditus destructa est, novaque erecta, qualis hodie cernitur. De veteris porro, seu potius medii ævi ecclesia, sic scribit Clementinius.

14 Ex delineatione, effigiata supra portam minorem, intelligitur, structuram fuisse pulcherrimam: D quod et seniores referunt qui viderunt illius partem adhuc superstitem, ornatam columnis marmoreis, plures fornices sustentantibus, porticusque tam intra quam extra templum, quæ speciem admirabilem operi addebat, præsertim circa Confessionem. *Talis ergo illa stetit, etiam sub Abbatibus Commendatariis, qui post* Gabrielem *eorum primum fuerunt*, Franciscus Gondelmerius, Cardinalis Episcopus Portuensis et S. R. E. Vice-cancellarius, *concedente Eugenio IV*; Bessarion Cardinalis, *ex indulgentia Nicolai V.* Sacramorus Sacramori Ariminensis, Parmæ Episcopus, *beneficio Sixti IV.* Per illius porro mortem, eadem Abbatia transit ad manus Marci Coccapani Carpensis, Protonotarii Apostolici, qui ipsam resignavit Alexandro VI, attribuendam Congregationi Canonicorum Regularium S. Georgii in Alga, prout factum esse anno MCCCCXCVI, constat ex ejusdem Papæ Bulla. Ab eo ergo tempore ipsi eam administrarunt, magna cum religione; solicitudine atque solertia, optimoque exemplo. Sane cum anno MDLI, illa præscriptæ Ecclesiæ pars, quam vidisse majores nostri meminerunt, ruinam meditaretur etiam E ipsa, Regularium istorum studio et cura, jacta sunt fundamenta majoris capellæ et ecclesiæ novæ die XXVI Martii; operique intra biennium absoluto accessit, die XV Julii MDLIII, turris campanaria; et eodem tempore renovatus est fere conventus totus, novissima urbis obsidione miserrime habitus a militibus, æque ac omnes Burgi officinæ tunc pariter restauratæ.

ecclesia sub Petro Ab. nova structura pulcherrima;

cedit Canonicis Regularibus an. 1496

pro qua ruitura an. 1551 *ea quæ nunc est fabricatur,*

consecrata an. 1578

15 In principio operis retracta est arca ab altari majori: ecclesia enim prior eo loco stabat, ubi nunc cœmeterium est, cum parte conventus, versus viam regiam, ipsiusque porta Occidentem spectabat: in effodienda autem humo deprehensi fornices aliquot, cum longis quadrati marmoris saxis, tessellatique operis fragmentis, monstraverunt Gentilium istic templum fuisse; aperuitque se portæ principalis frontispicium, hisce litteris insculptum, GENIO ARIMINENSIUM. Novam ecclesiam cum ara principe solenni ritu consecravit anno MDLXXVIII, die XIX Januarii tunc Dominica, Joannes Baptista Castelli Bononiensis, Ariminensium Antistes: alia vero altaria, anno MDLXXXIII, dedicata sunt a Joanne Francisco Sormano Mediolanensi, Montis-feltrii Episcopo.

Arca aperitur an. 1584

16 Anno MDLXXXIV, tertia Dominica Quadragesimæ in diem XI Martii cadente, Prior monasterii D. Gabriel F Venetus, assistente sibi Collegio toto, servatisque in tali occasione servandis, sustulit operculum arcæ marmoreum, quantum opus erat ut ingredi illuc unus ipsorum posset, cum super pelliceo et stola, scilicet D. Marinus Millani Ariminensis; apparueruntque per arcam sparsæ multæ Reliquiæ, interque eas capsa lignea, tribus instructa seris, sed reclusis, et craticula ferrea satis spissa cum fenestella: cui unica erat sera, sed aperta etiam ipsa, ex eo capite ubi sanctum Martyris caput jacebat. Tum per jam dictam fenestellam, jussu Prioris, Caput sanctum extulit D. Marinus, ipsumque Priori porrexit extra arcam; qui illud, superpelliceo reverenter exceptum nobis qui aderamus omnibus (*inquit Auctor MS.*) reverenter exosculandum obtulit. Accuratius vero ipsum intuentibus, apparuerunt capilli aliquot flavi, instar aureorum filamentorum, occipitio adhærentium; maxillæ autem integræ cum omnibus dentibus. Alia pars sancti corporis nulla aforis videre potuit propter impedimenta prædicta: Dominus tamen Marinus asseruit, vidisse et tetigisse se humerum, brachium ac manum sinistram, nec dubitare quin reliqua etiam membra videri ac tangi possent, si capsa tota aperiretur. Postea repositum est sanctum Caput, priori quo antea jacuerat loco; ne uno quidem

ostenditu caput;

tactuque exploratur latus sinistrum corporis.

A quidem capillo imminutum, sed ablato argenteo nummulo, deprehenso hærere inter os et cutem cranii, ea præcise parte ubi erant capilli. De quibus omnibus rogatum scriptumque est publicum instrumentum, a Notario qui aderat, Dominico Vannuccio, anno et die prædictis, Pontificatus Gregorii XIII anno XII.

17 Anno MDLXXXV Arimino transierunt Legati Japonici, ab exhibita, Principum suorum nomine, Romano Pontifici obedientia revertentes; Mantius scilicet, Fuingæ Regis nepos; Michael, Regis Arimæ consanguineus; eorumque socii Martinus et Julianus: qui cum singulari devotione arcam sanctam visitarent, instanter petierunt (quod audierant passim viros Principes facere, qui Romam vel Lauretum peregrini hac forte transirent) dari sibi aliquid de ipsius arcæ rasura: quod cum deficiente idoneo instrumento excusaretur, promitteretur que ipsis ultro mittendum in hospitium suum; non desierent iteratis vicibus solicitare promissum, donec obtinerent D die XIX Augusti. Utiliter sane ejusmodi rasuram adhiberi, contra colicos dolores et infirmitates quascumque alias, crebra docuit experientia. Anno MDLXXXVI die XVI Februarii, dissolutum est altare majus, et arca retroacta intra murum, sicut hodiedum manet; novum autem altare anno MDLXXXVII consecratum IV Maji, Dominica VI post Pascha, per Vincentium Tophanium Episcopum nostrum, in honorem SS. Juliani, Innocentiæ atque Margaretæ, Virginum Martyrum, quorum Reliquiæ istic tunc pariter inclusæ fuerunt; sicut fuerant in ipsius altaris trunco, cum dissolveretur, antea repertæ. *Hactenus Clementinius, ex MS. suppletus: quibus addendum nihil habeo, nisi quod prædicta Georgianorum Canonicorum Regularis Congregatio dissoluta sit de mandato Clementis IX, anno* MDCLXVIII, *in eorumque locum successerint Monachi Benedictini.*

Ex eadem arca rasura petitur a Legatis Japoniis;

eadem movetur an. 1589 *propter novum altare.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

B

GAMGALO SIVE GANDALICO

E

JULIANO, GRAPTO ET ALIIS DCCCLXXIX AUT DCCCXIII.

ANTIOCHIÆ IN SYRIA.

G. H.

Notitia nominum et numeri ex Martyrologio Hieronymiano et aliis.

In antiquis fastis,

Hunc *diem* XXII *Junii antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa a Sanctis prætitulatis auspicantur: et quidem vetustissimum Epternacense his verbis:* X Kalendas Julii in Antiochia Syriæ, Gamgali, Juliani, et aliorum octingentorum septuaginta novem. *Apographum Corbeiense eos ita consignat:* In Antiochia Gandalici, Juliani Graphi, et Sanctorum Martyrum nongentorum tredecim quorum nomina habentur in libro vitæ. *In alio MS. Corbeiensi scribitur,* Gantalici, *qui ibidem solus cum Juliano indicatur. In apographo Lucensi ita memorantur*: In Antiochia Gandalici, Juliani, Graphi et Sanctorum octingentorum tredecim; quorum nomina Deus habet in libro viventium. *Ab hoc Blumianum solum dissentit in nomine* Gantalicæ. *Notkerus eosdem hoc modo ordinavit:* Antiochiæ nativitas C Sanctorum Martyrum Agathalicæ, Juliani, Graphi et aliorum octingentorum quatuordecim; quorum nomina Deus habet in libro viventium. *MSS. Richenoviense et Rhinoviense ista habent;* In Antiochia, Gantali, Juliani et aliorum octingentorum septuaginta septem Martyrum. *MSS. Florentina Magni Ducis et Strozzii Senatoris:* Apud Antiochiam, Sanctorum Martyrum Ganthalicæ, Juliani et Grapi. *Quæ etiam ita leguntur in MS. Augustano S. Udalrici, nisi quod ibi* Julianæ *exprimatur, uti et in Parisiensi Labbei, ubi prioris nomen* Cantoliæ *est. MSS. Trevirense S. Martini et Ultrajectinum Ecclesiæ S. Mariæ, ita habent*: Item Antiochiæ Juliani et aliorum octingentorum et quindecim. *Grevenus in Auctario Usuardi meminit* Juliani, et aliorum multorum.

2 *En quanta sub varietate nomen primi exprimatur,* Gamgali, Gantali, Gantalici, Gandalici, Canthalicæ, Cantoliæ et Agathalicæ. *Pro Juliano etiam* Juliana *legitur; ita* Graphus *et* Grapus. *Ast Anonymi præter* octingentos, *in Corbeiensi* nongentos, *sunt* tredecim, *seu* quatuordecim, *aut* quindecim, *in Epternacensi* septuaginta novem, *in aliis* septuaginta septem, *in titulo potissimum secuti sumus antiquissimum Epternacense, et alia apographa Martyrologii Hieronymiani.*

varie expressa nomina et numerus Martyrum.

DE S. RUFINO SEU RUFO

MARTYRE ALEXANDRIÆ

G. H.

Ex ejusdem Hieronymiani vetustis apographis aliisque.

Hunc *Martyrem consignant antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, ac Lucense et Blumianum hoc modo:* In Alexandria civitate S. Rufini Martyris. *In Corbeiensi nomen* Rufi *scribitur, uti etiam in MSS. Barberiniano et Trevirensi S. Maximini. Et, palæstra omissa, in MSS. Augustano S. Udalrici, Parisiensi Labbei, et Florentinis bibliothecæ Medicææ atque Musæi Strozziani. Verum in MS. Aquisgranensi et Auctario Greveni ad Usuardum, ita legitur:* Alexandriæ S. Rufini Martyris. *In vetustissimo MS. Epternacensi, adduntur socii plurimi hoc modo:* In Alexandria Rufini et aliorum octingentorum sexaginta novem. *Verum quia simili fere numero adduntur hoc die socii* S. Albano Martyri, *cujus nomen, in hoc Epternacensi omissum, immediate subsequitur in aliis apographis, nos non fuimus ausi illi adjungere dictos socios: quod hic indicasse sufficit.*

DE

DE SS. POMPIANO, GALATIONE

JULIANO ET SATURNINO FILIO

MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLI HONORATIS

G. H.

Ex duobus MSS. Synaxariis nostræ Societatis.

Pervetustum *Synaxarium quod nos Divione in Collegio Societatis Jesu reperimus, suggerit hos Sanctos, sub triplici hoc titulo* Ὁ ἅγιος Πομπιανὸς ἐν τῇ θαλάσσῃ τελειοῦτιο, S. Pompianus in mari consummatur : Ὁ ἅγιος Γαλακτίων ἐν τῇ θαλάσσῃ τελειοῦται, S. Galaction in mari consummatur : Οἱ ἅγιοι Ἰουλιανὴ καὶ Σατουρνίνος ὁ υἱὸς αὐτῆς πυρὶ τελειοῦνται, S. Juliana et Saturninus ejus filius igni consumuntur. *Post singulos erant disticha : sed priora duo non poterant legi. Ast post* S. Julianam *istud superest :*

B Ἰουλιανὴν, καὶ τὸ ταύτης παιδίον
Ἴουλον, ἀνθοῦν ἄρτι, πῦρ καταφλέγει.
Julianam et filium pubescentem,
Ætatis in flore, ignis exussit vorax.

De his, non expresso mortis genere, in pervetusto MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ quod apud Collegium nostrum Parisiis asservatur sic legimus : Ἄθλησις τῶν ἁγίων Μαρτύρων Πομπηιανοῦ, Γαλακτίωνος, Σατουρνίνου καὶ Ἰουλιανῆς· τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῶν, τῷ ὄντι, πλησίον τῆς ἁγίας Μάρτυρος Εὐφημίας, ἐν τῷ Πετρείῳ. Certamen sanctorum Martyrum Pompiani, Galactionis, Saturnini et Julianæ. Celebratur autem eorum solennitas in propria eorum ecclesia vicina sanctæ Martyris Euphemiæ in Petreio, *quod ultimum* ἐν τῷ Πετρείῳ *deest MS. Divionensi. Eadem solennitas ad* XXI *Decembris, iisdem plane verbis, apud Græcos in Menæis et alibi tribuitur* S. Julianæ Virgini et Martyri Nicomediæ passæ : *cujus Acta dedimus* XVI *Februarii ; cum tamen ea plane ab hac* Juliana matre S. Saturnini *diversa sit ; sed fortassis propter hanc placuit etiam istam cum sociis illuc inferre, ad vitandas contentiones ex synonymia nasciluras, si alibi conderentur sicuti ob eam causam in ædem S. Dionysii prope Parisios illatum fuit corpus S. Dionysii Corinthiorum* E *Episcopi. De* S. Euphemia *ejusque pluribus Ecclesiis Constantinopoli erectis agendum erit* XVI *Septembris : interim potest videri Constantinopolis Christiana Caroli Cangii, qui libro* 4 *cap.* 7 *num.* 12 *et tribus sequentibus de hisce Ecclesiis præclare disserit. In dicto Synaxario Constantinopolitanæ Ecclesiæ dicuntur* Pompianus et Galaction in mari submersi; *at* Juliana et Saturninus filius igne consumpti. *Unde videtur colligi, eas forsan non simul uno in loco et eodem tempore martyrium passos sed simul conjunctos coli, eo quod Reliquiæ simul sint collocatæ.*

DE SANCTIS BRITANNIÆ PROTOMARTYRIBUS

ALBANO ET AMPHIBALO, CLERICO

AC BIS MILLE CIRCITER SOCIIS

G.H.

VEROLAMII ET VICINIS LOCIS ANGLIÆ

COMMENTARIUS PRÆVIUS

F

C

De variis eorum Actis, Miraculis et Analectis eo spectantibus.

ANNO CCCIII

Palæstra S. Albani Verolamium,

Verolamium *urbs olim celeberrima apud Catyeuchlanos Britanniæ populos in hodierno Hertfordiæ Comitatu ; Tacito, lib.* 4 *Annalium cap.* 33 Verulamium municipium *jure civium Romanorum donatum. Ptolemæus, lib.* 2 *Geographiæ cap.* 3 Οὐρολάνιον *scribit. Cambdenus vero,* Nulla re, *inquit,* æque celebre Verolamium erat, quam quod civem sanctitate et fide in Christum singulari protulerit Albanum : qui, cum Diocletianus Christianam religionem exquisitis suppliciis ex hominum memoria delere moliretur, invicta animi constantia mortem pro Christo primus in Britannia oppetiit. Unde et Stephanus noster et Britanniæ Protomartyr appellatur. *Hæc ibi. Verum in bellis Anglo-Saxonicis concidit penitus Verolamium : sed Offa Rex, post inventum Corpus* S. Albani, *loco vicino monasterium amplissimum in ejusdem memoriam construxit, et dein oppidum una surrexit* Fanum S. Albani *appellatum, elegans et amplum in eoque templum monasterii magnitudine, elegantia et venustate suspiciendum, quod in Monastico Anglicano duplici schemate repræsentatur tomo* I *pag.* 176. *Ab hoc oppido* S. Albani *tribus leucis versus Occidentem distat* Readburna *ubi* S. Amphibalum martyrio vitam finiisse, *docet ex Wintoniensium antiquitatibus Jacobus Usserius, de Britannicarum Ecclesiarum primordiis pag.* 166 ; *additque vicinum* Annable oppidum, ab Amphibalo nomen accepisse.

S. Amphibali Readburna,

2 *Acta eorum habemus varia, sed ex iis damus : primo, quæ venerabilis Beda lib.* I *Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 6 *et* 7, *de* S. Albano *ejusque statuto carnifice, sed converso et Martyre habet ; tum subjungimus quæ per Stephanum Vitum Hibernum, e Societate Jesu virum eruditum, curavit olim ad nos mitti memoratus Usserius Acta antiquiora ; ex quibus potuit Beda aliqua decerpsisse. Fuit horum Actorum volumen antiquissimum, de quo in Vitis viginti trium S. Albani Abbatum, in Eadmaro Abbate* IX *ista leguntur :* Istius Abbatis tempore, dum fossores muros et abscondita terræ rimarentur, in medio civitatis antiquæ, cujusdam magni palatii fundamenta diruerunt : et quo tantorum vestigia ædificiorum admirarentur, invenerunt

Acta dantur ex Beda.

A nerunt in cujusdam muri concavo depositum quasi armariolo, cum quibusdam minoribus libris et reculis, cujusdam codicis ignotum volumen, quod parum fuit ex tam longæva mora demolitum. Cujus nec littera nec idioma alicui tunc invento cognitum præ antiquitate fuerat : venustæ tamen et manifestæ litteræ fuerant : quarum epigrammata et tituli aureis litteris fulserunt redimiti : asseres quercus, ligamina serica, pristinam in magna parte fortitudinem et decorem retinuerunt. De cujus libri notitia cum multum lateque fuerat diligenter inquisitum, tandem unum senem jam decrepitum invenerunt Sacerdotem, litteris bene eruditum, nomine Unwonam : qui imbutus diversorum idiomatum linguis ac litteris, legit distincte et aperte scripta libri prænominati... In dicto libro scriptam invenit historiam de S. Albano Anglorum Protomartyre : quam Ecclesia diebus hodiernis recitat legendo. Cui perhibet egregius Doctor Beda testimonium, in nullis discrepando... Solus ille liber, in quo historia S. Albani continebatur in Thesauro carissime reponebatur. Et sicut prædictus Presbyter illum antiquo Anglico vel Britannico idiomate conscriptum, in quo peritus extitit, legerat ; Abbas

Alia Acta Britannico sermone inventa seculo 10

B iste Eadmarus, per prudentiores Fratrum, in Conventu fecit fideliter ac diligenter exponi, et plenius in publico prædicando edoceri. Cum autem conscripta historia in Latino pluribus, ut jam dictum est, innotuisset; exemplar primitivum ac originale (quod mirum est dictu) irrestaurabiliter in pulverem subito redactum, cecidit annullatum.

Latine reddita.

3 *Hæc ibi : mira sane, et quæ haud immerito possunt suspicionem movere fictionis. Nolo tamen antiquæ credulitati præjudicium creare operosiori examine ejus causæ per quam codex eo usque integer, tam subito esse desierit. Ut ut est, contigerint illa circa annum* DCCCCLXX. *Deinde post annos ducentos prodierunt* Acta SS. Albani et Amphibali *forte eadem, ex Anglico sermone a Guilielmo Albanensi monacho in Latinum conversa, jussu Simonis Abbatis* XIX, *anno* MCLXVI *constituti, et anno* MCLXXXVIII *vita functi. Auctor autem floruit circa annum* DXC, *cum Anglo-Saxones adhuc Pagani ibidem dominarentur : asseritque in Prologo,* se nomen non præposuisse ; ne loquendo, nomen pariter et vitam amitteret ; *et sic* suppresso nomine, quod viderit, quod audierit, non vult tacere. *In Epilogo prædicit Paganos convertendos, dein dicit se* Romam proficisci, ut illic lavacrum regenerationis adipiscatur.

Acta Anglice scripta circa annum 590, Latine reddita sec. 12

C *Usserius ex duplici MS. Cottonianæ bibliothecæ illa Acta descripsit, et Præfationem Guilielmi interpretis, et Prologum et Epilogum Auctoris edidit pag.* 156 *et* 157. Nos ut diximus, ejus beneficio accepta illa Acta integra damus. *Eadem heroicis versibus expressit Radulphus Stapulensis ; cujus Præfationem carmine elegiaco compositam edidit etiam Usserius pag.* 158 *quam lector ibi poterit videre.*

ex MSS. Cottonianis dantur,

4 *Post illa duplicia Acta damus Miracula* S. Albani, *apud Capgravium relata in Legenda Sanctorum Angliæ. Postea subjicimus Analecta ex variis, potissimum ex Historia Bedæ, Vita Offæ secundi Merciorum Regis, et Vitis viginti trium Abbatum S. Albani, quæ tribuuntur Matthæo Parisio, atque editæ sunt cum ejus historia, ex qua etiam uti ex historia Thomæ Walsinghami nonnulla proferimus. Varia ex hisce continentur apud dictum Capgravium, sed valde contracta. Antiquissima omnium* Albani *mentio habetur apud S. Gildam Sapientem, de Excidio et conquestu Angliæ : cujus verba in Annotatis ad Vitam secundam commodius ad rei narratæ confirmationem proferimus. Habemus alia insuper Acta ex variis MSS. sed fere ex Beda desumpta ; ut et ex vetustissimo codice Claudii Puteani, Ultrajectino S. Salvatoris, et alio nostro. Tum etiam ex MS. Trevirensi S. Maximini, sed in*

Adduntur Miracula et Analecta

mentio apud Gildam. Varia Acta MSS.

D *hoc varia adjunguntur de S. Albini translatione ad urbem Coloniensem huc nequaquam spectantia. Denique Acta utriusque Sancti,* Albani et Amphibali *accepimus studio D. Andreæ Maroquin descripta ; sed quis hic fuerit ignoramus. Taceo libellum de Actis et translatione Coloniam, excusam anno* MDII, *quia de eo infra agemus, distinguentes S. Albanum hunc, Anglis relinquendum ab Albino Coloniam Roma advecto.*

AUCTORE G. H.

5 *Inter Martyrologos primum locum obtinet Venerabilis Beda cujus in genuino Martyrologio, a nobis ante tomum* 2. *Martii ex octo MSS. edito, ista habentur :* In Britannia S. Albani Martyris, qui tempore Diocletiani Imperatoris, in Verolamio civitate, post verbera et tormenta acerba capite plexus est : sed illo in terram cadente oculi ejus qui eum percussit pariter ceciderunt. Passus est cum illo etiam unus de militibus, eo quod eum ferire jussus noluerit, divino utique perterritus miraculo ; quia viderat beatum Martyrem sibi, dum ad coronam martyrii properaret, alveum amnis interpositi orando transmeabilem reddidisse. *Hæc Beda : ex quo Rabanus, Usuardus, Ado, Notkerus, et alii sua encomia desumpserunt. In hodierno Martyrologio Romano ista leguntur :* Verolamii in Britannia S. Albani Martyris, qui tempore

Elogium S. Albani ex Martyrologio Bedæ

et Fastis Romanis.

E Diocletiani pro Clerico hospite, quem susceperat, seipsum tradens, post verbera et acerba tormenta capite plexus est. Passus est etiam cum illo unus de militibus, qui eum ducebat ad supplicium qui in via conversus ad Christum, sanguine meruit baptizari. *Est dictus Clericus hospes,* S. Amphibalus, *cujus Acta cum Actis Albani cohærent: seorsim vero ipse refertur ad* XXV *Junii in Martyrologiis Anglicanis tam Richardi Witfordi anni* MDXXVI, *quam Joannis Wilsoni hoc seculo : illum secuti sunt Ferrarius et Alfordus. Præterea in MSS. Romanis Cardinalis Barberini, et monasterii S. Cyriaci et Atrebatensi Cathedralis Ecclesiæ, ad elogium Bedæ ista adduntur.* Et cum eo alii numero octingenti novem *(in Atrebatensi octo)* positi in Cathalacum, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. *Verum in Actis num.* 36 *dicuntur fuisse* nongenti nonaginta novem. *Fuerunt hi occisi prope* Lichfeldiam, *quæ creditur ideo sic appellata, quod Lichfelt* Cadaverum campus *interpretetur. Iterum num.* 39 *dicuntur alii* mille *Redburnæ,* visa constantia S. Amphibali conversi, eoque intuente morti traditi ; *ast anno* MCLXVIII. *At* cum corpore S. Amphibali inventa fuisse corpora novem Sociorum *indicatur in Analectis num.* 36.

S. Amphibalus refertur 25 Maji

una Martyrizati dicuntur 699 Socii

atque iterum mille.

F 6 *Hos omnes passos esse anno* CCCIII, *in magna persecutione Diocletiani, cum plerisque scriptoribus arbitramur. Interim Michael Alfordus refert eos ad annum* CCLXXXVII, *cujus rationes lector poterit expendere. Aliquas ejus reliquias asservatas fuisse Londini in Ecclesia Cathedrali, legitur in Appendice ad Historiam hujus ecclesiæ, a Guilielmo Dugdale edita ; in qua pag.* 214 *inter alias Reliquias ibi adservatas, ista leguntur :* Item unum vas argenteum, deauratum, ad modum cupæ factum, continens Reliquias Sanctorum Oswaldi, Albani et Dunstani. *De S. Oswaldo Episcopo egimus* XXVIII *Februarii et de S. Dunstano* XIX *Maji. Colitur etiam* S. Albanus Martyr XXI Junii Gnesnæ, Posnaniæ, Wladislaviæ, Cracoviæ, *et dicitur* in Anglia sub Diocletiano passus.

Tempus martyrii.

NOT. 10

ACTA MARTYRII

Ex Historia Bedæ lib. I *cap.* 6 *et* 7.

Anno incarnationis Dominicæ ducentesimo octogesimo sexto, Diocletianus, tricesimus tertius ab Augusto Imperator ab exercitu electus, annis viginti a fuit ; Maximianumque, cognomento Herculeum, socium creavit imperii : et Diocletianus quidem

Subpersecutione Ecclesiæ immanissima,

a

A dem in Oriente, Maximianus autem Herculeus in Occidente vastari ecclesias; affligi interficique Christianos, decimo post Neronem loco, præceperunt. Quæ persecutio omnibus fere ante actis diuturnior atque immanior fuit: nam per decem annos incendiis ecclesiarum, proscriptionibus innocentum, cædibus martyrum incessabiliter acta est: denique etiam Britanniam, cum plurima confessionis Deo devotæ gloria, sublimavit. Siquidem in ea passus est S. Albanus, de quo Presbyter Fortunatus in Laude virginum, cum beatorum Martyrum, qui de toto orbe ad Dominum venirent, mentionem faceret, ait:

Albanum egregium fœcunda Britannia profert.

b *Albanus conversus,*

2 Qui videlicet Albanus, Paganus adhuc, cum perfidorum Principum mandata adversum Christianos sævirent, Clericum *b* quemdam, persecutores fugientem, hospitio recepit: quem dum orationibus continuis ac vigiliis diu noctuque studere conspiceret, subito divina gratia respectus, exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari; ac salutaribus ejus exhortationibus paulatim edoctus, relictis idololatriæ tenebris, Christianus integro ex corde factus est. Cumque præfatus Clericus aliquot diebus apud eum hospitaretur, pervenit ad aures nefandi Principis, B confessorem Christi, cui necdum fuerat locus martyrii deputatus, penes Albanum latere. Unde statim jussit milites diligentius eum inquirere: qui cum ad tugurium Martyris pervenissent, mox se sanctus Albanus, pro hospite ac magistro suo, ipsius habitu, id est caracalla *c* qua vestiebatur, indutus, militibus exhibuit, atque ad judicem vinctus perductus est.

ultro se offert ad mortem.

c

Constansque in fide Christi,

3 Contigit autem judicem ea hora, qua ad eum Albanus adducebatur, aris assistere, ac dæmonibus hostias offerre. Cumque vidisset Albanum, mox ira succensus nimia, quod se ille ultro pro hospite, quem susceperat, militibus offerre ac discrimini dare præsumpsisset; ad simulacra dæmonum, quibus assistebat, eum jussit pertrahi: Quia rebellem, inquiens, ac sacrilegum celare, quam militibus reddere maluisti, ut contemptor divum meritam blasphemiæ suæ pœnam lues; quæcumque illi debebantur supplicia, tu solvere habes, si a cultu nostræ religionis discedere tentas. At S. Albanus, qui se ultro persecutoribus fidei Christianæ esse prodiderat, nequaquam minas Principis metuit: sed accinctus armis militiæ spiritualis, palam se jussis illius parere nolle pronuntiabat. Tum Judex: Cujus, inquit, familiæ vel generis es? Albanus respondit: Quid ad te pertinet, qua sim stirpe genitus? Sed si veritatem religionis C audire desideras, Christianum jam me esse, Christianisque officiis vacare cognosce. Ait Judex: Nomen tuum quæro, quod sine mora mihi insinua. At ille: Albanus, inquit, a parentibus vocor; et Deum verum ac vivum, qui universa creavit, adoro semper et colo. Tum Judex repletus iracundia, dixit: Si vis perennis vitæ felicitate perfrui, diis magnis sacrificare ne differas. Albanus respondit: Sacrificia hæc quæ a vobis redduntur dæmonibus, nec auxiliari subjectis possunt, nec supplicantium sibi desideria vel vota complere: quinimo quicumque his sacrificia simulacris obtulerit, æternas inferni pœnas pro mercede recipiet.

post verbera damnatur capitis,

4 His auditis, judex nimio furore commotus, cædi sanctum Dei confessorem a tortoribus præcepit, autumans se verberibus, quam verbis non poterat, cordis ejus emollire posse constantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis, patienter hæc pro Domino, imo gaudenter ferebat. At ubi Judex illum tormentis superari, vel a cultu Christianæ religionis revocari non posse persensit, capite eum plecti jussit. Cumque ad mortem duceretur, pervenit ad flumen, quod muro et arena, ubi feriendus erat, meatu rapidissimo dividebatur: viditque ibi non parvam hominum multitudinem utriusque sexus, conditionis D diversæ et ætatis, quæ sine dubio divinitatis instinctu ad obsequium beatissimi Confessoris ac Martyris vocabatur; et ita fluminis ipsius occupabat pontem, ut intra vesperam transire vix posset: denique, cunctis pæne egressis, Judex sine obsequio in civitate substiterat. Igitur S. Albanus, cui ardens inerat devotio mentis ad martyrium ocyus pervenire; accessit ad torrentem, et dirigens ad cœlum oculos, illico siccato alveo, vidit undam suis cessisse ac viam dedisse vestigiis. Quod cum inter alios etiam ipse carnifex, qui eum percussurus erat, vidisset, festinavit ei, ubi ad locum destinatum morti venerat, occurrere divino nimirum admonitus instinctu; projectoque ense, quem strictum tenuerat, pedibus ejus advolvitur, multum desiderans, ut cum Martyre, vel pro Martyre, quem percutere jubebatur, ipse potius mereretur percuti.

super aquas graditur,

eoque convertit carnificem:

5 Dum ergo is ex persecutore factus esset collega veritatis et fidei, ac jacente ferro, esset inter carnifices justa cunctatio, montem cum turbis reverendissimus Dei confessor ascendit: qui opportune lætus gratia decentissima, quingentis fere passibus ab arena situs est, variis herbarum floribus depictus, imo usquequaque vestitus: in quo nihil repente arduum, E nihil præceps, nihil abruptum: quem lateribus longe lateque deductum, in modum æquoris natura complanat; dignum videlicet eum, pro insita sibi specie venustatis, jam olim reddens, qui beati martyris cruore dicaretur. In hujus ergo vertice S. Albanus dari sibi aquam a Deo rogavit: statimque incluso meatu, ante pedes ejus fons perennis exortus est, ut omnes agnoscerent, etiam torrentem martyri obsequium detulisse: neque enim fieri poterat, ut in arduo montis cacumine Martyr aquam, quam in fluvio non reliquerat, peteret, si hoc opportunum esse non videret. Qui videlicet fluvius, ministerio persoluto, devotione completa, officii testimonium relinquens, reversus est ad naturam. Decollatus itaque Martyr fortissimus ibidem, accepit coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se: sed ille qui piis cervicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permissus: nam oculi ejus in terram una cum beati Martyris capite deciderunt.

fontem impetrat precibus,

capite truncatur punito percussore:

6 Decollatus est ibi etiam tum miles ille, qui antea superno nutu correptus, sanctum Dei confessorem ferire recusavit: de quo nimirum constat, quia etsi fonte baptismatis non est ablutus, sui tamen est sanguinis lavacro mundatus, ac regni cœlestis dignus factus ingressu. Tunc Judex, tanta miraculorum cœlestium novitate perculsus, cessari mox a F persecutione præcepit; honorem referre incipiens cædi Sanctorum, per quam eos opinabatur prius a Christianæ fidei posse devotione cessare. Passus est autem beatus Albanus die decimo Calendarum Juliarum, juxta civitatem Verolamium, quæ nunc a gente Anglorum Werlamacestir *d* sive Warlingacestir *d* appellatur: ubi postea, redeunte temporum Christianorum serenitate, ecclesia *e* est mirandi operis, *e* atque ejus martyrio condigna, extructa. In quo videlicet loco, usque ad hanc diem, curatio infirmorum et frequentium operatio virtutum celebrari non definit. Passi sunt ea tempestate Aaron et Julius *f*, Le- *f* gionum urbis cives, aliisque utriusque sexus diversis in locis perplures: qui diversis cruciatibus torti, et inaudita membrorum discerptione lacerati, animas ad supernæ civitatis gaudia perfecto agone miserunt.

decollatur etiam conversus prior carnifex.

Ecclesia S. Albani.

ANNOTATA G. H.

a *Hi anni viginti sumendi ab anno* 284, *quo cœpit regnum ad annum* 304 *quo imperium deposuit.*

b

A b *S. Amphibalum a posteris appellatum.*

c Caracalla *vestis quædam cum cuculla. Hinc S. Hieronymus epist.* 128 *describit* palliolum miræ pulchritudinis, perstringens oculos fulgore, in modum caracallarum sed absque cucullis. *Eucherius lib* 2. *Institutionum:* Ephod vestis Sacerdotalis quæ superindumentum vel superhumerale appellatur : est autem velut in caracallæ modum sed sine cuculla.

d *Westmonasteriensis ad an.* 313. *Quod inquit,* civitas nomine censetur bifario, hæc ratio. Ab alveo enim qui Warlame dicitur, et ad Orientalem civitatis plagam defluit Warlancestria. A via autem regia, quæ Watlingestrete nuncupatur, et ad partem civitatis jacet Occidentalem, Warlingecestria nominatur.

e *Idem Westmonasteriensis, dicto anno* 313, *asserit,* decem annos post Passionem elapsis ecclesiam fabricatam esse.

f *Inscripti hi sunt Martyrologio Romano ad Kalendas Julii. Vide de iis Alfordum ad an.* 287 *num.* 28.

ALIA ACTA

B SS. Albani, Amphibali et sociorum anno DXC Anglice scripta.

Interpr. Guilielmo monacho Albanensi.

PRÆFATIO INTERPRETIS

Reverendo Patri et Domino carissimo Simoni, Willelmus in Domino salutem.

Excusatio scriptoris, obedientiam secuti.

Cum liber Anglico sermone conscriptus, Passionem beati Martyris Albani continens, ad nostram notitiam pervenisset ; ut eum verbis Latinis exprimerem, præcepistis. Ego vero vobis non obedire nefas existimans, dicto parui : non tamen ex aliqua præsumptione, sed ne contemni jubentis, auctoritas videretur. Quod opus nomini vestro credidi consecrandum, non inveniens cui magis oris mei primitias offerrem, quam Domini Sacerdoti. Si quid minus Latine forte sonuerit apud doctas aures ; interpretem novum obedientiæ, quæ viribus plerumque majora præsumit, excusabit. Sciendum autem quod huic operi beati Clerici nomen adjecerim : quod non in libro, quem transfero, sed in historia, quam Gaufridus Arturus de Britannico in Latinum C se vertisse testatur, inveni. Sed ne verborum prolixitas homini displiceat occupato : restat nunc, qualiter auctor operis sui Præfationem dirigat, audiatur.

PROLOGUS AUCTORIS.

Paganorum odia incurrit Scriptor Martyrii.

2 Quisquis beatorum Martyrum gloriosa certamina tentaverit ad memoriam revocare, necesse est, si tamen evaserit, odia sustineat paganorum. Si quis enim de nece martyrum, de gloria Sanctorum, narrationem cœperit ordinare ; mox qui eorum felicitati invident, irasci, fremere, et usque ad mortem persequi consueverunt. Inde est, quod passionem beati Albani martyris qualicumque stylo posteris traditurus, operi titulum non præpono : malens tacendo nomen, quam loquendo nomen pariter et vitam amittere. Quamvis igitur insidiantium laqueis plena sunt omnia, suppresso tamen nomine, quid viderim, quid audierim, non tacebo. Cives quondam Verolamii, ob elationem cordis sui declarandam qualiter passus sit beatissimus Albanus in muris suæ civitatis sculptum reliquerunt : quam scripturam, longo post tempore, in muris eorum, jam ruinosis et ad ruinam inclinatis, inveni : vidique mœnia præ vetustate jam labi, infra quorum ambitum D B. Albanus graves in corpore pertulit cruciatus. Vidi locum repleri arborum densitate, in quo Martyr invictus quondam pro Christo sententiam subiit capitalem. Hæc inter cetera multorum relatione cognovi, qualiter vir sanctus fontem in vertice montis orando produxerit ; ut inimicis siti laborantibus, et jam de vita desperantibus, aquarum beneficio subveniret. Omnem rei seriem diligenter inquisivi, didici, et (ne lateret posteris) in hunc modum stylo memoriæque mandare curavi.

Suppresso suo nomine visa et audita scribit.

INTERP. WILLEL.

CAPUT I.

S. Amphibali adventus in Britanniam. Conversio S. Albani.

a b S. Amphibolum venientem in Britanniam

Cum persecutio, quæ sub Diocletiano mota est in Christianos, longe lateque desæviret ; *a* vir quidam meritis et doctrina clarus, nomine Amphibalus, *b* transiens in Britanniam, Verolamium Domino ducente pervenit. Qui ingressus urbem in domum divertens Albani, hospitium postulavit. Erat autem Albanus civis Verolamius, vir eminens in civitate, E ex illustri Romanorum prosapia originem ducens : in quo divitiarum gloria et dignitas secularis, nobilitati generis respondentes, honorabilem virum omni populo reddiderunt. Hic sanctum virum hospitio benigne suscipiens, vitæ necessaria ministravit. Quem tandem, remoto servorum strepitu, secretius allocutus ; Quomodo, inquit, cum sis Christianus homo, per Gentilium fines transitum habere et ad hanc urbem illæsus pervenire potuisti ? Dicit ei Amphibalus : Dominus meus Jesus Christus, filius Dei vivi, iter meum jugiter prosecutus, securum me inter discrimina custodivit. Hic pro multorum salute me misit ad istam Provinciam, ut videlicet fidem quæ in Christo est Gentibus annuntians, ei populum acceptabilem præpararem. Et quis est, inquit, iste Filius Dei ? Quid est quod Deus natus esse asseritur ? Nova sunt hæc et mihi hactenus inaudita. Nosse vellem, quid super hac re vos Christiani sentiatis.

S. Albanus hospitio excipit :

de fide instruitur

4 Tum B. Amphibalus, Evangelicam ingressus disputationem, dixit ei : Assertio nostræ fidei hæc est, ut Deum Patrem, et Deum Filium esse dicacamus ; qui videlicet Filius, pro salute hominum carnem dignatus assumere, hoc procuravit, ut qui carnem fecerat, caro fieret ; et qui creator Virginis extiterat, ipse mirabiliter ex Virgine crearetur. Ut F igitur exhibendæ hujus novitatis tempus advenit, cœlestis ad Virginem nuntius destinatur : qui ingressus ad eam dixit ; Ave gratia plena, Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset ; turbata est in sermone ejus. Et ait Angelus ei : Ne timeas Maria ; ecce concipies et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Dixit autem Maria ad Angelum : Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco ? Et respondens Angelus, dixit ei : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascitur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei. Dixit autem Maria : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Hoc modo Virgo Deum, ancilla Dominum, Patrem filia meruit generare. Virgo mater facta est ; sed virginitatis insignia non amisit. Hoc quoque futurum fuisse non latuit Prophetas ; sed multis illud oraculis a seculo prædixerunt. Si hæc hospes ita esse credideris ; cuncta quæ ad fidem Christi pertinent, circa te digne poterunt adimpleri : factus vero Christianus, debilibus, ægrotis, et cunctis male habentibus, invocato Christi nomine, poteris subvenire : tibi nulla nocebit adversitas, mors non appropinquabit, priusquam ipsius voluntas fuerit Creatoris:

circa mysterium Incarnationis :

Martyr futurus prædicitur :

INTERP. WILLEL.

A toris : tandem hanc vitam finies per Martyrium, felicique beatus excessu, de seculo migrabis ad Christum. Idcirco hanc urbem ingressus sum, ut in ea præco tuæ fierem passionis : benignus enim dominus humanitatis officia, quibus insistis, cœlestis vitæ præmio recompensat.

5 Dicit ei Albanus : Quid reverentiæ Christo, quid honoris impendam; si Christi fidem forte suscepero? Et ille : Crede dominum Jesum, cum Patre et Spiritu sancto, Deum unum esse ; et opus magnum in ejus oculis peregisti. Tunc dicit ei Albanus : Quid est quod loqueris : insanis : *c* nescis quid dicis. Assertionem tuam non capit intellectus, ratio non admittit. Si nossent viri hujus civitatis te talia locutum fuisse de Christo, sine mora blasphemos sermones secundum publicas legum sanctiones capitis abscissione vindicarent. Ego vero omnino pro te solicitus, ne quid tibi contingat adversi, priusquam ex hoc recesseris habitaculo, vehementer pertimesco. His dictis surrexit, et abiit ira commotus. Nullatenus enim adhuc patienter audire quæ dicebantur, nec aurem placidam præbere voluit admonenti. Solus in loco remansit Amphibalus ; noctemque totam B pervigil in oratione transegit.

c resistit ejus sermoni,

et renuit plura audire ;

6 Albano vero in solario quiescenti, miranda quædam nocte illa divinitus ostenduntur. Cumque novo visu fuisset exterritus, ac insolito perturbaretur aspectu ; surgens continuo ad inferiora descendit ; et accedens ad hospitem, dixit : Amice si vera sunt quæ de Christo prædicas ; veram mihi solutionem somnii mei quæso ne metuas indicare . Aspiciebam, et ecce de cœlis homo veniebat ; quem apprehendens innumera hominum multitudo, diversa expendit in eum genera tormentorum. Manus vinculis constringuntur, flagellis corpus atteritur, et graviter laniatur, corpus saucium ligno suspenditur, per transversum ligni robur manus expanduntur. Homo qui torquebatur nudus erat, et calceamenta non habebat in pedibus : manus ejus et pedes clavis affiguntur, latus lancea perforatur ; ex cujus lateris vulnere, ut mihi visum est, sanguis et aqua profluxerunt. A dexteris ejus arundinem statuunt, coronam spineam capiti superponunt. Consummatis omnibus quæ humana potuit inferre crudelitas ; cœperunt verbis illudere ei, dicentes, Ave Rex Judæorum : si filius Dei es, descende nunc de cruce, et credimus tibi. Cumque multa convitia irrogarent ; adolescens ille non respondit eis verbum. Denique C cum dixissent in eum quæcumque voluerunt : tandem exclamans voce magna dixit, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum ; et his dictis, expiravit. Corpus exanime de cruce deponitur sanguine de vulneribus adhuc largiter profluente : lapideo illud includitur sarcophago, signatoque lapide custodes deputantur. Mira res! Cadaver extinctum remeavit ad vitam ; resumptisque viribus clauso prodiit monumento : qui qualiter a mortuis resurrexit, propriis oculis ipse conspexi. Viri niveis induti vestibus de cœlis adveniunt ; assumptoque secum homine, illuc unde venerant revertuntur. Subsequitur eum candidatorum infinitus exercitus, qui per omne illud iter laudes canere non desistit ; et Patrem, nescio quem, ejusque Filium assidue benedicit : dicens ; Benedictus sit Deus Pater, Filiusque ejus unigenitus. Ingens inter eos gaudium, lætitia ineffabilis, ut nulla huic digne valeat comparari. Hæc et multa alia, quæ nec volo, nec licet ulli mortalium indicare ; mihi nocte per visionem sunt ostensa. Quid illa significent, obsecro te, ne celaveris mihi. Noli timere.

in visione nocturna aspicit tormenta Christo illata,

ejusque Resurrectionem et Ascensionem.

7 His auditis, B. Amphibalus, sentiens cor ejus visitatum a Domino ; supra quam cuiquam credibile est in Domino est gavisus ; statimque Crucem Domini, quam secum habebat, proferens, ait : Ecce in D hoc signo potes manifeste dignoscere, quid visio tua nocturna velit, quid portendat. Homo namque veniens de supernis, Dominus meus est Jesus Christus : qui crucis supplicium subire non renuit, ut nos a reatu, quo per prævaricationem primi parentis Adæ tenebamur adstricti, suo sanguine liberaret. Qui vero manus homini injecerunt, et diversis pœnarum generibus affecerunt, populum significant Judæorum : qui cum promissum haberent, quia Deus eis filium suum de cœlis mitteret, et tandem venisset quem diu expectaverunt ; non receperunt venientem, nec suæ salutis auctorem cognoverunt ; sed in omnibus ei contradicentes, semper ei mala pro bonis, odium pro dilectione rependerunt. Denique invidia contra eum ducti, ad tantam nequitiam proruperunt ; ut hominem, in quo nullam causam mortis invenerant, comprehenderent, crucifigerent et occiderent. Sic benignus Dominus pretio sanguinis sui nos redemit, sic mortis moriendo victor extitit, et in cruce exaltatus ad se traxit universa : sed ad inferni claustra sponte descendens, suos qui illic tenebantur absolvit, et æternis nexibus diabolum alligans, ad infima tenebrarum loca dejecit. E

Visa exponit S. Amphibalus Crucem proferens,

de Christo Redemptore :

8 Tunc Albanus, super sermonibus illius vehementer admirans, in hæc verba prorupit, dicens : Vera sunt, inquit, vera quæ de Christo memoras ; nec possunt ullatenus argui falsitatis. Ego enim evidenter hac nocte cognovi, qualiter Christus diabolum vicerit, alligaverit, et ad inferni profundiora detruserit. Propriis oculis ipse conspexi, quia catenarum nexibus teter ille jacet irretitus. In hoc cognoscens quoniam omnia quæ locutus es vera sunt, amodo fidelissimum me tibi polliceor auditorem. Dic ergo obsecro (quia nosti universa) quid Patri, quid Spiritui sancto facturus sim, accedens ad Filii servitutem. Quibus ille auditis, cum ingenti exultatione dixit. Gratias ago Domino meo Jesu Christo, quod hæc tria nomina per temetipsum proferre jam nosti. Tres igitur personas, quas aperte suis designasti vocabulis. Deum unum crede, firmiter et fideliter *d* confitere, Respondens autem Albanus, Credo, inquit et ex hoc fides mea est, quod nullus Deus nisi Dominus meus Jesus Christus, qui ob salutem hominum hominem dignatus assumere, crucis sustinuit passionem ; ipse cum Patre et Spiritu Sancto Deus unus est ; et præter eum non est alius. *e*

cui S. Albanus assentiens,

d

e

9 His dictis sæpe prosternitur ante crucem : et F quasi pendentem in cruce Dominum Jesum cerneret, veniam sibi beatus pœnitens deprecatur. Sic pedes, sic vulnerum loca assidua exosculatione demulcet ; ac si ad ipsius, quem crucifigi viderat, vestigia procumberet Redemptoris. Sanguine mixtæ per ora volvuntur lacrymæ, super illud venerabile lignum ubertim decidentes. Ego, inquit, diabolum abnego, omnesque Christi detestor inimicos ; in illum solum credens, illi me committens, qui (sicut asseris) a mortuis die tertia resurrexit. [Quod cum constanter confiteretur Albanus ; baptizavit eum Amphibalus in nomine ejusdem sanctæ Trinitatis, ex corde factum integrum Christianum.] Dicit ei Amphibalus : Forti animo esto : Dominus tecum est, et illius gratia tibi non deerit unquam. Fidem, quam ceteri mortalium homine tradente percipere consueverunt, tu non ab homine, neque per hominem didicisti, sed per revelationem Jesu Christi. Quare jam securus omnino de te redditus, longius ire dispono, viam veritatis Gentibus ostensurus. Nequaquam, inquit Albanus, sed una saltem septimana maneas apud me, ut interim dum mihi solicitudinem exhibueris Doctoris, cultum Christianæ religionis plenius instructus agnoscam. Amphibalus ergo,

compunctus et pœnitens baptizatur :

apud se retinet S. Amphibalum.

A ergo, sentiens quod discessum suum graviter Albanus acciperet, trahitur ad consensum. Igitur diebus singulis cum jam in vesperam hora declinaret, magister et discipulus hominum frequentiam devitantes, ad domum remotiorem, quæ tugurium vulgo solet appellari, se proripiunt; noctem totam ibidem in Dei laudibus transigentes. Et hæc faciebant, ne secretum suum palam fieret infidelibus; qui cultores Christianæ religionis, non in fide sequi, sed pro fide persequi contendebant.

ANNOTATA D. P.

a *Beda* Clericus, *in MS. nobis ab Andrea Maroquin;* Abbas egregius, cultor et doctor sanctissimæ Trinitatis.

b *Hinc* transmarinum *arbitramur origine fuisse, et in Britanniam ob persecutionem* transiisse. *Interim ex* Urberlegionum *seu* Cair-leon extitisse oriundum *scripserunt Ranulphus Cestrensis seculo* 14 *lib.* 1 *Polychronici cap.* 48 (*quod nos MS. habemus) et Giraldus Cambrensis Seculis lib.* 1 *Itinerarii cap.* 52 *Alii posteriores civitatis* Cantabrigiæ Rectorem *fecerunt.*

B c *Apud Capgravium*, nescio.

d *Idem* profitere.

e *Hæc de baptismo desunt in antiquiore MS. et apud Capgravium. Sunt in prædicto MS. ista*, Per amplius et perfectius catechizans eum tandem baptizavit in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

CAPUT II.

S. Albani captivitas, verbera, vincula, constantia in fide et execratione idololatriæ.

Albanus cognoscens proditionem et sententiam iudicis,

Verum aliquanto tempore interjecto, Gentilis quidam ad judicem audacter ingressus, quod factum fuerat indicavit. Nihil omnino reliquit intactum, quo facilius vel obesset innocentibus, vel judicem impelleret ad furorem. Quibus cognitis Judex mox iracundiæ furore succensus. Albanum et Magistrum ejus ad suam præsentiam jussit evocari, ut cum ea qua dignum erat reverentia diis suis victimas immolarent; nolentes autem, vi et violentia comprehendi, vinculis arctari, et aris deorum loco victimæ jugulandos imponi. Sed hujusmodi decretum Albanum non latuit: qui Principis insidias modis omnibus C cupiens prævenire *a*, hortatur Amphibalum ut urbe secedat; dans ei chlamydem auro textam, quo tutior ab hostibus redderetur: festis enim hujusmodi tunc temporis tantæ apud omnes dignitatis erat, tantæque reverentiæ; ut illa indutus cuneos hostium penetraret illæsus. Ipse vero Magistri sui caracallam sibi retinuit, certissime sciens, quod non æquis oculis eam sævientes aspicerent inimici. Igitur Amphibalus, Albani precibus acquiescens, ante lucis exortum fugam arripuit, per viam tendens quæ de civitate vergit ad Aquilonem: Albanus vero eum deducebat, quam diu ambobus visum est expedire. Cumque discederent ab invicem, et ultimum sibi valefacerent; quis eorum lacrymas sine lacrymis ad memoriam possit revocare. Itaque in Walliam Amphibalus ad martyrium festinat; Albanus, habitu magistri vestitus, ut vel hoc modo Gentilium animos in se solum facilius provocaret, remeavit.

a

S. Amphibalum dimittit,

manet ipse in habitu illius.

11 Ubi dies exortus est, ex improviso equites cum magna manu peditum, efferatis animis in ædes Albani irruunt; scrutantur abscondita, strepitu et tumultu complent universa, pervenientes ad tugurium illic illustrem virum Albanum reperiunt in habitu peregrino, nudis pedibus ante Crucem Domini precibus incumbentem. Mox catervatim irruentes,

Non invento Amphibalo,

ubinam esset Clericus quem susceperat, percunctantur. Quibus ipse ait; Ecce cum Deo est; cujus præsidio circumfultus, minas hominum non veretur. Quid eum quæritis? Postquam vero qui poscebatur nusquam inventus est; ministri scelerum, immanitatem nequitiæ vertentes in Albanum, mox ei manus injecerunt. Rapitur, trahitur, dirisque constringitur nexibus catenarum: ab aliis vestibus, ab aliis trahitur et capillis. Quem variis afficientes injuriis, et satis inhumane tractantes, ad idola sua perduxerunt; ubi tunc omnis civitas una cum Judice fuerat congregata: Albanus, ut servum Crucis palam se cunctis ostenderet, signum Dominicum jugiter in manibus præferebat. Gentiles signum novum et incognitum intuentes, turbati sunt et exterriti. Judex vero, qui præerat civitati, truci vultu, minacibus oculis, beatum virum signumque salutis aspexit. Cujus iracundiam in tantum dicitur Albanus contempsisse, ut nec genus suum, nec cujus esset familiæ, dignatus sit ei confiteri: sed de singulis interrogatus, nomen tantum indicavit; Christianumque se esse libera voce respondit. D

INTERP. WILLEL.

capitur et ad idola trahitur:

nomen et fidem profitetur,

12 Quem Judex hujusmodi verbis aggreditur, dicens: Albane, Clericus ubi est, qui nuper a Christo nescio quo huc directus, ut civibus nostris illuderet, E hanc urbem latenter ingressus est? Si reatus eum conscientiæ non remorderet, si de causæ suæ qualitate non diffideret; sponte se nostris obtutibus ingessisset, ut pro se suoque discipulo magister egregius allegaret. Verum in ejus doctrina quanta latuerit falsitas, quantaque fraudulentia, suo tandem patefecit exemplo: quandoquidem eum, quem in causa tueri debuerat, inerti resolutus timore deseruit et aufugit. Qua in re (nisi fallor) satis evidenter intelligis, quam fatuo homini præbueris in errore consensum: cujus instinctu ad tantam devolutus es insaniam, ut omnia quæ mundi sunt repente desereres, et Deos magnos habere contemptui non timeres. Unde ne injuriam Deorum inultam præterisse videamur, eorum contemptum in nece contemptoris placuit vindicare. Sed quia nemo est qui falli non possit; eorum poteris indignationem pœnitendo declinare: quorum gratiam hoc modo tandem promereberis, si hæc secta nefandissima fuerit a te penitus segregata. Igitur saluberrimis acquiesce consiliis, et diis magnis sacrificare ne differas; a quibus non modo peccatis veniam, criminibus indulgentiam, verum etiam urbes et gentes, exercitus, pecunias, F Provincias, potestates, facile consequeris.

audit Judicem debachantem in Amphibalum,

et promissis ad cultum deorum allicientem:

13 Albanus intrepidus inter minas, integer inter munera, Judici respondit: Verba tua, o Judex, quibus diutius insudasti, quam vana sunt et superflua, satis in promptu est. Clericus enim, si bonum, si utile videretur, si denique utrique nostrum cordi esset; ad vestram utique audientiam occurrisset: sed adventus ejus mihi certe placere non potuit, qui sciebam populum hunc semper ad mala fuisse proclivem: nec ei Judices unquam placuerunt, qui verum in judicio non discernunt. Hujus doctrinam me fateor suscepisse: nec facti pœnitet. Quod enim non imperiti, non alicujus de plebe verbis fidem accommodaverim, ex posterioribus forsitan cognoscetis. Fidem hanc quam suscepi, debiles et ægroti, sanitati pristinæ restituti, veram esse salutis suæ testimonio comprobabunt. Hæc mihi fides carior est cunctis opibus quas promittis, pretiosior cunctis honoribus quos proponis. Licet enim quis ditatus fuerit supra modum, ad extremum tamen moritur vel invitus: nec valet aurum illud, tanta diligentia conservatum, suum custodem ex mortuis revocare. Sed quid in longum sermo producitur? Diis vestris falsis et fallacibus non sacrifico; qui omne genus meum spe vana demulcentes, dum eis sedulo deserviret, miserabiliter deceperunt

excusat discessum Amphibali,

fidem profitetur:

idola spernit:

INTERP. WILLEL. *b*

A ceperunt *b*. His dictis, fit subito dolor in populo, hinc luctus, illinc clamor insultationis exoritur : sed martyr beatissimus nec Judicis comminationem, nec circumstantis populi fremitum pertimescit.

inter dira flagella Christum invocat :

14 Statim conveniens turba Gentilium, sanctum virum collatis viribus ad sacrificia dæmonum cœpit impellere, jubens ut diis eorum quantocius immolaret. Sed unius viri mentem tanta nequit infringere hominum multitudo, ut nefandis ritibus in aliquo consentiret. Tunc ex præcepto Judicis apprehensus, extenditur ad flagella. Qui cum graviter cæderetur, ad Dominum conversus, hilari vultu dicebat : Domine Jesu Christe, custodi quæso mentem meam, ne vacillet, ne a statu decidat quem dedisti. Tibi, Domine, animam meam in holocaustum libenter offerre, fusoque sanguine testis tuus fieri concupisco. Hæc verba inter verbera resonabant. Cumque defatigarentur lictorum manus, et re effectum non haberet; sperans adhuc populus mentem Martyris a proposito quandoque revocandam (maxime cum soleat accessu temporis a suo rigore frequenter mens humana lentescere) facit eum sub custodia Judicis mensibus sex et eo amplius detineri.

detinetur in carcere 6 mensibus :

populis sterilitate punitis,

B 15 His ita gestis, mox injuriam martyris elementa testantur. A tempore namque comprehensionis illius, usque in diem quo carnis vinculis erat absolvendus, terram ros aut pluvia non infudit, venti non spirarunt; sed in dies singulos omnis regio sub sole ardentissimo torrebatur : nocturnis quoque horis æstus erat nimius et intolerabilis : non agri, non arbores quidquam fructuum protulerunt, orbe terrarum pro justo contra impios dimicante. Cives autem Verolamii plagam hujusmodi non ferentes, convenerunt in unum, et dixerunt : Prævalente maleficio artis magicæ, defecit germen, viror omnis interiit : Christus ille, quem colit Albanus, hoc agit, ut nulla nobis germina, sata nulla proveniant. Directis ergo nuntiis totius illius provinciæ, viri sapientia et honore et facultatibus præditi convocantur, salutis suæ negotia tractaturi. Quibus tandem in unum congregatis, beatissimus Albanus de squallore carceris ejectus, nudis pedibus procedit in medium. Quo viso, mox sapientes ad invicem colloquuntur, consentiunt universi, Albanus ab omnibus innoxius judicatur : injuriæ condolent, vinculis ingemiscunt. Sed et per parentes et genus ejus magnum et valde præclarum, quod erat in civitate, non minima perturbationis rabies et dissensionis exoritur. Injuriam namque C tanti ac talis viri æquanimiter ferre non poterant; ut videlicet homo liber, ac si alicujus furti auctor extitisset, coram Judice ferro staret oneratus : cum de moribus ejus nec saltem sinistræ suspicionis aliquando fama exorta sit; et certissimum apud omnes haberetur, hujusmodi eum scelera summo semper studio refugisse. Cumque seditio gravis oriretur in populo, et tumultus incresceret; vir beatus omnium judicio nexibus exuitur catenarum, quatenus liber a vinculis causam facti sui Judici redditurus adstaret.

in publico consilio innoxius declaratur ;

et vinculis solutus,

Crucem adorat,

16 Hoc genus misericordiæ graviter Albanus accipiens, vehementer cœpit formidare, ne differretur a martyrio, ad martyrium præparatus. Et stans in medio multitudinis, cum gemitu suspexit in cœlum : et proferens Crucem Domini adoravit et dixit : Domine Jesu Christe, ne permittas in hac parte adeo diaboli prævalere malitiam, ut per machinationes suas callidas, et istius populi concordiam, meam impediat passionem. Conatus ejus a te quæso fiant irriti; reprimatur audacia, virtus decidat in defectum. Dein ad populum se convertens ait : Quid sustinetis? Videtis certe quod tempus sub hac dilatione prætereat. Si non nostis ferre sententiam, leges vestras consulite, civitatis vestræ statuta requirite : ipsa vobis insinuent, quid agere debeatis. Quid D moras patimini? Sciatis universi me deorum vestrorum gravem existere inimicum. Numquid honore sunt digni qui nihil divinitatis in se dignoscuntur habere; cum sint opera manuum hominum? Vos estis eorum testes; quia nihil vident, nihil audiunt, nihil intelligunt. Optatne aliquis vestrum sic videre, sic audire, sicut dii quos adorat? Nequaquam. Quid ergo dicemus de talibus, quorum similitudinem habere cultores sui contumeliam credunt? O multum detestanda vanitas! Ab his vitam seperare qui numquam vixerunt; his offerre preces qui numquam audiverunt; ab his salutem quærere quibus numquam bene fuit. Unde absolute pronuntio; quia qui tales colit, insanissimus est. Rogo, quid infelicius homine, cui sua figmenta dominantur! Væ ergo idolis, et væ cultoribus idolorum. Quid vobis videtur?

vanitatem deorum irridet.

ANNOTATA H. G.

a *Gildas Sapiens de excidio ista interserens,* Albanus, *inquit,* postquam caritatis gratia Confessorem, a persecutoribus insectatum, et jam jamque comprehendendum, imitans et in hoc Christum, animam E pro ovibus ponentem, domo primum ac mutatis demum mutuo vestibus occuluit : et se discrimini, in fratris supradicti vestimentis, libenter prosequendum dedit.

b *Apud Capgravium additur :* Nec etiam minas vestras, nec tormenta vestra, Dei mei fultus præsidio, pertimesco.

CAPUT III.

Martyrium S. Albani et alterius militis. Miracula fluvii exsiccati, fontis eliciti, et mortuorum resuscitatorum.

His auditis, Gentiles mutuo colloquuntur, collatoque utrimque consilio, omnes unanimi consensu in sanctum virum mortis tulere sententiam : illudque mox in loco qui vulgi consuetudine *a* Holmhorst vocabatur, fieri delegerunt, sed contentio inter eos ingens exorta est, non invenientes quonam mortis genere suum perderent inimicum. Quidam namque eum, tamquam discipulum Crucifixi, crucifigendum; alii, quia deorum hostis extiterat, vivum terræ infodiendum; nonnulli, evulsis oculis post magistrum F suum dirigendum esse decreverunt : denique Judex populusque civitatis universus, capitali eum sententiæ addixerunt. Igitur ex judicio vinculis iterum constrictus Albanus, ad supplicia trahebatur. Tunc populus, in civitate Judice derelicto, certatim proruit ad spectaculum : qui sanctum virum convitiis jugiter insectantes; Egredere, inquiunt, egredere hostis civitatis, deorum omnium inimice. Vade quo tua te vocant scelera; ut meritis tuis digna rependatur vicissitudo : beatus vero martyr non respondit eis verbum.

Albanus adjudicatur morti: a

educitur inter opprobria tacens ;

18 Tanta congeries illuc confluxerat populorum; ut loca prius ampla et spatiosa, nunc præ hominum densitate angustissima viderentur : vis quoque tanta solis erat, ut nimiis ejus ardoribus terra sub itinerantium pedibus ureretur. Cumque iter ageretur; tandem ad flumen rapidissimum pervenerunt : ad cujus ripam populo subsistente, non minima transeundi facta est difficultas. Dum enim ruunt sine ordine, dum alter alterum præire contendit; nulli facilem transitum pontis angustia concedebat. Tunc quidam hanc dilationem non ferentes, sed vasto flumini se credentes, in ulteriorem ripam natatu celeri transmearunt. Alii vero, opus simile præsumentes,

ob submersos aliquos ex multitudine accurrentium,

A mentes, ab aquis vehementibus intercepti, vitam miserabiliter amiserunt. Quo viso, factus est dolor et luctus magnus in populo.

oratione fluvium exsiccat: 19 Albanus quoque hæc videns ingemuit, et pereuntis populi damna deflevit : et positis in terram genibus, misericordia motus super populum, oculos ad cœlum, mentem direxit ad Christum, Domine, inquit, Jesu, de cujus sanctissimo latere sanguinem simul et aquam manare conspexi; fac quæso ut minorentur aquæ, fluentia recedant : quatenus omnis hic populus, sanus et incolumis meæ valeat interesse passioni. Mira res! Cum genua curvaret Albanus; *b* alveus ille repente siccatus est. *b et submersos resuscitat :* Albani lacrymæ dum funduntur, aquas in flumine non relinquunt : orationis virtus flumen exhaurit, et inter undas viam populo patefecit. Crebrescunt miracula, et virtutibus virtutes dum succedunt, potentia Albani merita in populo clarius elucescunt. Quos paulo ante fluminis impetus secum rapuit, involvit, atque perdidit; hi nunc inventi sunt, nihil habentes læsionis, nec signum aliquid mortis in se præferentes.

20 Tunc miles ille, qui Albanum trahebat ad B supplicia, tandem per Albanum pervenire meruit ad salutem. *c* Visis namque mirabilibus, quæ gloriose fiebant ab eo, pœnitentia ductus ensem projicit, pedibus ejus advolvitur, fatetur errorem, veniam deprecatur; obortisque lacrymis ait : Albane serve Dei, vere Deus tuus Deus verus est, et non est alius. *c his miraculis militem ad fidem convertit,* In illum me jam noveris credere, illum mihi tecum pro Deo vendicare. Fluvius iste, quem precibus tuis in momento perduxisti ad nihilum, quodammodo loquitur et testatur, quod non sit similis, potens et faciens mirabilia super terram. His auditis, scelerum ministris furor accrescit, invidiæ stimulis agitantur, et homines acerrimi fiunt acriores. Qui efferatis animis ad eum revertentes; Non est, inquiunt, per Albanum (sicut asseris) quod flumen istud repente disparuit : sed nos, quibus deorum benignitas scientiam contulit secretorum, res ista quare contigerit novimus indicare : nos deum Solem colimus, et illi præ ceteris reverentiam deferimus ampliorem. Hic nostræ non immemor devotionis, propter nos aquam fluminis vi caloris absumpsit; ut sani et numero integri necem inimici nostri lætis oculis cerneremus, tu vero, quia deorum beneficia ad alios sinistra interpretatione torquere præsumis, dignam blasphemiæ pœnam lues. C His dictis hominem arripiunt, dentes excutiunt : et illud os sacrum, quod testimonium perhibuerat veritati, graviter ab impiis laceratur. *plurima mox tormenta passum.* Sed cum tot manibus non sufficeret una pars corporis, ad reliqua membra transeuntes, omnia illius membra confringunt : et cum nihil in corpore remaneret illæsum ; fides tamen quæ fervebat in pectore, lædi non potuit. Toto igitur corpore laniato, hominem in arena seminecem reliquerunt; ad scelus de scelere transitum facientes.

21 Quis vero jam sine lacrymis possit recordari, cum per dura lapidum loca, per vepres et aspera quæque, B. Albanum homines crudelissimi ducerent ac reducerent : *Per vepres et spinas in montem ascendit :* spinæ quoque et radices arborum etiam de pedibus avulsa secum frusta diriperent, et saxa pretiosus sanguis inficeret? Tandem cacumen montis ascendunt; ubi Dei athleta cursum sui certaminis erat impleturus. Jacebat illic hominum turba sine numero; qui sub ardenti sole siti æstuantes, extremum spiritum jam trahebant. Hi cum vidissent Albanum, fremebant in eum, dicentes : Ecce malefico prævalente, tantis urgemur incommodis, ut nulla nobis ulterius remanserit spes vivendi; per artes magicas, quas Albanus iste non desinit exercere, dies nostri defecerunt, et ipsi defecimus. Quorum miseriis Albans intimo affectu condoluit, caritatisque gratia fervens, pro suis persecutoribus D preces fundere non neglexit. INTERP. WILLEL. Deus, inquit, qui hominem de limo creasti, ne sinas quæso creaturam tuam mei causa qualemcumque sentire jacturam. *oratione fusa* Aeris adsit læta temperies, aquarum copia tribuatur, ventus incipiat spirare clementior; ut æstus, quo populus laborat, tuo munere citius restinguatur. Adhuc sermo in ore loquentis volvebatur ; et ecce subito fons ante pedes ejus in medio vulgi circumstantis erupit. Mira virtus Christi! Terra nimiis ardoribus solis torrebatur, et tamen de cacumine montis, de terræ pulvere, fons frigidus repente scaturiens, venis exundantibus largiter profluebat. Cumque rapido impetu rivus ad inferiora descenderet; occurrit populus, ut aquis refocillatus cladem tandem qua vexabatur evaderet. Quibus haustis, mox unius merito omnium sitis extincta *fontem elicit :* est : sed adhuc tamen humanum sanguinem sitiebant. Æstus quidem corporum relevatus est, sed fervor furentium animorum non est imminutus : infirmi salutem adepti sunt, sed salutis auctorem minime recognoscunt; Christum quippe blasphemantes; Laus, inquiunt, Deo magno Soli, qui servis suis in arcto constitutis tale dignatus est providere E remedium, ut aquarum rivulus subito de terra prosiliens, nobis occurreret ad salutem.

22 His dictis ad fundendum sanguinem populi furor accenditur : cincinnique Martyris ad stipitem religantur. Ex omni populo carnifex unus eligitur, *capite truncatur* qui scelus pro omnibus perpetraret. Qui mox expeditus, sublatum alte consurgit in ensem ; eumque summis viribus librans in cervicem, uno ictu caput sancti Martyris amputavit. Cadit in foveam cadaver exanime, præparatam cædi : pendet caput in stipite capillis irretitum. Crux vero quam vir sanctus jugiter in manibus ferre consueverat, felici jam cruore respersa, super herbam decidit : eamque occulte quidam Christianus, Paganis omnibus ignorantibus rapuit et abscondit. *et carnifex oculis privatur.* Carnifex autem, cum adhuc staret juxta corpus, luminibus ejus in terram cadentibus totus efficitur tenebrosus : nec potuit miser objectu manuum oculis labentibus obsistere, nec lapsos in locum pristinum revocare. Quo viso plurimi Gentilium mutuo colloquentes vindictam hanc plenam justitia profitentur.

23 Cumque hæc ita geruntur, ecce ex improviso miles ille, quem paulo ante semivivum in inferioribus Pagani reliquerant, annisu quo potuit montem *Debilitatus miles passus insultationem Judicis,* manibus reptando conscendit. F Tunc Judex, quem illuc miraculorum, quæ per Beatum fiebant Albanum, rumor attraxerat; insultans viri vulneribus; Eia, inquit, debilis obsecra nunc Albanum, ut ossa tua dignetur in statum pristinum reformare. Curre, festina, reliquo corpori caput appone; statimque plenam ab eo mereberis consequi sospitatem. Quid moraris? Sepeli mortuum, refer obsequium; nec dubium quin servi sui manibus celerem conferat medicinam. At ille, fidei calore succensus : Ego, inquit, firmissime credo, quod B. Albanus suis meritis integram mihi *attactu capitis S. Albani sanatus,* reddere sanitatem, et ad clementiam possit perducere Salvatoris. Facile enim hoc, quod vos irridendo nunc dicitis, per eum circa me poterit adimpleri. His dictis, beati Martyris caput amplectens, sanctam cæsariem reverenter exsolvit. Tunc pium onus fragilis vector assumens, illudque corpori manibus devotius apponens; mirum in modum mox convalescere, ac desperatum cœpit robur corporis recuperare. Qui sanitati pristinæ dicto citius in integrum restitutus, Christi potentiam, et Albani meritum, *eum sepelit :* omni populo audiente, non destitit prædicare. Et jam fortior ad laborem propriis manibus debitum Sancto reddidit obsequium. Ipse humo corpus operit; tumulum desuper ipse componit.

A 24 Videntes autem Pagani quæ fiebant, repleti sunt zelo et conferentes ad invicem, dicebant ; Quid faciemus? Homo iste ferro non potest interire. Corpus ejus omne contrivimus; et ecce jam versa vice vires pristinas, primamque speciem caro recepit. Et quid amplius faciemus. Inite consilium quid agere debeamus. Tunc unus ex eis in medium prosiliens; Homo, inquit, iste gladio non poterit occidi, nisi membratim prius distrahatur. Magus enim est, et per artes magicas ferro ne sibi noceat novit obviare : omnem ferri aciem hebetat nec audet gladius hominis malefici corpus attingere. Quibus auditis miles jubetur apprehendi, et vinculis arctari : et nimis horrendo supplicii genere, sanctum illud corpusculum discerpentes, ad ultimum gladio caput amputarunt. Sic beatus miles, usque ad mortem in fide Christi perseverans, una cum sanctissimo Albano corona martyrii solus ea die meruit sublimari : et qui factus est consors passionis, gloriæ quoque consortia non amisit. Peracta tandem Martyrum cæde, Judex soluto concilio populo dat licentiam abeundi. Discedentes autem, sævitiam Judicis detestantur, et dicunt : Væ Judici, apud quem locum non habet æquitas, partes suas contra rationem exercet. B Væ Judici, in cujus judicio dominatur furor, non justitia ; sententiam dictat non ratio, sed voluntas.

INTERP. WILLEL. capite truncatur.

25 Nocte igitur insecuta, Dominus Jesus Christus famuli sui Albani merita signis evidentibus declaravit. Nam cum tempus quietis advenisset ; ecce columna Crucis e tumulo beati Martyris in cœlum usque extendebatur : per quam descendentes Angeli et ascendentes, noctem totam in hymnis et laudibus deducebant. Inter cetera vero quæ canebant, vox ista frequentius est audita : Albanus vir egregius, martyr extat gloriosus. Cumque ad hoc spectaculum subito fieret concursus hominum, magis ac magis intuentium numerus augebatur. Qui stantes eminus lumine turbantur insolito, novitasque rei vertitur in miraculum.

Tumulus cœlesti luce illustratur.

ANNOTATA G. H.

a *Usserius ait* Hurst apud Anglo-Saxones Silvam denotans, *ac postea* Deuswoldinæ silvæ nomen obtinuisse, ibique oppidum S. Albani fuisse extructum, et ex Verolamii ruinis accrevisse *: hoc certum Saxonicum nomen Albani ætate posterius, ex interpretis sensu hic positum esse.*

C b *Gildas ea ita describit :* Deo placens inter sacram confessionem cruoremque coram impiis, Romana tum stigmata cum horribili phantasia præferentibus, signorum miraculis adornatus est, ut oratione ferventi, Instar Israeliticæ arentis viæ minusque tritæ, stante diu Arca testamenti prope glareas in medio Jordanis, iter ignotum, trans Thamesis nobilis fluvii alveum, cum mille viris sicco ingrediens pede, suspensis utrimque more præruptorum montium fluvialibus gurgitibus, aperiret.

c *Idem Gildas :* Et priorem carnificem, tanta prodigia videntem, in agnum ex lupo mutaret : et una secum triumphalem martyrii palmam sitire vehementius, et excipere fortius faceret. *Apud Capgravium appellatur ille* Heraclius.

CAPUT IV.

Martyres DCCCCXCIX *a Christo ad gloriam invitati. Corpora redintegrata, a lupo et Aquila custodita.*

Ab aliquo converso excitati a horrorem idolorum,

Tunc unus ex eis, cum præ timore omnes stare videret attonitos, ait : Hæc miranda quæ videmus, Christum Dei filium liquido constat operari. Dii quos hucusque coluimus, potius probantur esse portenta D quam numina : quippe quibus virtus nulla, nulla divinitas inesse facile deprehenditur. Opera nostra, opera inutilia ; diesque nostri inaniter defluxerunt. Ecce noctis tenebræ cœli cedunt splendoribus ; superni cives eunt et redeunt, et ab his Albani sanctitas assidue commendatur. Tenebrarum caligine mundus involvitur, sed Albani claritas tenebras non admittit ; Albani merita nequeunt obscurari. Nos, quia nihil utilitatis habet religio illa, quam hucusque tenuimus, veterem tandem damnemus errorem; de falsis ad vera, ad fidem de perfidia convertamur. Eamus et inquiramus Dei virum, qui (sicut nostis) Albanum, prædicando convertit ad Christum. Quam sint autem vera quæ de Christo loquitur ; ex his quæ per Albanum fiunt mirabilibus liquido potestis advertere. Opera quæ fiunt per discipulum, magistri procul dubio sermonibus attestantur.

et Christi cultum,

27 Dum hæc et alia vir ille prosequeretur, laudabilem ejus sententiam omnium favor excepit : mox errorem pristinum detestantur, Christi fides ab omnibus prædicatur, iter in Walliam sub festinatione dirigitur, ubi Dei servus Amphibalus manere putabatur. Nec eos sua fefellit opinio ; nam procul adhuc positi, quod ibidem consisteret, famæ celebritate cognoscunt. E Ad quem cum pervenissent, repererunt eum verbum vitæ regionis illius hominibus prædicantem. Cui adventus sui causam exponentes, Crucem, quam suo Albano quondam commendaverat, obtulerunt ; quæ beati Martyris recenti cruore perfusa, signa sui martyrii satis evidentia præferebat. Vir autem Domini gratias agens in omnibus Creatori, inclinat se et adorat, signumque salutare devotione debita veneratur. Qui dum novis auditoribus faceret de religione sermonem, mox omnes ei in fide consenserunt ; abjectaque superstitione vanitatis, signaculum quod in Christo est ab ejus sacris manibus alacriter susceperunt. Cumque dies plurimi præterissent, fama facti per omnem diffunditur regionem : quæ processu temporis per loca singula convalescens, tandem Verolamium vario sermone replevit, asserens, quosdam de civitate toto corde hominem sequi transmarinum, ejusque suasu deorum culturas et leges patrias abjecisse. Quo audito concutitur civitas, turbantur universi ; requiritur qui abierint, et compertum est mille viros non adesse ; eorumque nomina mox jubentur annotari. Adversum quos nimio furore commoti, F totis viribus se præparant ad insequendum : instructique armis bellicis, cum ingenti strepitu iter ineunt, acsi essent ad prælia processuri.

mille viri discedunt ad S. Amphibalum,

instructi baptizantur :

cum multa Verolamensium perturbatione:

28 Audientes autem celebre nomen Amphibali, ad eum post aliquot dies fama ducente perveniunt ; et in circuitu ejus, quos quærebant, intendentes verbis illius, inveniunt. Quibus visis, mox unus ex eis Sanctum Dei cum nimia severitate verbis aggreditur hujusmodi : Seductor pessime (inquit) cur istos imprudentes, et qui cavere tuas nescirent insidias, verborum fallaciis circumvenire voluisti? Quid egisti? Impulsu tuo leges calcare, deos contemnere præsumpserunt. Cur deos magnos irritare non metuis, quod tibi non cedet in prosperum? Si suam in te cœperint injuriam vindicare, nulli dubium quin cito de terra dispereas : sed si vis, una cum his quos in erroris tui vincula conjecisti, coram diis et hominibus inculpabilis apparere ; præcipe ut resipiscentes ab errore, simul nobiscum ad propria revertantur. Quod si tanta eis fuerit in errore pertinacia, ut nullatenus redire consenserint ; non remanebit ne unus quidem, qui non occidatur. Stat sententia.

a submissis revocantur ad idololatriam.

alias occidendi.

29 Tunc unus ex Christianis, fidei calore succensus, pro Clerico respondit, dicens ; Hunc virum quem

A quem cernitis, cultorem esse veri Dei, forsitan hodie comprobabitis. Confidimus enim, quod in conspectu vestro, more solito, per eum infirmo alicui salus pristina in Christi nomine sit reddenda. Ad illius profecti sumus sanctitatem, ut cunctis, quæ ad fidem Christianam pertinent, circa nos rite peractis æternæ vitæ nos faceret esse participes. Absit a nobis hoc scelus ; ut hujus sancti viri vestigia relinquamus, et vanis iterum vobiscum superstitionibus involvamur. Vos potius a lite cessantes, nostro saltem provocati exemplo, fidem Christi suscipite : ut una nobiscum ad ejus possitis gaudia pervenire. Mortem minamini : sed quam pro Christo libenter amplectimur. Deus autem et Dominus noster Jesus Christus de servis suis faciat quod voluerit. Quid nos a proposito bono et utili revocare conanimi? Quid inaniter et superflue laboratis? Quæ semel pro Christo dimisimus, ab ea nullatenus denuo revertemur. Stat sententia.

Defendunt illi S. Amphibalum, seque in fide constituros profitentur:

30 His auditis Paganorum furor magis accenditur : ad arma prosiliunt, extractisque gladiis sanguis funditur innocentium. Proh dolor! Ministri scelerum in sua (ut ita dicam) membra desæviunt, dum filius a patre, pater a filio trucidatur ; dum B fratres a fratribus, cives a civibus occiduntur. Non reverentia senum, non parentum miseratio dura carnificum corda mollivit. Sancti vero Martyres certatim cervices suas gladiis objiciunt : et dum prior trucidatur, moras arguit secuturus. Ex hoc sacro collegio unus omnino superfuit, qui in via corporis infirmitate detentus adesse non potuit.

mox trucidantur:

31 S. Amphibalus vallatus undique corporibus occisorum, beatas animas lætus Domino commendabat. In quem carnifices cruenti omnem iracundiam suam refundentes, juraverunt, quia nihil cibi sumerent, donec inimicum deorum suorum seu vivum seu mortuum ad suam perducerent civitatem. Cujus brachia loris durissimis astringentes, ante equos suos eum ire impulerunt : illi quippe sublimes in equis ferebantur, solus Amphibalus nudis pedibus iter peragebat. Sed quo magis suo Albano appropinquat, eo amplius asperitas viarum et laboris injuria mitigatur. Carnifices vero semper ad locum cædis respicientes, seria jam pœnitentia ducti, super cognatos et amicos suos, quos furore suo trucidaverant, amarissime flere incipiunt.

S. Amphibalus nudis pedibus abducitur:

32 Dumque iter agitur, intuentur hominem languidum secus viam jacere : qui cognoscens quod S. C Amphibalus præteriret, cœpit clamare et dicere : Serve Dei excelsi, adjuva me ; ut qui propria jaceo depressus infirmitate, tua merear relevari intercessione : credo enim quod invocato super me Christi nomine, celerem mihi possis reddere sospitatem. Carnifices autem, importunitatem clamoris illius non ferentes, hominem incipiunt irridere. Nec mora sub oculis irridentium, qui jacebat, exurgit ; et per hominem vinctum, vinculis diutini morbi, quibus tenebatur, absolvitur. His ita gestis, cœpto itinere perrexerunt. Res gesta diu celari non potuit : sed mox per universam regionem facti fama diffunditur. Mirantur et ipsi carnifices ; in tantum ut quidam ex ipsis Deum glorificarent, dicentes : Quam magnus Christianorum Deus, et quam magna virtus ejus! Denique cum ad natale solum pervenissent, et suæ jam possent mœnia cernere civitatis ; paululum in loco deserto fame et labore confecti requiescentes, defigunt telluri hastas et scuta reclinant. Ceteris autem quiescentibus, solus Amphibalus inter vincula constitutus, requiem non habebat. Et licet gravibus vinculis esset coarctatus : suis tamen persecutoribus verbum vitæ non destitit prædicare ; Verbum quippe Dei non potuit alligari.

ægrum in via sanat cum admiratione carnificum.

33 Interea nuntiatur in civitate, quod cives in patriam remeassent ; et magistrum Albani, magnum D et diis suis acceptabile sacrificium adduxissent. Quod cum percrebuisset, ingenti gaudio civitas replebatur. Æstimabant enim, quod eos, pro quibus ierant, incolumes ad propria revocassent. Sed dum inter eos mira fieret exultatio, quidam ex carnificibus adsunt improvisi, dicentes ; omnes, pro quibus tam laboriosum iter assumpserant, in externis finibus pariter in gladio cecidisse. Quo cognito protinus omnis illorum hilaritas et gaudium in luctum et tristitiam convertuntur. Patres a pignoribus, cives a civibus se queruntur destitutos : hic fratrem, ille propinquum se deflet amisisse : matres quoque, cognita filiorum nece, sparsis crinibus, veste conscissa, subito mœstam incendunt clamoribus urbem : ubique luctus, ubique gemitus : nec erat quem ad lamenta doloris non cogeret magnitudo. Et dicebant : Heu : cur venerunt super nos hæc mala? Væ nobis! Quid adhuc vitam trahimus infelicem? Ad mortem nos præcesserunt, quos habere decrevimus successores. Heu filii! quid egistis? Propter vos cunctis in circuitu nationibus facti sumus in opprobrium : nec jam præ confusione faciem hominum possumus intueri. Frequenter enim ante ocu- E los nostros revocabitur, quod filii nostri deos suos deseruerunt ; et idcirco in externa patria procul ab amicis miserabiliter fuerint interempti. Totis dispersi agris jacetis exanimes, jacetis insepulti, volatilibus in escam, bestiis in devorationem. Proh dolor! Ad hoc reservati sumus? ad hoc superstites vobis existimus? ut quod filii commiserunt, parentibus imputetur. O miseria! Periit spes nostra : requies senectutis nostræ sublata est. Væ homini sacrilego et fraudulento, qui dudum ab Albano receptus hospitio, illud Christi nomen execrabile nostræ civitati primus invexit. Ille perturbavit omnia : ille causa necis omnium esse convincitur. Dii immortales, si vobis unquam servivimus, nefandum hominem disperdite, et talem terris avertite pestem. Cum damnis nostris, et vestras injurias in eo vindicate : et mala, quæ in nos commisit, in caput proprium retorquete.

INTERP. WILLEL. Lamentantur Verolamienses ob cædem suorum,

34 Cumque carnifices vidissent, quod populus intolerabili dolore conficeretur ; prosilientes in medium, Nolite, inquiunt, cives, nolite flere, nolite supra modum contristari. Reprimite lacrymas, consolationem admittite : ne videamini filiorum gaudiis F invidere. Non necesse est super mortuos magnopere contristari, quorum mortem vita, quorum dolores gaudia prosequuntur. Nihil esse crudelius, quam parentes a filiis morte interveniente separari, nec nos quidem abnuimus : sed illic ubi morientes multam de se materiam gaudendi posteris derelinquunt. Istis nequaquam condolendum est, imo magis congaudendum, quos semper beate victuros constat in cœlo regnare cum Christo. Non ergo dolere, sed gratias agere Christo debemus ; qui tantam ex hac urbe multitudinem dignatus est assumere, et secum in cœlestibus collocare. Non sunt quasi mortui plangendi in terris, qui feliciter cum Christo vivunt in cœlis. Damna deflere, humanum quidem est ; sed dolori nolle modum ponere, insaniæ proximum est. Audite quæ circa defunctos gesta sunt ; et quia incassum plangitis, forsitan cognoscetis.

sed a carnificibus monentur gaudendum esse quod cum Christo vivant

35 Tunc jurantes, quia narrationi suæ nihil falsitatis admiscerent, ad omnem multitudinem locuti sunt, dicentes. Egressi (sicut scitis) ut parentes et amicos quæreremus ; tandem in Walliam fama ducente pervenimus : ibique Clericum, ad fidem Christi Wallenses, Pictos, civesque invenimus exhortantem. Tunc sine strepitu parentes nostros a ceteris segregare, et sic nobiscum reducere cupientes ; nunc monitis, nunc minis eos cœpimus convenire. Sed tanta

et quod ipsi occisores

INTERP. WILLEL.

A tanta inerat omnibus pertinacia, ut nulla possent verborum industria vel ad horam ab illius viri consortio separari. Nos ergo in iram versi, ad arma prosilimus; et injuriam nostri contemptus, in cæde civium vindicamus. Ipse vero certatim cervices suas gladiis objectantes, mortem pro Christo libenter excipiunt. Et erat spectaculum miserabile; cum filii in patres, patres in filios insurgerent, prosternerent, interficerent. Nulla ibi miseratio, nec reverentia senectutis. Proh dolor! quod dicturi sumus, sine gravi gemitu loqui non possumus. Dum patris vulnera filius alligaret, fratris manum, frater superveniens amputavit. Itaque funduntur parentes, carissimi trucidantur: inundant campi sanguine, cadaveribus obteguntur. Dum hæc agerentur, ecce Jesus ipse; pro quo ponebant animas, de cœlo prospiciens, dixit clara voce: Transite ad me milites mei: ecce vobis aperta est janua paradisi; præparata est vobis beatitudo, quæ non minuitur, gaudia quæ terminum non noverunt. Quibus auditis, nos, qui cædem exercuimus, incredibile memoratu est quanto gaudio repleremur; intelligentes, quod amici de mundo ad cœlum, de morte migrarent ad Christum. Felices nobis esse videbamur, qui tales habuimus parentes; quorum jam concives Angeli, quibus ipse Christus occurrere dignaretur. Verum ex insolito divinæ vocis auditu conturbati sumus et perterriti. B

audiverint a Christo eos ad æternam beatitudinem invitari.

36 Volentes autem scire, quot in illa cæde corruissent, recensere cœpimus interfectos: et inventi sunt *a* nongenti nonaginta novem, omnes pro Christi nomine trucidati. Jacebant singuli equorum ungulis calcati, nec poterant propter vulnera et sanguinis copiam qui profluxerat recognosci. Sed dum vir sanctus hujus rei gratia Deo suo preces effunderet; subito præter spem redintegrantur omnium vulnera mortuorum. Sanguis in speciem lactis convertitur, cutis ad formam pristinam revocatur; adeo ut nec vestigium vulneris in eis potuerit deprehendi. Factumque est ut agnitionem humanam, quam nostra crudelitas prius abstulerat, oratio Justi denuo repararet. Tunc populus terræ, beneficia Christi sinistra interpretatione pervertens, divinis per omnia virtutibus contradicit; et ne in suis finibus mandentur sepulturæ: qui fidem Christi susceperunt, vehementer obsistit. Supremum naturæ debitum defunctis negatur, et devorandi bestiis ac volatilibus exponuntur. C Sed aderat Dei gratia, quæ servos suos post mortem quoque glorificans, dura furentium corda mollivit, et hostes circa mortuos reddidit mitiores. Ut enim liquido daretur intelligi, divinam Christi cultoribus non deesse custodiam; ecce lupus et aquila, ex improviso venientes, ad Sanctorum cadavera substiterunt. Lupus feras, aquila volucres abigebat: ut eos ad illorum missos esse præsidium facile sensus humanus intelligeret.

a
Corpora 999 precibus S. Amphibali redintegrata et cognita,

a lupo et aquila custodiuntur

37 Quibus perspectis, mirantur Picti, Wallenses contremiscunt: humana rabies mitigatur, impugnare jam desinens, quos divina dextera defendebat. Undique visendi studio vicinia tota circumfusa ruit: Reliquias Martyrum piis amplexatur affectibus, et dignis obsequiis veneratur: et quos paulo ante habuerunt in derisum, nec pati poterant ut eos terra susciperet; nunc versa vice miris laudibus extollunt, et habere desiderant; gratias agentes omnium Creatori, qui suam regionem tot taliumque virorum dignatus sit sanguine consecrare. Ad perpetuandam quoque memoriam occisorum, ab ipsis incolis eorum numerus et nomina describuntur. Hæc omnis multitudo quæ convenerat, priusquam ad propria remearet, vidit, audivit, et in his omnibus nobiscum testis extitit. Cum hæc et alia carnifices prosequuntur; sedantur lacrymæ populi, dolor mitigatur. Multi D quoque qui audierunt, potentiam Christi collaudant; de parentum gloria lætantur, et dicunt: Magnus Deus Christianorum, qui servos suos ita reddit gloriosos: Non posset homo peccator mortuorum vulnera in integrum reformare. Vere bonus medicus, qui tam subito servorum vulnera ad pristinam revocat sanitatem. Ex hoc manifeste colligitur, Clericus ille quanti sit apud Deum meriti, quamque amplectenda sit illius prædicatio: qui solis precibus cuncta quæ audivimus potuit obtinere.

et ab incolis honorantur

et lætantur consanguinei.

ANNOTATA G. H.

a *Apud Capgravium dicuntur* in ore gladii mille viri pro Christo occisi. *Sed non indicatur unus* ex hoc sacro collegio superfuisse, qui in via corporea infirmitate detentus adesse non potuit. *In MSS. Vaticano et alio S. Cyriaci Martyrologio, ad Bedæ Martyrologium additur.* Et cum eo alii numero DCCCLXXXIX positi in Cathalacum, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ: *ubi arbitramur deesse numeros duos et scribendum* DCCCCXCIX. *At* Cathalacum *forte est* Charlem *seu* Streetlem *in Staffordiensi Comitatu prope* Lichfeldiam, *quam dictam volunt a cadaverum campo quasi ibi essent occisi: et potuit tempore Scriptoris* Staffordia, *necdum ab Anglis occupata, mediterraneis Britonibus annumerata fuisse; aut certe* S. Amphibalus, *iturus versus Walliam, ibi substitisse.* E

CAPUT V.

Martyrium SS. Amphibali et mille conversorum. Pœna Lictorum et Judicis. Epilogus.

Judex autem cum audisset hos sermones; volens placere Paganis, in hæc verba furibundus erupit: Usquequo patiemur hoc scandalum? Non est hic homo a Deo, qui sermone suo perimit innocentes. Clericus ille quibusdam verborum præstigiis novit decipere oculos intuentium; ut ea quæ falsa sunt, vera faciat æstimari. Per illius verba deceptoria urbis nostræ cives optimi perierunt. Præcipimus ergo, ut omnes qui sequuntur hunc hominem, aut carnificum verba magnificant et mirantur, ubicumque fuerint reperti, gladio puniantur. Post hæc mandavit omni populo, dicens: Egrediamus universi, et F inimico nostro quantocius occurramus: ut qui omnes cognoscitur offendisse, ab omnibus sibi vindictam sentiat irrogari. Dicant omnes quod voluerint: sed nos nostræ civitatis injuriam negligere vel inultam relinquere non debemus. Hoc mandatum postquam in civitate divulgatum est; Gentiles hinc inde concurrunt, et quidquid teli furentibus venit in manus arripitur. Alter alterum ut velocius eat hortatur, et in suum sese invicem excitant inimicum. Tendentes ergo per viam, quæ de civitate vergit in Aquilonem, urbem vacuam reliquerunt. Erat autem populi numerus infinitus, nec poterant plateæ multitudinem capere confluentem: et quia stipatis agminibus incedebant præ densitate sua lento gradu iter cogebantur.

Indicati a judice contra Amphibalum cives Pagani,

cum armis ei occurrunt:

39 Interea quidam ex eis hujuscemodi moras non ferentes, animorum levitate ducti, a reliquo populo diverterunt: et ingressi semitam, cujus compendio stratæ publicæ obliquitatem declinarent; citius ad virum Dei in vinculis constitutum, et a sociis suis longius remotum pervenerunt. Quem mox arripientes, et tractantes atrocius expoliaverunt, visceraque ejus ferro patefacta, palo in terram defixo circumligantes, et flagellis nimiis Sanctum Dei concidentes, in circuitu ejusdem *a* pali ambulare fecerunt. Cumque

palo circumactum exenterant,

a

A *dein cultellis confodiunt:* Cumque beatus Martyr, Dei munere, inter tot angustias constitutus, nulla daret doloris indicia; illi acriores effecti eum quasi ad signum statuunt, et cultellis lanceolisque quod reliquum erat corporis confodiunt. Vir autem Domini, tamquam nihil mali pateretur, vultu hilari stabat constantior; et signa sui martyrii toto jam corpore præferebat: prodigiosum cunctis de se præbens spectaculum, quod post tanta supplicia, post tot mortis genera, adhuc vivere potuisset.

visa ejus constantia mille conversi occiduntur. 40 Eadem hora plurimi, quorum corda Deus tetigerat, compuncti sunt corde; renuntiantesque idolis, Christianæ se fidei subdiderunt, orantes Martyrem, ut ipsius intercessione beatitudinis æternæ, quam illi Deus præparaverat, et quam se jam videre perhibebant, participes fieri mererentur; pro quo etiam omnes, animas ponere minime formidabant. Quo cognito, Princeps vocatis mox spiculatoribus, omnes qui deorum suorum culturam abjecerant, et doctrinam Clerici sequebantur, jubet interfici. At illi ferale complentes edictum, mox mille viros morti tradiderunt: beato Amphibalo intuente, eorumque animas Domino commendante.

B *S. Amphibalus objurgatus ob necem Martyrum,* 41 Tunc unus qui ceteris audacior videbatur, sic eum prior alloquitur: Crudelissime hominum, cur imprudentes illos persuasionis tuæ fraude decepisti; et perversis ac feralibus tuis monitis irretitos a cultura deorum submovisti? Quid in te civitas nostra peccavit, ut eam suis civibus spoliares? Diligenter attende, vir bone, quid feceris. Tuorum subtilitate verborum parentes et amici nostri in perditionem abierunt. Tu causa necis omnium: tu eos ad mortis laqueum impulisti. Hinc justis odiis te persequimur: maxime cum ipsa quoque justitia justitiæ adversarius jubeat adversari. Ubi te jam miser esse conspicis? Hostium undique vallaris agminibus, nec est locus *et invitatus ad cultus deorum,* evadendi. Sed quamvis deos et homines ad iracundiam supra modum provocaveris, eorum tamen gratiam pœnitendo poteris promereri. Perfectæ vero pœnitentiæ hoc erit indicium, si sectam illam quam hucusque tenuisti, deserueris; et deos invictos, quos ignorans forsitan offendisti, cœperis adorare: nec dolebis de facto; quia mox rerum omnium affluentiam consequeris; insuper omnes quo neci nuper tradidisti, per suæ divinitatis potentiam dii nostri a mortuis revocabunt.

C *opponit virtutem Christi et pœnas peccatorum:* 42 Dicit ei Amphibalus: Dum deos tuos, o Pagane, nimiis laudibus conaris extollere; in verbo tuo te noveris offendisse. Solus enim Dominus Jesus Christus suscitat mortuos et vivificat. Illos vero quos quasi deos et potentes æstimatis in cœlo, potenter tormenta patiuntur in inferno. Illic deorum vestrorum commoratio et mansio sempiterna: ibi fletus et stridor dentium, ibi vermis qui non moritur et ignis inextinguibilis. Horum participes et socii fient in tormento injusti, adulteri, maledicti, ceterique, qui dum hic viverent, similes se dæmonibus per actus reprobos reddiderunt; ut quorum voluntatem secuti sunt per convenientiam vitiorum, eorum quoque consortio non careant in perpessione tormentorum: talium quippe cultores numinum talis decet retributio meritorum. Tu quoque, o Pagane, tu cum ceteris cultoribus idolorum, nisi citius relicto gentilitatis errore ad fidem Christi convertaris, eisdem doloribus habes subjacere. Sed dum vacat, abjiciatur vanitas, error condemnetur: misericordia Dei nostri magna est, nolite desperare. A viis vestris pravis resipiscite, et ad baptismi gratiam convolate. Quid vero baptismus conferat diligenter advertite. In baptismo peccata donantur, cœlum homini reseratur; et vetustate deposita, nova quodammodo efficitur creatura. Qui enim prius erant per culpam filii diaboli, fiunt postmodum per gratiam filii Dei.

D Ad hanc ergo gratiam confugium facite; ut pœnas possitis evadere sempiternas.

INTERP. WILLEL. lapidibus cæsus, 43 His auditis, hinc inde concurrunt: crudeles dexteræ lapidibus onerantur. Fervent impii in nece innocentis: et ut beatum spiritum ejiciant, totis viribus elaborabant. Sed licet Dei Martyr saxorum grandine graviter undique cæderetur: immobilis tamen in oratione persistens, loco suo motus non est, nec in partem alteram vel ad horam declinavit. Denique cum invictum spiritum esset cœlo redditurus; elevatis oculis Jesum stantem ad Patris dexteram intuetur: Angelorum quoque concentum in cœlis audivit: et inter eos Albanum suum recognovit. Quem sibi in auxilium advocans, Sancte, inquit, Albane communem Dominum quæso depreceris, ut *S. Albanum invocat:* mihi Angelum bonum obviam mittat; ne mihi prædo truculentus obsistere, ne iter meum pars iniqua valeat impedire. Vix verba compleverat: et ecce duo Angeli cœlesti fulgore radiantes ad eum de supernis veniebant. Vox etiam cœlitus hujuscemodi ad eum facta est: Amen dico tibi, quia hodie cum discipulo *ab Angelis defertur in cœlum.* eris in paradiso. Pagani autem cœlestem sonum audientes, stabant stupefacti. Igitur Angeli beati viri animam, niveo candore fulgentem, secum assu- E mentes in cœlum, cum hymnis et laudibus detulerunt *b*.

Rixantibus Paganis 44 Sed viri animo concitati, corpus exanime et in vinculis constitutum lapidibus adhuc obruere non cessabant. Nec poterant opem ferre morienti nec de manibus eruere sævientium, duces ejus et comites, jejuniis et fatigatione confecti. Tunc grave inter Paganos certamen exoritur; et usque ad conflictum gladiorum, contentio nefanda procedit. Agmine denso pars utraque cucurrit; et supra membra beatissima gravis pugna committitur. Sed noluit nec permisit Deus omnipotens ut fierent veridici, veritatis inimici; qui dudum juraverant, quia sanctum *corpus a Christiano aufertur.* virum seu vivum seu mortuum ad suam perducerent civitatem. Dum enim tumultus incresceret, et inter se Pagani turbarentur; quidam fidelis in Christo clam beati Martyris corpus auferens, sub terram occuluit diligenter, quandoque (ut confidimus) divino munere in lucem proferendum.

Lictores in membris suis puniti 45 Interim cœlestis in populum vindicta desævit distorquentur labia, varia deformitas vultus apprehendit, obrigescunt digiti; nervi officiis non funguntur: ardent linguæ, quibus beato Martyri fuerant illata convitia. Quid multa! Brachia, manus, F et omnium omnino membrorum flexibilitas ita repente diriguerat, ut ne lapidem quidem de terra levare jam possent. Variis ergo pœnis afflati, sic demum a prælio quieverunt. Judex autem, amisso *et Judex amens effectus;* rationis intellectu, amens effectus est. Nec erat qui posset, se Domino Jesu et servo ejus Amphibalo contumelias irrogasse, et tamen periculum evasisse, jactando gloriari: quotquot enim manum erexerant contra Dominum, dignam pro meritis a justo judice senserant ultionem.

postea tota civitas ad Christum convertitur. 46 Res autem gesta diu celari non potuit. Exciti rumore vicini accurrunt; quod auditu perceperant, oculis comprobantes. Mox fidem Christi civitas tota suscepit, Deumque justum in suis judiciis collaudavit. Multi divini amoris instinctu sua relinquentes, Romam adeunt: deflent commissa, fatentur errores, undamque lavacri expetunt salutaris. Igitur a die illa et deinceps, omnis populus civitatis, deos quos coluerat vanos esse cognoscens, Christum Dei filium omni tempore colere studuit et timere.

47 Hæc et alia multa, quæ divina pietas noluit hominibus occultare, diligenter litteris commendavi. Benedictus Deus. Decessit omnis ille cœtus infidelium, qui in B. Albanum mortis quondam tulere sententiam, nec jam de eis multum tractant homi-

INTERP. WILLEL.

A nes aut loquuntur : Albani memoria non delebitur, sed ejus laudabile meritum, si quid mea carmina possunt, longe lateque per orbem diffundetur. Tempus erit, ut confidimus, quo viri religiosi, viri Christiani, ad prædicandum Gentibus venient in Britanniam. Isti cum venerint, Dei magnalia hoc modo libris adserta reperient, legent et ad notitiam deferent plurimorum. Tunc veritate cognita lætabitur insula : tunc Gentiles errorem vinculis absoluti multiplici gaudio replebuntur. Verum tempus prædicatæ visitationis et gratiæ quando venturum sit, quia certum non habeo; istic hujus lætitiæ magnitudinem non expecto. Sed ne posteri super meo nomine reddantur nimium soliciti : sciant quia si voluerint verum mihi ponere nomen, me miserum, me peccatorem ultimum nominabunt. Romam autem proficiscar, ut illic gentilitatis errore deposito, et lavacro regenerationis adepto, veniam merear assequi delictorum : libellum quoque, istum, qui habetur in manibus, afferam examini Romanorum; ut si quid in eo secus quam debuit forte prolatum fuerit, hoc per eos dignetur in melius commutare Dominus Jesu Christus, qui vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Prologi Auctor prædicit Anglos convertendos :

ipse Romam abit ibi baptizandus.

B

ANNOTATA G. H.

a *Hinc forte eum cujus nomen ignorabatur,* Amphibali *nomine dicere placuit : quo deinde etiam usi scriptores, qui* S. Albanum *vel Angelos de eo locutos induxere.*

b *Harpsfeldius in sex seculis cap.* 10. Cæsus est, *inquit,* vir Dei apud villam Rudburniam, tres mille passus a Verolamio distantem, quo loci usque ad sua usque tempora duos grandiores cultros quibus martyrium consecutus est, reservatos tradit Thomas Rudburnus, *scilicet lib.* 1 *historiæ cap.* 5, *qui floruit circa annum* 1480.

ANALECTA G. H.

CAPUT I.

Corpus S. Albani a S. Germano honoratum; ab Offa Rege inventum et translatum. Monasterium cum nova ecclesia constructum.

C *Sanctus ac venerabilis Beda, cum capite* VII *narrasset Martyrium* S. Albani, *ut supra relatum est, adjunxit;* Redeunte temporum Christianorum serenitate, ecclesiam, mirandi operis atque ejus martyrio condignam, esse extructam : *ad quam, ut refert cap.* XVIII, SS. Germanus Episcopus Autissiodorensis et Lupus Episcopus Trecensis, compressa perversitate damnabili *hæreseos Pelagianæ*, ejusque auctoribus confutatis, atque animis omnium fidei puritate compositis; B. Albanum Martyrem, auctori Deo per ipsum gratias acturi, petierunt. Ubi Germanus, omnium Apostolorum diversorumque Martyrum secum Reliquias habens, facta oratione, jussit revelli sepulcrum, pretiosa ibidem munera conditurus; arbitrans opportunum, ut membra Sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cœlum, sepulcri quoque unius teneret hospitium. Quibus depositis honorifice atque sociatis, de loco ipso, ubi beati Martyris effusus erat sanguis, massam pulveris secum portaterus abstulit : in qua apparebat, cruore servato rubuisse, Martyrum cædem persecutore pallente. Quibus ita gestis, innumera hominum eodem die ad Dominum turba conversa est. *Hæc Beda.*

Ecclesiam S. Albani.

honorat S. Germanus,

aufert massam pulveris sanguinolenti.

2 *Gesta hæc sunt seculo Christi quinto; quo eodem seculo, aliquot post obitum S. Germani annis, Anglo-* D *Saxones in Britanniam venerunt, ejusque partem maximam (præter Walliam) in septem regna distribuerunt, heptarchiamque constituerunt, ipsi tunc Christianæ religionis hostes acerrimi : adeo ut auctor majoris Vitæ S. Albani, sub eisdem degens, nomen suum non fuerit ausus apponere, ne (uti inquit in Prologo)* loquendo illud, nomen simul et vitam amitteret : *ei autem in Vita Offæ, secundi Merciorum Regis, auctore Matthæo Parisio, Monacho cœnobii S. Albani, legitur,* hac tempestate Ecclesia beati Anglorum Protomartyris Albani, inter ceteras regionis ecclesias, funditus est subversa : unde locus sepulcri et loci distincta cognitio penitus delebatur. *At quomodo sacrum corpus inventum fuerit, ita ibidem narratur.*

Fuit ea a Paganis Saxo-Anglis eversa.

3 Rex Merciorum Offa potentissimus, cum in urbe Bathonia residens post diei laborem, noctis quietem in strato regio caperet; Angelo nuntiante divino est admonitus oraculo, ut Sanctum Dei Anglorum sive Britonum Protomartyrem Albanum de terra levaret, et Reliquias ejus in scrinio dignius collocaret. Rex vero, divinis illico studens obtemperare præceptis, accito Humberto Merciorum Archiepiscopo (cujus Sedes apud Lichefeld nuper ab eodem Rege fuerat constituta) divinam ei voluntatem indicat de præmissis. Tunc Archiepiscopus, E assumptis continuo secum Ceololfo Lindesiensi, et Untrona Legecestrensi Episcopis, suis suffraganeis, cum innumera utriusque sexus et diversæ ætatis multitudine, Regi, die sibi statuta apud Verolamium occurrerunt. Rex vero, dum illuc iter expediret, lucis radium, in modum ingentis faculæ cœlitus emissum, super locum sepulcri quasi fulminare conspexit. Hoc quoque divino miraculo manifeste ab omnibus aspecto, gaudentes tali indicio extiterunt, de visionis veritate effecti certiores. Tunc populo in jejunio et orationibus sanctificato, Antistites sacri Sacerdotalibus infulis adornati, affore sibi beati Martyris auxilium flagitabant..... Facta igitur, ut diximus, oratione a Clero et populo cum eleemosyna et jejunio, terram percutiunt, et passim Martyris sepulturam offendunt. Nec fuit necesse locum diu quærere, quem divina clementia dignata est cœlesti lumine revelare. Martyris igitur corpus, astante Offa Rege Christianissimo, in theca lignea (in qua prius a Christi fidelibus, propter barbarorum sævitiam fuerat tempore discriminis occultatum) repe- riunt, cum ipsis sacris omnium Apostolorum diversorumque Martyrum Reliquiis, quas ibi dudum F sanctus deposuerat Germanus, intercessione beati Martyris de Pelagianis triumphans. Movit hæc inventio tam Clerum quam populum universum ad lacrymas; et ob hoc maxime, quod fidem fecit Dominus de sanctorum Patrum Reliquiis, ibidem cum corpore Martyris, prout legimus, depositis : quas, ut pium est credere, voluit Dominus, quasi ad solatium ejusdem Martyris, corpori diu soli fuisse associatas. Roboravit insuper fidem Regis et ejus fidelium divinum testimonium, cum apud Weneslave lux, cum miri odoris fragrantia, cellam Præsulum orantium illuminavit, et Regis propositum certius solidavit. Plus tamen ceteris omnium corda erexit radius igneus, ab æthære missus super locum, et indies descendens, et solare sicut et lunare lumen adaugens, Regem cum suis sodalibus (quasi stella Magorum dux, donec staret supra domum, ubi erat puer Christus) ad locum perduxit, memoratis Reliquiis insignitum. Ut vere dici possit, Testimonia tua, Christe, credibilia facta sunt nimis; et idcirco domum tuam, Domine, tali loco fundandam, decet sanctitudo in longitudine dierum, hoc est in sempiternum.

Revelatione Angelica facta Offæ Regi

invenitur corpus,

4 Quem utique thesaurum, super aurum et topazion pretiosum, sub cespite diu absconditum, et jam

A jam divinitus inventum, Archiepiscopus Humbertus, cum suis Coepiscopis et Clericis, astante Rege reverenter levantes de sepulcro, præcedente solenni processione, in hymnis et laudum præconiis, transtulerunt in quamdam ecclesiolam, ibidem extra urbem Verolamium a neophytis in honorem beati Martyris constructam : ubi Martyr percussus sanguinem suum fudit pro Christo : quam persecutores quia parvulam, ejecto locello corpus suum continente, diruere non dignabantur. Ibidem igitur, in eodem locello Reliquiis ordinate dispositis, et palliis involutis, et cranio aureo circulo a Rege circumdato, in quo scriptum fuit; Hoc est caput S. Albani, Anglorum Protomartyris, Missa solenniter celebratur. Et interim miracula, æterna recordatione digna, ibidem celebrantur in conspectu Regis et Antistitum et omnium illic existentium. Nam mortui ad vitam revocantur, semineces ad sospitatem restaurantur, leprosi mundantur, paralytici solidantur, febricitantes curantur, contracti eriguntur ; muti, surdi, cæci, et arreptitii, imo omnes languidi et se male habentes malorum remedia recipiunt. Quæ Dei beneficia usque in hodiernam diem fieri non desistunt, sine ea quæ pluris est animarum salute, quæ eodem loco devotis B largiter impertitur. Rex igitur Offa Christianissimus, locellum memoratum, laminis aureis et argenteis gemmisque pretiosis, de thesauro suo magnifice sumptis, decenter adornari ; et ecclesiam ipsius in qua, ut dictum est, collocabatur, picturis, aulæis, et aliis ornamentis, donec amplior, multis ditanda possessionibus et honoribus ædificaretur, jussit decorari. Acta sunt hæc a passione sæpedicti Martyris anno quingentesimo septimo, ab adventu Anglorum in Britanniam trecentesimo quadragesimo quarto, Indictione prima, Kalendis Augusti, *scilicet anno* DCCXCII, *quo erat prima Indictio. Hæc Matthæus Parisius, ante quem de hac inventione egit Malmesburiensis ; et eodem cum ipso tempore Radulphus de Diceto, et juniores Joannes Brompton, Wilhelmus Thorn, ac potissimum Matthæus Westmonasteriensis, qui magna ex parte Parisium describit, et sub initium interponit,* certum esse, Albanum, Britonem, non Anglum extitisse ; *sed quia Angli, Britonum hostes, eas regiones occuparint, videntur conati fuisse memoriam Britonum extinguere, et sic jussu Offæ Regis adscriptum;* Hoc est caput S. Albani Anglorum Protomartyris. *Quæ deinde facta sunt, ita prosequitur* C *Parisius.*

elevatum transfertur ad ecclesiolam,

miraculis clarum :

5 Eodem quoque mense Rex ibidem provinciale statuit concilium, cum Archiepiscopo Humberto suisque Suffraganeis et Primatibus suis universis. Cumque tractarent diligenter et efficaciter, de conventu monachorum in loco illo congregando, atque cœnobio constituendo, et magnifice ac regaliter privilegiando ; ubi Protomartyris regni sui, imo totius Britanniæ vel Angliæ Reliquias invenit, et quem locum suo sanguine consecravit; placet omnibus pium Regis propositum, eique Episcoporum consulit prudentia, ut auctoritate Romani Pontificis (etsi alias hoc factum fuerit, quod non iterari inutiliter dicitur quod non scitur perpetratum) canonizetur simul, et privilegietur monasterium, in honorem ejusdem Martyris noviter construendum. Et hæc omnia ut digniorem et firmiorem sortiantur effectum, consilium virorum sanctorum et discretorum suscipit et exaudit, ut per Legatos solennes a latere Regis destinatos, aut potius in propria persona Rex ipse, super his cum Curia tractet Romana. Offa igitur Rex pissimus, suorum Magnatum sano acquiescens consilio, divino ductus spiritu, transalpinum laboriosum et sumptuosum iter arripuit sine moræ dispendio.... Romam tandem perveniens.... Adriano summo Pontifici sui causam adventus explicans, et D de loco simul et B. Albano canonizando et magnificando, cœnobioque constituendo, devote preces porrigens, petitioni suæ Romanam de facili Curiam inclinavit : præsertim cum Martyris inventio cœlitus mortalibus sit declarata..... et cum benedictione devota summi Pontificis Rex ad propria prospere remeavit. Tunc congregato apud Verolamium Episcoporum et optimatum suorum concilio, Rex unanimi omnium consensu et benevola voluntate, B. Albano amplas contulit terras et possessiones innumeras... Monachorum quoque conventum ad tumbam congregavit, et Abbatem eis, nomine Willogodum præfecit.... et statim ecclesiam cœpit ædificare, ponens primum lapidem in fundamento, dicens : In honore Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, et Martyris sui Albani, totius terræ meæ Protomartyris.

ab Offa Rege Romam profecto

AUCTORE G. H. approbatur cultus S. Albani,

6 *Hæc aliaque plura Matthæus Parisius, eumque secutus Westmonasteriensis. Præter possessiones autem, ab Offa Rege dicto monasterio S. Albani collatas ibidemque descriptas, aliæ indicantur lib.* 3 *Historiæ; eorumque chartæ et diplomata referuntur in Auctario Additamentorum pag.* 237 *et sequentibus ; et in Monastico* E *Anglicano, tomo* 1 *pag.* 177 *et sequentibus : priorique chartæ, post Offam Regem, subscribunt decem in regno successores, et Episcopi quindecim : qua in re non multum est difficultatis, postquam Joannes Mabilio, in suo eruditissimo de re Diplomatica tractatu demonstravit, solitos antiquitus Reges et Episcopos, Majorum suorum et Decessorum chartas, jam pridem factas, sui nominis subscriptione firmare. Major difficultas in eo est, quod Higberctus Archiepiscopus (quem passim alii scriptores asserunt primum et ultimum Sedis Lichfeldensis Archiepiscopum fuisse nominatum, eique substituunt Humbertum) primo loco subscribat; quem tamen supra Parisius Archiepiscopum nominavit; eumque secutus Westmonasteriensis, ait* obiisse anno DCCXCV eique successisse Higbertum. *Denique dicitur* hæc chartula scripta, anno DCCXCIII, Indictione III ; *quæ convenit cum anno* DCCXCV : *et sic pergit adhuc suspecta manere dicta charta quod monuisse sufficit.*

construitur monasterium cum nova ecclesia;

cujus tamen rei charta suspecta merito est.

CAPUT II.

Corpus S. Albani a Danis ablatum et restitutum. Occasiones figmentorum de eo ad Elyense monasterium delato. Ecclesia nova constructa. F

Adduntur, apud præmemoratum Parisium, Vitæ viginti trium Abbatum S. Albani : quorum quartus statuitur Vulnotus, *et ista interseruntur :* Hujus Abbatis tempore, *(Capgravius* annum DCCCCXIV *indicat)* debacchantibus Danis in Anglia, qui superficiem terræ cooperuerant, inæstimabile facientes exterminium, et ad S. Albanum hostiliter venientes ; cum audissent, quod Angliæ Protomartyr extitit famosissimus; ossa ejus fracta capside, rapuerunt, et in suam regionem detulerunt : et ea venerantes in feretro pretioso, ad hoc specialiter fabricato, reposuerunt in quadam domo Religiosorum, scilicet Monachorum nigrorum ; ut sicut in Anglia, sic in Dacia conformiter veneraretur. Sed quia non placuit Sancto ibi commorari, sed potius ubi sanguinem suum pro Christo fudit, per industriam et cautelam cujusdam Monachi, nomine Egwini, suam procuravit repatriationem. *Hæc ibi. Videntur intelligi Monachi Corbeiæ Saxonicæ, qui suum zelum exercebant circa limites Daniæ, et liberum exercitium Christianæ religionis habebant Sleswici atque in agro Holsatico, et maxime in Saxonia inferiore; ut videantur Ossa ad dictas ditiones, aut forte ad Corbeiam Saxonicam translata, unde*

Corpus a Danis ablatum

et restitutum,

A AUCTORE G. H. *unde potuerunt commodius in Angliam referri. Capgravius* Owense monasterium *appellat; et* corpus, facta S. Albani apparitione, relatum, *affirmat.*

cultu Sancti promoto 8 Abbas undecimus Alfricus, visione præmonitus S. Albani, quomodo nunc cantatur, composuit historiam, et eidem Notam melicam adaptavit; et auctoritate fratris sui Archiepiscopi multis locis Angliæ fecit publicari, diemque ejusdem Martyris honorari: statuens, ut die Jovis, nisi præoccupatur legitimis temporibus, Missa de ipso cum pertinentiis solenniter celebretur....

corpus ob timorem Danorum secreto servatur, 9 In sceptris agebat Rex Edouardus, piissimus ac Deo acceptissimus. In cujus tempore se præparaverunt Dani cum Rege suo hostiliter Angliam intrare, ipsam feraliter vastaturi, vel suo dominatui subjugaturi... Abbas igitur Alfricus fecit Reliquias S. Albani, muro quodam salvo et secreto, cum feretro recondi, scilicet sub altari S. Nicolai, paucis consciis de Fratribus, electis personis gravibus et honestis. Misit autem ex industria in propatulo ad Abbatem et conventum Elyensem, petens humiliter, ut penes se Reliquias S. Albani, donec pace reddita reposcerentur, reservarent. Erat enim eorum insula intransmeabilibus circumdata paludibus et arundinetis : unde hostium incursus nequaquam timuerunt. B *alterius cujusdam Ossibus ad Elyenses] missis* Verumtamen Abbas, sicut vir prudens et circumspectus, fraudem hominum pertimescens, ne forte cupiditate obcæcati Elyenses, ipsi Abbati contradicerent requirenti, si ipsas veras Reliquias committeret eis reservandas; transmisit illuc cujusdam Monachi sancti Reliquias, in capside pretiosa, ac si essent Ossa ipsius Martyris Albani, veras ejus Reliquias, in prædicto muro, ut dictum est, reservando, hujus intentionis prudentia, ut si forte pars adversa supervenientium barbarorum prævaluisset, et thesauros S. Albani perscrutarentur, eis opinio relata de prædicta asportatione satisfaceret, et furorem compesceret. Erant enim in Ely, cum dicta capside, multa ecclesiæ S. Albani ornamenta asportata; *cum caracalla:* et, ut verum videretur, quod Reliquiæ beati Martyris illuc certissime transportarentur, quemdam panniculum villosum qui Gallice Villuse dicitur, dictus Abbas Alfricus cum memoratis Ossibus involutis, in ipso fecit transportari : asserens ad cautelam, ipsum fuisse B. Amphibabili, B. Albani magistri, caracallam.

10 Dum autem supervenientium barbarorum hostilis adventus crederetur, C et revera, ut transfretaret, præparabatur; Rex Danorum, dum de scapha in navem ascenderet, lapsus in mare submersus est, et illud sanctus Rex Anglorum Edouardus, apud Westmonasterium orans in Missa pro pace regni, vidit in spiritu, et gavisus modeste risit. Cum igitur, per merita S. Edouardi, submerso Rege Danorum, exercitus confusus frustrato proposito in suam rediit regionem, et Anglis pax et securitas est restituta; *quæ ipsa cum frustra deinde repeterentur,* dictus Abbas Alfricus ea, quæ Elyensibus bona fide commiserat reservanda, sibi exigebat restitui, postquam apud eos fere per annum unum reservarentur. Inierunt autem Abbas et Conventus Elyensis iniquum consilium, quod scilicet sibi credita Abbati et Conventui S. Albani nequaquam resignarent. Et sic ea procaciter respondentes retinuerunt: forte credentes, tali violentiæ minime fraudem inesse aut impietatem, secundum illud Poeticum.

Facto pius et sceleratus eodem.

11 Hanc autem ex piissimi Regis Edouardi senio et debilitate conceperunt Elyenses audaciam. Verumtamen instantibus S. Albani ad Elyenses missis, prece et admonitione multiplici, Monachis de concepta malitia admirantibus, et de tanta religionis et fidei læsione; comminati sunt eis, asserentes, quod tam Dominum Papam, quam Regem conquirendo super hoc lacrymabiliter commoverent. D Timuerunt igitur sibi Elyenses, et inter eos jam dissidentes, ortum est schisma gravissimum. Cogitantes igitur ipsi dolosi, qui fraudem conceperunt, et quosdam suorum Fratrum, quibus ipsa fraus displicuit et Monachos S. Albani pacare : clam eadem Ossa ad eos missa deponentes, et sibi reservantes; loco eorum, videlicet in locello ad eos misso de S. Albano, per quemdam posticum, qui desubtus fuerat, quædam Ossa adulterina supposuerunt. *et similiter supposititia alia essent remissa,* Et sic dolosi dolo pio decepti sunt Elyenses : pia fuit Albaniensium cautela, et dolus Elyensium detestabilis et facinorosus. Recipiebant igitur Albanienses feretrum illud, ne fraus Monachorum Elyensium scandalum in populo generaret, et sic tota Religio sorderet diffamata. Et cum in proprium cœnobium pervenissent, illud quasi quiddam sophisticum in capside, quæ est super altare S. Oswini, picta (ubi inveterata corporalia reservantur) reponebant.

12 Jacuerat autem Martyr Albanus in illa lignea capside, quæ postea pingebatur, usque ad tempus istius Abbatis Alfrici, qui ipsum, ut dictum est, immutavit. *corpus verum ex abdito profertur :* Prudentissimus igitur Abbas memoratus Alfricus, compertam malitiam Elyensium, testimonio eorum, qui veritatis [conscii] erant, videlicet E duodecim monachorum de senioribus cœnobii S. Albani, evidenter detexit; et rem gestam manifestando extractum feretrum cum Reliquiis beati Martyris Albani, de muro ubi repositum fuerat, publice et solenniter in medio ecclesiæ collocavit. Elyenses vero Ossa sæpedicta, in villoso panniculo, quem caracallam vocant, sibi reservarunt, et in perpetuum sibi reservent. Et si idem Martyr Albanus proinde ibidem honoretur, et honoratus miracula operetur, desiderare deberent Albanienses, quod in qualibet celebri ecclesia Anglicana, sicut et ibi, jacere crederetur; ut plus honoris, et in locis pluribus eidem impenderetur. Fraus autem Elyensium prænarrata, postquam Regi Edouardo fida relatione innotuerat; iratus valde incanduit, quia B. Albano fuit amicissimus : et nisi præmatura morte in animam pretiosam resolveretur, talia præsumentes condigna morte castigasset; sed ipsos indignatione et maledictione detestans, terribiliter est insecutus, cum funesto lecto decubuisset. Abbas quoque Alfricus, cum parasset hujus perturbationis auctores potenter pessumdare, naturæ debita persolvit. F

et apparitione S. Albani confirmatur 13 In cujus rei argumentum, tempore Gulielmi Abbatis, Magister Walterus pictor, memoratum feretrum a dicta capside extraxit : in cujus superficie [apparent] vestigia laminarum argentearum, quas Abbas Guilielmus fabricaturus illud nobile, quod adhuc est, intrinsecus deposuit ad opus novum; et extraxit dictus Walterus sacrista a ligno feretri undique clavos argenteos, qui dimidiam marcam ponderabant. Et tunc temporis cum decertarent quidam Fratres, ex quibus unus erat Dominus Gilibertus de Sisseverne, super hac materia; apparuit nocte sequenti eidem Domino Giliberto, exiens manifeste de feretro sancto suo. Et stans ante altare majus, scilicet suum, allocutus eum ait : Ecce ego Albanus hic quiesco. Nonne me videtis de meo feretro exire? At ille : Etiam Domine et Martyr. [Tum Sanctus], hoc de cetero firmiter palam testificare. Et his dictis, rediit in locum suum. *Hæc omnia Parisius. Quorum aliquod compendium habetur apud Capgravium. Dictus Guilielmus fuit Abbas* XXII, *constitutus anno* MCCXIV, *mortuus anno* MCCXXXV, *in cujus Vita pag.* 122. *narratur*, quod quasdam structuras nobilissimas circa majus altare construxit cum quadam trabe, historiam S. Albani repræsentante, quæ totam illam artificiosam machinam supereminet. Quod quidem opus splendidissimum Magister Walterus de Celecestria,

A stria, non sine magno studio laborioso et labore studioso, Abbate sumptus ministrante, perfecit. *Sed ad priora tempora revertamur, in quibus memoratus S. Edouardus floruit, et regnavit ab anno* MXLII *ad annum* MLXVI, *et diem* V *Januarii quo ejus Acta sunt illustrata. Fuerunt ejus tempore Reges Daniæ* Magnus *vulgo* Bonus *cognominatus, et* Sueno Esthritius, *ut difficile sit assignare quis Rex supra indicetur in mare lapsus et submersus. Fortassis autem aliquis ex familia regia hanc adornarit classem, itaque perierit.*

finjitur a Fretherico Abb. ad Elyenses portatum.

14 *Sed et alia fabula, de translato corpore S. Albani ad Elyenses sic refertur a Parisio.* Fretericus XIII Abbas *cum Guelielmi Conquæstoris, suo tempore coronati, favorem non haberet;* de licentia Conventus, et consilio, assumptis secum quibusdam libris et pannis et viaticis necessariis, in insulam clanculo fugit Elyensem; ubi per aliquot dies graviter infirmatus, diem clausit extremum, ibique corpus suum dicitur quiescere. De quo Elyenses, in capita sua mentientes, asserunt ipsum secum ossa B. Albani illuc attulisse: non verentes crimen sacrilegii viro sancto imponere. Qui de licentia totius domus suæ, ut indignationem tyrannicam declinaret, licite ac licita secum asportando recessit.

Ecclesia nova constructa :

B 15 *Frithcrico successit* Paulus Abbas XIV, promotus IV Kalendas Julii anno MLXXVII.... Iste Abbas vir religiosus et eleganter litteratus, et in observantia Ordinis regularis rigidus et prudens, totius monasticæ religionis normam caute et paulatim reformavit. Qui cum jam Abbas undecim annis extitisset, infra eosdem annos totam Ecclesiam S. Albani, cum multis aliis ædificiis, opere construxit latericio, Lanfranco efficaciter juvante: qui, ut dicitur, mille marcas ad fabricam contulit faciendam... Cum idem Abbas circiter duodecim annis Ecclesiam B. Albani strenue rexisset; obiit ejus optimus amicus Archiepiscopus Cantuariensis Lanfrancus: cui successit Anselmus Abbas Beccensis, qui ut prior, factus est ei amicissimus... Et vixit postea Abbas Paulus circiter quatuor annis, et omnia quæ incepit, laudabiliter consummavit... Obiit autem anno MXCIII Indictione prima, Willielmi Regis secundi videlicet Rufi anno quinto... Richardus Abbas decimus quintus ecclesiam B. Albani, quam prædecessor ejus Paulus immediatus fabricaverat, magnifice fecit dedicari anno gratiæ MCXV, ab Archiepiscopo Rotomagensi Gaufredo, Laudonensi

et anno 1115 deddicata.

C Richardo, Dunelmensi Ranulpho, Lincolniensi Roberto, Sarum Rogero, Episcopis; Abbatibus multo pluribus, præsente quoque Rege Henrico primo et bona Regina Mathilde, multisque Comitibus, Baronibus et Magnatibus præclarisque personis, Archidiaconis, Decanis, Presbyteris et ecclesiarum custodibus, quorum numerus est incognitus præ multitudine copiosa quinto Kalendas Januarii feria tertia..... Quibus et cunctis in posterum advenientibus ea die ad tantam solennitatem concessa est indulgentia multorum dierum.

CAPUT III.

In thecam novam translata ossa; eademjussu Papæ inspecta et numerata, arca exterior aliaque ornamenta curata.

Thec Reliquiarum S. Albani frabricatu von 1123

Mortuo Richardo Abbate XVII Kalendas Junii anno MCXIX *successit* Gaufridus Abbas XVI, *qui* B. Albano Patrono nostro unam thecam gloriosam inchoavit anno prælationis suæ quinto: et cum circa opus suum sexaginta libras expendisset, distulit inchoatum.......... Anno sequente collecta pecunia propositum suum in opere feretrali diligentius et efficacius exequebatur. Et factum est, ut fabricante

D Domino Anketello, hujus Ecclesiæ Monacho, adeo prosperatum sit opus et expeditum, ut intuentibus admirationem generaret. Fecit autem illud opere ductili et elevato et educto imagines impulit elevari, et concava cœmento solidavit, et elegantiam totius corporis feretralis in brevius culmen ascendendo coarctavit, et sic totius rei substantiam melius venustavit...... Feretro igitur perfecto, Translationi Abbas Gaufridus diligenter insistebat. Porro quia Translationis solennitas non poterat die Translationis ejus competente celebrari, propter S. Petri ad Vincula, ejus festivitatem in crastino illius solennitatis, quæ de S. Petro est, solennitatem Translationis B. Albani ex provisione et unanimi Conventus assensu fieri constituit. Præsentibus itaque Alexandro Lincolniensi Episcopo; et Abbatibus Waltero Egneshamensi, quondam Priori S. Albani et Roberto Horvicensi, et Elia Sanctæ Trinitatis Ecclesiæ Rotomagensis, et Andrea Novigensis Ecclesiæ Abbatibus, cum toto Conventu monasterii S. Albani, necnon et aliorum Religiosorum Clericorum, assistente frequentia, patefacta est beati Martyris antiquissima tumba. Verum, quia quoddam collegium in Dacia, et Elyense in Anglia, mendaciter asserebant, se corpus S. Albani ex integro seu partem corporis habere; proinde coram omnibus qui adesse poterant præ turba, dinumerata sunt omnia ossa Martyris, et sigillatim ostensa. Et caput eminentius in propatulo, manibus venerabilis Fratris Radulphi, tunc illius Monasterii Archidiaconi elatum, inventum est habere in occipite scedulam filo serico dependentem, et aureis litteris vetustissimis inscriptam, Sanctus Albanus. Imposuerat quidem venerabilis Rex Offanus circulum aureum circa craneum insculptum litteris his: hoc est caput S. Albani Anglorum Protomartyris. Amen: postea tamen incaute deletus est circulus ille, gratia materiæ ad fabricam feretri, ut dicitur. Factus autem fuit alius circulus, irato Abbate, ut loco prioris apponeretur.....

AUCTORE G. H

E

et imponuntur ossa numerata :

17 Cum autem diligenter numerata fuissent omnia ossa Martyris, prout ab eis qui interfuerant accepi, defuit sinistræ scapulæ os, reliqui corporis integritati. Sed qua ratione defuerit, vel ad quem locum deportata foret, nullius qui tunc aderat occurrit memoriæ. De hinc autem elapsis paucorum annorum curriculis, destinati a Naumucensi Clero et celebri Ecclesia venerunt ad ecclesiam beati Martyris Albani, tempore ipsius Abbatis Gaufridi, duo viri litterati, moribus et ætate maturi, more suæ regionis, Canonici seculares: rogantes instantius Conventum loci necnon et Abbatem, quatenus mererentur accipere ab eis servitium, quo uti possent competenter et apte et proprie in passione S. Albani; Ecclesiæque suæ instantiæ annectentes, dixerunt esse penes se unam de scapulis beati Martyris. Porro Fratres, qui translationi nuper factæ interfuerunt, et unam de scapulis defuisse compererunt, diligenter qualiter ad eos pervenisset, inquisiverunt. *Hæc ibi, ubi ad marginem ista leguntur:* Numerata sunt ossa Martyris, et de osse S. Albani in Hispaniam deportata: *quam dum circumlustramus, ut sequentibus adoptetur, arbitramur supra relatos* Naumucenses *in Gallæcia habitasse prope Finem-terræ, ubi in Mappis Geographicis* Namaneos Terra *collocatur. Potuit autem* Rex Angliæ Cnuto, *dum anno* MXXXI *iter Romanum suscepit,* actus tempestate adversa in hoc Ducatu appulisse, cum dux a Saracenis acrius infestaretur, *et simul copiis conjunctis* illos devicisset, *ac postmodum* filium Ducis secum in Angliam duxisse et ad S. Albanum tutelæ Abbatis commisisse. Qui post obitum Ducis patris sui rediturus, os humerale Martyris impetrarit, itidemque

defuit os scapulæ

F

in Hispaniam delatum

tempore Cnutonis Regis.

AUCTORE G. H.

A demque in Ecclesia fabricata reposuerit ad quam etiam facinorosi confugientes, pacem obtinent securam. *Quæ ibidem fuse deducuntur, Hactenus Henschenius cujus conjectura de* Naumucensi Ecclesia S. Albani in Galæcia, *quæ nec Tamayo quidem Martyrologii Hispanici auctori in mentem venit, non potest mihi placere, nec ipsi credo placuisset, si videre potuisset quæ deinde scripsi in Commentario de S. Albano Martyre Moguntino apud* Namurcenses *die præcedente num.* 25 *de alicujus Albani pervetusta Ecclesia* Namurci; *cujus Ecclesiæ diu desolatæ et seculo* XI. *restauratæ Canonici intellecta S. Albani Moguntiæ celebritate suos illuc legatos miserunt, fraternitatem et reliquias postularunt et particulam cranii obtinuerunt. Quidni autem sicuti isti tunc recurrerunt Moguntiam, conjectantes Ecclesiam suam S. Albani Moguntinensis esse; sic illorum antecessores, solum Angliæ Protomartyrem Patronum agnoverint, et in Angliam miserint qui partem peterent Reliquiarum atque os scopulæ obtinuerint: quod tamen una cum aliis multis sacris pignoribus ante prædictam restaurationem perierit. Quidni etiam pro* Hasbania *in Belgio usque ad Mosam extensa et ipsum* Namurcum *olim complexa, Anglis obrepserit* Hispania *nomine vulgo notiori, sicuti in nonnullis Martyrologiis MSS.* S. Trudo Comes Hasbaniæ, nostræ, *toti Belgio notissimus adscriptus invenitur* Hispaniæ, *eoque solo fundamento Sanctis Hispanis annumeratus a Tamayo.*

D. P. *aut potius Hasbaniam*

B

18 *Gaufrido successit anno* MCXLVI *Radulphus* XVII *et huic anno* MCLI Robertus XVIII *Abbas, qui dum in* Curia Romana moraretur, inter colloquendum cum Papa, recolens jactantiam Elyensium, qui se falso asserunt Reliquias B. Albani penes se obtinere, ait; Pater sancte...... scribat venerabilis Sanctitas Vestra tribus Angliæ Episcopis, ut facta diligenti inquisitione commenta detegant falsitatis...... Scripsit igitur Dominus Papa Episcopis, districte præcipiendo et efficaciter admonendo, ut secundum Abbatis S. Albani petitionem, hoc negotium sine moræ dispendio prosequerentur....... Advenerunt hi corporaliter Ely: et ostenso Conventui in Capitulo Papali authentico, electi sunt duodecim de Conventu seniores et discretiores: qui præstito in districto veritatis examine et virtute obedientiæ Sacramento, ut super hoc rei veritatem confiterentur; protestati sunt unanimi consensu se fuisse per dolum deceptos: nihilominus graviter deliquisse et sacrilegium perpetrasse, et sic veri Martyris caruisse Reliquiis. De caracalla etiam simili cautela se fuisse deceptos crediderunt, quæ ipso tempore in rerum natura creditur non fuisse. Non enim invenit eam S. Germanus in sepulchro Martyris, sed in quadam palla involuta ossa pretiosa; sed neque Rex Offa, qui postea ipsum Martyrem inventum levavit in ecclesia S. Albani integram et illæsam, nec adhuc feretro inclusa est: et cum hæc in propatulo manifestabantur quievit spiritus Abbatis certificatus.

G. H.

Anno 1151 *jussu Papæ examinati Elyenses, fatentur se corpus S. Albani non habere.*

C

19 *Obiit* Robertus *ille anno* MCLXVI, *eique successit Abbas* XIX Simon, *de quo subsequenter Parisius scribit, quod ex tempore consecrationis suæ* cœpit provide et sapienter thesaurum non modicum auri et argenti et gemmarum pretiosarum diligentissime adunare; et thecam exteriorem, quam nos feretrum appellamus (qua ipso tempore nullam vidimus nobiliorem) præcepit per manum præcellentissimi artificis, magistri Joannis aurifabri, fabricari: et tam laboriosum, sumptuosum, et artificiosum opus infra paucos annos feliciter consummavit; et loco suo eminentiori, scilicet supra majus altare, contra frontem Celebrantis collocavit, ut in facie et in corde habeat quilibet, celebrans Missam super idem altare Martyris memoriam: et idcirco in objectu visus Celebrantis martyrium ejusdem, scilicet decollatio, figuratur. In circuitu autem feretri, videlicet duobus lateribus, fecit vitæ Beati Martyris seriem, quæ fuit Arrha et præparatio passionis suæ, eminentibus imaginibus de argento et auro, opere propulsato, quod vulgariter levatura dicitur, evidenter effigiari. In capite vero quod respicit Orientem, imaginem Crucifixi cum Mariæ et Joannis iconiis, cum diversarum gemmarum ordine decentissimo, veneranter collocavit. In fronte vero, Occidentem respiciente, imaginem beatæ Virginis, Filium suum tenentis in gremio eminenti opere inter gemmas et pretiosa monilia aurea, in throno sedentem, incathedravit. Et sic ordine Martyrum, in lecto ut utrobique disposito, theca in crispam et artificiosam cristam consurgit, in quatuor angulis fenestratis, suis mirabilibus tholis crystallinis, quadratur venusta. In ipsa igitur, quæ miræ magnitudinis est, ipsius Martyris theca (quæ quasi ejus conclava est, et in qua ipsius secreta ossa recondi cognoscuntur) ab Abbate Gaufrido fabricata convenienter reconditur.

imon Ab. 19 *exteriorem r m*

D

materia et opere pretiosam construit:

20 *Anno* MCLXXXIII *(librario errore impressum est* LXXXVIII*) naturæ debitum persolvit Simon cui mox successit* XX *Abbas* Guarinus anno MCXCV *vita functus*, postquam ecclesiam B. Albani annis XI, mensibus VIII, et totidem diebus rexisset; *Guarino successit* XXI Joannes; *Joanni;* XXII Willielmus, *exeunte anno* MCCXIV. *Hic* quasdam structuras nobilissimas circa majus altare construxit, cum quadam trabe, historiam S. Albani repræsentante, quæ totam illam artificiosam machinam supereminet: quod quidem opus splendidissimum magister Walterus de Colecestria, non sine magno studio laborioso et labore studioso, Abbate tamen sumptus copiose ministrante, perfecit. Ad quæ etiam servanda et honorem Martyris ampliandum, constituit Abbas sex cereos, in festis quæ in Cappis fiunt et maxime præcipuis, accendendos: ad quos sustinendos unam marcam ex consensu Conventus assignavit..... Insuper tempore istius Abbatis collati sunt duo cerei, et provisum est unde sustineantur, per providentiam et acquisitionem D. Walteri de Rameseye; ut quotidie accendantur.... Abbas autem memoratus Wilielmus migravit a seculo anno Domini MCCXXXV, die S. Matthiæ, postquam ecclesiam annis viginti et mensibus fere tribus rexisset. *Suffectus porro est Abbas* XXIII Joannes *alter, cujus anno* XX *Domini* MCCLV, *hunc tractatum Parisius finit, pergens nihilominus historiam scribere usque ad annum* MCCLXIII.

E

Guilielmus Ab. 22 altare exornat,

F

21 *In hac ille ad annum* MCCLVII, *narrat, quomodo* eodem anno contigit, ut propter quasdam hiantes rimas, de quibus timebatur; pars orientalis ecclesiæ B. Albani, de consilio Abbatis et Conventus, ut forma repararetur, in Adventu Domini dissoluto tecto muri prosternerentur, et dum ligonibus in pavimento cœmentariorum ministri insisterent; per tinnitum instrumentorum et pedum strepitum perpendebant aliquid ibi insolitum et incognitum latitare. Profundius igitur scrutantes, invenerunt sub terra, sed non profunde unam tumbam lapideam, satis eleganter compositam, in loco qui fuit inter altare S. Oswini, ubi scilicet consuevit Missa matutinalis celebrari; et altare S. Ulstani, ubi quoque collocatum fuerat antiquum feretrum pictum et quædam tumba marmorea cum columnis marmoreis: qui locus et tumba dicebatur, Vetus tumba S. Albani. In ipso igitur mauseolo tumulabatur S. Albanus, die qua decollatus est, ab amicis et parentibus tuis et neophytis; occulte tamen et honorifice de nocte, propter metum Paganorum: ubi lux cœlestis descendit et apparuerunt Angeli descendentes et ascendentes. In quo etiam mauseolo inventa est quædam lamina plumbea, in qua secundum

invenit veterem arcam S. Albani an. 1257

A dum antiquorum consuetudinem, scriptus est hic titulus. In hoc mauseolo inventum est venerabile corpus S. Albani, Protomartyris Anglorum. Hoc evenit in Octavis S. Stephani, in præsentia Domini Episcopi Bangor, et D. Abbatis Joannis, et D. Philippi de Cestria, principalis consiliarii Comitis Richardi, et quorumdam nobilium de familia D. Willelmi de Valentia, fratris Regis uterini, et totius Conventus et fidelium innumerabilium, quibus solemniter hæc sunt nuntiata. Et concessit Episcopus veniam quindecim dierum, omnibus ipsam inventionem præsentialiter venerantibus : et cito post D. Archiepiscopus Eboracensis illuc venit causa orationis.

CAPUT IV.

Iterum Elyenses coram Rege Eduardo II convicti. Apparitiones et miracula S. Albani.

Suscitatur rursum ab Elyensibus controversia.

E*lyensium arrogantia, in asserenda sibi corporis* S. Albani *possessione, seculo* XII *sicut vidimus repressa ; mortuis, qui omnium testes esse poterant, paulatim re-* B *pullulavit intra sesquiseculum subsequens ; donec renatam super ea re quæstionem dissolvit Eduardus Rex ab ingressu Normannorum ejus nominis secundus, anno* MCCCXIII *uti scribit Thomas Walsingamus ad dictum annum, et una Regis in* S. Albanum, *pietatem indicat, his verbis :* Rex venit in Vigilia Palmarum ad S. Albanum, et obtulit beato Martyri quamdam crucem auream, diversorum Sanctorum Reliquiis insertam et lapidibus pretiosis, commendans se et suos necessarios ejusdem Sancti tutelæ et precibus Monachorum. Cumque suggestum fuisset ei, quod pater suus chorum S. Albani renovasse proposuerat; desiderium patris explere gestiens, contulit mox centum marcas argenti, et manerium apud Dynesleiam quærendum ad opus illud, jubens ut pecuniæ nullo modo parcerent, quin opus illud ad honorem Dei et B. Albani Anglorum Protomartyris irreprehensibiliter consummarent. In crastino diei Palmarum Rex iter versus insulam Elyensem arripuit : ubi solennitatem Paschalem tenuit nobiliter et festive. Quo tempore Elyenses, mentientes se corpus habere S. Albani Anglorum Protomartyris, manifestissime confutavit coram nobilibus et monachis dicti loci. Nam C cum ad alleviandum moram suam in monasterio oculis diversa subjiceret, variaque videre vellet ibidem ; tandem incidit menti ejus, ut videret quid esset contentum in feretro, quod B. Albani vocatur in ecclesia memorata : dixitque Episcopo, qui tunc aderat, Elyensi : Scis, inquit, quod Fratres mei apud S. Albanum corpus ejusdem Martyris putant veraciter se habere ; et in hoc loco dicunt monachi se dicti Sancti Corpus tenere. Per animam, inquit, Dei, volo videre in quo loco Reliquias sancti corporis debeo potissimum venerari. Cumque Præsul verba Regis Priori et Fratribus retulisset ; illi velut exangues effecti, quid responderent, quid facerent nesciebant : ex una parte timentes amittere tantum thesaurum, si verum esset quod apud eos foret ; ex altera convinci de mendacio metuentes, quia hoc prædicaverant se habere : nesciebant enim pro tunc, quid in dicto feretro continebatur. Episcopus videns suorum consternationem, animavit eos, monens ut confiderent, quia non ad auferendum tantum thesaurum, sed venerandum, Rex aspectum Reliquiarum requisivit.

Rex Edouardus an. 1313 honorat S. Albanum,

dein Elyenses visitans,

cupit videre inclusa feretro,

et solum reperit pannum villosum,

23 Ventum est igitur in ecclesiam, et feretrum solutum et apertum est per quemdam monachum, Alanum de Walsingham dictum, qui postea proficientibus meritis Prior factus est illius ecclesiæ : D qui et ipse peritus erat in opere auri fabrili, et ideo ad solvendum feretrum tunc vocatus. Rex vero cum vidisset cunctos clavos extractos, ad feretrum patefaciendum, accessit et levavit operculum manu sua. Et ecce vident locellum illum, a summo usque deorsum, quodam panno villoso ita occupatum, ut nihil posset aliud continere. In superiori vero parte vestimenti conspiciunt cruoris coagula dense respersa, ita nova, ita recentia, quasi pridie fuissent effusa. Constat hanc vestem fuisse caracallam, quam S. Albanus in conversione acceperat a S. Amphibalo Magistro suo in signum religionis : in qua idem Martyr sententiam subiit capitalem. Et fas est credere, quod ad honorem Sancti divino miraculo sanguis ejus sit in hac veste servatus, sicut in pulvere sui sepulcri per multa secula legitur conservatus. Cujus pulveris massam, in qua rubebat adhuc sanguis Martyris, S. Germanus Altissiodorensis Episcopus secum abstulit et detulit ad natale solum secum, Altissiodori capellam construens in honorem Martyris memorati. Rex igitur et omnes assistentes de tanto miraculo stupefacti, proni corruerunt in terram. Et facta est non parva hæsitatio, quis accederet ad deponendum operculum et feretrum contingendum. Tandem Rex ipse ceteris E animosior, operculum detrahit ad locum suum : et tunc primo cognoverunt Elyenses, quid de S. Albano haberent, quid non haberent, cum oculata fide cernerent id dicto feretro præter caracallam nihil omnino contineri. Rex vero hilarior de rei comperta veritate, dedit illic dona varia, residuum temporis, quo mansit ibidem, ducens in summa lætitia, frequenter conferens de merito Martyris Albani et gloria, et judicans non sine divina factum providentia, ut in duobus locis tam celebribus specialis veneratio Martyris haberetur. Et ait Elyensibus : Gaudete de Dei munere, gaudete de tanti Martyris meritis et sanctitate : quia si prout dicitis, hic Deus per illum plura facit miracula ratione Vestis, credatis quod apud S. Albanum ampliora facit miracula ratione Corporis illic sanctissimi quiescentis. *Hæc Walsinghamus; cujus sinceritatem in scr bendo laudant P tsi us et alii. Ex tali autem relatione consequi videtur, non esse verum quod supra num.* 19 *scripsit Parisius, quasi Alfricus, simulans se Elyensibus mittere* Reliquias S. Albani, *miserit eis* Reliquias cujusdam Monachi Sancti · *sed revera Elyensibus missam fuisse caracallam sacro cruore respersam quod cum* F *memoria excidisset, putaverint posteri apud se esse Corpus* S. Albani *et credi voluerint contra Albanenses, aliquanto pertinacius quam deceba*t.

AUCTORE G. II

habitum pro caracalla S. Albani.

24 Notandum *autem monuerat Parisius in Gaufrido Abbate,* quod *ipsemet Sanctus.* ut super hoc dubitantes certificaret, multis Fratrum pluries apparuit, multa ostendens veritatis argumenta. Ut autem de multis multa prætεream, *inquit,* veritatis indicia, unum duxi huic opusculo inserendum. Dum Dominus Anketellus, qui fabricam feretri manu propria (auxiliante juvene quodam seculari, discipulo suo, Salomone de Ely) et incepit et consummavit, diligenter in suo opere aurifabrili et animo studuit et manu laboravit : improperavit ei sæpe discipulus suus, favens parti Elyensium, sæpius dicens : Utinam hæc sit domus ipsius Protomartyris Albani, quem vos creditis habere, circa quam fatigamur tot laboribus studiosis et sumptuosis. Cui magister Anketellus Amice, amice, desine talia fari : certus sum quod hæc domus (nec adhuc condigna est tam glorioso Martyre) conclave et reclinatorium erit ipsius Martyris Albani. Benedictus Deus, qui hanc ad sui honorem concessit operandi peritiam : ego indefessus et libens ipsi operam adhibebo

Idem probant crebræ apparitiones Sancti :

AUCTORE G. H. *imprimis una facta arcæ sacræ fabro.*

A bebo, nec unquam victus aut fessus fluctuabo. Nocte autem una apparuit ei sanctus Martyr Albanus, vultu alacri et sereno, et quasi pro labore suo, et pro verbis quæ pro eo faciebat, gratias agens consolansque ait : Operare, fili mi et artifex specialis, advocate et hospitator meus : quia te manet, de qua non fraudaberis, merces copiosa : ego sum qui tribuam : ego, inquam Anglorum Protomartyr Albanus ; qui hoc ipso loco pro Christi confessione sententiam subii capitalem, egoque, usque ad diem magni judicii generalis, in hac tua fabrica requiescam, donec mihi detur a Domino stola repromissa pro mercede duplicata. Et his dictis cum lumine magno, quod eum sequebatur, evanuit. *Ita Parisius pro tempore fabricatæ arcæ, quæ utinam pro affectu non amplificata et hactenus verificata sint, sic ut arca illa cum sacro corpore adhuc supersit, sacrilegorum subtracta manibus; eaque vel humi defossa alicubi lateat, donec reflorescente apud Anglos Catholica religione, aliquando in lucem offeratur. Hactenus certe quid ea factum sit necdum comperi.*

(quæ arca utinam adhuc supersit !)

Item miracula crebra,

25 *Insuper ad prædictæ veritatis confirmationem asserit Parisius loco præcitato, quod,* si *corpus S. Albani* furto retentum esset ab Elyensibus, et aliud
B loco ejus thecæ suppositum.... signa quæ Sanctus facit multiplicia, et quæ multoties innovavit, celebrata in loco ubi sanguinem suum pro Christo fudit abscisso capite, testimonium evidens non perhiberent. *Sed ejusmodi miracula nec ipse Historiæ suæ inseruit, nec eorum ab aliquo collectorum scriptorumve v[i]iam expresse meminit; solum in Joanne Abbate* XXI, *agit de* quodam Clerico, nomine Amphibalo, quem Dominus quatriduanum, meritis SS. Albani et Amphibali, a mortuis suscitaverat; ut miraculis Sanctorum ipsorum testimonium fide perhiberet oculata : *unde suspicari quis posset, ipsum id fecisse non solum verbo (ad quod vitæ remissus dicitur, et quo plurimam pecuniam coacervarat, ad prosequendum opus novi frontispicii ecclesiæ, fabricari ab illo Abbate cœpti) sed etiam scripto posteris relicto. Certe ejusmodi quid habuit is, qui Passionem Legendæ Capgravianæ insertam scripsit; quando relata Elyensi controversia, ad narranda miracula sic processit :* Judicia præmissorum discutienda lectoribus peritis relinquens ; quæ diversis in locis exarata reperi, sine invidia scribendo communicare decrevi. *Sunt autem sequentia.*

puta resuscitatio mortui quatriduani,

26 Quidam Tribunitiæ potestatis, nomine Thurstanus, quemdam viculum ecclesiæ S. Albani sub
C annuo censu a Monachis accepit : et processu temporis censum solvere renuens, terram illam ut suam propriam vindicavit. Et ecce eques quidam terribilis, in equo albo obviam ei veniens, et armis aureis renitens, eum hasta percussit, et elisum in terra semivivum relinquens abiit. Resumpto tandem spiritu reatus sui pœnitens, omnem satisfactionem promisit. Sed convalescens, ad scelus suum cum rediret ; in medio convivantium cœtu duo viri incogniti ad eum festinando prorumpunt, et arripientes eum fortiter in terram præcipitant : qui, confractis cervicibus, coram omnibus expiravit : et protinus viri illi egressi, nusquam comparuerunt. Cum domum quamdam vorax flamma invaderet, Monachi feretrum ignibus opponunt : et sedatis flammis et extinctis, ædificia ab incendii periculo liberantur.

pœna illata vindicanti sibi fundum S. Albani,

restinctum incendium,

27 Multi infirmi, variis languoribus oppressi, S. Albani suffragium postulantes, integram sanitatem se recepisse lætantur. Naves etiam periclitantes in mari, sedata tempestate ejus beneficia consequuntur. Juvenis quidam homicidii reus, ad S. Albani præsidium confugit ; sed promissis cujusdam deceptus, egressus capitur ; Judici præsentatus convincitur ; et lata sententia, oculorum pariter et genitalium mutilationi est addictus. Cumque lictores D oculos ejus eruere niterentur, omnis eorum conatus cassatur : Sanctus enim Albanus reum adamante duriorem effecit : sicque ad ecclesiam currens grates Deo lætus exsolvit. Dives quidam, in Translatione S. Albani, ad agrum cum messoribus ivit ; et videns multos ad ecclesiam tendentes, dixit : Quare ad Albanum pergerem ego, qui rusticus quidam fuit, ut ego ; per posteriora stercora egerens, ut ego. Dixit ; et cibum, quo refectus fuerat, per os blasphemum evomuit, et sub forma stercorum egessit : per septem annos quibus vixit, numquam, nisi per oris blasphemi officinam, ventrem purgavit : et licet ditissimus fuerat, ad tantam demum pervenit inopiam, ut victus necessaria ante mortem vix haberet : uxor ejus, quamdiu vixit, ostiatim mendicavit : filia ejus, ventris mulctata tumore, prægnante grossior, in utero quod pareret non habens, monstruosum spectantibus præstabat prodigium.

ægri naufragique adjuti,

liberatus a supplicio reus.

Punitus blasphemus rusticus,

28 Miles quidam, Herebertus Duket nomine, latrociniis assuetus, terram S. Albani nocturnis incursibus deprædabatur. Factum est autem ut cum Domino suo in ecclesia S. Albani Missam audiret : et vocans Dominus milites suos, ait illis : Videtisne Heribertum, solito minorem effectum? Videmus, E inquiunt, et supra modum obstupescentes miramur : et cœperunt inter se eum deridere. Egressis omnibus de ecclesia, ait Dominus ; Heriberte, quid est, quod tam parvus effectus es? Vide ne B. Albanum in aliquo læseris; qui, Britonum more, cito in male conscios animadvertit. Heribertus vero confusus, vix manibus strepam tangere potuit, quam prius facillime pede tangebat. Et statim signo Crucis humeris apposito, peccata commissa Abbati cum lacrymis confitetur, veniamque obtinuit, et solitam staturam recuperavit. *Huc scilicet manifeste respexit Parisius, cum loco præcitato ad miracula provocans,* perhibeat, *inquit,* Herbertus Duketh, qui in præsentia usque ad simialem decrevit staturam, evidens testimonium et alii quam plures. *Pergit porro Capgravius :*

et miles injuriosus Sancto.

29 Peregrini dum per mare navigarent : orta tempestate maxima, quinque ex eis B. Albani suffragium flebiliter implorabant. Et ecce navis, vim ventorum ferre non valens, tabularum ruptis compagibus, fluctus admittit : perit navis : pereunt et qui in ea fuerunt, his quinque exceptis, quos B. Albanum diximus invocasse : nam undæ maris, eos F incolumes subvehente, in portum voluntatis eorum, cum omnibus rebus suis, exposuerunt. Cum quidam nocte quadam ante altare Martyris Albani consideret, Deum non timens nec Martyrem reveritus, cum summa festinatione calceos suos resarcire cœpit. Cumque aliquantulum in opere jam processisset, ecce, tam valida alapa ei inflicta est, ut a summo gradu, non solum ad infimum, verum etiam longius in pavimento devolveretur. Præ timore autem exterritus, relictis quæ præ manibus habuerat, de ecclesia quantocius aufugit.

Salvati 5 naufragi;

castigata irreverentia sartoris.

CAPUT V.

Revelatio et inventio S. Amphibali et sociorum, eorumdemque translatio ex Parisio.

Matthæus Parisius, in sua Historia majore et gestis Henrici secundi Regis, ad annum MCLXXVIII, *inventionem corporis* S. Amphibali *ita describit :* Eodem anno vir quidam, B. Albani Martyris Burgum inhabitans, et loci illius indigena, inter suos sine querela vixit. Hic ab ineunte ætate, quantum substantiæ mediocritas permittebat, honeste vivens, devotus ecclesiæ extitit frequentator. Dum igitur una nocte in strato jaceret

S. Albanus apparens civi dormienti,

A jaceret, circa gallicinium intravit quidam, decorus vultu et eleganti statura procerus, thalamum suum interiorem : qui vestibus indutus candidis, virgam in dextra pulcherrimam bajulabat. In cujus ingressu domus continua resplenduit, et quasi claritas solaris interiora cubiculi perlustravit. Qui lecto appropinquans, jacentem vocavit, et, si dormiret, leniter requisivit. Roberte, inquit, dormis? Expavit autem Robertus timore vehementi, et supra modum admirans ait : Quis es, Domine? Et ille : Ego sum Martyr Albanus, qui ad hoc venio, ut annuntiem tibi Domini voluntatem, de Magistro meo, inquit, Clerico videlicet illo, per quem fidem Christi suscepi : de quo inter homines sermo frequens habetur, et spes fidelium sit, quod futuris temporibus debeat relevari, licet locus sepulturæ jam ab omnibus ignoretur. Surge ergo velociter, circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me, et ostendam tibi sepulcrum, pretiosis ejus Reliquiis insignitum.

excitatum educit foras

31 Surgens ergo Robertus, velociter vestitus et calceatus, secutus est eum : et versus Aquilonem in strata publica gradientes, perrexerunt pariter, donec ad planiciem quamdam, ab antiquo incultam, quæ sita est juxta viam regiam, pervenerunt. Obiter colloquebantur, ut solet amicus cum amico coitinerante, tum de mœniis dirutæ civitatis, tum de strata communi adjacente civitati, tum de adventu B. Amphibali Magistri sui in civitatem, tum de recessu ab invicem lamentabili, tum de utriusque passione. Et quæcumque Robertus interrogare volebat, Martyr prompta responsione disserebat. Contigit autem, ut inter loquendum quosdam mercatores de Dunstaple haberent obvios, qui mane interesse foro in pago S. Albani pro negotiis festinabant. Quorum adventum prædicens, ait Martyr : Divertamus paulisper, donec pertransierint adventantes, ne forte iter nostrum impediant percunctando (iter enim ab eo coruscavit) quod et factum est. Cum autem pervenissent ad medium circiter itineris, ubi duæ arbores in medio stratæ fuerant, ait Martyr : Huc usque duxi Magistrum meum B. Amphibalum, cum ultimo in hac vita mundiali lacrymabiliter colloquebamur, tunc ab invicem discessuri. Et nisi splendor, qui a Martyre procedebat, obtutus Roberti reverberasset, et timor eum simpliciter refrænasset; ipsum Robertum de multis tam futuris quam præteritis Sanctus certificasset. Habebat autem locus ille gratam planitiem, tam pascuis quam fossis, in via hominibus ad pausandum aptam, in villa quæ Redburnia nuncupatur, tribus ferme milliaribus a Sancto distans Albano. In hac sane planitie duo colliculi eminebant, qui Colles vexillorum dicebantur, eo quod circa illos populares fiebant concursus, quando populus fidelis ex antiqua traditione solennem annuatim processionem ecclesiæ S. Albani debita cum veneratione persolvere consuevit.

de magistri sui passione multa narrans B *Ostendit locum ubi ab invicem separati fuerunt,* C

32 Tunc S. Albanus a via paulatim declinavit, et apprehensa manu viri, duxit eum ad unum de colliculis, qui sepulcrum beati Martyris continebat. Deinde converso ad eum vultu. Hic, inquit, locus magistri mei Reliquias tenet : hic ejus ossa contegit et conservat. Et sic fatus, pollice viri terram adinstar crucis aperuit; et eversa cespitis modica portione, quoddam scrinium reseravit : ex quo splendor nimius exiens, orbem occiduum illustravit, et primos lucis suæ radios in mundi latitudinem copiose diffudit. Quo facto capsa recluditur, et loci planities in statum pristinum reformatur. Stupet vir ille, et quid sibi super iis sit agendum a Sancto postulat edoceri. Ad quem B. Albanus : Signa locum diligenter, ut, quæ in eo tibi revelata sunt mysteria, firmius adhæreant menti tuæ : veniet enim e proximo tempus, quando hæc instructio tua specialis generali profectui militabit, multisque proderit ad salutem. Robertus vero aeris et planitiei visum dimetiens, lapides quosdam, qui ibi jacebant, collegit, et ibidem quodam schemate locavit, dicens : His metis de hoc sancto loco cras plenius edocebor. Et his dictis, Surge [inquit Sanctus] eamus hinc : et ad locum, unde recessimus, revertamur. Illis autem per viam, qua venerant, revertentibus, cum venirent ante portam ecclesiæ (erat [enim] domus Roberti remotior) Sanctus suam intravit ecclesiam, et homo domum suam ingressus, proprio sese lecto recepit. Istud non (ut quidam fingunt, detrahentes veritati) ut somnium evenit, sed in veritate : cui testimonium perhibet finalis rei eventus; et cujusdam Fratris, videlicet monachi ecclesiæ S. Albani Gileberti de Sissenerne, testimonialis assertio ; qui frequenter a prædicto Roberto rei veritatem sciscitabatur, et diligenter veritatem sub attestatione tremendi judicii, utpote vir prudens et litteratus, medullitus exploravit.

e' colliculum in quo Reliquiæ ejus conditæ ; *eumdemque reducit.* D AUCTORE G. H. *Res gesta indicatur monacho S. Albani,*

33 Vir autem mane expergefactus, in ancipiti positus fluctuabat, utrum sub silentio præteriret; an aliis, quæ non visu sed re, sine aliqua hæsitatione corporaliter gesta didicerat, revelaret. Si enim sileret, peccare metuebat in Deum : si rem publicaret, sannas hominum verebatur. Ista tandem animo sæpe revolvens homo, timore Dei timorem humanum absorbuit : licet adhuc verbum hoc communibus esset auribus absconditum, domesticos tamen et privatos suorum fecit conscios secretorum. Illi autem quod dicebatur in tenebris, in lumine proferebant ; et quod in aure audierant, super tecta prædicabant. Factum est autem, ut hoc anno verbum istud per totam disseminaretur provinciam, adeo quidem, ut ipsius frequentia monasterii beati Martyris Albani claustrum intraret. Denique fama desiderata, quibusdam perferentibus, ad Abbatem Simonem ascenderat : cujus post Deum auctoritate negotium illud robur erat specialiter habiturum. Qui protinus gratiæ Dei laudes persolvit, et communicato consilio electos de conventu Fratres aliquot ad locum, quem vir ille ostensurus erat, eodem viro prævio destinavit. Conventus domi devotis orationibus incumbebat, et Fratres ductorem suum sequentes, videre Martyrum Reliquias properabant. Quo demum pervenientes, invenerunt ibidem fidelium multitudinem : quos Spiritus sanctus de diversis provinciis in unum prospero prognostico collegerat, ut inventioni Martyris interessent. Illis eventum præstolantibus, sæpe dictus homo præcedebat, Fratribus planitiem ostendens, Sanctorum corpora continentem. Erat autem feria sexta ante solennitatem B. Albani, quando hæc facta sunt : qua ejusdem Sancti passio celebratur. Ab illo ergo die, usque quo elevati fuerunt Sancti, loco illi custodia non defuit : sed Fratres jugiter cum laicis adfuerunt. Conventus interim abstinentiam vitæ suscepit arctioris, et statuto cum processione orationum suffragio, solenne jejunium populo prædicatur. Jam locus ille futuræ inventionis, nundinarum similitudinem præferebat; et recedentibus aliis, quos fervor devotionis adduxerat, alii quotidie accedebant.

et domesticis. E *A Simone Abbate missi monachi cum Roberto* F *locum Reliquiarum discunt 17 Junii.*

34 Porro signorum initia, quæ adhuc sancti Martyres, in corde terræ latentes, in auspitium spei melioris patrabant, multorum poterunt testimonio confirmari. Mulier namque quædam de Gatesdene, scapularum et renum debilitate per decem annos detenta, jam propter ægritudinis turpitudinem marito despectui habebatur : quæ proprios egressa fines, et per Redburnam transitum faciens, juxta sanctorum Martyrum decubuit sepulturam : nec de loco surrexit, donec sanitati pristinæ redderetur, Alia de Dunestaplia, nomine Cæcilia, in hydropisis ægritudine

Sanatur 10 annorum debilitas, *hydropisis,*

A ægritudine annis sedecim transactis, habentis in utero similitudinem præferebat. Hæc ad loca prædicta, suæ salutis avida perveniens, illico optatam recepit sanitatem. Item puella quinquennalis, quæ numquam a nativitate pedes incesserat, semper parentum ministerio portabatur. Hæc, quod multi fidelium conspexerunt, juxta locum præparatum collocata, cum paululum obdormisset, exiliit, et incessit; parentumque suspiria in lætitiam commutavit.

AUCTORE G. H. et impotentia gradiendi.

35 Illuxit interea sancti solennitas, B. Albino Martyri consecrata; quam in se claram, istorum publicatio miraculorum reddidit clariorem. Admonentur fideles ad eleemosynas largiores: singulis usus parcior alimentorum indicitur, et iterata in crastinum processio instauratur. Sed interpositi quoque dies nequaquam otiosi transiere discursu, sed usque in horam inventionis Sanctorum miraculis evidentibus coruscabant. Nempe vir quidam de Kyngesberia, fodientes et Sanctos quærentes irridens, nocte cum aliis venit ad locum, pari quidem via sed voluntate diversa. Qui confestim arreptis a dæmonio, furiosum evidenter expressit, et vestes dirumpens abjecit: et qui alios deridens, spectare venerat fodientes, spectaculum omnibus est effectus. Cumque cunctis videntibus diutius torqueretur, corripientis Dei manus cessavit: et demum castigatus, incolumis ad propria repedavit. Alius autem, Sanctos quærentes verbis subsannatoriis illudens, statim divinæ subjacuit ultioni: nam inter loquendam gravi correptus incommodo, in brevi blasphemum spiritum exhalavit. Algarus de Dunestaplia. cum ad locum eumdem dolium cerevisiæ plenum, ad vendendum, rheda portari fecisset; accessit ad eum æger quidam et pauper, rogans simpliciter ob Martyris amorem, cujus inventionem populus expectabat, ut sitim, qua premebatur, potu modico relevaret. Incanduit Algarus ad verba ægroti ira vehementi, asserens se illuc non causa Martyris advenisse sed ut lucrum quoque modo augeret. Adhuc illo pauperem in hunc modum convitiante; ecce, utroque fundo dolii impetuose evulso, in platea cerevisia fundebatur: sicque factum est, us cujus portiunculum, Martyris nomine spreto, negaverat, procurante Sancto non solum pauper ille, sed et alii multi cum eo, fixis in terram genibus, sufficienter nullo prohibente potarent. Repressa igitur, Martyre procurante, perversorum nequitia, devotio fidelium recipit quod meretur. Nam tribus continuis quæ sequebantur diebus, decem utriusque sexus homines a diversis infirmitatibus, ad laudem Dei et beati Martyris, receperunt pristinam sanitatem.

Blasphemus in Sancto a dæmone arripitur,

B

alius subita morte punitur,

alius effusione cerevisiæ suæ.

C

36 Clarescente interim die, quam Sanctorum inventio consecrabat, venerabilis Pater Simon Abbas locum adiit sanctissimum: et celebratis in capella S. Jacobi, loco illi contiguo, in venerationem beati Martyris Albani, nostræ redemptionis mysteriis; monachis qui aderant ut diligenter quærerent, et pluribus adhibitis fossoribus, ut cœptis insisterent, imperavit. Fuerat autem capella illa antiquitus in honorem Martyris fabricata, propter frequentes cœlestis radios lucis, qui pastoribus, vigilias noctis super gregem suum agentibus, ibidem apparuerant: qua in honorem S. Jacobi principaliter et Sanctorum, pro quorum veneratione fulgor cœlestis apparuit, ibidem fabricata venerabatur. Unde dictus Abbas in eodem loco divina celebrans Sacramenta, super instanti negotio beati Martyris auxilium imploravit. Reverso itaque domum Abbate, et jam cum Conventu ad prandium sedente, legebatur passio beati Martyris, quem quærebant et sociorum ejus; per quam carnis ergastulo soluti, promeruerunt gloriam sempiternam. Dum igitur sævitia Judicis, lictorum immanitas, Martyrum patientia et mors prolixius recitata, pias mentes Conventus in fletus et suspiria commovisset; B. Amphibalum cum tribus sociis suis repertum, accurrens aliquis nuntiavit. Quid ergo? Suspiria mutantur in laudes, et tristitiæ successit lætitiæ magnitudo. Exsurgens a mensa Congregatio, ad ecclesiam festinanter procedit; et lætitiam corde conceptam elevatis laudibus protestatur. Inventus est autem beatus Martyr Amphibalus inter duos socios medium, et collateralis ambobus, tertio socio quasi ex transverso et ab opposito locum solitarium occupante. Inventi autem sunt prope locum illum sex ex sociis Martyrum prædictorum, ita quod beatus Martyr Amphibalus decimus habebatur. Inter Reliquias athletæ Christi Amphibali, cultelli duo magni inventi fuerunt, unus in testa capitis, et alter circa præcordia: ut verum esse insinuent, quod in libello Passionis ejus scripto antiquiis temporibus continetur apud S. Albanum. Ut enim habet passionis illius textus, alii occubuerunt gladiis cæsi, ipse vero visceribus primo patefactis et intestinis ejectis, et post lanceis confossus et cultellis, occubuit tandem lapidibus conquassatus: unde nullum fere ex ossibus ejus integrum apparebat, cum sociorum ipsius ossa illæsa penitus extitissent.

Celebrante Missam Simone Abbate laborant fossores:

D

inveniuntur corpora S. Amphibali et 9 sociorum

E

37 Abbas autem, ut diximus, audito nuntio desiderato, adjuncto sibi priore, cum aliquot Fratribus de Conventu, Sanctorum celeriter adiit sepulturas; et effossas Reliquias erigens, in linteaminibus idoneis collocavit, metuensque supra modum fraudem plebis, et vim turbæ undique confluentis, quam a compressione inventi thesauri arcere non poterat; placuit Abbati, ut Martyres sancti in B. Albani basilicam portarentur, ubi custodia diligentior et securitas amplior poterat adhiberi. Quid multa? Redeunt cum Abbate Fratres separatim, Sanctorum pignora processionaliter deferentes. Procedit Martyribus obviam cum processione Conventus, corpus secum B. Albani Martyris deportantes. Quod cum aliquoties consuevit, prout ejus portatoribus constat, satis existere ponderosum; tantam sui facilitatem illa hora exhibuit, ut volare potius quam humeris ferentium incumbere videretur. Occurrit ergo Martyr Martyribus, Magistro discipulus, et jam palam Magistrum recepit revertentem, quem habebat olim clam fidei Doctorem in tugurio latitantem. Sed miraculum, quod in elementis suis Dominus ostendere dignatus est, cum obviantes sibi penitus Reliquiæ pariter convenerunt, non debet sub silentio, prætermitti. Cum enim siccitas prolixior, exustis herbis et fructibus, diutius perdurasset, et agricolas desperatos reddidisset; eodem momento, cum in aere nec minima appareret nubecula, tanta pluviarum inundatio prorupit, ut et copiose descendentes imbres terram decorarent, et desperatæ messis spem promitterent lætiorem, *Et tamen (ut in Vita Warini alia occasione dicitur)* Induviæ festivales, quibus audacter Conventus induebatur, cum nulla aeris serenissimi immutatio, pallor, nubes, vel nubecula apparuisset; et, ut dictum est, terra arida et rimosa repentina inebriatione perfunderetur; Cappæ aurifrigiatæ et opere plumario pretiose redimitæ, nulla penitus labe, deterioratione vel damnificatione lædebantur. Inventus est autem pretiosus Martyr Amphibalus cum sociis suis, et in ecclesiam B. Albani cum canticis et laudum præconiis solenniter delatus est, anno a passione sua trecentesimo octogesimo sexto, ab Incarnatione Domini millesimo centesimo septuagesimo septimo, die Sabbati, VII Kalendis Julii. In præsentia autem sanctarum Reliquiarum ipsius, ad laudem Dei et gloriam Martyris, a diversis infirmitatibus sanantur ægroti, membra paralytica solidantur, multorum ora ad loquendum laxantur, cæcis tribuitur visus, surdis auditus, claudis firmatur

atque ad basilicam S. Albani deportantur,

anno 1177 25 Junii:

F

clarent miraculis.

A tur gressus; et, quod magis magnificum est, arrepti a dæmonio liberantur; epileptici sanantur leprosi mundantur, et ad vitam mortui revocantur. Si quis autem miraculorum, quæ per Sanctos suos divina operatur clementia notitiam habere desiderat, libellum legat, in quo de signis ejus et virtutibus clarius habetur, et nos ad alia festinantes, a lectore veniam postulamus. *Hactenus Matthæus Parisius. Utinam qui sub finem allegatur libellus de miraculis inveniatur et ad nos transmittatur, saltem cum Supplemento operis imprimendus.*

CAPUT VI.

Ejusdem rei narratio alia ex Joanne Bromptono : ædificata ecclesia, translatæ aliquoties Reliquiæ.

D. P. *Historia a quibusdam contractius edita*

Parisium, vel eumdem quem ipse auctorem, secutus Matthæus Westmonasteriensis, ad annum MCLXXVIII, *rem in pauca contraxit, ex multis tunc factis unum addens miraculum; idem (ut puto) cujus supra meminimus ex Parisio num.* 25, *quo scilicet* Mortuus quidam quatriduanus, ita scilicet quod a die mortis quatuor B dies haberet et dimidium, ibidem resuscitatus, omnes videntes ad gloriam Dei et laudem Martyrum juvantium ibi efficaciter procuravit. *Similiter rem eamdem contraxit Capgravius pag.* 9, *insuper definiens, quod* Robertus *ille, post habitam visionem,* proprio lecto se recepit; *nec nisi* elapsis duobus annis, idem vir divinitus admonitus, Abbati ordinem rei gestæ denudavit, et Fratribus locum ostendit. *Quæ omnia ex ipsorummet Albanensium monumentis accepta, longe certiorem videntur mereri assensum, quam quæ Joannes Brompton, Jorvallensis Abbas in agro Richemondensi, leucis Anglicanis* CLX *et amplius a S. Albani monasterio, scripsit, ex minus certa narratione rei, tota Anglia celebratissimæ, sed varie a variis relatæ, licet proprior iis temporibus fuerit uno fere seculo quam Parisius, utpote qui sub Eduardo III in anno* MCXCVIII *finem scribendi fecit. Detur tamen antiquitati hæc reverentia, ut id etiam transcribatur.*

a Joanne Bromptono, seculi 12 scriptore,

haud paulo aliter narrata

39 Eodem anno (MCLXXVII) in hebdomada Pentecostes *(celebratæ* XII *Junii, Parisius autem sequentem annum ponit, quo Pentecoste cecidit in* XXVIII *Maji)* Angelus Domini cuidam in somno apparuit, dicens; Hæc dicit Dominus Deus. Volo ut corpora Sanctorum, scilicet corpus S. Amphibali, qui Magister S. C Albani extiterat, et eum a pagano errore ad Christianam veritatem converterat; et aliud sanctum corpus, illius videlicet, qui cum a nequissimo Rege, ad B. Albanum necandum, missus fuisset, in eum manus mittere nolebat; sed de Pagano errore ad fidem Christi conversus, sententiam subiit capitalem; et Martyr Christi effectus, cœlos penetravit; transferantur de loco, ubi sepulta sunt, ad ecclesiam S. Albani, et ibi cum digna reverentia recondantur. Et ad hæc Angelus subjunxit, dicens ei : Vade cito ad Abbatem et Conventum ecclesiæ S. Albani, et hanc eis indica visionem ; et præcipe eis, ut in quodam loco qui dicitur etc. fodere faciant, ut ibi possint Sanctorum corpora invenire. Vir autem ille, tanta visione Angelica expergefactus, apud se diu meditabatur, utrum Abbatem et conventum S. Albani, sicut Angelus ei præceperat, verbis aggrederetur, an non. Cumque diu in hunc modum animum suum affligeret, tandem ei placuit ut non iret, et sic suo recubuit in grabato. Et ecce Angelus secundo et tertio ei apparuit eumdem sermonem dicens ; et nisi iret celerius, minas addens. Talibus ergo minis vir ille perterritus, ocyus a cubili suo surgens, ad Abbatem et Conventum perrexit, et eis illud cœleste mandatum et visionem Angelicam indicavit. Cujus dictis Abbas et Conventus fidem de- D derunt, quia in Annalibus suis, ubi Miracula et Passio B. Albani scribebantur, nomina et passiones dictorum Martyrum legebantur : sed ignotum erat eis, quo in loco eorum corpora humabantur. Convocatis igitur Comprovincialibus, præfatus Abbas et homo ille cui Angelus apparuit, ad dictum locum, ubi corpora Martyrum sepulta erant, procedentes, circumquaque fodere præceperunt. Cumque illi circumquaque fodientes, jam per octo dies, incassum laborassent; ecce odor suavissimus, de tumulo Martyrum erumpens, eos ad fodiendum ibi mirabiliter provocavit. Assiduis ergo orationibus insistentes, et omnipotentis Dei auxilium invocantes, ad locum unde odor ille prorupit ocyus accesserunt : et ibi fodientes, sarcophagos, in quibus Martyrum corpora sepulta fuerant, invenerunt. Corpora vero tollentes, in crastino nativitatis S. Joannis Baptistæ VII Kal. Julii, ad ecclesiam S. Albani cum hymnis et canticis detulerunt : ubi illis honorifice reconditis, cæci visum, et alii plures sanitatem a diversis languoribus receperunt.

quoad modum revelationis,

AUCTORE. G H.

et inventionis.

40 *Ad annum* MCLXXIX *Westmonasteriensis præfatus describit iter Ludovici VII Regis Franciæ in Angliam, ad sepulcrum S. Thomæ Cantuariensis, et ista subdit :* Quia Christianissimus Rex Ludovicus magnalia Dei audivit in B. Amphibalo Martyre et Sociis suis nuper inventis celebrari, proposuit illuc ire : sed consilium suorum non permisit eum a terra tantum elongari : super quo dolens, sed contradicere nolens, misit illuc quasi vice vicaria Capellanum, dona eximia pro oblatione deferentem. *Porro Sanctorum Translatori Simoni, ut jam diximus, anno* MCLXXXIII *successit* Garinus *seu* Warinus *Abbas* XX, *in cujus Vita dictus Parisius ista habet pag.* 96. Apparuit Waldemgevæ venerabilis persona, videlicet Clericus adinstar radii solaris perlucidus : qui requisitus asserebat se esse S. Amphibalum, B. Albani Anglorum Protomartyris Magistrum et Conversorem, in quo sibi bene complacuit, et in ipsius gloria congloriabatur. Dixit insuper et asseruit, locum ipsum (in quo contigit ut idem Amphibalus cum suis Sociis inveniretur, et eorum Reliquiæ versus S. Albanum deportarentur, et obviam feretrum B. Albani veheretur) venerabilem fuisse et Deo et Sanctis Martyribus ipsis carissimum. Et addidit, Vade igitur ad Abbatem Warinum, et vice mea dic ei, ut locum ipsum condigna extollat veneratione. Venit igitur fidelis ille nuntius, et omnia prædicta quibusdam intersignis confirmata Abbati seriatim F retexuit. Abbas autem ipsi viro non tantum fidem, sed et favorem adhibuit..... Ædificaturus igitur cœpit fundamentum ita initiare, ut infra breve tempus cœptum perficeret, dotaret, dicaret, religiosis inhabitaret et instrueret religione... Ædificata igitur Ecclesia et dedicata, constructisque decenter officinis, pia consideratione constituit quasdam mulieres leprosas ibidem includi, et velatas quibusdam limitatis regulis arctavit, ne vagæ secularibus erroribus involverentur.... et B. Mariæ de Pratis nomine intitulavit.....

G. H. E *Rex Franciæ eo mittit munera*

monitu S. Amphibali apparentis

ædificatur ecclesia S. Mariæ de Pratis.

41 Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo octogesimo sexto, ex præcepto Domini Warini Abbatis ecclesiæ S. Albani, per Suppriorem ejusdem ecclesiæ, et Adam Cantorem, et Gilebertum et Baldwinum Sacristas, et Rogerum de Hospitali custodem Reliquiarum S. Amphibali sociorumque ejus, octavo Kalendas Julii, translatæ sunt Reliquiæ prædictæ de locello, in quo primum conditæ fuerant sub Domino Simone Abbate, in feretrum novum, ad hoc specialiter adaptatum, et ad honorem eorumdem Martyrum et decorem domus Dei, auro et argento arte excusoria splendide adornatum

Anno 1186 24 Junii transferuntur Reliquiæ in novum feretrum :

A natum : quod nimirum feretrum medius quidem paries intersecat interius : et in ea parte cujus frons intrinsecus passionem S. Albani exprimit, repositæ sunt Reliquiæ ipsius Martyris et trium sociorum ejus (qui simul consepulti, inventi sunt) singulæ in singulis ligaturis. In reliqua vero parte Reliquiæ sex reliquorum sociorum ejusdem, quorum sepulturæ seorsum inventæ sunt, singulæ in singulis ligaturis colligatæ. In locello autem illo, qui præfatas Reliquias continebat, aliquantula portio earumdem Reliquiarum remansit, simul cum multa numerositate corporalium venustorum, quæ ob sui reverentiam honeste ibi collocata sunt. Ille quoque locellus cum alio consimili, in dextra parte altaris in presbyterio super murum collocatus est : in primo sunt prædicta, in alio pulvis et ossium particulæ minutissimæ (in quem pulverem carnes sanctorum Martyrum creditur fuisse resolutas, nam in earum sepulcris cum ossibus inventus est) reponuntur. *Hæc ibi.*

AUCTORE G. H.

iterum transferuntur ad altare consecratum :

42 *Guarino subrogatus est sicut etiam dictum est supra anno* MCXCV *Joannes primus sub quo* manu Fratris Guilielmi picta est tabula ante altare S. Amphibali, *uti et variæ tabulæ aliæ. Anno autem* MCCXIV B *succedens* Guilielmus, *qui* feretrum cum Reliquiis B. Amphibali sociorumque ejus, a loco ubi prius collocatum fuerat (videlicet secus majus altare juxta feretrum S. Albani) a parte Aquilonari, usque ad locum, qui in medio ecclesiæ includitur pariete ferreo et craticulato, solenniter transtulit altari decentissimo ibidem constructo, cum tabula et super altari pretiose pictis : fecitque ipsum altare solenniter dedicari in honorem S. Amphibali sociorumque ejus, quia ibidem eorum corpora requiescunt, ab Episcopo Harefordensi Joanne. Et ab eodem fecit Crucem magnam ipsi altari suprapositam cum suis imaginibus consecrari. Abbas quoque Guilielmus postquam hæc decenter omnia consummaverat, duo D feretra deaurata, in quibus primo ante tempus Warini Abbatis reconditæ fuerunt Reliquiæ beatorum Martyrum Amphibali sociorumque ejus, cum illis quæ in eis continebantur, contulit ecclesiæ eorum in Redburnia, ob honorem et reverentiam loci illius, in quo ipsi sancti Martyres sui agonis cursum consummaverunt. Constituitque ibidem custodem perpetuum, Monachum videlicet vigilem et diligentem, nocte dieque ibidem assistentem thesauro illic reposito, tali custodia condignum. Hic autem Monachus ibi assignatus, indultu Abbatis postea sibi socium acquisivit, dum operibus indulgebat peragendis. Istam autem Translationem honorabilem quamplurimum credimus Deo complacere, propter manifesta miracula, quæ Deus ibidem tunc in honorem dictorum Sanctorum in propatulo celebravit.... Inter alia quoque pietatis opera ecclesiam B. Amphibali Martyris sociorumque ejus, ob reverentiam loci illius, in quo idem cum Sanctis sociis suis martyrium celebravit, solenniter ab Episcopo Joanne, sicut et alias plures Ecclesias vel capellas in nostra diœcesi fecit ipso præsente Abbate Pontificalibus redimito, relaxatione quadraginta dierum concessa, E Domino Gileberto de Sisseverne tunc ibidem Priore, dedicari....

aliquæ in Redburniam portantur

miraculis claræ

et ecclesia dedicatur.

43 Crucem quoque S. Amphibali, quæ diuturno tempore Loudoniis latuit abscondita, et quæ in possessiones multorum, videlicet patrum in filios transmigraverat, nobis prudenter acquisivit Abbas Guilielmus memoratus. Quæ quidem Crux, talis existens schematis, tanto carius habet custodiri, quod (sicut historia de SS. Albano et Amphibalo protestatur) sanguine B. Albani in decollatione ejus fuit delibuta, et prima quæ in Britanniam fuit apportata. *Hæc ibi. Mortuus est dictus Guilielmus Abbas anno* MCCXXXV.

Crux S. Amphibali reperitur.

DE S. ALBINO MARTYRE

ROMA COLONIAM DELATO

COMMENTARIUS HISTORICUS

G. H. F

C

De præsenti corporis statu, translatione Roma Coloniam, et an verosimile sit ipsum prius ex Anglia allatum Romam esse corpus S. Albani Protomartyris Angliæ.

Corpus S. Albini nobis Coloniæ ostensum,

Cum *anno* MDCLX *Romam e Belgio per Germaniam iter haberemus, substitimus ad plures dies Coloniæ, gratissimi hospites Reverendo Patri Hieronymo Warmoldo Rectori ac reliquis collegii Societatis nostræ Patribus, inter quos eminuit humanissima caritas Rev. P. Hermanni Crombachii qui nos deduxit ad omnia sacra, quæ plurima illa in urbe sunt accurate perlustranda, ac potissimum curavit ut sibi nobisque exhiberentur sacræ Reliquiæ S. Albini : quod insigni humanitate præstiterunt Religiosi loci. Eadem ergo quæ dictus Hermannus Crombach de sancto corpore a se antea viso scribit, lib.* XI *Historiæ pag.* 1105, *nobis cupimus applicari.*

prout illud describit Hermannus Crombach.

2 Nescio, *inquit,* an jucundius, et ad fidem orthodoxam stabiliendam aptius spectaculum, oculi mei hauserint, vidi magno animi gaudio, non sine sacro ad tale prodigium stupore, venerandum caput, undique carne cuteque circumdatum, glabrum tamen, nam quod trecentis abhinc annis carvitium cum brachiis sacri corporis repertum est, aliis donatum locis cum eisdem existimo ; cum apud Machabæiticas Virgines Coloniæ os unum S. Albini, carne satis crassa et cute circumseptum, viderim alias. Facies etiam carne vestitur, palpebræ reconditis introrsum oculorum orbibus apparent clausæ : nasus extremus defluxit paululum. Hiat os sacrum elingue, labris contractis mento carne cooperto. Cervix vero refecti recens capitis figuram exhibet : ita caro sanguinolenta tegit omnia, qua caput collo committitur, ut extrema venarum, arteriarum, ac nervorum fere liceat discriminare. Scapularum altera superest carnea, ut ossium nihil promineat. Pectus vero et venter totus, carne et pelle quaquaversum obtegitur, arida et exsucca ; quæ a latere dextro aperta, ac fuscinula argentea levata, pectoris intima pandit : in quo viscera quædam indurata monstrat. Tota posterior corporis pars, utrumque femur, tibiæ, pedesque desiderantur : quæ Angliæ cœnobium Albanense pie religioseque adservavit, variis etiam prodigiis decorata. Egregium sane divinæ potentiæ argumentum, et fidei contra heterodoxos, cultusque Sanctorum asserendi evidens testimonium, annuis fere miraculis nostra ætate nobilitatum, quæ cum authenticis documentis erunt

confirmata

A confirmata, posteris non invidebo. *Hæc ibi. Miracula ista, si nobiscum communicentur, sub finem subjiciemus. Ceterum dictus Crombach singula, ut accurate descripsit, nobis ostendit. De* S. Albano, *Martyre Verolamiensi in Anglia, ejusque sacris Reliquiis in propria ibidem ecclesia adservatis supra egimus. Quas easdem esse, quæ Coloniæ servantur credebatur ibidem ab anno saltem* MCLXXXVI, *quando loculo aperto ostensæ fuerunt Reliquiæ, uti ab Auctore oculato tunc scriptum testimonium habemus ex codice ipsius monasterii S. Pantaleonis, sed rem totam accuratius explicat diploma elevationis* S. Albini *factæ anno* MCCCXXX *quod Ægidius Gelenius edidit in magnitudine Coloniæ lib.* 3 *syntagmate* 1253 *excusum hoc modo.*

Reliquiæ anno 1330 in novam capsam translatæ,

3 In nomine Domini. Amen. Nos Theodoricus Dei gratia Abbas, Prior, totusque Conventus monasterii S. Pantaleonis Coloniensis Ordinis S. Benedicti, universis Christi fidelibus, et præcipue Ecclesiarum Prælatis, Rectoribus, Plebanis, necnon de Ordine Prædicatorum, Minorum, Carmelitarum et S. Augustini Fratribus, salutem in Domino omnium Salvatore. Cum secundum Prophetam, Dominum laudare decet in Sanctis ejus etc. hinc est quod nos, peccatores licet indigni, tanti Patroni gloriosi Martyris S. Albini, militis, primi in Britannia marty- (Psal. 101) B rium passi: cujus Reliquiæ primo a B. Germano Episcopo a Britannia in urbem Romanam, et postea per Imperatricem Theophaniam, Imperatori Ottonis tertii matrem, a Roma Coloniam ad nos translatæ, trecentis et quinquaginta annis apud nos sunt reconditæ, et nunc, Dei nutu præcipue, et propter causam evidentem, a capsa in qua erant reconditæ, exceptæ et apertæ, fideli populo ad excitandam devotionem. ut in sancto suo Martyre honorificetur et laudetur Deus, ad videndum ostenduntur: cujusque a passione usque nunc, cum sint, mille et viginti anni, suis tamen meritis apud Christum exigentibus, ipsius Reliquiæ adeo pretiosæ videntur ac recentes, acsi non longo temporis intervallo mortem subierit temporalem, nam caput cum barba, cervicem passionis adhuc sanguine infectam, brachia et manus ac scapulas, pelle et carne protectas, pectus cum tractibus laterum, et spina dorsi cum renibus; pannus etiam, quo sacrum corpus ejus trecentis et quinquaginta annis apud nos involutum et contectum fuit, adinstar nivis candidus et incorruptus est, acsi impositus esset recenter. Præterea de miraculis et signis, nunc noviter per divinæ misericordiæ largitatem apud nostram ecclesiam C magnifice factis, veritatem vobis duximus intimandam. A Dominica enim die ante festum Nativitatis S. Joannis Baptistæ anno Domini MCCCXXVII usque nunc, ejus Reliquiæ sanctæ et venerandæ populo publice ostenduntur, tam paralytici quam alii claudi cruribus incurvati, alii contracti, alii super terram reptantes, alii gibbosi dorso et incurvati, alii cæci nati, alii muti, alii dæmoniaci, alii manci, alii febricitantes et diversis languoribus oppressi, et plures mortui et aquis suffocati, ad numerum quingentarum et amplius personarum utriusque sexus, meritis ipsius Albini, per divinam misericordiam et largitatem apud nostram Ecclesiam sunt curati. Non solum autem a languoribus hominum, sed etiam in pallefridis, equis et jumentis curationis et sospitatis gratia est multipliciter ostensa, testimonio non solum nostro, sed multorum fide dignorum, et totius civitatis Coloniensis et circumjacentis patriæ, pulchro et vero testimonio possunt veraciter comprobari: super quo dignum et justum est, sanctam et individuam Trinitatem, per totum orbem Christianum, de his misericordiæ suæ gratiis ac beneficiis honorari et laudari, quod nostris temporibus talia ac magnifica suæ misericordiæ beneficia percipere nos dignetur. Hoc vobis nostro sigillo scribimus, ad excitandam devotionem plebi fideli D vestris in ecclesiis prædicando, Datum in Vigilia Pentecostes anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo.

apparent recentes

miracula patrata.

AUCTORE G. H.

Tempus ejus Roma accepti,

4 *Hactenus illud diploma, secundum cujus supputationem corpus* S. Albini *fuisset Roma Coloniam deportatum anno* DCCCCLXXX. *Florebat tum Theophania Imperatrix, uxor Ottonis II, quo sub annum* DCCCCLXXXIII *mortuo, Ottonem III filium parvum juvit et in administrando Imperio, et anno* DCCCCLXXXIX, *inquit Lambertus Schafnaburgensis,* Theophania Imperatrix Romam perrexit, omnemque illam regionem Regi sub jecit. *Quidni tunc a Romano Pontifice Joanne XI pretiosum illum thesaurum dimidii corporis* S. Albini *acceperit, atque anno* DCCCCXCI *Coloniam detulerit; quo anno* sol defecit XII Kalendas Novembris quinta diei hora. *Hoc addo: quia ista eclipsi indicata, scribit Ditmarus lib. 4 Chronici:* Insequenti anno, consummato in bonis vitæ suimet cursu, in Neumagen Theophania infirmatur Imperatrix, atque ab hac vita XVII Kalendas Julii discedit, sepulta ab Evergero, sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopo, in monasterio S. Pantaleonis (quod datis impensis E Bruno Archipræsul ibi requiescens construi præcepit) præsente filio, ac multa pro remedio matris his Confratribus largiente. *His omnibus ita discussis, arbitramur corpus illud* S. Albini *a dicta Imperatrice ad monasterium S. Pantaleonis relatum. Sed quod illud sit corpus* S. Albani, *a S. Germano delatum Romam, necdum possumus credere. Alia audiamus instrumenta.*

et mentio in historia anno 1483 excusa.

5 *Est Coloniæ excusa anno* MCCCCLXXXIII, *et biennio post Lovanii recusa Historia Sanctorum, in qua post Vitam* S. Albani Martyris, *pag.* 88 *recensetur Vita* S. Albani *in Britannia passi; et post relata ex Beda acta martyrii, ista adduntur:* Corpus hujus Albani Romam delatum est, donec Otto tertius adhuc puerulus imperavit cum matre sua. Hæc autem a Papa corpus S. Albani obtinuit, et prospere Moguntiam cum eo venit: ubi tunc temporis Episcopus, tam corpus S. Albani, quam ipsam Imperatricem honoravit, et quia Sanctum suum Albanum isto S. Albano fuscari, per æquivocationem nominis (vocabatur enim uterque Albanus) petiit ab Imperatrice istum Sanctum ad differentiam alterius Albinum nominari. Tunc Imperatrix Albinum in Coloniam duxit, et in loco ubi nunc veneratur, deposuit, sibique sepulturam ante altare composuit. *Hæc ibi, in quibus mutatio nominis apposita est, cujus in priore relatione nulla facta est mentio. Eadem mutatio asseritur etiam in MS. Trevirensi S. Maximini, ubi ista ad-* F *duntur:* Postea vero, cum Litaniæ solemniter cum Sanctorum Reliquiis Coloniæ celebrarentur, et Apostolicus Leo simul et Imperator Henricus cum ejusdem Sedis Præsule Herimanno præsentes haberentur, hunc de quo agimus, proprium suum Martyrem a Romanis Albanum appellari audivimus, Romæque ab Apostolicæ Ecclesiæ æditue eadem ipsi percepimus. *Est hic* S. Leo Papa nonus *cujus Acta accurate discussimus ad diem ejus natalem* XIX *Aprilis, diximusque ex Hermanno Contracto, eum* anno MXLIX cum Henrico Imperatore Coloniam venisse, in Apostolorum Petri et Pauli natalitio, *et additur in Actis lib.* 2 *num.* 12 *eum Herimanno Archiepiscopo varia privilegia concessisse, sed absque mentione Litaniarum et Reliquiarum* S. Albini.

Libellus anno 1502 editus.

6 *Excusus est libellus Coloniæ anno* MDII, de incliti et gloriosi Protomartyris Angliæ Albani, quem in Germania et Gallia Albinum vocant, conversione, passione, et miraculorum coruscatione, *et dicatus est Henrico VII Regi sub hac inscriptione:*

Illustrissimo Principi, Domino Henrico, Angliæ, Franciæ, Regi invictissimo,

Ac

A AUCTORE G. H.

Ac Hiberniæ Domino, nostro semper Domino gratiosissimo.

cum præfatione ad Regem Angliæ:

Serenissime maximeque Rex, cum jam ex multis retro temporibus in civitate Coloniensi monasterio nostro S. Pantaleonis, ex Britannia, quam nunc Angliam vocamus, oriundus, in natali solo ad martyrium usque perductus, beatus Angliæ Protomartyr Albanus, celebri veneratione colatur, ac pia populi devotione, tam pro sacri corporis Reliquiarum, quam virtutum ipsius præsentia frequentetur; quemadmodum præter alios multi quoque præclari viri, ex vestræ Celsitudinis regno, Ecclesiastici et seculares, et sæpe antea et nuper, qui hac forte transierunt, intuiti sunt; animum subiit, quidquid ejus vitæ, miraculorum, translationis, veris nobis testimoniis innotuit, breviter colligere atque edere, quo ejus nomen, sicut etiam gratia, latius diffundatur; atque hoc ipsum vestræ Regiæ Celsitudini obsequentissimo animo offerre, ut ex ejusdem gratia, venia et permissu, de quo bonam spem habemus, in vestro regno vulgari possit. Nam sicut ejus martyrium et alia nonnulla ex vestris scriptoribus, præcipue venerabili Beda didicimus; non absurdum videbitur, si, velut gratiam referentes, quæ a nostris B accepimus, illorum scriptis adjungeremus: ut quemadmodum una in cœlis anima Martyris gloriosa, corporis sui Reliquias disjungi passa est, e diverso una iterum historia in animos hominum totam ejus, quantum per nos ipsius zelatores licet, laudem gloriamque connectat. Quod felici faustoque homine contigisse nobis, vestri regni temporibus, Serenissime Rex, non ambigimus: cujus non minor est erga Deum et Sanctos religio, quam in imperio prudentia et æquitas, adversum hostes felicitas et fortitudo. Accipiat ergo, Serenissime Rex, vestra Celsitudo ab humilibus et devotis vestris hujus sancti Martyris Albani connexam historiam: ut ad ea quæ in ipsius patria comperta sunt, qualis quantusque hic (ubi sui quoque partem esse voluit) habeatur, pia mente Vestra Celsitudo condiscat. Ex Colonia. Anno Domini MDII Idibus Januarii.

Vestræ Regiæ Celsitudini deditissimi; Abbas et Conventus monasterii S. Pantaleonis, in Colonia Agrippinensi.

7 *An ad hanc epistolam et additum opusculum responsum ullum, et quale datum fuerit, nusquam apparet. Interim animadvertat Lector quod qui hactenus* Albinus *Martyr appellatus est, in jam dicta epistola* C *primum cœpit* Albanus *appellari; ut sic aliquanto verosimilior ad Martyrem Anglicanum seu Britannicum daretur accessus. Ceterum quæ* §. *primo* de conversione et passione *in dicto opusculo habentur, omittimus, jam supra ex Beda vulgata. Dein* §. *secundo quæ* de Inventione sui sacratissimi Corporis in Anglia *habentur, exposuimus in Anolectis a num.* 2 *usque ad finem capitis primi, ex Vita Offæ Regis, qui anno* DCCXCIII *illud invenit, post revelationem Angelicam factam, et quidem (ut in hoc opusculo etiam habetur) his verbis:* Invenies venerabile corpus B. Albani, Anglorum Protomartyris, et construes ei cœnobium, collocans sacras ejus Reliquias veneranter in capside pretiosa. *Rebus autem omnibus peractis ita ibidem concluditur:* Ipse Rex super altare B. Albani offerens munera, Deo suæque Matri, devotissime supplicavit, ut ipsa in S. Albani honorem dicata Ecclesia felix semper suscipiat incrementum.

qua indicatur corpus ab Offa Rege inventum,

8 *Deinde sequente* §. *tertio, in quo mysterium continetur, scilicet* Quomodo corpus B. Albani ex Anglia Romam pervenerit: *dicitur illud* corpus, *quod* anno DCCXCIII in Anglia ab Offa Rege inventum fuit, *trecentis annis citius (mirum et paradoxum)* a SS. Germano Autissiorodensis et Lupo Trecassinæ civitatum Episcopis *ablatum, scilicet* susceptis sancti Martyris Albani Reliquiis, cum tendentes Romam D attigissent Ravennam a Valentiniano Imperatore suscepti sunt honorifice. Sancto autem Germano ibidem ad Christum migrante, prædicti Martyris Reliquiæ a venerabili Regina Placidia, matre scilicet Valentiniani, debita cum devotione Romam delatæ, in maxima veneratione sunt habitæ: usquequo monarchiam Otto tertius obtinuit, qui defuncto patre cum matre sua Theophania regni gubernacula administravit. *Hæc ibi. At venerabilis Beda in Analectis num.* 1 *ista scribit:* Germanus Episcopus de loco ipso, ubi beati Martyris effusus erat sanguis, massam pulveris secum portaturus abstulit, in qua apparebat cruore servato, rubuisse Martyrum cædem: *addunt alii detulisse ipsum hujusmodi massam Altissiodorum, in cujus et ecclesia et diœcesi celebratum fuit festum* S. Albani et Sociorum Martyrum, *sumptis tribus lectionibus ex relatione Venerabilis Bedæ, apud quem Germanus dicitur jussisse* evelli sepulchrum S. Albani *addiditque varias Reliquias Sanctorum, ut* quos pares meritis receperat cœlum, sepulcri unius teneret hospitium. *Quæ eadem Constantius habet in Vita S. Germani* XXXI *Julii. Reliquit ergo Germanus Verolamii corpus* S. Albani, *postea ab Offa Rege* E *elevatum et translatum; cujus ossa omnia anno* MCXXIII *numerata asserit Parisius supra num.* 27, prout ab eis qui interfuerant accepit, et defuit scapulæ sinistræ os reliqui corporis integritati, *quod in* Hispaniam (*imo* Hasbaniam) *fuisse delatum addiltur.*

300 annis citius Romam delatum,

sed ostenditur in Anglia relictum:

9 *Quæritur ergo quanam potissimum occasione crediderint Colonienses monachi S. Pantaleonis, illud corpus* S. Albani *quod Theophania Roma attulerat, fuisse illud idem* S. Albani *quod Verolamii in Anglia asservabatur. Pro reponso videntur plura dici posse; ac primo elevationem seu translationem forte factam fuisse hoc* XXII *Junii, eoque die annuam solennitatem habitam, ac proinde facilius creditum unum idemque* S. Albini *et* S. Albani *corpus extitisse; aut certe communi hujus temporis adhuc errore, quo post acceptas Roma Reliquias arripitur dies, ejusdem nominis Sancto adscriptus in Martyrologio Romano, uti in hoc nostro opere sæpissime monstratur. Deinde excogitari debuit ratio, qua tale corpus ex Anglia fuisset Romam deportatum, ideoque in diplomate anni* MCCCXXX *superius relato, dicuntur hæ* Reliquiæ primo a Germano Episcopo a Britannia in urbem Romanam translatæ. *Verum quia ex Vita S. Germani constat eum Romam non* F *pervenisse, sed tantum Ravennam, ibique diem extremum obiisse: ideo in libello anno* MDII *excuso, dicuntur hæ* Reliquiæ a Placidia Imperatrice Ravenna Romam delatæ. *Porro hæc Romæ e vita decessit annis duobus post obitum S. Germani. Sed qua certitudine illud post mille et plures annos asseri potuerit, necdum comprehendimus. Præterea ubi et quo in loco sive Ecclesia ibidem Romæ depositum, et per quingentos et plures annos adservatum dicetur? Conferantur hæc cum instrumentis Anglicanis, ideo majore cum diligentia a nobis prolatis; ac facile unusquisque judicabit alium omnino fuisse* S. Albanum Martyrem Verolamii, *et alium* S. Albinum Martyrem Romanum, *cujus gloriosum Corpus a Romano Pontifice accepit Theophania Imperatrix.*

qua occasione dicatur S. Albani Britanni corpus Coloniæ esse.

10 *De hujus translatione dum in dicto libello* §. 4 *agitur, dicitur* Equus exuviarum sanctarum bajulus, in Alpibus summis repente corruisse, et præceps devolutus in montis radicibus substitisse. Qui cum Imperatricis et omnium qui aderant mœrore maximo quæreretur, et jam minutatim disruptus æstimaretur, sanus et incolumis repertus est in vallibus imis, illæsis etiam, ubi Reliquiæ viri sancti condebantur, scriniis. Ibi Ecclesia in honorem S. Albani constructa, digno honore ejus festivitas nunc colitur, et martyrium celebri memoria celebratur, quæ vulgariter Silymon dicitur. *Hæc ibi. Quæ etiam in MS. Trevirensi*

Corpus cum equo in Alpibus lapso dicitur servatum.

A *Trevirensi S. Maximini habentur. Dein §. quintus est* de mutatione nominis ipsius, facta Moguntiæ ad instantiam Archiepiscopi, intuitu alterius S. Albani, qui Moguntiæ quiescit et colitur. *Sed de hisce in prima relatione nihil habetur et ubique* Albinus *appellatur, quod et nos facimus. Quæ §. sexto narrantur, potissimum desumpta ex superiore relatione sunt, ac tandem pro conclusiove quæritur* quales Reliquiæ in Anglia remanserint; *quæ inde supra ab Hermanno Crombach referuntur, et ex jam dictis satis refutantur.*

11 *Idem Crombach, tomo* 3 *Historiæ trium Regum Magorum lib.* 3 *cap.* 54, *refert Translationem horum Corporum seculo* XIV *factam, et capsas Reliquiarum civitatis Coloniensis tunc in solenni processione circumlatas, quando* capsam S. Albini, quæ est ad S. Pantaleonem, portabant Scabini. *Sed hæc* capsa S. Albini dum venit apud Albas Virgines, non poterat ultra portari, nec moveri de loco illo; sed iterum reportari debuit ad Ecclesiam S. Pantaleonis, et loco S. Albini portatur capsa S. Maurini, D ejusdem monasterii Abbatis. *Reliquiis istis, dum circumferuntur, nunc addi posset* Caput S. Sabariæ, *quod cum nonnullis ejus Reliquiis in sacculo pretiosioris materiæ, repertum fuit Coloniæ, anno* MDCXC, *sub altari majori ecclesiæ S. Pantaleonis. Et sacculo quidem inscriptum erat,* Reliquiæ gloriosæ Sabariæ Virginis: *intus vero alius titulus repertus, ubi, loco* Gloriosæ, *ponebatur* B. *id est* Beatæ. *Interrogatus quid de eis sentirem, respondi, tali loco et modo repertas, indubie posse ut* Sanctas *coli, nec male ex arbitrio Ordinarii assignandum ejus cultui diem specialem, quandocumque placeret solennem aliquam earumdem elevationem seu translationem instituere. Si adderetur titulus* Martyris *præsumi posset una ex Sociabus S. Ursulæ esse: is cum desit, temeraria foret conjectura. Interim ejus hic facere mentionem volui, quia aptior locus nullus in hoc opere occurrit, ad eorum quos attinet diligentiam hac excitandam.*

Reliquiæ in Processione publica immobiles.

AUCTORE G. H.

DE SS. DECEM MILLIBUS

B

CRUCIFIXORUM IN MONTE ARARATH

E

ITEM DE MCCCCLXXX MARTYRIBUS

SUB REGE PERSARUM CHOSROE IN PALÆSTINA

D. P.

COMMENTARIUS CRITICUS.

Quid intendat critica circa Sanctos hic propositos ut minus certos.

M*artyrologii præsertim Romani ordinem, operi huic propositum sequenti non licet quemquam præterire eorum qui istic referuntur nedum tam multorum quot continent in titulo positæ classes duæ, quin Actorum huc spectantium contextus quam possumus antiquissimos proferamus simulque scrutemur, num qua vetustior auctoritas eos valeat erudito Lectori credibiles reddere. Fecit hoc in suis ad Martyrologium Notis Cardinalis Baronius: feci et ego non tantum secundum, sed etiam primum. Quæris quo successu? Respondebunt pro me Acta ipsa, articulatim excussa, et ad oculum demonstrata talia; ut, si ipsorum iis descriptorum Martyrum cultus, alio nullo nitatur fundamento, quam credulitate iisdem decursu paucorum seculorum data, omnino videatur dubitari posse utrum* C *tales revera extiterint in rerum natura. Hoc dum invitissimus facio nemo me dicat hominem privatum, censorem aut reformatorem agere operis publica auctoritate Ecclesiæ ad communem fidelium usum tantisper approbati donec eadem ecclesia iteratæ illius recognitioni allaborandum judicet. Consultorem etiam privatum admittit Magistra veritatis, modo is inventa a se documenta et monumenta sic proponat ut nihil ipse definitum velit quacumque demum phrasi utatur, nisi quod ipsa tandem statuerit. Equidem cogitaveram prætitulatos Martyres, communi ordini aliorum magis certorum exemptos referre per modum Appendicis ad hujus diei* XXII *finem: sed quia id in S. Meletio sociisque a me factum die* XXV *Maji licet probaverint plerique; audio nihilominus improbari Romæ ab aliquibus quasi ea esset expressa reprobatio cultus in Romano Martyrologio probati: quod ego sane neutiquam intendi. Ne vel hinc præbeatur occasio obloquendi, hos de quibus nunc agitur suo ordine refero; nunc, sicut et tunc humiliter me meaque scripta subjiciens Sedis Apostolicæ judicio, itaque incipio prælo dare quæ post Henschenium commentatus de hoc argumento in chartam contuli.*

PARS PRIMA

De Sanctis in Ararath crucifixis.

§. I *Quam minime antiqua Occidentalibus, Orientalibus autem ne nunc quidem extra Armeniam cognita sit ejusmodi passio.*

D. P. SUB ADRIANO IMP.

Armenia Ararath dicta, pro monte hic sumpta: cui Martyres 10000 crucifixi tribuuntur

Armenia, *regio Asiæ apud Scriptores notissima, ab Hebræis* Ararath *appellata: cujus vocis etymon illic est* Aram, *quod* altum et excelsum *significat. Et est* Armenia *regio valde alta: in cujus montibus arcam Noe post diluvium sedisse, judicatur Geneseos capite* VIII, *versu* IV: *ubi dum dicitur* sedisse in montibus Armeniæ *Hebraice est* in montibus Ararath *et inde* F *passim non pro* Armenia, *sed pro aliquo particulari monte Armeniæ sumi cœptum nomen: cujus ut sic apud alios antiquos scriptores nulla reperitur mentio nec etiam apud recentiores nisi quod Tavernerius apud Baudrandum dicat nunc* Meselousar *id est* montem arcæ, *indigenis dici dicatque* partem esse montis Caspii prope Mediam inter Artaxadam et Arsissam paludem. *Atque hinc prima circa hujus Martyrii veritatem controvertendi occasio sumitur. Martyrologii Romani sub Gregorii XIII recognitores eidem ipsum adscripserunt die* XXII *Junii his verbis:* In monte Ararath, passio sanctorum Martyrum decem millium. *In Notis citatur Martyrologium Bedæ. Hoc nos genuinum edidimus ante tomum* 2 *Aprilis, ex plurimis et optimæ notæ codicibus: et ibi solum agitur de S. Albano, in Britannia Martyre* [*nihil etiam de tali Martyrio in suis Additamentis ad Bedam Florus; nihil Ado, Usuardus, Rabanus, atque Notkerus, nec ullus seculo* XI *antiquior*]; *solum in Martyrologio, sub nomine Bedæ in lucem protruso, (quod aliud non est quam Adonis compendium, additis aliunde Sanctis nonnihil auctum seculo* XII *aut* XIII) *sub finem leguntur ista verba:* Passio Sanctorum decem millium Martyrum

AUCTORE D. P.

A rum. *Quæ tamen verba delevit noster Heribertus Rosweidus, eo quod deessent codici MS. Richebergensis monasterii in Bavaria, cum quo totum contulerat. Martinæus de antiquis Monachorum Ritibus lib. 4 cap. 6 allegat Dionysiani Monasterii Consuetudines in quibus legitur* Natale SS. X millium Martyrum trium lectionum *et Codicem Colbertinum atque Consuetudines S. Cornelii Compendiensis ubi* XII Lect. *præscribuntur : in Kalendario autem Lirinensi tres Lectiones* S. Achacii Sociorumque ejus *quæ omnia non sunt vetustatis et auctoritatis magnæ.*

a Petro de Natalibus

3 *Aliquod elogium eorumdem Martyrum edidit Petrus de Natalibus, lib. 5 Catalogi cap. 137, quem Catalogum absolvit Plebanus Ecclesiæ sanctorum Apostolorum Venetiis; ergo ante* XVI *Maji anni* MCCCLXXI, *quo Petrus creatus est Episcopus Equilinus. Hunc auctorem secuti sunt plurimi in suis Martyrologiis, tam manuscriptis (quæ non lubet proferre) quam aliis prælo excusis. Inter hæc censeri potest Martyrologium Bellini, secundum morem Romanæ Curiæ Venetiis anno* MCCCCXCVIII *excusum, ubi ista leguntur ad hunc* XXII *Junii :* Apud Alexandriam in monte, qui vocatur Ararath, Passio sanctorum decem millium crucifixorum. *Secuti mox sunt alii Martyrologi, Grevenius, Maurolycus, Felicius, Galesinius, Canisius, et eisdem cum Bellino verbis Molanus in Auctario Usuardi : qui sub finem Annotationum ista adjungit :* Decem millium Passio MS. inscribitur quoad versionem Anastasio Bibliothecario. Doctis tamen displicent quædam in ea.

et aliis recentioribus.

B

Historia talis Martyrii

4 *Sub hoc generali quorumdam Doctorum titulo, videtur comprehendi Radulphus de Rivo, Tungrensis Decanus; qui scripsit exeunte seculo* XIV *librum de observatione Canonum : ubi Propositione* XI *enumerat variorum Sanctorum Acta apocrypha, et in Ecclesia nequaquam legenda; puta Passiones* SS. Barbaræ et Catharinæ; Et, *inquit*, de decem millibus Martyrum, quæ (fabulose dicam, donec aliud videro) finguntur omnia genera passionis Christi perpessi fuisse in monte Ararath prope Alexandriam : nec ipsorum passio in aliquo Martyrologio authentico annotatur, nec ipsorum diem Romæ in aliquo Kalendario potui reperire. *Dicitur quidem* Anastasius Bibliothecarius *Passionem illam* e Græco transtulisse; *sed merito dubitamus, utrum vere : hactenus enim ejusmodi Acta Græca nusquam potuimus reperire, Nec minimum quidem eorumdem alicubi latentium vel cuiquam visorum indicium aut vestigium deprehendere.*

non reperitur Græce

C *Talia autem unquam Græce extitisse, quomodo credemus, in tot Menæis aut Synaxariis Græcorum, Arabum etiam Coptorum atque Æthiopum, præteritos omnino Martyres illos videmus, necnon a quibuscumque aliis historicis Græcis quos omnes, præsertim Synaxariorum collectores quis dixerit iis abstinuisse eo quod Acta judicaverint fabulosa ? cum passim legendas exhibeant Epitomas Actorum æque fabulosorum ut sunt Acta S. Meletii sociorumque undecies mille ducentorum et octo, quæ Græco-Latina dedimus per modum Appendicis ad* XXV *Maji ; et Acta vigesies mille civium Antiochenorum, qui finguntur in nocte natalis Domini in ecclesia congregati, simulque cum ipsa a Diocletiano combusti. Utrosque ex fide Græcorum in Romanum Martyrologium receperunt ejus reformatores prædicti, utrosque omissos fuisse præstitisset; quod in Meletio demonstravi satis, in Anthiochenis facile demonstrabunt posteri, si vel hoc solum attendant, quam parum sit credibile, habuisse Christianos fervente persecutione, Ecclesiam multitudinis tam enormis capacem; aut Diocletianum, plus quam par erat cautum providumque in eadem urbe, ubi fortuitum sui palatii incendium, Christianis imputatum, tam severis quæstionibus fuerat prosecutus, ultro excitaturum fuisse rogum tam immanem, unde civitas tota vel magna ejus pars potuisset consumi, præsertim hyeme, cum validiores venti regnant.*

nec epitome in Synaxariis,

in quibus tamen aliorum fabulosa Acta non desunt.

D

Sed neque Armenis nota est nisi ex Latinis scriptoribus,

5 *Hæc et his absurdiora alia, cum sine scrupulo receperint Synaxariorum compilatores ; non debemus existimare eos a decem millibus Crucifixorum abstinuisse, propter Actorum fabulositatem ; sed ideo tantum, quia nullam ipsorum habuerunt notitiam; proinde credi debet apud Latinos nata, apud quos solos fuit cognita ejusmodi narratio qui Latini hanc seculo* XII *et* XIII *Armenis Christianis communicaverint occasione sacrorum in Syria bellorum ad Romanæ Ecclesiæ unionem adjunctis, quibus omni fere litteratura destitutis, eandem nunc decantatissimam esse asseruit nobis quidam eorum Archiepiscopus anno* MDCIC *Antuerpiam excurrens : ita nos existimare facit Clemens Galanius : qui pene ab adolescentia versatus in Missione Apostolica apud Armenos, linguarumque Orientalium Turcicæ, Ibericæ, Colchicæ, et Armenicæ scientia imbutus, gentis Armenæ historiam Ecclesiasticam, ex ejus Codicibus undecumque quæsitis, multorum annorum studio conatus est excerpere. Hic enim in eo opere, quod Romæ edidit lingua utraque anno* 1650 *sub titulo Conciliationis Ecclesiæ Armenæ cum Romana ad cap.* 2 *num.* 3 E *agens de Martyribus quorum notitiam gens illa habuit ante S. Gregorium Constantino Magno passum ; primo quidem loco illa decem millia Martyrum ponit ; sed ex sola fide Romani hodierni Martyrologii, quasi omni alio ad eorum Martyrium corroborandum præsidio destitutus. Quod autem ad interpretem Anastasium a Baronio in notis laudatum, attinet; haud facile eum vere proferri crediderit, quicumque considerabit, nec in hac passione, nec in alia S. Petri Alexandrini, quam eidem Anastasio adscribit Baronius, ullam inveniri similitudinem styli, cum Vitis Pontificum Gregorii IV, Sergii II, Leonis IV, Benedicti III ac Nicolai I, quæ, Judice Joanne Ciampino, in Examine Libri Pontificalis, ipsius haud dubie sunt. Cum ergo ex Auctore Græco de istorum X millium veneratione non possimus quidquam expiscari ; cogimur fateri apud solos Latinos eorum reperiri notitiam, nec aliunde acceptam quam ex Actis, undequaque ut mox ostendetur, vacillantibus,*

Originaria passio invenitur in editione 3 Surii

6 *Apud Laurentium Surium mortuum an.* 1578 *in prima et secunda editione Vitarum Sanctorum, nihil omnino de talibus Martyribus editum est. Sed tandem anno* MDCXVIII *vulgata aliqua Acta sunt ex MS. codice Collegii Coloniensis Societatis Jesu, cum longa apologia, qualis etiam extat in Notis Baronii : quæ omnia ibidem videri possunt. Interim placet indicare loca, in quibus dicta Acta reperiuntur. Guilielmus Cambdenus,* F *qui hoc seculo* XVII *floruit, et anno* MDCVI *erudito suo calamo Britanniam illustratam vulgavit Londini ; reperisse se asserit* Passionem decem millium Martyrum crucifixorum in monte Ararath, *eamque transmisit Heriberto Rosweido : hic enim anno* MDXVII *ediderat* Fastos Sanctorum, quorum Vitas in Bibliothecis Belgicis *repererat, ipsoque suo de illis silentio satis indicarat, necdum sibi visam ejusmodi Passionem. Nos eam, ut missa a Cambdeno erat, postea contulimus cum insigni codice MS. a Nicolao Belfortio nobis submisso : itemque cum aliunde acquisitis codicibus nostris, a mense Majo usque ad finem Decembris varias Vitas Sanctorum continentibus. Et in his tribus MSS. locis* Anastasii *dicitur e Græco transtulisse* Athanasius summæ et Apostolicæ Sedis Bibliothecarius; *sed librarium sphalma id esse videtur : certe Joannes Ciampinus, post examen Libri Pontificalis Romæ editum an.* 1688, *in Catalogo colligens nomina omnium qui inveniri hactenus potuerunt Bibliothecariorum S. R. E. nullum uspiam* Athanasium reperit. *Eadem aut similia Acta habuit olim Jacobus Sirmundus, et obtulit nobis. Extant etiam in MS. codice* LXXIX *Reginæ Sueciæ, uti et Romæ in Bibliotheca Vallicellana Patrum Congregationis Oratorii in Lectionario A. et*

Susati

A *Susati in Marchia Westphalica apud Patres Prædicatores.*

Anastasius vel Athanasius Bibl.

7 *In codice vero MS.* Prologus venerabilis Anastasii Armaristæ, id est, Custodis librorum Apostolicæ Sedis, ad venerabilem Patrem Episcopum Sabinensem, S. R. E. Cardinalem super Passione decem millium Militum et Martyrum crucifixorum, de quibus Hieronymus in suo Martyrologio x Kalendas Junii. *Sed frustra allegatur Martyrologium S. Hieronymianum, cum in apographis quatuor, nunc palam extantibus, nulla eorum mentio reperiatur; uti neque in aliis primariis Martyrologiis, sive (ut Radulphus appellat) authenticis id est antiquitate aliqua et auctoritate venerandis.*

et dedicasse Petro Ep. Sabinensi vel Gabinensi dicitur:

8 *Porro is qui in præfato MS. Osnaburgensi, cum titulo* Patris *indicatur* Episcopus Sabinensis, *alibi dictus* Petrus, *sed absque mentione* Cardinalatus, *nec apud Ciacconium nec apud Oldoinum habetur. Ferdinandus Ughellus, pro tomo* I. *Italiæ sacræ ejusque Appendicibus, undequaque rimatus nomina Sabinensium Episcoporum; eaque a tempore quo vixit Anastasius Bibliothecarius satis feliciter assecutus, absque notabili ullo hiatu, nullum invenit* Petrum *ante annum* MCCXVI; *cui eodem et sequenti seculo mox alii sex eodem nomine successere.* B *Horum alicui posset Versio ista dicata credi, si tunc aliquis* Athanasius *vel* Anastasius *inveniretur, qui eam fecisset. Baronius dum eorumdem Actorum meminit, ut a se in monasterio S. Cæciliæ trans Tiberim repertorum, ait ibi legi Petrum* Gabinensem*: et sic etiam reperisse testatur Joannes Mabilio, Musæi Italici pag.* 80, *ut ne putes typographicum mendum obrepsisse loco præcitato Baronii. Fuerunt* Gabii, *ante Romam conditam opulenta civitas, et sub Tarquiniis Regibus media inter Urbem et Prænesten, uti eam describit Appianus: sed ita defecerant, jam olim a Tarquinio dissipati, ut Augusti Cæsaris tempore, quo Dionysius Halicarnassæus vixit* non tota *eorum* civitas habitaretur, sed ea tantum pars quæ ad viam frequentatur diversoriis. *Postea ipsos resurrexisse eatenus, ut Episcopum habere mererentur, nullo ostenditur argumento: nunc autem adeo evanuit memoria, ut ubinam fuerit ea civitas inter eruditos controvertatur. Invenitur quidem in corpore Conciliorum, sub Hilaro Papa anno* CCCCLXV, Asterius Gabinas, *itemque anno* DI *sub Symmacho,* Mercurius Gabinas*; sed cum* Sabinas *inter ibi nominatos nusquam appareat, quis non videat fieri potuisse ut in prima littera errarit librarius? Maxime cum* Sabinensem *Episcopatum antiquissimum esse constet,* Gabinensis *alibi nusquam nominetur.* C *Præter Compendium, quod a Petro de Natalibus relatum dixi, extat unum, ante ducentos annos editum a Bonino Mombritio; alia vero tria habemus descripta ex Codice Ultrajectino S. Salvatoris, Trevirensi S. Maximini, et monasterii Richebergensis. Descripsimus etiam, ex bibliothecæ Vaticanæ codice* 6075, Passionem Sanctorum mille quadringentorum octoginta Martyrum *quos præcise referuntur fidem Christi arripuisse, atque Imperatoribus accusati, velut rejectis idolis Christiani effecti: et hic numerus notatur in MS. Vaticano num.* 3 *et* 4*; ibidem tamen num.* 18 *ac deinceps memorantur* decem millia Martyrum. *Unde dicta varietas fuerit exorta, non constat. Quid si dicantur Acta accepta ex variis MSS, quorum aliqua non habuerint nisi* Passionem Sanctorum mille quadringentorum octoginta? *Talis certe numerus et non major invenitur in Sacramentario, cujus, velut ante septingentos annos scripti, meminit Mabilio pag.* 69, *ubi hæc inveniri notavit;* Mense Junio die XXII Sanctorum Martyrum Mille CCCCLXXX. *Idem numerus similiter habetur in vetustiori MS. Casinensi, apud eumdem Mabilionem, pag.* 80.

sed Petrus Sabinensis nullus fuit ante 1216,

Gabinensis autem omnino nullus.

Aliqua Acta solum habent 1480 martyres.

D

AUCTORE D. P.

§. II. *Qualis auctoritas ejusmodi passioni accedat ex hodierno Romano etiam post consideratum antiquorum silentium de illa, ipsorumque Actorum fabulositatem agnitam.*

Hactenus cœperat commentari Henschenius,

Godefridus Henschenius, priusquam anno MDCLXXX *mense Octobris paralysi corriperetur, nonnihil fuerat de hisce Martyribus commentatus, ex recentioribus, ubi eorum memoriam invenerat, Martyrologiis; dissimulans quid ipse de re tota sentiret. Verum postea cum, sibi utcumque restitutus per veris clementiam, in ipsomet valetudinario recognosceret Acta reliqua dimidii Maji, suo meoque labore parata ad prælum; ac vehementer probasset meum ad* XXIV *diem consilium, de S. Meletii ac sociorum Actis ad illius diei finem rejiciendis refutandisque; tale quid hic etiam sibi faciendum censuit, si quando gradiendi facultate aliqua recepta ad Musæum reverteretur. Reipsa autem quod proposuerat cœpit, decem vel duodecim diebus ante mortem, scribens partem aliquam Paragraphi prioris, sed quæ parvo usui mihi fuit multa alia necdum ipsi observata habenti.* E *Supererat autem præcipuus labor, quo demonstraretur Acta ipsa quæ jam ille agnoverat minime esse antiqua, toti autem Orienti semper fuisse ignota, a Latino quopiam scriptore conficta, sub ementito interpretis Anastasii nomine, quasi ex Græco; idque tam licenter, ut Græcorum de Meletii passione figmenta videatur voluisse multis parasangis antecedere. Hoc cogitans novo paralysis accessu tactus est, finemque pæne simul scribendi et vivendi fecit octogenarius senex, uti in ejus vita explicui ante ultimum tomum Maji num.* 34, *lampadem porro mihi deferendam tradens.*

volens rem totam ut apocrypham rejicere ad Appendicem:

Ego ab exordio resumo scriptionem

10 *Ingressus in materiam, ante omnia legenda mihi censui, quæ Card. Baronius in suis ad Martyrologium Romanum Notis congerit, ad speciem aliquam verosimilitudinis inducendam Martyrio tali, jam in prædicti Martyrologii tabulas recepto. Ac primo vehementer obstupui, cum legi, quod* Græci etiam de iis *decem millibus Crucifixorum,* agunt in Menologio hac die. *Sciebam enim nihil tale haberi, non modo in ullis quæ Romæ vidi omnia et Mediolani Græcis Menologiis; sed nec in eo, quod Guilielmus Sirletus tumultuaria satis opera Latine concinnaverat, ad usum eorum, qui Romanum erant aucturi Martyrologium Græce linguæ ignari; quod Menologium deinde Henricus Canisius imprimi fecit, anno* 1602 *tomo* 2 *Antiquæ Lectionis, ex Sirleti authographo.* F *Citabatur etiam a Baronio præter Maurolicum,* eruditus Petrus Galesinius: *haud magnæ alias auctoritatis apud ipsum, sæpe expertum nimiam ejus in asseverando fiduciam: volui tamen videre quid Galesinius in suis Notis hic haberet, et legi;* SS. Acatii et X millium Martyrum, ut Græce scriptum extat in Horologio. *Edidit suum Martyrologium Galesinius Venetis anno* MDLXXVIII, *eo ergo antiquius fuerit, si quod ille vidit, vel manu scriptum vel typo cusum* Horologium. *Tale nullum nos vidimus: sed, si liceat argumentari ex eo quod ibidem excusum est anno* MDCVII *æque gratis allegatur a Galesinio Horologium, atque a Baronio Menologium, et neutrum illi suis oculis viderunt. Etenim in eo quod habemus, ut dixi Horologio bis recensentur Sancti singulorum mensium, et utrobique S. Eusebius Samosatenus invenitur solus hoc die. Ejusmodi autem libri quoties recuduntur solent augeri potius Sanctis quam minui. Merito igitur suspicabimur, memoria lapsum Galesinium non quod legerat, sed quod legisse sibi falso imaginabatur, ibi scripsisse.*

certus non agi de istis crucifixis in Menologio Græco quod Baronius

nec in Horologio quod Galesinius allegant;

11 *A producendis Auctoribus (quorum exiguum numerum Baronio incipit supposititius Beda) in præcitatis*

A

AUCTORE D. P. nullum etiam fuisse in quo referretur hæc passio, Romanum Martyrologium,

tis Notis proceditur ad Radulfum et verba ejus supra num. 3 *allegata citantur, asserentis, (donec aliud viderit)* fabulose fingi *quæ habentur* de decem millibus Martyrum, *addendisque quod eorum* Passio, nec in aliquo authentico Martyrologio annotatur, nec ipsorum dies Romæ in aliquo Kalendario antiquo reperiatur. *Ad quæ Baronius;* Miramur, *inquit*, virum alioqui eruditum et gravem, tam festinam de his Martyribus protulisse sententiam, qui Romani saltem Martyrologii auctoritate contineri debuisset; nec frustra excipere de Kalendario Romano: cum alia sit ratio Martyrologii, alia Kalendarii, ubi tantum illi Sancti scribi consueverunt, quorum recitatur Officium ecclesiasticum. *Festinus profecto hic ipse Baronius dici posset, salva reverentia ei debita.* Anno millesimo quadringentesimo tertio, in die S. Humberti, videlicet tertia die mensis Novembris, obiit Mag. Radulphus de Breda. alias de Rivo, Decanus dum vixit ecclesiæ beatæ Mariæ Tungrensis, patriæ et diœcesis Leodiensis; *sicut* in Tungrensis ecclesiæ Kalendario reperitur, *teste Melchiore Hittorpio, qui ipsius Radulfi librum Parisiis an.* 1610 *inseruit Collectioni vetustorum scriptorum de divinis Catholicæ Ecclesiæ Officiis et Mysteriis. Scripsit ergo is seculo* XIV. *Atqui tunc nullum adhuc nominabatur* Romanum Martyrologium: *sed tota Urbe legebatur Usuardus ex cujusque transcribentium arbitrio auctus, in cujus tamen exemplari nullo Martyres istos a se repertos asserit* Radulfus; *et in hoc* vir eruditus et gravis *(quod opera testantur) fidem omnino meretur invenire: nec frustra etiam Kalendaria nominavit. Sicut enim variæ tunc Romæ ecclesiæ colebant aliquos proprios sibi Sanctos, necdum inscriptos Martyrologio Usuardi; sic etiam poterant aliquæ Kalendariis suis* X millia Martyrum *inscripsisse, si aliquod de iis fecissent Romæ Officium, quale Polonos alicubi assumpsisse videbimus infra.*

quando obiit ipsa Acta reprobans Rodulfus de Rivo an. 1403.

B

Usuardo omnes utebantur,

12 *Primus Bellinus de Padua Augustinianus, ab aliquo Pontificiæ Capellæ Magistro (quod munus tunc penes Augustinianos erat estque etiam nunc) ejus Martyrologii exemplar nactus, quo forte tunc utebatur Capella illa; Usuardo circa finem seculi* XV *recudendo, præfixit titulum* Martyrologii secundum usum Curiæ Romanæ; *an autem ei nihil addiderit de suo, nobis non liquet: hoc scimus, ex tali principio cœptum nominari* Martyrologium Romanum, *quod aliud non erat quam Usuardus modice et privata solum auctoritate interpolatus: in quo cum peccari multa, deesse plura, passim dolerent celeberrimæ quæque per Italiam Ecclesiæ, et Tridentini decreto, ad Romani Breviarii atque adeo et Martyrologii usum conformare se cupientes; placuit Gregorio XIII mandare quibusdam eruditis ac piis viris, quorum fere præcipuus fuit Baronius, non solum recognoscerent Martyrologium eatenus usitatum, et ab erroribus si qui invenirentur repurgarent; sed etiam supplerent deficientibus magni nominis Sanctis. Fecerunt hoc illi sane liberaliter, ex Sirleti MS. Menologio, ex Molani ad Usuardum Additionibus, ex Tabulis peculiarium Ecclesiarum; quin etiam multos assumpserunt, quorum eatenus nullus in aliqua Ecclesia cultus extiterat, nec mortis dies sciebatur; sed virtus et sanctimonia singularis inveniebatur a sacris scripturis vel sanctis Patribus commendata.*

quod sub an. 1498 *Bellinus secundum usum Curiæ Romanæ recudi fecit*

C

quodque Gregorii XIII auctoritate vehementer auctum,

13 *Ita compositum opus, et pro temporis angustia, quo ei vacare licuit, accuratum diligenter, vulgandum sancit Romanus Pontifex; sicut antea jusserat vulgari simili modo recognitum auctumque Breviarium, de diligentia pro tempore adhibita testatus, quod vere testari poterat; de singularum vero istic delibatarum historiarum certitudine, nihil: alias neque locus fuisset tot postea factis in utroque correctionibus, neque foret tot novis, quas adhuc faciendas superesse sacrorum Rituum Præsides Cardinales, eorumque Secretarii, haud gravate agnoscunt. Integram et perfectam correctionem, tum demum sperandam censuit eruditissimus Florentinius, in Admonitionibus ad vetustius Occidentalis Ecclesiæ Martyrologium præviis pag.* 51, cum, *perfecto quod pergimus moliri opere, post unum scilicet seculum*, sapientissimus alius Pontifex iterum Romanum Martyrologium emendari et locupletari mandabit. *Itaque hujus quo nunc utimur auctoritate, adeo non prohibemur, si qua sint dubia falsaque notare; ut magis etiam stimulemur ad omnes vires contendendas in subsidium tam optatæ correctionis. Atque hæc iis dicta sint, qui nimia vel animi imbecillitate, vel ad propria quædam præjudicia tuendum pertinatia dolent, non omnia quæcumque in Martyrologio Breviarioque nunc leguntur, excipi clausis oculis, et veluti canonizata haberi, contra notam nobisque sæpe indicatam Romanorum Pontificum, conatibus nostris faventium mentem.*

non caret multis quæ adhuc corrigi possint erratis;

D

nec potest haberi pro regula historiæ de Sanctis tenendæ,

14 *Nunc dum sic undique ruit prætensa vetustas testium*, X millia Crucifixorum *asserentium; nihil magnopere, ad verosimilitudinem numeri firmandam, facit illa multitudo Judæorum, quorum indies quingentos Romani crucifigebant, durante obsidione Hierosolymitana; vel bina eorumdem millia, ab ipsorummet Rege Alexandro; aut totidem millia Tyriorum, ab Alexandro Macedone; vel denique sex millia servorum, ab Augusto Cæsare, si Orosio credimus, affigi crucibus jussa. Nam Orosio, seculi* V *scriptori, quis credat de tanta carnificina, Principum mansuetissimo adscripta, in silentio tot propinquorum resque Augusti accuratissime tractantium scriptorum? Judæorum sub Tito tanta copia, successive tamen, crucifigendorum; alia longe apparet causa; ceteri, iique forsan multum supra veritatem exaggerati, solum quinta eorum pars sunt, qui dicuntur in* Monte Ararath crucifixi. *Ut autem decem et amplius seculis post Adriani Imperatoris tempus, primum edita in lucem talis Martyrii historia, alicui credibilis pro numero, si non præcise isto, magno tamen aliquo videretur; numquid ea saltem oporteret talem esse; quæ in aliis circumstantiis certiori illius temporis historiæ consona; nihil haberet præter numerum de quo dubitare quis posset? Atqui nec ipse audet negare Baronius*, in his *Actis* inesse aliqua quæ indigeant emendatione quadam *sed* levi, *inquit ille*, quod in aliis fere omnibus contingit. *Hoc ergo videamus an ab eo qui attente singula legerit, quod properanti Baronio forsitan non vacavit, prudenter sic æstimari potuerit, talia illa esse, ut levi solum correctione egeret.*

dum exempla ad numerum probandum adducta nihil prosunt,

E

præsertim historiæ tam dubiæ ut hæc est:

F

ubi male junguntur Hadrianus et Antoninus

15 *Primas in hac tragœdia partes agunt* Hadrianus et Antoninus Imperatores, *nihil inter se commune habentes, nedum Imperium, nisi quod hunc ille, sex mensibus ante mortem, anno* CXXXVIII *obitam, adoptaverit Cæsarem cum jure successionis. Istis rebellasse dicuntur* Gadareni et Euphratesii, *quorum hi ultimam versus Boream Syriæ provinciam, alias Comagenam; isti primam versus meridiem in Cœlesyria tenuerant; utique totius fere Syriæ intervallo, atque adeo leucarum fere octoginta spatio, seu* CC *et amplius* P. M. *ab invicem discreti. Contra hos cum novem millibus progressi Imperatores, et ad inopinatum centenorum millium occursum pavefacti, cum septem tantummodo viris fugam iniverint, novem millibus in campo permanentibus; atque post susceptam Christi fidem, sibi ipso in loco prædicatam ab apparente Angelo, hostem intrepide aggredientibus et fundentibus. Et tale tamque periculosum bellum, a tam paucis tam cito confectum, nullum Romanis in historiis locum meruerit apud Dionem, Xiphilinum, Capitolinum, eosdem scilicet qui victoriam divinitus relatam de Marcomannis, sub Marco Aurelio Antonini successore tam magnifice descripserunt; licet dissimulent eam obtentum fuisse precibus Christianorum, quibus*

Gadareni et Euphratesii:

de quibus miraculose relata sit hactenus inaudita victoria,

A *bus constabat tota una Legio, ab eventu dicta Fulminatrix? prout fuse prosequitur ipsemet Baronius ad annum* CLXXVI.

16 *Parta sic victoria*, deduxit Angelus Domini Sanctos in verticem montis Ararath, qui eminet supra omnes montes Armeniæ, et distat quasi stadiis quingentis, *id est horariis leucis circiter* XXIV a civitate Alexandrina. *Hoc spatio distat Alexandria Syriæ a Tauro, monte minoris Armeniæ, qui inde, continuatis per Majorem Armeniam jugis, connectitur Caucaso sive montibus Caspiis ubi resedisse creditur Noetica arca. Moyses Geneseos* VIII Montes Ararath *scripsit lingua sua, quod vulgata lectio* Montes Armeniæ *vertit: ut non montis sed regionis nomen istud esse videatur, et quidem solis Hagiographis Moysi, Isaiæ atque Jeremiæ Prophetis tot seculis prius usurpatum quam Christus nasceretur: postea autem nulli tot veterum Geographorum gentilium notum, ac ne Christianis quidem Auctoribus, nisi quatenus istum Scripturæ locum sibi sumunt explicandum, et locum Arcæ requiescentis exquirunt, a quo prædicta* Alexandria *non stadiis, sed milliaribus quingentis distat. Plane ut videatur peregrinum nomen affectasse Auctor, in appellandis Tauri montis juxta Syriam radicibus, inepte* B *prorsus atque extra tempus. Sed hoc inter leviora censeatur.*

a 9 millibus postea in montem Ararath ducti ab Angelo:

17 *Gravius est, nec ullo quamvis ferreo stomacho digerendum, quod* Hadrianus *et* Antoninus Imperatores *contra quæsitos milites suos inventosque Christianos, atque a suscepta religione inflexibiles, scriptis litteris evocaverunt Reges alios quinque;* Saporem *scilicet* Maximum, Hadrianum, Tiberianum atque Maximianum. *Hi autem intra trigesimum diem, ex quo montem conscenderant Sancti, collegerint adduxerintque exercitum, in quo numerabantur*, Milites cum rustica manu centena millia quinquaginta; *quibus præter ipsos Reges erant* Præfecti decem, Patricii quinquaginta, Comites et Magistri militum et Tribuni ducenti. *Insulsum enim vero scriptorem, qui tam brevi tempore quod perferendis in diversa regna litteris vix suffecisset, collectam crediderit multitudinem tantam! ineptiorem, quod tantis in propinquo paratis copiis Imperatores eduxerit, cum solis novem millibus, contra rebellium centena millia. Cetera inconcinna fictionis menda ne dicam mendacia, per sese Lector facile dijudicabit; neque dubito quin omnibus expensis censeat, nulla correctione emendabilem esse fictionem totam, ut aliquam verosimilis historiæ speciem induat.*

contra quos evocati Reges quinque adduxerint 5000000 *intra dies* 30.

18 *Sed quoniam nulla fere est fictio, quæ non habeat aliquod alibi fundamentum; neque hactenus divinare valeo, cur prædictis Crucifixis assignatus sit dies* XXII *Junii, nusquam in Actis qualibuscumque expressus, sed solum in titulo; suspicari libet Socios aliquos ejus Sancti* Acacii *vel* Agathii *Militis, de quo ut Byzantii passo egimus* VIII *Maji, traductos in Italiam fuisse; cumque ipsorum ac Ducis eorum nulla extarent Acta (nam quæ nunc Græco-latine dedimus minime antiqua videntur, et judicio quidem majori, sed notitia nihilo certiori composita, ut Græca pleraque) cum, inquam nulla extarent Acta, istius S. Acacii, fuisse qui propria quædam comminisceretur, tam infeliciter ut vidimus; animatum fortassis successu Actorum S. Meletii, passim receptorum licet fabulosissima sint. Cum iis certe communem habet uterque* Acacius *Adrianum Imperatorem et Maximum Ducem sive Regem: visitationes vocesque cœlestes, et Angelico ministerio curatam omnium sepulturam. Fieri etiam potest, ut sicut iste* Acacius *cum sociis passus Byzantii est; sic alius cum plurium comitatu passus sit in Armenia; et Reliquiæ sacri belli tempore in Europam pervectæ Scyllacium in Calabriam; ibique (nam Græcæ linguæ ritusque oppidum erat) scripta Græce sint tam absurda Acta quæ impostor aliquis sub nomine Anastasii vel Athanasii Bibliothecarii Latine verterit seculo* XIII.

C *Fabula videtur sumpta ex Actis S. Acacii 8 Maji.*

D

§ III. *Horum tam dubiorum Martyrum cultus quomodo propagatus apud varios sit; quin et Reliquiæ haberi creditæ, et in Hispaniam tracti plerique.*

AUCTORE D. P.

Quisquis Actorum hactenus ventilatorum extitit Auctor, aptissimo usus invento est ad popularem devotionem movendam, quod Martyres prætensos fecerit (sicut et ceteri Sancti finguntur fecisse, quos passim Auxiliatores *nominamus) a Deo, sub tempus passionis suæ petere,* ut quicumque memoriam passionis eorum cum jejunio celebraverint et silentio, mereantur.... sanitatem corporum et animarum et in domibus eorum bonorum omnium ubertatem, diesque illius jejunii unum annum pœnitentialem concludat se observantibus. *Hoc autem cum maximi fieret eo tempore, quo similium Indulgentiarum petendarum invalescebat usus et studium; credulos passim fideles habuit, accedente verosimiliter alicujus Pontificis approbatione. Ita in Sacramentario annorum, si non septingentorum, certe quingentorum, quod Romæ vidisse Mabilio asserit, aliisque Fastis scriptum sit ad hunc diem* XXII *quod eorum* Vigilia *(scilicet* mille CCCCLXXX, *ubi numerus* decem *ante* mille *potuit socordia librariorum excidisse)* cum jejunio et silentio est celebranda; concessumque est eis, *qui sic celebraverint, vel ipsismet Martyribus id precatis,* annum unum dimittere de pœnitentia. E

Propterea qui morituri orasse finguntur,

20 *His sic petitis et impetratis (ut præsumebatur) privilegiis, cum alia plura adderent alii, de quibus infra, per omnes fere Occidentis Ecclesias ipsorum æque ac aliorum, quos* Auxiliatores *ex simili causa vocari jam indicavi, invaluit celeberrimus cultus, usque in Daniam Sueciamque. Sic intelligimus festum celebrari, et quidem sub ritu duplicis cum Officio* IX *Lectionum, in Polonia Cracoviæ et Vladislaviæ; sic Parisiis in ecclesia Patrum Cœlestinorum, hæc Gallice leguntur:* Reverendus Pater in Deo, Dominus Carolus de Bourbon Cardinalis Archiepiscopus Lugdunensis, posuit primum lapidem hujus ecclesiæ, in honorem et reverentiam decem mille Martyrum, quorum festum celebratur ante Vigiliam S. Joannis Baptistæ. *Ita Jacobus du Breuil lib.* 3 *Antiquitatum Parisiensium pag.* 918, *referens consequenter duo Disticha sic descripta,* in ipsorum Sanctorum Capella, cujus Dedicatis recolitur X Octobris:

Sanctis Auxiliatoribus annumerantur Martyres 10480

Pontificis digni Ludovici Parisiensis,
Fabrica quam cernis ore dicata, nitet,
MCCCCLXXXII.
Millibus hæc denis Crucifixis diva capella, F
De populi donis ultro patrata fuit.

Est is Ludovicus de Bello-monte *ordinatus anno* MCCCCLXXIII, *defunctus* XCII *ejusdem seculi: Borbonius ab anno* MCCCCLXX *ad* LXXXVIII *Lugdunensem Ecclesiam rexit.*

21 *Habeo etiam antiquitus impressi Missalis fragmentum, ubi inter alias plures sequentias ponitur propria* decem millium Martyrum, *eaque bene longa hoc principio*

cœperunt variis locis solemnius coli;

Concentus vox jubilei, solennizans regnum Dei,
Penetret cœlestia,

et, post descriptam simili rythmo eorumdem Passionem, ad extremum illa sic concluditur:

Tamquam oves victimantur, conspuuntur, flagellantur,
Vincti spinis coronantur, caritatis balsamum:
Crucifixi, lanceati, læti mortis mortem pati,
Sponsi sine patre nati properant in thalamum:
Quidquid volunt impetrare possunt apud Salutare,
Supplicibus suis dare quæsita præsidia.
O qui tot triumphis estis compotes aulæ cœlestis,
Nos, intentos vestris festis, eximite (nam potestis)
Ab omni pernicie:

cum propria sequentia,

Ne

A Ne repulsam toleremus, dum dies adest extremus,
AUCTORE D. P. Ne cum reis exulemus, sed cum dignis
Impetremus
Optionem gloriæ. Amen.

Ex alio Missali accepit Rosweidus noster Missas duas proprias, unam pro Vigilia, alteram pro festo: et in hac prior Oratio talis est: Adjuvet Ecclesiam tuam, Deus, gloriosa Martyrum obsecratio Sanctorum: et quorum hodierna die mirabilem excipimus triumphum, eorum interventionem apud tuam clementiam sentiamus. *Tum ad Præfationem, post* Omnip. æt. Deus, *addendum præscribitur:* Qui sanctorum Martyrum tuorum pia certamina ad copiosam perducis victoriam, atque perpetuum iis largiri triumphum, ut Ecclesiæ tuæ semper sint in exemplum. Præsta nobis Domine, Rex æterne, ut per intercessionem eorum, quorum festa hodie celebramus, pietatis tuæ munera sentiamus per Christum Dominum nostrum. Et ideo. *Denique post Ultrajectinum Compendium hæc Collecta legitur.* Deus qui ad imitandum sanctæ Passionis tuæ exemplum, decem millia Martyrum crucis patibulum subire fecisti; concede propitius, ut qui eorum passionem veneramur, passionis tuæ remedia consequamur.

propriaque Missa.

B 22 *Porro ex supra positis conjecturis ferme apparet, quid responderi possit Ecclesiis variis quæ* S. Achacii *vel* Acacii Sociorumque Reliquias *habere se putant, et religiose venerantur; scilicet, vel alterius eas* Acacii *esse, vel aliorum Anonymorum Martyrum, sub ista nomenclatione traditorum acceptorumque, bona, sed simplici nimium fide; talemque cultum, sine cujusquam injuria et cum certa Dei ac Sanctorum laude, continuari etiam pro hoc die. Pragæ, in Metropolitana S. Viti ecclesia, scribit ejus Decanus haberi* unum caput et frustula aliquot, in sacculo colligata; et duas insignes partes. Item reliquiarium unum ligneum inauratum, plenum eorumdem ossibus notabilis quantitatis: aliud quoque ligneum cum vitro, plenum eorumdem Sanctorum Reliquiis. Inter Carelsteinenses quoque diversas partes, ac sigillatim de mandibula. *Collegium nostrum Embricense habet inter eas Reliquias, de quibus ex solo nomine affixo constat, nec scitur unde vel a quibus allatæ sint,* os ex coxendice latum, et aliud fere integrum ex Societate S. Achacii; *eaque,* inclusa cistæ cupreæ affabre factæ, exponit in altari *hoc die. Avenione etiam accepimus, in ecclesia Metropolitana S. Mariæ de Donis, haberi* brachium unius *ex illis, ideoque Officium duplex fieri. Item Romæ in ecclesia Gallicana S. Ludovici, et Bononiæ in Variis sacris ædibus, teste Masinio: Abbavillæ villæ quoque in Pontivo, atque Coloniæ Agrippinæ ad Rhenum, imo Viennæ in Austria apud Cathedralem Basilicam* quatuor Corpora *haberi creduntur, ut nobis innotuit ex Lipsanographia inde missa. Idem opinari licet de Aniciensi Ecclesia in qua festum duplex celebratur* XXIII *Junii. Et illi quidem ac alio forsan plures necdum mihi noti, Anonymos esse patiuntur illos, quorum reliquias tenent. Ast Suterenses in Sicilia, teste Roccho Pirro tom.* 2 *pag.* 150, *gloriantur se habere* S. Achirionis, unius ex decem millibus Martyribus, duo ossa, et ex digitis *aliquod. Ego vero, agens de* S. Paulino *illius compatrono, ad Vitam S. Paulini Nolani, censui* Achirionem et socios *duos, ibi nominatos, nihil habere commune cum* Acacio, *prædictorum* X *Millium Primicerio, uti appellant Acta; sicuti nec cum* S. Paulino *Nolano.*

Quid porro sentiendum de Reliquiis Pragæ?

C *Embricæ Viennæ et*

Item in Sicilia,

23 *De Hispanis jam dixi, tomo* 2 *Maji pag.* 290, *num.* 10, *ante Acta* S. Acacii *Byzantini: credere ipsos, quo ejus Reliquiæ sint, quas habent in Ecclesiis Abulensi et Conchensi: Lusitani autem, ut est apud Cardosum, putant se habere ejus* Acacii *Reliquias, qui colitur hoc die: unde in Annotatis sic scribit.* In ecclesia S. Trinitatis Ulissiponensis, habebatur illius olim pars tam notabilis, ut Religiosi festum sub ritu Duplicis celebrarent; D quæ pars deinde translata est licet per pium furtum valde imminuta, in capellam Sanctorum omnium. Sed et Barrauci, in Episcopatu Conimbricensi, servatur ejusdem Reliquia, inclusa statuæ pectorali inauratæ; variisque miraculis celebris, magno concursu honoratur, prima Octava Paschatis Florum, propter Jubilæum quod loci Prior Romæ impetravit; et propter nundinas publicas. *Ubi* Pascha Florum *videtur dici, quod Italis* Pascha Rosarum, *id est* Pentecoste: *nam* Dominica Palmarum, *alias etiam solita* Pascha floridum *dici, quam habere Octavam potest? Pergit Cardosus* Sancti quoque Eliodi, proximi post Acacium Ducis, caput habetur in conventu Clarissarum Cetrobicensi, una cum indulgentia pro hoc die concessa a Paulo V, sub data anni MDCVII. *Sed unde tunc sciebatur is ad hunc diem pertinere, cum viginti annis antea de illo Conventu scribens Franciscus Gonzaga, tunc Generalis Ordinis dicat pag.* 1014, *ibi custodiri* caput cujusdam Christi Martyris incogniti, ut plurimi volunt, vel Divi Eliodi, qui sanguinem pro fide Catholica fudit *Socius autem Acacii in Actis non* Eliodus, *sed* Eliades E *appellatur. Denique* Sanctimoniales Cellenses; *inquit idem Cardosus,* in territorio Coninbricensi devotissimæ sunt istis sanctis Militibus, ab immemorabili tempore celebrantes hoc ipsorum festum; propter multa quæ continuo operantur miracula per suas Reliquias, una cum aliis aliorum Sanctorum servatas in eleganti argentea capsa, quam anno MDXXXII fabricandam curavit Domina Abbatissa ejus loci, Eleonora Vasconcellia.

et Hispania,

ac Lusitania.

His non contenti Pseudo-Dexter et sequaces

24 *Exciderat fabulæ totius Auctori, nominare patriam tot taliumque Martyrum; itaque non omittenda ea visa est occasio Dextrinorum figmentorum compilatoribus, et audendum aliquid quo vel omnes vel partem eorum traherent in Hispaniam suam. Cum ergo in Palentino, aliisque nonnullis Hispaniarum Breviariis antiquis, legeretur quædam Actorum, sub Anastasii nomine vulgatorum Epitome; ubi præter, imo contra ipsorum Actorum sensum dicebatur, quod* passus est cum eis *decem millibus,* Sanctus Hermolaus Episcopus (*Rebdorfii Codex* Archiepiscopum *dicit*) qui sanctos Martyres baptizaverat; *cujus etiam meminerunt proprii Hymni, ex Compostellano Breviario editi per Tamayum; cum inquam, hæc ibi legerentur, jussus est ipsorum Pseudo-Dexter sic scribere, ad annum* CXXXIV; Decem millia Martyrum in Ararath, Magistro et Socio Hermolo Archiepiscopo Toletano: *quibus addidit æque Pseudo-Maximus,* Erant F isti sancti Milites majori ex parte Hispani; *et Pseudo Julianus,* quorum ille bonam partem prædicatione sua ad fidem converterat, vel in Hispania baptizaverat: quare, relicto suæ diœceseos Aulo Pelagio Agrippa successore, Romam sequitur, et inde ad Armeniam.

finxerunt plerosque Hispanos fuisse,

et ab Hermolao Archiep. Toletano instructos

25 *Hæc omnia ut cum Actis conciliaret Tamayus finxit, juvenem illum, qui prælium inituris victoriam spopondit, si Christi fidem amplecterentur, quique post victoriam reductos in montem plenius erudivit, Angelum se fassus; fuisse* Hermolaum: *qui* tamquam Angelus Domini stetit inter eos. *Deinde, præeunte sibi pseudo-chronico Juliani, addit Tamayus quod,* post multum temporis Audentius, Toletanus Episcopus (*nescio quis*) exules in Armeniam secutus, sciens quod ejus (*Hermolai*) pignora absque honore tumulata jacerent *(cum tamen in Actis fingatur quod omnium pariter* Reliquiæ illic manibus Angelicis meruerunt sepulturam) illa fecit honorifice collocari ad annum CCCXCVI. *Et hinc forte Episcopus Abulensis Sancius Davila, tam firmiter credidit, in suo Oratorio se habere* duo capita et aliquid de vestibus, *puta allata ab Hermolao, in Hispaniam regresso: quod idem*

atque ab Audentio successore sepulta corpora.

A *idem potuisset æstimare de ceteris quæ sub eo titulo per Europam haberentur, Reliquiis aliis. Interim nihil de* Hermolao, *nihil de* decem Millibus *sciebant veteres Armeni (uti dixi); quod solum fere posset sufficere ad rem totam saltem suspectam habendam. Ne tamen id solum suspiceris, sed etiam scias; eccum tibi ipsamet Acta.* D

AUCTORE D. P.

ACTA

Ex Membraneo nostro, olim Valcellensi, collato cum variis.

INCIPIT PROLOGUS

a *Athanasii* a *(seu Anastasii) Apostolicæ Sedis Bibliothecarii, In Passione decem millium (alias milli quadringentorum) Martyrum*

b c Petro *b*, egregio sanctæ Savinensis *c* Ecclesiæ Episcopo, Anastasius, summæ et Apostolicæ Sedis Bibliothecarius, in Domino salutem.

Post translatam a me, ad petitionem tuæ Sanctitatis Passionem præcipui Doctoris ac
d Martyris *d* Petri Alexandrinæ Urbis Patriarchæ, placuit Tibi præcipere mihi, ut
e Passionem sanctorum *e* multorum, quorum apud
B Græcos habetur insigne, Latino traderemus eloquio. Sed considerans ego imperitiam scientiolæ meæ, primum quidem hoc aggredi non præsumpsi; dehinc vero, Paternitati tuæ refugiens apparere inobediens parui; et quod jussisti cœlitus adjutus explevi; malens apud doctos de inscientia reprehendi, quam apud Paternitatem tuam pro inobedientia culpabilis exhiberi: præsertim cum tua Sanctitas, in amore horum Martyrum flagrans, non rusticitatem attendat linguæ peregrinæ, transformatam in Atticam locutionem, qua et Apostolos ante vocationem non caruisse manifestum est: sed triumphos eorum, qui ex ipsa minus urbana peritia utcumque scire possunt, considerare valent, qualiter horum sanctorum multitudini maximam exhibeant venerationem, qui eorum participes esse in regno cœlorum optant. Bene diutius valeat tua Paternitas in Domino, ac pro nobis semper orare dignetur. Amen.

Interpres post redditam Latine Vitam S. Petri Alexandrini aggreditur hanc quoque passionem vertere.

Sume, Pater placidus, multorum gesta piorum:
f Rusticus ex tomo calamus quæ vertit Achivo *f*.

ANNOTATA D. P.

a Athanasius *in nostro,* Anastasius *in Vaticano MS. Hic solum* 1400, *istic* 10000 *censentur: et*
C *idem numerus, utrobique iteratur sub eadem diversitate ante principium et post finem Actorum.*

b *MS. nostrum perperam* e regione*: alibi etiam pro* Petro *est* Patri Egregio*; qui si legendum* Patri Gregorio? *quod nomen scriptores corruperint. Tales certe inter Sabinenses inveniuntur quatuor seculis consequenter videlicet anno* 826, 929, 1078 *et* 1163.

c *In nostro MS.* Savinensis *in vaticano* Gavinensis *utrobique per* u *loco* b, *pro usu medii ævi quo hæc primum scripta seu ficta.*

d *Acta Græca antiqua S. Petri edidit Franciscus Combefis satis diversa ab iis quæ passim Latina habentur, dubitatque num illa sint quæ Anastasius vertisse se dicit: quod poterit ad* 26 *Novembris examinari; interim jam moneo vulgata Latina stylo differre ab iis Pontificum Vitis, quas Anastasii Bibliothecarii esse constat.*

e *In Vatic. hic tantum scribitur* Sanctorum quadringentorum octoginta Martyrum, *omisso etiam millenario.*

f *Hi versus habentur in solo Vaticano, tomus autem Græcus nusquam hactenus potuit inveniri; et an ullus unquam fuerit, merito dubitatur.*

CAPUT I.

Victoria a Sanctis de fide instructis relata: eorumque oratio, intellecto adventu septem Regum contra se. E

Salvatore igitur nostro Jesu Christo Domino, æterni et veri Dei filio apparente in mundo, ut Ps. 84, 12
Psalmographus cecinit, Veritas de terra orta est, et magna Justitia de cœlo effulsit supra terrigenas, justos excitans ad pietatem: de quorum numero exstiterant beatissimi viri Achatius *a* Primicerius, a
et Eliades Dux, et Theodorus Magister Militum et Carterius *b* Campi-doctor, cum aliis contubernali- b
bus suis denis millibus, qui sub uno die pro Christi nomine interempti sunt. Sed qualiter passi fuerunt, quo etiam ordine ad sedes cœlicas pervenire meruerunt, sermo subsequens accelerat fideliter depromere. *c* c

3 Adrianus *d* et Antonnius cum Imperii Romani d
gubernarent habenas, Gadareni et *e* Eufratenses e
de eorum dominatione se subtrahentes, rebellare cœperunt. Quod dum præfatis Imperatoribus divulgatum fuisset, nimia inracundia commoti, illico adversus hostes castra metati sunt, habentes in exercitu suo novem *f* millia virorum, maxima virtute f
robustorum, quos secularis militia habebat strenuos in rebus bellicis. Venit itaque dies pugnæ: et ecce utræque acies ad dimicandum in campum venerunt. Habebant autem dicti Imperatores secum simulacra Apollinis et Jovis, quibus adiscipi se posse victoriam
F de suis hostibus confidebant. Sed cum cernerent multitudinem hostium permaximam (centena enim erant millia) languore valido tacti, et intrinsecus nimia perculsi formidine, cum septem *g* tantummodo viris fugam arripiunt. g

Imperatores duo cum 9000 *profecti contra rebelles,* *ad* 100000 *venientes in campum fugam ineunt.*

4 Versis Imperatoribus in fugam, Primicerius nomine Achatius et Eliades Dux, conversi ad novem millia, dixerunt: O viri fratres, quid videtur vobis, aut fugam arripere aut stare ut fortes milites? Venite ergo et sacrificemus diis nostris, ut per eos de hostibus obtinere valeamus triumphum. Et sacrificantibus eis unum hœdum de capra, abundantiori formidine sunt consternati, ita ut fugæ impetum arriperent. Cum autem in fugam verterentur, adest Angelus Domini ante eorum faciem, currens velut adolescens: qui dixit Achatio: Cur pavor vos invasit, sacrificantes diis vestris, ita ut cogeremini in fugam, de vobis ipsis magnum præstando ridiculum? Sed audite me, viri; et hoc, quod vobis pando, festini explete. Probate Deum cœlestem invocare, qui cœlorum extendit cameram, et fundavit terram super stabilitatem suam; qui etiam per suum Angelum centum et octoginta quinque millia, de

Fugit etiam eorum exercitus, *sed ab Angelo monitus Christum invocare,*

A de exercitu Senacherib Regis Assyriorum; interfecit, et eum in fugam vertit. Igitur credite, Jesum Christum Dei esse filium, Regem immortalem; et ipse pugnabit pro vobis, et vos salvos faciet.

EX MSS.

5 Hæc ubi dicta Angelus in eorum auribus contulit; Achatius dixit Eliadi et ceteris contubernalibus suis: Quid inde, Fratres, videtur vobis? Eliades ait: Probemus experimentum ejus rationis; et, sicut hic juvenis nobis est locutus, faciamus. Tunc omnes ex uno ore exclamaverunt, dicentes: Credimus in te, Domine, et ea, quæ nobis iste juvenis reseravit facturos nos esse promittimus in tuo nomine. Credentibus autem Sanctis in Domino, impetumque in inimicos facientibus, cuncti eorum adversarii, Angelo suo auxilium ferente, deciderunt, et multi perierunt in lacu qui erat proximus, alii vero præcipitio perierunt. Consumptis vero adversariis diversis mortibus, Angelus Domini accipiens Sanctos, deduxit in verticem montis qui dicitur Ararath, gloriantes in potentia Domini: distat vero mons Ararath a civitate *h* Alexandriaca quasi stadiis *i* quingentis.

reportat victoriam.

Translatus ab eodem in M. Ararath,

h
i

6 Sedente autem Angelo in medio Sanctorum, aperti sunt cœli, et descenderunt septem Angeli B inter ipsos: quos cum vidissent Sancti, magno terrore consternati sunt. Angelus autem, qui primus illis apparuerat, corroborans eos; Ne paveatis, inquit: Angeli namque sunt. Tunc primum et ille Angelus, qui loquebatur Sanctis, agnitus est ab eis; illi vero Angeli ita se manifestare curaverunt, sicuti capescere valet humanæ conditionis fragilitas. Docentesque eos atque dicentes: Beati estis vos, qui credidistis viventi Deo: denuntiamus itaque vobis, quæ futura sunt. Post tertium diem quæremini et in conspectum Regum deducemini: sed ne paveatis, quia Deus vobiscum est: custodit enim ossa eorum, qui in se credunt. Cum hæc Angeli peroravissent, ab oculis eorum ablati sunt. Tunc terrore correpti Sancti, magna voce peccata sua confitebantur.

et confirmatus in fide.

7 Diebus autem *k* tribus transactis, perquisierunt eos Imperatores, dicentes: Quid putas milites facti sunt illi? Nos denique fugientes nullo modo prævaluimus. Quid igitur dicturi erimus? aut quid faciemus? Post hæc milites quosdam miserunt ad perquirendum eos. Qui euntes pervenerunt ad montem, in quo Sancti erant: et intuentes eos, agnoverunt quod essent Christiani: audierunt enim eos glorificare et benedicere Dominum: et descendentes de monte, C renuntiaverunt Imperatoribus. Quod cum audissent nimio dolore consternati, posuerunt cinerem et pulverem super capita sua, et per quinque dies nec potum sumpserunt, diro luctu tabefacti. Transactis autem diebus quinque, tractabant inter se, ut convocarent alios Reges quinque, et coram Regibus septem fieret examinatio istorum Sanctorum. Et sedentibus illis, scripserunt epistolam, continentem hunc sensum: Regibus invictissimis Sapori, Maximo, Adriano, Tiberiano atque Maximiano, Augusti *l* clarissimi Romanorum Adrianus, et Antoninus, salutem. Intimamus vobis, quoniam habuimus bellum adversus Gadarenos et Euphratesios, in quo novena millia fortissimorum habuimus: at ubi conspeximus multitudinem adversariorum, valde exterriti fugæ præsidium arripuimus cum septem militibus; *m* manserunt autem in certamine novena millia pugnatores et pugnam committentes; quod est mirabile auditu, prostratis centenis millibus adversariorum, victoriam obtinuerunt. Hæc nos audientes, magnas hostias libavimus diis nostris, pro tanta victoria celebrata et magno gaudio gavisi sumus. Sed postea cecidimus in angustiam pessimam, audientes quod Christiani sunt effecti, et supra montem excelsum habitant, qui eminet supra ceteros montes Armeniæ. Venite igitur ad nos usque, et exinde quid agendum nobiscum pertractate. Valete. D

k
Imperatores eo audito,

alios 5 Reges accersunt,

l

m
missis ad eos litteris de re acta.

8 Susceptis itaque epistolis quinque Reges et perlectis, magna tristitia sunt præoccupati: et congregantes maximum *n* exercitum virorum fortium, pervenerunt ad præfatam *o* civitatem, in qua consistebant jam dicti Imperatores. Primum quidem victimas diis immolaverunt, et postea pransi sunt ac deinde novos milites Christi perquirere satagebant. Qui autem missi fuerunt, verticem montis conscenderunt, in quo Sancti degebant Dominum exorantes. At ubi eos ad se venire perspexerunt, Achatius dixit suis contubernalibus, Surgite, fratres, et orationi operam demus: diabolus enim direxit ad nos proprium exercitum.

n
o
Adsunt illi cum exercitu maximo.

9 Inclinantes autem suas cervices, orabant poplite flexo, dicentes, Deus incomparabilis et incomprehensibilis, qui hominem de limo terræ formasti, et contulisti ei honorificentiam tuæ imaginis; qui direxisti Spiritum sanctum tuum ad Virginem Mariam, ut eam obumbraret, quatenus ex ea nasceretur carissimus Jesus Christus, filius tuus, Dominus E noster. Exaudi nos omnipotens Deus, qui ad nos dignatus es mittere Angelum tuum Sanctum, ut nobis viam veritatis demonstraret: per quem etiam de hostibus nostris tuis famulis, concessisti victoriam et eduxisti nos in hujus cacumen montis, et enutristi nos cibo cœlesti triginta dierum circulo. Ne permittas nos sub servili decidere laqueo inimici, ne ejus audacia valeat vincere constantiam servorum tuorum; ut minime insultans possit dicere contra nos, Prævalui adversus eos. Veni, Domine Jesu, et communica nobiscum in nostris passionibus, et eripe nos a conturbatione et formidine, et extingue ferocitatem Regum iniquorum. Tu, Domine, qui dignatus es dicere et pronuntiare per Angelum tuum, judicandos nos esse coram septem Regibus. Ex hoc nunc, et usque in seculum, laudes et gratias ineffabiles, tibi Deo omnipotenti referimus. Amen. Hæc dicentibus Sanctis, vox delapsa de cœlo est, dicens eis: Ego Dominus, gloriosus in concilio Sanctorum audivi quæ orantes petistis: et non paveatis eos qui corpus occidunt, animæ autem nullatenus facere prævaleant impedimentum: ego enim Dominus vobiscum, confortans vos. Audientes autem Sancti hanc vocem sibi datam de cœlo, gaudio magno gaudebant et exultabant in Domino.

Quæri se intelligentes Sancti

petunt a Deo constantiam

et voce cœlesti animantur.

ANNOTATA D. P.

F

a *In Vaticano semper* Acatius, *vel* Acacius.

b *De* Campi-doctoribus *vide Cangium in Glossario: errant qui* Campi-ductores *scribendos putant: quamvis et hi noti sint in antiquis scriptis.*

c *MS. Vaticani exordium paucis sic absolvitur* Salvatore nostro Jesu Christo apparente, orta est magna justitia, excitans justos ad pietatem. Dicam autem quomodo passi sunt sancti Martyres; qua etiam occasione hujusmodi gratiam meruerunt. *Atque ita sæpius per decursum invenitur contractum MS. istud; et ideo nostrum, licet recentius, sequi malui.*

d *Licet uno ante mortem anno, Christi* 138 Antonius *adoptaverit* Adrianum; *non ea tamen erat valetudine, utpote hydrope gravis, ut proficisci ad bellum posset, de quo vide Ælium Spartianum.*

e *Solos* Euphratenses *nominat MS. Vatic. num.* 7 *præmittuntur illis* Gadareni, *unde apparet socordia librarii hic omissos.*

f *Idem:* Elegerunt viros mille quadringentos octuaginta, potentes in fortitudine, *et tamen dicitur* Acatius *mox infra alloqui* novem millia.

g *Ibidem.* Cum septem millibus: *et hoc etiam infra mun.*

A *num.* 17 *iteratur, essetque congruentius ad novem millia, in campum educta.*

h *Alexandria quantum ab Armenia distet (proxima scilicet Syriaca, nam aliæ alibi longius absunt) jam præmonui.*

i *Vaticanum* quasi stadiis quinque; *et certe situm montis indicare volens auctor, debebat propinquam civitatem nominasse : sed in Armenia nulla est* Alexandria.

k *Idem* quatuor, *minus congrue ad numerum prænotatum.*

l *Ineptius legitur in MS. Vaticano* Augustis clarissimis, *et scribentium nomina præter consuetum omittuntur. Non est tamen alienum ab Adriani Imperio* Reges *nominari : nam Ælius Spartianus in ipsius Vita varios nominat, quibuscum amicitiam ille coluerit, et* omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit exemplo Catonis, qui Macedonas liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant..... Armeniis Regem habere permisit. Albanos et Iberos amicissimos habuit, quod Reges eorum largitionibus prosecutus est. Reges Bactrianorum legatos ad eum amicitiæ petendæ causa miserunt. *Sed ridiculum, quod omnibus nomina dantur Latina, præterquam primo eorum* B Sapore.

m *Hic rursum, et deinceps aliquoties, in Vaticano est,* cum septem millibus : *et qui* remanserunt *dicuntur fuisse* mille quandringenti octuaginta.

n *Infra num.* 12, centena millia quinquaginta : *ast Compendium Ultrajectinum dicit* quod Regum exercitus fuerit xxx millia.

o *Vatic.* in civitatem Aratham, *ut supra.*

CAPUT II.

Constanter fidem professi coram tyrannis Sancti flagellantur et spinis coronantur.

Sancti. Regibus exhibentur:

Tunc accesserunt ad eos milites Regum, dicentes : Miserunt nos ad vos Imperatores, et Reges qui cum eis sunt, ut venientes descendatis ad eos. Et descendentes de monte, steterunt coram signo Regis, habentes spem integram in Dominum Jesum Christum. Videntes autem Reges lacrymati sunt. Et dixit eis Adrianus : Quid, boni milites, hoc facere voluistis? Patefacite mihi, quis vobis persuasit derelinquere Deos, et credere Crucifico? An nescitis quia potestatem habemus mortificare vos hodie? B. Achatius respondit : Bene Rex, locutus es, quia C vobis potestas data est mortificandi : vere enim mortem corporis inferre potestis, animam autem nemo potest mortificare nisi Christus, qui potestatem habet mortificanti et vivificandi. Sed si vultis scire, quomodo Christo credimus, nunc vobis omnem veritatem rei innotescimus.

quorum Dux Achatius,

exponit quomodo sint conversi ad Christum,

11 Euntibus nobis in prælium, Adrianus et Antoninus, metuentes multitudinem adversariorum, arripuerunt fugam una cum septem militibus : nos vero, habentes simulacra Jovis et Apollinis, hœdum unum eis sacrificavimus, putantes nobis eorum auxilium affuturum : sed nihil nobis profuit, ita ut majori formidine invasi arriperemus fugam. Angelus autem Domini, in specie viri nobis apparens, corripuit nos, cur formidaremus sacrificantes idolis. Cui respondentes diximus, quia nullum auxilium ab eis reperire potuissemus. Qui dixit nobis, Credite in Deum cœli, qui potens est in prælio. Cumque nobis evangelizasset Christum Dei filium, credidimus in eum : et sub ipsa hora corruerunt hostes nostri : et ceciderunt in profundum lacum, et nonnulli ex eis præcipitio interierunt : et sublatis omnibus hostibus, Angelus Domini sustulit nos in montem Ararath. Stantibus autem nobis in vertice montis, vidimus apertos cœlos, et descenderunt in medium nostrum septem Angeli. Et timentibus nobis, Angelus qui nobiscum erat, dixit : Nolite timere : quippe Angeli sunt, fratres mei. Hi namque dixerunt nobis : Beati estis vos, qui credidistis viventi Deo. Prophetizamus itaque vobis ea quæ postmodum passuri estis. Post tres dies perquirent vos Imperatores; et in conspectu septem Regum judicabimini. Sed non eos pertimescatis, quia Deus omnipotens, vester per omnia erit adjutor. Hæc locuti Angeli, recesserunt a nobis, et ascenderunt in cœlum. Nos vero sustentabamur cibo cœlesti in monte isto. Hæc est certa notitia, per quam agnovimus Deum cœlestem : et inde est illud quod de vestris minis atque tormentis minime curamus. D

et minas eorum sprevit.

Ex MSS.

iisdem insultant Eliades,

12 Adrianus Imperator dixit Achatio : O inimice deorum nostrorum, quantum philosophasti, ita ut nostris auribus surditatem inferre non timuisses, qui existimamur esse dominatores cœli et terræ. Achatius respondit : Vos septem Reges, septem vulpibus assimilamini dominantes gallinis, qui semper positi in insidiis, nihil aliud agitis nisi ut quemlibet capiatis fraudum offendiculo. Qui enim cœli et terræ habet potestatem, totius suæ creaturæ Dominus et E Rex seculorum et Judex vivorum et mortuorum est. Audientes hæc Reges, turbati sunt Adversus Sanctos. Tunc Eliades ait : O Reges, quid frustra turbamini, super veritate prolata? Adrianus vero furia succensus, dixit Sanctis : Testor omnes deos meos, quoniam non effugietis manus meas : et quia vos cuncta creditis Christo, procul dubio illius sustinebitis pœnas. Unus autem ex collegio Sanctorum Pharetrius nomine, Campiductor, respondit : Beati erimus, si digni fuerimus expiari talibus tormentis, quia merebimur communicare passionibus Christi. Erat autem multitudo maxima quæ tunc erat conglobata; id est, septem Reges, Præfecti decem, Patricii quinquaginta, Comites et Magistri militum et Tribuni ducenti, milites vero cum rustica manu centena millia quinquaginta, qui omnes una voce exclamabant, dicentes, Tollantur hi de medio cum suis præstigiis.

et Pharetrius

Conclamantibus contra eos 1050 millibus,

13 Facto silentio Adrianus Imperator dixit S. Achatio : Achati, numquid non audistis clamorem multitudinis? Ite et sacrificate diis, ut non ulterius fiat clamor hujus populi contra vos. Achatius dixit: Non conturbat nos clamor populi hujus : sed audite Reges, visionem quam vidi. Videbam in visione quasi novena millia aquilarum, volantium in aera; vidi autem et avium multitudinem copiosam in terra: sed aves, ubi perspexerunt aquilas, fugam arripere F studuerunt; usquequo vero fugiant, oportet eas manifestari et discerpi ab aquilis. Reges vero hæc audientes, dixerunt : O quam malum collegium, quod septem Reges, non tantum vulpes, sed etiam gallinas appellare non metuit! Adrianus Imperator, ad hæc ira succensus, jussit Sanctos obrui lapidibus; dicens: Animadversionem Jesu Christi, illius Nazareni, inferam super vos. Sancti vero cum lapidarentur, lapides vertebantur in facies lapidantium. Et dixit Adrianus Sanctis, Quid vobis proderit hæc vanitas? Sacrificate diis, et liberamini a tormentis. Stantes autem Minas nobilissimus Signifer et Achatius Primicerius dixerunt : O inimice Dei, et omni veritati contrarie; non sufficit tibi et Antonio judicare nos? Sed quinque Reges cum suis provocans exercitibus, non terrere existimasti, et deviare a via Christi? sive in multis, sive in paucis tenebimus eamdem fidem quam accepimus.

et lapidibus jacentibus frustra.

Flagellantur Sancti

14 Antonius dixit, O inimici totius religionis, vos putatis, vel qui vobiscum sunt, effugere nostras minas? Et statim jussit congregari Sanctos. Et appropinquantibus eis dixit : Pueri sacrificate diis.

Speusippus

EX MSS.

Speusippus Comes. maximus inter quatuor qui erant in exercitu Sanctorum, dixit Imperatori : Recede a nobis vir inique, quia desiderium tuum diabolicum est; manducans panem suspendii et bibens calicem insidiæ, non audes proferre sententiam adversus nos. Audiens autem hæc Imperator, fremuit in ira contra Sanctos, et jussit eos flagellari. Et cum cæderentur sancti Martyres, dixit quidem, Drachorius nomine, *a* qui erat germanus SS. Achatii et Eliadæ: Orate, viri sancti pro nobis, quia gravia tormenta sunt quæ patimur. Cui dixit Achatius, Perseverate, Fratres in hac confessione, qua nunc statis : qui enim (ut ait Salvator) perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Et oravit Dominum, dicens : Domine Deus, magne et æterne, judex vivorum et mortuorum, qui non despicis eos qui sperant in admirabile nomen tuæ cognitionis : qui fortitudinem diaboli in cruce confregisti, qui obturasti ora leonum et eripuisti famulum tuum Danielem ; exaudi nos peccatores, Dominator Dominus, et erue de manu iniquorum : quia tua factura sumus, opera manuum tuarum. Tu concede nobis perseverantiam perfectam, et accelera nos in tua misericordia, quia tu es Deus noster benedictus, per cuncta secula seculorum. Amen. Hac oratione finita factus est terræ motus, et continuo arefactæ sunt manus flagellantium Sanctos.

a ad quorum preces

tremente terra,

15 Erat ibidem in exercitu *b* Maximiani Regis, Magister quidem militum, nomine Theodorus, habens sub se milites mille : qui stupore miraculi hujus perculsus, exclamavit ad Dominum, dicens: Domine Deus, Rex cœli et terræ, qui opem tuæ misericordiæ contulisti novem millibus, Domine, apud quem est misericordia sine invidia; dignare nos peccatores connumerare cum tuis Martyribus. Hæc dicens et vocem sustollens et insignium, cum suis militibus mille, transtulit se ad Sanctos : et sic omnipotens Deus complevit vitem suam palmitum decem millium. Hoc cum vidissent Imperatores turbati sunt. Maximianus dixit ad Adrianum et Antoninum : O Imperatores, quantam a vobis patior injuriam! Ecce enim meus exercitus recessit a me. Cui Adrianus ait: Patienter fer Domine Rex : qui enim meum exercitum abstulit, ipse et tuum ademit. Verumtamen minime concidat cor tuum per hoc : nam si tuæ celsitudini placet, paratus sum sibi dare millenas libras auri : sin vero, mille viros do tibi. Hæc audiens Maximianus mitigato furore conticuit, et jubet sibi præsentari universum collegium Sanctorum.

b convertitur Theodorus cum aliis 1000

atque ita jam plano numero 10000

16 Euntibus vero Sanctis adsunt cum illis Angeli Domini comitantes. Et adstantibus illis, Maximianus ait ad Theodorum; Quid lucratus es, Theodore; me deferendo? Theodorus respondit : Multa bona lucratus, sum agnoscendo Deum verum. Maximianus conversus ad reliquos, ait : Audite me, dena millia, ne putetis vos leviter posse finiri : ideo hortor vos, ut sacrificetis et vivatis; et effugiatis meam iram, ne male pereatis. Achatius dixit : Furor culicinus non prævalet adversus cervicem taurinam : Deum enim vivum habentes, nil curamus tui. Furore itaque nimio accensus *c* Maximianus, jussit fieri multitudinem clavorum trigonorum acutissimorum, et spargi per triginta stadia, ut exercitus Dei incederet super eis nudis plantis. Illis autem ad incedendum paratis super hoc genus tormenti; Angeli missi a Deo; antecedentes incedebant, facientes tumulum ex fixis clavis evellentes eos et coacervantes eos in unum, ne infigerentur in pedibus Sanctorum. Sancti autem hoc cernentes, referebant laudes Deo, dicentes; Gratias tibi agimus, omnipotens Deus, qui nobis famulis tuis dignatus es conferre varia et tam inaudita omnibus seculis miraculorum prodigia. Cum autem agnovissent Reges hoc miraculum, dixerunt: Dii nostri hoc agere voluerunt per suam providentiam, ut manifestarent se denis millibus, quod dii omnipotentes sint. Beatus Eliades dixit Imperatoribus : O sine corde et absque intellectu, quos cæcavit sathanas, ut minime valeant cognoscere opera Domini.

coguntur per tribulos ferreos nudipedes gradi :

c

sed tribuli ab Angelis dissipantur.

17 Turbatus Cæsar Maximianus a constantia Sanctorum, dixit ministris : Audivi de Christo crucifixo, quem isti vocant Deum, *d* quia capite gestavit spineam coronam, et quia latus ejus lancea, vel ut alii volunt *e* asseverare calamo fuerit apertum : simili modo præcipimus, ut hi scelesti patiantur eamdem pœnam. Tunc ministri composuerunt totidem coronas ex spinis, sicut eis jussum fuerat. . . . *f* Tenentes itaque in manibus acutissimos calamos, aperiebant latera Sanctorum, et ponebant singulis coronas spineas in capitibus eorum. Postea tulerunt dena millia virorum, et bis per universam civitatem, verberantes illos flagris, *g* et nimiis injuriis. Sancti vero Martyres, patienter sustinentes illatas sibi injurias, referebant laudes Deo, dicentes; Gloria tibi Christe : quia cum essemus indigni, dignos nos fecisti suscipere passiones tuas.

d e Coronati spinis Sancti f g

18 Deducti ergo ad Imperatores in palatio, *h* cœperunt eis insultare, et omne vulgus, dicentes : Avete Reges Judæorum : quid vobis profuit Christus? Numquid potest vos eruere a cruciatibus et injuriis vobis illatis? Ad hæc decem millia Sanctorum, quasi uno ore Imperatoribus dicebant : O Dei imagines, filii autem diaboli, exiguæ et importunæ muscæ! O cogitatio sathanæ, quæ vos quotidie separat a Deo! O rete maximum erroris maligni, in quo vos quotidie alligamini! O opus Dei, dissolutum ab idolis! O magnum vulgus, quod decipit diabolus! O populus multus, et a maximis peccatis violatus! O mala messis, ex qua germinantur zizania, et fructus gehennæ pullulat! O Imperatores insanissimi et inanes, populusque multus et gravis, qui minime Deum verum agnoscitis, sed colitis lapides et ligna, opera manuum hominum. Hæc dicentibus Sanctis, defluebat sanguis eorum in terra de lateribus. Quem illi sumentes in manibus cœperunt perungere corpora et capita sua, dicentes ad Dominum : Dominator Domine Deus: fiat nobis hic sanguis mysterium baptismatis, in remissionem peccatorum. Et facta est vox eadem hora dicens : Sicut petistis, mei amici carissimi, ita contingat vobis. Audientes autem Imperatores et turbæ hanc vocem, dixerunt : Terræ motus factus est cum tonitruo.

h insultant tyrannis.

ANNOTATA D. P.

a *Vatic.* dixerunt Germanus et Drachorius.

b *Ita MS. Vaticanum in nostro tum supra num.* 7 *tum hic et deinceps semper scribitur* Maximus, *et sic ponuntur duo Reges* Maximi *dicti : nobis magis placet distingui nomina, ut distinguantur personæ.*

c *Ibidem,* Imperator : *et hic infra num.* 17 *vocatur* Cæsar, *sed in Vaticano iterum* Imperator.

d *Addit Vatic.* Indutum fuisse purpuram.

e *Quam ridicula hoc loco in tali persona accuratio, quæ vix caderet in hominem laicum Christianum, quamtumvis Evangelicæ Historiæ gnarum.*

f *Expungo quæ sensum nostri MS. interturbant verba hæc,* Quia decoratus exercitus Sanctorum videbatur in personis.

g *In Vatic.* Pompis illudebant eis.

h *Idem* Dissolventes autem eos a pompis, venerunt ad Imperatores. Videntes autem eos Imperatores, inclinaverunt capita sua cum turbis, dicentes, Gaudete Imperatores Judæorum et totius orbis.

CAPUT

CAPUT III.

Crucifixi Sancti multa petunt cultoribus suis : mortui sepeliuntur ab Angelis.

Carterius explodit idolorum vanitatem,

Unius autem horæ spatio transeunte, Sapor dixit ad sanctos Martyres : Pœnitemini de malis actionibus vestris, et convertimini ad Deos veros omnipotentissimos, per quos universa sunt creata *a*. Ad hæc quidam juvenis, nomine Carterius, Campidoctor, ait : Si mihi jusserint majores nostri, disputabo tecum. Dixit S. Achatius : Loquere adolescens, decet enim te verbum Dei prædicare. Ad hæc Carterius ita exorsus est loqui, dicens : O sapientia Regis quæ est horror et perditio ! Non audistis Scripturam dicentem, Idola gentium argentum et aurum, opera manuum hominum, similes illis fiant qui faciunt ea ? Dic mihi, Rex *b*, quis anterior efficitur, domus an homo; Sapor Rex dixit : O amens primo quidem homo nascitur, et tunc domus fit. Carterius respondit : Si ergo homo domo judicatur esse anterior, manifestum est quia similiter et delubro. Sicut enim domus sit per hominem, ita et simulacra per artem hominum efficiuntur. Ecce sapientia qualiter absorpta est *c* iniquorum ! Christus enim veniens in hunc mundum, natus est per Virginem, ut quæ veteri Testamento deerant, adimpleret : ipse enim Legis est plenitudo, qui fecit utraque unum, qui etiam in abyssum damnabit impios. Homo itaque a Deo est, et ab ipso accepit ut bonus esset, et ut ejus semper voluntatem faciat.

et omnes ad crucem damnantur.

20 Audiens hæc Rex Sapor in sanctum Dei Carterium diro exæstuabat furore, et truci vultu exterminare eum satagebat, pro his responsionibus. Cui B. Carterius, adolescens quidem ætate, sed moribus grandævus, respondit dicens : Sermo quem protuli, in auribus mortuis sonuit, quoniam in malevolam animam non introibit sapientia. Sapor Rex, super hujuscemondi verba exardescens furore, persuasit Imperatoribus et Regibus et exercitibus, ut Sanctorum decem millium virorum corpora simul in unum crucifigerentur. Data autem sententia, fiducialiter Sancti iter ad passionem, veluti invitati ad thalamum, cum exultatione et cordis hilaritate suscipiunt : et cum eis crucifixores bis dena *d* millia, præmissis innumerabilibus turbis ad spectacula tantorum Martyrum confluentibus usque ad montem Ararath, ubi jussi fuerant crucifigi. Venientes illuc ligaverunt illos ad stipites affixos satis, quousque universi crucifigerentur. Est autem mons ipse scabrosus et asperrimus. Milites vero sanctos Martyres crucifigentes, custodiebant eos, sicut jussum fuerat eis.

Ducti ergo ad montem Ararath,

et de fide plenius instructi ab Achatio,

21 Erant autem in exercitu eorum Primicerius unus, Dux unus, Magistri-militum quatuor, Comites quinque, Tribuni novem, Principes undecim, Campiductores duo, Domestici et Cornicularii viginti. Aperiens vero os suum S. Eliades : postquam crucifixi fuerant, Primicerio Achatio dixit : Quia in Cruce Christi triumphantes exultamus, obsecro te, ut exponas nobis aliquid de fide. S. Achatius ita ad universos suum aggressus est sermonem dicens : Vasa sacra et purificata, audite fidei meæ locutionem. Sicut enim unumquemque fidelem corde oportet credere, ita quoque ipsam interiorem cordis credulitatem ore extrinsecus debet quotidie dicendo proferre. Credo in Deum Patrem omnipotentem, et unigenitum Filium ejus Jesum Christum, redemptorem mundi ; et in Spiritum sanctum, a Patre et filio procedentem, quia ex substantia Patris effulsit. Verbum Patris missum est in terram, et qui illud misit Deus Pater est, et qui missus est Dei filius est. Hic ex Maria Virgine natus est ; carne indutus, carnalem recreavit hominem : qui et per Prophetas annuntiatus est et per Apostolos demonstratus est et crucifixus, mortuus et sepultus. In sepulcro sic requievit, ut die tertia resurgens dolores solveret mortis et resurrectionem mortuis demonstraret. Ascendit ad cœlos sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Idem ipse veniens in secundo adventu judicare vivos et mortuos et omne seculum, et reddere unicuique secundum opus suum. Qui possidet hanc fidem per operationem bonam, ejus erit portio cum Dei Angelis. Hæc eo dicente venit eis vox de cœlo dicens : Bene dixisti, Achati : ita enim se habet veritas.

EX MSS.

orant pro celebraturis suam Passionem,

22 Hora vero sexta diei illius terræ motus factus est magnus : et terra et petræ scissæ sunt. Sancti vero Martyres, fundentes ad Dominum orationem, *e* dixerunt ; Domine Deus, memento nostri in hoc patibulo crucis, et suscipe petitionem nostram, et ea quæ a te poscimus ; ut quicumque memoriam passionis nostræ cum jejunio celebraverint et silentio, mereantur a te consequi fructuosam mercedem, tribuendo eis sanitatem corporum et medicamentum animarum ; et in domibus eorum bonorum omnium ubertatem concede, diesque jejunii nostræ Passionis unum annum pœnitentialem concludat se observantibus. Hoc exposcimus a te Dominator Domine Deus. Dissipa Domine omnem occupationem satanæ et omnem immundum spiritum, et omnem infirmitatem expelle quia gloriosum et laudabile est nomen tuum per cuncta secula seculorum. Et respondentibus omnibus; Amen, facta est vox de cœlo dicens : Quæ petistis, dilectissimi Dei, scitote vos impetrasse : gaudete quoque et lætamini, scientes quia orationes vestræ, coram Christo immortali Rege, sunt exauditæ.

et pariter mortui

23 Circa vero horam nonam Sanctorum animæ ad cœlica translata sunt palatia, et aperti sunt cœli et lumen magnum super Sanctorum corpora emicuit.

Mox autem Dominus, præmisso lumine cœli
Affuit, Angelicis stipatus rite catervis,
Sanctorum medio perstans in vertice montis.
Lætantur Sancti tanto solamine septi,
Quorum dat cœlis animas, et corpora terris *f*.

sepeliuntur ab Angelis.

Et rursus exortus est terræ motus, in monte ipso, ita ut Sanctorum corpora patibulis solverentur, per Domini jussionem ; et Reliquiæ meruerunt suscipere sepulturas illic Angelicis manibus, quarum animæ pariter cum Deo et Angelis gloriantur in cœlis. Omnipotenti Deo Patri, cum Filio Spirituique sancto, sit laus, honor, decus, potestas, virtus atque victoria, per omnia secula seculorum, qui suos provehit assidue milites et honorificat. Amen.

ANNOTATA D. P.

a *Vatic. Saporem sic loqui facit.* Respicientes ad splendorem potentiæ et ad maximos Deos, pro eo quod ipsorum sunt omnia. Cœlum enim Jupiter fecit, terram autem Apollo : figmentum hominum Æsculapii est, et sol Artemidis, et luna et stellæ Veneris : jumenta et bestias et volatilia cœli Serapis possidet. Si est sapiens in vobis, respondeat mihi ad hæc. Carterius Campi-ductor dixit etc.

b *Idem sic prosequitur :* Ecce, Rex, prius est homo et postea simulacra : quomodo tu dicis, Plasma hominum Æsculapii, ita et Manichæi dicunt ex Ascalone esse hominem. Confundimini iniqui, lugete et plorate et convertimini qui eratis, primitus filii gehennæ, deinde Manichæi. Dic mihi Rex, Domus est etc. *Sed quam inepte hic inducuntur Manichæi quorum nomen primum audiri cœpit sesquiseculo post Imperium Adriani ?*

A c *Ibidem* Paganorum, *et sequitur* Dicam autem et ad Manichæos. Ipsi dicunt ex Ascalone esse hominem. Ascalo dæmonium est inconstans. Audite, Manichæi, quod dicit Propheta : Ego Dominus primogenitus : et post hæc : Christus enim etc.

ex MSS.

d *Ibidem* Novies dena millia : *in MS. autem Ultrajectino additur* quod dum crucifigerentur, hostes integram silvam exciderunt : et tandem ad ultimum defuit una crux, et Angelus portavit crucem ut similiter crucifigeretur.

e *Hæc oratio, et orationis exauditio, in Vaticano ponitur paulo ante clausulam totius Legendæ, hoc modo.* Vultis autem scire merita Martyrum? Dicam vobis et orationem qua sancti Martyres oraverunt ad Dominum hora finis eorum : Domine Deus etc.

f *Hæc omnia in prosa et paucis habet MS. Vatic. et additur in fine:* Sic autem finierunt sancti Martyres passiones suas, et perrexerunt ad Dominum : ipsi enim decet etc.

g *In MSS. Anglicano et Ultrajectino continuantur versus.*

Rursus mons tremuit concussus funditus omnis :
Stipitibus fixa solvuntur corpora sancta :
B Angelicis manibus firmatur terra sepulcris ;
Et cuncti propriis conduntur monte locellis.
Jam retinent regnum, te Christo duce, supernum.

PARS II

De Martyribus MCCCCLXXX *in Palæstina sub Chosroë.*

ANIMADVERSIO PRÆVIA.

Persis loca sancta invadentibus an. 614

In *nostra Patriarcharum Hierosolymitanorum Chronologica Historia, ante Tomum* III *Maji edita, inveniet Lector quomodo anno Domini* DCXIV, Persæ Jordanis loca, Palæstinam, et sanctam civitatem, armorum vi subegerunt ; et manibus, ut quidam asserunt Judæorum, ad nonaginta Christianorum millia trucidarunt, *teste Theophane. Ibidem invenietur Epistola S. Modesti, pro abducto in captivitatem Persicam Zacharia inter eversæ urbis ruinas considentis, civiumque reliquias foventis* ; *in cujus principio cum ostendisset, quod ibi relicti* fere gravius, quam qui captivi abducti fuerant, dolebant ; cum scilicet salutares ædes solotenus dirutas oculis aspicerent, ac se Cruce, Pastore, Grege, simul ac uno fere momento C destitutos viderent; neque id modo sed et multitudo cadaverum in civitate, et quem illa exhalabant fœtor, non leviter excruciabat, eorum præcipue quæ nosse potuerunt.

trucidantur 90 millia Christianorum

2 *His præmissis* Horum, *inquit* quæ diximus testis est præclarus, junior noster Nicodemus, illiusque fere conjux Magdalena, egregium par ac studiosum : qui nimirum facinus, memoria ac litterarum monumentis dignum plane ediderunt. Hos qui velint, interrogent ; ac clare discent tunc Hierosolymis gesta. Hi nempe, hi virtutum cultores ac Dei, ubi hostes exiissent inque Persidem abiissent, totam circum urbem ac vicos lustrantes, sicque Fratrum reliquias jacere conspicientes, mercedem sibi parant, æterna memoria consecrandam. Projecta enim sparsim ubique cadavera simul acervantes, in specu deponunt, quæ est ante portam, ad sexaginta quinque millia. Si quis igitur, quæ certo sciunt nosse velit, ex illis requirat : palamque docebunt ac dicent quæ nos quoque aspeximus qua nempe forma atque habitu prostarent. Beati solo strati, qui sub idem tempus Hierosolymis meruerunt occidi. Alter a capite ad cor usque gladio vulnus acceperat, alter ab humeris adusque ventrem. Alius quinque decemve ictus in intestinis habebat ; alius D dissectus medius inque duo divisus erat. Aliis, ventre ense perfosso, intestina omnia effusa erant ; alium, ovis instar in macello, diri carnifices in frusta plura conciderant. Quid vero miserabiliora alia? Alii in plateis spectaculo prostabant, alii in oratoriis necabantur : alii, cum in Sancta sanctorum opis causa confugerent ; alius Dominicum Corpus, alius Christi tenens Crucem. Alter in Fontem baptismalem ingressus jugulabatur, alter subtus altare latitans, fiebat victima.

et acervatim sepeliuntur.

Horribilis illa strages,

3 Hæc omnia, non multa anni parte, nec toto mense, sed intra paucos dies contigere, *inquit Chronici, vulgo dicti Alexandrini compilator in anno* DCXXII *finiens, adeoque rei gestæ proximus : contigisse autem ait* Περὶ μῆνα Ἰούνιον circa mensem Junium; *fortassis* XXII *Maji, constat enim Monachos quadraginta quatuor Martyres monasterii S. Sabæ trucidatos fuisse* XVI *Maji,* una septimana antequam sancta civitas fuisset occupata, *ut ait Antiochus Monachus tunc vivens et scribens. Istius ergo diei numero hebdomadem dierum apposuerint aliqui et* XXII Maji *cladem Hierosolymitanam adscripserint. Alterum deinde* E *mensem, eumdemque diem sumpserit fabulæ hujus Auctor, quo Samaritanorum Christianorum per Chosroæ ministros tentata constantia sit, atque illi demum Hierosolymam ducti, quasi ad ibi tunc regnantem tyrannum ; licet ex dictis jam constet nullam dum ibi moram fecisse, nisi quanta opus erat ad thesauros et captivos colligendos quos in Persidem transportaret traduceretque. Fabulam dico, licet enim verosimile sit Persas, nihilo clementius egisse Samariæ, atque per reliquam Palæstinam, quam egerant Hierosolymis, frustra conato Heraclio per Legatos missos obtinere, ut humano sanguini parcerent : res tamen non potuit magis in speciem fabulæ deduci, ineptioribusque vestiri circumstantiis, quam hoc Samaritanorum Martyrium palliavit, qui prætitulatam Legendam compilavit, qualem ex MS. Legendario Urbevetano Romæ invento, sumpsimus sub hoc titulo:* Mense Junii die vigesima secunda, Passio Sanctorum Martyrum MCCCCLXXXIV: *itemque aliunde eo missum ecgraphum, asservatum in Bibliotheca Vallicellana tomo* X., *ubi* Passio Martyrum multorum, *qui in contextu dicuntur* promiscui sexus numero mille quadringenti octoginta : *iique non Civitatis sanctæ, sed* Samariæ habitatores et quidem recens ad Christi fidem conversi, quod est incredibile.

intra paucos dies patrata

diei 22 Maji videtur adscripta fuisse.

Hinc finguntur uno mense post, ducti in Jerusalem Samaritani,

ad 1484 similia passi,

F 4 *Porro non concepit rem Auctor, veluti paucis diebus furore militari peractam : sed lento progressu missis semel iterumque legatis, qui Samaritanum populum ad defectionem a Christianismo solicitarent : sed cum isti quoque Christo nomina dedissent, baptismumque suscepissent, Sacerdotum pauculorum istic Catholicam rem curantium miraculis rationibusque victi ; tandem ipsum* Chosroen, *cum filio, non* Mardesane *quem patri comitem venisse constat, sed* Maxentio *inducunt post occupatam Hierosolymam adductos eo aliunde Christianos judicantem pro tribunali, cum iisque altercantem eo fere modo, quo passim Romanorum Martyrum agones describuntur, in quibusdam sequioris notæ ac fidei minoris Actis. Tota autem narratio nihil habet commune cum ea tragedia, quæ dicitur acta in monte Ararath, nisi quod similiter Samaritæ, de quibus hic quæritur, fingantur ante obitum vota fecisse pro iis* qui jejunaverint vigilias *ipsorum,* et celebraverint diem festum : *et similiter* vox de cœlo audita est, *dicens* Athletæ Dei, exauditæ sunt orationes vestræ. *Interim in Romano Martyrologio, post ista decem millia in monte Ararath crucifixa reperiens in Romano* Martyrologio *notata hæc verba,* Samariæ Sanctorum mille quadringentorum octoginta Martyrum, sub Chosroe Rege Persarum : *cogor, sub eadem qua priorem Passionem examinavi*

idque sub Maxentio Regis Chosroe filio qualem hic non habuit.

Ex tali tamen narratione

A *examinavi cautela, istorum quoque Passionem examinandam suscipere, eam scilicet, quam Baronius in notis extare asserit* in eodem *quem de Crucifixorum decem millibus legi dixerat,* pervetusto codice manuscripto monasterii S. Cæciliæ trans Tiberim positi, Breviusque haberi apud se enarrata. *Plus aliquid si reperisset Baronius, ad ipsorum veritatem stabiliendam haud dubie allegasset : ego vero insuper codicem Urbevetanum jam notavi : et in comment. prævio ad Acta* 10 *millium numero* 8 *indicavi horum quoque Passionem loco non uno præferre minorem istum numerum mille quadringentorum octoginta : quin etiam ex Mabilione docui hunc eumdem numerum ante annos septingentos in veteri Sacramentario exhiberi, necnon in vetustiori Casinensi. Atque hinc primum noto id fieri sine ulla Chosroæ vel Samariæ mentione adeo ut vetus illa talis numeri notitia pro die* 22 *Junii sola videatur præluxisse posterioribus utrorumque Actorum compositoribus quorum priora pro sua majori admirabilitate quam præferunt, latius sparsa fidem etiam repererint apud recentiores, ut dixi, Martyrologos ; alia ob iis non fuerint recepta ante Gregorianam Martyrologii Romani recognitionem, diligentibus iis quæ Baronius monstrabat Actis. Mirum autem est hoc facientibus tam perfunctorie ipsa esse lecta, ut Samariæ Passionem adscripserint quam illa num.* 19 *adscribunt Hierosolymis, quo omnes tandem jussi fuerunt duci ligati collo ad collum, et in natatoria Siloe recludi : qua autem verosimilitudine, seu potius quam evidenti cum falsitate, id sola eorum lectio poterat doceri. Itaque videtur operæ pretium hanc quoque compositionem legendam exhibere, et sacræ Congregationi æstimandum relinquere utrum digna sit ex cujus fide tot, alias ignotis, Sanctis auctum Martyrologium fuerit. Qualescumque in hoc genere errores facile excusat brevitas temporis ad recognitionem prædictam concessi et impensi : sed numquid eadem excusare non poterit imo vehementer commendare deberet Ecclesiæ studium eorum, qui toto uno seculo (nam Heribertus Rosweidus huic ante Nos se applicuit annis pluribus) hoc saxum volvunt ut novæ recognitioni Martyrologii materiam suggerant quemadmodum Alexander VII optavit ipsos facere cum omni diligentia et fide? Hac igitur fiducia secundum hoc examen aggredior.*

in uno alterove MS. reperta

B

relati sunt 480 in hodiernum Romanum.

ACTA

Ex MS. Passionario Urbevetano.

C

Temporibus Chrosroæ impiissimi tyranni, ipse et filius suus *a* diabolico super sanctam civitatem Hierusalem [incensus furore, cœpit] persequi eos, qui sacratissimo Domini sepulcro deserviunt, et in templo Domini sunt : et lignum Sanctæ Crucis perdere, et nomen Domini de terra delere prodibat. Nam cum omne regnum suo subjugasset Imperio, circuire cœpit omnes civitates, mandans [per] epistolam cum sigillo annuli sui, inquirere Sanctos, ut adorarent deos suos, Jovem, Apollinem *b* et Dianam : et quicumque non veniret in suum adjutorium ad delendum Christianos, et nomen Jesu Nazareni de terra, vivum ardere, seu secari serra, aut gladio necari præcepit. Et venerunt utique in Samariam *c* civitatem, ubi erant omnes confidentes in Dominum Jesum Christum.

a

Chosroes deleturus omnes Christianos,

b

c

2 Tunc Præses dixit ad eos : Chosroes, piissimus Imperator noster, direxit me ad vos, ut veniatis in suum adjutorium Christianos delere, et nomen Nazarenum perdere, quem [Judæi] ante tempus *d* modicum crucifixerunt, et spineam coronam super caput ejus imposuerunt, et lancea latus ejus pupugerunt, et mortuum sepelierunt, et discipuli ejus furati sunt eum, et dixerunt quia surrexit. Respondit ei *e* Arthios Sacerdos, et dixit : Cur non dixisti? quia ille quem Judæi crucifixerunt, multa mirabilia in illis fecit, cæcos illuminavit, paralyticos curavit, surdos audire fecit, Lazarum quatuor dies in monumento habentem suscitavit : Respondit Saton Præses et dixit : Si ista mirabilia in illis fecit, quare crucifixerunt eum?

d auxilium ad hoc petit a Samaritanis :

D

EX MSS. *e*

3 Responderunt Sacerdotes Arthios, Messias, Sophyr, Manuel, et Adonas ; dixeruntque ad Saton Præsidem : Ista et alia multa signa in illis fecit, qui olim pro illis decem plagas Ægypto dedit, et eis per mare rubrum viam fecit, et Pharaonem et exercitum ejus in mare projecit. Quadraginta annos in deserto de cœlo manna pluit illis et innumerabilia miracula pro illis, operatus est : post multa vero tempora, sicut Joannes Evangelista testatur, in propria venit, et sui eum non receperunt, Venit Dei filius in uterum Virginis, et non crediderunt in eum parentes sui : quia cæci sunt in animo. Nam et dii vestri, quos colitis et adoratis, vani sunt : de quibus scriptum habemus in Psalmo, Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. Respondit Saton Præses, et dixit ad eum : Bene dixisti, quia similes illis sumus, participando cum eis. Responderunt Sacerdotes : O Saton Præses, quare non agnoscis Deum vivum et verum? Age pœnitentiam, quia venisti sancta delere ; et gaudebis in regno cœlesti, ubi sunt Angeli et Archangeli, et ubi Sancti et Justi; ubi est odor inæstimabilis, et gloria sine fine.

Sacerdotes quinque fideles,

E

cum Præside ad id misso disputant

4 Ipsa autem nocte Saton vidit cœlum apertum in somnis, et civitatem Sanctam Hierusalem, et lignum sanctæ Crucis Domini ; quod impius Chosroes volebat perdere : et ex ore suo ignis horribilis exibat, et ignitam catenam ferream in collo ejus tenebat ; et circumquaque eum trahebat. Videns Præses contremuit, et excitatus misit ad Sacerdotes ; et cum ingenti pavore dixit ad eos : Per Deum vos conjuro, qui crucifixus est et resurrexit ; ut qualem legem vos accepistis, talem mihi detis : quia in somnis cœlum apertum vidi, et sua judicia Deus mihi revelare dignatus est. Prosternentes se Sacerdotes in terra, adoraverunt ; glorificantes Deum et dicentes ; Deus qui dispersa congregas, et congregata conservas, qui misisti filium tuum unigenitum in terra, qui patibulum crucis pro nobis sustinuit, et nos liberare dignatus es de manu diaboli ; qui fundasti terram, et mari terminum posuisti, et cœlum extendisti ; qui misisti soporem tuum in Adam, et Evam de costa ejus formasti ; et de ejus origine separavisti omnes homines : dignare mittere amorem tuum cœlestem in nos, ut cognoscamus omnes quia tu es verus Dominus, qui cum unigenito filio et Spiritu sancto, vivis et regnas per immensa secula seculorum. Amen. Et responderunt omnes viri et mulieres cum magno gaudio : Amen.

qui viso horribili territus,

convertitur ad fidem Christi :

F

5 In illa hora cœperunt Sacerdotes gratias agere Deo, qui dignatus est jungere impios inter choros Sanctorum : et venerunt Arthios, Messias, Sophyr, Manuel, et Adonas Sacerdotes, et dixerunt ad populum, audite nos, viri et mulieres, parvuli et seniores. Estote parati, quia omnes unum Deum habemus. Vigilate in oratione, vigilitate in jejunio, in castitate, in silentio : quia Deus noster sicut fur in nocte ita veniet. Et jejunaverunt pariter viginti quinque dies in Domino, et cœperunt Sacerdotes inter se quærere, quam legem accepturi essent. Respondentes Sophyr et Manuel dixerunt : *f* Dominus dixit ad Nicodemum : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Et cœperunt cogitare qualem baptismum, et venerunt ad fluvium Excutium, *g* qui procedit de una cisterna : et ibi est lacus altus, et benedixerunt aquam

simul et populus Samariæ,

f

qui pariter baptizantur ad 1484

g

A aquam, omnes pariter credentes dederunt nomina sua, et baptizati sunt in Domino. Tunc Sacerdotes obtulerunt Corpus et Sanguinem Domini, et communicati sunt omnes, et in Domino confortati : et baptizati sunt promiscui sexus numero mille quadringenti octuaginta quatuor, et cum gloria reversi sunt ad propria.

EX MSS.

et in Jerusalem adducti Maxentio,

6 Tunc Julius et Marcisco, Joannes et Agapitus oraverunt ad Dominum : Domine Jesu Christe, Pastor bone, qui discipulis tuis dixisti ; Nolite cogitare, cum steteritis ante Reges et Præsides, quomodo aut quid loquamini, quia Spiritus Patris vestri loquetur in vobis. Da, Domine, consilium tuum et scientiam tuam super nos, non permittas errare, sicut oves non habentes pastorem. Igitur mandavit impiissimus Chosroes et Maxentius filius ejus, ut Saton Præses veniret cum omni exercitu suo, et super Hierusalem et super Samariam, et deleret Nazarenum de terra. Saton Præses, cum Sacerdotibus et cum omni populo, dixerunt : Deleat eum Deus de libro vitæ, qui delere vult nomen Domini de terra. Nam cogitet iniquus Chosroes, quod Socius est Annæ et Caiphæ, Judæ et Herodis, quia
B quod de illis factum est, hoc de se fiet : et ecce illi sepulti sunt in inferno. Responderunt populi iniqui et dixerunt ad Principes : Alii capite puniantur, atque alios vivos ardere faciatis : quia si isti vivunt, omne regnum sibi subjugabunt.

constanter fidem profitentur

7 Et verba dulcissima locuti sunt ad Saton Principem : Insensate, stultus factus es, quia recessisti a regno decoris, et perdere vis florem tuæ juventutis : accede et adora deos qui te salvare possunt, et recede ab homine mortuo. Responderunt Sacerdotes, Arthios et Messias, et Saton Præses, et dixerunt : Bene dixisti, ut credamus in Deum Salvatorem mundi, et idola vana et surda respuamus, quæ nec sibi nec aliis prosunt. Responderunt Marcius *h* et Marcellianus, qui missi sunt a Chosroe Imperatore, et dixerunt ad populum : Qualia mirabilia in vobis fecit, quia vos in illum creditis ? Populi dixerunt, multa mirabilia Dominus fecit, cæcos illuminavit, mortuos suscitavit, et nobis magna mirabilia ostendit, quando in pectora nostra revelare dignatus est suam sanctam sapientiam. Erat autem quidam, Stephanus, a vidua matre sua nomine Theones, quem loqui fecerunt et verbum vitæ prædicare, qui erat duorum annorum et trium dierum.

h

et puerum bimulum loqui pro se faciunt.

8 Marcius et Marcellianus ut eum tanta dicere
C viderunt et talia, subridentes ad eum dixerunt : Loquere nobis tu, Puer. Stephanus respondit : In Evangelio sancto Dominus dicit, Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant. Et dixit : Filioli, non vos seducatis, sed credite in nos et baptizemini, et accipite pœnitentiam, quia blasphemastis Deum verum et vivum. Marcius et Marcellianus patienter auscultabant verba ejus, et ingeniose simulantes, dixerunt : Stephane, si tu puer nobis credis, et desinis sic agere, aurum et argentum, et inæstimabiles vestes dabimus tibi. Stephanus respondit eis, dicens : Si vos creditis in Dominum meum Jesum Christum, aurum et argentum vobis dabo, et perpetuum regnum vobis promitto. Tunc eum circumvenire cœperunt, quomodo eum subripere possent, quantoque plus illi cum eo pugnabant, eo magis scientia et sapientia ex ejus ore audiebantur.

Paret ille et confundit ministros Regis :

9 Marcius et Marcellianus talia mirabilia in Stephano videntes, cucurrerunt ad pedes Sacerdotum, et cum fletu rogare cœperunt, ut baptizarent eos. Tunc Saton Præses, cum Arthio et Messia Sacerdotibus, gloriam dederunt et dixerunt, Gratias tibi agimus, omnipotens Deus, quod nobis per misericordiam tuam donasti, ut homines, qui in dæmoniis crediderunt, facias eos reverti ad se. Filii, jejunemus et oremus ad Dominum, ut nos recipiat inter D servos suos. Et jejunaverunt sex dies : die autem sancto Dominico baptizati sunt Marcius et Marcellianus, cum aliis promiscui sexus viginti quinque. Elevatis oculis in cœlum, Marcius et Marcellianus viderunt Dominum sedentem in throno, duas quidem coronas in capite eorum ferentem et odor suavissimus erat in coronis, et viderunt Regem Chosroen cum suo exercitu, sicut horribiles muscas, inter pedes Sanctorum euntes circumquaque.

ipsosque convertit,

10 Cum audisset Chosroes quod Marcius et Marcellianus credidissent, et baptizati essent ; nimis iratus et inflammatus adversus Sanctos, misit per omnes exercitus suos, et direxit illos ad civitatem illam, ut omnes gladio punirentur ; quia omnes habitantes in ea cognosco quia credunt et adorant Nazarenum, et cum illis intereant Saton Præses, simul Marcius et Marcellianus : majores et minores, omnes gladio feriantur. Quod audientes Arthios, Messias, Sophyr, Emmanuel et Adonas Sacerdotes, Marcius et Marcellianus, Julius et Marcisco, Joannes et Agapitus, coadunaverunt cunctam civitatem illam ; et dixerunt ad eos : Filii et Fratres et So- E rores, estote parati ; quia ecce venit tempus, quo accepturi estis coronam martyrii. Confortate vos, et state in fide ; et nolite timere eos qui corpus occidunt, animam et corpus non possunt perdere in gehennam. Responderunt populi et dixerunt : Ecce gloriam, quam semper desideravimus : nos non habemus fiduciam et spem, nisi in Deum et Dominum Jesum Christum, qui fecit cœlum et terram. Nam omnes nos parati sumus ad palmam martyrii introire. Ecce nos quotidie optavimus ad istam gloriam pervenire.

quo audito Chosroes,

mortem omnibus decernit,

11 Igitur impiissimus et nequissimus adversarius advenit Chosroes, cum suo exercitu : et intravit in sanctam civitatem cum filio suo Maxentio : et nimio furore repleti apprehenderunt cunctum populum, et versis manibus ligatos omnes alapis percutiunt : et irati dixerunt ad eos, Ecce excæcati estis, insensati ; et stulti, quia adoratis Nazarenum mortuum, et dereliquisti Deum Jovem et Apollinem ; et jussa Regis contempsistis. Sancti autem clamabant : Christe, adjuva nos, quia non adoramus nisi Patrem et Filium et Spiritum sanctum ; idola vana, muta et surda respuimus manufacta, non se nec alios juvant, sed damnant : Regisque jussa nullatenus faciemus. Beatus Stephanus clara voce dixit, Nolite margaritas vestras ante porcos jactare, Fratres, quia calcant eas pedibus suis. Tunc Maxentius furore plenus dixit : Ergo et nos porci sumus ? Et jussit eos statim cum impetu fustibus cædi.

et Jerosolymam veniens

puerum Stephanum fustigari mandat : F

12 Mater ejus Theones, cum vidisset Stephanum filium suum cum ceteris Sanctis fustibus cædi, erigens manus ad cœlum, pectus tundens pugnis, caput percutiens ad terram, una osculando dicebat : gratias tibi ago, Christe salvator et Rector, quia filium meum video servum tuum esse et participem regni cœlestis, deprecor te, Domine Jesu Christe, ut non separer ab unico filio meo, neque in hoc seculo neque in futuro. Statim autem Theones ante præsidem adducta est : cui dixit Præses : Videtis magica arte delusos filium et matrem, Deos enim præ ceteris contemnunt, nec timent præcepta Principum nec custodiunt. Tunc Maxentius simul et præses dixerunt : Statim adducite puerum ad templum Martis foras ; quod si noluerit sacrificare, capite puniatur. Theones cum ceteris Sanctis una voce dixerunt : Noli expavescere, fili, quia hodie accipies coronam vitæ. Tunc cum lapidibus os Theones tundentes, dimiserunt eam ; et B. Stephanus ductus est extra civitatem ut adoraret.

animat eum Theones mater:

A 13 Jusserunt Imperatores venire ursos et leones in amphiteatrum, ut impetum facerent in Theonem et reliquos Sanctos. Theones ut vidit timuit, B. vero Stephanus dixit *i*: Noli timere furorem bestiæ, mater, quia Dominus conteret dentes bestiarum, et reprobat consilia Principum. Cum autem ad templum B. Stephanus Martyr venisset, ait. Quare, miseri, vos coarctat diabolus, qui dicitis ad hominem Christianum, ut derelinquat Dominum creatorem suum, et adoret statuas lapideas et surdas et mutas. Tunc Sacerdotes sancti, et Saton Præses in abscondito oraverunt: Domine Jesu Christe, qui supra mare ambulasti, et ipsum tacere fecisti et quiescere, permitte istos leones et ursos et furores eorum quiescere et tacere; ut cognoscant isti, qui superbi et tumidi sunt, quia tu es vivus et verus, qui regnas in secula seculorum. Amen. Dimissi sunt autem ursi duo et leones tres. Stephanus et Theones Mater ejus in medio steterunt. Cucurrerunt ursi et leones ad pedes B. Stephani et Theones matris ejus, et lingebant et osculabantur pedes eorum. Inflammati vero Reges adversus eos, leones et ursos jusserunt occidi. Videntes Christiani hoc B factum, confortati in fide, clamaverunt: Benedictus Dominus, qui confortavit servos suos. Populi autem astantes et cognoscentes virtutem Domini, crediderunt in Domino viri duodecim; locum expectantes ut introirent ad Sanctos.

i et cum illo ad bestias ducitur:

ambo illæsi permanent.

14 Tunc jussu Imperatorum patris et filii apprehensi sunt Arthios, et Messias, Sophyr, Emmanuel, Saton Præses et Marcus, Julius et Marcisco, Joannes et Agapitus, Stephanus et Theones: et separati sunt isti a ceteris Sanctis. Populus autem videns istos a se segregatos cœperunt plangere, et osculati sunt se pariter, et dicebant: Ecce vos pergitis ad vitam æternam, et nos miseri quid faciemus? Responderunt Arthios et Messias Sacerdotes, et dixerunt ad populum: Filii, nolite flere, quia non separamur a vobis, sed imus præparare vobis cœlestes mansiones. Ecce tempus quod semper desideravimus, et optavimus ad istam gloriam pervenire.

His et Sacerdotibus alio ductis,

15 Accessit impiissimus Rex ubi erat tota congregatio Christianorum, et clara voce dixit ad eos: Ecce stulti, quare non receditis ab amentia vestra, et quæ præcipio vobis facitis, sicut Sacerdotes vestri? Ipsi mihi consenserunt, et jussa mea adimplentes vos dereliquerunt, et Deum propitiatorem C Jovem adoraverunt; facultates suas receperunt, et incolumes facti sunt et amici nostri, fruuntur bonis nobiscum. Facite etiam vos meam voluntatem, et adorate Deum nostrum, et fruimini pariter bonis vestris: quia si non creditis mihi, per Deum Jovem vos faciam incendi. Cui sanctus Verillus respondit: Impie tyranne quare non erubescis tanta mala dicere, quia tales sunt frontes tuæ sicut canis qui non erubescit? quia dicis ut deseramus auctorem nostrum Dominum Jesum Christum, et adoremus statuam lapideam manufactam. Iratus Chosroes statim jussit abscindi linguam beati Verilli; quod sanctus Verillus gaudenter patiebatur: et cum diu cæderetur, elevans oculos ad cœlum, dixit: Gratias tibi ago, omnipotens Domine, quia dignatus es me conjungere inter servos tuos. Populus autem, ut vidit mirabilia quæ facta sunt, benedixit Dominum, qui salvos facit sperantes in se.

populus ad defectionem solicitatur:

respondet pro cunctis Verillus,

16 Illi autem duodecim, qui credebant in Dominum, cœperunt quærere a Rege Chosroe, ut eos illis daret in custodiam: quia si noluerint sacrificare, capitalem subirent sententiam. Audiens hoc Rex gaudens effectus est, et jussit statim apprehendere Sacerdotes et mitti in potestate eorum. Cumque ducerent eos in domum suam, lavantes e D osculantes pedes Sanctorum, dicebant: Adjuramus EX MSS. vos per omnipotentem Deum, ut detis nobis Legem vestram, quia magna est; et Deum vestrum magnum et gloriosum esse cognovimus. Responderunt Sancti et dixerunt: Magnus et verus Dominus Jesus Christus est, nos autem talem legem habemus, credere in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ut baptizemini et derelinquatis diabolum et pompas ejus. Responderunt Georgius et Sergius, Donatus et Petrus Exorcista, *k* et Marcellinus frater ejus: Nos omnes credimus in Deum vivum, ut dignetur nos recipere per misericordiam suam.

et convertit aliquos ex gentilibus.

17 Responderunt Sancti: Scimus quia misericors est Dominus et non vult mortem peccatorum, sed ut convertantur et vivant; et non venit vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. Responderunt Georgius et Sergius: Cognovimus quia verus est, ursos et leones superavit, et sine lingua hominem loqui fecit. Sancti Dei dixerunt: De Domino nostro legimus, Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem, nam si creditis in Patrem et Filium et E Spiritum sanctum ex toto corde, potestis vitam æternam adipisci et remissionem peccatorum. Georgius et Sergius dixerunt, Nos semper desideravimus sacrum baptismum percipere in nomine sanctæ Trinitatis, gratuito animo. Arthios et Messias Sacerdotes oraverunt ad Dominum et dixerunt: Gratias tibi agimus, omnipotens Deus, quia nobis dedisti gratiam tuam superare diabolum, et Chosroen adversarium qui nos perdere desiderat. Respice in nos, Domine, secundum misericordiam tuam. Et statim catechizaverunt eos: et accepta aqua benedixerunt, et dixerunt ad eos: Si creditis in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli et terræ. Responderunt, Credimus. Et in Jesum Christum filium ejus; unicum Dominum nostrum, natum et passum. Responderunt, Credimus. Et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, carnis resurrectionem. Responderunt, Credimus. Et acceperunt *l* nomina, et baptizati sunt, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Elevatis oculis Georgius et Sergius in cœlum, gloriam Dei aspicientes, dixerunt: Gratias tibi agimus, omnipotens æterne Deus, quia dignatus es nos conjungere inter servos tuos, quia demonstrasti nobis misericordiam tuam.

Quibus etiam baptizatis,

l

18 Rex vero Chosroes mandavit Georgio et Sergio dicens, ut ad palatium perducantur ad sacrificandum diis immortalibus. Georgius et Sergius F dixerunt ad Arthion *m* et Messiam, Saton Præsidem et Marcium et Marcellianum: Chosroes impiissimus mandavit, ut vos ad palatium perducamus. Responderunt Sancti et dixerunt: Filii, estote parati, quia ecce tempus accipiendi vitam æternam. Responderunt Georgius et Sergius, Quare nos non vociferamur, quia nos Christiani sumus. Sancti Dei dixerunt: Filii, non vos seducant blandimenta hujus seculi, sed estote parati in Domino, et quando clamabimus vos, veniatis ad nos, et soliciti estote quando moriemur, et sepelite nos, et postea clarificate nomen Domini. Tunc Georgius et Sergius acceperunt bendictionem ab Arthio et Messia Sacerdotibus, sumpseruntque cibum cum exultatione, et venerunt ad Regem dicentes: Ecce isti quos nobis dedisti. Chosroes ait: Sacrificaverunt diis immortalibus? Respondit Georgius: Loquere tu cum illis. Ait Rex Marcio et Marcelliano, Sacrificate diis immortalibus, et estote amici nostri, et gaudeat anima vestra, et vivetis in æternum. Responderunt Sancti: Quare coarctat vos diabolus, quia dicitis ut derelinquamus Deum vivum et verum,

m et fidem Christi libere confitentibus,

Ex MSS.

A rum, qui fecit cœlum et terram? Audito hoc Rex, iratus dixit. Per Deum invictissimum Jovem et Apollinem seu Dianam, quia nemo vos de manibus meis eruet, sed vivos vos faciam igne cremari. Responderunt Sancti Dei: Quod dicis, impie, facito, quia nullatenus jussa tua explebimus.

aggressus Hierusalem Chosroes

19 Statim impius Rex, jussit ligari Sanctos collo ad collum, ut ad civitatem Hierusalem eos adducerent, et recluderent eos in natatoria Siloe, et ligaverunt eos ibi. Chosroes cœpit civitatem sanctam Hierusalem circuire, et cum dolo pacem falsam fecit, et intraverunt milites sui in sanctam civitatem, et desolaverunt eam, et facta est desolatio magna: apprenditque aurum et argentum de templo Domini, et lignum sanctæ Crucis, et lapides pretiosos. Et jussit turrem ædificare ex auro et argento et lapide pretioso quæ de templo Domini tulerat: et in summitate turris vitreum construi *n* cœlum, et aquam ibidem per fistulam ascendere præcepit; equorum simul et porcorum cursus ibidem fecit, et quasi tonitrua vocis audiebantur. Ligari prope se lignum sanctæ Crucis constituit; coronatus sedebat, et aquas fundere ex ipso vitreo cœlo per artem præcepit vocibus et tonitruis.

in ea dolose occupata vult adorari ut Deus.

B 20 Hæc videntes Populi dicebant: Quia non est alius Deus præter Chosroen, qui pluviam dat et tonitrua facit. Cui Sancti dixerunt, O stulti, cur excæcati estis, qui derelinquitis Deum verum et vivum qui fecit cœlum et terram; et adoratis hominem qui est stercus et vermis, et Deo vos eum similatis. Nam si ille, ut simulatis, Deus est, aut infirmum sanet; aut mortuum suscitet. Hoc audiens Rex, nimis iratus, jussit ut Sancti Dei fustibus cæderentur. Et dum diu cæderentur, vox de cœlo audita est: Venite ad me omnes qui loboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Sancti audientes hoc, dixerunt: Gratias tibi agimus, Domine Jesu Christe, quia dignatus es consolari servos tuos. Tunc Marcius et Marcellianus dixerunt Chosroæ: Stulte et insensate, quare non agnoscis vivificæ et Sanctæ Crucis lignum, quod post te habes, in isto seculo; sed damnatio tibi erit in futuro, et præparatum tibi erit æternum supplicium.

Quam ejus insaniam explodentes Sancti,

21 Tunc Rex cum filio suo Maxentio jusserunt sibi sedem præparari ante templum *o* Martis, et præsentari Sanctos Dei ligatos, quibus dixerunt, Per virtutem Dei Apollinis et Dianæ, si non sacrificaveritis, mox meo gladio peribitis. B. Stephanus dixit: Ventus est ira tua, Rex, et nihil nobis

o

et minas tyranni contemnentes,

C nocebit: quia a Deo nostro præparatum habemus regnum et gloriam sine fine. Iratus impius Rex misit, et jussit venire milites gladiatores, et ut omnes transverberarent Sanctos longe a se. Venerunt autem ad locum destinatum Arthios et Messias, Sophyr et Emmanuel, et Saton, Marcius et Marcellianus, Julius et Marcisco, Joannes et Agapitus, et cœperunt adorare ad Dominum dicentes: Domine Jesu Christe, mitte super nos misericordiam tuam: et ne confundas nos, sed fac nos ad tuam misericordiam pervenire. Sed deprecamur te, Deus omnipotens; ut quicumque jejunaverint vigilias nostras, et celebraverint diem festum nostrum, scribe eos Domine in libro vitæ, et deleas eorum peccata, et de quacumque tribulatione clamaverint ad nos Domine exaudi eos, qui vivis cum Patre et cum Spiritu sancto in secula seculorum; et responderunt Sancti, Amen. Et vox de cœlo audita est, Athletæ Dei, exauditæ sunt orationes vestræ.

ad mortem se offerunt,

22 Tunc Sancti Dei cervices tendentes crudelibus spiculatoribus, sanguinem suum fundentes, decollati sunt, et turba magna Sanctorum decollata est. Præcipientibus impiissimis Regibus Chosroe et filio suo Maxentio tyrannis, gladio passi sunt viri et

et cum reliquis capite plectuntur.

mulieres, numero mille quadringenti octoginta D quatuor: corpora vero Sanctorum a canibus comedenda, et a bestiis et volatilibus dilaceranda, in ipsis locis relicta sunt; nullusque est ausus ea sepelire; sed per totum diem custodita sunt. Georgius autem et Sergius noctu, cum duodecim viris qui a sanctis Dei baptizati sunt, collegerunt sanctorum corpora Martyrum, et miserunt ea in basternas: et ubi baptismum perceperant, cum summa diligentia sepelierunt, ubi eorum orationes *p* florent usque hodiernum diem. Beati vero martyris Stephani, filii Theones, facto crine per singulos annos cæsaries sapitis *q* tondetur, usque in hodiernum diem. Decollati sunt sancti Dei Martyres gladio, decimo Kalendas Julias, regnante Domino et Salvatore nostro Jesu Christo, cum Patre et Spiritu sancto, per infinita secula seculorum. Amen.

p

q

ANNOTATA D. P.

a *Chosroe filius infra* Maxentius, *revera* Mardesanus *dictus.*

b *Romanorum hi dii erant, non Persarum: itaque aliud MS. jubet adorari* Solem.

c *Ecgraphum nostrum* Sanctum; *sed aliud MS.* Samariam *suggerit* quæ Sameron antiquitus dicebatur; *et correctionis necessitas patet infra num.* 6 *ubi* Hierusalem *et* Sancta *nominantur velut civitates distinctæ: ac rursum num.* 19 *ubi jubentur Sancti a sua civitate duci in Hierusalem.* E

d *Imo ante annos ferme sexcentos.*

e *Cur non potius* Zacharias, *tunc Patriarcha?*

f *Quasi vero nondum omnes Christiani essent et baptizati.*

g *Aliud MS.* Abanna, 4 *Reg.* 5. Abana et Pharphar *fluvii Syriæ dicuntur; sed hi Damascenum agrum irrigantes, duplo longius absunt Samaria, quam ipsa Hierusalem.*

h *Saltem Persica nomina Legatis hisce imposuisset fabulator.*

i *Quomodo hic ibi aderat jam ductus extra civitatem?*

k *Videntur hi mutuo sumpti ex* 2 *Junii, quo coluntur* Marcellinus Presbyter et Petrus Exorcista, *Martyres Romæ sub Diocletiano.*

l *Quasi universim mos fuerit nova nomina in baptismo accipere.*

m *Scriptum hic erat* Arthemium, *quod magis placeret si sæpius recurreret.*

n *Traducta huc ea sunt ex Cedreno qui an.* 13 *Heraclii narrat, quomodo Heraclius Gazacum Mediæ urbem cœpit, ubi Crœsi thesaurus a Cyro repositus fuerat; ibique* invenit Chosroæ simulacrum et effigiem, ejus in tholopalatii formam globi referente, tamquam in cœlo residentem. Circum erant Sol et Luna et Astra, a quibus infelix ille coli se tamquam Deum faciebat, circumstantibus sibi Angelis sceptriferis. Machinas porro impius paraverat, quæ ex eo loco guttas pluviæ instar emitterent, sonitumque tonitrui æmulum redderent. *Ubi dum Græce legitur* οἷς ὡς θεοῖς ἐλάτρευε *quod esset* quibus ut Deis serviebat; *omnino puto mendum esse, legendumque* οἷς ὡς θεὸς ἐλατρεύετο, a quibus ut Deus adorabatur. F

o *Quis, nisi delirus totus, tempore Chosroæ templum Martis concipiat extitisse Hierosolymis?*

p *Communis hæc plerisque Legendis, diu post scriptis formula, quam non vere huc aptata sit, ex præcedentibus collige.*

q *Etiam mortuis capillamenta crescere visa aliquando legimus et audivimus: non item sic, ut semel detonsa recrescerent; et quidem identidem; an id de aliquo Sancto verum sit, unde id accipi potuerit, nescio.*

DE

DE S. PAULINO EPISCOPO

NOLÆ IN CAMPANIA ITALICA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P.

§. I De cultu Sancti deque Actorum scriptoribus, Uranio coævo, et Sacchino atque Chiffletio S. J. Presbyteris.

AN. CCCCXXXI.

Elogium primus scripsit Florus Lugdun.

Nolanæ civitatis decus, Paulinum *ejus* Episcopum, *Sanctorum Fastis adscriptum reperio in antiquissimis Codicibus; et in Epternacensi, quo ante annos circiter mille exarato usus est, si non ipsemet illud scripsit S. Willibrordus, post Hieronymiani Martyrologii Sanctos, omnibus ecgraphis communes, sic eodem charactere legitur,* In civitate Nola, Paulini Episcopi: *pro quibus in Corbeiensi, sed manu recentiori est additum* In Nola civitate, Natalis S. Paulini Episcopi et Confessoris: *quæ eadem fere in Lucensi ac Barberino paulo recentioribus ideoque eadem qua cetera manu, transcribuntur; nisi quod Barberinum MS. omittat titulum* Confessoris; *Blumianum vero solum habet,* Nola Natale S. Paulini. *Corbeiense Kalendarium in Gallia* Paulini Hortulam (*imo* Nolani) Episcopi et Confessoris. *Brevius etiam Augustanum S. Udalrici. et Gellonense,* Paulini Confessoris. *Florus Lugdunensis, vacantes in genuino Bedæ Martyrologio dies quadamtenus supplens, circa seculi* VIII *ac* IX *confinia (quem deinde Usuardus, Ado, et ceteri veteres ac novi, ipsiusque Romani Martyrologii compilatores certatim secuti sunt, contractiori alii, alii prolixiori phrasi) Florus inquam Lugdunensis addidit nomini prolixius elogium, post verba Bedæ de S. Albano Britanniæ Protomartyre, idque hujusmodi in tribus apographis, Atrebatensi, Lætiensi ac Tornacensi:* Eodem die, Nolæ depositio S. Paulini, Episcopi et Confessoris, qui valde dives et locuples, ad verbum Domini vendidit omnia quæ habebat, et dedit pauperibus. Deinde Episcopus factus, tantum virtute multiplicata in gratiarum charismatis resplenduit, ut in obitu suo S. Martinum, et S. Januarium Episcopum Italicum, priusquam spiritum redderet, corporeis oculis contemplaretur: prius enim eo de hoc mundo migraverunt; *Martinus quidem ante finem seculi* IV, *Januarius vero sub ejusdem initium: ipse vero, uti testatur* Uranius Presbyter *familiaris, qui de* obitu *ejus* ad Pacatum *scripsit,* obiit x Kalendas Julii, Baccho et Antiocho viris clarissimis Consulibus, *id est, anno* CCCCXXXI.

Nomen in antiquissimis MSS. Mrliis.

Epistolam de obitu Uranius Presb. scripsit:

Vitam a Rosweido editam diu Anonymus,

2 *Si idem Uranius, eadem qua obitum, etiam vitam scribere diligentia curavisset, non fuisset in ea ordinanda viris eruditis laborandum. Primus id fecit, sed Anonymus manere optavit eruditus nostræ Societatis Sacerdos, cum Heribertum Rosweydum accepisset intendere illustrandis et excudendis Sancti operibus, prout ea ex prælo Plantiniano prodierunt* MDCXXII. *Ibi inter Opera Paulini et Amœbæas Notas Frontonis Ducæi ipsiusque Rosweidi, legitur* Vita *Sancti,* ex scriptis ejus et veterum de eo elogiis concinnata, *sub hac Rosweydi, ad Lectorem Præfatiuncula.* Uti Roma hanc Vitam, ab amico Socio concinnatam, accepi; ita tecum communico. Voluit nempe illi latere magis, quam inclarescere: ita cum Paulino colorem suum dat, ab eodem calorem hunc traxit. Nec meum fuit fidem violare, qua me obstrictum voluit. Modo Paulinus in publicum utilis, sat fructuum ad se rediisse existimat, si conscientiam solam testem habeat. *Sed ut ille latere voluerit, secretique fidem servaverit Rosweidus; patuit tamen arcanum totum ex primo seculo seu Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu; sive hujus collector Philippus Alegambe Auctorem cognoverit, ex asservato Romæ autographo et notissima istic manu; sive Bollandus noster, Antuerpiæ curans impressionem ad* Francisci Sachini *nomen, reliquis ejus Philippo enumeratis scriptis, adjecerit* S. Paulini Vitam ab Heriberto Rosweido vulgatam, *certus ipsum esse auctorem, ex utriusque inter se Epistolis, supra ea re post mortem utriusque repertis inter Rosweidi schedas. Nec difficile est Historiæ Societatis secundam, tertiam, quartam, ac quintam partem, a Sacchino elaboratas pervolventi, stylum istic et hic eumdem deprehendere; imo easdem non raro phrases: equidem, cum num.* 6 *hic legi, quod Avsonius* Paulinum *instruendum suscepit,* sedulitate industriaque præceptoris, humanitate patris, ac pietate, *recordatus continuo sum, sæpius a me lectum in Vita B. Stanislai Kostka, sub annum* MDCXII *Romæ vulgata a Sacchino, quod sanctus ille juvenis, in colendo suo germano Paulo,* ut amorem superabat fratrum, sic obsequia vicerit famulorum. *Fuit autem* Paulini Vita *ultimus fere litterarius Sacchino labor, cum enim provecto quousque licebat Historiæ opere a Generali Mutio Vitellesco esset assumptus in Secretarium, subcisivis horis oppellam istam amico veteri dedit, et triennio post obiit, anno* MDCXXV, XVI *Septembris, initæ Societatis* XXXVII.

deinde notus Franc. Sacchinus:

3 *Alter in eodem argumento versatus, sed historiæ nodos evolvere magis quam Vitæ historiam contexere solicitus, fuit item noster* Petrus Franciscus Chiffletius, *in opere quadraginta post annos excuso, cui titulum fecit* Paulinus illustratus; *quod voluit pro Appendice servire operibus, si quando aliquis ea sumeret, ex ipsius præscripto corrigenda, ordinanda, atque supplenda, id enim ei tunc facere non licebat. Is qua ratione, quove consilio animum scriptioni tali adjecerit, sic paucis aperit.* Venerunt mihi in manus Paulini opera aliquot, manu exarata. His a me collatis cum editione Plantiniana, omnium accuratissima; vidi primum, huic deesse Paulini Epistolam ad Eucherium et Gallam, tunc in Lero insula degentes; brevem quidem illam, sed gemmarum instar in exigua mole pretio maximam. Intellexi ex hac Epistola, apertum mihi campum amplissimum, ad eos profligandos, qui Eucherium juniorem Lugdunensem Episcopum sibi finxerant, Gallæ maritum; quam tamen Eucherio Seniori, imo ejus nominis inter Lugdunenses Episcopos unico conjugem, Paulini hæc Epistola ostenderet. Ad hæc ex eisdem MSS. codicibus, atque ex Flori Lugdunensis Collectaneis in omnes Apostoli Pauli epistolas, deprehendi imperfectam esse in vulgatis Epistolam, quæ ad Pammachium prænotabatur: atque ad eumdem Pammachium datam fere esse totam Paulini, Epistolam, quæ inscripta esset ad Alethium; unde indolui turbatam Paulæ Romanæ familiam, etiam a doctissimis viris, qui ex hac male percepta, ac præpostere digesta Epistola,

alteram Petrus Franc. Chiffletius

cum auctario Epistolarum

A AUCTORE. D. P. Epistola, Alethium Paulæ generum, Ruffinæ porro ejus minimæ natu filiæ maritum affirmabant: cum tamen Ruffinam ex Hieronymo constaret morte immatura sublatam, in ætate quidem nubili, sed verosimilius ante nuptias; certe Alethio Cadurcensi numquam fuisse uxorem. A compactorum oscitantia eam labem cognovimus duabus Paulini ad Pammachium et Alethium Epistolis jam olim affusam, quæ remotioris antiquitatis certis testimoniis eluenda esset.

4 Animadverti præterea, ex iisdem MSS. codicibus, vulgatam Paulini ad sanctum Amandum Epistolam in duas discindendam esse; sicut et Epistolam ad Romanianum, quæ alteram carmine ad Licentium ejus filium datam includit. Diversas denique ab editis lectiones, in omnibus pœne Paulini Epistolis, ex iisdem manu descriptis in veteri membrana exemplaribus, observavi; quæ Paulini genium atque ingenium præ vulgatis præseferrent. Quid plura; Paulini Consulatum, Baptismum, Monachismum, Sacerdotium, Episcopalem ordinationem, Natales S. Felici dicatos, Melaniæ Senioris et Nicetæ Dacorum Episcopi per Nolam transitus, alienis temporibus a plerisque adsignari animadverti. Captivitatem quoque ejus..... nec suo tempori reddi, nec ejus narrationem (quæ Gregorii Papæ est) Uranio vere adscribi; et quidquid fere vir tantus vel egisset vel scripsisset, in chronologiam præpostere, etiam a recentiorum eruditissimis digeri. Quid commemorem visionem S. Paulini, Joanni Episcopo Neapolitano triduo ante obitum oblatam; quam ab aliquot Scriptoribus Italis, imo et Neapolitanis, perperam tribui videbam Joanni, inter Episcopos Neapolitanos ejus nominis quarto, qui octingentis fere abhinc annis floruit; cum eam antiquiori Joanni, hujus nominis primo tribuendam, in aperto sit; qui proximo post Paulini obitum anno, æræ Christianæ CCCCXXXII, die Sabbati sancti, mensis Aprilis secunda, ad Superos evolasset? Hæc et alia de S. Paulini rebus a me observata, parum abfuit quin me permoverent ad novam ejus Operum moliendam editionem, cui, post Heriberti Rosweydi et Frontonis Ducæi amœbæas Notas, tertio loco meas apponerem; ut ex omnibus aliquid existeret, quo tam diserti ac tam sancti Scriptoris studiosis fieret satis: mentemque illis injicerem, ad Magni Theodosii Panegyricon, ceteraque nondum edita ejus opera, per omnes veterum bibliothecarum latebras disquirenda. Sed inhibuit præsertim mansionis meæ Divionensis, ad accuratiorem typographiam perquam inopportunæ, conditio: seditque animo tandem, quæcumque mihi ad Paulinum illustrandum comparata erant, in hunc libellum conjicere, integram (ut spero) ejus Operum impressionem aggredienti aliquando profutura. Si consilium meum probaris, ac notulis meis, majora tu ipse aggressus uti volueris, adquiescam.

et correctione earumdem,

B *atque historiæ independentis elucidatione,*

in ordine ad novam editionem operum,

C

5 *Hactenus illa Præfatio, in qua potuerat etiam* Henschenius *noster commemorari, propter operam minime contemnendam ab eo navatam, ut rogabatur, in Epistola Uranii conferenda cum Sanmaximiniensi et Scheckingiano MS. explicandaque Neapolitanorum Episcoporum chronologia, et duplicis Joannis ætate, unde multum se adjutum Auctor profitetur, in Epistola desuper eucharistica quam habeo; idemque patet ex autographis Henschenii animadversionibus quas recepi. Sequitur autem Præfationem Elenchus Partium et Capitum, ex quo ad primum oculi jactum discit Lector quod* Pars I de operibus S. Paulini *sit, præsertim de Epistolis;* Pars II, de rerum gestarum et scriptorum Chronologia: *quam deinde cap.* 35 *in synopsim colligit haud inutiliter hic apponendam.*

non sine auxilio G. Henschenii.

Ex illo vitæ chronotaxis,

6 Anno Christi CCCLIV Burdigalæ in Aquitania natus est S. Paulinus.

CCCLXXVII Mortuo Imperatore et consule Valente, v Idus Augusti suffectus est in Consulatu Paulinus ad reliquum annum. D

CCCLXXX Interest Paulinus Nolæ ad diem Januarii XIV Sancto Felici sacram, eumque sibi Patronum adoptat.

CCCLXXXIX Hoc minimum anno, ante susceptum Sacerdotium quarto, Paulinus Burdigalæ a Delphino Episcopo baptizatus est.

CCCLXXXXIII S. Paulinus in Hispania, effusis in pauperes facultatibus, monasticam vitam aggreditur.

CCCLXXXXIV Prima die hujus anni, secundum Dionysium a Christi natali deducti, quæ dies in Dominicam incurrit, consecratus est Presbyter a Lampio Barcinonensi Episcopo Paulinus: qui ejusdem anni Januario primum Natalem cecinit S. Felici Nolano; et exinde alios ad quindecim, annis singulis, singulos, eidem patrono ac dominædio suo velut tributum persolvit. Idem hujus anni exordio sextam ad Severum Epistolam, ac paulo post, circa veris initium quintam dedit. Post Pascha Mediolanum venit ad S. Ambrosium Episcopum: inde Romæ aliquamdiu versatus, Nolam denique ex voto ed S. Felicem se recepit. E

CCCLXXXXV Theodosio Imperatori ad XVI Kalendas Februarias vita functo, Paulinus panegyrico pereleganti parentavit. Eodem anno ad Severum primam et secundam, item ad Augustinum nondum Episcopum primam et secundam Epistolas dedit. Ipse Augustinus mense Decembri, vivo adhuc Valerio seni Hipponeregio ordinatus est Coepiscopus.

CCCLXXXXVI Datæ sunt hoc anno Paulini ad Romanianum, ad Licentium Epistolæ: item ejusdem ad Severum tertia et quarta.

CCCLXXXXVII S. Paulinus videtur consecratus fuisse Episcopus Nolanus mense Januarii, nec multo post Consolatoriam dedisse ad Pammachium super obitu Paulinæ conjugis. Ad Hunc ipsum annum referendæ sunt Epistolæ Paulini ad Severum XIII, et ad Jovium XXXVIII.

CCCLXXXXVIII Nicetæ Dacorum Episcopi primus Nolam adventus ad Natalem S. Felicis. Anno eodem Melania senior Romam e Palæstina rediens, Paulinum ex itinere Nolæ invisit. Adhæc datæ sunt Paulini ad Severum Epistolæ VII et XIV.

CCCLXXXXIX Hoc anno emisit Paulinus Epistolas, ad Alethium XXXIII, ad Desiderium XXXV, ad Sebastianum XL, ad Delphinum II; item ad Severum VIII, IX et X: quarum nonnullas jam ex anno præcedenti conscripserat. F

CCCCI Data est Paulini Epistola ad Delphinum tertia.

CCCCII Nicetæ Dacorum Episcopi secundus Nolam adventus, ad S. Felicis Natalem. Scriptæ sunt anno eodem Epistolæ Paulini ad severum XI de Cruce, et XII de basilicis.

CCCCIX Roma obsidetur ab Alarico et auro redimitur; sequenti capitur et spoliatur, alterutro autem S. Paulinus in Africam captivus abducitur, unde postea cum suis civibus remittitur Nolam.

CCCCXVI Circa hunc annum data est epistola Paulini ad Augustinum IV, qua et Melaniæ senioris filium in Africa defunctum et ipsam parentem superstitem commendat.

CCCCXIX Honorius Imperator Paulinum, magnis ornatum laudibus, ad Synodum invitat.

CCCCXXXI Basso et Antiocho Coss. x Kal. Julii, circa horam quartam noctis obiit S. Paulinus. *Hactenus Chiffletius, a cujus Chronologia nihil dissentio, nisi quoad annum Ordinationis, quem infra statuo differendum usque ad annum* CCCCIX *vel ultra: et quoad servitutem Wandalicam in Africa quam alterius Paulini,*

A *lini, etiam Nolani Episcopi sed integro fere seculo junioris esse demonstraturum me puto in Analectis.*

Reliquæ partes opusculi Chiffletiani indicantur :

7 *Caput* XXXIV *et ultimum hujus Partis* II, *constituunt* Scriptorum, præsertim veterum, de S. Paulino testimonia, quibus fere adstruuntur quæ de ejus rebus gestis in hoc opere disputata sunt. *In his primum locum merito obtinet* Epistola Uranii, ex MS. Trecensi emendatior ea quam edidit Surius ; *quo etiam contulerint variæ Lectiones ex MSS. Belgicis collatæ ab Henschenio ut diximus : præter quæ ipse ex Mediceo Florentiæ MS. accepit, et nobiscum communicavit, ejusdem Epistolæ, ex Gregorio Magno interpolatæ ecgraphum, ad quod ipsam ex Chiffletii editione dandam etiam conferam eamdemque pæne integram reddam, et quidem primo loco idque privilegio antiquitatis auctoritatisque maximæ, licet de obitu fere solum agat, et pæne verbotenus contineatur in Vita a Sacchino nostro compilata, deinde ipsi Annotationes seu Illustrationes, et quatenus opus fuerit etiam correctiones capitatim interponam et finiam cum Votivo Carmine* Justi Rycquii Belgæ *Romæ per Jubilæum anni* MDCXXV *editum quod si ab auctore sibi amico citius accepisset Rosweidus, haud dubie additum voluisset* Paulini *operibus eo quod synopsim vitæ elegantissimam contineat.*

et Car votivum Iusti Rycquii.

B *Ipsum vero carmen eo produco libentius quod eruditum hunc Belgam videam præteritum Auberto Miræo seculi* XVI *ac* XVII *scriptores diligenti cura collectos exhibenti, necnon nepoti ejus Auberto Vanden Eeden eosdem in lucem danti. Meminit quidem Rycquii Andreas Valerius in Bibliotheca Belgica pag.* 604 *ubi iterum Romam profectum ait anno* MDCXXIV *atque Urbani Papæ VIII auspiciis et invitatu Cardinalis Cobellutii, fortunarum sedem elegisse Bononiam, ubi triennio post mortem immaturam obierit : sed edita ab eo opera multa enumerat Valerius, tacet* Votivum istud Carmen.

Celebris Nolæ domus Sancti.

8 *Ambrosius Leo, lingua Græca Latinaque eruditus, medicusque et Philosophus celeberrimus, initio seculi* XVI, *inter alios plures quos vario in genere scripsit libros, in Bibliotheca universali Gesnerii et Neapolitana Toppii recensitos ; in libello de Nola patria sua, Venetiis excuso sub nota anni* 1514 *vivente et florente auctore, lib.* 2 *cap.* 13 *apud Chiffletium, narrat aliquid de Nolana* S. Paulini *domo nequaquam prætermittendum hoc Paragrapho qui est de cultu ipsius. Nolæ* Sacellum, *inquit* Divi Paulini ubinam sit, clarum est. Ædes sola est, et absque cella. Hæret illi magna domus, quæ nobis pueris hospitium mendi-
C corum solummodo adventantium erat, hospitale eam ob rem appellatum : nunc vero in cœnobium commutata est, in quo Divi Augustini Sacerdotes inhabitant. In eo vero sacello, quotannis ceremoniæ atque nundinæ aguntur, cum pompis, spectaculis, atque Magistro nundinarum.— Existimo interim S. Paulini domum dici non quia ipsam habitaverit Episcopus cui habitatio esse debuit eadem quæ decessoribus suis aut æque vicina Cathedrali ecclesiæ ; sed quia ipsam ædificari fecerit usui pauperum et peregrinorum, ut in ea per se ministraret vel quia eam adhuc Presbyter locatam habuerit, similibus pietatis operibus ibi exercendis intentus. *Celebrantur autem nundinæ illæ* a XVI Kal. Julias, usque ad X ante easdem. *Hæc Leo.*

§. *II. De anno Ordinationis.*

Natum circa an. 354

Dimidium ferme ætatis, *inquit Sacchinus num.* 2, hoc est ad annum circiter duodequadragesimum, humanæ reipublicæ vixit Paulinus ; ex eo tempore ad annum septimum supra septuagesimum, hoc est ad extremum usque spiritum, religioni et sanctitati. *Justam hanc esse partitionem probatur ex* Paulini *Epist.* 41 *ad Augustinum, quam sequitur* 42. *ad eumdem, utraque ad nondum Episcopum scripta ; meminit enim in ea officii sibi cum illo communis, id est* Presbyteratus, *et Episcopum aliorum* Patrem communem *appellat. Respondet vero utrique Augustinus per Epistolam* 32 *et* 34, *atque in posteriore indicat, recens se creatum Episcopum. Creatus est autem mense Decembri anni* CCCXCV. *Mensem indicat ipse Homil.* 25 *inter* 50 *cap.* 3 *cum in ea quam habuit in anniversario suæ ordinationis dicat Natali Domini* imminente. *Annum designat Prosper in Chronico* Olybrio et Probino Coss. *Isto autem anno ætatis annum* XL *explevisse se indicat Paulinus Augustino infra num.* 15 *et agere conversionis suæ secundum : inde a quo si procedas ad an.* CCCCXXXI, *habebis annum ætatis* LXXVII *saltem inchoatum et anno* CCCLIV *vel paucis mensibus citius natus fuerit* Paulinus, *unum vero annum serius, si placet accedere ad sententiam Pagii in Criticis, ordinatum Augustinum tenentis anno* CCCXCVI.

D

AUCTOR. D. P. et an. æt. 38 conversum a seculo.

Episcopum ordinatum existimat Chiffletius circa an. 396

10 *Difficilius est assignare certo annum Ordinationis Episcopalis, ideoque Sacchinus num.* 65 *ingenue fatetur,* quo tempore, quave ratione creatus Episcopus *Paulinus sit,* plane incompertum *sibi esse. Chiffletius cap.* 12 *putat, ex ipsius scriptis deprehendi posse,*
E hanc ejus dignitatem, plus minus biennio ab ejus secessu Nolano *initium sumere ; secessit autem Nolam Barcinone Sanctus, ubi fuerat populari violentia coactus suscipere Presbyteratum, anno* CCCXCIV *exeuntes Primum argumentum sumit ille ex Epistola ad Pammachium, scripta (ut ipse ostendit) an.* CCCXCVI *vel ineunte* CCCXCVII : *ubi loquens de scriptis,* Episcopi Olympii, *non utitur titulo* Patris *(ut inferioris Ordinis Presbyterum decebat) sed* Fratris nostri : *fatetur tamen codicem Puteanum ad nomen Olympii carere* Episcopi *titulo. Secundo, quod Natali* 4, *quem S. Felici composuit Paulinus, anno* 396 *aut ineunte* 397 *meminerit etiam Natalis proprii; in quo* innumeris sint gaudia publica turbis ; *diem utique intelligens non suæ nativitatis, quem secularium more non celebrabant Episcopi conviviis et ludis, sed Ordinationis, ad quem sacris concionibus et solennibus Officiis celebrandum populum totius diœceseos invitari solitum testantur Patres, comparentibus saltem eorum Presbyteris, cum quibus et Synodus celebrabatur ; uti notissimum est ex Romanorum Pontificum Actis, qui ceteris solennius tali die, aut potius infra octavam (nam toto octiduo durabat festivitas) Synodum agebant vicinorum quotquot convenerant Episcoporum, Abbatum et Presbyterorum.* Paulini *versu hi sunt.*

quia videtur isto anno meminisse sui Natalis :

F

qui fuerit 18 *Januarii ;*

Annua vota mihi remeant, simul annua linguæ
Debita, Natalis tuus, o clarissime Christo
Felix, Natali proprio mihi carior ; in quo,
Quamlibet innumeris sint gaudia publica turbis,
Est aliquid speciale tuis : quod nos tibi Christus
Esse dedit, viles caro largitus amico.

sed per conjecturam valde incertam.

11 *Sed si recte Paulini sensum capio, non adscribit ipse* publica gaudia *Natali suo proprio, sed Natali S. Felicis, quem potuit et debuit præ suo in carne natali æstimasse* Paulinus, *necdum Episcopus, et nullum adhuc alium Natalem numerans. Alterum Natalem Ordinationis videlicet, infra octavam ejusdem S. Felicis cecidisse nescio unde suspicari potuisset Chiffletius : quare solum dico eam factam* in Sabbato : quod lucescit in prima Sabbati vel ipso dominico die *sicut Leo Papa loquitur hoc solum legitimum tempus appellans. Pro anno plus fortassis elicere volet Chiffletius ex verbis, quod sibi præ* innumeris turbis *gaudendum specialius dicat Paulinus, cum aliis Sancto magis propriis et quasi domesticis expressis particula* Tuis ; quod nos tibi Christus esse dedit ; *nec enim quidquam Felici* Paulinum *obstrinxit arctiori nexu, quam quod illum Christus Episcopum Nolanum in S. Felicis ecclesia esse voluerit. Verum valde infirma ea conjectura est, cum jam inde a sui Nolam accessus initio servitu-*

Junii T. V 22 tem

A AUCTORE D. P. *tem Martyri obligatam professus sit* Paulinus. *Addit Chiffletius, videri sibi* Natalem Paulini *cecidisse infra Octavam natalis S. Felicis; qui cum anno* CCCCXVII *actus fuerit Feria* IV, *si ordinatus Paulinus fuit Dominica infra octavam, Natalem habuerit* XVIII *Januarii quo et Cathedra S. Petri celebrabatur.*

Alii præferunt annum 409

12 *Alium omnino annum designat ultimus operum S. Paulini editor Joannes Baptista le Brun anno* 1684 *Parisiis in epitome vitæ quam ab illo sumptam inseruit Casimirus Oudin suo de scriptoribus Ecclesiasticis supplemento. Ibi ait ille* quod Sanctus Nolam venit et in morbum incidit 395.... et in illius gratiam scribit Anastasius Papa 399 ad Episcopos Campaniæ, eodemque tempore iterum gravi et diutino morbo laborat Paulinus. Anno 402 a Niceta Dacorum Episcopo et a Melania seniore invisitur, Basilicas anno 403 Nolæ ædificat..... Anno 409 exeunte Nolæ creatur Episcopus, ætatis anno 56.

ante quem non fuerit Sanctus ordinatus

Eumdem ordinationis Paulinianæ annum assumit Ludovicus Antonius Muratorius Ambrosianæ Bibliothecæ Mediolani Præfectus Tomo Primo Anecdotorum suorum anni 1697 *quatuor S. Paulini Poemata hactenus inedita complexo, quas ille notis ac disquisitionibus augens præmittit etiam ipse brevem vitæ Chronologiam,* B *dissertatione autem* XII *hunc ponit titulum* De tempore suscepti a Paulino Episcopatus.

idque argumentis

13 *Lucubrationem prælaudati le Brun necdum mihi videre contigit neque illi expectandæ necessariam moram indulget festinatio præli; maxime cum jam Romæ acceperim Muratorii dissertationes huc spectantes; in quibus tanta accuratione refutantur Chiffletii rationes, ut in iis verificari possit Græcum hoc* αἱ δευτέραι φροντίδες σοφωτέραι, Secundæ curæ sapientiores. *Si quid oblatum melius fuerit sub finem hujus impressionis, locus dabitur in Appendice vel Supplemento.*

ex parte decessoris Pauli an 401 ecclesiam consecrantis.

14 *Probatur autem vel ideo prædictus annus* CCCCIX *vel alius posterior quod evadat duplicem difficultatem Chiffletio minime explicabilem; quarum prima sumitur ex epistola ad Severum cui intexta epigrammata describunt Paulum Episcopum Nolanum Paulini decessorem in extructa ab hoc noviter S. Felicis basilica concionantem, ac dedicationis ritus peragentem; unde* Paulum *tunc adhuc vixisse colligas; gratisque sibi fingere videtur Chiffletius, hæc ibi sic a* Paulino *scribi, quia* Paulum, *licet mortuum, ibi fingi fecerit gemino isto in actu. Cum enim dicitur quod atria novæ basilicæ.*

C Paulus in æternos Antistes dedicat usus.

non de alia quam Feliciana basilica intelligi potest. hæc autem operis tempore et voti genere conjuncta *dicitur,* et jam dedicata, *cum basilica quam Severus illo ipso vel præcedenti anno S. Martino struxerat et dedicarat. Non potuit igitur* Paulus *iste mortuus fuisse ante annum* CCCXCVII, *ut Chiffletius præsumit: quia tunc mortuus, non debuit pingi velut ecclesiam dedicans, quæ primum anno* CCCCI *est consecrata.*

et Anastasii Papæ Paulinum Presbyterum inter Episcopos invitantis:

15 *Altera difficultas petitur ex epistola* 16, *qua Sanctus scribit Amantio, quod ipsum* Anastasius Papa *(fuit autem hic ordinatus* V *Decembris anni* CCCXCVIII*)* interposito tempore *(puta post annum* CCCC*)* etiam ad Natalem suum (quod Consacerdotibus suis tantum solet) invitare dignatus est; *quasi illis sese non adnumerans, adeoque necdum Episcopus. Excipit quidem ab hoc sensu Chiffletius, propter* τὸ suos; *quasi eo soli intelligi debeant* Romanæ provinciæ Episcopi, *ad quam non spectabant Episcopi Campaniæ. Sed illi venire obligati tamquam subditi, non videntur solum invitari; igitur invitationis honor externos spectabat; quo etiam dignum habitum* Paulinum, *licet dumtaxat Presbyterum, majus quid erat.*

alia addit Muratorius.

16 *Hæc eadem, a me jam pridem mente concepta, ex Bruno assumit contra Chiffletium Muratorius; ipsa quæ nervose porro confirmans addit:* Alia porro et ego D argumenta suppeditabo. Scribens ad Delphinum Episcopum Burdigalensem, eum semper, annoque potissimum 403., *venerabilem Patrem* appellat, quod non fecisset Episcopus; moris enim erat iis temporibus, ut Episcopi se *fratres* invicem appellarent. Consule quæso Epistolam XVI ad Delphinum 2., ubi ait: *Mediolanensis quoque Episcopus filius vester hucusque, nunc frater Venerius scripserat etc.* Vides Venerium, statim ac ad Episcopatum venit, fratrem Delphini cœpisse nuncupari, et eum ab isto quoque se distinguat Paulinus, utique Episcopalibus insulis nondum cingebatur. Sed clariora proferamus. Anno 404 Natalem XI recitavit Paulinus. In eo vero multa de fure habet, qui sacra nuper expilarat. Captus non sine miraculo improbus latro ad S. Felicis ducitur.

Post sacra jam solvente pios Antistite cœtus.

Sunt hæc vatis nostri verba, qui se propterea a Nolano Episcopo tum temporis diversum facit. Natalis quoque decimus tertius rem evidenter prodit. Cum Nolanis aperiendi tumuli, ubi S. Felicis ossa quiescebant, animus obvenisset, ait Paulinus:

— *Cunctos transmittit Episcopus ad nos* E
Presbyteros. His fabra manus spectantibus instat
Jussa Sacerdotis facere. —

Hunc Natalem anno 406 elucubravit Paulinus. Rem vero ibi memoratam nuper accidisse certum pæne est mihi; non enim tantum opus diu silentio pressisset Poeta sanctus. Igitur, cum Antistes alius Nolæ sedens ibi diserte dicatur, ne anno quidem 406 Episcopalem Cathedram Paulinus ascenderat. Deinde cur eximiam hanc dignitatem, si sibi contigisset, præteriturus in Natali XIII fuisset Paulinus? Nullis ibi parcit verbis, ut honores in se collatos, vitæque peractæ gesta recenseat; et maximum hoc munus insalutatum dimisisset? Ne credas. An tamen Episcopus anno solum 409 processerit, latere procul dubio arbitror. Eruditissimi nihilo secius Brunii sententiæ acquiescendum nunc est, a quo non sine validis rationibus, apertisve saltem conjecturis hoc affirmatum mihi persuadeo. Quod autem asseruit Ambrosius Leo lib. 2. cap. 12 de Nola, videlicet Paulinum Fundanæ Ecclesiæ Antistitem ante fuisse; Auctoris alioquin eruditi somnium habeatur. Reliquas Paulini res gestas, ejusque mirandam sanctitatem prosequi statuta mihi brevitas non sinit. Si tamen hanc quis adornandam susciperet spartam, uberem messem e Natali XIII hauriet. F

EPISTOLA URANII PRESB.

De obitu S. Paulini ad Pacatum.

Ex MS. Trecensi edita a Chiffletio, et cum aliis MSS. ecgraphis collata.

Domino illustri et in Christo merito venerabili Pacato, *a* Uranius Presbyter. Litteris Nobilitatis tuæ iterata vice solicitor, ut tibi obitum S. Paulini fideliter referam. Faciam quidem quod præcipis, sed timeo, ne non tam efficaciter ut vis, faciam, quod facere cupio. Tamen quia jubere dignaris, fideliter et sine mendacio faciam. Novi etenim melius esse linguam silentio premere, quam ad peccatum animæ falsa narrare, dicente Scriptura: Os, quod mentitur, occidit animam. Et ideo venerationem tuam plurimum quæso, ut imperitiæ meæ veniam dare digneris. Alioquin si tibi sermonis mei *b* vilitas cœperit displicere, non mihi, sed tibi rectius imputabis, qui aquam purissimi fontis a cœnoso rivulo postulasti. Sed hæc breviter dicta sint.

a Præfatio.

Sap. 1, 11

b

A sint. Nunc autem veniamus ad ea, quæ tibi, qui vitam ejus versibus illustrare disponis, dicendi materiam subministrent.

2 Igitur S. Paulinus Episcopus Burdegala oppido Galliarum oriundus fuit, sed in Campania *c* ad beatissimum Felicem Confessorem glorioso fine defunctus atque sepultus est. *[c — Triduo ante mortem,]* Ejus vitam ex merito mortis agnoscimus, cujus et mortem de conversatione vitæ probamus. Denique cum * ante triduum quam de hoc mundo ad cœleste habitaculum vocaretur, cum jam de salute ejus omnes desperassent, et duo ad eum Episcopi visitandi studio convenissent, id est, sanctus *d* SYMMACHUS, et Benedictus *e* ACINDYNUS; *[d e]* ita in eorum adventu recreatus atque refectus est, ut oblita omni carnali infirmitate, totum se eis spiritalem atque angelicum exhiberet. Et quasi profecturus ad Dominum, jubet sibi ante lectulum suum sacra Mysteria *f* exhiberi: *[f — jubet sibi extrema ministrari:]* scilicet ut una cum sanctis Episcopis oblato sacrificio, animam suam Domino commendaret: simul etiam et eos, quos pro disciplina ecclesiastica a communione sacri mysterii extorres esse præceperat, ad pacem pristinam revocaret.

B 2 Et cum hæc omnia sanctus Episcopus læto atque perfecto ordine celebrasset; subito clara voce interrogare cœpit, ubi essent Fratres sui. Tunc unus ex circumstantibus, qui putavit quod Fratres suos, id est, Episcopos qui tunc aderant, quæreret; ait illi; Ecce, hic sunt Fratres tui. At ille; Sed ego nunc Fratres meos JANUARIUM atque MARTINUM dico, *[visitatur a SS. Januario et Martino;]* qui modo mecum locuti sunt, et continuo ad me venturos se esse dixerunt. E quibus JANUARIUS Episcopus simul et Martyr, Neapolitanæ urbis illustrat Ecclesiam; MARTINUS autem vir per omnia apostolicus, cujus Vita ab omnibus legitur, Galliarum Episcopus fuit. Et his dictis, extensis ad cœlum manibus, hunc Psalmum Domino decantavit, dicens; *[Ps 120, 1,]* Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi. Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum et terram. Deinde collecta oratione, commonitus est a sancto *g* Postumiano Presbytero, *[g]* quod pro vestimentis quæ pauperibus fuerant erogata, quadraginta solidi deberentur. Quod cum audisset S. Paulinus, leviter subridens ait; *[ad solvenda debita pro pauperibus contracta]* Securus esto, fili; crede mihi quia non deerit qui debitum pauperum solvat. Et ecce, non longa mora, ingreditur quidam Presbyter, de Lucaniæ partibus veniens, missus a sancto Episcopo *h* Exuperantio, *[h]* C sive a viro clarissimo fratre ejus Ursatio, qui ei per ipsum muneris gratia quinquaginta solidos miserant. *[insperato accipit solidos 50:]* Quos cum accepisset sanctus Paulinus, benedixit Dominum dicens; Gratias ago tibi, Domine, qui non dereliquisti sperantem in te. De his autem quinquaginta solidis ipse Presbytero qui eos exhibuerat, manu sua duos *i* dedit; *[i]* reliquos vero negotiatoribus qui vestimenta pauperibus dederant, reddi mandavit.

4 Inter hæc autem cum jam nox diei successisset, usque ad mediam noctem paululum quieti concessit; donec crudescente dolore qui lateri ejus nimius inerat, excitatus, multis etiam ex superfluo archiatrorum ustionibus fatigatus, *[noctem et diem sequentem]* usque ad quintam *k* horam noctis lassum atque anhelum pectus duxit. *[k]* Deinde obveniente luce consuetudinem suam vir sanctus agnovit. Itaque, ut solebat, excitatis omnibus, Matutinum ex more et ordine celebravit. *[orando transigit,]* Facta autem die, Presbyteris et Diaconis atque omnibus clericis, exemplo dominico pacem hereditariam *l* prædicavit: *[l]* deinde quasi ex somno excitatus, lucernariæ *m* devotionis tempus agnoscens, *[m]* extensis manibus, lenta licet voce, *[Ps. 131, 17.]* Paravi lucernam Christo meo, Domino decantavit. Tunc deinde facto aliquamdiu silentio, * circa horam quartam noctis omnibus qui aderant solicite vigilantibus, subito D tam ingenti cellula ejus terræ motu concussa est, ut *[A. URANIO. COÆVO — tertia nocte moritur tremente cubiculo]* hi qui lectulo ejus assistebant, exterriti atque turbati ad orationem se cuncti jactarent; nihil tamen scientibus his qui pro foribus consistebant: neque enim publicus ille, sed privatus in cellula fuerat terræ motus. Ille angelicis susceptus manibus debitum Deo spiritum exhalavit.

5 Vidimus (fili carissime), vidimus, et inter lacrymas atque singultus vidisse gaudemus; vidimus quomodo tollitur justus, et nemo intelligit; et viri justi tolluntur, et nemo considerat. Neque ulli Christianorum incredibile debet videri, si in transitu Sancti Paulini, unus angulus specialiter terræ motu concussus est, *[magno cum suorum dolore]* in cujus obitu totus pæne orbis ingemuit. Et sane quis locus est in orbe terrarum tam remotus aut abditus, quem transitus Domni Paulini non commoverit? Flevit plane Ecclesia, quod talem sacerdotem amisit; sed exultat paradisus, quod talem Sanctum suscepit: plangunt populi, sed lætantur Angeli: gemunt provinciæ hominum, sed gaudent loca Sanctorum ad quæ quotidie evolare cupiebat, cum diceret; *[Ps. 83, 2,]* Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine Deus virtutum! E concupiscit, et deficit anima mea in atriis tuis.

6 O virum sanctum, et omnium ore laudabilem, *[utpote etiam ante Episcopatum sanctus,]* qui sic vixit ut non sibi tantum, sed omnibus viveret! Et ideo quia multis vixit in hoc seculo, nunc sibi vivit in Christo: et tamen non sibi tantum, sed etiam nobis, quia quotidie orat pro nobis. Fuit denique lucerna ardens in Domo Dei, non sub modio posita, sed super candelabrum constituta; ita ut etiam multas lucernas suo præclaro lumine redderet luminosas. Suavis enim et mitis fuit, etiam cum in superbia seculi versaretur. Cum autem ad Christum conversus est, aperuit horrea sua pauperibus, *[et eximie largus erga pauperes.]* apothecas suas advenientibus patefecit. Nam parum ei erat proximos alere, nisi etiam undique evocaret quos pasceret atque vestiret. Quantos captivos redimit! quantos intricatores *n* debiti, *[n]* a creditoribus suis reddita pecunia liberavit! una scilicet pietatis negotiatione et planctus debitorum extersit, et creditorum gaudia reparavit.

7 Cum autem ad summum Sacerdotii gradum provectus esset, *[Episcopus autem factus]* noluit talem se exhibere Episcopum qui ab aliquo timeretur; sed talem se reddidit Sacerdotem qui ab omnibus amaretur. F Numquam sic iratus est, ut non in ira misericordiæ memor esset: neque enim poterat vir ille irasci, qui contumelias despiciebat, et odia vitabat. Numquam in judicio sine misericordia sedit, quia noverat misericordiam meliorem esse quam sacrificium; *[excelluit virtutibus eo gradu dignis,]* misericordia vestiendum esse omne Christianorum judicium dicente venerabili Scriptura; Misericordiam et judicium cantabo tibi Domine. Justitiam quoque votis benignioribus temperabat; sciens quoniam Spiritus sanctus quantum æquitati et justitiæ favet, tantum suis gratiam pietatis benignus indulget: et ideo tenebat rigorem in examinatione justitiæ, misericordiam autem in definitione sententiæ proferebat.

8 O admirabilem virum, atque omnium virtutum *o* laude censendum! *[o]* Hic etenim omnium Patriarcharum exempla secutus, fuit fidelis ut Abraham, credulus ut Isaac, benignus ut Jacob, munificus ut Melchisedech, providus ut Joseph, rapax ut Benjamin: rapuit enim divitibus et pauperibus erogavit; et tamen plus divitibus quam pauperibus profuisse cognoscitur, *[non minus Sanctorum in se transferens exempla,]* quia pauperibus in hoc seculo profuit, divitibus autem in futuro providit. Ergo (quia dicere cœperam) fuit mansuetus ut Moyses, sacerdotalis ut Aaron, innocens ut Samuel, misericors ut David,

sapiens

A. URANIO, COÆVO.

A sapiens ut Salomon, apostolicus ut Petrus, amabilis ut Joannes, cautus ut Thomas, doctor ut Paulus, videns ut Stephanus, fervens ut Apollo : de sollicitudine autem et cura Ecclesiarum, in fide et caritate omnes Apostolos et Episcopos imitatus est. Hæc omnia in se habuit, hæc in tempore conversationis suæ fideliter custodivit. Et ideo cum de hoc corpore ad cœleste habitaculum vocaretur, (sicut superius dixi) doluit terra, sed lætatum est cœlum; flevit caro, sed spiritus gloriatur.

ideoque etiam a Paganis deploratus;

9 Denique non solum Christiani, sed etiam Judæi atque Pagani, ingenti fletu, scissis etiam vestibus ad Domini Paulini exequias convenerunt : ereptum sibi patronum, defensorem, tutorem una omnes nobiscum voce planxerunt. Et vere talis erat, ut ab omnibus amaretur : vixit enim cunctis in exemplum acquirendæ salutis, et in refrigerium consolationis. Neque enim solius hæc mea vox est : testes sunt omnes provinciæ, testis est omnis terra quam Romanus orbis includit; testes etiam sunt barbaræ nationes, ad quas fama Domni Paulini pervenerat. Nec immerito ab omnibus amabatur, qui aderat omnibus. Quem enim jacentem non sua dextera erexit? quem interpellantem se, non pia voce consolatus est? B Erat enim pius, misericors, humilis, et benignus : nullum spernens, nullum despiciens; omnibus tribuebat, omnibus indulgebat : animabat trepidos, mitigabat violentos; hos verbis, illos ædificabat exemplo : alios epistolis, alios sumptibus adjuvabat. Nullas opes, nullas divitias, nisi quas Sanctis suis Christus promiserat, mirabatur. Aurum atque argentum, et cetera sic diffiniebat, ut ea sibi ad largiendum liberalitas, non ad retinendum cupiditas vendicaret. Et, ut breviter dicam, omnia bona in se habuit, quia Christum amavit : habuit enim fidem, mansuetudinem; curam proximorum; jugem pro miseris solicitudinem, compassionem pro infirmis; nihil aliud respiciens nisi pacem et caritatem : solus namque mendicabat, ut omnibus abundaret. Denique quis locus est in orbe terrarum, quæ solitudo, quæ maria, quæ S. Paulini beneficia non senserunt? Omnes eum agnoscere cupiebant, omnes videre desiderabant. Quis ad illum non lætus advenit? aut quis ab illo non desideraturus abscessit? Nam qui corpore eum videre non poterant, saltem ejus epistolas contingere cupiebant. Erat enim suavis et blandus in litteris, dulcis et bene suavis in versibus. Quid plura? Vix quæcumque de illo dicuntur, admitteret credulitas fidei, nisi propellerent sua facta mendacium. C Taceamus generis nobilitatem, paternis maternisque natalibus in Senatorum purpuras admirabiliter rutilantem : præterea et opulentias divitiarum, quas propter Deum pauperibus erogavit. Nunc veniamus ad ea *p* quæ de obitu ejus dicere cœperamus.

ubique celebris

et de omnibus bene meritus.

p

Corpus mortui miro nitet candore :

10 Igitur cum Sanctus Paulinus debitum Deo spiritum reddidisset, ita niveo candore vultus ejus et omne corpus affectum est, ut omnes inter singultus et lacrymas benedicerent Dominum Deum nostrum, qui educit Sanctos suos in magnificentia, ut ostendat servis suis quia hæc est gloria omnibus Sanctis suis : et ideo laudetur in Deo anima ejus, et revelentur opera ejus in omnibus timentibus Deum, quia concupivit in mandatis Dei sui, et intellexit super egenum et pauperem, ut potens esset in terra semen ejus, et justitia ejus maneret in seculum seculi.

q

Joannes Neapolitanus Ep.

11 Verumtamen et hoc quod ad meritum sancti Paulini pertinet, Veneratio Tua debet agnoscere, quod etiam sanctus Joannes *q* Neapolitanæ urbis Episcopus, a Domno Paulino de hac vita ad Christum accersitus atque evocatus agnoscitur. Nam ante diem tertium quam de hoc mundo Sanctus Joannes ad Dominum migraret, retulit se vidisse D sanctum Paulinum, angelica dignitate vestitum atque ornatum, totum niveum, totum sidereum, atque odore ambrosio renidentem : favum etiam candidissimum mellis in manu tenentem, ac dicentem sibi; Frater Joannes, quid hic facis? Solve vincula tædiorum tuorum, et jam ad nos veni : hæc enim esca quam in manu teneo, apud nos satis abundat. Et cum hæc dixisset, complexus est eum, et immisit in os ejus partem favi illius : cujus dulcedinem atque odorem ita sanctus Joannes concupisse se dixit, ut si sibi in ipsa revelatione potestas fuisset, ab ejus vestigiis nullo modo recessisset. Et tamen non diu dissimulavit : nam excitatus a somno, eadem die, id est, quinta feria, juxta consuetudinem suam remunerans omnes clericos atque pauperes, sanus dominicam Cœnam celebravit : sexta vero feria orationi vacavit, Sabbato autem, secunda hora diei, ad ecclesiam lætus processit, et ascenso tribunali ex more populum salutavit : resalutatusque a populo, orationem dedit : et collecta *r* oratione spiritum exhalavit. Ea tamen nocte in ecclesia vigilatum est. Postera autem die, id est Paschæ, illuminatis lampadibus, cum ingenti Neophytorum *s* pompa, prosequente etiam multitudine populorum, usque ad sepulcrum, gloriosam atque laudabilem sepulturam E adeptus est.

ab eo sibi apparente visitatus,

sancte moritur pridie Paschatis,

ipsoque die honorifice sepelitur.

r

s

12 Hæc ideo *t* commemoravi Nobilitati Tuæ, ut etiam hic meritum S. Paulini agnosceres : habes enim materiam dicendi, si tamen non desit fides credendi. Et ideo quæso Nobilitatem Tuam, ut, sicut promittere dignatus es, præclari operis munus accelerare digneris; consecuturus præmia laudis et gloriæ, si vitam sancti Viri, posteris profuturam, versibus illustraveris. Utinam antequam proficiscar, hujus operis lectione dignum me facias : quia si Christo placuerit, continuo navigare dispono. Obiit S. Paulinus Episcopus decimo Kalendas Julii, Basso et Antiocho VV. CC. Consulibus *u*.

t

Conclusio ad Pacatum hæc versibus redditum.

u

ANNOTATA D. P.

a *Vossius de scriptoribus Latinis pag.* 224 Parato *scribit, nescio unde; cum edita et MSS. passim scribant* Pacato. *Invenitur autem* Latinus Pacatus, *ut notat Chiffletius*, qui Theodosio Imperatori Romæ panegyricum dixit, post mortem tyranni Maximi, *an.* 411. *Hujus fortasse filius (secularem potius laicum crediderim, quam Clericum)* Pacatus, *adeo florenti* F *vena fuerit, ut erudito isto seculo præsumeret* Paulinum *versu laudare, eoque sensu ab Uranio dici num.* 5 Filium carissimum : *ipsum vero* Uranium, *qui Sancto morienti adfuit, quia (ut in fine dicit) prima occasione festinabat abnavigare, conjectavit Chiffletius eum esse, quem an.* 401 *se a Delfino Burdegalensi Episcopo tota æstate præstolatum scribit Sanctus. Tunc enim juvenis Presbyter, postea senior potuit ex aliqua occasione navigasse in Italiam, ad veterem amicum visendum, et hanc Epistolam Nola domum scripsisse, ubi* Pacatus *degebat. Malim tamen juniorem ac forte nepotem alterius Auctorem Epistolæ.*

b *Surius* Utilitati, *minus recte.*

c *Id est,* apud ecclesiam S. Felicis : *hic autem colitur* 14 *Januarii. MS. Medicæum addit et* Martyrem: *sed licet Bollandus duos* Felices *Nolæ* Presbyteros *distinguendos doceat; unum, filium Hermiæ Syri, Nolæ natum, Romanum alterum; utrumque tamen tenet solum* Confessorem *fuisse : agitur autem hic de primo, secundus autem fuit etiam frater alterius* Felicis *Martyris, unde nata confusio.*

d *Michael Monachus, Sanctuarii Capuani pag.* 191, *testatur, quod in MS. Kalendario Thesauri Capuani hæc verba legerit :* XI Kal. Novembris, S. Salomæ, et

A et S. Symmachi, Episcopi Capuani et Confess. *et quia anniversario is colebatur in ecclesia S. Mariæ Majoris in Diœcesi, spectandum exhibet musivum, in quo scriptum :* SANCTA MARIA. SYMMACHUS EPISCOPUS; *quod non nisi eo vivente sic scriptum est; ipsaque ecclesia non videtur posse antiquior credi nova Capua, intra quam consistit. Censet ergo Monachus eum* vixisse post annum DCCCC, et fortassis circa DCCCCL. *Quasi vero in restaurata seculo* x *ecclesia non potuerit superfuisse musivum aliquod seculi* v. *Hoc ille postea considerans, apud Ughellum in Episcopis Capuanis num.* 38, Si quis, *inquit,* certa ratione motus, vel probabili conjectura ductus, putaverit S. Symmachi nomen inter Episcopos veteris Capuæ numerandum, ego jam nunc libenter adhæreo : et is cogitet rogo, num S. Symmachus videri possit esse ille Symmachus, qui S. Paulino Episcopo Nolæ morienti adfuit. *Solo* XXI *millium seu septem horarum spatio distant* Nola *et* Capua ; *ut nihil sit pronius, quam adeo vicinum Episcopum evocatum in tali casu; nihil autem absimilius vero, quam Episcopum, qui tali in urbe tam solennem habuit et etiam nunc habet cultum, ut ibi explicatur, vixisse seculo* x, *et de ejus vita ac miraculis scire fere nihil : ne quid autem Capuano* Symmacho *obstet* Julianus, *apud Gennadium vulgatum dictus pro hoc tempore* Capuanus Episcopus; *notat Chiffletius, in Gennadio MS. legi* Campanus : *et hoc verosimile facit Prosper, cui pro anno* 339 *nominatur* Julianus Atellanensis, jactantissimus Pelagiani erroris assertor.

S. Symmachus Ep. Capuanus 22 Octobr.

B

e *Ut Symmachus adjective* Sanctus, *ita Acindynus hic dici videtur* Benedictus, *titulis cuivis Episcopo olim cum viverent aptabilibus : interim substantive id accepit Surius, addens veluti adjectivum* Hyacinthinus, *pro quo Baronius in Annalibus conjectavit legendum* Hydruntinus, *licet Hydruntum fere* CC. P. M. *Nola distet. Nec tamen videtur proprium Episcopi nomen* Hyacinthinus *esse, nusquam alibi inveniendum. Placet ergo Chiffletii conjectura, ex eo quod ecgraphum Mediceum habeat* benedictus ac indignus, *legendum suggerentis* benedictus Acindynus. *Habebat tunc Nola (præter Neapolim, cui Joannes I; et Atellam, cui prædictus Julianus præsidebant) vicinas urbes Episcopales in Campania quidem Acerram Cumas et Puteolos; in Principatu autem ulteriori citeriorique Noceram, Cusentiam, Salernum, Avellinum, et Beneventum : nulli earum assignatur Episcopus, quem certo dicere possis vixisse an.* 431 : *unicus Julianus Puteolanus pro anno* 449 *accedit propius : quid ni ergo alicujus illarum civitatum Episcopus tunc* Acindynus *fuerit?*

C

f *Ita plures : Trevirensis codex* Ministeria; *infra,* Ministeriis.

g *Vides hic titulum* Sancti, *non solum Episcopis, sed et Presbyteris dari : ac fortassis invenientur exempla, quibus ea appellatio toti Clero fuisse communis doceatur.*

h *Nullus* Exuperantius, *alias etiam* Exuberantius, *occurrit toto tomo* 7 *Ughelli, Episcopus Lucaniæ et Apuliæ, quotquot inveniri potuerunt, complexo.*

i *Surius eumque secutus Baronius, notarunt in margine, non* duos, *sed* decem *legendum videri; quasi pretium itineris justum tunc temporis videri nequeant duo. Ego nil mutandum censeo cum Chiffletio.*

k *Theodosius Rubeus. Horarium universale perpetuum condidit, ubi pag.* 277 *notans pro Polo Boreali elevato grad.* 41 *et* 43 *(inter quos est* Nola, *habens elevatum Polum grad.* 42) *definit noctis spatium, a solis occasu usque ad ortum, pro die* 21 *Junii; horis* 8 *et minutis* 56; *unde consequens videtur, jam tum Nolanis horas numerari cœptas ab occasu solis, uti hodiedum faciunt omnes Itali, contra communem ceterarum gentium transmontanarum usum, a media nocte horas numerare incipientium : sic enim hora quinta diem habuissent Nolani; nunc autem tali die, hora quinta iis comparabitur cum hora prima post noctem mediam.*

D

A. URANIO COÆVO

l Hereditariam *intelligo,* perpetuam, *vel qualem Christus suis pro hereditate se relinquere dixit, Joan.* 14. 27.

m Lucernarium *Latini, Græci* Λυχνικὸν *dicebant, preces fundendas, cum occidente sole accendebantur Lucernæ; quas preces Vesperis præmitti solitas docet Magrius. Nunc cum Vesperæ ante solis occasum persolvuntur, Lucernarii loco successit* Completorium, *post Vesperas dicendum.*

n *Omnibus exemplis hic convenientibus, non audeo mutare et legere,* intricatos debitis; *ergo* intricatores debiti *eos intellige, qui, quia solvendo se sentiunt non esse, ipsum debitum studiose intricant : et huc spectare etiam videtur* gaudium creditorum, *molestis illis tricis expeditorum.*

o *MS. Mediceum*, Omnium Sanctorum, *quod æque hic congruit.*

p *Idem solum hic interserit, quæ de servitute Wandalica habet Gregorius in Dialogis, et quidem ut ab Uranio scripta quod Possinum in apparatu decepit; cum ipse Gregorius alleget auditos a se rei illius testes* quorum, *inquit,* me necesse est grandævitati tam certo credere, acsi ea quæ dixerunt meis oculis vidissem : *aliter vero loquitur Gregorius de terræ motu quo cubiculum tremuit,* De cujus, *inquit,* etiam obitu apud ejus ecclesiam scriptum est, *nempe in vel ex hac Uranii epistola. Apparet etiam assuti aliunde panni hiulca connexio dum dicitur :* Nunc veniamus ad ea quæ gesta sunt. * Dum sævientium Wandalorum tempore. *Ubi si pro Puncto substituas Comma, reliqua periodus, quæ apud Gregorium ad * inchoatur nova, imperfecta pendebit, et quasi suo carebit capite. Finito autem interpolamento resumuntur hic intercisa verba, repetendo priora;* sed nunc veniamus ad ea; *et subjungendo his immediate sequentia,* quæ de obitu ejus dicere inceperamus.

E

q *Chiffletius cap.* 30 *pluribus disputans, ostendit* Joanni non IV, *sed* I *hæc convenire, contra recentiores quosdam, hæc interpolata esse censentes, quia Uranii epistola in aliquot vetustissimis MSS. reperitur absque hac de* Joanne *narratione; qua etiam abstinet S. Gregorius Turonensis, fere verbatim Uranium describens. Sed ut potuerit epistola hæc interpolari, potuitne etiam Joannes Diaconus, qui Episcoporum Neapolitanorum Chronicon conclusit in Athanasio Juniore, Joannis IV successore, huic (cujus vitam prolixe describit, qualis a nobis data est* 1 *Aprilis) detraxere tam insignem laudem et adscribere Primo; nec in epistola Uranii recentissimum interpolamentum agnoscere? Vixit autem Joannes IV usque ad an.* 853, *et Diaconus sub exitum seculi ejusdem scripsit. Fieri tamen potest, ut Uranius (quem ægre crediderim mortuo* Paulino *ad integrum annum Nolæ hæsisse, ut hæc post anni proximi Pascha ibi scriberet) fieri inquam potest, ut Uranius pridem scriptæ et ad Pacatum missæ Epistolæ, hoc de Joanne postea addiderit cum ei reverso Burdegalam ex Italia nuntiata esset res acta Neapoli, non dico sequenti pos discessum anno, sed posteriorum aliquo. Atque hinc orta sit illa exemplarium, a Cioccarello allegatorum, diversitas. Quod autem Joannes Cimeliarcha, in altera dicti* Joannis IV *Vita, quasi Diaconi errorem correcturus applicavit ei apparitionem* Paulini, *non multum nos commovet, quia Cimeliarcha iste scripsit an.* 1362, *adeoque multo minoris est fidei. Dixerim ergo* Joannem I, *qui defunctus in Sabbato sancto, depositus sive sepultus tamquam Sanctus fuit ipso die Paschæ; colitur autem* 1 *Aprilis; non obiisse an.* 432, *proximo pos obitum* Paulini, *ut passim scriptores volunt (iste enim annus habuit Pascha* 3 *Aprilis) sed potius an.* 440, 31. *Martii quando celebratum fuit Pascha* 1 *Aprilis, unde etiam Kalendarium unum quod vidit Cioccarellus* psum

Joannes I Ep. Neapolitanus confusus cum IV.

F

A *ipsum ponit die ultima Martii licet alii maluerint diem solennis depositionis tenere.* Joannes *vero* IV, *quo precise anno et die obierit, ignorari existimo tacente id Diacono; ideoque assumptum diem, quo inveniebatur Fastis adscriptus Primus; idque auctoritate Joannis Cimeliarchæ, credi volentis tunc sepultum Quartum : unde corrigas quæ minus distincte diximus de utroque* 1 *Aprilis. Agnosco autem vetustiorem cultum Primi obliteratum fuisse cultu Quarti, cujus notior erat quam primi Vita, ideoque etiam celebrius nomen; sed ætate Cimeliarchæ fuerit instituta veneratio annua Quarti, et quidem cum præjudicio Primi.*

r Orationem colligere *is puto dicitur qui pluribus precibus recitatis demum subjungit,* Per Dominum nostrum *etc. unde et* Collectæ *dicantur, quia post alteram principalem in sacro sic collectim leguntur, sub uno (ut vulgus loquitur)* Per Dominum.

s *Merito hic quærit Chiffletius, quænam illa esse potuerit* pompa Neophytorum, *tempore* Joannis IV, *quando Neapolis tota erat Christianissima, neque ad ætatem adultam differebatur baptismus, sicut tempore Primi.*

t *Hæc conclusio non minus apte legetur post num.* 10, *quam post hunc* 11, *ut vel inde verosimilis fiat,* B *eam ab Uranio, vel Nolano aliquo ipsi coævo, statim post rem gestam ibi positam esse, non ab initio adfuisse.*

u *Id est, anno Christi* 431.

VITA

a Francisco Sacchino Soc. Jesu Romæ, ex Sancti scriptis et Veterum elogiis concinnatæ; et ab Heriberto Rosweido ejusd. Societatis Antuerpiæ una cum operibus edita.

VETUS PARTITIO.

Quamquam aptissime digesserit Auctor opusculum hoc suum in Partes quatuor, sic ut Prima doceat, Qualis Paulinus fuerit in vita seculari, *usque ad num.* 17; *secunda,* Qualis Monachus, *usque ad num.* 65, *Tertia,* Qualis Episcopus, *usque ad num.* 75 ; *Quarta denique* de operibus *ejus agat; incommoda tamen est ejusmodi divisio instituto a nobis operi, æqualia fere Capita hactenus sectato; eaque, non tam minuta, ut pluribus titulis hiare paginas singulas sit necesse; neque tam prolixa, ut non alternis saltem foliis respirare lector possit, et quid porro sequatur ictu oculi cognoscere,* C *ex titulo novi Capitis. Sit ergo nostro more.*

CAPUT I.

Paulini Patria, nobilitas, poetica et oratoria facultas. Consulatus.

PARS I

Vita hac exemplo utilis

Quo fine sanctus Athanasius Magni Antonii claudit, eo nobis exordio licet Paulini Magni (hac enim præfatione dignus est) Nolani Episcopi, inchoare Vitam. Salvator noster Jesus Christus, inquit ille, glorificantes se glorificat, et servientibus sibimet, non tantum regna cœlorum, sed etiam hic in ipsis montium secretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem : scilicet, ut et ipsi fruantur laude meritorum, et ceteri eorum provocentur exemplis. Hæc in Paulinum aptissime tum ex ea parte conveniunt, quod egregie Christo Jesu ille servivit, et illustrem nomini ejus laudem peperit; tum ex altera, quod clementissimus Dominus ipsum, obscuritatis Evangelicæ Peramantem, magnifice gloriosum, non modo inter Superos, sed etiam inter mortales fecit. Hæc utraque pars ex ipsius explicatione Vitæ patebit, quæ tripartita fuit; primum, in statu populari atque communi; tum in monastico; postremo in episcopali : accedit quarta de ejus scriptis.

Cap. 62

quadripartita datur.

2 Dimidium ferme ætatis, hoc est, ad annum D circiter duodequadragesimum, humanæ reipublicæ vixit : ex eo tempore ad annum septimum *a* supra septuagesimum, hoc est, ad extremum usque spiritum, religioni et sanctitati; per gradus ita proficiens, ut ex Magno Senatore major Monachus, inde maximus plane Episcopus fuerit; quo moderatior et infra merita videri titulus potest, si Magnum semel dixerimus.

Gradus ætatis Paulini *a*

3 Humanæ vitæ ornamenta, quæcumque cadere in hominem possunt, cumulate possedit. Nobilissimus idem et locupletissimus, oris specie liberali, corpore paulo infirmiore, sed habili ad munia animi; ingenio præstanti, natura cum primis bona beneficaque, et moribus suavissimis. Adhæc liberali omni doctrina excultus ac facultatibus, quæ gratiam maxime et admirationem popularem conciliant, Poetica et Oratoria excellens. Denique summos honores, celeberrimam famam, amorem omnium et favorem adeptus est. Quæ constat eo tandem solum magni fecisse, ut haberet quod pro Christo despiceret, quodque nomini ejus velut sacrificio consecraret. Hanc enim unam talia amandi causam esse docet Nazianzenus, et ipsemet Paulinus eleganter his verbis exponit : Ergo nihil in hunc mundum inferentibus, substantiam rerum temporalium, quasi tonsile vellus apponit; non ut sarcina impediat, quos expeditos nasci jubet, sed ut materiam nobis virtutis ad merita parienda proponat; et sit unde documentum nostræ in Deum (id est, verum Patrem ac Dominum) fidei atque pietatis edamus, si suppetant nobis cara vel dulcia; quæ, præferentes Deum, magno præmio negligamus. Eodem pertinent, quæ, dum Melaniam laudat, ac studium pariter opusque suum, minime id quidem agens sentiensque, commendat, de nobilitate ita disserit : Perspicuum est id quoque ad operis sui gloriam Dominum contulisse, quo magis confunderetur iste mundus, qui talibus titulis gloriatur; ut, quo vanitas hominum ad contemptum mundi uteretur : simul et major salutaris exempli auctoritas (quo scilicet in illustriore persona clarius emicaret) humiliandis superborum oculis proderetur.

humana decora.

Epist 5.

E

Epist. 10 ad Severum.

4 Patriam habuit gentium principem Romam; Patricium et Consulare genus; necessitudines quoque et affinitatis amplissimas : nam et Seniorem Melaniam *b*, quam Consulibus avis nobilem, terrenæ se nobilitatis despicientia nobiliorem fecisse ait, sanguine sibi propinquam fuisse significat. Sunt qui et ad Aniciam gentem referant, quod inter Aniciorum monumenta aliqui Paulini legantur. Quod ita si est, sacrum quoddam generi stemma accesserit, quod prima illa gens inter Romana fastigia ad Christum evecta, cœlesti ejus apice humanam excelsitatem exaggerarit. Pontius haud dubie prænomen habuit, quo sæpe modo ab Ausonio nuncupatur : item Meropius alicubi, tum in editis prælo, tum in exaratis manu libris inscribitur, et apud quosdam Eutropius. Itaque tota appellatio, Meropius Pontius Anicius Paulinus erat.

Patria et Genus. *b*

Epist. 10. ad Severum.

F

Baron. An 394

Prænomen

5 Natus est in Aquitanis, seu Burdegalæ, ubi domum habuisse ex Ausonio constat, et diserte Uranius tradit (qui Presbyter *c* ipsius Paulini cum fuisset, ejus postea vitæ summam, aut potius mortem in litteras misit) seu *d* Hebromagi, ut aliis videtur, quam et patriam ipse Paulinus appellat. Paternum id oppidum erat haud Burdigala procul, impositum amni Garumnæ. Quippe ea tempestate civium Romanorum haud pauci, quibus in provinciis latifundia possiderent, in iis et domicilia collocabant. Inde factum opinor, ut Paulinus Aquitanus patria censeretur; eoque veluti suo cive non injuria Galli semper gloriati sunt hodieque gloriantur. Quamquam apud

c *d* *Locus nativitatis.*

Epist. 5 ad Severum.

A apud S. Ambrosium dum legimus ita scriptum, Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, minime putamus comparari cum Aquitana nobilitate, sed solum designari locum, ubi Paulinus degebat, et vendiderat facultates: et fortasse, ut ingens Scriptor virque optimus suspicatur Cæsar Cardinalis Baronius, verborum series a librariis immutata est, cum scribere debuisset, Paulinum splendore generis nulli secundum, in partibus Aquitaniæ venditis facultatibus, et quæ sequuntur. Hic enim splendor erat generis Paulini, non qui nulli Aquitanorum, sed qui vix ulli omnium cederet. Quod et ex Prudentio constat, qui adversus Symmachum scribens, dum Romanam, quæ ad Christum transierat, nobilitatem recenset :

Epist. 36 — *ubi supra* — *libr. 1*

Non Paulinorum, inquit, non Bassorum dubitavit
Prompta fides dare se Christo, stirpemque superbam
Gentis patriciæ venturo attollere seclo.

Patrimonium ei peramplum, ingentiaque prædia fuisse, cum alii testantur omnes, tum satis ostendit Ausonius, dum Paulinum ab secessu Hispanico revocans, inter alia ingerit :

Divitiæ.

B

Ne raptam sparsamque domum, lacerataque centum
Per dominos veteris Paulini regna fleamus.

Quibus ex regnis quantumvis multum Poetica demat hyperbole, plurimum tamen semper in patrimonio reliquum fiet. Nec solum in Aquitania Hebromagum, et alias possessiones, itemque Narbonæ alias, sed et in Italia Fundis, et apud Nolam habuit : unde etiam Romana stirps affirmatur.

Epist. 2

Quo tempore natus ?

6 Seculo aureo cum juxta virtutes litteræque, præsertim sacræ, plurimum colerentur, sub annum salutis humanæ trecentesimum quinquagesimum tertium ortus est, ut splendidissimo seculo et hoc lumen accederet; vicissimque ipsi copia foret ex aliena luce multiplicandæ suæ. Ita factum est, ut ad excolenda magnarum laudum semina, acre judicium, solers ac ferax ingenium, bonam atque tractabilem mentem, quæ natura excellens indiderat, egregium magistrum nancisceretur. Decius Magnus Ausonius is fuit, Poeticis idem et Oratoriis virtutibus inclytus inter ejus ævi primos. Is cum sua sponte, tum Paulini docilitate ac moribus, ad hæc veteri parentum inter se utriusque necessitudine et caritate compulsus, ita instituendum regendumque

Ausonius Gallus ejus Magister.

C nobilem puerum suscepit, ut sedulitate industriaque præceptoris, *e* humanitate patris ac pietate docuerit formaritque : nec aliter postea, quam filium consueverit nominare. Paulinus sequi manum fingentis, avide in studia rapi, nulla non Scriptorum monumenta terere, parcius tamen Historicos versabat : in Oratoribus ac Poetis totus erat. Denique ita profecit, ut in utraque facultate, sive Oratoria sive Poetica, vel adæquarit docentis gloriam, vel etiam superarit.

e

7 De Poetica excellentia testimonium Ausonii in promptu est :

Paulinus quam excellens Poeta. *Epist. 20*

Et quæ jamdudum tibi palma Poetica pollet,
Lemnisco ornata est, quo mea palma caret.
Cedimus ingenio, quantum præcedimus ævo :
Assurgit Musæ nostra Camœna tuæ.

Quippe est nemo qui nesciat, victoribus sacrorum certaminum præmia fuisse palmas : quibus si tæniæ quædam ac vittæ, quæ primo ex phylira, deinde ex materia pretiosiore fieri cœptæ, additæ essent, decus simul et auctoritas accedebat. Id genus tæniis lemnisci erat nomen. Inde clariores lemniscatæ palmæ, quam puræ. Porro Domitianus Romæ certamen inter Oratores quoque et Poetas instituit. Ergo seu vero proprieque palmam lemniscatam ex tali quopiam certamine inter Poetas retulerit Paulinus, seu (quod libentius crediderim) per colorem sic nominet Ausonius, intelligere est, quantum adesset Paulino ex Poesi celebritatis, qui Ausonio per id tempus summo vate major haberetur. Neque enim id per assentationem ab magistro, aut per paternam in alumnum indulgentiam, potius quam vere dictum existimabit, qui ipsorum inter se ingenia stylumque componat. Haud dubie Paulini lenior, ac suavior, itemque magnificentior natura ac vena erat; cui, ut idem testis est Ausonius, mellea quædam inerat modulatio; vegeta et sublimis alacritas, sic appetenti summa, ut non dideret. Nec vero Poetæ florentis facultas existimanda est ex his quæ extant carminibus, ex Evangelica simplicitate conditis post abdicatas Musas : sed cogitandum, hæc ipsa cum tamen talia sint, profecto dum ferveret ambitio, placendi studium, et cupido famæ stimularent, atque exacuerent curam ; dum omnia Poetarum myrothecia scrutaretur ; simulque hinc alti vigor ingenii dictionem attolleret, inde nobilitas morum ac lenitas temperaret ; extitisse aliquid valde perfectum, quod merito et doctis et multitudini perplaceret.

D *A. FRAN. SACCHIN. S. J.*

Epist. 19

E

Quantus Orator.

8 Quid autem soluta numeris oratione posset, instar omnium sancti Hieronymi elogium est. Ingens ille Doctor, qui toti erat miraculum orbi terrarum, ita Paulinum admirabatur, ut, cum enumerasset Scriptorum Ecclesiæ Latinorum prima lumina, Tertullianum, Lactantium, Victorinum, Hilarium, Cyprianum, neque eos, qui tum vivebant florebantque, excepisset ; ostendissetque, singulis ad perfectionem aliquid deesse, unum statuat Paulinum, in quo nihil desideretur : prædicens fore, si interior accederet divinarum scientia litterarum, ut Scriptores cum Latinos omnes, tum etiam Græcos, non ita olim prægrederetur. Interque cetera, O si mihi liceret, inquit, istiusmodi ingenium, non per Aonios montes et Heliconis vertices, ut Poetæ canunt, sed per Sion, et Itabyrium, et Sina excelsa ducere; si contingeret docere quæ didici, et quasi per manus mysteria tradere Scripturarum ; nasceretur nobis aliquid, quod docta Græcia non haberet. Et mox : Si quasi extrema manus operi tuo induceretur, nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilque latinius tuis haberemus voluminibus. Addit : Magnum habes ingenium, et infinitam sermonis supellectilem ; et facile loqueris, et pure ; facilitasque ipsa et puritas mixta prudentiæ est. Capite quippe sano, omnes sensus vigent. Huic prudentiæ et eloquentiæ si accederet vel studium, vel intelligentia Scripturarum, viderem te brevi arcem tenere nostrorum. Hæc scripsit ille, quam acris judicii, tam liberi oris Doctor, de Paulino, haud longo tempore postquam is totum se ad pietatem contulisset, etiamnum tirone sacris in disciplinis : propterea subjecit : Qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris ? Sed Paulinus præ animi submissione, ut suo tradetur loco, etiam illum in Christiana sapientia posthabuit principatum.

Epist. 13

F

9 Interim tamen, antequam se absconditæ mundo ambitioni, humilitatis Crucisque obsequiis penitus manciparet, cum talia haberet ingenii, doctrinæ, ac linguæ ornamenta ; quæ natalium splendore illo, ac divitiarum copia longe clariora ad vulgus et mirabiliora efficiebantur ; haud mirum est si fama clarissima, si gratia maxima, et honoribus quoque summis floreret : et Consulatum, eumque *f* ordinarium, qui primus ab Imperio gradus honoris censebatur, in flore juventæ, ante Ausonium, longe ætate præeuntem, consequeretur. Non inficiatur Paulinus hanc honorum[illegible]orum festinationem : sed

Quam gratiosus.

f *Fit Consul.*

undecumque

A. FRANSACCHIN. S. J. Epist. 1 ad Severum.

A undecumque profectus et abjiciendi sese materiam solitus rapere, id quoque ad elevandam sui ab seculo recessus admirationem refert, tamquam saturatus abierit, et honorata a primis annis persona, ut ad Severum scribit, maturare sibi potuerit gravitatem. Ausonius vero diserte præivisse sibi Paulinum honoribus profitetur, dum, quare contra temporis morem, ejus nomen in epistola præposuerit suo, his verbis excusat:

Paulino Ausonius. Metrum sic suasit, ut esses
Tu prior, et nomen prægrederere meum:
Quamquam et Fastorum titulo prior, et tua [Romæ
Præcessit nostrum sella curulis g ebur.

Epist. 24 g

Quomodo provectus ab Ausonio.

Epist. 24

Ceterum Ausonius idem ita præferebat sibi Paulinum, ut pariter ab se profectum videri vellet, seque veterum ejus honorum largitorem appellet. Quæ nequaquam crediderim ea solum causa dici, quod honoribus dignum, præceptis et institutione reddiderit; verum etiam, quod a Valentiniano seniore ad docendos ejus liberos Gratianum et Valentinianum in aulam accitus, eaque re gratiam Principum meritus, Paulinum maxime habuerit, quem et caritatis studio, et ad suarum incrementa rerum B proveheret.

Therasia Paulini conjux.

10 Matrimonium quoque Paulino felix contigit, locuples femina, et sapiens, mireque consentiens, et (quæ prima gloria est) apprime religiosa. Nomen ei Therasia. Una fœcunditas defuit, ad cumulum terrenæ felicitatis: sed ideo fortasse defuit, ut de sterilitate corporum, fœcunditas augeretur animorum; et inde felicitatis æternæ cumulus nasceretur, unde manca erat humana. Quippe post longa vota, soboles tandem virilis, cum agitantibus in Hispania obtigisset, ea vitalis non fuit. Itaque sub octavum ab ortu diem rapta Compluti, admonuit scilicet parentes, simulque viam expedivit, ut meliorem recte factorum progeniem, et minime caducam meritorum posteritatem desiderarent, quemadmodum sanctus Ambrosius interpretatur.

Amittunt infantem filium. Epist. 30

ANNOTATA D. P.

a *Ad marginem, pro eo quod textus totum Vitæ tempus finit per* annum septimum supra septuagesimum, *notabatur* secundus supra octogesimum: *et hac ratione videtur Rosweidus, diversam suam a Sacchini calculo opinionem significatam voluisse.*

C b *Hieronymus in Chronico ad annum Valentis et Valentiniani* x, Melania nobilissima mulierum Romanarum, Marcellini quondam Consulis filia. *Sed* Paulinus, *cui notior esse debuit,* Marcellino Consule avo *natam dicit: sanguinis tamen cum* Paulino *propinquitatem, necdum aliter in ea epistola indicatam reperi, quam quod illius hospitio Nolæ sit usa cum suo comitatu, anno (ut cap.* II *docet Chiffletius)* 398.

c *Existimem potius* Burdegalensem *Presbyterum* Uranium *fuisse.*

d Ebromagus, *vulgo* Embraug *in Xantonibus, ad Garumnæ æstuarium prope Blaviam, infra Burdegalam 7 leucis.*

e *Hic mihi primum se prodidit Auctor Sacchinus ex recordatione similis phrasis in Vita B. Stanislai: et congruit ætas qua ille scripsit jam Secretarius Societatis, et ab historia scribenda amotus, eoque forsan nomen supprimi voluit; vel quia vicinam mortem cogitans, nihili faciebat apud homines nominari.*

f *Ita ille ex mente Baronii an.* 375 *num.* I, *existimantis eum annum,* post Consulatum Gratiani Aug. III et Equitii *solitum nuncupari in Fastis, Paulini Consulatui posse assignari; cum tamen expresse dicant Hieronymus et Prosper, quod* Quia superiore anno Sarmatæ Pannonias vastaverunt, iidem Consules mansere, *ne scilicet novorum Magistratuum lætitia* D *nimis cito aboleret mœrorem e clade conceptam, et vacaturis ideo Fastis signandam. Contra eos tamen, qui omnino* Consulem *negant fuisse* Paulinum; *et Ausonii verba alio torquent, asserit Chiffletius,* Suffectum *saltem fuisse in reliquum annum* 378, *quo idem Imperator et Consul Valens,* V *Idus Augusti cæsus a Gothis, et combustus est. Constat autem in iis Fastis, qui annorum supputandorum causa passim terebantur manibus, nullam suffectorum habitam rationem; alios autem antiquiores, quo singuli cujusque annui Magistratus scribebantur, frustra nunc requiras.*

g Præturam Urbanam, *inquit Chiffletius*, solebat biennio præcedere Ædilitas curulis; *cum ergo ex Codice Theodosiano, l. 4 et 5 de Scenicis, pro anno* 380 *habeamus* Paulinum Prætorem Urbanum, *consequens foret ipsum anno* 378 *istud fuisse, atque ab Ædilitate eodem anno ad Consulatum transisse, ac deinde factum Prætorem; esto ex legibus non ante annum ætatis* 37 *Ædilis, nec ante* 39 *Prætor fieret; nam ab illis legibus labente Imperio facilis erat exemptio: anno autem* 378 *vix plus quam* 24 *annos numerabat* Paulinus, *ex calculo præscripto.*

E

CAPUT II.

Paulini Baptismus Burdegalæ susceptus, Monachatus in Hispania assumptus.

Universa Paulini decora consummabat, et jucundissima quadam luce gratiaque respergebat ac publicabat mira viri suavitas lenitas, et beneficentia: quæ tanta erat, ut, si quid nancisceretur quod gratum speraret amicis fore, mallet iis gratificari, quam genio indulgere suo. Inde illa Ausonii ex frequenti experimento grata exclamatio: Quid autem tam amabile, tamque hospitale, quam quod tu, ut me participes, delicias tuas in ipsa primitiarum novitate defraudas? O melle dulcior, o gratiæ venustate festivior o ab omnibus patrio stringende complexu! Ergo vir adeo mirabilis, perindeque amabilis, non est tardum conjicere, quantis assectatorum turbis coleretur; quantum apud proceres existimationis, apud multitudinem favoris ac plausus haberet. Decus patriæ, curiæ lumen, idem senatus columen censebatur. Atqui talia fortunæ, ut vulgus nominat, id est, humanæ prosperitatis blandimenta, quo majora ac plura erant, eo pluribus atque tenacioribus Paulinum sibi devinctum catenis seculi vanitas detinebat. F Nimirum ut Christi gloria tanto fieret illustrior, ejusdemque vis gratiæ potentior appareret, cum tantus Senator universa illa pro detrimento duceret, et arbitraretur ut stercora, quo ipsum lucrifaceret Christum.

Paulini ingenium mire suave ac benignum.

Epist. 12 ad Paulinum.

Ejusdem celebritas.

12 Juvat investigare quibus adjumentis et machinis divina gratia usa sit ad arcis ejus expugnationem, utque superbiæ apparatum tantum Crucis humilitati subjiceret. Sed prius indicabo, quibus in locis, quibusque muneribus ætatem egerit, antequam in recessu Nolano conquiesceret. Pueritiam haud dubie, itemque adolescentiam, in studiis liberalibus traduxit Burdegalæ. Ibi enim Grammatices atque Rhetorices scholam Ausonius rexit. Quo translato in aulam Augusti, Paulinus ad agendas causas in fori strepitum et curiæ lucem processit; tum ad honores evectus, aliquamdiu Romæ vixit. Inde per annos fere quindecim peregrinatus est per Italiam, Galliam, Hispaniam, terra marique; partim publicis rebus, partim (nisi me conjectura fallit) domesticis occupatus. Quos inter errores Mediolani fuit per idem tempus, quo sanctus Augustinus ibidem et Alypius versabantur: et cognitus Alypio est, quamvis ipse Alypium ignorarit. Sic enim fieri videmus, ut

Summa Vitæ ante Nolanum secessum.

A ut magnæ personæ prope omnibus notæ sint, nec ita multos norint. Eodem temporis tractu, pietate sensim in animum admissa, Burdegalæ baptizatus, Barcinone Sacerdos creatus est, inde Nolam demum migravit, ut jam per singula enucleatius exponemus.

Conversio ejus debetur præcipue S. Felici.

13 Prima secundum Deum conversionis Paulini gloria sanctissimo Presbytero Felici deberi videtur. Hujus invicti Confessoris, aut potius Martyris, ut Paulinus et sancta Ecclesia appellat, (nam quamquam non est mortuus in tormentis, ad mortem tamen pro Christo est tortus) latissime nomen celebrabatur. Ad ejus venerandum corpus magna prodigia et plane evidentia patrabantur. Torquebantur gravissime mali dæmones, et spectacula mira edebant in iis, quorum corpora obsedissent. Quas ob res undique Nolam ad S. Felicis sepulcrum concurrebatur. Adiit et Paulinus, eo opportunius, quod paternos circa fundos possidebat. Animum sibi juvenis beatus Martyr ita devinxit, ut statueret quietam apud eum sanctamque vitam exigere. Sub annum hæc ætatis septimum ac vigesimum apud se decrevit, tribus *a* lustris antequam re demum ipsa

a

B præstaret. Inde primo Natali, quem iter Nolam ex Hispania parans, condidit, sanctum rogat Patronum, ut consulat.

Natal. 1

Jam desideriis immenso tempore fessis.
sospitemque ad sese producat. Et sequenti Natali jam præsens ita cecinit:

Natal. 2

O pater, o domine indignis licet optime servis,
Tandem exaratum est inter tua limina nobis,
Natalem celebrare tuum. Tria tempore longo
Lustra cucurrerunt, ex quo solemnibus istis
Coram vota tibi, coram mea corda dicavi.

Ergo jamdudum etiam ante Baptismum consilia perfectæ vitæ coquebat: et protinus addit, ex quo tempore illam sibi vitam ad sancti Felicis agendam proposuerit, perpetuo ipsum, sibi inter varios terræ et maris labores adfuisse. Itaque S. Felici imprimis debetur S. Paulinus. Tanti interest Cœlitum aliquem Patronum adsciscere, quem præcipuo cultu et constanti pietate venereris, cui te totum dedices, cujus omni tempore opem implores.

Juvit conjux Therasia,

14 Inter mortales, adjumento fuisse Therasiam conjugem, gloriosa Ausonii contumelia docet, dum Paulinum carpens tamquam parum in amicitia constantem, causam in eam velut abducentem confert, Tanaquilem appellans, quæ sapientia et religionum C peritia sese præferret, imperitaretque viro; et ob eam rem timeretur a Paulino. Si enim latrat:

Si prodi, Pauline, times, nostræque vereris
Crimen amicitiæ, Tanaquil tua nesciat istud.

Epist. 24. ad Paulinum.

Et sane divina matronæ sapientia, et virilis constantia inde fit manifesta, quod in pauperem ac duram vitam viro certe consensit: et quidquid sive dotalium, sive aliarum habuit facultatum, vendidit, et in egentes consilio Christi pretium erogavit. Ad hæc abundabat illa ætas magnis quibusdam et illustribus cum sapientia, tum sanctitate Episcopis. Ambrosius Mediolani, Turone Martinus, Burdegalæ Delphinus, alibique aliæ Evangelicæ lucernæ ardentes lucentesque supra candelabrum positæ, longe lateque fundebant cœleste lumen: et Paulinus, quantum argumentari licet, talium semper virorum consuetudinem adamavit. Enimvero ingens ad sanctitatem est gradus, usu delectari et familiaritate Sanctorum. Ergo trium maxime, quos nominavi sanctissimorum Antistitum, Paulinus exemplis, consuetudine, studioque profecit.

et sanctus Ambrosius Epist. 45. ad Alip.

15 Ambrosius jam senior, videns præclaram juvenis indolem, suavissime diligebat. Itaque ipsemet Paulinus ad Alypium scribit, Ambrosii dilectione se semper ad fidem nutritum esse. De sancto Turonensi Martino, illud est conjecturæ, quod oculum D quoque ægrum ei sanavit. Paulinus vero (inquit Severus) vir magni postmodum futurus exempli, cum oculum graviter dolore cœpisset, et jam pupillam ejus crassior nubes superducta texisset, oculum ei Martinus peniculo contigit, pristinamque ei sanitatem sublato omni dolore restituit. *b* Quis vero dubitet, quin præclara S. Martini evangelicæ perfectionis documenta multum valuerint ad illustrandos ei oculos mentis, cui tantum peniculi contactus valuit ad corporis lumen redintegrandum? Sed maxime omnium ad rem eamdem repræsentandam et redigendam in opus, S. Delphinus *c* valuit, a quo et sacro Baptismate expiatus est. Profitetur hæc Paulinus in epistola ad eum scripta, dum ait: Meminerimus te non solum patrem, sed et Petrum nobis esse factum: quia tu misisti hamum ad me profundis et amaris hujus seculi fluctibus extrahendum, ut captura salutis efficerer; et, cui vivebam, naturæ morerer; et cui mortuus eram, viverem Domino.

A. FRAN. SACCHIN. S. J. *et sanctus Martinus.* Lib. de vitam S. Martini cap. 21.

b

c *et sanctus Delphinus:* Epist. 16 ad Delphinum 2

16 Mos erat iis temporibus, differre in multam ætatem genitale lavacrum. Quare et Paulinus non E ante annum circiter duodequadragesimum nova genitus origine est a Delphino Burdegalæ: quam ob causam illum Patrem appellat: simulque Petrum vocat, quod sanctis ejus cohortationibus ad curam salutis perductus sit, tamquam a piscatore hamo vitali captus. De ætate Baptismi constat ex primæ ad sanctum Augustinum epistolæ verbis: Rege ergo parvulum in terra reptantem, et tuis gressibus ingredi doce. Nolo enim in me corporalis ortus magis quam spiritalis exortus ætatem consideres: quippe ætas mihi secundum carnem ea jam est, qua fuit ille ab Apostolis in porta Speciosa verbi potestate sanatus (id est annorum amplius quadraginta) in natalibus autem animæ, illius adhuc mihi tempus infantiæ est, quæ intentatis Christo vulneribus immolata digno sanguine Agni victimam præcucurrit, et Dominicam auspicata est passionem (id est bimatus Innocentium). Non enim paschalis agnus significatur anniculus, sed infantia Innocentium: quæ pulchre dicitur intentatis Christo vulneribus immolata, quod in unoquoque eorum Christum mactare ipsum Herodianis carnificibus destinatum erat. Atque idcirco immaculati Christi victimam sic immolata infantia digno sanguine præcucurrit, et Dominicam auspicata atque exorta est passionem; quod jam tum necem in infantibus pati Christus F inciperet, ad quam quidem natus erat. Sed cum haud dudum tempus adesset interitus, vicarios sibi illos subjecit. Ergo si quadragenarius ætate corporis, bimus ferme erat natalibus animæ, constat sub annum octavum atque trigesimum in meliorem vitam exortum *d*.

Quoto ætatis anno baptizatus.

Epist. 4

d *Statim a Baptismo cogitat Monachatum.*

17 Sub idem quo renatus est tempus (quod divus Augustinus fecerat, nec pauci ea tempestate factitabant) ad monasticam disciplinam festinavit. Solebant quippe nonnulli, exactam Christianæ legis innocentiam considerantes, contenti Catechumenorum ordine, reservare in tempus illud Baptismum, quo se magis idoneos ad eam præstandam arbitrarentur; indignissimum rati, obligare Deo fidem, ac fallere, cum tantum flagitium sit dictum homini violare Sacramentum. Simul ergo per vitales undas renasci animum inducebant, et ad conservandam cœlestis originis dignitatem, idque præstandum quod in divina ablutione spoponderant; hoc est, ut satanæ et mundo, et pompis eorum renuntiarent (quod in populari depravatione neægre fieri videbant posse) severiorem disciplinam capessebant.

Non me fugit, viros perdoctos, natales animæ interpretari susceptionem Monachismi, et ponere Barron An 394

A. FRAN SACCHIN. S. J.

A baptizatum multo ante fuisse. Ceterum, nisi magnopere fallor, Paulinus idem satis hæc duo ad Alypium distincte memorat. Verba sunt talia : Sed de me, ne quid ignores, scias antiquissimum peccatorem, non ita olim de tenebris et umbra mortis eductum, Spiritum auræ vitalis hausisse. Baptismum manifeste describit. Nec enim adeo affirmate potuisset de Monachismo pronuntiare, per eum se spiritum auræ vitalis hausisse. Nam ut religiosæ professionis assumptio soleat comparari Baptismo, modestia tamen non fert, ut quisquam de se prædicet perinde atque per eam renatum : et inde natales animæ numeret : quod eo minus Paulino conveniebat, quia quo tempore ad Alypium ea scripsit, necdum facultates vendiderat : nec ulla se intra cœnobii septa sub alieno imperio victurus abdiderat. Denique rudimentum tentabat potius ineundæ militiæ, quam militiam erat aggressus. Protinus autem ubi dixit de spiritu auræ vitalis non ita olim hausto, hoc est, de Baptismo suscepto, subdit : nec ita olim posuisse in aratro manum, et crucem Domini sustulisse ; quam ut in finem perferre valeamus, orationibus tuis adjuvemur : quæ plane perfectionis Evangelicæ institutum demonstrant.

Epist. 45 ad Alip.

B

Sensim ad perfectionem progreditur

18 Ceterum ad hunc celsissimum consummatæ sapientiæ verticem, ne quid per inconsultum ardorem assumeret, quod insuetum opprimeret, nequaquam repente transiliit : sed paulatim sensimque tentando se, præparandoque, quasi per gradus ascendit. Id ipsemet quo candore solet orationis et animi profitetur : sed ita, ut inde quoque Severum sibi præponat, quem in medio seculi æstu, abruptis potius vinculis quam solutis, ad Christum ait miraculo majore conversum. Denique, inquit, ut a calumniis et peregrinationibus requiem capere visus sum, nec rebus publicis occupatus, et a fori strepitu remotus, ruris otium et ecclesiæ cultum placita in secretis domesticis tranquillitate celebravi : ut paulatim subducto a secularibus turbis animo, præceptisque cœlestibus accommodato, proclivius ad contemptum mundi, comitatumque Christi, jam quasi de finitima huic proposito via demigraverim. Ergo sub idem tempus ex aqua renatus et spiritu, et amore succensus perfectæ virtutis, cogitare secessum cœpit. Obtulit se, fortasse invitatus ab eo et allectus, socium consilii ejusdem Sulpicius Severus; quamquam maluit postea vel sanctum Martinum sequi, vel familiam ipse suam ducere.

Epist 1 ad Severum.

C

PARS II

Secedit in Hispaniam cum Therasia,

19 Sed ante omnes secuta illum Therasia est conjux, non jam dux ad molitudinem (juvat Augustini ad Paulinum, et hujus ad Aprum verbis uti) vel avaritiam viro suo, sed ad continentiam et fortitudinem redux in ossa viri sui : quam exinde charitas Christi tanto illi firmioribus, quanto castioribus nexibus copularet : ut essent iidem conjuges qui fuerant, sed non ita conjuges uti fuerant : essent ipsi, nec ipsi ; nempe qui sicut Christum, ita semetipsos jam secundum carnem non nossent. Cum Therasia *e* igitur, jam non carnis tam consorte quam spiritus, in Hispaniam secessit ; eam videlicet ob causam, ut egresssus de domo et cognatione paterna, procul ab amicis ac notis, ad Domini servitutem se compararet. Homini enim necessitudinibus tam multis implicito, inter suos ita culto, cujus gratiam ita certatim omnes ambirent, omnino necessaria fuga erat. Sed hic animadvertendum, bis in Hispania videri fuisse : primum, negotiorum causa, cum varia loca inter pelagi ac viæ labores pervagatus, filium Compluti suscepit et amisit, uti supra memoravimus ; deinde, ad ponenda vitæ Monasticæ rudimenta. Nam ut ob negotia profectis, ubi filius mortuus est, monasticæ vitæ consilium steterit, non admodum probabile putarim : sed enim tum evenisse crediderim, quod Gregorius Turonensis narrat, ut, dum sacras latebras captat, conquireretur a suis, quo se abdidisset ignorantibus : et ut humilem asperamque vitam instituerat, pro homulo e plebe haberetur ab iis, apud quos degebat, donec agnosceretur casu, et proderetur a negotiatore. Nam, postquam Nolam secessit, non ita videtur Nolanos, quibus jampridem erat cognitus, latere potuisse.

e Epist. 32 et 31.

D

de Gloria Confessor. Cap. 107.

ANNOTATA D. P.

a *Imo* duobus *plenis dumtaxat, ex nostro superiori calculo, quo conversum ponimus expleto anno ætatis* 38, *Christi* 393 *currente, quod et Chiffletius tenet cap.* 5. *Eoque facit, quod mox ipse dicat in Natali S. Felicis secundo, id est an.* 398, *æt.* 43 *expleto, a tempore primi propositi Nolæ concepti* tria lustra *sibi cucurrisse.*

b *Quærit Chiffletius cap.* 3, *quo loco et tempore id acciderit ; et ex Epistola ad Victricium* 2 *eruere se locum putat : sic enim ibi scribit Paulinus,* Meminisse credo dignaris, quia Sanctitatem tuam Viennæ apud beatum Patrem nostrum Martinum viderim : *quasi non nisi uno illo loco Martinum vidisse potuerit* Paulinus. *De tempore Chiffletius nihil addit, nisi quod etiam ex Severo putet, tunc adhuc Laicum fuisse : idque omnino est verosimile, ac pæne certum ; cum mox a suscepto baptismo in Hispaniam abierit, et inde Nolam profugerit, nec Gallias unquam repetiisse sciatur* Paulinus.

E

c S. Delphinus *inscribitur Rom. Martyrologio ad* 24 *Decembris.*

d *Hæc, ut dixi, scripsisse creditur Augustino Sanctus eodem anno, quo exeunte ille factus est Episcopus* 395. *Sed Pagius in Criticis putat se evincere, Ordinationem Augustini uno anno postponendam : quo posito posset, imo deberet* Paulini *ætati annus unus detrahi. Mihi necdum convincens visa est ratiocinatio Pagii, contra prosperum opinionemque communem.*

Therasia uxor Paulini an Sancta?

e *Quærit Chiffletius cap.* 34, an fuerit marito superstes Therasia, et cum illo in Canonem Sanctorum relata. *Primum ille videtur negare, ex Uranii de illa silentio ; ad secundum dicit, saltem libro vitæ inscriptam post mortem, cujus tanta dum vixerit virtus laudatur. Plus aliquid audent recentiores Hispani, Pseudo dextri sui figmentis subnixi : et Tamayus* SS. Paulinum, Therasiam, Celsum *eorum filium, ut Sanctos, simul inscribit Martyrologio suo : quin et* Therasiam *origine Hispanam fuisse asserit ex Bivario ;* cum nullibi, præterquam in Hispaniis, Therasiæ nomen in usu fuerit. *Sed cum Græcum id nomen sit, a* Θηράω venor, *sicut a* Γελάω rideo *fit Gelasius ; quis credere possit ipsum nomen in Hispania natum, et non aliunde etiam in Gallias invectum esse? Usus communior nunc* Teresiam *scribit. Nolam quoque virum secutam* Therasiam *indicat Ambrosius infra num.* 19 ; *unde et verosimile ibi prædefunctam, sed ita ut nulla supersit memoria alicujus cultus.* F

CAPUT III.

Paulini in suscepto novo vitæ instituto constantia, frustra oppugnata a mundanis, laudata a Sanctis.

Quis metus in Paulini conversione :

In Occidente rari tum erant, præsertim e nobilitate, qui rebus abdicatis omnibus, ad attentiorem Religionis cultum prorsus ab humano usu secederent : quin adeo id qui facerent, pro socordibus et emotæ mentis hominibus, et Bellerophontæo vitio laborantibus (sic enim Rutilius ejus seculi Poeta describit) despectui atque irrisui erant. Cumque multi Senatorum ac Procerum adhuc superstitiones Ethnicas

A nicas obtinerent, hi maxime Christianæ perfectionis studiosos insectabantur, cum ipsius vituperatione disciplinæ, quæ talem sectam, velut humanæ societati publicæque rei perniciosam, edidisset. Itaque S. Ambrosius, ubi Paulini consilium (litteris opinor ejusdem) certo cognovit, qui parati clamores essent, postquam res in publicam emanasset notitiam, in hunc modum ad Sabinum describit : Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, venditis facultatibus, tam suis quam etiam conjugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, ut ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam; et ipse pauper ex divite factus, tamquam deoneratus gravi sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque valedicat, quo impensius Deo serviat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ urbis, ubi tumultum fugitans, ævum exigat. Matrona quoque virtuti et studio ejus proxime accedit, neque a proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorum jura suis prædiis virum sequitur : et exiguo illic conjugis contenta cespite, solabitur se religionis et charitatis divitiis *a* Soboles eis nulla, et ideo meritorum posteritas desiderata. Hæc ubi audiverint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa indole, tanta præditum eloquentia migrasse a Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem, ferri hoc non posse. Et, cum ipsi capita et supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra; si forte Christianus vir attentior sacro-sanctæ religioni, vestem mutaverit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio observantiam, in veritate negligentiam, ut confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis; Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar et ego eum coram Patre meo, qui est in cœlis. Hactenus S. Ambrosius.

Itiner. 1. 1 — Epist. 30 — *a* — B — Matth. 10,

21 At Paulinus, hæc reposita sibi ludibria satis gnarus, ita non expavit, ita non erubuit Evangelium, ut hac maxime constantia et libertate mirificus sit; et credere liceat, ob id in primis meritum, tantam illi vicissim ab indulgentissimo Domino repensam etiam inter homines famæ celebritatem. Ante alios oblatravit famulo Christi, perque omnia ingenii artificia ejus tentavit constantiam Decius Ausonius. Hispanicum enim secessum cum perægre tulisset, ac spoliari se veteri discipulo, jamque tam claro caroque amico, nec minus opulento perdoleret; non aliis super alias interpellari litteris cessat, veterum honorum et patrimonii damna proponens; non proditæ crimen amicitiæ objectare dubitat, non sanctæ conjugi Therasiæ parcit; non mordere acrius, et tamquam leviter immutatum incusare ipsum veretur, occinens inter alia :

ejusdem constantia. — *Acriter oppugnatur ab Ausonio.* — C

Vertisti, Pauline, tuos dulcissime mores.
Ergo meum patriæque decus, columenque Se-[natus.
Bilbilis, aut hærens scopulis Calagurris habebit?
Hic trabeam, Pauline, tuam Latiamque curulem.
Constituis? patriosque istic sepelibis honores?

Epist. 25

Quæ diversis annis carmina, seu potius incantamenta missa, fecit Deus (scilicet famuli sui interim vel latitantis, vel loca mutatis tranquillitati consulens) ut sero admodum eodem tempore omnia redderentur, quarto anno, ex quo nihil ab eo litterarum acceperat.

22 Testatur id illud Paulini exordium, dum ad litteras simul omnes responsum meditatur :

Epist. 1. ad Auson.

Quarta redit duris hæc jam messoribus æstas,
Et toties cano bruma gelu riguit,
Ex quo nulla tuo mihi littera venit ab ore.

Tum fallaces blanditias et dolosas querelas nobilis tiro veterana firmitate confutat. Non ire inficias se omnia illi debere : coluisse semper, culturumque pietate etiam mansura post mortem. Ceterum si quid in alumno esset quod Christus amaret, lætari et ipsum oportere, ad quem, ut ad magistrum, pars laudis et præmii pertineret. Incolere sola loca usitatum esse Philosophis, et Poetis et sanctis Anachoretis; quare vitio sibi ne verteret; quamquam ipse vota potius quam rem Monachorum haberet. Atque utinam, inquit, concederetur vere sub nomine Christi probra perferre! Quippe menti, quam Numen firmarit, nequaquam teneram esse frontem; et laudem hic contemptam redire Christo judice. Non igitur Bellerophontis insaniam sibi, nec Tanaquilem, sed Lucretiam conjugem esse. Non oblitum se patrii cœli; cum, qui Deum unum colit, ille vere sit cœli memor : neque impium posse dici, cum perinde sit, Christianum esse, et pium; contraque, non Christianum, et impium. Cum autem immutatum se audit, non statim prosilire ad morsus debere, sed pervestigare, quæ mutatio sit, cum quædam crimine vacet. Quodsi perversum deprehenderit, tum succensendum, enitendumque ut in rectum statum reponat lapsum amicum : sin autem cognoverit devovisse Deo pium pectus, eidemque credidisse confirmanti, æterna parari præmia præsentibus damnis empta.

D — A FRAN. SACCHIN. S. J. — *Sed liberrime Christum confitetur et gebus et verbis.* — E

Non reor, inquit, id sano sic displicuisse pa-[renti,
Mentis ut errorem credat, sic vivere Christo,
Ut Christus sanxit. Juvat hoc, nec pœnitet hujus
Erroris; stultus diversa sequentibus esse
Nil moror, æterno mea dum sententia Regi
Sit sapiens.

Epist. 4 ad Auson.

Illum se timere judicem : supremæ illius tubæ cieri terrore : id providere, ne imparatum mors opprimat; sed ut eam securo liceat animo expectare. Denique præclaram Christi confessionem ita claudit, et quasi trabali clavo figit :

ibidem.

Si placet hoc, gratare tui spe divite amici :
Si contra est, Christo tantum me linque probari.

23 Sed illud ex divino iambico, de gratia Christi totum immutante hominem, ostendit, quam ipsum sibi Paulinum penitus vendicasset.

Efficacia Christi gratiæ.

Hic ergo nostris ut suum præcordiis
Vibraverit cœlo jubar,
Absterget ægrum corporis pigri situm,
Habitumque mentis innovat :
Exhaurit omne quod juvabat antea
Castæ voluptatis vice;
Totusque nostra jure domini vendicat
Et corda, et ora, et tempora.
Se cogitari intelligi, credi, legi
Se vult, timeri, et diligi.
Æstus inanes, quos movet vitæ labor
Præsentis ævi tramite,
Abolet futuræ cum Deo vitæ fides :
Quæ, quas videmur spernere,
Non ut profanas abicit aut viles opes,
Sed ut magis charas, monet
Cœlis reponi creditas Christo Deo,
Qui plura promisit datis.

Epist. 2 ad Auson. — F

Hæc autem omnia, Paulinus quam præstans fuerit Monachus, plane demonstrant. Nam prima virtus Monachi est, ut sanctus Hieronymus docet, hominum judicia contemnere. Ergo qui talia fundamenta posuit, facilem totius molis æstimationem præbet.

Prima virtus Monachi, contemptio humanorum judiciorum. — Epist. 26

23 Enimvero vituperantium linguas, non ipse modo constantia et æquitate animi summa vicit; sed etiam, ut fortis idem dux ac sapiens magister, ad eamdem alios pugnam egregie confirmavit et erudivit; nec alia nervosius argumenta tractavit. Testimonio sunt quæ in eo genere extant epistolæ duæ sexta

A. FRAN. SACCHIN. S. J.

A sexta ad Severum, prima ad Aprum. Quarum specimen huc afferri, et ad Paulini notitiam, et ad imitationem, ut in re in qua summa ferme religionis vertitur, interesse sum arbitratus. Vetat Severum vel disputare cum iis, qui consilia perfectionis Christianæ reprehendant, ut quæ non ratione humana defendenda sint, cum auctoritate nitantur divina. Aprum admonet, talia odia et convitia vivendo melius quam loquendo revinci. Si stultum, inquit, putant esse quod gerimus, gratulare conscius tibi, quia opus Dei et præceptum Christi geris; et reminiscere, quoniam stulta mundi elegit Deus ut confundat sapientia : et quoniam quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Talibus autem velle purgari, idem est quod posse Christum ipsum negare; qui erubescentes nomen suum coram hoc mundo, erubescet invicem coram Patre confiteri suos. Tu igitur qui laboras (ut scribis) rationem pro meo ac tuo facto reddere, quid facies, si non persuaseris hominibus, non ad ædificationem suam, sed ad destructionem tuam tecum de opere Dei disputantibus? Jam erubesces, jamque pallebis, ut causæ pejoris adsertor : et motus gradu titubabis

Paulini de hac re egregia præcepta,

Epist. 6

B in via Domini, et de cœlo in terram relaberis, si quæ ædificasti destruis. Et mox : Utinam, mi frater, digni habeamur qui maledicamur, et notemur, atque etiam interficiamur in nomine Jesu Christi, dum non ipse occidatur Christus in nobis. Tum demum super aspidem et basiliscum ambularemus, et conculcaremus caput draconis antiqui. Sed adhuc amico (quod pejus est) seculo solvimur, et in Christo deliciamur : laudari tantum in nomine ipsius amantes; contristari et tribulari, quod est utilius, recusantes.

Epist. 26 24 Hæc et similia his plura ad Severum; illa ad Aprum : O beata injuria, displicere cum Christo! Magis nobis timendus est amor talium, quibus sine Christo placetur. Et infra : Nos igitur taceamus istis, loquentes ad Dominum silentio humilitatis, et tunc ipse qui invictus est, pugnabit pro nobis, et vincet in nobis. In hujusmodi autem quid facere debeamus, Propheta nos docet, dicens; Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicium, et humiliabam in jejunio animam meam : videlicet, ut obtrectatores nostros, ea ipsa qua commoventur, humilitatis specie destruamus; tantoque magis confun-

Ps. 24, 13 dantur coram Domino, in antiquæ adhuc superbiæ crimine permanentes, quanto magis nos ipsi gloriamur, in quo confunduntur in nobis. Proinde stabiles

C in fide veritatis et operatione justitiæ, talium vel odia vel convitia vivendo melius quam loquendo arguimus; quia rejiciet sermones tuos post se, qui odit disciplinam; et qui insipientem arguit (ut tenes scriptum) sumit sibi contumeliam. Sibi habeant litteras suas Oratores, sibi sapientiam suam Philosophi, sibi divitias suas divites, sibi regna sua Reges: nobis gloria, et possessio, et regnum Christus est: nobis sapientia in stultitia prædicationis, nobis virtus in infirmitate carnis, nobis gloria in Crucis scandalo, quo mihi mundus occiditur et ego mundo, ut vivam Deo; non autem jam ego, sed in me Christus; cui consepulti sumus, in quo nunc abscondimur hujus mundi oculis, ut confusioni ejusdem cum ipso revelemur: quando horum quæ nunc nobis objicit memor, dicet; Hi sunt quorum vitam æstimabamus insaniam, quomodo reputati sunt inter filios Dei? Quibus ex verbis apparet, quam pleno loqueretur ex pectore.

Fides Paulini insignis. Epist 34 ad Julianum.

25 Multo autem magis (quo scilicet rerum testimonium majus est) ex factis, quibus verba comitabantur, apparet quam vere S. Hieronymus eam præ ceteris Paulino laudem tribuat, ut ferventissimæ fidei Presbyterum appellet. Et junior Paulinus, is

D qui Vitam sancti Martini heroico versu condidit, insignis fidei gloria nobilitatum affirmet, dum in secundo volumine canit:

Lib. 2. Vitæ sancti Martini.

Quin et Paulino similis medicina salutem
Reddidit, insignis fidei quem gloria late
Extulit.

Non enim sine fidei fervore summo tanta constantia esse potuit; quod ipse Paulinus quoque declarat, cum ait: Memento granum sinapis (de quo semine sumus) si conteratur, accendi magis, et tum demum in vim suam excitari. Quamobrem debemus quasi naturæ nostræ in hoc respondere, ut adversis sermonibus contriti, inardescamus ad fidem; et eos ipsos, qui nos, ut minimos hominum, scilicet quasi granum sinapis, quod minimum est seminum, frangere conantur, uramus. Et ad Aprum: Perspicuum est quam fortiter credideris in Christo, cui jam donatum est pro Christo pati. Quin et videtur cunctarum abdicatio rerum, et sanctioris vitæ susceptio attributa fidei præcipua ratione olim fuisse, et opus fidei, vel fides nuncupata. Gregorius quidem Turonensis conversionem Paulini ita describit, tamquam auditis Evangelii verbis; ad ea vertenda in opus statim aggressus sit: quod nihil (ut reor) aliud

Epist. 6 ad Severum,

Epist. 29

de glor. Confess. cap. 107

E significat, quam Evangelicas voces, quibus Christianorum aures assidue personant, sed sterili ignavoque ob eorum vitium significatu, prompta efficacique fide in Paulini mentem penitus descendisse. Hausit igitur a primo Evangelium toto pectore. Et quia (ut dulcissimis ejus formulis dicam) sapor mentis in sermone gustatur: sermo viri mentis est speculum, et thesaurus pectoris publicatur eloquio. Inde est, quod divina Christi placita atque decreta, de perfecta et ad summum perducta virtute, adeo ubique magnifico ore fundit.

Sententiæ ejus pulcherrimæ,

Epist. 32 37. et 33

Natal. 10

26 Hinc lumina sive oracula illa, de Evangelica morte,

Vita prior pereat, pereat ne vita futura. Et:
— Moriamur ne moriamur.
Letalem vitam vitali morte tegamus.

De cordis humilitate: Humilis corde, cor Christi est. De condonandis injuriis: Vicem injuriæ reddere, humana ultio est; at inimicum etiam diligere, vindicta cœlestis est. De Evangelica paupertate, Nihil habemus nisi Christum; et vide si nihil habeamus, qui omnia habentem habemus; et alia passim horum similia; semper in eo fixus, sequendum Christum, eique vivendum, lege quam docuit et sanxit, et forma quam prætulit. Quæ quidem

Epist. 2 ad Severum.

Epist 5 ad Severum.

F Christianis omnibus ante alias curas, imo sola cura esse deberet. Nam si mundana sapientia ita suis gloriatur erroribus (inquit S. Leo) ut quem sibi quisque ducem elegerit, ejus opiniones, et mores, atque omnia instituta sectetur; quæ nobis erit communio nominis Christiani, nisi ut ei inseparabiliter uniamur, qui est (ut ipse insinuavit) via, veritas et vita? Quid igitur aliud oportet facere (ut hoc quoque ex Nysseno adjiciam) qui magno Christi cognomine dignus effectus est, nisi ut omnia sua tum cogitata tum dicta tum facta diligenter exploret, et, utrum eorum singula ad Christum tendant, an ab illo sint aliena, dijudicet? Hoc itaque faciebat ubique S. Paulinus, ut, quoniam Christi se dedicarat servitio, ad ejus leges ac nutus totum sese componeret. Contra quam plerique perversissime faciunt, non modo exitiali sed et pudendo flagitio; qui ita vitam ac mores temperant suos, tamquam non Christum, sed mundum et satanam, pro duce ac Deo sequantur; et inde nomen accepisse contenti, hinc leges accipiant. Sed ad narrationis ordinem revertamur.

Christo serviendum dum ita, ut vult ille sibi serviri.

Ser. 2. de Resurr.

Joan. 14

ad Olymp. mon.

CAPUT

A

CAPUT IV.

Sacerdos Barcinone ordinatus Paulinus, Mediolano Roma Nolam venit totumque se tradit cultui S. Felicis.

Ex datis invicem Ausonii Paulinique epistolis, præcipueque ex illa, cujus initium est, Quarta redit duris hæc jam messoribus æstas, aperte constat, quatuor ferme in Hispania annos Paulinum fuisse, totum Deo deditum, cœlestisque militiæ suæ tyrocinia, maximo ardore et attentissima cura ponentem. Ibi vero dum agit plerumque Barcinone, quamquam solitudinem latebrasque pias amaret, tamen abscondi non potuit civitas supra montem excelsissimæ virtutis posita. Omnium in se oculos Evangelicæ splendore lucis convertit. Itaque dum populus miratur æque eum ac veneratur, ita caritate exarsit, ut ad Sacerdotium pia vi compulerit. Vigebat is mos ea tempestate, nescias religiosor an violentior, ut quorum sanctimoniam longe eminere supra communem modum animadverterent, quosque vehementer amarent, eos populi cogerent in sacram militiam dare nomen. Ita Mediolani S. Ambrosius cooptatus Episcopus: Ita Pinianus ut Presbyter crearetur. Hippone contentio tumultuosa extitit, quæ S. Augustino negotii sane multum molestiæque concivit: ita frater S. Hieronymi Paulinianus comprehensus, et ore compresso ab Epiphanio initiatus: ita Maximum Palatinum Sacerdotio civicus amor (ut Sidonius loquitur) illigavit: ita demum noster Paulinus, per vim inflammatæ subito plebis, ab Episcopo Lampio sacratus est die natali Domini, biennio ferme post Baptismum.

Epist. 1 ad Auson.

Paulinus ad Sacerdotium a populo adigitur.

B

l. 4 Epist. 24

28 Porro cogendus fuit, non quod a divinis ministeriis mentem alienam gereret, sed ob causam duplicem. Primum, quod monasticam meditaretur humilitatem, et obscurum secessum; ut qui elegerat abjectus esse in domo Dei. Deinde, quod si tandem ad Sacerdotium animum appelleret, cum indignum se augusta numeris sanctitate duceret, nihilque eximii et extra leges fere posset, per gradus paulatim evehi, perque longam servitutem se reddere digniorem vellet. Quæ omnia Severo familiariter exponit his verbis: Nos modo in Barcinonensi (ut ante scripseram) civitate consistimus. Post illas litteras, quibus rescripsisti, die Domini *a* quo nasci carne dignatus est, repentina (ut ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, et Presbyteratu initiatus sum; fateor, invitus, non fastidio loci (nam testor ipsum, quia ab æditui nomine et officio optavi sacram incipere servitutem) sed ut alio destinatus, alibi (ut scis) mente compositus et fixus, novum insperatumque placitum divinæ voluntatis expavi. Ceterum, quia Monasticæ vitæ consilium fixum hærebat pectori, tametsi tandem se consecrari permisit, excepit tamen diserte ne diœcesi certæ alligaretur, in Sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatus. Quo vero sensu animi, quanta submissione, qua reverentia divinissimo jugo colla subdiderit, idem ipse ita persequitur: Data igitur cervice in jugum Christi, video majora me meritis et sensibus opera tractare: jamque arcanis et penetralibus Dei summi receptum et insertum communicare cœlestia, et Deo propius admotum in spiritu ipso Christi, et corpore et splendore versari. Vix adhuc intellectum sacræ molis capio mentis angustiis; et onus muneris mei, conscius infirmitatis, horresco. Sed is, qui sapientiam parvulis dedit, ex ore infantium atque lactentium perficit laudem sibi, potens est in me etiam opus suum perficere, et munus ornare, ut se dignum faciat, quem ab indigno vocavit.

Quanta pietate Sacerdotium susceperit ac tractarit.

a

C

Epist. 6 ad Severum.

Ibidem

D

A. FRAN. SACCHIN. S. J.

29 Creatus Sacerdos jam totus erat in eo, ut intime cum Deo conjungeretur; eamque ob rem, ut sese facultatibus et ceteris humanis bonis, velut peccatorum materia et a summo bono distrahentibus, liberaret. Quod (ut alia) jucundum fuerit, ex gravissimo ejus dulcissimoque sermone didicisse. Sic enim ad Augustinum loquitur: Interea me, de periculis vitæ istius et profundo peccatorum evadere nitentem, orationibus tuis tamquam tabula sustine; ut de hoc mundo, quasi de naufragio nudus evadam. Idcirco enim me levare sarcinis et vestimentis onerantibus exuere curavi, ut undosum hoc, quod inter nos et Deum peccatis interlatrantibus separat, præsentis vitæ salum, omni amictu carnis, et cura diei sequentis, jubente et adjuvante Christo, expeditus enatem. Neque id me perfecisse glorior; quod etsi gloriari possem, in Domino gloriarer; cujus est perficere, quod nobis adjacet velle: sed concupiscit adhuc anima mea desiderare judicia Domini. Talia cum meditaretur, ut eadem primo quoque tempore in rem conferret, in Galliam, ut arbitror, remeavit. Hic (ut loquitur Uranius) aperuit horrea sua pauperibus, apothecas suas advenientibus patefecit. Nam parum ei erat proximos alere, nisi etiam undique evocaret quos pasceret atque vestiret. Quam multos inique oppressos erexit? quam multos pro ære alieno mancipatos, persoluto ære, e creditorum servitute liberavit? quam aliis præterea multis æs alienum dissolvit; una negotiatione creditores juxta ac debitores exhilarans, sibique obstringens; hos a miseria eximens, illis sua restituens. Rebus in Gallia compositis, vel potius Domino restitutis, Italiam ingressus, Mediolanum ad sanctum Ambrosium accessit; a quo ita exceptus est amanter et honorifice, ut de suo Clero (quoniam aliter tenere non poterat) etsi diversis locis degeret, censeri voluerit; minime aliena conjectura putantium id factum, quod illum sibi Ambrosius senectute jam gravi destinaret et cuperet successorem.

Statuit omnia sua vendere et dare pauperibus.

Epist. 41

In Galliam redit, ac re ipsa distribuit universa.

E

Mediolanum abit.

Epist. 45 ad Alipium.

Baron. An. 394

30 Mediolano Romam venit. Hic vero diversis acceptus est animorum studiis, honore ac veneratione ingenti a populo, ab nonnullis e Clero, et a Pontifice ipso, haud sine specie quadam livoris, aut certe parum considerati zeli. Siricius erat Pontifex, parum ea re (ut dicatur mitissime) fortunatus, quod apud eum sanctus quoque Hieronymus, ut Baronius Cardinalis observat, offendit. Vehementer incubuerat, ut grassantem per ea tempora pravum morem elideret, quo laici homines, aut etiam Neophyti raptim in Sacerdotes consecrabantur; et certa statuerat intervalla, per quæ sensim ad sacræ militiæ Ordines ascenderetur. Ergo, dum Roma universa in Paulinum convertitur, et quem jam suspexerat Consulem, jam Presbyterum, ac prope Monachum admiratur; Siricius (quantum conjici licet) sivit emanare sermonem, ejus se consuetudinem nolle; scilicet, ne repentinam hominis consecrationem probare, et latas ab se ipsemet enervare leges videretur. Nihil ultra gestum satis ostendunt illa Paulini ad Severum verba. Qui nos odisse, et a consortio sanctitatis suæ segregare dicuntur. Idipsum tamen in magnum divinæ gloriæ cedebat impedimentum, et Dominicæ gratiæ detrimentum faciebat, cum ab sequendis Paulini vestigiis non paucos rumor ille de alieno Pontificis animo retardaret: cum quidem eo dignior omnia venia Paulinus esset, quod nihil per contumaciam commisisset, sed inflammatæ vim multitudinis declinare non potuisset. Ceterum eo maturius filius pacis in sui Felicis optatum sinum abdidit se, ut invidia, quæ conspectu et præsentia alebatur, subducto fomite, quod evenit, extingueretur.

Romam venit, et vexatur.

F

Baron. An. 394

Epist. 1

A. FRAN SACCHIN. S. J *Ibidem.*

A retur. Quodsi quid obtrectationum in paucis e Clero resedit, earum vix fama tenuis in Campaniam aspirabat: ut non secus atque aura frigida, vel importunum vacui culicis murmur (sic enim eas Paulinus appellat) ab auribus spinarum sepe munitis excluderetur. Nam, quod ad me pertinet, inquit, cum ipsis quoque qui oderunt pacem meam, mente pacificus sum; si quis enim vult contentiosus esse, hoc consuetudo nostra non recipit.

Recedit Nolam ad S. Felicis.

31 Amœno in agro ad quingentos ab urbe Nola passus ossa beati Felicis Martyris quiescebant, hodieque servantur. In eum veluti portum ubi Paulinus ab seculi æstu fessam ratem invexit. Haud sperem equidem consequi posse dicendo, ut respirarit, quibus gaudiis exundarit, ut amantissimo se Patrono totum dicarit permiseritque, ac totum in omnem sanctitatis præstantiam effuderit. Jam regnare, jam terrenis omnibus eminere; ante omnia persolvere, quod votivo nuper carmine illo receperat:

Quam vitam hic instituerit.

Natal. 1

Pande vias faciles, da currere mollibus undis;
Et famulis famulos a puppi surgere ventos:
Inque tuo placidus nobis sit limine portus.
Illuc dulce jugum, leve onus, blandumque feremus
B Servitium sub te domino: etsi justus iniquis
Non egeas servis; tamen et patiere, et amabis
Qualescumque tibi Christo donante dicatos:
Et foribus servire tuis; tua limina mane
Munditie curare sines, et nocte vicissim
Excubiis servare piis, et munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore vitam.

Quam pius in S. Felicem.

Hoc fideli obsequio cœlesti Patrono famulans, totus ab illo pendere, omnia in illo sita habere, accepta omnia illi ferre, maxime in sanctitate profectum. Quæ quasi divino instinctus afflatu venustissima cum sanctitate describens canit:

Natal. 4

Tu pater, et patria, et domus, et substantia nobis;
In gremium translata tuum cunabula nostra,
Et tuus est nobis nido sinus; hoc bene foti
Crescimus, inque aliam mutantes corpora formam,
Terrena exuimur stirpe; et subeuntibus alis
Vertimur in volucres divini semine verbi.

Nihil dubitabat amari se a Martyre, saltem ut dominus amore dignatur catellum.

Natal. 9

Cum, inquit, mihi vita, domus, res, gratia, gloria, [panis
Sit Felix donante Deo.———

Summum quoque erga sanctum Patronum sancti clientis studium verba ad Severum illa declarant:

Epist 9

C Habes ergo libellos a me duos, unum versibus Natalitium de mea solemni ad Dominædium meum cantilena: cui corpore ac spiritu quotidie, lingua autem quotannis pensito dulcissimum voluntariæ servitutis tributum, in die festo congregationis ejus immolans Christo hostiam laudis, et reddens Altissimo vota mea.

Illustriorem eum reddidit primum carminibus.

32 Tanta Paulini erga beatum Confessorem et Martyrem pietas, inclitum jam late per terras Felicis Nolani nomen, multis modis clarius fecit: primum carminibus, quæ totum spargebantur per orbem terrarum: ex quibus et nos totam Martyris vitam, et sacra certamina, et gesta ad sepulcrum ejus prodigia habemus. Et haud dubie plura scripsit quam extent, cum Natales ad nos pervenerint tantum decem: ac certum videatur, a Paulino, qui novum quotannis quasi votivum solvebat, spatio ferme quinque et triginta annorum, quibus apud sancti Felicis vixit, conditos multo plures. Deinde ædificatis excultisque Basilicis, et sacra pictura e veteri ac novo Testamento ornatis. Quæ sacra magnificentia mire valuit et ad frequentandas advenarum catervas, et ad sacrum Natalem Martyris religiose colendum. Hac enim salutari industria visum est Paulino capi posse detinerique hominum lumina

Secundo, Basilicarum magnificentia.

D ac mentes; et comessationes sensim tolli, quæ ex ethnica superstitione passim inter Christianos retinebantur; nec e mortalium, præsertim rusticorum, eradi moribus poterant. Addiderat picturæ titulos, et rationem consilii sic explicat.

———— Ut dum picta vicissim
Ostendunt releguntque sibi, vel tardius escæ
Sint memores, dum grata oculis jejunia pascunt: Natal. 9
Atque ita se melior stupefactis inserat usus,
Dum fallit pictura famem; sanctasque legenti
Historias, castorum operum subrepit honestas,
Exemplis inducta piis; potatur hianti
Sobrietas, nimii subeunt oblivia vini.

Tertio, auctoritate et sanctitate sua.

33 Multo autem maxime illustravit sanctissimum Sacerdotem domicilio suo, institutoque vitæ mirabili, et sapientia, et ceterarum virtutum ornamentis. Accurrebatur enim e remotissimis oris non tam Felicis, quam Paulini visendi cupidine. Sanctus Episcopus Nicetas, semel atque iterum usque ab Dacis ea causa venit: quem et Natali nono Paulinus miris laudibus secundo venientem excipit, nec minoribus ante triennium erat prosecutus abeuntem Sapphico propemptico. Sanctus Augustinus, cum permolesta incidisset causa inter Bonifacium presbyterum suum, et ejus accusatorem, neque constare veritas posset; illo rogante; hoc urgente crimen; pro more ejus ætatis, quo finiri tales controversiæ jurejurando ad Martyrum sepulcra concepto solebant, utrumque Nolam ad sanctum Felicem misit: asserens causam, cur e Martyribus, ad quorum monumenta in eo genere miracula edebantur, Felicem præcipue delegisset. Multis, inquit, notissima est sanctitas loci, ubi Felicis Nolensis corpus conditum est; quo volui ut pergerent, quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest, quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum. Qua oratione amicitiam, pietatem, fidemque Paulini designat, quem Augustinus quam maxime diligebat, ac mirabatur. Ita clientis existimatio et fama, quod optatissimum Paulino accidebat, amplificandis Patroni honoribus et cultui dilatando proficiebat. Inde factum non modo ut Nola civibus augeretur, sed et ad ipsum sepulcrum, ubi principio pauper congestus erat tumulus, jam species urbis extaret.

Augustin. Epist 137

E

Natal. 6.

F

Per morbum inclarescit.

34 Verum non multis post temporibus, quam ad sanctum Felicem Paulinus venerat, tamquam novi ædificii fundamentis patientia solidandis, in gravem morbum implicitus est. Voluit mirus rerum arbiter ac temperator Deus, per vexationem illam, non modo exercitationem quæstuosam athletæ suo, sed et multiplex solatium afferre; et ante omnia, acceptam Romæ contumeliam resarcire; mœroremque Paulini abstergere, verentis ne opus inde divinum impediretur. Solutus est igitur tali solicitudine per eam occasionem. Nam cognitus circa morbus, accolarum animos erga virum Dei nudavit. Narrat rem ipse Severo, ut gloria Deo sit, et cognoscatur summæ ejus bonitatis opus. Viderunt, inquit, pueri tui quam assidua nos, quam sedula solicitorum fratrum monachorum, antistitum, clericorum, atque etiam ipsorum sæpe secularium officia, toto illo nostro ægritudinis tempore celebraverint. Quod apud unanimitatem tuam, de Dominica tamen gratia (cujus hoc quoque opus et munus est) gloriari licet. Nemo propemodum tota Campania Episcoporum non visitare nos fas existimavit sibi. Et quos infirmitas vel necessitas aliqua devinxerat, missis vice sua clericis et litteris adfuerunt. Afri quoque ad nos Episcopi revisendos prima æstate miserunt.

Paulinus Epist. 1 ad Sever.

ANNOTATA D. P.

a *Vide Chiffletium Cap. 4, ubi ex Epist. 6 ad Severum,*

A *verum. data sub initium anni 394, et cursu litteræ Dominicalis B, eodem anno Dominicam diem cum festo Nativitatis Christi componente, concludit, rem actam anno 393 exeunte, primo adhuc anno conversionis.*

CAPUT V.

Paulini cum Afris Episcopis præsertim Augustino amicitia, aliorum Sanctorum judicia de ejus exemplo, ad mundi contemptum efficaci.

Africani Episcopi Paulinum salutant.

Porro quod postremum dixit de Afrorum legatione Episcoporum, ita res habuit. Jampridem (uti supra est indicatum) Paulinum Alypius, quamquam ignotus, norat Mediolani. Is jam Episcopus tam insignem viri mutationem ut audivit (nam celerrime fama longissime pervagata est) salutandum sibi per litteras officio Christiano putavit : donoque misit S. Augustini quinque libros contra Manichæos. Horum lectione voluminum ita captus est Paulinus, ut non modo gratias Alypio summas egerit; sed et ultro ad Augustinum, ejus plenas laudibus suaque modestia
B litteras destinarit, misso puero, per quem alios quoque insignes Africæ viros salutaret. Quæ litteræ ubi perlatæ sunt in Africam, et sapientiæ viri sanctitatisque specimen præbuerunt, mirum quam cupide lectæ vulgatæque sunt, et adversus ipsum Paulinum quam incredibilia concitarunt Africanorum studia Sacerdotum et Monachorum. Ante omnes ipsorum inter se Paulini et Augustini, ut Davidis et Jonathæ, conglutinatæ sunt animæ. Quæ nec fidelius describi, nec dulcius a quopiam possunt, quam ipsa Augustini, id est, illa veritatis lingua et caritatis exequatur : qui sane et præcipuo studio accurasse descriptionem videtur, eique mellis, sui quasi medullam largiter inspersisse. Sic exorditur : O bone vir, o bone frater, latebas animam meam : et ei dico ut toleret, quia adhuc lates oculos meos et vix obtemperat, imo non obtemperat.

Augustini et Paulini mutua charitas,

Augustini de Paulini litteris judicium

36 Deinde interposita disputatiuncula de dolore, quod eum de facie ignoraret, subjicit : Quomodo ergo non doleam, quod nondum faciem tuam novi, hoc est, domum animæ tuæ, quam sicut meam novi? Legi enim litteras tuas fluentes lac et mel, præferentes simplicitatem cordis tui, in qua quæris Dominum, sentiens de illo in bonitate, et afferens ei claritatem et honorem. Legerunt fratres, et gaudent
C infatigabiliter et ineffabiliter tam uberibus et tam excellentibus donis Dei, bonis tuis. Quotquot eas legerunt, rapiunt; quia rapiuntur, cum legunt. Quam suavis odor Christi, et quam fragrat ex eis? Dici non potest, illæ litteræ cum te offerunt ut videaris, quantum nos excitent ut quæraris : nam et perspicabilem faciunt et desiderabilem. Quanto enim præsentiam tuam nobis quodammodo exhibent, tanto absentiam nos ferre non sinunt. Amant te omnes in eis, et amari abs te cupiunt. Laudatur et benedicitur Deus, cujus gratia tu talis es. Ibi excitatur Christus, ut ventos et maria tibi placare tendenti ad stabilitatem suam dignetur. Ibi conjux excitatur, non dux ad mollitiem viro suo, sed ad fortitudinem redux in ossa viri sui : quam in tuam unitatem redactam et redditam, in spiritualibus tibi tanto firmioribus quanto castioribus nexibus copulatam, officiis vestræ sanctitati debitis in te, uno ore salutamus. Ibi cedri Libani ad terram depositæ, et in arcæ fabricam compagine caritatis erectæ, mundi hujus fluctus imputribiliter secant. Ibi gloria, ut acquiratur, contemnitur; et mundus ut obtineatur, relinquitur. Ibi parvuli; sive etiam grandiusculi filii Babylonis eliduntur ad petram : vitia scilicet confusionis superbiæque secularis. Hæc atque hujusmodi suavissima et sacratissima spectacula litteræ tuæ præbent legentibus, D litteræ fidei non fictæ, litteræ spei bonæ, litteræ puræ caritatis. Quomodo nobis anhelant sitim tuam, et desiderium defectumque animæ tuæ in atria Domini? Quid amoris sanctissimi spirant? Quantam opulentiam sinceri cordis exæstuant? Quas agunt gratias Deo? Quas impetrant a Deo? Blandiores sunt, an ardentiores? Luminosiores, an fœcundiores? Quid enim est, quod ita nos mulcent, ita accendunt, ita compluunt, et ita serenæ sunt? Quid est, quæso te, aut quid tibi pro eis rependam, nisi quia totus sum tuus in eo, cujus totu es tu? Si parum est, plus certe non habeo.

epistola 32 expressum.

A. FRAN. SACCHIN. S. J

37 Ergo litteris hisce Paulini, cum tanta adversus eum excitata essent studia, alterum supervenerunt ab eodem litteræ, nec pietate prioribus, nec caritate absimiles : et interim Augustinus a Valerio cooptatus adjutor, et creatus est Coepiscopus. Tum omnes simul, Valerius et Augustinus Hipponenses, Alypius Tagastensis, Profuturus Calamiensis, et Severus Milevitanus Episcopi, litteris suis Paulinum officiosissime reviserunt. Commendarat eidem prioribus Augustinus litteris Romanianum, et ejus filium Licentium, Alypii patruum illum, hunc patruelem; ut utrumque, ac præsertim Licentium, E ad perfectionis studia conaretur adducere. Venerant ambo Romam ex Africa, et Nolæ Paulinum salutarant. Is ergo cultor Christiani officii diligentissimus, postridie quam litteras ab Episcopis Afris accepit, scripsit ad utrumque lætitia gestiens, ac præcipue gratulans de Augustini Episcopatu : et Licentium non modo prosa ad Christianas virtutes et seculi fugam, sed et carmine adhortatur, quod delectari juvenem poesi cognorat. Adeo caritas in alliciendis ad pietatem mortalibus solers est : et ad cujusque se gustum accommodat, ut escam vitalem bona illecebra capti hauriant. Quæ omnia Cardinalis Baronius gesta ponit anno salutis CCCXCV, quo maxime anno etiam in Oriente Paulini nomen inclaruit.

Paulini ad Licentium cohortatio.

38 Decesserat ejus initio anni senior Theodosius Augustus : quem cum Ethnici Scriptores indigne criminarentur, Paulinus Endelechii sancti admonitu, amicitia sibi conjunctissimi viri, defendendum ex meritis suis ornandumque suscepit; eo maxime consilio, ut in Theodosio non tam Imperatorem quam Christi servum; non dominandi superbia, sed humilitate famulandi potentem; nec regno, sed fide principem, ut ipsemet loquitur, prædicaret; vel, F ut plane simpliciterque Gennadius, ut demonstraret, ipsum Christianum Imperatorem de Tyrannis fide magis et oratione quam armis victoriam reportasse. Et sane Theodosii fidem magnifice sanctus Ambrosius in Oratione de ejus obitu prædicat. Idemque olim in Proœmio libri primi ad Gratianum scripserat. Petis, inquit, a me fidei libellum, sancte imperator, profecturus ad prælium. Nosti enim fide magis Imperatoris, quam virtute militum quæri solere victoriam : Eam laudationem Paulinus per Vigilantium, qui tum Monachus specie laudandus, postea hæreticus teterrimus fuit, ad S. Hieronymum misit in Palæstinam, adjecta epistola, in qua et Vigilantium commendabat, et præcepta vitæ sibi degendæ poscebat; S. Hieronymi felicitatem extollens, quod in Christi vestigiis sibi domicilium delegisset. Ad quam epistolam dum respondet S. Hieronymus, et præcepta Monasticæ vitæ quædam dedit; suadens ut prope urbes magis et in solitudine, quam in frequentia et in ipsa Jerosolyma habitaret; non enim Jerosolymis fuisse, sed Jerosolymis bene vixisse laudandum esse : et de Theodosii defensione ita pronuntiat : Librum tuum, quem pro Theodosio Principe prudenter ornateque compositum

Ejusdem Panegyricus de Theodosio.

Epist. 9.

Catal. Illustr. vir c. 48.

Epist. 13

Hieronymi de eo judicium.

A. FRAN. SACCHIN. S. J.

compositum transmisisti, libenter legi: et præcipue mihi in eo subdivisio placuit: cumque in primis partibus vincas alios, in penultimis teipsum superas. Sed et ipsum genus eloquii pressum est et nitidum; et, cum Tulliana luceat puritate, crebrum est in sententiis: jacet enim, (ut ait quidam) oratio, in qua tantum verba laudantur. Præterea magna est rerum consequentia; et alterum pendet ex altero. Quidquid assumpseris, vel finis superiorum, vel initium sequentium est; Felix Theodosius, qui a tali Christi Oratore defenditur. Illustrasti purperas ejus, et utilitatem legum futuris seculis consecrasti. His acrem cohortationem ad colenda studia Scripturarum, quam nos supra posuimus, adjecit. Neque eo abstinuit: Nobilem te Ecclesia habeat, ut prius Senatus habuit.

Quantum Paulinus illustrarit consilia Evangelica.

39 Ita cum celebraretur Paulini nomen, difficile quidem est cogitatione assequi, quantum Religioni suo facto splendoris, quantum auctoritatis consiliis Evangelicis compararit. Existimare tamen licet, cum servi homines, si fideles modestique sint, doctrinam Salvatoris nostri Dei, ut sanctus Paulus loquitur, ornent; quantum ejus loci Senator eo vitæ genere exornaret. (Ad Tit. 2) Ex ipsa Urbe summus Pontifex Anastasius, cum Siricio successisset, ex his quæ ad ornandum hominem pertinerent, nihil reliquum fecit. Narratur id epistola ad Delphinum secunda: Sciat veneratio tua, Papam urbis Anastasium amantissimum esse humilitatis nostræ: nam ubi primum potestatem caritatis suæ nobis offerendæ habere cœpit, non solum suscipere eam a nobis, sed ingerere nobis piissima affectione properavit. Nam brevi post ordinationem *a* suam, epistolas de nomine nostro, plenas et religionis, et pietatis, et pacis, ad Episcopos Campaniæ misit; quibus et suum declararet affectum, et aliis benignitatis suæ præberet exemplum. Deinde nos ipsos Romæ, cum solemni consuetudine ad beatorum Apostolorum Natalem venissemus, tam blande quam honorifice excepit. Postea quoque interposito tempore etiam ad Natalem suum, quod Consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est. Eadem benignitate Venerius, qui post Simplicianum, anno salutis CCCC *b* Mediolanenses induit infulas, simul primum est consecratus, Paulinum sibi salutandum putavit. Nec vero laudatores modo clarissimos viros, sed etiam imitatores habuit, imprimisque ipsum Severum, cujus ad interiorem sapientiam transitum modesta interpretatione Paulinus anteponit suo. Tu frater dilectissime, inquit, ad Dominum miraculo majore conversus es, (epist. 1) quia ætate florentior, laudibus abundantior, oneribus patrimonii levior, substantia facultatum non egentior, et in ipso adhuc mundi theatro, id est, fori celebritate diversans, et facundi nominis palmam tenens repentino impetu discussisti servile peccati jugum, et lethalia carnis et sanguinis vincula rupisti.

quinta vis et celebritas in Paulini exemplo.

40 Valuisse multum, opinor, Paulini exemplum ad Pammachium quoque post obitum uxoris, ex nobili Patritio nobiliorem in Monachum commutandum. Itaque cum cœlestis philosophia per hominum florem ac senatorium apicem ita jam vulgaretur, merito S. Hieronymus ad eumdem Pammachium gratulans scribit: Nostris temporibus Roma possidet, quod mundus nescivit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles, Christiani: nunc multi Monachi sapientes, potentes, nobiles. (Hieron. epist. 26.) Verum quod infra dicit, Quod Patritii generis primus inter primos Monachos esse cœpisti, nihil officit Paulini gloriæ, tamquam vel non e Patritio ipse genere, vel non prior Pammachio ad Monachismum ascenderit; sed id tantum siginificat, qui fuerat inter primos Patritios, jam inter primos Monachos numerari. Quam gloriam etiam inter homines esse majorem, quam profanus antea splendor esset, egregie ibidem docet: Antequam, inquit, Christo tota mente serviret, notus erat in Senatu, sed multi alii habebant infulas Proconsulares: totus orbis hujuscemodi honoribus plenus est: primus erat, sed inter primos: nunc omnes Christi Ecclesiæ Pammachium loquuntur. Miratur orbis pauperem, quem hucusque divitem nesciebat. Quare concludit: Plus ergo accipimus, quam dedimus, Parva dimisimus, et grandia possidemus: centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. Quæ in Paulinum recte conveniunt, tanto etiam magis, quanto is plura ad Christum attulit mentis et oris ornamenta, temporeque etiam et animi ardore præcessit.

Celebratur a sancto Augustino,

42 Usque eo valebat exemplum ejus, ut sanctus Augustinus magnopere optaret, ut coram se spectandum Afris præberet. Non impudenter, inquit, ego rogo vos, et postulo, et flagito, ut in Africam majore talium hominum siti, quam siccitatis nobilitate laborantem venire dignemini. (epist. 34.) Scit Deus, quia non solum propter desiderium meum, neque solum propter eos, qui vel per nos vestrum propositum, vel undecumque fama prædicante didicerunt; sed etiam propter ceteros, qui partim non audiunt, partim audita non credunt, tamen possunt comperta diligere, vos istis terris etiam corporaliter adesse cupimus. Hanc ergo Christi gloriam et oculis nostrorum hominum cupimus admoveri, in uno conjugio proposita utrique sexui calcandæ superbiæ, non desperandæ perfectionis exempla. Et ad Licentium suum scribens, Vade in Campaniam, inquit, disce Paulinum egregium et sanctum Dei servum, quam grandem fastum seculi hujus tanto generosiore, quanto humiliore cervice incunctanter excusserit, (et epist. 39.) ut eam subderet Christi jugo, sicut subdidit: et nunc illo moderatore itineris sui quietus et modestus exultat. Vade, disce quibus opibus ingenii sacrificia laudis ei offerat, refundens illi quidquid boni accepit ex illo, ne amittat omnia, si non in eo reponat a quo hæc sunt. Idem Presbyterum suum nomine item Paulinum, cum ad hunc nostrum pervenisset, jubet Deo gratias agere, quod talem magistrum excipiendis rudimentis ejus ac nutriendis dedisset. Et Paulinum nostrum sic affatur: Non enim uberiore fructu legit vel audit me docentem, ac disserentem, (epist. 59.) ac vel quibuslibet exhortationibus accedentem, quam inspicit te viventem.

a S. Hieronymo,

43 Sanctus Hieronymus, dum Julianum ad perfectionem hortatur, claros viri natales, et amplam rem, munimenta seculi oppido firma, hac eadem machina quatit, Nec est, quod excuses nobilitatem, et divitiarum pondera; respice sanctum virum Pammachium, et ferventissimæ fidei Paulinum Presbyterum, qui non solum divitias, sed seipsos Domino obtulerunt: (epist. 34.) qui contra diaboli tergiversationem nequaquam pellem pro pelle, sed carnes, et ossa et animas suas Domino consecrarunt: qui te et exemplo et eloquio, id est opere et lingua possunt ad majora perducere. Nobilis es? et illi: sed in Christo nobiliores. Dives et honoratus? et illi: imo ex divitibus et honoratis pauperes et inglorii, et idcirco ditiores et magis inclyti, quia pro Christo pauperes et inhonorati. Apud eumdem Hieronymum Auctor epistolæ tertiæ volumine nono, æqualis illorum temporum Scriptor non indoctus, virum singularem (sic enim nominat) Paulinum, qui Senatum, honores, divitias relinquendo, instar Abrahæ sepulcrum sibi comparasset, (*a S. Eucheri*) in quo una cum sua matre familias mortuus seculo, ab operibus mundialibus quiescebat, imitandum proponit filiabus Geruntii, quas ad negligendam hereditatem, et simile sibi parandum

A randum quietis sepulcrum hortatur. Paucis post temporibus sanctus Eucherius, dum honestamenta cœlesti philosophiæ conquireret, ut ad eam ab inanibus curis Valerianum traduceret propinquum suum, in prima acie collocat Paulinum, quem peculiare ac beatum suæ Galliæ exemplum vocat. Adeo quisquis seculo bellum per ea tempora moveret, tamquam sagittam electam, cui nullum impenetrabile pectus obsisteret, Paulinum e pharetra divina promebat.

Isaiæ 49, 2

44 Sed præstat cognoscere quanta gravitate, quantaque magnificentia illi adeo mirificæ sanctitatis Antistes, cujus pro oraculo nutus erant, Turonensis Martinus, non modo lacescere, qui se adirent, auctoritate atque admiratione Paulini consuesset; verum etiam beatum præsens existimaret seculum, cui tale spectaculum contigisset. Sermo autem illius, inquit Severus, non alius apud nos fuit, quam mundi hujus illecebras et seculi onera relinquenda, ut Dominum Jesum liberi expeditique sequeremur: præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini, cujus supra mentionem fecimus, exemplum ingerebat, qui summis opibus abjectis Christum secutus, solus pæne his temporibus Evangelica præcepta complesset. Illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum: beatumque esse præsens seculum tantæ fidei virtutisque documento, cum secundum sententiam Domini dives et possidens multa, vendendo omnia et dando pauperibus, quod erat factu impossibile, possibile fecisset exemplo. Ita S. Paulinus virtutis Apostolicæ dignitatem, humanis vitiis obscuram, Senatoriæ claritate lucis aperuit: abjectam vulgo Evangelicam margaritam tamquam e luto extraxit, sordes abstersit, horrorem excussit, cœleste pretium ejus et fulgorem blandissimum publicavit.

a S. Martino. — cap. 26. — B — *Fructus boni exempli,*

45 Notos atque spectantes feriebat novi operis magnitudo, oculis mentibusque subjecta: fama percellebat ignotos, ad quos latissime per alia atque alia sapientum ora pervulgabatur. Inde fiebat, ut uberrimam a Deo gratiam Consularis Monachus mereretur, non pro iis tantum quæ ipse faciebat; sed et pro iis quæ facere imitatores ejus et asseclæ conabantur: neque Deum una solum mente linguaque una, sed mille ac longe pluribus collaudaret; idque non in angulo tantum Nolano, sed per cunctam Italiam, et Galliam, et Daciam, et Africam, et Palæstinam, et alias terrarum remotissimas oras. Quin etiam eminens virtus in admirationem sui, et Christi C Dei prædicationem, ut auctoris atque magistri, barbaros quoque et Christianæ religionis hostes alliciebat. Quæ cum Sanctus Chrysostomus cujusvis illustris exempli bona sapienter enumeret, tanto cumulatiora Paulino redibant, quanto plus gerebat exemplum ejus et majestatis et ponderis: quod ipsa simul Therasiæ sanctitas ad feminarum singulare incitamentum, et in tali conjugio tanta perfectionis consensio fructuosius pariter ac speciosius faciebat. Sed tamen ad hæc omnia, et ad operum vocalissimam tubam adjiciebat Paulinus oris quoque voces ac styli, cum sermonibus ardentissimis præsentes, tum acerrimis epistolis, et lucubrationibus aliis ad perfectionem absentes instigans; cominus juxta atque eminus, ore manuque potens, æquans facta sermone, sermonem factis, utrisque divitem contumaciam mundi, atque superbas divitias in obsequium paupertatis et humilitatis Christi captivans. Ceterum, quos amat Pater cœlestis, numquam eis res ita secundas facit, quin probandæ virtutis durandæque ad patientiæ incudem relinquat materiam.

Homil. 13 in Gen. — *cui etiam adhortationem addebat Paulinus.*

D — A. FRAN. SAECHIN. S. J.

ANNOTATA D. P.

a *Successit Siricio* Anastasius *an.* 398, 2 *Decembris.*

b *Eumdem calculum confirmatum vide in nostro de Episcopis Mediolanensibus Tractatu, num.* 24 *ante ultimum Tomum Maji.*

CAPUT VI.

Paulini patientia, humilitas, gratitudo, studium paupertatis.

Inter eos plausus Paulinus non Ethnicos modo obtrectatores habuit, non modo ipsum inter amicos primum carissimumque magistrum Ausonium, uti supra est demonstratum, nec solum Romæ invidorum malevolentia pulsatus est; sed etiam derelictus a suis. Nam, ut commercia seculi ferme re ac spe conseruntur et continentur, ubi quis ad Christi paupertatem transit, nimirum velut jam fruge cassum putamen, aut supervacaneum cadaver, amici plerumque et propinqui et clientes abjiciunt. Ita Paulinus evenisse testatur sibi, dum Severum ita compellat: Præterea peto, quia summum animi tui jus habere me confido, ut; si necesse fuerit deficientibus a me et libertis, et servis, et fratribus, tuam curam impendas, et ordinare digneris, qualiter ad nos vinum vetus, quod Narbone adhuc nos habere credimus, pervehatur. Ne timeas, frater sancte, damnum, si nos feceris etiam pecuniæ debitores. Omnes enim nostri a nobis declinaverunt: simul impii facti sunt, et inimici hominis domestici ejus. Et alibi: Ubi mihi nunc consanguinea germanitas? ubi amicitia vetus? ubi pristina contubernia? Evanui coram illis omnibus. Sed talia humilitatis asseclæ pro lucro numerabantur.

Paulinus obtrectatores patitur, ac despicitur. — E — Epist. 1 — Epist. 5

At laudes reformidabat, aversabatur, ferre non poterat, quibus et sua aggravari peccata dicebat. Unde querimoniæ illæ ad Severum: Quid igitur miseri faciemus, hinc etiam rationem et pœnam debituri, quod honores accipiamus immeritos: et, qui auditores tantum legis sumus, a factoribus prædicemur? Quo magis scilicet exprobretur nobis condemnandæ torpor ignaviæ. Et: Te multa dilectio usque ad mendacii peccatum trahit. Vide ne contra ejus (id est caritatis) regulam videaris operari malum proximis, quibus sarcinam peccatorum pondere indebitæ laudis accumulas. Quo loco notare commodum est, Sanctorum inter se quam conveniat sensus. Magnus enim Gregorius eamdem sententiam, et fortassis lectione Paulini admonitus, ita expressit ad Anastasium: Quod vero me os Domini, quod lucernam dicitis, quod multis prodesse perhibetis, hoc quoque ad iniquitatum mearum cumulum accedit; ut, cum vindicari in me iniquitas debuit, laudes pro vindicta recipiam.

Reformidat laudes, — Epist. 1 — Epist 2 — F — Lib. 1 Reg. Cap. 7

47 Ergo Paulinus, ne commendatione hominum, qua se rebatur indignum, apud Deum condemnaretur, ita laudatores aversabatur, ut incastigatos nequaquam dimitteret. Exemplo est libertas, qua Severum, hominem sanctum, quod interdum abripi se caritatis æstu longius sineret, non semel reprehendit. Præter usitatum ea tempestate morem (deinde enim urbanius quam verius receptus est) in titulo litterarum. Severus servum se adscripserat. Paulinus novam præfationem haudquaquam tacitam prætermisit. In Epistolæ titulo, inquit, imitari præstantem in omnibus mihi fraternitatem tuam timui: quia tutius credidi vere scribere. Cave ergo post hæc servus Christi in libertatem vocatus, hominis, et fratris, et conservi inferioris servum te scribere:

et laudatores suos castigat. — Epist. 1

quia

A. FRAN. SACCHIN. S. I.

A quia peccatum adulationis est magis, quam humilitatis justificatio. Alio tempore Severus idem postulavit, ut imaginem sui pictam ad se Paulinus mitteret. Is vero non leviter ad eam postulationem excanduit : atque non animum, sed verba imitans eorum, qui dixerunt olim Apostolo : Multæ litteræ te ad insaniam perduxerunt; Severe, mi Severe, inquit, multa te caritas pæne delirum facit : et circa me non ætate, sed sensu parvulum tuum tamquam avus circa serum nepotem, nimia pietate (quod tamen pace prudentiæ tuæ dixerim) stultus efficeris. Et subdit : Qualem cupis, ut mittamus imaginem tibi, terreni hominis an cœlestis ? Scio, quia tu illam incorruptibilem speciem concupiscis, quam in te Rex cœlestis adamavit. Et mox : Quomodo tibi audebo me pingere, cum cœlestis imaginem inficiari prober corruptione terrena. Utrimque me concludit pudor : erubesco pingere quod sum, non audeo pingere quod non sum. Ita sagax modestiæ custos inde laudes excludebat, hinc abjiciendi sese atque despiciendi causas venabatur,

Actor. 26

Epist. 8

48 Faciebat ubique hoc Paulinus, ut ex laudibus suis non elatior, sed vilior sibi fieret. Itaque cum accepisset, una se cum S. Martino ad Baptisterium

B a Severo pictum, factumque doluisset, tandem excusat ea ratione, ut peccator (sese intelligebat) justo compositus magis sordeat, et peccatore collata magis justus (hoc est Martinus) eluceat. Denique, quia subscribendos etiam picturæ versus postularat Severus ; Hac tantum gratia parui tibi, inquit, ut consilii tui ratio proderetur, qua salubriter novorum hominum informationi studens, diversas longe sibi imagines proposuisses, ut emergentes e sacro fonte, et vitandum et sequendum pariter conspicarentur. Præterea, quod sanctissimi viri docent, ad humilitatis nostræ custodiam aspicienda in aliis quæ eos attollere, in nobis vero quæ nos deprimere possint, id adeo solerter in loco ac scite facit Paulinus ut appareat etiam humilitatem ingeniosam esse ; præsertim dum Severum sibi præferens, miraculo dicit majore conversum, et inter cetera etiam illa numerat : Mihi ætas provectior, a primis annis honorata persona, corpus infirmius. Quæ omnia cum ex assuetudine et imbecillitate magis arduam virtutis viam redderent, eoque juste ad laudem amplificandam pertinerent ; ille tamen adminuendam refert. Addit deinde etiam, Severum oneribus patrimonii fuisse leviorem : tamquam Paulino optandum magis fuerit iis relevari.

Undique captat humilitatis materiam

Epist. 12

Epist. 1

C Et quoniam haud omnino possessiones idem Severus abdicarat, extollit ejus constantiam in curis quidem retinendis, fructibus autem in Dei obsequium conferendis. Ita demum amatores veri modestiæ, oculos removent ab alienis vitiis, et conferunt in virtutes : in se autem non, si quid insit boni et laudabilis, sed quidquid vile ac vituperandum est intuentur.

49 Ex eadem submissione suique existimatione infima, oriebantur encomia, quibus humilis corde, hoc est cor Christi Paulinus, qui aliquo erga se officio fungerentur, deprædicat. Censebat enim cuntis se bonis indignum, potiusque ab omnibus proculcari debere Inde benevolentiam suspicit, ac virtutem eorum, quod adeo se (ut persuasum habebat) abjectum et despectum non exhorrerent. Immensis laudibus Victorem effert, Monachum quidem pium, at unum e vulgo, qui sibi quædam ex caritate ministeria adhibere voluisset. Quare ingemit : Servivit ergo mihi, servivit, inquam : et væ misero mihi, quod passus sum. Servivit et peccatori, qui non serviebat peccato. Sed hinc mihi levamen aliquod tanti ponderis spero (discamus Religiosi, quo sint animo excipienda fratrum obsequia) quod sancti fratris famulatum non

Magni facit omnium erga se quæcumque officia.

Epist. 3 ad Severum.

superbia vendicavi, sed contestandæ caritatis more' D et fide capiendæ benedictionis admisi. Addit, quia idem et pedes lavare sibi voluit, semel tantum Apostolico exemplo cessisse, quod in Victore Christum veneratus optaret, ut ad infirmitatis remedium melior se conservus attingeret. Ceterum, non hæc solum vocis præconio remunerari obsequia satis habebat, sed mutuum manu sua rependebat famulatum, dolens quod bonus Victor servilium præreptor operum, vix aquam ministrari a Paulino suis manibus sineret. Quod tamen se nominatim usurpasse testatur, ut S. Martinum imitaretur, qui adeunti ad se Servo (ut idem ipse auctor est) manus abluisset. Quippe inter cetera caritatis officia iis temporibus sancti viri de suis quempiam missitabant cum litteris invicem salutatum. Hos, ut adveniebant, incredibili caritate excipiebat, et dulcissimis stringebat amplexibus Paulinus : eosdem suæ mensulæ adhibebat, omni obsequio demerebatur. Cardamatem quemdam, hominem servum, ac prope scurram, et male sobrium, quia ultro citroque commeans in Galliam et Italiam, ea caritatis pignora ad Sanctos deferebat, ita commendavit et scilicet dedolavit, ut et libertate donatus, et in Clerum ascitus sit Exorcista ; ac demum inde collaudat, quod prope quotidianus conviva sibi esse non fugerit. E

Epist. 24

50 Ex eadem suæ vilitatis opinione fiebat, ut monita ac præcepta degendæ vitæ passim exquireret, ab Hieronymo, ab Augustino, a Delphino, ab Amando, ab aliis; itemque omnium precationes pro se sine ulla intermissione flagitaret. Nec discrepabat a dictis factisque externus apparatus. Omnia simplicia, vilia, spirantia humilitatem erant. Supellectilem argenteam a principio, in ligneam mutavit ac fictilem. Ideo scutellam buxeam ad Severum mittens, ait : Misimus testimonialem divitiarum nostrarum scutellam buxeam; ut apophoretum voti spiritualis accipies, habiturus exemplo, si necdum simili argento uteris. Et petit sibi mitti fictilia, quæ amare se dicit, quod secundum Adam cognata nobis sint, et Domini thesaurum in talibus vasis commissum habeamus. Mensa porro qualis esset, apparet ex eo, quod modo dicere de Cardamate institueramus, quem inde miratur, quod mensulæ suæ modum non fastidiebat : Cumque raris ac minutis calicibus aspergeretur, quibus labra summa vix tingeret, nihil de vacui ventris aut sicci gutturis injuria querebatur. Et alibi : Assiduus mensulæ nostræ particeps ita se ad mensuram nostri gutturis arctavit, ut nec oluscula nec pocula nostra vitaverit. Itaque continentia et frugalitas viri Consularis jam erat hujusmodi, ut mirabiles essent, qui de vulgo Monachorum pati eam possent. Verumtamen, quod mortales maxime mirabantur, et ascetæ etiam nobiles (ut quidem Severus de se profitebatur) imitari se negabant posse, summa erat ex divitiis paramplis inanitas. Itaque merito illum S. Augustinus cum ea Præfatione nominat ; Paulinus noster, ex opulentissimo divite, voluntate pauperrimus, et copiosissime sanctus. Hortulum colebat initio : cujus causa per jocum Severus, Hebromagum relictam ab eo cum dixisset, respondit Paulinus : Hebromagum non hortuli causa, ut scribis, reliquimus, sed Paradisi. Illum hortum prætulimus et patrimonio, et patriæ ; quia illic magis domus vera, ubi æterna : ibi verius patria, ubi originalis est terra, et principalis habitatio. Nam si credis propitio Christo, propter quem si nil habeamus, in ipso omnia possidemus ; nunc in ista spinarum et laborum humo, ne in hortuli quidem glebula nos terræ limus tenet. Sed utinam ita nullus a peccato nobis pulvis hæreret. En quam perfecta nuditas Paulini, quam limo terræ soluta mens erat.

Monita expetit

Vili supellectile utitur,

Epist. 1.

et mensa tum vili, tum parca. epist. 24

Epist. 17

Paupertas Paulini mirabilis, F

L. 1 de Civ. Dei Cap. 10

Epist. 5.

A *Sed rudimentum eam putat, non perfectionem*

51 Existimabat tamen nihil magnum ab se vacuitate illa perfectum. Rudimenta hæc ducebat militiæ suæ, ut sanctus Hieronymus vocat. In hunc modum disserebat : Facile nobis bona vel onera apposita pallium remittentibus exciderunt : et, quæ nobiscum non intuleramus in hunc mundum, nec poteramus auferre nobiscum, quasi mutuata reddidimus : nec ut cutem a carne distraximus, sed ut vestem posuimus. Nunc opus est, ut quæ vere nostra sunt, dependamus Deo, hoc est, cor, et animam, et opera nostra exhibentes, in hostiam vivam. Temporalium, quæ in seculo habentur, bonorum relictio sive distractio, non decursus stadii, sed ingressus ; nec ut meta, sed janua est. Non enim athleta tum vincit, cum exuitur : qui ideo nudatur, ut incipiat dimicare, cum legitime certaverit coronandus. Et natator amnem interpositum superaturus
Epist. 2 exuitur : nec tamen hoc tanto apparatu quod se dispoliaverit, transnatabit, nisi totius corporis nisu, et omnium scita mobilitate membrorum, et propulsu pedum, et remigio brachiorum, et lateris illapsu, torrentis impetum scindat, et laborem natationis exhauriat. His cogitationibus continenter sese ad
B certamen extimulabat. Alias vero, cum repositæ
Epist 11 ad Severum. apud Deum mercedis amplitudinem intuebatur, exclamabat : O miseri homines ! largiri nos aliquid credimus. Negotiamur; et liberales habemur, qui avarissimi esse convincimur : et quidem tanto avariores cupidissimis terræ fœneratoribus, quanto amplius est cœlestia de terrenis, et beata de miseris egenisque rebus emere ; quam terrena terrenis et labentibus lapsura mercari, et Dominum quam
Nec se largiri Deo, sed negotiari. hominem fœnerari. Nec minore admiratione illa interdum addebat :

—————— Et res magna putatur
Mercari propriam de re pereunte salutem ?
Natal. 9 Perpetuis mutare caduca ; et vendere terram,
Cœlum emere ? Ecce Deus, quanto me carius [emit.]
Morte crucis ? passus, dejectus imagine servi,
Ut viles emeret pretioso Sanguine servos.

52 Ceterum, ex obedientia, quam ipse consilio Evangelico exhibuerat, et benignitatis divinæ consideratione, illa fideli servo extitit precandi fiducia, quam S. Augustinus commemorat. Namque sub an-
L. 1 de Civit. c. 10 num salutis ccccx Nolam Gothi cum cepissent, vastarentque, et Paulinus ab eis teneretur, sic in corde suo (inquit Augustinus) ut ab eo postea cognovimus, precabatur : Domine, non excrucier propter aurum
C et argentum : ubi enim sunt omnia mea, tu scis. Ibi enim habebat omnia sua, ubi thesaurizare ille monuerat, qui hæc mala mundo ventura prædixerat. Et auditas credere par est pias preces. Nam quamquam fortasse vexatus vir Dei ; tamen in urbe
Pro pane subtracto pauperi perit navis annonam ferens. relictus est. In tanta vero mendicitate numquam buccellam omittebat suam cum mendicis dividere, non raro se minus egentibus. Nec discrepabat fidelis conserva, sub jugo meliore jam conjux. Fuit tamen, cum roganti mendico jussa dare stipem, renuntiavit Paulino, unicum domi panem esse : et eum ipsum dare cum ille jussisset, præter morem suum nimium provida, non dedit, argumentans (ut verosimile est) in pari necessitate digniorem esse qui vesceretur illo Paulinum, ac proinde ei servandum. Sed brevi didicit, fides Paulini quanto esset locupletior, quam timida suæ curæ solicitudo. Adfue-
Turonens. De glor. Confess. Cap. 107 runt subinde viri, qui se missos ab suis aiebant dominis, ut ad Paulinum vini triticique annonam deferrent : ideoque moratos, quod tempestas unam navium onustam tritico demersisset. Quæ audiens Paulinus, ad Therasiam conversus, intellige, inquit, te illi pauperi unum panem fuisse furatam, et ideo hanc navem esse demersam.

53 Sed qui, quibus nihil debebat, adeo erat benignus ; proclive intellectu est, quam esset gratus et effusus in eos, quibus debere aliquid videretur. Quam prolixe Ausonio; quam honorifice defert omnia ? Quam pie ab se crimen impietatis, temere ab illo objectum repellit ? D A. FRAN. SACCHIN. S. J. *Paulinus quam esset gratus.*

Pietas, inquit, abesse Christiano qui potest? Epist. 2
Namque argumentum mutuum est
Pietatis, esse Christianum : et impii,
Non esse Christo subditum.
Hanc cum tenere discimus, possum tibi
Non exhibere, id est Patri ?
Cui cuncta sancta jura, cara nomina
Debere me voluit Deus ;
Tibi disciplinam, dignitatem, litteras,
Linguæ, togæ, famæ decus,
Provectus, altus, institutus debeo,
Patrone, præceptor, pater.

Delphinum vero, a quo et Christianis fuerat un- Epist. 18.
dis aspersus, et ad pietatem incensus, ita datis cum ad ipsum tum ad Amandum litteris affatur ; commendat, rogat permistis quibusdam cum sancta ingenuitate quasi blanditiis, ut observantius nihil fieri, nihil suavius aut amabilius queat. Commen- E
darat eidem Delphino atque Amando presbyterum senem et inopem, cui per injuriam domus erepta erat. Valuit commendatio ; sed operæ pretium est cognoscere, quanta vi beneficium prædicet Paulinus eorum, a quibus est impetratum, ut domum non suam, quamque jure debebant, redderent.

54 Pro ipsis fratribus nostris, quos ante rogari poposceramus, nunc unanimitatem vestram petimus (Amandum et Delphinum alloquitur) ut eos ultra solitum affectum diligatis : et, si forte ipsi Burdigalam, ut solent, venerint, præsentibus etiam de nostrorum sensuum ac viscerum affectione reddatis. Aut si tarda fuerit eorum copia, cum prima fuerit occasio, dignemini eis gratula- Hom. 2 in epist. ad Ephes.
tionem debitam, et meritam benedictionem operis sui mittere; ut sciant et intelligant, quam acceptum Deo sacrificium dederint, etc. Nam etsi debitum fecerint agnoscendo justitiam, ut alienum reddi juberent ; tamen gratia largiter habenda digni sunt, pro ipso bono voluntatis affectu, quo potuerunt transgredi, et non sunt transgressi. Hic videlicet *Quam clemens.*
Dei mos est, qui, ut ait Chrysostomus, nostram salutem, hoc est, ut salvi esse velimus, emit a nobis. Ita Deum Sancti imitantur, in beneficio numerantes si quis ipsorum monitu culpis abstineat, cum revera beneficium incomparabile is qui monetur a F
monitore accipiat. Sed Paulinus ut benignus in Epist. 36
calamitosos, ita clemens in reos, cum quem affectum injuria defendendum suscipiebat, ita succursum innocenti volebat, ut nocenti concederetur. Itaque epistolæ ad Macarium ea est clausula : Hoc moderamine intervenire debemus, etc. ut pari labore defendas et excuses optimo Senatori, id est, Christiano viro reum suum ; ita ut prædoni ipsi sufficiat impunitatis lucrum, nobis ab ipso Dei munera recipere contentis.

CAPUT VII.

Ceteræ Paulini virtutes, imprimis veneratio erga Sanctos, vivos et mortuos. Incendium ab eo restinctum.

Sanctorum amicitias non cetera modo observantia, sed missitandis quoque munusculis diligenter *Quam officiosus Paulinus.*
colebat, præcipue sacri panis, quæ Eulogiæ dicebantur : cum tamen ab se panem mitti diceret, quem accipientis dignatio Eulogiam faceret. Agnoscere erat Paulini probum ingenium et candissimam

A. FRAN. SACCHIN. S. J.

A mam animam etiam in eo, quod, qui bonitatis speciem præseferrent, facile bonos existimabat. [*Quam bene de omnibus existimans.*] Itaque et Vigilantium, et Ruffinum, et Pelagium, et Julianum, antequam in apertum fallaciæ eorum et hæreses proferrentur, in amicis simpliciter numeravit et commendavit, ut S. Hieronymus cum Vigilantio loquens, quod primo non eum detexerit, excuset iis verbis [Epist. 75]: Quid tibi faciam? Credidi sancti Presbyteri Paulini epistolis, et illius super nomine tuo credidit non errare judicium. Igitur alienos mores de suis æstimans, qualem se quisque ferret, talem habebat.

[*Quam liber in admonendis amicis.*] 56 Nequaquam tamen si quæ minus probanda in familiarium quopiam videret, per incuriam aut assentationem dissimulabat : sed verum se amicum præstans (amicus enim bonus, ut idem ait, medicina cordis est) operam dabat, ut libera eos modestaque admonitione sanaret. Docent hoc omnes ad Ausonium versus, docent multæ ad Severum epistolæ, et ille præter alios a nobis ante productos, locus e quinta [Epist. 5]: quoniam nullum faciebat finem Paulinus Severum ad se vocandi, idemque paupertatis studio adeo sese nudabat, ut nihil ad varietates ac neces- B sitates temporum reservaret. Severus joco haud dubie, scripserat ad id redigendum inopiæ, ut tandem ad se illum invitare desineret. At Paulinus, ne jocis quidem locum esse ratus, ubi de sanctissimis Christi consiliis ageretur; Quomodo convenit, inquit, ut idem tu paupertatem, quam te admirari profiteris, horrere fatearis? Si credas hanc mihi donatam esse virtutem, quam te velle nec posse [Luc. 9, 23] assequi confiteris, ut habens victum et vestimentum hoc contentus sim, nihil ultra diem cogitem ; cur vel me inopiæ necessitate superandum putas, ut te, quem non desiderare non possum, invitare desistam? aut te tam infirmum diffidentemque Christo prodis, ut timeas ad hujusmodi, qualem prædicas, amicum venire, si in veritate sequeris illum, qui dixit : Tolle crucem tuam, et veni, sequere me? [Psal. 15, 5] Quomodo aliter putas Christum sequendum, nisi lege quam docuit, et forma quam prætulit? qui cum in sua venisset, reclinandi tamen capitis locum inter sua non habuit. Et post venustissimam et gravissimam reprehensionem subdit tandem : Opto igitur ut tuæ potius comitatis hic jocus, quam infirmitatis fides fuerit. Ad extremum dignam fide sua auream clausulam apponit : Tu, si hoc bonum (id est, pro Christo missa omnia fecisse) ita credis ut prædicas; et in eo me esse credis, ut te credere C scribis; et segnius me desideras ; jam non in me peccatorem semper et semper indignum conspectu tuo, sed in Dominum ipsum committis; si putas tum demum defuturam nobis vitæ mortalis alimoniam, cum nobis cœperit Deus esse possessio.

[*Summa virtutum Paulini tam erga se et proximos*] 57 Ex his quæ hactenus memorata sunt, incipit elucere species ac forma Paulini Monachi, in omnes partes absoluta, et quodammodo ex omni latere conquadrata. Ante omnia inerat ei ardentissima fides, ut non surdis auribus et torpido corde Christi voces audiret : sed pro norma acciperet (uti sunt) et certa lege vivendi. Ex vivida acrique fide ceteræ virtutes, velut ex radice, vitalem succum vigoremque trahebant ; atque nominatim illa Monachi prima virtus, opinionem seculi et rumusculorum generosa despectio ; fidensque, libera, demum inconfusibilis cunctis locis professio Evangelicæ sanctitatis. Inerat summa nuditas rerum omnium humanarum, summa abjectio et contemptio sui. Adhuc benignitas in egentes et calamitosos nullis circumscripta terminis : in bene merentes grati animi memoria constans, aperta, munifica : adversus amicos observantia liberalis : prona in meliorem partem existimatio : simplex, ubi res posceret, admonitio; quæ res qualis erga se, qualis erga D proximos esset, ostendunt. Superest ut erga sancta atque divina quemadmodum se gereret, adumbremus.

58 Quibus etiamnum inter vivos præcipua cum Divinitate conjunctio esse videretur, eos submissione incredibili, et omni officii genere venerabatur.... [*quam erga sanctos vivos.*] Nicetam vero qua pietatis suavitate, qua orationis magnificentia celebrat? Immortalitati memoriæ illum transcripsit. Ac Victricii, postea Rothomagensis Episcopi, quem Martyrem vivum appellat, haud minus eloquenter quam sancte descriptum certamen, una Paulini epistola ab oblivionis interitu vindicavit. [Epist. 28] Quam narrationem ubi ita conclusit, Dubitemus etiamnum an perfectus sis, qui de perfectione cœpisti? et, si legitime coronandus sis agone decurso; cum currere cœperis a corona? dolens quod ejus frui conspectu non liceat, æque dulciter ac religiose illa suspirat : Quis daret nobis pennas sicut columbæ, et volaremus ad te, et requiescere-mus in conspectu sanctitatis tuæ, coram in ore tuo Christum Deum admirantes atque venerantes. Tergeremus capillis pedes illius in tuis pedibus, et lacrymis rigaremus ; et illis cicatricibus tuis, quasi E Dominicæ passionis impressa vestigia lamberemus. Id autem, quod exhibere coram Victricio cupiebat, tempus incidit, ut seni cuidam bono, quem Victorem nominat, cumulate præstaret : cujus mirabilem ex naufragio liberationem epistola ad Macarium describens, [Epist 36] cum ei Dominum ipsum apparuisse, in navi, et incredibili benignitate sinum ad requiescendum præbuisse, et aurum ad excitandum vellicasse dixisset, Fateor tibi affectionem meam, inquit, dum nimium tam insignia in nostri temporis homine Dei gesta admiror et diligo, pæne in ipsum senem fuisse crudelem. Nam tam assidue aurem ipsius retractavi, ut pæne detriverim. Voluissem quoque vel unius partem auris abscindere, nisi in illo vulneris, quæ mihi pignoris res fuisset.

59 Hac pietate Paulinus in homines Deo caros etiamnum mortalitate circumdatos ferebatur : Christum in eorum pectoribus, velut in thesauris pretiosis, sed adhuc fictilibus agnoscebat : desiderabat absentes, præsentibus fruebatur : captabat occasiones præclara eorum facta virtutesque vulgandi. [*Celebrant laudes hominum virtute præstantium.*] Ita præter jam dictos Victricium atque senem Victorem, majoris Melaniæ, quam Origenis depravatam erroribus ignorabat (resipuisse ad extremum bona conjectura est) studiose persequitur laudes. [Paulin. Epistol. 10 ad Severum.] Ita ex Alypio rogavit, ut ad se scriberet genus ac vitam suam. Quod cum Augustinus facturum se cumulatius pro eo respondisset, [Epist. 45] F argumentatur acute Baronius, non modo id præstitum ab Augustino, et a Paulino celebratas Alypii res, sed multo magis ab eodem expetitam vitæ historiam ipsius Augustini; [Augustin. Epist. 32.] ex eoque factum, ut is formam excogitaret, qua modeste eam et utiliter explicaret in Confessionum libris. Quod si ita sit, haud sane mediocriter hoc uno nomine posteritas debet Paulino. [Baron. An. 395]

60 Ille vero Sanctis jam cœlo receptis atque Beatis quod genus obsequii piique cultus non adhibebat? Felicem suum ut coluerit, ut ornarit, ut celebrarit, memoratum est satis. [*Mortuos honorat scriptis,*] Haud ambigam multorum ab eo perscriptas Historias. Certe de Arelatensis Genesii martyrio quæ extat brevis narratio, nomine Paulini Nolani inscribitur, et stylus omnino consentit. Age, adversus Apostolorum Principes Petrum et Paulum quanta pietas erat, cum quotannis ad sacra eorum corpora coram veneranda ipsorum natali [*peregrinationibus,*] die Romam adiret, nec viæ retardatus labore, nec graviore jam ferme per id tempus Romano ob æstum cœlo deterritus? Quod officium ita constanter tenebat, ut solemnem morem, et annum sibi illud votum

A tum atque iter vocet. Interdum tamen prævenisse Natalem Apostolorum, ex epistola illa patet, quam ad sanctum Augustinum reversus jam ex peregrinatione Romana Ibidus Maji dedit. Romæ porro quid gereret, quemadmodum acciperetur, Epistola ad Severum tertia decima conjiciendum proponit. Expediebat sese celerrime. Tempus ante meridiem in votis, quorum causa venerat, per Apostolorum et Martyrum sacras memorias consumebat : deinde ut ad hospitium rediisset, innumeris frequentationibus, quas partim amicitia, partim religio contrahebat, sic erat occupatus, vix ut vespera solveret cœtus.

Epist. 44. Epist. 13

colligendis ornandisque Reliquiis,

Idem in conquirendis, colendis, decorandis cum sumptu tum aurea sua lingua Beatorum sacris reliquiis, multus erat, quarum ab S. Ambrosio quasdam accepit. Nec solum ad S. Felicis, quem semper Patronum et dominum, et Dominædium suum, tamquam dominum ædium gaudens appellat, magnificas basilicas, sed et Fundis ædem sacram extruxit, haud minus ea re benignus in homines, quam pius in Deum Per occasionem paternæ in eo tractu possessionis, familiariter usus oppido erat. Ergo vel ad pignus, inquit, quasi civicæ caritatis, vel ad memoriam præteriti patrimonii, basilicam dare in ipso oppido, quoniam et indigebat, ruinosam et parvam habens, voti fuit.

Natal. 9 *extruendis Basilicis.* Epist 12 B

61 Ceterum sacro-sanctas Crucis Domini Reliquias, et religione, ut debuit, summa est veneratus, et unus omnium maxime earum gloriam posteritati suis litteris patefecit. Miserat per Melaniam illi Joannes Episcopus Jerosolymitanus fragmen e salutari pignore. Paulinus opportunitate usus, et vulgavit historiam repertæ Crucis (quæ nunc legitur in epistola undecima ad Severum) et singulare illud ejusdem nihil imminutæ, quantumvis ex ea demeretur, miraculum prodidit : ut ex quo tempore inventa erat, innumeris pæne quotidie hominum votis lignum suum commodans, detrimenta non sentiret, et quasi intacta permaneret ; quotidie dividua sumentibus, et tota venerantibus. Unde intelligere est quo pacto vitalis trunci tanta per omnem Christianum orbem propagari copia spargique potuerit. Misit et nomine Therasiæ (quam conservam in Domino appellare consuevit) ad Severum et Bassulam socrum ejus magnum in modico munus, et in segmento pæne atomo astulæ brevis, munimentum præsentis, et pignus æternæ salutis. Ita describit partem ex donata sibi particula sanctæ Crucis. Misit autem aureolo inclusam tubello, addita interpretatione, expressam tali paratu formam ipsorum. Quippe ipsos aurum ignitum esse, qui intra se haberent regnum Dei, hoc est, fidem Crucis. Ex ejus vero portiunculæ, quam sibi reservaverat, possessione cultuque multiplicem sane fructum percepit cum alias, tum maxime, cum incendium ingens extemplo, ut contra est objecta, restinxit. Describitur res Natali decimo, et miraculum duplex notatur.

Cultus ligni Crucis Domini

Epist. 1 et 2

C

62 Pro foribus extructæ ornatæque ab se sancti Felicis basilicæ, stabant tuguria duo ex rudi materia, quæ loci deformabant faciem, et adeunti populo velut offendiculum occurrebant. Obstinarant animos nequaquam cedere loco, qui tuguria incolebant. Modestissimo viro grave erat lite jus persequi, et vel vincere per contentionem. Hæc ita cum essent, ædicularum in altera sub primam quietem illapsa in fœnum scintilla, repente magnum incendium suscitat ; clamores gemitumque viciniæ. Excitatus Paulinus, videt omnia ita fervere igni, ut ipsam quoque ardere basilicam opinaretur. Trepidi suarum quique rerum, aquam certatim, et quæcumque apta opprimendæ pesti suggerere : sed nequidquam sudabatur : irritabatur malum remediis : victrix flamma, quidquid ingestum esset, in alimenta vertebat. Paulinus non ad mortalis aquæ, sed ad misericordiæ divinæ fontes accurrit. Festinat precatum ad S. Felicis corpus, et ad alia monumenta Sanctorum. Inde domum rapidus fiduciaque plenus evolat, Reliquias sanctæ Crucis assumit, manuque tenens pro pectore quasi scutum, quo tegeret se, hostem umbone elideret, adversus furentes faces consistit. Ecce autem continuo vis Crucis ignem.

per ejus particulam incendio objectam

D A. FRAN. SACCHIN. S. J. *ipsum re stinguit Paulinus*

Terruit, inque loco, de quo surrexerat, ipso,
Ut circumseptam præscripto limite flammam
Sidere, et extingui fremitu moriente coegit ;
Et cinere exortam, cineri remeare procellam.
Quanta Crucis virtus, ut se natura relinquat ?
Omnia ligna vorans ligno Crucis uritur ignis.
Multa manus crebris tunc illa incedia vasis
Aspergens, largis cupiebat vincere lymphis :
Sed licet exhaustis pensarent fontibus imbres,
Vi majore tamen, lassis spargentibus, omnem
Vicerat ignis aquam : Nos ligno extinximus ignem.
Quamque aqua non poterat, vicit brevis assula [flammam.

Natal. 10

63 Mirabiliter extincto igni cum plurima putarentur cremata tecta, postridie ubi diluxit, unum dumtaxat e duobus tuguriis absumptum viderunt ; quod manu et labore fuerat demoliendum, nisi occupasset flamma, et compendium fecisset. Tum vero animadversa re Dominus, et cognita cœlesti pœna, reliquum tugurium ipsemet evertit, et mora importuna S. Felicis basilicam liberavit.

E *et contiguos domos servat* :

Hunc nobis, inquit Paulinus, sine lite videns ces- [sisse triumphum,
Se tantum miser accusat, quem gratia nulla
Manserit obsequii, et maneat confusio pœnæ.

Igitur non minore prodigio factum est, ut obstinati hominis pectus malo perdomaretur, quam ut vitalis objectu ligni vorax flamma momento consideret. Utroque Paulini fides, modestia, pietas, tamquam suffragio divino probata est. De cujus erga Deum caritate, et præcipuo quodam erga Christum Dominum studio, supervacaneum est nominatim dicere ; cum quæ extant ejus scripta id loquantur unum, quæ sanctus Augustinus vere dicit fragrare odore sincerissimo Christi.

Caritas ejus in Deum.

CAPUT VIII.

Qualis Episcopus fuerit Paulinus.

Quo tempore, quaque ratione creatus Episcopus sit, plane est incompertum. *a* Haud pro dubio posuerim, uti Barcinone per subitam vim et multitudine strangulante Presbyter consecratus est, ita Nolæ simul primum decessit Antistes, communi studio et ardore civium in Episcopalem sedem adactum fuisse. Quæ extant ejus Opera, vestigium talis muneris vix ullum offerunt, sive quod pleraque ante Episcopatum scripta sint, sive quod mallet ubique se peccatorem, se tenuem ingenio, corde crassum, ore jejunum profiteri, aliterque deprimere, quam suarum quidquam laudum attingere. Verumtamen gravissimi molem oneris quam vera amplaque existimatione ponderaret, et bene suarum omni connisu virium conaretur, documento sunt, quæ Sacerdotio minore, quamquam nulli addictus pascendo gregi, suscepto cogitabat, et cum Amando communicata legimus. Quod ministerium, inquit, ut bene ministrem, et gradum bonum mihi acquiram, et sciam qualiter oporteat me in domo Dei conversari, et tractare mysterium pietatis, tu Domine venerabilis et frater et Domine in Christo nobis ora Dominum, in omni bono divitem, ut abundemus fide, et sermone, et scientia, et omni solicitudine. Quæ postrema verba totam continent perfecti Præsulis formam.

F PARS III. *a De cura animarum quid sentiret,*

Epist. 3

A. FRAN. SACCHIN. S. J.

A formam. Nam si ad sanctitatem vitæ, quæ in fide significatur, per quam velut idoneus sequester, acceptus Deo, venerandus populo sit, eloquentia accesserit ad exhortandum, et scientia ad recte docendum, et impensa ac solicita cura ad ceterum ministerium; nihil profecto reliquum fiet, quod ad explendas sacri pastoris partes desideretur.

etiam ante Episcopatum.

65 Hæc autem si Paulinus Pastorali liber Sacramento versabat, quanto impensius jam obligata fide, vasque pro hereditate Dei et Sanguine Christi factus, illa meditabatur, quæ paulo infra in epistola eadem adjungit? Igitur quia facti sumus de hostibus cives, de longinquis proximi, de ovibus pastores, et positi sumus in fundamento Apostolorum et Prophetarum; erudite et confirmate manus ad ædificandam scientiam, ut ad lapidem, qui factus est in caput anguli, discam parietem utrumque connectere; et in templum sanctum atque in habitaculum Dei, corpora et corda fide mundata construere; per arma Apostoli potentia Deo omnem elationem extollentem se adversus scientiam Dei captivam ducere; omnem intellectum ad obediendum Christo perducere; Evangelicam securim arborum radicibus admovere; et gladio spiritus, id est, verbo Dei, interficere pecca-B tores terræ, et scuto Catholicæ Fidei omnia jacula candentia nequissimi extinguere; et certamine decertato cursuque decurso, fide servata, ministerio impleto, expectare illud quod Dominus in illa die justus judex reddet omnibus, qui diligunt adventum ejus. Hæc habemus tamquam lineamenta Episcopi Paulini, ab ipsomet nobis adumbrata. Sed et accuratæ adeo ad absentes et ad alienos exhortationes, quam ad præsentes atque ad suos edocendos cohortandosque sedulus et acer esset, haud obscure declarant; ac nominatim ostendunt, quam ille creber misericordiam in egentes, libertatem confitendi Christi, et humanorum despicientiam judiciorum, cœlitum cultum, sacrosanctæ Eucharistiæ venerationem: suavitas enim et amplitudo, qua de adorando hoc mysterio loquitur, præcipuum erga illud animi studium palam facit. Nec sane mirum, qui vias scrutabatur omnes sanctitatis, in vena potissimum et capite inhæsisse; denique magnificentissimas Christi laudes, immensosque thesauros caritatis ejus et gloriæ, quanta gravitate ac majestate tractaret.

Quæ præcipue doceret tractaretque.

66 Constat assiduum in decantandis Deo laudibus noctes ac dies cum Monachis, quos a principio sibi adjunxit, et Clero suo fuisse: adeo ut ne moribun-C dus quidem consuetudinem intermiserit, sed matutinam psalmodiam, anhelo licet, tamen læto spiritu, jussis in tempore excitari omnibus, ad seque acciri, peregerit. Et quamvis nihil eo fieri mansuetius, nihil beneficentius posset; tamen accepimus disciplinæ tenacem ita fuisse, ut in quos oporteret, tela etiam sacræ censuræ fortiter expediret. Quo in ordine sub decessum e vita suum, quicumque fuerunt, reconciliari pius pater voluit; sperans, opinor, pro sua humilitate eo pacatiorem Dominum sibi futurum, quo benigniorem se præbuisset ipse conservis. Demum constat, adeo mirabilem viri sanctitatem fuisse, ut venerationi barbaris quoque populis, et alienis a Christo Judæis atque Ethnicis esset.

Assiduus in canendis Deo laudibus.

Disciplinæ amans, benignus tamen,

67 Sed jam qualem Uranius, tametsi plus nimio brevi summa describat, Auctoris stylo prodamus. Non enim nihil interest oculati testis etiam verba nosse. Cum autem ad summum Sacerdotii gradum provectus est, inquit, noluit se talem exhibere Episcopum, qui ab aliquo timeretur; sed talem se reddidit sacerdotem, qui ab omnibus amaretur *b*.... Nec merito ab omnibus amabatur, qui aderat omnibus. Quem enim jacentem non sua dextera erexit? quem interpellantem se non pia voce consolatus est? Erat enim pius, misericors, humilis, benignus, nullum D spernens, nullum despiciens. Omnibus tribuebat, omnibus indulgebat. Animabat tripedos, mitigabat violentos: hos verbis, illos ædificabat exemplo: alios epistolis, alios sumptibus adjuvabat: nullas opes, nullas divitias, nisi quæ Sanctis suis Christus promiserat, mirabatur... Quid plura? Vix quæcumque de illo dicuntur, admitteret credulitas fidei, nisi propellerent sua facta mendacium.

Uranius qualem Episcopum describat Paulinum, Apud Sur. Tom. 3. 22 Junii

b

68 Hactenus Uranius ea quæ viderat persecutus. Quæ maxime suspicor Romanam postmodum Ecclesiam in Gregorii Magni sacris Vigiliis, ob similitudinem sapientiæ et sanctitatis, recitare solitam. Docet enim Paulus Diaconus in Prœmio ab se scriptæ Vitæ sancti Doctoris, Romanos diu caruisse Lectionibus, quæ sancti Gregorii res continerent, et de Paulino civitatis Nolanæ Præsule substitui eas consuevisse. Nec est gloria modica Paulini, vitam ejus tamquam pro forma habitam vitæ Magni Gregorii. Haud dubie inclyta fama viri, quæ tam longe lateque ex Monachi secreto ante pervagabatur, aliquanto facta est Pontificalis adjectione claritatis illustior; eo magis, quod per id tempus florebat inter primas urbium Nola, et cathedram quoque satis op-E lentam habebat. Ita sapiens Dominus bonum servum, qui fuerat fidelis in modico, supra multa constituit. Nam quidquid pecuniæ, quidquid honorum est profanorum, comparatione cœlestium exile ac vile est, cum pretium illis humana fere æstimatio faciat, his Christi sanguis. Exaltatus est igitur, qui sese demiserat: et fideli erogatori facultas erogandi subministrata nova est, si non amplior, certe sanctior, eademque perpetua, addito etiam ex munere Pastoris incitamento, ut quod voluntate faciebat, jam quadam necessitate præstaret. Et ille sacras facultates ita non respuit nec contempsit, ut inde ostendat sanctus Prosper sine perfectionis impedimento ab Episcopis possideri. Sic enim disputat. Sanctus Paulinus (ut ipsi melius nostis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit: sed cum postea factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensavit. Quo facto satis ostendit, et propria debere propter perfectionem contemni, et sine impedimento perfectionis posse quæ sunt communia Ecclesiæ possideri. Mox cum idem factum a sancto Hilario quoque docuisset, subdit: Quod utique homines tam secula-F rium quam divinarum litterarum sine ambiguitate doctissimi, si scirent res Ecclesiæ debere contemni, numquam eas debuerant, qui sua reliquerant, retinere.

Paulini vita olim lecta in Gregorii Magni solennibus.

Facultatibus sacris quomodo usus Paulinus.

l. 2 De vit. contempl. Cap. 9

69 Retinuit igitur, et custodivit bona Ecclesiæ Paulinus, sed ad erogandum, non ad fruendum; fide ministri, non possessoris arbitrio ...... *c* et morientis thesauri fuerint æs alienum in pauperum vestimenta contractum, nulla reliqua re unde dissolveretur. Quibus virtutibus quantum auctoritatis veterano Episcopo accessisset, docet epistola Imperatoris Honorii, per quam illum in Urbem ad Concilium vocat. Quod cum in gravi perturbatione Ecclesiæ, schismatisque magni discrimine cogeretur, dilatum propterea dicit, quod absente illo propter invaletudinem, existimatum sit nihil posse definiri. Est autem epistola talis:

c
Quanta existimatio Paulini apud Imperatorem, et alios primos,

Sancto ac venerabili patri Paulino Episcopo. Tantum fuit apud nos certa sententia, nihil ab his Sacerdotibus, qui ad Synodum convenerant, posse definiri, cum Beatitudo tua de corporis inæqualitate causata, itineris non potuit injuriam sustinere. Et propter absentiam sancti viri, non quidem obtentura, interim tamen vitia gratulantur, cum prava et vetus ambitio et cum benedicto viro sanctæque vitæ diu velit habere certamen, ut contra hæc Apostolicæ institutionis

Baron. Anno 419

A institutionis bona, de præsumptis per vim parietibus existimet confidendum. O vere digna causa, quam non nisi coronæ tuæ beata vita designat! Dilatum itaque judicium nuntiamus, ut divina præcepta ex venerationis tuæ ore promantur, qui ea secutus implesti: nec potest alius eorum præceptorum lator existere, quam qui dignus Apostolicis disciplinis est approbatus. Specialiter itaque Domine sancte, merito venerabilis Pater, justus Dei famulus, divinum opus, contempto labore, tributum hoc nobis visitationis tuæ (si ita dicendum est) munus indulge, ut postpositis omnibus, quantum temperantia his et tranquillitas suffragantur, Synodo prosuturus, sine intermissione etiam desideriis nostris, et benedictioni quam cupimus, te præstare digneris. *c*

Paulinus æs alienum facit pauperum causa.

70 Quoque proprius ad ætatem extremam accederet, hoc promptior cunctis ad fruendum sua præbere bona Paulinus; instar pomiferæ arboris, quæ graves fructribus ramos, quo propius ad maturitatem provenit, eo pronius, velut ad legendum invitans, incurvat et offert. Nec sua modo præbere, sed et quidquid (vel mendicorum causa sese mendicum faciens) undique posset ipse corradere, vel ad eum jam pro nota misericordia tamquam ad benignitatis B publicæ præsulem, et inopum annonæ curatorem, ultro submitteretur. Denique nihil dubitare, cum omnia defecissent, nomina facere, de fide securus, ut qui præde fidebat Deo; cujus arca sumptu locupletatur; eique patet et exuberat maxime, qui creberrime et plurimum sumpserit. Itaque ubi decedendi dies appetiit, nihil repositum inventum est; vacua horrea, cellæ exhaustæ, loculi inanes, nuda plane domus. At animam magnam jam penitus fides ac beata spes, jam caritas, jam gaudia cœli, et immortales divitiæ, et Dei singularia dona complerant.

Psal. 131

Terræmotus in ejus migratione.

71 Sanctissimi Antistitis migrationem mirabilem Uranius, cui præsenti datum est interesse, nobiscum hac descriptione communicavit: *d*..... Circa horam quartam noctis, omnibus qui aderant solicite vigilantibus, subito tam ingenti cellula ejus terræmotu concussa est, ut hi qui lectulo ejus assistebant, exterriti atque turbati, ad orationem se jactarent, nihil tamen scientibus his, qui pro foribus consistebant: neque enim publicus ille, sed privatus in cellula fuerat terræmotus; nam ille Angelicis susceptus manibus debitum Deo spiritum exhalavit. Hujus terræmotus meminit etiam lib. 3 Dial. c. I Sanctus Gregorius *e*, ad hanc Uranii, ut reor, narrationem respiciens *f*.... Decessit sanctus Paulinus anno sa-C lutis humanæ CCCCXXXI decimo Kalendas Julias, quo die memoria ejus sacris Romanæ Ecclesiæ Fastis cum præclaro elogio indita est in hæc verba: Apud Nolam Campaniæ urbem natalis beati Paulini Episcopi et Confessoris; qui ex nobilissimo et opulentissimo factus est pro Christo pauper et humilis *g*........ .. Claruit autem non solum eruditione et copiosa vitæ sanctitate, sed etiam potentia adversus dæmones: cujus præclaras laudes sancti Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, et Gregorius scriptis suis celebrarunt. Ejus corpus Romam translatum, in Ecclesia sancti Bartholomæi in Insula una cum corpore ejusdem Apostoli honorifice asservatur. Ad potentiam adversus dæmones hic descriptam pertinere crediderim multa ex iis, quæ Paulinus ipse narrat ad S. Felicis gesta corpus. Namque mos est Sanctorum, in Sanctos alios ab se laudes avertere: ut sanctus Benedictus Mauri super aquas incessum, obsequio tribuebat discipuli, is in merita referebat Magistri.

Encomium ex Martyrologio.

ANNOTATA D. P.

a *Jam supra ostendi id factum videri an.* 409.

b *Cum Uranii contextum integrum supra dederim, placuit contrahere periodos prolixiores, verbotenus transcriptas a Sacchino.* D

A. FRAN. SACCHIN S. J.

c *Hic incipiebat Auctor commendare Sancti caritatem tantam, ut exhaustis quæ largiretur ceteris, seipsum quoque impensum voluerit vicariam pro filio Viduæ apud Wandalos in Africa captivo, servitutem subeundi et verbotenus subtexit historiam ex initio lib.* III *Dialogorum Gregorianorum acceptam: sed hanc in appendice ostendam ad Paulinum III et seculum* VI *pertinere. Quare a pagina* 721 *ad pag.* 725 *transeo.*

d *Hic descripserat Saccinus ex Uranio, quidquid habes ab his verbis, num.* 2. *asterisco * signatis.* Ante triduum quam de hoc mundo... vocaretur, *quæ ibi legi possunt, usque ad alterum asteriscum * num.* 4.

e *Verba Gregorii hæc sunt:* De cujus etiam morte apud ejus ecclesiam scriptum (*utique in præcitata Uranii epistola*) quia cum dolore esset lateris tactus, ad extrema perductus est; dumque ejus omnis domus in sua soliditate persisteret, cubiculum in quo jacebat æger facto terræmotu contremuit, omnesque qui illic aderant nimio terrore concussit; sicque sancta illa anima carne soluta est.

f *Cetera apud Uranium supra lege, uti etiam illud de* Joanne Neapolitano. E

g *Reliqua Martyrologii verba hic omissa, compendio tradunt id quod prolixe Gregorius narrat de Wandalica servitute, et ad alium Paulinum spectare multo juniorem, jam dixi.*

CAPUT IX.

De operibus sancti Paulini, servatis et amissis.

PARS IV Opera Paulin pauca extant,

Monumenta Paulini sapientiæ pro viri magnitudine, sane modica extant. Causa duplex videtur. Primum, quod multa interierunt: deinde, quod ad scribendum ex instituto contemplatione posteritatis animum ipse non appulit. Interiere quæ scripsit ante progressum ad vitam severiorem, haud dubie nec numero pauca, et genere nobilia, cum tantam Oratoriæ et Poeticæ facultatis gloriam adeptus esset. Neque enim is erat, qui ea ætate a scribendo abstineret. Quod significat Ausonius, dum interrupta secum litterarum et carminum dolet commercia; dum privatim litteras quasdam commendat, quas oppido quam litteratas appellat; et poema deprædicat, quo tres de Regibus Suetonii libros in compendium redegerat tanta elegantia, solus ut videretur assecutus (quod contra naturam est) brevitas ut obscura non F esset. Alia vero epistola de Poemate alio idem Ausonius: Illud de epistolarum tuarum eruditione, de Poematis jucunditate, de inventione et continuatione, juro omnia, nulli unquam imitabile futurum, etsi fateantur imitandum. Hæc itaque Poemata nulli imitabilia perierunt. Scripsit etiam Paulinus statim, opinor, ut sanctitatem penitus intravit, aliquot Hymnos, quos laudatos ab Alipio significat idem, dum ex eo quærit, quemnam e suis Hymnis viderit. Præterea multo plures quam extent condidisse S. Felicis Natales, apud me indubitatum est, ut supra quoque notavi, cum quotannis votivum veluti munus persolveret, et tot annos ibi vixerit. Et quidem Dungalus (quod nuper animadverti) in Auctario Patrum editus, in libro adversus Claudium Taurinensem, quindecim enumerat: et præclera etiam quædam ex iis, quæ non exstant fragmenta profert, quæ nos addenda huic *a* editioni curavimus.

quia multa perierunt, versu, Epist. 21 *rhytmo,* Epist. 45 *a et prosa*

73 At e solutæ orationis operibus, ante omnia intercidit Liber pro Theodosio, cujus desiderium doctis viris intolerabilius reddit magnifica illa S. Hieronymi approbatio. *b* Alipii res, uti supra diximus,

A. FRAN. SACCHIN S. J.

A mus, a sancto Augustino missas ad Paulinum (sicut receperat) et traditas ab eo memoriæ, simile vero est : neque enim probabile quidquam succurrit, unde consilium benevolentiæ plenum, et honestatis impeditum immutatumve sit. At eam quoque lucubrationem desideramus. Uti sancti Genesii res, ejus, qui apud Arelatenses martyrium fecit, ne paulatim interciderent, ipse litteris illigavit, ita nihil apud me dubii est, quin eodem studio historias id genus alias scriptitarit. De Gazophylacio, non epistola, sed cohortatio est popularis. De eo genere certum haberi debet multa elaborasse, quæ ævi vetustas, et publicæ calamitates, et hominum incuria aboleverint. Nam qui tam benignus erat in pascendis corporibus, eum injurium sit suspicari fuisse in pascendis animis negligentem, præsertim postquam creatus est Pastor. Scripsisse etiam contra Ethnicorum impietatem, significant illa de S. Augustini epistola, Adversus Paganos te scribere didici ex fratribus. Siquid de tuo pectore meremur, indifferenter mitte, (epist. 31) ut legamus : nam pectus tuum tale Domini oraculum est, ut ex eo nobis tam placita et adversus loquacissimas quæstiones explicatissima dari responsa præsumamus. Fortasse tum scribebat ad Jovium ea B quæ extant oratione tum soluta tum vincta. Jam epistolarum ingentem numerum *c* excidisse, satis liquet ex epistolis quæ supersunt ejus, et aliorum ejusdem temporis.

74 In summa, operibus cujusque generis nos carere multis, quæ tererentur sua ætate, docet sanctus Eucherius illustri illo præconio, Paulinus quoque Nolanus Episcopus, peculiare et beatum Galliæ nostræ exemplum, ingenti quondam divitiarum censu, uberrimo eloquentiæ fonte, ita in sententiam nostram propositumque migravit, ut etiam cunctas admodum mundi partes eloquio operibusque resperserit. Gennadius vero hunc Operum ejus indicem texit : Paulinus Nolæ Campaniæ Episcopus composuit versu brevia, sed multa : et ad Celsum quemdam epitaphii vice consolatorium libellum super mortem Christiani et baptizati infantis spe Christiana munitum : et ad Severum plures epistolas : ad Theodosium Imperatorem ante Episcopatum prosa Panegyricum super victoria Tyrannorum, eo maxime, quod fide et oratione plus quam armis vicerit. Fecit et Sacramentarium et Hymnarium. Ad sororem quoque epistolas de contemptu mundi dedit, et de diversis causis disputatione diversa tractatus edidit. Præcipuus tamen omnium Opusculorum ejus, est liber de Pœnitentia, et de Laude generali omnium Martyrum. Claruit temporibus Honorii et C Valentiniani, non solum eruditione et sanctitate vitæ, sed et potentia adversus dæmones. Hæc Gennadius : qui aptius dixisset, Epitaphium de Celso puero, et Panegyricum pro Theodosio Imperatore scriptum.

S. Eucherii testimonium.

epist. Parænet ad Valerian.

Gennadii index.

75 Suspicati sunt quidam, inter sancti Augustini epistolas duodequadragesimam, quæ ad Lætum inscribitur, et quadragesimam quintam ad Armentarium et Paulinam, itemque inter epistolas S. Hieronymi quartamdecimam de Institutione matris familias ad Celantiam, nostri Paulini esse. Nulla nobis satis videtur, quamvis auctorem præferant eloquentem ac pium. Minus tamen de ea, quæ ad Celantiam est, dissentimus. Habet enim multas Pauliniani styli notas, et quasdam familiares ei figuras. Quod autem compositio minus interdum adstricta sit, de industria fortasse, cum ex instituto et præcepta ducendæ vitæ, et ad matronam scriberet, suam illam implexam concinnitatem remiserit. * Denique digna nobis visa est usum spectantibus, quæ in hæc Opera insereretur. Marianus Victorius, inter epistolas incerti Auctoris, quas S. Hieronymo falso adscriptas

De epistolis ad Lætum Armentarium,

Celantium.

in Operum illius Tomum nonum rejecit, plurimas D censet stylum Paulini redolere, et nominatim quartam ad Marcellam, de tolerandis adversis ; quintam ad Virginem, in exilium missam; vigesimam tertiam, in qua redarguitur quidam, quod Levitam lapsum consolatus non sit; et vigesimam quartam ad Militem, ut ad Christi militiam transeat. Hæc postrema extra controversiam est, jamque diu inter Paulini epistolas edita legebatur. * Ceterarum quarta maxime accedere ad dictionem Paulini videtur, propterea que edidimus et illam hic : aliis, quamquam non prorsus indignas Paulino, tamen quod ejus esse non censebamus, operæ non duximus volumen onerare.

Et iis quæ ex 9 Tomo S. Hieronymi Paulino attribuuntur.

76 Quo loco et illud monuerim, epistolam sancti Hieronymi de sacræ Scripturæ libris, plane videri ad nostrum Paulinum datam, quamvis maximus Scriptor ob eam conjecturam neget, quod et aliquantum discrepet ab epistola de professione Monachi ad eumdem ante scripta, et nullam illius faciat mentionem. Quam conjecturam inscriptio primum refellit, ad hoc tempus a doctis recepta : deinde, quod ad Monachum scribitur, qui patrimonium de Evangelii consilio vendebat erogabatque ; cujus morum honestas, contemptus seculi, fides amicitiæ, Christi E amor laudatur : præterea quod inscribitur ad hominem eloquentem, cujus prudentiam, et eloquii venustatem ipsa ejus ad Hieronymum epistola prætulisset; qui multum proficere in divinis litteris posset : denique, qui non modo litteras suavissimas, sed et munuscula miserat, qui mos erat perpetuus Paulini Nolani. Atque hæc omnia ita in eum cadunt, ut in neminem aptius. Nec vero inter priores litteras atque posteriores discrepantia major, quam convenientia est. Haud enim obscure invitarat ad se epistola quoque priore Paulinum Hieronymus ; quem ubi artificiosa insinuatione nihil pellectum vidit, tum scilicet ad apertam commonitionem processit. Quod vero ad extremam epistolam de patrimonio haud lente dividendo monet; non idcirco, quod in ea re lentior Paulinus fuisset, memorat; sed quod ad condendas Fundis et Nolæ basilicas cum aliquid reservasset, minus sincera fortasse rei fama ad Hieronymum in Bethlemium secessum penetrarat.

De S. Hier. ep. 103. ad Paulinum de Scripturæ libris.

Baron. Anno 394

77 Quærat aliquis, quid ita tantæ vir expectationis et facultatis magna Opera molitus non sit, vel certe cur linguæ præclaras opes, et rarum illud lumen ingenii non ad illustranda ex instituto divina monumenta contulerit : itemque quid sit, quod tam facile quæ condidisse scimus, effluxerint. Respon- F deo, utriusque causam rei eamdem esse, mirabilem viri humilitatem, et contemptum sui, ut magna ex parte quadret in eum quod de sancto Pamphilo Martyr scriptum ab Eusebio refert sanctus Hieronymus : Et ipse quidem proprii operis nihil omnino (epist. 67.) scripsit, exceptis epistolis, quas ad amicos forte mittebat : in tantum se humilitate dejecerat. Veterum autem tractatus Scriptorum legebat studiosissime, et in eorum meditatione jugiter versabatur. Certe Paulinus non modo veterum, sed tempore eodem florentium Doctorum scripta cupidissime perlegebat, maxime autem sancti Augustini. Ipse vero permagni fiebat non ab aliis modo, sed etiam ab ipso S. Augustino, qui et consulebat eumdem in rebus obscurioribus quibusdam, et consultus ab eo profitebatur se proficere per illius interrogationes, de quibus aiebat : Cum interrogando disputas, et quæris acriter, et doces humiliter : cujus etiam pe- (epist. 59) ctus, ut paulo ante demonstratum est, oraculum Domini appellabat. At Paulinus latendi cupidus, nec se idoneum ducens qui sacramenta Christiana (epist. 35) Doctoris auctoritate tractaret, Opusculis levioris operæ contentus erat. Desiderio, qui explicationem postularat

Cur is magna Opera non scripserit.

Quanti fieret a S. Augustino.

A postularat verborum, quibus Patriarcha Jacob filiis benedixit, ingenue respondet, tantorum nominum et mysteriorum pondera se ne digito quidem ausum tangere. Legi enim, inquit In malevolam animam non intrabit sapientia : et ideo malitiæ meæ conscius, non potui divinæ revelationis habere fiduciam, cum prudentiæ lucem tenebroso corde non caperem.

Quam se ipse despiceret. Sap. 1, 4.

78 Quo loco subit nostrorum calamitas temporum cum levissimi et nequissimi hominum non attingere modo cœlestium arcana litterarum audeant, sed et sibi uni, contra sancta veterum Doctorum oracula, contraque firmamentum et columnam veritatis Ecclesiam credita et patefacta, corde impio et ore polluto jactent. At Paulinus non ab impia solum arrogantia, sed et a reconditarum ferme inquisitione rerum, quarum tenuia vestigia divini prodiderunt, codices, quamvis sancti eas Doctores pie scrutarentur, abstinendum sibi putabat, cura prope omni ad actionem ab cognitione traducta. Itaque sancto ipsi Augustino ita respondet : Quæ vero post resurrectionem carnis in illo seculo Beatorum futura sit actio nostra, tu me interrogare dignatus es. At ego de præsenti vitæ meæ statu et medicum et magi-B strum spiritualem consulo, ut doceas me face voluntatem Dei, tuisque vestigiis ambulare post Christum : et mortem istam Evangelicam prius emori, qua carnalem resolutionem voluntario præveniamus excessu ; non obitu sed sententia accedentes ab hujus seculi vita, quæ tota tentationum plena ; vel, ut tu aliquando ad me locutus es, tota tentatio est. Nec tamen postea omittit ad propositam quæstionem pie docteque, quod succurrebat afferre.

epist. 44.

79 Et Augustinus ad sensum accomodans se modestissimi viri, epistola sequenti multas ei dubitationes, quæ non tam ad scientiam quam ad conscientiam pertinerent, et ad docendum totam vitam tentationem esse, proponit, initio ex ea ducto. Omnis quæstio, quæ agentes quærentesque conturbat homines, qualis ego sum, illa est, Quoniam modo vivendum sit, vel inter eos, vel propter eos, qui nondum vivere moriendo noverunt, non resolutione corporis, sed quodam se a corporalibus illecebris evertentes mentis affectu. Plerumque enim videtur nobis, quod nisi eis aliquantulum congruamus, ad ea ipsa, unde extrahi illos cupimus, nihil cum eis salubriter agere poterimus. Quod cum facimus, talium delectatio subrepit et nobis ; ut sæpe etiam loqui vana delectet, auremque præbere loquentibus ; non arridere tantum, sed etiam ritu vinci, ac solvi. Ita C pulvereis quibusdam, vel etiam luteis affectibus nostras animas aggravantes, laborosius et pigrius levamur ad Deum, ut vivamus Evangelicam vitam, moriendo Evangelicam mortem. Quam veliem ad hanc, et subjectas id genus quæstiones, et ad eam quam epistola sexagesima, quinta de agnoscenda Dei voluntate eidem proposuit, extarent Paulini responsiones ! haberent profecto solatii multum ac lucis, qui idem ad celsiorem sapientiam iter per easdem difficultates carpunt. Inde tamen elucet, illæ sanctissimæ et eruditissimæ animæ, quas aureo inter se nodo Christi caritas copularat, quibus officiis, quibus negotiis commercia litterarum necterent ; quam accurate in expoliendis sese ad religionem purissimam, quam submisse et candide communicantes invicem animorun statum, petentesque et conferentes opem, insisterent.

ep. 250 *Quæstio consideranda curatoribus animarum.*

80 Porro Augustinus ut Paulino morem gereret, qui sciscitatus erat, ecquid prodesset apud Sanctorum humari corpora, librum edidit, qui extat de Cura gerenda pro mortuis. Ad eumdem est, par libro sane ponderosa epistola adversus Pelagianos : cujus idem in libro de Bono perseverantiæ, et Prosper adversus Collatorem meminere. Hanc autem scripsit propterea, quod Nolæ audierat esse Pelagianos adeo pertinaces, ut citius ipsum Pelagium, si Catholicis (quod simulaverat) consentiret, quam haustam jam animo ejus hæresim deserturos ferrent. Ergo quo munitior Paulinus ad expugnandam hominum pertinaciam, et redarguendos errores fieret, Augustinus si quid posset adminiculi suggerendum putavit, ut ipsemet sub finem testatur, cum se quoque Paulini epistolis juvari in eam facultatem diceret : profertque ex octava ad Severum epistola locum illum, in quo Paulinus Severo de postulata ab se picta imagine sui respondens, quam vitiata natura sit, et quantopere divina gratia egeat, profitetur. Unde duo constant : primum, quam epistolæ Paulini spargerentur ; cum et familiariter datæ in Galliam, usque in Africam differrentur. Quamobrem etiam Uranius scriptum reliquit, cum omnes cupepent virum Dei tantum videre, quibus hoc potiri non dabatur, saltem cupiisse aliquid ejus epistolarum, nancisci. Deinde, quam sine causa illa sancti Augustini contra Pelagianos epistola ad Bonifacium inscribatur.

Augustini ad Paulinum libri

D A. FRAN. SACCHIN. S. J.

81 Sed ad Paulini Opera redeamus, is illa usqueadeo negligebat, ut paucarum quæ supersunt (si tamen illæ ipsæ supersunt) epistolarum, Sancto et Amando, qui collegerint; præcipua gratia debeatur. Quod ita præter opinionem Paulini est factum ut eos sic alloquatur in epistola, quam nunc primum Plantinianæ editioni inseri curavimus. Legimus, inquit, in tergo epistolæ annotationem epistolarum, quas meas esse indicatis : nam vere prope omnium mearum epistolarum ita immemor eram, ut meas esse non cognoscerem ; nisi vestris litteris credidissem. Unde majus accepi documentum caritatis vestræ, quia plus me vobis, quam mihi notum esse perspexi. Itaque cum vir totus ad agendum conversus, adeo prope contemptim scriptitaret, et scripta negligeret haud mirum est, si partus velut a parente deserti præmortui sunt, magna sane nostra jactura. * Illud quoque monere visum, extare nomine Paulini ad Ruffinum epistolas duas Operibus ejus præfixas, quas passus sum Paulinianis addi ; quamquam stylus magis assectatus a quopiam ad similitudinem Paulini, quam genuinus ipsiusmet Paulini, videatur. Porro scriptorum Paulini ea propria laus est, sancti Augustini judicio, ut suavi fragarent odore Christi. Apollinaris autem Sidonius, dum alias aliis Scriptoribus laudes attribuit, Paulinus, inquit, provacat. Quod de singulari acrimonia interpretor, vique suavissima, qua legentes ad obsequium Christi, et exactam consiliorum ejus custodiam provocat, allicit, atque incendit. Ad extremum, meminisse illud oportet, hæc ipsa quæ habemus, multo esse inferiora plausibili illo viri eloquentissimi ingenio et ore : quia per id tempus, qui serio dedicabant animum pietati, religiosum quoddam non ceterarum modo rerum, sed etiam eloquentiæ temperamentum assumebant, quod de sancto Cypriano nominatim sanctus Augustinus scriptum reliquit. Præterea in tanta profanarum litterarum eruditione omnino mirum est, quam parce illa Paulinus, quam considerate utatur ; adeo jam nihil se nisi cum Paulo Christum, et hunc crucifixum, scire arbitrabatur. Quin etiam, quatenus in illis versandum sit litteris, et quatenus earum ope utendum, pulchre docet, et observatu dignum est in epistola ad Jovium, quem traducere ad Christum studebat.

E *Paulinus quam negligens Scriptorum suorum*

epist. 26.

Ep. 32 F *licet aliis laudatus.*

lib. 4 epsit. 3.

de Doct. Christ 1. 4. cap. 21.

Mirus contemptor Ethnicæ eruditionis.

ANNOTATA D. P.

a *Tali admonitu alios quoque Natales Paulinum procudisse innotuit. Sitim autem movit Muratorio fragmentorum pretium, visisque aliquot undæ guttis, continuo*

A *nuo totus illi in votis fons fuit. Itaque dum uberrimam manuscriptorum Codicum seriem lustrat, quæ in Bibliotheca Ambrosiana asservatur, incidit illi in manus antiquissimum volumen; in quo Venantii Fortunati, Prosperi, Juvenci, Aratoris, aliorumque veterum Christianorum carmina continebantur; tres et decem S. Paulini Natales ibi exaratos invenit; quos cum Dungali fragmentis collatos germanum protinus tanti scriptoris fœtum sibi et orbi litterario est gratulatus. Codex venerandam sapit vetustatem, characteres quadrati ac minutissimi, miraque venustate rectis lineis inter se distincti seculo ut arbitratur Muratorius nono elaborati fuere. Quindecim porro Natales Paulinum cecinisse hucusque creditum; cum expresse carmina Dungalus tum ex* XIV *tum ex* XV *citarit. Verum Auctor iste, aut librarii in illo exscribendo decepti fuere: quæ enim carmina ex Natali* XIV *hausta referuntur omnino rejicienda in* XIII, *codex inventus et rerum ordo evincunt. Itaque Natalis apud Dungalum* XV *hinc inscribendus erit decimus quartus, quem in Membranis istis descriptum non fuisse vehementer dolemus. Subsequebatur in prædicto codice aliud Paulini poema absque titulo; quod, uti summa refertum eruditione, producendum*
B *quoque existimavit Muratorius: ex cujus dissertationibus et Chiffletii animadversionibus circa Paulini epistolas nonnulla fortassis observari possent ad hoc Vitæ caput utilia, sed non licet modo talibus immorari.*

b Felix Theodosius, *inquit Hieronymus ad Paulinum*, qui a tali Christi oratore defenditur. Illustrasti purpuras ejus etc. *ad quæ verba animum advertens Chiffletius*, Vix de mortuo quis sic loquatur, *ait*, ut quem purpuris suis mors exuerit, et extra hostium tela eo transtulerit, ubi opus non habeat defensore. *Igitur*, vivumne an mortuum Theodosium Paulinus laudarit, in dubio *relinquit. Quia tamen oratio illa*, e Nolanis emersit latebris, in quas exeunte anno 394 sese abdiderat *et Theodosius obiit an.* 395, 17 *Januarii: veretur idem Chiffletius* ut vivo adhuc Theodosio cudere per tempus licuerit opus tam laudatum.

c *Hæc verba Rosweydi procul dubio sunt, uti et quæ sequuntur notata astericis; ac fortasse totum hoc Caput.*

d *Earum aliquas eruderavit Chiffletius, quarum prævie mentionem feci ex ejus Præfatione; ceteras multipliciter illustravit.*

Hic finieram, cum in manus venit Carmen votivum
C Paulino Nolano, anno Jubilæo MDCXXV, auctore Justo Riquio Belga: item Ode ejusdem argumenti, ad Illustriss. Petrum Cardinalem Valerium, Patavinum Episcopum, *excusa* Romæ typis Andreæ Phæi 1626, *quæ Heriberto Rosweido, de Paulini operibus ante quadriennium tam bene merito* Auctor observantiæ ergo dono mittit, *uti hujus manu adscriptum lego. Præfatur ille*, quod jam aliquot ab annis faciebat, anno jubilæo fecisse paulo solennius ut Divini Paulini Antistitis sanctissimi Natalem versibus celebraret. *Ode stropharum quatuordecim minoris momenti est operæque levioris, ut et ea qua Cardinalem rogarit Auctor, tueri velit* versiculos, projectos, subitaneos, et fortasse inconditos, *Sufficit ergo Carmen quod accuratioris plane studii est.*

JUSTI RIQUII BELGÆ

CARMEN VOTIVUM.

Hospes ab extremis Belgarum finibus, aras
Advenio, Pauline, tuas quas Dardana rerum
Constituit Regina caput, populisque colendas
Exhibet, et tanto jam se metitur alumno.
Non ego tam fulvo laquearia crassa metallo,
Marmoreosque tholos, Augutalesque paratus,
Saxaque Phlegræos quæ dedecuisse lacertos D
Haud poterant, visurus adii; quam pignora divum
Romuleis aptata locis, quam casta sepulcra
Clavigeri senis, et Divinæ interpretis auræ
Tarsiadæ, cineresque tuos Nolane Sacerdos.
Est locus Urbe sacer media, quo Lydius amnis.
Serranis intortus aquis, impellit, et undas
Miratur nil posse suas. Si prisca monentem
Urgemus famam, primæ venerabilis illic
Libertatis honos: nam Regibus illa fugatis
Insula Tarquinias messes, segetemque nefandam
Composuit, tumuloque graves aggessit arenas.
Talis in Ortygio (si vera est fabula) Ponto
Errantes potuit terras Natura profundis
Commendare fretis, saxisque affigere Delon.
Olim marmoreæ laterum compage carinæ
Effingit speciem, nec Divum sedibus usquam
Tota vacat: visa est tum religionibus apta.
Ergo Lycaonii templum Jovis, atque colubri
Culmina Phœbigenæ ritu indignata vetusto est;
Bartholomææ sed postquam sustinet urnæ
Pondera, Paulinosque sitos, purgatior obstat
Fluctibus, et sanctos jam non mentitur honores
Fortunate error, tanto qui mœnia ditas E
Romula deposito, Tiberinaque flumina stellis
Inseris, Eridano non dedignante priorem!
Vix aliter potuit bisseni rara Senatus
Gloria, non aliter potuit Paulinus haberi.
Illum siderei pandentem mystica Verbi
Gentibus innumeris, quas matutinus Eoo
Sidere Phœbus adit, fusco gens Memnone creta
Suspexit, Parthique truces, extremaque rerum
India: at hunc purus Oenotria dedicat aris,
Paulinum, Nolæ columen, magnæque Quiritem
Stirpis, quo Latii tumuerunt Consule Fasti.
Mox positis regni exuviis per opaca latentem
Hesperiæ nemora, et tacitarum lustra ferarum,
Conjuge cum casta. Quis tum tibi sensus amico,
Ausonie, amisso? quantis heu! fletibus illum
Urgebas, vane miserans, ut saxa Pyrenes
Horrida Pieria mutaret Phocide, et istas
Quas coluit, silvas cum lauriferi Aonis umbris.
Bellerophontæi causatus semina morbi?
Ac sacrata Deo felicia pectora stultas
Irrisere preces: Phœbo Musisque negatur
Quæ Christo mens tota patet. Quis conferat horti
Finibus exigui contentum Epicuron, et umbras
Aegeriæ vallis, Pandioniique recessus?
Quis Libycos vates nemorosa sede latentes, F
Æstibus in mediis? non hic oracula cæcas
Nexa per ambages, non somnia vana, Sophosque
Ambiguum; at superis demissus ab arcibus ignis;
Perpetuo mentem vero, et constantis honesti
Inflammat radiis, dioque accendit amore.
Non aliter (nec vana fides) Mareotide silva,
Alite ab æthereo pastus, renovavit honores
Thesbiacos Paulus, magnumque instaurat Eliam
Ac veluti. radio jam sub majore videndus
Quem paulum terris nebulosa inviderat umbra;
Nubibus e mediis ostenditur auricomus Sol,
Et totum roseo collustrat lumine olympum;
Sic populi lucis raptum sapientibus, atque
Multa renitentem, placitæque umbracula vitæ
Nequicquam ardentem, Nolanæ sedibus arcis
Delegere Patrem. Non sic per devia rura
Mænalius tenerum pastor tutatur ovile,
Seu lustris Erimanthe tuis, seu rupibus alti
Stymphali, pavidumque feris immanibus arcet;
Nusquam oculo amittens fido: quam perpete cura
Dilectum servare gregem, Pauline, laboras.
Te stygii tremuere lupi, te lucibus arduo
Infantem, te nocte operi, vigilique tuentem
Omnia præsidio, horrisoni tremuere leones

Tænariæ

A Tænariæ sedis. Nec tam vigilantia miror
Lumina, solicitasque preces, et Numen amicis
Placatum populis; quam (quæ tua maxima virtui)
Munificas largo ære manus : quam prædia, census,
Attalicas vestes, auri, argentique, talenta
Dispensata viris, quos vel mala turpiter urget
Esuries : quos fœnus edax, quos durus acerbat
Creditor, et multa numerosi prole penates.
Ecquid Erechtæum nobis nunc, Fama, Solonem
Objicis, addictis numerantem civibus æra
Largiter, aut Latios, Asiatica terra, Lucullos?
Major venit honos : donec pia Roma, polusque
Stabit, et æquorea tellus pulsabitur unda;
Semper honos, Pauline, tuus, laudesque manebunt.
Et tamen hæc poterant minus admiranda videri,
Si fuerint collata tibi. Quænam illa voluntas
Pectoris egregii, cum deficiente metallo,
Regifico et censu, pro caro ergastula cive
Formidanda subis? Scivit peregrina tremiscens
Sceptra ferox Libye, quæ te (quis credere posset?)
Compedibus servire gravem, duroque ligone
Jugera findentem Domini conspexit in hortis.
Felices horti, felicia jugera, tali
B Delassata manu, queis vos ego laudibus ornem?
Vobis Mopsopii frustra certarit Hymetti
Gloria, sive aura sparsi Zephyriti le campi
Vertice in Idalio; aut Phæacum ditia rura
Dulichio calcata seni, Campanave tellus,
Aut Lacedæmonio regio possessa Phalanto.
I nunc, Latonæ sobolem fer, Græcia mendax
Admeti pavisse gregem, cum Cynthia fratre
Erubuit viso : vel qui Tirynthia membra
Incingant nexus pollutis sanguine muris
Anguigenæ populi : Paulinum crimina nulla
Exagitant, nullæ torquent sub pectore diræ;
Sed diæ Pietatis amor, populique regendi
Cura vigil, sanctos stimulant adiisse labores.
Nec tamen indignos longum tolerare labores
Divorum voluit genitor, quin barbaricus Rex
Jam notum venerans (nocturnaque visa monebant)
Magnificis auctum donis, et pube soluta
Fertilis Ausoniæ, patrias dimittit in oras.
Quæ fuit illa dies, cum te pro littore stantes
Ausonii festa reducem adspexere carina?
Cum pavidæ matres natos, natique parentes
Amissos, sociumque thori lætissima conjux
Accepit, pridem quos tristia vincla coercent?
Id cœlo clamorque virum, plausuque frementis
C Lætitiæ scopuli et campano remugiit unda.
Tunc dulces passim amplexus, passim oscula, et udis
Lumina pressa genis, hilari manantia fletu.
Nec satis est pressisse semel; juvat usque reverti,
Et notos ruere in vultus, Superumque benignam
Explorare fidem : Paulinum littora tota,
Paulinum maria atque urbes et rura loquuntur.
Quanta tuæ Nolæ tum gaudia, Magne Sacerdos!
Quam timuit vinci, dum mœnia cuncta Parentem
Agnoscunt, certatque tuo locus omnis honori!
Cognovit tamen illa suum, et constantia sancti
Pectoris officia propriori amplexa favore est.
Talis ab Elææ rediens certamine palmæ
(Si minus alta juvant) apio præcinctus amaro
Grande caput, glaucave comam redimitus oliva,
Cognato excipitur plausu, perque oppida, perque
Celsior it populos, curru spectabilis aureo
Albijugus, tantumque capit vix patria civem
Sed quo Calliope tendis? decurrere totum
An plectris Heroa velis, sitque ire per omnem
Paulinum? quin, Musa, cave : male credula cymbæ
Ibis in æquorei stagnantia dorsa profundi,
Imbellique petes Hyperionis astra volatu.
Et, duce te, quædam cantata prioribus annis
Dum lux sancta redit, majorque sequentibus instat
Paulinus: nonnulla suis dicentur in annis, D
Si liceat: revirescit honos, laudandaque virtus,
Et nihil e tanto laudum decrescit acervo.
Te potius fidibus spretis Divine precabor,
Antistes, Stygii mentem quæ vincula stringunt
Servitii, et dura miseram sub compede versant,
Disrumpas placide, Libyca ceu nosceris arce
Concaptivorum patrios solvisse maniplos.
Scilicet hoc veteris Mysteria sacra jobeli.
Christigenum populo Magnum repetenda sub Annum.
Adspirare jubent : jubet hoc tua sancta voluntas
Fidere, et immensum Pietas testata per orbem.
Christigenas etiam populos, quos tristia rerum
Discidia, et belli vexat furialis Enyo,
Urbani auspiciis, tuta in statione reponas :
Aurea pacato revocantur ut otia Mundo,
Criminaque, et fontes, bellorum semina, causæ,
Et malesuada odia, atque ullum sufferre priorem
Indocilis fastus, felicia regna relinquant.
Tunc tumulis sese vestris Evandria Roma
Lætior adfundet, civemque in vota vocabit
Promptius, et cunctis libamina porriget aris.
Tunc tibi, quas Christo innocuas servire Camœnas
Jussisti, castam violam, et pallentia serta
Frondis Hyantææ, niveis intexta ligustris, E
Dona ferent : semperque tuo chelys aurea Templo,
Semper Echionii resonabunt carmina plectri.

Scripsi Romæ x. *Kal. Quinctil. Natali Pauliniano, anno Jubilæo* MDCXXIV.

APPENDIX

De tribus Paulinis Nolæ Episcopis Sanctis.

§. *1. De Senioris Paulini successore immediato, Paulino Juniore ; tertioque Paulino sub initium seculi* 6, *eorumque scriptis.*

Reverendus Abbas Andreas Ferrarius Canonicus et Thesaurarius Ecclesiæ Cathedralis Nolanæ, anno MDCXLIV, *Neapolitanis typis et Italica lingua Commentarium edidit de Cœmeterio Nolano et nonnullis Sanctorum Martyrum et Episcoporum istic olim sepultorum vitis. Hic ille Cap.* XII *complurium Episcoporum vetera Epitaphia recitat qualia sepulcralibus urnis marmoreis insculpta suo adhuc tempore legebantur: et sic in hujus S. Paulini arca asserit spectari ejusmodi litteras.* *Paulinus Junior* *ex Epitaphio notus*

DEP. S. PAULINI JUNIORIS EP. F

IV Id. Septb. Fl. Dioscoro Vic. Cons.

2 *Si prælaudatus scriptor tam fuisset expertus in legendis ejusmodi antiquis monumentis quam fuit fidelis in describendis, non post potuisset hunc Juniorem Paulinum S. Felici Juniori, mortuo (ut ipse censet) in confinio seculi* 5 *et* 6, *neque fecisset ei succedere Leonem I circa annum* 535; *sed Epitaphium ipsius sic legisset.* Depositio *vel* Depositum S. Paulini Junioris Episcopi quarto idus Septembris Flavio Dioscoro viro clarissimo Consule : *invenisset autem quod sit Dioscorus hic* Dioscorus Eudoxius *nobilitatis causa prænominatus* Flavius; *in Consularibus Fastis apud Bucherium nostrum emendatis signans annum* CCCCXLII; *qui est annus duodecimus post obitum Paulini Senioris: istum vero qui ab eo refertur ad finem seculi* 5 *eo quod coævus fuerit S. Perpetuo Turonensi, credidisset ab utroque distinctum fuisse.* *obiisse anno 442* *hic scripserit vitam S. Ambrosii*

3 *Interim reperta a Ferrario duplicis Paulini distinctio, et observata a nobis immediata post invicem successio magnam præbent commoditatem ad salvandam vitam successoris S. Deodati*, 27 *hujus proferendam. Hujus enim causa iste Mediolanum profectus ad Valintinianum*

A *lentinianum Juniorem dicitur, ut calumniæ emineret innocentem illum Archipresbyterum suum, eo tempore quo imperator jam filiam genuerat adeoque ante annum* 437. *Vehemens autem mihi suspicio est quod Junior hic Paulinus senioris ex fratre nepos aut aliter consanguineus, ejus exemplo ad ecclesiæ ministerium seculo dimisso transierit; et S. Ambrosio sese conjunxerit eique morienti adfuerit ordinatus ab eo Diaconus ac denique vitam ipsius quæ extat ab Augustinum scripserit; postea vero audita Senioris Paulini apud Nolanos promotione ad Episcopatum ac celebri ubique fama virtutis illuc properaverit, dignus denique qui in cathedram ejus anno* 431 *mortui sufficeretur. Et quia nullo argumento colligitur Senior Paulinus post suam ordinationem Episcopalem unquam rediisse in Gallias, verosimile mihi fit Juniorem esse qui oculorum usum recepit ad S. Martini sepulchrum jam senex, per occasionem proficiscendi Mediolanum Turonas excurrens tali beneficio tanto dignior quanto major caritas fuit quæ Mediolanense iter et cæco vel cæcutienti tam incommodum, relegere compulit: cujus etiam præmium post annos paucos receperit mortuus uti dictum est anno* 442. *Tertius porro Paulinus necessario est admittendus propter auctoritatem duplicis Gregorii, Romani et Turonensis* B *necnon Venantii Fortunati in iis quæ narrant de S. Paulino Nolano Episcopo, quæque non ad primum (ut hactenus creditum) neque ad secundum sed ad tertium relata nullam ex ullo capite patiuntur difficultatem. Gregorius Turonensis de miraculis S. Martini caput secundum sic orditur.* Paulinus quoque beatus Nolanæ urbis Episcopus, post scriptos versu de virtutibus ejus, quas Severus complexus est, quinque libros, illa comprehendit miracula quæ post ejus gesta sunt transitum, id est in sexto operis sui libro. *Relatis deinde quibusdam sub finem istius capitis sic loquitur.* Hæc Paulinus in sexto operis sui libro versu conscripsit, accepto a S. Perpetuo Episcopo de his indiculo. *Baronius ad annum* 402 *n.* 52 *hæc citans non dubitat asseverare Gregorium* plane decipi; *in eoque consentientem sibi habet Andream Ferrarium ejus sententiis passim solitum inhærere: hic autem eo libentius quod suum assertum Baronius videatur evidenter demonstrare ex ipsomet operis prælaudati auctore qui libro secundo post varia S. Martini miracula sic progreditur:*

senioris forte nepos

qui Mediolani factus Diaconus,

diversus fuerit a scriptore carminum de S. Martino

a quo ultimus petit illuminari

Quin et Paulino similis medicina salutem
Reddidit, insignis fidei quem gloria late
Extulit, obducta cujus cum nube latebat
Visus, et infusis caligo extenta tenebris
Arcebat cunctam macularum tegmine lucem
C Quam levis et tenui tactu suspensa fugavit
Spongia, vicino benedictæ munere dextræ
Vix admota oculo didicit jam reddita lucem
Ferre acies, lumenque novum mirata recepit.

sicut illuminatus fuerat Paulinus senior

Hæc inquam de Paulino Seniore prosecutus pro seipso sic precatur:

vel potius Junior.

Atque utinam nostri tenebras contingere cordis
Tali luce velit sancti medicina Patroni
Reddat ut antiqui rursum mysteria facti:
Nomen idem, medicus idem, par causa medendi.

4 *Non poterat multo clarius distinguere personam decessoris Paulini, jam olim a Martino curati a sua librum scribentis et similiter in spiritu curari optantis. Utinam æque clare distinxisset conditionem tunc suam ab ea quam habebat alter Paulinus, quando medicam S. Martini manum est expertus. Si tamen id primo factum est, oportuit fuisse cum ille adhuc secularis esset fortassis nec baptizatus sed solum catechumenus. Sin vero miraculum accidit alteri quem vocant Juniorem sicuti nostra conjectura habet; distinguendus hic nihilominus erit ab eo qui accepit indiculum miraculorum S. Martini, sicuti superius vidimus a Turonensi asseri. Id quidem nusquam illo in opere indicatur; non potuit tamen erravisse Gregorius in tam vicini sibi decessoris* D *nomine, qui ejus ordinationem circa annum* 575 *factam seculo non integro præcessit, ordinatus Episcopus circa annum* 460, *et Episcopatum tenuit usque ad annum* 490. *Atque ita solvitur difficultas Baronio visa insolubilis uti revera erat respectu Paulini Senioris; quamquam etiam hic videatur Baronio solicitatus fuisse ut quæ de S. Martino scripserat prosaice Severus Sulpitius, ipse suis his versibus exornaret. Sic enim (ut notat Baronius) ad calcem Dialogorum de S. Martino, loquitur ipse Severus de Paulino:* Ille Martini non invidus gloriarum, Sanctarumque in Christo virtutum piissimus æstimator, non abnuet Præsulem nostrum cum suo Felice componere. *Plus aliquid Baronio visus est indicare atque adeo falli Venantius Fortunatus quando circa annum* 600 *ita cecinit.*

Tertius ille scripserit carmine vitam S. Martini

Stemmate, corde, fide, pollens Paulinus; et arte
Versibus explicuit Martini dogma Magistri:
Cujus prosaicus cecinit prius acta Severus;
Versibus intonuit Paulinus deinde beatus.

opus a Venantio Fortunato laudatum.

5 *Verumtamen non video cur hic censeri debeat errasse etiam Venantius circa nomen Paulini, cum nobilitas, fidelitas, virtus quibus primus claruit potuerint etiam fuisse in tertio æque ac poetica facultas: solumque superest ut hunc ostendamus fuisse S. Perpetuo Turonensi coævum, ut ab eo potuerit accepisse prædictum miraculorum indiculum. Hoc ut Fiat texenda est series successorum. Texitur autem hoc modo: Successit Paulino Juniori* S. Deodatus *ejus et forte etiam senioris Archipresbyter, sedemque tenuit annis triginta; atque adeo usque ad annum* CCCCLXII. *Deodato mediate vel immediate successit Felix II, cujus tale reperitur Epitaphium.*

Eum præcesserunt E

Deodatus et Felix,

Dep. sanc. felicis episc v. id. fbrs. pos. cons. faus. fl. v. c. *id est.* Depositio S. Felicis Episcopi V Idus Februarias post Consulatum Fausti Flavii viri clarissimi, *id est: anno* CCCCLXXXIV. *Interim contigerat ut* Joannes Talaia *(sicut narrat Liberatus Diaconus in suo Breviario causæ Nestorianorum et Eutychianorum cap.* XVIII*) sede sua pulsus a Zenone Imperatore Romanum appellaret Pontificem. Cumque hic causam illius tractans obiisset, sufficeretur Felix Papa II et nihil proficeret.* Joannes habens Episcopi dignitatem remansit Romæ: cui Papa Nolanam dedit Ecclesiam, quæ est in Campaniæ regione *(utique per mortem Felicis præfati vacuam)* in qua plurimos residens annos, in pace defunctus est.

dein sede vacante Joannes Ep. Alexandrinus

6 *Vix dubium mihi est quin Nolana Ecclesia æque ac Neapolitana aliquos tunc haberet ritus Græci Parochias tam intra quam extra civitatem; ut utriusque linguæ fidelibus promiscue habitantibus subveniretur in Sacramentorum administratione. Quapropter non cunctabor credere quod Nolani Latinis Episcopis Cathedralem sub Latino ritu tenentibus assueti, cito imperaverint proprium sibi Episcopum institui, sub quo Joannes, assignata sibi congrua pensione ad victum, Græcis deserviret, et post quamplurimos annos, (de quorum numero nihil possumus definire) Nolæ transactos, in earumdem aliqua ita sit tumulatus, ut nullum monumenti indicium adhuc uspiam sit repertum.*

ad tempus regit saltem Græcos Nolæ F

7 *Primus qui ipso ibidem agente ordinatus Latino ritu Episcopatus post Felicem II fuit, censeri potest Theodosius, cujus sepulcrum Ferrarius asserit pag.* 74 *conspici ad gradus ambonis seu pulpiti cum hac inscriptione:* Dep. Theodosii episcopi *die* VII *Idus Decembris Fausto Juniore Vic. Conf. Quamvis enim hujus Junioris Fausti Consulatus non reperiatur in Fastis, verosimiliter quia suffectus ille fuit alicui per decursum anni alterius consulis nomine consignari cæpti: puto tamen haud inepte judicari quod consulatus filii non longe a Patris consulatu successerit atque ita Theodosio isti per quam convenienter locum dari inter Felicem II et Serenum Conciliis Romanis subscriptum sub Symmacho Papa anno* CCCCXCIX *et* DI. *Ne autem ipsum*

Latinis, autem præfuit Ep. Theodosius

A *sum quoque Felicis epitaphium suspectum quis habere velit quia annus post consulatum Fausti adscriptus depositioni Felicis proprios habebat consules, videlicet* Theodericum, *Gothorum Regem* et Venantium, *noto quod videantur Nolani una, cum Neapolitanis necdum plene subacti a Gothis, Gothicos Consules flocci fecisse : Zeno autem Imperator, qui saltem poterat consulem Orientis nominare, id facere contempsisse, cum Occidenti quoque eum dare non posset. Sic* i *Concilium Romanum sub Symmacho anno* CCCCXCIX *intitulatur* P. C. Paulini, *licet in annus in Occidente habuerit* Joannem Gibbum ; *et quintum Concilium anni* DI P. C. Avieni, *quo Dexiocrates in Oriente, Volusianus in Occidente nominabantur ; imo Pagius in dissert. Hypat. pag.* 316 *et seqq. variis exemplis docet, liberum fuisse Postconsulatibus signare scripta seu publica seu privata, præsertim* V *ac* VI *seculo.*

usque ad consulatum Fausti Junioris,

8 *Utut tamen ista se habeant, et quocumque tempore sederit Theodosius ; mihi certum videtur ex infra dicendis apparebit spatium medium inter Felicem II et Severum non satis idoneum esse Paulino III : esto quod hujus tempus sic conveniret cum tempore Perpetui Turonensis qui fuit ab anno* CCCCLXI *usque ad* CCCCLXXXXI, *sed potius ipsum collocaverim seculo* VI *inter* B *Severum et Leonem I. Quamquam enim non constat quo anno hic cœperit, iste desierit ; tamen inter annum* DI *et* DXXXV *quibus prima hujus, istius ultima mentio invenitur, facile est concipere annos viginti aut plures., quibus Paulinus III sederit et non solum scripserit carmina de S. Martino ; sed etiam in Africa Wandalicam servierit servitutem, de qua ad Paulinum I relata tam anceps hactenus fuit inter cruditos disseptatio, ut Ludovicus Antonius Muratorius, Ambrosianæ bibliothecæ Mediolani Præfectus Anedoctorum suorum initium faciens a quibusdam noviter repertis Senioris Paulini Poematis eaque illustrans eruditis commentariis ;* maluerit *ut ipse mihi scribit* ab hujusmodi quæstione jejunus abscedere, quam rem difficillimam pertractare, e qua cum honore evadendi nulla spes erat : utpote in qua facilius erat alienam refutare sententiam quam propriam recte statuere.

non diu post Consulatum Fausti senioris

adeoque ante Severum Ep.

Synodis Rom. subscriptum 499 et 501

9 *Torsi et ego me, fateor, in omnes partes, quamdiu unum dumtaxat Paulinum præ oculis habui : sed cum suggerente Muratorio cogitare cœpi de distinguendis pluribus; quorum primus ab ultimo distaret integro fere seculo, vidi in Gregoriana de Paulino narratione tam recte congruere omnia cum Wandalorum historia, ut vel hic standum esset vel nusquam : nam quod ad Per-* C *petui Turonensis indiculum attinet, verba Gregorii itidem Turonensis de eo in principio relata, potuit hinc ab illo accepisse Paulinus adhuc plane juvenis multo prius quam Episcopus eligeretur, cum sibi proposuisset in S. Martini Actis exercere stylum , nec tamen opus absolvisse ac Turonas misisse ante maturam ætatem Episcopali ordinatione suscepta circa annum* DV *vel* X. *Porro sicut præfati Severi nullum invenitur Epitaphium , sic mirum non est neque Paulini III ullum indicari. Quid autem si peregre mortuus uterque peregrinam nactus sit sepulturam ?*

Cui successerit Paulinus III

10 *Certe Leo I præfatus ; sepulcrum sibi ipsi confecit quod Ferrarius allegat sic inscriptum.*

LEO PRIMUS CREDO RESURGERE.

Quod principium Christiani epitaphii, mirum esset a nemine fuisse post mortem illius suppletum, si is Nolæ mortuus et sepultus fuit.

ante Leonem

anno 535 notum.

§. *II. De Wandalica servitute quam in Africa non Senior nec Junior Paulinus sed tertius seculo IV servierit.*

Inter cetera egregiæ pietatis opera quæ S. Gregorius D *Papa I Ecclesiæ catholicæ legenda dimisit, haud minimam utilitatis laudem habent libri Dialogorum, quos etiam Græci, Græce redditos a Zacharia Papa studiosius lectitant, ipsumque; eorum auctorem ex operis titulo cognominant* Dialogum *sicuti* Joannem ἀπὸ τοῦ Κλίμακος *id est* Scala *(qui operis ad perfectionem ducentis titulus est) Climacum indigitant. Libri tertii hoc est principium :* Dum vicinis valde partibus intendo , majorum facta reliqueram ; ita ut Paulini miraculum Nolanæ urbis Episcopi, qui multos quorum memini virtute et tempore præcessit, memoriæ defuisse videatur. *Hoc ergo sumit auctor Capitis I argumentum, accurateque per omnes circumstantias deducit eo tenore, quem prius placet verbotenus transcribere. quam in tempus rei gestæ quæstio instituatur. Est autem historia talis.*

NOT. 12 *Gregorius Papa lib. III Dialog.*

narrat quomodo Paulinus Nolæ Episcopus

12 Cum sævientium Wandalorum tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multique essent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus cuncta, quæ ad Episcopi usum habere potuit, captivis indigentibusque largitus est. Cumque jam nihil omnino superesset, quod petentibus dare potuisset, quodam die quædam vidua advenit, quæ a Regis Wandalorum genero suum filium in captivitatem fuisse ductum perhibuit, atque E a viro Dei ejus pretium postulavit ; si forte illius Dominus hoc dignaretur accipere, et hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnopere petenti feminæ quid dare potuisset inquirens , nihil apud se aliud nisi se invenit : petentique feminæ respondit, dicens : Mulier, quod possum dare non habeo, sed memetipsum tolle ; servum me juris tui esse profitere ; atque ut filium tuum recipias , me vice illius in servitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potius credidit, quam compassionem. At ille, ut erat vir eloquentissimus , atque apprime exterioribus quoque studiis eruditus , dubitanti feminæ citius persuasit, ut audita crederet, et pro receptione filii sui, in servitium Episcopum tradere non dubitaret. Perrexere igitur utrique in Africam. Procedente autem Regis genero , qui ejus filium habebat, vidua rogatura se obtulit ; ac prius petiit, ut ejus filium donare debuisset. Quod cum barbarus vir, typho superbiæ turgidus, et gaudio transitoriæ prosperitatis inflatus, non solum facere, sed etiam audire despiceret ; vidua subjunxit, dicens : Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodo pietatem in me exhibe, mihique F unicum filium redde. Cumque ille venusti vultus hominem conspexit ; quam artem nosset inquisivit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens : Artem quidem aliquam nescio, sed hortum bene excolere scio. Quod vir gentilis valde libenter accepit, cum in nutriendis oleribus quia peritus esset audivit.

lib. 3. Dialog. c. 1.

servituti se in Africa offerens

13 Suscepit itaque servum, et roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africa regione discessit; Paulinus vero excolendi horti suscepit curam. Cumque idem Regis gener crebro ingrederetur hortum , suumque hortulanum quædam requireret, et sapientem valde hominem videret ; amicos cœpit familiares deserere, et sæpius cum suo hortulano colloqui, atque ejus sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam olera virentesque herbas deferre consueverat, et accepto pane ad curam horti remeare. Cumque hoc diutius ageret, quadam die suo domino secum secretius loquenti ait : Vide quid agas, et Wandalorum regnum qualiter disponi debeat provide ; quia Rex citius et sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem Rege præ ceteris diligebatur, ei minime tacuit ; sed quid a suo hortulano, sapiente scilicet viro agnovisset, indicavit. Quod dum Rex audisset, illico respondit : Ego vellem hunc, de quo loqueris,

addictus sit excolendo horto,

Prædictaque illi Regis morte,

A loqueris, hominem videre. Cui gener ejus, venerabilis Paulini temporalis dominus, respondit, dicens : Virentes herbas mihi ad prandium deferre consuevit : has itaque ad mensam eum deportare facio, ut quis sit qui mihi hæc locutus est, agnoscas. Factumque est : et dum Rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque et virentia delaturus advenit. Cumque hunc Rex subito conspexit, intremuit ; atque accersito ejus domino sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod prius absconderat, indicavit, dicens : Verum est quod audisti : nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me judices vidi ; inter quos iste etiam simul sedebat ; et flagellum quod aliquando acceperam, eorum mihi judicio tollebatur. Sed percunctare quisnam sit, nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, ut conspicitur, esse non suspicor.

14 Tunc Regis gener secreto Paulinum tulit, et quisnam esset inquisivit. Cui vir Domini respondit : Servus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cumque instanter ille requireret, ut non quis esset, sed quis in terra sua fuisset, indicaret, atque hoc ab eo iteratione frequentis inquisitionis

liberatur una cum captivis suæ civitatis.

B exigeret ; vir Domini constrictus magnis conjurationibus, jam non valens negare quid esset, Episcopum se fuisse testatus est. Quod possessor ejus audiens, valde pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens : Pete quod vis, quatenus ad terram tuam a me cum magno munere revertaris. Cum vir Domini Paulinus ait : Unum est, quod mihi impendere beneficium potes, ut omnes civitatis meæ captivos relaxes. Qui cuncti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento navibus, pro venerandi viri Paulini satisfactione, in ejus comitatu laxati sunt. Post non multos vero dies Wandalorum Rex occubuit, et flagellum, quod ad suam perniciem, dispensante Deo, pro fidelium disciplina tenuerat, amisit. Sicque factum est, ut omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret : et, qui se in servitium solum tradiderat, cum multis a servitio ad libertatem rediret. Illum videlicet imitatus, qui formam servi assumpsit, ne nos essemus servi peccati, cujus sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntarie servus factus est solus, ut esset postmodum liber cum multis. *Hæc S. Gregorius præfatus quod* sicut bonorum facta innotescere citius similibus solent, senioribus per justorum exempla gradientibus, prædicti venerabilis viri celebre nomen

C innotuit ejusque opus admirabile se ad eorum instruenda, studia tetendit ; quorum, *inquit*, me necesse fuit gravitati (alias grandævitati) tam certo credere, acsi ea quæ dicerent meis oculis vidissem.

15 *Quis hic non intelligit non potuisse Gregorium tam certa fide tradere prædicta omnia, acsi ea ipse suis vidisset oculis, nisi ab iis immediate acceperit qui viderant hominibus grandævis et fide dignissimis. Tales haud dubie fuerunt qui nati sub initium seculi* VI *Gregorio sub annum* DXL *in lucem edito et anno* DXCII *Dialogos scribenti prædicta narraverunt, homines tam ferme centenarii, ita ut sufficiat Acta ista fuisse haud multis annis ante nativitatem Gregorii ; et siquidem de Paulino III (qualem supra descripsi) intelligantur omnia ante ordinationem Leonis I factam ante annum* DXXXV.

Hæc ille ut accepta a testibus oculatis,

16 *Sacrinus noster sicut vulgatam eatenus opinionem etiam Romani Breviarii suffragio confirmatam secutus, nihil dubitavit quin tota res ad Paulinum I esset referenda, ita numquam cogitavit vel certe non expendit quam difficulter fieri potuerit ut S. Augustinus, sub cujus propemodum oculis res acta fuisset, aut familiaris Paulini Uranius, ambo effusi in commendanda Sancti erga afflictos misericordia, et erga egenos liberalitate aliique coævi Paulino scriptores simul et laudatores*

proinde Paulino I male tributa,

ejus nusquam voluerint (si vere potuerunt) meminisse D
caritatis, cujus fama propter exempli novitatem per Europam et Africam debebat fuisse celeberrima. Eadem etiam persuasione ductus idem Sacrinus Historiæ ex Dialogis verbotenus transcriptæ ejusmodi non meruditam animadversionem et ex Senioris Paulini ingenio sumptam subtexuit his verbis : Hoc dumtaxat lucis addiderim, haud temere Paulinum barbaro satrapæ professum horti colendi scientiam sibi esse. Nam delectatum Nolæ tali cultura, tum ex apposito supra num. 50 Sulpitii joco apparet ex frequenti ejus mentione colendorum agrorum, unde docet qua ratione suus cuique colendus sit animus. Quo de genere admonitio commodissima est illa ad Aprum: Igitur cum in agro es, et rus tuum spectas, te quoque ipsum Christi agrum esse cogita : et in te, sicut in agrum tuum respice. Qualem agri tui speciem fieri a villico tuo postulas, talem Deo Domino cordis tui redde culturam, et intellige quidquid in agro tuo tibi displiceat aut placeat, idem in anima tua placere Christo aut displicere.

hortorum quidem amanti,

sed cum Wandalis anno 427 Africam ingrederentur

17 *Belle omnia : sed ut hoc apte notatum sit de Paulino Seniore, ejus studium ad hortorum culturam*

septuaginta annis majori.

E *potuit etiam tertius imitatus fuisse, sicut imitatus est eum in cultu Poetices. Dum autem* venusti adhuc vultus homo *dicitur barbaro visus idoneus ad horti culturam ; satis clare indicatur non agi hic de sene grandævo qualis erat Paulinus I, quando in Africa dominabantur Wandali illuc primum ingressi anno* CCCCXXVII *ætatis Paulinianæ* LXXIV. *Hæc consideratio Cardinalem Baronium ad annum* CCCCXXXI *quo Paulinus obiit ancipitem tenuit. Ne tamen fidem omnem derogaret Gregorianæ narrationi de morte Wandalorum Regi per Paulinum prædicta neque impingeret in Regem Geizericum a quo constabat Wandalos in Africam deductos et totis* XXXVII *annis gubernatos fuisse, id est usque ad annum Christi* CCCCLXIV, *respexit ad ejus fratrem Guntharim simul cum illo et quidem potiori jure (utpote legitimum Godegiscli patris in Hispania mortui filium) et huic mortem a Paulino prædictam credi posse putavit. Verum Guntharim primis Africæ annis fraude fraterna sublatum satis constat, neque per eam mortem quidquam in regimine mutatum quod exigeret ejus curam cui Paulinus serviebat qualem hunc ei commendasse insinuat Gregorius.*

Quorum etiam tunc Regi

non potuit mortem prædixisse Sanctus,

18 *Chiffletius noster existimans extremos Paulini annos non convenire Hortentii labori ejus in Africa,*

multo minus pluribus annis ante :

F *servitutem referre maluit ad tempora Gothicæ in Italiam irruptionis sub Alarico Rege ad annum istius seculi* XV, *sub quo Wandalorum aliquis militans, domicilium autem in Africa habens, eo abduxerit captivum juvenem pro quo Paulinus servum se obtulerit annos natus circiter* LXII ; *in quo quam multa incongrua sint facile intelligit quisquis Gregorium legit. Igitur dimisso inani labore Wandalicam servitutem cum Paulini Senioris ætate componendi, perrexi apud Procopium ut est ab Hugone Grotio editus scrutari successionem Wandalicorum in Africa Regum, et reperi quod Geinzerico succedens crudeli patre crudelior filius Hunericus tyrannidem tenuerit usque ad annum Christi* CCCCLXXIV *per annos* VIII ; Hinc regnum pervenit ad Gundemundum Genzonis filium Geizerici nepotem ; qui afflictis pessime Christianis interiit affecto jam regni anno duodecimo *Christi* CCCCLXXXVI *circiter.*

verum post regnum Geinzerici,

Hunerici,

19 Frater Trasimundus successor ejus fuit, forma, ingenio, animique magnitudine excellens ; Christianos vero ad patrium sibi dogma transferre cupiens, non vi in corpora incessit ut priores, sed honores magistratusque ostentans, pecuniæ quoque in obsequentes largus, qui essent, nosse dissimulans ; quin et si qui aut consilio aut fortuna gravibus delictis se implicuerant, his sectam mutantibus impunitatem criminum dabat. *Blanda persecutio, tantoque*

invenitur Gundemundi Trasimundus,

ab eo, quem Turonensis nominat, diversus.

A *tantoque nocentior quanto minus timebatur. Aliter longe Trasimundus ille Gunderici filius quem in Hispania dominantem describit Gregorius Turonensis lib.* 11. *et ait quod* totam *illam* ut ad perfidiam Arianæ sectæ consentiret tormentis ac diversis mortibus impellebat. *Sed hujusmodi Wandalorum in Hispania Reges neque Procopius neque S. Isidorus Hispalensis neque alii ejusdem ævi scriptores noverunt, soli Godegisclo Geinzerici patri adscribentes totum illud annorum* XVI *spatium, quo in Hispania Bætica substiterunt Wandali ut fateri cogamur fabulosa quapiam narratione deceptum Turonensem videri.*

cui sub annum

20 *Non tamen ideo minus mitis ille in speciem Trasimundus impune tulit execrabilem illam et Juliano Apostatæ olim usitatam contra animas potius quam corpora crudelitatem ; ac primo cum sua gente sacrilega gravissimam cladem pertulit a Mauris: deinde regno per annos viginti septem possesso, exui meruit per mortem, ipsi ut credimus præmonstratam a Paulino non primo sed tertio, cujus Episcopatum in hæc tempora optime conferri existimo, quibus prædictus Trasimundus obiit anno* DXI. *Jam enim vidimus, commode Paulinum istum ultimum statui successorem Severi; neque obesse quidquam ex parte ætatis, quo minus in Africa fuerit paulo ante obitum Trasimundi Regis annos natus* XL *aut* L *id est virili prorsus ætate, et quantumvis magnis laboribus pari quod in Paulino Seniore numquam invenietur. Vixerit autem post reditum a servitute sedemque tenuerit ad annos* XXV *aut plures quandoquidem prioris proxime ordinati nulla extet notitia ante annum* DXXXV.

DXI *Paulinus III visus sit mortem minari*

ac deinde vixerit annis XX *aut pluribus.*

B

21 *Hujus autem Paulini meritis adscribi etiam potest quod res Christiana, sub præfatis quatuor Regibus tantopere afflicta, per Africanas Provincias Romano quondam subjectas imperio, respirare cœperit quando regnum pervenit ad Hildericum Hunerichi filium, Gizerichi et ipsum nepotem;* qui *teste Procopio,* clemente animo, neque Christianis neque alii cuiquam gravis fuit. *Contra hunc tamen ut regno æque ac bello inutilem, insurgens proximus consanguineus Gelimer, parricidio partum regnum totum perdidit: Justinianique Imperatoris Ducibus occupandum reliquit, plus semel in captivitatem ductus cum tota consanguinitate sua ac denique mortuus Constantinopoli. Ita Wandalicum regnum in Africa, centesimo fere ex quo cœperat anno, finem habuit ; ulciscente Deo continuam ferme toto uno seculo tyrannidem, a crudeli et barbara gente in Christianos exercitam.*

C

§ *III. Quomodo ad reditum Paulini III ex Africa spectare videatur Anniversarius Parochorum Diœcesanorum ad Episcopum Nolanum processus.*

P*ostquam Saccinus noster præmissum Gregorii locum de servitute Paulini in Africa verbotenus transcriptum observatiuncula non inepta illustravit, sic prosequitur.* Reversum ab servitute in patriam Paulinum cum refertis annona navibus, et liberatorum turba civium, adhæc immortali illa fulgentem corona, et rara gloria triumphantem, quod seipsum popularis sui vicarium præbuisset; promptum est cogitationi subjicere, quo cives accolæque studio, qua gratulatione, quo plausu lacrymis misto susceperint. Ille vero, uti amantissimus pater dulcissimos filios, amplexari omnes, affari suaviter, exosculari, adhortari ad agendas Deo gratias, ad conservandam pietatem, ad omne officii Christiani decus : pristinum simul benigne faciendi morem repetere, et augere.

Festivissime receptum Sanctum dubitari nequit,

23 *Verum hæc recte quidem concepta omnia sed generalia valde sunt. Plus aliquid videmur intelligere posse ex illa pompa quam die* XXV *Aprilis Episcopo suo ducunt Parochi Diœcesani eum in finem Nolæ collecti: quapropter operæ pretium fuerit illam minutim descriptam proponere ex eo quem in Commentario prævio num.* 8 *laudavimus Ambrosio Leone apud Ughellum in Episcopis Nolanis Tomo* 6 *Italiæ sacræ col.* 284. Antiquus, *inquit,* mos Nolæ incubuit, ut omnes Sacerdotes Episcopales, quos Presbyteros vocant, tam qui in urbe quam qui in conterminis oppidis commorantur, ad urbem Episcopumque se conferant. Verumtamen non licet Clericis urbem intrare, nisi coronatis atque ordine canentibus, cum plusculis tibicinibus. Cantus sunt Dei ac Sanctorum hymni ; corollæ vero contextæ rosis floribusque citreis aliisque, quos pulcherrimos ea dies producere solet: manu quoque ferentibus fasciculos rosarum affabre contextos, atque arte distinctos,

D

24 Eo itaque modo ornati Sacerdotes, urbem templumque Episcopi ingrediuntur, singulæ vero turmæ eorum, a singulis oppidis adventantes [in anteriori templo consistunt.] Deinde ubi omnes in choro congregati sunt, singulatim vocantur ad Episcopum. Is vero tum sedet in solio quodam alto, quod situm est sub parva testudine : testudo autem hæc inter majorem cellam *(id est capellam)* atque minorem lævam erecta est, a duobus columellis atque pariete tribus arcubus parvis interjacentibus ; sustentatur quoque per solia, atque per imagines quasdam fastigiatur : sed hoc solium, quod in cella majore esse deberet, expositum est eo pacto quo dictum est. Vocatur igitur Sacerdos, de ordine ac turma sua solus, ab æde ad cellam, et a choro ad Episcopum accedit coronatus atque floribus redimitus. Deinde solium ascendit, ac genu flexo extractaque capiti corolla Episcopum veneratur, corollamque et ac fasciculos florum omnes illi largitur, et exosculata manu accedit ad suos. Episcopus vero ubi plusculæ corollæ fuerint collectæ, eas mittit ad primarias urbis matronas ; populus enim omnis, ad hunc veluti triumphum spectandum collectus est. Inter hosce vero Sacerdotes unus a stabiis mittitur, qui agnum bajulo portante conducit, (agnus est magnus candidusque, atque cum cornibus auratis) quem ille dono ad Præsulem ducit, ut alii serta rosasque largiuntur. Facto itaque eo pacto censu Sacerdotum, communi omnium eorum cantu sacræ Rogationes finiuntur, domumque cuncti suam hilares revertuntur.

et hinc fluxisse potuit annuus processus ad Episcopum 25 Aprilis

E

clero flores ferente et a stabiis agnum.

25 *Pergit deinde Ambrosius Leo inquirere in originem pompæ ; et* Ea res, *inquit,* atque Clericorum quasi census, usum Basilicæ antiquum auctoritatemque designat ; *quem ipse derivare videtur, tum ab usu Prætoris Romani, in æde Nolana seu Palatio, collecto quotannis populo, suum etiam in circumjecta oppida imperium sic demonstrantis ; tum a fœdere quodam inter Nolanos et Stabianos olim icto, et per immolationem agni solito innovari, cum Gentiles adhuc utrique essent : quæ deinde omnia ad Episcopum sint translata. Ego vero verosimilius censeo ex prisco ad Natales Episcopales conveniendi ritu cœptum morem, et eatenus (ut alii aliique successive ordinabantur) vagum, fixum hæsisse in Natali* Paulini : *idque cum magno festivitatis incremento, atque insolito alias corollarum apparatu, postquam Sanctus reversus a Wandalica servitute, ubi hortum in eoque flores coluerat, cum conceptivorum civium multitudine, meruisse videbatur, ut redemptorem suum extraordinaria illa ratione veneraretur plebs offerendis hortorum primitiis, non tantum in ejus persona, quoad viveret; sed etiam in ejus successoribus Episcopis ; esto horum Natales, suo cujusque die, non ideo desinerent honorari, Synodis consuetis Presbyterorum agendis, ut dictum est. Quod autem a Stabiis agnus offerebatur, id (nisi mea conjectura me fallit) eo spectarit ; quod juvenis, cujus vicariam servitutem servivit Sanctus, Stabiensis fuerit : quem quia justum erat, nec tamen opportunum perpetuo*

F

redemptoris

A *redemptoris sui mancipari servitio, placuerit pro eo agnum, jam cornua ferentem offerre; cum respectu ad arietem illum, qui Isaaco immolando successit victima in holocaustum, Geneseos* XXII. *Sintne Stabiæ hic memoratæ illæ quæ in littore maris positæ hodie nuncupantur et notantur in tabulis Geographicis Castellum ad mare, civitas aliquando Episcopalis: an vero mediterranea aliqua Parochia Nolanæ diœcesis; sed in mappis præterita, cupio discere.*

Alio spectare videntur nundinæ

26 *Idem Ambrosius non animadvertens quam apte prædicta pompa ad Paulini ex Africa reditum referri posset, maluit eo quem in Commentario prævio num.* 8 *descripsimus loco, illuc referre nundinas ibidem descriptas et celebrari solitas ad ædiculam a S. Paulini* XVI *Kalendas Julias usque ad* X *ante easdem cum ludis et spectaculis, quæ nihil habent quo referantur ad S. Paulinum præter locum et tempus idque ex communissimo more plerarumque civitatum et oppidorum, præcipui sui cujusque Patroni festo adjungentium annuas nundinas, ad quas, ut frequentiores accurrant, faciunt ludi et spectacula præsertim currentium ad bravium. E contrario prænarratus processus Parochorum ad suum Episcopum die* I *Maji plus habet religionis optimeque fuerit institutus pro illo die quo redux ex* B *Africa Paulinus fuerat a suis exceptus; qui etiam dies potest fuisse Paulini III Natalis sive in Episcopatu sive in cælis. Fortassis etiam hujus fuit domus quæ sacello Pauliniano adhæret non Paulini Senioris.*

circa festum Sancti.

NOT. 13

§. IV. *De corpore et Reliquiis S. Paulini, Romæ et alibi asservatis.*

Chronici Casinensis usque ad annum MLXXXIV *perducti Auctor Leo Ostiensis lib.* II *cap.* XXIV *dicit quod* anno tertio Abbatis Joannis, qui est millesimus ab Incarnatione Domini, Otto III Imperator Beneventum venit; et causa pœnitentiæ, quam illi B. Romualdus injunxerat, abiit ad Montem Garganum; reversusque consequenter Beneventum, petiit ab eis Corpus S. Bartholomæi Apostoli. Qui nihil tunc illi negare audentes, callide pro corpore Apostoli, corpus B. Paulini Nolani Episcopi, quod satis decenter apud Episcopium ipsius civitatis erat reconditum, ostenderunt; et eo sublato, recessit tali fraude deceptus. Quod postquam rescivit, nimium indignatus; corpus Confessoris, quod detulerat, honorifice satis apud Insulam Romæ recondidit.

Otto III anno 1000

transfert Romam corpus S. Paulini,

28 *Hactenus ille non solum tempore, sed etiam loco tam vicinus scriptor (medius enim inter Romam et* C *Beneventum Casinus est, hinc inde bidui itinere distans) ut illi fidem non habere verecundia fit saltem quoad Corpus S. Paulini; maxime cum nec Beneventani quidem de illo dissentiant. Solum ergo dubitabitur, supposita et jam satis probata plurium ejus nominis apud Nolam Episcoporum distinctione, utrum illud Corpus Paulini Senioris fit, quem Nolæ mortuum et sepultum fuisse constat, ejusque ibidem adhuc multas Reliquias haberi et pridie festi processionaliter circumferri aliquas, asserit Andreas Ferrarius; an vero Tertii cujus nulla istic monumenta supersunt; ita ut quemadmodum supra notavi, judicari hic possit peregre mortuus sepultusque fuisse et propter magnæ sanctitatis famam, insigni caritatis opere comparatam, pro sancto habitus cultusque, etiam ipse tunc quoque cum utriusque distinctior notitia defluxisset ex hominum memoria.*

primi an tertii

29 *Ferdinandus Ughellus Tomo 6 Italiæ sacræ, unum tantum Paulinum sciens, cum dixisset ejus Corpus* translatum esse Beneventum credo, *inquit,* occasione alicujus barbaricæ incursionis vel destructionis illatæ urbi Nolanæ. *Verum consideranti mihi Corpus S. Felicis, primarii Urbis Patroni quem S. Paulinus tot præclaris carminibus et nova basilica condita honoravit, etiamnum manere sub altari, sub* D *quo hic illud condidit, teste qui usque in præsentem diem inde scaturit miraculoso liquore; sicut ad* XIV *Januarii nostri legere est comment. Prævio* §. VII: *id inquam consideranti simulque memorias tot aliorum Episcoporum ibidem adhuc cum corporibus integras; ægre adducor ut ejusmodi translationem Nola Beneventum recipiam, et non magis propendeam in favorem Tertii hactenus incogniti: esto quod Nolanus ager et ipsa quandoque urbs Nolana passa aliquid fit a Wandalis, Gothis, Longobardis qui ipsam pluresque alias mœnibus exuerunt, Campania divisa in Capuanum; Salernitanum, et Beneventanum Principatus.*

Beneventi an Nolæ mortui?

30 *Quod ad Corpus S. Bartholomæi attinet, utrum idem Otto, Beneventanis ob fraudem sibi factam indignatus, contra ipsos reversus sit urbemque obsessam diutius, nulla re peracta fuerit coactus dimittere, siculi consequenter asserit præfatus Leo, nimium fortassis credulus Beneventanis asserentibus, ipsum corpus apud se remansisse, an vero ipsum volentes nolentesve concesserint Romam auferendum sicuti prætendunt Romani Germanique scriptores; non est meum dijudicare. Eminentissimus Ursinus hodiernus Archiepiscopus Beneventanus eo a se nuper ut credit refosso, contendit numquam Benevento motum fuisse: Romani ipsum se habere septem seculorum possessione affirmant. Si sacra Congregatio rituum causæ cognitione suscepta sacras utriusque loci capsas aperiri jubeat et quid utraque contineatur fideliter referri; fortassis invenietur utrobique pars magna ejusdem esse corporis. Certe si Beneventum ea causa repetiit Otto urbemque obsedit ut scribit Ostiensis; verosimile non est obsidione dimissa omnino vacuum rediisse; nec etiam Beneventanos eo terrore compulsos totum dimisisse; sed potius tam carum pignus cum Imperatore partitos retento apud se veteri scrinio cum præcipuis aliquot ossibus, et epigraphis quales erant servatis; alteram partem Romæ depositam fuisse velut corpus integrum, ut passim in talibus fieri assolet.* E

An etiam cum corpore S. Bartholomæi?

31 *Utut est, habet Roma alicujus S. Paulini Corpus; et verosimiliter Nolani Episcopi; qua de re Baronius in Notis ad hunc diem ex suo quodam MS. de Vitis Sanctorum:* Corpus nunc videtur esse conjunctum Corpori S. Bartholomæi, in insula Lycaonia, in ecclesia S. Adalberti, quæ nunc vocatur S. Bartholomæi: quorum trium Sanctorum meritis ibi plurima præstantur beneficia. *Octavius Pancirolius, inter Thesauros absconditos urbis Romæ, de illis corporibus agens, ipsam ecclesiam restauratam ait a Paschali II,* qui anno MCXIII confirmarit illic revera adesse corpora SS. Bartholomæi et Paulini; consecratam *vero* ab Alexandro III, *sub annum* MCLXXIX. F

32 Cum *autem* anno MDLVII Ecclesia S. Bartholomæi in Insula de Urbe, vi fluminis, quod illo anno fere universam urbem Romanam inundavit, notabilem ruinam, tam ipsius ecclesiæ quam monasterii passa fuisset, adeo ut Fratres d. ecclesiæ inde recedere coacti fuerint; et ecclesia, diruptis parietibus, undique aperta claudi non poterat; Paulus Papa IV, ne Reliquiæ Sanctorum, quæ in eadem ecclesia erant et venerabantur, sine solita ecclesiæ clausura et Fratrum custodia inibi tunc remanerent; illas ad basilicam S. Petri de Urbe transferri fecit; et inibi in custodiam Canonicorum et Capituli d. Basilicæ per inventarium consignatæ fuerunt, *uti ex publico instrumento desuper confecto narrat* Pius Papa IV *in Brevi quo mandat Canonicis S. Petri, ut, quandoquidem* Fratres prædicti ex fidelium eleemosynis d. ecclesiam clauserint, easdem Reliquias quotiescumque fuerint requisiti, eisdem Fratribus et Conventui, ad ecclesiam S. Bartholomæi, processionaliter, ut moris est, deferendas restituant et consignent. *Breve istud accipiens*

Istud an. 1557 translatum in Vaticanam

fertur ad ecclesiam S. Bartholomæi

A cipiens ex Illustriss. Ciampini opere de ædificiis Constantini, cogor vereri, ne Pancirolius præter hanc inundationem, male notet aliam anni MCLVII, per unius litteræ perperam variatæ errorem; fide dignior in eo quod ait, anno MDXCVIII exundante ultimum Tiberi (scribebat autem sub initium præsentis seculi) non fuit ejusmodi cautela opus eo quod ipse sanctus Apostolus prohibuerit circumsistentes aquas, ne arcam attingerent ab intervallo palmorum aliquot, qua de re publicum instrumentum habetur.

et an. 1598 ab aquis servatum miraculo fuit.

Translata ossa ipsius et aliorum anno MDCI

33 *Ad introitum Sacelli S. Paulini pendet in pariete affixa parva tabella, in qua habetur sequens scriptura* in pergameno: Anno Domini MDCI die XXVII Aug. sedente Clemente VIII summo Pontifice Corpus S. Paulini Episcopi Nolani, et partes corporum S. Adalberti Episcopi Pragensis et Mart. et SS. Exuperantii et Marcelli Diaconorum MM. quæ primum erant in hac Ecclesia, in hoc Altari, loco majis sublimi et decentius ornato, transferenda, atque altare ipsum ad honorem Dei, et S. Paulini memoriam, cum senio impeditus obsequium hoc Patrono meo Sanctissimo inutilis servus ipse præstare nequiverim; per Reverendissimum D. Leonardum Abel Episcopum Sidoniensem, sacris ritibus con-

B secrandum curavi ego Franciscus Maria, hujus tituli S. R. E. Presbyter Cardinalis Taurusius, Senarum Archiepiscopus. *Item in Sacello S. Paulini ad latus dextrum habetur scriptura Italice in marmore albo. Quam sic latine reddo:* Capella opificii Molitorum, ab eodem a fundamentis exstructa, per Gabrielem Crispiati tamquam ipsius opificii Camerarium, tempore Julii Papæ III fel. mem. anno MDL *donec certior anni numerus substituatur* atque a Francisco Morretto, et Alphonso Herculani deputatis et anno MDCXXVI Consulibus prædicti Opificii, restaurata nomine et impensis ipsius. *Ita mihi sub annum* MDCXCVII *R. P. Aurelianus de Baenst tunc pro Belgica natione Pœnitentiarius Pontificius Romæ ad S. Petrum, nunc Collegii nostri Alostani Rector.*

et nova capella erecta sub Julio III.

An etiam corpus in Hispania?

34 *Ægidius Davila, in Theatro Ecclesiæ Segoviensis, scribit, quod loci Episcopus Joannes Vasquii de Cepeda, permissu Joannis Regis Romam profectus ad annum Jubilæum* MCCCC, *facta sibi in transitu a Joanne XIII apud Avenionem potestate, transferendi quæ posset Sanctorum corpora; sumpto in Insula hospitio, eo fine ut Apostoli corpus auferret; cum interesset reserationi cujusdam arcæ, multa Sanctorum corpora continentis, acceperit inde* corpus S. Paulini Episcopi Nolani, *sanctorumque Martyrum* Marcellini et Exuperantii, *eaque honoranda deposuerit in Cartusia Aniagensi; idque haberi ex ratione itineris reddita Regi. De Martyribus videbimus* XXX *Decembris, quando eorum festum agi scribit Tamayus, scilicet quia tum inscribuntur Martyrologiis* SS. Marcellus et Exuperantius: *sed hi, ut jam vidimus, adhuc Romæ erant initio hujus seculi; quomodo autem illuc allati sint Spoleto ubi cum S. Sabino Episcopo suo passi fuerant, cupio discere in diem quo coluntur* XXX *Decembris. Ibidem etiam tunc fuisse corpus S. Paulini scimus neque hoc vel illa furtive in Hispaniam esse translata facile credemus ex tali relatione; quam esse oportet suppositiliam, quæ* Joannem XXIII (*sic enim scribere oportuit non* XIII) *dicit repertum Avenione, ubi fuit numquam; idque anno* MCCCC, *cum primum factus sit Papa anno* MCCCCX, *eodemque anno* III *post mortem Regis* Joannis. *Facilius credideris, vere* Nolani *esse* duas partes ossium, *inter Reliquias monasterii S. Salvatoris Antuerpiam allatas ex Lusitaniæ Regum sacrario; sed illæ huc devenerunt per donationem anno* MDXVI *factam a Francisco I, Emmanuele item I, sicut explicatur in Appendice ad* 2 *Aprilis de S. Maria Ægyptiaca num.* 2 *et* 3.

D

§. V. *De sacris Nolæ ædificiis a Paulino Seniore extructis et versu ornatis.*

Postquam Muratorius suam de S. Paulino non ante annum 409 *ordinato sententiam satis sibi visus est stabilivisse dissertatione* XII, *ad Commentarium prævium opsnrum relatam; transit ad dissertationem* XIII. *De sacris Nolæ ædificiis, cum qua ideo libentius hanc Appendicem finio, quod convenientius existimem finiri in Argumento certissime proprio huic, cujus causa de duobus synonymis successoribus prægressas quæstiones tractavimus, merito cunctati omnia tribuere uni quæ in plures dividi debent, ut antiquis de illo nomine scriptoribus sua stet auctoritas, neque turpiter dicantur hallucinati circa personam, tam celebrem et suæ ætati tam vicinam. Deinde ex ipsius Sancti epistola* XII *ad Severum addam epigrammata quibus suas structuras Sanctus ornavit, daturæ specimen reliquorum poematum tanti viri, circa quæ illustranda tot eruditi homines magna cum laude versati sunt; et ad hos remissurus quemcumque lectorem majoris circa ipsa lucis cupidum. Muratorius dissertationem suam sic pertexit.*

36 Tres minimum adventus Paulini Nolam sunt E enumerandi. Prior contigit, cum adhuc puerili in ætate versaretur, vixque e Galliis in Italiam advenisset: quod innuit ille his ad S. Felicem carminibus:

Nam puer Occiduis Gallorum advectus ab oris,
Ut primum tetigi trepido tua limina gressu etc.

Hinc est quod ipsum S. Confessorem alloquens, iterum canit:

———————— *tibi me*
Mancipium primis donavit Christus ab annis.

Alterum Nolam instituit iter, cum a gesto Consulatu Campaniam Consularis factus regendam suscepit; sic enim inquit:

deinde Consularis Campaniæ;

Jam tunc præmisso per honorem pignore sedis
Campanis metanda locis habitacula fixi,
Te fundante tui ventura cubilia servi.

Diu Nolæ versatus est Paulinus, quod exposcebat suscepta dignitas; cumque quotidie patrata per S. Felicem miracula sub ejus oculis starent, tum ad Christianam fidem ex Ethnicismo se convertere meditari cœpit. Inter Cathecumenos itaque constitutus, ut arbitror, quædam pietatis opera continuo sibi peragenda censuit. Quingentos circiter ab urbe Nola passus S. Felicis ossa quiescebant, ubi etiamnum illustris Basilica visitur. Illuc propterea ducen- F tem viam munivit Paulinus, ut affluentium populorum commodo consuleret. Sic ipse S. Felicem alloquitur:

munit viam ad ædem S. Felicis,

Cum tacita inspirans curam mihi mente juberes
Muniri, sternique viam ad tua tecta ferentem.

Neque his contentus vir pius apud eamdem B. Felicis ædem procudi magnificam domum voluit. Longo tractu protendebatur hujusmodi ædificium, primumque usui pauperum destinatus est locus, ut hinc etiam discas, quanta Paulini pietas foret, licet in Christi gregem nondum per Baptismatis undas esset perductus. Audiamus ita subsequentem:

ibique hospitale struit;

Adtiguumque tuis longo consurgere tractu
Culminibus tegimen, sub quo prior usus egentum
Incoluit. ————————

37 Tertius demum Paulini ad urbem Nolanam adventus contigit, cum ejurato seculo, opibusque in pauperes effusis, secessum Nolanum elegit, ut ibi Christo uni dicatus sanctiorem institueret ac prosequeretur vitam. Hoc anno 394 Actum. Tum Paulinus in omnia pietatis officia se vertit, nihilque antiquius habuit, quam ea promovere, quæ S. Felicis cultum augerent. Primus illi labor fuit, quemadmodum reor, conditam in secundo adventu domum

ac denique conversus a seculo

A *illud amplificat*

domum amplificare. Alia igitur super priores muros tecta molitus ita veteres excoluit ædes, ut sibi decenter in habitaculum cedere potuerint. Pauperibus in cellas sub porticu conjectis, ipse in superiori tecto hospitium sibi constituit. Hinc ita canit:

——————— *Post hæc geminato tegmine crevit*
Structa domus, nostris quæ nunc manet hospita cellis:
Subdita pauperibus famulatur porticus ægris,
Quæ nos impositis superaddita tecta colentes
Sustinet hospitiis ———————

et in eo sibi suisque habitaculum

Hujus porro ædis venustatem infra extollit:

Ecce mihi per tot benedicti Martyris aulas
Et spatiis amplas et culminibus sublimes,
Et recavis alte laquearibus ambitiosas,
Irriguas et aquis, et porticibus redimitas etc.

sed humile

Ita tamen ædificium Paulinus constituerat, ut in ipsa ejus amplitudine sibi suisque hospitibus humiles cellas esse voluerit, nimirum quæ nullam saperent ambitionem, sed quæ potius immania potentum tecta arguerent. Hinc de illustribus hospitibus suis, ad populum inquit:

——————— *Quos cernitis, et modo in ipsis*
Felicis tectis mecum metata tuentes
B *Hospitia, oblitos veterum præcelsa domorum*
Culmina, et Angustis vicino Martyre cellis etc.

Hic enarratis Paulinus aliud opus addit:

Omnibus extructis operum, quæ stare videntur.
Diversis composita modis, excelsa per aulas,
Et per vestibula extentis circumdata late
Porticibus, solum simul omnia munus aquarum
Tecta videbantur mœstis orare colonis, etc.

Eodem aquam ducit

38 Optatum propterea aquæductum temporum vetustate interruptum ab oppido Abella ad S. Felicis Basilicam perducere in animum induxit. Longus interponebatur viæ tractus, nempe quinque passuum millia. Sed operis difficultate non territus vir sanctus, amplos canales, reluctantibus nequidquam, sacræque ædis beneficium respuentibus Nolanis, reseravit. Operas illi suas Abellani ad laborem contribuere; adeoque is incaluit, ut ingentem aquæ vim tandem destinatum ad locum perduxerit. Hæc fusissime in laudato semper Natali XIII habentur. Alia vero Paulini ædificia me prosequi propositum brevitatis institutum non patitur. Tantum meminero plures ab eo conditas fuisse Basilicas, quas omnes ex Ep. XII. ad Severum ab ipso descriptas petere potes. Potiorem inter has locum obtinuit illa, *quæ ad Dominædium* (ut is inquit) *communem patronum in nomine Domini Christi dedicata est.* Ambrosius Leo lib. 2 cap. II de Nola, Basilicam hanc D. O. M. dedicatam a Paulino autumat, *Deus enim,* ait, *tum Dominædius vocabatur, quod verbum in ore juratium, ac invocantium Deum usque ad nostra tempora servatum audimus.* Sed veram vocis significationem ille non tangit, siquidem pro *Dominædio* S. Felicem Paulinus intelligit. Hujusmodi vox pure *Dominum* aut *Patronum* significat, quod itidem per me probabitur in quodam S. Maximi Taurinatis Sermone, quem una cum pluribus aliis ejusdem Episcopi meditum in reliquis Anecdotorum libris producam. Ibi vero *Domnædius* pro *Domino* usurpatur. Paulinus quoque se S. Felicem innuisse ostendit in Ep. 9 ad Sever., ubi Natalem in ejusdem S. Confessoris honorem elaboratum, *solennem ad Dominædium cantilenam* vocat: in Ep. 28 ad Victricium, *Sancti sui Confessoris dilectissimi Felicis Dominædii* meminit. Id autem alibi occurrit. Neque melius loquitur idem Leo lib. 2 cap. 12, cum S. Felicis Basilicam antiquitus intra urbis Nolæ ambitum sitam affirmat. ab ea namque enormi aberat spatio, nimirum mille circiter passus. Hæc eadem nunc tamquam eximium sanctitatis penetrale visitur in loco, quod Cœmeterium (vulgo *Cimitino*) nuncupatur. Ejus porro descriptionem petere licebit a Capaccio in Hist. Neap. lib. 2 in fine, a V. Cl. Sarnello, in Cleric. Speculo ad Vitam S. Felicis, a Pacichello in Italicis ejus Epistolis, et ab aliis pluribus.

ad v P. M. — *Fundat etiam plures Basilicas;* — C — *in primis S. Felicis* — *quem dominædium vocat.* — *distat hæc Nola ad M. P.* — D

ad quam ducens nova

39 *Hactenus Muratorius: ab hoc transeo ad promissam supra partem epistolæ* XII *ad Severum a Paulino datæ ad quam ille nos remittebat; ubi Sanctus suas Nolæ et Fundis molitiones strictim describit ut amico suo, paria Turonibus molienti, et suis ædificiis ornandis Paulini epigrammata requirenti, et hæc mittit et illis inscripta vel inscribenda communicat prout optaverat, sic fere exordiens,* Gratulor, quod unam cordis et corporis nostri, operum quoque et votorum similitudinem ostenderimus, eodem tempore basilicas Dominicis adjicientes ovilibus. Tu vero etiam baptisterium basilicis duabus interpositum condidisti: ut nos in horum quoque operum, quæ visibiliter extruuntur, ædificatione superares. *Hinc effusus in mutui amoris testificationem et laudabilis utrimque studii commendationem, cum multa propriæ tenuitatis testificatione conjunctam, exponit versus ejus jussu compositos et novo illi baptisterio inscribendos, dignos omnino qui hic quoque legerentur, nisi judicio de ipsis ferendo sufficerent ii quos propriis ipse basilicis composuit,* ut in hoc quoque ipsorum conjunctio figuraretur, quæ, inquit, ut jungitur animis, et distat locis; sic et ista, quæ in nomine Domini eodem Spiritu elaborata construximus diversis abjuncta regionibus ,... sibi tamquam contiguata visentur.

inscribtur versibus ad Severum missis — E

sub apside

40 Basilica igitur illa quæ ad dominædium nostrum communem Patronum in nomine Domini Christi dedicata celebratur, quatuor ejus basilicis addita, reliquiis Apostolorum Martyrum intra apsidem, trichora sub altaria sacratis, non solo Beati Felicis honore venerabilis est. Apsidem solo et parietibus marmoratam camera musivo illusa clarificat, cujus picturæ hi versus sunt:

Pleno coruscat Trinitas mysterio,
Stat Christus Agno: Vox Patris cœlo tonat:
Et per columnam Spiritus sanctus fluit;
Crucem corona lucido cingit globo;
Cui coronæ sunt corona Apostoli,
Quorum figura est in columbarum choro.
Pia Trinitatis unitas Christo coit,
Habente et ipsa Trinitate insignia:
Deum revelat vox paterna, et Spiritus:
Sanctam fatentur Crux et Agnus victimam:
Regnum et triumphum purpura et palma indicant.
Petram superstat ipse petra Ecclesiæ,
De qua sonori quatuar fontes meant
Evangelistæ, viva Christi flumina.

in qua pictus Christum cum Apostolis — *aliaque symbola;* — F

et in lymbo sub quo posita particula, Crucis

41 Inferiore autem balteo, quo parietis et camaræ confinium interposita gypso crepido conjungit aut dividit, hic titulus indicat deposita sub altari Sancta Sanctorum.

Hic pietas, hic alma fides, hic gloria Christi,
Hic est Martyribus Crux sociata suis.
Nam Crucis a ligno magnum brevis astula pignus
Totaque in exiguo segmine vis Crucis est.
Hoc Melanæ sanctæ delatum munere Nolam,
Summum Jerosolymæ venit ab urbe bonum.
Sancta Deo geminum velant altaria honorem,
Cum Cruce Apostolicos quæ sociant cineres.
Quam bene junguntur ligno Crucis ossa piarum,
Pro Cruce ut occisis in Cruce sit requies!

et SS. App.

Basilicam circumit duplex porticus cum cubiculis.

Totum vero extra concham basilicæ spatium, alto et lacunato culmine geminis utrimque porticibus dilatur, quibus duplex per singulos arcus columnarum ordo dirigitur. Cubicula intra porticus quaterna longis basilicis lateribus inserta, secretis orantium

A orantium vel in lege Domini meditantium, præterea memoriis Religiosorum ac familiarium accomodatos ad pacis æternæ requiem, locos præbent. Omne cubiculum binis per liminum frontes versibus prænotatur, quos inserere his litteris nolui: eos tamen quos ipsius basilicæ aditus habent, scripsi quia possent, si usurpare velis, et ad tuarum basilicarum januas convenire, ut istud est:

Pax tibi sit quicumque Dei penetralia Christi
Pectore pacifico candidus ingrederis.

Alii versus supra vestibulum et sub Cruce.

Vel hoc, de signo Domini super ingressum picto hac specie, quam versus indicat:

Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare Crucem, duro spondentem celsa labori
Præmia: tolle crucem qui vis auferre coronam.

42 Alteri autem basilicæ, qua de hortulo vel pomario quasi privatus aperitur ingressus, hi versiculi hanc secretiorem forem pandunt:

Item ex utraque facie ostioli ad hortum,

Cœlestes intrate vias, per amœna vireta,
Christicolæ; et lætis decet huc ingressus ab hortis,
Unde sacrum meritis datur exitus in Paradisum.

Hoc idem ostiolum aliis versibus ab interiore sui fronte signatur:

Quisquis ab æde Dei, perfectis ordine votis,
B *Egrederis; remea corpore, corde mane.*

Prospectus vero basilicæ, non ut usitatior mos est orientem spectat, sed ad Domini mei beati Felicis basilicam pertinet, memoriam ejus aspiciens: tamen cum duabus dextra lævaque conchulis intra spatiosum sui ambitum apsis sinuata laxetur, una earum immolanti hostias jubilationis Antistiti patet, altera post Sacerdotem capaci sinu receptat orantes. Lætissimo vero conspectu tota simul hæc basilica in basilica memorati Confessoris aperitur trinis arcubus paribus perlucente transenna, per quam vicissim sibi tecta ac spatia basilicæ utriusque junguntur. Nam quia novam a veteri paries apside cujusdam monumenti interposita obstructus excluderet, totidem januis patefactus a latere Confessoris, quot a fronte ingressus sui foribus nova reserabatur, quasi diatritam, speciem ab utraque in utramque spectantibus præbet, sicut datis inter utrasque januas titulis indicatur. Itaque in ipsis basilicæ novæ ingressibus hi versiculi sunt:

et ad cruces utrimque pictas

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu,
Testaturque piam janua trina fidem.

et super medianum arcum ex adverso basilicæ veteris:

Idem dextra lævaque crucibus minio superpictis hæc epigrammata sunt:

Ardua floriferæ Crux cingitur orbe coronæ,
C *Et Domini fuso tincta cruore rubet.*
Quæque super signum resident cœleste columbæ,
Simplicibus produnt regna patere Dei

Item de eodem:

Hac Cruce nos mundo et nobis interfice mundum
Interitu culpæ vivificans animam.
Nos quoque perficies placitas tibi, Christe, columbas
Si vigeat puris pars tua pectoribus.

43 Intra ipsam vero transennam (qua breve illud, quod propinquas sibi basilicas potius discludebat, intervallum continuatur) e regione basilicæ novæ super medianum arcum l. versus sunt:

et super arcus lateris utr usque

Ut medium valli pax nostra resolvit Jesus,
Et Cruce dissidium perimens duo fecit in unum;
Sic nova, destructo veteris discrimine tecti,
Culmina conspicimus portarum fœdere jungi.
Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lavat amne ministro.
Plebs gemina Christum Felicis adorat in aula,
Paulus Apostolico quam temperat ore Sacerdos.

Hæc vero binis notata versiculis epigrammata super arcus alios dextra lævaque sunt:

In uno hoc: D

Attonitis nova lux oculis aperitur; et uno
Limine consistens geminas simul aspicit aulas.

In altero hoc:

Ter geminis geminæ patuerunt arcubus aulæ,
Miranturque suos per mutua limina cultus.

44 Item in iisdem arcubus a fronte, quæ ad basilicam Domini Felicis patet mediana, hi sunt:

Quos devota fides densis celebrare Beatum
Felicem populis diverso suadet ab ore,
Per triplices aditus laxos infundite cœtus:
Atria quamlibet innumeris spatiosa patebunt.
Quæ sociata sibi per apertos comminus arcus
Paulus in æternos Antistes dedicat usus.

In aliis isti bini:

deinde ad secretaria duo.

Antiqua digresse sacri Felicis ab aula
In nova Felicis culmina transgredere.

Item.

Una fides, trino sub nomine quæ colit unum,
Unanimes trino suscipit introitu.

In secretariis vero duobus, quæ supra dixi circa apsidem esse, hi versus indicant officia singulorum.

A dextra apsidis:

Hic locus est, veneranda penus qua conditur, et qua E
Promitur alma sacri pompa ministerii.

A sinistra ejusdem:

Si quem sancta tenet meditanda in lege voluntas
Hic poterit residens sacris intendere libris.

DE FUNDANA BASILICA

Egrediamur jam Nolana hac basilica, et in Fundanam transeamus. Fundis nomen oppido est quod æque familiare mihi fuit, dum maneret possessio, quam illic usitatiorem habui. Itaque vel ad pignus quasi civicæ caritatis, vel ad memoriam præteriti patrimonii basilicam dare in ipso oppido (quoniam et indigebat, ruinosam et parvam habens) voti fuit. Propterea et hos versiculos adjiciendos putavi, quos illi in hoc oppido dedicandæ basilicæ paravimus; nam adhuc in opere est, sed propitio Deo dedicationi propinqua. Quod tamen ea mihi maxime ratio persuasit, quia et in hujus apside designatam picturam meus Victor adamavit, et portare tibi voluit, si forte et eam de duabus elegeris in hac recentiore tua pingere, in qua æque apsidem factam F indicavit. Sed de hac apside an abside magis dicere debuerim, tu videris: ego nescire me fateor, quia hoc verbi genus nec legisse reminiscor.

Fundanæ quoque basilicæ aptati versus

46 Verum hanc quoque basiliculam de benedictis Apostolorum et Martyrum Reliquiis sacri cineres, in nomine Christi, Sanctorum Sancti, et Martyrum Martyris, et Dominorum Domini consecrabunt. Ipse enim testatus est se vicissim Confessorum suorum Confessorem futurum. Ideo super hac præter picturam gratia germinatus est titulus.

explicant picturam apsidis et indicant Reliquias positas istic.

De pictura:

Sanctorum labor et merces sibi rite cohærent,
Ardua Crux, pretiumque Crucis sublime corona.
Ipse Deus nobis, Princeps Crucis atque coronæ,
Inter floriferi cœleste nemus paradisi
Sub cruce sanguinea niveo stat Christus in agno;
Agnus ut innocua injusto datus hostia leto.
Alite quem placida sanctus perfundit hiantem
Spiritus, rutila genitor de nube coronat.
Et quia præcelsa quasi judex rupe superstat,
Bis geminæ pecudes; discors agnis genus hædi,
Circumstant solium: lævos avertitur hædos
Pastor, et emeritos dextra complectitur agnos.

De Reliquiis

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum

Regia

A

Regia purpurea marmore crusta tegit.
Hic et Apostolicas præsentat gratia vires
Magnis in parvo pulvere pignoribus.
Hic pater Andreas, et magno nomine Lucas,
Martyr et illustris sanguine Nazarius;
Quosque suo Deus Ambrosio post longa revelat
Secula, Protasium cum pare Gervasio;
Hic simul una pium complectitur arcula cœtum,
Et capit exiguo nomina tanta sinu.

47 Hæc interim mi Frater, et alia hujusmodi opera visibilia de terrenis in terra laborem molie- D ram: sed benedictus Dominus die quotidie, qui facit mirabilia solus: sicut convertit petram in stagnum aquæ, sic et terrena cœlestibus mutat, et hanc nobiscum (quamquam de suis hic et ibi rebus) permutationem facere dignatur, ut quæ corporaliter molieram in terris, latenter in cœlis per ipsum ædificentur; tunc revelanda nobiscum specie videbimus, quæ nunc per fidem promovemus. NOT. 14

DE SANCTO EUSEBIO

EPISCOPO SAMOSATENO IN SYRIA

F. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De cultu Sancti, præsertim apud Græcos.

B

AN.CCCLXXIX.

In Romano Mrlio relatus ad XXI Junii,

redditur huic proprio suo diei XXII,

Inter illustriores Sanctos, qui contra Arianam perfidiam fortiter decertarunt, merito numerandus Eusebius Episcopus Samosatenus. *Fuit autem* Samosata urbs Syriæ *ad Euphratem fluvium, Comagenes Regionis caput, episcopalis sub Archiepiscopo Hierapolitano, nunc diruta. Hunc Sanctum die præcedenti in Martyrologium Romanum retulit Baronii auctoritas: existimabat enim* Eusebium *in antiquioribus Martyrologiis ea die repertum, eumdem esse quem hoc die colendum referunt Græcorum Menæa: aliis Eusebium Cæsareensem historiæ Ecclesiasticæ auctorem eum esse opinantibus contra sentiente Florentinio, et tertium Eusebium producente, Cæsareensem in Cappadocia Episcopum S. Basilii Magni decessorem; ut dictum est fusius die præcedenti. At quidquid sit de Eusebio isto Cæsareensi et sententia Baronii, Florentinii aut aliorum; consultius judicabimus, Eusebium Samosatenum hac die proponere cum Menæis Græcorum: qualecumque enim fundamentum adferat nomen* Eusebii *vigesima prima Junii, ad cultum Samosateni eidem diei vendicandum; id totum evertit appositum* Cæsareæ *nomen, sive* Palæstinæ, *eam esse intelligas, sive* Cappadociæ; *neutro enim loco* Samosatenus *aut vixit, aut mortuus est, aut cultum aliquem præcipuum obtinuit: ita ut verba illa de eo accipi non possint.*

quo in Archadianis C.P. colitur,

2 *At vero hoc die* XXII *Junii memoriam ejus celebrat* C *Græcorum Synaxarium spectans ad Collegium Parisiense Societatis Jesu, addito etiam loco solennioris cultus, his verbis:* Τελεῖτα δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ προφητείῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου πλησίον Ἀρκαδιανῶν. Celebratur autem Synaxis ejus in Prophetico S. Joannis prope Arcadianas, *scilicet Thermas ab Arcadio Imperatore, ut habet Codinus apud Cangium; vel ab Arcadia ejus filia ut apud eumdem alii extructas Prophetæum autem templum vel oratorium significat sancto Prophetæ qualis est etiam S. Joannes Baptista, dicatum. In Menæis Græcorum apud Venetos excusis, ita mors ejus annuntiatur ex Euphemeride metrica.* Εἰκάδι δευτερίῃ κεφαλτὴν θλάσαν Ἐυσεβίόιο. Comminuit caput Eusebio bis dena secunda. *Præscribitur eadem die Officium de Sancto, quod inchoant ad vesperas* στιχηρὰ προσόμοια *id est Versus similares; ubi laudatur* Sanctus Eusebius *ut* verus Antistes, Orthodoxorum robur, Ecclesiæ oculus, Luminare immittens lumen intelligentiæ, Martyrum felicitatem possidens; veritatis propugnator; magnus impugnator falsitatis, fluvius sapientiæ egrediens de Eden, et irrigans terram fluentis spiritualibus; crater redundans divino latice submergendis Arii asseclis; columna ignis deducens novum populum, divina gratia pietatem fovens, impietatem dissipans; præmiandorum pulchritudo, Sacerdotum gloria, falce exscindens zizania, triticum autem cœleste congregans; fons E miraculorum jugiter manans, ignis exsiccans morbos.

Officio integro

et pleno ejus laudibus,

3 *Ad Matutinum ponitur canon, quem a S. Josepho hymnographo concinnatum testatur nomen additum acrostichidi huic:*

Τῆς Εὐσεβείας, τὸν φερώνυμον σέβω.
Nomen ferentem laudo pietatis virum,

ubi alluditur ad significationem nominis Eusebius, *quod* *pius et religiosus Latine redditur. In prima et tertia od Canonis istius dicitur* Sanctus amore Christi incensus a juventute appetitus carnis Spiritui subjugasse. Gratiæ unguento unctus, deduxisse populum in pascua sanctitatis; et tandem stola ex sanguine purpurea decoratus, sursum direxisse cursum suum in Sancta; atque propter impia Arii dogmata, persecutionem passus violentamque mortem, dignus habitus immortali gloria. *Talibus etiam encomiis in aliis ejusdem Canonis sacris odis laudatur Sanctus quibus nihil opus est immorari. Distychon, quod elogio præmittitur, mortis genus denotat.*

tam in Vesperis quam Canone Matutinali.

Κέρχμος Ευσέθιε μάρτυς κυρίου.
Εὐθύς δὲ καὶ στέφανος ἐν τῇ σῇ κάρα.
Eusebie Martyr Christi est tegula tuo
Corona capiti Regia:

F

Elogium ex Menæis,

Sequitur hoc Elogium. Οὗτος ὑπῆρχεν ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, ζηλοτὴς διάπυρος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Τοσοῦτον δὲ ἦν αὐτῷ ἀνδρεία ψυχῆς, καὶ τῶν παρόντων ὑπεροψία, καὶ διὰ σπουδῆς ἐποίει, ὅπως τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας εἰς ἐπίδοσιν ἔλθοι. Καίπερ τοῦ βασιλέως ἀντιδοξοῦντος ὡς οὐχ ἑτερόστις, καὶ τότε τοῦ Κωνσταντίου τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα τεμεῖν ἀπειλήσαντος εἰ μὴ τὸ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Μελετίου ψήφισμα κατέχων αὐτὸς προυτείνοιτο καὶ προδῷ, ἄμφοτέρας τὰς χείρας ἐπανατεῖναι, ὡς ἡδέως αὐτῶν δεξάμενος ἐκτομὴν, ἢ τὸ ζητούμενον προδροῦναι αὐτῷ τὴν εὐσέβειαν. Τοῦτον τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν μετὰ Κωνστάντιον καὶ Ἰουλιανὸν, Ὀυάλης τὴν ἀρειανικὴν κακοπιστίαν νοσῶν τοῦ Θρόνου ἐξήλασε, καὶ διάγειν ὑπερόριον παρὰ τὸν Ἴστρον ποταμὸν καταδικάζει. Οὗ μετὰ τὴν τελευτὴν πρὸ τὴν Λαχοῦσαν πόλιν ὁ Ἅγιος ἐπανιὼν μετὰ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἐπ᾽ αὐτοῖς νίκας μαρτυρικῆς ἔτυχε τελευτῆς. Γυναικὸς κακοδόξου, καὶ τὰ ἀρείου φρονούσης, κέραμον ἀπὸ τοῦ στέγους τινὸς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἁγίου βαλούσης ἣν καὶ συγγνώμης ἠξίωσε τὸν ἴδιον δεσπότην, καὶ τὸν προτοπάρτυρα μιμησάμενος Κτέφανον. *Quæ sic Latine reddo:*

Floruit sub Constantio Imperatore, zelator ardens orthodoxæ fidei. Tanta autem erat ejus magnitudo animi et præsentium rerum despicientia, tantaque

pro

ejus pro fide certamina

A pro religione solicitud, u pietas et orthodoxa fides magnum incrementum caperent. Cumque Imperator hæreticus non extraneus quispiam, sed qui tunc imperabat Constantius, jussisset dextram ejus amputari, nisi decretum quod pro Magno Meletio scriptum fuerat, quodque ipse penes se servabat, porrigens proderet redderetque; utramque manum extendit alacriter, libentius exhibens abscindendam, quam proderet ipsi, quod quærebat, pietatis testimonium. Hunc sanctum Patrem nostrum, post Constantium et Julianum, Valens Arianam perfidiam seu seditionem quamdam promovens, throno potitus in exilium abegit: cujus tempore ad Istrum fluvium, vitam traduxit. Mortuo Imperatore reversus Sanctus in civitatem Lachusam, post multa certamina et per certamina victorias, Martyrii præmium consecutus est; muliere hæretica sectæ Arianæ in caput Sancti tegulam de tecto projiciente, cui tamen Sanctus veniam delicti donavit, in eo Dominum suum et Protomartyrem Stephanum imitatus. *Eodem fere modo laudes Sancti complectitur Menologium Cryptæ-Ferratæ, conscriptum jussu Imperatoris Basilii Porphyrogennetæ, absque errore illo qui in Menæa irrepsit; scribentia* Lachusam *civitatem; qualis nulla* B *est quod sciam. Theodoretus, ut infra videbimus* Dolicham *vocavit ubi Sanctus occisus est, quæ urbs Syriæ episcopalis est in Comagene regione ad Marsyam fluvium.*

et mortem explicans;

sed male eam Lachusæ adscribens

pro Dolicha.

4 *Hæc sunt quæ ex Menæis de cultu et virtutibus tam præclari Martyris colligere potui. Miror autem nullam apud sacros Historicos præterquam Theodoretum ejus extare memoriam, qui tamen abunde sufficiet in narrandis gestis ejus. Alia quæ ex S. Basilii Actis repetenda essent, quomodo scilicet pro Basilii electione laboraverit una cum utroque Nazianzeno Gregorio; quomodo legationum in Occidentem mittendarum curam cum Basilio susceperit eique exul commendatam voluerit ecclesiam suam ab eoque consolatorias acceperit; quoniam Basilium proprie spectant, satis esse existimavi si ibi suo loco legerentur. Ea quæ proprie Eusebium spectant, omnia ad tria capita rediguntur sub totidem diversis Imperatoribus: sub Constantio egregium pro Ecclesia certamen, sub Valente gloriosum exilium, sub Theodosio præclarum Martyrium.*

Acta ex Theodoreto.

VITA

Ex Theodoreto.

C

CAPUT I.

Constantia Eusebii in servando decreto apud se deposito.

Eudoxio Antiochia C. Polim translato,

Quo tempore Constantius Antiochiæ morabatur, reparatis induciis finitoque Persico bello, Episcopos iterum ille congregavit, et cunctos tam consubstantialis quam diversæ subtantiæ vocabula rejicere coegit. Erat tunc Antiochena Sedes Pastore destituta; cum Eudoxius, qui post Leontium Antiochenam Sedem occupaverat, inde expulsus fuisset, ac post multas Synodos Constantinopolitanam ecclesiam illegitime obtineret. Episcopi igitur, qui tum eo convenerant (erant autem plurimi ex diversis Provinciis congregati) prius quidem Pastorem gregi præficiendum esse dixerunt, deinde una cum illo de doctrina fidei consultandum. Per idem tempus divinus Meletius, cujusdam urbis in Armenia Episcopus, cum Gregis sui contumaciam ferre non posset, alio migraverat, ibique in otio degebat. Hunc Ariam consentire sibi et dogmatum suorum participem esse arbitrati, petierunt a Constantio ut Antiochensis ecclesiæ administrationem ei committeret; cunctas enim leges audacter violabant, dum impietatem suam confirmare niterentur: et legum transgressio, fundamentum illis erat blasphemiæ: hujusmodi certe multa multis in locis innovarunt. Apostolicorum vero dogmatum defensores, quibus Magni Meletii et sanitas doctrinæ, et vitæ sanctitas, et virtutum copia probe cognita erat consensum præbuerunt; summoque studio curarunt, ut Decretum ea de re perscriberetur, et cunctorum subscriptionibus firmaretur: atque id Decretum, tum hi, tum illi tamquam commune factum Eusebio Samosatensi Episcopo servandum tradiderunt, generoso veritatis propugnatori.

Ariani Meletium substituendum curant;

D

EX THEODORETO

decretumque tradunt Samosateno.

2 Cumque Magnus Meletius acceptis Imperialibus litteris advenisset, universi Episcopi obviam ei processerunt: sed et reliqui Ecclesiæ Ordines et universa populi multitudo obviam occurrerunt: aderant etiam Judæi ac Gentiles, celeberrimum illum Meletium videre cupientes. Imperator vero, et illum et alios qui dicendi facultate præstabant, hortatus est, ut verba illa, Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua, populo exponerent. Et singulorum dicta a notariis excipi jussit; ita futurum credens ut accuratior expositio a singulis afferretur. Ac primus quidem Georgius Laodicenus Episcopus, hæreticum virus evomuit. Post hanc Acacius Episcopus Cæsareensis mediam quamdam protulit expositionem, quæ ab illorum quidem blasphemia distabat plurimum, puram tamen ac sinceram Apostolicæ doctrinæ notam haud quaquam retinebat. Tertius demum surrexit Magnus Meletius, et quænam esset recta Theologiæ regula demonstravit. Ad veritatem enim tamquam ad amussim cuncta dirigens, ne quid plus, neve minus justo diceret cavit. Cumque ingens plausus et acclamatio multitudinis secuta esset, cunctique illum orarent ut compendiariam ipsis doctrinam traderet, ostensis tribus digitis, ac deinde duobus compressis, unoque ut erat relicto memorabilem illam protulit sententiam: Tria sunt quæ intelliguntur, sed tamquam unum alloquimur.

Episcopis in fidei expositione variantibus,

E

Meletius orthodoxam profert

cum magno populi applausu

3 Verum ii quorum animos Ariana labes infecerat, adversus hanc doctrinam linguas suas exacuerunt et calumniam texuerunt divino Meletio, quasi is Sabellii dogma sequeretur. Et Euripo illo, qui huc atque illuc temere ferebatur, in sententiam suam pertracto, effecerunt ut ille in patriam suam relegaretur: statimque Euzoium in ejus locum substituerunt, qui opinionibus Arii patrocinabatur: hunc enim adhuc Diaconatus officio fungentem Magnus Alexander una cum Ario damnaverat. Mox igitur sanior pars populi ab iis qui Ariana labe contacti erant, sese abrumpens, in Apostolica ecclesia quæ in veteri ut vocant urbe sita est congregari cœpit. Etenim post insidias eximio illi Eustathio structas, triginta deinceps annos impietatem Arianorum pertulerunt, res in meliorem statum mutatum iri sperantes. Sed cum impietatem magis magisque apud se crescere viderent, et eos quidem qui Apostolicam doctrinam servabant, tum aperte oppugnari tum occultis insidiis peti; ac divinum quidem Meletium exturbari, Euzoium vero patronum sectæ Arianorum in ejus locum substitui, recordata tunc sunt eorum quæ dicta sunt olim Beato Loth, Servans serva animam tuam. Memoria quoque repetierunt Evangelicas leges, quæ diserte præcipiunt; Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue illum et projice abs te. Eamdemque legem de manu ac pede Dominus tulit, hæc addens: Melius enim est tibi ut pereat unum ex membris tuis, quam ut totum corpus mittatur in gehennam. Et Antiochensis quidem Ecclesiæ divisio contigit in hunc modum.

et fremitu Arianorum;

F

qui ipso expulso Euzoium substituunt:

unde natum Antiochiæ schisma.

4 Porro admirandus Eusebius, cui, ut supra retuli

EX THEODORETO. Eusebius Samosatam regressus

A uli commendatum fuerat commune Decretum, cum pacta conventa violari cerneret, in urbem sibi commissam reversus est. Ariani vero metuentes ne propriis subscriptionibus convincerentur, suaserunt Constantio ut mitteret quemdam, qui Decretum illud repeteret ab Eusebio ; quibus obsecutus Imperator, unum ex iis misit, qui permutatis equis publicis itinera conficere, et quam celerrime responsa perferre solent. Is cum ad Eusebium venisset et Imperatoris ei mandata exposuisset, tunc admirandus Eusebius ; Non possum, inquit, commune Depositum restituere, nisi congregatis prius universis Episcopis, qui mihi illud commendarunt. Et nuntius quidem hæc ad Imperatorem retulit. Hic vero ira succensus, denuo scripsit, Decretum reddi jubens : adjicitque mandasse se ut dextra illi manus abscinderetur, nisi Decretum reddidisset. Verum hæc terroris tantum incutiendi causa scripserat : perlatori enim epistolæ mandavit, ne id quod ipse minatus fuerat exequeretur. At Divinus ille vir perlectis Imperatoris litteris, cum supplicium quod ipsi intentabatur didicisset ; una cum dextra sinistram quoque manum protendit, ambas abscindi jubens : nam

et Decretum pro Meletio factum reddere jussus,

nisi velit dexteram amittere,

B Decretum, inquit, non reddam, quo Arianorum improbitas apertissime convincitur. Hanc ejus fortitudinem cum Constantius cognovisset, et tunc laudavit plurimum, et postea mirari non desiit. Nam et inimici excellentem adversariorum virtutem admirantur, rerum gestarum magnitudine compulsi. Per idem tempus Constantius cum accepisset Julianum, quem in Europa Cæsarem constituerat, res novas moliri, et contra auctorem suum copias cogere ; is Syria digressus in Cilicia extremum diem obiit. Neque enim eum adjutorem habuit, quem pater ipsi reliquerat ; quippe qui paternæ pietatis hereditatem integram atque illibatam non servasset. Quam ob causam moriens acerbe lamentatus est, quod fidem immutavisset. *Hæc acta sunt anno* CCCLXI *ante mensem Novembrem, nam tertia Novembris Constantius obiit.*

manum utramque offert.

Moritur Constantius.

CAPUT II.

Relegatur Eusebius in exilium.

Eudoxius, qui eo tempore ecclesiæ Constantinopolitanæ adhuc clavum tenebat, non regens navem, sed potius submergens, cum Valentem Baptismi Sacramento initiaret, jurejurando miserum ad hoc

Valens Arianismum tueri juratus,

C obstrinxit, ut in impietate dogmatis perseveraret et contraria sentientes omnibus locis expelleret. Ita Valens, relicta Apostolica doctrina, adversariorum partibus se adjunxit. Dehinc interjecto brevi tempore reliqua quæ sub jurisjurandi fide promiserat, adimplevit. Nam ex urbe quidem Antiochena Magnum Meletium ; Samosatis vero divinum Eusebium dejecit : Laodicensem autem ecclesiam egregio Pastore orbavit Pelagio..... et hunc quidem in Arabiam relegavit ; Magnum autem Meletium in Armeniam, Eusebium vero in Thraciam deportari jussit, virum apostolicis sudoribus exercitatum. Hic namque cum multas ecclesias Pastoribus viduatas esse comperisset, militarem habitum sumens, et tiara capiti imposita, Syriam, Phœnicen ac Palæstinam peragravit ; Presbyteros ordinans ac Diaconos, aliosque Ecclesiæ Ordines supplens : ac si quando Episcopos eamdem cum ipso doctrinam fidei profitentes reperisset, eos Antistites Ecclesiis indigentibus præficiebat.

Eusebium jubet deportari in Thraciam.

Hic silere jusso nuntio ejus vitæ consulit

6 Quantam porro magnitudinem animi ac prudentiam ostenderit, tunc cum Imperatoris litteras accepit, quibus proficisci in Thraciam jubebatur, necessarium esse existimo ut discant ii qui ignorant.

D Venerat forte sub vesperam Minister Imperialis præcepti : Eusebius vero eum monuit, ut sileret, causamque adventus sui celaret : Nam si plebs, inquit, Divino zelo prædita, istud resciverit ; te quidem submerget, a me vero mortis tuæ exigetur pœna. Hæc cum dixisset, et vespertinum Officium ex more celebrasset, sub ipsa somni primordia, uno famulo confisus, solus egressus est, senex pedibus incedens. Sequebatur eum famulus, cervical dumtaxat et codicem ferens. Cumque ad ripam fluminis pervenisset [Euprates enim ipsa urbis alluit mœnia] navigium conscendit, et remigibus præcepit ut Zeugma versus contenderent. Orta luce ipse quidem Zeugma ingressus est ; Samosatensium autem civitas lamentis ac luctu interim plena erat. Nam cum famulus ille necessariis Eusebii ea quæ jussa fuerant indicasset, et quos ille secum proficisci, quosnam codices sibi afferri vellet ; omnes Pastoris sui absentiam lamentari cœperunt, et fluminis alveus completus est navigantium turba. Cumque Zeugma pervenissent, et desideratum Pastorem cernerent ; ejulantes mœrentesque, et in lacrymas effusi persuadere ei conabantur ut remaneret, nec Gregem suum lupis

sub noctem in Zeugma trajicit ;

ubi venientibus ad se civibus valedicit.

E exponeret : sed cum flecti non posset, legemque Apostolicam iis recitaret, quæ diserte præcipit obediendum esse Magistratibus ac Potestatibus ; alii aurum et argentum, alii vestem, alii famulos obtulerunt, ut in exteram ac procul dissitam Regionem abeunti. At ille, paucis quibusdam rebus ab iis qui magis ipsi familiares erant acceptis : cum universos prædicationibus suis atque orationibus communisset, hortatusque esset, ut pro Apostolica doctrina fortiter pugnarent, ad Istrum perrexit ; illi vero ad urbem suam reversi, et se mutuis exhortationibus incitantes, luporum incursus expectabant.

7 Ego vero illorum quoque fidei ardorem ac sinceritatem hoc loco commemorabo : injuriam me facturum existimans nisi eorum virtutes ad perpetuam posterorum memoriam scriptione mea consecrarem : nam cum Ariani, post ademptum Gregis eximium Pastorem, ejus loco alium substituissent, nemo ex incolis civitatis, non pauper, non dives ; non servus, non opifex ; non agricola, non hortulanus ; non vir, non femina ; non adolescens, non senex, conventus Ecclesiasticos ex more frequentavit. Solus ipse degebat, cum nemo eum videre, nemo alloqui vellet. Aiunt tamen illum non mediocri mansuetudine præditum fuisse : cujus rei certissimum argumentum est, id quod dicam. Cum lavare

Substitutus ei Eunomius,

vir mitis ;

F aliquando vellet, servi balnearii fores occluserunt, eos qui ingredi vellent aditu prohibentes ; ipse vero plebem pro foribus stantem conspicatus, eas jussit aperiri, et cunctos promiscue secum lavare. Idem etiam intus in tholis balneorum præstitit ; nam cum lavanti sibi quosdam astantes vidisset, eos ut aquis calidis secum una uterentur, rogavit. Cumque illi taciti consisterent, ille honoris ipsius causa stare eos suspicatus, surgens e balneo ocius abscessit. Tum vero illi aquam, hæreseos piaculo contaminatam esse rati, eam in subterreneas specus immiserunt ; aliam vero sibi affundi jusserunt. Hoc ille comperto e civitate discessit, stultum esse ducens, planeque inconsultum in ea urbe degere, quæ ipsum aversaretur, et publico prosequeretur odio. Digresso Samosatis Eunomio, sic enim iste vocabatur, Ariani ejus loco Lucium constituerunt ; lupum plane et Gregis insidiatorem. Sed Grex, licet Pastore orbatus, Pastoris tamen officium complevit ; Apostolicam enim doctrinam integram atque inviolatam perpetuo servavit. Qualiter vero cives universi istum quoque aversati sint, altera hæc docebit narratio. Quodam die adolescentes pilam inter se jactabant in foro, eo se ludo oblectantes. Forte contigit ut prætereunte illac

civium odia non ferens discedit :

successor ejus Lucius nihilo minus exosum se experiens,

A illac Lucio illapsa pila inter pedes asini illius pertransiret. Tum vero exclamarunt adolescentes, pilam contaminatam esse arbitrati : quod cum ille intellexisset, uni ex famulis qui sequebantur, præcepit ut subsisteret, et quid acturi essent observaret. At pueri accenso rogo, pilaque per flammam trajecta, eam ita expiari crediderunt. Equidem non ignoro, puerile id facinus fuisse, et vetustæ consuetudinis quasdam reliquias : sed tamen ex eo abunde conjici potest, quam gravi odio civitas illa prosecuta sit sectam Arianorum.

plures Orthodoxos expellit frustra

8 Ceterum Lucius mansuetudinem Eunomii haudquaquam imitatus est : sed persuasit Præsidibus, ut complures alios Sacerdotalis Ordinis viros in exilium mitterent; eos vero qui divina dogmata acrius quam ceteri defendebant, in ultimas oras Imperii Romani relegavit : Evolcium quidem Diaconum, in Oasim desertum oppidulum. Antiochum vero et Magni Eusebii propinquitate (erat enim fratris ejus filius) et multis facinoribus clarum atque insuper Sacerdotii honore decoratum, in quemdam Armeniæ angulum. Qualiter vero iste pro divino dogmate decertarit, sequentia demonstrabunt. Nam cum divinus Eusebius post multa certamina totidemque B numero victorias, Martyrio vitam consummasset, convenit ex more synodus Provinciæ : accessit etiam Jovianus, qui tunc erat Episcopus Pergæ, qui exiguo admodum tempore communionem Arianorum admiserat. Cum igitur universi Antiochum successorem patrui elegissent, et ad altare eum adducerent, et genua flectere cogerent, conversus ille, postquam Jovianum vidit manum capiti suo imponentem, dextram ejus repulit, eumque ex numero Consecrantium removeri jussit; negans se dextram illam ferre posse, quæ Sacramenta per blasphemiam confecta suscepisset. Verum hæc quidem non diu postea contigerunt : tunc vero in ulteriorem Armeniam abductus est. Divinus autem Eusebius ad Istrum degebat, Gothis Thraciam populantibus, urbesque oppugnantibus, quemadmodum ex scriptis ejus cognosci potest.

interque eos Antiochum propinquum Eusebii

exulant's in Thracia ab anno 373,

9 *Videbitur fortassis quibusdam hæc ita narrare Theodoretus quasi statim a suscepto sacrilege Baptismate, Valens Eusebium in exilium ejecerit : verumtamen ita intelligi non debet; sed quod ab initio perjurium impie emissum per facinora magis impia implere satagens, orthodoxos persequi cœperit modo hunc modo illum in exilium proscribendo, et ita continuata persecutione Eusebium quoque eadem pœna mulctaverit circa annum* C CCCLXXIII *quando ipsi in Thracia degenti hoc exilium, tamquam præclaram virtutibus suis et pro Christo afflictionibus coronidem gratulatur Magnus Basilius, in hæc verba ad ipsum scribens :* Factus es superior persequentibus te, tum cum de patrio solo non illibenter, sed magno plane animo secederes exul. Natale solum alii quilibet suum incolant, nos supernam civitatem illam obtinemus. Episcopale fortassis solium nostrum occuparunt alii, nos Christo ipsum exhibemus. O quæ et qualis negotiatio! quanta reportabimus pro qualibus despectis! Per ignem et aquam transivimus : speramus quod exibimus et in refrigerium, neque enim derelinquet nos in finem Deus, nec veritatem persecutione prostratam intuebitur et patietur : sed secundum multitudinem dolorum nostrorum consolationes ipsius lætificabunt animam nostram.

interimque S. Basilii litteris confortati.

CAPUT III.

Reditus Eusebii et Martyrium.

A*nno* CCCLXXVII *Valens, Antiochia exire compulsus, Gothis Thraciam devastantibus; quemadmodum invalescente hoc bello, aliis curis distractus destiterat ab* D *illis in exilium mittendis, qui fidem Consubstantialis complexabantur; ita nunc multo magis agnoscens forte indicem Dei manum, sed sera pœnitentia ductus, Orthodoxos ab exiliis revocat : redire ergo cœpit inter eos Eusebius, sed ante Gratiani imperium Samosatam non pervenit. Interim* qualiter Dominus Deus, homines furore atque insania contra ipsum elatos, diutissime sustineat, et qualiter puniat eos qui ipsius abutuntur patientia, Valentis exitus perspicue demonstrat; misericordia enim ac justitia velut quibusdam libris ac trutinis, utens Clementissimus Dominus, ubi aliquem viderit magnitudine scelerem clementiæ modum excedere, impetum ad ulteriora tendentem justa animadversione comprimit.

EX THEODORETO. *Valens sero pœnitens revocat exules anno 376*

et male perit.

10 Gratianus vero Valentiniani filius cujus Valens patruus fuerat, Imperii Romani summam obtinuit. Jam enim antea Europæ sceptra post obitum patris sui susceperat. Sed et ab illo adhuc superstite in consortium imperii fuerat adscitus : Valente vero absque liberis extincto, Asiam quoque et residuam Africæ partem imperio suo adjunxit. Statim ergo pietatem, quam in animo insitam habebat, manifestiorem reddidit; et imperii sui primitias E summo omnium Imperatori consecravit. Lege enim lata præcepit ut Pastores qui in exilium missi fuerant redirent, suisque Gregibus restituerentur, utque ædes sacræ iis traderentur qui cum Damaso communicarent. Hic autem Damasius Episcopus erat urbis Romæ, qui post Liberium Ecclesiæ illius curam susceperat; vir sanctitate vitæ conspicuus et qui pro Apostolica doctrina nihil non dicere paratus esset. Porro simul cum lege Saporem quoque Magistrum militum misit, qui tunc celeberrimus habebatur : et Arianæ quidem blasphemiæ prædicatores, tamquam feras quasdam, a sacris ædibus excludi jussit; optimis autem Pastoribus ac divino Gregi easdem restitui. Atque id quidem in singulis Provinciis sine controversia executioni mandatum est.

Succedit Gratianus;

quo Episcopos restitui

et Ecclesias catholicis reddi jubente,

Eusebius redit,

11 Tunc Magnus Eusebius, ab exilio reversus, Berœæ quidem Acacium, cujus celebris fama est, Episcopum ordinavit; Hierapoli vero Theodotum, cujus religiosa conversatio omnium sermonibus etiamnum prædicatur. Eusebium præterea Chalcidi et Isidorum Cyro nostræ Antistites dedit; utrumque admiratione dignum, et divino zelo insignem, sed et Eulogium, qui pro Apostolica doctrina fortissime certaverat, et in oppidum Antinoum una cum Protogine fuerat relegatus, Episcopum Edessæ ab illo ordinatum ferunt : Barces enim ille admirandus F jam e vivis excesserat. Porro Eulogius Pretogenem, qui certaminum ipsius particeps fuerat, Carrhis Episcopum constituit, urbi male habenti salutarem medicum tribuens. Postremus omnium Maris a divino Eusebio Dolichæ Episcopus creatus est. Urbs est exigua, quæ tunc temporis Ariana labe erat infecta : hunc igitur laudabilem virum et multis virtutum insignibus refulgentem, cum illic in Sacerdotali solio collocare vellet Magnus Eusebius, Dolicham ingressus est. Ingredienti mulier quædam, Ariana labe maculata, tegulam e superiore ædium parte immisit; quæ caput ei contrivit, nec multo post ad meliorem vitam illum transmisit. Sed hic moriens eos qui aderant jurejurando obstrinxit, ne a muliere pœnas hujus facti ullas exigerent : imitari enim studebat Dominum suum, qui pro illis a quibus crucifixus fuerat, dixit : Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt; et conservum suum Stephanum, qui post lapidum densissimum imbrem, clamabat; Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Hunc exitum vitæ, post varia tandem certamina, sortitus est Magnus Eusebius : et qui Barbaros in Thracia degentes effugerat, impiorum hæreticorum manus

variosque Episcopos ordinat

quod Dolichæ facturus,

jacta in caput tegula læditur

et moriens pro auctore necis suæ orat.

Corpus Transfertur Constantinopolim.

A manus vitare non potuit; sed eorum opera Martyrii coronam adeptus est. Et hæc quidem gesta sunt post reditum Episcoporum. *His porro nihil addendum superest, deficiente Antiquorum auctoritate. Hoc tamen dicere per conjecturam liceat, occasione quadam hactenus nobis ignota corpus ejus translatum Constantinopolim ad ecclesiam S. Joannis Evangelistæ in Arcadiana ibidem signis claruisse; quandoquidem in hymno divini Officii dicatur* Fons miraculorum jugiter manans et ignis exsiccans morbos.

DE S. BLASIO

EPISCOPO VERONENSI IN ITALIA.

G. H.

Notitia cultus ex Valerio Episcopo et aliis.

Elogium,

Augustinus Valerius, virtute et doctrina præstans, ordinatus Episcopus Veronensis* anno MDLXV; *ac deinde creatus S. R. E. Cardinalis, et vita functus anno* MDCVI, *reliquit insignem librum de Sedis suæ Veronensis Sanctis Episcopis : ubi inter alios* de S. Blasio illorum uno *hoc edidit elogium.* Blasius Episcopus Veronæ, Episcopalibus virtutibus præstitit, et in sublevanda egenorum inopia mirifice excelluit: quippe qui nulli, quantum in se esset, ejus opem imploranti unquam defuerit. In eo cum summa integritate, eximia doctrina et sancta quædam lenitas fuit. Obiit egregius Episcopus decimo Kalendas Julii : ejus corpus conditum est in eodem sepulcro, in quo conditum fuerat. S. Alexander Veronæ Episcopus, sub altari de amborum nominibus consecrato, in crypta basilicæ S. Stephani. *Hæc Valerius. De S. Alexandro egimus quarta hujus mensis Junii, ad quam diem plura de utroque retulimus ex dicto Valerio, et quidem* ex tabula vetusta sacrarii *diximus,* in Confessione ipsius Ecclesiæ, in altari S. Blasii, corpus S. Blasii Episcopi Veronensis *asservari; et ibidem,* tam in mensa quam stypite altaris *contineri ista verba :* Hic sanctorum Episcoporum Veronensium Blasii et Alexandri corpora veneratur antiquitas. *Præterea in* palla altaris est imago depicta cum his litteris S. Blasius Episc. Veron. *Denique inter Reliquias Ecclesiæ S. Stephani censetur* corpus S. Blasii Episc. Veron.

altare, et corpus;

2 *Onuphrius Panvinius, lib. 4 Antiquitatum Veronensium cap. 7, collocat ordine Alphabetico cum S. Alexandro etiam* S. Blasium *inter Episcopos Veronenses ex Kalendario, incerti temporis et Ordinis solum addens,* obiisse XXII Junii, et sepultum ad S. Stephanum. *Eumdem commemorat Philippus Ferrarius, tum in Nova topographia ad Martyrologium Romanum, tum in Catalogo generali, et in alio Sanctorum Italiæ; ubi addit elogium, sed ex Valerio desumptum : quod etiam habet Ughellus in Episcopis Veronensibus, ubi post S. Alexandrum constituit* XXII *Episcopum, adeoque secundum ejus calculum videri posset floruisse sub finem seculi quarti.*

memoria apud alios.

3 *Brautius, Episcopus Sarsanensis, hoc eum versu honorat :*

Exemplum vitæ, studium, castosque Verona
Pontificis mores, quos imitetur, habet.

Die præcedenti XXI *Junii Galesinius in suo Martyrologio celebrat memoriam* S. Blasii, Episcopi et Confessoris Veronæ : *et allegat in Notationibus* Tabulas Sanctorum Ecclesiæ Veronensis, et constitutionem Synodalem. *Verum facile potuit error unius diei obrepere homini etiam accuratiori quam fuerit Galesinius.*

DE SANCTO EXUPERANTIO

EPISCOPO COMENSI IN ITALIA ALPESTRI

G. H.

Ex memoriis, e Comensium Chronographo Tatto subministratis.

CIRCA DXII

Elogium ex Martyrol. Comensi.

Primus Aloysius Tattus, jam sæpius circa Sanctos Comenses a nobis laudatus, hunc quartum Episcopum Sanctum hoc mense Junio indicat, et citato Breviario Ecclesiæ Novocomensis tale elogium ad hunc* XXII *Junii profert :* Decimo Kalendas Julii Novocomi, in ecclesia S. Abundii, natalis S. Exuperantii, Comensis Episcopi et Confessoris : qui genus ducens ex Græcia, et Novocomum adveniens, ob eximiam vitæ sanctimoniam, S. Consuli vita functo successit. Ecclesiæ suæ regimen in summa temporum iniquitate et barbarorum excursu nactus, eamdem strenuus athleta, fidei et Catholicæ religionis columna, contra Arianæ impietatis assertores propugnavit. Hanc cum aliquot annos admirabili prudentia et eruditione rexisset, ad laborum suorum mercedem evocatus in cœlum evolavit. *Hæc ibi Tattus : quibus similia habet idem lib. 7 Annalium Comensium. Ferdinandus Ughellus etiam, tomo 7 Italiæ sacræ, in Episcopis Comensibus num. 6 ; Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, et in Catalogo generali, aliique plures, a Tatto in Notis ad Martyrologium suum indicati, atque alibi a nobis relati. Unum ille disputat de die obitus : et rejectis aliorum sententiis,* illam sibi præ ceteris arridere *ait,* eamque certiorem ac veritati consentaneam existimat, quæ eum decessisse affirmat anno DXII : *a quo tempore requievit in ecclesia S. Abundii usque ad annum* MDLXXXVII, *quando corpus ejus inventum est. Deinde anno* MDXC *fuerunt translata solenni pompa sex Sanctorum Episcoporum corpora, de quibus nonnulla deduximus ad diem tertium Junii, quo S. Adalbertus Episcopus Comensis colitur : cujus sacrum corpus, siculi et* S. Exuperantii *fuit translatum. Id huc spectare videtur, quod Felicianus tunc Episcopus, de hac solennitate agens, hisce verbis utatur :* Illud præterire minime possumus, quod divinitus Quintellio, homini nobili ex Odescalchorum familia, præstitum est. Is enim cum multos jam dies gravi febri oppressus decubuisset ; ac singulari devotionis studio erga Sanctos, quorum corpora transferenda erant, accensus, firma fide speraret, pristinam sanitatem se illorum meritis ac intercessione recepturum ; dummodo processioni, ad quam fuerat invitatus, et in numerum Nobilium adscriptus, per quos umbellas deferri

Tempus obitus.

inventio corporis et translatio

A *Febris capsæ tactu sublata.* deferri oportebat, interesse posset; conjugis etiam cohortatione inflammatus; ut erat infirma atque ægra valetudine, adiit templum. Cumque animi magnitudo ac mentis fiducia corporis infirmitatem longe superarent; unum ex baculis umbellæ S. Exuperantii, qui ei obtigerat, gestare cœpit: atque ubi paulum processit, tacta devote capsa ipsius Sancti, illico sanitatem viresque recepit. Cumque eodem tempore constituisset, si proles mascula sibi nasceretur, illius Sancti nomen cujus beneficio et D ope restitutus fuerat, ei se impositurum memoriæ et honoris causa; non multos post menses ei uxor filium peperit, qui e sacro Fonte Exuperantius est appellatus: cujus successus, ut modo retulimus, veram informationem per Dominum Tobiam Vicarium nostrum generalem sumi curamus. *Hæc Felicianus Episcopus Comensis.*

DE S. NICETA SEU NICEA

EPISCOPO ROMATIANÆ IN DACIA

ALIOQUE AQUILEIÆ IN ITALIA

G.H.

Sylloge de cultu, actis, ætate.

SEC. V.

Sedes Episcopalis in Dacia.

In *Geographia sacra Caroli a S. Paulo Fuliensis, pag.* 210 *indicatur* Provincia Sardicensis, in Dacia utraque et Mœsia superiore; *et post no-* B *minatam* Sardicam *metropolim, proxime subditur* Remessiana Hierocli. Manuscriptum addit in Dacia. Diogenianus Remessianæ Episcopus adfuit Concilio Chalcedonensi, *ubi Actione prima, in editione Labbeana columna* 118, *inter ceterorum Episcoporum nomina habetur,* Διογενιανοῦ ῾Ρεμεσιανῆς τῆς Δακίας. *Ab eodem Carolo in notitia antiqua, ad calcem dictæ Geographiæ, in Provincia Daciæ Mediterraneæ, inter alias Episcopales urbes nominatur pag.* 25 ῾Ρεμεσιανά. *Sita hæc fuit inter dictam Sardicam et Naissum, quæ in Tabula Peutingeriana* Romesiana *dicitur. In Martyrologiis vero* Romatiana, Rometiana *et* Romaciana *appellatur. Hæc videntur sumi posse de Palæstra Sancto adscripta: nunc de nomine ipsius inquirimus.*

Nomen S. Nicetas seu Niceas,

Habuimus hic Antuerpiæ bibliothecam Reginæ Sueciæ, in qua insignis codex Martyrologii Adonis, seculo Christi duodecimo exaratus, ad hunc XXII *Junii offerebat hæc:* Ipso die depositio Beati Nicetæ, Romatianæ civitatis Episcopi. *Ast loco* Nicetæ, *in excuso Adone et apud Usuardum et Bedam supposititium exprimitur nomen* Niceæ; *omissa scilicet unica littera per oscitantiam forsan amanuensium: hoc tamen secuti sunt passim recentiores. Verum arbitramur præferendam lectionem MS. Adonis, de quo actum* XV *Februarii in Præfatione nostra ad Vitam SS. Faustini et Jovitæ* C *num.* 14 *et* 15. *Petrus de Natalibus, ante trecentos et plures annos, lib.* 5 *cap.* 140, *de hoc Sancto inseruit tale elogium.*

Elogium ex Petro de Natalibus

2 Niceas, Episcopus Romatianæ civitatis, sanctitate et morum honestate compositus, ac doctrina sublimis et facundia præclarus apparuit. Qui sex, ad baptismum venientes competentibus instructionibus informans, libellos edidit. Quorum primus continet quid agere debeant, qui ad baptismi gratiam venire cupiunt. Secundus de Gentilitatis erroribus. Tertius de fide unicæ Majestatis. Quartus adversus Genealogiam. Quintus de Symbolo, sextus de Agni Paschalis victima. Ad lapsam etiam Virginem libellum emendationis, omnibus insignem laudibus, misit. Quievit autem in Domino x Kalendas Julii.

Nicetas apud Gennadium

Hæc Gennadius de illustribus, *scilicet Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 22. *Petrum de Natalibus sequuntur Maurolycus, Felicius, Galesinius, Canisius, aliique. Lucas Holstenius in Animadversis ad hunc Martyrologii Romani diem, indicat,* admirandum illum codicem Gennadii, ad S. Andream de Valle, Nicetam, non Niceam scribere, *sicut supra monuimus in pervetusto MS. Adone Reginæ Sueciæ etiam* Nicetam *haberi; et per errorem amanuensium littera omissa Niceam scribi. E contrario Baronius in Notis Martyrologii ad hunc* XXII *Junii, indicat* alicubi Nicetam pro Nicæa E legi: *Hieronymiani Martyrologii apographa omnia, et cetera cum ipsis superius in S. Paulino allegata vetusta MSS. post ipsum statim subdunt,* Et alibi depositio sanctæ memoriæ Niceti Episcopi, *uti Epternacense et Corbeiense; Lucense vero* Nicei, *Blumianum et Gellonense* Nicæ, *Augustanum denique* Niceti Confessoris, *nullo alio verbo præmisso.*

inscriptus diversimode antiquissimis Martyrologiis cum S. Paulino.

3 *Hæc constantissima antiquissimaque conjunctio utriusque Sancti ab annis plus quam mille ita simul adscripti Hieronymiano Martyrologio, omnium vetustissimo, ut Adonem, Usuardum, et recentiores quosdam taceam, facta esse videtur vel quia eodem ambo die, licet non eodem anno, obierint; vel potius quia verus* Nicetæ *Natalis ignorabatur, et tam unanimes amicos placuit commemoratione adunare. Ado, Usuardus et alii expressius* Nicetam in Dacia *scribunt, sentientes haud dubie id, quod et sensit Holstenius,* esse hunc Nicetam celeberrimum illum hospitem S. Paulini, quem Baronius VII Januarii posuit... quem tamen nullum Martyrologium editum vel manuscriptum eo loco agnoscit: ideoque quæ istic notavit ille huc transferenda esse. *Hæc Holstenius. Nos more nostro, ob auctoritatem Martyrologii Romani,* de S. Niceta Dacorum Episcopo, *eodem* VII *Januarii egimus, ejusque Acta per tria capita deducta, et potissimum ex S. Paulini scriptis excerpta illustravimus; eaque cum hoc voto conclusimus:* Utinam res ab eo præclare gestæ litteris mandatæ essent! Illustre procul dubio Apostolici præconis exemplar in iis haberemus expressum. *Petrus Franciscus Chiffletius noster, sæpius a nobis memoratus, duplicem* S. Nicetæ *adventum in urbem Nolanam ad S. Paulinum par.* 2 *cap.* II *ita assignat, ut prior adventus contigerit anno* CCCXCVIII, *quando Vitam S. Martini, a Severo scriptam, ipse epistola* X *ad Severum, asserit* se revelasse venerabili Episcopo atque doctissimo Nicetæ, qui ex Dacia, Romanis merito admirandus advenerat. *At secundus ejus adventus notatur a Chiffletio ad annum* CCCCII. *Nam Paulinus in Natali* IX *ita præsentem* Nicetam *compellat.*

et ab hoc insigniter laudatus;

Romano autem etiam adscriptus 7 Januarii, velut alius.

F *Invisit Paulinum an.* 398 *et* 402.

Venisti tandem, quarto mihi redditus anno. *Eum autem, quem Gennadius et Petrus de Natalibus supra referunt, non alium esse a Paulini amico cum Holstenio arbitramur: quia illa opuscula a doctissimo Pontifice, uti a Paulino appellatur, plane videntur esse composita. Uterque autem* Nicetæ *transitus per urbem Nolam, contigit dictorum annorum exordio, ad festum diem S. Felicis Nolani* XIV *Januarii. Quamdiu postea vixerit, necdum potuimus reperire.*

4 *Cardinalis Baronius in Notis ad hunc* XXII *Junii*

littera

AUCTORE G. H. *Baronius hic relatum Aquileiæ Episcopum fecit,*

A *littera* f, fatetur se diu multumque, quænam fuerit ista civitas Episcopalis Romatiana quærendo, laborasse; ac tandem (ni fallor) *inquit*, rem mihi videor assecutus. Censeo illam esse Aquileiam; Niceamque vel Nicetam esse ejusdem civitatis Episcopum, ad quem extat S. Leonis Papæ epistola 79. Successit hic S. Chromatio, de quo frequenter meminit S. Hieronymus, cujus tempore Nicæas ipse erat ejusdem Ecclesiæ Subdiaconus, ad quem extat illius epistola 42 cum hac inscriptione Hieronymi ad Nicæam Hypodiaconum Aquileiæ. *Verum hi* Nicetæ *seu* Niceæ, *a S. Leone et SS. Hieronymo memorati, videntur et inter se distinguendi, et a* S. Niceta Episcopo Daciæ, *(quod huc spectat) plane diversi censendi, ea latissime deducit Paschasius Quénel, in suis observationibus ad epistolam S. Leonis centesimam vigesimam nonam; et contra Baronium negat Aquileiensem civitatem appellatam ab Historicis* Romam, *multo minus* Romatianam. *Reperimus Romæ in Bibliotheca Vallicellana Patrum Congregationis Oratorii, in Codice signato littera* N, Kalendarium antiquum Aquileiense, *quod descripsimus: ubi nulla uspiam mentio fit* S. Nicetæ *seu* Niceæ; *et ad hunc* XXII *Junii celebratur memoria* Pauli, *credo* Paulini Episcopi, Arcarii
B et sociorum ejus; *et dies* XXI *et* XXIII *vacant, ad quos potuisset referri; si dictis Sanctis ille* XXII *fuisset occupatus. Postea quoque nacti fuimus excusum pro anno* MDCLXXIV Kalendarium Ecclesiæ Metropolitanæ Aquileiensis, *in quo ad hunc* XXII *Junii præscribitur Officium* Niceæ Patriarchæ Aquileiensis *sub ritu duplici, et lectiones secundi et tertii Nocturni sumuntur de Communi. Nos obtinuimus Romæ in dicta Bibliotheca Vallicellana Lectionem quartam et quintam, recitandam in festo* S. Niceæ Episcopi Aquileiensis, *quam addimus, prout ibidem descripsimus ex Collectione Augustini Manni, a quo editæ sunt selectæ Historiæ Rerum memorabilium. Et hoc modo absque præjudicio Ecclesiæ Metropolitanæ Aquileiensis omnia permittimus ulteriori examini virorum eruditorum. Sunt autem dictæ Lectiones hujusmodi.*

ideoque nunc ibi colitur sub ritu duplici

L. IV

cum 2 Lectionibus propriis de Vita,

5 Niceas Episcopus Aquileiensis, iis temporibus Ecclesiæ illius gubernacula tenuit, quibus per ejus summam sanctitatem Christianæ fidei fundamenta Aquileiæ divina clementia omnino dirui non permisit. Ita enim creverant illius populi peccata, ut ira Dei, per orationes, jejunia, vigilias, et lacrymas sancti viri Niceæ diutius retardata, amplius averti minime posset. Dum autem beatus Episcopus assidua prædicatione depravatos sui gregis mores emen-
C dare studet, atque a Deo patre misericordiarum impetrare conatur populo suo spiritum veræ sapientiæ et intellectus; erumpente in Italiam Attila, qui flagellum Dei dictus est, Hunnorum Rege cum exercitu formidabili, admonitus a Deo de eversione illius civitatis, Sanctorum Reliquias, sacras Virgines, viduas, pupillos, et Christi pauperes, ad Gradensem proximam insulam, natura loci contra barbarorum procellas satis munitam, transtulit: gregemque sic servatum a furore hostium, eximiæ studio caritatis mirabiliter ibidem aluit. Urbem vero Aquileiam eodem anno quo Niceas ad Gradensem insulam profectus fuit, Attila immanissime devastavit.

Ex MS.

L. V.

6 Ad hanc porro bonus Pastor cum servato grege rediens sexennio elapso, quamvis esset illius civitatis et Ecclesiæ incredibili strage perculsus, iis tamen qui supererant sustentandis, et opere et spiritu numquam defuit, totisque viribus curavit, per assiduas prædicationes et hortationes, ut populi illi tanta calamitate exciati, ad Deum tandem reverterentur. Quocirca plurima sanctissime decrevit, quibus Christianæ disciplinæ mores corruptos magna ex parte restituit: qua in re quantum exarserit Niceæ pastoralis zelus, colligimus ex epistolis sancti Leonis Papæ, qui ad ejusdem consultationes D respondit. Sic gloriosus Episcopus, inter assiduas curas spiritualis instaurationis Ecclesiæ suæ ne latum quidem unguem ab ante actæ vitæ severa disciplina, et sui corporis castigatione numquam discedens, miraculis clarissimus, Aquileiæ migravit ad Dominum anno Christi quadringentesimo quinquagesimo octavo, decimo Kalendas Julii quo etiam die memoria in Martyrologio Romano celebratur.

DISSERTATIO CRITICA

An verosimile sit, Aquileiam in Martyrologiis dici civitatem Romatianam, et illius Episcopum fuisse S. Paulini hospitem?

D. P. *Cum nullum Romanum Martyrologium*

Cum *Romanum Martyrologium in Lectionibus allegari vides, Lector; haud dubie agnoscis, non esse ipsas antiquiores Gregoriana illius reformatione, vel saltem seculo* XV, *quando curante Bellino de Padua, edita Venetiis ac porro Parisiis Usuardi Martyrologia, cœperunt in titulo præferre, quod essent ordinata* secundum morem Romanæ Curiæ: *in his autem ultimo loco solum legitur*, Item depositio S. Niceæ Ro-
E macianensis Episcopi. *Galesinius deinde, cum pro libris a se editis et edendis, in quibus dicebatur futurum* Martyrologium de Sanctorum Vitis, quorum nomine Mediolani in ejusque diœcesi vel templa vel altaria consecrata sunt *(quod opusculum numquam deinde prodiit) accepisset a Gregorio XIII Privilegium anno* MDLXXIV, *ne cui eos intra decennium recudendi potestas esset; præsumpsit grandius opus aggredi scilicet amplissimum ac universale* Martyrologium Romanæ ecclesiæ usui accommodatum, *eidemque Gregorio post quadriennium offerre, præfixo quod dixi Privilegio tamquam eo spectante. Non placuit Romanis modus tale quid edendi inconsulata Curia, et multo minus ipsum opus, prolixitate sua grave futurum Clero, nec unius solius hominis judicio committendum: sed visum est novum Martyrologium cudendum credere pluribus eruditis viris, quos palam est Galesinii labore in multis usos. Verumtamen nec Galesinius, nec ipsi, aliam civitatem quam* Romatianam *nominarunt, nec aliunde quam a* doctrina sanctisque moribus *laudem Episcopi petierunt: satis autem ostendit Baronius in Notis, primum sese esse qui putaverit* Aquileiensem *pro* Romatianensi *sumi posse.*

Romatianæ civitati identificet Aquileiam

8 *Hoc ejus judicium secutos Aquileienses, tamquam Romanæ Sedis permissu in Notis illis vulgatum, nolim equidem arguere, nec obsistere cultui, quem ut suo* Episcopo Nicetæ *hoc die illi deferunt, quantumlibet solennem. Interim ejus sanctitatem satis persuadent calamitas temporum, sub quibus vixit ille; et zelus in restauranda ecclesiastica disciplina, cognoscendus ex S. Leonis Papæ responsis datis anno* CCCCLVIII *Christi, post Aquileiæ vastationem* VI, *ad ejus quæsita* de feminis, quæ, occasione captivitatis virorum suorum aliis nupserunt; et de his, qui captivi cum essent, idolothyta fame vel metu compellente comederunt; aut metu vel errore baptizati; *aut demum* semel baptizati sunt, sed ab hæreticis. *Non repugnabo etiam quo minus* Niceam Hypodiaconum Aquileiæ ad quem S. Hieronymi Epistola 42 *credant esse* Nicetam, *qui post S. Chromatium factus sit deinde Episcopus, et ultra annum* CCCCLVIII *vitam protraxerit: quamvis fieri possit ut hic diu post vixerit, nec possit cum Hieronymi* Nicea *componi. Tantum rogo, ut ne inique ferant Aquileienses porro a me discuti, id quod jam senio fatiscens Henschenius detrectavit, et cum Quenello examinari fundamentum, quo nixus Baronius* Aquileiam *et* Romatianam *seu* Rometianam *urbem vel* Romessianam, *ab Hierocle et Peutingeriana veteri tabula tam distincte adscriptam* Daciæ *(quod tamen Baronius*

quærere licet quam id recte Baronius fecerit.

F

A *Baronius sine nota negligentiæ ignoravit, qui MS. illud tabulamque numquam viderit) pro una eademque civitate habuit, totis pannoniis interjectis verosimiliter discretas.*

Ponit is ipsam dictam alteram Romam,

9 *Quodnam autem Baronii ad istiusmodi novitatem superstruendam fundamentum?* Romanarum Coloniarum nobilissima fuit Aquileia; *et, sicut* Ausonius *in Carmine* de nobilibus urbibus Arelatem nominat, Romam Gallicam; *ita* Leander recens Cosmographus, dum agit de Aquileiensi civitate, eam secundam Romam vocatam dicit. *Est is Fr. Leander Albertus Bononiensis, Ordinis Prædicatorum, qui descriptionem totius Italiæ Italice scripsit, editam Bononiæ an.* 1550 *quod opus Latine reddidit Guilielmus Kyriander, et Coloniæ imprimendum dedit an.* 1566. *Originalis textus ad manum non est; Latina versio sic habet :* Aquileiæ Cæsarem Augustum controversias Herodis et filiorum audivisse, judiciumque dedisse, Josephus refert; Tiberio hic cum Julia conjuge commorante, partum illa immaturum edidit; Imperatorem etiam Aquileiæ Vespasianum a Legionibus salutatum legimus : quas ob causas tantum urbs incrementi ac decoris, cum opibus tum ædificiis, adepta est, ut

sed sine teste idoneo;

B altera diceretur Roma. *Audio : et dici potuisse oratorie ac poetice video; sed cedo mihi, non dico Historicum, verum etiam Poetam vel Rhetorem, antiquum aut novum, qui sic locutus sit, præter istum Leandrum, in re tam antiqua nihil sine teste probaturum.* Aquileiam *toties Martyrologia nominant : hoc uno loco, eam appellassent nomine non suo? ac ne* Romam *quidem, sed* Romatianam. *Quis tam barbarus uspiam, ut sic loqueretur et scriberet?*

quemdam Chromatium dici Episcopum Romanum,

10 *Instat Baronius, et* Huic veritati maximopere suffragatur, *inquit*, quod S. Chromatius, prædecessor S. Niceæ de quo agimus, in egregio commentario quem scripsit de octo Beatitudinibus, in ejus titulo inscriptus reperitur Chromatius Episcopus Romanus. Quamobrem hallucinatur plane Sixtus Senensis, dum ait Chromatium dictum reperiri Romanum Episcopum, eo quod Romanus patria esset. *Hallucinatur ille omnino : nam* ubi quæso *(utor verbis Baronii)* ejusmodi nomenclaturam invenit *Sixtus*, ut civis Romanus, factus alicujus civitatis extra urbem Episcopus, diceretur Romanus Episcopus? *Sed non multum hallucinabitur, cui suspectus sit titulus libri, neque Hieronymo, Chromatii Aquileiensis familiari, neque Gennadio Scriptorum Ecclesiasticorum Catalogum annis post illum octoginta supplenti. Quis nescit ejusmodi titulos sæpe ex librariorum arbitrio scriptos?*

sed non probat ipsum esse Aquileiensem Episc.

C *et non videat, facile, sed ignoranter,* Chromatio *isti, vere* Romano, *alliini potuisse titulum* Episcopi; *cum quo scilicet nomen istud passim reperiebatur in Epistolis, hujus et Heliodori ad Hieronymum, et Hieronymi ad illos, præfixis antiquiori Martyrologio? Quis item non videat, unius litteræ mutatione ex* Comano *fieri potuisse* Romanum? *Est autem* Comana civitas *Episcopalis duplex, in Armenia una, in Ponto altera. Est (ut intra Latini sermonis provincias maneamus)* Comania *ad Danubium*, Comenia *Ptolomæo, pars hodiernæ Walachiæ aut Moldaviæ, Regis Hungariæ titulis adnumerari solita; quæ suum haud dubie Episcopum habuit aliquando proprium, a gente potius sua quam ab urbe Episcopali nominatus, sicut Nicetas Paulini amicus Episcopus Daciæ; ac fortassis idem si non persona et tempore, certe regione et dignitate (ut de nomine taceam) cum* Comania *veteris* Daciæ *pars sit.*

quid si ille scribi debeat, non Romanus, sed Comanus Episcopus,

11 Demus tamen, *inquit Quenellius* Romanum *quoque* appellatum esse Episcopum Aquileiensem : istud, si contigit, post multos annos contigisse arbitror : qua autem ratione contingere potuerit, videor mihi satis feliciter ex Paulo Diacono eruere. Nimirum Longobardorum vastitatem (*senescente seculo* VI) fugiens plebs Aquileiensis, in proxima

aut intelligi Romanus ut Aquileiensi oppositus Longobardo in Grado sedenti?

Gradus insula sedem elegit. (*Idem sub Attila factum gratis dicitur in Lectionibus; sed scitur quod ex illius temporis fuga Venetiarum civitas suum sumpsit exordium*) Fugiens, *inquam* plebs Aquileiensis Gradum, suum ibi deinceps Episcopum creavit; *Helia qui pariter fugerat et Severo, qui post eum fuerat ordinatus, mortuis. Horum successores explicantur ab Ughello tom.* 5 *col.* 1165 *usque ad col.* 1223, *et ab anno* DLXXXIX *usque ad* MCCCCXLV, *quando Patriarchatus Venetias translatus est. Sic creatum,* ad distinctionem ejus qui in veteri Aquileia creabatur, (Gradum *enim* Aquileiam novam *appellare placuerat*) Romanum forte vocitaverint, ut pro Romanis, vel a Romanis creatum. *Paulus Diaconus, in quo se fundat Quenellius lib.* 4 *cap.* 34 *sic scribit.* His diebus, defuncto Severo Patriarcha *apud Gradum anno* DCV, ordinatus est loco ejus Joannes Abbas Patriarcha in Aquileia vetere, cum consensu Regis Agilulsi et Gisulfi Ducis; in Grado quoque ordinatus est Romanus (*alias* Romanis) Candidianus Antistes..., Candidiano quoque defuncto apud Gradum ordinatus est Patriarcha Epiphanius, qui fuerat Primicerius Notariorum, ab Episcopis qui erant sub Romanis : et ex illo tempore cœperunt esse duo Patriarchæ. *Eligat quod voluerit Lector, non cogetur credere* Aquileiam *olim* Romam *aut* Romatianam *fuisse appellatam. Quod etiam illum qualemcumque* Chromatium *Baronius faciat et vel* Romanum *hoc sensu, vel* Comanum Episcopum, *Auctorem Commentariorum in Matthæum, ut vult noster Miræus in Auctario scriptorum ex quibus habeatur Dissertatio in Caput* 4 *et* 5, *quam aliis placuit de Beatitudinibus nominare, Hieronymo et Gennadio juniorem longe, propter eorum de opere isto silentium; nihil omnino id faciet ad alterutrum, de quo nobis sermo est; neque juvabit* Nicetam Aquileiensem *ad quem scripsit Leo, ut credatur sub nomine* Nicetæ Romatiani Episcopi *jam olim habuisse locum in Martyrologiis.*

D AUCTORE D. P.

E *isque junior Chromatio qui sub Attila vixit?*

12 *Itaque salvo Aquileiensibus jure, recentius acquisito, colendi* Nicetam *suum sub Attila fugitivum, veluti Sanctum, etiam hoc die; qui alias jure præscriptionis debetur* Nicetæ Romatianensi; *teneamus hunc, non istum inscriptum fuisse Martyrologiis, etiam Romano reformato; et solum hoc quæramus, sitne verosimile, hunc ipsum esse, qui S. Paulinum Nolanum bis visitavit, vir a sanctitate et doctrina laudatissimus. Distinguere eos mallet Quenellius : ego distinctionis necessitatem nullam video; imo suspicor Paulinum ipsum. Epistola* X *ad Severum, ubi* Nicetam qui ex Dacia advenerat, *vocat* Romanis merito venerandum, *vel scripsisse* Romatiis *aut* Romatianis, *sed in hoc corruptum a librariis, mendum suspicatis; vel barbaræ vocis fastidio usurpasse nobiliorem idemque valentem, neque de ullis minus quam de Romanæ urbis civibus cogitasse Paulinum; quamvis et de his cogitare potuerit, si Roma veniebat* Nicetas, *sicuti gratis, velut ex Paulino, assumit Baronius, Paulinus vero nusquam id invenietur dixisse, si bene verba expendantur. Dixi autem præscriptionis jure diem hunc deberi* Nicetæ Romatianensi : *existimo enim antiquos Martyrologos, supra num.* 2 *sub finem ab Henschenio relatos ideo dumtaxat hoc die conjunxisse Paulino* Nicetum, *melius* Nicetam *dicendum, quia proprium mortis vel cultus diem nesciebant. Hoc autem titulo excusabiliores sunt Romani Martyrologii reformatores Gregoriani, qui nihil cogitantes de identificando* Daciæ *et* Romatianæ Episcopo; *ad hunc* XXII *Junii recursuro sub ignotiori sibi titulo; ipsi, sub notiori sibi appellatione, assignaverunt* VII *diem Januarii, quamvis antiquioribus nullis Fastis sic antea inscriptum; ea licentia scilicet, qua sanctos multos Patres, quorum dies ignorabatur et memoria videbatur Martyrologio digna, eidem inseruerunt, beneplacito sibi die, nec alibi usquam reperto.*

Romatianensis fuisse potest

F *Paulini hospes, Daciæ Episcopus,*

cui noviter assignatus est dies 7 Januarii,

AUCTORE D. P. sub isto notiori passim titulo,

13 *Novo ergo in Januario die contentus ille, haud illubenter (credo) hunc* XXII *Junii cedat alteri Sancto sibique cognomini Aquileiensi, licet ab antiquis Martyrologis novisque præterito; de cujus doctrina et sanctitate utinam æque clara et illustria extarent testimonia! Quod si mihi Deus concesserit destinatum Januarii supplementum absolvere, aut etiam novam illius editionem, deficientibus exemplaribus cito quidem futuram necessariam, sed propter temporum calamitates non tam cito sperandam; jubebo ad Januarium transferri, quidquid ex Martyrologiis colligi poterit, de antiquiori* Niceta *vel* Nicea, *hoc die occurrente, tamquam verosimillime eodem. Nam quod eum Paulinus,* Daciæ *potius, quam* Romatianæ *Episcopum dixerit; eo factum puto, quod gens Dacorum, Scythico ferme modo vivens, nullam certam haberet regiam; et sic eorum Episcopus, licet haberet Cathedram certo loco positam, puta in civitate* Romatiana, *sæpe tamen nusquam minus quam illic degeret, Apostolico intentus muneri. Ita Nicæno Concilio legitur interfuisse* Theophilus Episcopus Gothiæ : *sic enim nominata est Dacia, quamdiu in illa Gothi habitarunt, quæ iis digressis iterum* Dacia *dicta est, donec sub Romanis fuit. Ut autem veteris* Daciæ, *Ptolomæi ætate* civitas Regia Sarmigethusa *nuncupabatur, sic recentioris et ad Romanos regressæ Daciæ Metropolis, Paulini tempore, forsitan dicta fuerit* Romatis *vel* Romesia aut Romatiana *terminatione quidem valente, acsi Latine diceremus* Romana.

sicuti Theophilus dictus et Episcopus Gothiæ, — *licet non careret propria civitate,* — *Metropolis.*

DE S. AARONE MONACHO

IN INSULA LITTORALI BRITANNIÆ ARMORICÆ

D. P.

SYLLOGE HISTORICA.

De cultu, ætate, et anachoreseos loco.

SEC. VI

Notus ex Vita S. Machutis,

Aletensis *Episcopi* S. Machutis *sive* Maclovii *Vita,* XV *Novembris illustranda, in omnibus ubique exemplaribus ingerit nobis prætitulati Sancti notitiam; ab ejusque nomine dictam asserit insulam quam incoluit, et ubi sepultum fuisse par est credere, et cultum etiamnum suum habere. Habuit certe illum sub ritu Semiduplicis in proxima Alethensi sive Macloviensi Ecclesia vulgo* Saint Malo *dicta licet non etiam in reliqua diœcesi uti nobis constat ex Breviario, jussu Joannis du Bec Episcopi recognito sub annum* MDCII. *Postea tamen auctus est ritus : habemus enim Officia propria Sanctorum Ecclesiæ Macloviensis, absque anno quidem impressionis, sed tali charactere, ut facile appareat præcitato Breviario recentiorem esse impressionem, ubi dicitur, quod die* XXII *Junii* fit Officium S. Aaronis, Abbatis Confessoris : Duplex majus. *Dicitur de loco primæ sepulturæ corpus elevasse* S.Machutes, *ipsumque transtulisse in suam Cathedralem in sepulcro seu monumento alte supra terram eminenti : postea vero caput et brachium argenteis thecis pretiosis fuerunt inclusa, inter ceteras ejusdem Cathedralis Reliquias servanda. Ita Albertus le Grand, in opere de Sanctis Britanniæ Armoricæ ad hunc diem, ex prædictis de eodem Sancto Lectionibus, ubi hoc solum legitur :* Cujus in ecclesia Macloviensi Reliquiæ Sacrosanctæ, capite et brachio inter cetera membra auro et argento munitis, honorifice requiescunt.

et ad hujus ecclesiam translatis Reliquiis,

floruit sec. 6

2 *Putatur* S. Machutes *Episcopus fuisse institutus, Aletæ ætatis suæ anno* XL, *Christi* DXLI; *quod modo non possumus ex hujus Vita definire. Hanc habemus ex duobus optimæ notæ MSS. Monasteriorum Silvæ-Majoris in Burdegalensi, et Vallis-lucentis in Senonensi diœcesibus : et in ea dumtaxat legitur, quod Sanctus, volens cum sociis pii propositi transfretare, non invenit nisi* opificium cujusdam novis, hominibus quidem vacuæ, sed Christi corporali specie præsentialiter plenæ : nam Christus, sub hominis specie, in ipsa navi apparebat : quo invitante et suadente introivit navim illam beatus Machutes suique commanipulares. Interrogavit ille homo, re autem vera Christus Dominus qui videbatur, B.Machutem, quonam deliberaverit transnavigare. Respondit se hoc nescire, nisi quo eum Dominus dignaretur dirigere. Hæc dicens ignorabat eum, cum quo loquebatur Christum esse. Cui ait Dominus : Est insula in hoc mari, quam quidam inhabitat Monachus, nomine Aaron ; ad hunc te dirigam per Angelum meum, indicans, illi te affectuose et honeste excipere.

ipsumque Sanctum insula excepit,

3 Extemplo ut hæc audivit..... Machutes, intellexit non modo hominem qui loquebatur, verum Angelorum et hominum plastem : et sine ulla hæsitatione et dilatione cecidit ad pedes ejus, et adoravit eum. Dominus autem desiit statim apparere conspectibus ejus. Tum prospera navigatione directus ad insulam, ex nomine Aaronis Monachi nuncupatam ; exceptus est ab ipso Aarone Monacho officissime humaneque habitus : mansitque cum eo.... tamdiu, donec Episcopatus civitatis Britanniæ, quæ vocatur Aleta, eidem divinitus extitit adapertus et destinatus : non enim erat eadem civitas longe ab insula Aaronis. *Hactenus Vita illa ; nec ullum amplius de* Aaorne *verbum : quem eatenus Solitarium istic vixisse præcitato textui conformius est, quam quod (sicut in prædictis Lectionibus dicitur)* S. Maclovius, beatissimo Aarone mortuo et ad cœlica translato, cœnobium illius regendum suscepit, et Monachis multis ibidem aggregatis auxit : *Auctor enim Lectionum præfatur, quod illas accepit* ex Legenda S. Maclovii ; *in qua tamen istud non reperitur. Interim in Proprio quod dixi, datur* Aaroni *titulus* Abbatis et Confessoris.

Solitarius ibi vivens,

4 *Satis sit dicere,* Aaronem *Maclovio ac sociis pariter advectis præstitisse officium Patris spiritualis ; et* Maclovio *post paucos anachoreseos insularis annos ad Episcopatum rapto, reliquos sub* Aaronis *disciplina permansisse, quoad hic vixit : quem potuit jam Episcopus* Maclovius *Abbatem ordinasse, sed nolim hoc sine teste asserere, cum id minime necessarium fuerit; esto quod locus Abbates fortassis postea acceperit. Non etiam dixerim temere, mortui magistri corpore, privatos a Sancto discipulos fuisse : sed translationem illam potius factam crediderim seculo* IX, *propter piraticas Normannorum incursiones : quæ tamen non ita videntur desolasse insulam, quin postea iterum cœperit a Monachis habitari, a quibus nunc quoque nomen obtineat, abolito veteri nomine* S. Aaronis.

nec temere dicendus Abbas.

Corpus quando in urbem allatum?

5 *Non repræsentat ejusmodi insulam Topographica Britanniæ Aremoricæ tabula, ubi sola nominatur* Insula Sezembre *cum quinque anonymis scopulis sinum Aletensem obvallans : sed hydrographica Jansonii inter urbem atque Jarseyam sive Cæsaream insulam, quinque leucis a littore distantem, notat vadosum scopulum sub nomine*

Ejus insula an Monke, vel Arem?

A *mine* Monke, *id est* Monachi, *quem suspicari possumus esse* Aaronis. *Est tamen etiam inter Garnzeyam et Ornajam insulas, leucis fere decem remotas a littore, alia,* Arem *dicta ; quæ nonnullam ad* Aaronis *affinitatem cum habeat, nolo firmare priorem conjecturam ; sed ulteriorem quæsitæ insulæ illustrationem Armorici littoris peritis relinquo. Interim optare licet, ut freti Britannici peculiarem descriptionem, singularumque in eo insularum, exhibeat aliquis ; non minus navigantibus commodam quam historicis futuram ; nam ea hactenus desideratur, et tabulæ Jansonianæ pars minima freto relinquitur utpote Britannicas omnes simul insulas complexæ.* D

DE S. CONSORTIA

VIRGINE CLUNIACI IN GALLIA

G. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus cultu, translatione, actis, parentibus et ætate.

SUB FIN. SEC. VI

Cultus S. Consortiæ Virginis,

Occurrunt *circa hanc sanctissimam Virginem nonnulla intricata, quæ evidentius clariusque proponentur Lectori, si ab ejus cultu, quia nihil apparet commodius, rem ipsam auspicemur. Martyrologia MSS. Usuardi, sed aucta. Parisiense monasterii S. Victoris, et aliud Reginæ Sue-* B *ciæ, item MS. Florarium Sanctorum, et Martyrologium Bellini de Padua secundum morum Romanæ Curiæ, Venetiis anno* 1498 *excusum, et Parisiis anno* 1521 *recusum nudam proferunt memoriam* S. Consortiæ Virginis. *Idem fecit Molanus in Additionibus ad Usuardum primæ editionis, qui in secunda et tertia editione adjunxit* in Cluniaco monasterio. *Præiverant auctor Martyrologii Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *impressi, Grevenus in Auctario Usuardi anno*

Cluniaco adscriptus :

1515 *et* 1521 *vulgato, item Maurolycus et Felicius, his ubique verbis :* Monasterio seu cœnobio Cluniaco, Sanctæ Consortiæ Virginis. *Eadem habet Galesinius ; addens in Notis,* Ex tabulis monasterii Cluniacensis. *Eadem inscripta sunt Martyrologio hodierno Romano ; et a Baronio allegatur Bedæ Martyrologium, sed supposititium, in quo nudum* Consortiæ Virginis *nomen est excusum. Eamdem refert Arnoldus Wion in Martyrologio monastico Benedictino, addens,* Quo claruerit tempore, cujusque cœnobii monialis fuerit; hactenus se latere. *Secuti Dorganius et Bucelinus.*

festum Translationis 13 Martii.

2 *Hæc de hujus Virginis veneratione, et quidem ut apud Cluniacenses cultæ, reperimus. Cum autem monasterium illud a suo exordio fuerit virorum Monachorum, uti sæpius de Sanctis illius diximus, solennis* C *S. Consortiæ cultus videtur inductus aliunde, una cum sacris ejus Reliquiis. Monuimus nos ad diem* XIII *Martii, agentes de prætermissis et in alios dies rejectis,* S. Consortiam Virginem Cluniacum translatam, festum ibidem isto die obtinere, et in variis Martyrologiis memorari. *Ac primo in citato Martyrologio Bellini ista leguntur :* Ipso die monasterio Cluniaco, translatio. S. Consortiæ. *Quæ eisdem verbis descripserunt Maurolycus, Molanus, Galesinius, Ferrarius. , et suo idiomate Canisius atque in Monasticis Wion, Dorganius, Bucelinus, qui elogium affinxit. Fuimus nos anno* MDCLXII *in ipso monasterio Cluniacensi, magna cum caritate excepti, et varia descripsimus, ac solum ex MS. Usuardi ad usum dicti monasterii aucto, annotavimus ad diem* XIII *Martii eadem jam relata verba ;* Ipso die monasterio Cluniaco translatio S. Consortiæ : *ad hunc vero* XXII *Jun nihil de ea. Hinc primum dubium possit oriri, an hæc* Consortia, *et* Consortia Virgo *apud Bellinum relata, sit eadem censenda. Favent Ferrarius, Wion, et Bucelinus dum, ad diem* XIII *Martii* Consortiam *translatam etiam appellant* Virginem ; *et Canisius ad dictum* XIII *Martii addit, de eadem agi ad* XXII *Junii , quod et nos etiam ad dictum* XIII *Martii fecimus; et res satis apparet probabilis.*

Non videtur filia S. Eucherii Episc. Lugdun.

3 *Aliud movet dubium Baronius in notis ad hunc* XXII *Junii cum ait :* Fuerunt Consortia et Tullia duæ filiæ S. Eucherii, postea Episcopi Lugdunensis. Meminit de his Ado ad XVI Kalendas Decembris cum agit de S. Eucherio. An tamen Consortia, de E qua agimus eadem sit, condita postmodum in Cluniacensi cœnobio, nobis hactenus incompertum habemus, *Ferrarius in Topographia in Martyrologium Romanum , verbo Cluniacum, asserit* videri Consortiam fuisse filiam S. Eucherii. *Verum ubi postea in Catalogo generali agit ad* XIII *Martii de Translatione* S. Consortiæ *de Eucherio, quodque ipsa ejus filia fuerit plane silet. Saussaius nihilominus in Martyrologio Gallicano, ad* XIII *Martii, scribit* S. Consortiam S. Eucherii filiam, *et hoc* XXII *Junii ait :* quam ferunt filiam fuisse S. Eucherii. *Sed quinam ita ferant non explicat. Arripuerunt tamen occasionem id attingendi Acherius et Mabilio tomo primo de Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, dum* Vitam S. Eucherii patris et Consortiæ filiæ *referunt, adscribentes eam diei* XXII *Junii. Hic interim sub finem monet* S. Consortiam monialem non fuisse, eamque Martyrologio Benedictino a Menardo merito expunctam : *ac proinde eam Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, a se non interponendam.*

licet ejus sit in Diœcesi Lugd. parochia.

4 *Arturus du Moustier, dum de* S. Consortia *in Gynæceo sacro hoc die agit ; ista in Notis addit :* Extat in diœcesi Lugdunensi Ecclesia parochialis sub sanctæ hujus Virginis invocatione , ad bimilliare ciduum civitatis, apud quam ex provinciæ viciniis frequens fit clientum devotorum concursus, pro sanguinis fluxu comprimendo , beatæ hujus Virginis subsidium deposcentium. *Similis causa Aniciensibus occasionem dedisse potuit, eamdem sanctam Virginem in sua Cathedrali B. Mariæ ecclesia hoc quoque die recolendi, sub ritu Officii duplicis, sicut habet Catalogus festorum propriorum inde transmissus.* F

D. P. Non enim primi qui obiit 449 :

5 *Ea religio facile istuc potuit Cluniaco adducta fuisse, cum Monachi Cluniacenses tota Gallia et ultra illam suos haberent Prioratus, ab Archimonasterio dependentes, nedum in Lugdunensi et Aniciensi proximis diœcesibus. Sed fieri nequit, ut quæ post obitum* Lotharii I Francorum Regis, *id est post annum* DLXI, *sub ejus filio* Sigiberto *adhuc nubilis erat ; filia fuerit* S. Eucherii Lugdunensis Episcopi, *non solum ejus quem solum noverunt Fasti ecclesiastici, mortuum anno* CCCCXLIX, XVI *Novembris ; sed nec Junioris quidem,*

non etiam secundi

quem sibi fingunt inter Lugdunenses Senertus, Raynaudus, et alii recentiores, eo quod Eucherius *quidam, licet absque ullius Sedis nomine, inveniatur subscriptus Conciliis quatuor sub S. Cæsario Arelatensi celebratis; videlicet, Aurelianensi* IV *anni* DXXIV, *loco duodecimo ; Carpentoratensi,* DXXVII, *loco secundo ; Arausionens*

A *sionensi* II, DXXIX, *loco quarto, et Viennensi* III *anni ejusdem loco* III. *Fingunt, inquam; quia subscriptiones fieri solebant secundum ordinem ætatis Episcopalis, et prius ordinati prius subsignare: nemo ergo mihi persuadebit, unum eumdemque esse qui ordine tam præpostero subscripserit quatuor istis Conciliis. Quemcumque autem ex istis voluerit quis eligere, atque in seriem Lugdunensium ingerere, necdum inveni et aptum, ut diu post ante Episcopatum (quod tamen oporteret) fuerit* S. Consortiæ *pater.*

AUCTORE D. P. qui fingitur usque ad 529 sedisse:

6 *Restaret ergo nominandus tertius aliquis; et hunc suggerere videtur Vita S. Cæsarii Arelatensis Episcopi, auctore Cypriano ejus discipulo scripta. Sed ex Sirmondi relatu notat Chiffletius, in melioribus ac vetustioribus illius Vitæ exemplaribus deesse titulum* Lugdunensis: *et si omnino Lugdunensis fuerit Ætherius S. Cæsarium per Alpes comitatus, adeo juvenis is fuit, ut Sanctus illum de inobedientia increpare posset. Putat Chiffletius, fuisse erratum in nomine; scribendumque* Ætherium, *tunc adhuc laicum et necdum Episcopum, sed primum id factum post Cæsarii mortem; per prolepsim tamen ita hic vocatum: qui propter similitudinem nominis etiam* Eucherius *scriptus inveniatur. Verum nec is potuerit fuisse pater* Consortiæ. *Ex Gunthramni namque Burgundiæ Regis Consiliario assumptus is ad regimen ecclesiasticum, post annum* DLXXXV, *et ante* DLXXXIX, *vixit (ut constat) usque ad annum* VII *Theodorici Regis, id est annum Christi* DCII, *eumdemque* XLI *a morte Clotharii I; cum tamen dicatur* S. Consortia, *mortuis parentibus, a Sigeberto Clotharii filio ad nuptias permissa Regio Procuratori.* B

non etiam tertii qui fingi posset loco Ætherii.

7 *Chiffletus, in suo Paulino illustrato, producit eruderatam a se epistolam, quam* sanctis, ac merito prædicandis, atque venerandis et dilectissimis filiis, Eucherio et Gallæ, *scripsit* Paulinus Episcopus, *postquam illi* perpetui conjuges et parentes, cum benedicta a Deo progenie, *Salonio et Verano, in Lerum insulam Lerino vicinam sese receperant, sub magisterio S. Honorati in proximo degentis vitam ducturi eremiticam, unde* Eucherius *postea assumptus est ad Episcopatum Lugdunensem. Occasione porro istius epistolæ tam opportune repertæ, ad cognoscenda nomina, tam uxoris quam insulæ ad secessum electæ (filiorum nomina ex Gennadio, patris ad ipsos scripta allegante, innotuerunt) tali, inquam occasione idem Chiffletius cap. 18, ex antiquissimo Jurensi Codice, ab annis fere nongentis scripto, et collato cum tribus Lugdunensibus unoque Gigniacensi, producit tractaculum, cui titulus,* Conversio S. Eucherii Episcopi Lugdunensis, et Gallæ uxoris ejus, et vita duarum filiarum Tulliæ atque Consortiæ Virginum: *quem titulum Biographi Benedictini, prælaudato seculo suo* I *ut dixi, sic inverterunt,* Vita S. Consortiæ Virginis et Conversio B. Eucherii Episcopi Lugdunensis, et Gallæ uxoris ejus. *Auctorem utrique coætaneum agnoscunt, hi ex toto, ille ex parte, propter hæc num* II. *relata verba:* Quoniam longum est narrare omnia; quæ per servos suos Eucherium et Gallam et filiam eorum Tulliam Dominus mirabiliter operatus est; pauca de gestis B. Consortiæ referam, quæ sanctis Fratribus Uranio Presbytero et Celso Subdiacono audivi, qui ei dum adviveret adhæserunt, necnon et Aureliano Presbytero, qui usque nunc ad sepulcrum ejus Deo servit, referentibus audivi. C

Occasione Epistolæ Paulini ad Eucherium et Gallam

edita Acta quasi a coævo scripta,

8 *Benedictini rem totam sibi salvam esse existimaverunt,* Eucherium Juniorem *intelligendo, insuper habita Chiffletii opinione, existimantis interpolatum opus esse, et partem quidem secundam sinceram haberi; sed Reges* Clotharium *ac* Sigebertum. *Reges fuisse Alanorum, in Provincia adhuc dominantium, non Francorum: primam vero partem male illi assutam, ex Historia S. Eucherii, ab eremitico secessu ad Episcopatum Lugdunensem rapti. Verum hic dicitur, non* D *filias socias habuisse, sed* filios *licet id crediderit Ado Viennensis, in Martyrologio ad* XVI *Novembris, Vitam* S. Consortiæ *sic interpolatam secutus; neque demonstratur vel in continenti* super fluvium Durentiam *habuisse anachoresios suæ locum, sed in* Lero insula, *vel ad Episcopatum ea qua dicitur ratione raptus. Alio igitur me converto, et conjectare libet, ex situ loci, ubi pater* S. Consortiæ *vixit, prope Manuascam, ipsum Regiensis urbis, quinque solum leucis Manuasca versus Orientem distantis, fuisse Episcopum; illum qui proximus post Faustum II, anno* DXLIX *Synodo* V *Aurelianensi inscriptus, solo nomine hactenus notus est* Emeterium; *quod nomen vulgo minus notum, antiquus librarius verterit in* Eucherium; *motus vitæ similitudine, et nomine conjugis Gallæ, licet cetera omnia discreparent, imprimis tempus; atque consequenter pro* Regiensi, *scripsisse* Lugdunensem: *quod passim deinde secuti sint alii ab Adone decepti, nisi forte hic primus corrumpendi textus alii exemplum dedit. Quidni autem, sicut ex* Emeterio *factus præsumitur* Eucherius, *sic ex* Gissa *facta sit* Galla? *Nolim ego tam scrupulosus esse: neque vadem me præstare, quod Fausti Regiensis II successor dictus fuerit* Emeterius *non* Eucherius, *quia non hoc, sed istud nomen scribitur apud Claudium Robertum et Sammarthanos; sic enim illi scribunt absque teste vel probatione ulla.* E

quæ Chiffletius temere consarcinata putat.

Potius creditur Emeterio sive Eucherio Regiensi nata,

9 *Non etiam video difficultatem tantam in eo ut concipiatur par duplex conjugum, iisdem nominibus appellatorum seculo* V *et* VI, *eademque fere fortuna usorum. Cur enim id magis mirum videatur, quam nunc duabus in civitatibus, et temporibus diversissimis, simili fere fortuna duplex par conjugum reperiri, quibus nomen sit* Petrus et Joanna? Ut *enim hæc nunc, sic communia tunc nomina erant* Eucherius et Galla. *Tria paria Fratrum Medicorum Sanctorum, quibus nomen fuerit* Cosmas et Damianus, *credere suadent diversissima eorum acta, tempora, loca: Deo sic disponente, et primorum Anargyrorum, id est, gratis curantium exemplum renovatum sub eisdem nominibus volente. Idem accidisse credamus in duobus conjugum paribus, simili exemplo dimittentibus seculum, et ad solitudinem se recipientibus. unde vir uterque sit evocatus ad Episcopatum; et subsidet omnis difficultas. modo* pro Lugdunensi *Ecclesia, cui impossibile sit secundum aut tertium* Eucherium *dare; supponere liceat* Regiensem, *cujus, præter utrumque Faustum, et inter illos medium* Contumeliosum *nullus nominatur Episcopus, ante Claudianum anno* DLXXIII *subscribentem Concilio Parisiensi* IV, *qui Claudianus potuit nostri vel* Emeterii *vel* Eucherii *fuisse successor. Igitur sub hujusmodi cautela, non ut docere volens, sed ut paratus discere, dabo vitam* S. Consortiæ *jam his prælo subjectam, solo nomine* Lugdunensis *Ecclesiæ et urbis commutata: nam qui hoc tenere volet, totam historiam necesse est, ut evertat.* F

cui æque ac Lugdunensi conjux Galla fuerit.

et similis fere utrorumque fortuna.

VITA

Ex editionibus Chiffletii et Mabilionis.

Fuit quidam vir ex ordine Senatorio [a], Eucherius nomine, habens uxorem nobilibus ortam natalibus, nomine Gallam, quos quidem ampla possessio, et numerosa familia, thesaurorumque copia claros in seculo fecerat, sed timor Domini, qui est initium sapientiæ, in conspectu Conditoris omnium clarius exornabat. Cumque liberos non haberent, deprecati sunt Dominum, et exaudivit deprecationem eorum, dans eis filiam, quam votivo nomine Consortiam vocaverunt, heredem videlicet illam et propagatricem sui sanguinis habere cupientes. Cumque eam in timore Domini educarent, et illa in annis puerilibus

a Pater Sanctæ nobili junctus conjugi,

duabus filiabus genitis,

A pueriIibus posita, religiosum animum habere cœpisset; nimirum Domino eam ad consortium regni cœlestis, secundum præsagium vocabuli ejus, occulta inspiratione vocante; aucta est spes illorum accepta alia filia, quam Tulliam vocaverunt, dixeruntque: Multiplicabit Dominus per Consortiam et Tulliam semen nostrum, sicut multiplicavit per Liam et Rachel in domo Jacob futuræ repromissionis heredes.

2 Posthæc quod multo tempore moliebatur animo Eucherius, opere gestiens adimplere, ait uxori suæ: Audisti, credo, dulcissima, et fideli animo retines, Dominum nostrum Jesum Christum, per Evangelium suum salubriter admonentem, ubi ait: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos: tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Quapropter tam dulcibus promissis ejus religiosum admoventes auditum, cur non observamus præcepta ejus, præsertim cum ille nobis dederit quæ possunt jure nostras facultatulas regere *b* ac possidere? Si ergo tibi non displicet, comam capitis mei tondere decrevi, et vitam ducere solitariam in specu, quam B juxta voluntatem meam Dominus ostendit mihi, sitam in territorio Aquensi in agro nostro, quem Montem-Martium *c* appellamus, fluvio Duranciæ imminentem.

Matth. 11 29.

a conjuge discessum petit:

b

c

3 Galla hæc audiens, et in corde bono et optimo spiritale semen devota suscipiens, projecit se ad pedes ejus, gratias agens rogansque per Dominum, qui tanti consilii auctor esset, ne se desereret desolatam; sed ageret potius ut post conjugale vinculum, quo fuerant duo in carne una, pari studio atque proposito uno in Dominum spiritu necterentur, dicens; Si tu in specu te cupis retrudere, permitte quæso, ut mutato habitu ego tibi ad vicem ancillæ deserviam.

hæc comitem se offert,

4 Acceleratur igitur votum, paratoque magno convivio, vocantur affines et amici. Manifestat causam B. Eucherius, contradicunt illi; sed Sanctorum animus, in suo proposito perseverans, nequaquam consentit, manu semel in aratrum missa retro respicere. Quid plura? De omnibus quæ possederant tres partes efficiunt, quarum unam pauperibus erogant, alteram famulis suis dividunt, tertiam filiabus relinquunt.

et post facultates distributas,

5 Ingressis itaque præfatam specum S. Eucherius, sic undique locum obstruxit, ut nullus ad eum valeret ingredi, beata ei Galla per fenestellam quotidie cibos ad vesperam ministrante, ut C ipsa petierat. Post non multos vero dies conversionis illorum, filia eorum Tullia, in virginitate permanens, migravit ad Dominum, sepultaque est, in agro suo, qui dicitur Thele *d*, in spelunca duplici. Quo audito S. Eucherius ait: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum: sicut Domino placuit ita factum est; exhortabaturque Gallam ne super hac re contristaretur.

ipse in specu se recludit, uxore ministrante.

d

Job. 1.

6 Cumque illa nullo modo consolationem reciperet; una die cum post Matutinos hymnos membra sopori dedisset, vidit in somnis B. Tulliam, stola candida et chlamyde aurea fulgente indutam, adstare sibi ac dicere; Cur me velut amissam luges, quam Dominus in consortium Sanctorum Virginum introduxit? Te quoque me ad Dominum secuturam scito; præparavit enim tibi coronam, quoniam implesti mandata ejus. Meus etiam genitor, Pontificali Cathedra sublimatus, post nos veniet, et erit magnus in conspectu Dei: porro soror mea Consortia manebit in virginitate, pro qua multa passura est, donec et ipsa coronam vitæ percipiat. Quæ cum post quietem S. Eucherio retulisset, ille in

Mortua filia Tullia paret matri, multa prædicens,

voce exultationis et confessionis erumpens ait D Gratias tibi ago: Pastor bone, quia non est similis tui consolator, qui dignatus es consolari servos tuos, et reddere gaudium post lamentum, et ultra noluerunt eam flere.

EX IMP.

7 Factum est autem post hæc verba, ut quidam juvenis, Aurelius nomine, pergens ad sanctum Eucherium, peteret ab eo filiam ejus Consortiam in uxorem. Quod ille audiens, timensque de revelatione, quam per S. Gallam compererat, et rem tacitus considerans; puella, inquit, quam sponsam petis, ætatem habet, ipsa pro se loquatur: in ejus quippe dimisi potestate, ut vel nubat, vel in virginitate permaneat. Cumque in conspectu eorum adducta S. Consortia, super hoc interrogaretur; Nec promittendi, ait, mihi facultas est, nec negandi potestas: sed omnia in manu Dei sunt: nam sponsum habeo Christum, qui me non derelinquet, donec introducat in thalamum suum. Quod juvenis ille audiens, ad præsens quidem siluit; postea vero misit ad eam matronas nobiles affines ejus, ut eam blandis sermonibus ad ineundum conjugii copulam promoverent. Quæ cum ei essent molestæ, poposcit septem dierum inducias, ut Dei consuleret voluntatem. E

S. Consortia virum recusat.

8 Abeuntibus ergo illis, S. Consortia orationibus, jejuniis et vigiliis vacans, cum lacrymis Dominum deprecabatur, ut eam voluntate sua dirigeret. Inter hæc venerant in manus ejus gesta B. Eugeniæ *e* Virginis, in quibus cum legisset, quod illa de Paganis parentibus procreata, fugiens ab eis et ad Christum conversa, tonsis crinibus, multo tempore, in habitu virili, inter Dei servos fuisset in monasterio conversata; dixit in corde suo; Si illa Paganos parentes abjiciens, ad Deum conversa in virginitate permansit, atque ad Martyrii palmam pervenit: quanto magis ego, de Christianis parentibus orta, et sanguine Christi redempta, debeo in eo quod proposui perdurare? Orabat etiam dicens: Domine, qui illam ab idolorum cultu ad te convertisti; fac me, quam ab incunabilis salutari lavacro consecrasti, ad ejus pervenire consortium. Et confortabatur cor ejus in Domino.

S. Eugeniæ exemplo:

e

9 Die autem septimo, veniente ad se Aurelio juvene illustrissimo, cum matronis quas pridem ad illiciendum ejus animum destinaverat; et interrogantibus quid intra indultas deliberasset inducias, respondit: Dixi vobis jam, nec promittendi mihi facultas est, nec negandi potestas, sed omnia mea in manu Dei sunt. Sed, si vultis, pergamus pariter ad ecclesiam: agatur Missa, ponatur Evangelium F super altare; et communi oratione præmissa codice patefacto, inspiciamus Domini voluntatem *f* ex illo capitulo quod primum occurrerit. Quod ut factum est, revoluto codice, Dei famula cœpit legere: Dixit Dominus Jesus discipulis suis; Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Et magno impleta gaudio gratias Deo agens dixit ad juvenem: Tu tibi quære sponsam secundum voluntatem tuam: nam sponsus meus Christus est, qui non me vult derelinquere. Quo ille audito tristis una cum evocatis matronis abiit in domum suam: sancta vero Consortia sacro velamine suscepto *g* perrexit ad specum, in qua erant genitores ejus, et una cum eis orationi vacabat.

nova industria fugit nuptias:

f

Matth. 19

g

10 Accidit eo tempore ut Pontifex Ecclesiæ *h* Regiensis migraret ad Dominum. Mos autem erat præfatæ Ecclesiæ, ut quoties lege cunctis mortalibus debita, suo viduaretur Episcopo, in eligendo successore revelationem *i* Domini expectaret. Tunc ergo triduano a cunctis præmisso jejunio, cuidam puerulo apparens in visu Angelus Domini; est, inquit, Senator quidam, Eucherius nomine, super fluvium

h

patre in Episcopum electo,

i

EX IMPR.

A fluvium Druentiam retrusus in specu, qui relictis omnibus quæ possidebat, secutus est Dominum : ad hunc adducendum pergite, et vobis Pastorem illum constituite, quoniam a Domino est electus. Quod cum puer senioribus diluculo retulisset, omnipotenti Domino, cunctis fratribus convocatis, gratias egerunt, missoque cum Clericis ad præfatum locum Archidiacono, qui tunc Ecclesiæ curam gerebat, invenerunt eum sicut eis Dominus revelarat. Cumque illi Archidiaconus rem propter quam venerat indicasset; cœpit cum juramento dicere, se voluntariam de specu non egressurum; nec cum eo, nisi ligatus duceretur, iturum. Cumque talia diu repeteret; Archidiaconus, effracto muro speluncæ, eduxit eum; et juxta quod ipse juraverat, vinctum perduxit... *k* Quem pari animo unoque consensu Clerus et populus sibi eligens Sacerdotem, in Pontificali Cathedra solenniter collocavit. Galla vero uxor ejus eum locum speluncæ ingressa, in quo vir Dei latuerat, reliquum vitæ suæ tempus ut cœperat religiose peregit, filia ejus Consortia quotidianum victum ei subministrante, sicut ipsa prius fecerat viro suo.

matri in specum succedenti ministrat :

11 Et quoniam longum est narrare omnia, quæ B per servos suos Eucherium et Gallam, et filiam eorum Tulliam, Dominus mirabiliter operatus est; pauca de gestis B. Consortiæ referam, quæ a Sanctis *l* fratribus, Uranio Presbytero et Celso Subdiacono, qui ei dum adviveret adhæserunt; necnon et Aureliano Presbytero, qui usque nunc ad sepulchrum ejus Deo servit, referentibus audivi.

Consortia ecclesiam et xenodochium construit :

12 Cum igitur defunctis genitoribus suis sancta Consortia in sua potestate esse cœpisset, construxit ecclesiam in agro suo, qui vocatur Mation vicus, in honore *m* S. Stephani Protomartyris, et Xenodochium ibi de rebus suis instituit : quod vero superfuit pauperibus erogans, thesaurum sibi collocavit in cœlo; familiam vero suam liberam esse constituit. His ita dispositis, ad Chlotarium *n* Regem Francorum ire perrexit, petitura ab eo ut per jussionem ejus quieta in regno illius manere posset, et in Virginitate Domino deservire. Cumque illa palatio post multos viæ labores appropinquasset, Dominus per visum præfato Regi, cujus filia multo jam tempore ægrotabat, apparere dignatus est, dicens : Quare tristaris super filia tua? Ecce una ex famulabus meis ad te venit, cujus nomen vocatur Consortia, quæ filiæ tuæ reddet pristinam sanitatem; vide tamen ut libenter ei præstes quidquid a te pe- C tierit. Cum ergo Rex evigilasset a somno, vocatis fidelibus suis, cuncta quæ per visum audierat, narravit, et ait; Ite et perquirite præostensam mihi famulam Dei, sicubi eam forte reperiatis, et adducite eam ad me. Quæ cum ab eis esset inventa, et interrogantibus nomen suum et patriam indicasset, illi festinato introduxerunt illam ad Regem. Quæ flebat dum duceretur, et orabat, metuens ne concupisceretur a Rege, qui eam tam solicite præcepisset inquiri. Sed cum venisset in palatium, surrexit Rex de solio suo, et pergens ei obviam ait : Ora pro me, famula Dei, et redde filiæ meæ pristinam sanitatem, sicut mihi hac nocte Dominus revelare dignatus est. Cumque illa diceret se nihil tale mereri, cum talia agere Sanctorum sit : nihilominus Rex certus de promissione Domini, cubiculum fecit eam intrare, ubi puella febribus correpta jacebat.

Chlotharium Regem adit,

ejus filiam sanat :

13 Compulsa igitur positis genibus oravit cum lacrymis : inde consurgens salutavit puellam dicens, Pax tecum. Cui illa, quæ jam sermonis officium visa fuerat amisisse, resumpto spiritu respondit : Scio quia pax mecum est, quoniam videre te merui : statim quippe ut tu in palatium introisti, me febris imisit qua torquebar, et ecce sana effecta sum. Precor itaque ut benedicas mihi, et recrees me ci- D bis tuis, quibus tu quotidie vesceris. Dedit ergo ei ancilla Christi fragmen panis hordeacei, et nuces amigdalinas : hic enim erat quotidianus cibus ejus.

obtinet liberam de suis disponendi a Rege facultatem.

14 Rex vero audiens quod convaluisset filia sua, velociter ad eam intravit, dixitque S. Consortiæ : Quidquid in regno meo a me petieris, fiet tibi. Aurum quoque vel argentum quantum volueris libens tribuo. Illa autem ejus genibus provoluta; Obsecro, ait, Domine mi Rex, ut ea quæ mihi promittis pauperibus eroges, mihique permittas, quod vel maxime peto, absque ullius inquietudine in cœpto Virginitatis proposito permanere : et quidquid in loca Deo sacrata, vel in meos famulos contuli vel contulero, per vestram munificentiam ratum permaneat. Cujus petitioni Rex libenter annuens, præstitit quæ voluerat; epistolas per suos fideles dirigens, ut cuncti cognoscerent quod si quis contra eam mali aliquid moliretur, tanti Principis offensam incurreret; si quid autem de suis vellet agere facultatibus, inconvulsum omni tempore perduraret. Et sic Dei famula ad propria remeavit.

In matrimonium iterum expetata,

15 Non post multos dies mortuo Rege Chlothario, E missus est unus ex primoribus palatii, Hecca nomine, a Sigeberto qui patri suo in Regnum successerat, ut Provinciam Massiliæ disponeret. Qui dum hoc ageret, quemdam ex loci incolis diabolus in organum suæ fraudis assumens, dixit ei : Est in his locis puella quædam, speciosa nimis nomine Consortia, nobilibus orta parentibus, quibus unica superest, habens possessiones multas ac pecunias innumerabiles *p* et ministeria copiosa, virumque non novit. Quod audiens Hecca, præmisso puero qui eum venturum nuntiaret, concitus ad Dei famulam venit. Cumque eam verbis simplicibus salutasset, post collocutionem sumpserunt cibum. Inter hæc autem intuens eam curiosius, admiratus ejus pulcritudinem *q* et sermonum prudentiam, tantus in corde ejus concupiscentiæ ignis exarsit, ut vix semetipsum posset reprimere. Nullatenus vero ei suum animum patefaciens festinus ad Regem regressus est. Cui cum omnia, propter quæ missus fuerat, prospere acta renuntiasset, adjecit : Domine mi Rex, est in illis partibus puella absque viro, quæ amissis parentibus unica in eorum prædiis habitat, quam obsecro si inveni gratiam in oculis tuis, permittas mihi accipere in uxorem.

modeste respondet :

16 Quod cum sicut petierat impetrasset, misit ad F S. Consortiam nuntium cum uno de pueris qui assistebant Regi, ut indicaret illi quod sibi esset a Rege concessa; quatenus præpararet se ad nuptias die tricesimo celebrandas. Illa, his auditis, affatim contristata respondit : Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Ego Regis ancilla sum, potestati ejus resistere nequeo : sed quidquid jusserit implere studebo. Dicebat autem hæc de vero Rege, Domino scilicet Jesu Christo. Nuntii vero existimantes quod Rom. 13, 12 de Sigeberto Rege diceret, revertentes narraverunt quæ audierant illi qui miserat eos; qui gaudio multo repletus præparavit se, ut ad eam citius perveniret.

ad Deum confugit;

17 Interea famula Dei, jejuniis et vigiliis vacans, orabat dicens; Domine Jesu Christe, qui me hucusque immunem ab omni pollutione servasti; Domine, cui ab adolescentia mea tota devotione deservio; ne derelinquas me, ut non prævaleat adversus ancillam tuam serpens ille antiquus, qui Evam verborum blanditiis et pulcritudine ac suavitate ligni vetiti decepit : quoniam non derelinquis sperantes in te : sed fac me immaculatam ad Sanctorum tuorum consortium pervenire. Tantaque inerat famulæ Dei tristitia, ut præ angustia spiritus pœne exanimaretur. Cum igitur tali tædio afflicta, quadam

A quadam die cum una ancillula, ingressa supra memoratum S. Stephani Oratorium, sese in orationem cum fletu prostrasset, contigit ut obdormiret : et ecce Angelus Domini apparuit ei in somnis, dicens : Consortia, cur affligeris? non te derelinquet Dominus cui servis : nam sponsus, quem tibi Rex mittit, ad te non perveniet. Parato itaque convivio voca pauperes, et jube in isto quo accumbis loco sepulturam parari, in qua eum defodias, qui sponsam Christi sibi vult usurpare. Tres enim dies sunt, et nuntiabitur tibi venire. Tu itaque audito nuntio egredieris ei obviam cum pauperibus psallens : quod cum aspexerit ille, gladio r proprio præ gaudio interibit.

ab Angelo confortata,

r

18 Evigilans Christi famula dicit ancillæ suæ : Non sensisti aliquem loquentem mihi cum sopore deprimerer? Cui illa; Vidi, ait, hominem incognitum, vestibus albis indutum, cujus vox tecum loquentis non motis labiis, meis auribus sonuit, sed eum nullatenus intellexi. Intellexit illico S. Consortia Angelum Dei sibi apparuisse, et præ gaudio ait : Gratias tibi ago, Pastor bone, quia non derelinquis ancillam tuam; sed liberas eam a persequentibus se. Fecit itaque cuncta quæ præceperat B ei Angelus Domini. Jam advenerat dies tertia, et ecce præcurrens quidam nuntiat, in ulteriore ripa Durentiæ sponsum consistere. Egreditur ei obviam induta festivo habitu, pauperum psallentium agmine constipata. Hecca hæc videns, navim præ gaudio incautus egreditur, sublapsisque pedibus, lancea quam forte manu tenebat confossus, corruens expiravit. Quod cernens famula Dei ita impletum esse ut ab Angelo audierat, cum lacrymis agens gratias Deo, levavit corpus ejus, et involutum linteaminibus in loco quem ei paraverat sepelivit. Pueri namque ejus inhumatum corpus relinquentes, ad Regem festinato regressi, nuntiaverunt quæ viderant.

obviam proco vadit,

eumque proprio telo confossum sepelit.

19 Erat ille dies natalis Regis; et germana ejus, quam sancta Consortia ab infirmitate curaverat, circa Regem discumbens, cum videret eum de nuntio contristari, inquirit ab eo causam. Cui cum Rex narrasset quæ audierat, illa respondit : Puto quod puella pro qua, ut audio, tam subita morte Hecca interiit, ipsa sit Consortia Virgo sacra, quæ de Provincia Massiliensi genitore nostro vivente huc veniens, me per orationes suas a febribus liberavit. Vide ergo, ne propter eam fiat in regno tuo ruina, si contra illam temere aliquid permiseris C fieri : pater enim tuus valde diligebat eam. Cum ergo rescisset Rex, et invenisset quod ipsa erat, misit epistolas ad Principem præfatæ provinciæ, præcipiens ut nullus molestus esset S. Consortiæ : sed liceret ei uti privilegio, quod illi pater ejus indulserat.

Ex hinc sibi permissa

20 Ab illo ergo die tantam famulæ suæ gratiam coram hominibus Dominus dedit, ut quasi unum ex Angelis eam cuncti haberent. Erat enim vultu placida, suavis alloquio, et omnium virtutum gemmis ornata, irascentes uno sermone mitigabat, discordantes ad concordiam revocabat. Creverat etiam in illa superni muneris largitas in ostensione signorum; fugabat dæmones ex obsessis corporibus, cæcos illuminabat, reddebat languidis pristinam sanitatem, multaque alia per eam Dominus mirabilia operatus est, quæ longum est narrare.

et miraculis clara,

21 Verum cum Dominus eam vellet a laboribus transferre ad requiem, apparuit ei per visum dicens : Consortia, fidelissima dispensatrix, super pauca fuisti fidelis, veni super multa te constituam. Tempus est ut requiescas a labore tuo, et accipias coronam quam ab adolescentia per multas tribulationes adquisisti; die autem octava venies ad me : occurret tibi chorus Virginum cum multitudine Angelorum, obviis manibus te excipiens D intrantem in gaudium Domini tui. Cumqum evigilasset, gratias Deo agens, per triduum facto convivio, vocavit Sacerdotes et pauperes. Affuerant etiam vicini fideles, et omnem substantiam suam distribuens ait. Scitote, patres et fratres mei, imminere obitum meum; quinta enim die, secundum quod Dominus significavit mihi, egrediar de corpore : orate quæso pro me, ne occurrat mihi potestas tenebrarum, sed ab Angelis lucis suscepta in Sanctorum requiem introducar; corpusculum vero meum in Oratorio S. Stephani sepelite. Post hæc correpta febribus, die qua ei prædixerat Dominus migravit ad cœlos, sepultaque est, ut petiit, in Oratorio quod ipsa construxerat.

monetur de morte instanti;

EX IMPR. *et mortua sepelitur.*

ANNOTATA D. P.

a *Ut nomina sic forte etiam* Senatorius ordo, *a S. Eucherio Lugdun. Episcopo translatus huc est, non tamen necessarium censeo eum expungere : cum constet ex eo ordine plures ad vitam ecclesiasticam, vel etiam eremiticam transiisse.*

b *Hæc phrasis significat ætatem filiarum, ad pubertatem provectarum.*

c *Vulgo* Mont-Maur, *inquit Mabilio in Margine. Noster Joannes Columbi, lib.* 2 *de gestis Episcoporum* E *Vivariensium in Bernoino;* Is ager, *inquit,* creditur vicos San-Tullianum et Bellimontensem, Druentiæ impositos, haud procul Manuasca urbe, complecti : et spelunca beatissimi viri, cum plures centenos annos sepulta fuisset, ruderibus saxisque temere congestis, fertur nuper inventa in Bellimontani collis radicibus : et nunc suum inhiatum aperta, pluribus coruscare miraculis. *Ita ille libro excuso sub ann.* 1651. *Distat autem ab Aquensi metropoli Manuasca leucis* 7 *versus Euroboream.*

d *Alias* Tete, *verosimiliter ab ipsa nunc nomen habens,* San-Thuellei, *sesquileuca infra Manuascam : restat scire quo die ipsa* Tullia *ibi colatur:* NOT. 15

e *Colitur* S. Eugenia 25 *Decembris, cujus Acta sincera si qua fuerint periere, nam quæ nunc exstant, famulosa esse demonstravi in Responsione ad exhibitionem Errorum mihi imputatorum Art.* XVI *num.* 90

f Solemne, *inquit Mabilio in Notis,* his temporibus erat, ex Evangelio sive Scriptura sacra, sic observata, res futuras vel faciendas explorare. *In Vita S. Martini Episc. Turon. a Severo scripta cap.* 7. Cum fortuito lector, cujus legendi eo die Officium erat, interclusus a populo defuisset; turbatis Ministris F quia non aderat, unum e circumstantibus sumpto Psalterio, quem primum invenit versum arripuit. Psalmus autem hic erat : Ex ore insantium..... ut destruas inimicum et defensorem. Quo lecto clamor populi tollitur *nempe adversus Defensorem, qui S. Martini electioni resistebat. Est et alter locus insignis de Chlodovæo, apud Gregorium Turon. lib.* 2 *Hist. cap.* 37.

g *Utique non ut* Monacha *claustralis; sed ut* Virgo *Deo consecrata per manus Episcopi, pro illius temporis usu et more.*

h *Ubique scriptum et impressum* Lugdunensis : *causam mutationis, hic saltem necessariæ, dedi.*

i *Nihil tale de Ecclesia Lugdunensi uspiam legeris, cum tamen plurium ejus Episcoporum Sanctorum habeantur Vitæ : et Ado Viennensis in Chronico non pauca attigerit de eorum ortu obituque. Theophilus quoque Raynaudus noster, in suo Sanctorum Lugdunensium indiculo, duos* Eucherios *distinguens, et de singulis memorabiliora quæque attingens, locum hunc (haud dubie sibi lectum) cavit attingere. Pro* ecclesia Regiensi, *nihil magnopere obstat, quo minus tale privilegium (quale et Ravennatensem habuisse inconcussa hactenus traditio refert) ipsa habuerit a Deo.*

A k *Expungo* Lugdunum ; *donec ostendatur id accidisse S. Eucherio Seniori, atque adeo totum locum spectare ad hunc, non autem ad Patrem* S. Consortiæ.

l Fratribus, *id est*, Clericis, *qualis etiam fuerit ipse scriptor.*

m *Infra dicitur venisse Virgo* de Massiliensi Provincia : *Topographica autem Provinciæ tabula ostendit, 5 leucis supra Menuascam versus Septemtrionem, vicum hodie dictum* S. Stephani ; *et una leuca ulterius* Hospitaletum : *quæ possent hic indicata credi.*

n *Regnavit hic ab an.* 511 *trans Somonam in Austrasia, Monarcha autem fuit ab anno* 558.

o *Notat Carolus le Cointe, divisionem regnorum inter filios Clodovæi sic factam, ut Provincia indivisa manserit, eo quod nondum esset a Gothis tota recuperata; Mabilio autem ex Turonensi lib.* 4 *cap.* 30 *et lib.* 8 *cap.* 12 *notat, Phocidis seu Massiliensis Pro-* D *vinciæ partem adhuc aliquamdiu pertinuisse ad Sigebertum, Chlodovæi Magni ex Clothario nepotem, licet hujus patruus Guntramnus totam postea adjunxerit Burgundico suo regno.*

p *Hæc ita exaggerata, non obstant, quo minus Sancta, mortuis parentibus, ut supra dicitur, mobilia omnia in pauperes elargita sit, servatis scilicet fundis, et congruo iis ministerio, ad usus loci a se fundati.*

q *Etiam tricenariæ, qualem nunc convenit fuisse, potuit superesse eximia forma, maxime in oculis hominis avari, et (quod verosimile fit ex officio commisso) minime juvenis, ac forte aliquot annis vidui.*

r Gladio, *id est*, telo : *nam infra dicitur sua confossus lancea ; hujusmodi autem casus etiam alibi legisse memini.*

DE S. APRINCIA VIRGINE

METIS IN MONASTERIO S. CLEMENTIS.

D. P. B E

Notitia Reliquiarum, a Wilthemio nostro suggesta.

Cultus sub ritu Duplicis,

Ex *celebri S. Clementis apud Mediomatrices monasterio, ad nos pervenit scheda, veluti ex Sacrario loci, sive ex Ordine divini Officii per annum istic observando, descripta his verbis :* Vigesimo secundo Junii S. Apronciæ Virginis Duplex tertii Ordinis : cujus Reliquiæ extant in capsa ænea, encausto picta, quæ asservatur in Sacrario, et debet exponi super majus Altare a primis Vesperis. In Missa dicitur Credo.

capsa ænea 18 sanctorum statunculis argenteis circum ornata :

2 *Capsam ipsam vidisse se, et manu tenuisse, Luxemburgo ad nos scripsit Alexander Wilthemius, eamque lineamentis sic expressi inchno ac-sciographice ut appareat habere similitudinem ecclesiæ, procurrenti ad latus utrumque ædificio cruciformis. Cingunt eamdem ex omni parte statunculi argentei omnino octodecim eorum Sanctorum, quorum vel ibi continentur Reliquiæ, vel in ecclesia S. Clementis honorantur. Sunt autem illi, in primo latere suis desuper expressi nominibus,* S. Petrus Apls, S. Clemens Eps, S. Cœlestis Eps. S. Felix Eps : *in secundo*, S. Victor Eps, S. Symeon Eps. S. Rufus Eps, S. Firminus Eps : *in tertio*, S. Felix Eps, S. Edulfus Eps, S. Adelfus Eps. C S. Aprincia Virgo *(et hæc in capite coronam gestat, in manu pedum, ut argentarius videatur Abbatissam sanguinis Regii exprimere voluisse)* S. Kadroe Abbas; *in quarto* S. Terentius Eps, S. Sperus Eps. S. Æpletius Eps, S. Petrus Eps. *De* S. Kadroe *egi* VI *Martii ; de Metensibus Episcopis hic expressis partim egimus partim acturi sumus, prout cujusque occurrit vel occurret dies.*

in quibus Aprincia ut Abbatissa regiæ stirpis.

In eam, occasione Corporis S. Legontii

3 *Qua occasione capsa illa confecta sit, et quid contineat, in antiquissima et autographa membrana sic descriptum Wilthemius reperit :* In hoc scrinio continentur Reliquiæ Sanctorum Confessorum, pariterque Metensium Pontificum, Victoris itemque alterius Victoris, Legontii, Speri, atque Apronciæ Virginis : quarum e diversis locis collectionis atque in unum repositionis causa hæc fuit. Est in diœcesi Metensis Ecclesiæ locus pertinens ad S. Georgium, juxta Saleburc, qui vocatur Luchisin, ubi erat plurima multitudo fidelium, monachorum, conversorum, ac devotarum mulierum, ad serviendum Deo aggregata, pro religione et sanctitate vitæ non modicum, circumcirca famosissima. Hujus itaque Prior, cum solicitus erga Gregem et locum sibi commissum foret, ac quæque illi necessaria et animabus præcipue utilia procuraret ; videns ecclesiam suam patrociniis Sanctorum carere, utpote quæ noviter constructa necdum satis fuerat Reliquiis Sanctorum adornata vel munita ; Domnum Stephanum Metensem Præsulem adiit, et ut in hoc sibi subveniret multis precibus exoravit. Cujus precibus cum satisfacere prædictus Pontifex vellet, et ubi invenire posset quæ petebantur anxius mente dubia volveret; ab adsistentibus sibi, ecclesiam S. Clementis sepulturis Sanctorum, qui in eadem urbe transierunt, insignem esse accepit, quæ petita præbere sibi sufficienter sine sui detrimento valeret ; et unde jam nonnulla Sanctorum pignora sumpta, et ad alias ecclesias translata, honorifice venerarentur. Confestim igitur accersitis Abbatibus S. Vincentii atque S. Arnulphi, mandavit Fratribus S. Clementis, ut Corpus S. Legontii, quod apud eos eatenus tumulatum jacebat, effossa humo detegerent ; et se, prædicti Confessoris Reliquias levaturum, in proximo præstolarentur, quæ huic operi necessaria forent omnibus præparatis ; reticens quod tradere supradicto Priori disposuerat. Quod cum Fratribus cognitum fuisset, petitis induciis, ut de quibus fuerant interpellati inter se conferrent ac responderent ; tandem communicato consilio, timentes tanto F privari Patrono, hujus prædictorumque undique collectis Reliquiis Sanctorum, distincte atque separatim in hoc scrinio reposuerunt, singulis reliquiis, singulis assignatis brevibus. Sunt autem caput cum ceteris corporis membris S. Speri, nullis involutis linteaminibus, sed sparsim per scrinium dispositis et desuper supradictorum Sanctorum Reliquiæ separatim, cum brevibus suis adaptatæ, et linteis involutæ. Acta igitur sunt hæc anno ab Incarnatione MCXLII, mense Junio, indict. V.

ab Episcopo petiti,

plurium simul collocatæ Reliquiæ an 1142

An eadem alias Apronia?

4 *De* S. Legontii *Natali et Translatione alia quam Episcopus destinaverat, egimus* XVIII *Februarii;* S. Sperus, *aliis* Hesperius, *obiisse fertur* XXII *Novembris seculo Christi* VII, *quando de illo agetur. Utinam tantumdem hic facere liceret de* S. Aprincia : *nam in Meurissii historia Episcoporum Metensium, hactenus non potui nomen invenire, nusquam expressum in Indice, forte nec uspiam reperiendum in libro, quem non vacat hac de causa totum evolvere. Vicini Tullenses colunt* XV *Julii* S. *Aproniam Virginem, sororem sui sancti Episcopi Apri, cujus et caput habebant pridem, et corpus Trecis ubi obierat, acceperunt per S. Gerardum, Episcopum circa an.* DCCCLXIII *ordinatum, cujus Vitam*

A *Vitam illustravimus* XXIII *Aprilis. Sed quis suspicari ausit, istius reliquias ad S. Clementis delatas, a tam vicinis alio die ac nomine quam istic coli? Ipsam ergo hic relinquimus, sicuti Metis accepimus. Addo autem prædictum* Saleburc *male scriptum videri, et legendum* Sarebruc, *super Sarum fluvium; non illud inferius in Trevirensi diœcesi, sed superius in finibus Metensibus* D *versus Ducatum Bipontinum: supra quod duarum leucarum intervallo notatur* Lorquin, *hic* Lucherin *nihilo melius scriptum; ac rursum pari ab ipso ac flumine spatio locus* S.Georgii; *ubi fuerit prædicta personarum religiosarum Congregatio.*

Loca hic signata.

DE S. ROTRUDE VIRGINE

APUD BELGAS IN MONASTERIIS ANDRENSI ET BERTINIANO

COMMENTARIUS HISTORICUS

G. H.

§. *1 Andrense monasterium constructum. Corpus S. Rotrudis in eo depositum.*

XXII JUNII

Anno 1084

B Extat *Chronicon Andrensis monasterii, Ordinis S. Benedicti in diœcesi Tarvanensi sive Morinensi, nunc Boloniensi auctore, Willelmo Abbate, ab anno* MLXXXII *ad* MCCXXXIV *deductum; quod nos habemus manuscriptum, et Lucas Acherius tomo* IX *Spicilegii excudit, ex quo etiam Andreas du Chêne plurima deduxit in Probationibus Historiæ Genealogicæ familiarum Ghisnensium, Andrensium, Gandensium et Couciacorum. In ea historia de dicti monasterii fundatione ista narrantur:* Anno Dominicæ Incarnationis MLXXXIV, piæ recordationis Comes Ghisnensis Balduinus, Flandrensis Comitis Caroli cognatus et fidelis amicus, et Flandrensium carissimus, Andrensis ecclesiæ cœnobium instauravit et Monachos instituit: in quorum Ecclesia corpus Beatæ Rotrudis Virginis, divinitus, evidentissimis miraculorum ostensionibus prodentibus, sibi collatum; non sine maximo nobilium simul et plebeiorum honore et reverentia et magnificentia, cum jucunditate collocavit et gloria.

in ecclesia Andrensi collocatur corpus S. Rotrudis.

Vita scripta,

2 De hac sancta Virgine Petrus, Andrensis Abbas quintus, libellum scripsit, quem ad prandium in ejus solennitate decimo Kalendas Julii legi fecit, et in Andria monasterio constituit: *ut ex manuscripto* libro Ecclesiæ Morinensis *refert Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad hunc diem. Tunc, inquit, Willelmus Abbas,* crescente paulisper religione, cum bonis spiritualibus, temporalia (sicut mos est) creverunt; cum non solum de Comitatu Ghisnensi, sed etiam de Boloniensi potentes et nobiles viri et C mulieres, prædia et facultates, nemora, reditus, et censuales, Deo et B. Rotrudi, ad sustentationem in hoc loco Deo servientium, certatim et catervatim dederunt. Vidit hoc et invidit Balduinus Bochard, Andrensis pagi Dominus, et (sicut bonæ memoriæ Dominus Petrus, hujus loci Abbas quintus, prudens, discretus et litteratus, in suo tractatu plenus describit) verens infelix, ne ejus possessiones paulatim labefactarentur, et ad jus Ecclesiæ redigerentur, libellum de Vita B. Rotrudis conscriptum, felle livoris commotus, excidit, miraculis detraxit, sanctitatem extinguere per libelli demolitionem putavit, et multos simplices B. Rotrudi devotos a servitio ejus precibus et minis avertit: et tandem religiosum Comitem ad hoc induxit, ut per ignis judicium sanctum Dei famulæ corpus examinaretur: et die statuto ad hoc spectaculum totius populi universitas per edictum publicum convocaretur. Quod et factum est. Sed quidquid livor hostilis B. Rotrudis præcogitavit ad contumeliam, totum ei cessit ad gloriam. Quia, sicut a venerabili Patre præfato Petro plenius digestum est, ignis sacrum os in se projectum coram omnibus glorificavit, quod infidelis vicinus quantum in se fuit, et quantum ab aliis fieri impetraverat, dehonestavit. Et hoc invidiæ morbo erga B. Rotrudem et ejus ministros, totam ejus posteritatem respersam audivimus, qui in nostra ætate septimum a præfato Balduino Bochard heredem vi- E dimus. De quibus nobis constat, quod, quamdiu vixerunt, Ecclesiam nostram persecuti sunt; in morte vero, etiam inviti, de suis eam bonis ampliaverunt. Denique per præfatum Balduinum Bochard Vita Rotrudis discerpta et demolita, licet plurimis postmodum claruerit signis aliorum more Sanctorum, pauca penes nos ipsius gestorum habentur insignia, exceptis illis, quæ a memorato et merito memorando Abbate Petro veraci et eleganti stylo sunt composita.

per invidiam discerpitur,

os unum per ignem probatur,

ipsique adversarii eam honorant in morte:

3 *Hactenus Willelmus qui nihil de rebus a* S. Rotrude *in vita gestis, nihil de ejus prosapia, loco nativitatis, educatione et statu genereque vivendi, nihil denique de felici ejus ad Christum migratione, nihil de miraculis, sive in vita, sive post mortem patratis indicavit: quæ omnia si ab Abbate fuerint scripta, per malevolam dicti Balduini Bochard invidiam sunt sublata: solum autem aliqua de Translatione corporis ad Tervanensem seu Morinensem ditionem interserit suæ historiæ, sed suo dein glossemate dehonestat, dum hanc* Virginem Rotrudem, *cum* S. Rictrude vidua, et matre S. Mauronti, atque trium Sanctarum Virginum, Clotsendis, Eusebiæ *et* Adelsendis *unam eamdemque feminam constituit, et dictæ* S. Rictrudis *corpus asserit in Andrensi cœnobio asservatum. Acta S. Rictrudis illustravimus ad diem* XII *Maji, et in nostro commentario prævio hanc controversiam deduximus,* F *ostendimusque, aliam a* S. Rictrude *vidua esse* S. Rotrudem *Virginem, illiusque corpus tunc in Marcianensi Ecclesia fuisse et hactenus permansisse, quando corpus* S. Rotrudis *fuit in Andrensi Ecclesia summa cum veneratione habitum: quæ ibidem relata, non sunt hic repetenda. Potuit interim corpus* S. Rotrldis Virginis *apud Marcianenses olim depositum fuisse, uti in Chronico Willelmi legitur: quod tamen lectoris judicio relinquimus. Ita is scribit.*

ejus cum S. Rictruda perperam confusæ corpus

4 Dum adhuc in ipso cœnobio Marcianensi Moniales residerent; et, sicut eidem sexui est inolitum, in rebus gerendis et disponendis minus provide se haberent; quidam ejusdem loci edituus, quem nostro more Custodem vocamus; natione Anglicus, corpus gloriosæ Rotrudis furtim auferre disposuit, et ad natalem solum transferre: pro eo quod miraculis crebro coruscantibus, de ejus meritis nullatenus valuit dubitare. Affectum igitur ad effectum perducens, et sacrum corpus cum Vita nobilis Matronæ sibi commendatum subripiens, fugam parat, terram circuit et perambulat, Ghisnense territorium intrat, et statim occulto Dei judicio infirmatur, Sacrum corpus sub quadam spina, B Rotrudis hactenus nomine

dicitur e Marcianensi cœnobio relatum,

sub spineto occultatum,

AUCTORE G. H.

A mine vocata, ab eo occultatur. Moritur bajulus, et multo tempore venerabilis Matronæ tam corpus quam vita vel meritum, ab hujus regionis incolis adhuc raris, ignoratur. Tandem hujus nostri occidentis tenebras Deus volens Marcianensi lumine misericorditer illustrare; primo quidem, per lumen cereorum crepusculo et nocte, meritum sub spina quiescentis pastoribus revelavit : postmodum per somnia et visiones ægrotos attraxat, et optata sospitate donavat. Ad ultimum Principem terræ Comitem Balduinum, hujus nominis primum, ad inventionem corporis sacri, in corio cervino consuti, cum tota terræ nobilitate et promiscui sexus universitate coadunavit. Statim omnibus constitit astantibus, de merito thesauri inventi, tam per evidentia scriptorum indicia, quam per miracula multipliciter patrata.

quod lumine nocturno illustratum,

5 Comes jubet thesaurum sublevari, et ad castrum suum Gisnense transferri, et in capella sua reponi : nec valet ullatenus a loco sublevari. Suburbium sui castri, ubi in ejus honore Abbatia Monialium Comes nominat, vovet et Sanctæ donat : et sic iterum conatus, attentius, sed in vanum laborat. Diversis interim diversa sentientibus, et multiplex consilium dantibus, de cujusdam sapientis et antiqui B consilio, Comes de novo bigam jubet præparari, par boum jugo eatenus insuetum bigæ apponi et præponi, Sacrum corpus bigæ superponi, sine aurigæ officio subvehendum, ubicumque illud Divina providentia dirigi vellet et transferri. Comiti jubenti clientela frequens obtemperat. Thesaurus diu occultatus ex facili subvehitur, plaustro recenti decenter imponitur, solo Deo auriga ad Capellam B. Medardi, sitam super clivum, nunc intra Andrensis monasterii septa conclusum, par boum progreditur; et ibidem immobilis Dei nutu tenetur. Thesaurus deponitur, et ibi honeste ac devote reponitur : et ita in brevi capella in ecclesiam convertitur. Inchoatam ecclesiam Comes de bonis suis ditat et donat : Baronum et Optimatum nobilitas donis suis Comitis donum nobilitat. Diœcesanus quoque Episcopus Gerardus, in facto recenti Deum glorificans, factum approbat, locum veneratur et honorat : ecclesias eidem confirmat, et tam Comitem quam subditos ejus, ut Ecclesiæ promovendæ viriliter insistant, monet, hortatur, et excitat. *Hæc Willelmus Abbas, etiam ab Andrea du Chêne relata : quorum aliqua elucidamus. Ac primo animadverto quod dicantur apud Marcienses in locum Sanctimonialium introducti Monachi, eisque datus Abbas Ledwinus anno* MXXIV; C *ante quem annum fuisset corpus* S. Rotrudis Virginis *translatum ad territorium Gisnense, ac* multo tempore, *id est annis circiter sexaginta,* sub spina occultatum, ab incolis ignoratum. *Balduinus vero primus istius nominis, anno* MLXV, *successerat Eustachio patri in Comitatu Gisnensi : qui post inventum corpus* S. Rotrudis, *et translatum ad capellam S. Medardi anno* MLXXXIV, *Andrense cœnobium instauravit ac Monachos induxit, ut supra indicavimus primo loco, volentes ea ratione inducere Lectorem ad certiorem notitiam* S. Rotrudis *et cultus ejus viam quo commodiorem ad reliqua proponenda sternere. At Gerardus Episcopus Morinensis, qui factum approbavit, præfuit Ecclesiæ suæ ab anno* MLXXXIV *usque ad annum* MCIX, *quo ille depositus successorem habuit B. Joannem, ut ad hujus Vitam* XXVII *Januarii cap.* 3. *indicatur.*

ac diu immobile,

miraculo pervectum sit ad Sacellum S. Medardi.

§. II. *S. Rotrudis prosapia virtutes, Translatio in novam capsam.*

Rotrudis filia Caroli Magni

Eginardus *in Vita S. Caroli Magni Imperatoris, a nobis ad diem* XXVIII *Januarii illustrata inter filias ex Hildegarde conjuge procreatas, primam refert* Rotrudim, *quæ anno* DCCLXXXI *fuit desponsata Constantino imperatori Orientali; sed ea desponsatione soluta, alteri nupsit. Nam ut in Annalibus Francorum Berthinianis legitur,* anno Domini DCCCLXVII, Ludovicus Abbas monasterii S. Dionysii, et nepos Caroli Imperatoris, ex filia majore natu Rotruda v. Idus Januarii obiit *Jacobus Malebrancus lib.* 5. *de Morinis cap.* 34, *cum non posset stabiliri* S. Rotrudem Virginem, *quæ fuerit* filia Caroli Magni, *aliam adinvenit* Rotrudem, *quam putat* S. Rotrudem Virginem *fuisse.* Siquidem, *inquit,* comperitur alia Caroli Magni soror, nomine Eufetia quæ ex probabilibus arguitur, Miloni, Fromondini Bononiæ Comitis fratri, data in matrimonium, genuisseque Rotlandum Britannici nostri litteris præfectum, Rotrudem hanc, et Lebtrudem... Igitur quod de Karolina Rotrude narratum, congruentius huic nostræ quadret : utpote quæ in paterno prædio silvaque, thalamos fugiens, primo eremiticam sedem in peregrina veste sibi quæsierit, dein monasterium erexerit... Pro Rotrude, primum argumento sit ipsum monasterium, situm fere in Gisnensis territorii meditullio quod aliqua ex parte transcribit Bertinensis Lebtrudis, *illius soror credita.* Deinde S. Medardi sacrarium, regia stirpe oriundam non incongrue facit; siquidem in argentea capsa, quæ Audomaropoli etiamnum apud Bertinenses visitur, loculamentum alterum Virginem repræsentat, arrectis auribus stantem inter duos venerabiles viros... ubi qui sinistrum stipat latus, dici aliquo modo potest S. Medardus, olim Suessionem Episcopus, de superato nobiliori connubio palmam offerens, quandoquidem ei sacram ædem suam fecerit.. alterum capsæ argenteæ loculamentum repræsentat Rotrudem, ab Angelo invitatam ad domicilium in frondoso loco figendum uti fuit monasterii exædificati locus... Plura de hujus monasterii institutione ac progressu temporum injuriæ denegarunt. Namque ita Normannorum flammis absumptum est, ut anno MLXXXIV in breve S. Medardi sacrariolum redactum, *susceperit (ut supra dictum est)* corpus S. Rotrudis Virginis. *Hæc Malebrancus* ex probabilibus, *ut arbitratur, ausus est proferre. Adjicitur inter Heroicarum fabularum rhapsodias, quas Romancias appellant,* Berta nupta Miloni, genuisse Nolandum Comitem Cenomanensem, in Pyrænæis occisum. *Sed quæ ibi* Berta, *Malebranco* Eufetia *est, et* Rolandus maris Britannici Præfectus. *Proinde certiora ad plenam fidem faciendam optaremus instrumenta.* D E

sed conjugata,

alia ejus ex sorore neptis pro S Rotrude protruditur

7 *Forsan magis authentica poterunt censeri sequentia* tria *quæ, ut ille ait,* In Gisnensi Martyrologio præsertim adnotantur, quibus se Deo gratam totique patriæ admirandam præstiterit. Numquam inopum manus sinebat abire vacuas, quas comparabat opes, non sibi suisque, sed eas egenis quodammodo destinari rata. Quamcumque in partem se volveret, Crucis imago se quasi præsentissima offerebat intuenti; et dulcissimum Jesum indignissima Crucis morte mulctatum in memoriam revocans, illico in lacrymas et pium orationis studium resolvebatur. Eam rerum omnium despicientiam erat adepta, acsi corporis sensu fuisset destituta; tantusque bonorum contemptus, ut non Regis neptem, sed opilionis filiam dixisses. *Hæc Malebrancus, citato Martyrologio Gisnensi, cujus utinam nuda verba protulisset.* F

fertur addicta eleemosynis,

passioni Christi,

et sui contemptui :

8 *Idem lib.* 8 *cap.* 70 *asserit,* S. Rotrudis monasterium fœda Normannorum tempestate in favillas abiisse, salvo tamen Divæ corpore, quod jam prope ducentis annis in obscuro cognitumque nulli, Gisnas inter et Promontorium, nunc Montorium; spinetum quoddam visebatur; grandeque jam senium induerat, quod locus ille haud frugifer raro admodum incola habitaretur, crebris tamen aculeis inhorrescens arcebat a se prætereuntes; donec tandem

corpus latuit 200 annis,

A dem de nocte vel ipso crepusculo, ovibus quandoque istorsum aberrantibus, animadverterunt opiliones inter spinas quasi cereorum lumen promicare etc. *Quæ supra ex Willelmo dedimus, secundum cujus relationem, si corpus e Marcianensi ecclesia furtim sublatum esset, non ducentis annis, sed solum sexaginta circiter latuisset ut supra ostendimus.*

aut forte solum 69.

9 *Hæc sunt omnia quæ de vita aut translatione* S. Rotrudis, *anno* MLXXXIV *facta, a variis relata : quibus addit Willelmus in Chronico Andrensi, illustria dona sive possessiones traditas a Gerardo Episcopo Morinensi, Balduino Comite Gisnensi, et aliis circiter triginta illustribus viris, quæ sub finem istis verbis concluduntur :* Hæc dona supradicta attributa sunt sancto Salvatori et S. Rotrudi de Andernes, vivente Balduino Comite Gisnensi et concedente, et concedentibus filiis ejus Manasse, Fulcone, Widone, coram istis testibus, Arnulpho de Arda, Wandelmodo, Ernusto de Lodebrone. Hoc autem totum factum est in generalibus placitis apud Gesnes, præsentibus Militibus et Laicis regionis Gisnensis : et unusquisque supradictorum testis est doni alterius. Nunc autem Comes Manasses, filius Balduini Comitis Gisnensis, Spiritus sancti gratia illustratus et beneficio patris sui compunctus, concessit, unusquisque Militum suorum usque ad carrucatam unam, sancto Salvatori et S. Rotrudi, vel usque ad centum solidos reditus libere attribuat. Hoc autem dedit in manu Domini Petri Carrofensis Abbatis coram Militibus suis. *Deinde enumerantur quatuor et viginti, qui sua dona* sancto Salvatori et S. Rotrudi in præsentia Comitis Manassis *sub clausula supra relata obtulerunt : et hactenus relata, dicuntur* anno MLXXXIV *peracta. Dein ad Gisleberti primi Abbatis Andrenensis cœnobii petitionem, referuntur plurima dona et possessiones collatæ, etiam pro constructione Domus eleemosynariæ, intuitu* sancti Salvatoris et S. Rotrudis, anno MCIV sub Manasse Comite : *iterum anno* MCVII *et aliis sequentibus, sæpius repetito nomine* Sancti Salvatoris et S. Rotrudis. *Postea* Domnus Reinaldus *præficitur Abbas, et a B. Joanne Morinensi Episcopo benedicitur; qui privilegio suo confirmavit illi dona et possessiones, oblatas in* honorem sancti Salvatoris Sanctæque Rotrudis. *Eorumque rogatu Paschalis II et Calixtus II Pontifices Romani* monasterium sancti Salvatoris et S. Rotrudis *in* Apostolicæ sedis tutelam susceperunt, *et* possessiones confirmarunt.

Varia dona et possessiones ei offeruntur anno 1084,

iterum anno 1104, 1107 *et seqq.*

B

quæ confirmantur a Paschale II et Calixto II.

10 *Sed aliis omissis transimus ad annum* MCLXI *quo*
C Petrus *aliquis, dicto monasterio præpositus est Abbas, qui ut* Pastor providus, ne vacaret et a bono opere torpesceret, ad fabricandum feretrum B. Rotrudis operam dedit, artifices conduxit, et sicut prænominatus Domnus Gregorius, in opere hujusmodi exercitatus, tempore suæ electionis durante illud inceperat, ad finem debitum perducens, egregie confirmavit. Dum vero idem feretrum fieret, et corpus præfatæ Dominæ juxta majus altare in quadam arca repositum requiesceret, pernoctante sæpius in orationibus Domno Petro circa ipsum altare, et tam se quam sibi subditos Christo et suæ sponsæ devote et intente recommendate; tanti strepitus, tam mirandi et pavendi ictus in arca et circa arcam ab ipso sunt auditi, quod manifeste intelligebat, B. Rotrudem pro sui humiliatione et dejectione indignari. Ipse autem, tamquam vir timoratus, et erga eam devotus, sæpius interrumpens orationem, flexis genibus et expansis manibus voce lacrymabili clamabat : Domina, Domina, expectato tempus adhuc modicum, quia quanto citius valebo, pro viribus accelerabo opus nostrum. Quotiescumque opus novum volebat incipere, quotiescumque pro Ecclesiæ negotiis eum oportebat alicubi pergere, et a Principibus seu Prælatis quidlibet optabat impetrare, se et causam suam B. Rotrudi recommendabat, et pro adepto desiderio ei statim grates debitas referebat....

Petrus Abbas dum curat capsam novam fieri,

audit sterpitus circa arcam,

Sanctam sæpe invocat;

D AUCTORE G. H.

11 Tertio autem anno a Prælatione Domni Petri explicito, et opere feretri, ut supra sicut dictum est, expleto, convocatis cum Episcopo Milone totius Episcopatus Abbatibus, in die festo S. Rotrudis totum corpus ejus in feretro honorifice fuit reconditum, et caput omni populo ab Episcopo ostensum, Domino cooperante et Translationem confirmante sequentibus signis, sicut in ejus Legenda est expressum. *Hæc Willelmus, qui se oculatum testem et vidisse asserit. Dolemus autem hanc de miraculis Legendam interiisse. Dictus Episcopus fuit* Milo *secundus, qui patruo suo Miloni primo successit anno* MLIX *mortuus anno* MLXIX. *De eo ex libro MS. Ecclesiæ Morinensis apud Molanum ista leguntur* : hujus reverendum sanctæ Virginis Rotrudis corpusculum populo demonstravit et inferetravit Episcopus Tervanensis Milo secundus. *Scripserat ante dictus Willelmus* festum S. Rotrudis decimo Kalendas Julii recoli ob ejus adventum et duplicem translationem, quarum prima facta fuit sub Comite Balduino primo, secunda vero ab Abbate Petro tertio. Addendum *asserit Malebrancus lib.* 8 *cap.* 70, altero monasterio sed femineo in ejus honorem Gisnas adauctas, de quo postmodum. *Verum lib.* 9. *cap.* 42 *illud scribit S. Leonardo fuisse dicatum.* E

curat translationem faciendam.

§ *III. Translatio corporis ad monasterium S. Bertini. Memoria in variis Fastis.*

De *tempore et causa quibus corpus* S. Rotrudis *translatum sit ad Ecclesiam S. Bertini, nihil certi reperimus. Malebrancus lib.* 10 *cap.* 20 *describit* corpus S. Rotrudis a Milone cum ossibus suis, vino nitide prolutis mundaque linea involutis, in argenteam capsam translatum, *et dein solum addit :* Hodie eam possident Bertinenses. *In supra citato codice MS. Ecclesiæ Morinensis apud Molanum ista sic proferuntur :* Modo ab immemorabili tempore sacratissimum corpus in pago Tervanensi in ecclesia S. Bertini requiescit : quod populo et Clero me vidente propalavit dudum Antonius Abbas, mensis Augusti die quinto, celebrata prius Missa. *Hæc ibi. Dictus Abbas fuit* Antonius de Bergh ad Zomam, *ex regimine monasterii S. Trudonis in Hasbania assumptus, ac mortuus anno* MDXXXI. Immemorabile tempus *dici a Molano videntur centum aut ducenti anni : imo forsan plures possent dici effluxisse, a quibus ea translatio facta sit. Nam certum est corpus fuisse in Monasterio Andrensi ad annum usque* MCCXXXIV, *quo finitur Chronicon Andrensis monasterii, in quo refertur charta Innocentii Papæ III signata anno* MCCVIII, *cum mentione* monasterii sancti Salvatoris et sanctæ Rotrudis Virginis ; *et ad annum* MCCXI *fit mentio* festivitatis S. Rotrudis : *nec omisisset Auctor occasionem commemorandæ translationis ad Bertinianos, si ante eum annum contigisset. Itaque id in destructione monasterii factum videtur, bellis Anglos inter et Francos ardentibus, potissimum ex quo ab Edouardo III Rege Anglorum, Caletum, post longissimam obsidionem, captum est anno* MCCCXLIII, *nec procul inde Andrense monasterium vulgo* Andre, *Andam inter et Gisnam situm.*

Corpus ad ecclesiam S. Bertini

translatum post annum 1234,

F

forsan circa an. 1343

13 *Quod Molanus ad tempora* Sifridi Dani *respexerit, contigit per lapsum memoriæ : cum Sifridus ante Inventionem corporis annis centum et quinquaginta vixerit. Idem Molanus in indiculo Sanctorum Belgii* S. Ortrudis Virgo sive Rotrudis in Andria Angliæ (*imo Morinorum*) Monasterio quievit, sed nunc quiescit ad S. Audomarum in S. Bertini monasterio. Natalis est die XXII Junii. *Ad quem diem*

perperam Angliæ adscripta,

sub

A *sub nomine* Ortrudis *idem Molanus de illa agit in* AUCTORE G. H. *Additionibus ad Usuardum; et in suis Natalibus asserit sic legi in Martyrologio Bertiniano, litteris primis per errorem transpositis. Molani auctoritate abreptus Saussayus, Martyrologii Gallicani conditor parum accuratus;* In cœnobio S. Bertini, *inquit,* agro Audomaritano susceptio purissimi corporis S. Rotrudis Virginis, ex Andrensi in Anglia monasterio; *et in supplemento ad eumdem diem*; Gisnæ in Picardia S. Ortrudis Virginis Deo caræ, cujus corpus sacrum ibidem religiose conditum est. *En una eademque in duas Virgines distincta et* Andrense *Morinorum* monasterium *ab homine Gallo non inerudito, sed juveniliter præcipiti in Anglia collocatum;* Gisnæ *in Picardia, cum Artesiæ esset attribuenda. Sed et Wilsonus in prima et secunda editione Martyrologii Anglicani, et cum illo Alfordus in Annalibus Anglicanis præfati Molani ductum secuti* S. Rotrudem *suæ nationi attribuerunt, et iste ad annum* 875 *num.* 7 *post relatas irruptiones Danicas, addit :* Interim Icenorum pientissimi Ortrudis Virginis corpus, e Suffolciensi provincia subductum, in Belgium detulerunt : quod Milo secundus Tervanensis Episcopus in feretro decenter collocavit, ut habet Miræus in Fastis ad XXII B Junii. *Verum est quod Miræus de Milone agat, sed nihil de Anglia habet : procul autem distat citatus annus* DCCCLXXV, *ab anno* MCLXIV, *quo Milo illam translationem fecit. Allegat etiam dictus Alfordus utrumque Saussayi locum, ac dein sic concludit :* Verum quod de Andrensi monasterio in Anglia dicitur, vereor ut subsistat. Opinor enim Virgineum corpus ex Anglia elatum, Gisnæ primum quievisse in Andrensi monasterio, quod Balduinus Comes erexerat; inde vero Audomaropolim migrasse. *Poterat etiam et merito vereri ut subsistat ejus habitatio in Anglia. Sic eadem absque scrupulo inscripta est Martyrologiis Benedictinis, et Arnoldus Wion asserit* Anglam natione, et sanctimonialem Andriæ in Anglia. *Sequitur Bucelinus; eamdemque referunt Dorganius et* D *Menardus. Laudo quod venerentur* S. Rotrudem, *cujus corpus est in monasterio Ordinis sui, quod* Anglam *vel* sanctimonialem *faciunt, approbare non possum; quia occasio ipsam Anglis adscribendi non fuit alia, quam quod Andrensi monasterio per Anglicanas irruptiones dissipato, corpus ad Bertinianos translatum videatur.*

ui etiam Ordini Benedictino.

14 *His ergo discussis teneamus* Virginem sanctam, *non* Ortrudem, *sed* Rotrudem; *non* sanctimonialem monasterii Andrensis in Anglia; *sed depositam et publicæ venerationi expositam, miraculisque claram,* in monasterio Andrensi in diœcesi Morinensi seu Tervanensi, *et inde* ad Bertinianum monasterium translatam. *Porro præter varios Martyrologos, qui eam ad hunc* XXII *Junii retulerunt, Canisius ad diem sequentem* XXIII *Junii suo Martyrologio Germanico ipsum inscripsit. Aliqua etiam Reliquiarum* S. Silvini Episcopi et S. Rotrudis ostensio *facta est* V *Augusti; de qua egimus* XVII *Februarii ad Vitam S. Silvini, ex MSS. Annalibus recentioribus monasterii Sithiensis, unde verba ista dedimus :* Insignis Pater Antonius a Bergis, S. Bertini Abbas, mensis Augusti die quinto, Indictione IV anno MDXVI, coadunato Conventu, qui apud Salbrucam fuerat ad recreandum, E corpora Sanctorum Silvini gloriosi Præsulis et S. Rotrudis Virginis ostendit populo et Clero circumstantibus. *Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 97 *asserit,* monasterium S. Bertini adhuc possidere corpus S. Rotrudis Virginis Gisnensis, ad hoc cœnobium devectum ex Andrensi Boloniensis diœcesis monasterio, *et pag.* 10 *addit* costam unam gloriosæ Virginis Rotrudis *asservari in Alciacensi Ordinis S. Benedicti apud Hesdinium cœnobio : quam Dominus Oliverius Abbas a dicto Antonio Abbate, cum in prædicta ostensione adesset, una cum mandibula inferiore S. Silvini accepisse dicitur in dicta Vita S. Silvini.*

Ostensio Reliquiarum facta an. 1516

costa Alciaci.

DE S. SICILDE VIRGINE,

IN CENOMANNIA GALLIÆ PROVINCIA.

D. P.

Ex Notitiis a Claudio Castellano Canonico Parisiensi submissis.

SEC. VIII.

C Anisolense S. Carilefi *apud Cenomannos* monasterium, *quo de multa dicenda nobis erunt ad illius Vitam* I *Julii, ab omni retro memoria coluit prætitulatam Sanctam; atque in antiquis MSS. Missalibus, Breviariis, Ordinariis ad hunc* XXII *Junii notatum habuit Officium* Sicildis Virginis *trium* Lectionum. *Ibidem in grandi membraneo Usuardi Martyrologio, similiter adscriptum ad eumdem diem, ante non multos annos legebatur :* Item Sanctæ Sicildis Virginis; *et in margine addebatur* III Lect. *Dico* legebatur *(inquit Canonicus Castellanus omnia scrutatus)* quia pulcherrimo illius MS. pars magna discissa est anno 1684, agglutinanda valvis organi; ægreque prohibui ne altera similiter discerperetur : quod idem Missalibus quoque metuendum erat; quia Religiosi isti uti cœperunt monasticis novi ritus Breviariis Missalibusque; in quibus ex veteri ritu soli illi retenti sunt Sancti quibus antea fiebat Officium novem Lectionum; abolitis iis omnibus quibus solum tres dabantur. Sane nequaquam probanda licentia ea fuit. Cur enim unos non fecerunt coli sub ritu Simplicis, sicut alios decreverunt colendos sub ritu Semiduplicis? Nempe videntur hoc solum cordi habuisse, ut excuterent sive minuerent onus recitandi parvi Officii de Beata, a quo Simplicia non absolvunt, uti faciunt Semiduplicia.

Anisolæ cultus antiquus

3 lectionum nuper abrogatus,

2 Verum, si per hanc tam ineptam rubricam cessat Anisolæ cultus Sanctæ; non cessat in proprii F nominis ecclesia quæ duabus circiter leucis distans a monasterio, Patronæ suæ festum solenniter agit, cessantibus ab opere omnibus totius burgi incolis; quod quo nomine diceretur antequam in nomen suæ Patronæ transiret, vulgo SAINTE SEROLDE dictum, nullo indicio hactenus potuit deprehendi, ut oporteat vetustissimam esse appellationem. Ecclesia una ex pulchrioribus Franciæ est, haud dubie quin est eleemosynis, per crebra Sanctæ beneficia provocatis, ad eum provecta splendorem; quamquam haud parum eodem contulisse videntur Domini de Sintrailles, antiquæ nobilitatis familia, locum hereditaria possessione obtinentes : qui etiam undique fecerunt requiri memorias Sanctæ siquæ uspiam reperirentur : sed hactenus nullæ detectæ sunt; majoris tamen altaris tabula ipsam repræsentat in habitu Religiosæ.

perseverat in ecclesia propria

absque peculiari notitia :

3 Officium totum de Communi fit, in eoque ad nostram usque memoriam non nisi S. Sicildis nominatur : sed qui hunc præcessit Parochus instituit barbare SERAUTAM dicere, eo quod diphtongo AU, secundum vulgarem pronuntiationem, respondeat vocalis o : notum est autem, quod nomina in ILDIS, dum

nomen vulgare S. Serote,

A dum Gallice redduntur, terminentur per AUT. *Sic* Brunichildis, Mathildis etc. *vertuntur* Brunehaut, Mahaut. *Cenomannorum autem idiotismus est, pro littera* S, *inter vocales posita, usurpare caninam* r, *puta* Maison, Pa Moison etc, Mairon, Pamoiron. *Dum ergo ex* Sicilde *alii facerent* Sezaur, *ipsi faciunt* Seraut, *et pronuntiant* SEROTE. *Qui modo Parochiam administrat Presbyter, per magnam quamdam simplicitatem, primum sibi, deinde parochianis suis conatus est pro concione suadere, nomen illud idem esse cum nomine* S. CONSORTIÆ, *de qua jam egimus.* Sed ea novitas necdum fidem invenerat apud incolas, cum ego illic essem, *inquit Castellanus,* anno MDCLXXXIII : postea autem homini scripsi, erroremque dedocui, ostendens quam sit impossibile, ut CONSORTIA aliter reddatur Gallice, quam CONSORCE.

unde sit?

4 *Dedit Bollandus ad* XVII *Februarii Vitam* S. Silvini, *incertum cujus aut potius nullius sedis, sed ad Evangelii prædicationem* Episcopi *Apostolici, circa annum* DCCXX *defuncti in Belgio Alciaci prope Hesdinium. In ea Vita per familiarem ejus comitem Antenorem similiter Episcopum scripta, num.* 21 *sic legitur :* Post expletum Officium funeris, Adalsquarius quidam, vir prudens satisque devotus, ejusque conjux B Aneglia nomine, de nobilissima prosapia exorta Francorum, præparaverunt convivium magnum, ad opus eorum qui ad sepeliendum Sanctum convenerant corpus... Isti etiam construxere basilicam Alciaci cœnobii in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ ; ubi etiam, ante adventum B. Silvini eorum filia, SICCIDIS nomine, deposito seculari habitu jam Deo sacrata inerat. Quæ post transitum ejusdem famuli Dei, ornavit ecclesiam coronis et lampadibus, sepulcrum ejus fabricari fecit ex auri et gemmarum splendoribus ; insuper baculum recurvum, quem vir Dei manibus ferebat, auro et argento circumduxit per totum, reponens in ipsa sancta domo. *Profecto perquam verosimile est, hujus Alciacensis sanctimonialis nomen, secundum Teutonicorum et Francorum nominum primigeniam formam, scribendum integre fuisse* Sicildis *sive* Sichildis.

Potuit ista fuisse Alciacensis Monacha;

curatrix corporis S. Silvini,

5 *Malbrancus ait, ut est in Comm. prævio apud Bollandum num.* 29, S. Siccidis, *parentumque ejus* Adalsquarii *et* Angliæ *corpora in Bertiniano cœnobio apud Audomaropolim tumulata credi. Et in Besuensi Chronico legitur, post Normannicas incursiones,* Besuam *allatum* B. Silvini corpus, cum B. Aneglia ejus familiarissima, *quæ haud dubio* Aneglia *Antenoris est, Gallice* Ognies *dicta. Ut autem* S. Silvini *corpus* C *ex Sithuensi S. Bertini cœnobio, per varios eorum temporum casus, delatum in Burgundiam est ; cum* S. Angliæ *corpore, matris* S. Sicildis ; *sic indidem in Cenomanniam ad Anisolense monasterium potuit translatum fuisse corpus ipsius* S. Sicildis, *aut ejus tam notabilis pars ; ut inchoando cultui, appellandæque istic, ubi depositum fuit ecclesiæ, fundamentum dederit. Sic autem non solum Virgo, sed sanctimonialis Virgo* Sicildis *fuerit qualem pictura altaris repræsentat ; aut etiam Abbatissa ipsiusmet monasterii : sed hoc ultimum ex dictis non sequitur irrefragabiliter : est* D *tamen verosimile ex usu istius temporis, quo viri principes filiabus suis condebant aut dotabant monasteria, quibus illas deinde Abbatissas præficiendas curabant. Nec obstat quod Alciacense monasterium virorum sit : quia non est novum ut cœnobia primum sanctimonialium, his extinctis, Clericos acceperint, ac deinde Monachos. Interim istis positis satis apparet, quid causæ possit ac debeat concipi, tam exiguæ vel nullius notitiæ Anisolam allatæ, et tamen stabiliti cultus, tamquam certæ atque indubitabilis Sanctæ ; Actis, siqua fuerant, non pariter allatis, ac denique prorsus deperditis.*

quæ ex monasterio Sithiu

Anisolam sit translata

AUCTORE D. P.

et vixerit sec. 8.

6 *Ex ista porro conjectura sequeretur, eam quæ S. Silvini corpus curavit, usque ad annum circiter* DCCL *vixisse. Cum autem Normanni cœperint infestare Gallias uno seculo post, cultus ille* S. Sicildis *apud Cenomannos, cujus initium quæritur, ipsum habuerit ante annum* DCCCC *de quo nihil ultra ausim definire. Ceterum hic non omiserim annotare, quod quantum a monasterio Anisolensi distat vicus* S. Sicildis *tantumdem porro distet alius a* S. Osmanna *nominatus, quam incolæ colunt* IX *Septembris et* XII *Novembris, atque Hiberniæ Regis filiam fuisse credunt; licet nomen Saxonicum potius quam Hibernicum sit. Ejus Reliquiæ in San-Dionysiano prope Parisios monasterio nunc servari dicuntur ; quemadmodum et ipsius* S. Sicildis *reliquiæ siquæ (ut existimo) in sua ecclesia fuerunt, vel* E *alio translatæ sunt, metu Hugonottarum sacra omnia dissipantium, vel in communi clade perierunt, dissipatæ furore sathanico. Interim loci utriusque incolæ non cessant circa nomina movere rixas ; dum osmanenses Serotensibus objectant, eorum Patronam fuisse suæ Patronæ famulam ; zelo, utrique Sanctæ perquam ingrato. Malim ego de* S. Osmanna *certius aliquid discere : quæ si quid habuisse ostendatur commune cum* S. Sicilde, *ut simul ambæ in Galliam venerint ex Britannia ibique vixerint, tum illam de Alciacensi* Sicilde *conjecturam abjiciam libens.*

Alii S. Osmanæ famulam fuisse faciunt

7 *His scriptis accepi a Claudio Castellano quidquid de* S. Osmanna *invenitur in monasterio San Dionysiano, veteri membrana descriptum ; ubi Regia quidem stirpe, sed gentilibus parentibus edita* Osmanna *dicitur; et cuidam Hiberno juveni desponsanda, patriam dereliquisse, comitante ancilla cui nomen Aclitenis ; itaque venisse ad Ligerim flumen : quæ eadem omnia ac multo plura leguntur apud Capgravium, nisi quod ibi dicatur genita in Hibernia ; quod probare nequeo ; sed pergo opinari, in majori Britannia natam* Osmannam, *parentibus Anglo saxonicis seculo Christi* VI, F *priusquam gentes illæ Christi fidem sub Pontificatu S. Gregorii cœpisset admittere ; nomen autem ancillæ, quam secum duxit, adeo dissimile est nomini* Sicildis,*ut sive verum ipsum seu fictum sit, nullum fundamentum præbere potuerit prænotatæ controversiæ. Maturius discuti hæc omnia poterunt ad* X *Septembris; et conferri cum iis quæ* XVI *hujus Junii referuntur revelata S. Luitgardi de S. Osanna virgine, in Jotrensi monasterio quiescente lib.* 2 *num.* 34. *Interim nunc minus placet quod in notis ad hunc locum censuerim fieri posse ut San-Dionysiana Osmanna eadem sit cum Osanna Jortensi.*

sed hæc dicitur Aclitenis vocata.

DE SANCTO EBERHARDO

ARCHIEPISCOPO SALISBURGENSI IN GERMANIA

G. H.

Commentarius prævius de Vita ejus scripta et cultu.

ANNO MCLXIV.

A*rchiepiscopus Ecclesiæ Juvanensis seu Salisburgensis* Eberhardus, *generis nobilitate, pia educatione, institutione monastica, et sanctitate vitæ clarus, effulsit seculo Christi duodecimo, natus circa annum Christi* MXC, *uti mox ex sequentibus vitæ annis constabit. Post annos vitæ quadraginta per varia studia in statu Canonicali et vita monastica, et deinde apud parentes et consanguineos modeste transactos,*

Tempus vitæ et mortis

A AUCTORE G. H. *actos, circa annum* MCXXX *denuo monasticam resumpsit in Prufeningo prope Ratisponam monasterio : anno autem* MCXXXIII *in monasterio Biburgensi Abbas constitutus, eique post quinquennium Romæ ab Innocentio II Papa investitus et consecratus ; anno deinde* MCXLVII *in Archiepiscopum Salisburgensem assumptus, tandem* MCLXIV *hoc* XXII *Junii naturæ mortali concessit, in cœlo æternum victurus.*

3 *Res præclare ab eo gestas aliquis* ex discipulis ejus antiquis *se scripsisse sub finem vitæ num.* 23 *attestatur, et ante num.* 8, Deus *inquit,* et Pater Domini nostri Jesu Christi scit, quod non mentior quæcumque scribo... Dicam quod vidi, quod multorum attestatione, quod proprio experimento didici. Imo *quæ adduntur Capite* 5 *miracula, post mortem patrata, potuerunt ab eodem postea adscripta fuisse : quando secutus sensum omnium passim* B. Eberhardum, S. Eberhardum *et* Sanctum *appellat. Edita fuerunt hæc ejus Acta ab Henrico Canisio tomo secundo Antiquæ Lectionis, et inde translata in editionem ultimam Laurentii Surii, quam et nos necessariis Annotationibus illustratam damus.* Sanctus *in utraque editione continuo appellatur : quo etiam* Sancti *titulo honoratur a Zacharia Lippoloo aut Cornelio Grassio in* B *Compendio Vitæ, ad hunc* XXII *Junii Vitis Sanctorum inserto, et anno* MDCXVI *Coloniæ excuso. Eodem titulo ipsum honorant Hugo Medardus et Gabriel Bucelinus in suis Fastis Benedictinis, et cum iis Philippus Ferrarius in Catalogo generali, allegans* tabulas et Kalendaria Ecclesiæ Salisburgensis : *sed quænam illa sint non satis nobis constat jam sæpe expertis Ferrarii levitatem, ad allegandas quas numquam viderit tabulas, sed haberi præsumpserit ; maxime cum habeamus* Proprium Sanctorum Archidiœcesis Salisburgensis , anno MDCXLVII Salisburgi auctoritate Paridis Archiepiscopi *excusum ; in quo mentio* S. Eberhardi *reperitur omnino nulla. Wiguleus Hundius in Metropoli Salisburgensi asserit,* pro illius Canonizatione Burckhardum de Weispriack, Cardinalem et Archiepiscopum, adeo multum laborasse, ut omnia testium sufficientium examina in Consistorio Romæ sint producta ; sed morte prævento eodem Burckhardo anno Domini MCCCCLXIV, rem mansisse inexpeditam. *Interim Christophorus Gewoldus, in Notis ad Hundium, pergit eum dicto* Sancti *titulo honorare, quod etiam facit Cardinalis Baronius in Appendice tom.* XII *ad annum* MCLXIV, *unde et nos arbitramur posse ipsum hic cum eodem titulo collocare. Utinam interim examina sive Processus, a prælaudato Burckhardo formati,* C *et Romam missi alterutro loco adhuc invenirentur ! posset ex iis procul dubio commentarius hoc opere non indignus colligi ; sed id optari facilius , quam sperari prudenter potest ; cum multa longe recentioris memoriæ documenta, etiam originalia, causa ob quam missa fuerunt non procedente, facillime pereant Romæ ; nimiamque eorum arguant securitatem, qui non curaverint eorum exempla penes se asservare. Varia etiam, præstita sunt beneficia a* S. Eberhardo *Richersbergensi monasterio Canonicorum Regularium S. Augustini ad Oenum fluvium sito : quorum chartæ septem sunt excusæ tomo* 3 *Metropolis Salisburgensis pag.* 235 *et sequentibus.*

Vita a discipulo scripta.

Sancti titulus ei ab antiquo tributus

et de Canonizatione actum.

VITA

Auctore ejus discipulo.

CAPUT I.

Ortus, studia. Vita Canonicalis et monastica, dignitas Abbatialis.

Cum vitas multorum de popularibus seu privatis personis descriptas attendimus, ita ut non tam dignitas gestorum seu copia, scriptorum benevolentia apicibus appareat, in respectu horum vitam gloriosi Eberhardi, sanctæ Salzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopi, stylo satis superque suppetere vidimus ; et hanc sub ignorantiæ modio linquere, dedecus nobis, illi injuriam duximus. Unde omnium extremi, quibus aut proprie Episcopus ; aut notus tantum convictu, aut meritorum etiam magister olim extitit, paginis Patrem reponere aggredimur ; non tam scientiæ quam dilectionis præsumptione inducti, ne minime res ab aliis omitterentur, timentes. Caritas omnia non sperat, de incertis veretur. D *Prologus.*

2 Igitur Eberhardo patria *a* Norica, clarissimum *b* genus, pater bene Christianus, ceterum in seculi honoribus ; mater vero in optimis operibus extitit, quæ eleemosynis, orationibus, jejuniis pæne continuis se transiens, ciboque, præter legumina raro indulserat. Ferrea virtus : cujus bene gesta commendare hoc uno sufficiat, quod ecclesiam in honore S. Mariæ perpetuæ virginis cum viro in curte propria statuens, dimidio ferme milliario nudipes ad eam propriis humeris lapides ferre solebat. Hujusmodi actis jam nobilitatem illam seculi abdicasse totam videbatur, nisi quod summa ingenuitas in servitute Christi comprobatur. Trahebat ibi, cum pedissequis suis, mulierum utriusque conditionis non parvam turbam, saxa portantium. Ad imaginem et similitudinem suam fecerat ceteras. Ita se natura habet, juxta formam majorum, minores se gerunt. Cernere erat longius per circuitum, unius imitatione, femininum genus melioratum. Sancte hoc opus fecit matrona. Hinc meruit filium, *c* de quo nunc agitur, digna dignum ; qui optime in pueritia ornatus, disciplinis scholaribus consecratur, et in *d* Babenbergensi. Ecclesia liberalibus rudimentis traditur imbuendus. Ubi docilis, attentus et benevolus auditor, quantum magistræ Philosophiæ impenderit, tribus ex ea partibus nactis, Physica, Ethica, Logica, ostenditur. Hic itaque ævo tener, in tantum generis sui nobilitatem morum virtute transcendit, ut jam non puer, sed senex ; non levis, ut in tali ætate assolet ; sed morum gravitate sapiens diceretur et canus. Et si aliquando carnalibus deliciis est veritatus, Dei mediante gratia, non est abstractus neque illectus : in his enim artibus, vel suis speciebus nulli postmodum facile inveniebatur secundus. Successit deinde felix adolescentia, ubi Pythagoricæ litteræ proportio, a stipite indiscretæ pueritiæ, cerеam ætatem, vel dextro ramo ad beatam vitam convertit, vel lævo ramo, qui et declivior, ad terrena et declivia flectit.

a *b* *Natus claris et piis parentibus,* E *c* *d* *cum litteris virtutem imbibit :* F

3 Hinc quia dignus conspicitur, *e* Canonicam præbendam in eadem Episcopali sede sortitur. Ibi vero honestissimus juvenis in dextro ramo Mariæ optimam partem elegit, et clam Præposito, *f* qui Tironem eatenus foverat, ad monasterium S. Michaelis convolans, monachalem habitum petiit et accelis convolans, Regnum cœlorum etiam juvenes diripiunt. Major pars ad malum proni sunt ab adolescentia sua, sed Eberhardus regno cœlorum vim fecit, et vim passus est. Quid enim Præpositus ageret ? Ad nutum ejus campanæ omnisonæ dissone consonant, procedit ipse per semetipsum cum universo choro templi ad monasterium, Fratrem reddi imperant magis quam rogant, eripiunt magis quam recipiunt. Quia vero chorum Clericalem monastice tonsus non decuit, sumptibus datis, in Franciam cum magistro suo directus est : ubi in tantum profecit, quod sibi seniores suos sensu crescente subegit. O quam felix exivit ! sed multo felicior rediit : imo et futuræ felicitatis suæ, signum jam reversus videre meruit, et aliis præmonstravit.

e *f* *ex Canonicis transiens ad monachos* *ab illis retrahitur ;*

4

A 4 Cum enim quadam die post reversionem parentibus suis in domo consedit, gallina adveniens, *sed frustra* sub vestimento ipsius ovum magnum posuit; quasi quid in ipso sperari posset populo declarans; exeundo ut assolet vociferavit. Crastina quoque die in conspectu omnium indumento ipsius ovum, sed priore grossius reposuit: in quo bis facto, quod primo Abbatis, et postea Episcopi vice fungeretur, ut credi potest significaverit. Verumtamen semper monasticum postea in animo affectans ordinem, juxta illud Poetæ,

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

Animus adolescentis cum esset natura optimus, a proposito dissuesci non potuit; donec factus *g* quadragenarius, Episcopi sui Ottonis et Fratrum conniventia *h* monasterium subiit, et directus est Spiritus Domini in eum a die illa et deinceps, ut in omni religione fieret novissimus primus. Corpus suum jejuniis macerat, orationibus protractis invigilat, divinis officiis totus inhiat; non murmurare superfluus, sed potius cum paupere Christo pauper esse desudat. Apposita cui imprimeretur forma, erat Abbas suus *i* Erbo, quem laudare satis, nisi

B alterum pæne Joannem, vel Eliam æstimando nescimus.

5 Per idem tempus *k* germanos suos seculares, genere, statu, rebus æque spectabiles, cum quibusdam propinquis unus spiritus invasit, in proprio fundo monasterium monachorum, de suis hereditariis rebus construere. *adultior designatur Abbas.* Delegatur in id operis absque mora Biburgensis locus *l* mundiburto memorati reverendissimi Episcopi: quo validius res effectum, effectus firmitatem haberet. Destinatur eo dignissimus Eberhardus, tam nolens, ut consecrationem quinque annis refutaret. Sola enim cogitatio inhæserat, genus monachorum, et monachorum ordinem creare, ædificia ecclesias; moxque in eremum sive cœnobium semet privatum deponere. Numquam sibi satisfacit humilitas, nec voto satiatur virtus, sicut et vitium. Post quinquennium cum Episcopo suo Babenbergensi Romam trahebatur; erat enim cui nihil deerat, quod idoneum, quod clarum ad Curiam. Affuit in illo ipso Comitatu serenissimus *m* Eberhardus, tunc Præpositus, post paulum vero in eadem Babenbergensi Ecclesia successor creatus. *Romæ ab Innocentio II consecratus,* Hic Eberhardi nostri fidissimus semper et unum par fuerat. Qui diligit justum in nomine justi, non perdet mercedem. Huic pergenti, negotium Biburgenses de consecratione Abbatis injungunt magnopere. Pollicetur operam suam, nec minus exequitur, donec ipse per se Apostolicus *n* Innocentius investivit Abbatem et consecravit dicens: Confortare et esto robustus, in omnibus tecum sum.

6 Alio tempore cum Romam pergeret, Apenninum montem accessit, cujus altissimo dorso arctissimo tramite vix transitus panditur. Ibi sub ipsius radicibus mulierculam conspicatur, martyrem inopia, plusquam martyrem ægritudine; quæ montem transmittere volens, voluntate et difficultate cruciabatur. *moribundam, equo impositam pedes transvehit:* Vidit inferius Abbas moribundam. Fratremque comitantem appellat, dicens: Quid facimus pauperi Christo, ne in novissimo veniens suggillet nos? At ille idiota, utpote idiota, minus urebatur et dixit: Nihil mulieribus et nobis in tali articulo. Sed enim Philochristus *o* rucino suo impositam, innitens ipse manu retrorsum cauda equi, transvexit, Felix qui diligit proximum plus quam seipsum. Cumque transduxisset onus, pietate adhuc urebatur, et dixit fratri: Quid tandem agimus? Miratur rusticitas, et ait; Tempus tacendi Pater. Tum suspirans; quod solum poterat eleemosyna data afflictam sibi dimisit.

D

ANNOTATA D. P.

a Norica, *medio ævo cœpta vocari pars Franconiæ, unde et* Norica, *sive* Mont-Noricorum *appellatur celeberrima Germaniæ urbs* Norimberga.

b Ex nobili familia Comitum de Hippolstein in Franconia *inquit Wigulcius Hundius in Metropoli Salisburgensi. Est* Hippolstein *seu* Arx Hippolyti *confiniis Franconiæ et Palatinatus Bavariæ ad Rotum fluviolum qui quidem alluit Rotum oppidum et postea influit in Rednitzum fluvium; et hic Bambergæ in Mœnum dilabitur, unde ipsum Hippolstein distat leucis* 22 *Germanicis, uti Norimberga quatuor.*

c *Natum circa annum* 1090, *ut ex supra relatis constat.*

d Babenberga, *contracte* Bamberga, *urbs Episcopalis in eadem Franconia, circiter leucis octo Norimberga.*

e *Scilicet sub S. Othone Episcopo Bambergensi assumptus, præfuit annis* 15, *a* 1103 *ad* 1139, *quo obiit die* 2 *Julii.*

f *Impressum,* qui Turorum eatenus fuerat: *quem locum haud dubie scriptorum socordia depravatum, et a me ex conjectura correctum indico. Est vero* Monasterium S. Michaelis *in urbe Bambergensi a S.* E *Othone ampliori statu reædificatum, uti dicitur in hujus vita, idque hic intelligi arbitramur. Consule Vitam S. Othonis a Gretsero editam lib.* I *cap,* 27, *et cap.* 19 Wolframus Abbas *datur huic monasterio.*

g *Circa annum* 1130.

h Monasterium in Prufening prope Ratisponam *asserit supra indicatus Hundius, qui illud tomo* 3 *pag.* 124 *describit, situm* ad confluentes Danubii et Nabi, fundatum anno 1109 a S. Othone *hic adjuncto. Ejus Primus Abbas fuit* S. Erminoldus, *cujus Vitam illustravimus ad diem* 8 *Januarii: eratque dicatum S. Georgio Martyri.*

i Erbo *mortuo S. Erminoldo anno* 1121 *subrogatus præfuit annis* 42 *mortuus anno* 1162, *die* 4 *Julii.*

k Conradus et Erbo fratres B. Eberhardo cum sorore Bertha, *fundarunt hoc monasterium* B. Mariæ de Biburg; *et anno* 1133 *compleverunt consecratum* 28 *Octobris; quo tempore* Eberhardus, *fundatorum frater, sit Abbas; uti ea pluribus apud Hundium tomo* 2 *pag.* 200 *leguntur ex libro fundationis descripta. Obiit* Bertha *anno* 1151, *cum opinione sanctitatis. Est vero* Biburgum *ad Apsum fluviolum, decidentem in* F *Danubium inter Ingolstadium et Ratisponam.*

l Mundiburtum *seu* Mundiburdum, *patrocinium, tutela, ita* Mundiburdus, *Patronus Tutor. Qua fere utimur voce in lingua Teutonica* Mom-boor.

m Eberhardus *creatus Episcopus anno* 1145, *mortuus* 1172.

n *Hic est* Innocentius II, *qui præfuit Ecclesiæ ab anno* 1130 *ad* 1143, *atque circa annum* 1138 *S. Eberhardum investivit et consecravit Abbatem.*

o Rucinus, *aliis* Runcinus *Equus minor: quam vocem a Germanico* Ross *equus, deducunt nonnulli.*

CAPUT II.

Illustres virtutes. Archiepiscopatus Salisburgensis per visum designatus, et assumptus.

Jam tunc multorum bonorum præconio futurum se audiebat Episcopum, quod in uno probatum iri sat erit. Præfuit in vicino Abbas nomine *a* Eppo, cujus vita magna, probitas major, familiaritas maxima cum Patre nostro pollebat. Hunc invenit Deus, cui de schismate futuro post multos annos contra Papam Alexandrum prædiceret, quamque firma ancora

A. DISCIPULO. *Per visum designatur Episcopus Salisburgensis,*

A chora solius tunc Eberhardi ex omnibus Allemanniæ Episcopis staret; et horum formam vidit per somnium prædictus Abbas : et ecce vidua quædam videbatur : et viduam Rex quidam impugnabat, et qui viduam adjuvaret non erat, nisi de Juvavo monachus quidam. Hic Eberhardus videbatur : hic obstare solus pro vidua videbatur, hæc lucta seu luctæ imago utrimque fervebat, donec in chalybem mutatus est monachus. Proportionaliter ferrum duritiam, duritia invincibilem signabat. Furebat autem non minus in illum, quam in viduam Rex, donec et ipse in canem versus apparuit. Qui habet aures audiendi audiat argumentum a simili. Quod intelligens qui viderat, retulit in auribus Abbatis, et dixit : In veritate Juvavo præsidebis, et erit tempus, quo solus ex Ecclesiasticis *b* Alpinam sustentes. Sufficit tempori illi malitia sua.

c in omni virtute excelsus,

8 Inter hæc ille parvus erat in oculis suis, et extra carnem in carne apparebat. Cernere erat carnalibus et spiritualibus, novellum locum mirabiliter surgere; de nobilibus ac mediocribus, Fratrum, Sororum, *c* monachorum, quibus nihil deesset in ulla gratia et probitate, subitum examen fervere. B Quid de conversationis altitudine dicam? De Abbatis dignitate hæc omnia veniebant. Hic [non solum] caritate, prudentia, discretione, misericordia, omnibusque virtutum charismatibus cunctis admirationi, sed et amori, sed timori, sed exemplo extabat. Timebatur sed filiali timore; de servili metu nihil sciebatur. *erga pauperes benignus,* Laboribus deliciabatur, non requie: intelligens jam illud Philosophi, Generosos animos labor nutrit. Per se pauperum frequentibus domum visitare nil præpediebatur. Illic inopum, maxime languentium, lavare capita et pectora in sinu suo, pedes etiam abluere ac deosculari, cibum ipse potumque ad os mandare solebat. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi scit, quod non mentior quæcumque scribo. *in concionibus efficax.* Quin imo plura transiliens in dicendo, et tacendo brevitati contendo; dicam quod vidi, quod multorum attestatione, quod proprio experimento cognovi. Prædicationis efficacia ei mira nimis aderat, cunctis auditoribus commotionem semper cordis, quamplurimis etiam fletum excutere, melius fabuloso Orpheo, qui modulationis dulcedine, saxa, silvas et feras attraxit, manes quoque inferni, (mirum dictu!) in lacrymas movit.

Hospitalis, jubet vinum petenti ferre,

9 Hospitalitatem namque sectabatur, quantum C ostendit in milite, qui in cellam divertens, potum domino suo transeunti cum postulasset, monacho custode hospitum magis dominum interius vocante, recessit. Comperta culpa, Abbas monachum peditem vini scyphum Ratisponam ferre petitori præcepit. Quid ageret monachus? Grandævus erat, et nudiustertiano die venam minutus. Fratrem ergo comitem petiit pro testimonio, si forte in via deficeret. Quo dato vinum per tres leucas scholastico *d* Frisingensi, miranti et lugenti quod propter se accidit, jejunus *e* Imbripolim detulit. Quis non obstupesceret miraculum in tertiana minutione? Plane obedientia signum fecisse visa est, et omnes qui audierunt simile illi plaudebant gentili.

Quære quid est virtus, et posce exemplar honesti.

expertus labores,

Et vocaverunt Magistri in urbe potum illum, potum obedientiæ. Nemo autem hæc audiens crudeliorem æstimet, quam misericordiorem : nam miserationes ejus super omnia opera ejus, utpote qui jam labores, necessitates, frigora, famem, vigilias, magis experientia noverat. Quæ experientia in omnibus quoque Rectoribus ad omnia maxime conduceret, nam bella, qui numquam pugnaverunt; patientiam, qui pauca tulerunt; infelicitatem, felices; quieti, labores docere cum debent, parva res agitur. * Igitur ad summam magisterii exempla sagittæ, experientia ars est, juxta illud Didonis apud D Maronem.

Non ignara mali miseris succurrere disco.

Hinc prædictum exemplum patris in milite, potius de misericordia fuit.

sibi austerus, benignus aliis :

10 Alias implebat, quod ait Chrysostomus : Vis apparere sanctus, circa tuam vitam esto austerus, circa aliorum autem benignus. Hinc, quod etiam ipse scribens admiror, non loci sui novitatem considerabat, non antiqua et ditiora monasteria, quid possent, quid non facerent; sed frumenta Fratrum, ad messem usque computari præcipiens, reliquam mensuram, pauperibus monasteriis in vicino solebat transmittere. Ita in omnibus aliis, ne quid nimis evitans, paupertatem tamen nimis amabat; adeo ut cogente sancto Episcopo Othone, decimas novalium in Tangintile, multas valde, ad necessaria Fratrum nullatenus susciperet. Quare hæc? Ubi onus penuriæ quanti vel quales victuri sunt; bona ergo sufficientia propter plures salvandos : si quo minus, teste Hieronymo, sicut divitiæ, ita paupertas sæpe tentatio est, impatientiam aut solicitudinem faciens. Hæc generaliter dicta sunt.

f Fit archiepiscopus Salisburgensis g

11 Post XIV annos, cum placuisset Deo dicere, E Amice ascende superius; *f* Chunrado Salzburgensi Archiepiscopo incomparabili de medio facto, unanimitate Prælatorum Clericorumque cum populo, circa Paschalem *g* solennitatem, Biburgensis Abbas matrici Ecclesiæ ascitur Episcopus. Specialis felicitas Juvavensis Matris, quod talibus numquam viduatur Episcopis. Requiratur longe supra nostram ætatem, et præstantes suo tempore, omnibus Germaniarum, Episcopis in Juvavo, ut soles Episcoporum videbis. De motu Biburgensium dicere non possum. Non erat quem *h* mulceret honor oblatus; quin territus nuntio, fugere et latere velle, ut non esset Dominus, cœpit. Sed hæc frustra tentata, cum venientibus primis Ecclesiæ invenitur, transfertur, ungitur, et exosa cornua *i* Metropolitani frontem insigniunt.

i addictus eleemosynis,

12 Quanto tunc magnus, humiliabat se in omnibus. Vigiliis, orationibus, abstinentiæ, operam dabat, Scripturæ sanctæ, præter in mensa et in equo, non diebus neque noctibus ex oculis migrabant et manibus. Fregit esurienti panem suum, et egenos vagosque induxit in domum suam; nudos quos vidit operuit, et carnem suam non despexit : pupillos enim, ut pater aluit, et viduas de tribulatione eripuit; F attendens illud Apostoli : Hæc est religio munda, et immaculata apud Deum, visitare pupillos et viduas in tribulationibus eorum. Jac. 1 Pro istis et his similibus, stabilita sunt bona illius in Domino, et eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia Sanctorum. Contra morem Pharisæorum omnia opera sua facere studebat, ne videretur ab hominibus. Perhibebant enim servientes ejus, postea monachi facti, *latere cupit,* secretas venias in ecclesia, nudis cruribus adeo terere solitum, ut defricata in pavimento cute et carne, genua sanguine invenirent fluentia. Ita eis, cum præ lassitudine interdum obdormisset, sors prodidit. Eleemosynarum largitati, virtutes omnes cesserunt.

13 Secundum Matthæum, sermo ejus erat quasi potestatem habentis super ægros, vel etiam dæmones, ita ut verbum faciens in ecclesia, cum ejulatus Matth. 7 dæmoniacorum omnia repleret, terreret, confunderet, uno tantum indignationis dicto, statim vocem eis insuper motum quoque omnem auferret. Hæc fuit nostro Antistiti communis cum beatissimo Papa *k* Eugenio virtus, in cujus moveri præsentia, vel se insinuare præsentia non audebant dæmonia. *sanat ægros et dæmoniacos,* Non minus obedire ægritudines aliquando auctoritati Præsulis et abire noverunt. Denique apud monasterium S. Petri, quamdam Sororum diutina ægritudo

A tudo confecerat, ita ut curari a nullo valeret. Hanc in conspectu suo cum multa spe et desiderio oblatam, in nomine Domini benedixit, et jacenti ex templo perfecta incolumitas rediit: quæ post aliquod tempus denuo venienti ovanter se repræsentans, cum gratias agere pro sanitate cœpisset, ad primam vocem refutata et lingua oppressa est.

procurat salutem suorum

14 Profecto, cum asserit beatus Gregorius, Prælatos a subditis, subditos a Prælatis juvari vel lædi; felices manere discipulos, hujus quondam Abbatis manifestatum aliquando est. Adeo enim Patris merita redundarunt in filios, ut morientes interdum sui salvarentur, quoniam sui fuerunt, quod in uno monstrari operæ pretium est. Cum adhuc monasterio præesset, grandævus quidem, quasi annorum centum, cum uxore et substantia non minima, apud eum conversus cappam induit; quæque retro sunt obliviscens, jam nil pæne præter ecclesiam et orationes continuas noverat. Mirareris unde decrepito ea alacritas in studio, ad studium sensus. Taliter sub pio Eberhardo et successore ejus circiter annos duodecim conversatus, mense Januario ad matutinum signum, in stratu repertus est mortuus. Odio-
B sum genus mortis, anceps, lubricum; attamen non potest male mori qui bene vixit. Ipsa enim nocte et hora transitus prædicti Fratris, vidit per somnium quidam Confratrum, dæmones grege facto cellam infirmorum suo more petentes, et aliis ad fores operientibus, aliis intro ad suscipiendam animam senis irruentibus, post paululum ad collegas egressi, horrendum elatrantes concrepabant: Ah dolor virum amisimus: Frater Eberhardi Episcopi erat. Tum infelix acies ejulans et blasphemans disparuit. Quidni ergo felices Eberhardi, Benedicti, Antonii discipuli.

ANNOTATA D. P.

a *Meminit hujus visionis Andreas Brunner par.* 3 *Annalium Bojorum, et* Epponem *etiam* vicinum Abbatem *appellat non indicato monasterio.*

b *Sensum non capio, et omnino suspicor vel deesse aliquid, vel legendum esse* Apostolicum, *id est Pontificem Romanum. Sic etiam infra num.* 9. *ad * dicitur quod* Ad summam magisterii exempla sagittæ, experientia ars est. *Quæ verba Œdipo opus habent: necnon alia quædam relinquenda ut inveniuntur.*

c *Erat ibidem monasterium sanctimonialium, quod*
C *anno* 1278 *combustum fuisse additur apud Hundium.*

d Scholasticus *inter Canonicos dicitur, qui Scholis Ecclesiæ præsidet, et inter Dignitates numeratur: hinc ille infra gradum suum esse putavit, potus causa introvenire, et stomachabundus recesserat.*

e Imbripolis *est ipsa* Ratispona, *Germanis* Regensburck, *propter* Regem *fluvium, qui ibidem Danubio immiscetur: et quia* Regem *etiam* Imbrem *significat, hinc confictum nomen* Imbripolis *ex Latino et Græco.*

f Corradus Baro de Arensberg, electus anno 1106 mortuus senex ac plenus dierum, vir sanctus ac pius anno 1117. *Ita Hundius.*

g *Anno* 1147 *fuit Pascha* 20 *Aprilis.*

h *Impressum iterum erat,* non: *quod expungo: quia non de Biburgensibus, sed eorum Abbate agi censeo.*

NOT 16 i *Id est Mitra Episcopalis bicornis: impressum erat* insignitur: *hinc additum margini* pretiosa corona *quasi hic melior sensus esset.*

k *Videtur intelligi* Eugenius III, *qui sedit ab anno* 1145 *ad annum* 1153, *ad quem S. Eberardus scripsit de Consideratione, post quem invenimus descripta quædam ejus miracula, sicut ea legi poterunt in tractatu Papebrochii de Pontificibus; nullum tamen in iis dæmoniacos spectat.*

D

A. DISCIPULO.

CAPUT III.

Constantia in schismate. Acta pro Episcopis Ratisponensi et Passaviensi.

In schismate ab Frederico Imp. conflato, refutato,

Procedente tempore juxta dictum Gentilis, Omnia mala ex rebus bonis orta sunt, ortum de Apostolici electione schisma, ineffabile ex bono malum fecit, divina et humana confudit, væ quos involvit illud contagium! Ubi unctus legitimus? Ecce hic, ecce illic. Novit Petrus qui sint ejus. Imperator, refutato Alexandro, *a* quem conjurasse prius contra suam rempublicam querebatur, alii æmulo totis viribus cum adhæreret, ex majori parte Italiam post se, et Alemanniam traxit, reliqua Ecclesia in obedientiam Papæ Alexandri concessit. Fuerunt quamplurimi aliquot annis neutrum suspicientes, tum odio partium, tum quod neuter sincere per omnia et simpliciter intrasse videretur. Inter hæc erat videre triste justitium, et miseriam late: simulari, intrudi, expelli, nec pacem nec bellum ex jure; et Apostolicus noster interim fuit quasi non esset. Atque Juvanensem et Brixinensem Episcopos cunctorum mortalium, quos tunc novimus sanctissimos, nemo E cum nesciat in tanta partium caligine, questione et conquestione in tanta omnium dubitatione, tantorum vestigia Patrum, tuto sequi nos posse credidimus.

b adhæret Alexandro III

16 Post longam nempe considerationem metropolites noster, solus ex omnibus Episcopis Alemanniæ, præfatum Brixinensem Episcopum *b* Hartmannum Reverendissimum, post se trahens, Papam Alexandrum laudavit; unde nobis, postmodum inter multos audientibus, aliam rationem non dedit, nisi quia tota Ecclesia, cum his et his regnis, in Alexandrum consensit, justiorem hunc æstimamus: quod quia præsagus futurorum dixerit, exitus post multos annos probavit. Sic Augusti tunc solus fata impediens, non tamen Augusti in se manus commovit. Quam diverse, quantis adversis prædecessores sui rem tantam in Cæsares Heinricos præsumpserant? Et ecce plus Heinricis hic fuerat bile, et nunc in nostrum Eberhardum Augustus, et suam ipsius animam pertransivit gladius; sed ubi in præsentiam venisset, reverentia sanctitatis spiritum ejus reprimebat. Dignitas quædam Angelica in vultu, et pondus tale oculos ac mentem obibant, ut nisi temere plus quam F mortalem, et contremere et parcere, et venerari non posset. Hæc de semetipso confiteri Princeps solebat. Oderat nimis semper sanctissima anima prosperitatem suam temporalem et gloriam, ardebatque prædicta vel qualibet occasione, quælibet adversa, sive exilii, sive etiam mortis sustinere pro Domino: sed sic eum volebat manere donec veniret.

et manet in veneratione Imperatoris.

c d patrocinatur Episcopatui Ratisponensi.

17 Interea more suo pacem reficere in Ratispona laborabat, populosissima urbe, neque enim apud Germanos populosiorem urbem tametsi latiorem, testantur qui norunt. Dux autem Bavariæ, perspecta simplicitate Imbripolensis *c* Episcopi, qui per subreptionem tunc præfuit, insatialibi avaritia, maximum fiscum Episcopii; id est, *d* castrum quoddam cum omnibus pertinentiis suis usurpavit. Episcopus primo furere, obstrepere, cœlum turbare, nil pensi habere ab utroque totus pæne Episcopatus cœpit incendiis et rapinis vastari. Urbani inter alterutros divisi abierant. Hæc pater patriæ anxius cum animo suo trahens, tum pro pace, tum maxime pro urbe, ne læderetur satagebat, quomodo quidem hæc Mater provinciæ, et aspectus ejus in universam terram, et omnium fructus foret in ea. Dux obedientiam promittebat in omnibus: Episcopi stultitiam piget exponere, quomodo damnum maximum et confusionem

A. DISCIPULO.

A confusionem quam utilitatem maluerit. Pater tamen a Duce vitam captivis, remissionem urbi, memoriam æternam labori suo obtinuit; postmodum divinæ revelationis gratia, obitum suum longe ante præscivit, subjecta declarant.

e *Mors beata ab anno revelata;* 18 In Frisingensi *e* civitate mulier degebat inclusa, quæ ante annum transitus Episcopi, orationibus solito cum incumberet, rapta in spiritu, ad contemplanda illa æterna et invisibilia viventibus mortalibus est. Vidit itaque supplicia reproborum, varia et horrenda, quæ in cor hominis ascendere non possunt. Vidit deinde mansiones beatorum et gaudia, quæ impossibile est homini loqui. Super hæc omnia contemplabatur apud Superos gloriosam sedem, cujus opus et species omni famine mirabiliora, sedique hujusmodi S. Petrum et S. Rudbertum altrinsecus superstantes custodes. Cum miraretur super magnitudine horum, responsum a Sanctis illis audivit : Hæc est sedes Eberhardi Archiepiscopi, quam ad ejus usque custodimus adventum : prope est ut veniat tempus ejus, et dies ejus non elongabuntur. Hæc mulier per familiarem nuntium mandat, et usque ad mortem Pontificis, in ore trium res latet.

B 19 Appropinquante igitur vocationis suæ tempore, cum jam pridem viribus corporis cœpisset destitui, de pace itidem negotium habuit; bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem *f* *cura pacis inter dissidentes fratres.* Ecclesiæ redditam reliquisset. *f* Dissidebant more suo inter se. Dux Orientalis Bavariæ, necnon et frater suus valde excellentissimus tunc Pataviensis Præsul, mox autem Eberhardi nostri successor, Juvavum translatus Metropolim. Consulto, ni fallimur, hanc translationem arbiter illi temporum Deus indulsit; ut congruo magis et dignum, in quo solo tota procella temporis consumeretur, finis docuerit, Hinc concordare fratrem, in visu beatus Præsul non leviter, utpote in mortis vicinia, laborabat. Quid frater? Quam infraterne, quam procul a constituto colloquio aberat? Sed adhuc longius sequens Dominus, homini suo deferebat pacationem; unde humiliter submonitus a suis, cum magna dulcedine allegabat dicens : Scio carissimi, qui de cœlo descendit ad terras. Quid nos? Et adhæc quis idoneus? Adjiciensque aiebat suis : Fateor, spem in hoc maximam habeo, si mori in negotio pacis, vel ante capere tanti boni saltem initium quivero. Beati enim pacifici : et quod sequitur? Quoniam filii Dei vocabuntur. (Prov. 10. 14)

C Desiderium vero suum justo datum, juxta Salomonem, est et inter pacis actiones ad æternam pacem translatus. Unde omnium puncto notatus est Martino similis, pro eo vel maxime, quod castrum Episcopii vir clarissimus Otocher Marchio eadem tempestate obsederat, ministerialem Ecclesiæ Præfectum oppido persequens. Aliena res (cum diutinum Ecclesiæ, vel etiam perpetuum, capto oppido malum veniret) tragœdia in ore omnium erat. Vix opus compulit advenire Antistitem : sine operæ pretio tristis res agitur. Tum demum confirmatus Pater proloquitur : Jam ecce in castrum meum ascendam : quis obstet, videbo. Occupat Serenissimus Marchio, necessarios consulit, obsidionem sine ulla pactione solvit, dignum honorem cedit Episcopo. Reddidit hæc Pater, ut ministerialem conditionibus satisfacere tandem persuaderet. Erantque hæc opera ejus novissima, cum jam morbo decurrente migraturus, quatuor *g* equis *g* in traha iter faciebat. Faciebat autem hæc acsi jam moriens palam omnibus diceret ; Pacem relinquo vobis.

ANNOTATA D. P.

a *Mortuo anno* 1159 *Hadriano IV electus est Rolandus Senensis, et appellatus* Alexander III, *contra quem assumptus Antipapa Octavianus de Monticello Romanus, et appellantur* Victor IV, *qui antea fuerat legatus ad* Fredericum *Ænobarbum, atque jam ab eo propugnabatur in schismate, in quo mortuus dicitur Idibus Aprilis anno* 1164. D

b B. Hartmannus *creatus Episcopus anno* 1642, *mortuus anno* 1165 *die* 23 *Decembris, quando varia ejus Acta, quæ habemus MSS. elucidanda erunt, consule interim Episcopos Brixinenses ab Hundio editos.*

c *Hic erat* Hartwicus II, *de quo et de hac controversia, et compositione per* B. Eberhardum *facta, consule Hundium in Episcopis Ratisponensibus. Mortuus Hartwicus est anno* 1164.

d *Castrum Stauff appellat Hundius,* Thonawstauff *Merianus, quem consule.*

e Frisinga *urbs Episcopalis in meditullio Bavariæ. Legebatur* Frisiensis *loco* Frisingensis *quod correximus.*

f *Andreas Brunner in Annalibus Bojorum hoc ultimum Eberhardi studium pacis pag.* 444 *ita describit :* Ultima operum illius, Henrici Austrii cum Conrado Batavensi germani fratris reconciliatio, et Ottocari Styriæ Marchionis pacificatio fuere. Hic in clientem E Eberhardi, et ab eo urbi præfectum exarserat, iram non nisi illius morte et excidio urbis extincturus : ultima obsesso minabatur, et suppetebant vires, quibus destinata exequeretur. Nulla nisi in Eberhardo . spes : quem ipsum tamen, quoad internuntiis usus est (tanta vir iracundia fuit) Marchio sprevisse visus est. At ubi per medias armatorum acies affectantem iter in urbem aspexit ; illico innocentiæ inermis aspectu exarmata ferocia est, soluta obsidio, et litis arbitrium Episcopo permissus. Ea composita ad Runense monasterium inde recta ad cœlum x Kalendas Julii abiit. *Hæc ibi : ubi* Dux Orientalis Bavariæ Henricus Austrius *fuit vocatus*

g Nullus impressis sensus erat, cum jam morbo decurrens migraretur, quatuor equis intrahere faciebat. *Est autem* Traha, *Virg.* 1 *Georg.* Trahea, *vehiculum sine rotis, aptum ægris, succussionem non ferentibus.*

CAPUT IV.

Pius obitus, laus, et gloria postuma.

Perducitur inter hæc ad *a* Runense monasterium: *a* ubi *b* synodocho, ut cœperat, aliquamdiu laborans, *b* post tertium diem, sudore exundato, magis defecit. *Moritur* Hinc paulului sustinens ait ; Modo auditum amisi. *Sanctus 22 Junii an.1164;* Quo sensu, scilicet auditus, ut ita dicam, supra naturam hominis semper viguerat, sic ut procul susurrantes audiret et proderet. Sequenti die Dominica ad vesperam, vocante Domino x Kal. Julii, naturæ concessit, anno Episcopatus sui decimo octavo, mense secundo, anno ab incarnatione Domini, MCLXIV ab ordinatione Papæ Alexandri, VI ; et Imperatoris Friderici, XII. Mors ejus pro tempore lamentabilior fuit. Languebat mater Ecclesia in omnibus membris, et cum hic caput totius extaret imperii, sanctitate et gloria sanum caput interim infirma juvabat. Quæ spes temporis? Quæ spes futuri? Melius est habere quod cupias, quam desiderare quod nescias. Quid plura? Transferebatur *sepelitur in Cathedrali,* defunctus longo et aspero itinere ad matricem ecclesiam, et exequias mire pauperes celebrabant, genus illud Deo propinquum. Quid de ceteris dicam? Istud novum. Hunc beatum gementes diximus coiisse leprosos et planctu, oblationibus, eleemosynis, orationibus suprema justa ei fecisse. Rarum genus : inopes in cœlum reboabant : Patrem amisimus : O perniciem nostram! Ipsi potentes, alius dominum

A dominum, pars amicum vel patrem se amisisse dolebant. Exemplo sit præcellentissimus, et nostris temporibus eruditissimus [Eberhardus Babenbergensis, sic scribens] :

c 21 E. Babenbergensis *c* Ecclesiæ qualiscumque minister; Venerabilibus et in Christo plurimum dilectis Fratribus et amicis, Hugoni Salzburgensi, Udalrico Kumsensi Præpositis. Coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris. In commemoratione beatissimi Patris nostri ac Domini Archiepiscopi jugiter in mentem venit, imo a memoria nostra non recedit, quod diviso a se Domino suo et curru igneo subvecto, vernaculus et individuus ille comes Prophetæ post eum clamavit, dicens : Pater mi, pater mi; currus Israel, et auriga ejus. Numquid enim magnus iste Sacerdos noster, qui in diebus suis placuit Deo, et inventus est justus, currus non fuit; dum necessitates et infirmitates alienas, præsertim onera peccatorum et inopiam pauperum, paterna consolatione et compassione sublevavit? Quasi diceret. Quis infirmatur et ego non infirmor? Vel numquid auriga non fuit, qui creditos sibi rexit et direxit in viam veritatis, exemplis pariter et documentis? Oculus

laudatur ab Episcopo Bambergensi.

4 Reg. 2

B fuit cæco, et pes claudo. Manus ejus non est aversa ab ullo paupere, cum quo cordi erat jocari, conrixari, et tandem ab invalida manu exsuperari. Insuper ut omnibus omnia fieret etiam supra legem non contra legem, halitum leprosi et tactum lepræ non abhorruit. Raptus ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius, sed consummatus in brevi explevit tempora multa, sicut scriptum est; malitia siquidem remanentium meretur, ut hi qui prodesse poterant, festine subtrahantur. Atqui memorabilis ille assecla Prophetæ magnificam duplicis spiritus habuit consolationem : nobis autem in transitu viri sanctissimi, præter luctum nihil aliud et amplius derelictum est. Nisi forte indigni essemus apud Deum tanto sublevari patrocinio, talis decebat ut nobis esset Pontifex. cui vivere et mori Christus erat lucrum. Propositum quidem nobis erat, festinandi eum videre; sed pro dolor! peccatis nostris exigentibus, extremum hoc beneficium percipiendæ ab eo benedictionis, nobis divinitus denegatum esse lamentabiliter conquerimur : et infra; Consolemur invicem, Pater noster piissimus intravit in gaudium Domini sui. Ipse autem Pater misericordiarum, et Deus totius

Sap. 4. 11

C consolationis consoletur vos, et abstergat omnem lacrymam ob oculis vestris. Hæc serenissimus Babenbergensis Episcopus. Sed redeamus ad propria : sepulti enim merita Dominus declarare non distulit.

22 Mulier hydropica, quam suo more Beatus vivens aluerat, ad sepulcrum defuncti, tanto afflictior, quanto coactior, fusa cœlos vexare lamentis non desiit : Ut quid me, Pater, ait, desolatam relinquis? Aut cui amantissimum gregem pauperum commisisti Pater et Pastor? An potius quasi orphanos dereliquisti? Et dixisti : Quod meritor, quod succiditur? Sed nunc peto per illum qui te assumpsit, ut miseriis meis, quomodo hactenus corpore, ita modo per spiritum digneris succurrere. Hæc deprecata et exaudita, sanata egressa est.

Hydropica sanatur.

23 Præterea reverendi cujusdam de cœnobio Juvavensi memoratu digna visio existimata est. Videbatur hic sibi per somnium, dum siti urenti circumageretur, ecclesiam miri decoris errabundus intrare. Illic beatam Dei genitricem Mariam, vultu ut est dignissimo emimus consedisse; et velut puerum in gremio caris amplexibus conspicatur tenentem. Agnovit Dominam : de pueri persona et gloria hæsitans erat atque admirans : cui mater misericor-

Gloria ejus aliqua visione indicatur.

D diæ paucis dignata est hæc ad verbum proferre : Hic est filius meus Eberhardus, qui nihil mihi unquam negavit. Hujus rei tot testes, quot decuriones Antistitis sunt. Omni potenti tribuere solebat, quod S. Mariæ nomine petitum fuisset. Ecce qualis mater, talis filius, sibi fieri, quæ propter se fieri testantur. Post hæc videbam seniorem, et pincerna calicem mysticum, poculum geminnis cœlestis propinans, ingrediebatur. Libavit Regina, deinde puer qui videbatur, Domina præbente. Ut puer vino indulsit, ultimus senior, propere subiens ut acciperet dum ad se ventum fallitur, Deique genitricis audivit sententiam : Non potes adhuc interim de tali poculo accipere. Videtis quam districta vox. Beatiores ergo mortui, qui in Domino moriuntur. Post id locorum excitus somno senior, tam ipse, quam omnes qui audierunt, congratulari visioni cœperunt. Plura memorari hujusmodi copia non deerat, sed commentationi Patris nostri pauca hæc, pauca non erunt. Breviloquium semper amavimus et modum in rebus. Si cui ad notitiam saltem beatissimi Domini nostri hæc suavia erunt : hoc est totum pro quo laboravimus. Si quis exsufflat, fortasse illi, aut omnia scripturarum insuavia erunt, aut scriptoris indignitas

A. DISCIPULO.

E acceptione hic caruit. Atqui sicut scriptum est, cognationem inter se maximam habent amor et potestas : utraque enim principaliter præsunt, utraque per auctoritatem semper loquentur. Non potestate igitur, verum amore peculiari, cum venia potentium, istud scribendi ministerium, forsitan merito, utpote ex discipulis ejus antiquis, carissimi et infimi, vendicaverimus, Quid plura? Restat suspirare post tantum Cœlitem, et convictores per eum jam minus velle hanc vitam. Hi nempe vel sola ejus forma sciunt, quid sit bonum, et cœlum, et virtus, et in terra ambulantes conversari in cœlis, ubi Christus est in dextera Dei sedens et regnans, per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA D. P.

a Runa *vulgo* Rayn, *monasterium Ordinis Cisterciensis in Styria, anno* 1130 *fundatum sub Archiepiscopo Salisburgensi, haud procul versus Occidentem a primaria urbe Græciensi.*

b Synodochos *uti* Synochus *pro febri continua sumitur.*

F c Eberhardus *supra ejus comes itineris Romani : cujus nomen, per initialem* E *more istius seculi expressum initio epistolæ, latuit editores : sed et excidisse oportet verba aliqua, quorum defectum hic utcumque supplevi.*

CAPUT V.

Miracula post mortem.

Post obitum igitur Deo dilecti Antistitis Eberhardi, tot miraculorum Christi Ecclesia clarere cœpit insignibus, quot *a* Sanctus adhuc vivens virtutum abundabat operibus : et qui mundo tunc latere disposuit, signis quæ jam per ipsum fiunt, approbatur quis fuerit. Qui enim tunc dixit cum Isaia : Secretum meum mihi, secretum meum mihi, et ne elatione tentaretur quæsivit latibulum; ad Angelorum ecce et hominum deductus est commune spectaculum. Quod etiam in occulto mentis secretario factum est, jam supra tectum prædicatum est : nihil opertum quod non reveletur, et occultum quod non sciatur. Qui enim tunc abscondit eleemosynam in sinu pauperis, nunc per ipsam habetur excusatus in conspectu summi judicis. Decebat ideo, ut quem honore ditavit in cœlis, signorum

a

Isai. 24

Prologus ad miracula.

A. DISCIPULO.

A signorum vel magis beneficiorum claritate Dominus magnificaret in terris. Quænam vivens fecerit, nonne hæc scripta sunt in notitia singulorum? Nisi tamen præteritorum scriptura commemoraret, non est in futuro, qui Deum in Sanctis suis glorificet. Unde est illud : Cito fecerunt et obliti sunt. Quæ enim scripserunt scimus, et quæ prætermiserunt nescimus. Non equidem legimus in tota veteris Testamenti serie, quis fuerit ille Zacharias, qui occisus est inter templum et altare : si sciretur quis esset, Deum in ipso plebs glorificaret. Necessarium ergo est, ut ab initio propositi loquamur, quanta audivimus et cognovimus ea, et fideles narraverunt nobis. Signis quidem fides populi fundatur, unde est illud ; Signa nostra non vidimus, jam non est Propheta, et nos non cognoscet amplius. Ut ergo sciant omnes, quod B. Eberhardus cum Christo regnat, beneficia Dominus declarat in mortuo, in quo sibi complacuit adhuc vivo. Igitur o lector, quia in ore duorum vel trium stat omne verbum, si humanum negaveris testimonium, miraculis saltem quæ fiunt fidelem præbeas assensum. Probant quidem Sanctum miracula, et populo sanctitatem ejus revelant Domini beneficia. Imprimis autem mani-
B festavit eum Dominus sic.

Matt. 23

Ps. 73, 9.

25 Homo quidam, diabolo instigante, ecclesiæ majoris seras temerario furore irrupit, et detestabile furtum in ea commissurus intravit, et scrinium cujusdam Canonici securi violenter confregit; ex qua duas casulas cum reliquis Sacerdotatibus cetenisque bonis surripuit, saccoque delaturus imposuit; sed exiturus, virum ætate canum, veste candida circumamictum, sibi cominus assistere conspexit. Unde quidem non mediocriter territurus, sed nequitiam suam necdum persolvere veritus; cum onere processit in medium; sed prope sepulcrum B. Eberhardi duobus passibus distans immobilem fixit statum. Sanctus enim, ut creditur, qui ecclesiastica protexit vivus, jam cum Christo melius valens, ecclesiæ damna non passus est mortuus. Tamdiu igitur nutu Dei stetit inconcussus : donec a populo cum sarcina captus, rem gestam publice profiteretur confusus.

Furatus res sacras

immobilis redditur.

26 Accidit autem, ut quidam puer de Mattzee, nutu divinæ prædestinationis a nativitate cæcus, ad limina *a* B. Rudberti deferretur ; sed B. Eberhardi tumbæ superpositus, prece omnium qui aderant, oculorum perfusus est luce. Puella quoque
C quædam de Gruscharn, duodennis, surdum et mutum habens spiritum, beati viri sepulcro advolvitur, sed fidelium interpellatione, auditu simul et voce reparatur. Item Miles quidam Domini Archiepiscopi nomine Rudigerus filiam habuit, paralysi uno brachio destitutam imo præmortuam, pro cujus sanitate mater sæpe frustrabatur in medicis : sed ecce ad melius conversa, beati Pontificis gratiam experitur et dona. Christum compuncta petit et Sanctum, luminare parans metitur brachium, tumbæ Sancti præponit ut ardeat, domumque reversa sospitam filiam invenit, Deumque in Sancto suo glorificat. Mirum in modum mulier in templo, Sanctus in Domo; illa accendit candelam, iste sanat filiam; cera liquendo decrescit, sed virgo meliorans invalescit. Similiter et quædam sanctimonialis femina, ex calculorum longa ægritudine fere consumpta, ante sepulcrum sancti viri prostrata compungitur; et dum pie supplicat, meritis Sancti calculus dilabitur, et ipsa sanitate percepta gratulatur. Dignum quippe erat, ut qui duros hominum actus emollivit ut saxa, sic quoque in prosperum supplex ipse, supplicum commutaret adversa.

a
Sanantur cæcus natus

surda et muta,

paralytica,

calculo laborans;

27 In Cœna quoque [Domini] quædam dæmoniaca jam diu obsessa adducitur, supra quam cum exorcismus legeretur, spiritus nequam qui inerat D
variis linguis fabulatur. Dum vero fit illi comminatio a Clero per B. Virgilium *b* dæmon Clerum subsannat, et se Virgilium magistrum suum jam tertia die in inferno reliquisse clamat. Quæritur ergo Qui vel cujas ille Virgilius sit? At ille Mantuanum Poetam fuisse respondit. Tunc interrogatur, ubi vel per quem fit exiturus? dixit : Quod cum ad Patrem pauperum venerit, jam amplius illi remanendi locus non sit, Tunc summo diluculo cum antiphona; Traditor autem *c* etc. diceretur, sub specie vespertilionis egredi visus est. O miræ virtutis, vel potius piæ paternitatis indicium ! die qua seipsum [Dominus] panem salutarem discipulis proposuit, tunc B Eberhardus mortem effugans, vitam condonat ovibus suis. Sed ex dæmonis fœtore Archiepiscopus noster, simul cum Ratisponensi Episcopo de sede sua propulsi sunt.

b
dæmonica

c

28 Non diu post hæc quidam Miles, de nemore *d* S. Leonhardi, uxorem suam sepulcro pii Patris applicuit, quam nutu Dei et Sancti meritis, licet diu contractam, cito erectam lætus obtinuit. Simili quoque modo mulier quædam de Gtraspraysen humorum E
ariditate seu nervorum contractione, manuum officio destituta, invocato nomine Sancti, pristinam sanitatem est adepta. Subsequenti tempore, puella quædam de Riwenburg *e* Marchionatu, cæca, patre comitante advenit; sed Sancti sepulchro advoluta, adstantium supplicatione, visum felix obtinuit. Item femina quædam de Engelbrestheim, pluribus annis obsessa, a devotis fidelibus monumento Præsulis adjungitur ; et ipse mutus Sanctum confitetur corde, quem non potuit ore, sed virtute Sancti instruitur, quid loquatur et voce. Miles quidam calculosus, diu languens et pallidus, tamen nomine Patris invocato, sic calculum digerit, quod nullam molestiam amplius sensit.

d
contracta

cæca,

e

dæmoniaca,

calculosus,

29 Similiter et mulier de Riemsee *f*, arreptitia adducitur; sed meritis supradicti Pontificis, de potestate dæmonis celeriter emancipatur. Posthæc paucis mensibus decursis, in præsentia Archiepiscopi *g* Chunradi III et Brixinensis Episcopi, Marchio minor Dietboldus de Bocheburg, S. Eberhardi aliquando nutricius, mulierem decem et octo annos energumenam adduxit; et pro ipsa tota nocte vigilans, quam sanandam in Sancti sui glorificatione F
usque adhuc distulit, a Domino suo curatam obtinuit. Mulier quædam de Mulldorff, a spiritu nequam vexata, adducta est, sed sanitatis gratiam quam quæsivit, fidelium prece, ab ipso Patre citius nacta est.

f
tres Dæmoniacæ,

g

30 Audita igitur fama miraculorum B. Eberhardi, ceterorumque Juvavensium Sanctorum, velut ex vehementi tonitruo, ab incredulitatis somno citius velut excitatur caritate tepentium multitudo. A remotis accedunt provinciis, et ab alienis adveniunt regnis ; miraculorum surgunt fulgura, hic juvamen quærere quod fides non obtinuit apud se. Inter illos videlicet quædam mulier venit de bursburg *h*, luminis causa, cæca petit merita pii Patris experiri. Dum ergo apud Juvanum jam diutius moratur salutis cupida, tandem ex improbitate pietatis, ei aperitur janua. Triplicis *i* fidei percepit alimenta, sic pascitur per fidem, quod corporis et animæ recepit sanitatem ; mirum in modum oculis carnis experitur ut videat, et oculis cordis experitur quod credat. Dixit quidem, Vidi eum in carne manentem, sed nunc experiar in cœlo regnantis virtutem. Feliciter experta est, quia quod petiit adepta est : accessit enim ducta per alterum, sed ecce regreditur sibi præmonstrans iter suum ; et quæ accessit contristans, læta revertitur Deum in Sanctis suis glorificans.

cæca
h

i

31

A *misere contractus :* 31 Posthæc non diu, duo venerunt milites, ducentes contractum per singula, [membra] cupientes experiri si vera esset virtus B. Eberhardi, ut fama erat. Æger itaque ille jam pridem miles et prædo nequissimus, et ex incestu cum uxore scilicet fratris sui fornicando, per prædictum Antistitem erat excommunicatus. Cum ergo usque post mortem ita perseveraret impœnitens, qui potuit pœnitere voluntarius et non fecit, infirmitate pœnitere coactus est nolens. Corpus quidem suum usquequaque contrahitur, et velut ex lepra sicca quadam scabie sordidatur. Audita igitur pii Patris virtute, accessit confiteri mortuo fide tactus ut placeat, cui noluit vivo. Cum esse jam tumbæ appositus, devotionis offert pretium : at Sanctus solvit peccati vinculum, *receptæ sanitati ingratus iterum contrahitur :* et contractum erigens reddidit sanum. Vox ecce populi in laude sustollitur, Christus in Sancto, et Sanctus in Christo benedicitur, qui ægro peccanti tam mirifice propitiatur. Socii vero sui sanato applaudunt, sed ab ejus mensa, quia adhuc livida scabie maculoso se subtrahunt, in ipsa tamen memoriam S. Eberhardi celebrando commendare non desinunt. At ille infeliciter inquit : Mallem ut primo contrahi, quam sic a vobis erectus despici; quoB niam si plane sanasset, applauderem ; sed jam despectus doleo propter hanc erectionem. O quam terribile dictu, in crastino mentum contrahitur usque ad genu : et qui sanari doluit, jam solito infirmior fit. O mira Pastoris sententia ! mortuus mortalia solvit vincula, solvit anima nexum corporis, virtutem Pastoris experitur ovis. Pastorem igitur non irritare discat subjecta conditio, discat non irretiri peccati vinculo; ne si mors præmineat, absit omnis propitiatio.

32 Mulier quædam de Ensee, virum relinquens legitimum, joculatori se jungit ad vitium, insatiabilem fovere cupiens appetitum. Juvavum ergo veniens lasciviter, ut stolida garrit, et joculatur ut *adultera dæmone correpta liberatur.* ganea, legitimi fœderis adulteratur oblita. Tandem ad sepulcrum B. Eberhardi accedit, ut composita cum chirothecis offert elata, sed ultione divina percutitur, et fit arreptitia. Solita rimatur ludicra justitiæ, blasphemat ut garrula, huc et illuc se revolvit in aera, quomodo sic a dæmone vexabatur obsessa. Educitur ergo et trahitur in templum, et a Clero circumstante exorcizatur dæmonium; et mulier delicta confitetur ne pereat; et emendare promittens, C Deum liberata glorificat.

33 Laudetur ergo Christus in Sancto, laudetur Sanctus in Christo, qui sic dispensat ut laborent infirmi; ut sanitatem eis redditam, Sanctorum suorum *Epilogus.* adscribant meritis et suæ virtuti : quidquid enim fit per Sanctos, Deus facit in ipsis : unde est illud : Sine me nihil potestis facere : operatur enim omnia D in omnibus, dividens singulis prout vult. Omnium A. DISCIPULO etenim potens est Dominus, et hæc facit ut Sanctum glorificet, et notam faciat nobis potentiam suam, dicens per Prophetam : Videte quod ego sim solus, Deuter. 32 et non est alius. Deus præter me. Excutit enim Pharaonem et virtutem ejus in mari rubro. Quis est iste Pharao, nisi diabolus, qui est Ægypti, id est, tenebrarum Rex ? Ipse quidem quos potest exterminat, id est, extra terminos patriæ ducit et necat. Quæ est virtus ejus, nisi tentationum suarum fortis tumultus ? Quid est mare rubrum, nisi martyrium, vel Christi passionis sacramentum? Quasi enim Pharao cum exercitu suo in mari rubro submergitur, cum diabolus et vitia sua, Christi et Sanctorum suorum passione convincuntur. Ideoque gloriosus Deus in Sanctis suis, mirabilis in Majestate sua, terribilis et laudabilis, et faciens mirabilia solus. Et hæc facit ad laudem et gloriam nominis sui, qui est benedictus in secula, Amen.

ANNOTATA D. P.

a S. Rudbertus *aliis* S. Rupertus *primus Episcopus Salisburgensis, cujus Acta dedimus* 27 *Martii.* E *Distat autem* Mattzee, *oppidum ad lacum cognominem*, 3 *Germanicis milliaribus Salisburgo versus Septemptrionem.*

b Virgilius Salisburgensis Episcopus *colitur* 27 *Novembris : sed nugax dæmon* Virgilium Poetam *intelligit.*

c *Hæc Antiphona recitatur ad* Benedictus *Feria* v *hebdomadis Sanctæ, unde apparet quam recte supra, ad verbum* Cœna, *apposuerim* Domini, *quod exciderat; et rursum num.* 27 Dominus.

d *Credo esse vicum qui in tabulis sub nomine illius Sancti notatur,* 4 *ab urbe milliario Germ. versus Occidentem.*

e *Nunc Ducatus sui nominis caput ad Danubium,* 4 *Milliariis supra Ingolstadium.*

f *Lacus hic, cum insula et oppido ejusdem nominis, ultra vicum S. Leonardi situs est. Cetera hic nominata loca vel longius absunt, vel in tabula diœcesis Salisburgensis non inveniuntur, nec vacat operosius quærere.*

g *Conradus III præfuit Ecclesiæ Salisburgensi circa annum* 1180, *uti Gewoldus in suis Notis ad Hundium disserit pag.* 74.

h Wurtzburg *Latini* Herbipolis, *præcipua urbs Episcopalis Franconiæ.* F

i *Non satis copio quid hic dicatur* Triplex fides, *nisi forte,* Fides sanctissimæ Trinitatis, *alii aliter interpungunt, sed quoque sic minus clarus fit sensus, fortassis deest aliquid.*

DE B. CHRISTINA STUMBELENSI

VIRGINE DEVOTA ORDINIS PRÆDICATORUM

IN ARCHIDIOECESI COLONIENSI

COMMENTARIUS PRÆVIUS

D. P.

§. *I. Acta a familiaribus. Vita a suppare scripta.*

ANNO MCCCXII. *Sicut B. Luciæ Narniensi stigmata Deus impressit*

Lucia Narniensis, *de qua ut* Beata *agendum nobis erit* xv *Novembris,* Fundatrix monasterii S. Catharinæ Senensis Ferrariæ, *anno* MCCCCXCVI, *die* XXVII *Aprilis, Viterbii adducta in judicium,* dixit et affirmavit ingenue, quod S. Catharina Senensis, precibus et orationibus obtinuit a D. N. Jesu Christo, ut stigmata ipsius Luciæ, *anno præcedenti die ultimo Februarii ipsi impressa,* essent visibilia et palpabilia, in fidem et testimonium stigmatum ipsius S. Catharinæ. *Acta sunt hæc eo fere tempore, quo coram Apostolica sede agebatur de reformanda seu mitiganda, (siculi reformata et mitigata etiam fuit)*

non

AUCTORE D. P. *ad certificanda stigmata S. Catharinæ Senensis,*

A non diu post, Bulla Sixti IV, *prohibente imagines omnes, in quibus Sancta exprimebatur Christi vulneribus insignita. Extant Herculis Ferrariæ Ducis, Doctorum ab eo adhibitorum quatuor, Petri Episcopi Telesini Ferrariæ Suffraganei, Hippolytique Cardinalis Estensis jurata testimonia, oculari fide attestantium anno* MDI, *visa sibi, in carne viventis etiam tum* Luciæ, *stigmata ista. Quemadmodum autem ea sic fieri ordinavit Deus, ut antiquiori in Senensi Catharina miraculo ante ducentos et amplius annos patrato, fidem faceret indubitatam; ita mihi videtur seculo* XIII *egisse cum* B. Christina Stumbelensi *eadem providentia; quæ* S. Christinam, *vulgo dictam* Mirabilem *anno* MCLXXXVI *suscitarat a mortuis, ut in carne mortali, supra conditionem humanæ fragilitatis, pro peccatorum conversione et animarum purgantium refrigerio pateretur ea, quæ passam esse per annos* XLII *vulgo notissimum erat, et octavo ab ejus morte anno, Christi* MCCXXXII *scripsit* Thomas Cantipratanus, *danda* XXIII *Julii. Etenim anno post hæc scripta decimo, nata est alia Virgo, similiter* Christina *dicta; in qua Deus etiam ante primam ac naturalem mortem, eadem aut majora eumdem in finem operaturus erat miracula,* Stumbelæ *duabus leucis infra Coloniam; quæ operatus fuerat in Hasbania Brabantiæ parte circa Trudonopolim, solum* XXXIV
B *leucis distante a Stumbela.*

sic et Christinæ Hasbanicæ mirabilia, voluit per Stumbelensem confirmari.

Acta scripsit familiaris huic Petrus Ord. Prædicatorum,

2 *Acta Junioris istius* Christinæ, *cui æque ac priori* Mirabilis *nomen vulgus fecit, alii autem, ad distinctionem,* Coloniensis *addidere cognomentum, ipsamet adhuc vivente, ex parte scripsit oculatus testis* Frater Petrus de Dacia, Ordinis Prædicatorum, qui fuit maximæ scientiæ et auctoritatis, et Lector præcipuus inter Lectores Prædicatorum *in Gotlandia patria sua, bis etiam Prior; et* qui dictæ puellæ Christinæ fuit divinitus datus in amicitiam, tutorem, et curatorem, necnon consolatorem specialem et spiritualem, *uti legitur ad titulum libri* 2, *qui nobis primus erit. Aliam partem Actorum in Dania absens, scripto accepit idem Petrus ab ejusdem Virginis familiaribus, ipsa dictante. Omnia hæc cum multis Epistolis eodem spectantibus, et a me in ordinem naturalem suo cujusque tempore redactis, post* librum de virtutibus Sponsæ Christi Christinæ, compilatum ab eodem Fr. Petro, *in magno volumine membraneo descripta, simul cum Virginis corpore servat Collegium Canonicorum Juliacensium.*

eamde qua Cantipratanus de priori certitudine.

3 *Poterat hic* Petrus, *de* Christina *sua scripturus,*
C *eadem præfari, quæ* Thomas *de sua:* Ego indignus Frater Ordinis Prædicatorum, ob ædificationem legentium, et specialiter Christi laudem, hæc, licet imperito sermone descripti; certus utique de relatione narrantium *(adderet tamen Petrus; deque iis quæ vidi ipse et manibus meis contrectavi)* Nec immerito certum me dixerim, cum tot plane testes habeam *(præter oculos proprios, diceret Petrus)* in pluribus quæ descripsi, quot tunc temporis in oppido S. Trudonis *dicat ille, in Suimbele)* uti ratione potuerunt. Nec tamen temporis transiit, quod ea absorbuit et sepelivit oblivio; cum non eo amplius quam octo anni sunt, quod hæc scripsi, post mortem ejus *(Diceret Petrus, ipsamet* Christina *adhuc vivente)* alia vero, quæ nemo hominum scire potuit nisi ipsa, ab illis proprie audivi, qui ea ab ore illius se percepisse testati sunt *(pleraque vero ex ejusdem ore audivit ipsemet Petrus)* Et noverit quicumque legit hæc talibus me testibus credidisse, qui nequaquam a centro veritatis, etiam pro amputandis capitibus deviarent; *quemadmodum nec deviaturum sponte fuisset ipsummet Petrum, satis apparebit ex scriptis ejus, religiosissimum viri animum testaturis.*

Obiit illa, post ista scripta an. 25, Christi 1312.

4 *Obiit* Christina, *de qua agere instituimus annis circiter* XXV *post dictum* Petrum, *anno scilicet Christi* MCCCXII; *et humiliter in cœmeterio Stumbellensi sepul-*
D *ta, tantis mox cœpit clarere miraculis; ut Comes Clivensis Theodoricus, ditionem illam adeptus anno qui Virginis mortem præcessit, honestius collocanda ejus ossa censuerit. Huic rei dum præsens ipse intendit, salutiferoque liquore, qui inter digitos ipsius fluebat ex ossiculo ejus uno, cum fiducia sese inungit; fuit ab incurabili paralysi sanatus; et in equo rediens, qui fuerat carruca advectus, credi potest (quis enim potius?) Domino Papæ, tunc Innocentio vel Honorio tertiis, supplicavisse ut canonizaretur, prout supplicatum fuisse legitur, in fine Vitæ, quam Rosweidus noster descripsit ex prima parte Novalis Sanctorum, seculo* XV *collecta a Joanne Gillemanno, Canonico Regulari Rubeævallis prope Bruxellas. Eam Vitam post Acta dabo, utpote fidei fere nullius futuram, nisi hæc præmitterentur. Ejus enim nec Auctor nominatur, nec auctoritas astructus ullo eorum signorum quibus illa solet conciliari, cum scriptor indicat, unde et qualiter, quomodo et quando, scribenda acceperit. Quia tamen ex ultimis ejus lineis constat, scriptam ipsam esse priusquam ossa elevarentur (hæc autem elevata fuerunt, ut infra lib.* V *Actorum num.* 58 *ostenditur, a Comite Theodorico; adeoque aliquamdiu ante annum* MCCCXXV, *quo obiit) quia inquam constat scriptam esse Vitam ante elevatio-*
E *nem sacrorum ossium; constat etiam scriptam esse paucis annis post mortem Christinæ: esset ergo hujus Vitæ ex tali hypothesi auctoritas etiam maxima: sed neque, hypothesi illa negata, parva esset ipsius Vitæ antiquitas; adeoque nec auctoritas quandoquidem in Prologo sic legatur:* Hæc Virgo Christina, Mirabilis vulgata locutione non inconvenienter nuncupatur; quoniam adinstar, illius Christinæ Mirabilis, quæ nuper floruit in Hasbania.... mira et innumera perfessa fuit a spiritibus malignis, propter honorem Dei et propter necessitatem animarum in periculo constitutarum: *ubi τὸ* Nuper *non videtur ultra seculum unum a morte prioris longe posse extendi.*

propter crebra miracula mox habita Sancta;

scriptam etiam Vitam quæ datur ex MS.

Vitæ huic cur desint 24 annorum Acta,

5 *Utinam tamen hoc opus suscepisset eorum aliquis, qui post quietem a tentationibus concessam Virgini, arcanorum ejus per annos deinde* XXIV *fuerunt conscii! Utinam saltem tales ad memoriam suam propriam curavissent mandare codicillis, quæ visu adituque privatim compererant, partim de beneficiis per ipsam ad alios derivatis, partim de virtutum internarum externarumque operationibus, ac denique de felici ipsius transitu! Nunc ea omnia prætermissa dolemus in Vita ab homine, qui nusquam indicat visam sibi auditamque*
F *Beatam; sed Anonymus manens videtur satis habuisse, quod a se scripta posset, partim ex præmemoratis Actis, partim subscribendis in fine nominibus testium certa facere. Etenim verosimile satis est, Vitam illam, in ordine ad Canonizationem fuisse compilatam ab aliquo Coloniensium Prædicatorum; ad quem missa fuerint Acta, cum nonnullis additionibus marginalibus, notabiles aliquas personarum atque locorum circumstantias, ibi non ita expressas, suggerentibus. Hic autem, post narratam breviter mortem, prosecutus fortasse sit eodem in tractatu (nam quæ habemus carent usitata in talibus clausula, cum glorificatione sanctæ Trinitatis) prosecutus sit, inquam; etiam miracula, per viventem mortuamque patrata; uti moris erat fieri in iis, et quæ ad Curiam mittebantur Vitis, probandæ sanitati servitutis: in iisdem etiam mos non erat nomen scriptoris exprimere, propterea quod ejusmodi relationes mittebantur tamquam commune omnium, pro canonizatione supplicantium, testimonium. Istam vero partem de miraculis, ut sæpe alias, omiserint illi, qui Gillemanno Sanctorum Vitas colligere professo, Vitam sufficere crediderunt eo facilius, quanto ipsa etiam absque illis erat prolixior.*

et miracula post mortem,

ac nomen auctoris.

Liber de laudibus ejusdem omittitur,

6 *Ordo et modus, ipsaque fides qua scripta sunt Acta, necnon tempus partium singularum per se patebunt Lectori, adjuvantibus quas addimus Notis, tam marginalibus*

A *marginalibus quam post capita quæque subjectis. Translationes ossium sacrorum, ex cœmeterio in ecclesiam, ex Stumbele Nideckam, ex Nidecka Juliacum, cum promoto successive cultu, explicabuntur cap.* VII *libri* V. *Sequetur liber* VI *de virtutibus , in MS. codice primus; quem neque integrum Bollandus reperit nec si integrum habuisset, voluisset describere; quia totum* sub tectis verbis *concinnavit Auctor* Petrus, *sic, ut* neque gens *ejus quam audat* significetur; neque numerus, neque casus, neque tempus, neque modus *virtutum singularum* servetur; *dum* aliquando factum narratur, aliquando de factis conjecturatur, aliquando consiliis informatur; aliquando dictum per Sanctorum Patrum auctoritates probatur, aliquando materia a simili confirmatur. *Unde patet nihil hic fuisse quod historicum juvet; et illa, si nunc transcriberentur, Oedipo fortassis opus haberent, qui singula in* Christinam *quadraret. Idem facile est intelligere, ex Joanne Magistro scholarum Stumbelensium, quo vice Notarii illa utebatur ad scribendas litteras : qui concludens earum unam ad Petrum, facturam caput* 3 *et* 4 *libri* 3, *et ipsius libelli prosecutionem sibi mitti postulans;* Hoc autem scitote *inquit num.* 37, quod illam partem, quam habeo in similitudine cujusdam filiæ vestræ, Christinæ exposui totaliter; de quo ipsa fuit mirabiliter consolata, et in tanta simplicitate audivit, ut etiam de vobis, quare de illa filia mentionem non feceritis, miraretur; *utique nihil inde capiens, unde suspicaretur, se illam esse quæ describebatur.*

utpote nihil minus quam historicus

et scriptus quasi de alia.

B

§. II. *Acta unde et quomodo transcripta? Dies obitus et translationis ac cultus.*

Acta Garnefeldio Carthusiano frustra optata,

Habeo exemplar *epistolæ, quam a R. P. Wernero Weier, Coloniensis Carthusiæ professo, ad se scriptam S. P. Jacobus Polius, Ordinis Minorum Recollectorum in Provincia Coloniensi Chronographus, Bollando nostro communicavit in hæc verba :* Quandoquidem intellexi Reverentiam vestram aliquod opus præ manibus habere, rogarem humiliter ut non minorem curam adhiberet in scribenda historia B. Christinæ Stummelensis, admirabilis prorsus Virginis : quam quidem Pater noster Garnefelt defunctus, libenter adornare voluisset : sed libros manuscriptos de illa habere non potuit : qui adhuc vivens mihi dixit, quod R. D. Trivius Decanus Juliacensis, prædecessor hujus, in infirmitate sua beatæ Virgini votum voverit de scribenda historia si sanitatem recuperaret : postea sanus quia omnia fragmenta habere nequivit *(deerant nempe initio codicis ubi de virtutibus liber is quem dixi, folia implens viginti tria)* morte præventus commendavit negotium R. D. Hack, Canonico S. Severini et patri spirituali Virginum S. Cæciliæ, nepoti suo; quæ Virgines de vita et gestis B. Christinæ in suo monasterio habent librum MS. quem P. Garnefelt sibi commodari precibus nullis obtinere potuit.

C

et Confessori Monacharum S. Cæciliæ commendata,

8 *Felicior illo fuit noster Q. Joannes Kritzradt tunc residens Sittardiæ, in extimis finibus Ducatus Juliacensis versus Mosam, spe sibi facta a R. D. Bertramo Schreiber Canonico Juliacensi, sub cujus custodia liber erat, accipiendi illum pro mensibus aliquot commodatum. Persuasit enim Decano et Capitulo ut liber mitteretur Aquisgranum, istic a se describendus ad usum nostrum : cum autem impediretur eo proficisci, impetravit ut idem transferri posset Aquisgranum Antuerpiam, prout factum est anno* MDCXLI, *adnitente R. P. Godefrido Otterstet tunc Aquisgranensis Collegii Rectore : quem mox manu sua propria Bollandus transscripsit, authographumque remisit. De libro Coloniæ apud Cæcilienses Monachas asservato, nescio an cura ulterior Bollando fuerit, præsumenti convenire cum*

Juliaco Bollandus obtinuit transcripsitque an. 1641.

D *Codice Juliacensi vel Bruxellensi : de quo tamen cupiens ergo certi aliquid discere, dum hæc prælo pararem enno* MDCXCI, *rogavi nostrum Coloniæ adjutorem sedulum R. P. Joannem Victorem, ut Codice ipso inspecto cognosceret distinctius quid eo contineatur : sed facta inquisitione cognovit, talis MS. nec memoriam quidem amplius superesse.*

AUCTORE D. P. *frustra quæsitum MS. Coloniæ ad S. Cæciliam servatum,*

9 *Juvat porro animadvertere, unde Sanctimonialibus Cæciliensibus specialis illa erga* Christinam *devotio; et Prædicatoribus tam intima rerum illius notitia obvenerit. Habebat earum Abbatia, habetque etiamnum, curtim in Stumbele cum ipsius villæ dominio, ubi frequens agebat, salubrioris forsitan aeris causa Abbatissa earum, nomine* Geva. *Hæc, uti scribit Petrus lib.* I. *num.* 48, *erat* Mater quasi Fratrum, et præcipua beneficia, virgo honesta et per omnia optimæ famæ, et ætatis admodum provectæ. *Tali autem cum esset erga Prædicatores affectu, identidem ad illam meabant ac remeabant illi ex Coloniensi conventu; ubi ab anno* MCCLXII *residebat S. Albertus Magnus, Ratisponensi Episcopatu absolutus, et usque ad* LXXX *istius seculi annum superstes, Hac ergo occasione, propter eam qua Abbatissa prædicta* Christianam *quoque amplectebatur benevolentiam, non potuit hæc Prædicatores, ad ipsam sæpe ventitantes, latere diu dum hujus mirabilia a se visa auditaque domum referrent, ipsum S. Albertum frequenter haud dubie super iis consuluerunt. Quare videmur porro intelligere huic quoque probatum fuisse spiritum* Christinæ : *nec enim alias permisisset vir sapientissimus, ut commissi suæ curæ Fratres, ejus solatio et directioni tam diligenter sese impenderent; cum non deessent Fratrum Minorum obloquia, ex originaria quadam inter utrumque Ordinem æmulatione, non satis bene sentientium et loquentium de* Christiana, *Prædicatoribus devota. Ob hanc denique causam puto, ipsam adscribi posse Beatis Dominicanæ familiæ Virginibus licet neque Regulam S. Dominici professa sit, neque Tertiariarum Ordinis habitum gestarit, saltem palam; sed in semel assumpto Beghinaldi ad vitæ finem perseverarit.*

Prædicatorum cum virgine familiaritas

per Abbatissam S. Cæciliæ Gevam.

E

10 *Obiit ea quidem die* VI *Novembris; et in Martyrologio Germanico quod Adamus Walasser Dilingæ compilavit, passim autem P. Petro Canisio adscribitur, quia Auctoris rogatu ipsum is recognovit et insuper Præfatione ornavit, sic de illa legitur :* Item beata memoria Christinæ Stumbelensis, Nidecæ in Juliacensi Ducatu quiescentis. *Describens tamen ejus Acta Bollandus, ad* XXII *Junii ipsa reposuit adscripta ejusdem diei nota credo quia intellexerat, specialem aliquam* Christinæ *memoriam tunc potius, quam die obitus fieri. Postea videlicet anno* MDCLXIII, *P. Theodorus Rhay Neoburgi ad Danubium edidit speciali libro* Animas illustres Juliæ, Cliviæ, Montium, annexarumque Provinciarum; *atque ad* XXII *Junii sic scripsit.* B. Christinæ Stommelensis, vita et miraculis illustris, Anniversarius quæ in Stommelen ad annum usque MCCCXII quievit, quo a Wilhelmo, primo Juliæ Marchione, auctoritate fratris Walrami Archiepiscopi Coloniensis, Nidekam; indeque Juliacum a Wilhelmo, Cliviæ, Juliæ, Montium Duce, anno salutis MDLXVIII, una cum venerabili Capitulo translata est. Ubi hodie tumulus ejus ad Chori ostium elevatus visitur. *Non potuit ignorasse Theodorus, in ipso quod allegat* Necrologio ejus loci, *obitum Virginis Novembri assignari. Hic igitur ab eo signatus tam distincte* Anniversarius, *etiam cum præteritione diei obitualis, non debet censeri alius quam translationis Nideka Juliacum, præ illo Juliacensibus commemorari et honorari solitæ; quem ideo in præsentiraum libentius tenemus quod Bollandi ecgraphum evanescenti paulatim atramento scriptum atque jam nunc multis locis difficile lectu, ætatem ferre nequeat quantam oporteret, ut post dimidium et amplius seculum usui esse possit Novembrem edituris.*

Dies obitus 6 Novembris

F

translationis 22 Junii cur pro illo hic teneatur.

A

§. III. *Dæmonibus in Christinam divinitus permissa potestas, recentioribus duorum insignium Dei servorum exemplis illustrata.*

Ex Mathia Tannero nostro

Priusquam ad tam multa mirabilia ac fidem pæne superantia accedam; placet divinæ bonitatis, erga animas quasdam, sibi singulariter dilectas, lusum (ut sic loquar) extraordinarium, permissa dæmonibus in ipsas potestate, illustrare duobus recentioribus domesticisque exemplis; quæ mihi suggerit noster P. Mathias Tanner, in opere postumo, quod anno MDCXCIV *prodiit Pragæ, continens Gesta præclara et virtutes eorum, qui in procuranda animarum salute speciali zelo desudarunt in Europa. Hic ille, ex Nirembergii viris illustribus,* agit de P. Joanne Sebastiano del Campo, *Sassari in Sardinia defuncto,* VI *Augusti* MDCVIII *de cujus Vita et Miraculis confecti juridici Processus (sicuti in Parergo ad cap.* III *de Vita S. Joannis a S. Facundo* XII *Junii, dicere memini) inter alia multa memoratu digna, probant id quod sequitur, verbis Tanneri relatum Latine.*

Hispanum Nirembergium Latine secuto,

refertur qualiter Jo. Sebastianus del Campo in Sardinia,

12 Quanto liberalius sua in P. Sebastianum dona effundebat cœlum, tanto infestior technis et armis suis illum orcus prosequebatur; et quidem aperte et visibiliter, multis verberibus afficiendo, B et variis formis belluarum spectrorumque infernalium exterrendo. Ita noctibus plerisque audiebantur a vicinis in cubiculo Patris immanes rugitus, ictusque resonantes plagarum, et catenarum tractus vocesque illius, post multos gemitus dæmonibus insultantis: Agite quod Deus vobis permittit: ego enim ad omnia ferenda paratus sum.

a dæmonibus vexari solitus,

13 Una vice, omnibus jam ad quietem digressis, is qui contiguum servo Dei cubiculum incolebat, orandi an studendi causa, lumen retinuit: ad quem paulo post, suam accensurus lampadem, quod eam dæmon extinxisset, accessit P. Sebastianus: cumque id secundo ac tertio faceret, miratus hic, qui toties Patri lumen periret, explorare per seipsum voluit. Igitur egressus, dum januæ ipsius appropinquat, audit vocem sese inclamantis: reserataque porta, reperit Patrem utraque manu fortiter ad eamdem januam ferro adstrictum, ut nullatenus se liberare posset: quærit proinde, quis ejus crudelitatis auctor esset. Nihil refert, reponit pater, te scire, quis ferrum mihi injecerit, sed hoc me absolvas. Edicito prius, institit alter, sceleris auctorem, si solvi a me desideras; ursitque eo usque Patrem, C dum eum proderet, dicens; Illa bestia hoc fecit. Alias vero tanta crudelitate, fustibus, raptationibus, in senem desæviebant, ut semimortuus remaneret.

aliquando repertus sit,

ferro vinctus;

alias dire raptatus et contusus;

14 Accidit semel ut Collegium accederet homo ex civitate, Confessarium pro ægro postulaturus; ad cujus januam audiens immanem cieri strepitum observare cœpit per ejusdem foramen, craticula obductum, quid intus ageretur. Et ecce videt S. Sebastianum a quatuor ferocibus Mauris raptari, et pilæ instar jactari ab una parte in alteram; et modo allisum solo calcari, modo pugnis et fustibus contundi, tanta furia, ut semianimis Pater exclamaret: sinite me, neque enim amplius quid in me Deus vobis concessit. Hæsit aliquamdiu, attonitus atroci spectaculo, ad januam explorator; tandemque cupiens Patri succurrere, proprio illum nomine compellavit. Verum eodem momento tantus hominem pavor invasit, ut præcipiti fuga domum se proripuerit, plures dies loquelæ et pæne omnis sensus expers; donec sibi restitutus, quæ viderat aliis enarravit. Nonnumquam Fratris Janitoris mentito vultu, ad diversa agenda, vel ægros invisendos, qui tamen nulli in ædibus designatis erant, Patrem evocabat: modo ipsius superioris personam assumens, ejectionem de Societate illi intentabat; quo D nihil gravius primis vicibus servum Dei percellere poterat: sed deprehenso astu dæmonis, tanto validius in religiosæ vitæ proposito fixum solidabat. Alias, equi specie vel asini, calces Patri illidebat: quem tamen unica hac voce abegit: Qua ratione factum est, ut tam speciosus quondam et superbus Angelus, in turpem adeo formam degenerares?

qui et ejiciendum Societate minabantur

15 Sed neque in Missæ sacrificio quietum et fraudium suarum immunem patiebantur; partim Missale ab ara auferendo, vel in terram dejiciendo; partim indices, quibus dicenda in sacro annotaverat, perturbando. Semel iter agentem lapidare aggressus, densum adeo saxorum imbrem depluit, nemine advertente unde vel quo auctore jacerentur; ut Pater toto corpore concussus, fractis veluti ossibus humi procumberet: cum tamen, præter ingentem ab ictibus dolorem, nulla plaga noxave in membris remaneret. Alguerii autem ad vindemiam missus, dum uvas colligentibus monita salutis quasi per otium inculcat, exortus repente serenissimo cœlo vehementissimus turbo, cœpit domus vineæ fenestras et portas ingenti strepitu concutere: tantusque inde mugitus audiri, quasi domus tota a fundamentis subrueretur. Jussis inde sibi nihil metuere E operariis, sed laborem prosequi, ipse domum ingressus est: unde mox cœperunt audiri plurium dissonæ voces, quasi invicem exprobrantium et contendentium, dum magno clamore oggereret Pater; Quid tibi hoc loco vis, bestia infernalis? quid quæris? facesce hinc. Quæsiere dehinc operarii, unde tantus ille domus tumultus, quisve illius concitator: verum aliud non reposuit Pater, quam hortando ut labori suo intenderent.

et Missam dicenti molesti erant,

ab illo tamen contemnebantur

16 His aliisque innumeris modis, per totam Religionis vitam, a dæmonibus vexatus, continuum pati videbatur martyrium; a quo tamen numquam a Deo liberari postulavit, sed magna cum hilaritate et gratiarum actione sustinuit, licet alios a simili infestatione unica oratione liberaret. Ita personam quamdam, iisdem spectrorum affectionibus subjectam solaturus; magnopere hortatus est, ut potius gaudii inde materiam sumeret quam doloris; neque ab iis liberationem, sed patientiam magis ad perferendum exoraret. O si scires, adjiciens, quam atrociter quemdam, mihi optime notum, persequantur infernales hæ bestiæ! quam crudeliter contundant, vinciant, proculcent! et tamen semper recedant F victi et confusi. Quia tamen eadem persona, post quadriennii in ejusmodi certamine tolerantiam, ab eo eripi precibus Sebastiani cupiebat; fusa ad Deum oratione, plenam quietem afflictæ conciliavit. Sed et alias mirum in dæmones exercuit imperium; neque solum in vita locis variis et corporibus obsessorum potenter exegit; sed et a morte terrori fuit, ut nullibi auderent consistere, ubi quidpiam de ejus Reliquiis haberetur. Expertus id est vir pius, in quem totis subinde noctibus crudeliter sævire consueverant; ubi tamen frustillum, de solo vestitu Sebastiani, collo appendit; insultavere quidem aliquamdiu eminus, variis modis et rugitibus; propius tamen accedere vel contingere numquam præsumpserunt

ita ut liberari numquam petierit,

ipse ad alios liberandos multum valens.

17 *Hactenus de P. Sebastiano Tannerus; mirabilior etiam probatio fuit, qua pientissimus Jesus ejusque amabilissima Mater Maria, eumdem amoris ludum ludentes, exerceri voluerunt* P. Joannem del Castillo *Vallisoleti annis novem prius quam Sebastianus defunctum, sub exitum prioris seculi die* IV *Maji. Fuerat hic jam inde a pueritia Deiparæ ex parentum voto devotissimus, ipse ab aula Episcopi Asturicensis ad Societatem nostram transgressus Sacerdos, missusque ad Villa-Garciense tirocinium.* Necdum medius annus novitiatus

Similiter P. Joannes del Castillo Hispanus,

A *post primum novitatis semestre,*

tiatus illi effluxerat, *inquit pag.* 318 *Tannerus*, cum Dominus altiori orationis spiritu a sensibus elevato donatum, miris illustrationibus et solatiis implebat... experiebaturque in hac extaticæ orationis methodo, miros favores a Deipara, cujus tanto amore inflammabatur, ut summopere averet adversa quælibet et gravissima perpeti. In his affectibus dum totus est, suggeri animo validissimis impulsibus sensit, ut, si desideraret amore Deiparæ suique filii, vere et ex toto divinæ voluntati conformari, paratum se offerret tradi in dæmonum potestatem, si ita Deo placitum esset, ut ab eis omni crudelitate et furiis exagitaretur.

valido instinctu monitus se Deo permittere

18 Affligebant incredibiliter instinctus hi, et in diversa rapiebant tironis animum, tum importunitate sua, qua agenti quidlibet vehementissime ingerebantur; tum ob summam rei tam horrendæ atrocitatem, quam a se exigebant; neque poterat assensum, in certamen adeo terrum et infernale, ab sese impetrare. Verum cum nulla quies ab ea suggestione concederetur, et oraturo prima sese mox animo ingereret, amarissime exprobrans, numquam ex toto Christi et Mariæ servum futurum, si id abnueret; instituit totum negotium ardenter utrique commendare, et lumen in tantis tenebris cœleste expetere. Quod dum in Sacro ferventius solito die quodam agit, tenens in manibus, ut eam mox sumeret sanctissimam Hostiam; sensit Christum Dominum verbis amantissimis intime se alloquentem; et difficultates postulatæ resolutionis, quam tantopere exhorrescebat, emollientem. Quid tandem magni est, aiebat Dominus, si, certus de mea protectione et auxilio, amore mei meæque Matris, contentus sis tradi in manus et potestatem dæmonum? Quibus incredibiliter animatus, plene se voluntati divinæ permisit, paratus etiam infernalibus pœnis et furiis exerceri, si ita Deo alluberet.

B

etiam a dæmonibus exercendum,

cum tandem paruisset

19 Paucis inde diebus in summa animi quiete, ex heroica sui resignatione agenti, adfuit conspicua cœlesti splendore et pulchritudine S. Agnes, animos eidem, nomine Christi Domini et sanctissimæ Virginis addens, ad dura quælibet et aspera perpetienda; multumque collaudata ejus subjectione, ostendit, quantum illius saluti et Dei gloriæ conduceret, tradi cruciandum a malis geniis; siquidem numquam in illo certamine defuturus esset Christi favor et Deiparæ auxilium. Ita novo firmatus ad quævis tormenta ferenda robore, ut primum sancta Virgo disparuit, sensit irrumpere in cubiculum totas dæmonum legiones, qui ingenti tripudio gestientes, magnum ciebant strepitum et tumultum; penitusque ejus corpus insidentes, acerbissime exagitabant. Gravissime inde conturbatus consternatusque, totum tirocinii Magistro aperuit: qui non minore stupore perculsus, hærebat anxius, quid de novo hoc planeque exotico Dei ductu sentiret vel pronuntiaret: dixit tamen se totum negotium impense Deo commendaturum, et lumen a cœlo, ad spiritum tam insuetum discernendum, petiturum. Crescebant interim atrocius cum orco certamina, quibus non levius quam a dæmone possessus (quod tamen in corpus Patris malo spiritui numquam Deus indulsit) in animo et corpore exercebatur; unaque paribus incrementis augebantur singularissimi a Deo et Deipara favores, quibus eum non tantum in animo cœlestium gustu afficiebant, sed spectabili non raro forma invisebant, solabantur et animabant.

C

eorumdem potestati permissus fuit,

ac primum ad dimittendam Societatem tentatus,

20 Et primo quidem molestissimi erant diurnis nocturnisque suggestionibus, ut Societatem desereret; perpetuo idem auribus insusurrando, adjunctis modo blanditiis, modo terroribus et minis. Desere aiebat dæmon, Religionem hanc, vel etiam quamcumque delige; faciamque te prodigium doctrinæ, ut nemo tibi sapientia et eruditione antecellat, et proveham te ad dignitates, quibus majores nec desiderare possis. His vero cum nihil proficeret, minabatur se non destiturum, donec Societate vel invitus a Patribus extruderetur. Verum divino promisso securus, cum hæc omnia floccifaceret, tantoque impensius orationi et rebus divinis impenderetur; saltem his, quoad poterant, impedimenta posituri, si se ad meditandum componeret, musicam repente sonantissimam moliebantur, vel gesticulationibus mimicis et formis insuetissimis a proposito dimovere conabantur. Neque raro, dum mane surgendum esset, manibus et pedibus captum lectulo adstringebant, ut levari non posset, neque consuetis Novitiorum exercitiis interesse. Quæ omnia cum directorem sui spiritus admodum perplexum redderent, voluit Dominus ipsum id quadamtenus experiri. Exiverat aliquando, hoc ipso tirone socio in campos: et ecce in montis descensu, sensit se ita repente membris omnibus una cum tirone constrictum, ut nullam in partem commoveri possent, donec post notabilem moram a dæmone dimitterentur, partim attonito, partim lepidum eventum ridente Magistro.

D AUCTORE D. P.

quasi vel invitus ejiciendus,

E *deinde creditus dæmoniacus esse,*

21 Quoties autem solus versabatur in cubiculo, tantis vociferationibus miserum affligebant, ut obsurdesceret, et a blasphemiarum atrocitate caput dissilire videretur. Demum tot tamque diversa a malis geniis patiebatur, ut Magister omnino possessum ab illis credens, secreto P. Jacobum Garcia, singulari in dæmones pellendos virtute præditum, Salmantica evocaret: a quo adjuratus sacris carminibus dæmon, (permittente ita ad majorem servi sui confusionem et probationem Deo) varie illum jactabat et allidebat, ut Patres talem esse nihil addubitarent; præsertim cum jussus eum deserere, signum etiam sui discessus quod describebatur, edidit; lampade sacelli, in quo hæc agebantur, subito extincta. Summa hinc nascebatur in tirone erubescentia; quod neque fraudem dæmonis confutandi spes esset, contra tam manifesta dæmonis in oppositum data indicia: quare tota fiducia in Deiparam conjecta, ubi in cubiculum rediit, maximis tripudiis et cachinnis gestire spiritus infernales deprehendit; tum quod infamiam atrocissimam, velut a dæmone possesso, conscivissent; tum quia Magistro ipsius, ut eum plane a suis furiis liberatum crederet, imposuissent. Verum multo post clare patuit iisdem malis ab orco impeti, neque aliunde quam Dei permissu talia irrogari. Ubi autem prima vice compertum est, nihil sacris carminibus profectum, censuere Patres, Joannem Societatis instituto et muneribus ineptum esse, parumque abfuit, quin ad seculum remitteretur, nisi fidelis in verbis suis Deus illum specialiter ad suum obsequium delegisset.

omnia sustinet patienter :

F *cumque innotuisset divinitus ista permitti*

22 *Hinc progreditur Tannerus explicare, quomodo non obstantibus malignorum spirituum intemperiis ad Apostolica domi forisque circa proximum exercitia fuerit applicatus* Joannes, *et sic concludit.* Porro sicut nullus illi dies vacuus laboris et lucri Apostolici occubuit: ita nulla fere nox successit pugnarum cum erebo expers, quas integre legiones et cohortes dæmonum movebant: ubi tamen primum ad novos pro animabus labores diluxit, exiliebat perinde (robur suggerente cœlo) vegetus et validus, acsi quiete suavissima esset perfruitus. Excurrerat vice quadam in viciniam, dictionem habiturus festo S. Magdalenæ, directam singulari efficacia ad obstinatorum conversionem: quem idcirco cum tota nocte dirissime adversarii habuissent, finito sermone cœpit ardentissima febre laborare, et in regressu ad hospitium novis ab hoste plagis vapulans coactus est decumbere. Apparebat malum esse mortiferum; ideoque, nuntio ad Collegium perlato, missus est P. Sebastianus

Apostolicis functionibus adhibetur,

eadem interim quot noctibus patiens,

A AUCTORE D. P. Sebastianus Sarmiento (is qui multorum oculatus testis multa ex ipsiusmet ore descripsit) ut ægro ad Collegium deportando obsequiis adesset.

aliquando etiam usque ad mortem exinde æger,

23 Evocatus medicus Doctor Oliva, singularem curam adhibuit, quod morbus esset acutus, cresceretque ejus malitia usque ad pervigilium S. Annæ, cui, tamquam sanctissimæ Virginis Matri addictissimus, singulari affectu se commendabat. Sensere id spiritus maligni, jussereque noctem dumtaxat operiri, quam illi festivam facturos spondebant. Omnibus ad quietem compositis adest magno cum tumultu et rugitu crudelis illorum cohors, extinctaque lampade, vestes a corpore, et stragula e lecto direpta per cubiculum temere dejicit; infirmum, diu raptatum verberatumque, unguibus lacerat, quorum luculenta signa mane P. Sarmiento deprehendit in pedibus, brachiis ac suris. Pater sibi relictus, collectis ut poterat viribus, dispersas vestes et stragula colligere cœpit, ne vestigia ejus ludi a domesticis deprehenderentur: cum denuo furibundi adsunt dæmones, vesteque nudatum flagellant et contundunt, donec campana signum domesticis surgendi daret. Accurrens illico P. Sarmiento, reperit illum graviter trahentem spiritum, delassatum, pessimeque vulneribus unguium affectum, a quo et seriem historiæ intellexit. Supervenit medicus, tactaque arteria pavefactus, edixit, pessimum infirmi statum esse, ac interim pharmacum sudori eliciendo præscripsit.

depositusque a medico,

B

ab hujus stuporem subito convalescit.

24 Redux sub vesperam, ubi Patrem caloris omnis expertem, pulsum legitimum, et febrim omnino depulsam deprehendit: stupore plenus unum ex Sacerdotibus domesticis interrogat, quid hominis æger esset. Cumque respondisset, esse Sacerdotem ejus collegii, reliquis similem; non esse possibile, subjecit; sed homo necessario est quidam cœlestis et prodigiosus; siquidem citra miraculum, ex medicinæ certissimis principiis, accidere non poterat ut tam subito, ex supremo malo, tanta fieret in bonum mutatio Rogatus a convalescente P. Sarmiento, ut secum aliquot noctes remaneret, dum aliquantum ad vires rediret, prima nocte miros intra cubiculum strepitus notavit, altera vero, dum sanctiores de domina nostra miscerent sermones, jussus auscultare quid objicerent dæmones, audiit submurmurantes; Silete. canes, nolite de hac muliere loqui. Cur nos excruciatis. *Hactenus Tannerus a quo subministrata exempla duo ideo transcripsi libentius et hujus* B. Christinæ *Actis præmissi; quia notum omnibus puto, quam minime faciles Societatis nostræ homines sint ad relationes hujusmodi recipiendas, nisi usquequaque certissimas, pœne ad excessum incredulitatis duri; ut qui talia in viris eisque Sacerdotibus permissa dæmonibus credent, minus laborent in recipiendis iis quæ de utraque Christina legent.*

C

ACTA

a Fr. Petro de Dacia Ord. Prædicat. aliisque fmiliaribus et coævis collecta.

Ex veteri MS. Canonicorum Juliacensium

PROLOGUS

Cum initio Vitæ usque ad annum ætatis XX, *ipsamet dictante, et D. Joanne Pastore Stumbelensi excipiente, descripto.*

Auctor indignitatis suæ conscius.

Magnum Dominum et magnam virtutem ejus merito laudarem, si indignitas non obstaret; ut divinæ gratiæ eo gratior fierem, quo per me ad fontem gratiarum fluvius gratiarum refflueret, unde largiter effluxerat; ut ad gratiarum actiones eo alacrior assurgerem referendas, quod me non antiquorum tantum exempla, sed et in prospectu visorum recordarer mirabilium. Quamvis ergo plurima sint et incomprehensibilia, quæ de Dei bonitate posteris antiquorum mandaverit auctoritas; parvitas tamen mea, ex immensis minima, ex summis infima, ex æternis caduca percipiens, advertit quod [qui] se in productione creaturarum ostenderit omnipotentem, cujus dicere est cuncta facere; in continentia, Scripturarum se probaverit sapientem; in effusione gratiarumque recompensatione, ad mensuras laborum præmium mensurans, se demonstrabit largum et benignum. Ideo quod mihi indignissimo ostendere dignatus est, perpaucis verbis scripto commendatis, propono elucidare; in quibus tamen si advertatur, et potentia, et sapientia, et benevolentia Omnipotentis clare (ut æstimo) intelligi poterunt.

D *proponit scribere, quæ sibi divinitus ostensa.*

An. 1270 dictat ipsa Christina,

2 *Hactenus* Fr. Petrus, *descripturus (ut ad calcem hujus primi Tractatus seu Libri num. 83 ait)* quæ a fine anni MCCLXVII, id est a festo B. Thomæ Apostoli (*quando Virgo annum ætatis vigesimum quintum agebat)* usque ad Dominicam III post Pascha anni MCCLXIX, contigerunt, *testis plurium oculatus. Ne autem acephala narratio sit, placet ex Epistola* XV *libri* II, *priorem partem excerpere, sicut illa ibidem habetur, cum hoc ad marginem titulo;* Incipit de initio vitæ, clarissimæ Sponsæ Christi Christinæ, conscripto a D. Joanne Pastore in Stombele, *idque in eo quaterno, quem ipsamet, ex favore speciali ad* Fr. Petri *votum dictavit anno* MCCLXX, *cum hic Parisiis per Stumbele rediret in provinciam suam* Daciam, *ibidem Lectoris munere functurus. Hic enim deinde rogatus, ad solatium* Christinæ, *eodem reverti; congruum censuit, prius ea quæ viderat scripto mandare; ut coram de iisdem cum ipsa conferens, sicut fecit anno* MCCLXXIX, *eadem suppleret vel corrigeret ex ore ipsiusmet* Christinæ. *Anno igitur a prima Visitatione* XI, *id est ipso anno* LXXIX *jam dicto, primum librum conscripsit, cui successive secundum ac tertium addidit.* Tenor *autem* quaterni *supramemorati talis erat:* E

quomodo fidem Christo decennis dederit:

3 Carissime Pater rogo vos, intuitu Dei et suæ passionis, quatenus ea quæ vobis narrare propono de amica vestra, diebus vitæ meæ numquam alicui homini reveletis, ita quod possim ex hoc incurrere perturbationem, quia vos scitis meam intentionem. Quando fuit decem annorum, una nocte vidit in somnis pulcherrimum juvenem (quo viso territa fuit, quia viri prætendebat faciem) qui ait ad eam: Carissima filia, ecce Jesus Christus sum, promitte mihi fidem tuam, ita quod mihi semper servias. Si quis de cetero te de altera fide requisierit, dicas. quia Jesu Christo eam promisisti in suas manus. Quando sibi promisit, [nondum] *a* cum Beginis manebat: tota autem die sensit quasi manus sibi impressa fuisset. A die illa numquam poterat mens ejus pacificari, quin supra modum anxiaretur qualiter ad Beginas veniret. *(b Anno Domini* MCCLXXIX, *cum iterum vidissem eam, contuli secum de prædicta visione, et dixit mihi: In tantæ gloriæ splendore, et decore vidi dilectum meum, ut sensus humanus illum non possit sustinere; unde mente excessi, et corporaliter nihil sensi tribus diebus et tribus noctibus*.

F

a (sicut ann. 1279 *iterum ex ea audivit Petrus)*

b

c undennis cœperit ex devotione lacrymari

4 Cum esset annorum undecim, et deberet suum Psalterium *c* discere; semper quando legit. videbatur ei quasi loqueretur illi cui fidem promiserat. Unde supra modum ex quadam dulcedine flevit, tamen ignorans de regno cœlorum et de omnibus aliis. Quando fuit tredecim annorum, suis parentibus ignorantibus, cum magno gaudio ivit Coloniam: mater autem ejus flendo veniens, non poterat animum ejus flectere. Ab illo tempore usque ad anni circulum nihil sibi ministrabat. Et dixit, quod quadam die, dum mater sua non esset in domo, linteamen unum posuit super caput suum; et nihil plus habens

tredennis Coloniam fugerit.

A habens solatii de rebus paternis, cum quadam femina venit Coloniam, et quia inexperta erat, et naturaliter verecunda plurimum in via timuit, ne ductrix sua eam proderet, et ad aliquem locum infamem deduceret, ubi ei aliqua confusio vel infamia posset evenire. Multis diebus fuit quando non habuit panem, et perpessa est magnam esuriem, donec Beginæ quædam instabant quod rediret ad suos parentes. Quæ renuit, eligens potius esse cum Deo in paupertate, quam cum parentibus in deliciis permanere.

Inde Beginis se junxerit magno cum fervore

5 Inter Beginas manens, semper sola sedit, sola oravit, ab omni consortio omnis consolationis se alienavit : semper in corde habuit quod libenter esset in regno cœlorum, unde non curavit consolari, sed orare. Omni septimana in pane et aqua jejunavit ; omnes vigilias Sanctorum per circulum anni jejunavit in pane et aqua : lineis non utebatur, cingulo nodoso utebatur, quod frangebat totum latus ejus. Sola dormivit, super lignum et lapides recubuit, pro eo ut citius ad orandum evigilaret : omni nocte ducenties flexit genua ; de die oravit omnes Sanctos, quos nominare poterat, ut obtinerent ei quod caritatem possit adispici.

et in rigida pœnitentia vivens :

B Consuetudinarie dixit omnes suas Horas in veniis ; continue nudis pedibus incessit in calceis absque soleis ; jejunavit dimidium annum sine carnibus ; aquam bibit, et potum tenuem, et rarissime cervisium. Omni sexta feria dixit suas Horas in modum crucis, et in eodem se ad lectum deposuit. Quidquid ei mollitiei fuit et quietis, contra suum cor fuit : quia omnes sensus sui sine intermissione fuerunt occupati (cogitando) d quæ et quanta passus est Christus. *De isto secum contuli, (et dixit, quod hoc contigit in Fratrum Prædicatorum ecclesia Coloniæ : et dixit se tantum fuisse a sensibus raptam, quod de ecclesia in hospitium suum deportata fuit)* et excessus ille mentis tribus diebus continuis duravit. Beginæ autem, secum commorantes et non intelligentes, putabant quod insaniret vel morbum caducum pateretur ; unde tamquam fatuam eam habebant. Quadam vice cum sederet, et inciperet ardentius cogitare de Passione Domini, insolite supra modum incepit flere ; et in flendo videbatur ei, quod appareret quædam imago Passionis, et etiam ipsa nocte ; unde postea mirabiliter (quod ante non fuerat) fuit ei dulce cogitare, scilicet, de Passione Domini. Ab illo die usque ad diem qua aperiebantur manus suæ,

d interim extasim triduanam passa,

dulciter meditatur Passionem.

C fuit semper in desiderio quod haberet in quo possit recordari dictæ passionis. Hic tamen dico (*per hoc ego Scriptor certitudinaliter habeo*) petit ipsa, quia taliter vobis revelat, mirabiliter dolet, nisi propter vestrum desiderium ; quia si non multum diligeret, nullo modo hoc ab ea obtineretis.

Sic expleto ætatis an. 15, venit ad eam dæmon in specie S. Bartholomæi ;

6 Duobus annis sic vixit antequam tentationes eam invaderent. Una nocte, cum jaceret in sua oratione, venit dæmon in specie S. Bartholomæi : et cum staret ante eam, dixit : Filia, tu multum oras, et desiderium magnum habes veniendi ad regnum cœlorum : scias pro certo te hoc habituram, si te occidas : quia hoc statim factum est, et sine omni pœnalitate transibis ad regnum. Ab illa hora usque ad dimidium annum hæc tentatio in corde ejus volvebatur ; omni hora qua fuit sola, nihil libentius quam quod seipsam occidisset, fecisset : et videbatur quod cor ejus non diutius duraret, nisi hoc faceret. Quando fuit juxta puteum, idem voluit : quando fuit in ecclesia, præ maxima pœna ad hoc ipsum faciendum exivit. Et cum jam diutius non posset continere, venit in cor ejus verbum quod audierat, si hoc faceret quod deferretur ad inferos ; et hoc ipsam abstinere fecit. Semel cum deberet minuere sanguinem, incepit cogitare quod ex nimio

eique suadet ut sibi mortem inferat, mox visura Deum,

fluxu sanguinis deberet mori. Cum sola erat, volebat iterum venam aperire, et magna nigredo brachium subsecuta est : ita quod horruit, et cogitavit quod male faceret. Multis noctibus venit celeriter vox, dicens : Surge velociter ; voluntas Dei est ut te occidas. Quod si non feceris statim suffocaberis, et condemnaberis. In tentationibus istis diversas consuluit vias, qualiter hoc faceret : illa autem semper credidit esse a Deo. D

A. PETRO COÆVO EX MS.

7 Post hanc tentationem modicum [tempus elapsum est, quando invasit] eam tentatio de Corpore Domini quod hoc nullo modo poterat [Deus] facere : nec credidit Deum aliquid creasse ; nec credidit Deum nec Sanctos suos aliquid scire de persona ejus. Propter hoc nihil boni poterat facere, nec orare, nec ecclesias frequentare. Decem et octo septimanis fuit, quod non fuit confessa. Quadam vice, cum staret in ecclesia infra Missam, petivit ; Domine, quia semper intellexi quod verum corpus tuum ibi esset, ostende mihi hodie id, quo dubietas a corde meo cedat. Statim in elevatione Hostiæ vidit puerulum in manibus Sacerdotis : qui dixit ; Ego sum Jesus. Illa hoc videns et hoc audiens, præ admiratione defecit a corde : et cum ad se reverteretur, aliquantulum luminis sensit. Sequenti die, E cum communicaret, omnino recessit tentatio, quasi numquam habuerit eam. Post hanc venit alia tentatio. Quandocumque debebat comedere, videbatur ei quod bufo, serpens, vel aranea supersederet et cibus esset. Tunc statim rejecit, et non poterat comedere, nec audebat ; et propter hoc passa est magnam esuriem. Et cum timeret deficere et perire, ex consilio Sacerdotis posuit cibum in os : et cum sentiret frigiditatem illorum corporum animalium, super omne quod dici potest doluit, et vomuit quidquid ante sumpserat. Et cum sorbitium faceret, statim plenum fuit vermibus. Et cum deberet bibere, respondit ex amphora, Si biberis me, diabolum bibes. Et cum introspiceret, vidit supradictas bestias. In elevatione Hostiæ visum fuit ei, quod dispositio talium esset ibi : et cum communicare deberet, ante magnam sustinuit pœnam in corde super eo, quod timuit bufonem sumere ; et cum deberet accedere, adhuc timuit. In hac tentatione diversæ fuerunt hujusmodi formæ, quas non omnes sufficit enarrare. Istæ tentationes tres [fuerunt gravissimæ et] unaquæque duravit dimidio anno.

postea tentatur de veritate Eucharistiæ,

et in omni cibo videtur sibi sumere bufones etc.

Talia sesquianno passa,

8 Post hæc, dum adhuc maneret apud parentes F sustinuit plura : quia male se parentes ergo eam habebant, quia recesserat ab eis contra eorum voluntatem, nec cupiebant ei panem : et omnes Beginæ deridebant omnia opera ejus. Quidquid orabat, quidquid de veniis quæsivit, omnia vilipendebant. Sic in domo et extra domum neminem invenit, qui consolaretur eam. In omnibus quæ debuit facere, dixerunt, quod prætenderet sanctitatem : inde fuit mirabiliter turbata. Postea desiderium magnum habuit communicandi sæpius : et quia non audebat facere nec petere, aliquando tantum doluit, quod effuderit sanguinem de ora et naribus, et decubuit per quindenam et amplius, quod inflata fuit in ventre præ magno desiderio. In infirmitate quadam fuit semel, in qua omnino fuit occupata Passione Domini bene per sex hebdomadas : et videbatur ei, quod in conspectu ejus suus occideretur amantissimus. Inde jacens in contemplatione maxima, aliquando rigida manserunt ejus membra, nobis videntibus *(dicit scriptor)* nec quasi omnino gustavit cibum. In qua infirmitate sæpissime apparuit sibi dæmon in specie pulcherrima, consolans eam et dicens, Carissima, bene te habe, Dominus tecum est. Et multum eam commendans, tandem dixit : Vide quia jam in natura defecisti : abstineas adhuc a cibo duobus diebus, et statim

a parentibus etiam et Beginis afflicta,

et infirmata, solicitatur a dæmone ut inediam continuet ;

A. PETRO COÆVO EX MS. *de reliquo seculo usque ad an. æt. 19:*

A statim videbis Deum tuum in gloria. Illa statim a spiritu sancto edocta, petivit cibum: et ille confusus recessit. In omni Vigilia *e* B. Bartholomæi, sustinuit magnam pœnam, ita quod ungues ejus aperiebantur, et pectus ejus rumpebatur. *(Quando cum ea de hoc contuli, dixit, se B. Bartholomæum præ omnibus Sanctis diligere, et eum pro specialissimo Patrono habere; quia frequenter fuit experta eum in suis tribulationibus sibi assistere)* Numquam hæc inutilem cogitationem habuit, sed cogitans de Deo mox non curavit de cujuscumque morte nec vita: sic annis tribus vixit in tranquilitate cordis: nec adhuc, nisi quod est recitatum, aliquid patiebatur.

e

quando apparens iterum in specie Apostoli dæmon,

9 Post hæc venit dæmon, quasi Apostolus Dei Bartholomæus esset, lenissima voce dicens: Carissima filia opera tua bona sunt coram Deo, cui supra modum places: per aliquos tempus in tranquillitate cordis et corporis fuisti, nunc superest unum quod desiderio desideras venire ad tuum Dilectum, quod aliquid patiaris in tuo corpore. Per mensem die ac nocte quasi omni hora in conspectu suo fuit, eadem verba dicendo: unde tandem detulit secum spinas, quæ dicuntur *f* hulst, et obtulit ei dicens: Quia nimis mollis fuisti hactenus, propter hoc tibi offero

f

B hæc, ut corpus tuum in honorem Dei castiges: quia hoc summe placet Deo. Hoc fecit tempore Matutinarum, et tempore Completorii. Illa autem edocta a Spiritu sancto cogitavit: Hic dæmon est: quia bene sentis, quia male virgam disciplinæ ferre potes, quanto minus tales? Hæc secum cogitans, respondit illi: Male suades, quia suasio falsa est: quia Deus vult quod omnia cum discretione fiant. Et licet ipso præsente resisteret, tamen corde super eo mirabiliter tentabatur sic: Quare non admisisti tale consilium? Forte Dei voluntas fuit. Et hoc erat in corde ejus magna afflictio: quod cum per unum mensem mansisset, evanuit. Postea venit dæmon octo noctibus affligens eam dictis spinis, ita quod non esset in carne sanitas. Nam tempore Completorii Hilla, dicta *g* de Monte, nesciens deposuit eam quasi semivivam super lectum. Respondit dæmon: Quia non obedisti præcepto Dei propter hoc vult Deus ut occidaris: et anima tua ibit ad inferos. Respondit: Non haberes in me ullam potestatem, nisi desuper tibi datum fuisset. Ego autem modo sentio intentionem suam, quia non poteris mihi auferre vitam quia Deus pro me est.

hortatur ut spineis flagris utatur:

g

nec persuadens, ipse illam iisdem cædit.

C 10 Aliquando post illud tempus in sua oratione venit in specie galli, cantando, sicut Gallus, et alas suas movendo: ut accessit ad pedes ejus, ipsam impediens et ad impatientiam incitans. Tandem ipsa dixit: Numquid tu dæmon es? vade sathana. Et facies signum crucis: ille clamavit alta voce quasi gallus. Hæc pœna duravit tribus septimanis. Circa finem istius pœnæ dixit illa: Præcipio tibi in virtute passionis Christi, quod recedas a me, et amplius non inquietes me. Ille quasi pullus suis pedibus dilaceravit sua crura usque ad sanguinis effusionem. Post hæc, venit tentatio pediculorum qui læserunt eam sex noctibus. Et cum surgeret ad Matutinas, ipsa et reliquæ sociæ putabant quod Hilla accederet ad suum lectum, et de ea fierent tales vermes. Tandem, quasi impatiens facta, requisivit [ab una earum]: Quare sic accedis ad lectum, et facis mihi tot vermes? Negavit illa omnino: unde conjecit, quod dæmon fuit. Quando illa ascendit ad orationem, ille ascendit lectum, quasi nigerrimus hominum, habensque panniculos plures in corpore quassavit illos, et ridendo recessit. Illa de mane invisens [lectum], invenit innumerabiles vermes in suis linteaminibus. De die nihil poterat facere boni ex impedimento illorum: nec omnino poterat se movere existens occupata cum talibus. Tandem omnes aliæ viderunt

Idem in forma galli turbat orantem,

deinde eam pediculis opplet:

oculis suis. Una autem existens cæca, Aleidis D [nomine] non credidit: illa autem postea fiebat plena talibus.

11 Postea [dæmon] quidquid habuit ad caput reclinatorii subito extraxit: unde caput ejus cecidit ad cistam quæ ibidem fuit. Aliquando intravit cussinum, et ibi tantum fecit tumultum, quod illa non potuit dormire. Aliquando posuit lapidem sub caput ejus, et deposuit tegumenta ejus. Et cum iterum resumeret, iterum amovebat. Unde ipsa tandem quasi impatiens efficiebatur, quia sine intermissione eam vexabat sæpe in die. Aliis sedentibus et colloquentibus, venit dæmon in specie canis, dicens; Quid facies? Illa autem territa supra modum respondit, Cur me vexas? Respondit: De quo intromittis te? Ecce omnes consiliarii tui deceptores sunt quidquid loquuntur. Ante quatuor Dominicas Adventus, prima Dominica *h* Adventus venit dæmon, cum jaceret in sua oratione, et defœdavit faciem suam, et brachium suum. Illa dicens semel Pater-noster, percussa est cum flagello nodato. Illæ quæ ibi erant personæ, mirabantur de tali sono ictuum, quod non audiretur per totam villam. Cum jam diutius non posset sustinere, defecit a corde et viribus. Tandem dixit: Domine Jesu, rogo vos, per vestram passionem, quatenus dæmoni præcipiatis quod abstineat a verberibus, quia diutius sustinere non possum; vel detis mihi proventum, ut possim sustinere. Hoc dicto defecit a corde: et cum esset reversa ad se, cessarat tunc afflictio. Postea deglutivit ei crura, usque ad genua. Quæ cum non posset sustinere, dixit; Præcipio tibi, dæmon, ut recedas per virtutem Passionis Christi: tunc ille recessit. Sequenti die intrans ipsa stabulum, percussa est virga circa manum unam, in qua stigma non fuit, ita quod fluxit sanguine; unde ipsa flevit supra modum; non quia invite sustineret, sed quia vidit quod pœnam sequentem sine consolatione multorum male sufferre potuisset; et quia oportebat illam cedere ab illa domo, et se transferre in aliam. Sic percussit eam diversimode; aliquando ad caput, aliquando ad dorsum; aliquando ad pectus ita quod defecit a corde suo sæpius, et illi ictus fuerunt adeo horribiles, quod fere in platea audiebantur. Tenuibus unguibus dilaceravit pedes ejus, ita quod una die tota parochia convenit, et viderent oculis suis plagam illam magnam.

tum quietem dormientis pertinaciter turbat,

h

et ipsam vexat per totum Adventum,

E

varie eam percutiens.

F 12 In vigilia Nativitatis Domini, cum esset in domo patris sui, audivit vocem quasi tauri: et cum inciperet horrere, subito venit, et deglutivit caput ejus: et cum absorbuisset, nimisit salivam in faciem suam, ita quod fere suffocata fuit: et recessit. Venit iterum quædam tentatio, quia quandocumque audiebat Missam vel tantum de Deo, vel loqui de Deo, vel quod personaliter oravit; tunc semper rugitus maximus fiebat ad aures ejus, quod tunc temporis omnino obsurduit. Propter hoc, tædio afficiebatur in oratione, et doluit supra modum, quia sic afflicta erat. Hæc pœna duravit quatuor septimanis; tandem rogavit Deum ut auferret ab ea hanc plagam. Statim audivit vocem optimam de Deo psallentem, et venit in cor ejus gaudium, quale de cantu numquam habuit. Alia vice, quando debuit dicere orationem, omnino obmutuit. Si quis aliquid locutus fuisset de Deo, vel de rebus quæ pertinebant ad eam, statim illa mirabiliter doluit caput, nec potuit aliquid respondere, sed omnino obmutuit. Quando libenter dixisset, Domine Deus, vel, Deus miserere mei, vel, Dilectissime; tunc cor ejus tantum affligebatur, quod quasi per quindenam præ nimio dolore rumpebatur pectus ejus, et vomuit sanguinem. Tunc venit dæmon, et dixit: O stulta, ubi nunc est Deus tuus? Et apparuit ei in pulcherrima specie dicens; Si

Exinde turbat Virginem in specie tauri,

et diversimode impedit ejus devotionem:

A Si Deum habes, hunc adora, vel invoca: quia vides, quod ego sum creator rerum omnium. Tunc illa nimis affligebatur, quia non poterat ei de Deo respondere. Multis vicibus sic locutus est ad ejus molestiam.

inquietat etiam illam, indicando peccata aliorum,

12 Quanam vice tentabatur sic: Omni tempore et omni hora in aures ejus susurravit quidquid criminis mundus agebat, et hoc sine intermissione ita quod alteri detraxit, illos cum nomine ei revelans et dicens, Ille fur est, et hoc furatus: et minabatur ei, quod vellet clamare in ecclesia, quod ipsa omnia perdita furata esset. Hæc pœna duravit tribus septimanis, in quibus die et nocte nihil dormivit, nec potuit: quia talis strepitus in ejus auribus sine intermissione fuit. Illo tempore decurrente, recessit tentatio omnino. Illa timuit quod talia verba deberent ei in posterum nocere: quæ tamen, Deo juvante, non nocuerunt, quia et memoria illorum a corde ejus recessit. Iterum tentabatur, quamdocumque debuit in libro orare quod videbatur liber statim comburi. In quocumque oravit, videbatur ei quod totus combureretur. Quando debebat confiteri, visum fuit ei quod Sacerdos combureretur. Quando debebat communicare, fuit ignis succensus in conspectu suo quasi fornax, et videbatur ei quod deberet ignem illum pertransire; et hoc fuit ei maxima afflictio. Hæc tentatio duravit per quindenam.

et objiciendo ubique ejus oculis speciem ignis.

B

14 *Mox autem agitur* de clavis in corpus ejus infixis: *cui tormento* Petrus *ipse (ut statim patebit) præsens interfuit, in nocte festum B. Thomæ Apostoli sequente: proinde reliqua quaterni Stumbelensis parte, istic ubi a* Petro *collocatur relicta, ut sequitur lib.* 2 *num.* 46, *pauca hic annoto. Ac primo quoniam Auctor Vitæ inferius dandæ scribit,* Septuagenariam fuisse, *cum obiit anno* MCCCXII; *confirmatur quod dixi, egisse Virginem ætatis suæ annum* XXV *circiter, quando primam iniit cum ea notitiam* Petrus *scriptor, nata scilicet sub annum* MCCXLII, *fortassis in die* S. Christinæ Virginis et Martyris, XXIV Julii, *ut inde nomen traxerit; atque adeo Christum sibi ipsum despondisse anno* MCCLII, *et eamdem anno* MCCLXV *fugisse Coloniam ad Beginas ibidem. Harum ex deinceps habitum tota vita gestavit, licet sub annum ætatis* XVIII *remissa sit ad parentes, post ternas tentationes dimidii anni singulas, secutamque infirmitatem. Nec recepta unquam postea fuit in contubernium Beginarum Stumbelensium, propter extases quas patiebatur, necdum satis probatas, continuasque dæmonum infestationes. Hinc porro coacta* Christina *fuit manere in domo patris* Henrici Bruzonis, *uti appellatur lib.* 4 *num.* 93, *hominis in sua conditione rusticana divitis, et prædia plura possidentis (ut ibidem num.* 90 *habetur) atque post eversas deinde fortunas, retinentis domum et familiam, etiam tunc honestam; cum num.* 61 *lib.* 3 *legamus* Christinæ, *ipso mortuo orphanæ, quinque equos occisos a dæmone. Cetera notanda ex more subjicio, ut indicantur, per litteras.*

Vitæ a Virgine actæ Chronotaxis.

C

ANNOTATA D. P.

a *Festinanti scriptori aut transcriptori videntur subinde excidisse voces aliquæ, quas in gratiam lectoris, uncis* [] *includendo, supplere decrevi.*

b *Quia Petrus. Tractatus seu Libri* II *Collector, quædam de suo interserit, aliunde sibi nota; placet hujusmodi interpolamenta, parenthesi inserta, etiam charactere distinguere. Ipse autem lib.* III *num.* 9 *sic loquitur:* quasi totum quod prius scribi fecerat in quaterno, ex ore ejus audivi: quibus et plura addidit, ex quibus illa, quæ prædictis uncis interposui, sunt accepta.

c *Simul cum* Psalterio *videtur tantum didicisse linguæ Latinæ, quantum satis erat, non solum illi legendo, sed etiam epistolis ad se Latine scriptis pro parte intelligendis, ac vicissim dictandis: nam scribendi ignaram fuisse habes lib.* 2 *num.* 6. D

A. PETRO COÆVO EX MS.

d *Longior hic forte hiatus est, quem difficile sit absque alio vetusto exemplo resarcire.*

e *Festum* S. Bartholomæi *agitur* 24 *Augusti: hujus autem, dirius quam ceterorum Apostolorum quispiam excarnificati, pelle (ut creditur, detracta, aptius quoque fuit patrocinium* Virgini, *per omnem vitam tam crudelia tormenta toleraturæ.*

f Hulst, *Teutonibus dicitur, quod* Aquifolia *Latinis sed* Laurus spinosa; *infra in Vita num.* 17, Ruscus.

g *Hujus* Hillæ de Monte, *unius ex Beginis Stumbelensibus* Virgini *familiarioribus, frequens infra mentio occurrit, et laus præcipua num.* 28, *ubi dicitur fuisse* Cognata Christinæ. *Videtur autem quod hæc tunc fuerit in domo paterna* Christinæ, *ut vexatam a dæmone custodiret; eo modo, quo ejusmodi professionis Virgines permittuntur, ad consanguineorum proximorumque solatium et auxilium, in similibus casibus, dimisso tantisper communi contubernio, cum iisdem morari.*

h *Si annum* 1267 *hæc spectant, uti spectare arbitror, erat tunc littera Dominicalis* B, *atque adeo* I *Dominica Adventus fuit* 4 *Decembris.*

E

LIBER I

Continens res gestas a XX Decembris anni MCCLXVII, usque ad XIV Aprilis anni MCCLXIX.

CAPUT I.

Occasio primæ notitiæ Auctoris cum Virgine et mira circa eam visa, anno 1267, 21 *Decembris.*

Quantum ad memoriam possum reducere, a primævo ætatis meæ diluculo, quando vitam et mores, passiones et mortes Sanctorum, et præcipue Christi Domini et gloriosæ Matris ejus audivi, in audiendo medullitus delectabar, et in recolligendo audita ex corde consolabar; ita ut ex tunc inciperet mihi mundus vilescere cum suis dilectationibus, et ex tunc cum Fratribus meis secundum carnem sæpius tractarem, ut mundo renuntiaremus. Inter hæc cordi meo cogitationibusque quoddam desiderium innascebatur: cœpique desiderare et optare, ut Dominus me sua gratia in hac parte dignaretur visitare, ut aliquem servorum suorum, mihi ostenderet, in quo conversationem Sanctorum suorum, non solum verbis sed factis et exemplis secure et plane addiscerem; cui caritate ex corde conjungerer et consociarer, cujus moribus informarer, cujus devotione inflammarer, et ab acedia quæ me a pueritia depresserat excitarer: cujus collocutione illuminarer; cujus familiaritate consolarer, cujus exemplis de omnibus certificarer dubiis, maxime quæ ad conversationem pertinent Sanctorum.

A puero devotioni addictus Petrus,

optat sibi ostendi verum ejus exemplum:

F

17 Sub hoc affectu meo fluxerunt tempora multa, et dies plurimi, et anni (ut puto) ultra viginti: in quibus Dominus, ex sua liberalissima benignitate, non meis meritis, vel desideriis exigentibus, plures utriusque sexus personas demonstravit mihi, quibus cor meum sæpius lætificavit; non tamen intentionis meæ appetitum satiavit, sed nec cordis motum quietavit. Quas [personas] tanto diligentius consideravi, quanto amplius intueri desideravi: quantoque plures vidi, tanto plures videre concupivi: quia in nulla inveni quod quærebam, et ideo affectum meum semper famelicum inveniebam. Tandem autem Pater misericordiarum, per viscera misericordiæ suæ me visitans, cui videbat merita non

ejus voti post annos 20 compos redditur;

A. PETRO COÆVO EX MS. occasione cujusdam infirmæ prope Coloniam visitandæ,

A non suppetere; ex inopinato mihi personam quamdam hoc modo ostendit, cujus aspectu simul et affatu me multipliciter lætificavit, non solum per præsentiæ exhibitionem, sed et per memoriæ recordationem. Domina Alfradis, genere nobilis mariti præclari conjunctione honestata, infirmata graviter, misit pro Fratre Waltero, confessore suo ab antiquo: qui me assumens in socium, in vigilia B. Thomæ Apostoli, ad eam profectus est Cum autem tarde venissemus, et ipse sederet, et confessionem dictæ Dominæ audiret; accessit ad me in eadem domo sedentem Beghina quædam, nomine Alcidis, et quærebat unde venissem. Cui cum respondissem de Colonia, adjecit: Utinam fuisses in villa nostra, et mirabilia quæ ibi fiunt in quadam Puella vidisses.

declinans in Stumbele,

17 Contigit autem sequentis diei vespere nos, secundum ordinationem prædicti Walteri, ad domum Plebani Parochiæ declinare; ubi et prædicta Puella tunc temporis [erat], propter instantis tribulationis necessitatem; propter cujus etiam visitationem Frater prædictus, qui fuerat Confessor suus quasi a pueritia, ad domum prædictam intravit. In
B veniendo autem, in corde meo statui, ut si quæ inusitata aut mirabilia ibi contingeret me videre, de iis omnino tacerem, quia cujus essent pretii apud præsentes nescivi. Domum ergo præfatam ingressus, vidi in ea pauperem supellectilem, familia tristem, Puellam unam, pallio coopertam habentem faciem, seorsum aliquantulum sedentem. Quæ cum

ubi Christinam videt allidi parieti,

Fratri Waltero assurrexisset, dæmon incontinenti inter verba salutationis retrorsum [eam] projecit et caput ad parietem tam graviter allisit, ut paries totus sit commotus. Inter hæc turbabantur præsentes super eo quod acciderat, sed multo plus timebant super futura tribulatione, quam secundum inolitum cursum certitudinaliter expectabant. Cunctisque dolentibus qui aderant super malis illatis, et timentibus super pejoribus expectatis, solus ego gaudio quod inusitato perfundebar, intimeque consolabar, et in stuporem mentis suspendebar. Quod valde admiratus, quid accidisset verecundabar; quia timui de hoc notari: adverti enim aliquid insolitum mox futurum: nihil enim talium sensibus forinsecus offerebatur, quod cordi tantum intrinsecus gaudium posset causare: quin potius, ut prædictum est, dæmonis adesse sentiebatur præsentia, timebatur sævitia, familiæ audiebatur mœstitia, puellæ præmemoratæ facile
C adverti poterat tristitia: et inter hæc, quæso, unde oriri poterat lætitia et immutatio tam insolita?

in aliorum metu lætus ipse.

18 Ad occultandum ergo quod sensi; cum familia, hoc est, cum Domino Plebano, matre ejus et sororibus, et aliis personis præsentibus in eadem domo, me occupavi; in qua Socius meus cum prædicta Puella aliquantulum seorsum sedit, et ei de Christi et Sanctorum patientia recitavit exempla diversa. Supra memoratæ autem lætitiæ tam fortis in me venit impressio, ut usque nunc, cum jam undecimus vertatur annus, apud me non solum ejus remaneat memoria, sed certa præsentia perseveret: Dei enim in ipsa hora, ut æstimo, influentiam qualemcumque suscepi. Cumque prædicto modo sederem, verba familiæ audiens, jocisque seria intermiscens; ibi tamen erat oculus, non solum corporis, sed et intentio cordis, ubi Personam esse sciebam, cujus præsentia me credidi immutatum: non enim persona, tam dilecta in futurum, me latebat, cujus gratia Dominus tantum donum in præsenti contulerat. Inter hæc ergo, socium meum et Puellam prædictam cum diligenter considerarem: vidi, quod diabolus eam septies projecit; quater ad parietem, qui erat a tergo eorum; et ter ad cistam quamdam, quæ erat ad sinistram Puellæ posita, tam valide, ut

Idem cum septies factum esset,

illa nec gemitum quidem emittit;

sonus cistæ, et strepitus parietis a remotis posset D audiri. Ad hæc cœpi admirari, quod inter tot ictus et tam graves, nullos audivi puellam emittere gemitus vel singultus; sed et quod nec alicujus alterius, non dico impatientiæ, sed nec doloris signa in verbis vel factis depromebat; sed immobilis permansit: non murmur nec querimoniam resonat. Dixi ergo Fratri Waltero, amplius dissimulare non valens: Carissime Pater, nescio si advertitis, quod dæmon puellam quæ juxta vos sedet, tam graviter affligit; melius esset quod remotius sederetis a cista et pariete, et poneretis aliquod pulvinar inter eam et dicta obstacula; ut si eam amplius projecerit, a mollibus objectis suscipiatur: factumque est ita.

donec vulnerata in pedibus,

19 Et cum sic ad tempus modicum sedissemus, audivi dictam Puellam suspirantem, quasi ex inopinato aliquid doloris ei evenisset. Quod et mulieres circa eam sedentes cum advertissent, inquirebant prædicti suspirii causam. Respondit; In pedibus sum vulnerata. Quæsitum est, et ita inventum: in utroque enim pede vulnus, recenti sanguine fluens, invenerunt. Cumque sic successive quater ingemuisset, compassione quadam commotus, inter assidentium compassionem et lacrymas, qui ad quemlibet E gemitum nova viderunt vulnera, surrexi et ego; atque (ut credo) vicibus duabus ultimis respexi; et tam recentia vidi vulnera, quod puto quod visu sanguinis fluxum prævenerim: solet enim inter vulnus inflictum et sanguinis exitum morula quædam intercedere. In hoc autem fine hoc negotium est conclusum, quod in unius pedis parte suprema vidi quatuor vulnera, sanguine fluentia; et in pedis alterius eadem parte tria, recenti cruore madentia. Quia autem bis surrexeram, et negotium mihi cordi multum inerat; adverti quod in qualibet vice vulnera numero multiplicabantur. Dum autem hæc fierent, nox in suo cursu processit, quam immediate festum B. Thomæ Apostoli sequebatur: cœpique compassione permoveri, qui prius fueram gaudio commotus: visumque fuit Fratri Waltero, cui socius datus eram, ut Completorium diceremus. Quod cum in præsentia dictæ Puellæ dixissemus, cum omnibus attinentiis secundum ordinem; posuit dictus Frater Walterus utramque manum genibus flexis super caput puellæ, et dixit Evangelium, In principio erat verbum, in tutelam contra iniquissimi inimici Læviathan sevitiam.

plagas recenti sanguine manantes ostendit.

20 Quo facto petivi ab eo licentiam ut cum familia possim per noctem vigilare. Qua obtenta sequebar eum ad lectum, qui infra eamdem domum erat F præparatus, propter suæ ætatis et religiositatis reverentiam; erat enim vir valde religiosus, ætate pariter et gratia provectus, capite canus, vultu decorus, et ab omnibus religiosis et secularibus approbatus. Cum ejus ergo licentia ad supramemoratam Personam veniens, ut eam et per eam consolarer in Domini mirabilibus; duo lumina, quæ usque ad diem ardebant, in hospitio inveni; cum septem personis: quæ usque ad diem; non vicissim, sed omnes simul custodiebant vigilias noctis, nullo interposito interstitio, nullaque persona ad dormiendum collocata. Necessitas enim hæc erat vigilandi: quia quilibet præsentium, non solum de rebus, sed de vita timere poterat, propter dæmonis sævitiam simul et malitiam, quæ tam graviter, et viribus humanis tam importabiliter crudeliterque grassabatur. Regressus ergo, et cum magno solatio assidentium susceptus, cum me ad eorum instantiam in loco, de quo Socius meus surrexerat, collocassem, et tacitus ad tempus sedissem, dixit mihi sæpius jam memorata Puella, quod est nomen vestrum? Respondi, Petrus vocor. Adjecit illa: Bone Frater Petre, dicatis mihi aliquid de Deo: quia libenter audio,

His visis Petrus petit apud illam vigilare cum ceteris,

initaque notitia primum sermonem instituit,

A audio, quamvis propter instantem necessitatem non multum possum intendere, de quo doleo. Ad ejus ergo instantiam et assidentium, licet idioma perfecte nescirem, retuli tamen duo ædificatoria (ut mihi videbatur) exempla, sumpta de Vitis-Fratrum; unum, quomodo beata Virgo quemdam Carthusiensem docuit sibi servire et se amare; et alterum, quomodo Frater Ordinis Prædicatorum liberatus fuit de purgatorio xv annorum, propter Missam cujusdam Fratris senioris, sibi multum familiaris.

sub quo circa genu vulnerata Christina,

21 His pernarratis silui modicum; et ecce Puella præmemorata cœpit subito ingemiscere solito gravius. Et cum ab ea quæsivissem quid accidisset sibi respondit: Juxta genu vulnerata sum. Modica autem morula interposita, in quanta unum Miserere mei Deus dici posset, iterum ingemuit; et dextram manum per manicam ad interiora retraxit, et clavum ferreum sanguine recenti perfusum protulit, et in manu mea posuit. Morulæ autem interpositæ hæc erat ratio, quia quodcumque illud erat, sive ferreum sive ligneum instrumentum, per quod dæmon eam vulneravit, illud de vulnere nemo poterat nisi ipse dæmon extrahere et evellere, quod infra evidenti B probabitur argumento. Clavum autem, tali modo mihi datum, sensi tactu fore calidiorem, quam ex carne humana potuisset fieri, sive fuisset in manu retentus sive in sinu gestatus. Cum autem media nox advenisset, secundum meam opinionem; accessi ad Socium meum, pro Matutinis secundum modum Ordinis dicendis. Et cum diceremus Matutinas de beata Virgine, et Laudes earumdem incepissemus murmur totius familiæ in tantum insonuit, ut præ admiratione interruptis Matutinis, nuntium prævenientes, ad personam sæpe dictam et sibi assidentes accederemus, et causam quæreremus quid accidisset. Dictumque [est] nobis, quod Puella, cujus supra sæpius habita est mentio, graviter esset vulnerata. Et cum Socius meus ad eam accessisset, et se juxta eam collocasset consolandi gratia, invenit eam graviter afflictam et pæne deficientem. Post modicum autem resumpto spiritu, altera manu modo superiori ad interiora retracta alium clavum, cruore recenti infectum et præcedentis clavi caliditate accensum, sed multo horribiliori forma vestitum, protulit, et in manu Socii mei posuit, dicens: Ecce quo vulnerata sum. Omnibus autem qui aderant clavum considerantibus, et ob horrorem ejus stupentibus pariter et timentibus, petivi eum mihi dari, pro magno C munere et perpetuo memoriali: quem impetratum usque in hodiernum diem penes me conservavi, imprimens in eo signum infallibile, quantum in femore Virgineo fuisset infixus: caro enim clavo adhærens, et sanguis eum perfundens, certissimum hujus rei testimonium perhibebat. Et sic nox prædicta [est] terminata, quoad ea quæ visui assidentium apparebant; ut de iis ad tempus taceatur, quæ Dominus familiariter est operari dignatus: nam eorum inferius mentio fiet specialis.

clavum quo plaga facta ostendit; ac deinde alium similiter cruentum quem obtentum Petrus reverenter servat:

et regressus Coloniam,

22 Mane autem facto Coloniam redii, ex qua exivi: sed nescio si in tota vita mea, usque ad illam horam, talem sensi cordis mei dispositionem: ita quod tunc nihil libentius fecissem, quam Missam de beata Virgine celebrassem, pro donorum divinorum collationis gratiarum actione, quamvis mihi tunc temporis hujus solatii opportunitas data non fuisset. Videbatur ita mihi quod tunc intelligerem, quod dictum esset, Et nox illuminatio mea in deliciis meis, quia tenebræ non obscurabuntur
Ps. 138, 11 a te, et nox sicut dies illuminabitur, et tenebræ ejus sicut lumen ejus. O felix nox! o beata nox! quæ divinarum illuminationum, quæ noctis et diei differentias nesciunt, mihi principium extitisti. O dulcis et delectabilis nox! in qua mihi primum est degustare datum quam suavis est Dominus. Hæc D nox est, in qua Domini mei Sponsam primo videre merui: et quod Chrysostomus [ait] in Sermone de Innocentibus, ut videtur mihi, tunc primum intellexi; Cessant humana cum divina tractantur: et infra, Necesse est enim terrena succumbere, cum cœlestia prædicantur; naturalia silere, cum virtutes loquuntur. Et cum omnia noctis prædictæ interstitia vel spatia placuerint, licet satis pœnaliter pertransierint, duo tamen molestiam mihi aliqualem intulerunt; videlicet moræ brevitas, et nominis nocuitas. Nox enim, eo quod oculis noceat, nomen accepit: quæ ergo lumen intellectus ingessit, cordi jucunditatem multiplicavit, quare nox vocata est? dies enim magis debuisset appellari quam fecit Dominus, in qua Propheta dicit Exultandum et lætandum: cui et ego consentirem, nisi mysteria noctis adverterem, et eorum similitudinem in me qualemcumque recognoscerem. Novi Judam de Collegio Discipulorum Christi nocte exisse; credo Virginem gloriosam nocte Dei filium peperisse, et Evangelio narrante nocte Dominum de mortuis resurrexisse. Quod utinam, ut æstimo, in me sentirem impletum! Opto enim quod Judas cum infidelitate sua sic de E corde meo exeat, et laqueo suspensus sic intereat, ut omnibus ponatur in exemplum.

A PETRO COÆVO EX MS.

ingentique consolatione perfusus,

benedicit nocti, Ps. 117, 23

quasi novum spiritum concepisse agnoscit,

23 Utinam peccatrix anima mea novum puritatis concipiat affectum, et tamquam Virgo filium generet! utinam in novam transformatus naturam, sic resurgam in novum vivendi modum, ut numquam amplius mortem gustem in æternum! Et quamvis horum rem nondum teneam, spem tamen habeo, quod ex tunc a facie [Personæ prædictæ] Deum conceperim, et quasi parturierim spiritum salutis. Unde et per totum festum Natalis Domini immediate sequens, quasi parturiens fui; nihilque tunc libentius fecissem, quam quod tunc cum Persona prædicta fuissem cujus præsentia semen animæ meæ prædictum injecerat. Æstimabam enim, eo citius illud in fructum pullulaturum, si fuisset calore genitricis confotum: et ideo desiderio desideravi mirabilibus Dei intendere et interesse, quæ in persona prædicta lucide et multifarie ostendebantur, cui jam in spiritu veritatis et dilectionis sinceritate anima mea erat conglutinata, in tantum ut vix potuerim Dei recordari sine illius recordatione. Videbatur enim mihi inter nos quædam summa familiaritas esse, cujus etiam F quemdam gustum cor meum sibi ex tunc inbibit, quo plenarie inebriari desideravit; licet opportunitas tunc non daretur, propter aliorum Fratrum similem et forte majorem devotionem, quibus cedendum judicavi quia erant notiores.

cum ingenti affectu erga Christinam.

CAPUT II.

Secunda et tertia Christinæ visitatio per Fr. Petrum.

Deinde in prima immediate sequenti data opportunitate, redii ad locum præmemoratum et desideratum, cum Fratre Gerardo de Grifone, Confessore prædictæ Puellæ, viro morum honestate decorato, laudabiliter litterato, et devotionis gratia præ multis privilegiato, Magistro studentium in domo Fratrum Prædicatorum Coloniæ. Venimus autem, sabbatho ante *a* primam Dominicam Quadragesimæ, ad locum prænominatum. In Dominica autem Dominus Plebanus supramemoratus, propter Fratrem Gerardum cui familiarissimus erat, invitavit Filiam suam, Puellam cujus in superioribus sæpius facta est mentio, ut cum eo comederet. Quæ Patris sui petitioni consentiens, secum comedit: de quo plurimum consolabar, quia ex tunc incepi mores ejus et gestus solicite

Petrus cum Confessario regressus an. 1268, 24 Febr.

a

A. PETRO COÆVO EX MS.

A solicite considerare et examinare, et in quantum potui, lance rationis ponderare, sicut prius patientiam et modestiam sui contemplatus. Et quamvis pleraque circa statum ejus invenerim rationi meæ mpervia et inscrutabilia, et meo judicio mirabilia, n tantum ut consideratio mea, improportionati luminis claritate reverberata, in sinum suum reverteretur et diceret: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortota est et non potero ad eam; ex tanto tamen, hoc est ex minimo quod intelligere potui, vidi eam, mirabili, et pluribus qui non viderunt incredibili abstinentia præditam, decenter affabilem et religiose jucundam; inter humiles humillimam, et de abjectione et contemptione sui lætam; per se pauca, sed ædificatoria loquentem, et modeste ad interrogata respondentem: jocunda interdum, sed otiosa numquam proferentem. Habitu religioso induebatur, in quo nihil superfluitatis vel fictæ humilitatis notari poterat. Mirabili honestate morum pollebat, quibus se intuentes et secum conversantes plurimum in Deo ædificabat: quia quantum secundum Deum potuit mores suos [ceteris] conformabat et in hoc aliorum paci providebat. Sed de iis et de similibus quæ notavi, in Versibus *b* quibusdam quos scripsi collegi.

Christinæ secum prandentis mores considerat,

et vehementer probat.

b

B

25 Ex tantillo ergo quod tunc vidi, tacitus ex præcordiis delectabar, et in corde Deum benedicebam; sperans quod jam desiderium meum exaudisset, et implere inchoasset. Facto prandio, dum Plebanus infirmum visitaret, accedit quod persona quædam ex devotione coram nobis cantaret, Jesu dulcis memoria, *c* et Teutonica verba devotissima interposita simul concineret, quæ et me sæpius ad lacrymas permoverunt. (Tunc) rapta est prædicta Puella in tantum mentis excessum, ut in omnibus sensibus immobilis facta; et toto corpore indurata, nullum vitæ sensibilis præferret indicium: et quod plus addidit stupori, nec perpendi poterat quod attraheret spiritum. Fateor, dum hæc fierent, præ gaudio flebam, et præ miraculo stupebam, et pro tanto divinæ influentiæ dono gratias largitori referebam: nihil enim de iis naturæ vel humanæ industriæ attribuebam, sed divinam præsentiam in hoc facto sum veneratus, et de hoc quod sensi et pro quod habui, inferius dicetur. Cum ergo talem dispositionem in homine mortali numquam vidissem, putabam hoc esse quod in Apostolo legi, Sive mente excedimus, nulli enim alii rei mihi quod vidi videbatur esse similius: cœpique tanto solicitius cuncta considerare facta, auscultare verba, motus et gestus ponderare, et memoriæ altius recommendare, quia privilegio gratiæ singularis omnia esse judicavi attribuenda.

Videt deinde eam rapi in extasim:

c

C

2 Cor. 5

26 Cum ergo sic sedisset inclinata aliquantulum super quoddam scamnum, et faciem et manus peplo velatas haberet, ad trium vel quatuor horarum spatium; singultando ingemuit, ita ut in toto corpore modicum moveretur: et post cœpit aliquantulum spirare, multo tamen rarius et minori motu, quam soleant homines communiter spirando spiritum attrahere. Fuit autem spirationis motus adeo modicus, quod non posset adverti, nisi præcipua diligentia observaretur, quia modo communi non fiebat. Erat enim, ut dictum est, minor motus spirationis, quam soleat fieri communiter; et majus spatium inter inspirationem et respirationem: quæ tamen sibi invicem videntur contrariari. Et cum sic ad horam duarum Missarum sedisset sub hoc modo vitæ; cœpit paulatim apertius spirare, et ad modum communem quodammodo in hac parte venire hominum. Post hæc cœpit loqui, adeo tamen submisse, quod ab auscultante diligenter vix poterat percipi: non tamen oratione perfecta, sed uno enuntiato verbo dulci et amatorio, ut est, Amantissimus, Dulcissimus, vel Præcordialissimus, Intimus vel Sponsus, tanto et tam inusitato exultavit tripudio, ut toto corpore tremefacto, plus longe quam soleat ridentibus accidere, ad moram unius, Miserere mei Deus, sub uno spiritus attractionis motu in hoc permanserit, et post æquali temporis spatio quasi immobilis perseveravit. Perduravit autem et modus risus vel tripudii, exultationis vel gaudii (nescio enim quo nomine debeat censeri, quia hujus simile nihil prius vidi) ad moram ut puto, duarum Missarum.

quæ sibi post horas 3 vel 4 reddi incipiens,

D

auditur nonnihil loqui;

27 Cessante autem et hoc modo, qui plerosque secus eam sedentes commovit ad fletum, propter excellentis devotionis et ardentis dilectionis multiplex indicium; cœpit plura in loquendo verba continuare, et orationes quasi ex integro formare, in quibus gratiarum actio et vox laudis resonabat. Memoriam enim quamdam faciebat status in quo fuerat, et beneficiorum quæ perceperat in generali, licet ad specialia non descendebat. Dulcissimum hoc fuit audire, quomodo suam recognovit vilitatem, et sui Sponsi magnificentissimam largitatem, et familiarissimam benignitatem. Hinc inde enim oratio procurrebat: nunc enim sonabat propriam humilitatem et indignitatem, nunc Dei magnificabat bonitatis immensitatem. Duravit autem et hic modus ad spatium unius Missæ: qua cessante, exilii sui multiplices miserias cœpit, cum maxima cordis amaritudine et lacrymarum profusione; conqueri, ut talem lacrymandi modum numquam prius viderim. Unde quod pedes Domini rigati fuerint lacrymis mulieris, quamvis prius et crediderim par ante Evangelio; ex tunc tamen fortius cordi impressi tali monitus exemplo: puto enim, quod non tantum pedes, sed et manus et caput lacrymis rigasset, si opportunitas data fuisset. Hac quoque hora per se pertranseunte, cœpit, quasi homo devotus, ex intima devotione recommendatos sibi, Deo, affectuosissime recommendare. Quod ideo taliter pono, quia hic primum adverti, quod humana ratione et instinctu naturali movebatur: hujus autem exemplum, quamvis diminutum, prius videram inter mortales. Et cum amicos et benefactores, in quocumque genere beneficii ei subvenissent, attente recommendasset; pro inimicis summa instantia, si qui essent, devotissime Dominum exoravit, ut eis indulgeret, sive ex industria sive ex ignorantia in eam peccassent: et idcirco hoc addidit, quia quidam factis suis detraxerunt, quia veritatem non intellexerunt.

tum in mirabiles affectus erumpere;

deinde lacrymari ubertatim,

E

et amicos commendare;

F

28 Iis sic sive per Deum sive per eam completis, cœpit hominibus loquentibus sibi respondere, et vitæ humanæ modum tenere, præteritorum nullam omnino faciens mentionem; quin potius ægre videbatur ferre, si de iis aliquem audivit loquentem. Infra tempus autem quo ibi morabar, quærebam ab ea quomodo valuisset, postquam eam vidi aute Natalem Domini: et respondit, Competenter, et addidit: Octo diebus ante Purificationem, cum essem in oratione post Completorium ante lectum meum, audivi sonum bufonis, et præsentiam adesse intellexi dæmonis: ad cujus vocem in primis territa fui: sed ad cor rediens mansi in eodem loco, in oratione quam inceperam: et audivi quod mihi appropinquavit, tandemque sensi [quod] sub vestes meas intravit. Post hoc probavi, quod paulatim per membra mea scandebat, et ultimo se in pectore meo collocabat: erat autem adeo magnus, quod fere totum pectus meum cooperiebat: adeo etiam fortiter ungues suos carni meæ impressit, quod gravia vulnera post se reliquit, Sic ibidem, quocumque ibam, per omnes octo dies remansit; sive Ecclesiam frequentarem, sive aliud quid facerem: erat autem hoc mihi pœna non parva. Cum autem in vespere ante vigiliam prædicti festi essem in oratione, et intellexissem quod Deus vellet me

ac denique Petro interroganti respondere:

cui et narrat vexationem a dæmone sub specie bufonis illatam

A me liberare a prædicta tribulatione; manum meam traxi ad interiora per manicam, et posui digitos meos inter pectus meum et ventrem bufonis, et violenter eum evulsi, et a me in pavimentum projeci: et sonuit quasi calceus antiquus fuisset projectus : et dixi ei quasi ex indignatione : Infelix, cur tam cito revertebaris? nonne in Adventu me satis afflixisti et satis crudeliter persequebaris? Et respondit mihi demon de bufone : Non sum ego ille : alterius crimen mihi imponis. Ego enim numquam plus ad te veni, sed et nunc sic devictus sum et confusus, quod nonquam revertar. Et adjeci, Fuge, miser : qui statim fugit : sed et bufo disparuit. Et post hoc ad me loquebatur, Nunc quarta vertitur *d* septimana postquam hæc acciderunt, et adhuc in pectore meo vulnera, quæ dæmon inflixit, perseverant.

e III Visit. Ad instantiam Fr. Caroli

29 Cum Frater Karolus *e* reverteretur de Parisiis in Daciam, et venisset Coloniam, ubi ego tunc causa studii commorabar, et ad ædificationem suam quædam narrassem de persona memorata; in tantam accensus est devotionem, ut omnino eam vellet visitare et corporaliter videre. Cum autem, pro signo certitudinis dictorum, clavos ferreos visu horribiles, B quos dæmon dictæ Puellæ tibiis infixisset ostendissem; petivit instantissime unum eis, quem et ego dedi, et ille accepit pro magno munere. Ut ergo et ipsam personam videret, licentiam peticit et accepit a Priore Coloniensi, cui datus fui in socium : et sic tertia vice ad præfatam veni personam in die Annuntiationis Dominicæ post tempus Completorii, quæ tunc in *f* Sabbatho celebrabatur. Intrantes ergo domum Domini Plebani, qui Fratres solebat infatigabiliter hospitio recipere, mansimus illic per noctem. Cum ergo negotium nostrum Plebano dixissem, et modum quæsivissem quomodo Frater Karolus personam quam videre volebat, possit invenire; respondit honeste satis (erat enim vir multarum gratiarum; magnæ puritatis et morum honestatis, simul et largitatis et præcipue devotionis, quæ aperte in eo fulserunt) : Invitate eam cras ut comedat nobiscum. Ad quem dixi. Non est meum aliquem invitare. Respondit : Ipsa libentius veniet, si vos eam invitaveritis.

regressus cum eo Petrus 24 Martii, f

30 Quod cum factum esse in crastino, et ad prandium deberemus accedere; invenimus eam paratam, primo ad aquam manibus nostris infundendam; et cum nos invitaret ad aquam accipiendam, subito in verbis beatæ Elisabeth prorupi, dicentis : Et C unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me? indignum enim judicavi ut aquam manibus meis administraret : humilitatem tamen suam et devotionem attendens, sedi tacens, quamvis verbum emissum circumstantes notarent. Facto ergo prandio, cum sederemus ad ignem secundum morem Teutonicorum, et in memoriam revocarem, ut attenderem manum ejus sinistram (secundum quod præmonitus fui in precedente vespere) quam et in comedendo et bibendo adverteram, et propter custodiam ejus nimis solicitam nihil quod videre volui vidi; accidit ut rogaret me ut de Deo ei aliquid dicerem. Cum ergo quatuor vel tres primas proprietates Saraphin posuissem secundum B. Dionysium *g* (sciebam enim quod de Dei dilectione libenter audiret) in tantam venit affectionem cordis, ut famulæ matris suæ, ad se missæ, ter loquenti, non adverteret, ad interrogata respondere. Quod cum advertissem, tacui : et modico intervallo facto, dixi ei, modi sui adhuc ignarus : Quare non expedivisti famulam matris tuæ? Respondit : Si omnia quæ ad matrem meam pertinent periclitarentur, nunc de suis negotiis me nescirem intromittere.

ipsa manibus suis aquam fundente, pie afficitur,

g eti nter loquendum de Seraphinis, abstractam miratur :

31 Dum sic occupata erat spiritu, aperuit manum sinistram : et rem vidi ab infantia desideratam, et nescio si usque ad illam horam rem aspexi D tam devotam, et tam decoram, et quæ cor meum tantum lætificavit et ædificavit. Vidi enim in manu virginea candida Crucem Dominicam, colore sanguineo rubentem. Quam pulchra fuerit hæc convenientia, vix poterit æstimare, cui non fuerit datum contemplari. Erat enim Crux illa, non colore nec cruore tantum depicta, sed carni ipsi cum vulnere manifesto impressa; non simpliciter formata, sed decentibus et pulcherrimis floribus adornata; et adeo mirabiliter ordinata, quod cuilibet aspicienti patuit, quod eam ars humana numquam effigiasset, quamvis in hoc totum studium suum expendisset. Hanc Crucem oculis vidi, sed virtutem ejus cordi meo intrinsecus percepi. Nam ab illa hora qua Dominus me tali miraculo dignatus est consolari, familiarius mihi fuit de Cruce et Crucifixo meditari. Sed de iis altior ratio, Frater autem Karolus, cujus eram Socius, ex aspectu et præsentia præmissorum plurimum ædificatus, in crastino recessit : et quia audivit quod dæmon violenter abstulerat, et de manibus potenter libellum *h* eripuerat Puellæ præmemoratæ in die Conversionis Apostoli Pauli, quem solum possidebat; dedit ei, in signum specialis devotionis et dilectionis, Psalterium valde pulcherrimum, sed E parvum, quod pro se Parisius procuravit. Cui et ego arridens dixi; Plus vult Deus dare, quam diabolus poterit tollere : et protuli Diurnale parvulum, quod mihi felicis memoriæ, Frater Absalon Provincialis Daciæ dederat in novitiatu, et dixi : Ecce, ex quo diabolus abstulit tibi unum libellum, dedit Deus tibi duos : et Diurnale prædictum sibi contuli : et sic recessimus ædificati.

A. PETRO COÆVO EX MS. videtque in ejus sinistra Crucem sanguineam, et ornatam floribus :

eique Diurnale suum donat.

ANNOTATA D. P.

a *Anno* 1268 *Bissextili Pascha celebratum est* 8 *Aprilis, atque adeo* Sabbatum ante I Dominicam Quadragesimæ, *cadebat in festum S. Matthiæ; tunc per intercalationem diei unius ad* 25 *Febr. dilatum.*

b *Hi versus sunt argumentum in codice Clivensi ampli Tractatus, in fronte sub titulo positi,* Incipit liber primus de virtutibus Sponsæ Christi Christinæ, compilatus a Fr. Petro de Ordine Prædicatorum; *et sic consequenter is quem præ manibus habemus* Tractatus *ipsimet Auctori nuncupatus* Primus, *in illo Codice nominatur* Liber secundus de Vita benedictæ Virginis Christi Christinæ. *Nos ipsos versus, cum specimine seu parte Tractatus, singula eorum verba diffusius explicantis ponemus ad calcem totius Commentarii.* F

c *Ita incipit suavissimus et passim notissimus* Jubilus S. Bernardi.

d *Consonat hoc cum jam notata ratione temporis, secundum Paschales calculos : nam ab initio Februarii usque ad* 22, *tres effluxerant hebdomadæ, et exinde quarta volvebatur.*

e *Hujus* Fr. Karoli *sæpius infra recurret mentio.*

f *Festo scilicet anticipato, quia ipsa* 25 *Martii impedienda erat Dominica Passionis. Secundum morem porro hic cœptum, pergam diem mensis notare in margine, licet in textu non specificetur; quando festorum ratio; aut feriarum concursus eumdem nobis indicabunt; ne Notas opporteat ea causa multiplicare.*

g Proprietates Seraphim *explicantur a Dionysio.*

h *Quomodo hic libellus poste relatus a dæmone sit, vide infra num.* 43.

CAPUT III.

Quartæ et quintæ Visitationis acta.

Quarta vice hoc modo contigit me Personam, de qua

A qua narro, visitare. Ante festum Paschæ ejusdem anni, dixit mihi Prior Coloniensis, ut cum supra memorato Frater Gerardo de Grifone exirem. Cum ergo obedientiam impleremus non inviti; in Vigilia Paschæ de domo Fratrum facto prandio exivimus. Et dum post meridiem ambilaremus, et inter nos de Deo et de statu Puellæ, cujus sæpius mentio habita est superius, tractaremus; incaluit intra nos cor nostrum, præ admiratione operum mirabilium quæ videramus circa prædictam Puellam ex parte Dei, et miserabilium et nimis pœnalium ex parte diaboli: Mirabilem autem Deum ambo laudavimus in Sanctis suis. Cum ergo de iis loqueremur, et juxta paludem quamdam, in qua ranarum erat magna multitudo coaxantium et nos impedientium, iremus; dictus Frater Gerardus, tædium passus, elevavit in altum brachium dextrum, et fecit signum Crucis et dixit: Præcipio vobis ranæ, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, ut taceatis. Et statim, teste Deo, omnes siluerunt, acsi non fuissent ibidem, nec amplius sonum aliquem emiserunt; cum tamen adhuc, juxta eamdem paludem, viam per longum spatium prosequeremur. Dixi autem ad prædictum Fratrem: Quid factum est de ranis istis, quæ tantum B tumultum fecerunt? At ille parum subrisit, sed nihil respondit: quod et ego advertens, ad aliam materiam verba mea converti.

A. PETRO COÆVO EX MS. IV Visit. Iterum circa Pascha eodem rediens Petrus, post indictum ranis a Socio silentium,

33 Cum autem ad illam quo ibamus venissemus, ad hospitium Plebani iter direximus, qui nos vocaverat. Et ecce, antequam limen intraremus, occurrit mihi mater Plebani, mulier ætatis admodum provectæ; et dixit mihi, filium me vocans, noverat enim me jam pridem; Carissime fili, doleo quod heri non fuisti hic: vidisses enim Dei mirabilia, si adfuisses. Cui cum respondissem quasi jocando, Forte cras similia potero videre; illa respondit: Numquam in terra ista temporibus nostris visa fuerunt, et credo quod vix amplius videbuntur. Cum ergo rem tantum ponderaret, et ex quodam fervore cordis verba pronuntiaret; cœpi advertere in ea quamdam insolidam dispositionem, quasi de magno aliquo esset locutura, et dixi: Quæ nova acciderunt, de quibus tantam facis mentionem? et cœpit mihi recitare dicens: Heri in quadam Puella, in villa hac, expresse apparuerunt signa Dominicæ Passionis. Et cum aliquid mihi de modo dictæ apparitionis dixisset, quamvis dissimulaverim, corde tamen commovebar. Et tunc temporis Personam, de qua C audieram, libenter visitassem, si opportunitas data fuisset; quæ negata fuit, propter Socii mei debilitatem.

intelligit signa Passionis apparere in Christinam:

34 In die autem Paschæ, cum Persona, de qua mihi relatum fuit, de summo mane communicasset; et post factum prandium ad eam cam Domino Plebano venissem; invenimus eam in lecto jacentem, coopertam cum peplo ex diligentia faciem habentem. Quod tam Dominus Plebanus, quam ego advertimus quod aliquid significaret: et collocavimus nos, ipse ad caput lectuli sui, et ego ad pedes. Et cum sic sederemus, adhibui omnem diligentiam, ut faciem suam possem intueri; non curiositate motus, sed dilectione passionis Christi, cujus signa in ea audieram jam de novo apparuisse. Scivi etiam quod nulla precum importunitate hoc possim ab ea obtinere, ut voluntarie faciem suam, ut tunc erat disposita, mihi ostenderet: nam et de illa aliquid audieram. Dixerat enim mihi mater Plebani inter cetera, quod facies sua tota esset livida, quasi cum baculis esset graviter concussa. Ut ergo veritatem hujus dicti possem probare, prædictam adhibui solicitudinem; sed et Deus omnipotens, quo donum, quod dederat quodque impresserat, voluit manifestare; hæc mihi ostendit illud occasione. Cum dominus Plebanus sic sedens conferret cum ea de Agno D Paschali, qualis fuisset quem sumpsisset; et inter verba ex devotione parum risisset, præ abundantia gaudii quod senserat, respondit: Qualitercumque mihi sapiebat; ad minus videtur quod vos eum valde dulcem senseritis, ex eo quod sensistis. Inter hujusmodi ergo verba, quæ non erant multitudine numerosa, sed dulcedine plurimum saporosa, non puto casu, sed natura cogente, et Dei providentia procurante, cum dicta Persona debuit spuere, peplum quo facies tecta erat elevavit: et quia ad pedes sedi, intuitus sum sub peplo vultum ejus, utique non vultum Angeli, sed tamquam nullum similiorem vultui summi Pontificis [id est Christi], quo quis aspecto poterat mente vulnerari. Erat enim totaliter lividus, et quasi ad ingredinem declinans, qualem faciem humanam numquam aspexi, quasi cum baculo totus fuisset concussus.

quam ipsa Dominica visitans, inter loquendum de Agno Paschali, delectum forte vultum ejus totum lividum videt,

35 Ad hanc visionem secundo iteratam erat stupor quidam in oculis meis, et admiratio, et mira ad Christum passum in corde meo nascebatur compassio: et nescio, si ad illud tempus, de visis vel auditis, lectis vel scriptis, usque ad illam horam, aliquid cor meum sic penetravit, et Christi Passionem in eo E sic profundavit. Cogitavi enim, et quasi per rationem visum examinavi: Si ex eo quod crucifixores Judæi Dominum Christum arundine percusserunt, et palmis ceciderunt, facies sua sic livida fuit ex percussionum gravitate vel multiplicitate; quale putandum est fuisse dorsum ex flagellorum acerbitate, quæ tanta erat, ut per eam etiam crudelis et impius Pilatus, judex injustus, inimicos suos, id est Christi, intenderit ad misericordiam emmollire; in qua judicantis cogitavi sævitiam, flagellantis immisericordiam, sed populi aspicientis horrui detestabilem superbiam. Fervorem ergo, vel ut apertius dicatur, dolorem quemdam cor meum ex eo concepit, accensusque est in corde meo ignis quidam: sed et in promptu fuisset imber copiosus lacrymarum, nisi morem gessissem (respectui) circumsedentium, et timuissem notari, ac pro hoc et ignem extinxissem et fluvium lacrymarum repressissem. Sed iis sopitis, ivi cum Domino Plebano ad Officium vespertinum peragendum. Cum autem in via Frater Gerardus nobis occurrisset, cum pluribus personis utriusque sexus; inter ceteros advenit et quædam femina Christina nomine; et quæsivit a me jocando, an Christinam diligerem, seipsam notans. Cui cum di- F cerem (verba sua parum ponderans, sed potius flammam cordis celare non valens) Diligo; ridendo subdidit, Non eam notas? Quod et verum erat: Personam enim, de qua recessi, notavi. Unde quamvis illa ex pueritia Christina sit vocata, ego tamen eam ab ea hora Christinam vocare statui, quia in ea Christi stigmata, numero et loco debito, Domino concedente respexi: de cujus dilectionis ratione infra dicetur.

cum insolito devotionis magnæ sensu; et Christinam merito dici censet.

36 Officio ergo vespertino, secundum morem patriæ, mane completo, ut vix dici possit, Quoniam advesperascit, et Fratre Gerardo et Plebano ad Christinam redeuntibus, et me sequente eos; invenimus alios duos Fratres in via, videlicet Fratrem Joannem de Mustindorp, et Fratrem Nicolaum. Nos ergo quatuor Fratres prædicti, cum quibusdam aliis personis devotis, ad dictam Christinam intrantes, et eam visitantes et salutantes, supradicto modo in lecto jacentem, ad modicam morulam secum loquebamur. Inter cætera autem Christina dixit Fratri Gerardo. Cur me prius non visitatis, in tanta necessitate constitutam? Illo autem se excusante, sic post cetera determinaverunt; ut Frater Gerardus et Frater Joannes in crastino comederent cum Advocato antiquiore, et Frater Nicolaus

Feria 2 Paschæ jussus apud illam prandere:

distinctius videt signatas ejus manus;

A colaus et ego cum dicta Christina comederemus. Quæ ordinatio mihi plurimum placuit : ex corde enim desideravi, si mihi Deus dignaretur ostendere, supramemoratæ matris Plebani relationis veritatem comprobare, cujus Dominus jam partem mihi manifestaverat. In crastino ergo, Officio divino in ecclesia peracto, tempore prandii adveniente, venimus, Frater Nicolaus et ego, ad domum Christinæ : et Officiis de Spiritu sancto et beata Virgine coram ea lectis, quia Officium sine libro ignoravimus, consedimus ante lectum suum ad comedendum : et tempore quo cum ea comedimus, tertia vice signa salutiferæ Passionis Christi in manibus ejus sum contemplatus : quorum modus hic erat. In medio palmæ utriusque manus vidi vulnus, caro enim nuda apparuit ad latitudinem unius sterlingi, formam habens rotundam ; non pictam, sed carni absque notabili profunditate impressam : quod et per octo dies continuos perseveraverit, licet successive et paulatim per singulos dies minueretur,

et per totam Octavam ibi manens,

37 Erat autem et in exteriori manus parte vulnus, interiori in quantitate et loco respondens proportionaliter, acsi vestigium esset clavi manum penetrantis. B Et, ut verum fatear, aspectus hujus vulneris erat mihi gratius ferculum in mensa, ita ut præ dulcedine illius facile cetera viluissent, etiam si plura fuissent et lautiora. Octo autem diebus sequentibus, ut puto, quotidie suus fui commensalis, in quibus satis quantum licuit de prædictis percrutabar. Sed præter ea quæ vidi, ea quæ a familiaribus audivi etiam hic recitabo : quamquam eam nec uno verbo audivi de iis facere mentionem. Sed sic faciebat, acsi ei nihil accidisset ; sicque dissimulabat, acsi negotium omnino ignoraret ; imo, quod plus est, multum ei displicebat, et quasi offensam se ostendebat, si quis coram ea de hoc mentionem faciebat. Verumtamen ego, qui placere non studebam, et displicere non formidabam, familiariter contuli cum personis quæ præsentes adfuerant, audierant, et viderant universa.

ex familiaribus Virginis,

Hilla de Monte,

38 Erant autem hæ præcipuæ : Hilla de Monte, cognata sua, et in omnibus tribulationibus et consolationibus suis comes individua, cujus faciem inter adversa et prospera numquam vidi mutatam : Virgo per omnia laudabilis, ad tristia imperterrita, in lætis et prosperis cauta ; Virginem actu, habitu, affatu ubique præferens. Jocus erat seriosus, et serium videbatur jocosum, propter verborum et C morum æquanimitatem. Post Christinam nescio si vidi puellam tantæ puritatis : videbatur enim mihi quod peccare nesciret : et ipse Deus scit, quod gestum, signum, vel verbum lasciviæ in ea, quamvis multum consideraverim, numquam adverti, quamvis familiarissime secum fuerim sæpius et diutius conservatus, ut infra patebit. Secunda erat Gertrudis, soror Plebani, morum et ipsa honestate præclara, de qua inferius dicetur. Tertia Aleidis cæca, quæ plorando (ut creditur) oculos amiserat, et eorum amissionem non doluit ; et insuper in lecto septem annos decubuerat et mirabilem patientiam in omnium virium destitutione exhibuerat : virtus ejus non est scripto enumeranda, maxime ei qui novit personam, nam putabit omnem laudem factis ejus inferiorem. Quarta erat puella parvula, bonæ indolis, voto castitatis ex corde voluntario in seculari habitu obligata. Cum iis ergo personis Deo sacratis, quia omnes pro Virginibus habebantur, et vere (ut credo) sic erant, seorsum et divisim contuli ; et omnes una voce de præmissis magnalibus sic respondebant.

Gertrude Plebani sorore,

Aleide cæca,

et parvula quadam;

39 Post Matutinas dictas de Parasceve prius [quam finiretur vespertinum] crepusculum in die Cœnæ, cum ad hospitium Aleidis Christinam deduxissemus, in quo omnia præmissa hujus tractatus D contigerunt, cœpit nobis inusitato modo loqui et dicere : Carissimæ sociæ, nescio quid mihi inconsuetum accidit. Et cum hoc dixisset, cœpit gravissime pavere, et medullitus conturbari : in tantum autem excrevit turbatio, quod parum ante mediam noctem sudavit sanguinem ; et hæc turbatio usque in diem crastinum perduravit, donec propter Officium diei ad ecclesiam omnes iremus. Aleidem autem, quæ propter cæcitatem et virium debilitatem sola remanserat, cœpi deinceps singulariter interrogare : Bona Aleidis, audisti aliquid vel intellexisti de iis quæ gesta sunt circa Christinam in Parasceve, tempore Officii quo sola secum fuisti ? Et respondit : Sonum magnum audivi, acsi unus homo in tantum fuisset extensus, ut omnia ossa sua a compagibus suis dissolverentur. Et cum interrogarem, si vocem aliquam audivisset ; respondit : Voces et verba audivi, quæ numquam dum vixere revelabo. Et sic terminata est collatio respondentis et interrogantis, non sine utriusque exultatione et ædificatione.

A. PETRO COÆVO EX MS.

intelligit Christinam nocte ante Parasceven sanguinem sudasse;

auditaque ossa ejus extendi.

40 Post festum Paschæ, cum ad domum fuissemus reversi, conservavi omnia prædicta, et multo plura, conferens de eis in corde meo, et hinc inde cogitationes meæ oriebantur : nunc enim de visis Dei admirabilibus admirabar, nunc Deo pro suis beneficiis regratiabar, nunc de meis defectibus in conspectu ejus humiliabar. E In vigilia autem B. Petri Martyris de Ordine Prædicatorum vocatus fui ad portam, quod mihi perraro contigit ; et inter ceteras personas quæ mihi loquebantur, etiam prædictam Christinam vidi et salutavi, quæ ob devotionem festi in Coloniam venerat, ad ecclesiam Fratrum visitandam, ut participationem Indulgentiæ reportaret. Cum ergo dixissem, quod Frater Mauritius me rogasset, ut aliquibus diebus cum eo exirem ; rogavit nos ambos, ut ad villam, in qua manebat, declinaremus ; quod et factum est. Nam in vigilia sanctæ Crucis ad eam venimus, et tam ab ipsa quam ab aliis villanis recepti fuimus benigne. In crastino autem, hoc est in die sanctæ Crucis, cum facto prandio coram pluribus, gradus contemplationis, secundum Ricardum de S. Victore, exponerem ; adverti ego cum aliis, quod Christina in mirabilem devotionem et exultationem per prædictos gradus fuit deducta ; in tantum quod gaudium suum non poterat occultare, quin illud verbis et gestibue manifestaret. F Facta autem collatione, cum placuisset pluribus qui aderant ut modicum deambularemus ad quamdam aquam ; contigit, duobus simul quasi in processione euntibus, me Christinam associare.

Coloniæ 28 Aprilis salutatus a Christinæ Petrus,

V Visit.

cum eaque 3 Maji deambulans,

41 Dum autem sic iremus, et de Dei dulcedine tractaremus ; inter cetera quæsivit Christina a me, quare quidam Sacerdotes diutius, (aut) celerius quam alii celebrarent ? At ego respondi per similitudinem. Qui manum plenam semine papaveris projiceret in os suum, et singulorum dulcedinem vellet degustare, oporteret eum diutius masticare quam qui grana integra deglutiret : sic qui singulorum verborum mellifluorum in Canone positorum suavitatem vult sentire, necesse est eum in quolibet verbo aliquam morulam contrahere in proferendo. Placuit ei solutio, et secundam movit quæstionem dicens : Bone Frater Petre, non displiceat tibi quod a te quæro : quomodo est tibi cum celebras? Et ego respondi : Bene et optime. Quod cum dixissem, utrumque genu in terram fixit, et quasi se totam in terram inclinando coæquavit. Cum autem surrexisset, et ad hospitium de quo exieramus reversi fuissemus ; invenimus ante nos duos Fratres Henricum de Beitbur, et Socium ejus. Cum quibus cum cœnassemus, cum dicta Christina intravimus pomarium

docet quomodo alii celerius, alii tardius Missam absolvant;

A. PETRO COÆVO EX. MSS.

ac cœli magnitudinem demonstrant : Bar. 2, 24

A pomarium cœnaculo adjunctum : et me, ad petitionem eorum qui affuerunt, exponente quod de Virginibus cantatur ; Post te canentes cursitant ; et magnitudinem cœli probante per illud. O Israel quam magna est domus Dei ; et per opinionem Ptolomæi qui dicit, omnes stellas æquali tempore æquali spatium pertransire, nullamque esse aliam causam quod Luna transit circulum suum viginti septem diebus, et stella quæ dicitur fixa triginta sex millibus annorum, nisi diversam latitudinem circulorum suorum, esseque tantam differentiam inter sphærarum latitudines in quantitate continua, quanta est in quantitate discreta inter XXVII] dies] et XXXVII millia [annorum], hoc addito, quod XXVI duodecies sumptum, non perficit numerum dierum.

inter quæ dum rapitur Christina,

42 Postquam hæc dixeram puellæ quæ circa Christianam sederunt, eamdem mente excessisse humana invenerunt ; eramus autem in modum coronæ simul consedentes, personæ circa numerum duodenarium. Interrupto ergo verbo, propter insolitum eventum qui contigerat, quem quidem ex nobis non viderant prius ; cœpimus omnes modum

B

raptus illius modum observat Petrus.

illius eventus et circumstantias considerare. Nescio quo nomine, quod vidi, debeat vocari ; nisi quod a Clericis qui affuerunt audivi, quod Raptum illud nominare consueverunt. Modum ergo dicti raptus, si ita debeat dici, considerans, eumdem inveni quem supra in secunda visitatione exposui, et eumdem revertendi ad se modum ; hoc superaddito, quod diffusio miri odoris et suavissimi omnes præsentes et circumsedentes lætificavit, et ad stuporem provocavit. Mansit autem in hac devotione a solis occasu fere usque ad ortum diei, et supradicto modo ad seipsam rediit. Mane autem facto eam salutavimus,et sic recessimus :terminataque in hoc est quinta visitatio.

CAPUT IV.

Sextæ et septimæ Visitationis successus.

VI Visit.

In Petencoste 29 Maji regressus Petrus,

Sextæ visitationis hic erat modus. In festo Pentecostes, cum de mandato Prioris Coloniensis venissem in Stumbele, in villam ubi Christina manebat cum Fratre Gerardo de Grifone, cujus supra mentio habita est ; et ipsa Christina in Missa post omnes communicantes communicasset, cum summa

C

devotionis reverentia, nullis tamen motibus vel gemitibus vel singultibus forinsecus ostensis ; et ivisset ad partem Orientalem altaris, et se inter murum ecclesiæ et altare collocasset ; mansit ibidem usque longe post Completorium. Dispositio autem sua talis erat. Ad truncum unum quasi sedens in oratione jacebat, et quasi jacens sedebat, sicut mos

dum illa post Communionem manet in raptu,

est Beginis in Coloniæ partibus orare : faciem peplo opertam habebat, et pallio manus : insensibilis autem omnino sic erat, quod nullo sensu sentiebat, et toto corpore indurata, eo modo quo supra in secunda visitatione est explanatum : hoc addito, quod longior fuit mora excessus, et odor suavissimus per totum presbyterium est diffusus. Cum ergo tempus vespertinum advenisset, et vesperis (absolutis, in) Completorio addito inciperemus, ecce nunc benedicite Dominum omnes servi Domini : ecce liber Christinæ, quem ei violenter in die Conversionis Apostoli Pauli, ut supradictum est in visitatione tertia, dæmon abstulerat, venit volans ab Occidentali parte ecclesiæ, plerisque qui in ecclesia fue-

videt referri ejus librum, ante 4 menses a dæmone sublatum :

runt videntibus : et ad parietem orientalem sanctuarii, ubi Christina jacebat, adeo valide est percussus, quod propter strepitum omnes psalmodiam dimisimus, respicientes nos mutuo, ignorantes quid

D

accidisset : putabamus autem, quod scholares, qui ex opposito mei sedebant, id est a parte meridionali altaris, aliquid inter se ex levitate projecissent ; donec libellum ante pedes meos projectum aspexi ; quem tamen tollere dissimulavi, expectans plurium testimonium.

et cum sociis miratus in madenti ac fœtenti sacculo integrum,

44 Cum ergo Plebanus ultra Fratrem Gerardum, qui medius inter nos sedit, ad me oculos convertisset ; vidit librum in sacculo suo in pavimento jacentem, et alta voce inclamans dixit : Frater Petre, tolle librum, novit enim librum quem scripserat, et sacculum quem sæpissime viderat. Jacuit autem liber ante omnium nostrum prospectum : quem cum extenta manu accepissem (adeo enim prope me cecidit et jacuit, quod non erat opus surgere pro ejus acceptione) et cum Plebano porrexissem, etiam sedendo, propter mei ad eum vicinitatem ; videns eum, more patriæ suæ juravit, dicens : Per animam patris mei iste est liber Christinæ. Erat autem sacculus totus madidus, ac vilissimo fœto, acsi in cloaca jacuisset, perfusus. Librum ergo extraxit ad ex- NOT. 17
tremam partem camisiæ suæ invenit madidam, sed librum ipsum totaliter illæsum, et optime conser-

E

intelligit, omni populo inspectante rem actam.

vatum, cui nec fœtor etiam inerat memoratus. Cum ergo vidissemus hæc, et stupore simul ac fervore quodam perfusi fuissemus, completo Psalmo quem omiseramus, incepimus alta voce hymnum, Veni creator : quem adeo solenniter fuimus persecuti, ut omnes audientes, qui tamen ignorabant, admirarentur : plures enim affuerunt, quia ecclesia plena populo esse videbatur. Dicto ergo Completorio, et facto a fratre Gerardo sermone ad populum ; idem Fratre Gerardus, (librum) quem a Plebano ante sermonem sumpsit, cum sacculo posuit, ad olfaciendum sacculum, ante nares quarumdam personarum, quæ prius Christinæ detraxerant, et sacculum, recognoscentes fœtorem horruerunt, et plurimæ ex eis de præterita detractione pœnituerunt. Sub iis omnibus Christina omnino jacuit immobilis, et supradicto modo insensibilis in sua devotione.

45 Cum autem nos solos, qui in presbyterio fuimus dum hæc agerentur, prædictorum crederemus esse conscios ; et quilibet alii diceret, ut pro secreto, quod viderat, teneret ; egressi ad cœnandum in villam, audivimus quasi publicam, non solum fabulam, sed et famam, et de supradicta libri projectione plerorumque ora loquebantur . Et cum ab aliquibus eororum quæreremus, unde scirent, dixerunt : Cæci adeo non fuimus, quod non potuimus librum an-

F

Cum Fr. Albrandno Petrus,

te oculos nostros volantem videre : et motum quo liber volavit, quem solos nos scire credebamus, ab eis didicimus. Dicebant enim quod viderunt librum venientem, quasi projectus fuisset ab ostio Occidentali, per totam ecclesiam, donec ei occurrisset paries Orientalis ; ad cujus concussionem strepitum fecit supramemoratum, quod nos ignoravimus qui

VII Visit. 22 *Julii,*

sedimus in presbyterio. Quatuor autem diebus post hoc ibidem peractis, ad domum Fratrum fuimus reversi, in quibus et post quos, nihil verius aliud, quamvis investigaverim, potui percipere de præmissis. Per prædictum autem festum cordibus nostris inerat gaudium speciale, dico autem Plebani, Fratris Gerardi, et meo, quod ex signis et verbis eorum conjeci : facile enim erat probare quod visu apparuit.

46 De præmissis et aliis plurimis rumor ortus plurimorum aures perculit, quorum oculi, supradicta non viderant : Erat autem tunc temporis Coloniæ studens, pro provincia Tusciæ, Frater Albrandinus, vir litteratus et bonus Prædicator : qui rumoris fama prædicti commotus, rogavit me ut eum ad Christinam deducerem : putavit enim ei esse me familiarem, quia scivit me eam sæpius visitasse : et vere

23 ejusdem solatur quærentem d sommi defectu per dies 14 a

A vere sic erat, ut opinor: notitiam enim villanorum acquisieram aliqualem et præcipue apud Dominam villæ, videlicet Abbatissam *a* S. Cæciliæ. Licentia ergo accepta per Fratrem Albrandinum a Priore, et me sibi dato in Socium, in die B. Mariæ Magdalenæ venimus, non curiositatis causa, sed devotionis in villam ad quam ire intendebamus: et tempore Officii vespertini ecclesiam intravimus. Quo completo mutuo nos salutavimus, et post hæc ad hospitia destinata singuli evertebamur: sed et post illam horam Domina Abbatissa cum suis puellabus villam intravit. In crastino autem mane facto, cum ad ecclesiam venissemus, et Dominam Abbatissam cum Missa expectaremus; ivi in ecclesiam ad Christinam, et salutavi eam, et inter cetera quæsivi ab ea, quomodo haberet. Et respondit: Debilis sum in capite, quia in quatuordecim diebus et noctibus non dormivi. Et rogavit ut pro ea Dominum orarem: et addidit, causam vigiliarum tantarum exponens, Quando depono me in lectum ad dormiendum, tantus calor me invadit, acsi ponerer in aquam bullientem; unde et corpus meum totum est plenum pustulis, erumpentibus propter calorem: et hæc necessitas vigilandi. Consolabar B ergo eam, quantum scivi et tunc potui, et ad patientiam hortabar, et presbyterium intravi ea relicta; et audivi unam Missam pro Defunctis, et aliam *b* dixi de Angelis, secundum consuetudinem meam: erat enim secunda feria, in qua de Angelis solebam celebrare, nisi aliqua legitima causa impediret. Memor autem petitionis Christinæ et meæ promissionis, memoriam sui habui specialem.

quæ deinde sopita, de instanti vexatione præmonetur.

47 Dictis autem Missis et facto prandio cum Domina Abbatissa, institit Frater Albrandinus Plebano, ut secum vellet ire ad Christinam, visitandi eam gratia. Quod cum factum esset, et domum in qua erat intrassemus, invenimus eam in lecto jacentem, et (ut videbatur) dormientem. Quæ cum ad vocationem Plebani surrexisset, et nobiscum sedisset; adeo cogitationibus occupabatur, quod vix attendit loquentibus sibi respondere, Quod advertens, dixi ei: Quid tibi est, quo sic occuparis? Respondit; Somnium vidi dum dormivi, et circa illud occupor. Et mihi roganti ut illud mihi diceret; respondit. Non est necesse, quia oculis tuis ejus videbis impletionem. Dixi: Narra mihi quod vidisti, et dico ego etiam tibi somnium quod ante octo dies vidi. Respondit: Partem ejus tibi dicere possem, si C est necesse: sed totum nulli unquam dicam viventi. Et in hoc collatio terminata est, quod nec ego ei dixi meum somnium nec ipsa suum mihi revelavit.

Petrus cum sociis cœnatus apud Abbatissam S. Cæciliæ,

48 Ante ergo tempus vespertinum ab ea recedentes, cum Vesperas dixissemus, supervenerunt alii duo Fratres, constudentes Fratris Albrandini, de Colonia, videlicet Frater Baldwimus de Flandria, et Frater Mauritius de Revalia provincia Daciæ; et facta cœna cum Domina Geva, dicta Abbatissa de S. Cæcilia, quia mater quasi Fratrum erat, et præcipua benefica, virgo honesta et per omnia bonæ famæ et ætatis admodum provectæ; ibat Domina Abbatissa ad campum pro deductione cum suis puellis et domicellabus: quam et nos Fratres quatuor, ad petitionem suam, sequebamur. Erant autem Dominæ de Ordine suo sex, virgines nobiles et bene litteratæ, quas Dominas nominaverim pro professione, sed Domicellas pro nobilitate et quorumdam juniorum ætate. Completa autem deambulatione, Domina Abbatissa in colle quodam ante suam curiam super sedem resedit: circa quam et nos Fratres et dictæ Domicellæ resedimus. Inter cetera autem quæ hinc inde dicta fuerunt, dixi Plebanus Dominæ Abbatissæ: Domina, ecce in præsentia vestri sunt quatuor studentes litterati de Ordine Prædicatorum, diversarum provinciarum; dicatis eis ut aliquam [quæstionem] D Theologicam coram nobis tractent. Qua me vocante, non propter scientiam, sed quia mei majorem habuit notitiam; et mandante ut de aliqua quæstione conferremus; rogavi eam ut nos supportaret: timui enim, ne inde, ut assolet, fieret tumultus inter disputantes. Et cum petitionem meam non acceptaret, quia curiositas quædam eam movit, quia numquam disputantium audierat collationem; vocatis Sociis proposita est dubitatio a Domina Abbatissa, ad instinctum Domini Plebani, utrum plus fuit quod Dominus commisit Petro Ecclesiam, an Joanni cui commisit Virginem gloriosam matrem suam.

A. PETRO COÆVO EX MS.

dum coram ea tractat propositam de SS. Petro et Joanne quæstionem,

intelligit Virginem a diabolo injectam cisternæ;

49 Et cum Frater Albrandinus, inter nos senior et in patrimonio B. Petri natus, staret pro Petri dignitate, et ego pro Joannis puritate et familiaritate; et argumenta et solutiones eorum hinc inde personarent, adjuvantibus nos aliis constudentibus nostris duobus prædictis: ecce subito puella currens et gemens venit, et Plebanum voce sedula vocitavit, dicens et rogans ut veniret. Et cum omnes opinaremur, quod ad aliquem infirmum, cui mors immineret, vocaretur; E cum ipse ad eam venisset, et negotium intellexisset, alta voce me vocavit: et ut assumpto socio venirem celeriter, rogavit. Tractatu ergo omisso, et Fratre Albrandino socio assumpto, cum ad eum venissem, dixit mihi: Diabolus projecit Christinam in cisternam luto plenam, et timeo quod submerget eam, nisi cito veniamus. Quo audito cucurri quantum potui, ita ut aspicientes in via mirarentur omnes: quia qui me sequebantur præveniens, inveni Christinam, immersam in luto immundissimo totam, excepto capite, quod Hilla de Monte, in sola camisia et pelliceo sine manicis nudis pedibus stans, sustentavit. Erat autem lutum usque ad genua: in quod cum calceis insiliens, conabar eam cum Hilla levare de luto; sed non prævalui, donec Dominus Plebanus et Frater Albrandinus supervenerunt. Extracta autem ea de luto, exui me cappa mea, et projeci super stramina, et eam super eam posuimus; et domum intravimus, ut a supervenientibus negotium occultaremus; qui propter celerem cursum nostrum et: inusitatum admirati, nos fuerant secuti. Illis autem ad propria reversis, et nihil de casu intelligentibus, Christinam in domum deportavimus. ita ut Frater Albrandinus caput sustentaret, ego F humeros portarem et brachia; puellæ autem quæ aderant pectus et membra deferrent.

indeque sublatam domum ipse refert.

Illa sibi reddita, dolet a viris se contactam:

50 Cum autem eam in lectum collocassemus, erat omnino insensibilis supradicto modo, ut in secunda visitatione et quinta est declaratum; excepto eo quod corpus suum non fuit tactu durum vel induratum: et per totum tempus quo in luto jacuit, et quo deportata fuit, sic insensibilis manserat. Cum in lecto ad dimidiam horam jacuisset, ad se, quasi ex quodam defectu, sine præmissis gradibus, cœpit redire, et statim amarissime flere: et iis verbis, quantum advertere potui, conquerendo valde submisse loquebatur Domino: Carissime et amantissime Domine, dulcissime Sponse, tantam honestatem de te audivi, et tantam bonitatem in te sum experta, quod non credidissem, quod me miseram et abjectam ancillam tuam permitteres ad tantam ignominiam pervenire, ut virorum manibus tractarer et portarer. Supra omnia mihi grave est sic confundi; perfacile mihi esset quidquid me præciperes pati, etiam quantumcumque grave sentiretur, quod, te solo teste conscio, me contingeret sufferre: verumtamen, dulcissime, omnem confusionem et verecundiam, quam mihi unquam evenire præcipis, pro tui nominis amore non contemno. Fac de ancilla tua precor,

A precor, dulcissime Domine, quidquid tibi placet : honorabile debeo judicare quidquid de me facere decreveris. Verba hæc et multo plura cum tanto dixit pondere, et cordis devotione, et lacrymarum effusione; quod puto neminem affuisse, qui ad lacrymas non fuerit provocatus. Post hæc ergo verba, et plurimas effusas lacrymas, quæsivi cur sic turbaretur. Respondit : Mirari non debes de mea turbatione : quomodo enim me decuit manibus virorum tractari et portari? Et cum eam consolarer per hoc, quod in ea nihil indecens sit visum vel gestum; consolationem meam non acceptavit, sed Dei ordinationem in omnibus magnifice commendavit. Providerat autem Divina clementia, quando eam diaboli sævitia et malitia projecit, quod totaliter fuit decenter cooperta, ita quod in ea nihil nudum apparuit, neque etiam facies neque manus; erat enim induta tunica alba, quæ ultra pedes extendebatur, qua ad carnem uti solebat. Caput et collum peplo tegebantur, quo et manus, ante faciem elevatæ, erant involutæ. Sic ergo eam in lecto dimisimus jacentem, et ad hospitium nostrum cum plebano sumus reversi.

A. PETRO CO.E.VO EX MS. de quo solatus eam Petrus,

B 51 In crastino; id est, in die B. Christinæ et in vigilia B. Jacobi Apostoli, Fratres omnes prædicti cum Plebano reversi, quos et ego sequebar, cum eam salutassent, benigne eis respondit. Inter cetera autem quæsivi ab ea, quid priori die viderat. Dixit : Hoc ipsum vidi in alia, quod postea sum experta : non tamen putabam quod adeo cito mihi hoc deberet evenire. Cui ego respondi : Mihi etiam ante octo noctes, in dormitorio Fratrum, dum dormirem, [visum est, quod in cisternam cecideras] et te de aqua extraherem, et totam madidam inter brachia mea deportarem. Iis dictis ivimus ad ecclesiam pro Missis dicendis; et post Missam Fratris Albrandini, celebravi ego Missam de spiritu sancto. Et cum memoriam facerem Christinæ, afflictæ et projectæ; datus est mihi imber lacrymarum, cum inexperta quadam cordis dulcedine, quantum numquam prius in tota vita mea sensi. Dum autem hæc fierent, Plebanus ibat ad communicandum dictam Christinam. Expeditis autem Missis, institit mihi Frater Albrandinus ut iremus, et Christinam videremus : audierat enim, quod post communionem solebat mente supradicto modo excedere, et indurato corpore jacere. Factum audierat, sed nondum intellexerat modum, quem hoc modum datum est ei videre. Ad instantiam ergo suam, quo petiit ibamus : et

24 Julii intelligit id fuisse, quod somnio didicerat etiam ipse,

C dum ille in via sepem scanderet, nescio quo casu manum meam sinistram aspexi, et ita rubea signa parvula in ea consideravi, quæ prius numquam conspexeram; quorum duo adhuc usque manent, cum jam undecimus annus vertatur. Quorum significationem aliam nescio, nec tunc aliam scivi, nisi pro quodam data mihi fuissent memoriali; scilicet, ut memor essem Personæ, in qua Dominicæ passionis expressissima videram vulnera. Ex visis ergo stupefactus, sed in corde lætificatus, et animo quodammodo certificatus sum, quia a Domino erat quod sic circa Christinam sincera quadam dilectione afficiebar. Omnino tamen omnibus mortalibus illud secretum occultavi, donec post tres annos, sine scitu meo, illud cuidam personæ Deus revelavit, cui numquam tanti secreti dedi cognoscendi occasionem.

et memoriale cruentum, sinistræ suæ impressum invenit :

52 Ut ergo negotium prosequar inchoatum; domum intravimus in qua Christina fuit, quam Frater Albrandinus visitare et videre volebat. Intrantes autem invenimus eam in lecto jacentem, faciem peplo velatam habentem, tam immobilem ut nec spirare eam potuerimus advertere : totum autem corpus reliquum suum coopertorio lecti erat decenti, licet pauperi modo, contectum. Postquam ergo, cum D reverentia stantes in pavimento, hoc considerassemus; Frater Albrandinus ad lectulum suum accessit, et humerum suum tetigit, ut an induratus esset, ut sibi fuit dictum, experiretur. Et cum sensisset, quod non erat ultra modum humani corporis induratus; conversus ad me cum indignatione prorupit in hæc verba (erat enim homo multum fervidus). Frater Petre, mendacium est, quod de ista puella mihi est relatum, quod in tantum rapiatur, quod corpus ejus induretur. Cui respondi ut modicum expectaret, quia nondum venit hora illa juxta solitum. Solebat enim aliquando mora admodum longa intercedere, aliquando brevis, inter communionem et corporis indurationem : quod Frater Albrandinus ignorabat, et ideo turbatus recedebat, conquirens falsum sibi fuisse relatum : quod mihi satis displicuit. Facto ergo prandio in nona cum domina Abbatissa; iterum Frater Albrandinus me solicitavit ut Christinam visitaremus. Dixi quod nollem : tandem tamen, ad nimiam instantiam ejus, assumpto Plebano sumus reversi : et eam eodem modo, quoad situm corporis, ut prius invenimus jacentem, faciem conversam ad parietem habentem. Posuit ergo se E Frater Albrandinus ad caput lectuli, et ea quæ fiebant examinavit. Cum autem nullum in ea signum vidisset, sed nec spirationis motum vel sonum percepisset; posuit iterum manum suam super humerum ejus, et tantam duritiam vel rigiditatem sensit, acsi mortua fuisset : et cœpit ille ex illa induratione quam tetigerat ad cordis mollitiem pervenire.

ipsamque Virginem domi suæ raptam

et mox toto corpore rigidam socio ostendit :

53 Cum ergo sic taciti diutius sedissemus, Christina aliquantulum ad se reversa, hoc est non ad particularium sensibilium cognitionem, sed ad spiritus attractionem et corporis motionem; sinistram manum, palma aliquantulum aperta, extendit : quod Frater Albrandinus plurimum desideravit intueri. Respexit ergo, et in medio palmæ ejus vidit Crucis figuram pulcherrimam, cum floribus adornatam, qualem descripsi supra visitatione tertia : et cœpit ex vehementia commotionis cordis subito alta voce clamare, Heu me infidelem! heu me infidelem! qui unquam ausus fui tantæ sanctitati derogare : numquam talia vidi, nec narrantibus credidissem, si videre datum mihi non fuisset. Heu me! quid in tantam prorupi insaniam, ut tantæ sanctitati derogarem? Vere totus mundus nec scit, nec potest talem facere crucem. Cum ergo hæc et similia sæpius ex corde [diceret] maximo motu, omnes qui affuimus abundantissime flevimus, propter F devotionem ejus qui prius non crediderat, et propter mirabilia Dei quæ intuebamur. Ipse autem Frater Albrandinus usque ad tempus vespertinum continue flebat, cum quibusdam verbis nunc seipsum increpans, nunc Dei magnalia commendans, incedens quasi spiritu esset inebriatus. Cum autem ex devotione manum suam posuisset circa manum Puellæ, ut signum Crucis prædictum desiderabile et desideratum perfecte contemplaretur; erat enim pulcherrimum videre signum Sponsi in manu Sponsæ, hoc est crucem Dominicam in manu virginea, et facile affectum aspicientium in se convertit, imo rapuit totum. Cum ergo in iis contemplandis Albrandinus afficeretur, Iterum Puella rapta est, et extendit celeriter manum suam ad parietem : sicque accidit ut manus Fratris Albrandini inter manum ejus et parietem adeo fortiter concluderetur : quod eam omnino non potuit retrahere; donec Puella iterum ad se reversa manum suam contraxit.

cui etiam conceditur crucem in ejus palma descriptam videre

itaque is a sua incredulitate resipiscit :

54 Tempore vero vespertino adveniente, recessimus ab ea, et ivimus ad ecclesiam, et in via invenimus Abbatissam sedentem in ostio domus suæ, quæ Christinam quasi mater filiam diligebat et multum

et quæ vidit mirabilia deprædicat,

A tum ei benefaciebat. Quæsivit an Christinam vidissemus. Respondit Frater Albrandinus : Magnifica et mirifica Dei opera vidimus hodie : non credidi quod talia fierent his temporibus. Et narravit ei omnia memorata. Cum autem venisset ad hoc quomodo manus ejus fuit ad parietem conclusa, addidit, Vere tota illa compressio non fuit naturalis : nam si naturalis fuisset, omnino in manu premente sensissem motum intensionis et remissionis in premendo : nunc autem hoc non sensi, sed sic immobiliter manum meam detinuit cum dolore, quasi cum clavo me confixisset : unde hoc credo fuisse supernaturale, et multum Deum magnificavit. In crastino facto prandio, et licentia accepta a Domina Abbatissa ut Coloniam rediremus, intravimus ad Christinam, ut eam salutaremus, et debilem eam invenimus, modum tamen vitæ humanæ communem gerentem : a qua cum inter cetera quæsissem, quomodo hoc contigit quod diabolus eam projecit, respondit : In vigilia B. Christinæ, postquam a me recessisti, invasit me tantus horror et tanta cordis anxietas, quod mirabar quid mihi accidisset. Ut ergo illud tædium a me expellerem, exui tunicam meam superiorem, et stravi lectos sociarum mearum. Et cum hæc per-

Ipsa discessuris narrat quomodo fuerit in cisternam projecta.

B fecissem, et dolor cordis nec sic quidem abcessisset ; exivi camerulam in qua eram cum sociabus, et flexi genua coram quadam cista quæ stabat in domo majori, prope tamen ostium hospitii de quo exieram. Et cum sic orarem ut Deus tribulationem mitigaret, vel patientiam daret ; ecce subito videbatur mihi, quod per ostium orientale majus domus majoris, nubes nigra et horribilis ingrediebatur, et veniebat super caput meum. Quid amplius circa me accidit, nescio, donec adverti me in lecto collocatam. Tali autem præcepta ratione, reversi sumus Coloniam.

a *Est* Abbatia S. Cæciliæ, *Coloniæ, cui curtis erat in Stumbele ubi tunc ex occasione residebat Abbatissa : atque hinc monasterio illi perseverat devotio erga Christinam.*

v. App. * b

CAPUT V.

Visitatio octava et nona : sub quarum ultima, tam Christina quam præsentes, ab importuno dæmone sæpius fœde sordidantur.

C Octava visitatio hunc habuit modum. Ante festum omnium Sanctorum Plebanus invitavit Fratrem Albrandinum et me ad dictum festum : mira enim devotione Frater Albrandinus circa Christinam movebatur, et libenter eam sæpius visitasset, si opportunitatem habuisset. Hac ergo opportunitate obtenta, venimus in vigilia festi ante Missam ad villam intentam, et benigne et humane fuimus recepti. Cum autem ad prandendum fuissemus vocati, requisivit Frater Albrandinus ubi Christina esset : et dictum fuit ei, quod ideo non venisset, quis in devotione et oratione esset, quia in crastino proponeret communicare. Placuit ei excusatio. In crastino autem, omnibus secundum morem festi usque ad Vesperas completis, cum Christina in Missa post alios, modo quo supra dixi visitatione prima, communicasset ; ibat, et posuit se inter altare, et parietem templi orientalem, et (ut videbatur) se in oratione collocavit, et ibi mansit in sua devotione, cujus superius modus est expositus, usque longe post Completorium. Dicta ergo Nona, dum ad prandium ivimus, ecclesia super eam serata fuit. Facto ergo prandio, ivimus ad ecclesiam pariter cum Plebano, ut aliquid ædificatorium possemus vel videre vel audire. Cum ergo ad ecclesiam venissemus et clausam eam invenissemus et seratam, et custo-

Regressi ad festum Sanctorum Petrus et Albrandinus,

suscepta Communione rap'am in ecclesia Virginem

D dem cum clavi habere non possemus ; mansimus ad horam ante fores et auscultavimus. Et ecce vocem quamdam dulcissimam, humanam tamen, (ut puto), sed non humano modo formatam, in modo et dulcedine et subtilitate humanum modum excedentem : unica tamen esse audiebatur eratque modulatione ordinata, sed non in verba distincta ; adeo subtilis et dulcis, ut quasi sonus melle commixtus esset cum voce humana, quasi chordæ melleæ in gutture humano sonarent, huic simile videbatur quod audivimus. Intrantes autem ecclesiam, nullum intus invenimus nisi solam Christinam, in loco ubi eam dimiseramus jacentem, insensibilem eo modo quo supra expositum est, et toto corpore rigidam, pallio faciem habentem contectam. Ad eam ergo accedentes, auscultavimus, si vocem prædictam possemus audire : et post modicum advertimus, quod sonus supradictus audiebatur quasi in pectore esset Christinæ, nihilque verius potuimus judicare : et sic disposita mansit usque ad Officium vespertinum.

A. PETRO COÆVO EX MS.

audiunt suavissime canere :

56 In crastino suscitavit diabolus turbationem magnam, per matrem et sororem Plebani, contra Christinam : cujus remedium Frater Albrandinus et ego efficacius non invenimus, nisi quod Christina ad tempus Coloniam iret, et currenti cederet furori : quod et factum est. Cum autem ego ad domum Fratrum venissem, incepi examinare mecum cujusmodi vox esset quam audieram ; et nulli in Scripturis similiorem inveni, quam jubilo ; secundum illum modum, qno Glossa super secundo Jubilate, exponit, inter cetera dicens : Jubilatio vero fit corde et voce, quasi si jubilat vox exterius cor intelligat interius ; jubilus est sonus lætitiæ sine verbis, quia eis lætitia animi non potest explicari ; quando videlicet homo gaudens ex iis quæ non possunt explicari verbis, erumpit in vocem quamdam exultationis sine verbis, ita ut appareat cum ipsa voce gaudere, sed quasi repletum intimo gaudio non posse verbis explicare quod gaudet. Et infra : Justi gaudent, videntes mundo corde, quis Deus, quanta, et quo ordine, et quam mirifice fecit : unde exultantes cantant, et ista jubilatio est coronanda.

quam vocem jubilantis cordis fuisse definit Petrus.

E

57 Nonæ visitationis hic erat modus. Ante Adventum Domini modicum venit pater Christinæ carnalis ad me Coloniam, et duxit me in Capitulum Fratrum, et loquebatur mihi. Præsumit autem salutationis verba, hunc modum continentia : Christina, filia tua, te salutat : mœrorem quem animo gerebat non valens dissimulare, quin eum facie et gestu ostenderet. Cui ego respondi : Noli sic dicere : te enim recognoscit patrem. Respondit : Negare non possum, attamen si erga nos aliqua moveris pietate, veni et visita nos : sumus enim in periculo constituti. Sed sicut de te confidimus, non pigriteris nos consolari. Quæsivi cur sic turbaretur ? et dixit : Adversarius nimis fortis nobis advenit, propter cujus sævitiam in periculo sumus rerum et personarum. Quæ cum audissem, ad compassionem commotus sum, quamvis lætum vultum forinsecus ostendi : scivi enim quod gravibus tribulationibus fuerat assuetus, et quod nisi ob magnam causam ad me non venisset. Finaliter tamen dixi, Vade cum Deo, Dominus vos consoletur : ad quod verbum tristis abscessit. Post octo autem dies rediit, verba similia prioribus referens, longe tamen cum majori cordis amaritudine et dolore et vultus tristitia. Et cum similem ei responsionem priori dedissem, secundo mœstus recessit. Facto iterum intervallo sex dierum rediit, et me solicite quærens tandem invenit. Post verba autem salutationis, secundum formam præscriptam satis lugubriter emissam, adjecit : Rogat

IX. Visit.

Idem circa Adventum rogatus in Stumbelen venire,

F

ad compescendum infestum toti familiæ dæmone

cum semel iterumque excusasset,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Rogat te filia tua ut ad eam venias, sicut eam in Domino diligis ; quod et ego et mater sua obnixe rogamus, si non vultis ut omnia nostra a dæmone et incendio devastentur. Audivi verba, sed ipsis me plus modus prolationis et tristitia proferentis ad compassionem commoverunt, et post cetera dixi : Si licentiam habuero, libenter vos visitabo. Quo accepto responso, aliquantulum hilarior recessit.

tandem obtenta facultate,

58 Cum ergo hæc Fratri Albrandino retulissem, commotus est corde et exarsit spiritu, et ambo communi sensu ivimus ad Fratrem Hermannum de Havelbrecht, qui tunc fuit Prior Coloniensis, et dixit ei Frater Albrandinus : Reverende Pater, licet nobis ire in Stumbele et videre mirabilia Dei, quæ nobis narrantur quod fiant in quadam puella ibidem commorante? Novit enim quod eorum fama ad eum pervenerat. At ille nobis benignissime respondit : erat enim vir miræ mansuetudinis et excellentis benignitatis, omnium virtutum decore præfulgens, qui fuerat diu Socius Magistri Ordinis *a* Joannis primi, et decem Provincias cum eo visitaverat, ut dicere interdum solebat, et bis extiterat in Teutonica Prior Provincialis) Carissimi filii, optime vobis cupio, ut ad locum eatis prædictum, ut videre Dei B magnalia possitis. Tanta de Puella eadem audivi mirabilia, quod libentissime ad eam videndam vobiscum irem, si mihi vacaret : sed vos dilectissimi, qui juvenes estis, et de remotis partibus venistis, eatis et videatis res mirabiles et ædificatorias, quas in partibus vestris, etiam in senili ætate, possitis aliis ad ædificationem pro tempore narrare. Multum gaudeo, quod in talibus delectamini, et quod circa res divinas et opera Dei estis curiosi examinatores : in solis enim divinis negotiis sancta est curiositas et laudanda, dummodo studuerit humilitati, veritati et utilitati.

eo tendit cum Fr. Wiperto.

59 Accepta autem licentia, cum Frater Albrandinus fuisset propter occupationes impeditus, assumpto Fratre Wiperto Boemo, de provincia Poloniæ, profectus sum. Et cum longe post crepusculum ad locum quem quærebamus venissemus, cum magna quidem cordis lætitia, sed non sine afflictione corporea, propter imminentiam pluviæ et profunditatem viæ ; intrantes domum ubi Christina manebat, invenimus in hospitio cum ea Dominum Godefridum Priorem de Brunwilre, *b* nigrorum Monachorum de regula B. Benedicti, virum famæ per omnia bonæ, et magnæ modestiæ, et honestatis C morum præcipuæ, in tantum, ut absque diminutione sanctitatis ceterorum, non recolam me de Ordine suo virum vidisse tantæ perfectionis : cujus Socius erat Dominus Cellerarius ejusdem monasterii, vir provectæ ætatis et magnæ discretionis, simul et commendabilis maturitatis. Istis adjunctus erat Dominus Joannes Plebanus de Stumbele, cujus superius sæpius habita est mentio, vir devotus, et tantæ castitatis ut virgo credatur obiisse. Ii omnes Sacerdotali officio fungebantur pariter et decorabantur, quod jam exercuerant tempore longiori. Sub horum testimonio gesta sunt quæ narro : Ingressi ergo hospitiolum Christinæ, invenimus eam in lecto sedentem, non enim ei licuit jacere, propter instantes tribulationes sine interpolatione. Et cum eam salutassemus et omnes secum commorantes, exivimus ad ignem qui ante ostium ejus camerulæ ardebat, ut vestes nostras exsiccaremus. Et cum sic ad modicum tempus sederemus, et dominus Cellerarius nobiscum sedens pedem ocrea calciatum ad ignem extenderet ; ecce subito, nobis omnibus videntibus, percussus est cum stercore humano super ocream ad latitudinem palmæ humanæ.

Ibi apud Virginem invenit Plebanum Priorem, et Cellerarium Brunwilrenses :

cum quibus dum igni assidet,

60 Mirantibus autem nobis, qui de novo adveneramus, et quid ageretur ignorantibus, cum hoc dominus Cellerarius advertisset, dixit : Fratres oportet D nos ad talia assuescere. Et medio facto intervallo, audivimus eos qui erant intra camerulam inter se quærulantes. Cujus cum causam quæreremus, intelleximus, quia dæmon, secundum morem quem toto Adventu exercuerat, Christinam defœdasset. Quo audito omnes qui extra fuimus, ex inopinato eventu commoti, intravimus et sic invenimus, ut nobis fuit narratum. Ingressus autem posui me super terram ante lectum Christinæ, Domino Priore Godefrido ad caput lectuli ejus, hoc est ad Orientem ex parte mei, et Domino Cellerario ad pedes lectuli hoc est ad Occidentem ex parte mei positis ; Domino autem Plebano a pari situ, hoc est ad Aquilonem posito mecum : paries autem camerulæ erat meridionalis. Iis ergo custodibus signato lecto (qui melius monumentum dici possit, quorum quilibet non solum lectum, sed et personam in lecto manu contingere possit si esset necesse, quia prope omnes sederunt) quantum ego advertere potui ; dæmon Christinam plus quam viginti vicibus diversis modis defœdavit. Hanc enim pœnam præsentes pro tempore illo solebant nominare defœdationem, eo quod per fœdissimam materiam, scilicet stercus humanum infligebatur. Et dæmon eam hac materia aliquando totam sub tunica perfudit, aliquando solam E faciem perfudit ; aliquando in capite suo sub peplis quasi quamdam pastam profuit : et quod mirabilius videbatur, inter oculos et pupillas spissam immunditiam composuit ; aliquando etiam os ejus prædicta immunditia implevit ; aliquando inter dentes ejus eam adeo fortiter vel tenaciter impressit, ut vix cum panno posset evelli et emundari. Falsum dico, si hanc immunditiam, sic administratam, manibus meis de locis prædictis non excepi. Mirabilissimum autem videbatur esse et fuit ; quod, cum prædicta materia non sentiretur ab aliis nisi tepida, Christinæ tamen adeo erat fervida, ut magnæ pustulæ in ejus corpore ad ejus contactum orirentur.

experitur dæmonem, passim jaciendo stercore sævientem ;

potissimum in Christinam nocte tota :

61 Cum ergo inter hæc, et multo plura quæ non occurrunt memoriæ, nox fuisset transacta ; adveniente die, Domini Prior et Cellerarius ad monasterium suum redierunt : sed et tentatio prædicta cum ortu diei abscessit. Hæc si quis vidisset, dicere potuisset, quantum opus immundi spiritus fuisset : mane vero facto, et Missis a me et Socio meo secundum morem celebratis, dies illa pertransiit sine manifesta dæmonis molestatione et afflictione. Post occasum vero solis, cum dies jam abscederet, et F nox cum suis tenebris adveniret ; rediit ille qui ab æterna et interna luce ceciderat in tenebras exteriores æternas, ille immundorum operum administrator, ut ab immunditia operis in confusionem sui immundus spiritus possit dici : et secundum modum afflictionis prioris noctis Christinam multipliciter, quoad modum et numerum, defœdavit, licet semper cum materia prænominata, quia non ex facili invenisset fœtidiorem. Circa mediam autem noctem quæsivi a Christina si dæmonem videret, cujus opera tam immunda omnes qui aderant toties et tam manifeste senserunt, non uno tantum sed pluribus sensibus : oculis enim poterant videre, naribus olfacere, et manibus tangere, et aliquando etiam auribus, ut infra patebit, poterant sonum ejus percipere. Respondit illa modeste satis : Ego continue dæmonem video, etiamsi oculos claudam aut velamen eis circumponam. Et ego addidi : Cujus figuræ tibi esse videtur? Respondit : Impossibile æstimo alicui esse ut transfigurationes ejus multiplices et varias explanet : sed quantum ad præsens nunc video, faciem unam video turpissimam, nec plus de partibus ejus video. Et quamvis adeo deformis sit, ut non credam aliquem talem posse fieri per

idem accidit nocte sequenti.

Virgine dæmonem continuo vidente

in forma horribili

A per naturam, tamen nulli rei videtur esse similior quam humanæ faciei, excepto quod vultus dæmonis habet duo cornua prominentia. Hoc dicto, secundam proposui quæstionem : In quo loco nunc eum vides? Illa inquit, inter illas duas puellas : et extendit manum ad Aquilonem, ubi Hilla de monte et Gertrudis soror Plebani sedebant, ad distantiam a lecto suo ad duos vel tres cubitos in eadem camerula. Quæ verbum audientes horruerunt, et se ab invicem diviserunt, et ego dixi : Numquid dæmon non fugeret, si camerulam aqua benedicta aspergeremus ? Et illa : Fugeret ; inquit, sed statim rediret, sub momento in ictu oculi.

juxta lectulum ;

62 Cum ergo sic nox mirabiliter, cum multis tædiis transisset, quia diabolus Christinam in ea nocte plus quam viginti vicibus, ut æstimo, defœdavit (Non enim distincte licuit numerare, præ multitudine et cordis occupatione) adveniente tandem die pax qualiscumque reddita est, et prædicta tribulatio cessavit, quantum ad apparentiam exteriorem et corporalem afflictionem. Nocte autem tertia adveniente, quæ præcedebat Dominicam tertiam Adventus, affuit ille divinæ Trinitatis desertor et contemptor, et solitis tribulationibus et im- B munditiis Christinam afflixit, nihil de numero et modo afflictionum præcedentium noctium diminuens. Et cum ego sederem ad caput lectuli, et Frater Wipertus ad pedes ; et Dominus Plebanus, a latere lecti aliquantulum a lecto remotus et ego, nos mutuo respiceremus, et ad invicem conferremus ; audivimus omnes strepitum quemdam, sub banco concavo, super quem sedit frater Wipertus, quasi aliquis confunderet ova ad sorbitum parandum; et conjecimus hoc dæmonis esse tumultum. Et cum Frater Wipertus sonum sub banco audiret, accepit baculum suum arundineum, quem de partibus Tusciæ detulerat, quia de novo de Curia c redierat ; et fortissime cum stimulo baculi trusit sub bancum, dicens et sæpius iterans : Vilissime dæmon, ego eruam tibi oculos. Et cum nec sic strepitus præmissus cesserat, dixit Frater Wipertus domino Plebano : Carissime, scisne aliquas adjurationes, quibus iste adversarius noster possit expelli ! Et ille dixit, Ad minus illam scio, qua pueri exorcizantur : ergo, maledicte diabole, recognosce sententiam tuam, et cetera. Et ille : Legatis illam, et ego eam post vos cum intentione repetam, ut istum immun- C dum spiritum possimus effugare.

quemadmodum et nocte tertia :

c quando Fr Wipertus.

63 Dum hæc illi inter se tractarent, dixit mihi Christina : De quo conferunt, et quid facere intendunt ? Respondi : Dæmonem volunt adjurare, ut fugiat. Et illa : Dicite eis, inquit, ut non conentur frustra contra Dei permissiones : quamdiu enim Dominus voluerit oportet me ista tolerare. Audivit hæc Frater Wipertus, et tamen a sua non destitit intentione. Cum ergo Dominus Plebanus, ad petitionem suam, dictam adjurationem legeret, et ille singula verba post eum repeteret, et jam fere usque ad finem pervenissent ; ecce subito strepitus magnus et horribilis insonuit in camerula in qua eramus, acsi per subitam compressionem aliquis vesicam rupisset ; et extinxit candelam, quæ ad duos cubitos stabat supra caput meum. Hoc strepitu Frater Wipertus timore perculsus surrexit, et voluit exire. Et ecce in medio pavimenti occurrit ei diabolus, et percussit eum, et prædicta immunditia perfudit adeo fortiter, ut clamaret et sæpius repeteret ; Væ mihi ! ego perdidi unum oculum. Væ mihi ! et hoc [dicto] iterum exivit ad ignem, qui erat ante ostium camerulæ copiosus, immediate ardens, ut si quis a dæmone defœdatus esset, in promptu haberet aquam calidam, qua possit purificari ab immunditia. Cum ergo fuisset egressus, puellæ quæ ibi erant laverunt

contra Virginis consilium

exorcismos adhibens, fœdatur etiam ipse,

scapulare suum : turpiter enim fuerat tractatus : D perfudit enim diabolus dimidiam faciem suam a summo usque ad deorsum, et alterum oculum et dimidium nasum similiter, et dimidium pectus usque ad baltheum, et alterum humerum et brachium stercore humano aliquantulum liquido, quasi ex solutione [ventris] fuisset emissum. Lotus autem ad nos ingressus est, abundanter ridens, quasi ei aliquid solatiosum occurrisset : et renidentem interrogavi quid sibi accidisset, et cur sic rideret. Respondit : Dæmon me defœdavit, et adeo fortiter percussit. quod putabam, eum unum oculum mihi eruisse. Insuper et in corde gaudio magno et prius incepto, sum perfusus, et ideo a risu me non possum continere.

A. PETRO COÆVO EX MS. tota media facie et latere uno,

64 Dixit autem mihi Christina : Multum gaudeo quod Frater Wipertus tam hilaris est· nisi enim gaudium sensisset, timeo quod ad displicentiam fuisset provocatus. Sed et ego in hoc plura sum suspicatus, videlicet repressam Fratris Wiperti audaciam, in timoris incussione; ostensam diaboli malitiam, in ejus percussione et defœdatione; probatam Christinæ meritorum efficaciam , in consolationis impetratione ; sed Christi manifestatam clementiam, in gaudii communicatione. Quis inter tot fœtores et squalores lætus esse E possit nisi Christus daret, et Christina impetraret? Hujus autem argumentum, quod in me ipso etiam sensi, hoc fuit. Quicumque intra camerulam Christinæ erant, securi erant et intrepidi: qui autem cameram exibant, horrore et terrore dæmonis percutiebantur: unde cum semel exissem, timore concussus reingredi festinavi. Sub talibus ergo et multo pluribus tribulationibus nox illa pœnosa peracta est. Appropinquante autem die diximus Matutinas nostras, in camerula coram Christina : non enim, dum dæmonis furebat insania, dicere licebat ; de cujus immunditiis non modicus fœtor exhalavit.

lætus nihilominus ex præsentia Christinæ,

sicut et alii, extra eam pavidi.

65 Dum ergo Matutinas diceremus, Christina se deposuit ad jacendum in lecto, in quo et cum quo toties fuerat defœdata, nulla adhibita vel præhabita sui vel vestium lotione, nulla lecti sterniorum facta immutatione. Operuit autem faciem suam peplo, totum vero corpus suum reliquum coopertorio lecti erat tectum, et convertit se ad parietem et oravit. Finitis Matutinis cum Prima, dixi Fratri Wiperto : Carissime, appropinqua ad lectum ante quem stamus, et considera quomodo se habeat Christina. Accessit ille : et inclinavit se ad parietem ultra caput Christinæ, sine contactu tamen ejus : post F modicam morulam se erexit, et ex magno cordis motu et affectu mihi dixit : Bone Frater Petre, stupenda sunt quæ hic sentio, et omni humanæ arti impossibilia. En, in loco isto et lecto, toties per fœtidissima madidato, odorem sentio omnibus aromatibus meliorem, et omnibus compositionibus suaviorem. Audivi et tacui, et rogavi eum ut dissimularet, et Christinam non inquietaret ; qui et verbis meis acquievit. Post modicum et ego accessi ad lectum, et iis credidi quæ audivi, et quæ Frater Wipertus mihi dixerat. Et ego dixi Christianæ : Intendis hodie communicare, sicut heri mecum contulisti ? Respondit : Intendo. Et ego ad illam : Omni ergo sollicitudine cor tuum custodi, ut de nullo alio cogites nisi de Domino Jesu quem es acceptura. Et illa. Mœlestum, inquit, mihi esset, si de alio aliquo cogitarem. His dictis, ivimus ad ecclesiam ; et hora competenti ambo celebravimus, ego scilicet et Frater Wipertus. Dum autem nos circa divinum Officium occupabamur, Plebanus ivit ad communicandum Christinam : et completis omnibus quæ tunc temporis erant facienda, ibamus cum Plebano ad domum suam ad prandendum.

Illa postero mane,

citra ablutionem invenitur munda, et absque fœtore :

seque parat ad communionem :

66 Et facto prandio, qui voluimus recedere, ivimus

A mus visitare Christinam: quia sperabamus nos ibi aliquid divini prodigii visuros, ut essemus participes consolationis, sicut fuimus et compassionis. Et benedictus Deus, quia non sumus a desiderio nostro defraudati: ante enim quam intraremus camerulam Christinæ, in ipso introitu ostii occurrit nobis tantus odor suavitatis, ut obliti omnium fœtorum, quos prius senseramus, læti in apothecam odoramentorum cœlestium ingrederemur, paradisum utique Domini et thalamum Sponsi; camerulam dico Christinæ, quæ immedietate in nocte præcedenti cloaca fuerat, (ut videbatur), si dicere liceat, stercorum humanorum. O mutatio dextræ excelsi! omnia enim transformata sunt in faciem meliorem: nam odor suavissimus, pro horrendo fœtore; dulcissima quies, pro multiplici labore et dolore; laus et jubilus, pro afflictione et timore; decore honestatis et munditiæ, pro vilissimo stercor sunt immutata. O anima mea, recordare eorum quæ illo tempore vidisti et sensisti, ut saltem memoriam suavitatis illius eructues, quia præsentiam retinere non meruisti ut ex iis reliquiæ cogitationis divinæ diem festum agant tibi. Ingressi ergo invenimus testes consolationis, quos habueramus desolationis; videlicet Hillam de Monte, B Hillam sororem Christinæ Hillam de Kingidorp, et Gertrudem sororem Plebani: Christinam autem invenimus in lecto jacentem, decenter satis coopertam, licet modo pauperum, mentis excessu omnino immobilem, et eo modo quo supra positum est insensibilem. Dum autem ad aliquantulam moram sedissemus, Christina ad se rediit, quod membrorum motum, non quoad sentiendi actum; et extendit manum sinistram aliquantulum apertam, et omnes vidimus signum Crucis gloriosum in medio palmæ suæ triplicatum, quasi una Crux esset principalis, et duæ minores de brachiis illius procederent. In hunc modum has curiose satis, et (ut puto) devote omnes, qui affuimus, consideravimus: perfusi enim fuimus insolito quodam cordis affectu, et data est nobis abundantia lacrymarum; pro tot mirabilium, quæ vidimus et sensimus contemplatione, et tam insperata rerum mutatione. Iis gestis Frater Wipertus et ego recessimus, Christina in sua devotione remanente, et nihil de recessu nostro percipiente.

A. PETRO COÆVO EX MS. *post quam illam rediens Petrus cum socio,*

invenit illam consolatione plenam,

et in ejus palma signum Crucis.

ANNOTATA D. P.

a Joannes *hic dictus Teutonicus Prior Generalis IV, rexit Ordinem Prædicatorum ab anno* 1241 *ad* 1244: *dicitur autem* Primus, *respectu* Joannis Vercellensis, *electi* 1264.

C

b *De* Brunwilre *monasterio, duobus cum dimidio leucis trans Rhenum ad Occidentem dissito, pluribus egimus ad* 21 *Maji, in Actis Fundatorum Erenfridi et Mathildis.*

c *Annum* 1268 *Clemens IV cum Curia sua egit Viterbii, ubi etiam obiit* 29 *Novembris, apud Prædicatores sepultus.*

CAPUT VI.

Visitatio decima, et variæ sub ea vexationes.

X. Visit.

Petrus rediens cum Virginis Confessario 22 Decembris,

Dominica quarta Adventus ejusdem, quæ immediate præcessit Vigiliam Natalis Domini, quæ tunc erat in secunda feria, assumpsit me Frater Gerardus de Grifone in socium, de mandato Prioris Coloniensis Fratris Hermanni, et duxit me in Stumbele. Ingressi autem domum Christinæ, quia pluvia fuerat, exuimus cappas nostras, et tradidimus illis qui erant ad ignem ad siccandum, et intravimus camerulam Christinæ. Postquam ergo Frater Gerardus, Joannem de Mussindorp et socium suum, et Dominum Plebanum, et Christinam, et secum commorantes salutasset; addidit jocando: Domine dæmon, non me defœdes, quia ego sum amicus tuus. Et ego respondi: Si tu es dæmonis amicus, et ego tuus et illius sum inimicus. De iis verbis, qui audierunt, subriserunt: et voce concordi optaverunt, ut diabolus amicum suum cum aliquo *a* clenodio, prout solebat, salutaret. Post hæc deposuit se Frater Gerardus ad pedes lectuli, in quo Christina sedebat, ad sedendum: et ego ad caput prope ostium resedi. Ecce cum sic quasi a pari sederemus, subito ex angulo in quo nullus sedit; venit cum impetu humor colore albus et valde tenuis, sed cujus substantiæ nescio, quasi de scutella effunderetur: et perfudit humeri mei dextri et nasi extremitatem; sed et ostium, quod prope me erat, quasi totum perfudit. Hoc facto ivimus ad cœnandum, et sub cœna nihil de dæmonis operibus sensimus, nisi hoc solum, quod quotiescumque Christina orabat, ille alta voce, quam omnes audivimus, sibilabat. Post cœnam Frater Gerardus surrexit, et voluit ire ad ignem, qui (sicut supradictum est) ante ostium camerulæ continue ardebat, indutus scapulari novo et candido, quod illa die prima vice induerat. Dum ergo ad medium pavimenti venerat, perfudit diabolus faciem suam et caputium scapularis atque totum pectus vilissimo stercore, liquido, humano, fœtente, in tanta copia, ut stans in medio pavimenti, in conspectu omnium nostrum, faceret de facie sua et naso prædictam immunditiam distillare: Quod quibusdam non displicuit, quod eum qui se amicum suum vocaverat sic deturpavit.

D

a

fœdo humore perfunditur;

Confessarius autem fœdiore stercore.

E

68 Quid amplius? Dæmon cum suis immunditiis in tantum insanuit, quod præ gravitate imminentium tribulationum oblivioni traditæ sunt angustiæ priores: Gravia enim inferebantur, et graviora cum metu expectabantur. Parvipendebamus jam stercora et immunditias, ad eorum squalores et fœtores assueti: sed ignis instrumenta et tormenta nunc expectabamus: dixerunt enim qui illa nocte fuerunt præsentes, quoniam sex præcedentibus noctibus dæmon cum ignitis lapidibus Christinam combussisset; et hanc pœnam cum mœstitia quadam præstolabamur. Circa mediam autem noctem, cum ego juxta Christinam sederem, et eam quantum scivi verbis consolarer; subito cœpit se contrahere, et tota tremere, et multum sudare. Et adverti insolitum modum incessus ejus, et dixi ei: Quid accidit? Cur sic angustiaris et tantum sudas? Respondit: Non mireris super hoc, quia hic ante oculos meos et tuos video horribilem dæmonem stantem, et lapidem ignitum in manibus habentem, quo vult me comburere, ut comminatur. Consolabar eam quantum potui, et ad patientiam provocavi. Et postquam sic tremuisset et sudasset ad longam moram; dæmon quod comminatus fuerat malitia sua, opere implevit: Posuit enim ad carnem suam intra vestes, in latere sinistro, lapidem ignitum ad quantitatem humani pugni; et tam fortiter impressit, ut omnino esse immobilis, acsi eodem loco fuisset incorporatus. Heu me! tantam tunc vidi pœnam in Christina, quantam non recolo me in aliquo vidisse. Erat enim horrendum certamen, dæmonis scilicet, affligentis per fervorem ignis adurentis; Virginis, patientis per fervorem [amoris] propter interiorem et exteriorem dolorem. Omnibus autem qui aderant lapidem tangentibus, dæmon post longam moram de omnium eorum manibus eum sustulit, et super humerum Christinæ dextrum eum collocavit: qui et illic mansit, donec gallus cantavit. Sub hac pœna gemitus et suspiria audiebantur, et lacrymæ non paucæ effundebantur, tam compatientium quam patientis. Facto gallicinio hæc pœna cessavit, et (quantum

Deinde dæmon Christinæ apparens

F

eum lapide ignito,

cum lateri et humero ejus applicat:

A (quantum perpendere potui) ultra non rediit per modum eumdem : fuitque qualiscumque pax usque mane.

postero mane inclementius sævit jaciendo stercore,

69 Facto mane, sciens diabolus quia tempus breve haberet, et quia hora eum ad cessandum urgeret, cœpit contra morem præcedentium dierum acrius desævire ; et atrocius insanire ; in tantum, ut omnes qui affuimus attoniti et admirantes diceremus : Quidnam vult hoc esse ? Cum [autem] omnes qui aderant turpiter modo dicto macularet, in tantumque debaccharetur ut timeremus Christinam dimittere solam ; deliberavimus ut Frater Joannes et socius suus irent ad ecclesiam, et populo de Confessionibus et aliis negotiis satisfacerent ; et Frater Gerardus et ego cum Christina remaneremus. Illis autem abeuntibus, in tantum diabolus defœdationes et immunditias suas continuavit et multiplicavit, quod tæduisset nos vivere, nisi divina consolatio affuisset, et liberationem a tali miseria speraremus celeriorem : non enim in iis erat modus, sed et numerus propter continuationem non potuit attendi. Ut enim de Christina taceam quæ totum pondus afflictionis sustinuit ; Frater Gerardus quater, et ego tribus vicibus fuimus turpiter de- B fœdati, in tantum ut vix vestem, habuerimus quam induere possemus. Inter hæc dixit nobis Christina ; Parcite verecundiæ meæ, et ad modicum exite ; et ostium post vos claudite : nimium enim turpiter et viliter fui tractata. Fecimus ut rogavit, et stetimus extra ante ostium : noluimus autem nos ab ea elongare, timentes ne diabolus adhuc majora attentaret, si Christinam solam inveniret : minus enim sævire præsumpsit, ubi custodia Sacerdotalis affuit, ut in pluribus probabitur exemplis. Dum ergo ad brevem horam maneremus ante ostium, factus est tantus strepitus intra camerulam, quod vehementer timuimus, quod dæmon aliquid contra Christinam moliretur : diximusque ad invicem, Non tantum verecundiæ pareamus, ut vitam negligamus. Et iis dictis celeriter intravimus, et quid accidisset investigavimus. Et dixit, Nihil ultra solitum, excepto eo quod dæmon super cistam, quæ stat ad pedes meos, chorizavit adeo fortiter, quod magnum strepitum fecit.

in ipsam et Fratres :

etiam inter sacras preces.

70 Cum ergo dubitaremus, quid in tanto periculo essemus facturi, quia jam tempus meridiei appropinquarat, et Fratres non erant reversi ; elegimus sub hoc eventu magis Missa carere, quam C Christinam desolatam deserere ; et convenit nobis in hoc, ut Officium de beata Virgine diceremus. Inchoantes autem Officium, *Rorate cœli, desuper b*, cum ad Evangelium venissemus, *Missus est ;* ut eo magis virtus sacrorum verborum Christinæ imprimerentur, utrumque genu in terram coram lecto flexi, et utramque manum supra caput Christinæ posui. Et cum fere Evangelium perfecissem, ecce ille immunditiæ administrator, qui primum fuit malitiæ inventor, non veritus Dei omnipotentiam, nec attendens sacrorum verborum continentiam, multipliciter beatissimæ Virginis commendantem gratiam et munditiam ; sub manibus meis, per totum caput Christinæ, tortam, ad latitudinem dimidii digiti spissam, inter pepla et caput, de vilissimo stercore sed spisso posuit : quam pro parte post Officium digitis mei evulsi, et erat ad modum pastæ spissa. Sub talibus et pluribus infestationibus fuimus, donec Dominus Plebanus de ecclesia ad nos venit, annuntians nobis Fratrum nostrorum celerem adventum : unde et nos sub hac spe ivimus ad ecclesiam, missam celebraturi ; gaudentes, quod, ad solatium Christinæ, potuimus post nos relinquere Sacerdotem.

71 In via autem nobis occurrit Frater Joannes cum socio suo, totus in facie rubicundus et quasi D ignitus : et quæsivit a nobis, quomodo se res haberet circa Christinam. Et respondimus, Nimis pœnaliter. Et ille inquit in spiritu quodam vehementi, Eamus illuc, cum dæmone conflicturi : et verbo dicto recessit cum festinatione, quasi devotione quadam inebriatus, et fiducia confortatus. Nos vero ad ecclesiam ivimus, Missam celebravimus ; et, superveniente Plebano, secundum morem patriæ, Vesperas *c* Missæ continuavimus. Interim dum Plebanus nobiscum fuit, accidit hoc stupendum mirandumque prodigium, sub testibus præsentibus et nobis postea eventum rei exponentibus, videlicet Fratre Joanne et socio ejus, Hilla de Monte et Gertrude sorore Plebani. Ille enim dæmon, hostis antiquus et superbus et temerarius, qui in cœlo Deo assimulari voluit ; ille in tantam audaciam, superbiam, et blasphemiam in terris proruit, ut lectum Christinæ subintraret, et totum stratum evidenter et fortiter concuteret, et verba blasphemiæ, cum cantus melodia, et verborum consonantia, ut fit in rhytmis, alte et arroganter decantaret : Ubi est Deus tuus nunc ? ubi est Deus tuus ? Et cum hæc multoties et interposita morula interpolate repetivisset ; ipse sibimet respondit ; ausus que est ille spi- E ritus immundissimus et malignissimus nomen divinitatis, infinitæ majestatis et bonitatis, arroganter sibi adscribere, quasi juris nihil haberet, prius quam vilia et immunda opera exercuerat, quæ longe a divina memoria elongantur. Dixit ergo infelix ille, omnium malorum reus : Ego sum Deus tuus : ego sum Deus tuus. Et post horum crebram et blasphemam repetitionem adjecit : Saltem nunc recognosce, quia ego sum Deus tuus : quia potestatem habeo de te facere quidquid mihi placet. Cum ergo nomen Dei, quod est super omne nomen, blasphemasset ; ad injuriam quoque servorum Dei sermonem convertit, dicens : Ubi sunt rasi Fratres qui tecum fuerunt ? nunc ego eos sic tractabo, quod tibi non audebunt appropinquare. Longissima mora pertransivit sub verbis præmissis, cum melodia cantatis, sub qua Christina in lecto jacebat, quem dæmon concutiebat.

A. PETRO COÆVO EX MS.

Interim supervenit Fr. Joannes cum socio,

c

coram quibus Virgini insultat dæmon,

velut a Deo derelictæ :

72 Post hæc ergo verba, et multo plura nimis horrenda, Christina, omnibus circumsedentibus audientibus, dixit, ex blasphemia nomini Dei illata (ut arbitror) commota ; Adjuro te dæmon, per virtutem Passionis Domini nostri Jesu Christi, ut a te F dictorum verborum elucides veritatem. At ille infelix ad hanc vocem verba mutavit, cantum dimisit et modum rhytmicum neglexit : et qui ante, quasi pugil de duello cum victoria reversus, cum pompa et cantus resonantia et verborum consonantia alte decantaverat ; deinceps, quasi vetulus decrepitus, vix tremula voce cum raucedine cœpit simplicibus verbis veritatem profiteri, et se mentitum fuisse confiteri, dicens : Vere omnia sum mentitus, quæ sum locutus : non enim Deus sum ego, cujus non solum non participo naturam, sed et ejus beatitudinis communionem juste et irrecuperabiliter perdidi : malitiæ tamen meæ exequendæ in vos [et corpus] tuum ab eo auctoritatem accepi, et studiose sum executus, ut ultra vel citra divinam permissionem nihil diminuerim vel superaddiderim : et quia me per virtutem passionis Domini adjurasti, veritatem non possum negare. Quamvis ergo multa tibi pœnosa et ignominiosa intulerim, quia tamen de te nullam potui obtinere victoriam, certus sum quod hæc in meipso cum centupli augmentatione in æternum recipiam, cum sociorum meorum perpetua irrisione. Despicient me, tamquam ignavum ; quia contra unam puellam non prævalui. Et his et similibus pluribus dictis, strepitum magnum fecit, quasi vesicam

sed ab ea tandem adjuratus,

mentitum se fatetur.

Dæmone digresso,

A vesicam rumperet subito comprimendo : et sic recessit : motus autem vel concussio lecti, statim, ad vocem adjurationis, conquievit.

A. PETRO COÆVO EX MS.

73 Minimo facto intervallo post dæmonis recessum, Plebanus et Frater Gerardus et ego camerulam intravimus, ita ut præsentes mirarentur quod diximus nos strepitum præmissum non audivisse : et invenimus omnes qui cum Christina in camerula erant, esse in mirabili devotione et lacrymatione ; ipsam autem Christinam in uberrima gratiarum actione, quæ nunc referebantur pro malorum evasione, nunc pro bonorum collatione, nunc pro communicata divina consolatione. Et hæc varietas gratiarum actionum tam dulcis erat et delectabilis, ut omnes præsentes ad lacrymas permoveret. Iis sic expletis, ivimus omnes nos quatuor Fratres cum Plebano ad domum suam ad prandendum ; et Christinæ ante ostium camerulæ suæ calida aqua in dolio ad lavandum parabatur ; qua secundum hominem plurimum indiguit, quia per totum Adventum in immunditiis, quas dæmon administraverat, sine lavacro jacuerat. Puellæ autem quæ eam juverunt, dixerunt, quod in corpore suo plurima vulnera invenerunt, facta per lapidum combustionem, adeo profunda aliqua, quod prunum possint continere : quæ tamen omnia sine humana cura sunt curata, per Dei mirabilem clementiam ; sicut fuerant inflicta, per dæmonis detestabilem malitiam. Dictis autem Matutinis in die Natalis Domini et Missa prima, Plebanus ivit, et Christinæ corpus Domini administravit : in ortu autem diei, longo facto spatio a Communione prædicta, ibat Frater Joannes, quem et ego sequebar, ad Christinam ; et invenimus eam in lecto jacentem, modo supra exposito induratam, et modum vitæ humanæ mente excedentem : quæ et in devotione sua per totum diem Natalis, usque in profundam noctem sequentem, permansit. Cum qua postea in reliquis diebus prædicti festi comedimus, et divinæ consolationis, et internæ dilectionis plura signa vidimus; ut aperte possimus conjicere, quia super multitudinem dolorum, quos passa fuerat, consolationes Dei ejus animam lætificaverint.

præsentes magno perfunduntur solatio ;

et Christinam adustionibus, B

vident die Nativitatis in extasi positam

ANNOTATA D. P.

a Clenodium *Teutonicæ originis vox, a* Kleet *vestis, et* Nood *cecessitas : et plerumque sumitur pro monili aliaque re idonea ad ornatum vestium : sunt qui dici putent quasi* Kleyn-nood, *parva necessitas, ut significetur res, commoda quidem, sed parum necessaria.* C

b *Officium B. Virginis parvum pro Ordine Prædicatorum: alias Commune Ritus Romani Officium ante Nativitatem, incipit* Missus est Angelus ; *post Nativitatem,* O admirabile commercium.

c *De Vesperis cum Missa continuandis jam supra num.* 36 *sic legeramus :* Officio vespertino, secundum morem patriæ mane completo.

CAPUT VII.

Christi vulnera Christinæ in Paschate anno 1269 *communicata : Petri discessus Parisios.*

Cum jam tertius annus fini appropinquaret, postquam Coloniam [veni] ob studii exercitationem, et rumor ad me venisset quod Parisios deberem proficisci : cogitavi, ut exirem et amicos meos salutarem. Accepta ergo licentia et assumpto Fratre Joanne Daco, dicto Hespe, ibam in Quadragesima visitare Christinam. Quæ, cum una dierum circa Completorium dixissem ei quædam devota; in magnum cordis accensa est affectum ut ex verbis suis poterat probari : et rogavit me, ut in crastino Missam de beata Virgine cum nota celebrarem. In crastino ergo, dum Missam, *a Rorate cœli desuper,* dixissem, cum omnibus attinentiis et ad illud Officium spectantibus, quis ad illud Officium speciali movebar devotione, propter filii Dei incarnationem et gloriosæ Virginis matris ejus multiplicem commendationem, quæ in illo Officio tam Prophetice quam historice plenissime et dulcissime enarrantur; populus exibat, excepta Christina, quæ immobilis in suo loco manebat. Dixitque mihi Plebanus : Videtur mihi quod Christina sit rapta. Assumpsi Fratrem Joannem, et ivimus ad considerandum : et Deo teste, ipsam quidem omnino immobilem et induratam [invenimus] ; sed pallium suum, quo caput cooperuerat, plenum subtilissimo humore quasi rore; quem omnes vidimus, et pro rore habuimus : erat autem humor ille tantum super illa parte pallii quæ caput tegebat : cum autem Frater Joannes, ad quatuordecim dies et amplius, quamdam excrescentiam in junctura pugni, et brachii sensisset, quæ ad quantitatem dimidii fere ovi excreverat, de qua timuit quod usum manus deberet impedire ; accessit et aliam manum in humore illo madefecit, et super excrescentiam posuit : quæ ab illa hora citius incepit decrescere quam prius potuit crescere, ita ut infra paucos dies omnino deficeret : Christina autem in sua mansit devotione usque ad tempus Completorii. Nos autem in mane sequentis diei versus Coloniam sumus profecti, licet Dominum Priorem in Brunwilre visitaremus.

XI. Visit. Colonia Parisios mittendus Petrus anno 1269,

D

a Christinam revisit in Quadragesima ;

raptamque invenit et perfusam cœlesti rore,

E

cui manum tumentem intingens sanatur:

75 Sed cum nuntii, qui me Parisios deducerent, ante festum Paschæ non venissent; contulimus ad invicem Frater Albrandinus, Frater Mauritius et ego, de mirabilibus, quæ in præcedenti Pascha contigerant circa Christinam : et deliberavimus, quod in festo Paschæ, quod jam imminebat, possemus sic ordinare, ut mirabilia Dei possemus contemplari, si Deus aliqua in eadem persona ostendere dignaretur. Factum est autem ut Frater Joannes de Mussendorp, qui a Domino Plebano ad festum fuerat vocatus, me in socium assumeret de mandato Prioris Coloniensis Fratris Hermanni supradicti ; et Fratres Albrandinus et Mauritius licentiam ab eodem Priore acciperent, ut nobiscum ire possent. Obtenta ergo licentia omnes quatuor simul, in Cœna Domini, facto prandio, exivimus, et circa Completorium in Stumbele venimus. Et cum ecclesiam ingressi fuissemus et Reliquias Sanctorum, vel potius Sanctos quorum Reliquiæ ibi continebantur, salutassemus; accessi ego ad Christinam, quæ multum debilis ante altare beatæ Virginis residebat : communicaverat autem eodem die, et post Communionem summam lætitiam perceperat, de qua de novo redierat, ita quod postea ecclesiam non exierat : debilitatem autem non ex Communione vel lætitiæ perfruitione incurrerat, sed ex dæmonis afflictione, ut infra dicetur. Postquam ergo eam salutaveram, dixerunt mihi Virgines, quæ circa eam sederunt, et conditiones suas diligenter adverterunt, Solicite advertas, si palmam sinistræ manus ejus possis intueri, est enim mirabiliter quasi depicta. Cum ergo manum prædictam, ex devotione magis quam ex curiositate, diligenter observarem ; accidit ut illa præ debilitate deficeret, et manum non observans eam aliquantulum apertam extra pallium suum relinqueret : et vidi rem mirandam, visu pulchram, sed significatione igno-

.tam

XII. Visit, eodemque rediens in Cœna Domini 21 Martii,

F

deliquium in ecclesiam patiente Virgine.

A tam. Aspexi enim in manu Virginea quindecim signa, dimensione modica, aspectu subrubea, forma rotunda, situ ordinatissima. In medio palmæ erat signum rotundum, sterlingo minus, sed omnibus aliis signis majus : circa quod erant quatuor in modum Crucis in hunc * modum disposita, aliquantulum primo minora, sed reliquis decem majora, ita ut quantum a primo excedebantur, tantum reliqua excedebant. Quinque ergo prædicta erant in carne palmæ depicta, residua autem decem per quinque digitos manus erant sic divisa, ut cuilibet digito duo inessent, in medio illorum articulorum qui palmæ erant propinquiores; ita tamen quod uno tantum signo quilibet articulus decoraretur : quod adeo erat pulchrum videre, quod non credo me vidisse manum tanta pulchritudine insignitam. Fateor in aspectu delectabar, sed in affectu immutabar, et quid dicere possem ignorabam : omnem enim corporis sensum et cordis intellectum res visa superabat.

inspicit sinistrum ejus palmam pulcherrime notatam.

*

76 Completorio autem dicto, et Matutinis secundum morem patriæ circa crepusculum inchoatis, dum cantaremus post Benedictus in tenebris, Kyrie Eleison, quidam in ecclesia ex dissolutione concitaverunt magnum clamorem et dissolutionem strepitus, per quem nos in choro non minime impediverunt, sed non absque confusibili vindicta. Nobis enim cantantibus et Passionis Christi memoriam celebrantibus, illis autem dissolutionem excitantibus; affuit etiam inter eos sathan, et magnam partem plebis in ecclesia defœdavit, cum materia quæ sæpius est nominata, de qua fœtor pessimus exhalavit. Et fuit mirabile : quia cum pleræque personæ, quæ circa Christinam fuerunt ab ante et retro, a dextris et sinistris fuissent defœdatæ; quædam in tunicis, quædam in palliis, quædam in peplis ; Christinam in medio eorum constitutam nec una gutta immunditiæ contingebat.

Interim ob tumultum in ecclesia excitatum, B

77 Hæc nos, qui fuimus in choro, dum fiebant, latebant ; qui dictis Matutinis et candelis reaccensis, intelleximus fuisse perpetrata : tunc enim quilibet sibi proximo vel proximæ de injuria et contumelia conquerebantur ; attamen etsi omnes tacuissent, fœtor tamen pessimus opus immundum prodidisset Cum ergo Plebanus et Fratres in turbam tumultuantem exissent, visu et olfactu relationeque et querimonia plurium rem factam cognoverunt. Fuerunt autem qui dixerunt, quod hæc defœdatio ideo est a Deo fieri permissa, et a diabolo administrata, quia plurimi fuerunt qui Christinæ detraxerant, quasi falsum esset et fictum quod ipsa fuisset per defœdationes afflicta : et dicebant, quod nunc illæ personæ turpius fuerunt tractatæ, quæ illi plus derogaverant.

omnes circa Virginem fœdantur, excepta ipsa : C

78 Dum ergo hæc fierent, accessi ego ad Christinam, quæ adhuc in loco orationis consueto jacebat, et quæsivi ab ea quid populus tumultuans haberet. Et illa respondit, Ignoro : audio tamen quod plures conqueruntur, quod turpiter sint maculati. Finito autem tumultu, ibant singuli ad sua hospitia : sed et pater Christinæ eam ad domum suam duxit, quia per se ire non poterat præ debilitate, quem et ego adjuvi usque ad bivium, ut alia me ad domum Plebani declinarem. Fuit autem Christina tota nocte illa in quadam extasi, propter cordis occupationem circa Christi Passionem, in tantum ut se alloquentibus non attenderet respondere ; quia nihil aliud verba sua sonabant, quamvis pauca diceret, nisi Christi Passionem. Hæc ab eis audivi Virginibus, quæ circa illam illa nocte vigilabant. Mane autem facto in die Parasceves, dixerunt Fratres Albrandinus et Mauritius, quod vellent redire Coloniam, et rogaverunt Plebanum ut cum eis Christinam visitaret : quod et fecit. Qui, quantum a Plebano et etiam ab ipsis postmodum intellexi, nihil aliud viderunt nisi Christinam in lecto jacentem, toto corpore trementem, faciem peplo et lecti coopertorio velatam habentem ; et hoc viso discesserunt. D

qua domum reducta,

manet tota nocte in extasi,

A. PETRO COÆVO EX MS.

79 Frater autem Joannes et ego circa tertiam ivimus ad Christinam visitandam, et supradicto modo eam invenimus jacentem hoc addito, quod omnino facta fuit immobilis et omnibus membris rigida, ut solent esse corpora defunctorum, in qua nullum signum vitæ potuimus perpendere. Quo audito et considerato, ivimus ad ecclesiam ; et iis qui ad Officium illius secundum morem pertinebant completis, post meridiem reversi fuimus cum Plebano, ad ea quæ circa Christinam gerebantur consideranda. Et cum camerulam intrassemus, et Christinam supradicto modo reperissemus ; facta oratione a nobis tribus, ut Deus nobis aliquid ex iis ostendere dignaretur, quæ circa Christinam facta suspicabamur ; dixi ad illos duos : Vobis liberum est tempus, sed ego recessurus sum, et numquam spero me hac die rediturum ad hunc locum vel personam, et ideo multum doleo si consolatione debeo defraudari, quam sperabam me hic habiturum : credebam me de iis quæ audivi alio anno nunc debere certificari. Et dixi Plebano, audiente Fratre Joanne : Optime nosti, quia nec curiositas nec carnalitas nos movet ad Puellam istam visitandam et considerandam ; sed Christi caritas, et ut gestorum ejus possit veritas dilucidari, et omnis falsitas et dubietas propulsari : extende ergo manum tuam, et tange plantam pedis ejus ad instantiam meam. Fecit hoc valde timoranter, et manum retraxit totam sanguine perfusam. Et ego dixi : Vocemus unam Puellam, quæ extremitatem pedum detegat, ut videre possimus quid ista significant. Illis consentientibus, vocavi Hillam de Monte, et rogavi eam ut extremitatem pedum Christinæ revelaret. Quæ licet se excusaret, prece tamen et ratione victa, cum magna reverentia et timore, quod petii fecit. Et nos quatuor vidimus quod scribo, in medio pedis dextri, in parte superiori et inferiori, vulnus erat latius sterlingo aliquantulum; de quo quatuor rivi sanguinis, non ad pedicas, sed per transversum pedis fluxerunt, in latitudine non modica. Quo viso, quilibet nostrum locum fletui aptum quærebat, eo quod Christo passo compatiebatur, cujus expressa vulnera in Christina intuebamur. E

Ipsam sic inveniens postero mane Petrus,

curat ejus plantas explorari,

quarum uni impressa plaga deprehenditur,

80 Finito fletu ad domum Plebani ivimus; et facto prandio illi diei debito, parum ante horam Completorii ad domum Christinæ sumus reversi, et adhuc nullum vitæ sensibilis in Christina invenimus signum ; quia nec spirabat, nec movebatur, sed adhuc tota rigida permanebat. Dixi ergo Plebano : Probemus si aliquod signum similitudinis passionis Christi possimus in Christinæ capite reperire. Et ille dixit : Modum non video quo hoc possit fieri : quia facies sua simul cum capite cum magna diligentia est cooperta : posuerat enim per modum crucis brachia super pectus suum et pugnum manus dextræ ad maxillam sinistram, et sinistrum pugnum ad maxillam dextram collocaverat modo cancellato, et inter digitos peplum ex parte superiori strinxerat, quibus caput et faciem velaverat satis diligenter et artificiose. Ad instantiam tamen meam tentavit Plebanus circa aurem dextram caput discooperire, et quantum advertere potui, ibi nullum signum valuimus invenire. Cum autem anteriorem partem capitis discooperuisset, invenimus tres rivos quasi de uno fonte sanguinis defluere, quorum quilibet tenebat latitudinem duorum digitorum : ex quibus duo extremi tendebant ad ipsa [tempora] ; medius medium iter F

et frons sanguine fluens ;

A. PETRO COÆVO EX MSS.

A iter adversus nasum tenebat. Divinæ ergo præsentiæ, quæ se per signa tam evidentia prodiderat, honorem exhibentes, amplius divinum mysterium formidavimus perscrutari.

deinde intelligit, etiam vestem ad pectus cruentam esse repertam.

81 Post diem autem Paschæ audivimus a Virginibus secretariis suis, quod vestis sua intima, corpori proxima, erat sanguine perfusa ad latitudinem palmæ humanæ, circa locum quo situm cordis attingebat. Sed et signa in manibus ejus evidentia intus et extra, sterlingis latiora sed rotunda, omnes qui comedimus et bibimus cum ea, per totos octo dies diligenter contemplabamur : modicum autem ante solis occasum, cum ad se fuisset Christina reversa, quod modus attractionis spiritus indicabat, dixi ei : Quomodo habes? Respondit. Debilis sum plurimum : noli mihi plura loqui, quia non valeo tibi respondere præ oris et palati amaritudine. Et diligenter consideravi, quod hæc ipsa verba cum magno conamine formavit ; et quamvis laboraverit, adeo tamen ea submisse protulit, quod vix poterant etiam aure apposita percipi. Rediit autem ad se sine singultatione, et sine quibuslibet verbis quæ a circumsedentibus poterant audiri. Nos autem ea relicta revertebamur ad Ecclesiam, nec B eam vidimus prius, quam circa Completorium in sabbatho sancto. Et cum ante lectum suum sederem, et Frater Joannes Confessiones audiret, lætitiam cordis Christinæ magnam adverti, per signa evidentia tam verborum quam factorum vel gestuum. Oratio enim et collatio inter nos de Dei dilectione et contemplatione percurrebat, cujus Christina materiam abundantem ministrabat, et ministratam augmentabat. Summo autem mane, in die sancti Paschæ, a patre suo in equo ad ecclesiam est deducta sub habitu seculari : erat enim linteo exterius cooperta loco pallii, quia propter vulnera pedum non potuit ambulare, et ut quod contigerat omnino occultaret. Nam in priori anno fama percrebuerat quod sibi acciderat : quod ex eo præcipue contigit, quia in domo propria communicavit. Hac ergo arte usa est ne cognosceretur, neque quod factum est circa eam divinitus divulgaretur. Cum autem in prima Missa communicasset, immobilis in omnibus membris et rigida permansit ultra meridiem ; nec ad particularium sensatorum discretionem rediit ante Completorium : devotionis autem signa et exultationis plura vidimus in Christina. Una autem dierum in septimana Paschæ, prædi- C cante Fratre Wiperto, rapta est Christina, et illo die mansit supradicto modo insensibilis usque ad Vesperas. In sabbatho autem ante Dominicam in Albis, venit Frater Salomon Hungarus in Stumbele ; meus familiarissimus, iturus Parisios ad studendum. Et cum a me audisset quæ contigerant illis diebus circa Christinam ; rogavit me, ut dicerem ei, qua subtilitate uti deberet, ut eam videre posset. Cui dixi : Noli eam super hoc rogare, quia manus suas statim abscondet : sed potius aliquid resuendum in vestibus tuis require, et roga eam ut illud reficiat. Quæsivit ille, et rupturam in cappa sua invenit : quam cum illa resueret, vidit Frater Salomon quod desideravit, videlicet in medio utriusque manus, intus et extra ; signa de quibus supra feci mentionem. Hac ergo arte usus pie eam circumvenit, ut ignorans secretum proderet, quod volebat esse occultum.

Ipsa ad se paulatim reversa,

in Paschale communicat.

Fr. Salomon, eodem accedens 30 Martii,

astu quodam videt etiam ipse vulnera.

Dominica in Albis 13 Fratres simul

82 Circa Vesperas in Dominica in Albis Frater Hermannus Prior Coloniensis, et Frater Arnoldus de Sanctis Prior Argentinensis, tunc Definitor Capituli generalis, cum sociis suis venerunt in Stumbele in via ad Capitulum *b* generale, quod in proximo festo *c* Pentecostes Parisiis erat celebrandum : quos Domina Abbatissa de S. Cæcilia *d* prævenerat cum suis domicellabus, ut eos colligeret : quod et D factum est : eramusque in domo sua tredecim Fratres collecti et honeste recepti. In crastino autem cum Frater Hermannus Prior Christinam vidisset, quam numquam prius aspexerat, hoc de ea protulit testimonium : Hæc facies non est hominis super terram conversantis. Et vero testimonium hoc verum erat. In facie illa quidam nitor etiam corporaliter relucebat, cujus similitudinem numquam vidi in vultu alicujus mortalis, excepto uno. Cum Missam de beata Virgine celebrarem, et Prior Arnoldus prædicaret de Evangelio, *Stabat juxta Crucem Jesu*, quod illo tempore solent de beata Virgine legere Seculares ; rapta est Christina, et usque ad vesperam immobilis et insensibilis permansit : quam plerique Fratres considerantes in devotionem sunt accensi. Facto autem prandio, Fratres quidam Parisios ibant, quidam Coloniam revertebantur, inter quos fuimus Frater Joannes et ego : reliquimus autem Christinam in sua devotione permanentem.

Christinam raptam vident.

83 Facto intervallo quasi quindecim dierum venit Coloniam Frater Nicolaus Henricus de provincia Daciæ tunc temporis Definitor Capituli generalis ; et dixit mihi, Quod missus essem Parisios ex parte provinciæ pro studii exercitatione. Et quia eum E sequi tam subito non poteram, quia festinavit, assumpto Fratre Mauritio eum subsequebar. Et quia non longe erat a via divertimus in Stumbele, ut ibidem amicos nostros salutaremus, cum ergo sequenti nocte ibi pernoctassemus, in crastino facto prandio profecti sumus, prosequente iter nostrum domino Plebano et Christina et pluribus aliis, usque in Ingendorp : et ibi corporaliter a Christina, dilecta mihi in Domino, sum separatus, non absque sui cordis et mei intimo dolore ut litteræ infra positæ attestantur. Veni autem Parisios sexta feria ante festum Pentecostes, anno Domini *e* MCCLXIX. Omnia autem quæ a principio usque huc posita sunt a fine anni MCCLXVII, id est, a festo B. Thomæ Apostoli usque ad Dominicam tertiam post Pascha anni MCCLXIX, contigerant temporibus prænominatis : unde hic terminatur tractatus primus *f*.

Parisios proficiscens Petrus,

Christinæ valedicit 14 Aprilis.

ANNOTATA D. P.

a *Missa* Rorate *in Romano Missali, præscribitur sacrum Votivum de Diva, ab Adventu ad Nativitatem Domini* ; *et postea usque ad Purificationem, incipit* Missa, Vultum tuum ; *exinde vero per reliquum an-* F *num, atque adeo etiam in Quadragesima, dicitur,* Salve sancta Parens.

b *Capitula Generalia celebrantur in Ordine Prædicatorum,* una vice ultra Montes altera vice citra, alternatim de triennio in triennium, *ut habent Constitutiones Ordinis dist.* 2 *cap.* 8. *Generalissima vero Capitula de quibus agitur cap.* 10 non nisi quando major pars Provinciarum petierit vel Magistro cum media parte Provinciarum visum fuerit expedire.

c *Pentecoste anni hujus* 1260 *celebratum fuit* 12 *Maji.*

d *Ea cap.* 4 *nominabatur* Geva *uti et in Vita num.* 35. *Est autem* Abbatia S. Cæciliæ *Coloniæ eo loci, ubi prima Cathedralis fuerat, fundari cœpta ad Hildebaldo Episcopo, et an.* 888 *a Wiliberto absoluta. Curtim vero in Stumbele ut supra dictum est, habebat eadem Abbatia, cujus causa frequens ibi erat Abbatissa.*

e *Supra numeros, hac ratione scriptos ; scriptum erat, vel* LXXIX *et similiter infra* LXXVII, LXXIX : *et huic calculo conformiter supra num.* 18, *ubi annus quo hæc scribebantur numerantur* undecimus *a tempore primæ Visitationis, istic in margine notatur* 1290 ; *qui novus est error, quasi calculus ab ultima non a prima visitatione sumendus foret. Prior autem*

A *autem et potior error evidenter redarguitur per calculos Paschales, secundum quos Pascha anni* 1278 *et* 1279 *celebratum fuit* 17 Aprilis *litt. Dom.* B, *et* 2 Aprilis, *litt. Dom.* A *quorum nihil convenit characteribus hic per decursum notatis.*

f *Sequentis tractatus hic erat titulus in MS.* Incipiunt epistolæ ejusdem Fr. Petri, ad sæpissime prædictam carissimam sponsam Christi Christinam, et e converso; et cetera, prout patebit per processum.

LIBER II

Continens Acta usque ad Pascha anni MCCLXXII cum quodam priorum annorum supplemento.

CAPUT I.

Petrus Parisios appulsus, ternas de Virginis statu litteras accipit.

Dicto de iis quæ oculis vidi et auribus audivi, tem- B *pore quo Coloniæ studui; nunc illa subjicienda sunt, quæ scripto illorum intellexi, qui interfuerunt, dum ego Parisiis morabar. Et ut lucidius illa intelligantur, necessarium visum fuit mihi, ut ea quæ scripsi ego, vel saltem partem eorum huic interponerem narrationi; ut ex iis intentio cordis mei intelligatur, et rei gestæ plenaria cognitio habeatur. Postquam ergo veni Parisios sexta feria (ut dictum est) ante Pentecosten, cum Fratre Mauritio; cum eodem, post festum Coloniam redeunte, talem rescripsi litteram a.*

Parisios appulsus Petrus 10 Maji,

a

Carissimæ in Virginis filio Virgini Christi Christinæ, in visceribus caritatis in Spiritu sancto in æternum dilectæ, Frater Petrus sinceræ caritatis augmentum in spiritu sancto. Cum certitudinaliter conjiciam in corde meo, quod vobis verbis exprimere non possum, et forte non decet, quo sentio, ingens mihi est certamen, utrum omnino silere debeam, an aliquid dicere vel scribere insufficienter. Sed decrevi, postposita verecundia, et neglecta insufficientia, aliquid vobis de statu meo significare. Cum mihi in memoriam venerunt dies præteriti, in quibus in domo Dei ambulabamus, non solum cum consensu spirituali, sed et cum consolatione multiplici (quia ut puto in conversatione religiosa proficiebamus; quando interdum, licet raro et modice, C ab ubertate domus Dei inebriabamur, et torrente voluptatis potabamur) quibusdam nunc tenebris, tædiis et angustiis involvor. Nec mirum: quia mutatio, subito facta contra voluntatem de contrario in contrarium, tristitiæ plurimum ingerit et turbationis. Et licet hoc sit omnibus generale, mihi tamen nunc ut tormentum infligitur speciale: utique cui seu jussio humana, seu permissio divina, peccatis tamen meis exigentibus, tantum bonum cordis mei, dilectionis devotionem et consolationem, ad tempus subtraxit; et exilium, tædium et laborem continuum subire injunxit.

scribit Christinæ, Epist. I.

significans quantum senserit ab ea divelli;

2 O commutatio lacrymosa, tædiosa, laboriosa; ubi pro cordis gaudio, voluntatis desiderio, mentis jubilo, conscientiæ solatio, dolor, labor et mœror immutantur. Nam hujus gravissimæ immutationis, vel potius desolationis, ut nunc datur intelligi, prænuntiæ fuerunt illæ piissimæ lacrymæ vestræ, commixtæ utique cum cordis mei gemitu, quas tam inconsolabiliter in meo recessu effudistis. Quas, utique præcordiis meis infixas medullitus; nulla unquam delebit oblivio: quin potius eas in conspectu Domini obtuli, et offeram; frequenter et ferventer rogans et supplicans, quod vos, mei causa tam graviter turbatam, sua velit dulcedine, omnem tollente amaritudinem, consolari; et in sua consolatione delectatam conservare jugiter dignetur. Quare autem hæc et his similia vobis in meo recessu non revelavi, nec vos familiariter salutavi; puto vos causam, quam sæpissime experta estis, non latere. Nam verecundia ex parte mei, et dolor (ut videtur) ex parte vestri, nec me loqui, nec vos (etiamsi dixissem) audire permiserunt. Ceterum hæc de præteritis ad præsens dicta sufficiant, ne me iterum vos de novo contingat perturbare, quam intendo consolari. In his ergo sit finis; quod vobis sine fine, pro præteritis beneficiis et familiaritatis præcipuis indiciis, Dominus, secundum divitias bonitatis suæ, retribuere dignetur. Sed et ego ex intimis præcordiis animæ meæ, non quales teneor, sed quantulascumque possum gratiarum vobis refero actiones; certissime vos certificans, quod qualis fui præsens, talis ero et absens: et opto quod vobis possum esse fidelior et devotior. D

quamtumque ejus lacrymis sit compassus,

A. PETRO COÆVO EX MS.

licet id tunc dissimulaverit.

3 Huic litteræ duas litteras respondentes accepi, in die Assumptionis beatæ Virginis, in hunc modum.

Cui respondens illa,

Dilecto Fratri Petro Daco Parisiis existenti, Christina filia sua in Stumbele, suas in Domino orationes. Noveritis, quod de recessu vestro ultra quam credidissem fui perturbata: quia fidelitatem vestram, licet non multum referrem vobis, multum consideravi; et sperabam, sicut adhuc spero, vos me debere sepelire. Quædam requisivistis a me, quæ vobis non revelavi, unde postea dolui: et scio mihi bonum fuisse, illa et alia plura vobis recitasse. Scire etiam debetis, quod a festo Joannis Baptistæ non possum orare neque confiteri, quin dæmon ignito ferro comburat et pustulas mihi faciat extra, in apparentia, foris et intus: et hoc credo durare debere usque ad Assumptionem beatæ Mariæ Virginis. Et quoniam mihi fidelis fuistis in omnibus, quos mihi ad amicitiam requirere potuistis; rogo precum mearum instantia, quod vos mihi acquirere plures velitis amicos, pro me intercedentes. Duo Corporalia misissem vobis per latorem præsentium, si voluisset deferre. Et quidquid volueritis mihi demandetis, quæ omnia parata sum facere. Valete carissime. Salutat Dominus Plebanus vos, et intercedite pro patre meo, sicut vobis commisi. Et scire debetis, quod non est homo quem libentius viderem. Unde, si vobis placuerit, me videatis, quando potestis. [Altera epistola erat Fr. Gerardi sic scribentis.]

Epist. II E

significat quod dæmon sibi a 24 Junii ferro ignito infestus fuerit.

4 Dilecto sibi in Christo Fratri, Petro Gothensi, studenti Parisiis, Frater Gerardus de Grifone quidquid honoris et felicitatis poterit exoptari. Noverit, Carissime vestra mihi cara fraternitas, quod dilecta vestra Christina, post recessum vestrum, usque circa Octavas sanctæ Trinitatis, competenter valuit; et, secundum cursum status sui, in satis tolerabili tranquillitate carnis et spiritus requievit. Post Octavam vero Trinitatis febres habuit tertianas, quæ tenuerunt eam fere tribus septimanis, et valde graviter afflixerunt. Quibus ascendentibus, ille nequissimus et antiquus omnium malorum inventor accessit: qui eam, sicut ei videtur, super omnes pœnas præteritas crudelius nunc molestat. Semper enim quando vult orare, vel quidquam boni meditari, vel suas negligentias confiteri, apparet ei in horrore intolerabili; et lanceis et cultellis eam perforare nititur et minatur, et hæc jam versa est in tædium omnis boni. Accidit quoque nuper, cum sederet ante reclusorium *b* cum multis personis aliis, et aliquid orare vel meditari conaretur; venit diabolus, et sensibiliter ei lanceam infixit in ore: ita quod continuo, videntibus cuis qui aderant, in magna quantitate evomuit sanguinem, quasi de recenti vulnere manantem. Insuper et quod sibi gravius

Epist. III F *Scribit etiam Confessarius Virginis,*

eam a 27 Maji laborasse tertianis,

b et lanceis a dæmone vulneratam fuisse.

A. PETRO COÆVO EX MS.

gravius reputat omni malo, videtur ei quasi omnino eam dereliquerit Deus : quia jam aliquoties consuetas dulcedines in Communione non sensit. Unde, quod ex istis graviter tribulatur, rogo vos quatenus oretis pro ea diligenter : quod tamen facietis, sicut credo.

5 His duabus litteris conjuncta erat littera tertia [similis] quoad materiam, quia omnes agunt de tribulationibus, quas Christina sustinuit a festo Joannis Baptistæ usque ad Assumptionem Virginis gloriosæ : quam accepi in Vigilia *c* B. Francisci ejusdem anni. Tenor autem ejus erat talis.

Epist. IV. Dictat illa etiam alteram epistolam,

5 Dilectissimo ac præcordialissimo in Christo Jesu Fratri Petro Daco, de Ordine Prædicatorum, Parisiis existenti, Christina filia sua de Stumbele, totum suum affectum et suarum precum effectum, etiam posse proprium. Cum quadam vice ex tenore litterarum vestrarum cognoscerem, qualiter specialiter ad me habetis affectum (nec oporteret mirari, si hoc vel saltem ore, vel manu vel penna deberetis producere in effectum, quod coram oculis Domini intus in cordis lateret affectu) scire debetis quod non minor, sed omnino idem est ad vos mihi coram Deo affectus in absentia, quem unquam in vestri præsentia fui experta : quia raro est cum vestri memor sum in concione, quin oculi mei deducant fontem lacrymarum, recordans vestræ fidelitatis et in Christo dilectionis. Litteras vestras cum audirem *d* legere, non potui sustinere sine lacrymis; tum propter hoc, quia cognovi commendationis verba ad me non pertinere ; tum propter hoc, quia vestram fidelitatem in illis cognoscens, ad plenum mirabiliter fui consolata. Cum etiam Frater Mauritius ad me veniret, tota die fui contristata, pro eo quod ipse fuisset vobiscum in recessu vestro; et quia repente recessistis, et non potui præ magna tristitia vobis loqui sicut desideravi. Et cum Fratres de terra vestra veniunt, desolor pro eo, quod longe a me in exilio permanetis, quia etiam de verbis vestris specialem sæpius habui consolationem : et quando loquebamini de Dilecto, vidi vos accensum in tantum, quod resolvebar in jucunditatem cordis mei, et in quamdam hilaritatem exteriorem, et prorupi in quædam verba : quam jucunditatem et quæ verba coram nullo hominum potuissem exhibuisse, nisi coram vobis, quia vos novi meam intelligere intentionem.

B significans quod Petri litteras non audiat legi sine lacrymis, d

quamque doleat de ejus absentia,

neminem habens cui sic fidat ut illi.

6 Propter quod contristata sum, quia post recessum vestrum nullus est, coram quo possim vel audeam ita facere : cum omnes timeam, et non sit mihi cum eis sicut vobiscum. Cum aliquando essem tribulata, et vos mihi familiarius [solatium] exhibuistis et ego vobis [molestiam exhibui;] scire debetis quod tunc non propter vos ita incessi, sed propter alia in corde meo existentia. Quare rogo ne hoc velitis in [malum] vertere, quod ego me talem vobis exhibui. Verumtamen licet hoc rogem, tamen semper confido de vobis, quia nullus est quem in meis tribulationibus libentius haberem, quia semper paratus fuistis cum tribularer ad me venire : propter quod contristata sum, quia post vestrum recessum plura passa sum et in corpore et in corde : quæ omnia libentius vobis ore quam littera referrem. Octo diebus ante festum Joannis Baptistæ usque ad Assumptionem beatæ Mariæ Virginis, continue fui in tribulatione. Statim post Communionem altera die ad Completorium territa fui candenti ferro; et cum confiterer; ita quod oblivioni tradidi quæcumque dicere debui.

C

Deinde declarat quomodo a 17 Junii ad 15 Augusti tribulata,

Hic Christinæ contextum interrumpens Petrus, dicit quod tentationis e (Hujus expositionem a Confessore suo quæsivit, et talem audivit. Omni tempore quando rapta fuit post Communionem, libera illa die qua communicavit, et sequenti usque ad completorium fuit, quocumque genere tentationis vel tribulationis eam [dæmon] præsumpsit molestare. *Hactenus Petrus : Christinæ autem epistola sic porro continuatur.* Aliquando cum proponerem communicare, in tanta fui pœna, ex horrore et ex visione dæmonis illa nocte, quod putabam me sanguineas sudare guttas. Illud duravit per quindenam. Postea non delectabar audire Missam, nec verbum Dei; nec loqui de Deo, nec orare ullo modo potui sine terrore ferri igniti. Statim corpore Domini suscepto, cum irem ad locum consuetum, cor meum omnino mansit inconsolatum ; unde mihi supra modum tribulatio fuit, et hoc in omni mea Communione usque ad dictum festum.

e per quindenam viderit dæmonem, minantem ferrum candens,

D

7 Tandem combusta sum extra in ore visibiliter ita quod videbantur mihi pustulæ albæ circa mentum : et tote illo tempore numquam fui rapta. Illa combustione per aliquod tempus durante, et tandem sanata, alia quadam nocte combustæ sunt mihi aures. Illa cessante, combusti sunt oculi et frons : et hoc adeo miserabiliter, quod in oculos amicorum meorum videbatur miserabile, cum oculi essent ex læsione turgidi, et pustulæ magnæ desuper. Et postea nasus in platea, Fratre Wilhelmo Bonentant et Fratre Godefrido Werde præsentibus. Et cum ista fuisset pœna (magna) in corpore, nihilominus majorem habui in corde per tentationem : consuluit enim mihi dæmon quod negarem Deum meum, et quod essem sicuti reliqui homines. Et cum perpenderem me esse in afflictione cordis et corporis, et omnino carerem Divina consolatione, ita fui desolata, quod aliquando videbatur mihi quod quasi a Deo meo essem omnibus modis derelicta, ita etiam quod nusquam potui me continere, sicut aliquando etiam vidistis. Aliquando, cum orare deberem vel confiteri, videbatur mihi quod totum corpus meum combureretur, et liber quem manu tenui, et ipse Dominus meus Plebanus cui confitebar. Tandem, cum soror mea Gertrudis dormiret mecum in lecto, una nocte combusta est illa in naso, unde sequentibus noctibus a me recessit. Ultima nocte, a primo galli cantu usque mane, parum ante diem, fui in miserabili bello. Venit dæmon, et ferens ferrum ignitum perforavit mihi aures : et cum teneret ferrum in auribus, clamavit, utrum adhuc vellem negare Deum meum, vel ipse vellet me statim occidere, cum haberet potestatem hoc facere. *Hic iterum interloquens Petrus* (Ejus *inquit,* expositionem talem audivi ab iis qui vulnera viderunt. Ferrum longum erat, quod diabolus non auribus tantum infixit, sed per transversum ab aure in aurem caput transfixit.) *Hinc porro Christina,* respondi, *inquit,* quia frustra laboraret, quia parata essem mille mortibus propter Christum subjacere. Hoc dicto venit ignis quasi ex fornace, et combussit totam meam faciem, unde jacui quasi nesciens ubi essem per totam noctem : et caput combussit circumquaque, et in gutture (fecit) pustulas. Et cum sic jacerem, et cum venirem ad meipsam, ita fuit mihi, quod voluissem iterato talia sustinuisse, et pœna cordis et corporis a me penitus fuit avulsa.

quo deinde fuerit ustulata per singula membra successive ;

E

et ad negandum Deum sol-

ac denique totam faciem combusta ;

F

8 Ipsa nocte apparuerunt mihi quatuor dæmones, stantes quasi coacti esset ad apparitionem : et unusquisque dæmon nomen suum ibi dixit, (quæ nomina exponebant quatuor pœnas illo tempore mihi illatas) et fatebantur, licet inviti, quod altissimus dedit eis potestatem hoc facere, et multum Deum magnificabant, et quod ipsi erant propter hoc majorem pœnam consecuturi. Tandem imperterrita dixi : Conjuro vos per virtutem Passionis Christi, quare sic me combussistis ? Qui responderunt ; Apparenter quod Deus vellet purgare sensus meos ad festum. Et cum inciperent me commendare, reposui me ad orationem :

donec 4 dæmones victos se fassi, recesserunt.

A orationem : [illi autem] inceperunt quasi flere; et cum rugitu magno, quasi tectum secum deferrent, recesserunt. Sequenti die apparuit facies mea combusta omnino; maxillæ, oculi, nasus, frons et pustulæ erant magnæ; ita quod omnibus visa fui quasi non haberem faciem, sed apparerem quasi leprosa et percussa a Deo. *Addit autem Petrus :* (Dixit mihi Dominus Joannes Plebanus, quod facies sua adeo turpiter erat læsa, quod eam nullo modo cognovisset, nisi per alias conditiones quasdam sanaretur.) *Tum Christina, cœptam narrationem prosequens :* Et ante habui, *inquit*,) afflictiones multas in facie, et adhuc apparent stigmata.

f *Item quod bis sibi apparuerit dæmon specie Beggardi,*

9 Post hæc omnia apparuit mihi dæmon duabus vicibus, in specie *f* Beggardi. Requisivi quid intenderet, quare me persequeretur. Respondit dicens : Propter hoc persequor te, ut possim te provocare ad iram vel alia peccata. Tu autem statim elevas manus ad Deum, et petis remissionem peccatorum; ipse autem misericors indulget tibi, et sic in vanum laboro. Quarta feria post exaltationem sanctæ Crucis, cum ego proponerem sequenti die communicare, de sero venit ipse in specie Fratris mei Coloniæ manentis, in suo *g* Wambasio, candela ardente, B super cathedram juxta lectum meum apparens, multum vulneratus et plenus sanguine; et dixit mihi : Ne terrearis, soror mea carissima : ecce cum deberem huc venire, sicut consuevi, aliquo tempore venerunt inimici et vulneraverunt me : juva rogo ligare me vulnera mea, et celes ne mater mea intelligat. Respondi, corruens in terram, et intelligens quia ipse est, dicens : O cruenta bestia, quid me persequeris? Qui dixit : Video in te esse aliud consilium : vulnera hæc tu mihi fecisti : et sic disparuit. Nuper contigit mihi, cum jacerem in ecclesia, fracta est pars januæ, et vulnerata fui, et insuper perdidi pepla mea, et liber meus ablatus est et perditus, quem vos mihi satis pulchrum fecistis. (Et, iste est liber *inquit Petrus*, quem diabolus prius abstulit, et in die Pentecostes retulit, ut supra dictum est visitatione tertia * et sextа; quem postea feci extra cum aureis floribus ornari et cum argenteis tenaculis et pulchris tecturis et registris.) Postea per octo dies, propter dolorem vulneris, ire non potui : et timeo semper habere dolorem propter hoc.

g

ipsique deinde vulnera iæ abstulerit librum.

* num. 3. et 43

Salutat Petrum ex parte suorum; C

10 Hæc omnia vobis scripsi, ut multum regratiemini Deo super omnibus suis beneficiis, qui semper mihi in tribulatione succurrit, et bonum finem mihi semper in ipsa facit. Scire debetis quod neminem scio, quem libentius vellem scire de his et de omnibus mihi contingentibus: quia videtur mihi, quod multum prosit mihi cum vos scitis. Valete, mille bene-valete habete. Salutant vos multum Plebanus, mater mea et pater, de quorum debitis aliquantulum sum tribulata; unde rogetis pro eis Dominum. Salutant vos soror mea Hilla, et Hilla de Monte, et Hilla neptis mea, et Aleidis cæca, et Engilradis sua neptis. Clenodia vobis mitto per latorem præsentium. Pileum *h* quem personaliter portetis, et *i* campanam : [cui] insunt herbæ species, quas comedetis. Scire debetis, si aliqua haberem clenodia quæ vos desideraretis, vobis libenter transmisissem. Hilla de monte mittit vobis peplum *k* suum. Rogo vos per amorem Dei, si aliquid a me habere vultis, mihi demandetis. Multum crucior super hoc, quod nescio quamdiu ibi stare debetis, et numquam nisi cum tormento cordis. De statu vestro solicitor quomodo valeatis, et hoc libenter scirem : et hoc mihi quantocius demandetis. Rogo etiam vos per amorem Dei mei, ut, si recedatis de hoc seculo, quod si potestis me diu post vos in exilio non permittatis. Iterum dico valete. Sitis mihi fideles ad omnes amicos. Salutant vos

h
i
eique muniscula quædam transmittit.
k

Reclusæ multum : oretis pro eis, quia mihi benefa- D ciunt. Oretis pro Fratre Gerardo de Grifone, quia multum infirmatur, et timemus de morte sua : ipse enim mihi multum est fidelis.

A. PETRO COÆVO EX MS.

ANNOTATA D. P.

a *Quamquam Italico sive Currenti, ut appellant charactere, in hoc et sequenti libro cœperim et porro intenderim exprimere verba Petri, contextus Epistolarum, unde libri integrantur, connectentis inter se vel interpolantis, causa explicationis distinctioris: mutato tamen mox consilio ipsa quoque Romano charactere reddi jussi; eo quod animadverterem hiulcum nimis terrere sensum, quando a persona scribentis epistolam transitur ad verba eam interpollantis absque ullo talis transitionis indicio: solumque ea cursivo charactere expressi quæ ipsemet interponere debui ad ejusmodi transitionem explicandam.*

b Reclusorium *hoc ecclesiæ ipsi conjunctum infra num.* 10 *intelligitur,* Reclusas *habuisse et num.* 19 *earum una dicitur fuisse* Begina: *sed lib.* 4 *num.* 42 *indicatur, quod anno* 1282 *ibi stetit* Reclusus, *qui num.* 72 *appellatur* Joannes.

c *Id est* 3 *Octobris, diebus post Assumptionem* 48. E

d *Hinc consequi videtur, quod Virgo non ultra fuerit perita legendi, quam sufficeret ad usum Psalterii vel Diurnalis, patrio charactere eligantius exarati: non item ad alios quoscumque usuales Characteres, qualibus in familiari scriptione varii variis utuntur, et sæpe valde imperfectis, ut difficilius legi possint, præsertim a modice versatis in grammatica, ut ferme sunt feminæ. Si Latinæ linguæ etiam ignara Christina fuit, non solum lectore, sed etiam interprete opus habuisset : quod cum nusquam indicetur, in hoc nostra fundatur conjectura de scientia istius linguæ, acquisita* Christinæ *per hominem vel per Deum, qualem* 22 *Maji vidimus in B. Humilitate Abbatissa. Nec obest quod infra num.* 56 *ipsa dicat delectari se* expositione *litterarum Petri audienda; quoque Fr. Laurentius lib.* 3 *num.* 3 *jussum se dicat epistolam Petri* personaliter *Christinæ* exponere: *hoc enim potuit necessarium fuisse, vel saltem utile, propter phrasim sublimiorem, aut argumenti supra vulgi captum elevati specialem rationem.*

e *Qua Parenthesi* ( ) *inclusa post hac videbis, ipsius Petri interpolamenta sunt.*

f Beggardi *in Belgio dicuntur Religiosi Tertiarii S. Francisci.* F

g Wambasium, *vox Teutonica significat* thoracem *cingulos tenus absque toga vel pallio.*

h Pileolum *intelligo, qualis sub cappa vel galero passim gestatur, etiam a Religiosis;* secundæ intentionis *appellant aliqui, eoque verticem tectum retinent, etiam alii alias condetecto capite adstare convenit, puta in ecclesia vel apud magnates.*

i Campanæ *nomine hic videtur intelligi vasculum campanæ formam habens; non autem muliebre illud peplum quod a simili forma vulgo* Klockam *vocant, caput et humeros usque ad singulum obtegens; et in hoc diversum ab* Huka *quæ usque ad talos defluit.*

k *Quæres cui usui? Respondeo, ad conficienda sudaria tergendo vultui, vel etiam corporalia sacra : intelligo enim amplum illud lineum velum, quo per æstatem loco pallii utuntur Beginæ, totumque corpus operiunt.*

CAPUT II.

Responsum Petri ad priores Christinæ : et hujus aliæ ad eumdem, de gestis circa se, usque ad initium anni MCCLXX.

Ad duo verba, in littera præmissa posita, videlicet quod

Epist. v.

A. PETRO COÆVO EX MS.

A quod sibi sic non esset mecum sicut cum aliis hominibus, et de absentatione sui dilecti sic per duas litteras respondi.

Quantum ad primum sic.

Respondet Petrus,

Carissimæ in visceribus caritas Christi, Sorori Christinæ, præcipuo amori dignissimæ, non in Stumbele et in præsenti tempore, sed in loco et in diebus æternitatis, Frater Petrus, utinam sic intentione ut nomine notus; Salutem, et præter divinum amorem alienum non solum non suscipere, sed nec sentire quidem. Carissima, non miremini quod huic forte inusitatæ salutationi inusitatam proposui optationem, qua peto ut sic meam penetretis intentionem, ut nomen. Quod utique sic volo vos intelligere, quod licet vos aliquando viderim, aliquando vos visitaverim; numquam tamen intendi quod affectionem vestram circa me occuparem, vel saltem ad me inclinarem: quin potius, quantum scivi, laboravi verbis, ostendi signis, ut in Christi tota ferremini affectum, transferremini amplexum; quem toties, non solum non formidando, sed et jubilando sponsum nominatis; ipsoque intimo gaudio non solum nomen, sed et ipsam rem vobis vendicatis. Quomodo enim solum nomen tantum causaret gaudium, in tantum solveret tripudium, tantum faceret aliorum fastidium, tantum obtineret non solum exteriorum sed et interiorum triumphum; ut oculus vigilans nil aliud videt, auris nihil aliud audiat, et generaliter nullus sensus aliud sentiat? Probatum est apud Philosophos, et approbatum apud Theologos, quod non potest sensus non sentire præsens suum sensibile, pole, sed nec potest in proprio objecto errando dissentire, nisi forte potentiæ superiores in tantum in suis actibus intendantur, ut inferiores a suis judiciis abstrahantur. Sed hoc solum volo, ut frequenter cogitetis, intime ametis, ferventer desideretis, quidquid illud sit quod est tam victoriosum, ut naturalia triumphet; tam intimum, ut omnes sensus exteriores in interiora introducat; tam jucundum, ut suiipsius obliviosum vel potius omnino insensibilem faciat; tam gaudiosum, ut se in se continere non valeat, quin verbis et gestibus prodat invitus, quod vult omnibus esse occultum: quod utique gaudium non solum vos lætificavit, cui se non solum exhibebat, sed et medullitus infundebat, imo et quam implebat, et inebriabat, et eructare faciebat; sed et me quoque, indignum et in longinqua regione dissimilitudinis positum, non modice, non semel sed multoties, lætificabat. Quomodo enim non lætificarer in bono ejus, quam sicut me diligebam? cujus bonum tantum sicut meum fovebam? cui bonum utique non aliud quam mihi neque minus cupiebam! Vos utique estis in Deo et post Deum principium et finis lætitiæ meæ, et præcipuæ spiritus mei primitiæ.

quod numquam intenderit ejus affectum ad se inclinare;

B

sed firmiter defigere in sponsum

super omnia amabilem;

C

12 Sed et, si non sic fuerit usque in finem, obliviscatur mei dextra mea. Dicit quidam quod amicus sponsi gaudio gaudet propter vocem sponsi. Et quid quæso faceret si ipsius quoque sponsæ interdum vocem audiret, de qua dicitur, Vox tua dulcis et facies tua decora; sponsus enim et sponsa dicunt, Veni. Qui, inquam, audiret, numquam non gauderet. Audeo dicere, non solum gauderet, sed et jubilaret, sed et verbum bonum eructaret, quia et qui audit dicat Veni: maxime certe si ei daretur interdum prævento dilectione, imbuto devotione, induto cognitione, talibus nuptiis interesse, thalamum cum obsequio et reverentia introire, epithalamium intente et devote audire. O Deus, Deus meus! quid tunc erit, imo quid tunc non erit, cum Deus omnia in omnibus erit? quando mutuo sibi occurrent sponsus et sponsa; et sponsus quidem, de obtentis optatis nuptiis exhilaratus, propter tantum festum præcipuis ornamentis decoratus, pro tam desiderabili conjunctione in distributione donorum magnificatus, multitudine ministrorum honorificatus: cui sponsa occurrit ab omni peccati macula purificata, omni virtute decorata, omni gratia gratificata, omni virtutum exercitio ditata, præcipua familiaritate privilegiata, sponsi sanguine qualibet purpura pretiosiore et speciosiore ornata, secretorum cognitione illuminata, sponsi convictu et consessu sublimata. Quam mirificus occursus, quam floridus aspectus, quam jucundus affatus, quam devotus et mundus affectus, quam delectabilis convictus, quam familiare colloquium, quam deliciosum convivium, quam intimum osculum! utique non forinsecus oblatum, sed in præcordiis celebratum, non labiis expressum, sed medullis cordis impressum; non os ori tantum conjungens, sed Christo Christinam uniens, sed unum spiritum cum eo efficiens; non Christum ad infima dejiciens, sed Christinam quod in Christo est sentire faciens.

in quo solo ipsam vicissim amare velit,

D

ut eidem intime junctam et caram:

13 Ipse enim se cordi imprimit per dulcorem, intellectui se infundit per splendorem, in membris insignia sua ostendit per stigmatum decorem: in verbis auditur, in factis percipitur, in moribus præsens esse cernitur: efficacia autem præsentiæ suæ ex hoc percipitur, quia ipse vulnera sanat, dolores mitigat, timores propulsat, fugat tentationes, sedat [afflictiones]; inimici rugientis sævitiam superat, superbiam subjugat, malitiam punit et damnat; oblivionem malorum toleratorum generat, audaciam tolerandi donat, inusitata gaudia inspirat, dulcedinem præsentiæ suæ ei communicat, secreta sua ei manifestat; inter brachia sua eam collocat, et in sinu suo recreat, quando in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum eam occultat. Ibi legitur et intelligitur, Deus caritas est, et qui manet in caritate in Deo manet, et Deus in eo. Quis poterit æstimari dulcior inhabitator quam ipse Deus, qui ex eo quod est dulcis hospes animæ commendatur? Quæ vero poterit dulcior habitatio inveniri, quam idem ipse Deus quia ei et de eo dicitur sicut lætantium omnium habitatio est in te? Manenti ergo in caritate Deus seipsum hospitium exhibet, et in eo vice versa requirit domicilium. O felix familiaritas! o dulcis vicinitas! ubi Deus recipit et recipitur. Felix hospes recipiens et receptus: et ut summa notetur familiaritas, uterque dicitur recipiens et uterque receptus; Deus scilicet et ejus amicus, quia uterque amat et amatur. Est autem amor divinus extasim faciens, ut dicit D. Dionysius, non a sinens sui esse, sed amatorum. Quid quæso negare poterit Deus habitanti in se, et sibi hospitium præparanti in se? cui utique seipsum donavit, quomodo non omnia secum donabit? numquid aliquid aliud a se pretiosius se æstimabit, ut se det, et illud retineat? Absit. Quin potius venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, dicit ille præcipuus amator, qui præmiserat; Hanc amavi, et exquisivi a juventute mea et amator factus sum formæ illius; quæsivi eam mihi sponsam, assumere.

E

unde eam felicem prædicat,

quæ in ea bona omnia possideat;

F

a

14 Carissima Christina, Christi sponsa, liceat mihi tecum parumper confabulari. Dicatis mihi quæso, ubi manetis quando nec vosmetipsam sentitis? Puto quod nesciatis, an in corpore, an extra corpus: imo quod plus est, scio quod nescitis, an in mundo an extra mundum. O dulcissima, cui mundus angustus est, et immundus ad habitandum, ubi te quæram, et ubi te inveniam? Cui angusta est omnis creaturæ latitudo, despecta quasi sub pedibus jacens; omnis creata altitudo brevis cernitur et transitoria. Quantacumque ejus longitudo despectabilis æstimatur, omni ejus pulchritudo amara sentitur, et fallax ejus dulcedo. Si in his non invenitis ubi

quæque præ eo despiciat omnia;

A ubi requiescat pes affectus vestri, quin ab iis omnibus et super hæc mente excedatis; indicate mihi ubi in meridie cubetis et pascatis. O carissima; cum illo tempore nesciatis an sitis in corpore vel extra corpus; certus tamen sum quod scitis, an sitis in Deo vel extra Deum. Numquid ergo, Carissima, magis est anima vestra conjuncta Deo tempore illo, quam corpori proprio, ut in illo se esse sciat et in corpore esse nesciat? Utique. Unde hoc quidam dicit; Illius anima verius est ubi amat; quam ubi animat. Unde secundum Dionysium, magnus Paulus extasim passus dicit. Vivo ego, jam non ego; vivit vero in me Christus. Carissima, quando Christum scitis et vos ipsam nescitis, audire vellem an vos vivatis vel Christus vivat in vobis. Sed, ut mihi videtur, vivitis quidem, sed non vos, sed Christus in vobis: quia non vivitis humano, sed Christi modo: imo non vestra vita, sed Christi vita: et hæc est vita vitarum, vita vitalis omnium vitarum melior; in tantum dulcis, ut vita naturalis non sentiatur; in tantum efficax, ut omnis sensus ab actu suo ejus prædominantia rapiatur; in tantum secura, ut tunc temporis nihil timeatur; in tantum stabilis, ut longitudo vel brevitas ejus non discernatur: vita enim illic fixa est et permanens in secula seculorum, et est melior vita secundum sapientem.

et in eo, non in seipsa vivat,

B

sicut Sponsus in ipsa:

15 In Deo ergo, Carissima, tempore illo manetis, quando non solum alias creaturas, sed et vos ipsam negligitis, relinquitis, et superexceditis: sed et ipse in vobis manet, cum suæ præsentiæ tam evidentia signa, tam mirifica insignia in vobis relinquit. Vide dictum est a quibusdam, si tunica filii tui sit, an non? Sed et ipse Dominus dicit; Cujus est hæc imago et suprascriptio, et dicentibus, Cæsaris, Dominus judicium protulit; Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo. Carissima, numisma video, subscriptionem lego et relego; sed præ admiratione stupeo, præ multiplicitate figurarum perlegere nonsustineo, præ sublimitate et subtilitate intelligere non valeo, præ continentiæ veritate dubitare non præsumo. Tunicam video, imaginem aspicio, et subscriptionem lego; dum non picta stigmata, sed sanguine fluentia vulnera considero, proportionatis locis sita, sed et numero congrua. Sed de iis altior consideratio. Gloriatur autem quidam dicens: Stigmata Domini in corpore meo porto. Et hanc credo esse vestem nuptialem, quam qui corde, fide, et dilectione portare neglexerit, de nuptiis absque dubio in exteriores tenebras ejicietur. Fateor quod de tali habitu non possum gloriari, sequor tamen si quo modo apprehendam; et opto, ut saltem post præsentem miseriam, Dominus me in thalamum suum introducere dignetur, et æternalibus nuptiis interesse concedat, cui jam spiritualium nuptiarum qualemcumque in aliis ostendit prælibationem, et hoc extremam quamdam contulit participationem. Confiteor enim quod, quamvis Sponsi non meruerim verba audire, quibus intrinsecus loquitur pacem in plebem suam, et super Sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor, intra quorum numerum non audeo me computare; ex verbis tamen vel responsis Sponsæ quæ pluries audivi, dicta ejus vel promissa conjeci. Sed inter hæc quis quæso fuit cordis mei affectus? Vere stupebam præ admiratione, gaudebam præ consolatione, ardebam præ dilectione, magnificabam Deum pro tot mirabilium et supernaturalium ostensione, familiaritatum exhibitione, tot charismatum infusione: et hoc utique accepi et acceptavi pro clenodiis nuptialibus, xeniis et vestibus.

cujus in sua imaginem agnoscens et vulnera,

C

optat ejusdem sortis utcumque particeps fieri,

16 Hæc igitur fuit mea intentio cum vos visitavi, vel congaudere vobis Sponso præsente et nuptias celebrante, vel saltem in ejus absentia de tam delectabilis præsentiæ carentia vos qualitercumque consolari. Nam licet per experientiam non novi, per Scripturam tamen cognovi, quam amarum sit et acerbum talibus deliciis frustrari, talibus consolationibus defraudari, ei qui semel talia degustavit. Salva igitur in omnibus sit mea intentio, ut vestra totaliter et integraliter circa vobis dilectum specialiter et singulariter occupetur affectio, et in eum congregetur, uniatur, et perficiatur: oratio autem vestra et compassio subveniat indigentibus, veniam impetret delinquentibus, et vehiculum fiat proficientibus. Consulo igitur et sincerissime exhortor, ut summo studio, ingenti desiderio, et continuo exercitio laboretis, ut talis esse mereamini ut vita vestra vobis sit in meritum, amicis vestris in solatium, omnibus in exemplum, Angelis et hominibus in spectaculum, Deo in laudis præconium; mors autem vestra sit in laborum et dolorum terminum, omnium tentationum triumphum, et æternæ gloriæ introitum. Quod si fuerit completum, impletum erit desiderium meum præcipuum cordisque mei gaudium, et ex hoc spero quod inchoabitur mihi æternitatis præmium. Hæc pro eo scripsi quia scripsistis, quod non vobis mecum est sicut cum aliis: ut sciatis, vel potius conjiciatis, quomodo mihi est vobiscum. Valeat et vigeat in vobis Christi caritas, vivat humilitas, excrescat familiaritas; finem hujus pariter audiamus. Orate pro invicem, ut salvemini.

D

A PETRO COÆVO EX MS.

eaque solum intentione ipsam a se diligi profitetur

E

17 Antequam ponam litteram meam secundam, prius ponam ea quæ mihi significata sunt, de iis quæ Christianæ acciderunt in Adventu Domini, immediate post præmissa sequente.

Epist. VI

Carissimo suo Fratri Petro Gothensi, Parisiis Studenti, Frater Mauritius, Coloniæ Studens, Salutem cum sinceræ dilectionis affectu. Carissime, significo vobis quod intellexi de Stumbele, quod Mater et Soror Plebani cum Plebano sunt reconciliatæ. Retractaverunt enim verba maledica, quæ de ipso et aliis locutæ fuerunt, coram personis illis ubi ipsum infamaverunt, dicentes se a diabolo instigatas ad hæc facienda. Christina novum tortorem et nimis audacem modo habet per Adventum *b* istum, qui miris et novis tormentis eam affligit nimis vehementer; ita ut omnes qui circa eam sunt, Pater et Mater, et Fratres nostri, tribulentur et affligantur. Mordet enim carnes corporis ejus more canino, et frustratim extrahit; vestes ejus comburit in corpore, quando induta est; et horribilibus aspectibus se ostendit. Non enim sufficit adversario sua deformitas, sed etiam caput hominis mortui, cranium videlicet assumens, non solum apparet ei per oculos et loquitur; sed et aliis hominibus, qui caput illud nudum et decalvatum vident. Deum non timet, et homines non reveretur. Fratres nostros aliquos læsit, et vulneravit. Priorem de Brunwilre multis vulneribus afflixit, et alios viros et mulieres; præcipue quemdam Judæum et Uxorem suam, qui eum volebant fugare, ita lapidando fugavit, quod de cetero ad curiam Plebani non accedent; et alia multa operatur, quæ longum est scribere. Orate pro ipsa. Spero quod Deus tranquillam faciet, sicut solet, post tempestatem.

Intelligit ex Fr. Mauritio,

b

Virginem toto Adventu vexatam fuisse a dæmone,

F

qui et alios plures læserit.

18 Huic quantum ad materiam conjuncta erat alia littera, per hunc modum:

Epist. VII

Præcordialissimo suo amico et fidelissimo suo Patri in Christo, Fratri Petro de Dacia, Parisiis existenti, Christina sua filia, magnum suum affectum cum oratione Carissime, non sufficio vobis regratiari pro vestris litteris, quas *c* sæpius, postquam a me recessistis, mihi misistis. Scire debetis, quod nescio mihi majus solatium extrinsecus esse, quam audire et percipere de vobis: unde et ipsas sine

Ipsa iterum eidem scribens,

A. PETRO COÆVO EX MS. ad acceptas 18 Decembris,

A sine lacrymis audire nequaquam possum. Omnes litteras vestras habeo, et reservo usque ad Adventum vestrum. Habui litteras quarta feria post Dominicam Gaudete, in quibus conquerebamini, qualiter nuper non esset remandatum de clenodiis missis, et de statu meo. Scire debetis, quod nuntius nimis celeriter recessit. Sciatis etiam, quod si nuntium haberem, multo frequentius vobis de statu meo remandarem. Litteras Fraternitatis Ordinis vestri habeo, pro quibus multum vobis regratior. De pœnis meis quæritis, quas libenter sciretis.

excusat quod citius non scripserit;

19 Sciatis, quod ante festum omnium Sanctorum, per quindenam habui quamdam tentationem, ita quod videbatur mihi quod quidquid oravi, in nomine dæmonis orarem, et hoc fuit mihi passio maxima; et hoc idem dæmon loquebatur, et sicut scitis quam magnæ mihi solent esse tentationes. In elevatione Hostiæ non potui Corpus Domini videre: sed apparuit mihi dæmon coram oculis, dicens, Ecce nunc vides quia ego sum Deus tuus. Et illo tempore quando debebam genua flectere, trusit me ad genua, ita quod non poteram de loco recedere. Quarta feria ante Festum, cum essem in ecclesia, venit dæmon, et abstulit duo halecia, et defœdavit scutellam, quam percussit cum stercore in reclusorium ipso B clauso et defœdavit illud: et dixit mihi, quod infra clausuram reclusorii abstulit cuidam Beginæ antiquæ, meæ æmulæ, ad decem solidos Colonienses; et quod deportavit in cloacam Prædicatorum. Postea illa invenit ita factum. Ipsa nocte mansi in ecclesia, una cum patre et amicis meis: in qua nocte confregit omnia membra mea, et calceum unum de pede meo abstulit, quem postea manifeste in domo Patris mei projecit ad caput famuli. Fenestram projecit in domum ita horribiliter, quod frater meus fere insanus effectus est. Quando orabam, cum ferro læsit me in naso ad sanguinis effusionem. In Vigilia Omnium Sanctorum recessit cum magno rugitu et defœdatione reclusorii, præsentibus Hilla de Engindorp et reclusis: et nominabat se, illis audientibus, Berlabam, et recessit. In die Omnium Sanctorum desolata omnino a Deo remansi, et postea raro sum consolata.

et indicat a 19 Octobris

varie vexatam se fuisse a dæmone,

qui in Vigilia Omnium Sanctorum recesserit,

20 Ab illo tempore usque ad Nativitatem Domini semper fui in afflictione (quod numquam accidit mihi) quæ talis fuit. Sine intermissione ascendebant cogitationes in cor meum de Deo, qualiter ipse esset dispositus sicut alius vir. Hanc pœnam nullus ho- C minum nisi vos scire licebit. Unde et ex iis aliæ cogitationes descendebant, ita quod sine intermissione ipse meus Dilectus vita indignus mihi [visus] fuit, licet mihi id esset nimis molestum, et ultra quam credi possit me affligeret. Volebat enim tentator, quod cor meum ipsum malediceret, et blasphemaret nomen sanctum ejus. Quin postea a pluribus auditum est, et a Fratribus vestris, qualiter dæmon per os meum aperte obloquebatur Deo, et ita fuit mihi meus Sponsus, qui tanta bona fecit, res indigna visa, quasi qui alium odit. In qua resistentia tanta perpessa sum, ita quod fluxi sanguine ex ore et naso. In Communione idem fuit mihi: unde qualis mihi tunc amaritudo fuit, vos scire potestis. Hæc sicut fideli meo conqueror. Et territa sum supra modum ita, quod quidquid mihi accidit consolationis et gaudii, totum mihi amaritudo fuit, recordanti qualiter aliquando cum isto fuit. Alia fuit mihi tentatio de Domino meo Plebano: quidquid egit audiendo meam Confessionem [quando] dedit mihi Corpus Domini, non placuit mihi, quod antea placere solebat, et quasi indignus mihi fuit. Super omnia hæc fuit una tentatio mihi, quam nec Domino Plebano, nec alicui hominum revelavi, nec potui revelare: super qua, sicut vobis confido, oretis Dominum.

ipsa nihilominus desolata manente usque NataleDomini;

et dæmone impellente ad maledicendum Deo:

21 De pœnis exterioribus hæc vobis scribo. Statim post primam Dominicam Adventus, venit dæmon, projiciens cameræ januam in domum; ita quod videbatur iis, qui ibi fuerunt, quasi domus caderet. Caput defuncti attulit, projiciens huc et illuc: et per oculos illius me horribiliter aspexit, et (ipsum) sorori Plebani Gertrudi ad caput projecit, et servo nostro ad latus, et eidem in collum fixit, et tandem nobis illud reliquit: unde quasi tota Parochia in admirationem movebatur. *Hic interloquens Petrus subjungit sequentia.* Dixit mihi Plebanus, quod caput (illud) aliquando dæmon posuit in terram, aliquando elevavit supra crates domus, prout voluit. *Hinc pergit Christina:* Postea cum lapidibus horribilibus pluries projecit patrem meum diiectum in caput, et inflixit duo vulnera in brachio. Sororem Plebani Gertrudem vulneravit in fronte horribiliter. Judæam quamdam advenientem, et non curantem, et loquentem quasi sibi non auderet facere, projecit in caput cum magno lapide. Unde quod homines sic læsit, etiam mihi adhærentes, turbabar non modicum. Postea inter duos Fratres, Henricum de Bethbure et Nicolaum, projecit magnum lapidem. Priorem de Brunwilre in manu sua momordit undecim vulnera: Fratrem Joannem de Mussindorp læsit uno magno vulnere E in manu sua; Plebanum momordit, cujus cicatricem vidi, longitudine trium digitorum supra juncturam pugni. Cuidam alii Monacho quinque vulnera [intulit]: quamdam Beginam de Brunwilre, Adolphum filium vestrum, Scholarem Domini Decani majoris Ecclesiæ Coloniensis, [similiter vulneravit].

D *quod pœnas autem corporales nuntiat,*

ob latocranio se et familiam varie vexatam,

et læsos a dæmone Complures sua causa,

22 Tandem mihi institit, projiciens me in caput cum lapide; et mihi vulnus in caput inflixit quatuor vicibus, ad genua sex vicibus, et tandem vulnus ibi fecit: quinque vicibus supra dorsum meum, fricans cum frustro cruselini, *d* [etiam] mihi recens vulnus in genu [fecit]. Tandem projecit me cum lapide, pondere quatuor *e* talentorum, inter scapulas, quod vomui sanguinem. [Projecit etiam in me] quinque genera lapidum, et ossa pecudum. Quinque vicibus ligavit me, pueris videntibus, in digitis et in cruribus, usque ad sanguinis effusionem. Pedicas meas quasi ferrea manu compressit, ita quod sanguis de unguibus effluxit. Brachium quasi in alium locum compressit. Specialem autem pœnam fecit, quæ duravit per totum tempus, mordens dorsum meum, infigens innumera vulnera, et semper in eodem, ita quod sanguis de lateribus et dorso mirabiliter fluxit in pedes, in tantum, ut duo dentes infra guttur semper sibi occurrebant; et hoc in F extento morsu, iterans semper morsum in talum et in crura; ita quod videntes sanguinis effusionem non continebant lacrymas. Ultima septimana tulit cattum decoriatum, trudens mihi in os, et ibi relinquens. Sequenti die posuit mihi caput catti in os meum sanguinolentum; ita quod circumsedentes viderunt illud exire de ore meo; et carnes de cadaveribus posuit in os meum. Trusiit me contra cathedram cum pedibus, ita quod me ab ipsa nemo poterat evellere; Fratribus præsentibus combussit pelliceum meum a dorso meo, et partem parvulam circa collum dimisit: tunicam combussit et rupit meliorem; tunicam, cum deberem exuere, aliis videntibus, abstulit. Sulphur invisibile effudit in os meum; ita quod non nisi ille sapor fuit mihi; et quasi flamma tota nocte apparuit, quasi hoc immitteret in os meum. Et cum terribilibus dentibus, quasi cupiens me devorare, diversimode mihi apparuit; quæ magnum mihi incusserunt terrorem. Voces auditæ sunt quasi bovis et ovis. Multoties loquitur sublimia de fide, inducens Scripturam: quæ omnia non habui tempus vobis scribere.

d

e

necnon seipsam multimodis;

23 Carissime, quid creditis, quanta pœna mihi fuit?

A fuit? Cum vos in iis tribulationibus non habeam, qui semper mihi fidelis estis. Cor meum innumerabiles producit lacrymas ; cum recordor quam propitius, quam misericors, quam utilis coadjutor mihi fuistis. Iterum conqueror vobis de absentia mei Dilecti, cum nullum scio qui de tanta acerbitate mihi sit adeo credibilis *f* sicut vos : tamen nunc aliquantulum dies clara affulsit. De tunica valde mihi dilecta regratior, et de clenodiis vestris : ostendistis enim quasi (velle) quidquid mihi bonum quod hoc ad effectum produceretis ; non solum pro iis fecistis mihi, sed et pro omnibus amicis meis. Hæc omnia vobis scribo, quasi cui confido. Valete, dilectissime in Domino ; oretis pro Patre meo et Matre. Vobis, sicut mihi est in corde, non possum propter erubescentiam, quam scitis in me esse, intimare. Demandat vobis Plebanus ut hoc notetis. Hoc scire autem debetis, Frater Petre, quod filia vestra Christina honeste in Vigilia Nativitatis liberata est : clamavit enim dæmon multis præsentibus et audientibus Fratre scilicet Gerardo de Grifone, cum suo fratre, et Priore de Brunwilre, et Sociis suis et pluribus aliis, quod Deus bonus esset, et seipsum fuisse mentitum, et quod Scuterich *g* appellaretur, et ab aliis tentationibus liberata est, et reversa est Dei gratia in ipsam abundanter.

in quibus dolet non habuisse præsentem Petrum,

f

cui non possit omnia scribere ut sunt in corde suo

g

B

ANNOTATA D. P.

a *Dionysius de divinis Nominibus* §. 13. *in editione Corderii*, Ἔστι δὲ καὶ ἐκστατικὸς ὁ θεῖος ἔρος, οὐκ ἐῶν ἑαυτῶν εἶναι τοὺς ἐραστὰς ἀλλὰ τῶν ἐρομένων. Non sinens sui juris esse amantes, sed eorum quæ amant.

b *Adventus ann.* 1269, *habentis litteram Dominicalem* F, *cœpit* 1 *Decembris*.

c *Hoc est quod superius innuit*, partem eorum *dumtaxat, quæ* Christinæ *scripsit, interponi narrationi ; certe ultima Epistola, cui hæc respondet, nusquam comparet.*

d Cruselinum *Cæsarius lib.* 12. *cap.* 41, vas parvum et fictile.... quasi in tabernis potari solebat : *est autem diminutivum a Teutonico* Krous, Krouselin, *schyphus, scyphulus.*

e Talentum *pro* libra *seu* pondo *vide Cangium in glossario.*

f *Nempe alii vel suspectam habebant ipsam factorum talium veritatem, vel metuebant ne quid commercii intercederet ipsi* Christinæ *cum dæmone, per quod talia huic licebant in et circa illam, dubitantes de vera ejus sanctitate.*

C

g Scutericht *id est* Quassator, *a* Schutten, *belgis* Schudden, *quassare*.

CAPUT III.

Insignes Petri epistolæ duæ, de amando Deum suique erga Christinam affectus puritate.

Præcedenti Epistolæ, redditæ 30 Januarii 1270,

Hanc litteram scriptam manu Confessoris sui recepi die tertio ante Purificationem. Huic litteræ perplures litteras respondi ; quia non modicum cor meum commovit ad compassionem, propriæ fragilitatis cognitionem, et ad Christinæ dilectionem et devotionem. Quarum prima erat talis.

Epist. VIII respondet Petrus pluribus litteris,

Carissimæ filiæ et amicæ Christinæ, Frater Petrus salutem, et sinceræ dilectionis affectum orationibus plenum. Regratior vobis, quod me, licet indignum, tantorum judicastis dignum fore conscium secretorum ; de quibus quidem compassione, et congratulatione pariter et timore moveor non mediocriter : compassione quidem, pro tribulationum multiplicitate, diuturnitate, horribilitate, acerbitate ; congratulatione, pro patientiæ longanimitate triumphorum numerositate, et optatæ pacis reddita tranquillitate : timore autem vehementer concutior, quia si sic examinantur, cruciantur, tribulantur, quos Dominus diligit, de quorum vos fuisse et esse semper credidi et credo Collegio ; impius et peccator ubi erunt, vel quid sustinebunt, de quorum numero doleo me fuisse et timeo adhuc esse. O dilectissima et dulcissima, quæso compatiamini mihi misero, et saltem de porta inferni eripere me non dissimuletis ; ne in opinato in profundum demergar, ubi nulla est redemptio ; et frustra postea pro venia postuletis, quando tempus transierit miserendi. Carissima, hæc non ficte nec figuraliter rogo, sed ex intentione plena et deliberatione seriosa. *Alia*.

D

A. PETRO COÆVO EX MS.

se eidem compati simul et gratulari, sibi autem ipsi timere.

25 Dilectissimæ sibi in Christo sorori Christinæ, suus Frater Petrus, sinceræ caritatis plenitudinem in Spiritu Sancto cum orationibus. Nosse vos credo, et expertam esse non dubito, quod quanto plus interior fuerit et intimior caritas, tanto paucioribus, sed tamen affectuosioribus contenta erit verbis. Scit enim quod sensit exprimere se non posse, et ideo se de sua pauperpate consolatur, quam impossibilitas excusat. Patet hoc in litteris vestris, quas mihi misistis : quas cum legerem, lætanter adverti, quod ubi de Dilecto (Deo dico) oratio insonuit, mox desiit : cum adhuc libentissime auscultarem, quia credebam me magnum aliquid percepturum et auditurum : quod utique de nullius corde libentius audirem, quam de vestro. Sed oratio, mox ut sonuit, siluit ; quasi magis appetitum irritaret, affectum sauciaret : acsi non legenti sed intelligenti ; non dicto vel scripto, sed facto significaretur. Dilectus meus mihi et ego illi. Quid quæso ille vobis, et quid nos illi ? O utinam hæc mihi legere liceret ! Sed o utinam ! et utinam sentire daretur ! Sed quoniam mensuram meam scio, et prohibitum esse cognosco ne sanctum quis immundus ingrediatur, et ne secretum cœleste indignis aperiatur ; et præceptum esse, ut præsumptuose se ingerens in tenebras exteriores ejiciatur ; malo in paupertate mea vivere securus, quam aliena et altiora me appetendo ejici contumeliosus.

Epist. IX expendit etiam paucitatem verborum ejus,

E

ex magno erga Sponsum affectu ;

26 Sed ut ad propositum redeam. Quid sibi volunt verba quæ in litteris vestris legi ? Vobis, sicut mihi est in corde, non possum scribere : et iterum, Conqueror vobis de absentia dilecti : et post pauca, Tamen nunc aliquantulum clara dies affulsit. Sed, ut ad primum verbum, breve quidem, sed dulce redeam : quid quæso est, Sicut mihi est in corde, non possum scribere ? Vellem enim libentissime scire, utrumne et hoc legere possitis, an sit littera ita minuta, ut nec legi possit ; aut adeo subtilis, ut non possit intelligi ; aut adeo intima, ut non possit educi ; aut adeo grandia continens, quod non possint exprimi ; aut sit in corde scriptura adeo pulchra, quod in charta similis non possit formari ; aut sit adeo singularis et familiaris, ut non debeat communicari. Sed, ut videtur mihi, legi quidem potest, et intelligi, simul et sentiri : alias enim non diceretur, Sicut mihi est in corde. Sed a quo legi et intelligi potest ? Utique a spiritu Dei et a spiritu tuo : nam ii soli scrutantur cordis tui interiora. Sed ulterius vellem scire quis eorum scripserit, an forte ambo. Sed certum est Deum posse exprimere, quod ex se potest concipere. Ex iis ergo videtur, quod alius spiritus scripserit, et alius exprimere non potuerit : tamen ex dono spiritus scribentis, legere et intelligere. Et hoc videtur Apostolus dicere ad Corinthios, Epistola estis Christi, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi ; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Et ideo Apostolus

et quærit, quomodo intelligat, quod scribere nequeat, sicut est in corde suo :

F

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Apostolus alibi dicit, conatum suum ostendens in expositione hujus epistolæ, Os nostrum patet ad vos, o Corinthii; cor nostrum dilatatum est. Sed, quæ utilitas hujus scripturæ si exprimi non potest a suscipiente, nec audiri ab indigente, et consolationem et instructionem requirente? Si nec in libris potest scribi, vel verbis exponi, vel ex intimis educi? Vel forte possunt hæc aliqualiter fieri, non tamen sicut ibi sunt; quia non cum tanto intellectus splendore, nec cum tanto gustus dulcore, nec cum tanto affectus fervore, nec cum tanto experientiæ sapore. At sufficiat catellis edere de micis cadentibus, et bibere de situla non de fonte camelis.

et quomodo conqueratur de absentia Dilecti;

27 Et hæc de primo verbo. Subditur autem: Conqueror vobis de absentia Dilecti. Quæso, an nomen habeat (Dilectus ille) vel nominari debeat? Vel notum mihi eum esse confidas, et ideo nominare non oporteat? O utinam intelligerem quis est iste Dilectus; tam dulcis, ut de eo taceri non possit; tantum amabilis, delectabilis et ineffabilis, ut effari nequeat. Adverto in iis summam Dilecti bonitatis influentiam, quæ non potest enarrari; præcipuam familiaritatem, quæ cuilibet non debet propalari; tantam dulcedinis infusæ experientiam, B quod non valeat verbis significari; tam singularem hujus unici et unice dilecti caritatem, ut alter non possit suspicari; tantam in eo amicitiæ præhabitam experientiam, ut sine dubitatione, sine trepidatione vel hæsitatione dilectus debeat et possit nominari. O carissima, magnum verbum, sed multiplici ratione suffultum et evidentibus signis probatum. Sed tamen intelligere vellem an ideo vocetis eum Dilectum quia vos diligit; an ideo quia vos eum diligitis? Sed, ut mihi videtur, utrumque oportet adesse: quia ille Dilectus tuus dicit, Ego diligentes me diligo: et ille, præcipuo amore dignus, dicit; Diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos; ne ergo occasio mihi opinandi daretur quasi vos eum prævenerítis in dilectione; diligatis diligentem; et Dilectum vocetis amatorem vestrum, in diligendo prævenientem, imo et quod diligere possitis, velitis, et debeatis tribuentem. Vere ut æstimo, ipse vos magis Dilectam potest vocare: quia vos in amando prævenit, et vobis illum tam intime amare concessit. Sed de amore vestro mutuo altior habenda est ratio, et familiaror adhibenda est discussio. Sed hoc solum pro præsenti vellem ut diceretis: quomodo, si diligit et diligitur, se absentat; et si se C absentat, quomodo vos eum diligere delectat, an forte, quia solatium subtrahit, et recognitionem proprii defectus relinquit, ut sic suum adjutorium magis necessarium declaret, dum homo illius advertit bonitatem, et suam recognoscit infirmitatem?

addat tamen, aliquantum claræ diei sibi illuxisse.

28 Sed quid sibi vult quod additis? Tamen nunc aliquantulum clara dies affulsit. Quæ, quæso, est hæc dies? Vel quis sol, eam efficiens? Quod cœlum, in quo oritur? Et quæ terra ipso luminosa efficitur? Secundum insipientiam dico. Diem hunc intelligo, Dilecti præsentiam; solem, Dilecti essentiam; Cœlum, justi animam vel conscientiam; Terram, exteriorum sensuum quinariam officinam; Effectum vel utilitatem hujus diei interpretor, interiorum secretorum intelligentiam, bonorum operum abundantiam, et intimam cordis lætitiam. Quod et si vos hoc modo diem accipitis, gaudeo de vobis collato beneficio, exulto de infuso gaudio, et congratulor de communicato mihi secreto, licet verbo satis obscuro. Sed qualitercumque cetera accipiantur, adverto quod Diem hunc de Dilecti præsentia interpretamini causari: et ideo rogo et consulo, ut diligenter advertatis, quanta sit in hac die claritas cognitionis, cum ipse sit fons sapientiæ in excelsis; quanta vigorositas dilectionis, cum crucifixus sit amor cujuslibet amatoris fidelis; quanta jucunditas D conjunctionis, cum deliciæ ejus sint esse cum filiis hominum; quanta familiaritas communicationis, quia, Ego Dilecto meo et ad me conversio ejus; Quanta societas unionis, Ut sint unum, sicut et nos unum sumus, ego in eis, et tu in me, ut sint conversati in unum; quanta largitas influxionis; quomodo non omnia cum illo nobis donavit, Venerunt omnia bona pariter cum illa. Vere dies ista melior super millia: exultemus ergo et lætemur in ea. Ex hoc pro verbo tertio, Carissima, Quantum me litteræ vestræ consolentur simul et delectent, et in amorem Dei accendant ex parte, puto vos advertere posse ex hac littera, quæ tantum ex tribus verbis vestris est contexta. Quid quæso faciunt alia quæ mihi scribitis, de vestris pœnis et triumphis nec non de affectu quem circa me indignum vos profitemini habere? *Alia.*

Epist. X *Significat fructum et solatium ex Sponsi præsentia,*

29 Dilectissimæ suæ, et inter cariores carissimæ, omni caritatis nomine dignissimæ, sive filiæ, sive sorori, sive amicæ suus quidquid elegerit, dum hoc conveniens secundum Deum fuerit, Secretarius, amicus, et intimus; salutem; et Dilecto suo, quem affe- E ctuosius desiderat, Christo dico, perfrui perpetuo. Si vita uniuscujusque est id quo magis delectatur, secundum Philosophum; negare nec volo nec possum, quin mihi de rebus sub aspectum cadentibus in vita præsenti, vestræ præsentiæ, imo Dei in vobis exhibitio, conversatio, et consolatio sit pars vitæ meæ, vel potius vita mea; et pars utique non minima, sed in conspectu meo plurimum pretiosa. Et præsentiæ quidem exhibitio defectuum meorum est recordatio: unde adverto in me adimpletum, Respiciens homines, dicet, Peccavi. Conversatio autem, morum meorum est informatio, ut sic possim operari secundum exemplar quod mihi in Monte sancto monstratum est. Sed consolatio interiorum, imo intimorum meorum est lætificatio et exultatio; quia delectasti me Domine in factura tua. Vere consolationem vestram (adscribere) nescio alicui alii operi vel arti, facultati vel subtilitati, nisi divinæ benignitati: planum enim est quod non sit a carne, quia in delectatione vel consolatione carnali, sensus carnis in sensu carnis intenduntur et acuuntur. Nec videtur esse a mundo: quia in consolatione mundana sensus corporis occupantur et distrahuntur; et quanto ad plura dividuntur, tanto magis ad singula minuuntur. Sed minime videtur esse a diabolo (tamen F aliqua consolatio ab eo esse dici debet) quia in operibus diaboli sensus seducuntur et falluntur. Ubi ergo sensus in actibus naturalibus remittitur, patet quod ibi non damnatur carnis delectatio; ubi sensus a multis in unum colliguntur, non prævalet mundi consolatio; ubi sensus fallacia non premuntur, sed ad divina et supernaturalia subvehuntur, patet quod non est diaboli tentatio. Sed magis divina dignatio.

non consistere in delectatione sensuali,

sed divina:

30 Quomodo ergo de vestra consolatione non gauderem et vobis gaudentibus non congratularer? Cum, quamvis contra multorum opinionem, vos tunc mihi credo fore utiliorem, quando non solum mei, sed et vestri, vos gaudeo præ dulcedine Dilecti vestri esse oblitam. Quis audivit unquam tale, aut quis vidit unquam simile? Ut Virgo delicata tantum cum Dilecto suo occuparetur, ut sui penitus oblivisceretur; nil præter Dilectum quæreret, nil cuperet, nil saperet; nullo alio consolaretur, nullo alio delectaretur; præ dulcedine ejus obstupesceret sensus, insensibile jaceret corpus, in ignorantiam caderet mundus universus; non solum non timori, sed nec memoriæ occurreret diabolus. O Carissima! o dilectissima! numquam cognatior ille vobis, quam vos vobis. Numquid intimior, numquid utilior, numquid delectabilior? Ut nos contemnatis, et illum diligatis;

A ligatis; ut nos negligatis, ut illum teneatis; ut a nobis exeatis, ut ad illum veniatis; ut tædium nostri patiamini, ut in illo gaudeatis? Vere utique defecit cor meum et caro mea; ait quidam, Deus cordis mei et pars mea Deus in æternum. Prius ergo oportet ut cor deficiat, antequam Domini sui partem inveniat; et necesse est prius carnem in melius commutari, prius quam cum parte, qui Deus est, valeat innovari. Sed ne in partem ponamus Deum, qui secundum D. Dionysium et totum est et neque totum est, neque pars Deus cordis efficitur et pars fruentis, cum cor et caro a propria natura non destituitur, sed tamen ab eis omnis indignitas et infirmitas, concupiscentia et immunditia tollitur, et divina participatio et fruitio conceditur. Efficiuntur enim tunc per gratiam unum, quæ secundum naturam dissimilia, et in infinitum distantia esse probantur.

in qua cor et caro deficit

31 O mira et nimium miranda divina dignatio! Creavit Deus spiritum rationalem ad sui imaginem et similitudinem; et eum tantæ amicitiæ fœdere limo terræ copulavit, ut nec sub quantacumque miseria ab eo velit separari: et nunc, quasi oblitus præteritorum operum, eumdem spiritum tanta dulcedine allicit ad se, et seipso afficit et illicit, ut non solum limi, sed et sui obliviscatur; omniaque reputat ut stercora, ut Christum lucrifaciat. O dulcissime Jesu! O violentissime amor et amator! Numquid dissolvere vis, quod bona ratione compactum est? Non, ait: sed volo hac arte corpus, cujus sensus in malum ab adolescentia tua proni sunt, per spiritum in affectum ad me convertere et attrahere, ut meo degustato spiritu desipiat omnis caro: quo ex eo manifestissime comprobabo, si etiam in vita præsenti alicui tantam contulero meæ beatitudinis et dulcedinis exuberantiam, ut mente excedat propriam naturam; ut magis velit esse mecum quam secum, cupiatque a se et in se dissolvi, ut me possit perfrui. Tali enim arte ad me traham spiritum, mea imagine insignitum; et per eum lucrabor limum, ex omni elementorum genere compositum; ut sicut a me creata sunt corporalia et spiritualia, sicut utraque secundum modum sibi possibilem pro me et in me beatificentur, et a se quodammodo alienentur, ut in me transformentur. Joannes Scotus primo lib. de natura: Sicut aer a sole illuminatus nihil aliud videtur esse nisi lux; non quia sui naturam perdat, sed quia lux in eo prævaleat, ut id ipsum lucis esse æstimetur: sic humana natura, Deo adjuncta, Deus per omnia dicitur esse; non quod desinat esse natura, sed quod Deitatis participationem accipiat, ut solus in ea Deus esse videatur. In carne inquit, mea videbo Deum Salvatorem meum, acsi dixisset: In hac carne mea quæ multis tempestatibus affligitur, tanta gloria futura est; ut, quemadmodum nil in ea nunc apparet nisi mors et corruptio; ita in futura vita nihil in ea apparebit nisi solus Deus, qui vere est vita immortalis et incorruptio.

suique ipsius homo oblitus, rapitur totus in Deum, B

qui est omnia in omnibus. C

32 Hujus futuræ et beatæ vitæ expressiorem [invenio] similitudinem in vobis, quam in aliquo alio mortalium. Quis mihi det, ut desiderium meum audiat Omnipotens, ut tali possim vivere vivendi modo, vel ut verius dicam divino dono, sicut vivitis, quando abscondimini in divinæ faciei abscondito, et protegimini in tabernaculo ab hominum conturbatione et linguarum contradictione: Si inquam, hujus vitæ aliqua vel extrema participatio daretur mihi, quam patienter et diligenter auscultarem? Quam intime jucundarer? Quam affectuose congratularer? De vestro et vestri Dilecti concursu et convictu, conjunctione et conjucundatione duorum mihi tam dilectorum et desideratorum, sibi invicem carissimorum; cum ex parte vestra audirem vota devotionis, verba dilectionis, sonos obeditionis, preces expectationis, gaudia susceptionis, exultationis, perfruitionis, desideria remansionis, suspiria separationis, et fletus desolationis; ex illo adverterem continuam et solicitam custodiam, etiam in adversis exhibitam, tutelam et cautelam, interdum quoque oblatam desideratam præsentiam, totius bonitatis exuberantiam, totius gratiæ influentiam, totius lucis resplendentiam, totius gaudii abundantiam, totius beatitudinis substantiam et perseverantiam. Si, inquam, mihi daretur talibus interesse conviviis, vel potius tam sacris et secretis nuptiis, tam desideratorum perfrui præsentiis, quales creditis quod in corde meo verterentur cogitationes, orirentur affectiones, multiplicarentur æmulationes? Numquid non isti, quamvis prius dilectæ, indignarer, irascerer, inviderem? Eo quod præripuit mihi meum maritum intimum, amicum jucundissimum, cordis gaudium, et præcordiorum meorum desiderium; et illi offensus objiciam et impatienter murmurem, quare ad alium et non ad me [sua gratia] declinavit, sua præsentia lætificavit, sua dignatione honoravit? Numquid audebo dicere? Ad me intrabis, quia mercede conduxi te.

Hujusmodi vitam sibi optans Petrus

D

A. PETRO COÆVO EX MS. gratulatur eam virgini:

non tamen se ei postpositum queritur,

33 Non utique: quia omnino pauper et inops sum, nec habeo unde hanc mercedem solvam, puritatem dico et caritatem, devotionem simul et honestam conversationem, jugem et ferventem orationem, sublimem et affectuosam contemplationem: cui enim præstita sunt hæc, areola est aromatum ad quam Dilectus descendit, et sartum liliorum in quibus pascitur, et quæ colligit. Ideo utique soror mea, quæ iis abundat bonis, junior quidem ætate, formosior caritate, amabilior puritate, locupletior omnium bonorum copiositate, jucundior conscientiæ suavitate, delectabilior voti et voluntatis conformitate, subripuit maritum meum mihi. Et utique, satis digne: quia et illi sponsus est, pro meritis convenientior, pro beneplacitis conformior, pro secretorum communione familiarior. Sed et soror est ei, in multiplicatione bonorum operum, quasi filiorum procreatione fœcundior. Quid igitur mihi restat, qui annis antiquior, nuptiis jam factus ineptior; quia corde frigidior, facie rugosior, mercede pauperior, fœtu sterilior, superdictione junioris sororis despectior, nisi ut qui in me placere non merui, saltem caveam displicere?

E

quin potius gaudet ad ipsam declinasse Sponsum

ut ad Sponsam se dignam;

34 Scio quid faciam. Exhibebo me sorori meæ familiarem, et sponso ejus devotum et obsequiosum: ut et hæc mihi saltem de effluentia gaudiorum et scientia secretorum aliquid communicet; et ille eo libentius, frequentius, festivius et familiarius veniat, dum in una sororum paratum inveniat thalamum cordis, et in alia promptum reperiat obsequium corporis, in utraque autem desiderium devotæ expectationis. Sic igitur placabo sponsum precibus, placabo muneribus, placabo obsequiosis operibus: et dicam, ut facilius alliciam, efficacius suadeam, et fortius traham; Habeo sororem juniorem et venustiorem; ad illam ingredere, illi conjungere, illam amplectere, ut vel sic memoria mei ab affectu ejus non deleatur. Tu autem, Soror mea carissima, saltem tunc memento mei cum bene tibi fuerit. Et, o quam bene! ut suggeras Dilecto, ut de isto carcere tædii et laboris, exilii et doloris me educat, quo in hoc corpore mortis detineor captivus. Et si Factori [meo] non placet, quia nondum merui, ut in locum lucis et refrigerii me inducat; saltem in statum pristinum me reducat, ut aliqua vel interrupta solatia, spiritualisque matrimonii signa et intersignia intelligere et percipere merear, simul et sentire, et delectabili perfrui præsentia meæ sororis et sui amatoris simul et consolatoris; et sibi congaudere in eorum

F

de cujus abundantia participare vel modicum satis ipse habeat

petitque ut meminerit sui

A. PETRO COÆVO EX MS. *quasi in exilio et carcere constituti.*

A eorum consolationibus, qui de meis desolationibus non sufficerem, si adverterem, plangere et dolere. Quomodo non invitor ad planctum et luctum, fletum et cilicium, qui jam de novo expulsus de Paradiso, cogor carcerem horrendum intrare; et exilium ipsa morte gravius subire? Quid enim sum ego mihi ipsi derelictus, nisi carcer horrendus? Educ, ait
Ps. 141, 8 quidam incomparabiliter me sanctior, de carcere animam meam : et alius non inferioris sanctitatis :
Rom. 7, 24 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Sum ergo ego mihi, sine sponso tuo et te, carcer tenebrarum, et corpus mortis, qui est finis infinitarum præcedentium aliarum pœnarum : minimeque mihi; in me et ex me, aliquod invenio laborum remedium vel dolorum solatium.

35 Et quamvis vos intelligo meam intelligere intentionem, propter quorumdam tamen carnalium et carnaliter dijudicantium vitandam depravationem,

Addit autem ipsam sine sponso

ex superfluo addo : quia et vos, sine vestro Dilecto et meo, estis ut domus scopis mundata : quia multiplicibus pœnis purgata et ornata, quia multifaria virtutum serie decorata; Domino tamen domus orbata. Quæ poterit autem esse familiæ sine Domino lætitia? Quæ obedientia? Quæ ordinatio recta? Quæ
B executio legitima? Quæ recompensatio laborum justa? Carissima, hæc omnia, absente Domino domus, nutant et vacillant : et ideo nec in vobis sine vestro Dilecto invenit anima mea requiem sibi. Eo autem adveniente, et manum largitatis suæ aperiente, et omne animal benedictione implente; quis Paradisum non æstimet, locum lucis et refrigerii, in quo cum sponso tuo tam deliciose conversaris, tam familiariter confabularis, tam intime collætaris, tam utiliter et sinceriter fœcundaris, tam privilegiosis muneribus gloriaris, tam expresse etiam corporaliter illi assimilaris? Ubi nihil auditur nisi laus Sponsi, nihil videtur nisi sanctitas Sponsæ? Nam ibi Sponsus vehementiam sui prodit amoris, in familiari cohabitatione, secretorum revelatione, privilegiatorum gaudiorum communicatione. Sed et Sponsa, quamvis præ verecundia opera sua occultet, tamen præ violentia dilectionis facit apertum, quod omnibus cupit esse incognitum. Inde est quod in absentia Sponsi altissima suspiria audiuntur, abundantissimæ lacrymæ effunduntur, abstinentiæ Vigiliis, Orationes disciplinis conjunguntur; ut vel sic ad misericordiam flexus revertatur : in præsentia
C autem, verba amatoria, dulcia et dulcisona proferuntur, risus et jubilus, gaudium et tripudium, non solum intus sentiuntur, sed et extrinsecus exprimuntur; odor mirificus, et odor Deificus etiam ad circumstantes mirabiliter et supernaturaliter sparguntur.

solatium sibi ferre non posse,

quæ sine eo vacua est :

36 Inter hæc nescio quid vobis rescribam de hoc quod scripsistis, Conqueror vobis de absentia Dilecti. Verbum enim est nimiæ amaritudinis. Omnia simul in te uno habentes, ait quidam : Te non debuimus demittere ire a nobis : de quo quasi dissimulo rescribere, quia non valeo intelligere. Non enim potest de absentiæ acerbitate judicare, qui dulcedinem præsentiæ non meruit degustare. Conquerimini invicem, quod me in vestris tribulationibus non habuistis præsentem : de quo et ego ex intimis præcordiis meis doleo quia Deus me hac gratia permisit frustrari : qui licet in parvo, vel in nullo vobis profuissem, certus tamen sum quod non obfuissem. Scire vos credo, quod corde vobiscum semper præsens sum : vel ut apertius dicam, vos semper præsentes estis cordi meo, imo et in corde, sicut utique decet : imo necesse est mutuo amantem in amatum transformari. Hoc ideo dico, quia non solum diligere, sed et diligi me sentio. Superest adhuc, inter verba plurima dulcisona, quæ mihi

justeque de dilecti absentia, non sibi, sed illi quæri :

Tob. 10, 45

mandastis, quod scripsistis : Vobis, sicut mihi est D in corde, non possum scribere. Conjicio enim de quo exierit caritatis fervore, et quo continebatur verecundiæ virginalis pudore, acsi hoc sit quod dicitur, Absque eo quod intrinsecus latet. Litteras vestras memoriter teneo, frequenter perlego, abundanter fleo, et intime gaudeo. Quæ quomodo conveniant, qui legit, intelligat. Rogo vos, intuitu divinæ dilectionis, æternæ remunerationis, et meæ consolationis in perpetuum, ut mihi scribi faciatis de statu vestro, quantum colligere potestis in unum quaternum.

et ut de statu suo scribi ad se faciat.

Cant. 4, 3.

CAPUT IV.

De gestis circa Christum, usque ad Pascha anni MCCLXX.

Litteræ deinceps subjiciuntur continentes ea quæ contigerunt circa Christinam a Nativitate Domini usque Pascha. Ep. XI.

Scribunt Petro Fr. Mauritius 16 Febr. 1270

Carissimo suo Fratri Petro, Studenti Parisiis, Frater Mauritius, suus intimus, salutem cum sincera dilectione. Diabolus omnes vestes Christinæ abstulerat circa Natale Domini, quas omnes retulit E confusus in Purificatione; et alias quasdam ei fecit pœnalitates. Scripta festinanter in Dominica, Exurge quare obdormis? Hanc recepi, *inquit Petrus*, in die B. Georgii. *Alia epistola.*

37 Dilecto in Christo Fratri Petro de Dacia, Parisiis existenti, Joannes Plebanus in Stumbele, quidquid poterit honoris et dilectionis. Dilecte, litteras vobis scripsi, quas omni affectu meo scripsi. Et scire debetis, quod filia vestra Christina in afflictione magna est : tamen Dominica Reminiscere, prædicante Fratre Gerardo de Grifone de Passione Domini, recepit ipsa quinque vulnera, et in capite coronam, et felle potata est. Hæc vobis, ipsa nesciente, notavi. Haguigi est ablatum suum psalterium a dæmone. Hanc litteram *inquit Petrus* cum sequenti recepi in die B. Petri Martyris.

Ep. XII. *et Joannes Plebanus*

quod Christina 9 Martii recepit 5 vulnera :

38 Dilectissimo in Christo Jesu Fratri Petro de Dacia, Parisiis existenti, Christina sua filia vel soror in Stumbele, salutem et quidquid in Domino vel melius vel utilius possit exoptare. Carissime, scire debetis quod pro vobis intime solicitor : et licet vobis sæpius scripserim, tamen adhuc dimittere non possum, quin vobis scribam, quantum meum sit desiderium circa vos, videlicet habendi vestram præsen- F tiam, quæ mihi ita bona fuit; et quomodo vos cupiam in visceribus Jesu Christi, et quomodo desidero vos videre invicem in regno Dei nostri. Unde rogo vos intime, quatenus, si aliquo modo procurare potestis, quod Coloniæ per aliquod tempus stetis. Insuper vobis numquam sufficio regratiari super consolatione mihi missa per litteras vestras, quæ ita bona fuit, quod Deus vobis reddat in æternum. Præterea, ea quæ mihi scripsistis nuper, qualiter jam dudum desiderastis scire de statu meo, et notari in quaternum; scire debetis, quod hoc propono quantum possum : et in hoc habetis prærogativam, quia nemini sub cœlo facere hoc bene possem. Propter hoc sic vobis promitto, quia confido vobis : quia sicut ego meipsam, vos me in omnibus consuevistis custodire. Super hæc omnia, fidelissime, vos rogo, quatenus mihi, quantos habere potestis intercessores procuretis, et vos pro me, sicut de vestris habeo confidentiam orationibus, intercedatis : quia magna mihi incumbit necessitas : quia omni nocte in tanta sum passione, quod videtur mihi quod non possim vivere; quia de me tanto tædio afficior, quod videtur mihi quod illi qui in seculo sunt meliorem habent vitam; et despero de Deo, licet mihi molestum sit. In

Ep. XIII. *ipsa vero nuntiat quantum optet iterum videre Petrum,*

promittit res suas ei describendas curare,

et petit ut multos sibi intercessores conciliet,

A In iis plus crucior, quam vobis ad præsens scribere velim : et in tantum reluctor, per Dei adjutorium, usque ad effusionem sanguinis, naris et oris : nec etiam delector in aliquo bono : pro quo miseremini mei. Debilis sum in corpore, in pectore, et in capite; exteriorem autem pœnam a dæmone a Nativitate non habui. Quarta feria post Invocabit, venit multitudo dæmonum in meam cameram, et me audiente a principio, unus primo ad alium loquebatur, quantum malum mihi fecerant, et quibus tentationibus vicissent, et quibus victi essent, et quæ eorum pœna fuisset. Tandem in recessu dimiserunt frustra pellicei ibi, quod combusserant. Rogo vos intimo corde, quatenus mihi sæpius de statu vestro scribatis : quia si sciretis, quantum mihi gaudium esset videre litteras vestras, libenter faceretis. Salutant vos pater meus et mater mea. Rogo vos, sicut vos pro me, ita pro eis oretis.

in gravi sua lucta;

deinde indicat quid sit passa 2 Martii.

39 Hanc cum præcedenti recepi in die B. Petri Martyris. Huic litteræ per duas litteras respondi : quarum prima est de sæpius scribendo, secunda de statu meo.

Ep. XIV.

B Carissimæ et omni caritatis affectu dignissimæ sorori, Christinæ, Frater Petrus, copiosæ caritatis in Spiritu Sancto sinceritatem cum orationibus. Quoniam novi, quo spiritu familiaris dilectio inter nos concepta est, et quo conservante custodita, et quo concedente (ut spero) conservabitur in æternum; ideo vobis familiaris, frequentius, et ferventius scripsi, prout mihi cor suggessit; credens vos, eodem spiritu præventam et impletam, faciliter intellecturam quod scribebam. Et gaudeo, et in æternum gaudebo : quia, licet nunc monendo, nunc quasi arguendo, nunc exhortando, nunc commendando pro libito scripserim, et verbis satis obscuris, et sententiis quasi interruptis; quod tamen te unctio docuit de omnibus intelligendis, et secundum intentionem [meam] interpretandis. Unde expositionem meam gaudeo verificatam super illo, Nonne cor nostrum ardens in nobis erat? Verum licet vos non lateat, quod in cordis mei intimis monitorem et efficacissimum motorem habeam vestri; scilicet in divina dilectione, sancta conversatione, et Spiritus Sancti consolatione profectum; sed et mutuæ caritatis, sinceræ familiaritatis, et præcordialis in Deo Societatis affectum, sed et nihilominus futuræ gloriæ, communis lætitiæ, spiritualis amicitiæ concors desiderium.

Rescribit illi Petrus, gaudens se ab ea intelligi,

quoad modum suæ dilectionis

C 40 Addidistis tamen huic triplici tripliciter triplicato funiculo (qui difficiliter rumpitur, nisi prius nos rumpamus) fortem agitatorem et continuum solicitatorem, scilicet vestram postulationem; assignantes rationem, eam quam ex litteris meis habetis consolationem, ut vobis sæpius scriberem. Nostis autem quod consolationi vestræ non possum deesse, dummodo cognovero eam vobis prodesse, et nulli obesse : hoc est dummodo vobis expediat, et me deceat, et utrique salubris existat. Nam ex vestra consolatione tanto aliquando repletus sum gaudio, ut magis jubilum quam gaudium dixerim. Rogo ergo vos, dilectissima soror mea, ut intente Deum rogare velitis, ut mihi gratiam velit donare, et facundiam loquendi, et scientiam scribendi, et gustum sentiendi; ut et velim, et possim, et sapiat mihi vobis sæpius scribere, quod et vos in Dei amore accendat simul, et audire delectet. Carissima soror mea, et in visceribus Christi Jesu dulcissima, regratior vobis ex intimis cordis pro litteris vestris, et specialiter pro illis quas mihi misistis in Quadragesima. Super omnia autem me consolatur vestra promissio, quod scilicet facere velitis de quo vos rogavi, videlicet ut aliqua de statu vestro in unum quaternum mihi notari faceretis. *Alia.*

cujus consolationi per litteras libenter subservire velit;

D 41 In visceribus caritatis Christi Christinæ carissimæ sorori, præcipuo dignissimæ amore, Frater Petrus, professione Prædicator sed re et actu humilis et vilis peccator salutem, et in spiritu salutari salutem æternam prospere negotiari, dulciter meditari et in ea jugiter et per eam dulciter consolari. Quoniam rogastis me ut vobis de statu meo significarem, sed et petitio vestra cordis mei penetralia pertransiit; Ideo vobis notifico, quod, quamvis ex præsentia vestra aliquando fuerim intime consolatus, et ex Deo cohabitante vobiscum medullitus refocillatus, et præcordialiter (si dicere licet) illuminatus, et divinitus inflammatus; fateor tamen, et Deo gratias agens confiteor, quod mihi interdum, licet forte rarius, hoc vestri confert memoria, quod præsentia conferre solebat : attamen in tantum diminutius, in quantum differentius hæc præ illa delectat, et similitudo ipsa rem ipsam repræsentat. Ceterum, ut petitioni vestræ satisfaciam, noveritis, quoniam in Parisiis sunt Novitii devotissimi, Studentes litteratissimi, Conventuales religiosissimi, et Prælati benignissimi : inter quos, ut lapides ignitos, viros splendidos, quasi opprobrium hominum et abjectio plebis conversor, in tantum, ut cum illi sint quibus dignus non est mundus, ego utique talis sim qui mundo non sum dignus. O igitur, carissima Virgo Christi Christina, quæ Christi pietatem nomine prædicas, moribus vendicas, miseremini mei, qui in tanta et tantorum devotione aridus, tam multorum ferventi dilectione frigidus, tam strenua conversatione remissus, tam rigida religione dissolutus conversari non formido. Si quæ igitur in vobis est mentis consolatio, si quæ cordis compassio, si qua viscera pietatis, si qui affectus caritatis, orate Deum, ut me ab hoc insensibilitatis torpore, negligentiæ tepore, inhærentiæ sopore dignetur sua gratia excitare.

A. PETRO COÆVO EX MS. Ep. XV. *De statu quoque suo significat Petrus,*

scilicet se Parisiis vivere inter optimos Fratres,

E

quibus optat reddi Christinæ precibus;

41 Hæc est igitur mea continua diæta, quotidiana pestilentia, et dolenda nimium miseria. Sed licet cor habeam induratum, sensum obduratum, affectum infrigidatum; cogor tamen secundum Apostolum Gaudere cum gaudentibus, vel saltem gaudium dolens prætendere. Unde noveritis, quod licet rara hora et parva mora illucessit; tamen interdum [illucessit] dies serenior, aspirat aura salubrior, resplendet sol jucundior, sentitur devotio cordis dulcior; et præcipue cum sol justitiæ manibus meis toties tangitur et geritur, quam [sol corporeus] oritur. Tunc enim cor modicum incalescit, oculus madescit, intellectus illucessit, mundus vilescit, omnis aliena delectatio evanescit, omnis tentatio obmutescit, omnis inordinatus appetitus quiescit. Tunc nova progenies cœlo dimittitur alto, tunc redit et Virgo. Heu mihi, dilectissima! quid dixi? et quid memini? nam transierunt omnia hæc tamquam umbra, et vix sui memoriam reliquerunt, præsentiam penitus subtrahentia. O quam jucundum et quam fœcundum esset in iis commorari deliciis, talibus saturari conviviis, talibus deliciari epulis; nisi pigritia impediret, negligentia retardaret, peccatorum multitudo obstaret. Sed hæc et his similia devotionis impedimenta plurima, quæ in me sentio et defleo, spero vestra compassione debere evanescere.

aridus alioqui,

Rom. 12, 15

F

præterquam in Missa.

CAPUT V.

Decima tertia et quarta Visitatio Petri, Parisiis in patriam Colonia redeuntis, et ad Virginem excurrentis.

Quoniam a Pascha *a* usque post festum *b* B. Jacobi Majoris continue in Colonia ab amicis meis expectabar; ideo mihi nihil scriptum de iis quæ a Pascha

a b

A. PETRO COÆVO EX MS. *Petrus intelligit Christinam II Aprilis recepisse sacra stigmata :*

A cha usque ad illud tempus contigerunt circa Christinam, excepto eo quod inferius ponetur de serpente, qui purgavit eam intus, et contigit ante festum Pentecostes. Audivi tamen, quod in die Parasceves insignia Dominicæ Passionis, more annorum præcedentium, in ea apparuerunt. Hoc ergo tempore ignorantiæ peracto, cum ego Dominica proxima post festum B. Jacobi de Parisiis exivissem, et in die præcedente Vigiliam Assumptionis beatæ et gloriosæ Virginis in Stumbele venissem, in ipsa Vigilia Christinam verbis paucis salutavi. Et cum Frater Nicolaus, qui mecum pariter de Parisiis venerat, eodem die vellet Coloniam accelerare, ut in festo Assumptionis cum Fratribus essemus Coloniæ; nihilominus secundum consilium Fratris Hiddonis remansimus ibidem cum Domina Geva, Domina Abbatissa de S. Cæcilia, per festum præmemoratum. Prædictus autem Frater Hiddo vir erat miræ maturitatis, et morum religiosorum culmen attigerat, fama quoque et scientia illustris qui novem annorum fuit Prior provincialis in Theutonia, qui et prædictæ Dominæ Abbatissæ erat Confessor et consiliarius specialis. In die autem assumptionis, facto prandio et licentia obtenta, cum Fratre Hiddone conventum

XIII. Visit. et 27 Julii digressus Parisiis venit, in Stumbele 13 Aug.

ibique celebrata Assumptione B. M.

B Fratrum Coloniæ commorantium intravi. In vigilia autem prædicta, cum loquerer Christinæ, quæsivit a me an moram deberem Coloniæ facere. Dixi, quod non, nisi per infortunium impedirer. Respondit : Utinam sub quocumque eventu deberes morari! Cum ergo duabus noctibus fuissemus Coloniæ, et Frater Nicolaus omnino in crastino intenderet recedere; ecce ipsa nocte apprehendit eum febris validissima, et septem septimanis usque ad desperationem vitæ afflixit.

juxta prophetiam Virginis, manet Coloniæ 7 hebdomadis :

43 Sub illo tempore, ego Fratrem Mauritium et et Fratrem Andream Aciensem, * euntes Parisios ad studendum, usque in Stumbele prosequebar. Sed impeditus propter Nicolai infirmitatem, prohibitus sum ibi pernoctare. In illis diebus Christina venit Coloniam : et dum ibi esset, diabolus ei abstulit octo solidos Coloniensium, quos mihi dare intendebat, ut ex iis tunicam mihi procurarem, qua me intellexerat plurimum indigere : sed diabolus nec suam beneficentiam nec meam indigentiam ex hac parte ponderavit. Cum autem Frater Nicolaus vires resumeret, præveni et præcessi eum in Stumbele, ut ibi amicos meos salutarem. Et dum in die S. Michaelis conferrem cum Christina de Deo et ejus dilectione; illa

* an Daciensem.

quo interim ad illum venit Christina,

XIV Visit.

C inter cetera subintulit : Frater Petre, quia jam a me es recessurus, interrogo te de quodam familiari secreto : si scis, dic mihi causam mutuæ dilectionis nostræ? Respondi, admirans quid intenderet : Deum actorem et auctorem credo nostræ ad invicem caritatis simul et familiaritatis. Et illa : Non, inquit, dubito de hac responsione : sed requiro, an aliquod super hoc recepisti evidens experimentum et specialem gratiam. Cui cum dissimularem respondere, quia nolui dicere falsum, et timui conscientiæ remorsum, propter ea quæ supra posita sunt in visitatione septima; illa adjecit : Scio quia in proximo instat tempus nostræ separationis, et meæ desolationis : et ideo tibi secretum revelo, quod tibi alias non manifestarem. Habetisne in memoria, quod quando vos primo ad me venistis, cum Fratre Waltero bonæ memoriæ, circa crepusculum, quando vos primo vidi, quod parum me supra quemdam cussinum juxta vos collocavi me inclinando? Cui cum dicerem, Memor sum; illa adjecit : Illo in tempore Dominus mihi apparuit, et Dilectum meum vidi, et audivi dicentem mihi : Christina, virum, prope quem es inclinata, agnoscis, et conditiones ejus dijudicasti? Cui cum dicerem : Domine, virum hunc non novi prius corporaliter, et faciem ejus numquam

et ipse eam revisit 29 Septemb.

D aspexi corporalibus oculis; Dominus adjecit : Considera hunc hominem diligenter, quia amicus tuus est, et erit, et multa pro te faciet : sed et tu pro eo facies ea, quæ pro nullo alio mortalium es factura. Sed et scias, quod tecum commansurus est in vita æterna : et hæc est causa, Frater Petre, quare te diligo, et familiarem me vobis exhibeo. Quod ideo nunc tibi, et non prius revelo; quia nunc in brevi corporaliter ab invicem c separabimur, et nescio si amplius in hac vita nos mutuo poterimus videre, ut ex iis possitis consolari.

revelat ei Christina, quomodo ipsum in 1 Visit. cognoverit sibi datum divinitus adjutorem;

c

44 Cum Christina hæc diceret, cum lacrymis Deo regratiabar, quod me tantæ personæ dignatus est facere familiarem, et quod me voluerit esse conscium tantorum secretorum, et tam divinorum mysteriorum : verumtamen clausa hæc in corde meo conservavi, quæ intime mihi fuerunt causa consolationis. Et quomodo non consolarer in amicitia Christinæ, quam ipse Christus in sponsam elegit, et arrha tam nobili et evidenti insignivit? Quamvis enim adverti præmissa longe excedere mea merita; sperabam tamen, et adhuc spero, per Christinam Christi amicam posse obtinere et veniam peccatorum et gratiam exercitii bonorum operum. In crastino autem, hoc

et postero die abeuntem aliquo usque deducens

E est in die B. Hieronymi, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, Cum Frater Nicolaus et ego de Stumbele proficisceremur, Frater Joannes Hespe et Frater Helinricus, studentes de provincia Daciæ, Dominus Plebanus et Soror sua Gertrudis, et Hilla de Monte, et Christina, et aliæ plures personæ, iter nostrum ad tempus sunt consecutæ. Et cum ego cum Christina ambularem dedit illa mihi quaternum, in quo plura de statu suo continebantur, quæ ipsa ad petitionem meam in eo fecerat notari : et hoc interpretor esse quod supradictum est, quod pro me deberet facere quod pro nullo mortalium esset factura. Quaterni autem prænominati continentiam infra isti tractatui interponam. Cum ergo duo iremus pariter, mœsti et tristes de imminenti separatione, et plura suspiria quam colloquia commisceremus, dixi : Carissima Christina, tempus ad venit, ut ab invicem separemur. Vale in Domino, carissima. Quæ hæc audiens nihil respondit, sed pallio faciem operuit, et super terram resedit, flens amarissime et abundantissime. Quod videns, Fratrem Nicolaum vocavi, qui paululum præcesserat : et dixi ei ut rediret, et Christinam salutaret, et sic iremus. Cui redeunti Christina assurrexit; et invi-

tradit ei quaternum de vita sua,

ac mœsta valedicit.

F cem nos salutantes, et mutuis orationibus nos recommendantes cœptum iter carpebamus. Dedit autem Nicolaus Christinæ suum Pater-noster, quod personaliter quatuor annis portaverat : erat enim ipse in magna devotione per Christinæ aspectum promotus, ut ipse fatebatur. Quando ergo ab ea recessimus, non absque cordium conturbatione et lacrymarum profusione, illa iterum resedit, et faciem pallio cooperuit, et abundantissime flevit, ut infra in suis litteris patebit. Nos vero viam continuavimus inchoatam.

45 Nunc tempus esse videtur opportunum, ut ea quæ mihi Dominus revelare de statu sponsæ suæ dignatus est, hic interseram, rogans et exhortans lectorem simul et auditorem, ut devote dicendis intendant, benigne suscipiant, et in corde suo frequenter revolvant et recolligant, Deo pro innumeris beneficiis gratias agant, Christinæ passæ et patienti orationibus suis subveniant, et compatiantur. Tenor ergo quaterni supramemorati *scriptore ipso exordiente* talis erat.

In quaterno illo narratur,

Carissime Pater, rogo vos, intuitu Dei, et suæ passionis, quatenus ea quæ vobis narrare propono de d amica vestra, diebus vitæ meæ numquam alicui homini reveletis ita quod possim ex hoc incurrere perturbationem.

d

A perturbationem. Quando fuit decem annorum vidit in somnis pulcherrimum juvenem etc. *Prout supra ante librum 1 post Prologum ubi explicatur Vita Christinæ ab anno* X *ad annum circiter* XX *ætatis ad quod tempus etiam spectant nonnulla mox sequentia, istic non necessaria, et hic commodius citra novam interruptionem continuanda.*

46 Sequentem tentationem, de clavis in corpus ejus infixis, vos scitis, quia quædam personaliter vidistis et audistis : et propter hoc non est necesse vobis scribere : quia tentatio hæc quando eam primo visitavi contigit. Præterea quæ ego supra posui in visitatione prima, quæ oculis vidi; dignum mihi videtur etiam ea apponere quæ ab iis audivi qui interfuerunt.

quomodo per adventum anni 1267

In adventu ergo illo Frater Gerardus de Griffone, et Frater Jacobus de Andernaco Christinam prædictam visitaverunt : et tribus noctibus in hospitio ubi fuit hospitabantur, qui hæc quæ scribo narraverunt, consentiente eis tota familia. Cum ergo debuisset, cum Gertrude et Hadewige sororibus Plebani, Christina lectum intrare, rogavit eas ut in medio earum possit jacere. Quibus annuentibus dixit; Nolo pelliceum meum exuere, erat enim frigus B intensissimum. Dum ergo incepissent omnes dormire, ecce subito strepitus magnus venit in domum, qui omnes excitavit et omnes perturbavit. Insuper et tria ostia domus in impetu spiritus patefecit : Christinam autem dæmon rapuit, de medio puellarum quæ in eo lecto secum jacebant, et per omnia tria ostia eam extra domum projecit. Surgentes ergo dicti Fratres cum tota familia, cum candelis et faculis eam inquirentes, tandem eam semivivam invenerunt in loco, in quem dæmon eam projecerat.

Virginem, dæmon noctu raptavit e lecto,

47 Una etiam die advesperascente, cum dicti Fratres circa Christinam sederent, unus ad dextram et alter ad sinistram; dixit illis prædicta Christina : Rogo vos, carissimi Domini, ut verecundiæ vestræ et meæ condescendatis, et a me ad tempus recedatis : quia dæmon comminatur quod velit me denudare. Cui respondit Frater Gerardus in spiritu vehementi (erat enim homo magni fervoris) Vere, si ille denudaverit, ego te induam cappam meam : sed in tali necessitate nullo modo te solam derelinquam. Cumque sic loqueretur, ecce dæmon abrupit utramque manicam tunicæ ejus ab humeris ejus, et secum detulit. Modicoque intervallo facto venit, et dilaniavit tunicam ejus a brachiis ejus usque ad extremitatem C ejus, et hoc a latere utroque. Tunc illa subrisit parumper, dicens : Quid ille miser intendit, hæc mihi inferendo? nescit infelix, quod facile est patri meo aliam mihi tunicam conferre? Tertio dæmon rediit, et ambas manicas pellicei cui subito abrupit, et secum detulit : verumtamen tunc temporis ampliora facere non præsumpsit. Sub hoc defectu mirabilia contigerunt, super quibus me obligavit ne alicui mortalium ea vivente revelarem, quæ illa mihi dixit in secreto : pro quibus Deus sit laudabilis æternaliter, qui in Sanctis suis semper est mirabilis pater et laudabilis.

et alias laceratis vestibus denudarit.

48 In quadam *e* Quadragesima tentabatur de passione Domini, ita quod non credidit Deum omnino fuisse passum. Quando in ecclesiam intravit, et respexit Crucem ; cogitavit, Si hæc est pictura, quid prætendit? nihil veri prætendit; unde cor supra modum affligebatur in reluctando, et de hoc etiam multum doluit : quia Passio Domini semper refugium in omni sua tribulatione fuit. Tunc dæmon proposuit ei statim, dicens, Credis Deum tuum passum fuisse? Non est verum; quidquid de illo dicitur, non est verum : quid de illo clerus faceret? Nec in Communione aliquid boni sensit, nec etiam in oratione suum Dilectum omnino sentire potuit. Unde ipsa, martyrizata in hac reluctatione, vomuit D aliquando sanguinis magna frusta. Octo diebus ante Cœnam Domini, cum esset in suis Matutinis, rogavit suum Dilectum, dicens : Dilecte mi quia tu semper mihi adjutor fuisti, et scis quia tua Passio magna fuit mea consolatio, libera me nunc ab ista tribulatione, quia diutius istam infidelitatem sufferre non possum. Ipsa hora desideravit quod Deus ostenderet ei aliquod signum Passionis suæ, et statim venit quasi spinea corona per totum caput ejus, et imprimebatur ei, ita quod fluxit sanguis in totam faciem ejus, et in collum ejus : sic statim defecit a corde. Tunc qui secum erant, videntes sanguinem, stupefacti timebant, quod dæmon eam læserit. Cum autem ad se reversa fuisset, evanuit omnis illa infidelitas. Ab illa hora usque ad Pascha non potuit aliud cogitare nisi de Passione Domini. In Cœna Domini de sero cœpit ex improviso anxiari, et tremebat totum corpus ejus. Tandem fluxerunt sanguineæ guttæ de ejus corpore. Hæc anxietas non minor erat, quam quod expectaret in continenti occidi ; quæ duravit usque in Parasceven usque ad Nonam. Tunc aperiebantur quinque vulnera, in latere, pedibus, et manibus, et in capite spinea corona et felle fuit potata, nec poterat propter acer- E bitatem palati gustare aliquem cibum; et jacuit quasi semiviva per illos dies. Ab illo tempore usque in hodiernum diem, quandocumque cogitaret vel audiret loqui de Passione Domini, nisi aliæ tentationes occuparent eam, deficiebat a corde.

e Quodque in Quadragesima tentata de fide Passionis Christi,

A. PETRO COÆVO EX MS.

spineæ ejus coronæ particeps facta

et experta sit reliqua tormenta,

Hic dicit Scriptor quod in die Paschæ in tanto erat tripudio et jubilo, quod mirum erat; et in tanto postmodum lumine erat, quod scripturam aliquam intellexit ; et videbatur ei, quod posset obtinere quidquid petisset a Deo : et cum sibi loquerentur homines, semper in corde intellexit qua intentione hoc facerent. [Similia ego quoque Fr. Petrus anno MCCLXVII] *f* pro parte vidi : quia in vigilia Paschæ ad villam in qua fuit veni, et in die Paschæ eam visitavi, et cum ea in crastino Paschæ comedi : de de quo intelligitur quod in * quarta visitatione supra est notatum. *Pergit porro epistolæ scriptor.*

magnoque jubilo repleta in Paschate.

* L. I. n. 30

49 Quædam tentatio fuit, quod sine intermissione apparuit ei quasi passio Domini : unde quando hoc vidit, supra modum flevit et sine intermissione. Tandem ad cor rediens, requisivit a suo Sacerdote, utrum possit esse tentatio : responsumque est ei quod posset. Unde cogitavit illa, quod ille, scilicet dæmon, niteretur ad suam destructionem, et minime attendit. Octo diebus duravit. Quando autem F illa non attendit, de cetero non comparuit, et sic tentatio illa recessit. Quædam autem tentatio fuit [talis]. Dixit dæmon ad illam : Ecce tu vides, quia tu pessimam et pœnalissimam habes vitam ; tu vides, quia nullam habes quietam diem : illi qui sunt in seculo, delicatissimam habent vitam, in parentibus et amicis, et filiis et maritis ; tu vides quia habent divitias multas. Et hoc dicto, ostendit ei infinitos denarios, dicens : Si velles sicut seculares vivere, et abrenuntiares huic vitæ, vellem te facere divitem ; et vellem facere, quod non posses timere mortem, et vellem tibi prolongare vitam tuam quamdiu velles. Respondit illa : Maledicte, tu mentiris. Nullam pœnam formido propter Deum : quæcumque promittis non poteris adimplere. Respondit : Religiosi et Clerici, et omnes continentes decepti sunt ; quia hæresis est sic vivere, ; quia Deus a principio sic ordinavit ut omnes viverent in matrimonio : quod si faceres, bene et melius posses salvari. Omni nocte venit cum duobus sociis : alter in specie mulieris quæ puerum secum detulit, et habuit in sinu suo. Cum sic simul essent, nimis carnaliter se invicem tractaverunt : postea mulier illa amplectebatur

Detecta fraude dæmonis, fletum nimium cientis,

tentatur de tenenda vita communi secularium,

objectis etiam impuris phantasmatis,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A amplectebatur puerum, secundum quod mulieres solent pueris facere : et dixit, Non est delectatio, super ista delectatione, qua vir conjungitur mulieri : et non est delectatio, sicut illa quam habet mulier ad puerum. Ex iis verbis et factis, quæ audivit, mirabiliter fuit tentata : et licet absconderet oculos, nihilominus talia vidit. Hæc tentatio duravit sex septimanis, in qua cogitavit. Tu habes pro parte malam vitam : forte potest esse, quod ille optime possunt salvari. In hac resistentia mirabilem pœnam cordis est perpessa : Ex hac tentatione tædio afficiebatur, in sua oratione, et in omnibus quæ facere proponebat.

et incusso confusionis turpis metu,

50 Ex illa visione invasit eam quidam timor, quod timebat sibi de futuro malo ; propterea dedignabatur multum, quando vidit seculares homines et eorum decorem et gaudium, nec amicissimos suos viros (consanguineos et notos dico) poterat illa vice pati. Dixit illi dæmon : ex quo me non sequeris, scias pro certo quod te confundam : dicam toti mundo quod fuisti familiaris viris, et confunderis. Unde magnum timorem in omnibus locis sustinuit : timebat enim quod [dæmon] manifeste deberet clamare, Adhuc puerum parvulum ponam in ecclesiam B coram te, et confunderis, et dicam quod tuus sit : et proposuit de duobus viris, etiam religiosis sibi familiaribus, quod eam vellent confundere ; unde tantum torquebatur [quod vix posset sustinere : et] in ecclesia, si audivit rugitum vel strepitum, semper timebat, nec poterat orare. Tribus vicibus, quando tentatio duravit, quando debebat communicare, videbatur ei, quod audiret strepitum, quasi homines dicerent ; Ecce illa vilissima deceptrix, quomodo decipit homines ? modo apparent suæ truffæ, quod sic genuerit filium. Inde omne desiderium communicandi et voluntas recessit a corde ejus, et timebat si procederet ad altare, quod deberent inclamare eam quomodo auderet accedere. Tandem restitit, quod cogitavit ; Si clamaverint, Deus scit quod innocens es. Una vice contigit ei, quando de mane proposuit communicare, tunc vidit in somnis qualiter diceret : Dilecte mi, compatiamini mihi in hoc timore positæ, et auferte a me tentationem hanc, quia diutius sufferre non possum. Statim respondit vox quædam dicens : Carissima filia, patiens esto : tua pœna hodie habebit finem ; tuus Sponsus dabit tibi tantam mercedem, pro timore C quem habuisti pro tua confusione, quantam dedisset si totus mundus clamasset ad tuam confusionem. Tunc respondit, Benedicte dulcissime, ego sum misera, sed tua gratia felix. Et cum esset expergefacta, evanuit ab ejus corde omnis illa tentatio, et omnis timor ab ea recessit. Sequenti die in Communione habuit tale gaudium, quod tribus diebus non gustavit cibum, nec potum, nec loqui poterat.

per impingendum ipsi crimen stupri.

Alias incusat eam dæmon nimiæ mollitiei,

51 Quadam vice venit dæmon dicens : Quomodo sic agis ? quondam multum orabas, multum tacebas, et jejunabas ; semper sola fuisti, non potuisti sustinere viros, modo nimis es eis familiaris, cum fratribus et aliis nimis fabularis in ecclesia et extra ecclesiam, nimis es desidiosa ; sic ad regnum cœlorum venire non poteris, et cum tali commodo. Si possem ego adeo bene servire Deo sicut tu, omnes pœnas seculi vellem sustinere. Non noscis Deum : si scires tu qualis ipse est non sic faceres. Quidquid ipsa negligentiæ, teporis vel peccati fecit, semper ei ostendit, dicens : Hoc et hoc fecisti hodie, quamvis non faceret. Quadam vice cum vigilaret, sicut semper solebat quando communicare debebat, jacens et expectans suum Dilectum ; venit ille antiquus malorum dierum dicens : O carissima, filia : et cum quadam voce lenissima, sicut esset Angelus de cœlo, dicens ; Carissima, tu proponis communicare : hoc non facies propter tres causas. Prima est D quia si tu hoc feceris, male facies : quia cum imponet tibi in os Corpus Christi, corruet Hostia ad terram, et erit confusio magna. Alia est causa, tu merito debes te cognoscere peccatricem, et omnino indignam. Tertia cum tali conscientia Plebanus ad hoc inductus est, quod tam malæ est voluntatis. Illa credens hunc esse Angelum, et tamen dubitans, tunc ultimo rogavit suum Sponsum, ut ostenderet ei si hæc vox sit ab eo, an ab alio : [et dæmon] in continenti cum maximo strepitu recessit. Illa mane veniens, nec ausa communicare propter has causas ; responsum est ei, quod dæmon voluisset eam impedire : et sic communicavit cum tremore.

et a communione absterret vano metu.

In specie viri flagitiosi apparens,

52 Quadam vice tentabatur a dæmone, qui dixit ei omnes voluptates seculi. Unde tentabatur de quodam viro, mirabili et horribili homine desiderans eum videre, et secum loqui, nisi faceret contra cor. Hunc hominem *inquit Petrus*, ego novi, qui erat facinorosissimus et latro publicus ; sed et cum Christina fui cum Fratre Mauritio, quando hæc tentatio incepit quando de Nussia *g* revertebamur, deducto Fratre Carolo ut supra habetur in Visitatione III. E *Nunc prosequitur scriptor cœptum narrationem hoc modo.* Et quia suo non consensit desiderio, ita doluit, quod videbatur quod cor ejus frangeretur : et quia in nullo malo eum dilexit, mirabatur quomodo hoc esset quod tam secularem hominem, et quem antea tamen sicut hominem malum horrebat, et cujus vocem sicut dæmonis abominabatur, desideraret videre et loqui cum illo. Postea venit dæmon omni nocte in specie illius mali hominis, dicens ad eam ; Dilectissima, ecce ego sum : intravi : domus aperta est : nec pater nec mater sciunt me hic esse : Noli timere. Cum sic loqueretur, credebat omnino illum esse, et sic cœpit eam amplecti et tangere suas manus. Illa hoc sentiens, retraxit suas manus, defendens se totis viribus suis, dicens : Si me tetigeris, scire debetis quod diabolus vos interficiet. Et clamans voce magna, sicut ei videbatur, cum magna acerbitate cordis, monuit eum per omnes Domini passiones quod dimitteret eam. Respondit ille : O præcordialissima, numquam dilexi hominem sicut te. Si me solum libenter videres, nolo diutius esse malus ; sed si volueris, ero bonus ; si nolueris, ero malus semper. Te faciam Dominam, emam mihi pulchras vestes, et denarios dabo quot volueris, et nullius rei habebis indigentiam, et ducam te sine F scitu parentum ad nobiles et delicatos homines, ubi tibi nimis bene erit.

g l. I. n. 19

eam sollicitat ad sui amorem,

promittens vitæ emendationem :

deinde vim intentans,

53 Interea dum sic ille loqueretur, cœpit ipsa se comprimere, et sine intermissione cogitare de Domini passione. Et cum ille videret quod nil responderet, cœpit ejulare et flere dicens : Dilectissima, vis tu me occidere ? jam morior, si non compateris mihi, quod ita anxius sum pro te quod nec dormire nec comedere possum causa tui. Hoc dicto, cum hoc videret quod ipsum sperneret, dixit : Nisi tu sis diabolus, ego tecum faciam meam voluntatem : et comprehendit eam violenter, ita quod videbatur illi quod ab ea deberet auferre vitam. Illa autem invocans suum Sponsum, compressis manibus dixit ei : Domine Deus, conforta me in hac hora : et omnibus verbis dulcissimis, quæ poterat invenire, alloquebatur Deum : nec tamen aliquid dulcedinis in corde sensit, nec putabat quod a Deo audiretur. Multas ei intulit pœnas, deposuit ei pepla, dilaniavit ei tunicas, dicens ; Ex quo mihi non das responsum, proclamabo ad omnes, quod tu feceris meam voluntatem. Respondit illa : nec mortem, nec scandalum ullum vereor : dæmonis vocem libentius quam vestram audirem. Tunc ille extraxit cultellum, et posuit super cor ejus, dicens : Cum hoc cultello occidam

A

et mortem parentibus ejus comminans :

dam te statim, nisi dicas quod me omnino sequaris. Respondit : Dominus meus Jesus Christus sponsus meus est, cui fidem meam promisi, in cujus nomine mori desidero. Respondit : Non. Et dixit, Pater tuus et mater primi erunt. Omnes in hac domo occidam, te autem adhuc reservabo. Et exemit gladium, et videbatur ei quod omnes occideret ; quia audivit, sicut visum fuit ei, quod omnes flerent miserabiliter, sicut qui occiduntur. Tunc respondit pater ad illum : Expecta, ego inducam eam quod tibi consentiat, antequam occidas. Venit ergo Pater dicens : Carissima filia, recordare quia numquam dilexi hominem nec puerum sicut te : ut meam obtineam vitam consentias isti, numquam recuperabis adversus Deum, si tui causa occidar. Respondit : Pater, dicitis quod Deum derelinquam : nescitis quia Deus pro nobis mortuus est? lætanter accedatis et patiamini mortem. Et sic ille invasit patrem, occidens illum. Tunc pater, sonans in gutture ex superfluitate sanguinis mortuus *h* est.

cui illa resistens seipsam lædit,

54 Tunc appropiavit illi : illa autem statim arripuit cultellum, trudens eum in propriam carnem. Hoc fecit ea intentione, ne cor ejus perverteretur, si violentiæ aliquid facere voluisset, quia pœnam corporis sensit. Tunc in resistentia omnia membra
B
ejus sanguine perfundebantur. *Hic vero interponit Petrus :* Cultellum istum, cum quo se trusit in femur, sæpius vidi, et cum eo frequenter comedi ; nam erat cultellus, cum quo ipsa comedere consuevit, quem Dominus Plebanus ab ea propter devotionem mendicavit et accepit, et longo tempore utebatur. Hæc tentatio, *inquit scriptor*, duravit per unam Quadragesimam : in qua numquam potuit illa vice credere, quod dæmon esset ; licet a suis Confessoribus veraciter diceretur, quod dæmon esset : defectio tamen eadem cordis ei fuit, licet sic resisteret. Et sic ille confusus recessit, relinquens ibi materialem gladium, qui inventus fuit ibi : illa autem jacuit deficiens a corde suo omnino. Postea vulnus quod fecerat fluxit sanguine, tribus diebus et tribus noctibus : illa autem, timens mori flevit, et mirabiliter cruciabatur, super eo quod timuit seipsam occidisse. Et cum sic jaceret et fleret, venit pulcherrimus juvenis, dicens : Noli timere, carissima filia : ecce ego Jesus Christus, cui promisisti fidem tuam, antequam venires ad Beginas, in manus meas pannum plenum hoc sanguine vidi, et fuit mihi pro magno clenodio oblatus. Noli turbari, hoc vulnere
C
non morieris ; hoc tempore mihi fidelis fuisti : video quia nullum elegisti sponsum præter me : et sicut Catharina *i* sustinuit mortem quia contempsit seculum propter me, et pretiosa fuit mors ejus in conspectu meo ; ejusdem meriti fuisset, si tali intentione propter me mortua fuisses. Sic faciens signum Crucis super vulnus, statim stetit sanguis, et dolor ejus evanuit. Hoc ipsa non pro aliquo reputavit, sed Deo gratias egit, qui eam sic conservavit. Hæc tentatio vobis scripta est, quam pro parte scivistis, quia desiderat quod vos sciatis meram veritatem. Tempore quo prædicta tentatio scribebatur ab ore ejus, in remotis affui *inquit interloquens Petrus*, et vidi quod præ verecundia multum laboravit in exponendo singula usque ad sudoris effusionem. Contigit autem anno Domini MCCLXIX. Quam pulchre autem terminata fuit, patet ex visitatione XII. *His interpositis sic continuatur cœpta narratio.*

et recedit dæmon relicto apud eam gladio :

Christus autem eamdem solatur :

et hæc per Quadragesimam anni 1269 contigerunt.

L. 1 n. 75

Ipsa visis inferni et purgatorii pœnis,

55 Tribus noctibus in lecto fuit, quod vidit omnes pœnas inferni ; omnem ejulatum et fletum et malleos percutientes, caloris pœnam et frigoris, bufones et serpentes, fœtorem et fumum et quamplures pœnas, quas dictis prodere non potest. Propter hanc visionem tantus eam invasit horror, propter sua peccata quia vidit quod propter modicum quid et in inferno et in purgatorio intolerabiles pœnæ D
fuerunt præparatæ : propterea invasit eam quoddam desiderium de serpente quodam, quem viderat, si esset voluntatis divinæ, quod eam serpens purgaret pro suis peccatis ; si possibile esset, quod per hoc evaderet pœnam purgatorii. Post has tres noctes vidit in sua oratione serpentem ante pedes suos. Mirabiliter ille incessit, et insufflavit eam : propter hoc in tantum horruit, quod nescivit quid oravit, in ecclesia et in omni loco. Talis horror duravit octo diebus Post hæc serpsit per omne corpus ejus, et composuit se circa crura ejus, et ibi mansit; [ipsa vero] frigiditatem serpentis sensit. Postea sufflavit ei in aures sine intermissione quasi tuba : intravit etiam oculos et aures. Propter has acerbitates incepit clamare, ita quod nullus fuit in domo qui non inquietaretur. Circa finem intravit in interiora corporis sui, et comedit ; et hæc fuit pœna super omnem æstimationem, et credebat omnibus modis mori et fregit eam, ita quod tribus diebus fluxit sanguine. Quod sic eam voravit, octo diebus duravit. Ultima nocte, quando debebat recedere, reliquit ibi tantum de sua immunditia, quod quasi quarta vini recessit de corpore ejus. Post hæc vidit
E
in somnis quod beata Virgo apparuit ei, et detulit secum quasi calicem, et posuit ei ad os, et dixit : Accipe, carissima et bibe, ex hoc enim recipies sanitatem, et dolor quem habes in corpore fugabitur. Potus ille videbatur dulcior omni melle. Post hunc non habuit alium saporem tribus diebus quam istum. Præcordialissime, sint vobis hæc in omni bono commissa. Hic ergo, *inquit Petrus ad calcem præmissi tractatus, fuit* tenor prædicti quaterni : et hic finit, quem de manu Christinæ accepi, in die B. Hieronymi anno Domini MCCLXX, scriptum manu Domini Joannis Plebani de Stumbele Confessoris sui, ex ore ipsius Christinæ.

A PETRO COÆVO EX MS.

ut has evadat, Serpentem a quo torqueatur impetrat,

ac postea curatur a Deipara.

ANNOTATA D. P.

a *Pascha anni* 1170 *celebratum fuit* 13 *Aprilis : adeoque*, Dominica Exurge *id est Septuagesimæ, initio capitis præcedentis indicata, convenit in* 16 *Febr. sicut ibi notavi in margine et hic consequenter notabo.*

b *Colitur* S. Jacobus Major, *sive Zebedæi, frater Joannis*, 25 *Julii.*

c *Scilicet ad longius tempus, non minus quam novem annorum : potest etiam intelligi major separatio localis : nam Colonia Parisiis distat solum itinere dierum* F
16 *aut* 20 ; *et ex præfatis apparet continuas fuisse Studentium commutationes hinc inde, propter celebritatem Studii utrobique constituti. Omnino autem videtur non excurrisse Parisiis* Petrum *causa* Christinæ *visitandæ ; sed absolutis omnino studiis redeuntem in Patriam hac transiisse ; sicut lib.* I *num.* 29 *dicitur*, Cum Fr. Karolus reverteretur de Parisiis in Daciam, et venisset Coloniam.

d *Ita semper de se in tertia persona loquitur Virgo hæc dictans.*

e *Verosimile est agi de Quadragesima aliqua, prægressa primam Visitationem ; et occasione apparentium in* Christina *vulnerum* Beginam Aleidem *lib.* I *num.* 16 *optasse, ut* Petrus *vidisset mirabilia quæ fiebant in Stumbele.*

f *Sensum hiulcum per conjecturam suppleo, donec ex alio MS. certius integretur ; alioqui maneret dubium, utrum hic non indicetur, quod Christi stigmata Virgo acceperit ipsa Quadragesima, primam immediate prægressa Visitationem.*

g Nussia, *vulgo* Nuyts *alias* Novesium, *distat Colonia leucis horariis* 7, Stumbela *autem* 6.

h Mortuus est *id est visus est mori, revera enim totum phantasma diabolicum erat.*

CAPUT

CAPUT VI.

Acta usque ad Pascha anni 1272 perscripta ad Petrum, jam Lectorem in patria.

Christina an. 1272 scribens Petro, a Ep. xv.

Postquam ergo ab ea separatus fui corpore, licet non animo, transierunt fere duo anni, priusquam litteras merui recipere desideratas. Ad Capitulum ergo Arusiense in Jutia *a* venerunt mihi plures litteræ, a Christina destinatæ. Primæ autem tenor talis erat.

Singulariter dilecto sibi, Fratri ac Patri Petro, Lectori Skenigiæ *b*, Ordinis Prædicatorum ; singulariter dilecta ac diligens Christina de Stumbele, sincerum caritatis affectum ex intimo corde, in fervore et dulcore Spiritus sancti, in splendore et decore Jesu Christi. Dilectissime, quando nuperrime separabamur, scire debetis, quod tantum fui perturbata, quod per duos dies oculi mei non cessaverunt a fletu, cum recordarer solatii, mihi in Christo a vobis exhibiti, meque eo debere carere. Postea numquam vidi Fratres, de terra aliena existentes, quin graviter perturbarer de carentia vestræ personæ. Sed heu ! post vestrum recessum, exul et sine spe B abii, destituta omnino a fidelibus amicis : quia nullum inveni cordi meo tam aptum, qui sciret compati meis infirmitatibus, expertum per omnia ; quia vos solus fuistis de quo confidebam ; et confisa fuissem plura cordis mei secreta, plus quam alicui homini sub cœlo, si concessum mihi fuisset apud vos manere. Fratres plures sunt mihi familiares : nihilominus non sunt mihi adeo convenientes sicut vos. Causam scitis. Octo paria litterarum *c* mihi transmisistis, unde vobis diebus vitæ meæ non sufficio regratiari ; quia inter multa et innumerabilia bona quæ mihi fecistis, hoc quoque unum maximum de multis bonum mihi fecistis. Numquam audivi expositionem dictarum litterarum, quin ego multum flerem, cum propter delectationem auditus verborum vestrorum, tum etiam quia vestræ cognovi fidelitatem caritatis. Nunc vobis significo, quod transactis quatuordecim diebus post vestrum recessum, dixit mihi hostis antiquus ; Frater Petrus in itinere a latronibus occisus est. Unde octo diebus, super eo nimis credula et timens, supra modum fui perturbata : et rogavi Deum dicens ; Domine Deus, qui solus es veritas, ostende mihi utrum sit verum dictum dæ- C monis : et hoc feci profusis lacrymis, postea in somnis apparuit mihi beata Virgo Maria, et dixit : Noli turbari, Petrus vivit adhuc : dæmon decepit te. In hoc excessisti, quia supra modum turbabaris non debes adhibere fidem verbis dæmonis. Ceterum, carissime, verba aliquando dubitationis mihi scribitis, me vestri fore oblitam. Scire debetis, quod, sicut promisi, sic per Dei gratiam implebitur, quia spero una vobiscum me æternaliter victuram.

b

indicat sensum de ejus absentia,

c et quod eum occisum falso nuntiarit dæmon.

57 Sæpe dolui, quod ita raro innotesco vobis meum statum. Scire debetis, quod vobis libentius quam vos mihi, si daretur mihi facultas nuntii, scriberem et scripsissem. Sciatis etiam, quod si personaliter scirem scribere ea, quæ modo non decet mihi alicui revelare, vobis revelassem : et secundum vestra dicta, pluribus intentus minor est ad singula sensus ; sic e converso desidero, sicut affirmatis, me solam esse vestri. Carissime, quam gravis dolor cor meum penetrat propter vestram absentiam, dicere non sufficio. Est etiam unum tormentum maximum, quod non datur mihi facultas vobis scribendi de statu meo pro mea voluntate. Sed, heu ! dilectissime, non est sicut heri et nudiustertius, quando cum Fratre Albrandino mecum *d* in Ossindorp dignabamini ire, exhibentes multam et acceptissimam consolationem. Talia et plura alia mira- D bilia bona, fuerunt mihi semper via ad majus bonum. Regratior non modicum super pluribus vestris beneficiis, quia numquam expensas ponderastis, sed plus et ultra quam volebam ultro fecistis. De sanctuario vestro et tunica regratior, quam numquam circa festa induo, hac intentione, quod volo ea uti, si Deus voluerit, diebus vitæ meæ. Eia, carissime, quid nocuit mihi vobis præsente ? cum non timebam vos ; nec nos verba mea, nec gestus, nec gaudium, neque tristitiam sinistre interpretabamini, sed omnia in bonum convertistis, quasi amicus sciens faciliter meam intentionem. Sed non est modo ita : sed impono ori meo silentium, quia vobis similem *e* non invenio, nec curo invenire. Super omnem pœnam reputavi mihi nimis magnam, quod vos ita exul et sine spe exteriori recessistis a me.

Excusat raritatem suarum ad ipsam litterarum,

d

memor bonorum per eum acceptorum ;

e

58 Cum fuistis in via, semper solicitabar de aura et de molestia viæ et prolixitate et infortunio, et de hospitio et receptione hospitum ; semper rogans Deum, ut semper prosperum faceret iter vestrum. Summum est etiam desiderium meum, sicut scitis, quod vos plures mihi procuretis amicos, qui pro me apud Deum intercedant : et procurate mihi E post vestram mortem, si supervixero, adeo fidelem amicum, sicut vos mihi fuistis. Insuper conjuro vestram dilectionem, quatenus sic apud vestrum Dilectum fideliter et sicut scitis me desiderare, obtineatis, ut post vestrum transitum non me diutius vivere sinat : quin me vestris bonis participem, una vobiscum faciat niti super Dilectum, quousque perveniamus ad regnum cœlorum. Licet hæc dicam, tamen rogo et opto, si aliquo modo unquam fieri potest, recordamini caritatis et dilectionis quam habemus ad invicem, quatenus velitis me indignam ante vestrum obitum visitare ; tum propter hoc, quia supra modum vos videre desidero ; tum propter hoc, quia necesse habeo vobis multa revelare, quæ nulli nisi vobis revelabo. Si aliquid est quod desideratis, non parcatis quin omnia mihi significetis : quia parata sum omnia ad vestram voluntatem procurare. Valete in Domino Jesu Christo. Orate rogo, carissime, pro meo Domino Joanne, scriptore harum litterarum.

atque pro ipso solicita,

sui curam et vicissim commendat.

59 Prædictæ litteræ, plurimæ consolationis et immensæ dilectionis conjuncta erat littera intolerabilis desolationis, talis tenoris. Ep. XVII.

Dilectissimo et jure diligendo Patri suo et amico speciali, Fratri Petro Ordinis Prædicatorum, lectori Skenigiæ, Christina de Stumbele quidquid poterit honoris et dilectionis. Carissime, de pœnis meis, F post recessum vestrum mihi contingentibus, scire vos cupio, quod statim ante festum omnium Sanctorum tentata fui malo consilio dæmonis : cui cum nollem consentire per Dei misericordiam, minabatur mihi, quod vellet me trahere in aerem crinibus: [et hoc] tandem complevit opere, quia traxit me per crines super testudinem cameræ meæ, quam vos scitis, ibi trudens corpus meum ad tectum. Ante hoc factum exemit gladium, quo læsit dorsum Hillæ, scindendo tunicam ejus. Cum autem sic jacerem supra cameram, vibravit gladium omnibus illic præsentibus et videntibus ; quousque pater meus cucurrit pro meo Domino Plebano. At ille accurrens statim, audivit in curia nostra sonum gladii. Cum autem intraret, vidit gladium vibrari sine manibus super testudine : et cum apponeret scalare, volens ascendere, prohibitus est, quia dæmon percussit caput ejus multis ictibus. Pater meus cum hasta removit retrorsum gladium, et ipse percussit in hastam. Tandem cum audacter Dominus meus vellet accedere, dimisit gladium, et accedentes deposuerunt me.

Alia epistola eidem significat,

quod exeunte Octobri anni 1370,

raptata fuerit supra fornicem cameræ suæ a sævo dæmone ;

qui deinde apparens in specie Confessarii,

Postea

A Postea, cum deberem confiteri Fratri Joanni de Mussindorp, venit dæmon, et percussit me ad oculum. Hic postea apparuit, et dixit ad me in specie ejusdem Fratris statim : Carissima filia, hac tentatione qua tu læderis, ego lædor : quia propono omnibus modis tecum exire Ordinem. Respondi : Quid dicitis, Domine : putatis vos, quod propter hoc dixerim vobis meas tentationes quod velim eis consentire? Scire debetis, quod valde indignum est mihi. Ego putabam, quod consolari me deberetis : nescitis quod prius mori eligerem, quam derelinquere Deum meum? Audivit Frater Joannes verba mea, et valde contristatus est; timuitque quod deberem clamare, et eum confundere; et nescivit quod dæmon commovit litem.

solicitarit eam ad apostasiam;

60 Postea in adventu Domini sic fui tentata, quia dæmon cum duabus manibus armatis, positis super humerum meum, quassavit totum corpus meum; ita quod fere suffocata eram, et quod multi Religiosi non poterant me continere. Insuper linguam meam detraxit de ore meo, omnibus videntibus; et ita rigida mansit, quia nemo poterat eam removere. Quando dixi et oravi, Crucem cum pollice faciens supra linguam meam, et dicens; Domine
B Jesu Christe, si hæc lingua unquam te digne laudavit, præcipe isti malo hosti ut dimittat linguam; statim dimisit eam : et ego muta facta sum fere per quindenam. Fratri Joanni inscidit magnum vulnus in manum; Fratri Joanni de Crucinburch inscidit duos digitos; et cum idem sederet et legeret librum suum cum candela, percussit eum cum lapide magno ad caput suum, et rejiciens librum projecit eum, indutum cappa sua, extra cameram. Sororis Plebani inscidit pollicem; secularis viri absciderat fere pollicem. (*Hoc porro quod sequitur dicit scriptor.*)

et in Adventu nisus sit ipsam suffocare,

atque alios suos amicos varie læserit.

f Addit scriptor

f Quando laboraverat propter quassationem et innuerat quod daretur ei bibere, non potuit obtinere quod biberet, licet quinque Sacerdotes manus apponerent. Tandem quando ipsa in silentio oravit, ita quod vix potuimus percipere; Domine Deus præcipite isti quod me bibere dimittat; deposuimus omnes manus, et libere bibit. *Pergit Christina.* Eodem tempore innuit mihi, quod dæmon in Ecclesia devorasset in cista matris meæ omnes pannos ejus. Quod verum fuit, quia inveni ita factum esse. *Sequentia rursum scriptoris sunt.* In Vigilia nativitatis Domini quassavit corpus ejus sine intermissione.
C Tandem cum deberet recedere dixit *Lovelois Scheindhof*, hoc est, Sine laude confu[illegible]uriæ; potestas mihi data fuit, ut tentarem [illegible]eum confusione recedam, et dignam pro meritis accipiam mercedem.

quomodo dæmon victus recesserit;

61 Sequenti die communicavit cum consolatione : postea in Quadragesima invasit eam febris acutissima, quæ duravit usque ad diem *g* Cœnæ Domini. Et cum ego cogitarem, quid faciet ex quo eam sic febris agitat maxime hoc festo, audivit soror mea Gertrudis quod tota nocte rogavit suum sponsum quia immineret festum quod vellet auferre febres ab ipsa. Audivit Dominus orationem suam, qua de mane Cœnæ Domini recessit ab ea febris, et ipsa hora diei qua eam solebat invadere, invasit suam germanam Hillam, et eodem omnino modo illa supra modum mirabatur, qualiter tantus dolor eam invaderet. Post vestrum recessum statim factum est Interdictum *h* in terra nostra, et oportuit eam alibi communicare. Minabatur sibi dæmon quod desisteret ab eundo, quia sibi aliter multas molestias vellet inferre, et procurare quod confunderetur in ecclesia *i* Brunwilre. Quadam vice cum deberet communicare, et confessa fuisset Domino Priori bonæ memoriæ, in momento deposuit calceos de pedibus ejus, et in frusta conscidit; caput ejus

g et Christina, per Quadragesimam anni 1271 febri laborans,

h sub finem liberata sit, ut posset communicare; i

Junii T. V

percussit contra parietem, et deposuit a pedicis usque ad plantam omnino pellem de suis pedibus. Cum tali pœna accessit de altari : unde longo tempore doluit pedes. D

A. PETRO COÆVO EX MS. quod etiam alios cum magna molestia fecerit :

62 In Adventu præterito, tentatio invasit eam, quæ talis fuit : quia semper quando oravit, videbatur ei quod aperiretur abyssus, et infiniti dæmones traherent eam ad se. Aliquando traxit eam dæmon, caput ad terram et pedes in altum gyrans. Octo diebus ante Nativitatem, una nocte transfixit pedes ejus duabus virgis de salice; et eam omnino traxit per fenestram suam, et ultra hortum et ultra sepem, et suspendit eum in altam arborem, ligans eam pedibus in arborem, et manus sursum in arborem; ibique per horam pependit, antequam scirent qui præsentes erant, et tamdiu quousque pro me irent. Et cum ego venirem, inveni eam pendentem in arbore, et juxta eam matrem ejus solam, quæ flens et ejulans stabat. Flebant omnes sui et deposuimus eam de Cruce. In die Thomæ Apostoli circa meridiem iterum virgis transfixit pedes ejus, et traxit per fenestram, et ligavit eam ad terram in aliam arborem, in sua camisia existentem; quousque ego et Dominus Apollonius Cellerarius de Brunwilre venimus et deponeremus eam : et hoc multis de parochia videntibus *k*. *Addit Petrus.* Frater Joannes E de Mussindorp dixit mihi, quod de extremitatibus virgas fecit, quasi quasdam *l* flexas, sicut mulieres solent facere de crinibus suis, quas ipse manu propria abscidit, et virgas extraxit. Arborem prædictam vidi : hujus autem talem audivi expositionem quia mater ejus, videns eam nudam suspensam, accepit pallium suum et cooperuit eam : et quia eam deponere non valuit, flevit. *Pergit porro scriptor.* Sic transfixit virgas per dorsum et collum, eas summa vi trahens et retrahens, ad suum maximum tormentum. In Vigilia Nativitatis oravit, post magnam pœnam, sic dicens : Domine auferte a me tentationem; et statim absolutum est vinclum cordis. Tandem gratias agens pro liberatione cordis, dixit et oravit, ut aufferretur exterior tentatio dicens : Domine, hoc fiat cum silentio, ne inanis gloria cor meum subvertat. Et sic dæmon, affligens supra modum, recessit : unde statim Spiritu sancto adveniente reficitur. Adhuc [virgæ] transfixæ stabant in pedibus, nec aliquis hoc aspiciens audebat præ pusillanimitate cordis illas avellere : sed ipsa, confortata a Domino, nobis omnibus videntibus, cum maxima F difficultate extraxit : propter hoc nos omnes quasi a corde defecimus, postea in brevi sanata est. Valete.

et quomodo per pedes fuerit suspensa ex arbore, semel

iterumque;

k

l

et in Natali Domini liberata sit a tentatore.

63 Ipsis duabus litteris conjuncta erat tertia, in qua conqueritur de infortuniis et morte amicorum suorum et sibi attinentium, talem habens tenorem :

Caro, cariori, carissimo Fratri, Petro Lectori Prædicatorum in Skenigia, Christina sua tota de Stumbele, salutem in vero Salutari. Post recessum vestrum, cum carerem longo tempore Dilecto, tantum fui afflicta, quod magna frusta sanguinis, multis videntibus, de ore meo emisi. De amicis meis, de quorum perturbatione afflicta sum, conqueror. Meum dolorem scire debetis de dilectissimo meo Domino Priore de Brunwilre, qui post Assumptionem beatæ Virginis obiit : qui se mihi in sua infirmitate commisit tam miserabilibus verbis, quod sine fletu nullatenus possum enarrare. (Iste est *inquit Petrus* de quo mentio fit in * nona visitatione qui mihi propter Christinam fuit familiaris.) Idem Prior desideravit quod scriberem vobis, quod intercederetis pro eo : et hoc ego peto, quatenus ei, secundum quod confido de vobis mihi faceretis si decederem, hoc animæ ejus faciatis : quia nescitis quanta bona mihi impen-

Ep. XVIII. Tertia epistola significat obitum Prioris Brunwilrensis 1271;

* l. I. n. 59

 dit

A. PETRO COÆVO EX MS. *discessum Confessarii;* m

A dit diebus vitæ suæ. Postea recessit Frater Gerardus de Griffone, et effectus est Prior in Confluentia m ad cumulum dolorum meorum, et sic quasi omnes amici mei me dereliquerunt. (De isto *inquit Petrus* sæpius in superioribus facta est mentio.)

patris sui depauperationem;

64 Præterea alia tribulatio fuit maxima de amicis meis aliis et parentibus, qui ad tantam pervenerunt paupertatem, quod pater meus, causa fidejussionis inter Judæos et Christianos, omnino perdidit quod habuit : unde non audiens manere, recessit a villa tribus mensibus. Considerate ergo, carissime, cum pater meus, qui mihi tanta bona fecerat destitutus ab omni bono sic recederet, quanta mihi fuerit tribulatio. Et cum esset Coloniæ, oportuit me solicitari de eo quid ageret, et ire ad eum : et quando vidi eum esse afflictum, effudi multas lacrymas. In die Innocentum, cum mater mea deberet ire Coloniam, causa videndi patrem meum, cecidit de carruca, frangens suum brachium; et infligens suo capiti maximum vulnus, recessit coloniam Hoc iterum fuit mihi magna tribulatio, quia oportuit eam diu decumbere et multas expensas habere : et ad hoc acutam [febrem] habuit, et Fratres vestri inunxerunt eam: insuper pustulas habuit, ita quod nemo recognovit B faciem suam. In talibus afflictionibus mansit sex septimanis ibidem : unde ego statim post Nativitatem Domini, non valens induere calceos propter recentia vulnera mea, in maximo frigore et in magno tormento corporis et animi, ivi Coloniam. Et cum reverterer aliquando, inveni curiam et domum sine habitatore : et quasi exul et misera, nihil inveniens in eis, remansi, et sic oportuit me ire in omni pœna huc atque illuc.

fractum matri ex lapsu brachium;

desolationem domus suæ,

65 Talibus pœnis hodierna die plena sum, et majores expectans : tamen me oportet solicitari, et tota die separationem inter nos expecto. Unde, carissime, attente rogo vos et moneo, quatenus causa mei velitis intercedere pro me : quia, secundum quod jam intelligitis, necessitas mihi maxima incumbit; ut Deus me in istis tribulationibus sine peccato conservare dignetur ; nihilominus suam gratiam propter distractionem non auferendo ; ut mea tribulatio tandem in gaudium, quod nemo auferre poterit, commutetur. In hac Quadragesima, in qua has litteras vobis scribo, scire debetis, quod ablata est mihi omnis gratia, et omnis delectatio orandi : nihilominus tentationem cordis habeo maximam. Insuper cum oro, venit dæmon in specie araneæ magnæ, sicut ovum, volitans in meam faciem me molestando. C In digito meo jam infixit pustulas, quas timeo plures ab ipsa aranea me passuram. Carissime, iterum rogo vos, si fieri potest, quando poteritis, dignemini me videre : quia vestro indigeo consilio, et libenter vos viderem. Valete in Domino Jesu Christo.

et anno 1272 ablatam sibi in Quadragesima consolationem.

Ep. XIX

65 Quarta, *inquit Petrus*, a Christina missam litteram accepi, hæc continentem.

Quarto prioris argumentum prosequitur;

Dilectissimo Patri, et carissimo amico, Fratri Petrô, Lectori Skeningensi, Christina sua filia de Stumbele, cœlestibus semper corde interesse conviviis, affluere deliciis, elevari miris, et delectari influentiis. Sæpius me super eo quod vobis non scriberem arguistis : nuper tamen vobis scripsi quatuor litteras, quæ missæ vobis fuerunt a Fratribus (nescio tamen utrum illas acceperitis) in quibus intimavi vobis multa, post recessum vestrum mihi per dæmonem facta, et ex parte amicorum meorum. Et quia desiderium vestrum in hoc agnosco, scire debetis, quod libentissime vobis scriberem, si facultatem nuntiorum haberem. Quæ contigerunt mihi usque ad Adventum, scripsi vobis : postea in Quadragesima, in oratione mea semper venit dæmon in specie araneæ, impediens me quantum potuit.

cui addit Plebanus, renovata stigmata in Paschate 1272;

(*Hoc quod sequitur dicit Plebanus.*) In die Parasceves, n omnia quæ vidistis aliquando, contingebant D illi in quinque vulneribus, et in die Paschæ ultra modum consolabatur, et ultra non apparebant stigmata, unde gaudebat supra modum : et credo quod hoc obtinuit a Deo, licet nobis non revelavit. n

66 Ante Assumptionem beatæ Virginis diu subtracta fuit sibi gratia, et quasi Deus numquam benefecerit ei : et in die B Laurentii, cum diu ante eadem et plura alia perpessa fuisset, infestabatur. Et de nocte, cum resisteret tentationi, contra interiora cordis pugnans, usque ad conglutinationem sanguinis interioris ; dæmon combussit ei crines, ita quod fœtebant per totam domum. Postea intrusit gutturi ejus ferrum ignitum, extrahens, et iterum ponens in sua viscera. Mira et inenarrabilia sustinuit tormenta. Ipsa autem proposuit communicare sequenti die, et dixit : Dico tibi, dæmon quia cras propono Dilectissimum meum sumere. Respondit dæmon : Si hoc feceris, extendens cultellum trusalem, trudam in linguam tuam, et impediam propositum tuum. Cum autem in proposito perseveraret, trusit cum cultello in linguam suam, et ibi eum dereliquit. De mane visibiliter fluens sanguine venit ad ecclesiam, et postea apparebant E pustulæ intus et extra. *Hactenus Plebanus : progreditur Christina.* Rogo, Carissime, ut sitis mihi fidelis quia supra omnem hominem de vobis confido, et desidero vos videre ultra quam creditis mihi. Uti nam hoc contingeret ante mortem meam. Prior mortuus est in Brunwilre, meus intimus amicus. Carissime, sitis ei fidelis, et orate pro meis parentibus, qui sunt in turbatione maxima. Modo cum faceret scribere litteram (*addit Plebanus*) non poterat plus loqui, quia in continuo fuerat jubilo. Omnes præmissas res, *inquit Petrus*, scripserat Dominus Joannes Plebanus de Stumbele manu sua, quia ille erat Christinæ familiarissimus, et benefactor præcipuus simul et confessor.

et quomodo nisus sit dæmon impedire Communionem ejus.

ANNOTATA D. P.

a Jutia, *Daniæ pars septemtrionalis, peninsulæ forma procurrentis in mare ; ubi ultra Fioniam Insulam est* Aarhus *civitas Episcopalis, una ex quatuor inter quas illa dividitur.*

b Skeniga, *infra etiam num.* 63 Suenigia *et* Strenigia *atque* Streningia : *sed ubique legendum esse* Skeningia *persuadet Joannes Magnus hist. Sueonum lib.* 19 *cap.* 15 *agens de* Concilio Schieningensi *sub annum* 1247 *celebrato : eam tamen hactenus in tabulis non reperio, de ipso concilio agit Labbe Tom.* XI *p.* I. *col.* 695. F

c *Harum litterarum aliquæ invenientur in Collectione ultima Epistolarum, librum nobis factura.*

d *Videtur hoc spectare ad tempus Visitationis octavæ relatæ num.* 55 : *distat autem Stumbele* Ossindorp *trans Rhenum horarum duarum itinere.*

e *Hoc etiam de quo,* Petro *in Daciam decedente, consolari* Christinam *voluit Fr. Albrandinus, per Epistolam dandam libro* 5. *num.* 5.

f *Cetera, usque ad finem Epistolæ, Joannis Scriptoris sunt.*

g *Anno* 1271 *Pascha celebratum fuit* 5 *Aprilis, adeoque* 2 *mensis fuit Cœna Domini.*

h *Interdictum an.* 1279 *in vicinia et urbe Coloniensi positum fuerit ab Engelberto Valkenburgio ; quia civitas contra ipsum fœdus inierat cum Duce Juliacensi : ut legitur in Chronicis urbis vulgatis, ubi dicitur post varias utrimque clades, anno mox sequenti per S. Albertum Magnum, Ratisponensem Episcopum, reconciliatio procurata.*

i *Quæ scilicet ecclesia, immediate tunc subjecta Pontifici,*

A *Pontifici, Interdicto non subjacebat: distabat autem Stumbele leucis non integris tribus.*

k *Hæc omnino videntur a* Petro *collectore interposita.*

l Flexa *id est plexus capillorum, vulgo* Tuyte.

m Confluentia, *civitas supra Coloniam ad Mosellæ Rheno influentis ostium leucis* 15 *supra Coloniam.*

n *Pascha anni* 1272 *celebratum fuit* 24 *Aprilis, Parasceve* 22.

CAPUT VII.

Epistola Petri consolatoria ad præmissas.

Ep. XX.

Respondet Petrus,

Quamvis autem ego ad præmissas litteras plurima rescripserim: per negligentiam tamen meam tradita sunt oblivioni, excepta una littera, cujus tenor talis erat Amicæ præcordiali, sociæ speciali et sorori Spirituali, carissimæ sibi Christinæ in Christo, caritatis inspiratore, amicitiæ præventore et exhibitore, vel (si melius placet) cordi suo et animæ dimidio, Frater Petrus, nomine et affectu non ignotus, cum Spiritus sancti fervore ea quæ sunt Spiritus semper sentire, amplecti et imitari. Cum Spiritus sancti (qui est dilectio) efficacia, non possit B præ vehementia, nec debeat sub pigritia, nec deceat sub dissimulationis ignavia, in solius corde latere vel jacere conscientia; quin potius tanto verior, efficacior et gratiosior esse probatur, quanto plura, majora et difficiliora pro dilecto agit vel patitur; quia caritas operatur magna, si est; si autem operari renuit, caritas non est; et probatio dilectionis, est exhibitio operis. Cum igitur mihi spiritus, et (ut æstimo) divinus specialem circa vestram personam dederit affectum; mirari neminem oportet (quia corporali præsentia, operum efficacia, vel verborum affluentia hunc affectum non valeo manifestare) si saltem manu vel penna ostendam, quod in corde occultum teneo et sentio.

ex speciali erga ipsam caritate

scribere se ei.

68 Si verum fatear, nec os nec lingua potest invenire verba, nec manus potest exarare in charta, quod sentio. Dicam tamen et scribam, quod possum; et in hoc gaudeo et gaudebo, quod latius est mihi cor ad sentiendum, quam os ad loquendum. Quantum circa statum vestrum solicitus sim in conspectu Domini, puto vos ex præteritis posse conjicere præsentia vel futura: nam qualis fui in præterito, talis in præsenti persevero, et in futuro perseverabo; C et qualis fui præsens, talis maneo absens, et manebo. Nec mirum, præsertim cum nec futurum, nec absens, nec præteritum sit, quod amo, et quod aliter non diligo, nisi in quantum illud est in Deo, et Deus in eo: et illud, in quantum tale est, semper perseverat, propter primum, et ubique se repræsentat, propter secundum. Quod autem semper est, neque præterit neque advenit: quod autem ubique est, nusquam aufugit: nec (ut apertius dicam secundum Sapientem) Amicus meus unquam moritur; quia virtutes, quas vel solas vel maxime dilexi, numquam moriuntur. Iterum nec absens esse potest, quia quod amo, in corde porto, affectu teneo, desiderio amplector, gaudio in Domino perfruor.

Caritatem autem istam totam esse in Deo,

semper præsente,

69 Sed scire forsitan quis cupit, quid est de cujus amore glorior pariter et consolor: quod est tam spirituale ut interiora cordis penetret, tam immensum ut ubique se repræsentet, tam durabile ut in æternum perseveret? Ad quod respondeo: Est divinitatis imago in te expressa, Christi similitudo tibi tam lucide impressa, virtutum omnium perfectio tibi concessa, et quasi in te compressa. Te enim Deus Pater, Filii sui sponsam futuram, nobilissime in naturalibus donis ditavit et decoravit; Te filius, ut sponsam suam, præcordialiter amavit et D signa victoriæ suæ communicavit; Te Spiritus sanctus, ut suum habitaculum, et Filii Dei thalamum, virtutibus et donis honoravit, et multipliciter, et privilegiate locupletavit. Deum ergo et Dei munera in te diligo: sed et te et tua virtuosa opera in Deo diligo. Cum ergo ex utraque parte Deus sit causa affectionis et ratio dilectionis, non Deum a te separo in diligendo; sicut nec te a Deo, in cogitando et sentiendo: fateor enim te sic conjunctam esse Deo in corde meo, ut quasi numquam vel raro tui mihi occurrat memoria, sine Dei recordatione intima; sed et Dei vix unquam recordor sine tui memoria dulcissima. Tu es ergo quædam excitatio cordis mei, ad Deum inveniendum; quædam æmulatio, ad Deum retinendum; quædam consolatio, ad Deo perfruendum.

ejusque sponso,

A. PETRO COÆVO EX MS.

70 Sed et ipse Deus meus tota ratio est ad te diligendum, quia ipse te prior dilexit; ipse ratio ad te inspiciendum, quia te tam mirabilem et in pœnis et gratiis effecit; tota causa ad tecum sinceriter convivendum, quia te sua præsentia replevit; tota opportunitas ad te imitandum, quia vias suas rectissimas in tuis moribus et actionibus expressit. Te ergo, ut Deitatis expressum signaculum, diligo; ut E Christi passionis vexillum, inspicio; ut nuptialem ejus thalamum, revereor; et ut propitiationis tabernaculum, amplector. Hunc ergo modum cognoscatis meæ dilectionis, hoc objectum meæ affectionis, hunc finem meæ intentionis. Si ergo et vos talis estis, gaudeo nec me vos decepisse, nec in vobis me deceptum fuisse. Quod si aliter est, quod absit, non me vos, sed aliquid sub specie vestri noveritis dilexisse. Sed certum sit vobis, nisi aliquid certi haberem de status vestri conditione, numquam tantum vobis scripsissem de cordis mei affectione.

qui tota ratio sit ipsam diligendi;

71 Proinde si qua sunt in vobis viscera pietatis, quæ carnalitas numquam infecit; si quis affectus caritatis, quem Christus accendit; si qua compassio benignitatis, quam Christus exhibere miseris præcepit; vicem dilectioni meæ rependatis, et maxime in hoc, ut oretis Deum, ut ipse me talem efficere dignetur, ut digne me diligere velitis, et possitis gaudiose, et a me diligi valeatis fructuose. Nam non parva facienda est vis in eo, quod quis diligit: ea enim vis est amoris, ut amantem transferat in amatum. Sola ergo illa diligamus, quibus assimulari vel ea fieri non sit damnosum, quin potius gaudiosum et gloriosum: quorum societate vel identitate F melioremur, informemur et beneficiemur. Et hæc fuit sola vel potissima causa, quare vos numquam ad mei dilectionem invitabam, cum tamen vos affectuosissime diligerem: quia sperabam vestri, utpote melioris, dilectione in potiora, sublimiora et Deo familiariora posse transformari; sed metuebam, unde non erat timor, vos mei familiaritate prolabi ad inferiora. Cum ergo dilectione vestra, quasi quadam usus fuerim scala, sperans et desiderans ex meritis vestris me de die in diem in ea profecturum, et ascensiones per eam, quin potius in ea, in Dei dilectione dispositurum, donec nobis occurreremus ad videndum Deum deorum, desiderium desideriorum, finem suspiriorum, gaudium præcordiorum in Syon; qualis credis dies illa erit, qua Regum mamilla lactabimur? quam desiderata, quam beata, quam amata, quam deliciosa, quam speciosa, quam luminosa? O præcordialissima et amantissima sponsa Christi Christina, elevemus aspectum, inflammemus affectum, augmentemus desiderium Deo fruendi.

quemque solum amari volens,

non optaverit ab ipsa redamari,

sed per ipsam ascendere ad Deum.

72 Si Jacob Patriarcha, a Deo impetratus, et secundum quosdam in utero sanctificatus, et innocenter conversatus, dies exilii remotioris, tædii prolixioris, laboris gravioris, mercedis incertioris, temporis

Hortatur ut idem ipsa faciat,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A poris diuturnioris, paucos æstimavit præ amoris magnitudine, omniaque hæc, et multo plura et forsan graviora, in semetipso, præ unius puellæ amore et desiderio, triumphavit ; quidnam vobis æstimandum ? vel quomodo vobis desideriis et suspiriis est æstuandum, quibus in præmium proponitur et promittitur, ut Deum non solum habeamus, ut patrem amicum et sponsum, sed ut conformes divinæ naturæ fiamus. Quod quæso tædium, quod supplicium, quod exilium, quod carorum dissidium, quod temporis spatium, non poterit nobis tantorum bonorum desiderium, talis hæreditatis patrimonium triumphare? Si ergo aliquid grave occurrerit, si quid difficile evenerit ; illuc oculum attollamus, desiderium intendamus, continuemus suspirium, unde speramus auxilium, et ubi collatum credimus nostri laboris præmium : et advertamus quantum disserunt æterna a transitoriis, immensa a minimis, suprema ab infimis. Secundum altitudinem cœli a terra corroboravit misericordiam suam : et, Quantum distat ortus ab Occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras.

tota intentione in Deum erecta,

73 Illuc ergo erigamus mentis intuitum et affectum, ubi dulcissime videbimus, quæ nunc latent ; B perfecte perfruemur iis, quæ nunc ex parte, sed minima, placent : videmus enim nunc per speculum et ex parte cognoscimus, et ideo etiam fruimur imperfecte ; ibi autem videbimus divinam essentiam, et affluemus propter nimiam ejus influentiam, mirabimur propter excellentiam, et dilatabitur cor nostrum propter tantæ bonitatis præsentiam. O quale videre et affluere ! quale mirari, et quale dilatari ! videre erit creatorem, et creata cognoscere: qui enim videntem omnia videt, quid erit quod non videat? Affluere, erit in bonis Domini gaudere ; quia abundantia perfruetur [bonorum] malorum timore sublato : super [omnia] enim bona sua constituet eum. Mirari autem est vel erit, divinam præsentiam habere et intueri, nec tamen posse comprehendere ; semper desiderare, et numquam anxiari ; semper satiari, et numquam fastidire. Dilatari autem erit, creatorem cum creatis contemplari, et in nullo angustiari, sed in omnibus delectari, et de omnibus gloriari. Ibi dabunt in sinum nostrum mensuram bonam, propter animæ beatificationem ; et confertam, propter corporis glorificationem ; et coagitatam, propter totius creaturæ ad gloriam cooperationem ; et supereffluentem, propter Deitatis C beatificam contemplationem. Ibi amabimus, et laudabimus, et delectabimur, et ab ubertate Domus Domini inebriabimur.

donec illo fruatur in cœlis :

74 Et si illuc me præveneris, et in gaudium Domini prius intraveris ; per sanguinem Christi vos adjuro, ut annuntietis Dilecto, quia amore langueo, ne me hic post vos derelinquat. Quomodo enim (ex quo nobis est cor unum et anima una in Domino) poterit animæ dimidium beatificari, reliqua parte in miseria remanente? Quam læto autem vultu, quam jucunda facie suscipies me ! Quam dulcibus et affectuosis verbis me salutabis ! Æstimo quod convocabis amicas et vicinas, dicens. Congaudete mecum et congratulamini, quia amicus meus venit ad me de via ; Pater meus liberatus est de miseria ; custos et consolator meus et cohæres regni susceptus est cum gloria, nobiscum manebit in lætitia, divina perfruetur præsentia. Hæc quæso, Virgo Christi, carissima Christina, recogita ; et sedulo mente pertracta : quoniam melior est dies illa super millia. Et sciatis, numquam me vobiscum futurum perfecte lætum, donec in Domini gaudium, in sponsi thalamum simul introierimus. Tunc enim securos in amplexus veniemus, et osculabimur in osculo pacis. Quomodo vero non erit securus amplexus, ubi nulla

quo si præcesserit, mandat ut pro se intercedens,

citam quoque dissolutionem sibi impetret,

D erit carnis concupiscentia, nulla membrorum indecentia ; sed altrinsecus utriusque patebit conscientia, et ex hoc communis consurget lætitia et augmentabitur gloria? Item quomodo non pacis erit osculum, quod erit tam individuæ societatis indivisibile vinculum ? Qui posuit, inquit, fines tuos pacem ; ubi nullus erit mutuæ familiaritatis perversus interpretator, nullius familiaris colloquii malitiosus observator, nullus adulans affectionum callidus perscrutator, nullus morum vel factorum detractor, nullus bonorum diminutor, nullus vitiorum ab intra vel extra incentor, nullus serenitatis intimæ et mutuæ perturbator. Tunc enim etiam id, quod in membris nostris adversarium rationi portamus, extinguetur ; cum novissima omnium extinguetur mors, et vita redierit in æternum victura.

qua ipsi integre et secure jungatur :

75 Ceterum, carissima, donec dies illa advenerit, pacis securitas, scientiæ claritas, et cordis jucunditas ; simus interim stantes super custodiam nostram, ut nullus de nostro consensu vel consessu sive affectu deædificetur : quin potius sic luceat lux nostræ cœlestis conversationis, ut aliorum corda vita nostra illuminentur in Dei dilectione, et devotione informentur, et errantia reformentur : quia sumus de hoc certissimi, quod, quot et quantos nostris operibus vel exemplis ædificaverimus, de tot et tantorum E meritis glorificabimur : et quot nostris moribus scandalizaverimus, tot pœnarum suppliciis puniemur. Caute igitur est ambulandum, cum ante oculos omnia agamus Judicis cuncta cernentis. Valete in Christo carissima Christiana.

interim vigilare monet in exercitio virtutum.

LIBER III

Continens acta ab anno MCCLXXII.

CAPUT I.

Occasio et historia Visitationis decimæ quintæ anno MCCLXXIX.

Litteram, de morte Domini Plebani Joannis, Frater Nicolaus de Westrados mihi attulit, qui circa festum Petri et Pauli obiit *a* anno Domini MCCLXXVII, unde litteram, quæ immediate hic subjicitur, scripsit Frater Laurentius Sweus studens tunc temporis Coloniæ.

Anno 1277 defuncto Joanne Plebano *a*

Reverendo in Christo Patri, sibique omnium reverendissimo et amantissimo, suarum filiarum minima, cum orationibus, si quid salute melius, et F seipsam, per fidelem vobis filium. Fratrem L. *b* Vestra recepta littera, et plenius intellecta, post amicorum et rerum amissionem, ac corporis gravissimam afflictionem, revixit nimirum Spiritus cordis mei, et ab animi lassitudine incepi paululum respirare. Quam quidem vestræ dulcissimæ paternitatis litteram quanta devotione susceperim, quanta etiam alacritate, non absque dispendio corporis et gravamine, excurrerim, fide dignus utriusque internuntius testis erit. Quid enim miri, si ejus jucunda fuerit præsentia litteralis, cujus tam dulcis extitit corporalis? ob quam utique mira dulcedine delectabatur spiritus, et tormenta humanæ prorsus fragilitati, puellarique imbecillitati intolerabilia, tepuerunt. Sane statum meum, quem vestræ paternitati intimari petistis, nimis turbulentum esse noveritis ; vestræque felicitatis prosperitati, quam vigor divinæ virtutis adaugeat, dissimilem et omnino contrarium. Nam temporalium tanta est penuria mihi, ut omnibus pæne consumptis, curia *c* quoque nostra in possessionem alienorum cesserit, domus quoque major, in qua continue mansimus, quæ non absque personarum periculo, præ vetustate corruit, reædificari minime

Epp. XXI. *b*

scribit iterum Christina,

et significat ad maximam paupertatem delapsam familiam, *c*

A minime per nos potest : amicorum etiam, tam beneficorum quam solatiosorum adjutorio sum penitus destituta.

seque graves passam a dæmone persecutiones;

2 Persecutiones etiam gravissimas et vexationes ab adversario patior, in tantum quod de novo per ipsum duo dentes molares cum forcipe mihi crudeliter sunt extracti ; præter alias infinitas tribulationes, quas præ verecundia exprimere non valeo, nisi forte ore ad os vobis loquerer, quod ex toto corde super omnia desidero. Hoc autem me præ omnibus molestat, quod in villa nostra, ubi maneo sicut prius, penitus personam non habeo, cui cor meum, quantum ad ea quæ circa me mirabiliter geruntur, audeam *d* revelare. Propter quod plura in corde meo sepulta teneo, quæ solus scrutator cordium mecum novit : quem etiam bonæ conscientiæ testem invoco. Nihil mihi in hac vita evenire posse æstimo jucundius, quam quod hæc ipsa valerem vobis, antequam morerer, revelare. Quod qualiter contingat, non video : nam ad vos transire, secundum fidelissimam sanctitatis vestræ *e* exhibitionem, nullatenus tentarem : quamquam hoc libentissime facerem, si mutuo vobiscum habito colloquio mihi B hoc consuleretis, post plenariam notitiam status mei. Pro hac vero vestra exhibitione ipse vos remuneretur, qui est spes desolatis, magnaque consolatio in tormentis. Valete, Pater dulcissime, unice et fidelissime. Animas Patris *f* mei et Domini Plebani vobis intime recommendo. Iterum valete.

d non adhuc tamen audere se ad ipsum transire :

e

et commendat Patrem suum ac Plebanum defunctos.

f

Addit Fr. Laurentius Sweus epistolam ad Petrum, Ep. XXII.

3 Cum prædicta littera *inquit Petrus*, in eadem littera, scripta erat alia littera, in hunc modum :

Carissimo in Christo Patri, Fratri Petro, Lectori Skenigiensi suorum filiorum minimus. Sex litteras vestras simul conscriptas, quarum una mihi, altera vero Christianæ mittebatur, recepi per fratrem Helinricum, venientem *g* de Parisiis, qui eas recepit a Fratre Olavo *h* Skarensi. Ceterum noveritis, quod cum diffinitor venisset ad nos sexta feria post *i* Margaretæ, sequenti die post memoriale misi in Stumbele, mandans ei me habere litteras sibi missas, a me personaliter exponendas : et quod nisi modo, non daretur occasio respondendi forte isto anno : quæ statim sequenti die venit Coloniam, assumpta Hilla cognata sua, quæ vos salutat : et hoc non sine dispendio, cum esset tempus *k* messium. Ipsam autem litteram, a me prout melius valui expositam, quanta devotione suscepit, large profusæ lacrymæ testabantur. Notate de casu domus : quod, cum C tota familia in domo esset, et valde parvi pueri, et ignis copiosus succensus, subito corruit : nec tamen aliquem læsit, nec ignis nocuit : quod miraculo adscribitur a quibusdam. Totaliter etiam corruit, præter camerulam, in qua Christina mansit : cum tamen et ipsa supra se candentium trabium sustineret graves ictus. Multas etiam et malas tribulationes sustinuit dicta Christina a matre Plebani, dicente ipsam bona Plebani distraxisse. Scripta in festo Mariæ Magdalenæ.

g h i

k significans quomodo ipsius Epistolam Christinæ exposuerit.

Ille, tot infortunia Christinæ intelligens,

4 Cum prædictas litteras legissem, et plura alia de Christinæ turbatione et desolatione intellexissem, quam Dominus mihi in tanta dulcedine commiserat, et præcordiis meis tam excellenter et singulariter impresserat, et cujus secreta tot et tanta mihi revelaverat ; efferbuit spiritus meus, et cor meum conturbatum est, cogitatioque cordi meo innascebatur, quomodo eam aliqualiter possim consolari : adiique Fratrem Augustinum Priorem Provincialem, ut licentiam eundi Coloniam obtinerem. Cujus itineris causa fuit triplex : prima, quod desideravi curari a defectu cordis, quem diu sustinueram, et sæpius me etiam ad desperationem vitæ afflixit. Secunda, ut gloriosos Patronos, Martyres et Virgines Coloniæ quiescentes visitarem, et de eis Reliquias procurarem, et ad patriam meam reportarem : ad quos specialem concepi devotionem, quando Coloniæ morabar ob studii exercitationem. Tertia ut Christinam, mihi in Christo carissimam et summe desideratam viderem, et eam in Domino consolarer secundum suum desiderium et devotionem meam et compassionem, quam ex litteris suis et multis tribulationibus, quæ eam circumdederant, concepi ; et ut eam consolarer, et ab ea illuminarer. Cooperante autem Deo, et meritis Christinæ (ut certissime spero) coadjuvantibus, omnia quæ desideravi mihi prospere successerunt : expertusque fui, quod amor improbus omnia vincit. Egressus ergo de Westra-aros *l* in secunda feria Pentecostes, veni in Gotlandiam : et ibi aliquamdiu commoratus, tandem veni Lubec. Et vere, qui prius bis vel ter defeceram in dimidio milliari. inter Onstrio *m* et Habitave, ivi una die absque gravi labore in crastino Octavæ B. Laurentii.

D A. PETRO COÆVO EX MS.

an. 1279 petit et impetrat licentiam eundi Coloniam,

l

m

et venit in Stumbele 15 Septemb.

5 Tandem in Octava Nativitatis beatæ Virginis venimus in Stumbele, locum utique desideratum, et multis bonis Deo decoratum, specialiter autem inhabitantium devotione. Cum ergo villæ prædictæ E appropinquaremus, vidimus a remotis populum de Missa redeuntem : erat autem *n* sexta feria, et in ultimo duas Beginas, et dixi ad fratrem Folquinum socium meum : Ecce ubi Christina vadit : nam et ipse eam videre desideravit. Discerni autem poterat Christina ab aliis ; sicut religiosior convictu, et devotior aspectu, sic erat et in incessu maturior ; et (ut breviter dicam) in omni actu, gestu, motu, et incessu ejus decor quidam relucebat specialis ; in tantum quod quicumque ex devotione mores ejus consideraret, dubitare nullo modo posset quin divina gratia et præsentia ei adesset et inesset. Cum ergo venissemus ad curiam Plebani, ut necessaria pro Missa procuraremus ; stetit uxor Campanarii, et me solicite inspexit ; tandem dixit mihi : Quod est nomen vestrum ? Petrus vocor, respondi. At illa : Unde estis ? Et ego : De Dacia. Quæ statim exiliit in plateam, et magna voce cœpit clamare : Christina, Christina, revertere, si vis Missam audire. Cum ergo et nos exivissemus in plateam, occurrimus Christinæ revertenti.

n

ubi eminus nota Christinæ de templo exeuntis modestiam :

6 Quam cum salutassem, quasi in stupore quodam cordis posita, vix scivit quid responderet. Tandem dixit : Unde venitis? Et ego respondi : A Domino Deo missus veni. Et sic a socio meo et me Missis dictis, comedimus cum Christina in recluso- F rio, procurante nos Magistro Joanne *o* viro devotissimo. Sed et Dominus Plebanus nos associavit. In crastino autem post Vesperas, cum ad instantiam Christinæ exposuissem illud verbum : Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum, ipsa in tantum mentis excessum venit, quod cœnare nullo modo potuit, nec loqui. Tandem etiam in tantum crevit sua devotio, quod nec intendit iis quæ sibi dicebantur ; sed tota erat occupata circa suum Dilectum, nihil aliud sentiens neque proferens nisi verba devotionis, et ex tantæ dilectionis sponsi nullo utens sensu, neque sensibilium distinctione discreta. Inter hæc autem alta voce dixit bis : Carissimi, diligamus Deum, quoniam nimis est amabilis. Carissimi quid faciemus ei pro tantis quæ nobis ostendit et impendit ? Erat hoc audire delectabile, et videre mirabile, quantus erat ardor in corde Sponsæ, et quantus dulcor et influentia Sponsi. Supra modum humanum erat quod audiebatur et videbatur. Tandem cum aliquantulum ad se rediit, Magister Joannes et Aleidis eam ad suum hospitium deduxerunt, et ego cum semel juxta eam, irem quæsivit quis essem : dictumque est ei, Frater Petrus. Et illa : Frater Petre,

et lætanter excuntis

o

ab eadem extatica rogatur de solo Deo loqui.

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Petre, Si vis loqui de Deo, bene veneris ; sin autem, ad quod venisti potes te cito expedire et ire : quia alias de te cito habebimus tædium.

7 Tota autem alia nocte ipsa in alia devotione perduravit : in crastino autem cœperunt, qui audierunt prædicta, quasi conquirendo proponere quasi mihi aliquis fuisset injuriatus. Illa respondit : Vere, quicumque talia dixit, nimis audax fuit : nullam enim habuit memoriam eorum quæ in sero dixerat.

Item Coloniæ a Fr. Gerardo ibi tum Suppriore;

8 Fuimus ergo ibi tribus diebus, et ita intravimus in Coloniam, plurimum ex præsentia Christinæ ædificati et consolati : ubi benigne a Fratribus recepti sumus, et specialiter ab iis qui me noverant dum studens inter eos conversabar ; specialissime autem a Fratre Gerardo de Grifone, tunc existente Suppriore, et Fratre Joanne Musseldorp. Et dixit mihi Supprior : Numquid Christinam vidistis? Fuit enim, ut ex superioribus patet, devotionis meæ, quam ad eam habui conscius. Cui respondi : Utique Pater. Et ille subridendo adjecit illud Hieronymi ad Paulinum : Habuit illa ætas inauditum in omnibus seculis celebrandumque miraculum, ut urbem ; tantum ingressi aliud extra urbem quærerent et quos ad contemplatio-

eidem de Christina affectuose locutus,

B nem sui Colonia non traxerat, unius hominis fama perduxit. Adjecit : Quomodo valet Christina? et quomodo vobis placet status suus? Respondi : Per omnia bene, et plurimum fui consolatus, quia post meum recessum plurimum in sanctitate profecerat. Et vere sic erat : nam notabiliter hoc adverti. Et ille : Vere, Frater Petre, ego idem sentio : et sciatis affectum meum circa eam, nec ad unum crinem esse diminutum. Quod autem eam rarius visito, ratio est : quia illi qui Fratres colligere consueverunt, plerique mortui sunt. Fui ergo Coloniæ quasi per unum mensem, et per Dei gratiam a defectu cordis sui curatus. Sed et novem capita Virginum, et unum de Legione Thebæorum procuravi ; procurantibus mihi in hoc Fratribus Coloniensibus, et Fratre Folquino collaborante.

varias Reliquias impetrat.

Ipsa eidem 30 Septemb. cum fr. Folquino ad se reverso

9 Medio autem tempore, id est in crastino B. Michaelis, redii cum Fratre Folquino in Stumbele ad Christinam : et invenimus eam super lectum suum recumbentem, valde debilem, quæ de adventu nostro valde exultavit. Et cum ab ea quærerem cur sic debilis esset ; respondit : Dæmon in præsenti septimana extraxit de toto dorso meo cutem, insuper

C et gravissima vulnera mihi inflixit, in tantum quod mirum est quod aliquis potest vivere cum talibus plagis : lætabatur tamen, quasi omnium malorum suorum fuisset oblita. Et cum quæsissem causam debilitatis ejus a Magistro Joanne ; ille respondit : ipsa communicavit pridie, et in tanta fuit devotione et raptu, quod usque nunc ad communem statum non rediit. In crastina autem cum familiariter conferremus, secreti mei eam consciam feci, et ostendi ei signum illud in sinistra mea, quod mihi Deus in die crastino in Missa impressit, ob ejus memoriam sedulo habendam, ut supra patet in * septima visitatione : quod illa cum mirabili devotione suscepit et aspexit : unde et de hoc quasi animata, incepit mihi plura de statu suo recitare. Unde quasi totum quod prius fecerat inscribi in quaterno ut patet in * decima quarta visitatione ex ore ejus audivi : quibus et plura addidit, ex quibus illa, quæ prædictis interposui, sunt accepta.

ostendit signum manui suæ divinitus impressum :

* l. 1, n. 51

* l. 2. n. 44

10 Dixit etiam, quod ante signum, quod accepit divino munere in sinistra sua (quod et tunc actu habuit quando hoc protulit) quod quadam vice dum in raptu esset, et in omnibus membris rigida jaceret, personæ quæ circa eam jacebant, non intelligentes, vulneraverunt eam in suo brachio tribus vulneribus, experimentum quærentes an sentiret. Quæ dum immobilis permaneret, et de iis non sentiret, D postquam ad se redivit, incepit sentire dolorem vulnerum, et mirabatur vehementer quidnam esset. Et hæc vulnera in omni sua communione, bene ad duos annos, multum sanguinem effuderunt : quod eam plurimum gravavit. Primo, quia fluxus hic eam multum debilitavit : secundo, quia timuit ne causa de hoc notaretur.

et quomodo in raptu fuerit ab ignaris vulnerata;

Idem cum Begina quædam fecisset,

11 Huc accedit, quod a Fratre Gerardo de Grifone et Domino Plebano Joanne, et fere omnibus notis Christinæ audivi sæpius relatum. Quadam die cum post Communionem Christina, rigida in omnibus membris, rapta jaceret ; quædam Begina cum forficibus suis eam in sura pedis graviter vulneravit : de quo vulnere, dum illa rapta fuit, nec ipsa doluit, nec sanguis exivit. Quæ ad se reversa cœpit vehementer dolere, sed et sanguis cœpit effluere. Attamen, quia non apposuit medicinam, cœpit tibia graviter instari, et vulnus putrescere ; quæ tandem compulsa fuit prædicto Fratri Gerardo conqueri, quod vehementer timuit sibi ex hoc grave dispendium imminere : cujus consilio factum est, ut iret in Coloniam, ut ibi curaretur. Quo cum venisset, dixit Fratri Gerardo : Quid factura sum, ut curer? At ille, oportere ut chirurgus ad eam veniret, et tibiam suam E videret et vulnus incideret. At illa quasi indignata dixit ; Debet vir videre tibiam? Et ille, Æstimo quod aliter eam non possit curare. At illa ; Vere mallem quod totaliter putresceret, quam eam unquam vir secularis videret, et sic recessit. De nocte autem, dum esset in oratione, curavit eam Dominus sua virtute : et mane rediens ad prædictum Fratrem, dixit : Non oportet vocare chirurgum : quia Dominus me sua benignitate curavit.

nolens Virgo curationis causa denudare chirurgo tibiam

sanatur divinitus.

Petrus 4 Oct. cum eadem colloquens,

12 Quarta feria cum omnes Beginæ de Stumbele convenissent, et Fratri Folquino et mihi pulchrum prandium procurassent (cui interfuit Dominus Plebanus, et Gerardus filius Advocati, et Magister Joannes) et post prandium fecissem collationem de lætitia spirituali, de hoc verbo, Lætare Jerusalem ; cœpi cum Christina specialem habere collocutionem in ecclesia, coram pluribus : cujus occasio fuit quoddam miraculum, quod Frater Folquinus recitaverat ; quomodo Sacerdos B. Agnetem p per annulum desponsavit : cujus imago annulum p acceptavit, et digitum suum de pariete porrexit, in quo usque hodie annulus perseverat ; quia cum hæc dicerentur vidi in Christina lætitiæ evidentia signa, F et audivi eam dicentem, Exemplum illud audivi nimis libenter. Cujus dicti causam cum quæsivissem, adjecit : Quia hujus rei aliquam similitudinem in nobis esse cognosco. Et cum ei multum institissem, post plura ait : Rem tibi secretam prodam, quam numquam homini viventi revelavi. Ab infantia mea vos cognovi in spiritu, et faciem et vocem discrevi, et plus vos hominibus dilexi ; in tantum quod vehementer timui, quod de hoc mihi aliqua tribulatio tentationis deberet pro tempore insurgere. Numquam enim in oratione mea potui vestram personam ab intentione mea separare, quin tantum pro vobis quantum pro me orarem, et in omnibus tribulationibus meis vos semper habui consortem.

intelligit se ipsi divinitus jam olim innotuisse;

13 Et cum hujus causam apud Deum suppliciter investigarem, an ab eo esset, per plurimum temporis ; in die B. Agnetis de hoc fui certificata. Nam in Communione mea datus mihi fuit visibiliter q annulus, et in digito meo insignitus. Et quando q vos primo me salutastis, et ego vos primo vidi, vocem tuam discrevi, et facie tuam distincte recognovi, et plurimum stupefacta sum, cum Dominus apparuit mihi (sicut dictum est in * visitatione decima quarta) et lætificata. Plurima sunt hujus

A hujus rei argumenta, mihi divinitus data, quæ præ verecundia tibi non possum revelare : nam annuli figuram in hujus rei certitudinem sæpius accepi. De hoc autem annulo, quid ab aliis audierim interponam : Dixit Dominus Joannes Plebanus, felicis recordationis, quod figura annuli non erat in digito picta, sed carni inscripta, cum diversis ornamentis. Nam aliquando habuit in supremo figuram Crucis, aliquando insignitus fuit gloriosissimo nomine Jesu Christi, et hoc interdum litteris Hebræis, aliquando Græcis, aliquando Latinis. Similia dixit mihi Magister Joannes. Et cum ego ei dicerem : æstimo vos in eodem digito habuisse annulum, quia hoc mihi dixit Magister Joannes, in quo ego habeo mutui amoris indicium; illa me humillime rogavit, ut numquam Magistro Joanni aliquid de hoc dicerem. In hoc ergo terminata fuit nostra collatio, quod ab invicem separabamur consolati, et de hoc de quo prius dubitavimus certificati. De quo quid dicam vel scribam ignoro, nisi laudem tribuam Domino pro omnibus quæ reddidit nobis bonis. Et subjeci et dixi : Benedictus Deus : recognosco me optime laborem meum collocasse, ex quo datum est mihi tantum intelligere secretum.

eamdemque, accepto post Communionem annulo, * l. 2 n. 43

certificatam de mutuo ipsorum amore.

14 Tertio iterum redii in Stumbele in die undecim millium Virginum, in procinctu redeundi in B provinciam meam : unde cum in crastino invitasset nos Dominus Plebanus, et soror sua Domina Benigna, habitu et actu Begina; cum in mensa de Reliquiis, quas obtinui Coloniæ, loqueremur; advertens dicta Begina devotionem meam ad Reliquias, ait : Si scivissem hoc, libenter dedissem vobis Caput unius Virginis, quod habeo Coloniæ. Et cum ego assererem quod libenter illud mihi vindicarem; ait : Ego libenter vobis illud darem, si scirem quomodo illud habere possitis. Et Dominus Plebanus addidit : Antequam Capite illo careat, ego prius vadam in Coloniam pedes. Quod et in crastino summo mane fecit, et ante crepusculum rediit, portans dictum Caput in collo suo : quod summa aviditate accipiens, de Stumbele usque in Lubec in collo meo portavi, et magnam cordis dulcedinem ex præsentia illius Capitis sæpissime sensi.

Iterum 21 Oct. rediens ad illam,

impetrat caput unius Ursulanæ :

15 In vespere ergo præcedentis diei, antequam finaliter de Stumbele recederemus, dum Christina Vesperas suas diceret, et iter nostrum Domino commendaret; multum consolata fuit, etiam in tantum quod hoc non potuit celare : nam in cœna jucundior fuit solito. Cum ergo post cœnam hujus jucun- C ditatis [causam] investigassem ait : Jam biduo gravissime fui afflicta de vestro recessu : et cum jam dicerem Vesperas sub quadam arbore, et vos cum magna cordis amaritudine Deo recommendarem, dixit mihi Dominus, Noli turbari : ego cum Fratre Petro fui in veniendo, et dux ejus ero in redeundo : et plura dixit mihi, de quibus sum consolata, inter cetera addens : Ego amorem vestrum mutuum in me plantavi, et in me eum conservabo. Hac ergo accepta opportunitate, incepi ego loqui de dulcedine divini amoris : et tantum Christina in devotione defecit, ut a me recederet, et tota a sensibus raperetur, et indurata in membris omnibus immobilis jaceret. De mane autem, in die Crispini et Crispiniani, dictis Missis et facto prandio, cum collationem fecissem [super his verbis] Convertere anima mea in requiem tuam quia Dominus benefecit tibi; valedicens Christinæ et commorantibus cum ea, profecti sumus, mutuo nos domino recom- r mendantes : et in hoc visitatio r decima quinta est terminata anno Domini MCCLXXIX.

seque incolumem reversurum intelligens, ex revelatione facta Christinæ,

discedit 25 Octobris.

D

ANNOTATA D. P.

a *Nescio quam accurate expressus sit hic annus : fortassis enim in originali relictum est spatium vacuum, quod alius postmodum per zyfras suppleverit, et quidem ambigue scriptas. Bollandus ecgrapho suo geminos numeros hoc modo inscripsit* 1258 *et* 1278, *qui numerus alio atramento deinde correctus in ultima littera* 8, *factumque est* 7. *Sic autem anima ejus fuisset* 3 *annis in Purgatorio : nam eam liberatam primum intellexit Christina in ejus Anniversario* 5 *Julii an.* 1280, *ut infra legetur num.* 42. *Porro annorum aliquot intervallum, a supra descriptis, ad Visitationem sequentem, occasionem nobis dedit partiendi hic Tractatus secundi (ut eum vocat* Petrus*) et exordiendi tertium Librum, uti hic visum est appellare.*

b *Hic intelligere possumus per* L, *ipsum* Fr. Laurentium.

c *Curia prout contra distinguitur a domo mox nominata est pars anterior prædii villatici ;* Cortem *Latini veteres, posteriores* Curtim *dixerunt vel* Inferiorem *aut* Bassam Curtim ; *indicaturque creditoribus vindicata proprietas fundi, qui remanserat* Christinæ *parentibus,* E *præter domum quam inhabitabant; vel legendum erit pluraliter* Curiæ nostræ : *plures enim possessiones eorum in Stumbele fuisse, scimus ex lib.* 4 *num.* 90.

d *Hæc causa fuerit, cur* Petrum *latuerint, et non lateant omnia annorum sex vel septem acta,* Joanne Plebano *fortassis per extremos vitæ annos ægro, nec cœptum officium continuare valente; post mortem vero ejus serius reperto, qualem optabat.*

e *Invitatam* Christinam *pluribus litteris, ut veniret habitatura in Daciam, ad novum ejus Ordinis Sanctimonialium conventum, videbimus infra lib.* 5.

f *Quo anno obierit* Pater Christinæ, *non invenio unde definiam; uti etiam nihil de obitu matris. Animarum utriusque liberationem, satisfaciente pro ipsis filia, invenies lib.* 4 *num.* 95, *et* 82.

g *Similiter inveniemus plures litteras tali circuitu circumlatas ; fortassis Westphalia tota bellis ardente, cum ceteris, per quas rectum iter erat, provinciis.*

h Skara, *Urbecula Episcopalis in Westrogothia, Sueciæ provincia occidentali.*

i S. Margareta *colitur nobis* 20 *Julii, in diœcesi Coloniensi* 13 *Julii, qui si fuerit proximus a morte Plebani mensis, et annus mortis recte habeatur notatus ; fuerit hæc* feria VI, *dies* 16 *mensis, cum annus* 1277 *habuerit litteram Dominicalem* C. F

k *Necdum ergo* Christinæ *perierat tota sua hereditas, etsi multum accisa et obærata.*

l *Inter Gothiam et Lubecam, quo iter erat, intercedunt Sleswicensis Episcopatus, nunc Ducatus, integraque Holsatia ; toto tamen illo intervallo nusquam nomen* Westwaaros *potui reperire in tabulis novissimis et accuratissimis : forsitan mari iter fuit. Pentecoste autem anni* 1279 *fuit* 21 *Maji, cum Pascha celebratum esset* 2 *Aprilis.*

m Onstrio *et* Halitave, *rectene hic scribantur, non divino : quia nomina necdum reperio.*

n *Optime convenit concursus feriæ* VI, *cum Octava Nativitatis istius, anno* 1279, *et Chronologiam firmat.*

o *Hic est* Magister Scholarium *vel* puerorum *(ut infra dicitur num.* 54 *et l.* 4 *num.* 41*) tunc simplex Clericus, postea majoribus Ordinibus initiatus num.* 63 ; *et Sacellanus, imo Secretarius* Christinæ, *in scribendis ejus mirabilibus.*

p *Miraculum istud* S. Agnetis *refert Jacobus de Voragine, ex eoque Bollandus ad* 21 *Januarii.*

q *Gratiæ huic occasionem dedisse potuit, id quod legerat in ipsius* S. Agnetis *Officio* 21 *Januarii, Antiph.* 3, Annulo suo subarrhavit me Dominus meus Jesus

A. PETRO COÆVO EX MS

A Jesus Christus : *licet id ibi solum metaphorice dicatur; uti de* corona *et* margaritis.

r *Per modum scilicet unius accipiendo visitationes tres, modicis intervallis discretas, contra quam alias factum erat.*

CAPUT II.

Gemina Epistola Fr. Petri ex itinere ad Christinam.

De Stumbele ergo profectis omnia nobis prospere successerunt. De Lubec *a* autem Christinæ de statu meo rescripsi, secundum quod ipsa me instantissime rogavit :

a

Petrus Lubeca scribit ad Christinam Ep. XXI.

Præcordialiter dilectæ et in æternum diligendæ Christinæ, Christi Sponsæ carissimæ, Frater Petrus salutem, et salubriter inter prospera et adversa incedere, in Spiritualibus proficere, et ad æterna feliciter pervenire. Magna est mihi materia vobis scribendi, sed et valida et multiformis ratio nos invicem diligendi. Optime autem nostis, quod ratio nos mutuo diligendi, et inter nos scribendi, nulla alia est nisi communis amici nostri amor et decor, et honor et dulcor ; ut nos mutuo excitemus et B invitemus, ad illum amandum et contemplandum et honorandum, et ad degustandum quam dulcis est Dominus, et ad nos mutuo in illo consolandum : quod vos expertius experta estis, quæ jam in cellarium vinorum cum eo introire meruistis. Quod ex eo probatur : quia mente excedítis Deo frequenter, et in vobis caritatem ordinat decenter. Unde, carissima, misereminì, miseremini miseræ animæ meæ ; quæ de novo paradiso expulsa et ejecta, cogitur carcerem horrendum et abominandum subire, et exilium ipsa morte gravius introire. Quis paradisum fore dubitet locum lucis et deliciarum, in quo cum Sponso tuo tam dilitiose conversaris, tam familiariter confabularis, tam intime conjucundaris? Fateor, quod, nisi Dominus reliquisset animæ meæ semen hujus recordationis, facta esset quasi Sodoma, et Gomorræ merito assimularetur. Nunc autem vivit, et interim læta efficitur ob gratiam et memoriam vestri.

eamque invitat ad mutuum in Deo amorem :

ac se velut de paradiso expulsum dolet,

17 Scire enim debetis, quod status vestri consideratio, frequens est cordis mei meditatio : quam in intimis præcordiis meis dilectio perfundit, et multiplicitas varificat, et magnitudo vel mirabilitas continuat ; C quia priusquam unam possim terminare, sibi altera continuo succedit ; quam avide protinus mens suscipit cum quadam dulcedine, et ea occupari delectatur. Et quamvis secundum diversitatem considerationis, diversitas oriatur affectionis ; nullam tamen possum advertere maculam infectionis, vel saltem impedimentum distractionis : quin potius in omnibus invenio spiritualia charismata, divina simul et internorum expressa exemplaria. In iis lego et relego, et perlegere non sufficio, quæ vel quanta sit patientia Sanctorum in tolerandis, quanta prudentia in agendis, quanta providentia in cavendis, quanta examinatio in discernendis, quanta concupiscentia in divinis sapiendis, quanta lætitia in perfruendis. Illic contemplari libet, quomodo diabolo illuditur, mundus despicitur, corpus servituti subjicitur, vitiis bellum indicitur, corona pro victoria repromittitur. Quantum ad primum, diabolo illuditur, falsa veris commiscenti, blanda promittenti, pœnalia exhibenti, crimina suadenti, seductioni continuo intendenti, tentato nullam requiem concedenti, mille artibus nocere cupienti; dum verum a falso discernitur, blandis resistitur, pœnalia patienter sufferuntur, crimina evaduntur, seductiones præcaventur, et infatigabiliter bella geruntur. Sed et mundus illic despicitur ; dum divitiæ ejus contemnuntur, D honores non appetuntur, brevitas ejus et fallacitas advertuntur et declinantur. Sed et corpus illic subjicitur ; dum concupiscentiis ejus resistitur, jejuniis et vigiliis atteritur, aspero vestitu affligitur. Illic etiam continua pugna contra vitia geritur : nam superbia humilitate comprimitur, gula abstinentia vincitur, luxuria virginitate expellitur ; avaritia contemptu terrenorum abigitur ; acedia continuo spirituali exercitio dominari non permittitur, ira per patientiam emollitur. Illic etiam non solum corona promittitur, sed jam præludium quoddam immittitur ; dum degustari datur quam dulcis est Dominus, incorruptio habetur in virginitate, cognitio possidetur in contemplationis limpiditate, fruitio sentitur in jucunditate, æternitas prægustatur in tranquillitate, licet diminute. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

solatium tamen ex memoria illius sumit,

multiplicem inde fructum capiens,

18 Quamvis autem prædicta in scriptis legerim, numquam tamen ea sic datum est corporaliter et spiritualiter intueri sicut in status vestri varia dispositione. Ibi enim pro tempore excellentior sentitur Dei gratia, lucidior et manifestior apparet divina E præsentia, virtuosior cernitur ejus efficacia. Item ibidem pro tempore crudelior fuit dæmonis sævitia, astutior insurgit nequitia, pertinacior debacchatur malitia. O quam dissimilia sunt hæc ! Nam dæmon, quando ei licentia datur, concutit terroribus, concidit vulneribus, affligit verberibus, spoliat vestibus, percutit et comburit lapidibus, terret imaginibus, falsis involvit opinionibus; et mille non desistit insurgere machinationibus. Sed Sponsus tuus curat vulnera, sedat verbera, detegit figmenta, tollit tormenta ; præsentiam suam manifestat, dulcedinem commutat, secreta revelat, virtutes inspirat, audaciam condonat, perseverantiam conservat; insuper Sponsam suam interdum inter brachia sua collocat, cum super Dilectum suum se inclinat, et jucundissime ei cohabitat. Hæc meditari, dixi Sapientiam, in iis conservari summam prudentiam, et super omnem humanam fore æstimo industriam, Solius enim hæc sunt Sponsi dignationis, solius Sponsæ hæc sunt privilegia dignitatis. Sed heu me ! qui a talium saltem extrema participatione cecidi et recessi : miseremini mei, saltem vos, amica mea; et memor esse mei dignemini, dum bene vobis fuerit cum Sponso vestro ; et o ! quam bene ! imo F optime in optimo. Valente in Christo, Carissima Christina.

quodque alias legerat in ipsa intuens.

19 Huic litteram subjeci *inquit Petrus* quam misi de Kalmaria. *b*

Carissimæ sibi in Christo filiæ, et amicæ Virgini Christi Christinæ, Frater Petrus, Lector Gothensis, spiritualis et specialis dilectionis augmentum in Spiritu sancto. Hanc nobis secundam scribo litteram, postquam a vobis separabar, in qua summatim repeto de status mei dispositione, et tua in Sponso tuo dilectione. Quinta feria post Luciæ redii in meam Provinciam, non sine gravi vitæ periculo, quod in nocte B. Luciæ pertuli, propter tempestatem : sed benedictus Deus, qui me liberavit pro sua miseratione et vestra consolatione. Noveritis enim, quod in periculo mortis non fui vestri oblitus : sed magis confidebam de vestris meritis et orationibus, erantque in corde meo duæ affectiones, ad se invicem compugnantes. Libenter mortem sustinuissem, in via quam pro vestra agebam consolatione : sed et mortem horrebam, utique et pro vestra consolatione : sciebam enim si me mori contingeret vos graviter debere turbari. Sic ergo advertitis, Carissima, vos esse, pro cujus consolatione libenter viverem, et libenter mortem sustinerem : unde credo, quod

b Ep. XXIII.

Petrus iterum scribit Kalmaria,

regressus in Provinciam 14 Decemb.

optatque Christinam revisere ante mortem.

A quod propter vestrum solatium, non propter meum desiderium, Deus vitam mihi concessit longiorem. Carissima, rogate Sponsum vestrum, et nos adhuc ante mortem de mutuo aspectu in seipso dignetur lætificare.

20 In seipso, dico : quia sine ipso, omne dulce amarum, omne pulchrum fœdum, omne quantacumque duratione extentum brevissimum est, aut nihil, aut prope nihil. In eo ergo est nostra pulchritudo et dulcedo, a quo et ipsa existentiæ nostræ mensura dependet. Carissima, si creata pulchritudo et dulcedo adeo delectabilis est, ut eam plurimi ament et amplectantur; quam dulcis et delectabilis est pulchritudo, quæ omnia pulchra formavit ? et dulcedo quam dulcis, quæ omnia dulcia creavit? Si vita præsens, cunctis malis obsita, peccatis obnoxia, pœnis attrita, miseriis plena, periculis anxia, utilium quasi ignara, futurorum improvida, temporis mortis nescia, sed de sententia tristissima deque æternæ damnationis inflictione timida, adeo est dulcis, ut ea nullus de numero mortalium velit carere ; quam dulcis æstimanda est vita æterna, quæ de Deo, cum Deo, et in Deo erit ? Deus enim solus est vitæ illius causa, propter primum ; solus conviva lætificans, propter secundum solus habitatio et

et in Deo cum ipsa vere ac solide consolari,

per mutuum amorem,

B continuatio, propter tertium. Festinemus ergo in illam vitam ingredi, cujus causa solus Deus, conviva Deus, et omnis boni conservator solus Deus. Et quamvis de iis tribus sit particulariter exemplatum ; utiliter tamen est ab Apostolo pronuntiatum, Erit Deus omnia in omnibus. Verbum hoc dictu est mirabile : sed si ratio advertatur non est incredibile. Omne enim bonum Deus est, et a Deo est, et in Deo est. Primum respicit præstantiam, secundum causandi efficaciam, et tertium conservationis permanentiam. Et quoniam id quod nos sumus, proximum est nobis, non opus est exempla a remotis assumere, sed in intimis inquirere. Sive ergo a vobis ego, sive vos a me quærasis an vos diligam vel a vobis diligar ; certitudinaliter responderi potest ab utroque : Quia diligo, et diligor : et ideo tertiam inducam personam, ut facilius elucidem veritatem intentam. Si quis ergo a me quæreret an Christinam diligerem ; tota fiducia responderem, Diligo. Et si amplius prosequeretur, dicens et inquirens dilectionis causam, et rationem cur Christinam diligerem : ex optima conscientia dicerem ; quia propter Christum. Amplius si instaret, quomodo

in Christo propter Christum :

C Christinam diligerem investigans; intrepide confiterer ; sicut Sponsam Domini mei, et cohæredem regni.

21 Ad quorum elucidationem notandum, quod in primo inquiritur de conditione diligibilis, secundo de fine dilectionis et intentione diligentis, tertio de mensura affectionis : et hæc, licet non eodem ordine, explanabo. Cum ergo anima mea perscrutaretur omnia interiora sua desideria et præcordia, in conscientia pura; et abeis investigaret, quo tenderent, et quid quærerent, aut quid intenderent ; responderunt unanimiter, Christum quærimus, Christum seriose volumus, Christo uniri appetimus, et illo frui cupimus. Quod cum audissem, et experimento sensissem ; ab eis quæsivi, qua arte vel quo compendio sperabant posse impleri, quod summe desideraverunt consequi. Et circumspexerunt omnia quæ sensus corporis foris circumstabant : et multa longaque facta collatione, examinatione et comparatione, et (ut videbatur) non parva interjecta dubitatione et disputatione ; post longa silentia et plurima scrutinia, post multos circuitus errorum et opinionum ; tandem, quasi nocturna quadam visione illuminata, et quadam dulcedine interiori affecta, dixerunt. Per Christi Sponsam Christinam. Quod audiens, corde factus sum hila-

post serium examen satis certus

unum illum se in Christina diligere,

rior, mente securior; advertens in nomine Christinæ ad Christi nomen dulcissimum conformitatem, et in Sponsæ vocabulo ad Sponsum familiaritatem ; cœpi dilectionem Christinæ toto pectore admittere : et dixi animæ meæ et conscientiæ ; Diligendane ergo est Christina? et dixerunt : Utique, quia expressa est Christi similitudo. Nam in verbis ejus Christus auditur, in præsentia ejus Christi figura cernitur, in convictu ejus Christus sentitur; et (ut cuncta brevi verbo concludamus) ecce Christus in ea omnia factus est, vel potius omnia fecit. Et quoniam secretariam Dei te esse sentio, deinceps ad vos, carissima Christina, sermo est dirigendus : quoniam negotium mihi multum cordi a vobis quæro, an Christi Sponsam Christinam diligere debeam, quam omnia interiora mea protestata sunt ad Christum viam esse directam et certam? An forte sit contemnenda? Sed quis adeo insensatus est, qui dicat, Christi Sponsam non esse casto amore diligendam? Clamet ergo mundus, irrideat, detrahat, irascatur, et dehortetur; Sponsam tamen Domini mei ex intimo corde meo diligam propter Sponsum ipsum : sed pro regula ponitur, Propter quod unumquodque, ipsum magis. Si ergo Christinam propter Christum diligo, ergo plus Christum quam Christinam diligo : et hæc conclusio non solum necessa- E ria est sed et vera. Si ergo Christum plus diligo, numquid Christinam eo minus diligo, quia Christum ei in dilectione præpono? Vere non : imo eam inordinate diligerem, si Christum ei non præponerem. Quare? Quia tota ratio dilectionis Christinæ Christus est : nulla utique alia præter eum : quia nescio ad quem usum vel fructum valeat, nisi ad inveniendum Christum. Christina ergo, quia ad Christum diligendum, inveniendum et perfruendum mihi via facta est, et in via prævia; ideo mihi nimis amabilis et desiderabilis est effecta. Valete : in æternum valeatis.

D

A. PETRO COÆVO EX MS.

et plus quam ipsam, quia non nisi propter illum.

ANNOTATA D. P.

a Lubec *Imperialis civitas, in finibus Holsatiæ et Mechlenburgii, ad fluvium Travam.*

b Kalmarnia, *ad confinia Daniæ ac Sueciæ portu opportuna urbecula, in Smalandiæ provincia; adjacenti freto inter hanc et Oilandiam insulam*, Kalmarsund *nomen faciens.*

CAPUT III.

F

Epistola Virginis de Actis circa ipsam post discessum Fr. Petri ac primo usque ad finem anni MCCLXXIX.

Anno Domini MCCLXXX in vigilia B. Laurentii accepi subditam litteram in *a* Assonia in Capitulo Provinciali per Fratrem Joannem Estbi, scriptam manu Magistri Joannis in Stumbele.

In Christo Jesu, sempiterno Sponso et Amico dilectissimo, Patri ac specialissimo amico, Fratri Petro Lectori, Christina in Stumbele, devota ejus filia et amica in Christo intima salutem. Per illud ineffabile cordis gaudium, quo Sponsa Christi, ob ejus dilectissimi Sponsi absentiam, diu inconsolabiliter languida in ipsius delectabili præsentia jucundatur. Divinorum miraculorum arcana illis panduntur non immerito, qui ea non solum devoto cordi inserunt, verum etiam ad honorem et gloriam Dei et proximorum utilitatem nituntur *b* litterali memoriæ commendare. Hinc est, quod vestri cordis piissimum affectum circa Deum considerans, vestræ caritati decrevi quædam divinæ operationis mirabilia declarare. Igitur post vestrum recessum, cum

a

Anno 1280, 24 Maji scribit Petro Christina, Ep. XXIV.

b

eique declarat, quod post ejus discessum consolata,

 Christina,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Christina, filia vestra, gaudium cordis ab ejus dilectissimo Sponso intime celebratum, et per vestram præsentiam et piam consolationem ampliatum usque ad festum omnium Sanctorum continuasset, necnon et in ipsius festi Vigilia in recordatione Sanctorum omnium mirabiliter exultasset; in eadem nocte, cum se ad Communionem præparare devotis orationibus debuisset, more solito affuit ille callidissimus tentator et sævissimus persecutor prius ipsam adulationibus et blandis sermonibus aggrediens. Quibus dum mentem, in Christo fundatam, minime flectere potuisset, acrius insistebat, minis quoque et terribilibus aspectibus ipsam perterrebat, tandemque duris verberibus affligens, corpus ejus ferrea cuspide per auriculas transfixum terræ infigebat; ibique tamdiu miserabiliter torquebatur, quousque virtute divina liberata, et a Domino confortata, resumptis viribus mane ad ecclesiam usque properavit. Ubi percepto corpore Domini, non solum sacramentaliter, sed et realiter sibi abrepta est, suo Sponso benignissimo sociata, et in ejus dilectissimo corde ineffabiliter consolata.

31 Octobris graviter fuerit cruciata

23 Ex tunc usque in Vigiliam Natalis Domini fuit gravissime tribulata, et a dæmonibus multipliciter persecuta: Nam ille dulcissimus Sponsus suam subtraxit consolationem et præsentiam, relinquens adhuc Sponsæ recordationem sui et confidentiam. Nempe in festo B. Catharinæ, cum iterum communicare proposuisset; in nocte præcedenti venerunt dæmones, qui eam solita fraude venenosis persuasionibus impetebant. Quam dum immobilem cognovissent, sævientes in ipsam dicebant, quod propter ejus inordinatam vitam et obstinantiam sibi dominarentur: et ideo, si eorum consiliis non acquiesceret, gravissima tormenta minabantur. Ipsa vero, ut fortis athleta Christi minas eorum cum blanditiis respuebat. Quapropter irruentes in eam dæmones variis tormentis affligebant: trahentes quoque ipsam extra suum thalamum, in locum quo fures et malefici suspenduntur, illic quoque more latronum ipsam condemnantes, ac super incudem ponentes, singula membra ejus malleis ferreis confringebant; et rotæ innectentes, circumgyrando diutissime torquebant; donec eam divina virtus eripuit; et, membris redintegratis et confortatis, vires ad ecclesiam eundi tribuit.

B

acrius sum post 1 Novemb. usque ad 24 Decembr.

raptata a dæmonibus et malleis contusa

24 Sed adhuc venenosi serpentis astutia non cessavit, qui in speciem equi ferocissimi se tranfiguravit; et ipsi ad ecclesiam eunti ad communicandum, sicut proposuit, retro villam cursu rapidissimo obviavit. Cujus fraudem ex improviso, dum ipsa divinis intenta meditationibus minime consideraret, equum effrænem fore existimabat: unde perterrita cessit a via, volens suo cursui dare locum. Ille autem cupiens ejus communicandi propositum impedire, evomens ab ore flammam sulfuream, ipsam magna ferocitate impetiit; et insiliens anterioribus pedibus super humeros ejus, caput per dentes suos acerrimos arripuit, circumgyrans ipsam et conculcans. Tandem vero velaminibus detractis, frustum ab ejus capite, ad modum unius palmæ, cum crinibus evulsit; tantum horrorem et strepitum cordi ejus incutiens, ut ipsi villa esse subversa cum domibus videretur: sed postquam dæmonis malitiam agnoscebat, in nomine Jesu Christi eum discedere admonebat. Ad hujus dilectissimi nominis invocationem dæmon confusus, in fœtidissimam nebulam resolutus evanuit. Tunc illa, videns tantam nominis Jesu efficaciam, in virtute ejus confortata, vires resumpsit: et velamina dispersa recolligens, caput velavit: et, licet toto corpore tremebunda, ad ecclesiam properavit: et communicans, diem illum in gemitibus et lacrymis amarissimis continuavit; nullam a suo dilectissimo Sponso consolationem percipiens, nisi quod de suis tribulationibus voluntatem ejus scire meruit, et usque ad tertium diem diabolicas persecutiones non persensit.

C

deinde velut ab equo ferociente admorsa, vestibus laceratis.

D

25 Post hæc vero Sponsæ Christi tribulatio crescebat, et dæmonum persecutio gravior imminebat. Quidquid enim consolationis, per recordationem et fiduciam tam dilectissimi Sponsi, in corde Sponsæ hactenus permanserat, circa *c* Adventum Domini totum in contrarium vertebatur. Nam inter ceteras graves tribulationes, pugna gravissima cordi ejus, ex divina permissione, a spiritu blasphemiæ parabatur. Ille siquidem omnium dæmonum nequissimus, omnes actus ejus, passiones et consolationes divinas penitus pervertebat; omnem quoque ejus vitam et conversationem inordinatam et inutilem fore affirmabat; et hoc multis argumentis, et per religiosas personas qui sic non viverent, mendaciter confirmavit. In hac gravi cordis afflictione, per primam hebdomadam Adventus, absque omni corporis cruciatu continue luctabatur; et derelictam se a Domino, quia corporaliter non affligebatur, miserabiliter querebatur. Transacta itaque prima hebdomada, superadditur dolor dolori. Nam post secundam Dominicam, eadem nocte adversus Sponsam Christi multitudo dæmonum consurgebat, qui eam singulis noctibus, licet intolerabile fuit gelu, vestibus expoliantes, nudam a cubili suo, per sepes, spinas et glebas congelatas, nunc per caput, nunc per pedes, ad quamdam paludem vicinam *d* silvæ pertrahebant: illic quoque mentem ejus disputationibus, comminationibus, blasphemiis et diversis injuriis torquentes, ipsam potestati eorum fore traditam asserebant: tandemque judiciali sententia condemnatam ipsam, per collum rapiebant; et corpus ejus per tres noctes, ad modum bovinæ pellis diutissime cæsum, quasi exanime super glaciem projiciebant: et hoc facto, victi discedebant.

c Item quod in Adventu omni privata solatio,

post 1 Decembr.

E

quot noctibus fuerit raptata per gelu nuda,

d

26 Sed quid tunc actum fuerit solicite audiamus. Adimpletum est illud Evangelium, quod de ipso Sponso legitur: Reliquit eum tentator, et accedentes Angeli ministrabant ei. Quoniam quidem ille dilectissimus Sponsus et fidelissimus Amicus, Sponsam sibi dilectam in hac necessitate, sicut et in omnibus non deseruit; et licet suam præsentiam et omnem consolationem cordi ejus subtraxit, tamen ipsam per suos fideles nuntios consolari dignatus est; fidem in infidelitate servavit, et suæ Sponsæ in consolationem et ministerium duos Angelos destinavit; qui tollentes corpus ejus, singulis noctibus a læsionibus curabant, et a frigoribus levissimo atque calidissimo pallio obumbrabant, mentemque ejus divinis consolationibus confortabant, et se omnibus passionibus ejus affuisse, et patientiam vidisse affirmabant: necnon et in tam miris consolationibus et piis exhortationibus ipsam domum reducebant, quod præ nimia admiratione, neque viam, neque modum reductionis perpendere valebat: quibus tamen recedentibus se in suo cubiculo inveniebat. Angelos illos et pallium corporalibus oculis non videbat: sed calorem, lenitatem, et obumbrationem pallii realiter sentiebat: et Angelorum curationes et consolationes in corde suo spiritualiter et veraciter cognoscebat. Sed heu! tam mirifica consolatio statim ipsi in contrarium vertitur.

Matt. 4. 11

ac deinde curata per Angelos:

F

27 Nam sequenti nocte advenientes dæmones, illam consolationem ab ipsis factam fuisse mendaciter asserebant: et comprehendentes eam nudam, sicut antea, ad horrenda loca nemoris pertrahebant; ibique, sicut in præcedentibus, mentem ejus diversis injuriis et molestiis affligebant: et insultantes ei, dicebant; Nunc vides, quam potestatem habemus mortificandi et revificandi te. Si enim hic Deus

quorum opus sibi mox adscribentes dæmones,

A Deus esset, cui tu servis et confidis, utique liberaret te de manibus nostris. Hæc et plurima iis similia exprobrando dicentes, ipsam in altam arborem suspenderunt: et quidam eorum super arborem ascendebant; alii autem seorsum in terra stabant, uncos ferreos in corpus ejus infigentes, et tamdiu corpus invicem lacerando attrectabant, quousque ossa carnibus spoliabant. Tamdem superior turba dæmonum inferioribus dicebat: Nos digitos ejus firmiter servare volumus: vos autem trahendo acrius insistite. At illi cum tanta fortitudine traxerunt, quod digiti divisi a corpore manserunt sursum in arbore; reliquum vero corpus in terram corruit moribundum. Sic ergo trahendo, comminando, blasphemando, condemnando, potentiam illam qua singulis noctibus reformabatur sibi adscribendo, ad arborem suspendendo, carnes ungulis lacerando, per singulas noctes usque ad vigiliam nativitatis Domini insistebant; donec singula membra ejus, scilicet digitos, *e* pedicas, brachia et crura, mamillas, oculos, linguam, nasum, aures, et caput, eo modo quo ante digitos, a corpore dividebant: ita quod in prima nocte digitos, secunda pedicas, et sic deinceps in omnibus iis ad augmentum doloris discernendi sensum habebat, ita quod horrorem locorum, nuditatem membrorum

ipsam membratim discerpserint,

e

B simul et turbam dæmoniorum cognoscebat. Insuper eam dæmones in corde taliter illudebant, quod ad spectaculum tormentorum suorum multitudinem populi adesse credebat. Hoc enim comminando ipsi sæpius promittebant, quod ad confusionem sui viros totius villæ convocare deberent. In qua tamen promissione, sicut in multis, Dominus mendaces eos ostendit. In omnibus iis tribulationibus vestram præsentiam sæpius optavit: sperabat enim vestris consolationibus sublevari, et orationibus adjuvari.

28 Circa finem hujus certaminis, hoc est in illa nocte quæ Vigiliam Natalis Domini præcedit, cum jam singula membra, excepto capite, eo modo quo supra dictum est cruciata fuissent; venerunt dæmones solito acriores, corpus ejus trahentes, mentem quoque blasphemiis et injuriis torquentes, et insultando seipsam mortificasse, revivificasse, et adhuc pepercisse testabantur. Et nisi velociter ab erronea vita resipisceret, non ultra parcere, sed penitus ipsam exterminare minabantur. Cumque diu in hujusmodi comminationibus morarentur, nec ipsam ad unam cogitationem a suo proposito avellere potuissent; comprehendentes denique ipsam,

ac tandem etiam caput abstulerint;

C in altam arborem suspenderunt, et carnibus (ut supra dictum est) ungulis laceratis, ad truncationem capitis sæviebant In his omnibus angustiis Sponsa Christi Dilecto suo benignissimo immobiliter, licet insensibiliter, adhærens; cor ejus contritum et humiliatum, in sui Sponsi cor dulcissimum commendavit. Et hoc dicto caput ejus continuo, quomodo prius alia membra, a dæmonibus truncabatur. Ad quem illa beata *f* anima, per tot genera tormentorum expulsa a corpore, tunc potius confugeret, quam ad illum qui mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit; pro cujus etiam amore tanta supplicia sustinuerat patienter? In omnibus iis tormentis, singulis noctibus, similiter ut supra dictum est, per Angelos absolvebatur, pallio tegebatur, et magnis consolationibus mirabiliter ad ejus thalamum reducebatur. Numerus quoque dæmonum, qui eam a festo omnium Sanctorum usque ad Vigiliam Nativitatis Domini vexaverant, duodecim fuerunt: qui omnes, divina virtute compulsi, in ipsa nocte quæ Vigiliam præcedit, confusi ante conspectum Sponsæ Christi convenerunt; exponentes singuli persuasiones, operationes, et intentiones eorum mortiferas, se mendaces per omnia, et omnino ab ipsa superatos fore affirmabant: et Deum,

sed corpus ea, sibi de more reddita

f

victos denique se fassi sunt;

D quem variis exprobrationibus blasphemabant, nunc eximiis laudibus commendabant: se quoque, propter eorum nequitiam, affligi pronuntiabant. et se ab ipsa dimitti suppliciter postulabant: tandem vero, ipsa sub virtute nominis Jesu Christi jubente, non sine magnis ululatibus discedebant. Tunc devota sponsa Christi adventum sui dilectissimi Sponsi, usque in secundum diem, hoc est in diem Nativitatis Christi, cum magno desiderio expectabat. In quo videlicet die, post perceptionem corporis Dominici Sponso adveniente, tanta aviditate et celeritate cum eo ad nuptias introivit, quod ad locum retro altare, ubi semper post Communionem recumbere solet, procedere nequivit. In quibus nuptiis, tantis mirabilibus gaudiis et deliciis affluebat, quod usque ad diem tertium nullius rei discretionem habebat, neque cibum infra [illud tempus] sumebat.

A. PETRO COÆVO EX MS.

ipsa vero in Natali Domini consolata manserit.

ANNOTATA D. P.

a Assonia *fortasse est* Assens, *Fioniæ insulæ oppidum Occidentale.*

b *Hinc apparet;* Christina *conscia et consentiente, et, quoad primum librum, inscia se scriptum, approbante, hæc omnia, a* Fr. Petro *collecta haberi: sed in tertia persona loqui eam facit novus hic scriptor suus: et hunc porro stylum continuat.* E

c *Anno* 1279, *habente litteram Dominicalem* A, *inchoabatur* Adventus 3 *Decembris.*

d *Palus hæc in tabula topographica nusquam exprimitur, crediderim exiguam et Stumbelæ propinquam esse.*

e Pedicas *intelligi* digitos pedum, *clarius habetur infra: quam notionem Cangio necdum lectam, ejus Glossario addas licet.*

f *Manseritne beata istæc anima, in hoc et aliis identidem recursuris casibus, unita partibus quantumvis separatis, vel earum præcipue; an vero ad modicum separata (uti videtur ferme scriptor supponere) moxque iterum unita, restauratis saltem iis organis, sine quibus vita naturaliter servari non potest; nihil attinet conjectando definire, scienti quod non sit impossibile apud Deum omne verbum; et credenti, ab eo electam hanc Virginem, in qua triumpharet de octoginta sex millibus dæmonum: quorum turmæ, majores minoresque hic successive numerantur; quosque permisit Deus id totum in eam exercere, quod malitia ipsorum poterat adinvenire, salvis virgineo ejus honore* F *et castitatis illibatæ fama: ut quod in Jobo factum est semel, per tot annos fieret identidem, et pluribus consequenter noctibus; et nec vitæ quidem juberentur parcere, quam vellet possetque identidem aut restaurare, aut præter naturæ ordinem servare naturæ Conditor, vitæ ac mortis Dominus. Quamvis enim pleraque hic relata ex ejus unius ore habeantur: ea tamen quæ sæpe fiebant coram pluribus testibus et pleno die; & vulnera quædam etiam post redintegrationem reliqui corporis relicta, recentique per dies aliquot manantia sanguine; tum materiales clavi, crania, gladii visi et reservati post tormenta; raptatio denique in cisternam lib.* 1 *num.* 49, *et suspenso de arbore lib.* 2 *num.* 62, *unde tolli eam domumque referri oportuit, et alia similia plurima, fidem adstruunt iis quæ patenter gesta non fuerunt. Quamdiu autem ultra annum* 1287 *(ultra quem nil scriptum invenitur) duraverint illa tam mirabilia, atque tam mirabiliter iterata certamina, non habeo dicere.*

CAPUT

A

A. PETRO COÆVO EX MS.

CAPUT IV.

Prosecutio prioris Epistolæ, pro anno MCCLXXX *usque ad Pascha.*

a Duravit consolatio usque ad Quadragesimam anni 1280,

Ex tunc, usque post primam *a* Dominicam Quadragesimæ, exceptis paucis diebus, jugiter in magnis consolationibus perseveravit: inerat enim cordi ejus ad suum Dilectum tam vehemens caritatis conversio. Cum aliquando collationes de Deo invicem haberemus, verborum tam a me quam ab ipsa in continenti dictorum sæpius obliviscebatur, et me eadem continuo repetente, se dixisse vel meminisse penitus diffitebatur. Præterea, sicut incessanter, cum vigilaret, cordi ejus, ex beneficiis sui Dilectissimi, influerunt mirabilia infinita; ita nihilominus per singulas [noctes] dum pausaret corpore, visiones delectabiles apparuerunt: inter quas unam de vobis visionem mirabilem vidit quam mihi cum magno gaudio narravit, et ut vobis eam scriberem postulavit. Quadam enim nocte vidit vestram personam sibi assistere, et cuidam digito vestro perspicuo, et ad modum auri splendido annulum pulcherrimum intrinsecus insertum: in cujus summitate erat gemma clarissima, in qua continebatur: Jesus Christus est vestrorum amborum fides æterna. Illud autem quod in interiori parte annuli continebatur, narrare mihi nullatenus voluit, ad vos ipsam forsan debere convincere retulit.

etiam per visiones nocturnas delectabiles:

B

nisi quod a 26 Januarii ad 1 Febr.

30 De hoc autem quod supradictum est, exceptis paucis diebus, diligenter [debes] advertere, quod post diem Conversionis B.Pauli usque ad Purificationem beatæ Virginis, filia vestra singulis noctibus graviter affligebatur a duobus dæmonibus: qui venientes in illa nocte quæ est ante diem Purificationis, diversis eam blandimentis et adulationibus impetebant, et ab erronea vita hactenus recedere persuadebant. At illa, ut mentionem vitæ fieri audivit, audacter et intrepide respondit: Bene monuistis, quia tempus est ut ad veram vitam, quæ Christus est, me convertam. Blandimenta enim vestra et adulationes despicio, tormenta et comminationes non solum non pavesco, sed cum magno desiderio expecto. Et impatiens moræ dixit: Nolite tardare, sed quidquid vobis a Domino præceptum est festinanter perficite, nil parcendo. Tunc quidem illi, mutatis aspectibus horridiores, apparuerunt, et adversus ipsam atrociter sæviebant: tenentesque in manibus uncos fimarios, post longas comminationes ipsos ejus corpori infigebant. Cum quibus corpus a terra levantes, tamdiu comminando, corpus invicem lacerando insistebant, donec de carne ejus duo frusta, ad modum cubiti longa, abstrahebant. Quæ tali gaudio, quale se numquam in passionibus recepissse meminit, in utrasque manus arripiens, cadensque ad terram, suo dilectissimo Sponso post immensas laudes et gratiarum actiones hæc offerebat, et devotis orationibus insistebat. Quanta autem hujus laudationis et orationis efficacia fuerit, miraculi novitas declaravit, divina etenim virtus illum orationis locum mirifico lumine illustravit: ad cujus splendorem exterriti dæmones et confusi, retro abierunt; et exclamantes voce magna, dixerunt: Christina, ancilla Dei omnipotentis, dimitte nos: orationes enim tuæ nos exurunt: aperientes quoque eorum nequitias, mendaces se per omnia, victosque ab ipsa, et numquam ultra impetituros pronuntiabant: et quidquid antea ad injuriam Dei insultando blasphemabant, cum magna sui confusione modo negando excusabant: insuper et tanta de virtute et bonitate Dei mirabilia

C

dæmones illam quot noctibus torserint,

semper tamen victi et confusi.

prædicabant, quatenus ipsa, licet debilis corpore, D
ad audiendum iterato hujusmodi sermonem de Deo, ad locum remotum se velle pergere fatetur. Mane autem facto Sponsa Christi, licet sanguine perfusa, vulnera tamen præ nimia jucunditate at admiratione non sentiens, vel potius sentire despiciens; pro Corpore Domini perspiciendo ad ecclesiam properavit: quo percepto, dicto citius in amplexus sui Sponsi rapitur, et ibidem ineffabiliter consolatur.

31 Ab illa autem die, usque ad noctem quæ est post primam Dominicam Quadragesimæ, in magna consolatione continue perseveravit. In qua quidem nocte, absentante se Sponso, mirabilis Sponsæ exultatio subito convertitur in mœrorem, et inæstimabilis consolatio in languorem. O quam gratiosa et cara Sponso; Sponsæ vero fructuosa, licet amara, absentatio! per quam Sponsa ad quærendum avidius Sponsum incitatur, necnon ad fruendum delectabilius, ad tenendum stabilius invitatur; per quam etiam cor Sponsi dilectissimum vulneratur, et nihilominus fides utrorumque et dilectio veraciter probatur. Igitur tunc Sponsa Christi, cum pœnitentibus a thalamo Sponsi exclusa, multisque doloribus et anxietatibus inclusa, in variis tribulationibus et affectionibus mentis et corporis, usque ad Cœnam Domini perduravit. Erat autem per primam hebdomadam Quadragesimæ, absque persecutione dæmonis et afflictione corporis, in tanto tædio posita, et maxime tempore orationis, quod hujus tædii gravitas tormento mortis possit non immerito comparari. In qua omni tribulatione Virgo Christi, nec orationem negligens, neque viribus parcens, nec somnum oculis indulgens, viriliter decertavit. Transacta itaque prima hebdomada, Christus dilectam sibi Sponsam diligentius examinare, et fidem illius plenius probare volens; ipsam exposuit, contra turbas dæmonum pugnaturam. Duo siquidem dæmones, in specie duorum Fratrum Prædicatorum, sibi carissimorum atque fidelissimorum, necnon et secretorum ejus magis consciorum, vestri scilicet et Fratris Gerardi de Grifone, singulis noctibus, a secunda Dominica Quadragesimæ usque ad Cœnam Domini, venientes, variis disputationibus et argumentis mentem ejus cruciabant: et exponentes ei plurima secreta cordis sui, ipsam in omnibus deceptam fore affirmabant; et ut ad vitam rationabilem se converteret, fallacibus consiliis informabant: tanto autem ipsam amplius eorum iniqua consilia affligebant, quanto verius ipsos non dæmones, sed amicos Dei, specialissimos esse confidebant. Neque enim hoc ipsi, ad cognoscendum astutias dæmonum, proficiebat, quod die superveniente vos in longinquis partibus positum, reliquum vero Fratrem tunc temporis adesse nequaquam potuisse, sed dæmones ipsos fuisse, veraciter agnoscebat.

Post 10 Martii desolata Christina:

E

19 ejusdem incipit vexari a dæmonibus, in specie Prædicatorum apparentibus,

et illusam protestantibus, atque ad vitam communem invitantibus;

F

32 Cum autem, ut supradictum est, dæmones illi, disputationibus, consiliis et exhortationibus diu insisterent: et mentem ejus, licet per verba ejusmodi miserabiliter afflictam, a suo proposito flectere minime potuissent; continuo turba dæmonum horribilis, adversus ipsam consurgens, diversis eam tormentis singulis noctibus affligebant. Erant autem tria genera gravissima tormentorum, quibus eam dæmones, a secunda Dominica Quadragesimæ usque ad sextam feriam quæ est ante Dominicam in passione Domini torquebant. Unum scilicet, quod, cum post longas vexationes duorum dæmonum, in specie Fratrum Prædicatorum se ostendentium, Sponsa Christi cum magno tædio et gravitate cordis orationibus insisteret; venientes duo dæmones, et ipsam comminationibus et pœnarum promissionibus ab orationibus retardare volentes, ignem

deinde, cum nil proficerent, eam torquentibus:

A ignem etiam validum ante conspectum ejus exhibebant. Quem ipsa, licet nullam consolationem a suo Dilecto sentiret, cum magno impetu animi ingrediens, genuflexiones etiam intra ipsum faciebat : quamobrem exurens flamma ignis, totum corpus ejus usque ad collum comburebat : et ne ille ignis putetur phantasticus, genua ejus exustis pustulis turgebant. Secundum autem genus tormentorum fuit, quod, post exhorationes duorum dæmonum prædictorum, venerunt quatuor dæmones, corpus

qui primum corpus amburebant,

ejus alii per caput, alii per brachia, alii per pedes rapientes, ad modum porci mactati igni valido involvebant ; et infigentes sibi uncos ferreos, huc atque illuc sæpissime revolvebant : et quidam eorum salientes pedibus super ipsam, flammæ penitus immergebant. Tertium vero genus, quod, post longas afflictiones duorum dæmonum sæpe dictorum, dæmones tres ipsa orante venerunt, qui os ejus immisericorditer expandentes, picem ei cum bullienti sulfure infundebant. Quoties autem unumquodque istorum tormentorum evenerit, vobis notificare non valeo.

33 Hoc tamen notate, quod quotiescumque secundum tormentum evenit, toties corpus Virginis B Christi cœlesti rore ab Angelis perfundebatur, et

tum liquatam picem ori ejus infundebant,

mirabiliter sanabatur : quoties autem tertium genus accidit, toties illa gloriosa Christi sui dilecti filii genitrix Maria, sponsæ reverentiam exhibens, calicem ei miræ dulcedinis propinavit ; quo gustato omnis dolor et amaritudo subito evanuit : in primo vero genere tormentorum nullum remedium, sed dolorem continuum sentiebat. Sed heu ! tam mirifica consolatio et subita curatio cordi ejus solatium non præstabat, sed potius tristitiam augmentabat : nam illi mendacissimi dæmones, illam curationem et consolationem a se factam fuisse pronuntiabant.

ac denique curationem ejusdem a Deipara factam arrogabant sibi,

Hæc tria genera tormentorum durabant per singulas noctes, a secunda Dominica Quadragesimæ, quæ est ante sextam feriam prædictam : in illa enim nocte Virginis pugna cum tortorum numero crescebat. Siquidem viginti et sex dæmones eadem nocte ad puniendam ipsam consurgebant. Inter illos duo dæmones in specie Fratrum Prædicatorum veniebant, mentem ejus diversis propositionibus et iniquis persuasionibus affligentes, et a vita erronea resipiscere admonebant. Cumque in his sermonibus diu morantes nihil proficerent, duo alii dæmones C horribiles confestim apparebant, qui tollentes cor-

eamque lapidibus tundebant :

pus ejus, quasi nudum projiciebant ad terram, et duobus lapidibus frigidissimis illud diutissime, unus a pectore, alter vero a tergo contundentes, pæne ad expirationem perducebant.

34 Quo facto, reliqua turba dæmonum conveniebat, numero septuaginta sex quatuor, prioribus simul copulatis : qui omnes consilium inierunt, qualiter ipsam variis suppliciis exterminarent. Et unus

tandem ad 76 congregati contra illam,

quidem ex ipsis, qui ipsam lapidibus tutuderat, insultabat ei dicens : Nonne vides, quod potestatem habemus cruciandi te et sanandi ? Parcimus tibi et sanamus, ut graviora tormenta inferamus. Tenentesque ipse et socius ejus bipennes in manibus consilium dederunt reliquis, dicentes : Placet vobis ut dorsum ejus ad modum porci mactati dissecemus his bipennibus, et taliter ipsam exterminemus ? Reliqua vero turba respondit : Non sola ipsa pœna sufficit, sed nos singula membra ejus prius truncare volumus. Et cum hæc et plura hujusmodi comminando invicem inferrent, tenentes singuli cultellos carnificum in manibus, ipsam crudeliter invaserunt : et decem ex ipsis abscindentes ei singuli singulos digitos, alii vero decem pedicas, quatuor autem alii dæmones cetera membra, scilicet manus, brachia, scapulas, pedes et crura abscindebant : reliqui vero cum bipennibus dorsum ejus dissecabant a summo D usque deorsum. Hoc facto, corpus cum partibus

A. PETRO COÆVO EX MS.

bipennibus eam discindebant ;

truncatis in ignem maximum præcipitabant. Talibus vero suppliciis iidem dæmones, ab illa nocte, quæ est ante sextam feriam quæ Dominicam Passionis præcedebat, ipsam per singulas noctes cruciabant, hoc excepto, quod post illam primam noctem, membra ejus cruciata amplius in ignem non præcipitabant. In his omnibus tormentis membra ejus truncata singulis noctibus recolligebantur ab Angelis, et mirabiliter sanabantur : quæ tamen sanatio continuo ipsi a dæmonibus pervertebatur. Inter omnes istas gravissimas tribulationes duabus vicibus Sponsa Christi communicavit : in quibus tamen nihil consolationis percepit, neque etiam voluntatem sui dilectissimi Sponsi de suis tribulationibus scire meruit : sed per illos dies in quibus commu-

(quæ interim solum bis et citra solatium communicavit)

nicavit, in gemitibus et lacrymis amarissimis perdurans, inter cetera doloris verba totum illum Psalmum, Domine Deus salutis meæ, voce lacrymabili Ps. 76. recitavit : jam enim nomen Sponsi in ore Sponsæ non sonabat, sed Patrem dilectum ipsum tantummodo appellabat. Et quid plura ? Quidquid de passione ipsius Sponsi per omne illud tempus Prophetarum et Evangeliorum sermo declarabat, hoc E ipsum in ore Sponsæ sæpissime resonabat. Erat tamen et est semper, in quacumque tribulatione posita fuerit, a persecutione post Communionem usque ad tertium diem libera.

35 In fine autem hujus certaminis, hoc est in

Denique 18 Aprilis aucti dæmones ad 91,

illa nocte quæ est ante Cœnam Domini, advenerunt omnes illi dæmones qui eam per totam Quadragesimam vexaverant, simul et plures cum ipsis : erat autem numerus eorum in universo nonaginta et unus. Et accedentes duo ex ipsis, illi scilicet qui eam in specie Fratrum Prædicatorum ab initio vexaverant, acrius ejus mentem disputationibus et fallacibus persuasionibus sauciabant : quo facto duo alii dæmones cum saxis durissimis pectus suum, sicut præmissum est, contundebant. Hoc facto, horribilis illa turba dæmonum universaliter adversus eam comminationibus et exprobrationibus consurgebant, et diversis eam sententiis condemnantes, ream mortis esse dicebant ; et portantes singuli

membra ejus singula transfigebant lanceis.

lanceas in manibus suis, ipsas singulis membris ejus infigebant ; ita tamen, quod decem dæmones decem digitos, alii vero decem pedicas, residui au- F tem cetera membra, scilicet caput, oculos, nares, os, aures, collum, scapulas, brachia, manus, crura, et pedes, simul et pectus, lanceis acutissimis singuli singula transfigebant : similiter et illi duo cum bipennibus dorsum ejus scindecant, et sic membra transfixa disjungebant. Quis teneram puellam in tantis tormentis multoties fuisse mortuam dubita-

Post quæ, illis se victos fassis,

ret, nisi eam ille, qui est vita viventium, salus omnium in se sperantium, suo vivifico robore reformaret ; et ad recolligendum ejus membra et sanandum, de cœlo Angelos destinaret ? Eadem vero nocte, post gravissimas afflictiones, omnes illi dæmones, a quibus per totam Quadragesimam afflicta fuerat, ante conspectum ejus confusi convenerunt : et exponentes singuli opiniones et intentiones eorum pessimas, mendaces se per omnia ac ab ipsa superatos pronuntiaverunt, et quod eorum in singulis tormentis fuerunt, simul et nomina ipsorum prodiderunt. (Ista enim prius ipsi cognita non fuerunt, scilicet numerus dæmonum et nomina) Insuper et Deum mirabiliter commendantes, tandem cum magnis ululatibus discedebant.

36 Tunc expleto tempore pœnitentiali, Sponsa

ipsa in Parasceve Sponso jungitur.

Christi in thalamum sui dilectissimi introducitur Sponsi, ubi non solum promeruit peccatoribus remissionem, verum etiam sui Sponsi desiderabilem visionem,

A. Petro coævo ex ms.

visionem, et intimam cordis exultationem : illam, inquam, exultationem quam nemo tollet ab ipsa. Erat enim in Parasceve per totum diem suo thalamo inclusa : neque enim eam quisquam videre potuit. In quo quidem (sicut postea intellexi) eisdem horis, quibus Sponsus patiebatur, sponsa simul ipsi compatiebatur : et hora suæ expirationis, ipsa aperto latere ruptoque corde expiravit. Cum quo etiam resurgens in vigilia Paschæ, sequentem diem cum magno desiderio expectabat : in qua communicans, in sui dilectissimi Sponsi amplexus est translata, et in ejus benignissimo corde consolata. Hæc secreta vestræ Caritati notifico, quæ mihi non ab homine, sed divinitus sunt manifestata. Nec mirum : cum enim de ministris Dei generaliter dicatur, Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestris qui loquitur in vobis, multo verius de Sponsa hoc intelligendum est ; et maxime illo tempore, cum recenter de thalamo Sponsi proficiscitur, et non solum omnium rerum, verum etiam sui ipsius obliviscitur. Hoc vobis scribo, ut sciatis, quia Christina vestra filia, sui compos, nihil horum quæ scripta sunt, præter pauca, de passionibus suis mihi retulit: *b* quod tamen omnino non fecisset, si non me quasi conscium pro his requirere audivisset.

His Petro relatis, — Matth. 20

37 Salutat vos Christina, filia et amica, ex intimo corde, pro beneficiis et consolationibus animæ et corporis sibi exhibitis, vobis regratians, atque ad regratiandum suum dilectissimum sponsum solicitat ; rogans etiam, ut vestro Amico pro ipsa hostiam salutationis et laudationis offeratis. Præterea rogat, ut desiderium suum, quod de Fratre ejus vobis exposuit *c*, si aliquo modo poteritis, impleatis, et per litteras vestras hoc ei demandetis. Regratior etiam vestræ caritati ego Joannes, vester ad omnia servus, quod me salutationi et litterarum visitationi dignum fore judicastis ; rogans intime, ut mihi peccatorum remissionem, et virtutum augmentationem a vestro Amico impetretis. Rogo etiam cum filia vestra Christina insuper et comminor, quia si unquam litteram manu mea scriptam recipere, et apud amicam vestram consistere volueritis, libellum *d* mihi promissum, cum ceteris quæ nobis ad solatium congrua noveritis, breviter transmittatis. Hoc autem scitote, quod illam partem quam habeo, in similitudine cujusdam filiæ vestræ, Christinæ exposui totaliter, de quo ipsa fuit mirabiliter consolata : et in tanta simplicitate audivit, ut etiam de vobis, quare sibi de illa filia mentionem non feceritis, *e* miraretur. Salutat vos Plebanus, Hilla de Monte, cum ceteris vestris amicis, regratiantes vobis de vestris litteris, et petentes ut Deum pro ipsis oretis. Recepimus autem tria paria litterarum vestrarum, scilicet de Sosato *f*, de Minda *g*, de Lubec ; illas autem de Lubec post Pascha recepimus. Scripta est hæc littera sexta feria ante *h* Urbani, anno Domini MCCLXXX. Salutate Fratrem Folquinum *i* ex parte omnium nostrum.

petit ipsa Christo per eum commendari, — et misti sibi promissum libellum, — nescia quod is de se sit.

ANNOTATA D. P.

a *Pascha anni* 1280 *bissextilis habentis litteras Dominicales* G F, *celebratum* 21 *Aprilis, fecit* 1 *Dominicam Quadragesimæ ipsum præcedentis, cadere in* 10 *Martii.*

b *Infra etiam num.* 55 *clarius dicit quod talia* scribere non potuisset, *si non* magis *Christinæ* post Communionem felix alienatio, quam ipsius conscientiæ relatio ea ostendisset.

c *Oretenus scilicet cum ab invicem ultimo separabantur ; quomodo autem idem deinde per litteras actum sit, ac denique* Sigwinus *(sic enim vocabatur frater ille) curante* Petro *receptus ad Ordinem Prædicatorum in Provincia Daciæ fuerit anno* 1282, *invenietur infra num.* 43 *et lib.* 5 *num.* 38.

d *Hic est* liber de virtutibus Sponsæ Christi Christinæ, *primo loco positus in Codice Clivensi, et prior compositus, aut saltem componi cœptus, ut patet ex num.* 24 *lib.* 1.

e *Nempe (ut in argumento metrico ipsius libri legitur)* sub tectis verbis *totus præcedit; atque (ut deinde prosaice additur)* neque gens significatur, neque numerus, neque casus, neque tempus, neque modus conservatur ; *ut mirum non sit, si* Christina *non animadverterit, pro sua insigni humilitate, se istic describi, licet multa similia sibi quoque accidere et accidisse non ignoraret.*

f Sosatum *vel* Susatum, *vulgo* Soest *oppidum Marchiæ versus Paderbornam procurrentis, Monasterio propinquior inter Lippam et Mœnum Westphalicum.*

g Minda *circuli Westphalici civitas Episcopalis ad Visurgim, cum adjuncta sibi diœcesi, media inter diœceses Osnabrugensem atque Hildesiensem, Paderbornensi vero ad meridiem attigua.*

h *Colitur* S. Urbanus Papa Martyr 25 *Maji, qui dies isto anno fuit in Sabbato. Utinam vero ceteris Epistolis addita foret hujusmodi nota! nihil laboraremus in ordinando libro* V : *sed hæc rara eo tempore diligentia erat ; et plerumque solebat omitti in familiaribus epistolis dies datæ.*

CAPUT V.

Auxilium animæ Plebani defuncti, et solicitudo Fratri ad religionem adducendo impensa, cum interposita Epistola Petri de ejus erga Virginem dilectione.

Eodem anno XII Kal. Decembris accepit litteram, immediate sequentem, scriptam manu prædicti Magistri Joannis, Capellani sanctæ Virginis Christi Christinæ.

Ep. XXV. — *Iterum scribens per Mag. Joannem,*

In abysso caritatis Dei carissimo Patri ac spirituali amico, Fratri Petro Lectori, Christina in Stumbele, salutem et in mirabilibus Dei semper novis gaudiis exultare. Quamquam vestræ Caritati litteram magnam, ex utraque parte scriptam, continentem mirabilia de passionibus et consolationibus, quæ vestræ carissimæ filiæ et amicæ, a festo omnium Sanctorum usque in festum Paschæ acciderant, per quosdam Fratres vestri Ordinis transmiserim, tamen caritas Dei et cordis sincera devotio me inducit, vobis quædam magnalia Dei, quæ infra in vestra filia cognovi, declarare. Siquidem cum post multas et gravissimas tribulationes mentis et corporis, quas propter absentiam sui dilectissimi Sponsi per totam Quadragesimam perpessa fuerat vestra filia, circa festum Paschæ in thalamum Sponsi recepta fuisset ; et fugatis totius diffidentiæ et ignorantiæ tenebris, veritatis et justitiæ sol Christus, verus Sponsus et Amicus, suæ Sponsæ cordi illuxisset; vel potius, quod jucundius est, per sui luminis immensitatem ipsam a suo corde penitus expulisset ; in tertia hebdomada post Pascha, cum filia vestra quadam die communicare proposuisset, venerunt dæmones, qui ipsam ab oratione retardare volentes, variis etiam comminationibus insistebant. Quibus dum se nil proficere videbant, acrius in ipsam sævientes, ferrea instrumenta, ad modum subularum acutissima, ejus corpori infigebant : cum quibus faciem simul et omnia membra lacerando diutissime torquebant. Quo facto, Angeli missi a Domino, tamquam pannum lenissimum faciei suæ imprimebant ; et exteriorem apparentiam vulnerum detergentes, læsionem tantum infra cutem eam sentire permittebant. Mane autem facto,

nuntiat quod in Paschate quietem ipsam, — rursus circa 8 Maji dæmones aggressi, subulis eam confixerint :

A facto, Christi Virgo læta ad ecclesiam perrexit: et post perceptionem Eucharistiæ, rapiens suus sponsus eam, ad tabernaculum sui dilectissimi cordis transtulit.

39 Post hæc in Vigilia Ascensionis, cum sequenti die communicare deberet, et post Vesperas, Communione facta cunctis recedentibus, orationis causa sola in ecclesia remaneret; ecce subito, et quasi ex improviso, ille callidus hostis, totius boni inimicus, orationem ejus impedire cupiens, tantum horrorem et strepitum cordi ejus inferebat, ut ipsa ecclesiam totam cecidisse crederet, et propter hoc quasi exanimis fieret. Et post paulum, cum resumptis viribus dæmonis agnovisset astutiam; majorem sumpsit audaciam, et Deum, quem prius submissa voce orando laudabat, nunc, ad confusionem ipsius dæmonis, oblita loci in quo fuerat, alta voce cantando commendabat. Ego autem cum in reclusorio fuissem, et cantum hujusmodi audivissem; admirans quidnam hoc esset, aperui fenestram, et prospiciens in ecclesiam, ipsam esse conjeci. Quapropter exiliens, ecclesiam celerius intravi, ipsamque solam in ea inveni: jam enim a cantu cessaverat, et orationibus insistebat. Me autem propius accedente ut auscultarem, continuo liber ille in quo oravit, ab ejus manibus rapiebatur, et cum magno impetu contra terram præcipitabatur; ipsa vero atrociter ad terram collidebatur, et ad murum comprimebatur. Tunc ego accedens ad eam, librum a pavimento sustuli; et replicans eum, coram ipsa in scamno posui; et auscultans ipsam plurima intra se loquentem audivi. Inter cetera autem dixit: Quid his agis, maligne spiritus? nequaquam me a laude Dei dilectissimi poteris revocare. Et cum hæc et plurima iis similia diceret, iterato ad genua se erexit. Ego autem nolens eam conturbare, illico discessi, claudens ostia ecclesiæ circumquaque, præter unum per quod exire debuerat: ipsa vero oratione completa, post modicum tempus domum perrexit.

et 29 ejusdem orantem turbare conati,

cum ad Dei laudes magis fervere viderent,

B

parieti alliserint:

40 Eadem vero nocte, ipsa orationibus insistente, venerunt dæmones, orationem ejus impedire volentes: qui omnia membra ejus, quasi sub torculari comprimendo, torserunt. Sed fidelis Deus, qui in se sperantes numquam deserit, suam dulcissimam Sponsam ab hac angustia eripuit; et confortans eam, vires eundi ad ecclesiam tribuit: ubi post Communionem sibi ipsi avolavit, et in corde sui dilectissimi sponsi feliciter repausavit, et sequens suum Sponsum Ascensionis festum veraciter celebravit. In quo quidem festo, inter plurima verba melliflua, versum illum: Ascendit Deus in jubilatione, non sine vero cordis jubilo, sæpissime recitavit: insuper et in magno gaudio usque ad Dominicam sequentem perduravit. Post illam vero Dominicam cor ejus, usque in Pentecosten, in magno tædio fuit, et orare sine magna difficultate non potuit. Præterea Dominus ardentissimum desiderium cordi ejus inspiraverat pro absolutione animæ cujusdam sui specialis amici, videlicet, Domini Joannis, bonæ memoriæ Sacerdotis. Desideravit enim pro suis negligentiis sibi quæcumque tormentorum genera infligi, ut Dominus per misericordiam suam ipsum a pœnis breviter eripere dignaretur. Sed benignus et misericors [Dominus, ejus] desiderium, utique a suo spiritu inspiratum, frustrari non permisit.

quæ in festo Ascensionis post Communionem rapta,

C

deinde usque Pentecosten in tædio magno fuit.

41 Porro per tres noctes ante festum Pentecostes, ex divina permissione, venit ille malignissimus spiritus in thalamum Virginis, in specie ipsius Sacerdotis defuncti, horribili aspectu et lamentabili voce et se æternaliter dicebat damnatum; exponens ei singulas et diversas suæ damnationis causas; scilicet, quia ei familiaris fuerat, et alias quamplures rationes, quibus per singulas illas tres noctes cor ejus miserabiliter et ultra quam credi possit affligebat. Sed Virgo Christi cor suum omnino afflictum sursum ad Dominum erigebat, et animo turbato hæc intra se dicebat: Numquid, carissime Pater et Domine, hic tuus famulus a facie tua peribit quem mihi ancillæ tuæ tam familiarem et obsequiosum, et ad omnia mirabilia tua fecisti credulum et devotum? de cujus etiam salvatione cordi meo veram spem et plenariam fiduciam tribuisti? Quid ergo faciam? quo me divertam? Hic enim si a vultu tuo separabitur, totalis mea fiducia et spes frustrabitur. Hæc et iis plura similia ea loquente, dæmon ille in specie Sacerdotis; quem ipsa Sacerdotem fore veraciter æstimabat, continuo discessit: et venientes alii duo dæmones diversis eam molestiis fatigabant; et membra ejus confringentes, variis cruciatibus caput ejus a summo ad pedes recurvabant: hoc autem facto, duo Angeli cœlitus missi veniebant, qui membra ejus a dæmonibus confracta cœlesti medicamine reficiebant. Hanc pœnam per tres noctes sustinuit: sed diebus supervenientibus læta fuit, quia dæmonis astutiam agnovit. In tertia vero nocte, hoc est in illa quæ est ante diem Pentecostes, post afflictiones supradictas dæmon ille, qui eam in specie Sacerdotis afflixerat, confusus ante conspectum Virginis apparebat: et cunctas suas nequitias detegens, in prædicto Sacerdote nil sui juris habere fatebatur. Mane autem facto Virgo Christi ab Angelis sanata, et a Domino confortata, cum magna jucunditate ad ecclesiam properavit; et confestim post perceptionem Dominici Corporis transvehitur, et ibibem ineffabiliter consolatur. Ubi inter infinita arcana sui Sponsi, specialiter ei de absolutione animæ Sacerdotis prædicti revelatur, simul et tempus et hora quando absolvi debeat demonstratur. Quantas, ex hac revelatione et sui amici vicina absolutione lætificata, Sponso suo gratias egerit, vobis scribere non sufficio.

D

A. PETRO COÆVO EX MS.

Interim offertur ei species defuncti Plebani, velut damnati:

et ipsa a binis dæmonibus cruciata per triduum,

E

certificatur de salute illius;

42 Transactis itaque post Communionem tribus diebus, Virginis Christi desiderium adimpletur, et multiformis pœna, quam pro absolutione prædicti sacerdotis petierat, adhibetur. Igitur ex tunc usque in sextam feriam, quæ est post festum Apostolorum Petri et Pauli, in qua anniversarius Sacerdotis prædicti agebatur, filiæ vestræ tormenta gravissima et multiformia, singulis noctibus, non a dæmonibus neque visibiliter, adinstar purgatorii *a* infligebantur; scilicet ignis super humanum modum fervens, et gelu intolerabile, necnon et omnia genera tormentorum quibus humana natura cruciari potest. Quæ omnia simul, per singulas noctes, singula membra ejus singulariter ac generaliter torquebant, et rationes per quas singula tormenta sustinuit, scilicet prædicti Sacerdotis negligentiæ patebant. Erant enim gravia et intolerabilia tormenta, ut in eis per singula momenta Virginem Christi consumi necesse fuisset, nisi eam divina virtus mirabiliter adjuvasset. Sed Virgo Christi, propter desiderium nimium quod pro redemptione dicti Sacerdotis in corde suo habuit, omnia tormenta patienter sustinuit: et diebus supervenientibus quasi nullam læsionem senserit, jucunda apparuit. Hæc vero tormenta durabant usque in sextam feriam supradictam: in qua memorati Sacerdotis dies anniversarius agebatur. In quo quidem die filia vestra communicabat: a festo enim Pentecostes non communicaverat, quia illum felicem diem sibi a Domino præmonstratum expectaverat. Et subito post Communionem beata ejus anima abstrata [a corpore educitur], et in thalamum dilectissimi sui Sponsi raptim deducitur; ubi in speculo æternæ veritatis, Amicum pro quo tanta sustinuerat, cum sempiterno Sponso et Amico speculatur. (Hic est Joannes Plebanus, *inquit Petrus*, cujus mentio

atque in ejus anniversario 5 Julii,

a

F

purgatorium pro eo expertu,

et in extasim rapta, gaudet eo liberato.

l. i n. 59.

A mentio toties fit in superioribus, et specialiter in visitatione nona, qui mihi et Christinæ fuit familiarissimus, qui etiam litteras mihi ex parte Christinæ scripsit, et quædam de Christinæ statu ad meam petitionem connotavit). *Pergit porro Christina.* O quantum tunc erit gaudium et exultatio! quam jucunda et mirabilis salutatio! cum in conspectu Dei fuerit facta amicorum congregatio, cui sit honor et gloria in secula seculorum Amen.

A. PETRO COÆVO EX VS.

Commendat Petro curam sui fratris,

43 Ceterum rogo vos, carissime Pater et Domine, in fide et caritate Domini nostri Jesu Christi, qua vos diligo et rediligi gaudeo, si a corde meo omnem solicitudinem removere cupitis, et si perfectam animæ meæ libertatem desideratis; desiderium meum de fratre meo, de quo vobis cum præsens fuissetis mentionem feceram licet, proh dolor! non seriosam, de quo etiam vos in littera *b* nuper nobis transmissa intime rogaveram, complere, sicut vobis in caritate Dei confido, quantocyus studeatis. Hoc etiam scitote, quod post vestrum recessum circa salutem prædicti Fratris mei desiderium meum quasi assidue est ampliatum. Timeo enim ne juvenilis suus animus, qui nunc ad obediendum salubribus B consiliis est benevolus et paratus, seculo se immisceat; et sic, quod absit, a salute procul fiat. Carissime Pater et Domine, et intime, vos deprecor in eadem fide et caritate qua invicem confœderamur, omnino, si fieri potest, qualicumque occasione inventa licentiam postuletis, et ad partes nostras quantocyus poteritis declinetis. Si autem facultas personaliter veniendi vobis omnino negata fuerit, saltem Fratres nobis familiares, vel nuntios quibus confiditis, destinetis; et per eos de fratre meo, quid faciat, aut quomodo ad vos pervenire valeat, demandetis. Et si forte prædictus frater meus, quia laicus et minus idoneus, in Ordine invite recipitur; saltem eumdem sanctæ Religioni penes vestram civitatem adstringi in quocumque loco procuretis; ubi ipsum, quasi peregrinum et exulem, paterno affectu et piis monitis in servitio Christi aliquoties confortetis. Præterea, Pater carissime, regratior ex intimo corde vestræ benignitati, pro singulis et universis beneficiis mentis et corporis, quæ mihi licet indignæ fideliter impendistis: pro quibus omnibus, quia mercedem dignam vobis solvere non potero, opto tamen et desidero, quantum valeo, ut ille, pro cujus amore omnia fecistis et facitis, sit merces vestra magna nimis.

b

in Dacia ad aliquam Religionem promovendi;

C 44 Salutat etiam vos Joannes, Rector puerorum, mihi in omnibus factis meis specialiter, familiariter et fideliter obsequiosus. Unde quæso, ut ipsi apud vestrum Amicum peccatorum veniam et virtutum gratiam impetretis. Item, carissime, una cum magistro Joanne suppliciter peto, quod si ipsum vobis scribere, aut in loco in quo nunc est residere volueritis; libellum nobis promissum, cum ceteris quæ ad nostram ædificationem seu consolationem congruere sciveritis, transmittere festinetis: hoc scientes, quod partem illius quam penes nos habemus, mihi prædictus Joannes bis prælegit; et fateor vestræ Dilectioni, quod ex omnibus quæ unquam audivi, numquam aliquid tantum audire delectabat: et supra modum admiror, cum mihi tam multis temporibus familiaris fueritis, quare mihi de hac filia seu amica numquam mentionem aliquam fecistis. Salutat etiam vos Frater meus Sigwinus, pro quo quæso Deum oretis: insuper et Hilla de Monte, cum omnibus amicis vestris; rogantes, ut pro eis ad Dominum vestris precibus intercedatis. Salutate etiam, si potestis, Fratrem Folquinum; et rogate, ut pro nobis omnibus oret Deum. Scripta est hæc littera in quarta feria post divisionem Apostolorum; sed miramur et soliciti sumus de statu vestro, quia nobis, postquam ad partes vestras venistis, nullam litteram misistis. Valete, mi dulcissime Pater, et orate vestrum Amicum pro me. D

petit prosecutionem libelli de filia ejus spirituali,

de qua nihil sibi dictum ab eo miratur,

17 Julii,

45 Quoniam in prædictis litteris sæpius mihi reducitur ad memoriam dilectio, quam Dominus inter me et Christinam plantavit, augmentavit, ad se ordinavit, et in se conformavit; ideo prædictis litteris sic respondi:

Huic epistolæ, perlatæ 20 Novembris, Ep. XXVI.

In Jesu Christo æterno amore, interno dulcore, utriusque hominis convenientissimo decore, virginitatis flore, et puræ societatis vigore, Carissimæ Christinæ, filiæ et amicæ, Frater Petrus, suus in Domino totus, et suo solatio a Deo specialiter accommodatus, Salutem et ampliora et dulciora in corde sentire, quam unquam sensu percipere. Carissima, non miremini, si supra me scribo: quia de materia, quæ supra me est, loquor: quia me in virum perfectum, cum sim imperfectissimus, transformo. Secundum hanc ergo transformationem, si licet dicere, similitudinem quamdam in vobis video æternæ societatis, et intimæ Sanctorum caritatis. Nam sive illa, sive ista, non diminuitur distantia locorum, nec impeditur diuturnitate temporum, nec rejicitur diversitate gentium, nec disparilitate generum; cum nihil horum in illis computetur. Nam divina infinitas, quæ comprehendit [omnia] divisibilitatem connectit locorum, E æternitas excedit et comprehendit varietatem temporum, perennitas vel causalitas adæquat diversitatem gentium et generum: et ideo dilectio, quæ a Deo originatur, et in Deo terminatur; et secundum Deum regulatur, varietatum hujus pericula vel damna non sentit. Hinc est quod cum Angelici spiritus, quocumque mittantur; intra Deum currant (quia ipse capit omnes spiritus intelligibiles) distantia locorum spiritualis inter eos computari non potest, qui in eodem loco indivisibili inveniuntur.

rescribens Petrus,

explicat quomodo dilectio in Deo fundata sit invariabilis,

46 Similiter cum æternitas comprehendat omne tempus, sicut indivisibile nunc, [et immensitas] omnem locum; patet, quod iis qui se in Deo diligunt, eorum dilectio secundum tempus non mensuratur, quia secundum Apostolum, Caritas numquam excidit. Nihil enim in præterito amittitur; nihil in futuro, ratione tantum futuritatis acquiritur; quamvis, ratione intensioris affectionis et actionis, augmentum assumitur: quia absentes ut præsentes, præteritos et futuros, eodem sinu amplexatur, tamquam in indivisibili numero æternitatis; quia nec labilitatem temporis, nec disparitatem generis, nec localem distantiam animadvertit, sic ut secundum ea transmutetur. Horum ergo similitudinem in nobis facile est invenire. Quamvis enim corporalis locus non dividat, spiritualis tamen, qui est Deus, qui est spiritus incircumscriptus, non conjungit: nam qui manet in caritate in Deo manet et Deus in eo. Corporalem ergo præsentiam appetant, et absentiam horreant, qui carnali student dilectioni. Nos absentia corporalis nulla molestat, cum infinitus sit quem diligimus, et ideo se semper exhibet præsentem, et diligibile nostrum præsens semper invenietur: nam in Deo, et ex Deo, et cum Deo et per Deum vos diligimus et diligimur. F

et interminabilis;

qualis cum inter ipsum et illam vigeat.

47 Gaude ergo, dulcissima, et ex intimis præcordiis tuis exulta, jubila et jucundare pro tanta gratia nostri communis Amici tui aut Sponsi specialis, qui in medio amicorum suorum se semper promisit affuturum; Ibi, inquit, sum in medio eorum: quod non de corporali situ, sed de intimo et præcordiali influxu atque convictu constat esse intelligendum. Ad eum [inquit] veniemus, et mansionem apud eum faciemus: utique non corporalibus sensibus se exhibentes vel præsentantes, sed animam interna dulcedine afficientes, intellectum illuminantes, affectum inflammantes, exteriorem hominem

gratulatur eidem,

sic Deum in se habenti,

A hominem castificantes, interiorem renovantes. Hic est Deus noster, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, et non æstimabitur alius adversus illum. Hic est causa nostræ amicitiæ, fons lætitiæ, spes gloriæ, et finis omnis intentionis. Recte illi primo, et in illo mutuo conjungamur: illi colloquamur, illo perfruamur. Nihil enim aliud digne propter se judicare possumus diligendum, nisi Deum nostrum, amabilem et delectabilem, pro quo merito omnia alia sunt contemnenda. Ratio enim diligendi diligibile, est bonum, pulchrum et stabile: verumtamen quid bonum, nisi Deus, invenitur? Fallor, nisi sic scriptum inveni, Nemo bonus, nisi solus Deus: in eo enim omnis boni bonum invenitur; quia est bonum honestum, utile et delectabile. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius: et alibi, Honestum fecit illum. Et alibi legitur: Ego Dominus, docens te utilia. Et in tertio loco legitur: Delectationes in dextera tua usque in finem.

in quo est ratio omnis diligibilitatis;

48 Si ergo bonum sub hac triplici differentia invenitur, et bonum temporale etiam sub una qualibet appetitur; quomodo bonum æternum, quod omnes boni conditiones in unum colligit, non diligitur? B Item si bonum diligitur accidentale, cur non substantiale magis? Item si diligitur bonum, etiam corpus vitiose demulcens et inficiens, et in sensibus foris tantum assistens; cur non magis diligitur bonum interiora animæ replens, afficiens, ac reficiens? Secundam rationem diligendi dixi esse pulchrum, vel ipsam pulchritudinem; quia bonum et pulchrum secundum omnem causam cuncta desiderant, ut dicit Dionysius; et quid pulchritudinis totius causa? nihil enim est in effectu, quod prius non præextitit in causa. Ne autem credamus ejusdem rationis pulchritudinem in causa esse et [in effectu]; tantum causam æquivocam Deum esse advertamus. Quid ergo eo pulchrius, quod non solum pulchra omnia efficit causaliter, sed et ipsa æterna pulchritudine existit substantialiter, et a quo omnis pulchritudo defluit originaliter, et in quo continetur idealiter? Hujus autem immensæ pulchritudinis similitudine Deus nos insignivit: Signatum est, inquit, super nos lumen vultus tui, Domine. Et apertius: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Non solum autem similitudine pulchritudinis increatæ, sed et omnis creaturæ, nos excellenter decoravit. Unde secundum Danielem, Fecit Deus hominem mundum quemdam secundum; et secundum genus C cum omni creatura homo habet aliquid commune. Carissima, de hoc sublimi privilegio quid dicam? quo me mea deducet consideratio? In Deo nostram considero idealem similitudinem, et in nobis adverto Dei imaginem, secundum illud Boetii:

scilicet bonitas,

pulchritudo et stabilitas.

Mundum mente gerens similique imagine for-[mans.

In nobis etiam quasi in quodam operum Dei brevi epilogo collectam contemplor, omnem omnimodo creatam pulchritudinem. Si ergo pulchritudo est causa movens dilectionis, quomodo aliquis non diligit stimulatus tam efficacibus incitamentis amoris? Verum, Carissima, scio neminem vacuum esse a dilectione; sed non parum differt circa quam rem quilibet afficiatur: ea enim est vis amoris, ut amantem transferat in amatum.

49 Sed ne in immensum materiam prolongem narrationis, de nobis ipsis subjectum accipiamus considerationis. Carissima, Auctoritas dicit, quod Amicus diligendus est in Deo, et inimicus propter Deum: cujus dicti ratio est, quia in amico duplex resplendet Dei similitudo, scilicet essentiæ et amicitiæ: inimicus autem quamvis affectu, actu et intentu a Deo discordat, diligendus tamen est, quia

cujus pulchritudinis similitudinem habet proximus;

Dei similitudinem in essentia repræsentat. Si ergo D similitudo Dei in inimico, etiam culpa deformato, est diligenda; gratia decorata et adoptata, quomodo est amplectenda? Quantum autem inimicos debeamus diligere, ex hoc lucide apparet; quia Christus etiam pro inimicis mori non dedignabatur. Quid hoc exemplo, Carissima, caritatis poterit esse expressius? Quid efficacius, aut virtuosius? Quid daturus est Christus suis amicis, qui vitam dedit pro inimicis; et mortem turpissimam pro eis, et ab eis toleravit? Nihil vita desiderabilius, nihil morte horribilius. Qui ergo omnium desiderabilissimum pro inimicis tradidit, et omnium horribilissimum pro eisdem sustinuit, quid is amplius faciet pro amicis?

A. PETRO COÆVO EX MS. *ob quam diligendus etiam inimicus exemplo Christi*

50 Carissima, quæstionem hanc limpidius intelligis, sapidius sapis, quia in hac materia amplius studuisti: pro modulo tamen meo dico quod sentio: Video in Domino Jesu duplicem vitam, corporalem scilicet et æternalem, multum utique inter se differentes, quamvis in suo genere utramque pretiosissimam. Qui ergo dedit pro inimicis vitam temporalem, ipse amicis suis conferet æternalem. Et: Ego, inquit, vitam æternam do eis, O vita vitarum! vita omnem vitam vivificans, conservans et delectans! E Vita, inquit Philosophus, illic fixa est et permanens in secula seculorum, credo aliam esse mortem corporalem, et aliam spiritualem, et hanc duplicem; unam culpæ occidentis, aliam pœnæ ulciscentis. Sed mortem corporalem Dominus etiam pro inimicis toleravit, et ab utraque morte spirituali amicos suos liberavit. Quamvis ergo amicis et inimicis mors Domini ad liberationem suffecit, solis tamen amicis eam effecit: et ideo quantum differunt sufficientia et efficientia, non in dantis largitate, sed in recipientis utilitate; tantum Dominus inter inimicos et amicos suos distinxit sua morte pretiosa. Ut ergo ad propositum redeam. Similitudo Dei vel pulchritudo Dei in proximo relucens, eum nobis reddit amabilem: et quia incomparabiliter excellentior est pulchritudo in mente divina quam in creatura, ideo Deus super omnia convincitur merito esse diligendus. Sed et ipse proximus eo magis debet amari, quanto magis ei datur Deo assimulari: Deus ergo, quem amat omne quod est, sive sciens sive nesciens, et ejus similitudo, præcipua causa est amoris.

inimicis temporalem amicis æternam vitam dantis.

51 Tertiam causam amoris dixi esse stabilem firmitatem: nam transitoria labilitas minuit rationem dilectionis; et quia mundus transit et concupiscentia ejus, facile et aperte [docet] se non esse diligendum. Et quia solum Deum adverto sua virtute F esse stabilem, solum propter se prædico amabilem. Non nego tamen et alia, propter illum, et in illo, esse diligenda, in quantum stabilitatem a Deo sortiuntur, et ad Deo perfruendum referuntur. Cum ergo nos mutuo diligere in Domino profiteamur, resplendeat in vestræ conscientiæ examinationibus, cogitationibus, et affectionibus bonitas sanctitatis; reluceat in moribus et motibus exterioribus amœnitas honestatis; in pia autem longanimitate inveniatur perseverantia firmitatis. Ceterum, Carissima, noverit, quod nullius hominis viventis præsentia mihi tam grata fuit, sed nec tantam gratiam contulit, ut vestra, quia in vobis expressiorem Dei similitudinem sum contemplatus. Unde optarem, si utile esset et decens, omnibus diebus vitæ meæ a patria et parentibus peregrinari, ut Christo convivere possim et Christinæ, quæ et in Christo semper valeat c. *Sequitur Epistola Christinæ.*

Stabilitas qualis in amore proximi?

c

52 In Jesu Christo, sempiterno Sponso et Amico, dilectissimo Patri et amico Domino, Fratri Petro, Lectori de Gotlandia, Christina de Stumbele, filia ejus paupercula ac desolata; Salutem, et in corde Dilecti consolationem, stabilem et plenam, quam sibi,

Iterum scribens Christina

A. PETRO COÆVO EX MS. Ep. XXVII.

A bi, proh dolor! sensit penitus alienam. Quoniam, Pater carissime et Domine, multifarias tribulationes et desolationes animæ meæ nec litteris vel aliquibus sermonibus, prout mihi cordi est, declarare valeo; oro ut ille, qui est scrutator renum, et omnium cordium, vobis indicare et cordi vestro, ad intelligendum simul et compatiendum, inspirare dignetur. Heu carissime, quibus bonis et consolationibus sum privata! heu! quibus doloribus et anxietatibus sum circumdata! Luge ergo, miseranda anima mea, et inconsolabiliter geme, quia salvator et auxiliator tuus, peccatis tuis exigentibus, se a te penitus elongavit, et vivam apud inferos cum dæmonibus collocavit. Assimulata nempe es cum descendentibus in lacum, facta es sicut vulnerata cum dormientibus in sepulcris; quorum mentio amplius in benedictione non erit, quoniam ipsi de beatifica facie Dei repulsi sunt. Quid igitur facies? ad quem confugies? quis te salvabis? quis te ab inferno inferiori liberabit? O utinam ob amorem Dilecti tui, licet incogniti, moriendi aut certe plangendi dolorem tuum facultas tibi libera traderetur!

luget suam orbitatem.

53 Sed heu! heu! dolor super dolorem cumulatur. B Nam mundi [curis] et solicitudinibus insuper irretita, miserabiliter decerperis, et [non permitteris] vacare dolori tuo, et flere incessanter super amissione Dilecti tui. Insuper, ad augmentum doloris tui, hæc tibi, inter multa et infinita mala, a dæmonibus exprobratur: quia quos tibi esse putabas fidelissimos, hi propter inordinatam et erroneam vitam tuam, te fastidiunt et penitus derelinquunt. Si qua erga, Pater carissime, in vobis compassio, si quis in corde vestro pietatis affectus, hæc vos moveant, et ad compassionem perducant. Conjuro quippe, Pater carissime, per illam fidem et caritatem, in qua ab æterno estis adoptatus, quod si dolorem animi mei mitigare cupitis, si perfectam libertatem animæ meæ desideratis, ad allevandum tam importabile onus cordis mei, simul et ad collocandum Fratrem meum, pro quo tam suppliciter et frequenter oravi, in loco religionis et securitatis (quia ipse est quasi totius exterioris solicitudinis meæ summa occasio) ad nostras preces, quacumque occasione reperta, personaliter sine omni dilatione veniatis. Personaliter autem dico: quia frater meus, qui non tantum ex proprio affectu, quantum ex eruditione et pia exhortatione trahitur, forsitan non alienam, sicut vestram personam benevole sequeretur.

seque mundanis curis implicitam,

præsertim circa fratrem:

C 54 Eia ergo, carissime Pater, regratior ex toto corde vestræ caritati, pro singulis et universis beneficiis mihi tam paterne impensis. Supplico et iterum rogo, in ipso dilectissimi Sponsi ac Amici, in quo nos invicem cupimus et diligimus nos, quod caritatem, hactenus in omnibus tam fideliter exhibitam, in hac necessitate, quæ quasi finis vel origo totius solicitudinis meæ erit, nullatenus dissimuletis nec tardetis; ne morando cor meum, quod lætificare potestis, ultra modum conturbetis; et lucrum, quod de prædicto Fratre meo facere potestis, differendo penitus amittatis. In promptu enim est, ut vel prædictus frater meus, per vestrum consilium et auxilium, quamdiu ad persuadendum est humilis, et adventum vestrum desiderans, ad portum salutis adducatur; vel, ad amarissimum cordis mei dolorem et gemitum, a vanitatibus seculi, inter quas periculosissime conservatur, deceptus, spretis salutaribus consiliis, in profundum vitiorum demergatur. Præterea alia ratio est, propter quam adventum vestrum vehementissime desidero quia Magister Joannes in Diaconum promotus, et in Sacerdotem in proximis Quatuor-temporibus (prout veraciter credo) est ordinandus: et propter subtractionem et paucitatem scholarium, et victualium necessitatem, in loco in quo nunc est residere non poterit. D Qui si recesserit, noverit vestra dilectio, talem ex hoc in corde meo dolorem, qualem numquam ex morte alicujus, generari. Unde idem Joannes una mecum affectuosissime desiderat vestrum adventum, tam ut fratrem meum prædictum vobiscum deducatis, quam ut nobis quid faciendum aut quo divertendum sit suadeatis. Idcirco iterum atque iterum rogo et supplico, veniatis. Valete, carissime Pater, et pro filia afflicta et desolata vestrum Amicum devotius ac affectuosius orate. Mandat vobis Joannes, quia multa de mirabilibus *d* Christi conscripsit: quæ si habere volueritis, expedit ut celerius veniatis. Valete, et in caritate Christi vigete. Litteram hanc recepi *inquit Petrus* anno Domini MCCLXXXI: cui alia erat conjuncta similis materiæ et tenoris.

quare Petrus veniat,

tum ut illum abducat a seculo,

tum ut consulat Mag. Joanni,

et ab eo de se scripta accipiat.

d

ANNOTATA D. P.

a *Ita deinceps loquitur infra, de pœnis Purgatorii in* Christinam *translatis; et ab iis condistinguit eas, quæ inferebantur a dæmonibus; unde confirmatur magis has nequaquam fuisse phantasticas, sed in ipso corpore realiter exercitas; illas vero solum spiritualiter fuisse in animo, ad eum modum quo possunt esse in animabus corpore exutis.* E

b *Hæc epistola non comparet.*

c *Hujus epistolæ prosecutio habetur per alteram epistolam initio Capitis sequentis.*

d *Ea nobis facient sequentem librum* IV

CAPUT VI.

Novæ dæmonum vexationes et continuata solicitudo pro fratre ad Ordinem Prædicatorum recepto.

Litteram, quæ sequitur, accepi anno Domini MCCLXXXII, quæ tamen longe ante fuit scripta, et continuatur ad eam quæ tertio loco ante istam præmittitur *a* In abysso caritatis etc. cujus tenor talis erat: a

In Jesu Christo, dulcissimo Sponso et Amico dilectissimo et specialissimo, amico et Patri, Fratri Petro, Lectori, Christina in Stumbele, pervenire quo tendit, et invenire quod quærit, et cum Sponsa Christi, æterni Sponsi thalamum feliciter introire. Carissime, hujus salutationis novitas, ex vestrarum F litterarum serie occasionem accepit: in quibus vestri cordis mirabilem devotionem et sinceram veramque dilectionem, quam circa Dei amicos geritis, perpendens, lætificor non modicum et consolor. Cujus devotionis ac dilectionis piam aviditatem novis semper et divinis miraculis refocillare cupiens, *inquit scriptor hinc porro in propria persona loquens*, et refocillando semper magis ac magis ampliare, quædam vobis de passionibus filiæ vestræ simul et consolationibus proposui declarare. Quod tamen omnino facere non possem, si non magis filiæ vestræ post Communionem felix alienatio, quam ipsius conscientiæ relatio, mihi, ea quæ scribere vobis debeo, ostendisset. Supplico ergo caritati vestræ, ut ipsam in hac parte super promissione non bene servata corrigatis, et si conveniens videtur corripiatis. Transacto itaque illo felici die, in quo æterni Sponsi benignitas, ob suæ Sponsæ merita, animam Sacerdotis, de quo vobis in secunda littera plenius significaveram, a pœnis Purgatorii in cœlesti patria cum Sanctis suis feliciter collocaverat; filia vestra in magna consolatione et cordis exultatione, usque ad festum beatæ Mariæ Magdalenæ continue perduravit. Siquidem beata ejus anima sæpe fuit in extasi posita, et mirabilibus sui Sponsi intenta; ita videlicet,

Ep. XXVIII *Mag. Joannes antea nomine Christinæ scripserat,*

quomodo illa post gaudium ex liberatione Plebani,

sup. n. 42

A licet, quod cum ego aliquando domum ejus aut thalamum ingrederer, mirum in modum ipsa, licet fusum manu teneret, et fortiter fila traheret, aut fortassis aliud opus manuale exerceret, personam tamen meam sibi assitentem non videret, et pluries sibi loquentem me penitus non audiret; quousque a nimietate luminis quasi repercussa et stupefacta, in seipsam rediret. Semel tamen infra [istud tempus] communicavit filia vestra, scilicet, in Sabbato festum beatæ Mariæ Magdalenæ præcedente; et post diem Communionis usque ad tertium diem in magna consolatione permansit.

cœperit 23 Julii iterum vexari a 100 dæmonibus,

56 Quo transacto, pugna Virginis innovatur, et Sponso permittente adversus Sponsam multitudo dæmonum congregatur; qui singulis noctibus, usque ad Assumptionem beatæ Mariæ Virginis, ipsam cum magno tædio orantem, iniquis suasionibus et variis comminationibus fatigantes, ipsam ab oratione retrahere videbantur. Quibus dum Virgo Christi virili animo resisteret, nec propter eorum comminationes ab orationibus desisteret; confestim dæ- B mones acrius sæviebant; comprehendentes quoque ipsam, sursum a terra levabant; et ad modum pilæ inter manus eorum crudelissimas præcipitabant; et in præcipitando mentem variis subsannationibus et blasphemiis cruciabant. Deinde fulgura magna et tonitrua ante conspectum Virginis suis nequitiis parabant: et quod propter ejus inordinatam vitam mundus ab ipsis subvertendus esset, horribilibus vocibus acclamabant. Hæc tormenta, a die supradicto usque ad diem Assumptionis, per singulas noctes duraverunt: hoc tamen adjuncto, quod ipsi dæmones tribus noctibus, post tormenta prædicta, Virginem Christi instrumentis acutissimis usque ad maximam sanguinis effusionem vulneraverunt: una vero nocte faciem suam fulminibus incenderunt. Erat autem numerus illorum dæmonum centum: qui omnes, in illa nocte, quæ est ante Assumptionem beatæ Virginis, confusi et tremebundi, ante conspectum Christi Virginis, convenerunt; et confitentes multiformes nequitias eorum, ab ipsa se victos per omnia ostenderunt, et dimitti se ab ea suppliciter postulaverunt.

idque duraverit ad 15 Augusti

quando plene consolata,

57 Sequenti die Virgo Christi a Domino confortata, ad ecclesiam properavit; ibique communicans, sibi erepta et super choros Angelorum transvecta, suo dilectissimo Sponso innitens, deliciis affluens, in ipsius dulcissimi cordis thalamum transvolavit; ibique conregnans et gaudens Virgo, Virgini glo- C riosæ festum Assumptionis feliciter celebravit. Ex hoc autem nuptiali thalamo procedens Sponsa Christi, quanta aut qualia de mirabilibus sui Sponsi verba mellifiua locuta fuerit, quotiesve præ admirationis magnitudine deficiens a corde feliciter obmutuerit, vobis scribere non sufficio. Inter cetera tamen unam visionem, quam mihi de beata Virgine in pueritia se vidisse retulit, Christi dilectio et vestri cordis pia devotio vobis scribere me compellit. Accidit itaque filiæ vestræ, cum adhuc parvula esset, et antequam fidem de suo Sponso percepisset, circa festum Annuntiationis beatæ Virginis, tribus noctibus continue, unam eamdemque visionem vidisse: scilicet, quomodo ante conspectum beatæ Dei genitricis et Virginis præsentata foret, et duas Sequentias unam de Spiritu sancto scilicet, *Veni sancte Spiritus, et emitte cœlitus lucis tuæ radium*, reliquam vero de beata Virgine, scilicit *b*, *Ave rosa generosa, salve candens lilium;* singulis noctibus tribus vicibus decantaret. Quibus finitis, posternens se coram beata Virgine, hanc orationem suppliciter oravit: Deprecor vos, mater misericordiæ, per amorem dilectissimi filii vestri, ut mihi apud ipsum peccatorum meorum veniam impetretis, necnon et amicitiam et favorem ejusdem filii vestri mihi procuretis. D Quoties hæc hanc orationem finierat, toties beata Dei Genitrix et Virgo sibi respondit: Gaude carissima filia et exulta; eris enim Sponsa dilectissima filii mei et Amica. Ex illo autem tempore filia vestra istas duas Sequentias, licet necdum psalterium didicerat, corde scivit, et libenter eas dum cantabantur audivit.

narravit juvenculam se fuisse ter præsentatam Deiparæ,

b

A. PETRO COÆVO EX MS. ut futuram Christi Sponsam:

58 Fuit itaque filia vestra de festo Assumptionis beatæ Virginis, usque ad sextam feriam quæ præcedit festum Nativitatis ejusdem, in magna consolatione, exceptis noctibus quæ præcedunt sextam feriam eamdem: in quibus videlicet noctibus, non visibiliter, sed in corde sensibiliter, diversa tormentorum genera sustinuit. Singulis enim noctibus, cum orationibus insistere deberet, maximum tædium hanc invasit, et multiformis nequitia dæmonum ipsam invisibiliter circumdedit: qui nimirum dæmones fulgura maxima et tonitrua invisibiliter ejus pectori intulerunt; insuper et omnia genera tormentorum, quibus homo terreri et torqueri posset, cordi ejus subtiliter ingesserunt. At Virgo Christi, viriliter agens, nec propter gravissimum cordis tædium orationem intermittens, neque supplicia patienda metuens, sed suo Sponso immobiliter adhærens; singula tormentorum genera vehementi cordis impetu pertransivit: nec minor erat cruciatus et dolor, quam si omnia corporaliter pateretur. In tertia vero nocte, post tormenta prædicta, Virgo Christi, conformatione et audacia a Domino percepta, admonuit ipsos dæmones, dicens: Adjuro vos, o maligni spiritus, in nomine Domini Jesu, ut si hæc omnia per vestram malitiam sint, continuo indicetis. Tunc exclamantes ipsi dæmones alta voce dicebant: O ancilla Dei Omnipotentis, ecce nos omnes dæmones sumus, mille numero; qui ex consensu Omnipotentis singula tormenta invisibiliter tibi intulimus, cupientes cordi tuo horrorem incutere, vel saltem ab orationibus pœnarum multitudine retardare: sed tu invincibilis per omnia, omnes nos vicisti simul et confudisti. Precamur ergo te, ancilla Dei, miserere et dimitte nos, quia orationes tuæ ultra modum nos cruciant et exurunt. Hæc et his similia eis dicentibus, Virgine Christi jubente, abierunt. Altera vero die, hoc est in sexta feria quæ præcedit festum Nativitatis beatæ Virginis, Virgo Christi læta ad ecclesiam perrexit, et statim Corpore Domini percepto, ille dulcissimus Sponsus, beatam ejus animam rapiens, in arcanum sui dilectissimi cordis thalamum hanc transvexit; ubi, secundum multitudinem dolorum præcedentium, divinæ consolationes ejus animam ineffabiliter lætificarunt.

cœpit autem noctibus aliquot ante Natalem B. M.

E

in spiritu graviter cruciari a 1000 dæmonibus.

F

59 Permansit itaque filia vestra ab illo die, usque ad Octavam Nativitatis beatæ Virginis in magna consolatione *c*. Contigit autem ipsam in tertia nocte, quæ est post Nativitatem beatæ Virginis, cum Fratre ejus Sigwino et quodam alio viro, pro quibusdam negotiis Coloniam pergere per noctem: frater vero ejus pellebat carrucam cum unco. Cumque jam Coloniæ appropinquare cœpissent, et adhuc quasi media pars noctis superesset, equos a carruca solventes in pascua dimiserunt, seque soporis gratia ad terram reposuerunt. Tunc Virgo Christi carrucam ascendens, desuper saccos pervigil residebat. Et ecce ille antiquus serpens, ad magnam sui confusionem affuit: qui tanta fortitudine rotas carrucæ huc atque illuc movebat, quod Virgo Christi in ea residere non valebat. Quapropter descendens de carruca, flexis genibus Virgo Christi orationibus insistebat. Tunc quidem callidi serpentis inpausabilis malitia Virginem Christi diversis suæ astutiæ machinamentis [aggressa est]. Et primo quidem in speciem luporum se transformans, volensque sibi horrorem

c

18 Septembris Coloniam tendentem

dæmones cogunt de carruca descendere.

A. PETRO COÆVO EX MS.

et velut lupi equos ac fratrem ejus laniaturi terrent;

A rorem incutere, micantibus oculis et mordacibus dentibus ipsam, velut devoraturus esset, impetebat: quam dum intrepidam et immobilem in orationibus perseverare vidit, aversus ab ipsa, illico ad fratrem ejus simili modo se convertit; et velut ipsum continuo suffocaret, lamentabilem sonum, tamquam ex ore fratris, auribus ipsius inferebat: deinde celeri cursu ad equos currebat, et similiter de ipsis faciebat. Post hæc vero infiniti lupi venerunt, qui simili modo de fratre et equis facientes, ipsos etiam, tamquam ab ipsis devorati essent, a Virginis intuitu penitus absconderunt, simul campum horribilibus clamoribus repleverunt. Stabat autem Virgo Christi, dæmonum nequitias intuens et agnoscens, constanter et intrepida, in orationis devotione perseverans: et non solum ipsorum opiniones dæmonum non formidare; sed nec advertere, vel saltem cogitare penitus dignabatur. Habens namque plenam fiduciam ad Dominum, hæc in corde meditabatur, quia possibile esset omnipotenti Deo et facile, tam fratrem quam equos, etiamsi a lupis essent devorati, mirabiliter reformare.

60 Hæc ipsa cogitante, dæmones in specie luporum evanuerunt; et confestim alter dæmon, B in specie pulcherrimi juvenis viri veniens, primo ipsam adulationibus et blandis sermonibus attentabat, deinde ipsam suæ nequitiæ illusionibus fatigabat. Post hæc vero multitudo dæmonum in specie virorum veniebat: qui dum suas nequitias modis variis exercuissent, nec Virginem terrere, nec ab orationibus flectere potuissent, protinus disparuerunt. Post hæc vero diversæ turbæ dæmonum, alii in specie cattorum, alii in specie canum, alii in specie ursorum, reliqui vero in specie diversorum horribilium animalium, tam volatilium quam reptilium et bestiarum cornutarum veniebant; qui simili modo quo supra de lupis dictum est, suas nequitias exercebant: in omnibus Sponsa Christi suo dilectissimo Sponso intendens immobilis in oratione et fide permansit. Ad ultimum vero, convenientes illi dæmones omnes, et per Virginem admoniti, dæmones se fore confessi sunt, et exclamaverunt voce magna, et dixerunt; Immobilis es, o ancilla Christi Omnipotentis, quia mentem tuam nullis horroribus terrere possumus nec te ab orationibus ullis nostris artibus amovere. Dimitte ergo nos, ancilla Dei, quia ab orationibus tuis miserabiliter urimur et torquemur. Cumque C hæc et his similia lacrymosis vocibus exclamassent, tandem soluti per jussum Virginis, abierunt.

uti et alii sub specie variarum ferarum.

Pro eadem, angustiata rei familiaris damnis,

61 Cesset jam manus de cetero scribere, jam enim magis libet flere, quam aliquid dicere, super diversis angustiis et tribulationibus, quæ filiam vestram circumdederunt. Heu! Pater mi carissime, quid accidit aut quid evenit? Hoc quippe quod filia vestra diu multumque formidaverat, ampliatum est; et quod speraverat, prolongatum, et quasi omnino denegatum est. Semper quidem formidabat, ne secularibus negotiis, quæ mentem distrahunt, et occupant, immisceretur: sed et nunc maxime sperabat, quod vestro auxilio et consilio, fratre ejus in religionem adducto, debitisque suis perquitatis, cunctisque mundi curis et solicitudinibus postpositis, sola cum solo [posset] libere residere, orationi vacare, devotioni intendere, et mirabilibus sui Sponsi inseparabiliter adhærere. Sed, proh dolor! divino judicio ordinante, aliter evenit. Dominus enim manum suam extendit; et quinque equos, quos habebant, gravi morbo tetigit; et segetibus vix cum labore magno introductis, in maximo necessitatis articulo, cum jam agros ad seminandum colere deberent, equos prædictos quasi subita morte prostravit; ita videlicet, quod intra spatium trium hebdomadarum duo equi, D uno die deinde unus, postremum vero iterum duo uno die excoriati sunt. Quare filia vestra multipliciter tribulatur, quia debitis, quæ omnino solvere speraverat, prægravatur. Sed heu! neque de fratre, culturam agrorum postponere jam volente, de cujus salute nimium est anxia, liberatur. Et cum jam duas litteras, plenas divinis miraculis, vestræ caritati transmiserit, in quibus singulis pro eodem vos attentius et affectuose rogavit; vos tamen, nescio qua causa præpediente, nihil quod eam in hac parte consolaretur, remandastis.

et divinæ consolationis subtractione,

62 Restat autem, quod super omnia mentem ejus magis cruciat et affligit: siquidem ille dulcissimus Sponsus delicatam ejus consolationem, tunc temporis maxime necessariam, a corde suæ dilectæ Sponsæ penitus elongavit; ipsam quoque, ad subsannandum contemptibiliter, et cruciandum horribiliter, diversis dæmonum agminibus assignavit. Si quæ ergo, Pater carissime, in vobis sunt viscera misericordiæ, si quis caritatis affectus, compatiamini obsecro amicæ, in omni parte desolatæ; subvenite filiæ, tantis angustiis circumdatæ. Et quis quæso filiæ, tantis in angustiis positæ, potius subveniet quam E Pater non utique carnalis, sed omnino spiritualis et specialis. Quis vero amicam desolatam dignius consolabitur, quam amicus? et amicus quidem, non inani spe terrenæ mercedis conductus, sed ex divina caritate inductus; quem non illecebrosæ carnis vicinitas amicæ sociavit, sed divinæ caritatis affinitas mirabiliter adoptavit. Recogitate etiam carissime Pater, quid scripsistis; quid optastis mementote. Scripsistis enim et optastis ob hoc velle laborare *c*, ut ipsa quiesceret; ideo velle occupari, ut ipsa vacaret; ideo velle turbari, ut ipsa in præsentia Dilecti sui posset liberius delectari. Horum ergo verborum et totius fidei et caritatis tam Sponsi quam Sponsæ memores, ad nostras partes quantocius vos transferte, filiam ab angustiis eripite, amicam in tantis tribulationibus confortate; insuper et fratrem amice, a fluctuosis fluctibus hujus seculi, in vita Religionis collocate. Et ut minus laboris ac viæ vos tædeat, hoc caritas vestras sciat, quod si vos ad partes nostras transtuleritis, filiam jam diu desideratam una cum *d* Joanne reducere poteritis. Hoc autem ideo dico, quia filia vestra ad hoc faciendum magis est inclinata, licet necdum plenam concepit voluntatem. Spero tamen quod in vestro adventu hoc quod modo minus inspiratum est Dominus illi debeat plenius inspirare. Et hoc F vobis mandat vestra filia, ut prius ei de mansione solitaria et quieta, simul et de capella, in qua prædictus Joannes Sacerdos ordinandus celebrare valeat, provideatis.

auxilium Petri implorat scriptor epistolæ,

promittens se post hac accurate scripturum quæ Virgini acciderint:

63 Multa quidem et miranda restant de passionibus filiæ vestræ, quæ infra Nativitatem beatæ Virginis et festum omnium Sanctorum acciderunt, quæ vobis ad præsens nec scribere potui, nec volui. Quæ tamen omnia, cum ceteris quæ postmodum Deo propitio percepero, solicite connodabo, et vestro adventui fideliter reservabo. Ceterum, Pater *(addit Christina)* carissime, hoc vobis conqueror, quod Prior Ingeldus, nescio propter quam negligentiam, me non vidit: neque mihi super negotio fratris mei loquebatur, propter quod in tantum amplius turbata fui; in quantum in vestris litteris, quas prædictus Prior apportaverat lætificata fuissem, si non potest recessum suum, in Dominica *e* sequente festum Bartholomæi, prædictas litteras recepissem. Vos igitur, carissime Pater singulas et universas tribulationes mentis meæ et corporis diligenter pensate: et apud æternum Sponsum et Amicum vestrum me continuis precibus adjuvate; necnon ad perficiendum ea quæ

ipsa vero se illi commendat

littera

A littera continet, quantocius properate. Salutat vos Dominus Plebanus, Magister Joannes, Hilla de Monte, frater meus et soror, cum ceteris amicis vestris; rogantes ut pro ipsis fideliter oretis; specialiter tamen pro Magistro Joanne, quia ad sacros Ordines, videlicet Diaconatus, ac consequenter Presbyteratus, promoveri desiderat. Rogate ergo Deum devotis precibus, ut, si voluntati suæ beneplacitum fuerit, et si prædictus Joannes ad majorem humilitatem et devotionem proficere debeat, desiderium suum in hac parte exaudiat, mentem quoque ejus et omnes actus ordinet et disponat in suæ beneplacito voluntatis. Libellum promissum Magistro Joanni ad nostram consolationem hactenus peteremus, si vos personaliter adventurum veraciter non speraremus. Valete, Pater carissime, et vigete in amore æterni Sponsi et Amici vestri intimi. Huic litteræ, non litterarum inopia, sed personæ vestræ diu multumque desideratæ copia respondeat. Iterum dico, Valete et semper in Domino gaudete.

et scriptorem sacros Ordines suscepturum.

64 Quia una petitio in utraque harum litterarum continetur, *inquit Petrus;* scilicet procuratio salutis Fratris Christinæ, et ejusdem in religione collocatio, B ideo eas conjunxi. Quam petitionem Dominus mirabili clementia et modo convenienti adimplevit: nam cum priorem litteram in capitulo Provinciali Skenigiæ recepissem, et valde propter graves querelas corde commotus fuissem; contuli cum specialissimo Patre meo Priore Insulensi *f* Bertoldo, quomodo Christinam turbatam consolari possemus; et ipse, quia circa statum Christinæ speciali devotione fuit adstrictus, motus ad compassionem, misit ei duodecim solidos *g* Sterlingorum, ad sublevandam suam paupertatem: insuper incidit nobis bonum consilium ad turbationem mitigandam, ut fratrem suum vocaremus, et ei de ingressu Ordinis Prædicatorum provideremus. Cum ergo Frater Mauritius, de quo in superioribus sæpius est mentio habita; factus socius fuisset Diffinitoris Capituli generalis Viennæ celebrandi, et ipse notus esset Christinæ; negotium sibi ex integro commisimus, rogantes ut prædictum fratrem Christinæ secum in provinciam Daciæ adducere dignaretur. Qui Petitionem nostram adimplens cum effectu, venit cum eodem vigilia B. Laurentii *h* Wysbey, ubi tunc Capitulum Provinciale celebrabatur, afferens litteram, cujus tenor talis erat.

Quod attinet ad Virginis fratrem Sigwinum,

hunc Petrus adduci ad se et ad Ordinem facit;

65 In Jesu Christo, dulcissimo Sponso et Amico, carissimo Patri ac Domino Fratri Petro, Lectori de C Gotlandia, Christina in Stumbele, filia ejus paupercula, orationes humiles et devotas, et quidquid in thalamo æterni Sponsi poterit jucundius inveniri. Vestræ benignitati et fidelitati, carissime Pater et Domine, (quam mihi ubique et in omnibus paterno affectu demonstratis, et præcipue in hoc præsenti facto, scilicet quod pro fratre meo tam fideliter laborastis, quod regratiari nullis meritis unquam potero) opto, et rogo ut ille dulcissimus Sponsus et Amicus vobis pro me retribuat, qui est benignus et fidelis et omnium bonorum copiosissimus retributor. De vestra ergo benignitate et fidelitate plenarie confisa, fratrem meum, hominem simplicem, verecundum et mansuetum, quem semper ab infantia inter cunctos fratres et sorores meas carnales specialiter diligebam; et, tamquam firmam spem salvationis suæ æternæ retinens, piis semper exhortationibus et benignis allocutionibus fovere solebam, ad vos destino, et vestræ in Christo caritati recommendo; rogans suppliciter, in omni fide et caritate qua nos invicem diligimus, ut hunc tamquam advenam et peregrinum in partibus vestris benigne suscipiatis, et ei caritatis beneficia amplius quam mihi, si personaliter adessem, propter Deum impendatis. Peto etiam, si unquam fieri potest, ut ipsum in vestro D Conventu collocari procuretis: ubi ipsum loco filii habentes, piis exhortationibus et salutaribus doctrinis tamquam teneram plantulam irrigantes, ad sanctam et religiosam vitam informetis. Hoc enim magno desiderio desidero et opto: quia vobis præ cunctis mortalibus melius confido. Quod si tamen contingere non poterit, rogo instantissime et devote, ut ipsum Domino Priori et Bertoldo amico vestro speciali, simul et singulis Fratribus illius conventus, fideliter recommendetis; et ipsos, ut benigne eum suscipiant, et piis exhortationibus et familiaribus allocutionibus mores suos instituant, et mentem foveant, exhortetis. Exhortari enim ad bonum, et benigne affari expostulant ejus mores.

Ep. XXVIII. ferentem commendatitias a sorore;

solicita multum pro ejus salute,

A. PETRO CO.EVO EX MS. et ut tali collocetur loco

66 Et quoniam, inter cunctos sacræ religionis Ordines, Ordinem Prædicatorum semper sincera dilectione et præcipua devotione amplector, in ipso locari fratrem meum gaudeo nimirum et delector. Idcirco ut eumdem fratrem meum, non alibi, sed in ordine Fratrum vestrorum collocetis; et tam benigne a Fratribus tractari procuretis, ne peregrinus locus, exilii gravitas, et disciplinæ austeritas ipsi tædium inducant et in bono torpere faciant; et fortassis (quod absit) ad patriam, in immensum cordis E mei dolorem, redire compellant. Et post plura hujusmodi, additum fuit: Rogo iterato et moneo, ut ad magnam lætitiam cordis mei mihi cuncta per ordinem, ubi, quomodo, vel quando idem frater meus in vestrum Ordinem receptus fuerit, aut qualiter ei in via successerit, quantocius poteritis rescribatis. Sed et hoc vehementer desidero, ut ipsum ad nostras partes in habitu Prædicatorum adducatis: quia si voluntas Dei esset, nihil me tantum, ad commorandum in vestris partibus, traheret et moveret. Scripta in die Apostolorum Petri et Pauli. Valete in æternum. Accepta autem hac littera, *inquit Petrus*, procuravi, cum Priore Bertoldo fratris Christinæ Sigwini in Ordinem Prædicatorum ingressum; qui et in die B. Bernardi *i* habitum dicti Ordinis assumpsit. Per omnia sit Dominus benedictus, qui in hoc desiderium pauperum exaudivit.

ubi facile possit perseverare.

Datur ergo et habitus 29 *Augusti* 1282.

67 Casus [porro], qui subditur ad litteram fratris Laurentii, studentis Coloniæ, continuatur; qui sic incipit.

Carissimo in Christo Patri Fratri Petro, Lectori Skenigiensi, suorum filiorum minimus. Sic Scriptus autem erat casus prædictus: *k* Reverendo et in F Christo dilecto Patri, Fratri Petro Priori Insulensi, Frater Laurentius ejusdem Conventus, existens Coloniæ, reverentiam et obedientiam filialem. Et post plura: Christina in festo Nativitatis Domini terribiliter est afflicta. Nam de nocte projecta est in lutum maximum, remote a domo sua; et semiviva extracta, inventa est in toto corpore lacerata. Valeat vestra paternitas. *Addit Petrus:* Locum in quo projecta fuit sæpius pertransivi: ab iis autem qui rem cognoverunt audivi, quod totaliter in lutum fuit demersa, in tantum quod de corpore vel de vestibus ejus nihil apparuit, excepta peplorum extremitate: quam quidem transeuntes videntes, et effodientes, hoc indicio Christinam invenerunt et effoderunt et extraxerunt. Alia vice diabolus Christinam omnino nudam, in maximo gelu noctis hiemalis in quamdam congeriem lignorum projecit, de qua se non potuit aliquo modo liberare; quæ fuit in curia Advocati senioris, quæ distat a Domo Christinæ, a qua fuit projecta, ad jactum lapidis: quam filia Advocati antiquior gementem audiens de nocte, et admirans et inquirens, tandem inventam vestibus suis induit et ad domum suam remisit.

Ep. XXIX

Christina nocte Natalis Domini in lutum projecta 1281.

ANNOTATA

A

ANNOTATA D. P.

a *Ea epistola habetur supra initio Capitis 5.*

b *Hanc Sequentiam, sicut et priorem (ut legitur in Vita num. 3) Virgo septennis in spiritu didicit.*

c *Ab hac Octava exordium sumit liber* IV, *hic sequens.*

d *Hinc colligi posset, ipsummet scriptorem Epistolæ, non solum paratum fuisse comitatum præbere Virgini, sed verosimiliter propensum fuisse ad habitum Ordinis suscipiendum.*

e *Anno* 1280 *Bissextili, habente litteras Dominicales* G F, *sicut dixi superius (nam hæc Epistola ad eumdem spectat annum) festum B. Bartholomæi* 24 *Augusti cecidit in Sabbatum.*

f Insulensis Conventus *regimen mox post ipsum Bertholdum suscepit* Petrus; *uti intelligitur ex inscriptione Epistolæ* XXIX *infra num.* 67.

g Sterlingus *ab impressa* stella *nomen habens, hodiedum in Anglia, ex quo illa fuit in Danorum potestate, usitatissimus est; respondetque dimidio floreno belgico : itaque* 12 Sterlingi *constituunt sex florenos* B *seu libram unam flandricam vel majorem : quæ summa ante annos* 400 *non erat exigua, ut nunc esset.*

h Wisbey *Gotlandiæ portus primarius, de quo infra ad lib.* 5 *num.* 47.

i 20 *Augusti. Infra lib.* 4 *num.* 83 *dicitur quod anno* 1282, *post festum Sanctorum omnium,* de receptione ejusdem *fratris* in Ordinem per litteras nondum intellexerat *Virgo : unde colligas ad annum jam dictum receptionem istam spectare.*

k *Miraris duplicem una in charta inscriptionem ? Miror et ego : suspicor autem quod, Epistola sub primo titulo jam scripta, supervenerit nuntius de electione* Petri *facta in Capitulo Wisbeyensi; ideoque appendiculam istam, sub ampliori titulo collocatam fuisse.*

LIBER IV

Continens acta circa Christinam ab anno MCCLXXX ad LXXXVII, scripta ad Fr. Petrum, a Magistro Scholarium Stumbelensium Joanne.

In ecgrapho Bollandi, post reliquas epistolas, quas in sequentem librum servamus, sequebatur vacua pagina C *cum supra scripto verbo* Incipit, *quod signum esse videtur, non solum deficientis plenioris tituli, sed etiam prologi, saltem ab auctore vel collectore designati. Est autem totus hic liber continuatio Epistolæ* XXVIII *libri præcedentis num.* 59 *narrantis acta usque ad Octavam Natæ Virginis, a qua Octava exordium nunc sumitur : sicut facturum se promiserat scriptor ibidem nunc* 63.

CAPUT I.

Gesta ab Octava natæ Virginis usque post festum Sanctorum omnium.

Igitur Sponsa Christi, ab Octava beatæ Virginis, usque ad festum omnium Sanctorum, in gravissimis tribulationibus mentis et corporis permanebat : et quasi per integram septimanam, absque corporis afflictione et dæmonum persecutione, magnum cordis tædium sustinuit, et non sine magna difficultate orare potuit. Sequenti vero *a* hebdomada Sponsa Christi a dæmonibus circumdatur, qui mentem ejus singulis noctibus, quasi per unam hebdomadam, variis comminationibus et exprobrationibus vexaverunt; et alternis noctibus, tollentes corpus Virginis, in dolium, ferventi pice et sulfure plenum, projecerunt : et salientes pedibus super ipsam, dolio penitus immiserunt : insultantes quoque horribilibus vocibus, dixerunt : Ecce nunc vides, quod alium Deum aut Dominum non habes præter nos. Nos enim propter inordinatam vitam tuam dominamur tibi, et secundum nostrum arbitrium, cum volumus, parcimus tibi; cum autem volumus, graviter te torquemus. Cumque in hoc tormento secunda hebdomada pertransisset; dæmones, mutatis malitiæ suæ artibus, ad Virginem, in specie Fratrum Prædicatorum, fere per unam septimanam, singulis noctibus veniebant. Et prima quidem nocte accedentes ad eam bini, ac consequenter bini dæmones, sub specie Fratrum Prædicatorum; omnem sibi modum et ordinem vitæ suæ exponebant, et deceptam eam fore per omnia diversis argumentis et auctoritatibus asserebant. Porro, illi qui sibi familiariores extiterant dixerunt : ecce nos miserentes erroris tui, tam cognitos quam incognitos, in omni scientia peritissimos [adduximus], ut te ab errore converterent; et ad rationabilem vitam suis consiliis revocarent; tu autem pertinaci animo eorum monitis non acquiescis, nec a tua stultissima opinione resipiscis. E Deinde cum hæc et plura hujusmodi loquerentur; Virgo Christi ante conspectum Prioris adducitur; in cujus præsentia a cunctis Fratribus, generaliter atque specialiter, variis sermonibus affligebatur.

Anno 1280 16 Sept. Christina — *a* — D — *a dæmonibus immergitur pici ac sulfuri :* — *23 sollicitatur ab eisdem ad defectionem,*

2 Tandem vero a Domino confortata, et audacia arrepta, Priorem his verbis alloquitur : Adducantur nunc quæso, Domine Prior, Fratres vestri, qui suis iniquis sermonibus et perversis disputationibus conversationem meam et vitam, quæ utique Christus est, fallaciter reprobaverunt : et ego singulas eorum assertiones penitus reprobabo. Tunc juxta desiderium Virginis Christi, adducti sunt ad eam eidem Fratres, bini et bini, eo ordine quo ante venerant, eosdem sermones et propositiones, quas prius proposuerant, iterantes; quibus Virgo Christi audacter se opponens, singulas ac universas eorum rationes cassabat, et una cum Priore mendaces eos per omnia demonstrabat. Tandem multitudo dæmonum confusa, ante conspectum Virginis in nihilum redigitur : ex quorum confusione Virgo hilarior atque constantior efficitur. Sed, heu ! talis jucunditas et audacia, durans tantum per unum diem, penitus aufertur ab ipsa. Porro eidem dæmones, subsequenti nocte, in specie Fratrum Prædicatorum venientes, Virginem Christi diversis argumentorum fallaciis, eo modo quo supra dictum est, conveniebant, et mentem ejus ultra quam credi possit miserabiliter affligebant. Hæc afflictio quasi per integram hebdomadam singulis noctibus durabat; in quibus Virgo nullam consolationem habuit; nec respondere, sicut prima nocte fecerat, potuit. Siquidem Fratres eos, non dæmones æstimans, tanto amplius ab eorum sermonibus vexabatur, quantum ad ipsos semper majorem familiaritatem et gratiam habuerat, et ab eorum consiliis fuerat multoties consolata.

apparentibus illis sub specie Prædicatorum : — *quibus valide resistens,* — *30 die nec respondere quidem potest amplius ;* — F

3 In ultima vero nocte hujus afflictionis, post gravissimam afflictionem prædictorum dæmonum, Virgo Domini consolata a Domino admonuit eos dicens : Adjuro vos, per nomen Domini Jesu Christi, ut, si Fratres sitis aut dæmones, continuo indicetis. Tunc exclamantes ipsi, dixerunt : ecce nos dæmones sumus, per potentiam Omnipotentis ad hoc compulsi, ut te nostris fallaciis tentaremus, et mentem tuam variis disputationibus vexaremus : sed ecce victi a te sumus per omnia et confusi, tu enim Ancilla Dei perseveranti animo nos vicisti, et cunctas propositiones nostras ad nihilum redegisti. Et cum hæc plura et iis similia dixissent, illico evanuerunt. Igitur Virgo Christi, ex hoc facto quam plurimum lætificata, sequenti die in consolatione permansit.

tandem tamen 5 Oct. eos compellit fateri qui sint,

A permansit. Quo transacto, Virgo Christi, singulis noctibus, usque in feriam sextam, quæ est post festum B. Dionysii, a dæmonibus torquebatur et in dolium plenum sulfure et pice præcipitabatur, et ab eisdem dæmonibus, blasphemantibus et super eam saltantibus, immergebatur. Sed Christus, qui suam dilectam Sponsam non deseruit, ad liberandum eam atque sanandum singulis noctibus quinque Angelos destinavit : qui confortantes eam piis alloquiis, quod a Domino custodes quinque sensuum ejus deputati essent, fideliter affirmabant. Hanc vero afflictionem a dæmonibus et confortationem ab Angelis, singulis noctibus usque in sextam feriam supradictam, sustinuit : in qua quidem sexta feria cum Virgo Christi causa Communionis mane ad Ecclesiam properare deberet; contigit quamdam matronam ipsi retro villam occurrere, quæ dicebat Plebanum Coloniam ivisse, et Missam illa die celebrari non debere. His auditis Virgo Christi vehementer conturbata, et quasi exanimis effecta; dolorem tamen intra se comprimens, et pallium quod gessit arripiens, ad ecclesiam in impetu spiritus pervenit;
B ibique continuo ad terram prostrata, ex nimia doloris compassione, calidum cruorem ex ore et naso evomuit; sicque ibidem immobilis atque exanimis diu jacuit, ut nec moventes se sentiret, nec loquentibus sibi responsa daret.

Iterum a 7 Octobris, quot noctibus cruciata a dæmonibus, et sanata ab Angelis, die 11, præ desiderio Missæ sanguinem ore et naribus vomit :

4 Interea, cum jam hora esset quasi tertia, ecce Plebanus, qui in proxima villa quæ Poilheym dicitur pernoctaverat, advenit. Accedens ergo ad Virginem Christi Hilla de Monte, excitare eam, et de adventu Plebani lætificare conabatur. Cumque diu et multum monendo atque loquendo [instaret] ; mira res! ipsa, nec cum movebatur , sensit; nec loquenti ullum responsum dedit. Denique jam ad Missam pulsabatur, et Plebano more solito præparato Missæ Officium inchoatur. Et cum jam usque ad locum Evangelii perventum esset, Virgo Christi intus per spiritum admonita surgere, et ad Communionem accedere jubetur : et quod Evangelium legatur, similiter edocetur. Ex qua vera admonitione Virgo Christi confortata, illico se erexit; et quamdam puellam, ut Plebanum de Communione sua præmoneat, simul et aquam qua lavetur afferat, deprecatur. Quo facto et aqua allata, faciem ejus propter effusum sanguinem lavit : et Missa finita accedens ad Altare, more solito communicavit ; et deinde totum illum diem in gemitibus et amarissimis fletibus continuans, nullam consolationem a suo dilectissimo
C Sponso percepit; nisi quod tandem de ejus voluntate certificata, gratias egit. Cum autem sero factum esset, Virgo Christi ex ecclesia in reclusorium introducitur, ubi dum usque in sequentem diem inscia permansisset, miraculum quoddam, quod ad glorificationem suæ Sponsæ, nec non ad confusionem dæmonis, nobis cernentibus, divina clementia operata est, vestræ dilectioni intimabo. Eodem siquidem die, quo Virgo Christi ad Communionem accedere deberet, quamdam clavem de cubiculo suo, in eo loco in quo residere se solet, in ecclesia reliquerat; quam post hæc inveniens Hilla de Monte, sub natta et straminibus ejusdem loci recondit : hanc vero clavem quærentes postmodum Magister Joannes, Hilla de Monte et altera Hilla, et straminibus cum natta undique eversis, invenire nullatenus potuerunt ; nec mirum, quia dæmonis versutia ipsam abstulerat, seu ab oculis eorum absconderat. Altera vero die, hoc est in Sabbatho ante Vesperas, cum Virgo Christi sui compos aliquantulum efficeretur, de perditione clavis ipsi a Magistro Joanne inter cetera revelatum est; et dictis Vesperis, cum idem Joannes et Hilla simul in reclusorio fuissent, et Virgo Christi flexis genibus oraret ante fenestram ; per quam ex reclusorio directe ad altare be-
D tæ Virginis prospicitur ; ecce eadem fenestra, cum clausa foret, in momento a cardinibus et sera a quodam dæmone ejicitur, et super quamdam cistam una cum clave prædicta projicitur. Qui dæmon supplici voce hoc dicebat : Accipito clavem, Ancilla Christi : æterni enim Patris potentia, ut tibi ipsam ablatam reportarem, me coegit. Et his dictis confestim evanuit, et Sponsa Christi prostrata suo Sponso gratias egit.

deinde invenitur rapta in extasim ; sumptaque Communione, manet extatica usque ad 12. Interim aufertur a dæmone ejus clavis, A. PETRO COÆVO EX MS. et sub vesperam diei 12 refertur.

5 Fuit itaque Virgo Christi usque ad tertium diem communionis suæ, sine dæmonum persecutione, de manifestatione divinæ voluntatis quodammodo consolata. Quo transacto, passionum acerbitas cum persecutorum numero ampliatur : singulis enim noctibus usque in festum omnium Sanctorum, venientes horribiles turbæ dæmonum in thalamum Virginis, orationibus insistentis, ipsam ab orationibus retrahere iniquis persuasionibus et variis comminationibus laborabant. Quibus dum Virgo Christi virili animo resisteret ; ipsi dæmones amplius exacerbati, et irruentes in eam, femora ejus ferro ignito transfixerunt : cum quo etiam sursum
E a terra levantes, ipsam dudum intra se invicem colluctando torserunt . Post hæc vero ipsam, vestibus nudatam, cum eodem ferro per spinas, sepes et tribulos, comminando, insultando, et variis modis blasphemando ad proximam villam, quæ Poilheym *b* dicitur, pertraxerunt : ubi hoc suis nequitiis effecerunt, quod canes totius villæ, quasi ad devorandum eam, concurrere viderentur : ex quorum latratu simili fraude factum est, ut populus ejusdem villæ utriusque sexus, tam bonus quam reprobus, ad spectaculum et ad ignominiam Virginis adstare videretur ; et reprobi quidem insultantes ei dixerunt : Ecce nunc patent seductiones et errores hujus seductricis, numquam enim salubribus acquiescere, et ab errore suo resipiscere voluit; merito ergo a dæmonibus sic trahitur, et vita ejus morte turpissima terminabitur. Reliqui vero, sub specie amicorum adstiterunt, qui flendo et quasi compatiendo dixerunt : Proh dolor ! quid unquam tam ignominiosum de te nobis percipere contigit? heu ! quomodo a dæmonibus traheris, et ab eis jam penitus suffocaberis ? Verumtamen adhuc ab errore tuo resipisce, et dignis consiliis acquiesce. O utinam Virgo Christi tunc sensuum discretione caruisset, ut vel exprobrantium voces horribiles, vel saltem fallaciter compatientium sermones latuissent! sed,
F heu! ad majorem verecundiam et amaritudinem cordis sui, erat ei omnium sensuum suorum plena discretio, et circumstantium perfecta cognitio; quos etiam non, prout erant, dæmones, sed homines esse credebat.

14 Virgini nova accedit tribulatio, dum ferro candenti ustulatur, b et raptatur usque in Poilheym nuda,

6 Sed inter hæc omnia, quod lacrymabilius est, nullam omnino consolationem a suo dilectissimo Sponso sentiebat. Adhærens autem inseparabiliter Sponso suo, contra hæc omnia sola animi virtute contendebat. Denique exclamans voce magna, dicebat : O Domine Jesu Christe, Sponse benignissime, deprecor vos, per gloriosam mortem et passionem vestram, et per aperitionem vestri dulcissimi cordis quod vobis ex caritate contractum est : ut, si ex vestro consensu ab iis malignis spiritibus occidi debeo, vos cor meum, contritum ac multis doloribus angustiatum, in pace suscipere, et in vestro benignissimo corde dignemini conservare. Cumque hæc et his similia exclamando oraret, et nullam a suo benignissimo Sponso consolationem reciperet; ob hujuscemodi orationes dæmones acrius incitati, comprehendentesque eam, ad primam villam, et consequenter ad secundam villam, et consequenter ad tertiam, quæ infra civitatem Coloniensem sitæ *c* sunt,

omnique divino solatio destituta; insultantibus idcirco dæmonibus, c

A. PETRO COÆVO EX MS.

A sunt, ipsam miserabiliter pertraxerunt; et simili modo, quo supra dictum est, in singulis villis tractaverunt. Post hæc vero comminando, insultando, et blasphemando, et trahendo ipsam usque in civitatem Coloniensem perduxerunt; et ibidem trahentes eam per omnes vicos et plateas civitatis similiter, ut prædictum est, canes et utriusque sexus homines ad exprobrationem et derisionem Virginis Christi concitaverunt. Deinde, cum magna festinatione et sequentium subsannatione, ipsam ad claustra singulorum Conventuum, tam Religiosorum quam Secularium ejusdem civitatis, pertraxerunt. In quorum singulis, dum a prædictis dæmonibus, sub specie quarumdam personarum secularium et maxime religiosarum hostiliter subsannaretur, et variis illusionibus et blasphemiis miserabiliter et ultra quam credi possit, vexaretur, et a quibusdam tamquam amicis flentibus et quasi compatientibus ab errore resipiscere suaderetur, in conspectu omnium comprehendentes eam dæmones, in cloacas singulorum Conventuum præcipitaverunt, et corpus ejus fœtidissimis sordibus penitus immerserunt.

atque etiam per urbem Coloniensem trahentibus,

7 Ex quibus tandem eripientes eam, ad majorem B confusionem, cum ferro per femora ejus transfixo, ipsam ad singula loca traxerunt, et ad turres et pinnacula singularum ecclesiarum transverso capite suspenderunt. Et quidam ex circumstantibus exprobrantes ei dixerunt: Quia dignum est, quod deceptrix illa, quæ numquam bonis consiliis obtemperare voluisset, morte tam turpissima damnaretur: alii vero flendo et quasi compatiendo, ipsam, ut ad vitam rationabilem se converteret, monuerunt. Tandem, cum hæc et plurima his similia ex circumstantibus blasphemarentur, accedentes prædicti dæmones, uncos accutissimos ejus corpori infixerunt: cum quibus atrociter trahentes ipsam, de singulis turribus dejecerunt, et in easdem cloacas denuo præcipitaverunt: ubi eam singulis vicibus miranda atque prædicanda æterni Sponsi clementia, absque suæ præsentiæ consolatione, per Angelos suos visitare, lætificare, et confortare dignabatur; quæ tamen mirabilis sanatio atque confortatio cordi ejus non præstabant solatium; sed dolorem et supplicium, per ipsorum dæmonum impiissimam exprobrationem, potius ampliabant. Post hæc itaque ad loca publica, in quibus tumultus major erat, similiter et ante domos fratris et sororis ejusdem Virginis, qui in ipsa civitate commorabantur, a dæmonibus trahitur: et ibidem simili modo, quo superius C dictum est, a dæmonibus illudebatur, blasphemabatur, in cloacis immergebatur; insuper et ad superliminaria domorum, multis circumstantibus et subsannantibus suspendebatur. Inter quos erant duo dæmones, in specie Fratris et sororis ipsius Virginis adstantes, qui exclamantes lacrymabilibus vocibus dixerunt: Heu! quod te mater tua in mundum genuit! Heu! quod soror nostra unquam appellata es! Ecce jam palam propter te confundimur, et amplius omni honore seculi propter tuam insaniam destituimur.

et de singulis turribus in subjectas cloacas jactantibus,

idemque facientibus ante domos fratris ac sororis ejus.

8 In his omnibus locis et tormentis Virgo Christi plenam discretionem sensuum habebat, et persequentium turbas, homines esse, non dæmones credebat; adhærens quoque vulneribus sui dilectissimi Sponsi, immobiliter orationes superius memoratas, exclamando frequentius, ad suum benignissimum Sponsum dirigebat; quam tamen ipse Sponsus, non quasi clamorem suæ dilectissimæ Sponsæ despiciens, repellebat; sed honori atque utilitati suæ Sponsæ fideliter prospiciens, ipsam exaudire aliquantulum differebat. Demum vero Sponsa Christi a dæmonibus de civitate, cunctis comitantibus, trahitur per flumen Rheni *d* ad molas ejusdem: in quarum rotas, aliis de littore spectantibus et exprobrantibus, a prædictis dæmonibus, cum eodem ferro quo tracta fuerat, suspendebatur. Ubi dum diutius torqueretur, tandem dæmones ipsam tollentes, in flumen Rheni præcipitaverunt: et jactantes lapides molares super eam, in profundum fluminis penitus immiserunt. O felix submersio; per quam dæmonum horribilium facta est dispersio; et nihilominus Sponsi desideratissimi sentitur reversio. Nam cum Sponsa in Rhenum profundi projicitur, beata ejus anima in cor sui dulcissimi Sponsi trajicitur; corpus vero ejus a duobus Angelis devote suscipitur, et ab omni languore curatum in profundo cum magna reverentia servabatur. Tunc quidem profundum aquarum factus est locus deliciarum; qui etiam ex nutu Dei mirifico lumine illustratur, ac diversa ac pulcherrima genera tam piscium quam animalium ante conspectum Sponsæ Christi congregantur; quarum singula submissis capitibus procedentia, Virgini Christi honorem et reverentiam devotissime exhibebant; et creatorem suum, qui tanta per eam miracula operatus est, modis variis benedicebat. Cumque ab ea interrogatum fuisset, quomodo irrationabilium animalium voces intelligere potuisset, E responsum est ab ea quia in illa æterna veritate, ad quam amici Dei admittuntur, omnium irrationabilium animalium et creaturarum voces ac intentiones, tamquam rationabilium, perfecte intelliguntur. Talibus itaque mirabilibus delectata, et Angelicis allocutionibus consolata Virgo Christi, in tanto gaudio in thalamum reducitur, quod præ nimia admiratione viam seu modum reductionis scire non potuit.

Ipsa nihilominus Sponso fidelis,

d

D

etiam sub aquis Rheni,

ibidem divinitus recreatur.

9 Has passiones Virgo Christi a proxima Dominica post festum B. Dionysii, usque ad festum omnium Sanctorum, singulis noctibus a dæmonibus sustinuit, et ab Angelis consolata, mirabiliter domum reducta fuit, et diebus supervenientibus multum jucunda apparuit. Contigit tamen interea quadam nocte, ut Virgo Christi a tribus dæmonibus mirabiliter atque subtiliter in hunc modum illuderetur. Venit quidam dæmon sub specie Magistri Joannis in thalamum suum, portans quamdam litteram in manu sua, dixit: Ecce, Christina, hanc litteram misit vobis Frater Petrus, demandans et rogans quam intime, ut ad partes suas *e* veniatis: deliberate ergo super hujusmodi et festinate; paratus sum enim vobiscum, si placet ad easdem partes declinare. His auditis, Virgo Christi stupefacta expavit. Æstimans autem quia Magister Joannes esset, sic respondit: Magister, hæc res non debet incaute attentari, sed potius exorandus, et super ea modis omnibus consulendus est Deus. Ite ergo, et Deum fideliter exorate, ut quidquid in hac parte suæ voluntatis fuerit, nobis dignetur propitius inspirare. Et his dictis vix ille egressus fuerat, et continuo alii duo dæmones venerunt; unus scilicet in specie vestri, et alter in specie cujusdam Prioris vestræ provinciæ; et ille quidem qui sub persona vestra venerat sic dicebat: Scitis, o Christina, carissima filia et amica, ob quam causam ad partes istas venerimus, et quare tam graves labores sustinuerimus? Postquam, Carissima, litteras de statu vestro diu desideratas recepi, compatiens multum vestris tribulationibus, litteras vobis consolatorias quanto citius potui destinavi; sed in hoc minime adhuc quiescere potui, donec per auxilium istius Prioris, mihi multum dilecti et vestri specialis amici, licentiam huc veniendi obtinui. Nunc ergo, Carissima, consilium nostrum quod utique Deo beneplacitum fore credimus, in sequendo nos perficere quantocyus festinate.

Dum ista usque ad 1 Novembr. aguntur.

fingit dæmon Epistolam Petri, qua is eam ad se vocet:

e

deinde assumit speciem, velut ad illam deducendam venientis:

10 Adhæc verba expavescens et admirans, respondit

A spondit: Carissime Pater et Domine, vestræ peregrinationi et labori compatior; et caritati atque fidelitati vestræ ex intimo corde regratior: sed et ipse Deus, omnium bonorum retributor, pro singulis ac universis beneficiis mihi impensis æternaliter vobis respondeat. Hæc autem, quæ dicitis, attentare non audeo, nec valeo, nisi mihi fuerit divinitus inspiratum. Quapropter, ite, et Deum devotissimis precibus exorate, ut si suæ voluntati beneplacitum fuerit, mihi inspirare dignetur. Cumque hæc et his similia diu invicem loquerentur, Virgo Christi, ut Deum super hujusmodi consulat, ad orationem quanto citius se convertit: cujus orationis tanta erat efficacia, quod dæmones illi sub specie Fratrum, in fœtidissimam nebulam resoluti, subito evanuerunt. Igitur in illa nocte, quæ præcedit diem omnium Sanctorum, post diversas afflictiones simul et consolationes, de quibus supradictum est, cum Virgo Christi mirabiliter in proprium thalamum reducta fuisset; ab Angelis continuo ante conspectum Virginis omnes illi dæmones, qui ipsam ab Octava Nativitatis beatæ Virginis usque ad hanc horam persecuti fuerant, congregantur, et erat nume- B rus illorum in universo trecenti et tria millia. Trecenti autem erant ex iis, qui eam ab Octava Nativitatis beatæ Virginis, usque in sextam feriam post festum B. Dionysii cruciaverant; tria vero millia, qui ipsam deterius, usque ad festum omnium Sanctorum tribulaverant. Qui omnes, exponentes singulas ac universas nequitias atque malitias eorum, victos se ab ipsa atque confusos per omnia ostenderunt; exclamantes quoque miserabilibus vocibus, dimitti se ab ipsa, quia vehementer arderent, suppliciter postulaverunt: tandem vero, ipsa sub nomine Jesu Christi jubente, cum magnis ululatibus recesserunt. Altera die, hoc est in die omnium Sanctorum, Virgo Christi serio animo ad ecclesiam properavit; et Corpore Domini percepto in æterni Sponsi continuo thalamum introivit, ubi ineffabilibus deliciis et gaudiis affluens, cum omnibus Sanctis feliciter exultavit. Inde autem revertens, suum Sponsum diversis laudum præconiis magnificavit. f

sed fraus detegitur:

ipsa vero in festo Sanctorum,

de 3300 dæmonibus triumphat.

ANNOTATA D. P.

a *Cum dies Octavæ istius id est* 13 *Sept. anno* 1280 *habens (ut bis jam dictum) litteras Dominicales* G F, C *inciderit in Dominicam, patet hanc hebdomadam inchoandam a die immediate sequente.*

b Poilheim, *infra num.* 183 silva *dicitur esse. In descriptione agri Coloniensis invenitur viculus, Pol dictus ad Rhenum cum quibusdam arbusculis ac si ibi sit silvula, huc forsitan spectans.*

c *In prædicta descriptione trans Rhenum usque Coloniam viculi duo notantur, sed incipiunt lapides terminales pomœrii urbani, qui vulgo* Markstein *dicuntur, ab Ortu in Occasum certis intervallis dispositi: credo igitur* Villarum *nomine hic proprie sumpto, venire prædia rusticana.*

d *Molæ, medio in alveo Rheni mediantibus navigiis inter se connexæ, quamdam quasi speciem dimidiorum pontium faciunt ante urbem Coloniensem loco plus quam uno, jugiterque versantur ad usum populosissimæ civitatis.*

e *Apte hæc techna instruitur ad id quod optabat* Petrus; *et urgebatur per litteras; sicut intelligitur ex libri præcedentis num.* 62.

f *Continuabatur porro sensus hoc modo:* ab illo siquidem festo pæne usque ad Adventum: *ubi ad commodius exordiendum sequens Caput, mutavi terbulum: quod facere post in simili casu, ut liceat, peto.*

D

CAPUT II.

Reliqua anni MCCLXXX.

Ab festo Sanctorum omnium, pæne usque ad Adventum Domini, filia vestra in consolatione et magna exultatione permansit. Semel interea communicavit filia vestra; hoc est in illa sexta feria quæ est post festum B. Martini: in quo quidem die, cum Virgo Christi in ferventi cordis desiderio mane pergere deberet ad ecclesiam; ecce ille artifex totius doli, desiderium Virginis impedire cupiens, in speciem cujusdam ancillæ fratris ejus, Coloniæ commorantis, se nequiter transformavit; et veniens retro villam, festino cursu Virginem Christi antecedebat, et tangens vestimentum ejus, hoc dicebat: O carissima puella, cur me sic cursitantem post vos, et multoties clamantem, audire dissimulatis? Redite quæso celeriter: habeo enim vobis arduum negotium ex parte fratris vestri nuntiare. Cui Virgo Christi, existimans quia ancilla fratris esset, simul et ejus æquivoca, respondens ait: O cara æquivoca, si in aliquo molesta fui vobis, indulgete obsecro mihi: novit enim Deus, E quod vocem vestram non audivi: hoc autem scitote quod nequaquam vobiscum redibo. Illa autem, ut vidit quod ipsam ad redeundum his sermonibus minime flectere posset, graviter ingemuit, et flebili voce dixit: O carissima puella, dolorem cordis mei jam ultra vobis celare non valeo, sed causam adventus mei lacrymabiliter reserabo. Ecce frater vester Henricus usque ad mortem vulneratus est: a quo missa cucurri per totam noctem, ut vobis eo maturius nuntiarem. Nostis enim quod idem frater vester, absque timore et cognitione Dei, in grave animæ suæ periculum, semper in seculo conversatus est: venite ergo, carissima, et fratri vestro jam morituro subvenite: vos enim potestis, per pias et salubres exhortationes vestras, in corde ejus ignem compunctionis excitare, lumen divinæ cognitionis inspirare, et sic deinceps animam ejus a portis inferi ereptam in cœlesti patria collocare. Ad hæc verba Virgo Christi quasi minus compatiens, sed fortiter in suo proposito perseverans, respondit: Deus, qui est creator omnium simul et conservator, ipse pro sua clementia fratrem meum corroborare et conservare dignetur: ego enim nulla ratione modo redire potero, quia propositum communicandi habeo. F

12 His dictis avertens se Virgo Christi ad ecclesiam properavit; et cum paululum processisset, transformans se idem dæmon in speciem nigerrimi catuli, præcurrebat ei iter, quo ire debuerat, et trahens vestimenta ejus mordacibus dentibus, procedere eam non sinebat. Tunc Virgo dæmonis agnoscens versutiam, ipsum per nomen Domini Jesu Christi admonuit, dicens: Adjuro te, o maligne spiritus, per Virtutem et Passionem Domini nostri Jesu Christi, ut exutis alienis formis, quibus fraudulenter indueris, quis aut qualis sis in propria essentia te demonstres; neque iter meum ultra in aliquo impedias vel offendas. Hic dæmon ille, ad invocationem hujus dulcissimi nominis, Virginis cessit imperio, et resumpta suæ difformitatis horribili specie, voce magna dicens exclamavit: O Ancilla omnipotentis Dei, miserere mei: ego enim idem ipse sum, qui in specie ancillæ fratris tui pridem tibi occurri, nuntians tibi mendaciter de læsione fratris tui, cupiens mentem tuam turbare et a Communionis proposito revocare: tu vero, Ancilla Christi infallibilis ac immobilis, insuperabili mentis constantia fraudes nostras superas, et vires conteris

Communicatura 15 *Novembr.*

occurrens in specie ancillæ dæmon,

fingit fratrem letaliter saucium, ejus ope egere:

sed nihil proficiens, cogitur fraudem fateri;

et ipsa communicans, Sponso jungitur.

A

A. PETRO COÆVO EX MS.

teris universas. Cumque hæc [et alia] plurima dixisset, dimissus a Virgine est, cum magna confusione. Ipsa autem in virtute sui dilectissimi Sponsi amplius confortata, ad ecclesiam usque pervenit; ubi post perceptionem Corporis Domini, in admiratione ineffabili sui dilectissimi Sponsi feliciter [diem] transegit; deinde usque B. Catharinæ consolata permansit.

23, consolatio subtrahitur.

13 Tunc vero, Sponso ejus consolationem delectabilem subtrahente, in corde Sponsæ ingens tædium oriebatur, et orationis ejus sacrificium cum difficultate gravissimi agebatur. In hoc vero tædio Virgo Christi, absque omni dæmonum persecutione, usque ad primam Adventus Domini Dominicam perduravit: qua transacta, multitudo dæmonum Christi Virginem circumdabat, qui eam singulis noctibus usque ad festum B. Nicolai, perversis suasionibus et variis comminationibus, retrahere ab orationibus laborabant. Quibus Virgo Christi dum viriliter retineretur, dæmones contra parietes corpus ejus collidentes, duris verberibus cruciabant. In illa vero nocte, quæ est ante diem B. Nicolai, post comminationes et afflictiones plurimas, dæmones restem collo Virginis annectentes, et manibus post tergum crudeliter ligatis, nudam eam de cubili traxerunt. Unus autem ex ipsis manum horribilem capiti ejus acriter impressit, et dolorem ei vehementem et diu durantem intulit; trahentes quippe eam sic in magnam quercum, quæ retro in curia ipsius Virginis sita est, tamquam maleficam suspenderunt. Ubi dum mentem ejus multis comminationibus et blasphemiis diutius afflixissent; denique infligentes ungulas ferreas corpori ejus, carnem lacerando particulariter abstraxerunt, et sic saltem ipsum corpus præcipitaverunt. Quo facto, dæmones disparuerunt; et continuo venerunt duo Angeli divinitus missi, qui levantes ipsum corpus, et sanatum per omnia, cum magna reverentia et consolatione, in proprium cubiculum reduxerunt. Mane facto, ad ecclesiam perrexit Virgo: et communicans, sine consolatione permansit; nisi quod tandem, post amaras lacrymas et gemitus, de suis tribulationibus voluntatem sui dilectissimi Sponsi scire meruit. Et quoniam sinistra manus ejus, sicut, proh dolor! semper in Communione solet, tunc chyrothecis munita non fuit, pulcherrima Crux, in signum pugnæ subsequentis et victoriæ, in digito ejus apparuit.

2 Decemb. redeunt dæmones :

B

6, nudam suspendunt e quercu,

et ungulis laniant :

C

a 9 usque 24 Decembris quot noctibus dire eam raptant,

14 Erat autem absque dæmonum persecutione, de voluntate sui dilectissimi aliquantulum consolata, usque ad tertium diem: quo elapso, tormentorum acerbitas et tortorum numerus ampliatur. Ex tunc quippe, usque ad illam noctem quæ præcedit Vigiliam Natalis Domini, Virgo Christi singulis noctibus, cum orationibus insisteret, post longissimas comminationes a dæmonibus rapitur; et vestibus expoliata, cum diversis blasphemiis et exprobrationibus, ad quasdam curias ejusdem villæ, in quibus erat major familia, contumeliose trahitur; ibique supra domos et horrea singularum curiarum, per manum dæmonum, ad modum pilæ, diutissime præcipitatur. Qui etiam dæmones, insultantes ac comminantes ei, frequenter dixerunt, quod nudam super strata clientium, in horreis dormientium, ipsam præcipitare vellent; in qua comminatione mendaces inventi sunt. Ipse enim Sponsus suus, pudicitiæ dilectissimæ suæ Sponsæ auctor et custos, dæmones in hac parte prohibuit; evidentissime ostendens, ipsos dæmones ad nocendum suam Sponsam omnino impotentes fore, nisi quantum ipsis pro gloria ipsius divinitus concederetur. Igitur dum Virgo Christi sic a dæmonibus, comminantibus et exprobrantibus, diu jactaretur; ecce alii dæmones, in speciebus canum transformati, singulas curias, ubi Virgo Christi torquebatur, diris latratibus repleverunt. Deinde transformantes se in homines utriusque sexus, scilicet in familias singularum curiarum, quasi ex latratibus canum excitati essent, ad illudendum Virgini adstiterunt; exprobrantes quoque ei, hostilibus vocibus dixerunt: Ecce nunc manifestæ factæ sunt seductiones et errores hujus maleficæ: nunc enim palam in dæmonum potestatem traditur, et deceptioni suæ merces sibi digna rependitur; justum quippe est vitam ejus turpi morte finiri, quæ semper irrationabiliter vixerat, et numquam voluit bonis consiliis obedire.

sed prohibentur ejus pudicitiæ calumniam facere :

D

multumque insultantes,

15 Inter has cruciantium acies Virgo Christi absque omni consolatione permanebat: sed vulneribus sui dulcissimi Sponsi intenta, jugiter contra hæc omnia sola animi constantia contendebat; et heu! plenam sensuum suorum discretionem retinens, homines eos, non dæmones fore credebat. Tandem cum Virgo Christi diu multumque præcipitata fuisset, per collum ipsam dæmones rapuerunt, et in singulis curiis; aliis spectantibus atque blasphemantibus, contra terram crudeliter alliserunt. Postmodo horribilis illa cohors dæmonum dispergebatur, et Virgo Christi singulis noctibus, a duobus Angelis cœlitus missis devotissime tollitur, et mirabiliter domum reducitur. Quæ tam mirifica sanatio cordi ejus solatium non præstabat, sed per iniquas blasphemationes ipsorum dæmonum dolorem potius et amaritudinem ampliabat. Interea etiam quadam nocte Virgo Christi a dæmonibus usque ad cœmiterium trahitur, et super tectum ecclesiæ, eo modo quo prædictum est, præcipitatur. Similiter et ex fraude dæmonum, universus populus ejusdem villæ sibi adesse videbatur: qui omnes unanimiter atque hostiliter exprobrantes sibi variis sermonibus insultabant. Inter hos quidam dæmon sub specie Magistri Joannis adstitit, qui non compatienti sed indignanti animo improperavit ei, dicens; Heu! Christina, quod personam vestram unquam cognovi; heu quod unquam vobis familiaris extiti! Quomodo autem sic in manus dæmonum tradimini, et ab ipsis jam tamquam malefica suffocabimini? Cumque sibi exprobratum fuisset, apprehendentes eam dæmones, cunctis cernentibus atque colludentibus, ad terram immisericorditer allidebant. Hoc autem facto, Virgo Christi, dæmonibus abscedentibus, a duobus Angelis prædictis devote tollitur, et confortata domum reducitur.

semper sibi constantem,

E

velut in totius populi conspectu cruciant :

F

ac denique catena trajectam suspendunt e tecto domus ;

16 In penultima nocte ante Vigiliam Natalis Domini, venerunt eidem dæmones in thalamum Virginis; et post longas comminationes et graves vexationes, femora ejus catena durissima transfixerunt, et vestibus nudatam ad curiam Advocati ipsius villæ pertraxerunt. Ubi dum Virgo Christi, sicut prædictum, a dæmonibus præcipitaretur; blasphemaretur et ad terram allideretur; tollentes eam dæmones, cum eadem catena qua tracta fuerat, supra domum ipsius Advocati statuerunt, et pyropo ejusdem domus, in signum derisionis et ignominiæ adstrinxerunt, et blasphemantes eam multiformiter, tandem evanuerunt. Porro Virgo Christi ab Angelis solvitur, sanatur, et domum mirabiliter reducitur. In his autem omnibus Sponsa Christi nullam in corde suo consolationem sentiebat; sed dimicans contra hæc omnia, sola animi contentione vulneribus sui Dulcissimi incessabiliter, licet inconsolabiliter, intendebat. Circa finem vero harum tribulationum, hoc est in illa nocte quæ præcedit Vigiliam Natalis Domini, venerunt dæmones prædicti, amplius in Virginem Christi sævientes: et cum eam variis comminationibus diu vexassent, nudam a proprio thalamo extraxerunt; levantesque eam sursum

et crudelius sævientes,

A sursum a terra, et adinstar pilæ inter manus eorum crudelissimas blasphemando præcipitantes, ad vicinam silvam perduxerunt ; ubi eam variis injuriis fatigatam, et ab alto præcipitatam, cuidam stagno profundissimo multis vicibus immerserunt. Ex quo tandem eripientes eam, blandis sermonibus atque nefandis adulationibus aggredientes, dixerunt : O miseranda atque stultissima omnium, quis error, aut quæ perversitas detinet mentem tuam, ut vitam inordinatam, a Deo reprobatam, necnon et hactenus ab omnibus hominibus inusitatam, pertinaciter imiteris, et non, sicut ceteri homines religiosi et boni, rationalibiter converseris ? Nonne vides quod nos, propter inordinatam et perversam vitam tuam, dominamur tui, et non est alius Deus te adjuvans præter nos ? Nos enim cum nobis placuerit percutimus et sanamus te : cum vero placitum fuerit te tormentis gravissimis cruciamus. Consule ergo saluti tuæ, et acquiesce nostris consiliis ; nos enim sanam, et hilarem et jucundam [te faciemus] et ditabimus, et præ cunctis hominibus honorabimus et dignitatibus sublimabimus.

denuo frustra solicitant :

17 Hæc et plura ipsis loquentibus, Virgo Christi non respondit eis verbum ; quapropter dæmones illi, B magis furore succensi, dixerunt : An non loqueris nobis ? nescis enim quod potestatem habemus perdendi te simul et salvandi ? ideoque vel juxta votum nostrum nobis respondebis, vel morte gravissima interibis. Porro Virgo Christi adhuc, licet vehementer conturbata, omnino subticuit. Irruentes ergo in eam dæmones, membra ejus lanceis acutissimis transfixerunt, et sic ipsam ad horrenda loca nemoris, in magno clamore et strepitu perduxerunt. Erat autem illic ingens quercus succisa, in qua membra Virginis transfixa lanceis infixerunt, membra quippe transfixa erant in hunc modum. Duo scilicet dæmones duabus lanceis aures Virginis transfixerant, duo vero oculos, duo nares, duo manus, duo scapulas, duo mamillas, duo pedes, duo femora ; duo autem dæmones servabant duas lanceas acutissimas super os et guttur Virginis ; alii vero accedentes, corpus saucium et transfixum, malleis durissimis diutissime cæciderunt : exclamantes quoque unanimiter dixerunt. Modo, infelix, loquere, et palam confitere, ut erroneam vitam tuam deseras, et ad rationabilem vitam te convertas ; alioquin confestim te interficiemus, et per guttur tuum has lanceas, transfigemus. Tunc exclamans voce magna Virgo Christi, dicebat : Domine Jesu C Christe, vita viventium, salus omnium in vobis confidentium ; precor vos per gloriosam mortem et passionem vestram, et per dulcissimum cor vestrum, quod ex caritate confractum fuit, ut si ex nutu vestro procedat, ut ab his malignis spiritibus interficiar, vos cor meum turbatum et afflictum in pace suscipite, et in vestro corde dulcissimo misericorditer conservate. Hæc ea loquente, dæmones illi crudelissime adversus eam sævientes, exclamaverunt dicentes : Quousque huic maleficæ parcere debemus ? Quamdiu ream occidere differemus ? Ecce quomodo jam palam insultans nobis blasphemat, et alium Deum præter nos invocare sibi in auxilium non formidat. Tundatur itaque os hujus blasphemæ, et guttur ejus lanceis acutissimis transfigatur, ut amplius contra Dominos suos blasphemiam non loquatur. Hæc exclamantes dixerunt : et continuo accedentes duo dæmones, os ejus simul cum gutture duabus lanceis transfixerunt.

spreti autem a Virgine, eam lanceis transfigunt, et mortem minantur, ac denique inferunt.

18 Hoc facto horribilis illa multitudo dæmonum dispergitur, et Sponsa Christi in thalamum sui dulcissimi Sponsi læta suscipitur, ubi beata ejus anima ineffabilibus gaudiis et deliciis jucundatur : quinimo corpus saucium et jam mortuum, non ab Angelis, sed ab ipso Angelorum Rege et Domino, nec D non et Sponso dulcissimo vivificatur, sanatur, et modo mirabili atque ineffabili in proprium cubiculum reducitur. Tunc ad majorem consolationem et gloriam, convenerunt ante conspectum Sponsæ Christi omnes illi dæmones, qui ipsam a prima Dominica Adventus usque in hanc noctem tribulaverant. Erat autem numerus eorum in universo quinquaginta : sed decem ex eis, a Dominica supradicta usque ad festum B. Nicolai, ipsam cruciaverant ; et in posterum reliqui omnes cum prioribus persecuti eam fuerant. Qui confusi et tremebundi singulas ac universas astutias atque malitias eorum exponentes, se devictos per omnia, et proinde miserabiliter a suis Magistratibus [puniendos] fore pronuntiabant ; se quoque dimitti ab ipsa, quia orationis suæ incendium tolerare non possent, suppliciter postulabant. Tandem vero, Virgine Christi jubente, cum magnis ululatibus abierunt. Ex tunc autem, usque in diem Natalis Domini, Sponsa cum devotione magna et ferventi cordis desiderio ad Communionem præparatur : in qua videlicet die Sponsa Christi, in amplexus sui dulcissimi Sponsi, post Communionem, dicto citius rapiebatur, et gaudium super gaudium ipsi ineffabiliter cumulabatur. E

Eadem rursum a Sponso vivificata,

A. PETRO COÆVO EX MS.

fatentur se fuisse 50, et petunt dimitti.

CAPUT III.

Annus MCCLXXXI *usque ad* XVI *Martii.*

Ab illo die, usque in festum Purificationis beatæ Virginis, Sponsa Christi in magna consolatione permansit ; et infra [istud tempus] tantum bis communicavit ; primo, scilicet in sexta feria post Epiphaniam Domini, secundo autem in illa sexta feria quæ est ante Purificationem beatæ Virginis ; et rapta in magna consolatione et exultatione fuit. Accidit autem infra duas sextas ferias supradictas, ut tribus diebus Virgini Christi, mane ad ecclesiam retro villam eunti, occurrerit quidam dæmon, sub specie viri juvenis, cachinnans et quasi de solitæ fraudis prosperatione exultans. Quem Virgo Christi intuita, cum adhuc procul ab ea esset, dæmonem ipsum fore cognovit. Ille autem ut Virginem Christi occurrere sibi videbat, expavens et festinanter progrediens, ipsam quasi dissimulans præcedere conabatur. At illa, quoniam non latuit ejus calliditas, cum appropiare sibi videret, ipsum alloquitur his verbis, dicens : Unde huc advenis, o maligne spiritus, sub humana specie callide tectus ? Qui ait : Nihil mihi et tibi, o Ancilla F Dei Omipotentis : iter meum ne impedias, sed abire me velociter sinas. Cui Virgo : adjuro te, inquit, per virtutem Domini nostri Jesu Christi ut ab isto loco non discedas, nisi prius mihi unde venias, et cur cachinnando exultes, indices. Ille vero gemebundus et tristis, ait : quid nos affligis, o Christina Ancilla Omnipotentis ? quid nos persequeris ? Nusquam manus tuas effugere possumus, et nusquam præ virtutum tuarum magnitudine occultari : semper enim fraudes nostras occultissimas superando manifestas, et omnes vires nostras ad nihilum redigis et expugnas. Idcirco, licet invitus faciam, cogor tuis tamen parere præceptis : ecce, ego de ecclesia gavisus venio, quia injunctum mihi officium strenue perpetravi, et quasdam ibi personas religiosas, ad confabulandum inutilia et tractandum saluti suæ contraria copulavi : et nominans eas, dixit : Vade igitur, et sicut prædixi, ita ibi verum invenies. Cumque hæc et plura alia, quæ Virgo Christi interrogaverat, retulisset ; dimissus a Virgine dæmon ille recessit, et Virgo ultra procedens ad ecclesiam, easdem personas conjunctas,

Christina consolata communicat 10 et 31 Januarii 1281 :

interim apparet ei exultans dæmon ;

et adjuratus causam edere

fatetur scandalum a se curatum.

A conjunctas, et, sicut prædixerat ei dæmon, confabulantes invenit.

A. PETRO COÆVO EX MS. 31 Januarii apparent in manu Virginis Cruces 3;

20 Igitur in illa sexta feria supradicta, quæ præcedit festum Purificationis beatæ Virginis, cum Sponsa Christi communicasset, tres Cruces formosissimæ in sinistra manu ejus apparueruut; una scilicet in superiori parte manus, et in interiori duæ. Circa superiorem vero Crucem erat scriptum pulcherrimis litteris, Jesus Christus : erat autem præsagium futuræ pugnæ et subsequentis victoriæ. Tres etenim Cruces, dæmones tres, et tres hebdomadas, in quibus Virgo Christi passura fuerat, præmonstrabant. Hoc autem non ita intelligatis quod has Cruces quispiam viderit, cum manus ejus duabus Chirothecis munita fuerit, sed potius quia ipsa Virgo postea interroganti inscia retulerit. Eæ vero cruces in manu Virginis absconditæ latuerunt, et post tres dies, id est, in illa nocte quæ est post Purificationem beatæ Virginis, secundum quod ei præmonstratum fuerat, venerunt tres dæmones in thalamum Virginis : et primo ipsam, blandis sermonibus et iniquis persuasionibus, ab errore resipiscere et converti ad vitam rationabilem persuadebant; insuper et tormenta gravissima, si suis consiliis non

et nocte 3 Febr. præcedente aggressi eam 3 dæmones,

B acquiesceret, promittebant. Quorum sermones et consilia dum Virgo Christi constanter argueret, comminationes quoque et tormenta nihilominus vilipenderet; sævientes in eam dæmones, verberibus et tunsionibus afflixerunt. Hæc pœna duravit singulis noctibus, a Purificatione beatæ Virginis usque in secundam feriam quæ præcedit Cathedram S. Petri. In qua quidem secunda feria, contigit Virginem Christi, cum Magistro Joanne et aliis religiosis puellis, quemdam Eremitam qui in vicina silva residet, visitare. Ubi dum causa piæ collocutionis aliquantulum morati fuissent, quia sol jam tendebat ad Occasum, intendebant domum redire, et hoc communiter statuerunt. Erat autem Virgo Christi adhuc jejuna, caput dolens, et ex nimia debilitate quasi a corde deficiens : ne tamen per ipsam ceteræ gravarentur, in impetu animi surrexit; et tamquam nullam debilitatem sentiret, in redeundo alias præcessit : et dum sic iret, Vesperas suas dicere incepit. Quibus finitis, dum Virgo Christi, ad commendandum orationes suas Domino, ad cœlum oculos attolleret; ecce tres dæmones, in specie ignis horribilis, sursum in aere apparuerunt, qui tenentes ungulas ignitas in manibus, variis comminationibus,

cruciant usque ad 17;

quando iidem gravius ipsam terrent;

C ceu ipsam in conspectu commeantium discerpere vellent et occidere, terruerunt. Quod tamen ipsis facere omnino non licuit, divina namque virtus ipsos prohibuit; comitantes quippe eam dæmones per longum viæ spatium contra finem silvæ, mendaces et confusi abierunt. Illi autem qui cum ea comitabantur, nihil horum quæ fiebant viderunt neque audierunt.

21 Sequenti ergo nocte venerunt eidem dæmones in specie ignis, sicut, in præcedenti [vespera] se ostenderant, in thalamum Virginis orantis; et portantes ungulas candentes in manibus, diversis eam sermonibus, ut ab erronea vita discederet, et ad rationabilem vitam se converteret, hortabantur; alioquin ungulis cunctas venas ejus extrahere, et morte crudelissima ipsam interficere minabantur. Quibus Virgo Christi audacter et intrepide respondit : O maligni spiritus, non me movent exhortationes vestræ et iniqua consilia, nec me terrent comminationes vestræ et tormenta gravissima : sed potius opto, ut propter amorem Domini mei Jesu Christi, qui pro me mortuus est, venarum mearum congeries dissolvatur; ut anima mea, quocumque tormentorum genere ab hoc mortali corpore absoluta, in eum, qui est vita mea perpetua, transire

et proxima nocte post iteratas frustra solicitationes,

mereatur. Quid ergo tardatis? quid morando tempus perditis? Agite quæso festinanter quidquid vobis a Domino meo injunctum fuerit : nil parcatis. Ad hæc verba dæmones illi furore succensi, ipsam crudeliter invaserunt : et duo quidem ex ipsis ungulas ignitas femoribus ejus infixerunt; tertius vero infigens ungulam corpori ejus, ipsam miserabiliter laceravit. At Virgo Christi, vulneribus sui dilectissimi Sponsi firmiter ac delectabiliter adhærens, non solum patienter, sed etiam gaudenter omnia sufferebat; et sentire exteriorum passionum acerbitates, præ internæ consolationis magnitudine, contemnebat. D

ignitis ungulis lacerant,

22 Altera vero die, Virgo Christi interna consolatione privatur, et tribus subsequentibus noctibus usque sextam feriam, quæ præcedit Cathedram B. Petri, ab eisdem dæmonibus miserabiliter torquebatur. Duabus siquidem primis noctibus venerunt præfati tres dæmones, in specie ignis, multum horribiles; tenentesque candentes ungulas, mentem Virginis iniquis persuasionibus et variis comminationibus fatigabant. Quibus dum Virgo Christi ab omni interna consolatione privata, nihil omnino responderet, verumtamen vulneribus sui dulcissimi Sponsi immobiliter adhæreret; accedentes ad eam dæmones; et ungulas corpori ejus infigentes, a proprio thalamo contemptibiliter extraxerunt; et sic deinceps cum ungulis infixis et simul compressis, corpus Virginis ad parietes domus, deinde ad singulas arbores curiæ ipsius ad modum pellis diutissime collidentes, mentem quoque ejus variis blasphemiis multo amplius vexaverunt. Tunc in impetu cordis exclamans Virgo Christi, hæc dicebat : Domine Jesu, vos mihi estis spes unica a juventute mea : vos mihi in tribulationibus semper indefessus adjutor et piissimus consolator fuistis; nulla persecutorum feritas, nulla tormentorum acerbitas me unquam a vobis vivam separabit. Morituram itaque pro amore vestro in pace suscipite, et in vestro corde dulcissimo æternaliter conservate. Cum hæc verba Virgo Christi orando dixisset, dæmones illi, cum magna feritate ungulas ab ejus corpore extrahentes, continuo evanuerunt. Hoc facto corpus Virginis ab Angelis devotissime tollitur, sanatur, et cum magna consolatione in thalamum suum reducitur.

usque ad 21 :

E

sed Sponsum velut moritura invocans,

identidem sanatur ab Angelis.

23 In tertia vero nocte, hoc est in illa quæ præcedit sextam feriam supradictam, cum prædicti tres dæmones, post multas comminationes et vexationes, similiter et duabus præcedentibus noctibus, Virginem Christi nudam et ungulis transfixam a proprio thalamo extraxissent, et ad parietes domus et arbores crudeliter allisissent, et in iis omnibus adhuc ipsam minime deficere conspexissent; exasperati vehementer et consilio inito, dixerunt : Ex quo istam maleficam sic exterminare non possumus; graviora tormenta sibi adhibebimus. Duo ergo ex nobis corpus infixis ungulis extendant, et tertius dorsum ejus a summo usque deorsum dividat, et omnia intestina ejus simul cum corde ejiciat; ut sic saltem exterminata, numquam resurrectura deficiat, itaque factum est. Duo siquidem ex ipsis dæmonibus corpus Virginis infixis ungulis extendebant; tertius vero dæmon, ejus dorsum ungula lacerans, a summo usque deorsum dicto citius dividebat; intestina tamen non ejiciebant. Jacens autem Virgo in tanta corporis simul et cordis desolatione, orationem prædictam direxit ad Dominum : in qua nimirum oratione a Domino confortata, alloquitur dæmones, sic dicens : O vos maligni spiritus, minas vestras derideo, et tormenta vestra non pavesco : vita mea est Dominus Jesus Christus. Si ergo vos ex vestra malitia vulnera mihi infigitis, ipse pro sua clementia me sanabit; si occideritis, me vivificabit; si cor cum intestinis

F

Denique discisso toto corpore

dæmonibus insultat :

A intestinis ejeceritis, ipse me in suo dulcissimo corde perenniter conservabit. Nolite ergo tardare, nolite morando tempus perdere : sed quidquid vobis a Domino præceptum fuerit, velociter adimplete.

qui confusi tandem recedunt;

24 Cum sic Virgo Christi, pati desiderans, moram dæmonum argueret; ecce ipsi dæmones, perterriti et confusi, humiliter ac flebiliter responderunt; O Christina, Ancilla Dei omnipotentis, miserere nostri : multo enim amplius nos affligit tuæ mentis insuperabilis constantia, quam te illata a nobis supplicia. Tunc admonuit eos Virgo Christi, dicens : Adjuro vos, per virtutem Domini nostri Jesu Christi, ut si me unquam amplius afflixeritis, mihi continuo indicetis. Qui exclamantes dixerunt Numquam : sed ecce nos modo, ex nutu Omnipotentis, ex pluribus dæmonibus exquisiti fuimus et coacti ut te Ancillam Omnipotentis variis nostris nequitiis tentaremus, insuper et nobis injuncta supplicia inferremus : sed, heu ! victi sumus per omnia, et supra modum afflicti. Dimitte ergo nos, o Ancilla Dei, quia numquam usque in hanc horam tibi tormenta intulimus neque amodo inferemus. Cumque hæc et plurima, confitentes singulas nequitias suas, dæmones loquerentur ; Virgine Christi jubente, tandem cum magnis ululatibus recesserunt. Quibus recedentibus, Sponsa Christi non ab Angelis sed a Sponso suo dulcissimo, non corporalibus oculis visibiliter, sed in corde sensibiliter visitatur : ex cujus delectabili præsentia non solum cor Sponsæ ineffabiliter jucundatur, sed plerumque corpus ejus saucium et disruptum sanatur, confortatur, et mirabiliter in proprium thalamum revocatur.

B

ipsa vero consolata manet usque 3 Martii :

25 Sequenti vero die mane, Sponsa Christi ad ecclesiam proficiscitur, et communicans in thalamum sui dulcissimi Sponsi continuo transvehitur, et ibidem inefabiliter consolatur. Ab illo siquidem die, usque in Dominicam primam Quadragesimæ, Virgo Christi in maxima consolatione permansit. Qua transacta, cum sequenti nocte Virgo Christi more solito orationibus insistere deberet, omne devoti cordis desiderium ipsi subito subtrahitur, et ingens in corde ipsius tædium generatur : in quo quidem tædio Virgo Christi, sine dæmonum persecutione, usque ad festum B. Gregorii perduravit. Tribus autem noctibus ante festum B. Gregorii cum Virgo Christi thalamum suum intraret, et orationibus non sine magna difficultate insistere deberet, a dæmonibus taliter illudebatur. Visum quippe ei fuerat, qualiter raptores et fures nocturni tectum et parietes thalami sui confringerent, cistas aperirent, et res inde auferrent, insuper et magnum tumultum facerent. Unde vehementer perterrita, præ nimio terrore vix se in orationibus continere poterat : dæmonum enim hæc erat astutia, volens Virginem Christi ab orationibus retardare. Quam tamen astutiam Virgo Christi tunc minime cognovit; licet diebus advenientibus tectum cum parietibus illæsum, cistas cum rebus integras reperisset, et similiter illusam se a dæmonibus perfectius cognovisset.

9 ejusdem Martii, dæmones quasi fures domum perturbant :

C

26 Post hæc vero tribus aliis noctibus, cum Virgo in thalami sui secreta orare debuisset, bufones horribiles penes se vociferare audiebat; est autem hoc monstrum, quod Virgo Christi præ cunctis monstris semper horrere consuevit. Horruit itaque vehementer has voces audiens, et ipsos bufones vicinos sibi considerans, continens, tamen se virili animo [sustinens], ab orationibus non cessavit, sed et genua sua frequenter incurvavit. Porro ipsi bufones venientes, subtus pedes et genua Virginis orantis, vociferando horribiliter se straverunt : deinde, cum Virgo Christi ab orationibus non desisteret, sed fortius genua flectendo insisteret, bufones prædicti per totum corpus Virginis suis frigidis ac venenosis corporibus serpserunt ; ascendentes tandem usque ad caput, os, nasum, oculos et aures Virginis supra sedendo circumdederunt : et sugentes atque corrodentes, talem et tam vehementem dolorem, qualem se Virgo Christi numquam sensisse cognoverat in passionibus, intulerunt. Dumque Virgo Christi ab iis dudum et miserabiliter torqueretur ; tandem ex nutu divino, illo bufone qui os Virginis clauserat parumper amoto, possibilitas loquendi ipsi conceditur. Exclamans igitur quantum valebat, quia illico suffocandam se fore credebat, animam suam suo dulcissimo Sponso humiliter commendabat ; et oratione completa idem bufo super os Virginis residebat ; et applicans os suum ad os Virginis, fœtorem spurcissimum et abominabile venenum ejus corpori infundebat : quo facto, omnes illi bufones decidentes evanuerunt. At Virgo Christi, propter venenum sibi infusum, miserabiliter torquebatur ; et volvens se huc atque illuc, pæne propter fœtoris immunditiam suffocabatur. Tunc ille dulcissimus Sponsus et Amicus in hac necessitate dilectissimam Sponsam non deseruit, sed Angelum de cœlo ad ipsam visitandum atque sanandum destinavit. Qui veniens duabus primis noctibus, supra pectus virginis signum Crucis faciebat : quo facto omnis ille abominabilis fœtor sine dolore effluxit ab ore Virginis ; et similiter signans reliqua organa eodem Crucis signaculo, continuo reformavit, et confortans eam piis alloquiis recessit.

D

A. PETRO COÆVO EX MS.

sub specie bufonum Virginem torquent,

et tantum non suffocant ;

E

idque per tres continuas noctes :

quarum ultima, ipse Christus Communionem ei impertitur,

27 In tertia vero nocte, cum Virgo Christi post afflictiones prædictas, propter infusum sibi fœtorem plus ceteris noctibus mirabiliter torqueretur ; venit ipse summus Sacerdos et verus Pontifex Jesus Christus, non visibiliter, sed sensibiliter in corde Virginis ; portansque calicem ex auro purissimo in manu sua et Hostiam suprapositam, factoque signo Crucis supra pectus et organa suæ dulcissimæ Sponsæ, omnem fœtorem et languorem simul fugavit ; et porrigens Hostiam, dixit : Accipe, Carissima Sponsa mea et Amica, Hoc est corpus meum : similiter et calicem, dicens, Hic est sanguis meus, qui pro te effusus est : in hoc secura a cunctis hostibus triumphabis. Noli ergo timere, sed constanter pugna : ego enim ero tibi certa victoria, et merces æterna. His et piis aliis alloquiis ille dulcissimus Sponsus suam Dilectam consolans, repente disparuit ; et ipsam quidem ad parvam moram, hoc est per spatium diei unius [consolatam reliquit] : veraciter vero dolor gravior et desolatio continuo apprehendit. Sequenti namque nocte dæmones duodecim horribiles Virginem Christi orantem circumdederunt : singulique tenentes fustes plumbatos in manibus, primo quidem blandis atque nefandis suasionibus, ut erroneam vitam desereret, et ad rationabilem vitam se converteret persuadebant ; divitias quoque plurimas, et honores cum seculi dignitatibus, si eorum consiliis acquiesceret, promittebant ; sin autem, tormenta gravissima sibi inferre dicebant debere. At Virgo Christi, in Domino confisa, constanti animo respondit : Quid vos, o maligni spiritus, fallacibus mihi sermonibus adulamini ? Quid mentem meam comminationibus et tormentis [terrere] frustra conamini ? Vita enim mea Christus est : et idcirco blandimenta vestra cum tormentis simul derideo, quia mori pro ejus amore, qui pro me mortuus est, non formido. Hæc ipsa loquente, turba dæmonum confusa evanuit, et Virgo in orationibus et gratiarum actionibus usque mane permansit.

F

contra diei proximæ vexationes 12 dæmonum.

CAPUT

A

A. PETRO COÆVO EX MS.

CAPUT IV.

A XVI Martii MCCLXXXI *ad Vigiliam Ascensionis.*

Hi 16 Martii reducentes, tota hebdomada eam cædunt plumbatis,

Tunc gaudium Sponsæ (proh dolor) in mœrorem convertitur, quia delicata Sponsi præsentia cordi ejus subtrahitur, fiducia hactenus habita denegatur, et ad illudendum atque torquendum a dæmonibus Sponsa Christi exponitur. Sequenti igitur nocte venerunt duodecim prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis, plumbatos fustes (ut supra dictum est) in manibus tenentes, et singulis noctibus, quasi per integram hebdomadam, mentem Virginis adulationibus, suasionibus et variis comminationibus miserabiliter affligebant, totalemque vitam ac conversationem ejus perversam et Deo exosam fore asserebant; insuper et omnem consolationem, sibi a Domino exhibitam, mendaciter pervertebant. Sed Virgo Christi, licet ultra modum afflicta, quia interna consolatione caruit, respondere penitus nil præsumpsit, sed contra hæc omnia sola virtute animi dimicans, vulneribus sui dilectissimi Sponsi immobiliter intendit. B Post hanc hebdomadam venerunt in thalamum Virginis orantis; et cum ipsam, ut supra dictum est, variis modis in corde afflixissent; accedentes quatuor ex ipsis, uncos ferreos acutissimos manibus et pedibus ejus infixerunt, et vestibus expoliatam ad stratam publicam ipsam contemptibiliter trahendo perduxerunt; ubi arte sua quasi populum totius villæ adstare finxerunt, qui insultantes ei atque blasphemantes dixerunt: Nonne hæc est illa sancta Begina, de qua tanta miracula dicta sunt? numquid non modo omnia vera apparent, quæ olim de ea Fratres Minores prædixerunt? Ecce quomodo nunc a dæmonibus palam trahitur, et vita ejus morte turpissima finietur. Diabolus enim jam dudum nos cum ipsa occupavit, et villam nostram propter eam longo tempore inhabitavit: nunc vero deceptrix ista exterminabitur, et villa nostra a dæmonio liberabitur. E contra alii dæmones astantes, et adversus eam clamantes, dixerunt: Ecce nunc manifeste vides quod omnino sub potestate nostra es, et non est qui te eripuit de manibus nostris, vides etiam quod erronea vita tua exosa est tam Deo quam hominibus: quamobrem adhuc ab errore tuo resipisce, et nostris consiliis acquiesce. Ad hæc omnia Virgo Christi, tamquam omnino foris et intus desolata nullum dabat responsum.

postea uncis ferreis raptæ insultant

C

succedente Angelica consolatione,

29 Tunc irruentes in eam dæmones, et corpus ejus pedibus horribiliter conculcantes ultra modum cruciaverunt; et hoc facto relinquentes ipsam tamquam mortuam, abierunt. Quibus abeuntibus, continuo Angelus a Deo missus veniens, corpus ejus sustulit, et sanatum per omnia mirabiliter in thalamum suum restituit, et confortans eam piis allocutionibus, dixit; Confortare Sponsa Christi, et constanter age; tecum enim est Jesus Christus, Sponsus tuus dilectissimus, pro cujus amore certamen inisti: ipse enim in tribulationibus numquam te deseret, sed in omnibus te confortabit et adjuvabit; in morte quippe eris secura, ab omnibus hostibus triumphabis, et cum ipso æternaliter exultabis. Et his dictis, illico discessit Angelus ab ea: hæc vero confortatio et curatio Angelica Virgini solamen non præstitit, sed dolorem potius auxit; nam illi mendacissimi dæmones hanc subitam curationem et confortationem suis viribus nequiter adscribebant, et mortificare eam posse ac denuo vivificare mendaciter asserebant. Transactis itaque in hujusmodi passionibus tribus noctibus, rursum per tres noctes sequentes venerunt prædicti dæmones, fustes plumbatos in manibus portantes, in thalamum Virginis orantis: D et post longas comminationes supradictas, uncos ferreos manibus et pedibus Virginis infixerunt; ipsam quoque nudam ad stratam publicam, ut supra dictum est, pertraxerunt. Ubi cum a dæmonibus, sub specie hominum, variis subsannationibus et blasphemiis dudum vexata fuisset; accesserunt ad eam illi crudelissimi dæmones, ipsamque transfixis uncis ad terram fortissime deprimebant: reliqui vero cædentes corpus ejus plumbatis fustibus, membratim ab invicem diviserunt: hoc facto singuli abierunt. Corpus vero Virginis frustatim ab eodem Angelo colligitur, sanatur, atque in proprium thalamum mirabiliter revocatur.

ac rursum fustigatione diabolica.

Attracta deinde ad puteum,

30 Post hæc venerunt dæmones multum horribiles, qui Virginem Christi per integram hebdomadam singulis noctibus, multis et iniquis sermonibus diu fatigatam et vestibus expoliatam, juxta quemdam puteum, qui est in medio villæ, multipliciter exprobrando et subsannando, traxerunt; suspendentes quoque eam in superficie putei ea fraude, qua ante quasi totius villæ viros et feminas ad spectaculum Virginis adstare fecerunt; qui insultantes et exprobrantes unanimiter, dixerunt: E Ecce nunc manifeste cognoscimus diabolum in ipsa dominari: jam enim nobis cernentibus a dæmonibus mortificatur, et ab eisdem continuo revivificatur; quod nequaquam fieri posset, si in ipsa diabolus non regnaret. Quæ est ergo ista tam potens diabolica operatio? quæve nostræ villæ per hanc pessimam seductricem tam diuturna occupatio? Numquid non potuit hæc deceptrix alias a dæmonibus exterminari, quin in puteum nostrum debeat præcipitari, et proinde aqua putei penitus defœdari? Hæc et plura illis exprobrantibus, corpus Virginis a dæmonibus per infixas ungulas dilaceratur, et sic deinde in profundum putei præcipitatur: ubi continuo, per dæmonum nequitiam, aqua putei in flammam ardentem converti videbatur. Dæmones itaque blasphemantes dixerunt: Miserrima seductrix, aperte vides quod dii sumus omnipotentes, et tui dominatores: ecce quomodo pro libitu nostro te cruciamus, et cunctis elementis imperando etiam aquam putei in flammam sulfuream convertimus. In specie [etiam] hominum astantes, adversus Virginem unanimiter sævierunt, et lapidibus collectis cum sordibus, ac in puteum projectis, ipsam suffocando penitus obruerunt; et modis variis blasphemantes, ipsam condignam mortis subiisse sententiam indicaverunt.

flamma sulfurea æstuantem, eidem injicitur,

F

coram dæmone, fratris lugentis speciem ferente:

31 Interea cum sic invicem læti de Virginis interitu loquerentur; quidam dæmon, divina virtute compulsus, sub voce fratris prædictæ Virginis Sigwini nomine, voce lamentabili exclamans, circumstantibus dicebat. Quid vos, insani et miseri homines, puellam pauperem et afflictam frustra persequimini? cur innocentem perdere sine causa nitimini? Nescitis enim quod possibile est omnipotenti Deo, qui ipsam de multis tribulationibus eripuit, et multa mirabilia per eam ostendit, ipsam ex hac tribulatione eripere, et ad confusionem omnium vestrorum mortuam mirabiliter resuscitare? Audiens hos lamentabiles sermones fratris sui, sicut tunc veraciter credebat, Virgo, in fundo putei lapidibus obruta, commota sunt omnia interiora ejus, et de fide sui dilectissimi Sponsi commota, exclamans quoque voce magna, dicebat: Revera etiam ipse Dominus meus Jesus Christus ipse me juvabit, ipse me a cunctis tribulationibus et hostibus liberavit, et pro ejus amore mortuam misericorditer vivificabit. Virgo Christi vix jam hæc verba finierat, et ecce subito Angelum de cœlo missum sibi præsentem sentiebat, qui ipsam a pœnis liberatam atque sanatam, mirabiliter in proprium thalamum reducebat; et confortans

sed educitur ab Angelo, idque singulis noctibus,

A tans piissimis alloquiis, constantem eam fore et intrepidam, quia in omnibus tribulationibus secum esset Dominus Jesus Christus, dulcissimus Sponsus et adjutor fidelissimus, qui pro se mortuus est, fideliter admonebat.

usque ad 10 Aprilis quando virgis cæsa,

32 Hæc tribulatio simul et Angelica consolatio, per integram hebdomadam, singulis noctibus duravit scilicet usque in illam noctem, quæ est ante Cœnam Domini : In qua quidem nocte venerunt octo dæmones in thalamum Virginis orantis : qui dum mentem ejus sermonibus dolosis et comminationibus diversis dudum afflixissent, irruentes in eam, corpus ejus durissimis virgis mirabiliter ceciderunt, ita quod a vertice usque ad plantas nihil in ea sanitatis reliquerunt. Deinde vero sic cæsum corpus Virginis, tamquam sub torculari posuerunt, ac ibidem ipsum tundentes et comprimentes, diutissime ceciderunt et torserunt. Hoc facto quinque ex ipsis dæmonibus, lanceis acutissimis caput, manus, et pedes Virginis perforantes, terræ profundius infixerunt; et consilio iniquo inito, exclamantes horribilibus vocibus, dixerunt : Quousque maleficæ huic miserendo præcedemus? quamdiu interficere ipsam differemus, quæ nec torquendo superatur, B nec parcendo ab erronea vita sua ullatenus revocatur? idcirco festinanter et absque misericordia a nobis impetatur, et rupto pectore cor ejus obstinatissimum continuo evellatur. His dictis accesserunt confestim tres dæmones, reliquis quinque corpus ejus transfixum lanceis servantibus, et ad terram coarctantibus, tribus ungulis ferreis pectus Virginis trajicientes, et horribiliter trahentes, frustum quoddam, quod quantitatem duarum palmarum excedebat, a pectore Virginis lacerando abstraxerunt, cor tamen ipsius omnino non tetigerunt. Inter hæc omnia Virgo Christi nullam in corde suo consolationem habebat, sed virtute animi dimicans, vulneribus sui dilectissimi Sponsi totis viribus intendebat; exclamans quoque voce magna (quia jam a dæmonibus interfici se putabat) cor ejus et animam suo dilectissimo Sponso devotissime commendabat. Porro ille dulcissimus Sponsus, clamorem et languorem suæ Dilectæ ultra sustinere nequiens, quique sibi in tribulatione numquam defuerat, nunc desideratus affuit: cujus desiderabilis præsentia, cunctis hostibus fugatis, cor Sponsæ diu languidum jucunditate ineffabili adimplevit.

lanceisque confixa,

tandem a Sponso consolatur;

33 Res miranda et totis præcordiis merito veneranda ! Nam hoc quod intus in corde Sponsæ ex C dono Sponsi inneffabiliter agebatur, id ipsum foris in corpore, cum sibi foret reddita, certis indiciis monstrabatur. Illud siquidem frustum, quod per crudelissimam discerptionem dæmonum prius a pectore Virginis rumpebatur, per ipsius Sponsi mirabilem curationem reformatur. Insuper et tria illa loca, quæ prius a dæmonibus ungulis transfigebantur, tribus Crucibus mirifici coloris, cum dispositione et circumscriptura mirabili, signabantur : duæ vero ex his versus pectus extendebantur, et tertia in sinistro latere sita erat, in eo videlicet loco ubi latus Virginis, quando in raptu est, solet ex nimia caritatis vehementia aperiri. Sunt autem Crucis signis et litteris mirabilibus undique circumscriptæ, et in hunc modum dispositæ; ut quoties felix Sponsæ anima in suum Dilectum transeat, toties aperientes se illæ Cruces, et una secum totale illud frustum pectoris se erigens, liberum egressum animæ præbeant, ei sic post hanc Communionem usque ad diem tertium perseveravit. Reliquis vero temporibus frustum illud per Cruces observatur, et zona quasi purpurea circumdatur. Duæ autem Cruces, quæ versus pectus se extendunt, minores sunt : sed tertia, quæ in latere est, major [apparet] et circumscriptione mirabilior. Circa has duas minores Cruces, pulcherrimis litteris scriptum habetur Jesus Christus; in una, scilicet Jesus, et in alia Christus : illa tertia vero, quæ major est atque mirabilior habetur, est, quia cor tuum ex ejus amore moriens, in ipso vivet æternum. Et in circuitu illius Crucis, per totum istud scriptum, multa mirabilia, de fide, spe, et caritate æterni Sponsi, litteris et figuris scripta et carni indelebiliter insita continentur, quæ Sponsa Christi interroganti indicare nec potuit nec valuit; sed nec ante mortem suam ulli unquam revelanda fore dixit.

pectore ejus, quod dæmones confixerunt,

tribus Crucibus mirabiliter signato;

D *A PETRO COÆVO EX MS.*

34 Præterea aliud adhuc miraculum, relatu dignissimum, Virginis Christi, in eadem nocte contigit. Illa videlicet duo frusta, quæ de carne Virginis longe ante, hoc est, in illa nocte quæ festum Purificatum, præcedebat, per duos dæmones (sicut supra plenius habetur) horribiliter abstracta fuerant; quæ etiam Virgo cum maxima exultatione suscipiens, usque in hanc noctem ex divina gratia imputribilia reservaverat, in hac ipsa hora noctis, mirabili signo, splendore et colore illustrata mirifico, et ad modum E formosissimæ Crucis mirabiliter coaptata, Sponsæ Christi pausanti sub umbra Dilecti, pro speciali clenodio et in signum inæstimabilis dilectionis sunt collata. Hanc vero Crucem Sponsa Christi, evigilans de illo suavissimo atque extatico sopore, in manibus suis reperit, et cum magna devotione suo dilectissimo Sponso laudes persolvit. Hoc vero clenodium Virgo cum tanta diligentia custodit, ut nemo mortalium, nisi ipsa volente, invenire aut videre possit. Igitur Sponsa Christi mirabiliter consolata, diem Cœnæ cum magno gaudio transegit. Quo transacto, Sponsa Christi usque in Vigiliam Paschæ suo thalamo inclusa, sola permansit; et compatiendo suo dilectissimo Sponso per omnia, inæstimabilis dilectionis stigmata in singulis membris recepit : quæ statim, juxta desiderium Virginis, in illis locis in quibus notari potuissent, prius delata fuerant, id est abscondita, in manibus per chirotecas, in pedibus per soccos, in facie de spinea corona per [peplum] quam se nostris aspectibus præsentaret. Deinde Vigilia Paschæ cum magna jucunditate transacta, altera die, hoc est, in die sancto Paschæ, Sponsa Christi ad ecclesiam læta proficiscitur, et communicans in amplexus sui dulcissimi Sponsi confestim rapitur; ubi semper novis et ineffabilibus gaudiis deliciatur.

et restitutis, quæ ante 66 dies abstracta erant, frustis carnis,

in formam Crucis;

accedunt Christi patientis stigmata, et Pascha læte agitur.

F

35 Quadam autem die post festum Paschæ, cum Virgo transeundo villam ad ecclesiam hora Missæ pergere deberet; occurrit ei quidam in forma cujusdam servi, quem Virgo Christi in claustro Monachorum, quod Brunwilre dicitur, quondam se vidisse meminit : qui salutans eam dixit : In hac villa moratur quædam puella religiosa, nomine Christina, indicate ubi moretur : habeo enim sibi arduum referre negotium. Illa vero, æstimans quia servus esset, quem quondam in prædicto claustro viderat, et quoddam forte negotium de quibusdam Beginis, sibi familiaribus et ibidem commorantibus, referre vellet; verecundans tamen dicere, quia ego sum ; ad domum suam ipsum præmittere, et clam sequi cogitavit. Unde et dicebat : Si ad domum de qua quæritis venire velletis, per hanc viam incedere deberetis : et his dictis avertens se ab ipso ultra pergere cœpit. Ille autem, ut vidit Virginem nihil amplius sibi respondere, reversus ad ipsam dixit : Hoc mihi dictat cor meum, quod vos sitis eadem puella pro qua interrogo, et cui negotium referre habeo : cur quæso dissimulastis, et quare non statim mihi indicatis? illa vero hos sermones audiens, et ultra dissimulare nequiens, prævenit verba sua his verbis dicens : Puto vos de claustro illo vicino venire,

Post quod sub persona claustralis famuli ei se jungit dæmon :

et vanis laudibus ipsam titillat :

A venire, et aliquid mihi de bonis illis Beginis et religiosis velle dicere. Qui respondit : Etiam : et commendans eas, quod multum devotæ et religiosæ essent, dixit : Ecce missus sum a prædictis Beginis, simul et a quodam Monacho vestro speciali amico, qui mandat vobis ut sine dilatione ad eos veniatis. Tunc Virgo Christi, fortasse aliquo præpedita negotio, se tunc temporis illuc venire non posse respondit. Porro ille, prout astutus erat, adulari, et variis modis eam commendare cœpit; et quanta mirabilia de ipsa audierit, et quod jam dudum amicus ejus fuerit, mendaciter enumeravit.

A. PETRO COÆVO EX MS.

et adjuratus,

36 Sed Virgo Christi hos sermones fastidiens, secum amplius stare non posse, sed ad ecclesiam festinare se dixit. Cui ille : Si ad ecclesiam ire, inquit, volueritis, hoc me non impedit, quia per eamdem viam redire debeo. Sic ergo commeando, confabulando, et variis sermonibus ipsam fatigando, secum perrexit. Cumque venissent ad quamdam sepem, ubi semita quæ tendit ad claustrum prædictum, ab ea qua itur ad ecclesiam, se discernit; apprehendens nequam ille pallium Virginis, ut specialiter pro se orare vellet, instanter petebat. Cui virgo respondit : Beneficiat vobis Deus, ego enim peccatrix sum, et B orationes meæ penitus inutiles sunt et inefficaces. Sed cum ille tenendo pallium Virginis fortius instaret, nec abire eam sineret ; erubescens illa, cum quadam animi vehementia dixit ; In nomine Domini nostri Jesu Christi sitis commonitus, ut retrahendo manus vestras ire ad ecclesiam me sinatis. Mira res! ad hujus dilectissimi nominis invocationem, dæmon ille confestim in suæ deformitatis turpissima specie apparuit; licet tamen Virgo Christi minime intenderet. Exclamans itaque voce magna Virginem Christi infallibilem ac invincibilem asseruit : insuper et pileum quemdam, de pellibus factum, diu perditum, sibi restituit ; et demonstrans ei locum ubi ipsum sustulerat, dixit : Revera si hunc pileum divinitus compulsus non sustulissem, ipsum procul dubio perdidisses. Et cum hæc dixisset, confusus evanuit. Hunc vero pileum Virgo Christi, in sexta feria quæ Cathedram B. Petri præcesserat, cum communicare deberet, quia frigus erat, capiti superpositum habebat : quem post Communionem dilapsum a capite Virginis Magister Joannes sustulit, et ad reservandum sub brachiis suis complicuit. Huncvero pileum idem Joannes eodem die ignoranter perdidit, et postea diligenter quæsitum nusquam invenire potuit. Nec mirum, nam prædictus dæmon C ipsum, in via ante porticum cœmeterii dilapsum, sicut postea fatebatur, sustulerat; et ob hanc causam, ut fortasse cor illius, qui ipsum perdiderat, inquietare potuisset, ipsum retinuerat.

manifestat quis sit,

eique restituit ablatum pridem pileum.

CAPUT V.

A Vigilia Ascensionis Dominicæ ad festum assumptionis Virginis, MCCLXXXI.

Communicatura in Vigilia Ascensionis 21 Maji

Deinde in quinta hebdomada post festum Paschæ, cum Virgo Christi communicare in quarta videlicet hebdomadæ feria debuisset ; et præcedenti die Sacrificium vespertinum in thalamo suo Domino offerre deberet ; ecce subito cum magno impetu venit quædam crudelis bestia, quasi sub specie ursi ; et accedens, mordacibus dentibus utrumque femur Virginis vulneravit, usque ad maximam sanguinis effusionem, et hoc facto statim evanuit : sed Virgo Christi sanguinem, ut potuit, restringens, ultra in orationibus devota permansit. Sequenti vero nocte, cum virgo in orationibus more solito insisteret, voces dæmonum in ære sursum audivit, ipsos tamen minime vidit : qui comminantes ei dixerunt, quod D dorsum ejus statim confringere vellent, si non celeriter ab orationibus desisteret. Et verbis vix finitis, cum Virginem in orationibus perseverare viderent, irruentes in eam, continuo ferrum acutissimum dorso ejus applicuerunt : in cujus acie dorsum Virginis retrorsum incurvantes penitus confregerunt, et hoc facto continuo abierunt. Virgo autem Christi, a suo dilectissimo Sponso visitatur, et locus læsionis ante et retro duabus Crucibus signatur, et mirabiliter sanatur : quæ videlicet Cruces in corpore Virginis in diem tertium permanebant. Mane autem facto, Virgo Christi læta ad ecclesiam proficiscitur : et post Communionem in amplexus sui dulcissimi Sponsi mox rapitur, ubi ineffabiliter consolatur. Ab illo ergo [die] usque in diem Ascensionis, Virgo Christi in magna consolatione permansit. In quo quidem Ascensionis die Virgo Christi denuo communicans, in suum Dilectum rapiebatur, et gaudium sibi super gaudium feliciter accumulatur : deinde usque in diem Dominicam post Ascensionem in consolatione permansit.

a dæmone in ursum verso mordetur,

et rursum eadem nocte graviter læditur :

sed ipso festo consolatur.

Succedit 26 Maji nova vexatio :

38 Transacta sequenti nocte, subtracta consolatione, maximum tædium ipsi subito invasit, in quo absque ullo corporis cruciatu, usque in quartam noctem permansit. In qua quidem nocte horribilis cœtus dæmonum venit in thalamum Virginis orantis ; E qui juxta nequitiæ suæ consuetudinem, primo mentem ejus variis et iniquis sermonibus vexaverunt, deinde diversis comminationibus et pœnarum promissionibus terruerunt, et tenentes singuli cultellos bellicos in manibus, dixerunt : Nisi properanter a vita tua erronea conversa nostris jussis obtemperaveris, confestim a nobis his cultellis perfossa exterminaberis : consule ergo adhuc saluti tuæ, et obediendo sanis consiliis ad verum Deum te converte. Virgo autem Christi, ut verum Deum nominari audivit, tamquam sagitta velocissima, omnia interiora penetrans, grandis fiducia et exultatio mentem ejus subivit : ex hoc enim ultra modum lætabatur, quod ad Deum verum converti etiam a dæmonibus hortabatur. Unde constanti animo dæmonibus respondit : Vere, o maligni spiritus, bene et digne me monuistis, ut ad Deum verum me converterem : ad ipsum quippe erit plena animæ meæ conversio, qui est mihi unica spes, vita perennis, et exultatio : pro cujus etiam amore pati quæque aspera non formido : idcirco nolite parcere, nolite moram facere, sed quidquid vobis a Deo vero imperatum fuerit, in ejus ancilla mox perficite. Ad hæc verba Virginis dæ- F mones illi, nimio furore repleti, ipsam unanimiter invaserunt : et transfodientes corpus ejus cultellis acutissimis, quasi membratim ab invicem diviserunt. In quibus tormentis Virgo Christi, non solum constanter, sed etiam lætanter perseveravit; et vulneribus sui dilectissimi Sponsi cum tanta devotione intendit, quod illata corpori suo tormenta non sensit, vel sentire potius præ magnitudine consolationis non curavit. Tandem inter ceteros cruciatus, unus ex ipsis dæmonibus accedens, lacerando cum cultello vulnus maximum in femore Virginis faciebat : quod sine cessatione recenti manans sanguine, et jam post integram curationem aliorum vulnerum in corpore Virginis ob fidei devotionem per dies aliquot remanebat.

in qua ad Deum se convertens,

cultellis conscinditur

39 Tunc dæmonibus confuse abscedentibus, ille dulcissimus Sponsus dilectam sibi Sponsam sua desiderabili præsentia visitavit : qui consolans atque confortans ipsam, ineffabiliter hæc verba non sono sed dono loquebatur : Jesus Christus, qui victoriosissimo Crucis suæ signaculo latus tuum claudit a et aperit, ipse omnia vulnera corporis perfecte curabit : ipse enim est vera fides tua, et palma secura; ipse tibi merces et gloria sempiterna. Hæc afflictio simul et consolatio per tres noctes continue duravit

suo sanatur Sponso,

A *et dæmones ad 10000 confunduntur.* duravit, hoc adjuncto, quod in tertia nocte, hoc est in illa, quæ Vigiliam Pentecostes antecedit, post afflictiones supradictas dæmones confusi et tremebundi coram Virgine Christi steterunt; et confitentes singulas ac universas eorum nequitias, similiter quæ eorum essent dixerunt : Ecce sumus dæmones, numero decem millia, ex cunctis collegiis nostris quasi nequiores exquisiti, et nutu Omnipotentis compulsi, ut te cunctis nostris nequitiis tentaremus, et tormenta gravissima inferremus; sed ecce infallibilis es, o Christina Ancilla Dei omnipotentis, vinci nescia : insuperabilis enim virtus Altissimi, quæ te inhabitat, neque falli neque vinci aliquatenus te permittit. Miserere ergo nostri, et dimitte nos : quia orationes tuæ miserabiliter nos cruciant et exurunt : numquam enim hactenus tibi molesti fuimus, nec de cetero quidquam molestiæ inferemus; quin etiam propter te a nostris consociis subsannabimur miserabiliter et affligemur. Cumque hæc et plurima supplicando locuti fuissent, dimissi tandem a Virgine, cum planctu et ejulatu maximo abierunt. Quibus abeuntibus, Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso visitatur et consolatur; corpus vero ejus, juxta verbum Domini, ab omni læsione B penitus curatur.

Pentecoste lætanter celebrata 1 Junii, 40 Igitur tunc Virgo Christi sequentem diem, hoc est Vigiliam Pentecostes, læta peragens, ipsum diem sanctum Pentecostes cum maxima devotione expectabat. In quo quidem communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo transvolavit; ubi ipsam ineffabilis dulcedo septiformis Spiritus feliciter inebriavit. Deinde quadam nocte, post festum Pentecostes, cum Virgo Christi, propter nimium æstum de thalamo suo exiret, et orando in curia *in Angelum lucis transformatur dæmon,* sua deambularet; affuit ille nequissimus Sathan, in Angelum lucis transformatus, spargens fallaces lucis radios super domum et totam curiam Virginis; putans ipsam æstimare debere, hanc lucem ex orationum suarum meritis provenisse, vel saltem ipsam in hac luce delectari aliquantulum debuisse. Ipse quoque dæmon, in splendore hujus fallacis lucis, sursum in aere, in specie pulcherrimi juvenis se ostendit. At Virgo Christi, lumine veritatis plenius illustrata sapienterque instructa, omnem imaginariam visionem tamquam fallacem abhorrens, et alienam consolationem non admittens, se peccatricem, et alicujus miraculi seu visionis omnino indignam reputabat : malignum etiam spiritum hujus lucis auC ctorem posse existere, sicut aliquando experta fuerat, cogitabat. *frustra conatur Virginem fallere.* Adjurans itaque ipsum dæmonem, dicebat : Adjuro te, o maligne spiritus, per virtutem Domini Jesu Christi, quicumque sis; ut si hujus claritatis splendor ex tua versutia processerit, continuo in nihilum redigatur, vel saltem ad ostentationem turpitudinis in tenebras convertatur : quia plus delector tuæ deformitatis horrorem sustinere, quam in fallaciis lucis tuæ splendore gaudere. Vix Virgo Christi verba finierat; et ecce fallax ille splendor lucis confestim in tenebras densissimas convertitur, et sic astutia dæmonis amplius delegitur.

41 Post hæc vero in Sabbatho ante Nativitatem Joannis Baptistæ, cum communicare deberet, et ad *Communicaturæ 21 Junii,* Ecclesiam mane sola pergeret, occurrit ei quidam horribilis dæmon, habens caput adinstar caldarii magnum, multis cornibus undique circumpositum, et inter cornua oculis plenum. Quem Virgo Christi primo et ex improviso intuita, expavit : sed in Domino confisa et accepta audacia, alloquitur eum di*jungit se capite enormi dæmon,* cens : Unde huc o maligne spiritus in tanta deformitate advenis? Quo tendis? Qui respondens ait : Propter te solam advenio, qui nullis adulationibus seu adventionibus decipere te valeo : saltem tibi ducatum sub hac deformi specie exhibebo; et licet in deformitate modo appaream, hesterna die pulcher D et delicatus juvenis eram, quando mentem cujusdam *A. PETRO COÆVO EX MS.* Religiosæ, ad sequendum quemdam juvenem *b* Rectorem Scholarium; sicut etiam unus in hac villa *b* residet, inclinavi. Audiens hæc verba Virgo Christi, et indigne ferens; arguit eum, dicens : vade, men*et Rectorem scholæ falso accusat;* dacissime spiritus, in infernum, cum sociis tuis perpetuo igne cremande : semper enim mendax fuisti, et in veritate ab initio non stetisti : sermones tuos mendaces amplius audire nolo; ille enim Doctor puerorum, qui in hac villa residens est, bonus homo est timens ac diligens Deum. Cui ille : Bene dicitis, inquit, quia bonus est : sed si ipsum sub tua custodia non haberes, profecto ad nostra imperia faciliter inclinari videres.

42 Præterea si quod ego scio, tu scires; forsitan propositum, quod ad præsens habes, usque in alium *nuntiandoque adventum hospitum, conatur propositum ejus impedire;* diem differres. Scio enim quod venturi sunt hodie in hanc villam et in ecclesiam sex Fratres, tam Prædicatores quam Minores, et alius quidam Rector puerorum de Colonia venturus est ad istum *c* qui est in reclusorio, et propositum tuum modo non *c* poteris pacifice adimplere. Tunc Virgo Christi, impatiens verborum suorum, respondit : Quid tu, maligne spiritus, inutiliter confabulando mendacium E loqueris? quid nequiter suadendo propositum meum frustra præpedire conaris? Frustra quidem; nam etsi omnes tui complices, qui in inferno sunt, viam hanc per quam itura sum occupassent, transirem audacter per ipsos, et propositum meum ad præsens impedire non possent. Cumque sic invicem colloquentes, retro curiam Abbatissæ ad quamdam sepem pervenissent; adjuratus dæmon a Virgine, per nomen Domini Jesu Christi, sub quo mentiri ipsi fas non est, utrum vera essent quæ prædixerat, respondit : Utique, quia vera : et his dictis, com*illa nihilominus ipsum exequitur.* mendans Virginem eo quod stabilis esset, confusus et in flammam ignis conversus est, Virgine Christi cernente, et in ignea nube sursum ascendit. Virgo autem, laudans et glorificans Deum, læta ad ecclesiam pervenit : et quasi summo mane communicans, per totum illum diem in thalamo sui Dulcissimi feliciter requievit. Similiter et illa, quæ dæmon de *Sequente, post solatium* Fratribus et Magistro venturo prædixerat, vera fiebant : nam in ipso die quatuor Fratres Prædicatores, et duo Minores, quod raro contingere solet, in ecclesiam veniebant : insuper et ille prædictus Magister contra sero veniebat.

43 Post hoc vero maximum tædium Virginem F Christi invasit; quod durans pæne usque ad Assumptionem beatæ Virginis, de die in diem magis *tædio usque ad 15 Augusti;* magisque crescebat : nam per duas hebdomadas primas absque omni corporali læsione et dæmonum persecutione permansit, et orare sine maxima gravitate non potuit. Interea quadam nocte quidam dæmon, in specie pulcherrimi juvenis, in thalamum Virginis veniebat; portansque duas candelas in ma*interim adest sub specie Angeli dæmon* nibus, facem quasi Angeli prætendebat; et stans coram Virgine orante, obsequium tamquam a Deo missus ipsi exhibebat. At Virgo Christi, nec in luce visibili glorians nec in consolationibus sophisticis exultans, sed potius indignam et peccatricem se reputans, mentem simul et oculos a visione hujuscemodi avertebat; et perseverans in orationibus, suo Dulcissimo fortius adhærebat. Ille autem, ut vidit *sed agnitus discedit cum fœtore.* Virginem per hunc modum non posse decipi, resumpta suæ perversitatis pristina deformitate, sic eam alloquitur : Hæc, inquit, præsumptio et securitas, in qua nunc glorians, cito auferetur a te; et hæc vana jucunditas in magnam tristitiam convertetur : in proximo enim est ut in manus nostras tradaris, et tormentis gravissimis affligaris. Et his dictis, spargens ibidem fœtorem immundissimum,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A confestim evanuit, et Virgo Christi, ad voluntatem sui Dilectissimi humiliter se inclinans, gratias egit. Deinde vero Virgo Christi in sexta feria, quæ est post festum Apostolorum Petri et Pauli, communicavit, et nullam aliam consolationem percepit, [nisi] quod de voluntate sui dilectissimi Sponsi certificata, usque ad tertium diem aliquantulum respiravit. Deinde omni consolatione subtracta, Sponsam Christi tribulationes multifariæ circumdederunt: in quibus Virgo Christi, absque afflictione corporali et dæmonum manifesta persecutione, per integram hebdomadam, hoc est usque in Dominicam post divisionem Apostolorum, corde desolata permansit.

21 Julii adsunt et alii plures

44 Qua transacta, venerunt dæmones, aspectu multum horribiles, in thalamum Virginis sequenti nocte; et primo adulationibus variis et iniquis persuasionibus deinde comminationibus et blasphemiis, mentem Virginis graviter affligebant; et omnem ejus vitam et conversationem, diversis argumentis, perversam et erroneam fore mendaciter asserebant. Videntes autem Virginem Christi omnino immobilem, acrius in ipsam sæviebant. Tollentes vero corpus ejus a terra, et ad parietes collidentes sub pedibus suis miserabiliter B contriverunt; et hoc facto, continuo evanuerunt; Virgo autem Christi die superveniente jucundior apparuit.

Virginem que conculcant;

Deinde per duas noctes sequentes venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis, et post longas comminationes et vexationes, expoliantes eam vestibus, nudam de suo thalamo ejecerunt: et duo quidem ex ipsis crura Virginis vecte ferreo transfixerunt. Hoc facto, quidam dæmon, in specie equi furibundi et indomiti, confestim adducitur, cui Virgo Christi, more latronis, contumeliose annectitur; et reliquis dæmonibus comitantibus ac blasphemantibus, per sepes, spinas et tribulos, usque ad montem quemdam arenosum, in inferiore parte villæ situm, trahitur. Ubi dum Virgo Christi per singulas noctes, nunc sursum nunc vero deorsum trahendo, miserabiliter torqueretur; tandem ab equo, cui alligata fuit, absolvitur: et cum eodem vecte, quo crura ejus transfixa fuerant, levatur, et ad parietes et ostia singularum domorum ipsius villæ, cum magno clamore et strepitu, jactatur; et ad ultimum ad parietes suæ ipsius domus horribiliter præcipitatur: ubi dæmones, extracto de corpore ejus vecte ferreo, protinus evanuerunt.

22, feroci equo alligatam raptant;]

45 Sed Virgo Christi, in omnibus his sui conscia, postquam in sua curia se fore cognovit, in cubiculum C suum semimortua serpere cœpit. Ubi dum corpore crudo et dilacerato jaceret, et nullam prorsus consolationem intrinsecus haberet; ecce subito dulcissimus Sponsus adveniens, cor Sponsæ non solum consolatione ineffabili penetravit; sed et ipsum corpus, pro ejus amore saucium et disruptum, quasi suavissimo rore perfusum mirabiliter, sanavit: plagam tamen magnam, quam de vecte ferreo receperat, in signum fidei et dilectionis, ipsi reliquit: quam videlicet plagam Virgo Christi, præ nimia mentis jucunditate, non sensit. Sequenti vero nocte, hoc est in illa quæ Vigiliam B. Jacobi præcedit, quia Virgo Christi communicare proposuit, a dæmonibus nullam vexationem habuit; sed omni consolatione subtracta, noctem illam cum gravissimo cordis tædio transegit. In quo quidem tædio et desolatione Virgo Christi sequenti die, hoc est in die B. Jacobi communicavit; et nullam consolationem a suo dilectissimo Sponso percipiens, diem illum in maximis fletibus et gemitibus continuavit; donec tandem contra sero, post multa suspiria et lamenta, de voluntate sui dilectissimi Sponsi aliquantulum consolata fuit, et sic per triduum absque molestatione dæmonum secura permansit.

sed consolatur eam Christus,

ac plagas sanat præter unam.

Communicat illa tota arida 25 Julii:

46 Deinde post diem tertium sequenti nocte, prædicti dæmones in thalamum Virginis venerunt; D et variis eam sermonibus et comminationibus vexantes, nullam ei corporalem læsionem intulerunt; sed blasphemantes dixerunt, quod secundum placitum eorum nunc quidem sibi parcerent, nunc autem affligerent. Tunc Virgo vehementer conturbata, cum sequenti die Missæ Officio interesset, infra Missam sopore lenissimo obdormivit: ubi vox dilecti auribus cordis ejus insonuit, confortans ipsam et de impletione voluntatis suæ veraciter certificans. Virgo autem Christi de sopore suavissimo evigilans, tormenta sibi a Domino præmonstrata cum ferventi cordis desiderio expectavit: permansit tamen absque cruciatu corporis usque in Dominicam, quæ est ante Assumptionem beatæ Virginis; sed singulis noctibus a dæmonibus variis comminationibus et exprobrationibus vexabatur. Transacta itaque prædicta Dominica, per quatuor noctes sequentes, venerunt memorati dæmones in thalamum Virginis orantis: et sævientes atrocissime adversus eam, dicebant, quod jam ultra parcere sibi nollent: sed si continuo jussis eorum non obtemperaret, ipsam turpissima morte exterminare deberent. Sed cum Virginem hujuscemodi com- E minationibus minime flecti cernerent, accedens unus ex ipsis, corpus Virginis gladio acutissimo transfixit, ita videlicet quod gladius ille transfixus, a tergo apparuit. Quem gladium accipientes duo dæmones, et corpus Virginis cum ipso sursum tollentes, tamdiu volvendo atque circumferendo torquebant, donec acies gladii latera Virginis scindendo penetrans, corpus per medium dividebat. Hoc autem facto recedentibus dæmonibus, continuo Angelus a Deo missus veniebat, qui corpus Virginis scissum per medium cum magna reverentia colligens, partem parti mirabiliter atque subtiliter coaptavit, et plenarie sanavit. Et confortans ipsam piissimis alloquiis, atque ad passiones exhortans, dixit: Confortare et viriliter age, Sponsa Christi: tecum est enim Jesus Sponsus tuus Dilectissimus: ipse enim erit adjutor tuus in cunctis tribulationibus, et merces tua magna nimis.

29, divinitus confortata;

11 Augusti, gladio transfigitur,

mediaque diffinditur:

47 In quinta vero nocte, hoc est in illa quæ præcedit Assumptionem beatæ Virginis, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis, portantes faculas ardentes in manibus; et post longas comminationes, perseverante Virgine Christi in orationibus, faciem ejus ardentibus faculis succen- F derunt. Deinde ignitum gladium per corpus Virginis transfodiendo miserunt, qui stridenti ardoris sui voramine carnem cum ossibus consumens et devorans, corpus Virginis per medium dividebat. Sed inter hæc omnia Virgo Christi suo Dilectissimo immobiliter adhærens, ipsi suam animam humiliter commendavit; et confortatione ab ipso percepta, audacter in hæc verba prorumpens, clamabat; O maligni spiritus, ubi modo sunt tormenta vestra? numquid plura excogitare aut graviora mihi inferre potestis? quid parcitis? quid morando tardatis? Cur non ea quæ vobis a Domino meo imperata sunt, festinantes perficitis? Ad hæc verba dæmones illi, confusi et trepidi, responderunt: O Ancilla Christi Christina, miserere nostri: nos enim sumus novem dæmones, qui ex nutu Omnipotentis diversis calliditatis nostræ artibus te tentavimus, et tormenta gravissima tibi intulimus: tu autem, Ancilla Dei, infallibilis ac invincibilis perseveras: virtus enim Altissimi, quæ in te est, nec vinci nec decipi te permittit: quæ etiam ultra modum nos cruciat et affligit. Jube ergo, Ancilla Christi, velocius nos abire, quia numquam ultra tibi molesti erimus. Hæc et plura his loquentes, dimissi tandem a Virgine, cum maximo planctu abierunt. Et ecce ille

14, toto corpore ustulatur a dæmonibus 9,

tandem victos se fassis:

cor autem ejus cordi Sponsi jungitur

A ille dulcissimus Sponsus repente adveniens, et cor suæ Sponsæ cordi suo dulcissimo imprimens, ineffabiliter lætificavit : insuper et per impressionem suæ benignissimæ faciei, faciem dilectæ suæ exustam reficiens, necnon totum corpus mirabiliter reformans, ab omni prorsus languore curavit. Postera autem die, hoc est in die Assumptionis beatæ Virginis, Virgo Christi læta ad ecclesiam properavit : et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi feliciter transvolavit.

ANNOTATA D. P.

a *Vide modum et occasionem supra num.* 33.

b *Credo quod ipsummet* Joannem *horum scriptorem intelligat.*

c *Hic* Reclusus, *qui infra num.* 72 *appellatur* Joannes, *successerit in locum* Reclusarum, *ibidem antea commorantium, ut supra dictum ad lib.* 2 *cap* I.

CAPUT VI.

Reliqua anni MCCLXXXI.

B

Nocte 1 Sept. offertur ei horribile cadaver :

Festo Assumptionis beatæ Virginis usque ad Dominicam quæ est post decollationem B. Joannis Baptistæ, Virgo Christi in magna consolatione permansit, et singulis noctibus vel pulcherrimas visiones habuit, vel omnino rapta fuit. Tribus vero noctibus ante Dominicam prædictam, quamdam horribilem visionem de cadavere hominis defuncti habebat : quod tamen futuræ passionis præsagium erat. Sequenti enim nocte post Dominicam supradictam, venerunt dæmones multum horribiles in thalamum Virginis, fœtidissimum cadaver defuncti hominis ante conspectum Virginis offerentes, ex cujus ore, naribus, oculis, et auribus horribilia monstra bufonum atque serpentium procedebant; qui diris morsibus mordentes atque corrodentes cadaver prædictum, et post hæc ad interiora penetrantes, per fœtorem abominabilem quem de intimis ipsius cadaveris eduxerant, pæne Virginem suffocaverunt : et comminantes ei dæmones dixerunt, nisi tu, miserrima deceptrix, ab erronea vita tua confestim cessaveris, simili cruciatu sine mora a nobis cruciaberis. At Virgo Christi totam se divinæ voluntati humiliter subjiciens, constanter in oratione perseveravit. Post hæc dæmonibus C absque læsione Virginis recedentibus, Virgo Christi mirifici dulcoris fragrantia tota perfunditur et prioris fœtoris spurcitia penitus effugatur, et cum magna lætitia robur corpori augmentatur. Hæc horribilis visio duravit per tres continuo noctes.

4, in Virginem irruunt 18 *dæmones,*

51 Quarta vero nocte Virgo Christi in magno tædio fuit ; et deinde tribus noctibus sequentibus, usque ad Nativitatem beatæ Virginis, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis. Qui dum multis comminationibus ipsam a suo proposito revocare non potuissent; irruentes crudeliter in ipsam, ligatis manibus et pedibus ad terram illico projecerunt. Et unus quidem ex eis corruens super eam, corpus ad terram gravi pondere deprimebat, ita videlicet quod Virgo Christi se movere aliquatenus non valebat. Post hæc vero accesserunt duo alii dæmones transfigurati, unus videlicet in speciem bufonis, et alius in speciem serpentis : et ille quidem in specie bufonis antecedens, aures, oculos, nares et os Virginis diris morsibus corrodebat : deinde alter in specie serpentis subsequitur, qui in eadem loca organica sibilando, et ultra modum cruciando serpebat : reliqui autem dæmones, in specie bufonum totum corpus Virginis corrodendo, et usque ad interiora penetrando, miserabiliter pungebant. Hæc pœna durabat per tres noctes ; hoc adjuncto, quod in tertia nocte, ea scilicet quæ Nativitatem beatæ Virginis antecedit, post afflictiones supradictas, cum dæmon ille sub specie serpentis aures, oculos, nares, et os Virginis eo modo quo prædictum est cruciasset ; illico per viam gutturis in uterum Virginis descendens, omnia viscera et interiora ejus penetrando et atrociter corrodendo discerpsit, et inde denuo sursum ascendens, fœtoris spurcitias exsufflando, in guttur et in os Virginis refundebat. Quo facto, accedens unus ex ipsis, caput Virginis tanta fortitudine ad terram comprimebat quod ab ipso capite, tamquam per medium scisso, unda sanguinis copiosissime profluebat. Post hæc dæmones illi, confessa multitudine nequitiarum [suarum], jubente Virgine, cum maxima confusione et planctu recesserunt ; similiter quot ex ipsis essent, scilicet octodecim edocuerunt. Illis vero recedentibus, Sponsa Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso intime consolatur, et ineffabili odoris suavitate perfusa, ab omni plaga et doloris acerbitate curatur. Mane autem facto Virgo Christi ad ecclesiam læta proficiscitur, et communicans in amplexus sui dulcissimi Sponsi mox rapitur.

D *A. PETRO COÆVO EX MS. eamque in specie bufonum et serpentis perrodunt ;*

sed confusi recedunt.

E

Exeunte Octobri infirmata Christina,

52 Ab illo siquidem die usque ad festum B. Martini, Virgo Christi absque dæmonum persecutione secura permansit. Infra tamen, ad magnam suiipsius confusionem, dæmon sub humana specie Virgini aliquoties apparuit. Contigit autem interea Virginem maxima corporis prægravari infirmitate, videlicet ante festum omnium Sanctorum : quam quidem infirmitatem tanto molestius atque impatientius sustinuit, quanto sibi omnem internam consolationem simul substractam persensit. In hac vero infirmitate semel, hoc est in die beatarum Virginum, communicavit, et in ipsa communicatione absque omni consolatione permansit. Transacto itaque festo B. Martini, cum Virgo Christi vix adhuc de infirmitate convaluisset, et statim communicandi propositum concepisset ; per tres noctes continuo sequentes, venit quidam dæmon, in specie horribilis bestiæ transformatus, in thalamum Virginis orantis, oculis quidem flammantibus et furorem animi indicantibus, qui etiam flammam sulfuream ab ore simul et naribus exhalabat ; qui subito irruens in Virginem, caput ejus usque ad collum hiante gutture deglutivit, eamque tunsionibus et duris verberibus, nunc ad terram, nunc ad F parietes collisit. Et hoc facto ejiciens ipsam a diris faucibus, membra ejus, scilicet manus et brachia, pedes et crura simili modo glutiendo et masticando præcidit ; et deinde maximo vulnere sibi inflicto, recessit. At Virgo Christi hæc omnia, non solum patienter, sed etiam gaudenter sustinens a suo Dilectissimo intime consolatur ; corpus vero ejus mirabiliter reformatur atque sanatur. Sed vulnus, ultimo sibi inflictum a dæmone, longe postea in corpore Virginis incuratum relinquitur. In tertia vero nocte, post tormenta prædicta, dæmon ille confusus coram Virgine adstitit, et totius nequitiæ suæ modum et ordinem ostendit : qui tandem dimissus a Virgine, cum magna confusione recessit.

post 11 *Novembr. invaditur a furioso dæmone ;*

quo confuso,

53 Sequenti vero nocte, hoc est, in sexta feria post festum B. Martini, Virgo Christi læto animo ad ecclesiam pervenit, et communicans in amplexus sui dilectissimi Sponsi confestim transiit. Ex tunc autem usque in primam Dominicam Adventus Domini, Virgo Christi consolata permansit. Qua transacta, cum Virgo Christi more solito sequenti nocte orare deberet, illius dulcissimi Sponsi præsentia

læta communicat 14 *Nov.*

A. PETRO COÆVO EX MS.

5 Decemb. ad ecclesiam vadens,

A præsentia confestim subtrahitur, et totius consolationis ac devotionis gratia in mœrorem et tædium gravissimum convertitur. In hoc vero tædio Virgo Christi, absque corporali et dæmonum afflictione, usque in sextam feriam sequentem permansit. In qua quidem sexta feria cum Virgo Christi communicare proponeret, et summo mane circumeundo villam ad ecclesiam pergere deberet; cumque jam villam adhuc vix egressa foret; occurrit ei quidam dæmon, in specie ferocissimi tauri, quem dum Virgo Christi de remotis ad se venientem cerneret, et taurum veraciter esse crederet, pavens cœpit declinare a via: at ille, horribili mugitu et cornibus erectis, ipsam velocius insequebatur: illa vero multo magis formidans, et huc atque illuc cursitans, ipsum effugere nitebatur. Contigit autem eadem hora quemdam virum pellentem bigam per eamdem viam transire. Qui dum Virginem, tanquam delirantem et more insanientis huc atque illuc cursitantem cerneret, nec aliud quidquam videret, existimans quod fortasse amens aut phrenetica esset, alloquitur eam his verbis dicens: Quid est, o bona puella, quod sic sola vagando discurritis? Quare more insanientis incedi- B tis? interea ferocissimus ille taurus in Virginem irruens fortissimis eam cornibus ad terram dejecit; et stans super illam pedibus conculcavit. Accurrens autem vir ille, et quid hoc esset ignorans, atque interrogans, ipsam a terra levare voluit. Tunc Virgo Christi, ex interrogatione viri perpendens malitiam dæmonis, virum in pace abire, ne se tangeret, in nomine Domini hortabatur. Quo abeunte, Virgo Christi adjurans dæmonem, dixit: Adjuro te, o maligne spiritus, per nomen Domini Jesu Christi, ut continuo discedas, et iter meum non ultra impedias. Nec mora, dæmon ille, in specie ignis assumptus, evanuit: et Virgo Christi ex hoc facto confortata surgens, ultra purgere cœpit,

agitatur a dæmone in specie tauri,

et prostrata conculcatur;

54 Cumque paululum processisset; idem dæmon in speciem apri mordacissimi se transformavit: qui spumans et acuens dentes, Virgini Christi iterato occurrit. Est autem hoc animal quod Virgo Christi expavescere multum solet: unde secedens a via, ipsum quem veraciter aprum esse credidit, effugere nitebatur. Ille autem festino cursu ipsam impetiit, et figens mordacissimos dentes in crura Virginis, duo magna vulnera ipsi inflixit; et hoc facto, confestim disparuit. Virgo autem Christi, propter nimiam san- C guinis effusionem debilitata, ad terram sedit; et vehementer conturbata, tum quia ad communicandum sicut proposuerat procedere non potuit, tum quia apud homines de hoc facto divulgari timuit; et idcirco plorans amarissime, ingemuit. Porro ille dulcissimus Sponsus, fletus et gemitus suæ dilectæ non ferens, ipsam ad horam in corde ineffabiliter consolando lætificavit; vulnera quoque a dæmone sibi inflicta per Crucis impressionem mirabiliter curavit. Surgens itaque Sponsa Christi, confestim hac consolatione destituitur, et languori pristino involvitur. Cum autem Virgo ultra progrediens, juxta cœmeterium ad quamdam sepem pervenisset, occurrit ei quidam dæmon, in speciem Magistri Joannis transformatus: qui salutans eam amicabiliter, quasi animo compatienti ipsam his alloquitur: Heu! carissima Christina, quod cum tanto labore et vexatione huc venistis, et propositum hodie perficere non potuistis: Plebanus enim non est domi, et Missa hac die non debet cantari. His auditis Virgo Christi præ nimia cordis amaritudine penitus defecisset, nisi ipsam divinus Spiritus intus in corde consolans [dixisset], quod a dæmone illusa esset; insuper et quod eodem die communicare deberet veraciter, instruxisset. Sic igitur Virgo Christi ad ecclesiam pervenit; et communi- D cans, totum illum diem in gemitibus et lacrymis, amarissimis, continuavit; donec tandem circa sero voluntatem sui Dilectissimi de suis passionibus scire meruit; et sic usque ad diem tertium aliquantulum consolata permansit.

ac deinde in specie apri,

direque ab eodem vulneratur,

sed sanatur a Sponso.

Terretur deinde, quasi deesset qui Missam dicat.

55 Deinde post secundam Dominicam Adventus, per tres noctes sequentes, venerunt dæmones in specie ignis, multum horribiles, in thalamum Virginis orantis: et primo quidem ipsam blandis sermonibus et adulationibus attentabant, deinde mentem ejus variis comminationibus et pœnarum promissionibus fatigabant, totamque vitam et conversationem ejus tamquam perversam et erroneam reprobabant, et hoc per testimonium ceterorum Religiosorum, præcipue Minorum Fratrum, qui sic non viverent, nequius affirmabant: corporaliter tamen in iis tribus noctibus non cruciabant. Quibus transactis, per quatuor noctes sequentes; usque ad tertiam Dominicam Adventus, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis: et post longas comminationes et vexationes, Virginem Christi, vestibus expoliatam, de proprio cubiculo ejecerunt. Et cum esset gelu fortissimum, per collum ipsam E rapientes, ad quemdam montem proximæ villæ quæ Hingindorp dicitur adjacentem, trahendo per sepes, spinas et glebas congelatas perduxerunt. Illic quoque insultantes ei, et variis modis blasphemantes, dixerunt: Nonne modo. manifeste vides nos esse Deos omnipotentes et Dominos tuos? dominamur enim tui propter erroneam et perversam vitam tuam, et juxta placitum nostrum nunc affligimus, nunc vero tibi parcimus: neque enim est alius Deus, qui te eripiat de manibus nostris. Hæc et plura his similia blasphemantes, evanuerunt: Virgo autem Christi a suo dilectissimo Sponso intime visitatur, sanatur, et in suum thalamum singulis noctibus mirabiliter revocatur.

8 Decemb. adsunt iterum tentatores;

eamque a 12 ejusdem

per nocturnum gelu quater raptant in montem;

56 Post hæc vero a Dominica tertia Adventus usque in Vigiliam Nativitatis Domini, Virgo Christi singulis noctibus, post gravissimas comminationes, a prædictis dæmonibus transverso capite nuda per sepes, spinas et villas interjacentes juxta civitatem Coloniensem, ad locum ubi fures et malefici damnantur, trahebatur. Erat autem in illo loco ignis maximus, diabolica arte compositus; et in medio ignis lapis ignitus, ad modum incudis positus. Tenentes itaque ibidem Virginem Christi, et mentem diversis inquisitionibus et exprobrationibus ultra F modum affligentes, dixerunt: O miserrima, saltem adhuc tui ipsius miserta, nostris jussis obtempera, ut possis vivere; alioquin attrita tormentis gravissimis, sub hujus ignis voragine interibis. Et virgo Christi contra hæc omnia sola animi constantia contendebat, et omni privata solatio hanc ex intimo corde orationem ad Deum dirigebat: Domine Jesu Christe, Sponse dulcissime, vos animam meam desolatam, et multis doloribus afflictam, in pace suscipite, et in vestro dulcissimo corde perenniter conservate; corpus vero meum juxta vestram voluntatem qualibuscumque pœnis exterminare permittite. His auditis dæmones illi atrocissime sævientes, cum vehementi impetu in Virginem irruerunt: et corpus ejus igni involventes, super lapidem ignitum posuerunt; habentesque singuli malleos ferreos in manibus, super corpus Virginis horribiliter fabricaverunt; et alternatis vicibus suspendentes ictus et moram facientes, ipsam, utrum ab erronea vita resipisceret, et eorum consiliis acquiescere vellet, blasphemando interrogaverunt; et per hoc mentem Virginis mirabiliter cruciaverunt. Sic ergo malleis cædendo, et suspensis ictibus moram faciendo, atque de conversione

et a 15 usque Coloniam;

ubi igni luculento injectam,

super ignitam incudem malleis contundunt.

A sione inquirendo, tamdiu ipsam torserunt; donec corpus Virginis, asperirate verberum, et multiplicitate tormentorum, quasi in nihilum redegerunt; ita videlicet, quod de tota substantia corporis ipsius, carne et ossibus attritis, nihil remansit, nisi sanguis spissus et coagulatus, sicut ei postea a Domino revelatum fuit.

Unde sibi restituta Virgo

57 Quis autem dubitet, felicem Virginis animam et immortalem Sponsæ spiritum ab immortali et æterno Sponso susceptum, in ejus dulcissimo corde præ multitudine dolorum inæstimabiliter fuisse consolatum: qui etiam sua mirabili potentia corpus suæ Dilectæ sic attritum, et in nihilum redactum, reformavit, vivificavit, et in suum cubiculum mirabiliter collocavit? Hoc autem facto continuo ille dulcissimus Sponsus subtrahitur, et mirifica consolatio, per dæmonum blasphemationes, Sponsæ in amaritudinem vertitur.

demum 24 Decembr.

58 In ultima vero nocte hujus pugnæ, hoc est in illa quæ Vigiliam Natalis antecedit, Virgo Christi ab eisdem dæmonibus ad locum memoratum trahitur. Ubi post longas vexationes dæmones adversus ipsam consilium ineuntes, oculos ejus erui B præceperunt; deinde nasum, aures, simul et totam faciem Virginis lacerando crudeliter abstraxerunt. Hoc facto, apprehendentes Virginem cum maximo furore, ad quamdam silvam, quæ distat ab illo loco milliare et amplius, trahendo horribiliter perduxerunt. Illuc autem rursus ipsam examinantes et variis exprobrationibus fatigantes, sursum a terra cum magno clamore levaverunt, et jactantes eam super cacumina arborum, nunc per pedes, nunc per manus, nunc vero per caput apprehensam immisericorditer præcipitaverunt: ita videlicet, quod corpus Virginis dilaceratum, nunc frondibus infixum et suspensum inhæsit; nunc autem confractis ramis ad terram moribundum decidit. His ita gestis, dæmones illi iterato consilium ineuntes, dixerunt: Quoniam quidem maleficam istam sic exterminare nequimus; agite nunc festinanter, ut omnes hujus silvæ arbores radicitus extirpentur, et super hanc maleficam ad suffocandum atque exterminandum ipsam celerius præcipitentur. Hoc autem dicto, continuo dæmones illi, vehementi turbine universam silvam commoventes, arbores funditus extirpaverunt, quas super corpus Virginis præcipitantes mole gravissima depresserunt.

in silva raptatur per cacumina arborum:

59 Hoc facto accedentes ipsi dæmones, et corpus Virginis durissime trahendo ad locum præmemoratum, ubi videlicet fures et malefici damnantur, C reduxerunt; ibique maximum ignem, velut in præcedentibus noctibus, componentes, et lapide ignito in medio ignis posito, diversis eam inquisitionibus et subsannationibus vexaverunt. Et postquam in ignem ipsam præcipitaverant, ferreis hastilibus adinstar subularum acutissimis, totum corpus Virginis undique trajicientes, miserabiliter pupugerunt. Deinde Virgine Christi corpus et animam suam Sponso suo dilectissimo commendante, dæmones vehementius exasperati, tollentes corpus Virginis, ut supra dictum est, in ignem præcipitaverunt: ponentesque ipsam super lapidem ignitum ferreis malleis diutissime ceciderunt: necnon ad singulos ictus ipsam interrogando et blasphemando, totum in nihilum, quemadmodum in præcedentibus, redegerunt. Tunc felix Sponsæ anima in cor sui dulcissimi Sponsi trajicitur, ibique ineffabiliter consolatur: corpus vero ejus reformatur vivificatur, et in eodem Passionis loco constituitur: ubi confestim, ad immensam gloriam Sponsi ac Sponsæ, omnis illa horribilis turba dæmonum: numero videlicet octoginta, qui ipsam per totum Adventum afflixerant, ante conspectum congregantur; et confitentes singulas ac universas operationes et suggestiones eorum nefandissimas, se quoque victos atque confusos per omnia ostendentes, dixerunt: Nos mendaces, licet inviti, modo fateri compellimur, quod non sit alius Deus omnipotens in cœlo et in terra, nisi is quem tu colis, et cui tota virtute ab initio deservis. Ipse enim semper ubique tecum est, et in omnibus passionibus tuis adjutor tibi indefessus adstitit: cujus nimirum adjutorio cuncta tibi adversantia constanter superas, et in ejus nomine semper victrix gloriosa perseveras. Precamur ergo te, o Ancilla Omnipotentis Christina, ut nos dimittas; numquam enim tibi molesti erimus, numquam de cetero supplicia inferemus: propter te enim ultra modum affligimur; sed et in inferno a nostris consociis gravissime affligemur. Hæc et plura illis dicentibus, tandem dimissi a Virgine, cum maximis ululatibus recesserunt. Ex hac siquidem manifesta confusione dæmonum Sponsa Christi, non in seipsa glorians, sed gloriando in suum Dilectum transvolans, ineffabiliter consolatur: et in tam mirabilis consolationis continuatione in suum thalamum mirabiliter revocatur. Transacta itaque cum magno gaudio Vigilia Natalis, Virgo Christi sequenti die, hoc est, in die sancto [Nativitatis], ad ecclesiam læta pervenit: et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi raptim transiit.

ac denuo vivificata.

D *A. PETRO COÆVO EX MS.*

dæmones victos supplicesque dimittit,

E *et læta agit Natalem Domini.*

CAPUT VII.

Mirabilia anni MCCLXXXII *usque ad Pascha.*

Contigit autem infra Natale Domini et sextam feriam, quæ est post Octavam Epiphaniæ, ut Virgo Christi tribus vicibus a quodam dæmone illuderetur per hunc modum. Cum Virgo Christi aliquibus diebus sola domum custodiret, et soror ejus Officio Missæ interesset; intra spatium Missæ Virgine orante, ille invidissimus totius boni hostis, orationem Virginis impedire cupiens, per modum nebulæ abominabilem fœtorem in nares et in faciem Virginis spargebat: ex cujus infectione Virgo Christi subito et quasi ex improviso exterrita et debilitata, ad terram corruit: sed mox, dæmonis astutia agnita, surrexit; et viribus revocatis, constanti animo ad orandum in genua se erexit. Ille autem confusus confestim evanuit. Similiter alia vice, cum Virgo Christi iterum sola in domo fuisset; venit F quidam dæmon, in specie pauperrimi ac debilissimi hominis, conscissis vestibus, nudis brachiis et pedibus, ante domum Virginis gemens et eleemosynam petens. Quem intuens Virgo Christi et pauperum hominem veraciter ipsum esse credens, compatiens ipsi eleemosynam tribuit: quam ille tremens, et quasi præ nimia frigiditate in manibus servare nequiens, elabi manibus permisit, et voce lacrymabili ad eam dixit: Nisi vos carissima puella, mei miserta, vestem mihi aliquam antiquam qua operiar tribuatis, præ nimio algoris asperitate moriturum continuo me sciatis. Tunc illa tam de verbis, quam de nuditate illius nimium mota, vestem antiquam attulit, et propriis manibus ipsam induit, necnon ad ignem ut se calefaceret sedere jussit. Quo sedente, et Virgine Christi refectionem sibi procurante; ecce nequam ille, consuetæ malitiæ suæ astutias ultra dissimulare nequiens, deposito paupertatis ac debilitatis habitu, juvenem formosum se ostendit, et subridens atque cachinnans Virginem diligenter inspexit. Quod illa considerans, exterrita et stupefacta, vehementer timuit, tum quia sola in domo fuit, tum quia mutari eum subito vidit; adhuc enim, quia dæmon esset, minime

Initio anni dæmon oranti objicit gravem fœtorem;

specie pauperis vestem emendicat,

deinde in formosum juvenem vertitur.

A minime agnovit; hominem autem ipsum esse, et se pauperem ac debilem simulasse credidit. Surgens ergo dæmon exiit; et stans ante ostium domus, ne forte quidquam in ea domo furtive raperet, diligenter cavit. Quid plura? Nequam ille, dum se fraudibus suis nil adversus Virginem prævalere cerneret, subsannans dixit: Si amplius lucrari non potui, te tamen ad compatiendum mihi ac benigne tractandum induxi. Et his dictis cum sono turpissimo evanuit, et post pusillum, vestis, quam a Virgine receperat, scissa in parvos panniculos, ante pedes Virginis projecta venit.

A. PETRO COÆVO EX MS.

61 Nullam aliam vexationem Virgo Christi a dæmonibus, a Natali Domini usque in sextam feriam post [Octavam] Epiphaniæ, habuit, in qua communicans, in amplexus sui dulcissimi Sponsi continuo rapta fuit: ab illo vero die, usque ad conversionem B. Pauli, Virgo Christi in magna consolatione permansit. Post conversionem B. Pauli usque ad sextam feriam sequentem, Virgo Christi per quinque noctes continue a duobus dæmonibus afflicta fuit. Venerunt siquidem duo dæmones singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, sub specie duorum juvenum pulcherrimorum, prætendentes facies tamquam Angelicas, et totum thalamum, magna quidem, sed sophistica luce replentes, nec non et duas candelas in manibus tenentes; qui lenissimis ac suavissimis sermonibus ipsam alloquentes, et virtutes ejus atque merita extollentes, dixerunt: Ecce, Carissima, nos sumus duo Angeli, tibi de cœlis transmissi, a Sponso videlicet tuo, cui te semper ancillam fidelem et humilem exhibuisti, et cui ab initio conversationis in dignis moribus placuisti; ut in hoc loco, in quo multoties sanguinem tuum fudisti, et multa pænarum genera sustinuisti, hac nocte vicem tibi rependamus, et pro multifariis passionibus consolationes cum tanta luminis claritate exhibeamus. Hæc et plura verbis dulcisonis ad commendationem Virginis proferentes, mentem ejus per elationem seducere tentabant. Sed frustra spiritus falsitatis suæ calliditatis spicula [jacit] in illos, quos Spiritus veritatis, non solum protegendo custodit, verum etiam in quorum cordibus velut hospes dulcissimus stabilem atque perpetuam mansionem sibi fecit.

16 Virgo communicans, in extasim rapitur:

B

30 accedunt 2 dæmones, in specie Angelorum

62 Igitur Virgo Christi, consolationem foris per imagines exhibitam recipere numquam solita, intus autem per Spiritum sanctum plenissime edocta, dæmonum astutiam et lucem sophisticam primo intuitu agnovit: humilians autem se, et propriam infirmitatem considerans, tandem ipsos dæmones his verbis alloquitur: Quid vos miserrimi rectores tenebrarum, tanti splendoris lucem fallacem ostenditis? Cur deterrimi inhabitatores infernalium pœnarum, ad vestram confusionem facies decoras prætenditis? Pudeat vos jam nunc ex hujus fallacis luminis ostensione, veri atque æterni luminis splendorem amisisse, et ab illa cœlesti patria propter elationem in chaos perpetuum corruisse. Nunc itaque vos conjuro, per Dominum Jesum Christum, qui est candor lucis æternæ et splendor paternæ gloriæ, quatenus hujus fallacis luminis claritatem, vobis omnino contrariam, deponatis; et perpetui horroris deformitatem, vobis per omnia congruam, resumatis. Vix Virgo verba finierat; et ecce splendor ille sophisticus confestim disparuit, et dæmones, resumptis propriæ deformitatis horrendis aspectibus, quasi tartareo igne succensi, astiterunt: et quidem pro candelis ardentibus, quas prius habere in manibus videbantur, nunc instrumentis ferreis utebantur. Et clamantes autem horribilibus vocibus, dixerunt: Quoniam quidem tu, seductrix et malefica, sectando propriæ voluntatis duritiam, inique contra Dei voluntatem conversaris, et sola inter omnes mortales vitam erroneam ducere convinceris; insuper et salutaribus consiliis non acquiescens, consolationem tibi a nobis exhibitam vilipendis; restat ut gravissimis tormentis excruciata, morte turpissima extermineris. Ad hæc verba Virgo Christi nil pavida, respondit: Minas vestras, o maligni spiritus, non timeo, quia pati pro amore Domini mei gaudeo: in me ergo quantocius explete [quæ promittitis]. Hæc dicens, devoto corde ad orationem illico se convertit.

sed spreti a Christina,

C

durissima quoque illi minantur:

D

63 Accedentes autem illi crudelissimi dæmones, et corpus Virginis instrumentis ferreis atque igneis undique transfigentes; horribiliter pupugerunt; ita videlicet, quod instrumenta illa candentia, corpori Virginis infixa, tamquam fluminibus intincta, cum vehementi stridore sonitum dederunt, et ex omni parte corporis undam sanguinis largissime produxerunt. Deinde vero cum mentem Virginis talibus tormentis flecti adhuc minime viderent, acriore furore succensi, arreptoque uno crure Virginis, crudeliter quatiendo et circumferendo, necnon ad parietes cædendo, horribiliter cruciaverunt: donec tandem, ex diuturnitate collusionum et afflictionum, prædictum crus a corpore Virginis penitus abstraxerunt: hoc facto dæmones, replentes thalamum Virginis fœtore immundissimo, subito evanuerunt. Quibus recedentibus, Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso ineffabiliter consolatur; et crus prædictum, quod per dæmones abstractum fuerat, mirabiliter reformatur: vulnera tamen latentia et occulta, usque in ultimam noctem incurata relinquuntur; quæ tamen, licet gravia, Virgo Christi, præ interna consolationis magnitudiudine, non sensit, vel potius sentire contempsit. Illæ dæmonum illusiones et passiones, simul et a Domino consolationes, durabant per quinque noctes; hoc tamen adjuncto, quod in quinta nocte, post illusiones, et afflictiones supradictas, dæmones illi cum magno furore irruerunt in Virginem; et, tamquam sanis consiliis parere nolentem, variis tormentis exterminare promiserunt; corpus vero ejus ferreis atque igneis hastilibus, ab imo usque ad summum capitis trajicientes, sicque ipsam sursum a terra levantes, ad montem quemdam arenosum juxta villam sitam, vociferando et blasphemando sursum in aere deportaverunt.

ac demum crudeliter tortæ crus unum auferunt;

E

quo divinitus redditο,

post iterata incassum tormenta,

64 Illic quoque tollentes ipsam sublimius in aere, maximam lucis claritatem fallaciter ostenderunt: in qua quidem luce imagines et facies pulcherrimas prætenderunt, quæ videlicet imagines Virgini applaudentes, et quasi de adventu suo gaudentes, ipsam ad se properare hortabantur. Porro dæmones insultantes ei dixerunt: Vide; vel saltem adhuc, ab errore diuturno resipiscens, nostris consiliis acquiesce et claritatem jucunditatis, tibi jam præparatam, capesce. At Virgo Christi, quam dæmonum calliditas non latebat, horrens fallacis luminis claritatem, et expuens in facies sibi sursum ostensas, pati potius pro amore Domini nostri Jesu, quam eorum nugatorias consolationes recipere se velle dicebat. Hoc audito dæmones illi, immenso furore repleti, cum magno gaudio corpus Virginis ad terram præcipitabant; et per circuitum montis trahentes, necnon cruda vulnera arenæ involventes, ipsam mirabiliter cruciabant. Hoc autem facto prædicti dæmones, nihil amplius adversus Virginem valentes, tamquam captivi et catenis constricti, in eodem loco perstiterunt: Virgo autem Christi iterum a suo dilectissimo Sponso visitatur, consolatur, simul et corpus ab omni læsione curatur. Tunc dæmones coram Virgine comparentes, et cum magna confusione et tremore cunctas suas nequitias confitentes, dimitti se a Virgine, quia victi essent et graviter afflicti, suppliciter

exhibent ei quamdam speciem paradisi.

F

Victos denique se fassi, orant dimitti.

A pliciter postulabant: qui tandem dimissi a Virgine, cum magno ejulatu et planctu recesserunt.

65 Sequenti autem die, hoc est in sexta feria quæ est ante Purificationem beatæ Virginis, Sponsa Christi ad ecclesiam pergens, communicavit; et continuo rapta, in amplexus sui dilectissimi Sponsi feliciter transvolavit. Ab illo itaque die usque in primam Dominicam Quadragesimæ, Virgo Christi in consolatione permansit: quo quidem die contra horam vesperarum, invasit eam gravissimum tædium. Tunc enim subtracta omni consolatione, tribulatio Virginis inchoatur, quæ durans usque in Cœnam Domini per incrementa temporum continuis doloribus augebatur. Ab ipsa enim prima Dominica usque in sequens Sabbathum, Virgo Christi absque dæmonum vexatione gravissimum cordis tædium sustinuit; confidentiam tamen aliqualem ad suum Dilectum habuit. In hoc vero Sabbatho Virgo Christi communicans, totum illum diem in fletibus amarissimis continuavit; et tandem de voluntate sui dilectissimi Sponsi certificata, usque in diem tertium aliquantulum consolata permansit. Deinde vero usque in Sabbathum, quod est ante Dominicam Lætare, singulis noctibus venerunt dæmones, aspectu horribiles, in thalamum Virginis orantis; qui variis et iniquis persuasionibus Virginem Christi primo aggredientes, et totalem vitam et conversationem suam nequiter pervertentes, et quidquid hactenus cum ea, sive in passionibus, sive in consolationibus actum fuisset, operationi suæ adscribentes, ipsam deceptam fuisse in omnibus affirmabant; et hoc per testimonium aliorum Religiosorum, qui sic non viverent, mendaciter confirmabant. Inter cetera quoque infinita quæ blasphemantes ipsi præponebant, unum malum gravissimum, videlicet de æterna damnatione matris et patris ejus, Virgini objiciunt; de quorum salvatione Virgo Christi longe ante a Domino certificata fuerat, et idcirco dæmones mentem Virginis multo amplius affligebant, qui ipsos in sua potestate se habere, propter multiplices eorum excessus, et maxime ob hanc causam quia ipsam, tamquam commune damnum et manifestum opprobrium, toti mundo procreassent, mendacissime asserebant. Hæc gravissima tribulatio durabat per singulas noctes usque in Sabbathum prædictum, quod est ante Dominicam Lætare: sed adhuc corporalem læsionem per illas noctes a dæmonibus non receperat.

31 læta Virgo communicat; 15 Febr. incipit gravi tædio affligi, B 24 vexari a blasphemis dæmonibus 37, inter alia objicientibus, parentes causa ejus damnatos,

C 66 In hoc autem Sabbatho Virgo Christi communicans, cum totum diem in gemitibus et amarissimis lacrymis transegisset, nullam consolationem habuit; nisi quod tandem contra sero de voluntate sui dilectissimi Sponsi certificata, aliquantulum respiravit, et usque ad tertium diem a dæmonibus vexata non fuit. Quo transacto, singulis noctibus sequentibus usque ad Dominicam Judica, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis; et quemadmodum de damnatione patris et matris prædixerant, secum duos dæmones, unum scilicet sub specie patris, alium, sub matris ipsius Virginis, coram facie ejus statuentes adduxerunt, et diversis eam sermonibus et blasphemiis, sicut supra dictum est, vexaverunt. Deinde dæmones illi, sub specie matris et patris adstantes, voce lamentabili et planctu amarissimo se damnatos ac damnandos fore æternaliter fatebantur: ipsam vero ut ab errore diuturno et a statu periculosissimo citius resipisceret, ne ad æterna supplicia descenderet, instantissime hortabantur: reliqui vero dæmones circumstantes diversa sibi tormentorum genera ostendebant, quibus ipsam affligendam, et postremum ad inferos secum trahendam, nisi cito a perversa vita sua resipisceret, promittebant. Hæc vexatio dæmonum durabat per singulas noctes usque ad Dominicam Judica supradictam, absque ullo corporis cruciatu: qua transacta, per singulas noctes usque ad Cœnam Domini, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis, diversis eam comminationibus, necnon per repræsentationem patris et matris, ac per allocutionem eorumdem, sicut prædictum est, diu multumque fatigantes; tormenta præcedentibus noctibus ad terrendam eam oblata, afferri quantocius præceperunt.

idemque facientibus ab 11 Martii usque ad 15:

D *A. PETRO C.LEVO EX MS.*

67 Venerunt ergo duo dæmones, ferreum circulum, tamquam ex fornace candentem, et adinstar circuli medii latum, clavis acutissimis intrinsecus undique insertum et circumpositum, apportantes, malleos igneos simul tulerunt: cum quibus prædictum circulum tangentes, et scintillas ex ipso elicientes, coram aspectu Virginis steterunt; comminantes quoque ei dixerunt: Nisi tu, miserrima seductrix, ab erronea vita tua celerius resipiscas, horribilem circulum capiti tuo continuo hunc figentes, duris malleorum ictibus ipsum per scapulas consumptis carnibus, usque ad medium corporis, malleando violenter impellemus. Post hæc vero alii duo dæmones portantes instrumentum putei quoddam, ferreum et curvum ad modum hauritorii, in quo rotæ putei ad hauriendum volvuntur, catenam igneam circumvolutam [ostenderunt]; quam corpori infigendam, et sic gyrando dilacerandam fore dixerunt. Deinde lapidem ignitum et concavum, cum pilis ferreis, clavis undique insertis atque ad terrendum aptissimis, afferri præceperunt: in quo et cum quibus ipsam conterendam et ad nihilum redigendam fore, nisi citius resipisceret, affirmaverunt. Ad ultimum vero duo dæmones vocati venerunt, portantes in manibus duas lanceas acutissimas, quas pedibus Virginis se infigere debere dicebant. Hæc omnia simul coram Virgine tenentes, ipsam a suo sancto proposito avertere cupiebant: sed Virgo Christi contra hæc omnia sola animi constantia dimicabat, et omni consolatione privata vulneribus sui dilectissimi Sponsi incessabiliter inhiabat.

iidem 16 Martii circulum ferreum candentem afferunt, E et mortarium cum pilis ferreis, ac lanceas duas:

68 Videntes igitur dæmones invincibilem Virginis constantiam, et culpantes moram, ipsam horribiliter invaserunt; et singula tormentorum genera, eo ordine quo prius ostenderant, ipsi intulerunt. Quidam enim ex ipsis circulum igneum, clavis imbutum, capiti ejus impresserunt; et cædentes ferreis malleis ipsum per scapulas Virginis, cute simul et carne obstridentis ardoris voraginem consumptis, usque ad medium corporis impulerunt. Hoc facto accedentes alii dæmones cum ferro hauritorio, catenam circumvolutam igneo circulo, corpori Virginis circumdato, infixerunt; tollentesque corpus Virginis sursum in aerem, volvendo ac circumferendo miserabiliter cruciaverunt. Deinde corpus Virginis cum maximo furore et impetu in lapidem ignitum et concavum projicientes, et pilis ferreis fundentes, consumptis ossibus et carne, tamquam in nihilum redegerunt. Virgo autem Christi virtute divina confestim reformatur, atque ad tolerandum cetera tormenta, mirabiliter roboratur. Post hæc vero prædicti dæmones, hauritorium illud per os et fauces Virginis transfixerunt; et duo quidem ex ipsis lanceis acutissimis pedes Virginis trajicientes, terræ profundius infixerunt: reliqui vero volvendo et circumferendo, necnon et horribiliter torquendo Virginem, supremam partem ab infima diviserunt. Hæc autem omnia tormenta quibusdam noctibus intra thalamum Virginis contingebant: reliquis vero noctibus Virgo Christi, nudata vestibus, a dæmonibus ad quemdam montem, aliquantulum a villa distantem, ubi fures et malefici damnari solent, trahitur. Ubi post illata tormenta omnia supradicta, interrogantes eam dæmones et blasphemantes, dixerunt

quorum aspectu nihil motam, F circulo illo cingunt, tum contundunt in mortario, dein dirius torquent, ac patibulo suspendunt.

A. PETRO COÆVO EX MS.

A xerunt: Nunc, miserrima seductrix, unum tibi e duobus elige, aut adhuc a damnabili pertinacia animi tui resipiscas, et nostris monitis salubribus acquiescas: quod si spreveris, guttur tuum nefandissimum ignea catena transfixum, ad spectaculum omnium prætereuntium, huic patibulo contemptibiliter affigemus: ibi quoque post vitam tuam turpissima morte consumptam, corpus et animam nobiscum ad tormenta infernalia deferemus.

69 Cumque hæc et his similia dæmones diu blasphemaverant, Virgo Christi, licet omnino desolata, corde tamen sursum erecto hanc orationem ad Dominum voce supplici dirigebat: Domine Jesu Christe, amator dulcissime, in manus vestras animam meam recommendo: vos eam in pace suscipite, et in vestro dulcissimo corde perenniter conservate: corpus vero meum, juxta vestram benignissimam voluntatem; a dæmonibus discerpi, et quacumque morte terminari permittite. Hæc audientes dæmones, irruentes in eam, cum maximo furore guttur Virginis catena ignea trajicientes, ad patibulum suspenderunt, et hoc facto, derelinquentes ipsam dæmones, disparuerunt. Et ecce continuo duo Angeli a Deo missi veniebant, qui corpus Virginis a patibulo solventes, et cum magna reverentia suscipientes, cunctis læsionibus sanatis, præter illam quam de circulo candente in medio corporis receperat, ad proprium thalamum mirabiliter reducebant. Hæ vero passiones simul et Angelicæ consolationes durabant per singulas noctes a Dominica Judica supradicta, usque in Cœnam Domini; hoc tamen excepto, quod Virgo Christi in Vigilia Palmarum communicavit et de voluntate sui dilectissimi Sponsi aliquantulum consolata, usque ad diem tertiam a dæmonum persecutione libera fuit. In ultima vero nocte hujus certaminis, hoc est in illa quæ Cœnam Domini antecedit, post multiplices vexationes, prædicti dæmones Virginem Christi de suo thalamo extrahentes, agitando, et in similitudine improperii ipsam inter se volutando, usque ad locum patibuli perduxerunt; et colaphis ipsam cædentes, picem bullientem expuendo in faciem ejus miserunt; adhibentesque ei omnia tormenta supradicta, circulum candentem cædendo cum tanta ferocitate impellebant, quod non solum cutem cum carne, velut in præcedentibus noctibus, verum etiam ipsa brachia præ nimia coarctatione a corpore dividebant, et eam ad patibulum suspendebant. Præterea loco lapidis concavi, in quo Virginem præcedentibus noctibus conterendam projecerunt; nunc ipsam in maximum ignem, in eodem loco compositum, projecerunt: et salientes pedibus super ipsam, flammæ penitus immiserunt; et tandem inde ereptam, per pedes ejus hastilibus transfixis, terræ profundius infixerunt: et reliquo instrumento per collum transfixo, tamdiu corpus Virginis torquendo circumgyrabant, quousque pedes et crura a corpore Virginis amputabant. Postremum vero corpus, cum amputatis partibus, cum catena ignea patibulo alligabant.

Hinc solutam ab Angelis, B

sic pergunt omni nocte cruciare, usque ad Cœnam Domini: C

quando iterum circulo candenti corpus distrinxerunt,

70 Iis omnibus peractis, dæmones illi, non sicut præcedentibus noctibus evanuerunt; sed expectantes eorum magnam confusionem et gravissimam, in eodem loco, quasi duris compedibus vincti, permanserunt. Igitur tunc ille dulcissimus Sponsus suam Dilectam ineffabili consolatione visitavit; corpus vero ejus ab omni læsione curavit et mirabiliter reformavit. Quid plura? Stant dæmones illi confusi coram Virgine, singulas ac universas versutias suas exponentes; et dimitti se ab ipsa, quia vehementissime affligerentur, suppliciter postulaverunt; et quot eorum essent numero, qui ipsam per totam Quadragesimam afflixerant, videlicet triginta septem edixerunt; et quid nihil sui juris in patre et D matre prædictæ Virginis haberent, clamaverunt; præterea numquam de cetero se ipsam impugnaturos, sed graviori supplicio æternaliter se cruciandos fore, pronuntiaverunt. Tandem vero, cum multa commendabilia ad gloriam Dei protulissent, dimissi a Virgine, flendo et miserabiliter ejulando recesserunt: quibus recedentibus Virgo Christi, cum ingenti consolatione, in suum thalamum mirabiliter revocatur. Igitur sequenti die, hoc est in Cœna Domini feliciter transacta, Sponsa Christi sola suo thalamo se inclusit, et suo dilectissimo Sponso singulis horis compatiens, necnon et stigmata passionis ejus veraciter recipiens, usque in Vigiliam Paschæ ab oculis cunctorum mortalium abscondita latuit; et sequenti die, hoc est, in die sancto Paschæ, Virgo Christi ad ecclesiam pergens, communicavit; et continuo in amplexus sui dilectissimi Sponsi raptim transvolavit.

ac tandem victos se fassi dimitti petierunt,

illa lætum Pascha agente 29 Martii.

CAPUT VIII.

A Paschate anni MCCXXXII, *usque ad medium Octobrem.*

Igitur transactis post festum Paschæ duabus hebdomadis, Virgo Christi denuo communicavit, et confestim in amplexus sui Sponsi rapta fuit; et sic in magna consolatione usque in sextam feriam permansit. Qua transacta, sequentibus noctibus, usque in quartam feriam, quæ festum Apostolorum Philippi et Jacobi præcedebat, venit quidam dæmon horribilis aspectu in thalamum Virginis orantis, cujus corpus deterrimum quod induerat, quasi subulis acutissimis undique inscitum et circumpositum fuerat. Quem Virgo primitus intuita, et ex improviso perterrita expavit: statimque timore postposito, spem suam et fiduciam in Domino collocavit. Porro ille deformissimus accedens ad Virginem, et orationes ejus impedire cupiens, dicebat: Quousque tu, miserrima omnium hominum, vitam perversam et irrationabilem, Deo autem exosam et abominabilem, actitare conaris? Quamdiu in pertinacia animi tui infelix persistis? Quis enim inter cunctos Religiosos, Deo famulantes, sic perverse vivit? Quis contra humanam legem noctes absque soporis requie deducit? Quisve inter cunctos mortales sic perverse et irrationabiliter agit? Et idcirco quia tu sola inhumanam et erroneam vitam ducere probaris, propterea ab Altissimo nostræ potestati tradita, tantis a nobis suppliciis cruciaris et nisi vel saltem adhuc, licet sero, stultitiam et erroneam vitam tuam deseras, et ad rationabilem vitam te convertas; corpus tuum iis subulis acutissimis undique perforabo; multisque suppliciis exterminatam, mecum apud inferos cruciandam æternaliter, collocabo. Ad hæc verba Virgo Christi constanti animo respondit: Comminationes tuas, o maligne spiritus, derideo; quia pati pro amore Domini mei Jesu Christi non formido. His auditis dæmon ille sæviens, ipsam horribiliter invasit: et corpus Virginis orantis, nec a genuflectione cessantis, transfodiendo miserabiliter cruciabat: ita quod unda sanguinis ubertim perfluens, terram undique rigabat. Quo facto, recedente dæmone, Sponsa Christi a suo dilectissimo Sponso ineffabiliter consolatur, et omnis exterior læsionis apparentia, per quam Virgo Christi notari aut diffamari potuisset, penitus annihilatur, dolor tamen læsionis usque ad ultimam noctem sentitur. In ultima vero nocte hoc est in illa quæ feriam quartam prædictam antecedit post tormenta prædicta confusus ille dæmon, recitatis totius malitiæ suæ artibus, Virgine Christi jubente, cum tanto strepitu

E *18 Aprilis, adest dæmon totus hirsutus subulis ferreis;*

et nisi ad vitam communem se referat dira minatur;

F

nec persuasam dirius confodit;

sed illa divinitus sanatur et consolatur 29 Apr.

A strepitu et turbine recessit, quod Virgo Christi partem thalami sui ipsum secum detulisse credidit. Quo recedente, Sponsa Christi a suo dilectissimo Sponso ineffabili gaudio consolatur; corpus vero ejus ab omni læsione et dolore plenarie curatur.

dæmon autem, in forma Clerici noti occurrens,

72 Sequenti autem die, hoc est in quarta feria prædicta, quæ videlicet festum Apostolorum Philippi et Jacobi antecedit; cum Virgo Christi gratia communicandi mane ad ecclesiam pergere deberet, occurrit ei quidam retro villam dæmon, sub specie cujusdam Clerici nomine Henrici de Sincere, qui quondam in eadem villa scholas rexerat, et sibi multum familiaris extiterat. Hunc dum Virgo Christi procul ad se venientem aspiceret, et vultum ejus seriosum atque turbatum cerneret, admirans hoc nequaquam sine causa esse credidit; et dum appropinquare sibi cœpisset, salutans eum, dixit: Quid est, carissime Magister, quod cum tanta festinatione et animi turbatione mihi occurritis? in facie enim vestra perpendo, quod graviter turbatus sitis. Cui ille, gemens et quasi flens, dixit: O carissima Christina, magna et gravis est occasio quæ me turbatum reddidit. Ecce Dominus noster Plebanus, meus jam dudum familiaris amicus, quamdam Religiosam sibi multum familiarem habuit, quam ex instinctu diaboli hac nocte abducere clam præsumpsit. Parentes vero ejus intelligentes hoc factum, ipsosque cum magna festinatione insequentes, in silva quæ Poilheym dicitur invenerunt. Ubi cum maximo furore irruentes in eum, gravia sibi vulnera inflixerunt, et truncatis manibus et pedibus ipsam tamquam mortuam reliquerunt. Sed credo quod adhuc plene mortuus non sit: rogate igitur, Carissima, Deum, ut ipsi, jam in extremis laboranti, veram compunctionem et peccatorum veniam misericorditer præstare dignetur. His auditis Virgo Christi exterrita, et vehementer conturbata, respondit: Deus, qui corda novit omnium, scit quia super hoc facto vehementer doleo: sed quid ad hæc facere possum ignoro: habeo enim propositum communicandi, unde vobiscum diutius stare non valeo: sed ite in pace, et devotis orationibus pro eo orate: ego autem ibo ad Dominum Joannem, in reclusorio manentem, et ipsum ut Missam celebret, et me communicet, rogabo. Et hoc dicens, aversa ab ipso ulterius procedebat, verbis tamen suis fidem adhibuit quia ipsum non dæmonem, sed hominem sibi familiarem et amicum Dei fore credidit. Cumque Virgo, non sine gravi perturbatione, ad cœmeterium pervenisset, respiciens vidit eumdem Plebanum sibi occurrere, et intus admonita per spiritum, se illusam fuisse a dæmone didicit: quapropter suo dilectissimo Sponso devotas gratiarum actiones retulit.

mentitur ei, Plebanum deprehensum læsumque ad mortem, B

sed illa, eodem mox conspecto, fraudem agnoscit;

et post Communionem rapta,

73 Intrans ergo ecclesiam Sponsa Christi, post Confessionem simul et Missæ celebrationem, cum magno desiderio communicavit: et continuo in amplexus sui dilectissimi Sponsi transvolavit, et sic usque ad diem tertium multum consolata, a dæmonum persecutione quieta permansit. Quo transacto, per tres noctes sequentes venit quidam dæmon, in specie ferocissimi equi, in thalamum Virginis orantis: qui hiante gutture horribiliter hinniens, terram pedibus fortissime concutiebat; et horribilem strepitum faciens, orationem Virginis impedire cupiebat. Quem Virgo Christi primo et ex improviso intuita, vehementer expavit: statimque ab hac trepidatione mentem revocans, et suo Dilecto intendens, de strepitu suo nihil penitus curavit, sed in orationibus intrepida perseveravit. Quod videns ille callidissimus, statim confusus evanuit; et nihil mali ei intulit. Post hæc vero tribus aliis noctibus sequentibus, videlicet usque in Dominicam quæ est post Ascensionem Domini, venit idem dæmon in specie

novum hostis terriculamentum spernit

horribili in thalamum Virginis orantis; et verbis horribilibus alloquens eam dixit: Usquequo, miserrima omnium hominum, in pertinacia animi tui perseveras? Quamdiu in perpetuam damnationem tuam in perversitate tua perniciose aberras? Tu enim pervertis et destruis ordinationes et leges, a cunctis sapientibus sancitas: tu sola præcedentium Patrum et omnium Religiosorum statuta salubria contemnis et violas: tempore enim quietis inaniter vigilas et oras; tempore refectionis abstines et jejunas, sicque in omnibus perverse agis, et non Dei, sed tuiipsius voluntatem execrabilem perficis, ideoque nostræ potestati ab Altissimo traderis. Ostendens autem ei instrumentum quoddam ad modum tridentis acutissimi, dixit: Nisi properanter meis monitis acquiescas, et cessans ab inutili confabulatione tua in strato requiem capias; hunc tridentem, per mentum, linguam simul et guttur tuum trajiciam, et perpetuum tibi silentium imponam; et tunc videbo quid prosit tibi inutilis confabulatio tua, et hujus quem invocas laudatio.

D *A. PETRO COÆVO EX MS.*

A 7 Maji usque ad 19 conatur dæmon ab oratione avertere,

acuto tridente minax;

74 Hæc et plura his similia dæmone loquente, Virgo Christi audacter in hæc [verba] prorupit: Quid tu, o maligne spiritus, verba tua fallacia inaniter consumis? Quid minis et suppliciis frustra me terrere conaris? Nam iis quibus me terrere cupis, confortas; et quibus me a laude Domini mei Jesu Christi avertere conaris, plus provocas. An nescis quod minas et tormenta tua derideo; quia pro amore Domini mei Jesu Christi, qui pro me passus est, pati toto corde desidero? Ipse enim mihi est requies, unica spes, vera salus, vita perennis. Nam ut lingua mea prohibita, fortasse a laude ejus cessaret; cor meum et anima laudes ejus perenniter resonarent. Quid ergo, mendacissime, tardando moraris? Festina juxta præceptum Domini mei in me perficere quod minaris. His dictis, dæmon ille confusus evanuit, et nihil ei molestiæ per illas tres noctes intulit: Virgo autem Christi in magna consolatione et gratiarum actione permanens, diebus supervenientibus jucundissima apparuit. Igitur transacta Dominica prædicta, scilicet quæ est post Ascensionem Domini, per singulas noctes sequentes usque in diem sanctum Pentecostes, venit prædictus dæmon in thalamum Virginis orantis, portans tridentem ferreum in manu sua, et inter plurima verba superius dicta hoc quoque adjecit: Nunc, miserrima seductrix, linguam tuam blasphemam obmutescere faciam. Nunc videbo quis ille sit, quem toties invocas, et de cujus auxilio inaniter gloriaris. Nunc videbis et tu, quam fideliter tibi assistat, et eripiens te de manibus meis potentiæ meæ resistat. Cui Virgo Christi intrepida respondit; Minas tuas, nefandissime spiritus, non timeo; et tormenta, mihi pro amore Domini mei Jesu Christi infligenda, summo cordis desiderio expecto: matura igitur facere quod promittis, quia plus morando quam minando me affligis. Hoc dixit, et capite inclinato cum corde, in voluntatem sui Dilectissimi paratam se ad quæcumque tormenta [toleranda] exhibuit.

ultroque provocantem, E

confusus dimittit:

F *sed mox revertens usque ad 17, post iteratas minas,*

75 His auditis, dæmon ille atrocissime sæviens, in ipsam irruit; et tridente ferreo trajiciens mentum, linguam simul cum gutture constrinxit; et insultans ei atque improperans dixit: Ubi nunc, o miserrima, est gloriatio tua? Ubi nunc Amici tui invocatio atque laudatio. Si Amicus tibi est, modo veniat; si adjutor, nunc tibi subveniat. Clare ergo nunc cognoscere potes, quam vana et inutilis sit spes tua, quam perversa et erronea vita tua. Unde si adhuc a perversitate tua cessare velles, et meis consiliis acquiescere; continuo solutam, sanam et incolumem te redderem, et in magna tranquillitate et felicitate de cetero te gaudere facerem; alioquin, si in

guttur ejus tridenti configit

atque etiam ab elingui spretus,

 pertinacia

A. PETRO COÆVO EX MSS.

A pertinacia animi tui perseveraveris; vestibus nudatam, per spinas et vepres ad proximam villam, quæ Poilheym dicitur, te traham; ibique ad spectaculum omnium præsentium, contemptibiliter ad turrim ecclesiæ te suspendam, et post innumerabilia tormenta tibi illata, morte turpissima interficiam. Ad hæc verba Virgo Christi nil pavida, sed in amore sui dilectissimi Sponsi amplius solidata, quia loqui non poterat, voluntatem et dedignationem animi sui certis indiciis demonstrabat. Quid plura? sævit ille crudelissime, et omnia quæ comminando præfatus fuerat explevit in Virgine. Vestibus siquidem ipsam expoliatam, nudam de thalamo suo ejiciebat; et trahens ipsam cum tridente, per guttur Virginis transfixo, per sepes, spinas et tribulos, cum ipsa cunctas fruges se velle prosternere dicebat; et levando ipsam sursum in aera atque gyrando, ad terram sæpissime projiciebat; et sic tandem ad proximam villam, quæ Poilhiem dicitur, perducebat; ibique rursum ipsam interrogans et subsannans, tandem caput Viginis tridente transfixum turri fortissime incutiebat; et iterum atque iterum interrogans ipsam atque improperans, clavum magnum ferreum atque ignitum sibi ostendit, quem nisi adhuc B resipiscere vellet per corpus transfigere, et sic deinceps muro incutere minabatur. At Virgo Christi, licet non posset verbis, tamen certis indiciis minas suas se penitus contemnere fatebatur.

illam raptat usque in Poilheim:

76 Accessit itaque dæmon ille nequissimus, clavum igneum allatum per umbilicum et dorsum Virginis transverberans, muro profundius incutiebat; et sic denique subsannans atque blasphemans, dicebat, nunc, miserrima et infelicissima omnium hominum, manifeste vides, quod Sponsum tuum nec nominare nec invocare vales: sed neque ipse, quicumque est, suffragari tibi, nec de manibus meis liberare te poterit. Unde vel saltem adhuc, in extremo vitæ tuæ, resipisce, et meis consiliis acquiesce. Quod si feceris, ego te incontinenti ab omni læsione curabo, multis honoribus et dignitatibus sublimabo, totam parentelam tuam ditabo, et adorari te tamquam Deum ab omnibus procurabo. Et ecce, ut mihi ad ea quæ tibi proposui respondeas, loquendi possibilitatem tribuam. Hæc dicens, subito tridentem a capite Virginis extraxit, et caput solutum reflectens, super pectus ipsius Virginis reclinavit. Virgo itaque, loquendi possibilitate recepta, dæmonis comminationes et tormenta deridens, paratam se ad sustinendum omnia, pro amore sui dilectissimi Sponsi, constantissime fatebatur. C Audiens hoc dæmon ille sævissimus, acriore furore stimulatus, ipsam crudeliter invasit: apprehensoque capite, ad murum faciem ejus collisit. Itaque partibus organicis concussis et avulsis, jam non facies, sed horror in ea apparuit. Et hoc facto iterum blasphemando, Virginem, si vellet adhuc acquiescere, ut faciem deformatam, cum perfecta sanitate, insuper et rerum omnium ubertate atque felicitate, per eum posset recipere, interrogavit. Tum Virgo Christi præ nimia indignatione, si os habuisset, utique in faciem dæmonis expuisset; sed quoniam os ad loquendum seu ad expuendum non habuit, indignationem cordis sui certis indiciis ostendit.

et clavo ignito transactam affigit turri;

retractoque tridente loquelæ restituit ut Sponsum neget;

77 Post hoc vero dæmon ille furibundus ad Virginem accessit, et durissimis lapidibus pectus Virginis contundens, atque ultra modum affligens, recessit. Quo recedente, ecce continuo duo Angeli cœlitus missi veniebant; qui solventes corpus Virginis, cum magna reverentia sanum per omnia reddebant; præter plagam quam de clavo igneo per medium corporis habuit, quæ in corpore Virginis, ob signum dilectionis, usque in ultimam noctem incurata permansit. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ diem sanctum Pentecostes antecedit, post D tormenta omnia superius enumerata, Virgo Christi, non ab Angelis, sed a suo dilectissimo Sponso intime consolatur; corpus vero ab omni plaga plenarie curatur. Insuper et locus vulneris in umbilico, per impressiones pulcherrimæ Crucis, ab ipso Sponso signatur; et sic nihilominus in thalamum suum mirabiliter revocatur. Ubi dum Virgo Christi flexis genibus suo dilectissimo Sponso, pro ineffabilibus beneficiis, laudes devotas persolveret; ecce continuo dæmon ille, qui ipsam jam dudum cruciaverat, confusus et tremebundus coram Virgine adstitit; et lamentabili voce enumerans malitias suas, dixit: O Christina, Ancilla Omnipotentis fidelissima; miserere mei: ego enim callidissimus, inter multa millia dæmonum exquisitus, juxta imperium Altissimi fueram destinatus, ut te Ancillam Dei variis et nefandis nequitiæ studiis tentarem, et a vero ac salubri proposito diversis cruciatibus, si possibile esset, revocarem: nunc autem expletis in te, secundum mensuram mihi ab Altissimo traditam, universis nequitiarum mearum studiis, insuperabilis mentis tuæ constantia me per omnia superavit, et pœnam atque confessionem perpetuam mihi ampliavit. Nunc autem confusus et victus, ab orationibus tuis tamquam igneis catenis ligor, et ardens vehementissime affligor. E Dimitte ergo me, o Ancilla Christi, quia de cetero numquam tibi molestus ero. At Virgo Christi humiliter se prosternens, et suo Dilectissimo humiliter gratias referens, dæmoni respondit. Non ego, o maligne spiritus, sed Dominus meus Jesus Christus te superavit: in cujus nomine tibi præcipio ut confestim discedas, et nulli de cetero molestus fias. Itaque dæmon ille, plorans et ejulans, recessit; et Virgo Christi in gratiarum actione permansit. Mane autem facto, hoc est, in die sancto Pentecostes, Virgo Christi ad ecclesiam læta proficiscitur: et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi confestim rapitur, ubi ineffabili dulcedine spiritus sancti feliciter inebriatur.

recusanti os pectusque contundit;

quæ denique ab Angelis curata,

illo se victum fatente,

victoriam in Sponsum refert:

78 De passionibus autem quæ contra Virginem Christi de festo Pentecostes usque ad festum B. Remigii contigerunt, quantum nobis constat, hoc notate: quod Virgo Christi ante Assumptionem beatæ Mariæ, quasi per integram hebdomadam, singulis noctibus a quodam dæmone horribiliter vexabatur. Venit siquidem dæmon ille, aspectu multum horribilis, in thalamum Virginis orantis; et singulis noctibus corpus Virginis, aut crudeli incendio concremabat, aut duris verberibus cædendo et pedibus conterendo miserabiliter cruciabat; ita F quod, præ nimia læsionis acerbitate, sanguis sub cute conglomeratus et inspissatus, totam corporis superficiem ad modum pellis æthiopis denigravit. Sed benedictus Deus, qui suam Dilectam singulis noctibus visitavit, sanavit, et in sui dilectissimi thalamo cordis feliciter collocavit. Post hæc vero, cum alia vice, videlicet ante festum, Virgo Christi communicare proponeret; tribus noctibus diem Communionis præcedentibus, a quodam dæmone graviter afflicta fuit. Nam idem dæmon per singulas noctes, Virginem Christi orantem horribiliter invasit, et quasi ferreis manibus atque durissimis, rupto utero Virginis, quasi in ictu oculi, omnia viscera et intestina ejecit. Quod tamen tormentum, licet amarissimum, Virgo Christi gratanter et lætanter sustinuit, quia voluntatem sui dilectissimi Sponsi in hac parte veraciter agnovit: et ille dulcissimus Sponsus, suam Dilectam singulis noctibus visitans, perfectæ sanitati restituit, et in suo dulcissimo corde ineffabili gaudio lætificavit; plures tamen Virgo Christi passiones sustinere potuit, quas nobis indicare noluit.

a 6 Aug. ad 15, quot noctibus ustulatur et caditur,

et a Sponso liberatur.

79

A

A 7 Oct. per tres noctes frustra solicitatur.

79 Igitur transactis post festum B. Remigii quinque diebus, pugna Virginis fortissima inchoatur: nam adversus eam horribilis turba dæmonum congregatur: qui videlicet dæmones, per tres noctes diem B. Gereonis præcedentes, horribilissimis aspectibus in thalamum Virginis veniebant et nefandis exhortationibus variisque comminationibus Virginem Christi, ut ab erronea vita resipisceret, et salutaribus consiliis acquiesceret, admonebant. At Virgo Christi, in Domino confisa et de minis eorum haud pavida, constanti animo respondit: O vos, maligni spiritus, comminationes vestræ non terrent, sed potius robur et audaciam mihi præbent: gaudeo enim et parata sum, pro amore Domini mei Jesu Christi, quæcumque tormentorum genera tolerare. Unde nolite tardare, nolite parcere; sed quidquid vobis a Domino imperatum fuerit, festinate perficere. Ad has Virginis constantissimas responsiones, dæmones illi confusi abierunt, et Virginem per illas tres noctes in nullo læserunt. Sequenti autem die, hoc est, in die B. Gereonis, Virgo Christi communicandi gratia mane ad ecclesiam transeundo villam, sola perrexit. Cumque jam ad vicum declivum, proximum cœmeterio, venisset;

10 invaditur a turba armatorum,

B

respiciens vidit ultra se maximam turbam, tamquam armatorum, venientem. Expavens itaque Virgo Christi et horrens, sicut hoc genus hominum semper timere solet; ascendendo monticulum cœpit a via paulisper declinare: homines enim ipsos armatos, et non dæmones, fore credidit. Illi autem, ut viderunt eam declinare, amplius post eam acceleraverunt; et verbis horrisonis, frustra eam declinare, nec eorum manus posse effugere clamaverunt: extentis autem lanceis, quas manu gestabant, omnes immaniter in Virginem irruerunt. Perforato itaque pallio, ipsam ad terram dejecerunt: et post hæc lacerantes idem pallium, secumque in aera deferentes, tantum particulam parvam, super quam sederat, Virgini reliquerunt. Tunc Virgo Christi, tam ex dictis quam ex factis dæmonum, evidenter agnovit malitiam; et turbata non tantum ex perditione pallii et operatione dæmonum, sed magis ex timore proclamationis et diffamationis hominum; erectis in cœlum oculis suum dilectissimum Sponsum, ut eam in hac necessitate exaudire, et ab omni populari diffamatione custodire dignaretur, humiliter exorabat. Vix orationem Virgo finierat, et ecce ille dulcissimus Sponsus suam Dilectam intime visitavit: et pallio restituto et reformato, ipsam mirabiliter confortabat.

quos agnoscens dæmones esse, Sponsum invocat:

et suscepta Communione consolatur.

C

Surgens itaque Virgo Christi, ultra ad ecclesiam proficiscitur: et communicans, in amplexus sui Dilectissimi continuo rapitur; et sic usque ad diem tertium, absque dæmonum persecutione, quieta permansit. Deinde sequenti die post prædictas Vesperas, duæ formosissimæ Cruces in manu Virginis apparebant, una videlicet infra manum, reliqua vero supra, tamquam futuræ passionis indicia.

CAPUT IX.

A medio Octobris usque in Adventum anni MCCLXXXII, *cum absolutione animæ matris.*

A 14 Oct. ad 1 Novembr. a dæmonibus quot noctibus solicitatur,

Ex tunc autem usque in diem omnium Sanctorum, venerunt prædicti dæmones, tartareo igne succensi et fœtore abominabili repleti, singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, et variis comminationibus ac pœnarum promissionibus atque blasphemiis mentem Virginis ultra modum affligebant; et nisi cito a perversa vita sua secederet, ipsam eodem igne quo succensi fuerant succendere, et spurcitias quibus repleti erant in corpus ejus transfundere, et sic saltem ad inferos æternaliter cruciandam secum trahere, minabantur. Ad hæc omnia Virgo Christi vehementer conturbata, et interna consolatione privata, nihil respondit: sed vulneribus sui dilectissimi Sponsi immobiliter intendit. Talibus comminationibus et pœnarum promissionibus prædicti dæmones mentem Virginis, usque ad tertiam Dominicam, singulis noctibus affligebant; et nullam adhuc ipsi corporalem læsionem inferebant. Sed Virgo Christi, per singulas has noctes usque in diem omnium Sanctorum, sensibiliter quidem et indicibiliter gravissimos cruciatus ardoris et frigoris, insuper et alias pœnas innumerabiles et humanis viribus prorsus intolerabes, ad modum Purgatorii sustinebat: in tertia vero hebdomada, hoc est in illa quæ festum omnium Sanctorum proxime antecedit, venerunt prædicti dæmones, aspectibus horridiores, in thalamum Virginis: et cum singulis noctibus, variis et iniquis sermonibus primitus ipsam afflixissent, et in suo proposito immobiliter perseverare vidissent, cœperunt præ nimio furore horribilibus vocibus mugire, et ad invicem sævire dicentes: Quousque huic nefandissimæ seductrici parcere debemus? Quamdiu induratam atque obstinatam mentis ejus malitiam sustinebimus, quæ nec minis flectitur, nec ullis rationibus a sua perversitate corrigitur? Hæc et plura iis similia blasphemantes, duos dæmones nominatim vocaverunt: quibus ut ferreis ungulis, quas manu tenebant, os Virginis late extenderent, præceperunt. Illis autem continuo parentibus, et os Virginis crudeliter extendentibus, reliqui dæmones abominabilis fœtoris spurcitiam ori Virginis infuderunt. Hoc facto, extendentes simili modo aures et oculos Virginis, idipsum fecerunt.

D

A, PETRO COÆVO EX MS.

et circa 25 deducto ab iis ore, impletur fœtida spurcitia,

E

torquetur frigore nimio noctibus,

81 Post hoc vero accedentes quidam ex ipsis, manus et pedes Virginis instrumentis acutissimis transfigentes, corpus ejus ab imo usque ad pectus, niveis atque intolerabilibus frigoribus immergentes, diutissime ibidem retinuerunt. Hæc vero tormenta durabant per integram septimanam singulis noctibus; hoc adjuncto, quod in ultima nocte, scilicet quæ est ante diem omnium Sanctorum, post tormenta omnia supradicta, dæmones illi, consilio iniquo inito, dixerunt: Videtisne quod his omnibus tormentis hanc maleficam exterminare non possumus? Graviora ergo tormenta sibi adhuc inferamus, quibus ipsa funditus exterminata, memoriam ejus a seculo tollamus. His dictis venerunt duo dæmones, et serram igneam mordacissimam apportantes, supra caput Virginis retinuerunt. Virgo autem Christi, viso hoc horribili instrumento, vehementer expavit: et quia mortem sibi imminere videbat, exclamans voce magna, animam suam suo dilectissimo Sponso humiliter commendavit. Hoc audientes dæmones blasphemando clamabant: Scindite nunc caput hujus pessimæ seductricis; et videamus si Sponsus ejus, quem toties invocat, et de cujus adjutorio inaniter gloriatur, sibi in hac necessitate subveniat, et eam de manibus nostris eripiat. Hæc dicentes, et caput Virginis cum magno furore scindentes, in quatuor partes diviserunt, ita quod partes avulsæ hinc inde miserabiliter corruerunt. Hoc autem facto, dæmones illi confusi, et tamquam igneis catenis constricti, in eodem loco immobiles permanserunt. Interea Sponsa Christi, tot suppliciorum generibus ab ergastulo corporis expulsa, in thalamum sui dilectissimi Sponsi læta suscipitur, et ibidem ineffabiliter consolatur: sed et ipsum corpus, in capite frustatim scisso, per impressionem Crucis, ab ipso Sponso mirabiliter reformatur.

ac denique serra ignea caput ejus finditur,

F

sed restauratur a Sponso:

et victrix de hostibus superatos se fassis,

82 Stabat igitur Sponsa Christi cum magna jucunditate et exultatione, suum Sponsum in omnibus glorificans: stabant autem ex adverso ipsi dæmones, et cum tremore et maxima confusione, totius malitiæ

A. PETRO COÆVO EX MS.

A litiæ modum et ordinem exponentes, et veniam poscentes, dixerunt: O Christina, fidelissima Omnipotentis Ancilla, miserere nostri: nos enim sumus dæmones, numero sex millia; quibus ab Altissimo imperatum est, ut tibi, pro excessibus tuæ matris, hæc tormenta singula et universa inferremus: quibus omnibus expletis, juxta mensuram nobis ab Altissimo traditam, nos plane victos atque confusos per omnia confitemur. Dimitte ergo nos, o Ancilla Omnipotentis, quoniam vehementer affligimur: numquam enim tibi de cetero molesti erimus, sed pro injuria tibi illata gravissimas derisiones et afflictiones apud collegas perpetuo sustinebimus. Hæc et plura illis dicentibus, tandem Virgine jubente, plorando et miserabiliter ejulando, recesserunt. Sequenti vero die, hoc est in die omnium Sanctorum Virgo Christi læta ad ecclesiam properavit; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo transvolavit; ubi inter infinita gaudiorum maria, hoc pro novo atque recenti gaudio percepit, quod suam dilectam matrem, pro qua tanta ac talia sustinuerat, coram benefica facie sui dilectissimi Sponsi, inter cetera Sanctorum agmina ineffabiliter glorificatam invenit. Inter cetera autem quæ ei de B matre a Domino revelata sunt, hoc ipsi similiter revelatur; quod prædicta mater ejus, sexcentis adhuc annis in Purgatorio puniri debuisset; nisi ipsam æterni Sponsi benignitas, ob passiones et merita sua dilectissimæ Sponsæ misericorditer absolvisset.

in die Sanctorum omnium intelligit iis pœnis absolutam esse animam matris.

83 Ab illo siquidem festo pæne ad festum S. Cæciliæ, Virgo Christi consolata permansit, aliquoties tamen occurrens ei dæmon sub diversis speciebus ipsam illusit. Tribus namque vicibus occurrit Virgini Christi, eunti ad ecclesiam, retro villam quidam dæmon, sub specie fratris sui Sigwini in habitu seculari: adhuc enim de receptione ejusdem in Ordinem Prædicatorum per litteras non intellexerat, et multum pro eo solicita fuerat. Et quidem duabus primis vicibus, cum prædictus dæmon in specie memorati fratris sui ipsi occurreret; Virgo Christi territa, tamquam de reditu suo vehementissime perturbatur; tamen speciali dilectione mota, ipsum venientem ad se, ignorans quia dæmon esset, amicabiliter amplexatur. At ille, calliditatis suæ figmenta ultra dissimulare nequiens, cachinnans ac furiali risu exultans, confestim evanuit. Tertia autem vice, cum idem dæmon sub eadem specie Virgini appareret; illa edocta a Domino, dæmonis astutiam agnovit, et adjurans eum dixit: Quid C tu, o maligne spiritus, in species peregrinas mendaciter te transformas? Quare sub specie fratris mei me perturbas? Qui respondens ait: Etiam si ad plenum te decipere non potui, orationes tuas saltem interrumpendo impedivi, quia cor tuum aliquantulum ad fratrem inclinatum agnovi. His auditis Virgo Christi, flexis genibus, culpabilem coram Domino se reddidit; pro eo videlicet, quod sic tepide orationibus intenta fuisset; quod eam dæmon, sub specie fratris seu alicujus rei, a sua intentione revocare potuisset. Et his dictis, continuo dæmon confusus abscessit. Item alia vice, cum Virgo stans in curia sub quadam arbore Vesperas suas dicere debuisset; quidam dæmon, habens caput adinstar caldarii magnum, cornibus flammivomis undique circumpositum, veniebat. Quem Virgo intuens, et dæmonem fore agnoscens, his verbis alloquitur: Quorsum, o maligne spiritus, cum tanta festinatione properas? Quid sibi volunt hæc ignea cornua, quæ in tam deformi capite gestas? Qui respondens ait: Sic festinans et currens totum [mundum] circumeo, et corda hominum hoc pestifero igne succendo; et juxta meam voluntatem ad quodlibet facinus inclino, Tunc Virgo Christi adjurans ipsum, monuit ut loca

Apparentem tertio in specie Fratris dæmonem agnoscit et fugat.

Item alium cum grandi capite oberrantem,

deserta peteret, et de cetero nulli hominum in nocumentum fieret. Ille autem continuo ad Virginis jussionem subsannans, et furialiter cachinnans, recessit. D

84 Item quadam die, circa horam Missæ, cum Virgo Christi sola in domo fuisset, et flexis genibus in orationibus stetisset; ecce subito et quasi ex improviso, quidam dæmon genibus Virginis substratus, voce lamentabili, tamquam hominis jugulati seu per cor transfixi, garrire cœpit. Quod audiens Virgo Christi, subito expavit: sed erecto corde ad Dominum confestim dæmonis astutiam agnovit, adjuransque eum dixit: Cur me, o maligne spiritus tot figmentorum tuorum fallaciis molestas? quare sic garriendo vociferas? Cui ille; Tu, inquit, per orationem tuas gravius me crucias et molestas: tu mihi damnum irrecuperabile importas; nam his, quos sub potestate mea jam dudum tenui, per orationes tuas violenter me spolias. Si ergo a tali perversitate, per quam non modicum me impedis, velles desistere, et more ceterorum hominum in pace vivere, posses commodius illuc quo desideras pervenire. Insuper et hanc artem et subtilitatem te docere vellem, quatenus in ictu oculi posses ad quemcumque locum desiderares ac velles, velociter pervenire. Ad hæc verba Virgo Christi indignans respondit: Artes tuæ et subtilitates tecum sint, maledicte, in æternam perditionem: ego enim nihil aliud scire volo aut desidero, nisi voluntatem Domini mei Jesu Christi: præterea malitias et astutias tuas, ubicumque potero, impedire de cetero non dimittam. Tandem cum hæc et plura invicem contulissent, Virgine jubente ut discederet; malignus ille spiritus, licet invitus, compulsus tamen a Domino, dixit: quia tu, Ancilla Omnipotentis, orando genua tua sæpissime flectis, idcirco mihi ab Altissimo imperatum est, ut me genibus tuis pronum substernerem, ac per hoc me a te victum apertissime ostenderem. Hæc dicens, cum nebula fœtidissima continuo discessit: Virgo autem Christi gratias agens, suum dilectissimum Sponsum benedixit. E

ac tertium genibus suis substratum, atque arcana docere pollicitum;

85 Post hæc vero quadam nocte, cum Virgo Christi in orationibus staret, et præ magnitudine devotionis et exultationis, prout sæpius solet, mente excessisset; quidam dæmon, stans per totam noctem, et quasi canina voce horribiliter latrans, Virginem Christi a sopore suavissimo excitare frustra conabatur: tandem contra diem, cum Sponsa Christi, de tam dulci sopore evigilans, sibiipsi redderetur; illo nequam adhuc clamante, saltem clamor ille terribilis ad aures Virginis pervenit. Illa vero admirans, utrumnam in curia aut in platea, ubi canes latrare solent, esset, ignoravit. Demum vero astutia dæmonis agnita, adjurans eum, cur hoc faceret, quidve intenderet, interrogavit. Qui respondens ait: ecce, tu Ancilla Omnipotentis, orando sine cessatione clamas, et clamando multa damna mihi paras; idcirco et ego adversum te clamans clamavi, et clamando per totam noctem laboravi: clamor autem tuus in tantum prævaluit, quod meus excitare te minime valuit. Cumque hæc et plura dixisset; tandem Virgine jubente evanuit. Item ante festum B. Cæciliæ, per tres noctes, Virgo Christi a duobus dæmonibus gravissime torquebatur. Venerunt siquidem dæmones singulis vicibus in thalamum Virginis orantis, et dum ipsam variis sermonibus diu fatigassent, unus ex ipsis habens igneum instrumentum ad modum tridentis in manibus, corpus Virginis trajiciens, crudeliter cruciavit: alter vero ipsum corpus in eodem tridente quatiendo, et ad terram collidendo, mirabiliter cruciavit. Sed ille dulcissimus suam Dilectam singulis noctibus visitans, ineffabiliter lætificavit, necnon ab F

quartum item, tota nocte latrantem.

Post 18 Novemb. noctibus 3, tridente igneo configitur.

A ab omni læsione curavit. Itaque Sponsa Christi, in die B. Cæciliæ ad ecclesiam veniens, communicavit, et in amplexus sui Dilectissimi continuo transvolavit.

CAPUT X.

Animæ patris et juvenis cujusdam a Purgatorio absolutæ, cum reliquis Actis anni MCCLXXXII.

Pro absolutione patris sui defuncti, a 30 Nov. minas hostium octiduo passa,

Ab illo ergo die usque in primam Dominicam Adventus Domini, Virgo Christi absque dæmonum infestatione in magna consolatione permansit: qua transacta bellum novum, pro absolutione patris ipsius Virginis, sicut ab æterno præordinatum fuerat, inchoatur, et Virgo Christi multis agminibus dæmonum circumdatur. Siquidem dæmones, multum horribiles et tartareo igne ardentes, per primam hebdomadam, singulis noctibus in thalamum Virginis venerunt, et variis argumentorum fallaciis totalem conversationem Virginis reprobantes, dixerunt: Quia tu, infelicissima inter cunctos mortales, vitam perversam et irrationabilem ducere probaris, B et salutaribus consiliis non uteris; idcirco ab Altissimo potestatem super te habemus: affligimus enim te, et parcimus cum volumus; mortificamus, et cum placuerit denuo vivificamus: unde, nisi adhuc ab erronea vita resipiscens, nostris consiliis acquiescas, et vitam rationabilem ducas, diversis te tormentorum generibus cruciabimus, et saltem morte turpissima exterminatam nobiscum ad æterna supplicia deportabimus. His et pluribus hujuscemodi comminationibus prædicti dæmones Virginem Christi, per primam hebdomadam, singulis noctibus vexaverunt, nullam tamen ei adhuc corporalem passionem intulerunt: sed Virgo Christi per tres primas noctes, habens consolationem et fiduciam in Domino, dæmonum comminationes despiciens non curabat; quia voluntatem sui dilectissimi Sponsi de futuris super se passionibus ardenti cordis desiderio expectabat; reliquis vero noctibus, omni consolatione subtracta, omnino desolata permansit.

et post 6 Dec. eosdem generose provocans,

87 Post secundam vero Dominicam, sequenti nocte, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis, et verbis horrisonis alloquentes eam, dixerunt: Nunc, miserrima seductrix, sub nostra potestate conclusa es, et manus nostras effu- C gere nusquam potes. Nunc oportet, ut vel certe adhuc ab erronea vita hactenus habita resipiscas, aut obstinata exquisitis tormentis [intereas]. Ad hæc verba Virgo Christi illa quidem nocte consolata, constanter respondit: O vos maligni spiritus, minas vestras et tormenta non timeo; moram culpo, quia vos tardare in his conspicio, quæ ex voluntate Domini mei Jesu Christi ventura super me cum magno desiderio exspecto: nolite ergo tardare, moras rumpite, et si quid vobis a Domino imperatum fuerit, in me quantocius explete: tunc dæmones furibundi, ac nimio furore succensi, ad invicem clamantes, dixerunt: Quid nos, stulti et insipientes, parcendo huic maleficæ tempus perdimus, cujus obstinata malitia nec consiliis corrigitur, nec minis ullatenus terretur? Auditis enim qualiter, non solum minas non metuit, sed (quod altius erit) insultare nobis, tamquam impotentibus, præsumit. Agite ergo, o socii, et hanc miserrimam seductricem diris suppliciis excruciate, et videamus, si Deus, in quo inaniter gloriatur, sibi in auxilium veniat, et eam de manibus nostris eripiat. His dictis, unus ex ipsis prosiliens, catenam igneam collo Virginis circumdedit, quæ vehementissimi ardoris voragine collum Virginis exurens, horribiliter

catena ignea cingitur,

cruciavit. Hoc facto, accedentes duo alii dæmones, D et corpus Virginis erectis sursum pedibus tollentes, ad terram transverso capite crudeliter retrudebant; et blasphemantes dicebant: Nunc, seductrix, manifeste vides, quod alium præter nos Deum sed adjutorem non habes. Si enim alius tibi Deus seu adjutor esset, utique in tantæ necessitatis articulo non deesset. Dic ergo, si adhuc ab errore tuo desistere, et nostris consiliis acquiescere velis; ut recepta a nobis perfecta sanitate, in magna tranquillitate et pace de cetero vivere possis; alioquin vestibus exspoliatam, nudam te cum hac ignea catena, ad spectaculum et opprobrium omnium hominum, per totam villam trahemus, et clamando totum populum convenire faciemus.

A. PETRO COÆVO EX MS.

et nuda cum eadem per villam raptatur:

89 Cumque hæc et hujusmodi dicerent, et Virginem immobiliter in suo proposito stare cernerent, acrius ad iram concitati, ipsam horribiliter invaserunt; et vestibus ipsam expoliatam, cum catena ignea collo ejus adstricta, nudam prius per vicos et plateas totius villæ, deinde extra villam ad agros circumjacentes, cum esset gelu fortissimum, cum blasphemationibus et tumultu maximo, traxerunt: et cute cum carne detracta, totum corpus Virginis excoriando, plaga miserabili sauciaverunt; et hoc facto E relinquentes ipsam tamquam mortuam, abierunt. Illis autem abeuntibus, ecce Angelus de cœlo missus continuo veniebat, qui tollens corpus Virginis cum magna reverentia sanatum, et tamquam lenissimo atque callidissimo pallio obumbratum, in proprium thalamum mirabiliter reducebat. Inter hæc tormenta Virgo Christi singulis noctibus, a secunda Dominica Adventus usque in sextam feriam sequentem, permansit omni consolatione subtracta, quam in prima nocte, de voluntate sui Dilectissimi Sponsi, in corde habuit: et singulis noctibus ab Angelo sanata, pallio obumbrata et domum mirabiliter reducta fuit: hoc tamen adjuncto, quod in ultima nocte, hoc est ante illam quæ est ante sextam feriam supradictam, post tormenta superius enumerata, illi nefandissimi dæmones Virginem Christi ad quemdam horribilem locum trahendo perduxerunt; ubi tamquam operculo deposito speluncam profundissimam, sulfure et pice bullienti plenam, aperuerunt: in quam, post multas inquisitiones et blasphemias, Virginem eorum consiliis cedere nolentem, transverso capite præcipitantes, innumeris vicibus immerserunt; et tandem ipsam, tamquam F suffocatam et penitus extinctam relinquentes, abierunt. Virgo autem Christi ab Angelo prædicto, a loco sordidissimo eripitur, et cum magna consolatione sanata per omnia, domum reducitur. Mane autem facto, hoc est in sexta feria prædicta, Virgo Christi ad ecclesiam pervenit: et communicans, totum illum diem in gemitibus et amarissimis lacrymis continuavit; donec tandem contra sero, voluntatem sui dilectissimi Sponsi de suis tribulationibus scire meruit, et in hoc aliquantulum respirans, usque ad diem tertium a dæmonum persecutione quieta permansit.

sed ab Angelo sanatur, et pallio tegitur.

Patris animam velut damnatam intuita,

pro eadem a 14 Dec. per agros ejus raptatur,

90 Quo transacto, venerunt prædicti dæmones singulis noctibus, usque ad quartam Dominicam sequentibus, in thalamum Virginis orantis; et post verborum et comminationum vexationes, annectentes catenam igneam collo Virginis, nudam cum magno clamore extra villam ad singulos agros, quos pater ejus quondam dives possidere videbatur, trahentes, facie tenus perduxerunt; et in singulis partibus agrorum exprobrantes Virgini, dixerunt: Hi sunt agri, propter quos pater tuus, in peccatis vivens et moriens, apud inferos perpetuis cruciatibus est deputatus; et jam particeps nostri effectus, nostro collegio perpetuo est associatus: et te quidem,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A dem, ejusdem patris filiam, nisi confestim erroneam vitam tuam te velle postponere fatearis, diversis tormentis exterminabimus: et nobiscum ad inferos delatam, apud patrem tuum æternis incendiis cremandam locabimus. Hæc dicentes, et Virginem immobilem cernentes, ipsam ad singulas partes agrorum cum magno tumultu sursum in aerem levaverunt; et inter manus suas durissimas crudeliter jactantes, ad terram multoties præcipitaverunt; et innumeris ictibus cædentes, mirabiliter cruciaverunt. Post hæc vero, cum ingenti clamore et strepitu, ad villam unde exierant cum Virgine revertentes, ipsam per vicos et plateas totius villæ traxerunt: et per singularum curiarum paludes fimarias, nive et glacie constrictas, corpore Virginis [pertracto, ipsum] cædendo et confringendo dissolverunt. Hoc autem [faciebant] trahentes et tenentes Virginem singuli in unaquaque curiarum, in qua major familia esse videbatur; et interrogantes ipsam, utrumnam adhuc ab erronea vita cessare vellet, omnes unanimiter vociferantes, clamaverunt.

et in singulis torquetur;

91 Insuper et hoc, ad cumulum dolorum Virginis, nequitiæ suæ artibus effecerunt; quod quidam, in B species virorum ac mulierum transformati, et tamquam horribili strepitu excitati, ad spectaculum ignominiæ Virginis adstiterunt: qui omnes una voce insultantes Virgini atque blasphemantes dixerunt: Nunc manifeste patent multifariæ seductiones, quas seductrix ista jam dudum exercuit. Nunc verum factum est, quod de hac seductrice Ordo *a* Minorum ac ceterorum Religiosorum nobis multoties prædixit: ecce nunc palam oculis nostris cernimus, quomodo in potestate dæmonum detinetur, et ab ipsis horribiliter torquetur. Stabant autem et alii dæmones, Virginem Christi tenentes, atque dicentes: Hæc est illa miserrima seductrix, quæ numquam sanis consiliis ab erronea vita sua corrigi potuit, sed in duritia et perversitate animi sui perniciosissime perseverans, numquam resipiscere voluit; ideoque potestatem habemus super ipsam, nobis ab Altissimo traditam: scilicet ut, nullo prohibente, et cruciare eam et sanare pro placito nostro valeamus. Unde nisi saltem resipiscere adhuc voluerit, ipsam, vobis cernentibus, diris cruciatibus exterminatam nobiscum ad æterna supplicia deferemus. Hæc et plura illis dicentibus, et Virgine Christi in suo proposito perseverante, dæmones ipsam, cum magna exprobratione et subsannatione, sursum in aera levaverunt; et innumeris vicibus C ad terram præcipitantes, aquis congelatis et niveis immerserunt; et reliquis cernentibus, variis eam tunsionibus atque verberibus cruciaverunt: reliqui vero dæmones sub specie hominum dixerunt: Nunc, infelix et miseranda, miserere tui ipsius: clama et dic, quod libenter velis resipiscere, ut possis tam horribilia tormenta evadere: consultius enim tibi est, omni specie sanctitatis et religionis postposita, ad seculum te convertere, et communem vitam ducere, quam potestati dæmonum subjacere, et ab eis tam gravia supplicia sustinere: nos enim omnes, proscripta omni felicitate regni cœlestis, potius eligeremus etiam post hanc vitam ad inferna descendere, quam semper in tali miseria vivere. Idcirco, pro vitandis tantis ac talibus suppliciis, quamcumque vitam aggressa fueris, ad quemcumque statum declinaveris, etiamsi quodlibet maximum facinus committeres, merito a nobis inculpabilis permaneres. Quam graviter, quamque super omnes corporales afflictiones inconsolabiliter cor Virginis ex hujuscemodi sermonibus affligeretur, solus ille novit, qui corda omnium intuetur.

coram magna in speciem multitudine,

ipsam ut deceptam et deceptricem blasphemante,

atque apostasiam suadente:

92 His itaque omnibus peractis, novissime venit quidam dæmon, furibundus et horridus, portans lanceam acutissimam in manibus; quam per medium corporis Virginis trajiciens, terræ profundissime infixit. Hoc autem facto, relicta Virgine tamquam mortua, dæmon ille cum suis sodalibus recessit. D Illis vero recedentibus, Sponsa Christi a suo dilectissimo Sponso intime consolatur, sanatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur. Vulnus tamen, quod de lancea transfixa receperat, usque in ultimam, scilicet in illam noctem, quæ Vigiliam Nativitatis præcedit, incuratum in corpore Virginis relinquitur. Hæc vero tormenta durabant per unam hebdomadam singulis noctibus, videlicet usque ad quartam Dominicam Adventus: et duabus quidem primis noctibus, Virgo Christi, de voluntate sui dilectissimi Sponsi et de vicina absolutione patris sui aliqualiter consolata, dæmonum afflictiones gaudens et libens pertulit: reliquis vero noctibus interius et exterius omnino desolata fuit; et hoc ipsum magnum solatium, quod in fine afflictionum singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso mirabiliter impendebatur, protinus per dæmonum afflictiones cordi ejus in ampliorem amaritudinem vertebatur. Igitur transacta Dominica quarta, sequenti nocte venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis; et post multas comminationes, catenam igneam, quam præ- E cedentibus noctibus collo Virginis circumdederant, nunc contra medium corporis, id est super plagam lanceæ recentem atque cruentam, adstringebant: et sic eam nudam, per spinas, sepes, et nives ad quamdam villam, quæ Nezzenheym *b* dicitur, quasi dimidium milliare distantem, clamando et subsannando trahebant.

tum lancea transfigitur.

Exinde pertrahitur usque in Nezzenheym,

b

93 Ibi tamquam sonitu turbarum, universum populum excitantium, quidam ex ipsis in species hominum utriusque sexus transformati et, ad spectaculum et ignominiam Virginis conveniebant: et insultantes ei atque blasphemantes, dicebant: Nonne ista est filia Henrici Brusonis de Stumbele? Imo ipsa est illa infelix et maledicta deceptrix, de cujus perversitate sæpe a Minoribus Fratribus et ceteris Religiosis tot enormia audivimus: videmus enim nunc oculis nostris, quod vera sunt omnia quæ de ipsa nobis relata sunt: ecce quam contumeliose a dæmonibus nunc trahitur et affligitur. Quis enim diabolorum hanc maleficam huc adduci persuasit? Quisve villam nostram et populum, ejus maleficiis occupavit? Numquid non poterat hæc pessima seductrix in villa sua a dæmonibus sufficienter affligi; quin ad confusionem nostram huc deberet adduci? Cumque hæc et plura blasphemantes dicerent, reliqui dæmones tenentes eam, dixerunt: Hæc est illa F miserrima seductrix, quam propter execrabilem vitæ suæ enormitatem, traditam nobis ab Altissimo, sicut cernitis, in nostra potestate habemus. Hanc vero, nisi adhuc ab errore suo resipiscere voluerit, gravissimis tormentis, vobis cernentibus, exterminabimus; et simul cum corpore et anima nobiscum ad æterna supplicia deportabimus. Hoc dicentes, et Virginem immobilem cernentes, tandem eam, subductam ab oculis adstantium, secum ad aera deferebant. Illi autem, qui sub specie hominum adstabant, blasphemantes, et in signum abominationis expuentes, dixerunt: Nunc miserrima illa seductrix, viva a dæmonibus, simul cum corpore et anima, ad inferos deferetur, et mundus ab ejus perversitate et malitia absolvetur. Hæc et his similia illis blasphemantibus, Virgo Christi a dæmonibus, a quibus sursum devecta fuerat, in piscinam quamdam glacie et nive constrictam, præcipitatur, et nunc sursum evecta, nunc vero in fundum piscinæ dejecta, sæpissime immergebatur. Post hæc vero a quodam dæmone, in profundo piscinæ, lancea acutissima (sicut in præcedentibus transfigitur, et terræ profundius infigitur.

ibique blasphematur a turba tam spectantium,

quam torquentium dæmonum:

93

A 93 Hoc autem facto recedentibus dæmonibus, a suo dilectissimo Sponso Virgo Christi intime consolatur, sanatur et in suum thalamum mirabiliter revocatur. Deinde per tres noctes sequentes, usque in Vigiliam Natalis Domini, Virgo Christi ab eisdem dæmonibus post longas comminationes, eadem catena ignea per medium corporis constringitur; et per vepres, spinas et frutices ad quoddam claustrum Monachorum, in vicina silva situm, quod Kneichstedin *c* appellatur, trahendo perducitur; ubi vociferantibus dæmonibus, et horribiliter tumultuantibus, quidam ex ipsis, juxta consuetæ suæ nequitiæ] figmenta, specie Abbatis et Monachorum prædicti claustri, tamquam hujuscemodi tumultibus excitati, ad videndum, quidnam hoc esset; advenerunt; et videntes Virginem sic miserabiliter a dæmonibus tentari, blasphemando dixerunt: Hæc est illa miserrima seductrix de Stumbele, quæ sub specie religionis et sanctitatis jam dudum homines decepit; quæ etiam a sua perversitate a viris religiosis et discretis numquam corrigi potuit: nunc enim omnia de ipsa vera conspici mus, quæ quondam audientes a personis veridicis B vix credere potuimus. Ad hæc dæmones, Virginem Christi tenentes, blasphemantes, et tamquam dicta aliorum confirmantes, dixerunt: hanc vilissimam seductricem, omni religioni contrariam, nec non propriæ voluntatis sectatricem, sub nostra potestate habemus: quæ nisi saltem adhuc, in extremo vitæ suæ, ab errore diuturno resipiscens, nostris consiliis acquiescat; ipsam gravissimis tormentis exterminabimus, et exterminatam nobiscum ad inferos æternaliter cruciandam deportabimus. Tunc reliqui dæmones, in specie Monachorum adstantes, Virgini Christi, ut omnem perversæ sanctitatis et religionis speciem postponeret, et ad seculum potius se converteret, quam sic misere a dæmonibus affligi deberet, fallaciter persuaserunt. Quorum iniquæ persuasiones tanto amplius mentem Virginis affligebant, quanto magis ipsos viros religiosos et devotos, quibus merito credendum ac obediendum foret, esse credebat.

a quibus rapta ad vicinum monasterium,

ab aliis sub specie Abbatis et Monachorum reprehenditur,

et ad defectionem impellitur:

94 Hoc facto, Virgo Christi, coram adstantibus, a dæmonibus horribiliter cæsa, sursum evehitur; et [dejicitur] in quoddam fossatum, quod præd. claustrum circuit, niveis aquis constrictum, spinis quoque et vepribus denso ordine undique consitum: ubi nunc sursum evecta, nunc deorsum in aquas C niveas projecta, et per spinas et per vepres tracta et dilacerata; miserabiliter torquetur. Novissime vero venit dæmon ille prædictus cum lancea acutissima, sicut in præcedentibus noctibus, et corpus Virginis immersum aquæ, per medium transfixit: et luto profundissimo illud infigens, duabus quidem primis noctibus ipse cum suis sodalibus recessit; et Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso consolata, sanata, nec non de vicina redemptione sui patris certificata et lætificata; singulis noctibus in suum thalamum mirabiliter rediit: in tertia vero nocte, hoc est, in illa quæ Vigiliam Natalis præcedit; cum post universa prædicta tormenta, Virgo Christi a dæmone illo transfixa; in fundo fluminis mersa jaceret; ecce subito a Domino confortata, extractaque lancea, super flumen se erexit; et dæmonem illum, qui se toties transfixerat, fortissime apprehendit; viribusque multiplicatis tamdiu cum eodem luctabatur, donec ex diuturna colluctatione et forti compressione, cutis cum carnibus, a brachiis simul et a toto corpore Virginis solvebatur. Tandem Virgo Christi dæmonem illum, devictum atque dejectum, pedibus suis violenter substravit; et conculcatum tamdiu subtus pedes suos in fundo illius aquæ tenuit, donec universi dæmones circumstantes, qui ipsam per totum Adventum afflixerant, cum maxima confusione D et tremore, totius malitiæ suæ modum et ordinem, simul et universas pœnas enumerantes exposuerunt, quibus ipsam, secundum mensuram sibi a Deo traditam [cruciaverant]; et quas pœnas, ex jussu Omnipotentis, non pro suis, sed pro excessibus sui patris intulerunt, lamentabili voce clamaverunt. Similiter numerum, quis esset, scilicet duodecim millia, prodiderunt: et veniam deprecantes, dixerunt: Dimitte nos, o carissima Ancilla Dei omnipotentis, quia pro injuria tibi facta, non solum in præsenti vehementer affligimur, sed etiam in inferno a nostris consociis perpetuo affligemur. Hæc et plura illis dicentibus, et laudes Omnipotentis diversis præconiis extollentibus, tandem Virgine jubente, lacrymando et miserabiliter ejulando, recesserunt.

deinde in fossam congelatam et spinosam præcipitatur,

ac luto infigitur;

sed uno denique apprehenso, de omnibus ad 12000 triumphat

A. PETRO COÆVO EX MS.

95 Illis vero recedentibus, Sponsa Christi a suo Dilectissimo ineffabili gaudio consolatur, et sanata per omnia in suum thalamum mirabiliter revocatur. Deinde Vigilia Natalis feliciter transacta, Sponsa Christi in die sancto ad ecclesiam læta proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur: ubi inter ceteras ineffabiles consola- E tiones, hoc tamquam pro novo clenodio a suo Dilecto recepit; quod animam sui dilecti patris, pro qua tanta passa fuerat, similiter et animam cujusdam juvenis (fratris videlicet illius, qui ab ore Virginis audita conscripsit) uno eodemque momento a pœnis Purgatorii absolutas, coram benefica facie sui dilectissimi Sponsi feliciter glorificatas invenit; et hoc ei veraciter innotuit, quod videlicet anima patris sui prædicti, pro gravibus suis excessibus, adhuc duodecim millibus annorum; et anima alterius juvenis, multis annis in Purgatorio puniri debuissent; si non ipsis merita passionis Sponsæ Christi celerius subvenissent. Ab illo itaque die usque ad Epiphaniam, Virgo Christi in magna consolatione permansit, et quasi singulis [diebus] continue in raptu fuit.

et Natali Domini festive celebrato,

lætatur patre et altero juvene liberatis.

ANNOTATA D. P.

a *Ita dæmones, humanam speciem induti, (ut calumniis suis, quas in Christinam jactant, fidem aliquam ab auctoritate Religiosorum virorum concilient) mentiuntur, Ordinem Minorum, nescio quæ, de ipsa jam prædixisse: quorum tamen dum nihil sigillatim proferunt, mendacia sua manifeste produnt. Neque vero credibiliora forent eorum facta, quæ mox sequuntur, quam sint dicta quæ præcedunt; nisi gravissimorum Patrum, ipsarum* F *sacrarum Litterarum auctoritate constaret, talia a dæmoniis in corpora humana, permittente Deo, alias exercita fuisse. Nota est historia Jobi. Notus puer Evangelicus, Marci* 9, 1, *quem dæmon allidebat et spumabat, et stridebat dentibus, et arescebat; et frequenter in ignem et in aquam mittebat, ut eum perderet. Quid passus non est a dæmoniis S. Antonius Abbas? Stupenda sane, et vix credibilia, nisi a prudentissimo et sanctissimo Athanasio conscripta forent in Vita ejus, quam vide sis.*

b Nezzenheim, *cum non exprimatur, credi potest privatum prædium esse.*

c Kneichstedin, *in Vita num.* 19. Knechtide, *minus recte; in tabulis* Knechstede 5 *leucis infra Coloniam.*

CAPUT XI.

Annus MCCLXXXIII *usque ad Pascha.*

In die vero Epiphaniæ, cum Virgo Christi mane ante Missam circumeundo villam ad ecclesiam pergeret, et jam ad medietatem viæ venisset; ecce subito et quasi ex improviso, quidam dæmon, in specie

6. Jan. accedens tentator,

A. PETRO COÆVO EX MS.

mira promittit,

A cie ignis, desursum veniens ad terram coram Virgine se dimisit; cujus statura maxima in altum se extendit. Hic vero aggrediens Virginem his sermonibus, dixit : Usquequo, miserrima et infelicissima omnium mortalium, vitam irrationabilem et erroneam vis ducere? Quamdiu in perversitate animi tui putas permanere? Vana enim et superstitiosa sunt quæ sectaris, et saluti tuæ in omnibus adversaris : frustra quippe alium Deum præter me invocas et adoras : ego enim sum qui potestatem in te habeo, et tecum quæcumque mihi placuerint facio. Unde si adhuc a perversitate tua velles desistere, et vanas ac superfluas fabulationes, quibus me graviter offendis, dimittere, atque juxta meum consilium rationabilem vitam ducere; multis te divitiis et honoribus sublimarem, et inter cetera hanc tibi potestatem conferrem, ut ubicumque velles esse aut desiderares, sine mora et in ictu oculi venire posses. Sic enim omnes religiosas congregationes, tam virorum quam mulierum, et præcipue illum Conventum in quo frater tuus manet, quem diligis, posses invisere, et de statu ejusdem fratris tui percipere, atque de his omnibus magnam devotionem et consolationem habere. Cumque hæc et plura dæmon ille

sed contemnitur :

B locutus fuisset, Virgo Christi indignans, et sermones ejus deridens, dixit; Consolationes et deductiones tuæ nefandissimæ tecum sint in æternam perditionem : honores et dignitates, quas promittis, maneant in perpetuam confusionem : ego enim scientiam et consolationem aliam non recipio, gloriam et dignitatem aliam non appeto, nisi Dominum meum Jesum Christum. Hæc est scientia mea vera, et certa consolatio : hæc gloria mea vera, et æterna beatitudo : in cujus dulcissimo nomine cuncta mihi adversantia superare valeo. Ad hæc verba Virginis dæmon ille, post longas comminationes sursum unde venerat ascendebat; et Virgo Christi suum dilectissimum Sponsum benedicens, ultra ad ecclesiam lætanter iter peregit.

7. idem cum sociis, multum tumultuatus,

97 Sequenti autem nocte post Epiphaniam, cum Virgo Christi flexis genibus in oratione staret, audivit voces, primo quidem cachinnantium, jocantium atque furialiter exultantium; deinde voces gementium, plangentium et miserabiliter ejulantium : novissime vero audivit verba et ictus, tamquam mutuo se cædentium, seu malleis percutientium : ex quorum tumultuoso strepitu tantus horror Virginem invasit, quod vix et maxime contra cor suum in

C orationibus se continere potuit. Secunda vero nocte Virgo Christi easdem voces et strepitum penes se in thalamo suo audivit, et perterrita vehementer horruit. Tertia autem nocte, dæmones illi, qui præcedentibus noctibus invisibiliter clamorem et strepitum moverunt, horribilius apparentes in thalamum Virginis venerunt. Et primo quidem jocis et cachinnationibus furialiter riserunt, deinde plangentes et ejulantes voces lamentabiles emiserunt, ad ultimum vero, ferreis malleis mutuo seipsos tamquam in nihilum redegerunt. Et hoc facto conversi ad Virginem, dixerunt, Scisne; o infelix et miserrima, cur hoc fecimus, quidve per hoc intendimus? Ecce propterea cum tanta cachinnatione et jucunditate jocantes risimus et exultantes gloriamur, quia te in potestate nostra habemus, et tibi omnimodis dominamur; gemitus vero et planctus atque lamentabiles voces audire te fecimus, simul et innumerabiles passiones et verbera auditui tuo obtulimus, ostendentes tibi, quod nisi velociter relicta erronea vita tua, nostris consiliis acquiescere volueris, diversis tormentorum generibus vitam tuam exterminabimus; delatamque ad inferos, inter perpetuos planctus et gemitus, talibus te verberibus æternaliter cruciabimus. Ad hæc verba Virgo Christi constanter res-

minatur dira quaque :

quæ Virgo spernens,

pondit : O maledicti dæmones, comminationes vestræ nullum mihi prorsus timorem incutiunt; sed potius admonentes me de voluntate Domini, lætiorem atque constantiorem me faciunt : unde nolite comminando inaniter tempus perdere, moras rumpite, et quidquid vobis a Domino meo imperatum fuerit quantocius adimplete. Hæc cum Virgo Christi constanti animo diceret, dæmones illi conversi nocte illa, similiter et sequentibus noctibus, usque Dominicam sequentem, evanescentes abierunt. D

ab 11 Jan. ad 15, ungulis igneis laniatur :

98 Transacta vero illa Dominica, singulis noctibus usque in sextam feriam sequentem, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis; et post longas comminationes irruentes in eam, et uterum ejus ungulis igneis disrumpentes, omnia viscera ejus miserabiliter extraxerunt : et trahentes ipsam cum eisdem visceribus per totam suiipsius curiam; et ad singulas arbores cædentes, miserabiliter afflixerunt; suspendentes ad ramos arborum corpus Virginis; movendoque et quatiendo illud inter manus suas crudelissimas jactaverunt; et insultantes ei atque blasphemantes, dixerunt : Nunc E miserrima seductrix, Deum tuum invoca; nunc auxilium ejus implora. Nunc vides, quod vana et inutilis sit spes tua, erronea et perversa vita tua, propter quam a consortio Dei non immerito sequestraris, et nostræ potestati relinqueris. Hæc et plura blasphemantes, et Virginem ultra modum cruciantes, abierunt. Quibus abeuntibus Virgo Christi singulis noctibus confortatur et sanatur, vulnus tamen maximum in corpore ejus, usque in ultimam noctem, videlicet quæ est ante sextam feriam prædictam, incuratum relinquitur : sed modo mirabili viscera rupta et extracta, panno circumligato, reservantur; sicque a Virgine per omnes illos dies portantur. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ est ante sextam feriam supradictam, comminationes et tormenta superius memorata, dæmones illi lancea acutissima et ignea corpus Virginis transfixerunt; sicque sursum tollentes, et desuper horrei tecto infigentes horribiliter vociferando clamaverunt. Et quidam ex ipsis, transformantes se in species hominum utriusque sexus, tamquam hujusmodi clamoribus excitati, ad spectaculum ignominiæ adstiterunt : et omnes quasi ex uno ore blasphemantes [dicebant]; Ecce qualiter a dæmonibus hæc miserrima tractatur; quam contumeliose in conspectu omnium nostrum cruciatur. Nunc manifeste videmus, quod omnia F vera sunt quæ de ejus perversitate Fratres Minores et alii Religiosi sæpius nobis dixerunt. Et contra reliqui dæmones eam tenentes, confirmantes aliorum dicta, gravissimis eam cruciatibus exterminare, nisi citius resipisceret, promiserunt. Tandem vero, videntes eam omnino immobilem, solventes a tecto ad terram fortissime præcipitaverunt; et cum lancea corpus ejus miserabiliter pupugerunt.

denique horrei sui tecto affigitur,

et illuditur

a dæmonibus ad 1000 victos se fatentibus,

99 Hoc autem facto, confusi et ficti coram Virgine se stiterunt; et exponentes totius malitiæ suæ modum et ordinem, et veniam poscentes, dixerunt : Miserere nostri, o Christina Ancilla Omnipotentis fidelissima, quia pro pœnis tibi injuste illatis jam in præsenti graviter affligimur, sed et a nostris sodalibus gravius perpetuo affligemur. Similiter et numerus eorum quis esset, scilicet mille dæmones, qui eam juxta imperium Altissimi affixissent, ostenderunt. Tandem vero dimissi a Virgine, cum planctu et ejulatu maximo recesserunt. Quibus recedentibus, Sponsa Christi a suo Sponso visitatur; et sub Crucis signaculo ab omni prorsus plaga curatur. Altera vero die, hoc est in sexta feria prædicta, Virgo Christi læta ad ecclesiam proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi raptim transfertur. Deinde vero usque in Dominicam post Purificationem

A Purificationem beatæ Mariæ, absque dæmonum persecutione permansit, similiter tamen ut supra communicavit.

Ab 8 Febr. cruciatur ignito tridente per 5 noctes,

100 Transacta vero illa Dominica, sequenti nocte venit quidam dæmon, aspectu multum horribilis, hiante atque flammante gutture, in thalamum Virginis : qui nihil loquens, sed in impetu in Virginem irruens, corpus ejus igne tartareo, quo repletus fuerat, succendit : deinde instrumento igneo ad modum tridentis corpus Virginis trajiciens, miserabiliter affligebat : et hoc facto subito evanescens, recedebat. Hæc passio durabat per integram hebdomadam singulis noctibus ; et Virgo Christi integra consolatione caruit ; et in corpore curata non fuit. Transacta vero illa hebdomada, Virgo Christi ab eodem dæmone singulis noctibus, usque in sextam feriam quæ est ante Cathedram B. Petri, vestibus nudata, e thalamo suo ejicitur ; et maximis nivibus, quæ tunc terram profunde operuerant, involuta, horribiliter cæditur. Deinde vero recedente dæmone, Virgo Christi, a suo dilectissimo Sponso visitata, intime consolatur ; dolor incendii, quem in prima hebdomada graviter senserat, penitus in ea
B extinguitur et fugatur : læsio tamen, quam de igneo tridente transfixa receperat, usque in extremam noctem incurata relinquitur. In ultima vero nocte, hoc est illa quæ sextam feriam superdictam præcedit, cum Virgo Christi, sicut prædictum est, ab eodem dæmone nudata vestibus, tracta, et nivibus involuta jaceret ; accessit dæmon cum magna ferocitate, et ubera Virginis, simul cum toto corpore, subulis acutissimis laceravit. Hoc facto dæmon, apprehensa lingua Virginis, sursum ad aera devexit ; et ad terram horribiliter præcipitans, confusus evanuit. Sponsa autem Christi a suo dilectissimo Sponso visitatur, intime consolatur, simulque ab omni læsione curatur. Mane autem facto, hoc est in sexta feria quæ Cathedram Petri antecedit, Virgo Christi læta ad ecclesiam pervenit ; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox transiit. Deinde in magna consolatione perseverans, in Sabbato quod est ante primam Dominicam Quadragesimæ denuo communicavit, et rapta ineffabiliter consolata fuit.

usque ad 19 : quando torta in uberibus et lingua,

a Sponso visitatur.

6 Martii distortis lapsu pedibus,

101 Accidit autem contra sero prædicti Sabbati, cum Virgo Christi de ecclesia in reclusorium duci more solito debuisset, jamque ad ostium reclusorii ventum fuisset ; Virgo Christi, ob magnitudinem exultationis et lætitiæ nimium ponderosa, de manibus ducentium lapsa, ad terram corruit : et pedibus
C reflexis et distorto modo curvatis, venisque contractis et distemperatis, tam vehementer se læsit, quod vix cum maxima difficultate et labore in reclusorium portari potuit. Crevit autem subito tam gravis et vehemens dolor, ut Virgo Christi non pedes nec crura per se movere ullo modo potuisset, sed neque se tangi a quoquam sine magno clamore et dolore sustinuisset. Cumque Virgo Christi noctem illam cum sequenti die in tanta læsione et dolore transegisset, secunda nocte somnium Virgo arripuit, et Angelum Dei assistere sibi vidit : qui tangens pedes et crura Virginis, tactu lenissimo ipsam surgere, et suum Dilectum benedicere monuit, et iis dictis continuo disparuit. Evigilans autem Virgo Christi, sanam se reperit ; et surgens in genua se erexit, suumque dilectissimum Sponsum ex toto corde benedixit : et sic usque ad tertium diem in magna consolatione permansit.

curatur ab Angelo.

10 a turba dæmonum ignitorum

102 Igitur post tres noctes Virgo Christi ad prælium denuo vocatur, et immensa multitudo dæmonum adversus eam congregatur : qui videlicet dæmones, ignibus tartareis succensi, et fœtoribus abominabilibus repleti, thalamum Virginis orantis subierunt, et variis argumentorum fallaciis totam Virginis conversationem pervertere cœperunt : et D nisi adhuc a perversitate sua desistere vellet, ipsam iisdem ignibus quibus succensi erant succendere, et spurcitias quibus repleti erant in ipsam transfundere, comminando promiserunt. Virgine autem Christi constanter in suo proposito persistente ; et quod minas eorum non timeret, sed potius de passionibus sibi ex voluntate sui dilectissimi Sponsi supervenientibus gauderet, respondente ; dæmones illi furibundi horribiliter Virginem invaserunt, et singulis noctibus usque in secundam Dominicam, primo quidem ipsam ignibus tartareis succenderunt, deinde ore ejus ferreis ungulis extento, abominabiles spurcitias corpori ejus infuderunt : et hoc facto abeuntes, ipsam tamquam omnino suffocatam reliquerunt. At Virgo Christi singulis noctibus divinitus reformatur, sanatur, et mirabiliter consolatur. Deinde vero, post secundam Dominicam usque in sextam feriam sequentem, venerunt prædicti dæmones singulis noctibus in thalamum Virginis orantis : insultantesque ei dixerunt, O infelix et miserrima omnium hominum, quare a perversitate et duritia animi tui non desistis ? An adhuc hanc miserabilem E vitam, cunctis doloribus et cruciatibus plenam, non fastidis ? Quibus Virgo Christi constanter respondit: O nefandissimi dæmones, veram et æternam vitam meam, quæ Christus est, non fastidio, sed toto cordis desiderio concupisco, et pro ejus amore pati quæcumque tormentorum genera non formido.

et fœtidorum invaditur.

15 igne eorum ustulatur et spurcitia impletur,

candentique catena constringitur

103 Tunc dæmones illi, amplius sævientes, catenamque igneam ipsi ostendentes, dixerunt : Nisi tu, miserrima seductrix, postposito diuturno errore continuo resipiscas, et nostris consiliis acquiescas, corpus tuum hac catena ignea constringemus ; et vestibus expoliatam contumeliose trahentes, spectaculum et opprobrium, non solum huic villæ, sed toti mundo proclamando faciemus. Hæc dicentes, et Virginem Christi non solum minas eorum non paventem, verum etiam moram et tarditatem eorum redarguentem cernentes, ipsam crudeliter invaserunt ; vincientesque catenam ferream corpori Virginis circumdederunt, et nudam trahentes, ac blasphemando vociferantes, ad montem quemdam juxta villam situm perduxerunt : ibique accedentes singillatim universi, variis eam comminationibus et blasphemiis vexaverunt. Hoc vero singulis noctibus fecerunt, usque in sextam feriam supradictam ; hoc adjuncto, quod in illa nocte quæ præcedit eamdem sextam feriam, dæmones illi, F post tormenta supradicta, corpus Virginis quali super incudem posuerunt ; cædentesque ferreis malleis super ipsum, penitus contriverunt, et tamquam in nihilum redegerunt : hoc autem facto, subito evanuerunt. At Virgo Christi singulis noctibus a Domino sanatur, et mirabiliter in suum thalamum revocatur. Sequenti vero die, hoc est in sexta feria supradicta, Virgo Christi communicandi gratia ad ecclesiam pervenit ; et communicans, totum illum diem in gemitibus et amarissimis lacrymis transegit ; donec tandem contra sero, de voluntate sui dilectissimi Sponsi aliquantulum consolari meruit, et sic usque ad tertium diem a dæmonum persecutionibus secura permansit.

ac malleis tunduntur.

30 Martii eadem catena per aures trajecta,

104 Quo transacto, singulis noctibus usque in sextam feriam, quæ Dominicam in Passione Domini antecedit, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis ; et post longas comminationes et vexationes, catenam illam igneam per utrasque aures Virginis perforando transfixerunt ; sicque retorquentes, collo ipsius eamdem circumdederunt ; et horribiliter trahentes, ad vicinam silvam quæ *a* Gurbruch dicitur perduxerunt ; et vicissim subsistentes moramque facientes, ipsam,

A si ab erronea vita desistere vellet, interrogaverunt. Deinde cum trahendo, interrogando, blasphemando ad prædictam silvam perduxissent, blasphemantes dixerunt: Nunc, miserrima omnium hominum, manifeste vides, quod sub nostra potestate penitus conclusa es, et non est qui te de manibus nostris possit eripere: nos enim sumus dii omnipotentes, quorum potestati omnia subduntur. Quamobrem potentiam nostram palam tibi monstrabimus, quia has magnas arbores, firmiter radicatas, in ictu oculi eradicabimus; cum quibus te miserrimam seductricem, nisi nostris monitis celeriter acquiescas, cædendo penitus exterminabimus. Hoc cum dixissent, et Virginem Christi immobilem cernerent; concurrentes, ingenti turbine omnes illas arbores radicitus extraxerunt; levantesque ipsas super humeros, et coram Virgine stantes, dixerunt: Nunc manifeste virtutem omnipotentiæ nostræ considerare potes, ideoque cessando ab erronea vita tua nostris monitis parere merito debes: quia si dii omnipotentes non essemus, talia nequaquam facere potuissemus. His dictis irruentes in eam cum horribili strepitu, et singulis arboribus corpus Virginis cædentes, quasi in nihilum redegerunt, et B inter ipsa verbera blasphemantes dixerunt: Nunc, maledicta, Deum tuum, in quo confidis, invoca: nunc Sponsum, de quo frustra gloriaris, in auxilium provoca. Vides sane quam stulta et inutilis sit invocatio tua: nam si hic, de quo insanissime præsumis, Deus esset, tibi in tantæ necessitatis articulo non deesset. Hæc et plura hujuscemodi blasphemantes, et cædendo corpus Virginis annihilantes, tandem abierunt. Quibus abeuntibus Virgo Christi communicans, totum illum diem in amarissimis lacrymis continuavit: tandem circa sero, de voluntate sui dilectissimi Sponsi aliquantulum consolata, per triduum dæmonum persecutionem non sensit.

A. PETRO COÆVO EX MS.

raptatur in silvam,

et ad singulas arbores cæditur:

sibique restituta 2 Aprilis

105 Deinde vero singulis noctibus, usque in illam noctem quæ præcedit Cœnam Domini, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis: et post longas verborum et comminationum vexationes, Virginem Christi cum catena per aures transfixam ad prædictam silvam traxerunt; ibique (ut supra dictum est) extractis arboribus interrogantes eam, variis comminationibus et blasphemiis diu multumque vexaverunt. Demum vero, omnibus arboribus tamquam in ordine locatis, corpus Virginis desuper posuerunt; et tractu horribili, per durissimos C ramos et cortices, hinc inde trahentes miserabiliter cruciaverunt; donec tandem, rupto corpore Virginis, omnia viscera et intestina ejus effuderunt: quo facto, tollentes corpus vacuum et exangue sursum in aera, ad terram fortissime præcipitaverunt. Quadam etiam nocte corpus Virginis, sic ruptum et evisceratum, in longinquas partes devexerunt: ubi ipsam in quamdam speluncam profundissimam, sulfure et pice bullienti plenam, præcipitaverunt: descendentesque simul in ipsam speluncam, corpus Virginis ungulis acutissimis laceraverunt; et totali sanguine effuso, ipsam, tamquam omnino exanguem et mortuam, relinquentes, abierunt. Virgo autem Christi a duobus Angelis prædictis singulis noctibus devotissime tollitur, sanatur, et in suum thalamum mirabiliter reducitur. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ præcedit cœnam Domini, cum Virgo Christi per igneam catenam ad prædictam silvam tracta fuisset; dæmones, extractis arboribus accedentes, ad Virginem dixerunt: Nisi tu, miserrima seductrix, adhuc ab erronea vita tua te convertas, et nostris consiliis acquiescas, ad has arbores contumeliose te ligabimus, et ad longinquas regiones quas ferocissima gens inhabitat perducemus, ibique illius terræ incolas ad spectandum confusionem et ignominiam tuam convenire faciemus; dein, post tormenta gravissima, vitam tuam morte turpissima finiemus. D

usque ad 15 ejusdem simili modo vexatur,

et piceo puteo injecta laceratur:

106 Cumque hæc et his similia loquerentur, Virgine Christi in suo proposito immobiliter perseverante; dæmones apprehensam eam ad arbores suspenderunt, tollentesque fortiter in aera, subsannando et blasphemando, ad regionem illam longinquam, quæ Frisia dicitur, perduxerunt. Illic quoque statuentes eam in loco spatioso, marinis fluctibus undique circumdato, blasphemantes dixerunt: Scisne, miserrima seductrix, quod ad partes longinquas et peregrinas te modo perduximus? Vides autem quod omnia quæcumque volumus nullo resistente tecum facimus: es enim in terra valde remota, quæ Frisia *b* appellatur, quæ a gente crudelissima inhabitatur. Nunc vero magnitudinem potentiæ nostræ palam cernere potes: non enim immerito dii omnipotentes appellamur, qui nullo obstante cunctis mundi partibus dominamur. Sed si alius Deus præter nos est, quem toties invocas; aut si Sponsum habes, de quo inaniter te jactas; E necesse est ut modo veniat, et tibi in tanta necessitate subveniat. Quare ergo audire dissimulat quem invocas? curve venire tardat, quem amas? Cumque hæc et plura his similia dæmones blasphemando clamarent, quidam ex ipsis, in species hominum regionis illius se callide trasformantes, tamquam hujuscemodi clamoribus concitati ad explorandum quidnam hoc esset, quidve terribilis ille clamor prætenderet, convenerunt: qui omnes unanimiter, ex instinctu reliquorum dæmonum adstantium et scelera Virginis mendaciter commemorantium, insultantes Virgini variis modis blasphemaverunt. Post hoc vero irruentes illi mendacissimi dæmones in Virginem, post tormenta gravissima, in aquas profundissimas eam præcipitaverunt: jactantesque illas maximas arbores super ipsam, in profundum pelagi demerserunt. Tunc confusis et devictis per omnia dæmonibus, Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso intime visitatur, et ab omni læsione curata in suum thalamum mirabiliter revocatur. Tunc dæmones illi, confusi et tremuli, coram Virgine steterunt; et enarrantes cunctas nequitias suas, confusos se atque victos per omnia fatentes, dixerunt: Ecce nos sumus dæmones, numero ducenta millia *c*, inter cunctos consocios F nostros tamquam nequiores exquisiti; quibus ab Altissimo imperatum est, ut te, ancilla Omnipotentis, tantis et tam gravibus suppliciis affligeremus, et in te cunctas nequitiæ nostræ artes exerceremus. Nunc vero omnibus juxta mensuram nobis ab Altissimo traditam, in te completis, nil nobis restat, nisi confusio et pœna perpetua: tibi autem a Sponso tuo, quem solum verum Deum, et omnipotentem Deum fatemur, laus et corona debetur æterna. Miserere ergo nostri, et dimitte nos: quia propter injuriam tibi factam in præsenti vehementer affligimur, et in inferno æternaliter affligemur. Hæc et plurima his similia cum magno tremore dicentes, dimissi tandem a Virgine, non sine magnis ululatibus et clamoribus, abierunt. Quibus abeuntibus Virgo Christi in gratiarum actione permansit; et sequenti die, hoc est in Cœna Domini, multum jucunda apparuit.

translataque in Frisiam,

b

post varias ibi illusiones,

lecto suo redditur,

c

et dæmones se victos fatentur.

ANNOTATA D. P.

a Gurbruch, *infra num.* 110 Goiebruch *num.* 121 Gorbruch, *num.* 155 Gribruch, *sed prima scriptio recurrit num.* 120, *et in Vita semper scribitur* Goyrbruch.

A bruch. *Nomen nusquam exprimunt tabulæ.*

b Frisiæ *Orientalis extrema, ut quam amplissime spatium sumam, distant ab urbe Coloniensi ad* 80 *leucas : spectat autem illa ad Archidiœcesim Ultrajectinam.*

Ingens numerus dæmonum

c *Hic est summus, qui hactenus occurrit vel occurret in hoc libro, numerus dæmonum, ad exercendam* Christinæ *patientiam concurrentium : magnus quidem, sed nequaquam incredibilis, quando legimus in Evangelio, Lucæ* 8 ℣. 30, *unum hominem insessum fuisse ab integra legione dæmonum id est* 6666. *Cum autem omnes isti promittunt quod Virgini non essent amplius molesti futuri, opinari me faciunt, ipsos mox ab hac confessione ad infernum retrusos fuisse, numquam exituros. Sane ex frequentibus energumenorum exorcismis constat, nihil æque horrere dæmones, quam, quod occupatis semel corporibus expulsi, ablegandi ad inferos sint : unde mihi suspicio nascitur, quod omnes ii, qui nunc præficiuntur tentandis et pertrahendis in damnationem hominibus, aut magno cuidam malo perficiendo, ex eorum sint numero, quos* aeris potestates *vocat Apostolus : ab ipso primo lapsu in aeria regione oberrantes, donec denique propter exercita inter homines mala quasi suo*

et longe major Angelorum.

B *perfuncti officio, detrudantur in gehennam. Neque hoc mirum videatur, siquidem partem tertiam stellarum, id est Angelorum, traxisse in ruinam creditur Draco. Angelorum autem numerus, etsi nuspiam in Scriptura expressus inveniatur; tamen noster Christophorus Estancellius, Mathematicarum in Bahia Brasiliæ Professor, in eo quem hic Antuerpiæ imprimendum curavi Uranophilo extasi* 9 *num.* 58 *curiosum calculum Angelorum eo subducit, ut juxta quod Danielis* VII *positum est,* Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant *ei, (sic ut singuli Ordines in decuplum invicem sese excedant)* totius curiæ cœlestis beatorum spirituum mille millium millionum de millionibus numerus expleatur ; damnatorum sit centesima pars velut supernumeralis excedens illum numerum perfectissimum, scilicet decem millia milliones millionum, ex quibus quinque millia milliones ruerint ex infimo ordine Angelorum, velut tertia pars ejus naturæ quam Draco secum traxit : ceterorum vero, qui ex aliis Ordinibus ruerint, quis quotusque numerus sit, non est ita facile nobis intellectu. Probabiliter tamen, *inquit*, arbitror ex senis simul ordinibus Ministrantium, non plus quam decimam partem ruisse; sicut solum centesimam ex omnibus simul collectis; ita ut his parabola centum C ovium, illis autem similitudo decem drachmarum adstipuletur.

CAPUT XII.

A Paschate anni MCCLXXXIII, *usque ad festum omnium Sanctorum.*

Celebrato Paschate 18 Aprilis

A vespere diei Cœnæ usque in Vigiliam Paschæ, Virgo Christi multum jucunda apparuit ; et mirabili compassionis affectu rapta in suum dilectissimum Sponsum, tunc Dominicæ passionis stigmata percipere meruit : quæ tamen in illis locis, in quibus ab hominibus notari potuissent, ipse Sponsus delendo occuluit. Igitur Vigilia Paschæ cum magno gaudio transacta, sequenti die, hoc est in die sancto Paschæ, Sponsa Christi communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur : ubi secundum multitudinem dolorum et passionum ineffabili gaudiorum multitudine consolatur. Deinde transactis post festum Paschæ quasi tribus hebdomadis, cum Virgo Christi iterum communicare proponeret, ante diem Communionis, per tres noctes, a quodam dæmone gravissime affligebatur. Venit siquidem dæmon ille horribilis singulis noctibus in

8 Maji communicatura, triduo ante torquetur tridente igneo :

thalamum Virginis, et corpus ejus ferreo et igneo D tridente trajiciendo perforavit, et horribiliter quatiendo ac circumferendo, Virginem Christi miserabiliter cruciavit ; ita videlicet, quod diebus supervenientibus sanguis de corpore Virginis copiosissime profluens, terram perfundendo irroravit. In his omnibus Virgo Christi jucunda apparuit ; et in tertia nocte a suo dilectissimo Sponso intime consolata, perfectissime sanari meruit. Sequenti autem die communicans, in suum Dilectissimum continuo rapitur, ubi semper ineffabiliter consolatur. Deinde vero usque in secundam feriam, quæ festum Pentecostes præcedit consolata permansit. Tunc demum dolor et passio Virginis innovatur ; et omni interna consolatione subtracta, singulis noctibus usque in Vigiliam Pentecostes Virgo Christi a duobus dæmonibus horribiliter cruciatur.

A. PETRO COÆVO EX MS. et consolata usque ad 31, cruciatur usque ad 5 Junii,

107 Venerunt enim prædicti dæmones singulis noctibus in thalamum Virginis, cum maximo tædio orantis. Et primo quidem mentem ejus diversis sermonibus et comminationibus diu multumque vexabant ; deinde corpus nudatum et forcipe compressum gravissime cruciabant. Hoc autem facto, cum E maximo furore et impetu, omnia viscera cum intestinis ferreis ungulis sursum per os Virginis extraxerunt, et relinquentes ipsam tamquam mortuam abierunt : quibus abeuntibus Virgo Christi singulis noctibus a Domino consolatur et mirabiliter curatur. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ Vigiliam Pentecostes antecedit, post tormenta prædicta, dæmones confusi coram Virgine Christi steterunt ; et cunctis nequitiis suis confessis, statim dimissi a Virgine cum maxima confusione abierunt : Virgo autem Christi a suo Dilecto intime consolatur et ab omni læsione curatur. Sequenti autem die cum magna jucunditate transacta, Virgo Christi in die sancto Pentecostes ad ecclesiam læta proficiscitur ; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi confestim rapitur, ibique ineffabiliter consolatur. Post hæc vero ante Nativitatem B. Joannis Baptistæ, Virgo Christi tribus noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur ; qui veniens singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, corpus ejus ferro candente ad modum tridentis perforavit ; et horribili commotione circumferens et quatiens, gravissime cruciavit ; et hoc facto subito evanuit. Virgo autem Christi lægionis plagam in suo corpore, usque ad tertiam noctem, incuratam retinuit ; et tota licet sanguine perfusa, læta tamen F de voluntate sui dilectissimi Sponsi permansit. In tertia vero nocte intime consolata perfectam sanitatem percepit ; et sequenti die communicans, in amplexus sui Dilectissimi mox rapta fuit.

extractis forcipe visceribus, Pentecosten celebrat 6 Junii, iterum torquenda a 21 usque ad 24.

108 Item ante festum Assumptionis beatæ Mariæ Virginis Virgo Christi quasi quinque noctibus a quibusdam dæmonibus horribiliter cruciabatur ; qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis, variis eam sermonibus et comminationibus affligebant, et ab erronea vita sua recedere admonebant. Quam dum in suo proposito firmiter perseverare viderent, nimio furore repleti, ipsam crudeliter invaserunt ; et duo quidem ex ipsis, portantes vectem ferreum et ignitum, corpori Virginis infixerunt, et transfigentes ab imo usque sursum per os volventes, atque forti impetu circumgyrantes, omnia viscera et inferiora ejus, ardore ignis consumpta, cruciatu miserabili afflixerunt. Hoc autem facto reliqui dæmones, aures, oculos, nares et ubera Virginis lanceis acutissimis atque igneis trajicientes, paribus cruciatibus torserunt. Hæc tormenta durabant singulis noctibus usque in Vigiliam Assumptionis beatæ Mariæ Virginis ; hoc adjuncto, quod in ultima nocte, scilicet quæ Vigiliam Assumptionis præcedit,

A 10 Aug. usque ad 14 vecte candenti transfixa, lanceisque trajecta,

A. PETRO COÆVO EX MS. in Vigilia Assumptionis sanatur et consolatur.

A præcedit, post tormenta supradicta, Virgo Christi ab ipsis nefandissimis dæmonibus ad terram præcipitabatur, et tamdiu ab ipsis horribiliter compressa torquebatur, donec ruptis cunctis venis et ossibus, medulla cum sanguine de corpore Virginis penitus effundebatur. Hoc autem facto, Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso intime consolatur : corpus vero ejus ab omni læsione perfecte curatur. Porro dæmones illi confusi et tremebundi, stantes coram Virgine, cunctarum nequitiarum suarum modum et ordinem enumerando pandebant; seque victos ab ipsa, et pro tormentis sibi injuste illatis misere in inferno affligendos asserebant : similiter et numerus eorum quis esset, videlicet undecim, dicebant; et veniam postulantes dimitti se ab ipsa suppliciter petebant. Tandem vero, Virgine jubente, cum maximis ululatibus et clamoribus recedebant. Mane autem facto Virgo Christi ad ecclesiam læta proficiscitur, et communicans in amplexus sui Sponsi confestim rapitur.

23 cruciatur a dæmonio muto,

109 Deinde transacta post festum Assumptionis quasi una hebdomada, Virgo Christi per tres noctes a quodam dæmone gravissime torquebatur : qui B veniens singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, corpus Virginis ferreis manibus horribiliter laceravit, et visceribus atque intestinis ejus eversis ac dilaceratis, Virginem ultra modum cruciavit : et hoc facto singulis noctibus, tacens et tamquam mutus evanuit. Virgo autem Christi singulis noctitibus a Domino confortatur; vulnus tamen maximum, a dæmone receptum, usque ad tertiam noctem incuratum relinquitur, quod tunc etiam integraliter curatur. Deinde circa Nativitatem beatæ Mariæ Virginis, quasi per integram hebdomadam Virgo Christi a duobus dæmonibus graviter afflicta fuit : qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, primo ipsam variis sermonibus ab erronea vita recedere admonebant; post hæc diversis comminationibus, et pœnarum promissionibus terrebant : novissime vero irruentes in eam, duobus vectibus ferreis et ignitis corpus Virginis, scilicet unus ab imo usque sursum, alter vero a summo usque deorsum, crudeliter transfigebant; sicque volventes atque in alterutrum collidentes, omnibus intestinis atque visceribus disruptis, Virginem indicibiliter affligebant : et hoc facto continuo recedebant. At Virgo Christi singulis noctibus a Domino confortata, sanabatur, nisi quod plaga magna usque in ultimam noctem in corpore Virginis incurata relinquitur; quæ tunc plenarie, una cum reliquis C læsionibus curatur. In qua quidem nocte, post tormenta prædicta, dæmones confusi coram Virgine steterunt : et expositis cunctis nequitiæ suæ modis et artibus, victos se per omnia atque confusos ostenderunt, seque dimitti a Virgine suppliciter petierunt : a qua tandem dimissi, cum maximo ejulatu et planctu recesserunt.

et initio Septembris a duobus;

iterumque a die 23 ejusdem

110 Post hæc, ante festum B. Michaelis, Virgo Christi per tres noctes a dæmonibus graviter afflicta fuit. Venerunt siquidem singulis noctibus duo dæmones in thalamum Virginis orantis, et post longam verborum et comminationum fatigationem, uncis ferreis candentibus, quos manu gestabant collum Virginis transfixerunt : cum quibus ipsam ex thalamo trahentes, blasphemando et horribiliter vociferando, ad proximam silvam quæ Goiebruch dicitur, perduxerunt, ubi ad cruciandam Virginem maxima turba dæmonum convenit : et quidam ex ipsis sursum in aere existentes, his qui deorsum stabant clamantes, dixerunt : Advehite sursum ad nos hanc pessimam seductricem, ut probemus utrumnam ab erronea vita sua resipiscere, et nostris consiliis acquiescere velit. Quam advectam taliter alloquuntur : Quænam est hæc tam incorrigibilis vesania et D pertinacia mentis tuæ, ut perverse vivendo mori potius [velis], quam salubribus consiliis utendo in pace vivas? Unum tibi e duobus elige, vel converti ab errore tuo, ut vivere quiete valeas; aut certe recusare, ut turpissima morte intereas. Hæc et plura blasphemando dicentes, et Virginem immobilem cernentes, cum magno furore et impetu corpus Virginis ad terram præcipitabant : et spinis ac vepribus ipsam involventes, terendo et ad singulas arbores cædendo miserabiliter cruciabant. Tandem vero cum corpus Virginis innumeris vicibus sursum vehendo, præcipitando, terendo, et ad arbores cædendo afflixissent; alloquentes ipsam fallacibus sermonibus, dixerunt : Nunc, infelicissima omnium hominum, vides manifeste, quod in omnibus viis et factis tuis omnino decepta sis, et spes tua prorsus frivola sit et inanis. Non enim est tibi alius Deus et Dominus præter nos : quamobrem vel saltem adhuc resipisce, et nostris consiliis acquiesce, alioquin perversitatem et ignominiam tuam toti mundo revelabimus, et vitam tuam morte turpissima exterminabimus. In his omnibus Virgo Christi heu ! interna E consolatione carens, omnino tacebat; et sola animi contentione dimicans, vulneribus sui dilectissimi Sponsi immobiliter intendebat. Tunc accedentes illi nefandissimi dæmones, rupto corpore Virginis omnia membra, viscera, et intestina tractu horribili blasphemantes extraxerunt : et hoc facto, relinquentes ipsam tamquam mortuam, abierunt. Illis vero abeuntibus, Sponsa Christi a suo dilectissimo Sponso intime consolatur; corpus quoque ejus, ab omni læsione curatum, mirabiliter in proprium thalamum revocatur. In quarta autem nocte, post tormenta prædicta, cum Sponsa Christi a suo dilectissimo Sponso consolata et sanata fuisset; venerunt dæmones illi, confusi et tremuli, ante conspectum Virginis; et enumeratis cunctis nequitiæ suæ artibus se victos per omnia confessi sunt; et numerum eorum quis esset videlicet quatuor millia edocentes, dimitti se a Virgine, quia vehementer affligerentur, et graviores cruciatus in inferno expectarent, suppliciter petierunt : qui tandem dimissi a Virgine, cum magno fletu et ejulatu recesserunt.

per tres noctes raptatur a dæmonibus :

tandem ad 4000 se victos fassis.

111 Sequenti vero die, hoc est in Dominica quæ festum B. Michaelis præcedit, Virgo Christi læta ad F ecclesiam veniens communicavit, et dicto citius in amplexus sui dilectissimi Sponsi transvolavit. Ex tunc autem usque ad festum B. Lucæ, Virgo Christi corporales læsiones a dæmonibus non sustinuit, sed sub humanis speciebus aliquoties ab ipsis illusa fuit. Quadam namque die, cum Virgo sola domi fuisset, et orationibus insistere deberet; venit quidam dæmon in specie cujusdam famuli, in domum Virginis, salutans eam atque dicens : Ecce ego de Gothlandia venio, de Domino vestro Lectore Fratre Petro; et litteras vobis cum lætis rumoribus ex parte fratris vestri Sigwini apporto. His auditis Virgo Christi, tamquam de rumoribus diu desideratis multum lætificata fuit; dæmonem tamen ipsum fore penitus ignoravit. Ille autem aperta pyxide litteram sibi tradidi qua recepta, horror maximus continuo ipsam invasit : intuensque ipsum, confestim in suæ deformitatis speciem mutatum vidit; et fallax illa littera, ad modum plumbi onusta, de manu Virginis in terram decidit. Virgo Christi exterrita, flexis genibus ad orationem se convertit : et confestim a Domino confortata, ad dæmonem dixit: Unde huc, o maligne spiritus, sub peregrina specie advenisti? Cur me frustra fallacibus rumoribus, et litteris decipere voluisti? Moneo enim te, per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ut continuo discedens nihil amplius me molestes. At ille cachinnans

Postea advenit dæmon, velut litteras de fratre a Petro ferens :

quem agnitum fugat,

A nans ac ridens, dixit : Ego, si ad plenum te decipere non potui, ad hoc tamen ut munus a me traditum acciperes te induxi. His dictis, in fœtidissimam nebulam resolutus, protinus evanuit.

rursumque ferentem nuntia de obitu fratris.

112 Post hæc quadam die, cum Virgo Christi ad ecclesiam ire deberet, occurrit ei quidam dæmon retro villam, sub specie viatoris, aut certe cujusdam litterarum latoris : qui dum prope Virginem venisset, salutans eam ait : Dicite, quæso, mihi, si vos sitis illa puella, quæ Christina de Stumbele vocatur. Illa vero cum se nominari audiret, verecundans respondit : Quid de nomine meo tam studiose requiritis. Cui ille, Missus sum, inquit, ad vos a Fratre Petro Lectore Gothlandiæ, ut vobis litteras apportarem, et de statu fratris vestri Sigwini aliqua nuntiarem. Illa vero audiens quod Fratrem Petrum nominaret, et rumores de fratre suo nuntiare vellet, multum gavisa, ipsum ut continuo diceret hortabatur. Tunc ille, Ne turbemini, inquit, super his quæ vobis dicturus sum : frater enim vester Sigwinus migravit a seculo, in cujus rei testimonium litteras vobis missas a Fratre Petro apporto. His auditis Virgo suspiciens in cœlum, dixit: Si dilectus puer B meus et frater mortuus est seculo, oro et opto ut æternaliter vivat in Domino Jesu Christo. Et iis dictis, mota speciali dilectione, qua ipsum ab initio germanius dilexerat, amarissime flere cœpit ; et dum fleret, vidit continuo dæmonem in suæ deformitatis squallore sibi assistere ; resumptisque viribus sic eum alloquitur : Cur me, inquit, o maligne spiritus tantis fallaciæ tuæ artibus persequeris ? Quare narrando mendacia de fratre meo, mentem meam frustra turbare conaris ? discede ergo adjuratus, per virtutem Domini Jesu Christi ; neque me talibus de cetero molestes fallaciis. Tunc dæmon cachinnans atque subsannans, quod ipsam suis artibus saltem ad lacrymandum induxerit, clamavit : et discedens, cum horribili strepitu evanuit. Virgo autem ultra ad ecclesiam pergens, horrorem strepitus per totam Missam imo et per totum illum diem, sive oraret sive quippiam operis faceret, sine intermissione auribus suis insonare audivit. Præterea Virgo Christi tres dæmones, plus quam duodecim vicibus, sursum in aere vidit : qui apertis faucibus flammam sulphuream exhalare, et quasi totum mundum succendere videbantur.

113 Igitur cum Virgo Christi a festo B. Michaelis usque ad festum B. Lucæ Evangelistæ, corporales læsiones a dæmonibus non habuisset, sed C tamen hujusmodi fallaciis illusa fuisset; sequenti nocte, post festum B. Lucæ, cum Virgo Christi more solito orare deberet, gravissimum tædium ipsam continuo invasit, ita quod orationes solitas cum maxima difficultate persolvere vix potuit. Post hanc vero noctem, per quatuor noctes sequentes, venit quidam dæmon in thalamum Virginis orantis, portans in manibus suis ferreum quoddam instrumentum et igneum, ad modum tridentis dispositum; quod per corpus Virginis horribiliter trajiciens, innumeris vicibus illud perforavit; et concutiens atque allidens ad terram, ipsum corpus miserabiliter cruciavit : et hoc facto dæmon ille tacens et mutus singulis noctibus evanuit. Virgo autem Christi a suo dilectissimo Sponso singulis noctibus consolatur, et mirabiliter curatur : vulnus tamen maximum in corpore Virginis usque ad quartam noctem incuratum relinquitur, quod tunc cum ceteris integre sanabatur. Deinde per unam noctem sequentem Virgo Christi in gravissimo tædio fuit : qua transacta, singulis noctibus sequentibus usque in sextam feriam, quæ est ante festum omnium Sanctorum, venit maxima multitudo dæmonum in thalamum Virginis : qui cum ipsam nefandis sermonibus diu

20 Octobr, iterum igneo tridente trajicitur,

25 Coloniam usque pertrahitur,

multumque vexassent, exspoliantes eam vestibus, D et per pedes capientes, nudam de proprio thalamo ejecerunt ; trahentesque per spinas, sepes et frutices, horribiliter vociferando ac blasphemando, ad patibulum, quod juxta civitatem Coloniensem furibus et maleficis est erectum, perduxerunt. Ubi continuo, consuetæ malitiæ suæ artibus, montem igneum magnum et excelsum coram Virgine apparere fecerunt; et interrogantes eam diversis sermonibus, atque blasphemantes, dixerunt : Nunc, miserrima seductrix, manifeste vides, quod omnino sub nostra potestate es, et manus nostras evadere nequaquam potes : recede ergo vel saltem adhuc ab erronea vita tua, et nostris utere consiliis, ut possis de cetero in pace vivere ; alioquin sursum te ad montem hunc excelsum trahendo perducemus, et gravissima tormenta, quæ tibi præparata sunt, te experiri faciemus ; postremo vero diris cruciatibus exterminatam, nobiscum ad æterna supplicia deferemus.

A PETRO COÆVO EX MS.

ad montem (ut videbatur) igneum:

114 Ad hæc verba Virgo, fiduciam habens in Domino constanter respondit : Minas vestras, o maligni spiritus, derideo : quia tormenta vestra non timeo : pati enim quæcumque tormentorum genera, E in nomine Domini mei Jesu Christi desidero : et utinam pro amore ejus, qui pro me mortuus est, mori mihi contingat ! His auditis dæmones illi nimio furore repleti, cum maximo impetu irruerunt in Virginem : trahentesque tractu horribili, ipsam super montem excelsum et igneum perduxerunt : ibique aperientes [speluncam] profundissimam, sulfure bullienti plenam, necnon et densissimis tenebris caliginosam, in eamdem, post multas blasphemias, Virginem Christi projecerunt. Et quidam ex ipsis, cum Virgine in speluncam ipsam [descendentes], denuo superioribus dæmonibus revexerunt. Qui continuo acriori furore Virginem in eamdem speluncam præcipitaverunt, sicque præcipitando et revehendo, tamdiu corpus Virginis pupugerunt, donec consumptis carnibus et ossibus simul ipsum corpus quasi in nihilum redegerunt. Hoc autem facto, recedentibus dæmonibus, Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso intime consolata, mirabiliter reformatur ; et sanata in proprium thalamum mirabiliter revocatur. Hæc tormenta simul et consolatio durabant per singulas noctes, usque in sextam feriam prædictam, scilicet quæ est ante festum omnium Sanctorum.

ubi dæmonum minas ridens,

in speluncam sulfuream præcipitatur toto uno mense.

CAPUT XIII.

Reliqua anni MCCLXXXIII *cum liberatione trium notarum animarum, aliarumque mille.* F

Post sextam feriam prædictam, id est, eam quæ est ante festum omnium Sanctorum, sequenti nocte venerunt dæmones prædicti in thalamum Virginis orantis, dicentes : Videsne, miserrima omnium hominum, quod omnino dominamur tui ? Ecce quoties affligimus te et sanamus, occidimus et revivificamus : pœniteat ergo te, vel saltem adhuc, diuturni erroris tui et resipisce, nostrisque consiliis acquiesce, alioquin ad loca remota et peregrina contumeliose te trahemus, et pœnis amarissimis consumptam nobiscum ad inferos deferemus. At Virgo Christi, auditis iis sermonibus, obmutuit, et respondere ipsis præ nimia dedignatione noluit. Tunc dæmones illi atrocissime sævientes, irruerunt in Virginem : apprehendentesque ipsam per collum, blasphemando et vocibus horribilibus intonando, ad loca remota et peregrina trahendo perduxerunt. Illic quoque illudentes, in species armatorum hominum se nequiter transformaverunt. Erat autem tunc temporis discordia maxima et opinio belli, inter Ducem Brabantiæ

Die 29 Octobris,

iterum sollicitatæ

A. PETRO COÆVO EX MS

A Brabantiæ *a* ex una parte, et Episcopum Coloniensem, necnon et ceteros Comites et Nobiles ex altera: et ex utraque parte ingens exercitus congregatus, atque ad præliandum instrumentis bellicis præparatus. In horum ergo duorum exercituum similitudine dæmones illi transformati, Virgini illudebant, et primo quidem trahentes eam ad priorem exercitum, sursum super ipsum aerem devexerunt, et subsannantes dixerunt: Ecce hos homines, viros fortissimos et bellicos, sub nostra potestate habemus: iis imperare possumus, et pro libitu nostro ad quæque scelera et flagitia impellimus; istos quoque, post hujus vitæ terminum, ad æterna supplicia deferemus; similiter et te maledictam, nisi ab errore tuo confestim resipiscas, inter hos crudelissimos homines, ad detegendum universas perversitatis tuæ vias, præcipitabimus; et saltem post innumera tormenta, te una cum iis omnibus apud inferos collocabimus.

a objiciuntur duo exercitus;

116 Hæc dicentes, Virginem in suo proposito immobiliter perseverare videntes, horribilibus vocibus clamare cœperunt; et clamando totum illum exercitum, videlicet dæmones in species hominum B transformatos, excitaverunt. Excitatus itaque exercitus ille dæmonum, quidnam hoc esset, quidve horribilis clamor ille prætenderet, tamquam ignorando et admirando interrogaverunt. Audientes autem sursum in aere vocem Virginis, tamquam gementis et plangentis, ad invicem dixerunt: Nonne est hæc vox gemebundi hominis? quis enim est ille infelix homo, qui sic in aere, et (ut credimus) a dæmonibus affligitur? Contra dæmones, sursum eam tenentes et affligentes, blasphemando dixerunt: Audisne, miserrima omnium hominum, qualiter homines isti ferocissimi de tuis afflictionibus atque [pœnis] moventur? Quomodo ergo sic indurata es, ut te movere non valeant tot gravissima genera tormentorum? Recede vel saltem adhuc a perversitate tua, ut tormenta possis evadere et de cetero in pace vivere. Hæc et his similia blasphemando dicentes, et Virginem nec pavere nec cedere velle videntes, cum magno furore et indignatione, ipsam deorsum inter collegas suos, sub specie armatorum adstantes et tumultuantes, præcipitaverunt: rursumque tanta celeritate et festinatione ipsam tollentes ad aera deduxerunt, quatenus inferiores dæmones, sub specie armatorum hominum adstantes, ipsam comprehendere non potuerunt, vel potius non posse simulaverunt. Sic ergo innumeris vicibus sursum C vehendo et ad terram præcipitando, ipsam ultra modum cruciaverunt. Deinde deferentes ipsam quasi ad secundum exercitum, illudentesque ipsam, paribus cruciatibus afflixerunt: quo facto, depositis humanis speciebus, in suæ turpitudinis deformitatem redierunt; et stantes coram Virgine, qualiter ipsam sub horum duorum exercituum similitudine illuserunt, subsannando dixerunt.

eoram quibus in aere rapta,

atque inter eos identidem jactata,

117 Tandem vero, cum multis sermonibus, utrum a perversa vita sua cessare vellet, interrogassent: tenentes singuli acutissimas lanceas in manibus, ipsam crudeliter invaserunt. Et quidam ex ipsis deferentes ipsam sursum in aera, ad terram cum magno impetu dejecerunt: reliqui vero dæmones deorsum in terra stantes, lanceis erectis corpus Virginis præcipitatum susceperunt; et eisdem lanceis undique transfixum, ipsum denuo superioribus porrexerunt: et blasphemando ipsam, Sponsum suum, in quo confideret, in auxilium sibi provocare jusserunt. Virgo autem Christi, videns quod jam ultra præ tantorum suppliciorum magnitudine subsistere non posset, cor ejus et animam, suo dilectissimo Sponso exclamans humiliter commendabat. Porro illi nefandissimi dæmones, corpus Virginis præcipitando et lanceis transfixis sursum porri- D gendo, tamdiu horribiliter pupugerunt; donec ipsum corpus membratim discerptum, tamquam in nihilum redegerunt. His itaque peractis, Sponsa Christi a suo dilectissimo Sponso visitata, intime consolatur; et corpore mirabiliter reformato, ab omni læsione penitus curatur. Interea dæmones illi nefandissimi, in eo loco in quo Virginem cruciaverunt, confusi ac tremebundi, et tamquam igneis catenis constricti, stabant, et nequitiarum suarum gravissimum judicium exspectabant: stabat et Virgo, in Domino exultans. Tunc demum dæmones, conversi ad Virginem, flebilibus vocibus veniam poscebant; et cunctas nequitias suas per ordinem exponentes, victos se per omnia atque confusos dicebant; et quod pro tormentis sibi injuste illatis gravissime deridendi et puniendi essent asserebant; similiter et numerum eorum quis esset videlicet undecim millia ostendebant; tandem vero dimissi a Virgine, cum magnis ululatibus recedebant. Virgo autem cum magna jucunditate et exultatione in suum thalamum revocata fuit, et magnificans suum dilectissimum Sponsum, in gratiarum actione devota permansit.

lanceis excipitur confoditurque;

donec a Sponso visitata,

de hostibus ad 11000 collectis triumphat.

E

118 Igitur in die omnium Sanctorum, Virgo Christi ad ecclesiam læta proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi confestim rapitur. Deinde transactis quasi duabus hebdomadis, Virgo Christi per tres noctes a tribus dæmonibus horribiliter cruciabatur: qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, ipsam, nisi ab erronea vita sua desistere vellet, tartareo igne succendere, et fœtoribus abominabilibus suffocare minabantur. Quam dum immobilem in suo præposito cernerent, cum magno furore irruentes in ipsam, corpus ejus flammis sulfureis succenderunt; deinde abominabiles fœtorum spurcitias per aures, oculos, nares, et os Virginis immittentes, ipsam quasi omnino suffocaverunt. Et hoc facto, duabus quidem primis noctibus recesserunt: Virgo autem Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso visitata intime consolatur: corpus vero ejus, tam ab ardoribus ignium quam a fœtoribus spurcitiarum curatum ac mitigatum, divina virtute mirabiliter reformatur. In tertia vero nocte, post passiones et consolationes supradictas, dæmones, cum maxima confusione et tremore, coram Virgine steterunt, et enumeratis cunctis nequitiis suis, veniam petierunt. Qui tandem dimissi a Virgine, cum maximo planctu et ejulatu recesserunt. Ex tunc autem, F usque in festum B. Andreæ, Virgo Christi in consolatione permanens, dæmonum persecutiones minime sentiebat: quo transacto, cum Virgo sequenti die communicare proponeret, et nocte præcedenti orationibus more solito insistere deberet, gravissimum tædium mentem ejus subito occupavit, et torpor ingens, cuncta membra ejus perstringens, in desidiam convertit. Cui Virgo Christi totis viribus reluctans, viriliter restitit; donec tandem ex diuturna reluctatione et coarctatione, cruor fervidus ex ore et naribus Virginis carissime emanavit: neque enim sequenti die Virgo Christi ad Communionem, sicut proposuerat, accedere præsumpsisset; si non ipsi in resistendo proprii cruoris carissima effusio accendendi fiduciam tribuisset. Itaque sequenti die post festum B. Andreæ, Virgo Christi communicans, totum illum diem in gemitibus et lacrymis amarissimis continuavit; donec tandem contra sero, voluntatem sui Dilectissimi de passionibus supervenientibus scire promeruit: et in hoc aliquantulum respirans, usque ad diem tertium absque dæmonum persecutione permansit. Quo transacto, per tres noctes sequentes venit maxima multitudo dæmonum in

Post 16 Nov. ardore et fœtore torquetur.

1 Dec. Communicatura luctatur cum desidia;

a 14 ejusdem opprobria dæmonum patitur

A in thalamum Virginis orantis, qui totalem vitam et conversationem Virginis reprobantes, ipsam deceptam fore in omnibus dicentes, argumentorum suorum fallaciis ostendebant; et nisi celeriter resipisceret, et eorum consiliis acquiesceret, variis et exquisitis cruciatibus ipsam interficere minabantur. Sed Virgo Christi, quia interna consolatione tunc privata erat, respondere iis quidquam non potuit. Per has vero tres noctes, corporales afflictiones a dæmonibus non sustinuit; licet mente quam plurimum turbata, fuerit.

usque ad 12, tum frustra ad defectionem solicitata

119 Deinde per singulas noctes sequentes usque in tertiam Dominicam Adventus, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis: et reprobantes totius conversationis suæ modum et ordinem, dixerunt: Ecce tot annis propter inordinatam vitam tuam dominamur tui, et diversis cruciatibus tam manifestis quam occultis te affliximus; nec adhuc animi tui duritiam flectere, nec ad viam rationis inclinare potuimus. Scis etenim quoties te diris cruciatibus afflximus, et cruciatam denuo sanavimus; aut quoties vitam tuam morte turpissima exterminavimus, et iterato revivificavimus. Sed in omnibus obstinata mens tua nec flecti nec corrigi potuit: unde de cetero nil parcendum, nil miserandum tibi est: nisi enim confestim a perversa vita tua desistere, et nostris consiliis acquiescere volueris, nudam et omni ignominia plenam ad conspectum omnium hominum pertrahemus, et seductoriæ vitæ tuæ infamiam, non solum huic villæ, verum etiam toti mundo manifestam faciemus. Virgo autem hæc audiens, corde sursum ad Dominum erecto, confortari se ab ipso humiliter postulabat: et mox confortatione percepta, dæmonibus constanti animo respondit: Nescitis, o maligni spiritus, quod comminationes vestras derideo: verbera et afflictiones quascumque, pro amore Domini mei, pati non timeo: scio nempe quod præter ejus voluntatem nullam penitus potestatem in me habere potestis, et nihil mihi molestiæ inferre, sed nec manus quidem extendere absque ejus permissione valetis. Quod quia ita est, idcirco minas vestras et tormenta non solum non timeo, sed potius voluntatem Domini mei venturam super me toto cordis desiderio expecto. Nolite ergo tardare, moras rumpite, et imperium Domini mei Jesu Christi in me quantocius explete. Hæc ipsa dicente, dæmones adversus eam horribiliter sævientes, ipsam unanimiter invaserunt, et vestibus exspoliatam ac nudam ex proprio thalamo, cum esset gelu fortissimum, ejecerunt; et vociferando ac blasphemando per plateas totius villæ contumeliose traxerunt; cædentesque corpus Virginis ad parietes et ostia singularum domorum insultando dixerunt: Nunc cædendo corpus tuum et clamando tantum strepitum faciemus, quatenus ad spectaculum ignominiæ tuæ universum populum convocemus. Quibus Virgo Christi intrepida respondit: Minas vestras et tormenta, o mendacissimi dæmones, non timeo; et absque consensu Domini mei Jesu Christi omnino invalidos vos agnosco: si enim ex licentia Domini mei Jesu clamando, et corpus meum cædendo, homines excitare conamini; ipse, pro ingenti bonitatis suæ clementia, aures eorum ne audiant, neve quidquam de me percipiant, poterit obturare: non igitur timenda mihi est vestra qualiscumque malitia, per quam voluntatem Domini mei adimpleri in me veraciter agnosco.

ultro dæmones provocat;

B

C

a quibus per totam villam raptata,

inter spinas et vepres volutatur,

120 Ad hæc verba dæmones, tamquam leones ferocissimi rugientes, apprehensam Virginem extra villam, ad quamdam silvam vicinam quæ dicitur Gurbruch, traxerunt; ubi corpus Virginis spinis ac vepribus involventes, et punctionibus aculeorum undique dilacerantes, cutem cum carnibus abstraxerunt; tandemque post longas tunsiones et verbera, projicientes ipsam super glacies, et tamquam mortuam relinquentes, abierunt. Quibus abeuntibus, continuo duo Angeli venerunt, qui corpus Virginis cum magna reverentia tollentes, et tamquam lenissimo pallio operientes, reficiebant, et confortantes piissimis alloquiis, dicebant: Gaude et forti animo esto Sponsa Christi, quia tecum est Dominus tuus Jesus Christus, pro cujus amore hæc omnia pateris. Ipse enim numquam te deseret, sed in omnibus passionibus tuis confortabit, necnon de cunctis adversariis in te gloriosissime triumphabit. His et similibus exhortationibus consolantes Virginem Christi domum mirabiliter reducebant. Hæ passiones simul et Angelicæ consolationes durabant singulis noctibus usque ad tertiam Dominicam Adventus. Deinde singulis noctibus, usque ad quartam Dominicam Adventus, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis orantis: et videntes eam genibus flexis orare, dicebant: Nisi tu, miserrima seductrix, a genuflexione et vana salutatione desistas, et nostris consiliis acquiescas, tamdiu per spinas, sepes et glacies contemptibiliter super illis genibus te trahemus, donec teipsam annihilemus. Ad hæc verba Virgo Christi audacter respondit: Ego merito genua mea flecto, et illi inclino, quem non solum omnia cœlestia et terrestria venerantur et adorant; sed et vos ipsos nefandissimos dæmones, cum universis complicibus vestris, qui in inferno sunt, coram tremenda Majestate genua flectere et incurvare oportet.

D

A. PETRO COÆVO EX MS.

idque per singulas noctes usque ad 19 Dec.

E

121 Hæc audientes dæmones, cum magno furore ipsam invaserunt; et vestibus expoliatam, nudam de thalamo suo ejicientes, cum magno furore et strepitu ad quamdam piscinam retro villam sitam perduxerunt: ubi trahendo Virginem, et genua ejus ad glacies fortissime collidendo, dictam piscinam hinc inde sæpissime transierunt. Exclamantes autem horribilibus vocibus, atque insultantes Virgini, dicebant: Ubi est modo Sponsus et Deus tuus, quem genuflectendo adoras? de cujus auxilio insanissime gloriaris et exultas? Nunc videbimus utrum ille, quicumque est, in auxilium tibi veniat, et de manibus nostris te eripiat: jam enim nec linguam ad invocandum, nec genua ad orandum movere poteris. Agnosce ergo, vel saltem adhuc, errorem tuum, et resipisce, et nostris consiliis acquiesce. Quibus Virgo Christi constanter respondit: O impiissimi dæmones, furor et clamor vester non me terrent; sed potius de voluntate Domini mei me admonent: certa enim sum et multoties experta, ipsum plus posse reficere et sanare, vos quam cruciare possitis: quippe quorum potestas ex solo nutu Domini mei Jesu Christi dependet. Nihil est ergo quod me cruciet, quodve molestet, nisi hoc solum, quod vos in exequenda voluntate Domini mei pigritari aspicio, quam compleri me vehementissime desidero. Tunc dæmones audientes has Virginis constantissimas allegationes, corpus ejus cum nimio furore apprehenderunt; trahentesque per sepes et spinas ad silvam memoratam, quæ Gorbruch dicitur, perduxerunt. Ubi dum corpus verberibus et tunsionibus diu multumque afflixissent, tandem post innumeros cruciatus, projicientes ipsum super glacies, et tamquam mortuum relinquentes, abierunt. Illis vero abeuntibus, corpus Virginis a duobus Angelis prædictis reverenter tollitur, sanatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur. Hæc tormenta simul et consolationes Angelorum durabant singulis noctibus, a tertia Dominica usque ad quartam.

quando in piscinam congelatam projecta,

F

insultat dæmonibus:

122 Deinde vero usque in sextam feriam sequentem, hoc est in Vigiliam Natalis, venerunt alii dæmones, plures et crudeliores prioribus, in thalamum Virginis

ac denique 24, ab exhortantibus se mutuo,

A Petro coævo ex ms.

A Virginis : qui blasphemantes ac diversis sermonibus Virginem fatigantes, dixerunt : Ecce jam pluribus annis circa emendationem et correctionem erroneæ vitæ tuæ laboravimus, et nunc cruciando, nunc sanando ; nunc mortificando, nunc iterum vivificando multas tibi et magnas potentiæ nostræ virtutes monstravimus ; adhuc tamen penitus exterminare noluimus, expectantes, si forte aliquando ab errore tuo resipisceres. Nunc vero ultra nec parcere nec differre volumus : nisi enim cito ab erronea vita tua compuncta recedas, post tormenta multifaria vitam tuam morte turpissima finiemus, et nobiscum ad inferos deferemus. Ad hæc verba Virgo Christi intrepida mente respondit : Non vos, o mendacissimi dæmones, me unquam sanastis aut vivificastis ; sed Dominus meus Christus, qui solo nutu omnia vivificat et restaurat : ipse enim est omnium vulnerum efficacissimus curator, et totius essentiæ meæ mirabilis reformator. Et vos quidem potestatem malitiæ, quam in terrendo et affligendo habere videmini, absque ejus licentia et consensu exercere nequaquam potestis : taceant ergo ora vestra mendacissima, quæ vel sanare vel vivificare quemquam se posse nequiter mentiuntur : sed si B qua vobis licentia ad affligendum a Domino concessa fuerit, hanc celerius perficite, et simul cordis mei gaudium adimplete. Tunc dæmones, in furorem maximum conversi, ad Virginem dixerunt : Ex quo nullis monitis emendari, sed potius in malitia tua indurari te cernimus, gravioribus te suppliciis compescemus. Hoc dicentes, catenam igneam afferri continuo præceperunt : quam allatam ante faciem Virginis exhibentes, dixerunt : Vides hanc horribilem catenam ? Per ipsam enim frontem tuam elatam et cervicem durissimam constringemus, et constrictam ad loca remota perducemus, et trahendo atque horribiliter torquendo rupta cervice oculos a capite tuo exsilire faciemus. Quibus Virgo Christi respondens ait : Si hoc vobis, o maligni spiritus, a Domino imperatum est, ut mihi hos exteriores et corruptibiles oculos eruatis ; non timeo, sed de voluntate Domini mei intime gaudeo : habeo enim clarissimos intus in anima mea oculos, quibus dum Dominum Jesum Christum, qui pro me mortuus est, incessanter aspicio, nihil est quod pro ejus amore pati formidem.

allata catena ignea

123 Porro dæmones hæc audientes, unanimiter in Virginem irruerunt, stringentesque catenam C igneam circa frontem Virginis, eamque collo ipsius circumdantes, nudam e thalamo ejecerunt : trahentesque per spinas et vepres, juxta civitatem Nussiensem, quæ duo milliaria et amplius ab illo loco distat, blasphemando et horribiliter vociferando perduxerunt : et consilio habito, duo instrumenta ferrea, ad modum cuspidum acutissima, terræ profundius infixa Virgini ostenderunt, et blasphemantes dixerunt : Nunc, infelicissima omnium hominum, manifeste vides quod adjutorem et liberatorem nullum habes : si enim adjutor et liberator talis ac tantus, quemadmodum insanissime gloriaris, tibi esset ; procul dubio nunc tibi adesset, et de manibus nostris te violenter eriperet. Si ergo adhuc ab erronea vita cessare et nostris monitis acquiescere velles, adhuc tibi parcere et pristinæ sanitati, cum divitiis et honoribus cumulatis, restituere te vellemus : sin autem, sursum te erectam per pedes tuos transfixos super hæc ignea instrumenta collocabimus : illicque immobiliter retentam, corpus tuum telis acutissime undique perforabimus. Virgo autem Christi respondens, dixit : Nunc primum gaudeo et exulto, recordans clavorum acutissimorum, innocentes pedes et manus Domini mei Jesu Christi penetrantium ; cujus dum ineffabilem dilectionem perpendo, ut ejus passionis particeps fieri merear, non D solum pedes, sed et totum corpus ad perforandum lætanter exhibeo. Porro dæmones hæc audientes, corpus Virginis in aera levaverunt ; et cum maximo impetu remittentes, pedes instrumentis igneis infixerunt ; ibique ipsam tamdiu immobiliter retinuerunt, donec corpus acutissimis telis undique perforatum, particulariter ab invicem diviserunt : hoc facto relinquentes tamquam omnino mortuam, recesserunt. Quibus recedentibus, Virgo Christi a duobus Angelis prædictis consolatur. Venerunt siquidem prædicti singulis noctibus, et tollentes corpus Virginis, facto Crucis signaculo super utrosque pedes Virginis, ipsos simul cum toto corpore ab omni læsione curabant ; et confortantes eam piis alloquiis, in thalamum suum mirabiliter revocabant.

frontem collumque stringitur :

pedes transfigitur,

124 Hæc tormenta durabant usque in Vigiliam Natalis Domini : hoc adjuncto, quod in ultima nocte, hoc est in illa quæ Vigiliam antecedit, post tormenta supra memorata, dæmones videntes Virginem in omnibus immobilem exclamantes horribilibus vocibus dixerunt : Hanc miserrimam seductricem multis tormentorum generibus affliximus, et corpus ejus telis acutissimis undique transfiximus, sed cor ejus adhuc non tetigimus, expectantes si E forte adhuc in extremis vitæ resipiscere vellet ; sed quoniam in perversitate sua semper magis ac magis obstinata perseverat, nil aliud faciendum restat, quam quod cor ejus induratum telo acutissimo citius perforetur, et sic saltem turpissima morte consumpta nobiscum ad æterna supplicia deportetur. Ad hæc verba Virgo animo constantissimo respondit : O maligni spiritus, nunc anima mea exultat in Domino ; quia quod semper desideravi nunc audio : desideravi a primæva juventute mea, ut vita mea non alia morte finiatur, quam illa qua cor meum ex ejus amore præcordialissimo frangatur : quod si Dominus meus Jesus Christus hoc tempore per vos fieri præordinavit, nequaquam doleo, sed donum diu desideratum gratanter suscipio. His dictis, erectis oculis sursum in cœlum, dixit : Domine Jesu Christe, Sponse amantissime, vos scitis quod semper ex intimo corde desideravi, ut cor meum ex amore vestro frangatur : quod si modo adimplere dignamini, ex toto corde gratias ago, et animam meam vestro dulcissimo cordi recommendo. Vix Virgo Christi verba finierat, et ecce continuo latus ejus telo acutissimo perforatur, et beata ejus anima a corpore expulsa in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo transportatur. F

cor transverberatur ;

125 Interea dæmones confusi ac victi, et tamquam igneis catenis constricti, in eodem loco permanserunt, expectantes donec malitiæ suæ judicium et vindictam sumerent. Virgo autem Christi intime consolata, et ab omni læsione curata stabat, Sponsum suum in omnibus magnificans. Stabant præterea et ipsi dæmones coram Virgine, cunctarum nequitiarum suarum modum et ordinem pandentes ; et victos se per omnia fatentes, dixerunt : Miserere nostri et dimitte nos, o Christina Ancilla Omnipotentis ; quoniam te injuste et sine tuis meritis afflximus : tu enim continuis precibus et ardentissimis desideriis Altissimum ad hoc provocas et inducis, quatenus ad cruciandum te pro excessibus aliorum nos destinet : nunc vero expletis in te cunctis malitiæ nostræ artibus te victricem gloriosam, nosque victos atque confusos per omnia confitemur. Insuper ei ostendentes numerum eorum quis esset, videlicet quadraginta millia et quinquaginta, dixerunt: Numquam tibi Ancilla Omnipotentis de cetero molesti erimus, numquam imposterum supplicia inferemus : sed pro tormentis tibi injuste illatis, gravissimas derisiones et afflictiones in inferno apud collegas

sibique a Christo reddita, victos supplicantesque dimit it ad 40000 et 50

A collegas nostros sustinebimus. Cumque hæc et plura his similia loquerentur, dimissi cum maxima suiipsorum confusione, recesserunt: et Virgo Christi cum magna consolatione in suum thalamum mirabiliter reducitur. Deinde Vigilia Natalis feliciter transacta, Virgo in die sancto Natalis Domini ad ecclesiam læta pervenit; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox transiit: ubi inter ineffabiles consolationes, sibi a dilectissimo Sponso suo exhibitas, hoc sibi pro recenti ac speciali clenodio dabatur, quod videlicet tres animas, pro quibus tam immania tormentorum genera sustinuerat, a pœnis purgatorii ereptas, coram beatifica facie æterni Sponsi, felici intuitu speculatur. Inter quas videlicet animas, una erat anima avunculi Magistri Joannis; altera vero erat anima aviæ prædictæ Virginis, tertia autem erat cujusdam prædivitis matronæ de Colonia, quæ in vita sua Virginem Christi specialiter dilexerat: cum his autem tribus animabus, mille aliæ animæ eodem momento a pœnis Purgatorii sunt ereptæ: quæ videlicet animæ multis adhuc annis in Purgatorio pro suis excessibus puniri debuissent, si non ipsis passiones et merita Virginis celerius subvenissent.

et videt tres animas suis cruciatibus liberatas sibi notas præter alias 1000,

B

ANNOTATA D. P.

a *Erant tunc* Dux Brabantiæ, Joannes; Episcopus Coloniensis, Siffridus; *ambo nominati in Vita num.* 108.

CAPUT XIV.

Initium anni MCCLXXXIV.

13 Januar. redit mutus dæmon,

A Nativitate Domini, usque in illam noctem quæ Octavam Epiphaniæ præcedit, Virgo Christi absque dæmonum persecutione in magna consolatione permansit. In qua quidem nocte, dum Virgo Christi more solito orationibus intendere deberet; ecce quidam dæmon, mutus et tacens, qui etiam Virginem Christi pluribus vicibus ante afflixerat, venit in thalamum Virginis; et cum maximo furore in ipsam irruens, singula ac universa tormentorum genera quibus Virginem per biennium et amplius vicissim ac singillatim afflixerat, nunc generaliter ipsi inferebat. Novissime vero instrumentum quoddam bidentinum ad modum unci fimarii afferebat; quod mittens in corpus Virginis, cum ingenti furore trahendo ac lacerando, cutem cum carnibus a corpore Virginis penitus abstrahebat, necnon et sanguinem Virginis largissime effundebat. At Virgo Christi, a Domino confortata, et audacia, quam hactenus ad alloquendum prædictum dæmonem non habuerat, recepta, alloquitur eum his verbis, dicens: Dic mihi, o maligne spiritus, cur me tanto tempore et tam graviter afflixeris? quare sanguinem meum tacens et mutus toties effuderis? Qui ait: Hoc feci et facio propter perversam et inordinatam vitam tuam, quam inter cunctos mortales sola exercere videris: propter hanc vero potestatem in te habeo, et numquam in hac vita quiescere te permittam. Cui Virgo constanter respondit: In hoc mentiris, o maligne spiritus, quia dicis te potestatem in me habere: potestas enim quam habes, non est potestas, sed potius coacta servitus: est enim licentia tibi a Domino meo Jesu Christo concessa, cujus imperio velis nolis obedire per omnia te oportet. Ceterum de quiete hujus vitæ minime curo, nec adversa pati timeo: quia vitæ æternæ de qua miser ejectus es, remunerationem expecto. Tunc ille nequam, confusus et victus, ait: Illius vitæ, quam memoras, ego nec dator nec ablator esse potero.

et Virginem fascina adunca laniat;

C

127 Et rursum Virgo: Adjuro te, inquit, per virtutem Domini mei Jesu Christi, ut continuo mihi dicas, ob quam causam me tamdiu tamque graviter afflixeris? Cui ille: Ob nullam prorsus causam quæ in te est hoc facio, sed potius ad satisfaciendum desiderio tuo, pro peccatis aliorum, virtute Altissimi hoc facere compellor: plus enim a te crucior, quam a me tu possis cruciari: frequentes enim tibi insidias posui, multoties dictis et factis tuis, tamquam insidiator nequissimus, affui: exilivi etiam, cum te iratam vel impatientem cernerem, protinus sperans si forte aliquid mei juris in te, quemadmodum et in ceteris hominibus, invenirem; sed incassum laboravi, totumque laborem meum in te perdidi: quia sive irasci appareas, in veritate irasceris; sive impatienter loquaris, sive quidquid aliud reprehensione dignum facere videaris, in veritate infaillibili jugiter solidaris; et idcirco dum omnia opera tua in veritate facta invenio, victus potius et confusus, quam meo voto potitus recedo. Post hæc vero facto tremore suo, sonitum ac rugitum ferreorum telorum se mutuo collidentium faciebat: adjuratusque a Virgine quid hoc esset, dicebat: Hæc sunt tela ignea et mortifera, quæ dum cordibus hominum infigo, ad quæcumque facinora juxta placitum meum inclino, nec non ad mortem æternam impello: nullum tamen unquam tibi infigere, nec in corde tuo firmare potui: magis autem multos, his telis sauciatos, quos possidere libere credidi, per te infelix amisi. Cumque hæc et his similia dæmon ille Virgini sciscitanti respondisset, confestim evanuit: Virgo autem Christi a suo dilectissimo Sponso intime consolata, et ab omni læsione curata, gratias egit. Mane autem facto, hoc est in Octava Epiphaniæ, Virgo Christi ad ecclesiam læta properavit; et communicans, in amplexus sui Dilectissimi feliciter transvolavit.

D

A. PETRO COÆVO EX MS adjuratusque ait se obsequi ejus voto, peccata aliena expiandi,

laborem autem in ea tentanda perdidisse.

E

In fine Januarii Virgini, eunti ad ecclesiam,

128 Post hæc autem circa festum B. Agnetis, Virgo Christi per quatuor noctes a quodam dæmone gravissime torquebatur, ita quod sanguis ejus largissime effundebatur. Demum circa festum Purificationis, Virgo Christi tribus vicibus a quatuor dæmonibus illudebatur. Cum Virgo Christi circumeundo villam ad Ecclesiam ire deberet, prædicti dæmones sursum in aere super ipsam clamorem et strepitum magnum faciebant: cumque Virgo Christi perterrita, quidnam hoc esset sursum respiceret; vidit dæmones illos horribiles, tamquam tartareo igne succensos, qui ostendentes sibi imaginem tamquam Fratris sui Sigwini, blasphemando dixerunt: Ecce iste est Frater tuus dilectus, quem tenere dilexisti, quem etiam in Ordinem Prædicatorum receptum fore credidisti, pro quo multas preces et orationes inutiliter fudisti: ecce nunc ipsum in nostra potestate habemus, et nobiscum ad æterna supplicia deferemus. Desine igitur pro ipso de cetero incassum preces fundere, quem conspicis nostras manus nequaquam posse effugere. His et hujuscemodi fallacibus sermonibus mentem Virginis ultra modum affligentes, evanuerunt. Et duabus quidem primis vicibus, Virgo Christi nil respondens, ad ecclesiam cum magno mœrore perrexit; tertia vero vice, Virgo Christi, audacia a Domino percepta, dæmones sic alloquitur: Adjuro vos, o maligni spiritus, per virtutem Domini mei Jesu Christi, ut continuo mihi dicatis, cur toties mihi sub specie fratris mei dilecti illuseritis, et mentiendo de ipso cor meum tam graviter afflixeritis. Qui respondentes, dixerunt: Quia cognovimus quod hic frater multum a te dilectus, et quod sit tibi maxima cura de salute ejus: idcirco, licentia ab Altissimo recepta, per ipsum te magis affligere curabamus: quia sic curam et solicitudinem ejusdem fratris de corde tuo tollere putabamus. Sed frustra in hac parte laboramus: quanto enim amplius te per ipsum tentamus,

dæmones objiciunt speciem fratris, ut damnati;

F

sed ipsa eos cogit fraudem fateri.

A. PETRO COÆVO EX MS.

A tamus, tanto plus ad ejusdem curam et solicitudinem provocamus, nobisque pœnam et confusionem maximam cumulamus. Et idcirco scire debes, quod nihil nostri juris in prædicto fratre tuo habere possumus : tua namque continua solicitudo et jugis oratio ipsum custodit, nobisque omnem sibi nocendi abitum præcludit. Hæc dicentes, lapidem maximum igneum, adiustar molaris, quem inter se portaverant, per quem etiam Virginem Christi sub specie fratris sui illuserant, projicientes ante pedes Virginis, submiserunt : et conversi ad Virginem dixerunt, Hunc lapidem igneum de partibus transmarinis huc ad illudendum tibi attulimus; sed heu! confusi et victi, ipsum ad eumdem locum, de quo sumptus est, cum maximo tormento deportabimus : sed neque hoc ipsum quidem, nisi per tuam licentiam, de qua victi sumus, facere ullo modo poterimus. Hæc et plura his similia dicentes, jubente Virgine, lapidem prædictum tollentes, cum maximo strepitu recesserunt.

Medio Feb. per 6 noctes dire cruciatur:

129 Igitur in festo Purificationis Virgo Christi communicavit : et continuo rapta, in amplexus sui dilectissimi Sponsi transvolavit. Deinde vero ante Cathedram B. Petri, Virgo Christi a quodam dæmone per sex noctes continue afflicta fuit : qui
B veniens singulis noctibus in thalamum Virginis, ipsam, post varios et iniquos sermones ac comminationes, horribili instrumento transfixam miserabiliter cruciavit : et inter cetera vulnus maximum corpori ejus infixit, de quo sanguis ubertim profluens vestigia Virginis ubique perfudit : quod videlicet vulnus Virgo Christi usque in ultimam noctem incuratum cum magno gaudio portavit; quod et tunc integre sanatum fuit. Post hæc vero, a prima Dominica Quadragesimæ usque in sextam feriam sequentem, Virgo Christi a quodam dæmone fuit singulis noctibus gravissime cruciata : in qua videlicet sexta feria Virgo Christi communicans, totum illum diem in lacrymis amarissimis continuavit; donec tandem circa sero, de voluntate sui dilectissimi Sponsi consolata, aliqualiter respiravit; et sic usque ad tertium diem a dæmonum persecutione secura permansit. Quo transacto, per sequentem hebdomadam, singulis noctibus Virgo Christi a quatuor dæmonibus gravissime torquebatur. Venerunt siquidem dæmones illi singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, et post longas comminationes, duo ex ipsis caldarium plenum bufonibus et venenosis spurcitiis, ante conspectum Virginis
C attulerunt; alii vero duo os Virginis, instrumentis acutissimis infixis, latius extendebant. Infundentes quoque illa venenosa monstra in corpus Virginis, cunctis visceribus ac intestinis ejus corrosis atque disruptis, ipsam miserabiliter imo indicibiliter cruciaverunt; et hoc facto continuo recesserunt. Virgo autem, propter venenum infusum se continere nequiens, huc atque illuc misere volutabatur; donec tandem, facto Crucis signaculo super corpus ejus, divinitus liberatur.

item a 26 ad 3 Martii,

et a 6 ad 12 :

postea ei dæmon apparet in specie pinguis mulieris,

130 Post hanc vero hebdomadam Virgo Christi, quibusdam noctibus a quodam dæmone in hunc modum illudebatur. Singulis etenim noctibus, cum Virgo Christi thalamum suum intrare deberet, et adhuc candelam ardentem in thalamo haberet; quidam dæmon, in specie pinguissimæ mulieris transformatus, in lecto Virginis se reposuerat, et tamquam nuda vestibus se operuerat. Quem Virgo ad lumen intuita, et vehementer perterrita expavit, quia ipsum non dæmonem, sed mulierem esse putavit; et dubitans quid faceret, utrum clamare aut de thalamo exire vellet, tandem accedens ad lectum, utrum mulier an phantasma esset, palpando experiri voluit, ac continuo dæmon ille, subsannando ac furialiter cachinnando, ridere cœpit, Virgo autem D
Christi, agnita dæmonis astutia, ipsum cur hoc faceret, quidve per hoc intenderet, per virtutem Domini Jesu Christi, adjuravit. At ille : Ego sum, inquit, dæmon ille qui fratri tuo, quem tu in Religione proficere credis, et pro quo orando multum laboras, frequenter illudo, et juxta placitum meum ad quolibet facinus inclino : desiste ergo pro ipso de cetero inaniter fabulari, quem sub mea potestate perfecte habeo. Hæc dicens, confestim evanuit, et Virginem in maximo cordis mœrore reliquit. Deinde post has noctes per integram hebdomadam, videlicet usque in Annuntiatione beatæ Virginis, per singulas noctes Virgo Christi gravissima tormenta [pertulit], de quibus nobis nihil indicare voluit. In die autem Annuntiationis Virgo Christi communicans, totum illum diem in amarissimis fletibus transegit; donec tandem contra sero, de voluntate sui dilectissimi Sponsi consolata fuit, et sic ad tertium diem absque dæmonum molestatione permansit.

seque fratrem ejus supplantassementitur.

A 17 Martii ad 25 cruciatur Virgo.

CAPUT XV.

Conversio septem latronum, Christinæ cruciatibus circa Pascha toleratis impetrata. E

Christina, a 27 Martii ad 6 Aprilis dæmonibus relicta,

Ex tunc autem usque in Cœnam Domini, Virgo Christi gravissimas [tulit] passiones a dæmonibus, de quibus paucas nobis revelavit; videlicet solum illas, quas duabus ultimis noctibus, Cœnam Domini præcedentibus, sustinuit. In his quippe noctibus venerunt septem dæmones, aspectu multum horribiles, in thalamum Virginis orantis : et diversis argumentorum fallaciis totalem vitam et conversationem Virginis pervertentes, ipsam ab erronea vita sua resipiscere, et ad rationabilem se convertere hortabantur; et nisi hoc citius faceret, diversa sibi tormentorum genera inferre minabantur. Quibus Virgo Christi constanter respondit : O maligni spiritus, frustra laboratis, si minis aliquibusve suppliciis me a vera vita mea, quæ Christus est, avertere putatis. Scire etenim debetis, quod minas et tormenta vestra non timeo, sed venturam Domini mei Jesu Christi voluntatem cum toto cordis desiderio expecto : anima enim mea ex hoc mirabiliter lætatur et exultat, si pro amore Domini mei Jesu Christi, qui pro me est mortuus, pati aliqua me contingat. Tunc irati dæmones, catenam igneam coram facie Virginis offerebant, dicentes; Nisi tu, F
maledicta seductrix, ab hac vana et erronea opinione desistas, et nostris consiliis protinus acquiescas, corpus tuum hac catena ignea fortissime constringemus, et sic constrictam ac vestibus nudatam ad loca remotissima trahendo perducemus, ibique post gravissima tormenta vitam tuam morte turpissima finiemus. At Virgo dixit : Nolite, o maligni spiritus, morando tardare, nolite tempus perdere, sed voluntatem Domini mei in me quantocius perficite. Tunc dæmones cum immenso furore in ipsam irruentes, catenam igneam corpori Virginis stringendo circumdederunt, et trahendo per spinas et tribulos atque horribiliter vociferando in longinquam regionem perduxerunt; illicque Virginem servantes, et silvam maximam sibi demonstrantes, dixerunt : Vides hanc magnam et latam silvam, o infelicissima omnium hominum? In hac silva habitant septem latrones sceleratissimi, necnon ad quæque flagitia promptissimi, qui nostris imperiis jam multis annis obsequentes multos homines occiderunt, et animas non paucas nobis ad tartara transmiserunt. Hi sunt enim, quibus omnimodis dominamur, et per quos infinitas animas lucramur. In hanc silvam te miserrimam seductricem, nisi a perversa vita tua adhuc resipicere

catena ignea stringitur,

raptaturque in silvam, latronibus 7 infestam,

coram ipsis crucianda

A resipiscere velis, confestim trahemus; et omnes has magnas arbores, corpore tuo prostratas, radicitus evellemus; et tunc demum ad unam istarum arborum te contumeliose ligabimus; et clamando, latrones istos crudelissimos et homicidas ad spectaculum ignominiæ tuæ convocabimus. Novissime vero, post innumera tormenta, te nobiscum ad inferos deportabimus, et in collegio eorumdum latronum æternaliter cruciabimus.

ad quod illa se offerens,

132 Quibus Virgo Christi constanter respondit: Quid fabulando et comminando tempus inutiliter consumitis, cum per hoc mentem meam minime flectere aut terrere possitis? Parata quippe sum pro amore Domini mei Jesu Christi quæcumque tormentorum genera tolerare. Gaudeo enim et confido in eo, quoniam potens est me de cunctis tribulationibus liberare. Unde de cetero ab inutilibus et vanis comminationibus cessate; et quidquid vobis a Domino imperatum fuerit perficere quantocius festinate. His auditis dæmones illi, nimio furore repleti, Virginem horribiliter invaserunt; trahentesque ipsam in memoratam silvam horribiliter vociferare

dirissime torquetur,

cœperunt. Deinde corpus Virginis, per catenam B apprehensum ad singulas præfatæ silvæ arbores fortissime cædebant, et cædendo universas arbores ad terram prosternebant. Ex hujus itaque vociferationis et tumultuationis horribili strepitu latrones illi graviter excitati, et incredibili metu concussi, quid facturi essent, aut ubi latere possent, nesciërunt; et tamquam insensati hinc illincque per totam silvam currentes, nec requiem invenientes, saltim ad locum ubi Virgo Christi a dæmonibus tenta fuerat, pervenerunt. Porro dæmones, Virginem Christi tenentes, blasphemantes dixerunt: O infelicissima omnium hominum, quomodo sic obstinata et indurata es, ut te movere non possint tam magnifica nostræ potentiæ miracula coram oculis tuis ostensa, et innumera tormentorum genera tibi potenter illata; de quibus cernis hos crudelissimos

et ad defectionem solicitatur:

latrones immenso timore concuti et terreri? Nonne manifeste vides, quod sub nostra potestate omnino posita es, et alium præter nos adjutorem seu Dominum non habes? Si enim alius adjutor seu Deus tibi esset, utique in tantis tribulationibus non deesset; nunc autem quia nostræ potentiæ magnitudinem in tantis signis tam mirabiliter experiris, necesse est ut solum nos Deos omnipotentes fatearis; et nostris consiliis acquiescens, ab erronea vita tua C penitus te convertas, ut de cetero in pace vivere valeas; alioquin te obstinatam ad arborem excelsam suspendemus, et corpus tuum, ignea catena undique transfixum, huic arbori adstringemus; tandemque turpissima morte consumptam, nobiscum ad inferos deferemus.

sed nihil his mota Virgo.

133 Ad hæc verba Virgo Christi mente intrepida respondit: Nescitis, o maledicti dæmones, quod proferendo talia incassum laboratis; et comminando, me amplius ad amorem Domini mei Jesu Christi provocatis. Scio nempe quod sine voluntate Domini mei nullam in me potestatem habetis: quapropter pravitatem vestram in torquendo non timeo, sed potius voluntatem Domini mei desideranter expecto. Si enim vox ex voluntate Domini mei Jesu Christi me afflixeritis, ipse sanabit; si occideritis ipse vivificabit, et in suo dilectissimo corde æternaliter conservabit. Nolite ergo tardare, moras rumpite, et quidquid vobis de voluntate Domini mei faciendum restat in me celerius adimplete. Tunc dæmones, cum immenso furore accedentes, et corpus Virginis ad excelsam arborem suspendentes, ignea catena undique transfixerunt, et transfixum subtiliter mirabiliterque prædictæ arbori assuerunt, et simul blasphemantes dixerunt; Nunc, miserrima seductrix, Sponsum tuum invoca, nunc Dominum et D

A. PETRO COÆVO EX MS. ex arbore suspensa dimittitur:

adjutorem invocare festina. Si enim Sponsus et Dominus tibi est, cur te deserit? Si adjutor, cur in tantis periculis non succurrit? Agnosce vel saltem adhuc, quam stulta et vana sunt omnia, quæ de Sponso et Domino tuo præsumis, et insanissime gloriaris. Quibus Virgo Christi constanter respondit: Dominus meus Jesus non me deseret, neque unquam in passionibus me deseruit: ipse enim mecum est: et in hac tribulatione, sicut ex multis, fideliter me eripiet, et seipsum mihi in præmium æternum reddet; vosque mendacissimos, pro expletis malitiæ vestræ fraudibus, dolor et cruciatus æternus suscipiet. At hæc verba Virginis, dæmones confusi, quid respondere possent non habuerunt; sed continuo recedentes, ululando et flebilibus vocibus ejulando, totum aerem clamoribus repleverunt.

accidentibus deinde latronibus narrat,

134 Erant autem prope stantes septem illi latrones, et magnalia Dei cernentes, necnon has omnes constantissimas allegationes Virginis audientes: qui incredibili terrore incussi, ac toto corpore tremebundi, ad arborem in qua Virgo Christi suspensa erat appropinquare cœperunt. Videntes autem eam E tam miserabiliter arbori affixam, et effigiem hominis in ea cognoscentes, utrum homo esset an non, ipsam interrogare cœperunt: qua respondente, quia homo esset: illi ultra tanti honoris et tumultus causam sibi indicari petierunt. At Virgo Christi horribiles dæmones in causa fuisse testabatur. Illi vero Virginem diligentius intuentes, et in tam gravibus pœnis constitutam cernentes, supra modum admirantes dixerunt: Miramur super omnia, quod, si homo es, sicut dicis, quomodo in tantis tormentis constituta vitam habere aut certe loqui nobiscum possis. Quibus Virgo Christi respondens: Revera homo sum, fidei Catholicæ sexusque feminei; sed scire debetis, quod

quomodo in pœnis non deficiat:

in tantis passionibus a me ipsa nec vivere nec loqui valeo; sed est Dominus meus Jesus Christus, qui pro me mortuus est, ipse mihi vita, salus et protectio est; et quoniam in ipso vivo, nec in pœnis deficio, nec mori valeo: ipse enim in me vivit, ex me loquitur, et mirabili virtute sua undique me protegit et tuetur. Illi vero amplius admirantes, dixerunt: Si est Deus et Dominus tam magnus et potens, qui tibi in talibus et tantis suppliciis vitam dare atque conservare possit, hunc penitus ignoramus, et post hanc vitam aliam vitam futuram esse numquam credebamus, et idcirco manus nostras ad quæque flagitia extendere minime formidavimus: F

indeque compunctos, et de futura vita monitos

in hac vero nocte tam horribilia audivimus et vidimus, quod præ nimio terrore jam pæne mortui sumus. At Virgo Christi: Unus est inquit verus et Omnipotens Dominus Jesus Christus, qui pro salute humani generis in Cruce mori dignatus est, qui et resurrexit tertia die, et ad Cœlos ascendit: ipse enim est vita omnium beate viventium, salus et protectio omnium in se sperantium: ipse etiam credentibus in se et sibi fideliter famulantibus vitam et beatitudinem sempiternam largietur. E contra est alia misera et interminabilis vita, quæ non vita sed potius mors dicenda est, impiis et peccatoribus reservata, videlicet chaos horrendum, quod deformes atque horribiles dæmones inhabitant: quorum potestati ad Dominum converti nolentes, sed in sua malitia persistentes, post hanc vitam tradentur, et intolerabilibus cruciatibus ab ipsis sine misericordia punientur.

suaque facinora confitentes,

135 His dictis latrones illi vehementer exterriti, dixerunt: Si hæc vera sunt quæ asseris, quid tunc fiet de nobis? Nos enim sumus homicidæ et latrones, tamen Catholicæ fidei nomen habentes; qui nec agnoscentes, nec timentes Deum, pluribus annis transactis in unum confœderati, hanc silvam, sedecim

A. PETRO COÆVO EX MS.

A decim milliaria in longitudine habentem, intravimus, in qua multa homicidia simul et universa vitiorum genera peregimus : quæ ergo spes salutis poterit esse nobis? Ad quos Virgo ait : Nolite diffidere, sed convertimini ad Dominum Jesum Christum, Patrem misericordiarum, et ex intimo corde de peccatis vestris compungimini : ipse pius et multum misericors dimittet vobis omnia peccata vestra si veraciter pœnitere, ac de cetero de peccatis cavere volueritis. At illi respondentes dixerunt : Scelera nostra atque peccata tam enormia et magna sunt, ut de venia consequenda spem habere non possimus : nos enim jam multis annis fuimus latrones sceleratissimi, et ad quæque vitia promptissimi. Quomodo ergo tantis criminibus involuti, veniam sperare possemus? Quibus Virgo Nolite, inquit, de misericordia Dei diffidere : nolite desperando æternæ mortis laqueum incidere : quia immensa Dei misericordia longe exuperat omnia vestra delicta; nec magnitudo peccatorum vos terreat, quos divina miseratio ad veniam invitat : utimini ergo consilio meo, et relicto totius diffidentiæ timore, divinæ clementiæ magnitudinem implorate, veniam poscite; B et accedentes ad Sacerdotes, coram ipsis corde compuncto peccatorum vestrorum sordes confitendo detegite.

erigit in spem veniæ :

136 At illi dixerunt : Si nos ad quærendum Sacerdotes, quemadmodum suades, ab hac silva exiremus, vitam nostram proculdubio perderemus : nam sunt multi, qui propter homicidia, rapinas ac cetera facinora perpetrata, nos comprehendere cupientes, nobis jam dudum insidias posuerunt : a quibus, si ad quærendum Sacerdotes exiremus, continuo raperemur, et sine contradictione morte turpissima damnaremur. Quibus Virgo Christi ait : Si metu corporis compulsi, ad quærendum Sacerdotes, quibus peccata vestra confiteamini, de silva exire non præsumitis, de immensa Dei misericordia tamen nullo modo desperare debetis : sed sub firma spe misericordiæ consequendæ manus et corda sursum ad Deum erigite; et coram veneranda Majestatis ejus præsentia omnia peccata vestra confitendo edicite : adest enim Pater misericordiarum et scrutator cordium, qui si vos pœnitentes et ex toto corde pro peccatis dolentes aspexerit, non solum vobis omnia peccata misericorditer relaxabit, verum etiam ab omnibus adversantibus et periculis propitius liberans, post hanc vitam transitoriam cum Electis suis in æterna beatitudine coronabit. Verum ego ut C securius atque fiducialius id faciatis, peccatorum vestrorum sarcinas sponte suscipio, meque ad satisfaciendum pro vobis promptissimam exhibeo. Ad hæc verba Virginis, duo ex ipsis latronibus, Simon et *a* Remboldus nomina habentes, qui et secundum carnem fratres erant, divina misericordia compuncti, reliquos latrones consocios suos, ut consilio Virginis acquiescerent, et de peccatis suis veraciter pœniterent, hortari cœperunt. Dixerunt enim : Agite nunc, o socii, ut confestim recedamus a viis nostris pessimis, in quibus jam dudum periculosissime conversati sumus; et convertamur ad hunc tam pium tamque propitium Dominum, cujus in hac Virgine virtutes et mirabilia tam magnifica videmus : ipse enim est solus verus et omnipotens Dominus, qui huic Virgini in tantis tormentis constitutæ et vitam conservat, et linguam ad loquendum accommodat. Ad hunc itaque, pœnitentiam agentes, veraciter convertamur; ut misericordiam consecuti, æterna tormenta, nobis pro peccatis nostris reservata, simulque horribiles manus dæmonum, de quibus hac nocte tam horribilia et vidimus et audivimus, evadere valeamus : neque enim justum est, ut quærendo Sacerdotes, et peccata nostra sub specie veniæ

metum vero mortis excusantibus, suadet ut confessionis causa prodeant e silva,

et eo ipso salvandos promittit :

a itaque persuasis consilium sequi

confitendo, insidiatores timeamus : qui jam dudum D ignorando Deum, et in malitia nostra perseverando, ipsos minime timere voluimus.

137 Cumque hæc et his similia exhortando ad socios dicerent; illis autem adhuc dubitantibus et de statu Virginis interrogantibus, videlicet quomodo hæc fieri possent, aut qualiter illuc venisset Virgo Christi, ut omnem diffidentiam de cordibus eorum tolleret, faciliusque de spe veniæ certificaret, ipsis de statu suo plurima notificavit; et ostendens illis locum, unde et quemadmodum illuc venisset, dixit : Est quædam magna et nominata civitas quæ Colonia dicitur : ab hac civitate ad duo milliaria distat quædam villa Stumbele dicta, de qua hac nocte, cum essem in cubiculo meo orans, comprehensa sum a dæmonibus : qui expoliantes me vestimentis meis, et cateram igneam corpori meo circumdantes, trahentesque me per spinas et vepres, vociferando horribiliter, ad hanc silvam perduxerunt : et cædentes me ad singulas hujus silvæ arbores, ipsas omnes, quemadmodum prostratas cernitis, meo corpore cædendo prostraverunt : novissime autem suspendentes me ad hanc arborem, corpus meum catena ignea subtiliter atque mirabiliter huic arbori affixerunt : sed in iis omnibus tormentis occidere E me nullatenus potuerunt, quia nullam potestatem in me nisi concessam a Domino meo Jesu Christo habere potuerunt. Ipse enim Dominus meus Jesus Christus, adjutor et protector meus est : ipse in his omnibus conservat : ipse me ab hac necessitate propitius eripiet, et mirabili virtute sua sanatam et confortatam ad locum, unde huc tracta sum, mirabiliter revocabit : nec solum hac vice me ab ipso liberari confido; sed sæpissime, in similibus ac gravioribus tormentis, auxilio ejus liberatam me gaudeo. Ut autem sciatis qualiter in iis omnibus tormentis vivere atque vobiscum loqui valeo; dico vobis, quia Dominus meus Jesus Christus, vita, salus et protectio mea, ipse patiendi pro amore suo vires mihi administrat, et ne unquam in tormentis deficiam me conservat. Præterea habeo penes me duos Angelos, mihi a Domino transmissos, qui me confortant; quos vos quidem minime videre potestis; quia oculos interiores, ad videndum hujusmodi, idoneos et mundatos nondum habetis : spiritus enim sunt, et ideo spiritualibus oculis spiritualiter videri [solum] possunt. Sed si in Dominum meum Jesum Christum veraciter credere volueritis, profecto videbitis qualiter Angelorum ministerio ab iis tormentis mirifice liberabor, et seducta a vestris oculis, tamquam in F ictu oculi in meum cubiculum revocabor.

declarat, quæ et unde sit,

quomodo torqueatur a dæmonibus,

et a Christo per Angelos conservetur.

138 Latrones hoc audientes, et locorum distantiam admirantes dixerunt : Si de loco tam remoto huc adducta es, ultra modum miramur; quia silvam hanc trecentis milliaribus *b* de Colonia distare veraciter arbitramur. Tunc latrones omnes, divina miseratione compuncti, procidentes veniam postulabant, et juxta consilium Virginis, extensis ad cœlum manibus, peccatorum suorum turpitudines sub spe veniæ confitendo, lacrymosis vocibus coram Virgine recitabant. Exclamantes autem vocibus dicebant : Miserere nostri Pater misericordiarum, et propitius esto peccatis nostris gravissimis : quoniam sceleratissimi homines, ac deterrimi peccatores sumus : quindecim enim Sacerdotes, tam religiosos quam seculares, in hac silva manibus nostris interfecimus; quinquaginta vero alios Clericos, tam Diaconos quam Subdiaconos et Scholares occidimus; centum puellas et matronas, violenter corruptas, postea mortificavimus; mulieres etiam imprægnatas occidimus : de reliquis vero hominibus, mercatoribus, viatoribus, et peregrinis, a nobis interfectis, non est numerus : hos omnes ablatis rebus occidimus, nec cuiquam quantumcumque

Illis ergo veniam postulantibus, b

suaque enormia delicta recensentibus,

A quantumcumque supplicanti pepercimus : res itaque sic adeptas, nec legem tenendo, nec Deum timendo, sed libere in concupiscentiis abutendo, consumpsimus : quia post hanc vitam nullam aliam vitam futuram agnovimus. Cumque hæc et cetera omnia peccata sua confitendo coram Virgine recitassent, Virgo Christi confortans eos, ne propter multitudinem peccatorum suorum desperarent, sed potius firmiter in fide et spe veniæ perseverarent, fideliter admonebat; seque pro ipsis satisfacere velle promittebat. Interea cum Virgo Christi cum latronibus confortando loqueretur; ecce corpus ejus illico mirifico lumine obumbratur : in cujus luminis claritate reverenter per Angelos ab arbore cui affixum fuerat solvitur, et subductum ab oculis latronum, sanatum per omnia, in proprium thalamum cum magna consolatione reducitur.

ipsa cum lumine subducitur ex oculis.

139 Porro latrones, hujus luminis claritatem cernentes, nec splendorem ferre valentes, ad terram proni corruerunt : sed introrsus amplius illuminati ac roborati, videntesque Virginem in tam mirifico lumine subductam, plane omnibus quæ locuta fuerat crediderunt ; et ardore fidei inflammati, postposito corporis metu, ad publicam confessionem Sacerdotum, quemadmodum a Virgine edocti fuerant, B confugere cœperunt. Qui dum ad quærendum Sacerdotes cum festinatione pergerent, in manus insidiantium inciderunt; qui cum magna crudelitate et aviditate ipsos comprehendentes sine dilatione ac judicis interrogatione ipsos occidere statuerunt. Latrones vero, videntes se in tantis angustiis deprehensos, non ut ipsis parcerent, sed ut ad confitendum peccata sua tempus concederent omni instantia petiverunt. Dixerunt autem : Non vitæ nostræ inducias petimus, quia pro peccatis nostris mortem jam dudum meruimus ; tantum nobis ad confitendum peccata nostra tempus concedite, et post hæc quacumque morte volueritis nos interficite : libenter enim moriemur, pro amore Domini nostri Jesu Christi, qui pro nobis in Cruce mortuus est, cujus in hac nocte tot virtutes et magnalia vidimus. Illi autem subsannantes atque deridentes eos, dixerunt: Auditis qualiter isti sceleratissimi latrones, qui jam multis annis homicidæ fuerunt, nunc monachari volunt, et sub specie Confessionis decipere nos credunt? merito in rota seu in patibulo debent monachari, et in vectibus c per ventres eorum transfixis pœnitentiam agere et confiteri. Tunc latrones, se invicem consolantes, dixerunt, quod libenter mori C vellent pro amore Domini Jesu Christi, cujus tanta miracula vidissent, qui suam Dilectam, in tantis tormentis conservatam, tam mirifice liberasset, ut ipse misericorditer eis cuncta peccata indulgeret, quia Confessorem alium non haberent. Hoc audientes adversarii eorum, ipsos crudeliter invaserunt, multis verberibus affectos, vectes acutos per ventres eorum percutientes, terræ fortissime infixerunt, sicque tormento miserabili eorum animas extorserunt. Et hic quidem, quia in vera contritione, et in confessione sanctæ fidei obierunt, divina miseratione gehennæ incendia evadentes, in locum Purgatorii abierunt.

Hoc viso animati latrones e silva prodeunt : et ab accolis comprehensi, c petito frustra Sacerdote, impalantur et pie moriuntur.

140 Sequenti vero nocte, hoc est in illa quæ Cœnam Domini præcedit, Virgo Christi ab eisdem dæmonibus ignea catena ut ante constringitur ; et ad illum locum, in quo latrones illi interfecti jacebant, trahendo perducitur. Illuc quoque tenentes eam dæmones, insultando ac blasphemando dixerunt : Vides nunc, o infelicissima omnium hominum, hos homicidas et latrones morte turpissima interfectos : ii sunt illi septem latrones, qui nostris consiliis jam pluribus annis obtemperantes, multa et infinita homicidia in hac silva peregerunt, nunc vero malitiæ suæ vicem receperunt. Horum animas nobiscum apud inferos delatas habemus, easque ibidem inter perpetua incendia affligemus. Simili modo et te miserrimam seductricem, nisi adhuc a diuturno errore et perversitate tua resipiscere velis, affligemus : hosque omnes vectes corpori tuo transfigemus, et sic demum turpissima morte consumptam nobiscum ad inferos, his latronibus associandam, et æternis incendiis concremandam, deferemus. Ad hæc Virgo Christi intrepida respondit : Quid me, o mendacissimi dæmones, nugatoria proferendo incassum terrere putatis ? Scio nempe, quod divina miseratio, omnia peccata eorum relaxando, ipsos a vestra potestate eripuit, et in electorum suorum numero misericorditer adoptavit. Desistite ergo ab hujusmodi vanis et mendacibus sermonibus, quibus frustra rei veritatis consciam decipere ac terrere putatis, sed si quid vobis ex imperio Domini faciendum, hoc celeriter perficiatis. His auditis dæmones illi, immenso furore succensi, Virginem horribiliter invaserunt ; et innumeris verberibus, ipsam ad corpora latronum cædentes, et vectibus de corporibus latronum extractis, omnes ipsos per corpus Virginis percutientes, terræ profundissime incusserunt : et hoc facto dæmones illi confusi atque captivi, in eodem loco immobiliter persistiterunt. E

6 Apr. rursus illa eodem raptatur, D *A. PETRO COÆVO EX MS. et iisdem vectibus transfigitur, et dire cæditur a dæmonibus :*

141 Interea Virgo Christi, a suo dilectissimo Sponso visitata, intime consolatur, necnon ab omni læsione perfecte curatur. Stabat ergo Sponsa Christi in suo dilectissimo Sponso tripudians et exultans ; stabant et coram ipsa dæmones, cum magna confusione cunctarum nequitiarum suarum modum et ordinem recensentes, et victos se per omnia ostenderunt : exclamantesque vocibus flebilibus dixerunt: Dimitte nos, o Christina Ancilla Omnipotentis fidelissima, quoniam vehementissime cruciamur : de cetero enim numquam tibi molesti erimus, quia plane per omnia a te victi sumus : in te enim regnat quædam omnipotens et insuperabilis virtus, quæ te superari non patitur, cui resistere omnis nostra potestas frustra nititur : ipsa enim est virtus Altissimi, quæ vires nostras undique conterit et exuperat, et ab iis quos jam dudum possidere videbamur violenter nos spoliat. Unde manifeste fatemur, nos in animabus horum latronum nullam potestatem habere, sed ex pœnis, tibi ex parte illorum injuste illatis, perpetuas confusiones et afflictiones tolerare debere. Cumque hæc et his similia dixissent, tandem Virgine Christi jubente, cum F magnis clamoribus et ululatibus recesserunt : quibus recedentibus Virgo Christi, cum maxima consolatione et lætitia in suum thalamum revocatur. Igitur sequenti die, id est Cœna Domini transacta feliciter, a vespere diei Cœnæ usque in Vigiliam Paschæ, Virgo Christi ab humanis aspectibus se subtraxit, et cubili suo sola inclusa, suo dilectissimo Sponso compassa, omnia Dominici corporis stigmata tam evidenter tamque veraciter recipere meruit : ut dum in Vigilia Paschæ se nostris aspectibus ad videndum præberet, ipsa gloriosa stigmata in ejus membris apparerent. Deinde sequenti die, hoc est in die sancto Paschæ, Virgo Christi communicavit, et continuo in amplexus sui dilectissimi Sponsi transvolavit, ubi eam æterni Sponsi benignitas novis ac recentissimis clenodiis ditans, ineffabiliter lætificavit.

quibus tandem se vinci fassis, cubili suo restituta, Pascha celebrat 9 Aprilis.

ANNOTATA D. P.

a *Teutonicæ originis nomen* Remboldus *persuadet, Germanicæ quoque nationis latrones istos fuisse : quod magis etiam confirmant nomina sociorum infra num.* 142.

b

A. PETRO COÆVO EX MS.

A b *Ut milliaria Germanica non majora sed communia, unius horæ singula, accipiamus; tamen deberet hæc silva hærendo intra terminos linguæ Teutonicæ, in Lithuania, Livonia vel Saxonia trans Albim provinciis poni; puta in Holsatia, Meklenburgio, Luneburgia, vel Marchia Brandeburgica.*

c Vestes *intelligo, palos ligneos, quibus* impalari *reos cruce dignos, Hungarorum ac Polonorum consuetudo etiam hodie obtinet.*

CAPUT XVI.

Acta a Pentecoste anni MCCLXXXIV *usque Octobrem: anima cujusdam Nobilis in Purgatorio alleviata.*

Christina hebdomadis 4 ægra decumbit

Transactis post festum Paschæ quasi tribus diebus, Virgo Christi a quodam dæmone per quatuor noctes graviter cruciata fuit, ita quod sanguis de corpore ejus largissime emanavit: deinde maxima corporis debilitate prægravata, pœne quatuor hebdomadis lecto decubuit. Post hæc vero, circa festum Ascensionis, quasi octo noctibus Virgo Christi a quodam dæmone gravissimos cruciatus sustinuit; B deinde per hebdomadam quæ festum Pentecostes præcedit, Virgo Christi, ad alleviandum pœnas illorum septem latronum, de quibus supra memoravimus, singulis noctibus gravissimas et innumerabiles pœnas sustinuit, non quidem visibiliter, sed ad modum Purgatorii spiritualiter et sensibiliter: videlicet ignem super humanum modum fervidum, et intolerabile gelu, necnon et ceteras passiones infinitas et intolerabiles, in quibus Virginem Christi singulis momentis mori ac in nihilum redigi necesse fuisset, si non ipsam divina virtus mirabiliter conservasset. Igitur ob has Virginis gravissimas passiones, prædictis latronibus de pœnis Purgatorii maxima facta est alleviatio. Erant autem nomina illorum latronum, Symon, Remboldus, Hermannus, Constantinus, Volmarus, Vortlemius, Ecbertus. Itaque in die sancto Pentecostes Virgo Christi læta ad ecclesiam proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur, ibique septiformis Spiritus munere ineffabiliter consolatur.

a 10 Maji et 22 rursus immaniter torta,

magnum levamen impetrat animabus latronum,

143 Post festum Pentecostes una hebdomada transacta, Virgo Christi per integram hebdomadam a quodam dæmone singulis noctibus acerrime cruciabatur. Eodem tempore Virgo Christi a quodam C dæmone per hunc modum illudebatur. Nam dum Virginem Christi, quidam familiares sibi, devotionis causa de Colonia secuti fuissent, et ipsi in via ducatum præbuissent, et circa sero facta cœna, ne ipsam diutius vexarent, aut aliquibus expensis gravarent, post solis occasum redire cœpissent; et Virgo post recessum eorum aliquantulum turbata esset; sequenti die, cum Virgo Christi orando in pomœrio suo staret: ecce quidam dæmon, in speciem unius illorum qui sero ab ipsis recesserant transformatus venit, et cum magna festinatione sepem pomœrii transcendit. Quem Virgo videns, et famulum sibi familiarem veraciter credens, in occursum sibi veniebat; et salutans eum, quidnam hoc prætenderet, quod sic solus rediret, et cur mœstus esset, interrogavit. Cui ille flens et ejulans, dixit: O Carissima Christina non immerito turbatus sum et lugeo, quia maximam lugendi atque dolendi materiam habeo: interfecti enim sunt in via, qua Coloniam redire debuimus, carissimi Domini nostri et amici Engelbertus et Henricus Sacerdotes: ex instinctu enim cujusdam nequam accidit, ut quidam Burgenses in Colonia quemdam amicum nostrum, nomine Hermannum Quocum, occiderunt: qui dum me cum prædictis Sacerdotibus simul ad D interficiendum quærerent, nec invenirent: relatu quorumdam nos vobiscum de civitate exisse, et cito reversuros esse intellexerunt: unde ponentes nobis insidias hodie, dum ad civitatem redire deberemus, nos tamquam incautos crudeliter invaserunt; et statim extractis gladiis prædictos Sacerdotes, qui mecum erant, interfecerunt: ego vero solus, utpote cursu agilis, eorum manus evasi: sed nimio dolore urgente, continere me nequaquam potui, quin ad vos confestim redirem, et vobis magnam cordis mei tristitiam indicarem. His auditis, Virgo Christi vehementi cordis dolore concussa, et quasi deficiens a Corde, ad terram corruit; quia hæc omnia, tamquam ab homine relata, vera esse credidit. Quæ dum in maxima turbatione cordis jaceret, continuo Spiritus veritatis emicuit, ita ut et dæmonis astutiam agnosceret, ipsumque in deformitatis suæ turpissimam speciem mutari manifeste videret. Qui etiam adjuratus per ipsam, cur hoc fecerit; respondit: Quia te de recessu eorum dolentem aspexi, idcirco permissus ab Altissimo, te decipere et turbare amplius volui; et his dictis, in magno fœtore recessit.

qui eam Colonia reducem secuti reduxerant,

falso nuntiantur in regressu occisi:

sed fraudem cogitur revelare dæmon,

144 Post hæc circa festum Marci et Marcelliani, E cum Virgo Christi communicare proponeret; præcedenti nocte venit quidam dæmon, aspectu multum horribilis, in thalamum Virginis; et fatigans eam diversis sermonibus ac comminationibus, dixit: Nisi tu, maledicta, a vana ac inutili fabulatione tua confestim desistas, os tuum subula et filo ferreo atque igneo assuendo sic obsuere volo, ut de cetero nec confabulari inutiliter nec loqui omnino possis. Cui Virgo indignanter respondit: Putas me, o maligne spiritus, aliquibus comminationibus seu pœnarum promissionibus a laude Domini mei posse retrahere? Nequaquam unquam hoc poteris, quantumcumque tuis fraudibus ad hoc nitaris. Si enim cum licentia Domini mei hoc aliquo modo efficere possis, ut forinsecus linguam meam silere faceres; tamen cor meum et anima mea ejus laudes æternaliter decantabit. Unde cessa, miser, ab hujuscemodi sermonibus, quibus frustra intrepidam terrere putas: sed quidquid tibi a Domino meo imperatum est, in me celeriter perficias. Tunc dæmon ille furibundus in Virginem irruit, et subula acutissima cum filo ferreo labia Virginis contrahendo ac consuendo undique perforavit: et sic os ejus ne loqueretur obstruens, ipsam horribiliter cruciavit; et hoc facto, continuo evanuit. Virgo autem Christi, a suo dilectissimo Sponso visitata, intime consolatur; apertoque ore atque sanato, mirabiliter confortatur. F Sequenti vero die, cum Virgo Christi communicandi gratia ad ecclesiam pergeret; occurrit ei quidam dæmon, in specie fratris sui Sigwini: quem ut Virgo Christi, scissis vestibus et corpore cruento venientem ad se vidit; obstupefacta nimium et turbata, ipsum salutare, atque de statu suo interrogare cœpit. Cui ille respondit: Soror mea carissima, dico tibi, quod jam dudum a Paganis captus sum atque detentus; a quibus miserabiliter cruciatus, has omnes plagas recepi, et saltem modo vix cum vita evasi: neque enim unquam Ordinem Prædicatorum ut tu putabas intravi. Interea cum hæc loqueretur, Virgo Christi, intus a Spiritu veritatis edocta, spiritum falsitatis agnovit; eumque ut confestim discederet, nec de cetero ipsam talibus fallaciis impediret, per virtutem Domini Jesu Christi admonuit. Ad cujus admonitionem dæmon ille cachinnans, illico recessit: Virgo autem ultra ad ecclesiam proficiscitur, et communicans in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur.

17 Junii iterum frustra sollicitatur Virgo,

die 18 obvium sibi habet dæmonem in specie fratris sui.

145 Post hæc vero, circa festum Apostolorum Petri et Pauli, Virgo Christi a quodam dæmone per quatuor

Exeunte Junio

A quatuor noctes graviter affligebatur : deinde per tres noctes venerunt quidam dæmones in thalamum Virginis, et post longas comminationes, aures, oculos, nares, et os Virginis subulis acutissimis perforando obstruxerunt, et blasphemando ipsam horribiliter cruciaverunt : at Virgo Christi, singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso intime consolatur, et ab omni læsione plenarie curatur. Deinde quadam nocte apparuit Virgini Christi, tamquam in visione, quidam Nobilis, ante paucos dies juxta civitatem Aquensem in quodam conflictu interfectus : qui licet pluribus annis in peccatis vixerit, tamen hoc solum bonum in se habuit, scilicet quod quotidie Deum ut ipsum a peccatis suis converteret, et ante mortem veram compunctionem donaret, seriose atque cum integra cordis intentione exoravit. Hic itaque dum ab Aquensibus captus rota frangi et occidi deberet, et nec precibus nec muneribus vitæ inducias impetrare potuisset ; divina miseratione intime compunctus, Dominum Jesum Christum, ut sui peccatoris misereri dignaretur, humiliter erogavit : in qua vera contritione et confessione moriens, divina miseratione a pœnis æternalibus ereptus est. Eum Virgo in gravissimis tormentis vidit,

videt animam Nobilis, in pugna defuncti,

gravi Purgatorio puniri :

B et miserabili voce clamantem audivit : Miseremini mei, Pater misericordiarum, et compatiamini mihi, in tam gravibus et intolerabilibus tormentis constituto : vos enim, ob mirabilem ac ineffabilem bonitatem vestram , magnam misericordiam mecum fecistis, quia me de pœnis inferni misericorditer absolvistis : nunc quæso immensam clementiam vestram , ut me ab his gravissimis ac intolerabilibus cruciatibus misericorditer absolvere velitis.

146 Virgo autem has miserabiles [voces] audiens, ac intolerabiles hujus viri cruciatus attendens, ipsi ex intimo cordis compatiebatur : et magno cordis affectu pati pro ipso desiderans, suum dilectissimum Sponsum, ut pro alleviatione pœnarum dicti Viri sibi qualiacumque tormenta infligerentur, intime precabatur : quod juxta Virginis desiderium statim evenit. Nam sequenti nocte, et pæne per duas hebdomadas singulis noctibus, venit maxima multitudo dæmonum in thalamum Virginis orantis : qui apprehensum corpus, quasi super incudem posuerunt, et cædentes ferreis malleis super ipsum membratim invicem diviserunt, et tamquam in nihilum redegerunt. Tribus vero noctibus prædicti dæmones, portantes caldarium bufonibus plenum, extensoque ore Virginis instrumentis acutissimis, ipsa venenosa ac monstruosa animalia, more suo sonantia, corpori

pro quo satisfactionem offerens,

torquetur etiam ipsa per dies 14 :

C Virginis infuderunt. Quæ infusa, omnia viscera ac intestina Virginis penetrabant ; eaque morsu amarissimo mordentia atque discerpentia, ipsam supra modum cruciabant. Sed Virgo Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso intime consolata, ab omni læsione plenarie curatur. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ est ante Dominicam Vincula B. Petri præcedentem, post tormenta supradicta, cum Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso consolata et sanata fuisset ; dæmones illi, qui Virginem afflixerant, confusi ac tremuli, coram Virgine stabant : et cunctis nequitiis suis proditis veniam poscentes, dixerunt : Miserere nostri, o Christina Ancilla Omnipotentis : quia non solum a te superati sumus, verum etiam pro tormentis tibi injuste illatis gravissime torquemur : nos enim sumus dæmones numero undecim millia, quibus ab Altissimo fuerat imperatum, ut tibi, juxta petitionem et desiderium cordis tui, pro alleviatione pœnarum illius viri quem in tormentis conspexeras, has omnes passiones gravissimas inferremus. Quibus juxta mensuram nobis traditam expletis, invictissimam mentis tuæ constantiam admirari compellimur, et plane nos confusos atque victos per omnia fatemur. Hæc et plura illis dicentibus, jubente Virgine, cum maximisululatibus et clamoribus abierunt. Quibus abeuntibus, Virgo Christi humiliter se prosternens, suum Sponsum in omnibus benedixit. D

et 30 Julii consolata :

supplices dæmones habet :

A. PETRO COÆVO EX MS.

147 Mane autem facto, hoc est in illa Dominica, quæ Vincula B. Petri antecedit, Virgo Christi ad ecclesiam proficiscitur ; et communicans, in amplexus sui Dilectissimi continuo rapitur ; ubi inter cetera ineffabilia gaudia, Sponsa Christi hoc pro novo ac speciali clenodio recipere meruit, scilicet quod prædicto viro totidem annos pœnarum relaxatos veraciter agnovit, quot ipsa in præcedentibus noctibus affligentes se dæmones pertulit. Deinde transactis tribus diebus, Virgo Christi singulis noctibus, usque in Assumptionem beatæ Virginis, innumerabiles atque humanis viribus intolerabiles pœnas sustinuit ; non quidem per dæmones visibiliter, sed adinstar Purgatorii sensibiliter : in quibus Virgo Christi singulis momentis defecisset, et quasi in nihilum redacta fuisset, si non ipsam divina virtus mirabiliter confortasset. Præter has gravissimas passiones, quæ singulis noctibus in Virgine procedebant ; quasi per decem noctes festum Assumptionis E præcedentes, Virgo Christi a quinque dæmonibus graviter affligebatur. Venerunt siquidem dæmones illi singulis noctibus in thalamum Virginis, secum in vase muscas, formicas, bufones, ac cetera genera immundorum ac abominabilium vermium apportantes; et singulis noctibus singula vermium genera, auribus, oculis naribus, et ori Virginis tundendo atque infundendo ingerebant ; ipsamque ultra modum affligebant : quæ postmodum per vomitum effusa a Virgine, sui generis qualitatem abominaliter ostendebant. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ festum Assumptionis præcedit, venerunt prædicti dæmones, portantes caldarium bufonibus plenum, quos ante faciem Virginis tundendo triverunt, et sic contrita bufonum venenosa corpora in faciem Virginis, nec non et in omnes partes organicas tundendo miserunt : et hoc facto, extenso ore, omnes illas abominabiles spurcitias corpori Virginis infundentes, continuo recesserunt. Illis vero recedentibus dum Virgo Christi propter venenum sibi infusum acerrime torqueretur ; continuo a suo dilectissimo Sponso visitata intime consolatur : et facto super corpus ejus Crucis signaculo, ab infuso veneno protinus liberatur. Præterea tribus noctibus prædictum festum præcedentibus, præter passiones supradictas, Virgo Christi a quodam dæmone gravissime torquebatur, et inter cetera maximum sibi vulnus infligebatur : quod in corpore Virginis incuratum in ipso festo relinquitur. F

deinde intelligit Nobilem sublevari cœptum :

pro quo rursum a 3 Aug. ad 15 similes Purgatorii pœnas tolerans;

et infuso veneno oppleta,

148 Contigit autem ante prædictum festum Assumptionis, Virginem Christi tribus vicibus a quodam dæmone, sub specie fratris sui Sigwini, in habitu seculari illudi ; qui scissis vestibus apparens, se numquam in Ordinem Prædicatorum receptum fuisse dicebat : sed nec vera esse omnia, quæ sibi a Prædicatoribus promissa essent, mendaciter asserebat. Qui tandem per Virginem adjuratus, deformitatis suæ turpissimam speciem resumpsit, et confusus cum magno strepitu et fœtore recessit. Igitur Virgo Christi in die Assumptionis beatæ Virginis, læta ad ecclesiam veniens, communicabat ; et continuo rapta in amplexus sui dulcissimi Sponsi transvolabat. Deinde post festum Assumptionis una hebdomada transacta, Virgo Christi tribus noctibus, sensibiliter quidem, sed indicibiliter, et adinstar Purgatorii, humanis viribus et intolerabiliter torquebatur. Deinde per quinque noctes a quodam dæmone gravissime affligebatur, et maximum ipsi vulnus infligebatur, quod in ultima nocte, ple-

atque sub specie fratris frustra territa ;

deinde a 21 Aug.

plenario

A. PETRO COÆVO EX MS ad 6 Sept. velut Purgatorium passa,

A narie curabatur: deinde in illa nocte quæ Nativitatem beatæ Mariæ antecedit, Virgo Christi passiones multifarias, adinstar Purgatorii gravissimas sustinuit, videlicet ignem super humanum modum fervidum, et intollerabile gelu, simulque universa tormentorum genera, quibus animæ in Purgatorio cruciantur. Erant autem tam gravia et humanis viribus intolerabilia tormenta, quatenus in eis, Virgo Christi singulis momentis deficeret, nisi ipsam virtus Omnipotentis conservaret. Mane autem facto, hoc est in die Nativitatis beatæ Mariæ

necnon 12,

Virginis, Sponsa Christi læta ad ecclesiam proficiscitur; et communicans, jucundissimos in amplexus sui Dilectissimi mox rapitur. Transactis itaque post festum Nativitatis tribus diebus, Virgo Christi sex noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur, et usque ad magnam effusionem sanguinis vulnerabatur.

149 Deinde quadam nocte venit quidam dæmon in thalamum Virginis, tamquam vetustis vestibus et conscissis indutus: in quibus vasa parvula ad modum ampullarum, fœtidissimo liquore plena undique

post victum accediæ spiritum,

dependebant. Quem Virgo Christi intuens, et dæmonem fore agnoscens, ipsum unde veniret, aut B quid vasa parvula circa se pendentia prætenderent, interrogavit. Qui respondens ait: Ego sum dæmon ille, qui Religiosis maxime insidior: in his autem vasis diversa poculorum genera porto. Quæ dum Religiosis propino, Religionis tædium in cordibus eorum genero; et sic deinceps eos juxta meam voluntatem ad dissolutionem et appetitum terrenorum inclino: et præcipue fratrem tuum Sigwinum, in Ordine Prædicatorum constitutum, de his poculis in tantum linivi et potavi, quod in corde ejus maximum Religionis tædium generavi. Virgo autem Christi, audiens quod fratrem suum nominaret, ira et indignatione repleta, violenter in ipsum irruit; et fortissime cædens atque conculcans sub pedibus, tamdiu ipsum retinuit, donec ille flebili voce exclamans

technasque confessum,

dixit; Dimitte me, o Ancilla Omnipotentis Christina, quoniam adversum te non prævaleo; numquam etiam de cetero Fratri tuo molestus ero: tu enim gravissime me crucias, et ab his quos jam dudum possedi violenter me spolias. Cui Virgo: Adjuro te, inquit, maligne spiritus, per virtutem et passionem Domini Jesu Christi, ut de cetero fratrem meum dilectum non impedias, mihi pro eo si qua inferenda sunt inferas. Præterea adjuro te, ut mihi qualitatem horum poculorum effundendo demons-C tres. Qui continuo parens Virgini, uno vase transverso, fœtorem abominabilem ac tartareum effundendo spargebat: de quo Virgo Christi, nisi ipsam divina virtus conservaret, pæne suffocata fuerat. Quo facto dæmon dixit: Hæc sunt pocula, quibus incautos mihi attraho: hæc in cordibus eorum

fratri suo tentato succurrit.

multum dulcescere facio, et eisdem poculis mihi consentientes apud inferos æternaliter potabo. Hæc cum dixisset, dimissus a Virgine, cum maximo rugitu ac strepitu recessit, et Virgo humiliter prostrata, suum Dilectissimum pro fratre suo fideliter exoravit: in qua quidem oratione Virgo Christi intime consolata, veraciter a Domino didicit, quod prædictus frater ejus tunc temporis in gravi tentatione fuerat, quam Dominus propter merita et orationes suæ Sponsæ penitus ab eo abstulerat.

CAPUT XVII.

Reliqua anni MCCLXXXIV *septem latronum aliorumque viginti liberatio ex Purgatorio.*

Circa festum B. Remigii, Virgo Christi, quasi per integram hebdomadam, singulis noctibus gravissimas atque Purgatorio similes pœnas sustinuit, et D sequenti sexta feria, scilicet, quæ festum B. Dionysii præcedebat, communicavit; et in amplexus sui Dilectissimi rapta continuo transvolavit. Post hæc vero ante festum beatorum Maurorum, Virgo Christi

Denuo velut Purgatorium experta, circum initium Octobr.

quasi per hebdomadam gravissimas Purgatorii pœnas singulis noctibus sustinuit: insuper et per easdem noctes graviter a quodam dæmone cruciata fuit; a quo inter cetera maximum vulnus recepit, quod non nisi in ultima nocte curatum fuit. Deinde vero, ante festum omnium Sanctorum, Virgo Christi singulis noctibus per unam hebdomadam gravissimas atque intolerabiles Purgatorii pœnas sustinuit:

ac 9 ejusdem,

in quibus Virgo Christi singulis momentis in nihilum redigeretur, si non divina virtute mirabiliter conservaretur. Præter has vero spirituales et indicibiles passiones, Virgo Christi per duas noctes, festum omnium Sanctorum præcedentes, gravissimas passiones in corpore a dæmonibus sustinuit. Venerunt siquidem prima nocte quinque dæmones in thalamum Virginis orantis, qui diversis eam sermonibus

atque sub finem;

fatigantes, ipsam ab erronea et perversa vita quam diu exercuisset recedere hortabantur; et nisi celeriter hoc faceret, gravissimis eam suppliciis interficere minabantur. At Virgine in suo proposito firmiter persistente, et se paratam pati pro amore E sui dilectissimi Sponsi ad quæcumque tormentorum genera exhibente: dæmones illi furibundi, monstruosa et abominabilia bufonum corpora, contrita et glomerata, attulerunt; quæ fundentes in faciem Virginis, oculos, nares, aures, simul et omnes sensus instrumentis acutissimis findendo, repleverunt. Hoc autem facto, recedentibus illis; quidam alius dæmon continuo veniebat, portans duos malleos ignitos in manibus: et stans coram Virgine, blasphemando dicebat: O infelicissima omnium hominum, quomodo sic indurata et obstinata es, ut

post novas minas

sectando execrabilem animi tui perversitatem, malis vitam per tormenta gravissima perdere, quam acquiescendo salutaribus monitis in pace vivere: vide vel saltem adhuc, quia omnino dominamur tui, et non est alius Deus tibi, qui te de manibus nostris aut eripere aut salvare possit. Si enim sit alius Deus seu Dominus, quemadmodum insanissime gloriaris tibi esse; proculdubio in tanta necessitate tibi assisteret, et tam miserabiliter torqueri a nobis

generose spretas;

te nequaquam permitteret. Quamobrem recede, vel saltem adhuc, a diuturna perversitate tua et nostris F acquiesce consiliis: sin autem caput tuum his malleis fortissime cædendo conteram, et post innumera tormenta te consumptam mecum ad æterna supplicia deferam.. Ad hæc verba Virgo Christi constanter respondit: O maligne spiritus, tu et omnes tui complices frustra in hoc laboratis, si aliquibus vestris comminationibus seu tormentis a vera vita mea quæ Christus est, me avertere putatis: scio nempe et plene confido, quia ipse potens est, non solum de vestris manibus me eripere, verum etiam post tormenta mihi pro suo amore inflicta [deducere] in sui dilectissimi cordis consolationem ineffabilem. Idcirco non timeo, sed ex intimo corde gaudeo, si pro ejus amore qui pro me mortuus est, pati vel mori me contingat: secura tamen, quia sine promissione et voluntate Domini mei Jesu Christi quidquam facere non potestis.

151 His auditis, dæmon ille horribiliter sæviens in Virginem, irruit; et uno malleo sub mentum Virginis ad modum incudis posito, cum reliquo de-

malleis super incude tunditur,

super caput Virginis fortissime fabricando cædebat; donec tandem per infinitos ictus capite Virginis contrito atque consumpto, vicissim sibi immediate mallei occurrebant. Novissime vero illo dæmone recedente, alius continuo veniebat; qui cum furore maximo

A maximo Virginem impetens, magnum sibi vulnus infigebat. His itaque omnibus peractis, Virgo Christi, a suo dilectissimo Sponso visitata, mirabiliter reformatur; et præter vulnus, quod novissime sibi inflictum fuerat, ubique sanatur. Sequenti vero nocte venerunt quinque dæmones prædicti in thalamum Virginis orantis, portantes vas plenum bufonibus, stantesque coram Virgine dixerunt; Ecce, miserrima seductrix, nunc manifeste vides, quod omnino sub nostra potestate sis, et manus nostras evadere nusquam possis: nos enim affligimus te et sanamus, occidimus et pro placito nostro denuo revivificamus. Agnosce ergo, vel saltem adhuc, diuturnum errorem tuum: resipisce, et nostris consiliis acquiesce: quod si non feceris, hæc venenosa animalia corpori tuo infundemus, et usque ad summum repletam crepare per medium faciemus, et tandem morte turpissima consumptam nobiscum ad inferos deferemus.

venenatis farcitur,

152 At Virgine Christi minas cum tormentis deridente, seque pro amore suo ad quæcumque tormenta [paratam] respondente; dæmones illi, immenso furore succensi, ipsam crudeliter invaserunt: extensoque ore Virginis, instrumentis acutissimis, bufones abominabiles ejus corpori infuderunt; levantesque ipsam sursum a terra, quatiendo, tundendo, et ad parietes collidendo, miserabiliter cruciaverunt. Deinde ferreos uncos acutissimos capiti simul et corpori Virginis infigendo, et ad invicem colluctando hinc inde, miserabiliter traxerunt. Cum quibus etiam uncis faciem ac totum corpus Virginis lacerando miserabiliter pupugerunt. Hoc autem facto, recedentibus illis, dæmon ille, qui præcedenti nocte ipsam vulneraverat; innovando priorem plagam, ipsam horribiliter cruciavit. His itaque gestis, Sponsa Christi a suo dilectissimo Sponso visitata, intime consolatur: expulsoque totius immunditiæ abominabili veneno, corporalis læsio partim, hoc est in illis locis in quibus notari aut divulgari potuisset, plenarie sanatur: in reliquis vero locis occultis, usque post festum, corpus Virginis incuratum relinquitur. Mane autem facto, hoc est in die omnium Sanctorum, Virgo Christi læta ad ecclesiam proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur: ubi inter ceteras ineffabiles consolationes, certam et ineffabilem promissionem de absolutione animarum septem latronum prædictorum, videlicet in proximo Natalis Domini festo, percipere meruit.

uncis compungitur, B

curatur a Sponso,

1 Nov. lætificatur.

C

153 Igitur post festum B. Andreæ, Virgo Christi per sex vices continue a duobus dæmonibus torquebatur; venerunt siquidem dæmones illi singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, eamque variis et iniquis persuasionibus diu multumque fatigantes et vectem ferreum atque ignitum illi demonstrantes, dixerunt: Nisi tu, miserrima seductrix, ab erronea vita tua celeriter resipiscas, et nostris consiliis acquiescas, hunc vectem ferreum corpori tuo infigemus, et transfixum a summo usque deorsum volvendo atque gyrando, cunctisque visceribus atque intestinis confractis, morte turpissima te occidemus, et exterminatam apud inferos æternaliter cruciandam deferemus. Cumque hæc et his similia comminando dicerent; et Virginem omnino immobilem cernerent; horribiliter sævientes, in ipsam irruunt; mittentesque vectem ferreum per os Virginis, corpus ejus a summo usque deorsum ad modum assaturæ transfixerunt; tenentes extremas partes illius vectis in manibus, volvendo, quatiendo et horribiliter circumgyrando; exutisque atque consumptis cunctis intestinis atque visceribus, Virginem supra modum cruciaverunt. Hoc autem facto, relinquentes ipsam tamquam mortuam, abierunt.

Ab initio Decembris multis minis pulsata,

totoque confracta corpore,

At Virgo Christi singulis noctibus, a suo dilectissimo Sponso intime visitata, mirabiliter reformatur: vulnus tamen magnum in corpore ejus, usque in ultimam noctem incuratum relinquitur: quod tunc nihilominus perfecte et integre curabatur. D

A. PETRO COÆVO EX MS.

154 Transactis itaque in hujuscemodi passionibus sex noctibus: sequenti nocte venerunt horribiles dæmones in thalamum Virginis, diversis argumentorum fallaciis totalem vitam ejus reprobantes, ipsam in omnibus seductam fore, et ob hanc causam cruciandi eam potestatem se habere, mendaciter asserebant; et nisi ab erronea vita sua desistere vellet, ipsam ad spectaculum confusionis et ignominiæ, per vicos et plateas totius villæ, nudam contemptibiliter trahere, et in conspectu cunctorum hominum ipsam turpissima morte interimere minabantur. Ad hæc verba Virgo Christi nil respondit; sed in sui dilectissimi Sponsi vulnera totam mentis suæ aciem fixit. Dæmones itaque studentes in suo proposito firmiter permanere, irruentes unanimiter in eam, uncos ferreos corpori ejus infixerunt; et vestibus exspoliatam, per vicos et plateas totius villæ, clamando horribiliter et vociferando traxerunt: et quidam eorum, consuetis nequitiæ suæ artibus, se in species hominum transformantes, tamquam ex clamoribus dæmonum excitati, ad spectaculum ignominiæ convenerunt: videntesque Virginem tam horribiliter a dæmonibus torqueri, blasphemando dixerunt: Nonne hæc est miserrima illa seductrix, de qua tot enormia audivimus? nunc manifeste videmus, quod omnia vera sunt quæ de ejus perversa vita jam dudum nobis a viris religiosis prædicta sunt: a seculo enim non est auditum, hominem sic horribiliter et manifeste a dæmonibus cruciari. Revera nisi occulta et gravia peccata in ea essent, nequaquam dæmones ipsam sic miserabiliter cruciare possent. E contra reliqui dæmones,, Virginem tenentes, dicta aliorum blasphemando affirmabant, necnon et in conspectu adstantium corpus Virginis cædendo, et vicissim inter se projiciendo, et ad terram fortissime allidendo, cruciabant. Quo facto, clamantes et horribiliter vociferantes, Virginem Christi ad quemdam puteum trahendo perduxerunt: in quem, post multas comminationes et blasphemias, ipsam transverso capite projicientes, et tamquam mortuam relinquentes, abierunt. Quibus abeuntibus, Virgo Christi, a duobus Angelis cœlitus transmissis, de fundo putei reverenter tollitur, sanatur, et mirabiliter in suum thalamum reducitur.

et varie raptata,

atque illusa E

in puteum projicitur.

F

155 Mane autem facto, hoc est in sexta feria quæ secundam Dominicam Adventus præcedit, Virgo Christi communicandi gratia ad ecclesiam pervenit; et communicans, totum illum diem in maximis amaritudinibus et fletibus peregit; donec tandem circa sero, voluntatem sui dilectissimi Sponsi de passionibus suis supervenientibus scire promeruit, et in hoc aliquantulum consolata usque ad diem tertium sine afflictione dæmonum secura permansit. Quo transacto, singulis noctibus usque in Vigiliam Natalis Domini Virgo Christi gravissimas Purgatorii pœnas sustinuit: in quibus singulis ipsam deficere oportuisset, nisi ipsam divina virtus mirabiliter conservaret. Præter has gravissimas Purgatorii pœnas, quasi per unam hebdomadam Vigiliam Natalis præcedentem, Virgo Christi singulis noctibus gravissime torquebatur [a dæmonibus]; qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis, ipsamque variis et iniquis persuasionibus diu fatigantes, dixerunt: Quousque miserrima omnium hominum, in perversitate tua perseveras? Nonne manifeste vides, quod omnino sub potestate nostra es, et præter nos alium Deum non

Die 8 privatur solatio,

et ab 11 ad 24 Purgatorium tolerans,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A non habes : nos enim dominamur tui, et tecum quodcumque voluerimus facimus : quamobrem nisi confestim fatearis quod ab erronea vita tua desistere, et nostris consiliis acquiescere velis, hos ferreos uncos collo tuo infigemus, et vestibus nudatam ad vicinam silvam te contumeliose trahemus, ibique post innumera tormentorum genera vitam tuam turpissima morte finiemus, et nobiscum ad æterna incendia deferemus.

raptatur per silvam:

156 Cumque hæc et his similia comminando proferrent, et Virginem omnino immobilem cernerent ; irruentes in eam, uncos ferreos, quemadmodum polliciti fuerant, collo Virginis infixerunt ; et vestibus expoliatam per sepes et spinas trahentes, ad vicinam silvam quæ Goibruch dicitur, perduxerunt; ubi circumeundo ac transeundo prædictam silvam, innumeris vicibus trahendo corpus Virginis per spinas, vepres et frutices horribiliter pupugerunt. Deindo vero infixis singulis digitis ac pedicis Virginis instrumentis acutissimis, corpus ejus sursum in aera levaverunt ; et alternatis vicibus, nunc sursum elevando, nunc ad terram præcipitando, ad blasphemando, ipsum horribiliter cruciaverunt.

B

per duorum ramorum angustias trahitur

157 Hoc autem facto, accedentes quinque dæmones, infixis collo et genibus instrumentis acutissimis, Virginem Christi ad quamdam arborem magnam et excelsam trahendo perduxerunt : quæ videlicet arbor duos fortes ramos e vicino conjunctos habebat, ut vix vel modica pars corporis per eos commode transire posset. Per hos vero ramos Virginem Christi nisi adhuc a perversitate sua resipisceret, coarctando pertrahere, et membratim discerpere minabantur. Virgine autem Christi nil respondente, et in vulnera sui Dilecti immobiliter intendente, dæmones illi atrocissime sævientes, cum magno furore corpus Virginis sustulerunt, et inter duos illos arboris ramos per rimam arctissimam impresserunt ; et quidem illorum dæmonum tres ad caput, et duo ad pedes Virginis stantes, per infixa ferramenta ipsam hinc inde trahendo et colluctando, indicibiliter cruciaverunt ; et inter cruciatus blasphemantes, dixerunt : Nunc, miserrima, Deum, quem colis, invoca; Sponsum, de quo gloriaris, in auxilium provoca. Ubi modo est Sponsus et Deus tuus ? Si enim tantus et tam potens Deus tuus, quemadmodum gloriaris, esset, utique in tanta necessitate tibi succurreret. Hæc et plura blasphemantes, et corpus Virginis supra modum cruciantes, abierunt.

curaturque ab Angelis.

C

Quibus abeuntibus, duo Angeli cœlitus missi singulis noctibus veniebant, qui tollentes cum magna reverentia corpus Virginis, sanatum per omnia in proprium thalamum mirabiliter reducebant. Hæc vero [pœna] simul et Angelica consolatio durabat per singulas noctes, usque in Vigiliam Natalis Domini. [Ipsa vero nocte] quæ Vigiliam Natalis præcedebat, post tormenta supradicta, Virgo Christi non ab Angelis, sed a suo dilectissimo Sponso visitatur ; et intime consolata, ab omni læsione mirabiliter curatur.

Dimissis 31 dæmonibus qui eam afflixerant,

158 Tunc congregati sunt ante conspectum Virginis omnes illi dæmones, qui per totum Adventum ipsam cruciaverant ; et confusi ac tremebundi, cunctarum nequitiarum suarum modum et ordinem pandentes, se per omnia victos flebilibus vocibus clamaverunt ; et veniam postulantes, dixerunt : Dimitte nos, o Christina, Omnipotentis fidelissima, quoniam vehementer affligimur : nos enim potestatem affligendi te, non pro tuis, sed pro alienis excessibus ab Altissimo accepimus, quam in te juxta mensuram nobis traditam explevimus, sed minime adversum te prævalere potuimus. In te enim regnat quædam virtus omnipotens , quæ nec minis cedere nec in tormentis te deficere permittit : nos D autem pro tormentis injuste tibi illatis, in præsenti quidem gravia tormenta toleramus, sed graviora a nostris sodalibus apud inferos expectamus. Hæc et plura alia, Deum magnificando et seipsos confundendo, dicentes, et numerum eorum quis esset, scilicet triginta et unus, coram Virgine pandentes, dimissi ab ipsa cum maximis ululatibus recesserunt : Virgo autem Christi, completis his omnibus, in suum thalamum mirabiliter revocatur. Transacta itaque Vigilia Natalis in magna lætitia, Virgo Christi sequenti hoc est in die sancto Natalis, ad ecclesiam læta proficiscitur ; et in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo rapitur : ubi inter cetera ineffabilia gaudia, hoc ipsi a suo dilectissimo Sponso, tamquam pro novo ac speciali clenodio donatur ; quod videlicet animas illorum septem latronum, secundum quod sibi in festo omnium Sanctorum præmonstratum fuerat, a pœnis ereptas, coram benefica facie æterni Sponsi feliciter coronatas invenit. Erant autem eæ septem animæ latronum, pro quorum excessibus Virgo Christi se sponte obligaverat ; pro quibus tantas et tam graves passiones, tam spirituales quam corporales, sustinuit ; et eæ quidem animæ adhuc multis annis in Purgatorio pro suis excessibus puniri debuissent, si non ipsis passiones et merita Virginis, apud æterni Sponsi clementiam, celerius subvenissent. Cum his vero septem animabus viginti aliæ animæ, eodem momento a pœnis Purgatorii ereptæ, in æterna beatitudine sunt receptæ; quarum duæ animæ erant de civitate Coloniensi oriundæ, reliquæ vero de diversis mundi partibus erant ortæ : eæ vero animæ multis annis in Purgatorio manserant; et hanc felicissimam redemptionis suæ horam expectaverant.

videt 7 latrones liberatos,

E

et cum his alios 20.

CAPUT XVIII.

Annus MCCLXXXV *usque post Pascha.*

Anno 1285 a 9 Januar. Christina intestinis evulsis cruciatur,

Transactis itaque post Nativitatem Domini quasi duabus hebdomadis, cum Virgo Christi communicare proponeret, tribus noctibus diem Communionis præcedentibus a quodam dæmone gravissime torquebatur : qui veniens singulis noctibus in thalamum Virginis, primo quidem ipsam variis et iniquis sermonibus fatigavit ; deinde cum maximo furore in ipsam irruens, corpus Virginis instrumento acutissimo perforavit ; et cunctis visceribus ac intestinis ejus extractis, ipsam horribiliter cruciavit; recedensque maximum sibi vulnus infixit. At Virgo F Christi singulis noctibus a suo Dilectissimo Sponso visitatur, et mirabiliter sanatur; præter vulnus quod ultimo sibi a dæmone infligitur, quod usque in ultimam noctem incuratum relinquitur. Sequenti vero die, hoc est in illa quæ Octavam Epiphaniæ præcedit, Virgo Christi ad ecclesiam veniens, communicavit ; et continuo in amplexus sui dilectissimi Sponsi transvolavit. Post hæc vero circa festum B. Agnetis, Virgo Christi, quasi per integram hebdomadam, singulis noctibus gravissimas passiones sustinuit et a suo dilectissimo Sponso consolata et sanata fuit. Deinde quadam nocte, cum Virgo Christi more solito in oratione staret, venit quidam dæmon in thalamum Virginis, qui saltando, cachinnando, et clamando magnum strepitum faciebat. Interrogatus autem a Virgine cur hoc faceret, et quare cachinnando exultaret ; respondit, se propterea cachinnando ridere, quia jam pæne universus mundus post eum iret, et scelerate vivendo ejus imperio obediret per omnia : sed specialiter, inquit, de hoc gaudeo, et tripudiando coram te salto, quia fratrem tuum Sigwinum de Ordine Prædicatorum, quem

13 consolatur;

rursumque a 16 ad 21 :

interim jactans dæmon vires suas,

fratrem submersum mentitur,

A quem tu specialiter dilexisti, et pro quo inaniter fabulando multum laborasti, modo, cum mare navigio transire et ad te venire deberet, nave confracta in profundum maris demersi, et animam ejus mecum ad inferos devexi. His auditis Virgo Christi vehementer conturbata, prona ad terram corruit; et post pusillum aliquantulum confortata, se erexit; et dæmonem illum utrum vera essent quæ de fratre ejus dixerat, per virtutem Passionis Dominicæ, adjuravit. At ille, tantæ adjurationis virtutem non ferens, plane se mentitum fuisse respondit: ascendensque cum fœtore turpissimo, evanuit.

et occisum Sacerdotem, Virgini familiarem;

160 Item alia vice, cum quidam Sacerdos, nomine Joannes, Virgini Christi multum familiaris, sero post incensa luminaria in domo Virginis sedisset; et inde cum quodam Scholare, cognato videlicet ejusdem Virginis, ad cellam suam rediisset: deinde post illorum recessum, cum virgo Christi thalamum suum, qui aliquantulum distat a domo, sola introisset, et ostium super se clausisset; ecce quidam dæmon, in specie Scholaris, videlicet cognati sui, continuo cum magna festinatione veniebat; et plorando atque miserabiliter ejulando pulsans ostium thalami dicebat: Heu! carissima matertera, quid facturus sum, quia Dominus meus B mortuus est. Cum enim a vobis recederet, et ad cellam suam redire deberet; vir quidam in via violenter in eum irruit, et mucrone ipsum transfodiens continuo interfecit: Virgo autem Christi hæc audiens, et cognatum suum veraciter credens, vehementi perturbatione concussa, ad terram corruit; ita quod nec ostium quidem aperire, ad videndum quid hoc esset, aliquatenus potuit. Tandem cum diu in tali mœstitia et quasi in defectu suiipsius jacuisset, confortata a Domino viribusque recuperatis mox surrexit; et aperto ostio undique circumspiciens, neminem adesse vidit, seque illusam a dæmone veraciter agnovit. Deinde quadam die cum Virgo Christi hora Missæ transeundo villam ad ecclesiam pergeret, occurrit ei quidam dæmon sub specie cujusdam Sacerdotis de Colonia, sibi familiaris. Quem dum Virgo Christi dimisso ac turbato vultu venientem ad se cerneret, salutans eum tantæ mœstitiæ causam quærit. Qui respondens ait: Non miremini, quia turbatus ad vos venio: nam justam et magnam turbationis causam habeo: nam Dominus Henricus,

necnon amicum Coloniæ lætaliter sauciatum.

amicus noster specialis, usque ad mortem vulneratus est; quidam enim nequam, nescio ob quam causam, violenter in eum irruit, et per scapulam transfixo C gladio ipsum graviter vulneravit; ab eo autem missus, vobis et Domino Joanni nuntiare hoc factum venio, rogat ut ambo sine mora ad ipsum veniatis, quia adeo debilis est, quod nescio utrum ipsum invenire [vivum] debeatis. His auditis Virgo Christi graviter turbata fuit, quia non dæmonem, sed hominem veraciter credidit. Cumque sic loquendo et invicem querulando pergerent, et jam retro ecclesiam ad cellam, quam intraturi erant, venirent; ecce dæmon ille cum turpissimo sono evanuit.

Ipsa genera 20 tormentorum, sustinet 2 Februarii:

161 Deinde in festo Purificationis, cum Virgo Christi iterum communicare deberet, præcedenti nocte gravissime a quodam dæmone cruciata fuit: viginti enim tormentorum genera sustinuit, quæ narrare nobis nullatenus voluit. In die autem Purificationis Virgo Christi læta ad ecclesiam proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo rapitur. Deinde vero per quatuor noctes, secundam Dominicam quadragesimæ

cruciatur etiam a 12 ejusdem ad 12.

præcedentes, Virgo Christi a quodam dæmone gravissime torquebatur, a quo inter cetera maximum sibi vulnus infligebatur, quod non nisi in ultima nocte curabatur. Transacta itaque secunda Dominica Quadragesimæ, usque in sextam feriam, quæ

A. PETRO COÆVO EX MS. A 19 ad 2 Martii vexata a pluribus,

D Dominicam quartam præcedit, singulis noctibus venit maxima multitudo dæmonum in thalamum Virginis, qui ipsam variis et iniquis sermonibus diu multumque fatigabant: et totalem vitam ejus reprobantes, ipsam adhuc resipiscere, et eorum consiliis acquiescere hortabantur; quod si non faceret, diversis eam suppliciis interficere minabantur. Has itaque comminationes Virgo Christi singulis noctibus, usque in sextam feriam prædictam sustinuit,

denique gravissime læditur.

et nullam afflictionem nisi in duabus ultimis noctibus, a dæmonibus habuit: in quibus videlicet duabus noctibus, post longas comminationes, venit quidam dæmon, qui corpus Virginis horribiliter perforavit, et cunctis visceribus ac intestinis ejus confractis, ipsam supra modum cruciavit; et tandem inflicto sibi maximo vulnere, recessit. Virgo autem Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso visitata, mirabiliter sanabatur, præter vulnus ultimo sibi a dæmone inflictum, quod in ultima nocte perfecte curabatur. Altera vero die, hoc est sexta feria supradicta, Virgo Christi ad ecclesiam veniens, communicavit, et totum illum diem in gemitibus et amarissimis lacrymis continuavit; tandem vero contra sero, voluntatem sui dilectissimi Sponsi de E supervenientibus sibi passionibus percipiens, aliquantulum respiravit, et usque ad tertium diem a dæmonum persecutione secura permansit.

A 6 Martii ad 17 extractis per noctes singulas visceribus,

162 Ex tunc autem usque in vigiliam Palmarum, venerunt prædicti dæmones singulis noctibus in thalamum Virginis; et post multifarias comminationes, dæmon quidam irruens in Virginem, transfixo corpore ejus instrumento acutissimo omnia viscera et intestina ejus extraxit; et quatiendo, et ad parietes et ad terram cædendo, saltem cum magna indignatione inter alios horribiles [dæmones] Virginem Christi præcipitavit: qui unanimiter manus in Virginem mittentes, vociferando ac horribiliter tumultuando, per vicos et plateas totius villæ nudam ac contumeliose traxerunt: et jactantes eam ad modum pilæ inter manus suas crudelissimas, pedibus horribiliter contriverunt: et nunc quidem ipsam

horrende jactatur,

sursum ad aera levantes, nunc vero deorsum ad terram præcipitantes, necnon ad parietes et ostia singularum domorum fortissime cædentes, in lutum et paludes fimarias sæpissime projecerunt, ita videlicet, quod nec locus nec angulus in tota villa remansit, ubi Virgo Christi præcipitata et cruciata non fuerit: et hæc facientes, quidam eorum transfigurarunt se in species hominum totius villæ, qui tamquam horribili clamore dæmonum excitati ad spe- F ctaculum Virginis convenerint; et quidam eorum, tamquam compatiendo Virgini, ut potius omnem sanctitatis ac religionis speciem postponeret, quam sic miserabiliter vitam perderet, fallaciter suaserunt. Alii vero exprobrantes et blasphemantes, dixerunt:

et blasphematur,

Nunc manifeste patent errores et perversitates hujus pessimæ seductricis: nunc aperte oculis nostris videmus omnia vera esse, quæ de ejus truphatica vita jam dudum a viris religiosis et discretis audivimus; numquam perceptum est, Christianæ fidei hominem sic publice et graviter a dæmonibus cruciari: nisi enim peccata occulta et gravia in ea laterent, dæmones talem potestatem in ipsam nequam haberent.

ac solicitatur

163 Hæc et plura illis sub specie hominum blasphemantibus, reliqui dæmones ipsam tenentes, clavos acutissimos et longos afferri subito præceperunt, quibus allatis, dixerunt: O infelicissima omnium hominum, quomodo sic indurata et obstinata es, ut perseverando in erronea vita potius perdere vitam eligas, quam obtemperando justis consiliis in pace vivas? nisi enim Deum tuum, quem hactenus frustra coluisti, et de cujus auxilio inaniter gloriata fuisti, penitus postponas, et nostris consiliis

promissis,

acquiescas,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A acquiescas, continuo os tuum, nares, oculos, aures, pedes, et manus, simul et cætera membra, quæ vel ad loquendum, sive ad audiendum, aut ad serviendum Deo tuo exhibuisti, his clavis acutissimis perforando restringemus, et de cetero ad laudandum Deum tuum omnino invalidam te faciemus; et tunc profecto videbimus, utrum Deus tuus veniat, et de manibus nostris te eripiat. Hæc et similia illis loquentibus, Virgo Christi nil respondit; sed vires mentis et animæ suæ in vulnera sui Dilecti immobiliter figens paratam se ad quæcumque tormenta exhibuit. Dæmones itaque, Virginem immobilem cernentes, amplius sævientes, ipsam horribiliter invaserunt; et os, nares, oculos, aures, manus, et pedes simul et cetera membra Virginis clavis acutissimis perforantes, terræ fortissime incusserunt; subsannantes ac blasphemantes dixerunt: Nunc, maledicta, Deum tuum invoca, nunc Sponsum, de quo gloriaris, in auxilium provoca: Si Deus omnipotens est, ut asseris, quid dissimulat? cur moratur? quare tibi in tantis angustiis non suffragatur; Similiter et alii, sub specie hominum adstantes, blasphemantes dixerunt. Recede, miserrima vel nunc saltem, ab erronea vita tua, ad communem vitam B te converte: melius enim et salubrius tibi est omnem sanctitatem et religionem penitus abnegare, quam a dæmonibus tam gravia supplicia tolerare.

et minis;

clavisque transfixa,

164 Quidam vero ex ipsis, ut facilius animam Virginis emollirent, transfigurantes se in species carissimorum ac familiarium amicorum suorum, quasi compatiendo ac flendo Virginem, ut potius omnem sanctitatis ac religionis speciem proscriberet, quam sic miserabili morte interiret, instanter admonebant. Tunc Virgo Christi, audiens quod non solum a communi populo, verum etiam a suis (ut vere putabat) amicissimis ac familiaribus, ut a Christo recederet hortabatur, dolens et gemens, sub secreto cordis silentio suum Dilectum alloquitur: Siccine, carissime Domine, non solum a communi populo, verum etiam ab his qui mihi familiariores et carissimi erant, subsannari et a vestro dulcissimo corde dehortari debeo? Et in his verbis intime consolata, conversaque ad illos dæmones, qui in specie amicorum adstabant, et infidelitatem ac stultitiam eorum durissime corripiens, dixit: Erubescere et confundi in vobismetipsis non immerito potestis, quia vos, cum speciem et habitum religionis geratis, et specialiter amici Dei videamini, ad tantam insipientiam devenistis, quatenus mihi, C et ab illo dulcissimo in quo tota salus et beatitudo mea consistit me averterem, persuadere minime erubescatis: sed scitote quod in hac parte frustra laboratis: nam etsi universus mundus, cum cunctis dæmonibus qui in inferno sunt, suadendo seu affligendo ad hoc laborarent; numquam tamen ab illo dulcissimo corde me avertere possent. His auditis, dæmones illi nimio furore repleti, dixerunt, quid frustra circa correctionem hujus pessimæ seductricis laboramus? cur morando tempus perdimus? Auditis enim, quomodo non solum ab errore suo corrigi minime curat, verum, quod altius urit, gloriando adhuc in Deo suo, nobis manifeste tamquam impotentibus insultat. Agite ergo, ut seductricis ista, morte turpissima damnata, de terra tollatur, et nobiscum ad æterna supplicia celerius deferatur.

quasi a familiaribus urgetur ad defectionem:

sed constans in amore Sponsi,

165 Quidam autem ex ipsis consilium dederunt, dicentes: Nolumus eam sic repente (vita) privare, sed prius ad singulas arbores hujus villæ vehere, ibique corpus ejus trahendo, et ad singulas arbores confricando, membratim discerpere; et novissime ad magnam arborem ligatam, in profundum inferni projicere. Placuit itaque hoc consilium cunctis dæmonibus; apprehensamque Virginem ad singulas arbores, clamando ac horribiliter vociferando, devexerunt; et in singularum ramis durissimis corpus Virginis, nunc sursum, nunc deorsum trahendo; nunc per pedes, nunc per brachia rapiendo; et de latere in latus volvendo, et vicissim collidendo, insistebant, donec continua collisione et impetu, magnæ illæ arbores radicitus movebantur, et fortissimi arborum rami scindi ac frangi penitus videbantur. His itaque peractis, catena ignea ex jussu dæmonum apportatur: cum qua corpus Virginis constrictum magnæ arbori alligatur, et quod sic ad infernum præcipitari debeat a dæmonibus blasphematur. Virgo autem Christi, erectis in cœlum oculis; animam suam dilectissimo Sponso suo devote commendavit, et ne se unquam ab ipso separari permitteret humiliter oravit. Orante itaque Virgine, dæmones confestim disparuerunt: et ecce duo Angeli cœlitus missi venerunt, qui cum magna reverentia accedentes, et corpus Virginis solventes ac sanantes, mirabiliter in suum thalamum revocabant. Hæc vero tormenta simul et consolatio Angelica durabant singulis noctibus, a quarta Dominica Quadragesimæ usque in Vigiliam Palmarum; hoc tamen excepto, quod dæmon ille qui primus intra thalamum, extrahendo viscera et intestina E Virginis, ipsam horribiliter cruciavit, non continue hoc fecit; sed aliquibus noctibus cessavit. Virgo autem Christi in Vigilia Palmarum communicandi gratia ad ecclesiam pervenit; et communicans, diem illum in fletibus amarissimis transegit, donec tandem circa sero voluntatem sui dilectissimi Sponsi scire meruit, et usque ad tertium diem a persecutione dæmonum secura permansit.

diversimode raptatur

D

et ignea catena stringitur.

166 Deinde per tres noctes, usque in Cœnam Domini sequentes, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis; et dum ipsam variis sermonibus et comminationibus fatigassent, expoliantes eam vestibus per vicos et plateas totius villæ trahendo, in curiam Advocati, quæ in superiore parte villæ sita est, perduxerunt; ibique clamando et horribiliter vociferando, consuetis nequitiæ suæ artibus, in species hominum se transfiguraverunt; et quasi ex horribili clamore dæmonum excitati, ad spectaculum Virginis adstiterunt: reliqui vero dæmones, Virginem tenentes, diversis eam sermonibus utrum ab erronea sua vita adhuc resipiscere F vellet, interrogaverunt. Et cum neque exhortando, neque comminando proficerent; horribiliter sævientes, ipsam ad quamdam arborem ligaverunt: et cædentes flagellis durissimis corpus Virginis, nullam in ipsa particulam [intactam] reliquerunt; et inter ipsa verbera blasphemando, ut Sponsum et Deum suum invocaret, illam sæpissime monuerunt. Ceteri vero, sub specie hominum adstantes ipsi, ut potius resipisceret et more aliorum hominum viveret, quam sic amarissima morte vitam perderet, fallaciter consuluerunt.

A 19 Martii ad 23

dire flagellata

167 Inter hæc Virgo Christi responsum non dedit, sed in vulnera sui dilectissimi Sponsi figens mentis oculos, ad patiendum pro amore ejus promptam ac voluntariam se exhibuit. Tunc dæmones, videntes Virginem a suo proposito flecti non posse, tollentes ipsam cum maximis clamoribus, ad quamdam aliam silvam devexerunt; ibique levantes ipsam super cacumina arborum, et demonstrantes ei omnes circumjacentes regiones, et gloriam totius mundi, dixerunt: Leva oculos tuos, et vide universum mundum, quidquid enim intra vel supra aut ubique terrarum videre poteris, totum nostræ ditioni est subjectum, et nostro imperio deseruit: nos enim sumus Principes et Rectores totius orbis, nec est alius præter nos Deus omnipotens: unde si adhuc ab errore tuo converti, et nostris consiliis uti velles,

raptatur per silvam;

A les, continuo omnia vulnera tua curare vellemus, et multis honoribus ac divitiis sublimatam, supra dignitatem cunctorum mortalium, magnifice extolleremus. Ad hæc verba Virgo Christi constanter respondit : Honores, divitiæ et dignitates, o maligni spiritus, vobiscum sint in æternam perditionem : ego enim perituras hujus mundi divitias et honores, non appeto ; sed voluntatem Domini mei Jesu Christi, in quo pariter omnes meæ deliciæ et divitiæ sunt, impleri in me toto corde desidero : idcirco me paratam ad quæcumque tormentorum genera pro ejus amore exhibeo.

promissis minisque solicitatur,

168 Porro dæmones atrociter sævientes, allatis coram Virgine clavis acutissimis, dixerunt : Nunc, miserrima seductrix nihil de cetero tibi parcendum est, sed e duobus unum eligere te oportet, ut vel obtemperando nostris consiliis, a perversa vita tua [te] illico convertas ; aut certe his clavis acutissimis perforata, amarissima morte intereas. Virgine autem Christi hoc audiente et minas eorum deridente, dæmones ipsam horribiliter invaserunt : extensamque ad excelsam arborem, manus, pedes, simul et totum corpus Virginis clavis acutisssimis perforantes, arbori affixerunt, et ut Deum suum invocaret, blasphemantes, abierunt. Quibus abeuntibus Virgo Christi duabus primis noctibus ab Angelis solvitur, sanatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur. In tertia vero nocte, hoc est in illa quæ Cœnam Domini antecedit, post tormenta superius memorata, cum prædicti dæmones clavis acutissimis perforatum corpus Virginis arbori affixissent ; novissime unum clavum magnum afferri præceperunt, quem per corpus Virginis se transfigere debere, et amarissima morte consumptam ad inferos deducere promiserunt. Tunc Virgo, erectis in cœlum oculis, cor ejus et animam suo dilectissimo Sponso humiliter commendabat ; et sic demum post tormenta innumera, clavis per cor Virginis a dæmonibus percutitur, et anima Virginis expulsa a corpore in cor sui dilecti læta transponitur, ubi ineffabili gaudio consolata, ab omni læsione plene et integre curatur.

clavis transfigitur,

B

169 Interea dæmones illi, confusi et tremebundi, et tamquam igneis catenis constricti, in eo loco quo Virginem cruciaverant permanserunt, et stantes coram Virgine, cum maxima trepidatione, cunctarum nequitiarum suarum modum et ordinem exponentes, dixerunt : Miserere nostri, o Christina Ancilla Omnipotentis, quia vehementer affligimur : nos enim sumus dæmones numero septem millia, quibus ab Altissimo imperatum est, ut tibi, non quidem pro tuis, sed pro excessibus aliorum, tanta et tam gravia tormenta inferremus. Nunc vero expletis in te omnibus juxta mensuram nobis traditam, victos atque confusos publice fatemur, et non esse alium Dominum seu Deum omnipotentem, præter hunc solum quem tu colis, et in cujus nomine victrix gloriosa existis, apertissime confitemur. Dimitte ergo nos, o Ancilla Omnipotentis, nam de cetero numquam tibi molesti erimus, sed pro pœnis tibi injuste illatis, gravissimas passiones ac derisiones a nostris sodalibus in inferno sustinebimus. Cumque hæc et his similia loquerentur, Virgine jubente, cum maximis ululatibus recesserunt : quibus recedentibus, Virgo cum maxima exultatione in suum thalamum revocatur. Sequenti autem die, hoc est in Cœna Domini, feliciter transacta, Virgo Christi, a vespere diei Cœnæ usque in Vigiliam Paschæ, sola thalamo suo inclusa latuit, et suo dilectissimo Sponso singulis horis compatiens, cuncta Dominicæ passionis stigmata recipere meruit : ita videlicet, ut dum Virgo Christi in Vigilia Paschæ nostris se offerret aspectibus ; nos qui præsentes eramus in utraque manu Virginis gloriosa stigmata, et de quolibet stigmate tres rivulos sanguineos descendentes conspeximus ; et per signa evidentissima ipsam eadem stigmata, tam in pedibus quam in aliis locis, habere cognovimus. Transacta itaque Vigilia Paschæ, Virgo Christi die sequenti, hoc est in die sancto, communicavit : et confestim in amplexus sui dilectissimi Sponsi rapta fuit ; ubi [inter alias] ineffabiles consolationes hoc pro speciali consolatione et gaudio percipere meruit, quod duas consanguineorum suorum animas, a pœnis Purgatorii ereptas, coram beatifica facie sui dilectissimi Sponsi feliciter coronatas invenit. Quarum una sexcentis annis, alia vero trecentis pro suis excessibus in Purgatorio puniri debuisset, si non æterni Sponsi pietas, ob merita et passiones suæ dilectæ, ipsas misericorditer absolvisset. Cum his vero animabus, viginti aliæ animæ de Purgatorio ereptæ sunt, e quibus duæ de Stumbele, duæ de Colonia, reliquæ vero de diversis mundi partibus oriundæ erant : quæ quidem multis annis in Purgatorio afflictæ fuerant, et adhuc circiter viginti annos puniri debuissent, si non ipsis passiones et merita Virginis subvenissent.

dæmones denique ad 7000 sibi supplices dimittit.

C

In Pacchate 25 Martii, apparet Christi stigmatibus decorata :

D

A. PETRO COÆVO EX MS.

gaudetque, 22 animabus Purgatorio solutis.

E

CAPUT XIX.

Ab Aprili anni MCCLXXXV *usque ad Nativitatem B. Mariæ, cum liberatione variarum animarum et præmemorati Nobilis.*

Transactis post festum Paschæ quasi duabus hebdomadis, apparuit Virgini Christi tribus noctibus quidam dæmon, sero videlicet, cum thalamum suum introire debuisset : qui subsannando atque comminando dicebat ; Nisi tu, maledicta, ab erronea vita tua desistas, et ad rationabilem vitam te convertas, seductiones tuas cuncto populo manifestabo ; et post gravissima tormenta illata, morte turpissima consumptam ad æterna supplicia deportabo. Virgo autem Christi hoc audiens, nihil timuit : sed constanti animo dæmoni insultans, se paratam ad omnem sui dilectissimi Sponsi voluntatem exhibuit, et sic dæmon ille confusus evanuit. Deinde per totam hebdomadam sequentem Virgo Christi, singulis noctibus, ab eodem dæmone gravissime afflicta fuit : a quo inter cetera gravissima tormenta maximum vulnus recepit, de quo recens sanguis continue profluens terram undique perfudit, et non nisi ultima nocte plenarie curatum fuit. Post hoc vero cum Virgo Christi quadam die communicare proponeret, videlicet in sexta feria quæ est ante quartam Dominicam post Pascha, in præcedenti nocte Virgo Christi sensibiliter quidem, sed indicibiliter gravissimas Purgatorii pœnas sustinuit : in quibus Virgo Christi singulis momentis defecisset, si non ipsam virtus Omnipotentis mirabiliter confortasset. Mane autem facto, hoc est in sexta feria prædicta, Virgo Christi ad ecclesiam veniens, communicavit ; et in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo transvolavit. Post hæc igitur ante festum Ascensionis, Virgo Christi per quasdam noctes gravissimas Purgatorii pœnas sustinuit. In illa autem nocte, quæ diem Ascensionis præcedit, præter Purgatorii pœnas, Virgo Christi a quodam dæmone graviter afflicta fuit : a quo inter cetera gravissimum vulnus recepit ; quod non cum cæteris læsionibus ante festum, sed usque post festum incuratum relinquitur. Virgo autem Christi mane facto, hoc est in die Ascensionis ad ecclesiam pervenit ; et communicans, nullam prorsus consolationem percepit ; sed totum illum diem in amarissimis fletibus continuavit, donec tandem circa sero voluntatem sui Dilectissimi de suis passionibus

Post 8 Apr. adest alius tentator,

ac deinde tortor.

F

A 20 Apr. patitur Virgo pœnas Purgatorii

(3 Maji iam vulnerata)

A. Petro coævo ex ms. usque ad 12 Maji.

D passionibus agnoscens, aliquantulum respiravit; et usque ad diem tertium absque dæmonum persecutione quieta permansit. Quo transacto Virgo singulis noctibus, usque in Vigiliam Pentecostes, gravissimas atque innumerabiles atque humanis viribus prorsus intolerabiles Purgatorii pœnas sustinuit: cum quibus etiam singulis noctibus Virgo Christi a quodam dæmone graviter afflicta fuit, et vulnus maximum quod ab eodem dæmone in illa nocte quæ Ascensionem Domini præcedit receperat, singulis noctibus in corpore Virginis innovatur, et in ultima nocte ante Vigiliam Pentecostes plenarie curatur.

Insuper traditur 7 dæmonibus :

171 Præter supradictas tam corporales quam Purgatorii pœnas, Virgo Christi quinque noctibus, Vigiliam Pentecostes præcedentibus, a septem dæmonibus horribiliter cruciabatur : qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis, primo quidem eam diversis sermonibus diu multumque fatigabant, deinde offerentes ante aspectum ejus vas pice et sulfure ardenti plenum, comminando dicebant; Nisi tu, miserrima seductrix, ab erronea vita tua resipiscas, et nostris consiliis acquiescas; os tuum instrumentis acutissimis horribiliter extendendo, et B picem ferventem cum sulfure corpori tuo infundendo, insuper oculos, aures, nares ac ceteros sensus infundendo, de eodem implebimus, et per medium te crepare faciemus, et deinde consumptam morte turpissima ad æterna supplicia deferemus. Cumque hæc et his similia comminando dicerent, et Virginem omnino immobilem cernerent; crudeliter sævientes, ipsam unanimiter invaserunt; et duo quidem ex ipsis os Virginis instrumentis acutissimis extendentes, reliqui vas plenum picis et sulfuris corpori Virginis infuderunt: deinde simili modo extendentes nares, oculos, et aures Virginis de eodem infundendo repleverunt, ipsamque ultra modum cruciaverunt. Hoc autem facto scyphum aureum, omni spurcitia et veneno plenum, ante Virginem contulerunt: et mutatis vocibus, tamquam adulando, dicebant: Si, infelix et miserrima, adhuc diuturnum errorem postponere, et nostris consiliis acquiescere velles; ex hoc aureo calice te potare vellemus, et ab omni læsione subito curatam super omnium mortalium dignitatem et gloriam venerari faceremus. Ad hæc verba Virgo cum magna indignatione respondit : Curationem et consolationem vestram fallacissimam contemno, minas et tormenta vestra non timeo, quia voluntatem Domini mei Jesu Christi impleri in me toto corde desidero. Si qua igitur vobis licentia, si qua potestas a Domino meo vobis C collata est, hanc perficere in me quantocius festinate.

qui dira minati

Virgini insultanti ac provocanti,

172 His auditis dæmones, immenso furore repleti, ad invicem dixerunt : Usquequo hanc miserrimam seductricem sustinebimus? quamdiu parcendo ipsi tempus perdimus? Obstinata enim malitia sua non solum corrigi minime curat, sed comminationes nostras deridens, nobis tamquam impotentibus insultat. Agite ergo ut miserrima seductrix ista duris cruciatibus intereat; et tunc apparebit, quid præsumptuosa vel superba responsio sibi valeat. Igitur accedamus, et de hoc aureo calice sibi propinantes, quam sit delectabilis potus qui in eo continetur ipsam gustare faciamus. His dictis, continuo duo dæmones aperientes os Virginis, instrumentis acutissimis extendebant; reliqui vero abominabile venenum ejus corpori infundebant. Quo facto, vestimenta ignea et tamquam de scarlato pretiosa, afferri præceperunt. Quibus allatis, Virginem et totum corpus ejus ardore nimio succedentes, ipsam miserabiliter cruciaverunt. Novissime vero exclamantes horribilibus vocibus, dixerunt : Quoniam quidem hanc miserrimam seductricem ex aureo calice potavimus et vestibus pretiosis indutam ornavimus; consequens est ut ad molle stratum deferatur, D ibique ad pausandum delectabiliter reponatur. His dictis, corpus Virginis, cum magno furore a terra sursum levantes, deorsum fortissime præcipitabant; et salientes super ipsum tamdiu conculcabant, donec ex diuturno saltu et conculcatione singula membra ab invicem separabant. Hoc autem facto, dæmones illi quatuor noctibus recesserunt. Quibus recedentibus Virgo Christi singulis noctibus ab Angelis tollitur, sanatur, et mirabiliter confortatur. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ Vigiliam Pentecostes antecedit, Virgo Christi, non ab Angelis, sed a suo dilectissimo Sponso visitata, intime consolatur, et ab omni læsione perfecte curatur.

venenum infundunt,

totumque conculcant,

sed denique victos se fassi dimittuntur:

173 Tunc convenerunt ante faciem Virginis dæmones illi, qui ipsam quinque noctibus afflixerant : et cum maxima confusione et tremore exponentes cunctas nequitias suas, dixerunt : Dimitte nos, o Christina Ancilla Omnipotentis, quia pro tormentis injuste tibi illatis gravissime torquemur. Nos enim sumus septem dæmones, qui juxta præceptum Altissimi tibi, non pro propriis, sed pro alienis excessibus hæc gravissima tormenta intulimus. Nunc E vero peractis omnibus, nos victos atque confusos, teque victricem gloriosam per omnia confitemur. Hæc et plura illis dicentibus, dimissi tandem a Virgine, cum planctu et ejulatu maximo recesserunt. Illis vero recedentibus, Virgo Christi humiliter se prostravit; et suum Dilectissimum magnificans, gratias egit. Transacta itaque Vigilia Pentecostes Virgo Christi sequenti die et in die Sancto Pentecostes ad ecclesiam læta proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur; ubi inter ineffabiles consolationes hoc magnum et speciale gaudium percipere meruit, quod videlicet duas animas, cordi suo per desiderium et orationes firmiter astrictas, pro quibus tam gravia tormenta sustinuerat, a pœnis ereptas, coram beatifica facie æterni Sponsi feliciter coronatas invenit : quarum una erat anima cujusdam prædivitis et delicatissimi Burgensis de Colonia, qui ante annum et dimidium obierat. Hic dum adhuc viveret, semel Virginem Christi, cum aliis Religiosis intra domum suam receptam, cum magno affectu refecerat; et prostratus ante illam humiliter ut pro se oraret postulaverat: cujus Virgo Christi postmodum in orationibus continuo recordata fuerat. Et hæc quidem anima triginta millibus annorum adhuc pro gravibus suis excessibus in Purgatorio puniri debuisset, si non F æterni Sponsi clementia ipsam ob passiones et merita suæ Dilectæ citius absolvisset. Reliqua vero erat mater cujusdam puellæ, Virgini multum familiaris : et ipsa quoque pro suis excessibus centum annis in Purgatorio puniri debuisset, si non ipsi per Virginem subventum maturius fuisset. Præter has duas animas, septem aliæ animæ eodem festo a pœnis Purgatorii ereptæ sunt, quæ ante duos annos in Colonia mortuæ fuerant, et adhuc triginta annis in Purgatorio cruciari debuerant, si non ipsis passiones et merita Virginis subvenissent : duæ autem ex ipsis erant feminæ, et quinque viri annorum circiter quindecim.

a Sponso consolatur per Pentecosten,

liberatione 9 animarum.

Post 20 Maji ad 26, torquetur Virgo :

174 Igitur post Octavas Pentecostes, Virgo Christi quinque noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur, a quo inter cetera maximum sibi vulnus infligitur, quod non nisi ultima nocte perfecte curatur. Deinde cum Virgo Christi in sexta feria, quæ est ante tertiam Dominicam post Pentecosten, communicare proponeret; per tres noctes, prædictam sextam feriam præcedentes, a decem dæmonibus gravissime torquebatur. Et prima quidem nocte venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis; et

et mense exeunte 10 *dæmonibus permissa,*

A et dum multis et iniquis sermonibus Virginem Christi durissime fatigassent, tandem spargentes fœtorem immundissimum, pæne omnino suffocaverunt, hoc facto continuo recesserunt. Secunda vero nocte, post vexationes et comminationes, aperuerunt ora sua horribilia, ignemque tartareum emiserunt; cum quo corpus Virginis succendentes miserabiliter cruciaverunt, et hoc facto continuo recesserunt. In tertia vero nocte, post multas comminationes, dæmones apprehensum corpus Virginis cum magno furore ad terram præcipitabant; et cædentes plumbatis fustibus indicibiliter cruciabant, donec omnia membra ab invicem cædendo separabant; et hoc facto, continuo recedebant. Quibus recedentibus, Virgo Christi singulis noctibus divinitus consolata, mirabiliter reformatur. Mane autem, hoc est in sexta feria prædicta, Virgo Christi ad ecclesiam perrexit; et communicans, in amplexus sui Dilectissimi mox rapitur.

Plumbatis cæditur.

A 18 *Junii ad* 24,

175 Deinde ante Nativitatem beati Joannis Baptistæ Virgo Christi, quasi per integram hebdomadam, singulis noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur: qui maximum sibi vulnus inter cetera B inflixit, quod in corpore Virginis usque in ultimam noctem incuratam permansit. Deinde ante festum B. Mariæ Magdalenæ, cum Virgo Christi communicare proponeret; per unam hebdomadam singulis noctibus venerunt quinque dæmones, multum horribiles in thalamum Virginis: et diversis verborum fallaciis totalem vitam ejus reprobantes; ipsam seductam fore per omnia mendaciter asserebant, et nisi velociter ab erronea vita resipisceret, et eorum consiliis acquiesceret; ipsam diris cruciatibus exterminare et ad inferos deportare promittebant. Cumque hæc et his similia comminando dicerent, recedentes nullam corporalem læsionem Virgini inferebant. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ diem Communionis præcedebat; Virgo Christi a quodam alio dæmone gravissime torquebatur, a quo sibi maximum vulnus infligebatur; quod durans in corpore Virginis usque post diem Communionis, tunc quidem cum reliquis tormentis innovatur. Virgo autem Christi ad ecclesiam veniens, mane communicavit, et continuo in amplexus sui dilectissimi Sponsi transvolavit.

et a 16 *Julii ad* 22,

graviter vulneratur:

25 a dæmonibus 5 per unam hebdomadam vexata,

176 Transactis itaque post diem Communionis tribus diebus, singulis noctibus per hebdomadam venerunt prædicti quinque dæmones in thalamum Virginis, portantesque instrumenta acutissima in C manibus, comminando dixerunt: Nisi tu, miserrima omnium hominum, erroneam vitam postponas, et nostris consiliis acquiescas, corpus tuum his instrumentis acutissimis transfigemus, et ad arborem suspendentes trahendo ac discerpendo horribiliter puniemus, tandemque morte amarissima extinctam ad æterna supplicia deferemus. Ad hæc verba Virgo Christi constanter respondit: minas vestras o maligni spiritus, derideo, tormenta vestra non timeo, pati namque pro amore Domini mei Jesu Christi vehementer desidero. His auditis dæmones, immenso furore repleti, Virginem unanimiter invaserunt; et trajicientes per manus, pedes, oculos, nares et aures instrumenta acutissima, nudam e proprio thalamo ejecerunt; suspendentesque ad excelsam arborem, quæ in curia ipsius Virginis sita erat, trahendo ac lacerando tamdiu corpus ejus discerpserunt, donec tandem ex nimio tractu et impetu ruptis organicis partibus, corpus ad terram dejecerunt, et simul evulsam arborem super ipsum corpus præcipitaverunt; et hoc facientes blasphemando, ut Deum suum, in quo gloriaretur, in auxilium provocaret, monuerunt, et post hoc continuo recesserunt. Quibus recedentibus, Virgo Christi singulis noctibus a duobus Angelis cœlitus missis visitatur, sanatur, D et in thalamum suum mirabiliter reducitur. Hæc passio simul et Angelica consolatio durabat per unam hebdomadam singulis noctibus in ultima vero nocte, post tormenta prædicta, dæmones illi confusi et tremebundi coram Virgine steterunt; et totius malitiæ suæ modum et ordinem exponentes, dimitti se a Virgine, quia vehementer cruciarentur, postulaverunt. Qui tandem dimissi a Virgine, cum maximo planctu et ejulatu recesserunt.

suspensaque ex arbore, laceratur:

A. PETRO COÆVO EX MS. *sed sanatur ab Angelis*

A 7 *Aug. ad* 14 *præter pœnas Purgatorii,*

177 Post hæc vero circa festum Assumptionis, Virgo Christi singulis noctibus per unam hebdomadam gravissimas atque innumerabiles Purgatorii pœnas sustinuit, videlicet, ignem super modum fervidum, et intolerabile gelu et ceteras passiones, quibus humana natura cruciari potest: in quibus Virgo Christi singulis momentis defecisset, nisi ipsam divina potentia mirabiliter confortasset. Præter has spirituales Purgatorii passiones, Virgo Christi singulis noctibus a septem dæmonibus gravissime torquebatur: qui venientes in thalamum Virginis, post longas comminationes et vexationes, Virginem tunsionibus et verberibus miserabiliter E cruciaverunt. Deinde extendentes os ejus instrumentis acutissimis, picem cum sulfure bullienti infuderunt; et hoc facto relinquentes ipsam mortuam, abierunt. Quibus abeuntibus, Sponsa Christi singulis noctibus a Beata Virgine visitatur, a qua mirabilis dulcedinis calice potata, plenarie curatur. In ultima vero nocte, hoc est quæ Vigiliam Ascencensionis præcedebat, post tormenta supra dicta, dæmones illi cum magna confusione et tremore coram Virgine steterunt; et enarrantes cunctarum nequitiarum suarum modum et ordinem, dixerunt; Ecce nos sumus septem dæmones, quibus ab Altissimo imperatum est, ut te, non pro propriis, sed pro alienis excessibus puniremus; nunc vero impletis in te omnibus, juxta mensuram nobis traditam, victos atque confusos nos per omnia confitetur. Dimitte ergo nos, quia vehementer afflicti sumus, et de cetero numquam tibi molesti erimus. Cumque hæc et plura dicerent, dimissi tandem a Virgine cum maximo planctu recesserunt. Quibus recedentibus Virgo se humiliter prostravit, et gratias agens suum dilectissimum Sponsum in omnibus glorificavit.

etiam corporaliter cruciatur

et Nobilem,

178 Virgo itaque Christi, in die Assumptionis beatæ Virginis, ad ecclesiam læta proficiscitur; et communicans, in amplexus sui Dilectissimi mox rapitur; ubi inter cetera ineffabilia specialiter lætificari meruit, quia videlicet animam cujusdam Nobilis, qui ante unum annum juxta civitatem Aquensem interfectus fuerat, pro quo multa tam spiritualia quam corporalia tormenta sustinuerat, a Purgatorio ereptam, coram beatifica facie æterni Sponsi feliciter coronatam invenit; cum qua etiam [vidit] sex alias animas, quæ erant de comitatu illorum qui ante septem annos interfecti in civitate Aquensi fuerant. Similiter et alias novem animas, de diversis mundi partibus oriundas: quæ quidem animæ multis adhuc annis in Purgatorio pro suis excessibus puniri debuissent, si non ipsis passiones et merita Virginis celeriter subvenissent. Deinde post festum Assumptionis, Virgo Christi a quodam dæmone per noctes aliquas gravissime torquebatur, et inter cetera maximum vulnus sibi infligebatur, quod tantum in ultima nocte plenarie curabatur. Similiter a quodam alio dæmone, sub specie fratris sui Sigwini, illudebatur. Duabus etenim vicibus, cum virgo Chisti circumeundo villam ad ecclesiam pergeret, occurrit ei quidam dæmon sub specie fratris ejus in habitu Prædicatorum. Quem dum Virgo Christi procul ad se venientem aspiceret, et fratrem

de quo supra liberatum gaudet F

cum aliis 15 *animabus:*

deinde aliquoties vexatur

A. PETRO COÆVO EX MS.

A fratrem suum veraciter esse crederet, nimio gaudio repleta, festinanter ad ipsum cucurrit; et salutans, ipsum amplecti cœpit. Hoc facto, dæmon ille, continuo recepta deformitatis suæ turpissima specie, sursum ascendit, et furiali risu cachinnans evanuit.

CAPUT XX.

Reliqua anni MCCLXXXV.

A 3 Sept. ad 14 terretur objectu cadaveris humani:

Circa Nativitatem beatæ Virginis, Virgo, quasi per quindenam, singulis noctibus dæmonibus graviter afflicta fuit. Venerunt siquidem dæmones, aspectu horribiles, in thalamum Virginis, comminationibus et horroribus ipsam terrentes; et inter cetera corpus cujusdam defuncti ante conspectum Virginis offerentes, mentem ejus ultra modum afflixerunt: nullam tamen corporalem pœnam Virgini intulerunt, nisi in duabus ultimis noctibus, quæ videlicet Exaltationem sanctæ Crucis præcedebant. In iis vero duabus noctibus, post comminationes multifarias, Virgo Christi a quodam dæmone comprehenditur, et ad terram fortissime præcipitatur, et durissimis malleorum ictibus per singula membra B cæditur. Hoc facto recedentibus dæmonibus, Virgo Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso visitata, sanatur et mirabiliter confortatur. Sequenti vero die, hoc est in die Exaltationis sanctæ Crucis Virgo Christi ad ecclesiam læta pervenit; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi rapta transiit. Post hæc vero ante festum B. Michaelis, Virgo Christi quinque noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur, et vulnus magnum recepit, quod non nisi in ultima nocte plenarie curabatur. Deinde cum Virgo Christi communicare deberet, in sexta feria quæ est post festum B. Dionysii, tribus noctibus præcedentibus a quodam dæmone horribiliter cruciata fuit, qui inter cetera maximum vulnus sibi inflixit, de quo nisi in ultima nocte sanata fuit. Sequenti vero die, hoc est in sexta feria prædicta, Virgo Christi ad ecclesiam veniens, communicavit, et totum illum diem in amarissimis fletibus continuavit; tandem circa sero voluntatem sui dilectissimi Sponsi percipiens, respiravit. Nam ille dilectissimus Sponsus ei de absolutione quarumdam animarum incognitarum, quæ in proximo omnium Sanctorum festo a pœnis liberandæ erant revelavit; pro quarum absolutione maximum sibi desiderium inspiravit. Deinde per quinque noctes a quodam dæ-C mone graviter afflicta fuit; a quo inter cetera maximum sibi vulnus infligebatur, quod tantum in ultima nocte sanatum [fuit].

a 24 ad 29 cruciatur

et a 6 Oct; ad 12:

atque a 17 ad 21,

180 Post hæc vero Virgo Christi per tres noctes a duobus dæmonibus cruciabatur; qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, vitam et conversationem ejus diversis argumentis reprobantes, dixerunt: O miserrima omnium hominum, quamdiu in erronea vita tua perseveras? An nescis, quia omnino sub nostra es potestate, et manus nostras effugere nequaquam potes; recede ergo celeriter a vana et superstitiosa vita tua, et nostris jussis obtempera; alioquin vestibus expoliatam de thalamo tuo contemptibiliter te trahemus, et duris cruciatibus exterminatam nobiscum ad inferos deferemus. Quibus Virgo Christi constanter respondit: Minas vestras, o maligni spiritus, derideo, tormenta non formido: quia juxta voluntatem Domini mei Jesu Christi pati ex toto corde desidero. Nolite ergo tardare, moras rumpite, et quod vobis a Domino meo imperatum est quantocius perficite. His auditis dæmones, horribiliter sævientes, in Virginem irruerunt, et vestibus expoliatam de proprio thalamo ejicientes, ipsam per vicos et plateas totius villæ contumeliose contraxerunt; et nunc quidem ad terram præcipitantes, fortissime cædebant; nunc in paludes et in lutum projectam, et pedibus conculcatam, penitus immergebant; donec tandem corpus Virginis, contritum et discerptum membratim, ab invicem dividebant; et hoc facientes, subsannando et blasphemando dicebant: Nunc, miserrima seductrix, Deum tuum invoca: nunc Sponsum, in quo gloriaris, provoca in auxilium. Si enim alium præter nos Deum habes, utique ejus auxilium in tanta necessitate sentires. His dictis, relinquentes Virginem tamquam mortuam, duabus quidem primis noctibus abierunt: quibus abeuntibus Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso consolata et sanata, in suum thalamum mirabiliter revocatur. In tertia vero nocte post tormenta prædicta, dæmones illi confusi ac tremebundi coram Virgine steterunt; et enumeratis cunctis malitiæ (suæ) modis et artibus, quasi flebilibus vocibus dixerunt: Dimitte nos, o Christina Ancilla Omnipotentis, quia propter pœnas injuste tibi illatas vehementer affligimur, et a sodalibus nostris in inferno gravius affligemur: de cetero enim numquam tibi molesti erimus. Hæc cum dixissent dimissi a Virgine, cum maximo planctu et ejulatu recesserunt. D E

A 22 ad 26 ejusdem

contumeliose raptata et membratim discerpta,

divinitusque sanata;

abire sinit tortores suos.

181 Post hæc vero ante Festum Omnium Sanctorum, Virgo Christi, quasi per unam hebdomadam, singulis noctibus gravissimas ac indicibiles Purgatorii pœnas sustinuit, videlicet, ignem supra humanum modum fervidum, gelu intolerabile, necnon et ceteras pœnas intolerabiles: in quibus Virgo singulis momentis defecisset, si non ipsam divina pietas mirabiliter conservasset. Præter has vero Purgatorii pœnas, Virgo Christi per quatuor noctes, Festum Omnium Sanctorum præcedentes; a quodam dæmone horribiliter cruciabatur, et tribus tormentorum generibus affligebatur, a quo et inter cetera tormenta maximum vulnus Virgini infligebatur; quod tantum in ultima nocte, hoc est in illa quæ diem Omnium Sanctorum præcedebat, plenarie sanabatur. In die vero Omnium Sanctorum Virgo Christi læta ad ecclesiam proficiscitur, et communicans in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur; ubi inter cetera ineffabilia gaudia, specialiter de absolutione sex animarum, pro quibus tam gravia tormenta sustinuerat, lætificatur. Erant autem sex animæ illæ sex virorum conjuratorum, quæ eodem anno in partibus transmarinis in conflictu contra Paganos ob fidem Christiani nominis interfecti fuerant; et eæ videlicet animæ centum adhuc annis in Purgatorio pro suis excessibus puniri debuissent, si non ipsis passiones et merita Sponsæ Christi celerius subvenissent. Nomina autem virorum hæc erant, tres Petri, unus Sibodo, unus Hermannus, unus Henricus. Deinde post Festum B. Martini Virgo Christi quinque noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur, a quo maximum vulnus inter cetera sibi infligebatur, quod non nisi in ultima nocte sanabatur. F

A 25 ad 31 patitur pœnas Purgatorii,

et a 28 ejusdem dire cruciatur

pro sex animabus cæsorum a Paganis in bello sacro.

182 Deinde tribus vicibus a dæmonibus taliter illudebatur. Prima vice cum Virgo Christi nocte de domo in thalamum suum ire deberet, ante faciem ejus quasi magnum incendium apparebat; unde Virgo Christi vehementer perterrita, pæne clamare debuerat: sed mox admonita per Spiritum Sanctum, dæmonis astutiam agnovit. Cumque ulterius procederet, dæmon ille flammam ignis in faciem Virginis, insufflans, ipsam comburendo graviter læsit. Altera vice, cum Virgo Christi thalamum suum intrare deberet; quidam dæmon a tergo ejus veniens, ipsi colaphum dedit; ex quo Virgo prostrata ad terram corruit, calidumque cruorem tam ab ore quam a naribus vomuit; et hoc facto, dæmon ille confestim disparuit

Post 16 Nov. ter conspicit dæmonem varia forma,

A disparuit. Tertia autem vice, cum Virgo Christi quadam nocte thalamum suum intrare deberet; audivit sursum in aere voces tamquam gementium ac lamentantium; unde vehementer exterrita, quid hoc esset, quidve prætenderet, cogitare cœpit: et progressa ulterius thalamum suum introivit. Ubi dum more solito orationibus insistere deberet, voces illæ lamentabiles ejus auribus validius insonuerunt, et orationis affectum interrumpendo impediverunt. Virgo autem Christi reluctando totis viribus laborabat, et erectis in cœlum oculis causam sibi tanti tumulus indicari humiliter postulabat. Vix Virgo Christi verba finierat, et ecce continuo dæmon, qui hujus tumultus auctor extiterat, in nebulam resolvitur, et per thalamum Virginis fœtore immundissimo circumquaque diffunditur; et post hæc evanescens, non sentitur.

25 ab uno eorum

183 Deinde cum Virgo, proxima die ante Festum B. Catharinæ, communicare proponeret; præcedenti nocte venit quidam dæmon in thalamum Virginis orantis, qui variis et iniquis sermonibus totalem conversationem Virginis reprobans, ipsam ab erronea vita sua recedere hortabatur; alioquin ipsam
B de thalamo suo trahere, et in conspectu omnium hominum manifeste confundere, tandemque diris cruciatibus exterminatam ad inferos deducere minabatur. Virgo autem Christi, vulneribus sui dilectissimi Sponsi immobiliter intenta, confortari se ab ipso humiliter postulabat; perceptaque confortatione, ad patiendum pro amore sui Dilecti toto se animo præparabat. Porro dæmon ille, cernens Virginem omnino immobilem, acrius sæviebat; et nudato capite ipsam per collum rapiebat, extractamque de suo thalamo ad campum retro curiam Plebani perducebat, ubi post multas interrogationes et comminationes corpus Virginis retrorsum incurvans usque ad pedes reflectebat; et blasphemando dicebat: Nisi tu, miserrima, a perversa vita tua celeriter resipiscas, et consiliis meis acquiescas magnum pondus vestimentorum, tamquam furtive abstractorum, collo tuo appendam, et suspensam ad excelsam arborem, manifeste coram omnibus te confundam. Hæc et plura comminando dicens, et Virginem insuperabilem cernens, apprehensam per collum sursum ad aera devexit, et subsannando et blasphemando dudum ipsam in aere retinuit; tandem vero cum magno impetu ipsam ad terram præcipitavit; et hoc facto confestim evanuit. Virgo autem Christi a duobus Angelis reverenter tollitur, et ad plenum sanata
C mirabiliter in suum thalamum reducitur. Mane autem facto Virgo Christi læta ad ecclesiam pervenit; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi raptim transiit.

multum solicitata,

tollitur et dejicitur in terram.

184 Post hæc vero Adventu Domini inchoante, quasi per unam hebdomadam singulis noctibus venit maxima turba dæmonum in thalamum Virginis orantis, allatisque coram Virgine clavis acutissimis cum grandi lapide, blasphemantes ac totalem Virginis conversationem reprobantes, dixerunt: O infelicissima omnium hominum, nunc manifeste vides, quod propter perversam vitam tuam omnino sub nostra potestate es, et manus nostras numquam effugere potes: recede ergo vel saltem adhuc a perversitate tua, et nostris utere consiliis, ut vivere possis; alioquin corpus tuum undique perforatum his clavis acutissimis huic lapidi affigemus, et ad vicinam silvam trahentes per spinas, vepres, et frutices corpus tuum ad singulas arbores fortissime cædemus, et ad spectaculum ignominiæ tuæ totum populum convenire faciemus, et tandem morte amarissima consumptam ad æterna supplicia deferemus. Cumque hæc et plura his similia blasphemarent singulis noctibus, recesserunt, et nullam prorsus corporalem læsionem Virgini intulerunt. Quibus recedentibus Virgo Christi singulis noctibus a quodam alio dæmone gravissime torquebatur, et inter cetera maximum sibi vulnus ab eodem infligebatur; quod durans in corpore Virginis per totam illam hebdomadam, non nisi in ultima nocte sanabatur. Transacta itaque prima hebdomada Adventus, Virgo Christi singulis noctibus in Vigiliam Natalis Domini gravissimas ac innumerabiles Purgatorii pœnas sustinuit: in quibus singulis momentis defecisset, si non a suo dilectissimo Sponso confortata et mirabiliter conservata fuisset. Præter has vero spirituales Purgatorii pœnas, Virgo Christi singulis noctibus, usque in Vigiliam Natalis, a prædictis dæmonibus gravissime afflicta fuit; qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis, post multas comminationes et blasphemias, vestibus exspoliatam Virginem de suo thalamo ejecerunt; et corpus ejus clavis acutissimis undique perforantes, lapidi grandi ac frigido, quemadmodum comminati fuerant, affixerunt; et tundendo ac concutiendo ipsum corpus durissimis lapidibus, quos singuli manibus tenebant, horribiliter cruciaverunt: et hoc facientes, si adhuc
E ab erronea vita sua resipiscere vellet, blasphemando interrogaverunt. Virgo autem Christi, vulneribus sui dilectissimi Sponsi intenta, immobilis permanebat.

A 3 Dec. ad 6 varias minas passa

D

A. PETRO COÆVO EX MS. non sine vulnere;

a 10 usque 24 sustinet pœnas Purgatorii,

185 Porro dæmones constantiam Virginis cernentes, acrius adversus ipsam sæviebant; tollentesque corpus Virginis, cum lapide cui affixum fuerat, trahentes per spinas, vepres, et frutices, pæne usque ad civitatem Nussiensem perducebant. Transeuntes autem magnam silvam, quæ Gurbruch dicitur, usque in vicinam quæ Poilheym dicitur, veniebant; et sic trahendo, et utrasque silvas transeundo ad singulas arbores corpus Virginis cum affixo lapide cædebant; et cædendo blasphemantes, dicebant: Nunc, miserrima seductrix, Deum tuum invoca; nunc Sponsum, in quo gloriaris, in auxilium provoca. Vide ergo manifeste, qualiter in omnibus decepta sis, quando alium præter nos adjutorem seu Deum non reperis; nos autem juxta voluntatem nostram nunc te affligimus et sanamus, occidimus et iterum mortuam vivificamus; si vero alius præter nos adjutor seu Deus tibi esset, utique in tantis angustiis non deesset. Cumque hæc et plura blasphemassent, tollentes sursum corpus Virginis in paludes lutosas sæpissime projiciebant, et saliendo pedibus supra ipsam, ac conculcando ipsum corpus, sordibus penitus immergebant; et hoc facto continuo recesserunt. Quibus recedentibus, Virgo
F Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso intime consolatur, ab omni læsione curatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur. Interea quadam nocte, cum Virgo Christi a prædictis dæmonibus traheretur, contigit nutu Dei quosdam armatos viros, locum illum, ubi Virgo a dæmonibus torquebatur, transire; qui audientes horribilem clamorem et strepitum dæmonum, exterriti vehementer pavere cœperunt; et unus quidem ex ipsis præ timore nimio prostratus ad terram corruit, qui clamans supplici voce dixit: Domine, per mortem et passionem vestram, parcite mihi misero peccatori, et ex hac necessitate me clementer eripite: de cetero enim ab omni malitia cessare, et vitam meam emendare propono. Hæc cum dixisset, resumptis viribus equum ascendit, et sanus ac incolumis recessit.

et dire cruciata,

raptatur per silvas,

magno cum clamore et strepitu.

quem audiens viator movetur ad pœnitentiam.

186 In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ Vigiliam Natalis antecedit, post tormenta prædicta, cum Virgo Christi in profunda palude a dæmonibus præcipitata jaceret, et præ multitudine passionum vix intra se spiritum haberet; ecce subito, munere Dei

Noctu autem antecedente 24 fovetur a 7 lupis,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Dei mirifico, septem lupi veniebant; et mirum in modum deposita totius feritatis rabie, tamquam agni mansuetissimi ad Virginem accedebant: et duo quidem ex ipsis ad manus stantes, et duo ad pedes, tres vero ad caput, corpus Virgineum leni spiramine calefaciebant: et hoc facto, cervicibus submissis, et capitibus tamquam ad benedictionem Virginis inclinatis, recedebant. Virgo autem Christi, videns fortissimas bestias Creatori suo parere, et sibi in tanta necessitate auxilium præbere; ex toto corde suum dilectissimum Sponsum benedicebat, et mirabiliter consolata, adjurans illos nefandissimos dæmones, dicebat: Adjuro vos, o maligni spiritus, per virtutem Domini mei Jesu Christi, cui ad vestram æternam confusionem irrationabiles et ferocissimæ bestiæ obediunt; ut ob quam causam me tam horribiliter cruciaveritis, mihi continuo indicetis. Ad hujus adjurationis imperium, omnes illi dæmones, confusi et tremuli, coram Virgine comparebant, et totius malitiæ suæ modum et ordinem pandentes dicebant: O Christina, Ancilla Omnipotentis, miserere nobis, quia vehementer affligimur: nos enim sumus dæmones numero quadraginta, qui juxta imperium Dei te, non pro tuis, sed pro alienis excessibus, tam graviter affligimus: nunc vero completis in te omnibus malitiæ nostræ artibus, te victricem gloriosam, nosque victos per omnia confitemur: dimitte ergo nos, quia de cetero numquam molesti erimus. Hæc et plura illis dicentibus, dimissi tandem a Virgine, cum magnis ululatibus recesserunt. Quibus recedentibus, Virgo Christi a suo dilectissimo Sponso consolata, ab omni plaga curatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur.

et dæmones ad 40 pellit:

B

187 Deinde Vigilia Natalis cum gaudio peracta, Virgo Christi [die] sequenti, hoc est in die Natalis Domini, læta ad ecclesiam proficiscitur; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur; ubi inter cetera de absolutione quadraginta animarum specialiter consolatur: quarum duæ erant de Stumbele, una videlicet anima Hildegundis Inclusæ; alia cujusdam viduæ nomine Elisabeth; reliquæ vero animæ erant de partibus longinquis oriundæ; videlicet, de partibus juxta littus maris sitis, de quibus lapis ille allatus a dæmonibus, in quo Virgo Christi tot gravissima tormenta sustinuerat. Inter quas erant decem animæ virorum, quorum tres erant Sacerdotes; reliquæ vero erant animæ feminarum; et eæ omnes animæ multis temporibus in Purgatorio pro suis peccatis puniri debuissent, si non ipsis passiones et merita Virginis subvenissent.

25 lætatur de animabus 40 adjutis.

C

CAPUT XXI.

Acta anni MCCLXXXVI *usque ad Novembrem.*

An. 1286 ineunte, per 3 noctes cruciata,

Deinde post festum Nativitatis, transacta quasi una hebdomada, Virgo Christi per tres noctes a quodam dæmone gravissime torquebatur, a quo inter cetera maximum sibi vulnus infligebatur, quod non nisi in ultima nocte perfecte curabatur. Deinde cum Virgo Christi in sexta feria, quæ est ante Octavam Epiphaniæ, communicare proponeret; tribus noctibus, prædictam sextam feriam præcedentibus, a duobus dæmonibus gravissime torquebatur: qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis, post multas minarum asperitates, expoliatam vestibus, ipsam de suo thalamo ejecerunt: et unus quidem ex ipsis per collum ipsam apprehendens, cum esset gelu fortissimum, per totam villam contumeliose trahebant; alter vero supra ipsam incumbens, ad terram facie tenus deprimebat; et sic trahendo ad quamdam piscinam, quæ in superiori parte villæ sita est, perducebat. Ubi ipsam trahentes, et ad glacies congelatas collidentes, tamdiu horribiliter cruciaverunt, donec cutem cum carnibus de corpore Virginis penitus abstraxerunt: et hoc facto, ipsam tamquam mortuam relinquentes, abierunt. Quibus abeuntibus, Virgo Christi a suo Dilectissimo visitatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur. Mane autem facto hoc est in sexta feria prædicta, Virgo Christi læta ad ecclesiam pervenit; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox transiit. Deinde ante Purificationem beatæ Virginis, Virgo Christi per duas noctes a tribus dæmonibus gravissime cruciabatur: qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis, post multas comminationes, ipsam exutam vestibus, cum esset gelu fortissimum, de proprio thalamo extraxerunt; et unus quidem ex ipsis Virginem trahebat, alii vero tenentes genua ejus ad terram fortissime allidebant, et sic trahendo super genua et ad terram collidendo, Virginem ultra modum affligebant, et hoc facto continuo recedebant. Illis vero abeuntibus, Virgo Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso consolatur, sanatur, et in suum thalamum mirabiliter reducitur.

iterumque ab 11 ad 13

D

raptatur in gelidam piscinam,

ac rursus exeunte mense.

E

189 Mane autem facto, hoc est in die Purificationis beatæ Virginis, Sponsa Christi læta ad ecclesiam proficiscitur, et continuo in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur; ubi de absolutione trium animarum specialiter lætificatur; quarum una erat anima cujusdam consanguinei prædictæ Virginis, qui ante plurimos annos mortuus fuerat, pro cujus absolutione Virgo Christi magnum desiderium habuerat; reliquæ vero duæ erant animæ duarum feminarum, de Colonia oriundarum, videlicet matris et filiæ. Quæ quidem animæ multis adhuc annis in Purgatorio puniri debuissent, si non ipsis passiones et merita Virginis subvenissent. Deinde ante Cathedram B. Petri, Virgo Christi quasi per integram hebdomadam singulis noctibus a decem dæmonibus gravissime torquebatur; qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis, primo ipsam variis et iniquis sermonibus et comminationibus diu multumque affligebant; dehinc vestibus expoliatam, de thalamo suo ipsam ejiciebant; et trahentes per vicos et plateas totius villæ, ad vicinam silvam quæ Gurbruch dicitur perduxerunt; et blasphemando, ut Deum suum in quo confideret in auxilium provocaret, clamaverunt; et hoc facto corpus Virginis, duris verberibus et tunsionibus cruciatum, in paludes congelatas projecerunt; et ipso tamquam mortuo relicto, abierunt. Quibus abeuntibus, Virgo Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso visitatur, curatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur. Mane autem facto, hoc est in quarta feria quæ est ante Cathedram B. Petri, Virgo Christi ad ecclesiam læta pervenit; et communicans, in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox transiit.

Sed 2 Feb. lætatur de liberata anima consanguinei.

A 14 ad 21 traditur dæmonibus,

F

190 Deinde post primam Dominicam Quadragesimæ, usque in Sabbatum quod secundam Dominicam antecedit, Virgo singulis noctibus a quodam dæmone diversis et iniquis sermonibus ac comminationibus vexabatur; sed tribus ultimis noctibus ab eodem graviter cruciabatur, a quo inter cetera magnum vulnus recepit: quod continue recenti sanguine exundans, non nisi in ultima nocte sanabatur. Mane autem facto, hoc est in Sabbato supradicto, Virgo Christi ad ecclesiam pervenit; et communicans, totum illud diem in lacrymis amarissimis continuavit, donec tandem circa sero de voluntate sui dilectissimi Sponsi consolata, aliquantum respiravit. Deinde ante festum Annuntiationis, quasi per integram hebdomadam, Virgo Christi gravissimas passiones sustinuit; et in ipso die Annuntiationis ad ecclesiam

a 4 Martii ad 9 vulnerata identidem.

ecclesiam

A ecclesiam veniens, communicavit; et totum illum diem in lacrymis amarissimis continuavit, donec tandem circa sero de voluntate sui Dilectissimi percipiens, aliquantulum consolari meruit; et per dies aliquot absque dæmonum persecutione secura permansit. Ex tunc autem usque in Cœnam Domini, Virgo Christi multas et infinitas passiones [sustinuit], quas proh! dolor mihi indicare noluit. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ Cœnam Domini antecedit, Virgo Christi a prædictis dæmonibus absolvi, et numerum eorum et passionum causas scire meruit. Cumque dies Cœnæ transisset, Virgo Christi sola thalamum suum introiens, se inclusit; et suo dilectissimo Sponso compatiens, in singulis membris Dominicæ passionis stigmata recepit; ita videlicet, ut [cum] Virgo Christi in Vigilia Paschæ post meridiem se nostris offerret aspectibus, non solum in pedibus et manibus gloriosa stigmata apparebant; verum etiam sanguinei rivuli, tamquam de corona spinea descendentes, frontem cum facie Virginis notabilem præbebant. Sequenti vero die, hoc est in die sancto Paschæ; Virgo Christi ad ecclesiam proficiscitur, et communicans in amplexus sui Dilecti mox rapitur: ubi inter ceteras ineffabiles consolationes, specialiter de absolutione triginta animarum B consolatur, pro quibus videlicet tot immania tormenta passa fuerat; quæ videlicet animæ multis adhuc annis in Purgatorio puniri debuissent si non ipsis passiones et merita Virgines subvenissent. Deinde transactis post festum Paschæ duabus hebdomadis, Virgo Christi denuo communicavit; et ante diem Communionis quinque noctibus a quodam dæmone graviter afflicta fuit.

et a 18 ad 25 dire afflicto,

11 Aprilis consolatur a Sponso;

videtque in Paschate 30 animas liberatas.

191 Post hæc vero ante festum Ascensionis, Virgo Christi multas passiones sustinuit; de quibus nobis nihil omnino retulit: in die autem Ascensionis communicans, in amplexus sui Dilecti mox transiit. Deinde ante festum Pentecostes, quasi per integram hebdomadam, Virgo Christi singulis noctibus a dæmonibus gravissima tormenta sustinuit; quæ nobis indicare noluit; sed nec Virgo Christi ipso die Pentecostes, sed in sexta feria sequenti communicavit, et rapta continuo in amplexus sui dilectissimi Sponsi transvolavit; ubi inter cetera de absolutione trium animarum consolari meruit, quas æterni Sponsi benignitas, ob passiones et merita suæ Dilectæ, a pœnis purgatorii ereptas in æterna beatitudine collocavit. Deinde post duas hebdomadas, cum C Virgo iterum communicare deberet, per quasdam noctes a quodam dæmone graviter afflicta fuit. Deinde post Divisionem Apostolorum, cum Virgo Christi communicare proponeret, tribus noctibus a quodam dæmone gravissima tormenta sustinuit, qui inter cetera maximum sibi vulnus inflixit; de quo sanguis uberrime profluens, vestigia Virginis undique rigando perfudit; quod videlicet vulnus tempore Communionis incuratum permansit, et post diem Communionis denuo innovatum, post dies aliquot plenarie curatum fuit. Deinde circa Nativitatem beatæ Virginis, Virgo Christi validissimis febribus correpta per sex hebdomadas continue decubuit, et in infirmitate semel communicavit. Post hæc vero, ante festum omnium Sanctorum, Virgo Christi quasi per unam hebdomadam singulis noctibus multas gravissimas passiones a dæmonibus sustinuit, de quibus nihil nobis penitus innotuit.

A 27 Maji ad 2 Junii cruciata liberat alias 3.

Mense medio graviter vulneratur:

ægrotat in Septembri,

cruciatur in Octobri:

192 Post hæc vero, Adventu Domini instante, Virgo Christi a dæmonibus horribiliter cruciabatur. Venerunt siquidem ipsi dæmones, aspectu multum horribiles in thalamum Virginis singulis noctibus; qui in variis argumentorum fallaciis, totalem ejus conversationem reprobantes, ipsam ut ab erronea vita resipisceret, et eorum consiliis acquiesceret instanter admonebant; alioquin variis eam interficere tormentis, et morte turpissima vitam ejus exterminare, promittebant. Hæc et his similia comminantes ac blasphemantes dicebant, et recedentes nullam passionem corporalem per primam hebdomadam inferebant. Deinde post secundam hebdomadam, cum Virgo Christi quodam die communicare proponeret, duabus noctibus diem Communionis præcedentibus, venerunt prædicti dæmones in thalamum Virginis; et post multas comminationes, ipsam vestibus expoliantes, de thalamo suo ejecerunt; et nunc per pedes, nunc per caput et brachia ipsam apprehendentes, sursum ad aera devexerunt; et deorsum ad terram præcipitantes et pedibus conculcantes; ipsam miserabiliter cruciaverunt; ac blasphemantes ut Deum suum, in quo confideret; invocaret, altis vocibus clamaverunt, et hoc facto continuo recesserunt. Quibus recedentibus, Virgo Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso visitatur, sanatur, et in suum thalamum mirabiliter revocatur. Sequenti vero die Virgo Christi ad ecclesiam veniens, communicavit, et totum illum diem in gemitibus et lacrymis amarissimis continuavit. Ex tunc autem, usque in Nativitatem Domini, Virgo Christi ab eisdem dæmonibus singulis noctibus tormentis supra memoratis affligebatur, hoc E adjuncto, quod Virgo Christi tribus noctibus ultimis, Nativitatem præcedentibus, a prædictis dæmonibus ad quoddam castrum, dictum Bruche, quod milliare et amplius a Stumbele distat, trahebatur. Ubi post longas inquisitiones et comminationes ad turrem illius castri suspendebatur; et ungulis ferreis corpus ejus infixis dilaceratum, in profundum fluminis quod prædictum castrum circuit præcipitabatur: Virgo autem Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso visitata, intime consolatur; et integre curata, in suum thalamum mirabiliter revocatur. In ultima vero nocte, hoc est in illa quæ Vigiliam Natalis antecedit, post tormenta prædicta, dæmones illi confusi coram Virgine steterunt; et totius malitiæ suæ modum et ordinem exponentes se per omnia victos a Virgine ostenderunt; et quot eorum essent, videlicet quinque, alta voce clamaverunt; et dimitti se ab ipsa, quia vehementer arderent, suppliciter postulaverunt. Qui tandem dimissi a Virgine, cum maximo planctu et ejulatu recesserunt. Mane autem facto, hoc est in die Natalis Domini, Virgo Christi læta ad ecclesiam proficiscitur; et communicans in amplexus sui dilectissimi Sponsi mox rapitur.

ineunte Decembri solicitata,

D *A. PETRO COÆVO EX MS.*

mense jam medio dire raptatur;

et fœde lacerata,

triumphat de 5 dæmonibus.

193 Deinde post Octavam Epithaniæ, cum Virgo F Christi communicare proponeret, quasi tribus noctibus diem Communionis præcedentibus, a quodam dæmone gravissima tormenta sustinuit. Deinde ante festum Purificationis, Virgo Christi, quasi per integram hebdomadam, singulis noctibus a quodam dæmone torquebatur, a quo inter cetera maximum sibi vulnus infligebatur, quod non nisi in ultima nocte perfecte sanabatur, et sequenti die, hoc est in Vigilia Purificationis, Virgo Christi communicavit. De passionibus autem gravissimis et multis, quas Virgo Christi a dæmonibus per totam Quadragesimam sustinuit, vobis quidquam scribere nescio: sed hoc scitote de numero dæmonum, quod septuaginta et unus fuerunt qui omnes in ultima, hoc est in illa nocte quæ præcedit diem Parasceves, confusi coram Virgine steterunt, et totius malitiæ suæ seriem declarantes, dimitti se flebilibus vocibus petierunt. Qui tandem dimissi a Virgine cum maximis ululatibus recesserunt. Virgo autem Christi, illis recedentibus, a suo dilectissimo Sponso consolari meruit; et suo Dilecto singulis momentis compatiens, cuncta Dominicæ passionis stigmata evidentissime recepit. Nam in Vigilia Paschæ, dum Virgo Christi se nobis

An. 1287 torquetur a 26 Jan. ad 2 Febr.

deinde per totam Quadragesimam a 71 dæmonibus:

Videndam

A PETRO COÆVO EX MS. sed consolatur in Paschate 6 Aprilis.

A Videndam præberet, pedes calceati et manus chirothecis diligenter munitæ, latentia stigmata manifeste insinuabant, et descendentes sanguinei rivuli frontem Virginis ubique rubricabant. Igitur Sponsa Christi in die sancto Paschæ communicabat, et in sui dilectissimi Sponsi amplexus suavissimos continuo transvolavit.

Initio Maji forcipe torta,

194 Deinde cum Virgo Christi, post festum Philippi et Jacobi, iterum communicare deberet; quasi per integram hebdomadam, singulis noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur: a quo inter cetera maximum sibi vulnus infligebatur, quod tantum in ultima nocte curabatur. Præterea tribus noctibus diem Communionis præcedentibus, a quodam alio dæmone affligebatur: qui veniens singulis noctibus in thalamum Virginis, portansque forcipem in manibus comminando dicebat: Nisi tu, miserrima omnium hominum, ab erronea vita tua celerius resipiscas, caput tuum coarctando conteram, et omnes dentes tuos confractos de capite tuo funditus evellam. Hæc et his similia dicens, Virginem omnino immobilem cernens, magno furore repletus, in ipsam irruit; apprehensamque Virginem, nunc per B caput, nunc per dentes, forcipe coarctando et circumgyrando, horribiliter cruciabat; et hoc facto continuo recedebat: quo recedente, Virgo Christi singulis noctibus a suo dilectissimo Sponso consolatur, et ab omni læsione plenarie curatur. Sequenti autem die, hoc est in quarta feria post festum Inventionis sanctæ Crucis, Virgo Christi communicavit, et in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo transvolavit.

consolatur 4 ejusdem.

Deinde ante festum Pentecostes Virgo Christi quasi per hebdomadam a quodam dæmone graviter afflicta fuit, qui inter cetera maximum vulnus inflixit sibi, quod non nisi in ultima nocte sanatum fuit.

A 19 ad 25 vexatur objectu infantis;

Præter hæc a quodam alio dæmone, quasi tribus noctibus afflicta fuit. Venit siquidem ille dæmon singulis noctibus in thalamum Virginis, quasi portans infantem parvulum vagientem in manibus; et comminando dicebat: Nisi tu, miserrima seductrix, a perversa vita tua continuo resipiscere velis, de familiaritate Sacerdotum manifeste coram omnibus diffamabo, et quod hunc infantulum de Plebano hujus villæ pepereris toti mundo propalabo. Cumque hæc et plura blasphemando Virginem omnino immobilem cerneret; irruens velociter in ipsam, cum prædicto infantulo horribiliter cædebat. Illo vero recedente, Virgo Christi singulis noctibus a suo Dilectissimo visitatur, consolatur et mirabiliter C confortatur. Mane autem facto, hoc est in die sancto Pentecostes, Virgo Christi ad ecclesiam læta proficiscitur, et communicans in amplexus sui dilectissimi Sponsi continuo rapitur.

vulneratur die 30.

Deinde transactis post festum Pentecostes quatuor diebus, Virgo Christi a quodam dæmone, per quatuor noctes graviter affligitur, a quo inter cetera maximum sibi vulnus infligitur, quod tantum in ultima nocte curatur.

Torquetur a 22 Junii ad 26

195 Deinde ante Nativitatem B. Joannis, cum Virgo Christi communicare proponeret, duabus noctibus diem Communionis præcedentibus, a quodam dæmone graviter afflicta fuit. Deinde post diem Communionis, transactis quasi tribus diebus, Virgo Christi quinque noctibus a quodam dæmone gravissime torquebatur: qui inter cetera maximum sibi vulnus infligebat, de quo recens sanguis continue distillans, vestigia Virginis undique rigare videbatur, et non nisi in ultima nocte plenarie curabatur. Deinde ante festum Assumptionis beatæ Virginis, quasi per quindenam, singulis noctibus a quodam dæmone horribiliter afflicta fuit; qui inter cetera corpus Virginis ab imo usque supra instrumento acutissimo tranfodiens, maximum sibi vulnus infli- D xit, quod continuo sanguine exuberans, non nisi ultimo incuratum fuit.

item 7 Septembris

In die autem Assumptionis Virgo Christi ad ecclesiam veniens, communicavit, et confestim rapta in amplexus dilectissimi Sponsi transvolavit.

ante 9 Octobris

Deinde circa Nativitatem beatæ Virginis, cum Virgo Christi communicare proponeret, in nocte illa quæ diem Communionis præcedebat, a quodam dæmone gravissimas passiones sustinuit, quas idem dæmon post diem Communionis in Virgine iteravit. Deinde circa festum Dionysii Virgo Christi, noctibus [pluribus] a quodam dæmone graviter afflicta fuit; a quo inter cetera maximum vulnus recepit, quod durans in corpore Virginis in una nocte sanatum fuit.

et 24 ejusdem.

Sequenti vero die hoc est in Sabbato post festum B. Dionysii, Virgo Christi ad ecclesiam venit et communicans, in amplexus sui Dilecti mox rapta fuit. Post hæc vero, circa festum omnium Sanctorum, Virgo Christi a novem dæmonibus per integram hebdomadam horribiliter cruciata fuit; qui venientes singulis noctibus in thalamum Virginis orantis, variis et iniquis sermonibus totalem vitam et conversationem Virginis reprobantes, ipsam in omnibus seductam mendaciter asseruerunt; et nisi continuo a perversa vita sua recederet, et suum Deum quem hactenus frustra coluisset negaret, morte amarissima eam interficere minabantur. E Hæc et plura his similia comminantes et blasphemantes, duabus quidem primis noctibus recesserunt et nullam corporalem læsionem Virgini intulerunt; reliquis vero noctibus, post comminationes varias et exprobrationes, dæmones prædicti Virginem horribiliter invaserunt, et instrumentis acutissimis corpus Virginis Christi, videlicet, caput, genas, pectus, genua et pedes singuli singula transfigentes; quatiendo et ad terram et parietes fortissime allidendo Virginem indicibiliter cruciaverunt, et inter asperrimos cruciatus insultantes, et blasphemantes dixerunt: O miserrima seductrix, nunc manifeste vides quod sub nostra potestate es. *Cetera desiderantur.*

LIBER V

Continens alias Epistolas ad Christinam ejusque familiares in Stumbele datas.

Post illas Epistolas, quas Fr. Petrus *in unum corpus coagmentavit, quasque nos distinximus in libros duos, secundum ac tertium; addidit Codicis Juliacensis collector, quidquid insuper litterarum ad* Christinam *a* Petro *aliisve datarum, vel de ea ad ejus familiares scriptarum potuit in Stumbele reperire, nullo prorsus ordine rerum aut temporum observato, nulla inducta connexione. Sine hac autem cum res omnino insipida futura videatur, alias minime contemnenda, conabimur id ipsum præstare quod* Petrus *fecisset, si eas habuisset: notato tamen in margine numero ordinis quem singulæ Epistolæ habent in ipso Codice.* F

CAPUT I.

Epistolæ ab anno MCCLXX *usque ad* LXXIII *datæ.*

Antequam Parisiis discederet Petrus

A Coloniensi studio ad Parisiense translatus Fr. Petrus, *mense Aprilis anni* MCCLXIX, *et illuc appulsus* X *Maji, ut habes in fine libri* I, *et initio* II; *ibidem mansit annum unum, menses* II, *dies* XVIII; *finitoque curriculo Theologico fuit remissus in Provinciam suam, anno* MCCLXX, XXVII *Julii, ut habes num.* 42 *lib.* 2. *Interim plures ab eo scriptas ad Virginem litteras, quarum paucissimæ habentur, testatus ipse fuerat num.* 24 *ejusdem libri. Unam nihilominus reperio, quæ et prima in Codice Clivensi; videturque consequens esse ad*

A *ad Epist.* XI *lib.* II *num.* 37, *qua Joannes Plebanus significaverat, quod Christina* in Dominica Reminiscere, *tunc in* IX *Martii cadente, et* prædicante Fr. Gerardo de Grifone de Passione Domini recepit quinque vulnera, et in capite coronam, et felle potata est. *Hac occasione scripsisse ei* Petrus *videtur: scripsit autem in hunc modum.*

2 In virtute Spiritus sancti dilectissimæ et dulcissimæ Virgini Christi Christinæ, Frater Petrus, æterno amore inflammari, interno dulcore delectari, et in fine sine fine superno honore sublimari. Quoniam, Carissima, secundum Augustinum, sunt quædam bona, minima et infirma, ut sunt bona corporis et temporis; sunt et media, ut bona piæ mentis, et gratuiti necnon gratificantis muneris; sunt et bona summa, ut bona felicis æternitatis, et æternæ felicitatis. In iis, Carissima, ascensiones in corde nostro disponamus, et de bonis minimis ad maxima proficiamus; nec ab hoc profectu desistamus, donec Deum deorum in Sion videre valeamus. Vere bona præsentia, licet bona esse judicentur, quia a bono egrediuntur; minima tamen fore dignoscuntur, ratione brevitatis in duratione, paucitatis in enumeratione et possessione, parvitatis in valore, B anxietatis in acquisitione, solicitudinis in conservatione, doloris in inevitabili amissione vel separatione; ut his et aliis defectibus plurimis et incommodis innumeris probent, se non solum esse bona minima, sed potius falsa et fallacia, quin et propter quorumdam abusum nociva, quod peccatoribus in malum convertantur. Ab iis ergo, Carissima, affectum abstrahamus, tamquam a termino relinquendo, et merito contemnendo. Et quia nullus venire potest ad terminum a termino distante, nisi per medium; nec potest simul in utroque termino commorari; ideo dicitur, qui diligit mundum, non est caritas Patris in illo.

Epist. I. *scribit Christinæ;*

docetque affectum abstrahere a bonis corporalibus,

4 Ideo Carissima, bona spiritualia, ut virtutes, et Spiritus sancti dona, et cordis solatia, æternæ vitæ prænuntia et præludia, summo desiderio appetamus; ut per ea, tamquam secura itinera, in æterna tabernacula introeamus. Et utique hæc bona merito media judicantur; quia a temporalibus ad æterna transeuntibus medium locum sciuntur obtinere, sine quibus ad æterna, utpote omni naturæ creatæ inaccessibilia, nullus unquam, non solum hominum, sed nec Angelorum pervenit. Deinde etiam, quod partim transeunt cum temporalibus, ut bona vitæ C activæ; partim manent cum æternalibus, ut bona vitæ comtemplativæ, cujus ratione maxima pars optima esse pronuntiatur: quod et de virtutibus Apostolus determinat, dicens, Caritatem majorem esse fide et spe, quia numquam excidit. Caritati ergo et exercitiis vel potius otiis, vitæ contemplativæ, tamquam supremis bonis vitæ præsentis et æternæ, inhæreamus ferventi desiderio, continuo studio, quibus nihil jucundius, nihil utilius, nihil durabilius invenitur. O quam felix erit, qui divino igne succensus fuerit in Sion, scilicet Ecclesia militante, ut tandem totus ferveat in camino Hierusalem, scilicet Ecclesiæ trumphantis! Sed nec minus felicem judico, qui transierit a contemplatione Dei in speculo et ænigmate, et pervenit ad visionem facie ad faciem in eadem similitudine et imagine. Similes ei erimus, dicit Joannes, quoniam videbimus eum sicut est. Et Paulus, Nos revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur, de claritate in claritatem. Sic ergo contemplari et sic transformari summum bonum Augustinus esse pronuntiat. Et digne. Quid enim pulchrius est ad contemplandum, quam splendor gloriæ et figura substantiæ divinæ, candor lucis æternæ, et speculum sine macula, omnia repræsentans, omnia venustans, omnia conservans in perpetuo vigore? Heu me! heu anima mea! cur circa multa solicitaris, et turbaris erga plurima, cum unum sit bonum tuum, in quo omnia bona possidebis? O dulcissima et intima Christi Sponsa Christina, quid dicam ego de prædicto verbo Apostoli. In eamdem imaginem transformamur? Quid hac transformatione gloriosius, quid nobilius, quid sublimius poterit inveniri? Sed benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui per beneficia in præsenti exhibita de futuris nos certificavit. Nam si Deus aliquando ex speciali gratia Passionis suæ vestigia et stigmata, digna memoria et reverentia, imprimere in præsenti vita dignatur; utique et glorificationis suæ insignia amatoribus suis non negabit. Nam si compatimur, et conregnabimus: quia si complantati fuerimus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus: quia reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

solaque appetere spiritualia;

ut possit in Christi imaginem transformari.

D A. PETRO COÆVO EX MS.

4 *Eodem deinde anno* Christinam *ex itinere visitavit* Petrus, *Coloniæ hospes, dum socius convalesceret; inde enim in Stumbele excurrit* XIII *Augusti et* XXIX *Septembris: quæ visitationes faciunt nobis Cap.* V *lib.* II. *Quam graviter autem hanc separationem Virgo senserit, declarant ex ordine descriptæ Epistolæ* E *Talem vero ejus mœrorem animo præconcipiens* Fr. Albrandinus, *jam inde ab anno* MCCLXVII *notus eidem, et quondam in Visitatione* VII *et* VIII *socius* Petri; *huic eunti in Stumbele, indeque iter suum prosecuturo, hanc ad ipsam tradidit consolatoriam Epistolam.*

Petro, post visitatam an. 1270 *Christinam in Sueciam redeunte,*

5 Carissimæ sibi in Christo Christinæ, Frater Albrandinus Romanus, salutem et consolationem recipere in adversis. Nam amicorum est, quorum idem velle et nolle esse dignoscitur, ut sicut confœderantur in prosperis, sic in augustiis et tristitiis adhibeant mutuo remedia opportuna. Hinc est, quod cum olim fuerim vester familiaris aliqualiter et amicus, doleo non immerito super iis, quæ vobis succedunt ad præsens. Ecce Carissima Christinæ, venit hora in qua aures vestræ audiunt, non vocem exultationis et gaudii, sed amaritudinis et mœroris. Nam vox turturis in Stumbele audita est; vox, inquam, flentis et deplorantis ultimum recessum amabilis tui Petri; et ideo conturbatum est cor meum super te, Christina et spiritus meus in præcordiis meis plangit; nec fas est locum esse lætitiæ, ubi tam amarum advenit divortium amicorum. Quis te consolabitur, O Christina, tam dulciter sicut Petrus? Numquid aliquis alius tam idoneus inveniri F alicui poterit consolator? Circuire poteris mare et aridam, nusquam poteris reperire. Numquid Gerardus, dictus de Grifone, ei poterit adæquari, quod in tui possessionem liberam jam sit intentus? Longe abest. Nescit enim votiva verba proferre ut Petrus, secundum desiderium audientis. Quid ergo commisisti in Daciam, o Christina, quod ex abrupto tibi facta est inimica, auferens Fratrem Petrum? Credo quod quidquid vides in amaritudinem vertitur, quia jam cito non aspicies amicum tuum. Adjuro vos, o carissimæ domicellæ, quæ secundum consuetudinem in Stumbele præsentes estis, ut super contritione et amaro discessu istorum duorum amabilium amicorum, Petri et Christinæ, solatia adhibere velitis, Fungatur [officio consolatoris] Plebanus Joannes, ubi locus fuerit, arripiens virgellam suam, et disponat se toto corpore et corde, sicut decet amicos Dei, et dulcis melodiæ cantus de caritate Dei incipiat personare; forsitan refocillabitur Spiritus in Christina in Christo Jesu. Et tu Gertrudis soror ipsius, quæ cantilenas dulces consueveras decantare, nunc suavius cantare studeas de

Epist. XXV

compatitur Christinæ Fr. Albrandinus,

velut intimo amico orbatæ;

ejusque socias ad solandum invitat.

A. PETRO COÆVO EX MS.

A de amore Jesu Christi in recessu; ne nimia tristitia corda amicorum absorbeat. Rogo vos, o Christina, ut accipiatis tersorium, quo lacrymas defluentes ex oculis detergatis. Ecce advenit tempus lamenti et fletus, quod [testantur] lacrymæ illæ, [quas] cum remeares de Colonia sub quadam arbore profudisti. Et quid succedit tibi pro amico tuo in deliciis tuis? Credo quod nihil aliud nisi fletus; in illo forsitan aliquantula requies erit. Valete et orate pro me, si placet. Salutate Plebanum ex parte mea intime, sicut potestis; quia, licet absens, amicus sum ejus bonus. Salutate matrem Plebani et Hadewigem.

6 *Majori solatio esse potuit Epistola, quam, post confectas quadraginta circiter leucas, dedit* Petrus *Mindam appulsus* VIII *Novembris.*

Epist. VIII. *Scribit etiam Petrus Mindam appulsus 8 Novembr.*

Carissimæ suæ filiæ, et amicæ dilectissimæ in Christo, Christinæ, Frater Petrus, intimum gaudium Spiritus sancti, non solum in corde sentire, sed et ore confiteri, et laudare quoniam bonus est Dominus, cum salute corporis et animæ. Quamvis cor meum totaliter sit in motu, propter solicitudinem viæ et gravamina laboris, et ideo vobis nihil B gratum, nihil solatiosum scribere possum, occasione tamen habita latoris, nolui dissimulare vobis significare, quoniam tertio die ante festum Martini sanus et fortis, veni Mindam; ubi benigne receptus mansi noctibus tribus. Sed, siquidem, Soror carissima, memores sumus Dilecti nostri, omnium malorum præsentium, præteritorum et futurorum facillime obliviscemur; Dilecti, inquam, nostri, qui nobis tanta bona dedit, et nobis ipsis scripsit, sed et incomparabilia repromisit. Carissima, quamvis plurima solatia mihi Deus dederit in hac via, ita ut in comparatione horum non sint condignæ passiones hujus temporis, non dico quantum ad futuram gloriam, sed ad præsentem lætitiam; unum tamen est quod præ omnibus me lætificat, quia videlicet datum est mihi intelligere, quid sit dictum; Despondi enim vos uni viro Virginem castam exhibere Christo. Carissima de hoc verbo magnus mihi ad vos est sermo, qui præsenti chartula non potest comprehendi. Rogate autem Dominum, Carissima, et per amorem divinum Deo et animæ meæ desponsata, ut hujus desponsationis fidem servemus intemeratam, et arrham amoris sentiamus incontaminatam. Carissima, et omni re temporali carior in caritate Dei, vivas, vigeas, valeas, proficias, et præter Deum extra eum nullum amorem sentias, nulli C consentias; sed ipse tibi sit vita, sit sensus, sit affectus, sit census, sit consolatio, sit delectatio, sit hereditatis possessio; sine quod nihil est quod possidere, quod diligere, quo frui videmur vel conamur.

gaudetque de sua cum ipsa amicitia;

7 Carissima, in locum lucis et refrigerii, locum pascuæ et lætitiæ, locum caritatis et jucunditatis festina, nimiumque accelera ingredi: quia tædium patior, in hoc exilio miseriæ et mœstitiæ tamdiu, et heu! quamdiu? commorari. Quod ideo scribo, quia optastis quod me in hoc mundo superstitem relinqueretis: sed impatiens efficior quod tantum tardatis. Sed unum est quod rogo ut cogitetis, quia, si jam tam durum est quod sentio, cum tamen vos comitem itineris habeo, utique maximum cordis mei solatium; quid faciam cum solitarius ambulare incepero? Ideo, Carissima, omni qua possum attentione peto et rogo, ut me celeriter præcedatis, et ut festine subsequi possim ab Amico vestro instanter petatis: nam si fieri posset, nusquam sine vobis diu vellem permanere. Quod ideo dico, quia sicut in præsenti familiarius in vobis Deum inveni præ omnibus hominibus; ita spero me vos in futuro familiarius in Deo fore inventurum. Unde non in vobis, sed in Deo lætitiam cordis mei colloco; estis tamen D vasculum, ut credo, divinæ habitationis, et hac ratione et non alia objectum meæ dilectionis; secundum illud: Domine dilexi decorem domus tuæ. Carissima, in Domino Amico nostro, vivas et valeas, quem ex parte mea devotissime salutes, et ex parte amborum nostrum dicas; Quæsivi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram: in quo te, Dulcissima, saluto, et cui te quoad corpus et animam recommendo. Carissima properate in occursum ejus quia veniens veniet, et spero quod non tardabit. Etiamsi amantibus omnis celeritas videatur morosa, et ideo pœnosa; tamen cum apprehenderint quod desiderant, tunc videbuntur dies laboris pauci, præ amoris Dilecti apprehensi magnitudine. Carissima, hoc sit vestrum solatium, quod erit æternitatis præmium. Salutate omnes quos scitis salutandos etc.

eandem optat cito emigrare ad cœlum,

ut cito subsequi ipse possit.

8 *Alteram ex eodem itinere scripsit* Petrus, *prius quam ex Halmstad, quo appulsus erat* VI *Decembris, sequenti anno transiret in Sueciam, in hæc verba:*

Rursum scribens Petrus an. 1271 *ex Halmstad,* Epist. IX.

Carissimæ, et in visceribus caritatis Christi nimium diligendæ, sorori Christinæ, suus frater, Frater Petrus, sinceræ caritatis augmentum. Noveritis, Carissima, quoniam corpore quidem sanus sum, sed E corde valde distractus, propter plurima impedimenta quæ in via passus sum. Nam licet in Dominica proxima post omnium *a* Sanctorum intraverim nostram *b* provinciam, non potui tamen ultra procedere, [nec prius] quam in die B. Nicolai veni in *c* Halmstad, quæ est domus ultima de Dacia, proxima regno Sueciæ. Unde adhuc in Dominica infra Epiphaniam constitutus in Dacia, propter defectum societatis, hanc [vobis] scripsi litteram, nesciens quando potero viam aggredi versus Sueciam. Habeo autem adhuc tantam viam ad domum meam, per deserta, silvas et montes, quanta est, ut puto, de Colonia *d* Parisios. Hoc etiam noveritis, quoniam licet a multis annis non fuerit tantum frigus, quantum fuit hoc anno in Dacia, tamen non indui pelliceum nisi duobus diebus circa omnium Sanctorum, prius quam in Epiphania Domini; tunc enim mihi fuit missum pelliceum de domo mea. Hoc pro eo vobis scribo tam diligenter, quia vos rogastis me super hoc tam humiliter. Sed Deo gratias, qui me in his et in multis aliis periculis sanum conservavit. Si quid autem in omnibus placet Deo, hoc vobis libenter offero, ut pro meis negligentiis Deum mecum vestris orationibus placare velitis. Nam (ut puto) raro vel numquam melius indigui. Et rogo propter Deum, per omne quod possum, ut patientiam et F mansuetudinem mihi a Deo impetretis.

a b c d

petit ejus orationes,

9 Ceterum, Dilectissima, hæc de corporis dicta sint laboribus: de cordis autem doloribus hoc etiam sciatis, quod omnibus diebus vitæ meæ, postquam aliquid scivi, numquam tanto tempore Deum mihi sensi tam alienum. Unde super hæc quæso mihi compatiamini: nam me duplex tædium affligit; memoria utique præteritorum bonorum, sed heu! amissorum; et præsentia malorum, sed heu! magis commissorum quam assumptorum vel inflictorum. Sed cum possem his narrandis chartas implere, et plurimum tempus consumere, et vobis (utique delectabilioribus intentæ) tædium ingerere; in hoc hic finem ponam, ut Deum pro me velitis assidue et affectuose deprecari, ut defectus meos perpetua velit delere oblivione. Heu! Dilectissima mea, non est hodie, sicut fuit aliquando, unde vobiscum in litteris meis de Dilecto possim confabulari; sed magis unde de ejus absentia debeam querulari. Heu! Carissima mea, nescio quid dicam, cum et Dilectum et meipsum nesciam? Nam cum aliquando eram in ejus præsentia, lumen infuit cordi ad investigandum, et delectatio affuit ori ad proferendum, et facilitas aderat manui

utpote divino privatus solatio,

quo affluente alias tam prolixe scribebat.

A. PETRO COÆVO EX MS.

A nui ad notandum. (Unde enim alias vobis litteras tam longas et jucundas misissem?) Sed heu ! et heu me ! quia defecit gaudium cordis mei, versus est in luctum chorus meus, cecidit corona capitis mei : ideo obtenebrati sunt oculi nostri. Dilectissima Deo, et mihi dulcissima, hoc vobis non sine causa scribo, licet vobis tanti causam tædii reserare non valeo. Hoc solum faciatis ut oretis pro me, et rogate Deum ut vel saltem vos possim semel videre antequam moriar. Dulcissima in Domino, salutate omnes amicos meos, specialiter omnes Hillas et parentes vestros, et sororem plebani et omnes alios, et recommendate me eorum orationibus. Iterum et valeatis. In die B. Vincentii *e* mihi hanc litteram : sanus ipso die aggrediebar viam versus regnum Sueciæ. Scripsi vobis prius post recessum meum quatuor paria *f* litterarum de diversis locis Valete. Divina vos gratia semper conservet.

10 *Quomodo porro et quando Skenigiam appulerit* Petrus, *didicit* Christina *ex Epistola* F. Mauritii, *od visitationem* v Petrum *olim comitati, ac deinde a Coloniensi ad Parisiense studium transgressi, itaque scribentis :*

Fr. Mauritius

Epist. xx.

B Virgini Christi devotæ, et in Domino sibi carissimæ Christinæ de Stumbele, Frater Mauritius, studens Parisiis Ordinis Prædicatorum, salutem et sancti Spiritus consolationem. Scribere vobis non quidem pigrum, sed revera gaudio plenum, cum vobiscum sicut cum corde meo loqui delecter. Sed quia materiam scribendi non habui, timens viarum pericula in litteris, præcipue feminis destinatis, diversis negotiis et occupationibus distractus, vobis rescribere tanto tempore omisi. Unde pro malo non habeatis, nec ingratitudini imputetis, condonantes mihi talem omissionem ; scientes hoc pro vero, quod quamvis mei oblita sitis, ut timeo ; memoriam tamen vestri habens semper postea, non solum in privatis orationibus ; sed etiam inter honestos Fratres et extraneos, in omnibus locutionibus, personam vestram semper habui recommendatam ; sperans et optans hoc idem, secundum promissum vestrum, mihi fieri a vobis. Ceterum noveritis de statu Fratris Petri socii vestri et mei, quod ego cum sociis meis Parisiis litteram unam parvulam, non sigillatam, post Octavas *g* Trinitatis [accepi] ex parte sua ; in qua dicebat, quod sanus et incolumis, post multos labo- C res et terrarum spatia, sexta feria post Purificationem *h* beatæ Virginis, venit in Skeningiam *k* conventum suum ; et in quarta feria post *l* Matthiæ, legere incepit ibidem ; rogans dilectionem vestram in eadem littera, quatenus memor sitis antiquæ caritatis et intimæ familiaritatis, et ut pro eo et amicis suis sicut de vobis confidit, velitis Deum assidue deprecari. Vobis non potuit mittere aliquam litteram, propter arctitudinem temporis et nuntii festinantiam ; istam vix mittens nobis. Ista scripsit mihi, et non plus ; [rogans] inter alia negotia procuranda sibi, ut vos ex parte sua salutarem, statum ejus intimando.

excusat quod nunc primum scribat,

nuntiatque de suo adventu Parisios,

et Fr. Petri in patriam ;

11 De statu autem meo amici vestri specialis, sed occulti propter metum Judæorum, noveritis, quod transiens per ignem et aquam multas tribulationes in corpore et anima passus (sicut credo, a Fratribus intellexistis) in die *m* B. Mauritii veni Parisios, ubi propter immutationem et novitatem diætæ numquam in eodem statu permansi, quin diversis impeterer infirmitatibus per totam hiemem usque post Pascha, a quibus omnibus, per Dei gratiam et magnam mei custodiam, ante Ascensionem *n* Domini ad plenum fui liberatus et curatus ; et jam assuesco ova comedere, magis corrupta et quantitate parva, quam illa ova de *o* Eiflia, quæ Fratribus nostris Coloniæ dantur; anxior in hac solitu- D dine, recogitans ova recentia et olera, juxta ollam carnium nobis sedentibus et videntibus et comedentibus. Descendo sæpius videre, licet non corpore, in Ægyptum Stumbelensem ; et, [si liceret] corpore descenderem, et sæpius descendissem, et alii plures socii mecum, etiamsi Parisiis ad decem milliaria plus quam de Colonia distaret. De isto tamen sufficienter. Rogo ut statum vestrum et Fratrum vestrorum ; et vos, Domine Plebane, vestrum et matris vestræ et familiæ mihi significare velitis, quam primo potestis, ut Fratri Petro significem : quia nuntios aliquos habeo, ut credo, qui ibunt ad terram suam. Valete semper in Domino, memores mei in orationibus vestris secundum promissum vestrum, et confidentiam quam de vobis habeo, cum secrete locuti fueritis in cubili Sponso vestro Jesu Christo. Salutate ex parte mea matrem, patrem, sorores vestras, etc. Nolo ut alicui hanc litteram ostendatis ; ne per sinistras interpretationes alicujus nota aliqua refundatur in scribentem. Dicatis Dominæ Beatrici, quod pro redeuntibus Fratribus de Capitulo ova recentia præparet, et condimentum de novis *p* caseis, et mei memoriam habeat, cum bene sibi fuerit inter Beginas. Datum in die beati Viti et Mo- E desti. Valete et orate pro me.

deque morbo suo ex mutatione climatis

et notos Stumbelenses salutat.

12 *Plures deinde alias ad* Christinam *Epistolas idem* Mauritius *scripsit; ex quibus unica nobis restat in codicem Clivensem relata ; atque post unum alterumve annum, mortuo Priore Brunwilrensi, speciali amico Virginis, data item Parisiis, anno fortassis* MCCLXXII *vel* III, *in hunc sensum.*

Ep. XXIII

Devotæ Christi Sponsæ, et in Domino semper diligendæ, Christinæ in Stumbele, Frater Mauritius, Parisiis degens in studio, salutem, et sancti Spiritus consolationem. Tædet me meis scribere, apud quos oblivioni datus sum tamquam mortuus a corde; sed pudet ad præsens manum scribendo retrahere, affectu nimirum tædium propellente. Licet enim spes periit, quæ pro tot scriptis vel solum [unum] responsum promiserat; tamen ut scribam iterum latoris præsentium occasio me induxit. Et nunc, Carissima, ut singulariter et familiarius loquar ; ex humilitate tua sumens audaciam, scio et per latorem præsentium intellexi, quod circumdederunt te tribulationes multiplices et dolores, propter parentum tuorum injurias, quas sustinent, et obitum Prioris amici tui et mei. Nec ignoro tumidos adversitatum F fluctus, quibus tuæ mentis navicula jactatur jam multo tempore, inter periculosas et procellosas tuorum hostium specialium tempestates : et ideo tanto præcordialius tibi, ex caritate qua te in Domino diligo, compatior, quanto imbecillior et debilior sexus muliebris existit, ad tribulationum et vexationum impetus sustinendos. Verumtamen quia mulierem fortem te in angustiis reputo ; spero in Domino, qui est in se sperantium fortitudo, quod tibi constantiam tribuet, et ex alto virtutem, tot et tantis calamitatibus resistendi ; facietque tecum in iis finem bonum, et optatum cum hujusmodi tentatione proventum. Hortor in Domino igitur et rogo, quatenus assumens spiritum fortitudinis in adversis, jactes in Deum cogitatum tuum, et ad ipsum dirigas totaliter vota tua : ipse enim est qui percutit et medetur, vulnerat atque sanat, et post mœroris verbera consolationis adhibet lenimenta. Vale, memor mei in orationibus matutinis apud Deum, secundum meam confidentiam in te, et tuam promissionem. Saluta Plebanum, matrem, et sorores ejus et tuas. Scripta in nocte *q* B. Valentini post Matutinas : cui plus addi non potuit, scriptore in aliis occupato.

Idem rursus occasionem scribendi nactus,

consolatur afflictiones Christinæ.

ANNOTATA D. P.

a *Anno* 1270, *habente litteram Dominicalem* E, *festum*

A *festum omnium Sanctorum celebratum fuit in Sabbato.*

A. PETRO COÆVO EX MS.

b Provinciam Daciæ *videlicet (ut tunc appellabatur) quæ præter Daniam etiam Sueciam complectebatur: unde* Petrus, *licet* Gotlandus, *subinde tamen* Dacus *et* de Dacia *appellatur.*

c Halmstad *vel* Helmstad *caput* Hallandiæ, *trans sinum Codanum continentis, cum Suecia.*

d Via de Colonia Parisiis *est ut minimum* 80 *leucarum horariarum, et tantumdem Halmstadio distat* Gotlandia, *maris Balthici insula, ad quam iter est per Smalandiam, latam leucas* 50 *circiter.*

e *Colitur* S. Vincentius 22 *Januarii.*

f *Dolendum est ergo septem Epistolas interiisse.*

g *Anno* 1271, *habente litteram Dominicalem* D, *et Pascha* 5 *Aprilis, Octava Pentecostes eademque Dominica Trinitatis, incidit in ultimam Maji. Quia tamen Ordo Prædicatorum Dominicas numerat, non a Pentecoste, sed a festo Trinitatis; videtur hic debere intelligi dies Octava post hoc festum, id est 7 Julii, licet prædictum festum absque Octava celebretur.*

h *Purificatio B. V. fuerat eo anno celebrata feria* II.

k *Ecgraphum Bollandi hoc loco habet* Strenigniam,

B *et iterum infra; sed genuina lectio est* Skeningia, *aut euphoniæ causa* Skenigia, *ut passim in prioribus libris.*

l *Id est* 25 *Februarii, nam festum* S. Matthiæ *fuerat eo anno celebratum feria* III.

m *Colitur* S. Mauritius, *Thebeæ Legionis Dux, cum sociis,* 22 *Septembris.*

n *Si ipse Parisios transiit anno* 1270 *(ut est verosimile) intelligitur hic* festum Ascensionis, *cadens sequenti anno in* 14 *Maji.*

o Eiflia, *Juliacensis Ducatus regiuncula, ad Coloniensis diœcesis partem transrhenanam spectans, et a metropoli distans itinere horarum circiter* 4.

p *Supra Tò* Caseis *scriptum erat* Cerasis; *unde rustici nostri in Flandria optimum faciunt et pro toto anno servant condimentum: video interim et spiritus et styli differentiam, inter has et* Fr. Petri *litteras: ut non mirer istis minus capi potuisse* Christinam, *totam seriam et solis divinis intentam.*

q *Colitur* S. Valentinus 14 *Februarii.*

CAPUT II.

Varia ad solatium afflictæ Virginis scripta, cum spe propinquæ visitationis.

C *Sub annum 1274 afflictæ Christinæ Epist.* VI.

Post *istæc contigit, patrem* Christinæ, *amissa fere omni priore fortuna, magnis debitis difficultatibusque implicari, puta circa annum* MCCLXXIV. *Hoc cum intellexisset* Petrus, *occasionem sumpsit ipsam ad se invitandi, jungendam duabus, quas istic sibi acquisierat, filiabus spiritualibus, hoc tenore:*

Carissimæ sorori suæ, et amicæ, et filiæ, Christinæ de Stumbele, Frater Petrus, Lector Fratrum Prædicatorum in Provincia Daciæ, salutem quam sibi optat, præsentem scilicet et æternam, in caritate et dulcedine Spiritus sancti. Carissima, litteras vestras recepi in autumno, diu desideratas et concupiscenti animo oblatas, in quibus me mirabiliter lætificastis, quamvis in eis mihi multa de pœnis vestris significastis. Nescio enim mihi majus gaudium in mundo, quam de vobis rumores aliquos percipere: quia et in eis rumores percipio de Christo, communiter a nobis dilecto. Unde pro prædictis litteris ex corde vobis regratior. De statu autem meo noveritis, quoniam sanus corpore, licet in spiritualibus bonis plurimum (ut timeo) deficiam. Consolatus etiam est me Dominus in istis partibus per quasdam Dominas devotas: quarum quædam habitum Ordinis nostri portant, quædam habitum secularem, et quædam Beginarum, de quibus

nuntiat Petrus, habere se filias spirituales miræ virtutis;

etiam prius vobis scripsi. Nam habeo filiam unam D
bene LXXII annorum quæ plurimas passa est pœnas, et plurimas a Domino promeruit consolationes. Nam quatuor annis et dimidio numquam jacuit, sed continue sedit, vel modicum ivit. In quo tempore numquam nisi bis in septimana comedit, et tunc tantum panem et aquam, et hoc in tanto pondere, ut puto quod non excederet in pondere, solidum Coloniensem denariorum: sed et ipse panis subcinericius erat.

unam annorum 72,

14 Aliam filiam habeo, quæ mirabilem gratiam habet a Deo, et plurimas revelationes: quæ continue abstinet a carnibus, et rarissime bibit cervisiam, et adhuc rarius comedit lacticinia: quæ omni sexta feria est in raptu, ita quod incipit in media nocte, et ad se revertitur circa Vesperas: quæ et aliquando habet stigmata, et plurima signa Christi passionis portat in corpore suo; quæ cilicio asperrimo continue induitur quando sana est, exceptis diebus solennibus. In oratione autem frequentissime est et contemplatione; sed eleemosynarum largitioni plurimum studet et servitio pauperum. Et de hac plura haberem vobis significare, si tempus adesset: de quibus saltem vel hoc solum sciatis, quod in hoc optime patrizat, quod vos miro affectu diligit: et aliqua quæ in litteris vestris continebantur, mihi longe cito revelavit. Vocat autem vos semper Sororem; eo quod dixi ei, vos meam esse filiam, et vos me Patrem vocare. Desiderat autem miro affectu, vos, si possibile esset, videre: et sperat quod hoc suum desiderium debeat impleri, si vixerit, quod vos tres debeatis in unum convenire. Ceterum, Dulcissima, cogitate et recognoscite, qua de causa hoc vobis scripserim: utique, ut una me cum Deo et pro me gratias agatis, qui me non meis meritis, sed sua gratuita bonitate, Sanctorum suorum secreta, vel potius secreta sua quæ in Sanctis suis fecit et ostendit, participare voluit et conscium esse.

et aliam quæ sibi varia de ipsa revelarit: E

15 O dulcissima, scire debetis, quod sicut a vobis, ita et a dictis filiabus me Deus elongavit. Nam nunc ad aliam domum sum emissus: utique sicut Adam, propter peccata mea, a facie Domini vagus sum et profugus. Pro Deo, recogitate, quod nos in paradiso Domini, hoc est in loco voluptatis, quondam ambulabamus: cujus præsentia ablata est, ita ut memoria vix remanserit. Utinam lacrymas patris vestri vidistis quas effudit dum hanc litteram scripsit! certitudinaliter scio, quod viscera vestra ad misericordiam moverentur, et ad compassionem. F
Non miremini, Carissima, quod vobis rarius scribo, quia opportunitatem nuntiorum non habeo, eo quod habito in profundo terræ, unde raro peregrini, sed mercatores nulli exire consueverunt. Filia mea, quam sororem vestram dixi, rogavit me, ut vos ex parte sua salutarem, donec Dominus [det] ut nos omnes adhuc in vita ista possimus salutare invicem præsentialiter. Valete. Rescribatis mihi propter Deum. Divina vos gratia semper conservet. Animas Fratrum meorum carnalium vobis recommendo, qui ambo moriebantur uno anno, postquam ego redii. Salutate omnes amicos nostros, et specialiter Dominum Plebanum, et patrem vestrum et matrem; Hillas omnes et Gertrudem sororem Plebani, et Aleidem cæcam. Divina vos gratia semper conservet. Orate pro me.

a quibus discedere debuerit, ad alium Conventum translatus,

et commendat 2 fratres suos.

16 *Unde hæc scripserit, aut quonam missus sit, non explicat; sed eamdem invitationem alia Epistola iterans, sub titulo* Lectoris Skeningensis, *cognoscere nos facit, haud diuturnum istud quasi exilium fuisse: sic autem scribit:*

Restitutus Conventui Skeningensi

In Virginis Filio carissimæ filiæ et dulcissimæ amicæ Christinæ de Stumbele, Frater Petrus Lector Strenigensis

Ep. XXVIII

A Strenigensis, Spiritus sancti consolationem, cum virtutum omnium quotidiano augmento. Audivi, Dulcissima, et conturbatum est cor meum, quod multipliciter sitis tribulata, propter dæmonis persecutionem; et multifarie desolata, propter amicorum *b* subtractionem: et ideo opto vobis ut pro desolatione succedat ex Dei clementia Spiritus consolatio; et pro gravi corporis turbatione virtutum augmentatio, Scio enim quis promisit, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum. Sed nec hoc latet, Quia virtus in infirmitate perficitur: libenter enim gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. O Carissima mea! ad quid deveni? quid scripsi? Certe enim divina dulcedine delectatus, ejus amore inflammatus, ejus splendore illustratus, scribere consuevi de Sponsi adventu et Sponsæ occursu, eorum mutuo colloquio, convivio, consortio; quanta inter eos inveniatur familiaritas, caritas, jucunditas. Sed, heu me! quia quando Sponsam amisi quoad præsentiam, et Sponsi amici lætitiæ influentiam: et ideo defecit gaudium cordis mei, versus est in luctum chorus meus. Inter cetera autem vitæ præsentis parva et nimia cordis

consolatur eamdem de jactura amicorum; *b*

B solatia, hoc unum mihi præcipuum est tristitiæ refrigerium et cordis gaudium, cum mihi vestri occurrit delectabilis memoria, cujus utique ratio est non parvipendenda: nam vix vel unquam vestri possum recordari, nisi Domini memoria qualiscumque etiam mihi occurrat: ut evidens mihi fiat, quoniam germani sibi mutuo sint Christus et Christina, Amicus et Amica, Sponsus et Sponsa; ut ex hoc certitudinaliter probem, ex quo fonte procedat dilectio qua vos diligo, et a vobis diligor.

17 Scire etiam debetis, quod vix vel numquam memor sum Domini, quin et vestra memoria mihi statim oriatur: et ideo frequentissime desidero, ut vestri numquam a corde meo recedat, quæ mihi delectabilis est propter vos, sed summe delectabilis propter Dominum, qui continuo secum eam cordi meo repræsentat. O Carissima mea, qui me sic qualicumque hora consolor vestri memoria, quid facerem si præsentiam mererer intueri? Utique totus jucundarer, et (si dicere liceret) jubilarem: quia sicut nunc vestra memoria Domini memoriam generat, sic præsens præsentiam præsentaret. Quomodo non gauderem, qui potius congauderem homini, qui dicere posset: Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus? et quod diceret, facto comprobaret, vel potius miraculo confirmaret, adjiciens; Stigmata Domini mei

et protestatur perpetuam ejus memoriam apud se vigere,

C Jesu Christi in corpore meo porto: hæc autem videre nihil aliud est, quam Dominicum speculum et divinum spectaculum. Carissima hoc meditari, dixi sapientiam; sed inspiciendo, expertus sum summam lætitiam: sed et nunc recordando pro hoc, dulcoro omnem tristitiam. Consulo ergo, Carissima, ut hæc ab oculis vestris numquam recedant: et certus sum, quod tuta eritis ab omnibus adversitatibus. Scripsi vobis de Capitulo provinciali duas litteras, in quarum una significavi vobis quod si velletis ad partes nostras venire, vellem vobis Pater esse, consiliarius, amicus, consolator. Et quia habeo sex filias religiosas, inter quas possitis commorari, quæ vobis de victu et vestitu ex patrimonio suo libenter procurarent; quod et nunc scribo. Unde quid vobis super hoc placeat, mihi cum plena notificatione status vestri, quam citius potestis, Fratrem Laurentium rescribere faciatis. Sanus sum Pater vester: et, quoad corpus et seculum satis prospere mihi omnia succedunt; licet quoad spiritum, plurimos patiar defectus. Valete, Carissima, in Domino. Salutate omnes amicos meos antiquos. Scripta tertia die *c* post festum Dionysii. Valete.

cum magno suo spirituali fructu. *c*

18 *Fecit* Christina, *per eumdem* Fratrem Laurentium, *quod jussa fuerat; scripsitque Epistolas duas; unde liber* III *initium sumit: deinde etiam aliam illam videtur scripsisse, unde excepta particula, de casu* Christinæ *in profundissimum lutum, eidem libro ad calcem est apposita; licet ipse casus videatur pertinere ad annum* MCCLXXVII, *quo et Plebanus Joannes obierat. His aliisque motus* Petrus, *voluit* Christinam *spe aliqua suæ visitationis solari, ita scribendo.*

D *Acceptis Christinæ litteris an.* 1277,

In Virginis filio et Virginum Sponso, Virgini carissimæ, in Christi nomine præcordialissimæ Christinæ, filiæ et amicæ, vel verius animæ suæ dimidiæ, Frater et Pater, amicus et secretarius, in Spiritu sancto confortari, contra adversa conservari, inter prospera et in agendis et in omittendis ejusdem munere et lumine dirigi, corrigi et erudiri. Carissima, æstimo quod dulcedinem consolationis, quam littera vestra continebat, solus sensit qui recepit: quia sola novit quæ misit. Nam et noveritis me in dicta littera cordis vestri sinceritatem, et Virginalis verecundiæ taciturnitatem intellexisse: bipartitusque affectus in anima mea ex ea est generatus, compassionis videlicet et consolationis. Nam quomodo non compaterer amicæ meæ, tam prædilectæ, in corpore afflictæ, in corde desolatæ? rebus

Ep. V.

de adversitatibus ejus,

E exterioribus destitutæ, amicis et parentibus orbatæ, consiliariis et consolatoribus privatæ? Certe propter hæc et his similia commota sunt viscera mea, et interiora transfixa sunt gladio doloris, eo quod tam in longinquo positus sum, et quia humeris meis sarcinam tot turbationum, etiam fortissimis quibuscumque formidandam, non possum vobiscum sublevare: nam libenter compaterer desolatæ, ut conregnare possim glorificatæ. Status autem cordis vestri, inter prospera et adversa immobilis; patientia, inter dæmonis persecutiones, corporis afflictiones, rerum amissiones, et amicorum orbationes, inviolabilis consolationis mihi non modicum infudit: Nam scio quod Dominus faciet cum tentationibus proventum.

19 Carissima, quia consideratio præmii minuit vim flagelli; quia scimus, quod non sint condignæ passiones hujus temporis ad culpam quæ dimittitur, ad gratiam quæ immittitur, ad gloriam quæ promittitur; quia id quod est in præsenti momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. Ideo cor nostrum dilatemus et purgemus, ad considerandum divina beneficia, ad contemplandum Beatorum præmia, ad intuendum Sanctorum præsentia et æterna solatia. Quis unquam digne possit cogitare, et enarrare divinam largitatem, qua

solatur eam consideratione præmii.

F nobis unigenitum dedit, in speculum conversationis, exemplum operationis, magisterium eruditionis, incitamentum dilectionis, occasionem et causam consolationis, pretium redemptionis, et præmium remunerationis. Carissima, ex iis concipiamus ardorem caritatis, decorem honestatis, virtutem stabilitatis, amorem puritatis et sanctitatis; ut hoc sentiamus in nobis, quod et in Christo Jesu, qui per acerbitatem passionis pervenit ad triumphum glorificationis. Elevemus oculos nostros in illam supernam Jerusalem, quæ ab omni culpa et miseria libera est, nullis subjacens molestiis, nullis carens deliciis, abundans gaudiis internis et externis. Consideremus etiam præsentia solatia, quamvis respectu futuræ felicitatis modica in se, tamen medullitus exhilarantia animam, et omnia interiora; secundum illud, Anima mea exultabit in Domino: nec hoc solum; sed et omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi? Ceterum, Carissima, diu multumque desideravi ut vos possim videre, et vobis loqui; sed usque ad præsens fui impeditus. Sed spero in Domino quod hoc anno vos videbo, si divinæ

A næ hoc placuerit voluntati. Carissima, Dominus vos consoletur; ut vere, propter vestram consolationem, intendo vos *d*..... corporaliter visitare. Valeat et exultet spiritus vester in Deo salutari nostro. More solito valeo. De statu meo vobis plura lator præsentis poterit significare.

A. PETRO COÆVO EX MS.

20 *Quis lator iste fuerit, non divino; idem fortassis, qui ex Provincia sequentem Epistolam tulit a* F. Mauritio, *jam Lectore sic conceptam :*

Devotæ ac dilectæ in Christo Christinæ Dei famulæ, Mauritius, Lector de *e* Seevalia, Ordinis Fratrum Prædicatorum, salutem, et post præsentem miseriam verum Sponsum in Sion revelata facie contemplari. Licet absens corpore, præsens tamen spiritu, memor omnium bonorum quæ fecisti mihi, ex corde regratior ; significans quod sanus sum per Dei gratiam in corpore, utinam et spiritu ! Sicut lator præsentium, quem bene noscitis, de hoc et aliis poterit vobis plenius enarrare. Rogo humiliter et devote, ut mei non obliviscamini, in orationibus vestris, qui positus sum in finibus Patriæ nostræ. Salutate sorores vestras, et matrem Plebani; et sorores ejus, et ipsum *f* Plebanum. Valete, B et gratia Dei vobiscum [sit].

commendat se precibus ejus.

ANNOTATA D. P.

a *Harum duæ deinde* Christinam *invitaverunt ad se, per Epistolam dandam sequenti capite ; litteræ autem, quarum hic meminit* Petrus, *non comparent.*

b *In his etiam patrem Virginis fuisse, qui in priori Epistola adhuc salutabatur, credibile est : suspicor eum obiisse sub annum* 1276 ; *matrem vero etiam serius.*

c *Id est* 12 *Octobris.*

d *Hic fortassis indicabatur tempus vel occasio, qua id facere intendebat* Petrus : *sed verbum unum legi non potuit.*

e Seevalia, *utrum recte scripta sit, vehementer ambigo.*

f *Nondum ergo mors ejus nuntiata erat, obita an.* 1277 *circa finem.*

CAPUT III.

Litteræ ad Christinam aut Magistrum Joannem datæ ex itinere, et paulo post a Fr. Petro et aliis.

Solatium, quod multum solicitatus Petrus *sperare* C *Virginem fecerat, litteris superiori capite relatis ; tandem factus* Lector *Gotthensis (uti se appellat) cum venia Superiorum suorum impendit anno* MCCLXXIX , *quando (ut vidimus initio lib. 3) excurrit Coloniam , indeque in Stumbele, Fr. Folquino comitatus : cum quo deinde regrediens in Provinciam* XXV *Octobris et* XXIII *Novembris appulsus Lubecam, scripsit* Christinæ *Epistolam, quæ habetur in eodem lib. 3 num. 16. Addidit et aliam* Mag. Joanni *Christinæ secretario directam, in hæc verba :*

Petrus, post visitatam anno 1279 Christinam, eidem Lubeca scripsit et Mag. Joanni.

Carissimo sibi et specialissimo Amico, Magistro Joanni ; frater Petrus de Gotlandia, consolationem Spiritus sancti, cum salute. Carissime, regratior vobis ex toto corde multiplici ratione ; primo , quia mihi ignoto tam familiaris et beneficus fuistis ; secundo, quia Carissimæ meæ filiæ et amicæ tam familiarem et obsequiosum vos exhibetis : quod utique est præ omnibus mihi gratissimum, et spero vobis fore utilissimum. Carissime, non vobis displiceat, quod vobiscum familiariter confero. Utinam me Deus elegisset, et in vestrum officium posuisset, salvato et salvo ordine et officio meo, quod mihi injunxit ! Hoc est, utinam his quæ dedit mihi, etiam quod habetis addidisset !

Ep. XIII

Huic gratulatur de suo circa Christinam officio

22 Sed forte quæritis quæ sint,quæ vobis Dominus D contulit, quæ tantum desidero ? Ad quod in promptu respondeo : Quia posuit vos Dominus custodem tabernaculi sui, imo sancti Sanctorum, testem utique Sponsæ suæ. Carissime Joannes, Joanni, si advertis, compararis, nam illi glorioso, illi immaculato, illi secretario, illi specialiter dilecto commissa est Maria, Christi mater et Sponsa ; tibi autem Dominus commisit, si advertis, suam æquivocam, utique (ut puto) virtutum vasculum, et omnium bellorum spiritualium gymnasium. Solus carissime Joannes, testis assistis et custos : nam in his Petro es prælatus. Exerce ergo, Carissime, vires, acue sensum, diligentiam omnem appone, et mirabilia Domini contemplare. Nullum pertranseat sensus tuos factum vel verbum, quod Sponsus vel Sponsa operantur vel loquuntur : mores considera, gestus pondera , gaudia degusta , privilegia commenda, secreta corde conserva, fidelibus tempore opportuno enarra ; nam adhuc tempus erit, quod hæc a te requirentur. Et quia memoria mortalium valde est instabilis , in charta nota Domini magnalia. Carissime, sicut vos rogavi præsens, ita nunc rogo absens toto corde , E quatenus ea quæ Dominus vobis revelaverit vel manifestaverit in carissima Amica mea Christina, et quæ etiam ipsa vobis dixerit, mihi integraliter scribere velitis ; advertendo dies in quibus aliqua notabilia evenerint, et eosdem mihi significetis certitudinaliter: quia nihil mihi in hac vita poteritis facere magis gratum, magisve acceptum. Sanus sum et incolumis, imo corpore fortis, et animo gaudens. Salutate carissimam Amicam meam Christinam, et Dominum *a* Plebanum et ceteros. In vigilia Catharinæ veni Lubec.

petit ut ejus mirabilia sibi scribat,

23 *Eodem ex loco scripsit etiam* Petrus *Beginarum Stumbelensium uni,* Christinæ *et sibi imprimis caræ, ac sæpe nominatæ in superioribus libris,* Hillæ de monte, *in hunc sensum :*

a necnon Hillæ de Monte

Carissimæ amicæ suæ et in Domino prædilectæ , H. de monte, Frater Petrus Lector de Gotlandia , sincerum dilectionis affectum, cum salute et orationibus. Quamvis, Carissima, inter nos multa fuerit caritas in Domino et antiqua cordis familiaritas, sicut vos ipsa optime nostis ; non memini me tamen vobis unquam specialem misisse litteram. Sed quia in hac via perfectam in vobis et honestam adverti familiaritatem, quæ nullam sapit curiositatem, vel (ut planius dicam) carnalitatem ; ideo gaudens de puritate simul et familiaritate, hanc vobis primam litteram scribo ; rogans et monens quatenus diligentissime advertatis, et corde puro ponderetis , F quantam gratiam Dominus vobis contulit , et conferre non omittit. Posuit enim vos Dominus, si tamen gratum est vobis, commensalem, contemporalem, et quasi collateralem Sponsæ suæ ; imo , quod plus est, corpore similem, consanguinitate vicinam, loco proximam, caritate familiarissimam, et secretorum omnium consciam. Quid ergo vobis , Carissima, restat ? nisi quod a pueritia incepistis viriliter et finaliter consummetis. Castitas, et puritas, et simplicitas, quas quasi a natura possidetis, in vobis cum ætate proficiant ; caritas, humilitas ; simul et morum honestas, quas gratia vobis donavit, continue in vobis crescant, Carissima : præ fervore divini amoris cor incalescat , mundus vilescat, dæmonis tumultuosa tentatio obmutescat , carnis concupiscentia sordescat, solus Deus dulcescat, pro cujus amore omnia alia contempsistis, et relinquenda fore judicastis. Ceterum, Carissima, optime nostis, quia in Domino specialiter vos diligo, et a multo jam tempore dilexi. Cujus quamvis plures sint causæ, unam tamen nunc sufficit commemorare ; quia videlicet Christinæ, carissimæ meæ filiæ et amicæ

Ep. XIX

gratulans cum Christina familiaritatem,

quo titulo ipsam quoque amat

A amicæ, sic inseparabiliter adhæretis, eam fovetis, et eam in omnibus tribulationibus suis quantum potestis adjuvatis et supportatis : quod mihi super omnia, quæ facere pro me potestis, est gratissimum et peracceptum ; et credo vobis futurum fore utilissimum simul et gloriosum. Valete in Domino, Carissima. Salutate dominam vestram matrem et ceteros. Sanus et incolumis in Vigilia B. Catharinæ veni Lubec, et in die ejusdem inveni navem volentem transire in Kalmarniam.

ac rursum an. 1280 Kalmarnia

24 *Simili modo Kalmarniam in Suecia appulsus* Petrus XIV *Decembris, post actam ibidem partem hiemis, anno mox sequenti* MCCLXXX III *Januarii rursum geminas scripsit, alteram* Christinæ ; *quæ primæ subjicitur loco præcitato ; alteram* Joanni, *quam hic damus.*

Ep. XVII

Mag. Joanni

Carissimo amico suo, Magistro Joanni in Stumbele, Frater Petrus, Lector Gothensis, salutem cum sincera dilectione. Carissime, scripsi vobis in autumno de Lubec litteram unam circa festum B. Clementis, significans vobis de statu meo. Nunc autem iterato vobis scribo, in Octava Epiphaniæ, de eodem, constitutus Kalmarniæ, quæ est proxima domus Teutoniæ Ordinis nostri, de regno nostro, in B qua hiemavi, quia ad terram meam non potui propter hiemem supervenientem pervenire. Noveritis etiam, quod mihi omnia prospere successerunt in via ; quamvis periculum magnum vitæ passus fuerim in mari, propter supervenientem tempestatem : sed benedictus Deus, qui me liberavit. Sanus sum, Carissime, et bene valeo ; sed eo essem corde hilarior, si de statu carissimæ filiæ meæ et amicæ Christinæ, et vestro mihi aliquid constaret. Unde rogo propter Filium Dei, ut mihi de iis scribere velitis, in animæ meæ gaudium præcordiale. Rogavi Christinam, carissimam meam, ut vobis aliqua diceret de statu suo, ut ea mihi significaretis, quod et promisit, dicens ; Dicatis ei ut me de talibus interroget, et faciam quantum potero. Unde, sicut de vobis confido, hoc faciatis, in vestrum et meum solatium sempiternum, et (ut spero) in multorum pro tempore futuro ædificationem. Litteram quam mitto Beginis villæ vestræ eis exponatis. Quando fui vobiscum, propter supervenientes et mecum colloquentes, nimis occupabar, et ideo minus potui cum Christina conferre de iis quæ scire desideravi : et hoc feci propter pacem ejusdem Christinæ, quia super hoc me rogavit. Unde rogo vos et eam, ut hæc suppleatis scripto, quod tunc propter pacem aliorum C fuit omissum. Valete, Carissime : memores estote officii vestri, et illud diligenter impleatis : posuit enim vos Dominus Sponsæ suæ camerarium, secretarium, et Capellanum. Utinam unum illorum mihi contulisset ! Sed, heu me ! non sum dignus habitus tanta gratia tantaque prærogativa. Salutate et ceteros.

petens de statu Christinæ doceri.

denique ipsi Christinæ

25 *Tandem in patriam suam appulsus* Petrus, *scripsit* Christinæ *quintam (ut ait Epistolam) unde intelliguntur duæ intercidisse : hæc autem tota consolatoria est, tenoris sequentis.*

Epist. X.

nuntiat se reversurum in patriam

In visceribus caritatis Christi carissimæ Virgini, et Sponsæ ejusdem Jesu Christi, Christinæ de Stumbele, Frater Petrus, Lector de Gotlandia, vinculum indissolubile caritatis Christi in Spiritu Sancto, cum salute corporis et animæ. Dilectioni vestræ, Carissima, significo quoniam sanus et incolumis in Octava Paschæ redii in terram meam, videlicet in Gotlandiam cum socio meo ; et quod in quadam domo Fratrum meorum, quæ dicitur Kalmarnia, hiemavi : cum cujus domus Priore misi vobis litteras, statum meum et viam continentes. Significo etiam Caritati tuæ, Dulcissima amica mea in Christo, quoniam pars Reliquiarum, quas Coloniæ procuravi, ad me pervenit : unde ut omnes pervenire possint, Dominum exorate. Carissima, hanc quintam vobis scribo litteram, postquam a vobis separabar, et multum desidero quod de statu vestro significetis mihi. Ceterum, Carissima, quæ retro sunt obliviscentes, et quæ transeunt contemnentes, et quæ inficiunt abjicientes, et ab iis quæ, impediunt nos expedientes, ad interiora nos extendamus, æternis et internis nostris intendamus, superna concupiscamus, Deum diligamus, et eum tamquam Sponsum delectabilissimum et Amicum intimum apprehendamus : nec eum aliquo modo dimittamus, donec introducat nos, non in cubiculum tantum veræ pietatis, sed et in palatium paternæ benignitatis, Deificæ Majestatis, inæstimabilis jucunditatis, et indivisibilis societatis. Carissima, oculos nostros attollamus, et cor nostrum suspendamus in contemplatione tanti convivii, ubi Deus Pater, tamquam architriclinus, sedet in sede Majestatis suæ ; ubi filius præcinget se et dilectis suis ministrabit ; ubi Spiritus sanctus convivas suos inebriabit ab ubertate domus suæ, et torrente potabit voluptatis ; ubi in Patre relucet gubernationis utilis providentia, in filio, humanæ restaurationis diligentia ; in Spiritu Sancto, æternæ beatitudinis exuberantia ; in omnibus autem tribus eadem prædicatur essentia, operatio indivisa, et voluntas indistincta.

D *A. PETRO COÆVO EX MS. post hiemem Kalmarniæ actam,*

Hortatur ad Dei amorem

E

26 Carissima, ad hoc laboremus, ut divina potentia possimus in omnibus confortari contra adversa ; in omnibus illuminari inter prospera ; in omnibus consolari, quoad nostra interiora ; ut potentiæ per obedientiam nos subjiciamus, sapientiæ per humilitatem supponamus, ad consolationem divinam nos pertransitoriæ consolationis abrenuntiationem disponamus. Renuit consolari anima mea, dicit quidam ; memor fui Dei, et delectatus sum. Carissima, scio vos exterioribus et corporalibus consolationibus totaliter privatam, et ideo quotidie Dominum exoro, ut vos sua gratia dignetur visitare et consolari. O, carissima mea, quantum consolationem vestram diligo ex parte scitis : unde rogate Deum, ut nos adhuc ante mortem ex mutuo aspectu et convictu dignetur visitari et consolari. Carissima salutate omnes amicos meos et vestros, specialiter Dominum Plebanum etc. et dicatis Magistro Joanni, quod non potui facere scribi quod sibi promisi, quia pergamenum non potui habere nec scriptorem. Valete.

et tolerantiam adversorum :

Epist. XXVII

27 *Interim celebratum est Capitulum Provinciale, ad quod eundum* Petro *fuit, incerto quem in locum esset destinandus : solent enim in Capitulis hujusmodi mutari Prioratus et Lecturæ : inde vero remissus in patriam, unde advenerat, atque in eadem confirmatus Lectura, sic scripsit Christinæ.* F

iterumque explicat, qualis sit suus erga ipsam affectus

Carissimæ sibi in Christo filiæ et amicæ, in præsenti præcordialiter dilectæ, et in æternum diligendæ, Frater Petrus Lector Fratrum Prædicatorum in Gotlandia, salutem, et inter prospera et adversa salubriter incedere, in spiritualibus proficere, et ad æterna feliciter pervenire. Cum status vestri consideratio sit cordis mei excellens admiratio, et intellectus frequens occupatio, sed et interioris hominis mei summa consolatio, quas in præcordiis meis dilectio generat et perfundit, et multiplicitas et magnitudo materiæ varificat et continuat ; scire tamen debetis, quod in iis omnibus nec infectionem invenio affectionis, nec aliquale impedimentum devotionis, sed potius materiam in iis invenio felicis consolationis et efficacissimam causam propriæ humiliationis, sed et occasionem reperio gratiarum actionis. Carissima, hæc meditari dixi sapientiam ; quia in iis inveni, quid defectus corrigeret, quid affectus accenderet, quid intellectum instrueret. Hic

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Hic lego et relego divina beneficia, adverto inimici dæmonis inenarrabilia maleficia, audio viribus humanis improportionata tormenta. Sed quid inter hæc, Carissima, est faciendum? nisi divina benignitas collaudanda, diaboli malignitas evitanda, humana infirmitas consolanda? Utinam hæc taliter legerem, relegerem, et perlegerem, ut in lacrymas erumperem, similiter ut gauderem; optime tunc studerem. Sed heu me infelicem! qui propter continuas occupationes divinis defraudor consolationibus, et ideo ad consolandum alios factus indignus et ineptus, quia in meipso mirabiliter sum desolatus. Occasionem tamen mihi et materiam dedistis maxime consolationis, quia litteram mihi misistis insignis dilectionis, continentem insignia vestræ passionis, simul et multiplicis consolationis, pro qua ad tantas vobis teneor gratiarum actiones; quod si numquam aliquid plus mihi exhibuissetis familiaritatis, tamen pro hoc me perpetuo vobis recognoscerem obligatum.

28 Ceterum quia ad hoc tempus fui omnino de statu meo incertus, idcirco vobis de fratre vestro, et aliis quibusdam super quibus me rogastis, usque ad præsens non rescripsi. Sed quia modo Capitulo B provinciali sum remissus in terram nativitatis meæ, ubi majorem habeo occasionem vobis sæpius scribendi; dabo operam efficacem, ea quæ ad vos pertinent pro viribus procurare, et vobis quam primum potero intimare. Dicatis etiam Magistro Joanni, quod impatienter non ferat quod non potui ei transscribere libellum, prout ei promisi; cujus causa fuit, quia de loco ad locum hoc anno toto transmigravi, et ideo mihi non vacabat. Unde rogate eum, ut propter hoc non dimittat mihi de statu vestro significare, quando habuerit opportunitatem. Unde et vos rogo, propter Deum, ut eum super hoc moneatis. Carissima, corpore sanus sum, et bene valeo. Circa festum Mariæ *b* Magdalenæ venturus est ad vos Frater Joannes, Definitor Capituli generalis, amicus meus specialissimus: cum quo rogo, si prius non potestis, mihi de statu vestro plenarie rescribatis. Dominus per suam misericordiam vos conservet. Carissima, salutate omnes amicos vestros et meos; ex nomine autem Dominum Plebanum et sororem ejus, Magistrum Joannem, Hillam de Monte, et sororem vestram et fratrem vestrum etc. Dominus sit vobiscum. Scripta est hæc schedula, in die B. Augustini. Latorem præsentium vobis recommendo, qui stabit Coloniæ pro studente. Valete C in Domino Jesu Christo.

significat se in patriam remissum,

b

et excusat nondum missum Joanni promissum libellum,

ac tandem mittit

29 *Tandem jam bis promissum libellum seu tractatum (erat hic de virtutibus ipsiusmet* Christinæ, *sed tacito illius nomine, ut nec ipsamet comprehenderet eum esse de se; sed ut supra dixi aliam quampiam eo describi crederet) libellum, inquam bis promissum denique misit* Petrus, *cum hac Epistola:*

Ep. XIV.

Carissimo Amico suo, Magistro Joanni, Frater Petrus, Lector Fratrum Prædicatorum Gotlandiæ, sinceram in Domino dilectionem, Dilectioni vestræ regratior pro labore quem pro filia mea carissima Christina habetis; et pro eo quod eam consolamini, Deus vos dignetur consolari. Item regratior vobis pro labore quem pro me habuistis mihi scribendo et consolando me. Majus enim solatium non habeo, quam quod de mirabilibus Dei aliquid intelligere possim, quæ in Christina et circa eam contingunt; sed viam per quam ad me veniant ignoro, nisi per vestræ dilectionis laborem. Sanus sum ego, Carissime, et bene valeo. Mitto Christinæ tractatum *c*, quem tanta instantia petivistis: utamini ergo eo sicut decet sic familiariter, ne de eo ulterius ratione aliquando turbatio possit peroriri. In eo autem notabilia multa advertere potestis. Rogo autem ut ea quæ Christinæ exponitis ponderetis, ut possit intelligere ea quæ dicuntur. Dominus sit vobiscum. Rogo D vos propter Deum, quatenus de statu Christinæ mihi more solito rescribatis, quæ circa eam de novo contigerunt. Carissime Magister Joannes, rogo et consulo, ut ea quæ videtis et certitudinaliter intelligitis, ad Dei honorem et posterorum consolationem, in aliquem libellum, de Dei operibus, et diaboli tentationibus, et Christinæ victoriosis et virilibus actionibus conscribatis, quem et mihi propter Deum communicetis. Valete. Salutate Christinam, et ad congregationem Beginarum in ecclesiam eatis, et eas omnes et singulas ex parte mea salutetis: familiarius autem Hillam de Monte, et illas personas quæ mecum et cum socio meo familiarius fuerunt. Iterum et in æternum valeatis.

c

30 *Socius iste fuit* Fr. Folquinus, *cujus hæc etiam epistola habetur:*

Etiam Fr. Folquinus.

Ep. XXVI.

Carissimæ sibi in Christo sorori, Christinæ de Stumbele, Frater Folquinus, Ordinis Fratrum Prædicatorum minimus in Gotlandia, orationes, utinam tam devotas quam continuas, in Christo Virginis filio, cum salute. Recognosco in parte mea, mihi in E Christo Carissima, negligentiam et pigritiam meam; quoniam, post tanta beneficia et solatia plurima, mihi per vos et vestros, tum a fratre et sorore vestra, tum etiam ab aliis amicis exhibita pariter et impensa sum ingratitudinis reus: nec scripto, nec alio modo aliquo caritati vestræ, ut dignum erat, gratiarum retulerim actiones. Veniam igitur peto, et de cetero libenter emendare studebo. Sed tamen in aliqua parte me excuso; quia et viarum laboribus, et aliis multis occupationibus fueram impeditus. Regratior igitur nunc pietati vestræ, et omnibus tam sororibus quam aliis, qui me, et dilectum ac reverendum Patrem meum Fratrem Petrum Lectorem, honeste et caritative tractaverunt, et multiplicibus solatiis ac deductionibus ædificatoriis refoverunt. Et Rogo, ut ipse qui nullum bonum mittit irremuneratum, det vobis et augeat gratiam suam in præsenti, et tribuat gloriam in futuro, Dominus Jesus Christus; et confortet vos in tribulationibus, et in angustiis consoletur. Quia vero pauper sum nunc, tam spiritualiter quam corporaliter; non habeo ad præsens quod vobis mittam, nisi unum cochlear corneum nigrum, positum cum illo cochleari quod mittit Lector. Item mitto carissimæ filiæ meæ, Hiliæ sorori vestræ, unum cochlear nigrum minus aliis. Item mitto unum cochlear album cujus manubrium est nigrum, sorori Hillæ de Monte, prædilectissimæ filiæ F meæ. Item mitto dilectæ filiæ meæ, filiæ Advocati antiquioris, unum cochlear nigrum. Plura et majora mitterem, si plura haberem. Memoria autem vestri in corde meo manet inviolabilis, et omnium filiarum mearum; qui cum essem extraneus non dedignabantur mihi confiteri; et pitantias et alia multa solatia facere: quas libentissime omnes et singulas nominatim salutarem, si nomina ipsarum in memoria haberem. Salutate ex cordis mei intimo affectu filias meas supra nominatas; item saluto Dominum Plebanum et ceteros. Vigeat et valeat in Domino semper vestra caritas. Desidero, si placet Deo et Matri suæ, adhuc vos semel videre in hac vita, cum patre meo carissimo. Valete in Domino Jesu Christo.

gratias agit pro caritate sibi et Petro in Stumbele exhibita:

munuscula mittit,

et amicos salutat,

31 *Placet finire præsens Caput per aliam Epistolam, ex Anglia* Christinæ *scriptam, a quodam antea Coloniæ studente, ipsique familiarius noto, quoniam aptiorem nullum locum invenio: est autem talis:*

Wilhelmus Anglus

Ep. XXXI.

d

In Dei filio Dilectissimæ Christinæ, Christi Sponsæ, Frater Wilhelmus de Werigehale, peccator, quondam studens iu Colonia pro provincia *d* Anglicana, salutem, et inter amplexus Sponsi cœlestis jugiter

A jugiter commorari. Ignoscat mihi humilitas tua, Sponsa Dei, quod indignus præsumo tibi quidquam scriptitare. Ut enim hoc faciam vis amoris me compellit, quem in me sine tædio provocavit, suaviterque rapuit tua sancta conversatio, quam habes in Christo Jesu; quem in cordis tui thalamo mansionem fecisse non dubito. Ipse est Dilectus unicus, propter quem vanitas mundialis salubriter contemnitur, et voluntas carnalis feliciter substernitur, et in quo potestas infernalis potenter constringitur. Ipse est, propter quem cuncta Sponsæ præcordia jugiter debeant languere, propter quem sui quasi oblita dulciter debeat insanire. Per ipsum igitur te deprecor, cujus consolationes tuum animum frequenter lætificant, quatenus in tuis devotissimis cum Deo colloquiis mei memor esse velis: mihique impetra tuis precibus, ut sibi dum vixero secundum suum placitum valeam deservire, et post hanc vitam ad suam beatissimam visionem pervenire. Sed et hoc ora, ut tibi, sive vivæ, sive mortuæ, loqui possim, antequam moriar. Recommendo tuæ sanctitati Fratrem Nicolaum, latorem præsentium, quem spirituali affectu a multis temporibus complexus sum. Saluta intime Dominum Adolfum B et Dominum Joannem capellanum, quos diligo in veritate. Cui Domino Adolfo scripsi alias, sed an litteram receperit ignoro. Valeat et exultet spiritus tuus in Deo Salutari tuo. Gratia Dei tecum [sit]. Amen. Memor esto mei, quia tui non obliviscor. Rogo tuam dulcedinem, affectu cordis integro, quatenus statum tuum et statum Dominorum Adolfi et Joannis studeas significare. Si fieri posset secundum votum meum, desidero te visitare, et ore tunus tibi cor meum exprimere. Bene valeas cum Sponso tuo.

captus ejus conversatione suavi et pia,

petit ut sui meminerit coram Deo,

et notos salutet.

ANNOTATA D. P.

a *Novus hic* Plebanus, *successor* Joannis, *infra num.* 50 *vocatur* Henricus.

b *Ergo in annum sequentem* 1281 *hic promittitur: nam festum* S. Mariæ Magdalenæ 22 *Julii jam transierat: siquidem hæc datur, ut mox dicitur, in festo* S. Augustini, *quod agitur* 28 *Augusti.*

c *Videtur hæc potius pars posterior istius Tractatus seu libri fuisse; siquidem* Mag. Joannes *lib.* 3 *num.* 37, *scribens in Majo anni* 1280, *agit de priori parte, velut jam pridem habita; forte ex tempore quo in Stumbele fuerat* Petrus *anno priori.*

d *Ex hac phrasi intelligitur, etiam* Wilhelmus *iste* C *fuisse Ordinis Prædicatorum.*

CAPUT IV.

Litteræ quibus Christina, parentibus et fortunis orba, invitatur in Sueciam.

Post *missum libellum, de quo Capite superiori; solicitus de eodem* Petrus *an recte perlatus esset, deque ipsius* Christinæ *statu, prima rursum occasione* Magistro Joanni *scripsit in hæc verba:*

Iterum scribens Petrus Mag. Joanni. Ep. XII.

Discreto viro, dilecto amico suo, Magistro Joanni in Stumbele, Frater Petrus, Lector Prædicatorum in Gotlandia, sinceram in Domino dilectionem cum salute. Significo Dilectioni vestræ carissimæ, quoniam in æstate, per quemdam civem Coloniensem, Joannem nomine, juvenem de Stolzinberch, misi vobis et Christinæ filiæ meæ tractatum, quem toties postulastis. Contracta mora fuit propter meas occupationes. Unde, si eum recepistis, mihi cum Fratre et Priore Mauritio significetis. Quod si eum non habuistis, ipsum, per dicti Prioris adjutorium, qui prædicti Joannis domum novit, requiratis. Carissime, multum doleo quod mihi de statu Christinæ, filiæ meæ carissimæ, nihil more solito, de mirabilibus quæ circa eam aguntur, hoc anno demandastis. D Litteras quidem habui ex parte sua querelis plenas, quæ plus mihi turbationis quam consolationis incusserunt, quia de gravi materia tam graviter scriptæ fuerunt; et generaliter, pro quo vel quanto eas intelligere deberem ignoravi. Unde Carissime; rogo Honestatem vestram suppliciter et humiliter, quatenus, sicut de vobis confido et sicut mihi promisistis, de mirabilibus Dei mihi more solito significetis, tam in tribulationibus quam in consolationibus quæ circa Christinam aguntur; alias enim graviter conturbabor. Scripsi Christinæ plura quæ amici sui circa statum ejus cogitaverunt; unde juvetis eam consilio vestro hoc eligere, quod creditis magis ad Dei honorem et suæ salutis profectum pertinere: de quo ego eo minus in particulari consulere audeo, quia quid circa eam agatur ignoro. Valete in Domino, carissime Amice Christi et Christinæ.

indicat se misisse Tractatum quem postularant.

A PETRO COÆVO EX MS.

33 *Epistola illa, cujus hic meminit* Petrus, *ut datæ ad* Christinam *de cogitatis amicorum circa ipsam, hujusmodi fuerat, ut primo contineret Equitis cujusdam Nobilis litteras, quibus ea in Sueciam sic invitabatur:*

Nobilis Eques, Ep. XV.

In Virginis Filio Jesu Christo, Virgini Christi Christinæ specialiter dilectæ, Frater Joannes de Ordine a Militiæ Christi, sinceram Spiritus sancti dilectionem cum salute. Quoniam, secundum dictum Hieronymi, illa vera Christi et in Christo est caritas, quam non corporalis mutuus aspectus, sed intimus cordis affectus generavit: ideo dilectioni vestræ significo, quia ex quibusdam quæ audivi a Fratre Petro Lectore, vestro Patre dilecto, meo autem carissimo Amico, cordi meo (divinitus, ut credo) quidam affectus circa statum personæ vestræ est inspiratus, quo libenter ad interiora et diviniora excederem, si virtus adesset: quo circa, ad ea quæ mihi sentio deesse, personarum quas Deo placere æstimo, patrocinium statui implorare. Rogo ergo imprimis ut mei apud Deum in orationibus vestris memor esse velitis; quod summo desiderio exopto. Ceterum quia faciem vestram videre non merui, nec vobiscum corporaliter conferre; non miremini, si vobis, cum sitis mihi corpore ignota, tamquam spiritualiter cognitæ, familiarius aliqua, quæ circa me sunt, declarem. Caritati ergo vestræ significo, quoniam a progenitoribus meis specialem affectum ad Ordinem Fratrum Prædicatorum hereditavi, sicut et tota parentela mea habere dignoscitur et retinere. F Cujus rei signa quamvis plura vobis possim enarrare, unum tamen pro præsenti sufficiat. Nam sciatis me duas sorores carnales habuisse, quarum una jam in Domino requievit nomine Christina; quæ ambæ primitus habitum ordinis Fratrum Prædicatorum in regno Sueciæ susceperunt, et annis amplius quam decem solæ de sexu muliebri portaverunt, cum magno desiderio ejus quod sorores ejus plures possint adjungi.

relatu Fr. Petri doctus Christinam amare,

indicat se habere duas sorores in habitu Prædicatorum;

34 Sed desiderium earum, quamvis fuerit ad tempus dilatum, propter Fratrum deliberationem, et etiam quorumdam secularium minorem devotionem; nunc tamen, providente Deo et orationes earum exaudiente, dignoscitur ad effectum productum. Domino enim Rege Sueciæ b concedente, et Episcopo c illius loci favente, et Provinciali Daciæ consentiente et sorores mittente; sororibus Ordinis Prædicatorum, pro Conventu habendo locus pulcher et habilis est deputatus, qui et competenter est domificiatus: qui etiam de patrimonio meo, et fratris mei Andreæ, et sororum mearum reditibus rerum temporalium admodum [bene] est dotatus. Hæc pro eo vobis scribo, quia ad locum illum vos invito; et quia desidero vos Christinæ sororis meæ mortuæ vicem in loco illo supplere, cujus nomen dignoscimini

quibus optat illam jungi in novo monasterio.

A. PETRO COÆVO EX MS.

A dignoscimini possidere. Nec me solum hoc credatis desiderare; sed sciatis hoc plures affectare, ad quos fama nominis vestri pervenit. Dilectionem ergo vestram in Domino rogo et hortor, quatenus ad hospitium, vobis a Domino, ut æstimo, præparatum, cum vestro fratre Sigwino secure veniatis; quia spero quod honor Dei in patria mea poterit augmentari per vestrum adventum. Valete, in Domino dilecta. Deus omnipotens in hac parte me consoletur, ut in hac vita merear personam vestram videre.

35 *Huic Epistolæ aliquod auctoritatis suæ pondus additurus Petrus, adscripsit sequentia.*

Ep. XVI.

Idem significat et optat Fr. Petrus.

Carissimæ sibi in Christo Jesu amore æterno, Christinæ de Stumbele, frater Petrus Lector, sinceram in Domino dilectionem cum salute. Litteram in hac eadem schedula scriptam, ex parte fratris Joannis, ad suam magnam instantiam scripsi. Nam summo desiderio affectat ut ad sororem suam veniatis, non ficte, sed seriose intendens: sperat enim quod per vos locum Sororum nostrarum Deus velit decorare. Certa etiam sitis, et ego idem desidero, dummodo Domini super hoc plene intelligerem voluntatem. Quid vobis super hoc placeat deliberetis, B et cum primis nuntiis mihi voluntatem vestram super hoc significetis. Plures sunt qui libenter vos in partibus nostris viderent. Carissima, rogate Deum ut vobis significet, quid sibi placeat de supra memoratis. Scripsi vobis aliam litteram prius de fratre vestro, et de pluribus aliis quæ circa me contigerunt. Carissima, sanus sum corpore. De fratre vestro certos rumores vobis de Capitulo nostro provinciali rescribam, et de aliis quibuscumque, quæ vos scire credo expedire. Nimium fui occupatus, quando hanc schedulam scripsi, scilicet ab Octava Assumptionis. Priorem litteram faciatis requiri a fratre Joanne de Musseltorp, vel fratre Gerardo de Grifone: nam illis eam misi per Joannem civem Coloniensem agnomine Stolienberg. Valete, Carissima, in Domino. Salutate amicos vestros et meos, qui ibidem sunt.

36 *Quin et* Beginæ *ex, quarum meminit* Petrus *supra num.* 13, *eamdem ad contubernium suum hoc modo invitaverunt.*

Idem optant Beginæ duæ

Ep. XXII.

domum suam offerentes.

In visceribus caritatis Christi carissimæ sorori, Christinæ de Stumbele, Helborgis et N...... Sorores secundum carnem et spiritum in Gotlandia, Beginæ alio nomine nominatæ, sinceram in Domino dilectionem cum salute. De statu vestro rumores plures audivimus, de Fratre Petro Lectore Fratrum Prædicatorum in nostra civitate, et ex corde sumus consolatæ, pariterque lætificatæ. Et quia inter cetera C dictum est nobis, quod pater vester et mater mortui sunt, et quod solatiis corporalibus caretis, Dominus autem nobis [concessit] ex provisione paterna curiam parvam et domos modicas, in quibus nullus hominum manet exceptis nobis duabus, ad quas vos invitamus, sicut nostram carissimam sororem; Dilectissima rogamus vos ut nostram exhibitionem acceptetis; quia, quamvis in parte pauperem vitam ducamus, dulcis tamen nobis multipliciter redditur ex Domini visitatione, et Fratrum Prædicatorum in civitate nostra consolatione. Dominus dirigat viam vestram ad partes nostras, et affectum vestrum ad nos inclinet, ut in Domino lætificemur et consolemur. Veni soror mea carissima et amica in Christo dulcissima.

ANNOTATA D. P.

a De Ordine Militiæ Christi *in Suecia nihil reperio: et nomen videtur periisse, postquam anno* 1334 Magnus IV *Rex Sueciæ, instituit* Ordinem Cherubinorum, *sive* Nominis Jesu, *sic dictum a torque ipsius insigni, Cherubinis Crucibusque concatenatis constante, ex quo pendet numisma Nomen* Jesu *inscriptum* D *habens: qui Ordo fortassis ex antiquiori illo natus est.*

b *Joannis Magni Historia Sueonum, lib.* 20, *cap.* 1, *Regem* CXXXII *numerat* Magnum, *cognomine* Ladalos, *qui regnare cœperit anno* 1277, *et obiit* 1290. *Capite autem* 7 *idem Joannes, enumerans pias ejusdem Regis fundationes;* Est, *inquit,* et Virginum monasterium in honorem S. Dominici, ejus opera atque impensa in Scheningensi oppido fundatum, *de quo hic agi arbitramur.*

c *Est* Scheningia *subjecta (nisi fallor) Episcopo Lincopensi in eadem Ostrogothia, sub Archiepiscopo Upsalensi: hic autem tunc erat* Jacobus, *defunctus anno* 1271 *mense Octobri, Lincopensis verosimiliter* Benedictus; *qui anno* 1277 plus divini honoris, quam fraterni sanguinis æstimator, jubente Archiepiscopo depositionis sententiam tulit in fratrem suum, Regem Valdemarum; *suffecto eidem altero fratre* Magno *prænominato, ut narrat idem Joannes in Vitis Pontificum Upsalensium lib.* 3.

CAPUT V.

Litteræ spectantes ad Christinæ fratrem Sigwinum, Ordinis Prædicatorum. E

Post alias nonnullas litteras Petrus,

Eodem tempore, quo sic in Sueciam invitabatur Christina, *actum erat de fratre ejus* Sigwino, *juxta ipsius votum, illuc traducendo; quemadmodum intelligitur ex Epistolis* XV *et* XVI. *Et in hac quidem, scripta* in Octava Assumptionis, *id est* XXII *Augusti* MCCLXXXI; *meminit Epistolæ super ea re a se scriptæ ad* Christinam; *rursumque ex instanti Capitulo provinciali scripturum se promittit. Neutra Epistola invenitur, sed similis alia, priorum quoque faciens mentionem, scripta in autumno anni prædicti: quæ simul responsoria est ad Epistolam* Christinæ, *allegatam libro præcedenti. Invenitur autem illa sub hoc tenore.*

Ep. VII.

accepta Christinæ epistola, comparantis seipsam descendentibus in lacum,

Carissimæ in Christo Virgini Christinæ, præcordialissimæ amicæ et filiæ, Frater Petrus Lector Fratrum Prædicatorum Gotlandiæ, consolationem sancti Spiritus, cum sincera dilectione et salute. Statum vestrum mente pertractans, plurimum solicitor de vestra pace et consolatione. Nam nuperrime mihi litteram misistis, gravibus querelis plenam, in quibus vos iis qui descendunt in lacum, et quorum memoria non est amplius, et iis qui a facie Dei projecti sunt testabamini fore assimilatam. Quæ verba, et plura quæ in littera continebantur, 1. 2. n. 52
F cor meum dupliciter gravaverunt. Primo, quia graviter sonuerunt: secundo, quia tam generaliter dicta fuerunt, quod nullum sensum mihi in particulari præbuerunt: unde dubito, pro quo vel pro quanto, quod scriptum est, debeam interpretari. Cum ergo noveritis, quod rumores de statu vestro, prosperos vel adversos, non possim sine intima lætitia vel tristitia cordis audire, propter copiosum affectum, quem mihi Dominus dedit circa vestram personam; rogo instantius, quatenus in speciali mihi semper, quantum potestis, exprimatis ea quæ circa vos geruntur. Quæ etiamsi gravia essent cordi meo, significata vertuntur in præcordialem consolationem, quod Deum non dubito ea operari.

eidem compatitur:

significatque fratri ejus se locum invenisse;

38 Ceterum, Carissima, noveritis, quod litteras vestras, non surda aure, neque frigido corde soleo perlegere; sed summo gaudio et præcipua devotione amplecti. Unde quod vobis quarto scribenti nihil certi rescripserim de fratre vestro, non pigritiæ neque duritiæ meæ adscribatis, sed potius ejus quod desiderastis procurandi inopportunitati. Nunc autem, Domino providente, et amico nostro speciali Priore Bertoldo cooperante, cujus etiam cum apud vos nuperrime essem feci mentionem, eidem Fratri vestro

A vestro [providi] locum opportunum, utilem et salubrem. Unde eum secure ad me, secundum consilium Prioris Mauritii, latoris præsentium destinetis. Mittit etiam vobis dictus Frater et Prior Bertoldus duodecim solidos Sterlingorum, cum prædicto Fratre Mauritio. Noveritis etiam, quod dictus Prior Bertoldus personam vestram sincerissimo diligit affectu, et ex toto corde desiderat ut ad partes nostras personaliter venire cum fratre vestro velitis : quia ipse vobis et fratri vestro in omnibus necessariis vitæ sufficienter proponit providere. Potens est enim : unde vos ei et fratrem vestrum potestis committere secure : credo enim hoc a Domino esse ordinatum. Verum inopportune vobis pro hoc negotio nolo instare, quia certus sum vos spiritum Dei habere, qui vos de omnibus solet edocere. Unde, Carissima, Sponsum vestrum præcordialissimum rogate, ut vos in his dirigat secundum suam inditam benignitatem.

et ipsam quoque invitat,

39 Scripsi etiam vobis in æstate litteram ex parte Domini Joannis, qui nos ad suam sororem solicite invitavit, quoniam dicta soror sua habitum Sororum Ordinis nostri, in die Assumptionis beatæ Virginis, hoc anno assumpsit. Ob cujus etiam devotionem B Prior provincialis ad eam misit quatuor sorores Ordinis nostri, ut novum conventum Sororum instituerent, consensu Domini Regis Sueciæ et Episcopi illius loci diœcesani in hoc pariter conveniente : qui dictas Sorores, cum omnibus sibi attinentibus, ad suam protectionem receperunt in nostro Capitulo generali, cui personaliter interfuerunt. Apud dictum ergo locum præmemoratus Prior Bertoldus vos, si placuerit, cum fratre vestro intendit collocare ; vel alibi, si vobis melius placuerit, vobis intendit providere. De persona vestra in hac parte non oportet multum loqui, quia scio vos certam esse, quia pro vobis paratus sum facere quidquid necessarium fuerit et honestum, Priorem Mauritium, mihi in Domino carissimum, sicut me suscipiatis ; et cum eo de omnibus negotiis vestris securissime et confidenter conferatis ; quia hominem non habeo in mundo familiariorem qui et personam vestram præcipua diligit devotione : ei enim negotium vestrum totaliter commisi, et consulo quod et vos eidem committatis ; et summe mihi placet quod ipse habet occasionem honestam vos visitandi, quia credo hoc a Deo esse concessum ad vestram et meam consolationem. Carissima, bona fide de omnibus præmissis me intromisi, quantum potui, ut cor vestrum ab omnibus C liberum redderem impedimentis.

occasione novi in Suecia monasterii.

40 Si inveni gratiam apud vestram personam, de mirabilibus Dei, more antiquo, mihi propter Deum significetis. Carissima, quando littera præmissa scripta fuit, eram minutus ; et ideo eam propria manu non scripsi, licet proprio corde dictavi. De omnibus autem quæ in ea scripta sunt, peto a vobis sufficientem responsionem ; et specialiter, quomodo vobis placet de statu vestro et fratris vestri ordinare. De hoc enim non solus ego solicitor, sed et plures amici mei et vestri in his partibus, et specialiter ii qui vobis super hoc scripserunt ; unde mihi lucide demandetis, quid iis ex parte vestra debeam respondere. Consilium autem meum est, ut Fratrem vestrum, ad me et Priorem Bertoldum, cum Priore Mauritio sine mora transmittatis ; et cum ipso, si vobis placet, personaliter veniatis. Quod si vobis nondum placet venire, fratrem vestrum præmittatis ; ut ipse de his partibus consideret ; et, si ei placet nobiscum manere, iterum pro vobis revertatur ad vos, vel ex parte sua et mea aliquis nuntius pro vobis mittatur. Carissima, pro his omnibus deliberetis, et quid potius elegeritis mihi demandetis. Quod autem scripsistis mihi, quod dæmon objicit vobis, quod amici vestri vos dereliquerunt ; mendacium est locutus, ut ex prædictis potestis probare. Nam, ut de me sileam, scitote quia plures devotæ personæ in his partibus vos videre desiderant, quæ circa vos præcipua devotione afficiuntur. In corde autem meo carissima memoria vestri et præsentia eadem perseverat : unde si vobis placet me visitare, et in partibus nostris manere, summe mihi hoc placebit. Hoc etiam sciatis, quod Prior Bertoldus dixit Priori Provinciali de vobis et fratre vestro : qui [eum] acceptavit, et dixit sibi placere adventum vestrum, si vos contigerit venire. Totum ergo negotium vestrum de vobis constat in vestra voluntate.

Desiderat de utroque mentem ejus discere.

D *A. PETRO COÆVO EX MS. et perpetuum ei affectum pollicetur.*

41 *Neque solum* Petrus *hac de re scripserat, sed et prænominatus Prior* Bertholdus, *cujus hæc invenitur Epistola :*

Idem facit Insul. Bertoldus Prior Ep. XVIII.

In Virginis filio Christo Jesu dilectæ Virgini Christinæ Frater Bertoldus, dictus Prior Fratrum Prædicatorum de Insula, Provinciæ Daciæ, continuum augmentum gratiarum, cum salute et Spiritus sancti consolatione. Perceptis miris et mirabilibus Dei operibus et diaboli tentationibus, quæ circa vos actitantur, per Fratrem Petrum Lectorem Gothensem, corde concutior ; et admiror super admirabili divina dispensatione, et ex intimo corde particeps esse desidero vestræ familiaritatis. Ceterum inter cetera quæ mihi dictus Frater Petrus de statu vestro retulit, etiam hoc adjecit, quod libenter videretis quod frater vester alicubi apud nos religiose educaretur : quod desiderium vestrum etiam cum Fratre Petro præmemorato, quem loco filii adoptavi, paratus sum adimplere. Unde secure eum ad nos, secundum consilium Prioris Mauritii, transmittatis. Consulo etiam, rogo et desidero, ut cum eo personaliter veniatis ; quia apud Sorores Ordinis nostri in regno nostro, jam vobis de præbenda prævidi sufficienti. Inibi, Domino concedente, in pace cordis et corporis, secundum humanam æstimationem, poteritis omnibus diebus vitæ vestræ Domino deservire ; sive in habitu quem nunc habetis ; sive in habitu Sororum, secundum quod vobis videbitur expedire. De omnibus supra memoratis mihi cum Priore Mauritio vestram expressam scribi faciatis voluntatem.

qui petit sibi mitti fratrem Christinæ : E

42 *Missus est autem in Sueciam prædictus juvenis, juxta hoc ad* Christinam *directum Colonia mandatum*

quo in Ordinem recepto, F Ep. XXXII.

Christinæ in Stumbele, frater Laurentius Dacus, Coloniæ constitutus, salutem mentis et corporis. Noveritis per fratrem Mauritium, quondam Coloniæ studentem, vobis fore demandatum, quod taliter ordinetis, ut cum de Capitulo Viennensi apud Austriam redierit, ad vos reversus frater vester, totaliter sit paratus, ut cum ipso ad fratrem Petrum in Daciam veniat. Animam fratris Joannis præteriti generalis Capituli Definitoris, cui caput sacrum procurastis recommendatam habeatis : me etiam vestris orationibus recommendo. Salutate Magistrum Joannem, Amandum cum uxore et liberis, et sororem vestram Hillam cum ceteris quos placet. Valete semper.

43 *Receptus porro in Ordinem Prædicatorum* Segwinus *est* XX *Augusti, anno* MCCLXXXII, *sicut alibi jam dictum est : aliquot autem annos in eodem egerat, quando de ipso* Petrus *ad sororem invenitur scripsisse sequentia :*

Carissimæ in Christo filiæ et dilectissimæ amicæ, Christinæ de Stumbele, frater Petrus, Lector fratrum Prædicatorum Gotlandiæ, vitam quietam, et finem beatum, cum salute corporis et animæ. Carissima, noveritis quia sanus sum corpore, more solito. Sed et rumores audivi de fratre vestro, filio meo (quem fratres Gerardum vocant, quia nomen Sigwini

Ep. III.

Petrus de eodem jam Fr. Gerardo,

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Sigwini apud nos non est usitatum) quia et ipse bene valet corpore; et quod plus audire delectat, mente sanus est, quia Deo et hominibus dilectus. Nam Fratres nostri, qui eum nuper viderunt, et cum eo multo tempore steterunt, mihi retulerunt, quod ipse est Fratrum nostrorum Cellerarius; et quod in illo officio tam prudenter se gerit, quod omnibus Fratribus est gratus et acceptus. Dixerunt etiam, quod ad Deum est devotus, et ad observandum statuta Ordinis valde est solicitus. Unde, Carissima, summo affectu debetis Deo regratiari, eo quod vestrum desiderium tam benigne adimplevit. Nam nunc vobis audeo et volo veritatem confiteri, quam usque nunc dicere dissimulavi. Sciatis ergo, quod omnino contra spem meam hoc negotium est procuratum: et si vos sciretis, cum quanta deliberatione fratres Laici ad nostrum Ordinem recipiuntur, utique pro miraculo vel speciali Dei beneficio reputaretis, quod Frater, inter ignotos, in Ordinem tam faciliter fuit receptus. Deo ergo et suæ gloriosæ Matri gratiarum actiones referamus, pro eo quod Ordinem Prædicatorum intravit: sed incomparabiliter plus gaudeamus, quia Deus ei dedit conversationem sibi gratam, B et Fratribus inter quos moratur acceptam. Unde super solicitudine de statu ejus cor vestrum omnino quiescat; nec de eo, nisi tantum in orationibus vestris quotidianis, solicitetur.

nuntiat Cellerarium factum, cum esset præter spem suam receptus:

44 Ceterum Carissima, habeo de vobis et de Magistro Joanne, amico meo et vestro, aliqua conqueri. Nam ante annos aliquos promisistis mihi aliqua mittere scripta de Dei miraculis, quæ mihi multum desideranti usque nunc transmittere omisistis. Unde rogo ut hanc negligentiam corrigatis. Quid enim vobis nocet, si vobis in Dei beneficiis congratulor, et Deo pro eisdem regratior? Æstimo nec vobis de eo præjudicium aliquod generari. Sane, Carissima, est adhuc aliquid, quod a vobis usque ad præsens occultavi. Si vos habetis in memoria, ante decem annos, adhuc vivente Domino Joanne Plebano, scripsit mihi litteram valde amicabilem, in qua me ad vos visitandam invitastis; in qua etiam mihi promisistis quod mihi de statu vestro velletis dicere, quæ nulli alii hominum essetis dictura: et litteram hanc adhuc penes me habeo. Sed cum per multos labores ad vos nuper venissem, spe promissionis obtinendæ; inveni vos in hac parte nimis tacitam, super quo mirabiliter fui gravatus, licet usque ad præsens dissimulavi. Scripsistis etiam in littera, quam nuperrime, hoc est ante annum, C misistis, quod multum desiderastis me videre cum Fratre vestro; quod et ego summe desidero, et eo amplius desiderarem et celerius studerem adimplere, si certus essem quod cor vestrum mihi super statu vestro velletis aperire, quod usque nunc nimis fuerat obseratum. Certus autem sum, quod per aliquos annos fuistis quasi damnificata, et ego eo minus consolatus, et Deus minus honorificatus. Potest esse etiam, quod ad me aliqua guttula divinorum beneficiorum pervenit, et ideo ad vos non declinavit, quia ei per silentium vestrum viam præclusistis.

queritur sibi non mitti mirabilia ejus descripta: proponit ipsam revisere et fratrem ejus,

45 Unde rogo, et paterna auctoritate vobis injungo, quatenus de iis vos emendetis. Nam scire vellem, quid vobis nocuit, quando ore ad os Domino Joanni Plebano dixistis mihi per eum scribenda. Nunc autem nec unum verbum vultis dicere Magistro Joanni, quod mihi possit scripto communicare. Unde tertio in nomine Trinitatis vos rogo, ut hoc corrigatis; et ut rogetis Magistrum Joannem, ut promissa mihi Dei mirabilia scripto quantocius transmittat. Ceterum, Carissima, de talibus hæc dixisse ad præsens sufficiat. Quamvis autem jam quasi conquerendo scripserim, noveritis tamen affectum meum ad vos pluribus omnino esse ignotum. D Unde, Carissima, dilectio inter nos mutua, divinitus nobis a Deo inspirata, æternaliter in vobis et inter nos jugiter perseveret, et de die in diem augmentetur. De negotio Magistri Joannis, et de fratre tuo, nihil certi habeo vobis remandare, quia adhuc de hoc nihil contuli cum Priore Provinciali, quia nec habui occasionem. Consulo tamen, si eum vult ad nostrum Ordinem venire, ut eum aliqua arte nobis necessaria faciat informari, quia alias vix recipietur. Carissima mitto vobis tunicam unam, quam modico tempore portavi, et utinam plura vobis possem destinare! Carissima, super omnia desidero ut mihi de statu vestro rescribatis; et ut ea quæ scribere facitis, ore vestro scriptori dicatis. Valete,

modo ei secreta sua velit aperire: respondet de alio Ordinis candidato.

46 *Denique, cum* Petrus *jam esset Prior in Wysbi, curavit Conventui suo assignandum prædictum fratrem, idque sorori hoc modo significavit:*

Carissimis sibi in Christo ut amicis specialibus, Domino Plebano, et Magistro Joanni, et sorori Christinæ de Stumbele, Frater Petrus, Prior Fratrum Prædicatorum Wysbi, sincerum caritatis affectum, cum salute et Spiritus sancti consolatione. Ex intimis præcordiis meis vobis omnibus regratior, pro solatiis et beneficiis et Sanctorum Reliquiis, quas mihi contulistis. Ceterum quia valde sum occupatus, significo vobis, quoniam sanus veni ad Capitulum nostrum provinciale, ubi procuravi cum Priore nostro Provinciali, quod frater vester, Carissima Christina, domui et conventui nostro esset assignatus: cujus litteram in Capitulo provinciali recepi, in qua significavit mihi, quod bene valeat, et quod de vobis libenter audiret certos rumores: cui etiam de statu vestro litteram rescripsi, quem faciam ad domum nostram ante hiemem adduci. Valete in Domino carissimi: cum mihi melius vacaverit, scribam vobis verba plura et dulciora. Si prius non habueritis occasionem, per Definitorem vel socium ejus fratrem Nicolaum, quondam studentem Coloniæ, poteritis rescribere quæ vobis placuerint.

Deinde Prior Wysbiensis, Ep. XXI E *significat illum conventui suo assignatum.*

CAPUT VI.

Reliqua acta et scripta inter Christinam et Petrum, usque ad hujus obitum.

V*idimus* Fr. Petrum *factum* Priorem in Wysbi: *(hoc autem nomine dicitur primarius portus* Gotlandiæ*) quæ cum insula sit, merito suspicor,* Priorem Insulensem, *et* Wysbiensem *eumdem esse; adeoque* Fr. Petrum, *et antea sub annum* 1275, *et iterum intra decennium circiter eumdem Conventum rexisse, post præmemoratum* Fr. Bertoldum. *Ad hunc autem Prioratum rursum electus, talem* Christinæ *scripsit Epistolam.* F

Prior factus Petrus, et Christinæ scribens,

Carissimæ sibi in Christo Christinæ, filiæ spirituali et amicæ singulari, a seculo relictæ, et a Deo in speciale consortium collectæ, Frater Petrus, dictus Prior Fratrum Prædicatorum, salutem, et in præsenti gustu internæ dulcedinis consolari, et in futuro æternæ beatitudinis præsentia satiari. Quoniam appetibile bonum, primum est inter moventia motivum, merito qui ad æternam vitam anhelat, ejus dulcedinem quantum possibile est prægustare satagat; ut ex hoc refectus et hilarior effectus, per quæque devia simul et pericula celerius transcurrat. Nam gustus internæ dulcedinis, qui est prælibatio æternæ beatitudinis, turbationem miseriæ præsentis mitigat, labores alleviat, tædia abbreviat, affectiones purificat, desideria amplificat, cordis præcordia lætificat; interdum etiam (licet parva mora et rara hora) divinis interesse condonat. O quam felices nimiumque beati judicandi sunt, qui simul mundo potiuntur et cœlo! in carne ambulantes, et non secundum carnem

Ep. II. expendit fructum gustus spiritualis,

A nem militantes; mundo utentes ad obsequium, et cœlo inhærentes per desiderium, et cœlestibus fruentes ad solatium: quibus mundus servit cum contentis, cœlum arridet cum delectamentis, cœtus infernalis cedit cum tormentis, a quibus caro conteritur cum blandimentis.

qui præcipue indulgetur fastidientibus terrena:

48 Quamvis autem hæc magna sint, et [non nisi] magnis concedantur: unum tamen præ omnibus prædictis est necessarium, quod Dominus optimam partem fore judicavit; mundo scilicet non solum uti pro obsequio, sed habere fastidio; de vita præsenti non solum non gaudere, sed et ipsam desiderabilem cunctis, tædio habere; cœlestia non solum speculando contentari, sed et ea supergrediendo in solo Domino cœlorum delectari. O infelices impii, qui in circuitu ambulant, circa circumferentiam creaturarum occupati, medium virtutis deferentes, et propter hoc præmium virtutis amittentes! Rideres namque, si attenderes, alium relicta pudicitia, interminabilem circulum luxuriæ circuire; alium abjecta humilitate, superbia inflari; alium neglecta parsimonia, gula delectari. Et quid hos et horum similes dixerim, nisi in circuitu ambulare? Nam cum bonum æternum et

hæc autem qui sectantur in circuitu ambulant:

B internum sit finis desideriorum, et tamquam centrum eorum; utique in circuitu ambulant, qui extremam residentiam et apparentiam boni pro vero bono amplectuntur. Quis non videat, quod circuitus quilibet vitiosus faciat, ut bonum quod appetit, non apprehendat. Sed quid nobis et hominibus istis? Multum per omnem modum. Primum quidem ut eorum instans et constans laborum, dolorum et sudorum, necnon et timorum in rebus vanis et noxiis perseverantia, nostram [redarguat] pigritiam. Si enim ipsi tam infatigabiles inveniuntur, pro acquirendis mundi rebus morituris et perituris; quæ nobis solicitudo adhibenda esset, ut vitam possimus consequi æternam, quam quidem describere nescio, quia [intelligere] non sufficio; sed vestræ eam relinquo devotioni, magis prælibandam quam examinandam.

dolet de ipsa pridem nil accepisse:

49 Ceterum, Carissima, scio cor vestrum gravatum fuisse hoc anno, quia litteras meas non recepistis, quamvis vobis eas miserim, quæ propter quoddam impedimentum ad me redierunt. Sed ex gravamine cordis vestri, pensate mœstitiam cordis mei; qui post tot labores et sudores, temporis dispendia et vitæ pericula (quæ omnia sperabam me posse alleviare more quondam solito, per dulcem de

C communi nostro dilecto collocutionem) peccatis meis exigentibus, nec unum verbum de ore vestro audire merui. quod tanti laboris et amoris mercedem computarem. Fateor quod, licet indignus, aliquando audivi verba quidem pauca et brevia, et apud me omnibus laboribus meis dulciora; sed quia nemo suis stipendiis militat unquam, non miremini deinceps, si pauciores litteræ meæ ad vos pervenerint, quod secretum vestrum [mihi revelare,] ut æstimo, indignum fore judicastis. Nescio si faciem meam amplius videbitis [in] vita præsenti, quia quartana prægravor vehementi. De transitu vestro ad nos heu! extra spem positus sum secundum omnem modum; quia guerra maxima in terra nostra fuit hoc anno inter terram ipsam et civitatem. Spero quod frater vester in æstate proxima futura ad vos veniet. Valete, divina vos gratia consoletur. Salutate Dominum Plebanum, Magistrum Joannem, Hillam de Monte, Hillam de Ingindorp, Hillam sororem vestram, Aleydem cæcam, filias Advocati senioris duas, sorores cognatas in Poylheim, cum Fratribus earum, Magistrum Henricum de sanctis Virginibus, et Dominum Engilbertum de sancta Cæcilia, et Christinam de sanctis Virginibus cum sorore sua Gertrude, et Dominum Canonicum majoris ecclesiæ

promittit mittendum ad ipsam fratrem.

D Fratrem Domini Decani, cujus nomen ignoro. Iterum et in æternum valeatis.

A. PETRO COÆVO EX MS. An. 1285 iturus ad Capitulum Gen. Bononiam,

50 *Quod ad Fratrem, in æstate proxima venturum attinet, nescio an unquam fuerit executioni mandatum interim contigit* Joannem Vercellensem Ordinis Prædicatorum Magistrum Generalem VI, *excedere e vivis Bononiæ in Italia anno* MCCLXXXIII; *et Capitulum Generale seu Generalissimum* LXIII, *eamdem in urbem pro successoris electione convocari; ad quod in socium Definitoris delectus* Fr. Petrus, *tum Prior, proximum suum adventum præsignificavit amicis in Stumbele, ita scribens:*

Epist. IV.

Carissimis sibi in Christo, præ cunctis mortalibus dilectis et diligendis, Domino et Magistro Joanni et sorori Christinæ de Stumbele, frater Petrus, aliquando Lector, nunc autem Prior indignus fratrum Prædicatorum in Gotlandia, sinceram in Domino dilectionem cum salute. Quoniam mihi frequenter scripsistis et rogastis, ut occasione habita vos visitarem; Dilectioni vestræ significo, quoniam a Definitoribus Capituli Provincialis datus fui socius Priori nostro Provinciali ad Capitulum Generale. Unde si Domino Deo placuerit, hac æstate circa festum S. Joannis Baptistæ, vos videbo. Unde rogo Dilectionem vestram quantum possum, ut cum venero de statu vestro me certificetis; advertentes, quod non ex joco neque ex levitate, tot terrarum spatia, tot marium pericula, [sed] propter desiderium videndi vos, et vobiscum conferendi, propono pertransire. Sin autem hac gratia me indignum judicatis, sicut et ego judico, id ipsum mihi aperte dicatis. Peto tamen magis, ut Deum pro me et vobis deprecemini, ut Deus mihi conferre dignetur dignitatem, et vobis inspiret caritatem; ut ego divina devote possim audire, et vos eadem referre, gratia ædificationis, non solum mei, sed quod plus in infinitum ponderat, divinæ causa glorificationis. Valeatis. Scire enim vos volo quod ab homine nihil possum propter importunitatem impetrare, propter quamdam verecundiam naturalem; sicut et vos Christina, filia Carissima, ut puto ex verbis meis conjicere potuistis, si advertistis. Ceterum, Carissima Christina, multum fueram gravatus in corde meo, quod post quam a vobis nuperrime recessi, quasi nulla mihi de statu vestro significastis: sed quod mihi innotuit, ex parte Magistri Joannis mihi est relatum: recordor tamen quod aliud mihi promisistis in nostra separatione. Frater Sigwinus, vester frater, bene et optime valet, gratus Deo et hominibus: unde omnes expensæ Fratrum sui conventus per manum ejus transeunt, creditæ ejus dispensationi: cui scripsi ante Capitulum nostrum Provinciale, ut mihi de suo statu significaret; et remandavit mihi, quod sibi stare in conventu in quo nunc est optime placeret. Forte quando venero ad vos, moram mihi contrahere non licebit: ideo rogo vos ambos, ut mirabilia Dei quæ mihi per plures litteras promisistis, cum venero in promptu habeatis. Recommendo vos gratiæ Dei. Sanus sum competenter. Salutate Dominum Henricum Plebanum vestrum, et G. sororem ejus, Hillam sororem vestram, et Hillam de Monte, et Hillam de Ingendorp, Aleydem cæcam, et Ingilradem et aliam Aleydem, sed et totum collegium Beginarum vestrarum non enim tradidi oblivioni honestatem quam mihi et fratri Folquino exhibuerunt. Valete in Domino dilectissimi. Deus ostendat mihi faciem vestram cito cum consolatione. Capita Virginum, de quibus mihi scripsistis, mihi conservate.

adfuturum se nuntiat in Stumbele circa 24 Junii;

E

miratur nil sibi inde scribi;

F

petit in adventum suum parata haberi mirabilia Christinæ,

51 *Hæc Petrus, qui deinde se viæ committens, iter sic instituisse videtur, ut navigio ex Suecia Lubecam venerit, inde pedibus vel curru Hamburgum; ubi rursum conscenderit navim, quæ Antuerpiam ipsum veheret; unde porro terrestre iter per Germaniam teneret*

iterumque Lovanio:

A *usque in Italiam. Certe Lovanio, quæ urbs solum octo leucis Antuerpia distat; et Coloniam usque commodum iter præstat, scripsit* I *Julii.*

A. PETRO COÆVO EX MS. Ep. XI.

Carissimis sibi in Christo, Domino et Magistro Joanni et sorori Christinæ de Stumbele, frater Petrus, dictus Prior fratrum Prædicatorum de Gotlandia, sinceræ dilectionis affectum cum salute. Quamvis amor improbus omnia vincit, non tamen omnia sine labore et dolore peragit : quod in præsenti in meipso cogor experiri. Nam longa peregrinatione, et non minus periculosa quam tædiosa, ob amorem vestri assumpta, multiplicem laborem; sed et non modicum dolorem corporis in diversis membris sum expertus : et hoc utique gaudenter et libenter porto et portavi, dummodo hoc scirem ad vestram consolationem provenire. Sed quamvis vestræ consolationi pro viribus cupiam intendere, scio me tamen plus vobis consolatione indigere. Unde rogo vos propter Deum, ut, ea quæ pertinent ad divinam consolationem mihi, licet indigno, velitis sine importunis precibus communicare, quia numquam per importunitatem rem aliquam ab homine impetravi. Reduco etiam vobis ad memoriam, quia vos, Domine Joannes, duos sexternos de Dei mirabilibus; et vos, Carissima, Reliquias Sanctorum mihi promisistis. Spero in Domino, licet claudicem sinistro pede graviter, quod vos in sequenti septimana videbo : et utinam sic valentes ut desidero. Valete. Salutate omnes amicos meos, et specialiter Hillam de monte cum reliquis Beginis. Scripta apud Lovanium, in Octava B. Joannis Baptistæ.

idem nuntiat.

B

52 *Successeritne* Petro, *ut sperabat,* Christinam *suam tunc visitare, non habeo unde definiam; nullum siquidem adventus ejus vestigium pro hac vice uspiam reperitur : sed neque ulla memoria reditus, per coloniensem viam instituti. Solum observo, quod mirabilia libri quarti, quæ tam solicite scribi sibique præparari jusserat, desinant cum Octobri anni* MCCLXXXVI. *Si tamen Lovanio venit in Stumbelen* Petrus *ut proposuerat; vix dubito quin viderit ibidem jam scripta ; iisque gravari nolens in Italico itinere, ea jusserit usque in reditum servari; rediens autem impeditus fuerit in proposito* Christinam *revisendi; itaque tractatus iste remanserit in Stumbele, et quidem imperfectus, sive ob mortem* Magistri Joannis, *cum ex ore Virginis soliti pertexere; sive quod* Petrus, *alia quacumque via reversus in Sueciam, ibidem cito vivendi finem fecerit, ipsi* Christinæ *(contra quam optaverat num.* 7) *præmortuus. Interim vel post hunc reditum, vel potius antea, priusquam Wysbiensis Prior crearetur, adhuc Lector, scripserat hanc, quæ nobis ultima superest referenda sub ejus nomine :*

Quo si venit, viderit librum 4, et eum ibi reliquerit in reditum.

C

53 In Jesu Christo æterno amore, interno dulcore, utriusque hominis convenientissimo decore, virginitatis flore, Carissimæ Christinæ de Stumbele, filiæ et amicæ suæ, Frater Petrus, Lector Prædicatorum de Gotlandia, suo solatio a Deo specialiter accommodatus; intimam cordis dilectionem, de fonte Dominici cordis illibato, non solum abundanter haurire, sed et pie et dulciter degustare. Carissima, in te sola et per te didici, quoniam non est personarum acceptor Deus : quia qui in natura conjunxit corpus de limo terræ formatum, et spiritum rationalem ad Dei imaginem sublimatum, ipse etiam nos, distantes loco, dispares merito, et dissimiles quotidiano exercitio, in unum fœdus amicitiæ adunavit. O dulcissima mea! quantum dolorem et mœrorem cordi meo generet locorum a te tanta distantia, dicere non possum; et puto quod non oportet, quia puto vos in eodem libro experientiæ eadem legere, quæ ego jam annis plurimis legi et relegi; sed credo me numquam posse perlegere, quamdiu in hoc corpusculo peregrinor; et hanc vobis esse lectionem

Ep. XXIV.

Dolet Petrus se ab ea tam procul separari

quam adeo diligit :

D quotidianam non dubito, quia scio vos mecum animam unam et cor unum habere in Domino. Quæ autem fuerit ratio, quare Dominus tantum distantes, tam dispares, et tam dissimiles voluerit in unum caritatis vinculum colligare ignorans; hoc solum pro certo assero, quod nulli rei visibili cor meum tantum associavit secundum se, et univit in se, sicut cordi vestro. Nam si carnaliter diligentium et carnalia exercentium efficitur cor unum et caro una; multo fortius et congruentius Deum diligentium, et se invicem in Deo perfruentium, efficitur in Domino cor unum et anima. Hanc igitur unionem expertus cum nullo melius quam vobiscum, sic dolentem ut ridentem, sic pauperem ut divitem, et e converso, et ut breviter dicam, in quamcumque vertaris formam, qualemcumque patiaris ignominiam, meam tamen esse cognosco filiam, et dulcissimam amicam : quam utique mihi pretiosiorem reddit pœna, gloriosiorem ignominia, ejusdem gratiæ repræsentat contraria fortuna. O Amantissima mea! o cordis mei intima medulla; rogo te, oculos attollamus et cor erigamus ad Deum, in quo omnia sunt unum : et ex eo, et in eo nos inveniemus, in quantum unum sumus, qui in nobis in plurima dividimur. O Carissima! utinam te ore ad os alloqui possem, et tecum E etiam corporali præsentia commorari! et hoc utique præeligerem omni cognatorum et amicorum, inter quos habito, consolationi : quod et rogo quotidie Deum ut hoc faciat ante meam mortem, quacumque data occasione. Sanus sum pater tuus, carissima filia; et intime doleo, quia de statu tuo nihil nuper intellexi.

sed in Deo, ad quem monet erigere intentionem.

54 *Nescio quo deinde anno obierit* Fr. Petrus : *solum a* Fr. Folquino *sic ad* Christinam *scriptum invenio :*

Fr Folquinus

Religiosæ ac devotæ, sibi in Dei Filio carissimæ sorori, Christinæ in Stumbele, Frater Folquinus, Ordinis Fratrum Prædicatorum infimus de Gotlandia, orationes, utinam tam devotas quam continuas, cum salute. Quod raro scribo vobis et scripseram; nec pigritiæ meæ nec voluntati est imputandum : sed quia distractus multum fueram; et impeditus propter diversos discursus, speciale frequenter habueram impedimentum. Nunc autem significo vobis, cum dolore et lacrymis, quod ille reverendus Pater noster, Frater Petrus quondam Prior et Lector domus nostræ, in Quadragesima migravit ad Dominum; cujus animam vestris sanctis orationibus attentius recommendo; rogans intime, quatenus ejusdem animam, non solum Sororum, quæ apud F vos commorantur; sed etiam in Colonia, quarum notitiam habuit, orationibus affectuosius recommendetis. Rogo insuper, ut animas Fratrum meorum carnalium, videlicet Fratris Werneri qui obiit in Flandria, et Fratris Joannis Lectoris qui mortuus est in Revalia, Fratrum Ordinis Prædicatorum; me etiam, quamvis indignum; et Fratrem meum Fratrem Albertum, Lectorem Wisbyorum, qui adhuc vivimus, Domino donante sedulo in vestris orationibus [commendatos] habeatis. Regratior autem vobis, sicut dignum est, pro omni solatio quod mihi sæpius exhibuistis et fecistis, cujus non sum immemor. Rogo ex intimo corde, ut me, licet peccatorem et indignum loco Fratris Petri, felicis memoriæ, familiarem habere velitis. Frater Sigwinus bene valet, et si vixerit in brevi ad vos veniet. Saluto Hillam de monte, sororem vestram, Engilradem filiam Advocati, et alias Beginas filias meas, quarum nomina scripta sunt in libro Vitæ, quibus regratior ex corde. Scripta sequenti die post Nativitatem beatæ Virginis. Plura ad præsens non occurrunt. Rogo ut mihi aliqua de statu vestro scribatis.

Ep. XXXI.

Christinæ significat mortem Petri

promittit adventum fratris.

CAPUT

CAPUT VII.

De obitu, miraculis, et translationibus Christinæ.

Ab an. 1288 tentationibus libera annis 24,

V*itæ inferius dandæ Scriptor, narratis iis quæ gesta legimus lib. 4 spectantia ad annum* MCCLXXXVI *usque ad finem Junii; subjungit paucula spectantia ad prælium Woringanum, pugnatum* V *Junii, anno* MCCLXXXVIII, *et addit,* Post conflictum in Worinck, omnis persecutio diaboli cessavit omnino. *Vixit tamen* Christina, *tentationum omnium victrix, ad annos ut minimum adhuc* XXIV, *per quos quin externis nonnullis mirabilibus claruerit, internis pluribus coram Deo fulserit, dubium quidem esse non potest; defuit tamen qui illa describeret, vel ab ipsamet describi juberet. Hinc factum, ut de ea usque ad diem obitus, aliud nihil sciatur, quam quod juxta Vitam præcitatam anno* MCCCXIII in nocte S. Leonardi Confessoris, *id est* VI *Novembris,* Sponsa Christi Christina, septuagenaria migravit. *Sed vereor ne in nota anni abundet unitas, nam in Juliacensi MS. membraneo Actorum sub nomine Fr. Petri descriptorum, post finem libri primi (nobis sexti) et ante initium secundi, eadem manu scriptum invenio, sicut forte in vacua ibidem autographi pagina inventum fuerat, compendium Vitæ, cum anno ac die mortis, in hæc verba.*

obiit 6 Nov. anno, non 1313,

B

56 Dilecta Deo et hominibus, Virgo Christi Christina... decimo ætatis suæ anno, dedit fidem castitatis Sponso suo Jesu Christo, cui in variis et continuis tentationibus, vexationibus, machinationibus, plagis, et tormentationibus malignorum spirituum, devota vita et invicta constantia, servivit indefessa, usque ad annum Domini millesimum CCC duodecimum, VIII Nonis (*imo* Idus) Novembris, quæ fuit dies B. Leonardi Abbatis; qua etiam die Lunæ, in crepusculo noctis, in primo galli cantu, ab hac luce transivit, felici commercio commutata in æternam : cujus vitam et gloriosos triumphos in hoc libro studiosus lector inveniet, et reperiet multa mirabilia, in hac præsenti vita per D. N. Jesum Christum peracta. *Et infra, post narratum, quod mox subjungam miraculum sanati Comitis, subjungit :* Et notandum, quod dicta Deo et hominibus dilecta Christina fuit decem annorum anno... desponsationis suæ, et supervixit in multis mirabilibus, in hoc volumine contentis, usque annum Domini MCCC duodecimum. *Hoc autem habente litteram Dominicalem* A; *præcise convenit* dies lunæ *cum* V Novembris, *festo S. Leonardi : qui concursus non invenitur anno sequenti* MCCCXIII, *sed pro die Lunæ, feria* III. *Cum istis vero consentit Necrologium Canonicorum Juliacensium, ubi ad eumdem* V *Novembris legendum præscribitur :* Obiit MCCCXII Sponsa Christina de Stomble, cujus vita et mors apud nos in magno volumine descripta sunt. *Tunc autem si illa* septuagenaria *fuit, consequens est in hanc lucem venisse anno* MCCXLII, *ut mirum sit, quomodo in præcitato Compendio, locis per puncta... signatis bis legatur quod* anno Domini MCCLXXIX *(numero semel ad longum scripto) fuerit* Decennis : *sed hoc fecit male lecta parenthesis num.* 3 *ut suo loco patebit.*

sed 1312 :

desponsatæ Christo decennis,

C

et nata 1242.

Miraculis clara post mortem,

57 Post mortem ejus, *inquit præscripti Compendii Auctor, cœptam narrationem prosequens,* multis claruit et adhuc claret omni tempore miraculis : inter quæ unum pono magnæ et inæstimabilis memoriæ dignum. Comes Theodoricus Clivensis *(fuit hic ejus nominis decimus, et Fratri Ottoni absque heredibus defuncto successerat anno* MCCCXI, *obiit vero* MCCCXXIV) adeo contractus membris et viribus corporalibus destitutus, quod nullas manus ad aliquid faciendum, neque pedes ad ambulandum habuerit adjutrices; audita fama miraculorum Christinæ, adhuc in humili loco jacentis in villa Stumbele nativitatis suæ, in gestorio seu curru fuit ad sepulcrum Sponsæ Christi adductus : et votis suis redditis atque peractis, auditum fuit a multis ibi præsentibus, quod membra ejus communiter insurgendo sonabant, ac si quis sarmenta arida et sicca manu aut pedibus confringeret : et absque adminiculo suorum equum scandit, et cum magno gaudio ad propria remeavit; gratias agens omnipotenti Deo, qui ad invocationem famulæ suæ Christinæ, sibi membra sua sana restituit universa.

D

A. PETRO COÆVO EX MS. sanat a paralysi Comitem Cliviæ,

58 *Alia plura miracula haud dubie antea scripta fuerant, et quidem in forma authentica, quando, ut ab ecclesia canonizaretur,* fuit supplicatum Domino Papæ *(ut in fine Vitæ sequentis dicitur) puta Joanni XXII, qui ab anno* MCCCXVI *ad* XXXIV *Ecclesiam rexit. Hanc enim supplicationem priorem isto miraculo fuisse suadet studium comitis, ad sacra ejus ossa ex humili illo loco requirenda, atque in honoratiorem tumbam transferenda. Studii istius merces fuerit sanitas, tam miraculose recepta, cujus obtinendæ fiduciam dederat miraculum alterum, extremo articulo Vitæ insertum, velut in ipsa ossium virgineorum transpositione factum, hoc modo.*

qui ex osssiculo ejus stillantem liquorem biberat.

E

Comes Clivensis, qui hanc dilexit,
Ad ejus tumbam curru se vexit,
Volens sacra exhumare
Ossa et digne locare.
Os ejus digiti minutum,
Et manu Comitis involutum,
Statim cœpit extillare.
Comes jubet apportare
Vas argenteum, quo liquorem
Suscepit, hujus ob amorem.
De quo statim dum potavit,
Paralysin ultra non pavit.
Currum liquit; equum scandit :
Christi virtus sese pandit,
Ob honorem suæ Caræ :
Quem dignetur exorare
Pro nobis in æternum. Amen.

59 *Si ad prædictam Transpositionem (neque enim Elevationem dixerim ; cum neque tunc, neque diu postea supra ecclesiæ pavimentum eminuerit arca) si, inquam ad ossium Transpositionem prædictam, non fuit a Pontifice, in Gallia tunc residente, postulata facultas ; requisitus certe et obtentus censeri debet consensus Coloniensis Archiepiscopi, Henrici Vanden Berge, ab anno* MCCCVI *ad* XXXI *Ecclesiæ isti præsidentis. Eodem annuente, fundatum etiam a prædicto Comite est in gratiarum actionem pro recepta sanitate, duplex Collegium Canonicorum, de quo sic porro loquitur Auctor compendii.* Et hoc miraculum fuit causa efficiens duorum Collegiorum secularium fundatorum ; unius videlicet in villa Stumbele, postea ad locum nostrum Nydec translati ; alterius vero per dictum Comitem in oppido suo principali Clivensi : quæ per Dei gratiam adhuc permanent, et in æternum permanebunt, cum felicibus incrementis miraculorum ipsius Virginis Deo dilectæ, præstante gratia D. N. Jesu Christi, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus.

et Ossa ejus relevarat,

F

atque Collegia Canonicorum fundavit in Stumbele,

et Cliviis,

60 *Est* Nidecha *Eyffliæ oppidulum, antiqua Comitum Juliacensium sedes, ad Ruram fluvium, inter Tolpiacam et Marcodurum, sex circiter leucis dissitum Stumbela ; unde quandonam illuc translatum Collegium sit,* Christianus Hamersers Nideggensis, Notarius Apostolicæ et Cæsareæ Majestatis, ex antiquo *quopiam instrumento,* inscripsit *membraneo Codici nunc Juliacensi, post præmissam Epitomen ; idque charactere multo recentiori* anno MDLXXVIII, VI Martii. *Inscriptio hæc est.* Fit autem prædicti Collegii J. B. *(lego* Joannis Baptistæ, *donec aliud docear)* Translatio, anno Domini MCCCXLII, in die BB. Philippi et Jacobi

istud Nidekam transfertur an. 1342

una cum corpore Beatæ;

A. PETRO COÆVO EX MS.

A Jacobi Apostolorum, die serenissimo, *Archiepiscopatum Coloniensem tenente Walramo Juliacensi, Juliacensem vero Comitatum possidente Wilhelmo illius ex fratre Gebhardo nepote (nam Theodoricus præfatus moriens anno* MCCXXV *liberos mares nullos reliquerat) quem anno* MCCCLVI *Carolus IV. Imperator Marchionem dixit. Eorumdem nutu curatam quin et præsentia honestatam Translationem corporis* B. Christinæ, *verosimile est. Per hanc tamen ipsum corpus non est altius elevatum ; unde sub finem Vitæ legitur :* Hujus sacrum corpus quiescit in tumba, humatum in ecclesia Canonicorum in Nydeche in terra Juliacensi : nondum enim est a terra elevatum, nec ipsa beata Virgo ab ecclesia canonizata, quamquam fuerit Domino Papæ ut hoc fieret supplicatum.

tum Juliacum an. 1569 *sed absque corpore :*

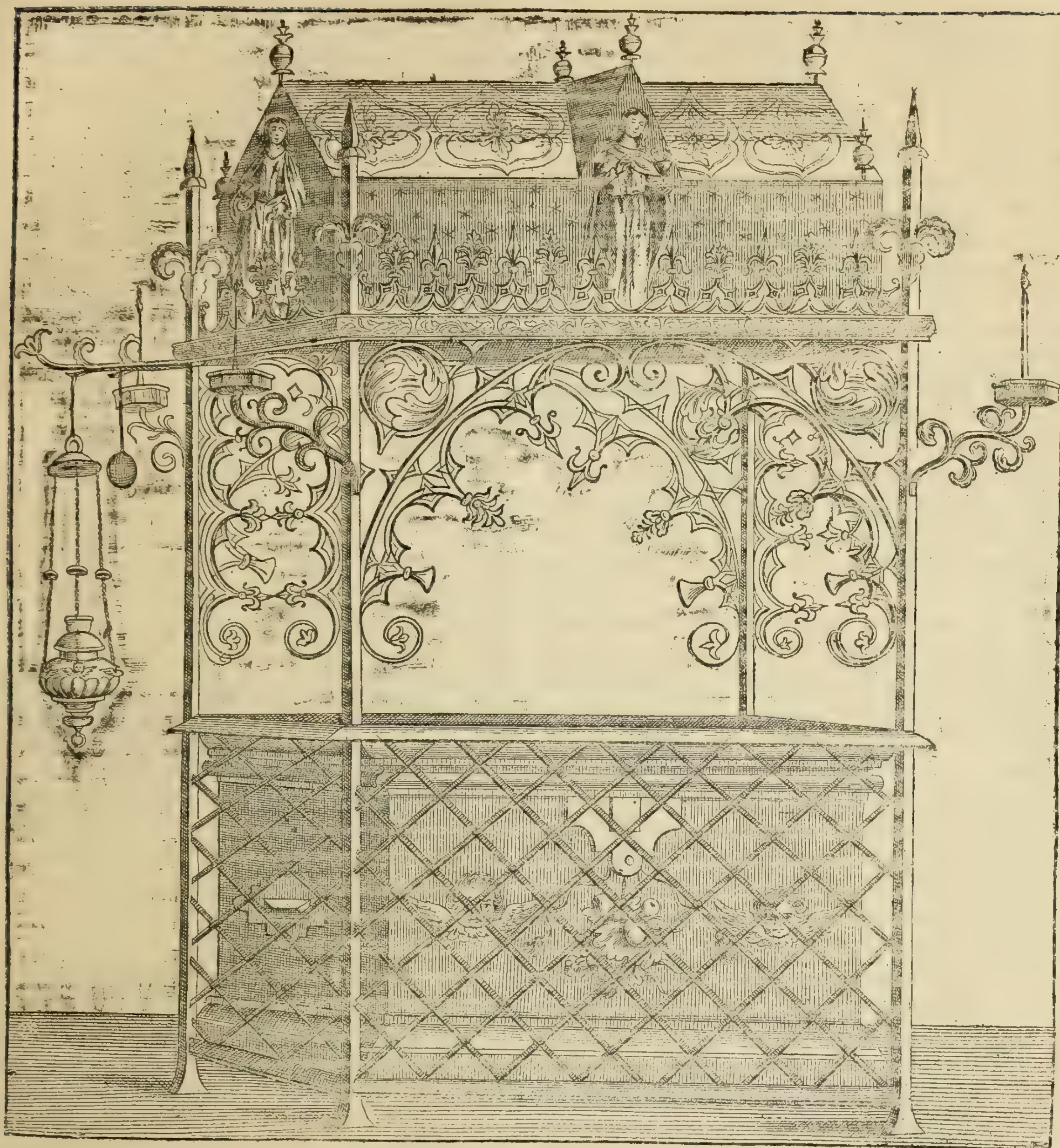
61 Secunda translatio *Collegii Canonicalis*, de Nydegen versus Juliacum *ut scribit præcitatus Notarius (distant autem ea loca ab invicem, ad eamdem dexteram Ruræ ripam , horarum non multo plus quaternarum itinere)* fit anno Domini MDLXIX ipso die Remigii ; manentibus Reliquiis in Nydegen, per Dei gratiam cui laus est in sempiterna secula, Amen. *Erat tunc Coloniensis Archiepiscopus*
B *Salentinus Isemburgicus, ante sesquiannum electus ; Willelmus vero Dux Geldriæ, per patrem Joannem, Juliaci ac Montium ; per matrem Mariam, etiam Cliviæ Dominus ; magni vir animi vastiorisque spei, qua nihil minus quam imperium totius Hollandiæ, Frisiæ ac diœcesis Ultrajectinæ Trans et Cis. Isalanæ complexus, duris et frequentibus bellis ac difficultatibus cum Carolo V, Belgii Principe et Hispaniæ Rege tandemque etiam Imperatore, sese implicuit. Illi transferendi Collegii* Nidecham *causa alia non fuit, quam quod* Juliacum anno MCCCXCVIII*) ut scribit in Annalibus Juliæ, Cliviæ, etc. Wernherus Tesschenmacher)* a Brabantinis deprædatum, sic ut ipsum jam Juliaci quærendum esset, novis ædificiis, et propugnaculis imprimis arce munitissima et pulcherrima instauratum, *Imperii sui sedem elegisset Joannes, coactus Geldriæ Ducatu cedere, seque intra avitas ditiones ontinere*

quod denique eodem videtur allatum

62 *Erat, Tesschenmachero teste,* templum vetustum D *Juliaci, Deiparæ sacrum, quod ea occasione insigniter quoque instauratum exornatumque fuisse minime dubium sit ; quanto autem post tempore translatum etiam* Nidecha *sit corpus* B. Christinæ, *non reperio. Verosimile est, quod ea Translatio facta sit, non sine aliquo honoris incremento, hæreticis per Coloniensem diœcesim impune grassantibus, et minora oppida præsertim inficientibus, licet sub male auspicato Archiepiscopo Gebhardo Truchsesio, tandem palam Lutheranismum professo, ideoque exauctorato circa annum* MDLXXXIII ; *permissu ejusdem Gregorii XIII, qui illum exauctoravit ; et favente Ernesto Bavaro, qui in turpis apostatæ locum, successit. Tunc scilicet corpus Christinæ, in nova illa sede obtinuit locum, eum quem nunc occupat, insertum cancellis, chorum ab anteriori ecclesia secernentibus : qui cancelli, una cum ipso Beatæ mausolæo, ex ferro eleganter fabricati, complectuntur arcam sacri corporis, sic dispositam ut ejus unum caput populum, alterum respiciat altare. Arca autem verso folio mox repræsentanda lapidea est, et operculo ligneo tegitur. Sub hoc occurrit crates ferrea, tum operculum vitreum, ac denique cistula, humani corporis longitudinem æquans, holoserico rubro obducta, et intra hanc sacra Virginis ossa, cum cranio, sicut infra dicetur, coronato. Quæ supra tumbam elevatur ferreis hastilibus insistens arca, continet vestes Beatæ ; et quatuor figuris, una in quoque latere, insignitur. Prima ad caput arcæ, respiciens populum, ipsam* Christinam *repræsentat : huic ex altera capite versus altare, respondet similis ejusdem* Christinæ *imago. Ex latere dextro* S. Joannes Evangelista *conspicitur. Ecclesiæ Nidekensis Patronus ; ex altero stat* S. Martinus *pedes, chlamydem cum pauperæ dividens. Totius operis, cancellorum videlicet tumulique sacrum corpus continentis, et sublimius elevatæ arcæ vestes servantis rudem delineationem accepi ; talem tamen, ut facile fuerit alteri peritiori ad Perspectivæ regulas rem totam ordinare, sic ut ex latere uno tota moles videatur, cujus caput unum populo sese offert; alterum, ubi pendet lampas, altare respicit ; ex omni autem latere conspicitur in ipso quasi tecto Beata.*

sub Gregorio XIII,

E *statque nunc intra elegans mausolæum.*

vetus effigies cum miraculis

63 *Habetur ibidem pervetusta* B. Christinæ *effigies circumdata minoribus historiis, præcipua ejus mirabilia repræsentantibus, pariter digna quæ æri insculperetur; quamquam id jam olim factum fuisse, intelligere mihi videar ex litteris P. Jacobi Kritzradt, anno* 1639 *promittentis Bollando nostro exemplar, quale noverat apud Carthusianos Colonienses haberi. Sed hactenus optantibus non successit invenire pictorem tali operi apte* C *exprimendo idoneum, qui Juliacum ex alia causa se transferens manum suam nobis commodaret. Extat quidem Germanicum compendium Actorum, cui titulus* lilium inter spinas, *Auctore D. Gasparo Petro Lullo, Doctore, Commissario et Plebano Juliacensi, editum Coloniæ anno* 1689, *cui præfigitur iconcula cum octo circumeuntibus scutilis mira quædam repræsentantibus, sed absque ulla specie vetustati, quam solam hic æstimamus.*

et calvaria corolla prodigiosa cingitur,

64 Caput Virginis seorsim habetur in honore ac reverenter ostenditur, in cujus calvaria, non sine admiratione intuentium, conspicitur viridis quasi linea seu corolla, digiti unius latitudinem sua altitudine adæquans, sensimque ulterius a sincipite tendens ad occiput, et tunc *(anno scilicet* MDCLXXXV) aures ipsas prope attingens, ac sese imperceptibili progressu explicans : qua videtur Deus coronare velle Virginis illius illibatam castimoniam, patientiamque invictam. *Ita mihi prælaudatus P. Steinfunder qui cum deinde anno* MDCXCII *Essendiensis Superior, venisset in Brabantiam, Ruremonda rediturus ad suam Residentiam, pro suo erga B. Christinam affectu deflexit ad Juliacensem suam priorem domum.* Tum vero rursum facultas est præbita, in reserato ejus causa sepulcro intuendi sacra ossa suo ordine disposita, ac manibus contrectandi denuo sanctam calvariam atque osculo venerandi, simulque considerandi *ut ait,* virgineum circum caput sertum, etiam nunc crescere non desinens, rubicundis quibusdam guttulis interspersum, quasi cicatricibus spinarum olim altius infixarum, quod antea, *inquit,* cum alias de hoc argumento scriberem, indicasse non memini.

non sine cruentis spinarum vestigiis;

F

cujus corollæ etiam meminit scriptor Vitæ Germanicæ,

65 *Eidem admirabili coronæ magis publicum testimonium perhibuit prælaudatus* Doctor Lullus *in libello prædicto in sua ad Decanum et Capitulum Juliacense Præfatione.* Admirationem, *inquit,* in primis meretur, sertum illud pulcherrimum, viridique colore variegatum, quod circum calvariam ejus emersit, evidens indicium ejus coronæ, qua ipsam in cœlis ornavit Sponsus suus, cujus post eum Crucem tam constanter portavit, adversus hostes infernales dimicans. *Aliud nihil est quod ex libello in rem nostram possimus derivare ; nisi quod mirabilium* Christinæ *testem adhuc viventem appellet, ultimo Capite, uxorem Prætoris Juliacensis,* D. Elisabetham Heistermans, quæ cum longo tempore usu pedum privata fuisset, deferri se fecit ad tumulum Christinæ, et, sicut anno MDCLVIII rite deposuit, post orationes ibi fusas e munus oblatum, ita subito corroboratam se sensit, ut suis ipsa pedibus, absque baculo, absque duce, domum valens reverterit.

necnon debilis sanatæ an. 1658.

Accedit publicum instrumentum,

66 *Denique accepi publicum instrumentum de miraculosis gratiis, simili devotione obtentis a* Christina *in hunc modum :* Nos Vice-satrapa et Scabini Principalis Civitatis et summi Judicii Juliacensis, hisce publice notum testatumque facimus, quod postquam hujus Collegiatæ Parochialis Ecclesiæ B. M. Virginis pro tempore Decanus D. Godefridus Weisweiler nobis

A nobis significavit, quomodo ab aliquot annis in dicta Parochiali Ecclesia, apud sepulcrum B. Virginis Christianæ Stommelensis (cujus corpus in eodem asservatur) nonnulla miracula patrata fuerint, et signanter circa quemdam puerum triennem, Melchiorem Starck dictum, et natum parentibus Vito Starck et Elisabetha Mobertz conjugibus; qui quidem puer utrisque manibus et pedibus claudus et contractus adeo fuit, ut propterea in ejus manibus quatuor fossiculæ ab unguibus impressæ videri potuerint; et ante duos annos patrocinio B. Christinæ totaliter sanitati fuerit restitutus; rogans testes desuper præsentes examinari, et examinis hujusmodi fidem publicam dari. Citari fecimus imprimis pueruli matrem Elisabetham Mobertz, Christinam Bester, et Mariam Schnabell; quæ jurato deposuerunt, illa omnia modo prædicto contigisse, sanitatemque post Deum soli patrocinio B. Christinæ adscribi posse; adjicientes, nisi viri castra secuti in campis nunc existerent, ejus rei plures testes posse adduci.

A. PETRO COÆVO EX MS. de puero manibus pedibusque contracto et sub. an. 1690 sanato,

67 Comparuit insuper Catharina Reinharts, ætatis suæ quinquagesimum annum excedens, hujus B civitatis incola; quæ pariformiter fatebatur, se ante quinquennium circiter ultra medium annum omnibus membris rigidam adeo; eorumque usu destitutam fuisse, ut sine aliorum adminiculo nec sese erigere aut de latere in latus movere posset; postquam vero facto voto de cerea statua B. Christinæ offerenda (quod et præstitit) ad ejus patrocinium devote perseveranterque recurrisset; paulatim melius habuisse, ac tandem ex integro sanatam fuisse. Id quod meritis B. Christinæ se assecutam, juramento confirmare parata fuit. Idemque prædicta Maria Schnabell et Elisabetha Lenarts ita factum esse, jurato testatæ sunt.

item de paralytica,

Cum vero coram nobis Vice-satrapa et Scabinis omnia prædicto modo dicta et confirmata fuerunt; hinc est; quod præsens testimonium sub impresso judicii et Scabinorum secreto sigillo, et secretariatus administratoris propria manus subscriptione, prædicto D. Decano dederimus. Datum Juliaci quinta Augusti, anno millesimo, sexcentesimo, nonagesimo secundo. Et erat impressum sigillum in cera viridi, cum inscriptione: Secretum Scabinorum Juliacensium: Et infra: I. Speurhart administrator secretariatus.

prout testati sunt an. 1692.

C

LIBER VI.

De virtutibus Christinæ, panegyricus potius quam historicus.

Auctore Fr. Petro præfato.

ARGUMENTUM OPERIS,

prolixiori prosa mox explicandum.

Cujus amo mores, virtutum colligo flores,
Sub tectis verbis, ut sit detractor inermis.
Vota, preces, patres, et amicos ac inimicos,
Ætatem, famam, personam, conditionem,
Actus, delicias, specialia donaque, pœnas,
Virtutes, meritum, vitam, solatia, statum,
Perversos versos, conversos sæpe reversos,
Defectus, simul effectus monstrando, refectus;
Virtutum tina, tu, vinaque mella propina;
Affectu plena Christi, re, nomine, pœna;
Corpore stigmata, cordeque Chrismata fers quia [vere
Devotam vitam, Patres, Patriamque tueris:
Officiis, otiis, Mariaque Martha videris. D
Conformis status, ætas juvenilis et æque
Conditio, gratus sermo, solatia vera,
Secretum mirum, cum tormentis medicina,
Devotos sequeris sic, deliciisque noceris.
Te (licet ignotis cupiunt, quam credere notis)
Unio, fassio, conversatio, sumptio, ditant;
Unio consummat, confessio purgat, et ornat
Conversatio, sed communio lætitiam dat.
Gaudet et auscultat, miratur, plorat et optat.
Deliciæ natum, prælatum carne beatum
Verbum, spiratum, tractum, dat corque gravatum,
Mos, os, cor, cultus, cibus et gradus, actio, vultus.
Jejunat, vigilat, patitur, pugnatque, triumphat.
Ornat naturam virtus, naturaque curam
Istis ostendit propriam quas gloria pendit.
Raptus, odor, placor, ardor, amor, livor, et cruor, [angor;
Eructat, jubilat, subridet, deficit, orat;
Istis natura gaudens superat sua jura
Hic, ultra votum præbet quia gratia totum,
Virginitas, feritas, hostis sibi sæva, cruentas
Injuria plenas infert sine crimine pœnas,
Vulnera: verbera, spolia, famina falsa, metusque; E
Omnia, singula membra, foris velut intus, adurit;
Pœnas commutat, nova semper bella ministrat;
Notos, ignotos, inimicos turbat, amicos:
Vertitur aspiciens, convertitur inspiciens; sed
Despiciens tegitur, sed respiciens simulatur.
Glorior, afficior, fœcundor, firmor et hortor;
Audivi, sensi, conjeci, quæ modo prompsi:
Hac spe dulcoris scripsi, vi tractus amoris,

EXPLICATIO PROLIXIOR.

Cujus vita, est religio morum, æmulatio devotorum, speculum imitatorum, miraculum inspectorum, increpatio tepidorum, redargutio delicatorum, instructio indoctorum, expositio divinorum secretorum, summa bonorum et pœnalium experimentorum, incitamentum desideriorum, inchoatio æternorum, exemplum contemplativorum, incitatio activorum; Cujus præsentia, perversa emendat, emendata ædificat, ædificata confirmat; Cujus aspectus exemplis illuminat, mœstos lætificat, devotionem excitat, fastidium non generat: Cujus memoria, ad imitandum solicitos recreat, divinos affectus inspirat: Cujus absentia ad visitandum provocat, prolongata fatigat, ablata lætitiam revocat: Cujus collocutio errantes F corrigit, de dubiis instruit, affectum ad Deum erigit, occulta detegit: Cujus dilectio qua diligitur, affectum non inficit, intellectum non distrahit, devotionem non impedit, infectionem aliunde contractam ejicit, mundi solicitudinem abjicit, affectos sanctitate reficit; Dilectio qua diligit omnes, generalis, omnino spiritualis, uniceque dilecto videtur esse specialis, sed tantum devotis notis familiaris quod ad secreta.

Amo, non tantum naturam, a Deo creatam; non tantum personam, ad Dei imaginem formatam; sed gratiam a Deo collatam. Amo, ut viam ad patriam, sanctitatis sociam, Jesu Christo carissimam, secretorum ejus consciam, omnium visionum mirabilissimam, præcipue beneficam; gratiarum thesaurarium, deliciarum promptuarium, conflictuum gymnasium, proficientis vehiculum, religionis gubernaculum caritatis folliculum, carnalitatis emunctorium, humanitatis Christi signaculum, totius Trinitatis triclinium, nuptiale epithalamium, præcordiorum intimum, animæ dimidium, super amorem mulierum, super decorem specierum, super solatium temporalium rerum.

Mores, professione religiosos, modo vivendi speciosos,

A ciosos, consideranti gratiosos, ponderanti mirabiles, paucis intelligibiles, paucioribus imitabiles, cunctis innumerabiles, adversariis irreprehensibiles, ædificationi habiles.

VIRTUTUM, memoriæ digne commendabilium, verecundiæ in aspectu, prudentiæ in affatu, pietatis in actu, caritatis in affectu, abstinentiæ in gustu, modestiæ in omni motu.

COLLIGO, in unum lego, dispersos per famam in pluribus, multiplicatos diversis speciebus, diversificatos variis temporibus, varie adaptatos pro personarum conviventium dispositionibus, congruos quibuslibet actionibus : Colligo, corde meditando, ore investigando, manu convocando, oculis opera singula considerando ; ad commendationem divinorum beneficiorum, consolationem præsentium inspecturorum ; ad recordationem posterorum, ædificationem auditurorum, emendationem morum meorum; interiorum examinationem, exteriorum compositionem ; temporalium abdicationem, spiritualium exercitationem, æternorum contemplationem ; ut ex defectibus propriis humiliter exciter ejus profectibus, congratuler ejus meritis, emender bona opera amando, et per vim caritatis præmier.

B FLORES, fama odoriferos, convictu leves et teneros, bene utentibus salutiferos, invidis et perversis mortiferos, gustantibus saporiferos ; quia ibi invenitur lilium speciosissimæ castitatis, rosa patientiæ et caritatis, viola mirabilis humilitatis, vitis lætitiæ et ebrietatis, palmæ multiplicis victoriæ, olivæ promptæ misericordiæ, lauri invictæ sufferentiæ.

SUB TECTIS VERBIS, ne sanctuarium invidus ingrediatur, secretum cœleste indignis aperiatur, Sanctum canibus projiciatur ; ut amicus veritatis præmietur, Deus familiarius collaudetur, vana gloria evitetur, ne habeat detractor quod criminetur. SUB TECTIS VERBIS ; quia neque gens significatur, neque numerus, neque casus, neque tempus, neque modus conservatur ; quia aliquando factum narratur, aliquando de factis conjecturatur ; aliquando consiliis informatur, aliquando dictum per Sanctorum auctoritates probatur, aliquando materia a simili prolongatur.

UT SIT DETRACTOR INERMIS ; dum quæ legit pauca intelligit ; dum intellecta pervertere nescit ; dum non nisi vera invenit : dum tantum commendabilia respicit ; quæ si pervertit, conscientia redarguit, quem multorum testimonium convincit. UT SIT DETRACTOR INERMIS, qui vera bona depravat, mala si
C qua invenit affirmat ; indifferentia et dubia infirmiora investigat, nova falsa mendaciter invenit ; secreta inquirit et pervertit ; plus mala quam bona dicentibus credit, dum auditores afficit, inficit et interficit.

VOTA, PRECES, PATRES, usque MONSTRANDO, REFECTUS. In iis colligitur perfecta commendatio, quæ consistit in parentum honestate, PATRES ; professionis religiositate, VOTA ; devotionis continuitate, PRECES ; amicorum bonitate, et AMICOS ; inimicorum perversitate, AC INIMICOS ; ætatis bene transitæ decore, ÆTATEM ; bonæ famæ odore, FAMAM ; personæ honore, PERSONAM ; conditionis pulcherrimo flore, CONDITIONEM ; commendabilibus actionibus, ACTUS ; actionum delectationibus, DELICIAS ; privilegiorum possessionibus, SPECIALIA DONA ; pœnalium tolerationibus, PŒNAS ; virtutum abundantiis, VIRTUTES ; meritorum præeminentiis, MERITUM ; sanctitatis vitæ excellentiis, VITAM, divinitus inspiratis solatiis, SOLATIA ; status conditionibus commendatitiis, STATUM ; iniquorum per suam sanctitatem conversioni, PERVERSOS ; bonorum per suam familiaritem confirmationi, CONVERSOS ; omnium creatorum mortificatione. DEFECTUS ETC. *Hactenus descriptis adscribit manu sua Bollandus sequentia* : Deerant in codice D
MS. folia 23, ut ex numero margini superiori apposito liquebat. Sequebantur super singula verba præcedentis carminis tractatus philosophici, theologici, mystici, sed frigidissimi (ideoque a me neglecti) aliqui breves, alii longiores. *Quare nihil opus censui ista requirere, operis hujus molem gratis auctura : sufficit indicasse unde illa possit talium curiosus habere.*

A. PETRO COÆVO EX MS.

VITA

Ex Actis, aliisque familiarium notitiis, Auctore Anonymo supparis ævi.

Ex MS. Canonicorum Regularium Rubeævallis prope Bruxellas.

PROLOGUS.

Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri, in diebus istis novissimis, in prædilecta filia sua Christina Coloniensi ; quam ab infantia ejus adoptavit sibi in Sponsam : nam cum decem esset annorum, Jesus Christus, Virginum Sponsus, subarrhavit eam annulo fidei, ut infra patebit, et in reliquum vitæ suæ tempus familiarissimus ei extitit. Merito igitur hanc sacratissimam Virginem nobis competit honorare, quam ipse mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus tam dignanter sibi voluit desponsare. Hæc siquidem Virgo Christina, Mirabilis vulgata ratione non inconvenienter nuncupatur : quoniam adinstar illius Christinæ Mirabilis, quæ nuper floruit in Hasbania, cujusque vitam Thomas Brabantinus luculenter descripsit ; hæc quoque mira et innumera perpessa fuit a spiritibus malignis, propter honorem Dei, et propter salutem animarum in necessitate constitutarum. Obsecro itaque illos, qui hic ejus gesta lecturi sunt et audituri ; ut si forte huic narrationi insolitum quid et inauditum insertum fuerit, non temere calumnientur aut reprehendant; sed Deo, cui nihil est difficile, totum adscribere contendant.

Dicta fuit vulgo Mirabilis, E

adinstar alterius Hasbanicæ.

CAPUT I.

Vita Virginis usque ad annum XVI *ætatis, et initia tentationum ab ea toleratarum.* F

Cum in quadam villula, dicta Stumbele, ad duo milliaria a Colonia, Christi Virgo Christina esset nata, illico signata est manu Dei in femore sinistro, quasi sigillum impressum ceræ quod extitit violatici coloris. Quæ cum esset quinque annorum, apparuit ei Jesus Christus in specie pueri, qui ipsam spiritualibus moribus et disciplinis ac orationibus instruxit. Et sexennis effecta, in ecclesia infra elevationem Eucharistiæ, vidit puerum Jesum in manibus Sacerdotis, qui ait ad illam : Ecce adsum, paratus facere misericordiam : quicumque ergo imploraverit misericordiam, misericordiam consequetur. Et cum esset septem annorum per Angelum vecta fuit in paradisum voluptatis, ubi detecta sunt ei secreta cœlestia. Et cum ibi afflueret deliciis omnibus, missus est unus de Seraphin, qui ait ad eam : Ave Christina, omni gratia plena, Dominus tecum ; benedicta tu præ ceteris omnibus; et benedictus Jesus Christus Sponsus tuus. Item Angelus ei plurima secreta cœlestia revelavit : inter cetera, quod quamplurimi peccatores per eam converti deberent, et quamplures justi confirmari et consolari, et quamplurimæ animæ de Purgatorio liberari. Et cum reducta

Jesum videt quinquennis,

et sexennis ;

septennis ab Angelo salutatur :

EX MS.

A reducta esset per Angelos; dictavit tale carmen, quod sic incipit : Viridaria plena rosis vel liliis vel speciebus, undique delectabilia adeo; ut meus fraterculus Jesus Christus, si amoris sui daretur frui. *a*

a

novenni apparet Deipara,

3 Anno vero ætatis suæ nono accidit tribus vicibus, in Annuntiatione B. Mariæ Virginis, quod præsentata fuit per Angelos beatæ Virgini Mariæ. Ubi in spiritu duas Sequentias didicit; unam de Spiritu sancto, videlicet; Veni sancte Spiritus, et emitte cœlitus lucis tuæ radium etc.; et aliam de S. Maria, scilicet, Ave *b* rosa generosa salve candens lilium etc. Et cum has ita didicisset ac ineffabiliter consolata fuisset, ait sancta Maria ad eam : Christina, gaude et exulta; nam sicut prædestinatum est quod Christus me sibi eligit in Matrem et Sponsam; ita tu eris meà dulcissima Filia, et carissima Sponsa dilecti filii mei Jesu Christi : et his dictis per Angelum in cubiculum est reducta. Cumque decem esset annorum, apparuit eidem Dominus Jesus Christus, tamquam Sponsus procedens de thalamo suo, et desponsavit ipsam, et accepit fidem de manibus ejus, et ait illi; Sicut Maria in æterna sapientia

b

ut futuræ filii sui Sponsæ :

B mihi prævisa fuit esse Mater, sic tu quoque Sponsa: tanta autem oportet te pati pro nomine meo, et tanta mirabilia operabor in te, quod cœlum et terra non sufficient admirari. Hanc igitur dotem [habebis, quod] omnes, fidem et devotionem in te habentes et ad te gerentes, usque in finem seculorum fient participes passionum tuarum, in remissionem peccatorum; secundo participabunt virtutem, in robur et decorem animarum; tertio consequentur consolationem et securitatem cœlestia in præsenti prægustandi et in futuro perfruendi. Tunc in nuptiis illis, bonis ineffabilibus, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Sponsus Sponsæ suæ, in tantum medullitus inebriata fuit, quod per triduum non sumpsit cibum neque potum : nec mirum : quia non fuit vox neque sensus : in spiritu enim rapta erat.

decennem sibi desponsat Christus.

4 Circa undecimum annum ætatis suæ didicit Psalterium suum; et quando legit, videbatur ei sæpius, quod cum Dilecto loqueretur, et Dilectus cum ea : unde præ dulcedine ac abundanti cordis lætitia, flevit lacrymas caritatis. Atque utinam datum esset nobis sæpius ita lacrymari! Tunc increpavit eam Magistra sua dicens : Tu bene scis lectionem tuam, ipsa vero subticuit. O Deus quam bene illa scivit lectionem. Hæc autem infra septem septi-

Undennis Psalterium discit :

C manis didicit Psalterium : Sponsum enim et ejus Angelos habuit institutores. Cum autem esset duodecim annorum, cum eam parentes ipsius matrimonio tradere vellent; Christi ancilla hoc renuens, et parentibus ignorantibus fugiens, perrexit Coloniam, ubi pauperibus sociata, et fame atque siti cruciata, petiit alimoniam. Et cum esset annorum tredecim abiit Coloniam ad Beghinas, non plus secum deferens quam vestes suas et linteamen, et unum grossum panem et unum album, et duo alleca et duos *c* buckingos atque tres *d* lavamentes. Quæ cum esset in conventu Beghinarum, ab omni consortio et solatio transitorio ac gaudio se alienavit. Libentissime frequentavit ecclesias : de Deo sermocinari cum desiderio audivit, et operibus implere studuit : cilicio induebatur, et nodoso cingulo cingebatur tam duriter, quod nodi circumquaque vulnera faciebant. Omnibus feriis sextis in juvenilibus annis in pane et aqua jejunavit, ac super ligna et lapides recubuit. Omni nocte ducentis vicibus genua flexit; omnesque Horas dixit in veniis, hoc est in prostratione totius corporis cum extensione ad terram : sed in feriis sextis ad modum Crucis. Quasi continue habuit in memoria quæ et quanta Dominus Jesus

duodennis fugit a parentibus :

c

d

tredecennis jungitur Beghinis,

D Christus passus sit pro nobis in cruce; similiter quæ et quanta beata Maria et omnes Sancti, quibus omnibus est compassa. Apparuit ei etiam Dominus Jesus Christus, eodem modo sicut fuit in Cruce.

vivitque in magna austeritate :

5 Ab anno autem quinto decimo fuit in desiderio, quod haberet in quo recordaretur Passionis Christi: et tunc primo in manibus et pedibus et capite ac latere stigmata recepit. Item ab anno prædicto usque ad quadragesimum quintum ætatis suæ, diversa tormentorum genera et tentationes a dæmonibus sufferebat. Nam sæpius accidit ei de nocte, cum neret vel aliud faceret splendente luna, quod apparuerunt eidem ipsi dæmones, in species Angelorum transformati, qui magnis candelis illuminantes sibi quemadmodum sunt tortisæ *e*, et tubis buccinantes ac aliis instrumentis musicis; ut crederet hæc suis meritis provenire; similiter in orationibus hoc idem fecerunt. Cumque illa cognosceret se talibus servitiis indignam, edocta a Spiritu sancto non levavit oculos nec prætermisit orationes, unde turpiter sonantes abierunt. Item accidit in ecclesia Prædicatorum Coloniæ, ipsam a sensibus ita raptam, quod ad hospitium fuit deportata. Ille excessus mentis

quindennis recipit Christi stigmata,

et incipit a dæmonibus vexari :

e

extasim passa, creditur fatua atque epileptica :

E duravit tribus diebus et tribus noctibus. Beghinæ vero secum habitantes putabant ipsam insanire; atque caducum morbum habere, unde tamquam fatuam eam habebant.

6 Tunc dæmon, in specie S. Bartholomæi Apostoli quadam nocte stans ante lectum ejus, venit et dixit ad eam : Desiderio magno desideras pervenire ad regnum cœlorum : ideo consulo tibi ut te interficias, et sic eris Martyr coram Deo. Hæc autem tentatio duravit per dimidium annum, ita quod nihil libentius fecisset quam seipsam occidisset : unde et sæpius se interfecisset, nisi Dominus eam custodivisset : juxta puteum existens, voluit intus saltare, sicque in diversis locis quærebat vias se occidendi : sed Dominus custodivit eam. Quodam quoque tempore sola existens, volebat venam suam cum cultello aperire, tuncque maxima nigredo in brachio ejus apparuit : cui Dominus dedit in cor, quod cogitavit, si seipsam interficeret; illico iret ad infernum; sicque dimisit.

impellitur ut se interficiat :

7 Itemque invasit eam tentatio de corpore Christi et articulis fidei : cui restitit viriliter, et sæpe usque ad effusionem sanguinis ex ore ac naribus, implorans flebiliter Christum sibi subvenire; et tandem

solicitatur circa puncta fidei;

F dicens in elevatione, O Domine, si placet aufer a me tentationes levitatis; quia levius mihi esset mori, quam talia sustinere. Etiam nullo modo potuit credere, Deum aliquem creasse, ac ipsum Deum aut Sanctos aliquid scire de statu ejus; adeo quod non poterat aliquid boni facere, nisi faceret contra cor suum. Decem et octo septimanis numquam fuit confessa, sed videbatur sibi quasi mors. Hinc quadam vice, cum staret in ecclesia, infra Missam petivit supplicando dicens : O Bone Domine, quoniam aliquando intellexi verum corpus tuum esse in altari; ostende mihi hodie [Te] ita quod dubietas a corde meo recedat. Statimque in elevatione sacræ Hostiæ vidit puerum Jesum in manibus Sacerdotis, qui dixit ei; Ego sum Jesus Christus Sponsus tuus, verus Deus et homo. Illa vero, videns et audiens, præ admiratione defecit a corde : et cum ad se reverteretur, lumen fidei intra se sensit : sequenti vero die communicavit, et ex tunc tentatio illa penitus evanuit et cessavit.

sed viso in Hostia Christo, roboratur :

8 Videns autem hostis antiquus has duas tentationes ei nihil obesse, et cor ipsius in Domino confirmatum esse; in tertia tentatione, cum deberet cibum sumere vel potum, venit diabolus projiciens diversa genera vermium. Nam bufones, serpentes et araneæ supersederunt : ipsa tamen, ut diabolo resisteret,

in omni cibo ac potu objiciuntur ipsi insecta venenata,

A resisteret, sibi vim faciens, quamquam abhorreret, ipsas escas sumpsit : sed sentiens frigiditatem illorum corporum, super omne quod dici potest doluit : et quia natura abominans sustinere non valuit, ipsas escas evomuit. Et cum sorbitum deberet sumere, statim erat plenum vermibus ; unde et vitam naturalem sæpe perdidisset, nisi Dominus in ea supernaturaliter operatus fuisset. Similiter et in potu, cum debuit bibere, respondit diabolus ex amphora ; Si biberis, diabolum bibes in ventrem tuum. Et cum inspiceret amphoram, vidit bestias : attamen benedixit, et bibit : sed statim evomuit. In elevatione vidit bufonem, in Communione timuit sumere bufonem : quælibet autem tentatio duravit per medium annum. Tandem obtulit ei B. Maria calicem optimi saporis, et statim fuit liberata. Item cum perveniret ad parentes, non favebant ei de uno pane ; sed plurimas sustinuit ab eis molestias, quia sine scitu ipsorum recesserat ab eis circa festum S. Catharinæ; et aura tunc erat multum horribilis, propter gelu, ventum et nivem. Beghinæ quoque deridebant opera ejus : quidquid enim de veniis et orationibus faciebat, totum vilipendebant, sicque, heu! intus et ex-

etiam in ipsa sacra Hostia :

vexatur a parentibus et Beghinis.

B tra neminem habuit qui eam consolaretur. Cum debuit communicare non audebat : unde præ magno dolore effudit sanguinem coagulatum ex ore ac naribus, et decubuit per quindenam et amplius ; ita quod inflata fuit in ventre præ magno desiderio.

ANNOTATA D. P.

a *Sensus hæret imperfectus : crediderim autem Germanice dictatum , et quidem rythmice , quod hic Latine versum exhibetur.*

b *Harum Sequentiarum etiam mentio fit in Actis num.* 57 *lib.* 3; *nota est prima pro festo Pentecostes ; secundam necdum reperi.*

c Allecum , *pro* Halece, *necdum alibi legi :* Buckingus *autem, Belgis est halec, fumo induratus.*

d Lavamentem *dici opinor interulam lineam, recens lotam.*

e Tortitia, *fax cerea ex funalibus quatuor olim forte intorqueri solitis*, *et sic obduci cera.*

CAPUT II.

Favores divinitus collati Christinæ, et tentationes diabolicæ usque ad annum XVII.

C Hæc Virgo cum communicavit, in triduo *a* post, numquam pavit corpus suum, quod mansit immobile : sed quando sensus redierunt, quatuor signa apparuerunt ex divino munere. Primum signum fuit quod apparuit juvenis, pulchra facie ab extra, sed ab intra pulchrior fide, spe et caritate : unde verificabatur in ea illud psaltæ, Renovabitur ut aquilæ juventus tua. Secundum, quod tunc in facie sua tanta claritas resplendebat, quod vix oculus valebat hanc directe intueri, et nitoris excellentia ab hominibus videri. Tertium, quod odor suavissimus et largissimus ex ea mirabiliter fragrabat, qui plurium corda excitabat ad maximam devotionem. Quartum quod tunc secreta cœlestia referebat et revelabat, et gratiam verbis dabat. Præterea post Communionem etiam apparuit signaculum in vena cordis supra sinistram manum ; quod, fuit secundum proportionem festorum, tamquam sigillum impressum ceræ. Habuit quoque tres Cruces in latere : quæ hoc modo contigerunt. Accidit quoque in nocte quæ est ante Cœnam Domini, quod tres dæmones tribus uncis ferreis et ungulis pectus virgineum trajicientes , frustum *b* carnis, quod quantitatem duarum palmarum excedebat, abstraxerunt, corpusque ipsius ad

a Post Communionem triduo rapta,

varias inde gratias refert.

Signatur ei sinistra manus,

et latus tribus Crucibus ;

b

Junii T. V

terram dejecerunt ; sed cor ejus, Domino protegente, omnino non tetigerunt ; quamquam corpus ejus lanceis transfixerunt. At Virgo beata exclamans voce magna, quia mox mori putabat, cor suum et animam Sponso suo devotissime commendabat. Porro Sponsus suus dulcissimus Jesus Christus, clamorem et languorem suæ Carissimæ ulterius sustinere nequiens, cor Sponsæ suæ melliflua jucunditate adimplevit ; et illud frustum, ab ea dirutum, mirabiliter reformavit. D

EX MS.

10 Insuper illa tria loca transfixa tribus Crucibus mirifici coloris, cum dispositione ac circumscriptione mirabili signavit : duæ Cruces versus pectus extendebantur, et tertia in sinistro latere sita erat ; in illo scilicet loco ubi latus Virginis post Communionem quando in raptu fuit, solebat ex nimia caritatis vehementia aperiri. Unde quoties anima Sponsæ suæ ad suum et in suum Sponsum spiritualiter transibat, et intime ac medullitus uniebatur ; toties aperientes se illæ Cruces in modum fenestræ, lætum et paratum egressum præbebant : ac sic post Communionem usque ad diem tertium perseverabant, reliquis vero temporibus illud frustum per prædictas Cruces obserabatur, et zona E quasi purpurea circumdabatur : duæ autem Cruces, quæ versus pectus se extendebant, minores erant : sed tertia quæ erat in latere, major extitit et circumscriptione mirabilior. Circa minores Cruces pulcherrimis litteris scriptum habebatur, in una Jesus, in alia Christus : sed in tertia, quæ erat major ac mirabilior, continebatur ; Carissima mea, quia sæpissime pro meo amore mortua es, ideo tibi promitto quod mecum vives in æternum. Hæc vero ipsa Virgo cum tanta diligentia custodivit et abscondit, quod nemo mortalium nisi ipsa volente potuisset ea cognoscere. Item in circuitu illius Crucis per totum illud frustum multa mirabilia de fide, spe et caritate æterni Sponsi Christi, litteris et figuris scripta et carni indelebiliter insita continebantur, quæ tamen ipsa Christi Sponsa nulli voluit nec valuit indicare, nec ante mortem unquam ulli duxit revelanda.

eo loco ubi communicanti aperiebatur cor,

mirabiliter circumscriptis

11 O quam mirabilis Deus in Sanctis suis, sed mirabilior imo mirabilissimus in ista ! Nota quod beatus Joannes *c* de Reclusorio, Capellanus et custos Sponsæ Christi, protestatus est dicens : Væ detractoribus in Stumbele et alibi ; cum Sponsa sit conjuncta Sponso, quia toties in Spiritum sanctum peccant. Item eadem nocte ante cœnam Domini, F duo frusta quæ dæmones sibi abstraxerant ante B. Mariæ Purificationem, hæc usque ad hanc noctem imputribilia Dei gratia conservavit : quæ mirabili signo et splendore illustrata mirifico, atque ad modum formosissimæ Crucis ei, scilicet Sponsæ Christi, sunt mirabiliter aptata, pausanti sub umbra Dilecti, et pro speciali clenodio ac in signum inæstimabilis dilectionis, Crucem pulcherrimam in manibus reperit, cum de suavissimo sopore evigilaret : unde suo Sponso gratias egit : hoc vero clenodium tanta diligentia custodivit, quod nemo nisi ipsa volente poterat invenire. Denique Sponsa Christi mirabiliter consolata, diem Cœnæ cum magno gaudio peregit : quo transacto, usque ad Vigiliam Paschæ suo thalamo inclusa, sola permansit : et compatiendo dilecto singulis horis inæstimabilis dilectionis stigmata in singulis membris suscepit : quæ se in Vigilia Paschæ amicis præsentavit, in qua stigmata per signa evidentia apparebant.

c

quod nulli ante mortem revelavit ;

tunc etiam recepit frusta carnis sibi a dæmonibus pridem evulsa.

12 In die Paschæ ad ecclesiam læte proficiscitur, quia ea die Christus a mortuis resurrexit : et communicans, in amplexus Sponsi rapitur ; ubi semper novis epulis delectabatur, in terra viventium fluente lac et mel. Nota quod postmodum semper in Cœna

Euntem ad ecclesiam

 Domini

EX MS.

A Domini communicavit; et secunda feria post Pascha primo apparens suis puellis et amicis, Christi vestigia est secuta. Item in crastino Octavæ Paschæ, cum ad ecclesiam procederet, occurrit ei quidam dæmon in specie servi Prioris Godefridi de Brunwilre dicens: Ubi moratur quædam religiosa Beghinæ persona nomine Christina: habeo enim sibi ardua quædam nuntiare. At illa demonstrat sibi viam ubi erat domus suæ habitationis: nam verecundabatur dicere. Quia ego sum, sed ipsum clam sequi cogitabat. His dictis convertit se, et procedere cœpit. Ille vero reversus ad eam, ait: Vere cor meum dictat, quod vos sitis illa quam quæro. Quæ ait ad eum: Puto vos de Brunwilre venire, et ex parte Beghinarum mihi velle loqui. Qui respondit: Etiam vere ab eis missus sum, et ab amico tuo speciali Priore, qui omnes rogant vos instanter ut ad eos mox mecum veniatis: quæ caute se excusavit, quod esset ad præsens aliis impedita. Porro ille ipsam cœpit commendare; et quod dudum ejus amicus fuit cum juramento mendaciter affirmare.

sub famuli specie aggressus dæmon,

13 Sed ipsa hos sermones fastidiens, secum amplius non posse se stare dixit: et cum hoc progressa est ad ecclesiam. At ille; Per eamdem viam B redire debeo: sicque commendando et confabulando, eam maxime fatigavit. Cumque venissent ad quamdam sepem, ubi semita tendit ad claustrum; apprehendit eam per pallium, rogans ut oraret pro eo, quia diu in malitia vixerat et multa mala perpetraverat. Quæ ait: Benefaciat vobis Deus: ego sum peccatrix, et orationes meæ sunt inutiles; sed cum ille teneret pallium ejus, nec ipsam sineret abire; hæc erubescens, in nomine Domini monuit eum, ut retraheret manus suas et eam ad ecclesiam ire permitteret. Et ecce mira res! nam ob memoriam dulcissimi Nominis monitus in propria specie apparuit, voceque magna clamans se prodidit; et pileum quemdam de pelliceo factum, quem Virgo dudum perdiderat, eidem restituit, hæc enim feria sexta ante Cathedram S. Petri eum amiserat: quem Joannes de Clusa invenit, sed ignoranter iterum perdidit: nec mirum, quia dæmon eum sustulit, qui dixit ad eam: Vere compulsus eram adeo ut tollerem ipsum, alioquin procul dubio eum perdidisses: et fulminando recessit.

ad nomen Domini fatetur quis sit,

eique pileolum ablatum restituit.

14 Item quinta hebdomada post Pascha, ante diem Communionis ejus [dæmones] ferrum applicuerunt dorso ejus, et ipsum retrorsum incurvantes penitus confregerunt, quo facto abierunt. Tunc C duabus Crucibus ante [pectus] et [tribus] retro dorsum ejus signatur. Hæ quoque Cruces usque in diem tertium permanebant; mane autem facto communicavit, quam Sponsus suo thalamo mancipavit. Item in Ascensione Domini ascendit cum Christo in Jubilatione, et in tabernaculum ejus est recepta, ubi cœlestia gaudia est adepta. In festo autem Pentecostes donis septemplicis Spiritus est repleta: et infra Octavam Pentecostes, propter nimium æstum, egressa est de thalamo suo in curiam orare. Tunc sathan in Angelum lucis transformatus, magnam claritatem super curiam et domum ejus fallaciter ostendit: quem in spiritu cognoscens adjuravit in nomine Christi ut ostenderet se Angelum tenebrarum; et statim in tenebras conversus, evanuit.

Variæ gratiæ collatæ Virgini Domin. 5 post Pascha,

festisque Ascensionis

et Pentecostes,

15 Item Sabbato ante Nativitatem Joannis Baptistæ, cum Virgo sola ad Ecclesiam pergeret, occurrit ei quidam dæmon in specie hominis, habens caput magnum adinstar caldariæ, multis cornibus undique circumpositum, et inter cornua oculis plenum: quem Virgo intuens, adjuravit, dicens, Quo tendis, et unde venis? At ille ait, Putabam te a Communione impedire, et licet modo appaream tam deformis, fui tamen heri pulcher et delicatus juvenis, quando mentem cujusdam Beghinæ, ad sequendum quemdam juvenem Rectorem scholarum, sicut etiam unus in hac villa residet, inclinavi. Cui ipsa indignans ait: Vade nequam, mendax es: quia Rector noster est bonus homo ac timens Deum. Ait ille: Certe si non esset sub tua custodia, deberet ad nostra imperia faciliter inclinari. Præterea si tu scires quod ego, non hodie communicares: scio enim quod hodie sunt venturi sex Fratres, tam Prædicatores quam Minores, et alius quidam Rector puerorum in Colonia venturus est ad istum, qui est in reclusorio; unde propositum tuum pacifice non poteris adimplere. Cui Virgo: Licet omnes qui sunt in inferno jurassent impedire, non possent. Cumque sic loquendo juxta cœmeterium venissent, adjuratus est utrum vera essent quæ dixisset. Qui ait: Utique. His dictis in flammam conversus, in ignea nube sursum ascendit; et quæ prædixerat de fratribus et aliis verificabantur, et tamen ipsa communicavit. Item in nocte quæ est ante Assumptionem beatæ Mariæ dæmones incenderunt faciem ejus faculis ardentibus, deinde gladium ignitum per corpus ejus transfixerunt. Hinc inscindendo et quasi E serrando corpus ejus quasi per medium diviserunt: et ecce a Domino sanata et confortata, dæmones confusos fecit abire, ac victos ululare.

Dæmon deformis ei apparens,

D

Rectorem ejus calumniatur,

ac frustra nititur impedire ejus Communionem.

16 Item cum esset annorum sedecim vel circiter, graviter et inhumaniter tentata, non invenit in personis spiritualibus nec secularibus qui consolaretur eam: dicebant enim quod potius vellent meretrices esse, quam taliter vivere: sed hæc cum Susanna prorupit in hæc verba, conferens prius in corde suo; Melius est mihi incidere in manus hominum et dæmonum, quam derelinquere legem Dei mei et amorem dilecti Sponsi mei. Tunc Sponsus ejus videns desolationem suæ Sponsæ, ipsam omnino consolabatur, dicens; Ad me, o Sponsa mea, converte cor tuum, quoniam bonum et honestum est dogma meum. Unde semper post hoc verbum fuit optime consolata, et fortiter consolidata, repetente ipsum Domino nostro Jesu Christo. Item fuit in quadam infirmitate, in qua omnino extitit occupata acerbitate passionis Christi bene per sex hebdomadas, et videbatur ei quod in conspectu ejus suus Amantissimus occideretur. Cumque sic jaceret in contemplatione maxima, aliquando rigida manserunt ejus membra, nec quasi omnino gustavit cibum; in qua infirmitate sæpius apparuit ei dæmon in specie pulcherrima, consolans eam et dicens: Carissima, bene te habe, Dominus tecum est; et multum eam commendans, iterum dixit: Vide quia in natura defecisti, sed abstineas adhuc duobus diebus a cibo, et statim videbis Deum tuum in gloria sua. Ipsa vero, Spiritu veritatis edocta, petivit cibum: et tunc ille confusus recessit.

Ab omnibus derelicta,

confortatur a Christo.

Hujus passionem meditans,

F

frustra sollicitatur ad inediam lætiferam,

17 In omni Vigilia S. Bartholomæi Apostoli magnam pœnam sustinuit, adeo quod ungues ejus aperiebantur, et pectus rumpebatur; quia dilexit eum præ aliis Sanctis; ipse enim Apostolus fuit, qui ei in passionibus sæpe subvenit. Præterea ipsa numquam alicui peccato mortali sive veniali *d* locum dedit, nec aliqua tentatione victa fuit, sed omnes hostes ipsa vicit. Cogitavit enim primo, quod ista vita esset transitoria; secundo, quod in inferno nulla esset redemptio; tertio, quod regni cœlestis non erit finis. Item venit dæmon quadam vice in specie S. Bartholomæi, dulciter sic alloquens eam: Carissima filia, opera tua bona sunt coram Deo, cui supra modum places. Nunc superest unum, quia venire desideras ad tuum Dilectum, quod aliquid patiaris in tuo corpore: ita quod hæc verba per mensem die ac nocte quasi omni hora in conspectu ejus loquebatur. Tandem attulit secum spinas, quæ dicuntur

vivit absque peccato; *d*

in specie S. Bartholomæi apparens dæmon,

A dicuntur taxus vel roscum et obtulit ei, dicens: Hæc tibi offero ut corpus tuum castiges, quia hoc summe placet Deo. Hoc fecit tempore Matutinarum et Completorii. Ipsa vero edocta a Spiritu sancto, cogitavit intra se, dicens: Hic dæmon est: quia bene sentit quod male disciplinam ferre potes. Unde dixit illi: O nequam! Male suades mihi et false: quia Deus vult quod omnia fiant cum discretione; et quæ fiunt sine deliberatione diutina, et sine modo, et sine ordinatione, et sine temperamento, et sine perseverantia, omnia talia pereunt. Et licet ipso præsente hæc ita resisteret, tamen corde super ipso mirabiliter tentabatur.

offert spinas quibus se indiscrete cædat:

18 Item venit dæmon octo noctibus eam affligens ipsis spinis prædictis; ita quod non mansit sanitas in ea, a planta pedis usque ad verticem. Qui ait ad eam, Quia non obedisti, ergo vult Deus ut occidaris, et anima tua ibit in infernum. Quæ respondit: Infelix, non haberes contra me potestatem, nisi desuper tibi datum fuisset: sentio enim nequitiam tuam et intentionem perversam: nihil proficies in me, sed ego in te; nec poteris mihi auferre vitam, quia Deus est pro me. Item aliquando ipsa orante B venit in specie galli, alas movendo, cantans ut gallus, et accedens ad pedes ejus ipsam studuit impedire. Quæ dixit: Numquid non dæmon es? Et tunc faciens Crucem alta voce clamavit. Hæc pœna tribus septimanis duravit, sed circa finem adjuratus per eam, dilacerando crura ejus usque ad effusionem sanguinis, turpiter sonando recessit.

tum ipsemet illis eam vexat.

Sub specie quoque galli turbat orantem,

19 Item ipsa existente in oratione venit dæmon quasi nigerrimus vir, indutus vestibus conscissis et vilibus pannis; qui quassavit innumerabiles pediculos super lectum ejus, et cachinnando recessit, longos passus faciendo super tectum domus ejus. Hæc pœna duravit sex noctibus: una vero ex Beghinis secum morantibus noluit credere. Ergo dæmon quassavit bene quartale super lectum ejus: quæ manibus plenis portavit in ignem. Hæc erat cæca nomine Aleydis, quæ tota die satis operis habuit pediculos deportando. Sed Virgo Christina pediculos non deposuit, sed in lecto permisit, et cum eis sex noctibus dormivit; et tunc vicit. Postmodum numquam habuit pediculos vel pulices a seipsa vel aliunde, quod valde rarum est et inauditum. Item cum dormiret, dæmon extraxit pulvinar de sub capite ejus, ita quod cecidit ad cistam. Aliquando autem intravit cussinum, et fecit tumultum, sicque illa non potuit dormire. Aliquando posuit lapidem sub C capite ipsius, et deposuit tegumenta ejus; et cum resumeret, iterum amovebat. Interdum extraxit illi calceos, et pannos rupit de capite, quos ruptos aliquando reportavit. Quandoque apparuit ei dæmon in specie e Begardi, dicens ei: Omnes consiliarii tui sunt deceptores, et isti rasi fatui, quidquid loquuntur mentiuntur. Præcipue notavit Prædicatores, qui illi semper adhærebant.

et lectum ejus pediculis implet:

ac varie somnum ejus impedit.

e

ANNOTATA D. P.

a *MS.* in triduo postquam pavit corpus suum, mobile quod mansit, etc.

b *Hujus carnificinæ tempus non est facile ex scriptis Petri definire: quia videtur multo prior esse omni ejus cum ipsa notitia.*

c Beati *id est* beatæ memoriæ; *fuit autem hic* Joannes *Plebanus Stumbelensis, et Beghinarum Rector, qui obiit an.* 1277 *ut habetur ex Epistola cum qua supra ordior librum* 3 *et ex ejusdem libri num.* 42 *habetur anniversarium ejus* 5 *Julii.*

d *Intelligendum hoc accommode, de veniali plane deliberato.*

e Begardi, *in Brabantia dicuntur* Tertiarii S. Francisci, *soliti, ante nuperam reformationem, nutrire* D *barbas; uti etiamnum eam nutriunt in Francia, quos* Pique-puce *cognominant, habitu fere similes Capucinis.*

DX MS.

CAPUT III.

Aliæ vexationes et consolationes; dæmon ad stuprum solicitans et confusus.

Item cum esset octodecim annorum vel circiter, habuit longos crines in capite: et cum invite faceret radi, ne caput suum videretur nudum; venit diabolus abstrahens ei crines, cum tanta feritate, quod in multis partibus carnes cum cute fuerunt abruptæ. Item ante Adventum primo venit dæmon, cum jaceret in sua oratione prostrata, defœdans faciem ejus et brachium stercore fœdissimo. Altera vice percussa est flagello nodato, de quo præsentes mirabantur, quod non audiebatur per totam istam villam; unde ipsa defecit a corde quinque vicibus, talia vel similia dicens; bone Jesu rogo te per tuam passionem, quatenus dæmonibus præcipias, quod abstineant a doloribus quos amplius nequeo sustinere; E vel da mihi proventum sustinendi. Hoc dicto defecit a corde: et cum ad se reversa esset, cessavit afflictio. Post hæc dæmon deglubivit ejus crura usque ad genua, qui adjuratus recessit. Postea tenuibus unguiculis laceravit pedes ejus, quod omnes de villa quasi una die viderunt. Item in Vigilia Nativitatis Domini audivit vocem tauri, qui veniens horribiliter deglutivit caput ejus, dimittens salivam in faciem ipsius, ita quod suffocata fuisset, nisi Deus ipsam aliter custodisset. Item, cum audiret Missam vel prædicationem, vel oraret, tunc semper rugitus audiebat ad aures suas: quæ tentatio durabat quatuor septimanis. Tandem rogavit humiliter ut auferretur: tuncque audivit optimam vocem spiritualem, qua venit in cor ejus tale gaudium, quales prius de cantu numquam habuit.

Christina torquetur a dæmone crines vellente,

flagellante,

tibias deglubente,

suffocare niso,

varie obstrepente,

21 Item per quindenam obmutuit, unde tantum doluit quod præ dolore rumpebatur pectus ejus et sanguinem vomuit. Tunc venit dæmon dicens, O stulta, ubi nunc est Deus tuus: et apparuit ei in pulcherrima specie, dicens: Si Deum habes, hunc adora. Nonne vides quod ego sum omnium rerum creator et factor? Tunc ultra modum doluit, quia non potuit eidem respondere, sæpius autem talia dixit. Ita vero cum loqui non posset, in eumdem [torve] conspiciebat vel conspuebat. Item sine intermissione susurravit dæmon in aures ejus enormia F et pessima peccata, quæ homines committebant; et nomina eorum, qui furta vel similia faciebant, revelabat eidem: et minabatur ei quod vellet in ecclesia publice clamare quasi ipsa esset furata. Hoc duravit tribus septimanis, in quibus numquam dormiebat. Item quando in libro legere vel orare debuit, videbatur ei quod liber vel locus combureretur, vel quod ipsam per ignem transire oporteret. Item cum debuit communicare, fuit ignis accensus in conspectu ejus quasi clibanus ardens: et videbatur sibi quod nullo modo illum ignem per seipsam pertransire deberet. Et cum sudaret ac resisteret, procedendo in nomine Domini; tunc evanuit, et hoc duravit per quindenam.

mutam reddente,

peccata aliena indicante,

ignem objiciente,

22 Item in quadam Quadragesima tentabatur de Passione Domini: tunc enim et in Adventu Domini solebat singulis annis emittere lacrymas sanguineas, nam incitabatur non credere Christum passum. Denique cum ecclesiam intraret, respexit Crucem, et cogitabat dicens intra se: Hæc est pictura: quid prætendit? nihil veri. Unde supra modum affligebatur corde reluctando. Tunc dæmon proposuit ei dicens

passum Christum negante;

EX MS.

A cens, Credis Deum tuum passum fuisse? Non est verum quidquid de illo dicitur. In his Dilectus se absentavit, unde vomuit præ amaritudine sanguinem glomeratum. Item octo diebus ante Cœnam Domini, cum diceret Matutinas, supplicavit Domino, dicens : Dilecte mi, tu solus mihi spes et adjutor extitisti, et tua passio fuit mihi magna consolatio : libera me, quia diutius istam adversitatem nequeo sustinere. Eadem hora desideravit quod Deus ostenderet aliquod signum suæ passionis, et mox spinea corona capiti ejus impressa est, et fluxit sanguis per totam faciem ejus et in collum ejus. Post hæc cum ad se reversa foret, hæc pœna omnino effective cessavit.

pro quo ipsi datur corona spinea,

23 Item in Parasceve, cum Beghinæ quæ secum morabantur essent cum ea in Officio ecclesiastico, et sola Aleydis Beghina domi remaneret, quia fuit cæca; ecce Sponsa Sponso singulis horis et singulis membris compassa est, sed circa horam nonam sonuerunt membra ejus quasi distenderentur et frangerentur. Item præsentibus Fratribus Gerardo de Grifone ac Jacobo de Andernaco, cum Christi Virgo Christina in medio duarum sororum, scilicet Hade-
B wigis et Gertrudis germanarum Curati, dormire in hyeme; ecce venit strepitus subito in domum, qui omnes excitavit, insuper tria ostia domus patefecit; Christinam vero e medio earum rapuit, trahens ipsam extra domum, ubi eam Fratres et alii semivivam reliquerunt. Item in quodam vespere dixit Fratribus ut exirent, quia dæmones minabantur ei vestes exuere. Tunc Frater Gerardus dixit ei : Non te derelinquam, sed si denudaverint te, induam tibi cappam meam. Cumque sic loqueretur, dæmon abrupit utramque manicam tunicæ ac pellicei sui : tuncque ipsa subrisit dicens; Nescis miser quod pater meus poterit mihi alias vestes dare? At ille abrupta secum detulit, nec amplius tunc facere præsumpsit. Item apparuit ei denuo quasi Christus in Cruce; unde supra modum flevit, et sine intermissione. Tandem ad cor rediens requisivit [ex Confessario] utrum dæmon posset esse : qui dixit ei quod sic. Post hæc minime curavit et sic dæmon confusus recessit. Hæc autem tentatio octo diebus duravit, et plura similia contigerunt.

Christo compatiens,

raptatur extra domum,

et ex parte nudatur :

provocatur ad importunas lacrymas ;

24 Item dæmon ostendit multoties infinitos denarios, aureos et argenteos, in saccis plenis, ac gemmas pretiosas et clenodia diversa, dicens ad eam; Si velles vivere ut seculares, vel saltem sicut alii
C Religiosi; et abrenuntiares huic vitæ quam assumpsisti, vellem te facere prædivitem : hoc etiam facerem quod non posses timere mortem; et vellem prolongare vitam tuam quantum velles et quamdiu cuperes. Quæ respondit : Maledicte, tu mentiris, quia quæ promittis nequaquam poteris adimplere omnia. Qui ait : Clerici et Religiosi omnes decepti sunt quia hæresis est sic vivere : Deus enim a principio sic ordinavit ut omnes viverent in matrimonio, et tu fac similiter. Item omni nocte venit, sicuti virum unum et mulierem in comitatu secum habens : scilicet mulier secum puerum apportavit : qui tamen sic invicem sese tractaverunt nimis benigne secundum carnem : postea mulier amplexabatur puerum et dixit : Non est delectatio major, ista ubi vir conjungitur mulieri et qua mulier diligit puerum. His visis et auditis ultra modum tentabatur : et licet oculos clauderet, adhuc tamen talia vidit. Hæc tentatio duravit sex septimanis : unde huic resistere gravius fuit ei morte.

solicitatur oblato auro et gemmis ;

et objecta specie mulieris ac pueri, ad vitam conjugalem :

25 Denique invasit eam tumor, ita quod amicissimos amicos longo tempore dedignabatur. Cui dixit dæmon : Ex quo me non sequeris, scias pro certo, quod te confundam, ponam enim puerum in ecclesia, coram te, et dicam populo, quod tuus sit, et quod genuisti eam de religiosis amicis. Unde D cum audiret strepitum in ecclesia, timuit hæc fieri; nec poterat orare præ timore. Tribus enim vicibus, cum debuit communicare, videbatur et quasi distincte audiret tumultum, et quasi omnes dicerent; Ecce illa vilissima deceptrix et trufatrix, modo evidenter apparent ejus trufæ, quia genuit filium : sicque omne desiderium communicandi recessit; et timuit quod si procederet, posset eam infamare : tandemque restitit, cogitans, Si omnes vituperantes infamarent te, Deus scit quod innocens es. Item quadam nocte contigit ei, cum deberet de mane communicare, quod diceret in somnis, Dilecte mi, compatiamini mihi in hoc timore, et auferte a me hanc tentationem : et ecce mox respondit Dilectus dicens : Carissima Sponsa et Filia, patiens esto : tua pœna hodie finietur; denique tuus Sponsus dabit tibi tantam mercedem pro timore quem habuisti de tua confusione, quantam non dedisset si totus mundus clamasset. Cui illa respondit; Benedictus sis dulcissime, quia mei es misertus; qua expergefacta suggestio et tentatio hæc omnino evanuit. Sequenti die suscepit tale gaudium in Communione, quod tribus diebus non gustavit cibum E neque potum : hoc autem quasi continue post Communionem consuetum erat ei.

terretur minis impingendi sibi stupri

sed per Communionem ea pœna liberatur.

26 Item cum deberet altera vice communicare, venit dæmon in specie Angeli, voce lenissima dicens ei; O carissima, tu proponis hodie communicare : sed hoc non facias propter tres causas. Prima est, quia cum debes sumere Hostiam, ad terram corruet, et erit tibi confusio, et negligentia magna computabitur. Secunda est, quia debes cognoscere te indignam. Tertia est, quia ad hoc Sacerdotem induxisti, quod est malæ voluntatis. Unde perterrita et anxia, rogavit Dominum suum, ut ei ostenderet hujus rei veritatem. Tunc ipsa responso accepto quod dæmon esset, eam cupiens impedire; ferventi desiderio communicavit : interim autem ille cum strepitu disparuit.

Frustra a Communicando absterretur :

27 Item tentabatur de quodam viro, facinoroso per omnia, quem videre desiderabat; et quia non poterat, videbatur illi quod cor suum illico frangi deberet : et quia in nullo malo illum dilexit, mirabatur quomodo hoc esset; quia ipsum sicut dæmonem prius horrebat, et modo libenter cum eo loqueretur. Unde factum est, quod dæmon in specie illius viri, omni nocte venit ad eam dicens : Ecce F ego sum amicus ille; intravi secrete; domus aperta est; nec parentes tui nec fratres nec aliqui sciunt me hic esse, noli timere. Hæc credidit utique quod hic esset : et incepit eam amplecti ac tangere manus ejus, ipsa hæc sentiens, retraxit manus suas; et defendens se totis viribus, dixit ei, Nisi dimittas me in pace, diabolus te interficiet. Et præ nimia cordis resistentia vomuit sanguinem : et adjuravit eum per Christi passionem, dicens, quod eam in pace dimitteret. Qui respondit : O præcordialissima, numquam dilexi hominem in tantum sicut te : si me solum libenter videres, nollem amplius esse malus, sed vellem esse ad tuam voluntatem : semper te faciam Dominam : donabo tibi pulchras vestes, et ditabo te auro et argento, et abducam te sine scitu parentum ad delicatos homines, ubi habebis omnem tuam voluntatem. Interea memoriam habuit passionis Christi ut per eam resisteret illi tentationi. Ille vero hoc videns cœpit flere dicens : Dulcissima, vis tu me occidere? Jam moriar, nisi compatiaris mihi, quia causa tui non possum dormire neque comedere.

tentatur amore viri facinorosi,

et a dæmone ejus speciem induto,

ad consensum allicitur.

28 Tandem dixit : Nisi sis diabolus, ego faciam tecum voluntatem meam. Et comprehendit eam violenter, ita quod timuit sibi auferri vitam. Ipsa vero in

Eodem frustra vim intentante,

A in maximo timore et periculo posita, invocavit Sponsum suum complosis manibus, et ejulans dixit ad eum : O misericors Deus, conforta me in hac hora : nec tamen saltem aliquid dulcedinis vel consolationis sensit in corde. Ille vero deposuit ei pepla vel linteamina ; et dilaceravit ejus tunicas, dicens : Ex quo mihi non das responsum ; clamabo ad omnes quod meam feceris voluntatem. *ejusque patri et matri mortem minante,* At illa dixit : Nec mortem nec scandalum ullum vereor. Tunc ille extraxit cultellum, ponens super cor ejus et dicens : Cum hoc mox te occidam, nisi me sequaris. At illa ait : Domino Jesu Christo promisi fidem, pro cujus dulci nomine et amore mori desidero Ille vero ait ; patrem et matrem et omnes amicos tuos occidam, te autem adhuc reservabo. Et exemit gladium, ita quod videbatur ei quod omnes occideret, et quod *imo jam occisos repræsentante,* audivit omnes primo flentes miserabiliter, et postea sonantes quemadmodum illi qui occiduntur. Cum autem venisset ad patrem, ait ei ille : Expecta, inducam eam quod tibi consentiat, ut non occidar. Venit ergo alius sathan in specie patris, dicens ; Carissima, recordare quia numquam dilexi prolem tam ardenter sicut te ; consenti ergo mihi, et vivam : B unde si causa tui occidar, numquam salvaberis : similiter et mater ait. At illa respondit eis, Vultis quod Deum derelinquam ? nescitis quod pro nobis mortuus est ? lætanter et vos accedatis, et patiamini mortem pro peccatis vestris. Tunc occidit patrem : qui in gutture sonans, quasi jam mortuus *ipsamet cultello se lædit,* apparebat : similiter et mater. Et iterum appropians erat sibi : illa vero arripiens cultellum fixit in propriam carnem ; quod fecit ea intentione ne cor suum subverteretur, si violentiam aliquam sibi facere vellet : sed quod pœnam corporis sentiret. In ista resistentia omnia membra ejus sanguine et sudore sunt perfusa.

29 Hæc tentatio duravit per quadragesimam, in qua numquam credere potuit quod dæmon esset ; licet a suis Confessoribus sibi diceretur esse. Dilectio tamen in corde ejus prævaluit, quæ sibi vim faciens, contra cor, quasi contra mortem certavit, et sic ille victus abiit et confusus, relinquens ibi gladium in signum veritatis, illa vero jacuit omnino deficiens a corde suo, et vulnus quod sibi inflixerat *sed divinitus sanatur.* fluxit tribus diebus et tribus noctibus sanguine. Illa vero timens mori, flevit amare, quia timuit seipsam occidisse. Et cum sic flens jaceret, ecce apparuit pulcherrimus juvenis, speciosus forma præ filiis C hominum, alloquens eam et dicens : Noli timere, carissima filia et amica, et Sponsa : ego sum Jesus Christus Sponsus tuus, cui promisisti fidem antequam venires ad Beghinas. Noli turbari : de hoc vulnere non morieris. Hoc tempore præcipue mihi fidelis fuisti, quia video quod nullum præter me elegisti. Ecce ejusdem meriti fuisses cujus fuit Catharina, si tali intentione mortem subiisses. Tunc faciens Crucem super vulnus ejus, remediabatur : et statim dolor evanuit, et vulnus protinus sanabatur ; ac secundum dolorum multitudinem abundantius in corde consolabatur et tentatio cessabat.

CAPUT IV.

Dæmon sub specie serpentis et bufonis Virginem affligit : ipsamque et familiares stercoraria infusione vexat.

Visis inferni et Purgatorii pœnis, Item tribus noctibus vidit omnes pœnas inferni, scilicet fletus, ululatus, malleos percutientes, clamores, ictus, calorem, frigus, bufones, serpentes, fœtores, fumum, sulfur etc. Similiter et in Purgatorio diversarum pœnarum genera, humanæ naturæ intolerabilia. Propter hanc visionem tantus eam horror invasit, quando vidit quod propter modicum D quid, peccatores in inferno et in Purgatorio sine *Ex MS.* misericordia tormentantur : unde multum desideravit, si esset voluntas Dei, quod septies eam hic purgaret, ut pœnas Purgatorii evaderet ac istius seculi mare calle impolluto transiret : et factum est ita. Nam post has tres noctes, vidit ante pedes suas, in oratione consistens, serpentem, qui horribiliter incessit, sibilando insufflans eam : unde in tantum *petit hic purgari :* horruit, quod nescivit quid oraret. In ecclesia et in omni loco talis horror ac sibilus serpentis duravit, octo diebus et octo noctibus. Post hæc serpsit per totum corpus ejus, et composuit se circa crura ipsius, et ibi mansit. Postea sufflavit in aures ejus, et composuit se illi sine intermissione, et quasi tuba *ad quod datur ei serpens jugiter afflicturus,* intravit aures et oculos. Propter has infirmitates clamare cœpit ; adeo quod omnes de domo inquietavit : et circa finem intravit in exteriora corporis ejus, et voravit intestina ipsius. Hæc pœna fuit super omnem æstimationem, ita quod timuit sæpe mori. Et rodendo rupit ac dilaceravit intestina, adeo quod tribus diebus et tribus noctibus fluxit sanguine. *et intestina etiam corrosurus.* Quod sic eam voravit, tribus diebus et noctibus duravit : ultima vero nocte reliquit in corpore tan- E tam immunditiam et venenum, quod plus quam quartale de ipso corpore effluebat. Tunc in visione veritatis (semper hoc est intelligendum) beata Virgo Maria eidem apparuit, offerens ei calicem miræ dulcedinis et dicens : Accipe carissima filia et bibe ; ex hoc recipies sanitatem. Potus ille erat dulcior melle ; et hunc saporem retinuit tribus diebus et totidem noctibus.

31 Item clavos ferreos infixit [dæmon] pedibus ejus et manibus, præsentibus fide dignis : et hoc *Audito Bernardi jubilo,* contigit ante Natale Domini. Item accidit in Quadragesima, præsentibus fratribus Petro et Gerardo, quod quædam ex puellis cantaret S. Bernardi cantilenam, scilicet, Jesu dulcis memoria : et interim ipsa rapta est, ita quod corpus ejus riguit quasi lignum : sed circa spatium quinque horarum singultando ingemuit, ita quod in toto corpore modice moveretur. Post hæc cœpit spirare, non ut homines. Hinc ad moram duarum Missarum cœpit amplius spirare : inde cœpit loqui, sed admodum [submisse] *in dulcem extasim rapitur :* sic : O Amantissime, dulcissime, optime, dilecte mi, benedictus sis et laudabilis, et gloriosus in secula. Exultans enim inusitato gaudio et tripudio, toto corpore tremefacto, ad morulam unius Psalmi, sub uno spiritu attractionis, mota permansit. Post F hæc inter cetera magnificavit Sponsum suum, flendo pro se suisque amicis, et retulit de omnibus gratias : hoc longo tempore perduravit.

32 Insuper octo diebus ante Purificationem beatæ Mariæ, cum post Completorium esset ante lectum suum, audivit vocem bufonis, unde exterrita est : *a dæmone sub specie bufonis sibi adhærente,* sed ad cor rediens mansit in oratione. Tandem tamen illi appropinquavit, et sub vestibus intravit, et paulatim per membra ejus ascendit, et finaliter in pectore illius se locavit : erat autem adeo magnus, quod fere totum pectus occupavit, unguesque suos ejus pectori infixit, graviter eam vulnerando : et per octo dies sic mansit. In Vigilia Assumptionis intellexit, quod Dominus eam vellet liberare, unde manum retraxit ad interiora per manicam, et posuit *vexatur et vulneratur.* digitos inter ventrem et pectus bufonis, et violenter eum evulsit, et ad terram projecit ; et sonuit quasi antiquus calceus. Quæ dixit ei : Miser, cur ita cito revertebaris ? Et respondit dæmon de bufone : Non sum ego, alterius mihi crimen imponis : modo victus sum, numquam de cetero revertar. Cui præcepit ut fugeret, et mox disparuit cum bufone. Vulnera autem sibi inflicta durabant plus quam quatuor septimanis, et signo Crucis tunc sunt sanata.

A 33 Item in crastino Annuntiationis B. Mariæ Virginis, ipsa comedit in domo plebani Joannis nomine, cum fratre Petro et Carolo : et comestione facta frater Petrus de dilectione Dei prædicavit. Tunc ipsa, suipsius inscia, manum sinistram aperuit : et viderunt in manu ejus Crucem Dominicam, colore sanguineo rubentem ; et quam pulchra fuerit vix poterat æstimari. Illa Crux non fuit sola colore vel cruore depicta, sed carni quasi vulnus impressa, et pulcherrimis floribus adornata, atque mirabiliter ordinata ; quod nulla arte humana effici potuisset. Item fratribus Gerardo et Petro de Colonia, versus Stumbele euntibus juxta paludem, et de Virgine Christina conferentibus, tunc ranæ omnes coaxaverunt, adeo quod illi mutuo sese audire nequiverunt : et ecce frater Gerardus extendit manum suam, et præcepit in nomine Domini ut tacerent, atque collationem de beata Virgine Christina non impedirent. Et ecce omnes statim siluerunt, prout mandaverat eis frater prædictus, quousque venirent juxta villam : tuncque licentiabat eas, et maxime post hæc coaxaverunt. Item in die Paschæ eisdem stigmata sunt ostensa, ipsa tamen penitus ignorante.

EX MS. Videtur ejus manus florida Cruce notata. De ea loquens, ranis indicit silentium.

34 Item in die Pentecostes fere dicto Completorio, usque ; Ecce nunc benedicite Dominum, venit B dæmon omnibus videntibus, qui projecit librum quem ei abstulerat in Conversione Pauli ad parietem in choro ; adeo quod cecidit juxta fratrem Petrum. Plebanus autem videns librum, juravit per animam patris sui, quod liber esset Christinæ : et dimisso Psalmo, intonavit, Veni sancte Spiritus. Ipsa vero jacuit more solito retro altare, indurato corpore : et liber fuit mundus ; sed saccus stercore fœtido maculatus : quem frater Gerardus dedit ad olfaciendum quibusdam, qui vel quæ Virgini detraxerant : unde plures ex eis pœnituerunt. In tredecim diebus numquam dormivit, quia tantus calor ipsam invasit, quod corpus ejus pustulis plenum fuit. Item in festo Magdalenæ, cum plures *a* studentes sederent cum Domina Abbatissa retro curtim, venit ancilla vocans Plebanum et fratrem Petrum, et dixit eis : Cito venite, diabolus projecit Christinam in lutum, et timeo quod submerget eam. Venientes igitur, invenerunt eam luto immundissimo immersam præter caput. Hilla de Monte, stans in camisia et pelliceo sine manicis, et nudis pedibus in luto usque ad genua, et frater Petrus cum calceis insiliens, non poterant eam extrahere; quousque Plebanus Joannes C et frater Aldobrandinus eos juverunt. Qua extracta, frater Petrus induit ei cappam suam, et eam importaverunt *b*, et fuit insensibilis, sed cum ad se rediret, conquesta fuit, et dixit : O Domine, super omnia mihi grave est sic confundi, ut a viris tracter : attamen fac mecum ut tibi placet. Cui frater Petrus ait : Noli turbari, quia vere Deus ordinavit, quod nihil nudum in te apparuit : tunica enim alba induta fuit, quæ ultra pedes se extendit.

Dæmon restituit librum ablatum : a ipsam vero in lutum projicit : unde ægre a pluribus extracta est. b

35 Item in die B. Christinæ Virginis, quæ est in Vigilia Jacobi Apostoli, cum frater Petrus Missam celebraret de Spiritu sancto, in altari sancti Petri in Stumbele, et cum hujus Christinæ haberet memoriam ; tunc datus est ei imber lacrymarum ex mira cordis dulcedine : interim ipsa communicavit. Missis dictis institit Aldobrandinus ut irent ad Christinam, ad videndum mirabilia. Qui cum starent ante lectum ejus, Aldobrandinus accessit, humerum ejus tangens, utrum esset indurata scire volens : et sentiens quod non, indignanter dixit fratri Petro. Mendacium est quod dicitur de ista. Cui respondit Petrus : Expecta modicum, quia nondum tempus est ut hæc fiant : morula enim fiebat post Communionem antequam induresceret corpus. Hoc ignorans frater Aldobrandinus abiit, quod fratri Petro displicuit. Post hæc facto prandio cum Domina Abbatissa S. Cæciliæ, nomine Geva, iterum rogavit Aldobrandinus Petrum ut redirent ad puellam. Sicque cum Plebano sunt reversi ; et intrantes thalamum ejus, invenerunt faciem ipsius versam ad parietem. Tunc frater Aldobrandinus examinavit factum, nec invenit spirationis motum. Iterum posuit manum suam super humerum ejus, et sensit illam rigidam ut mortuam : unde ad cordis mollitiem mox pervenit. D

Rapta post Communionem in extasim, invenitur tota rigida,

36 Post modicum intervallum ipsa, parumper ad se reversa, sinistram manum extendit, et viderunt omnes Crucem pulcherrimam in manu virginea floribus adornatam. Tunc Aldobrandinus voce magna clamavit, et dixit : Heu me infelicem ! quod unquam fui ausus tantæ sanctitati derogare. Numquam credidissem, si talia non vidissem : totus enim mundus non posset facere talem Crucem. Ipse vero cum aliis usque ad Vesperas flevit, et incessit quasi esset in spiritu inebriatus, ipsa naturaliter inscia existente omnium prædictorum. Post hæc Aldobrandinus debuit manum Christinæ sua manu levare ut inspiceret : ipsa vero iterum rapta, manum Aldobrandini inter manum suam et parietem mox conclusit, adeo quod non poterat eam extrahere, quousque iterum ad se rediret. Postea redibant ad curiam ut cœnarent. Tunc Aldobrandinus dixit Dominæ Abbatissæ, Vere hæc compressio manuum non fuit naturalis, quia non sensi nec aliquid mali passus fui : fixa tamen quasi conclavata mansit. Item in Adventu Domini Petrus et Wipertus fratres, de Colonia venientes, invenerunt Godefridum Priorem in Brunwilre, Cellerarium, ac Plebanum Joannem cum ea ; ipsa vero sedebat in lecto propter instantes pœnas. Qui postquam ipsam salutaverunt, ad ignem exiverunt. Et cum modicum sedissent, Cellerarius *c* extendit ocream ad ignem : tuncque mox omnibus videntibus stercore humano, ad latitudinem unius palmæ, super ocream est perfusus. Hinc Christinam plus quam vicesies diversis modis defœdavit : interdum enim posuit stercus super tunicas vel sub vestibus, aliquando sub peplis quasi pastam, quandoque in oculos, et in os inter dentes, quod vix panno poterat detergi. Aliis dedit tepidum stercus, sed Virgini vel calidum adeo, quod pustulæ inde fiebant, vel nimis frigidum. In ortu diei cessavit illa pœna, sed de vespere rediit, et tunc illam sæpissime defœdavit. Circa mediam noctem quæsivit Petrus ab ea si dæmonem videret : quæ respondit ; Sive claudam oculos, sive aperiam, semper video dæmonem. Quæsivit Petrus secundo ; Cui similis est? Ait illa : Multipliciter se figurat : sed nunc non plus video quam caput ; hoc simile est humanæ faciei, attamen adeo est deforme, quod credo non posse tale fieri, habet enim duo cornua præeminentia. Et iterum quæsivit ; Ubi vides eum? Et illa, Apud Hillam de Monte et Gertrudem sororem sedet : quæ hoc audientes, territæ sese ab invicem diviserunt. Et iterum quæsivit, Si aqua benedicta respergeretur, numquid fugeret? Respondit quod sic, sed cito rediret : sicque nox transiit, ita quod interim pluries fuerat defœdata.

sinistramque signata florida Cruce ; et explorantis manum mirabiliter comprimit. E *Pluribus præsentibus c fœdatur humano stercore ;* F *quod et illi patiuntur.*

37 Nocte illa quæ fuerat ante Dominicam tertiam Adventus, dæmon advenit, Petro ac Wiperto circa illam sedentibus : et ecce sub scamno, ubi Wipertus sedit, dæmon sonuit, quasi faceret sorbitium de ovis. Tunc Wipertus arripuit baculum suum dicens ; Vilissime, ego eruam tibi oculos tuos : et cum truderet eum in uno loco, tunc fuit in altero. Dixit itaque Wipertus Plebano, Nescitis conjurationes quibus posset depelli? Qui ait, Scio, Egredere maledicte diabole etc. Ad quos ipsa ait, Nolite : quamdiu Dominus vult, oportet me ita tolerare. Cumque

Eorum unus, dæmonem ipsa invita adjurans

A que Wipertus non desisteret; ecce dæmon, quasi vesicam rumpens, extinxit candelam. Hoc strepitu Wipertus timore percussus exire festinavit: cui dæmon occurrit in medio viæ et perfudit eum tenui stercore, sicque clamavit [Wipertus], dicens; Væ mihi quia unum oculum perdidi: perfuderat enim dimidiam faciem ejus a summo usque ad deorsum, et unum oculum ac nasum dimidium, et dimidium pectus usque ad balteum, alterumque humerum usque ad brachium: qui lotus juxta ignem ridendo intravit. Postea vero cum legerent Matutinas, Frater Petrus dixit Wiperto: Appropinqua et ausculta quid faciat Christina. Quo facto ille dixit Petro; Sentio in ea odorem omnibus aromatibus meliorem. Post modicum accessit ad eam Frater Petrus, dicens ei: Intendis hodie communicare? Quæ dixit, Quod sic. At ille: Non cogites inquit aliud. Quæ ait: Molestum mihi esset quod hoc facerem. Facto autem prandio redibant, et ipsam immobilem inveniebant, ipsa vero post hæc ad se reversa, modicum extendit manum sinistram, et omnes viderunt signum Crucis gloriosum in medio palmæ triplicatum, quasi una Crux esset principalis, et duæ minores de brachiis ejus procederent: B unde data eis abundantia lacrymarum fuit: qui intus illustrati abierunt, ipsa inscia omnium quæ fiebant.

fœdius perfunditur.

Ipsa interim invenitur suaviter fragrans.

38 In quarta Dominica Adventus, quæ præcessit Vigiliam Natalis Domini, Gerardus et Petrus venerunt in domum Christinæ; et exeuntes cappas fluviis madefactas ad siccandum, invenerunt Joannem de Mussindorp cum socio suo, ac Joannem Plebanum et Beghinas. Tunc Gerardus quasi jocando dixit: Domine dæmon, non me defœdes: ego sum amicus tuus. Ad quem Petrus. Si tu ejus es amicus, ero tui et ipsius inimicus. Quo audito alii subriserunt, optantes quod aliquo clenodio ipsum salutaret. Cumque sic loqueretur, venit ex angulo quasi colore albus humor, velut si magna scutella vel plevis plena effunderetur, et effudit in Petrum super humerum dextrum et nasum, sed ostium prope stans de residuo perfundebat. Quo facto cœnaverunt: quotiescumque autem ipsa orabat, dæmon alta voce sibilabat. Cœna facta, Gerardus debens ire, ad ignem divertit: quæ dæmon perfudit in faciem suam, et dimidietatem scapularis novi, et caputium, et totum pectus fœtido stercore in tanta copia, quod stans in media camera fecit immunditiam de naso abstillare. C Hoc autem pluribus placuit, quod amicus amicum sic tractavit.

Quidam dæmonis se amicum jocu-lariter dicens,

parum amice ab eo habetur.

39 Circa mediam noctem ipsa cœpit magis solito angustiari, ad quam Petrus ait: Cur tantum tristaris? Cui illa respondit: Non mireris, quia video horribilem dæmonem stantem ante me, ac lapidem ignitum habentem quo me vult comburere. Post modicum dæmon posuit ignitum lapidem ad carnem ejus, inter vestes in latere sinistro, ad quantitatem pugni; et tam fortiter impressit, quod erat quasi immobilis. Tunc passa fuit tantam pœnam, quod vix credi potuit omnibus, postmodum lapidem videntibus et manibus tangentibus: sed dæmon post longam moram de manibus eorum lapidem sustulit, et super humerum Virginis locavit; ibique mansit, quousque gallus cantavit, et tunc cessavit. Facto vero mane institit omnes maculando, ita quod Gerardus et Petrus tribus vicibus fuerunt defœdati, quod non habebant quod induere possent: alii plus, alii minus. Post modicum autem dæmon stans super cistam, chorizavit, maximum strepitum faciens. Tunc Petro et Gerardo Officium de Domina nostra legentibus, cum ad Evangelium pervenissent, scilicet, Missus est Gabriel; ecce dæmon, non veritas divina, sub manibus Petri tortam, ad latitudinem digiti fere spissam, per totum caput et inter pepla D Virginis posuit: quam completo Officio Petrus deposuit, quantum potuit, digitis suis.

Virgo lapide ignito torquetur,

et ludificatur.

Ex MS.

ANNOTATA D. P.

a *Etiam in cœnobiis Virginum* Studentes *dicuntur, quæ probationis tempore discunt linguam Latinam et cantum.*

b Importare, *per Teutonismum id est domum inferre* Binnen draghen.

c *Clarius acta lib.* 1 *num.* 50 *ubi dicitur*, cum pedem ocrea calceatum ad ignem extenderet.

CAPUT V.

Nove molestiæ ipsi aliisque propter ipsam a dæmone illatæ.

Item Joannes Plebanus in Juliaco, videns diabolum tollere amphoras et scutellas familia comedente; audivit eum cantantem, et tympanis ac nolis et aliis instrumentis ludentem: et ait ad diabolum: Quare non venis ad domum meam. Qui respondit; Quam cito veneris domum ero præsens. Quo facto ipsum E terruit, horribiliter sonando; et recessit, dicens; Si ancilla et Sponsa Christi permisisset, sine damno tuo non taliter abscessissem. Talia et similia sæpius contigerunt. Hæc interrogata de dæmonibus, quos vidit dum esset in spiritu constituta; et respondit: Sicut diversa sunt genera Angelorum et hominum, sic et dæmonum. Quoddam genus eorum numquam tentat homines gravibus peccatis: quælibet vero genera habent specialia officia et versutias contra hominem exercere. Post hæc dæmon lectum ejus intravit, et totum stratum passim conquassavit, ac verba blasphemiæ cum cantus melodia alte ac rythmice decantavit: inter cetera, Ubi est Deus tuus? nunc sæpius repetens, tandem dixit; Ubi sunt isti rasi fatui? sic tractabo eos quod non audebunt tibi apparere. Post hæc adjurans eum per passionem Domini, præcepit ut dictorum elucidaret veritatem. At ille dimittens cantum, qui ante ut pugil incessit, nunc quasi vetulus et decrepitus cœpit dicere, Se fore mentitum; et quod perdidisset beatitudinem, sed permissus fuisset a Deo ut eam affligeret; et quod sit victus. Qui mox strepitum faciens, quasi vesicam rumperet, bombizando disparuit.

Insultanti Plebano minatur dæmon,

et Virgini molestus est.

41 Item in Quadragesima, Joannes dictus Hespe et Petrus veniebant ad eam: quæ ipsum Petrum F rogabat, ut crastina die Missam diceret de Domina nostra: quo facto ipsa immobilis permansit in loco suo: nec mirum, quia rapta fuit. Pallium vero ejus viderunt quasi rore cœli optime odorante perfusum. Tunc frater Joannes suam manum madefecit in rore, et linivit aliam manum ubi habuit accrescentiam ut ovum: quæ statim cœpit decrescere, et brevi post tempore sanabatur, de qua prius timuit usum manus perdere. Officium fuit, Rorate cœli desuper, qui Sponsæ Christi Christinæ irroraverunt. Item in Cœna Domini, Petrus et Mauritius, Joannes et Aldobrandinus, venerunt in Stumbele: tuncque puellæ dixerunt Petro: Hoc fuit in ecclesia (quoniam eodem die communicaverat) si possetis sinistram manum ejus inspicere, mirabiliter enim est depicta; ecce Deo dante. Tunc vidit Petrus quindecim signa in manu virginea, situ ordinatissima. In medio palmæ extitit signum rotundum, minus sterlingo: circa quod erant quatuor in modum Crucis, in hunc situm disposita, aliquantulum minora, sed reliquis decem majora. Quinque igitur in carne depicta non arte naturali; residua vero decem, per decem digitos manuum erant distincta, ita tamen quod quilibet articulus erat signo decoratus.

Christina cœlesti rore perfunditur,

eoque illitus frater sanatur

in manu ejusdem mira signa videntur.

EX MS. Sordidantur petulantes quidam in ecclesia,

A 42 Post hæc tenebrosis Matutinis dictis usque ad Benedictus, tunc cum Kyrie eleyson cantaretur, quidam in ecclesia per insolentiam ex dissolutione cantaverunt, ita quod in choro omnes impediverunt. Et ecce, ipsis in choro cantantibus, et passionis Christi memoriam celebrantibus, affuit Sathan : qui omnes qui insolentias fecerant, defœdavit, de quo pessimus fœtor exhalavit : sed quod mirabilius fuit, quædam personæ, a dextris et a sinistris ipsius Virginis, nimis fuerant defœdatæ, quædam in tunicis et quædam in palliis, et quædam in peplis, et facie ; nec una gutta Christinam tetigit. Tunc candelis reaccensis, Plebanus experiebatur quæ illæ personæ erant plus defœdatæ, scilicet Beghinæ, quæ plus detraxerant Christinæ. Ipsa vero nihil horum sciens, nisi quando Petrus ei enarrabat, tunc primitus recognovit. Cum igitur Christina domum reverteretur, adeo passione Christi fuerat occupata, quod Petro aliisque loquentibus non respondit

et Beghinæ Virgini detrahere solitæ.

In eadem rapta apparent sacra stigmata,

43 In Parasceve post Officium, Joannes et Petrus cum aliis Fratribus invenerunt eam rigidam in lecto : tuncque omnes qui aderant viderunt sti-
B gmata. Hilla quoque de Monte ad eorum petitionem detexit pedes, et fluxerunt rivi sanguinis : eodem modo in capite et in aliis locis : similiter et spinea corona fuerat coronata. In die sancto Paschæ ducta est in equo patris sui ad ecclesiam, quia ire non potuit præ stigmatibus : quæ in prima communicavit Missa, et statim rapta fuit in loco suo. Tunc veniente Fratre Salomone cum socio in sacris diebus et fratre Wiperto faciente sermonem, rapta fuit. Post hæc rogavit Salomon eam ut resueret cappam suam, quod consilium dederat ei Petrus : quo facto, ipsa sibi non cavente, Salomon vidit stigmata in manibus ejus. In Octava Paschæ venerunt ad eam duodecim Fratres Prædicatores in Stumbele : et Fratre Arnoldo faciente collationem de hoc themate, Stabant juxta Crucem Jesu mater ejus etc. iterum rapta fuit, Fratribus videntibus.

rursumque ipsa aliquid suente ;

quæ diversimode vexatur a dæmone,

44 Iterum, cum debuit orare vel aliquid boni facere, venit dæmon cum lanceis et cultellis, qui nitebatur eam perforare. Semel, cum sederet ante reclusorium cum pluribus personis, venit dæmon, et lanceam fixit in os ejus, ita quod omnibus videntibus evomuit sanguinem. Item per quindenam ante Assumptionem B. Mariæ Virginis, sudavit guttas sanguineas. Item non potuit audire Missam, nec verbum Dei, nec orare, nec aliquid boni facere,
C nisi faceret contra cor suum, sicut contra mortem. Item dæmon percussit eam ferro candente in partibus organicis, adeo quod non apparuit in ea facies, sed horror, sic quod a Fratribus vix poterat agnosci ; scilicet Waltero et Godefrido de Weerde et aliis fide dignis. Item soror ejus Gertrudis combusta est in naso, unde noluit secum plus dormire, nec effici Beghina ; sed postea maritata est. Item combussit Christinam in capite, et perforavit sibi aures ferro ignito, ita quod in gutture pustulas habuit. Cum autem sic quasi exanimis jacuit, Sponsus eam corde et corpore sanavit : semper enim a Sponso vel matre gloriosa Virgine Maria est curata. Item in specie Begardi quandoque apparuit ei dæmon, quem noscens alloquebatur in hunc modum ; Infelix quid me persequeris ? Qui respondit : Libenter deciperem te ; sed propter virtutem omnipotentis Dei, quæ in te regnat, prævalere nequeo.

sed juvatur a Christo et Matre ejus.

45 Item in exaltatione sanctæ Crucis venit dæmon in specie fratris ejus Henrici, de vespere, qui prius in *a* Campis Monachus est effectus : venit enim in suo *b* wambasio, candela in thalamo Virginis ardente, sanguinolentus et graviter vulneratus, qui dixit ei : Soror carissima, ne terrearis ; ecce inimici vulneraverunt me ; sed spero quod mihi non D
nocebit. Hæc spiritu edocta, mox cognovit dæmonem : qui confusus dixit, Hæc vulnera tu mihi fecisti, et post hæc disparuit. Item in Ecclesia, janua fracta ipsam vulneravit, adeo quod in octo diebus ire non potuit. Item perdidit pepla, et librum : quæ in Pentecoste, malis artibus *c* suis reportavit. Item momordit magna frusta de corpore ipsius, et laniavit atque combussit vestes in corpore illius, ac horribiliter illam afflixit et aspexit. Per caput et per os defuncti loquebatur, et per oculos vidit Fratres perterrens : Prioremque de Brunwilre læsit ; et Monachum de *d* Quinheym vulneravit, et dum ad claustrum rediret in fossam projecit, et quosdam momordit. Judæum et Judæam, qui volebant eum fugare, lapidare curavit. Item ante festum omnium Sanctorum, in elevatione Corporis Christi, apparuit ei dæmon dicens : Ecce ego sum Deus tuus. Quando flexit genua, ille trusit eam quod non potuit surgere. Hæc autem et similia sæpius contigerunt, quæ non omnia recitantur.

Apparet ei dæmon specie fratris ejus ut vulnerati

ipsi et aliis deinde varie molestus,

46 Item abstulit ejus æmulæ duo allecia, et stercoravit in scutellam, et projecit in reclusorium. Item dixit Christinæ : Abstuli decem solidos antiquæ Beghinæ, tuæ æmulæ, ac deportavi in cloacam Prædicatorum Coloniensium. Illa vero post invenit E
denarios quod perdidit. Item fregit sibi omnia ossa sua in ecclesia, et calceum extraxit ; quem divinitus compulsus postea reportavit. Item in Vigilia omnium Sanctorum eam in reclusorio cum aliis defœdavit, et eam Barbaram nominavit, ac recessit, præsente Hilla et Reclusis. Item cum post orationem in Brunwilre in monasterio per totam noctem remansisset ; ecce sathan, post recessum suum, totum locum circumquaque antiquis calceis et stercore defœdavit, in tanta quantitate, quod campanarius ea sportis faceret deportari. Item per os Christinæ Dominum blasphemavit, unde nimis desolata fuit quasi Dominus eam reliquisset : nam in resistentia vomuit sanguinem ex ore suo et naso. Item sororem ejus Gertrudem, cum capite defuncti projecit ad caput, et famulo earum ad collum suspendit. Item quando famuli vel ancillæ straverunt lectulos suos, tunc sathan extraxit pulvinaria ac cussinos, et reposuit pro eis lapides aliquando vel tortas vaccarum, calidas et molles.

uti et æmulis ejus,

47 Item cum lapidibus projecit parentes ejus, fratres, et sorores, ac alios : et cum lapide Judæam F
vulneravit. Item Priori prædicto momordit undecim vulnera : Joannem in Mussindorp momordit et Plebanum, ipsamque cum lapide projecit inter scapulas, quod vomuit sanguinem. Item ferrea manu sua compressit pedes ejus, quod sanguis fluxit ex unguibus. Item apparuit in specie horribilium bestiarum et belluarum, et in omnibus membris ipsam momordit. Item cattum sanguinolentum trusit in os ejus et cetera cadavera. Item combussit pelliceum totum in corpore præter collarium circa collum, et aliquando tunicas ita combussit, quod pelliceum illæsum et intactum permansit. Interdum etiam rupit vestes ejus : sulfur quoque fudit in os ejus, ac sonuit horribiliter quasi taurus vel alia animalia. Diversos ludos musicos exercuit cum tympano et fistula et aliis, et cantilenas chorizando decantavit. Item disputabat cum ea de Deo et de fide, sed semper ab ea vincebatur.

et consanguineis ;

quin etiam illam aliosque lædit,

48 Cum Virgo Christi Christina esset XXIII annorum vel circiter, accidit ei ante festum omnium Sanctorum, dum iret ad ecclesiam, ut obviaret ei diabolus in specie fortissimi equi, ex ore ac naribus flammam sulfuream exhalantis : quo viso territa secessit a via, ut ejus cursui locum daret. Ille nisus Communionis ejus propositum impedire, super humeros

occurrens ei in specie equi.

A meros ejus exiliens, pedibus ipsam conculcavit; postremo velaminibus detractis, frustum a capite Virginis in quantitate palmæ cum crinibus evulsit; tantum strepitum cordi ejus et horrorem incutiens, ut villa cum domibus sibi subversa videretur. Postquam autem dæmonis malitiam intus cognovit, ipsum in nomine Christi ut discederet admonuit: unde ipse confusus in nebulam fœtidissimam est mox resolutus. Item volverunt eam in capite in tantum, quod cerebello fracto cerebrum nudum videbatur. Iterum rupit carnem de cruribus, quod ossa nuda videbantur: quæ vulnera post triduum sæpe sanabantur.

Illa in raptu auditur suaviter canere.

49 Item in festo omnium Sanctorum, Joannes, Aldobrandinus et Petrus prædicti, post prandium ad eccelsiam redierunt, ut viderent mirabilia. Tunc ecclesia clausa fuit. Stantes ergo modicum audierunt cantilenam, cujus modus seu sonoritas fuit adeo subtilis et dulcis, quasi melle commixtus. Post hæc intrantes ecclesiam, retro altare ipsam invenerunt jacentem, toto corpore rigidam: unde auscultabant si vocem audire possent: et mox quasi in pectore sonus fieri videbatur: tuncque veraciter poterat dici; In cymbalis bene sonantibus, in cymbalis jubilationis laudat Sponsum Jesum Christum. A

Triduo raptatam a dæmonibus

50 Item post secundam Dominicam. Adventus, a dæmonibus trahebatur per sepes, spinas, et glebas gelatas, nunc per caput, nunc per pedes, ad quamdam paludem vicinæ silvæ adjacentem: ibique per tres noctes, ad modum bovinæ pellis, corpus diutissime cæsum, quasi examine super glaciem projecerunt. Tunc adimpletum est illud Evangelicum; Reliquit eum tentator etc. Duo siquidem Angeli veniebant, qui corpus Virginis a læsionibus curabant, et lenissimo pallio corpus ejus obumbrabant, mentem ejus divinis eloquiis confortabant, et adeo miris consolationibus in cubiculum reducebant, quod præ nimia jucunditate nec viam nec modum reductionis perpendere tunc valebat. Item diabolus in specie Plebani de mane exiit de domo ejus, ex quo homines fuerant scandalizati, credentes quod in domo puellæ per noctem dormiisset etc. Item in reclusorio, præsente Domino Joanne ac Domino Henrico Plebano de Poilheym et aliis, diabolus ita trusit corpus ejus ad postem, quod cruentavit. Talia et alia similia eidem contigerunt, quæ non sufficio singulariter enarrare.

Matt. 4. 11 sanant Angeli.

Iterum eoram aliis cruentatur:

videt annulum cœlestem in digito Fr. Petri.

51 Item post Natale Domini in sacris diebus talem habuit historiam de Fratre Petro Lectore Gotlandiæ, quem vidit sibi assistentem: in cujus digito perspicue, ad modum auri splendidi, vidit annulum pulcherrimum, intrinsecus insertum, in cujus summitate erat gemma clarissima, in qua continebatur, Jesus Christus est vestrum fides æterna: quod autem in interiori parte scriptum erat, noluit propalare. Item ante Dominicam in passione Domini, duo dæmones cum ferreis instrumentis os ejus crudeliter expandebant: tertius vero pone infundebat picem cum bullienti sulfure. Quoties autem istud tormentum evenit, toties B. Maria calicem miræ dulcedinis ei proposuit ac propinavit: quo hausto totalis amaritudo mox cessavit. C

Cruciatur infuso in os sulfure.

ANNOTATA D. P.

a *Vulgo* Kempen, *extremum Coloniensis diœcesis oppidum inter Juliacum et Cliviam,* Venerabilis Thomæ a Kempis *patria, uti docet Rosweidus in notis ad Vitam post Chronicon Windesheimense; contra nonnullos, natum credentes synonymo loco in Transisalania; eoque facilius in hanc opinionem ductos, quia in monte S. Agnetis prope S[illegible]ollas, in eadem Transisalania* Thomas *vixit et obiit.*

Junii T. V

b Wambasium, *Teutonice* Wambays, *thorax pectus et ventrem contegens: unde ei nomen factum credit Kilianus; quod* Wambe, Wombe *antiquitus ventrem significarit. Vide Cangium in Glossario: post vocem* Gambiso, *quæ in eodem significatu accipi videtur, plura afferentem auctorum insignium loca, unde vox ipsa et origo distinctius explicetur.* D EX MS.

c *Id est,* Invitus, *Franci dicerent,* Malgré luy; *ut videri possit ex Parisiensi studio phrasim Teutonibus ignotam, attulisse Auctor.*

d Quinheim, *ubi sic necdum didici.*

e Cerebellum, *pro cranio seu testa capitis, hic primum lego.*

CAPUT VI.

Multiplex dæmonum fraus, detecta et explosa per Christinam.

Item ante festum Ascensionis Domini, scilicet in Vigilia, cum in ecclesia post Vesperas sola remaneret; ecce antiquus hostis, cupiens orationem ejus impedire, tantum strepitum et horrorem fecit, quod timuit ecclesiam corruisse: sed post pusillum resumptis viribus, cum dæmonis astutiam cognovisset, ad confusionem ejus alta voce cantando, Deum magnificavit. Quod Dominus Joannes inclusa audiens, celeriter etiam introivit, ipsamque in orationibus invenit, sed cantus cessavit. Quod ut vidit dæmon, libellum de manu ejus arripiens, in pavimentum cum impetu projecit. quem Dominus Joannes præfatus levavit, et ante ipsam reposuit. Qui auscultans eam plura loquentem, inter cetera audivit eam dicentem: O maligne spiritus, nequaquaquam me poteris a laude Domini mei revocare, nec omnes diaboli qui sunt in inferno. E

Insultat dæmoni volenti orantem turbare.

53 Item desiderio desideravit, pro negligentiis Domini Joannis Plebani in Stumbele satisfacere, ut a Purgatorio absolveretur. Hoc Dominus misericorditer permisit: unde tribus noctibus ante Pentecosten venit quidam dæmon in specie prædicti Sacerdotis, horribili aspectu et lamentabili voce damnatum se pronuntians, exponensque causas suæ damnationis. Ad quod hæc intra se dicebat ad Deum: Carissime Pater, si hic non salvabitur, tota mea spes et fiducia frustra habetur. Hæc et alia illa dicente, disparuit: et continuo duo alii venientes, maximis verberibus eam affligebant; et confringentes singula membra ejus, caput ipsius retortum usque ad pedes reflectebant. Hoc facto duo Angeli cœlitus missi veniebant, qui ipsam cœlesti medicamine reficiebant. Hæc per tres noctes sustinuit: sed illi in fine fatebantur, se nihil juris habuisse in prædicto Sacerdote: qui ab ea licentiati, confusi et victi abierunt. F

Satisfacit pro defuncto Plebano:

54 In die Pentecostes cum lætitia et jucunditate ad ecclesiam proficiscitur, et statim transvehitur in amplexus Sponsi sui rapta ipsa Sponsa, ibique ineffabiliter consolatur, cui inter cetera arcana tempus et hora Sacerdotis prædicti, quando absolvebatur, revelata sunt; scilicet quando ejus anniversarius dies celebrabatur. Quantas proinde gratiarum actiones dilecto Sponso persolverit, scribere non valeo omnino. Item tribus diebus ante Pentecosten transactis, usque in sextam feriam quæ est post festum Petri et Pauli, in quo anniversarius dies prænominatus fuit; ipsa infinita tormenta sustinuit, ad modum Purgatorii, in noctibus; sed in diebus jucunda apparuit. Unde adveniente feria sexta Anniversarii die, hæc quæ post Pentecosten non communicaverat, statim in thalamum Sponsi raptim mancipabatur. Ubi in speculo æternæ veritatis Amicum, pro quo tantas ustinuit felici intuitu specula-

eumque intelligit absolutum a pœnis,

multa prius pro illo passa.

48 batur.

A batur. O quantum gaudium et exultatio ibi fiebat, ubi amici se invicem salutabant!

EX MS.

Coloniam cum fratre in carruca euntis

55 Item in tertia nocte post Nativitatem B. Mariæ cum fratre suo Sigwino pergebat: frater autem ejus triticum in carruca portabat. Qui cum civitati Coloniensi appropinquaret, vix fuit media nox. Placuit ergo eis ut equos solverent, et in pascum dimitterent, seque reponerent ut dormirent. Tunc Virgo Christi carrucam ascendens, pervigil residebat. Et ecce antiquus ille serpens affuit, qui tanta fortitudine equos carrucæ huc illucque traxit, quod ipsa non poterat superius residere. Descendens ergo de carruca, flexis genibus insistebat orationibus. Tuncque dæmon eam diversis versutiis et machinamentis attentavit: primo in speciem lupi se transformavit, ipsam micantibus oculis et mordaci gutture quasi devoraturus, nequiter impetendo. Præterea vocem lamentabilem tamquam fratrem ejus jugulasset, emittebat: deinde ad equos currens idem faciebat. Post hæc infiniti lupi veniebant, qui resonabant quasi omnes devoraturi essent, totumque campum horribilibus vocibus replebant. Sed Virgo Christi intus edocta, dæmonum astutiam intuens, constans in orationibus persistebat. Habens enim plenam B fiduciam ad Dominum, hæc volvebat in corde suo: Quoniam possibile est omnipotenti Deo tam fratrem quamque equos sua virtute reformare. Hæc ipsa cogitante, dæmones in specie luporum evanuerunt, sed post hæc diversis modis sese ostenderunt.

orationem impedire conantur dæmones, in forma luporum;

tum iterum sub specie variorum animalium,

56 Hinc venit quidam in specie pulcherrimi juvenis: qui primo adulationibus et turpibus allocutionibus eam fatigavit: deinde multitudo dæmonum in specie virorum et mulierum veniebat, qui dum suas nequitias exercuissent, evanuerunt. Post hæc diversæ figuræ dæmonum, in canum, ursorum, leonum, cattorum, simiarum, et bestiarum cornutarum, reliqui in specie animalium horribilium apparebant. Hi omnes eam inhumaniter perterrebant, et eam ab oratione avertere nitebantur. In his omnibus permanebat illa in orationibus constans. Ad ultimum se victos per omnia fatebantur, et tamquam igneis catenis vincti ipsa jubente abierunt confusi.

Ipsa ex desiderio Missæ rapta in extasim,

57 Item sexta feria post Dionysii, cum mane ad ecclesiam pergeret; contigit quamdam matronam retro villam sibi occurrere, quæ dicebat Plebanum Coloniam abiisse, nec Missam celebrari debere: propter quod nimis turbata et quasi exanimis facta, in impetu spiritus ad ecclesiam venit: et continuo C ad terram prostrata, ex nimio cordis dolore sanguinem ex ore et naribus vomuit; sicque jacuit, ut nec moventes se sentiret, nec alloquentibus quidquam responderit. Tunc hora Tertiarum venit Plebanus, et præparavit se ad Missam: quod videns una Beghinarum conabatur ipsam excitare, nec poterat; quia neque vox, neque sensus erat in ea. Cumque jam Evangelium legeretur, Virgo intus per spiritum jubetur surgere, et ad Communionem se præparare. Quæ statim ad se reversa, surgit, et jubet cuidam sibi aquam afferre: qua allata faciem lavit, propter effusum sanguinem: Missa vero finita communicavit, et raptim Sponso unita fuit.

excitatur ad Communionem:

Clavem dæmone ablatam,

recipit a coelo referre:

58 Item eodem tempore accidit quoddam miraculum. In ecclesia enim ubi sedere solebat, reliquerat quamdam clavem, quam Hilla Beghina sub matta et straminibus recondiderat: hanc vero clavem postea non invenerunt: nec mirum, dæmon enim abstulerat eam. Altera vero die, scilicet Sabbato ante Vesperas, cum ad se redivisset, relatum est ei de clave. Quæ flexis genibus oravit ante fenestram in reclusorio, per quam respicitur ad altare S. Mariæ: et ecce subito fenestra ex cardinibus ejicitur, et super cistam cum clave perdita projicitur. Quo facto dæmon ad hoc compulsus, dixit: D O ancilla Christi accipe clavem tuam, quia diutius eam tenere non permittor: quo reddente illa gratias egit.

abducere in Gotlandiam volentis

59 Item venit in specie Joannis de Clusa, portans litteras in manu sua, dicens: Has misit vobis Petrus, rogans intime quod ad partes suas veniatis: deliberate super hujusmodi, et festinate: paratus sum vobiscum, si placet, declinare. His auditis ipsa stupefacta respondit: Super hoc consulendus est Deus, ite ergo et Deum exorate, ut ipse suam voluntatem nobis dignetur inspirare. His dictis cum ille vix egressus foret; ecce duo alii dæmones venient, unus in specie Petri, alii in specie Prioris, qui dicebant: Scitis, O Christina, quare tot labores graves sustinuimus? nostrum consilium est, utique Deo placitum, quod nobiscum ad partes Gotlandiæ pergere festinetis. Quæ respondit: Nullo modo faciam, nisi divinitus mihi prius fuerit revelatum seu inspiratum. Illi confusi abierunt, et hæc gratias egit Deo. Item post festum omnium Sanctorum, venit sathanas, portans secum unum saccum E plenum auro, et alium plenum lapidibus pretiosis ac gemmis, et dicens: Hæc omnia tibi dabo si procidens adoraveris me, et meæ consenseris voluntati. Quæ respondit: Vade sathanas; dona tua tibi sint: ego adorabo Deum, meum Sponsum et Dilectum, Amicum meum Jesum Christum, et ipsius faciam voluntatem.

fraudem detegit:

aurum et gemmas offerentem repellit:

item ferentem nuntia quasi moreretur frater,

60 Item apparuit ei retro villam in specie ancillæ fratris sui Henrici, Coloniæ commorantis, dicens ei; O Christina, cur me cursitantem post vos et clamantem, audire dissimulastis? Quæ respondit: Novit Dominus quod vocem vestram non audivi, sed nequaquam modo redire potero. Quod audiens ancilla, flebili voce dixit: O carissima, dolorem cordis mei ultra non valeo silere nec celare, nam ecce frater vester ad mortem usque est vulneratus; a quo missa per totam noctem cucurri, ut vobis mane renuntiarem. Nostis quod frater vester homo valde secularis est, et absque Dei cognitione: ergo ad salvandam animam suam consulite ei, ne sic incontritus moriatur. Cui hæc respondit: Deus, qui creator omnium et salvator est atque consultor, ipse fratrem meum misericorditer dignetur induciare ac ei parcere: ego utique ad præsens redire non possum, quia communicabo. His dictis ulterius processit: et tunc dæmon transformans se in formam et speciem nigerrimi canis, ante ipsam cucurrit, trahens eam vestibus cum mordacibus dentibus, F ipsamque procedere non sinebat. Tunc Virgo dæmonis astutiam agnoscens, ipsum per nomen Domini nostri Jesu Christi admonuit, dicens: Adjuro te, o spiritus maligne, ut propositum meum non impedias. Ille mox in deformem speciem redactus, fatebatur se [non] fuisse ancillam fratris sui, et quod esset per omnia mentitus, sed quod libenter Communionem impedivisset: qui dimissus quasi tonando recedebat.

ad impediendam ejus Communionem.

Raptatur dire a dæmonibus per noctem,

61 Item ante festum omnium Sanctorum, dæmones ferro ignito femora Virginis transfixerant, quo ipsam per sepes, spinas et vepres blasphemando in Poilheym traxerant: ibique canes, scilicet dæmones in specie canum, fecerunt convenire, quasi ipsam devoraturos. Sicque illam per villas, Coloniæ contiguas traxerunt, ibique per cloacas claustrorum pertrahendo maculaverunt, postea ad turres cum ferro suspenderunt; ubi dæmones in specie hominum fecerunt convenire, qui eam blasphemabant. Adsunt signa mortis, crines cadunt, frons obduratur, cæcantur oculi; nasus acuitur pallescunt labia, mentum cadit, membra rigescunt: et hæc sæpius contigerunt, sed in fine in ortu diei ab Angelis recuratur,

A recuratur, et in thalamum ab eisdem revocatur. Item a dæmonibus tracta est juxta campum, qui dicitur Mumisburne; ubi vacca quædam miserabiliter mugiebat, quia lupi eam vorabant: audivitque a dæmonibus; Ecce, si vis uti consilio nostro, domum te vehemus: quodsi nolueris, lupi te vorabunt. Quid ultra? Ipsi in lupos transformati illam devorare cœperunt: unde Sponsum suum invocavit, qui ipsam restauravit, et dæmones se victos fatebantur: et licentiati ab ea discesserunt: sed ipsa a Sponso cum jucunditate et exultatione ad thalamum suum est reducta.

et quasi a lupis devoranda terretur,

62 Item, in penultima nocte quæ est ante Natale Domini, ad cœmeterium trahebatur, et super tecta ecclesiæ sine misericordia præcipitabatur; et fraude dæmonum populus totius villæ ad subsannandum eam adesse videbatur. Erat tibi etiam quidam dæmon sub specie Joannis de Clusa, qui non compatiebatur, sed improperavit ei, dicens: Heu quod unquam novi te! Heu quod unquam tibi fui familiaris! Quomodo sic in manus dæmonum traderis, et tamquam malefica exterminaris? Quo dicto illi victi illico fugerunt: et duo Angeli eam confortantes ad thalamum reduxerunt. Item ante Purifica- B tionem [B. Mariæ Virginis], cum ipsa iret retro villam ad ecclesiam; occurrit ei dæmon quidam in specie domicelli cachinnando. Quem Virgo agnoscens, alloquitur, dicens: Unde venis maledicte? At ille, Incitavi, inquit, Begninas in ecclesia inuliter fabulari: quæ sic invenit ut ille prædixit. Item submersa fuit in profundis Rhenicum molaribus, tuncque illic factus est locus deliciarum, ubi pisces ei reverentiam exhibebant Ipsa vero postmodum interrogata, quomodo voces talium intelligeret respondit: In æterna speculatione omnia cernuntur in conspectu speculi æternitatis. Hæc ante Natale Domini acciderunt, et Angeli eam leniter in thalamum reduxerunt.

alios similiter rapta subsannatur; intelligit Beghinas in ecclesia fabulari, sub aquis Rheni deliciatur.

CAPUT VII.

Dæmones sub variis formis a Christina victi; tormenta tolerata.

Item tribus noctibus ante festum Gregorii, cum magno tædio insisteret orationibus, a dæmonibus singulis noctibus illudebatur, quasi latrones vel fures suique raptores per tectum et parietes intra- C rent, ac cistas aperirent; ita quod præ nimio horrore vix in oratione permansit, et dæmones esse non credidit, antequam dies esset: quia tunc vidit tectum integrum et cistas integras, aliquantulum tamen intus defœdatas. Item post hæc venerunt dæmones in specie bufonum, qui sonando ibant, et ejus pedibus et genibus se prosternebant: deinde per totum corpus ejus et membra serpserunt, ac tandem usque ad cor ejus ascendentes, oculos, nares et aures insidendo, circumdederunt, qui sugendo et eam rodendo in tantum cruciaverunt, quod nemo nisi expertus credere posset. Sed tandem Dei nutu, bufo, qui os ipsius obsederat, parumper amovetur et loquendi possibilitas illi conceditur. Exclamans ergo voce magna, suam animam Sponso commendavit, quia suffocari formidavit. Oratione igitur completa, idem bufo super os ejus residebat; et applicans os suum ori Virginis, fœtorem et abominabile virus ejus corpori infundebat.

Dæmon nocturnos fures simulat frustra; et sub forma bufonis os ejus insidet, quasi eam suffocaturus:

64 Hoc facto, omnes a corpore decidentes evanuerunt: sed hæc propter venenum sibi infusum, volutans se huc et illuc, pæne propter fœtorem et virus fuerat suffocata. Cui Angelus duabus primis noctibus, faciens Crucem supra pectus ejus, signavit eam: quo facto abominabilis fœtor per os ejus affluebat: et singulis organis ejusdem signatis, dolor D abscedebat. In tertia vero nocte Sponsus, Sacerdotalibus indutus, facta Cruce super pectus ejus, hanc penitus sanavit: et porrigens ei Hostiam super patenam, dixit: Accipe, dilecta mea Sponsa; hoc est Corpus meum. Simili modo Calicem consignans, ita dixit; Hic est Sanguis meus etc. Siquidem a summo Pontifice communicavit, qui inter cetera ei dixit: Ero in omnibus tuus adjutor et salvator, et de cunctis hostibus tuis triumphabis.

sed adsunt duabus noctibus Angeli,

EX MS. et tertia Communionem a Christo accipit.

65 Item succedente tempore post decollationem sancti Joannis Baptistæ, dæmones quadam nocte fœtidum cadaver defuncti ante conspectum Virginis deferebant; ex cujus ore, naribus, oculis et auribus, bufones et vermes procedebant, qui diris morsibus ilud corrodebant; et post hæc interiora penetrantes, fœtorem intolerabilem emittebant, adeo quod ipsa pæne fuerat suffocata; qui comminabantur ei, quod eodem modo eam vellent tractare. Quibus recedentibus, Sponsa a Sponso miri dulcoris perfunditur fragrantia, ita quod prioris fœtoris spurcitia penitus effugabatur. Hæc horribilis visio duravit per tres noctes. Item tribus noctibus ante Nativitatem B. Mariæ, venerunt dæmones in tha- E lamum Virginis orantis, quam ligatis manibus et pedibus ad terram prostraverunt. Alii in specie bufonum aures, oculos, os et nares ejus diris morsibus corrodebant; alii in specie serpentum in eadem loca subsequebantur sibilando; reliqui in specie bufonum interiora penetrando miserabiliter cruciabant; hoc adjuncto, quod in tertia nocte unus serpens in uterum Virginis descendens, omnia viscera et interiora ejus atrociter corrodendo discerpsit; et inde sursum ascendens, fœtoris spurcitias exsufflando, in guttur et in os Virginis perfundebat: quo facto unus tam fortiter caput ejus ad terram comprimebat, quod ab ipso unda sanguinis effluebat. Post hæc compulsi a Domino, se confusos et victos in omnibus fatebantur; et ipsa jubente cum planctu recesserunt, et Sponsus hanc curavit ab omni læsione. Mane autem facto post Communionem mox rapitur, et cum Sponso epulatur, et cum magno gaudio in thalamum suum revocatur. Et ecce Sponsus Sponsam ab ergastulo carnis educit in suum thalamum, et inducit ad hospitium iterum, et reducit.

Torquetur objectu fœtidi cadaveris, et bufonis vultum ei corrodentis, atque ad intima penetrantis.

66 Item tribus noctibus ante festum Martini, venit dæmon in specie horribilis bestiæ ad thalamum Virginis, oculis flammantibus; et flamma sulfurea ex oculis et naribus simul exhalabat. Hic caput ejus usque ad collum deglubivit: postea ipsam tunsionibus et duris verberibus, nunc ad terram, nunc ad parietes collisit; postea quoque eam diris faucibus, manus, brachia, pedes et crura similiter deglubendo et masticando præcidit, deinde vulnere maximo infixo recessit. Tunc a Sponso reformatur. et omnis doloris immemor, intime consolatur. Item sexta feria post Martini, cum iret retro villam, venit dæmon in specie fortissimi tauri et ferocissimi, qui erectis cornibus et horribili mugitu eam impetiit. Eodem tempore, videns eam qui ducebat quadrigam suam, quasi delirantem reputavit, alloquens eam cur sic incederet. Quæ jussit eum discedere: et perpendens malitiam dæmonis adesse, adjuravit eum ut discederet. Ille statim in specie ignis absumptus fugam fecit: et cum paululum processisset, venit dæmon in specie apri, qui festino cursu eam impetiit, infigens mordacissimos dentes in crura Virginis.

Graviter læditur a dæmone, in speciem diræ bestiæ, tauri ferocis, et apri commutato;

67 Quia vero duo magna vulnera sibi inflixerat et recesserat; illa propter nimiam sanguinis effusionem, nimium debilitata, ad terram sedit, nec procere potuit, atque etiam timuit divulgari apud homines:

sed sanatur a Christo,

EX MS. *et præter spem fruitur Communione,*

homines : et idcirco plorans amarissime ingemuit. Porro ille dulcissimus Sponsus adveniens, eam in corde lætificavit, et vulnera sibi impressa et inflicta per Crucis impressionem mirifice curavit. Unde surgens læte progreditur ad cœmeterium. Tunc quidam dæmon occurrit ei in itinere, in specie Joannis de'Clusa et dixit ei : Heu ! Plebanus non est domi, ergo non poteris communicare. His auditis præ nimia cordis amaritudine defecit a corde : sed a Spiritu sancto intus edocta est, quod illusa foret. Resumptis igitur viribus ad ecclesiam perrexit, et more solito communicavit. Item infra Natalem Domini, et Epiphaniam, tribus vicibus illudebatur. Primo cum sola fuisset in domo : tunc enim sathan abominabilem fœtorem ad modum nebulæ in nares et faciem ejus spargebat, ex cujus infectione debilitata ad terram corruit : sed statim agnita dæmonis astutia, surrexit ; et genibus flexis oravit, et ipsum fugavit.

Patitur gravem fœtorem :

deluditur a dæmone sub specie mendici,

68 Et cum iterum sola esset, venit dæmon in specie pauperis ac debilis hominis, conscissis vestibus nudisque brachiis ac pedibus, gemens ac eleemosynam petens. Quem intuens Virgo et compatiens ei, eleemosynam tribuit : quam ille tremens quasi ex B frigiditate a manibus elabi permisit. Qui voce lacrymabili ad eam dixit ; Nisi mihi aliquam vestem dederis, præ frigore moriar. Tunc illa ejus miserta antiquam vestem attulit, et propriis manibus illum induit, et eum igni assidere jussit. Qua ei refectionem parante, ecce ille subito formosum juvenem se ostendit; et subridens, nequiter ipsam inspexit : unde illa exterrita tum quia sola fuit in domo, tum etiam quia eum mutari vidit. Surgens ergo domum exivit, et stans ante ostium ut si aliquid acciperet vel aliquid attentaret, vicinis clamaret. Tunc ille dixit ad eam : Si amplius lucrari non potui, tamen te ad hoc induxi, ut mecum benigne ageres ; quod tamen devovisti : et his dictis turpiter sonando abiit : et post pusillum vestem, quam illi dederat, in particulas scissam, projecit ante pedes ejus.

deinde in juvenem lascivum conversi.

Alii duo apparentes ut Angeli,

69 Item post Conversionem Pauli venerunt duo dæmones in Virginis thalamum, candelas quæ dicuntur tortisæ in manibus tenentes ; et blandis sermonibus ipsam alloquentes, quamplurimum laudaverunt, et quod essent a Deo missi ut sibi servitia exhiberent, dixerunt. Ipsa vero a spiritu edocta ipsos alloquitur, dicens : O miserrimi, pudeat vos C æterni luminis claritatem amisisse : conjuro vos ut vestram deformitatem resumatis. Et ecce quasi igne tartareo accensi abstiterunt, cum ferreis instrumentis, et horribiliter exclamaverunt : Nisi tu maledicta seductrix nostris consiliis acquiescas, turpissima morte morieris. Ad hæc Virgo respondit ; O maligni spiritus, moriar libentissime pro amore Jesu Christi. Illi corpus ejus tranfigentes horribiliter pupugerunt, et tandem ex diuturnitate collisionum ad parietes unum crus penitus extraxerunt : quo facto thalamum ejus defœdantes abierunt. Et ecce a Sponso dulciter consolatur, et crus ejus inter cetera mirabiliter reformatur. Prædictæ illusiones dæmonum pæne durabant quinque noctibus, hoc adjuncto quod ipsam ferreis et ignitis hastis transfoderunt , et ad montem arenosum juxta villam situm blasphemando in aere vexerunt, et vulnera ejus carne involventes abierunt. Sequenti die, scilicet sexta ante Purificationem, ad ecclesiam pergens communicavit : et mox rapta, in amplexus Sponsi transvolavit.

jussique redire in propriam formam,

eam horribiliter torquent :

alii candenti circulo ipsam cingunt,

70 Item post Dominicam Judica, per noctes singulas usque ad Cœnam Domini venerunt duo dæmones portantes circulum adinstar modii, latum ex fornace, candentibus acutissimis clavis undique circumdatum etcompositum : qui cum malleis dictum D circulum capiti ejus incusserunt, et per scapulas corpori ejus impulerunt usque ad medium, cute et carne hinc inde consumptis. Hoc facto alii cum ferro hauritorio catenam involutam igneo circulo corpori ejus circumdederunt : et tollentes corpus sursum in aera indicibiliter cruciaverunt. Deinde in lapidem ignitum et concavum eam projecerunt, ac pilis ferreis eam tundentes ac terentes ut piper, pæne consumptis carne et cute ac ossibus contritis, in nihilum eam redegerunt : sed ecce a Sponso instauratur, et ad toleranda cetera tormenta divinitus roboratur.

atque in mortario ignito conterunt,

dein patibulo suspendunt,

71 Item duabus noctibus inter Cœnam Domini, dum nuda ad montem ubi fures suspendebantur traheretur ; ibi eam ignea catena ad patibulum, juxta villam situm, post enormia tormenta suspenderunt : quo facto disparuerunt. Et ecce duo Angeli, solventes corpus sanctum, ad suum thalamum reduxerunt ; hoc adjuncto, quod in ultima nocte iterum ad patibulum tracta est, picem bullientem cum sulfure in facie suscipiens, et colaphizata ; omnia autem prædicta tormenta percurrit ita, quod E brachiis ad patibulum suspendebatur a dæmonibus. Post hæc in igne projectam pedibus calcantes, eam immerserunt : inde ereptæ pedes cum hastis transfixerunt : post reliquo instrumento crura cum pedibus amputabant, inde ad patibulum cum catenis religabant. His peractis dæmones ibidem victi permanebant. Tunc Sponsus et Salvator suam Sponsam consolans, ab omni læsione curavit. Quid plura? Triginta septem dæmones cum confusione recesserunt : sed Virgo in thalamum revocatur, et ad nuptias regni cœlestis invitatur. Sequenti die suo se cubiculo implicavit et inclusit : et singulis horis Sponso compatiens, stigmata veraciter ut prædictum est suscepit : in die vero sancto secundum amaritudinem dolorum et passionum, sapit dulcedinem gaudiorum.

et curribus ac pedibus mutilant,

mox a Christo redintegrandam.

Mentiuntur Plebanum cum puella profugum

72 Item feria quarta ante Philippi et Jacobi, cum Virgo mane ad ecclesiam pergeret, occurrit ei dæmon in specie generosi Magistri Henrici de Linter. Quem cum Virgo seriosum et turbatum cerneret ; dixit ei : Bone, quid est vobis? Ille gemens et tristis, ait : Ecce Dominus Plebanus quamdam Religiosam sibi multum familiarem habuit, quam instinctu diaboli hac nocte abducere præsumpsit ; parentes vero ejus insequebantur eos in silva de F Poilheym, et invenientes graviter vulneraverunt, ac truncatis manibus et pedibus eum semivivum reliquerunt : sed credo quod adhuc mortuus non sit. Ergo roga Dominum ut veram compunctionem et veniam peccatorum illi dare dignetur. His auditis Virgo multum perterrita respondit : Deus, qui noscit corda omnium, scit quia doleo super hoc : sed quia propositum habeo communicandi, diutius vobicum stare non possum : ite in pace pro ipso orando : ego ibo ad Dominum Joannem de Clusa, ut me communicet et Missam celebret. Hæc dicens ultra processit ; cumque ad cœmeterium pervenisset occurit ei Plebanus, tuncque primitus cognovit se delusam, quæ post Communionem fuit rapta.

deprehensumque et læsum animam agere,

non tamen a Communione abducunt.

Per spinas raptatam multimodis sauciant :

73 Item ante Pentecosten dæmones ipsam nudam ex thalamo, cum tridente per guttur ejus transfixo, per sepes, vepres, et spinas trahentes, ad proximam villam quæ dicitur Poilheym, perduxerunt; ibique capite transfixo, cum ferreo clavo et ignito, umbilicum et dorsum ejus pertundentes, muro, et terris duriter incusserunt : tuncque blasphemantes aiunt ; Nunc invoca Sponsum tuum , nunc liberet te si vult de manibus nostris. Acquiesce, misera, consiliis nostris : te enim sanabimus, et ditabimus parentes tuos omnes, currum plenum auro et argento

A argento et gemmis exhibentes. Ipsa vero non consentiente, crudeliter eam invaserunt; ita quod inter cetera partibus organicis avulsis, jam non facies, sed horror in ea apparebat. Et ecce duo Angeli corpus de terra solventes funditus reformabant : sed vulnus in umbilico a Sponso curatur, per impressionem Crucis in Vigilia Pentecostes.

et velut armati milites in eam irruunt,

75 In die S. Gereonis, cum per villam iret ad ecclesiam, et fere ad curtim Abbatissæ pervenisset; advenit turba armatorum; et expavescens Virgo cœpit a via declinare. Tunc hi amplius acclamaverunt, et quod sic non evaderet comminabantur : et extensis lanceis in eam irruerunt, ac perforato pallio et corpore ipsam ad terram dejecerunt; et frusto de capite cum crinibus extracto, pallium lacerantes secum in aera devexerunt; sed parvam particulam, super quam sedebat, reliquerunt. Tuncque primo novit esse dæmones : et erectis oculis in cœlum, rogavit Sponsum, ut non diffamaretur. Et ecce Sponsus Sponsam visitavit, et sanavit, ac pallium redintegravit, dicens : Vade modo in viam pacis et salutis.

ac pallium lacerant.

CAPUT VIII.

B *Per pœnas a Christina toleratas liberantur animæ matris ejus, aliorumque plurium ipsi notorum.*

Spurcitiis dæmonum tolerandis,

Item ante festum omnium Sanctorum dæmones spurcitias immundissimas oculis, auribus, naribus, et ori ejus infundebant. Et primo corpus ejus, ab imo usque ad pectus, nivibus et glaciei immergebant : et hæc septem noctibus continuo sufferebat, hoc adjuncto, quod in ultima apportantes serram igneam serrabant caput in quatuor partes, quæ hinc inde evulsæ corruerunt. Ecce Sponsus, per impressionem Crucis, caput cum corpore reformavit, ipsamque ineffabiliter lætificavit : tunc dæmones confusi ipsa jubente recedebant. In die sancto communicans, a Sponso est mirabiliter amplexa, et cœlestibus epulis satiata : ibi pro novo gaudio percepit matrem suam, Hillam nomine, a Purgatorio ejus precibus et passionibus liberatam, quam vidit coronatam; quæ adhuc sexcentis annis in Purgatorio puniri debuisset, si Virgo Christi ejus filia passa pro ea non fuisset, nec tantas lacrymas caritatis ad Dominum profudisset.

et capitis sectione,

liberat Christina animam matris.

76 Item post festum omnium Sanctorum, cum iret ad ecclesiam, venit dæmon in specie fratris sui C Sigwini, in habitu seculari, quem credebat esse vestitum in Gotlandia in claustro Prædicatorum. Ipsa dilectione mota, amicabiliter eum amplexabatur : et ille lacrymans et nequiter ridens, evanuit. Hoc modo, cum iret ad ecclesiam, bis illudebat eam : sed tertia vice, cum in eadem specie apparet, hæc edocta in spiritu, quare hoc fecisset hunc adjuravit. Qui respondit : Si ad plenum te decipere non potui, saltem aliquantulum impedivi, quia vidi cor tuum ad fratrem tuum inclinatum : me etiam benigne tractari, per quod inveni te mendacem, quia numquam mihi facere bonum promisisti.

Illudit ei sathan sub imagine fratris sui, velut ad seculum reversi.

77 Item cum staret sub arbore ut Vesperas diceret, venit dæmon habens caput adinstar caldarii, cornibus flammivomis undique circumpositum, quem adjuravit, dicens : Quo vadis et quo tendunt hæc cornua? At ille : Sic circumeo terras, et acquiro plures animas : quia autem Religiosis præcipue invideo, diversa suggero, et ne confiteantur induco. Aliis tædium Ordinis ingero, alios apostatare facio, alios desperare moneo, et consimilia : sed seculares multum tentare non indigeo, quia omnes ad baratrum anhelare video : fere omnes diligunt spolia et rapinas, plus quam justitiam, veritatem, et fidelitatem. Non solum loquor de secularibus laicis; sed D de Papis et Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Præpositis, Decanis; et sic de singulis, qui inutiliter expendunt patrimonium Jesu Christi, non tenentes rectam regulam nec ordinem, neque modum; nec vivunt secundum spiritum, sed secundum carnem. Et de spiritualibus Ordinibus plura lucror hoc tempore, quam unquam poteram lucrari : jam enim quasi omnes sunt personarum divitum et nobilium acceptores, pauperes et amicos Dei, qui libenter libere Deo servirent, respuunt : ergo necesse est ut veniant scandala super eos, et similia. Tu vero es astutior me : nam aufers mihi de quibus certus eram : et cum ad præsens non possim tibi plus mali facere, sub tali deformi specie me ostendo. Si autem scivissem quod adjuratus, tanta tibi me dicere oportuisset, hodie ad te non venissem, quia scio hinc mihi irreparabilia damna evenisse.

Eidem sub forma horrenda apparens,

fatetur se intendere tentandis Religiosis,

ex MS. potius quam secularibus, etiam ecclesiasticis,

et ex illis plures solito lucrari.

78 Item quadam nocte a dæmonibus ex thalamo tracta, per vepres et spinas, in curia Abbatissæ S. Cæciliæ miserabiliter est reperta. Tandem in ortu diei ad cœmeterium eam pertraxerunt, ibique ante reclusorium eam per aures cuspide transfixerunt : E et quamplures dæmones transformati in bufones, corpus ejus undique corroserunt. Unde ipsa miserabiliter clamante, ac Dominum humiliter invocante; ecce omnes illi confusi et victi recesserunt, et cum gaudio ipsam reduxerunt. Item cum in oratione genua flectere deberet, quidam dæmon genibus ejus substratus, cœpit garrire tamquam homo jugulatus : quæ in spiritu edocta, ipsum adjuravit per passionem Christi, dicens : Quid me molestas? Qui ei sic respondit : Multa damna nobis infers : si dimitteres nos in pace, nihil tibi faceremus; posses enim ad desideratum Sponsum tuum leviter pervenire; insuper docerem te, quod in ictu oculi esses ubi velles. Cui ait : Maledictæ artes tuæ tibi sint, ego faciam Domini mei voluntatem, et tibi nocebo quantum possum. Item dæmon ante thalamum ejus latrans tamquam canis, ipsam a sopore nisus est excitare : quæ in ortu diei evigilans, cur hoc faceret adjuravit : qui ait, Ut te inquietarem et irritarem.

Vexatur a dæmonibus, conversis in bufones,

speciem jugulati hominis,

et canis latrantis :

79 Item in Adventu Domini, inter cetera ad quemdam locum a dæmonibus tracta fuit, ubi eam F in speluncam, pice bullienti ac sulfure [plenam], transverso capite sæpius immerserunt : quo facto abierunt. Tunc Angelus eam extraxit, et sanatam ad suum thalamum revexit. Item tribus noctibus ante Natalem Domini, Virgo hæc a dæmonibus ignea constringitur catena, et per vepres et spinas juxta claustrum quod dicitur Knechtide ducitur. Ibi dæmones, in specie Abbatis et Monachorum, venerunt blasphemantes, et ita dicentes. Hæc est seductrix de Stumbele, quæ a Religiosis corrigi non potuit, præcipue a fratribus Minoribus. Deinde in fossatum nive ac glacie et vepribus confertum projicitur, et tanta miseria laceratur, quod, a Sponso recuratur. In tertia nocte in eodem flumine immersa, et lanceis fundo infixa est : et ecce a Domino confortata arripuit unum dæmonem, diu secum luctans, ita quod cutis cum carnibus a brachio solveretur. Tandem pedibus suis prostratum fortiter conculcavit, quousque omnes confusi adstarent ei, qui erant duodecim millia : qui dimissi cum magnis clamoribus abierunt. In die sancto lætanter communicavit, et cum Sponso convivium celebravit; ubi patrem suum invenit, in eodem festo coronatum : qui in Purgatorio, si filia ipsum non liberasset adhuc per duodecim millia annorum fuisse debuisset : cum quo anima cujusdam juvenis ejus precibus et meritis est absoluta quæ adhuc centum annis pœnas habere debuisset.

pici ac sulfuri immergitur :

catena ignea stringitur,

et luctata cum dæmone,

liberat animam patris.

80

A *EX MS. Illius promissa contemnit,*

80 Item in die Epiphaniæ, cum Virgo retro villam ad Ecclesiam pergere debuisset; venit dæmon in specie ignis ad terram desursum, dicens : Usquequo, miserrima, irrationabilem vitam ducis? Frustra alium Deum invocas præter me : quia habeo potestatem quæcumque voluero tecum faciendi. Ergo consenti mihi, et te multis divitiis sublimabo, ac docebo te artem quod poteris in [ictu oculi esse] in Gotlandia, et videre fratrem tuum, et alios ubicumque locorum. Pluribus ab eo promissis respondit Christina : Vade, nefandissime, tuæ artes et tua dona sint tibi et tuis, in æterna damnatione : ego non appeto nisi scientiam veram Jesu Christi. Ille vero minabatur quo lueret, sed confusus in aera reascendit. *æque ac minas.* Item post Epiphaniam, dæmones in thalamum ejus venerunt : qui primo jocis et cachinnationibus riserunt, deinde plangentes voces lamentabiles emiserunt, ad ultimum se ferreis malleis ad nihilum redegerunt. Hoc facto dixerunt ei : Hoc fecimus primo cachinnando, gloriantes quia te habemus in nostra potestate; postea flevimus et percussiones malleorum te audire fecimus, ut velociter nostris consiliis acquiescas ; sin autem, tuam vitam diver-
B sis tormentis exterminabimus, et inde te nobiscum delatam in inferno æternaliter cruciabimus. Quibus Virgo a Christo confortata, respondit : O maledicti, non curo vestras comminationes ; ideo nolite tempus inaniter perdere, sed quod vobis a Deo concessum est adimplete. Tunc illi confusi nihil amplius attentabant, sed victi cum magnis ululatibus abibant.

Tota fere Quadragesima

81 Item Sabbato in Quadragesima post Communionem, cum de raptu ad se reversa foret, ducereturque ex ecclesia, præ nimio gaudio adeo ponderosa effecta est, quod de manibus ducentium ad terram corruit, et pedibus reflexis ac venis distractis læsa fuit. Post iterum ad se reversa, præ nimio dolore crura movere non potuit : quod una nocte duravit : sed secunda nocte ab Angelo curatur, atque mirantibus omnibus Deo regratiatur. *per noctem crudeliter raptatur* Idem post secundam Dominicam Quadragesimæ, inter cetera dæmones corpus ejus super incudem posuerunt, et malleis tundentes eam quasi in nihilum redegerunt : quo facto evanuerunt, hoc addito, quod singulis noctibus usque in feriam sextam, quæ est ante Dominicam in Passione, ipsam nudatam cum ferrea catena traxerunt ad montem ante villam situm ; ibique eam indicibiliter cruciaverunt : sed a Sponso curatur, et in thalamum revocatur.

82 Deinde singulis noctibus, ante illam quæ est
C in Cœna Domini, catena perforantes aures ejus, ad silvam eam traxerunt ; et per ramos arbores trahentes, omnia intestina et viscera extraxerunt : *ac laniatur:* quo facto tulerunt corpus vacuum et exsangue, et in aera devexerunt, et iterum ad terram præcipitaverunt. Post hæc evectam ad partes longinquas perduxerunt, et in puteum sulfure ac pice bullientem projecerunt; carnem ejus ungulis acutissimis laceraverunt, et eam tamquam mortuam relinquentes abierunt : *sed ab Angelis et Sponso restauratur,* ipsa vero a duobus Angelis restauratur. In ultima vero nocte ad Frisiam perduxerunt, et post innumera tormenta eam aquis profundissimis immerserunt, maximasque arbores super ipsam jactantes abierunt, et ecce Sponsus diu desideratus advenit, et ipsam curatam in suum thalamum cum lætitia reduxit. Numerus dæmonum ducenta millia, qui confusi disparebant. *Christo compatiens, lucratur consanguineos duos.* Item in Cœna Domini, vespere suo thalamo inclusa, et Christo singulis horis compatiens, omnia stigmata Dominicæ Passionis accepit. In die sancto communicavit : quæ mox rapta est, et Sponsi præsentiam adepta : ubi pro speciali clenodio duas animas consanguineorum vidit coronatas : quarum una adhuc sexcentis, alia trecentis annis in Purgatorio pati debuisset.

83 In alia nocte, quæ est ante Vigiliam Pente- D *In Vigilia Pentecostes varie cruciata,*
costes, quidam dæmones os ejus extenderunt; reliqui vas plenum sulfure ac pice in ejus os, nares, oculos et aures infuderunt : quo facto scyphum ei aureum plenum spurcitiis et veneno in corpus ad potandum perfuderunt : quæ interiora ejus succenderunt. Post hæc dixerunt : Ipsam potavimus, nunc eam vestibus scarlaticis induemus : quibus indutis quasi flamma comburebatur : et dixerunt : Istam potavimus et vestibus induimus : nunc autem ad molle stratum deferatur ad pausandum. His dictis eam sursum in aera levaverunt, et mox deorsum projecerunt ; qui salientes pedibus super eam erant, ita quod ex diuturno saltu singula membra Virginis a corpore fuerunt separata. Quibus recedentibus singulis noctibus sanabatur ; in ultima nocte Sponsus Sponsam vere curavit ab omni læsione. In die autem secundo rapitur, et gratiis Spiritus sancti inebriatur et ditatur : ubi duas animas invenit, hoc in festo coronatas : *videt plures animas a diuturno Purgatorio absolutas.* quarum una fuit Burgensis prædivitis de Colonia, qui ante annum et dimidium obierat. Hic dum viveret, semel tantum Virginem magna cum devotione, desiderio et fide refecerat, cum ejus sodalibus et Beghinis ; qui post cibum secrete pedi- E
bus ejus prostratus, humiliter petivit ut pro se oraret. Hujus anima adhuc triginta milia annorum Purgatorium luere debuisset. Reliqua erat mater cujusdam puellæ sibi familiaris, quæ centum adhuc annis puniri debuisset. Cum his septem aliæ [animæ] precibus ejus sunt ereptæ, quæ ante duos annos in Colonia obierunt; hi triginta annis adhuc pati debuissent, quorum quinque masculi et duæ fœminæ, annorum XV vel circiter.

Post Pentecostem plurimum passa,

84 Item post Octavam Pentecostes, prima nocte, dæmones immundissimum fœtorem spargentes super eam, pæne ipsam suffocaverunt, secunda nocte tartareum ignem emiserunt, cum quo corpus ejus incendentes mirabiliter cremaverunt. In tertia nocte plumbatis fustibus illam cædentes erant, donec membra ejus ab invicem atrociter separaverunt. Item per hebdomadam ante Assumptionem beatæ Mariæ innumerabiles pœnas sustinuit, ad modum Purgatorii : scilicet super humanum modum fervidum ignem, et intolerabile gelu etc. in quibus singulis momentis defecisset, nisi Deus subvenisset. Præter has spirituales passiones singulis noctibus a septem dæmonibus gravissime torquebatur, qui eam tunsionibus et verberibus mirabiliter cruciaverunt ; deinde extendentes os ejus picem cum sulfure F
bulliente infuderunt : *et victrix cum magna dæmonum confusione,* quo facto relinquentes eam tanquam mortuam abierunt. Ecce Sponsa Christi Christina, cum esset doloribus nimiis prægravata, a Matre Sponsi Maria visitabatur : a qua mirabilis dulcedinis calice potata, mox sanabatur. In illa nocte quæ est ante Vigiliam, post dicta tormenta, dæmones cum magna confusione coacti, steterunt trepidi coram Virgine, enarrantes cunctarum nequitiarum modum et ordinem secundum imperium Christi ; et quod pro excessibus aliorum ut cupivit punita fuit.

coram Christi solio videt 16 animas, a se adjutas.

85 Postquam abierunt, in die sancto communicans, Virgo assumpta est ad æthereum thalamum, in quo Rex Regum stellato [sedet] solio ; ubi animam cujusdam nobilis, qui ante unum [annum] juxta civitatem Aquisgrani fuerat interfectus, vidit, et coronatam invenit ; pro qua innumera sustinuerat tormenta : cum qua sex animas qui erant de comitatu eorum, qui erant ante septem annos aquis interfecti : *Illuditur ei sub specie fratris sui.* similiter novem animas eorum, qui erant de diversis partibus oriundi, in gloria intuetur : qui adhuc pluribus annis in Purgatorio mansissent, nisi Virgo suis passionibus eis subvenisset. Item post Assumptionem B. Mariæ, cum Virgo circum-
eundo

A eundo villam pergeret ad ecclesiam, occurrit ei dæmon in specie fratris sui Sigwini, in habitu Prædicatorum. Quem dum Virgo aspiceret, gaudio repleta, cucurrit; et salutans amplexabatur. Hoc facto dæmon, recepta deformitatis specie, sursum ascendit cachinnans, quod sic eum salutasset.

CAPUT IX.

Aliorum plurium animæ, Virginis cruciatibus adjutæ.

Item ante Nativitatem B. Mariæ, dæmones per quindenam singulis noctibus horribilibus aspectibus eam terruerunt, et immaniter punierunt; inter cetera corpus defuncti offerentes, et ultra quam exprimi potest eam affligentes. Item duabus noctibus, quæ sunt ante Exaltationem sanctæ Crucis, a quodam dæmone durissimis ictibus malleorum per singula membra tunditur, et tamquam divisa per partes relinquitur; sed a Sponso reformatur. Item ante festum omnium Sanctorum, octo noctibus, indicibiles Purgatorii pœnas sustinuit; scilicet ignem super humanum modum fervidum, et gelu intolerabile, ac ceteras passiones. In die secundo post Communionem rapitur, et cum omnibus Sanctis gloriatur; ubi specialiter de absolutione sex animarum lætificata erat, pro quibus cum aliis tam gravia tormenta passa fuerat. Erant autem animæ sex virorum conjugatorum, qui eodem anno in partibus transmarinis, in conflictu contra Paganos ob fidem Christi, fuerant interfecti; qui adhuc centum annis in Purgatorio puniri debuissent, si preces Virginis et passiones non celerius subvenissent: tres eorum Petri nomine dicebantur, quartus Sibodo, quintus Hermannus, sextus Henricus.

Post varias pœnas toleratas,

intelligit liberatas 6 animas virorum, B

in sacro bello defunctorum.

87 Item post festum Martini tribus vicibus a dæmonibus illudebatur. Prima vice, cum quadam nocte deberet thalamum introire: tunc enim ante faciem suam quasi magnum incendium apparebat, unde Virgo perterrita pæne clamasset: sed mox admonita per Spiritum, dæmonis astutiam cognovit. Cumque ulterius procederet, dæmon flammam ignis in faciem ejus sufflans, ipsam læsit graviter comburendo. Item altera vice, cum thalamum suum intraret Virgo, quidam dæmon a tergo ejus veniens, percussit eam, dans illi colaphum: a quo Virgo prostrata ad terram corruit, calidumque cruorem tam ab ore quam a naribus vomuit: quo facto, ille confusus disparuit. Item tertia vice cum thalamum intrare deberet, quadam nocte audivit sursum in aere voces gementium ac lamentantium; unde vehementer exterrita, cœpit cogitare, quid hoc esset, aut quid portenderet, et progressa thalamum introivit. Ubi cum more solito orationibus insisteret, voces illæ lacrymabiles auribus ejus validius insonuerunt, orationisque affectum interrumpendo impediverunt; Virgo autem totis viribus reluctabatur. Et erectis oculis in Cœlum, causam tanti tumultus indicari sibi humiliter postulavit. Vix verba finierat; et ecce continuo dæmon, auctor tumultus existens, in nebulam resolutus, per thalamum ejus fœtorem immundissimum perfudit, mox evanescens.

Cubiculum suum intrans,

terretur specie ignis,

C *grandi colapho,*

et horribili lamentatione,

88 Item in nocte ante festum Catharinæ, dæmones nudato collo et capite Virginis, ipsam per collum rapiebant trahentes ad campum retro curiam Plebani; dorsumque Virginis retrorsum incurvantes, usque ad pedes reflectebant; et blasphemando dicebant, Nisi tu, miserrima seductrix, a perversa vita tua resipiscas, magnum pondus vestimentorum, tamquam furtive subtractorum, collo tuo appendemus, et ad excelsam arborem ante ecclesiam suspendemus; sicque te coram omnibus manifeste confundemus. Hæc et plura alia comminando dicentes, ac virginem insuperabilem videntes, sursum eam in aera devexerunt; et subsannando ac blasphemando diu in aere tenuerunt, ac tandem cum magno impetu ad terram præcipitaverunt: et hoc facto mox evanuerunt. Tunc Virgo a duobus Angelis reverenter tollitur, ac curatur, ac mirabiliter ad suum thalamum revocatur. Nota quod dæmon adjuratus ab ea, quare ipsam in tantum a servitio Dei et amore impedire niteretur, cum tamen victus ex hoc maxime torqueretur, et pœnas suas multiplicaret; respondit; Mallem omnes pœnas sustinere, quod possem omnes animas defraudare, ut numquam fieret dies judicii; quia tunc per omnia confundemur, et in infernum concludemur: et quia timemus cito diem judicii imminere, ac breviter advenire debere, et Altissimum in omnibus festinare, ut impleatur numerus electorum; et te, in fine ad hoc juvandum cœlitus et divinitus destinatam, in nostrum damnum et grava men. O utinam potestatem ab Altissimo haberemus! ab initio te utique delevissemus. Hæc et similia divinitus compulsus sibi revelabit. O qui habet aures audiendi audiat!

atque magnis post tormenta minis.

D EX MS.

Cogit fateri dæmones, quod hæc faciant,

ex horrore maturandi per ipsam extremi judicii.

89 Item a secunda Dominica Adventus usque ad Vigiliam Natalis Domini, hæc Virgo singulis noctibus gravissimas Purgatorii pœnas etiam innumerabiles sustinuit; in quibus singulis momentis defecisset, nisi a Sponso suo confortata, mirabiliter [esset] conservata. Præter has spirituales pœnas, a dæmonibus corporaliter affligebatur, qui venientes, post multas comminationes et blasphemias, Virginem vestibus expoliatam de suo thalamo ejecerunt; et corpus ejus acutissimis clavis perforantes, lapidi grandi et frigido confixerunt; et tundendo corpus durissimis lapidibus abominabiliter cruciaverunt. Et hæc facientes blasphemabant, interrogantes eam, si adhuc ab erronea vita resipiscere non vellet. At Virgo Christi, vulneribus sui Sponsi immobiliter intendebat. Porro dæmones, constantiam ejus videntes, corpus cum lapide cui affixum fuerat trahentes per spinas, vepres et glareas, usque ad civitatem Nussiensem perducebant. Transeuntes per silvam quæ Goirburch dicitur, usque ad ultimam silvam de Poilheyn veniebant; et sic trahendo corpus Virgineum, ad singulas arbores cum lapide affixo cædebant, blasphemantes et dicentes; O misera, nunc invoca Sponsum tuum, in quo gloriaris: nos enim nunc secundum voluntatem nostram te affligimus et sanamus, occidimus et vivificamus: si vero alius Deus præter nos esset, tibi utique in tantis angustiis non deesset. Post hæc tollentes corpus ejus, et sursum levantes, in lutosas paludes sæpe projecerunt; et saltando atque conculcando, corpus in sordibus penitus merserunt; hocque facto recesserunt: sed Virgo singulis noctibus a Sponso confortabatur; et ab omni læsione curata, in thalamum suum per Angelos reducebatur.

E *Purgatorii pœnas spiritualiter passa,*

et alias corporales a dæmonibus,

ipsam per silvas raptantibus;

F

90 Interea cum quadam nocte Virgo a dæmonibus traheretur, contigit quosdam armatos viros transire per locum illum, ubi ipsa torquebatur: qui audientes horribilem clamorem et strepitum, exterriti clamare cœperunt, timentes mori et pertrahi in infernum: unus autem ex ipsis præ nimio timore ad terram corruit de equo, qui clamans supplici voce, ait: Domine Jesu Christe, per mortem Crucis, parce mihi peccatori, et ex hac necessitate clementer me eripe, et de cetero ab omni malo cessabo, et vitam meam emendabo. Cumque hæc dixisset, ipsa audiente, ecce veniam ei impetravit, unde resumptis viribus equum ascendit, et sanus evasit. In ultima vero nocte inter cetera, cum Virgo Domini a dæmonibus in profundam paludem projecta

cujusdam transeuntis conversionem impetrat.

Iterum cruciatæ,

A jecta jaceret, ac præ multitudine et acerbitate passionum vix spiritum traheret; ecce subito Dei munere mirifico septem lupi veniebant, qui mirum in modum deposita feritatis rabie, tamquam agni mansuetissimi, ad Virginem accedebant; et duo ad manus stantes, duo ad pedes, tres vero ad caput, corpus virgineum leni spiramine calefaciebant: quo facto, cervicibus submissis, et capitibus tamquam ad benedictionem inclinatis, recedebant. Porro Virgo videns ferocissimas bestias Creatori suo obedire, ac sibi in tanta necessitate subvenire, ex toto corde suo Dilectum suum benedicebat: atque mirabiliter consolata, et adjurans illos nefandos spiritus, dixit ad eos: Adjuro vos, o malignissimi dæmones, ut indicetis mihi, cur me tam immisericorditer cruciastis; cum irrationabiles bestiæ mihi compatiantur? Qui ipsa jubente abierunt, quorum numerus fuerat quadraginta.

Ex MS. adsunt 7 lupi, eique ad dæmonum confusionem ministrant.

91 In die Nativitatis Christi communicata est, et raptim Sponso copulata: ibique tamquam juventus aquilæ renovata ei est, ac facies ejus apparuit quasi nix dealbata. Ubi inter cetera gaudia, de absolutione quadraginta animarum specialiter consolabatur, quarum duæ erant de Stumbele, una scilicet Hildegundis Inclusæ, alia vero cujusdam viduæ nomine Elizabeth, reliquæ erant de partibus B longinquis, scilicet de partibus juxta littus maris sitis: inter quas decem erant virorum, quorum tres erant Sacerdotes, reliquæ vero feminarum, quæ multis annis in Purgatorio luere debuissent acerbissimas pœnas. Item tribus noctibus ante sextam feriam, quæ fuit ante Epiphaniam Domini; dæmones ipsam vestibus expoliatam, de suo thalamo ejecerant: et collo ejus apprehenso, cum esset gelu fortissimum, per totam villam contumeliose trahebant ad piscinam de prope sitam: ibi ejus corpus ad glaciem collidentes, quousque cutem cum carnibus de corpore ipsius penitus abstraxerunt: quo facto abierunt. Tunc Sponsa a Sponso visitatur, et sanatur, et mirabiliter in thalamum revocatur. Mane communicans rapitur, et a Sponso amplexatur: ubi tres animas coronatas speculatur.

Liberat 40 animas e Purgatorio,

92 Item duabus noctibus ante Purificationem, trahitur super glacies et nives: ubi genibus collisis et membris tamquam contractis, dæmones eam quasi mortuam reliquerunt. At Virgo singulis noctibus a Sponso curatur, et in thalamo relocatur. In die sancto communicavit: quæ rapta sub umbra C Dilecti sui amoriflue repausavit, ubi tres animas vidit amore sui coronatas: quarum una erat cognata ejus, quæ ante multos annos obiit; reliquæ erant duarum feminarum de Colonia, scilicet matris et filiæ. Item octo noctibus ante Cœnam Domini maximas pœnas sustinuit, quasi ad modum Purgatorii, quas Dominus non revelabit. In Parasceve Christo compatiebatur, et circa horam... cor ejus amoris compassione rumpebatur; unde anima expressa Christo mancipatur; ubi amoris Sponsi dulcedinem usurpavit, et in foraminibus petræ nidificavit, ac multos fructus procreavit. In die sancto Paschæ Christo consurrexit, et communicans ad ipsum se erexit: quando Sponsus Sponsam secum vexit, ubi specialiter de absolutione triginta animarum consolatur, pro quibus fuit passa tot tormenta, quæ multis annis puniri debuissent. Item ante Pentecosten octo noctibus, continue centena sustinuit genera tormentorum, sed qualia fuerunt non erat revelatum.

ac rursum 30.

93 Item ante festum Michaelis, venit quidam dæmon in specie famuli, dicens: De Gotlandia venio a fratre Petro, et [litteras] ex parte fratris vestri Sigwini apporto, unde Virgo est multum lætificata. Ille autem aperta pyxide litteram ei dedit: qua recepta eam horror invasit, ipsumque intuens D in deformem mox mutatum vidit. Tunc littera, ad modum plumbi onusta, de manibus ejus cecidit in terram: quæ postea a Domino confortata, dixit: moneo te per passionem Christi, ut discedas. At ille cachinnans dixit, Etsi ad plenum te non decepi, tamen induxi ut munus a me caperes, sicque recessit. Item post hæc, cum retro villam pergeret ad ecclesiam, venit iterum dæmon in specie nuntii dicens, Ne turberis, frater vester Sigwinus a seculo migravit: in cujus rei testimonium litteras apporto. His illa auditis, flevit amare: unde videns eum in speciem deformitatis mutatum, ait illi: Adjuro te, ne unquam talibus fallaciis me molestes. Cui dæmon: Saltem te induxi ad lacrymas: et hoc dicto recessit.

Decipitur allatis quasi a fratre litteris et aliis quibus is mortuus fingebatur.

94 Item ante festum omnium Sanctorum, dæmones ipsam super montem igneum vexerunt, ibique in [puteum] plenum bullienti sulfure projecerunt: post hæc ad conflictum vexerunt, dicentes: Hic congregamus duos exercitus, scilicet Ducis Brabantiæ et Episcopi Coloniensis; ipsi se invicem interficiant, et nos animas tollamus. Et fuit hoc tempus dum timebatur fieri conflictus inter Dominos, unde dæmones in species illorum armatorum transformati, interro- E gaverunt quid hoc esset, quia videbant eam in aere mirabiliter affligi. Tunc dæmones ei suaserunt, ut postponeret vitam solitam. Qua renuente, mox eam inter armatos projecerunt, et tam celeriter eam sursum revexerunt, quod armati eam comprehendere non potuerunt. Post hæc in proprias species redierunt, et quidam cum lanceis eam sursum levaverunt, reliqui vero perforando aliis porrexerunt: heu! eam in tantum pupugerunt, quod corpus ipsius discerptnm quasi in nihilum redegeruut. His completis, Sponsa a Sponso ab omni læsione curatur, et dæmones quasi ignitis catenis constricti se confusos fatebantur: quorum quadraginta millia fuerunt numero. In die omnium Sanctorum communicata, et ab omnibus Sanctis est benigne salutata, et amantissimo Sponso suo Jesu Christo a matre ipsius Maria in thalamo præsentata: ubi omnium prædictorum dolorum meruit oblivisci et omnium bonorum reminisci.

Jactatur inter acies dæmonum armatorum, et graviter ab iis cruciatur,

95 Item ante Natale Domini, juxta civitatem Nussiensem, nuda per spinas, tribulos et urticas hanc traxerunt: ubi corpus ejus virgis acutissimis cæsum, et undique perforatum particulariter ab invicem diviserunt. Quo facto a duobus Angelis sanatur, et in thalamum collocatur: sicque pluribus noctibus tor- F mentatur, et iterum resanatur. In ultima vero nocte, ante Vigiliam Natalis Christi, cum vellet [dæmon] post cetera cor ejus perforare, erectis oculis in cœlum, dixit: O Sponse carissime, diu desideravit cor meum frangi ob amorem tuum; fiat tua voluntas. His dictis letus ejus perforatur, et animæ ejus desiderium Sponso combinatur: tuncque sapuit quid sit hoc, Dilectus meus mihi, et ego illi. Interea dæmones confusi et trepidi, victos se per omnia fatebantur: numerus eorum quadraginta, et abierunt. In die Christi communicans rapitur, et a Sponso suo benigne amplexatur: ubi pro speciali clenodio tres animas vidit coronatas, pro quibus tot tormenta sustinuit: inter quas una erat avunculi Joannis de Clusa, altera vero erat amita Virginis; tertia erat prædivitis matronæ de Colonia, quæ in vita sua eam dilexerat: cum his mille animæ a Purgatorio sunt ereptæ, quæ adhuc pluribus annis puniri debuissent.

ac Nussiam usque raptatur: deinde cor perforata, obtinet tres animas sibi notas, et alias mille.

CAPUT

A

CAPUT X.

Septem latronum, qui tormenta ejus spectarant, conversio eorumque liberatio ex Purgatorio : finis certaminum, ac denique Vitæ.

Cogit dæmonem Virgo fateri quod prævalere ei numquam potuerit.

Item infra Octavas Epiphaniæ dæmones adjurati a Virgine, quare tot annis innumeras pœnas sibi intulissent : responderunt. Non propter aliud quam ad satisfaciendum desiderio tuo [patiendi] pro peccatis aliorum. Inter cetera quæsivit ab uno, ad quid deferret tanta genera telorum? qui dixit : Hæc sunt tela ignea et mortifera, quæ dum cordibus hominum infigo, ad quæque facinora inclino, et ad mortem æternam impello : numquam tamen tibi unum infigere potui, nec omnes dæmones qui sunt in inferno: multos etiam sauciavi, quos habere credidi; sed infelix! per te amisi, nec possum eos causa tui retrahere. Nobis in damnum nostrum nata es, nostras astutias detegis, nostras [vires] reprimis. His dictis abiit.

B

Eumdem confundit mentitum de fratre ejus,

97 Item ante Purificationem B. Mariæ, tribus noctibus a dæmonibus est illusa, cum circuiret villam eundo ad ecclesiam; ipsi vero sursum in aera, tamquam in tartareo igne succensi, ostendebant ei imaginem fratris sui Sigwini, dicentes : Ecce nunc fratrem tuum ad æterna supplicia ferimus, pro quo inutiliter orationes fudisti. Duabus vicibus sic illusa nihil respondit, sed tertia vice dæmones alloquitur dicens : Adjuro vos cur mihi taliter illusistis, dicentes mendacia? Qui responderunt : Quia sperabamus ejus curam de corde tuo tollere. Hæc dicentes, lapidem igneum adinstar molaris, per quem ipsam sub specie fratris sui illuserant, ante pedes ejus projecerunt, dicentes : Hunc lapidem de partibus marinis attulimus, sed heu! compulsi sumus ipsum ad eumdem locum reportare. Qui Virgine jubente tonitruando abierunt. In tertia septimana Quadragesimæ, a quatuor dæmonibus singulis noctibus torquebatur, duo enim acutissimis instrumentis os ejus extendebant, et duo caldarium, plenum bufonibus et aliis venenosis spurcitiis, corpori ejus infundebant: ita quod dicta monstra, corrosis intestinis et disruptis, ipsam inhumaniter cruciaverunt. His abeuntibus ipsa, volutans se huc atque illuc, non poterat sedere neque jacere. Tunc Sponsus per signum Crucis ipsam sanavit.

et graviter torquetur ;

C

tentationem fratris in se transferri petit.

98 Item quarta septimana Quadragesimæ, quidam dæmon, in specie pinguissimæ mulieris, in lecto Virginis se posuerat nudum, et vestibus Virginis sese operuerat : quam ipsa intuita ad lumen, expavit, deliberans an clamaret vel camera exiret. Tandem accedens ad lectum experiri voluit an esset phantasma, et mox dæmon ridere cœpit : quem Virgo adjurans, quid esset inquisivit. Ait ille : Ego sum qui fratri tuo Sigwino semper illudo ad meum placitum; quem adjuravit, ut eam pro ipso tentaret. Item duabus noctibus ante Cœnam Domini, dæmones Virginem Christi nudam catena ignea ad quamdam silvam longe distantem pertraxerunt : quæ habuit plus quam sexdecim milliaria in latitudine, et plus quam *a* triginta in longitudine. In hac silva septem latrones habitabant, qui audientes strepitum et vociferationem, terrore concussi sunt; et tandem currentes, ad locum ubi a dæmonibus tentata fuerat, pervenerunt : sed tunc dæmones ipsam ad arborem suspenderant, corpusque undique transfixerant, et blasphemando, Ubi est Sponsus tuus, illi objecerunt. At Virgo, dum dura sentit vulnera, Dominum laudat, ac humillime ipsius clementiam implorat ; unde victi dæmones et confusi, retrorsum fugerunt. Latrones ergo appropinquantes, eamdem videntes, interrogaverunt, dicentes : Si homo es, quomodo vivere potes? At illa respondit, Homo sum Catholicæque fidei, ac omnia possum in eo qui me confortat Jesu Christo : qui dixerunt : Et nos pluribus annis fuimus latrones. Ad quos ait Christina : De peccatis vestris compungimini; et nolite desperare, sed misericordiam Dei implorate, et miserebitur vestri.

a Atrociter cruciatur in remota silva,

D

ex MS. coram 7 latronibus :

quibus ad pœnitentiam animatis

99 Ad hæc verba duo fratres carnales compuncti, ceteros ad contritionem hortabantur : inter cetera autem requirebant unde esset. Quæ respondit, De quadam villa juxta Coloniam dicta Stumbele. Qui aiunt; Coloniam plus quam per trecenta milliaria abesse arbitramur. Tandem divina miseratione compuncti, consilio Virginis Christi Christinæ ad terram procidentes, veniam postulabant : exclamantes autem lacrymosis vocibus aiebant : Miserere nostri, Domine, amore Sponsæ tuæ prædilectæ ; quoniam quindecim Sacerdotes interfecimus, et quinquaginta Clericos tam Diaconos quam Subdiaconos seu Scholares vel Acolythos; præter centum puellas vel matronas violenter corruptas, et mulieres imprægnatas. De reliquis vero mercatoribus, viatoribus et peregrinis non est numerus. quos omnes occidimus nec alicui pepercimus, sed in concupiscentiis abutendo consumpsimus. Interea Virgo confortabat eos, promittens quod pro eis satisfacere vellet. Post hæc corpus ejus mirifici luminis splendore illustratur, et per Angelos sanatur, atque ab oculis eorum sequestratur, et in thalamo suo revocatur. Porro illi claritatem illam non ferentes, ad terram corruerunt, deinde cum pergerent ad quærendum Sacerdotes, ut docerentur ab eis, capti sunt ab inimicis : et dum vectes per ventres eorum transcutere vellent, petierunt confiteri : qui irrisi sunt a dicentibus. Modo monachari volunt. Et sic illi interfecti, in locum Purgatorii abierunt, quia veram contritionem precibus Christinæ obtinuerunt.

suaque fassi scelera,

E

contritionem finalem, impetrat :

100 Item sequenti die, transacta nocte, ad eumdem locum tracta perducitur a dæmonibus : qui illic ad corpora latronum eam cædentes, et vectibus de corporibus reorum extractis, omnes ipsos per corpus ejus percutientes, terræ profundissime incusserunt. Quo facto, cum semper Christi Virgo in sui Sponsi amore persisteret, dæmones confusi sese victos esse fatebantur. Ipsa vero per Angelos omnino sanabatur, et in momento ad suum cubiculum reducebatur. Prædicti latrones pluribus millibus annorum puniri in Purgatorio debuissent : sed in proximo Natali Domini, meritis et precibus ejusdem Virginis fuerunt liberati : quia ipsa Christina pro eisdem gravissima et intolerabilia tormenta sustinuit. Post hæc sequenti die, scilicet in Cœna Domini, inclusit se cameræ, et singulis horis Sponso compatiebatur. In die sancto Paschæ communicata, dilectissimo Sponso est præcordialiter adunata.

mox ibidem pro ipsis iterum cruciatur ;

F

101 Post Octavam Paschæ usque ad Pentecosten, pœnas pro latronibus ad modum Purgatorii sufferebat, scilicet ignem, gelu et similia; quæ naturaliter pati non potuisset, si virtus Christi in ea operata non fuisset, sed singulis momentis periisset. In die Pentecostes Sponsus Sponsam septiformis Spiritus munere ineffabiliter consolatur : ubi pro speciali dote notificatur eidem, quod propter tormenta quæ sustinuit, maxima alleviatio latronibus esset facta. Erant autem nomina eorum : Symon, Remboldus, Hermannus, Constantinus, Volmarus, Vorclenus, et Egbertus : qui a Cœna Domini usque ad festum Nativitatis Christi, ut dictum est, fuerunt in Purgatorio, sed secundum culpam plus quam millesies mille annis pœnas pati debuissent

tum pœnas Purgatorii sustinet,

ipsumque illis abbreviat intra menses 9

EX MS.

A debuissent, si Virgo Christi pro eis Dei misericordiam non obtinuisset, et pro ipsis corporaliter corporis pœnas non sustinuisset.

Nobili in pugna cæso, citam meretur purgationem.

102 Item ante Vincula S. Petri, quadam nocte habuit hæc Virgo visionem de quodam nobili, qui ante paucos dies juxta Aquisgranum in conflictu est occisus. Hic pluribus annis in peccatis vixit: tamen hoc solum bonum habuit, quod semper in Missa seriose Deum oravit, ut contritionem ante mortem obtineret; hoc etiam adminiculum habuit, quod bonos dilexit. Et ecce veram contritionem obtinuit pro peccatis, sed in pœnas Purgatorii est transmissus: quem in tormentis audivit Dei misericordiam invocantem. Unde ipsa compassa, Sponsum ut pro eo pateretur precabatur: sicque factum est. Dæmones quippe inter cetera ipsam super incudem posuerunt, et malleis cædentes membratim ipsam ab invicem diviserunt. Aliis vero noctibus caldarium plenum bufonibus ori ejus infuderunt: quorum numerus erat duodecim millia: quæ a Sponso sanabatur. Item in Dominica ante Vincula Petri communicata, Sponso est conjuncta; ubi pro novo dono suscepit, quod undecim millia annorum huic fuerant relaxati; quia totidem dæmones tantis pœnis eam cruciaverant. B

Iterum victo dæmone,

103 Item post Nativitatem B. Mariæ venit quidam dæmon in thalamum Virginis, vetustis vestibus et conscissis indutus; quem circumpendebant multa vasa ad modum ampullarum, fœtidissimo liquore plena. Cui illa dixit: Quid habes in vasis? Ego, inquit, præcipue insidior Religiosis, et eis ex his propino diversa mala: sed et tuum fratrem Sigwinum in tantum potavi, quod maximum tædium habet Religionis. Hæc audiens illa cum impetu animi in ipsum irruit, et pedibus suis hunc conculcavit, quousque flebiliter dixit: Dimitte me, Sponsa Christi Christina, quia numquam de cetero molestus ero fratri tuo: quem illa adjuravit, dicens ei: Non impedias fratrem meum, sed mihi inferas quæcumque illi sunt inferenda, præterea qualitatem poculorum effundendo demonstres. Qui unum vas effundens, abominationem [tanti] fœtoris exhalavit, quod illa pæne fuerat suffocata. Item ante festum omnium Sanctorum in ultima nocte, dæmones ei venena infuderunt; postea vero uncis ferreis delacerando corpus ipsius, membratim diviserunt: quibus abeuntibus a Sponso recuratur. In die omnium Sanctorum post Communionem rapta et in Sponsi thalamum est introducta: ubi scire meruit latronum prædictorum absolutionem in Natali Domini futuram. C

petit tentationes ejus a fratre suo in se transferri

et denuo cruciata,

104 Item ante Natale Domini, dæmones ipsam nudam a thalamo per vepres et spinas trahentes, horribiliter pupugerunt: deinde singulis digitis et pedicis infixis acutissimis instrumentis, corpus ejus sursum in aera levaverunt, et iterum in terram dimiserunt. Deinde cruribus genibus, et collo confixis, ad excelsam arborem in Goyrburch suspenderunt; quæ duos ramos ita conjunctos habebat, quod corpus ejus sine maxima læsione illos transire non posset. Per eosdem ergo miserabiliter hanc traxerunt, ita quod quasi singula membra ejus terendo confregerunt; et blasphemantes dixerunt; Ubi nunc est Deus tuus? moxque confusi abierunt. Et ecce duo Angeli corpus curatum in thalamum reduxerunt. Numerus illorum triginta et unus. In die sancto Natalis Christi communicata, et in amplexus Christi rapta, mox in speculo æternitatis animas septem latronum invenit coronatas; cum quibus XX animæ eodem die sunt receptæ, quarum duæ de Colonia erant, sed reliquæ de diversis partibus, quarum, quælibet viginti annis vel circiter puniri debuisset.

videt latrones in gloria, cum aliis 20 liberatis.

105 Item post Octavam Epiphaniæ, quidam dæmon venit in thalamum ejus, ipsa ignorante et orante, qui cachinnando strepitum faciebat. Interrogatus ergo cur sic faceret; respondit: quia jam totus mundus mihi obedit: nam et religiosus Habitus pro magna parte subjacet mihi: sed specialiter gaudeo, quod fratrem tuum Sigwinum cum aquas maris transire deberet, navi fracta demersi in profundum, animamque ipsius ad inferos tunc devexi. His dictis, adjuratus ab ea, utrum vera essent quæ protulisset; respondit; Utique, sed de fratre tuo sum mentitus: et post hæc fulminando cum turbine recessit. Item ante Cœnam Domini, nuda ad quamdam silvam longinquam trahitur ubi dæmones levantes eam ad cacumina arborum, gloriam et omnes regiones mundi ostenderunt illi, dicentes: hæc omnia volumus tibi dare, et magnis honoribus te sublimare, si nobis amodo nulla damna decreveris irrogare. Qua renuente, dæmones totum corpus ejus clavis acutissimis perforantes, arbori affixerunt; et blasphemantes abierunt. Duabus noctibus ante Cœnam Domini solvitur ab Angelis, et sanatur, ac in thalamum suum revocatur. In tertia nocte cum clavis ad cor percutitur: sed anima expulsa ad Sponsum festinavit. Numerus dæmonum septem millia, qui per totam Quadragesimam ipsam affligebant. D E

Terretur mendaci relatu de fratre,

promissis frustra sollicitatur,

et pœnis torquetur,

106 Item tribus noctibus ante Pentecosten, inter cetera dæmones, portantes infantulum vagientem, comminantes dicebant illi: Nisi tu, miserrima seductrix, de misera familiaritate Sacerdotum abstineas, te diffamabo; et quod istum infantulum de Plebano genueris, omnibus propalabo. Cumque hæc et plura alia diceret, ac Virginem immobilem cerneret; ipsam horribiliter cum dicto infantulo cædebat; et ipsam cædendo, quasi eumdem interficeret incedebat; et confusus mox abibat. In die sancto communicavit, et donis sancti Spiritus abundavit, ubi de absolutione ducentarum animarum consolabatur, quarum quælibet trecentis annis adhuc puniri debuissent. Sex noctibus ante festum omnium Sanctorum, continue dæmones acutis instrumentis, caput, genas, aures, oculos, nares, scapulas, pectus, genua, pedesque, singuli singula membra Virginis transfigentes, ad terram quatiendo et ad parietes allidendo indicibiliter punierunt; et blasphemantes ventrem lacerando discerpserunt. Inter hæc omnia Virgo, vulneribus Christi intendens, dixit: Quæcumque patior libenter perfero amore Sponsi mei Jesu Christi.

nec vincitur objectu turpis calumniæ;

novisque suppliciis

107 Notandum quod semel singulis annis in Adventu, et semel in Quadragesima, post Communionem non fuit rapta; sed sanguineas guttas emanavit. Item prima hebdomada Adventus venerunt duo dæmones, aspectu horribiles singuli, in thalamum Virginis orantis: et primo variis sermonibus ac perversis adulationibus ipsam aggredientes, eam in omnibus fuisse deceptam asserebant; et nisi confestim ab erronea vita discedat, ac eorum consiliis acquiescat; ipsam, multis tormentis coram ea exhibitis, exterminare funditus minabantur. Et his dictis, ipsi nullam per illam hebdomadam corporalem læsionem inferebant. Item post secundam Dominicam Adventus, venerunt dæmones in thalamum ejus: et post multas comminationes irruentes in eam, variis tunsionibus et afflictionibus ac verberibus punierunt; et cum testis amphorarum corpus ejus undique dilacerando perforaverunt, et hoc facto abierunt. Mane autem facto non fuit rapta post Communionem; sed totum diem in gemitibus et orationibus ac amarissimis lacrymis continuavit. Circa vesperam vero, de voluntate Dilecti sui consolata, aliquantulum respiravit: et sic usque ad diem tertium absque dæmonum persecutione permansit. F

quæ ei per Adventum replicantur.

108 Item per annum cum dimidio non comedit aliud quam gingiber, quod fuit tempore conflictus inter

A inter Dominum Siffridum Episcopum Coloniensem, et Joannem Ducem Brabantiæ in Worenc, ubi Dominus de Bergis intercessione Virginis evasit mortem; et, quod rarum ibi fuit, etiam non erat captivatus. Insuper intercessit pro aliquibus Dominis de Luchemborgo, et aliis quampluribus, qui ejus precibus et intercessione infernales pœnas per misericordiam Dei evaserunt. Hæc vero præscripta genera tormentorum innumera et incomprehensibilia; pro his et pro aliis pati a Domino impetraverat: nam dæmones tunc eam ad modum piscis qui debet assari, salsabant per unum annum et dimidium: postea sanguine fluebat, et dolebat, ita quod duo linteamina ad minus in die adeo fiebant sanguinolenta, quasi sanguine fuissent intincta. Totus ejus potus totidem vicibus in sanguinem est mutatus: qui per illas diras [plagas] factas in corpore circumquaque pœnaliter confluebat. Hæc fuit ultima pœna quam dæmones Christi Sponsæ Christinæ intulerunt. Itaque post conflictum in Worenc *b* omnis persecutio diaboli cessavit omnino. Illo tempore Sponsa, Sponsi gratia, Luciferum, cum omnibus dæmonibus qui sunt in inferno et extra, fortiter pugnando et viriliter vincendo superabat divinitus; ita B quod de omnibus scilicet carne, mundo, et diabolo gloriose triumphabat.

Pro cæsis aut periclitantibus in prælio Woringano anno 1288

graves pœnas subit,

post quas eidem requies conceditur, b

109 Tandem anno a Christi Nativitate MCCCXIII; in nocte sancti Leonardi Confessoris, dilecti, candidi D et rubicundi, electi ex milibus, Sponsa Christi Christina, septuagenaria migravit ab hac Ecclesia militante; et pervenit felicius ad Ecclesiam triumphantem. *c* Hujus sacrum corpus quiescit in tumba humatum in ecclesia Canonicorum in Nydeche in terra Juliacensi: nondum enim est a terra elevatum, nec ipsa beata Virgo ab ecclesia canonizata; quamquam fuerit Domino Papæ, ut hoc fieret, supplicatum.

EX MS. *ac denique an.* 1313 *sancte mortua,* c

quiescit apud Canonicos in Nidek.

ANNOTATA D. P.

a *Apparet hujus Vitæ Auctorem plus aliquid habuisse, quam Acta prolixiora, siquidem nusquam ibi spatium silvæ exprimitur. Idem et alia multa ostendunt.*

b *Nunc vulgo* Woringen, *paulo plus quam tribus leucis infra Coloniam, ubi commissum prælium an.* 1288, 5 *Junii, pertinacissimum omnino et ultra quinque horas dubium; periclitatus de vita Dux, captus Episcopus, occisi hinc Henricus Dux Luxenburgius, inde Bertholdus Mechliniensis Dynasta.*

c *Hic inserebatur, loco plane non suo, aliunde ex margine traductum in textum miraculum Comitis a paralysi sanati, ipsumque secuta Elevatio ossium; sicut illud hinc sumptum rhythmice retulimus.* E

DIE VIGESIMA TERTIA JUNII

SANCTI QUI NONO KALENDAS JULII COLUNTUR.

Sanctus Felix Presbyter, Martyr Sutrii in Italia.
S. Agrippina Virgo et Martyr, Romæ.
S. Avitus,
S. Cinzamus,
S. Arion,
S. Emetitus,
S. Alicus,
S. Capito,
SS. Alii LXXVIII,
Martyres Nicomediæ.
S Eustochius Presb.
S. Cainus Cognatus
S. Lollia,
S. Proba,
S. Urbanus,
hujus liberi
Ancyræ in Galatia Martyres,
S. Aristoclus Presbyter,
S. Demetrianus Diaconus,
S. Athanasius Lector,
Martyres Constantiæ in Cypro.
S. Palladius,
S. Cotylas,
S. Adramas,
S. Moses,
S. Esas,
S. Saliconus,
S. Cotylas II,
SS. CL Socii,
S. Besoes miles,
S. Nor Frater,
S. Didara mater,
Apud Habessinos honorati.
Apud eosdem.
S. Zenon miles,
S. Zenas domesticus,
Martyres Arabes, Constantinopoli honorati.
S. Joannes, Presbyter et Martyr Romæ.
S. Leodegarius, Presbyter in Pago Pertensi Galliæ.
S. Ethelreda Regina, Virgo Abbatissa Elyensis in Anglia.
S. Hidulphus Dux Lobii et Binchii in Belgio.
S. Jacobus Episcopus Tullensis, Divione in Burgundia.
B. Lietbertus, Episcopus Cameracensis et Atrebatensis, in Belgio.
S. Bilius Martyr, Episcopus Venetensis, in Aremorica.
B. Petrus Prior Juliacensis in Campania Ord. S. Benedicti.
S. Walherus Martyr, Pastor in agro Namurcensi.
S. Lanfrancus, Episcopus Papiensis in Italia.
B. Maria Oigniacensis, in Belgio.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

Felix monachus Cistercii, a S. Stephano Abbate rogatus, ut a morte indicaret num Ordo Deo placeret, quod et fecit *Is ut* Beatus *memoratur ab Henriquez et Chalemoto. Res tota, sed tacito nomine, refertur cap.* 3 *Vitæ S. Stephani* XVII Aprilis.

S. Anthimi Episcopi et Martyris translatio, *profertur a Greveno et Canisio. Is est Episcopus Nicomediensis, relatus* XXVII Aprilis.

S. Desiderius Episcopus Lingonensis et Martyr, *indicatur in Catalogo Ferrarii, citantis Renatum Benedictum. Acta ejus dedimus* XXII Maji.

D. P. S. Acacius Martyr cum Sociis *festo duplici colitur in Aniciensi Galliæ Diœcesi, verosimiliter propter Reliquias. Est Dux* 10000 *Crucifixorum de quo* XXII Junii.

S. Julianus adolescens Martyr, in Flavia civitate, in mare mersus, *memoratur a Maurolyco, Felicio, Petro de Natalibus, Flavio Dextro, Tamayo Salazar et Cardoso. Estis, qui Arimini ut Patronus colitur die, quando Acta dedimus* XXII Junii.

S. Ortrudis Virgo, cujus corpus in cœnobio S. Bertini quiescit, *inscripta est Martyrologio Germanico Canisii. Est hæc* S. Rotrudis *Virgo, cujus Acta dedimus* XXII Junii.

Occursus imaginis Thaumaturgæ purissimæ Deiparæ Wladomiriensis, *refertur in Synaxario Slavo-Russico anni* 1670, *quod nobis Latinum fecit Joannes Gabriel de Sparwenfels, Antuerpiam divertens anno* 1688. *Est autem* Wladomiria *quam hic signari puto, regiuncula, Moscuæ ad Euroboream adjacens, ac nomen habens ab oppido ad* 40 *leucas distante, supra fluvium Clasma dictum : unde fortassis semel quotannis dicta imago ad Metropolim fertur solennissima pompa.*

Liliosa, soror S. Jacobi Episcopi Tullensis, *occasione hujus una refertur a Saussayo, et in Indice* Virgo sacra *appellatur. Quæ de ea sciuntur, infra ad natalem S. Jacobi fratris proponuntur.*

Salomon Dux Armoricæ et Albigeon ejus filius, *referuntur a Saussayo: sed inter pios.*

Simon de Torciano Comitatus Ameliæ, Prædicator eruditus, patravit multa miracula, et post mortem requiescit in Amelia in Custodia Tudertina : *ita Waddingus an.* 1270 *num.* 27, *et anno* 1287 *num.* 20, *inter* viros doctos *recenset* Simonem de Corsciano in Custodia Tudertina, *ubique tamen absque titulo* Beati, *quem ei tribuit Jacobillus de Sanctis Umbriæ ad hunc diem.*

Joannes a Dionanto, alias Hortulanus, Oigniaci Regularis Canonicus, *ut* Beatus *proponitur ab Arnoldo Raissio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, occasione B. Mariæ Oigniacensis, quæ eum patris loco habuit ; et infra in hujus vita, quæ de hoc dicenda forent, referuntur.*

B. F. Marianus Brandius, Laicus, ob corpus post biennium incorruptum, et potentiam adversus dæmones in Corsica *(ubi vixit seculo* 14, *aliis* 15*) in memoria fuit. Ita Gonzaga : qui etiam ab Arturo aliisque* Beatus *appellatur.*

Francisca

Francisca a S. Michaele Hispana, Ordinis S. Dominici in Monasterio Methymnæ-Campi, apparitione Deiparæ Virginis et Archangeli Michaelis exhilarata in obitu, *laudatur a Joanne de Rechac seu de S. Maria tomo* I *lib.* 3 *cap.* 3 *et aliis, et refertur hoc die in Anno sancto dicti Ordinis.*

Guido Mirapicensis, in Gallia, anno 1318

Didacus Villanovanus, in Hispania, an. 1545

Petrus a S. Maria Madriti, anno 1570

Maria a Queto in Hispania, anno 1595

Ordinis S. Francisci *ab Arturo* Beati *habiti, apud quem variæ eorum virtutes enarrantur.*

D. P. Paulinus Bernardini Lucensis Ord. Prædic. *Observantiæ Regularis restaurator in Aprutio, Neapoli defunctus* 1585, *refertur in Catalogo Personarum Sanctitate illustrium ad calcem Martyrologii ut* virtutum meritis ac miraculis conspicuus. *Vita ibidem MS. habetur per Fr. Dionysium ejus discipulum, ut scribit Marchesius in Diario, vix unum interim folium implens ad eam explicandam, ut videatur parvi momenti res esse, nec spem facere magnam Canonizationis impetrandæ; nisi alia monumenta miraculorum frequentium evidentiumque accedant.*

Ezechias, Josias } Reges *indicantur a Greveno et Canisio. Optaremus eos in antiquoribus Fastis reperire. Petrus de Natalibus eosdem refert.* XXIV Junii.

S. Joannis Baptistæ Vigilia *celeberrima habetur in omnibus Breviariis, Missalibus et antiquis Fastis uti et dies Natalis* XXIV Junii.

D. P. S. Golveneus, *Episcopus Leonensis in Britannia Armorica, successor S. Pauli, a Thoma Dempstero Hist. eccles. gentis Scotorum lib. 7 dicitur hac die coli. Interim allegatæ ab ipso tabulæ istius ecclesiæ ipsum ponunt.* I Julii.

D. P. B. Hechardi, Ordinis Præmonstratensis, Fundatoris Canonicæ Scheidanensis *Translatio celebrata est an.* 1628; *Natalis autem colitur* I Julii.

D. P. S. Adeodatus Presbyter, *Mediolani in æde Vincentiana sepultus* IX kal. Julii, Probo Juniore IV Cons. perpetuo, Indic. III, *legitur in suo Epitaphio; in quo signatas temporis obscuras mihi notas opto distinctius explicari; interim dum præstolor diem translationis ad Galliani ecclesiam, ipsi dicatam, ubi colitur* II Julii.

S. Theodulphus, Episcopus, Laubiis, *indicatur a Ghinio: ab aliis sequenti die* XXIV Junii.

D. P. S. Febroniæ Virg. Mart. Natalis in Monasterio Fontis-Ebraldi *apud Saussayum in Supplemento, sed per errorem: notandus erat dies* XXV Junii.

S. Hildulphus, Archiepiscopus Trevirensis, *indicatur in Menologio Scotico Dempsteri. Ejus Acta danda erunt.* XI Julii.

S. Christina Mirabilis in Hasbania; *in Gynæceo sacro relata ab Arturo, non distinguente inter illam quæ Juliaci colitur* Stumbelensem sive Coloniensem, *et alterum hac seniorem* Brabanticam, *de qua sola agunt Auctores ab eo citati in notis. Unius Acta dedimus* XXII Junii, *alterius dabimus* XXIV Julii. D. P.

Ven. Margaritæ de Claves Viduæ Elevatio et Translatio corporis, *in civitate Pontis-delicatæ, in insula S. Michaelis, una Tertiarum in mari Atlantico, ad extructam sub ejus nomine ecclesiam anno* 1587 *ob spem proximæ Canonizationis, refertur in Hagiologio Lusitanico Cardosi: sed additur quod flacescente spe illa, ecclesia quidem dedicata est* S. Margaretæ, Virg. Mart. *populus autem nihilominus pergit, propter miraculorum frequentiam, honorare piæ viduæ illius Corpus, et hoc die et* XX *Julii et in die obitus* VIII *Septembris. Processus pro Canonizatione facti, si fuerint nobiscum communicati, et Apostolica Sedes aliquem cultum defunctæ indulserit; poterimus de illa plenius agere prædicta die* VIII Septemb. D. P.

SS. Pistis, Elpis, Agapes Virginum, et matris Sophiæ passio Nicomediæ, *memoratur in MS. Barberiniano et a Notkero, et omissa* Agape *a Greveno et Canisio. Addit Notkerus a Latinis dici* Fidem, Spem, Caritatem et Sapientiam. *Eas Græci colunt* XVII *Septembris. Apud Latinos tres sorores coluntur* I Augusti, Sophia *seu* Sapientia, *mater vidua,* XXX Septembris.

S. Hildegardes Virgo apud Bingiam, quæ perdocta conscripsit, *consignatur in Scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. In Martyrologio Romano et aliis.* XVII Septembris.

S. Gillenus Scotus, in Gallia miraculis et vitæ sanctimonia claruit. *Ita Joannes Major lib.* 2 *de Gestis Scotorum cap.* 8. *Quo loco citato,* S. Gillenus, comes S. Columbani, *refertur hoc die a Camerario; sed negligenter lecto loco Majoris, qui solum addit* in eadem Francia *S. Columbanum* miraculis conspicuum habitum. *Nos dictum* Gillenum *arbitramur esse* Gislenum, *qui oppidum Hanoniæ celebre fecit, Atheniensis ortu, ut dicetur* XI Octobris.

S. Joannis Evangelistæ dormitio *est inscripta in MS. Florario, Fastis Marianis, Balinghemio et aliis. At pluribus sequenti die: ipse vero colitur* XXVII Decembris.

DE SANCTO FELICE

PRESBYTERO MARTYRE

PROPE SUTRIUM IN TUSCIA SEPULTO.

D. P.

Acta ex Actis MSS. S. Mustiolæ; tempus Martyrii, nomen in Fastis.

ANNO C LVII

Acta S. Mustiolæ, Matronæ Clusinæ ac Martyris celebris, III *Julii illustranda, initium sumunt a Martyrio* S. Felicis *prætitulati, his verbis.* Temporibus Aureliani * Augusti sæva persecutio orta est Christianis. Et dum nuntiatum fuisset, quoniam in civitate [quadam] Tuscana quæ nobilis post gentilitatem fuit, [multi] ad sanctam religionem Christianam conversi florebant, tanta cupiditas [eos exterminandi invasit Aurelianum Augustum, ut quemdam Turcium Vicarium, Præfectoria data dignitate, ad discussionem Christianorum dirigeret. Veniens autem Turcius in civitatem Faliscam, sedens dixit; Omnia diligenter examinate, quærentes ut ubi divulgatus fuerit Christianus, sine difficultate nostris aspectibus præsentetur ferre pericula capitalia. Interea dum inquisitio facta fuisset in eadem civitate, contigit repertum esse Christianum, nomine Felicem. Qui audiens supervenisse

* imo Valeriani

Turcius Præfectus Tusciæ missus ad exterminium Christianorum,

A AUCTORE D. P. *eos adhortantem S. Felicem,*

supervenisse virtutem persecutorum, cœpit congregare ad se Christianos et confortare omnes dicens eis : Parentes et fratres, et filii non vos conturbet ista caligo, quia modica est : perpetuæ vero tenebræ cavendæ sunt : state viriliter et pugnate; quia melior dies una in atriis Domini, super millia auri et argenti.

comprehendi jubet ;

2 B. Felix Presbyter divulgatus est ab aliquo Curiali, dicente; In agro Falisco est quidam Presbyter, [dicendi] facultate repletus, qui seducit populum ad deserendum templa deorum ut baptizentur et efficiantur Christiani. Audiens hæc Turcius misit milites, et tenuit Felicem Presbyterum quem custodiæ publicæ mancipavit. Surgens itaque altera die jussit sibi in civitate Falisca tribunal parari, et Presbyterum Felicem sibi præsentari. Quem ita interrogat dicens : Quod nomen est tibi? Respondit : Felix dicor. Dicit ei Turcius : Qua militia uteris, vel quo honore? Respondit Felix : Etsi peccator, tamen Presbyter sum Christi. Turcius dixit : Quare conventicula facis per diversa loca, et seducis populum ut non credant diis, et immolent secundum dispositionem antiquam et Principum jussionem? Felix respondit : Quæ est vita nostra, nisi ut Dominum nostrum Jesum Christum prædicemus, et eruamus populum ab immunditia idolorum, ut fruatur unusquisque vita æterna. Dicit ei Turcius : Quæ est vita æterna? Felix Presbyter respondit : Ut colatur et timeatur Deus Pater, et Dominus Jesus Christus, et Spiritus sanctus. Turcius dixit : Depone infelicitatem Dei tui, et pare præceptis Dominorum nostrorum Augustorum. Felix Presbyter respondit : Quantum ad nos pertinet parere [Christo] mereamur, et deprecari nomen ejus.

sibique Faliscæ præsentatum,

B

atque in confessione perseverantem

jubet ad mortem usque lapide tundi,

3 Iratus Turcius jussit os ejus lapide contundi [per milites suos] dicens eis : Ipsum conterite, qui seducit populum. Et cum diu cæderetur, emisit spiritum : cujus corpus præcepit jactari in plateam : quod corpus collegit quidam [Irenæus] Diaconus, et sepelivit juxta muros civitatis Sutrinæ sub die nono kalendarum Juliarum. *Hactenus Acta illa, ex MS. Trevirensi S. Maximini, collato cum Ultrajectino S. Salvatoris et editione Suriana, ubi illa habentur* ex egregiis MSS. libris *sumpta, stylo in gratiam lectoris mutato (quod nobis non placet) et pro Turcio* Turgius *scribitur. Sed veriorem lectionem probant inscriptiones veteres apud Baronium in Notis ad Martyrologium ; una ad Sanctos Apostolos his verbis,* Ex auctoritate Turcii Aproniani V. CL. Præfecti Urbis, *altera in ædibus Capranicis,* L. Turcio Aproniano V. C. filio L. Turcii Aproniani.

C

Videtur is fuisse Turcii P. V. filius

4 *Habemus apud Bucherium, in Victorii Canonem Paschalem, pag.* 286 ex temporibus Gallieni, *ab anno* CCLIV *usque ad* CCCLIX *deductum MS. quo docemur,* quis et quantum temporis Præfecturam Urbis *interea* administraverit ; *sed nusquam ibi invenitur* Turcius, *nedum sub Imperio* Aureliani *qui illud ab anno* CCLXXI *per triennium tenuit : tenuit autem semper solus, adeoque alienum etiam est ab ipsius tempore, quod in Actis, quæ alioquin sincera et judicialia prorsus esse videntur, inculcatur* Principum jussio, *et* præcepta Dominorum Augustorum. *Quare existimo erratum in nomine* Aureliani, *per meram elementorum conversionem, scribendumque ac legendum* Valeriani, *qui cum Gallieno filio Imperium tenuit sub exitum anni* CCLIII, *secundum accuratiorem Pagii chronotaxim, Imperator salutatus, sub eoque passos* SS. Mustiolam *atque* Felicem. *Quamquam enim* nullus superiorum Principum, ne illi quidem ipsi qui palam Christiani fuisse dicuntur, *scilicet Philippi,* tanta humanitate et benevolentia nostros complexus est, quantam ille [Valerianus] præseferebat initio Principatus sui : Magister tamen et Archisynagogus Magorum Ægypti, *id est eorumdem patronus ac fautor præcipuus, Macrianus,* ei tandem persuasit, ut ab hoc instituto descisceret, jubens ut castos quidem ac sanctos viros persequeretur atque occideret; *uti apud Eusebium lib.* 7 *cap.* 10 *scribit S. Dionysius Alexandrinus tunc vivens, et fidei causa exul.*

D

non sub Aureliano

sed Valeriano, et Gallieno,

E

qui persecutionem an. 257 resuscitarunt.

5 *Quando autem cœpit persecutio? Ipso, quo S. Stephanus Papa Martyr occubuit anno* CCLVII, *inquit Pagius, inter Augustorum quinquennalia, non prius. Et hoc libentius nunc tenemus, expensa accuratius quam alias fecimus sententia verborum S. Dionysii. Isto ergo anno* Lucius Turcius Apronianus *Filius* Turcii Aproniani, *quondam* Urbis Præfecti, *fortassis sub Decio, prius certe quam Indiculus Præfectorum inchoaretur,* Vicarius *fuerit, tunc Præfecti* Junii Donati : *qui paterno exemplo Christianis infestus, cum dignitate* Præfecti Tusciæ *ad eorumdem persecutionem missus sit a Valeriano; et* S. Felix *coronatus* Faliscæ; *quæ Faliscorum caput hodie* urbs Castellana *dicitur, ad Tiberim sita* XVIII p. m. *ab urbe Roma : sepultus autem prope* Sutrium, *pari fere spatio remotum ab urbe, sed Falisca solum distans* XI p. m. *Usuardus ipsum, prælucentibus Actis, primus inseruit Martyrologio his verbis :* In Tuscia Civitate Ultrina (*lege* Sutrina) S. Felicis Presbyteri cujus os tamdiu jussit Turcius Præfectus lapide contundi, donec emitteret spiritum. *Secuti Usuardum alii sunt, et cum iis Romanum denique Martyrologium,* Sutrii in Tuscia S. Felicis, *etc. Interim istic hodie in Cathedrali aliud non superest quam frustulum ossis in grandiori lipsanotheca pluribus communi; festum tamen ut secundarii Patroni solenniter celebratur.*

Nomen Martyris ab Usuardo inscriptum fastis.

F

DE SANCTA AGRIPPINA

VIRGINE ET MARTYRE ROMANA

MENIS IN SICILIA ET APUD GRÆCOS

COMMENTARIUS PRÆVIUS

D. P.

§. I. De cultu apud Græcos et Siculos, ejusque erga hos beneficentia.

SUB VALERIANO *Cultu ex Sicilia Constantinopolim traducto,*

Agrippinæ Virginis et Martyris *cultum, fuisse apud Siculos celeberrimum, nulla re certius probari potest, quam ex celebritate ejusdem apud Græcos, hodiedum perseverantis in eorum Menæis excusis ; usque adeo ut in Typico et in Ephemeride metrica sola faciat nomen diei; et in hac quidem sub hoc versu ;*

Εἰκάδι θεινομένη τριτάτη θάνεν Ἀγριππίνα.

Vicina et terna percussa obit Agrippina.

Unde etiam in Moscovitico figurato Kalendario, a Græcis

A *Græcis accepto, eadem exprimitur; sed cum Aristocle, cujus et duorum sociorum Græci quoque meminerunt; in Menæis quidem nomine dumtaxat tenus; in aliis vero MSS. per solam brevis elogii lectionem; cum* Agrippina *totum Officium impleat, quatuor versibus similaribus propriis, et Canone sive Hymno, in Odas octo distributo constans, præter Elogium sive Epitomen Martyrii, cui de more præluditur per hujusmodi Distichon.*

diem 22 Junii proprio Officio occupat;

Πληθεῖσα πολλῶν τραυμάτων ἐκτυμμάτων,
Πολλῶν μετάσχης στεμμάτων, Ἀγριππίνη.
Repleta multis verberum vibicibus,
Multas coronas suscipito Agrippina,

Elogium tale est, ut verbotenus acceptum videatur ex Canone, tamquam ante composito. Ipsum hic prius accipe.

sub quo recitanda Martyrii Epitome,

2. Αὕτη ἡ Ἁγία ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, γέννημα καὶ τρέμμα τῆς περιδόξου Ῥώμης ὑπάρχουσα, καὶ ὥσπερ λειμῶνι ῥόδον εὔοσμον κατευοδιάζουσα πιστῶν τὰς καρδίας, καὶ τὸ δυσῶδες τῶν παθῶν ἀποδιώκασα· παρθενίᾳ γὰρ καὶ ἀνδρείᾳ τὴν ψυχὴν ὡραΐσασα, καὶ τῷ Θεῷ μυμφευθεῖσα θαρσαλέως καὶ ἀνδρείως πρὸς τὸ μαρτύριον χωρεῖ· καὶ διὰ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀγαπὴν τοῦ ἑαυτῆς νυμφίου Χριστοῦ, πολλαῖς βασάνοις ἑαυτην ἐκδίδωσιν. B Ῥάβδοις οὖν τὸ σῶμα τυπτομένη, τὰ ὀστᾶ τῆς ἀσεβείας συνέτριψε· καὶ ουτοῦ χιτῶνος γυμνωθεῖσα, ουτοῦ ἐχθροῦ τὴν γύμνωσιν ἐστυλήτευσε· καὶ δεσμοῖς πεδηθεῖσα, καὶ στρέβλαις κατυβληθεῖσα, διὰ θείου τε Ἀγγέλου λυθεῖσα, πᾶσαν δυσσέβειαν διέλυσεν· ὅθεν καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς βασάνοις τὴν ἑαυτῆς ψυχὴν τῷ Θεῷ παρατίθηται. Βασσα δὲ καὶ Παύλα καὶ Ἀγαθονίκη, λαβοῦσαι τὸ σῶμα τῆς Μάρτυρος, ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, καὶ τόπον ἐκ τόπου δίαμειβουσαι καὶ μάκρα πελᾶγε, τὴν Σικελῶν ἐπαρχίαν καταλάμβανουσι, κἀκεῖσε τοῦτο δίαπαύουσιν. Ἐπει δὲ ἡ Σικελῶν τοῦτο ἐδέξατο, παραυτίκα τῆς δαιμόνων λυτροῦται δείνοτητος. Ἀγαρῆνοι δὲ τολμήσαντες πιλήσαι τὸ φρούριον τοῦ ταύτης ναοῦ, ἀπωλείᾳ παντελεῖ παρεδώθησαν. Ἐκ τότε καὶ μέχρι τῆς σήμερον, λεπροὶ καθαρίζονται προσερχόμενοι πιστεῖ· καὶ λοιπὴ πᾶσα νόσος τῇ ταύτης πρεσβείᾳ δραπετεύει. *Quæ sic Latine sonant.*

datur ex Menæis,

3 Hæc cum esset inclitæ Romæ semen et germen, et corda fidelium, veluti in prato fragrans rosa, suavi perfunderet odore, graveolentiam passionum effugavit. Animam enim gerens, Virginitate et fortitudine instructam, ipsa desponsata Deo, viriliter et audacter ad Martyrium properavit, et propter dilectionem ac caritatem Sponsi sui Christi seipsam multis tormentis exposuit. Ergo virgis per corpus cæsa, impietatis ossa contrivit; et veste nu- C data, inimici nuditatem manifestavit : deinde vinculis constricta et tormentis subjecta, cum esset ab Angelo Dei soluta, dissolvit omnem iniquitatem; atque in ipsa quæstione animam Deo reddidit: Bassa vero et Paula et Agathonica, clam accepto ab urbe Roma Martyris corpore, locum de loco commutantes, et longa emensæ maria, ad Siciliæ provinciam applicuerunt, et illud ibi deposuerunt. Illa autem mox atque ipsum excepit, liberata fuit a tetrorum dæmonum infestatione. Agareni vero cum præsumpsissent deprædari propugnaculum templi ejus, omnigena morte interierunt: atque exinde usque hodie leprosi mundantur quotquot ad ipsam fideliter accedunt, et qualescumque morbi per ejus intercessionem fugantur. *Hæc ibi absque ulla mentione Martyrii a* Bassa, Paula, *et* Agathonica *postea tolerati, quod tamen commendat Canon obscure quidem Ode* IV *et* VI, *clarissime Ode* IX *quæ ab eo sumit initium; ut mirum sit etiam illi non fuisse aptata saltem propria Disticha hoc vel alio die; et tamen in Romano hodierno adscribuntur* X *Augusti.*

4 *Qui Translationis historiam mox dandam stylo exornavit suo, num.* 21 *meminit* liber in quo recensentur miracula Sanctæ, quorum aliqua per compendium dixerit, ne forte ab legentibus cum fastidio D susciperentur. *Dolendum est sane periisse ejusmodi librum, quem credimus ante postremam Saracenorum irruptionem annumque* DCCCXXVII *quo illi totam fere insulam suæ subjecerunt tyrannidi fuisse scriptum, quidem Græce. Quamquam enim etiam Græce scripta haberetur dictæ Translationis historia, ut probat inde sumptus canon, ea primogenio suo idiomate et stylo nunc non invenitur, atque initio plus videtur habuisse fictionis rhetoricæ quam certitudinis; huic autem multum adhuc decessit per Latinam versionem, factam seculo* XI *vel* XII; *idque eodem genio, quo pleræque Siculorum Sanctorum Vitæ, post expulsionem Saracenorum partim Græce, partim Latine sunt restauratæ licentius, sic ut nescias quid omnino tenere, quid adjicere debeas. Illam qualemqualem scriptionem, in qua cum dira sub Valeriano persecutione conjunguntur mores, pacatissimæ sub Constantino Magno Ecclesiæ tempora assimilantes, prima Panormus vidit, anno* MDLXXII *typis excusam; nescio quo* Thoma de Monacho *curatore, quem Rochus Pirrus ait, tom.* 2. *Siciliæ sacræ fol.* 241, Officium S. Agrippinæ, quod circumfertur, ex vetustissimo exemplari protulisse. *Hanc* E *editionem Cajetanus contulit* cum MSS. Ecclesiarum Syracusanæ, Panormitanæ, et Menæninæ, *sed* dictione *(quod nollemus)* paululum perpolita. *Accepimus tamen ut ille dedit, bifariamque divisam expendimus, in subjunctis cuique parti Annotatis, declarantibus exiguam auctoris accurationem, ad concilianda tempora, in iis quas de suo videtur addidisse circumstantiis nominibusque personarum. Dum enim certiora desunt, nec talia quidem supprimenda censeo; solum præmonitum Lectorem velim, ut illa dumtaxat verosimiliora credat, quæ inveniet convenire cum Canone, idcirco ante historiam hic dando; etsi nec in illo quoque certa sint omnia, utpote argumento diu post rem gestam exornato innixa.*

AUCTORE D. P. desideratur liber miraculorum.

Translationis historia licentius exornata datur, non sine censuris.

5 *Canon iste primum videtur compositus fuisse in Sicilia, ubi ante eam a Saracenis repurgatam, omnes fere ecclesiæ lingua et ritu Græco utebantur; quomodo autem vel quando pervenerint Constantinopolim, non facile definiverim. Consideranti tamen, quod in parvo ac vetustissimo Menologio, ex Frederici Lindebrogii schedis ad nos perlato, atque in Synaxario Basilii Imperatoris jussu concinnato sub finem seculi* X, *necdum compareat nomen* S. Agrippinæ; *occurrit conjectura satis verosimilis, quod seculo* XI *necdum valde adulto, veteres quidam ex Menæo Christiani, commoditatem* F *nacti furtim auferendi sanctum corpus, ipsum (sicut et alii alia sacra lipsana puta SS. Agathæ Luciæque) Constantinopolim avexerint, ubi talia gratantissime excipiebantur : pariterque institutam ibi festivitatem, annuo collocati decentius corporis die, quæ hodiedum perseveret. Ne tamen hoc fidentius asseverem, facit, quod non solum in Canone (quem in Græcis reformatum eatenus censeo, ut ibi formam Acrostichorum induerit, quam antea non habebat) nusquam memoretur honor Corpori vel Arcæ ejus habitus, ut passim in talibus solet, sed neque post Elogium, quale supra dedimus, in ullo Synaxariorum inveniatur notatus locus, ubi illius tam celebris Sanctæ Synaxis specialiter agi consueverit. Proinde, si negare quis velit, ut potest, assertam a nemine translationem corporis ad urbem Regiam; restabit ut cogitet vel huic vel ejus Imperatori collatum a Sancta beneficium aliquod singulare, quod causam novo illi cultui dederit hoc* XXIII *Junii : sicut Siculorum Sanctorum plurium cultus institutus Constantinopoli fuit, aliis fere diebus, quam quibus ipsimet Siculi eos colendos a majoribus acceperant.*

Græcus Canon etc.

videntur C. P. recepta sec. 11 forte una cum corpore.

6 *Interim sive ablatum alio sit sacrum corpus, sive adhuc in terræ visceribus lateat, non ideo minus Menæi refloruit cum Christiana Religione veteris Patronæ cultus, post annum* MLXXI, *firmato novo in Sicilia Normannorum*

Pulsis deinde ab insula Saracenis

A AUCTORE D. P.

Normannorum dominatu. Tunc restituta est, et Parochialis facta S. Agrippinæ *ecclesia, cui anno* MDLIII *a Concilio Tridentino rediens Hieronymus Bononius, Syracusarum Episcopus (nam ad hujus diœcesim Menæum spectat) Collegiatam fecit; ædificiisque et proventibus eamdem auxit Joannes Antonius Buglius Baro Burgii, ut scribit Rochus Pirrus prælaudatus, addens; quod licet* Sacrum Virginis corpus nulla adhuc potuit humana diligentia reperiri; occultum tamen manifestis in vota mortalium signis se prodit, ac præcipue potestatem in malignos spiritus exercet, eosque corporibus obsessis expellit. *Exemplo rem probat Cajetanus.* Anno MDLVIII, XVI kal. Augusti, adducta est Menas energumena mulier cui Agatha nomen fuit. Perlecta est D. Agrippinæ historia, de dæmone ab ea ejecto : sed identidem inter legendum exclamans dæmon, ne ebriam illam (Agrippinam) compellarent, mox sensit ultionem. En inquiens, venit, jam appropinquat, ignitum flagrum intorquens: cædit, laceratque. O tergum! o tergum! Jussum effugium : feminæ crinium pars relicta : ut novacula scissa, signum fugæ petenti datum.

refloresclt virtus Sanctæ contra dæmones,

7 Hinc factum, *inquit Pirrus*, ut in villa Virginis imago, quæ munito vallo insistens, dextera B Crucem, læva catenam dæmonis collo insertam tenet, Civitati Menarum esset pro insigni. *Talem ergo esse credo statuam, quæ die* VIII Julii, *quando* Menis D. Agrippinæ festus dies agitur, et solennis processio habetur, intra extraque urbis muros traducitur, magno affluxu populorum. Hanc statuam, *inquit Cajetanus*, vetus opinio est trecentos ante annos *(obiit ipse anno* 1620, *eoque mortuo opus post humum prodiit)* ab eximio artifice factam, opus esse Jacobi Matinau Messanensis. In ea duo conjuncta nec sine miraculo; eximia oris pulchritudo et pietas, ut nescias, dulcius oculos an animum pascat : adhæc simulacrum adeo vividum, ut qui viderit, viventem in eo Agrippinam jure dixerit. *Hæc ille : cujus exaggeratio, fortassis nimia in commendanda forma statuæ, ad sculptoris arbitrium effictæ, vereor ne etiam detrahat aliquid huic, quod sequitur, quasi jugi miraculo, non tamen hic prætermittendo : quia ut exaggeratum etiam hic sit aliquid, habetur tamen certa probatio ejus fiduciæ quam in* S. Agrippina *Menæates habent repositam.*

quam et statua ejus indicat,

solita 8 Julii circumferri.

8 Signum in bono a Deo datum, quod clientibus faveret suis Virgo, adversum tempestates. Nam turbato interdum cœlo, supra D. Agrippinæ ædem, clarissimum lumen accenditur, atros inter nubium C globos ; læto omine civium, Divæ opem accipientium: ut enim fulgor cœptus, procellæ finis est. Id miraculi frequentissime a D. Agrippina ab omni ævo patratum ad hæc usque tempora. Præcipue memoraverim, quod anno Christi Domini MDLVIII, Octobri mense contigit. Fœda nox urbi ingruerat : venti, imbres, tonitrua, fulgura, Menis exitium minitari videbantur. Ecce tibi lux, solito major, supra Agrippiniani templi fastigium : alii velut accensam facem, alii speciem stellarum quinque videre videbantur : ac circumjectæ per campanariam turrim primæ totidem luminibus intra horam quinquies aut sexies visæ clarescere : quibus affulgentibus horribilis illa tempestas remittebat : omnino cessavit, extremum cum præluxere ; gratantibus lætantibusque civibus per urbis vias, quorum ingens multitudo ad ædem confluxerat, Dei benevolentiam et scelerum veniam cum lacrymis poscens. A plerisque in turrim ascensum, manensque adhuc lumen manibus apprehendebatur, haud ulla noxa magnaque metuentium animorum voluptate. Non ignoro e causis naturalibus hæcplerumque profecta : sed hos ignes eodem sæpius loco fulgentes, cum neque is altior supra urbem sit; finemque cum fulserint tempestatis fore, supra humanum est.

Lux supra ecclesiam apparens

solita tempestates sedare.

D

§ II. *De tempore passionis, ipsiusque Historiæ licentius exornatæ aptanda correctione ; deque Menæi situ, et Officio Gallicano.*

Hactenus veterem hodiernumque cultum probarisse sufficiat. Ad ætatem quod attinet seu tempus martyrii, Valeriani *Imperium notavi : non quia id certum habeo, sed quia a Translationis scriptore traditum invenio, et a ceteris passim receptum. Ita tamen notavi tempus* Valeriani, *ut eo posito Bassa, quæ Martyris corpus dicitur in Ecclesia S. Pauli sepelivisse, atque inde post annos aliquot transtulisse in Siciliam, neutrum fecerit immediate post* Agrippinæ *passionem ; cum* Valerianus *regnare desierit anno* CCLXII ; *ecclesia autem ista primum fundari cœperit anno* CCCXXIV. *Eadem quoque* Bassa, *in tali hypothesi non fuerit Sanctæ secundum carnem soror aut coæva : sed spiritu ; quæ corpus, Constantini Magni ætate ex Romano cœmeterio aliquo illatum in Basilicam novam, ne tunc quidem devexerit in Siciliam ; sed seculo sexto, quando vixisse scitur* S. Gregorius Agrigentinus, *ille Siciliæ* Thaumaturgus *antonomastice dictus in Canone; quando ecclesiis et monasteriis passim ornabatur insula, et quando jam alta pace fruebantur Christiani. Sic autem* E *verificari poterunt pleræque circumstantiæ, talem publicæ rei statum supponentes. Posset etiam* Valeriani *tempus sic teneri, ut quæ cum eo non conveniunt circumstantiæ, omnes confictæ existimentur arbitrio scriptoris, nihil inter tempora distinguentis. Ita fervente quidem persecutione raptum a loco cædis corpus sit, et delatum a Bassa, germana sorore in Siciliam ; sed occulte habitum apud fideles, quousque serenitate indulta, libereque res suas agentibus Christianis, cœperit Sancta miraculis clarescere, temploque condito publice honorari. Hujus si fundatrix* Euprexia *fuerit, per collatam filiæ sanitatem ad id inducta, non ipsa corpus sanctum exceperit sibi a* Bassa *commendatum ; sed intra possessionis suæ speluncam, pro parentum ætate conditum, extulerit in publicum.*

Passa creditur Sancta sub Valeriano,

sed hoc incertum re ... u circumstantiæ asystatæ

10 *Unum tamen addiderim, pleraque facilius conciliari posse, si* Diocletiani *persecutione passa diceretur Sancta : licet etiam tunc fatendum semper erit, quod aliquæ aliæ circumstantiæ fuerint stylo luxuriante adjectæ; puta annorum quadraginta spatium, quibus conditæ a se ecclesiæ ministraverint mater et filia ; quamquam et hoc commode accipi potest, ut annorum istorum pars matri cum filia, reliqua soli filiæ adscri-* F *batur. Denique quod prædicta fundatrix toties dicatur per Sanctam admonita sic agere, ut nemini innotesceret locus conditi corporis, merito est suspectum, ne id excogitatum sit ad avertendam opinionem, haud prorsus temerariam de corpore aliorsum delato : ad quam etiam amoliendam Pirrus adducit, quod* licet prorsus ignotus sit situs qui in arca templi sepulchrum Divæ contineat, miram aliquando odoris suavitatem nonnullis afflat *: qualem scilicet in adventu suo longe lateque efflasse sacrum corpus, narrat prædictæ Translationis Historia, ex sola forsitan conjectura, vel inventione scriptoris, assumptam spartam ut adornaret.*

facilius toleraturæ Diocletiani ætatem.

11 Menæum Castellum, *quo hæc omnia spectant, Ptolomæo vocatur* Menæ : *unde gentilitium Ciceroni* Menænii, *Plinio* Menanini, *quomodo etiam in veteribus nummis a Paruta editis nominantur. Est autem oppidum Siciliæ mediterraneum, inter Agrigentinam et Catanensem urbes ita situm, ut hinc* XXX, *inde* LX *passuum millibus distet,* XXX *etiam Syracusis, ad quam diœcesim nunc pertinet. An olim ad Catanensem pertinuerit, ideoque ecclesiam* S. Agrippinæ *consecrasse dicatur S. Severinus Episcopus Catanæ, alias ignotus, viderint Siculi. Rochus Pirrus* urbem jucundam *a situ nominat, in qua lares ferme bis mille, cives circiter ad septem*

A *septem millia numerentur; et præter insigne Collegium Societatis Jesu, septem Religiosorum variorum Conventus, atque unus Monacharum : quæ omnia haud minimam loci claritatem indicant, conservationem suam per tot secula, quibus adeo multa ibidem olim nobilia loca funditus periere, adscribentis patrocinio* S. Agrippinæ.

12 *Notat Baronius ipsius S. Agrippinæ Officium extare* in Breviario Gallicano. *Id vero non sic intelligas quasi in Galliam penetraverit hujusmodi Religio; sed quod Insula, per Normannos e Gallia advectos Christiano cultui reddita anno* MLXXI, *in pluribus Ecclesiis, Latino ritu restauratis, Gallicanum ordinem in sacris susceperit. Sic Godefridus Bullionius Hierosolymorum Rex electus, regnumque a divino cultu exorsus,* protinus *(teste Guilielmo Tyrio lib.* 9 *cap.* 9) in ecclesia Dominici sepulcri et Templo Domini Canonicos instituit... ordinem et institutiones servans quas magnæ et amplissimæ, a piis Principibus fundatæ, ultra Montes servant Ecclesiæ, *id est Gallicanæ, quemadmodum ad* 8 *Aprilis, ubi de Alberto Patriarcha, numero* 88 *demonstratum invenies ex serie*

Officii Gallicani istic usus antiquus,

D *Sanctorum Gallicanorum, inscriptorum Breviario ad usus Canonicorum istorum concinnato. Si quis putat* Gallicani Breviarii *usum, primum in Sicilia inductum a Gallis, sub Carolo Andegavensi, S. Ludovici fratre, illuc ingressis anno* MCCLXVII; *huic respondebo, brevem eorum et invisum omnibus dominatum qui intra annum* XV *cum Siculis Vesperis finem accepit, non videri sufficientem fuisse tali usui inducendo; quem etiam credibile est gentis odio mox abolendum fuisse, si tale principium habuisset; sed ante ipsos inductus, post ipsos facile conservatus fuit, usque post Tridentinum Concilium; cujus Decretis inhærens* Joannes Horosius, *Syracusanus Archiepiscopus, apud Pirrum pag.* 194 anno MDLXIX, VIII Maji, in pervigilio Ascensionis Dominicæ, Officium Romanum, in suæ ac diœcesis ecclesiis recitari præcepit, omisso Gallicano, quo antiquitus utebantur. *Ita mutatum tunc fuit vetus* S. Agrippinæ *Officium, inductumque est novum, de quo nihil hic dicendum occurrit, vetustiora sectanti. Græcum ergo, et ante Sarracenorum irruptionem usurpatum, accipe.*

cum Romano mutatur an. 1564.

B

OFFICIUM PROPRIUM

E

Ex Magnis Græcorum Menæis, excusis anno MDCI.

Εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα, Στιχηρὰ περοσομοια ἦχος δι' Ἔδακας στηείωσιν.

Ad, Domine clamavi, *Versus similares (id est, æquali syllabarum numero constantes ut eodem tono decantentur). Tonus* IV, Dedisti significationem.

I Ῥώμη σε προβάλλεται ὥσπερ λειμὼν ῥόδον εὔοσμον, Ἀγριππίνα πολύαθλε, πιστῶν τὴν διάνοιαν κατευωδιάζουν ὀδμαῖς ἐναρέτοις καὶ τὸ δυσῶδες τῶν πάθων ἀποδιῶκον, Πάντιμε, Μαρτύρων ἐγκαλλώπσιμα, τῶν Παρθένων τὸ καύχημα, τῶν θαυμάτων τὸ πέλαγος, Ἀγριππίνα πολύαθλε.

Roma te profert, velut pratum rosam suaviter fragrantem, Agrippina, agonum multitudine inclita; quæ mentes fidelium virtutum odoribus suffumigans, passionum graveolentiam dissipat, Reverendissima, Martyrum decus, gloria Virginum, miraculorum pelagus, plurium certaminum victrix Agrippina.

II Ὄλβον ὡς πολύτιμον τῇ Σικελίᾳ σε δίδωσιν, ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀθλήσασαν, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἔνθα γενομένη, ἀοίδιμε Μάρτυς, τὴν τῶν δαιμόνων πονηρὰν πληθὺν διώκει ἐπιστασίᾳ σου· διό σε μακαρίζομεν, καὶ τὴν ἁγίαν σου σήμερον ἑορτάζομεν ἄθλησιν, Ἀγριππίνα πολύαθλε.

Tamquam magni pretii censum, te, Romæ passam, Siciliæ donavit, Christus Deus noster : qui, cum advenisti, Martyr veneranda, pessimorum dæmonum multitudinem effugavit præsentia tua. Quapropter te beatificamus, et sanctam tuam Passionem hodie celebramus, Agrippina, ex multiplici pugna gloriam adepta.

C
III Ἔφερον ἐπ' ὤμων σε Βάσσα καὶ Παῦλα, προστάξεσι τοῦ τὰ σύμπαντα φέροντος τόπους διαμείβουσαι, καὶ μακρὰ πελάγη, Μάρτυς Ἀγριππίνα, θαυματουργίας φοβερὰς ἐπιτελοῦσαν θείᾳ χάριτι· κατέπαυσας δὲ ἐν τόπῳ, ἐν ᾧ Θεὸς ᾠκοδόμησε, κεκμηκότων ἀνάπαυσις γενομένη, Πανεύφημε.

Humeris te portabant Bassa et Paula; ex ejus mandato qui portat universa, varia peragrantes loca et longa maria, o martyr Agrippina, miracula terrifica patrans per Dei gratiam : requievisti autem in loco, in quo Deus præordinavit, facta quies laborantium, o toto orbe celeberrima.

Eadem Cajetanus quoque reperit Græce in Basiliano S. Philippi Fragalatis monasterio, et cum subsequenti Canone Latine reddenda dedit socio pii laboris P. Augustino Forito, ediditque in lucem; cum hac tamen differentia, quod in Menæis ex ritu Ecclesiæ Constantinopolitanæ solum tres versus ponantur de Sancta, *et duo* de Deipara. *hic prætermissa, quia ad rem nostram nihil faciunt; ibi autem inventi sint quinque de illa, nulli de Diva; fortassis ex proprio Siculis ritu; et quidem sic. ut primus ultimus reperiatur fuisse omissus in Menæis : quare eos hic, licet Græce non possim, nullum hactenus in Sicilia nactus, qui talia mihi ibi describeret, Latine tamen dandos censeo : sunt autem hi.*

Qui lapidibus multo errore decepti cultum impendunt, te lapide onerant, quod Christum solidissimam petram confitereris : quare morte obita, miraculorum splendore gloriosa coruscasti Agrippina, ut nostrum omnium qui te celebramus animas illustrares. *Ubi cum lapidem Martyris corpori cruciando impositum legis, cujus neque in Elogio neque alibi fit mentio, intelligis prolixiorem extitisse Passionis historiam, seu veram seu fictam, unde id sumptum sit. Alius qui Menæis deest Versus, talis habetur.*

Diuturno morbo mulierculam affectam liberasti, tuarum Reliquiarum admissione, o magna Virgo. Porro Agarenorum audaciam, in venerabile templum tuum ad prædandam irruentium, internecione mulctasti; quando istis desuper adstare visa es, instar pulcherrimæ columbæ volans, Crucemque præferens, Virgo Agrippina. *Post versus sequitur* Canon *sive Hymnus* de Sancta *hoc modo.*

Εἰς τὸ ὄρθρον ὁ Κανὼν τῆς Ἁγίας, οὗ ἡ Ἀκροστίχις.

Ad Matutinum Canon Sanctæ, cujus Acrostichis est.

ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΟΥ ΝΥΜΦΗΝ ΑΓΡΙΠΠΙΝΗ ΑΙΝΕΣΩ.

CHRISTO JUGATAM AGRIPPINAM LAUDABO

Ἀ. ODE PRIMA.

Claritate gratiæ, quæ tibi de supernis resplenduit, dissipa caliginem ignorantiæ meæ; et precibus tuis præbe gratiam, Agrippina, qua tua mirabilia, o Martyr, possim decantare.

Haud aliter quam verus sol speciosa, exorta es in firmamento Ecclesiæ Christianæ; et radiis virtutum miraculorumque tuorum illuminasti, o Martyr, fines orbis terrarum.

Regem sponsumque immortalem ac vitæ datorem desiderans, tuam ei passionem pro dote attulisti; et
B vicissim ab eo recepisti regnum cœlorum atque coronam immortalem, Martyr celeberrima.

Impervium mare impietatis enavigasti, a Domino tuo gubernata, o Veneranda; et ad portum appulisti, Agrippina.

Τῷ φέγγει τῆς χάριτος, τῆς ἀστραψάσης σοι ἄνωθεν, τὸν ζόφον ἀπέλασον τῆς ἀγνωσίας μου· καὶ παράσχου εὐχαῖς σου, Ἀγριππίνα, χάριν ἀνυμνῆσαί σου, Μάρτυς, τὰ θαύματα.

Ἡλίου φαιδρότερον ὡς ἀληθῶς ἐξανέτειλας ἐν τῷ στερεώματι τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ, καὶ κατεύγασας ἀκτίσι τῶν ἀρετῶν, Μάρτυς, καὶ θαυμάτων σου κόσμου τὰ πέρατα.

Νυμφίον ἀθάνατον καὶ σωοδότην ποθήσασα, ὡς μνῆστρα τὴν ἄθλησιν τούτῳ προσήνεγκας, καὶ ἀντέλαβες οὐρανῶν βασιλείαν καὶ στέφανον ἄφθαρτον, Μάρτυς ἀοίδιμε. E

Χειρὶ τοῦ δεσπότου κυβερνωμένη διέπλευσας τὴν ἄστρατον θάλασσαν τῆς ἀσεβείας, Σέμνη, καὶ προσώρμησας λιμένι, Ἀγριππίνα.

Secunda Ode huc non facit, ideoque Menæis festalibus nusquam notatur.

Γ'. ODE TERTIA.

Serviliter virgis castigata exultasti, quia illis ipsis conterebas ossa impietatis; atque clamabas, Nihil me separabit a tua caritate, o Christe.

Traductura palam hostium nuditatem, vestibus exuta es, Martyr: ideoque tibi Christus donavit stolam incorruptibilitatis.

Os adversum te, æquissimam Christi Martyrem, obloquentis obstructum est; te interim Christi magnalia prædicante.

Impietatis minister corpus tuum humi extendens, frustratus spe sua est: cum haberes intentam Domino mentem tuam.

Ῥάβδοις τυπτομένη ἔχαρες, τούτοις τὰ ὀστᾶ τῆς ἀσεβείας συντρίβουσα, καὶ βοῶσα, Τῆς σῆς οὐδέν με ἀγαπήσεως χωρίσει Χριστέ.

Ἵνα τῶν ἔχθρῶν τὴν γύμνωσιν, Μάρτυς, στηλιτεύσῃς τοὺς χειτῶνας γεγυμνῶσαι· διὰ τοῦτο τῆς ἀφθαρσίας τὴν στολὴν Χριστός σοι δίδωσιν.

Σ.....*deest Menæis sed ex*
.....*sicula versione suppletur.*

Τείνας ἐπὶ γῆς τὸ σῶμα σου ὁ τῆς ἀσεβείας ἐπουργὸς μεματαίωται, τεταμμένην πρὸς τὸν Δεσπότην τὴν διάνοιαν ἐχούσης σου.

Sequebatur in Menæis Εἱρμός *(Latine* Tractum *diceremus, nisi diversa esset nominis ratio: hic enim sic dicitur quia tractim canendus; iste, quia ab ipso reliquorum quæ in eodem Officio canuntur trahitur consequentia)*
C *sequebatur, inquam* Hirmus *et* Cantus *de Sancta, tum* Hirmus Theotokius *de Deipara, atque* Staurosimus F
de Cruce: Duo posteriores ad rem nostram non faciunt; priorem placet ad finem differre ne ordinem acrostichorum litterarum perturbet; maxime cum ejusmodi Hirmis abstineat MS. Basilianum.

Δ'. ODE QUARTA.

Voluntatem timentium se faciens Deus per Angelos, o Martyr, solvit te a vinculis et tormentis, dissolventem omnes iniquitates, vinculo caritatis erga Christum sponsum tuum.

Gratia perenniter vivente manas, mortificata propter amorem ejus, qui morte sua omnem adversariam potestatem mortificavit, sanans mortificatos passionibus, Agrippina, Dei ornamentum.

Amore Sponsi tui transcendens omnem carnis concupiscentiam, dolores verberibus incussos fortiter tolerabas, clamabasque, Non separabit me a tuo amore, Christe, quæcumque instantia passionum.

Triadis sacrosanctæ amore decertantem beatam societatem Bassæ Agrippinæque et Paulæ Virginum quis digne laudaverit a fortitudine: et explicaverit quam acriter redarguta ab iis sit idolorum infirmitas?

Ὁ τὸ θέλημα τῶν τοῦτον φοβουμένων ποιούμενος, δι' Ἀγγέλων, Μάρτυς, λύει σε δεσμῶν καὶ στρεβλώσεων, τὴν διαλύσασαν πᾶσαν τὴν ἀσέβειαν τῷ δεσμῷ τῆς ἀγάπης Χριστοῦ τοῦ νυμφίου σου.

Νεκρωθεῖσα, δι' ἀγάπην τοῦ νεκρώσαντος ἅπασαν τὴν ἰσχὺν θανάτῳ χάριν ἀναβλύζεις ἀείζωον, τοὺς ἐκ πάθων νεκρωθέντας θεραπεύουσα, Ἀγριππίνα, τοῦ Θεοῦ ἐγκαλλώπισμα·

Ὑπερβᾶσα τῇ ἀγάπῃ τοῦ νυμφίου σου ἅπαντα τῆς σαρκὸς τὸν πόθον, ἔφερες στεῤῥῶς ἐν τῷ τύπτεσθαι τὰς ἀλγηδῶνας, βοῶσα, Οὐ χωρίζει με τῆς στοργῆς σου, Χριστὲ, τῶν πάθων ἡ ἐπίστασις.

M *iterum deest strophæ, huic litteræ respondens; sed ex Latina versione suppletur.*

E

A D

Ε′ ODE QUINTA.

Φῶς ἄδυτον, τῷ σῷ ἐνσκηνώσαν σκηνώματι ἐδείκνυσιν, ὁρῶσιν ἐν νυκτὶ ὡς ἡμέραν, φῶς τῶν θαυμάτων πέμψουσαν.

Ἄσπιλος ἀμνάς, τοῦ ποιμένος τοῖς ἴχνεσι βαδίσουσα, ἱερεῖον ὥσπερ ἄμωμον τούτῳ ἐνθέως προσενήνεκται.

Νοῦν ἔχουσα φωτὸς προφητείας ἀνάπλεων, τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα ἡ ἀοίδιμος Βάσσα προλέγειν κατηξίωται.

Ad instar diei lux indeficiens in tuo tabernaculo apparuit; videntibus in nocte diem, lumina miraculorum evibrantem.

Maculæ expers Agna, suique Pastoris vestigiis inhærens, ipsi divinum in morem oblata est, velut præstantissima victima.

Animum prophetiæ lumine plenum habens venerabilis Bassa, futura ut præsentia meruit prænuntiare.

ϛ′. ODE SEXTA.

Ἀστράψαν ἐκ τῆς Ῥώμης ὡς ἄδυτον ἥλιον, ἡ Σικελία τὸ σῶμα τῆς ἁγίας Μάρτυρος δεξαμένη, τῆς σοφώδους τῶν δαιμόνων λυτροῦται δεινότητος.

Γενναίως αἱ τρισόλβιοι ἅγιαι Μάρτυρες, αἱ πρὸ θανάτου θανοῦσαι ἐν τῇ προσδοκίᾳ τοῦ μάρτυριου, νεκρωθέν σου σωφφόρον τὸ σῶμα κομίζουσι.

B Ῥομφαῖαι τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ σε ἐξησθένησαν· καὶ γὰρ ὡς πόλεως καθεῖλες αθ μελιώτου τούτου τὰ θραση, Ἀγριππίνα, τῷ μόχλῳ τῶν ἐνδόξων ἀγώνων σου.

Ἰᾶται τῇ προσψαύσει αἱμοῤῥῶς τοῦ σκήνους σου· λεπροὶ καταίρονται πίστει, δραπετεύει δὲ ἄλλη δὲ πᾶσα νόσος τῇ προκλήσει τοῦ ἁγίου σου, Μάρτυς, ὀνόματος.

Gratanter excipiens Sicilia corpus Sanctæ, tamquam solem Roma sibi affulgentem, tenebricosa dæmonum infestatione liberatur.

Robusto animo Sanctæ ac ter Beatæ Martyres, et ante mortem desiderio Martyrii mortuæ adferunt corpus, vivificum aliis, licet mortuum ipsum.

Inimici rompheæ super te obtusæ sunt: etenim audaciam ejus dissolvisti, Agrippina, veluti civitatem fundamento carentem glorioso ariete certaminum tuorum. E

Profluvio sanguinis laborans sanatur contactu tui tabernaculi; leprosi mundantur fide, quivis alius morbus diffugit ad invocationem nominis tui, Martyr.

Ζ′. ODE SEPTIMA.

Hoc loco ex more legendum est Elogium ex Synaxario, id quod hinc acceptum Græco-latine legisti initio hujus Commentarii, cum suo præambulo Disticho.

Περιστερὰ οἷα χρυσῆ, ὅπλῳ τοῦ σταυροῦ φραττομένη, Ἀγαρήνους, τοὺς ἐν νυκτὶ τῷ σῷ προσεγγύσαντας, ἐξηφάνισας, σώσασα τοὺς πιστοὺς μιαιφονίας τῆς τούτων, Μάρτυς.

Πολυειδεῖς διὰ Χριστὸν πόνους ὑπομείνασα, Μάρτυς, ἄπονον εὗρες ἐν αὐτῷ καὶ ἀθάνατον λῆξιν, κραυγάζουσα, Ὑπερύμνητε Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων, εὐλογητὸς εἶ.

Ἱερουργῶν ὁ θαυμαστὸς καὶ θαυματουργίαις ἐκλάμπων C σοῦ τὰ θαυμάσια ὁρῶν, Ἀγριππίνα, Θεὸν ἐμεγάλυνε καὶ γηθόμενος ἔψαλλεν, Ὁ Θεὸς, *etc.*

N..... *Deest Menæis*
.....

Panoplia Crucis obarmata, velut aurea columba, Agarenos, propugnaculum tuum noctu aggressos delevisti, fideles conservans ab eorum immanitate Martyr.

Innumeris propter Christum laboribus toleratis, in ipso reperisti securam atque perpetuam requiem; et exclamasti, Benedictus sis, Domine Deus Patrum, omni laude superior.

Non usitata mirabilia tua inter sacrificandum videns admirabilis ille et miraculis ipsemet coruscus, Magnificabat Deum atque psallens dicebat, Deus etc. F

A..... *Deest etiam Cajetano, æque ac*
..... *Stropha præcedens.*

Η′ ODE OCTAVA.

Ἡ νὺξ ὡς ἡμέρα καθορᾶται τοῖς φέρουσι Μάρτυς σοῦ τὸ λείψανον, τόπος εὐωδίαστο πᾶς σε δεχόμενος, δαιμονικὴ παράταξις σφοδρῶς ἠλαύνετο, ἀπέῤῥει σταγόνας (ἰάσεων) τοῖς ὑπερυψοῦσι Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Νυμφίον ἀθάνατον ποθοῦσα, ὀπίσω τῶν μύρων τούτου ἔδραμες, τούτου τὰ παθήματα, Μάρτυς, καὶ τὸν θάνατον ἐκμιμουμένη, Ἔνδοξε, καὶ ἀνακράζουσα, Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε.

Ἀνύστακτον ἔχουσα τὴν πίστιν, ἐλαίῳ φαιδρυνθεῖσαν αἱμάτων σου, Μάρτυς, τὴν λαμπάδα σου ἔνδον εἰσελήλυθας εἰς τὸν νυμφῶνα χαίρουσα τῆς οὐρανίου χαρᾶς (ἀνακράζουσα) Τὸν Κυρίον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα.

I.....
.....

Martyriale tuum lipsanum ferentibus, o Sancta, nox quasi dies videbatur; locus omnis te excipiens perfundebatur sua violentia; diabolica phalanx ejiciebatur; profluebant stillicidia curationum superexaltantibus Christum in secula.

Libera voluntate amplexa Sponsum immortalem, currebas post unguenta ejus, Martyr; et imitata ejusdem passionem atque mortem, o Gloriosa, clamabas, Hymnum dicite Domino.

Adornata sanguinis tui oleo lampadem fidei habens, Martyr, inextinctam illam intulisti in thalamum cœlestis gaudii; et clamasti, Benedicite Dominum opera ejus.

Venisti ad hoc templum exultans, nam ejus videndi magno studio tenebaris, ut ei tamquam proprio currui insidens oblectareris.

A D

Θ'. ODE NONA.

Dei cuncta operantis nutu ad metam Martyrii alacriter pervenientes Agathonica cum Bassa simul et Paula, vere et ad invicem concinere poterant suo se voto esse potitas.

Ad supercœlestes thalamos recepta, Virgo, atque invisibilium pulchritudinem contemplans, Deique claritate fruens, hymnis te canentes illustra.

Beato capiti tuo imposita est corona gratiarum, o Agrippina, ut quæ cursum consummasti et fidem sinceram servasti; ideoque Justorum ordines hilariter te susceperunt.

Omnium tuoque Conditori, cum ceteris qui a seculo sunt beatis spiritibus, assistens magna cum fiducia, o Martyr Agrippina, impetra te laudare gestientibus remissionem peccatorum.

Νεύσει τὰ πάντα ποιοῦντος, τοῦ μαρτυρίου πρὸς τὸ πέρας ἡ Ἀγαθονίκη σὺν Βάσσα, ὁμοῦ καὶ Παύλα, προθύμως μέλπουσαι ὡς ἀληθῶς κατάλληλον εὗρον τοῦ πόθου τὸ συμπέρασμα.

Ἐν ἐπουρανίοις θαλάμοις κατασκηνώσασα, Παρθένε, καὶ τῶν ἀθεάτων τὰ κάλλη κατανοοῦσα, καὶ ἀπολαύουσα της τοῦ Θεοῦ λαμπρότητος, τους σε ὑμνοῦντας καταφαίδρυνον.

Στέφανος ἐτέθη χαρίτων τῇ κορυφῇ σου Ἀγριππίνα, ὡς τελειωσάσης τὸν δρομον, καὶ τηρησασης τὴν πίστιν ἄσυλον, καὶ τῶν δικαίων ταγματα περιχαρῶς σε ὑπεδέξαντο.

Ω......

B *Porro tam hic quam alibi, ad finem singularum Odarum, addebatur* Θεοτόκιον *seu* Mariale, *ex laudabili Græcorum erga Deiparam affectu : quæ Theotocia omnia, absque ulla nota distinctionis (qualem semper Menæa adhibent, et quidem per Rubricam) legi apud Cajetanum possunt, admixta Hymno, etiam absque Odarum partitione impresso. Ego illa, ut nihil ad Sanctam spectantia, ipsique Acrostichidi extranea et supernumeraria, omittenda censui, ut ordo suus Acrostichis constaret ; ideoque et Cantum supra non positum loco suo, huc retuli.* E

ΕΙΡΜΟΣ.

Christum formosissimum amans, virginitate exornasti animam; perque omnigenos labores et ærumnas appropinquasti eidem, Virgo et Martyr. Ideo autem te dignatus est æthereis thalamis, orantem pro nobis qui te veneramur, Puella beatissima.

Τὸν ὡραιότατον Χριστὸν ἀγαπήσασα, καὶ παρθενία τὴν ψυχὴν ὡραιώσασα, διὰ παντοίων πόνων τε καὶ θλίψεων τούτῳ κατηγγύωσαι, ὡς Παρθένος καὶ Μάρτυς, ὅθεν σε ἠξίωσεν οὐρανίων θαλάμων, ὑπὲρ ὑμῶν πρεσβεύουσαν αὐτῷ τῶν σε ικμώντων, Σέμνη παμμάκαριστε.

TRANSLATIO CORPORIS

Roma in Siciliam,

Medio ævo licentius amplificata.

Ex tomo I de Vitis Sanctorum Siculorum.

PARS I

C *Corpus Roma ablatum appellit in Siciliam : ab Agrigentino Episcopo quæritur et honoratur.* F

Romæ virginitatem professa

Agrippina, Virgo et Martyr, orta atque nutrita Romæ, virginitatis tuendæ cupida, florem illum ab tenera ætate conservandum obtulit Deo. Ejus vero monitis, ac multo magis exemplo Virginis cum fidem, tum virginitatem amplexæ sunt puellæ multæ, Facinoris rea fit apud Imperatorem Valerianum *a*, simulque ad quæstionem producitur. Quo in discrimine animum præsetulit adeo constantem, ut neque terrore concuteretur, neque seduceretur blandimentis. Denudata igitur atque ligata, toto corpore fustibus laceratur : sed Angelicis ex eo supplicio soluta est manibus. Deinceps majoribus est afflicta tormentis, donec gladio in jugulum adacto, spiritum Deo reddidit: corpus in ecclesia *b* B. Pauli Apostoli repositum est.

gladio cæditur sub Valeriano

Corpus Bassa soror auferre jussa

2 Eo tempore S. Paramonus, *c* et S. Bassa Agripinæ *d* soror, suas omnes et defunctæ sororis facultates in unum collectas, per Monasteria Religiosorum virorum, perque egentes in ecclesiis Apostolorum commorantes, largiter distribuerunt. Duas vero Virgines Bassa, Paulam et Agathonicam, quod Agrippinæ certamini adstantes compatientesque viderat, eamque uti se loco Agrippinæ in sorores adoptaret rogaverant, comites futuræ peregrinationis ac germanas ascivit. Igitur divina revelatione instructi atque firmati Paramonus, Bassa, Paula, Agathonica, corpus Sanctæ Martyris Agrippinæ cum reverentia de sua sede sublatum, ad flumen *e* usque, quo iter direxerant, asportarunt: illic vero parata, atque ad navigandum instructa, eorum adventum opperiens navis reperta est. Quos intuens nauclerus, conversus ad Monachum *f* ; Bene inquit, venisti: Pater. Ubi vero est onus, de quo nobis dixeras evehendum? Ille respondens, ait, Has ego vobis Virgines cum capsa ista commendo fratres; testorque immortalem Deum, Sanctosque omnes atque Angelos, ut quo vobis est eundi animus, eodem has feratis: Dominus vero noster Jesus Christus sit vobis piissimus gubernator. Simul hæc dicens: accidit ad pedes gloriosissimæ Agrippinæ: et elata voce, Vade, inquit, Sancta Martyr, in pace : serva eos qui te fideliter suscipiunt; ora pro me peccatore, necnon pro tua sorore, quæ longum tuum pertulit agonem; ut

navi imponit

A ut cum duabus his, quæ tecum hoc iter ingrediuntur, puellis virginibus, ad beatitudinis portum queat appellere.

quæ tota suavi odore perfunditur,

3 Vix feminæ illæ navim cum pretioso eo onere conscenderant, cum ecce tibi mirabilis atque inusitatus odor undique per eam difflatur, adeo ut vectores omnes et nautas admiratio ac timor invaderet. Solventes vero e portu, cum commodiores auræ per noctem aspirarent, prima luce in urbem quamdam, ad Italiæ littus positam, appulerunt. Eo in loco triduum consumptum, ad comparandum commeatum, *g* ceteraque navigationi pernecessaria; quæ omnia viventis olim Agrippinæ *h* noti ac necessarii largiter suffecerunt. Inde octava diei hora, prospere flante vento, proficiscuntur; tertioque post discessum die, in Sicilia ad oram Agrigentinam, propter locum quemdam, qui Græce Lithos, *i* Latine Petra dicitur, substiterunt; et ad Bassam conversi, Nos quidem, inquiunt nautæ, Domina, in Africam iter intendebamus; qua vero ratione in hunc vecti sumus locum, ignoramus: quodsi vobis in animo est nobiscum Carthaginem usque pergere, libentes sane feremus, ut Paramono promissam fidem præstemus: et quod verum fateamur, vestris ad Deum precibus huc usque salvi incolumesque pervenimus. B His Bassa respondit; si me auditis, fratres, nos in littore hoc expositas dimittite: vos vero Deus in portum voluntatis vestræ et consilii deducat. Ut satisfactum a nautis est Bassæ, proram solverunt: Angelus autem Domini in eo littore virgines puellas assidue custodivit; talique odoris suavitate omnis illa vicinia redundavit, ut urbium propinquarum accolæ rei novitate stupescerent.

et in Siciliam appulsa,

illud prope Agrigentum exponit.

Odore allectus Monachus illac transiens

4 Forte per ea loca Monachus iter faciebat, (dies Dominicus erat, hora diei tertia) is e quodam monasterio *k* S. Stephani, ex vico cui nomen Tyro, allegatus a suo Abbate Agrigentum ibat, de negotiis quibusdam acturus cum S. *l* Gregorio ejus urbis Episcopo. Itaque cum pergeret, sensit odoris fragrantiam, de sanctæ Martyris corpore procedentem; et stupefactus, Quid hoc est, inquit? Paululum ut processit, tamquam auram captans, substitit: tum humi stratus orationem Deo fudit, et sacrosancto Crucis signo communitus, ire ulterius cœpit. Ecce autem sibi visus est audire suavem quamdam psalmodiam, velut numerosæ legionis, virorum pariter ac mulierum: quamobrem animum ac vires reficiens, properavit ad locum, quo in loco Bassa cum Paula et Agathonica cantus Deo fundebat. Quem cum accedentem ad se vidissent, obviam factæ et profunde C inclinato capite salutantes, Ora pro nobis inquiunt, serve Dei. Quibus Monachus: Vestrum est orare pro me peccatore, qui thesaurum salutis, *m* auxilio Jesu Christi, detulistis in hunc locum. Sed illæ humi prostratæ, diu sermonibus Monachi obstiterunt, dicentes; Vobis o sancte Pater, solummodo datum est pro nobis peccatricibus Deum exorare. Quamobrem victus ille; Sanctæ, inquit, orationes vestræ, et omnium Sanctorum, et hujus Sanctæ, multa passæ et decoræ Martyris, quæ vobiscum adest, servent in secula. Dicto Amen erexere se.

invenit Bassam cum sancto corpore:

auditoque unde esset, et quid ferret,

5 Tum Prior Monachus de S. Bassa quæsivit; Quo ex loco estis, Dominæ? unde, quove pergitis? Respondit Bassa: De Romana urbe egressæ, in has regiones per *n* Italiam devenimus: illuc autem, quo voluntas Dei direxerit, ituræ sumus. Et ille; Numquid non hæc, quam vobiscum fertis, Sancta, sedem edocuit, ubi quiescere et commorari decrevit? Revelationes Dei, Frater, inquit Bassa, et secreta mysteriis piis et justis hominibus patent, facientibus voluntatem ejus diu noctuque; nobis scientia et credulitas infirma est; noluitque homini indicare, quo essent ituræ. Vir autem ille Deo dilectus, qua erat bonitate vitæ præclarus, honestate morum, ac D Spiritus Sancti virtute illustris, noluit Bassam pluribus interrogationibus offendere: sed vale dicto, ait, Ora pro me, spiritualis mater. Cui illa: Orationes vestræ nobis subveniant; carissime Pater. Ergo institutum iter urgebat alacrius, ut Episcopum Gregorium edoceret de mysterio quod cognoverat, erat autem septima diei Dominici hora.

abit Agrigentum.

EX CAJETANO

Bassa Græcum transit,

6 Bassa, ut abscessit ille, surgamus, inquit, filiæ meæ, atque hinc abeamus: consilium enim ei viro est, cum comitatu ad nos redire; quodsi moram facimus, sive a fidelibus, sive ab ethnicis capiemur; ac forte discrimine aliquo prohibebimur, quo minus ad eum, quem præcepit Deus, locum pertingere valeamus. Itaque sublato Martyris Agrippinæ corpore, Bassa in cœlum oculos convertens, hunc in modum oravit; Domine mi Jesu Christe, qui S. Elisabetham *o* cum præcursore tuo Joanne Baptista salvasti, salva, et libera nos ab omni impedimento, usque ad locum a te nobis revelatum, ut illuc perveniamus; deinde totam noctem ambulantes, ductu Angelorum, in locum, quem Græcum appellant, vectæ sunt ad ecclesiam S. Georgii *p* Martyris: exceptæque sunt cum gaudio ac lætitia magna ab homine ejus loci accola, cui nomen Do- E minicus. Huic filia erat unica, ab malo dæmone obsessa atque agitata: quæ deducta ad S. Georgii, cum se inclinasset beatæ Martyris Reliquiis, repente incolumis extitit, discedente ab ea dæmone, cum ejulatu ac vocibus, quæ præsentes universos admiratione corripuerunt.

ubi liberatur energumena.

Gregorius Agrigentinus Episcopus,

7 Monachus autem ille Agrigentum cum pervenisset, Episcopum offendit hora nona orantem. Oratione peracta, facultas ei data est alloquendi. Ergo hos ad Episcopum sermones habuit: Sanctissime Pater, audi me, et narrabo Sanctitati tuæ. Cui Antistes, Quid est fili? eloquere. Ait ille: Admiranda et gloriosa miracula peracta sunt in his regionibus, te Præsule. Tres enim sanctæ venerabili forma puellæ, navigio huc appulsæ, secum quoddam sanctum corpus ferunt. Ego, cum Abbatis mei, filii tui spiritualis jussu, ad Sanctitatem tuam huc ad monasterii negotia venirem; odorem odoratus sum suavissimum: itaque projeci me in terram, atque oravi peccator: tum erectus armavi me, undique signo Crucis obsignans. Paulum deinde cum progrederer, cantum accepi admirabilem, tamquam populi multi: quare confortatus illuc pergebam quo vox trahebat. Ibi vero tres sanctas animadverti Virgines; quæ ubi me prospexere, occurrerunt et genua flexerunt. Sanctiores me cum essent, rogabant, ut eis F benedicerem: nec, cum vehementer diuque repugnarem, pervici. Ergo ausus sum peccator bona illis comprecari: postea ad pretiosum corpus deductus, ante ejus pedes me projeci; lætificataque est anima mea, de glorioso miraculo quod vidi, et suavitate odoris exinde fragrantis. Interrogavi autem eas, Qua ex civitate essent? Quarum mihi prima respondit: De Romana urbe huc usque pervenimus: ituræ autem sumus quo Dei nos voluntas direxerit.

audita relatione Monachi

ad quærendam Sanctam progreditur:

8 Illis a Monacho auditis expavit Episcopus, adeo ut ne verbum quidem proferre posset: revocatis tandem viribus, cum interrogatus is de loco, ubi hæc accidissent, optime ab se sciri respondisset; accersit ad se Archidiaconum, et quosdam de Clero pudicos ac fideles, jussitque parari velocissimos equos: et universi, vergente ad occasum sole, conquisituri de ea re, celerrime avolarunt. Quando prope eam sedem, ubi prius Agrippina quieverat, ventum erat; maxima cœpit odoris fragrantia ad eorum nares penetrare: quo odore exhilarati pergebant alacrius, sed propius cum accessissent, neminem

EX CAJETANO.

A minem viderunt, nisi tantum splendorem diffusum iis partibus, quas Reliquiæ Agrippinæ suo contractu afflarant. Tristatus Episcopus secum ipse versabat, qua pergere iter Virgines illæ potuissent : atque inde profectus ad *q* Emporium devenit. Illic erat monasterium : huc puerum jussit ire, qui quæreret a Fratribus, numquid de his puellis cognossent. Unus e Monachis, Cum hac nocte, inquit, de littore piscaremur, odorem sane admirandum hausimus? splendorem etiam vidimus, totam illam oram maritimam collustrantem : itaque intelleximus, Dei visitationem eo in loco esse factam. Ergo Antistes ab Emporio in partes hasce, sub galli cantum pervenit; ibique panis fractionem fecit.

q transitoque Emporio,

9 Tertia denique feria illucescente, hora diei fere altera, ad Græcum pervenerunt. Necdum vero illi accesserant propius, cum ecce tibi suavissimus percipitur odor, qui universos affecit gaudio. Itaque Episcopus ad comites, Confido, inquit, in Domino, non permissurum regredi nos, antequam id, quod indagamus, assequamur. Hæc loquens progrediebatur. Cum autem Bassa, Spiritus sancti munere, prænosset adventum S. Gregorii; dixit ad comites B suas, Surgite filiæ meæ procedamus obviam sancto Patri nostro Agrigentino Episcopo : solicitus enim animus ejus est nostri conquisitione. Progressæque cum cereis ac thuribulo extra vicum, eum salutaverunt; Bene venisti, Sanctissime Pater. Et ille, Dominus Deus, qui coronavit sanctam sororem tuam, et largitus est illi triumphum victoriæ, sit tibi propitius, famula Christi. Beata es, quia en instat tempus, quo socia et consors efficiaris in agone Martyrii S. Agrippinæ, sororis tuæ; et cum eadem coronam gloriæ suscipias de manu Domini, et vivas cum Christo in æternum. Hæc cum proloqueretur ad S. Bassam, accesserunt Paula et Agathonica, ut benedictionem ab eo promererentur; quibus et dixit : Det vobis Deus, filiæ, virtutem et perseverantiam in Martyrio.

Græcum pervenit :

ubi obviam sibi Bassæ

et sociabus Martyrium prædicit :

10 Interea S. Georgii ecclesiam subierunt. Episcopus ibi ante corpus S. Martyris prostratus, has obsecrationes fudit : Ora pro me, filia, et memento, quod optimum tibi consilium dedi cum in tormentis *r* versareris. Beata es, quæ in ætate hac vicisti crudelis tyranni supplicia : glorificemus Dominum Jesum Christum, qui per te multos in eo loco, quem ad habitandum delegeris, de suis infirmitatibus curabit : beati erunt, qui eo in loco degent, quia per C te incolumitatem consequentur : quare Deo nostro gratias agamus viventi in secula seculorum. Amen. Oratione peracta, induit se Præsul Sacerdotalibus indumentis, et divinum celebravit Mysterium supra corpus sanctæ Martyris. Eo expleto, communicatoque cum omnibus ac participato Mysterio, corpus cibo refecerunt. A prandio colloqui Episcopus cum B. Bassa cœpit de salute animæ, deque gloria in adventu Domini nostri Jesu Christi futura.

corpus sanctum adorat,

et supra illud Missam facit:

11 Vergente in vesperum die, dixit Bassa ad Episcopum; Hora est, Pater, ut hinc abeamus, et ad locum a Deo nobis præmonstratum adeamus. Cui Episcopus, Nox est, Domina, et ignoratis viam : qua igitur ratione discedere ex hoc loco vultis? Pater, inquit illa, venerande, habemus Christum viarum ducem nobiscum, qui nos continuo nocturnis etiam temporibus integras servat : de die autem iter agere non est animus, ne forte in manus iniquorum tyrannorum incurramus. Ad hæc Præsul, ignosce mihi, filia, quod suadere tibi talia sum ausus : ite in pace, et Dominus Jesus Christus sit vester protector : saltem vero permittite, ut vester comes sit, qui primus vobiscum locutus est Monachus. Admisit comitem Bassa : et Præsul, cum adorasset Reliquias Martyris, dixissetque, Ora, filia, ora pro me peccatore, suscepta Christi pace, puellas dimisit. D Quæ sublato corpore S. Agrippinæ, post occasum solis ab Græco decesserunt, deducentibus Episcopo cum suis Clericis; et Dominico cum universa familia sua, qui etiam a Bassa vehementer petebat, ut secum filiam suam ire pateretur. Ad hæc illi, Ne timeas, frater, quia ex hoc nihil præteriti mali sentiet, patrocinante sancta Martyre Agrippina. Interim ad ripam *s* fluminis cujusdam substiterunt : atque ibi de integro sacrosanctum corpus venerantes, ceteri omnes, præter Monachum, cum gaudio regressi sunt, gratiis Deo actis de mirabilibus quæ viderant.

atque iter suum prosequi volentibus,

Comitem vix Monachum jungit.

r

ANNOTATA D. P.

a Valerianus *cum filio Gallieno Christianos persecutus ab anno* 257, *vindicem Dei manum sensit, captus a Persis an.* 262.

b *Ergo post annum* 324, *quo conditam a Constantino Magno S. Pauli basilicam, docet Baronius.*

c S. Paramonum *nullum Romæ novi : sed ex officio* Custodis ecclesiæ, *qui* Paramonarius *Græce, Latinis* Mansionarius *dicitur, factum nomen censeo.* E

d Sororem *intellige, non carne, sed spiritu, unde quod mox additur de facultatibus defunctæ per monasteria distributis, licentiæ nimiæ quam auctor sibi sumpsit, imputatum velim : nam monasteria et Apostolorum ecclesias non fuisse Romæ, regnante* Aureliano, *nimis quam clarum est.*

e *Scilicet* Tiberim *vel potius usque ad* Ostia Tiberina : *neque enim naves, in Africam trajicere aptas, usque Romam pervehere potest fluvius.*

f *Monachorum Congregationem, ad Basilicam S. Pauli a se restauratam, primus creditur induxisse Gregorius II; quod tamen, si verum esset, non omisisset (ut puto) Anastasius in Vita ejus, ubi restaurationis prædictæ meminit. Difficile interim est primum ejus instituti auctorem istic nominare, nec mirarer si restituto Cassinensi monasterio per B. Petronacem, inde Romam ducta colonia sit, sub aliquo proximorum Gregorio isti Pontificum. Certe sub Gregorio VII jam desolatum squalebat monasterium istud, ab eoque reformatum est.*

g *Quis credat, sine necessario commeatu solvisse e portu navim, Africæ destinatam?*

h *Prudentius scripsisset* Bassæ.

i *Ignotum locum sibi esse fatetur Cajetanus; sed* haud procul ab Emporio Agrigentino *fuisse, hinc conjectat, et quidem intra Urbem et Emporium modico intervallo versus occidentem dissitum. Sed cum* Agrigentum *medium fere locum teneat in Australi Siciliæ* F *latere, Roma vero Carthaginem navigantibus, cursus instituatur secundum latus Boreale, apparet ab instituto cursu deflexisse navem, quando Lilybæum promontorium circumvecta est, ut circa Agrigentum appelleret : in quo prudentia amplificatoris requiritur, qui oblitus est mutatum ventum comminisci, quo coactus sit navarchus cursum mutare.*

k *S. Gregorius lib.* 7 *Epist.* 24 *ad Faustinum defensorem, scribit, sibi quorumdam Judæorum conversionem indicatam* a Domina *(forte* Domnina) Abbatissa Monasterii S. Stephani, quod in Agrigentino est territorio constitutum. *Virosne illud antea vel postea habuerit, et id hic significetur, nescio : situs id suadet, notaturque in tabulis ad* 26 p. m. *Agrigento distans fere in mediterraneis, Panormum versus.*

l S. Gregorius Agrigentinus Episcopus, *sua in urbe coli dicitur a Cajetano* 22 *Junii : in Romano tamen Martyrologio, secundum Græcos, ponitur* 23 *Novembris. Ast hic floruit sub Mauritio Imperatore circa annum* 564; *ergo ab hoc diversum comminiscitur Cajetanus, qui in Junio colatur : nihil eo opus erit si seculo* 6 *facta sit translatio; vel nomen certum pro incerto suppositum;*

A *suppositum; quod infra tenendum de Catanensi.*

m *Ita etiam huic Monacho fingitur divinitus revelatum, quid illæ apud se haberent, priusquam locutæ essent.*

n *Ast jam antea videbatur dixisse, quod Romæ vel Ostiæ navem conscendissent; nunc terrestre iter subindicat, puta usque Regium. Hinc autem in Africam solventi navi haud incommodum erat iter, eodemque vento transeundum Agrigentum fuisset.*

o *Nicephorus Callixtus lib.* 1 *cap.* 14. Filius Zachariæ Joannes, alterum cum dimidio agebat annum *(quando Herodes occidit infantes)* et una cum matre Elisabetha in spelunca quadam ad regionem montanam salvus conservabatur, fortasse Herodis sanguinariam fugiens manum. *Ita subtimide auctor ille, et merito: apocryphum enim prorsus videtur, quod, infanticidium Herodianum (intra Bethleemiticos fines, id est, exiguum oppidi non magni pomœrium ac territorium ab Evangelista restrictum) usque eo extendunt aliqui, ut etiam attigerit Zachariæ domum, etiam posito quod hæc ipsa sit, quæ alias rectius creditur fuisse domus Zachariæ Prophetæ tribus ut minimum leucis Bethleemo distans, prout hodiedum monstratur; cum* B *Hierusalem, illis finibus neutiquam includenda, vix distet inde sesquileuca. Vide quæ de loco nati Baptistæ dicentur die sequenti ex Florentino illum trans Jordanem statuente.*

p *Hic primum* nubeculam *aliquam offendit Cajetanus, cum hæc translatio facta dicatur anno Christi* 261, *sanctus autem Georgius primum passus sit sub Diocletiano an.* 304 : *dubitatque an non hic intelligendus sit alius* S. Georgius, *qualem Velauni in Gallia ad se missum dicunt, unum ex* 72 *Discipulis. Prudentius illud, quod forte Scriptor voluit indicare locum, ubi postea S. Georgii ecclesia constructa est. Interim infra num.* 10 *dicitur ipsam S. Georgii ecclesiam subiisse Episcopus supra corpus sanctum Missam celebraturus, utique non alibi solitam fieri.*

q *Distat a Civitate* Emporium, *versus Occasum trans Acragam fluvium, paucis passuum millibus.*

r *Hinc Cajetanus comminiscitur, Romæ aliqua ex causa adfuisse* Gregorium, *cum* S. Agrippina *pateretur.*

s *Si Cajetanus indicare voluisset* Græci *situm, sciremus quis fluvius hic indicetur. Agrigento venientibus primum* Narus, *tum* Salsus, *atque in hunc influens* Araurelius *transeundus : deinde sequitur montanus tractus, in quo ne periclitetur relictus a tergo Mona-* C *chus, metuunt comites Bassæ infra num.* 13.

PARS II

Menæum advectum sanctum corpus miraculis clarescit, ibique conditur, ædificata desuper ecclesia.

Daphronem sub Menæo delatum corpus,

Trajecto flumine, pergebant Completorii preces psallentes : ac cum Monachus consequi pari gradu puellas nequiret, substiterunt, donec adveniens cum illis conquiesceret. Et surgamus, inquit Bassa, Pater, et eamus, antequam illucescat dies. Eamus, Domina, respondit ille. Nec processerant multum, cum ecce nubes lucida puellas ab oculis Monachi sublatas transtulit : ille vero stupefactus concidit in faciem suam super terram, erectusque paulo post, neminem circumquaque prospexit : et vultum cum fletu percutiens, Heu! me, inquit, qualiter perdidi hanc gloriam! juste vero ea privatus sum, cum virtutibus omnibus destituar. Sanctæ autem Virgines, Bassa, Paula, et Agathonica, cum deposito quod ferebant, sub mediam *a* noctem in locum qui dicitur Daphron, pervenerunt. In eo loco spelunca est. *a*

Castello, cui Menæo *b* nomen, subjacens. In ea D dæmones *c* jam olim habitabant : mox vero ut illuc advenit venerabile Virginis Agrippinæ corpus, aufugerunt cum ululatu inclamantes; Quid faciemus? quia istæ maledictæ mulieres, quæ fugerunt a facie Valeriani Imperatoris, Roma huc accedentes, referunt secum quoddam imperiale vexillum, quo nos de domo nostra expellunt. Sed hoc agamus, uti mulieres istæ, quæ illud corpus huc intulerunt; in Africa gladio percussæ occidant, pessimeque moriantur.

EX CAJETANO *b* *c*

fugatis ab insessa spelunca dæmoniis,

13 His vocibus Bassa respondit : Obmutescite, atque hinc recedite, et ite ad patrem vestrum, qui ab initio devorator hominum fuit : ite in abyssum æterni incendii, ejicit enim vos hinc Dominus noster Jesus Christus, per adventum corporis beatæ Martyris Agrippinæ. Repente nequam illi spiritus de eo loco evanuerunt usque in præsentem diem. Post hæc ingrediuntur Virgines in speluncam, gratias Domino referentes de summo gaudio, quod conceptum animo sentiebant. Cognoverat autem Spiritus Sancti virtute Bassa, conquieturum in eo Menæi Castello corpus Sanctæ Martyris Agrippinæ, idque in salutem multorum; tum sibimet appropinquasse tempus, quo per martyrii agonem palmam a Deo E perpetuæ felicitatis acciperet. Interea Paula et Agathonica solicitæ ad Bassam; Domina, inquiunt, dimisimus Fratrem nostrum in horridis montibus, et ne a feris devoretur timemus. Quibus Bassa, nequaquam, filiæ; sed crastino ad horam sextam perveniet ad nos noster Frater : quod ita contigit, et gratiis Deo actis, dixit Monachus : Benedico Deum, Domina mea, quia vidi gloriosissima de vobis per hoc sacrum corpus; unde et ego peccator gratulor vobiscum, et Deum glorifico.

illuc infertur.

14 Erat autem Menæi civis vidua mulier, bona ac timens Deum, de parentibus Christianis ac piis orta, edoctaque a pueritia intra semitam virtutis ire; numquam deerraverat, sed cum Christianis communicabat; et quoniam præter familiam multam animantiumque greges, copiosissima etiam re familiari vivebat, multa de suis fortunis Martyrum *d* corpora ab incendio redimebat, et venerandis sepulchris condebat. Captivos et vinctos liberabat plurimos : et hujus mulieris nomen Euprexia, adeo non solum Christianos et pauperes, et viduas pupillosque fovebat, verum etiam Paganos. Convixerat marito annos octo, sine eo decem transegerat, post viri obitum statim Deo devota. Filiam habebat unicam, annorum quatuordecim, quæ quinquennium F jam occupata erat tam sæva paralysi, ut membris omnibus destituta, nec pedem nec manum commovere, neque in latus alterum reclinari sine alterius adminiculo posset. His malis afflicta mater, multa in medicos erogarat : sæpe ad Sanctos Martyres detulerat; sed impetrare, quod petebat, non valuerat. Servus ei erat Anatolius, fidelis in primis et valde bonus : hunc toti familiæ præposuerat. Is duobus cum comitibus armenta Dominæ suæ invisurus, Draphonem versus ibat.

Menæninæ matronæ famulus eodem veniens, *d*

15 Locus is Euprexiæ erat, occupatus, (ut diximus) a diabolis; ita ut propius accedere nemo auderet; sed per bina ternave stadia se procul quisque continebat : quod si quis, aut homo, aut quadrupes eo pergeret; repente ab dæmonibus trucidabatur. Verumtamen ut sub adventum Agrippinæ profugerant illi universi, armenta Euprexiæ, quasi quodam impellente, usque ad antrum tuto pervaserant. Locus autem erat amœnissimus atque herbidus, aquis fluentibus abundans, sed spirituum terriculamentis jam dudum infrequens atque incultus. Hæc servi cum admiratione prospicientes, conversi ad invicem : Quid est id novi, inquiunt? an hoc callide agunt dæmones, ut nos ad se ducant, et pariter deinde

miratur ibi armenta impune pascere;

EX CAJETANO

A deinde cum bestiis interficiant, et fortasse pastoribus necem jam intulerunt? Huc autem et illuc circumspicientes oculis, pastores adverterunt longe stantes : quos vocatos, interrogavit Anatolius, qui aiunt, visos sibi nudiustertius venisse ad speluncam nonnullos, nescire virosne an mulieres : noctem vero circa mediam accepisse terribiles voces inclamantium ac dicentium, Væ! væ! cur nos expellitis hinc? Et simul dicto, evanuisse.

et pulsos inde dæmones cognoscens,

16 Tunc audite, inquit Anatolius, fratres, sedeamus e regione speluncæ, et expectemus ad vesperam, antrum exploraturi. Si cum sol occubuerit non occidentur animantes, hoc in animis habete, quod Christus, quem Domina nostra colit, visitavit nos; et neque nos, neque armenta devorabimur : dæmon enim amorem erga hominem triduum simulare non potest, imo neque horæ spatium unius. Consederunt itaque procul ab spelunca, explorantes viri tredecim : circiter vero horam diei nonam, cœperunt Virgines psalmos decantare : et ecce pariter cum psalmodia, odor etiam suavissimus de spelunca diffundi. Hæc sentiens Anatolius, dixit sociis; profecto, fratres ut dixi, visitatio ejus Dei est, quem hera nostra colit : repenteque cum duobus comitibus, quibuscum advenerat, ad castellum advolavit, B et Euprexiæ super filia sua flenti dixit, attende, Domina, et narrabimus tibi. Quid est, inquit illa, fili? Christus, quem ipsa colis, visitavit te suæ virtute sanctitatis. Ad hæc Euprexia, Somnias, fili? At ille : Multi Sancti advenerunt in agrum tuum Draphonem, et locus ille totus odoris suavitate repletus est : sicque recensuit quidquid de armentis, de pastoribus, de se, de vocibus expertus fuerat. Quibus acceptis Euprexia, gaudio ingenti exsiliit; ductisque secum puellis duabusque comitibus, Draphonem versus quam ocyssime perrexit.

Domina filiam paralyticam lugenti, rem nuntiat.

17 Præscivit adventum Euprexiæ Bassa, et ad Monachum ceterasque comites, Filii, inquit, mulier ad nos quædam carissima properat; occurramus ergo illi : scio enim manere in ea Spiritum Sanctum. Cumque illam propius accessisse sentiret; Ecce, inquit, adest : exeamus obviam. Egressæque de spelunca, paulum processerunt. Mox vero, ut vidit Euprexiam rursus Bassa, Gaude, Domina Euprexia, inquit. Enimvero obstupuit mulier, ut suo se nomine ab incognita salutari sensit : et Gaude tu filia Christi, respondit, dæmonum effugatrix : procidensque in faciem suam osculabatur pedes S. C Bassæ, cum lacrymis verba confundens, Miserere mei, adjuva me et infidelitatem meam. Quæ respondit : Confortare, soror, gaudium enim magnum advenit in domum tuam : apprehensamque manu deducit in speluncam, ubi positum erat corpus Sanctæ Martyris Agrippinæ. Quod ut vidit Euprexia, tremens provolvit se ad ejus corporis vestigia, atque oravit : Miserere mei Sancta Martyr Christi : visita filiam meam. quæ paralysis infirmitate detinetur ecce annos quinque, Cui precanti dixit Bassa : Si vere in Dominum credis, scito, te et filiam tuam, non animæ solum, verum etiam corporis salutem esse consecuturam. Quæ respondit : Credo, Domina, Quod Christus est verus Deus; qui erat in sinu Patris, et pro nobis descendit in uterum Virginis Mariæ; Crucem et mortem sustinuit, et voluntate Patris surrexit a mortuis, et manifestavit se Apostolis suis, et post hæc ascendit in cœlum, et sedit ad dexteram Patris Dei; et iterum venturus est cum gloria, in futuro et tremendo judicio, judicare seculum juste et reddere unicuique proprii laboris mercedem : et Beati qui sanguinem suum pro ejus nomine fundunt : illi enim erunt heredes illius gloriæ, quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Illuc progressa ipsa

Martyris opem pro filia implorat,

18 Quæ ut audivit ab Euprexia, dixit Bassa, D Confortare, Domina et soror, eleemosynæ tuæ et preces ascenderunt ad Deum, sicut quondam B. Cornelii : sed surge, eamus domum tuam. Statimque surgentes, cum corpore S. Agrippinæ noctu in castellum subierunt. Dum vero succederent in ædes, magno lumine locus ille, cum admiratione multorum refulsit. Domum ingressæ, quæ in regione Calamarea sita erat; corpus Martyris Agrippinæ in secreto ornatoque thalamo collocarunt. Quod ubi factum, repente super lectum puellæ, Euprexiæ filiæ, gloria Dei resplenduit : somnumque illi, quæ per paralysim f dormire non poterat, eodem momento intulit. In somno autem videre sibi est visa splendidam puellam ac venerandam, sublimem ante se stantem ac dicentem, Filia et Soror mea Theognia, (sic puella nuncupabatur) sanet te Dominus Jesus Christus, Sponsus meus. Apprendensque manum ejus dexteram, erexit eam, et duxit in cellulam illam, ubi Sanctum Corpus condiderant. Rursumque ei est locuta; Filia Theognia, locus iste requies mea erit in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi locum hunc, et huc me misit Christus. Hoc cum re vera, non somnio accidisset, cunctis ignorantibus domesticis; evigilavit puella de somno, seque ipsa erexit, ac stetit tamquam si nihil habuisset mali; E et circumspiciens, cum loculum sanctæ Martyris luce illustratum videret; advertit tres propter illud assidentes puellas, et matrem cum eis, ad quam recta ibat.

ejusque corpus inducit domum suam

ubi filiæ dormienti apparens Sancta,

f

eam sanat :

19 Mater, ut stantem filiam et incolumem aspexit, expavit vehementer, et phantasma ab se cerni putavit. Ad quam puella: Ne timeas, Domina mater; ego sum enim filia tua Theognia, quam alligavit satanas ecce quinque annis; nunc autem venit quædam Virgo, nimium splendida, quæ erexit me dicens, Sanet te. Dominus Jesus Christus : et continuo surrexi, tamquam nullum unquam in corpore meo morbi genus sensissem. Audiens hæc Euprexia, gratia Deo et laudes effundebat : Benedictus sis, Domine Deus Patrum nostrorum, qui visitasti humilitatem meam per istas Virgines, necnon et per gloriosam Martyrem tuam Agrippinam; quam misisti in hunc locum, propter sanitatem ac salutem fidelis populi tui. Hæc cum audiret Bassa, quærit ab Euprexia, quid hoc esset quod factum fuerat. Illa advocatam Filiam jussit, flexam ante pedes Bassæ, quæ ab Agrippina in somno accepisset, enarrare omnia. Quibus cognitis, Audi, Domina Euprexia, et tu Theognia, inquit Bassa : Deus, qui sicut ei placuit, iter nostrum direxit, atque huc nos deduxit, commisit, ut videtis, corpus sanctæ Martyris et Virginis in manus vestras : cogitate ergo, quid de eo sit vobis agendum. F

quæ matri se sistit.

Bassa commendat ipsis corpus sanctum,

20 Post hæc quodam die. Euprexiam Bassa in hunc modum iterum compellavit : Eamus Domina et soror Euprexia, ad corpus sanctæ sororis nostræ et Martyris Christi Agrippinæ, ut osculemur venerandos pedes ejus. Itaque cum omnes perrexissent, procidit Bassa, et osculata corporis sancti pedes, dixit : Vale, Domina et Soror, ora pro nobis Sancta Martyr, ut comitetur nos Dominus, et explere cursum mereamur Martyrii nostri. Ecce locus, quem optasti : Dominus per orationes tuas sit noster gubernator. Post Bassam accesserunt Paula et Agathonica, et ante Agrippinam prostratæ dixerunt : Ora pro nobis, Domina ; et orationem osculis pedum conjungebant. Qua perfecta, Euprexiæ et Theogniæ, post oscula atque amplexus, valedixerunt; egressæque de nocte ad mare usque devenere. Ibi quoque salutatas reliquit Monachus, viarum Comes, et ad Monasterium rediit glorificans Deum, ac laudans super gloriosis rebus, quas viderat atque audierat. Virgines

ac valedicto cum sociabus Carthaginem navigat,

ibique Martyrium complet.

A Virgines vero Sanctæ post orationem ascendentes in navim, navigarunt in Africam; et diei sequentis hora quarta Carthaginem appulsæ sunt. De nave in ecclesiam secesserunt Sanctæ Dei Genitricis Mariæ *g* in Susis, de regione cui Ascula nomen est : atque eadem in urbe, post multos ab accessu dies, pro Christi nomine ferro trucidatæ *h* sunt, IV Idus Augusti : sed ad Euprexiam redeamus.

Interim Menæi crebrescunt miracula,

21 Postridie mane cum familiares ac necessarii de more, ad visendam consolandamque ejus Filiam convenissent, offenderunt domi incolumem : et in laudes Dei Christianorum proruperunt. Ea res tota vicinitate divulgata, thesaurum absconditum manifestavit. Ergo undique comportabantur ad Sacras Reliquias ægroti ac dæmoniaci, quarum ad contactum valetudini statim restituebantur, qualecumque illos morbi genus divexaret. Itaque exultabatur Menæi, ac triumphabatur gaudio, quod ad Sanctæ Martyris corpus non de vicinis modo, verum a longe dissitis regionibus, etiam trajecto mari concurrebatur; nemoque illud contingebat, quin omnem de integro sanitatem recuperaret. Presbyter autem in vico quodam erat, qui morbi violentia unius oculi usum perdiderat. Hic ut prædicta accepit, advolavit

et oculus amissus Presbytero redditur :

B in Castellum; et ingressus Villam, ubi Sanctum corpus asservabatur, procidit humi, exorans; Miserere mei, famula Christi et Sponsa : et repente lumen amissum redintegratum illi est, et ad sua cum gratiarum actione rediit. Et multa quidem alia, per orationem Sanctæ Martyris Agrippinæ, operatus est miracula Christus Jesus : qui alio in *i* libro recensentur, et hæc etiam per compendium diximus, ne forte ab legentibus cum fastidio susciperentur.

Corpus jussu Sanctæ humo alte infoditur,

22 Exinde multos post annos, ædem Euprexia construxit, magnam satis et decoram, et in æde fossam, ad condendum Agrippinæ corpus, effodit, altitudine cubitorum senum. Priusquam vero illud deponit, videt Agrippinam dicentem ; Cave Euprexia, ne quisquam locum cognoscat, ubi meum peccatricis corpus reconditur : ergo exædificata ecclesia ac *k* S. Severino Catanensi Episcopo ad id muneris accersito, consecratur in honorem Dei et Martyris Agrippinæ Idus Junii, imperante *l* Constantino, et quiescente per Christi beneficium Ecclesia. Post hæc Euprexia, quascumque possidebat opes, erogavit in usum pauperum, et ornamenta positi ab se Templi; et Monasticum induta *m* habitum, pariter cum Filia, in eadem ecclesia reliquum vitæ tem-

et structa desuper ecclesia honoratur.

C pus in magna obedientia ac timore Dei transegit. Nemo autem odorari potuit, qua parte corpus illud Sanctissimum esset situm : siquidem non raro Euprexiæ apparere solebat in visione ipsa Virgo Agrippina, monens, ne cui locum sepulcrumque *n* patefaceret. Hoc certo scitur, intus in ecclesia Sanctum Thesaurum condi. Vixerunt autem Euprexia *o* et Filia ejus in famulatu ecclesiæ S. Agrippinæ quadraginta annis; et more sanctarum mulierum in confessione bona decesserunt. Passa est Virgo et Martyr Christi Agrippina in urbe Romana, IX Kal. Junii, jussu nequissimi Imperatoris Valeriani. Translata est in Siciliam in castellum Menæi XVI Kal. Junii, *p* sepulta V Idus Junii, intercedentibus ejus ad Deum pro nobis orationibus, ut ejus filii Dei heredes esse mereamur, qui cum Patre, et Spiritu Sancto vivit et regnat, in omnia secula, Amen.

ANNOTATA D. P.

a Hodie, *inquit Cajetanu* loco et speluncæ nomen Lamia, passibus ferme mille ab oppido *Menæo.*

b Menæum *alias* Menæ, *vulgo* Mineo.

c *Acta vetera habent,* quos Paulus Apostolus ejecit e filia Dioscori, *quod Cajetanus* velut ex apocryphis sumptum *stylo se confixisse monet.* Dioscorum *nullum nominant Actus Apostolorum : ex quibus autem apocryphis sumptus is sit, hactenus ignoro, nec operose quæsierim.*

D *EX CAJETANO,*

d *Præconceptæ opinioni inhærens auctor, pergit* Aureliani *persecutoris tempora cum florentissimæ ecclesiæ pace conjungere.*

e *Crediderim scriptum primitus fuisse* Eupraxiam *vel* Euprepiam, *nam* Euprexia *nullam habet Græci nominis formam.*

f *An satis apte dicitur paralysis somnum impedire ?*

g *Ita Cajetanus ex MSS. ineditis notat legi* S. Mariæ in suis in locum qui vocatur Acausa : *quasi scilicet seculo* 3 *ejusmodi ecclesiæ ubique extiterint, et quidem cuicumque et undecumque venienti mox patulæ.*

h *Hodiernum Romanum iterato auctum (nam prior editio Gregoriana nihil de his habet) sic eas commemorat* 10 *Aug.* Carthagine Sanctarum Virginum Bassæ, Paulæ et Agathonicæ : *et in Notis addit Baronius.* De his etiam prædicta antiqua Manuscripta, quando autem sint passæ non produnt : *Interim toto illo ad istam diem commentario nuspiam allegantur quæ huc spectare videantur MSS. ejusmodi : et miror si alia* E *possint allegari quam hæc S. Agrippinæ Acta, quæ tamen* Valeriani *persecutionem signant. Mabilio Tom.* 3 *Analectorum habet vetustum Ecclesiæ Carthaginensis Kalendarium absque illis nominibus. Res merito suspecta est tota.*

i *Si hujusmodi liber aliquando extitit, scriptus ex certiori scientia, idque post ædificatam ecclesiam, melius is servatus fuisset quam hæc tam male consuta narratio.*

k *Vereor ne hic* Severinus *æque gratis pro seculo* 3, *aut etiam* 4, *sit confictus, atque Gregorius Agrigentinus pro eodem tempore. Natus sit ille ex* S. Severe *Catanensi, quem constat vixisse sub Nicephoro Imperatore, circa an.* 800, *et colitur* 24 *Martii, ubi nos de illo.*

l *Atqui* Constantinus *imperare solum cœpit an.* 306; *nec nisi sexennio post, victo Maxentio, pax ecclesiastica initium aliquod cepit ; interim a Valeriani captivitate elapsi erant anni* 60. *Consideravitne Auctor quam grandævas finxerit, quas vult post ædificatam ecclesiam vixisse annis* 40? *Cajetanus non videtur hic invenire difficultatem, sed calculis subductis* Euprexiæ *annos* 117, Theogniæ 104 *concedit.*

m *Ex Sanctorum Pancratii et Peregrini Actis probaturum se sperat Cajetanus, monasticum institutum in Sicilia cœpisse a temporibus Apostolorum. Interim ipsemet ea, ut fabulis plena, non est ausus operi suo inserere; sed proprio marte compilavit aliqua. Vide dicta de* Pancratio 3 *Aprilis, de* Peregrino *agemus* 3 *Novembr.* F

n *Videtur hoc ideo ab Auctore excogitatum, ne absentis corporis suspicio nasci posset ex ignorantia loci ; cum aliud suadeat magna* S. Agrippinæ *apud Græcos celebritas, idque die prorsus alio quam quo ipsa Menæi colitur* 8 *Julii, ut fatetur in notis Cajetanus; quem verum diem esse crediderim, quo illatum corpus fuerit in novam ecclesiam,* 6 *Junii dedicatam. Firmandæ vulgari opinioni facit, quod, sicut annotat Cajetanus,* Medio fere ædis ingressus est in ima latebrarum, partemque in dexteram flectitur ad ædiculam, quæ structa ab Euprexia traditur : ex ea autem per gradus descenditur in specum, altitudine immensa, intra quam abditam latere Agrippinam conjectura est : *favet etiam quod Græci nusquam meminerint corporis.*

o *Idem Octavius, nullo uspiam assignato antiqui cultus teste aut vestigio, sed nec die vel alibi reperto, inseruit ipsum suæ ideæ ad* 5 *Januarii : atque sequacem mox habuit Ferrarium : neque potuit eos non sequi Bollandus, nondum visis libris Cajetani, et hisce S. Agrippinæ*

A *Agrippinæ Actis. Expungentur ergo in recognoscendo mense illo.*

p *Utrumque diem Menæensibus in veneratione esse, videtur indicare Cajetanus Annotatione ult. sed præ istis celebrem esse* 8 *Julii, solenni processione etc.* D

DE SS. AVITO, CINZAMO LECTORE,

ARIONE, EMERITO, ALICO CAPITONE

ET ALIIS SEPTUAGINTA OCTO,

G. H.

MARTYRIBUS NICOMEDIÆ.

Notitia nominum atque numeri ex vetustis Martyrologiis.

XXIII JUNII

Hunc diem XXIII *Junii antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa a Martyribus Nicomedien sibus auspicantur: et antiquissimum Epternacense istis verbis.* In Nicomedia Aviti et Cinnanci Lectoris, et aliorum Artonis, Emeriti, Alici, Cartonis, et aliorum sexaginta novem. *Ubi priora verba*, et aliorum, *videntur incuria* B *Amanuensium intrusa, ut ex aliis satis constat; nam apographum Blumianum ita habet,* In Nicomedia Aviti, Ezinzami Lectoris, Aritionis, Emeritici, Alici, Capitonis et aliorum septuaginta octo. *In Lucensi apographo deest* Lector, *cum suo nomine : reliqua eadem sunt. In Corbeiensi ita legitur :* In Nicomedia Aviti, Cinzami Lectoris, Amtionis, Amirati, Alici, Capitonis et aliorum octo ; *ubi prior pars numeri deficit, et videtur scriptum fuisse* septuaginta octo. *MSS. Richenoviense et Rhinoviense hoc modo eosdem consignant.* Nicomediæ Aviti, Signami (*alias* Cinnanii) Capitonis, Ritonis, Emeriti, Alici, et aliorum septuaginta octo. *Eodem modo sex nominibus cum anonymis* septuaginta octo *exprimuntur in MSS. Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbei : sed in hoc anonymi dicuntur* sexaginta octo. *MS. Coloniense S. Mariæ ad Gradus ita legit:* In Nicomedia Aviti, Emeriti, et aliorum septuaginta octo. *Grevenus, in Auctario Usuardi, profert* Avitum Capitonem et alios septuaginta E octo. *MS. Reginæ Suecicæ, ab Holstenio vulgatum, ista signat.* Nicomediæ natalis SS. Aviti, Cinzami, et alibi Orionis Lectoris, et aliorum octoginta unius. *Ubi etiam hæc particula* et alibi *est intrusa, et nomen* Lectoris *ab aliis tribuitur* Cinzamo : *et pro* Orione *nomen* Arionis *forsan erit reponendum. At quia tres ex aliis nominatis desunt, anonymi recte colliguntur* octoginta et unus. *In MS. Bruxellensi S. Gudilæ tria nomina exprimuntur, et adduntur* octoginta duo. *Horum etiam Martyrum mentio celebratur in MSS. Florentinis duplicibus, Aquisgranensi, Barberiniano , Casinensi et aliis, quos, ne tædium adferamus, ultro omittimus.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

EUSTOCHIO PRESBYTERO, GAINO COGNATO EJUS,

PROBA, LOLLIA ET URBANO, GAJANI LIBERIS,

ANCYRÆ IN GALATIA.

C F

G. H.

Cultus et Acta ex Synaxariis MS.

SUB MAXIMIANO *Memoria in Synaxariis,*

Gloriosa *horum Martyrum certamina proponuntur in MSS. Menæis Mediolanensibus Bibliothecæ Ambrosianæ, Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, Divionensibus Collegii Societatis Jesu, Parisiensibus Cardinalis Mazarini, et Patrum Dominicanorum in platea S. Honorati, atque potissimum in pervetusto Ms. Synaxario Ecclesiæ Contantinopolitanæ, quod spectat ad Parisiense Collegium Societatis Jesu, ubi sic proponuntur :* Τῇ αὐτῇ ἡμέρα. Ἄθλησις τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Εὐστοχίου Πρεσβυτέρου, καὶ Γαίνου τοῦ ἀνεψίου αὐτοῦ, καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Λολλίας, Πρόβης καὶ Οὐρβανοῦ. Eadem die XXIII *Junii*, certamen Sancti Martyris Eustochii, Presbyteri, et Gaini nepotis vel cognati, atque hujus liberorum Lolliæ, Probæ, et Urbani. *Tum singula de singulis adduntur Disticha in Divisionibus :*

cum Distichis

Ἄνθους ὑπάρχων Εὐστόχιος
Floris cum esset Eustochius } *cetera legi non poterant*

Θεῖος Γαΐνος θυρεοῖς πεφραγμένος
Ψυχὴν ἄτμητος τῷ ξίφει τμηθεὶς μένει.
Divus Gainus, clypeis obarmatus,
Capite minuitur, anima illæsus manet.

capite plexos significantibus,

Χριστῷ προσῆλθε Λολλία διὰ ξίφους.
Φύκε βαφεῖσα νυμφυκῶς ἐν αἱμάτι.
Lolia, per ensem Christo appropinqua, ut Sponsa ;
Illique nascere sanguine in tuo baptizata.
Ἐξ αὐχένος χέουσα κρουνοὺς αἱμάτων,
Χαιροῦσά μοι πρόβαινε πρὸς Θεὸν, Πρόβα.
Procede lætabunda ad Deum, Proba,
Cervice cæsa sanguinis rivos fundens.
Τμηθεὶς τράχελον, Μάρτυς Οὐρβανὸς, ξίφει
Ἐφυπτιάζεις ὡς σπαραχθὲν ἀρνίον.
Urbane Martyr ense dum perdis caput,
Resupinus instar agni discerpti jaces.

2 *Tum sequitur martyrii epitome hujuscemodi.* *et Elogio.*
Οὗτος ὁ ἐν Ἁγίοις Εὐστόχιος, καὶ Γαΐνος ὁ Ἀνέψιος αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ Λολλία, καὶ Πρόβη, καὶ Οὐρβανὸς, ἐκ πόλεως ὑπῆρχεν Οὐσάδων, κατὰ τοὺς χρόνους Μαξιμιανοῦ καὶ Ἀγριππίνου Ἡγεμόνος. Ὁ γοῦν Εὐστόχιος, Ἱερεὺς ὢν πρότερον τῶν ἑλλήνων, ἐν τῷ καθορᾷν τοὺς Ἁγίους ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυροῦντας, καὶ παράδοξα θαύματα κατεργαζομένους, κατέγνω τῆς οἰκείας θρησκείας· καὶ προσελθὼν Εὐδοξίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας,

A Ἀντιοχείας, παρ' αὐτοῦ ἐβαπτίσθη, καὶ τῆς τοῦ Πρεσβυτέρου χειροτονίας κατηξιώθη. Ἠλθὼν δὲ εἰς κώμην καλουμένην Λύστραν, καὶ τὸν ἀνέψιον αὐτοῦ Γαΐνον μετὰ τῶν τριῶν παιδῶν αὐτοῦ εὑρὼν, καὶ τὰ περὶ Χριστοῦ παραθέμενος αὐτοῖς ἐβάπτισεν αὐτοὺς, καὶ πάντας τοὺς κατὰ γένους αὐτῷ διαφέροντας, Ὅθεν ἐπὶ τοῦτο συσχεθεὶς ἤχθη πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας ἀνηρτήθη ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ ἐξέσθη σφόδρως. Εἶτα παχαπέμφθησαν ἐν τῇ Ἀγκύρᾳ πρὸς Ἀγριππῖνον εἰς ἐρώτησιν, καὶ τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι μὴ καταδεξάμενοι, πρῶτον μὲν κρεμᾶνται ἡ Λολλία καὶ Οὐρβανὸς ἐπενάντι ἀλλήλων, καὶ μετὰ τῶν παρειῶν ξέονται· ὧν τὸ αἷμα Γαΐνος ἀνέψιος [τοῦ Εὐστοχίου] ὑποδεχόμενος, τὸν νῶτον ἐτύφθη καὶ τὴν γαστέρα· ὁ δὲ ἅγιος Εὐστόχιος τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη, καὶ μεθ' ἡμέραν ὁ ἀνέψιος αὐτοῦ· τὰ δὲ νήπια κατενεχθέντα, χαλκῷ προσεδήθησαν τροχῷ. Ἐκεῖθεν δὲ ἀβλαβῆ διαφυλαχθέντες παραδόξως, τοῦ τροχοῦ τῆς κινήνεως παυσαμένου, καὶ τοῦ πυρὸς σβεσθέντος, ξυρωνται τὰς κεφαλὰς, καὶ ἥλοις διαλαύνονται· καὶ αἱ μὲν θηλίαι τέμνονται τοὺς μάστους, ὁ δὲ Οὐρβανος σπαθέζεται. Ἐπὶ τούτοις δὲ μὴ πεισθέντες, ἀλλὰ διαπρυσίως Χριστὸν κηρύττοντες, ξίφει τὰς κεφαλὰς ἀποτέμνονται.

B

S. Eustochius ex Sacrificulo idolorum Sacerdos ordinatus

3 Hic sanctus Eustochius et Gainus cognatus ejus, et tres liberi hujus Lollia, Proba atque Urbanus erant ex urbe Usadarum, temporibus Maximiani Imperatoris et Agrippini Præsidis. Eustochius igitur erat prius Sacrificulus idolorum : qui cum intueretur Sanctos pro Christo Martyrium subeuntes, et supra naturam ab eis patrata miracula ; despexit domesticas superstitiones, et accedens ad Eudoxium Episcopum Antiochiæ, ab eo baptizatus est et dignus habitus cui Presbyterii ordo conferretur. Cumque inde ad oppidum Lystram venisset, et nepotem suum Gainum cum tribus liberis suis reperisset ; Christi mysteria eis exposuit, eosque baptizavit, et cunctos aliqua illi cognatione attingentes. Quam ob causam detentus, et ad Præsidem ductus, Christumque confessus, in ligno suspenditur, et vehementer laniatur. Post hæc simul missi sunt Ancyram, ad Agrippinum ibidem præsidentem : a quo ad examen evocati, cum Christum confiterentur, primum quidem Lollia et Urbanus in mutuo aspectu suspensi sunt eorumque maxillæ laceratæ : quorum sanguinem Gainus (Eustochii) cognatus excepit : quapropter in dorso et ventre verberatur. Sanctus vero Eustochius capite plectitur, uti post diem Gainus nepos ejus. Liberi vero adducti, ad æream rotam fuerunt allegati ; inde vero mirabiliter erepti sunt, rota moveri desinente et igne extincto. Postea raduntur capita, clavisque transfiguntur, et femellarum quidem mamillæ abscinduntur, Urbanus vero eviratur. Demum nihil diffidentes, sed clara voce Christum prædicantes, abscissis capitibus coronantur.

alios baptizat,

D

AUCTORE G. H.

omnesque post varia tormenta gladio cæduntur.

Loca indicata, Ancyra,

4 *Restat dicendum aliquid ne locis hic nominatis.* Ancyra, *notissima urbs Galatiæ est, et primaria Præsidum etiam vicinarum ditionum Sedes, ideoque ut horum ita aliorum plurimorum Martyrum palæstra. Adjacet Galatiæ Lycaonia, in eaque* Lystra, *civitas olim Episcopalis, et S. Pauli Apostoli hospitio ac prædicatione illustrata, in qua hi Martyres comprehensi sunt, et inde Ancyram adducti. Huic satis vicina est* Antiochia Pisidiæ, *in qua S. Eustochius ab Eudoxio Episcopo baptizatus, et Presbyter est ordinatus. Hinc colligimus* Usadarum urbem *non procul inde dissitam fuisse. Sunt eadem Acta in Menologio Sirleti Latine edita. Gainus dicitur Græce* ἀνέψιος, *Eustochii quod* Cognatum , *seu patruelem seu consobrinum reddimus ; licet etiam pro nepote ex fratre aut sorore sciamus accipi posse;* Fratem Consobrinum *Sirletus scripsit : totum ergo lectoris discretioni relinquitur. Ibidem* Probolulus *pro unico filio sumitur, verum quia infra tres ejus liberi nominantur , plane distingui debent, atque Lolliam omnino puellam fuisse, ostendunt abscissa ubera ;* Urbanus *etiam* Urbasius *et* Agrippinus *Præses quoque* Agrippa, *appellantur ab eodem Sirleto. Baronius videtur confusionis aliquid hoc loco subolfecisse, ideoque abstinuit nominibus istis in Romanum Martyrologium referendis.*

Lystra,

Antiochiæ Pisidiæ,

E

Usadarum urbs.

DE SS. ARISTOCLE PRESBYTERO,

DEMETRIANO DIACONO ET ATHANASIO LECTORE

MARTYRIBUS CONSTANTIÆ IN CYPRO.

C

Cultus et Acta ex MSS. Synaxariis.

F

G. H.

SUB MAXIMIANO

Cultus in Menologio Basilii.

Pervetustum MS. Menologium Græcorum , sub auspiciis Basilii Imperatoris Porphyrogeniti seculo Christi decimo collectum, ad hunc XXIII Junii de hisce Sanctis Martyribus tale proponit elogium.* Ὁ μὲν ἅγιος Ἀριστοκλῆς ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Κύπρου, Πρεσβύτερος τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ τὸν διωγμὸν φοβούμενος, ἀνελθὼν ἐν ὄρει τινὶ, ἐκρύπτετο ἐν τῷ σπηλαίῳ· ἐν ᾧ προσευχόμενος ἤκουσε φωνῆς ἐξ οὐρανῷ, κελευούσης αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς τὴν μετρόπολιν, κᾀκεῖ διαγωνίσεσθαι τὸ μαρτύριον. Καὶ φθάσας εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Βαρναβᾶ, κατέλαβε τὸν Διάκονον Δημητριανὸν, καὶ τὸν Ἀναγνώστην Ἀθανάσιον, καὶ παρ' αὐτῶν ξενισθεὶς διηγήσατο αὐτοῖς πάντα τὰ τῆς ὀπτασίας. Καὶ λαβὼν καὶ αὐτοὺς συνοδοιπόρους, ἀπῆλθεν εἰς τὴν μητρόπολιν πρὸς τὸν Ἡγεμῶνα· καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἀπεκλείσθη μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸς μὲν ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δὲ Δημηστριανὸς καὶ Ἀθανάσιος πυρὶ παρεδόθησαν, καὶ ἀβλαβεῖς ἐξελθόντες τοῦ πυρὸς, ἀπεκεφαλίσθησαν καὶ αὐτοί.

2 Certamen Sancti Martyris Aristoclis et Sociorum ejus. Erat S. Aristocles Ecclesiæ Dei Presbyter in Cypro, tempore Imperii Maximiani : perterritus autem ob persecutionem, ascendit in montem aliquem, et abscondebatur in spelunca : ubi inter orandum audivit e cœlo vocem, jubentem ipsum in metropolim abire, illicque certamen Martyrii subire. Egressus venit in ædes Sancti Apostoli Barnabæ, assumpsitque Demetrianum Diaconum et Athanasium Lectorem ; et apud illos hospitio exceptus narravit illis omnia sibi in visione facta. Accipiens ergo ipsos itineris comites, abivit in metropolim ad Præsidem : et Christum confessus, cum Sociis suis est carceri inclusus, ac postea ipse capite plexus ; Demetrianus vero et Athanasius igni traditi sunt : sed inde illæsi exeunt, et capitibus abscissis coronantur.

Elogium ex eodem.

Memoria in aliis MSS.

3 *Eorumdem memoria celebratur etiam in MSS. Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, et Menæis excusis ; die autem* XX *Junii in MSS. Menæis Divionensibus Societatis Jesu, cum hoc versu alludente ad nomen Aristoclis.*

Ἀριστοκλῆς

A Ἀριστοκλῆς ἄριστος ὄντως ὁπλίτης,
Πάντων γὰρ ἠρίστευσε τμηθεὶς τὴν κάραν.
Aristocles optimus omnino bellator :
Qui capite plexus optime decertavit.

De S. Barnaba actum XI *Junii. At quæ allegatur metropolis Cypri erat tunc* Constantia, *postea* Salamis Cypri *dicta, de qua consule Acta S. Epiphanii ibidem Episcopi* XII *Maji.*

Aliud Elogium.

4 *His scriptis aliud reperio encomium aliquanto exactius in MS. Synaxario Græco Ecclesiæ Constantinopolitanæ, spectante ad Collegium Societatis Jesu Parisiis, quod adjungo :* Ὁ ἅγιος Μάρτυς Ἀριστοκλῆς ὑπῆρχε τὸ γένος Κύπριος, πόλεως Ταμασοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Πρεσβύτερος. Κατὰ δέ τοὺς χρόνους Μαξιμιανου τοῦ βασιλέως ἀνελθὼν ἐν τῷ ὄρει ἔν τινι σπηλαίῳ, ἐκρύβη, τὸν ἐπικείμενον διωγμὸν φοβηθείς, ἐν ᾧ εὐχόμενος Φωτὶ περιέστράφθη ὑπὲρ τὸν ἥλιον, καὶ ἐνεχθήσης Φωνῆς οὐρανόθεν προετράπη ἀπελθεὶν ἐν Σαλαμήνη τῇ μητροπόλει, κἀκεὶ Διαγωνίσασθαι τὸ μαρτὺριον. Πορευόμενος δὲ ἔφθασεν ἐν Λεδραῖς, εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Βαρναβᾶ, καὶ καταλαβὼν ἐκεῖσε Δημητριανὸν τὸν Διάκονον, καὶ Ἀθανάσιον Ἀναγνώστην, καὶ παρ' αὐτοῖς ξενισθεὶς καὶ τὴν αἰτιαν δι' ἣ ἀφίκεται καὶ τὰ τῆς ὀπτασίας αὐτοῦ ἀναθέμενος, κοινωνοὺς αὐτοὺς τῆς πράξεως ἔλαβε, προθύμως αὐτῶν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλεῖν ἑλομένων. B Παραγενόμενοι δὲ εἰς ἣν ἔσπευδον πόλιν, ἐν ἀπόπτῳ καὶ ὑψηλῷ ἔστησαν τόπῳ, οὓς ἰδὼν ὁ Ἡγεμὼν καὶ προσκαλεσάμενος, καὶ παρ' αὐτῶν ἐκείνων ὡς εἶεν Χριστιανοὶ μεμαθηκώς, πρῶτον μεν τὸν ἅγιον Ἀριστόκλέα μάστιξιν καταξανθῆναι ἐκέλευσεν, εἶθ' οὕτως τὴν κεφαλὴν ξίφει τμηθῆναι, τὸν δὲ ἅγιον Δημητριανὸν καὶ Ἀθανάσιον, τῇ τοῦ Χριστοῦ ὁμολγίᾳ ἐμμένοντας, μετὰ τὰς πολλὰς βασάνους πυρὶ παραδωθῆναι προσέταξεν, ἀπαθεῖς δὲ ἐν αὐτῷ Φυλαχθέντας, διὰ ξιφοὺς ἀναιρεθῆναι παρεκελεύσατο.

D Certamen Sanctorum Martyrum Aristoclis Presbyteri, et Demetriani Diaconi et Athanasii Lectoris : ex quibus Sanctus Martyr Aristocles erat Cyprius ex urbe Thamasso, Ecclesiæ Catholicæ Presbyter, idque temporibus Maximiani Imperatoris. Ascendens vero in montem in aliqua spelunca abscondebatur, ob insurgentem persecutionem terrore perculsus. Cum vero orationi incumberet, luce majore quam solis collustratus fuit, et voce a cœlo accedente admonitus, ut in Metropolim Salaminem pergeret ; ibique certamen Martyrii subiret. Exsurgens ergo venit Ledram in domum Sancti Apostoli Barnabæ, et assumens ibidem Demetrianum Diaconum et Athanasium Lectorem, ab eis hospitio excipitur : quibus causam propter quam venit et quæ sibi obtigerat visionem exposuit, eosque consortes suæ actionis fieri obtinuit, alacriter pro Christo concertare eligentes. Pervenientes vero ad quam festinabant civitatem, in conspicuo et alto loco steterunt : quos Præses intuitus interrogavit : et ab illis ipsis, quod Christiani essent, edoctus, primum quidem S. Aristoclem flagellis lacerari jussit, et sic gladio caput abscindi, Sanctos vero Demetrianum E et Athanasium, in confessione Christi perseverantes, post plura tormenta igni tradi mandavit : illæsos vero in igne custoditos gladio etiam imperavit occidi. *Hinc intelligas prolixiora Acta extitisse, quæ adhuc forsan latent alicubi : indicantur autem tres urbes Episcopales Cypri,* Thamassus, *cujus Episcopus Tychon fuit in Concilio primo Constantinopolitano ;* Ledra, *vulgo* Nicosia *dicta ; unde Triphylius,* Ledrorum Cypri *Episcopus, a S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 92 *laudatus ; ac* Salamina *Metropolis, olim* Constantia, *supra a nobis memorata.*

priore accuratius.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

PALLADIO COTYLA ADRAMA

MOSE, ESA, PALICONO, COTYLA II,

ET SOCIIS CENTUM QUINQUAGINTA

Apud Habessinos Æthiopes cultis.

D. P.

In iis tres vel sex fratres.

C *Ex jam sæpe laudato Hagiologio Metrico prænotatæ gentis, rursus accepimus hanc insignem turmam Sanctorum Martyrum, quos in Ægypto passos præsumimus, et subjungimus aliis spectantibus ad Maximiani persecutionem, per conjecturam primis hujus mensis diebus propositam. Indicantur autem a septemvirali quodam conventu damnati ad mortem dum ita invocantur.* Saluto Palladium, Cotylam et Adramam, tres fratres, aliosque tres, Mosen, Esam et Paliconum : quibus alter Cotylas ad numeri complementum accessit. Obierunt autem cruciati propter Christum a septem Idololatris, *iisque* claudis *seu* ebriosis, *uti explicat Jobus Ludolfus ; sed existimo hæc epitheta ad ebrietatem mentis potius quam corporis referri posse. Eorumdem autem septem rursum mentio fit sequenti strophe, per quam Poeta* F salutat centum quinquaginta Sanctos, quibus septem Idololatræ ad judicium adductis gladium acutum, cum bullienti sartagine, posuerunt ob oculos : sed horum aspectu non fuerunt perterriti. *Plura et distinctiora nunc frustra quæreremus. Dubitat Ludolfus, utrum hic dictus* Paliconus, *non sit* Palingenius *appellandus : in suis autem Fastis solos tres primos nominans, addit,* et Socii, *neque in Notis quidquam suggerit huc faciens.*

DE SANCTIS MATRE AC FILIIS MM.

DIDARA, BISOE ET NOR

APUD EOSDEM HABESSINOS HONORATIS

D. P.

Progredior cum Æthiopico Hagiologio, et seorsim a priori numerosiori turma, ternarium hunc propono, quem ibi sic invenio salutatum. Salutem tibi dico, Bisoe Miles, quem bovi funibus alligarunt et raptaverunt ; in cujus honorem sacrificium laudis offero. Saluto etiam fratrem tuum Nor, et matrem Didaram *:* qui etiam ipsi propter Christum multam tentationem sustinuerunt. *Quibus verbis indicantur hi quoque martyrium pertulisse, aut certe insigni confessione promeriti inter sacra commemorari.*

DE

DE SS. ZENONE ET ZENA

MARTYRIBUS PHILADELPHIÆ IN ARABIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De tempore et loco passionis, deque Sanctorum cultu.

ANNO CCCIV. *Sub Maximiano Imp.*

Quemadmodum, cum de rebus non ita pridem gestis scribimus, contingere solet, ut ea, quæ censemus omnibus nota, facile prætereamus, tamquam minime necessaria explicatu; post aliquot tamen annorum decursum, in claram alioqui historiam, illatura tenebras omissione sua: ita accidit Actorum mox dandorum scriptori anonymo: qui dum studet accuratus esse in determinando tempore, annotatis diebus inchoati expletique martyrii; annum tamen dubium nobis reliquit sit ordiens : ἐν ἔτει πρώτω Μαξιμιανοῦ Βασιλείος Anno primo Maximiani Imperatoris. *Etenim cum duo fuerint ejus nominis Imperatores, ambo nota in* B *Christianos persecutionis infamia notati, alter cognomento* Herculius, *a* Diocletiano *in Imperii collegam assumptus,* 1 *Aprilis anni* CCLXXXVI; *alter cognominatus* Armentarius, *sæpe etiam dictus* Galerius, *Diocletiano et Herculio abdicantibus Imperium, cum Constantio Chloro ad illud evectus,* I *etiam Aprilis* CCCIV: *ex his, inquam, duobus utrum designare voluerit Auctor incertum reliquit.* *non Herculio,* *Nam si dicamus sub* Herculio *passos hos Martyres, quid causæ erit, cur ipse solus sine imperii collega Diocletiano nominetur? hi enim cum essent potestate pares et animis uniti; fideli adeo amicitia quoad Imperium simul gessere, cohæserunt ut non tantum una semper in Actis publicis nominarentur, verum et conjunctæ eorum imagines pingerentur. Quin et ipsa in Christianos persecutio tam crudelis, uti ab utroque indicta est, ita* Diocletiani et Maximiani *nomine insignitur. Nec dici potest* Maximianum Herculium *hic solum nominari, quia in Oriente, ubi res acta est, præcipue versabatur: constat enim ipsum toto Imperii sui tempore, maxime in Occidente versatum.*

sed Galerio. 2 *E contra vero* Maximianus *alter* Galerius *et in Oriente præcipue crudelitatem exercuit, et alia occurrunt, ob quæ solus nominaretur, quamvis non solus imperaret.* C *Primum, quod consortem Imperii sortitus Constantium Chlorum, mitem et omnis crudelitatis expertem Principem, qui plerumque in Galliis se continebat, ipse solus, principio saltem Imperii, per tres orbis partes dominari videretur. Alterum, quod cum* Galerius *persecutionis, sub Diocletiano et Maximiano in Christianos motæ, præcipuus auctor haberetur, qui Imperatores pæne invitos, iis quas impietas suggesserat rationibus, impulerat; Christiani, Acta Martyrum colligentes, merito voluerint tantam ei adscribi sævitiam, qui alios ad eam commoverat; præsertim cum de iis Sanctis agendum esset, qui sub ejus jurisdictione passi fuerant. Nam persuasum omnino est, post abdicatum a Diocletiano et Herculio Imperium,* Galerio *rerum potiente, maxime recruduisse persecutionem, si illa quæ atrocissima omnium fuit, recrudescere potuit. Quod si sub* Constantino Magno, *pace Ecclesiis data, hæc historia conscripta sit; non tantum ex ea, quæ de his Martyribus apud Christianos supererat memoria; sed, ut verosimile omnino est, ab oculato teste, non leviter in Scripturis versato, adeoque Presbytero aut Diacono;* *Passi illi videntur* *noluerit ille, quamvis in decursu plures Imperatores nominentur,* Constantii *nomen hic referre, ne tantæ crudelitatis invidiam videretur in mitissimum Imperatorem, nil tale meritum, derivare; vel etiam ob filii tum regnantis gratiam, cui debebat Ecclesia libertatem suam. Nec quisquam objiciat Acta S. Savini Episcopi et Martyris, referenda septima Decembris, edita typis a Stephano Balusio Miscellaneorum tomo 2: in quibus solus* Maximianus Herculius *nominatur; quoniam Auctor non intendit narrare sub quo Imperatore; sed qua occasione et quo præsente et jubente res acta fuerit. His ergo de causis statuamus hos Sanctos passos esse anno primo* Galerii Maximiani Armentarii, *id est* anno Christi CCCIV.

3 *Palæstra Martyrii nominatur* φιλαδελφία τῆς Ἀραβίας, ἥτις ἐν τῷ νόμῳ Ἐμμὰν κέκληται; Philadelphia Arabiæ quæ in Lege Emman vocatur. *Philadelphiæ in Arabia.* E *Stephanus de urbibus tertiam* Philadelphiam *enumerat, in* Arabia montosa *sitam, quam dicit fuisse antiquitus* Ammanam *appellatam, aut potius* Rabatammanam. *Thomas Pinedo in eumdem Stephanum illam esse existimat, quæ Deuteronomii cap. 3. ℣. 11 vocatur* Rabat filiorum Ammon, *interpretaturque* Magna civitas Ammonitarum, *conjectura non incongrua: fieri enim facile potuit, ut quam Scriptura* Rabat filiorum Ammon *nominat, vulgari sermone, in quo brevitatem captare solemus, modo* Rabatammana, *modo* Ammana, *aut* Ammon, *aut* Emmam *fuerit vocitata; siquidem hæc tria ultima nomina solis punctis vocalibus, apud Hebræos, Arabes et Syros differunt, quæ sæpe quotidiano usu, nullis certis regulis mutantur. Ut ut sit, conjectura Pinedi etiam ex his actis, Stephano haud dubie multo antiquioribus, posset confirmari: præbent enim certum testimonium, seculo Christi quarto, traditione (ut loquimur) receptum fuisse et vulgo creditum, illam Ammonitarum civitatem, non distingui ab ea, quæ tum in Arabia dicebatur* Philadelphia, *a Ptolomæo Philadelphi id nomen sortita.*

4 *Publico cultu Ecclesiastico hi sancti Martyres honorari cœperunt, statim a data Ecclesiis tranquillitate: siquidem in patriam relata eorum corpora, honorifico loco in ecclesia recondita fuerunt.* *Cultus antiquus:* F *Postmodum similem Constantinopoli cultum habuerunt, ut colligimus ex Menologio Basilii Imperatoris, in quo sic legitur hac vigesima tertia Junii.* Ζήνων καὶ Ζηνᾶς, οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ὑπῦργον ἐν τῆς πόλεως Φιλαδελφίας τῆς Ἀραβείας, ὁ μὲν Ζήνων στρατιώτης ὢν, ὁ δὲ Ζηνᾶς δοῦλος αὐτοῦ τυγχάνων. Καὶ ὁ Ζήνων ἐπιθυμῶν τοῦ διὰ Χριστὸν μαρτυρίου, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν σκορπίσας εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς δούλους ἐλευθερώσας μετὰ τοῦ Ζηνᾶ μόνου παρεγένετο πρὸς τὸν Ἡγεμόνα Μάξιμον, καὶ αὐτῷ ἐμφανισθεὶς ὡμολόγησε τὸν Χριστόν· καὶ ἁπλωθεὶς ἐπὶ τὴν γὴν ἐτύπτετο. Προσενεχθέντος δὲ βώμου, ἠναγκάσετο ἐπιθῦσαι αὐτῷ. Ὁ δὲ λακτίσας, αὐτὸν ἀνέτρεψε. Διὰ τοῦτο κρεμασθεὶς ἐξέετο ἀφειδῶς, καί μετὰ ταῦτα ἐῤῥίφη ἐν φυλακῇ, δεσμοῖς δεθεὶς σιδηροῖς. Εἰσῆλθε δὲ καὶ ὁ Ζηνᾶς, καὶ κατεφίλει αὐτοῦ τὰ δέσμα. Καὶ μαθὼν τοῦτο ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσε καὶ αὐτὸν συνδεθῆναι αὐτῷ· εἶτα τῆς φυλακῆς ἀμφοτέρους ἐκβαλὼν ἀπεκεφάλισε. Zeno et Zenas Martyres Christi, oriundi ex Philadelphia Arabiæ. Zeno Ordinis militaris, Zenas servus ejus. *Elogium ex Synaxario Basilii Imp.* Ille Martyrium pro Christo vehementer desiderans, postquam omnes facultates in pauperes distribuit,

A stribuit, et servos suos liberos dimisit; cum solo

AUCTORE F. B.

Zena Præsidem adiit nomine Maximum. Cumque coram illo comparuisset, Christum confessus est, extensusque super terram nervis verberari jussus. Allata inde ara immolare in illa cogebatur, verum calcibus in eam insiliens penitus evertit : propterea suspensus in equuleo laniatur crudeliter. Deinde conjectus in carcerem, ferreis vinculis constringitur : accessit autem Zenas et deosculabatur vincula ejus. Hoc ut intellexit Præses, præcepit et ipsum detineri. Postmodum ambos inde educens, capite plecti jussit.

plenius aliud ex alio item C P.

5 *Simile Encomium habent, sed ad* XXII *hujus, Synaxaria cetera, Ambrosiana Mediolani, Parisiensia Societatis nostræ et Cardinalis Mazarini, Divionense item nostrum et Menæa excusa Venetiis, quamvis Officio proprio et solenniori, eo die celebretur S. Eusebius Episcopus Samosatenus : Elogium autem priori prolixius, ubique est tale.* Οὗτοι ὑπῆρχον, τῆς Ἀράβων γῆς· ὧν ὁ μὲν Ζήνων, στρατιώτης τὴν τάξιν ὑπῆρχεν· ὁ δὲ Ζηνᾶς οἰκέτης αὐτοῦ τοῦ Ζήνωνος. Ὁι καταλαβόντες Μάξιμον τὸν Ἡγεμόνα τοῖς εἰδώλοις θύοντα, καὶ ἑαυτοὺς προσαγγείλαντες καὶ εἵτινες εἶεν φανερωθέντες, τύπτεται βουνεύροις ὁ Ζήνων. Πλεσίον δὲ τοῦ βωμοῦ ἱσταμένου,
B λὰξ ἐντείνας κατ᾽ αὐτοῦ, καταστρέφει· ἐπὶ τούτῳ κρεμμασθεὶς ἀφειδῶς ξέεται, ὄξει καὶ ἅλατι τὰς πληγὰς κατατρίβεται. Εἶτα τίθεται ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἀσφαλισθεὶς τοὺς πόδας κεντήμασι τοῦ ξύλου τέσσαρσιν· Ἔνθα τοῦ Ζηνᾶ εἰσελθόντος, καὶ τὰ δέσμα τούτου καταφιλοῦντος καὶ μακαρίζοντος, ἐγκλείεται καὶ αὐτὸς, τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος μαθόντος· Ἐπεὶ δὲ εἰς ἐρώτησιν ἤθησαν, καὶ τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι οὐκ ἐπείσθησαν, τύπτονται σφοδρῶς, καὶ ὀβελίσκοις πεπυρωμένοις ὁ ἅγιος Ζήνων, τοῖς στέρνοις καὶ τῇ καρδίᾳ ἐμπύρεται. Καὶ ἄμφω ἱμᾶσι τὰς μασχάλας διαληφθέντες ἀναρτῶνται ἐπὶ ξύλου, τοὺς πόδας λίθοις βαρύνονται. Μετά ταῦτα ἐν βόθρῳ πυρὸς ἀκοντίζονται, τῆς φλογὸς ἐλαίῳ συχνῷ τρεφομένης· ἐπεί δὲ παραδόξως ἀβλαβεῖς διέμειναν, ξίφει τὰς κεφαλὰς ἀποτέμνονται. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις, ἐν τῷ ἁγίῳ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, εν τῷ Κυπαρισσίῳ. Oriundi erant hi ex regione Arabum : Zeno ordine miles, alter vero Zenas servus ipsius Zenonis : cumque maximum Præsidem idolis sacrificantem invenissent, seipsos tradiderunt, et quinam essent manifestarunt. Zenon ergo nervis valide cæditur : ad aram deinde adductus, calcibus eam impactis evertit : propterea suspensus excipitur crudelius, vulneraque aceto et sale perfricantur : quo peracto in carcerem conjicitur, pedibus ligno per quatuor foramina innexis. Accessit Zenas, et vincula Domini sui deosculans, felicem illum deprædicabat. Quod cum nuntiatum esset Præsidi, capitur ipse. In judicium adducti, quoniam persuaderi non poterant ut Christum negarent, rursus immaniter excipiuntur verberibus : tum S. Zeno subulis ignitis pectora et cor aduritur. Loris deinde subter axillas illigati attolluntur in lignum, saxisque ponderosis ad pedes appensis extenduntur. Post hæc in igneam immittuntur voraginem, flammaque multo oleo nutritur : verum postquam mirabiliter permanserant illæsi, gladio capite truncantur. Celebratur festivitas ipsorum ad S. Georgii Martyris in Cupresseto. D

unde in Romanum Martyrologium transierunt.

6 *Ex his duobus Elogiis, suum composuisse videtur Cardinalis Sirletus : et post hunc Eminentissimus Baronius Martyrologio Romano eosdem Sanctos adscribens, brevi hoc eos Encomio ornavit.* Philadelphiæ in Arabia SS. Martyrum Zenonis et Zenæ servi ejus, qui catenas Domini sui vincti exosculans, eumque rogans, ut se in tormentis participem dignaretur habere, a militibus tentus, parem cum Domino Martyrii coronam accepit. E *Ex Menæis porro colligimus Martyrum illorum memoriam, non tantum Ritu simplici (ut nos loquimur) in omnibus ecclesiis urbis Constantinopolitanæ celebratam fuisse ; verum etiam* XXII *Junii Ritu solenniori in* ecclesia S. Georgii Martyris, in Cupresseto. *Qua autem de causa? Verosimiliter ob aliquam Reliquiarum translationem, quamvis ejus nulla quod sciam extet memoria.* Cupresseti *vel* Cynaresceti *meminit Cangius in Constantinopoli Christiana lib. 4. pag.* 121 ; *ibidemque non tantum S. Georgii, sed et SS. Theodori ac Polyeucti ecclesias vel oratoria extitisse docet : sed nusquam explicat an vicus, an forum sit, an alius locus publicus : neque id nunc operæ pretium est inquirere, nullibi (ut opinor) inveniendum.*

Memoria proprii cultus C. P.

ACTA MARTYRII

C Ex Bibliothecæ Vaticanæ Codice 1667. F

CAPUT I.

Sanctorum Martyrum pietas, capitur Zenon, et flagris cæditur.

Exordium.

Decet victoriosorum virorum et Dei Martyrum palam enarrare certamina, ut cunctis innotescat veritas, erubescat tyrannus, diabolus confundatur. Exponere itaque aggrediamur beatissimi Zenonis tormenta, et in tormentis fortitudinem constantiamque animi, divino numine confirmati : ut in omnibus laudetur Deus, qui tantum imbecillitati hominum sufficit robur, et de tortoribus largitur victoriam.

Maximi Præsidis impietas.

2 Primo anno Maximiani Imperatoris, octava mensis Junii, accidit ut Maximo, Præside Arabiæ, existente Philadelphiæ, in eadem urbe quæ in Lege Emman vocatur, maxima ubique spectaretur impietas. Erat enim ille Maximus, osor omnis honesti et omnis erga Deum religionis expers ; qui sibi persuaserat, homines deorum amantes decere, plurimum effundere sanguinis : adeo id neque abominandum, neque impium ducebat; sed gloriosum et

Πρέπει νικηφόρων ἀνδρῶν, καὶ ὄντως τοῦ Θεοῦ Μαρτύρων τοὺς ἀγῶνας ἐν ἀκοαῖς δημοσίευεσθαι, εἰς μὲν τῆς ἀληθείας κατάληψιν, τῶν δὲ τυράννων εἰς ἔλεγχον, καὶ εἰς τὴν τοῦ διαβόλου κατάκρισιν. Φέρε οὖν καὶ Ζήνωνος τοῦ μακαριωτάτου τοὺς πόνους πειρασώμεθα διεξελθεῖν, καὶ τὸν τρόπον αὐτοῦ τὸν ἔνθεον, καὶ τὴν εἰς τὰ κολαστήρια ἔνστασιν, ἵνα πλέον δοξάζηται ὁ τῇ τῶν ἀντρώπων ἀσθενείᾳ τοσαύτην χωρηγῶν ὑπομόνην Θεὸς, καὶ τὴν μετὰ θλιβόντων νίκην.

2 Ἐγένετο τοιγαροῦν ἐν ἔτει πρώτῳ Μαξιμιανοῦ Βασιλέως, ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ή, ἡνίκα Μάξιμος ἐν Φιλαδελφίᾳ τῆς Ἀραβίας τὴν ἡγεμονείαν ἔσχεν, πολλὴν ἐπιδειχθῆναι παρανομίαν ἐν τῇ προειρημένῃ Φιλαδελφίᾳ, ἥτις ἐν τῷ νόμῳ Ἐμμὰν κέκληται. Ὁ γὰρ ἀνὴρ μισόκαλός τε ἦν καὶ τῆς θείας εὐλαβείας ἀλλότριος, καὶ τὸ ἐκχέειν πλῆθος αἱμάτων, θεοφιλῶν εἶναι ἀνδρῶν ἐνόμιζεν, οὐ μὴ μύσος καὶ περὶ Θεὸν ἀσέβειαν, ἀλλὰ δόξαν καὶ πολιτείας Ρωμαίας ἐγκώμιον ἀμίλλητον. Ἐπειδὴ τοίνυν στρατιώτης ἀνδρεῖος

A ἀνδρεῖος κατ᾽ ἐκείνου καιροῦ Ζήνων ἐτύγχανεν, τῆς ἐν Φιλαδελφίᾳ τῇ πόλει (στρατείας) βλέπων εἰς τὸν Θεὸν ἀπαύστως, καὶ τὴν Ἰησοῦ σωτῆρος ἀγάπην ἄσβεστον καὶ διακαῆ καλῶς τεθωρακισμένος, οὐκ ἐνεγκὼν τὰς ἀθέσμους θέας καὶ τὴν περὶ τά εἴδωλα βέβηλον τῶν μεμηνότων λατρείαν, συνεταράχθη τῇ διανοίᾳ, καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων ἤδη μάρτυς κατεφαίνετο.....

3 Πολλῶν μεν οὖν τῶν ὑπαρχόντων (ἀσεβῶν) ἀλλότριον ἕαυτόν κατέστησεν, ἤδη δὲ καὶ τοὺς οἰκέτας τῆς δεσποτικῆς χειρὸς ἀφείς, ἐλευθέρους ἀπεδείκνυ· δίκαιον ἡγησάμενος μηδένα τῶν οἰκετῶν λυπηροῖς παραδοῦναι δεσπόταις, ἀλλὰ φυσικῇ καὶ θεοπλάστῳ τῶν ἀνθρώπων ἐλευθερίᾳ παραδοῦναι. Ἐτύγχανεν δὲ τῆς Ζήνωνος οἰκετίας Ζηνᾶς, ἔτι παῖς την ἡλικίαν, τῷ δὲ φρονήματι καὶ τῷ τῆς ψυχῆς καταστήματι γέρων, καὶ τῇ συνέσει πεπολιωμένος, διὸ μᾶλλον ἠγαπᾶτο παρὰ τοῦ κεκτημένου· ὅς ἀδιαλειπτως ἐδέετο τοῦ δεσπότοῦ αὐτοῦ, μὴ καταληφθῆναι, μὴ δὲ ἐλευθερωθῆναι σὺν τοῖς ἑτέροις· ἄλλ᾽ οἰκετικῶς προσεδρέυειν, ἵνα καὶ μείζωνα τὴν ὠφέλειαν παρὰ τοῦ σωματικοῦ κυρίου κτησάμενος, ἐλευθερίας οὐρανίου τύχει, τοῦ Βασιλέως Χριστοῦ, τελειωτέραν ἀνάπαυσιν αὐτῷ καὶ ὑπερκόσμιον δωρουμένου. Ὑπερηγάπησεν δὲ
B τοῦτον τὸν τρόπον ὁ νικηφόρος Ζήνων τὸν παῖδα καὶ μᾶλλον προέτρεπεν, ἀντέχεσθαι τῆς τοιαύτης προθυμίας, εἰσηγούμενος καὶ ἀντιποιεῖσθαι τῆς ἐν οὐρανοῖς ἐλευθερίας, ἔνθα οὐκ ἔστι δοῦλος καὶ ἐλέυθερος, οὐ δὲ θέράπων δεδοικὼς τὸν κύριον αὐτοῦ, κατάφησιν Ἰὼβ ὁ μακάριος. Ὁ δὲ Ζηνᾶς τῆς ἀῤῥήτου τυχὼν ἐλευθερίας παρὰ Χριστῷ, ἔσπευδεν γενέσθαι κατὰ Ζήνωνα τὸν κύριον αὐτοῦ, πειθόμενος τῇ Χριστοῦ φωνῇ, Ἀρκετὸν τῷ δούλῳ ἵνα γένηται ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ, καὶ τῷ μαθητῇ ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.

4 Χρηματίσαντος δὲ κατά τινα τῶν ἡμερῶν Μαξίμου τοῦ παρανόμου [Ἡγεμόνος] καὶ πρόνοιαν ποιουμένου τῶν ειδώλων, (προσέταξε) προϊέναι τινάς καὶ προσκυνεῖν ταῦτα. Προσιέμενος οὖν ὁ μακάριος Ζήνων οὐκ ἤνεγκεν τὴν ἀσέβειαν· καὶ ζήλῳ τῷ θείῳ τὴν καρδίαν ἐμπλησμένος, φησὶ τῷ Μαξίμῳ· Ὦ παράνομε καὶ τοῦ πυρὸς κληρονόμε μᾶλλον, ὅσον οὔπω μέλλων τὴν θείαν ὑπέχειν τιμωρίαν σὺν τῷ πατρί σου τῷ διαβόλῳ, τίνος ἕνεκεν ἄψυχα καὶ χειροποίητα ξόανα προσκυνεῖσθαι διατάττεις, ἵνα τῶν βασιλέων σου τὴν πλάνην μίμούμενος, κἀκείνοις ἀρέσαι μᾶλλον ἐθέλων, ἢ Θεῷ ζῶντι, πῦρ αἰώνα τὸν μέλλοντα, καὶ βασανιστηρίων ἄπαυστον κόλασιν. Τούτων ἀκούσας ὁ Μάξιμος, παρανομίᾳ μᾶλλον χαίρων, εἰς ὀργὴν πολὺς καὶ ἀφόρητος ἐγένετο, καὶ προστάττει τοῖς τῶν θεσμίων προεστῶσι στρατιώταις ἐπισχεῖν τὸν Ἅγιον, καὶ τοῦ πε-
C ρικειμένου σχήματος ἀπογυμνῶσαι, καταστῆσαι τε αὐτὸν πρὸ τοῦ βήματος κριθησόμενον.

5 Ὡς δὲ ταῦτα ἐγένετο, ἐπηρῶτα μετὰ τὸ σύνηθες τοῖς ἐξετάζουσιν ὁ Μάξιμος, ὄνομά τε, καὶ πατρίδα, καὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν· Ἐπεμέμφετο, δὲ ὅτι μετὰ παῤῥησίας οὕτως ἐτόλμα λαλεῖν. Ὁ δὲ μακάριος Ζήνων ἀποκρινόμενος ἔφη· Ἐγώ τὸ μεν γένος ἐξ Ἑλλήνων κατάγω, Χριστιανὸς δὲ εἰμὶ· εἰ δὲ καὶ τὴν στρατεῖαν πολυπραγμονεῖς, καθοσιοῦμαι Χριστῷ βασιλεῖ, ὁπλίτης αὐτοῦ καυχώμενος καθεστᾶναι, διὸ καὶ πιστεύω Ζήνων καλεῖσθαι, ζῆν γὰρ τεθάῤῥηκα τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας· τάς δὲ καθέδρας ἔχω κατά τινα κώμην Παλαιστίνης λέγομενην Ζιζιοῦν, ἔμβαθμος ἐν τῷ τάγματι τῷ στρατιωτικῷ. Ὁ δὲ Μάξιμος ἔφη. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ προύχης ἐν τῷ στρατιωτικῷ καταλόγῳ ταῖς ἀξίαις, οὐ παρὰ τοῦτο δυνήσῃ κατὰ τῆς τῶν Βασιλέων ἐξουσίας ἀνταῖραι, καὶ τολμῆσαι τοὺς τοιούτους λόγους ἐνώπιόν μόυ λέγειν· Ἔχομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς, παρὰ τῶν Βασιλέων ἐξουσίαν λαβόντες, κρίνειν τοὺς ἀνυποτάκτους, ὑποτάσσεσθαι δὲ ἡμεῖς βουλόμεθα φόβῳ τοῖς καταστήσασιν ἡμᾶς ἐν ταῖς ἡγεμονικαῖς, καὶ λατρεύειν ἣν καὶ οἱ ἡμέτεροι Βασιλεῖς ἠσπάσαντο λατρείαν· Ὁ δὲ θαυμάσιος Ζήνων πρὸς ταῦτα, Καλῶς, ἔφη, λέγεις· ὑμεῖς γὰρ ὑποτάσσεσθε ταῖς τοῦ κόσμου τούτου

Romanæ Reipublicæ indubitabile ornamentum. Forte eodem tempore erat miles quidem Zeno, virilis omnino animi, ipsius quæ eadem urbe morabatur [militiæ], indesinenter divina meditans, ac Servatoris nostri Jesu ardentem et inextinguibilem caritatem: qui hac veluti lorica armatus cum non ferret illicita spectacula, et impurum qui idolis deferebatur insanientium cultum, non leviter commovebatur animo, et ante certamina jam tum Martyr videbatur. *a* D AUCTORE. F. B. *a*

Zeno servos dimittit,

3 Igitur ab impiis qui multi erant, alienum se constituit : quin servos domesticos omnes manu mittens, liberos effecit : æquum quippe ducebat, neminem suorum molestis Dominis, sed potius libertati tradere, quam natura et creator Deus homini indidit, eique propriam esse voluit. Erat in Zenonis servitute Zenas, puer etiamnum ætate, verum sapientia et animi robore vir, prudentia potius quam canitie ornatus, ac propterea præ reliquis Domino carus : quem hic multis deprecabatur ne libertate accepta cum reliquis dimitteretur, servilibus permitteretur incumbere, ut majorem et spiritualem utilitatem capiens ex Domino suo corporali, cœlestem libertatem consequeretur ab Imperatore Christi, qui perfectam ipsi requiem et supermundanam esset largiturus. E Hanc servi sui voluntatem admiratus generosus Zenon, amore in eum rapiebatur, hortabaturque tantæ magnanimitati ut insisteret, vendicaretque sibi libertatem in cœlis, ubi neque servus est neque liber, neque famulus timens Dominum suum, ut inquit B. Job. *b* Zenas ergo ineffabili potitus libertate in Christo, studebat Domino suo per omnia assimilari ; persuasus verbis Salvatoris nostri, *c* Sufficit servo si sit sicut Dominus ejus, et discipulo si sit sicut magister ejus. *b* *c*

præter Zenam id deprecantem

et Maximum Sacrificantem increpat,

4 Die quodam cum de publicis rebus coram populo ageret Maximus [Præses], ille impius, qui idola fecerat, [jussit] ut prodirent quidam eadem adoraturi. [Prorumpens] autem in medium B. Zeno, detestatus impietatem, et zelo divino impletus cor, dixit Maximo : O impie et heres ignis æterni ; qui jamjam divinam cum patre tuo diabolo subiturus es ultionem : cur inanima et manufacta simulacra præcipis adorari ? Cur Imperatorum tuorum errorem sequens ipsis placere studes potius, quam Deo viventi? Thesaurizas tibi ignem æternum in futuro seculo et tormentorum sine intermissione cruciatum. Hæc audiens Maximus, qui sua in iniquitate præcipue gloriabatur, iram vehementem et intolerabilem concepit ; mandavitque eis qui captivos circumstabant militibus, comprehenderent Sanctum, ac nudatum, quo indutus erat ornatiori cultu, ad tribunal sisterent judicandum. F

Christum in judicio confitetur,

5 Quæ ut facta sunt, interrogavit eum Maximus pro more judicum, nomen, patriam, et muneris sui dignitatem ; deinde et reprehendebat nimiam ejus in loquendo libertatem. Beatus Zenon respondit : Ego quidem genus ab ethnicis duco, Christianus vero sum, si vero et militiam curas, Christo Imperatori me dicavi, sub eo miles gloriosior futurus, ac propterea *d* Zenonem recte nominari me confido, sciens vivere eos, qui in Christum credunt. Domicilium porro habeo in castro quodam Palestinæ, nomine Zozion, militari in ordine gradum non infimum consecutus. Reposuit Maximus : Quamvis dignitate inter milites emineas, per hoc tamen non poteris resistere potestati Imperatorum ; neque præsumere debueras ejusmodi sermones me coram proferre. Habemus enim et nos potestatem ab Imperatoribus acceptam, puniendi contumaces : obedire autem volumus cum timore iis qui nos ad hunc honoris gradum evexerunt, et colere religionem, quam Imperatores nostri amplexi sunt. Ad hæc admirandus Zeno apte respondit : Dicitis vos obtemperare mortalibus *d*

A mortalibus hujus mundi Principibus, sed nos Dei universorum veræ Dominationi prompte subjicimur: et ego neque ob tui gratiam, neque ad tui imitationem, hujus mundi potestati obedio; sed profiteor quidem cum Paulo, Ecclesiæ Doctore Sanctissimo, oportere *c* nos principatui et potestati subesse: quia non est potestas quæ a seipsa accipit imperium, verum quæ a Patre luminum demandatur: huic ergo et nos ut decet subjicimur quidquid tu in Deum vere existentem blasphemes.

INTERP. F. B. et Præsidi pondet.

6 Reposuit Maximus: Primum necesse est ei qui te ad militiam alit parere, et quemadmodum præcepit sacrificando esse religiosum. B. | Zeno dixit: Ego Christianus sum, servus Domini nostri Jesu Christi, ei sacrifico, eum adoro: vos decepti estis, neque videtis in quanto errore versetur animus; nos autem credentes confidimus Domino, per Paulum dicenti: In quocumque Christus est, corpus quidem mortuum est peccato, spiritus autem vivit propter justitiam, quod si spiritus qui Jesum suscitavit a mortuis habitat in nobis, ipse qui suscitavit Christum vivificat et mortalia corpora nostra, spiritus enim ipsius habitat in nobis. Propterea nos la-B boramus et decertamus; filii quippe sumus Dei: si autem filii sunt heredes, heredes facti sumus Dei, et filii constituti hereditatis Christi, si tamen compatimur ut et conglorificemur: non enim condignæ sunt passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.

7 Talia cum diceret Sanctus, nihil eorum Maximum movit ad pœnitentiam: sed hæc quasi parvipendens, adulando Martyrem tentat, suadetque desciscere a pietate Christianorum. Cumque ille perseveraret magnis animis se Christianum confiteri, jussus est ad os verberari, tortoribus ei succlamantibus, Responde ad interrogata Præsidis. Postmodum eum sic alloquitur Maximus: Merito vita excidisti: videris enim temerarius et contumax. Verum assentire mihi, et adora deos; multisque vicissim prærogativis et honoribus per Imperatores nostros ornaberis, qui toti mundo admirabili beneficentia prospiciunt. B. Zeno dixit: Beneficentiamne dicis, pervertere homines multosque secum pertrahere in laqueum diaboli?

In os cæditur

8 Hoc responso indignatus Maximus Præses extendi Sanctum jubet, et nervis boum recentibus flagellari. Interim vero dum plagis exciperetur admirandus Martyr veritatis, crebro interclamabat Ma-C ximus. Sacrifica diis: ipse autem inter verbera profitebatur se sacrificare Deo cœlorum; non in victimarum sanguine, sed puritate cordis Deum enim nequaquam ejusmodi sacrificiorum esse indigum.

et nervis flagellatur.

φθαρταῖς ἐξουσίαις, ἡμεῖς δὲ τῇ ἀληθεῖ δεσποτείᾳ τοῦ τῶν D ὅλων Θεοῦ χαίροντες ὑποκλινόμεθα· ἐγὼ δὲ οὐ διὰ τὴν σὴν χάριν, οὐ δὲ μιμούμενος τί τῶν παρὰ σοὶ ὑποτάσσομαι τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ κόσμου· ἀλλὰ πειθόμενος Παύλῳ τῷ παναγίῳ τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλῳ λέγοντι, χρῆναι ἀρχαῖς ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι· οὐ δὲ γάρ ἐστιν ἐξουσία παρ' ἑαυτῆς λαβοῦσα τὸ κρατεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ἐπιτρεπομένη, ᾗ τινι καὶ ὑποτασσόμεθα μετὰ τοῦ πρέποντος, ὅτ' ἂν μὴ περὶ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν βλασφημῇ.

6 Ἀπεκρίνατο Μάξιμος λέγων· Πρῶτον ἀνάγκη σε τῷ τρέφοντι μετὰ τὴν στρατείαν ὑποταγῆναι, καὶ καθὼς ἐκέλευσεν λατρεύειν, οὕτως σέβειν. Ὁ δὲ μακάριος Ζήνων ἔφη· Ἐγὼ Χριστιανός εἰμι, καὶ δοῦλος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτῷ λατρεύω, καὶ τούτῳ προσκυνῶ· ὑμεῖς δὲ πλανᾶσθε, οὐδὲν εἰδότες ὅτι νοσεῖτε ψυχικῶς· ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ πειθόμεθα τῷ Χριστῷ διὰ Παύλου λέγοντι, ὅτι ἐὰν ὁ Χριστὸς ἔν τινι γένηται, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν τῇ ἁμαρτίᾳ, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην· εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος τὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ἡμῖν, αὐτὸς ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ ἡμῶν σώματα, τὸ γὰρ πνεῦμα αὐτοῦ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν. Διὰ τοῦτο κάμνομεν ἡμεῖς, καὶ ἀγωνιζώμεθα· τέκνα γὰρ ἐσμεν τοῦ Θεοῦ, εἰδὲ τέκνα καὶ κληρονόμοι· E κληρονόμοι γὰρ τυγχάνοντες τοῦ Θεοῦ, καὶ τέκνα καθεστήκαμεν τῆς κληρονομίας τοῦ Χριστοῦ· εἴπερ συμπάσχωμεν αὐτῷ, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· οὐ δὲ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς.

7 Ταῦτα λέγοντος τοῦ Ἁγίου, οὐδὲν τούτου εἰς μετάνοιαν ἐκίνησεν τὸν Μάξιμον· ἀλλὰ μᾶλλον καταφρονῶν, ἐπειρᾶτο κολακεύειν τὸν Ἅγιον, συμβουλεύων ἀποστῆναι τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας τῶν Χριστιανῶν. Ὡς δὲ ἐπέμενεν ὁ γενναῖος Μάρτυς, ὁμολογῶν εἶναι Χριστιανὸς, ἐκελεύετο τύπτεσθαι κατὰ τοῦ στόματος, τῶν βασανιστῶν ἐπιφωνούντων αὐτῷ. Πρὸς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἡγεμόνος ἀποκρίνου. Εἶτα φησὶν ὁ Μάξιμος· Τῆς μὲν ζωῆς ἐξέπεσας ἀξίως· φαίνῃ γὰρ τολμηρός τε καὶ αὐθάδης. Καὶ νῦν δὲ πείσθητί μοι, καὶ προσκύνησον τοὺς θεοὺς, καὶ πολλῶν ἀξιωθήσῃ προνομίων καὶ τιμῶν παρὰ τῶν βασιλευόντων καὶ πάντα προνοούντων εἰς εὐεργεσίαν τῆς οἰκουμένης. Ὁ δὲ μακάριος Ζήνων εἶπεν· Ταύτην φάσκεις εὐεργεσίαν, τὸ πλανᾶσθαι αὐτοὺς, καὶ συνεφέλκεσθαι πολλοὺς εἰς τὴν διαβολικὴν πλάνην.

8 Ἀγανακτήσας οὖν ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ Μάξιμος ὁ δικάζων, τείνεσθαι προστάττει τὸν Ἅγιον, καὶ νεύροις βοῶν ἀκόποις τύπτεσθαι κελεύει. Ξενομένῳ δὲ ταῖς πληγαῖς τῷ θαυμασίῳ Μάρτυρι τῆς ἀληθείας, πυκνῶς ὁ F Μάξιμος ἐβόα, Θύσον τοῖς θεοῖς. Ὁ δὲ καὶ τυπτόμενος ὁμολογεῖ, τῷ Θεῷ τῶν οὐρανῶν λατρεύειν, οὐκ ἐν αἵματι θυσιῶν, ἀλλ' ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ· τὸν γὰρ Θεὸν ἀπροσδεᾶ τοιούτων εἶναι θυμάτων ἔλεγεν.

ANNOTATA F. B.

a *Verba quæ omisimus, propterea quod male inter se cohærerent, sunt hæc*: καὶ πρὸ πεῖ... μα παρασκευάσας, μᾶλλον δὲ ζωὴν τῆς... ἀληθεστέραν, διὰ μέσου θανάτου πρ... τῷ.

b *Nempe cap.* 3 ℣. 19, *verum verbis, quoad sensum dumtaxat, et non sine mendo assumptis: ubi enim habebatur* ὁ δὲ θεράπων δεδοικὼς τὸν κύριον αὐτοῦ *scribendum erat* οὐδὲ τεράπων, *ut habent plura exemplaria septuaginta Interpretum; et ita cohærebit constructio, alioqui mutula, consentietque cum vulgata.*

c *Matth.* 10 ℣. 25: *sed præpostero ordine; additurque pronomen* σοῦ, *quod non habetur in textu, ideoque expunximus.*

Ζήνων, *nomen proprium Martyris, a* ζῆν, vivere, *derivatum.*

e *Ex Epistola ad Romanos Cap.* 3 *quoad rem desumpta sunt hæc, uti etiam sequens ex cap.* 4.

CAPUT II.

Aram evertit Zeno, iterumque torquetur: capitur Zenas, et ambo post varia tormenta ab igne divinitus servati, capite truncantur.

Tunc præcepit eum Maximus renitentem trahi et ad aram constitui, ut vel invitus cogeretur ado-

Ὁ γοῦν Μάξιμος ἐκέλευσεν αὐτὸν καὶ ἄκοντα συρῆναι, καὶ παραστῆναι τῷ βωμῷ, ἵνα μὴ βουλόμενος ἀνάγκῃ προσκυνήσε.

A προσκυνήσει γλυπτά. Ὁ δὲ μακάριος Μάρτυς, δυναμωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῷ δεξιῷ ποδὶ λὰξ ἐντεινάξας τῷ βωμῷ, κατέστρεψεν αὐτόν· Ἐντεῦθεν οὖν ἐκελεύετο μετεωρισθῆναι, καὶ τὰς πλευρὰς ἀφειδῶς ξέεσθαι, ἁλῶν καὶ ὄξους πολλοῦ κατὰ τῶν τετραυματωμένων μελῶν καὶ κατεξεσμένων ὑπὸ τῶν δημίων ῥαντίζεσθαι προταχθείς. Ὁ δὲ ἀνδρώτατος ἀθλητὴς καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνατείνας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐβόα λέγων. Ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, πρός σε κεκράξομαι· αὐτὸς γὰρ εἶπας, Ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτὴν. Ἤκουσα δὲ καὶ πέπεισμαι διὰ τῆς σῆς Φωνῆς λεγούσης, Μὴ Φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ. Ταῦτα λέγοντα κατασπάσας ἐκ τοῦ ξύλου ὁ Μάξιμος τὸν ἅγιον Ζήνωνα ἁλύσει, καὶ κλοιοῖς βαρυτάτοις συνέχεσθαι τὸν τράχηλον προστάξας αὐτοῦ, ἀναλαμβάνεσθαι πάλιν ἐψηφίζετο ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἐμβάλλεσθαι δὲ καὶ ξύλῳ τοὺς πόδας αὐτοῦ, διὰ τεσσάρων τρυπημάτων τῶν σκελῶν κατατεινομένων.

10 Ὁ δὲ καὶ μετὰ τοσαῦτα βασανιστήρια μετὰ τὴν εἱρκτὴν ἀπαγόμενος, ἔψαλλεν λέγων. Ὁ Θεὸς εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες, Κύριε εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι σπεῦσον. B Ὡς οὖν ἐγένετο μετὰ τὴν φυλακὴν, καὶ κατησφαλίσθη τῷ ξύλῳ τοὺς πόδας, Ζηνᾶς ὁ δοῦλος αὐτοῦ προσελθὼν, κατεφίλει τὰ δεσμὰ αὐτοῦ, καὶ παρεκάλει μὴ εγκαταληφθῆναι παρὰ τοῦ δεσπότου, συμπαραληφθῆναι δὲ μετ' αὐτοῦ. Περεθάρσυνεν οὖν τὸν Ζηνᾶν ὁ πανάγιος Ζήνων μὴ δὲ προσέχειν τῷ σώματι αὐτοῦ κατεῤῥωγότι διὰ τῶν κολαστηρίων. Μηδὲ γὰρ, Φησὶν οὕτως παθεῖν με νόμιζε, ὅσα μοι ἐπενέχθη· ὁ γὰρ Θεὸς, ἔφασκεν, ὡς ἐβασανιζόμην, ἐλαφρας μοι καὶ κουφοτέρας ἐποίει τὰς ἀλγηδόνας· Θάρσε τοίνυν, ὦ τέκνον Ζηνᾶ, πιστεύω γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἐξελέξατό σε.

11 Ὁ τοίνυν δεσμωφύλαξ. ἀκούσας τούτων, ἀνήγαγεν ἐπὶ τὸν Ἡγεμόνα ταῦτα προστιθεὶς, ὡς οὐ μόνος ὁ Ζήνων τοιοῦτος περὶ τὸ πρόσταγμα τῶν Βασιλέων γεγένηται, ἀλλὰ καὶ δοῦλον ἴδιον ἀναπείθει τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν· Προστέταξεν οὖν ὁ Μάξιμος τῷ δεσμωφίλακι συγκλεῖσαι μὲν καὶ τὸν οἰκέτην, μετὰ δὲ τὴν ἑξῆς προσαχθῆναι αὐτοὺς ἐν δημοσίᾳ ζητήσει. Καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ Μάξιμος, ἐκέλευσεν ἄμφω παραστῆναι, Ζήνωνά τε καὶ Ζηνᾶν. Ὡς δὲ παρέστησαν, ἐξ ὀνειδισμῶν ἤρξατο τῷ θαυμασίῳ Μάρτυρι ὁ Ἡγεμὼν ἐπιφέρεσθαι. Τίς ὠφέλειά σοι φάσκων ἀπὸ τῶν ἐπενεχθέντων σοι βασανιστηρίων, C ὅτι καὶ τὸν σὸν οἰκέτην προτρέπεις, ἀποστῆναι μὲν τοῦ προσκυνεῖν τοῖς θεοῖς, πειραθῆναι δὲ τῶν σῶν κολαστηρίων; Ὁ δὲ θαυμάσιος Ζήνων ἔφη. Οὐκ ἐγὼ διδάσκαλος ἐγενόμην τοῦ παιδὸς, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ εὐοικοῦν ἐν αὐτῷ· πλῆθος γὰρ θεραπόντων ἔχων, ἐλευθέρωσα πάντας· οὗτος δὲ μᾶλλον τὴν ἀληθεστέραν ἠγάπησεν ἐλευθερίαν, καὶ προσέμεινεν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ, προσδοκῶν τὴν ἀμεταμέλητον τὸν δουλείας ἄνεσιν, ὑπερκόσμιον οὖσαν.

12 Ὁ δὲ Μάξιμος προσκαλεσάμενος τὸν παῖδα, πολλοῖς ἀπατηλοῖς ἐπειρᾶτο κεχρῖσθαι λόγοις λέγων. Ἀπόστηθι τῆς τοῦ σοῦ δεσπότου μωρίας, καὶ ἐπίθυσον τοῖς θεοῖς· τοῦτο γὰρ σοι ποιοῦντι δωρήσομαι τὸν βαθμὸν, ὃν ἀφειλάμην τοῦ σοῦ δεσπότου, καὶ μείζωνί σε τιμῇ διαλάμψαι παρὰ τοῖς Βασιλεῦσι παρασκευάσω· εἰ δὲ μὴ πεισθεὶς, βάσανοί σε πολλαὶ καὶ ποίκιλωτεραι διαδέξονται. Ζηνᾶς ὁ παῖς ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτὸν· Βούλει με πγοσκυνῆσαι τὸν βωμὸν ὡς μέγα καὶ τίμιον; εἶτα οὐχ ἑώρακας, πῶς ὁ ἐμὸς δεσπότης ὠθίσας αὐτόν τῷ ποδὶ κατέστρεψεν; ποίας οὖν ἄξιος προσκυνήσεως, ὁ μὴ δὲ ποδὸς ὠθισμον δυνηθεὶς ὑπενεγκεῖν, καὶ ταῦτα βασανιζομένου; Τούτων ἀκούων ὁ ἅγιος Ζήνων, ἔχαιρεν καὶ ηὐφραίνετο, μάλιστα τὴν παῤῥησίαν ὁρῶν, ὑπέρ τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδὸς τυγχάνουσαν, νέος γὰρ ἦν πάνυ.

D rare idola. Beatus vero Martyr, Spiritu sancto confortatus, dextero pede in aram impacto, eam evertit. Tum jussus est in eculeum suspendi et latera crudeliter radi. Cumque fœde esset dilaceratus, inhiantes et vulneratas carnes multum aceti, jussu Præsidis, infusum est. Fortissimus autem athleta et martyr Christi oculis in cœlum defixis clamabat dicens; Deus salutis meæ ad te clamavi: tu enim dixisti, Psal. 87.
Qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam. Matth. 10. 39.
Audivi et credidi voci tuæ dicenti: Nolite timere ab his qui occidunt corpus, animam vero non possunt Ibid. 28:
occidere: timete potius eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. Hæc dicentem de eculeo postquam solvit Maximus, vinculis et catenis gravissimis innecti collum ejus præcepit, et conjici denuo in carcerem; includique ligno pedes ejus, cruribus per quatuor foramina protensis.

INTERP. F. B. Ara eversa torquetur iterum Zeno,

10 Zeno vero, post tanta tormenta in carcerem reductus, psallens cantabat: Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina. Psal. 69.
Interim dum versaretur in carcere, et pedibus detineretur in cippo, Zenas servus ejus accedens, E deosculabatur vincula ejus: deprecabaturque ne a Domino suo relinqueretur, quin potius cum eo assumeretur ad martyrium. Beatus autem Zeno adhortabatur Zenam, ne tormenta timeret, neque ad corpus flagris dilaceratum intenderet animum. Non enim inquiebat, existimes me tanta passum, quanta mihi intulerunt: Deus quippe secundum promissionem suam, cum torquerer, tolerabiliores multo levioresque effecit cruciatus. Macte igitur animis, fili mi Zena; confido enim, quod Deus universorum te quoque elegerit.

Zenas vincula Domini exosculans

11 His auditis custos carceris ascendit ad Præsidem, eique denuntiavit, quomodo non solus Zeno ipse adversaretur edictis Imperatorum, sed etiam persuaderet servo suo Christum confiteri. Præcepit itaque Maximus carcerario servum ejus pariter includeret carceri, et die sequenti in publicum adduceret judicium. Quæ cum illuxisset, sederetque Maximus pro tribunali; mandavit utrumque sibi sisti, Zenonem et Zenam. F Comparentibus autem illis, cœpit Præses in admirandum Martyrem probra conjicere; Quæ tibi utilitas, dicebat, ex tormentis toleratis obvenit, quod etiam servo tuo persuaseris, ut desisteret adorare deos, et eosdem tecum experiretur cruciatus? Admirandus autem Zeno dixit: Ego pueri instructor non fui, sed Spiritus sanctus qui habitat in eo: plurimos enim quos habui servos libertate donavi; at ille veriorem adamavit libertatem, adhæsitque Christo Domino, expectans non pœnitendam servitutis suæ requiem, qualis in hoc mundo sperari non potest.

capitur, et cum eo ad tribunal sistitur:

12 Tunc Maximus ad se vocatum servum, fallaci multisque blanditiis condito sermone, decipere tentavit. Recede, aiebat, a stultitia Domini tui, et sacrifica diis; idque facienti tibi dignitatem dabo, quam tuo Domino abstuli; curabo insuper pluribus te honoribus per Imperatores nostros ornari: sin autem non sinis tibi persuaderi, tormenta varia eaque acerbissima te expectant. Zenas vero servus respondit Præsidi, Vis me ante aram prosterni, magnam illam scilicet et venerandam? quasi non videris, quo pacto Dominus meus pede illam concutiens everterit; quali ergo veneratione digna est ara, quæ non potuit sustinere impulsum pedis unius, tot plagis excarnificati? Hæc audiens S. Zeno, gaudebat et exultabat animo, videns majora supra ætatem pueri sui magnanimitatem, erat quippe admodum juvenis.

blanditiis allectus

A

INTERP. F. B. nil movetur, torquetur, sed frustra.

13 Ergo rursus aliam ingreditur viam impius Maximus, servum conatur a fide abducere blanditiis suavioribus majoribusque promissis: at Zenas admirabilius respondit: Nolo multum loqui præsente Domino meo, polliceor tamen, me ejus militiam non derelicturum. Ad hæc in iram actus Præses, jussit eum in eculeo crudeliter extendi, ut in hac tortura tandem se dederet servus, et Christi abjuraret confessionem. Zenas autem rogavit dominum suum dicens; Ora Deum, ut tribuat mihi vires, meque adjuvet. Zeno vero dixit: Sume animos fili, neque timeas tormenta impii Præsidis, brevi finienda; vitam enim æternam hæreditabis. Tum ad Præsidis mandatum, tergum pueri plagis dilaceratur, donec carnes defluerent; ipso ne verbum quidem inter tot verbera proferente, jussit ergo eum Præses elevari. Cumque jam, propter extensionis et plagarum immanitatem, pedibus consistere non posset, dixit impius Præses glorioso Zenoni: Quid lucratus es amplius? perdidisti tecum vitam servi. Sanctissimus autem Martyr dixit, Non perdidi, sed inveni potius, et possideo; siquidem in Christum credidit. Exhinc iterum præcepit Præses supinum extendi S. Zenonem, et ventrem ejus ac latera cædi, et subulas ferreas ignitas pectori admoveri. Sed cum tortores defatigati essent, rursus eos in carcerem conjecit, crudeliorem, quam iis inferret mortem meditaturus.

Subulis ferreis cruciatur Zeno.

B

Ambo rursus blanditiis tentantur,

14 Diebus aliquot transactis, Sanctisque in carcere degentibus, advenit Philadelphiam militaris Præfectus, quem Romani Ducem vocant; nomen ipsi Bogo. Hunc honoris causa cum accessisset Maximus, eumque salutasset, cœpit de S. Zenone cuncta enarrare. Miles inquit adductus est ad me Christianus, et una servus ejus: hi blanditiis primum per me multi illecti, deinde crudeliter excarnificati, nihil omnino cesserunt, sed magis magisque persistunt in Christi confessione: si igitur possis aut timore, aut persuasione viros ab hoc instituto traducere, perbelle feceris. Et jussit eos ad tribunal sisti in *a* Hippico: consederuntque ambo Bogus et Maximus. Itaque etiam Dux exquisitis verbis, qua suadendo, qua adulando Sanctos a recta fide conatur abducere: verum Martyres una voce responderunt, Non possunt sermones tui a recto proposito nos dimovere; si enim verbis persuadendi fuissemus, quæ causa impulisset nos, corpora nostra tot plagis excarnificanda subjicere?

a

C

et tormentis vexantur:

15 Tunc ipsos attolli in lignum præcepit, et loris constrictos sub axillis premi arctius, saxisque ponderosis ad pedes appensis extendi, ignem quoque subjici, et (quasi aliquid quod tantis impietatibus deesset) adjiceret, a quatuor tortoribus eos verberari. Ut autem generose hos quoque cruciatus pertulere, nullo responso tyrannos dignati, crudeles illi Judices, fossas in eodem loco fieri mandarunt, iisque Sanctos infodi, et lignorum struem imponi, eamque multo quod flammam augeret, oleo perfundi. Sed contigit grande miraculum, quodque de tribus pueris in Babylone scriptum est, tunc quoque datum est pro fide certantibus coram oculis intueri. Quemadmodum enim tunc ignis fugiebat Sanctorum corpora, sic quoque beati Martyres ab igne, qui urere ipsos non poterat, educti sunt; et ingens multitudo, quæ admirabilem rei exitum conspexerat, conversa est ad Dominum Jesum Christum.

deinde ab igne illæsi

b capite truncantur.

16 Itaque Bogus, tamquam Dux militiæ Maximo Præsidi potestatem fecit, in S. Zenonem (*b* utpote Militem) mortis sententiam proferendi. Hanc autem pronuntiavit Maximus, ut ipsis in eodem loco capita præscinderentur. Sancti vero Martyres usque ad hoc ultimum vitæ momentum, fideles se custodie-

D

13 Πάλιν οὖν μετίει τὴν ἑτέραν ὁδὸν ὁ διαβολικὸς Μάξιμος, ὡς παῖδα σπουδάζων ἀπατᾶν καὶ λόγοις κολακεύων, καὶ ἐπαγγελλόμενος μείζονα. Ὁ δὲ Ζηνᾶς θαυμαστότερον ἀπεκρίνατο, Οὐ βούλομαι πολυλογεῖν, παρόντος τοῦ ἐμοῦ δεσπότου, ἀλλ' ἐπαγγέλλομαι μὴ ἀποστῆναι τῆς αὐτοῦ στρατείας. Εἶτα θυμωθεὶς ὁ Ἡγεμὼν, ἀποτείνασθαι πάνυ προστάττει τὸν παῖδα, ἵνα τῇ συντάσει μᾶλλον ἐνδῷ τὸ παιδίον, καὶ ἀρνήσηται τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν. Ὁ δὲ Ζηνᾶς ἐδέετο τοῦ δεσπότου λέγων. Αἴτησαι τὸν Θεὸν δοῦναι μοι δύναμιν, καὶ βοηθῆσαί μοι. Ὁ δὲ Ζήνων, Θάῤῥει φησὶ τέκνον, καὶ μὴ φοβοῦ τὰς προκαίους τοῦ Ἡγεμόνος παρανόμου, ζωὴν γὰρ αἰώνιον κληρονομήσεις. Προσετάττεν οὖν καὶ τὸν παῖδα πληγαῖς καταξαίνεσθαι τὰ νῶτα, ὥστε καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ διαῤῥέειν. Ὡς οὖν ἐτυπτετο τὸ παιδίον, οὐδένα λόγον ἐφθέγξατο. Κελεύει τοίνυν ὁ Ἡγεμὼν ἀναθῆναι αὐτὸν· ὁ δὲ, ἐκ τῆς τῶν διατεινόντων βίας καὶ τῶν πληγῶν, οὐκ ἴσχυεν ἐπὶ τῶν ποδῶν στῆναι. Φησὶν οὖν ὁ παρανόμος Ἡγεμὼν τῷ νικηφόρῳ Ζήνωνι· Τί πλέον ἐκέρδανας, συναπωλέσας σεαυτῷ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδός; Ὁ δὲ πανάγιος Μάρτυς ἔφη· Οὐκ ἀπώλεσα, ἀλλὰ μᾶλλον εὗρον καὶ ἐκτησάμην· ἐπίστευσεν γὰρ εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. Ἐντεῦθεν πάλιν κελεύει ὁ Ἡγεμὼν ὕπτιον διατείνεσθαι τὸν ἅγιον Ζήνωνα, καὶ μετὰ τῆς γαστρὸς, καὶ τῶν πλευρῶν τύπτεσθαι, ὀβέλους τε σιδηροὺς πεπυρωμένους ἐπιτιθέναι τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ὡς τοίνυν ἀπέκαμον οἱ βασανίζοντες, πάλιν ἐνέβαλεν αὐτοὺς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, σκέψασθαι βουλόμενος κατ' αὐτῶν πικρότερον θάνατον.

E

14 Χρόνου τοίνυν διαγινομένου, καὶ τῶν Ἁγίων διατριβόντων ἐν τῇ φυλακῇ, ὡς παρεγένετο μετὰ τὴν Φιλαδέλφειαν στρατιωτικῶς Ἄρχων, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι Δοῦκα, ὄνομα δὲ αὐτῷ Βωγός. Ἐπειδὴ τοίνυν εἰς τιμὴν αὐτοῦ παρὴν ὁ Μάξιμος, ἀσπασάμενος τὸν Βωγὸν, διηγήσατο καὶ τὰ περὶ τοῦ ἁγίου Ζήνωνος, λέγων ὅτι στρατιώτης προσήχθη μοι Χριστιανὸς, καὶ δοῦλος αὐτοῦ σὺν αὐτῷ, καὶ πολλὰ κολακευθέντες ὑπ' ἐμοῦ, εἶτα καὶ πικρῶς αἰκισθέντες, οὐδέν ἐνέδωκαν, αλλὰ καὶ μᾶλλον ὑπέμειναν ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν. Εἰ τοίνυν ἰσχύης ἢ φόβῳ ἢ πειθοῖ μεταστῆσαι τοὺς ἄνδρας τῆς προαιρέσεως, εὖ ποιήσεις· Προσέταξεν οὖν αὐτοὺς προσαχθῆναι πρὸ βήματος ἐν τῷ Ἱππικῷ, καὶ συνεκάθησαν ἀμφότεροι, ὅ τε Βωγός καὶ ὁ Μάξιμος. Εἶτα ἐπειρᾶτο καὶ ὁ Βωγός, θωπείαις καὶ παντοίοις ῥήμασι κολακευτικοῖς μετατρέπειν τοὺς ἄνδρας τῆς ὀρθότητος· οἱ δὲ Μάρτυρες συμφώνως ἀπεκρίναντο λέγοντες, Οὐχ ἱκανοί εἰσιν οἱ λόγοι σου μεταστῆσαι ἡμᾶς τῆς ὀρθῆς προαιρέσεως· εἰ γὰρ ἠμελλομεν πείθεισθαι ῥήμασι, τίνος χάριν ἠνεσχόμεθα οὕτως ἡμῶν ἀφανισθῆναι τὰ σώματα;

15 Μετεωρίζεσθαι τοίνυν αὐτοὺς ἐκέλευσεν τῷ ξύλῳ εἶτα καὶ ἱμαντας ὀπό τὰς αὐτῶν μασχάλας προσδήσας, οὕτω τε ἀναρτήσας, καὶ λίθους βαρυτάτους τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐκδήσας, πρὸς δὲ τούτοις καὶ πῦρ ὑποβάλλεσθαι τοῖς Ἁγίοις ἐπειπὼν, καὶ ὥσπερ εἴ τι ταῖς τοιαύταις ἐνέλειπεν παρανομίαις προστιθεὶς, καὶ τύπτεσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τεσσάρων προσέταττεν. Ὡς δὲ γενναίως ὑπήνεγκαν καὶ ταύτας τὰς βασάνους, μηδὲ μιᾶς ἀποκρίσεως τοὺς δικαστὰς ἀξιώσαντες, οἱ θηριώδεις οὗτοι κριταὶ ὀρύγματα γενέσθαι κελεύουσιν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, καὶ κοτορυγῆναι τοὺς Ἁγίους ἐν αὐτοῖς, πυράν τε αὐτοῖς ἐπιβληθῆναι, ἐλαίου πολλοῦ καταχεομένου ἐπάνω τῆς φλογὸς καὶ τῶν ξύλων. Ἀλλ' ἐγένετο θαῦμα μέγα, τὸ γὰρ ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων συγγεγραμμένον ἐν Βαβυλῶνι, καὶ τότε τοῖς θεωμένοις εἰς πίστιν ἐνεδόθη ταῖς ὄψεσι παραλαβεῖν. Τὸ πῦρ γὰρ, ὥσπερ ἀπέφυγεν τῶν Ἁγίων τὰ σώματα, ὥστε καὶ ανεσπάσθησαν οἱ Ἅγίοι, τοῦ πυρὸς μὴ κατεξουσιάσαντος αὐτῶν· καὶ παλὺ πλῆθος ἀνθρώπων, τὸ τέλος τοῦτο θεασάμενον, ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν·

16 Ἐπιτρέπει τοίνυν ὁ Βωγὸς, ἅτε στρατιωτικὸς ὑπάρχων, Μαξίμῳ τῷ Ἡγεμόνι, ψῆφον ἐξενέγκαι μετὰ τοῦ ἁγίου Ζήνωνος ὡς στρατιώτου γεγονότος· καὶ διελάλσεν Μάξιμος ἐπὶ τοῦ τόπου τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀποτμηθῆναι. Οἱ δὲ καὶ παρ' αὐτην τὴν ἐσχάτην τοῦ ῥοπὴν

πιστοὺς

A πιστοὺς ἑαυτοὺς διαφυλάξαντες, τῇ τε σφραγῖδι τοῦ παντοδυναμένου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ τὰ μέτωπα σημειωσάμενοι, τοὺς τραχήλους ἑκόντες ὑπέθηκαν τοῖς ξίφεσι, καὶ οὕτως ἐτελειώθησαν. Παρθένοι δέ τινες εὐλαβεῖς καὶ θεόφοβοι, παραγενόμεναι κρυφίως, ἦραν τὰ σώματα τῶν Ἁγίων, καὶ παρέθεντο ταφῇ. Οὕτως τοίνυν ἀθλήσαντες οἱ Πανάγιοι, χοροῖς ἀνελήφθησαν ἁγίων Μαρτύρων, τὸ τέλος τῶν ἀγώνων δεξάμενοι περιφανῶς, ἐν Φιλαδελφείᾳ τῇ πόλει ψήφῳ Μαξίμου, μηνὶ Ἰουνίῳ εἰκάδι τρίτῃ.

17 Παυσαμένου δὲ τοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοῦ, τινὲς τῶν Ἁγίων γεγονότες ἴδιοι, παραγενόμενοι κατὰ τοὺς τόπους, ᾐτήσαντο τὰ σώματα τῶν καλλινίκων Μαρτύρων παραλαβεῖν, καὶ ἀπέλαβον ἀκαίρεα, μηδὲν ὑπὸ τῆς φθορᾶς πεπονθότα, καὶ μετήνεγκαν εἰς τοὺς ἰδίους τόπους. Πολλὰ δὲ σημεῖα καὶ τέρατα, διὰ τῶν ἁγίων λειψάνων, ὁ Θεὸς ἐπεδείκνυτο κατὰ πᾶσαν τὴν ὁδὸν, μέχρις ἐλθόντες, κατέθηκαν αὐτὰ ἔνθα καὶ ὅσιον ἦν. Ὦ τρισμακαρίων τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας Μαρτύρων, οἱ χρυσοῦ δίκην ἀρεταῖς διαλάμψαντες, οὐρανίου καὶ ἀγγελικῆς ζωῆς ὧν ἀνάντλησαν ἀγώνων ἀντικατηλλάξαντο, ἐν ἀῤῥήτοις ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις τὰ βραβεῖα τῆς ἀνωκλήσεως εἰληφότες. ὀφθαλμὸς γὰρ οὐκ οἶδεν, καὶ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν
B ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας αἰώνων. Ἀμήν.

runt; et signo omnipotentis Crucis Christi frontem D
signantes, ultro cervices gladiis supposuerunt, atque ita martyrium consummaverunt. Virgines vero quædam religiosæ et Deum timentes, occulte accedentes, tulerunt Sanctorum corpora, et sepulcro imposuerunt. Postquam igitur eo modo decertassent Sancti, recepti sunt in choros Sanctorum Martyrum, illustrem certaminum suorum finem consecuti, in Philadelphia civitate, sub Præside Maximo, mense Junio, die vigesima tertia.

INTERP. F. B.

Sepeliuntur corpora,

17 Cessante deinde in Christianos persecutione, advenerunt, qui Sanctis contribules fuerant, ut auferrent corpora gloriosorum Martyrum, quæ adhuc quasi vivida, nihilque corruptionis passa suscipientes, transtulerunt in patriam; ibidemque, ut congruum erat, reverenter deposuerunt. Multa quoque signa et prodigia ad sacrosancta lispsana *c* per totam viam operatus est Dominus. O ter Beati in Christi regno Martyres, virtutibus magis, quam auro fulgidi! qui cœlestem vitam et Angelicam commutavistis cum laboribus quos pertulistis, fruentes promissis supernæ vocationis præmiis ineffabilium bonorum: oculus enim non vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparavit E
Deus diligentibus se: ipsi gloria et potestas in secula seculorum. Amen.

et in patriam transferuntur.

c

ANNOTATA F. B.

a *Græce* ἱππικὸν *quod equile, equitatum; et intervallum quatuor stadiorum significat. Verosimilius autem est Philadelphiæ locum aliquem publicum, in quo ad judicium consederint tyranni, ita appellatum fuisse, vel a sua amplitudine, vel quod exercendis equis distinatus, vel causa alia nobis ignota: nisi quis dicere malit, stationem Legionis equestris hic designari, credibile enim est, Ducem bona parte legionis suæ comitatum eo advenisse.*

b *Hunc intelligas non licuisse Præsidi mortem inferre militibus reis, nisi permittente Duce, præsertim cum is præsens adesset.*

c *Hunc aliquis forte suspicari posset, non adeo diu post translationem scripta hæc esse, cum verosimile sit ad sepulcrum quoque plura deinde facta miracula, non prorsus prætereunda scriptori, qui ea scivisset: sed hæc parum firma conjectura est, cum talis præteritionis causas plures quivis possit excogitare.*

DE S. JOANNE

PRESBYTERO ET MARTYRE ROMÆ.

COMMENTARIUS HISTORICUS

C D. P. F

§. *I. De ejus cultu, actis et Reliquiis.*

ANNO CCCLXII.

Martyrii modus et locus ex Usuardo.

Acta hujus Sancti aliqua extitisse, seculo IX *passim nota, persuadent Usuardus et Ado, nihil alter scientes de altero, et tamen in suis istius ætatis Martyrologiis distinctam notitiam Martyrii tamquam ex eodem fonte consignantes ad hunc diem. Prior Usuardus, in omnibus tam manu quam typo expressis, vetustioribus pariter ac recentioribus exemplaribus sic habet:* Vigilia S. Joannis Baptistæ, eodem die S. Joannis Presbyteri, quem impius Julianus inauditum, vita Salaria, ante simulacrum solis decollari præcepit. *Eadem habent Notkerus, Bellinus, Maurolycus, Galesinius, Molanus, et alii. Ado, et ex eo suppositius Beda cum Molano addunt:* Cujus corpus a B. Concordio Presbytero collectum et sepultum est juxta Concilia Martyrum; *idemque Ado, non simpliciter* in via Salaria, *sed* in via Salaria vetere *cæsum notat. Sic* Romæ S. Joannis Presbyteri *memoria: cum reliquis Adonis verbis, inscripta reperitur hodierno Romano. Baronius in Annalibus, martyrium* Joannis *refert ad annum* CCCLXII, *uti et ceterorum omnium Romæ passorum sub Juliano, per suos ibi novos Præfectos, variis Christianos prætextibus vexante; quamquam enim ipsemet Imperium adeptus Romam accesserit, collecturus militem contra Constantium; ibi tamen pro Christiano se gessit, ac primum larvam deposuit illo ad* III *Novembris mortuo, ipse tunc in Mœsia consistens cum exercitu; unde mox Constantinopolim accessit, et varia inde rescripta dedit in Codicem relata; neque Romam vidit amplius, sed Antiochiam perrexit, Persicæ expeditioni intentus, in qua sequenti mox anno periit; uti meruerat infelix Apostata,* XXVI *Junii. Qui igitur mense Junio ipsius jussu decollatus dicitur, debuit sententiam mortis accepisse intermedio anno* CCCLXII, *ut dictum est.*

Annus ex Baronio.

2 *Idem Baronius in Notis ad Martyrologium fuse et erudite probat Molani sententiam, in editione anni* 1568 *expressam, qua censet* Concilia Martyrum *dici locum, ubi multorum Martyrum corpora requiescunt: eoque faciunt S. Hieronymus ad Heliodorum in Epitaphio Nepotiani, et Vita S. Damasi Papæ apud Anastasium Bibliothecarium: sed illustrat imprimis rem istam* Sermo S. Gaudentii, in dedicatione Concilii Martyrum: *hinc enim intelligitur, non esse eamdem* Concilii *et* Cœmeterii *significationem, quod initio Romæ*

Sepulturæ ad Concilia Martyrum ex Adone;

A *mæ suæ Subterraneæ pag.* 3 *sentire videtur Aringus.* Cœmeteria *enim, ab initio Ecclesiæ sub persecutione gentilium laborantis, habebant Christiani*: Concilia *vero* Martyrum *primum sub Constantino magno dici cœperunt; erantque decentius extructa et ornata loca, in quæ ex Cœmeteriis levata corpora, marmoreis tumulis composita, honorabantur a fidelibus; quapropter et* Dedicationes *eorumdem celebrabantur atque annue recolebantur, æque ac Dedicationes ecclesiarum; quod de Cœmeteriis non legimus, etsi hæc quoque non sine sacris precibus certisque ritibus ad fidelium sepulturam præparari sint solita.* B. Concordii *hic nominati nulla alibi notitia invenitur; et verosimiliter titulus* Beati *hic usurpatur eo sensu, quo is dabatur quibuscumque Presbyteris dum adhuc viverent. Nihilo plus scitur quid porro de sancto isto corpore sit factum, aut quo Romanæ urbis vel agri loco fuerint prædicta* Concilia Martyrum: *sed verosimile est istic ubi tanta Martyrum erat copia, plura hujus nominis erecta fuisse, quæ Damasus versibus exornarit, alii aliter.*

AUCTORE D. P.

talia videntur plura Romæ fuisse,

3 *Mirum interim est nullam omnino Romanarum ecclesiarum hujus sancti corporis patrem aliquam arrogare sibi. Et hoc forte occasionem dedit Tamayo de Salazar, in suo Hispanico Martyrologio ut adeo fidenter assereret quod* Madriti, in monasterio Fratrum sanctissimæ Trinitatis Excalceatorum, *celebretur* depositio exuviarum *hujus de quo agimus*, S. Joannis, quas Urbanus VIII cum aliis Sacris lipsanis huic Ordini donavit. *Remittitur in Notis Lector ad* II *Martii, ubi autographum donationis recitatur. Lego ac relego Instrumentum, et aliorum quidem Sanctorum corpora, cum suo quodque die et depositionis loco, accurate notata invenio;* Joannem *vero et* Madridium *nusquam. Itaque si aliquid sub hoc nomine habent Patres Madritenses, videant unde vel quomodo id acceperint, et sicuti accepere colant; non tamen sibi persuadeant, Romanos si hujus de quo agimus* S. Joannis *corpus certis indiciis alicubi reperissent, tam facile dimissuros fuisse, et id permissuros iis quæ sine nomine plerumque eruuntur ex cœmeteriis, et ad repertoris arbitrium nuncupantur absque ulteriori notitia. Idem dixerim de Brachio, quod Cardosus ait asservari in Conventu S. Alberti, apud Carmelitas Ulissiponæ.*

Corpus gratis abscrsprum Hispaniæ

B

4 *Majori cum verosimilitudine poterunt sibi thesaurum istum arrogare Centulenses Monachi S. Richarii in Gallia; in quorum Chronico Hariulphus sic scribit lib.* 3. *cap.* 14. Nicolao Papa Romanæ Ecclesiæ præsidente *(præsedit autem huic ille ab anno* DCCCLVIII *ad* LXVII*)* quidam almi Richarii Monachus, homo prudens, nomine Ansigisus, imperio Caroli *Calvi*, gloriosissimi Regis, missaticum tulit ipsi Summo Pontifici, pro communi utilitate sanctæ universalis Ecclesiæ Catholicæ. Qui Ansegisus, munificentia tanti viri honorifice susceptus, et eis propter quæ missus fuerat allegatis, a quodam impetravit Romano, tum prece, tum pretio, corpus S. Joannis Martyris pæne totum, necnon et brachium S. Urbani Papæ, sanctique brachium Alexandri, quinti Apostolicæ Sedis Successoris; simulque caput B. Felicitatis, una cum quatuor filiorum ejus Reliquiis, atque Reliquias Sanctorum plurimorum, quorum ob multitudinem nomina non recensemus. Has igitur secum referens divitias, monasterii proprii intulit gazophilaciis. Examen denique Monachorum obviam exiens, et pronis in terram corporibus in modum Crucis adorans; Kalendis Decembris easdem recepit et cum capite sanctissimi Richarii honorifice collocavit.

verosimilius dicetur an. 858 *Romam acceptum,*

et 1. *Dec. illatum Centulam*

5 *Utinam ad manum nunc esset Centulense Martyrologium, quo ad* XXVI *Aprilis pro S. Richario usus Henschenius, nescio ubi ipsum reposuit; ibi fortassis invenirem anniversarium istius translationis. Magis tamen optabile foret, ut adhuc thesaurus iste supersit, nec fuerit ab hæreticis in communi sacrorum strage dissipatus.* D *Etenim illac transeuntes anno* MDCLXII *die* XXII *Novembris, non nisi miseras splendidissimi olim templi ac monasterii parietinas vidimus, Congregationi S. Mauri commendatas, in sacrario autem prorsus nihil eorum, quibus ipsum olim ditabatur.*

§. II. *De Capite, quod Romæ creditur esse S. Joannis Baptistæ, an non potius sit Presbyteri Martyris?*

P*rænotata Romanorum ignorantia de loco, in quo lateat corpus* S. Joannis Presbyteri, *obstare non debet, quo minus verisimilem esse quis sentiat Sirmondi nostri conjecturam;* de Capite S. Joannis, *quod est Romæ in* Ecclesia S. Silvestri in Campo-Martio, *inde etiam ad* Caput *dicta; non autem* Baptistæ, *quamvis ita vulgo credatur. Est tamen ea credulitas ibidem valde antiqua: siquidem ejus testes allegat Baronius in notis ad* XXIX *Augusti, visas a se in Bibliotheca Vaticana* Litteras Apostolicas Bonifacii VIII, *quibus elargitur Indulgentias, invisentibus prædictam ecclesiam ea die, qua* illud sacratissimum caput in alio ornatissimo vase, tunc affabre facto, repositum est intra argenteum tabernaculum, quod (ut memoria recolebant seniores Sanctimoniales ejus Monasterii) tempore Borbonicæ cladis a militibus direptum est; Caput autem cum suo vase, in quo hodie cernitur, *(inquit Baronius)* seorsum positum atque absconditum, a Sacris Virginibus illæsum servatum fuit. *Nihil sane facilius fuit, quam ut Caput illud crederetur* S. Baptistæ *esse, quia hujus potissimum die exponebatur in altari, licet talis expositio principium habuerit a die martyrii, cum Vigilia Baptistæ concurrente, et digno per Octavam celebrari, propter Reliquiam tam insignem.*

Caput unde cognominata ecclesia S. Silvestri Romæ,

E

quamvis id esse Caput Baptistæ putarit Bonifacius 8.

7 *Atque hic ex Joanne Jacchetti Serrano, qui Historiam prædictæ ecclesiæ edidit anno* 1629, *observaverim; ecclesiam istam tali thesauro non videri potitam ante seculum* XII: *quandoquidem non ante annum* MCXXX *inveniatur dicta* de Capite *illa, quæ anno* VII *Joannis XII juxta bullam datam* VIII die Maji *id est anno Christi* MCCCCLXII *(ordinatum enim fuisse eum probo* XIII *Januarii anno præcedenti* LVI*) adhuc dicebatur* Catapauli. *Intermedio autem tempore potuit Caput istud fuisse, non allatum Constantinopoli, ut sine ulla probatione assumitur; sed Romæ inventum, delatumque ad ecclesiam prædictam; quando jam nulla supererat distinctior notitia ejus, ad quem proprie spectabat Sancti, sed sola memoria cultus cum festivitate Baptistæ concurrentis. Ergo quæ Serranus de illo Capite dicit, videntur referri posse, ex historiæ prædictæ capite* 4 *num.* 2 *et seqq. ubi italice leguntur infrascripta.*

Ea ecclesia sec. 10 *adhuc dicebatur Catapauli,*

F

8 Pro Confessione sive Sacrario Sancti Capitis postquam allatum fuit, designatus est in prædicto Monasterio locus proprius, isque separatus ab eo ubi aliæ Reliquiæ servabantur, qui locus hodiedum appellatur Oratorium S. Joannis. Ibi intra subterraneum quoddam Altare servabatur, inter circumpositas quasdam cellulas Mansionariorum sive Custodum usibus deputatas, usque dum, sive propter exundantem frequentius Tiberim, sive turbas identidem Romæ subnascentes, et periculum jacturæ utrimque metuendæ, decretum fuit sacrum istud pignus intra monasterium transferre: cujus rei indicium præbet vetus ibidem scheda his verbis signata: Translatum fuit (*Caput scilicet S. Joannis, cui talis scheda olim videtur fuisse affixa)* Innocentio secundo Papa, non sedente, sed regnante; *id est Antipapa Anacleto Sedem occupante, adeoque intra primum Innocentii triennium.* Ex hoc tempore prædictum Oratorium desolatum ac profanatum mansit; eo maxime, quod successu temporis per interpositas ædes

cœpitque a Capite cognominari sub Innocentio 2,

illo istuc allato ex proprio Oratorio,

A ædes alias divisus fuerit a monasterio; donec inventa ibidem Deiparæ imago sub annum MDLXXXVI propter frequentia ejus miracula repurgatum, denuo frequentari cœpit, ac tandem anno MDCXXVIII cessit Reformatis Patribus de Mercede redemptionis captivorum.

Ritus ejus in processionibus circumferendi

9 Porro cum populus Romanus devotissime afficeretur erga prædictum Caput, *eoque magis quo majoris Sancti illud esse credebat;* invaluit usus, ut in majoribus festivitatibus, aut propter urgentiores aliquas urbis necessitates levandas, processionaliter circumferretur, quatuor Archiepiscoporum humeris sublatum. Et hæc observantia duravit usque ad XXV Aprilis (*quando scilicet Litaniæ majores procedunt*) anni MCCCCXI; tunc enim, ad suggestionem Columnensium, præcipuorum semper fautorum ecclesiæ ac monasterii, supplicatum est magnis cum vociferationibus ne id fieret, eo quod diceretur sacrum Caput a Florentinis, non sine consensu tacito ipsius Pontificis Joannis (XXII *juxta Baronium, sed secundum aliorum usum* XXIII) per vim rapiendum, quemadmodum scribunt Continuator Centii Camerarii, Sebastianus in Fissura, et Petrus-Antonius S. Petri Beneficiatus. Hic dictæ processioni interfuisse B se ait, voluisseque Pontificem tunc quidem procedere cum ipso Capite, sed augeri custodiam ad amoliendam a se suspicionem prædictam; deinceps autem supersederi eo ferculo, ne alias simile quid tentari posset.

ultimum usurpatus an. 1411

cur abrogatus sit?

Pileoli capiti impositi medentur cephalalgiæ,

10 Meretur hic commemorari æque ac laudari fiducia, quam multi habent in sacratissimo illo Capite repositam, adferendo pileolos et alia capitum operimenta, ut imponantur crystallo prædictam Reliquiam obtegenti, cum certa spe liberationis a cephalalgia et catarrhis obtinendæ. Alii simili cum affectu in suis infirmitatibus doloribusque corporis contingunt velum ipsius tabernaculi: feruntürque plurimæ gratiæ ea ratione divinitus impetratæ; quarum tamen ratio initur nulla, eo quod ferme quotidianæ sint. Ad omnium tamen confirmationem placet referre id quod contigit proxime præteriti Aprilis die IV feria IV circa horam XIII, quando scribebam præsentem Historiam (*anno* 1629) cupidus confirmandi recentissimo aliquo favore prædicta. Magdalena Ciali, patria Senensis, sed Romæ habitans juxta Oratorium S. Joannis, quod ab anno præcedenti tenent Reformati Patres Ordinis de Mercede, cum partui appropinquaret, apparuit fœtus exerto C per tres horas continuas capite, nec ultra valens in lucem venire. Obstetrix igitur et quæ auxiliabantur mulieres aliæ, videntes periculum ne moreretur, prius quam totus nasceretur infans; baptizandum in utero ipso censebant, quando allatum ad parturientem est unum ex velamentis prædicti tabernaculi, quo supra gremium laborantis posito, subito et citra dolorem processit puerperium, prodiitque masculus sanus ac vegetus, absque ullo periculo matris.

et velum capsæ ægre parturientem an. 1629 juvat,

eadem est virtus gossypii, admoti crystallo Lipsanothecæ.

11 Quidam etiam devote usurpant gossypium, quod supra ac circum prædictam crystallum componi solet: idque etiam in longinquas regiones mittunt pyxidulis inclusum. Processit hic usus ab antiqua monasterii traditione, qua fertur Episcopus quidam, prægrandi qua erga S. Joannem ferebatur devotione, sub specie ejus caput osculandi, voluisse mordicus auferre aliquid circa dexteram aurem: sed cum in admorsa parte recens sanguis appareret, consternatus humiliatusque Episcopus, sanguini sistendo apposuit gossypium; quod læsæ parti adhærens, sanguine affixum velut glutino, nemo auferre unquam est ausus, ac ne contingere quidem. Considerantes ergo devoti S. Joanni fideles sacrum istud Caput etiamnum vivere coram Deo, accipiunt magna cum devotione gossypium aliud D (modo id contigerit crystallum cui caput includitur): dumque illud fere quotidie postulantibus distribuitur, fatentur quamplurimi varias sanitatum petitarum gratias sibi collatas.

AUCTORE D. P.

Huic argenteum tabernaculum fieri jubet Martinus 4

12 Nec tacenda est summorum Pontificum erga venerabile pignus devotio, ac nominatim Martini IV, *qui sedit ab anno* MCCLXXXII *ad* LXXXVI, et fabricandum curavit tabernaculum argenteum, conservando sacro Capiti: quod licet argenti libras triginta grave, pretiosius tamen ab arte quam a materia est, columellis pulcherrimæ celaturæ cinctum, et in basi smaragdis incisa referentibus mysteria nativitatis, vitæ ac decollationis ejus, cujus illud esse Caput existimatur, Præcursoris Domini: dum autem sub manibus artificum hæret opus, lapidibus multis pretiosis et gemmis circumornandum, protracta nescio quomodo fuit perfectio illius usque ad tempora Bonifacii VIII *annis post Martinum novem electi et ordinati;* qui, teste Baronio conventuris ad solennitatem Translationis indulgentiam proposuit. Tabernaculo isti incumbebat tiara Pontificia triplicis coronamenti, eleganter elaborata et gemmis ornata, cum his in circuitu verbis; CAPUT SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ. Sed cum in Borboniana urbis E direptione quædam ex Sanctimonialibus, obstinatis loco ipsi immori potius, quam ad securiorem a Columnensibus Proceribus oblatum se recipere; magis pro sacra illa Reliquia conservanda, quam pro seipsis solicitæ essent; aliud aliunde sumptum caput supposuerunt prædictæ tiaræ, postquam veram Reliquiam abscondissent in loco sibi divinitus monstrato. Accidit autem, ut ingressi milites, et nescio quo stupore perculsi, satis habuerint tiaram cum tabernaculo inter se partiri, nihil ultra scrutando. Postea vero fabricatum aliud tabernaculum est materia quidem et sculptura longe inferius priori, sed adeo densum gemmis atque monilibus, quæ ei ornando quotidie adferuntur, ut æquare pretium illius videri possit.

quod Bonifacius 8 absolvit:

Sed miles Borbonianus diripuit,

subtracto prius Capite vacuum,

Non potest hoc fuisse Baptistæ;

13 *Hactenus Serranus,* de Capite (*ut ipse quidem existimat, et Baronius in Notis ad Martyrologium affirmare nititur*) S. Joannis Baptistæ; *sed antiquioribus documentis nullis allatis quæ probent Constantinopoli (ubi illud omnino fuisse constat) Romam ablatum tempore Iconoclastarum; contrarium autem persuadentibus litteris Alexii Comneni Imperatoris, ad Robertum Frisonem Flandriæ Comitem, circa initium seculi* XII *scriptis. Hic enim inter cetera properandi auxilii argumenta asserit, isto adhuc tempore Constantinopoli* apud se B. Joannis Baptistæ Caput haberi, hodieque ac si viventis capillis et cute insigniri, *uti legitur apud Guibertum Abbatem lib.* 1 *Hist.Hierosolymitanæ sub finem: quod deinde Caput, uno post seculo capta urbe, quomodo Ambianos perlatum sit anno* MCCVI, *vide in proprio ea de re tractatu Eruditissimi Cangii. Ibi etiam cap.* 12 *leges, quod cum Robertus Viseur, Doctor Theologus et Canonicus Ambianensis, scripturus de hoc argumento, Baronium consuluisset, collatis rationibus ab illo pro Romanorum traditione firmanda adductis, et suis pro Ambianensium causa; ab eodem, nolente in ulteriorem quæstionis istius discussionem ingredi, aliud nullum acceperit responsum, quam quod controversia de tempore ablati Constantinopoli capitis judicata semper sit terminatu difficillima, proinde ex formula Prætoribus usitata dicere se,* Possidete uti possidetis.

F

quia hujus Caput anno circiter 1100 adhuc erat Constantinopoli 1206 translatum ad Ambianos,

14 *Eamdem Romani Capitis incertitudinem agnoscens Clemens Papa VIII, misit Ambianum anno* MDCVI, *qui Lateranensi Basilicæ exiguam asservatæ istic Reliquiæ partem peteret, et impetravit, ut ibidem narratur. Quare nec mihi vitio versum iri credo, quod præterita traditione, licet plurium seculorum possessione firmata*

unde Clemens 8 an. 1606 particulam petiit.

A AUCTORE D. P. *firmata, proposuerim conjecturam, adeo verosimilem, et Romanos posituram extra rixas, si eam tenere velint. Non enim agitur de particula aliqua, sed de capite fere integro, quod pluribus locis esse nequit: ut autem Ambianense, saltem quoad partem anteriorem est integrum, ita* etiam id quod Romæ visitur caput integrum refert, *inquit in Epitome Annalium speciali ad annum* 1025 *additiuncula Henricus Spondanus, oculatus testis: deest autem utrobique mentum, quod etiam agnoscit Baronius in Notis: et* Mentum, *inquit,* qua Caput caret, Augustæ Prætoriæ in finibus Subalpinorum haberi perhibetur: *hoc ergo si Roma acceptum est, eamdem quam quod ibi est Caput conjecturam subibit, absque præjudicio certioris si qua possit inde haberi notitiæ. Idem dixerim circa* tres particulas capitis quas Hynko seu Henricus ejus nominis primus Episcopus Olomucensis, regii sanguinis Princeps, Romæ dono accepit anno MCXLVI, crystallo intra argenteam thecam deauratam inclusas, ut et de particulis aliis, quas anno MCCCLV et LXX Carolus IV Imperator ex Italia attulit: *quæ omnia indicantur in Diario sanctarum Reliquiarum Metropolitanæ Pragensis.* D

Romam autem dicuntur allatæ partes Augustam Prætoriam.

DE S. LEODEGARIO PRESBYTERO

IN PAGO PERTENSI CAMPANIÆ GALLICÆ.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De loco cultus, et actis Vitæ, Inventionis ac Translationis.

B

SEC. V. AUT VI. Pertæ, unde dicitur Pertensis pagus,

Prope S. Desiderii *fanum, nec longe a fluvio Matrona in Campania, vetus est vicus* Perta *vulgo* Perte *dictus olim tam celebris, ut toti circum regioni appellationem dederit, qua* Pagus Pertensis *nuncupatus invenitur in præceptis Ludovici Pii, anno* DCCCXV *et* DCCCXXXII *signatis; idque occasione Dervensis monasterii, ad Catalaunensem quidem diœcesim spectantis, sed Trecensi civitati quam Catalaunensi proprioris, et tamen Pertensi Pago vulgo* le Partois *attributi; ut appareat eumdem Pagum, cujus nunc caput censetur Victoriacum Francicum, inter Catalaunos et Pertam medium, late extensum fuisse ad leucas viginti vel plures. Illo in vico Patronus colitur* S. Leodegarius, *depositus quidem* octavo Kalendas Maji; *sicut ibi dictum inter Prætermissos, sed pro secunda vice translatus hoc* nono Kalendas Julii, *quando festum ei solennius agitur, cum Octava et Officio proprio. Hinc descriptas duodecim Lectiones nobis transmisit Petrus Franciscus Chiffletius noster, in quarum secunda dicitur, quod* Vicus supradictus tantæ erat auctoritatis, ut omnes illius regionis Principes ad disponenda quæ eis erant necessaria eo convenirent, ac quæque judicia more locali definirent, *quod Gallice dicitur (inquit in Annotatis Chiffletius)* juger sur la coustume du Partois, *qui judicandi mos admodum antiquus est. Interim ægre crediderim, extra Pertensem Pagum valde celebrem fuisse hujus* S. Leodegarii *sanctitatem; utpote cujus nulla mentio apud Florum, Adonem, vel Usuardum, Martyrologos Francos; ideoque casu potius quam aliquo ad ipsum respectu factum puto, ut idem nomen impositum fuerit Sancto Augustodunensi Episcopo et Martyri, qui sub Ebroino passus est anno* DCLXXVI; *et vulgo dictus Sant* Legir *vel* Ligier, *colitur* II *Octobris: quo nomine etiam vicus est super Albam inter Barrum et Arces, oppida ad eumdem fluvium sita, ab eodem verosimiliter* S. Leodegario Episcopo Martyre; *quod tamen definiendum ex die quo loci Patronus colitur, necdum mihi comperio.*

colitur 23 Junii Translatio S. Leodegarii,

C

facta anno 1115 post restauratum sec. 9 Collegium Canonicorum,

2 *Prima Translatio, Inventionem corporis immediate secuta, quo anno et die facta sit, ignoratur: solum legitur* Gibuini *Episcopi requisitum adhibitumque consilium. Sederunt autem Catalaunis hoc nomine consequenter duo, ab anno* DCCCCXLVII *ad* MIV. *Interim Translatio ista ex loco sepulturæ ad altare B. Mariæ, cum secutis eam miraculis, fuse describitur: deinde præteritis omnibus, quæ secundam Translationem ad proprium altare vel capellam spectant, immediate subjungitur,* Hæc Translatio... facta est tempore Guillermi Episcopi Catalaunensis..... Indictione VIII *adeoque anno Christi* MCXVI: *ordinatus is enim est anno* MCXIII *Indictione* VI *et obiit* MCXXII *Indictione* XIV. *Ante Gibuini ætatem quamdiu latuerit sanctum corpus, non recte definieris ex* Crogi Regis *et* Wandalorum *nominibus, tam male huc intrusis, quam imperite conjunctis; sed potius ex hoc capite, quod cum ex revelatione cæco cuidam facta indicaretur Canonicis locus, in quo requirendum corpus erat;* stupor eos et admiratio perculit, quia ex quo illuc advenerant tale quid ad aures eorum minime pervenit. *Oportet ergo* quatuor *illos per quos restauratum Pertense Collegium est, non admodum diu antea in ecclesiam S. Mariæ inductos fuisse; puta sub Letoldo Episcopo, qui anno* DCCCCIX *interfuit Concilio Trosleano. Itaque Barbaros illos, per quos priores Canonici extincti, locus desolatus, corpus Sancti obscuratum fuit, non est necesse revocare ad tempora Alamannorum, Hunnorum, Wandalorum, successive Gallias et in iis Pertensem pagum depopulatorum; propinquiores enim habemus Normannos, sub medium seculi* IX *piraticis incursionibus Carolo Calvo molestissimos, perniciosissimosque toti regno, per annos* LX *et amplius, quo tempore credibile non est sacra fuisse Pertæ restaurata, et hoc inducendæ oblivioni prædictæ abunde potuit successisse.* E

F

3 *Atque hæc quidem satis certa sunt: qua autem ætate Sanctus vixerit, non item. Primus Catalaunensis Episcopus* S. Memmius *creditur a S. Petro directus in Galliam, etiam Perthensi Pago fidem prædicasse; primæque et antiquioris apud eos ecclesiæ, quæ* S. Mariæ *hodiedum dicitur, fundator fuisse. Oratorium haud dubie aliquod novis fidelibus, pro more primorum sub Gentilibus seculorum, condiderit sanctus Præsul; eodem fortassis loco, ubi postea extructa fuerit sub Deiparæ titulo ecclesia: quæ verosimiliter pluries destructa ac restaurata sic forte dicebatur etiam tempore* S. Alpini; *quando ibi is* S. Amam, *sive* Ymmam *Perthensis Comitis Sigmari (si tamen Comites tunc dicebantur) filiam primogenitam, una cum sororibus quinque Sanctimoniales consecravit;* sanctaque Ama *ut habet* Lectio VIII allodium suum, quod habebat apud Pertam, Deo et genitrici suæ Mariæ tradidit.

in ecclesia S. Mariæ dotata a S. Anna, ibi velata a S. Alpino sec. 5,

4 *Verum, quod Fundator ecclesiæ, ibi* constituit sub Canonicali Regula Domino jugiter serrituros, quibus et multa prædia unde viverent attribuit, *incongrue Lectio* II *adscribit* S. Memmio: *multoque incongruentius dicit Lectio* III, *quod idem* S. Memmius S. Leodegarium Rectorem illius Congregationis consecravit; *potuit utrumque fecisse* S. Alpinus, *locum ab*

qui primus forsan ibi instituit Canonicos,

A *ab Hunnis vastatum restaurans, post victum fugatumque Attilam anno* CCCCLI *; atque ita non esset inverosimilis conjectura,* Leodegario *commendatam fuisse* S. Amam, *et utrumque ibidem cultum antiquitus fuisse : sed hujus venerationem exolevisse, amissa notitia corporis ; quæ servata servavit Sanctis ejus sororibus Pusinnæ, Hoildi, atque Manehildi festivitatem annuam, ut vidimus ad* XXIII *et* XXX *Aprilis ;* Leodegarii *autem memoriam eadem ex causa perseveravisse in Sacris. Potest etiam factum esse, ut monasterium Pertense primo fuerit Sanctimonialium, sub regimine ipsius* S. Amæ *: quibus deinde extinctis successerint Canonici, circa annum* DC *vel etiam* DCC*; eorumque Præpositus fuerit hic* S. Leodegarius, *Augustodunensi ejusdem nominis Episcopo et Martyri ætate suppar aut vicinus ; ex hinc enim satis est temporis, ut illius cultus aliquamdiu viguisse, et per Normannos desolato loco defecisse intelligatur. Utut est,* Presbyterum *saltem fuisse* Leodegarium, *et ecclesiæ Pertensi præfuisse, omnino mihi persuadeo; et Vitam ejus, si qua scripta fuit, calamitoso illo tempore una cum ecclesia periisse flammis: pro qua seculo* XII *vel* XIII *composita sit nova, et in Lectiones distributa ab Auctore, traditiones loci secuto quoad miracula Vitæ; quoad inventionem vero translationemque, notitias certiores temporis sibi propinquioris.* B *Eas Lectiones omissa prima atque secunda de S. Memmio ad ejus diem* V *Augusti examinandis, tibi hic describo.*

dato eis Rectore S. Leodegario.

Acta circa sec. 13 scripta.

ACTA

Ex MSS. Lectionibus Ecclesiæ Pertensis.

Lect. III *Leodegarius Rector constituitur*

Fuit in Pertensi monasterio quidam Frater, nomine Leodegarius, valde religiosus in vita sua, utpote divina repletus gratia. Cujus religiositatem ut vidit Beatus *Episcopus Catalaunensis (hic ego pro* Memmio *substituerem* Alpinum, *vel alium ex proximis successoribus decessoribusve)* Rectorem illius Congregationis devote consecravit. Vir itaque Domini Leodegarius, regimen sibi traditum suscipiens, claustra monasterii officinasque *a* Fratrum atque quæ eis erant necessaria decentissime, ut domum Dei decebat, procuravit; puteumque, qui usque hodie puteus S. Leodegarii vocatur, proprio labore defodit. Corpus attenuabat jejuniis assiduis, insistebat vigiliis, persistebat in orationibus, Deum amavit interpellavitque singultibus innumeris * O ! C quantæ puritatis quantæve perfectionis fuerit, ipse Deus occultorum conscius novit, cujus gratia tantus extitit.

optimo cum successu ; Lect. IV

2 Quodam autem tempore homo quidam, omnibus membris contractus, ad eum accessit; sese ante pedes ejus prostravit, cum lacrymis orans, ut ipse Dominum Jesum Christum deprecaretur, quatenus ei membrorum soliditas redderetur. Vir autem Dei refutabat hoc, dicens ; Non suum hoc esse, sed præcipue illorum, quibus datum esset dæmonibus imperare et curare languores ; ut sicut relaxarentur delicta, essent resoluta membra. Ille autem perseverans in prece, ut misereretur, cœpit affirmare et dicere, se non recessurum, nisi ei aliquod remedium impertisset : populumque circumstantem et Fratres qui illic aderant deprecatus est, ut una secum Dei famulum, ut sui misereretur exorarent. Cernens vir Dei fidem ejus, misericordia super eum motus, terræque prostratus, preces ad Dominum fudit pro illo devotas. Surgens vero ab oratione, Dei misericordia roboratus, dexteram contracti apprehendit, eique sanitatem pristinam restituit. Tunc plebs universa quæ illic propter hoc aderat, immensas Deo gratias reddidit, famuloque suo Leodegario. Tua sunt hæc, Christe, opera, tua miracula, qui vere mirabilis es in Sanctis tuis, quos dignaris D glorificare.

contractum sanat,

3 * Alio quoque tempore quidam lunaticus, audiens famam B. Leodegarii, ad eum properat, ac ut pro se Dei misericordiam deprecaretur exorat. Cujus ille Beatus infirmitati compatiens, ut erat plenus misericordiæ visceribus, flexis ad terram poplitibus, preces ad Deum cum lacrymis fundebat attentius. Sed Deus, qui semper in Sanctis suis est mirabilis, non distulit audire vocem sibi famulantis. * Nam surgens ab oratione, signum Crucis in fronte ejus faciens, sanitati eum restituit, atque in domum suam cum pace remisit ; qui mox sanitate recuperata, cum gaudio magno Deum benedicens, revertitur ad propria. Cum autem S. Leodegarius provectæ esset ætatis, plenus sanctitate et bonis operibus, in omnibus perfectus, exutus corporali onere, obiit in pace, Beatorum, (ut credimus) spiritibus aggregatus ; cujus corpus venerabile in dextera parte ecclesiæ B. Mariæ Virginis, ad plagam meridianam sepultum est a Fratribus, octavo Kalendas Maji, præstante D. N. JesuChristo. cui est honor et gloria, virtus et imperium cum Patre et sancto Spiritu, in secula seculorum. Amen. *b* E

Lect. V *lunaticum curat :*

Lect. VI

et mortuus 24 Aprilis,

sepelitur in ecclesia S. Mariæ, 24 Aprilis.

b

4 Igitur cum post multum tempus barbara et gentilis ferocitas ad Galliarum venisset provincias debellandas, et devictis superatisque Galliarum urbibus infestatione bellica plurimas devastaret, et in rapinis prædæ crudelissime cuncta depopularet, cupiditatis instinctu, nutu Dei, eventus etiam rei atque itineris, gentem ipsam nefandam cum Rege eorum.... *c* ad Pertensem usque pagum perduxit * Ubi multas ecclesias sua crudelitate depopulaverunt, ac plurima loca Sanctorum incendio tradiderunt. Nam locus *(quem S. Leodegarius præsentia sua corporali sanctificabat sepultus, d* ita ad nihilum redactus est, ut in manibus laicorum traderetur, ut nec divina Officia nec Missarum solennia ibi celebrarentur. *Barbaris e* ergo in patriam suam regressis.... *f* qui tunc Catalaunis erat Episcopus, audiens famam vulgi quod locus sæpe memoratus.... hostium invasione ad nihilum esset redactus ; rursus eum reædificari jussit, quatuorque Canonicos rursus ibidem esse instituit. Hi cum Canonicali more Missarum solennia celebrarent; permissione divina, inimicus nominis Christiani Diabolus, unum hominem in ipso templo perimebat *g :* dedignabatur enim Deus, quod ecclesia in honore sanctæ suæ F Genitricis dedicata sic maneret ut Fratres sibi in ea servientes laicis hominibus subjugarentur. * Factum est autem ut *Episcopus h prædictus,* diœcesis tunc sibi commendatæ regiones Pontificali more visitaret, atque post circuitionem multam apud Pertam gratia quiescendi deveniret : qui ut tale infortunium relatione inhabitantium cognovit, iterum ecclesiam cum maximo honore benedixit, eamque de manibus laicorum *i* abstrahens, ad pristinam dignitatem reduxit.... *k*

c

Lect. VII. *Loco a Barbaris desolato,*

d

e

f

restituuntur 4 Canonici

g

Lect. VIII

h

et liberi declarantur.

i

k

5 Pretiosa est in conspectu Domini mors Sanctorum ejus : et quia Deo cura est de hominibus, saluti eorum consulens, corpus S. Leodegarii manifestare voluit, quatenus per ejus merita gloriosa, fideles sui vitam mereantur æternam. Nam in Aquitaniæ partibus quidam homo [erat] nomine Haybertus, qui cæcus natus fuerat. Huic per somnium talis visio a Domino apparuit, dicens ; Ut, si lumen recipere vellet, villam, quæ Perta vocatur, quantocius adire festinaret. At ille, accepta visione dissimulavit ire, quia putabat phantasiam esse : nam sæpe circuierat multa loca Sanctorum, nec potuerat consequi remedium quod quærebat * Alia vero nocte apparuit ei eadem visio, de incredulitate increpans et dicens ; Per merita viri Dei B. Leodegarii

In Aquitania cæco nato

ter apparens Sanctus, Lect. IX

A garii lumen recipies, qui ibi jacet ab antiquo tempore tumulatus, in dextera parte templi, quod est in honore B. Mariæ semper Virginis : cujus interventu obtinebis remedium quod quæris. Nempe Deus ideo distulit audire preces Sanctorum, quos expetisti, ut tui misererentur, quatenus per te in isto suo Sancto glorificetur, eumque omnibus manifestet: quia nihil proficit lucerna, quamdiu est absconsa, sed mox ut fuerit emissa et super candelabrum imposita, tunc proficit intuenti eam. Ille nec sic assensum præbuit.

EX MS.

jubet Pertam ire indicatum ubi lateat corpus suum:

6 Tertio autem iterum apparuit ei eadem visio, dicens : Cur incredulus existis? per te enim revelare disposuit Deus Sanctum suum, cujus corpus oblivioni traditum est, per incuriositatem torpentium. Qui mox de trina revelatione certus, Pertam cœpit expetere ; illoque die quo mercatum ibi habebatur, id est quarta feria, *l* parentum manibus est adductus : veniensque ad Canonicas loci illius, narrat eis quod viderat, quodque a Domino sibi revelatum fuerat: quos illico stupor ingens et admiratio perculit ; quia ex quo illuc advenerant tale quid ad aures eorum minime pervenit. Fratres igitur nimia B repleti lætitia, pulsantes omnia signa monasterii, jubent omnes convocari, tam extraneos quam vicinos, qui ibi (credimus) divina providentia ad honorem sui Sancti confessoris congregati, [intendebant] negotiationibus diversis...... *m*

Canonici invento sarcophago Episcopum consulunt :

7 Stupefacti valde et non audentes tangere glebam sanctam, consilio inito miserunt Catalaunos Hugonem Archipresbyterum aliosque nuntios ad Gibuinum Episcopum, qui ei ut res evenerat nuntiarent, eique supplicarent ut illuc adveniret, et quid exinde agere deberet decerneret ; maximo quod tempore Sacerdotii sui Dominus hoc manifestare dignatus est. Quo audito Episcopus gratias egit Deo et suæ Genitrici, qui non vult hominem perire, sed semper solatium præstat per quod possit remedia obtinere. Misitque religiosos viros cum Archipresbytero, et Sanctum ut inde levarent præcepit, et optime ut dicebat aptarent. Canonicis [vero] remandavit dicens : Bene fecistis de hac re, quam mihi mandastis : sed sciatis me ad præsens venire illuc non posse ; quia tali causa sum impeditus, quam non possum intermittere. Juvante igitur Christo qui dixit : Nihil proficere lucernam quamdiu esset abscondita; sed mox ut fuerit emissa et super candelabrum posita, tunc proficiet omni C intuenti eam ; levate repositum cœlestem thesaurum et optimo loco ponite, cum istis viris quos ad vos direxi, quatenus per ejus intercessionem misereatur Dominus populo suo.

hic ossa jubet de terra levari;

8 Canonici vero, ut Præsulis responsum audierunt, læti effecti, cum supradictis viris ad tumulum Sancti cum reverentia et timore accesserunt ; et Deus nolens eos frustrare proprio Patrono, [eorum votis favit : nam] corpus beati viri repererunt in supradicto *n* sarcophago lapideo. Mox [autem] ut eum aperuerunt, odor tantæ suavitatis apparuit, ut putarent se foveri *o* deliciis æternitatis. Iterum voces populi ad sidera tolluntur, iterum laudes Domino in commune referuntur. Accedentes igitur Canonici cunctusque Clericorum Ordo, tollentesque cœlestem thesaurum, involutum optimis linteaminibus, in quodam scrinio condiderunt, ipsumque scrinium retro altare B. Mariæ deposuerunt. Adducta [est] ibi multitudo ægrotantium, qui omnes per merita B. Leodegarii sanitatis recipiunt solatium : nam cæcis visus redditur, claudis gressus reparatur, febricitantes ad sanitatem revocantur, diversarumque infirmitatum languores curantur, ad laudem nominis Domini.

quæ suave odorem spirantia

in scrinio post altare collocantur.

9 Erat ibi quædam Matrona prædives, quæ accedens ad Lectorem Canonicorum deprecatur eum, D ut aliquid daret ei de Reliquiis B. Leodegarii. At ille, Matronæ precibus obtemperans, dedit ei de beati viri dentibus : quo munere accepto [non] ut decebat tractavit, sed in sinu suo indecenter posuit: quam illico ultio divina subsecuta est. Nam antequam portas monasterii egrederetur, ita manus ejus lateri ejus adhæsit, ut ab illo nequaquam adimi posset : voluit enim Deus corpus Sancti sui ita glorificare, quem ad salutem fidelium dignatus est manifestare. Nam Matrona, ad se reversa, ab ipso cogitur dolore, ut culpam suam prodat ; et quod injuste impetraverat, coram cunctis sanctæ Ecclesiæ restituat : moxque cum magna reverentia, ante altare B. Mariæ et corpus S. Leodegarii projecit se in oratione, fatetur se esse ream de acquisita injusta postulatione ; et indignam se vociferans, quod acceperat palam cunctis cum gemitu reddidit. Cujus clamorem cum audisset vulgus qui illic aderat, et didicisset quod acciderat, obstupescebat : confitensque peccata sua, Dei misericordiam exoravit pro ea, famulumque ejus Leodegarium. Nec distulit Dominus audire preces eorum, sed sicut petiverunt per famulum [suum] ei reddidit sanitatem pristinam : ac sic sanitate reddita, gratias egit Deo una cum omni circumstante populo. E

Dentem inde acceptum irreverenter habens

punitur, eoque relato sanatur.

10 Celebrato ergo illo die ab omni populo, ob inventionem B. Leodegarii Confessoris, unusquisque cum gaudio remeavit ad propria, excepto illo Hayberto qui lumen receperat. Nam ille illic tantum permansit, quantum sibi vivere superfuit, serviens Deo et famulo ejus, qui ei optatum lumen dederat *p*..... Hæc Translatio corporis S. Leodegarii facta est tempore Guilielmi Episcopi Catalaunensis, in Vigilia S. Joannis Baptistæ, quæ est in nono Kalendas Julii, annoque ab Incarnatione Domini millesimo *q* centesimo decimo quinto, Indictione octava, ad laudem et gloriam D. N. Jesu Christi, cui est honor et gloria per omnia secula seculorum. Amen.

Cæcus illuminatus Pertæ manet.

Altera Translatio facta an. 1115 23 Junii.

ANNOTATA D. P.

a Fratres *intellige, Clericos, in commune Canonico ritu viventes.*

b *Hæc fortassis summa fuit antiquioris ante corporis inventionem Legendæ.*

c *Auctor Lectionum nominat* Crocum, *sub initium seculi 4. Gallias populatum cum suis Alemannis, et hos mox infra appellat* Wandalos, *seculo 5 ineunte easdem Gallias pervagatos, atque adeo unius integri seculi spatio disparatos ab invicem.* F

d *Lectiones* : locus quem S. Memmius ædificaverat ; *et mox infra,* locus sæpe memoratus, a S. Memmio prædecessore suo primo fundatus : *quæ malui omittere.*

e Wandalis, *inquiunt Lectiones : sed* Normannos *intelligendos existimans, supposui generalem appellationem* Barbaris.

f *Fuerit hic* Letoldus : *nec enim alteri ejus propinquiori decessori vel successori, tanta religio quadrat, si attendas quæ de illis habent Sammarthani.* S. Alpinum *nominabat Auctor : sed ipso* S. Leodegario *priorem hunc fuisse credimus.*

g Perimere *hic videtur non accipi absolute, sed ita ut solas minas mortis inferendæ significet, sive acerrima tormenta.*

h *Iterum hic nominatur* S. Alpinus.

i *MS.* inimicorum.

k *Sequebatur velatio* S. Amæ, *ejusque erga ædem S. Mariæ beneficentia, loco non suo.*

l *Forte sequebatur,* post Pascha, *vel,* post Pentecosten, *nec enim est credibile, indeterminate scriptam* Feriam 4.

m

A m *Hic desideratur illuminatio cæci, et sarcophagi lapidei effossio, cum magna exultatione adstantium; quas probant particulæ,* supradicto *et* Iterum, *litteris* n n *notatæ. Porro post novem jam indicatas Lectiones, sequebantur* Lectiones per Octavam tres, *quibus respondent, num.* 7. 8. *et* 9 *simul cum* 10.

o *Fortassis legendum,* frui.

p *Hactenus acta sub Episcopo Gibuino sec.* 10; *excidit autem relatio secundæ Translationis de post altari S. Mariæ, ad proprium (ut conjicere licet) altare vel sacellum.*

q *Scriptum quidem reperitur* Octingentesimo quinto *sed tunc currebat Indictio* 13. *Chiffletius pro* Guilielmo Adelelmum *substituit; quem neque satis certum est isto anno sedisse; neque ipse convenit Translationi,* D *secutæ Inventionem corporis, tempore Gibuini sesquiseculo posterioris. Existimo Latinis literis scriptum fuisse* CIƆCV, *quod pro* DCCCV *sumpserit, et ad longum scripserit imperitus librarius.*

Porro hic additos velim, prope Pertam *sæpe dictam* NOT. 18
vicos, ab ignotis mihi Sanctis nuncupatos in tabula Campaniæ topographica, videlicet S. Hublier, S. Hulier, S. Vrau, S. Morvill: *paulo autem longius, in eodem tamen Pertensi Pago,* S. Compagne, S. Mare, S. Lier, S. Poy, S. Ansebe; *quæ vulgo usurpata nomina, quomodo Latine reddenda sint, et quo die cujusque loci Patronus colatur, libenter discam: tum si quid aliud ibi sciatur de eorumdem Sanctorum Vita, Translationibus, Miraculis, Cultu huic operi dignum inseri.*

DE S. ETHELDREDA REGINA

VIRGINE, ABBATISSA ELYENSI IN ANGLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

B E

D. P.

De ejus cultu, actis et miraculis ex prolixo volumine MS. Historiæ Elyensis.

ANNO DCLXXIX.

Floruit seculo Christi septimo S. Etheldreda, *Regina, Virgo et Abbatissa monasterii Elyensis a se fundati, ob insignem sanctitatem, miram castitatem, et admirandam etiam corporis post obitum incorruptionem, in Ecclesia admodum celebris. Hæc a nonnullis* Etheldrida, *ab aliis* Ætheldritha, *atque* Ediltrudis *appellata reperitur; vulgo* Audry *nuncupata, ex ultima linguæ Anglosaxonicæ alteratione, per Normannos introducta. Res ejus gestas breviter descripsit Venerabilis Beda, lib.* 4 *Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglicanæ cap.* 19. *Latius eas deduxit* Thomas Monachus Elyensis, *variis locis interserens Bedæ verba descripta, quæ malumus illis seorsim præfigere, ut lucem quamdam præferant Actis majoribus: quia hæc conscripta fuerunt, elapsis post obitum Bedæ plus quam quatuor seculis. Extabant illa, et extant etiamnum in Cottoniana Londini Bibliotheca, MSS. codicibus locuplete. Inde sumptum ecgraphum possidet Benedictinorum Anglorum Duaci Collegium: unde secundum exemplum Bollando* C *nostro transcribendum curavit R. D. Leander a S. Joanne; et utrumque scriptum Antuerpiam misit conferendum ad invicem. Fecit id diligenter Bollandus: sed cum ipsum MS. Duacenum haud satis feliciter exaratum esset, non potuit absque subsidio Cottoniani originalis supplere vel corrigere defectus, fortassis plures, librariorum socordia admissos. Nihil plus potuit præstare Joannes Mabilio, eodem Duaceno ecgrapho usus ad Vitam edendam, sicut fecit inter Acta Sanctorum Benedictinorum seculo* 2 *plus aliquid an potuerit Henricus Whartonus, aliud ex eadem Cottoniana ecgraphum nactus, quod Angliæ suæ sacræ Tomo primo inseruit, prout eam nuper accepi post hæc omnia prælo parata, inter imprimendum conferendo cum nostris apparebit.*

Vita a Ven. Beda et Thoma Monacho Elyensi scripta

datur ex Duaceno Ecgrapho,

2 *Interim editam Parisiis Vitam inveniens Henschenius p. m. cujus jam deficienti memoriæ exciderat ipsum ecgraphi Duaceni transsumptum quo fuerat tamen ad* XVII. *Martii, pro S. Withburga usus, nescio quomodo elapsum loco ubi invenire illud debuerat, Parisiensem editionem, denuo prælo nostro subjiciendam aptaverat, sperans ejusdem Mabilionis beneficio obtinere, quem hic omiserat edere librum de* S. Etheldredæ *Translatione, interimque more suo illustravit Vitam, cum prævio aliquo Commentario. Hunc ego mox prosequar, postquam dixero, quod prodeunte ex latebris MS. nostro, non solum data mihi commoditas fuit supplendi, quem Mabilio omiserat, Prologi; et librum secundæ Translationis quem Henschenius optaverat; sed etiam* librorum Miraculorum *valde prolixum, ac ceterorum operum Thomæ ultimum; ubi Auctor non minus sæpe quam in Historia, Elyensem monachum se professus; num.* 103 *nomen suum prodit, quod sit* Thomas; et *num.* 123 *allegat Historiæ* librum primum, de virtutibus ipsius Virginis editum, *ut dubitare jam non possimus, quin idem omnium Auctor sit, ac verus titulus Codicis, sic scriptus.* Prioratus de Ely in Comitatu Cantabrigiæ, ex Historia istius Prioratus, scripta per quemdam Thomam Monachum: *cujus tanto major auctoritas, quanto propius ad ætatem ejus res ipsæ accedunt; cum ante finem seculi* XII *scripserit. Quamquam de priori etiam parte, Vita scilicet ipsius Sanctæ, merito prædicet Mabilio, quod Auctor,* Licet a S. Etheldredæ ætate longe abfuerit, fide tamen omnino dignus est, utpote gravis ac disertus, qui suæ lucubrationis causam et argumenta exponit. Capite enim 33 ait: Quæ in Beda atque in scriptis Anglicis vel Latinis de gloriosa Domina et Patrona F nostra Etheldreda apud nos inventa sunt scripta, juxta modulum intelligentiæ nostræ in unum historialiter texuimus. *De miraculis, ejus ætatem prægressis, ait in eorumdem libro num.* 124 *quod eorum* nonnulla in volumina magna extendi videntur: *quæ dolemus periisse.*

cum hactenus inedita historia Translationis 2,

et libro miraculorum,

eodem auctore.

3 *Libro primo expleto, scripsit idem Auctor alterum librum Historiæ Elyensis, quem ex eodem codice Duaceno habemus, et ante eum sic præfatur:* Importune compellentibus me quibusdam ex nostris, ne ab incepto vacarem, sed gesta nostræ Insulæ, ut spoponderam exequerer.... advocatricis meæ Etheldredæ confisus solatio.... festino in unum congesto volumine explicare.... qui locum restauraverunt; et illorum testamenta, quæ vix et maximo cum labore exquisivi, ea de vulgato in Latinum commutavi, et singula in diversis sparsa locis collegi. *Hæc testamenta seu instrumenta, inter quæ plura Regum diplomata, et Pontificum Brevia numerantur, finem accipiunt in Hadriano Papa IV et Henrico II. Dignus profecto liber, qui inter Anglicanæ antiquitatis monumenta lucem videat, sed nostro operi non inserendus, nisi forte occasio aliqua ipsum suadeat, alicui tomo per modum Corollarii addere, quatenus id non fecit Whartonus.*

Idem et reliquam loci historiam scripsit usque ad 1163;

AUCTORE D. P.

A 4 *Idem dixerim de* Chronica Abbatum et Episcoporum Elyensium. *Scripta fuit Chronica illa, vel scribi cœpta, anno* MCCLXXXIX; *et pertexitur usque ad annum* MCCCCXXXIV, *ut necesse sit illam a pluribus successive continuatam fuisse. Est autem bipartita. Parti primæ post quædam præliminaria initium facit Libellus breviter computatus, in quo continetur* Genealogia et Vita B. Etheldredæ et sororum suarum, et de statu ecclesiæ Elyensis, a tempore primæ fundationis usque ad hæc tempora nostra. *Altera* de Pastoribus et Prælatis Ecclesiam regentibus illam, ab anno Incarnationis Dominicæ MCVII usque ad præsens, *inquit Auctor, intendens, ut Præfatur, illorum actus scribere, necnon de miraculis quibusdam* quæ per merita gloriosæ Virginis Edeldredæ nostris temporibus ab ipso facta sunt, a quo bono cuncta procedunt; *quæ inde ad calcem describemus sub titulo Analectorum. Meminit hujus collectionis, velut in Bibliotheca Cottoniana reperiendæ Auctor Monastici Anglicani; unde eamdem anno* 1691 *in lucem protulit Henricus Whartonus tomo* I *Angliæ sacræ a pag.* 593 *ad* 686, *ubi cuique parti suum diversum assignat Auctorem. Nam primam quidem, incipientem a primo in Britannia Christianitatis exordio, regnante ibidem*

ex qua continuata usque ad 1107 *ab eodem Thoma*

B *Lucio anno* CLVI, *ac prædicante postea Augustino sub annum* DXCVI, *moxque transeuntem ad tempora Elyensis fundationis, et deductam usque ad mutationem tituli Abbatialis in Episcopalem; primam inquam Historiæ Elyensis partem, adscribit prænotato* Thomæ, *quasi hic sua ipsiusmet scripta in compendium redegerit. Secundæ autem partis, sub titulo continuationis, ab anno* MCLXIX, *agentis de primis duobus Episcopis Hervæo et Nigello, scriptorem appellat* Richardum Priorem Elyensem; *tertiæ usque ad* MCCCLXXXVIII *progredientis, auctorem facit* Monachum, Elyensem *quidem etiam ipsum, sed Anonymum. Istis autem continuationem quartam, Duacceno MS. extraneam, addit idem Whartonus, a* Roberto Stetrardo *ultimo Priore Eliensi continuatam usque ad annum* MDXLIV. *His præmissis transeo ad Henschenii Commentarium sic deductum.*

et ab aliis tribus usque ad 1544 *dantur Analecta.*

G. H.

5 *Ad hunc* XXIII *Junii celebratur in genuino Martyrologio Bedæ memoria* S. Ediltrudæ Virginis et Reginæ in Britannia: cujus corpus cum undecim annis esset sepultum, incorruptum inventum est. *Quæ plane eadem leguntur in Martyrologiis, Usuardi, Adonis, Rabani, Notkeri, et aliorum recentiorum, cum hodierno Martyrologio Romano; in quo adduntur ista*

Memoria Sanctæ in Martyrologiis 23 Junii,

C *verba:* Quæ sanctitate et miraculis clara migravit ad Dominum. *At qui in hisce Martyrologiis dicuntur* anni undecim sepulturæ, *asseruntur* Sedecim *fuisse in Actis apud Bedam et Thomam monachum; et in Historia Ecclesiæ Elyensis: item apud Florentium Wigorniensem, ad annum* 695, *Joannem Brompton in Chronico, pag.* 741 *et* 791; *et Capgravium, in ejus Legenda; ac demum in Breviario Sarisburiensi Parisiis anno* 1557 *excuso: festumque hujus Translationis celebratur die* XVII *Octobris in dicto Breviario, uti etiam in antiquiore Breviario Sarum anni* 1499. *Memoraturque in antiquo Martyrologio Ultrajectino Ecclesiæ S. Mariæ, in Anglia aucto Christi seculo* XII; *necnon in MS. Florario et Martyrologio Coloniæ et Lubecæ sub annum* 1490 *excuso aliisque recentioribus.*

et Translationis 17 Octobris.

6 *Fuimus nos anno* MDCLXII *in cœnobio Normanniæ Gemmeticensi, ibidemque reperimus antiquum Missale circa annum* ML *dono acceptum a Roberto quondam istic Abbate, tunc Episcopo Londinensi, dein Archiepiscopo Cantuariensi, quod videbatur exaratum circa annum millesimum, ab eo enim anno Tabula Paschalis exorditur. Erant autem in dicto Missali ad hunc* XXIII *Junii præscriptæ duæ Orationes quarum hæc prima erat:* Deus ineffabilis rerum conditor universarum, qui famulis tuis annuam hodiernæ festivitatis lætitiam in venerandæ almæ Virginis tuæ præclaræ D Ætheldrythæ tribuisti commemoratione; quæsumus, ut eadem interveniente vitiorum incentiva queamus nociva superare; et ad te summum bonum, qui vera lux es, callis ac pietas, divinitus pervenire. *Alia est hujusmodi.* Omnipotens, præclarissime Deus, auctor virtutis et amator virginitatis, qui beatam Ætheldrytham hodierna die dignatus es ad cœli gaudia deducere; suppliciter tuam imploramus clementiam, ut, cujus sacram solennitatem celebramus in arvis, de ejusdem patrociniis gaudeamus in astris. *Aliæ Orationes habentur in citatis Breviariis Ecclesiarum Sarum et Sarisburiensis. Lubet adjicere ex dicto Missali, quæ in Missæ Præfatione post verba,* æterne Deus, *sic interponuntur.* Qui omne genus humanum, calliditate antiqui serpentis seductum, et consensu primi parentis depravatum, ob idque ab amœnitate Paradisi expulsum, mirabiliter reformasti per Unigenitum; qui ideo dignatus est nasci de intemerata Virgine, ut nos purgaret ab universæ sordis contagione; atque idcirco voluit mortis subire periculum, quatenus destrueret nostræ necis imperium: pro cujus dilectione beata Virgo Ætheldrytha contempsit gaudia mundana, et lucrata est cœlestia regna; quæ duorum spretis Regum thalamis, copula perpetuæ E castitatis, ac desiderio gloriæ perennis, unigenito Filio tuo Domino Jesu Christo meruit sociari: cujus misericordiam humiliter deprecamur, ut ejusdem Virginis intercessionibus, fragilis vitæ expulsis criminibus, cœlestis patriæ hereditatem sumere mereamur. Per quem etc. *In antiquo Breviario Sarum præscribitur deprecatio, ad ipsam directa, quam lubet lectori proponere.*

Orationes ex vetusto Missali,

et Præfatio.

7 In præsentis vitæ et fluctuantis seculi naufragio constituti, ad tui portum præsidii confugimus, Virgo piissima atque celeberrima Etheldreda, ut tuæ circa nos pietatis sentiamus viscera, quæ de tua jugiter gratulamur præsentia. Respice igitur, pia Mater et Domina, pio intuitu ad exiguum sed devotum nostri famulatus obsequium: et quos premit humanæ fragilitatis immensitas, tuæ virginitatis, quæ Sponso Virginum placuit, relevet ac sustentet veneranda sublimitas. Credimus enim atque confidimus te ab eodem Sponso tuo, qui speciem tuam concupivit, quidquid petieris impetrare: quam in thalamo Regis æterni collocatam, cum Virginum choris de palma virginitatis certum est exultare. Succurre, Domina; succurre, mater misericordiæ Etheldreda, nostræ miseriæ; suffragiis precum tuarum scelerum nostrorum F maculas absterge: tibique famulantes tales effice, ut tuæ integritati pure valeant deservire. Gregi tuo tuæ solicitudinis atque protectionis semper adsit custodia, ut sicut tui sacratissimi corporis incorruptione jugiter gaudemus atque præsentia, sic et de tua subventione gaudeamus assidua. Protege igitur Mater filios, Domina servos: ut, qui se tuæ memoriæ ac venerationi profitentur obnoxios, tuæ largitatis et pietatis beneficia sese gratulentur adeptos. Respice, benignissima Virgo Etheldreda, ad nostras angustias, quas nostris meritis sustinemus; et per tuæ sanctitatis merita et intercessiones, et iram Judicis placa quam offendimus, et veniam impetra quam non meruimus. Tuis precibus ad misericordiam inclina justitiam districti sed justi examinis: quia Agni, qui Sponsus est Virginum, vestigia quocumque ierit, Virgo sequeris. Repræsenta, quæsumus, supernæ clementiæ gemitus nostros atque suspiria, ut divinæ miserationis per te suscipiamus incrementa, quo tecum in æternum gaudere mereamur, te petente, illo largiente, qui te integritatis coronavit gloria, per cuncta seculorum secula. Amen. *Hæc ibi cum singulari erga* S. Etheldredam *affectu: cujus etiam, ut in citato pervetusto Missali habetur,*

Alia petita suffragia.

A *habetur, fit mentio in Canone Missæ, nam sic legitur.* Cæciliæ, Anastasiæ, Ætheldrythæ, Geretrudis, cum omnibus Sanctis tuis.

Error Trevirensium de ejus apud se habitatione,

8 *Obiit Virgo, anno Christi* DCLXXIX ; *adeoque sedecim annis citius, quam S. Willebrordus in Trevirensem adveniret diœcesim : a quo Epternacense monasterium adjuvantibus SS. Irmina et Adela, Dagoberti Austrasiorum Regis filiabus, fundatum est circa annum* DCXCVI, *ut vult Browerus. Quare merito hic idem sensit* S. Ediltrudis *apud Trevirenses memoriam, adscribendam eidem sancto Willebrordo; qui post integrum corpus Reginæ inventum, præsente S. Wilfrido Episcopo, credi potest ab hoc accepisse, per amicos ex Anglia venientes, partem aliquam linteorum sepulcralium, pariter incorruptorum, quorum attactu magna tunc fiebant miracula ; sancteque oratorium aliquod excitasse in loco, ubi etiamnum* fons S. Ediltrudis *nominatur et celebratur, ab ipsomet S. Willebrordo per miraculum elicitus. Nam quod de ejus ibi anachoresi Trevirenses Fasti tradunt suis ipsam Sanctis adnumerantes, id simile est ei, quod de* S. Walburgi *dicunt Antuerpienses, in loco ubi idem S. Willebrordus oratorium ei dicavit, sicut dictum est* XXV *Februarii.*

B

ob fontem a S. Willebrordo elicitum, eique sacrum.

9 *Correctis ergo seu omissis quæ notavi circa prædictam memoriam Sanctæ perperam tradi ; audi quid Trevirieus poeta, apud Browerum an.* 977 *num.* 24, *canat de fonte.*

Irriguum supra Lesuram cautesque silentes *(ita tunc dictum fluviolum intelligo, qui paulum supra Epternacum Suræ miscetur diversum a vicino sibi Ura.)*
Cognita dum viridi stabunt sua mœnia Silvæ ; *lingua Teutonica scilicet* Grunewalt *dicitur locus, teste Browero istic fortassis ubi* Walstorp *notant tabulæ supra prædictum fluviolum.*

Concretas inter sentes hamataque tesqua.
Illo forte loco, tum cum melioris abesset
Gratior usus aquæ, Wilbrordus, gloria princeps.
Telluris Frisiæ, suppostæ pondera terræ
Perculit immisso baculo, fontemque benignum
Duxit, et aptus aquæ Mystæ liquor emanavit.
Nunc fons in pretio est : habet et sua præmia potor,
Seu ventrem doleat, seu sospite gaudeat aura.
Vidit ad hæc Virgo *(Ediltrudis)* nec fama intercidit ævo.

VITÆ COMPENDIUM

C

Ex libro IV *Historiæ Bedæ capite* XIX.

Accepit autem Rex Egfridus conjugem nomine Edildridam, Annæ Regis Orientalium Anglorum, cujus sæpe mentionem fecimus ; viri bene religiosi, ac per omnia mente et opere egregii : quam et alter ante illum vir habuerat uxorem, Princeps videlicet Australium Girviorum, vocabulo Tonbert : sed illo post modicum temporis, ex quo eam accepit, defuncto, data est Regi præfato. Cujus consortio cum uteretur duodecim annis, perpetua tamen mansit virginitatis integritate gloriosa, sicut mihimet (sciscitanti cum hoc, an ita esset, quibusdam venisset dubium) beatæ memoriæ Vuilfridus Episcopus referebat, dicens se testem virginitatis ejus esse certissimum ; adeo ut Egfridus promiserit se ei terras ac pecunias multas esse donaturum, si Reginæ posset persuadere ejus uti connubio, quia sciebat illam nullum virorum plus illo diligere. Nec diffidendum est, nostra etiam ætate fieri potuisse, quod ævo præcedente aliquoties factum fideles historiæ narrant, donante uno eodemque Domino, qui se nobiscum usque in finem seculi manere pollicetur. Nam etiam signum divini miraculi quo ejusdem feminæ sepulta caro corrumpi non potuit, indicio est, quod a virili contactu incorrupta perduraverit. Quæ multum diu Regem postulans, ut seculi curas relinquere, atque in monasterio tantum vero Regi Christo servire permitteretur ; ubi vix aliquando impetravit, intravit monasterium Ebbæ Abbatissæ, quæ erat amita Egfridi Regis, positum in loco quem Coludi urbem nominant, accepto velamine Sanctimonialis habitus a præfato Antistite Vuilfrido.

Ediltrudis in conjugio permanet Virgo:

Matth. 18,

D

EX MS.

petit monasterium ;

2 Post annum vero ipsa facta est Abbatissa in regione, quæ vocatur Elge : ubi constructo monasterio, Virginum Deo devotarum perplurium Mater Virgo, et exemplis vitæ cœlestis esse cœpit, et monitis. De qua ferunt, quia ex quo monasterium petiit, numquam lineis, sed solum laneis vestimentis uti voluerit, raroque in calidis balneis, præter imminentibus solenniis majoribus, verbi gratia, Paschæ, Pentecostes, Epiphaniæ, lavari voluerit ; et tunc novissima omnium, lotis prius suo suarumque ministrarum obsequio ceteris, quæ ibi essent, famulabus Christi. Raro etiam, præter majora solennia vel arctiorem necessitatem, plus quam semel per diem manducaverit semper, si non infirmitas gravior prohibuisset et tempore matutinæ Synaxeos usque ad ortum diei, in ecclesia precibus intenta persistiterit. Sunt etiam, qui dicunt, quod per prophetiæ spiritum, et pestilentiam, qua ipsa esset moritura, prædixerit ; et numerum quoque eorum, qui de suo monasterio hoc essent de mundo rapiendi palam cunctis præsentibus intimaverit. Rapta est autem ad Dominum, in medio suorum post annos septem ex quo Abbatissæ gradum susceperat : et æque, ut ipsa jusserat, non alibi quam in medio eorum juxta ordinem, quo transierat, ligneo in locello sepulta.

fit Abbatissa ;

E

jejunium fere perpetuum servat,

abit e vita.

3 Cui successit in ministerium Abbatissæ soror ejus Sexburga, quam habuerat in conjugem Earconbertus Rex Cantuariorum : et cum sexdecim annos esset sepulta, placuit eidem sorori Abbatissæ levari ossa ejus, et in locello novo posita, in ecclesiam transferri : jussitque quosdam e Fratribus quærere lapidem, de quo locellum in hoc facere possent. Qui ascensa navi (ipsa enim regio Elge undique est aquis et paludibus circumdata, neque lapides majores habet) venerunt ad civitatulam quamdam desolatam, non procul inde sitam, quæ lingua Anglorum Grandacestir vocatur ; et mox invenerunt juxta muros civitatis locellum, de marmore albo pulcherrime factum, operculo quoque similis lapidis aptissime tectum. Unde intelligentes, a Domino suum iter esse prosperatum, grates agentes, retulerunt ad monasterium. Cumque corpus sacræ Virginis ac Sponsæ Christi aperto sepulcro esset prolatum in lucem, ita incorruptum inventum est, acsi eodem die fuisset defuncta, sive humo condita : sicut et præfatus Antistes Vuilfridus, et multi alii, qui novere, testantur. Sed certiori notitia medicus Cinfridus, qui et morienti illi, et elevatæ de tumulo adfuit, referre erat solitus ; quod illa infirmata, habuerat tumorem maximum sub maxilla : Et jusserunt me, inquit, incidere tumorem illum, ut efflueret noxius humor, qui inerat. Quod dum facerem, videbatur illa per biduum aliquanto levius habere, ita ut multi putarent, quod sanari posset a languore. Tertia autem die prioribus aggravata doloribus, et rapta confestim de mundo, dolorem omnem ac mortem perpetua salute ac vita mutavit.

F

Post multos annos corpus defunctæ incorruptum invenitur,

4 Cumque post tam multos annos elevanda essent ossa de sepulcro, et extento desuper papilione, omnis Congregatio, hinc Fratrum, inde Sororum, psallens circumstaret, ipsa autem Abbatissa intus cum paucis, ossa elevatura et delatura intrasset ; repente audivimus Abbatissam intus clara voce proclamare ; Sit gloria nomini Domini. Nec multo post clamaverunt

EX BEDA. et curatum vulnus sub mortem factum.

A clamaverunt me intro, reserato ostio papilionis : vidique elevatum de tumulo et positum in lectulo corpus sacræ Deo Virginis, quasi dormientis simile. Sed et discooperto vultus indumento, monstraverunt mihi etiam vulnus incisuræ, quod feceram curatum ; ita ut mirum in modum pro aperto et hiante vulnere, cum quo sepulta erat, tenuissima tunc cicatricis vestigia apparerent. Sed et linteamina omnia, quibus involutum erat corpus, integra apparuerunt, et ita nova, ut ipso die viderentur castis ejus membris esse circumdata. Ferunt autem, quia cum præfato tumore ac dolore maxillæ sive colli premeretur, multum delectata sit hoc genere infirmitatis, ac solita dicere : Scio certissime, quia merito in collo pondus languoris porto, in quo juvenculam memini me supervacua monilium pondera portare : et credo, quod ideo me superna pietas dolore colli voluit gravari, ut sic absolvat a reatu supervacuæ levitatis, dum mihi nunc pro auro et margaritis, de collo rubor tumoris ardorque promineat.

5 Contigit autem tactu indumentorum eorumdem, et dæmonia ab obsessis fugata corporibus, et infirmitates alias aliquoties esse curatas : et loculum, in quo primo sepulta est, nonnullis oculos dolentibus B saluti fuisse *a* perhibent : qui cum suum caput eidem loculo apponentes *b* orassent, mox doloris sive caliginis incommodum ab oculis amoverunt. Laverunt igitur Virginis corpus, et novis indutum vestibus intulerunt in ecclesiam; atque in eo, quod allatum erat, sarcophago posuerunt, ubi usque hodie in magna veneratione habetur. Mirum vero in modum ita aptum corpori Virginis sarcophagum inventum est, acsi ei specialiter præparatum fuisset : et locus quoque capitis seorsum fabrefactus, ad mensuram capitis illius aptissime figuratus apparuit. Est autem Elge in provincia Orientalium Anglorum, regio familiarum circiter sexcentarum, in similitudinem insulæ, vel paludibus (ut diximus) circumdata, vel aquis ; (unde et a copia anguillarum, quæ in eisdem paludibus capiuntur, nomen accepit) ubi monasterium habere desideravit memorata Christi famula, quoniam de provincia eorumdem Orientalium Anglorum ipsa, ut præfati sumus, carnis originem duxerat. *c*

a

b

Translatio in novum loculum.

c

ANNOTATA D. P.

C a *Qui Bedæ Historiam Anglosaxonice redditam a Rege Alfrido, una cum contextu Latino Bedæ curavit imprimendam; tam utilis quam fidelis in Annotatis; ut est ubique intentus ad omnia et singula loca enervanda, ex quibus Catholici confirmari possint in sua religione, et novitiæ superstitionis agnoscere vanitatem, fidei majoribus suis prædicatæ contrariam; magnam hic vim ponit in verbo* perhibent, *quasi non suo id ingenio Beda, sed vulgi credulitatem contemnens scripserit. Verum adeo evidens est Bedæ sensus, miracula per Sanctorum Reliquias patrata pluries affirmantis, ut eum velle exemplis probare, esset iis loqui qui Bedam numquam legerint. Sufficiet Hymnus infra descriptus in Actis prolixioribus num.* 741.

b *Alfridus, rem clarius explicaturus, periphrasi hac utitur :* Illi autem caput suum oculosque affixerunt, et ad illum *(scilicet loculum)* oraverunt. *Hic totis insurgit viribus malignus Scholiastes Regem ipsum superstitionis insimulans, quam nequiverit dissimulare. Ut autem solum Deum, et semper, numquam Sanctos orari posse persuadeat; adducit Homiliam quamdam de Oratione Moysis, ubi monentur Christiani,* in quavis difficultate semper Deum invocare; *et* Quid erit, *inquit auctor,* si nolimus Jesum invocare? *Quasi qui Sanctos orent, per ipsos non orent semper Deum; et ad illos velle suas preces dirigere, sit nolle Jesum invocare. Aliter scimus et oramus Catholici. Eodem allegat* D *fragmentum alterius Homiliæ, apud Anglosaxones in festo Sanctorum omnium legi solitæ, quia ibi expressam eorum invocationem non invenit vel usurpatum vel commendatam : nec animadvertit quid significent hæc ab eo producta verba,* Sanctis hisce omnibus prædictis, hoc est Angelis hominibusque Dei electis, hujus diei honor in Ecclesia fidei celebratur, illis in honorem, nobis auxilium, ut nos per illorum intercessionem illis assimilemur. *Quomodo vult* auxilium *ab iis nobis provenire, quos vetat invocare ?*

Sanctorum invocatio.

c *Ita finitur cap.* 19 *lib.* 3, *et sequitur* 20 *totum translatum in Vitam sequentem, prout ipsum legi poterit num.* 74 ; *exactum ad editionem Petri Francisci Chiffletii, præ ceteris accuratam, unde nostri ecgraphi, menda nonnulla licuit corrigere. Alfredus vertere Caput illud prætermisit, quia diffidebat se posse Hymnum pari elegantia Anglosaxonico metro reddere, nec ad Historiam omnino erat necessarius. Eo loco editor, Cantabringensis Academicus, Saxonice exhibet et ex Academiæ suæ membranis* initium *cujusdam* panegyricæ orationis et anniversariæ; Quam, *inquit,* loco publicæ Homiliæ popellus noster *(nequit ille scilicet nisi contemptim loqui de Sanctorum cultoribus)* imbibere solebat, *quæque* hodie demonstrabit, honore E quanto S. Ethildritham Anglicana gens antiquitus habuerit. *Ejus hæc est Latina versio.*

virginitas Sanctæ laudata versibus Bedæ et miraculis commendata.

Scribemus modo, quantumvis mirabile exsistat , de S. Ethildrita, Anglicana illa Virgine, quæ cum duobus maritis una fuit, attamen virgo permansit; sicut miracula ostendunt quæ sæpius operatur. Anna dictus est pater ejus, Orientalium Saxonum Rex ; vir perquam Christianus, prout operibus ipsis testatus est ; totaque ejus progenies a Deo nobilitata fuit. Tunc Ethildritha cuidam Principi dabatur in uxorem : noluit tamen virginitatem ejus per conjugium deleri, sed in puritate illam conservavit. Deus enim cum sit , omnia potest quæ velit, multisque modis suam potentiam ostendit. Tunc obiit Princeps, cum ita Deus voluisset. Data autem fuit Ecgfritho Regi, annosque duodecim in Regis hujus connubio permansit Virgo ; sicut miracula multa gloriæ suæ et virginitatis sæpe testantur. Jesum dilexit illa, qui illam intemeratam servavit ; Deique ministros honoravit, quorum unus Wilfridus Episcopus fuit etc. *Legant hæc antiquitatis et fidei Anglicanæ monumenta, virginitatis et continentiæ osores : miracula vero, ad utriusque probationem divinitus patrata, agnoscant vel inviti pseudoevangelici ministelli,* F *et erubescant si possent : ego hæc, ut vetustiora , præmittere volui Vitæ, post medium seculum* XI *scriptæ.*

ACTA PROLIXIORA

Auctore Thoma Monacho Elyensi

Ex MS. Duaceno, collato cum editionibus Parisiensi et Londinensi.

PROLOGUS

Ad totam Historiam Monasterii Elyensis, de partitione operis; et situ, natura, ac fortuna insulæ Ely. A

A

Cum animadverterem excellentiam Elyensis insulæ, et animo versarem quæ ob merita sanctarum Virginum, in ea quiescentium, collata et conscripta sunt admiranda opera ; et eventus insulæ, ac gesta Magnorum : animum contuli ad ea, quæ minus per seriem annorum et temporum ; et Regum atque Dominorum insulæ inclyta gesta, quæve disperse vel confuse Anglico stylo inserta sunt, et bona

Elyensem Historiam universam scripturus,

A bona facta atque miracula Sanctorum Sanctarumque ibidem Deo militantium, secundum ordinem in hac Historia explicare tentavi : apud nos enim hujusmodi congesta per ordinem et insimul historialiter scripta adhuc minime habentur (nisi Vita et Miracula Sanctarum illic quiescentium) de Historiis, de Chronicis, de scriptis Anglicis et Latinis, de testamentis, de relatione collecta fidelium. *vel potius scripturo paraturus materiam,* Unde exarare cœpi aliqua, ne quæ digne prædicanda sunt, inscripta remanerent, quasi incognita seu vetustate consumpta atque abolita. Nam diu expectatus Philosophus aut bonus Historiographus, dum stylum advertere tentaverit, in multis materiam non inveniet. Et si forte quis opusculum istud exprobrare tentaverit ; oramus ut manus myrrham distillantium apponat, et opus poetæ suscipiat, ut in memoriam posteris, si explicaverit, relinquatur.

2 De cetero pravitatem scribendi, et prolixitatem tractandi ne causetur quæso ; sciens in brevi velut repente, facta plurimorum et tempora comprehendi non posse, nisi Lectorem magis fastidiret *petit attentum lectorem,* et ingrueret. Nam et regio Anglorum, cum et una terra sit, plures in ea per provincias vario sub eventu principabantur : et contigit ut ad regnandi B emolumentum primum Ducibus, deinde Regibus subesset una eademque Britannia. Sed nisi flexibilem seriem Lector sedulo intendat, nunc de uno, nunc de altero regno, ac Regum nomina varie disserentem, ordinem non facile advertet. Idcirco Historiam in duos *a* libros distincte per Capitula partiri aggressus sum, ac singula in suis locis et quorum temporibus contigerunt enarrare. *et opus in duos libros partitur,* Liber vero primus constat de situ insulæ, et de gloriosa Regina Etheldreda, et de succedentibus ei sanctis Virginibus, quibusve infortuniis insula subjacuit usque ad ingressionem Monachorum in Ely. Secundus autem de temporibus Monachorum in Ely, et de libertate loci, et quomodo ecclesia renovata fuit, et de obsidione Normannorum, usque ad tempora Episcoporum, quod nunc est. Et quoniam ad hujusmodi narrationem divertere Fratrum solicitudo et gratia provocaverunt me, necessarium reor opus memorabile caritatis et quæ sumus experti, [uni] volumini commendare ; quo puritas caritatis, operi inserta, propensius enitescat, pulchra varietate distincta, et sicinitium experiar, cooperatorem omnium invocans Deum.

3 Omnes præclari Nobiles suum penitus oppidum C decorare et magnificare contendunt, et statum provinciæ atque suorum facta majorum memoria digna *incipiens a nomenclatura loci,* litteris commendare nonnulli intendunt ; quod recte fit. Nos autem majorum facta sequentes, priusquam interius progrediatur Historia, videtur congrui ordinis de loci nomine narrationem incipere : quia Ely, stagnantium maxima Insularum [dicitur], quam omni dignam titulo prædicare incipmus, opibus et oppidis magnificam, silvis, vineis, et aquis æque laudabilem, omni fructu, fœtu ac germine uberrimam Dicimus autem [quod] Ely *b* Anglice, id est [Insula] anguillarum a copia earum quæ in eisdem capiuntur paludibus, nomen sumpsit ; *ab anguilliis nuncupati : c* sicut Beda Anglorum disertissimus docet; quæ mutato nomine meliorando, Ely nuncupatur modo, scilicet digna Dei domus, cui nomen convenit ejus. Inter civitates et regiones Angliæ decentissima atque nominatissima, miraculis famosa, Reliquiis gloriosa utile et quietum videtur præferre habitaculum, et, ut vere fatear, valida virorum præmunita manu atque bellicosa, animis et armis hostibus ad resistendum parata...

cujus plurimis laudibus prætermissis 4 De domesticis animantibus, de feris silvarum, de volucribus, de piscibus multis et magnis, qui per circuitum sæpe capiuntur in aquis, quæ maria vocantur, quanta ibi copia sit diceremus, [nisi] in libro D hujus operis secundo juxta seriem, ubi legitur a *A. THOM. ELYENSI EX MS.* Normannis insula fuisse subacta, singula memorarentur. Et quid amplius ? Interius ubere gleba satis admodum læta [est], hortorum nemorumque amœnitate gratissima, ferarum venatione insignis, pascuis pecorum et jumentorum nen mediocriter fertilis, et piscosis fluminibus maximis undique circumdata *d*. *situm terminosque definit,* Non enim insula maris est, sed stagnorum refusionibus et paludibus inaccessa. Navigio adiri poterat : sed quoniam volentibus illuc ire quondam periculosum navibus ; nunc facta via per palustre arundinetum, *e* pedibus transitur. Restat autem insula in longitudine milliaribus VII, a Contingelade *f* usque ad Littleporte vel ad Abbotesdelf, nunc vero Biscopesdelf vocitatum : et in latitudine quatuor, hoc est a Cherchewere *g* usque ad mare de Straham cum adjacentibus insulis per gyrum, præter Duddingtone *h*, quæ etiam insula est, in qua villulæ sunt, et nemora cum insulanis pertinentiis, cum aliis non sine semine incolis, cum pascuis uberrimis. Nominatur etiam ad prædictam insulam Chateriz, ubi Abbatia est Sanctimonialium ; et pagus *i* Witleseya, atque Abbatia Monachorum de *k* Thorneia.

5 Dicitur autem insula nunc esse in Comitatu E Cantebrigiæ duorum *l* centuaritatuum : *nunc pertinentis ad Comitatum Cantabrigien.* sed unum est cum appendiciis, quæ deforis sunt : Atque his metis [continetur], juxta [quod] antiquitus infra se constare perhibetur atque dignoscitur (hoc est a medietate pontis Detro usque ad Upwere *m*, et a Biscopesdelf) usque ad fluvium juxta Burch quod vocatur *n* Nien in Provincia Girviorum (Girvii (autem) sunt omnes Australes Angli, in magna palude habitantes, in qua est insula de Orlii) sed verius, secundum Bedæ attestationem de Provincia est Orientalium Anglorum, in ejusdem ingressu Provinciæ sita. *sed olim ad Orientalium Anglorum Provinciam :* Antiquitus autem (ut fertur) villa apud Cratendune, id est vallem Crati, sita fuit ; ab urbe quæ nunc est milliario distans, ubi ferramentorum utensilia, et Regum numismata multoties reperiuntur antiquorum : et quod illic hominum diu fuerit habitatio, nonnullis designatur indiciis. At (postquam) Deo amabilis Etheldreda, accepta jure dotis insula a Tonberto primo sponso suo, illic mansionem elegit, prope fluentis *o* alveum in loco eminentiore habitacula posuit; illic deinceps constructa urbe potius ac decentius habitatur. *ubi olim a S. Augustino erecta ecclesia,* In primitiva etenim Ecclesia nascentis fidei et christianitatis, in F honorem semper Virginis Mariæ monasterium ibi fuerat fabricatum, per B. Augustinum Anglorum Apostolum : cujus operis Rex Æthelbritus primus fundator extitit : in quo ministros, Dei officium complentes, instituit ; quos Pendæ Regis exercitus, patriam atque viciniam devastans, inde postea fugavit, locumque in solitudinem commutavit. *a Penda Rege eversa,* Talibus itaque fundatoribus Elge monasterium primitus fundatum est, ut in antiquis legimus scriptis.

6 Quamquam beata Etheldreda, post longam desolationem, suum hic mereatur primatum, ubi Christo servante usque in præsentiarum habetur ecclesia, quam sedem Episcopalem postea factam novimus, et ipsius metropolim fore provinciæ. *ab Etheldreda restituta fuit,* Ab omnium namque judicio et potestate insula admodum libera est, quod neque Episcopus neque alicujus exactionis minister, sine advocatione Fratrum, se intromittat vel rem Sanctæ inquietare præsumat: quod per privilegia et munimenta suis locis plenius inseremus; dignum ducentes prius Historiam tractare famosæ insulæ, qua floruit ac floret Christo patrocinante, præsentia, beneficiis, atque miraculis sanctarum feminarum Etheldredæ videlicet, Withburgæ, Sexburgæ, et Ermenildæ : quarum suffragiis feliciter gratulatur,

A. THOM. ELYENSI EX MS. *rursumque a Danis eversa.*

A tur. Continentur illic etiam Sanctorum Sanctarumque plurimarum Reliquiæ, quæ post ipsas Christo famulantes in Ecclesia successerant, usque ad tempora Danorum, videlicet Inguaræ *p* pagani Regis ac sociorum ejus : qui habitatricibus partim peremptis partim fugatis, locum penitus subverterunt. Sunt autem in gremio insulæ duodecim ecclesiæ, cum villis campestribus et modicis insulanis, quæ ab antiquo ad cœnobium, tamquam capellæ ad matricem ecclesiam pertinent ; nec extra cœnobium nisi sero ad ecclesias facta sunt cœmeteria. Sed apud Ely ex tota insula defunctorum sepeliebantur corpora. *q.*

ANNOTATA D. P.

A *Prologum hunc, a reliquo avulsum corpore exhibet Whartons in Præfatione num.* XLVIII, *cum quo eum contulimus.*

a *Scriptum erat* tres, *contra expressam hic assertionem Auctoris ; sed ita faciendum videbatur librario, inter utrumque librum posituro librum Miraculorum, licet Auctoris manifesto diversi.*

b Y *sive* Ey, *Anglis* Insula *est ; a forma scilicet ovi, undique præcisa, quæ Belgis composite* Eylant, *quasi*

B terra ovalis *: iisdem etiam anguilla dicitur* Ael, *Anglis* Eel. *Dicitur etiam et scribitur* Elige, *et contractim* Elge, *quasi* Elgey, *vel* Elih-ey, *id est Anguillosa insula. Vide annotata Henschenii ad Cap.* 5. *litt.* O.

c *Quia* Eli *in Evangelio, Matth.* 27, *interpretatum legitur* Deus meus.

d *Operæ pretium fuerit Cambdenum in Icenis legere, describentem situm , ingenium, fertilitatem, et amœnitatem regionis.*

e *Malmesburiensis eam viam esse docet ad* Schamvillam, *ubi S. Felix, Orientalium Anglorum Episcopus, primam suam Sedem collocavit : quæ villa a Monasterio ad Orientem distat* 3 p. m. *seu miliaribus Anglicanis , quæ simul sumpta uni horariæ leucæ æquivalent.*

f *Non ansim spondere, propria nomina omnia recte a librariis expressa esse, cum etiam alibi frequentia appareant menda discrete supplenda aut emendanda, ut Lectorem fastidio consulatur. In nominibus autem locorum peculiaris est difficultas, cum ea vel in usu esse desierunt, vel non exprimuntur in tabulis, uti hic* Contingelade, *terminus insulæ Occidentalis, respectu* Little porte *Orientali termino, et* 4 *millibus ab* Ely

C *distante, cui ad Boream jacet.*

g *Neque hoc nomen invenitur : sed nomen videtur habere a Caro fluvio, insulæ Occiduum latus perstringente, seque Usæ miscenti apud* Erith; *unde usque* Straham, *melius* Stratham, *alias* Stretham *latitudo hic dicta invenitur, estque hic Australis limes insulæ.*

h *Optime ea exprimitur in tabula Comitatus Huntingtonensis, uti et* Charteris, *de qua infra, atque* Mepelo, *similes insulæ, alibi non sic expressæ.*

i *Distat hic per modum insulæ, duobus a Peterburgo, ab* Ely 12 *milliaribus.*

k Thorneia *ultra prædictum pagum versus Boream fere* 4 *mill. est tamen et aliud* Thomey, *solum* 2 *milliaribus distans monasterio, ideoque hic non aptum intelligi.*

l *Anglicani Comitatus passim in* Hundreda. *Dividuntur ; sic dicta, quod in singulis essent centum pacis Regiæ fidejussores sive Judices, de quibus vide Spelmannum in Glossario.*

m *In talibus* Upwel, *ad* 12 *milliaria supra Ely ad Boream : sed pontem hic nominatum non invenio : nisi nominis vestigium sit in* Trokenhole, 8 *mill. a dicto Upwel in Occidentem.*

n Nenam *fluvium appellat Cambdenus, in tabulis.*

o Usam *intellige, Caro fluvio ad Strethamum influente auctum.*

p *Saxoni Grammatico* Ivarus, *aliis* Inguar, *filius* D *Reineri, ejus qui primus Angliam subjugavit, cæso exercitu in Hibernia captus, in pœnam eversæ fidei recens ad Danos inductæ, cujus fidei filius etiam ejus fuit acerbus hostis.*

q *Totam insulæ fortunam usque ad an.* 1289 *sic descriptam invenio in fronte Chronicæ:* Fuerunt in Ely et vixerunt Sanctimoniales, 189 annis ; postmodum Clerici seculares, 100 annis ; postea Abbates, 139 annis : et anno Domini 1289 a mutatione Abbatiæ in Episcopatum [*transit spatium*] 180 annorum.

Nunc quoniam in pauciora capita partituri hæc Acta sumus, veteris partitionis titulos hic accipe, cum relatione ad nostram partitionem.

VETUS DIVISIO

XXVII

Explicit liber primus de historia Elyensis insulæ in vitam Beatissimæ Virginis Etheldredæ, et quomodo fabricaverit illic ecclesiam, et a quibus destructa C fuerit.

Post hunc primum, *ut Auctor* Thomas *appellat,* librum, *sequitur in ecgrapho Duaceno, necnon in Cottoniano codice* Liber secundus, *quem Prologus generalis promittit futurum* de temporibus Monachorum in Ely, et de libertate loci; et quomodo ecclesia renovata fuit, et de obsidione Normannorum, usque ad tempora Episcoporum quod nunc est. *Sed interponitur,* De secunda Translatione S. Etheldredæ Virginis, cum ceteris Virginibus, quæ facta est a Richardo Abbate, *decimo et ultimo, post quem (ut est in Chronico)* Anno Domini mcviii, Henrici Regis primi anno ix, facta est transmutatio Abbatiæ in Episcopatum, per Papam Paschalem anno Pontificatus sui x. *Sequitur deinde prolixus valde* Liber miraculorum, *ac denique* Liber secundus Historiæ Elyensis insulæ, et quomodo ecclesia est restaurata vel a quibus dedicata.

Ac sic porro, absque alio titulo, agitur de reliquis, per eumdem Sanctum Episcopum, Elyensi loco comparatis, aut per Abbates acquisitis, vel per alios liberaliter donatis possessionibus. Hinc vero, mutato stylo, sequitur merum Chartularium, cui præponitur Charta Regis Eduardi, de omnibus quæ possidet ecclesia de Ely; *quam confirmat* Privilegium Victoris Papæ, de omni libertate loci. *Hic autem est* Victor II, *ab anno* 1054 *ad* 1057 *Romanus Pontifex. Inde vero sursum ascenditur ad* chartas Regis Edgari, *et porro deducitur earum series usque ad S. Thomam Cantuariensem et annum circiter* 1163.

Post hæc incipiunt Chronica Abbatum et Episcoporum Elyensium, *quibus præmittitur brevis Chronologia, ab* anno Domini clvi, *quo* Lucius illustris Rex Britonum, audita fama Christianitatis, Epistolas misit Papæ Eleutherio: *ubi cum dictum esset, quod* anno Dominicæ Incarnationis dccclxx ecclesia E Elyensis a Paganis combusta est, *et* anno dcccclxx B. Ethelwoldus Wintoniæ Episcopus... destructam innovavit, Presbyteros inde expulit, Monachos introduxit, et virum religiosum, nomine Brithnodum, eis ordinavit Abbatem... *qui* anno decimo regiminis sui a Regina Elstritha martyrizatus est. *Hæc inquam cum dicta essent, addit Auctor,* Floruit autem sancta Religio, sub sanctorum Abbatum regimine, centum triginta et novem annis: *tum indicata mutatione Abbatiæ in Episcopatum,* Incipit libellus breviter computatus, in quo continetur Genealogia et Vita B. Etheldredæ et sororum suarum, et de statu Elyensis ecclesiæ usque ad hæc tempora nostra; *incipit autem hoc modo:* Anna Rex Orientalium Anglorum filius Eny de regio genere *etc. sicut legere est in Monastico Anglicano tom.* 1 *pag.* 87 *sub finem usque* 93; *et sequuntur singulorum Abbatum gesta, ac deinde Episcoporum: sed a diversis Auctoribus scripta, uti in Comm. prævio ex Whartono notavi. Mihi congruum videtur, Libro* 1 *Historiæ Elyensis, sive Actis* S. Etheldredæ, *subjungere initium Libri secundi; et dimissa acquisitione fundorum singulorum, cum subsequenti Chartulario, continuari eumdem Librum per Gesta Abbatum, licet alterius fortassis scriptoris quam* Thomæ; *ut sic ordinate sequatur* Translatio secunda, tempore *ultimi* Abbatis Richardi facta; F *ac deinde* Liber miraculorum, *Translationis porro secundæ Historia sub his titulis invenitur.*

Liber porro Miraculorum sub his titulis decurrit, quibus numeri nostri hic expressi respondent. Prologus in miracula S. Etheldredæ.

III

A. THOM. ELYENSI EX MS.

LIBER PRIMUS

De vita et obitu Sanctæ, corporis incorrupti elevatione et miraculis, et fortuna loci ad usque inductos illuc Monachos.

CAPUT I.

Regium genus Sanctæ, pia adolescentia, conjugium cum Tonberto Principe.

E Angli, secundum *a* veteres historias, tempore Martiam Principis, annos centum quinquaginta sex ante beatorum Augustini sociorumque ejus adventum in Britanniam (quæ nunc Anglia dicitur) sunt advecti; qui de tribus Germaniæ fortissimis populis, id est, Saxonibus, Anglis et Jutis advenerant. De Jutarum origine, sunt Cantuarii; de Saxonibus, Orientales Saxones; *b* de Anglis vero, hoc est de ista patria quæ *c* Angulus appellatur, Orientales Angli sunt exorti, et Orientalem ipsius insulæ partem (quæ usque hodie lingua Anglorum Eastangle dicitur) sortito nomine sunt adepti, et funiculo hereditatis potiuntur. Ex quorum stirpe multarum provinciarum Regium genus originem duxit: a quibus præcelsa Virgo Eteldreda carne propaganda extitit, quæ tam eximia sanctitate mirabilis, quam Regia dignitate spectabilis, feliciter emicuit. Quod celsius apparet, cum singula ex Beda vel historiis comprobantes, Reges adnumerando provinciæ, ortum beatæ Virginis ita retexendum aggredimur. Fuit autem Rex Estangliæ Redwaldus nomine, dudum in Cantia Fidei Sacramentis imbutus, sed frustra: nam ab uxore sua deductus, habuit posteriora pejora prioribus. Sed licet actu ignobilis, tamen natu erat nobilis, filius videlicet Tytili, cujus Pater fuit Wlfa *d*, a quo Reges Orientalium Anglorum Wlfinges appellant. Jam dicto vero Redwaldo successit Artawaldus filius ejus: qui persuadente Rege Northanhumbrorum Ædwino, Fidem Christi et Sacramenta primum suscepit cum eadem provincia: sed non post multum temporis occisus est. Cujus frater Sigebertus, vir per omnia christianissimus atque doctissimus, cum regno potitus est, provinciam, tribus annis in errore versatam, ad rectam fidem et opera justitiæ per *e* S. Felicem Episcopum perduxit. Is illi in Gallia exulanti familiaris effectus, Angliam cum eo post mortem *f* Artwaldi venit, et Estanglorum Episcopus efficitur, accepta Sede in Civitate Dummoc; quam sua prædicatione, a longa iniquitate atque infelicitate, juxta nominis sui sacramentum, liberavit.

a CAP. I. *Angli Britanniam invadunt:*

b *c*

primis Regibus Orientalium Anglorum

d *e* *f*

8 Interea Rex idem, relictis regni negotiis, et cognato Ægerico commendatis, qui et antea partem ejusdem Regni tenebat; Monasterium quod in *g* Betricheswurde sibi fecerat, intravit; acceptaque tonsura, æterno Regi multo tempore devote servivit. Quod dum faceret, contigit gentem Merciorum, duce Rege Penda nomine, adversus Orientales Anglos in bellum procedere. Qui dum inferiores se esse in bello prospicerent, rogaverunt Sigebertum ad

g *post interitum Sigeberti et Ægerici,*

A ad confirmandum militem secum venire in prælium. Illo vero nolente ac contradicente, invitum monasterio eruentes, duxerunt in certamen; sperantes minus militum animos trepidare; minus, præsente Duce quondam strenuissimo, posse fugam meditari. Sed professionis suæ vir sanctus non immemor, dum opimo esset vallatus exercitu, non nisi virgam tantum in manu voluit habere; occisusque est una cum Rege Ægerico, et cunctus eorum insistentibus Paganis cæsus sive dispersus exercitus. Acta sunt

h hæc anno ab Incarnatione Verbi Dei *h* sexcentesimo tricesimo septimo. Successor * autem regni

succedit Anna pater Etheldredæ: illorum factus est Anna, filius *i* Eni, de regio genere,

i vir optimus atque optimæ sobolis genitor, Etheldredæ jam dictæ atque sororum ejus, sicut sequentia declarant. Qui Regnum adeptus, monasterium quod vir Domini Furseus (de quo mirabilia leguntur) a præfato Rege Sigeberto acceperat in castro, quod lingua Anglorum Cnobheresburch dicitur, Rex provinciæ illius Anna, ædificiis et donariis pluribus adornavit.

CAP. II.

9 Rex igitur Anna uxorem, tanto condignam sponso, sortitus est gloriose, non disparem natalibus, admodumque moribus egregiam, pluribus an-

B tequam Regnum adeptus est annis. Horum vitam et mores tam copiosa Deus benedictione locupletavit, ut per virtutum incrementa semper animos elevarent ad supera; pauperibus Christi officium sedulo impendentes, eorum ministeriis inhærebant; et talibus dediti operum exercitiis, ingenua carnalis genituræ successione ditantur. Nati sunt eis liberi, quos vita laudabilis et mors nihilominus pretiosa commendat; filii autem duo, Aldulfus et sanctus

hujus sex liberi: Jurminus; ac filiæ quatuor; primogenita videlicet Sexburga, femina incomparabilis; Ædelberga, Etheldreda, atque Withburga; quæ propter Dominum carnis illecebras respuentes, inter prudentes virgines oleum in vasis suis habere meruerunt. Aldulfus vero, quod fuerat Annæ Regis filius, ut in præsenti contexitur opere, nonnullis designatus indiciis; etiam juxta Bedam atque historias, si atten-

k dimus, comprobatur. *k* Jurminus autem, quem sanctitas vitæ et justitiæ meritum beatum commendant, sicut in Gestis Pontificum Angliæ legitur, frater fuisse Virginis Etheldredæ perhibetur.

10 Sed jam qualia prædictarum fuerint primordia feminarum, qualis progressus, quis finis, diligenter inspiciendum. Hæc namque mater, de qua proge-

C nies tanta prodiit, filia fuit Hererici, nepotis Regis

l Edwini Northanhumbrorum, et nomen ejus *l* Here-

m switha. Etenim in Vita sanctæ Virginis *m* Milburgæ

n legitur: Sexburga *n*, major Annæ Regis filia, Er-

uxor Hereswita. conberto Regi Cantuariorum datur in conjugium, soror sanctæ Virginis Etheldredæ; cujus mater Hereswitha dicebatur. Neque alia tunc temporis in tota Anglorum historia, sed neque in Chronicis Anglicis vel Latinis reperitur, quæ tali nomine censeretur, præter hanc sanctarum genitricem feminarum, (quam Beda procul dubio matrem Aldulfi Regis asserit) de qua in Annalibus scriptum legimus.

o 11 Rege Estanglorum *o* Ædelwoldo defuncto successit Aldulfus. Cujus mater Hereswitha, soror

p *p* S. Hildæ Abbatissæ, quarum pater Herericus,

q cujus pater Ædfridus, cujus pater *q* Edwinus. Ipsa

Lib. 3. c. 8. namque (sicut Beda testatur) de viro altero filiam habuit nomine *r* Sederridam, quæ virgo sancta

r permansit. Sexburga vero (ut præmissum est) nupsit viro anno quinto regni patris ejus, Erconberto Regi

s Cantuariorum: altera autem filia Ædelberga, *s* Deo dilecta, perpetuæ virginitatis gloriam in magna continentia servavit [in Francia]. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum monasteriis con-

structis, multi de Britannia, monasticæ conversa- D

tionis gratia, Francorum monasteria adire solebant; A. THOM.

sed et filias suas erudiendas, ac Sponso cœlesti co- EX MS.

pulandas, eisdem mittebant; maxime in Brige, et in Cale, et in *t* Andigalam monasterio: inter quas *t*

erat prædicta Sedrida, filia uxoris Annæ Regis Ibid.

Orientalium Anglorum, de alio genita viro; et filia naturalis ejusdem Regis Ædelburga, serviens Domino in loco qui dicitur Brige. *u* Withburga vero, *u*

adolescentior filiarum, Regum natos et parentum honores contemnens, humilem locum in paterna provincia, post interfectionem patris, apud Dyracham, solitarie volens vivere, eligit. Hæc, prout series competit, licet breviter attexentes, de singulis Lector propria volumina sufficienter inveniet.

12 Beata [ergo] et gloriosa Virgo Etheldreda, CAP. III.

apud Orientales Anglos, in loco famoso *x* Æreninge *S. Etheldreda*

nuncupato, nobilissimis parentibus ut venerabilis *pie educata:*

Doctor et veracissimus Historiographus testatur *x*

Beda, Annæ Regis Orientalium Anglorum extitit filia, de matre vocabulo Hereswitha (sicut supra dictum est genita. Generis itaque prosapia nobiliter sublimata, nobilitatem meritis et gloria sanctitatis decoravit. Nam in ipsa infantia, vivens bona in omnium oculis, crevit semper in melius, prætendens E

aliquid in se dono Dei futurum. Crescebat Etheldredra, a Deo præelecta, bonæ indolis, domi adulta, ut assolet ætas illa, cum parentum copiis; nulli unquam molesta, verum suavis, dulcis omnibus ac mitis. Sed hoc mirabile valde est et laudabile, quod ab ipsis infantiæ rudimentis sobrietati et pudicitiæ indulgens, nunc parentum vestigia comitata, nunc sola ecclesiæ frequentans limina, neglectis puellarum otiis, Deum sedulo exorare gaudebat. Mirantur parentes filiam suam talibus delectari studiis, eam potius intelligentes gratia Dei ampliore virtutum munere donandum. Non enim lasciviam complexa mundi, imo cursum vitæ præsentis in virginitate consummare, pie, sancte, religioseque vivendo elegit atque contendit; ut de ea in ævo jam imbecilliore dictum Sapientis appareret, Ætas senectutis vita immaculata. Sap, 4. 9.

13 Cumque beata Virgo, laudabilis vitæ processu, pueriles annos transegisset; et ipsa jam adulta nubilis appareret, atque fama divulgante sanctitudo CAP. IV.

animi ac pulchritudo corporis illius longe lateque celebris existeret; accedunt plurimi, atque formæ virginis excellentiam admirantes, virgineæ puritatis titulos egregia laude prosequuntur. Innumeris etenim ejus pulchritudo Principibus complacebat, et F

venusta facies ejus ad puellares permovebant amplexus. Illa solius Dei suspirabat ad thalamum, cui virgineum solemniter epithalamium concinebat, et jugis in cantico, suæ carnis jugi ante Deum insudabat holocausto. Interea superno Judice providente ad festivum Virgo disponitur Etheldreda conjugium, et ad thalamum diversis organis solemniter festivum. Nec hoc agebatur ut ejus pudicitia læderetur, sed quo majore in hoc certamine probaretur patientia, eo ampliore atque pretiosiore Martyrii coronaretur victoria. Tandem postulatur in conjugium a *nupta Princi-*

Tonberto Principe Australium *y* Girviorum: qui in *pi Tonberto,*

amorem Virginis animum informandum instituit, *y*

suoque eam matrimonio copulari a patre Rege donari exposcit. Assentit votivo petentis juvenis desiderio, et ei satisfacere Rex fidelis intendit. Quod illa audiens multum perhorret, diu recusat, diu denegat, utpote quæ omni desiderio vitam in virginitate optabat implere.

14 Sed vincit parentum auctoritas, imo animi ejus sententiam Divina immutat providentia, quæ eam præsciebat ex matrimonii sarcina gloriosiore coronandam castitatis laurea. Desponsatur itaque

A. THOM. EX MS. z

A apparatissime z biennio ante interfectionem patris sui, alligatur licet in vita conjugali copulæ: (sicut scriptum reperitur) insulam Elge ab eodem sponso ejus accepit in dotem: quo facto perpetuo manet virgo. Ecce quod insolitum mundo miratur omnis homo, ut quævis virgo desponsata viro maneat immaculata: sed nulli fiat ambiguum in cogitatu hominum, apud Deum fieri facillimum, quidquid ejus aspectus elegerit potissimum. Desponsata igitur Matrem Domini meruit imitari, ut ex concupiscentia carnis invicta esset, sancta corpore ac spiritu. Etenim cum inter dotales tabulas incorrupta virgo corruptibilis vitæ permeretur angustiis, per cœlestia quotidie desideria ineffabili coronabatur martyrio. Et licet donaretur a patre sponsa marito (si tamen maritus dicendus est, qui pudicitiæ damna non intulit) crebris autem precibus et eleemosynarum fructibus intenti in omni justitia et sanctificatione, non in impudicitiis aut superbia vitæ ducebant dies suos: uterque enim noverat juxta legum condicta ex pari voto sanctiora fore conjugia.

15 Sed illo post modicum temporis (sicut Beda testatur) ex quo eam accepit defuncto, etsi pro merito castitatis coronam vitæ percepit a Domino; tamen in virginis contubernio, ut a veridicis vulgatum est, homo ille justus et ad testimonium conjugale semper mansuræ virginitatis electus, atque constitutus, sub jugo maritali ferme triennio vixit: in quorum copula non commixtione carnis unum corpus, sed (ut creditur) in Christo unus erat animus, dum uterque Apostoli consilium tenuit, nec tamen dissidium aut discordia aliquando intercessit. Et quamvis Virgo pie excidium defleverit sociale, gaudebat potius solutam se esse in Christi libertate de jugo conjugii, sperans sic evasisse impedimenta mundi. Hinc precibus et eleemosynis se Deo thurificat, lacrymas et aromata fragrat, Christum cœlosque reboat: et cum vix aut numquam potest quælibet reperiri, quæ concupiscentiæ non subjiciatur illecebris, hæc ad nuptias speciose pervenit, sed ignara maritalis negotii, indefessis precibus apud Deum obtinuit, ut illam custodiret immaculatam. Sed non diffidendum est, nostra ætate fieri potuisse, quod ævo præcedente aliquoties factum fideles narrant historiæ.

permanet Virgo,

16 Quærunt nonnulli in qua pagina sive historia reperitur, quod Beda in testimonium Tonberti ac sponsi illius et Etheldredæ factum aliquoties asseruit, sicut fideles narrant historiæ; videlicet quinam vir et mulier, in conjugio degentes, immaculati ab alterutro perseverassent. Quibus præ omnibus et super omnes benedictas mulieres Domini nostri Genitricem cum suo marito castum conjugium servasse (sicut sacra nobis Evangelia præbent indicia) singularem virginem præsignamus Mariam, et alias quarum commemorationem sancta veneratur Ecclesia. Verum nonnulli propter hujus rei assertionem, aliunde probatione magnifice contendunt audire. Unde sedulo librorum volumina inquirentes, exemplum illorum advertere cupientes, sed potius more solito in libro, *aa* quem Collationes Patrum nominant, studium adhibentes optatum ac diu quæsitum præ manibus invenisse contigit, quod ad narrationis seriem convenienter adducimus. Duo quidam Patrum rogaverunt Deum, ut ostenderet eis in quam pervenissent mensuram. Et venit illis vox dicens: Quia in villa illa quæ est in Ægypto, est illic secularis quidam Eucharistus nomine, et uxor ejus vocatur Maria; nondum pervenistis ad mensuram ipsorum. Exsurgentes illi duo senes venerunt in vicum illum: et percunctantes invenerunt cellam ipsius. Et videns illos senex, paravit mensam: misitque aquam in pelvim ut lavaret pedes

CAP. X.

C

exemplo Deiparæ,

aa

eorum. Et dixerunt ei: Non gustabimus quidquam, nisi indicaveris nobis operationem tuam. D

17 Tunc ille cum humilitate dixit eis: Ego sum Pastor ovium, et hæc uxor mea est. Cum vero perseverassent illi seniores rogantes eum ut omnia denunciaret eis, et ipse nolebat dicere; dixerunt ei: Deus nos misit ad te. Audiens autem hoc verbum timuit, dixitque: Ecce oves istas habemus a parentibus nostris: et quidquid ex ipsis donaverit Deus nobis, facimus illud in tres partes, partem unam pauperum, aliam in susceptionem peregrinorum, tertiam vero ad usum nostrum. Ex quo autem accepi eam uxorem, neque ego pollutus sum, neque ipsa; sed virgo est: singuli autem a nobis remoti dormimus. Et quidem in nocte induimus saccos, in die vero vestimenta nostra; et usque huc nemo hominum hæc cognovit. Cumque hæc audissent illi Patres, admirati sunt, et recedentes glorificaverunt Deum. Exemplum autem hoc ex librorum auctoritate propter antiquitatem non inutiliter ponitur, ut qui Tonbertum et ejus sponsam Etheldredam in conjugium et post, docente Beda, stolam legunt servasse castitatis, et in istis (sicut dictum est) aliquoties factum non diffidant. Et quoniam non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, in omni ordine, in omni gradu, in omni dignitate novit Dominus qui sunt ejus; et quos prædestinavit, illos justificavit; ut nec paupertas, nec divitiæ adimant sanctitatem, nec perfectum obscuritas, nec reprobum caritas faciat. E

et conjugum 2 in Ægypto,

divinitus indicatorum.

18 Felix etenim Orientalium Anglorum Episcopus, de quo præmissum est, dum decem et octo annis eidem provinciæ Pontificali regimine præfuisset, ibidem apud Dummoc in pace vitam finivit anno duodecimo regni Annæ Regis. Hic autem locus ad introitum insulæ de Ely dicitur esse, ubi monasterium magnum et famosum fuit, in quo non minima congregatio monachorum a quodam venerabili Ditone-Lugtingo nomine constructa ordinem sanctæ Regulæ sub Abbate Wereferdo observavit. In Anglico quippe legitur, quod sanctus Felix vetus Monasterium apud Seham et Ecclesiam in Redham primitus condidit: sed Paganorum gens crudelis et impia veniens de Danemarchia, desæviens in omnes fines Angliæ, locum prædictum ac quæque per circuitum ferro ac flamma depopulans, in solitudinem postea commutavit. Unde [cum esset] locus a Divino cultu diutius evacuatus, tempore Regis Canuti Reliquiæ sanctissimi Felicis Confessoris in Ramesiense Cœnobium sunt translatæ, et digno cum honore reconditæ. *bb* Scribere autem de hoc Confessore Domini ipsa series narrationis poposcerat, qui Regem Annam et domum ejus totam cum eadem provincia (sicut tradunt historiæ) unda baptismatis abluit, et salutaria documenta impertivit. F

CAP. VI

S. Felicis Episcopi transitus et sepultura.

bb

ANNOTATA D. P.

a *Apud Bedam lib.* 15 *cap.* I *in editione Cantabrigiensi anni* 1643 *annus assignatur* 449, *et consentiunt Chronologus Anglo-Saxonicus, Fasti Malmesburiensis, Westmonasteriensis; et passim alii, uno dumtaxat anno ante Imperium Marciani, subrogati Theodosio juniori* 29 *Julii anno* 450 *mortuo; ita ut ante adventum S. Augustini et sociorum, qui appulerunt anno* 597, *solum numerandi sint anni* 148.

b *Adduntur a Beda* Meridiani Saxones *et* Occidui Saxones.

c *Videtur indicare eam Sleswicensis Ducatus partem, ad ingressum Daniæ, quæ hodiedum* Anglen *dicitur: non a Latino* Angulus, *sed ab exercitio piscatorio, nam patria gentis lingua hamus dicitur* Angil. Anglis *autem adduntur ab eodem Beda* Mediterranei Angli,

A Angli, Mercii, et tota Nordhumbrorum progenies : *et ex omnibus exorta est Heptarchia celebris.*

d *Ita fere regnarunt.* Wffa *Bedæ lib.* 2 *cap.* 15 *hic* Wffa *circa annum* 575 *hoc regnum incepit ; cui successerunt* Tytilus *circa annum* 582, Redwaldus *circa an.* 593, Artwaldus *circa an.* 624, *sed incertus est fere illorum Regum calculus.*

e *Acta* S. Felicis Episcopi, *ex variis collecta, dedimus* 8 *Martii ; ibidemque egimus de baptismo* Artwaldi, *sive* Earpwaldi : *et de* Sigeberto, *Martyrologiis Anglicanis ad* 27 *Septembris inscripto.*

f Dommoc, *seu* Dummac, *aliis* Domwich, *urbs maritima provinciæ Suffolciæ. De sede inde* Halmatiam, Thietfordiam, *ac tandem* Norwic *translata egimus ad ejus Vitam.*

g *Alii annum consignant* 642, *nonnulli annum* 652, *tam incertus est calculus horum Regum.*

h *Mabilio expunxit relativum* Præfatus, *quia ante non reperit nominatum. Ego potius crediderim, socordi liberario excidisse superius verba aliqua, ad signum* *, *ubi particula* autem *refertur ad præcedentia quædam istic deficientia, quæ sic possent suppleri :* Pater ejus fuit Anna, filius Eni. Fuit autem Eno frater, Rex
B Eastangliæ Redwaldus nomine, *aliis absque successore mortuis ejus ad regnum habebat.*

i *S. Fursei Vitam et Miracula habes* 16 *Januarii : et in Vita num.* 35 *dicitur ; quod* de Hibernia per Britannos in Saxoniam transvectus est, ubi honorifice a Sigeberto, Orientalium Saxonum Rege susceptus, verbo Domini barbara mitigabat corda. Saxonum *igitur nomine etiam* Anglos *comprehendit auctor,alii* Anglosaxones *dicunt. Porro signavi puncta... ubi veluti superflua expunxi verba,* Rex provinciæ illius Anna.

k Iurminus, *notus in Historia Elyensi edita in Monastico Anglicano, sed loco hic citato apud Malmesburiensem pag.* 20 Germanus *appellatur, et dicitur apud Alfordum cum patre Anna, in bello cum Penda Rege Merciorum, anno* 654 *occubuisse ; nusquam tamen invenitur dies cultus, quem an aliquem habuerit unquam, vehementer dubito, propter hujus Auctoris, eum alias non tacituri, silentium. Idem in libro mirac. num.* 62 *similiter* Beatus *appellatur.*

l Hereswida *dein vidua, facta est sanctimonialis in monasterio Calensi, condito a S. Bathilde Regina Franciæ ex Anglo-Saxonia prognata, et in ea facta tunc Sanctimoniali.* Hereswida *ut Sancta inscripta est Martyrologio Anglicano Wilsoni primæ editionis ad* 23 *Septemb. quem secuti sunt Ferrarius Saussayus in*
C *Martyrologio Gallicano et Alfordus.*

m *Vitam* S. Milburgæ *dedimus* 23 *Februarii, sed eam quæ hic citatur, non habuimus.*

n Sexburga, *post obitum mariti, in Schepeia monasterio a se constructo Abbatissa, inde ad* S. Etheldredam *sororem profecta, ei successit, secunda Abbatissa Elyensis. De ea egimus* 13 *Februarii ad Vitam S. Ermenildæ filiæ : pluribus acturi ad ejus Natalem* 6 *Julii, tum hinc tum ex Monastico Anglicano, pag.* 88 *quædam haud contemnenda addente.*

o *Defuncto Anna successerunt fratres ejus* Ædelherus et Ædelwoldus, *post hoc autem filius Annæ Aldulfus, circa annum* 664, *de quibus infra agitur.*

p S. Hilda, Abbatissa Streneashalæ, *colitur* 15 *Decemb. De ea et dicto monasterio actum est* 8 *Februarii ; ad Vitam S. Elfledæ, quæ ei successit.*

q Edwinus Rex Northumbriæ *creatus anno* 617, *occisus et Martyr habitus* 12 *Octobris anni* 633, *infrascriptus Martyrol. Anglic.* 4 *Octobris. Natus est anno* 583, *ut potuerit proavus fuisse Hereswidæ.*

r Sederrida *aliis* Setruda, *Abbatissa Brigensis in Gallia, nunc S. Faræ monasterio, cujus aliqua Acta dedimus* 10 *Januarii.*

s Ædelberga *sive* Edilburga, *etiam Abbatissa Brigensis, colitur* 7 *Julii.*

t Andigalum *monasterium ad Sequanam, quarto milliari supra Rotomagum, jam dudum extinctum est in eo tamen loco,* Andelen *etiam nunc appellato, alium Parthenonem Benedictinum recens ædificatum esse Mabilio asserit.* D A. THOM. EX MS.

v S. Witburgæ *Acta dedimus* 17 *Martii.*

x Æreninge, *in Historia Elyensi* Erninge, *est in comitatu Suffolciensi, et Hundredo Latfordiensi, ad confinia Cantabrigiensis agri.*

y Girvii, *inquit Cambdenus in* Icenis *et Comitatu Cantabrigiensi,* comprehendit palustrem regionem in quatuor Comitatibus, Cantabrigiensi, Huntingdonensi, Northamptonensi et Lincolniensi ; et Girvii, ut quidam interpretantur, Paludicolæ *sunt. Hinc* Australes Girvii *occupabant ditiones in Huntingdonensi et Northamptonensi agris, cum insula Ely.*

z *Ergo anno* 652.

aa *Apud Cassianum scilicet Collat.* 14 *cap.* 7 : *sed ibi sequens historia paulo aliter narratur utriusque conjugis suppresso nomine ; et uni Joanni Abbati dicitur rei veritatem fassus vir esse. Alia in hoc opere exempla poterit lector invenire : poterant saltem hic addi, ut omnibus notissimi Pulcheria et Marcianus Augusti.*

bb *Pleraque sunt explicata ad Vitam* S. Felicis 8 *Martii.* E

CAPUT II.

Reges Orientalium Anglorum, et alii. Conjugium S. Etheldredæ cum Egfrido Rege.

Succedente autem tempore, præfatus Rex Anna, nomine quidem ac dignitate in Anglia præeminens, in gloriam tamen non est elatus humanam ; sed Dei in se bonitatem altius recognoscens, sedulo meditabatur non sublime sapere : et cum esset Rex solio sublimis, domesticis se præbebat æqualem, Sacerdotibus humilem, plebi gratum. Mira illi circa Dei cultum devotio, mira in ecclesiis construendis sollicitudo. Fuerat enim pater orphanorum, et judex viduarum, ac patriæ defensor validus : ad cujus præsidium quilibet, insidias et hostium non ferentes incursus, confugerunt : quod ad ostendendam tanti Regis magnificentiam scribere proposui, ut venire possim ad historiam latiorem. Accidit autem, cum Kenwalla, qui patri Kinegilfo *a* successit in regnum, fidem et Sacramenta regni cœlestis accipere renuit: verum postmodum etiam regni terrestris potentiam perdidit. Repudiata sorore Pendæ Regis Merciorum quam duxerat, aliam accepit uxorem ; ideoque bello petitus, ac regno privatus est ab illo : cumque præsidium in aliquo non invenisset, secessit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen Anna, apud quem triennio exulans, fidem cognovit, ac suscepit veritatem. Nam et ipse apud quem exulabat, Rex erat bonus, et bona ac sancta sobole felix, pater videlicet beatarum feminarum, de quibus maxime hoc constat opus. Baptizatus est Rex Kenwalla in eadem provincia a Felice Episcopo : quem de fonte sacro Rex Anna suscepit : cujus postmodum auxiliis rediit in Westsaxoniam, paternumque potenter ab hostibus obtinuit regnum. Quod cum celebri sermone universo Anglorum orbi vulgatum patuit, aliis Regis Annæ studium et affectum in Deum admirantibus, aliis sanctitatem laudantibus, cum eo fœdus undique pepigerunt.

CAP. VII. *Annæ Regis pietas*

a

F *etiam in conversione ut Regis Kenwallæ*

20 Sola tantum Mercia, adhuc spirans et anhelans sedem Estanglorum, interitum minabatur : et [ejus Rex] suffultus copiis bellatorum illos aggressus est expugnare. Cui Rex Anna obviare festinans, ab eodem Penda Rege Merciorum occiditur anno regni ejus nono decimo, ab Incarnatione vero Domini sexcentesimo

A. THOM. EX MS. *et interitus an. 654*

A sexcentesimo quinquagesimo quarto : cui frater Ædelherus successit in regnum. Hic Pendæ Rege amicus factus, sub eo regnaturus deinde suscepit imperium. Est in eadem provincia locus, vulgo *b* Blideburch vocitatus, in quo corpus venerandi Regis Annæ sepultum est, et usque ad hanc diem pia fidelium devotione veneratur. Illic etiam sepultus est filius ejus Deo acceptus Jurminus, sed apud *c* Betrithesworde (quod nunc S. Edmundum appellant) postea translatus est et honorifice collocatus. Turbatis hujuscemodi rebus Orientis Angliæ, Regina, post sui Regis interitum despiciens mundum, apud Gallias peregrina in monasterium Cale secessit, et illic regularibus subdita disciplinis, coronam expectabat æternam. Ad quam veniens et postea Hilda soror ipsius, relicta patria, ejus æmulata exemplum, in eodem monasterio peregrinam pro Domino vitam ducere volens; sed ab *d* Aidano Episcopo post annum ad patriam revocata, vitam monachicam in magna vitæ duxit abstinentia.

Hereswita et Hilda Kalam se recipiunt.

Oswius Pendam superat,

21 Post hæc anno sequenti, perfidus Rex Merciorum Penda, Sigilberti, Egerici, Annæ Regum Estanglorum, necnon Edwini atque *e* Oswaldi Regum Northanhumbrorum occisor, triginta legioni-
B bus totidemque nobilissimis Ducibus instructus, in Berniciam ad debellandum Regem *f* Oswium ascendit. Cui ille cum Elfrido filio, unam tantum legionem habens, sed Christo duce confisus, occurrit. Nam filius alius ejus Egfridus tempore illo, in provincia Merciorum apud Reginam ejusdem Regis *g* Kyneswidam, obses tenebatur; qui accepturus erat in conjugem sanctam Virginem Etheldredam, de cujus vita et Virtutibus convenienter hic texitur liber. Sed et filius Oswaldi Regis *h* Odiwaldus, qui eis auxilio tunc esse debuerat, in parte erat adversariorum; ejusdemque contra patriam et patruum suum pugnaturus ductor extiterat, quamvis ipso tempore sese subtraxerat, et eventum discriminis tuto in loco expectabat. Initoque certamine *i* fugati sunt et cæsi Pagani, Duces Regis triginta, et qui ad auxilium ejus venerant pæne omnes interfecti; in quibus Edelherus, frater Annæ Regis Estanglorum, qui post eum regnavit, auctor ipse belli, interemptus est. Tunc Rex Oswius, pro collata sibi victoria, duodecim possessiones ad monasteria construenda, et filiam suam *k* Edelfledam Deo obtulit perpetua virginitate consecrandam. Hoc bellum Rex Oswius tertio decimo regni sui anno cum magna utriusque populi utilitate confecit : nam suam gentem ab hostili Paganorum depopulatione liberavit, et ipsam gentem Merciorum finitimarumque
C provinciarum, defecto capite perfido, ad fidei Christianæ gratiam convertit.

monasterium condit et filiam Deo sacrat.

Annæ Regis frater Ædelwaldus,

22 Sed quarto post anno Duces gentis illius adversus illum rebellavere, levato in Regem Wlfero, filio Pendæ, quem occulte servavere : sicque cum suo Rege, Christo gaudenter serviere. Qui uxorem accipiens filiam Erconberti Regis et Sexburgæ, sororis venerandæ Virginis Etheldredæ, nomine *l* Ermenildam, de qua sanctam virginem genuit Werburgam, regnavitque decem et septem annis, sicut in Beda legimus. Occiso autem Rege Estanglorum Ædelhero, ut præmissum est, tertius frater vocabulo Ædelwaldus Regnum suscepit; homo bonus ac verus Dei cultor, juxta quod Anna frater ipsius, in fide et operibus sanctis incedens. Ad quem cum Rex Orientalium Saxonum *m* Swithelmus frequenter ratione consortii ascenderet, eum amicabili et quasi fraterno hortatus est consilio, ut relicta idolorum vanitate crederet in Dominum Jesum Christum. Qui faventibus amicis credidit, et baptizatus est a *n* Cedda Merciorum Episcopo, qui tunc in provincia Orientalium Anglorum advenerat : quem suscepit ex unda baptismatis idem Rex ipsius gentis Estan- D glorum, frater Annæ Regis eorumdem, regnavitque annis quinque. Post quem Annæ Regis filius, frater videlicet Virginis Etheldredæ, de quo jam diximus, Regnum suscepit Adulfus; cujus filia Redburga, in Rependuna Abbatissa, famulo Deo *o* Guthlaco sarcophagum plumbeum linteumque transmisit, quo idem vir Dei post obitum locaretur et circumdaretur.

Alius Rex Adulfus.

CAP. VIII. *S. Etheldreda in Ely insula, pie vivens*

23 Dux vero præfatus Girviorum Tonbertus, non post multum temporis, ex quo Etheldredam acceperat conjugem, ex hac instabili discessit vita; moxque illa, velut post naufragium recepto littore, ad propriam in Ely descendit domum; et in ipsa insula, ab hoc magis occursantium remota conventibus, Christo Domino famulari decertat; in reliquum vanos mundi fugiens honores, silentium semper et vitam prorsus ignobilem affectans, ut post apparuit. Locus autem ille difficultate adeundi, et arboribus hinc inde circumdatus, habens aquas de supercilio collis tenues, sed irriguas, quasi in eremo secum habitare cœpit; et quos præcipue religionis esse noverat, admodum sibi in amicitiam copulavit. Corpus namque attenuabat vigiliis, ciborum abstinentia, jugi psalmodia et intentione tota anhelabat ad cœlestia. Talibus Etheldreda officiis exercitata, intendit nihil dulcius, nihil delectabilius quam exultare in Domino, E ut ei placeat cui se probavit. Crescebat quotidie ipsius veneranda devotio, et magis ac magis ejus sanctum desiderium igne sancti Spiritus accendebatur. Sic in ea naturam instituerat consuetudo, ut quibusdam parsimoniæ retinaculis carnales cohiberet cupiditates. Quid plura? jam Dei judicio primo labore terminato, iterum beatæ Virgini priore gravius demandatur certamen, ut palma virginitatis ejus mundo excellentius appareret.

cogitur nubere Egfrido Regi Berniciorum,

24 Eodem enim tempore Egfridus, in finibus Aquilonis inter Anglos tenebat imperium, cujus Eboraca civitas regni obtinet principatum. Hix Rex præclarus et nobilis inflammatur in amorem Virginis, hic opes confert innumeras, dotesque spondet multiplices : dumque honores incertos commendare disponeret, Principis petitio vehementior illi facta est oneri potius quam honori : deinde parentes ejus pulsat petitionibus obnixis. Nam quæ voluntati eorum diutius reluctari non suffecerat; licet invita, ad ultimum votis petentium acquievit. Igitur (quod non speravit) anno post interitum patris sui sexto, *p* unanimi voluntate parentum, tempore Edelwaldi patrui sui, qui post beatum Annam et alterum fratrem ejus nomine Edelherum regnavit, iterum datur in conjugem alteri viro; Regi videlicet Egfrido, fi- F lio Oswii Regis Northanhumbrorum, cujus pater Edelfridus, cujus pater Edelricus. Hic Regnum obtinuit post Alle, qui Deirorum regnum triginta annis strenuissime rexit : ad cujus nomen B. Gregorius, cum Angligenas pueros in foro Romano inveniret positos, alludens ait : Alleluia, laudem Dei Creatoris illis in partibus oportet cantari. Habuit autem idem Rex Oswius fratrem sanctum, Dei Martyrem Oswaldum, qui ante illum novem annis regnum tenuit, et ceteros quos Chronicon enumerat : et sororem unam nomine Ebbe, sub cujus magisterio Regina Deo grata Etheldreda, deposito regni diademate, habitum sacræ Religionis postea induit, et quæ monasticæ institutionis sunt, observavit et didicit. Genuit autem Rex prædictus filios et filias, sicut Anglorum narrat historia; constituitque filium suum Elfridum Regem super Deirorum provinciam; Egfridum vero minorem, quem intimo dilexerat affectu, sibi consortem Regni super provinciam Eboracam, hoc est Berniciorum adhibuit, quoniam corporis gravitate depressus regni jura difficile protegebat.

A 25 Erat autem Egfridus juvenis circiter triginta annorum, sermone jucundus, moribus civilis, vir in armis strenuus, Wilfridi amicitiis valde adstrictus. Et sicut in quarto * historiarum Angliæ libro legitur, accepit Rex Egfridus conjugem nomine Etheldredam, filiam Annæ Regis Orientalium Anglorum, viri bene religiosi; ac per omnia mente et opere egregii; quam et alter ante illum vir habuerat uxorem, Princeps videlicet Australium Girviorum, cujus mentionem superius fecimus : illa tamen obstaret, si posset reniti contra. Ducta est igitur Virgo filia Sion ad cives Babylonis, sed fornacis ejus incendio minime est adusta. Dies indicitur nuptialibus consecranda solemniis, quo Rex filiam Regis sibi despondeat. Nubit itaque Etheldreda, cum multimodo decore ac diverso lætantium tripudio, venerando Regi, magis suspirans ad nuptias cœlestis Sponsi. Etenim illius sanctum propositum amor cœlestis a carnis desiderio servavit, et si quid eis Regalis gloria non inglorium contulit, unde uti Regis filia gloriosior appareret, magis pro conditione bysso et purpura, quam luxu et fastu per quos decideret, complacebat. Siquidem in aula, ubi ceteræ B virgines commorantes desideriis solent æstuare carnalibus, hæc illius cremabatur incendio, in quem desiderant Angeli prospicere. Itaque multis annis addicta [conjugi], obumbratione divina semper mansit intacta.

* CAP. 19.

cum proposito Virginitatis,

26 In id vero temporis Egfrido Rege, operibus sanctis dedito cum sua Regina Etheldreda, simul Episcopo Wilfrido in omnibus obediente facto; pax et gaudium in populum, et anni frugiferi victoriæque in hostes, Deo adjuvante subsecutæ sunt, sicut in *q* Vita ejusdem Confessoris Domini legitur. Sed et anima Reginæ mox ad Sanctum Dei in Christi amore colligata est; atque ex his quæ sibi fœdere conjugii competebant, cum illo participare curavit. Nam Augustaldensem adepta ipsa Regina, Deo dilecta Etheldreda, domum Domino in honorem B. Andreæ Apostoli fabricavit, columnis variis et porticibus multis suffultam, *r* quod plenius visu vel auditu intelligitur. Sed cum ad singula latius vagamur, propositum operis tardius reformamus; comperta tamen cognitionis causa, ut res probat, intimamus.

usa consilio S. Wilfridi

q

r

27 Venerant cum ea nonnulli fideles viri ac feminæ, de provincia Orientalium Anglorum, inter quos præcipuæ auctoritatis vir magnificus erat, *s* C Oswinus nomine, monachus magni meriti, et pura intentione supernæ retributionis mundum derelinquens : dignus cui Dominus specialiter sua revelaret arcana, dignus cui fidem narant aures accommodarent : nam et ipse venerat cum eadem Regina Etheldreda de provincia Orientalium Anglorum, eratque primus ministrorum et princeps domus ejus. Talem itaque ac tantum decebat eam habere custodem et suorum provisorem, cujus vita apud homines miræ sanctitatis, et apud internum testem magni meriti fuit : qui etiam inter vacillantes mundi honores noverat esse, sed nec aliquando secretis cœlestibus per animum deesse. Nam post almæ suæ hujus insignis Reginæ conversionem, adeo mundi rebus, post quas hærere putabatur, se exuit; ut tantum habitu indutus, cum securi et ascia in manu, ad monasterium reverentissimi Ceddæ Merciorum Episcopi veniret; et non ad otium, ut quidam, se monasterium intrare signaret. Ubi pro suæ reverentia devotionis inter Fratres est habitus, et sancto Episcopo valde factus amicus, audivit super eum cœlestes ante ipsius obitum venire cœtus. Prætermitto plurima, ne videar in narratione singulorum materiam excedere.

et S. Oswini.

s

28 Hoc quoque dicam, ad propositum rediens, quod Rex in matrimonio Reginæ sic lætatus, assiduis eam mulcet eloquiis, sed desideriis non emollit. D Cujus piam conversationem ac devotionem intendens admiratur, quod solio Regni sublimata, morum gravitatem, quam consueverat, nequaquam mutavit. Noctem enim sæpe duxit insomnem, diem absque ciborum alimento; et, ut nunc fatear, dies ac noctes continuabat in oratione : et cum more conjugatorum Regio thoro accubuisset, vix compresso somno ad consuetas fugit precum orationes, nec ad lectum ultra redire solita fuerat, sicut ex Bedæ verbis postea docetur. Spiritus enim sanctus, cujus cor suum habitaculum præparaverat, suæ inhabitationis domicilium ab omni corruptione liberabat, unde Virgo fortis, inter adversa et prospera, fixa stetit et imperterrita; ut nec illam violentia frangeret, nec amor Principum a summi Regis obsequiis inhiberet; pro cujus dilectione Regina Etheldreda proposuit in voto virginitatis potius hanc vitam transigere, quam aliena libidine violari. Tamen juncta erat Regi lege conjugali, non conjunctione carnali : sed dolet improbus prædo, et ingemiscit in priore certamine se esse prostratum : unde contra eam denuo insurgit acrius. Idcirco acriores Egfrido stimulos adjicit, et ad copulam Virginis præparandam feroces illius animos vehementer incendit; et callida jam conatur astutia seducere, quam publica E conversatione thalami non poterat violare : et quæ ad conjugalem copulam usu communi nesciebat inflecti, per integumenta disciplinæ ad carnales illecebras sperabatur inclinari. Sed Deus benigne disponit ad gloriam, quæ hostis antiquus vertere nititur ad ruinam : et quemadmodum primam ex illo Virgo obinuerat victoriam, ita de virgineo corpore existimat obtinere et secundam.

Sancte vivit,

A. THOM. EX MS.

29 Et ne quis, de Reginæ continentia dubitans, tantæ virtuti deroget; sciat, temporibus illis hoc hoc per totam Angliam divulgatum et creditum, ut de facto certi plurimi asserebant. Rex, inquam, virtute cœlitus (ut credi fas est) aliqua correptus, in se territus stupuit; Reginam beatissimam impudice non tetigit, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit : quoniam non ut Reginam aut parem, verum tamquam Dominam per omnia venerabatur. Fit ille maritus, mente non carne, nomine non opere : fit illa conjux, non mente, nec carne; solo nomine, non opere. Tamen ille optat debitum a conjuge, sed nec precibus nec promissis animum illius suæ voluntati potuit inclinare. Denique S. F Wilfridum tam per se quam per amicos adiit, sæpiusque convenit, orans et obsecrans, ac maximorum [donorum] pollicitatione allicere tentans, quo Reginæ persuaderet, ut omisso virginitatis proposito ei assensum præberet, quod etiam verbis Bedæ postea explicandum imminet. Vidit ejus assiduam cum beato Præsule familiaritatem, ipsius informabatur hortamentis, ipsum æmulabatur in Christi caritate : hinc Dei præconem frustra Rex fatigat præmiis, numquam enim hic Virgini nuptias suadere, nec illa Regi voluit acquiescere. Cujus consortio cum duodecim annis uteretur (sicut scriptum est in libro Sermonum Bedæ Presbyteri) perpetua tamen mansit virginitatis integritate gloriosa. Mira res! mira Dei gratia! Virgo manet in thalamis, solius Dei secreto pervia est. Hujus rei mirabilis cognitio, quomodo regina Etheldreda prioris mariti virile robur effeminaverit, et qua sancti Spiritus arte alterius concupiscentias evaserit infestantes; sanctificatum vero sibi templum Deus in virgineo corpore nuptiali lege violari non permisit, nec dedita justitiæ innocentia contagio victa consensit. Sicque Regia Virgo Domini emicat Etheldreda, clara in Deo et seculo Regina.

CAP. IX.

neque precibus dimoveri a proposito potest.

Lib. 4. c. 19

30 Wilfridus etenim, virginei voti fautor existens,

A. THOM. EX MS. *sed consultat de divortio impetrando cum S. Wilfrido,*

A stens, vigilantis animi sagacitate procurabat, ne qua femineæ mentis inconstantia votum ab intentione Virgo mutaret, et terrenis illecebris animum aliquando devicta victa supponeret. Dissimulavit autem provide atque prudenter, tamquam Regi favens, et desiderii sui efficaciam Reginæ persuadendum pollicens; veritus ne, sicut contigit, ob rem hujuscemodi offensum illum haberet. Et dum circa talia, ut æstimabatur, sanctus Pontifex Reginam alloqui intenderet, de cœlestis vitæ dulcedine tractare studuit: sicque Dei virtute prædita, per consilium sancti Præsulis nullatenus Regi assensum præbuit; egitque vir beatus sua industria, ut potius divortium quæreret, quatenus libertate potita seculum relinquere, et thalamis æterni Regis feliciter posset inhærere. Cujus monitis obtemperans et suggestionibus Virgo Christi dilectissima (quippe quem merito Religionis vera sibi nexuerat caritas) ut ejus desiderio satisfaceret in proximo apparuit. Dispositione autem divina ad multorum illuc venerat subsidium, et pie ac misericorditer auxilium cunctis studebat impendere: ubi dum consisteret, sanctæ religionis ministros in fœdus amicitiæ viros ac mulieres sibi admittebat,

familiaris quoque S. Cuthberto,

B quorum consilio atque consortio in omnem sanctimoniam provehi, et suorum præsidio meritorum confoveri arbitrabatur: præsertim ad tale negotium idoneos, pro vitæ munditie et honesta conversatione, in familiaritatem colligendos fore ex cœtu et gradu monastico asserebat: inter quos sanctissimum Præsulem Wilfridum, de quo in præsenti agitur; alium vero vitæ sanctitatis decore insignitum, beatissimum t Cuthbertum Anachoretam, necdum vero Episcopum, in gratiam ac dilectionem exhibuit, et ei de suorum facultate bonorum plurima devote ministravit.

ei Stolam ac manipulum donat.

31 Insuper eximium atque præclarum [munus], Stolam videlicet et Manipulum similis materiæ, ex auro et lapidibus pretiosis, propriis (ut fertur) manibus, docta auritexturæ ingenio fecit; eique ob internæ dilectionis intuitum pro benedictione offerendum destinavit, quæ in signum utriusque venerationis apud Ecclesiam Dunhelmi servantur, et quibusdam petentibus pro magna adhuc ostenduntur dignitate, ut de nostris quidam sæpius aspexerunt. Juste enim et pie Virgo Virginem, dilecta dilectum tali decebat oppignerare obsequio; ut iis solum in conspectu Regis Domini adsistens uteretur et illius memoriam inter sancta Sanctorum Missæ solemnia C facilius repræsentare posset, et pro ea Dominum Majestatis pia postulatione placaret. Hoc in Beda nequaquam invenimus, sed pro cunctorum usque testimonio scribendum existimavimus. Non solum autem hi, quos diximus, verum innumeri longe lateque, beatitudinem sanctæ Reginæ, minorem esse quam fama disperserat, cognoscentes, illius notitia simul et colloquio potiri desiderabant, ac diversa exeniorum largitate decorabant. Erat omnibus amabilis, alloquio dulcis, aspectu decora, eximii pudoris summæque pudicitiæ ornata virtute; diligens rectum, nulla curans suavia præter cœlestia. Ecclesiam Dei frequenter adiit, orationi jugiter vacavit: unde vita illius compluribus facta est disciplina, quia ad hoc eam natura peperit, et voluntas exercuit, et gratia servavit.

ANNOTATA G. H.

a *Circa annum* 643, *in regno Saxoniæ Occidentalis.*

b Blidenburck, *inquit Cambdenus in Comitatu Suffolciæ*, oppidum non alio quam sepultura Annæ Regis meruit nomen. *Sed eum ibi ut Sanctum coli non indicat, nedum cultus diem: nec in ullo hactenus veteri aut novo Anglorum Kalendario invenitur.*

c Betruthesworde *vox Saxonica, videtur* Villa Faustini *antiquis esse. Hinc Malmesburiensis de hac S. Edmundi ecclesia agens,* Jacent, *inquit,* duo Sancti Germanus (*hic* Jurminus) *et* Botulfus, quorum gesta nec ibi nec alibi haberi memini, nisi quod primus frater S. Etheldredæ habetur. *Acta* S. Botulphi *dedimus* 17 *Junii.* D

d S. Aidanus Episcopus *Lindisfarnensis colitur* 31 *Augusti, mortuus anno* 651.

e S. Oswaldus, Rex *Nordhumbrorum, ut Martyr, colitur die* 5 *Augusti, occisus anno* 642.

f *De* Oswio *Rege Berniciorum* S. Oswaldi *filio egimus inter Prætermissos ad diem* 15, *ad quem in Martyrologio Anglicano secundæ editionis ut Sanctus est inscriptus, quod secutus est Alfordus. Erat regnum Northumbrorum a morte* S *Oswaldi divisum, et regnum Berniciorum obtinebat Oswius: ast* Oswinus, *ex stirpe S. Eduini Rex Deirorum, ab Oswio interemptus anno* 651 *ut Martyr colitur* 20 *Augusti.*

g Kyneswida *Regina, conjux Pendæ, cujus filiæ* SS. Kineburga et Kineswitha *a nobis relatæ ad diem* 6 *Martii.*

h Odiwaldus *sive* Edilwaldus, *in locum S. Oswini factus Rex Deirorum.* E

i *Anno* 655

k S. Edelfledæ *sive* Elfledæ *Vitam dedimus* 8 *Februarii, ubi de Oswio patre actum.*

l *Acta* S. Ermenildæ *dedimus* 13 *Februarii, et* S. Werburgæ 3 *Februarii: ad illius vero Acta late egimus de Wulfhero, Rege christiano et piissimo.*

m *Regnavit* Swithelmus *ab anno* 661 *ad an.* 664.

n *Vitam* S. Ceddæ *seu* Ceddi *dedimus* 7 *Januarii, in qua de hoc baptismo Swithelmi agitur.*

o *Acta* S. Guthlaci, *illustravimus ad diem* XI *Aprilis, in quibus num.* 33 *hæc narrantur, et* Egburgh *est, quæ hic* Redburga *appellatur.*

p *Anno Christi* 660.

q *Dedimus* 24 *Aprilis Vitam* S. Wilfridi *per Eadmerum, in qua num.* 30 *habetur confirmatio* Etheldredæ *in proposito virginitatis.*

r *Addit Ricardus Prior Augustaldensis,* donavit in perpetuam eleemosynam S. Wilfrido.

s *Acta* S. Owini *dedimus* 4 *Martii.*

t *Ad diem* 20 *Martii illustravimus Acta* S. Cuthberti.

CAPUT III.

Vita monastica in Cabdingamensi monasterio et inde discessus. F

CAP. X. *A jugo matrimonii libera,*

Quis enim digne memoret, in quanta bonorum executione Virgo sub jugo maritali vixerit, tentationibus carnis et æstibus satis exanimata, nec tamen superata? Grave nimis tulit vinculum conjugii, cupiens dissolvi et esse cum Christo. Perpendit itaque, omne decus lubricum; vitam solum cœlestem, spiritu intelligentiæ, perennem cognoscens, appetit desiderantissime vivere solitarie. Noverat enim, sibi constare raro quempiam posse, qui inter mundi divitias animi quærit libertatem: et quod animus ad superiora difficile pervenit, qui inferioribus exoneratus non incedit. Unde cum innumeris suspiriis excutere se tentabat de jugo regni, ardens ad Christum evolare et in Christo requiescere. Et cum per tot annos matrimonii lege teneretur, nolens differre ulterius, quod jam diu mente conceperat; sed notato diligenter die et hora; non occulte sed manifeste, non raro sed crebro Regem maritum postulat, ut seculi curas relinquere, atque in monasterio tantum vero Regi Christi servire permitteretur. Resistit Princeps cum audit, nec facile acquiescit; graviterque dolendum sibi asserit,

A asserit, si aliquando contingat a conjuge dilecta ferre divortium, licet ei numquam conjunctus esset more conjugatorum.

33 Postulat iterum Regina quod petierat; fletibus et diutinis postulationibus tanto importunius insistit, quanto difficilius obtinendum credidit quod petebat. Transtulit autem totum ad Superos desiderium : in amorem cœlestis Sponsi flagrantissima, ipsius opportune præsidium flagitabat; et quo gravius de quo eripi desiderabat, eo arctius ferventiusque eum, per quem eripiendam se novit, exorare intendit. Non eam blanda quotidie suorum obsequia, non solemnes apparatus, non rerum opulentia grandis poterant eam a proposito revocare. Rex vero tandem victus ipsius importunis precibus, licet invitus, tamen eam dimisit invincibilem. Illa nimirum, gavisa valde de Regis concessu atque licentia, quamvis difficulter et sero impetrata, sumptibus secum pluribus paratis, nobilis Virgo et potens Regina, intravit monasterium *a* S. Ebbæ Abbatissæ (quæ erat amita Regis Egfridi, et S. Oswaldi Martyris et Oswini Regum germana) positum in loco quem Coludi nominant urbem; accepto velamine B sanctimonialis habitus, a præfato Antistite Wilfrido : quam de regno multi prosequentes viri ac feminæ, ecclesiis pro Domino se subdiderunt; sicut Oswinus, Major familiæ ejus, merito Deo carus, secretorum cœlestium auditor, Dominæ suæ vestigia secutus, non oblitus qualis fuerit, vitam monachicam repetiit, ut supra recolimus. Sed et tantæ Virginis et Reginæ conversionem longe cognoscentes plures, seculo renuntiarunt, vel in bonis operibus abundantius se exercuerunt.

discedit ad Coldinghomense monasterium:

a

34 Ingressa igitur monasterium Etheldreda, hostiam vivam se Deo obtulit; cuncta quæ mundi sunt deseruit, sprevit, atque a corde suo procul abjecit. Insuper pro Regali diademate, humili obumbratur velamine; pro bysso et purpura, ambitur nigra veste et aspera. Tunc vero primum se regnare inclita Regina credidit, cum ad servitutem Christi de Regno libera exiit; ita ut non solum regalia ornamenta deponens, Deo suam substantiam contulit; sed pro illius amore monasticæ religionis normam suscipiens, voluntatem propriam et carnem sanctæ obedientiæ subdidit; ubi quoad viveret dum tentatur infirma, inventa est perfecta. Merito felix, merito gloriosa, probata obedientiæ glorificatur passione, sub sancta constituta disciplina. Tantum, Divinitatis cultus exercens, ob suavitatem divinæ C contemplationis, ab humanis cœtibus delectabatur abjungi; ut [dum] sub specie Marthæ resideret, quieti summopere vacaret Mariæ. Augmentabatur in ea fama bonitatis, atque crescebat in eadem devotio religionis, super omnes socias illius congregationis : ubi per anni spatium didicit, quia jugum Domini suave est, et onus ejus leve. In quo etiam loco tam sanctæ conversationis culmen arripuit, tam perfectæ humilitatis exemplum ostendit; ut in ejus vita expressum intelligeret magisterium, si quis sanctæ institutionis requireret documentum. Et vere, inquam, nunc felix geminis ornatur Virgo triumphis. Nam duobus maritis desponsata, prius videlicet Duci, ac denuo Regi, sed Dei virtute amborum frustrata est connubio. Et ecce contigit, ut, quia in virginitatis proposito semper animum gessit invictum, numquam corrumpi potuit duorum violentia maritorum. Ipse Etheldredam protexit a flamma corruptionis, qui tres pueros eruit a camino ignis Babylonis.

et religiosa veste induitur.

35 Regina vero Etheldreda, ut præfinitum est, monasterialibus jam subdita disciplinis [lætabatur]; sed Rex Egfridus, qui ejus illibatæ copulationi diu fuerat deditus, non leviter ferens divortium sponsæ dilectæ, supra modum mox de illius abscessu cœpit contristari et mœstus esse. Unde suorum suggestione atque instinctu, de monasterio illam, licet jam sanctitatis velamine obtectam, eripere conabatur. Nec mora, ad monasterium, ubi sancta Virgo degebat, cum furore et fremitu festinanter ascendit. Quo audito, Mater congregationis Ebba, ex sola fuga præsidium fore suggerit, eremumque suadebat ad fugæ præsidium petendam. Ibi Dei virtute munita, donec persecutio cessaret exegit : et spiritu citata divino, quo cunctetur Virgo, in reliquum actitare studuit : nec quiescendum, donec in domum suam perveniat in Ely : illic Dei virtute incontinentiæ charybdim posse vitare decrevit. Porro quæ fuerat Regni Domina nudiustertius, et imperium terrenum contemnens monasterium subiit; facta est nunc ancillarum Christi famula, occupans ultima ministeriorum servitia. In talibus namque delectabatur Virgo Deo devota, habens illud semper ante oculos : Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Eccl. 3. 20

D A. THOM. EX MS.

Ab Egfrido Rege per vim reducenda,

36 Sed prosperis optatæ quietis divino munere concessis, non defuere insidiæ inimici : unde probatur in ea verissime Apostoli testimonium, quod Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur. Instat enim Rex, in matrimonio cupiens eam resumere; non omittens persequi, si forte valeat comprehendere. Sed sanctimonialis femina, gemens et anxia nunc geminato timore, dulces latebras coacta fugit, et exiit, Dominoque suam intentius pudicitiam commendavit. Et digressa clam ambitum loci, cum duabus Dei ancillis *b* Sewenna Sewara, collem eminentem prope qui Coldebruchhevet, quod Latine Caput Coldeburgi dicitur, adiit et ascendit. Sed Deus, qui ventis et mari imperat et obediunt ei, non derelinquit sperantes in se. Illius jussu credimus fieri, quod mare suum alveum egrediens, nunc aquas multipliciter effundens, locum, in quem sacræ Virgines ascenderant, circumdedit; et sicut ab incolis loci accepimus, per septem continuos dies sine cibo et potu in oratione consistentes eas occulit; et (quod mirabile dictu est) solitos recursus obliviscens, quamdiu Rex illic aut penes locum morabatur, stetit ita aqua, ad ostendendum cunctis Virginis meritum : et aqua erat ad adjutorium et ad tuendum, et quasi aqua non erat ad nocendum sive disperdendum. Tali ancilla Christi munita præsidio, evasit minas Regis, nec sensit quamque læsionem ab eo. Nam tulit auxilium Dominus miserator egentium; atque Sponsam clementis dextræ clypeo protexit inermem. In momento enim locus secretus ac subito præmunitus, gratia Dei factus est; ut ex uno latere montis de medio præcisa excelsa rupes haberetur, et æquam planitiem maris fluctus reducto paululum sinu ostenderent; ut nec ad evadendum hostem vasta eremi solitudo peteretur. Percrebuit fama undique hujus rei ac tanti miraculi : et timuerunt qui viderunt vel audierunt, cognoscentes Deum jugiter esse protectorem ejus.

1. Tim. 3. 12. E

b

fugit ad collem aquis mox circumdatum:

F

37 Cumque diutius essent in supremo rupis acumine et aquarum multitudine undique circumdatæ, sed qua parte eas posset Rex aggredi nequaquam invenisset; tandem nihilominus factum admirans, in stuporem versus, de loco recessit, Eboracum rediit; nec deinceps Confessorem Dominicum Wilfridum a secretis [habuit] seu affectu ut antea coluit, sed iram diu tacito contra illum sub pectore gessit; et expectata hora, ob istiusmodi causam, eum de Sede sui Episcopatus expulit : denique, cum omni fiducia ad copulam sanctæ Reginæ reverti posse destitueretur, Ermenburgam sibi matrimonio copulavit. Sanctimoniales autem, in rupis vertice degentes

unde digresso Rege,

A. THOM. EX MSS. *ibidem fontem precibus impetrat.*

A degentes, cum sitis ariditate nimium æstuantes gravarentur; Ebba venerabilis Abbatissa, Etheldredam commonet Dominum Christum exorare, ut gustum aquæ illis præstet in hac sitis necessitate, qui de petra potavit populum suum in deserto. Et fusa intentius ad Dominum oratione, cum summa mentis devotione, fons aquæ juxta eam confestim erupit lucidissimus; atque ad preces ejus quæ per naturam non habuit, per gratiam Dei arida rupes aquas profudit, quæ in usum ipsarum sufficerent, nec necessitati deessent: et usque in ævum manare non cessat, unde potum sumentes Deo gratias egerunt; et infirmis adhuc saluberrima præstant [remedia].

Vestigia pedum in petra relinquit;

38 Insuper memoriale, et præ ceteris mirabile est; quod vestigia pedum illius, adscendentis et descendentis, in latere montis infusa, tamquam in calida cera, nunc usque ostenduntur, ad laudem Domini nostri Jesu Christi. In hoc etenim facto, si diligenter attendimus, quatuor admiranda satis admiratione digna perpendere possumus: unum, quod misericorditer Deus illas ab oppressione Regis protexit; aliud quod mare suas aquas, ad earum B munimentum, tamquam pro muro effudit: tertium, quod rupis aspera in siti earum aquas donavit; quartum, quod duritia petræ, velut suæ oblita naturæ, mutato more ad tactum plantæ illius mollescere potuit. Hoc de scriptis Bedæ non cepimus, sed quicumque locum Coludi norunt, cum assertione hujus rei testes existunt; non enim vir beatus suffecerat singillatim cuncta meminisse vel audire, vel schedis imprimere, quæ de omnibus per Angliam suo tempore Sanctis fiebant; sed nisi quæ diu et plurimum a religiosis et veridicis fuerunt vulgata, litteris commendare disposuerat. His ita gestis ad proposita revertimur. Verum quantum inde laboribus seu fatigationibus beata Virgo exacta fuerit, donec in Ely, quo tendebat, pervenisset, ex sequentibus comprobatur.

CAP. XII.

39 De hac igitur Deo dicata femina Etheldreda nemo diffidat; nemo vereatur, quod post regificos Virgo servata maritos, illibata perstiterit. Nam desponsata quidem Virgo manet, ut dictum pridem. A Domino factum est istud: sed quoniam his diebus aut nullatenus aut vix probatur in conjugatis, hinc stupescimus, et est mirabile in oculis nostris. Sanctissimi Wilfridi quoque Eboracensis Archiepiscopi assertione, ac incliti Kinefridi, aliorumque veridicorum, sed et communis attestatione vulgi, sicut Beda sanctus didicerat, scripsit, cujus etiam C insigne virginitatis testimonium perhibens ita commendabat, dicens: Quoniam cum quibusdam venisset in dubium de ista Christi Sponsa et Virgine, imminet sciscitanti an hoc ita esset; idem beatæ memoriæ Wilfridus Pontifex referebat dicens, Se testem integritatis ejus esse certissimum; adeo ut Egfridus promiserat se ei terras ac pecunias multas esse donaturum, si Reginæ posset persuadere ejus uti connubio, quia sciebat illam nullum virorum plus illo diligere. Istius tam sacræ Virginis pudicitiam prædicare dignum est, quæ ei et in adversis socia, et in prosperis comes individua extitit. Ut libet quique accipiant: ego, quod claudos curaverit in vita sua, quod cæcos etiam illuminaverit innumeros, ex priorum attestatione comperi, atque scriptura teste nosse contigit. Ipsa enim est Virgo sacratissima et una de numero prudentum, quæ nescivit thorum in dilecto; nec digressa est cum Dina filia Jacob, ut videret mulieres alienæ regionis; nec oppressa a Sichen filio Emor, quandoque corruptioni concessit, quia fundata erat supra firmam petram.

Virgo testimonio SS. Wilfridi et Bedæ,

Lib. 4. c. 19

40 Nil ei prorsus de terrenæ rei placebat specie, sed regnum mundi et ornatum seculi contempsit, propter amorem Domini Jesu Christi, quem mente et puro corde super omnia dilexit, a quo illi nunc reddita est corona justitiæ. Et licet martyrium quietis tempore haud pertulit, tamen gloria decoratur martyrii; cum vitiis et concupiscentiis confligens, crucem Domini jugiter in sua carne portavit. Spero certissime atque confido, eam acceptissimam esse illis, qui stolas suas laverunt in sanguine Agni, et canticum novum dulcissime ante thronum Dei cantitant. Quod si sub Nerone vel Diocletiano dimicare tunc licuisset; procul dubio equuleum sponte ascendisset, ignibus se ultro intulisset, numquam ferris vel laminis desecari membra timuisset. Jam vero adversum omnes pœnas atque supplicia, quibus plerumque cessit humana infirmitas, ita a confessione Domini non recedens, immobilis obstitisset; ut læta ulceribus, gaudens cruciatibus quælibet inter tormenta risisset. Sed quamquam ista non tulerit, implevit sine cruore martyrium. Quas vero pro spe æternitatis humanorum dolorum non pertulit passiones, famem, vigilias, nuditatem, curam pro infirmantibus, solicitudinem pro periclitantibus? quia solum cœlestis vitæ dulcedinem in terris amaverat, ut in comparatione ejus quæcumque adversa mundi et E prospera vilescerent.

D *digna Martyrii palma:*

CAP. XIII.

41 Res est valde opinata, et seniorum nostrorum relatione nobis tradita, quam omnis provincia, in qua acciderat velut hesternam recitare solet et meminit. Sponsam igitur Domini Etheldredam locum, ubi pro Christo se supposuit, mutare, et mansionem aliam petere, Egfridi Regis quondam sponsi sui infestatio compellebat. Et assumptis secum præfatis Dei ancillis Sewenna et Seware, a loco atque provincia recessit; Domini tenens præceptum: Si persecuti vos fuerint homines in una civitate, fugite in aliam; ad flumen quod dicitur Humbre perveniens, cujus alveo levis auræ impulsu transito, in portum Wintringeham c prospere est advecta. Sed inde quasi stadiis decens ad viculum divertens, in modum insulæ paludibus fere circumdatum, Alftham nominatum, cum jam dictis puellis hospitium petiit et accepit: ibique paucis diebus mansitans, [quia] ob meritorum insignia non poterat abscondi, Domino Ecclesiam construxit; quo in loco per ipsius suffragia crebra incolis præstantur beneficia. Inde beata Virgo iter arripuit, tamquam una de Christi peregrinis, in veste humili, ut non solum mente, sed etiam habitu propter Dominum se humiliaret. Non recto calle quo tendebat, imo præter viam gradiebatur; et ne ab insidiatoribus persecuta posset comprehendi, latitando incessit, nulli suum volens revelare mysterium, aut cuiquam digressionis suæ exponere causam. Cumque ambularet, calore solis urente, et ex F labore insolito nimium fatigata, vix subsistere valuit: locum umbraculi et amœnitatis, quo sinus sudore diffluos refrigerare, et novis membra posset tabescentia viribus reficere, diligenter appetiit; nec diu frustratur voto, sed celeri efficaciæ mancipavit optatum. Et lento pede progrediens, disponente Dei gratia cominus locum suis necessariis aptum ostendit, virenti amictum decore, ad repausandum transeuntibus congruum, miranda planitie consitum; ut potius ex industria putaret adæquatum, undique adspersum floribus variorum colorum. Intendit valde optatum, videt delectabilem, judicat pausabilem, miros halitus ex herbarum odoribus dulciter spirare. Cujus amœnitate sancta Mater delectata, modicum repausare, modicum se relevare exoptabat; ut reparato membrorum tabescentium vigore, reliquum itineris suppleret. Denique se collocavit, atque dormivit; ibique tantummodo quiescebat, ubi eam quiescere lassitudo coegisset.

Matt. 10. 15 *proficiscitur in agrum Lincolniensem*

c

ubi baculus ejus in arborem crevit.

A 42 Et mirandum valde quod narro, cujus rei vobis impertire cupio notitiam, quam veram esse nullus ambigat audientium. Cumque de somno evigilata, post paululum surrexisset; invenit baculum itineris sui, quod ad caput antea fixerat, aridum et diu inveteratum, jam viridi amictum cortice fronduisse, ac folia prodisse : quod illa intuens admirando stupuit, et pro tali facto Deum, ex intimo corde, cum consortibus suis laudans, benedixit. Sed nequaquam hoc velut commentitium æstimetis: cuncti quidem novere provinciales atque verissimum asserunt. Hoc quippe de historiis non invenimus, sed tali compulsi necessitate incompositum non relinquimus : et cuncta quæ fecit Jesus cum scripta non sunt in libris Evangeliorum, si postea ab aliquo memorentur, numquid ideo non vera esse probari possunt ? Crevit ergo quidem lignum illud, et facta est fraxinus, maxima cunctarum arborum illius provinciæ, quam ex nostris adhuc plures viderunt. Appellatus est locus ille, usque in hodiernum diem, Edeldredestone, quod Latine sonat Repausatio Etheldradæ. Facta est etiam illic Ecclesia in honorem beatæ Virginis, ad
B laudem Domini nostri Jesu Christi, qui venerabilis est in Sanctis suis.

CAP. XIV. Ea digressa, conflagraturam ecclesiam

43 Nec diu post decessum venerandum Etheldredæ, monasterium Virginum, quod Coludi situm fuerat, in quo habitum Religionis accepit, per culpam incuriæ flammis assumptum est. Quod tamen a malitia inhabitantium in eo, et præcipue illorum qui majores esse videbantur, contigisse, omnes qui noverunt facile potuerunt advertere, quod hic minime prætermimus. Sed non defuit puniendis admonitio Divinæ pietatis, qua correpti per jejunia, fletus et preces, iram a se, ad instar Ninivitarum, justi Judicis averterent, Erat namque in eodem monasterio vir
d de genere Scotorum, *d* Adamnanus nomine, ducens vitam, in continentia et orationibus, multum Deo devotam. Hic occupatus noctu vigiliis et psalmis, vidit subito adstare sibi quemdam incogniti vultus; cujus præsentia cum esset exterritus, dixit illi ne timeret, et quasi familiari eum voce alloquens; Bene facis, inquit, tempore nocturnæ quietis non somno indulgere, sed vigeliis et orationibus insistere, et sedulo Deum deprecari. Totum hoc monasterium ex ordine perlustrans, modo singulorum lectos inspexi; et neminem, præter te solum, erga sanitatem animæ suæ occupatum reperi; sed prorsus omnes, viri ac feminæ, aut somno torpent inerti, aut ad peccata vi-
C gilant. Virgines Deo dicatæ, contempta reverentia suæ professionis, ad vicem sponsarum in periculum sui status se adornant, aut externorum virorum sibi amicitiam comparant : unde merito loco huic et habitatoribus ejus de cœlo vindicta flammis sævientibus præparata est.

revelatur S. Adamnano,

44 Quod mox congregationis Matri vocabulo Ebbæ, quæ (ut diximus) Deo dignam Etheldredam in Religionem susceperat, et in filiam adoptivam nutrierat atque docuerat, curavit indicare. At illa, de tali præsagio merito turbata, dixit : Quare non citius hoc compertum mihi revelare voluisti ? Qui respondit : Timui propter reverentiam tuam, ne forte nimium conturbareris : sed tamen hanc consolationem habebis, quod in diebus tuis hæc plaga non superveniet. Qua visione vulgata, loci accolæ aliquantulum paucis diebus timere, et seipsos intermissis facinoribus castigare cœperunt. Verum post obitum illius Abbatissæ, redierunt ad pristinas sordes, imo sceleratiora fecerunt : et cum dicerent, Pax et securitas ; extemplo præfatæ ultionis sunt pœna mulctati. Proh dolor ! concitæ nimirum illius extiterat indicium eversionis, quod non merebantur gratissimæ Virginis suffragari con-

sicuti post S. Ebbæ mortem evenit.

Junii T. V

sortio; cujus præsentia frustrati, impie et perverse D
agentes, incorrigibiles permanserunt, ut nec divino conversi admonitu, nec venerabilis Etheldredæ compuncti devotione, ob scelerum enormitatem, et se et locum perdidisse, sicut Beda meminit, agnoscamus : sed mementote, qui legitis vel auditis, non sine dolore nimio et timore hoc me scripsisse : semper enim speratio bonorum detrimentum est pessimorum.

A. THOM. EX MS.

ANNOTATA G. H.

a *Colitur* 25 *Augusti* S. Ebba Abbatissa Coldingamensis : *quod monasterium tunc erat sub Regibus Nordhumbrorum in provincia Mercia, nunc Scotiæ annexa; a Birwico Anglicano sex leucis distans : cui proquinquum promontorium etiam nunc vulgo* Ebberhead *id est Caput Ebbæ, navigantibus satis celebre, appellatur.*

b *In Historia Elyensi* Selbenna et Selbera.

c *In agri Lincolniensis ditione Lindisseia, sub Regibus Merciorum.*

d *Vitam S. Adamnani, a Beda descriptam, illustravimus ad diem* 31 *Januarii.* E

CAPUT IV.

Acta Sanctæ in monasterio Elyensi, ubi Abbatissa claret miraculis.

CAP. XV. In insulam Ely venit,

Interea Virgo Domini Etheldreda, post annum ex quo velamentum sanctitatis susceperat, per innumera itinerum discrimina et labores diversos, ad sua redit in Ely, in possessionem propriam, quam a Tonberto primo sponso ejus, jure dotis, imo divinitus illi prædestinatam et perpetuo possidendam acceperat, devenit; et cum ea memoratæ ancillæ Dei, jugiter sibi adhærentes : quæ sudoribus illius participes, dum esset in regno, et dum diversa peragraret latibula, multifaria cum ea sustinuerunt pericula. Itaque loci ejusdem habitatio Etheldredæ, Jesu Christi famulæ, in sortem cecidit : illicque debito cum honore suscepta, insulam possedit, et ut jus proprium libere disposuit; quam in æternum, sub Christo Præsule, gratiarum munere illustrat et continet. Secutus est eam vir laudabilis *a*, Huna nomine, sanctus Sacerdos; qui monita salutis illi dabat, et Sanctorum in- a
stituta actusque disseruit. de quo in sequentibus dicendum est. Nunc autem loci dignitatem et nomen præsignare opportunum est, ut, qualiter vel a qui- F
bus reparandus esset, lector facilius advertat. Nec quidem juxta quorumdam obstinationem Elge de provincia est *b* Cantebrige; sed revera (sicut Beda b
docet) Orientalium Anglorum, dignitate et magnitudine Regia vocata, familiarum circiter sexcentarum, in similitudine insulæ vel paludibus circumdata, vel aquis quæ maria vocantur. Unde et a copia Anguillarum, *c* quæ in eisdem paludibus capiuntur, nomen c
accepit, quæ mutato nomine meliorando Ely nuncupatur, modo scilicet digna Dei domus, cui nomen convenit ejus : vel sicut quidam ex duobus verbis Hebraicis disserunt, Elge : quoniam dicitur El Deus Ge terra, quod simul Dei terræ sonat. Digne enim insula tali signatur onomate, quæ ab initio Christianitatis et fidei in Anglia, Dominum Jesum mox credere cœpit et colere . ubi monasterium habere desideravit memorata Christi famula, quæ de provincia eorumdem Orientalium Anglorum ipsa (ut præfati sumus) carnis originem duxit : ibi etiam prophetiæ spiritu magnisque miraculis, cunctis longe lateque habitantibus, vita ejus inclaruit.

suscipit varias puellas ;

46 Et quia sol justitiæ Dominus eam splendore suæ claritatis illustraverat, et ut cunctis luceret su-

 per

A. THOM. EX MS.

A per montem virtutum illius perfectionem collocaverat, felicibus prodentibus meritis, sub ipsa nonnulli vivere decertabant, sed et filias suas ab ea informandas tradebant. Ad quam dum multi pergunt, exemplo illius, æternæ vitæ accendi desiderio cœperunt; seque sub illius magisterio, in omnipotentis Dei servitium subdiderunt: inter quas Virgo Domini Werburga, filia Ermenildæ, germanæ suæ sanctæ Sexburgæ sanctæ filiæ, advenit, atque ab ea normam religionis accepit ac didicit. Cernens itaque beata Mater plebes ad se certatim currere, laudavit Dominum; et ad profectum animæ singulos cohortabatur, dicens præterire figuram hujus mundi, et illam esse veram vitam quæ præsentis vitæ emeretur incommodo. Non enim adhuc in insula nunc temporis nisi una fuerat *d* ecclesia, a B. Augustino Anglorum Apostolo facta, sed a perfidi Regis Pendæ exercitu postea ad solum destructa: quam dilectrix Dei Ethedreda, post longam desolationem, renovare atque reformare summopere laboravit: et dum reædificata ut primitus in honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ fuit, innumerabilibus signis et virtutibus Deo quotidie operante refulsit. Demum loci situm monasterialibus ædificiis decentissime adornavit:

d *ecclesiam construit*

B solutis vero prioris fundamenti reliquiis, nova omnia præparantur. Verum locus tanta jugiter libertate atque libera dignitate potitur, ut a nullo Regum Angliæ seu gentis vicinæ adversaretur, vel pro quolibet juris dedito calumniaretur, sed tamquam regio libera haberetur atque consisteret. Solus autem Wilfridus Pontifex, quem Virgo Regina præ omnibus in Regno dilectum et electum habuerat, suis tunc necessitatibus provisorem adhibuit, jura illic administravit Episcopalia, a quo ipsa (sicut in Beda legitur) facta est Abbatissa.

eique immunitatem impetrat.

47 Decretum igitur decenti ratione a cunctis tunc Angliæ Primoribus, tam secularibus quam ecclesiasticis fuit, ut insulæ Elge (quam eadem Sanctimonialis femina pro dote possederat, nunc vero in divinum mancipaverat officium) non de Rege, non de Episcopo, libertas loci diminueretur vel imposterum confringeretur: quod plurimorum Auctoritate Apostolicorum fuisse confirmatum ex Papæ Victoris *e* Privilegio comprobatur, ut suis locis plene inseremus *f*, necessarie primum attendentes operis incepti historiam explere. Ipsa siquidem devotissima Etheldreda post modicum, fratris sui memorati Regis Aldulfi auxiliis, majore inibi constructo monasterio, Virginum Deo devotarum perplurium

e
f

C mater Virgo, exemplis vitæ cœpit esse et monitis; quarum usibus ex integro insulam et primo constituit, et per dilectum suum Wilfridum Romæ nutu Apostolico corroborandum destinavit, ut absque ulla penuria in Domini servitio degentes, sine inquietudine cujuslibet exactionis ministerii, regulariter permanerent.

48 Quam recta Dei conditoris sunt disposita! Virgo Virginibus est præposita, juxta quod in Cruce passionis Christi Virgo fuit commissa Virgini; ut viventes Virgini conregnent Domino, cumulatæ fructu centeno. Nec sane ibi minorem putetis conversantium in multitudine esse virtutem, quæ sexum et seculum propter Deum vicerunt; quam eorum esse cognoscitis, qui se antiquitus ab humanis cœtibus removerunt. Omnibus ibi una eademque regula est, præcipua virtus et prima eis obedientia, amor divini cultus, et decorem domus Dei tota observantia custodire. In Chronicis vero Anglicis et Latinis habetur, quod anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio, Eteldreda in Ely fabricas inceperit; atque in brevi cœtum utriusque sexus Deum timentium, sub tramite vitæ regularis collegit, sicut Beda scripsit: dicens in ejusdem Deo

Monasterium condit anno 673 utrique sexui commune.

dicatæ Virginis translatione, omnem congregationem D hinc Fratrum, illinc Sororum, psallentem circumstetisse sepulcrum ejus. Unde intelligitur viros et mulieres in eodem simul monasterio cœlibem actitare vitam, atque in ecclesia diutius servatum, ut ipsa statuerat (donec locum et patriam Dani subverterunt) agnoscimus: quod etiam apud Coludi et in pluribus tunc Anglorum fuisse ecclesiis, Anglorum testatur historia.

49 Sanctus vero Domini Wilfridus, beatæ Virginis non immemor, nec se a vicissitudine dilectionis illius excludens, ut eam in Ely descendisse cognoverat, festinus advolat: de animæ commodo, de statu mentis, de qualitate conversationis tractatur: deinde in Abbatissæ officio eam gregemque illic adunatum consecravit, locum sua dispositione constituit, seque in omnibus solicitum exhibuit: ubi vitam non solum sibi, sed etiam cunctis ibidem existentibus utilem aliquanto tempore duxit: a quo ipsa plurimum regendi consilium et vitæ solatium habuit. Debriabatur beata Virgo meditatu cœlorum, efferens largam manum eleemosynarum, continuationem diligens orationum, frequentiam exercitans vigiliarum: quod Bedæ ex verbis plenius exponi videtur.

CAP. XVI

Abbatissa consecratur,

E

50 Ex qua [inquit ille] monasterium petiit, numquam lineis, sed solum laneis vestibus uti voluit; raroque in calidis balneis, præter imminentibus majoribus solennitatibus, verbi gratia Paschæ, Pentecostes, Epiphaniæ lavari voluit, item novissima omnium, lotis prius suorum suarumque ministrarum obsequio ceteris quæ ibi essent famulabus Christi; quæ enim lota erat corde, non necesse erat ut lavaretur corpore. Commissumque sibi gregem et orationibus protegebat assiduis, et monitionibus saluberrimis ad cœlestia provocabat: et (quod magis est) quæ agenda docebat, ipsa prius operando præmonstrabat. Itaque Mater pia allactabat dulces soboles Christi dulcedine, in perpetua caritate trahens secum omnes flagrantissime ad coronam gloriæ; quibus humilitatis et mansuetudinis formam se exhibuit, atque abstinentiæ virtutum exercere vitæ ejus ministra præmonuit. Namque raro, præter majora solennia vel arctiorem necessitatem, plus quam semel per diem manducavit, fugiens velut immanem pestem intemperatam ventris satietatem. Et si non infirmitas gravior prohibuisset, in tempore synaxeos, usque ad ortum diei in ecclesia post Matutinos precibus intenta perstitit. Quod tunc genuum flexiones, quot intimi cordis emiserit contritiones, precum ejus novit susceptor, virginitatis integræ compos et adjutor.

Lib. 4. c. 19.

omnibus ministrat,

verboque et opere præit:

F

51 Rex autem Wlferus Merciorum, filius Pendæ, tunc temporis vita decesserat, qui primus in eodem regno fidem et lavacrum sanctæ regenerationis accepit, atque in tota gente sua dæmoniorum culturam destruxit, Christique nomen ubique locorum regni sui prædicari jussit, et in multis locis ecclesias ædificavit: insuper famosum illud monasterium Wedeshamstede, nunc *g* Burch vocatum, possessionibus et ornamentis multum ditavit per *h* Sexulphum, qui primus Abbas et fundator loci ejusdem, ac postea Episcopus Merciorum, sub eodem Rege extitit. Cujus Regina Ermenilda, Cantuariorum Regis Erconberti et Sexburgæ Reginæ filia, peperit ei magnarum virtutum Virginem S. Werburgam; quæ patre defuncto, seculo renuntiavit, et habitum sanctæ conversationis susceptura, genitricis suæ materteræ, beatæ videlicet Etheldredæ, monasterium intravit, ubi Deo operante multa patravit miracula. Fuerunt autem germani Regis Wlferi *i* Etheldredus, qui post eum sceptra Regni gubernavit: alius Penda qui Australium Anglorum regnum tenuit,

CAP. XVII.

g
h
suscipit S. Werburgam neptem,

i

A tenuit, sed suæ conjugis proditione in ipso Paschalis festi tempore peremptus est multum nefarie; tertius Merewaldus, qui in Occidentali plaga Merciorum Regnum tenuit. Cui Regina sua sancta *k* Ermenburga, Regis Ermenredi filia, peperit tres filias, S. Milburgam, S. Milgidram, et S. Mildridam; unumque filium Merewinum nomine, eximiæ sanctitatis puerum.

52 In eodem quippe monasterio, ad venerandam Abbatissam Etheldredam, diversæ dignitatis et ætatis plurimi convenerant, sub illius regimine vivere cupientes. Et cum quidam magnifici viri et nobiles matronæ, sive quilibet minoris ætatis, seculi actibus abdicatis se suscipi rogarent, licet difficiliora ecclesiæ constituta eis proponerentur, gravesque esse monasticæ disciplinæ labores agnoscerent, quippe ubi maxime severior efferbuit disciplina; non his terroribus permoti facilioribus legibus vivere poscerent, sed magis illic viri ac feminæ suscepti omnem obedientiam præripiunt, ut nullum aliquando quamlibet arduum ac difficile constitutum recusando diffugerent. Ex quibus sanctus Huna illius Presbyter, magnæ humilitatis vir, loco pro- B fessionem fecit; atque in brevi tempore virtutum exercitatione perfectus emicuit, potens jejuniis, humilitate conspicuus, fide firmus, facile se antiquis monachis studio religionis æquaverat: unde a nonnullis, etiam ab ipsa Matre Congregationis, maximi honoris et amoris dignus habebatur.

CAP. XVIII et multos utriusque sexus nobiles

53 Sed et Sanctorum genitrix Sexburga, soror ejusdem beatissimæ Matris Etheldredæ, considerans desolationem in regno futuram, sicut ab Angelo Dei oraculum acceperat, concepit vitam pauperiorem arripere, et se redigere sub alterius potestate: incongruum arbitrata aliis præesse, cum ipsa subesse prius non didicerat. Accersit proinde Mater filias, Abbatissa moniales sibi consortes in Christo; eisque suam prodit voluntatem ac votum, dicens: Vobis, o filiæ, Jesum derelinquo tutorem, sanctosque Angelos ejus paranymphos; filiam præterea meam Ermenildam vobis matrem constituo, ut corda vestra illius animentur monitis, salutaribus ad cœlestia erudiantur disciplinis. Ego vero Orientalem Angliam, in cujus oris orta sum, invisere, gloriosæ sororis meæ Etheldredæ magisterio informanda, et regularibus ejusdem minanda doctrinis, illius profecto communicare laboribus, illius participare intendens et præmiis. Deinde cum eis necessaria C utiliter et honeste providisset, in Ely usque pervenit, et in occursum illius tota insula gratulatur; Regina Reginam excidit, soror sororem cum tripudio introducit: fundunt ubertim præ gaudio lacrymas, ex vera caritate inter eas lætitia geminatur: cœlesti namque dulcedine delectatæ, alterna invicem consolatione proficiunt. Venit dives illa, de prælatione ad subjectionem, de magistatu ad discipulatum, quærens a beata sorore formam disciplinæ et humilitatis, tamquam Paulus ad pedes Gamalielis. Fœderatæ invicem beatæ sorores in unitate fidei, per omnia viam mandatorum Dei solicite exequentes, cursum Deo placitum consummare intendunt: sanctisque virtutibus proficiebant, atque crescebant usque ad extremum vitæ suæ.

ac S. Sexburgam sororem suam.

54 Ex hinc crebrescunt miracula, multiplicantur signa; et ad Virginis Etheldredæ merita sublimius declaranda, manus Omnipotens extenditur. Interea dum se de die in diem majoribus virtutum profectibus exerceret, fugandorum de corporibus obsessis dæmonum incredibili prædita potestate, inaudita per singulos dies signa faciebat; non solum præsens neque verbo tantum, sed absens quoque interdum ejus invocato nomine, multi a diversis mortibus quotidie eripiebantur; et mirum in modum frequentabatur a populis, venerabatur ab omnibus, amabatur a cunctis. D Per spiritum vero prophetiæ, et pestilentiam, qua ipsa esset moritura, prædixerat, et numerum quoque eorum qui de suo monasterio ac de mundo essent rapiendi, palam cunctis præsentibus intimaverat, quorum animos ferventius terrena spernere et cœlestia quærere admonuit. Nec tamquam cassa improbata est sententia Virginis, cum singulæ, quibus in monasterio proprium præconata fuerat exitum, parvo interjecto temporis spatio, in pacis somno quieverunt. Beatissimam vero Etheldredam, qui virginales manipulos in domicilium præmiserat recondendos supernum, et ut ipsa subsequeretur immortali in cœlis diademate coronanda, ultimam omnium dolor gravissimus occupavit. Statuit autem Elge monasterium, in quo (ut diximus) virgineos choros sub normali disciplina per septem continuos annos honestissime rexit. Alma igitur Virgo, paritura Deo progeniem Virginum, docta a Spiritu sancto, suscepit monasterium regendum, quod sua præsentia perpetuo stat consecratum: et sicut tunc in corpore illustrabat [illud] vitæ sanctitate, ita et nunc post mortem divina virtute. Ipsius quidem plurima referuntur insignia, nec E potuerunt celari: quædam tamen dum jactantiam vitat occultavit, neque in hominum notitiam passa est pervenire: quippe quæ humanam substantiam supergressa, virtutis solum conscientia mundi gloriam calcans, cœlo teste foveretur. Quod verum esse, vel ex his quæ nobis comperta sunt, nec latere potuerunt, possumus æstimare.

CAP. XIX. Claret miraculis; A. THOM. EX MS. et spiritu prophetiæ, obitus suorum prædicit.

55 Per idem tempus Wilfridus Archiepiscopus, quo hic ante triennio exilium passus est, sicut Beda scripsit. Nam orta inter ipsum et Regem Egfridum dissensione, *l* pulsus ab eo de Sede sui Episcopatus, apud Ely cum beatissima Etheldreda morabatur; ubi tunc, et quoties necessitas poposcerat, quoad vixit, officii jura Episcopalis administravit. Inde paratis itineris adminiculis Romam adiit, ubi *m* Benedicti Papæ ac plurimorum judicio Episcopatu inventus est dignus esse. Britanniam rediit, provinciam Suthsaxoniam Christo credere fecit. Attulit autem de Roma ad munimentum quorumdam cœnobiorum privilegia; quæ hactenus diligenter et cum solicitudine servata, magnam locis firmitatem conferre noscuntur. Accepit etiam ab eodem priviligium super Elge monasterium, ut optaverat et eum rogaverat Mater insignis Etheldreda, quatenus auctoritate S. Petri contra improborum irruptiones F securius staret. Factum est autem dum ibi maneret, eodem anno (sicut in Chronicis legitur) Etheldreda quæ diu suum præcinuerat finem, de seculo migrasse denuntiatur: nam post paucos dies, veniente nuntio, illius dormitionem audivit.

l Fovet S. Wilfridum exulem, inde Romam profectum, m

ANNOTATA G. H.

a *De obitu* Hunæ *infra agitur.*

b *In provincia tamen Cantabrigiæ collocatur a Cambdeno: sed potuit, ob singularia libertatis privilegia,* Regia *cognominata fuisse.*

c *Apud Cambdenum,* Polydorus Virgilius a Græco Ἕλος, quod paludem denotat, deducit; *alii, ab* Helig *Britannico, quod* salices *significat, quibus præcipue abundat,* cum aliarum arborum sit impatiens; *aspiratio tamen, qua nomen* Ely *caret, tertiam excusationem ab* Anguillis, *verosimiliorem facit: tam enim prima derivatio ex Græco quam ultima ex Hebraico ut congrue excogitatæ ad litteram, ita ineptæ sunt ad onomatopœiæ veritatem.*

d *In historia Elyensi dicitur,* anno 607 in Cradundere fundata a Rege Ethelberto, in qua S. Augustinus Mystas Dei officium complentes instituit.

Vitam

A. THOM. EX MS.

A *Vitam S. Ethelberti Regis dedimus* XXIV *Februarii, et S. Augustini* 26 *Maji.*

e *Extat privilegium Victoris Papæ secundi, in Monastico Anglicano pag.* 94, *missum S. Edouardo confessori Regi, cujus tempore sedit Victor, a* 13 *Aprilis anni* 1054 *ad* 28 *Julii anno* 1057.

f *Nempe in altero libro, ubi illud invenimus, ultra textum in Monastico relatum auctum his verbis,* Fiat, fiat. Placet, placet. Laudatis? Laudamus. Hoc sit stabile. Fiat, fiat, fiat, *quasi ex ore Synodi alicujus Romanæ, cuncta approbantis.*

g Burg *seu* Petroburgense, *in agro Northamptoniensi ex ditione Girviorum, de quo sæpius egimus.*

h *De Sexulpho egimus inter Prætermissos ad diem* 27 *Februarii.*

i Ethelredum Regem *inter Prætermissos ad diem* 4 *Maji honoramus, ut virum sanctum, sed Ecclesiastico cultu non arbitramur exornatum.*

k *In Vita S. Wereburgæ* 3 *Februarii et apud alios dicitur* Domneva Ermenredi filia *mater harum Sanctarum, uti diximus ad Vitam S. Milburgæ* 23 *Februarii, de* S. Milypidra *seu* Milgitha *aut* Mildwida *aliis, egimus* 17 *Januarii, de* S. Mildrida *seu* Mildreda *acturi* 13 *Julii.*

B l *Beda lib.* 4 *cap.* 12 *describit cometam mense Augusto anni* 678 *apparentem, eique subjungit expulsionem S. Wilfridi.*

m *Hic aliquod σφάλμα est, et loco* Benedicti *constituendus* S. Agatho Papa, *uti Vita S. Wilfridi habet num.* 37, *et sub eo anno* 680 *subscripsit Concilio Romæ habito, ac post obitum S. Agathonis, sedit* S. Leo II *ac dein* Benedictus II.

CAPUT V.

Morbus, obitus, miracula. S. Sexburga Abbatissa.

CAP. XX. *Colli tumorem et dolorem*

Instante igitur tempore, quo Dominus Sponsam sibi dilectam, ab hujus ærumnosæ vitæ nexibus exemptam, ad ineffabile cœlestis patriæ gaudium sustolleret; pressa est quodam maxillæ tumore ac colli dolore, ita quod infirmata habuerit tumorem maximum sub maxilla. Et gravescente languoris incommoditate, mollioribus nutrimentis corpus alleviandum lecto prosternitur: nam tumor ille plurimum addebat acrioris incitamenta doloris; sed nihilominus consuetæ orationi intenta gratias agit Deo, qui omnes quos diligit, flagellat ut corrigat. Dolet familia; genitus quippe populus timet amittere C Dominam, virginalis caterva Matrem egregiam, pauperes eleemosynarum largitricem, Clerus fœcundam virtutum operatricem. Et cum præfato tumore premeretur, multum delectata est hoc infirmitatis genere, tota amplectens alacritate, quasi delicias et ornamenta gloriæ, ac solita dicere; Scio certissime, quia merito in collo pondus languoris porto, in quo juvenculam memini supervacua monilium pondera portare. Illud enim mihi ætas juvenilis ingessit, quod collum monilibus perornare consuevi: unde divinæ pietati laudes et gratias refero, quod illic dolor prodeat, ubi eram solita delectabilem ministrare fulgorem. Et credo quod ideo me superna pietas dolore colli voluit gravari, ut sic absolvar a reatu supervacuæ levitatis; dum mihi nunc pro auro et margaritis, de collo rubor tumoris ardorque prominet.

agnoscit datum pro monilibus gestatis:

57 Cum itaque pretiosissima Virgo, inter splendidissimos pretiosæ vitæ triumphos, Deo referret gloriam, et ad videndam serenissimam Auctoris sui faciem æstuaret; nec obsequium ejus præmio, nec longa expectatio cœlesti mercede defraudatur. Sed jam ingruente magis ac magis membrorum incommoditate, auxilium medici inquirere student; vel, D si possent, mitigantes doloris importunitatem auferre. Quidam vero a circumstantibus accersitur medicus, Kinefridus nomine, ut per eum virginalis molestia temperetur. Jubet tumorem illum incidere, ut afflueret noxius humor qui inerat: quod dum faceret, videbatur illa per biduum aliquanto levius habere, ita ut multi putarent, quia sanari posset a languore, mortemque tali remedio jam posse declinare. Humor etenim effluxit, ardor per biduum aliquantulum recessit: gratulantur universi, sed eorum gaudia subita ex improviso Dei terminavit providentia. Cum enim plerumque dies tertia gravior esse vulneratis, et prolixiorem molestiam generare soleat afflictis; Dominus volens suam Virginem secum conregnare in cœlestibus, tertio die prioribus aggravata doloribus mortem temporalem sibi sentiens imminere, cunctam ad se Congregationem venire præcepit; tempus et horam suæ vocationis nunc designans, sicut ante certum prædixerat diem.

CAP. XXI. *eo inciso nonnihil alleviata,*

58 Sed et quantum asperitas ægritudinis admittebat, dulcedinem doctrinæ cœlestis qua affluebat, E et verba vitæ æternæ transfundebat; monens eas, ut animum de supernis numquam deponerent, et suavem cibum cœlestis jucunditatis in Christi amore suspirando gustarent, quem adhuc in carne degentes perfecte apprehendisse non poterant. Talia quippe dans monita salutis, non patiebatur jam audire vel loqui, nisi quæ Christi sit caritas. Tota enim anima atque virtute, Christi dilecti sui sponsi faciem præveniens, hymnis flagitabat et psalmis, ut spiritum ejus a sanctis Angelis suscipi jubeat: deinde Corpore et Sanguine Domini exitum suum munivit: illum [quoque] deprecabatur attentius, propitium fore jugiter super loci habitatores, et custodem perpetuum. Dum hæc fierent, rapta est confestim de mundo, spiritum in manus Creatoris commendans; et (sicut scriptum est in libro historiarum Bedæ Presbyteri) dolorem omnem ac mortem perpetua salute ac vita mutavit. Factum est, dum de seculo migraret, ut Eliense monasterium in tristitiam verteretur haud modicam desolationis et luctus. Ingens enim dolor et fletus Fratrum atque Sororum exortus est, qui Dominam suam atque Patronam non immerito amarissime diu perplangere potuerunt: sed Virgo sancta atque gloriosa, carnis ergastulo educta, ad æterni Regis amplexus, in cœleste cubiculum est introducta Agni sequens vestigia inter Virginum agmina. Victis jam carnis incendiis, lætatur cum Angelis ejus beata anima, cui F patebant æthera, quæ præscire et prænuntiare meruit adeunda gaudia. De deserto namque præsentis seculi, comitantibus hinc inde Angelorum choris, tota pulchra, tota immaculata ascendit: quam filiæ Sion videntes beatissimam prædicaverunt et Reginæ laudaverunt eam.

dein pejus habens

post sumptum Viaticum pie moritur

59 Rapta est ad Dominum Virgo Etheldreda, in medio suorum, nono Kalendas Junii, post annos septem, ex quo Abbatissæ gradum susceperat: et æque (ut ipsa jusserat) non alibi quam in medio suorum, juxta ordinem quo transierat, ligneo in locello est sepulta. Transivit autem anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo nono, a cœnolenta voragine hujus mundi, ad cœlestis gaudia regni, sub Regibus Anglorum, fratre ejusdem videlicet Adulfo Orientalium, et Lothero sexburgæ filio Cantuariorum: atque a dextris Christi sponsi ejus feliciter collocata, pro omnibus nobis in conspectu summi Patris interventrix assistit assidua. Quam felix es beata Virgo, quæ vivens incorrupta, corrumpi nescis etiam tumulata! Jam vitæ decus quoddam splendet resurrectionis, immutata partem habes Christi resurgentis. Nam etiam

23 *Junii anno* 679.

A etiam signum divini miraculi, quo ejusdem feminæ sepulta caro (sicut Beda testatur) corrumpi non potuit, indicio est quia a contactu virili incorrupta perduravit. Denique post ipsius obitum, dum in sepulcri tumba pausarent ossa, signorum non vacat expers, verum miraculorum frequentia mox undique celebris refulsit. Nam adversa corporis valetudine diversi laborantes, cum opem fideliter ad tumbam illius exposcerent; sospitate sibi reddita, Christi certatim laudabant magnalia. Nonnulli vero, morbo detenti acerbiore, in somnis admonentur ejus festinanter adire mausoleum: quo citius cum pervenissent, cœlestis sibi medelæ beneficia adipisci merebantur. Hinc fugantur variæ passiones et dæmonia, exaudiuntur supplices, per Dominum nostrum Jesum Christum: qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, in secula seculorum, Amen.

Ad corpus incorruptum varii sanantur:

60 Circa hoc tempus S. Huna Sacerdos extitit, qui de ordine monachorum et presbyterorum almæ Etheldredæ fuisse perhibetur. Hic (ut fertur) cum illa venerabili Congregatione, in lacrymis et maximo gemitu; sed et multitudo plebis diversæ conditionis B et ætatis convenerat, quæ in vita ejus beneficia plurima fuerat experta, ejusdem sanctæ Matris celebravit exequias; et eam non in lapide cælato aut arcubus auro circumactis; sed (sicut ab ipsa mandatum acceperat) cœmeterio ecclesiæ juxta suos *a* sepelivit. Et post venerandum illius obitum, non in ecclesia constitit, sed in eadem palude prope Ely, ad quamdam modicam insulam, quæ ejus nomine vocatur Huneia, secessit, solitariam eligens vitam, ut tantum quieti vacans Domino militaret; ubi quamdiu vixit gloriosam vitam duxit, quæ omnibus late claruit: ad cujus tumbam multos, recuperandæ sanitatis gratia accedentes, sospitatem ipsius recuperasse meritis plerique testantur. Quod quidam cognoscentes, secrete ejusdem Reliquias, sarcophago postea fracto, apud Torneiam transportantes reposuerunt, sperantes a Domino ejus patrociniis gratiam et misericordiam. *b*

CAP. XXII. *ipsum sepelitur ab Huna Presbytero*

a

a morte miraculis claro:

b

CAP. XXIII Lib. 4. c. 22.

61 In anno, quo Dominus venerabilem Virginem suam Etheldredam, ad perennem cœlestis vitæ gloriam, ab hac vita corruptibili provexit; mirum et admirandum accidit de quodam illius ministro, quod Beda saluti multorum intellexit enarrandum. Inter Egfridum ergo Regem Northanhumbrorum, jam dudum sponsum ejusdem Virginis, et Ethelredum Regem Merciorum, conserto gravi prælio juxta C flumen Trenta, ubi occisus est Alwinus frater Egfridi Regis, cujus sororem Estridam prædictus Rex Ethelredus habuerat uxorem; inter alios de militia ejus, juvenis nomine Ymnia occisus est, qui die et nocte sequente similis mortuo jacebat: tandem recepto spiritu, revixit; prout potuit, vulnera sua alligavit; deinde levavit se, et cœpit ire: sed cito captus a viris hostilis exercitus, et ad Dominum suum, Comitem videlicet Ethelredi Regis adductus est. At illi suscipiens eum, curam vulneribus ejus egit; et ubi sanescere cœpit, ne fugeret vinciri præcepit, sed vinciri non potuit: mox vero ut abire cœperant qui eum vinxerant, ejus vincula sunt soluta. Interea Comes cœpit mirari et interrogare quare ligari non posset. Ille respondit: Habeo fratrem nomine Tunna, Presbyterum et Abbatem Monasterii, in civitate quæ ab ejus nomine *c* Tunnacestre vocatur; qui me interfectum putans, pro me Missas crebras facit: et si nunc in alia essem vita, ibi anima mea per intercessionem ejus solveretur a pœnis. Dum vero vinculis teneri non posset, vendidit eum Lundoniis Freso cuidam: sed nec ab illo, cum illic duceretur, ullatenus potuit alligari; sed hora quando Missæ fiebant, solvebatur. Et cum vidisset qui eum emerat, vinculis non posse cohiberi, donavit ei facultatem sese redimendi si posset. Ast ille jurejurando ut rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam ad Lotherum Regem, qui erat filius sororis S. Etheldredæ Reginæ (quia et ipse quondam ejusdem Reginæ minister, id est pincerna fuerat) petiitque et accepit ab eo pretium redemptionis suæ, ac suo Domino ut promiserat pro se misit. Qui post ad fratrem reversus, cuncta quæ illi solatia in adversis pervenissent, ex ordine replicavit. Cognovitque eo referente, illis maxime temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant solennia celebrata; sed et alia periclitanti illi commoda contigisse; et prospera, per intercessionem fraternam et oblationem Hostiæ salutaris, cœlitus sibi fuisse donata intellexit.

Sanctæ minister apud hostes captivus,

c

quoties pro eo Missam dicebat frater suus

D A. THOM. EX MS.

vinculis solvitur ideoque dimittitur,

62 Multi hæc audientes a præfato viro accensi sunt fide ac devotione pietatis, et ad orandum, vel eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Deo victimas, pro ereptione eorum qui in fide de seculo migraverunt: intellexit enim, quod Sacrificium salutare ad redemptionem valeret animæ et corporis sempiternam. Sed nequaquam hoc admirandum putabimus, quod de Bedæ opusculis huic operi duximus inserendum, si gratiam Dei in sancta Regina multipliciter collatam attendamus: cujus devotionem iste in mysterium exhibens, contemplatus quid cavendum quidve agendum novit, ut Deo devotior existeret æmulabatur. Et non solum iste de quo præsens sermo est, verum innumeri viri et feminæ, in illius contubernio degentes, cum essent in Regni solio sive in Religione positi, exemplo illius et monitis, spretis mundi deliciis atque illecebris, morum executione Domino complacebant: sicut ex præcedente Capitulo ejus Presbyter et Monachus S. Huna, vita et sanctitate insignis; atque alius quidam, Owinus nomine, Monachus, sed pædagogus et princeps domus illius conscius, et secretorum cœlestium auditor, ut supra retulimus. Sed et vir merito sanctitatis egregiæ, custos agrorum ipsius erat (ut nuper divina visione ostensum est) vocabulo S. Ælgotus apud Betrithesworde, quæ est villa beati Martyris Edmundi, corpore requiescens: de quo in sequentibus minime est reticendum. Namque prudens virgo Christi Werburga, in Ely sub regimine Etheldredæ Abbatissæ, rite (ut supra memoravimus) divinis mancipata officiis, omnes monasterii famulatus anticipabat, omnibus se inferiorem præbebat, erga omnium necessitates vulneratæ caritatis viscera impendebat. Cujus sanctitatem cum prædictus Rex Etheldredus patruus suus comperisset, eam inde cepit, ac quibusdam Virginum monasteriis Abbatissæ jure præfecit, scilicet *e* Heamburch atque Tringeham.

unde plurium devotio excitatur, E

ad Sanctam imitandam,

CAP. XXIV *ubi et S. Werburgam.*

F

63 Igitur post gloriosum beatæ et gloriosæ Etheldredæ transitum, quo de hac misera mortalium vita, cupiens dissolvi et esse cum Christo, migravit ad immortalem Sponsum suum, in cujus conspectu semper suorum mors est pretiosa Sanctorum; providentia divina hominum saluti salubriter providente, substituta est in regimine animarum, in Eliense monasterio, sub vitæ regularis observantia, soror ejusdem Deo devota Sexburga; non tam soror carnis cognatione, quam boni operis imitatione, quam habuerat in conjugem Erconbertus Rex Cantuariorum. Quæ divina dispositione, post mortem sororis, a Sororibus electa et dilecta, meruit præesse in Abbatissæ officio, sub tramite justitiæ sororis sequebatur exempla. Cumque gregi Dominico, suo et sororis suæ exemplo (quæ carne mortua apud Deum vivebat bonorum operum attestatione) ac magis prodesse satageret et studeret quam præesse; zelo divino mota atque solicita, secum

CAP. XXV. *S. Sexburga Abbatissa Eliensis electa,*

A. THOM. EX MS. *decernit corpus Sanctæ ad ecclesiam transferre.*

A cum diu pertractat atque disponit levare ossa gloriosæ Virginis, de loco quo prius fuerat tumulata: nam tumulatio ejus celebris habebatur. Unde cum suis, crebrescente miraculorum frequentia et quodammodo exigente, diem constituit, quo tantum possent revisere thesaurum, in ecclesia beatæ Dei Genitricis Mariæ honorabilius ac decentius collocare, atque in locello novo gloriosius reponendum transferre, cum jam sexdecim annis sepulta esset. Laudant cœlibes feminæ dictum quod audiunt, ac prope adstantes gratulantur ex voto.

ANNOTATA G. H.

a *Beda*, In locello ligneo sepulta.

b *Mabilio in Judice eumdem retulit, non assignato die, neque ad arbitrium assignavit aliquem Wilfordus in Martyrol. Angl.*

c *An sit* Thong-caster *in Lindseia, ditione Comitatus Lincolniensis, inquirant istarum regionum eruditi.*

d S. Ælgotus *quis fuerit, quia sequentia hic citata desunt, nescimus divinare. Dixi cap.* 2 *litt.* b *ex Malmesburiensi*, in ecclesia S. Edmundi jacere duos Sanctos, Germanum et Botulfum. *At qui ibi* Germa-B nus *dicitur, est aliis* Jurminus, *an etiam qui Ælgotus sit* Alnotus, *referendus ad* 25 *Novembris? Dicitur hic* anachoreticam vitam in Eliensi insula degisse. *Quomodo autem revelata sit ante an.* 1138 *ejus sanctitas una cum corpore, invenietur in libro Mirac. num.* 123, *ubi dicitur fuisse* S. Etheldredæ agricolanus.

e Heamburck *sive* Heanbrig *in Cantabrigiensi provincia*, Tritingeham, *seu* Trinckingamia *hodie* Trenta *in agro Staffordiensi, addatur et* Weduna *in agro Northamptoniensi.*

CAPUT VI.

Corpus S. Etheldredæ incorruptum transfertur.

CAP. XXVI *Pro elevatione corporis,*

Placuit itaque prædictæ Abbatissæ, ut dictum est, sororis suæ Reliquias reverenter de terra colligere, quam Christus, multorum testimonio signorum gloria et reverentia, mundo prædicandam innotuit: jussitque quosdam e Fratribus quærere lapidem, de quo locellum facere possent: dirigitque eos ad quærendum exterius lapidem sepulcralem, tantæ Virginis iteratæ humationi idoneum; quia interius in-C sula tali necessitati nequaquam congruum habere poterat. Ipsa enim regio Elge, ex natura loci undique aquis et paludibus est circumdata, neque lapides majores in se habet nisi aliunde venerint. Qui statim ascensa navi *a* applicantes, venerunt ad civitatulam quamdam, tunc temporis desolatam, non procul inde sitam, quæ lingua Anglorum Grantecester vocatur. Et dum nimium soliciti deambularent, mox invenerunt juxta muros illius civitatis locellum, de marmore albo pulcherrime sectum, in loco qui usque hodie Ermenswurche *b* dicitur, id est Opus miseri. Mirantur singuli, negant vicini hujusmodi lapidem se habuisse illo in loco, vel aliquando vidisse: et accedentes propius, non a quolibet illic positum asserebant, sed Dei potius jussione ad ipsorum usus cœlitus fuisse collocatum: non enim talis naturæ lapis aut quantitatis illic repertus est: poterat vero nominari, sed non videri. Verumtamen totius regio Angliæ illis temporibus aut penitus marmorei expers lapidis adhuc fuisse videbatur: sed nostris diebus et habere, atque in ea posse abundanter inveniri, insignium ædificia operum undique demonstrant.

a quæritur,

b nec sine miraculo invenitur Sarcophagus,

65 Operculum quoque similis materiei, coloris, et idoneæ quantitatis et qualitatis reperiunt, atque absque ulla partium congruarum distantia sive dissonantia, sarcophago simillimum, in quo etiam prædicti coloris decens candor decenter emicuit. Illi autem de invento supra modum gavisi, unde et intelligunt a Domino suum iter prosperatum et negotium acceleratum, gratias agentes Deo pro cunctis beneficiis ejus, quantocius vento secundo retulerunt ad monasterium. Sexburga vero magis divini muneris exhilarata beneficio, benedixit Deum, qui facit mirabilia magna solus. Tandem exonerant onere grato carinas, et mausoleum optatum nec diu quæsitum, ad locum devehitur. Notatur hora memoriæ celebris, et exultatio (ut credimus) fit in Supernis, cum honor Sanctis exhibetur in terris. Accurrit populus patriæ undique, ægrotantium maxima confluxit turba: febribus fatigati, et quacumque incommoditate depressi, ad tumbam illius levi sopore intercepti, ejus subvenientibus meritis, adepta sibi sanitate gaudebant: aliorum diversis subveniebat incommodis, quorum vota fidei puritas comitabatur. Hoc revera B. Sexburgæ animos maxime erexit, ut eam de veteri extraheret sepultura, et in ecclesia recondendam collocaret; quam in terra diutius clausam salvat et servat Christi bonitas contra naturam. E

D *cum congruo sibi operculo:*

et miracula crebrescunt.

CAP. XXVII.

Præsentibus S. Wilfrido Ep.

66 Cumque statuto die, post tot annos, sacræ Virginis corpus ac Sponsæ Christi elevanda essent ossa de tumulo, et in basilica decentius tumulanda; pars plurima devotæ plebis confluxerat, ad hujus Translationis sancta solennia. Et quoniam res talis confirmari debet testimonio plurimorum, præfatus Antistes S. Wilfridus, qui B. Etheldredæ (quamdiu Egfrido Northanhumbrorum Regi, solo nomine et non opere conjugali, licet Sacramento conjugii, desponsata fuit) familiarissimus et testis veracissimus ejus perpetuæ virginitatis extitit, eique velamen sanctimonialis habitus sub Ebbæ Abbatissæ magisterio, Regis Egfridi amitæ, apud urbem Coludi sacratum imposuit; atque cum in regimine fuerat statuta animarum, in Elyense monasterio, sicut Beda asserit, assidua familiaritate in omnem ejus necessitatem diligens et solicitus adjutor adstiterat; et huic tam specioso et jure spectando spectaculo interfuit, et eidem miraculo insolito sua præsentia et auctoritate magnum credulitatis pondus contulit, atque innumeri qui novere et adfuere id ipsum testati sunt: sed et inter ceteros, ad ampliorem rei certitudinem et veritatis evidentiam, medicus Kynefridus, qui sicut morienti illi, ita et elevatæ de tumulo præsentialis affuit, ut huic tam mirando et pro F raritate pretioso miraculo testis existeret; memor utique incisuræ, quam quondam fecerat in ejus corpore; qui referre erat solitus, quod illa infirmata habuerit tumorem maximum sub maxilla.

et Kynefrido medico,

67 Aptato igitur et desuper decenter composito papilionis umbraculo, cum omnis Congregatio, hinc Fratrum illinc Sororum, psallens sepulcrum ejus circumstaret, aggere dejecto fossa defoditur, et theca de pulvere elevatur. Ipsa autem Abbatissa S. Sexburga adaperto sepulturæ ostio, cum paucis, tamquam ossa elatura et delatura, ingreditur: et facto modico intervallo, repente de intus audivimus ipsam voce magna proclamare; Sit gloria nomini Domini altissimi; et ut ista patefierent, sub probatione et præsentia testium, etiam nec multo post clamaverunt me intus *c* reserato papilionis ostio, vidique elevatum de tumulo, et positum in lectulo corpus sacræ Virginis dormienti simile: cumque corpus ejus adaperto sepulcro esset prolatum in lucem, ita incorruptum inventum est, acsi eodem die fuisset defuncta sive humi condita. Stupendum inusitatumque miraculum, et cunctis seculis prædicandum! Sanctissima Virgo Etheldreda, irritam faciens Deo

elevatur corpus incorruptum,

c

A Deo imperante naturam, quia carnem suam vivens servaverat immunem a libidine, immunis post mortem reperta est a corruptione : et cum per *d* sexdecim annorum curricula in terreno pulvere delituisset obtecta, quasi ex resurrectione tota iterum rediviva effloruit, speciemque repræsentat in lecto suaviter quiescentis, in nullo obnoxia humanæ consuetudinis corruptioni; imo tota pulchra, tota formosa, tota integra est reperta.

d quasi in lecto suaviter dormientis,

68 Et discooperto vultus indumento monstraverunt etiam mihi vulnus incisuræ, quod feceram, curatum : ita ut mirum in modum, pro aperto et hiante vulnere cum quo sepulta erat, tenuissima tunc cicatricis vestigia apparerent. Quis audivit unquam tale? aut quis vidit huic simile? Vulnus, quod putruerat in maxilla quoad viveret, incorruptum et integrum diuturna reddidit sepultura; ceterorum caro defunctorum sepulta dissolvitur, istius viventis tumore dissoluta post sepulturam reparatur : aliorum corpora exterminantur, istius viventis tumore dissoluta post sepulturam reparatur : aliorum corpora exterminantur, istius plaga post mortem redintegratur : aliorum natura putredine consumitur, istius vulneri in maxilla hianti medela cœlestis adhibetur.

etiam vulnere redintegrato

B Qui vero præsentes aderant, Dei mirabilia venerantur, nullam in cicatrice reperiunt turpitudinem, sed fœderatam gratiæ novæ gloriæ portionem. Nam guttur illud gloriosum, quod evanuisse speraverant in favillas, totum redintegraverat Dei virtus et potestas. Sed nec stupendum et admirandum videtur, si consideremus omnipotentem Domini gratiam, qua omnia quæcumque voluit, fecit in cœlo et in terra; et meritum Virgini misericorditer donavit, ut non solum ab illicitis pro amore ejus declinaret, verum etiam, quo uti licenter potuit, terreni scilicet ac carnalis sponsi consortium contempsit. Præclara igitur prædicanda est virtus Dei et pietas in omnibus, qui rubum ardentem a combustione, qui Danielem in lacu leonum ab eorum morsibus servavit illæsum; præter morem humanæ conditionis, quadam prærogativa, carnem corruptibilem glorificavit in Virgine, jam collata incorruptione.

69 Tandem vero cum multa reverentia levaverunt illud, et novis diligenter indutum vestibus, tanto thesauro conservando idoneis, intulerunt in ecclesiam, cum magno et multimodo devote exultantium tripudio, atque in eo quod allatum est sarcophago posuerunt. C In quo quiescens expectat reditum Domini sponsi sui, ut reformet corpus humilitatis ejus, configuratum corpori claritatis illius. Et mirum in modum hoc in loco minime est reticendum, sed sæpe solemniter et incessanter prædicandum, quod tantam aptitudinem et congruam æquipollentiam eidem mausoleo gratia divina contulit, atque ita aptatum corpori Virginis sarcophagum inventum est, acsi ei specialiter præparatum fuisset; ut nec quantitas lapidis in continentia quantitatem sacri corporis excederet, nec infra sese, tamquam minus continens, inutiliter cohiberet : et locus quoque capitis seorsum aptissime figuratus apparuit. Modus namque Deo disponente provisus, mensura non dissimiliter coæquata : superpositus autem lapis ostendit, quam pretiosa intrinsecus latitet margarita : ultra citraque non imminet, intus vel supra non dissidet, unde lætitia tanta vacillet. Juncturam nullam reperies, ubi lapis lapidi cæmento connectitur. Apparet nusquam vestigium, quo compagem aliquam investigare sufficias : sic operculum suo unitum est vasculo, ut nulla divisionis sit similitudo : lapis unus de duobus efficitur, sicque ad virginalis integritatis testimonium redintegratur. Naturale nonnumquam est, ex lapide uno duos dividere; duos autem nullum audivimus artificem in D unum naturaliter copulasse. Et præterea vere est artifex ille mirabilis, cujus omnis natura famulatur imperio, et ab ejus voluntate inusitata etiam non discordant.

CAP. XXVIII imponitur sarcophago,

quasi ad ejus mensuram facto,

cui et operculum suum se coagmentat

A. THOM. EX MS.

70 Qui enim in deserto filiis Israel aquas de petra produxit, ipse de duobus ad obsequium Virginis unum fieri lapidem imperavit. Nullatenus prævalet aperiri nec qualibet potest arte dissolvi, quem cœlestis manus polivit Artificis, et cæmento indissolubili teste materia solidavit : quoniam jucundum et insignem Deus in illo præparavit thalamum, ubi in carne florida incorrupta Virgo diem cœlestium præstolatur nuptiarum. Hic est thesaurus ille incomparabilis sapientiæ Dei, quem creatrix omnipotentia clausum illibatum suo munivit signaculo, ne aspectui ulterius patefiat humano. Nec immerito. Quæ enim usquam femina, cuilibet sponso maritali lege depacta, ignem ita corporeæ voluptatis evicit, sicut beatissima virgo Etheldreda, Sponsos sortita geminos, quæ pudorem castitatis integerrimum custodivit? Hæc et alia innumera pietatis beneficia fidelibus suis ejus præstat misericordia, qui quondam Martyri suo Clementi, in modum templi marmorei E habitaculum præparavit, cujus exequias Angelico legimus celebratas esse obsequio. Forma corporis formæ sepulcri fit conformis. Eadem fere prærogativa beatissimæ Virginis Etheldredæ, cui sepulcrum Christo donante præparatum, Angelico (ut confidimus) patrocinio ex insperato est inventum. Et cum ignotum habeatur quibus cæsoribus informatum, quibusve sit politum artificibus; salva opinari fide non officit, quod et ista cœlestium sint officia ministeriorum.

miraculo renovato quod olim S. Clementi factum.

71 Translatum est itaque egregium corpus pretiosissimæ Virginis et Reginæ insignis Etheldredæ, anno videlicet ab Incarnatione Domini sexcentesimo *d* septuagesimo nono sub die Kalendarum Novembrium sexto decimo, et in ecclesia beatæ semper Virginis Mariæ, quam ipsa a fundamentis construxerat, collocatum, ubi usque hodie in maxima veneratione habetur ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui eam elegit et præelegit ut esset templum et habitaculum Spiritus sancti. Plura quoque de ea tunc temporis divulgabantur gestorum insignia, quæ Scriptura teste gloriose fiebant; nec est incongruum istinc adjicere. Linteamina vero omnia, quibus involutum erat corpus venerabile, ita inte- F gra apparuerunt et ita nova, ut ipso die viderentur castis ejus membris esse circumdata. Contigit autem a tactu indumentorum eorum et dæmonia ab obsessis effugata corporibus, et infirmitates aliquoties esse curatas. Hydropici veniunt et sanantur, et diversis afflicti passionibus per ejus merita liberantur. Nec immerito quippe quæ spirituales in carne sua triumphaverat potestates, corporeas recte in ægrotis curat infirmitates. * Sed et per loculum ligneum, in quo pretiosa Virgo sepulta fuerat, nonnulli oculos dolentibus saluti fuisse redditos, perhibent : qui cum caput suum eidem loculo apponentes orassent, mox doloris sive caliginis incommodum ab oculis amoverunt. De loco autem, in quo hujus Virginis corpus fuerat primo sepultum, fons aquæ oritur lucidissimus, et usque in ævum manare non desinit; unde in potum si ægroti quilibet sumpserint, sive de illo conspersi fuerint, in pristinum convalescere vigorem memorantur.

An. 679, 17 Octob. *d*

CAP. XXIX

non sine novis miraculis ad lintea,

CAP. XXX. cum priorem loculum

CAP. XXXI et priorem sepulturam

72 Nunc igitur, quoniam in extendendo materiam aliquantulum moras invexímus, et labor studii maxime imbecillibus gravis est; opus finem debitum postulat, stylum figere licet, cum Dei opitulante gratia opus exaravimus promissum. Inculta autem scriptoris *e* oratio veniam mereatur, etsi non meruit

e

A. THOM. EX MS. *Oratio auctoris hanc partem concludentis.*

A ruit sperare mercedem. Etsi elegantia verborum non sonuit, desideria tamen votiva complevimus. Quisquis autem sibi dicatum opus perlegerit, vellegenti sobrium gloriosa Virgo adhibebit auditum. Miseræ eorum sorti compatere, quos tibi devotos, beata Mater, intenderis, orationibus tuis juva, et certamen bonum futura immortalitas prosequatur pauperis tui cultoris, cujus tuæ laudi sudavit ingenium : dedicentur Christo te intercedente labores ejus : illius te lingua resonabit, quamdiu in hoc corpore peregrina versabitur : tuque eum saltem in ultimo tuere examine, ut cœlestis gloriæ participatione perfruatur. Quinimo tua universis in afflictione positis merita prætende, et fideles tui per tua sancta suffragia æternæ vitæ gaudia mereantur, per eum qui te sibi sponsam assignavit Jesum Christum Virginis filium et Virginum sponsum, Redemptorem mundi et Dominum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA G. H.

B a *Navigarunt per Canum fluvium ascendentes, usque Cantabrigiam, et e regione hujus Grantecestriam. Consule Cambdenum.*

b *Mabilio ex MS.* Ermenswithe *id est* Opus Misi : *sed* Wurch *Saxonice, Belgice* Werk *opus dicitur.* Ermen *sive* Ærmen *pauper ac miser : unde correctio probatur.*

c *Sunt verba Medici, supra a Beda relata.*

d *Imo Translatio anno* 695 *facta est (quod etiam Whartonus notat) scilicet cum a transitu sive* anno 679, *quo is hic perperam collocatur, anni elapsi supra indicantur* Sexdecim, *uti et Beda supra habet. Interim in ejus et aliorum Martyrologiis solum notantur* anni undecim, *et sic contigisset Translatio anno* 690.

e *Sane passim hiat oratio : nec tamen corrigere vel supplere præsumpsi.*

CAPUT VII.

Beda Sanctam laudat versu ac prosa: moritur S. Sexburga: succedunt SS. Ermenilda et Werburga.

CAP. XXXIII. *Historiæ Bedæ insertus*

Fratrum itaque desiderio diligenter ac solicite operam dantes, satisfacere curavimus : quæ in Beda, atque in scriptis Anglicis vel Latinis de gloriosa Domina et Patrona nostra Etheldreda, apud nos C inventa scripta, juxta modulum intelligentiæ nostræ in unum historialiter texuimus : etiam quid metro de eadem ipse recensuit, nunc addere oportet. Sic enim ille scripsit ; Videtur opportunum huic historiæ Hymnum virginitatis inserere, quem ante annos plurimos, in laudem et præconium ejusdem Reginæ ac sponsæ Christi, elegiaco metro composuimus ; et imitari morem sacræ Scripturæ, cujus historiæ carmina inclita, et hæc metro ac versibus constat esse composita.

Lib. 4. c. 20

hymnus de virginitate,

74 Alma Deus Trinitas, qui secula cuncta gubernas ;
Annue jam cœptis, Alma Deus Trinitas.
Bella Maro resonet, nos pacis dona canamus ;
Munera nos Christi ; bella Maro resonet.
Carmina casta mihi, fœdæ non raptus Helenæ :
Luxus erit lubricis, carmina casta mihi.
Dona superna loquor, miseræ non prælia Troiæ :
Terra quibus gaudet, dona superna loquor.
En Deus altus adit venerandæ Virginis alvum ; *qua excelluerunt*
Liberet ut homines, en Deus altus adit.
Femina Virgo parit mundi devota parentem :
Porta Maria Dei, femina Virgo parit.
Gaudet amica cohors de Virgine matre Tonantis, D *S. Maria Deipara*
Virginitate micans gaudet amica cohors.
Cujus honor genuit casta de Virgine plures
Virgineos flores cujus honor genuit.
Ignibus usta ferit Virgo non cessat *a* Agatha : *a alixque plures*
Eulalia et profert ignibus usta feris :
Casta feras superat mentis pro culmine Tecla :
Euphemie rapidas casta feras superat.
Læta ridet gladios, ferro robustior Agnes :
Cæcilia infestos læta ridet gladios.
Multus in orbe viget per sobria corda triumphus,
Sobrietatis amor multus in orbe viget.
75 Nostra quoque egregia jam tempora Virgo [beavit *ac recentius S. Etheldreda*
Ethedrelda nimis nostra quoque egregia :
Orta patre eximio, regali et stemmate clara :
Nobilior Domino est, orta patre eximio.
Percipit inde decus Reginæ et sceptra sub astris ;
Plus super astra manens percipit inde decus.
Quid petis alma virum, sponso jam dedita summo ?
Sponsus adest Christus, quid petis alma vi- [rum ?
Regis et æterni Matrem jam credo sequaris,
Tu quoque sis mater Regis ut ætherei.
Sponsa dicata Deo bis sex regnaverat annis, E
Inque monasterio est sponsa dicata Deo.
Tota sacrata polo celsis ubi floruit actis,
Reddidit atque animam tota sacrata polo.
Virginis alma caro est tumulata bis octo No- [vembres, *corpore per 16 annos incorrupto reperta.*
Nec putet in thalamo Virginis alma caro.
Christe, tui est operis quia vestis et ipsa sepulcro
Inviolata nitet, Christe tui est operis.
Hydros et ater abit sacræ pro vestis honore,
Morbi diffugiunt, hydros et ater abit.
Zelus in hoste furit quondam qui vicerat Evam :
Virgo triumphat ovans, zelus in hoste furit.
Aspice, nupta Deo, quæ sit tibi gloria terris :
Quæ maneat cœlis, aspice, nupta Deo.
Munera læta capis festivis fulgida tædis :
Ecce venit Sponsus, munera læta capis :
Et nova dulcisono modularis carmina plectro,
Sponsa hymno exultas et nova dulcisono.
Nullus ab altithroni comitatu segregat Agni;
Quam affectu tulerat nullus ab Altithroni.

CAP. XXXIV.

76 Quod in libro Regum Angliæ Beda doctissimus, plano sermone seu metro, de sacratissima Regina Etheldreda edidit, digestum habemus : nunc etiam quid de ipsa in libro de Temporibus, quod ad multorum efficaciam commentus est, licet breviter, F sub eodem tamen sensu quid meminerit, præterire non convenit. [Anno autem Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo octavo (juxta quod Beda docet) *b* Synodus universalis Constantinopoli celebrata est, temporibus Papæ Agathonis, sub Constantino Principe, Legatis Apostolicæ Sedis et Episcopis centum quinquaginta adsistentibus. Quo videlicet anno sancta et perpetua Virgo Christi Etheldreda, filia Annæ Regis Anglorum, et primo alteri viro permagnifico, et post eum Egfrido Regi conjux data, quæ per duorum annos thorum incorrupta servavit maritalem, post Reginam sumpto velamine sacro Virgo sanctimonialis efficitur : nec mora, etiam Virginum Mater, et nutrix pia Sanctarum, accepto in construendum monasterium loco, quem Elge vocant : cujus merita varia testatur etiam mortua caro, quæ post sexdecim annos sepulturæ, cum veste qua involuta est, incorrupta reperitur. Verum series historiarum, cum maximo studio computantes, etiam in Beda invenimus annum præmonstratum depositionis almæ Virginis fuisse, in quo Theodorus Doroverniensis Archiepiscopus, audiens fidem Ecclesiæ Constantinopoli

b Idem in libro de Temporibus laudat ejus continentiam, et alibi ubi agit de Synodo CP.

A Constantinopoli per hæresim (de qua nunc diximus) multum esse turbatam, Ecclesias Anglorum, quibus præerat, ab hujusmodi immunes perdurare desiderans; imperantibus in Anglorum Regnis Egfrido Northanhumbrorum, ipsius videlicet sanctæ Etheldredæ quondam conjuge; Etheldredo, Rege Merciorum; et Aldulfo, Rege Estanglorum, hujus Deo dicatæ feminæ germano; et Lothario, Rege Cantuariorum, ejusdem nepote: sub quorum præsentia *c* collecto Episcoporum Doctorumque plurimorum cœtu, sicut mandaverat Agatho Papa præfatus, ut cujus essent fidei singulos sedulo inquireret, omnium unanimem in fide Catholica reperit consensum.

CAP. XXXV *S. Sexburgæ Abbatissæ defunctæ*

77 Sancta denique Etheldreda, cum subita mutatione de hoc fragili corpore raperetur; soror ejus Sexburga, pretiosa virago in monasterii regimine successit (ut jam dictum est) gregemque ibi Dominicum doctrina et forma veræ religionis instruxit. Hoc quippe in augmentum virtutis eam valde provexit, quod corpus jam dictæ Virginis Etheldredæ adeo integrum illibatumque invenit, acsi eodem fuisset die humatum, quod per spatium plurimorum B annorum demolitum atque consumptum æstimaverat. Et cum multis volventibus annorum orbitis indefessa ad cœleste regnum anhelaret, graviter ægrotare cœpit, diemque suæ vocationis imminere præsensit. Quæ in medio suorum posita, sacrosanctis Jesu Christi mysteriis exitum suum munivit, cum fidei puritate in manus Creatoris spiritum commendavit, sicque in senectute bona diem ultimum clausit. Sepulta est in decenti loco post beatissimam sororem suam, ubi virtutum suarum merita florere non desinunt: semperque ejus præconia arripiunt incrementa, ut in libro *d* illius enarratur.

CAP. XXXVI. *succedunt S. Ermenilda*

78 Elge autem monasterium, solatio Matris et auxilio, Deo providente, qui disponit hominum saluti omnia suaviter diu non destituitur. Etenim voto unanimi et consensu totius Congregationis, S. Ermenilda, post obitum B. Sexburgæ, loco ejus successit. Quæ totius dominationis ambitione neglecta, commendatis Christo Virginibus quibus præfuit, sanctissimam Matrem secuta, ad Christi paupertatem quam optaverat, pauper ipsa devenit: et dum apud homines honorari refugit, apud Deum et apud homines honorem percepit ampliorem: ubi a cunctis digne suscepta, totius Congregationis Mater effecta est. In Anglico quidem legimus, quod Sexburga in Ecclesia de *e* Sapeya quam construxerat, a B. C Theodoro Archiepiscopo sanctitatis velamen accepit, atque ibidem filia ipsius Ermenilda sub ea normam Religionis: spreto Regni culmine, postea sumpsit: quæ dum iter ad Ely paravisset, filiam suam Werburgam pro se in ministerio Abbatissæ, sicut diu optaverat, constituit. Transiit autem plena sanctitate et justitia ad regna cœlestia, et cum matertera sua, sancta videlicet Etheldreda, juxta matrem suam requiescit condita. Testatur mors ejus petiosa quantæ sanctitatis et pietatis extiterit, quod liber vitæ ejus plenius docet.

CAP. XXXVII. *et S. Werburga;*

79 Sponsa igitur Domini Werburga cum quibusdam ecclesiis præesset, ut supra dictum est, post dilectæ genitricis suæ obitum jure Prælationis etiam monasterium Elge suscepit. Elegit tamen Divina præscientia et voluntate Heanburgensi monasterio requiescere corpore: in quo loco Dei margarita cum debita reverentia tumulata, pluribus signorum indiciis se probat vivere in cœlesti gloria. Unde tandem in *f* Cestram, qua nunc requiescit, est translata. Eam quippe post ipsius decessum, beatæ feminæ quarum nomina solius Dei novit scientia, nobis autem incognita, sub vitæ Regularis observantia locum Elge in honore et sanctificatione usque ad vastationem a Danis gestam servaverunt. Post discessum vero SS. Etheldredæ, Sexburgæ, Ermenildæ atque Werburgæ, Ecclesia Elge minime vacabat ab opere Dei: imo virtus divini cultus, sub beatarum regimine feminarum, non tepescente, sed magis ac magis in ea fervescente fervore disciplinæ regularis ac custodia monasticæ professionis, multis annorum evolventibus orbitis, floruit. Sed et ecclesias ac monasteria, quæ quaquaversum in Anglia erant, quamquam diversis provinciis diversi Reges præessent, et vario sub eventu frequentia invicem bella succederent, in pace et securitate atque Christianæ legis augmento conservavit gratia supernæ misericordiæ. At humani generis improbus hostis, tantæ serenitatis tempora non sustinens (quoniam appetitu bonæ voluntatis caret, bonis invidere non cessat) solito livore infectus, iram ac nebulosam concitavit tempestatem in cunctis Angliæ finibus.

D A. THOM. EX MS. CAP. XXXVIII. *sub quibus permansit vigor regularis.*

ANNOTATA G. H.

a *Notæ sunt hæ Sanctæ, et coluntur,* Agatha, 5 *Februarii;* Eulalia, 12 *ejusdem,* Tecla, 23 *Septembris* Euphemia, 3 *ejusdem;* Agnes, 21 *Januarii,* Cæcilia, E 22 *Decembris.*

b *Imo Concilium illud CP. inchoatum fuit mense novembri anni* 680, *et absolutum* 16 *Septembris anni* 681; *in quo Monothelitarum hæresis condemnata est a* 289 *Episcopis.*

c *Concilium Panbritannicum Hedtfeldæ celebratum est anno* 680, 15 *Kal. Octob. Consule Concilia Spelmanni pag.* 168. *Colitur S. Theodorus Archiepiscopus* 19 *Septembris.*

d *Librum proprium de Vita* S. Sexburgæ *utinam nobis inveniat aliquis: nonnihil edidit Capgravius, et post hunc Alfordus, qui obitum ejus refert ad annum* 699, *et diem* 6 *Julii.*

e Scapeya, *seu* Sahpeia, *monasterium in regno Cantii.*

f *De hac translatione nihil in Vita* 3 *Februarii, scilicet ante illam scripto; sed aliqua adjecimus ex Capgravio: illam Joannes Brompton in Chronico asserit factam anno* 875, *quando* Heamburgenses, pavore Danorum soluti, corpus ad Cestriam, tamquam ad locum tutum, transtulerunt.

CAPUT VIII.

Irruptiones Danorum. Insula et monasterium Elyense vastatum. Sanctimoniales et Clerici occisi. F

CAP. XXXIX. *Dani irrumpunt anno 866*

Anno autem ab Incarnatione Domini octingentesimo sexagesimo sexto, regnante Rege Etheldredo Occidentalium Saxonum, magna *a* Paganorum classis sub Rege Inguare, cum duobus Fratribus ejus Evulfo et Hasdene, cum collega suo Ubba nomine, totius doli et malitiæ illi per omnia consimili comitantibus illos tribus Regibus, Hostenio, Bagseg et Guthrum, et eorum fortitudine; cum plurimo comitatu Ducum et Procerum (quos enumerare onerosum est, in Chronica vero describuntur) cum innumerabili multitudine fortium pugnatorum, de *b* Danubia in Britanniam advenit, et in regno Orientalium Anglorum (*b in Eastangliam,*) quod Estangle dicitur, hiemavit: ubi Deo acceptus Edmundus fidei Christianæ cultor tenebat imperium Hi omnes persecutores Christianorum erant, adeo crudeles naturali ferocitate, ut nesciant malis hominum mitescere: absque ulla miseratione pascuntur hominum cruciatibus; et juxta Prophetæ vaticinium, quod ab Aquilone venit omne malum, flante Borea, a gelidis nativitatis suæ sedibus gens eadem Jerem. 1, 14 nequam prosilivit, subitos ac neciferos turbines in

A. THOM. EX MS.

A omnes fines Britanniæ flavit, nunc mari nunc terra circumiens, flammis ac ferro cuncta depopulans: et nisi divina impediretur miseratione, conata est in exterminium adducere totius fines Britanniæ: et quia legis Dei cultores eos esse noverat, omnino delere aut servituti eos subjugare nitebatur. Cum Christicolis pacem habere noluit: unde monasteria, Divino permittente judicio, universa ab ipsis fundaminibus diruens, cædibus et incendiis devastabat.

ac deinde Northumbriam,

81 Gesta sunt hæc anno primo regni præfati Regis Etheldredi, filii Edelwlfi. Deinde anno secundo gens prædicta, atrox et impia, de Orientalibus Anglis ad Eboracam civitatem migravit: illic maxima ex parte omnes fere Northumbrensium cœtus, occisis duobus Regibus Osbrith et Elle, deleti occubuerunt c: qui vero evaserunt, pacem cum Paganis pepigerunt. Tertio autem post anno, prædictus Paganorum exercitus, Northumbros relinquens, venit Merciam; et d Swthingham adiit, et ibi hiemavit. Quibus illic advenientibus, Burthredus Rex Merciorum pacem iniit: quem post annos septem pace rupta regnum deferre, Romamque contra suam voluntatem adire coegerunt, Regnumque Merciorum B suo Dominio subdiderunt. Loca Sanctorum et monasteria ancillarum atque servorum Dei, undique deprædantes, combusserunt. Et iterum anno quarto Eboracum rediit, ibique per annum mansit. In quinto vero, per Merciam ad Orientales Anglos transivit, et in loco qui dicitur e Theodford hiemavit: quo etiam anno gloriosus Rex f Edmundus ejusdem provinciæ (sicut in Chronica legitur) a præfato Rege Pagano Inguare martyrizatus est: sicque Rege occiso, Pagani nimium gloriantes, totam illam regionem suo dominio subdiderunt. Quo etiam (ut sequentia insinuant) anno ecclesia de Ely igne combusta est, extinctis omnibus qui intus erant.

Merciam,

atque Orientalem Angliam invadentes

cæduntur ab Ederedo Rege.

82 His ita gestis, prædictus Rex Ederedus, Dei fultus adjutorio, ex omnibus qui tunc Angliæ præerant, solus resistere potuit. Hic congregato non modico exercitu apud g Æsemdum hostes invasit, ubi diu atrociter utrimque pugnatum est. Quo in loco Pagani divino judicio Christianorum impetum non ferentes, alter de duobus Paganorum Regibus Ubba et quinque Comites occisi occubuerunt, et multa millia illorum occisa corruerunt. Cecidit ergo Baseg Rex, Sidroc senex Comes, Sidroc Comes junior, Osebertus Comes, Prene Comes, Haraldus Comes, et totus eorum exercitus in fugam versus C est: sed eodem anno Rex Ederedus ex hac vita discessit, cui successit frater ipsius Elwredus: qui acer ingenii, per Baldum et Joannem doctissimos Monachos tantum instructus est, ut in brevi librorum omnium notitiam haberet, totumque novum et vetus Testamentum in h olalogiam Anglicæ gentis transmutaret. Hæc si quis plenius scire voluerit, in Chronico per ordinem singula reperiet.

CAP. XL.

Iidem vastata tota Anglia

83 Postquam igitur permissu divino, præfata gens barbarorum hostili pervasione cuncta Anglorum bona diripuit, vastavit, incendio consumpsit, monasteriorum septa diabolica rabie fœdavit; tandem ad notitiam Elyensium pervenit accolarum. Omnis undique ætas, omnis utriusque sexus conditio, vivendi conducta amore, maluit huc atque illuc fugiendo substantiæ dispendium pati, quam feritatis hostium globis congredi. Hujus siquidem communis tribulationis et miseriæ nullatenus expers fuit Elyensis insula; præsertim cum paludes et aquæ quibus circumcingitur in mare porrigantur, et sit ab ipsis æstuantis æquoris fluctibus quarumlibet navium ad eamdem insulam non difficilis accessus. In hanc vecta est aliquando gens eadem cum multis navibus, putans vacuatum defensoribus occupare locum. Exitus loci deprecationibus atque etiam insidiis urget, ut inhabitantes aut vinceret, aut obsidione fatigatos D in deditionem susciperet, aut loco excedere compelleret: adversum quos atrociores quique accolarum indigenæ obsistere nituntur. Contigit namque cum finitimam regionem suæ ditioni subjugarent, multos ex Anglorum nobili genere ad insulam se conferre: tamen veriti tantæ multitudini forte ne quidquam infortunii occurreret, quamquam vividi bello gestarent dextram, satisque sufficiens his crederetur negotiis, et quandoque aliis prævalerent Barbaris; missa undique legatione vicinos in auxilium convocant, atque delectam armatorum manum sibi applicantes, ad internecionem hostem citius prosternunt penitusque delent.

Elyam aggressi,

a collectis ad defensionem accolis profligantur.

84 Hoc denique pacto ob oppressione liberati aliquando, respirare videbantur, sed non adeo diu hac libertate exultare valuerunt: verum prædictus malignorum cœtus, virtute fortiore, congregato exercitu, cum suo Rege, plurimo stipato militum agmine ruente, debacchationis spiritu sæviens in eos irruit, pervadit, atque prosternit. Plurimi incolarum vectibus cæsi in capite, quorum funera solenni sepulturæ tradi prohibita sunt, escis bestiarum et volatilium sunt projecta. Ad cœnobium autem E Virginum, quod gloriosa Virgo et sponsa Christi Etheldreda construxerat, tandem perveniens, pro dolor! invadit, Sancta contaminat, conculcat ac diripit: protenditur rabidorum gladius in lactea sacrataque colla; mactatur ut victima innocua sanctimonialium caterva; et quoscumque reperit sacri desiderii Fratres et Sorores, absque ulla humanitatis consideratione, præcipiti perimit strage i. Sicque monasterio, quod vera Dei Christicola Etheldreda construxerat, cum Virginibus, et ornamentis, et Reliquiis Sanctorum et Sanctarum combusto, civitate etiam spoliata et cremata, prædæ ubertate ditati, omniaque ejusdem loci adimentes mobilia atque utensilia, inimici Domini redierunt ad propria.

Sed majori numero regressi

promiscuam omnium cædem edunt.

CAP. XLI

85 Erat inter ipsos ferocissimorum hostium cuneos, quidam aliis immanior et crudelior satelles diaboli, spirans cædis et sanguinis, avaritiæ sectator, alienarum rerum truculentus appetitor. Is dum tumulum Deo dilectæ Virginis Etheldredæ intueretur, repositum inibi thesaurum esse arbitratur. Nil moræ interponit; et mox bipenni, quam cruentis gestabat manibus, marmoreum vas, quo corpus pausabat virgineum, crebris ictibus ferit a latere; ut eo scilicet effracto, pecunias, quas intus falso credebat reconditas avide diriperet, nesciens infelix, quam properum tempus divinæ animadversionis immineret, quo pœnas luiturus miserabiliter de medio F foret rapiendus. O piratam miserrimum, culturæ Deitatis nescium, terreni lucri cupidum, infelici casu ruiturum! Qui dum corruptibilis pecuniæ facibus exitialiter ardet, thesaurum virginalem et incorruptibilem inquietare non timet. Tota vi ferientis percutitur lapis sepulcralis, quo velut in thalamo requiescit Christi sponsa perennis. Multiplicantur ictus, foramen efficitur, quod usque hodie manens cernitur. Quo facto, nulla cœlestis vindictæ fit dilatio: sed confestim oculis ab ejus capite divinitus avulsis, sacrilegam inibi vitam finivit. Quod cernentes ceteri, ulterius almam Virginis glebam inquietare non præsumpserunt.

Unus Sanctæ tumbam effringens, spe reperiendi in ea thesauri,

oculis evulsis expirat.

86 Ad ultimum ferro et flamma cuncta consumunt, nec quidquam potest esse residuum, quod non disperdat manus impia barbarorum. Totus pæne trucidatur Clerus, adducitur in captivitatem quisque residuus. Sicque locus misere jacebat a cultu divini officii et timoris omnino desolatus; nullus qui ministerium impleat remanet, aufertur canticum laudis et lætitiæ, sonat vox luctus undique et miseriæ. Ex ipsis denique Clericis qui vitam suam k deprecati sunt,

Quidam postea reversi locum utcumque restaurant,

A sunt, post aliquot annos octo reversi sunt : de quibus aliqui in decrepita ætate, transcursis multorum annorum curriculis, usque ad tempus Edredi Regis pervenerunt. Hi, prout poterant tantæ calamitatis tempore ecclesiæ porticus resarcientes, divinum solvebant obsequium. Verum ipsis alii succedendo Clerici, more perversorum superbiæ et avaritiæ dediti, non Canonici, imo vitam irreligiose ducentes, in errorem et temeritatem contempta honestatis reverentia inciderunt. Quorum insolentiam Deus, ob sanctæ Virginis meritum, mira indignatione dissipavit, ac justa examinatione damnavit : de quibus suo loco dicendum est. Hæc quoque gesta sunt anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo septuagesimo; centesimo autem et nonagesimo sexto, ex quo beata Etheldreda in Ely facta est Abbatissa.

infelici conatu.

CAP. XLII.

l Succedunt Reges, Alfredus,

87 *l* Alwredus igitur Rex prædictus, post fratrem regnum strenuissime tenuit viginti octo annis et dimidio; sed laboriosissime impugnatus, videlicet ab ea qua frater ipsius Pagana gente, quam ipse et filii ejus de cœlo adjutus protrivit atque delevit. Ab isto vere Anglia, usque in hunc diem, sub uno Rege aucta est, regnavitque filius ejus pro eo *m* Edwar-B dus dictus senior. Hic multo latius quam pater fines regni dilatavit, siquidem civitates et urbes maximasque provincias, quas Dani multo tempore possederant, obtinuit et possedit, Regesque plures in deditionem accepit. Insuper duos Reges, fratres scilicet Inguare Regis, Ewlfo de Halsdene, post plurimos annos occidit, *n* et cum eis cæsa multa millia Paganorum corruerunt. Post multas vero res egregie gestas, anno regni sui vicesimo quarto, ex hac vita transiens, Edelstano filio Regni gubernacula reliquit : quod strenuissime per decem et sex annos tenuit. *o* Post quem frater ejus Edmundus successit, cui Regina sua Edrida duos filios peperit, Edwinum et Edgarum. Et cum peperisset Edgarum, S. Dunstanus audivit in sublimi voces psallentium atque dicentium : *p* Pax Anglorum, exorti nunc pueri et Dunstani nostri tempore. Hæc genealogia nobilissimi Regis Edgari, Anglorum Basilei, multorum cœnobiorum fundatoris et restauratoris incliti, qui Elgicam ecclesiam gloriosius restauravit et possessionibus locupletavit : quod imposterum præterire indignum est. Edmundus quoque Rex præfatus, cum per septem et dimidium annos Regnum magnifice tenuisset, *q* interficitur, et Glastoniam delatus, a B. Dunstano Abbate sepelitur : moxque proximus C heres Edredus fratri succedens, Regnum novem annis et sex hebdomadibus tenuit.

m Edwardus senior,

n Edelstanus,

o

p Edgarus,

Edmundus. q

ANNOTATA G. H.

a *Quis status Regum Daniæ fuerit hoc seculo* 9, *potissimum priore hujus seculi parte, diximus* 3 *Februarii ad Vitam S. Anscharii, Danorum Apostoli,* § 7 *et sequentibus. Ex istis hi progeniti :* quorum Duces, *inquit Huntindomensis lib.* 5 *pag.* 148, fuerunt Hinguar et Ubba, viri strenuissimi, sed crudelissimi. Perendinantes igitur in hieme in Estangle, inducias et equos ab eis acceperunt : *et addit Westmonasteriensis*, qui pedites erant, equestres effecti sunt. *Brompton ait dictos* Hinguar et Hubba, natos patre Lotheberco, de stirpe regia, *forte* Inguane *seniore, de quo a nobis ad Vitam S. Anscharii actum. Addit Brompton*, appulisse apud Rodham villam provinciæ Nordfolch.

b Danubiam *etiam scripsit ad hunc annum* 866 *Hovedenus quem descripsit auctor noster; videnturque eorum ætate opinati Angli, septemtrionales populos ex Pannonia processisse, et a* Danubio, *ad quem habitarant, acquisitum regnum appellasse* Danubiam, *quæ deinde contracte dicta sit* Dania. *Contrarium potius credendum fuerat; sicut constat Gothos, nunc Suecos,* D *ab Aquilone profectos* Gothiam *sibi ad Danubium constituisse seculo* 4.

A. THOM. EX MS.

c *Addit Hovedenus*, Hæc gesta feria sexta ante Dominicam Palmarum (11 *imo* 12) Kalendas *Aprilis. Nam Pascha celebratum* 30 *Martii fuit.*

d *Idem Hovedenus* Nothingam adiit : *adjacet ea provincia Eboracensi agro : et Ingulfus* Beorrodus Rex, *inquit*, Paganos Nothingam relinquere coegit, et Eboracum repetere.

e Theodford, *vulgo* Thetford, *quasi* vadum Thet *fluvioli, e Suffolcia confluentis, in cujus confinio est provincia Norfolciæ.*

f S. Edmundus *colitur potissimum* 20 *Novembris. Corpus in Bederici-cinte propria ecclesia conditur.*

g Eschedun *Hovedeno, qui asserit hanc victoriam obtentam anno* 771.

h *Ita Mabilio : est autem Græce* ὁλολογία, integra sermocinatio, *Ecgraphum* Catologium, *quid si* Catalogia *legatur, vel potius* Analogia, *similitudo, æquiparatio?*

i *Hæc contigisse anno* 670, *indicatur in Historia Elyensi : ultimo autem capite Dani appellantur* Normanni *id est* viri Septemtrionales.

k *In eadem Historia*, deprædati sunt; *Mabilio* E *etiam* deprecati *legit, sed verba*, Vitam suam, *omisit, sine quibus rursum num.* 92 *litt.* b *legitur* deprecati.

l Alfredus, *sive* Alevredus, *regnavit ab anno* 872 *ad annum* 901.

m Edwardus *senior regnavit ab anno* 901 *ad* 924.

n *Hæc contigerunt anno* 907, *et passim ab Anglis describuntur.*

o Edulstanus *præfuit ab anno* 924 *ad* 940.

p *In Vita S. Dunstani* 19 *Maji hæc proferuntur.*

q Interficitur a latrunculo, anno 946, die 26 Maji, in festo S. Augustini Anglorum Apostoli, feria 3, Indictione 4. *Ita Hovedenus. Omnia consentiunt litteræ Dominicali* D.

CAPUT IX.

Pœna Canonicorum sacrum corpus et vestes ejus incorruptas temere attrectantium, tempore Edredi Regis.

Hujus autem tempore mirum et audientibus valde stupendum apud Ely de Sacerdotibus ibidem degentibus contigit, quod unus illorum, Alfelmus nomine, sub persona alterius de se, qui errori et facinori eorum consenserat, asseruit, scripsit, quod hic sub F silentio non præterimus. * Transactis haud eminus ætatis hujus temporibus in Anglorum gente, Edredo regnante, quando zelo caritatis frigescente, atque jugo iniquitatis fervescente; Britannici orbis cœnobia, pæne ab ipsis fundaminibus omnia aut ultione omnipotentis Dei in universa jacebant provincia, semirutis (pro nefas!) maceriis desolata; aut si quæ in antiquis urbibus remanserant integra, ab utriusque sexus Canonicis, nomine, non dignitate, erant occupata diutissime; contigit quoque ut monasterium Elge, quod situm est in insula, in qua sancta virgo Etheldreda requiescit, cum germana nomine Sexburga, ac venerabili nepte Ermenilda, sub eorum transiret Dominia. Quorum Archipresbyter, Præpositus et Magister, instinctu fraudis dæmoniacæ, ausus est sepulcrum sacræ Virginis violare, licet haud impune, tamen ista ratione. Appropinquante quadam tempestate ejusdem præpollentis sanctæ prædictæ solennitatis die, convocavit ceteros Sacerdotes ac Clericos quibus præerat, cum quibus basilicam ingressus, ad eos dixit : Volo indubitanter scire, si venerabilis Virgo Etheldreda etiam nunc integra manet carne, sicut referunt sacra scripta venerabilis

CAP. XLIII

Archipresbyter proposuit aperire sepulcrum Sanctæ :

A venerabilis Bedæ in historia gentis Anglicanæ; aut si aliquid omnino ex ea manet in monumento, in quo olim tumulata est corpusculo: quoniam mihi non videtur esse verisimile, sed potius credo quod nihil est in sarcophago. Qui respondentes Magistro infausto dixerunt: Quomodo ausus fuisti mente tantum scelus concipere, ut mausoleum Virginis intemeratæ ullo modo cogitares aperire? Nonne omnes scelerata morte properanter debemus vitam finire, nisi ocius cessaveris a tam illicita præsumptione? Quibus ille respondit protinus: Credo, quod si Virgo tam sancta, ut olim, in præsenti jaceret basilica; per eam Deus plurima istic fecisset miracula.

A. THOM. EX MS. ceteris ne id tentet dissuadentibus,

89 Tunc unus de Sacerdotibus illi dixit: Idcirco, Didascale, tales profers sermocinationes, quia noviter ad istam insulam ex alia veniens provincia, minime virtutum vidisti miracula, quæ Conditor rerum peregit innumerabilia, per hujus sacræ Virginis merita. E quibus ex pluribus tibi referam perpauca, quæ paulo antequam huc adventares sunt patrata. Quædam matrona in quodam huic vicino commanebat vico, quæ circiter sex annos ita erat contracta, intolerabili morbo et paralysi, resoluta omni membrorum compage, ut nulla ratione manus ad os dirigere, nec venerabile salutaris signum Crucis B propriæ fronti imprimere, nec a fulto *a* valeret surgere absque famularum juvamine. Hæc postquam medicis multam irrogaverat pecuniam, nec curationis ullam ab eisdem suscepisset medelam, supernæ respectu clementiæ, ad istam, bis quatuor mancipiis deferentibus, accessit aulam: in qua cum ipsa vigilaret nocte, meruit sanitatem recipere, et propriis incedens vestigiis reversa est ad propria, laudans et glorificans Dei omnipotentiam.

quorum unus refert miracula

a in paralytica 6 annis,

90 Quidam etiam adolescens, per septem annorum curricula, degebat illo in tempore in quadam villa, quam Bradeforde appellant illius loci incolæ: qui similiter ut a parentibus ad hoc templum est deductus, statim soluta sunt vincula linguæ ejus, et profatus est rectis sermonibus; dicens coram cunctis circumstantibus: Redeamus, fratres, ad hospitium; quoniam per beatæ Virginis Etheldredæ meritum, largiente omnia creante Deo, curatus sum. Quædam denique puella, a primordio suæ nativitatis cæca, post transacta decem annorum spatia, illis diebus feliciter est delata ad hæc templi mœnia. Hæc, mox ut ingressa est basilicam, suscepit oculorum medelam; et cœpit mirari hujus mundi machinam luculentam ac fulgidam, jubarque solis rutilans quod numquam ante viderat; Deum auctorem C rerum magnificans, qui omnia quæ cernebat miranda creaverat. Quidam etiam juvenis, manum habens aridam, accessit ad sacratissimam hujus almæ Virginis tumbam; quam illico extensis lacerti nervulis, me adstante, valuit aperire viribus receptis: quod videntes populi qui aderant, benedixerunt Dominum qui creavit omnia.

muto 7 annis,

cæca 10;

manu arida,

91 Quidam etiam Sacerdos in isto commanebat cœnobio, qui propriam compulit servulam in horto colligere olera, Dominica die ante Tertiam. Hæc dum sudem arripuisset ingentem, quatenus properanter Domini sui expleret jussionem; manus ejus tam firmiter adhæsit ligno, quod tenebat avide, et unde herbas evellere desiderabat illicite, ut nullus hominum quolibet conamine stipitem a manu mulieris potuisset dirimere. Quæ dum immenso torqueretur cruciamine, nullum valentes miseræ aliud juvamen impendere, fustem in utraque manus inciderunt parte, sicque permansit annos quinque. Quibus expletis, rotante cœli cardine, contigit nos convivaturos quadam die ad domum prædicti Sacerdotis convenire. Quam dum conspexissemus cruciari ultra modum, facturam Dei perire condolentes nimium, concordi voto ad convivantem diximus Pres- D byterum: Antequam sumamus cibum, pariter ducamus ad istud hanc mulierculam templum; suppliciter deprecantes omnium Auctorem creatorum, quatenus ei dignetur misereri, per gloriosum sanctæ Virginis Etheldredæ interventum. Qui respondens omnibus, gaudens dixit Fratribus: Omnipotens Deus pro tam utili consilio vos collocet in cœlesti regno, ubi Sancti fruuntur lumine perpetuo. Qui basilicam ingressi, mox ut rogaverunt Dominum, de manu extensa mancipii prosiliit lignum, quod jam carne consumpta adhærebat compagibus ossium: sicque mulier divinum percepit medicamentum, et cœtus Clericorum regressus est ad convivium, gratias ac laudes referens Salvatori Christo.

et ancilla Presbyteri, ob Dominicæ violationem punita

atque ad tumbum curata.

92 Quapropter te moneo, Magister, ut ab audacibus et illicitis inchoamentis properanter cesses. Quodsi sermonibus meis credere nolueris, condigna in primis morte morieris, ac deinde suppliciis condemnatus sempiternis infeliciter, perpetuis cruciatibus subjacebis, vermibusque tartareis ac infernalibus incendiis. Qui bis ac ter commonitus a prudenti sene, noluit cessare a scelestissimo conamine: sed convocavit quatuor juvenes ex Clericali Ordine, quos facile conduxit in ruinam ac condemnationem perpe- E trato crimine. * Erat namque in arca qua quiescebat Virgo sancta, quædam rimula, quæ (ut nobis quidam senex retulit, quod ab ipsis Sacerdotibus qui hæc viderunt didicit) a Paganis Christi culturam dissipantibus facta fuerat. Namque Normanni, crudeles populi, olim, quemadmodum Anglorum plurimas atque Francorum provincias deprædaverunt Elgicam nihilominus insulam. Qui postquam omnem Clerum, Sanctimoniales, ac populum ferro et igne depopulati sunt, pueros atque senes crudeli morte perimentes, adolescentes captivos ac juvenes ad extraneas duxerunt regiones. E quibus unus immanis Normannus, ausus est accedere ad sepulcrum Virginis egregiæ, qui exiguam manu ferens bipennulam, ter quaterque marmoream in qua jacebat percutiens cistam, sperans immensam invenire pecuniam, confestim ut exiguam fecit fenestrellam, oculos amisit et vitam. Ex ipsis denique Clericis, qui ex Elgico *b* deprecati sunt cœnobio, post aliquantos annos, octo ad ipsum repedaverunt locum. E quibus aliqui jam in decrepita ætate provecti, transcursa multorum curricula annorum retulerunt seni præfato eo tempore adolescentulo, sicut scriptum est in hoc codicillo.

Ille nihilominus propositi tenax,

CAP. XLIV accedit ad r mam, olim a sacrilego Normanno factam,

b

93 Quid plura verbis prosequor superfluis? ad hanc F Presbyter infelix cum scelerum sodalibus accessit, qui accipientes surculos marathi, unde fuerat cooperta totius superficies pavimenti, quosque ponentes in sarcophagi *c* foramine, post suum *d* Magistrum omnes ausi sunt palpare corpusculum sanctæ Virginis. Tunc Sacerdos ait: Nunc remoto ambiguitatis scrupulo indubitanter scio, quia adhuc in hoc tumulo requiescit sacra Virgo, sic integra permanens carne. Tunc senex, qui ante prohibuit, ad eum dixit: In proximo plus debes scire, quod percussus jacebis Dei ultione. Qui rursus ait, flocci pendens vaticinia senis; Modo volo videre, si vestes ejus etiam nunc permanent integræ. Qui candelam cohærentem virgulæ per foramen immisit arculæ, quæ beata continebat membra Sanctæ: sed plus intus nequivit adspicere, quam si foret cæcatus utroque lumine. Verum ardens candela (ut perhibent) cecidit supra Sanctam, et tamdiu ardens super sacras mansit vestes, donec tota concremata est, eas contingere flamma metuente. Cuncti tamen qui aderant lumen candelæ prospiciebant, quod per foramen de sepulcro exibat; et quidquid intra latebat cremari pertimescentes, dixerunt Sacerdoti totius criminis auctor;

Melius

et per ea palpat corpus, aliique post eum:

c d

ardente supra vestes incombustas candela nil motus,

A Melius foret te non fuisse natum, quam committere scelus tantum. Quia nec ideo cessavit a malo diræ mentis proposito : accipiens namque partem virgæ, acuit eam in uno capite, quod rursus findens cultelli mucrone, infixit vestibus Virginis sanctissimæ, quater quaterque in gyrum complicans, toto conamine omnium qui aderant, ad foramen usque pertraxit : et quia nullam læsionem habebant, mirari cœpit. Qui confestim ingentem machæram arripuit, et exiguam exinde particulam dæmonum suasione incidit, ceteris sodalibus, quatuor videlicet prædictis juvenibus, ipsam vestem sursum trahentibus et omni virtute retinentibus. Quæ, postquam sceleratorum contactu est violata, ita ab immundis eorum manibus est subtracta (sicut retulit Presbyter, qui hujus criminis fuit particeps) quasi eam infra tumbam duo fortissimi milites retraherent, et quasi ipsa adhuc Virgo sancta vivens eis diceret ; Nec Dei, nec meam habeatis gratiam, quia ausi estis corrumpere sindonem meam.

violenter eas arripit, ex iisque particulam abscindit ;

94 Quid multa ? Mox ingens pestis arripuit domum illius Sacerdotis, quæ conjugem ejus ac liberos omnes cita morte percussit, totamque progeniem B funditus extirpavit. Ipsum quoque, ad alterum commigrantem locum, post paucos dies deduxit in infernum, quoniam non purgavit per pœnitentiam scelus commissum. Sed et de ipsis quatuor fautoribus divina ultio peremit duos ocius ; tertius, cum esset institutus officiis litteralibus, Ecclesiasticis, ac Sacerdotalibus, ita protinus in amentiam versus, quidquid scivit est oblitus, quasi nihil didicisset penitus ; et adhuc vivens luit pœnas de tam grandi facinore, quoniam per singulos menses perdit sensum, mentis vigore deficiente, luna ætatem, quam *e* tum habebat, repetente. Quartus vero fuit prælibatus Presbyter Alfelmus, qui et ipse gravi ægritudine correptus, ferme per octo menses mansit paralyticus ; donec parentes mœsti ac dolentes, quibus erat unicus, detulerunt eum cum plurimis muneribus ad beatissimæ Virginis corpus. Qui dum ibidem ipsa vigilarent nocte, promittentes per Sacramenta satisfactionem, meruit eorum æger recipere sanitatem, per Virginis almæ Etheldredæ intercessionem ; et mane glorificantes cosmi Redemptorem, læti reversi sunt ad eorum mansionem. Ecce quid infideliter dubitantis temeraria generavit præsumptio ; ecce quid injusta juste promeruit actio. Habeant ex hoc quilibet sacrarum *f* indigni attrectatores Reliquiarum, quia non nisi cum cordis munditia et humilitate id C debent præsumere.

sed mox punitur sua et suorum cita morte, uti et socii duo, tertius amens fit : e quartus a paralysi Sancta invocata sanatur. f

95 Sed nec quidem ecclesia sic, ab iniquorum cessavit Presbyterorum dominio, verum sub eorum naufragosa gubernatione, usque ad duodecimum regni gloriosi Regis Edgari annum, fluctuabat. * Egregius quoque Rex Anglorum præfatus Edredus decimo anno regni sui ægrotavit et *g* mortuus est : cujus frater, dico Edwinus, Regis scilicet Edmundi et sanctæ *h* Edrigydræ Reginæ filius, regnum suscepit ; quatuor annis regni peractis defunctus est, et Wintoniæ in monasterio novo est sepultus. Cujus regnum suus germanus *i* Edgarus, ab omni Anglorum populo electus, anno ætatis suæ sexto decimo suscepit (et ipse de genere Kinegilsi eximii Regis, qui primus Westsaxonum Regum fidem Christi a S. *k* Birino percepit) a B. Dunstano decenter institutus, Regno Anglorum leges justas constituit, regnoque tranquillissimo omni tempore potitus est : destructas quoque ecclesias renovavit et ditavit, abjectis ex cœnobiis Clericorum næniis, ad laudem Dei monachorum et sanctimonialium catervas aggregavit, sicut et sequente docetur opere. Nunc his finem imponentes nimiam prolixitatem devitavi ; tempus enim est ut sequentis libri ordinetur initium, et ut loquendi vires interim per silentium reparentur. D

Mansit autem ecclesia sub Canonicis CAP. XLV. *g h i k usque ad 12 annum Edgari R.*

A. THOM. EX MS.

ANNOTATA G. H.

a *Apposuit Mabilio*, forte ex lecto.

b *Forte* Vitam suam deprecati sunt, *ut supra monuimus.*

c Μάραθος *sive* Μάραθρος *Græce, Latine* Fœniculus, *aromaticæ herbæ genus, apud auctorem de medicamine faciei, Ovidio suppositi, sic memoratum.*

Profuit et marathos olentibus addere myrrhis
Quinque parent marathi scrupula, myrrha no- [vem.

d *Locum hunc restituto ex Epitome Cottoniana apud Warthonum pag.* 602 *licet MSS. sic haberent ;* Accipientes sacculos marathi, quibus compta... post triduum omnes magistri : *quæ nullum sensum faciebant.*

e *Mabilio* quantum, *melius ecgraphum nostrum* quantam, *et Epitome Cottoniana simpliciter* quam, *forte autem intelligitur novi vel plenilunium, quibus recurrentibus gravius affligi solent ii quos* Lunaticos *vocant, puta epileptici aliique similes.*

f *Delevi, quia abundabat, vocem* Virginum.

g *Anno* 955 *mortuo* Edredo *succedit* Edwinus. E

h *Hanc necdum invenimus ullis Fastis inscriptam.*

i *Edgarus incepit regnare anno* 955.

k *S. Birinus colitur* 3 *Decembris.*

LIBER SECUNDUS.

De restauratione et statu ecclesiæ S. Etheldredæ sub Abbatibus, ejusque secunda translatione.

PROŒMIUM

Ejusdem Thomæ Monachi Elyensis.

In præcedente monstratum est opere, qualiter in Ely S. Etheldreda, et post illius sequaces fabricaverunt, sive illic Deo complacentes vixerunt, vel a quibus locus ille fuerat desolandus, siquidem apparet. Tandem importune compellentibus me quibusdam ex nostris, ne ab incepto vacarem, sed gesta nostræ Insulæ, ut spoponderam, exequerer. Et nunc in tanto negotio, licet minus sufficiens inveniar, viribus ac sensibus pusillus, tamen advocatricis meæ Etheldredæ confidens solatio, excusso aliquando torpore, sic ad rogata exequendum festino ; et in unum congesto volumine explicare, seu majora, seu minora, ut res expostulat, præsertim qui locum restauraverunt, et illorum testamenta, quæ vix et maximo cum labore exquisivi, et ea de vulgari in Latinum commutavi : sed singula in diversis sparsa locis demum collegi. Quæ cum multorum testimonio inserta, minime cognoscantur etiam nobis, compendia aliis porrigimus : nam dulcis sæpe et grata cognitio est, etiam nota relegere, ac gestit animus in aurem replicari.

Collecturus in hoc libro veteres chartas, F *de vulgari Latine redditas,*

2 Et cum Gentilium figmenta vel Stoicorum deliramenta summo studio videamus composita, et publice celebrata ; operæ pretium est Sanctorum facta memorari, quorum merito sanctitas refulsit : ex quorum collegio Domini Confessor Ethelwoldus, doctrina et sanctitate extitit : qui ecclesiam nostram a Danis destructam restauravit, magna illic et digne memoranda gessit ; quæ non plene in libro *a* Vitæ illius exarata sunt : quæ dum vir egregius et prudens, Herivæus, primus Elyensis Episcopus, ut relatu digna compererat, de Anglico in Latinum transferri fecit ; sicque opere expleto, librum de terris S. Edelwoldi nominavit ; constat autem iste liber de

itaque suppleturus quæ desunt Vitæ S. Ethelwoldi, a proponit sequi simile opus Herivæi Episc.

A. THOM. EX MS.

A de tempore monachorum prospera eorum sive adversa plene denuntians.

ANNOTATA D. P.

a *Librum hunc Mabilio edidit Sec. 5 Benedictino pag. 606 pro 1 Augusti* auctore (ut videtur) Wolstano Monacho S. Ethelwoldi discipulo, *ex MS. cœnobii Uticensis in Gallia, ubi caput 23 de hoc argumento sic habet :* Non solum in finibus Orientalium Saxonum, verum etiam in remotis partibus Britanniæ, sanctus Antistes Adelwoldus, ad Dei omnipotentis servitium Monachos aggregare curavit. Est enim quædam insula famosa, in partibus Orientalium Anglorum sita, paludibus et aquis in modum insulæ circumdata, unde et a copia anguillarum, quæ in eisdem paludibus capiuntur, Elige nomen accepit : in qua regione locus omni veneratione dignus habetur, magnificatus nimirum Reliquiis et Miraculis S. Etheldredæ, Reginæ, et perpetuæ Virginis, ac sororum ejus ; sed in ipso tempore erat destitutus et regali fisco deditus. Hunc ergo locum famulus Christi, pro dilectione tantarum Virginum, magnopere venerari cœpit ? datoque pretio non mo- B dicæ pecuniæ, emit eum a Rege Eadgaro, constituens in eo Monachorum gregem non minimum ; quibus ordinavit Abbatem Brithnodum, Præpositum suum ; et ejusdem loci situm monasterialibus ædificiis decentissime renovavit ; eumque terrarum possessionibus affluentissime locupletatum, et æternæ libertatis Privilegio confirmatum, omnipotenti Domino commendavit. *Hoc brevi compendio totum fere continetur, quod præsenti libro faciendum suscepit Thomas ad singularia quæque descendens. Restrictior tamen est primo hoc capite quam postea fuit librum miraculorum scribens, et initium sumens a restauratione Elyensi : quare inde potius ipsum hic dedi, additis [ ] per quæ discernantur amplificationes a textu contractiori.*

CAPUT I.

Restauratio monasterii Elyensis et libertas, Regis Edgari privilegio munita.

Elyense monasterium,

Restat nunc scribendum de reparatione Elyensis insulæ [quod eximium et excellens fuisse arbitror inter innumera signorum beneficia, quæ Dominus per venerabilem suam Virginem Etheldredam ope- C rari dignatus est ; quomodo Regum Anglorum Edgarus potentissimus, divino admonitus oraculo, ecclesiam de Ely restauraverit, muneribus adornaverit, possessionibus ditaverit, æternæ libertati donaverit, totum denique Deo commendaverit ; cujus frequens eversio, Paganis olim irruentibus, locum sine cultu per centum annos uno minus, occisis effecit cultoribus. Qui locus aquosus, piscosus, nemorosus et ferax cum utile et quietum videatur præferre habitaculum ;] primam meruit monasticæ disciplinæ habere magistram, sanctam et venerabilem gloriosamque Virginem ac Reginam Etheldredam : [quæ monasterium Ancillarum Dei constituens, alterum ibi locavit paradisum ; cœlumque terris et cœlo terras ingerens, sic locum loco mutavit, ut alterum alteri insigniret, dum alter alterius cives possidet. Cui successit in spirituale magisterium spiritualis Mater, soror ejus S. Sexburga, uxor Erconberti Regis Cantuariorum, et mater sanctæ Virginis Ercongotæ : illique successit altera filia ejus Ermenilda, uxor Wlferi Regis Merciorum, et mater S. Werburgæ Virginis. Ermenilda vero ad Christum de carne assumpta, filia ipsius dicta Werburga monasterium Elge suscepit regendum, ut ex antiquis scriptis collegisse memini.

cui prima Abbatissa præfuit S. Etheldreda,

huic successerunt ejus soror S. Sexburga,

neptis S. Ermenilda, proneptis S. Werburga,

4 Post cujus decessum beatæ Matres et feminæ, D quarum nomina solius Dei novit scientia, nobis autem prorsus incognita, sub vitæ regularis observantia, locum in honore et sanctificatione servaverunt, usque ad Danorum tempora : qui inibi habitatricibus partim peremptis, partim fugatis, habitacula subruerunt.]Cujus loci desolatio, antiquæ religionis præferens exterminium, de cœlesti libertate in humanam servitutem transierat ; et usque ad tempora Regis Edgari regio fisco serviebat. *a* [Verum Deus, qui in omni tempore, et omni rei suam providet congruentiam ; nec locum sub contemptu, nec Sanctas passus est diutius sine cultura : sed gloriam ibidem quiescentium publicans per famam virtutum, et Regem tempori et Episcopum Regi, et utrumque suæ dispositioni aptissimum suscitavit. Ille ergo Edgarus, Angliæ Rex pacificus ; et iste Ethelwoldus, Winthoniæ Pontifex eximius, diverso quidem officio, sed pari voto in lege Dei ambulantes ; non minus Religioni quam dominationi totam patriam subjugarunt : ille imperando, iste prædicando. In quibus aptissime sibi respondebant, et Regnum et Sacerdotium : dum quod alteri placeret, alter roboraret, et de omni statu rerum collato consilio neuter dissentiret, sed E uterque consentiret. Hac itaque Regis sui gratia magnificus Episcopus Ethelwoldus sublimatus, totum spiritus sui robur ad variam sanctitatis operationem accinxit ; nunc nova incipiens, et perficiens ; nunc ab aliis cœpta, sed non perfecta consummans ; nunc destructa diversis in locis cœnobia reformans.] Cujus tempore Elyense cœnobium, miraculis famosum et Reliquiis gloriosum, sed ut publicum monasterium, sine cultu et reverentia, omni transeunti patebat.

et aliæ usque ad tempora Danorum.

S. Ethelwoldus Ep. locum obtinet a R. Edgaro,

5 Duo autem de magnatibus Regis, scilicet Sigedwoldus Episcopus, natione Græcus ; et Thurstanus genere Danus, visa loci habitudine, magis eum cupiditate quam devotione petiverunt : cumque pari ambitione decertarent, et bis inter eos de impetratione frequenter versaretur ; ne alter de alterius contemptu insultaret, vel obtentu invideret ; medium se interjecit quidam, qui erat Regi a secretis, nomine Wlstanus de Dalham. Et hic divino magis instigatus nutu, quam humano ductus affectu, ne alteri eorum cederet avaræ petitionis effectus, Regem hac oratione convenit : Domine Rex, cum tuæ saluti tuoque honori atque regno cuncti providere debeamus, nemo nostrum consulit istorum petitioni esse acquiescendum : locus enim sanctus, et cele- F bris, et talibus indignus possessoribus : cujus antiquam dignitatem (ne ignoranter peccare cogaris) paucis tibi si jusseris, expedire non differam : exposuitque Regi per ordinem loci dignitatem, et Reliquiarum sanctitatem, et quæcumque alia, vel per Bedam descripta, vel per famam divulgata, Regem eatenus latuerunt *b*. [Tantoque pondere Spiritus sanctus Regis animum sapientis viri compunxit eloquio ; ut cupitæ possessionis neuter cupidorum possessor haberetur ; sed unam eamdemque repulsam pateretur, et invida avaritia, et amara invidia.

negatum duobus qui sibi eum ambiebant :

6 Succisa igitur præsumptuosa impetrandi fiducia, illico gloriosus Rex Edgarus, accito B. Ethelwoldo, de parando Elyensi cœnobio cum eo contulit ; dicens sibi voluntatem inesse de conveniendis ibidem Fratribus, quorum obsequio summus Dominus et sanctæ Reliquiæ digna veneratione colerentur ; pollicensque se idem cœnobium terris ac donis, et æternæ libertatis privilegio ditaturum ; petiit ut ille vir Dei, tanti propositi cooperator existeret, et de constituendis ibi Monachis suam secum operam conferret. Intellexit itaque vir Dei, quod Spiritus sanctus

et restaurandum suscipit,

A sanctus operabatur in Rege; gratiasque agens Deo, in cujus manu corda sunt Regum, opus bonum maturare non distulit, sed prædictum cœnobium diligenter renovavit: Clericis expulsis, *c* Monachos ibidem congregavit, et Brithnothum eis Abbatem ordinavit; multasque terras, tam per se emptas a Rege, quam ab ipso Rege gratis datas, cum donis et ornamentis variis, atque regiæ auctoritatis privilegio confirmatas, Deo ac S. Etheldredæ totum commendavit: alias quoque terras quamplurimas ab aliis emptas ecclesiæ adjecit, quas per singula numerare otiosi negotii est *d*. Contulit etiam ecclesiæ nonnulla ornamenta, cappas videlicet plures, sed unam insignis operis. Dedit etiam in auro et argento multa pretiosa ac magna, quæ temporum vicissitudine et infortuniis ab ecclesia distracta penitus consumuntur.

c — *atque locupletat fundis emptis et dono acceptis.* — *d*

7 Haud multo post hæc Pontifex B. Ethelwoldus, cum reverentia sæpe nominandus, repletur Spiritu sancto, providens et præcavens in futurum dolosa mala, quæ per vicissitudines rerum et permutationes regnorum oriri solent in terra; iterum accessit Regem Edgarum; et facta cum eo conventione, de B integro emit ab eo totam adjacentem regionem prædictæ insulæ; scilicet viginti hidas *e* terræ, quas Rex infra Insulam habuit; sed et dignitatem et socam *f* septem hundredorum et dimidii; duorum videlicet infra insulam, quinque vero in provincia Orientalium Anglorum, et quinque hidas apud Meldeburne, et tres hidas cum dimidia apud Hernungeforde, et duodecim hidas apud Nortwolde; datis mutuo sexaginta hidis, quas ipse dono Domini sui Edelstani Regis apud Hertingeham habuerat; datoque instar centum librarum pretio, cum aurea Cruce mirifico opere polita Reliquiisque referta: quam gloriosus Rex, in munimentum donorum suorum et loci libertatem, cum Texta *g* mirifico super altare S. Etheldredæ in Ely gratanter obtulit. Has igitur terras a Rege emptas, cum omnibus regiis consuetudinibus et cum privilegio æternæ libertatis corroboratas, S. Ethelwoldus Deo et S. Etheldredæ obtulit, sicut subsequens Regis privilegium declarabit, quod idcirco hic ponendum videtur, ut cunctis liqueat quanta firmitate Dei fundamento suo innitatur *h*.

Redimit etiam ab Edgaro R. jus totius insulæ, — *e* — *f* — *g* — *ejusque diploma obtinet,* — *h*

8 Omnipotentis Dei, cunctorum sceptra regentis moderamine Regum, imo totius seculi creaturæque cunctæ indissolubili regimine æque gubernantis habenas, nutu et gratia suffultus ego Edgarus, Basi- C leus dilectæ insulæ Albionis, subditis nobis sceptris, Scotorum Cambrorumque ac Britonum et omnium circum circa regionum quieta pace perfruens, studiosius et solicitius de laudibus Creatoris omnium occuper addendis; ne nostra inertia nostrisque diebus, plus æque servitus ejus tepescere videatur; sed greges Monachorum et Sanctimonialium hac nostra tempestate ipso opitulante, qui se nobiscum usque in finem seculi manere promittere dignatus est, ubique in regno nostro, desertis Monasteriis antiquitus Dei famulatu deficiente, nunc reviviscente, assurgere cupimus sub Sancti Benedicti Abbatis regula viventes: quatenus illorum precatu et vigente religione et sancta servitute Dei nos ipsum pacatum Rectorem habere queamus. Unde frequentes monitus venerabilis Edelwoldi Episcopi corde tenus pertractans, cupio honorare hoc privilegio rebusque copiosis Monasterium, quod in regione Ely situm, dignoscitur antiquitus S. Petri Apostolorum Principis honori dedicatum, decoratumque Reliquiis et miraculis almæ Virginis Etheldredæ, cujus vita venerabilis modis modernis in Historia Anglorum promitur; quæ etiam incorruptibili corpore, hactenus condita mausoleo marmoreo albo perdurat. Locus denique, deficiente servi- D tio Dei, nostra ætate regali fisco subditus erat: sed a secretis noster Edelwoldus, Deique amator, Diœcesi Wintoniensis civitatis (Episcopatu) fungens, datis nobis sexaginta cassatis *i*, in villa quæ ab accolis Heartingas nuncupatur, mutavit locum prædictum cum appendiciis ejus. Augmentansque mutuationem, tres villas, quæ his nominibus vocitantur, Meldebruna, Earnungaford, Northwolde; et ipse illico Monachos, meo consilio et auxilio, Deo fideliter regulari norma servientes, perplures mihi collocavit: quibus Brithnothum quemdam, sapientem ac bene morigeratum virum, Præpositi *k* jure præfecit.

quo idem ad Dei cultum servandum solicitus; — *narrat quomodo restitutum monasterium sit,* — A. THOM. EX MS. — *i* — *suo consilio et auxilio,* — *k*

9 Cui affectui admodum ego congaudens, et lætabundus præ amore Christi et Sancti Petri, quem sub Deo Patronum mihi elegi, et Sanctæ Etheldredæ Virginis Deo Dilectæ et ejus prosapiæ Sanctæ illic quiescentis; et pro animabus Patrum meorum Regum antiquorum, augmentare largiter mutuationem illam his donis, testibus consiliariis meis, volo; hoc est decem millia anguillarum, quæ omni anno in villa, quæ Wellan dicitur, pro expenditione redduntur Fratribus ad victualia, modo et deinceps E concedo: et intra paludes causas seculares duorum centuariatuum et extra paludes quinque centuariatuum in Wicamlawan *l* in Provincia Orientalium Saxonum, benigne ad fratrum necessaria sanciendo largior: quin etiam omnes causas seu corruptiones transgressionum justæ legis in sermonibus secularibus omnium terrarum sive villarum ad Monasterium prædictum rite pertinentium, et quas in futurum ævum Dei providentia loco præfato largitura est, sive emptione seu donatione, aut aliqua acquisitione stent causæ seculares, emendandæ tam clemente examine Fratrum, loco et manentium victui et vestitui necessaria ministrantes. Adhuc insuper omnem nummum reipublicæ, in Provincia *m* Granteceaster Fratribus reddendum jure perpetuo censeo. Et sit hoc Privilegium liberum quasi munus nostrum, Deo devote oblatum, et sanctis ejus prædictis ad remedium animarum nostrarum, sicuti præfati sumus, ut nullus Regum nec Principum aut ullius ordinis quislibet præpotens, imposterum obstinata tyrannide aliquid horum infringere præsumat; si non vult habere omnipotentis Dei maledictionem, et Sanctorum ejus et meam et patrum meorum, pro quibus ista omnia libera haberi volumus æterna libertate in æternum. Amen.

ejusdem dotem auget de suo, — *l* — *et stabilit libertate,* — *m*

F

10 Hoc Privilegium hujus donationis et libertatis fecimus scribi, anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi nongentesimo septuagesimo, Indictione tertia decima anno regni mei æque tertio decimo, in villa regali, quæ famoso vocabulo a solicolis Wlfamere *n* nominatur; non clam in angulo sed sub divo palam; evidentissime scientibus totius regni mei Primatibus. *o*

anno 970; — *n*

Quorum quidem nomina hic infra inseri ad testimonium imposterum mandatur.

o — *subsignantibus, post Regem quidem,*

Ego Edgarus Rex animo benigno hoc largiendum Deo concessi et regia sublimitate corroboravi.
Ego Dunstan *p* Archiepiscopus corroboravi.
Ego Oscitel *q* Archiepiscopus, consolidavi.
Ego Ethelwold Episcopus, confirmavi.
Alfstan, *r* Episcopus consignavi.
Ego Osulph Episcopus confirmavi.
Ego Wlfrick Episcopus adquievi.
Ego Minsyge *s* Episcopus corroboravi.
Ego Alfunold Episcopus confirmavi.
Ego Alfunold Episcopus consolidavi.
Ego Oswold *t* Episcopus adquievi.
Ego Byrsthelm *v* Episcopus confirmavi.
Ego Æadlin Episcopus consignavi.

p — *q* — *Archiepiscopis* — *r* — *s* — *t* — *v*

Ego

A. THOM. EX MS.

A Ego Alfric Episcopus consolidavi.

Ego Colffige Episcopus corroboravi.

† Alfrid Regina.

Alfric *x* Abbas. Astyis Abbas. Osgar Abbas. Alfstan Abbas. Æthelgar Abbas. Cynneward Abbas. Burceytell Abbas. Æaldred Abbas. Ordbritght Abbas.

x et Episcopis; post, Regni vero Abbatibus.

Siferd Abbas. Martin Abbas.

† Æthelstan Dux. Alfhere Dux. Alfeag Dux. Ordgar Dux. Athelwyne Dux. · star Dux. Malcolme Dux. Birhtnocht Dux. Eadulf Dux. † Birhtfed *y* in. Eanulf in. Alfunne in. Ethelneard int. Wulstan in. Alfuneard in. Alfune in. Nulfgeat in. Osulp int. Osweard in. Leofa in. Birhric in. Allfige in. † Wlff in. Asulff in. Heanric in. Hringulf in Leofran in. Ffrana Sigerd in. Leofric in. Eadric in Wulfold in Alffige in Hroold in. † Durstan in. Ofgod in. Gota in. Ffrithegiste in. Durferd in. Durgod in. Osserth in. Oskytell in. Syserthe in. Durkytell in.

y Ducibus et Primatibus Regni.

11 His igitur testibus et aliis compluribus, de omnibus Dignitatibus et Primatibus Regni mei, *z* hæc quoque constituta et peracta noscuntur: quod etiam nostra usitata sermocinatione describi mandavimus hac eadem schedula, quo possint in
B auribus vulgi sonare, ne aliqua scrupulositate admisceri videantur; sed regia auctoritate seu potestate nobis a Deo donata omnis contradictio funditus annulietur. Gode almig nam etc. *id est Dei omnipotentis nomine unde apparet ex ipsomet originali, ubi ad longum etiam Anglicana versio descripta habebatur, hæc esse transcripta. In chartulario habentur ejusdem Regis chartæ aliæ duæ; una* super villam de Lintune, *seu potius ut in textu,* Ætlintune, *quæ incipit:* Universa enim seculorum Patrimonia incertis nepotum heredibus relinquuntur; et omnis mundi gloria, appropinquante vitæ termino, ad nihilum redacta fatiscit. Idcirco terrenis (rerum) caducarum possessionibus, semper mansura æternæ patriæ emolumenta adipiscentes, Domino patrocinante lucremur. Quamobrem etc. *Altera est* super villam de Stoche, *et incipit* Flebilia fortiter detestantes titillantis seculi piacula. *Charta utraque, principio et fine, adeoque et temporis nota omni caret, uti et cetera in eodem chartulario relata Instrumenta.*

z Eadem Anglice redduntur,

Aliæ duæ ejusdem Regis chartæ.

ANNOTATA D. P.

a *Quæ sequuntur ita breviter perstringuntur initio libri* 2. Cujus etiam *Regis* tempore B. Ethelwoldus
C egregius Pontifex, ut lucerna ardens et lucens, in populo Dei fulgebat: qui cum ornamentis omnium virtutum bonorumque exemplis operum præditus esset, et ecclesiam Dei regendam suscepisset; non solum Rector strenuus, sed etiam Fundator Cœnobiorum plurimorum extitit. Alia siquidem a fundamentis incipiens, alia quæ destructa sive destituta erant, diligenter restaurando innovavit, familiamque summi Patris familias sub norma sanctæ conversationis in omnibus locavit. Inter quæ et Elyense etc.

b *Rursus ibidem sed breviter sequentia:* quod ut Rex audivit, fervore divino accensus est; et supradictis viris dare quod petierant, non solum denegavit; verum etiam eumdem locum se magnificaturum dicebat. *Plenius itaque ex libro miraculorum accipe cetera.*

c *In Chronico Abbatum dicitur, quod* Clericos quidem in Monachilem habitum suscipiendum consentientes, in Monachos suscepit; renuentes, de Monasterio expulit.

d *Additur in libro miraculorum,* cum proprio alibi contineantur volumine. *In hoc ipso scilicet libro* 2 *cujus solum initium, his interjectis interpolatum, nunc in lucem damus, reliquarum chartarum et possessionum* D
editionem alteri loco ac tempori reservantes. In eodem quoque miraculorum libro, omissis sequentibus, transitur ad chartam Regis Edgari, ut Regis magnificentia legentibus innotescat.

e Hida *dicitur* terra, unius aratri culturæ sufficiens per annum, *alii* jugerum *et* carrucatam terræ *appellant: de qua voce plenissime Cangius in Glossario et, quem is pro parte describit, Spelmannus.*

f *Ex instituto Regis Alvredi Anglia tota in Comitatus, hi vero dividuntur in* Hundreda *id est centum villarum districtus, quod Regis ipsius Charta Centuariatus vocat; in quibus* dignitas et soca *id est jus Curiæ habendæ, sive justitiæ faciendæ, competit ei cui Rex concesserit. Vide prædictos Spelmannum et Cangium.*

g *Scilicet* Textu Evangeliorum *ad Missas solennes, uti etiam nunc in monasteriis et ecclesiis antiquis habentur.*

h *Interim omittit ipsum librarius Duacenus, quia jam illud scripserat in libris miraculorum: unde ipsum hic damus collatum cum Monastico Anglicano pag.* 93.

i Cassatus *seu* Cassata, *terra uni familiæ alendæ* E
sufficiens, cum casa *id est domo (unde nomen sumptum) idem quod* Hida.

k Præpositus *hic dicitur pro* Abbate.

l *In Monast. Angl.* Wichelawe.

m Grantecestria *medio ævo dicta, est* Cantabrigia, *vulgo* Cambridge, *Comitatus a se dicti adeoque et Insulæ Elyensis in eo comprehensæ metropolis.*

n *Operæ pretium fuerit hujus villæ situm ab Anglicæ antiquitatis curioso investigari.*

o *Hactenus etiam Monasticum, in quo subscriptiones omittuntur.*

p S. Dunstanus Cantuariensis *Archiep. colitur* 19 *Maji, ubi Acta ejus vide. Obiit anno* 988.

q Oskitellus, *Archiep.* Eboracensis, *sedisse annis* 16, *et* 971 *decessisse, dicitur.*

r Alfstanus, *Episc.* Londinensis *ab. an.* 966 *ad* 996, *juxta Godwinum.*

s *Videtur esse Episcopus Lichfeldensis, Godwino* 26, *et* Winsy *ab eo nominatus, post annum* 966, *quo adhuc vivebat ejus decessor* Kinsy.

t S. Oswaldus Wigorniensis, *et post S. Dunstanum Cantuariensis colitur* 29 *Febr. ubi Vitam dedimus: prolixiorem aliam ex Chronico Rameseyensi addit Mabilio sec.* 5 *Benedict.*

u Brithelmus *Lincolniensis Episc. Godwino præ-* F
teritus, ex S. Dunstani Vita nobis innotuit: alii aliunde innotescent, ac forte ex Anglia Sacra sive Ecclesiastica, cujus jam duos Tomos habemus editos ab Henrico Warfeno an. 1691.

x Elfricus, *Abbas S. Albani Cantuariæ, an.* 993 *factus fuit Archiepiscopus. Ceterorum Abbatum monasteria quærere operosius non vacat.*

y In. *Videtur mihi poni pro* interfui, *quod vero Regina aliique nonnulli habeant suo nomini præfixam* †, *eo factum puto, quod illitterati cum essent, aliena manu nomen scribere debuerint.*

z *Monasticum propter omissas subsignationes sic prosequitur:* Hæc quoque constituta etiam nostra usitata sermocinatione describi mandavimus.

CAPUT II.

De aliis fundis per S. Ethelwoldum monasterio acquisitis et Brichnodi primi Abbatis acta.

Postquam B. Ethelwoldus præfatum cœnobium, ut dictum est, renovarat; gloriosus Rex Edgarus, sicut pollicitus erat locum venerari ac dilatare cœpit,

Silvam a Rege ad usus cœnobii donatam,

A pit, cupiensque adimplere votum suum, quadraginta hidas terræ, in pago qui dicitur Hetfelde, quas vir potens quidam, Ordermerus nomine, et uxor ejus Balde, cum morerentur, ei dimiserunt, Deo sanctæque Etheldredæ cum chirographo obtulit : ut quia saltuosa regio erat, ibi materiam ad opus ecclesiæ, satisque lignorum ad suos usus explendos Fratres inde habere possent. Hanc igitur terram quamdiu Rex vixit absque calumnia Fratres habuerunt : defuncto autem Rege, perturbatoque statu *a* regni ac rupto fœdere terræ, surrexere viri potentes, videlicet Egelwinus, qui cognominatus est Alderman, *b* quod intelligitur Princeps sive Comes, et fratres sui ; terramque illam calumniati sunt, dicentes, quod pater eorum Edelstanus Alderman, pro patrimonio suo quod erat in provincia quæ dicitur Cevene illam terram cambierat : sed Rex Edgarus per violentiam utraque terra eum privaverat. Enarrata ergo ac ostensa sua calumnia, calumniatores prævaluerunt ; postpositaque sanctæ ecclesiæ reverentia, eamdem terram invadentes sibi vendicarunt. Videntes autem Fratres se nullatenus illam terram absque magno detrimento potuisse dehabere, utpote alias non habentes silvam unde usus suos explere B possent ; requisiverunt prædictum Egelwinum ; et facta cum eo conventione, sæpe dictam terram scilicet Hethfeld, mercati sunt ab eo, dantes pro ea duas terras, quas Wlstanus de dalham cum moreretur S. Etheldredæ dedit, videlicet triginta hidas in Hemmugeford, et sex in Winmugetune ; addentes etiam apud Gillinque quinque hidas, quas Wlwinus Cocus et uxor ejus Ælfled multis modis, teste populo, per transgressionem amiserunt. Acta sunt hæc in loco qui dicitur Glohthere, coram Alfero Alderman et Adelwino ac Hlurico Child, quod intelligitur puer, et coram tota gente quæ cum eis erat. Ut autem hæc conventio firma et insolubilis esset, Ægelmerus Child, et Alwoldus, duo Optimates Angliæ, fidejussores ac testes hujus rei erant.

a

b eo mortuo amissuri Monachi,

injuriam facto cambio redimunt.

13 Quoniam, sicut Veritas testatur ; si quis volens turrim ædificare, sedens prius, computat sumptus qui necessarii sunt, Si habet, ad perficiendum ; ne posteaquam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident incipiant illudere ei dicentes ; Quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare : venerabilisque Præsul Ethelwoldus, Veritatis discipulus, fiduciam habens, non in auro nec in argento, sed in Domino Jesu Christo, C opus quod cœpit, consummare diligentius studuit, et ut præfatum monasterium dilataret, terras innumeras acquirere curavit. Mercatus est siquidem a Lenerico de Brandune, filio Ædelferti, duodecim hidas ; scilicet manerium quod Lundune dicitur cum appendiciis, videlicet Hille et Nictham et Wilburtum, datis centum aureis et optimo sonipede ; redditque ei terram de Bessingtune, quam uxor ejusdem Lenerici, Ælfled nuncupata, antea sibi vendiderat. Hæc itaque emptio et conventio, in territorio quod dicitur Cantebrige facta est, coram melioribus ejusdem provinciæ. Postea vero evoluto tempore et defuncto Rege Edgaro, nisus est idem Lenericus, subdola calliditate, omnem conventionem quam cum Episcopo fecerat annullare si posset : sed legales viri, Ædricus Bufus et Leofricus de Berle et Sinerchus Vecors, qui huic rei intererant et testes fuerant, eum convictum reddiderunt.

Luc. 14. 28.

iisdem S. Ethelwoldus emit Lundune cum appendiciis,

emptionemque Rege mortuo a calumnia vindicat.

14 Sic [servatum est jus], quod ex subsequente *c* privilegio in virtutis incitamentum et facti sui testimonium Rex jam dictus omni posteritati proposuerat, ne aliqua potestas contra ejus constitutum aliquid auderet : quod non tantum Latina sed et publica lingua scribi, et verenda imprecatione voluit roborari ; quod utrumque præsenti placuit inserere

c

voluminii, quia nec omnibus ipsam regiam chartam D vacabat ostendi,, nec ab hominibus decebat abscondi : sed quod per illam de illa fieri non potuit, per illud de ipsa innotescere debuit. *Sequitur* Quomodo B. Ethelwoldus emit septem hidas in Stretham. *De aliis deinde pluribus quam triginta possessionibus, tam ab ipso Episcopo et Abbate acquisitis, quam a Rege donatis, longæ subinde texuntur historiæ, ad* S. Etheldredam *minus spectantes: quibus omissis, Chronico Elyensi pro conclusione addo, quod* collectis omnibus terris, quas ipse infra aquas et paludes et *d* mariscum de Ely acquisivit, Deoque et S. Etheldredæ dedit, inventæ sunt sexaginta hidæ. Item præfatus Rex dedit S. Etheldredæ quadraginta hidas terræ, in pago qui dicitur Ætfeld. Ipse etiam dedit sanctæ Etheldredæ manerium de Sudeburne, eo pacto, ut ipse transferret regulam S. Benedicti de Latino in Anglicum, quod idem Episcopus S. Etheldredæ obtulit. Idem Rex chlamydem suam de insigni purpura, ad modum loricæ auro undique contextam illuc contulit : de qua infula postea facta est. Dedit etiam de sua capella capsides *e* et phylacteria, cum nonnullorum Sanctorum Reliquiis, indumentorum quoque insignia. E *Ex eodem porro Chronico accipe Abbatum Elyensium gesta, ab eodem Thoma, si non scripta, certe promissa hoc secundo libro.*

A. Thom. ex MS. Alia plura per eumdem acquisita,

d aut a Rege donata,

e

15 Præfatus autem Abbas Brithnodus, a memorato Rege donatus, a beato Dunstano Archiepiscopo, atque Ethelwoldo Wentano Præsule ecclesiæ Elyensi consecratus, gregem Domini discrete atque solicite sub regulari moderamine instituit. Hic erat eximiæ prudentiæ summæque abstinentiæ, et in exequendis negotiis solerter intentus ; nunc nova fundamenta jaciens in loco, et rura non modica adjiciens. Ipse fecit beatarum Virginum imagines, easque auro et argento gemmisque pretiosissime texuit, et juxta altare duas a dextris et duas a sinistris statuit : quæ et in Dedicatione *f* Williemi regis excrustatæ, et quæque meliora ecclesiæ ornamenta ablata, sola nuda ligna hactenus valent intueri. Item in tempore ipsius Abbatis, Crux Christi *g* loquelas edidit in protectione Monachorum apud Winton dicens, Absit hoc ut fiat, videlicet ut personæ intromissæ de ecclesiis expellantur et expulsæ restituantur.

Abbas Brithnodus

facit Sanctarum 4 argenteas imagines

f

g

16 Interim prædictus Abbas tunc ecclesiæ sic viriliter instabat : quam cum summa intentione, a Danis quondam subversam, ad perfectum erigere laborabat, ex parte enim lapsam, velut novam, non sine grandi labore adimplevit : ac deinde tectis reparatis, F quæ fuerant igne consumpta, templum rursus ædificatum, non minus eximium aut eminens quam prius apparuit, tandem deprecatione Fratrum, tam Abbas quam Episcopus Ethelwoldus Dedicationis diem obtinuerunt a beatissimo Archipræsule Doroverniensi Dunstano, tempore assignato die sequenti *h* Purificationis sanctæ Mariæ, cum quo multi Pontifices et ecclesiarum Pastores, ad tam festivam solennitatem celebrandam, convenerunt.

ecclesiam restaurat ;

h

17 In primis officinas monasterii repleverunt benedictionibus, et sua auctoritate locum, et quæ alicujus fidelium largitione ibidem collata fuerant, scripto consignantes, adhibitis excellentissimi Regis Edgari privilegiis, cum quibus universa confirmaverunt. Post hæc Dedicationem inceperunt in benedictionibus dulcedinis, in capite ecclesiæ titulum beati Petri Apostolorum Principis ponentes, et in Australi parte memoriam sanctæ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ et diem exultabilem solenniter celebrantes, juxta ritum Dedicationis templi, in hymnis et benedictionibus Domino benedicebant : sicque post sanctarum Missarum veneranda officia edentes et bibentes in Domino, continuis septem diebus festum agebant ; et deinde in lætitia magna unusquisque

et post benedictionem monasterii,

Dedicationem celebrat 3 Feb.

A. THOM. EX MS

A unusquisque remeavit ad propria. Idem Abbas transtulit corpus sanctæ Wythburgæ de Derhum apud Ely *i*. Præfatus autem Brithnodus, quia solus ad omnia intendere non sufficit, cum concordia Fratrum, virum honestum ex eis, Leonem nomine, sibi commilitonem extrinsecus posuit, et rei familiaris præposituram sibi commisit. Hic sua industria fines regionis Elgæ metiri inchoavit, et quanta auctoritate locus innititur ostendit. Hic etiam fecit Crucem argenteam, quæ Crux Leonis Præpositi nominatur, in qua forma corporis Christi, ingenio artificis cavata, Sanctorum Reliquias Vedasti *k* et Amandi continebat, quam Nigellus Episcopus de ecclesia asportavit.

Fr. Leonem Præpositum asciscit.

Anno 981 casu visa Regina, veneficiis suis vacante,

18 Memoratus Abbas in hunc modum est martyrizatus. Anno ab incarnatione Domini nongentesimo octogesimo primo, quodam tempore contigit, Abbatem Brithnodum ad curiam Regis Edelredi, pro ecclesiæ negotiis proficisci cis Goldesdane *l* per silvam qua Nova foresta ibat: ubi, ut fertur, ad usus naturæ remotiora loca repetiit, [et dum videri] cavens (ut erat homo simplex et magnæ verecundiæ) undique circumspexit, Reginam forte sub quadam B arbore offendit nomine Aelfritham, suis veneficiis vacantem. Quæ eo viso, non absque luctu et pavore ingenti, in talibus se perceptam ingemuit, peritissima vero in arte mechanica *m*, ut fertur, habebatur. Sed vir Domini ex hujuscemodi rebus turbatus nimium, quantocius inde recessit; et ad Regis Curiam deveniens, magnifice susceptus, ecclesiæ suæ negotia citius adimplevit: atque munificentia Regis perfunctus et exhilaratus ad suam redire viam repetiit: et ne reginam, licet abhorrens, declinaret, ad ejus descendit aulam, quam [licet] fortuito ab omnibus vacuam penitus invenit: tamen celeriter Reginæ illius innotuit adventus. Illa vero petivit, ut cum festinatione ad eam solus veniret; et, quod cum eo de salute animæ suæ nonnulla secrete tractanda habuerit, mandavit.

ab eadem prodi metuente,

frustra sollicitatur ad stuprum;

19 Cui ingresso plures enormitates lasciviæ nimis favorabiliter et inverecunde locuta est; precibus et promissis illum, veluti sanctum Joseph mulier impudica, si posset incontinentiæ sibi nodis allicere, æstimans fraude maligna Sanctum Dei in scelere secum commisceri. quoniam per ipsum metuerat detegi a malitia, quam illam exercere invenit. Ille viribus et verbis obstat; negat et abhorret. Unde in furorem commota, evocatis ex suo nequam famulatu ancillis, et quia concepit dolorem peperit iniquita- C tem, beatum virum neci tradere jussit, nolens esse superstitem quem fore dubitavit suorum aliquando scelerum proditorem. Excogitat quomodo illum extinguat, corpore a vulnere reservato immuni, et non apparente læsione. Admonet eas mucronum *n* copulam in igne ferveri, et sub ascellis sancti Abbatis imprimi usque dum spiritum excutiat. Quo facto clamant intrinsecus, velut tali infortunio pavefactæ. Unde ministri Abbatis, et qui cum illo venerant accurrunt: Monachi eum subita morte præventum ab eis audiunt et ingemiscunt. At illi ex eventu nimium dolentes, et voces lugubres emittentes, corpus Domini sui vehiculo imponentes, in Ely ad suam detulerunt ecclesiam: et nullum vulneris in eo comperientes indicium, sepulturæ tradiderunt.

et clam interfectus

quasi subito mortuus, ad Ely fertur sepeliendus.

Regina scelerum pœnitens factum prodit

20 Martyrisatus est itaque primus sanctæ Elyensis ecclesiæ Abbas, mulierculæ machinationibus suffocatus, optans magis incidere in manus hominis, quam legem Domini derelinquere: cujus anima cum Sanctis omnibus semper regnatura, æterna in cœlis promeruit gaudia. De Regina vero sinistrum nemo aliquid vel saltem mutire, sive malum præsumpsit inferre sermonem. Poterat hoc verbum cunctis latere diutius, nisi quod eadem de suis sceleribus, de suis veneficiis, et nefandis operibus Dei D miseratione conpuncta, et maxime de interitu gloriosi Regis Edwardi *o* primogeniti sui, quem peremisse confessa est, palam cunctis suis circumventum insidiis, ut proprius ejus filius Ethelredus levaretur in Regem injuste: pro quo cœnobium sanctimonialium in Werewelle ex suis opibus fecit, ubi omnibus diebus vitæ suæ in luctu et pœnitentia permansit, et quali morte Brithnodum Elyensem Abbatem *p* interfecit, ut præsignatum est, gemens et anxia ostendit: in quo loco tam in rebus quam in possessionibus multa deinde beneficia contulit.

et monasterium condit.

ANNOTATA G. H.

a *Obiit* Edgarus *an.* 975, 8 *Julii, quando pluribus de eo agendum: turbatum autem regnum fuit, divisis in partes Optimatibus; cum meliores ex testamento regnare primogenitum defuncti vellent, scilicet* Eduardum II *itidem Sanctum; ejus vero noverca Elfdritha pro filio suo* Ethelredo, *licet duntaxat septenni evehendo, satagebat. De quibus vide sis Alfordum in Annalibus, et brevius Baronium ad annum prænotatum num.* II.

b *Alibi invenio interpretatum hunc titulum* Senior E Dux: *ex vi nominis autem aliud non est: quam late autem pateat* Aldermanniæ *dignitas, vide apud Cangium.*

c *Videtur hoc primum loco inseri debuisse præmissum Edgari Privilegium.*

d Mariscus, *fundus uliginosus et palustris, qualis est tota regio, quæ pluribus intersecta rivis venit sub nomine* Insulæ Ely.

e Capsis *pro capsa, etiam in gestis S. Albani apud Cangium occurrit; ut videatur hic Anglorum idiotismus esse.*

f *Dedicationem intelligo coronationem, factam an.* 1066 *exeunte. Infra num.* 29 *plenius explicatur quomodo Monachi omne aurum argentumque corraserint ut libertatem redimerent.*

g *In ordine Miraculorum est hoc* 40.

h *Si facta Dedicatio in Dominica, ut præsumere licet, facta fuit anno* 978, *qui primus a restauratione habuit litteram Dominicalem* F : *nec enim exiguæ molitionis opus fuit.*

i De cujus origine et integritate legitur, *inquit Auctor* quod Withburga *etc. sicut hinc impressum reperies ad ejus Natalem* 17 *Martii nostri, necnon translationis ipsius pleniorem historiam exceptam ex* F *libro Miraculorum mirac.* 41 : *ea hic omittimus. Hæc autem translatio facta an.* 974 *Dedicationem novæ ecclesiæ præcessisse potuit, nec hoc absurdum videri debet, siquidem anno* 4 *cœpti operis haud dubie tanta ejus pars absoluta erat, quanta Monachis necessaria erat ad divinum Officium decenter celebrandum.*

k *Coluntur* SS. Vedastus et Amandus 6 *Februarii, ubi ad* §. 9 de Reliquiis S. Vedasti *hic locus addi posset.*

l *Locum investigent Angli, nusquam notatum in alphabeticis Spedi ad suam Angliæ Topographiam tabulis.*

m *Argute observat Cangius ex Politiano,* Μηχανικῆς τέχνης *unam* θαυματουργικὴν, mirandorum effectricem: *atque hinc Præstigiatores forte* Mechanicos *quibusdam appellatos : ita clarescit quod* 29 *Aprilis ad Vitam* I *S. Hugonis Cluniacensis num.* 16 *nos fugit, quomodo cum is Monacho cuidam negasset osculum, hic fassus sit :* se Mechanicum esse, et necromantiæ præstigiis inquinatum : *quod in Alfritham etiam convenisse, hinc primum discimus.*

n *Stylos intelligo, aut etiam crinales acus longiores, ut propriis sibi et promptis armis usæ mulierculæ ad facinus sint.*

o *Imo* Privigni : *occisus autem est* S. Eduardus *an.*

A *an.* 978, 18 *Maji, ubi brevia ejus Acta dedimus, et num.* 10 *et* 13 *agitur de pœnitentia Novercæ, cum ille an.* 1001 *Martyr agnitus solenni pompa translatus Septoniam fuisset.*

p *Diem neglexerunt notare Monachi, et quamvis Sanctum ac Martyrem, patefacta mortis causa, nominare cœperint, nullum ei cultum decreverunt, neque de elevandis ejus ossibus fuerunt soliciti; deficientibus fortassis quæ id suaderint miraculis, unde nuspiam adhuc invenitur Sanctorum Fastis adscriptus.*

CAPUT III.

De sequentibus quatuor Abbatibus.

2 Abbas Elsinus adfert corpus S. Wenaridæ V.

Primo igitur Abbate Brithnodo mortuo, Episcopus Ethelwoldus, jubente Rege Ethelredo, alium nomine Elsinum in loco ejus constituit et ipsum benedixit. Hic autem dicto Regi carus et honoratus multum extitit: sed maxime circa ecclesiæ suæ utilitatem assiduus. Unde locum suum sublimius augere cupiens, Reliquias S. Virginis *a* Wendredæ a vico de Merche intulit in Ely, et in scrinio ex auro et lapidibus decenter aptato imposuit. Et quidem super B hæc omnia Regem convenit, et taxato pretio ab eo emit novemdecim cassatos in Cadenhostretele et Lynton: pro quorum possessione idem Abbas eidem Regi contulit appensuram auri purissimi, juxta magnum *b* pondus Romanorum. Post hæc cum idem Rex diem clausisset extremum, successit ei in regnum *c* Edmundus filius suus, cognomento Ferreum-latus: qui Dei fretus adjutorio, audacter contra exercitum Danorum occurrit in montem qui dicitur *d* Assendum [ubi] strenui militis et boni Imperatoris officium exequebatur, ut hostes simul omnes protereret, si perfidi Ducis Edrici non essent insidiæ: totusque fere globus Nobilitatis Anglorum illic cæsus est, qui nullo in bello majus unquam vulnus quam ibi acceperunt: ubi Edwodus Lincolniensis Episcopus, Rameseyensis quondam Præpositus et Wulsius *e* Abbas, qui ad exorandum Dominum pro milite bellum agente convenerant, interfecti sunt. Et Fratres de Ely, ut mos est ecclesiæ, qui cum Reliquiis accesserant illuc, prostrati sunt; et Reliquiæ Virginis almæ Wendredæ, quas secum attulerant ablatæ, nec usque nunc ecclesiæ sunt restitutæ. Fertur enim tunc, quod ab ipso Canuto sublatæ sunt, et in Dorobernia repositæ.

quod in aciem contra Danos productum dimittitur.

22 Nec diu post hæc, Rex Edmundus rediens C Londoniam, perimitur dolo prædicti Edrici, veru ferreo in secreta naturæ *f* transfixus, dum in secessu sederet: et sepultus est cum avo suo Edgaro Clastoniæ, filiis ejus *g* et fratribus nullam regni portionem (armis servare se posse) *h* existimantibus, sed Canutus ab omni Anglorum populo in regnum levatur. Infra duos annos tres Reges *i* Angliæ præfuerunt, ut adimpleretur quod sanctus Dunstanus ad Regem Edelredum locutus est in sermone Domini, *k* cujus Reginam Ælgivam, alio nomine Emmam, idem Rex Canutus in conjugem accepit: quæ sicut in illius tempore Elyensem ecclesiam honoribus decoravit et donis, ita et sub isto illam augmentare intendit. Insignem quoque purpuram, aurifriso undique cinctam, fecit; et per partes, auro et gemmis pretiosis mirifico opere, velut tabulatis adornavit: (ita ut vix aliud alibi) talis operis et pretii inveniatur: opus quippe illius materiam præcellere videtur. Atque ceteris Sanctis nostris pannum sericum unicuique, licet minoris pretii, auro et gemmis intextum obtulit, quæ penes nos hactenus reperiuntur. Fecit etiam indumenta altaris, magnam pallam viridis coloris, insignem cum laminis aureis; ut in facie altaris per diem solennem celsius appareret:

Sub eodem Emma Elyensi ecclesiæ multa largitur.

[quæ] desuper visa, sanguineo fulgore, in longitudinem altaris ad cornua ejus, attingens usque ad terram, cum aurifriso altitudinem habente pedis, spectaculum decoris magni et pretii administrat. Prædictus Abbas Elsinus post multam gloriam multasque possessiones ecclesiæ acquisitas obiit, cum sedisset triginta octo annis et juxta prædecessorem suum in ecclesia est conditus anno ab Incarnatione Domini.... *l* D *A. Thom. ex MS.*

Successerunt Leofwinus,

23 Huic successit Leofwinus, qui a suis dejectus, cum Egelnodo Dorobernensi Archiepiscopo, petente Pallium, Romam *m* perrexit: ubi in conspectu Benedicti *n* Papæ, de criminibus sibi objectis se purgavit, et sic in gratiam suorum recipi meruit. Hic cum sedisset tribus *o* annis obiit, et successit ei Leofricus, ipsius loci Præpositus. Hos duos Abbates benedixit Alwinus *p* Elmadiensis Episcopus, tam Rege Canuto præcipiente, quam toto Conventu id petente. Hic in septimo *q* anno sui regiminis obiit.

Leofricus, Leoffinus,

24 Cui successit Leoffinus: qui, jubente Rege Canuto, ab Egelnodo Archiepiscopo Dorobernensi apud Walewyt est servatus. Hic insignia ornamenta ecclesiæ suæ contulit, videlicet Albam præclaram cum Amicto, et Superale *r* cum Stola et Manipulo, ex auro et lapidibus contextis, atque Infulam rubeam mirando opere, [quæ] subtus et desuper floribus retro extensa, velut quodam tabulatu gemmis et auro munitur. Idem statuit, nutu et favore Regis, *s* firmas consignando, quæ per annum Ecclesiæ in cibum sufficerent, Schelford solvit firmam duarum hebdomadarum, Stapleford unius, Lyttelbyrii duarum, Cirrippelawe duarum, Hanteston unius, et Newton unius, Meldeburne duarum, Quantesdene duarum, Costes unius, et Cotenhan unius, et Winelyngham unius, Gittone duarum, et Hornygeseye duarum, Steterheworch duarum, Balesham duarum, Cathenho quatuor dierum, Swafham dierum trium, Spaldewyt duarum hebdomadarum, Someusham duarum, Blunte-ham unius, Colne unius, Hertherst unius, Drinlestond unius, Ratelesdone duarum, Berkyng duarum, Nedinag unius, Wederniagcsete unius, Brecham duarum, Quæulham duarum, Thorp et Deresam duarum, Norchwolde duarum, Speteswelle duarum, Merham vero ad vehendum firmam ecclesiæ de Northffolte, et ad suscipiendum ingredientes de monasterio: et hæc, si quidam minus conferrent suis temporibus statuta, insula ad hoc deputata reliquum suppleret. E

qui firmas definit ex villis per annum recipiendas

25 Tempore Regis Canuti, Alwinus Episcopus Emhamensis, sed prius Monachus Elyensis, præcepto ipsius Regis in Betrychesword primo Monachorum catervam induxit, anno ab Incarnatione Domini millesimo vigesimo; et secundum Chronica *t* Mariani, quosdam de Holm, quosdam de Ely ibi collocavit; eisque subsidia affluenter contulit, auxilium impendente Turchillo *v* Comite, præfecitque eis Abbatem nomine Winum. Presbyteros quoque qui ibi inordinate vivebant, aut in eodem loco ad religionis culmen erexit, aut datis eis aliis rebus in alia loca mutavit; et post multa beneficia sacris locis collata, demum relicto *x* proprio Episcopatu, ad contemplativam quietem in Elyensi Cœnobio reversus, ibi usque ad finem vitæ permansit. Prædictus Abbas Leoffinus, cum multa commoda suæ [ecclesiæ] gessisset, obiit anno secundo Regis *y* Edwardi, et ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo quarto, *z* quindecim annis ecclesiæ præfuit: sepultus est in ecclesia juxta suos prædecessores. F

et Episcopum Elmhamensem dimissa Sede ad se recipit.

ANNOTATA

A

A. THOM. EX MS.

ANNOTATA D. P.

a S. Wendredæ *nulla alibi notitia superest, nedum memoria vitæ vel saltem temporis circa quod vixit et obiit. Puto autem allatum ex* Mercia *corpus, Middelanglia postmodum dicta, Elyensi insulæ et Orientali Saxoniæ proximo regno.*

b *Dignus locus in quo illustrando disquisitores ponderum ac mensurarum se exerceant : ego nihil adhuc inveni eo conducens.*

c *Obiit Rex* Ethelbertus *anno* 1016 *Londini* 12 *Maji, prælio victus a Canuto Dano.*

d Assendunum *in Essexia : de pugna autem ibi commissa, et quomodo Edricus, mortuum Edmundum mendaciter clamitans, jam victores Anglos in fugam averterit, lege apud Huntingdonum, vel ex eo apud Alfordum.*

e *Ita etiam Hovedenus, sed quærendum cujus monasterii Abbas hic fuerit.*

f *Jam ille, post oblatum Dano singulare certamen, cum eo partitus regnum pacem habere videbatur ; quando, sicut Malmesburiensis ait,* in festo S. Andreæ, ambiguum quo casu, extinctus *est* : fama tamen, *inquit,* Edricum infamat, quod favore alterius B *(Canuti)* mortem ei per ministros porrexit, *scilicet* duos cubicularios Regis.... ejus consilio ferreum uncum, ad naturæ requisita sedenti, in locis posterioribus adegisse.

g *Fratrem unum novimus* S. Eduardum Confessorem, *qui colitur* 5 *Januarii, ubi Vita data, et filios puerulos duos,* Edmundum *atque* Eduardum, *quorum ex Suecia in Hungariam deportatorum fortunam explicavi* 10 *hujus ante Vitam S. Margaritæ Scotorum Reginæ quæ Eduardi istius filia fuit.*

h *Ita videtur suppleri utcumque posse hians sensus : nec sic tamen clarus satis : cum pueri per ætatem de regno statuere nihil per se potuerint, manserintque in potestate Canuti, qui ablegare eos maluit, quam occidere, saltem in Anglia sub oculis matris, quam uxorem sumpserat.*

i Ethelbertus, Edmundus, Canutus.

k *Vita* 2 *S. Dunstani num.* 48 in die consecrationis *ita eum allocutus fertur :* Quoniam aspirasti ad regnum per mortem fratris tui, quem occidit ignominiosa mater tua, non deficiet gladius de domo tua sæviens in te omnibus diebus vitæ, tuæ interficiens de semine tuo, quousque regnum tuum transferatur C in regnum alienum, cujus ritum et linguam gens tua ignorat : *ubi supponitur alios filios habiturus* Ethelbredus, *Danico bello immorituros, quorum nulla habetur apud historicos notitia.*

l *Oportet ut hic fuerit annus* 1019, *siquidem jam legimus Brithnothum occisum* 981.

m *Ergo anno* 1020, *quo Adelnothum subscribendum habet Alfordus num.* 8 *et Romam profectum ait, et S. Augustini brachium in Angliam attulisse.*

n *Scilicet* Benedicti VIII, *qui sedit ab anno* 1012 *ad* 24.

o *Breve Chronicon, libello de Vita S. Etheldredæ præfixum, in fronte Chronici Abbatialis et Episcopalis, dat* Leofwino *annos* 12 *sed male, cum infra dicatur successor ejus ab Alwino Episcopo ordinatus ; adeoque antequam hic Episcopatu abiret an.* 1028 : *videtur ergo* Leofwinus *obiisse an.* 1024. *Warthonus notat eumdem alio nomine* Oskitellum *dictum, idque constare ex Registro Eliensi ; obitum vero in Obituario notari* 26 Novembris,

p Aldwinus Helmhamensis, *qui cum primum sedere cœperit an.* 1021, *non potuit Leofwinum consecrasse, nisi Roma regressum : est autem* Elmham *sive* Nortelmham *oppidulum Norfolciæ, unde septimus ab Aldwino Guilielmus Galsagus* Thetfordiam *Sedem transtulit, et huic successor Heribertus* Norwicum, *ubi* D *hodiedum manet.*

q *In prædicto brevi Chronico notantur anni* II ; *sed oportet ut ann.* 1030 *obierit, qui anno isto jam habebat successorem.*

r Superale, Superarium *et* Superaneum, *Cangio videntur significare, quod nunc vocamus* Superpelliceum, *supremum ex sindone linea indumentum Clericale.* Cottam *Episcopi nuncupant, eamque habent, non laxis, sed clausis manicis.*

s Firma *passim sumitur pro prædio seu villa elocata, ipsiusque elocationis annuo pretio. Hic autem juxta Historiam Abbatum S. Albani* Firmam *vocant* 40 solidos : *et sic Santalbanenses dicunt apud Cangium :* Habemus de maneriis nostris 53 firmas, quot sunt septimanæ in anno.

t Marianus Scotus *anno ut ait ipse* 1028 *natus, mortuus* 1086 *Chronicam quidem scripsit, sed prout edita habetur, res Anglicanas attingit raro : ad annum vero* 1020 *nihil simile habet. Eam igitur in Anglia interpolatam habuit et allegat Auctor non genuinam.*

u Turkillus Danus, *cum classe in Angliam venit an.* 1009 *teste Simeone Dunelmensi, et an.* 1013 *Londoniam cum Rege Egelredo defendit contra Canutum : qui eum anno* 1021 *cum uxore Editha ex Anglia expulit.* E

x *Anno* 1028 *id factum esse docet Alfordus.*

y *Est hic* S. Edwardus Confessor, *de quo supra, coronatus an.* 1043, *ipso die Paschæ* 3 *Aprilis.*

z *Ergo ordinatus (ut supra dixi) an.* 1030 *vel sequenti : et sic erroris convincuntur numeri in Brevi Chronico notati, qui hujus Abbatis mortem differrent.*

CAPUT IV.

De aliis tribus Abbatibus Elyensibus.

Ipso igitur [Leoffino] defuncto, idem Rex cognatum suum Wilfricum Abbatem, ad jam dictum cœnobium, apud Wintoniam de novo *a* monasterii assumpsit, ibique a Stigando *b* Dorobernensi Archiepiscopo benedici fecit, secundo anno regni sui, ab Incarnatione vero Domini millesimo quadragesimo quarto. Tempore istius Abbatis, villa de Æstre cuidam ad tempus vitæ tenere conceditur. Idem Abbas emit manerium de Bercham pro viginti quinque marcis auri. Hic habuit Fratrem quemdam nomine Gudmundum quem nimis carnaliter dilexit, cui absque titulo et subscriptionis testimonio subscripta maneria dimisit (et hoc non manifeste ne Monachis innotesceret) partem videlicet de Marham cum cura villæ Livermere, Nachentum a Chalt, Bedensdene, Terboldesham. Hic cum diem clausisset extremum, frater supradictus Gudmundus nequaquam prædictas terras reliquit; sed facta conventione cum Abbate Turstano qui ei successerat, ut quamdiu viveret teneret. Sed citius Normannis regnum *c* obtinentibus, miles illorum quidam, Hugo de Mustord, easdem terras invasit, et hactenus ecclesiæ detinuit.

Wilfricus Abbas 6. *a b*

varia prædia contra fas fratri largitur.

F

s

27 Post decessum Abbatis Wilfrici, qui sedit annis viginti duobus; Stigandus Doroberniæ Archiepiscopus Abbatiam de Ely et Episcopatus atque Abbatias plurimas sibi assumpsit, et quibus voluit personis conferebat. Ipso suggerente Rex Haroldus *d* prædictum Turstanum, ab eodem Stigando benedici fecit anno Domini millesimo sexagesimo sexto. Prædictus Stigandus fecit unam casulam inæstimabilis facturæ et pretii, quam contulit ecclesiæ Elyensi, qua nullam in regno ditiorem atque pretiosiorem esse æstimabatur : quæ postea a Rege Wilielmo est sublata, et in thesauris Wintoniæ est reposita. Hic etiam fecit crucem magnam deargentatam desuper

illi suffectus Thurstanus,

d

favente Stigando Archiep. erga ecclesiam Elyen munifico,

A super totam, cum imagine Domini nostri Jesu Christi ad magnitudinem formæ illius; atque similis operis imagine sanctæ Dei Genitricis et sancti Joannis Evangelistæ ex ære fabricatas, quas Nigellus Episcopus et plura alia postmodum abstulit ab ecclesia.

28 Præfatus Abbas Turstanus apud Wychford fuit genitus, et in ecclesia de Ely a pueritia, tam Anglice quam Latine sufficienter edoctus; tempore cujus Rex Haroldus, Godwini Ducis filius, ab exercitu Wilielmi ducis Normanniæ, Edwardi Regis consobrini interficitur; et cum eo Majores Angliæ in festo sancti Calixti *e* Papæ anno Domini millesimo sexagesimo sexto. Deinde idem Wilielmus, Dux Normannorum, victor existens, in die Nativitatis Domini scilicet feria secunda, apud Westmonasterium est consecratus in Regem Angliæ, ab Aldredo Eboracensi Archiepiscopo, quia Stigandus Cantuariæ Archiepiscopus ab Alexandro Papa tamquam *f* schismaticus suspensus erat. Unde idem Stigandus a facie Regis Wilielmi fugiens, in Ely devenit: ad cujus mandatum Egfridus, quem prius Abbatem de S. Albano constituerat, cum thesauro illius ecclesiæ et reliquiis ejusdem Sancti *g* in Elyensem insulam pervenit. Item timore prædicti Regis nobiles Angliæ B ad Ely confugerunt, inter quos fuit Herewardus *h* vir strenuus, et diu loci firmitate muniti contra Regem rebellaverunt. Unde Rex gravi indignatione commotus, cuncta bona ecclesiæ diripere jussit, et consilio Wihelmi Herfordensis Episcopi aliorumque consiliatorum ejus, quæcumque bona a prædicta ecclesia quæ foris erant suis Militibus divisit.

e hunc fugitivum excipit cum multa nobilitate,

h ideo a Normannis ecclesiæ fundi confiscantur: i

29 Monachi igitur Elyenses, cognoscentes mala quæ de bonis suis fiebant, graviter doluerunt, et habito consilio Regem adierunt apud Warewik, anno videlicet septimo ex quo seditionem adversus ipsum commoverunt; et, ut gratia ejus cum loci sui libertate ac bonorum suorum redintegratione potirentur, mille marcas Regi contulerunt: propter quod totum quod in ecclesia ex auro et argento erat, videlicet Cruces, altaria, scrinia, textus, calices, patenas, pelves, situlas, fisculas, scyphos, scutellas aureas et argenteas, insuper imaginem sanctæ Mariæ cum puero suo sedentem in throno mirabiliter fabricatam, quam Elsinus Abbas fecerat de auro et argento; similiter imagines sanctarum Virginum multo ornatu auri et argenti Monachi spoliaverunt, ad solvendum prædictam summam pecuniæ.

donec an. 1074 Monachi magno pretio libertatem redemerunt.

30 Istis tempore prædicti Abbatis Thurstani contingentibus, idem Abbas dies suos complevit et ad patres suos est positus, anno Domini millesimo C septuagesimo primo *k*, et quinto suscepti gradus sui anno; regnante præfato Willielmo. Qui cognito prædicti Abbatis decessu, ad Ely misit: et quidquid optimum in ornamentis et rebus variis ibi fuisse didicerat, in thesaurum suum jussit apportari. Similiter pondus auri et argenti multum, quod in Wynteworth inventum erat, unde Fratres vasa altaris demolita et damna loci reparare cogitabant; casulam quoque insignem, quam Stigandus Archiepiscopus eis contulerat, sicut dictum est, S. Etheldredæ abstulit et in thesauris suis Wintoniæ posuit, unde ecclesia huc usque caruit.

Mortuo Thurstano k

rursum expilatur a Rege thesaurus.

31 Deinde idem Rex Willielmus Theodwinum Monachum Gemeticensem Curiis Normanniæ satis cognitum, Ely constituit Abbatem, qui Abbatiam noluit suscipere, nisi prius Rex ad eam revocaret quidquid inde abstulerat. Restitutis itaque spoliis ecclesiasticis, Elyensem Abbatiam suscepit: qui cappam vivei candoris valde insignem parari fecit, et unam tabulam ante altare ex auro et argento admirandi operis: in cujus medio thronus cum imagine Domini et per gyrum imagines argento penitus deauratæ, atque hinc inde zonæ lapidibus pretiosis exornatæ. Hæc super divitias regionis Angliæ præ- D cipuum æstimabatur, quam Nigellus postea Episcopus comminuit et omne pretiosum de ecclesia [abstulit]. Præfatus Abbas post duos annos et dimidium, sine Abbatis consecratione defungitur, anno Domini millesimo septuagesimo quarto: et Godfridum Monachum, qui individuus comes ei adhæserat, tamquam Vicarium, loco sui relinquens: qui septem fere annis fidelis Procurator remansit ejusdem ecclesiæ, nihil minus quam si Abbas fuisset ejus inserviens utilitati. Ipse impetravit a Rege quatenus Abbaiiæ totius possessiones novari faceret.

Theodwinus Abb. multa restaurat,

A. THOM. EX MS. sed necdum consecratus obit,

32 Anno igitur millesimo *l* octuagesimo facta est discussio libertatis Elyensis Abbatiæ, quæ Regis Willielmi defensione quatuordecim annis fuerat neglecta. Cui discussioni interfuerunt quatuor Abbates, plurimique Vice-comites et Milites probati, Francigenæ et Angli etiam de quatuor Comitatibus, scilicet Essex, Herteford, Huntington et Bedeford. Est autem libertatis hujus veneranda quietatio, ut sancta Regina integerrime sua possideat ab initio, ut Regum Edgari, Eadelredi, Edwardi comprobatur privilegiis: quia hæc Sanctorum et maxime Ethelwoldi restaurata, copioso redempta commercio, et maligne renitentibus conscripta et conclamata damnationis imprecatio. Hanc validissimam discussio- E nem et cautissimam institutionem ne qua posset inquietari calumnia, provida et benevola se Regis accinxit industria, præceptis eam roborans, edictis confirmans, beneficiis augens, chartisque *m* suis muniens. Prædictus Procurator Godefridus quæ in thesauris ecclesiæ suæ repererat, describi *n* fecit. Ipse a Rege Willielmo ad Malmesburiensis Ecclesiæ regimen est translatus, sine consecratione anno Domini millesimo octuagesimo primo *o*.

l relicto Vicario Godefrido,

cujus opera restituitur libertas monasterio.

ANNOTATA D. P.

a Vetus monasterium, *expulsis Clericis, ad Monachos transtulerat idem qui Elyense reformavit S. Ethelwoldus: novum antea Eduardus Senior Rex condiderat, intra annos* 901 *et* 922 *quibus regnavit.*

b Stigandus *S. Edwardi Regis Confessarius, Wintoniensis Episcopus, ejus jussu ordinatus anno* 1043 *(ut vult Godwinus) anno dumtaxat* 1052 *translatus fuit ad Archiepiscopatum; ut hic prolepsim agnoscere oporteat.*

c *Anno* 1066, *cum jam obiisset Abbas: quem statim post alienatas terras mœrore confectum notat Whartonus ex Registro Elyensi.*

d Haroldus, *excluso Edgaro defuncti Regis ex fratre nepote, et Guilielmo Normanniæ Duce, cui promissum regnum erat, ipsum obtinet, nonnullo jure subnixus etiam ipse, si matrem habuit Canuti Regis sororem, et si ex filia Etheldredi Regis continua natalium serie descendit.* F

e *Id est* 14 *Octobris.*

f *Utpote alienæ Sedis, pulso Roberto legitimo Archiepiscopo, occupator, et ab Antipapa Benedicto Pallio donatus.*

g *Colitur* S. Albanus, *Angliæ Protomartyr, die* 22, *ad cujus Acta Henschenius Analecta addidit, quorum* 2 *capite refutavit figmenta, quibus Elyensium prætentio nititur, ejus corpus aut partem notabilem sibi asserentium.*

h Herewardi *hujus strenuitatem anno* 1070, *simul et tempus obsessi monasterii Elyensis indicat Bromptonus, cum ait quod istic interclusus, una Markato (aliis Margaro) Northumbriæ Comite et Egelwino Dunelmensi Episcopo, his se Regi dedentibus ipse* suos eduxit viriliter: *sive ut scribit Simeon Dunelmensis,* per paludes cum paucis evasit.

i *Sedit* Willielmus, *ipso Henrici Conquæstoris initio*

A. THOM. EX MS.

A *tio consecratus, usque ad an.* 1186 : *quem genere Normannum, non est mirum talis consilii auctorem Regi auctor et imitator fuisse. Plus tamen quam hic habeatur pollicetur Auctor in primo operis totius Prologo, num.* 2 *quasi fuse acturus* de obsidione Normannorum, *quod hic facere debuisset.*

k *Imo post annum* 1070. *Hoc enim cum Wilhelmus Rex Præsules et Magnates Anglos captivos abduxit : a qua captivitate regressus, Thurstanus synodo apud Windesoram subscripsit in festo Pentecostes, uti notat Whartonus, qui et observat eodem modo aberrasse Thomam in notando obitu successoris, quem constat anno* 1175 *concilio Londinensi subscripsisse.*

l Septuagesimo *scriptum erat, sed* octuagesimo *reponendum, ubi res ea sic notatur.* Anno ab Incarnatione Domini millesimo octogesimo, Indictione undecima, Epacta 26, quarto Nonas Aprilis facta est discussio libertatis Abbatiæ Elyensis, *etc.iisdem quibus hic verbis.*

m *Extant in Chartulario MSS. diplomata huc spectantia novem.*

n *Ibidem, post primum Willielmi diploma, legitur.* Quæ et quanta Regis Exactores invenerunt in ecclesia, *quamvis tantopere depauperata, quidque iis accesB serit* ex quo Godefridus Abbatiam suscepit in custodiam.

o *Hic iterum renovabatur supra correctus error, scribebaturque* Septuagesimo primo.

CAPUT V.

Ultimorum duorum Abbatum Acta.

Simeon Prior Wintoniensis, frater Walkelmi *a* Pontificis ejusdem ecclesiæ, Abbas Elyensis ecclesiæ delegatur : qui contra morem et loci dignitatem atque Regis præceptum, nescientibus Ecclesiæ filiis, benedictionem percepit a Remigio Lincolniensi Episcopo. Statuit eum Rex Edwardus; et Victor Papa confirmavit, Abbates Elyenses, sine subjectionis obedientia, a quocumque mallent Episcopo ordinandos. Qua libertate præcedentes Abbates usque ad ejus usi sunt tempora. In sua tamen Ordinatione hanc conditionem obtinuit, ut Episcopis hoc *b* jus contra Abbatem sequentem non vendicaret. Nactus igitur locum officii, præterita studia novis ampliavit operibus : novo scilicet ecclesiam *c* Elyensem suscitans fundamento, reliquasque officinas toto annisu C reædificavit. *d*...

a Simeon Abbas 9

novam fundat ecclesiam : b c d

34 Tempore suo Scotia tota contra Regem Willielmum rebellavit : propter quod ipse præcepit custodiam quadraginta militum habere in insula : unde Abbas conduxit clientes etiam; et ingenuos, qui sibi adhærebant, plures præcinxit armis : habuitque ex consuetudine, secundum jussum Regis prætaxatum militiæ numerum, infra aulam ecclesiæ, victum de manu Cellarii capientem atque stipendia : quod intolerabiliter locum *e* vexavit. Nec diu post Rex in Franciam properavit; ubi oppidum Nathiatum, *f* et omnes in eo ecclesias duosque Reclusos succendit : sed et in ipso reditu *g* obiit, sepultusque est Cadomi. Præfuit autem genti Anglorum viginti annis et sex mensibus cui successit Willielmus Rufus filius ejus : qui debitum servitium, quod pater suus imposuerat, ab ecclesiis violenter exegit : Abbatiæ vero de Ely, absque minoratione, quater viginti Milites; quadraginta scilicet ex eis quos pater suus in Insulam ob custodiam indixerat teneri, iste nunc ex debito sibi compellit in expeditione parari. Propter quod Abbas ingemiscens, Deumque invocans judicem pro his quæ sibi egerant, cum septem annos in Abbatia complevisset; factus est impotens sui; nihilque propter languorem per septem annos continuos intendere potuit : mancipia vero ipsius Abbatis, et D ceteri in quibus confidebat, capite debilitato recesserunt in locum suum; et relictus est solus languens et tabescens. Unus autem illorum, quem de imo extulit Abbas, cernens Dominum suum cunctis oneri esse atque despectui, quamdam ruris partem in victum sibi usurpavit de jure ecclesiæ. Multi etiam alii plura rapuerunt, quorum posteri usque in hunc diem attestantur se tenere de dono Symeonis Abbatis.

cogitur Regios milites alere. e f g Willielmo I succedens secundus idem onus duplicat.

Hinc solutam disciplinam restaurare conatur Abbas,

35 Tandem vero Abbas secum excogitat suorum retundere superbiam : convocavit ad se Judices regni, ut ipsi loco suo res ecclesiæ protegerent adversus inimicos. Moxque ingressi thesauros inquirunt, multos contumeliis afficiunt, Monachisque annonam licet brevem constituunt; unoquoque scilicet anno dari ad opus Fratrum, ad vestimenta eorum septuaginta libras, ad coquinam eorum sexaginta libras, et ad sagimen ducentos porcos, qui in curia pascuntur, et totum caseum et butyrum; hoc excepto, quod est in firma præpositorum : et unaquaque hebdomada septem trias *h* frumenti, et decem trias *i* brasii, ad luminaria Monasterii, præsertim ecclesiæ, cum sepultura villæ; et totum E quidquid ad S. Bothulphum (pertinet) cum festivitate; et si tantum fuerit de vino, semper habebunt in duodecim *k* Lectionibus caritatem et in Sabbato; sin autem, medietatem *l* medonis habebunt, sicque externi usque ipsius Abbatis obitum, cuncta Monasterii interius et exterius pro velle disponunt. Angustiis igitur constrictus Abbas Symeon, centesimum ætatis suæ transiens annum, et sui regiminis anno decimo tertio, ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo *m* tertio, die S. Edmundi migravit ad Dominum ; [et monasterium] sui officii, sua et aliorum Abbatum per septem annos viduatum præsentia, post obitum suum dereliquit, et contristavit [usque ad] annum Domini MC.

auxilio judicum secularium : h i quorum arbitrio commissa œconomia fuit, k l cum magno gravamine Monachorum. m

36 Deinde Abbatia Elyensis donatur Richardo Monacho *n* Beccensi a Rege Henrico fratre prædicti Regis Willielmi Rufi, ei in regnum succedentis, ipse enim anno Domini millesimo centesimo Nonis Augusti die Dominico in Westmonasterio a Mauritio Londonensi Episcopo est consecratus in Regem, et a Thoma Eboracensi coronatur : et eodem die consecrationis suæ Abbatiam S. Edmundi dedit Roberto, filio Hugonis Comitis Cestrensis; et Abbatiam de Ely Richardo filio Gilberti Comitis ; cujus uterF que parens de regia stirpe descendens, illustrem sobolem sub veste Monachica in Beccensi monasterio dedicarunt. Cum igitur successu temporis præfatus Richardus a Rege præfato ad regimen ecclesiæ Elyensis esset promotus, ipsum primo aggreditur Robertus Lincolniensis Episcopus; dicens sui juris esse, ut eum in Abbatem benediceret; cui juri decessorem ejus Symeonem decessori suo Remigio causatus est obedisse. Richardus vero violentiam in Symeonem indebitamque illius benedictionem fuisse protestans, jure suæ ecclesiæ et plurima auctoritate se ab illius benedictione defendit: timens ne maledictionem pro benedictione incurreret, si contra jus suum se benedici pateretur *o*.

n Abbas 10 Richardus an. 1100 ordinatur, post aliquam cum Lincolniensi Episcopo contentionem, o

37 Post Episcopalem conflictum, Regalis ira eum infestavit, instinctu æmulorum, ipsum quoad tria accusantium; scilicet quod nimis pompatice ad Curiam Regis accessit; quod per omnia præceptis Regis noluit obedire; quod quemdam mimum ejus, sibi convitiantem, turpiter de domo sua ejecit. Propter hæc Rex ex Abbatia sua eum expulit, Baculumque suum sibi reddi jussit, qui Romam appellans, Baculum ad ecclesiam Elyensem per fratrum licentiam recessurus præposuit : sicque a Rege prægravatus Abbas, Romam pergit, et in præsentia Paschalis

apud Regem accusatur ab æmulis;

A Paschalis Papæ causam suæ necessitatis exposuit. A quo in gratiam susceptus, et in magna veneratione habitus, impetrans quod petierat, auctoritate Apostolica ecclesiæ Elyensi est p restitutus : ubi ecclesiam suam, a prædecessore suo inceptam ædificavit, in quam quidem ecclesiam corpus S. Etheldredæ transtulit in conspectum, de veteri ecclesia et loco in quo sancta Sexburga eam collocaverat; ubi a S. Ethelwoldo constructam, sed postea destructam ecclesiam renovans, eam intemeratam, irremotam et inconspectam, et non sub terra delitescentem, sed desuper eminentem, sicut invenit, reliquit q... *Transtulit similiter et corpus* S. Witburgæ, *quam* ab illo die cœpit singulari devotione venerari, thecamque argenteam fecisset si diu vixisset.

p et cedere officio jussus Romam confugit, indeque causa evicta redux absolvit opus novæ ecclesiæ.

q agit de Abbatissa in Episcopatum mutanda

38 Aliæ namque occupationes variis enim modis ab hoc opere retardabant; et maxime quod Episcoporum Lincolniensium calumnias, de mutando in Episcopatum Elyensi cœnobio; cassare nitebatur. Ipse quidem primus hanc causam occulte penes Regem agebat : cujus favorem consecutus, nuntios ad Apostolicum eodem anno super hoc direxit r negotio. B Idem Abbas ab Episcopo Ranulpho Dunelmensi villam de Hadeham, quam violenter per Clericos Londonensis ecclesiæ abstulit, juxta diffinitionem coram Rege abegit, sicut Charta Regis s ostendit. Ipse anno sui regiminis septimo t in lecto decidente, sanctamque Withburgam prope coram se assistere cernente, obiit; et in crastino in monasterio est sepultus : nuntii autem qui Romam adierunt audita Domini sui morte negotium dimiserunt.

r *s* *t sed immoritur negotio.*

39 Jam patet quod exordium Elyensis ecclesia habuerit, a prima fundatione usque ad tempora Episcoporum. A tempore enim quo primo cœpit Monachos habere, hoc est a tempore regni Regis Edgari decimo usque ad annum regni Regis Henrici primi nonum, hoc est centum triginta novem annis, hos ad invicem succedentes sibi Abbates habuit, Brithnodum, Elsinum, Leoswinum, Leoffricum, Leoffinum, Wlfricum, Turstanum, Theodwinum, Simeonem et Richardum; qui domus suæ oppressionem non ferens, calumnias æmulorum justa refellit oratione, Regumque et Apostolicorum fultus auctoritate, viriliter sua ex hostibus abegit; ostendens palam ecclesiam suam, ex quo illic monasterium constructum est, primum a sancto Augustino Anglorum Apostolo, per beatum videlicet Regem Ethelbrithum; deinde sub beatissima Etheldreda et ei succedentibus feminis sacris, et nunc v quoque C tempore Abbatum libere constitisse nullius prædítam jugo subjectionis; sed quemcumque optabant vel deligebant, Archiepiscopum sive Episcopum, ad sua sacranda vocabant : Episcopum vero Lincolniensem nihil juris inde habere aut exigere debere innotuit, pluribus quæ afferuntur privilegiorum testimoniis. Sed quia Ely suæ parochiæ confinis esse cernitur, arbitratus illam, sed falso, sibi [debitam] assiduis molitur actionibus subjicere : unde et post multa contumeliose illata, ductor Gregis Domini Abbas Richardus prudenter secum tractavit, locum ipsum in majorem provehere dignitatem, ac penitus malignantium versutias hominum retundere, et ut in Episcopatum commutaret secreto a Rege obtinuit; tamen non ipse, sed qui ei successerat, negotium peregit.

Fuerunt ergo sub Abbatibus Elyenses annis 139

v semper liberi a subjectione Episcopi Lincolniensis.

ANNOTATA D. P.

a *Aliis* Walkelmus, *exauctorato Stigando, qui, etiam post occupatam Dorovernensem Metropolim, pergebat Wintoniensem Cathedram tenere, ordinatusque Episcopus an.* 1070, *juxta Godwinum, sedit usque ad* 1097.

b *Infra num.* 36 *excusatur non sua sponte, sed violentia inductus ad suscipiendam ab eo ordinationem suam : et hoc est in quo violatam libertatem Auctor queritur.* D

A. THOM. EX MS.

c *Sumptus tantæ molitioni necessarios, post thesaurum redimendæ libertati impensum, suppeditasse potuit œconomorum secularium providentia, de quibus infra.*

d *Sequebantur miracula quædam S. Etheldredæ, hujus Abbatis tempore facta, quæ in ordine miraculorum libro sequenti sunt* 2, 6, 7, 8, 9 *et* 10, *iisdem fere verbis in compendio servatis, quare ea hic omittere visum est.*

e *Idem antea fecerat sub Turstano Abbate, subactis qui in insula per septem annos se continuerant rebellibus; sed hi primi quadraginta tam modeste in loco sacro vixerunt, eodem utentes triclinio et pariter ad Officia concurrentes ad ecclesiam; ut concessa insulæ libertate, digredientes inde, tamquam fratres suos prosecuti cum lacrymis Monachi, et in refectorio eorum insignia ac nomina, cum nomine unius Monachi, depingi fecerint, istic ubi sedere consueverant, prout in fine Chartularii scriptum pictumque invenimus.*

f *Simeoni Dunelmensi* Mathum, *Guilielmus Gemmeticensis lib.* 7 *Hist. Normannorum cap.* 44 Medunta, *vulgo Mante ad Sequanam inter Parisios et Rotomagum, illis quam huic propius : causa irarum in Francos fuit auxilium Roberto contra patrem rebelli ab iis præstitum :* duos *autem* reclusos, *alii etiam* Sanctos Anachoretas *nominant : quare corrigo quod hic scribebantur* Reclusæ. E

g *Obiit autem Rotomagi an.* 1087, 9 *Sept.*

h Treta, *mensuræ frumentariæ genus, necdum alibi lectum.*

i Brasium, *est frumentum aqua maceratum, ac dein siccatum, ex quo commolito cerevisia coquitur : unde* Brasiare *et* Brasiator, *hodierno usu braxare, braxator; fit autem illa fere ex hordeo, spelta, avena, quamvis et* Brasium triticeum *inveniatur.*

k *Id est in festis duodecim Lectionum (tot enim numerat Officium Monasticum, cum Ordo Romanus solis novem constat) dabitur duplex vini mensura.*

l Medo, *potus ex aqua et melle confectus, et defectum vini in mensa supplere aptus.*

m *Whartonus ex fide Annalium Wintoniensium censet Symeonem obiisse anno* 1094, *atque adeo Abbatem creatum* 1082.

n *De Beccensi monasterio illustri in Normannia, pluribus actum ad Vitas SS. Archiepiscoporum Cantuariensium Landfranci et Anselmi, inde assumptorum, datas* 28 *Martii et* 21 *Aprilis.* F

o *Extant in Chartulario plures Regiæ chartæ, quibus Henricus causam jubet examinari, Richardum a S. Landfranco consecrari, et libertatem S. Etheldredæ servari.*

p *Warthonus notat facile a Rege receptum in gratiam cum is procurrente fama didicisset, quomodo Richardus quem suffragaturum sibi credebat Archiepiscopus* pro Rege agens, omnes *ejus* calumnias (*ita Regii loquebantur*) refutasset *ut scribit Radulfus de Diceto :* depositus *autem fuerat* ab Anselmo, *uti notat Whartonus* an. 1102 in Concilio Londinensi, habito circa festum S. Michaelis.

q *Hic compendio narrabatur Translatio SS. Etheldredæ, et Witburgæ, de qua mox integrum caput subdo.*

r *Causa novæ institutionis allegabatur*, quia Lincolniensis Episcopatus tantæ magnitudinis esset, ut ad peragenda ea quæ Episcopalis sunt officii unus Episcopus nullatenus sufficere posset.

s *Placet hanc in specimen aliarum transcribere :* Henricus Rex Anglorum, Mauritio Londoniensi Episcopo, et Hugoni de Bothel Vice-Comiti de Hereford-Schira, et omnibus fidelibus suis, tam clericis

A. THOM. EX MS.

A cis quam laicis, salutem. Sciatis, Richardum Abbatem de Ely, dirationasse adversus Rannulphum, Dunelmensem Episcopum, manerium de Haddam, in curia mea de Rumesy, coram me et Baronibus meis, ad Dominium S. Petri, et B. Virginis Dei Edeldredæ de Ely, et Fratrum Monachorum ibidem Deo famulantium. Volo igitur et præcipio, ut ipsa Abbatia de Ely teneat et habeat in dominio illud prædictum manerium de Haddam, quiete et absque calumnia, amodo et usque in sempiternum: testibus subscriptis Radulpho Episcopo Lincolniensi, et Willelmo Gissardo Episcopo Wintoniensi, et Joanne Episcopo Baduæ, et Radulpho Episcopo Cicestriæ.

t *Christi* 1107.

v *Hinc liquido constat Auctorem, si ipsemet* Thomas *non fuit, tamen adhuc tempore Abbatum vixisse, atque diversum ab eo esse qui Episcoporum Historiam est prosecutus, ex qua dabimus Analecta miraculorum. Nunc accipe Historiam translationis, prædictæ ex libro* I *Historiæ Elyensis minus apte subjunctam in MS.*

CAPUT VI.

B

Translatio sanctarum Etheldredæ, Sexburgæ et Ermenildæ.

Sub Willelmo I reflorescente ecclesia, *a*

Glorioso et illustri Anglorum Rege Willielmo primo, de genere et de gente Nortmannorum, regnante, et totius regni monarchiam deletis jam dudum *a* Tetrarchis, singulariter obtinente; post multa bellorum discrimina, in Anglorum finibus pace Ecclesiæ reddita, tamquam post tempestatem serenitate sequente, status Ecclesiæ cœpit de die in diem proficere, et fidelium devotio in cultu religionis semper de bono in melius crescere. Interea Elyense monasterium, quondam habitatio Sanctimonialium, sed barbaris invadentibus pœne penitus eversum; quod Deo volente et misericorditer providente, gloria nunc et honore, dignitate, libertate ac plurimis rebus insignitur, per B. Ædelwoldum, venerabilem Wintoniæ Episcopum, et per insignis Regis Edgari consilium et auxilium, regali præcedente munificentia, et Pontificali satagente prudentia, effectum jam olim fuerat, habitatio Monachorum; proprio Pastore destitutum, Monachum quemdam Wintoniensem, Symeonem nomine, pro merito vitæ ejusdem Priorem Ecclesiæ, virum quidem religiosum et divinis intentum studiis in Patrem Monasterii suscepit. Qui decorem domus Dei diligens, et res monasticas et interiores studens magis augere quam minuere, et omnia in usus ecclesiasticos expendere; spiritu consilii et fortitudinis tactus, ad honorem Dei templum Domino et B. Ætheldredæ, tamquam alter Salomon, in pacis tempore devote disposuit ædificare: quoniam profecto vetus oratorium, et Fratrum ibidem Deo servientium, et populorum supervenientium frequentiæ et numerositati videbatur exiguum, tamquam minus capax et incommodum. Vir itaque religiose solicitus, et prudenter providus, præparatis sumptibus necessariis, quod pie conceperat in cogitatione, effectuosius (ut in effectu claruit) quasi parturire cœpit in operatione.

Elyense cœnobium quod Edgarus Rex et Ædelwoldus Episcopus restaurant,

C

Abbatem accepit Simeonem,

qui cœpit ecclesiam ampliorem condere:

41 Prædicto itaque viro venerabili, ecclesiæ ejusdem primo fundatore, viam universæ carnis ingresso (qui tamquam viventem in eodem corpore, etiam mortuus, posteris in exemplum sui reliquit imaginem) successit decedenti in curæ Pastoralis onere, ut semen fratris spiritualiter suscitaret, venerabilis Pater Richardus; genere nobilis, sed morum generositate nobilior, ab ipso pueritiæ suæ tempore in religioso Beccensium monasterio regulari mancipatus disciplinæ. Hic prædecessoris sui, primi ec-

quam ejus successor Richardus

clesiæ fundatoris, et locum obtinens et officium, D et in ipso imaginans bonæ operationis exemplum, tamquam appositum ad vultum contemplandum aspiraret speculum; incepti operis constructioni insudare cœpit, studium suum adhibuit et ut opus operosissimum citius consummaretur omnem quam potuit et quantum licuit operam dedit. Sed per antiqui hostis invidiam, qui zizania superseminat et concordiam turbat, orta inter eum et Henricum Anglorum Regem controversia, opus aliquamdiu intermissum est, non dimissum. Nam quia nolebat indebita in injustis exactionibus et angariis Cæsari reddere, nisi quæ sunt Cæsaris; ut quæ sunt Dei, redderet Deo; oportuit eumdem virum venerabilem, a Rege prægravatum Romam pergere, et in præsentia venerabilis Papæ Paschalis, qui tunc temporis Romanæ præsidebat Ecclesiæ, causam suæ necessitatis insinuare. A quo in gratiam susceptus, et in magna veneratione habitus, impetrans quæ petierat: Apostolicæ auctoritatis, contra infestantium invidiam et malitiam, privilegiis munitus, et in gratiam et benevolentiam Regis susceptus, Elyensi monasterio, cum magna et suscipientium et suscepti jucunditati est restitutus. Qui in suis necessitatibus E B. Ethteldredam misericordissimam expertus, operis sui, a predecessore suo incepti, est minime oblitus: sed ut ad perficiendum idem opus studiosius insisteret, et huic operi solum vacaret, totum studium spiritualiter admovit: tamque decenti forma et quantitate, quantum potuit quoad vixit, ecclesiam a prædecessore suo inceptam ædificavit: et quomodo Abbas in suis votis Dei auxilio sit adjutus, ut, si fama non invideat, et merito veritatis titulo (utpote mendax) veritatem non detrahat, in eodem regno cunctis ecclesiis, vel antiquitus constructis, vel nostro tempore renovatis, jure quodam composita, et subtilis artificii privilegio et gratia ab intuentibus merito videatur præferenda.

perficere satagens,

pulcherrimam totius regni fecit.

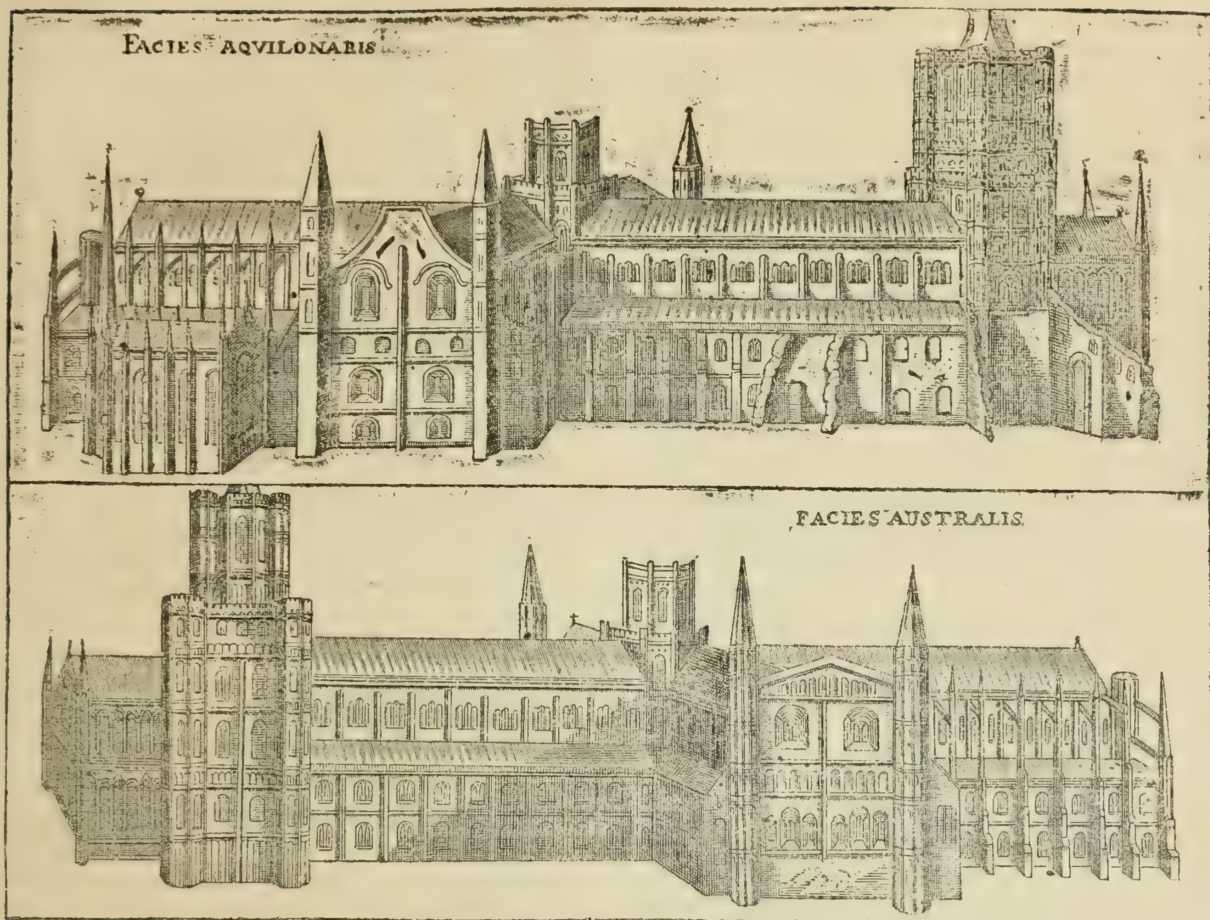
42 *Hic mihi interfari liceat et explicare quomodo etiam tali sub Episcopo non parvum incrementum accessit: nam* Hugo de Nortworde, *an.* 1229 *ordinatus* ædificavit novum opus ecclesiæ versus Orientem a fundamentis, quod Presbyterium nuncupatur: quod quidem opus in 17 annis perfecit: circa quod opus expendit quinque millia librarum et 350 libras, 18 solidos, 8 denarios, præter robas. Ipse etiam constituit de novo turrim ligneam versus Galilæam *id est porticum* (*vulgo* Galerie) *de qua vide Cangium. Godwinus sumptus prænotatos reducit ad valorem* aureorum Gallicorum 16950. *Ruit deinde anno* 1321 F *turris supra chorum, de qua ruina agitur infra in Analectis ad miracula num.* 172: *pro qua cum nova et amplior esset a fundamentis constructa et usque ad superius tabulatum per sex annos educta*; *incepta est,* super prædictum opus lapideum, illa artificiosa structura lignea novi campanilis, summo ac mirabili mentis ingenio imaginata, *cui per annos viginti dicuntur impensæ* 2046 *libræ*, 6 *solidi*, 11 *denarii. An autem ea igne conflagraverit, vel alio casu defecerit, non comperio; nunc certe sola turri lapidea stat octo maximæ molis columnis innixa, qua in crucem ecclesia se diffundit. Similiter supra aliam majorem turrim quæ post ecclesiæ propylæum ante portam assurgit, majori longe mole sed lignea videtur in altum erecta fuisse, cujus loco, post incendium anni* IIII, *de quo inter Miracula num.* 32 *posita fuit ea quæ nunc cernitur cuspis. Erat tunc cum prior turris ruit, Episcopus* Simon de Monte-acuto, *et ipso anno posuerat primum lapidem* novæ capellæ S. Mariæ in parte Boreali ipsius ecclesiæ: *quod opus quanto labore, sumptu et elegantia per annos* 28 *et* 13 *septimanas continuarit simplex quidam Monachus, prolixe describitur in Historia; et repræsentatur in Schematismo lateri Aquilonalis, quod* nobis

Ejus incrementa varia

cum nova turri una

alteraque ampliori,

Operis totius iconismus.

nobis monasticum Anglicanum exhibet, una cum latere Meridionali ne pietas in ecclesiam Eliensem *inquit Auctor* MDCLV *vulgatus*, et magnifica ejusdem structura, jamjam propriis sepelienda ruinis non innotesceret posteris. *Utrumque hic placuit reproducere, una cum indicio adhærentis eidem lateri monasterii; ex cujus parte Aquilonali* Simon de Langam, *an.* 1361 *consecratus Episcopus*, novam ecclesiam parochialem sanctæ Trinitatis dedicavit; *ut hinc intelligas, monasterium stetisse, inter majorem Cathedralem, et minorem Parochialem. His interjectis redeo ad historiam veterem, quæ sic progreditur.*

43 Summo igitur desiderio desiderans Abbas Richardus, et deliberans suo in tempore corpus sacratissimum sacratissimæ Virginis, de veteri ecclesia in novam, de modica in majorem et pulchriorem transferre; memorans quia et Joseph patris sui corpus, ad majorem reverentiam, de Ægypto in C terram Chanaam transtulerat; ne tam præclara lampas et lucerna sub modio lateret; sed quasi super candelabrum posita, sub præsentia testium et frequentia populorum, cunctis innotesceret et luceret; diem statuit, videlicet decimo *b* sexto Kal. Octobris, quo et prima ejus translatio, tamquam una cum nova celebretur. Vir itaque magni et liberalis animi, ad hanc solennitatem solenni et maxime pontificali auctoritate corroborandam, imprimis virum venerabilem et religiosissimum, Anselmum Cantuariensem Metropolitanum, ea qua debuit et eum decuit reverentia invitavit; ut pro sui debito officii, adjunctos sibi ex suis quos religiosiores arbitraretur quotquot vellet suffraganeis, suam ipse præsentiam dignaretur exhibere, invitatis etiam quampluribus Pontificalis dignitatis et Ordinis viris, et Abbatibus, et religiosis Monachis aliisque ecclesiasticis, Pontificibus summis, etsi non dignitate, meritis non immerito coæquandis, ne dicam præferendis. Invitati ab ipso fuerunt et regni Proceres et Optimates, ut ad tam jucundam festivitatem accederent, et cum gaudentibus et ipsi gauderent. Quibusdam autem vel privatis vel publicis negotiis vel necessitatibus occupatis, quidam a divina providentia destinati, et tali ac tantæ rei perficiendæ

b
deligit 16 *Septembris*

invitato ad id S. Anselmo multisque Prælatis,

ac Proceribus.

Junii T. V

idonei ac plurimum necessarii, devotissime confluxerunt; inter quos vir laudabilis Herebertus Norwicensis Episcopus, Adelwinus Rameseiensis, Richardus S. Albani Abbas, Guntherus Torneyensis, Wydo Persoriensis Abbas, Nicolaus Lincolniensis Archidiaconus, Gaufridus Wintoniensis Thesaurarius, et alii innumeri magnæ honestatis et auctoritatis viri. Ordinate igitur ordinata processione, ad sanctæ ac reverendæ Virginis tumulum reverenter accedunt, pario de marmore candidissimum, uti decebat candorem virgineum. In hoc quondam Angelicis obsequiis sibi præparato, et divina gratia quærentibus oblato, beatissima germana ejus Regina Sexburga, post sexdecim annos sepulturæ, inventum ipsius solidissimam glebam, toto corpore et vestibus lacteam et intemeratam, cum clamosa admiratione et laudisona in cœlum benedictione, recondidit: unde nunc id illi ad majorem gloriam accessit, quod nemo ipsius tumbam pandere, nemo inspicere præsumpsit. Aliquando enim, Paganis irruentibus F in hunc locum, foramen intulit unus, qui mox oculis et vita est privatus; postea Presbyter temerarius quasi Præses monasterii, in illud foramen fissam virgam torquendo impingens in rugam, partem vestis extraxit, majorique vesania abscidit, quam subito intus jacentis manus cum vigili indignatione ad se retraxit. Adhuc tentator affixam virgæ candelam immittere addidit, candela autem decidens supra sacrum corpus tota exarsit, et nihil rerum læsit; præsumptor vero cum domo sua periit. Hæc quoque cum in miraculis ejusdem Virginis plenius digesta sint, ad narrationem redeamus.

44 Tandem cum ingenti devotione sacrosanctum corpus Virginis assumunt, ex vetere ecclesia exportantes de loco, quo eam transtulerat et collocaverat Sexburga beatissima; ubi et Pater Ædelwoldus Venerandus, postea destructam ecclesiam restaurans et renovans, eam certissime intentatam, irremotam, et inconspectam non sub terra delitescentem, sed desuper eminentem, sicut invenit, reliquit; unde nunc et in ecclesiam cum laudibus et canticis deferunt. Translata est itaque in novum templum Sponsa Domini Ætheldreda, intentata et inconspecta;

Hi accedent ad tumbam

in quam annis 16 *a morte incorruptum corpus positum fuerat*

quodque impune attigerat nemo;

eam de priori loco transferunt

58 et

A et condigna psallentii laude, post autenticum altare parato thalamo collocata. Habito tandem, ut decebat, ad populum de tanta, et in tanta solemnitate sermone, et a venerabili Episcopo Hereberto, viro eloquentissimo, de vita et obitu et miraculis beatæ Virginis, sacrique corporis admirabili incorruptione, populum exhortante ad summæ jucunditatis et lætitiæ indicium propter ea quæ facta sunt in tabernaculis justorum; nullus erat in tanta multitudine, qui gratia cœlesti perfusus, a lacrymis se vellet aut valeret cohibere. Hoc vero solum de pluribus, quæ in translatione contigerunt, ad sacratissimæ Virginis Reginæ Ætheldredæ, æternam referemus memoriam, quod fidelium innumeri adhuc superstites, et Patres nostri qui viderunt et adferunt, narraverunt nobis, quorum relatio et auctoritas vitæ et honestas morum nos instruxit, ut de facto nemo diffidat. Tunc quippe renovantur antiqua miracula, quæ contigisse leguntur interventione beati corporis Stephani Martyris. Facta sunt enim tonitrua tempestatis, et fulgura talia, ut omnes pæne fenestræ ecclesiæ horridis ictibus frangerentur, et crebri ignes in pavimentum coram sanctis B corporibus laberentur: eratque mirabile, ignem labi sine effectu naturæ suæ; suamque, inter ligna et stramina ceterasque arentes materias, mutare qualitatem, ut quidquid ejusmodi in ecclesiam cecidit innocuum extiterit. Hoc siquidem magnum miraculum, Sancta illa operante, sic contigit: ut juxta quorumdam opinionem cœlesti terrore ostenderet, sibi displicere tam publice contrectari; et tamen in hac sua indignatione, ut nullus læderetur, ad nutum ejus cœli signa famulari.

A. THOM. EX MS. ad alium et paratum post altare, non sine miraculis, et ingenti cœli fragore:

45 Rarus ergo fuit ibi, cujus cogitatio magnum aliquid ista non dictaret protendere, quorum horrorem hinc timebat videre, hinc gaudebat evadere. Anselmus quoque Archiepiscopus, longe in Cantia positus, videns cœlum tanto fragore concuti; Scio, inquit, Fratrem nostrum Richardum, Abbatem Elyensem, hodie Sanctas suas transtulisse, et irreverenter tractasse; nec dubito hanc intemperiem dolendi auspicii esse signaculum. Nec eum fefellit sententia; quia rarus eorum, qui tunc aderant et sanctam Etheldredam facie ad faciem adspexerant, integrum annum exierunt. Quapropter Fratres carissimi, a vobis, qui non momentanee, sed continue tantæ Virginis memoriam, in conspectu præsentiæ sacri corporis, juste et sancte recolitis; et orandum estet attentius exorandum, quatenus superno nos et C vos dignetur gratiæ rore perfundere, qui populo sitienti aquam de petra, Moyse percutiente, in abundantia fecit emanare, cui sit laus, honor et gloria per omnia seculorum secula.

quia Virgini displicuit faciem suam conspici:

46 Decenter itaque collocata, tamquam primiceria, Ætheldreda Virgine contra majus altare; dux tanti gregis Richardus cum senioribus communicavit Ecclesiæ, ut eadem die jam secundo *c*, qua primo beatæ Virginis Ætheldredæ facta fuerat translatio Sexburgæ præcedente; translatio etiam fieret sanctarum ibidem quiescentium. Aperientesque matris et filiæ sepulcra, quæ S. Æthelwoldus plumbo ex utraque parte signaverat, Sexburgæ scilicet Reginæ sanctæ, atque laudabilis et celebris Ermenildæ, tot præconiorum prærogativis earum glebas, more conditionis humanæ, reperiunt defluxisse, et terræ genitrici sua persolvisse tributa. Invenientes itaque in sindone munda corpus B. Sexburgæ, seorsim ossa, et seorsim pulverem, utraque pariter in singulis scriniis ex ligno compactis, lapideo in monumento, ut beatus reliquerat Ætelwoldus, Orientem versus ad pedes S. Ætheldredæ solemniter reposuerunt; Reliquias vero sanctissimæ Ermenildæ, in nudo sepulcri pavimento, absque velamine, invenit D [Abbas] a B. Æthelwoldo sic repositas: quas etiam colligens in mundissimo panno, et pulverem per se involvens in pristino posuit mausoleo; et ad Austrum, in dextris S. Ætheldredæ, haud dissimili locavit diligentia; et utrumque plumbo iterum resignavit mausoleum.... *d* Translatæ sunt autem *Sanctæ* anno incarnati Verbi millesimo centesimo sexto, quo quondam B. Ætheldreda translata est die, cum decentissima scilicet ordinatione; ut omnium una esset solennitas, *e* quibus erat una fides, unus Christus, et una caritas *f*.

c 17 Octobris transferuntur ossa SS. Sexburgæ et Ermenildæ.

d

e

f Versus subscripti Vitæ S. Etheldredæ

Ætheldreda Ducem rogat hic pia Virgo ju-
[galem.
Quo Sponsam Christi sineret se jam vocitari.
Rex hic Pontifici pro conjuge munera spondet,
Hanc, sibi conjugio poterit si jungere sacro.
Præsul Edeldredæ Regis fert jussa beatæ;
Hæc ait: Ille mihi cedat Christo famulari.
Hoc Regina Ducem cum Præsule poscit he-
[rilem:
Qui, licet invitus, consentit et his quoque
[mœstus.
Regis ut edictum percepit Virgo cupitum,
Templum Virgineis petit hoc comitata ca-
[tervis. E
Hic Regina Deo sacratur Sponsa superno,
Contemnens vanas regni cum conjuge pompas.
Virgo beata venit populis comitantibus Elge,
Abbatissa gregi post hæc sacranda beato.
Alma sacris pollens meritis et honore perenni,
Ædeldreda decens hanc templi struxerat arcem.
Virginis intemerata caro jam visitur almæ,
Quater quaternos etsi tumulata per annos.
Miratur Medicus sanatum in gutture vulnus.
Virginis ad templum fertur venerabile corpus,
Mauseolum sacri retinent hæc mœnia templi
Virginis intactæ, cui septem præfuit annis,
Glorificatque Deum plebs hæc miracula cer-
[nens.
Laus et honor Domino maneat per secula Chri-
[sto.

picturis expressæ in veteri ecclesia.

ANNOTATA D. P.

a *Anglo-Saxonica Heptarchia ad Tetrarchiam reducta ac denique in Monarchiam conversa fuit tempore Alfredi, utrorumque Saxonum et Anglorum tam Orientalium quam Occidentalium Regis, extinctis anno* 875 *Merciorum, et anno sequenti Northumbrorum Regibus.* F

b *Siquidem ea dies* 16 *Septembris anno* 1106 *sub cursu litteræ Dom. G erat Dominica* 19 *post Pentecosten, quia Pascha fuerat* 25 *Martii.*

c *Scilicet* 17 *Octobris, quamquam ea isto anno futura esset feria* IV.

d *Quæ sequitur* S. Withburgæ *ante quadriennium facta translatio, integre habetur tom.* 2 *Martii ad diem* 17 *pag.* 604 *num.* 2: *ideoque hic omittitur.*

e *Ita factum est ut dies* 16 *Septembris non transierit celebrandus ad posteros.*

f *Qui in MS. sequuntur Versus de* S. Etheldreda, *videntur fuisse subscripti picturis Vitam ejus per partes repræsentantibus, ante innovationem Ecclesiæ; utpote nullam facientes mentionem secundæ translationis: imo quia rythmici non sunt, auderem opinari, factos esse ante Danicas irruptiones, ac forte haud diu post primam translationem.*

MIRACULA

A

MIRACULA S. ETHELDREDÆ

Auctore eodem Thoma Monacho Elyensi.

Ex eodem apographo Duaceno.

PROLOGUS.

Cum os regium et propheticum, sancti Spiritus intonante organo, dicat; Laudate Dominum in Sanctis ejus, mirabilis enim et gloriosus mirabilia in eis operatur; magna nobis opus est animi constantia et necessitate, ut eorum mores ac vitam flagrantissime diligamus, diligendo devotissime veneremur, venerando studiosissime imitemur; quod [enim] tunc in eis divinæ Majestatis omnipotentiam digne laudare valebimus, jam fraternæ dulcedinis adjuti misericordia, justis eorum actibus nostræ conversationis melioratione respondere merebimur. Nam cum non sit, Scriptura dicente, speciosa laus in ore peccatoris; qualiter dignas Deo laudes præconari possumus, qui augusto rectitudinis tramite derelicto, per laqueosa et ampla tortuosarum spatia viarum, ad profundam præcipitationis foveam ducentium, adhuc quotidie discurrimus? qui diris peccatorum vulneribus nullum fructuosæ medicamentum pœnitentiæ apponimus; sed profluente jam sanie oblectabiliter in eis pæne computrescimus? Proinde de spatiosis ac letiferis hujus campi semitis, ad arctum callem, quo terminum pervenitur ad proprium irreflexibiliter transeamus; ac nostrorum plagas scelerum, salutiferis medicaminibus diligenter adhibitis, perfecte curare studeamus, atque nostris in manibus ardentes habentes lucernas, sicut supra diximus per omnia Sanctorum vestigia sequi laboremus; quatenus et ad solvendas omnipotenti Dei laudes debitas idonei fieri possimus, et ad ipsorum in cœlis societatem, quos in terris imitamur, post mortalis vitæ cursum, pertingere mereamur. Quorum virtutes atque signa, quæ plerumque mentes audientium solent ab imis ad supera sustollere, diligentissime, si penes nos non sunt, debemus perquirere; ac reperta ne labantur a memoria, sagacissime libris inserere, eaque crebræ lectionis studio vigilanter in nostri pectoris armario recondere; nec tamen inter domesticos parietes cohibere, sed ad laudem et gloriam deitatis atque ad ædificationem posteritatis longe lateque promulgare: ut dum quilibet tot signorum radiis, præcedentium Justorum merita fulsisse cognoverint, ex eorum imitatione prospera mundi, quæ sunt amaritudine plena, tota cordis solicitudine respuant et conculcent, atque ad æternæ vitæ dulcedinem sitibundis pectoribus indeficienter anhelent.

Psal. 136. — *Quia conventt nos Sanctos imitari,* — *Eccl. 15. 9* — *per veram morum correctionem,* — B — *eoque juvat legere ipsorum miracula* — C

2 Quapropter, licet tardi sumus ingenio, indocti eloquio, tamquam fraternæ caritatis coacti imperio, imo de sancti Flaminis adjutorio, qui flat et ubertim fluunt aquæ ex arido, magnam habentes confidentiam, præclara et stupenda miraculorum insignia, quæ per venerabilem et gloriosam perpetuamque Virginem Etheldredam, nobilissimam ac præpotentissimam Anglorum Reginam, post sanctissimum ejusdem de convalle Jericho ad Montem Sion transitum, ad salutiferam ipsius tumbam divina cooperante potentia patrata fuisse in antiquis leguntur schedulis; novo dictante stylo, novis insudavimus commendare paginis; ne cum vetustate tandem etiam deperirent oblivione. Credimus autem multo plura quam reperiuntur extitisse, quæ aut illius ævi torpentium scriptorum negligentia, nequaquam litteris mandata fuerunt; aut descripta, Paganorum rabie ecclesias ac cœnobia depopulante, inter cetera perierunt. Verum quia non tantum ex profusioris ac probabilioris vitæ excellentia, quorumlibet pensanda sunt Sanctorum merita (præcedit enim virtus meritorum, sequitur adjuvante fide petentium cœlestis operatio signorum: quæ si non fuerint, non tamen merita non erunt, quæ merita procul dubio possunt esse sine miraculis; miracula vero nequaquam sine meritis) quam juste et sancte, quam pie et humiliter hæc insignis Regina ac devotissima Christi Ancilla vixerit, quomodo mirabilis, imo virginalis pudicitiæ non solum carnis, quod multorum; verum et mentis, quod paucorum est, integritate non sine occulti valida martyrii persecutione, sub alis Domini protecta perpetualiter viguerit, ex dictis venerabilis Bedæ Presbyteri, viri undecumque doctissimi, quispiam ignorans evidenter agnoscere poterit: qui breviter ipsius vitæ summam, quam nulla vitiorum caligo interpolare potuit, ac divini splendor luminis irradiavit, prosaico sermone limpidissime descripsit; atque virginitatis hymnum elegiaco compositum metro subnexuit, quo eam casto de germine regioque ortam stemmate magnis atque dulcisonis laudibus, pro immarcessibili tam spiritualis quam corporalis flore continentiæ, sublimiter extollit.

proponit Auctor colligere facta, — *ad tumbam S. Etheldredæ:* — D — *A. THOM. EX MS.* — *quæ quam sancte vixerit,* — *liquet ex scriptis Bedæ,*

3 Quid enim in sanctitudine vitæ, mortalium omnium Creatoris gratiæ gratius ac jucundius, quid Angelicis omnibusque cœlestis Curiæ choris familiarius et delectabilius, quid omnium virtutum gradibus excellentius vel perfectius geminæ puritate virginitatis? Si tamen ceterarum virtutum fulciatur adminiculis, namque dignitatis cognata est nobilitas et gloria sanctæ virginitatis; ipsa spirituali munita præsidio, flammivoma atque letifera sævientis ignea libidinis arma potenter confringit et conterit; et ipsa Regis immortalis amore præventa cum cœnosis ac truculentis generalis immunditiæ principibus bellicose dimicans, in sudore victricia signa suo reportat Auctori. Virginitas, ut unius Apostolicorum* tuba clarissime concrepat, est omnium regina virtutum, cunctorum possessio bonorum, trophæum fidei, victoria de inimicis, vitæque æternæ securitas. Beatus igitur erit qui ad ejus arcem suppeditantibus aliis virtutibus pertingens, nullis dejici machinationibus poterit. Hanc inclita Regis Annæ proles præfata, ab ipsis infantiæ rudimentis igne divini fervoris succensa, atque Sponsi cœlestis annulo subarrhata totis amplectens desideriis; etiam inter ipsa nuptialium copularum contubernia (quod dictu mirabile est) inflexibili mentis rigore, fine tenus ac humiliter reliquis decorata virtutibus, conservavit: imoque Rex Deus, Dei Patris filius, ejus speciem concupiscens, eam in suum ineffabilem thalamum introduxit; ubi cum centum XLIV millibus virginum dulcissimis consonæ melodiæ concentibus novum semper modulatur canticum.

E — *testibus eximiæ virginitatis,* — *an S. Gregorii?* — F — *cum gemino conjuge servatæ.*

4 Nec alicui videatur incredibile quod per tot evolventium annorum curricula, licitis adstricta matrimonii nexibus, illibata virgo permanserit: quia nimirum virtus omnipotentiæ, quæ tres Judaici generis pueros a flammivomis et horrendis camini incendiis illæsos protexit, hanc quoque a carnalis ardoris æstibus intactam custodivit. Testatur ejus post incorruptibilis caro quod vere sit perpetua Virgo: testantur et pretiosa linteamina sacrosanctum ipsius corpus ambientia, quæ sic usque hodie nova manent et integra, uti ea hora qua Virginis membris fuerunt obvoluta. Unde patenter datur intelligi, quod apud incomprehensibilem Redemptoris mundi gratiam, qui de virginali nasci dignatus est utero, nulla virtus virginitate gratior sit atque præstantior; quæ cœlestis clementiæ dono, post mortem ab omni corruptionis labe carnem servat immunem. Talis igitur ac tantæ Virginis et Reginæ præclaram morum

Cui etiam attestatur corporis integritas,

A. THOM. EX MS.

A rum vitæque celsitudinem diligenter intuentes et admirantes, pro mentis affectu magnifice veneremur, et venerando si flore virginalis castimoniæ non valemus, saltem jugi vitiorum mortificatione imitemur; quatenus in ea, quæ se jucundum sancto Spiritui præparavit habitaculum, æternæ pietatis magnitudinem dignis prædicare laudibus, atque ad beatitudinem cœlestis regni scandere possimus; pro quo terreni culmen imperii cum corruptibilibus divitiis velut quisquilias contemnens, monasterium petiit; ibique abjectis candidis vel purpureis sive multicoloribus vestimentis holosericis, gemmis fulgentibus intextis, pulla vilique veste, sacrata Deo se contexit: unde nunc Sanctorum conserta contuberniis, stola perfruitur inæstimabilis claritatis, immarcessibilis coronata laurea pulchritudinis. O quam felicia, quam jucunda sunt illa commercia, quibus pro perituris semper manentia, pro terrenis cumulantur cœlestia!

Conclusio Prologi.

5 Sed jam, quia nimia verborum prolatio solet auditoribus inferre fastidium, nostrum qualecumque claudamus procemium; doctoribus atque probis intellectibus hoc nostræ mediocritatis opusculum committentes, ac suppliciter obsecrantes, ut illud B attente perspiciendo, quæcumque superflua vel hiantia repererint, resecent ac suppleant, approbent et defendant; ne nostro de sudore dens habeat semper oblatrantis invidiæ, unde frendens et cachinnans nostrum simplicem intellectum valeat subsannare. Quibusdam vero præmissis illud in prima miraculorum narrationis fronte posuimus, qualiter Paganis invadentibus atque desolantibus monasterium, quod in famosa Elyensi Insula anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tertio construxerat hæc Anglorum lampas perspicua, gemmaque Virginum paradisi clarissima, quidam eorum ob nefandam contumaciæ suæ temeritatem ira cœlesti percussus interierit *a*. Ergo dato fine nostræ sermonum lepore carenti præfatiunculæ tali, quæ sequuntur, principio exordiamur. *a*

a *Punitio Barbari sepulcrum violantis, prolixe narrata lib. 1 num. 85 hic promitti videtur, et forte scripta fuit, sed a transcribente omissa.*

CAPUT I.

Monachus a febri curatus: ecclesiæ illatæ injuriæ sæpius vindicatæ.

C Multiplex est peccandi *a* necessitas, quam nullus in hac fragili vita positus ad plenum poterit declinare. Ex quo enim primi parentis nostri transgressio pristinæ incorruptioni nostræ labem corruptionis induxit; ipsa peccandi necessitas nobis quodammodo vertitur in naturam, gratia non posse peccare ei dumtaxat reservata, qui accepit plenitudinem spiritus ad mensuram, et de cujus plenitudine nos omnes accepisse gaudemus, cui, et soli illud convenit Propheticum; Qui peccatum non fecit, et dolus in ejus ore inventus non est. Necesse igitur hominem, vel ex fragili sua conditione, vel ex multiformi antiqui serpentis decipula, aliquoties peccando succumbere, necesseque inevitabile. Sentimus enim (ut ait Apostolus) in membris nostris legem, legi mentis nostræ repugnantem, et Angelus Satanæ nos colaphizare non cessat. Verum ut inter tot suspectæ mortis discrimina; nos desperationis turbo [non] involvat, infirmitatis nostræ defectui non mediocre solatium divina contulit miseratio. Nam si de perpetrati criminis puteo per pœnitentiam resurgentes adstiterimus; nullatenus debemus miseriæ nostræ de misericordia desperare; quin potius aciem mentis nostræ in spem optatæ salutis præfidenter

a Humanæ ad peccatum proclivitati,

1. Pet. 2, 22.

Rom. 7. 21.

succurrit remedium pœnitentiæ:

erigere. Quæ duo, Dei scilicet timor et reverentia, D quam accepta divinæ pietati, et quam salutis nostræ fuerint effectiva, cuidam cœlitus ostensum est.

7 Accidit enim ut quidam Elyensis cœnobii monachus, Azo nomine, graviter ægrotaret: qui morbi invalescente materia ad cellam infirmorum deducitur, et sui impos effectus cœpit decumbere. Tandem infirmitatis æstus in eum eatenus sensim efferbuit, quod robur vigoris pristini vis doloris omnino exterminans, ei salutis recuperandæ spem nullam reliquerit. Habebat igitur in ancipiti, ne forte dies sui impenderet exitus, quo de incolatu isto ad patriam transferretur: sciebat enim necessitatem mortis, quæ nulli mortalium defuit, tam sibi quam omnibus impositam esse. Cujus horæ, quamlibet incertæ, jam quasi certus effectus, eam suæ mentis opinionibus crebro meditamine referebat. Verum quia de suis diffidebat meritis, beatæ Virginis Ætheldredæ suffragium sibi supplex implorabat, ut ejus vitæ remissiori pœnitentiæ spatium, quod sui impotentia per se impetrare non meruerat, tantæ mediatricis intercessione penes divinam clementiam obtineret. In magna igitur tam animi quam corporis E anxietate posito, dum hinc cogitationum, et hinc dolorum stimulis miserabiliter ageretur; sopor modicæ quietis obrepsit. Et ecce quædam matrona, sobrio decore laudabilis ei assistens, languidum taliter allocuta est. Num, inquit, fili, me nosti? Cui ille, novitate visionis insolitæ ex parte trepidans, Minime, inquit, Domina. Cui illa: Ego, inquit, sum Ætheldreda, quam paulo ante sub tantæ tribulationis examine tuo invocasti præsidio; quæ juxta quod petieras pro te ad Deum mediatrix accessi: per quam corpori tuo, extincto paulatim febrium æstu, salus pristina in brevi restaurabitur. Quædam igitur commonitoria filiis meis carissimis tuo transmittam obsequio, in quibus solitam erga me et Dominum devotionem paulatim obtorpuisse materna pietate condoleo. Unde ergo et hac eos persuasione vice mea alloquere, ut saltem servitio Dei amodo cum timore et reverentia devoti insistant; et sic super his, quæ sibi noverint expediri, mihi non dico rogaturi supplicent, sed quadam jubentis auctoritate cum firma impetrationis spe præfidenter imperent. His auditis ergo a somno quo tenebatur illico expergiscitur: cui magis ac magis convalescenti indies sanitas pristina, juxta divinæ vocis oraculum, in integrum restituitur. Deponentes igitur omnem obstinatæ mentis pertinaciam, et vitalibus tantæ matris F monitis filialiter obsequentes, in Dei et ipsius servitio devotionis nostræ hostiam timore et reverentia sine torpore condiamus. Vere namque, sine Dei cooperante gratia, in nullo animi bono valet mens humana proficere: [et ideo] operæ pretium est pietatis divinæ et jam dictæ patrocinatricis nostræ suffragium invocare; ut quod ex virtute propria non assequimur, tantæ Virginis opitulante merito et divina gratia largiente, consequi mereamur *b*..... *b*

cui faciendæ tempus dari sibi optans æger Monachus,

Sanctam invocat,

ab eaque apparente jubetur

alios monere de fiducia in se collocanda et convalescit.

8 Cum diu gens barbarorum de Denemarchia veniens Angliam undique armis et incendiis vastaret; tandem Dei providente clementia, viribus defecit, et ad naturale solum aliquando coacta est remeare, et occupata ante relinquere, maxime diebus venerandi Regis Ædgari; in tantum ut, si quis residuus inventus fuisset, aut gladiis truncaretur, aut suppliciis variis opprimeretur. Hujus autem Regis præcepto et auctoritate sanctus Pontifex Æthelwoldus Elyense cœnobium in antiquam religionem reduxit et reformavit, locumque possessionibus obtentis tam emptione quam acquisitione locupletavit. Comparavit etiam villam de Dunham, quæ est villa fertilissima

Mortuo Edgaro Rege, qui Danos expulerat,

et Ely fecerat restaurari,

A fertilissima et monasterio proxima. Primum pepigit pro duabus hidis Leofrico et Uxori ejus Siffledæ quindecim libras apud Grantebrige : et per Leoffwinum Monachum Ecclesiæ atque Præpositum, persolvit ante plures fideles. Interea exuit hominem Rex Ædgarus ; quo mortuo prædictus Leofricus, Dei inimicus deceptorque hominum, et uxor ejus, omne pactum habitum cum Episcopo irritum fecerunt, et aliquando partem pecuniæ Episcopo et Abbati Brithnodo obtulerunt, quam ab eo accepisse affirmabant, aliquando vero se ei aliquid debere omnino denegabant, sicque existimabant se per dolum recuperaturos terram quam vendiderant: sed ecclesia in omnibus cum suis testibus semper eos convicit.

is qui Dunham vendiderat,

9 Cum igitur ea tempestate, qua Rex, ut diximus, obierat, nos diu differrent et fatigarent ; nemo eamdem terram intra plurimum temporis spatium nec aravit, nec in ea seminavit, nec ullo modo coluit : sicque tota cultura perditum ibat. Videns ergo Deus quantis injuriis quantisque tribulationibus ille seductor servos suos afficiebat ; laboris eorum misertus est, cujus misericordia sancta Ecclesia de Ely recuperavit, quod injuste amisit : nam sicuti in psalmo scriptum est : Clamaverunt justi et Dominus exaudivit eos. et ex omnibus tribulationibus liberavit eos, Dum hæc fierent et sibi miser ille ablata sancta Ecclesia et jus sanctæ Ætheldredæ liberius atque securius retinere confidebat, et servos Dei afficere non cessaret ; ultione divina fervente, turpiter ac miserabiliter interiit in vindictam Christi Virginis : et impletur in eo quod in Salomone legitur ; Justi lætabuntur, impii autem corruent in malum. Hæc de libro terrarum, quem librum *c* S. Ædelwoldi nominant, accipimus, ut qui hunc legerint vel audiverint, res et bona sanctæ Virginis Ætheldredæ distrahere vel minuere formident, judicium enim habuit quisquis egit talia.

et injuste retinendo impediebat, — B — Ps. 33, 18. — *turpiter perit.* — Prov. 24, 16.

10 Aliud sequitur miraculum, quod etsi simili conditione, dissimili tamen discrimine probatur accidisse. Fratres autem nostri interfuerunt et rem certissime cognoverunt, et in libro jam dicto sancti Ædelwoldi Anglice composuerunt, sed nunc temporis in Latinum transmutatum ad cunctorum notitiam perducere desideramus ; et ad multorum cautelam, si intente auditum fuerit, credimus enarrandum. Quodam vero tempore, cum convenissent coronatores *d* Angliæ ad Lundoniam ; Withgarus quidam, rebus et possessionibus non mediocriter locupletatus, Episcopo Æthelwoldo quinque hidas apud Brandune et Hivermere obtulit venum. Quod cum audisset Episcopus et Abbas, dederunt ei pro terra viginti libras ; quindecim tunc coram multorum venerabilium testimonio, centum vero solidos miserunt ei postea per præfatum Leofwium Ecclesiæ Præpositum, et Wine de Wincheford virum probatissimum : qui dederunt ei eamdem pecuniam apud Brandune, coram testimonio totius Hundreti, in quo illa terra jacet. Ea autem tempestate, qua Rex Ædgarus de hac vita discessit, quidam Ingulfus nomine, vi et injuste Deo sanctæque Ætheldredæ Brandune abstulit. O miser et infelix, non diu, ut æstimas, quod rapis, retinere valebis ; indeque citius es gravissime pœnas luiturus : scriptum quippe est, Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Deum. Nam ut manifestaretur virtus Dei et meritum beatæ Virginis, ex illo die, quo sic res ecclesiæ invasit, nihil edulii aut liquoris gustavit : rumpebatur enim sine dilatione cor ejus : sique factum est quod qui vivus quæ Dei erant injuste arripuerat, oppetens mortem retinere non potuit ; sed se et illud simul cum vita perdiderit.

d — *Idem ausus alius in Brandune,* — C — Prov. 21, 30 — *similiter punitur :*

11 Uxor autem et filii ejus illo mortuo invaserunt eamdem terram similiter ; sed quemadmodum honorem Deo non dederunt nec beatæ Ætheldredæ, neque animæ suæ pepercerunt ; sic ultio divina exarsit super eos, et infra unum annum omnes miserabiliter interierunt. Tunc Siwardus, Frater Ingulffi, de interitu eorum nimium ingemiscens et sibi præcavens, judicium Domini formidare cœpit, et licet contra voluntatem plurimorum, et maxime contra voluntatem Egelwini cognomento Alderman, ipsam terram sanctæ Ætheldredæ obtulit et libere dimisit ; et bene de his adimpletur quod in Sapientia legitur: Domus impiorum delebitur, tabernacula justorum germinabunt : delevit autem Dominus domum impii hujus ut semen ejus non permaneat in æternum in conspectu ipsius, eo quod sanctam Ecclesiam et beatissimam Ætheldredam gratis odisset. Sed Deus inspector et judex omnium, qui suorum injurias et beneficentias suas ducit, ostendit malos inde detrimenta suscipere, unde putabant commoda sibi provenire, ut in isto palam innotuit. Non solum autem iste, sed (ut verius dicam et late omnibus patet) quisquis regionis sive princeps sive potens eumdem locum dignitate vel rebus minuit aut distraxit, ex quo Virgo Ætheldreda ab ergastulo carnis assumpta est, dirissime cruciabantur in corpore, et misero semper exitu vitam suam terminasse probati sunt. Stupenda sunt hæc et nimium formidanda : nullus enim ambigat vel irrideat quod narramus, ut simile perpetrare intendat ; sed potius aliorum pressuris mulctatus edoctus discat Virginem Dei injuriis non offendere, sed obsequiis complacere.

D — A. THOM. EX MS. *item ejus uxor ac liberi,* — Prov. 14, 11 — *aliique plures Sanctæ injurii.* — E

ANNOTATA G. H.

a Necessitas *hic vocatur* Magna difficultas *cavendi omne peccatum, præsertim veniale.*

b *Hic primum ponebatur in MS. titulus* libri miraculorum : *et sequebantur duo Capita, de restauratione monasterii et privilegio Edgari R. sicut hinc ad lib.* 2 *historiæ Elyensis transtuli, ordinis commodioris gratia.*

c *De hoc libro agit Prologus ad lib.* 2 *Historiæ, ubi etiam consequenter legimus amplam hujus controversiæ historiam ; et quomodo Leoflii mortui vidua, coacta sit damna illata compensare, Episcopo misericorditer partem remittente.*

d *Coronatores teste Spelmano in Anglia dicuntur* Officiales Coronæ, ad tuendam pacem et dignitatem regiam in quovis Comitatu populi suffragiis constituti. *Ecgraphum nostrum* Concionatores : *manifesto mendo.*

F

CAPUT II.

Liberatus energumenus; muti loquela donati; puniti vexatores Monachorum.

Ad hæc Fratres Christus Dominus operum suorum per Sanctos suos toties operatur insignia, ut fides audientium ex auditu proficiat, et ardens affectus devota ora in laudes divinos resolvat. Unde nobis quorum vitam et linguam suo Christus delegavit ministerio, præsenti incumbit aut facta ejus studio nostro in multorum transferre notitiam, aut nostram apud eum vehementer accusare segnitiem. Ut ergo nostram apud Deum commendemus memoriam, quid apud nos, qui in Elyensi versamur ecclesia, dignatus sit operari referamus. Præsidente siquidem nobis sanctæ recordationis Abbate Symeone, cœtus noster et locus moribus et muris non parum profecerunt : erat enim, pro sequente personarum mutatione et regiis angariis, locus graviter inquietatus ;

Sub Abb. Simeone — *restauratæ insigniter disciplinæ*

A. THOM. EX MS.

A inquietatus; et si quid regularis districtionis pro seculari violentia et Rectoris absentia intepuerat; vir ille sanctus, Pastoris nactus officium, devota solicitudine reformavit: inventique apud nos gregem bonum pastor bonus, cujus vocem audire restituta sibi quiete properavit. Cumque in pastorem suum gregis humillimi respiraret affectus, et sacer Ordo in suis refloreret cultoribus; tantæ alacritati non defuit manus Domini, sed lætissimis operariis mirandorum gestorum plausibus occurrit. Nam cum locus intus et extra duplici proficeret ædificio, jamque patris et filiorum intentio sub Marthæ et Mariæ desudaret officio; cœperunt mira fieri coram civibus cœli, quorum partem Pater Symeon de Wintoniensi Ecclesia adduxerat, partem apud Elyensem invenerat.

invidens dæmon;

13 Videns itaque hostis antiquus Fratrum concordiam in se conspirasse, et virtutum propugnacula quotidie adversus eum succrescere, muros morum multiplici cœpit oppugnare versutia: nec facile inveniens qua intraret, hanc tandem malitiam in Christi militiam exercuit, ut quemdam adolescentem Edwinum nomine, tacita primum cogitatione stantem ad Completorium, coram Abbate et reliquis ad B exeundum de choro suaderet, antequam Horæ illius Officium compleretur. Quem statim cunctis stupentibus exeuntem crudeliter arripuit, totam illius mentem vertens in furorem, in tantum ut sequentem se magistrum suum Siteardum arrepta tabula percussisset, nisi provida viri strenuitas majores ei vires objecisset. Erat autem unus ibi Wynthoniensibus Monachis, *a* Godricus nomine, vir magnæ sanctitatis et pro sua veneratione Monachis Elyensibus in exemplum Religionis ab Abbate adductus. Huic Deus spirituales oculos frequenter aperuit, multisque revelationibus eum illustrem effecerat, nec erat necesse ad quælibet dicta ejus alium quærere testem, quam vitam ejus; scientibus omnibus eum habere quasi hostem, linguam mendacem.

juvenem ex choro adductum invadit;

a

14 Hic igitur, ut postea retulit, vidit murem quemdam quasi puerum cucullam adolescentis manu fortiter tenentem, et eum post se violenter trahentem: quem esse damnatum spiritum rei exitus comprobavit. Nec mora finita synaxi, Abbas et Conventus exeuntes ad primum claustri ingressum, vident juvenem dæmoniacum contra omnes tumultuantem, sæva minantem, convitiis insultantem, et inter brachia se constringentium ictibus pedum et morsibus dentium aliquos lædere conantem. Abbas autem quosdam seniorum et saniorum nutu suo sevocans, nocturnum silentium brevi rupit colloquio: C Nescimus, inquiens, quis ei melius subveniat, quam illa cujus servus est Domina: cui præsentatus, velocem, ut credimus, recuperabit sanitatem. Ite ergo, et sub districta eum ducentes custodia, coram tumulo Dominæ nostræ diligenter excubantes, suffragium postulate. Fratres vero cum Fratre, tamquam ad matrem fugientes, nocte pæne tota sub expectatione divinæ misericordiæ vigilavere.

qui jussu Abbatis ductus ad tumbam Sanctæ,

15 Porro juvenis, imo dæmon in juvene sacri corporis non ferens præsentiam, majore horrore aliquamdiu se agebat, nunc clamans, nunc tunicam dentibus scindens, nec parum eos vexans, quorum diligentia a malignis actibus arcebatur. Sicque vexatus idem duxit noctem, donec meritis sanctæ illius Virginis parumper obdormiret, sensum reciperet, et post paululum suum per fœdos recessus vexatorem ejiceret: nam post somnum juvenis ad se reversus nuntiavit custodibus suis, se jam sanum sapere et de cetero penitus convaluisse, excepto quod ventris resolutio intestina torqueret, et secreto exitu indigeret. Ductos ergo ad locum necessarium, tantam illico passus est effusionem, acsi omnia viscera funderentur: et post ejectum furorem mentis, D tantus ejicitur fœtor ventris, ut per omnes proximas officinas vix esset aer tolerabilis, corrupto flatu per omnes angulos se spargente, fumum ejus vix aliquo evadente; nec minor erat illa immunditia, quam ante fuerat illa vesania; sed par (violentiæ) factus est uterque impetus, alter in excessu mentis horribilis, alter in fluxu ventris mirabilis: quasi nequissimus ille spiritus aut totus verteretur in stercus, *b* aut ipsas latrinas secum ferret ejectus.

illo per secessum liberatur, cum horribili fœtore,

b

16 Liberatus autem servus Domini per manum Dominæ, talia sibi de se narrantibus, tamquam nescius quid egisset, obstupuit; docens exemplo sui, quanta sit sacri conventus reverentia: cujus præsentiam subdolus tentator ad invadendum Fratrem sit veritus; extra quem ovem inveniens, sic invaserit lupus. Hæc Fratre illo jubente [non] scripsissemus, nisi tentandi eum occasio maligno insidiatori dari timeretur, putaretque sibi referri ad opprobrium, quod referendum est ad cœleste præconium. Hinc itaque finem narrationibus hujus metitur series, ut apud sanas memorias sanctæ Etheldredæ potentia honoretur, et communis oratio devotissime frequentetur; nullusque Monachus in legitimis horis extra Conventum evagetur; cujus ei est ita E terribilis militia, ut castrorum acies ordinata, promptus enim ubique occurrit adversarius; et si quam ultra debitos limites errantem invenerit oviculam, violenter aggreditur, vehementer gaudens.

aliis ad exemplum.

17 Huic miraculo successit aliud, quod auditum divina munera benignis mentibus gratiose debet infundere, hoc diverso modo, sed pari gloria celebratum. Duos a nativitate mutos humana damnavit loquela: quorum alter Ulf appellatur, alter Ælredus, conceptus intellectus non poterant linguæ officio demonstrare, obstructam habentes vocis harmoniam, suamque rationabilitatem non in vocis efficacia, sed in sola possidentes natura. Quod etiam de talibus definit Dialectica, sola eis inerat aptitudo rationis, per quam illa dicit quemlibet hominem aptum natum ad loquendum, etiamsi numquam loquendi facultas ei affuerit. Itaque ut aptitudini facultas accederet, uterque istorum, diverso quidem tempore, sed pari mente ad corpus S. Etheldredæ accesserunt, affectibus magis quam vocibus, pro vocis munere supplicantes.

Muti duo, invocata Sancta,

18 Nec defuit sanctæ devotioni Sponsa Domini; sed ad laudem Christi et suam, Ulf plenam restituit facundiam; Ælredo autem humanam voluit eruditionem proficere; et ut pueri syllabis ad plenam F dictionem instruuntur, ita homo ille verba humana paulatim edoctus, plenas deinde expressit rationes. In ambobus igitur ostensum est, quid Sancta nostra valeret, et quid vellet, dum in altero signaret quantum servos suos diligeret, quorum opera [uti] ad complendum miraculum tamquam cooperante eligeret. Posset enim summa levitate idem eodem modo utrique restituisse, nisi hanc potissimam consulendi viam alteri eorum delegasset: in quo et ipsum Dominum Salvatorem secuta est, qui cæci oculos solo sermone curasse valens, mystica dispensatione maluit luto et sputo eos ad lucem reformare. Multa quoque alia in hunc modum se habent, quæ huic Dominæ nostræ in hujus facti qualitate, non potentiam, sed similem dispensationem attribuant.

diversimode juvantur.

19 Narrantes laudes Domini, et virtutes ejus, et mirabilia quæ fecit in sanctam Etheldredam, nobismetipsis facti sumus miraculum, qui tantam materiam, rhetorica declamatione aut angelica voce dignissimam, insipida elocutione audemus invadere: sed nos in hac re consolatur Apostolorum simplicitas, qui fidem Christi et salutem mundi, contemptis Oratoribus et Philosophis, prædicare sunt instituti; quorum

Ad alios salubriter terrendos facit,

A quorum magisterio omnis disciplina subjicitur, ne in sapientia verbi evacuetur Crux Christi. Unde magis hic res quam verba fidelis auditor intendat; et sublime factum, quod simpliciter enarrabitur, tota mente et veneretur et revereatur. Et cum multa sint documenta, quæ invadentes temere Sanctorum terras et quorumlibet potentium animos reprimere poterant: tamen maxime in Picoti Vicecomitis insperato et inaudito interitu, patenter discitur quam salubriter ab unoquoque sua cuique reddantur; et proprio contentus, ne transgrediatur terminos antiquos quos posuerunt patres sui.

c quod Picotus Vicecomes Cantabrigien.

20 Huic igitur Picoto, genere Normanno, animo c Getulo, Cantebrigiæ Comitatus forte obvenerat. Nactus est tandem leo famelicus, lupus oberrans, vulpis subdola, sus lutulenta, canis impudens, cibum quem diu optaverat; et tamquam totus Comitatus unum esset cadaver, totum sibi vindicat, totum occupat; et tamquam totum in ventrem suum insatiabilis bellua transmissura, non admittit consortem in partem suam; non Deum, non Angelum, non Sanctorum quemlibet, non denique sanctissimam illam et nominatissimam Etheldredam, quæ B terras plurimas seu villas, donatione et concessione anteriorum Principum, in ipso Comitatu eatenus possederat. Convenitur aliquoties a nonnulllis, dicentibus non expedire ei mutilare partem Virginis, libertatem ejus minuere, mittere falcem suam in l ienam messem; contentum esse debere proprio, memorem canis et vulgaris proverbii, ne dum totum vult, totum perdat. Quibus ille respondit: Quæ est illa Etheldreda, de qua dicitis quod ego terras ejus occupaverim? nescio Etheldredam, et terras non dimittam.

terras Sanctæ pertinaciter detinens,

21 Audis hoc, Domine, et taces? usque quo, Deus, improperabit inimicus? Non nobis Domine, non nobis; sed inimicus improperavit tibi Domine, et homo insipiens incitavit nomen tuum. Respice in testamentum tuum, et ne obliviscaris voces inimicorum tuorum, qui dixerunt hereditate possidere sanctuarium Dei: dixit enim in corde suo, Oblitus est Deus: avertit faciem suam, ne videat in finem. Audis hoc, Domine, et taces? Exsurge itaque, Domine, et contere brachium peccatoris et maligni: Quæritur peccatum illius et non invenitur. Audite insulæ, et attendite populi de longe, quid pro Domina Elyensis Insulæ fecerit Sponsus ejus, Dominus universæ terræ. Quæritur, inquit, peccatum illius, et non invenitur. A quo quæsitum? Ab eo quem nil latet. A quo inveniendus non est? A nullo prorsus homine cum C hodie ignoretur, quo devenerit, cur diffugerit, vel qualiter evenerit: utrum vel cum Dathan et Abyron in infernum vivus descenderit, vel cum Nabuchodonosore bestia factus in interitum totus abierit, vel alio quocumque modo damnandus sine fine perierit. Sed unum pro certo scimus, quod in finibus nostris amplius non apparuerit, sed in perpetuum totus disparuit: ipsi gloria, qui dedit victoriam de inimico.

subito disparuit,

ejusdem Picoti minister Gervasius,

22 Vir autem ille in populo nequissimus, hereditatem Domini delere arbitratus, tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ, ut prætexuimus de medio sublatus est. Solum illum imitabatur, qui cum toto suo nefando collegio de cœlo in tartarum ruit: habuit namque sequaces mente cordis sui. Inter quos malitia repletus, boni nescius, Gervasius nomine, iræ artifex, inventor sceleris confudit fasque nefasque: cui Dominus ejus jam dictus Picotus, tamquam ceteris fideliori, pro sua pravitate totius Vicecomitatus negotia commiserat. Hic hominibus S. Etheldredæ valde infestus erat; et tamquam speciale bellum contra eam suscepisset, omnem ejus possessionem quacumque potuit gravedine impugnabat. Quisquis ergo, qualibet causa per eum D gravatus, nomen Sanctæ ut parcius urgeret ei proposuisset; hunc ligabat, hunc damnabat, hunc crudeliter attractabat.

A. THOM. EX MS.

ab invocata contra eum Sancta,

23 Abbas vero quotidianas hominum suorum ægre ferens querelas, præcepit Conventui septem psalmos coram sanctæ Virginis tumulo, ad impetrandam ab ea misericordiam decantare. Nec mora: Abbas ipse vocatur in causam, et dies et locus faciendæ disceptationi constituitur. Fratribus itaque solicitis ad orationem, Abbas suscipit profectionem. Jamque in itinere constitutus, audit rebellem causidicum miserabili morte vitam terminasse. Cujus rei series ita se habebat, ut ea nocte, cujus die sequente Abbas illuc erat venturus, S. Etheldreda cum duabus sororibus suis, instar Abbatissæ, cum virga Pastorali ei adstaret, iratæ simillima, voceque terribili hoc eum modo increparet: Tunc es ille, qui homines meos, quorum patrona sum ego, me contempta toties vexasti, nec adhuc ab Ecclesiæ meæ inquietatione desistis? Habeas igitur istud pro mercede, ut alii per te discant familiam Christi non vexare. Tulitque baculum quem gerebat, et graviter aculeum ejus loco cordis, tamquam eum perfossurus inseruit. Deinde sorores ejus S. Withburga, et S. Sexburga duris baculorum suorum stimulis eum pupugerunt. E

et a sororibus ejus in visione percussus,

24 Ille vero gemitu terribili et clamore horribili totam conturbavit circumjacentem familiam; omnibus audientibus dicens; Domina miserere. Quo audito accurrunt famuli, causam doloris inquirunt: fit strepitus circa jacentem: et ille illis: Nonne videtis, inquit, S. Etheldredam abeuntem, quomodo mihi transfixit pectus baculi sui aculeo, similia facientibus ejus sanctis sororibus? Ecce, iterum me fixura, revertitur; jamque moriar, cum denuo me fixerit. Et his dictis, expiravit. Quo ita consummato, itur Abbati obviam, res narratur, Abbas revertitur, et per totam patriam rumor dispergitur. Fit timor Sanctæ per omnes vicinos, multoque tempore nullus Procerum, Judicum, Ministrorum, et cujuscumque potestatis hominum quidquam audebat in Elyensem possessionem, sancta Virgine res suas viriliter ubique protegente. In quo patet, quam mirabilis sit Deus in Sanctis suis, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum Amen.

misere expirat.

ANNOTATA D. P.

a *Quomodo Wintonia accersiti Monachi sint, veluti ad reformandos Elyenses, plenius narratur infra num.* 25. F

b *In ecgrapho* Stanciæ, *Italis latine conclavia dicuntur: sic vero videntur pro latrinis sumi, seu potius pro ipsis excrementis, sicuti Hispani* Camaras *dicunt.*

c Getuli *populi Africæ a perfidia noti, in quibus et Pœni sive Carthaginenses: nisi forte legendum,* Gentili.

CAPUT III.

Sanctæ patrocinium efficax experti Elyenses sedata mortalitate et turri servata ab incendio.

Misericordias Domini in æternum cantare, verbis admonemur Propheticis. Unde ne integrati beneficiorum Dei probemur, eum laudare perpetuo et glorificare condecet, qui mortificat et vivificat, humiliat et sublevat; et in hac re, quam licet minus docte corripimus, indignationem et gratiam, judicium et veritatem incessanter attollamus: in prædicti etenim tempore Symeonis gestum esse quod narramus

Psal. 88, 2

Fratrum, a Simone Wintonia adductorum,

A. THOM. EX MS.

A narramus, pia fidelium relatio commendat. Hic contumeliose a Monachis correptus, eo quod indebite benedictionem ab Episcopo Lincolniensi, contra morem loci (ut supra meminimus) susciperet; dissimulata ira, non sopita, cum illic gregem pium et bonum, et in divinis deditum studiis comperisset; nihil se egisse æstimavit nisi officia loci externis aliunde adductis manciparet. Cumque hoc rationabiliter nullatenus fieri valeret, apud Regem obtinuit, ut ipsius auctoritate roboratus numero decem Monachos de Wintonia adduceret; quibus, ut cogitavit, tam exterius quam interius ministeria subegit. Unde incommoda huc usque Ecclesia graviter perpessa, mœrens dolet sicut ex sequentibus docetur.

optimus unus Godricus,

26 Unus autem ex his, nomine Godricus, religione ac pietate præditus, velut stella inter nebulas effulgens, curam Ecclesiæ pro sua veneratione adeptus est; solusque per omnia divinæ voluntati, non feritati sive dominationi, ut mos est extraneorum, studens, quæ Christi sunt sapiebat, vigiliis continue per noctes, psalmis ac meditationi per dies, totus deservivit. Cujusdam vero noctis hora, B post consuetas Fratrum vigilias, inter ipsa cordis suspiria et crebra orationum devote precamina, cum senilia membra a debita carnis quiete longius protrahendo fatigaret, viribus defecit, ac potius sedendo quam jacendo dormivit, et ei [sive vigilanti] sive in somnis talis ostensa est visio. In excessu mentis effectus, subito in cœlum se raptum esse conspicit. Revera quod narramus, tamquam ille Frater qui viderat nunc superstes edixisset, nulli fidelium fiat ambiguum. Vidit itaque venerandus jucunda valde et digna memoriæ, omni plena gaudio; miserationes videlicet quas fecit Dominus et ostendit nobis. Sed solet evenire, ut multa quælibet et magna, apud homines quasi gravia non sint, minus caute et non corrigenda æstimentur; ante interim judicis oculos quanta animadversionis subtilitate discutiantur, quod levia minime fuerunt (ut ex hac re colligitur) sed penitus displicuerunt, certis rerum indiciis etiam de cœlo aliquoties revelatur. Sed æquitas judicis, dum de nostra culpa provocatur ad ultionem, ejusdem bonitas districtionem severitatis, in mansuetudinem convertit lenitatis; quod sanctæ memoriæ Papa Gregorius insinuat, dicens; Severitatem Regis, in mansuetudinem commutavit misericordia Redemptoris. Nunc qualiter res [acta] sit audiamus.

raptus in extasim,

videt Sanctum deprecari plagam cœnobio suo intentatam,

C 27 Vir ille, in summo cœli solio, ante tribunal gloriæ et majestatis Dei, ut sibi videbatur, sistitur: cui adstabat Regina, claritate siderea, sed gemens et anxia pro suis famulis et filiis, tota precibus infusa, misericordiam Tonantis suppliciter exorabat. Porro eminus quamdam conspicit personam, arcum habentem in manu cum sagitta extentum, missam a Domino versus ecclesiam ad percutiendum: sed motus prece suæ Virginis dilectæ miserator Dominus, quem ad ulciscendum ante direxerat, nunc revocari jussit. Statimque ...... revocatus, telum ab internicie *a* deposuit. His visis vehementissime per soporem turbatus, evigilabat; ordinemque visionis pertractans, secum cum gemitu revolvit; et non nisi ad dispergendum hunc quem cernebat intellexit esse missum: super hoc quoque cum lacrymis Deo supplicandum credidit, ut qui Ninivæ misericorditer pepercit, et nobis veniam non deneget peccati. Eodem tempore plures de Monasterio in mortis somnum rapiebantur, nonnulli graviter invalescebant; pars multa fratrum jacebat languida in domo infirmorum, morti per corporis languorem jam proxima. Unde fit timor magnus in universis, cum collegam aut mortuum aut moribundum coram

a

multis autem morte vel morbo correptis,

se aspicerent; ac, si quisquam eadem clade premeretur, alterna confessione peccati rubiginem abstergere festinavit. D

dum suas quoque preces intendit,

28 Et factum est dum sic expedite cuncti circa salutem vigilanter intenderent; ut de more jam dictus Frater cum luctu et lacrymis, pro Fratrum salute, et pro loci juvamine apud Deum se prorsus affligeret, donec gratiam a Deo et B. Etheldredæ suffragium obtineret. Et dum pervigil orando sequenti nocte indefessus assisteret, talia in somnis denuo accipere meruit. Adjecit itaque Dominus iterum sua ei revelare magnalia et vidit, et ecce circa majus altare, ubi corpora beatarum Virginum delitescunt, attollens oculos, ibi tanquam hominum formæ, in specie muliebri, de tumulis earum surrexerunt, Sanctimoniali indutæ habitu, bacula gestantes in manibus: quas profecto æstimavit sanctas esse Dominas nostras, Etheldredam, Wythburgam, Sexburgam atque Ermenildam. Inde procedentes per chorum in Claustrum, sic usque ad domus infirmorum devenerunt. Quas lento pede subsecutus, illic moram per tres vel quatuor horas agere concepit. Illa vero Domina et Advocata nostra, post Deum et ipsius Genitricem solamen et spes unica, E sicut Mater in filios pia semper gestans viscera, per gyrum in domo cujusque lectum adiit, caput manu ad cervical suavissime tetigit, et ora clamydis suæ et manica quidquid pulveris aut squalloris erat tergendo abegit.

videt eamdem cum sororibus solari infirmos,

quæ professa se eorum esse Patronam,

29 Quibus per idem revertentibus obviam assistere, licet timidus, paravit: sed vultus ipsarum claritate turbatus, vix demum procedere ausus est; et quænam essent, vel quid tunc per officinas gyrarent, cunctis in discrimine mortis laborantibus, ut edicant, suppliciter rogat. Quarum una, hesterna satis visione cognita, præcedens alias, velut dissimulando ad eum propinquavit, hisque eum cœpit verbis alloqui: Ego quam cernis Etheldreda sum, loci hujus hera: pro vestris apud Deum excessibus interventrix assidua, quam inter Choros Beatarum Majestatem Dei exorare in transactæ noctis medio contemplari meruisti: et nunc ad domum infirmorum sum progressa, cum meis dilectis Sororibus, in hac mortis clade simul eis ferre salutis subsidia. Quo dicto, a sommo ipse dissilivit, ac visio cœlestis disparuit. Et ecce contigit ut omnes qui languebant ex diversis infirmitatibus, repente convalescerent; et quorum languor extitit similis ad exitum, per sanctæ Etheldredæ meritum cunctos simul sanitas revocaret ad vitam. Mane autem facto Abbas et vix F pauci discrimen illud evadentes, diluculo surgentes ad invaletudinarium properant, ubi sorte funeris ægroti periclitabantur: sed nunc omnes gratia Dei, per atrium deambulando glorificantes Deum, pro sua sospitate atque salute, prospexit: ac de quibus sero nulla fuit fiducia respirandi, jam prorsus remedium absque diminutione virium melius quam prius adhibetur. Tunc recordati sunt verbi quod dictum est ad illos, de Fratre qui visionem narraverat, mirantes super omnibus quæ acciderant.

omnes simul convaluisse inveniuntur:

eademque nocte inscius rei Gocelinus, b

30 Adhuc contigit aliquid et hoc [non minus] mirandum miraculo. Abbas enim et Fratres eventum rei, ad monimentum castigationis, ut posteris innotesceret, describi summopere cupierunt. Interat tunc Monachus quidam, Gocelinus *b* nomine, disertissimus; undique per Angliam vitas, miracula et gesta Sanctorum Sanctarumque in Historiis, in Prosis, dictando mutavit. Cum autem ille alius, per voluntatem Dei oculo cordis dilato, secreta penetravit cœlestia; tunc iste, non somno pigritiæ indulgens, eodem momento et hora circa Prosam Ætheldredæ, cujus initium est, Christo Regi sit gloria *c*, fortuito intendebat; in qua etiam infertur Versus

c

A Versus, Adstat a dextris Regina, interventrix alta, hæc dat terris miracula. Quod divina inspirante voluntate, adhuc facti nescius, miraculum ita componendum figuraliter excepit: et dum produxit in publico, Deo gratias sanctæque Ætheldredæ cuncti dixerunt; prosamque deinceps, ob memoriam venerationis illius, decantari decreverunt. In hoc toto tria memoranda conspiciuntur; primo, ne Deus et Dominus noster, irritatus aliquando, malis nostris, punire cogatur: secundo, ut in misericordia ejus sperantes non deficiamus, nec in prosperis nec in adversis. Tertio, ut glorificemus eum, qui uti vult, et cui vult, et quantum vult, spirat. Ipsi gloria per seculorum secula. Amen.

scribit Prosam de Sancta quæ porro cantanda assumitur.

31 His vero diebus Comes de Warenne *d* Willielmus, quasdam villas et terras Etheldredæ a Fratribus Eliensibus violenter detinuit: unde sæpe ab Abbate correptus, nec correctus, miserabili morte diem clausit. Cumque valde procul ab insula Elyensi hoc fieret, Abbasque noctu in dormitorio cœlestia meditans quietus jaceret, audivit subito animam Comitis a dæmonibus portatam, distincta et cognoscibili voce clamare: Domine miserere, B Domine miserere. Statimque in crastino Capitulo, omnibus Fratribus quid audisset, et quod Comes ille defunctus esset, narravit. Necdum certe alios nisi rumores audierat: sed post tertium aut quartum diem uxor ejus centum solidos pro anima ipsius Elyensi mittens Ecclesiæ, ipsam fuisse mortis ejus horam mandavit, quam Abbas indicaverat. Centum vero solidos ejus, nec Abbas nec aliquis Fratrum dignatus aut ausus est suscipere, non putantes esse *e* tutum damnati pecuniam possidere. Ceterum de suis nemo in posterum extitit, damnati parentis culpam timens vel præcavens: sed rapinis ejus eo licentius æstimant inhærere, quod idem maleficus raptor bona Ecclesiæ et Sanctuarium Dei in hereditatem possidet, ut cum scelesto patre pœnis æternalibus lugeat, qui jus Dei et S. Etheldredæ temporaliter vindicat et sibi detinet.

d Raptoris animam ad pœnas videt trahi Abbas.

32 Anno itaque incarnationis Dominicæ millesimo centesimo undecimo, a transitu Almæ Virginis Etheldredæ quadringentesimo trigesimo secundo, ab exordio vero Episcopatus *f* quarto, incipiente jam nocte secundæ feriæ, *g* facta sunt tonitrua magna et fulgura horrenda usque ad mediam noctem; et turris S. Petri, quæ est in porta Elyensis Ecclesiæ sita, a summo cacumine, igne fulguris est accensa: sed Dei misericordia subveniente, et C Sanctorum meritis suffragantibus, mirabiliter ab igne est erepta: mirabiliter erepta est, dico: quia res est inusitata, ignem ex fulgure accensum aliquando fuisse atque extinctum. Nam et homines qui ad eripiendam turrim in medio flammæ scalis ascenderant, nec ignis æstuans, nec ferrum candens quod manibus nudis tractabant, nec plumbum super capita eorum et dorsa stillans aliquid lædebant: quidam etiam prunas ardentes in manibus tenebant, nec cremabantur. Conferatur ignis iste cum igne Babylonico, qui fragilibus succensis materiis nocivas vires ex subjectis fomentis naturaliter proferebat. Iste de ipso lapsus ignis firmamento, naturæ suæ vires fragore horribili et potenti exurebat incendio, ictu fulgureo flamma vehementer coruscans, ligna et metalla consumens, nec homines lædens: ille vero tanto inferioris potestatis, quanto cœlestia differunt a terrenis, qui per longa intervalla et arentes vix consumebat materias, tribus tantum pepercit hominibus, virtutem magno quidem testatus miraculo, sed in parvo monstratus numero. Iste autem trabibus irruentibus factus est tractabilis, cum nec ferro, nec ipsis lapidibus parceret; nec jam esset ardor phantasticus, sed verissimus, qui in solidis materiis et in firmis corporibus D oppositos effectus operabatur, in altero subtrahens quod noceret. Placeat igitur, utrobique divinum miraculum Deique virtutem tota seculi successio concelebret, per quam similia pæne damna evasit et trabes in turre, et tres viri in fornace.

Ardente per fulmen turre servantur trabes homines que majore quam Babylonicæ fornacis miraculo.

A. THOM. EX MS.

ANNOTATA D. P.

a Internicies *pro* Pernicies, *non facile invenies, hinc tamen* internecinum *deducitur: notat autem Matthæus Westmonasteriensis, quod* fuit mortalitas maxima, animalium *quidem, an.* 1111; hominum *vero,* 1112.

b *Non est hic* Jocelinus Monachus de Furnesio *in Lancastria, cisterciensis Ordinis, qui Vitam S. Patricii 17 Martii a me illustratam,* colligere dispersam, ordinare confusam, et Latini magis sermonis sapore condire studuit. *Hic enim id fecit post an.* 1180, *adeoque fuit eo de quo hic igitur, seculo uno junior: videndum tamen an non multæ Vitæ huic seniori adscribendæ sint, quæ alias juniori adscriberentur.*

c *Optandum est ut hæc Prosa aliunde emergat in lucem.*

d *Ethelredus Ab. Rievall. inter* X *scriptores Angliæ col.* 369, *inter liberos Mathildis et Pii Regis Stephani nominat* Willelmum Garenniæ et Boloniæ Comitem; *et Simeon Dunelmensis ibidem col.* 275 *narrat, quomodo* Wilielmus de Waren Comes, *cum S. Ludovico ad bellum sacrum profectus, an.* 1148 *(imo* 1147*)* qui custodiam posteram Christiani exercitus observabat, a Paganis interceptus periit. *Quæ quidem eamdem personam spectant: non tamen eum de quo hic agitur, utpote diu ante in Anglia mortuum.* E

e Damnatum in anima, *dicit titulus hujus Capitis: dubitari tamen potest, an anima, audita Domini misericordiam implorare, plus quam ad Purgatorii pœnas rapta sit.*

f *Atqui constat Episcopatum erectum anno* 1108, *sanctam vero mortuam* 679; *corrigendus igitur fuit error librarii, pro* MCXI *legentis* MCIX, *et ad longum scribentis* nono.

g *Videtur librario excidisse indicium Dominicæ vel Hebdomadæ, respectu cujus hic dicitur* Feria 2.

CAPUT IV.

Captivus a vinculis per SS. Benedictum et Etheldredam solutus.

F

Adhuc in laudem beatissimæ Virginis Etheldredæ memorantes rem noviter gestam, relatione dignam, non immerito audientibus suavem, retinentibus utilem, adhuc nescientibus fortasse profuturam, notificare volumus. Tempore Henrici Regis Anglorum, Ducis Normannorum, anno Regni sui in Anglia decimo sexto, *a* Comitatus in Normannia, decimo in Provincia Elyensis Ecclesiæ, erat quidam homo in villa quæ vocatur in Catarich, nomine Brithstanus. Hic in mundanis turbinibus, ut mos est hominum, et adversitatibus natus, et in eisdem puerilibus alimentis ac perfectam usque ætatem consuete educatus, mundi retibus flagitiosis magis ac magis tunc cœpit esse irretitus, in tantum ut ex usuris infelicibus acquisita, nec omnino aliunde victui suo alimenta provenirent. In quibus flagitiis cum diutissime vita ejus versaretur, decidit in tantam corporis sui ægritudinem, ut ad ultimum finitimus morti videretur. Cumque tam intolerabili infirmitate aliquamdiu detineretur, divina gratia (velut rei exitus probavit) inspiratus, sese sub Monachali habitu sanctæ Virgini Etheldredæ mancipaturum in ejus monasterio,

An. 1116

a

fœnerator pœnitens, volens ex voto monachus fieri,

A: THOM. EX MS.

A nasterio, quantum sibi de superstite vita restabat, fideliter promisit. Nec mora : collectis in unum et assumptis secum omnibus quæ habuit, promissum cupiens implere, monasterium Virginis devotissime adiit, Domino Hervæo Episcopo istius loci temporis pastoralem curam gubernante ; a Monachis misericordiam petiit, se suaque ditioni eorum tradens.

sed a Regio ministro impeditus,

34 Sed, proh dolor ! ille iniquus, per cujus invidiam de paradiso Adam recidit, illius posteritati usque ad novissimum qui venturus est invidere minime cessabit. Verum Deus, qui misericorditer omnia suaviterque disponit, semper velut opus de malis bona et de bonis meliora facit. Audito ergo a multis rumore prædicti viri, Religionis habitum arripere cupientis ; quidam Henrici Regis minister, specialiter autem diaboli servus, Robertus nomine dictus, et Malanteis cognomine vocitatus, magistri sui doctrinam, qui semper mentitur ac decipit, secutus advenit, et ne vir ille Religionis habitum indueret ex Regio nutu prohibuit; dicens, eum furem esse, pecuniam Regis in latrocinio habere ac celare; et ut criminis hujus judicium et pœnam evaderet, non causa æternæ salutis, Monachatum quærere. Quid plura ? Sub fidejussoribus tandem

per calumniam de peculatu accusatur ;

B missus, ducitur ad judicium Radulpho Basso sedente pro tribunali, congregatis etiam provincialibus universis apud Huntenduniam, ut mos est in Anglia; adfuit et prænominatus Dominus Hervæus Episcopus Elyensis, cum Abbatibus Reynaldo Rameseiensi, et Rodberto Thornyensi, necnon Monachis et Clericis pluribus.

et condemnatur;

35 Ne longius protraham ; accusatus ille præsentatur, crimina sibi falso imposita renovantur : ille non acta negabat, quod non fecerat confiteri nequibat. E contra de mendacio arguitur, deridetur, convitiis afficitur. Post plurimas vero sibi illatas... sine merito contumelias, velut Susannam præjudicaverunt : ipse cum omni possessione sua ditioni Regis tradendus [decernitur], Deinde sub custodia ligatus ac Lundoniam ductus, in carcerem obscurum retruditur, ibique vinculis ferreis satis ponderosis fortiter et contumeliose constrictus, famis, et frigoris cruciatibus diuturnis non modico tempore coarctatur. Positus autem in tali miseria divinum auxilium pro posse suo et scientia, tam gravi necessitate cogente, adesse sibi postulabat. Sed quia merita sua permodica, vel ut melius dicam nulla esse credebat; hoc per se impetrare diffidebat S. Benedictum, cujus se præceptis (ut dictum est)

qui carceri inclusus,

C subditurum devoverat; necnon S. Etheldredam Virginem, in cujus monasterio hoc idem se facturum præviderat, corde lacrymabili et voce qua poterat incessanter advocabat. Hinc itaque oneratus et constrictus ferro, hinc frigore cruciatus, illinc fatigatus jejunio, miserabilem vitam, qui pro certo mori mallet quam infeliciter vivere, integris quinque mensibus lugens in tenebris sustinuit; et videns nullum sibi humanum penitus adesse subsidium, S. Benedictum et S. Etheldredam continuis gemitibus, suspiriis, singultibus, quandoque lacrymis corde vel ore ruminando provocare non cessabat.

S. Benedictum et Etheldredam invocat,

36 Quid plura? Nocte quadam cum signa per urbem ad nocturnas laudes pulsarentur, et ille in carcere, cum in ceteris angustiis ab omni cibo triduum continuasset; jejuniis jam pæne deficiens, et de corporis reparatione penitus desperans, nomina supradictorum Sanctorum flebili voce repetebat. Sed Deus clemens et misericors, qui factor totius bonitatis indeficiens permanet, qui nullum in necessitate positum spernit, neminem pro potentia vel divitiis eligit; satis oblatam, et propter desiderii augmentationem et ut adepta magis diligeretur dilatam, tandem ingemiscenti misericordiam suam

et ab iisdem, magno in lumine apparentibus,

exhibuit. Adsunt enim clamanti S. Benedictus et S. Etheldreda, cum sorore sua Sexburga. Ille vero prævium lumen, quod Sanctos antecedebat insolitum, adesse expavescens; manu sua oculos suos aperuit : venientibus autem Sanctis cum ipso lumine, S. Etheldreda sic ei locuta est : Quid nos, inquit, Brithstane toties lacrymis pulsas? quid nos tantis clamoribus commoves. D

37 Ille quidem jam debilitatus jejunio, cum se nominatim vocatum audisset, quasi in excessu mentis redditus, et gaudio repletus pro tanto miraculo, nihil omnino respondere poterat. Tunc Sancta subjungens ait : Ego sum Etheldreda quam tu toties invocasti : hic mecum adest S. Benedictus, sub cujus habitu te Deo serviturum devovisti, et a quo auxilium multoties poposcisti. Vis liberari? Audita hac voce, revixit spiritus ejus, et quasi de somno evigilans, ait : Domina mea, si aliquo modo vivere possum, ab isto execrabili carcere exire vellem. Sed jam me diversis angustiis sic afflictum video, quod amissis viribus corporis omnibus, evadendi spem nullam ulterius habeo. Cui Sancta ; Non sic, inquit, ut ais rationis expostulat ordo, imo te vita donatum in ecclesia mea, ut proposuisti, volo tota superstite vita mihi mancipatum. Tunc sancta Virgo, conversa ad B. Benedictum ; Eia, inquit, Domine Benedicte, fac quod jussum est a Domino. Ad hæc verba vir venerabilis Benedictus, homini compedibus vincto appropians, digitum in annulo ferreo, inter duas compedes medio misit; et quasi levi conatu trahens compedes, illas jam Dei nutu fractas, de pedibus vinculati, nihil illo sentiente, extraxit.

compedibus fractis solvitur : E

38 Cum vero illas ab eo removisset, de manu quasi indignans projecit; trabemque maximam solarii tam fortiter percussit, ut de sonitu tantæ percussionis custodes, qui super solarium jacebant, exterriti evigilati sint. Qui timentes effugisse vinctos, accensis luminibus festinanter ad carcerem : invenientes autem ostia penitus integra ac firmata, adhibitis clavibus intraverunt. Videntes vero illum quem ligatum dimiserant, solutum ; magis mirati sunt : et interrogantibus de tanto sonitu quem audierant, vel quis eum fecisset, qui et compeditum solvissent; alius quidam in carcere cum eo ligatus, illo tacente, respondit : Nescio, inquit, quæ personæ cum maximo lumine carcerem intraverunt, et cum isto socio meo plura locuti sunt : sed quid ei dicerent vel facerent, ipsum, qui melius scit interrogate. Et conversi ad illum dixerunt : Dic nobis, quid audisti. Et ille : Sanctus, inquit, Benedictus, cum S. Etheldreda et Sorore sua Sexburga, hic affuerunt; compedes de pedibus meis abstulerunt : si vero non creditis mihi, vel oculis vestris credite.

horum sonitu exciti custodes,

F *quid actum sit intelligunt,*

39 Illi autem viso miraculo, nec inde dubitantes, mane facto Matildæ Reginæ, quæ tunc forte in eadem urbe erat nuntiaverunt. Quæ confestim quemdam ex Curiæ Capellanis, Radulphum nomine, quatenus audita, utrum vera essent an non, perquireret, ad carcerem misit. Veniens, vidensque quomodo compedes illæ fuerant fractæ, audiens etiam per socium ejus de personis tribus, qui cum lumine carcerem intraverant, de verbis quæ locutæ fuerant, de sonitu quem fecerant ; et animadvertentes hæc indubitanter divinitus contigisse, abundanter cœpit flere : et conversus ad Brithstanum ait, Frater servus sum S. Benedicti et S. Ætheldredæ, in eorum timore mecum loquere : at ille respondit : Si servus es Sanctorum prædictorum, bonus est adventus tuus. Ista vero, quæ vides vel audis circa me patrata, vera scias esse, non magica. Radulphus autem apprehendens illum, ad præsentiam Reginæ et multorum

et Reginæ nuntiant :

ab hac missus Capellanus captivum educit :

A torum qui aderant Primatum terræ, gaudens et plorans duxit.

40 Interim rumor ille, ocior qualibet volucre, totam urbem Lundoniæ pervolans aures omnium pæne civium attigit. Tunc cives undique in cœlum clamores attollunt; omnis sexus et ætas in commune Dominum benedicunt; et ad Curiam, ubi ductum eum esse audierant, currunt : lacrymas lætitiæ quamplurimi fundunt, ceteri mirantur quæ vident vel audiunt. Regina vero, gaudio repleta pro tanti novitate miraculi, jubet per omnia civitatis monasteria signa pulsari et ab omni ecclesiastici Ordinis Conventu laudes Deo decantari. Cumque ille quamplurimas civitatis ecclesias devotas, Deo gratias referens, ex abundanti gaudio suæ liberationis visitaret; turba multa per vicos eum sequebatur et præcedebat, et quasi novum hominem unusquisque videre cupiebat. Cum autem B. Petri Basilicam quæ Westmonasterium *b* nuncupatur, devenisset; Abbas ejusdem loci Gilebertus, vir litteris liberalibus et divinis eruditus, cum omni grege monachorum obviam illi processionem extra monasterium duxit : dicebat enim, Si hominis alicujus mortui Reliquiæ in ecclesia festive recipi deberent; multo magis vivas Reliquias, hunc hominem videlicet, honorifice suscipiamus, de mortuo namque, ubi sit spiritus ejus, nos adhuc in fragili vita positi dubitamus : de isto vero, quod a Deo, qui nihil injuste facit, in præsentia nostra visitatus ac liberatus sit, non ignoramus.

qui per urbis ecclesias circumiens,

b in Westmonasterio honorifice excipitur,

B

41 His completis, Regina bojas sperabat in suo arbitrio easdem habere : sed ab illis separari nequaquam voluit, donec ad cœnobium S. Ætheldredæ Virginis et Reginæ eas deferret, per cujus interventum se a vinculis cognosceret redemptum. Regina itaque, ratione audita, nullam ei intulit violentiam ; sed jussit eum honorifice provehi ad locum supradictum. Quem de civitate exeuntem juvenes stupebant et senes, Virgines mirabantur et viduæ, utriusque sexus innumerabiles perspiciebant populi, Deo gratias omnipotenti referentes. Nec minus dum ad memoratum pervenit cœnobium, Episcopus et omnes Fratres obviam ei, collaudantes Deum et S. Ætheldredam eorum interventricem, cum processione procedebant. Ibique propositum suum fecit, Monachi suscipiens habitum : bojas autem, quibus compeditus fuerat, in eadem ecclesia ante altare suspensas, quasi memoriale tanti miraculi, ad populi spectaculum posuerunt, ad laudem Domini nostri C Jesu Christi, cui sit honor et gloria per seculorum secula.

deinde in Ely perductus ab Episcopo,

ibi Bojas suas suspendit.

42 Aliud etiam miraculum, quod per ejusdem gloriosæ Virginis merita quæ Virginum Sponso mentis et corporis integritate complacuit, in prædicta ecclesia gestum est, pro sui magnitudine silentio prætereundum non est. Contigit itaque quemdam, Præpositi ejusdem loci fratrem carnalem, adeo gravi et intolerabili dentium dolore torqueri, ut nec cibi refectio, nec soporis ei prodesse valeret ulla perceptio. Hujus igitur tormenti angustia obsessus, miser pæne [animam agebat, et caput] *c* præ nimio ardore versus maxillam unde dolor processerat, in aquam sæpius mittebat, ut vel sic furoris illius immanitas mitigaretur, et ad momentum aliquantula requies possideretur. Sed licet hac industria illam inquietudinem minus moleste toleraret; nullum tamen ei exinde remedium provenire poterat. His tandem et aliis ad obtinendam salutem incassum elaboratis, ad ecclesiam Elyensem iter direxit, et a fabro qui ibidem commanebat, et hujusmodi artis peritiam callebat, dentem doloris materiam retexit : sed idem instrumentum fractum resiliit. Ira ergo, pro instrumento confracto, et omnis subventionis cassato studio, vehementer accensus, ferrum de manibus in terram projecit, ægrum foras excedere præcepit, donec ipse ferrum aptaret, quod sui languoris materiam radicitus extirparet. Qui foras egressus quid ageret, quo se verteret, anxius hæsitabat.

Intolerabili odontalgia cruciatus,

c

fracto quo dens erat extrahendus ferro,

D

A. THOM. EX MS.

43 Salubri demum consilio tactus, ad divinam miserationis medicinam se contulit, sciens et fideliter credens, se per hanc, si adesse dignaretur, ab omni ægritudinis molestia posse salvari. Reducens igitur ad memoriam qualiter B. Etheldreda paulo ante captivum quemdam a compedibus liberaverit, qualiter easdem compedes per ejus merita gloriosa virtus divina confregerit, quam pia et quam potens in hoc negotio extiterit, ad ejus ecclesiam celeri gradu properavit, plenus devotione; compedibus, ante altare ad ejus reverentiam dependentibus, non semel sed sæpius oscula infigit; et sanctæ Virginis pietatem pariter et potentiam sibi declarari, in tanti doloris angustia et necessitate summopere postulavit. Ibi adimpletum et ostensum est, quod vera et summa veritas ad corroborandas mentes fidelium prædixerat, petite et accipietis, pulsate et aperietur vobis : huic enim pulsanti Divinæ miserationis aperta est janua, ut in sequenti rei exitus declaravit. Postremo cum ingenti devotione compedibus sæpius deosculatis, in quibus virtus Divina meritumque gloriosæ Virginis apparuit; annulum qui inter compedes erat, maxillæ admovit, dentem exinde tetigit; et, quod dictu mirabile est, post tactum tanta sudoris copia de ejus corpore emanavit, ut eum aqua largissime perfusum minime dubitares. Quid ex hoc facto animadvertendum est, nisi cum sudore etiam doloris molestiam, per B. Etheldredæ merita et intercessiones, simul abscessisse? Ille vero Deo et Gloriosæ Virgini gratias agens, Deo operanti, et Virgini imploranti; cum sospitate et lætitia reversus est ad propria, divina circa se pietatis circumquaque divulgant beneficia.

ad Sanctæ ecclesiam confugiens

Joan. 16, 24

attactu præd. bojarum sanatur.

E

ANNOTATA D. P.

a *Id est*, 1116, *cœpit enim regnare* Henricus, *post obitum fratris sui Guilielmi Rufi, an.* 1110; *et* 1106 *victo fratre suo majore Roberto obtinuit Normanniæ Comitatum.*

b Westmonasterium, *justum per se oppidum foret, nisi Londinensibus suburbiis accenseretur, ab Occidentali ad urbem respectu nomen habens, fundatum a S. Augustino.*

c *Simile quid hic omnino addendum, ut sensus habeatur.*

F

CAPUT V.

Epistola Radulphi ad Elyenses de curatione sua, angina lethali periclitantis et claudicantis.

Benignis Dominis et fratribus suis, quotidianis Ministris virtuosæ Virginis et præpotentis Dominæ et S. Etheldredæ, Radulphus miserabilis peccator, et dono Winicensis *a* scholæ vocatus Monitor veræ salutis, æternum gaudium. Cum pro pluribus beneficiis suis, Virgini Christi, Virginis Matris filio, Virginique sanctæ simul Etheldredæ, perplures actiones gratiarum debeam ; ecce mihi quod visu mirabilius, quod jucundius, quodque recentius est; sed et jussioni vestræ humiliter obedire præcipuum duxi, et secundum capacitatem memoriæ meæ, nihil veritate aberrare attestans omne quod est sacrum. Ille potens, scelerum qui non eget indice, vindex, intuitus cujus perlustrat opaca, remota, et secreta quælibet,

Mag. Radulfus scribit Elyensibus,

a

A. THOM. EX MS.

A quælibet, singulariter etiam cordium nostrorum latebras evidentissime penetrans, apud me circa me ut *sub omni sinceritate,* b reatus in eos sermone brevi est, sensu tamen ampliet cunctam mali assuetudinem, cunctamque boni desuetudinem. Nam quid attinet bonorum simulatio vel malorum dissimulatio, cum de neutra bonus fructus procedat? Quid etiam bona opera pro terreno lucro facta, vel pro terrena gloria; cum Propheta perhibeat Virgines animo construpratas confidere in verbis mendacii, dum sæpius jactant id esse templum Domini, quod est lupanar tartari.

44 Igitur qui creditur ab Argolicis narrante... a nobis omnium conspector, meæ pusillitatis rebellionem despiciens et dejiciens, a dextræ suæ sustentatione (ita ut manifeste sentirem) me repente privavit, acsi ditioni tyrannicæ confestim traditum. *morbo fellonis correptum,* Nam qui modo membris omnibus sanus eram, modo Fratribus meis vires meas minaciter prodebam, modo pectorose gradiebar, modo contumaciter adversus proximos spirabam (sed hæc mutatio dexteræ Excelsi) illico membris omnibus ægrotavi, ægrotans sensi nimiam mei debilitatem, debilitatus solum usque corrui, corruens vix non [animam] efflavi. Morbus, quem vulgo fellonem c nuncupant, felle B suo viroso me miserum graviter occupavit, occupatum perflavit; ut tumor ille lethalis undique porrigeretur, dextro et in sinistro numero, dorso et pectori utris instar superemineret; et ab humano mento quasi bovina palearia penderent. Veneni *totoque corpore inutilem* quidem vis intrinseca, cutis livore forinseco satis notabatur: cumque foris illa pestis nimis horribiliter turgeret, intus quoque periculose tumescens (heu! quantus miseriæ cumulus!) fistulas, arterias gutturis et colli vias coarctavit; neque voci, neque cibo meatum reliquit. Res recordationis lacrymosæ, virus, illud pessimi generis in linguam correpsit, linguam tumefecit, ut palatum compleret, fauces hiantes miserabiliter distenderet; os, aures, oculi, nares, manus, pedes, officiis deserta suis et humata jacebant: crura, femora, renes, latera, venter, viscera singula suis anxietatibus graviter torquebantur: intestinorum dolorem diffitebatur sanguinei coloris et ignei fervoris urina. Nocturna visio mea, non tamen oculos claudentis, non dormientis, hæc erat; longum funem religari huic linguæ miserrimæ, inde trahi alte.

46 Hanc aleam quatriduo lusi. Visitavit me *mentis compotem* mandatus et desideratissimus fratrum meorum Ni- C colaus: visitaverunt me et alii: sed me reperto sine voce, sine visu, sine auditu, sine omni sensu, sine membrorum motu incogniti recesserunt velut eisdem prodentibus postea didici; dumque malis quasi mortua caro premeretur; mens tamen utcumque vivens, molestias corporis ipsa sentiebat, ipsa angustiabatur, a conscientia sua ferociter accusabatur, Deo pœnitudinem et satisfactionem promittebat, si tantum flagellum piæ posset esse castigationis, et nondum justæ damnationis. Intus igitur lamentans, tam de offensione Dei, quam de afflictione mei; licet mutus et elinguis, anhelo tamen, et suspirante corde, per virtutem Sanctæ Crucis obsecravi Dominum de salvatione mea, qui victor mortis tertia *invocatis sigillatim præcipuis quibusque Sanctis,* die resurrexit a mortuis, cujus vocem audiunt mortui. Obsecravi et potentissimam Matrem Domini, per compassionem mortis Dominicæ, cujus animam pertransivit gladius, quæ ab ipsis unguibus diaboli Theophilum d Archidiaconum eripuit, restituto chirographo; Archangelum e quoque cum cæteris Angelis, qui Princeps militiæ cœlestis, Præpositus Paradisi, et victor draconis, veniet in adjutorium populo Dei. Obsecratus est et mihi Baptista ille, qui evellit et dissipat, et ædificat et plantat, præparando viam Domini; Apostolorumque Princeps D cum cæteris Apostolis, adversus quem non prævalent portæ inferi. Sed et cum Protomartyre, et pretioso Domino nostro Edmundo Rege, et ceteris Martyribus, Beatus Martyr et Episcopus urbis Sebastiæ Blasius, cui a Domino collata est potestas curandi quoslibet f morbos gutturis. Appellata est et meis gemitibus virtus Turonici g patris, cum ceteris Confessoribus, qui par est Apostolicis, et trium mortuorum suscitator egregius. Nec prætermissa est ipsa cum reliquis Virginibus, cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum, h cujus lacrymosis precibus revixit alter quatriduanus.

47 Sic et sic quæsivi consolatores, et non erant liberatores. Et ecce ingravescens tribulatio: videlicet quia offenso Domino pariter omnes offendissem. *subeunte tandem S. Etheldredæ memoria,* Omni interea spe destitutus, et quamplurimo dolore conturbatus, non habebam refugium: cum succurrit menti meæ, licet stupidæ, pietas elegantissima S. Ætheldredæ, quæ jam recenti in i miraculo nocturnas tenebras carceris irradiavit, compeditum misericorditer et potenter expedivit, bojas ferreas ea facilitate qua cereas disrupit; solutum, liberum et gratias agentem cum gaudio et honore ad sanctum suum sepulcrum dimisit Hujus opem piam, citam, E prodigiosamque cum flagranter et confidenter optarem; *et uxore sua vota jungente,* similiter et socia mea, cui me sociavit per Sacerdotem, qui Saræ Tobiam per Archangelum, piæ salvatrici S. Ætheldredæ meum servitium vovit, cui sese jam prævoverat, a confinio mortis ipsius sanctis meritis erepta. Ego solo mentis officio, illa mentis et oris, ambo vovimus idem.

48 Laudetur per omnia Deus, et amica Dei virtuosa S. Ætheldreda, cujus meritis misertus est *crediderit se rupto tumore et lingua purgata sanatum;* mei Dominus. Nam post preces et vota, in anteriore fere parte dextrorsum disrumpi cœpit misera lingua, defluxit sanies venenosa, jamque per illam linguæ ruinam, quemadmodum per fontis hiatum, virus illud undique affluens derivabatur, quod ipsam linguam fauces, guttur, et collum perflaverat (ut jam prædictum recordamini) abundanter emanabat, per languida labra, illa omnium salivarum sordidissima. Horresco fateri, et vos fortassis audire, illam tabem serpentinam, qua nulla fœdior, toto pallato collectam, cum felle fauces expuere nequierint, qualiter alieni digiti ejectaverint, linguam extractam expresserint, raserint et laverint, haud secus ac macellariis pecudum tractantur menta *sed claudicare se dolens* Sed et hæc, transcurrente dierum numero, expressa tandem F pice, receptisque sensibus paulatim confirmato corpore, sensim confirmato corde, cum jam surgendi rapta spes foret et gradiendi (ecce malum duplex) irrita facta fuit. Peroblitis k enim cunctis venis, crus ad femur miserabiliter reflectebatur. Claudicationem meam dies plurimi continuaverunt.

49 Ego miser, ingratus, et infidelis, qualitatem cordis in corporis claudicatione notavi: nova vota, novas preces reiteravi. O maximæ potestatis Domina S. Ætheldreda, quæ fecisti misericordiam qua- *renovarit vota et ad Sanctam tendens* triduano, fac et claudo: fac oratorii tui sacrum lumen gratias redditurus adire queam, et cetera Sanctorum limina, tam transmarina, quam cismarina, ad quod peragendum adjuvet me sanctitas ipsorum: quæ reiteratis beneficiis sanctissimæ Dominæ vertentur ad laudes. Gaudens igitur sospitatem mihi rependi, Ely ut decuit tetendi. Sed prope vicum Kenteford l cum jam spectabile se præberet arduum sacræ Domus ædificium, ne lateret nocturnas ignorantiæ meæ tenebras, cujus virtute redierit mihi sanitas, ecce superius in nubibus, itineris mei Comitibus plenæ lunæ splendida species apparuit; atque hinc inde dispersis lucernis, et non quantitatis formam, splendorem tamen illius imitantibus. Enituit

A tuit quidem tam clara hæc apparitio, supra ubi est sanctum sepulcrum beatæ Dominæ nostræ, et Sanctarum Sociarum ejus, circa horam diei primam XII Kal. Augusti, cum jam non esset terminus pleni-Lunii, sed *m* Synodi, Nabathæis *n* in partibus sole relinquente lunam tertiam, nullis Epactis regulatam. Novissimo autem, tamquam ab Ortivo, visa est mihi fulgida claritas, illa stupefactis et monstrantibus Sociis, si nec tamen tanta mihi quanta et illis; nam neque S. Benedicti visio tota claruit, si de toto mundo ad quasdam cœlestes lucernas, de Sanctis Domini ad criminosos servos adaptari proportionem licet.

fuerit miraculosa lunæ plenæ specie quam socii videbant, m n

recreatus etiam ipse,

50 Ast ego vehementer admirans, ut de insolitis solet homo, quod indignis cœlestia claruerunt, de tanti signo beneficii gratias ampliores egi, licet itineris insuete labore fessus, vesicatis ut eram pedibus, nunc correpens, nunc Sociorum manibus vel baxillo sustentatus : eodem die tamen Ely usque perveni, sed simul ac insulam sacram contigi, quam scilicet Sanctarum præsentia Virginum consecrat, consolidatis plantis, universis artubus recreatis, quasi nihil lassitudinis, nihil læsionis passus, et quasi alter vel a meipso diversificatus, sine suffragio vel sociorum vel baculi, socios mirantes et B ipse mirans præcessi; Monasterium adivi, sacrum limen lacrymis minus quam oportuit humi stratus humefeci; Salvatrici meæ pretiosissimæ S. Etheldredæ me sui juris æternum servum præsentavi, gratias agens. Sed quia gratias agere, est gratum servitium reddere; restat, o Fratres dilectissimi, qui Dominæ vestræ me fecisse deditionem videntes, me in Fratrem adoptastis, restat ut impendatis mihi fraternam curam, ut me vestris orationibus adjuvetis, quatenus ipsas perfectas acceptura gratias, quæ sana mihi reddidit membra, sanam reddat et mentem : quod utinam concedere velit, cui cum Sanctis suis est salus, honor et imperium, in secula seculorum Amen.

et in aditu ecclesiæ totus consolidatus.

ANNOTATA D. P.

a Wincensis *idem (ut puto) quod* Wincestrensis *sive* Wintonensis.

b *Œdipo hic opus ad sensum aliquem inveniendum : sed et tota epistola, non minus quam guttur, quod curatum describitur turgens, divinare potius quam intelligere cogit.*

c Fellon *vel* Felon *proprie dicitur, scelerate perfidus, unde crimen* Feloniæ, *quod nescio qua metaphora* C *videtur hic transferri ad anginam, seu potius strumam gutturalem significandam.*

d Theophili Vice-domini, *non* Archidiaconi, *conversionem et salvationem, vide sis* 4. *Februarii, quo is ut Sanctus refertur.*

e *Scilicet* Michaelem *juxta titulos quos ei in Officio festi sui tribuit Ecclesia.*

f *Exempla vide* 3 *Februarii, quo colitur.*

g S. Martinus, *Episcopus Turonensis.*

h S. Maria Magdalena, *vulgo credita soror Lazari, et confusa cum peccatrice Evangelica. Nomen illius in Letaniis ponitur in capite sanctarum Virginum.*

i *Videtur hinc intelligi et ex lunatione infra notata confirmari quod res contigerit eodem an.* 1116, *quo miraculum illud factum fuerat.*

k *Mendum quidem video, sed necdum vocem aliam, quam apte succedere faciam.*

l Kenteford *in confiniis Eliensis et Suffolciensis Provinciarum, ad hanc tamen spectans, et ab illa minimum sesqui hora distans.*

m Synodus, *est conjunctio solis et lunæ, seu tempus novi-lunii. Ex Arabum autem calculo, quem etiam Christiani sequebantur usque ad Gregorianam Kalendarii reformationem anno* 1116 *censebatur et vocabatur Novilunium die* 21 *Julii, secundum cyclum Epactarum : sed revera numerari debuisset* luna tertia, *imo* quarta *inchoata censeri : et hoc est quod dicit* solem reliquisse lunam tertiam, nullis Epactis regulatam, *id est, abstrahendo a Regula Epactarum quæ ad triduum tunc fallebat.* D

A. THOM. EX MS.

n Nabathei, *populi Orientales in Arabia Petræa.*

CAPUT VI.

Moribundi duo subito convalescunt, prægressa Sanctæ apparitione.

Illud quoque silentio tegere indignum est, quod quemdam militem ineffabilis misericordia Dei, per B. Etheldredam, sanitati restituit. Hic non longe a monasterio S. Edmundi in propria possessione degens in villa quæ dicitur Berningeham, quibusdam occasionibus, forsitan eidem incognitis, in ægritudinem decidit, et invalescente paulatim molestia, venit ad lectum. Qui cum a medicis, eum curare non valentibus, imo de ipso tandem desperantibus, relinqueretur (ut de ceteris membrorum molestiis taceam) visum et auditum, necnon loquendi facultatem penitus amisit. Quem cum uxor sua et pignora servorumque familia, tam inusitata et multis inaudita valetudine vidissent afflictum; qui jam dudum omne genus gaudii omiserant, tunc ex superaffluenti mœstitia, non dico lætitiam, verum ejus memoriam execrantes erant; habitum (ut ita dicam) lugubriorem, non tam corpore quam animo assumpserunt. Cumque in tali passione, vel ut melius dicam in tali morte, quindecim diebus et totidem noctibus, absque ullo meliorationis indicio detineretur; toto tempore illo aliquam ex domibus Ægyptiorum, quando primogenita perdiderunt, qui videret, esse putaret; nisi quod hic plus planctus et doloris aderat; quippe ab omnibus vicinis suis (diligebant enim eum) plangebatur. E

Membris omnibus destitutus æger,

52 Sed cum cuncti familiares ejus jam majorem de sepultura solicitudinem, quam de sua reparatione spem haberent; aliis super ægritudinis magnitudine mirantibus, aliis pro salute infirmi rogantibus, omnibusque laboranti compatiendo ejus abscessionem dolentibus; Dominus, qui sapienter cuncta providet, pie de illius disponit misericordia. Nocte enim quadam sanctissima Virgo Etheldreda in villa S. Edmundi cuidam matronæ, nec bene vigilanti, nec omnino dormienti, apparuit : quam, utrum dormiret, dum percunctaretur; illa modo se de somno excitatam, vigilare dixit. Cui Virgo : Cras, inquit, postquam sol terris repræsentabitur, et per forum venalium, F aliquo forte vocante negotio, deambulabis; aliquos conquerentes audies ad invicem de homine, Leminer nomine, qui in villa quæ dicitur Berningeham ægritudine gravi detinetur : quorum cum querimoniam audieris, facta inquisitione quis ille sit, vel qua valetudine aggravetur, dices ad eos : Ite, lychinum *a* facite, et de eodem grabatum in quo jacet in circuitu cingite, scilicet a capite per dextram partem usque ad pedes per lævam usque ad pedes, deinde a pedibus per lævam usque ad caput; et postea lychino ceram superponentes, candelam facite : ipse vero si tantum convaluerit, eamdem candelam in insulam Ely, ad ecclesiam Virginis Etheldredæ, deferat, aut per aliquem nuntium fidelem mittat, quatenus per orationes ejus ab hac infirmitate convalescat.

dum lugetur quasi jam moriturus,

matronæ omnium ignaræ apparet Sancta; a

et quid pro ejus salute velit fieri

53 Cogitante autem matrona, quis esset qui secum de re sibi ignota et nocte loquebatur, nolens illam in dubio relinquere, cogitationibus suis Virgo respondit, dicens : Ego sum Etheldreda, quæ in Ely requiesco; et nihil dubitans de his quæ dico, fiducialiter

A fiducialiter age quæ tibi præcipio. Hæc dicens disparuit. Mane autem facto, mulier memor secretorum quæ sibi divinitus revelata fuerant, concito surrexit: et volens probare si vera fuerant quæ audierat, ad forum, forsitan propter alia negotia, sed pro illo præcipue, perrexit. Cumque per forum parumper venalia inspiciens, deambularet, auribus de diversorum vocibus expansis attendens, utrum aliquid de prædictis audiret; quosdam, sibi non satis notos, secum alterutrum ita loquentes audivit. Heu! heu! Leminer, amicus noster, moritur. Quos appropians, sciscitando dixit ad eos: Qui sunt sermones, quos ad invicem confertis? vel unde tantam in vultibus tristitiam prætenditis? Qui diligenter mulieri omnia per ordinem, quæ viro sæpe dicto contigerant, quasi compassive narrantes modum, et tempus infirmitatis monstraverunt; rogantes, si aliquod in tali negotio sciret utile consilium, indicaret.

A. THOM. EX MS. jubet indicare obviaturis sibi in foro.

54 At illa, quasi a bono Magistro edocta, dixit; Sero, inquit, cum post diurnum laborem, ut mos est laborantium, membra quieti dedissem; nobilis Virgo Etheldreda mihi, non perfecte dormienti, apparuit, et ista quæ dicitis seriatim narravit; addens, B quod modo probatum est, cum ad forum hodie venirem, vos de hac re colloquentes invenirem. Et adjecit mulier: Ite quantocius ad domum ægroti, lychinum facite, lectum ejus illo cingite; candelam facientes, per eumdem vel per alium, ad Ecclesiam prædictæ Virginis mittite, ut per illius orationes possit propitiante Deo melius habere. Hæc vobis non ex parte mea pronuntio, sed beatæ Virginis præcepto. Illi autem hinc anxietatem nimiam ægroti cognoscentes, illinc visionem Virginis divinitus allatam per mulierem audientes, præceptionem quam acceperant .... expleturi, ad domum jacentis sine mora revertuntur. Quid multa? Vir, de quo loquimur, amissa omnium membrorum libertate; oculorum, vel linguæ, necnon aurium privatus officio jacebat. Supradicti vero viri venientes, quod jussi fuerant implere cupientes, lychinum facere festinant, lectulumque gyrando ligant.

Hi auditis creduli,

55 Mirum dictu! Rem stupendam et auditu incredibilem, nisi horum qui præsentialiter viderunt relatione didicissem, dicturus sum. Nondum ex toto, licet satis festinarent, ægroti sanitatem desiderantes, grabatum cinxerant; et ecce, qui lumine carebat, oculos aperiens in eos respexit; qui ante loqui non poterat, quid facerent lectum gyrando interrogavit. At illi, præ admiratione attoniti et præ gau- C dio quasi de morte resuscitati, velut in extasi stantes, diu, quasi ab illo privationem sermonis mutuassent, tacuerunt. Ad se autem reversi, de se enim exierant, quantum admirationis, cum plus gaudii haberent, lingua eorum, nedum mea, nullatenus explicare valuit. Illi namque cum verba promere incipere vellent, audiens illos non loquentes, sed jubilantes, velle, non posse loqui. Sed alio qui nescio unde venerat instante, et interrogante quid agerent; tandem apparitionem Virginis Etheldredæ, et jussionem, necnon mulieris cui apparuerat ad eos revelationem, quod etiam idem præceptum expleturi modo lectum cingerent; in eodem cingulo candelam composituri ad honorem sanctæ Etheldredæ, seriatim indicaverunt.

dum jussa peragunt, loquela ægro redditur, qui rem intelligens,

56 Ille vero hæc audiens, et Deo pro posse suo, sanctæque Virgini suæ auxiliatrici devota mente gratias agens, dixit: Deus, qui Ezechiæ Regi augendo vitam, ut pœnitentiæ tempus tribueret, infirmitatem abstulit; ipse me, pietate sua et orationibus famulæ suæ sanitati restituit. Quapropter facite candelam festinanter: quia ad ecclesiam Virginis Etheldredæ desidero currere velociter. Facta candela vir, recepta omnium membrorum sanitate, de lecto surrexit; et ad ecclesiam sanctæ Virginis, candelam secum portans, lætus et hilaris perrexit. Quo D cum pervenisset, super altare candelam posuit: factaque oratione non modica, lacrymis abundanter interim fluentibus, paululum respirans, servum se beatæ Virginis Ætheldredæ ex corde puro devovit; referens cunctis audire volentibus omnia quæ ei contigerant.

ac mox sanatus, votivum cereum ipse defert.

57 Mirabilis S. Ætheldredæ gloria, quæ de summo fonte sanctitatis emanavit, multis vicibus in multas effluxit Provincias, totamque Angliam insula sua illustravit. Hæc enim insula Elyensis, sancto Corpori præstans hospitium, omnibus Angliæ partibus notissimam sui famam, pro assiduis intulit virtutibus, quæ in exteras etiam translatæ regiones, multos quotidie de locis remotissimis ad sui venerationem adduxit. Inter hos miles quidam, Robertus de Alta-Ripa, rebus quidem terrenis convenienter ditatus, suæque probitatis notitia apud Arundelli *b* provinciam pro magno habitus, hoc modo Sanctæ nostræ probavit potentiam, quod gravi morbo divino percussus est judicio. Cumque universum stratum ejus ita versaretur in infirmitate ejus, ut diuturnitate languendi omnibus suis in fastidium et contemptum verteretur; rarus erat qui ejus molestiam E sustineret. Sola ergo superstite memoria, totus jacebat funus; nec jam aliud expectabatur, nisi sola quæ restabat mortis consummatio. Tandem vero mulier quædam suasit ei votum luminis ad locum nostrum facere, narrans ei de virtutibus Sanctæ, quod facile sanitatem per ejus posset consequi misericordiam.

Alius in Arundelli Prov. b ad mortem æger,

58 Post decessum itaque mulieris tribus diebus emensis, cœpit secum graviter conqueri, tum quia nec moreretur nec convalesceret, tum quia sua eum familia sic contemneret. Deinde resolutus in lacrymas: O, inquit, sanctissima Virgo Ætheldreda, si vera sunt quæ de te narrantur, fac me tuum sentire suffragium: et ego de cetero statum vitæ meæ in melius ordinabo, tuaque limina cum honore tuo devotus requiram. Erat autem domus in qua jacebat lapidea tota, et a terra procul distantes habens fenestras. Cumque vir ille, de salute sua cogitans, lassus laborando jaceret; subito quædam persona, puellarem præferens habitudinem, per fenestram ingreditur, instar nivis candore vestium illustrata. Cujus subitus ingressus et insolita pulchritudo viri sensus non parum solicitos effecerant, inferendo ei tacitas dubiasque cogitationes, quomodo sine scala F et strepitu illa deforis ad se pervenisset. Nec moratur Virgo virum alloqui, multisque suspenso æstimationibus; Ego sum, inquit, illa Etheldreda, cujus tibi putas profuturum auxilium: nec in hac causa tua falletur sententia, sed cito consequeris quod optasti. Noli ergo ultra de me varias tractare opiniones: sed verum sciens quod tibi dicitur, vitam tuam ut proposuisti corrige, primumque ecclesiam meam Elyensem cum luminari require. Deinde ad S. Jacobum Galliciæ festina pergere; unde revertens, de cetero quid agas sapienter attende.

ab invocata Sancta sibique apparente, jubetur in Ely ire:

59 His dictis Virgo disparuit; et ille, statim ab omni morbo se curatum sentiens, vehementi clamore et integerrima voce famulos convocat, calceamenta postulat, seque ad ecclesiam ire velle indicat. Illi, [delirare eum] putantes, Signa, inquiunt, Domine, signa pectus tuum crucis Christi signaculo, per quod citius ab hac vesania libereris: quid enim tibi et calceamentis, qui tanto tempore languisti? ecce data sunt alibi calceamenta tua, quod ea tibi servitura desperavimus. Verumtamen si sciremus hanc tibi factam misericordiam, ut calceamentis uti posses, cito haberes quod postulas. Subitus namque commeatus tuus sermonem tuum videre facit insanum: nisi

et subito convalescens,

A nisi quod sobrius gestus tuus quamdam spem incredibilem, sub aliquo metu videtur promittere. Quibus ille : Nolite, inquit, Dei misericordiam æstimare furorem; sed velociter afferentes quod peto, sustinete, donec ab Ecclesia redierim et vobis narrem quid viderim.

stupente familia calceos petit,

60 Præparantur igitur calceamenta, pergit oratum, refert Sacerdoti visionem, confitetur peccata, sumit pœnitentiam, redit domum, narrat promissum ; gaudent audientes, accurrunt amici, Deum et S. Etheldredam collaudant universi. Deinde præparatur honesta profectio ; tantaque alacritate iter arripuit ad Elyensem hanc ecclesiam, ut velocitatem euntis rarus famulorum suorum posset adæquare : tandemque istuc veniens, post orationem suam, rei ordinem ductus in capitulum coram omnibus nobis enarravit, fraternitatem accepit et cetera profecturus gaudens abiit. Hæc quoque vir ille, notissimus in provincia sua, fecit [alibi] notissima, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, cum quo S. Etheldreda vivit in cœli palatio : quæ nos in hujus vitæ spatio [foveat] sancto ejus solatio, [donec] nostra sit in cœlis conversatio, per omnia secula seculorum. Amen.

ac mira velocitate iter conficit.

B

ANNOTATA D. P.

a Lichinus, *funiculus gossipinus, lampadi aut candelæ ad fomitem servire aptus,* Ellychnion *integre dicitur : de modo autem isto mensurandi ægros, sæpe actum in vitis Sanctorum, præsertim Britannicorum : quin et oppida ab hoste vel peste periclitantia sic mensurata legimus.*

b Arundelii *Ducatus cum cognomine oppido in Sussexia, ab Arunte fluvio interfluente nomen nactus, haud procul ab Oceano ad meridionale latus Angliæ prope Cicestriam situs est.*

CAPUT VII.

Conspecta in sua ecclesia Sancta, et Angelico cantu honorata ; captivus solutus ; thesaurus haud impune ablatus.

Excellentissimi Senatus Elyensis Ecclesiæ ingenuis Patribus, Municipii larensis *a* indignus conservator *b* Capitolii eorum Osebertus. Splendor beatæ et gloriosæ Virginis Etheldredæ, quæ per diversas partes orbis diversis fulgurat virtutibus et signis, novam vobis spiritualis tripudii repræsentat lætitiam, et gloriosam suam magnificat mundo declaratam solemnitatem. Res est in propatulo, relatu digna et pretiosa ; quam mihi vir auctoritatis et gratiæ Dominus Osbertus retulit, prior Daventrensis *c* Ecclesiæ, cujus vita egregia et virilitatis forma præeminet in Domo Domini, et religiosa conversatio exemplar est fidelibus ad cœlestia suspirandi. Monachus namque Cluniacensis idem est a diebus antiquis ; et primo Canonicus in Brommiensis *d* campi fulsit ecclesia, in cujus confinio contigit historiæ sublimitas vestris conventibus memoriter retinenda. Diuturno præterea tempore eleemosynam dividens, ex S. Virginis Mildburgæ *e* sobria congregatione, Clericorum multitudinem ex fragmentis senior recreare consuevit : quorum quædam Religiosa hujus relationis testis existit. Consortes autem eorum facti sunt in itinere, quibus gloriam beatæ Virginis dignatus est Dominus de supernis revelare.

a b Clarensis Procurator scribit Elyensibus C *c audivisse ex Priore Daventrensi,* *d*

62 In provincia Imbrorum *f* (ecclesia) lignea antiquitus fabricata est, quæ a beato Anna, Orientalium Anglorum Rege, dicitur olim fuisse constructa. Hic carnalis genitor Etheldredæ gloriosæ Virginis extitit, prædictamque in transitu basilicam fundavit. Fines enim regni sui quorumdam desiderio excesserat amicorum, ut eos dulci cognationis affectu familiarius inviseret, et sui præsentia partes Occiduas aliquanto tempore satiaret. In reditu vero construxit hanc ædem, cœlestibus postea miraculis redundantem ; quæ in Britonum confinio et Anglorum posita, nomen a beata Virgine obtinuit Etheldreda : ejus namque adhuc hodie ecclesia dicitur, et in eadem ad honorem Dei ipsa a fidelibus invocatur.

f quod in veteri quadam ipsius Sanctæ ecclesia,

D *A. THOM. EX MS.*

63 Cum vero familia cujusdam memorandi militis, Hereberti videlicet de Furcis, per hujus loci diverteret campestria, ut de una mansione ad aliam deberent mansionem milites tendere ; quædam matrona, quæ liberos ejus educare consueverat, orandi gratia voluit introire : consodalibus autem suis persuadere non potuit, ut quisquam ad orationis domum secum vellet procedere, et sanctæ devotionis in ara mentis Domino vitulos immolare. Ipsa tamen tacta Spiritus sancti gratia, propriumque complere gestiens desiderium, ingreditur, ut totam se mactet in holocaustum.

oratura in transitu illac pia mulier,

63 Illapsa intra ostium femina, repressit cito vestigium : hinc enim terror illam percussit mirabilis, et inde confortabat visio cœlestis. Considerat namque ante Altare Virginem orationi incumbere præcellentem, cujus tam venusta erat species et tam decora pulchritudo, quod humano explicari non posset eloquio, quæ manu *g*..... altera præferebat psalterium, et cereum altera gestabat accensum. Sic cum talibus instrumentis inseruit se Virgo orationibus sacris, cum mulier ad illam propius accedit, et de nota vocabuli diligenter inquirit : Quæ es, inquit, Domina gloriosa? qualis es? et unde tanto splendore conspicua? Edicito mihi pro Christo celebre nomen tuum, quæ tam venustum et insignem conspicio vultum tuum. Cui Virgo splendida responsum reddidit, eamque affabili dulcedine mulcere non tardavit. Quandoquidem mihi amorem Dei rememorari satagis, et per eum omnem mei notitiam inquiris, Etheldreda Virgo sacra nomen meum dicitur, cujus virginitatis integritas cœlesti Sponso copulatur : quod vero tibi Deus dignatus est ostendere, nemini studeas revelare. His dictis Heros generosa conticuit, et femina quamdiu voluit oravit. Oravit Virgo excubans ante aram in sacrario, orabat prostrata extra Chorum mulier in pavimento, sive pavimentum sit, sive solum, devotæ sibi ministrabat orationis arcanum. Quamdiu in ecclesia mulier fuit, cœlestem Personam vidit : quando vero exiit eam interius dereliquit. Rediensque ad consortes, quæ præstolabantur in itinere, quod erat viæ reliquum hortatur maturare.

E *ipsam viderit orantem ante altare* *g* *cum psalterio et cereo in manibus ;* F

64 Ascensis autem equis et succincte expeditis, audiunt repente ex ecclesia cœlestes resonare concentus in aere, et supernum melos Angelicis vocibus solenniter insonare. Quid hoc inquiunt quod audimus? quæ est tanta dulcedo, quam auribus haurire non consuevimus? Aliqua suavitas supernæ miscetur harmoniæ, quam Deus fortasse nostris dignatus est mentibus revelare. Tunc altrix militaris matrona prolis, O inquit, miseri et infelices! O infantes et desides! vos per incuriam vestram atque inertiam cernere noluistis mirabilia Domini, quæ per ejus gratiam [mihi] contigit in ecclesia paulo ante speculari. Vidi nempe in illa B. Etheldredam, insignem Virginem, cœlestisque radii ineffabili pulchritudine radiantem ; cujus psalterium et ardentem cereum intuita, tantæ gloria contemplationis gratulor insignita : eo autem cœlestium fistulæ reboant organorum, quo densa per eum redundare solet copia miraculorum. Qui tristes et mœsti supra modum effecti, ad Etheldredam redire deliberant prædictam, si forte beatæ Virginis faciem speculari liceat

indeque regressa ad vitæ socios, *cum iis audierit cœleste melos :*

A liceat gloriosam. Ad Basilicam vero gressu perpete percurrentes, cœlestis aditus non meruerunt oraculum, nec cœlestium haurire meruerunt dulcedinem Angelorum. Ita sublatum est eis ex omni parte quod cupierant; nec gloriam Dei intus conspicere, nec hymnis ultra meruerunt Angelicis interesse. Expeditis iterum jumentis iter arripiunt, et cum longius aliquantum progressi essent ab ecclesia, melos cœleste continuo concipiunt in via: eodemque modo quo prius secundo redeunt, et quanto propius ad ecclesiam erat accessio, tanto major superni concentus sentiebatur diminutio; suo autem frustrati revertuntur desiderio. Tum paululum progressi cœlesti tertio refoventur dulcedine, et mirantur ex audita vocis Angelicæ suavitate; redeuntesque properant ad locum quo melos resonabat in aere, amplioremque tonorum sperantes concordiam, Provinciam percipiunt nectarea dulcedine vacuatam.

A. THOM. EX MS. quod illuc redeuntibus audiri desitum,

recedentibus usque ter auditum,

65 Intelligentes vero Deum suo crudeliter exacerbatum esse peccato, deflent humili cordis amaritudine, quia divinam miseri offenderant pietatem. Quid amplius? usque ad densam pæne noctem consumpserant diem, euntesque ac redeuntes organorum amittebant harmoniam cœlestium, nec lumen eis infulsit diu desideratum. Pergunt itaque, quo eos iter vocat, ad hospitium, et mirabilem sacræ Virginis Etheldredæ prædicant apud Deum gratiam meritorum. Venerabilis Osbertus Prior Daventrensis ecclesiæ, cum adhuc eleemosynam divideret pauperibus S. Mildburgæ Virginis, hoc ex eorum ore veraciter didicit, quibus id Deus audire partim annuit, partimque negavit: quorum testimonio fidem faciebant lacrymæ, et longa suspiria de profundo cordis altius revocata. De eorum namque fide vir non deficiebat egregius; quos et de cella paupertatis Christi frequentius ante refecerat, et de relatione veridica non dubitabat.

ipsimet dolenter retulerunt præd. Priori.

66. *h*. Quidam institorum negotii sui causam apud Coventriam *i* exacturus, varias illuc merces rhedæ vehiculo intulit. Viri nomen Aldanus, et hic Burgensis incola adhuc superesse dignoscitur. Cumque de nundinis domum rediens transitum haberet per Castellum de Kylingaworda; illico ad Ely a quodam capitur, arctissime manus post terga ligantur, ad castrum ducitur, ibique nodoso funiculo cinctus caput, et usque ad pressionem sanguinis adstrictus, gravissimam redemptionem exigitur, nec tamen pollicetur: pauper enim erat, maluitque vitam suam periclitari quam fidem. Tortores vero sui,
C manibus strictissime junctis, vinculum capitis ei solverunt; duriora promittentes, nisi velociter pretium sui ediceret. Quibus ille; Omnia, inquit mea et me ipsum habetis: malo mori, quam sub fide promittere quod non potero solvere.

h i Mercator Elyensis, Coventria rediens,

captus et dire tortus lytri causa,

67 Dumque illi pluribus instarent, quid de eo facerent pertractantes, cœpit anxius cogitare de virtutibus S. Etheldredæ, et maxime quomodo Brithstanum liberavit. Oravit ergo cogitatione magis quam voce dicens in corde suo: O sancta! o sancta! o pia Domina mea, famosissima Virgo Etheldreda! Sicut liberasti Brithstanum, libera et me miserum de vinculis et hominibus istis. Miroque modo solutas suavissime sensit manus, totumque dolorem vinculorum ereptum mitigari. Exultat homo de cœlesti auxilio; et majori spe animatus apud se cogitavit, eadem virtute posse præsentes hostes suos, ne se viderent, excæcari, quando eis nescientibus sic potuit solvi. Stans itaque inter eos, die adhuc clarissima, divina instinctus audacia, per medium illorum transiit; et ad nemus, quod dimidio pæne milliario illinc distabat, nullo vidente confugit.

invocata Sancta vinculis solvitur;

et per medios hostes inconspicuus elabitur

68 Et ut ostenderet Dominus, humanam industriam contra divinam nihil posse potentiam; tunc D demum hostium oculos aperuit, cum intrantis in nemus vix possent posteriora videri. Quod videntes, fugientem captivum horridis clamoribus insequuntur; prædamque Dei, missis ad vestigia canibus venari conantur. Currunt ergo canes, currunt prædones, sonat strepitus post terga fugientis, nemus ad clamorem retinuit, resonat de vallibus Echo. Sed qui captivo dederat fugiendi præsidium, tutum ei tribuens evadendi solatium; invenit enim in densitate nemoris concavam quercum, cujus concavitas in summum tendens duos aut tres homines latissime caperet. Itaque homini cursu fatigato, vires rependi timor administrat: jamque in oblatum sese recipiens latibulum in interioribus arboris servabatur. Canibus verum in cassum circa quercum latrantibus, insectatores fessi desperatum laborem omittunt, canesque suos revocantes, reditus sui signum elapso fugitivo transmittunt. Ille autem confestim surgens de latibulo, gratias agens S. Etheldredæ meritis, qua potuit festinatione patrium solum repedavit, et hæc ubique narravit.

usque in silvam;

ubi insequentes se fallit in cava quercu abditus.

69 Symeone autem Abbate viam universæ carnis ingresso, quæ damna ecclesiæ extranei intulerunt, aut quæ mala contigerunt, vel quid sui commiserunt, in loco revelamus; ut jugiter innotescat in E nationibus. Nimirum de Abbatis obitu septem adhuc Monachi superstites ex suis, quos illuc transvexerat, mœsti, conturbati sunt, tremor apprehendit eos. Intenti enim erant inde, illic [nihil] commanentibus tutum fore ulterius, vel admodum suam prævalere industriam, neque ad nutum sui amodo cuncta vel consistere vel spectare; paraverantque jam Wintoniam celerius remeare. Ceterum ne immunes et vacui redeant, pudoris argui timebant; stimulisque accensi invidiæ, simul et cupiditatis æstu inflammati, demoliri omnia et perdere avidius tentant. Ubi nullatenus profecerunt; aliqua saltem velut minima proponunt. Ergo simulatoria verba intentant, callida argumenta [multiplicant], dolo dolum accumulant; et quasi justitiæ operibus studeant jam collocato in ecclesia Abbatis corpore, ipsi et velle et obnixius orare pro illo debere se asserunt; Monachos autem loci, pro Pastore et Abbate exequiis accumbentes, nutibus ac signis procaciter recedere ab ecclesia, et ad cibum ire compellunt.

Mortuo Ab. Simeone

Monachi Vintoniam ab eo adducti,

prætextu orandi ad corpus

70 Obseratis mox interim ostiis se introrsus recondunt; ad bona quæque et optima ut amentes prosiliunt, sibique rapiunt et assumunt: videlicet F indumenta plurimum ornata, pannos sericos, et cortinam valde pretiosam et nobilem, qua nulla pretiosior circumquaque æstimari aut inveniri potuit: paratura enim ipsius auro intexta tota apparuit. Verumtamen et phylacteria, cum Sanctorum multorum Reliquiis irreverenter de feretris extractis; insuper caput beatissimi Confessoris Domini Botulphi, simul et majora ipsius ossa; capsa violenter effracta, penes se recondunt et detinent: sicque sublatis his et omnibus quæcumque rapere potuerunt, cum multo argento et auro refectis sarcinis parati recedere non differunt. Et factum est. Quarto etenim die, gaudentes seu de prædæ magnitudine et cum victoria proflictis hostibus, veloci cursu ad Geldeford *k* prospere devenerunt. Illic hospitio susceptis ac diutius epulis et ebrietati vacantibus, accenso grandi igne in medio, flammis subito erumpentibus domus tota succendebatur. Quod illi convivæ cum aspicerent, fugerunt foras, nil auxilii ferre valentes domui perituræ, et sua introrsus omnia relinquentes: ubi Dei judicio, in ultionem fraudis suæ, penitus combusta sunt universa; ne secum Wintoniam, ex multa copia spoliorum, vel prorsus aliquid deferrent; quæ ut infideles servi et inimici nequam;

pretiosiora quæque auferunt;

k

sed in hospitio amittunt omnia,

A nequam; Domino et Beatissimæ Virgini Etheldredæ abstraxerant : sed igne cremantur, et in cineres rediguntur.

71 Cumque apud suos in Monasterio, quod gestum est in via, quidve ipsis contigerit nuntiatum et deprehensum esset; afflicti pariter Wintonienses, nimium gementes de facto redduntur; et propriis correptionibus hujus rei auctores, ac nefandæ transgressionis excessum ferire aggressi sunt; et crudeli examinatione indebitæ præsumptionis audaciam castigare nullatenus omiserunt. Hoc verbum illic et apud veteres nostros vulgatum est usque in hodiernum diem, et credibili affectione narraverunt nobis; ut discant posteri semper fieri detrimentum bonorum, in administratione externorum.

et Wintoniæ, prout meruerant, castigantur.

ANNOTATA D. P.

a Clare, *oppidum Suffolciæ, medio fere inter Ely et Colcestriam* 10 *leucarum itinere, ad fluvium.*

b *Licet* Capitolium *per se significet arcem vel curiam, suspicor tamen hic poni pro* Capitalibus bonis, *seu juribus monasterii circa oppidum prædictum, quorum hic Osebertus* Procurator *fuerit.*

B c *De* Davintrensi *Ord. Cluniacensis* Prioratu, *in agro Northamptonensi fundato sub an.* 1066, *vide Monasticum Anglicanum pag.* 672. *Est autem oppidum inter Northamptoniam et Warwicum, distans ab Ely circiter* 26 *leucis.*

d Brommiensis ecclesiæ *situm necdum comperi.*

e *De* Wenlocensi *S. Mildburgæ monasterio, in diœcesi Heresfordensi, agit Henschenius ad illius diem* 23 *Februarii.*

f Imbros *hic credo dici* Humbri *fluminis accolas, trans Lincolniensem diœcesim Eboracensi subjectos,* Northumbros *alias dicimus.*

g *Expungo vocem* instrumentis, *ne sensum turbet, verosimiliter ex sequenti linea, ubi iterum occurrit, perperam hic assumpta.*

h *Initium sic legebatur,* Super ita gestum est quod narramus, *quod sensum non habet; et si integre legeretur fortasse respiceret ad titulum,* Quomodo captivus liberatus evasit.

i Coventrey, Coventria, *in Comitatu Warwicensi Episcopalis, sub Archiep. Cantuar.*

k *Crediderim non procul ab Elyensi districtu abfuisse locum : non vacat tamen operosius indagare, sed Anglis dimittere eam curam placet; a quibus hæc et alia edocti, libenter supplebimus qualemcumque defectum.* C

CAPUT VIII.

Puella, triplici visu monita visitare sepulcrum Sanctæ, et pro inobedientia mulctata dextro oculo, ad ipsum illuminatur.

In secundo consecrationis anno Domini et Patris nostri Nigelli *a* sanctæ Elyensis Ecclesiæ Pontificis Venerandi, octavo Idus Junii, hora advesperascentis diei, celeberrimum satis innotuit miraculum, ad beatæ Virginis Etheldredæ sepulcrum. Virgo namque formosa, fama et natalibus generosa, et (ut perhibent qui noverunt) moribus conspicua, et honestate laudabilis, oculo tantum sinistro videns, ablato sibi penitus dextro, ad excubias sacræ Virginis illuminari meruit, et colores rerum utriusque hausit luminibus : quod sacra revelatione qualiter acciderit, vera relatione titulus explicabit. De provincia Merciorum, in antiqua urbe Circestria *b* nomine, prædicta puella parentibus inclitis orta resplenduit. Quæ patre citius orbata, jam adulta ad occidentales Saxones matrem comitata transmeavit.

a Anno 1135

puella Circestrensis,

b

Ibi genitrix sua sortita bigamiam, cujusdam illustris viri Ranulphi vocabulo sociatur lateri in famoso Waringeford oppido, celebri memoria beneficiorum viris fidelibus amplectendi; qui ex eo quod corpulentior extitit, agnomen a grossitudine Grossus accepit. Inter locupletes ceteris non inferior, instituit Virginem, tamquam filiam, pudicitiæ honestate splendescere, et ad opulentos reditus morum venustate suspirare. D

A. THOM. EX MS.

apud Vitricum in Essexia educata,

73 Hæc nocte aliqua, dum nocte decubuit, visione perterrita, ægrotare graviter cœpit. Vivido enim colore et perspicacibus oculis ei Virago splendens apparuit, cujus inexhausti vigoris fortitudinem sensit. [Hæc] adstans cubiculo, semi vigilantem in facie acriter perculit, adeo ut de naribus unda profusior sanguinis exiliret, et sua inundatione vestes contactas inficeret : atque dextrum latus ejus magno conamine feriens, commota et torvis inflammata luminibus, in nullo eam alloquens, reverenter abcessit. Et expergefacta somno, pariter ac somnio Virgo, mox gravissimo languore decoquitur, et tota familia de ejus adversa valetudine perturbatur. Accedentes propius relatam intelligunt visionem, in sanguine veritatis conjicientes imaginem. Et quia per Salomonem dicitur, Virga atque correptio tribuent sapientiam, puer autem qui dimittitur voluntati suæ confundet matrem suam; Deus eam fortassis erudire dignatus est hujusmodi flagello, [ne] virginitatis posthac subjaceret periculo. Ad humilitatis ergo custodiam hoc modo corporalia illata sunt Virgini detrimenta.

ab apparente sibi quadam Sancta noctu percussa,

Prov. 29, 15

E

74 Dies noctem eamdem subsequens sexta *d* feria extitit, qua Christus pro mundo cum zabulo conflixit. Tantæ infirmitatis accessit testimonium, si sibi suppeteret; ut sub celeritate faceret testamentum. Virgo per totam gravatur hebdomadam, usque ad diem quam Jovis vocabulo apud Gentiles Ethnica insignivit consuetudo. In hac dum spiritus pœnis deficeret, ministros Ecclesiæ diligenter exquirit : et facta confessione Sacramentisque Dominicis fideliter sumptis, inter manus suorum confestim commutuit. Cum nocte iterum eadem, quæ sequentem lucem *e* qua creatus est homo præcedit, adest persona nobilis, candidis amicta induviis, imperiosæ videlicet mulier auctoritatis. Heus tu, inquit, Remburgis, vigilas, an dormis? Cumque illa prorsus elinguis nullius responsi modulos ageret, sed versa ad parietem tamquam in mortem resoluta jaceret; Heros prædicta rursus adjecit, eamque proprio nomine secundo vocavit : Cur, inquit, Remburgis, responsa non tribuis? Nullius in mundo filia Cæsaris, nullius Consulis eminet progenies principantis, quæ meam vocem libenter non exciperet, et interrogata diligenter responderet.

d sed octava post die,

e

ab eadem rursus apparente

F

75 Audivit hæc omnia, sed respondere Virgo non potuit. Tum illa tertio, Expergiscere Remburgis, ait, expergiscere; video enim te mirabili oppressam stupore. Reversaque insignis Heros postmodum ad ipsam, Nimis, inquit, nimis expecto. moras innecto nimias in loquendo :prolatoque flore, quem de sinu extulit, in os puellæ citius immisit. Vox ei et lingua protinus redditur, et tamen a somno non excitatur. Et mulier; Agnoscisne, inquit, o Remburgis, faciem tecum verba conferentis? scisne quæ sim? unde, et quare venerim? An sentire vales? Medela restituam hac, quam circumfero, carnem ægrotam. Cui juvencula : Sentio, inquit, Domina, sentio. Ita, mediante Dei gratia, convalesco. Tum femina Nobilis, Heros et ipsa æque laudabilis; Juste per me, ait, consequeris remedium, cujus percussum dextra corpus gestas aggravatum : lurida meis ictibus ora pallent macie, et latus tibi luridum arescit in dolore. Proinde misit me Domina mea Virgo et Regina insignis Etheldreda, quæ ma-

curari sibi quadamtenus visa,

jubetur plenam sanitatem ad tumbam S. Etheldredæ petere

A. THOM. EX MS.

A tris tuæ lacrymas ultra ferre non potuit; tibique antidotum pro medio destinavit. Et supero cœlorum cardine lapsa, ab illa tibi ad salutem per me transmittitur hæc medela; imperatque tuam sibi sisti præsentiam, periculosis casibus deinceps eruendam. Pulsaverat jugiter mater ejus, a prima die infirmitatis, ad januam clementiæ Etheldredæ sacratissimæ Virginis; et eam singulariter solam, præ ceteris Sanctis, precibus et lacrymis ad copiam flexerat pietatis.

interimque triplici apparentis contactu magis relevata,

76 Gratias ago, junior intulit, quia nihil in corpore adversitatis resedit : abierunt morbi, redierunt vires, quique corpus occupaverat languor abscessit. Sarcinam inquit, adhuc gravem et molestiam pateris, nec ita ut æstimas omnino convalescis : sed esto, filia, (patiens) paulisper, et sustine, et omnino curaberis ab eodem languore. Admovitque lateri suaviter manum, et perforato sine dolore intorsit, et extrinsecus usque ad cubitum corpus leviter attrectavit suorum summitate digitorum. Tum juvencula virgo : Nihil periculi, inquit, est, o Virgo : ecce sum, Domina, sospes et valida tota, adversa valetudine jam depulsa. Morbus, illa respondit, a te B gravis exciditur, necdumque perfecta incolumitas reparatur. Retraxit ad se mulier dextram, et denuo intrusit, ut allevaret illam; opusque priori simile peregit, et secundam vicem primæ supputavit. Modo, inquit Remburgis, o Domina, convalui, ex integro reddita sanitati : et illa, Prope fiet, ait, ista curatio, medicamine cumulato. Quod ergo bis prius egerat, in nomine sanctæ Trinitatis de cetero supplet et manum a corde ejus, et ab interioribus brachium removet; linitque unguento latus quod exciderat, et pristinæ sanitati delibutum reformat. Admonet instantius iterum, ut sepulcrum beatæ Virginis adeat, nec in expediendo itinere moras innectat.

spondet se imperata facturam;

77 Favet Virgini virgo pro voto : quidquid imperantis sedet arbitrio : Præsto sum, inquit, quod præcipis exequi, et beatæ Reginæ sacris ædibus præsentari. Vade, inquit tertio Persona; ne differas, quod tibi injungitur ne dimittas. Reminiscere, quanta in Regina præcellit excellentia cujus te bonitas saluti restituit; et cum ad illam veneris perfecte reparabit. Subjungit Virgo verbum alacrius exhibitum, se sponte nullatenus frustrari quod promiserat, si tantum Comes adsit, qui ei opem ferat. Cujusmodi, inquit, o Virgo, quæris adjuvari præsidio? Respondit, Puella sum impotens, paterno de- C stituta solatio, subjecta meæ genitricis imperio, nec absque ejus nutu consilio subjici licet alieno. Hæc verba respondentis tacitus attentiusque rapiebat, alloquentis autem vocem vel habitum audire vel videre non poterat Frater, secus illam lecto assistens, germanæ casibus fortunæque misericorditer condescendens. Hanc itaque veritatis imaginem nequaquam falso somniat animus, quam sine cunctatione ad virtutum opera cœlestis judicii compellat effectus. Mulier autem illa, personam reddens auctoritate plenam, hujusmodi verbis alloquitur Virginem, ostendens vultum solito severiorem. Mandata, inquit, profero, blanditiasque minasque propono, necessitates quibus eruaris allego. Imperavit Regina, compleantur imperata. Etheldreda Virgo sanctissima hæc est Heros mea, cujus vice monitio fit, quamvis alterius edita voce. Nunc quid prætendis excusationem, et opponis errorem, neque ad illam iter acceleras, cujus te gratia copiosa prævenit? Qualis sit ejus virtus et meritum, per hoc impressum cognosces tibi signum; nec cito dedisces consuetudinem cujus expertam senties veritatem. Verbis amarius increpat, vultu minaci corripit; dumque rem exhibet hanc sibi difficilem, ex ostensa reddit

sed deinde sui juris se non esse prætexens,

increpatur de cunctatione,

et oculi dextri usu privatur.

iracundia cautiorem : arreptaque palpebra cui D dextrum imminet supercilium, super pupillam traxit, et hujusmodi verba minando subjunxit : [Propter] salutares admonitiones quas negligis, et medicamentorum compositiones utilium quas subterfugis obliqua fide, dexter obliquabitur oculus, ut obtutu careat in humanis rebus : nec prius lucis antiquæ reperies prærogativam, quam sanctam Dei Virginem adeas Etheldredam

Apparet tertio eadem Sancta,

78 His ita prælibatis Virago disparuit. Tum virgo evigilans, lacrymas junxit, verecundiæ comites, veritati visionis fidem facientes; nec dolore potuit amplius torqueri quam pudore. Hæc autem prædicandæ miseratio gratiæ, non alea fortunæ, quamquam ad Dei laudem et gloriam lucem abstulerit puellæ visibilem, integram conservavit animæ libertatem. Sic in infortunii salo dum fluctuat, tamquam in solo sapientiæ utitur instrumentis : temperavit ratio cæcitatem, discretio miscuit spei bonæ fiduciam; ut nec a virtutum bono decideret, nec eam desperatio fatigaret lipientis oculi Quam honestius sufficit, virgo incommodum per dies octo tegit. Cum quinta advesperascente feria dies clauditur, et E a noctis confinio sexta lux inchoatur; contubernales ejus sese locant ad requiem, et ipsa in cubiculo disponitur ad quietem. Venit ergo tertio, quæ denuo venerat, et proprio puellam vocabulo clamat : Remburgis, inquit Persona, iterum redii : en de te solicita ad te rursus accessi. Quæ ad hæc verba confinis facta parieti, Matronam herilem collegit sessioni.

una cum alia minori,

79 Cum repente quædam staturæ mediocris, femineo sexui femineum præferens habitum, truci vultu truculentum condit edictum, repleta asperitatibus et plena minarum. Quid inquit, o detestanda juventus, tantum ausa nefas, Dominæ meæ toties intimatum supersedisti imperium? Qualiter attrita fronte postponere non puduit, quod tibi tanta Regina ut faceres imperavit? Quomodo ad tantam devoluta es in stupore mentis insaniam, ut prævaricatrix existeres contra legem, tibi specialiter assignatam? Quod tibi beata Virgo Etheldreda facere præcepit, pravæ mentis inertia complere cur tardavit? Inconstantiæ autem et levitatis nævo notabilis, rationis refugisti libram sententia tuæ indiscretionis. Experieris argumenta : exequar ergo condignam, Domina mea imperante, vindictam, et quæ uberius meritis tuis respondeat, factæ indignationis pertingens ad ruinam. Tum Virago quæ prior advenerat, Ea, inquit, tantæ ministra Virginis et nuntii bajula, misericordiam præpone justitiæ, tantæque ultionis flagellum suspende. Tolle virgam, ut sententiam sentiat immutatam. Non possum, inquit, differre quod supplicas : nec audeo relinquere, quod dimittendum rogas. Punire præcepit Virgo incorruptibilis pro transgressione negligentiam; et per hoc advertas judicium districtæ severitatis et causam. Ingemuit Persona herilis hæc audiens, secundo pro puella et tertio intercedens. Cumque frustrata et inefficax ejus esset petitio, nec flecti tantis posset precibus mulier formæ minoris ad veniam; vindex culpæ per capillos mox assumpsit illam : arreptoque miro longitudinis clavo ferreo, quem penes se habuerat ante reconditum, inter oculum in capite crudeliter et cerebrum fixit, eamque intolerabili dolore perforavit. Injunctum, inquit, mandatum peregi, Imperatricis meæ obtemperans voluntati. Hæc dixit, et disparuit.

quæ inobedientiam castigatura,

F

non patitur se exorari a majori

sed clavum capiti infigere visa, disparet.

80 Tunc illa laudabilis Heros, salutiferi guttam liquoris clavo velocius ferreo instillans, expulit omne tormentum a capite, avulsumque [ferrum] longius resilivit a cervice. Factaque sospes iterum Remburgis, ab initio salvatur cœlesti medicamento. Res

Curat illam rursus major,

A Res ista, virtutum fulgore radians tota, divino testimonio commendatur. Leniens autem illam sermonibus blandis, quæ curatrix accesserat puellæ Persona imperialis cum maxima auctoritate clamat: Præclara namque res est, cujus tibi facta sum prænuntia, sæpius jam dudum de tuo profectu et sospitate lactata, hilariter debueras præstitisse, quod a te cum tormentis extorquetur. Exactum gratiæ colore potius quam timore, a beata mandatum Etheldreda, ne ulterius differas: sed ad illam, per te, ut potes, accedas: nec [enim] hanc tuæ salutis experieris artificem, nisi bona mater tua juverit operantem. Visita locum illum, quem cum Domina nostra pariter incolimus, et corporum nostrorum præsentia decoramus. Illic cum aderis, inter gloriosæ Virginis et Reginæ mausoleum sepulcrumque, ab Aquilonari parte decenter locatum, accenso cereo excubans, dulci sopore leniter obdormies; et expergiscens a somno, visum recipies, quo tot diebus cares: nec uspam siceræ liquorem ebibas tibi interdico, donec assistas loco frequenter memorato.

et ad iter suscipiendum animat,

81 Cura mihi de gravedine *f* oborta, hesternum B aquæ poculum ad ostium thalami, quodam mortis offendiculo, fecit evacuari: sed si glutisses haustum quem ore conceperas, et non evomuissent fauces quod hauserunt virus, in vase mortis quod latuit, ad æternam tibi patuisset ruinam. Pugno inter scapulas te quoque perculi, et ab hujusmodi interitu liberavi. Fac ergo rem optimam tibique salubrem, ut ire celeriter perseveres ad Virginem, cujus factam toties audisti jussionem. Imago visionis firmiter hæreat, unde rei memoria jecunda non recedat. Dies, *g* Armatæ trahens vocabulum, hoc in rure nequaquam te ducat ad vesperam; si salutem satagis consequi repromissam. Si vero perendinaveris, non egrediens oppidum, nec flamma devotionis tendat ad incrementum; cum minus amor in te vehementior fuerit, in hac tepebit impetus ejus tibi quæ mandatum dedit, nec ad meliorem [valetudinem] spirabis per illam, nec ad salutem pertinges concupitam: sed quod tibi gravius incumbit ut audias, pernicibus brachiis mors inopina rapiet, teque de hoc corpore arreptam elidet.

f

mortem intentans nisi obediat.

g

82 Species imaginis his dictis evanuit, et expergefacta a somno surrexit: revelationem genitrici insinuat, et ut iter acceleret instantius orat. Cuncta quæ viderat ocius innotescunt, et mater [et filia] C desiderata perficiunt. Occurrit etiam ex insperato germanus Frater Virginis, votivo exceptus officio, qui provinciæ defuerat tempore diuturno: apparat expensas et iter accelerat, et quo die sibi tempus constituitur, ad Elyensem insulam citius penetratur. Notandum celebriter quod sibi puella retulit accidisse, sub eadem luce qua ad S. Etheldredam, arripuit viam promotionis suæ: cujus ut fides fervebat in pectore, ita in corpore celeritas integræ sospitatis advenit; excepto tamen quod sibi dexter oculus patere non potuit. In eo autem itinere numquam ei somnus irrepsit, sed jugis vigilia exercitatos diu oculos fatigavit. Tandem perveniens ad sepulcrum sacratissimæ Virginis, et circa vespertina solennia devotis illi assistens excubiis; dum a plaga Aquilonari, ut sibi jussum fuerat, accensa lampade Virgo decumberet, factum est ut in pavimento leniter obdormiret. Revelaverat paulo ante senioribus Religiosis ecclesiæ, sibi quid acciderit, et cæcitatem oculi cum tumore qui eam deprimebat, eratque pudori gravius illatum superna manu supplicium; cum degener sanguis illius natales non inficeret, et rei familiaris angustia nobilitatis nomen infuscaret.

Ergo puella in viam se dat cum matre et fratre;

et ad sepulcrum Sanctæ leviter sopita,

83 Cum igitur aliquantulum concepisset juvencula gloriosa quietem, et sub sepulcro Sacratissimæ Virginis et Reginæ insignis Etheldredæ collocasset D cervicem; inopinato statim eventu ex dextro nare cruor exiliit, eamque a somno citius excitari sic coegit: quod manica sindonis qua induebatur apposita restrinxit undas profluentis sanguinis, ne pavimentum superfluitas attingeret noxialis. Et cum maxima devotione celsius exclamans, Gratias, inquit, tibi, Virgo prælucida, Regina venerabilis et gloriosa: quia sicut æstimo temporalia video, quæ clausa videndi hactenus fuerant instrumenta. Suppositoque quem manu tenebat ad maceriem cereo, sinistra sinistrum clausit oculum, et dextra dextro quoddam extendit signum, per hoc instituens experiri certius, quam probabilis esset sacræ revelationis effectus. Stupuere fideles qui aderant, quia una circiter hora superius turbidum viderant sidus et tumidum, et nunc splendidum contemplantur, totamque deformitatem sedatam. Attolitur cunctorum clamor ad sidera, vox popularis lætitiæ tripudiat, infinita fama ad ecclesiam excire non definit, quos amor Reginæ et Virginis e diversis regni partibus ad Dei laudem et gloriam illo congregavit. Sistitur ante sacram mensam Christi virgo splendida et decora: jamque vultus alacritate et faciei venustate E subtilius mutati, refert omnibus scire volentibus quid divina gratia in ipsa gestum sit; et, quemadmodum rei prædictæ contexuimus ordinem, luculenter explicavit.

A. THOM. EX MS.

mox sanguine ex naso fluente excitata,

oculum restitutum sibi declarat.

Publicato miraculo

84 Nos igitur, Jesu bone, in his et ceteris mirabilibus tuis, te Deum laudamus, te cœli ac terræ Dominum confitemur, qui beatæ Sponsæ tuæ et integerrimæ Virginis Etheldredæ longe lateque sic glorificas merita, ut cernentibus cunctis et audientibus appareant gratiosa. Hymnum autem, quem prædiximus, solemniter Præcentor incepit, Ecclesiæ tota congregatione alacriter cum spirituali gaudio et lacrymis Dei magnalia prosequente. Sciendum quod fideliter omnibus congruit, quod sicut revelationes ei factæ sunt tribus his diebus ad vesperam, quæ ab appellatione Jovis traxere nominaculum; ita sub hac *h* vespertinæ devotionis hora, ad salutis pertingere meruit incrementum. Quæ fletus uberiores largius profundens, et ad sacratæ Virginis mausoleum orationibus insistens, accepta licentia remeavit ad propria, suos exhilarans de sospitate sibi cœlitus reformata. Ex illa [die,] lumine debilitata Juvencula emersit *i*,.... quæ in instante gratiam curationis invenit. Fortassis autem gratiosa Virgo Christi, et Regina celebris Etheldreda, nostro tempore talia occulte nobis exhibuit, sed in tam F clara luce nullum tam solenne miraculum in serie moderna ostendit.

Te Deum laudamus cantatur,

h

et domum sospes puella redit.

i

ANNOTATA D. P.

a *Juxta Historiam Episcopalem,* Nigellus *fuit ordinatus Episcopus Elyensis secundus: anno* 1133 *Kalendis Octobris.*

b Circestria *in finibus Glocestrensis Ducatus ad fluvium,* Chur, *vulgo dictum.*

c *Hanc fuisse* S. Sexburgam *videtur intelligi ex dicendis num.* 97: *ubi eadem, cum alia staturæ minoris Sancta, puta filia* Ermenilda, *apparet; et num.* 80 *dicit, eamdem se domum cum S. Etheldreda incolere; nisi quis malit* S. Withburgam *fuisse alteram, eamdem quæ infra num.* III *apparet, ultura illatas Monachis injurias: ita ut duæ Virgines Virginis Etheldredæ famulas se profiteantur in hac narratione, multis locis perquam obscura, et verosimiliter huic libro inserta, sicut ab alio scripta fuerat, quemadmodum et duas Epistolas jam vidimus, nihil variato stylo relatas.*

d *Crederem intelligi Feriam* 6 *majoris hebdomadæ, quæ isto anno* 1135 *quo celebrandum erat Pascha* 7 *Aprilis,*

A. THOM. EX MS.

A *Aprilis, concurrit cum die* 5 *ejusdem; nisi ex progressu appareret intelligi eam feriam* 6 *quæ duabus hebdomadis præcessit* 6 *Junii, tunc diem Jovis; adeoque hic notari* 17 *Maji.*

e Plasmatio *quidem* hominis, *in variis Martyrologiis notatur* 25 *Martii; sed hic videtur simpliciter intelligi feria* 6 *subsequens aliam priorem.*

f *Ita scribo per conjecturam pro eo quod ecgraphum habebat* de grande.

g *Quæ hæc* dies Armatæ? *Subintelligo* Stellæ *vel lego* Armati, *et* diem Martis *suspicor notari.*

h *Quæ scilicet etiam* dies Jovis *fuit: nam initio capitis dicitur miraculum factum* 8 Idus Junii, *quæ isto anno* 1135, *currente littera Dominicali* F, *fuit feria* 5.

i *In hoc quoque epilogo opus Œdipo foret, deficientibus quibusdam verbis et aliorum sensu turbato, nam hic scriptum erat* in ista tantæ.

CAPUT IX.

Sanitas variis collata: Ranulphi Elyensium pro Episcopo Curatoris, seu potius tyranni, detecta proditio, sed non reparata injuria.

B

a Lethale apostema curatum

Uxor cujusdam Gaufridi de Burwella, erispilam, *a* quam Latini carbunculum vocant, passa est in gutture. Hujus apostematis lethalis tumor Medicis desperantibus vel absentibus, hoc modo curatus est quod invocata S. Etheldreda mulier eam penitus expuerit.

b a Colocestria peregrinus ad Sanctam c

86 Res ista, [quod *b* quidam languens ad vitam rediit] res mirabilis, res vere prædicabilis, ab omnibus Elyensibus habet testimonium, habet præconium. Vir quidam civis Colecestriæ *c* cum tota pæne domo sua locum sanctæ Etheldredæ adierat. Et hic, post orationem et cetera quæ sui adventus causa petebat, reditus sui jam post crastinum iter suscepturus, hospitium apud domum patris janitoris nostri Nicolai accepit. Media vero nocte passione gravissima percussus, sine voce, et miserabili luctu etiam ad fletum alienos cogentibus, tota nocte usque horam primam diei sequentis sic jacebat; cum ecce aliis de sepultura solicitis, sola uxor, quæ magis dolebat quia magis diligebat, tumulum Sanctæ requirit, et coram omnibus tales in Dominam effundit querelas: O Sancta! o Domina! Quid in te peccavi, quod virum meum mihi tulisti? Ut te honoraremus, advenimus: et te venerantibus facta es infidelis, facta es crudelis. Numquid nobis insidiata es, ut in loco juris tui redderes nobis mala pro bonis, et nos solos de tanto populo vexare auderes? Cur saltem non pepercisti nobis, donec venissemus in propria, et debito cum honore possem virum meum, inter amicos et notos, ad sepulcrum deducere? Heu mihi miseræ! Si sciremus te hoc facturam, locum tuum numquam adissemus. Aut ergo virum meum mihi reddes, aut tuam crudelitatem ubique narrabo. Dum itaque mulier talia convicians, operaretur; Sancta piissima virum, jam sepeliendum tamquam de somno excitavit, et omnibus mirantibus sanum restituit. Ille, cum suis et magna populi frequentia, gratias agens Deo, Corpus sanctæ Virginis confestim repetivit; et se meritis S. Etheldredæ de gravissimo morbo liberatum, omnibus acclamavit: tandemque cum licentia Sanctæ abiens, promisit se omni anno cum oblatione venturum.

uxori cum ea de subito viri deliquio expostulanti,

C

incolumis redditur

hydropica sanatur.

87 Mulier hydropice tumida, ventrem admodum gravidæ protensum habebat: quæ nobis videntibus ad sanctum accedens tumulum, fusa oratione, tantum humoris ibi vomuit, ut pro fœtore et pro fœditate, Sacerdos cum thure, nisi superjecto stramine, altare circuire non posset. Laxato itaque ventre totus ille morbus depellitur, et mulier curata est. D

Ab Episcopo Nigello

88 Ut divinæ Virginis potentiæ operatio in omnibus ubique laudetur, et in universis viis ejus, quæ sunt misericordia et veritas, tam in parcendo quam in puniendo glorificetur, qui bonis et malis bene utitur; rem in Elyensi provincia gestam, posteris profuturam, inter miracula beatæ Virginis Etheldredæ, utpote magnum et stupendum miraculum, huic opusculo inserere dignum duximus: in quo nimirum evidentissime datur intelligi, quam æqua lance justitiæ, sicut pœnitentibus dare veniam, sic impœnitentibus consuevit irrogare vindictam. Tunc quippe Elyensis ecclesia, sub honesto Pastore honeste conversans, diabolica invidia carere non potuit, quin inter reliqua Regni infortunia, quæ jam undique crebuerant, et ipsa partem tribulationis haberet. Nam et ab invidis et malignis quibusdam, qui res Monachorum, Monachis a sua potestate dejectis, dispensare cupiebant, crudelis parabatur delatio.

d Procurator constitutus Ranulphus,

89 Erat in ejusdem *d* Elyensis Episcopi comitatu et obsequio memoratus Clericus Ranulphus, apostata ex Monacho, qui quondam relicto Religionis Monasticæ actu, ordine et habitu quem Glestoniæ assumpserat, ut canis ad vomitum corpore et corde reversus est in Ægyptum, qui tandem rerum omnium ad Episcopum pertinentium, ut optaverat, Procurator effectus, non nunc sub Domino vel vice Domini se æstimabat, sed ei per omnia consimilem et jam super illum extulerat; neque dispersa congregare, sed congregata studuit dispergere. Fuit ipse, etsi non nomine, tamen rei probatione, nostri temporis Catilina: ex rusticano et ignobili genere, ab infantia et in ipsa infantia pronus in quælibet vitia; in majore ætate constitutus, fit promptior ad crimina. Cumque sibi commissam ex toto gereret administrationem Episcopatus; homo lubricus et inconstantis animi, utpote inefficax, omnia incipiebat, nihil præter facinus ad effectum perducebat. Honestorum declinans consortium, flagitiorum circa se tamquam stipatorum catervas habebat: et ut Elyensium Monachorum prædia et possessionum jura, potestatemque usurparet, malignius susurrationibus Episcopum sæpius circumvenit; et nisi Divina impediretur miseratione, Religionem et Monachos, diu illuc a sanctis Patribus collocatos, in exterminium conatus est adducere. Ad quod sibi magna ex parte Domini sui favorem obtinuisse considebat, ac penitus consensum adhibuisse cognoscebatur. Unde nec poterat eis quidquam pacifice loqui, cum ex tunc et deinceps indignationem et iram adversus illos moliretur. F

homo nequissimus,

ipsum contra Monachos suscitat;

90 Interea causis Regni urgentibus, quæ Episcopum assidue inquietum reddebant, diuque extra Monasterium morari impellebant, ut vix post multos dies ad domum rediret: (contigit eum foras exire,) et secutæ sunt eum turbæ. Fecerat autem comitantibus convivium, quasi convivium Regis: et sederunt manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Inter ipsos nonnulli mali mixti cum bonis accumbebant: pseudo (ut ita dicam) Collaterales. Hi Dominum susurrationibus ac fraudibus assidue conveniunt, tentantes solicite, ut eum adversus insontes Monachos in iram et odium concitarent. Verumtamen super eos malignaverunt consilium, quo non recte cogitantes asserere nitebantur; Domino Episcopo non necesse esse Monachos (consulere) in aliquo; nec eos in ministerio altaris, vel dedicatione ecclesiarum debere sibi assistere, sicut filios ecclesiæ; sed neque causarum disceptationibus, vel ad jura loci exequenda, illos nequaquam interesse debere dicebat: cum (maxime ad nutum ipsorum)

ut a consiliis suis removeat,

A rum) recte et canonice a spirituali Patre eorum maxima quæque et minima pendeant, ad eumque pertineant cuncta ecclesiæ jura. Cum præsertim, juxta Leges atque Decreta, unumquemque stare liceat pro Republica ; et jus naturæ uniquique quod suum est stare (non) debeat absque præsentia filiorum propriæ Ecclesiæ, sicut ex vicesimo secundo Capitulo Carthaginensis *e* Concilii probatur, quod irrita erit sententia Episcopi, nisi Clericorum suorum consensu firmetur atque præsentia.

e quos debebat habere intimos :

91 Et revera, non de quibuscumque Clericis [hoc intelligitur], sed qui de gremio propriæ Sedis sunt, sive sint Monachi, sive Canonici vel Scholares, id est seculares Clerici : hoc enim generaliter nomine censentur, quotquot sunt infra sacros Ordines constituti. Consuete autem Elyenses Monachi, apud suum Episcopum, et præstantiorem locum habere, et cæteris locis Episcopalibus, more debito spiritualibus, accessum tenere noscuntur : eo quod ipsi profecto non ab eo, sed ille potius versa vice de ipsis creatus et constitutus esse probatur ; quod alias evenisse, memoriæ non occurrit. Tamen admodum concitatus est, ut si tumultus non fieret in B plebe, jam speraverat eos penitus extra jus suum fieri : sicque assiduis Ranulphi irritatus maliloquiis, res Monachorum illi committit, non quidem præsentem causam eorum discutiens, quos nec audientia dignos æstimavit, [sed] de facinoribus apud illum informavit.

92 Agebat tunc temporis in prioratu Elyensis ecclesiæ venerabilis Monachus Willelmus, quem in primo anno Episcopatus idem Episcopus Priorem constituerat ; qui in ecclesiastico regimine, et monastica probatus conversatione, intus et foris utilis et fidelis Domino suo, et Fratribus probabilis extiterat. Hunc ergo talem timens funestus Ranulphus se in Domini sui gratia prævenire ; rerum exteriorum gubernatione malefico privavit artificio, assumens in rebus Fratrum tyrannidem ; non Deum timens, nec Sanctas honorans, quarum obsequio Fratres illi erant adscripti. Priore igitur et Monachis sua potestate proscriptis, ipse statim diversas machinatur angarias ; debitos ejicit famulos, novos intrudit, non qui famularentur sed insidiarentur. Mutat officia, tollit subsidia, minuit victualia, detinet redditus, arcet exitus, vallis et sepibus et custodiis omnem intercludit semitam, ne de illata violentia posset ad publicum exire querimonia. Itaque C videntes illi se hoc modo incarceratos, flagellum Domini sub expectatione misericordiæ patienter sustinebant, orationibus et jejuniis adeuntes Sanctarum corpora, in quarum patrocinio confidebant ; eratque Vigilia S. Leonardi *f* Confessoris, cum hæc eis supervenerat afflictio.

suspectum eidem facit Priorem Guilielmum,

et Monachos vexat,

f

93 Sicque totus ille annus transiit ; et Monachis summam egestatem patientibus, magnam insequenti anno iram Dei passurus, de rebus eorum insolescebat ille Ranulphus : et Monachis Elyensibus, per biennium misere afflictis, Manus Domini jam parabat occurrere, ut illum nefarium tyrannum, quem nulla frangebat misericordia, ultio præoccuparet Divina. Vir autem prædictus Ranulphus, impius et infidelis, et in plerisque ecclesiæ sacramentis et sententiis in occulto hæreticus, licet non fuisset publice convictus ; posuit in cœlum os suum, et Sanctorum festivitates merito venerandas celebrari prohibuit ; et contra pietatis officium et humanitatis debitum, vir crudelis et inhumanus in suo tempore, tempora Antichristi sua malitia præveniens, mortuis sæpe negavit [Anniversaria sua] ; nulli concessit si non vendidit ; in quem sic omnium justi Dei judicio confluxerat sentina vitiorum, ut quidam frater suus, sibi non dissimulis, quadam sua pellice quam aliis præferebat, juxta Herodis exemplum D qui Philippi fratris sui uxorem adduxerat, tamquam licite et publice abuteretur : et facta sibi fronte meretricis, tantum excessum et incestum, in fratre proprio non redarguit ; et ipse in otio, non de proprio, sed de alieno, magnifice et molliter consuetus vivere ; dum modum nescivit,.... .... incerta pro certis, bellum pro pace concupivit, quippe cujus animam desideria occupaverant, libido enervaverat, superbia invaserat, cibus alienum impinguaverat. Qui in tanta rerum copia, ad summam (ut postea patuit) inopiam positus, omnia inconsulte et improvide disponebat, omnibus Episcopo fideliter famulantibus invidebat.

verus præcursor Antichristi ;

sed tandem ad extremam relapsus inopiam;

A. THOM. EX MS.

94 Merito igitur in reprobum sensum datus, cœpit se de die in diem supra se tumide erigere, et tamquam ad Aquilonem cum illo primo ruinæ suæ auctore sedem suam ponere, et ad Regnum Anglorum quodammodo obtinendum aspirans, cum suis satellitibus conspirare. Occupaverat siquidem mentem ejus maligna cogitatio, primumque damnationis suæ judicium ex cordis obstinatione suscepit, ut inaudita cæcitas, publicam ejus ignominiam in omnium proferret notitiam. Divino itaque excæcatus judicio, accersitis duobus familiaribus suis, quorum alter quodam præsagio Henricus Peregrinus (subauditur a fide) alter dicebatur Radulphus Burgundio (ex ipsius cognominis interpretatione, cum infidi sint Allobroges, et ipse infidus) quid et quantum negotium mente tractaret eis apparuit ; quantam gloriam, famam, dignitatem adipisci facile possent, diutius perorando insinuavit. Laudarunt illi tantum propositum, et socias ei vires in omnia promittunt, et ad hoc detestabile consilium quosque pessimos occulte sibi alliciunt : deinde quisquis patrimonium suum dilapidaverat, alienamve hereditatem expilaverat, aut æs alienum grande conflaverat, aut in judicio fuerat convictus, aut judicium subterfugerat reus ; eis proximus et familiarissimus adhærebat, neminemque sua dignum arbitrabatur amicitia, nisi quem alicujus criminis notatum reperisset infamia. E

quia conflata conspiratione

in cædem Normannorum,

95 Denique fit eorum Conventus in ecclesia Strathamensi, et præstitis hinc inde contra patriam execrandis sacramentis, et ad omnium Francigenarum *g* interitum tam clericis quam laicis pluribus, inductis prece, et conductis pretio, in villa Stratham *h* arma visu horrenda diversi generis fabricari fecit ; ut quæ perverse conceperat, perversius si licuisset adimpleret. Communicato etiam cum complicibus suis super hoc sæpe consilio, sed fortuito et sine spiritu consilii habito concilio, insanus factus cœpit Regnum disponere, Regem futurum designare, Episcopatus et Comitatus ad libitum distinguere, libertatis ac pacis adversariis quasi pro libertate ac pace leges promulgare ; quæ nec habebat nec ullatenus habere poterat, ut eos sic infatuaret, promittere. Inducit exemplum ex Historiis antiquitatum : quam pauci sæpe totam Rempublicam Romanorum occupaverint, perturbaverint ; quantas strages dederint, et de maxima multitudine pauci sæpe triumphaverint : quorum quidam timore coacti, quidam amore illecti, quidam simplicitate seducti, quidam ambitione devicti, sese paratos ire in mortem et in carcerem ob ejus amorem et gratiam profiterentur. F

g

h et mutationem regiminis,

96 At ille gloriæ cupidus, ad tantæ rei executionem adulatorum favore animatus, tamquam jam redeat in Regni solio inaniter gloriatur. Ibat autem quotidie per villam et insulam Elyensem pompatice, illosque quos vel dedignabatur, vel desperabat suæ proditionis habere socios frequenter *i* causabatur, gravabat officiis, spoliabat pecuniis, et multis affligebat

Episcopum quoque suum morti destinarat;

i

A. Thom. ex MS.

A gebat molestiis. Itaque homicida detestabilis, patriæ proditor et execrabilis, qui de alienis damnis opes sibi cumulabat, de quibusque pessimis, comites advocabat. Illum Dominum suum, cujus gratia et benevolentia tamdiu abusus est, cum satellitum suorum manipulis interficere disponebat : qui eum egenum de pulvere, et jacentem erexit ne stercore, et cum Principibus fecit sedere. Sæpe secum in mensa, de aureo et argenteo calice, juxta latus ejus vinum bibit, cui crudeliter, tamquam alter Judas, mortis parabat propinare venenum. Sed divina gratia tam perverso ejus proposito resistente, ille incidit in foveam quam fecit : tandemque Divina dispositio consilium iniquitatis detexit, illeque a spe suæ vanitatis decidit.

sed fugam ultro capiente ipso

97 Et ut pateat quam rationabili deliberatione Deus omnia prævideat; eadem vigilia S. Leonardi, qua ante duos annos Ranulphus ille se super res Monachorum extulerat, nequissima proditio revelari cœpit. Quidam enim occultus horror de tanti propositi immanitate eum invaserat : et quia de suorum fide non satis fiebat, remque tantam inter tot conscios arbitrabatur non posse celari, nec videbat adhuc tempus talibus cœptis idoneum occurrisse; B sumptis quæ poterat fuga sibi consuluit, et totam causam suis reliquit. Quod suorum unus Radulphus Burgundio comperiens, timens ne alius eum in sceleris revelatione præveniret, simulque putans per hanc detectionem se Domini Episcopi gratiam, membrorumque impunitatem nacturum; agente eum non fervore pœnitentiæ, sed fœtore culpæ suæ; subito in Monasterium se ingessit, et ad Corpus Sanctæ Etheldredæ confugit. Nec mora fertur rumor ad aures Episcopi : miratur, accurrit, audit causam, vertitur in stuporem : nec poterat amodo tantus rumor celari, qui tunc contigerat ad salutem totius populi. Monachi ergo, meritis S. Etheldredæ, Dominæ et Advocatæ suæ, patrocinio liberati a crudeli tyranno, magno exultant tripudio Deum et Almam ejus Virginem laudibus attollunt, detecto demum et infatuato divinitus Achitofelis consilio. Ranulfus fuga elabitur, et proditionis conscii divina revelatione capiuntur, et convincuntur : laicorum quidam in patibulo suspenduntur, Clerici perpetui damnationem exilii patiuntur. O quam mira, per B. Etheldredæ meritum, Divinæ operationis vindicta! Quem paulo ante omnes venerabantur ut Dominum, metuebant ut tyrannum, trepidante conscientia vagus et profugus, tamquam alter Cain C perpetrato fartricidio, habitavit in terra; non semel moriturus, sed septem vindictas ut Cain passurus, ut quicumque eum invenerit occidere videatur, et pœna semper quasi renascente sine morte moriatur.

cum unus complicum cuncta aperuisset,

de cæteris pœna sumitur.

98 In se tandem reversus Episcopus, tantis infortuniis territus, quod manum indebite erexerat contra Monachos, oves suas; intendens eos esse innocentes, seque penitus fuisse adversus illos crudeliter exasperatum, Priori et Conventui rerum suarum potestatem, sed minime plenam, restituit; retentis sibi nonnullis et melioribus eorum rebus quas volebat : et cum diu læsor a lædendo cessare debuisset, et errorem pristinum perfecta emendatione corrigere, seque deinceps ab omni errore excludere; obliviosus factus divinæ ultionis in suis, suæque evasionis periculo, et injustæ districtionis in grege subjecto; proposuit res eorum mutare in melius, et ampliare ut asseruit, quas (resistentibus Monachis et nullatenus ei assentientibus) profecto deciderat ac minuerat; nequaquam de possessionibus, de bonis loci, secundum statuta ecclesiæ ac Legum decreta, vel æquam divisionem vel eis justam portionem concedere, aut statuere voluit. Undique enim crudelitas ipsius innotuerat, D quam in miserandis Monachis, non juste, non debite exercuerat. Timens [igitur] ne damna suæ sævitiæ pateretur, paratis responsalibus *k* et ad hoc necessariis inventis, [obtinuit] ut consuetas possessiones Monachorum, et sua (ut dixerat) donatione ampliatas Romano privilegio confirmari faceret; imo ut Romanis famam suam ingereret, notitiam plantaret, gratiam acquireret.

Hinc visus Episcopus meliora spondere,

et quædam ex ablatis restituere,

sed parum sincere *k*

ANNOTATA D. P.

a Erysipelas *Græce et integre scriberetur.*

b *Verba tituli in textum transfero, ne sensus pendeat.*

c Colecestria *in confiniis Northumbriæ et Dunelmensis Episcopatus, Tinæ fluvio adsita.*

d Nigelli *scilicet, in cujus Actis omnia quæ sequuntur iisdem verbis, sed in brevem contractis synopsim, referuntur.*

e *Variæ variis temporibus habitæ Carthagine sunt Synodi, et quarumdam etiam habentur Canones, eum tamen qui hic allegatur, hactenus non reperi, saltem qui faciat Capitulum* 2.

f *Ejus scilicet* S. Leonardi, *qui colitur* 6 *Novembris: nam alium ad* 15 *Octobris Kalendaria Anglicana non noverunt.* E

g Francigenas, *intellige* Normannos, *utpote ex Gallia seu Francia in Angliæ regnum inductos.*

h Stratham *oppidum una fere leuca distans ab Ely versus Meridiem.*

i Causari .i. *accusare, in judicium trahere, calumniari : alii* causare *dicunt, terminatione activa. Hinc* causatores, *intentatores litium.*

k *Græci* Apocrisiarios *appellant, eadem vocis notione, quia* ἀπόκρισις, responsio *est :* Legatos *seu* Missos *alii dicunt.*

CAPUT X.

Varii ægri invocata Sancta, aut etiam ipsis apparente, curati.

Tempore adhuc superstitis Domini nostri Nigelli Episcopi, mulier quædam de Cotenham *a* cæcitatem quadriennio passa est. Hæc ad festum S. Etheldredæ veniens, tota nocte usque in diem ante corpus ejus excubavit. Facto igitur mane cœpit vehementius orationi insistere; et post modicum gratias agens, visum se aliquantulum recepisse clamavit, cœpitque paulatim privatio verti in habitum; et F nocte expulsa, lux clarissima se ingessit. Quod ut ab adstantibus probaretur, projecti sunt ei oboli, et quadrantes diversi numismatis : quorum characteres ipsa certissime, videntibus omnibus, constringebat. Notum est itaque eam sine dubio suos recepisse conspectus, et post solennes gratiarum conceptus, quos clerus et populus acclamabant, quæ cum duce venerat, sine duce propria repetebat.

Cæca annis 4 *a*

ad corpus Sanctæ illuminatur,

100 Pauca valde sunt quæ narramus : nec expectet auditor omnia Sanctæ hujus gesta, vel nostra posse retineri memoria, vel colligi eloquentia. Nos enim, velut tenues et imbecilles, tanta materia onerati, suscepto jam cessissemus ponderi, nisi sanctæ Virginis pietas gratiam suam ausibus nostris temperaret : unde et in sequentibus, sicut in præteritis, lectoris benevolentia indigemus; ut reliquis quæ instant congruam possimus relationem attexere. Occurrit enim delectabilis mentio miraculi, quod pias aures gratiosa exultatione demulcere [poterit]. Quidam namque Sacerdos festum S. Etheldredæ solenniter præcepit observari : cujus præcepti quidam *b* Parochianorum suorum contemptor existens, quippiam operis suscepit agendum. Nec moratur culpam

Indictum a Presbytero Sanctæ festum *b*

A culpam divina punire vindicta : sed detestabilem ausum detestabile secutum est infortunium : casus enim promptus ad casum. Causam ei improvidus et præceps transitus per quamdam sepem ingerebat, in quam subito irruens sude acutissima infra vertebras transfixus est; unde se violenter excutiens, fracta sude fragmen infra corpus hæsit, et vehementer læsus discessit.

quidam operando violans,

in sudem incidit;

101 Crevit ergo dolor indies, et superducta cicatrice cœperat jam introrsus putrescere. Cum ecce, nesciens quid intra se esset, medicos convocat, et aliis succedentibus aliis, magis vexatur quam juvatur. Sicque annum totum duxit in magna miseria : donec redeunte sanctæ Virginis festivitate, suadetur a suis, ad Sanctæ quam offenderat tumulum apportari, si forte, quod tam diu conceperat, vel tunc parere posset. Itaque illuc advehitur, totaque nocte et die misericordiam postulat, nec impetrat; et deinde jam sine spe effectus, domum parat repedare. Cumque in itinere grata planicies occurrisset, cœpit vir anxius hanc ecclesiam flentibus oculis pie respicere, paucisque verbis hanc orationem effudit : Benignissima Domina, si velles in me misero virtutis tuæ largitatem ostendere, omni anno tuam festivitatem devotissime observarem. Remitte ergo mihi quod in te peccavi : sufficiat tibi ad vindictam quod tuli, et miserere mei. Quo dicto statim sensit quamdam mirabilem pruriginem in loco vulneris : et tamdiu ibi scalpere cœpit, quousque rupta cute frustum sudis cum multa sanie exiliret de corpore. Gaudens itaque, et admirans ejectam suæ esse causam passionis, redit illico ad ecclesiam, gratias agit Sanctæ, refert eventum, et postea in provinciam suam revertitur, ferens secum lignum, tanti miraculi testimonium, ad S. Etheldredæ præconium.

cujus frustum corpori latenter inhærens

B

post votum factum ultro exilit.

102 Non putemus sanctam Virginem, in solo quietis suæ loco, sanitatis operatam esse miracula, quæ ubique se invocantibus misericorditer adesse dignatur : cujus sanctitas ut latius innotescat, etiam de vestibus ejus jucunda prodiere magnalia. Habemus enim quamdam veterem Dalmaticam, quam vel ipsa fecit, vel in qua corpus ejus involutum fuit, vel quæ tunica ejus extiterat, dum adhuc Regina in seculari habitu versaretur. Hæc itaque, tamquam conscia tantæ dignitatis, quædam sanctitatis vestigia sequebatur, et solo sui attactu multis languentibus conferebat remedium : unde et frustatim pæne tota, fidelibus partem aliquam inde petentibus, divisa est. Utque aliquod ejus insigne narremus, Frater noster Brithmacius, veniens in domum cujusdam Willielmi cognomento Flandrensis, habuit eamdem tunicam secum cum aliis Reliquiis, eo quod c pontis curam ageret, et fidelium auxilia prædicando postularet. Puer autem, adhuc jacens in cunis, pæne ad mortem ibi ægrotabat, hospitis filius. Cumque jam se movere non posset mortuo simillimus, patrem et matrem non parum contristabat. Accedens ergo Frater ille noster, jussit corpus in tunicam illam involvi : et antequam tertio Dominicam orationem super eum dixisset, primo unum, deinde alterum pedem puer ad se trahens, tandemque se totum movens : surrexit, comedit, et tertio die plenissimam sanitatem recepit. Hæc itaque et similia famam Sanctæ longe lateque dispergunt.

Dalmat factæ ex tunica Sanctæ,

C

involutus puer moribundus,

subito convalescit.

103 Cum innumerabilia, per Sanctorum suorum merita insignia, quaquaversum per orbis climata operetur Deus suæ (potentiæ) magnalia; plura sunt, quæ modernorum scriptorum incuria memoriali paginæ minime commendantur, reiteranda : cujus injuriæ illi præcipue arguuntur, qui litteralis scientiæ officio delegantur. Ne igitur hujusmodi offensæ ab æmulis accuser crimine, quoddam quod contigit miraculum in instanti tempore, in meipso Thoma nomine, B. Etheldredæ meritis et intercessione, pro capacitate mea, ad ejus laudem et gloriam, dignum duxi omnibus exponere. Dispensante igitur divina gratia, quæ omnem filium quem diligit flagellat, intolerabili valetudinis gravis torquebar angustia. Febrium enim acutarum continuo æstuans ardore, destituebar totius corporis virium vigore. Hinc stimulis diversarum passionum agitantibus, hinc doloris gemitibus vix me respirare permittentibus, sæpe pæne mortis adductus eram faucibus. Quid multa?

Ipse scriptor æger ad mortem,

D

A THOM. EX MS.

Hanc ingratuitam miser anxius actito vitam,
Ducens languores, stimulos, tormenta, dolores.

Positus itaque in ipso mortis exterminio, angoris et supplicii fatigatus dispendio, desperabam prorsus de quocumque vitæ remedio.

Fratres conveniunt, timidi de funere fiunt;
Plangunt languentem, varios morbos patientem.

104 Invalescente igitur ægritudine, omnique sensu corporis languescente, quasi suffocatus vix potui perpauca verba formare : et quoniam nulla fuit mihi fiducia respirationis, eatenus me mundavi solicitus lavacro sinceræ Confessionis, corde contrito recipiens Viaticum, ut securior fierem post hujus vitæ transitum. Deinde alia quæ exhibenda sunt morituro mihi supplicabam exhiberi continuo. Distulerunt autem Fratres in crastino, me confoventes alicujus convaletudinis solatio : quorum ego salubri acquiescens consilio, non diffidens de dono Dei gratuito.

et extremis munitus,

E

In se credentes spem qui non spernit habentes,
Qui refovet miseros, consulit, audit eos.

Frustratus enim pæne vitali spiraculo, spem totam confirmavi in Domino, cujus largiflua pietatis miseratio desolatos protegit præsidio. Hoc igitur solum habens refugium, cucurri ad B. Etheldredæ Virginis patrocinium. Hujus ergo lacrymans imploravi auxilium, pura devotione petens remedium; ut pro me interpellaret summum Medicum, quo me pristinæ incolumitati redderet exhilaratum; lamentans et suspirans innumeris gemitibus ei, quam affabar hujusmodi singultibus.

105 O Etheldreda, nostra specialis Domina, quæ vernas corpore integritatis prerogativa, omnibus præstans largitatis beneficia, qui te petunt intimæ devotionis fiducia : exaudi me, peccatorem miserrimum, languedinis sarcina difficulter oppressum, ad tuum humiliter confugientem asylum, tuum specialiter postulantem solatium. Porrige mihi salutiferum medelæ subsidium, quo meorum revelentur anxietates ulcerum, quibus fatigor usque ad vitæ tædium, malens mori quam ulterius hoc sustinere supplicium. Noli me, Mater clementissima, desolatum deserere : sed clementer me digneris invisere semivivum, eripiens de hoc lacrymabili funere, ut tua largiflua pietate de hac convalle doloris et miseriæ valeam respirare. Es enim mea, post Deum et ejus Genitricem, patrocinatrix unica, advocata singularis et Domina : in te constat mea spes, firma et continua : quæ subnixe efflagito, nullatenus petitionis careant efficacia. Ecce constituo te mediatricem inter me et Deum : si tuo interventu mihi indulserit vivendi spatium; quod male actam vitam in melius emendabo imposterum.

S. Etheldredam invocat;

F

106 Nec mora, evoluto octo dierum circulo, ex quo cœperam languescere in valetudinario, raptus sum in tali somnio. Diei diluculo videbar interesse cujusdam processionis collegio, ubi resonabat dulcissima Conventus modulatio; alternantibus hymnis cum vocis jubilo. Exhilaratus enim hujus melodiæ harmonia, continuo sensi mihi adesse propitia beatæ Advocatæ nostræ Etheldredæ suffragia. Expleta igitur

et post visam audiri in somnio Missam,

A. THOM. EX MS

A tur istius catervæ processione, incipitur Missa cum solemni celebratione, quam audivi sedulus pura cordis intentione. Præterea inter Evangelici nuntii *d* præconium, ad consecrandum corpus Dominicum, introspexi quoddam parii marmoris altarium, radiantibus gemmis et auro perspicuum. Post Missarum *e* igitur celebrationem, respiciens ad lectulum, vidi quamdam matronam visu pulcherrimam, habentem Sanctimonialis habitum, quæ nimia diligentia defæcavit stratum, cum manica extergens quisquilias et contagia pulverum, regyrando pannos et coopertorium. Lecto mundato disparuit Virago : quam agnovi certissime esse B. Etheldredam Virginem, quoniam eam mihi attentius postulavi propitiatricem.

d

e lectum suum conspicit mundari a Sancta,

107 Interea de somno expergiscens evigilavi, et quo (loco) fuissem vehementer admirans, advocavi Fratres qui ibi aderant præsentes, eis visionem quæ mihi contigerat seriatim referens. Qui talibus auditis, pro mea exhilaratione, gratulabunde Deo meæque liberatrici gratias agentes, meque incolumem effectum firmiter asserentes, in hanc vocem proruperunt dicentes : Benedictus sis, Deus, in tuis mirabilibus, qui B. Etheldredæ instinctu et precibus B suis, tuis misericorditer subvenire non renuis in te confidentibus. Ex illa enim hora cœpi de die in diem convalescere, Deoque omnipotenti sanctæque suæ Virgini vota precum persolvere, quæ sui gratia me ditavit hujus vitæ lumine. Nullus igitur Sanctæ derogans, diffiteatur hoc miraculum credere, quoniam hac pagina de meipso illud curavi inserere, ut Deus magnificetur in sua gloriosa Virgine. Laudemus ergo Dominum in factis mirabilem, venerantes tripudiis Sponsam et Virginem ejus, signis et virtutibus per orbem. Exhibeamus, inquam, ei devotæ venerationis gloriam, ut æternam nostri in cœlis secum habeat memoriam : quod concedat nobis Agnus, Sponsus Virginum, cui sit laus, honor et imperium, per infinita seculorum secula. Amen.

et Fratribus gratulantibus

sanatum se asserit.

108 Parvus quidam Monachus apud nos, vocabulo Joannes, miræ simplicitatis et innocentiæ, puer duodennis, infirmabatur. Hic toto corpore percussus pessimo ulcere, quod per cuncta membra illius pruriginem scaturire faceret; officium ipsius auferret et motum; nec sibi valuit [Crucis] signum imprimere, cibumque vel potum per se nequivit capere; sed a consortium manibus atque servorum ei inferebatur edulium. Invocaverat jugi meditatione auxilium B. Etheldredæ, et misericordiam a Deo salutari suo : qui vero circa ipsum aderant, jam prorsus C de illius salute desperaverant. Et dum anxiaretur cor ejus, hinc de afflictione carnis, hinc ex metu mortis, somnum cepit, jacens in domo infirmorum. Quadam die ad meridiem, subito visa est ei femina, sanctitatis velamine tecta adstare, quæ se fatebatur esse dominam suam Etheldredam, dicens; O miser, diu infirmitatis modo graviter adstrictus teneris, nec adhuc convalescis : poteris Dei auxilio de infirmitate pristinam recipere salutem, sed non hic ex integro. Ad S. Edmundum ne tardes ire, mox ibi curaberis in proximo. Et appropinquans ad eum, ora chlamydis suæ quasi sudorem detergens, et desuper illum pulverem totum abjiciens : ad ecclesiam postea recessit. Quam curiose attendens, sequebatur a longe, donec veniens ad feretrum ibi oratum excubaret. Cumque, ut videbatur, illi caput ad supplicandum dimitteret, omne virus quo torquebatur evomuit : et postea vigilans, sanus effectus, narravit per ordinem quæ viderat, ad laudem Dei et almæ Virginis suæ Etheldredæ : nec diu post hæc ad S. Edmundum veniens, ipsum Dei Martyrem deprecatus est, quatenus suis meritis revelatum impetraret remedium quod illi [erat pollicita quæ ei in visione apparuerat.]

Puero Monacho,

ad mortem infirmo

apparens in somno Sancta,

eum sanat, et mittit ad S. Edmundum.

109 Rem mirabilem ad memoriam revocamus, D quam plebs fidelis novit satis et meminit. In Ely commanebat juvenis alienigena, Richardus nomine, mansuetudinis et patientiæ virtutem (ut æstimabatur) præferebat in vultu sed vitium contegebat mente, quod genus hominum vix aut nullatenus cavet flagitium. Hic per multam corporis molestiam incurrit vesaniam mentis, totus dæmoniacus effectus. Vincula, compedes rupit, nullo ligamine teneri potuit. Cur autem vel quomodo illi hoc appulit nescimus, sed Dei judicio et justo profitemur. Cumque diutius hac sua miseria diu noctuque homines turbaret et circumquaque terreret; per rura, per foveas latitans hominum jam aspernatur consortium. Et in una nocte, dum amplius urgeretur stimulo suæ vesaniæ, vociferando et in platea discurrendo, cunctos undique a quiete noctis excitavit. Sic illi per tenebras noctis vaganti, in via adstitit obviam quædam Sanctimonialis femina, vultu candidissimo, cujus claritas tenebrosæ noctis obscuritatem lucis suæ illustraverat splendore; dicens ad eum, Miser homo, quantum alios et te miserrima vexatione turbando extollis, compatior nimium imbecillitati tuæ. Ad hæc ille : Quæ es, inquit, Domina? Mihi nomen E tuum insinua, et me in tanti discriminis exitio pro Christo adjuva.

Juvenis possessus

a furioso dæmone,

110 Mirandis plus miranda succedunt, illa respondit, Ego sum Etheldreda, hujus loci hera, quam diutinis precibus in auxilium postulasti : et appropians caput languidi involvit manica sui virginei vestimenti sanctimonialis habitus quo utebatur, signans illum signaculo sanctæ Crucis et dixit : Vade, et Deo gratias age, qui te liberavit ex hac infirmitate et ab inimici potestate. Et continuo disparuit illa persona : et æger, confidens de salute indulta cucurrit ad ecclesiam, et pervigil in orationibus reliquum noctis spatium transegit; populum, illuc mane venturum, cum gaudio expectavit magnificans et laudans Deum, narravit omnibus, quomodo ei obviam fuisset beata clementissima Etheldreda et qualiter ereptus sit inimico et mortis periculo.

per apparentem eum Sanctam liberatur.

ANNOTATA D. P.

a *Ultra Usæ et Cari confluentes, sesquileuca ab Heli in Occasum.*

b *In titulo dicitur* Presbyter, *sed verosimiliter per errorem librarii, atque contra Auctoris mentem.* F

c *Ejus forte* pontis *seu potius aggeris, qui Usæ, orientale civitatis latus præterfluenti, insternitur, ad civitatem ducens, per paludes unam fere leucam longus, de quo infra num.* 141.

d *Puto intelligi Hymnum Angelicum,* Gloria in excelsis Deo *etc.*

e *Ecgraphum,* Præmissarum : *hinc dubium mihi fuit, crederemne eam Missæ partem intelligi quæ Canonem præcedit : sed cum ne sic quidem satis commodus sensus esset, credidi librario imputandum quod* Præ, *loco* Post, *legeretur.*

CAPUT XI.

Elyensis monasterii depeculator Episcopus cum complicibus punitur : discoli Monachi impetrata conversio, revelatum corpus S. Algoti.

His vero diebus ægrotavit pater familias Nigel, Elyensis Episcopus, et erat languor tam vehemens, ut vix aliquantulum flatus in eo remaneret : sed in uno prius quantæ pestis infortunium, et quam triste nobis inde procederet postea ostendo. Mulier quædam

Ægrotante Nigello Episcopo,

A dam admodum pauper in Ely degebat, de Fratrum eleemosyna sustentata, [quæ] sub specie religionis vivens, vigiliis et multa abstinentia corpus domabat a desiderio suo. Quadam igitur nocte in somnis huic visum fuit, quasi in ecclesia ad ostium staret, quod respicit ad altare B. Etheldredæ, et intraret [causa] Domino supplicandi ac Sanctis illic quiescentibus. Ubi respexit ad Sanctas, [vidit] ex desuper altare feminam Sanctimonialem procedere, et per gradus ad illam usque prodire, caput sursum [tollere] et oculis respicere, dicentem sibi; Videsne, bona mulier, quomodo hic universa perdita vadunt, et non est qui cogitet? Tulerat autem sub pallio suo baculum, quod in altum erigens, coram illa dixit : In baculo isto extinxi hostes et disperdentes bona loci hujus : protinus ex Dei jussione, illos qui supersunt *pix mulieri apparet S. Witburga, cum punitura;* similiter per illud conteram, in vindictam almæ Virginis Reginæ Etheldredæ. Ad hæc mulier respondit : Domina mea, nomen tuum et quæ es edicito, ut veraciter sciam de qua talia audierim. Et illa : Ego sum ait Withburga, cujus virginitatem dignatus est Dominus cœlesti Sponso copulare, soror sacratissimæ Etheldredæ : quæ vero audisti et vidisti B fiducialiter enarra; atque ad orandum cum mane huc adveneris obvium habebis monachum Augustinum, illi revelabis arcana mea ultima.

qui tribus annis misere languens, 112 In his mulier valde territa de somno surrexit; et, sicut ei ostensum fuerat, jam dictum monachum invenit ad suum introitum obvium procedere, [eique] suæ visionis ordinem enarravit. Ille, ut audivit, vehementer obstupuit, et dixit : Indubitanter his fidem adhibeo : nec miror si male nobis contingat, quia in dispendiis domus ejus semper offendimus. Et non post multum, adveniente Paschali *a* festivitate, sedens in ecclesia Episcopus, oppressus infirmitate valida, vix aliquatenus medicorum pigmentis relevari potuit ; sicque per tres continuos annos portabatur in sede clientum manibus, corporis medio privatus omnino: in confessione tamen et obsecratione ad Deum jugiter perseveravit usque ad ultimum vitæ suæ tempus. Sed neque sic conversus est, ut bene faceret Jacob et domui Juda : decessit autem anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo sexagesimo sexto , Episcopatus vero sui trigesimo sexto, tertio *b* Kalendas Junii, sexta feria, hora nona : et die Dominico post a venerabili Willielmo, Monacho Norwicensi *c* et *demum an. 1130 moritur,* Episcopo, sepultus est et honorifice collocatus in C ecclesia B. Etheldredæ, istius loci Abbatissæ, juxta altare sanctæ Crucis, anno Henrici Minoris Anglorum Regis septimo decimo. Monachi vero illic plangebant *d* orbitatem suam, mortem Patris flebant, et dolebant nimis ; precibus et lacrymis unanimiter Deum orantes, ut non relinqueret eos orphanos, sed mittat illis Spiritum sanctum consolatorem et propugnatorem , dignumque provideat domui suæ Pastorem atque idoneum Præsulem.

113 Cum itaque Dominus percussisset fortem et validum, superbum et arrogantem, et omnes simi- *cum ante misere periissent ejus complices,* les adversarios dilectæ suæ Virginis Etheldredæ dedit in stuporem ; et ignorantiam [eorum] in sibilum et in ruinam cunctis per circuitum (ut in præcedente capitulo expressum est) qui cogitaverant iniquitatem , et tractaverant consilium pessimum adversus eam, quos nominatim exprimere distuli *e*, unde a nonnullis redarguor mendacii. Fui enim amarus nimis in indignatione spiritus mei , timens hominum miserias, quas culpis exigentibus incurrerant, reminiscendo proferre ; cum me potius gemitum habere convenerit quam contemptum. Tamen ne gratiam Dei indigne accepisse judicemur, tam de Monachis interius, quam exterius de laicis, qui pessimo acquieverunt consilio, ut Dei Virgo per somnum ostenderat, designamus; anteriores vero D Tombertus Prior, et Sacrista Radulphus, quos Dominus dederat speculatores domui Israel. *A. THOM. EX MS. Prior et Sacrista, aliique nonnulli,* Deinde Constabularius Adam , sicut beata Virgo prædixerat, interiit : de quo horrenda visa sunt, atque post ejus mortem ostensa : cui Alexander Pincerna in periculo successit, acri molestia percussus in tempore desponsationis ejus, ut diu usque ad mortem non esset ei vox neque sensus : nemo illum a Sancta percussum dubitavit.

114 Deinde Willielmus de Seldforda.... *f* et Henricus peregrinus, media corporis parte depressus *cum Radulpho Olof,* satis exitialiter per tres annos. In posterum vero Radulphus Olof, qui hanc domum invasit, ac semper fautor extitit in possessionibus multis et bonis loci disperdendis atque surripiendis; nunc quidem judicio Dei morbo præventus est subito, sub mamma illius surgente vesica, quam Physici carbunculum *Richardo a S. Paulo,* vocant, unde secatus curari non potuit. Deinde Richardus a S. Paulo offendiculum doloris incurrit, et tam mirabiliter languit, quod a cognatis omnino et notis contemptus fuit. Willielmus vero Archidiaconus, in ipsa ecclesia sanctæ Ætheldredæ, cum quadam nocte contra eumdem ipsum Dominum suum E placitaret, repente coram omnibus simul surdus *Willielmo Archidiac.* factus est et elinguis. Quid multa? A Monachis in infirmarium deportatur, et per septimanam multiplici ægritudinis dispendio fatigatus, sine motu corporis nono die expiravit.

115 Plurimorum itaque recordamur malefactorum domus hujus, quos vulgus indesinenter recolit : *Sepulto Episcopo,* nos , ne importunitatem lectori ingeramus , omittimus : ad ultimum vero Episcopus, similiter sedens in eadem ecclesia, [in qua] tractavit cum illis quibus indebite possessiones Sanctæ disperserat ; graviter infirmari cœpit. [Inde] vix manente in ipso flatu vitæ foris deportatur exanimis ; ut qui audit diffidere non debeat, quod veraciter Dominus vindictam reddit in hostibus almæ Virginis suæ Etheldredæ. Ad illum visitandi gratia convenerant multi, et de ipsius correptione Deo in Sanctis suis debita præconia devotionis studio exhibebant. Tandem illo ab ergastulo carnis erepto, Monachi Patris *etiam Monachi pœnas luunt.* sui corpus, cum luctu maximo et fletu, in decente loco ipsius aulæ honestissimæ tradiderunt sepulturæ. Quo sepulto filius ejus.... *g* Richardus, ecclesiæ de Ely jugiter adversarius, ad Regem ultra mare velociter ascendit, timens sibi malum parari, si quem mitteret ecclesia ipsum præcederet : apud F quem in multis Monachos accusans, in tantum exasperatum reddidit, narrans de eis sinistra plurima et inhonesta, quod Dominus Rex in Angliam mittens, jussit per quemdam suum Clericum, Willielmum Sacerdotem ac Priorem de Ely a suo ministerio deponi, et Monachos bonis omnibus proscribi.

116 Venit quidam male habens in Ely, Willielmus nomine, de pago Nordhamtune, ab ineunte *Misere incurvatus,* ætate miserabili detentus infirmitate, videlicet toto incurvatus corpore non se aliquando erigere, nec sursum aspicere visus est potuisse, vixque paulatim de terra [sua] valuit incedere, fultus baculorum sustentamine. Illuc autem ascendens, a Monachis *ad sepulcrum eripitur.* sumpsit annonam : sed ante et post cibum, ad Dei Virginem beatissimam Etheldredam aliquanto tempore dies perpetuavit in oratione. Cumque homo ille super illius venerandum sepulcrum excubias una die orando faceret, paululum obdormivit : statimque sanus et erectus surrexit; clamans et dicens, per S. Etheldredam se eripi a languore, diu postea vivens in corpore.

117 Multa huic congruere noscuntur historiæ, *Auctor professus suum erga Sanctam affectum,* quæ [cum] summis Poetarum eloqui contingeret difficile ; maxime imperitus et ignotæ linguæ nullatenus

A. THOM. EX MS.

A tenus valet apprehendere. Sed sperans in Domino Deo, qui linguas infantium facit disertas, et os bruti animalis aperuit; credo me in resurrectione partem habiturum cum dominatrice mea benignissima Etheldreda; ipsa, inquam, post Deum et ejus piissimam Genitricem, mihi in refugium semper erit et doloris remedium, quæ me educavit et adduxit in hanc diem lucis, et miserta mei peccata et scelera graviter ingemiscentis, quibus iram merui et tenebras exilii; cujus gloriæ libellum ac velut novum testamentum erexi in titulum, et notitiam virtutum ejus et lucernam exaltavi de submodio in altum, atque ea sparsim scripta congregavi in unum, non meo dictante studio, sed Dei inspirante et adjuvante gratia. Hoc autem non dico, quasi exaltans vocem, aut me aliquid existimans. Dereliquit me virtus mea et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum; et Tota die verba mea execrabantur adversum me, eo quod dicitur mihi per singulos dies, Ubi est Deus tuus? ubi est spes tua? vel ubi Etheldreda tua, quam tibi continue subsidium ferre pollicitus es? in quibus profuit aut nunc prodest? hanc laudas et colis, amas et veneraris, corde et ore pariter et scriptorum titulis commendare satagis. Bene cane sequenter canticum, et memoria illius [tibi] sit. Tua scripta vel dicta non suscipimus, despicimus, adjicimus.

et studium explicandi magnalia ejus,

quidquid obganniant aliqui;

B

118 Sed dum hæc memoramus, ab intentione cursus nostri fracti resilimus: nunc gratiam lectoris expetimus, ut supposita pius oculus ejus attendat. Cum etenim gens Angliæ, nimium altrinsecus seditiosa, undique vastando, cremando, mactando sæviret, nobiles a suis expelluntur sedibus, incolæ multis afflicti cladibus mori coguntur, per rura fugaces et castella vix pauci in ecclesiis latitando se liberarunt; unde Rhetor quidam Vilianus nomine, dum non invenisset requiem pes ejus; in Ely, agente Pontificatum Domino Nigello, cum innumeris applicuit; vit scientia admirabilis, in grammatica nulli secundus, quibusque Latinorum præferendus, in opponendis ac rationibus reddendis disertissimus, in omni scientia promptissimus. Cujus sapientia celeriter comperta, cum magna veneratione est susceptus. Docuit igitur Grammaticam primo ultra mare et Artes quas liberales vocant; Philosophiam quoque et Rhetoricam in sua civitate Lundonia, capite Angliæ; atque processu temporis Theologiam: experientibus Monachis sophistico lepore ipsius clarere sermones, et dicta schematibus ornata rhetoricis. Seniores sane docere inter familiaria colloquia consueverat, atque ex his nonnullos decentissime ad Scripturas promovit; juniores vero illorum discere compulit: cujus misereri dignetur Deus. Præsertim instantius et diligentius duos præ ceteris informare operam dedit et honesta invocare, prava fugare, mundi inquinamenta devitare admonuit; [quos] noverat ut filios, donec ad perfectum proveheret, instanter edocuit; quorum animas ad Dominum perducere exhortando studuit. Nomina autem ipsorum non insero, quia mihi tot sunt testes in eorum vita, quot Elyense cœnobium noverunt.

narrat quod Rhetori cuidam,

Elyensis monasterii magistro,

C

fuerint cariores discipuli duo:

119 Ili ambo a pueritia conversi, in monasterio sunt suscepti: quorum unus, qui ætate minor erat, primus cœperat conversari, mente tumidus, superbus et vanus; quem vel districtio Ordinis domare, vel rigor disciplinæ vix potuit: et quantum ætate creverat, tantum vitiis abundavit; contempto Dei timore et sancti habitus reverentia, totus fertur in præceps: cum in honore esset, maternæ videlicet innocentiæ, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Semper magnis gaudebat, invidus, turbulentus, iracundus, procax in sermone, discordiam sectabatur; contentiones inter Fratres seminabat; omnem Congregationem in tantum perturbans, ut vix tolerari posset ab aliquo. Cumque vitam per omne facinus duxisset, ita ut opinatissimus in flagitiis haberetur: tandem aliquando Dei miseratione compunctus, ad pœnitentiam vertitur; priorum scelerum sordes lacrymarum fontibus diluere tentans; et nec quidem levare oculos ad cœlum, neque nomen Domini invocare, sed solum gemitibus perdurans, tamquam vivens sepultus, jam quodammodo mugitum cordis gemitumque reddebat: et sic spem salutis, quam prius desperaverat, per Dei gratiam nunc præsumit. Et quamvis sub negligentia tempus suum consumpsisset, tamen Dei Virginem Etheldredam tota mente dilexit; et in devotionem ipsius per ardorem accensus, de vita et virtutibus illius libellum suo labore edidit.

quorum unus totus discolus,

D

denique serio conversus ad pœnitentiam fuit;

120 Alter vero, qui istum ætate præibat, sed conversatione posterior, simul in monasterio fuerat conversatus; mente humilis, vultu placidus, in Scriptura sacra studiosissimus, et ex gratia divinitus illi collata multa pollebat scientia: de multis, quæ ille allius nesciebat, ædificare consueverat. Et quidem ætate juvenis, sed moribus grandævus, in sanctæ conversationis regula se fortiter constringens, simplicitati atque orationi deditam ducebat vitam: et quam didicerat venerabilem Etheldredam duxisse, in omnibus frequentabat. Cumque in timore Domini excrevisset, ut etiam ab externis et incredulis vitæ duritia laudaretur, illico ad ministerium Presbyteratus est electus. Cui post Ordinationem suam, quia non longe ejus exitus abesset, revelatione indicatum est. Et ecce præventus febre ad extrema pervenit.

cum alter sanctissime defunctus,

E

121 Apparuit autem post non multum depositionis suæ jam memorato socio illi negligenti, quasi in quodam loco monasterii in porticu B. Pauli. Cui in visione cogitanti, ac diu stupenti de illo, an defunctus fuisset; ille vultu placido, ut erat miræ simplicitatis et innocentiæ, demulcendo cum alacritate respondit; Ne verearis, me mortuum æstimando: vivo et valde lætus existo. Hæc considerans, et intelligens Frater ille nequaquam esse phantasma quod viderat, nihil cautus de mortuo, per manum accepit eum, et familiariter simul considere fecit. Res est mira quam narro, præsentique hominum infirmitati valde jucunda; et quæ secreto fuerant gesta, noluit divina pietas celari a nobis. Adhuc his et alia adjecit: dixit enim: Fui in cœlum ante conspectum divinæ Majestatis, ubi et sanctissimam Virginem contemplabar Etheldredam, librum in manu tenentem, coram summo Deo flectentem suppliciter genua; insuper illam, referentem gratiarum actiones, ore suo sæpius memorato fratri, exprimere illum nomine; quia in testamentum gloriæ suæ et perpetuam memoriam eumdem edidit librum. Hæc dicens, disparuit visio: Frater vero qui hæc viderat, fidelis est, cujus verbis non diffidimus, illud designavit scripto; quod vix sero acquisivi, et huic paginæ festinavi inserere; quatenus recogitent et intelligant omnes, Advocatricem nostram venerabilem Etheldredam, quanta caritate et dulcedine amplectatur et foveat se diligentes, et in suo ministerio devote assistentes. Benedictus Deus, qui sibi talem elegit famulam, ut exultemus et lætemur in ea et satiemur ab uberibus consolationis ejus. Amen.

ipsique apparens,

indicasset ei visam in cœlo Sanctam,

F

pro ipso orantem propter libellum de ea compositum.

122 Neque hoc silebo, quod memoratur accidisse plurimorum testimonio. Vir quidam degebat in vico de Grectune, et sine rerum abundantia; fide tamen et bonitate in ea vicinia perspicuus habebatur. Acquirebat enim quotidianum victum suæ familiæ labore

Eadem rustico pio apparens,

A bore manuum, exiens a mane ad opus suum; et sic permansit ad operationem suam usque ad vesperam. In sudore vultus sui vescebatur pane suo; quatenus corpore inedia macerato, mens, deliciis non lasciva, promptior meditaretur cœlestia. Hinc, quodam die quiescenti in lecto suo, dum nec totus somno depressus, nec plane vigilaret; vidit per somnium sibi assistere virum, nitidis vestibus indutum: qui eum manu sua leviter concutiendo excitavit, atque ad vigilandum hortatus est, dicens; Surge celeriter, ac mane quantocius poteris ad S. Edmundum festinare ne differas, pro Domino Ordingo ipsius loci Priore *i* diligenter inquire: cui accersito talia mandata proferes.

jubet indicare corpus S. Algoti agricolarii sui.

123 Salutando illum in nomine Domini, dices, ut huc precaturus ad ecclesiam hujus villæ veniat, et tali in loco ejusdem cœmiterii, ostenso et designato, virum beatissimum Algotum, quondam venerabilis Reginæ Etheldredæ agricolarium, cujus supra in primo *k* videlicet libro, de virtutibus ipsius Virginis edito (mentionem feci) *l* adhuc hominibus incognitum, quem sub cespite clausum inveniens, de terra producat, et ubi in veneratione sit collocet. B Expergefactus autem de somno, visionem quam viderat, mente revolvit, surrexit, ad S. Edmundum properavit, ibi coram Abbate deductus, prout mandatum in somnis acceperat, ex ordine declaravit, quod Abbas audiens glorificavit Dominum, quod a se et suis temporibus voluerit Sanctum suum manifestari; sibique visionem divinitus datam sine mora complesset, sed curis infortuniorum occurrentibus aliquamdiu voluit differre; unde (contigit ut) multa solicitudine præventus ac præpeditus, negotium postea minime impleret. *m*

ANNOTATA D. P.

a *Anno* 1133, *quo hæc acta mox apparebit, Pascha celebratum fuit* 26 *Martii.*

b *Imo* quarto Kal. *nam. an.* 1136 *bissextili currebant litteræ Dominicales* E D, *adeoque feria* 6 *cadebat in* 29 *Maji, et proxima Dominica in* 31. *Idem error in Chronica Episcopali est, ubi iisdem verbis eadem referuntur; ut videatur ejusdem quoque Thomæ esse, ab aliis postmodum continuata.*

c Guilielmus II, *cognomento* Turbus, a Commonachis suis electus, *inquit Godwinus, anno* 1151 *consecratus, obiit* 1175.

d *Non erat tamen quod magnopere eum plangerent* C *Monachi, qui res et libertatem eorum sic pessumdederat, ut hic indicatur, et in Chronica plenius demonstratur.*

e *Ubinam? nisi in Chronica, ubi desunt quæ hic sequuntur. Unde inferas hunc miraculorum librum, ultimum suorum operum Thomæ fuisse.*

f *Deleo hæc verba*, cujus jam supra meminimus; *non enim in hoc libro leguntur, sed in Chronica unde infra in Analectis num.* 168 *legetur id quod hic innuitur.*

g *Hic quoque deleo verbum* supramemoratus, *quod similiter ad Chronicam respicit, ubi narratum fuerat, quomodo ei Episcopus pater suus officium Thesaurarii Regii emerat, quod etiam in Analectis invenies, num.* 169.

h Northamptonia *Comitatus, ab Huntingtonia discretus ab Elyensi territorio, cui ad Occasum jacet.*

i An. 1138 Prior apud S. Edmundum in Abbatia successit Anselmo. *Ita Radulfus de Diceto in Abbreviat. Chronicorum.*

k *In Vita num.* 62.

l *Nusquam magis importuna, quam hoc loco, accidit paucorum verborum omissio, quam utinam recte supplerim!*

m *Necdum autem impletum videtur fuisse, cum hæc scriberentur.* D

A. THOM. EX MS.

CAPUT XII.

Miracula ad fontem Sanctæ patrata: Crux pro Monachis locuta.

Ex multis prolixius scriptis refertur,

Omnia miracula et virtutum beneficia, quæ in Ely, ex Jesu Christi Domini gratia, meritis illic Sanctarum Virginum suffragantibus, evenisse noscuntur; [facta sunt] ad simplicium consolationem, ut videntes opera bona ipsarum glorificent Patrem qui in cœlis est: de quibus nonnulla inserta, in volumina magna protendi videntur, ut experta subsidiorum remedia non sint occultata in generatione altera; sed filii, qui nascentur et exsurgent, non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus inquirant. Inde ergo sermo noster sumit exordium, ne fidelis quisque credere detrectet, unde non reflectet manus scribentis a veritatis semita: sed quid Regina Etheldreda, in miserationibus multis annuente Dei clementia, patrare consuevit, in generatione quærentium eam, quærentium faciem Dei Jacob, E hoc uno de multis designare intendo.

quod pauper hydropicus,

125 In provincia Northamtunensi vir quidam admodum pauper, tamen meritorum bonitate illustris degebat, qui infirmitate præventus luxit diu et elanguit: virus enim in eo, per omnia membra dissiliens, ex inflatione adinstar utris [eum] extenderat, atque in tantum illum depresserat, ut nec stare vel incedere, jacere aut sedere potuerit. Sed hæc infirmitas, ut rei probavit eventus, non fuit ad mortem, sed ad patientiam ipsius comprobandam, ut gloria Dei et meritum almæ Virginis manifestaretur in illo. Et dum incessanter sic cruciatus vexaretur; per augmentum ei molestia renovabatur, et per assiduitatem vetus semper extitit. Cumque nocte quadam in lecto ad pausandum se post longa suspiria collocasset; ex more afflictorum, præsertim flentium, difficile et cum gravitate somnum cepit, et de salute jam penitus desperare potuit; quippe quem vis doloris inanem reddiderat; Christum (autem) solum flebilibus vocibus invocabat assiduus. Sed Deus exauditor omnium non sprevit neque despexit deprecationem pauperis: visitat infirmum, refovet auxilio, consolatur eum in tribulatione sua; ac in visu, per venerabilis cujusdam feminæ personam, ex infirmitate posse medelam recipere dignatus est ostendere; quæ illi opera remedii et curationis taliter professa est dicens: O homo, in Ely, crede mihi, salus tua est, et expulsio miseræ infirmitatis F tuæ: illuc properanter accelera, et citius oblata salute gaudebis.

in visu monitus Sanctam accedere;

cum eo pervenisset horam prandii,

126 Surrexit homo ille statim percepta voce, secum volvens visionem quam viderat, ne forte verum sit quod perceperat in somnis. Addidit heros illa prioribus adhuc talia, confortans eum; ait namque; Ibi gloriosa Dei Sponsa Etheldreda, toto intemerata vernat corpore; signisque continue et prodigiis mirabiliter effulgens, plebem illic affluentem de quolibet morbo languentem reddit sospitem. Talibus vero exhilaratus, hæc sibi a Deo credidit ostendi; et ad spem meliorem confortatus, cœpit exultare, iterque injunctum, licet membris languidis onerosum et grave, confidenter arripuit. Contigit autem ad præsignatæ ecclesiæ aulam tunc ipsum pervenisse, hora, qua quotidiana alimenta Fratres et refectionem corporis percipere invitarentur; qua maxime introitus et exitus observari solent et custodiri. Nihilominus tamen in momento ad ostium invenit unum de custodibus, cum festinatione illud claudere paratum, serisque firmare instantem: ad

ideoque rejectus esset ab ostiario,

A ad quem ipse clamans, singultum potius immittens quam vocem, rogat illum ut sinat ingredi paululum. Qui renuens, miserum indignatus et incultum ; ut impigrum insuper aggressus, ira furibundus, ei alapam dedit et abire præcepit.

A. THOM. EX MS.

127 Instat ipse precibus, rogans et deprecans, pro Deo et amore dominæ suæ S. Etheldredæ, atque importunius contestans, saltem ut ei liceat ad fontem almæ Virginis usque ascendere. Servus autem ille, immitis atque crudelis, de miseria pauperis in iram concitatus potius quam ad pietatem : tamen, quia peregrinum offenderat, si ad aures dominorum suorum talia pervenissent, timuit sibi hinc damnum gravius tolerare, dicens ; Ecce patet ostium, sed hydria ad puteum non est, nec in quo haurias habes, et puteus altus est. Ille autem perseverat in prece, ut saltem posset adoratum ingredi, et usque ad puteum venire. Tandem licet ab invito admissus intravit ; undique prospexit ; et, quod mirabile fuit, sine indice, qui illo in loco nusquam fuerat antea, ad orationem prius tamquam notus, deinde ad fontem perrexit. Cui circumspectanti, et situlam non habenti, vena fontis subito prorumpens B obviam ad os putei, ministerium famulo Dei præstitit, et se, ut verius dicam, gustandam obtulit ; quæ super finem atrii in gyrum suis irrigans aquis, habilem et largam medicinæ [aquam] exhibuit ; quam manu hauriens, inde totum corpus perfudit, sæpe nomen S. Etheldredæ et auxilium invocando. Dum (autem) gustasset, et de membris omnibus ipsa conspersa deflueret ; sensit levius statim (se habere) ac meliora (sperare) cœpit ; etenim turgens inflatio tota detumuit.

admissus tandem ad fontem Sanctæ,

et ejus aquam non sine miraculo potitus

aspersusque detumuerit :

128 Gratias agit ille Deo et suæ almæ Virgini Etheldredæ, sed ferus et nequam cliens, ostium concutiendo, regressum ipsius præstolans, cum vociferatione coegit exire ; interrogans, utrum saturatus fontis plenitudinem omnem bibisset. Sed quæ gesta fuerant audivit, audita credere renuit. Tandem cum pauper coram eo detulisset scyphum aquæ, intellexit et credidit, atque ut certius experiretur, ad fontem cucurrit, quem in circuitu superabundasse invenit : unde rei gestæ ipsemet efficitur testis. Bibit itaque homo ex aqua hac, ut ostendimus, lavit, et venit jam lætus et alacer, ac supradicto mancipio ecclesiæ quæ acciderant nuntiavit ; et quomodo veniens, nec situlam, nec aliquid exhauritorium ad fontem invenit. Abiit ergo foras, et prædicat ubique gratiam Dei, in se mirabiliter factam per suam salvatricem C Etheldredam semper piissimam. Illuc vero cum spe venientes experti sunt sæpe dolorum remedia, hydropici potum inde sumunt et curantur, cæci lavant et vident, sicut in sequenti habetur capitulo, ad laudem sanctissimæ Virginis Etheldredæ.

qui miranti ostiario fontem ostendit ultra os putei scaturientem,

129 Aqua vero hæc fons vivus est, et fluminis impetus assidue lætificans civitatem Dei quam diutina sacraverat repausatio almæ glebæ Virginis Etheldredæ. Non enim primo illic, sed ubi nunc *a* stallus Episcopi factus est, in medio suorum, juxta ordinem quo transierat, in cœmeterio in sinu terræ profundius, in arca lignea sepulta fuerat : ubi clarescentibus virtutibus, assistente beato Wilfrido, ac medico Kinefrido, necnon circumstantia fratrum atque sororum, cum vestibus et corpore conspecta est tota intemerata, sicut Beda narrat in Anglorum Historia. Inde cum magno gaudio, in ecclesiam beatæ semper Virginis Mariæ, quam ipsa fundaverat, translata est a Sexburga sorore sua, et juxta altare posita, ubi per multa tempora reverenter collocata, scilicet per quadringentos et triginta quinque annos, usque ad nonum decimum annum pacifici Regis Anglorum Henrici ; quo Abbas Richardus eam in novum Monasterium ; ut Dominam et primiceriam eminentius, post autenticum altare parato D thalamo collocaret. In prædicto autem loco, ubi, sicut diximus, diu requieverat Dei Virgo, Monachi foveam fecerunt in modum cisternæ, aquas vivas ob illius merita jugiter manantem, curationum scilicet ; et in nomine ejus languidos curantem assidue.

a eo loco ubi Sancta olim fuerat sepulta :

130 Ad easdem vero (aquas) vicini et amici mulierculam quamdam adducunt, oculorum lumine diu cæcatam ; de misericordia Sanctæ Virginis innumeris præstita admonent nihil trepidare, spem firmam habere, ipsam ore et corde orare. Quæ dictis propinquorum fidem adhibens, intentius oravit ; et statim exaudita est oratio ejus. Venit ergo illa ductu alterius, accessit ad fontem clamans et invocans suffragium piissimæ Etheldredæ, rigat faciem lacrymis, dehinc faciem simul et oculos lavat ex ipsius fontis aquis ; vidit clare, et gavisa est valde. Reddit itaque gratias Deo pro cunctis beneficiis suis, et patrocinatrici suæ Etheldredæ : redit domum absque ductore, quæ cæca advenerat in luctu atque mœrore.

ibidem nata cæca illuminatur :

131 Nuper in æstivo tempore, dum Fratres in Choro hora Primæ divinum servitium agentes cele- E brarent, hoc accidit quod narro, etiam ego hujus rei testis existo. Ad præfatum igitur fontem, cum turba accurrentium, venit quædam juvencula haurire aquam : sed obsistentes ei undique fortiter cubitis tundentes, retroire compulerunt. Tamen cum impetu se in medio collecti populi deprimendam injecit. Dumque ceteros prævenire et non tardior assumpta aqua recedere tentat, vas quod tenuerat, casu accidente, de manu sua lapsum est, et ipsa quoque post cadendo secuta est. Comperto hoc circumstantes, et ob hydriam, in invicem dissidentes, a rixa desierunt, procul fugientes clamando, Sancta Etheldreda, adjuva : videruntque eam caput ad ima fontis deorsum, pedes autem illius sursum tenere, ubi diutius per duas aut tres horas immersa extitit.

in eodem mersa puella,

post 2 vel 3 horas,

132 Nemo qui eriperet interim advenit : quoad Stephanus et Richardus, duo Clerici prope sedentes ad librum, accurrere ; illamque dubitantes in aqua necatam fuisse plangentes unanimiter, Heu ! heu ! pedibus extraxerunt ; (mirati) non solum tanto spatio in lacu jacuisse nihil mali perpessam, imo per virtutem S. Etheldredæ incolumem apparere. Sicque Dominus eam in profundo gurgitis servavit illæsam, sicut Danielem quondam in lacu leonum ; ne aquæ, a Christo sanctificatæ ad gloriam Dilectæ suæ, pretiosi sanguinis effusione, contaminarentur opprobrii notamine, de quibus oriri solent multa benefi- F cia. Venerandus (vere) locus ille, per suffragia propriatricis nostræ Etheldredæ, varias ab ægrotis fugans miserias, et de plenitudine fontis sui, per gustum vel aspersionem sanans corporum molestias. Magnificate illum mecum ; seu potius, qui replebimur in bonis ejus, Templum Dei est mirabile in æquitate, exclamemus ad Deum medullis cordis ; dicamusque Salvatori ; Tu Domine universorum, qui nullam habes indigentiam, conserva domum istam immaculatam in æternum Domine. Amen.

salva extrahitur.

133 Tempore gloriosi Regis Edgari, tanta Clericalis ordo quibusdam in locis confusione agebatur, ut non solum a vita secularium excellentius nihil haberet, verum etiam in probis artibus longe inferior jaceret. Qua de re Pastores Ecclesiarum turbati, sed potius Edelwoldus Præsul Wintoniensis, et Ulstanus *b* Wigorniensis, Dunstanum ut proprium Primatem adeuntes male gesta exponunt, correctionis consilia perquirunt. At ille in homines nefandos suæ auctoritatis proferens sententiam, Aut canonice inquit est vivendum, aut de ecclesiis exeundum : ex quo factum est, ut complurium ecclesiarum Clerici, dum contemnerent proposita sibi conditione

Monachos in locum Clericorum inductos

b

A conditione corrigi, auctoritate Pontificis sunt expulsi, et Monachi introducti. Qui Rege *c* adito, vel quos Regis gratia proximos effecerat, Dunstanum injuriarum accusant, virtutis se amatores pronuntiant, ut coram præsentia Regis conveniatur, orant. Dunstanus itaque, his quæ rationabiliter postulabantur contraire nolens, coacto consilio Wintoniam venit : ubi ex sententia totius consilii de adversariis victoriam cepit.

c queruntur illorum adversarii,

134 Intererat tantæ controversiæ Brithnodus, Sanctæ Elyensis Ecclesiæ primus Abbas, cum cetera Religiosorum turba, qui auxilium de cœlo non de terra, a Deo non ab hominibus præstolabantur. Cumque inimici Domini ex jure nihil sibi superesse conspicerent, usi auxilio Regis et Principum, ad preces se vertunt, quibus Episcopum flagitant, quatenus intromissæ personæ de ecclesiis expellantur, expulsæ restituantur. Dubitante ergo viro Dei nullumque ad rogata responsum porrigente, res mira et seculis inaudita contigit. Ecce corporis Domini forma, ex lapide incisa, vexillo Crucis infixa, atque in editiore domus parte locata, humanos exprimens modos, omnium voces compescuit, dicens ; Absit hoc ut fiat, Absit hoc ut fiat. Ad quam vocem Rex omnesque majores natu, fere usque ad exhalatio-B nem spiritus perterriti, clamore pariter et laudatione aream complent. Tunc Beatissimus Dunstanus Archiepiscopus, et S. Edelwoldus Pater et Monachorum Patronus, de sede sui Episcopatus atque de Ely eos expulerant, et Monachos in utrisque collocaverant *d* ; atque S. Oswaldus Wigornensis Præsul de sua similiter sede Clericos ejecit, et Monachos instituit. Hi adversus (Clericos Monachorum) propugnatores extiterunt fortissimi. Necnon bonæ memoriæ Dux *e* Brithnodus, et Elwinus Orientalium Anglorum Comes, cum fratre suo Edwoldo, in conspectu Regis constanter eis restiterunt ; et se nequaquam ferre posse dixerunt, ut Monachi ejicerentur ab ecclesiis, qui omnem Religionem in regno tenuerant. *f*

et coram Rege pro Clericis disceptant : sed lapidea Crucifixi effigies pro Monachis sententiam dicit.

135 Taliter pars inimica invidentium bono, Dei virtute est projecta, ut in eis compleatur quod in Psalmis legitur, Vultus autem Domini super facientes mala ut perdat de terra memoriam eorum : ac contra de istis bene dicitur, Clamaverunt justi et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos : ut qui in domo Dei sunt, in prosperis et adversis, discant spem in Domino firmam habere, quia qui linguas C infantium facit disertas, et omnia [diligentibus se] cooperatur in bonum, huic elemento immobili loquelas edere jussit in protectione suorum fidelium, ad gloriam nominis sui ; qui omnia quæcumque voluit fecit in cœlo et in terra, et disposuit omnia suaviter. Itaque horum singuli, pro inaudito et insperato eventu, Deum laudibus undique extollunt atque benedicunt. Denique ad propria quisque remeat festinanter, quod viderat et audierat gratanter prædicare. Hujus etiam admirandæ rei conscius et donorum auditor cœlestium testis veridicus factus Brithnodus Abbas, dum ad suos in Ely remeavit, Deum in operibus suis benedixit, qui non derelinquit præsumentes de se, et de propria virtute gloriantes humiliat, ubi nomen ejus invocatum est super nos, qui facit mirabilia magna solus.... *g*

Psal. 33, 77 et 18.

Ita retulit, qui interfuit Brithnonus Abbas.

ANNOTATA D. P.

a *Ecgraphum nostrum* Stalus : *est autem* Stallus *in ecclesia, sedile cuique proprium ; atque ita hic etiam accipitur pro throno, qualis in Cathedralibus Episcopo erigitur, eminentior ceteris per Chorum dispositis, ad cornu Evangelii. Hinc vero intelligitur novæ ecclesiæ Chorus extensus fuisse usque ad Cœmeterium vetus, totumque ipsum vel bonam ejus partem occupasse.* D

A. THOM. EX MS.

b *Imo* S. Oswaldus, *postea etiam factus Archiepiscopus Eboracensis, qui colitur* 28 *Februarii, ubi Vitam illustravit Henschenius, et ad num.* 7 *præclare explanat Acta Concilii, ad reformationem istam coacti auctoritate Joannis Papæ XIII an.* 969. *Tenuit autem* Oswaldus *utrumque Episcopatum usque ad annum* 692, *quando ei in utroque pariter successit* Aldulfus ; *atque post hunc an.* 1002 Wulstanus, *sui nominis primus utrobique, usque ad an.* 1022.

c *Simeon Dunelmensis in Chronica putat controversiam hanc actam fuisse an.* 975. *Nempe mortuo Rege Edgaro, et disceptantibus de successore statuendo Primatibus, ut supra dictum,* Princeps Merciorum Wulfere, *ut ait idem Simeon,* quampluresque regni Primates, magnis obcæcati muneribus, Abbates cum Monachis de Monasteriis, in quibus Rex pacificus Edgarus illos collocaverat, expulerunt, et Clericos cum uxoribus suis introduxerunt ; *quod autem per vim fecerant : videntur in comitiis coram novo Rege tenere voluisse Monachorum adversarii, imo egisse ut universim expellerentur illi, Clerici reducerentur.*

d *Imo jam sub Edgaro id fecerant.*

e *Præcitatus Simeon,* Brithnothi *hujus contra Danos juxta Meldunam pugnantis cædem refert ad an.* E 1191, *idem facit Thomas lib.* 2 *Historiæ Elyensis, simulque suam nobis ætatem indicat, ad finem fere seculi* 12 *protractam si non ultra. Volupe autem erit suo tempore legere viri strenuissimi et religiosissimi Acta, ibidem satis fuse deducta, uti et conjugis Ælfledæ, de quibus nunc præter nomen vix quidquam superest ; cum tamen dicat Thomas ibidem, quod* ejus *(Brithnothi)* vitam et gesta non parvis præconiis Anglicæ commendant Historiæ, *omnes nunc deperditæ.*

f *Idem Simeon* Ethelwinum Dei amicum et suum germanum Elfwoldum *appellat, cumque eadem verba ipsos in comitiis protulisse dixisset, addit, quod* congregato dein exercitu, Monasteria Orientalium Anglorum maxima strenuitate defenderunt ; *sed hoc fortassis fecerunt ante comitia prædicta, rebus necdum in regno pacatis.*

g *Sequitur* Quomodo corpus B. Withburgæ Virginis ablatum est in Ely, *prout legere est in nostro Martio ad diem* 17 *pag.* 602.

CAPUT XIII.

Alia varii generis miracula apud Ely patrata.

Quæ Deus in Sanctis suis operatur magnalia, F summopere decet innotescere : unde miraculum sanctæ Virginis Etheldredæ, Dominæ et Advocatricis nostræ, stupendum valde referimus, quod in notitia plurimorum accidisse novimus. Miles quidam extitit Adam *a* nomine, cognatus Episcopi Elyensis Nigelli, clarus quidem genere, sed totus admodum succensus face cupiditatis et avaritiæ. Contigit namque plebium concursus in Northantunæ nundinis adunari, et certatim (mercatores cum) mercimoniis illuc accurrere. Inter quos ille malignissimus explorator accurrens, mercatorem civitatis Lundoniæ, divitem quemdam ac nobilem, nomine Ranulphum, hujus rei assertorem, comprehendit, loris constringit, pugnis ac fustibus tundit, et in Ely cruciandum transduxit : ubi per hebdomadam satis asperrime tormentorum cruciatibus ipsum affligit et cruciat, semper ab eo thesauri pecunias exposcens. Qui dum laniatus jam pæne deficeret, professus est, quam non habebat nec debuit, pecuniam reddere, ut vel sic ad horam posset tormentum evadere ; et suspensa interim crudelitate ad vitam horæ reperentur,

Mercator nefarie interceptus, et tormentis coactus se debitorem scribere,

A. THOM. EX MS.

A 137 Tunc idem cessavit miserum tormentis afficere, licet crudelis et immitis; sicque domum abire concessit, tantum ut jurejurando promitteret requisitas ab eo pecunias dare, insuper filium suum pro se obsidem sibi relinqueret. Quem ille suscipiens, minis ac probris continue territat; nunc illi oculos eruere, nunc manus et pedes abscindere minatur. Et ecce una die illi obnixe clamanti, Sancta Etheldreda, adjuva me: circa horam sextam, mulier velamine sanctitatis obtecta in conclavi apparuit; quæ se ipsam esse, quam interpellabat, beatam videlicet Etheldredam, asseruit; dicens; Ne formides amodo minas vel manus carnificis hujus: cras enim hac eadem hora liberaberis, ad Dei gloriam et meam exaltationem. Et quidem Sanctæ Virginis promissum rei gestæ probavit effectus: cum in hora prædicta sequentis diei, profanus ille in amentiam versus a dæmone corripitur totus, ut vix inter amicorum manus atque propinquorum teneri potuerit. Nunc magis timendus efficitur ex furore, quam antea fuerat ex crudelitate. Unde, consilio demum habito, simul qui aderant, puerum memoratum a vinculis solvunt, et liberum dimittunt: qui veniens ad patrem narrat eventum, benedicunt Dominum et B S. Etheldredam liberatricem eorum.

obsidemque filium relinquere;

eumdem, extrema metuentem, Sancta invocata recepit,

138 Huic succedit miranda relatio, ex multorum probata testimonio. Anglorum Regis *b* Stephani Elyensis Episcopus Nigellus aliquando incurrerat offensam, quam nullatenus placare poterat nisi dando pecuniam: quapropter reliquias thesaurorum, quos felix largitas antiquorum illuc sanctæ Virgini Etheldredæ contulit in decorem domus Dei, [quosque pæne absumpserat ipse et effudit in æs. Quiddam ejus Judæo posuit pro centenis marcis in vadimonium. Verum inter cetera Crucem bonæ memoriæ Edgari Regis, Judæo cuidam Cantebrigiæ, Ninus nomine, commisit eodem modo. (Hanc) ipse uno die amicis et vicinis in medium protulit, ob magnitudinem decoris ejus ac pretii inæstimationem: et cernentes opus qui aderant eximium ac præclari ingenii artificium, simul admirantur plurimum. Sed unus ex eis, ut sunt Judæi perfidæ mentis atque perversæ, jugiter indignantes Crucis gloriæ, imaginem de auro Cruci affixam lædere parat, insidias tendit, corde invidet, injuriam cogitat; et arrepto cultello ipsam imaginem Domini invadens, punxit in oculo; statimque tenuis rivus sanguinis exiliens lineam produxit longius; et tamquam ex ipso refusus vulnere, guttas late et minu- C tim dispergens, ligni partem inferiorem madefecit, ac suo rubore infecit. Mirandum valde est et obstupendum, atque omni nationi inauditum, ut de natura æris et duritia auri cruor eliquasse probetur. Potuit namque hoc prodigium latere perpetim: sed ab ipsis Judæis detectum voluit Deus fieri manifestum: unde contigit quod reverenter cum summo deinceps timore servarent, si quid in signo Crucis aut in figura Domini Dei nostri admittebant.

b Crucifixus Elyensis Judæo venditus

et cultello punctus sanguinem stillat.

139 Accidit ut edax febrium pestilentia Lundonienses tabefaceret, et decoctos enecaret. Verumtamen quos merito peccatorum flagellat Deus, ut justitiam eos moneat; dives et copiosa mansuetudinis suæ clementia curat, ut vel sic desides et contemptores ad gratiarum provocet actionem. Memoratis itaque civibus permultis, (per) suam celebris et dubitati meriti Virginem Etheldredam manum præbuit medelæ. Ea namque nocte in somnis, cuidam fabro ejusdem civitatis, febribus agitato, per visionem apparuit Etheldreda. Hunc docuit, adhibito jussu, ut accepto denario quem in incude sua reperturus erat, sui pretii chalybem compararet, et pro massæ quantitate quotlibet annulos fabricaret: quorum quemlibet quisquis febricitantium D ferret, vel infra tertium diem expiraret, vel quantocius convalesceret. His ita injunctis, magistra cœlestis disparuit: faber vero evigilans, acrius memoriæ mandata doctrina, surrexit; et quod audierat, invenit; et sicut instructus est, operari non neglexit: qui vero febribus decubuerunt, gratiam quæ divinitus repromissa est annulos comitari, oculata fide experti sunt. Ceterum in hac re dictu mirabile est, quod donec finiretur pestis, quoties deerat materia unde plures excuderentur annuli, ad mensuram prioris ferri cœlitus supplebatur.

Febribus Londini grassantibus,

jubet Sancta annulos fabricari

illis pellendis utiles:

140 Circiter id tempus, quidam adolescens Lundonensis Brithmerus, cognomento de Averhelle, violentia communis morbi percussus, iter arripuit, limina beatæ Virginis Etheldredæ in orationibus aditurus, ut salutis refrigerium impetraret. Inter eundum tres memoratæ virtutis annulos penes nescio quam mulierem haberi audivit: quorum unum ab illa acceptum tulit. Nocte proxima irruens quidam *c* detonsus, dormientem ægrotum inter scapulas nodosa clava tam fortiter percussit, ut pæne oculos excuteret: secunda nocte aliquanto crudelius, tertia vero ab humero ad humerum veruto ferri eum transverberavit: ut vigilans, quasi diriguisset, inflexibilis maneret: et hoc nihil aliud erat nisi animi ex morbo aggravati illusio. Adjecit tamen iterum E (ire), donec veniret in insulam: ubi, vellet, nollet (quippe jam exanguis, jam moribundus) divertit in domum quamdam, et strata culcitra subsedit. Cumque inclinatus paulisper dormisset, surrexit sanus et alacer; et quasi febres prius non sensisset, multis anguillis *d* famelicum se refecit; neque alia præsto fuerunt alimenta. Properans inde ad monasterium B. Etheldredæ, pro beneficio sanctitatis acceptæ Deo et Virgini gratias egit *e*.

eorum unus furatus juvenis,

c

acriter castigari sibi visus per somnum,

apud Ely sanatur.

d

141 Neque hoc tegendum est sub silentio, quod nota multorum probat relatio. Tempore Pontificis Hervæi, S. Edmundus colono cuidam de Epemugge *f* in visu apparuit, atque suscitans his eum allocutus est: Vir bone, quod dico diligenter attende, quæ audis indubitanter crede, quod jubetur efficaciter comple: et surgens ad Episcopum de Ely properanter ascende: eique meo nomine dices, quatenus mihi paret viam, qua Dominam meam beatissimam Etheldredam pedes adire queam. At ille mox in Ely, sicut jussum fuerat, ad Episcopum properavit, et mandatum quod acceperat illi denuntiavit. F Qui ut talia audivit, præ gaudio flevit; et si forte valeat hoc implere, a pluribus requisivit. Et cum negotium multis commodum suscipere nemo præsumeret, ipsius ecclesiæ Monachus quidam, Joannes nomine accedens, natura, verbo et vultu simplicissimus, coram Episcopo contulit se; dicens opus hoc, et velle suscipere, et cum Dei adjutorio posse perficere. Qui postea jussus ab ipso Episcopo, a terra de *g* Saham cœpit metiri, et arundinetum in viam sternere; alveos etiam fluminum ponticulis instruxit: sicque vir ille Deo dilectus in brevi proficiens, opus cœlitus provisum explevit, viam fecit semitæ per invia paludum; mirantibus cunctis, ac Deo benedicentibus.

e S. Edmundus colono apparens,

f

monet aggerem sternendum per paludes ad Ely.

g

142 Quædam in vicino quodam vico matrona morabatur, quam dira valetudo quæ Græce Paralysis, Latine Dissolutio membrorum dicitur, invasam miserabiliter detinebat, detentam intolerabiliter detorquebat. Hæc nec manus ad os ducere, nec fronti Crucem pingere, neque de loco cui assedisset per se valebat exsurgere: sed ejus ori servientium manibus inferebatur edulium, ab eis erigebatur, ab eis deportabatur: nam acerbissimæ hujus passionis, ex humorum fragilitate, semper aut in toto corpore aut in parte accidentis et cruciante sævitia marcuerant membrorum compagines; totaque natura corrupta, inutile

Mulier toto corpore paralytica,

A inutile corpus manebat. Inde magnus parentelæ dolor, gravisque familiæ luctus et mœror. Advolant medici, suscipiunt munera, conficiunt antidota, quibus admodum utens posset constricta relaxari natura. Vicit medicinalem potentiam furentis passionis impotens magnitudo : nihil enim profuit loci obscuritas, nil cataplasmatum adhibitio. Non curram per singula : breviter dicam. Nulla prorsus illi profuere medicamina. Quid ergo restabat? Nisi ut ad divinam se miserationem devote convertens, auxilium a cœlesti medico flagitaret.

nihil proficientibus medicis,

143 Jam senos in tam tormentali molestia annos peregerat, jam omnino reparandæ salutis spes perierat : et ecce supernæ respectu clementiæ familiam convocat, atque ad venerandam gemmæ cœlestis Etheldredæ basilicam se deferendam mandat.

post sex morbi annos, jubet se portari ad Ely;

Mox ex imperio subvecta clientibus octo,
Virginis ante sacrum deponitur ipsa sepulcrum,
Menteque devota depromit sedula vota.

Inclamat gloriosæ Christi Sponsæ gloriosa merita, supplicat ipsius dulcissima patrocinia, resonat iterum vox, gemitus, rigant faciem lacrymæ, dies tota peragitur in oratione.

B Hinc sol Oceani tetris immergitur undis,
Noxque tegit totam succedens pallida terram.
Nec mulier lacrymis effusis parcit ab imis :
Imo magis plorat, plorans instantius orat,
Quo fugiat morbus distorquens corporis artus.

Quid plura? Movent immensam Regis æterni pietatem lacrymosa miserabilis feminæ suspiria, imo piissima Virginis eximiæ suffragia : et ecce ejusdem noctis spatio fugit omnis nervorum contractio, redit membrorum naturalis motio, evanescit valetudinis dolor, sospitatis adest vigor;

ubi Sanctam fiducialiter invocans

Gaudet natura, dum tanta peste fugata,
Officiis propriis reparantur singula membra.

144 O quam dulce et utile, ad indeficientem clementiæ fontem concurrere! O quam salutiferum et vitale, semper potentis medicinæ gratiam expetere! Laudanda plane Sanctorum limina pie adeuntium intentio : inde enim gemina succrescit utilitas, cum et obruta vitiorum mole relevetur anima, et corporis, si fuerit, sæpissime propellatur infirmitas. Surrexit itaque, quæ paralytica advecta fuerat, ab omni paralysis constrictione relaxata, circumstante et stupente intuentium caterva. Repletur vocibus ecclesia, sonant alternatim laudum præconia, tollitur in cœlum laudantium clamor : clamant, Sit Domino gloria, laus et honor. Attollunt solemniter melliflua C cœlestis margaritæ patrocinia, per quæ fuerat inopinata matronculæ sanitas restituta. Hinc cum gaudio et lætitia reditur ad propria.

subito surgit valida,

omnibus inspectantibus.

ANNOTATA D. P.

a *Videtur hic diversus esse a* Constabulario, *de quo supra num.* 113 ; *necnon ab* Adamo de Cherva, *Henrici junioris Cancellario, qui ob secreta filii, Regi patri detecta per litteras, per vicos et civitates Normanniæ flagellis cæsus, et ita in Angliam vinctus remissus, legitur in Chronico Joannis Bromptoni ad an.* 1176.

b *Regnavit Stephanus ab anno* 1135 *ad* 1154.

c *Id est* Monachus.

d *Febricitantibus cavendas imprimis anguillas censent medici.*

e *Huic articulo quadrat titulus,* Quod quidam exanimis vitæ reformatur. *Excidit ergo sequentis capitis titulus hujusmodi;* Quod jubente S. Edmundo via ad Ely insulam sternitur.

f *In historia Episcopali* Exnyng.

g *Ibidem* Seham *: et sic etiam scribitur in tabulis; est autem intervallum a civitate unius circiter leucæ.*

D

A. THOM. EX MS.

CAPUT XIV.

Curantur, mutus juvenis, puella contracta, manus arida : perjurus S. Etheldredæ punitus.

Aliud eodem tempore,..... a miraculum eluxit, quod sub taciturnitatis velamento delitescere videtur indignum. Est villa Bradaforde vocitata, in qua quidam adolescentulus erat, incertum quo casu septennio linguæ carens officio. Stupent parentes, tristem mirantur fortunam, torquet cordium penetralia dolor, creber eis luctus et mœror. Tandem comperto, quanta in Elyensi monasterio miracula divinitus fierent, illuc, jam damnandi fide concepta silentii, propero pede mutam ducunt sobolem : ingressique magna cordis contritione, Dei miserationem per ora lacrymis volvunt : preces precibus adduntur : interius fides, vox exterius dandam misericordiam inclamitat. Petunt, ut accipiant; quærunt, ut inveniant; pulsant ad ostium clementiæ, donec eis aperiatur. Nec eorum fidem et spem delusit eventus. Nam inter ipsas preces et lacrymas, muta cœpit enodari lingula, et naturali plectro moderante, hæc edere verba : Redeamus, ait, o dulcissimi ad mansionis nostræ domicilia; quoniam, per beatissimæ Virginis Etheldredæ merita, mihi, sicut vestris insonat auribus, sunt reformata peremptæ vocis organa.

A Septennio mutus juvenis,

ductus ad Sanctam,

E

loquelam recipit palam in ecclesia.

146 Ad hanc vocis exauditionem,
Tristia flebilium lætantur corda parentum.

Fit stupor et gaudium cunctis qui aderant, dum os verbula modulari audirent quod prius omnino mutum fuisse agnoverant.

Hinc alternatim cleri psallente caterva,
Hymnorum moduli quatiunt fastigia templi,
Sidera vox tangit, reboat laus Cunctipotenti;

Qui gloriosus in Sanctis, mirabilis in sua potestate, mirabilia facit ubique. O gemmam in corona Sponsi præfulgidam! o insignem Reginam Etheldredam! perpetuæ virginitatis integritate mirabiliter insignitam, Christi Sponsam et formosam, ordinata caritate vulneratam.

Emicat ecce polo Libano mage candida Virgo,
Incorrupta viro, Sponso sacrata superno.

Hanc igitur veneremur, veneranter exoremus, ut in laude divinæ Majestatis torpentia, imo muta nostra F pandat labia; nigrasque sine formositate conscientias, suis meritis candidas efficiat, ne forinsecus remaneamus, dum Sponsus introierit ad nuptias.

147 Nec illud sub silentii serula latitare patiar, quod per illud tempus accidisse antiqua monstrat pagina : est enim præcipuum valde, jucundum, stupendum et admirandum, nec frequens miraculum. Filiam in hujus mundi caliginosam lucem pariens mater, cæcam effuderat.

Decennis puella, a nativitate cæca,

Infelix partus! infelix prorsus et ortus,
Dum sine communi quis lumine nascitur orbi.

Dolet genitor, gemit genitrix, mœret cognatio pro tanto infortunio. Jam ad decimum ætatis suæ annum nescia lucis pervenerat, et a parentibus ad beatæ Virginis ecclesiam ducitur; ut ipsius obtinente suffragio, cæcitatis carere mereretur opprobrio. Mira res! Nondum cum ductoribus introiens, basilicæ limen transierat; et ecce de cœlo prospexit misericordia, ubique potens, ubique largiflua, numquam deficiens, semper inexhausta. Condescendunt, ad suspirantis se puellulæ affinitatis catervulæ magnifica Sponsæ Christi suffragia : procedunt (ut ita dicam) ingredientibus obviam celerrima divinæ miserationis subsidia : excipitur a supernæ pietatis occursu

eodem a suis ducta,

A cursu pia introeuntium devotio, et a materno cæca utero repentini ditatur visus officio.

A. THOM. EX MS. illuminatur.

Substitit ad lucem tenebris educta stupescens
Mirantem rutili radiantia culmina templi.

Speculantur quique præsentes, ac pariter Christum collaudant et benedicunt.

Manus arida et clausa,

148 Sed neque illud silentio prætercam, quod ejusdem temporis decursu, cujusdam juvenis altera manus aruerat, quæ clausa nullatenus aperiri poterat. Quid miser ageret, quo se verteret, ut remedium perquirere posset, ignorabat. Tandem, quia paradisiacæ gemmæ Virginis Etheldredæ longe lateque melliflua fama volitans personabat; impigro gressu ad ejus basilicam venit, fideque prævia

Ingreditur, properat tumulo, prosternitur, orat;

suffusus ora lacrymis Christi Sponsæ interventum implorabat. Quid multis immorer? Exaudit ejus preces ac gemitus poli sidus aureum, lucens ante Deum in ordine Virginum, mira et ineffabili dulcedine harmonica novum semper carmen canentium. Vigore itaque naturali redeunte, constricti absolvuntur nervuli, aperitur manus arida, vique pereunte doloris ad sua plene reparantur officia. Aderat populi multitudo,

vigori et usui naturali restituitur.

B Et cum lumine, tensis ad sidera palmis,
Pectore de toto laudum dant cantica Christo,

per quem hæc cœlestis columba, pro pudicitiæ titulo, imo pro totius sanctitatis merito, tanta miraculorum luce coruscat in mundo.

An. 1154 quidam Monachis obligatus ad firmam

149 Factum est autem, ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quinquagesimo quarto, ut Stephanus de Scalla, qui per successionem patris sui, nomine Elyensium Monachorum, duas hidas et dimidiam et novem *a* acras cum ecclesia una, per annuam firmam et septem *b* Sceppas tenebat; firmam suam præfatis Monachis per biennium detinuisset. Et quoniam, ingruente quidem necessitate, paternum *c* filiis auxilium deesse non debet; Dominus Nigellus, qui tunc temporis Elyensis Ecclesiæ Episcopatum tenebat, Monachorum suorum querimonia audita et injuria cognita, commemoratum hominem vinculo anathematis innodari decrevit, nisi in proxima ad Ramos palmarum *d* Dominica monachis satisfecisset. Præfato vero die Stephanus in Ely ante Episcopi veniens præsentiam, asseruit se ad tantam tamque vehementem paupertatem descendisse, quod jam dictam firmam nullatenus de præterito reddere valebat. Firma autem, quæ reddi competebat, ad quadraginta marcas *e* in diebus illis C appretiata fuit.

et eam solvere postulatus, sed inopiam causatus,

150 Monachi etiam eo tempore terram suam sibi restituissent, si eam internoscere ipsi vel suorum aliqui potuissent. Sed quoniam mundum ipsum, et quæ mundi sunt, ætas ipsa consumit; propter temporis vetustatem, utpote certis limitibus confractis et terminis omnino extirpatis, præfata terra ipsis Monachis omnino fuit incognita. Sibi vero et ecclesiæ suæ in posterum providere volentes, inito cum Episcopo et Fratribus consilio, universum ejus biennii debitum se ipsi Stephano dimissuros concesserunt hac conditione interposita, quod terram suam eis faceret manifestam, et se ipsis monachis firmam suam annuatim redditurum [promittens], terram eamdem sub fide jussione constitueret. Annuit Stephanus, spopondit, et juravit equidem, superposita manu dextra altari sanctæ Crucis, apposito ipso Dominico Corpore et multis Sanctorum Reliquiis, quod terram quam ipse in Scelforda nomine Monachorum possidebat, videlicet duas hidas et dimidiam cum ecclesia et cum novem acris, ipsis Monachis per se et per homines suos quam certius posset manifestari [faceret], et de annua firmæ redditione terram eamdem sub fidejussione statuit: si quid etiam ejusdem terræ fieret residuum, D quod ipse nec homines sui internoscerent, ipse de militari feudo, quod in Scelford sub Episcopo possidebat, apponeret: et hoc equidem annuente Episcopo.

ea conditione relaxatur, ut feudi sui terminos extirpatos restituat,

151 Ad hæc Robertus de Cuniglave, et Helbaldus de Scalle, et Willielmus filius Roberti, Milites sæpe nominati Stephani, fideidatione polliciti [sunt] se nullum Domino suo daturos consilium, ut ipse ab hac conventione retrocederet: et si necessarium fuerit, secum Monachos hoc dirationaturos *f* adversus Stephanum. Sunt autem hujus rei testes, Nigellus Episcopus, Wilielmus de Laventona Archidiaconus, David Archidiaconus de Buchingeham, Richardus a S. Paulo, et plures alii. Completa vero solennitate Paschali, Alexander Prior, et Wilielmus Archidiaconus, et plerique Monachorum, ad ecclesiam omnium Sanctorum in Schelford conveniunt. Adfuit et Stephanus, cum hominibus suis in eadem villa manentibus: ipso vero Stephano præcipiente juraverunt, Richardus Sacerdos et tota villatica *g* Stephani, se nullatenus de sæpe dicta terra celaturos veritatem, quam prædecessorum suorum relatu vel quoquomodo dicerant. Juramentoque iidem isti testes interfuere, E Wilielmus Archidiaconus, Nicolaus Capellanus de Cantebrigia, et plures alii. Hæc est vere terra, quam asserebant Stephanus et juratores, esse de feudo Monachorum, ecclesia cum triginta septem acris, Huntingestoste, a cœmeterio usque ad medium horreum Stephani, et aliæ particulæ terrarum, quas enumerare longum est.

datis fidei jussoribus indicare pollicitus, f

juramentum una cum suis præstat; g

152 Sed neque Stephanus neque juratores ejus, ut spoponderant, feudum ostenderunt, sed crimine perjurii tenentur: unde Monachi adhuc adversus eum calumniam *h* habent, primo quod nullum pratum descriptæ terræ assignaverit; cum præfata villa optima prata habeat; secundo quod octodecim acras, in quibus circuit ecclesia, quæ prius novem tantum habebat, inter terras dominii computaverat: tertio quod quinque acras, in quibus sunt *i* mansuræ, inter terras colendas connumeraverit: postremo quod de regio feudo quinquaginta duas acras apposuerit, quod juramento ejus obviaret. Nec mora, ultio divina perjurium, quod idem Stephanus in cumulum suæ damnationis scienter præsumpserat, secuta est: nam in gravem et intolerabilem pedum languorem incidit, et a nullo prorsus medicorum curari potuit: sicque in eodem morbo infelici vita consenuit, et clausit diem lucis extremæ. F

sed mala fide usus ac pejeratus, h

i incurabili pedum languore punitur.

153 Fuit quædam adolescentula, modicum cis *k* Albanicam oriunda, nomine Edeliva: quæ, sicut ipsa sua narratione docuit, studiosis operibus improbe semper insistens, solennitatibus Sanctorum minime deferebat. Hæc, quia in injuriam Dei et Sanctorum ejus, manus acus et texturæ peritas actibus sinistris exercuerat; ultionis divinæ justissimo judicio, in sinistra manu percussa est. Nam cum noctu exisset in curtem, brachio in modum colubri versus humerum reflexo, extremi conduli digitorum incurvorum in volam retorti, pollicem qui et ipsi volæ impressus insedit, unguibus per totum tempus pæne infra crescentibus, concluserant. Manus cum brachio sicut lapis emortua, in hunc modum contracta per duos annos et dimidium aruerat. Cum vero Sanctorum limina, causa impetrandæ sanitatis adiisset; cum diu pulsasset; tandem apud Huntenduniam pausationis (gratia) se reclinavit. Ibi apparens ei dormienti Virgo Etheldreda; Heus, inquit, juvencula, vade quo proposueras. Dixerat autem in mente, se nequaquam in partes proprias reversuram, donec Virgini Etheldredæ in præsentia corporis sui supplicasset. Respondens autem puellula, imbrium ingruentium (metum) causabatur. Cui Virgo,

k Puella festis operari solita, brachiique distorsione et sinistræ contractione punita, Sanctam in itinere ad Ely conspicuam habet,

A Virgo : Nihil te remoretur, quo minus eas.

154 Veniens autem in monasterium Elyense coram Virgine, quadam extasi arrepta diuque vexata, nunc obdormivit, nunc evigilavit clamabunda ; sæpiusque S. Etheldredam vocavit, quasi interpellando modo ut traheret, modo ut moderatius traheret. Ipsa enim juncturarum extensio admodum molesta erat: quippe dolor est medicina doloris. Partim autem inter dormiendum, partim inter vigilandum, tandem omnino manus cum brachio restituta est. Sic factum est, ut celebris adjutrix manum aridam rore meritorum, manum emortuam vivificatione precum, manum contractam rectitudine justitiæ suæ sanaret. Crastino hujus miraculi adfuit quidam Presbyter satis notus, et cum eo alii, id locorum, unde ancilla profecta est, vicini : qui quamvis iter facerent in orationibus, opportune tamen morbi testes divinitus exhibiti sunt.

ubi semivigili extenduntur digiti.

Adsunt testes infirmitatis vicini,

155 Id etiam ad hujus rei fidem facit, quod quidam Monachi in ipso ingressu pauperculæ præsentes erant; quorum unus compedibus quibusdam, quas dudum B. Etheldreda vinctum quemdam reducens de carcere *l* fregerat, vehementer manum dolentis B comprimebat : ea vero, frustra ipsam premere asserebat; eo quod insensibiliter manus obstupuerat. Intrusa autem quadam particula compedum sub uno digitorum, Dei pietate aditum parante, illum in rectum statum virtus divina (nec enim aliud poterat) redegit : et mox, mente (sicut dixi) alienata, ad corpus Virginis potius tracta quam adducta, horrorem tangentibus gestu intulit. Constat quod Deus ministerio malitiæ in executionibus justitiæ suæ mirabiliter et potenter utitur. Hinc credibile est, malignum spiritum hanc partem mulierculæ mortificasse : sed sentiens se remotum iri, ex crudelitate sua insatiabili, miseram (quatenus ei licuit) invasit et immaniius concussit. Quid igitur in re ista, ad temeritatis pœnam et ad audaciæ terrorem , quid ad virgineæ sanctitatis gloriam et misericordiæ commendationem actum sit, pie cuilibet expedit intueri : fiunt enim virtutes et signa, tum ut non credentes illuminent, tum ut in fide dubios certificent, tum ut tepidos vel in peccatis mortuos excitent.

et Monachus qui ei bojas ibi oblatos applicuerat :

l

atque ita etiam pulsus est qui eam invaserat dæmon.

ANNOTATA D. P.

A *Deleo, quia sensum non faciunt* sub ipsius obtentu.

a Hida *quid sit dixi ad cap.* 1 *lib.* 2 *lit.* e Acra, C *Belgis,* Acker, *Latine* Ager *est : restrictius autem apud Anglos sumitur pro* terræ jugero.

b Sceppa, *quantitas certa frumenti, salis, aut alterius cujusque materiæ aridæ, quanta scilicet uno cochleari grandiori capi potest; a* Scheppen , *cochleari capere.*

c *Ecgraphum habet,* maternum.

d *Ea an.* 1154, *cum Pascha celebrandum fuit* 4 *Aprilis, cadebat in* 28 *Martii.*

e Tempore Henrici I, *inquit Cangius,* videtur *Marca* tantum fuisse pondus 6 solidorum, et unius denarii.

f Dirationare *est* Contrarium rationando asserere, vel quod assertum est rationando destruere. *Ita multis probat Auctor Glossarii ad tom.* 1 *Monastici Anglicani.*

g Villatica, *videtur accipi pro ipsius villæ hominibus.*

h Calumnia, *est,* lis contestata coram judicibus.

i Mansura, *domus, ædificium, habitatio.*

k *Superior,* Albaniæ *nomine intelligi villam dictam* Wittinlesey, *quasi Albicans insula, quæ distat ab Ely in occasum leucis quatuor, aggerique et lacui vicinis nomen facit.*

l *Id factum legimus num.* 37 ; *et num.* 43 *vidimus, eas ipsas compedes odontalgiæ curandæ admotas.* D

A. THOM. EX MS.

CAPUT XV.

Debitum monasterio negans, coactus resipiscere. chirotheca Sanctæ coram sponso Tomberto suspensa ex solis radio.

Factum est post decessum Stephani de Scallum , quod filius ejus Wilielmus, dum juvenilis animi impetum non refrænaret, in temeritatem incideret; et redditum, qui tam a patre suo Stephano, quam a Prædecessoribus Stephani, Monachis Eliensibus annuatim fuerat persolutus, de terra quadam in Sceldorf, de feudo Eliensis ecclesiæ et Monachorum, quam de ipsis Monachis hereditario jure quoquomodo tenuerat ; idem Wilielmus Monachis plus satis injuste machinaretur auferre. Eumdem enim redditum prædecessorum suorum eleemosynæ adscribebat, quasi a prædecessoribus suis jam dictæ ecclesiæ in eleemosynam fuisset collatus : cum potius terra illa, ex antiqua Regum donatione, de E feudo Monachorum semper extiterit, et eam prædecessores contra justitiam violenter occupaverint. Cœpit igitur annuam eis pensionem subtrahere, et assiduis eos inquietare molestiis non cessavit. Cumque Monachi, super tam patenti injuria, Regem et regiæ justitiæ executores sæpius convenissent; Wilielmus nec præcepto regio, nec rigore justitiæ, ad juri satisfaciendum flecti voluit. Unde Monachi plurimum contristati, utpote quibus maxima pars victualium ex jam dicto pendebat reditu, Dei et patrocinatricis suæ Etheldredæ auxilium incessanter invocant; et quia sibi humanum consilium omnimodis deesse senserunt, spem sibi sociam assumentes, ad divinæ miserationis auxilium unanimi assensu confugerunt.

Terras monasterii in feudum possidens

et canonem recusans solvere

cum grandi incommodo Monachorum ;

gravi suo periculo in se reversus,

157 Procedente vero tempore, rei eventus supplicum precibus attestabatur effectum. Contigit enim, superni Regis (ut credimus) ultione, eum terreni Regis, propter quoddam maleficium, indignationem incurrere eatenus, ut damnationis sententiam sibi expavesceret, et ei terreni honoris jactura cum vitæ detrimento pariter immineret. Amicis itaque sæpe memorati Wilielmi quotidie instantibus, et ei injuriam Dei servis illatam, acsi imminentem adversitatem ob tam præsumptuosæ temeritatis audaciam sustineret, jugi recordatione imperantibus; tandem pœnitentia ductus, saniori cessit consilio. Cum parentibus igitur et amicis in Ely, misericordiam pe- F titurus adveniens ; in præsentia Domini Gaufridi *a* Episcopi et totius Conventus , audiente tam clero quam populo, culpam suam humiliter confessus est; promittens, quod eisdem Monachis statutis terminis debitam pensionem, sine aliqua molestia, deinceps esset redditurus ; et de substracto censu, qui pæne usque ad triginta marcas excreverat, misericordiæ Domini Episcopi et Monachorum per omnia se submitteret. Verum quia fides dictis præstita sacramenti cautione plerumque facilius adhibetur, quod verbotenus promiserat, Sacramento firmavit, in communi audientia.

a

domui reparationem ultro offert.

158 Quæ hic memoro; advertat fidelis auditor, ne credere detrectet, quod multorum attestatione nuntiari solet, et nos illud ad notitiam proferimus ut acceptum, quod piis mentibus insonuisse jucundemur ; Frater quidam ex nostris, nunc grandævus ac senior, cujus maturitas seu morum honestas non sineret illum vel mendaciter confingere, quæ hic inseruntur ; vel quasi figmentum fallendo asserere : fidelis enim est, Deumque in hoc attestando solitus est enarrare. Dixerat enim : Cum essem junior minoris ætatis, in domo Patris mei, ipse pater litte-

Denique narrat auctor,

 rarum

A. THOM. EX MS. *auditum sibi ex seniore Fratre,*

A rarum peritus; diligenter et sedulo Scripturarum expositiones, necnon Sanctorum gesta et Vitas, meditator assiduus legebat: quem vidi etiam, et multoties audivi ea scire volentibus affectuose disserere. Porro illi tanta erat dicendi peritia, tantus amor ex Dei gratia persuadendi quæ cœperat, ut assistentes quæ ab eo dicerentur audirent libentius, quam quæ audire et intelligere poterant operando sequerentur; dum circa talia occupatus non tepesceret. Verum nihilominus diligenti studio assuetus ceteris prodesse, taliter hoc negotium assequi attentabat

parentem suum ex Actis Sanctæ legisse

159 Contigit autem aliquo dierum, ipsum habentem in manu librum, Anglico idiomate scriptum, in eo aperte atque distincte legere, ut præsentes vel quisque adveniens, quod legebat, in sua lingua plene saperent et intelligerent. Ego autem juvenis, ut dixi, et necdum adhuc provectæ ætatis, de longe stans, suspensus audiebam, et dans intente operam (sicuti mos est parvulorum, ad nova et incognita avidius intendere, ac propensius aurem accommodare) in his animum applicare volui; ut quod memoriale ac dignum relatione conciperem, memoriter animo retinerem, et aliquoties pro exemplo aliis B communicare valerem. Quod enim tunc legebat, intellexi fuisse vitam Sponsæ Christi dilectæ Virginis sacratissimæ Etheldredæ: quam, velut internæ dulcedine suavitatis sibi mulcendo recitavit, ut hanc in palam usque proferret. Me quoque interim ad os jugitur observante, post multa pervenit legendo, qualiter Dominus Deus ejusdem B. Etheldredæ devotionem mirabiliter prodidit, ac meritum publicare disposuit; quod nunc in laudem ejus et gloriam perstringere stylo attendimus.

quod ipsi aliquando iratus sponsus suus Tombertus

propter dilatum præceptum suum,

160 Cum illa nuptui traderetur, secundum divinam dispositionem, qua ab initio instituit, quatenus homo relinqueret patrem et matrem, et adhæreret uxori; et similiter uxor faceret viro; et hæc cum Sponso Tomberto, Illustri Viro, simul degeret in domo; forte evenit, ut occasio litis vel commotionis non levis oriretur inter eos. Sed, credo, hoc Domini voluntate atque providentia contigisse, non instinctu inimici et fraude maligna, ut unitatem illorum quateret; et sic discordes se, jungeret, quod in pluribus contingere solet, sed potius ut altitudo utriusque meritorum patesceret, et eorum gloria manifestata mundo appareret Perseverante illa in Sanctitate et justitia coram Deo, et cum ancillis suis et puellis intus in cubiculo, quidpiam operis textorii agente, sponsus superveniens intravit ad eam; atque de alicujus utilitatis negotio, ut debito C conjugi, quidlibet ei vel suggerendo imposuit, sive rogando imponendum curavit. Quod illa provida ratione, pro loco et tempore, omittendum credidit, aut differendum fore innotuit. Ex quo ille commotus utpote dominium exercens super illam, in tantum concitatus est; quod non dissimulata ira, nec valens spiritum cohibere, in minas statim prorumperet, et ei alapam dare vel pœnam verberis infligere asseruit, eo quod jussis ejus minime obtemperasset.

alapam minatus sit:

quæ humiliter id sustinens,

161 Illa vero, ut erat piæ mentis ac multæ simplicitatis mulier, procellæ nebulæ vultum dimisit, nil amaræ responsionis opposuit, nec quasi timens alapam seu læsionem fugiendo evitavit: imo per patientiam tantæ commotionis impetum declinare intendit, ferens animo illud Evangelii, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Hoc quippe audito, ut præfinitum est, protinus illa Divino instinctu atque providentia, et vultum demisit, et corde intrinsecus Dominum oravit, et chirothecam abstractam et simul revolutam, super radium solis, qui prope ex fenestra clare radians emicuit, incunctanter posuit: et supra velut impressam, quamdiu

Luc. 21, 19

chirothecam suspenderit ad solis radium;

voluit, jacere permisit. Ibi longius, quasi fixa super D aliquid solidum, aut materiale durum quodlibet, retenta habebatur: quod universis spectaculum magnum fuit, et admirabile esse potuit; maxime cum nemini ante a seculo tale quid videre vel audire contigerit.

miraculo eatenus inaudito:

162 Invenimus scriptum in veteri (Testamento), quod ad præceptum Josue sol moram diei protraheret in cœlo; donec de hostibus triumpharet. Similiter Abbas Mutius, cum vellet quemdam visitare in extremis agentem, et dies pæne transisset; dixit ad solem, In nomine Domini nostri Jesu Christi, sta in itinere tuo: ad cujus vocem restitit sol, nec prius occubuit, donec homo Dei perveniret ad vicum. *b* Sed hæc antiquitus facta sunt: quod autem diximus per Beatissimam Etheldredam fieri, insolitum et inauditum: nec antea in cor hominis ascendit, nec cognitum ulli evenit, ut aut ponderosum quid, aut levigatum quamvis modicum radio solis imprimi aut sufferri potuisset. *c* Hoc autem viso ille sponsus Virginis Beatissimæ, vir prudens et plurimum in Deum proficiens, tantæ rei novitatem admirans et diutius cernens, obstupuit; ipsamque Dei esse famulam Deoque devotam et vidit et credidit. Tunc a E profundo cordis considerans asperitatem et duritiam suam, humilitatem ac mansuetudinem conjugis, se peccasse, se reum esse testatus est, quia talem tamque crudelem facere contumeliam excogitasset. At illa potius contra suæ culpæ, non ejus nequitiæ referebat quod pertulerat.

b

quo motus vir indulgeri id sibi petierit, c

ipsa vicissim ignosci sibi postulante;

163 Sed miro et inæstimabili modo, in hoc facto, divina bonitas, Sponsam sibi dilectam, quanti esset apud se meriti, insinuare voluit; ut quanto honore digna esset habenda in hoc designaretur opere. Tandem vero cum summa reverentia illam efflagitat, ut hujus offensam culpæ remitteret, et gratia invicem (ut prius) firma consisteret. Quod illa protinus ad vocem rogantis benigne annuit, et viro temeritatis ausum condonavit; atque chirothecam, inflexibiliter colocatam sibi recepit, acsi super trabali sustentamine vel robore materiali inditam et innexam convolvit, imposuit, et iterum manui reverenter apposuit; laudans et benedicens Christum Dominum, qui hoc misericorditer voluit et sic fieri jussit.

eadem auctorem dubium an istud hic scriberet,

164 Nunc, Fratres mei, opusculum istud, quod vestræ dilectionis notitiæ pandere studeo, crebro mente revolvens, animo nimis æstuans, et vehementer inde stupens, tandem hæsi; meditans, si verbum inopinatum, verbum inauditum palam annuntiarem; et pervolvens, quod aures obtrectantium, tamquam a vero vacuum vel frivolum judi- F cantes, irridebunt, et potius cachinnum quam mente hilaritatem excutient. Interim dum circa hæc per dies (aliquot) fluctuarem, contigit ut noctu depressus somno pausarem in lecto. Et ecce vox subito, quasi de adstante aliquo, illapsa est ad me; et his verbis ita me alloqui cœpit: Ne soliciteris de re, quam paginæ impressisti, neque dubius inde fias. Certus esto et fideliter crede, quod quomodo exarasti stylo, sic dudum evenit in re et verum fuit. Hoc audito talique indicio comperto, dissilivi a somno, tractans mecum an esset hoc vere somnium sive phantasma. Tamen reputavi cogitans, quod factum a Deo et a Sancta ejus processerit: benedixique nomen Majestatis ejus, lætatus valde (in his) quæ dicta sunt mihi. Istud quippe accidit in diebus venerandæ Virginis, vita comite; et sicuti scripto pertransimus, ultimo nunc tempore, divino nutu, per scriptum vobis revelatum innotuit.

in somno certificat quod ita res contigerit.

ANNOTATA D. P.

a Galfridus Ridel, *Episcopus tertius, ex Cantuariensi*

A *riensi Archidiacono electus et ordinatus ann.* 1174, 6 *Octobris ; obiit* 1189, 1 *Septembris.*

b *In Vitis Patrum a Rosweido collectis, nihil simile invenitur de* Abbate Mutio, *sed lib.* 6 *apud eumdem, libello* 2 *in principio, narrat Abbas Dulas de* Abbate Bessarione *magistro suo.* Euntibus nobis ad alium senem venit sol ad occasum : et oravit senex, dicens : Obsecro Domine, stet sol, donec perveniam ad servum tuum : et factum est sic.

c *Nos vero hujusmodi exempla, pluries in Vitis Sanctorum invenimus : ac nominatim (ut vetustiora prætereum) in Supplemento ad Vitam S. Petri de Morono* 16 *Maji num.* 30, *ubi Missam coram Pontifice celebraturo Lugduni* remansit cucullа, divinitus suspensa in aere ad solis radium, transeuntem per fenestram vitream.

ANALECTA

Ex MSS. Chronicis Episcoporum Elyensium.

§. I. Ex continuatione Richardi Prioris.

B *Nigellus, ab Elyensibus petitus Episcopus,*

Mortuo Hervæo, *qui anno* MCVIII *ex Abbate factus Episcopus,* postquam viginti duobus annis sedisset; Rex Henricus *tertio post anno, Christi* 1133 Monachis petentibus concessit, ut non alium, sed quemdam suum Clericum, Nigellum Thesaurarium, eligerent. Igitur anno tertio obitus Prædecessoris sui, a Willielmo Cantuariensi Archiepiscopo est consecratus Kalendis Octobris....... Hic *Henrici Successorem*, Regem Stephanum timens offensum, ideo quod seditiosos patriæ adversus eum *a* instigaret (præceperat namque Rex suis, bona Episcopi undique diripere) tanti discriminis se reum esse ingemuit, Deique misericordiam et B. Etheldredæ suffragium flebilibus vocibus implorabat assiduus; ut quæ suis in omni tribulatione non desinit misericorditer subvenire, aliquando propter amorem Domini sui Jesu Christi dignetur ei adesse, in præsentis tribulationis articulo. Et quidem sensit sibi celeri effectu collatum, quod devoto affectu exorabat, per Sanctæ Virginis meritum. Nam cum diu ad Regem nemo de illo auderet ferre sermonem, casu advenerat ad Episcopum facundissimus Clericus quidam, præclarus genere, a Rege honoratus et valde amatus, nomine Richardus de Ponte-cardi. Hic negotium pro Episcopo suscepit, ad Regem detulit, delatum ad effectum perduxit; ut secure et sine dubio ad præsentiam Regis veniret obtinuit; et quamcumque posset cum illo pacem vel conditionem stabiliret : quod et factum est....tamen sub obtentu pecuniæ trecentarum videlicet marcarum argenti.

grandi mulctatur summa

C

166 *Has ut ille undique corraderet, distractis etiam vasis sacris, vel Monachis ad ea redimenda compulsis, auctores et adjutores ei erant* Jocelinus et Osebertus Clerici, ambo Dei et S. Etheldredæ inimici : qui non cessabant bona ejus diripere, diminuere, alienare, et damni plagam inæstimabilis infligere eis curabant, quod et in multis crudeliter impleverunt. Et quidem Jocelinus, ductor belli, summus in consilio, versutus ingenio, primus in dolo, nulli secundus in flagitio; postquam noctu Virginis Ætheldredæ tumulum temerario ausu irrumpere præsumpserat, sicut legitur quod omnis violenta prædatio efficitur cum tumultu : et ipse totus furia invectus audacter invasit, manum primus apposuit; aurum, argentum, lapides pretiosos, ornatum omnem in securi et ascia dejecit; destinatos in scelere (Ministros) arguendo obsecrat, sine mora Domini Episcopi jussa implere; nesciens miser quod repente divinitus, in ultionem Sacræ Virginis Etheldredæ, gravissimas foret pœnas luiturus. Nam dolore nimio pedum improvise occupatus, quem medici podagram Græce nuncupant, gressu omnino destituitur, talique infortunio longe decoctus, correptionem de cœlo impatienter ferens, noluit adhuc intelligere ut bene ageret, nec de pravæ consuetudinis errore reversus est, quo tempus Sacerdotii sui vivendo luxuriose consumpserat, et substantiam Præpositurae suæ in superbia et abusione totam dissipaverat : unde in paupertate et ærumna vitam finivit.

ad quam corradendam adjutores — Isa. 9, 5 — *spoliant et violant tumulum Sanctæ* — EX MS. CHRON. *quorum Dux podagra plectitur et paupertate,*

167 Et non tantum ille, sed quotquot fuerunt conscii, de sua temeritate minime sunt compuncti : unde nunc periit memoria eorum cum sonitu, quod debitis locis plene *b* describam. Alius vero de Concilio malignantium, Wilielmus de Scelford Comes, in universis paratus ad scelus, cum ligonibus, cum malleis, cum fabrorum instrumentis temere processit super feretrum, secundus ipse manum injecit, æs inde tulit, sed factum doluit mox amarissime. Cum enim esset dives valde et nullius egeret; casu in tantam devenit inopiam, ut nec etiam vitæ necessaria haberet : consumptisque omnibus quæ illius erant, quid ageret, quo se verteret ignoravit. Tandem diu multumque postulans, vix a Fratribus in Ely meruit ad Monachatum suscipi : ubi in luctu et lacrymis, et vigiliis, et orationibus persistens, reatum ingemuit, et reliquum vitæ spatium vere pœnitendo explevit.

uti et socii omnes alii ; b

E

168 Deinde Prior Thumbertus, et Secretarius Radulphus, consentientes consilio nequam; qui murum se ponere debuerant pro domo Israel, sed favore et humana decepti gratia, Episcopo in desideriis animæ suæ paruerant (cum Deo esset magis parendum quam hominibus) quia hominibus placuerunt confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos, sicut mirabilis patefecit eventus. Subito enim justi judicis Dei vindictam simul et reatus supplicium senserunt, et vexati sunt tribulatione malorum et dolore, infirmati videlicet; nec fuit qui adjuvaret. Ex his superior Paralysi morbo incurabili percussus, omni pæne membrorum motu ac linguæ privatur officio ; alter vulnere correptus lethali, præ nimia doloris angustia, facies illius tumescere cœpit; quæ totam maxillam verterat in saniem, et molestiæ gravitas in vulnus dissipaverat. Sicque continuo in suppliciis gementes, utrumque inutilem reddit languor : quibus cum nulla medicorum experientia proficeret, longe exitialiter cruciati dolendo exitu vitam terminaverunt, Deo vindice et S. Ætheldreda, ideo quod posuerint adversus eam mala pro bonis, et odium pro dilectione, qua eos enutrivit et exaltavit, ipsi autem contemnentes spreverunt eam.

necnon Prior et Secretarius eis sese non opponentes.

F

169 In tempore prædicti Episcopi Rex piissimus Anglorum Stephanus mortuus est, cui successit in regnum cognatus ejus Henricus, quem post se heredem elegerat...... collegit autem æs multum nimis, aurum et argentum in expensas militum, ad *c* Tholosam civitatem Aquitaniæ impugnandum. Cernens vero Episcopus Nigellus Dominum Regem in tanto negotio pecuniis egere, conductum accepit, atque ab eo ministerium inter Curiales. Thesaurariam scilicet, emit quadringentis libris filio suo, Richardo nomine, apud Monasterium in Ely educato, magnæ calliditatis et prudentiæ juveni, a quo et per quem domus illa non parvis lædebatur adversis. Cumque non haberet unde redderet, vestes ac vasa ac quæque concupiscibilia de domo S. Etheldredæ sumpsit; dicens sibi semper sufficere quæ illic erant. Insuper et pallam eximiæ paraturæ auri et gemmarum, quam Emma Regina in velamentum sepulcri Sanctæ Virginis obtulerat, accepit; atque Monachis invitis Episcopo Lincolniensi exposuit

Ille empta filio Thesauraria regia, c *Lincolniensi Episcopo vendit pallam Sanctæ ab Emma Regina donatam :*

EX MS. CHRON.

A suit pro nummis: quam similiter altera vice cum aliis bonis ecclesiæ transposuerat, sed Monachi ex suis inopiis, ne tantus ornatus fraudaretur a loco, redemerant.

170 Contigit itaque tunc Episcopum *d* Lincolniensem, pro causis suæ Ecclesiæ Romam ire, Præsulatum agente Domino Papa Eugenio, *e* cui ob gratiam illius captandam offerre voluit eamdem pallam. Sed ut vidit Dominus Papa Apostolicus, et ipsam diligentius intuens clara luce, pretium tanti vestimenti admiratus, intellexit de aliqua famosa et antiqua fuisse ecclesia. Inquisivit unde ornamentum tale veniret: et cum deprehendisset de Ely fuisse, sub interminatione Apostolica jussit illuc, remota omni occasione, suum reportare ornamentum. Expletis ergo necessariis, ex quibus compulsus est Episcopus Romanos adire apices, Angliam rediit, (referens) quam secum detulerat pallam, et aurum cupiens de ea emolire. Invenit autem aurifices et aurifusorios qui votum suum de opere explerent. Manus illi apponunt, forfices applicant, pretiosum aurifrisium scindere parant, sed ut lapis aut æs contra acutissima ferramenta diriguit. Tentarunt iterum atque iterum: sed inanis fit conatus ipso-B rum: dicimus enim atque confidimus, ex voluntate Sanctæ Virginis fieri debuisse. Nam Monachi illico velum Matris suæ cum gemitu lamentabantur fuisse abstractum, et dato pretio quod injuste amiserant denuo receperunt, gratias agentes illi pro cunctis beneficiis ejus.

d

e quam cum Eugenius Papa reddi jussisset,

frustra ab ea ille aurum resecare nititur:

171 Postea *f* memoratus Episcopus fuit suspensus a Papa Adriano pro bonis Ecclesiæ suæ dispersis, et ab eodem Papa a sententia suspensionis relaxatus, precibus et postulatione Regis Henrici et Archiepiscoporum et Episcoporum Angliæ tali tamen conditione, ut in præsentia Theobaldi Archiepiscopi Cantuariensis jurejurando promitteret, ut bona Ecclesiæ suæ, pro quibus suspensionis sententiam meruit, restauraret, *g* alienataque et abstracta ad ecclesiam revocaret...... Item prædicto Episcopo mandavit Thomas Cantuariæ Episcopus, quod Sacristariam Elyensem, quam cuidam Clerico uxorato tradiderat, Monachis restitueret. *h*

f

cetera quoque ablata cogitur restaurare.

g

h

§. II. *Ex continuatione Elyensis Anonymi.*

B Prædicto Episcopo successit Galfridus Rydel, Archidiaconus Cantuariensis.... Ipse multa ornamenta, per Prædecessorem suum abalienata redemit, et duo latera feretri S. Etheldredæ, et partem tumuli de argento perpulchre reparavit. *Quartus ab hoc Galfridus alius* Galfridus de Burgo *Episcopus sextus* anno MCCXXV consecratus,.....fecit magnam partem tumuli cum feretro S. Etheldredæ inaurari; ad cristam autem faciendam dedit magnum et magni pretii discum argenteum. *Episcopo autem decimo sexto, Joanne Hothum Sedem tenente,* Frater Alanus de Walsyngham *anno* MCCCXXI *ex Suppriore* factus Sacrista, *munus hoc administravit* usque ad XXV diem mensis Octobris anno Domini MCCCXLI fere per viginti annos: in cujus tempore... in nocte antediem Festi S. Ermenildæ, post Matutinas in capella S. Catharinæ decantatas, eo quod in Choro propter imminentem ruinam illas decantare Conventus non audebat; facta processione ad feretra in honorem S. Ermenildæ, et Conventu in dormitorio regrediente, vix paucis Fratribus in lectulos suos ingressis; ecce subito et repente ruit campanile super Chorum, tanto cum strepitu et fragore, velut putabatur terræmotus fieri, neminem tamen lædens nec opprimens in ruina. Aliud etiam contigit mirabile, miraculo potius adscribendum quam naturæ, quod in illa horribili ruina et lapidum collisione maxima,

Sub novo Episcopo restauratur feretrum Sanctæ

et ruente super Chorum turri

unde tota fere tremebat Elyensis villa, illa tamen D pulchra *i* et magna fabrica eminens super Sanctarum Virginum sepulcra, protegente Deo et meritis suæ dilectæ Virginis Ætheldredæ, ut speratur, ab omni læsione servata est et fractura, unde Christo sit gloria.

i illius Mausolæum manet integrum.

173 Ex hoc eventu, damnoso nimis et lamentabili, Alanus de Walsingham Sacrista dolens vehementer et tristis effectus, quo se verteret, vel quid ageret, ad tantam ruinam resarciendam, nesciebat. Sed resumpto spiritu, in Dei adjutorio et suæ piissimæ Matris Mariæ, necnon et in meritis Sanctæ Virginis Etheldredæ plurimum confidens, manum misit ad fortia: et primo lapides et ligna quæ conciderant in illa ruina, cum magno labore et expensis variis extra ecclesiam fecit absportari, et ipsam de pulvere nimio qui ibi erat celeritate qua potuit emundare, et locum in quo novum campanile fuisset constructurus, per octo partes arte architectonica mensuratas, in quibus octo columnæ lapideæ, totum ædificium supportantes erigerentur, fodere fecit.....

Restaurandæ ruinæ intento Sacristæ

174 Eodem anno quo campanile corruit, aliud contigit infortunium, sibi valde tædiosum: quia non obstante urgente necessitate, pro prædictæ ruinæ E reparatione, plus quam viginti libras argenti, sicut fatebatur, exposuit in inquisitione hujusmodi negotii et prosecutione. Nam quidam malignæ mentis homines, filii diaboli, suæ salutis immemores, ingressi sunt nocturno tempore S. Etheldredæ basilicam; et Crucem auream, quam contulit gloriosus Rex Ædgarus Elyensi ecclesiæ, ob signum libertatis suæ atque munificentiæ, patibulo latitudinis unius palmæ affixam cum duabus imaginibus de auro, et cum laminis aureis ac mirifico opere auri purissimi trifarie locato perulis et gemmis pretiosis adornato, duos etiam Textus cum laminis argenteis furati sunt: et ad partem Australem turris exterioris in loco dicto Quenesboure Crucem prædictam et imagines aureas, omni ornatu pretioso de patibulo, necnon et laminas aureas de Textibus abstraxerunt; nuda ligna furtive spoliata ibidem reliquerunt, et dictam Crucem cum imaginibus, et quidquid residuum quod pretiosum erat, secum Londonum detulerunt.

nova accedit afflictio

furtim sublata Cruce aurea,

175 Et cum ibidem pervenissent, ille auctor sceleris et doli artifex, qui major erat inter eos, prædictam Crucem arripuit, et brachia ad corpus fere reclinavit, super incudem posuit, malleum arripiens manum erexit et dictam Crucem cum imagi- F nibus frangere et conflare cogitavit. Sed in ipso conatu operis ipsum virtus Christi et Mariæ Virginis ita corripuit, quod manum ad percutiendum erectam deorsum dirigere non potuit. Unde stupidus et quasi amens effectus, pœnitentia quadam infructuosa dixit: Timeo ne istud execrabile factum confusio fiat omnium nostrum. Et arripiens Crucem et imagines, panno lineo involvit, et in quamdam cloacam irreverenter et latenter projecit et abiit. Sed justum Dei judicium non sinebat eum in suis operibus perversis diutius delitescere: imo modicum post cum suis complicibus captus est, et apud Newgate *k* (civitatis) Londoniensis cum iisdem positus in carceribus. Ubi cum parumper in vinculis jacuisset, visio quædam una nocte sibi apparuit, propter quam in terrorem maximum et stuporem versus, horridum nimis et terribilem clamorem emisit.

quam prædo frustra conatus frangere in cloacam abdit,

k et in carcere positus

176 Eo audito, præ timore exterriti sunt custodes et carcerati omnes; et accensa lucerna ingressi sunt carcerem, tanti clamoris tamque horribilis quærentes causam. Quibus miser ille respondit: Apparuit mihi jam Virgo Deo dilecta Etheldreda sancta, vehementer me objurgans, et terribiliter comminans,

graviterque a Sancta per visum increpitus,

A comminans, pro sacrilegio quod commisi in ecclesia sua Elyensi. Et exposuit eisdem res gestas per ordinem, qualiter prædictam Crucem et imagines aureas de Elyensi tulit ecclesia, et panniculo involvit lineo, et in cloacam projecit; non designans eis locum usque ad Fratris Roberti Bykeling Feretrarii et Monachi Elyensis adventum. Qui quidem Fr. Robertus loca diversa perambulavit, ad inquirendum si forte alicubi sanctas Reliquias invenire posset. Tunc Londonii, nutu, ut creditur divino, adfuit: et auditis hujusmodi rumoribus ad locum carceris properavit. Quo veniente, palam sibi et cunctis adstantibus locum, ubi dictam Crucem et imagines projecit, indicavit: et continuo dictus Fr. Robertus cum Balivis civitatis ad locum designatum perrexit; et illas Sanctas Reliquias de illo loco spurcissimis nimis sordibus et fœtoribus abominabiliter inquinatas assumpsit, et majoribus civibus illius civitatis ostendit. Coram quibus tantam invenit gratiam, quod Crucem et imagines secum ad Elyensem detulit ecclesiam. In cujus adventu, ob Crucis reverentiam, totus Conventus ad valvas ecclesiæ processit ei obviam. Et d. Fr. Robertus ibi, coram Clero et Populo, de d. Crucis inventione et miraculis factis ædificatorium retexit sermonem.

Monacho Elyensi locum indicat: qui crucem domum refert.

B

An. 1333 Vicarius Westoniensis

177 Prætereundum non est sub silentio quoddam miraculum, quod fecit Deus ad ædificationem multorum, meritis suæ sanctæ Virginis Etheldredæ, anno Domini MCCCXXXII... Vir quidam (erat) vitæ laudabilis in villa de Weston, juxta *l* Spaldinge Lincolniensis Diœcesis natus et educatus, nomine Henricus, qui a juventute sua semper creverat in melius, ita quod per processum temporis in Sacris Ordinibus constitutus, in Sacerdotem suis exigentibus meritis erat demum ordinatus. Hic postmodum, propter conversationis honestatem, ac morum probitatem, ad Vicariam ecclesiæ de Weston fuit præsentatus, et in ipsam Vicariam Vicarius inductus et institutus: qui ecclesiam suam per multa dierum spatia honestissime rexit, et Parochianos suos verbo pariter et exemplo saluberrime instruxit. Sed anno Domini MCCCXXXII contigit Vicarium adversa valetudine detineri, et morbo, qui squinancia *m* dicitur, in collo, gutture et maxillis cœpit vehementer intumescere, et gravi vexari dolore; ita quod loqui non poterat, vel aliquid aliud præter salivam, et hanc de difficili deglutire: unde omnes amici et familiares sui, de vita ipsius desperantes, nihil aliud nisi mortem in proximo sibi imminentem destinabant.

angina lethali correptus,

C

178 Erat autem amicus suus vir Religiosus, D. Joannes de Bercham, Monachus et Supprior ecclesiæ Conventualis de Spalding. Hic audiens ipsum dira ægritudine laborare, venit ad eum visitandi gratia, et si in aliquo poterat confortandi. Et accedens ad locum in quo jacebat, quæsivit de statu suo: sed non respondit ei verbum, eo quod loqui non poterat: visum tamen et auditum ante omnes alios sensus, præter gustum et loquelam, sanos et integros habebat. Et dixit ei vir Religiosus: Henrice, audistine aliquando de illa gloriosa Virgine Etheldreda de Ely, qualiter Deus per merita ipsius multa et varia operatur miracula; præsertim de illo morbo, in quo tu jam laboras, qui dicitur squinancia, quoniam ex hac infirmitate et ipsa decessit? Est etiam ibi quædam benda, quæ in collo moriendis fuit circumligata, celerem patientibus hanc infirmitatem, meritis Sanctæ Virginis conferens sanitatem. Ideo tibi consulo, sicut amico carissimo, eo quod loqui non vales, tota mentis devotione Deo et Beatæ Virgini te commendes, atque ipsam apud Ely te visitaturum toto corde devoveas, si te a lecto ægritudinis tuæ convalescere et sanum fieri contingat.

voto S. Etheldredæ facto,

Et ille, elevatis oculis ac manibus devotione qua potuit erga Deum et Sanctam Virginem ostendit, et per signa exteriora, quod consilio dicti senis acquievit; et ille confortans ægrotum simul et exhortans recessit. D

EX MS. CHRON.

179 Sequenti autem nocte cœpit paulisper dormire: et Sanctimonialis quædam femina, decora valde, sibi apparuit dormienti, sciscitans ab eo qualiter secum erat: et confortavit eum, et apprehendens digitum suum proprium in imo gutturis sui forinsecus posuit; illum leviter attrahens sursum, per locum ubi vim sentiebat doloris, quousque digitus pervenisset ad fauces infirmi: et statim disparuit. Ille vero confestim evigilans oscitavit fortiter; et erupit in os ejus quædam massa congelata, instar ossis vel lapidis indurata: et exponens illam in manum suam, statim locutus est, vocans famulum suum, et dixit ei: Cito accende candelam, et veni ad me. Et accensa candela venit ad dominum suum, admirans valde quod ita subito loquebatur. Et ipse aperiens manum suam, vidit massam illam, habentem mensuram unius pollicis et amplius in longitudine et in maxima quantitate. Et convalescens de diebus in dies, sanus factus est: narravitque amicis suis et aliis quamplurimis per ordinem illam quam viderat visionem: quoniam per merita B. Etheldredæ a sua liberatus est infirmitate: et postmodum nacta opportunitate, vota, quæ pollicebatur Deo et S. Etheldredæ, decrevit maturius explere. E

ab eadem sibi apparente subito sanatur

180 Et assumens massam illam sic congelatam, iter versus Ely arripuit. Et cum ibi pervenisset, ad feretrum sanctæ Virginis accessit, sua persolvens vota laudis. Quo peracto fecit sibi accersiri Monachum quemdam, F. Willielmum de Spalding, quoniam sibi notus erat et familiaris, a tempore quo idem F. Willielmus fuerat secularis; narravitque sibi et confratribus totam istius miraculi seriem, rogans attentius, quod Priori et Conventui istud innotesceret: et addidit, dicens: Num sum ego falsidicus, teste Deo, ut narrem vobis blandiendi causa falsa, vana et frivola: sunt manifeste vera et aperta, quæ circa me Deus, meritis suæ Sanctæ Virginis, operatus est magnalia. Et continuo d. massam congelatam tradidit Præd. F. Willielmo, deprecans eum assidue, ut sumptibus suis faceret argento illam includi, et ad feretrum S. Etheldredæ, ad perpetuam hujus miraculi memoriam dependi: quod et factum est. Supplicavit etiam Fratribus, ut ad honorem et reverentiam S. Etheldredæ, si qui illorum in partibus suis advenissent, ad illum familiariter declinarent; quoniam illos gaudenter susciperet, et eorum adventu lætus foret. Et valedicens Fratribus ad propria recessit...... F

atque in Ely veniens, testatur miraculum in se factum.

181 Tempore venerabilis Dom. Thomæ *n* Elyensis Episcopi, quoddam contigit miraculum, huic exili opusculo merito annectendum. Regnante Domino Eduardo, tertio post conquæstum *o* Rege Anglorum victoriosissimo, anno Incarnationis Dominicæ MCCCXLIX et regni ejusdem Regis XXIII, ac Pontificatus ejusdem Patris nostri Thomæ anno V; quidam armiger, natione Anglus, in rebus bellicis strenuus, et arma bellica ab adolesdentia sua viriliter prosecutus, optimi viri filius Joannis de Hynton, Hugo vocitatus, cum fratre suo D. Willielmo de Hynton Milite in transmarinis partibus et in regno Hispaniæ, in exercitu Christiano contra inimicos Crucis Christi properavit ad *p* bellum: qui cum ceteris Christianis contra Saracenos viriliter dimicavit. Contigit autem in illa die bellum vehementer urgeri: et cum varius sit eventus bellorum (quia nunc hos nunc illos consumit gladius) multi utriusque exercitus corruerunt: inter quos Miles ille strenuus

An. 1349 miles graviter vulneratus in Syria, invocata Sancta,

EX MS. CHRON.

A strenuus cecidit Willielmus de Hynton; et ipse Hugo in illo conflictu lancea dira confossus est in osse lumborum suorum : et ita firmiter et profunde d. lancea intravit in osse, quod illam evelli pati non potuit præ dolore. Unde de humana ope desperans, ad divinum confugit adjutorium, B. Etheldredam crebrius et devote invocans, ac simpliciter efflagitans, ut Deus meritis almæ suæ matris, ipsum in illa arcta necessitate, sua consolaretur pietate.

non solum ab inhærente lancea liberatur, sed etiam a relicta inde debilitate summa,

182 Et statim post manum misit ad lanceam, et illam ita leviter extraxit, acsi in carne solum fuisset infixa. Sed ex nimio labore vulneris, ac in illo conflictu oppressione fatigatus, in lectum decidit graviter infirmatus. Qui per medicos et chirurgos varios medicinam secundum artem suam sibi porrigentes, nullo illorum potuit curari medicamine : sed semper interim invocavit dilectam Matronam Etheldredam, ut suis precibus sacrosanctis Dominum Deum exoraret, quod a dira ægritudine, quam patiebatur, ipsum clementer liberaret. Illi vero in oratione et devotione perseveranti, apparuerunt quadam nocte quatuor venerabiles Matronæ Religiosæ : quarum una, ut sibi visum fuerat, ceteris B honore præcellens, pannum sericum, ad modum manutergii, vario colore diversimode listatum *q* gestabat in brachiis; dixitque ad illum, Amice, qualiter est tecum? At ille : Valde male. Et confortans illum dixit : Confide, fili, sanaberis in brevi. Et accipiens pannum sericum inclinavit se, et involvit lumbos ejus, hiante vulnere sauciatos. Et sic illo tactu confortatus est, quod vix aliquem sentiebat dolorem : et sicut postea fatebatur, quod ipse numquam in tota vita sua, tam delectabile tamque suave corpori vel carni suæ aliquando sensit adhæsisse.

q

votumque ut jussus erat solvit in Anglia,

183 Et erigens se Virgo illa Venerabilis; ait ad illum : Ubi est lancea illa, cum qua vulneratus fuisti? At ille respondit dicens; Nescio, Domina mea reverenda. At illa : Quære illam diligenter, et inventam offer ad me apud Ely. Et continuo quatuor illæ Matronæ venerabiles disparuerunt : et ipse paulatim convalescens, nihil medicinæ ulterius vulneri apposuit, nisi tantum lanam et oleum : et tempore modico sanus factus est, per merita (ut creditur) B. Ætheldredæ Virginis. Qui etiam d. lanceam quærere fecit diligenter per triduum : sed tandem inventa est in custodia cujusdam Militis prædicto Hugoni amici familiaris. Assumens itaque caput lanceæ prædictæ, detulit illud secum in An- C gliam; et cum venisset ad Elyensem insulam, ipse cum fratre suo Radulpho de Hynton, ad istam pervenit ecclesiam, et ad feretrum B. Etheldredæ illud obtulit cum summa devotione, ac super paxillum ferreum ibidem ad miraculi hujus memoriam infixit.

r

Monachus ex angina moriturus,

184 Aliud quoque præclarum contigit miraculum............ *r* Vir quidam bonus et Religiosus, D. Joannes Lavenham, Monachus Ecclesiæ Sancti Regis Edmundi, circa Passionem Domini in Quadragesima cœpit infirmari, et morbo squinanciæ in collo, gutture et maxillis graviter intumescere et vehementer vexari; ita quod manducare vel bibere seu etiam loqui non poterat, unde nil aliud nisi mortem ipsius credebant æstimandum : quapropter certi Fratres de Conventu deputati fuerunt ad custodiendum, confortandum et cum opus fuerit consolandum Fratrem infirmum, sicut moris est inter Religiosos facere Fratribus, in extremis laborantibus : ut diligenter, observantes statum infirmi proponendo sibi crebrius verba ædificatoria de passione Christi, de misericordia Dei, et alia hujusmodi consolatoria, expectarent aut Fratris languidi meliorationem aut ultimi spiritus exhalationem. Ipse

post votum Sanctæ factum,

vero interim ex toto corde, jugiter et devote in D mente sua, eo quod loqui non valebat, Deum deprecatus est, ut meritis S. Ætheldredæ dolorem, quem dire passus est, leniret; et, si suæ pietati complaceret, sanitati iterum restitueret.

s

ab ipsa apparente jubetur et offerre annulum suum :

185 His itaque gestis circa Parasceven *s* Domini, ægrotus ille paululum cœpit dormire, et visionem quamdam habuit, quod fuit in una parva capella, quæ infra illam ecclesiam fuit statuta; et ibi quædam venerabilis Matrona, Regionis habitu induta, sibi apparuit; quæ confortans eum, collum, guttur et maxillas, ubi dolorem sentiebat, circumquaque manibus suis leviter palpavit, et hoc facto se egredi dissimulavit, et paulo post reversa, dixit ad illum : Duos annulos habes aureos : offer unum ex his apud Ely ad me, quoniam illum habere volo de te. Et his dictis disparuit. Et statim evigilans clare locutus est, vocans suos, quos habuit secum pro custodia sua deputatos. Qui audientes illum loquentem, admirati sunt valde; et magno repleti gaudio, sciscitabantur ab eo, quomodo tam cito loqueretur; qui multis retro diebus verba proferre non potuit. Et ille, exponens eis visionem quam vidit, quod per merita S. Etheldredæ cito sanus fieret, asseruit. Unde quidam earum, prætextu istius miraculi, S. E Ætheldredam apud Ely nudis pedibus peregrinando se visitaturos promittebant, alii vero alia vota emittebant : qui postmodum apud Ely venientes vota sua devotissime persolvebant. Denique ille præfatus Domnus Joannes, cum sanus fuit et validus corpore, iter apud Ely pedibus gradiens cœpit arripere, illum annulum aureum, per S. Etheldredam requisitum, secum deferens. Quo perveniens d. annulum, saphyro nobili ornatum, habentem et minuta grana lapidum diversorum in circulo per gyrum, obtulit B. Ætheldredæ maxima mentis devotione, ubi feretrum ipsius Virginis ostenditur populo venienti, ad honorem Dei et hujus miraculi ostensionem.... *t*

et subito sanatus

in Ely venit.

t

ANNOTATA D. P.

a *Godwinus ei ad laudem vertit; quod* cum Stephanus, Blesensis Comes, contra juramentum Henrico Regi præstitum, regnum Mathildi filiæ Henrici debitum occupasset, induci numquam potuit, ut illam desereret; et quia illius partibus semper adhæreret, a Stephanitis multa passus est. *Sed non adeo constantem fuisse, quin pacem Regis Stephani quæsierit hinc apparet. Quo jure autem niteretur Stephanus declarat Alfordus noster ad an.* 1135; *agnoscit tamen* F *potiorem Mathildis causam fuisse, cui etiam Proceres omnes patre adhuc vivo juraverant fidem.*

b *In libro quidem miraculorum aliquid postea de his scripsit Thomas num.* 113 *et seqq. sed brevius quam hic polliceatur.*

c *Civitatem illam tunc tenebat Raimundus V, cum titulo Comitis Tolosani subnixus potentia Regis Franciæ Ludovici Junioris qui ei sororem desponsarat. Quo jure autem civitatem teneret accurate describit Guilielmus Catel lib.* 2. *cap.* 5. *Henricus nihilominus, qui ultimi Aquitaniæ Ducis Guilielmi filiam Alienor, a Franco repudiatam matrimonio sibi junxerat, cum reliqua ejus hereditate etiam Tolosam vindicabat, sibique ut supremo Domino homagium præstari a Raimundo volebat : hoc autem recusante, obsedit civitatem an.* 1159, *sed ut ait Hovedenus* quamvis ibi diu fuisset et thesauros in variis impensis exinanisset, nihil ibi proficiens imperfecto negotio recessit.

d Roberto de Chesney, *ab an.* 1147 *ad* 1183 Lincoln. Episcopo.

e *Imo* Alexandro III, *qui anno* 1159 *Pontificatum inierat :* Eugenius III *obiit anno* 1154 *anno Henrici II primo.*

f

A f Antea *id factum oportuit : agitur autem de Episcopo, non Lincolniensi, sed Eliensi* Nigello *qui suspensus fuit ab* Adriano IV, *Eugenii prædicti post Anastasium IV successore, cujus extant varia Brevia in Chartulario Elyensi, quorum primum ipsimet Nigello inscriptum* Beneventi VIII Kal. Martii, *sub pœna suspensionis mandat,* quatenus infra tres menses a susceptione litterarum, possessiones ecclesiæ, quas contra promissionem in sua consecratione factam alienasse et distraxisse cognoscitur, in eum statum, in quo fuerant cum ad Elyensis ecclesiæ regimen fuit assumptus, non differat ullatenus revocare. *Quod et significat alio Brevi ejusdem datæ ipsis Monachis, qui fuerant contra eum questi. Cum autem Nigellus excusasset Regis absentiam, cujus præsentiam ei restitutioni faciendæ necessariam esse causabatur; aliis litteris, Thebaldo Cantuariensi Archiepiscopo datis* apud Lateranas XVI Kal. Aprilis, *significat Papa, quod eidem* a proximo festo S. Luciæ (*credo* ad proximum festum *legi debere*) inducias ad hoc faciendum duxit indulgendas. Interim vero suspensionis sententiam, quam, *inquit,* in eum promulgavimus, relaxamus.

B g *Extant ibidem Brevia super ea re data, primum quidem Regi absque nota diei; secundum vero Theobaldo prædicto, tertium ipsi Nigello, utrumque signatum,* Lateranis XVII Kal. Februarii; *ac denique duæ chartæ ipsius Nigelli, quibus statuit* quod Monachi possideant ecclesias suas et libertates : *sed, quantum reor, parum efficaciter.*

h *Extant omnino quinque super hac re ejusdem* S. Thomæ *mandata et monita, quibus aliquid effectum esse, licet non appareat; rem tamen utcumque tunc fuisse compositam, persuadent Nigelli litteræ in Monachorum favorem, ibidem et in Chronica reperiendæ.*

i *Ejus si adhuc supersit aliquid, libenter accipiam delineationem, et operi huic vel supplemento inseram.*

k *Id est* Porta-nova, *ubi etiam nunc sunt celebres carceres.*

l *Est* Spalding *oppidum Hollandiæ, sic dictæ regionis in confinio Lincolniensis et Cantabrigiensis Diœceseon, haud procul ab æstuario quod* Mætaris *Ptolomæus vulgo* the Washe *appellat; ipsum* Weston *non ostendunt tabulæ, nominat tamen Spedus in indice ad illam tabulam alphabetico locorum.* D

m Squinancia, *Latinis* Angina.

n Thomas Lyldus, *ex Ordine Prædicatorum, rejecto Elyensi Priore Alano, ab Innocentio VI. Avenione constitutus et ordinatus* 1344.

o *Post Henricum III an.* 1273 *defunctum tres consequenter* Eduardi *regnarunt; quorum ultimus coronam accepit an.* 1317, 25 *Januarii; anno* 1329 *etiam Rex Franciæ futurus, nisi ex parte matris propiori ad Coronam, lex salica obstitisset.*

p *Ad fretum Gaditanum sita* Heraclea *in Hispania Bœtica, cujus nunc rudera supersunt, vulgo* Gribraltar vetus *dicta, Christianorum fortitudinem exercuit anno isto, obsessa ab eodem qui ipsam amiserat Alfonso XI Castellæ Rege, sed Granatensibus Mauris obsidentes identidem fatigantibus, ex superveniente in exercitu mortalitate, diuturnæ obsidionis labor irritus cecidit, cum Rex ipse ei esset immortuus* 26 *Martii* 1350.

q Lista, *Belgis* lyst, *ora, limbus, de qua voce multa invenies apud Cangium.* E

r *Omitto, et aliis corrigendas relinquo notas temporis in MS. nostro perperam sic digestas* : Anno Domini MCCCLV *(in margine scribebatur* 1357*)* et Regni D. Eduardi tertio post conquæstum illustris Regis Angliæ anno XXIX; *nullus enim prædicto anno Eduardus regnavit et Guilielmus Normannus, Conquæstor nuncupatus, regnum obtinuit anno* 1066.

s *Anno prædicto* 1357. *Pascha celebratum fuit* 9 *Aprilis.*

t *Sequuntur adhuc alii Episcopi quinque quorum ultimus* Philippus de Morgan *obiit* VIII *Kal. Novembris* 1434 : *sed nullius eorum tempus aliquod suggerit quod huc referri possit.*

DE S. HIDULPHO

G. H.

DUCE LOBII ET BINCHII IN BELGIO

C **Sylloge de titulis, actis et cultu.** F

INITIO SÆC. III.

Floruerunt *seculo Christi septimo in Austrasia Belgica duo, sanguinis nobilitate et vitæ sanctimonia illustres,* Pippinus *et* Hidulphus. *Ille sub Chlothario II, Dagoberto primo et hujus filio Sigeberto Dux et Major-Domus, et in ea potissimum ditione possessiones suas habebat, quæ nunc Brabantia appellatur, uti latius deduximus ad ejus vitam* XXI *Februarii.*

Ducis titulus,

Ast S. Hidulphus, *multo junior, erat ex Principibus Regum Majoribus sub Pippino Herstallio, dicti B. Pippini per S. Beggam filiam nepote. De quo hoc* XXIII *Junii agimus. Ægidius Waudræus, multa de* S. Hidulphi *prosapia Regia et variis dominiis congerit, quæ non merentur referri, multo minus operose refutari. Fuit et* B. Pippino *primo et huic* S. Hidulpho *titulus* Ducis *tributus, quia primariam apud Reges tenebat dignitatem; et quia hic postea Lobiis fuit sepultus, vulgo* Dux Lobiensis *habetur; majorique mendo in Gallicis Hannoniæ Annalibus* Lovaniensis. *Vixit autem circa ditiones hodiernæ Hannoniæ, quæ tunc erat sub Regibus Austrasiorum; non vero in regno Lotharingiæ, quod nomen fere ducentis annis serius inductum est.*

S. Aya uxor.

Hujus uxor S. Aya *Comitissa, Montibus Hannoniæ deposita, colitur* XVIII *Aprilis, ad quem diem Acta dedimus, conati ea a variis mendis purgare; quod et in* S. Hidulpho *conamur.*

2 *Joannes Trithemius, lib.* 3. *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 303, *ista congerit.* Hidulphus, ex Duce Monachus Lobiensis, ac postmodum Abbas ibidem, et demum Episcopus Lobiensis, vir magnæ Sanctitatis et meriti, multis virtutibus fertur claruisse : cujus gesta habentur. Festum ejus agitur IX Kalendas Octobris. *Dein lib.* 4 *cap.* 231 *eadem his verbis confirmat :* Hidulphus, Abbas Lobiensis, et Episcopus ibidem, vir Sanctus et Deo multum dilectus, cum esset Dux potens et dives, omnia quæ habuit pro Dei amore relinquens, in præfato cœnobio Monachus factus, deinde Abbas, postremo Episcopus, innumeris fertur miraculis claruisse atque virtutibus. *Hæc Trithemius, quem more suo descripsit auctor Kalendarii MS. Sanctorum Ordinis S. Benedicti, ad dictum diem* IX *Kalendas Octobris, sive* XXIII *Septembris, qui ista habet :* S. Hidulphi, Episcopi et Abbatis Lobiensis. *Arnoldus Wion, non ad* IX *Kalendas Octobris; sed ad* IX *Kalendas, sive hoc* XXIII *Junii, citato Trithemio hæc scribit :* Laubiis depositio S. Hidulphi, Ducis et Confessoris, et illius cœnobii

Non fuit Episcopus nec Abbas Lobiensis,

AUCTORE G. H.

A cœnobii Abbatis et Episcopi. *Dorganius ipsum etiam adscribit Benedictinis et retulit ad hunc* XXIII *Junii: at Menardus omisit. Legerat hic forsan a Doctoribus Duacensibus, in Notis ad Natales Sanctorum Belgii a Molano editos, culpari erroris* Trithemium, *quod eum* Abbatem et Episcopum *scripsisset. Quænam gesta ejus legerit Trithemius, neque ipse explicat, neque nos assequimur. Forsan gesta hujus* Hidulphi *et* Theodulphi Lobiensis Abbatis et Episcopi *confudit, ac pro uno eodemque habuit, eo facilius quod contiguis ambo diebus colantur : nam de* S. Theodulpho *agemus* XXIV *hujus mensis.*

S. Waldetrudi locum emit et splendida habitacula construit:

3 *Porro quam fuerit* S. Hidulphus *inter Austrasios genere, opibus, affinitatibus, et auctoritate clarus, et quam ad propagandum Numinis cultum promptus, indicant Acta antiqua S. Waldetrudis, fundatricis Parthenonis Canonissarum Montibus Hannoniæ ad diem* XVIII *Aprilis illustrata. Nam ut dicitur num.* 7 *cum* S. Waldetrudis *esset a* S. Gisleno *monita*, ut *in monte* Castriloco dicto cellulam sibi construeret; statim misit ad quemdam illustrem virum Hidulphum nomine, qui per idem tempus valde inclitus et nobilis erat, et per conjugem suam eidem famulæ B Christi propinquus extiterat. Hunc ergo solicite postulavit, ut supra dictum locum, quem sibi Divina clementia per famulum suum designaverat, a suis possessoribus dato pretio emere debuisset, illicque habitaculum sibi ad Domino serviendum præparare non negaret. Cujus precibus mox ille libenter acquiescens, locum, quem Christi famula poposcerat, emere curavit : eique in vertice montis ipsius, arbustis et vepribus radicitus abscissis, domum ad habitandum magna paravit solertia. *Sed cum* S. Waldetrudis *domus extructæ splendorem non ferret, eaque subito turbine esset eversa*, Tunc prædictus vir Hidulphus in ejusdem montis latere, ei parvum et sanctæ religioni congruum habitaculum simul et oratorium, in honore S. Petri Apostoli dedicatum, ubi ipsa illi designaverat, restruxit. *Id factum est circa annum* DCLXX, *quando S. Autbertus Episcopus Cameracensis, cum dictæ Waldetrudi velum sacrum imposuisset, die* XIII *Decembris ex hac vita ad Dominum migravit.*

quibus subversis

facit humilius aliud.

Lobiensi Cœnobio præficit S. Ursmarum:

4 *Aliud summæ pietatis et religionis promovendæ studium videtur eluxisse, per adjutorium præstitum* S. Landelino, *in ædificandis quatuor monasteriis, de quibus egimus ad hujus Vitam* XV *Junii. Ex his primum fuit Lobiense, cæptum construi circa annum* DCLXX, *et perfectum intra quindecim circiter annos. Tum ut in* C *Lobiensi MS. ad caput* 1 *Vitæ S. Ursmari citato legitur*, post discessum Laubaco S. Landelini, B. Ursmarus accersitus a Pippino seniore (sub quo regnaverunt Theodoricus, et filii ejusdem Chlodovæus et Childebertus, filius quoque Childeberti Dagobertus) idem monasterium suscepit regendum per Hidulphi interventum, qui erat unus ex Principibus Regis majoribus. *Et Sigebertus in Chronico ad annum* DCXCVIII; S. Ursmarus, *inquit*, per interventum Hildulphi Ducis, Lobiense cœnobium *a* Pippino Principe ad regendum suscepit. *Verum hæc mallem uno alterove anno citius fuisse collocata. Nam, ut in appendice* II *ad vitam S. Ursmari Fulcuinus asserit;* B. Ursmarus in exordio regiminis sui Ecclesiam consecravit anno sexcentesimo nonagesimo septimo Dominicæ Incarnationis, decimo septimo Kalendas Septembris, Domino in perpetuum regnare, Pippino autem Francis principante. D

moritur circa an. 707.

5 *Quamdiu postea vixerit* S. Hidulphus *non certo constat. Auctor vitæ Gallicæ S. Ayæ conjugis S. Hidulphi et Wandreus, asserunt* anno septingentesimo septimo Hidulphum Ducem obiisse Lobiæ, *citaturque Chronicon Lobiense. Verum id non habetur in duplici apographo nostro, neque in illo quod tomo* 6 *Spicilegii Acheriani excusum invenimus. Verosimile tamen nobis videtur, ipsum circa illud tempus ad Christum migrasse, et quidem hoc* XXIII *Junii : quo die ex proprio Ecclesiæ Lobiensis Martyrologio illa verba profert Molanus in Auctario Usuardi*, Laubiis Hidulphi Ducis et Confessoris. *Idem Molanus in Indiculo Sanctorum Belgii, addit* et Lobii et Binchii Festum ejus IX Kalendas Junii celebrari, *quod postea confirmavit in Natalibus Sanctorum Belgii, ubi majus elogium edidit. Secuti Miræus in Fastis Belgicis, Fisen in Floribus Leodiensibus, Saussayus et alii. Monuimus ante Vitam S. Ursmari numero* 5 *Corpora Sanctorum octo, quæ Lobii asservabantur, Binchium, proximum Hannoniæ oppidum, anno* MCCCCIX *translata fuisse. Inter ea sunt ossa S. Hidulphi Ducis, ubi etiamnum in veneratione existunt, et cum reliquis sacris lipsanis coram Alberto Principe Belgarum fuerunt visitata ; et quotannis ineunte mense Julio, magno hominum concursu, debita cum veneratione circumferuntur. Translationis diem fuisse quartum Aprilis tunc annotavimus. Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 288 *indicat Lobii adhuc servari* os magnum brachii S. Hidulphi Ducis : *at corpus Binchii esse scribit pag.* 318. E

Colitur 23 *Junii Lobii.*

Corpus Binchii.

F

DE SANCTO JACOBO

EPISCOPO TULLENSI

G. H.

DIVIONE IN BURGUNDIA

Sylloge de cultu, ætate, gestis, et loco sepulturæ.

SECULO VIII.

Cultus,

ortus.

Divione, *urbe primaria Ducalis Burgundiæ, coli hoc* XXIII *die Junii* Sanctum Jacobum, Episcopum Tullensem, *scribit in Catalogo generali Philippus Ferrarius, allegans* Kalendarium Divionense. *Andreas Saussayus, longo eum encomio prosequitur, sed non ex omni parte probando. Ita autem incipit :* Tulli Leucorum depositio S. Jacob Episcopi et Confessoris : *ubi melius scripsisset*, Divione depositio S. Jacob, Episcopi Tullensis et Confessoris : *nam eum Divione vita functum et depositum fuisse constat : sed progrediamur cum Saussayo :* Qui, *inquit*, nobili loco natus in Leucorum finibus pago Lufaensi ultra Mosam, expletis Divione ad S. Benigni Cœnobium pietatis primordiis, ob multa gratiarum privilegia, quibus micabat, in Tullensem Episcopatum, post S. Hilduardi decessum, assumptus fuit : quo munere fungens omnium in se amorem pellexit, sobrietate et continentia, maiorum fuga, bonorum cultu, devotionis spiritu, sanctæque Religionis propagatione. Nam et decessorum Hilduardi et Bodonis sancta exempla æmulatus ædificandis Monasteriis magnam operam impendit.

Episcopatus Tullensis,

decessor Bodo.

2 *Hæc ibi. Verum* Bodo, *qui et* Leudinus *longe* Jacobo *senior sedit ante Deodatum Romanæ Synodo* sub

A *sub Agathone subscriptum anno* DCLXXX : *Sanctus autem* Hilduardus *non reperitur in Catalogis Episcoporum Tullensium :* Sacra S. Jacobi ossa *asservantur Teneramundæ, oppida Flandriæ Imperialis, sub Episcopo Gandavensi, ad Teneram fluvium, ibidem Scaldi illabentem ; in cujus territorio* in Dinckelvenne *glorioso fine eum quievisse anno* DCCL, *asserit Meierus, et de eo agunt Molanus atque Miræus in Natalibus et Fastis Belgicis ad diem* XXIX *Decembris. Huic tempori congruit ætas et Episcopatus* S. Jacobi. *Nam in confirmatione Privilegii, a S. Grodegango Episcopo Metensi factis Monasterio Gorziensi, in Compendio Palatio publico, in Synodo congregata anno* DCCLVI, *regni Pippini* VI *die* XV *Kalendas Junii, subscripsit* Jacob, peccator Episcopus, *quem opinamur esse* S. Jacobum Episcopum Tullensem, *de quo hic agimus. Extat dictum Privilegium tomo* 6 *Conciliorum Labbei columna* 1698. *(Cum autem ex Hugonis Flaviniacensis Chronico Virdunensi habeatur, quod Madalveo Præsulatum Virdunensis ecclesiæ suscipiente (suscepit anno* DCCLIII) Tullensibus præerat Godo Venerandus Episcopus, qui immunitatem civitatis et recuperationem chartarum igne consumptarum apud præfatum Pippinum Regem suæ acquisivit Ecclesiæ, *inter hunc et* Jacobum *non* B *videtur alius quisquam posse interponi.)*

Tempus Sedis

3 *Quæ deinde Saussayus de adventu S. Hildulphi Archiepiscopi Trevirensis ad* S. Jacobum *subdit omittimus addere, quia illa spectant ad præcedens seculum, quando ille in Vosagum accessit, uti accurate in Vita S. Deodati Episcopi Nivernensis, qui illum excepit, deducitur* XIX *Junii capite* III. *Varios autem aliorum errores rejecimus, lib.* 4 *Diatribæ nostræ de tribus Dagobertis Regibus Francorum cap.* 5 : *eademque dicenda iterum erunt ad S. Hidulphi Vitam* XI *Julii. Vixit eodem seculo septimo, supra relatus S. Bodo Episcopus Tullensis, cujus Acta danda erunt* XI *Septembris. His ergo rejectis progredimur cum Saussayo, qui de* Jacobo *ait, quod* deinde. Sanctorum illorum Pontificum egregiam virtutem imitatus, abdicato Ecclesiastico principatu, fortiterque seculi fastu calcato, postquam Apostolorum limina devotus visitasset, Divionem regressus ; ultimam istic fixit stationem, ubi primos Religionis favos jam olim delibaverat. Tandemque absoluto fortiter vitæ mortalis decursu, in summa animi tranquillitate, somno beatæ æternæque pacis consopitus, in Christo defunctus est. Corpus ejus, propter clara sanctitatis insignia, in crypta ad latus S. Benigni tumulatum fuit. *Hæc ibi, quæ desumpta* C *sunt ex Chronico S. Benigni, per Lucam Achereum Tomo* 1 *Spicilegii edito, ubi pag.* 446 *ista leguntur :* Jacob, Tullensis urbis Episcopus, dum rediret Roma, incitatus fama miraculorum, quæ in hoc loco Dei operabatur clementia per S. Benigni merita ; ad ipsius Martyris Christi advenit tumulum, cupiens a Deo veniam adipisci delictorum, per hujus gloriosi Martyris interventum. Denique cum per aliquot dies remorando ad tumbam ejus, cœlorum penetraret intima, vocatus a Domino est ad cœlestia regna : sanctique Benigni adjutus precibus, et in cœlis cum eo gloriam, et in terra juxta ejus tumulum condignam accepit sepulturam.

obitus et sepul tur Divione.

4 *Addit Saussayus :* inde postea Tullum relatum corpus, in S. Mansueti matricula repositum, splendore beatitudinis tam signis quam honoribus refulsisse. *Coluntur* S. Benignus, *Presbyter et Divionensis Patronus, Kalendis Novembris; et* S. Mansuetus, *Episcopus Tullensis* VIII *Novembris. Denique in citato Chronico ista annectuntur :* Cujus *Jacobi* soror, nomine Liliosa, ad S. Benigni veniens limina, prædium suum (Brittiniaca curtem vocatum, in confinio Tullensis et Lingonensis Parochiarum) donavit S. Benigno Martyri, pro fratris sui sepultura. In quo loco Monachi hunc locum inhabitantes, ædificarunt ecclesiam in honore S. Benigni. *Hæc ejus soror* Liliosa, *ut Virgo sacra, inter Sanctos refertur a Saussayo in utroque Indice, Alphabetico et Topographico ; qui idem tamen hoc die post* S. Jacobum *ipsam refert, absque ullo Sanctæ aut Virginis sacræ titulo ; ejusque oblationem ex dicto Chronico cum usitata sibi in talibus amplificatione commendat.* D

Corpus Tullum translatum.

Lillosæ sororis donatio.

AUCTORE G. H.

5 *His pridem ab Henschenio præparatis, idem Magnus Præpositus D. Deodati D. Franciscus Riguet, a cujus manu habeo tot illustrationes istius Vitæ ad* XIX *productæ, annis post Henschenii obitum quatuordecim, misit mihi Gallica lingua descriptum Systema novum Episcoporum Tullensium, quorum Chronologicum ordinem mire turbatum, et numerum non minus defectu quam copia vitiosum esse merito queritur. Is cap.* 4 *dicti Systematis, agens de* SS. Alca et Celsino *Episcopis :* Hi duo, *inquit,* non inveniuntur prætitulati Sancti in aliquo veteri Breviario, Collecta vel Kalendario Tullensis Ecclesiæ ante annum MDCXXVIII : quad idem sequentibus Capitibus probabo de SS. Auspicio, Urso, Albino sive Allodio, Dulcitio, Premone, Autmundo et Jacobo ; et quod primum in Breviario anni istius MDCXXVIII cœpta sit usurpari omnibus communis Collecta, singulorum exprimens nomina. Sed in Breviario anni MDCLXXXIV merito reformata fuit ejusmodi Collecta, et omissis nominibus expunctus etiam est numerus Novemdecim. *Ex isto Systemate fateor didicisse me, et præmisso Commentariolo Henscheniano inseruisse, notitiam* Dodonis *velut immediate* Jacobum *prægressi. Indidem etiam didici dubitare utrum hic* S. Jacobus *secessum sibi elegerit apud Benignianos Monachos, quod inter Tullenses vulgata opinione tenetur, de qua sic Præpositus, sane curiose et erudite.* E

D. P. *Cultus ejus et aliorum plurium an.* 1628 *inductus,*

per communem omnibus Collectam in Breviario.

6 Ejusmodi opinionis testimonium antiquius non reperiens quam librum MS. Tullensis Ecclesiæ, cui titulus, *Liber Epitaphiorum Episcoporum Tullensium,* qui est posterior anno MCCCCXXXVI, credidi interrogandos Monachos Benignianos super ista traditione, qui rescripserunt, ejus nullum apud se vestigium reperiri ; e contra ex Chronicis suis haberi, mero casu evenisse, ut Roma rediens Sanctus, apud se moreretur ac sepeliretur. Quare perquam verosimile mihi fit, locum Chronici præmemoratum, occasionem dedisse conjecturæ Tullensi, ut suspicarentur inde profectum Romam, ubi mortuum et sepultum ex vetustioribus memoriis legebant. Eamdem conjecturam arripuisse censeo Auctores hodierni Breviarii, quod dixi anno MDCLXXXIV excusum, ubi in secunda eaque nova de S. Jacobo Lectione dicitur, ante et post Episcopatum fuisse Monachus S. Benigni Divionensis ; quod ipsi qui eo loci habitant Religiosi melius scire debuissent, si verum foret. *Hactenus Præpositus.* F

Quod ante et post Episcopatum credatur Monachus Divione fuisse

non aliunde fluxit quam quia ibi mortuus est.

7 *Ego si conjecturas sequi oportet, valde propendeo in eam quam suggerunt nomina Episcoporum, Attiniacensi Conventui in Gallia præsentium anno* DCCLXV, *ubi observo Episcopos nonnullos, qui dimisso Episcopatu ad Monasteria secesserant, titulo Episcopali retento, non ab ipso, sed a Monasterio quod elegerant nuncupari, quod aliunde pluribus posset exemplis probari, sed sufficiunt ipsæ Attiniacenses subscriptiones, in quibus sunt* Williharius Episc. de Monasterio S. Mauritii, Theodulphus Ep. de Monasterio Laubias, Hippolitus de Monasterio Eugendi. Jacob Episc. de Monasterio Gamundias, Willibaldus Episc. de Monasterio Achistadi. Hic ego Gamundias dici intelligo, quod vulgo Guemund Germani appellant. Habemus autem plura hujus nominis loca ; ac nominatim in Lotharingia ad fluvium Saræ oppidum Metensis Diœcesis, corrupte dictum Saar Gemine caput Præpositura Germundensis, et dimidia inde leuca Benedictini Ordinis Prioratum dependentem ab

Ipse an. 765 *de monasterio Gemundias titulum sumit :*

hoc autem ad Saram fuit in Lotharingia,

A ab Abbatia Mediolacensi: qui Prioratus potest videri esse ipsum quod requirimus, *Monasterium Gamundias;* olim fortassis multo quam nunc spectabilior locus, et per se subsistens, aut saltem dependens ab opulenta quondam Abbatia Horenbacensi, nunc in oppidum totum hæreticum conversa, distans a dicto Prioratu atque ab oppido Saar Guemine leucis quatuor, et in sortem Bipontani Ducatus deducta.

8 *Baudrandus, in sua Geographia præter hanc* Gemundam *ad Saram, alias quatuor indicat : sed ridiculum se facit (ut passim fere Franci, qui linguæ Teutonicæ ignari, Teutonicorum nominum etymologias præsumunt tradere) quando* Gemundam *interpretatur* Gaudia-mundi. *Apud nos ipsi pueri sciunt, omnia nomina* mond, mund, mind (*quæ pro Dialecti varietate significant* ostium fluminis) *indicare loca ad alicujus fluvii vel rivi in majorem amnem se inferentis ostium posita.* D *male interpretatum Gaudiamundi*

DE BEATO LIETBERTO

EPISCOPO CAMERACENSI ET ATREBATENSI

G. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De Vita a Radulpho coævo accurate scripta, ætate. cultu.

ANNO MLXXVI. B

Vita auctore Radulpho Monacho

Floruit seculo Christi undecimo* B. Lietbertus Episcopus, *cujus virtutes et res gestas descripsit* Radulphus, *Monachus Cœnobii sancti Sepulcri apud Cameracenses ab ipso conditi. Auctor videri posset satis coævus, qui numero 2 allegat testes, suis temporibus adhuc superstites sanctæ vitæ Gerardi decessoris in Episcopatu ; qui tamen ante obitum* B. Lietberti *annis circiter sex et viginti vita functus fuerat; et num.* 33 *agens de Scythis in Pannonia grassantibus, cum illac transiturus esset Episcopus, Jerosolymam petens* more Saracenorum circumciduntur, *inquit,* sicut ex eorum interfectis vidimus. *Præterea res gestæ, exacte descriptæ, fidelitatem auctoris commendant. Sed cum num.* 5 *lego quod* ecclesiola S. Sepulcri *a Gerardo extructa quam Successor Lietbertus* intactam reliquit...... postea multorum labente temporum cursu Waltherus Abbas ejusdem loci, quoniam nimia vetustate decidebat, ampliare meliorando studuit ; *cum inquam hæc lego, dubitare cogor nonnisi interpolatam habere a Radulpho, qui non solum opportuna quædam addiderit; sed ab alio simplicius scripta multis verborum phaleris amplificarit, idque seculo forsitan* XIV ; *nec enim post primum Waltherum ab ipso Lietberto institutum Abbatem, invenimus alium istius nominis ante annum* MCCLXXXIII *et* MCCXCVI, *quibus alii duo, intermedio Joanne discreti, Abbatiæ isti præfuerunt, ut infra notabimus.*

sed seculo 14 interpolata,

C 2 *Nos illam Vitam sic descripsimus ex illustri MS. codice Reginæ Sueciæ numero* 1419 *signato; et contulimus non solum cum editione Lucæ d'Achery, qui eam sub calcem* 9 *tomi Spicilegii vulgavit ex codice MS. Sancti Sepulcri, sed absque Prologo, et in nonnullis locis per posteros corruptam; verum etiam cum alio accuratissimo ecgrapho, quod R. P. Jacobus Mascault, Rector Collegii Cameracensis, submisit anno* MDCLXXVIII, *ex veteri codice transcriptum, cura et impensis Reverendi admodum Domini, D. Bernardi de la Haye, Abbatis dicti Monasterii Sancti Sepulcri. Adest ibi Prologus, ab Acherio omissus. Usus est Auctor, et subinde allegat Chronicon Cameracense et Atrebatense, a Balderico Episcopo Noviomensi et Tornacensi exaratum, sed qui illud non deduxit usque ad obitum* B. Lietberti.

datur ex MS.

3 *Characteres temporis aliqui præclare annotantur, ad quos non attendentes varii Auctores ipseque Acherius plurimum aberrarunt, dum obitum dicti Gerardi decessoris, et Episcopatum* B. Lietberto *collatum, retulerunt ad annum* MXLVIII *aut sequentem; cum referri debeant ad annum* MLI, *quo tempore Henricus Imperator Conradi filius Festum Paschalis, ut dicitur num.* XI apud Agrippinensem Coloniam *celebravit. Testis sit istius temporis accuratus Scriptor, Hermannus Contractus, qui Chronicon suum deduxit usque ad annum* MLIV. *Hic ad dictum annum* MLI *ista scribit ;* Imperator Nemesi partem Quadragesimæ, Paschale vero Festum Coloniæ demoratur, ibique filius ejus Henricus ab Archiepiscopo baptizatur. *Pascha tunc fuit celebratnm die* XXXI *Martii. Et dictus Gerardus Episcopus discesserat e vita, ut passim omnes scribunt, die* XIV *Martii, tunc incidente in feriam* V *ante Dominicam Passionis. Post illius autem sepulturam tunc electus est a Clero populoque in Episcopum* Lietbertus Archidiaconus, *moxque cum aliis Coloniam ad Imperatorem accessit, a quo ipso Resurrectionis die approbatus fuit, ac dein primo Presbyter, dein Episcopus consecratus. Dictus character suscepti anno* MLI *Episcopatus confirmatur num.* 49, *ubi* Monasterium Sancti Sepulcri *dicitur* consecratum anno MLXIV, anno XIV Pontificatus Lietberti, *die* XXVIII *aut* XXV *Octobris, cum jam a sex mensibus fuisset ingressus dictum annum* XIV *sui Episcopatus. Extat charta fundationis hujus Cœnobii apud Miræum, lib.* I *Diplomatum Belgicorum cap.* 35 *et in Notitia Ecclesiarum Belgii cap.* 93, *cum hac clausula ;* Actum est hoc Cameraci, in eodem Monasterio Sancti Sepulcri, anno ab Incarnatione Domini MLXIV Indictione II, regnante Henrico Rege Lothariensium anno XII, Episcopatus vero Domni Lietberti XIV. *Denique sub finem Vitæ ista leguntur :* Sepultus est cum gloria et honore Pontificali anno Pontificatus sui XXVI, X Kalendas Julii, Dominicæ Incarnationis MLXXVI.

Greatus Episcopus anno 1051,

E

Monasterium Sancti Sepulcri consecrat anno 1064.

F

4 *Hæc simul conjuncta omnino conficiunt eum in Pontificatu vixisse, a mense Aprilis anni* MLI *usque ad* XXIII *Junii anni* MLXXVI, *quo ad Dominum migravit : sed ob datam ei die sequenti sepulturam solenni cum pompa, refertur passim ad hunc* XXIII *diem, ad quem in illustri MS. Martyrologio Ecclesiæ Cathedralis Atrebatensis, manu recentiori adscripta sunt ista verba,* Obitus Domini Lietberti Episcopi ; *id est memoria de obitu Domini Lietberti pridie defuncti, sed tunc sepulti. Apud Acherium, ex codice Sancti Sepulcri, ista a posteris sub finem sunt adscripta :* Decimo Kalendas Julii obiit Dominus Lietbertus Episcopus Cameracensis et Atrebatensis XXXI, anno Dominicæ Incarnationis MLXXVI. Quarto Kalendas Octobris Translatio ejus anno Dominicæ Incarnationis MCCLXXI ; ab obitu ejus usque ad Translationem ejus CXXXV. A translatione prima usque ad secundam anni LXI : quæ facta est VIII Idus Junii : *quæ satis perplexa sunt. Illustre compendium rerum gestarum habet Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ad hunc diem* XXIII *Junii, ubi titulo* Beati *eum honorat ; et de Translatione*

obit anno 1076 *23 Junii*

sepultus 23

et bis translatus,

A *latione ista correctius habet :* Quarto Kalendas Octobris translatus est ab Albrico Remorum Archiepiscopo anno MCCXI, *prima scilicet vice, annis post obitum* CXXXV, *unde rursum numerando annos* LXI, *usque ad secundam translationem, venitur ad supra notatum annum* MCCLXXI. *Sub finem autem ista observat Molanus, quod,* Quamvis in Monasterio a se extructo ut Sanctus Patronus honoretur, et apud plebem Sancti titulum ob vitæ merita obtinuerit; in die tamen obitus et translationis Vigilias habeat solennes mortuorum, quales fiunt Kalendis Novembris : et tum mausolæum ejus ornatur ramis et herbis : singulis autem diebus a Diacono majoris Missæ ad sepulcrum thurificatur. *Nos jam sæpius observavimus, tum alibi tum hoc mense ad S. Norbertum, istiusmodi funebris officii continuationem, nihil detrahere venerationi, quæ talibus ut* Beatis *vel etiam* Sanctis, *a fideli populo habetur.*

memoria in Fastis.

5 *Itaque in Martyrologio Leodii anno* MDCXXIV *Gallice edito, et apud Balduinum Willotium* Sancti *titulo* Lietbertus *honoratur; at* Beati *apud Ferrarium in Catalogo generali et Miræum in Fastis Belgicis : qui etiam libro* I *Diplomatum Belgicorum cap.* 32 *refert immunitatis privilegium, aliaque ab ipso concessa anno* B MLXIV *Monasterio Einhamensi. Idem Miræus cap.* 36 *indicat, amotis secularibus Canonicis substitutos Regulares in Cameracensi S. Auberti Monasterio anno* MLXVI : *et in Codice Donationum cap.* 49 *docet Ecclesiam Bruxellensem ab eo libertate donatam : quæ latius ibidem exposita videri possunt.*

VITA

Auctore Radulpho Monacho Sancti Sepulcri.

Ex MS. codice Christinæ Reginæ Sueciæ alioque ipsius loci et editione Lucæ Acherii.

PROLOGUS.

Christianæ religionis cultus et stabilitas ex hoc procul dubio constituitur, Dei omnipotentis munificam largitatem fideliter operando credere et credendo sinceriter prædicare. Hujus religionis ea fides pollet maxime, quæ tum propter universalium præcepta, quibus ejusdem religionis intelligatur auctoritas ; tum propterea quod ejus cultus per omnes C mundi terminos emanavit, Catholica vel Universa vocatur. Unum quippe Deum colere, verus cultus est : unum omnium principium et sapientiam, qua sapiens est, quæcumque anima sapiens est et ipsum munus, quo beata sunt quæcumque beata sunt. Ipse Deus cum sit spiritus, quia Deus spiritus est faciens Angelos suos spiritus ; et cum sit ignis, quia Deus noster ignis consumens est, faciens Ministros suos flammam ignis, disponens in suis suorum dona munerum glorificari ; inspirat qui operentur, inflammat qui prædicent ; sic itaque utrisque parietibus supernæ Hierusalem in uno spiritu compactis, una fit fides mentium et pietas actionum. Sed operantium merita, quamvis visui nostro sint occulta, in quantum Dei propalatur misericordia ; tamen cum recitantur ipsorum sudores et præconia, mentibus audientium bonæ spei sunt exemplaria. Hac commoti consideratione, necnon Fratrum Domnorumque nostrorum caritativa compulsione, præcingimur Domni et Patroni nostri Lietberti, Cameracensis Ecclesiæ Pontificis, vitam, sudores, quos pro eadem sudavit Ecclesia, sed et finem vitæ præsentis auribus nostrorum tradere ; lucernamque fidei, gratia Spiritus septiformis accensam, Ecclesiastico candelabro imponere, ut luceat omnibus qui in domo Dei sunt. In D hoc ergo caritatis negotio non cæcutiant lippientes oculi mordacis invidiæ ; non opponant lævam malitiæ fronti rugosæ, non scribant utilitatem reipublicæ fastui vel superbiæ : sed in hoc et ceteris beneficiis suis benedicant Dominum in omni tempore. Nec Majorum de beato viro scripta suggillantes, hoc aggredimur ; sed minus dicta supplere, et ordini debito reddere conamur.

AUCTORE RADUL EX MS.

Flamine cum patrio, Patris adsis, unice, præsto
Dum cedat Christo, modulum tu carminis esto.
Comprime calce palum, stabilem trahat anchora portum ;
Fit redolens malum, si flaverit Auster in ortum.
Fraudibus amotis per te, lux et via, quæro,
Acta Sacerdotis calamo describere vero.
Lector opus videat ; versus et commata claudat :
Censor sustineat calcem, sapientia laudat.

VETUS DIVISIO

CAPITULORUM TITULI

AUCTORE RADULP. EX MSS.

CAPUT I.

Ortus, educatio in curia Episcopi, Præfectura scholæ, Præpositura Episcopii, Archidiaconatus. E

Romani Principatus imperiale solium brachio militari sustentabat Otto junior; Regumque veterum potentiam relegens, mobilitate juvenilis animi conabatur omnium fieri potentior. Ut autem meditata compleret, admittebat consiliis Imperialibus commercatricem Romanorum barbariem, donis et beneficiis saturare gestiens illorum ingluviem. Sed Palatinis canibus, ut assolet, accedebat ex frequenti assiduitate contumax insolentia, et ex nimia familiaritate contemptus. Adeo efferbuit factionum væsania, ut pelleretur ab urbe Imperator, non sine morte suorum. Dum cogit ad vindicandas injurias per militum castra, dum stipat imperiales copias, defungitur; atque cum luctu et mœrore suorum honore regio in ecclesia Aquisgrani sepelitur. *a* Eo de medio facto, Henricus, Bajoariorum Ducis Henrici filius nutu et prudentia Dei, ex consilio Lothariensium purpura vestitus Regi, insignitur armis Imperialibus. Qui quam prudenter, quam fortiter, quam pacifice, quam catholice suum rexit Imperium, monstrat nominis ipsius intitulatio; per quam non modo Augustus et Imperator, sed insuper Orthodoxus atque Pacificus attitulatur. Sedatis sine F sanguine hostibus, sibi suoque potens vixit Imperio; plus paci et pietati studens, quam militiæ; plus Catholicæ et Apostolicæ religioni serviens, quam furori Martio.

Post Ottonis 3 Imperatoris mortem

S Henrico Imperium adepto, a

2 Inter hæc *b* Erluino Cameracensium Pontifice defuncto, ipse Domnus Imperator suorum usus non segni consilio, Gerardo suo Capellano, Lothariensium atque *c* Karlensium parentibus edito non infimis, assensum præbuit super electione de eo facta Cameracensis Episcopi. Qui factus Pontifex quam sancte vixerit, quam Canonice Ecclesiam sibi commissam rexerit; testes sacræ religionis homines, nostris adhuc temporibus superstites: testis instauratio et restauratio domorum sanctæ Matris Ecclesiæ; index est *d* Florinorum nobile cœnobium, in honore Dei et memoria Joannis Baptistæ et Judicis Christi sumptibus ejus constructum, paternisque hereditatibus adhereditatum; monstrat Cameracensis Sedes, ope studioque ipsius nobiliter decorata, necnon in capite Sedis ejusdem Pontificaliter exaltata; testatur Atrebatensis Ecclesia, post conflagrationem cœlestis incendii per eumdem Pontificem melius pulchriusve quam fuerat restaurata: cujus rei ordinem ceterorumque

b

c *Gerardus creatur Episcopus Cameracensis.*

d

e A ceterorumque bene gestorum scire volentes ad ejus vitæ *e* textum dirigimus, nos in assumpto fasce desudabimus.

B. Lietbertus nascitur, 3 Tripudiabat Christianus orbis, pacifici Regis sustentatus brachio; gaudebat Mater Ecclesia, Sanctorum concordi justitia de virtute in virtutem gradientibus cunctis, sub evidenti cœlestis Sponsi cantico; Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis! (Cant. 7, 1.) In hoc ergo pacis tranquillitatisque solstitio, bene sibi consentientibus Regno cum Sacerdotio, præclari decoris jubar effulsit in Brachbatensi *f* provincia. Nobilis infans, nobili prosapia; consueto more Christianitatis, traditur Ecclesiasticis sanctionibus, postquam sanctum Baptisma, Chrismatis unguine delibutus, divino præsagio nomen accepit Lietbertus. Et merito: quippe qui liberaturus erat plebem sibi committendam de hostis rabidi versutis hiatibus. Tantum libertati reipublicæ studuit, ut suis imaginibus Lietbertus, publica *g* libertas adscribatur. *studiis litterarum incumbit:* Ablactato puero nullum fit dissidium: pari consensu parentis utriusque elementis imprimitur litterarum. Et quamvis generis repugnaret nobilitas, Militemque magis quam Clericum B quæreret maternarum paternarumque multiformis possessionem hereditas; *degit apud Gerardum Episcopum:* forti supervenit fortior, qui potis est vasa fortis diripere, suoque corpori sanctissimo coadunare. Discit audita puer docibilis, et docilem puerum intima cuncta reclamant: audiunt parentes et propinqui, et congratulantur ei. Ita rumore secundo insinuatur prænominato Gerardo Præsuli, carnis genere *h* sibi propinquo. Mox ad audita requisitus puer, transfertur educandus in aula Pontificali; *studet Philosophiæ,* daturus tritici mensuram suo in tempore familiæ Domini sui: traditur Pædagogis sub scholari magisterio servaturus cura pastorali greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro. Ducitur sitibundo pectore currens ad fontem Philosophiæ, et saporis tripartiti septem rivos ebibens, modo studet Logicæ, nunc insudat Physicæ, et his intendens vacat Ethicæ. *et Scripturæ;* Rimantibus magistris penetrat laborinthos Scripturarum: et conferens cum collegis, dissoluta colligat, et complicata dissecat. Fit magister ex discipulo; et qui docendus venerat, docet, doctorum judicio. A magistris recitatur Pontifici de adolescentis industria, de moribus, de scientia, de religione munda.

4 Domni Episcopi jussu, omniumque fidelium suorum assensu, præficitur cunctis scholaribus, prudenti dispensatione; C ut in hoc probaretur, utrum perseveraret in devotis moribus. Suscepit scholaris magisterii dominatum: sed ne solicti laboris studiosum pondus videretur abjicere, contra spem quorumdam, columbinis oculis gaudet ex munere. Ingreditur imperialis magistri bene pudorata gravitas *præficitur scholis Doctor* scholarum palatia: cujus ad aspectum pallentibus labiis cunctorum suspiciunt obtutus. Expectant intenti, quid velit, quid innuat, quid vel cui jubeat. Fervet studium, præripit sibi quisque locum: ingeruntur multiplices diversarum lectionum quæstiones. Omnibus ad omnia prudentissimus Doctor responsa parat: [aderat] quippe scientia cujus erat crater tornatilis, numquam indigens poculis. Ita peritissimi cordis multiplicem sensum temperans affabiliter, quos erudiendos susceperat, instruit (Psal. 77, 65) diligenter; diligenter, inquam, introductus in cubiculum Regis, dormiebat, tamquam potens crapulatus a vino, (Psal. 67, 14) inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, cujus dorsi posteriora in viriditate auri scilicet inter mysteria utriusque Testamenti. Servans enim gentilium litterarum disciplina rutilantis eloquii præclarum leporem, retinebat intra sacrum docti cordis armarium, divinarum Scripturarum testimonio, doctrinæ cælestis aureum nitorem.

Felix et prudens scientia, quæ tunc assuescebat in D scholarum studiis, quæ post declamatura erat in populis: quodque dicatur planius: post peractum studii scholaris magisterium, commutatus est in honore Regio, sublimatus ad summi Sacerdotii cœleste ministerium. Intercurrentium nuntiorum relatione jucunda replicatur Pontifici, quid noster Archischolus agat; qualiter se habeat: prædicatur inedicibilis scientia; prædicabilis doctrina, solicitudo non pigra, religio munda et immaculata. Miratur Pontifex et exultat, Deique collaudans munificentiam, votis supplicibus auditis meliora precatur. AUCTORE RADULP. EX MSS.

5 Sed quoniam tanti senis ætas indies ad decrepitam vergebat, præcavens, quod assolet in ea ætate, scilicet minus provide sua disponere; *dein palatio Præpositus,* deliberat prudenti consilio illum, de cujus gloriabatur præconio, suis domesticis præficere. Deliberata complentur, scholis abstrahitur, et inter Palatinos Proceres Pontificalis domus Procurator exaltatur. Felix regia, tanto procuratore sustentanda: sed felicior familia, tam prudenti gubernanda provisore. Doctor puerorum fit Consul populorum: quique concutiebat crepantes ferulas inter carmina poetarum, discernit super civiles multiplicium causarum querimonias, E judicialium legum ordinaria jura. Benedictio perituri super eum veniebat; et cor viduæ consolatus est: conterebat molas iniqui, et de dentibus ejus rapiebat prædam. Quodque satis magis stupeas, ad omni munere manus excutiebat.

6 Tertiam jam *i* ætatem hominum vivebat; nec erat ei verecundum, ne vera prædicans videretur *ac denique Archidiaconus creatus* insolens aut loquax, ex cujus ore melle dulcior fluebat oratio: ad præclaram enim magnitudinem animi doctrina uberior accesserat, omnino illud canorum in voce splendescebat. Liberalis procuratoris tantam libertatem percipiens sancta Mater Ecclesia, filium quem nutrierat sibi subtractum suspirat; vineisque forensibus custodem positum conquesta, ut etiam suam vineam custodiat, ordinari sibi deposcit Archidiaconum quo carebat. Senio gravescente defessus jam dudum Pontifex veretur invidiam; profusisque lacrymis super hac re cœlestis oraculi recurrit ad Arcam. Tandem apparente nube divini consilii, suscipit responsum, non absurde sanctam ecclesiam suum reposcere filium. Fit dissidium prædicabile, fit divortium memorabile. Aulici potentia F militari suum retentant Præpositum; Clerus et populus jure Catholico sibi viriliter extorquent Archidiaconum. Diu diuque pensatis viri virtutibus, accepto consilio, Dei nutu judicatur dignus sublimari, non solum Præposituræ dominio, sed insuper insigniri Archidiaconatus officio. Et quia eum divina clementia et sapientia virtutibus exaltaverat, commodum duxit Episcopus eum magnificare, conferens Archidiaconatum cum Præposituræ ministerio.

7 Acceptis honoribus ita utebatur, ut majoribus perfruendis dignior judicaretur. *sancte et religiose cuncta administrat:* Recipit Mater Ecclesia non prodigum filium, porcorum siliquas esurientem; sed Simonem nostrum, columbæ septemplicis filium, post esum serpentium reptiliumque Cæsaream introeuntem, Corneliique domum, sanctam scilicet Ecclesiam Verbi Dei pabulo satiantem. (Act. 11,) Videres in uno homine Mariam et Martham, nunc circa frequens ministerium satagentem, nunc ad pedes Jesu cum lacrymis et attentis orationibus, cor pectusque tundendo, suppliciter procumbentem. Modo cum Jacob in agro contrariis tempestatibus aeris afficiebatur; modo rediens domum lactis coagulos mellisque favos pueris patiebatur. Nunc in navi residens diversarum tempestatum marinis premebatur fluctibus; nunc introductus in cellam vinariam,

AUCTORE RADULP. EX MSS.

A nariam, per dilectionem Dei extendens se in amorem proximi, sanctæ caritatis exercebat fructus. En noster Salomon veri David filius, templum Domini sapienter administrat : in cujus structura nec securis nec malleus sonat. En verus Moyses, sacris undis erutus, et in domo Pharaonis constitutus, gladio Spiritus, quod est verbum Dei præcinctus, transit de porta in portam ut destruat et evellat, ædificet et plantet.

ANNOTATA G. H.

a Ottone 3 *seu juniore Paterni in Italia anno* 1001 *die* 28 *Januarii mortuo absque prole, successit* S. Henricus, *Moguntiæ, coronatus* 7 *Junii die Dominica, vita functus die* 13 *Julii anno* 1024.

b Erluinus *mortuus est* 3 *Februarii anno* 1012. *Huic subrogatur Gerardus I anno* 1014.

c *Baldericus lib.* 3 *cap.* 1 *hæc ipsa verba habet, et cap.* 2 *opponit* Lothariensium solertiam *qua ordinari Gerardus poterat coram Imperatore,* indisciplinatis moribus Karlensium, *quo Remis* irregulariter *ordinaretur, ut appareat* Karlensium *nomine Francos intelligi.* B *Tacet hic Colvenerius Notis ad Baldericum, solumque addit quod Gerardo* Pater erat Arnulfus Florinensis ex præcipua nobilitate Leodiensium, mater Ermentrudis, *quodque Remis ordinari maluerit* captus loci amore quo nutritus fuerat ; *unde colligas Remis vixisse parentes et matrem Remensem fuisse.*

d *Florinense monasterium in finibus agri Leodiensis sesquimilliari a Philippoli Hannoniæ oppido situm, de duplici ibi monasterio constructo, altero S. Gangulphi, altero S. Joannis, agit Baldericus lib.* 3 *cap.* 18, *et nos nonnulla dededuximus ad Vitam S. Gangulphi* XI *Maji.*

e *Intelligi videtur Vita, quam Baldricus lib.* 3 *capitibus* 63 *scripsit.*

f Brachbatensis provincia, *eadem quæ* Brabantia, *sed aliis olim limitibus septa, inter fluvios Hainam, Scaldim, Demeram et Sennam, uti sæpius declaravimus.*

g *Per quamdam vocis, non significati, affinitatem,* Lietbert *enim vel* Librechi *Teutonice, non* Libertatem *seu* Populi Principem *significat.*

h *Joannes le Charpentier in historia Genealogica Belgii sive Cameracensi, Gallice edita anno* 1663 *Gerardo Episcopo dat sororem* Alisiam *quæ nupta Lietberto Toparchæ Brukelensi prope Alertum, quatuor filios et duas filias ei peperit, et eorum primogenitum facit* C Lietbertum.

i *Scilicet,* virilem, *quam præcedunt pueritia et adolescentia.*

CAPUT II.

Gerardi Episcopi senectus et obitus. B. Lietberti electio, consensus Henrici II Imperatoris in eum.

a Adjuvat in senectute Episcopum

Temporum *a* labente curriculo, Gerardo Pontifici vergentibus annis ad occasum quarta supererat senectutis causa, quæ maxime angere atque solicitam habere eam ætatem videtur ; appropinquatio scilicet mortis, quæ certe a senectute non potest longe abesse. Sed Lietbertus, Levita magnificus, curiæ Pontificalis provisor solicitus, quem honoribus exaltaverat in omnibus sapienter eum juvabat. Erat tunc temporis *b* Walterus Cameracensis Castellanus

b contra hostiles impetus Walteri Castellani,

qui ob nimiam sui fastus superbiam suæque potentiæ inedicibilem insolentiam, ab inimicis suis interfectus interiit, unicumque filium cum uxore sua superstites reliquit. Quæ quidem uxor Ermentrudis nomine, ab insania mariti sui non cessabat ; sed D per pejora quæque oberrans, mariti malitias superexcellebat : et quia ut desiderabat id per se adimplere non potuit, filius enim ejus puer erat, tyrannum quemdam nomine Joannem, Advocatum Atrebatensem, in conjugium sibi copulavit, suumque et filii sui tutorem esse constituit ; filius autem ille mox mortem obiit, secundum quod scriptum est ; Generatio impiorum peribit : Joannes autem satagebat, quomodocumque poterat, post mortem privigni Castellaturam sibi transducere, quod lex nulla permittebat. Obstabat insuper Rector sapientissimus, cui subrepere nullus poterat dolus. Unde conflictis causis Joannes inimicitias ei insimulabat, quin etiam ei mortem collaturum plerisque revelabat. Sed quoniam justus ut leo confidit, parvipendebat signifer Matris Ecclesiæ consilia malignitatis ; implere studens opere, quod nomine gestabat, trophæum libertatis.

et Joannis Advocati,

Prov. 10, 28

9 Interea Præsul infirmabatur, et cum ætatis decrepitæ molestia febris acutæ valetudine angebatur, ita ut a domo sua, nisi alterius manibus exportatus, exire nequiret ; neque disponere quid, quod sibi vel reipublicæ utile foret. Libertas autem patriæ Dominus Lietbertus, cum eo assiduus esse non poterat ; quoniam apud *c* Novum-castellum, ejus custodiæ deputatum, manebat. Ibi miles Christi, totius provinciæ, propter incursantium latronum rapinas, opportunas vicinias tutabatur : de cujus defensionis auxilio tam sui quam externi, tam vicini quam longinqui gloriabantur. Si quo modo quilibet hostis incursans ipsius provinciæ fines positos intrasset, auditis viri virtutibus et nomine statim retrogradus, tamquam viator viso serpente, refugit, necnon intra securas latebras accelerando sese recepit. Pacis erat subsidium, salus provinciæ ; pes claudo, lumen cæcis, defensio pauperum, spes viduarum, protectio pupillorum, timor hostis, et arma suorum. Nec enim excursione, nec eminus hastis, aut cominus gladiis utebatur : sed consilio, ratione, sententia. Et quamvis ipsius ad nutum cunctorum penderet arbitrium; præferebat tamen omnibus Domni Pontificis imperium : quem sæpius revisebat, necnon fœculentias *d* dolorum et infirmitatum, conturbationesque causarum, consolationum suarum mellitis refocillationibus dulcorabat. Ut enim adolescentibus bona indole præditis sapientes senes delectantur, leviorque est eorum senectus qui a juventute coluntur et diliguntur ; sic adolescentes senum præceptis gaudent, quibus ad virtutum studia dicuntur.

e tuetur Novum-castellum ;

d

F

10 Superveniente suæ vocationis tempore Præsul Gerardus *e* defungitur ; Joannes tamen remanet in civitate Castellatura indonatus. Porro sepulto Pontifice, cum reverentia, qua decebat, et honore ; convenit in unum Cameracensis ecclesia, pari consensu electura Domnum Lietbertum provehi ad Pontificatus honorem. Hunc itaque Clerus et populus totis nisibus expetunt Pastorem, quem pium senserant contra hostes protectorem. Sciunt eum rapacibus non cedere lupis, quem Joannis et Gualteri ceterorumque tyrannorum non cessisse noverant armis. Igitur pari consensu, simili consilio, consona voce, ordinari sibi deposcunt Episcopum ; quem plenum pieiate et misericordia hactenus habuerant Archidiaconum. Justum quippe fuerat, ut ubi devote militaverat, ibidem promotionis culmen obtineat. Sed eo contradicente, simul humanæ fragilitatis multimoda discrimina sapienter opponente ; capitur, trahitur, Pontificali throno sublimis exaltatur, dignus pro meritis ab omnibus acclamatur. Victus liberalis Archidiaconus modo precibus, modo ratione, non sine lacrymis cessit precantium votis. Fit gaudium celebre pariter consonantibus signis, divini respectus misericordiam

Post obitum Gerardi e

pari consensu deposcitur Episcopus,

ad aulam Pontificalem ducitur.

A misericordiam laudantibus cunctis : neque parvipendebant sese adeptos quod petierant : merito quippe gratulabantur qui post Deum boni Pastoris electione gloriabantur. Non enim viri virtutes et justitiam populari noverant fama, sed dicto crebrius suis in necessitatibus senserant experientia. Cum laudibus hymnisonis ad aulam ducitur Pontificalem, protensisque manibus omnes ei spondent fidelitatem.

f Henrico Imp. *g* *h* *i*

11 Post hæc *f* Henricum Regem adeunt ; novus Electus scilicet Dominus Lietbertus, Præpositus et Archidiaconus, aliique Archidiaconi, cum *g* Casatis Cameracensis Ecclesiæ nuntiantes *h* destitutionis suæ casum flebilem, et Episcopi sui depositionem. Illis quippe diebus apud *i* Agrippinensem Coloniam excubans super observationes Quadragesimæ, diem Resurrectionis præstolabatur Dominicum , consulturus ibidem nobile suorum Palatinorum consilium. Audiens obitum tanti viri, pie ei, eo quod omnibus amabilis erat, condoluit : cœpitque quærere diligenter, quis in loco ejus stabiliri potuisset. Sed quoniam reverenda dies superveniebat, ea quæ Parasceves denominativum accepit, suorum sententiam Procerum super hac re Dominus Imperator consulere B distulit. Cui quidem hac in re, solicito suggestum est a Cameracensibus, quod Lietbertus ejusdem Cameracenæ civitatis Præpositus, qui suus jam dudum Capellanus erat, quem fidelissimum sibi et civitati illi sæpe necessarium probaverat, ad regendam Cameracensem Ecclesiam electus esset ab omnibus. Idipsum tamen , ne Dominicæ passionis sacramenta Christianæque religionis ob suorum recordationem peccatorum, Dominicorumque venerationem suppliciorum, votiva silentia intercidere videretur , interim siluit, donec sacrosanctæ Resurrectionis dies illucesceret. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus ! O præclaram divinæ dispensationis scientiam : o venerandam catholicæ fidei gratiam : o quam gaudiosum , quam conveniens est, ut eo die, Regali necnon Imperiali liberalitate, Levita magnificus Lietbertus obtineret Pontificalis electionis Regalem prærogativam ; quo Rex Regum Christus, victor rediens ab inferis, triumphato diabolo suum liberavit plasma ! O præsagium prudens ! O diem celebrem ! in quo liberator animarum et Salvator universorum, Lietberto Levitæ liberalem Pontificatus largitus est profectum. Jam sanctum mane fenestras intrabat,

auditam electionem ejus, *in ipso Paschatis festo confirmante*

C

Noctifugasque suos radios spargebat in orbe,
Propellens tenebras Hecates Phœbeia lampas,

cum Rex sopore depulso cubicularios vocat, sibique Imperialem sessionem parari mandat. Convocatis itaque Cameracensis Ecclesiæ legatis, suæ voluntatis sententiam Rex eis aperuit ; Lietbertum videlicet Præpositum se simul cum ipsis eligere Cameracensis Ecclesiæ Episcopum. Audito viri nomine subrectis in cœlum luminibus, omnes Deum Regemque laudaverunt, Regiæque voluntati lætanter assensi sunt.

k

12 Huic Imperiali consilio cunctis assentientibus, submurmurando cœpit obsistere unus legatorum, scilicet Archidiaconus *k* Guo, qui sicut aversus vocabulo, sic discors et judicio. Hoc tamen probatum est, eum fecisse duabus ex causis, factione Joannis prænominati, vel quod huic aspirabat honori. Sed quoniam probata virtus corripit insipientes, mox a Domno requisitus Imperatore, palam confessus est, majoris et sublimioris honoris dignissimum , quem huic submurmurabat non aptum. Nam dum palam privatimque sciscitaretur, quid in viro Dei contradictionis et calumniæ nosset ; respondit, sub sacramento veritatis et fidei, neque nosse neque novisse quod ei officere posset. Insuper protestatur Diaconum sine reprehensione, Judicem ornatum moribus, bene Catholicum, domui Dei provisorem sapientissimum ; confirmabat totum sine macula, quem Dei perfuderat gratia : astruebat magnopere viri virtutes egregias, animi constantiam , solicitudinem non pigram, jejuniorum vigiliarumque assiduitatem, orationum lacrymarumque devotionem. Ad hæc Dominus Imperator paulolum substitit, regalesque vultus subrigens demum sic ora resolvit.

D AUCTORE RADULP. EX MS. *etiam Guone adversario mox approbante,*

Plurima sanctorum relegentes gesta virorum ;
Scimus Martinum virtutum culmine dignum :
Tunc bene laudatum, tum credit eum reprobatum.
Præsul Defensor, *l* non sanus ad omnia censor, *l*
Consimilis facti similis sententia pacti.
Lex eadem fraudis si non par gloria laudis.
Unde per has metas, quas præsens contulit ætas,
Culmine Pontifico, testante quod est inimico,
Ni defraudetur, me judice dignus habetur.

It cœlo clamor Dei cuncta gubernantis laudantium, Dominique Regis confirmantium sententiam.

13 Electus est in die sancto Paschæ Domnus noster Lietbertus ab Imperatore cunctisque Palatinis Principibus, atque laudatus et testificatus a suis omnibus. E Videres omne Palatium gaudio et exultatione repletum, ipsum etiam Imperatorem incipientem, Te Deum laudamus , prosequentibus cunctis ad ecclesiam cum hujus hymni jubilatione : et Mater Ecclesia coronatam Christi Resurrectione et victoria diem solemnisabat : plaudebatque Domni Lietberti celebri electione, præsertim ad prærogativam electionis Imperatoriæ. Actum est Agrippinæ in Palatio Imperiali , confirmatum in ecclesia Principis Apostolorum et cœlestis Clavigeri. Ita annuente Guone cum ceteris omnibus donavit civitatem Cameracum cum suis appendiciis omnibus Domno Lietberto Imperator Romanorum Henricus secundus. Sic accepta Missione et omnibus competentibus adimpletis, properabat ad suam civitatem reverti.

et cantato Te Deum ab Imperatore et Palatinis.

ANNOTATA G. H.

a *Sequentia fere eisdem verbis narrantur a Baldrico lib.* 3 *cap.* 62.

b *Hujus scelera et impiæ machinationes contra Erluinum et Gerardum Episcopos pluribus describuntur a Baldrico in horum gestis.* F

c *Baldrico,* Novum castrum S. Mariæ, quod hodie castrum Cameracesium *appellatur.*

d *Acherius,* amaritudinem.

e *Gerardus obiit* 14 *Martii anno* 1051.

f *Mortuo* S. Henrico , *successit* Conradus *eique anno* 1093 *mortuo filius ejus* Henricus II Imperator III Rex Germaniæ, Niger *cognominatus.*

g Casatus *id est* Nobilis.

h *Addit Baldricus* reportantes baculum Pontificalem.

i *Supra ex Chronico Henrici Contracti ostendimus Henricum anno* 1051 *Pascha celebrasse Coloniæ Agrippinæ ; fuitque tunc dies* 31 *Martii, littera Dominicali* F, *elapsis tunc diebus* 17 *a morte Gerardi Episcopi.*

k *Dividebatur nempe Diœcesis olim in Archidiaconatus Cambresii, Brabantiæ, Hannoniæ , Valencenarum , Antuerpiensem et Bruxellensem. Ex eo autem quod novi Castelli defensio supra dicatur ad Lietberti officium spectasse facile intelligas primum in ordine Archidiaconorum fuisse. Hunc ergo poterat Charpentier, primum Cambresiensem Archidiaconum censuisse ante Gerardum qui sub ipso Lietberto hunc gradum tenuit.*

l *Vita S. Martini per Severum Sulpitium ;* Pauci et nonnulli ex Episcopis repugnabant.... præcipue Defensor quidam nomine.

CAPUT

A

AUCTORE RADULP. EX MS.

CAPUT III.

Consecratio Sacerdotalis, dein Episcopalis.

Ob ecclesiam et aulam Episcopi a Joanne Advocato vi occupatam

Fama præcurrente nuntiatur Joanni, quod factum fuerat: qua de causa nimium perterritus diu diuque reputat, quid facto opus sit. Postea, suis in unum coactis, animi sui secretum revelat; affirmans Domno Lietberto nullum civitatis introitum præbere, nisi sibi Castellaturam, *a* quam ambiebat, prius voluerit dare. Tali consilio Matrem Ecclesiam Dominæ nostræ S. Mariæ violenter invasit; et ejectis Clericis, thesauros Ecclesiæ, et quodcumque intro reperit, ditioni suæ mancipavit, militesque suos armatos inibi posuit: aulam Pontificalem superbus intravit, uxorem suam in cameram Pontificis introducens, stratum suum in lecto Pontificali fecit parari, sibique et satellitibus suis de sumptibus Episcopi præcepit ministrari. Cum hæc agerentur, novus civitati appropinquat Dominus, cui Joannes cum parato occurrens exercitu, portas clausit, et longe repulit ab introitu. Itaque divertens ad Novum-castellum, cum honore et lætitia recipitur a suis, ibique aliquamdiu mansit.

manet Lietbertus in Novo-castello,

B

b a comite Flandriæ deducitur ad urbem:

15 Rediens Comes Flandriarum *b* Balduinus a Rege Francorum eum ibi invenit; et de dominio ejus lætus effectus, usque ad civitatem Cameracum secum deduxit. Appropinquantibus eis nuntiatur Joanni; qui mox fuga lapsus, liberum introitum concessit Domino venienti. Exhilaratus igitur Princeps patriæ mox sacrandus Episcopus, tum pro adepta Imperatoris gratia, tum de rabidi Joannis superata superbia, civitatem Cameracum exaltare omnimodis satagebat. Cives itaque qui diutinæ seditionis oppressione ad paupertatem redacti fuerant, pacis dulcedine vivificati, quasi de baratro mortis resurgebant. Solicitudineque et studio Principis novi, in civitate Cameracensi et circumquaque in omnibus appendiciis, misericordia et veritas sibi obviabant, et pacis oscula libabant, Aperta et reserata sunt omnia: nec fur inventus neque prædo, neque quilibet injurians, qui damna inferat alicui. Clerici in Ecclesiis, opulentia referti, laudes Deo referebant; Laici, cum omni pace, victualia sua conquirebant. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, imo beatiorem Dominum, per quem tanta pacis subsidia pullularunt. Sic rerum gubernatore Deo Domini et Patroni nostri Principatus primordia disponente, subsidio pacis et religionis exhilarata gaudebat plebs civilis atque suburbana.

Ps. 143, 18

C

c ad Metropolitanum Remensem approbantem electionem

16 Remensi Metropoli Guido *c* præsidebat Antistes, vir sane conspicuus, interque suos compatriotas per omnia clarus. Cui, quoniam sui juris id erat, de prænominata per idoneas personas electione suggeritur, suæque corroborationis suppliciter auctoritas imploratur: Episcoporum comprovincialium subjungitur epistolaris assensus, electique Pontificis dies consecrationis requiritur ab omnibus. Audita Domnus Metropolitanus tam religiosa tamque celebri electione, consideratisque viri virtutibus, Dei munificentiam collaudat et ipse. Deinde, constituto die locoque, dirigitur epistola, quæ paterne commoveat Lietbertum Levitam, non tantum Presbyteratus conscendere gradum, quin potius ad regiminis Præsulatum (ascendere). Parantur comites et impensæ; suscipitur labor itineris, ne vel Dei vel Metropolitani videatur jussionibus contraire *d*. Prætereunt Augustam Viromanduorum, mansionemque primæ noctis metantur apud Laudunum. Suscipit Levitam lætabunda Laudunus, et jure fovet hospitii: mox processura cum Hymnis et Laudibus, cultu et religione Canonica, repatrianti Pontifici.

d

D

Tithoni croceum linquens aurora cubile
Noctem pellebat; lucem radiosque ferebat, cum comitibus experrectis matutinum iter arripitur, Remensemque civitatem versus dirigitur. Quo postquam ventum est, Dominoque Metropolitano nuntiatur adesse cum suis Cameracensem Archidiaconum; admittuntur, quantocyus inclinantur ad genua, eriguntur ad oscula; cunctis invicem officiosissime resalutatis, causæ dicuntur adventus: quæ mox auctoritate Metropolitana corroborantur, ceteris idem prosequentibus. Sed quia non poterat tanta subire negotia solus, agitur inter eos quis Archidiaconum provehat ad honorem Presbyteratus.

proficiscitur:

e Catalauni ab Episcopo ordinatur Sacerdos;

17 Apud Catalaunum familiæ Christi dispensabat pabulum vitæ, Præsul *e* Rogerus, vir vitæ venerabilis, et morum dote magnificus: huic transmittitur promovendus ad Presbyterii culmen, atque docendus offerre sacrosancti Corporis et Sanguinis Christi vivificum libamen. Die constituto, Levita provehendus procedit ad ecclesiam, Sancti Protomartyris et Levitæ Stephani pignoribus ac nomine sacram. Ingressus, demissis luminibus, omni supplex corpore, Deum toto mentis orat affectu, quatenus digne Deo promoveatur Sancti Martyris meritis et interventu. Procedit et Antistes, Pontificalibus infulis redimitus, Sanctorum comitatibus ordinum decenter introductus. More Canonico factis scrutiniis, ordinandorum personæ præsentatur et nomina: inter quos et præ quibus Domnus Lietbertus Levita, suis locis et competentiis consecrantur ceteri, donec ventum est ad Ordinem Presbyterii. Cumque ad manus impositionem Pontificalis, inter ordinandum diceretur novo Presbytero, accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata remittuntur eis; infremuit, habitumque mentis vultus significatione monstravit. Liberalis ipsius facies, mentis puritate incanduit: oculi familiaribus lacrymis prosiluentes, insignia Sacerdotalium vestimentorum, quibus vestitus erat, beato rore perfundunt.

E

Joan 20. 22

18 Functus officio Presbyterii, quo venerat, iter relegit; Domnumque repetens Archiepiscopum, præstolatur postero die Summi Sacerdotii Pontificatum: vigilias et jejunium protelat novus Presbyter in crastinum.

Postera jam tenebris surgens aurora fugatis,
Illustrabat eum quem phœbus circuit orbem.
Cum Domnus Metropolitanus, matutinalium hymnorum decursa melodia, fieri confessum mandat; Episcopisque Diœceseos accitis, de Consecratione Cameracensis Episcopi tractat. Cunctis idipsum sentientibus, itur ad Ecclesiam: citantur æditui, exponuntur utensilia: signis consonantibus fit frequens conventus. Infulis redimitus procedit Metropolita: consequuntur Pontifices, populorum stipante caterva. Dum ventum est ad id Divini Officii, ut ab Incentore diceretur; Accedite ad eum et illuminamini; signo dato sacrandus introducitur Episcopus; sistitur Deo; præsentatur Pontifici; recitatur electio, testificatur a cunctis. Fit concursus populorum, fit strepitus gaudiorum. Omnes in cœlum manus protendentes precabantur: erat enim pia commixtæ multitudinis et sacrandi Sacerdotis in oratione positi expectatio. Et hi quidem omnes, ut hæc Consecratio confirmaretur, invocabant Dominum; Metropolita vero toto mentis affectu proferebat orationes precum. Huic consecrationi Spiritus Sancti palam contestatur gratia: nam dum Sanctorum codex operiretur Evangeliorum, repertum est quod ait; hic est filius meus, in quo mihi complacui, delibutus oleo lætitiæ et exultationis: infulatusque Pontificalibus indumentis, donatur insuper Episcopio Cameracensi. Benedictione completa, novus episcopus

F

ab Archiepiscopo et Episcopis consecratur Episcopus

Psal 33 6.

A Episcopus intrat celebrare Sacrosancta Missarum solennia.

f simulque coronatur Francorum Regina, g

19 Regnum Francorum Rex regebat f Henricus, vir armis strenuus, et regno quod tenebat dignus: qui juvenili florens ætate, nullius adhuc copulæ subierat connubium; sed Rusciorum gentis Regis g filiam Francorum nobilitas ei parabat. Audiens Cameracensis Episcopi consecrationem futuram, quoniam videre virum diu præoptaverat, interfuit, acturus quoque sui negotii causam: petiit ut Sponsa, quæ sibi parabatur, in eodem Conventu benediceretur, Regalique Consecratione pariter insigniretur. Huic Regiæ Consecrationi Dominus noster Lietbertus Cameracensis Episcopus interfuit et præfuit.

dispari utrimque comparatione.

20 Regi Francorum conjungitur carnalis Sponsa; Domino Lietberto Cameracensium Pontifici, Regio et Sacerdotali Cubiculario, Sancta committitur Ecclesia. Sed hæc copula quanto sanctior, tanto melior. Illa sobolem procreat carnalem, ista generat adoptionis sanctam progeniem, illa corruptionis, ista virginitatis. Sic enim ait Apostolus: despondi vos uni viro Virginem castam exhibere Christo. Illo in dolore parit filios, ista cantans renasci facit B ex aqua et Spiritu Sancto. Regi Francorum ducitur filia Regis terreni, Domno nostro Præsuli Lietberto committitur Sponsa Regis Regum Christi.

2. Cor. 11, 12.

S. Lietbertus excipitur Lauduni

21 Omnibus peractis, et sua benedictione, et Regia consecratione, repetit iter quo venerat, divertens apud Laudunum hospitandi gratia, præcurrentibus nuntiis audiunt venientem, gaudent omnes. Exultat civitas, coronatur ecclesia more ecclesiastico; procedunt omnes obviam; susceptum ducunt ad ecclesiam; perfruuntur ejus benedictione, quam præferunt omni auro et lapidi pretioso, cum summa devotione.

et maxima cum lætitia Cameraci;

22 Fama volat celeri cursu; rumore secundo.

Nuntiatur Cameracensibus, cum gloria benedictionis Antistitem suum venire. Exhilarantur omnes, juvenes et Virgines, senes cum junioribus: quantoque potest tripudiat gaudio omnis ætas, uterque sexus. Adest ille dies omni die sanctior, in quo Cameracus obtinere meruit sibi præesse Lietbertum Præsulem. Felix ille dies, in quo Cameracensis Ecclesia suscepit Episcopum, qui sese formam justitiæ et veritatis omnibus præbuit et exemplum. Felix, inquam, dies, in quo Lietbertus libertas publica possidet Cameracum, liberaturus plebem sibi commissam de superborum fastu et rabie tyrannorum. O felix Festum; Festique diei C gaudium! in quo mortua nobilitas reviviscit, captivata libertas ad libertatem redit. Hunc diem annum jubilæum dixerim, cum cuique sua jura restituuntur. Tunc Possessor Magnificus suam intrans Civitatem, et susceptus cum honore et reverentia, vadit ad Ecclesiam, suarum ovium magna stipante caterva.

in ecclesia preces fundit:

23 Quas ibi preces, quas fuderit lacrymas, quæ cordis puritate traxerit suspiria, testis spiritus qui scrutatur omnia. Orabat tanta Dei gratiâ plenus, ut omnium oculos in se converteret, atque ad devotionis affectum conpunctionisque gratiam corda moveret: putares Publicanum a longe stantem, pectusque percutientem, nec oculos ad Cœlum levantem; diceres Petrum cum Joanne, in porta speciosa claudi gressus erigentem, vel in Joppe Thabitam suscitantem.

et brevi adhortatione excitat suos,

24 Completa Oratione conversus ad circumstantes, pauca pro tempore locutus est: Hortor vos, homines et proximi mei, meque ipsum hortor vobiscum, ut ad id, quo nos Deus per sapientiam hortatur, quanta possumus celeritate curramus. Non diligamus mundum, quoniam omnia sunt concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et ambitio seculi. Qui enim magis amant ire, quam redire; in longinquiora mitten- D di sunt: quoniam caro sunt, et spiritus ambulans et non rediens. Qui vero bene utitur vel ipsis quinque sensibus corporis, ad credenda et prædicanda opera Dei, et nutriendam caritatem ipsius vel actione vel cognitione, ad pacificandam naturam suam, et cognoscendum Deum, intrat in gaudium Domini sui. Propterea talentum, quod male utenti aufertur, illi datur qui talentis quinque bene usus est: non quia transferri potest acumen intelligentiæ: sed ita significatum est, posse hoc amittere negligentes et impios ingeniosos, et ad eam pervenire diligentes et pios, quamvis ingenio tardiores. Non enim datum est ei, qui duo acceperat (habet enim et hoc, qui jam et actione et cognitione bene vivit) sed ei qui acceperat quinque. Nondum enim habet ad æterna contemplanda, qui visibilibus tantum, id est temporalibus credit, sed habere potest, qui horum omnium sensibilium Deum artificem laudat et eum persuadet fide, et spectat spe, et quærit caritate. Qui ergo male utuntur tanto mentis bono, dabuntur eis exteriores tenebræ. Et hoc significare arbitror, quod ligantur eis manus et pedes, id est, facilitas omnis aufertur operandi: hoc enim in eis perficietur post hanc vitam, quod in hac vita plus diligunt. Sed si concordamus cum adversario, dum E cum illo sumus in via; liberabit nos de corpore mortis hujus gratia Dei, per Jesum Christum Dominum nostrum. Hæc et simili sanctiorique recreatos admonitione, necnon sanctificatos Pontificali benedictione, dimittit ad propria.

AUCTORE RADULP. EX MSS.

et cum benedictione dimittit.

Egregios mores exhinc carnisque labores,
Dicemus prompte; Domino vitaque volente.

ANNOTATA G. H.

a Castellatura *ponitur pro* Castellania.

b *Hic est* Balduinus V, *cognomine* Insulensis *et* Pius, *qui præfuit Flandris ab anno* 1036 *usque ad an.* 1067. Hic conscripto milite, Pontificem in urbem Sedemque restituit; Atrebatensem *Joannem* possessionibus mulctavit egitque in exilium. *Ita Meyerius, sed perperam ad annum* 1049.

c Guido *consecratus* Archiepiscopus Remensis *anno* 1034, *mortuus* 1055.

d *Apud Acherium sic legitur:* Peragunt augustam legationem; *at melius in MS. Est autem* Augusta Viromandorum, *vulgo* S. Quintini oppidum.

e Rogerius 2 *qui Catalauni Episcopus fuit ab anno* 1036 *ad an.* 1062.

f Henricus *Roberto patri* 20 *Julii, feria tertia, anno* 1031 *mortuo, successit.* F

g Anna *filia Jaroslai Regis, qui erat natus Wlodomiro primo Rege Russorum Christiano, et a Russis inter Sanctos habito. At fratres Jaroslai, Patrui Annæ, David et Romanus occisi, ut Martyres varia sibi habent templa sacrata, de quibus nonnulla præmonuimus* 12 *Februarii, ad Vitam S. Alexii Metropolitæ Kyoviensis, quæ erat urbs regia: plura dicemus ad* 24 *Julii, quo colendi proponuntur in figurato Moschorum Kalendario, ante tomum* 1 *Maji.*

CAPUT IV.

Vita sancta in Episcopatu. Apparatus ad iter Hierosolymitanum.

Constitutus in Sede Pontificali, qualis quantusque vixerit, scribere quidem non opis est nostræ; sed ejus qui dat affluenter, et cum dederit non improperat. De cujus gratuito munere sibi, quantum donaverit dicemus: quantumque majorum series suis perstrinxit in Annalibus. Recitabimus, inquam non ut decet, sed pro posse, Pontificis opera; partim cum

AUCTORE RADULP. EX MS.

A cum studiis familiaribus clam operata, quædam, ut in odore unguentorum ipsius currant adolescentulæ, misericorditer effusa. Turrim pingimus David, quæ ædificata est cum propugnaculis: de qua pendent mille clypei, omnis armatura fortium, adversus principatus et potestates, adversus mundi Rectores tenebrarum harum; contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus constituta in Libano, et respicit contra Damascum; discernens inter bonum et malum, ne se ignorans egrederetur et abiret post vestigia gregum, pascens hædos juxta tabernacula Pastorum. Studiosus Divinæ Legis Pontifex exemplumque suis ita vivebat, ubab immodesto corporis cultu et ornatu, ab inanibus negotiis ludorum, a torpore somni atquæ pigritiæ, ab æmulatione, obtrectatione, invidia, ab ipsius etiam laudis immodica cupiditate se abstineret: amorem vero pecuniæ, totius suæ spei certissimum venenum esse credebat. Nihil faciebat enerviter, nihil audacter. In peccatis autem suorum vel pellebat omnino iram, vel ita frænabat ut esset pulsæ similis. Magnopere observabat, ne nimium; cum ignoscebat, ne parum. Nihil puniebat, quod non valeret ad melius; nihil indulgebat, quod B verteretur in pejus. Suos putabat Dominos, in quos potestas sibi data fuerat: quibus ita serviebat, ut eum dominari puderet; ita dominabatur, ut eos servire delectaret. In alienorum peccatis molestus non erat invitis. Inimicitias vitabat cautissime, ferebat æquissime, finiebat citissime. In omni contractu atque conversatione cum hominibus, diligenter servabat illud vulgare proverbium, Nemini facias quod pati non vis. In omni loco et tempore amicos aut habebat aut habere studebat. Obsequebatur dignis, etiam non hoc expetentibus; superbos minus curabat, minime erat [superbus ipse], apte congruenterque vivebat, Deum colebat, cogitabat, quærebat, fide, spe, caritate. Hac in virtute animi positus, diligenter optabat tranquillitatem atque certum cursum studii sui omniumque conviventium, et sibi quibusque poterat mentem bonam, pacatam vitam. Itaque novus homo, et interior, et cœlestis; habens pro portione, non annis, sed profectibus, distinctas quasdam spirituales ætates suas, ad summam et incommutabilem legem passibus rationis innitebatur: et emicans in virum perfectum, atque aptum et idoneum omnibus mundi persecutionibus sustinendis atque frangendis, vivebat pacatus, in opibus et abundantia ineffabilis sapientiæ; invitatus ad oblivionem vitæ temporalis, et transiens in C perfectam formam, quæ facta est ad imaginem et similitudinem Dei. His gradibus justitiæ temperanter scandens ad thronum prudentiæ, fortiter hærebat Deo; non ut ab eo aliquid boni extra mereretur, sed cui nihil aliud quam ipsum hærere Deo bonum fuerat. Hic vir quamdiu fuit in hac vita, utebatur amicis, ad rependendam gratiam; utebatur inimicis ad patientiam; utebatur quibus poterat, ad beneficientiam, utebatur omnibus, ad benevolentiam. Et quamquam temporalia non diligeret, tamen recte utebatur temporalibus, et pro eorum sorte consulebat omnibus. Quare si æqualiter non poterat omnibus, si aliquem familiarium suorum promptius quam quemlibet alloqueretur, non eum magis diligebat, sed ad eum majorem habebat fiduciam, et apertiorem temporis januam: tractabat enim tempori deditos tanto melius, quanto ipse minus esset obligatus tempori. Postremo in omnibus officiis, non frangebatur laboribus, futuræ quietis certa expectatione. Et quoniam delectabat eum libertas, quam nomine et opere præferebat, ab amore mutabilium rerum liber esse appetebat.

Nullis vitiis addictus Lietbertus,

evasit perfectus in omni virtute

26 Ideoque deponens omne pondus, et omne circumstans se peccatum; per patientiam currebat propositum sibi certamen, aspiciens in auctorem fidei et consummatorem Jesum; qui ut sanctificaret D per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Considerabat quam misericorditer humano generi consultum est, cum ipse Dei filius consubstantialis Patri, totum hominem suscipere dignatus est, et habitavit in nobis. Ita enim demonstravit carnalibus, et non valentibus intueri mente veritatem, corporeisque sensibus deditis, quam excelsum locum inter creaturas habeat humana natura: quod etiam potuit et in aliquo æthereo corpore, ad nostrorum aspectuum tolerantiam temperato, sed hominibus in vero homine apparuit: ipsa enim natura suscipienda erat, quæ et liberanda. Et ne quis sexus a suo Creatore se contemptum putaret, virum suscepit natus ex femina. Nihil egit vi, sed omnia suadendo, monendo. Conciliavit fidem nostram Deo, miraculis; qui erat homini passione similis: Loquens ad turbas, doctrina Deus apparebat; ætatibus homo. Populi, satellites voluptatum, divitias appetebant; pauper esse voluit; honorique et imperiis inhiabant; Rex fieri noluit; contumelias horrebant, omne genus contumeliarum sustinuit; injurias intolerabiles esse arbitrabantur, quæ major injuria quam justum innocentemque damnari? Dolo- E res execrabantur corporis, flagellis et spinis cruciatus est; ignominiosum genus mortis crucem putabant, crucifixus est; mori metuebant, morte mulctatus est. Omnia quæ vitare cupiebamus, a studio veritatis deviantes, perpetiendo dejecit: non enim ullum peccatum committi potest nisi dum appetuntur ea, quæ ille contempsit; aut fugiuntur, quæ ille sustinuit. Tota itaque vita ejus in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit.

totus in operibus et cruciatibus Christi meditandis et imitandis;

27 His ceterisque beneficiis bene compunctus Deo dignus Pontifex, ut obsequeretur Apostolo dicenti; Exeamus ad eum extra castra, improperium ejus portantes; non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus; toto mentis affectu concepit desiderium pergendi Hierosolymam. Sed neque gratia videndi lapides turrium vel domorum culmina; sed amplexandi et osculandi vestigia, pedibus Jesu calcata. Beatum quippe fore credebat, præsepis angustias videre, vagientem puerum mente cum pastoribus adorare; in Golgotana ecclesia beatæ passionis, crucifixionis et mortis Sacramenta celebrare; cum beatis mulieribus ad sepulcrum mortem Christi flere, prorsus intra septa sepulcri suas suorumque noxas fletibus diluere, in monte F Oliveti super cœlos ascendentem Christum cum Maria matre Jesu beatisque Apostolis intimo cordis affectu sequi velle. Sed ut prudenter id ageret, meditabatur, qualiter vel civitatem vel ecclesiam sibi commissam tranquillam pacatamque relinqueret, totique patriæ propugnatorem et defensorem idoneum provideret.

Hebr. 13, 13

concipit desiderium peregrinandi Hierosolymam:

28 Eo tempore, fuga lapso Joanne Atrebatensium Advocato, sicut dictum est; præcavens Pontifex in futurum; et timens ne vel ipse Joannes, vel quilibet tyrannus huic similis, in prædictam Castellaturam, de qua idem Joannes projectus fuerat, aut vi aut ingenio intraret, et postea justus heres eam repetens, inde turbas faceret; Hugonem, Gualteri Castellani nepotem qui proximus erat heres, accivit eique Castellaturam concessit. Et quia iste Hugo adhuc puer erat, sed propinquum quemdam, Ansellum nomine, moribus et armis egregium habebat, hujus custodiæ puerum deputat: quem Ansellus ille usque ad præfinitum tempus cum omni Castellatura fideliter et optime rexit. Joannes Castellatura privatus, nec quidquam mali adversus Episcopum proinde præsumens facere, (prohibitus enim fuerat a Comite Flandrensium Balduino, cujus *a* ligius miles

Hugonem puerum creat castellanum sub tutela Anselli,

a

A les erat) ipsum reliquit et ad Imperatorem Henricum se contulit. *b* Erant tunc temporis maximæ simultationes et inimicitiæ inter Imperatorem et prædictum Comitem. Cujus rei seriem, quoniam in *c* Gestis Pontificalibus plenius describitur, omittimus et ad exequendum Pontificis iter, stylum dirigimus.

b *c*

aliis frustra iter dissuadentibus constans in proposito

29 Ita Ansello procuratore et propugnatore Cameracensis patriæ constituro, Pontifex, de ejus fidelitate confidens et diligentia: paulatim sua suorumque in rebus publicis intermittebat negotia, totoque mentis conamine concepti itineris procurabat impendia. Interim satagebat magnopere quatenus id celatum esse posset. Sciebat quoniam si resciretur, procul omni dubio contradiceretur. Sed, ut ait Scriptura, frequens meditatio, carnis est afflictio: submissus aspectus, macilenta facies, assiduitas vigiliarum, frequens solicitudo, propalabant quod celare volebat. Tandem conventus familiariter a suis, aperit cordis secretum, quærit consilium. Mente consternantur omnes, dissuadent plurimi, proponuntur multimoda causarum discrimina; mortis intercessio, patriæ desolatio, simul Ecclesiæ sibi commissæ destitutio. Quibus mens sanior fuit, altius considerantes Pontificale propositum, verentur contradicere; metuentes ex hoc Dei vel Domini sui animadversionem subire, Domno Pontifice protestante; Reddam Deo vota mea, quæ distinxerunt labia mea; non sine fletu pariter omnes assentiunt.

Eccl. 12, 12

B

Psal. 60, 9

30 Consilio firmato fœderantur comites, inter quos et præ quibus hi quorum nomina subtitulamus Domnus Walcherus, Archidiaconus et Præpositus curiæ; Hugo Capellanus, cujus sanctitatem monstrant claustra Canonicorum Matris Ecclesiæ, monstrat cœnobium Aquicinense; Erleboldus, Judex et Procurator civitatis; et alter Erleboldus, cognomento Rubeus, quem qualis fuerit prædicat Ecclesia sanctæ Crucis. Sed horum duo, scilicet Domnus Walcherus et Judex Erleboldus, quantæ bonitatis fuerint qualesque cooperatores et adjutores Domni Pontificis, suo loco dicemus, si voluerit Deus.

C

comites itineris adsciscit.

ANNOTATA G. H.

a Homo ligius *alteri adversus quemcumque obstrictus. Vide Cangium.*

b *Baldricus cap.* 66 *addit:* Promisit ei quod exercitum suum illuc deduceret, si a Lietberto, cui noviter Episcopatum dederat, Castellaturam Cameracensis civitatis dari sibi fecisset.

C

c Gesta Pontificalia *sunt Chronicon Baldrici, ubi illa bella cap.* 67 *et seqq. deducit, quæ etiam habet Meyerus ad annum* 1054.

CAPUT V.

Iter Hierosolymitanum; et irrito effectu reditus ex Syria, Fulchero comiti moribundo a Deipara sanitas reddita.

Anno 1054 egressus Lietbertus comitante ad tria milliaria populo suo,

Millesimo quinquagesimo quarto Dominicæ Incarnationis anno, permissione tam Cleri quam populi vix impetrata, libertas patriæ, decus Ecclesiæ, Deo dignus Pontifex Lietbertus, egreditur a civitate sua Cameraco, tenens iter Hierosolymam versus. Prosequitur eum fere ad tria milliaria, non sine lacrymis et immensis gemitibus, omnis ætas utriusque sexus. Præterlegens civitates et oppida, civitatum regiones et provincias, montium discrimina, silvarum pericula; cultu, moribus et lingua barbaram, quam colunt Hunni, transmeat patriam. Et, ut prolixioris viæ lucraretur compendium transvadato Danubio, penetrat Pannoniam, Martini sancti beata nativitate præclaram.

D

AUCTORE RADULP. EX MS.

a

a Rege Hungariæ benigne excipitur:

32 Nuntiatur *a* Regi, ab exteris partibus, habitu peregrino quosdam venisse homines, regni sui fines transire volentes: qui mox accitos sibi jussit præsentari. Videns itaque Rex Pontificem, Dei nutu mutata mente pristina, surgit citius a solio; necnon officiosissime salutatum invitat in consistorio. Quærit causas itineris: miratur auditis. Miratur talem ac tantum virum, tam difficilis pondus subiisse laboris. Sed quoniam illis diebus vix quilibet, aut pœne nullus hoc iter arripiebat; cogitabat ne simularent id alterius negotii gratia: unde clam vocatis suis, jubet eos e vestigio diligenter observari, ne moliantur quidlibet sinistri. Explorata per aliquot dies religiosa Pontificis sanctitate, simul audita in stipendiis pauperum liberalissima largitate, in vigiliis, orationibus, jejuniis, assiduitate: devotus Rex impendit obsequium, quodque petebat sibi suisque Pontifex præstat libens auxilium: jam quippe sub ejus contubernio tanta tamque multiplex copia populi coierat, ut exercitus Domini diceretur. Sic usque in extremos fines regni sui dato duce, Dei procurante misericordia, securum concessit abire.

E

b

ingressus solitudinem,

33 Prætergressus Pannoniorum fines limitaneos ingreditur solitudines saltuosas, quas deserta Bulgariæ nominant, quasque latrunculi Scythicæ *b* gentis inhabitant. Hi degentes more ferarum nullis coercentur legibus, nullis continentur urbibus. Sub divo manent, quas nox coegerit sedes habent: prætereuntes obsident, obvios interficiunt, ceteros deprædantur: gregatim vadunt, omnia sua secum portantes cum tota suppellectile, parvulis et uxoribus. Nullius hæresis nominata, secta nullius religionis divino cultu tenentur: tamen, sicut ex eorum interfectis *c* vidimus, more Saracenorum circumciduntur barbari, crudeles, homicidæ; sine affectu, sine pietate. Has mortiferas Præsul ingrediens cum illo suo comitatu solitudines, obvius fuit quibusdam refugientibus, suique refugii causam flebiliter intimantibus. Quamplures terrentur, pariterque retrocedere cum refugientibus meditantur. Narrabant sese latronum cuneos incurrisse; suorum plurimos oppetiisse; ceteros ad internecionem vulneratos (ut videre erat) vix evasisse. Conturbantur omnes, divinique respectus misericordiam flebiliter implorant; quoniam quid facto opus sit ignorant. Audita Domnus Pontifex turbatæ multitudinis flebili lamentatione (pedes enim subsequebatur solus, ut attentius psalmis et orationibus vacaret) substitit, et cur lamentarentur, inquirit. Cognito casu, signum sibi sanctæ Crucis indidit: erectaque dextera, qua iturus erat parte signavit. Post recolligens secum verba Psalmi quibus orabat, invenit hunc versum, Eripe me de operantibus iniquitatem, et de viris sanguinum salva me. Sic miles Christi paululum progreditur, cunctosque qui aderant breviter alloquitur: Commilitones mei, non vos deterreat adversarius vester diabolus, qui tamquam leo circuit, quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide; quoniam si Deus pro nobis, quis contra nos? Quapropter induite vos armaturam Dei, ut possitis stare et in omnibus perfecti esse: quoniam tentat vos Deus vester, ut sciat si diligitis eum: sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere. Properantes, iter quod arripuistis, accelerate: quia nemo mittens manum suam ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei. Ita miles Christi, cum suo familiari et domestico comitatu, princeps graditur, exercitumque Dei ne paveat hortatur. Decem et eo amplius diebus peragrant eas solitudines: per quas (ut dictum est) semper Saraceni sedibus incertis huc illucque vagantur.

c

territos barbarorum metu socios

animat

F

Psal. 58, 3

ardens ipse martyrii desiderio;

34 Cumque jam die septimo crederent evasisse periculum, vident subito sessores equorum camelorumque

AUCTORE RADULP. EX MS.

A rumque latrunculos, inter condensa silvarum, cristatis vittatisque capitibus : ac seminudo corpore pallia trahentes, et latas caligas. Pendebant ex humeris pharetræ, et laxos arcus et hastilia longa ferebant. Quibus visis terrentur ceteri : sed Domnus Pontifex fit hilarior, sperans comprehendere bravium, pro quo tanti cursus subierat laborem. Hoc erat in votis, hoc toto mentis amore sedulus orabat, ut ab his interimeretur ; vel captivus in exteras et barbaras nationes, propter nomen Christi, distrahendus duceretur. Proponebat sibi devotæ mentis affectu, felici commercio, pro redemptione generis humani distractum Salvatorem ; utque jura mortis destrueret, vivificæ Crucis subiisse passionem. Unde præoptans existere martyrii et calicis Christi particeps, et communicare Christi passionibus, ut in revelatione gloriæ ejus gauderet, dicebat : In me sunt Deus vota tua : quæ reddam laudationes tibi. Sed qui regit orbem terrarum in æquitate, Cameracensis Ecclesiæ precibus attendens, quibus ei suum deponebat die noctuque Pontificem : in hoc tanto mortis discrimine cum suis omnibus eum conservavit incolumem. Videres in adventu Pontificis obrigescere miseros, inque suos B conatus deficere, quoque magis stupeas, cedendo loco viam transeuntibus quodammodo demonstrare. Hoc modo dignus Deo Pontifex cum suis comitibus mortiferam regionem latronumque domicilia pertransiit indemnis.

et per medios illos transit inoffensus.

d *Invisit S. Demetrii corpus :*

35 Ingressus *d* Dalmatiam, locisque peragratis, in quibus olim Diocletianus thermas ædificando diversa mortis intulerat supplicia Christi Martyribus, cursum flectit Isauriam versus. Quam præteriens devenit *e* Corinthum, illicque audiens Demetrii sancti, inter Martyres præclari, corpus quiescere, sepulcrum ejus expetiit, totoque mentis affectu meritis ipsius divinum auxilium quærit. Inde progressus, ubi ad Laodiceam Syriæ pervenit, comperiens Ecclesiam Dominici sepulcri Christianis ejectis a Rege Babiloniorum violenter *f* obseratam, viamque Paganorum metu per terram penitus interclusam, per tres menses in eadem civitate moras fecit. Sed ceteris de profectione desperantibus, ac ubique locorum dispersis ; ipse, cum suo nobili familiarique comitatu, perstitit ; et quia per terram non poterat ire, marino itineri sese commisit. Littoribus prospectis, naviumque magistris diligenter inquisitis, pretiorum numerus computatur, victualia convehuntur, ne signo dato quælibet mora fieret in eundo.

e

f *Laodiceæ tribus mensibus manet,*

C 36 Dum navigandi tempus aptum præstolatur, unus comitum Domnus videlicet Fulcherus, decidit in lectum. Cumque languor indies augmentaretur, tempusque navigandi superveniret, Domnus Pontifex maximis cogitationum quatiebatur fluctibus. Angebatur utrum navigationem differret, anne comitis et fidelis ægrotantis discrimen expectaret. Crescente languore tempus navigationis affluebat, et mentem Pontificis metus cum desiderio torquebat : metus, ne comes fidelissimus eo absente defungeretur ; desiderium, ne cœpti itineris tempus intercluderetur. In hoc mentis angore posito Pontifice, ægrotantis salus a medicis desperatur, tactuque venarum per indiculum pulsus diutinæ passionis futura mors denuntiatur. Tempus aderat, navisque magister navigationis armamenta parabat, profectionisque tempus et horam prænuntiabat. Singuli citabantur : prærientium sibi destinatas stationes magnus erat tumultus. Quid ageret miles Christi, desereretne comitem, an differret navigationem? Non tulit ulterius Omnipotens eum perturbari, quem sibi videbat devote famulari. Indidit consilium, qui Petro mergenti porrexit manum. Reddidit ipsius memoriæ responsum, quod quondam dedit volenti sepelire patrem suum ; Relinque mortuos sepelire mortuos D suos. Hac voce Salvatoris corroboratus, vicit dilectione Dei necessitatem carnis. Revisit ægrotum, et velut in mortuo corpore ultimum quodammodo trahentem spiritum : quem modo voce ; modo nutibus compellans, quomodocumque poterat, missionem petebat. Sed æger quamvis jam seculo traderetur alteri, voces atque singultus recognoscens Pontificis, resumpto spiritu oculos aperuit : cumque gravi difficultate verba loquentis intelligens, similiter petit et ipse missionem, tamquam qui recederet a seculo. Quem venerabilis Pontifex, cum maximis lamentis totoque mentis affectu Deo commendans, Sancto commisit Andreæ Apostolo atque gloriosæ Reginæ Mariæ Genitricis Dei meritis et precibus. Nec mirum, quod eum quem diligebat, illis familiarius deposuerit, quos præ ceteris omnibus attentius excolebat. Post hæc, velut ultimum valedicentes, et osculum dantes pacis invicem, Domnus Episcopus ire perrexit, ægro remanente ibidem. Qui quamquam desperatus a medicis, a comitibus derelictus, jam crederetur defungi ; tamen benedictione recreatus Pontificis, refocillatus lacrymis, quantulumcumque respiravit ; mentisque vigore quomodocumque poterat, vocis aerem traxit. Dehinc apud E se recolligens verba, quibus eum Pontifex Sancto commiserat Andreæ Apostolo, quibusque imploraverat Sanctam Dei Genitricem pro se ; intima cordis suspiria trahens, lacrymis obortis ait ; ut ipse postmodum testatus est ; O Sancte Andrea cujus me tutelæ Domnus meus Lietbertus Episcopus commisit, cujusque memoriam in Cœnobio, quod est apud Novum-castellum situm excolit, si tu vere es ille Andreas decorus, virilis Apostolus Christi, amicus Dei, quem Dominus dilexit in odorem suavitatis ; succurre, festina, miserere ; digitumque tuum intingens in oleo misericordiæ Genitricis Dei Dominæ nostræ S. Mariæ, precibus tuis animam deficientem sustenta, laborantem adjuva ; succurre, amice Dei, per Sacramentum *g* Christi magistri tui. Jam morior, et quod per me non possum ; Matrem posce pietatis, quatenus mihi subsidietur ; non meis meritis, quibus pœna mortis debetur ; sed ejus qui me vobis commisit lacrymis et precibus.

anxius ob morbum Fulcheri,

Matt 8, 23

quem quasi moribundum Deo et SS. Mariæ et Andreæ commendat,

g

37 Noctem illam Pontifex duxit insomnem, se suosque Deo commendans, et gemitibus solitos votisque supplicibus morientis amici protelabat vitam. Jamque propinquabat noctis quarta vigilia, cum ceteris qui in domo erant in qua decumbebat languidus soporatis, visus est sibimet quasi semivigilans obdormisse. Et ecce, videt binos dæmonum F spiritus coram se stare, ferream tridentem flammivomamque, velut de fornace ignis erutam, ferentes : quam sicut idem retulit, mortis aculeum nominabant : dicebant enim se ad hoc detulisse, ut eam cordi ejus affigerent et sic animam ejicerent. Quis timor ille, Deus ! quis dolor, quæ angustiæ ! Laborabat æger, laborabat et deficiebat. Aspiciebat ictus ferire minantium, penitusque dissolvebatur. Singultiens dissolvebatur, et inter singultus tantum sonabat, Sancta Virgo Virginum, Mater Jesu, Sancte Andrea.

qui eum a dæmonibus territum

38 In hoc tanto tamque terribili tribulationis articulo, inter caligines et umbras mortis, cœlitus effulgurans, irradiat locum sua sanctissima præsentia Stella maris, Mater pietatis, et si dici fas est, Pietas pietatis ; cujus precatu pietas Dei parcit precantium culpis. Adest, inquam, Spes miserorum, Salus debilium, Gaudium Christicolarum, dæmonum forte Lamentum ; ferens dextera, qua Christum pannis involvens reclinavit in præsepio, vivificæ Crucis signum, sinistrorsum acclinis super S. Andream Apostolum. Et quis, inquit, nequissimi spiritus, tantus

apparentes recreant :

A tantus terror vestri furoris? Quo ruitis? Quæ tanta superbia vobis? Tantane vos generis tenuit fiducia vestri, ut eos qui nobis commissi sunt vindicare velitis? Quid vobis et ægro, quem filius meus reddit sospitati, hujus S. Andreæ precibus? Abite hinc quantocyus : abite. Cujus ad imperium dicto citius evanescunt illi dæmonum spiritus. Tunc Mater pietatis, ægrum respexit vultu serenitatis; vultu, quo plorantem deducebat filium ; vultu, quo inter convivantes suggerebat deficere vinum; illo, inquam, vultu quo dolentem respexit *h* Theophilum, vultu dulcedinis et gratiæ : eo, inquam, vultu languidum jam pæne mortuum, dæmonum manibus erutum respexit; et ut surgeret, Pontificemque suum sequeretur, imperando significavit; sicque recessit.

h et jubetur surgere :

39 Recedente visione, qui sibi dormire videbatur, æger oculos aperuit; et ita se sanum sospitemque reperit, acsi nihil mali pertulisset. Mox clamato puero, qui sibi ad hoc remanserat, si moreretur ne insepultus maneret; præcepit ut quantocyus vestimenta sibi deferret, viæque Pontificem secuturæ necessaria cuncta pararet. Illo eum amentem putante, protinus surrexit ipse, dominum domus vocavit; quantum pro impendiis sibi collatis debeatur B quæsivit. Computatis et redditis, equos suos quam celeriter parari jubet, puerumque supellectilis suæ nihil oblivisci monet. Quem non solum paterfamilias, in cujus hospitio manserat, miratur incolumem; sed et omnis vicinia gaudet sospitem, gaudet cuncta civitas et applaudit : quoniam quem præcepto Evangelico statuerant morientem sero sepelire, cernebant mane velocibus equum suum passibus anteire. Ipse vero cunctis quærentibus lætus referebat, quanta sibi, per suam gloriosam Genitricem Sanctumque Andream Apostolum, fecisset Dominus. Inde gradu citissimo, suo comitatus cliente, festinat consequi Pontificem, quem pietas et providentia Dei detinebat in littore. Sol exoriens oculis nautarum crinitos infuderat radios : quibus visis magistri puppis futuram prænotabant tempestatem. Communi consilio præstolabantur, donec hora diei media captarent, quid solis splendor portenderet. Inter hæc hora diei tertia, dum Pontifex in littore deambulando pensaret miserias vitæ præsentis, secumque ploraret casum derelicti fidelis; nuntiatur ei a prospicientibus, Dominum venire Fulcherum. Primo stupefactus, dehinc mentem recolligens, inquirit, qualiter id scirent. Illis referentibus equos, quos equitare solebat, C sed et vestimenta ejus se veraciter vidisse; suspirans respondisse fertur : Potest esse, non est Fulcherus, sed fortasse puer ipsius qui sepulto domino nos prosequitur : nam Fulcherum, nisi sola Dei clementia, jam non spero videre. Attamen non diffido de Christi misericordia, quæ sororibus reddidit Lazarum, viduæ unicum filium : quippe credulus, quibus eum fidejussoribus deposuerat. Dum hæc secum loquerentur, et intenti venientes illos prospicerent, adest Fulcherus. O quam fuerit gaudiosum gaudium : quam læta lætitia, noverit mens humana. Quid qualiterve sibi contigisset, non erat referre licitum : tantus erat tumultus, atque tanta frequentia sese complexibus ejus ingerentium.

sospes mox omnia ad discessum parat :

festinus accedit ad Episcopum.

40 Recepto comite, jussu nautarum Domnus Pontifex conscendit navem cum suis. Caute remis insurgunt viribus totis. Prosequitur surgens a puppi ventus euntes. Linquunt Laodiceæ portus pelagoque volant, et crebris legunt freta *i* consita terris. Vela pandunt, et cava trabe vastum curritur æquor. Postquam altum tenuit navis, nec jam amplius ullæ apparent terræ, cæruleus supra caput adstitit imber, noctem hiememque ferens, et inhorruit unda tenebris. Continuo involvunt venti mare, nigraque surgunt æquora : periclitantes jactantur gurgite vasto. D Involvere diem nimbi, et nox humida cœlum abstulit, ingeminant abruptis nubibus ignes : excutiuntur casu, et cæcis errant in undis. Ipsi peritissimi nautæ, et quodammodo marinorum fluctuum domestici, diem noctemque negant in unda. Tres adeo incertos soles errant pelago, totidem sine sidere noctes : quarto terra die se attollere visa est et aperire procul montes, ac volvere fumum. Vela cadunt, remis insurgunt quantocyus nautæ, et adnixi torquent spumas et cærula verrunt.

Navem ingressi jactantur triduana tempestate, i

AUCTORE RADULP. EX MS.

41 Domnum Pontificem servatum ex undis littora Cypri cum suis omnibus accipiunt, quem Katapan, *k* hoc nomine secundum Dominum vocant, timens, ne in manus Paganorum incideret, a pridie Nonarum Junii usque ad pridie Kalendarum Augusti detinuit : donec ipsa die multo auro exitu vix impetrato, dum rursum marino itinere Hierosolymam se crederet proficisci, fraude nautarum declinantium insidias Paganorum, Laodiceam relatus est. Quo loco dum rursus moras innecteret; nec spes ulla perficiendi vota superesset, remeantibus cum Laudunensi Episcopo Helinando *l* (quoniam et ipse illis diebus ierat Hierosolymam) quampluribus itinerisque difficultatem referentibus, tandem consilio Laodicensis Episcopi redeundi iter mœstus arripuit. E

et in Cypro morati, k

non Hierosolymam

sed Laodiceam revertuntur.

l In patriam reduunt.

ANNOTATA G. H.

a *Is erat* Andreas I, *qui regnavit ab anno* 1047 *ad annum* 1059, *sed variis intricatus sæpe bellis intestinis: hinc ejus suspiciones indicantur.*

b *Bulgaria inter Danubium, Pontum Euxinum et Thraciam, olim Mysia, ubi Scythæ ac deinde Gothi habitarunt, prope Pontum: Tartari vero crebris incursionibus infesta habebant ibidem omnia: et tales omnino sunt, qui hic describuntur.*

c *Ita scriptum inveniens auctor ab aliquo itineris istius comite, ipse diu post hanc vitam colligens, ut apponit num.* 25.

d *Hic apparet aliqua ignorantia auctoris circa loca indicata, dum* Dalmatia, et Isauria *cum* Corintho *seu* Thessalonica *junguntur. Fuit* Dalmatia *procul a Bulgaria ad mare Adriaticum. Et* Isauria *est Regio Asiæ versus Ciliciam ; nec in Dalmatia Thermas, sed Romæ Diocletianus extruxit, Martyribus labore macerandis intentus.*

e *Apud Bacherium loco* Corinthi *legitur* Chorinerum *pro* Chorintum *quod est in MS. aspiratione in in primam translata. At Corpus* Demetrii *fuit* Thessalonicæ *magno populorum concursu honoratum, quod ex eo unguentum medicum scaturiret, an autem inde Corinthum sit translatum disquiretur ad ejus Vitam* 8 *Octobris. Poterat autem commode iter ex Bulgaria Thessalonicam dirigi, utque inde ex portu optissimo, navigari in Syriam, ad urbem maritimam Leodiceam, uti mox indicatur.* F

f *Huc facit quod Theodoricus Pauli in Catalogo Patriarcharum sanctæ urbis scribit de* Sophronio, *hujus temporis Episcopo, scilicet*, quod sub ipso efferbuit gravissima persecutio Christianorum in Jerusalem et Terra sancta: *donec an.* 1086 *Saracenis pulsis eam occuparunt Turci, sicut patet ex dictis ante tom.* 3 *Maji num.* 195.

g *In MS.* Secretum *quod per conjecturam verti* Sacramentum.

h *Hic est* Theophilus *pœnitens, Vicedominus sive Oeconomus Adanæ in Cilicia: cujus Vitam illustravimus ad diem* 4 *Februarii.*

i *Id est* Archipelagum, *insulis frequentissimum.*

k *Si vox Græca esset,* κατὰ πᾶν *significaret,* ad omnia, *id est, supremo jure institutus Præfectus vel Vicarius Imperatoris: sed verosimilius est a voce* Capitaneus, *ad Græcos seu Semi-græcos tractam vocem, quæ*

et

AUCTORE RADULP. EX MS.

A *et* Catipanus *et* Catepanus *scribitur, Officium autem ejus* Catipania *et* Catipanatus, *Auctores Italos iis usos, ad significandum Præfectos urbium Provinciarumque a Byzantinis Imperatoribus in Italiam missos, vide in Glossario Cangii.*

l Helinandus *fuit Episcopus ab anno* 1052 *ad annum* 1098. *Quærit Acherius, an* Ingelrannus*?*

CAPUT VI.

Res a reditu gestæ. Monasterium Sancti Sepulcri constructum.

In regnis Lothariensium necnon Francorum simultationibus exortis quampluribus, Imperator Henricus et Rex Francorum *a* Evosii ad colloquium, ut eas sedarent, convenerunt: sed imperfecta pace discesserunt. Nec multo post Imperator Henricus, præsente Papa *b* Victore, qui pro causis Papatus per Romanos male tractatus, apud ipsum conquesturus venerat, diem clausit *c* extremum. Post cujus mortem, cum filio ejus Henrico et Regina, Domino Papa arbitro, sed et judicibus Episcopis et Principibus Regni, pro simultatibus quas contra patrem habuerant, reconciliati sunt uterque Comes Balduinus, *d* pater scilicet et filius. Huic placito interfuit Domnus Pontifex Lietbertus, intonsus adhuc, sicut a peregrinatione rediens, ad civitatem suam nondum venerat, quoniam familiariter ipsum Comitem ab exordio sui Pontificatus dilexerat.

Lietbertus interest placito Imperii, B

43 Erat in ejus animo fixum, non prius intrare Cameracum, quam reviseret Novum-castellum, sui Principatus fidele municipium, quod ob S. Andreæ memoriam diligentius excolebat. Quo perveniens, Domino Comitatus Fulchero; cum ceteris suæ familiæ comitibus, officiosissime suscipitur ad orationem. Prostratus solo, non quæsivit in oratione lacrymas, quas semper familiarissimas habebat. Deinde surgens dedit benedictionem: quos in tempore potuit exosculatus, processit palam; cunctisque refert, quantos viæ pertulerit casus. Tunc Dominus Fulcherus eo præsente procedit ad altare, narrans quæ quantave per suam gloriosam Genitricem sibi fecisset Dominus, S. Andreæ meritis et precibus. Post capitis deditionem, videntibus cunctis, sese Sancto tradidit Andreæ, offerens super Sanctum ejus altare duas uncias auri purissimi; utque in eodem loco, ad honorem Dei et memoriam S. Andreæ, pro se perpes servitus esset, filium suum, suo de nomine nominatum *e* Fulconem, tradidit ibidem: quo Monacho facto, victualibus Fratrum magna donaria contulit, quæ privilegiorum jure Pontificis auctoritate firmavit. Omnibus rite peractis, venit Domnus Pontifex Cameracum, et gaudiis quibus oportuit a suis excipitur.

in Castro Cameracesii agit gratias S. Andreæ cum Fulchero,

C *e et Cameracum venit.*

44 Interea Hugo, Walteri Castellani nepos, quem prænotavimus Castellatura donatum, proficiebat ætate; tempusque proximum instabat, quo Ansellus regimine ejus carere, et ipse bonum suum recipere debebat. Porro Ansello videbatur, quia ad regendam Castellaturam juvenis ille nondum esset idoneus; ideoque protelare volebat suæ custodiæ officium, si sibi permitteret Episcopus. Sed quamvis Pontifex de imperfectione Hugonis idipsum sentiret cum Ansello; nolebat tamen ipsum fraudari a prædefiniti temporis spatio; putans juvenem per disciplinam suam ad veritatis viam posse revocari, si cæcitatis suæ ignorantia a recto deviaret. Sic Ansellus nullatenus impetrare valuit, prece vel pretio, quin Hugo Castellaturam suam non reciperet in die suo. Adepto itaque Hugo honoris sui gubernaculo, palam continuo fecit omnibus quod claudebat in animo: antea enim quomodo eum cognosceres, cum prohiberent simul ætas et Magister? Modo vero D suæ potestatis compos, totius magisterii et disciplinæ contemptor, fasque nefasque confundens, post pravitates cordis sui et illicitas voluntates graditur sine respectu aliquo *f*. Potestne respectum justitiæ tenere, qui in civitate Domini sui cives meliores et ditiores contumelia et injuriis afficiebat? Alios indemnatos et injudicatos in cippo vilissimo concludebat: villicum *g* et cubicularium ejus comprehensum alligavit catenis; prædam ejus ceterorumque civium, contradicente Domino suo, violenter abduxit. Pro his et aliis hujusmodi sæpe ab Episcopo correptus, et emendari nolens, sed in pejus corruens, excommunicatus est ab eo. At ille et hoc etiam contempsit, nullamque misericordiam quærens, ad Comitem de S. Quintino *h* abiit, ibique aliquantulum versatus, quidquid mali potuit, adversum Episcopum et Ecclesiam ejus fecit.

Hugonem institutum Castellanum,

f sed multa mala facientem excommunicat.

45 Erat Domino Pontifici consuetudo nocturnis horis civitatis Ecclesias, cum suis familiaribus Clericis, nudis pedibus circuire, et Dei clementiam pro se suisque suppliciter exorare. Contigit nocte quadam, quæ præcedebat Sanctam diem Parasceves, E solitas excubias agere, ecclesias quoque et oratoria circuire. Lustratis aliis, dum venisset ad oratoriolum quoddam, intra civitatem constructum; intransque cœmeterium ut Deo commendaret animas ibi quiescentium et omnium fidelium defunctorum; licet silenter, licet secum sicut ea nox habebat id diceret (mira res) spiritus ibi sepultorum clara voce, cunctis qui aderant audientibus, super ejus benedictione responderunt, Amen. Stupentibus cunctis et rei novitate perterritis, silentio tegi Pontifex petiit quod pleniter impetrare non valuit.

Nocte visitanti Ecclesias, defuncti respondent Amen.

46 Illud oratoriolum qua de causa constructum sit plenius exequamur. Temporibus Domni Gerardi Sanctæ memoriæ Episcopi, hujus Domni Lietberti Prædecessoris, exorta *i* fames Cameraci, sed et regionibus circumquaque adjacentibus, adeo invaluit, ut morientium corpora capere non valerent cœmeteria Cameracensis urbis. Incidit igitur ipsi Domno Gerardo rationabile consilium, ut extra muros civitatis fodere faceret Polyandrum, quod receptui foret tot corporibus condendorum pauperum: juxta quem locum ecclesiam postea, in honore Dominici Sepulcri constructam, consecravit: ut propter reverentiam tanti nominis, sepultura ibi pauperibus esset et peregrinis; quam temporum labente curriculo dum meliorare disponeret, diurno fessus senio F defunctus est. *k*

i In cœmeterio a Gerardo Ep. constructo cum ecclesia Sancti Sepulcri

47 Ipse vero Domnus Lietbertus, Prædecessoris et Magistri tanto ac tali animatus exemplo, devotas ipsius primitias laboraturus intravit. Et quoniam parva erat Ecclesia, intactam reliquit; et juxta eam, meliori et ampliori schemate, monasterium, sic ut in præsentiarum cernitur, ædificavit. Huic tanto operi exequendo, cooperatores et ministros constituit Domnus Pontifex, eos quos in peregrinatione Hierosolymitani itineris adnotavimus fuisse Socios, Domnum Walcherum Archidiaconum videlicet, et Erleboldum judicem civitatis et Ministrum.

k ei adjungit Monasterium,

48 O Moysen Sanctum! O Moysen, super omnes homines qui habitabant in terra, virum mitissimum! O Moysen, constitutum in foramine petræ, per quod descendit sponsus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorum! O Moysen, fidelissimum in tota domo Domini sui; non qui componat tabernaculum quod circumferatur, sed qui ædificet domum supra petram; quæ nullo turbine moveatur! Vocavit Dominus ad Moysen Bezeleel et Ooliab, eruditos in omni fabrorum et textricum scientia: dedit Domno Lietberto Walcherum et Erleboldum, plenos fide et

ob quod comparatur Moysi, ejusque adjutores Walcherus et Erleboldus Exod. 31, 2

A et justitia. Vocati sunt illi qui componant tabernaculum arcæ fœderis ex tabulis et lapidibus ; dati sunt isti, qui ædificent templum Christo et ejus Genitrici. Illi sculpebant subulis et *l* acutis lapides onichinos; isti componebant eleemosynarum largitate lapides vivos. Ibi detrahebantur pelles hircorum et vitulorum; hic deponuntur lacrymis et compunctione cordis sordes peccatorum. Ibi adolebantur calidi panes oleagini; hic Apostolorum et Martyrum redolet sanguis. Ibi remanentes carnes voratarum pecudum tradebantur igni, hic incrustabilia judicia Dei reservantur Sancto Spiritui. Ibi manna servabatur in testimonium perfidiæ Judæorum, hic Sacrosanctum Corpus Christi sumitur in salutem animæ et remissionem peccatorum. Cumque Domnus Pontifex accivisset sibi viros prædictos , cooperatores et consiliarios operis insumpti; tradidit eis non solum quæ habebat in domo et in civitate , sed in omni possessione sua, ad faciendum opus. Isti, quoniam Domnus eorum magnis Pontificii causis erat implicitus, quotidie instabant operi, donec ipsorum solicitudine compleretur, Deo qui verus est Pontifex concedente.

l

Bezeleeli et Ooliabo,

B 49 Congregatis totius Diœcesis suæ Sanctorum Corporibus Martyrum Confessorum ac Virginum in honore et nomine Domini nostri Jesu Christi, et memoria Sancti Sepulcri ejus, et beatæ et gloriosæ semperque Virginis Genitricis ejusdem Domini nostri Mariæ, et Omnium Sanctorum Dei illud consecravit: ædificatoque in claustro cum ceteris officinis, quasi mulieres ad Sepulcrum excubantes, Abbatem et Monachos eidem loco assignavit; non tamen mortuo, sed regnanti in cœlis Christo mystica orationum unguenta exhibituros. Huic sanctæ consecrationi, ut cœlestis potentia in virtute sanctificationis palam cunctis liquesceret affuisse, visibiliterque demonstraret ; per totum noctis spatium, quæ sanctæ benedictionis præcedebat diem, super ipsum Monasterium sphæra lucis in modum coronæ cœlitus emissa pependit ; profecto jam significante Deo , pro hoc laboris impendio Lietbertum Pontificem misericordiæ coronam accepturum. Hoc incredibile videbitur eis, qui non credunt omnia possibilia credentibus. Sed ne cui ad incredulitatem scrupulum moveat, testium veracium relatione defendor. Ipsa quoque veritas suis fidelibus promittit, dicens : Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. Unde credimus, ibi non defuisse Patris honorem, ubi tot Sanctorum C corpora convecta fuerant. Viginti *m* et duo dicuntur affuisse, quorum nomina ne prolixitas fastidium gigneret, omittimus scribere : ceterum scire volentes a seipsis possunt colligere. Actum est et consecratum anno Dominicæ Incarnationis millesimo sexagesimo quarto indictione secunda, *n* anno quoque Pontificatus Domni et Patroni nostri Lietberti *o* Decimo quarto, Romæ præsidente Papa *p* Alexandro.

ipsumque dedicat

apparente sphæra ignea in nocte præcedente,

Joan 12, 26

m

anno 1064.

n

o

p

50 Et ne monasterium remaneret extra civitatis ambitum, studuerunt ampliare mœnia, circumdantes omne illud monasterii ædificium vallo et fossa cum civitate tota. Quod duabus ex causis eos fecisse constat, ut civitas amplioribus ædificiis plurimis habitatoribus nobilitaretur, et circummanentes ipsi loco, civitatis firmitate munirentur. Ecclesiolam vero, quam diximus mansisse intactam, postea multorum labente temporum cursu *q* Walcherus Abbas ejusdem loci, quoniam nimia vetustate decidebat, ampliare meliorando studuit: additisque Sanctorum pignoribus, memoriam Sanctissimi Nicolai ibidem constituit.

postea mœnibus inclusum.

q

ANNOTATA G. H.

a Evosium, *sive* Evodium *aut* Epoissus, *vulgo*, Yvois, *(verum nomen latinum est* Epulsus) *oppidum* D *Ducatus Luxemburgensis in confinio Campaniæ, ubi Imperator et Rex Francorum comparuerunt anno* 1056 *mense Augusto. Pertinuerat olim* Evosium *ad Lotharium Regem, hinc adhuc ad Lotharingiam inferiorem censebatur pertinere; licet tunc Fredericus esset Comes Luxemburgensis.*

AUCTORE RADULP. EX MS.

b Victor II *in Papam coronatus* 13 *Aprilis in Cœna Domini anno* 1055, *mortuus* 28 *Julii anno* 1057.

c Henricus Imp. *mortuus est* 5 *Octobris, dicto anno* 1056.

d *Scilicet* Balduinus Insulensis, *pater; et* Balduinus Montanus *filius; qui illi deinde successit.*

e *Hoc est quod alias notavimus, nomina in* o *plerumque esse diminutiva, ex aliis prolixioribus, ut* Trudo *ex* Trudbertus, *etc.*

f *Baldricus cap.* 72 *hæc narrat, et plura Hugonis scelera addit, ab hoc auctore omissa, quæ ibidem legi possunt, sed non potuit narrare insignem ejus conversionem circa annum* 1126, *postquam totus intentus fuit ornandis ac dotandis locis piis per Cameracesium*

g Villicus, *Præfectus villæ seu Prætor, alias Major, vel Balivus, et primus Scabinus, Baldricus* Ermenaldum *nominat.* E

h Præda, *hic poni pro Armenta vel grege prout intelligitur Balderico, qui ait quod Hugo illi* x vaccas *abstulit, sumitur etiam pro agro, et sic dicitur quis alterius* prædam vastare, *hinc* Prædium.

i *Anno* 1047 *exorta fames illa cum peste traditur in Chronico Hannoniæ, per Jacobum Guisium scripto.*

k *Anno* 1063, *obiisse Gerardus indicatur a Massæo, et infra in dedicatione notatur annus sequens* 1064:

l Acutus *substantive dicitur,* clavus *a Bonifacio Episc. Atinensi in serm. qui extat apud Ughellum tom.* 6 *col.* 539. in vertice ejus *S. Marci* acutos *figebant.*

m *Ad calcem apographi nostri numerantur corpora Sanctorum triginta, quæ tunc in illa Diœcesi fuissent, ex quibus* 22, *potuerunt allata fuisse; quorum memoriæ et gesta in hoc opere nostro suis locis proferuntur.*

n *Colvenerius ad cap.* 77. *addit diem* 28 Octobris, *in festo SS. Simonis et Judæ. Apud Acherium legitur dies* 25. Octobris.

o Hubertus IV, Comes S. Quintini *fuit ab anno* 1046, *usque ad* 1077 ; *cum ei gener suus eo quod masculo herede careret, Hugo Magnus successit.* F

p Alexander II, *sedit ab anno* 1061 *ad an.* 1073, *cui tunc Gregorius VII successit.*

q *Acherio* Walterus; *putatque Colvenerius hic intelligi primum Abbatem anno* 1095 *mortuum. Verum tunc non videtur* nimia vetustate potuisse decidere ecclesiola. *Carpentarius parte* 2 *cap.* 8 *beneficio D. Clauvez Prioris Crepecordii aliquem Abbatum Catalogum nactus; duos* Walteros *seu* Waltheros *habet seculo* 13 *: quorum prior* de Briastre *cognominatus domum quamdam emit an.* 1283; *alter, Joanne de Thuin mediante, successor Prioris cognomento* de Roisin *prata quædam an.* 1296 *comparavit : quorum alterutri melius attribuetur restauratio illa.*

CAPUT VII.

Alia Remis gesta, injuriæ ab Hugone illatæ et vindicatæ.

Remis Philippus Henrici Regis Francorum filius, præsente Patre consilio Principum Regni fuerat in Regem benedicendus. Hanc benedictionem jure suo a Gervasius procurabat Archiepiscopus, Vir omni bonitate

a

A bonitate conspicuus. Hic ut sui officii celebris commendaretur auctoritas, tam Regalibus quam suis quoque nuntiis Domnum Pontificem studuit invitare: qui licet alias maximis pro guerrarum tumultibus quas prævidebat insurgere; libenti tamen animo se petentibus exhibuit, Regiæque *b* benedictioni, sicut decebat, interfuit. Ipse profecto Archiepiscopus omnimodis eum diligebat, et super omnes Metropolis suæ Episcopos venerabatur et colebat.

AUCTORE RADULP. EX MS. *Interest Sanctus consecrationi Philippi Regis.* *b*

52 Accidit in una quinta majoris hebdomadæ, quæ Sanctum Pascha præcedit, dum procederet infulatus Pontificalibus insigniis Archiepiscopus Sacrosancta Missarum solennia celebrare, [cum] prospiciens vidit adstantem Domnum nostrum Lietbertum Pontificem. Quo viso substitit, retrorsumque rediens; quibus erat infulatus insigniis exuitur, et quod celebraturus erat Sacramentum suppliciter Domnum Lietbertum rogat celebrare, quod vix impetrare valuit. Quæ res cunctis qui aderant in eum magnæ venerationis causa fuit.

In cœna Domini solennem Missam Remis celebrat.

53 Hoc temporum curriculo, prædictus Hugo in Cameracensi pago, non longius a civitate quam decem millibus, apud quemdam locum *c* Porgivallem B dictum, municipium firmavit: in quod introiens cum satellitibus suis, res vicinas Episcopi devastabat. Hoc Episcopus diu ferre non potuit, sed collectos equites et pedites illuc direxit. Municipium assultu opprimitur, et igne succensum ad terram prosternitur, sicque locus ille a satellitibus emundatur. Hugo, suorum spelunca latronum perdita, *d* alibi divertit prædasque et mala plurima in Episcopum repetivit. His et aliis quam pluribus infortuniis non frangebatur miles Christi: sed sapienter cuncta ferens, meditabatur, qualiter ipsius insolentiam contunderet: quod et fecit.

c *Porgivalle municipium Hugonis subvertit;* *d*

54 Post hæc Hugo quamdam puellam, Adam nomine, neptem videlicet *e* Richeldis Comitissæ Montensis, cœpit amare, eamque in conjugium sibi velle copulare. Sed quia excommunicatus erat, quomodo quaque ratione id perficeret nesciebat. Quid faceret? Absolutionem non curabat magnopere, quærit tamen eam ab Episcopo per Internuntios desiderio cupitæ puellæ. Porro Episcopus, fatigatus multis injuriis ejus, absolvere eum nolebat, nisi prius dimissionem propria manu (quod et vulgo *f* Werpire dicitur) faceret ex omni beneficio quod infra ambitum Cameracenæ civitatis habebat. Hugo vero desiderio juvenculæ inflammatus fecit Episcopo secundum optionem ejus. Werpivit palam omnibus, præsente Domino suo suisque militibus, præ- C sente Comitissa Richelde suisque Principibus quidquid habebat beneficii infra civitatem ipsam Cameraci: sicque absolutus fidelitatem Episcopo fecit de reliquis castellaturæ bonis, et inde obsides dedit. Hæc autem fidelitas non diu est ab ipso Hugone observata, quia jure-jurando promissam in natali S. Andreæ, infregit eam secunda feria post Palmas: in hac enim feria majoris hebdomadæ factam prædam super Cameracenses reddere noluit: sed in ipso absolutionis die, qui est ante Parasceven diffidentiam *g* Domino suo mandavit. Postea Cameracum derelinquens; malum quod potuit, sicut primitus, facere instituit. Commonitus crebro sub nomine terræ et in fidelitate quam juraverat; præsentibus comparibus suis ante conspectum Domini sui tandem venit; sed de quibuscumque interpellatus est rectum facere nolens, injustior quam venisset recessit. Unde compares ejus et alii quamplurimi Nobiles, qui communi utriusque causa placito interfuere, reum judicantes eum, terram quam de Episcopo tenebat ei adjudicavere: Hugo autem ad municipium, quod *h* Ausiacum sibi paraverat, rediit, et malum adversus Episcopum facere non cessavit. Episcopus tamen patienter ferens hæc omnia; abjecto timore, D parochiam suam circuibat; et ecclesias quæ sacrandæ erat benedicens, et cetera ministerii sui opera perficiens.

e *f* *Hugonem facta dimissione beneficiorum absolvit ab excommunicatione,* *g* *sed pejora dein ab eo patitur;* *h*

55 Accidit ut cum hujus laboris exercitio ad quamdam villam, Buricellum *i* nomine, deveniret, ecclesiamque villæ consecrando benediceret, post consecrationem in chrismandis turbis fatigatus ibidem pernoctaret. Præfatum Hugonem fama hujus rei non latuit, qui acceptis secum complicibus suis, ad domum illam pervenit, in qua jam lecto receptus Episcopus lassata membra commendabat quieti. Fractis domus ostiis et quibusdam resistentibus interfectis, pervenit ad cameram, in qua Pontifex cubitabat, cum Wiboldo Præposito suo et Capellanis suis. Sentiens Wiboldus tumultum et violentiam, ostio cameræ quasi pro obice sese opposuit: sed unus pluribus resistere non valens, fracto ostio ab ipso Hugone interemptus occubuit. Denique Episcopum, sicut in lecto jacebat, cum camisia tantum, ille insanus homicida non timuit accipere, et ad municipium suum ita nudum asportare, clausumque in custodia retinere. E

i *imo suo muneri intentus,* *captivus abducitur,*

56 Hac igitur fama *k* Arnulphus Comes Flandrensis et mater ejus Richeldis excitati, sumptis militibus suis, continuo ambo ad Ausiacum venerunt: et requirentes Episcopum, cum summa diligentia repertum reduxerunt Cameracum, cum grandi gloria et honore: donaverunt insuper palliis et muneribus ecclesiam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, aliaque monasteria civitatis Cameracenæ. His itaque digne et laudabiliter perfectis, Flandrensium Comes cum matre sua lætus in patriam suam rediit, Episcopus vero totis animi viribus Hugonem insecutus, non contraxit manum quodadusque destructo Ausiaci municipio, procul eum pelleret a Cameracensium finibus. Expulsus taliter, siluit, siluit adversus Episcopum de omni clamore: in vita ipsius terra quoque requievit a facie malitiæ et tyrannidis ejus.

k *liberatur ab Arnulpho Comite Flandriæ et matre ejus.*

ANNOTATA G. H.

a Gervasius *ex Cenomanensi Episcopo, ad metropolim Remensem traductus anno* 1057.

b *Historia hujus benedictionis narratur a Sammarthanis in Archiepiscopatu Remensi Gervasii, et dicuntur interfuisse* 24 *tam Archiepiscopi quam Episcopi. Facta ea fuit anno* 1069 *die* 23 *Maji.*

c *Baldricus cap.* 73 Porrivallem *appellat. Colvenerius putat jam* Pronville *dici* X. M. P. *distantem Cameraco pagum in Artesia, aut vicum* Nieuville et Perionvalle, *via Peronensi.* F NOT. 19

d *Baldricus* Linceium divertisse *ait quod prope* Pronville *situm esse ait Colvenerius.*

e *Fuit* Richeldis *filia unica et heres Ragineri IV, Hannoniæ Comitis, cujus nulla ex primo matrimonio posteritas continuata est, sed ex filio Balduino secundis nuptiis genito, quam totam accuratissime describit Balduinus Avesnensis in Chronico quod an.* 1693 *erudeavit amicus noster D. Jacobus Baro le Roy: sed inter neptes Richildis nulla ibi memoratur Hugoni alicui nupta, nedum quæ vocaretur* Ada. *Intelligi igitur hæc debebit aliunde fuisse consanguinea Comitissæ. Carpentarius parte* 2, *cap.* 10 *agens de Abbatia Vallicellensi quam uxoris potissimum hortatu ad seriam tandem pœnitentiam conversus Hugo an.* 1131 *fundavit, appellat* Heldiardem de Baudour, *et post longum de virtutibus ejus elogium ex Latinis versibus L. de Watreloos Canonico Regulari Aubertino sumptum, dicit in Charta fundationis fieri mentionem ejus necnon filii* Simonis, *filiarumque* Clementiæ, Mathildis, Ermengardis, Adelinæ et Mariæ. *Sed fuerit hæc uxor Hugonis*

A *Hugonis secunda*, Ada *autem prima unde fuerit quærendum restat.*

f Werpire, Wirpire, Guarpire *et* Gurpire, *a Teutonico* Werpen, Warpen *projicere: de quo multis Cangius.*

g Diffidere *seu potius* diffidare *Gallice defiér, est provocare ad pugnam,* defi *provocatio.*

h *Baldricus* Oiseium, *vulgo* Oysy, *in confinio Artesiæ et agri Cameracensis versus Scaldim.*

i Burccellam, *vulgo* Bourg de nostre Dame, *pertinens ad Capitulum Cameracense. Ita Colvenerius.*

k *De hujus successione mox infra: hic solum noto, quod cum is hoc tempore solum fuerit annorum* 16, *suspicari nemo possit supradictam Comitissæ matris neptem jam nubilem ejus filiam fuisse.*

CAPUT VIII.

Beneficia variis Ecclesiis præstita. Generosa liberatio Cameraci a Roberto Frisio obsessi.

Benefacit Sanctus Ecclesiæ Cathedrali,

Superveniente senio cœpit Episcopus corpore languescens, sed de æterna vita solicitus, in animo convalescere, hereditatemque præclaram, quam ab antecessoribus possidebat ad mundi hujus gloriam, B transferre studuit ad nanciscendam æternæ vitæ patriam. Tantum de hereditatibus et sui juris reditibus, ad Ecclesiam Sanctæ Dei Genitricis Mariæ Cameracensis Sedis, per chartarum instrumenta contulit, ut inde refectionem cibi et potus habeant Canonici per omnes Dominicas totius anni, ita tamen ut in omnibus secundis feriis a congregatione generaliter Missa celebretur, pro anima ejus et pro cunctis fidelibus defunctis. In ecclesia S. Auberti *a* Clericos Regulares constituit, Abbatemque eis præfecit, ejectis prius quibusdam Clericis, ibidem negligenter nimis et inordinate servientibus. Altaria valde bona et possessiones præclaras superaddidit, præbendas magnifice de suo proprio restauravit. *b* Erleboldum, qui ecclesiam Sanctæ Crucis ædificavit, et rebus et consilio multum juvit, et in eligendis et ponendis Canonicis numerum et electionem adhibuit. Ecclesiam *c* S. Vedasti, quam restaurari idem Erleboldus fecit, consilio et auxilio ejus. Monasterio Sancti Patris nostri Gaugerici matheræ *d* hujus civitatis decimas dedit, et rebus aliis valde bonis locum ditare studuit. Novum castrum et Abbatiam S. Andreæ Apostoli, et Cœnobium *e* S. Humberti C semper fovit, semper meliorare studuit, semper exaltare non cessavit. Congregationi *f* S. Mariæ Atrebatensi ecclesiam de Belrem tradidit. In Monasterio S. Vindiciani *g* apud Montem S. Eligii Clericos Regulares constituit; et ejectis illis qui ibidem negligenter serviebant, multa de suis bonis ibi Deo servientibus superaddidit. Civitatem quam Episcopus factus, pro guerrarum seditione desertam invenit populosam et opulentam fecit. Nulli suorum civium nocuit cum omnibus prodesse studuerit. Clericos suos et omnem Ordinem diligebat Ecclesiasticum, sicut gallina, quæ congregans pullos suos fovet eos sub alis suis.

a Canonicos Regulares constituit in ecclesia S. Auberti;

b alia bona ecclesiis præstat,

c

d

e

f

g

58 Ea tempestate audiens Robertus mortem fratris sui Balduini Comitis, qui apud Hasnonium ecclesiam reexstruxit, *h* factione majoris Flandrensium partis super Arnulphum Comitem et matrem ejus Flandrias irrupit: ad cujus violentiam refragandam prædicta Richeldis Comitissa cum filio Arnulpho, cum quo sicut dictum est Domnum nostrum Lietbertum de captione Hugonis extraxerat, Regem Franciæ Philippum advocavit, ejusque auxilio apud Castellum bellare paravit. Sed Flandrensibus quorum dolo Robertus ille Flandrias intraverat, dolose pugnantibus, et terga vertentibus, ipse puer Arnulphus *i* occiditur. Quo mortuo fugataque matre, totus D Marchionatus cessit Roberto. Hoc eventu belli nimis efferatus, in tantam prorupit insaniam, ut Dominatum Cameracenæ civitatis imperio præripere vellet Imperiali, suæque submittere ditioni: unde collecto frequenti exercitu, villas civitati proximas depopulans, per cunctam viciniam debacchabatur. Quod dum non semel, sed bis annuatim faceret, totamque Cameracensem patriam penitus in solitudinem redigeret; Domnus Pontifex per internuntios eum sæpe conveniebat, ut ab incepto desisteret, nunc prece nunc pretio sæpius orabat. Sed ne quidem audire volens, fastu superbiæ secularis inflatus, minabatur non modo a de vastatione regionis non cessare; sed ipsam quoque civitatem nisi sibi eam redderet Episcopus, ad nihilum redigere.

h Post occisum Arnulphum Comitem Flandriæ

AUCTORE RADULP. EX MSS.

i a Roberto Frisio plurima patitur:

59 Inter hos laboriosos vitæ mortalis sudores, inter præscripta Sanctorum operum exercitia, Deo dignus Pontifex fatigatus, in infirmitatem decidit, quam per tres continuos annos mira patientia sustinuit. Quem tyrannus ille audiens ægrotare, tamquam de Pastoris absentia gratulabundus, rursus infremit, rursus in caulas Dominici gregis insanit. Collecto maximo exercitu velut ex improviso ad civitatem advolat, tamquam expugnaturus eam. Quod factum Dominus Pontifex gravissime tulit, vel ultra E quam dici potest indoluit. Præcepit quantocyus ut in lecto gestatorio levaretur, et per medias acies bellatorum usque ad tentorium ipsius tyranni portaretur, tantis siquidem podagræ doloribus angebatur, ut nullo modo in pedes subsistere posset. Delatus ex sententia usque ad tentorium Comitis, postquam vidit eum graviter infremuit, et cum maxima severitate scelestos ausus præsumptionis ipsius increpavit: utque de terra Dominæ suæ S. Mariæ discederet, auctoritate Pontificali commonuit. Suus enim Parochianus erat, in quantum Comitatus Atrebatensium sibi cedebat: quoniam Cameracensis et Atrebatensis ecclesia tunc temporis uni Pontifici parebat. Illo non curante, sed mente superba Pontificis objurgationes quasi quædam ludicra subsannante; Pontifex manibus sese sustentans, resumptis viribus in lecto resedit: et ut sibi virga Pastoralis cum stola Sacerdotali porrigeretur impetravit. Quibus acceptis, in præsentiarum protinus ipsum Comitem cum omni exercitu ejus usque ad satisfactionem excommunicavit. Videns Comes in viro Dei tantam mentis et justitiæ constantiam, reveritus ætatem, F reveritus Pontificis auctoritatem, quodque verius est, terrore divino perculsus, cum esset hora diei nona movit castra: et licet infrendens, licet minas ingeminans, quantum concessit dies extra terram, quæ sibi contradicebatur, secessit. Ceteri, quorum mens sanior fuit, priusquam recederent, prostrati solo coram Pontifice, veniam petunt: et quod deinceps hoc malum super Cameracensem Ecclesiam non iterarent, tactis Sanctorum Reliquiis juraverunt. Componentes itaque singuli damnum, quod patriam depopulantes intulerant, absolutione suscepta læti redeunt: quoniam qui venerant armati furore bellico, recedebant gratificati timore divino. Ita liberata civitas ab obsidionis terrore, studio sui Pontificis, laudes refert Deo, suæque gloriosæ Genitrici.

ad quem in castra ejus deportatus æger

frustra monitum recedere ab obsidione, excommunicando terret;

et sic liberat civitatem,

60 O gloriosum Pontificem, non armis sed fide pugnantem! Mercenarius et qui non est pastor, videt lupum venientem et dimittit oves et fugit: bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis. Ecce libertatis præsidium, ecce Pontificis officium: Lietbertus ab hostilis invasionis oppressione liberat patriam; Pontifex, post redargutionem scelerum, confitentibus implorat veniam. Libertate nobilis animi sese viriliter ingessit hostibus, auctoritate Pontifi-

cum magna laude constantis animi.

AUCTORE RADULP. EX MS.

A cali redarguit tyrannorum rabiem, ne tam crudeliter ad animarum suarum periculum grassarentur in populorum deprædationibus. Ascendit ex adverso, opponens se pro domo Israel, hoc est ecclesia sibi commissa; ut posset stare in prælio in die Domini. Ex adverso ascendere, est quibuslibet potestatibus prave agentibus rationis libera voce contraire : et in die Domini pro domo Israel in prælio stare, ac murum opponere, fideles innocentes contra perversorum injustitiam ex justitiæ auctoritate vindicare. Sed stare in periculo non potest, qui in eo quod præest non oves diligit, sed lucrum terrenum quærit : animæ pereunt, et ipse de terrenis commodis lætatur. Sed noster Pastor per Dei gratiam bonus, et libertas patriæ, opponere se contra periculum non trepidavit, ne hoc quod diligebat amitteret : nec timuit cuneos intrare bellatorum, ne gregis sibi commissi sustineat detrimentum. Justus ut leo confidit. Vere confidit, qui Comitis Flandriarum faciem non erubuit; qui inter militum gladios superbiam malignitatis ejus non siluit : postremo minas tyrannidis ejus non timuit. Vere confidit, qui Comitem Flandriarum Pontificaliter increpavit; et quia obaudire nolebat, præsentem excommunicavit. Perpetrata victoria, fugatis hostibus, libertas patriæ, lecto
B quo advectus erat reportatur ad domum, necnon intra Pontificale relocatur cubiculum.

ANNOTATA G. H.

a *Hujus constitutionis bulla extat apud Miræum lib.* 1 *Diplomatum Belgicorum cap.* 36, *et in Notitia Ecclesiarum Belgicarum cap.* 96.

b *Miræo de Canonicorum Collegiis cap.* 8 Elbaudus cognomento Rubeus *dicitur, vir conjugatus.*

c *Nunc* S. Gaugerici *nomen assumpsit, quia ubi ædes hujus fuerat, arx est condita, uti* 6 *Februarii ante Vitam S. Vedasti num.* 30 *diximus.*

d Mathera *vel* Matheranum *(ut dicitur num.* 68) *Cameraci quid sit aut fuerit libenter discemus, infra additur etiam* decima Monetæ.

e *De* S. Humberto *ejusque Monasterio Maricolensi egimus* 25 *Martii.*

f *Est hæc Cathedralis Ecclesia Atrebati.*

g *De* S. Vindiciano *et Monasterio in Monte S. Eligii egimus* XI *Martii.*

h *Apud Acherium* destruxit, *sed perperam, nam* Balduinum vetus templum reparasse, a Lietberto et aliis Episcopis dicatum ac traditum Benedictinis,
C *habet Meyerus ad annum* 1077. *De eo egimus* 2 *Junii ad Vitam SS. Marcellini et Petri.*

i *Occisus* 22 *Februarii anno* 1072.

CAPUT IX.

Morbus ultimus, desiderium vitæ æternæ, obitus, sepultura.

Lietbertus senex et æger nihil remittit rigoris consueti

Deficientibus corporis viribus augmentabatur infirmitas, et de die in diem multis incommodis molestabatur senilis ætas. Et quoniam diutino languore jacuerat, etsi putrescente carne pæne membris omnibus deflueret livor, numquam tamen cilicium, quo a diebus ordinationis suæ semper usus est, mutare voluit, neque lecti duritiem a proposito religionis rigore molliri permisit. Laborabat in gemitu suo, lavabat per singulas noctes lectum suum, lacrymis stratum suum rigabat. Quoad vixit, panis hordeaceus victui ejus assiduus fuit; nec eum nisi dies solennis levabat, quam sic solicite, sic honeste anteponi mandaverat inter epulas Pontificales, ut a nullo convivantium percipi posset. Epulæ quidem carnium sufficienter apponebantur, sed panis et aqua disciplinabiliter sumebantur. Inter convivantes jejunus, D inter jucundos sobrius erat. Mensis ipsius pauperes numquam deerant, quibus diurnam annonam, sicut ceteris domesticis suis, constituerat : inter quos si leprosus venisset, scyphus ei Pontificalis proferebatur : et tamquam calix Domini præclarus, iterum Pontifici præsentabatur. Psalmos pœnitentiales diebus suæ infirmitatis intuebatur et legebat, et ubertim ac jugiter flebat : et ne intentio ejus a quoquam impediretur, religiosis et ecclesiasticis viris utebatur, quorum consolatione passiones carnis et animæ relevabat.

in strato et victu

scypho eodem, quo leprosus, bibit :

62 O irrecusabilis necessitas mortis! O inevitabilis conditio quæ nulli parcit! Noster siquidem Pontifex tam senectute quam morbo confectus, diem suæ vocationis ultimum expectabat, et sicut cervus sitiens ad fontes aquarum, ad spem æternæ quietis anhelabat. Qui nimirum in lecto decubans, licet fractis viribus deliquescens, morbos tamen et annos mentis fortitudine vincens, monitis sanctis ad hereditatem cœlestis patriæ cunctos invitabat. Imitator quippe magistri sui fiebat, de quo dicitur, Cœpit Jesus facere et docere. Insinuabat mansuetudinem et misericordiam, largitatem in pauperes Christi quam semper exercuerat, docens quantam E apud Deum confidentiam pro hac qui exercent consequerentur, ut eos in die illo periclitantes in æternum suum recipiant tabernaculum. Compleverat ipse mandatum Evangelicum quod dicit, Vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesauros in cœlo. Vendidit sua, sed Deo : quoniam de cunctis quæ sui juris erant sponsam Christi Domini sui, sanctam videlicet Ecclesiam, subarrhaverat, pluribusque locis, sicut supra taxavimus, Christi pauperes alebat. Et exoptans toto mentis affectu proficere de virtute in virtutem, cunctos sibi commissos hortabatur ut poterat præsentes, postponere præsentis seculi desideria, et amare cœlestia.

aspirat ad cœlestem requiem :

Act. 1, 1

Matth. 19. 21

63 Cumque de imminenti ejus exitu conquerentes alterutrum lamentarentur, dicebat : Nolite arbitrari mei carissimi filii, me velle quasi decurso spatiō ad carceres a calle a revocari. Quid enim habet vita humana jucundi? Quid non potius laboris? Non libet enim mihi deplorare vitam, quo modo multi et indocti faciunt; neque me vixisse pœnitet; quoniam ita vixi, ut non frustra me natum existimem; et ex vita discedo ita, tamquam ex hospitio, non tamquam e domo. Commorandi naturæ auctor Deus diversorium nobis, non habitandi dedit. Moriendum certe est, et id incertum an eo ipso die. Omnia vero F quæ secundum naturam fiunt, sunt habenda in bonis. Quid est autem tam secundum naturam, quam senibus emori? Horæ quidem cedunt, et dies, et menses, et anni; nec præteritum tempus unquam revertitur, nec quid sequatur sciri potest. Quod cuique temporis ad vivendum datur, eo debet esse contentus. Tantum remanet, quod recte factis et virtute consecutus sis. Sed vivendi finis est optimus, cum integra mente certisque sensibus, opus ipse suum qui coagmentavit Deus dissolvit; ut ædificium idem facillime destruit qui construxit : sic hominem eumdem optime qui conglutinavit Deus dissolvit; Mortem igitur omnibus horis impendentem meditemur : nam dum sumus inclusi in his compagibus corporis, quodam necessitatis et gravi opere perfungimur. Sed ipse Deus, auctor immortalitatis, ut finem poneret necessitati, terminum vitæ carnali dedit : volens nos venire ad ipsum munus immortalitatis. Unde nec censeo lugendam mortem, quam immortalitas consequitur. Si enim credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit; ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo.

a mori non horret :

64 Inter hæc stante Austro, lilium sensim in pallore

A *audit passionem Christi prælegi,* lore migrabat : quia videlicet omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus tamquam flos fœni. Quod animadvertentes qui aderant, Sacrosancti Evangelii codicem deferunt, quatenus recedenti de seculo, Dominicæ passionis supplicia, quæ pro nostra redemptione sustinuit, recitarentur ; et dæmonum spiritus, tantæ lectionis ventilabro repellerentur. Cumque a circumstantibus interrogaretur, an intenderet his quæ legebantur; respondit, recitari passionem Christi secundum Evangelium Joannis. Postquam ventum est ad id, Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit; Consummatum est : percipiensque ipse viaticum Corporis et Sanguinis Christi inter manus plangentium, Deo cui omnia vivunt, et cui non pereunt moriendo corpora nostra, sed mutantur in melius, suum tradidit spiritum vicesimo sexto Ordinationis suæ anno. Felix Episcopus, senex emeritus, vetus hospes, plenus dierum, dans pacem filiis et valedicens ultimum, vinculis carnis absolutus feliciter, decimo Kalendas Julii, decedente sole, migravit ad Christum.

Joan. 19, 30 accepto Viatico moritur

22 Junii.

65 Testati sunt qui interfuerunt post emissum spiritum capillorum ipsius albedinem in pristinum B juventutis redisse colorem. Testatur etiam Religiosorum virorum contubernalis veritas quod per decennium priusquam vita decederet, a tactu genitalium membrorum penitus abstinuerit. Sed si necessitas naturalis vel in quietando, vel in procinctu alio quolibet, tangere compulit; pallio vel camisia manus obvolvit. Dum vero corpus ejus nudaretur mortuum ad lavandum ; ut monstraret Deus pudorem castitatis quem servaverat, ea membra cancellatis manibus sibi *b* texit; sicque donec reindueretur jacuit. Lotus aqua, vinoque perfusus, postquam est feminalibus reindutus, complosas manus dissolvit, sicque quasi rursus mortuæ reciderunt. Qui aderant videntes; glorificaverunt Deum qui facit mirabiles res, et funeris exequias explentes, levaverunt corpus feretro : quod deportantes locaverunt in ecclesia Sanctæ Dei Genitricis et perpetuæ Virginis Mariæ, vigiliasque noctis illius ibidem cum Psalmis et orationibus in luctu et mœrore maximo peregerunt.

Mortui capillis redit color juvenilis,

et manus ad genitalia tegenda se complicant : b

corpus deponitur in ecclesia S. Mariæ;

66 Mane facto detulerunt illud ad monasterium Sancti Sepulcri quod ipse a fundo sicut dictum est ædificaverat, et ordinato Abbate et Monachis, locum possessionibus et rebus commodis, sicut hactenus cernitur, honoraverat : ubi quoque ante quinquennium quam vita discederet, effodi Sepulcrum sibi C fecit : quod certis diebus revisens, et primo quidem desuper incumbens, lacrymis et gemitibus fossam perfundebat; deinde pane vel carne vel aliis cibariis implebat, *c* quæ pauperibus mox erogari faciebat. Sepultus est autem cum gloria et honore Pontificali, anno Pontificatus sui XXVI, VIII Kalendas Julii, Dominicæ incarnationis MLXXVI, temporibus Gregorii septimi Papæ, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum Amen. Explicit vita Domni Lietberti Cameracensis Episcopi Ecclesiæ Dominici Sepulcri in eadem urbe fundatoris, edita a Domno Radulpho ejusdem Cœnobii Monacho.

sepelitur in monasterio Sancti Sepulcri.

c

EPITAPHIUM

67 Clauderis hoc titulo lapidum ; Lietberte Sacerdos,
Spes et amor patriæ ; laus, decus Ecclesiæ.
Hancque Domum Christi spe felix instituisti,
Rursus ut octava luce fruaris ea.
Clauditur incessu cancri, solisque recessu
Orbi *e* sexta dies : quæ tibi fit requies.

e

ANNOTATA D. P.

a Callem *pro via regia usurpari a medii ævi scriptoribus notat Cangius; pro* Meta *necdum scio repertum alibi.*

D *AUCTORE RADULP. EX MS.*

b *Idem legitur de S. Philippo Nerio* 26 *Maji cum ad exenterandum nudaretur.*

c *Hoc quoque faciebat* S. Ida *Westphaliæ Comitissa, de qua agemus* 4 *Septembris.*

d *Id est in resurrectione mortuorum. Ita apud Hepidannum in Annalibus S. Galli etiam dicitur,* Harker in melius mutatur (ut opto) Reclusus : Dexter in Octava sit bone Christe tua.

e *Ovidius* VI *Fastorum, ad* XV *Kalend. Julii seu* 17 *Junii, sic canit :*

Jam sex et totidem luces de mense supersunt,
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit e Geminis, et Cancri signa rubescunt.

Abhinc autem 6 *dies est* 23 *mensis quo celebratur Depositio postridie mortis.*

APPENDIX

Ex MS. Cœnobii Vallicellensis.

Hic Venerandus Antistes XXX, a B. Vedasto Cameracensem atque Atrebatensem pariter gubernavit E Ecclesiam. In diebus quoque ipsius apud *a* Altum montem inventum est corpus B. Marcelli Papæ et Martyris, quod tempore Dagoberti Regis Francorum et B. Vincentii cognomento Madelgarii, ejusdem cœnobii Monachi et fundatoris, largiente beato Papa Martino, illuc delatum fuerat. Qui videlicet Episcopus sanctæ memoriæ Lietbertus, inter alia donaria, quæ diversis contulit Ecclesiis, etiam B. Mariæ Cameracensis Ecclesiæ dedit altare de Anverlete cum appendiciis suis, et tertiam partem Folietscinis, et dimidiam *b* villam Ogy. Cameraci vero decimam monetæ et matheram, et in vico de Paschiertrau cambam *c* unam et in bolengria furnum unum et in foro Gavalum *d* unum. Item notandum, quia dum basilicam in honore Dominici Sepulcri ædificasset, sepulcrum quoque Domino in medio ejusdem basilicæ construxit rotundo schemate in modum scilicet sepulcri, quod est Hierosolymis. Unde et marmor superpositum sepulcro Cameracensi, habet longitudinem VII pedum ; quoniam et locus ubi positum fuit corpus Domini, ejusdem longitudinis existit. Hoc autem sepulcrum columnæ marmoreæ exterius valde decorabant ; intus vero ita erat propitiabile, ut quivis duro corde adveniens, ad affectum devotionis facillime moveretur. Porro sepulcrum istud quidam Abbas ejusdem cœnobii, nomine F *e* Fulbertus, evertit ; aliud vero in dextera parte ejusdem basilicæ, sicut in præsentiarum cernitur, ædificavit.

a Lietbertus transfert Reliquias S. Marcelli Papæ,

confert dona Ecclesiæ S. Mariæ,

b

c d Sepulcrum Christi in medio Ecclesiæ constituit.

e

69 Quia vero descriptor gestorum hujus Sancti Pontificis asserit, ad dedicandam Dominici Sepulchri basilicam XXII corpora Sanctorum diœcesis Cameracensis fuisse allata, nec tamen ea propter tædium scripto designasse, sed scire volenti per se colligere posse asseverat ; nos quidem, quinam fuerint illi Sancti, quorum corpora sunt advecta, ex parte scientes, et ex parte nescientes ; idcirco hic annotare libet nomina Sanctorum, non solum viginti et duorum, sed etiam aliorum ; quod scilicet in Episcopatu Cameracensi vel esse, vel fuisse, sive legendo, sive audiendo didicimus.

Indicantur corpora Sanctorum in Diœcesi Cameracensi quiescentia.

S. Marcellus Papa et Martyr, a cœnobio Altimontis *f* — 16 *Januar.*

f

S. Lifardus, Archiepiscopus et Martyr a cœnobio Hunonis curiæ. — 4 *Febr.*

S. Salvius Episcopus et Martyr, a cœnobio Valentinianensi — 26 *Junii.*

S. Sulpicius, discipulus ejus et Martyr, ab eodem cœnobio — 26 *Junii.*

S.

AUCTORE RADULP. EX MS.

A S. Foillanus Episcopus et Martyr, a cœnobio Fossensi 31 *Octob.*
S. Hermes Martyr, a Villa Rothnaco 28 *Aug.*
S. Adrianus Martyr, a cœnobio Gerardi Montis 8 *Septemb.*
De isto Martyre narravit nobis Domnus Willielmus, olim hujus cœnobii Valcellensis *g* Prior, quia ipse interfuit quando incolæ loci, hæsitantes, utrum ossa ejusdem Martyris essent; accenderunt ignem, ut in eo missa probarentur. Et ecce, gratia Christi, cujus nimirum amore pretiosus Martyr fuerat passus, supra ossa illius apparuit circulus aureus, habens in medio sui signum Sanctæ Crucis : quod videntes, qui aderant, gravisi sunt, et laudaverunt Deum, ossaque Martyris in Ecclesia beati Petri Apostoli, cum honore et gaudio, portaverunt.

S. Adriani M. Reliquiæ, igne probatæ.

S. Gaugericus Episcopus et Confessor, ab urbe Cameracensi, 11 *Aug.*
S. Autbertus, Episcopus et Confessor, ab eadem urbe, 13 *Decemb.*
S. Aichadrus, Abbas et Confessor a cœnobio Haspræhiensi, 15 *Septemb.*
S. Hugo Episcopus Rotomagensis, ab eodem cœnobio, 9 *Aprilis.*
B S. Sarius Confessor, a cœnobio Castellensi, 24 *Nov.*
S. Humbertus Confessor, a cœnobio Maricolensi, 25 *Martii*
S. Gislenus Confessor, a cœnobio Cellensi 9 *Octob.*
S. Landelinus Confessor, a cœnobio Crispiniensi, 15 *Junii.*
S. Etto, Episcopus Confessor, a cœnobio Lætiensi, 10 *Julii.*
S. Wlmarus et Erminus Confessores, a cœnobio Laubiensi, 18 *et* 21 *Aprilis.*
S. Vincentius Confessor, a vico Sonegias, 14 *Julii.*
S. Maxelendis, Virgo et Martyr a cœnobio Castellensi, 13 *Novemb.*
SS. Aldegundis, Aldeltrudis et Maldeberta Virgines, a cœnobio Malbodiensi, 30 *Januarii*, 25 *Februarii et* 7 *Septembris.*
S. Gudila Virgo a villa Bruxellensi, 8 *Januar.*
S. Hiltrudis Virgo a cœnobio Lætiensi, 27 *Septemb.* D
SS. Pharahildis et Reinildis, sorores et Virgines, a diversis locis 4 *Januarii et* 16 *Julii.*
S. Waldetrudis, uxor beati Vicentii Confessoris, a cœnobio Montium, 9 *Aprilis.*
Horum liberi fuerunt S. Landricus Metensis Episcopus, et Dentlinus 17 *Apr. et* 14 *Julii.*
Aldetrudis quoque et Maldelberta Virgines suprascriptæ.

ANNOTATA G. H.

a *Hæc omnia explicantur* 16 *Januarii, ad Vitam* S. Marcelli *auctore Ursione lib.* 2 *cap.* 1 *et* 2.

b Villam Ogy, *existimo esse oppidum* Oisy, *medium fere inter Duacum et Cameracum. Cetera hic prænominata loca, dum non exprimunt tabulæ, Cameracensibus ipsis inquirenda relinquo.*

c Camba, *Braxatoria, ubi cerevisia braxatur seu coquitur, Teutonice* Kamme : *hinc* Kammer, *braxator. Videtur autem sumpta appellatio a ligneis illis pectinibus, quorum, in subigendo dum coquitur brasio, usus præcipuus est : nam pectines istos etiam* Kamme *vocant Belgæ; ita mox infra dicitur* Furnus *pro Pistrino, in* Bolengria *id est in Vicopistorum, quos* Bolengiers *Gallice nominant.* E

d Gavalum, *alias* Gavlum, Gablum, Gabulum, Gabella, *tributum, omnia ex Teutonico,* Gab, Gaf, *donum.*

e *Carpentarius ubi supra, primos Abbates sic numerat :* Waltherus, Renerius, Parvinus, Fulbertus, Balduinus, Gerardus, Godefridus et Hugo, cujus fit mentio in testamento Gerberti de S. Hilario *an.* 1207.

f *Hisce adjunxi diem natalem, aut certe alium eorum veneratione magis celebrem.*

g *Valcellense, Ord. Cisterciensis Abbatia ab Hugone suprad. fundata fuit ad Scaldim prope Crepecordium* 2 *leucis a Cameraco. Hujus ergo loci MS. fuit quod hic transcriptum dedimus.*

DE S. BILIO MARTYRE

EPISCOPO VENETENSI IN AREMORICA

C F

D. P.

Ex Catalogo Alberti le Grand.

ANNO DCCCXCV

Nannetensem Diœcesim, longe lateque per Aremoricos patentem, Conanus Meriadecus primus creditur in sex Episcopatus divisisse, postquam repressis Aquitanis, Britannicum sibi regnum stabiliverat; Rex coronatus, ut fertur, anno CCCLXXXIII ; *defunctus, et in urbe Legionensi sepultus, anno* CCCLXXXVIII. *Prima sic divulsarum a Nannetensi Diœceseon censetur* Venetensis, *vulgo* Vannes, *cui ab eodem Conano Episcopus nominatus Judicael, anno* CCCCIX *probavit fundationem Monasterii S. Gildæ, factam a Conani successore Grallone ; eodemque proprium Cornuwallis Episcopum dare volente, passus est a sua Parochia separari Provinciam istam. Sic diminutæ Diœceseos Episcopi, quo ordine et quibus temporibus sederint, seculis aliquot sequentibus, satis incertum est. Catalogum tamen eorumdem Chronologico-historicum texere profitetur Albertus le Grand, ex Monte-Relaxo sive Morlæo vulgo Morlaix ejusdem Britanniæ oppido oriundus, Ordinis Prædicatorum, post opus de ejusdem Regionis Sanctis Gallice editum an.* 1639, *majori usui nobis futurum, si originarios ac Latinos singularium Vitarum contextus edidisset, quos nunc non nisi per magnas difficultates, et sæpe frustra requirimus. Utimur tamen eo quod dedit ; atque ita hic notamus, Episcopum* XXXI *ab eo statui* Bilium *quemdam, qui sub Carolo Magno vixerit, et obierit anno* DCCXC, *post septimum sedis istius annum. Sed dum auctorem nullum præfert, nec indicat unde acceperit (nam Argentræus lib.* 3 *cap.* 7, *imo* 8, *agit quidem de Caroli Magni contra Britones expeditione, sed Episcopum nullum nominat præter Nannetensem Judicaelem) merito dubitant Sammarthani, an talis sit pro eo tempore recipiendus, et plus quam unus* Bilius *Veneti Episcopus fuerit.*

Venetensi Episcopatui circa an. 385 *instituto,*

præfuisse Bilium aliquem an. 785 *non constat.*

2 *Ut ut est, nec ipsi, nec Albertus, istum qui sub Carolo Magno vixerit, et urbem suam a Francis capi viderit,* Sanctum *appellant ; sed qui Kenmonoco successerit Episcopus* XLIII, *anno* DCCCLXXXII *ordinatus ; quique regnante Carolo Crasso, inter civiles Britonum dissensiones, Ecclesiæ clavum tenuerit usque ad annum* DCCCXCV : *ab eo enim putat dici capellam, quæ in Parochia Prandrehensi hodiedum appellatur* S. Bilii. *Habemus*

Certius tenetur pro Sancto is qui an 882 *ordinatus fuit,*

A *Habemus Venetensis Ecclesiæ Proprium; excusum an.* 1630, *ex decreto Sebastiani de Rosmadec Episcopi; ac rursus pro anno* 1660 *recognitum recusumque ex simili decreto et auctoritate immediati Successoris gentilisque Caroli. Ibi ad* XXIII *Junii præscribitur, cum Officio Vigiliæ S. Joannis,* pro commemoratione S. Bilii, Episcopi Venetensis, Oratio de communi Martyris; *cur autem* Martyris? *Nulla adducitur ab Alberto ratio alia quam quod Martyrologium Cathedralis Venetensis, ejus ut talis meminerit ad* XXIV *Junii. Equidem credo istum esse illius Natalem; sed propter solennitatem Festi præveniri diem Commemorationis faciendæ: credo etiam in Martyrologio isto nihil amplius inveniri, quam nomen cum titulo* Episcopi Martyris; *addito ad veterem contextum Usuardi, nec additum temere, sed ex majorum traditione, qui semper ut talem coluerint. Nec difficile est pro eo tempore, quo seditionibus bellisque civilibus ardebat Armorica, opinari, propter ecclesiarum libertates aut similem aliquam pietatis causam, mortem fuisse sancto viro a seditiosis illatam; hoc enim eo tempore, quo Martyres dicebantur omnes Sancti morte cruenta defuncti, abunde sufficiebat ad titulum.*

et ut Martyr colitur in sacello sui nominis 23,

licet obierit 24 Junii.

B

3 *Ad reliquas ejusdem notitias quod attinet; dicit* D *Albertus,* Rainont, Abbati S. Sergii Andegavensis Diœcesis, donationem factam ab Duce Alano de Rebras, de Abbatia S. Andreæ super Ardram *quæ nunc forte abolito titulo Abbatiali dicitur* Capella super Ardram, *quatuor leucis supra urbem, ad fluminis ostium sitam.* Alanus *iste, primus post S. Judicaelem octavum inter Reges inferioris Britanniæ, Brestæ ab anno* CCCCXCIX *exortos, abdicato Regno Monachus factus, cum titulo Ducis dicitur rexisse anno* DCCCXCIV, *et obiisse anno* DCCCCVII; *eique* Cancellarius *fuisse* Bilius, *de quo agimus. Parochia autem de* Plandreh, *ubi sacellum ejus habetur, et ubi olim fortassis etiam corpus honorabatur; ideo verosimiliter, quia ecclesiam ipse fundaverit, in eaque legerit sepulturam; videtur in topographicis Atlantis Sansoniani et Blaviani tabulis, (ubi vitiose scripta multa) nominari* Plandran, 4 *leucis supra urbem Venetensem versus Boream. Sunt porro in eadem Venetensi Diœcesi a Sanctis mihi ignotis, et de quibus erudiri peto, loca,* S. Moul, S. Dolet, S. Jagunier, S. Serans, S. Alovestre, S. Risal, S. Disain *atque aliorum forte plurium, Alberto ipsi vel ignotorum vel præteritorum.* E

AUCTORE D. P.

Dicitur subscripsisse donationi Gralonis R. post an. 894;

ejus sacellum ubi?

DE S. PETRO MONACHO

PRIORE JULIACENSI PROPE MOLISMUM

ORDINIS S. BENEDICTI IN CAMPANIA GALLICA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

D. P.

De ejus Vita, ætate, cultu.

AN. MCXXXVI. *Vita a Chiffletio eruta ex 2 MSS.*

Amissam *pridem inter mortales lucem,* Sanctus *hic receptam debet nostro Petro Francisco Chiffletio; qui post Molismensis Archivii direptionem, et Juliacensis Parthenonis excidium vetus, Vitam illius eruit ex MSS. Cistercensium, apud Caritatis et Claravallis Cœnobia repertis. Is primo eamdem Bollando nostro misit, anno* MDCXLII; *deinde sedecim annis post, typis vulgavit Divione, insertam pag.* 134 *tractatu de illustri genere S. Bernardi; eo quod hujus sorori* S. Humbertæ, *aliis* Humbelinæ, *Juliacensi Priorissæ, Prior seu Pater spiritualis præ-* C *fuerit, morientique adstiterit* Petrus, *plus quam illa fortassis ad Cisterciensem Ordinem pertinens. Ipsa enim ejus Habitum gestavit numquam; istum putat Chiffletius credi posse unum ex primis, cum S. Roberto Molismensi Abbate, Cisterciensis Monasterii conditoribus; licet cum eodem, Molismum revocato, redierit etiam ipse; in Benedictino, quem susceperat, Habitu mortuus. Sed hæc conjectura est, nullum in Vita fundamentum habens, præter congruentiam temporis et arctissimam cum S. Stephano, tertio Cistercii Abbate, a prima ad Deum conversione societatem vitæ ac studiorum.*

probat ejus festum annue cellebratum fuisse,

2 *Ut ut est, nec Benedictinorum, nec Cisterciensium Sanctorum Fastis ullis adscriptus reperitur prædictus* Petrus; *quem tamen Vita, non solum* Sanctum *ac* Beatum *passim in Titulo et per decursum appellat; sed ut talem Anniversario cultum probat, statim ab initio Præfationis (quæ tamen Claravallensi MS. deest) profitente Auctore, se eam scribere, quia* quotiescumque Sanctorum solennia anniversario curriculo celebramus, aliqua ex eorum gestis recitare debemus... ex quorum Collegio B. Petrum, luculentioribus præconiis *dignum cum haberent* devotæ illius filiæ; de vita ipsius pauca quæ superfuerunt fragmenta collegerunt, quæ nos, *inquit, in Codicellum* redegimus, ut in ore hominum dulci commemoratione *(utique in Anniversario recitanda)* vivat. *Ejusdem Anniversarii observantiam probat miraculum num. 26 adductum: et continuum tumuli cultum demonstrant sanitatum gratiæ istic collatæ accurrentibus ad illum. Sed hunc eversæ ecclesiæ Juliacensis ruina sic obruit, ut nulla ejus supersit memoria; licet in residua adhuc ædicula cum paucis domibus supersit titulus Prioratus virilis, bis mille libris Parisiensibus annuo æstimatus, et etiam nunc ad Abbatiam Molismensem spectans, unde vix duabus leucis distat* Juliacum *sive* Juleium, *vulgo* July, *Lingonensis Diœcesis, sicut et ipsum Molismum.* F

licet eversa ecclesia id cessaverit fieri,

3 *Eadem calamitas, abolitis utriusque loci Necrologiis ac libris ritualibus, abstulerat distinctam notitiam diei, quo celebratum Anniversarium fuit; neque ipsum, vel annum mortis curavit distincte exprimere Auctor vitæ; id tunc fortassis, cum scribebat ille (scripsit autem verosimiliter seculo mox sequenti) minime necessarium existimans. Diem tamen utcumque cognoscimus ex num.* 21, *ubi Sanctus Filias alloquens, deprecari obitum suum volentes,* si modo non obiero, *inquit,* ad festum S. Joannis, me vobiscum non habebitis præsentem: *(indicare volens tum alibi se moriturum)* si vero inter vos migravero, pro vobis ante Deum intercessor existam. *Itaque in Vigilia S. Joannis Baptistæ obiisse* Petrum, *verosimile fit. Annus etiam* MCXXXVI *colligitur, ex num.* 20; *ubi jam extremum ægrotans moneri jubet* Theobaldum Campaniæ Comitem, *proximum Henrici Angliæ Regis sub exitum prioris anni defuncti heredem,* ne transeat mare, abiens in Angliam accipere sibi regnum; quia non est ei a Deo prædestinatum; *sed consensu Anglorum Normannorum oblatum erat Stephano illius fratri juniori, contra quem ille ire mox sequenti æstate parabat, factam sibi (ut putabat) ulturus injuriam. Isti autem consilio*

idque verosimiliter 23 Junii

an. 1136

A *consilio tam religiose paruit Comes quod anno* MCXLI, *sicut habet Odoricus Vitalis lib.* 13, *quando* Hugo Rotomagensis Archiepiscopus atque Normanni regnum Angliæ et Ducatum Normanniæ ei obtulerunt; sed ille, ut prudens et religiosus, tantarum prægravari curarum pondere refutavit.

VITA

Ex MS. Codice Monast. de Caritate Bisuntinæ Diœc.

PROLOGUS.

Ex more legendi aliquid de Vita Sancti, cujus agitur festum,

Quotiescumque Sanctorum solemnia anniversario curriculo celebramus, aliqua ex eorum gestis, ad utilitatem fidei Christianæ convenientia, in Christi laudibus recitare debemus ; nam revera Christi muneris est, quidquid in Sanctis ejus laudabile est : denique laude Sanctorum ejus, desuescimus esse filii iræ, et assuescimus esse filii misericordiæ ; atque eisdem Sanctis, quibus merito actionis æquiparari nequimus, pro merito laudis ac venerationis ipsorum, ipsis intervenientibus, assimilari utcumque valebimus ; B participesque eorum recompensationis, divina favente clementia, nos fore credimus, quorum divam memoriam pro cultu celebrare satagimus : dum scilicet in veneratione justorum, ejusdem Domini capitis veneramur præsentiam, qui ait; qui accipit si quem misero, accipit eum qui misit illum : quemadmodum et in laude justorum, eumdem Dominum nos laudare non ambigimus, ut Propheta innuit, dicens, Laudate Dominum in Sanctis ejus. Laudare igitur debemus viros gloriosos in generatione sua, homines magnos virtute, prudentia præditos : quorum corpora, quolibet sint occasu præventa, in pace tamen quiescunt, et nomina eorum vivunt in generationes generationum.

Joan. 13, 20
Psal. 150, 1

proponit Auctor scribere de S. Petro,

2 Horum sapientiam, et populis narrare, et in Ecclesiis laudem eorum celebriter nuntiare debemus : ex quorum collegio Beatum Petrum, Juliaci Priorem, luculentioribus præconiis attollamus : de cujus gestis et virtutibus plurima volumina conscribi potuissent, si non ejus concœnobitas, negligentiæ comes obsedisset desidia. Illi enim secularibus curis irretiti, opus veneratione dignissimum, silentio damnoso depressere : sed devotæ ipsius filiæ, quibus Deo donante præfuit, et inter quas defunctus sepulturam habuit ; de vita ipsius pauca, quæ super- C fuerunt fragmenta sibi collegerunt : quæ nos Divina auxiliante gratia, ne perirent, in codicellum redegimus : ut in ore hominum dulci commemoratione vivat in terris, quem cum Domino spirituum manifeste regnare constat in cœlis.

sicut accepit a Monialibus.

CAPUT I.

Natales, adolescentia, Tirocinium, et initium Miraculorum.

In Anglia 3 *nobiliter natus,*

Igitur Beatus Petrus, Angliæ Regionis indigena, nobilibus parentibus, secundum seculi dignitatem procreatus est. Qui peractis infantiæ annis, liberalium artium studiis ingenio capaci cœpit dare laborem : quem per omne pueritiæ vel adolescentiæ tempus exercens, usque ad virilem ætatem uberiori intentione mentem defixit. Tanta igitur exercitatione discendi, Divinæ sapientiæ cibum hauriebat ; ut quo magis replebatur, eo magis esuriret ; sicut ipsa Dei sapientia loquitur dicens ; qui edunt me adhuc esurient, et qui bibunt me adhuc sitient. Ecclesiarum etiam conventibus frequenter intererat, et quæcumque ibi ex Divinis Scripturis recitabantu, D cordis armariolo recondebat ; ita ut cum recessisset, ea quæ didicerat, meditatione intentissima ruminaret. Itaque adhuc in tenera ætate, cœpit in horreo cordis, Divini seminis grana recondere : ut haberet grandiusculus penes se, quo famelicum spiritum reficeret, aut unde conservis suis spiritalis tritici in tempore mensuram erogaret. Et cum puer scholas cum pueris frequentaret, puerorum devitans lasciviam, non otia appetens, sed propriæ utilitati consulens, quodammodo se claustralem exhibebat magis, quam scholarem : ea libentissime legens, quæ mores instruerent, nutrirent devotionem, mundi parerent contemptum, et cordi ejus disciplinam imprimerent Sanctitatis.

Eccl. 24, 27
et a puero sacris deditus studiis ;

4 Induerat sibi faciem disciplinatam, et honestam totius corporis compositionem ; ita ut eum amabilem cunctis, ac venerabilem redderent ea, quæ deforis in ipso apparebant virtutum insignia ; scilicet negligentior cultus corporis et vestium, sermo rarior, vultus hilarior, verecundior aspectus, incessus maturior, et continentiæ decus. Denique Evangelii magisterio se tradens non surdus auditor, cœpit in pueritia ædificium boni operis in petra E firmiter collocare, quod in senectute feliciter consummavit. Igitur Beatus Petrus, cor suum apponens ad legem vitæ et disciplinæ cœpit intentissime declinare a malo et facere bonum. Et merito : in his nempe duobus officiis universa lex pendet et Prophetæ. Et audiens Dominum, in Evangelio vias vitæ demonstrantem, et dicentem ; Qui non reliquerit patrem et matrem, fratres et sorores, et omnia quæ habet, non potest meus esse discipulus; velut alter Abraham, de terra et de cognatione sua, et de domo patris sui, peregre profiscisci deliberat ; et post utriusque genitoris decessum, Fratribus et sorori unicæ valefaciens, relictis omnibus quæ habebat. Christum vocantem se secutus est, decantans in corde suo, et dicens ; Dirige Domine in conspectu tuo viam meam : vias tuas demonstra mihi, et semitas tuas edoce me. Dirige me in veritate tua, et doce me, quia tu es Deus Salvator meus, et te sustinui tota die ; et illud ; Deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua : lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.

specimina dat futuræ sanctitatis :

parentibus mortuis

Luc. 14, 46

omnia dimittens,

5 Itaque natali solo egressus, mari Anglico Deo gubernante transmisso, mente cœlum inhabitans beatus Petrus peregrinus et hospes, devenit in Gallias ; ubi aliquamdiu demoratus, oratoria San- F ctorum peragrans, Religiosorum frequentans consortia, non diebus neque noctibus a colloquiis divinis et oratione cessabat. Demum pius Sanctorum locorum explorator, Burgundiæ partes subintrans, quemdam continentissimæ vitæ reperit adolescentem, natione Anglicum Stephanum nomine : qui eodem desiderio ductus quo et Petrus, in hanc se contulerat Regionem : cujus vitam et mores videns et approbans Petrus, sese ei conjunxit familiarem et socium. Ambo igitur Sanctæ societatis inito fœdere commanentes, honore invicem se prævenire contendebant, ab omni iniquitate et immunditia carnis impetum cohibentes, proprias concupiscentias interimentes, illicita desideria mactantes, omni custodia servabant cor suum, scientes quoniam ex ipso vita procedit. Orationi adeo instanter inserviebant, ut quotidie psalterium ex integro alternatis versibus psallerent. Tandem divinitus inspirati, orationis gratia Romam profecti sunt : ubi Apostolorum Petri et Pauli introeuntes oratoria, vitulos labiorum et cordis hostiam, oleo intimæ devotionis impinguatam, divinæ Majestatis conspectui obtulerunt. Aliorum quoque Sanctorum peragrantes ecclesias, ubique divinas aures instantissima prece pulsabant,

transit in Galliam :

et S. Stephano sociatus :

Romamque peregrinatur :

A sabant, ubique holocaustum medullatum ex integro offerebant pro minuendis suis suorumque piaculis, pro adipiscendis supernæ promissionis muneribus.

6 Ut vero propriæ devotioni satisfacere, urbe egressi, rursus in Burgundiam, unde advenerant, reversi sunt; et Domini providentia Molismum *a* pervenerunt. Ibi itaque comam capitis deponentes, et veste seculari, in habitum Religionis commutata, sese divinis obsequiis ex toto mancipaverunt. Beatus igitur Petrus, monasterium ingressus, in omni conversatione sua, quasi lucifer inter astra refulgens, instar magnæ lampadis emicuit. Perfectos æmulabatur ad bonum, Sanctorum virtutes sibi proponebat ad exemplum. Studebat se vas sanctificatum exhibere, ut habitatorem Deum in mentis suæ hospitio posset recipere. Non seminavit mala in sulcis injustitiæ, nec messuit scandala fructus eorum. Erat velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram. Nulla in eo radix avaritiæ, nullus superbiæ vel arrogantiæ tumor, oris sui septa ab otioso et vano eloquio compescuit, a derogationibus perpetuo silentio abstinuit. Certis temporibus lectioni, certis instabat orationi; et

fit Monachus Molismi; a

proficit in omni virtute,

quotidianum Psalterium partitur cum Stephano :

B quia consuetudo monasterii non admittebat ut cum socio suo Stephano psalterium percurreret, sicut in seculo consueverant; hanc sibi indixerunt legem, ut alter eorum quotidie medietatem Psalterii psalleret, alter vero reliquam medietatem compleret: quam consuetudinem beatus Petrus fere usque in finem vitæ suæ retinuit.

7 Quodam tempore, cum B. Petrus, missus ab Abbate in unam cellarum, quæ ad Abbatiam pertinent, moraretur: accidit ut novella illa Cisterciensis plantatio, *b* quæ populorum tumultum et seculi turbinem fugiens, in solitudine soli Deo vacare contendebat, Patre simul orbaretur et Pastore. Quæ ad Matris pia suffragia recurrens, consilio virorum Deum timentium, prænominatum Stephanum regulariter in Abbatem sibi ordinavit; pro cujus prosperitate, et salute Petrus in conspectu Domini devotissime assiduabat preces; et perpendens amicum diversis solicitudinibus implicitum, Psalterii illam medietatem, quæ se contingebat, non posse implere: totum sibi pro se et socio adimplendum egregius Orator assumpsit. O virum caritate suffultum! O verum Christi discipulum, et Apostoli imitatorem, dicentis; Alter alterius onera portare, et sic adimplebitis legem Christi.

b hoc autem facto Cisterciensi Abbate,

regendum totum in se suscipit :

Gal. 6, 2

C 8 Contigit aliquando ut vir Dei, quorumdam secularium causis impeditus, quotidianum reddere Psalterium plus solito moraretur. Et erat post horam sextam votivi debiti memor. Secessit in quemdam feriatum et secretum locum: et veniam pro negligentia petens, solitum cœpit psallere Psalterium. Cumque illud maxima ex parte complesset, et versum illum (scilicet, Emitte Spiritum tuum et creabuntur) pronuntiasset; vidit a sinistris adsistentem eum, qui se transfiguravit in Angelum lucis: et accedens ad Petrum, codicem, quem manu tenebat, velut lecturus accepit: et huc illucque discurrens, et quædam ore putido submurmurans, servi Dei amicum ab oratione impediebat. Cumque in eo diutius Petrus intenderet; ecce adstitit a dextris ejus Angelus Domini: ante cujus conspectum malignus ille aufugit, et Psalterium quod indignus tenebat, projecit. Tunc B. Petrus, ab Angelo lucis confortatus, vehementissime flere cœpit; tum quia Dominus eum visitare dignatus sit, tum quia a maligno spiritu eum liberaverit. Ex quo tempore discretionem spirituum possedit, et divinis revelationibus cœpit insigniri. Ex eo tempore, orationi, lectioni, et contemplationi attentius operam dedit.

id agentem interpellat sub Angeli specie dæmon,
Ps. 103, 30

quem fugans verus Angelus, relinquit ei donum discretionis.

EX MSS.

Revelatur eidem mors sororis,

9 Solicitabatur aliquando vir Dei pro quadam D sorore sua, quam cum fratribus suis in seculo dimiserat; orabatque Deum ut spiritum consilii illi tribueret. Quadam igitur nocte vidit se in visu duci ab Angelo in patriam suam; et introducens eum in quoddam cœmeterium, ostendit ei recentem sepulturam; dicens, Hic sepultum est corpus sororis tuæ, anima vero ejus Domino Spirituum assistit: noli amodo solicitus esse pro illa. Cum apud Alemanniam; in cella Molismensis cœnobii quæ Ysodenges dicitur, B. Petrus adhuc Novitius moraretur; et pro sanctitatis merito, ab omnibus amaretur et veneraretur; accidit quemdam Præfectum nequissimum subita morte mori; cujus uxor virum Dei plurimum diligebat. Quæ accurrens, rogabat obnixe, ut pro viro suo Dominum exoraret; cujus dolori B. Petrus compatiens, genua in oratione inclinavit, et devotissime oravit. Reversa autem mulier in domum suam, invenit virum suum vivum quem defunctum reliquerat: qui summo desiderio rogabat virum Dei ad se venire. Ad quem cum B. Petrus venisset, confessus est inter cætera, quod eum suspectum de uxore sua habuisset. Sanctus autem Dei indixit ei pœnitentiam, et Viaticum tradidit. Qui disposita domo sua, tertia die migravit ad Dominum. E

mortuum resuscitat ad pœnitentiam,

10 Alio tempore, cum Firmitate-Gaucheri *c* idem Beatus maneret, et nocte Marci Papæ, libro aperto, candela accensa, Matutinos cantaret, Psalmumque (Deus laudem) revolveret; adstitit ei antiquus hostis, cantans cum eo. Cumque Sanctus irasceretur ei, eo quod disturbaret eum; dixit ei malignus; Respice, Petre, Monachum qui in dormitorio furatur vestimenta Fratrum. Respiciens ergo Sanctus Dei, licet muris interpositis, spiritalibus oculis intuitus est furem, cuncta quæ rapere poterat asportantem; egressumque de monasterio, cum his quæ abstulerat, in tuto loco latitantem; ad quem cum beatus Petrus intenderet; accidit diabolica fraude, ut candela, quam manu tenebat, super librum corrueret; quod usque hodie in approbationem miraculi demonstratur. Percuntatis autem Matutinis, redeuntes Fratres ad lecta sua, et quæ ibi reliquerant vestimenta minime reperientes, turbati sunt; et ad virum Dei concurrentes, sua furto esse sublata conquesti sunt. Ille vero annuit eis ut usque mane silerent: die autem facto narravit eis quæ nocte viderat; et ubi fur cum eis quæ abstulerat lateret, indicavit. Qui abeuntes, invenerunt omnia sicut vir Dei prædixerat. In eadem cella, Clericus quidam, cui a Priori denarii debebantur, furatus est calices et thuribula monasterii, et in vicino loco F abscondit. Quod cum cognovissent Monachi, multum diuque quæsiverunt, nec invenire potuerunt: unde conturbati ad virum Dei venerunt, et velut a Propheta, ab eo responsum quæsierunt. Ille autem dixit eis; Ego vobis uti sit indicabo, si eum mihi reddideritis illæsum. Quod cum ei promisissent, ubi lateret fur, indicavit. Illi vero euntes, quæ perdiderant invenerunt; et furem ad virum Dei, sicut promiserant, adduxerunt intactum. Ipse vero eum paterne corripuit, caritative refecit, et in pace dimisit.

c Furem occultum indicat semel

iterumque

11 Decoquebantur aliquando pisa ad refectionem fratrum, et advocans Petrum quidam de Monachis, præcepit, ut concite pisa puraret *d*; Petrus vero (qui obedientiam certatim, tam majoribus quam minoribus, exhibere consueverat) nihil cunctatus, accepit ollam ferventem nudis manibus, et ejecit aquam, ardorem non sentiens; obedientiaque se protegente, utraque manus apparuit illæsa; Monachus autem qui hæc ei jusserat, videns quod non sensisset incendium, pœnitens quod male egisset, pedibus

Ferventem ollam illæsus tractat. d

EX MSS. *infirmum sanat.*

A pedibus ejus advolutus, veniam ab eo postulavit. O quam merito ignis materialis eum non nocuit, cujus mentem contra omnem concupiscentiam carnalem munierat gratia Spiritus Sancti. Quidam puer ejus familiaris, subita infirmitate præventus, toto corpore intumuit : qui veniens ad eum, sibi postulat subveniri, cujus dolori homo Dei compassus, orationem fudit, et quædam Christi nomina *e* ei in potu temperavit; quem potum cum hausisset, statim sanus factus est.

ANNOTATA D. P.

a Molismum, *a S. Roberto, primo istic Abbate, fundatum an.* 1075 *(de quo vide* 29 *Aprilis) pari fere* 10 *aut* 12 *leucarum intervallo Trecis et Lingonibus distat.*

b *Idem* Robertus *Cistercium cum* 21 *Monachis transiit an.* 1098 *: sed Molismum redire compulsus a Pontifice, successorem in Cisterciensi Abbatia accepit* Albericum : *qui obiit anno* 1109 *; eique suffectus est Stephanus, cujus Vitam dedimus* 17 *Aprilis, Alberici* 66 *Januarii.*

B c *Alias* Galcherii, *vulgo* la Ferte-Gauchier. *Brioniæ oppidum, distans Parisiis leucis* 15, *Molismo circiter* 28.

d *Ita utrumque MS. forte melius legeretur*, pararet.

e *Sic etiam puto legendum* nomine.

CAPUT II.

Propheticus spiritus viri sancti, absentium et arcanorum cognitione probatus : assumptum regimen monasterii.

Petrus Spiritu prophetico *cognoscit in extasi,* *absentis morbum et citum reditum.*

Divinis revelationibus ita constat fuisse insignitum, ut de facili prædixerit multoties, quid in longinquis regionibus ageretur; cum enim Dominus Firmitatis-Gaucherii, Helias nomine, Jerosolymam adisset; et mater ejus, pro affectu, orationibus et eleemosynis pro eo insisteret; quadam die solito tristior venit ad virum Dei, sciscitans qualiter ageretur circa filium suum : sciebat enim virum spiritalem de absentibus veram notitiam habere : sed invenit eum in oratione positum, et in extasi raptum. Cumque eum tertio pulsasset, nec a dulcedine contemplationis eum avellere posset, ad propria redire festinabat. Cui cum Prior Domus obviasset, C audissetque ab ea causam tristitiæ suæ; volens eam consolari, secum redire coegit : et inveniens virum Dei adhuc in oratione positum, dixi ei : Frater Petre præcipio tibi in nomine obedientiæ, ut huic dominæ dicas, quid tibi Dominus revelaverit de filio suo. Qui quasi de somno evigilans, respondit; Nisi tam cito me a visione revocassetis, pœnitus scivissem omnia quæ circa illum aguntur. Scitote tamen quia jacet in mari de febre acuta, et modo terminavit : quæritur ei gallina ad manducandum, quæ uno aureo eis venditur; et de infirmitate convalescens, in proximo venit, et tibi pecten eburneum, mihi vero scyphum optimum deferet. Recessit matrona audita responsione viri Dei, nec est fraudata a desiderio suo : nam modico tempore evoluto, secundum quod audierat, filium suum sanum et incolumem recepit.

Ridet conspecto dæmone,

13 Quodam tempore idem Sanctus, Tertia celebrata, in oratorio remansit ut oraret. Quidam vero Monachus præteriens ante eum, intuitus est eum in oratione ridentem. Qua completa, quæsivit secreto ab eo Monachus, quare in oratione risisset. Ipse vero volens secretum suum latere, dixit ei; Ab hodie in unum annum dicam tibi. Evoluto autem anno rediit Monachus, et dixit ei; Rogo, D Pater, imple quod promisisti, annus jam præteriit; eia dicito, quare in oratione risisti? Cui ait : Hora tertia expleta, remanserunt duo Fratres in sedilibus suis, verbis vanis et otiosis intendentes. Vidi ergo dæmonem retro altare juxta parietem sedentem, et scribentem scurrilitates et verba otiosa quæ loquebantur. Dum vero deliberarem surgere, et Regulares Horas cantare (tertio enim id fecerunt) habetatus diabolus ignorabat, quid ageret, vel quid scriberet. Tandem surgentes, et orationi operam dantes, pœnituerunt coram Deo, eo quod male egissent. Cumque diabolus vidisset tantas negligentias, tam parva satisfactione esse deletas; indignans, et furore plenus, chartam quam scripserat, manibus et dentibus discerpens, adeo fortiter traxit, quod cervicem suam retro percussit ad parietem, et valide allisit. Hac inquit de causa me ridere vidisti.

notatas Religiosorum culpas *ipsis pœnitentibus discerpente.*

Videt orationi suæ intentos dæmones Angelosque,

14 Illo tempore præteriens quidam Frater ante illum, vidit eum adjicere a se quosdam spiritus invisibiles, et in despectu illorum festucas detruncare; deinde alios ad se vocare, assurgere, et congratulari. Oratione autem completa interrogavit eum E Frater ille, quid hoc fecisset. Cui Sanctus : Illi, inquit, spiritus, quos abjiciebam, dæmones erant volentes impedire orationem meam : et illi, quibus applaudebam, Angeli Sancti erant, qui me consolabantur. Nocte quadam, dum post Matutinos orationi vacaret, apparuit ei anima *a* Abbatis Nigellæ, benedictionem et orationum suffragia postulans ab eo, eadem quippe hora migraverat a corpore. Ipse autem eam devotissime Deo, cui omnia vivunt, commendavit : et mane facto, indicavit Priori et fratribus, quod Abbas Nigellæ migraverit a seculo. Qui ad Monasterium prædictum mittentes, invenerunt Abbatem eadem hora defunctum fuisse qua viro sancto apparuerat anima ipsius. His et aliis quammultis virtutibus, beatus Petrus longe lateque celeberrimus habebatur.

et animam Abbatis alibi morientis.

Juliacensibus præficiendus,

15 In territorio Lingonensi, extat monasterium feminarum famosissimum, quod Juliacum a Julio Cæsare dictum est. Hujus monasterii sacratissimus Conventus, Patre spirituali orbatus, ab Abbate Molismensi, ad quem locus ipse pertinet, B. Petrum sibi in Pastorem dari summis votis efflagitabat : cupiens cum sancto sanctus esse, et cum viro innocente innocenter vivere. Verum Abbas Guido, *b* qui tunc Molesmensi præerat Ecclesiæ, petitioni F huic noluit præbere assensum, loco illi volens præficere alterum. Tandem vero illustris Comitis Theobaldi, et Andreæ Domini Baldimenti precibus devictus, concessit, et eum ad se venire concite præcepit : qui vicino obedientiæ pede iter aripuit, et versus Molismum ire festinavit. Et cum die jam inclinata, ad Vadum *c* Ricey (qui locus a Molismis duobus miliariis distat) venisset, et transvadare voluisset; incurrit in gurgitem, qui fundum non habere dicitur; in quo mox ut puer ejus pedem posuit, aquis interceptus non comparuit. Quod cum vidisset vir Dei manu sancta elevata, signum Crucis edidit : et statim famulus emersit et alacriter cum illo ad ripam transivit. Tunc obvius factus est ei Robertus Miles, ejusdem loci Dominus; qui viri Dei præsentia lætus effectus in Domum suam deduxit, et splendide refecit : videns vero puerum ejus madidum, interrogavit per quem locum transvadasset; vir autem narravit qualiter periculum evasisset. Stupefactus Miles gratias egit Deo, qui Sanctum suum liberaverat, asserens, quod nemo unquam per locum illum transisset.

dum Molismum venit, *puerum submergendum salvat.*

Juliacum appulsus,

16 Die autem sequenti venit Molismum, et commissa est ei ab Abbate cura et providentia Juliacensis Ecclesiæ : ad quam veniens, velut Angelus Domini

A Domini de cœlo missus, cum gaudio et devotione susceptus est. Ingressus est itaque Jacob noster tabernaculum suæ Rachelis; ingressus est in locum tabernaculi admirabilis, et usque ad domum Dei sui. Sic conjuncta est humilitatis viola, rosis pœnitentiæ et Martyrii, et liliis pudicitiæ et virginitatis, quæ plantaverat in horto Juliaci dextera hortulani cœlestis; nempe floribus Juley nec rosæ, nec lilia desunt. Sic sic recordatus Dominus misericordiæ suæ et veritatis suæ, secundum quod promiserat per Prophetam, dedit in solitudine spinam et cedrum, myrtum et lignum olivæ. Spinam nempe se exhibuit B. Petrus, peccatores redarguens; Cedrum, cœlestia contemplando; Myrtum, infirmis compatiendo; Olivam, misericordiam miseris impendendo. Itaque B. Petrus locum sibi a Deo prædestinatum ingressus, proficiebat de virtute in virtutum, de virtute actionis in virtutem consurgens contemplationis. Tantam denique gratiam Dominus servo suo contulerat, ut multoties, tamquam verus Propheta, quæ futura erant indubitanter enuntiaret. Si quis quoque peccata sua illi confiteri voluisset, aliquandoque peccatum oblitus forte fuisset; ille Spiritu Sancto præscius, incontinenti revelabat.

munere suo præclare fungitur; Is. 41, 19

conscientiæ arcana perspicit,

B

apparentibus sibi defunctis veniam exorat

17 Infirmata est aliquando quædam Sanctimonialis in prædicto monasterio, et infirmitas ejus ad mortem. Quæ confessa viro Dei peccata sua, unum per negligentiam oblita fuit confiteri delictum, quod beato Petro non post multum temporis revelatum est, cum pro anima illius oraret. Quadam vero nocte ei apparuit præfata Monialis, cum tanto clamore confitens peccatum suum, ut vir Dei æstimaret illam auditam fuisse ab omnibus qui aderant. Sanctus autem indixit ei pœnitentiam, tamquam si adhuc viveret; septem scilicet pœnitentiales Psalmos, quos ipse pro anima ejus recitavit, coram Deo; cum tanta cordis compunctione, ut rivus lacrymarum ejus omnibus manifestaret; ubi in oratione procubuisset. Fecit ergo sibi oratorium juxta Ecclesiam in cœmeterio, ubi orationi et contemplationi, vigiliis et jejuniis vacabat die ac nocte; veniebantque frequenter ad eum animæ pœnitentium, orationis suffragia desposcentes. Ibi quoque visione et colloquio Sanctorum fruebatur Angelorum, qui eum sæpissime de cœlestibus instruebant, et futura prædicebant.

ANNOTATA D. P.

C a Nigella, *cognomento,* abscondita, *vulgo* Nele la reposte, *Ord. Benedictini in Diœcesi Trecensi, prope Villam-novam, Molismo circiter* 20 *leucis.*

b Guido *proximus Successor S. Roberti ante annum* 1112 *defuncti, dicitur ejus vitam scripsisse, quæ adhuc desideratur: vixit autem ultra an.* 1129.

c *Videtur esse ubi in talibus nunc notantur* les Rissez, *vel singulariter* Risse le Bas, *quasi* inferius Rissenum, *fortassis a rivulo præterfluente sic dicta.*

CAPUT III.

Alii quidam favores cœlestes, pius obitus, miracula post mortem.

a S. PetrusS. Humbergam assistens

Cum *a* S. Humberga, soror B. Bernardi, qui primus Abbas Clarævallis extitit, longa infirmitate fessa, finem vitæ præstolaretur; venerunt ad eam Fratres sui, et alii quamplures Religiosi viri, cupientes ejus sanctissimo transitui interesse; inter quos aderat B. Petrus: qui tertia die post Completorium visitans eam, et videns quod nondum migraret; benedicens ac signans eam, cubitum revertebatur cum Vincentio Capellano suo. Obvius ergo factus est ei Angelus Domini, in locutorio claustri, dicens; Revertere cito, quia modo migrabit sancta illa anima de corpore. Respondit ei sanctus; Quid faciam, quia foris sunt Religiosi viri, qui ad hoc venerunt ut videant finem ejus, et jam dormiunt; cui Angelus: Ego, inquit, vadam excitare illos, tu cito revertere. Regressus ergo Angelus Domini, percussit super tabulam tam valde, ut qui obdormierant excitarentur, et tremefacti surgerent. Concurrentes igitur ad videndum Sanctæ animæ illius egressum, devotissime convenerunt. Igitur beati fama viri per universam Burgundiam crescebat; ita ut multi ad eum nobiles viri ac feminæ, benedictionis gratia convenirent. Inter quos advenit quædam nobilis Matrona, ut confiteretur, peccata sua quam sequebatur canis niger, quem nemo videbat nisi solummodo Pater sanctus. Quæ cum peccata confiteretur, percussit eam virga sanctus Dei, pœnitentiamque injunxit; ac sic dæmon, qui in similitudinem canis videbatur disparuit.

D

docetur ab Angelo mox obituram.

19 Sed et ille magnus ac venerabilis Theobaldus *b* Comes Campaniæ, cum magno apparatu venit ad eum, orans et petens benedictionem ab eo; et cum ab eo lætus discessisset, misit denuo ad eum uxorem suam, in utero habentem. Quam cum sanctus, intuitus fuisset, denuntiavit ei quod filiam pareret, quæ Franciæ Domina futura esset. Quod postea factum est: nam gloriosus Rex Lodovicus illam duxit uxorem, et secundum verbum viri Dei, Dominium regni obtinuit. Sed et illud non prætereundum, quod sanctis altaribus insistens, sæpe visus est nonnullis, quasi cubitum a terra in sublime sublevari, Angelorum sine dubio manibus sustentatus, quorum vitam in terris positus imitabatur. Quidam Conversus, Girardus nomine, de alto corruens, totus corpore comminutus, exanimatus est: cujus corpus in sacco posuerunt et B. Petro obtulerunt: qui lacrymis et orationibus ad Deum fusis, vitam ei et sanitatem obtinuit. Die quodam sancto Parasceves, post peracta solennia, Vincentius Cappellanus ejus dixit ei; Vidi hodie, serve Dei, dum sancta Mysteria celebrares, lumen splendidum circa te fulgere, et cereos clariori quam solent igne rutilare. Cui sanctus; Præcipio tibi, ait, in nomine obedientiæ, ut quamdiu vixero hæc nemini loquaris. Tam quippe hominum gloriam devitabat, quod virtutes suas, æque ut vitia latere volebat.

b E

Comitissæ gravidæ prædicit quod paritura sit Reginam Franciæ.

Ad aram, a terra sublevatur.

Mortuum suscitat:

sub Missa cœlitus illustratur.

20 Cum igitur B. Petrus quamplurimis virtutibus atque miraculis effulsisset, actore Deo de eo aliquid melius disponente, cecidit in infirmitate, qua et mortuus est. Tunc frequenter vocabat ad se Virgines quibus præerat, consolans eas, et docens de regno Dei. Audientes autem eum ægrotare, plurimi viri Religiosi convenerunt ad eum, inter quos fuit Hatto Prior Molismensis, qui cum eo mansit quamdiu supervixit. Quadam ergo die, dum idem Hatto intraret ad eum, vidit omne cubiculum, in quo jacebat, claritate nimia splendere; quæ statim ut idem vir pedem intromisit, disparuit. Qui cum requisisset ab eo causam claritatis, respondit; Gratias ago Deo meo, qui mihi præbuit testimonium visionis meæ; Angelus enim Domini adstitit mihi; præcipiens ut mandem Comiti Theobaldo, ne transeat mare, abiens in Angliam accipere sibi regnum; *c* quia non est ei a Deo prædestinatum. Audiens autem Comes Theobaldus quod ægrotaret homo Dei, misit ad eum Capellanum visitationis gratia: per quem vir Dei mandavit ei multa secreta; prædicens ei quod cum Rege *d* Francorum guerram post paucos annos haberet, de qua victor existeret, si ecclesias et res earum ab invasione custodiret.

F

Infirmatus ad mortem,

Theobaldum Comitem monet abstinere ab Anglia,

c

eique victoriam in Francia prædicit

d

21 Iterum cum quadam die intraret ad eum prædictus

A prædictus Hatto; increpavit eum vir Dei, et dixit: Quare tam cito ingressus es? Tres Virgines, nuper in hac domo defunctæ super *e* forale Monasterii stabant modo ante me, tenentes in manibus ramos et flores suaveolentes; et loquebantur mecum de secretis cœlestibus, et gloria vitæ æternæ. Post hæc in extasi raptus est et dixit se vidisse duos Angelos tenentes vexillum Crucis in manibus, et cantantes, Popule meus; deinde subjunxit se vidisse dæmones sagittas igneas contra se jacientes, et e contrario Sanctos Angelos sagittas lucis emittentes, et sagittas diaboli extinguentes. Ut vero diem ultimum sibi imminere sensit, convocans ad se filias, quas in Christo genuerat, hortabatur eas ad perseverantiam, et ad tentationum tolerantiam; dicendo quia per multas tribulationes intratur in regnum cœlorum. Cumque filiæ ejus spiritales coram eo flerent, rogarentque eum, ut vitam sibi a Domino usque ad tempus impetraret; dulciter consolans eas, respondit; Carissimæ filiæ meæ, nolite impedire desiderium meum: quia, si modo non obiero ad festivitatem S. Joannis, me vobiscum non habebitis præsentem; si vero inter vos migravero, scitote quia pro vobis ante Deum intercessor existam: sed B et hoc de Dei misericordia confisus promitto, quod nulla ex his quibus dedi velum, amittet regnum cœlorum.

EX MS. *e*

Impetitus a dæmonibus defenditur ab Angelis; Monialibus suis, post extrema monita,

salutem æternam pollicetur,

22 Post præfatus Hatto eum commonuit, quatenus, secundum morem Religiosorum redderet claves Prioratus sui, antequam obiret, qui respondit: nequaquam, sed feram Prioratum meum ante Deum, eroque pro illis intercessor, quos curæ meæ commisit Dominus, et protegam locum hunc, et habitatores ejus: et quia tempus meæ resolutionis instat, Oleo sancto secundum morem inungere me festinate. Itaque Olei sancti unctione perunctus, et Corporis Dominici perceptione munitus, familiæ suæ ultimum valefaciens, simulque benedicens beatus Petrus, plenus sanctitate, et clarus miraculis, de exilio ad regnum, de terra ad cœlum, et de corpore feliciter migravit ad Christum. Cujus corpus Molismenses Monachi transferre disponebant, ut apud Molismum sepeliretur, donec dispositione divina, per manum Henrici Secretarii, lugubri conventui Sanctimonialium, clanculo redditum est. Quod illæ, velut manna de cœlo excipientes, super illud irruentes, lacrymis rigare contendebant; plangentes se amisisse Pastorem piissimum, qui tactu suo illas sanabat, orationibus Deo reconciliabat, colloquio C fovebat, meritis protegebat. Celebratis igitur circa corpus de more Vigiliis, post peracta Missarum solennia, cum maximo honore a viris Religiosis juxta altare Sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ tumulatur; ubi florent orationes ejus atque beneficia, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in seculorum secula Amen *f*.

seque eis patrocinaturum in cœlis.

Extremis munitur,

et apud illas sepultus clarescit miraculis.

f

23 Post transitum B. Petri Prioris Juliaci, cœperunt multi utriusque sexus, ad ejus tumulum concurrere, optantes ejus meritis peccatorum indulgentiam adipisci, et infirmitatum variarum consequi sanitatem. Puer ergo quidam, in officiis monasterii deputatus, diabolo instigante sensum amisit; qui cum magno labore, ad S. Petri sepulcrum adductus, mox ut ibi quievit, sensu recuperato, ad propria gaudens et hilaris remeavit. Mulier quædam e vicino, sensu similiter privata, adducta ad sepulcrum Patris sancti, mox ut illud tetigit, sanata est. Quædam Monialis in Juley, Prisca nomine, cum pomum comederet, quoddam frustum ejusdem pomi adhæsit in gutture ejus, ita ut nec sursum nec deorsum declinare posset. Quæ cum periclitaretur, ducta est ad bustum beati viri, et statim expuit

Sanantur privati sensibus,

monialis præfocanda,

D particulam illam pomi, et liberata est. Petrus Major *g* Castellionis, correptus validis febribus, venit Juliacum, qui cum subter tumulum Sancti dormisset sanitati redditus est. Henricus Capellanus de Fontanis, exhaustus validissimis febribus, sperans ibi vitam finire, fecit se portare Juliacum. Qui cum ad tumbam Sancti venisset et quievisset; redditus est sanitati: in crastinum vero, cum Missarum solemnia celebrasset, lætus remeavit ad propria.

g *valide febricitantes:*

24 Quidam vir de vicinia Juliaci, a dæmone arreptus, ululabat ut lupus, rugiebat ut cervus, ut bos mugiebat; et omnium imitabatur voces bestiarum; qui vix a pluribus hominibus ligatus, ad sancti viri memoriam adductus est: ibique diu, quasi canis latrans, et seipsum discerpens, et inania loquens, tandem meritis servi Dei, post paucos dies a dæmone liberatus, donum salutis adeptus, Dominum glorificans, ad propria remeavit. Archembaudus de *h* Kaveriis, habebat nodum infirmitatis in gutture, ita ut nullum liquorem glutire posset; diuturno itaque jejunio afflictus, mortis periculum metuens, tumulum viri Dei, ejus beneficia exposcens, devotus adiit; et cum ibi modicum soporatus quievisset, expergefactus infirmitatem illam, cum sanguine expuens, ad propria cum salute reversus est. E Reynaldus Presbyter de *i* Saniveio, insanus et diabolo plenus, clamans et ululans, et blasphemias loquens, ad bustum viri Dei adductus est; qui paucis diebus demoratus ibi, B. Petri orationibus sanitati redditus est *k*. Puer quidam de Molismis, in latrocinio deprehensus, missus est in bojas, ut in crastinum suspenderetur: qui tota nocte invocans auxilium B. Petri, mane liberatus est, et glorificabat Deum.

energumenus liberatur,

h *curatur angina,*

i *possessus et captivus liberantur;* *k*

25 Domina Cacelina de Barro-super-Albam *l*, venit Juliacum, cum oblationibus, Sancti sepulcrum adiens; quæ pro sospitate cujusdam neptis suæ orabat (erat enim officio eundi privata). Cum autem reversa fuisset in domum suam, invenit neptem suam ambulantem: et interrogans, cognovit quia die illa et hora convaluerat, qua apud Juliacum posita, beato viro illam voverat. Die Apostolorum Petri et Pauli, puer quidam de Crangiis Juliaci, mane surgens, antiquum hostem obviam habuit; qui paulatim ei visus est crescere, et caput suum usque ad nubes porrigere; et arripiens puerum, nitebatur eum trahere. Exterritus autem puer, et sine sensu factus, retraxit ad se manum suam; quæ adhæsit ei retro post dorsum, ita ut nec movere F manum vel brachium posset. Adductus ergo ad B. Petri memoriam, statim ut ibi dormivit, manus et brachii sui officium recepit.

l *sanatur gressu destituta,*

brachium distortum post dorsum.

26 Matrona quædam per singulo annos, in anniversario beati viri Conventum Juliaci pascere consueverat; quodam vero anno, cum præfata dies immineret, præcepit ministro suo, ut videret si in arca tantum frumenti esset, quantum ad refectionem Dominarum sufficere potuisset; qui reversus nuntiavit non haberi in arca plus quam unum *m* cartallum de frumento; quod illa audiens, valte tristis effecta est. Casu autem in crastinam abiit ad arcam, et invenit eam frumento plenam: quæ lætior effecta, anniversarium B. Petri devotissime celebravit, cujus meritis repererat in arca sua abundantiam frumenti. Quædam mulier non longe a monasterio habitans, habebat filium parvulum; cui irata dixit; Diabolo te commendo, puerorum infelicissime. Antiquus vero hostis, ad vocem matris, manum pueri arripiens, cœpit eum trahere ad se: quod puer sentiens, manum suam ad se perterritus retraxit; quæ tam firmiter pectori ejus adhæsit, ut inde nullo modo posset avelli. Quod videns mater ejus, flens et ejulans, adduxit eum ad beati viri sepulturam

Deficiens frumentum multiplicatur:

m

juvatur puer dæmoni devotus a matre,

A pulturam; qui mox ut ibi dormivit, manus læsæ sanitatem recepit.

ANNOTATA D. P.

a *Aliis passim* S. Humbelina, *quod videri potest diminutivum ex* Humberga. *Fuit autem ipsa Juliaci Priorissa Benedictinarum; colitur tamen ut Cisterciensium Patrona* 22 *Augusti: defuncta ante an.* 1136, *non anno* 1141 *ut vult Henriquez.*

b *Stephanus Blesensis, ex Adela Henrici Angliæ Regis sorore, genuit hunc* Theobaldum et Stephanum, *de quibus mox.*

d A Ludovico VII *cœptum bellum fuit an.* 1143; *sed interventu S. Bernardi cito compositum, Rege pænitente, ob cædem promiscuæ ætatis et sexus in ecclesia Vitriaci factam, et Crucem suscipiente an.* 1147. *Hic fuit Ludovicus ipsius Theobaldi factus gener anno* 1161, *ducta tertiis nuptiis ejus filia* Alizia.

c *Rem, ut gesta est, accipe ex Ordorici Vitalis lib.* 13. Stephanus, Boloniensis Comes, audita morte avunculi sui *(scilicet Henrici Angliæ Regis)* protinus transfretavit; et a Guilielmo Cantuariensi Archi- B episcopo aliisque Præsulibus et Principibus terræ susceptus, Regale fastigium ascendit, et XVIII Kalendas Januarii (1135) coronatus Rex, quartus de stirpe Normannorum regnavit, Normanni autem Tedbaldum fratrem ejus apud Novumbergum *(aliis* Lexovium *vulgo* Lifeux*)* convenientes sibi præferre voluerunt. Sed in ipso Conventu a quodam Monacho, qui Stephani legatus erat, audierunt, quod omnes Angli Stephanum suscepissent, eique obedire, umque sibi Regem præficere vellent. Mox omnes, annuente Tedbaldo, decreverunt uni Domino mili- D tare, propter honores, quos in utraque Barones possidebant regione. *Ubi opinor legendum,* Non annuente Tedbaldo: *sequitur enim:* Tedbaldus igitur, cum major natu esset, indignatus quod regnum non habuerit, ad magna negotia quæ in Galliis eum urgebant, festinavit: *quod autem sequenti mox æstate cogitaverit contra fratrem pergere armatus, hinc intelligitur.* — EX MSS.

e *Cangius in Glossario pluribus exemplis monstrare videtur,* Torale *et* Torallum *esse speciem viæ altioris, aut etiam collem seu clivum significare: sic altiores areolas hortorum Belgice* Beddekens, *lectulos seu torulos dicimus. Verum quid hæc ad ædificium? Igitur opinor, quod derivatum a* Toro, *seu potius a* Tholo, Tholare, *factum per metathesim sit* Torale, *ut etiam significet aliquando tholum sive rotundam (ut nunc vocant) cupulam? nam et in hoc significatu* Torus *dici invenitur.*

f *Hic sub novo titulo, in utroque MS.* Incipiunt Miracula ejusdem.

g *Intellige* Castellionem super Sequanam, 4 *fere leucis supra Julejum.*

h Raveriæ *oppidum Campaniæ, in finibus Burgun- E diæ super Armensonum.*

i *Fortassis* Savineio *in tabula* Savignes, 4 *leucis a Julejo in Occasum.*

k *Quod sequitur in solo habetur MS. Caritatis.*

l *Vulgo* Bar-sur-Aube, *distat* 10 *leucis in Boream.*

m Cartallus, *alias* Quartallus; Cartale *et* Quartale, *mensuræ frumentariæ seu modii pars quarta.*

DE S. WALHERO MARTYRE

PASTORE IN AGRO NAMURCENSI APUD BELGAS

Cultus Onhayæ, Acta ab Ægidio Monæo recentius collecta. — G. H.

Memoria in Fastis,

Memoria S. Walheri Martyris et Pastoris Onhayiensis, *in Comitatu Namurcensi vulgo dicti* Saint-Vohi, *inscripta est Natalibus Sanctorum Belgii, a Joanne Molano exacte collectis, Fastis Belgicis et Burgundicis Auberti Miræi, Martyrologio Gallicano Saussayi, Catalogo generali* C *Ferrarii, Floribus Ecclesiæ Leodiensis Fiseni, Sacrario Namurcensi Anonymi, et aliis. Hujus res gestas, martyrium, et translationem corporis conscripsit anno* MDCIII *Ægidius Monæus sive du Monin Societatis nostræ in Historia Sanctorum Namurcensium necdum excusa, asseritque se quæ profert* partim hausisse ex citatis Natalibus Molani, et scriptis Joannis Rede Hasteriensis Pastoris ad se missis, partim in loco existentem visu, et ex ejusdem loci Pastoris relatu cognovisse, *in hunc modum.*

Bovinii natus.

2 Sanctus Walherus, Boviniensi antiquo ad Mosam Castello Namurcensis Comitatus oriundus, pie a parentibus atque in Dei timore statim a pueritia educatus est. Unde factum, ut, quamvis humili loco natus, nobili tamen admodum pietate, et Martyrii gloria clarus, postmodum evaserit. Cum enim sine fuco vitiorum, in humilitate et aliis virtutibus cresceret; mundique spretis voluptatibus, totum se ad Dei servitium dedicaret; Sacerdos ordinatus, Onhayæ primum promotus in legitimum Pastorem, paulo etiam post, Concilii Florinensis ob vitæ sanctitatem Decanus canonice est institutus. Id quod de Pastorum et Christianitatis Decano sive rurali Archipresbytero, non de Canonicorum Superiore est intelligendum. Isti officio dum sedulo incumbit Walherus, Hasteriensis Ecclesiæ Presbyterum nepotem suum, quem alii Vicarium suum fuisse scribunt, visitans, incestos ejus mores sæpe et graviter redarguebat. Sed ille patrui sui bonas admonitiones æquo non ferens animo, dum simul Mosam mane quodam in densis adhuc tenebris trajicerent, Sacerdos felle commotus, remigium navis palam arripuit, et Decanum spatula remigis, inversa feriens F manu mactavit.

Sacerdos, Pastor, Decanus, Martyr.

3 Corpus exanime ad Mosæ ripam eo loci appulit, ubi fons emanat, qui fluvii undis numquam submergi se, ut aiunt, patitur. Advenerunt continuo ex Bovino plurimi, sperantes se sacrum B. Walheri corpus obtenturos, quo secum illud ferentes in nativitatis loco honorifica pompa sepulturæ mandarent. Verum a martyrii loco moveri corpus numquam potuit. Erat in territorio de Onhaia fidelis vidua, quæ domi suæ duas juvencas intactæ cervicis habebat. Harum scilicet adminiculo, non obstantibus altissimis montibus, et itinere ascensu sane difficili, Deo solo ductore, et miraculis iter illud illustrante, Onhaiam venerabile pignus avectum est ad Basilicam S. Martini, quam vivens S. Walherus digne vocatione sua administrabat. Quo in loco ejus quoque meritis beneficia Dei mira et multa præstantur, et de offertoriis populi gratuitis ædificium templi ex parte novum et peramplum est extructum. In medio chori, in loco, in quo primum sepultus, indeque postea elevatus est, tumba cernitur marmorea posita

Corpus aliquamdiu immobile

Onhaiæ depositum

A sita, super qua S. Walherus specie Sacerdotis, ad altare Missam celebraturi procedentis, incisus conspicitur cum circumcisione Gallice facta, ita Latine reddita. Hæc est sepultura Domini Sancti Walheri Martyris. Bovino oriundi, Decani Concilii Florinensis, Pastoris Onhaiæ et Hasterii, a Sacellano ibidem occisi. Est autem Onhaia pagus ab Hasterio medio milliari distans, olim Diœcesis Leodiensis et Decaniæ Florinensis, nunc vero Episcopatus, et uti etiam alias semper, Comitatus Namurcensis et Decaniæ Boviniensis.

AUCTORE G. H. in tumba marmorea;

ob bella Walciodorum delatum,

4 Cum autem de limitibus Comitatus Namurcensis gravis esset, sub Henrico septimo, Leodienses inter et Comitem Namurcensem (uti alias sæpe aliquoties contigit) orta discordia et bellum intestinum; libitina sive feretrum S. Walheri, importabile nuper onus, quidam Sacellanus suis humeris Walciodorum detulit *(Abbatiam Ordinis Benedictini perparum Onhaya dissitam)* unde Walciodorensis Ecclesia tanti Patroni Reliquiis honorificata, ejusdem, ut creditur, meritis territoriis quibusdam locupletata est. Relatum vero jam pridem sacrum ejus Corpus Onhayam: ubi feretro ligneo, picturis præminentibus et variis coloribus ornato, martyrium ejusdem incisum est.
B Caput ex altari, Sacerdotis figuræ æneo capiti inaurato inclusum, peregrinis exosculandum porrigitur. Passus est pro justitia S. Walherus die XXIII Junii, verum quo anno non invenitur.

relatum Onhaiam,

an passus anno 1209.

5 *Quæ de fonte et corpore immobili a duabus juvencis avecta hic leguntur, non attinguntur a Molano, nisi hisce verbis:* Corpus exanime, Deo miracula operante, vectum est Onhaiam. *Bartholomæus Fisen in Historia Ecclesiæ Leodiensis refert hoc martyrium lib.* II *num.* 31 *ad annum millesimum ducentesimum nonum; et tam ibi quam in Floribus Ecclesiæ Leodiensis magna cum amplificatione describit ejus zelum in corrigendis perversis moribus Sacerdotis, a quo ideo est occisus; asserens* corpus S. Walheri plurimis a Deo miraculis in hanc ætatem nostram celebrari, *quæ optaremus scripto, fuisse tradita, aut posthac tradi, si qua de novo contingant. Interim audimus, præter Onhayensem ecclesiam, corporis Sancti deposito honoratam, tria sub ejusdem nomine extare sacella; unum penes leprosorium Boviniense, versus Namurcum eundo; alterum, prope ipsam Mosæ ripam, inter Valciodorum et Hasterium a Valle cognominatum, ubi prædictus fons est; et tertium prope Onhayam, eo loco ubi traditio est, juvencas, quæ Sanctum cadaver sursum trahebant, aliquantulum substi-*
C *tisse.*

3 sacella ei dicata.

D. P.

Cœnotaphium saxeum an. 1552 positum

6 *Hactenus Henschenius; quo mortuo dedi ego operam, ut quando adeo parum habebatur de Sancto ipso scriptum, acciperem accurate delineata omnia, quæ ibi picta vel sculpta inveniebantur; manum suam ad id commodante R. D. Lamberto Ergo, Sacellano Boviniensi. Ab hac igitur vide sepulcralem lapidem,* a D. Petro de Harroy, *Pastore verosimiliter Onhayensi, ipso quo Sanctus fuerat tumulatus loco positum pro cœnotaphio; sub nota anni* MDLII. *Idque (si non fallor) diu post elata inde sacra ossa et composita in arcam ligneam veteris operis atque artis, propterea quod non desinebat populus ipsum primæ sepulturæ locum, unde plures gratiæ promanabant, habere in honore. Arcæ autem istius latera ornabantur anaglyphis etiam ligneis, quorum tria humanæ redemptionis memoriam continebant, alia tria spectabant historiam ipsiusmet Sancti; sic ut in primo videatur Sacellanus adducens cymbulam, cui dæmon facinus suggerens ex ripa imminet; in altero vectus eadem cymbula Sanctus, excipit a tergo parricidalem ictum; tertio vero enituntur in arduum juvencæ duæ, subvehentes Onhayam venerabile corpus. Ea sex anaglypha etiamnum servantur, apteque composita intra duas columnas, locum in altari obtinent*

post ossium translationem in ligneam arcam

operis anaglyphi,

D *tabulæ: dum interim ipsa sacra ossa servantur in eleganter sculpta novi operis arca, ab annis circiter viginti quatuor per Illustriss. tunc Episcopum Namurcensem Grobbendonkium translata et sigillata. Novam hanc arcam repræsentat minor icon, sic ut ei pro basi serviant tria præmemorata anaglypha; super ipsam vero consistat theca, cui includitur sacrum cranium quod a cephalalgia laborantibus expeti solet ad osculum, non sine salutari plerumque effectu. Quæ utrimque vides appensa sigilla, utramque faciem referunt numismatum æneorum Onhayæ distribui solitorum peregrinis eo undique affluentibus.*

cui nuper suffecta alia

hic repræsentatur.

7 *Porro ex ipso S. Walheri corpore habet Parochia Boviniensis insignem partem ossis cubitalis brachio æneo sic inclusam, ut per vitrum spectabile præberi petentibus ad osculum possit. Aliam quoque partem insignem Collegium nostrum Dionanti possidet, anno* MDCXLIV *acceptam a D. Nicolao Turbis, Episcopi Namurcensis Vicario: cujus causa ibidem in Vigilia S. Joannis Baptistæ* Walheri *ut* Martyris *Officium recitant ritu duplici. Ast Onhayensis Ecclesia permissu Superiorum ejusmodi Officium una cum festo differt in proximam post S. Baptistæ natalitium Dominicam, ut populo ab operibus vacuo facilius sit illuc accurrere. Accurrit autem populus frequentia tanta ad plenariam quæ tunc offertur Indulgentiam, ut D. Joannes Porineaux,*

Reliquiæ Bovinii et Dionanti

Festum translatum in propinquam Dominicam.

Tomo IV Junii
pag 614
Ceſt · la · Se
pulture · Dont · S · vohi · martir · natif · de · bonniene ·
Doieu · du · Concil · de · florinc ·
mess · pier · de · harroy · 1552 ·
Cure · donhay · et · de · haſtir · Occis · Jme · du · Chaplain ·
Robertus Ergo Presb. sacellanus
Bovinien. delin.
Henri. Causé sculp.

A *neaux, qui ibi animarum Curator degit ab anno* MDCLXXX, *suis ad me litteris testetur, ecclesiam, alioqui satis amplam, minime capacem multitudinis esse: neque tunc tantum, sed sæpe per annum, cum publica aliqua necessitas urget. Certe per menses Octobrem atque Novembrem anno suo tertio, tantum fuisse concursum, ut ex oblationibus tunc collectis confici nova sacristia potuerit, et varia altarium paramenta.*

frequens illuc peregrinatio 8 *Etenim Arduennates, etiam ex remotioribus locis, suas illuc processiones instituunt, avertendæ pestilentiæ causa, præsertim ab armentis cornigeris, quibus singulariter patrocinari Sanctus creditur, occasione obsequii sibi ab hoc genere animalium præstiti in subvehendo Onhayam corpore. Extat apud Pastorem ab eoque missa est memoria scripta in testimonium, quod* anno MDCLXIX mense Augusti die S. Bartholomæi Onhayam venit Vicarius Marchiæ in Famenna, comitatus civibus quindecim aut viginti; eo quod mortuis apud se plus quam centum viginti cornigeris, aliisque pluribus ægrotantibus, cum frustra, tum ad alios quosdam Sanctos, tum ad S. Hubertum in Arduenna supplicatum misissent, tandem ad S. Walherum se converterint ex consilio Abbatis Hubertini, qui etiam duos ex suis Religiosis eis addiderit votivæ peregrinationis socios, novemdiale sacrificium oblaturos. Asseruerunt autem quod ab anno MDCLXXI eo facto cessaverit mortalitas animalium apud se, et quæ infirmabantur convaluerint omnia. *Ita scripsit et chirographo suo testatus est qui ante hunc ibi fuit Curatus D. Joannes Auxbrebis, cum aliis pluribus quæ sequuntur gratiis: ex cujus alia quadam scheda habetur Vicario isti nomen fuisse* Everardi, *ac prima vice missum, venisse* II Augusti cum oblatione duorum Imperialium ex parte civium istorum.

præsertim pro incolumitate animalium.

B

CURATIONES QUÆDAM

Ad invocationem S. Walheri obtentæ ex MSS. Joannis Auxbrebis Pastoris Onhayensis.

Excusat D. Joannes Porineaux præfatus quod anterioris temporis miracula nulla possit suggerere, licet plurima fuisse constanter teneat; incensa enim a Francis domo Pastorali, conflagrasse omnia quæcumque istic servabantur scripta, ad ecclesiam pertinentia. Invenit tamen, mihique misit decessoris sui prænominati manu variis in schedis notata ad memoriam, hæc quæ sequuntur: ad quorum intellectum sciendum est, quod ex supra memorato fonte benedicta in nomine S. Walheri *aqua, longe lateque deferri soleat; et similiter panis sub ejusdem invocatione consecratus.* Testata est, *inquit,* circa annum MDCLXVII, mulier quædam Malonæ ad Sabim habitans, suam quamdam vaccam extensam jacuisse extra spem vitæ longioris: sed cum violenter in fauces ingessisset frustulum ex pane S. Walheri, valentem statim surrexisse, atque rediisse ad præsepe; quemadmodum eidem etiam attestati plures ejusdem vici sunt. *Ea mulier in alia scheda nominatur* Helena de Malon uxor Lamberti le Berger, *testataque rem dicitur* ultima Junii. Anno quoque MDCLXIX indidem Malonæ nata mulier Margarita de Fosle mihi dixit, quod cum haberet filium, nomine Bertwinum, febribus laborantem, quas nulla medicorum subsidia discutere potuerant: mox ut de Sancti fonte bibit, omni febrili affectione caruit.

Sanitas collata

C

morienti vaccæ,

juveni febricitanti,

triduum elingui: 10 Insuper eadem mihi asseruit, quod cum mense Martio secundarius Floreffiensis Abbatiæ hortulanus exivisset collectum germina lupuli, ad insalatam religiosorum; diutiusque solito morantem mirarentur ii qui in culma eum præstolabantur; inventus post tres horas in horto fuerit totus rigidus, talisque manserit triduum integrum, expers loquelæ. Mox autem ac femina quædam, quæ virtutem aquæ Walherianæ fuerat in seipsa experta, ipsam ei porrexit, æger continuo loqui cœpit, convaluitque prout ipsa paratam se ait juramento affirmare; pluresque Floreffia huc peregrini, asseruerunt mihi ita prorsus accidisse. Venit huc etiam mulier ex vico qui Mostier ad Sabim dicitur, oblatura quem S. Walhero Imperialem loco vituli voverat, cum quæ pepererat ipsum vacca animam ageret, adessetque vocatus lanio ad detrahendam pellem. Venerat enim ei tunc in mentem, ut S. Walherum invocaret; quod ut fecit, pulsatamque in ejus nomine vaccam surgere jussit; surgere illam vidit, duxitque in stabulum bene sanam: cujus rei contestes allegabat vicinos suos plures.

D *EX MSS. CURATI.*

vaccæ morienti,

11 Hoc die XXVI Julii, MDCLXX, coram me testibusque subsignatis comparens Anna Cuvellier, desponsata Ægidio d'Artoy in præsentiarum commorans in Crupez, deposuit, quod circa annum MDCXXXII, cum esset annorum duodecim vel tredecim, tam gravi nervorum cruciatu affligebatur, ut continuo cogeretur lecto decumbere, nec nisi portata posset commoveri; unde multi dicebant incantationibus impeditam teneri. Hoc autem ei duravit tribus vel quatuor mensibus, quousque matri suæ in somno dictum est, quod modo cum filia sua promitteret proficisci ad S. Walherum, si Deus ipsi faceret gratiam sanitatis, eamdem esset obtentura. Id cum filiæ mater suasisset, illaque Sanctum invocasset, genibus ut melius potuit supra lectum flexis, et manibus ambabus innixa, dicta aliquoties oratione Dominica, continuo levius sibi esse sensit; et paulo post, licet magna cum difficultate, ad S. Walherum iter instituit ipso ejus festo. Ibi sub prædicatione nonnihil sopita ac deinde excitata, integre sanatam se reperit: atque hilariter regressa, ducta est ad locum convivii nuptialis, ubi frater suus agebat fidicinem, et absque ulla difficultate tripudiavit, cum magna admiratione ejusdem fratris sui, aliorumque qui illam noverant. Et hæc omnia cum juramento affirmavit, coram Guilielmo d'Artoy et Joanna de Pernode uxore ejus, in Crupez commorantibus, suæque manus signo corroboravit. Rursus autem anno MDCLXXII eadem Anna in festo S. Walheri, idipsum asseruit coram R. D. Decano Boviniensi, et P. Richardo Recollecta Concionatore, necnon Curato Gerinensi. *Ultima hæc verba postea leguntur addita manu ejusdem qui primæ attestationi ante biennium subscripserat, inter Chirographum* Guilielmi d'Artoy, *et Cruces formatas manibus Annæ et Joannæ scribere nescientium, prout fidem faciebat extremum subsignatus,* Onhayensis Pastor, Joannes Auxbrebis.

puellæ paralyticæ

E

post votum Onhayam eundi,

F

12 Insuper asseruit eadem Anna, quod cum juvenis quidam Ægidius Dave in lecto decumberet totus immobilis, ipsa Anna ejus patri ac matri narrarit sanitatem, quam ope S. Walheri receperat, ipse quoque juvenis eumdem invocavit; et obtenta continuo sanitate votivum iter susceperit, una cum cognomine sibi patre suo, commorante in Foleria Crupensi. Ego vero Joannes Auxbrebis attestor, quod Walherus Collet filius Joannis Collet, et Elisabethæ de Suisse, nunc villicus in Gerin, et Joannæ d'Or matrimonio junctus, cum adhuc quinquennis esset, fuerit toto corpore tam imbecillus ut gressum nullum posset formare, sed semper in ulnis portaretur: quare mater ejus curavit Missam in honore S. Walheri dicendam: unoque aut altero die post vidi illum cum aliis pueris currentem ac ludentem. Insuper ad memoriam scribo quod puella quædam Fellanensis N. famula Joannis de S. Huberto, villici

atque ex hujus consilio idem voventi juveni,

item puero,

A lici in Leuze, ex uno latere paralytica, et ideo inutilis famulatui suo continuando reddita, in Fallan rediit ad matrem viduam N : quæ, de consilio alterius mulieris Falanensis, asserentis a simili omnino malo fuisse se per S. Walherum curatam, cum prædicta filia venit Onhayam ; accessitque, cum eadem bene lassa, ad domum meam, nonnihil respiratura a labore viæ, ac rogavit ut accepto stipendio Missam pro eadem celebrarem : quo facto, sine molestia fuit : et post biduum rediit ad ministerium suum.

EX MSS. CURATI. et ancillæ rusticanæ ;

13 Memoria quod Biesman ad synodum vadens, obvium habuerim et agnoverim hominem quemdam Ghasleri natum, opificio fabrum cœmentarium, venientem ex Stauve : qui mecum usque Biesmam gradiens narravit, habere se uxoris suæ levirum in Praille commorantem, nomine Remigium Gobaux, qui fuerat quasi paralyticus annis circiter decem, et omnibus membris impeditus ; qui per somnium visus sibi est a S. Walhero sanari : id quod uxori experrectus narravit æque ac ipse ignoranti quis esset S. Walherus. Mane autem facto peti sibi vestes dari, et eas per se admirabundus induit; B intra triduum autem cœpit in vineis putandis laborare. Cum vero ipse ex Stauve venisset ad istius sui affinis domum, quidpiam operis sui facturus, invenit Remigium satis commode valentem. Narranti porro quod in somnis vidisset, quodque nesciret quis ille Walherus sit ; dixit ei faber, quod requiesceret in partibus Dionantensibus, quodque uxor sua promisisset pro vaccarum suarum salute ad illum proficisci. Itaque Remigii uxorem venisse ad sororem suam in Stauve, et cum ea ad S. Walherum ivisse. Aberam ego tunc domo : sed ipsa quod factum erat narravit Manburno pagi nostri ; hic vero mihi reduci retulit, eodem prorsus modo, quo ex fabro per viam audiveram, ego Joannes Auxbrebis.

item viro decem annis sic imbecillo,

viso sibi per somnum curari.

14 Memoria ; quod Joanna Remy Onhayensis, in Philippi-villæ conjugata, narravit mihi, quod uxori cujusdam militis non nisi unica vacca fuit; quæ vespere rediens ex pascuis per pontem oppidi, altera vacca impellente in fossam profundissimam decidit. Oravit ergo mulier carrucarium quemdam, ut adducto carro lapsam reveheret domum : hic vero respondit fieri non posse, ut quæ ex loco tam alto ceciderat, viva servaretur : quapropter suadebat, C ut ipso loco jugulatam venderet, vel aliter in usum suum eam converteret : atque ita clausæ portæ sunt. Cum autem paupercula illa suam lamentaretur jacturam, suasit prædicta Joanna ut S. Walherum invocaret. Paruit illa magna cum fiducia, et postero mane inventa est vacca, salva et incolumis stare ante portam : quapropter mulier illa Onhayam venit, gratias actura Sancto. Id quod attestor mihi affirmavisse prædictam Joannam, filiam Adami Remy, et Barbaræ Adam, dignam fide mulierem. Joannes Auxbrebis.

Salvatur bos ex alto lapsa.

15 Memoria quod cum Henricus Dion, ex voto venisset ad S. Walherum, quo alias venerat ex parte inquilinorum pagi sui, eo quod corrigeri plures istic moriebantur, ego eum interrogavi utrum adhuc duraret ea mortalitas ; respondit, ex die illo quo huc venerat, cessasse ; nunc autem venire se ex voto cujusdam feminæ, cujus adhuc lactens vitulus ad mortem redactus est, et arreptum per pedes protrahebat ex stabulo : quando ipsi in mentem venit invocare S. Walherum, et promittere peregrinationem ad illum, cum Missa in ipsius honorem dicenda : statimque caput levavit vitulus : quem ipsa attollens deduxit ad præsepe, et sanum deinceps pergit educare, atque hæc est, inquit causa reditus huc mei : et hoc accidit circa annum MDCLXVIII. Ita est Joannes Auxbrebis Pastor. Insuper plurimi asseruerunt mihi, quod ferentes aquam D de fonte S. Walheri, eamque potandam dantes cuidam juveni febres patienti, filio cujusdam Ægidii vel Lamberti du Pachy Marchiæ, ipso quo tremor eum apprehendebat momento, illico febrem ab eo depulerint.

Sistitur armentorum mortalitas,

vitulus moriens servatur,

pellitur febris,

16 Anno etiam MDCLXX, plures cives Marchienses huc similiter venerunt peregrini, Dominica post festum S. Walheri in Octava S. Petri, quorum unus itemque domicella una mihi asseruerunt, post factam Confessionem, quod anno præcedenti, allatam ex fonte prædicto aquam dederit ipsa bibendam febricitantibus multis, qui facta Novena convaluerint omnes : quod ita me audivisse testor, Joannes Auxbrebis. Memoria : quod anno MDCLXXI vidua quondam Claudii Lanoy, Gerinæ habitans, quæ vaccam suam quam credebat mortuam foras extrahebat, in limine ostii invenit nonnihil adhuc spirantem. Cumque ei aliquid panis benedicti sub invocatione S. Walheri ingessisset paulumque adjuvisset ; surrexit illa, et comedit, ad stuporem omnium, qui paulo antea rigidam ac veluti mortuam viderant. Similiter omnino ibidem evenisse eodemque modo, alteri viduæ, Goselettæ de Livoy, plures inde ve- E nientes peregrini mihi Joanni Auxbrebis, Curato Onhayæ, asseruerunt, hac XXI Maji MDCLXXI, inter quos fuerunt liberi prædictæ viduæ, facto attestantes.

2 vaccæ moribundæ resurgunt,

rheuma pertinax aufertur :

17 Anno MDCLXXIII Leonardus Ponsset, habitans in Crupez ditionis Leodiensis, affirmavit, quod gravi quodam rheumate sic dejectus, ut duos fere menses debuerit lectum tenere, quia nec movere se neque ex uno in aliud latus vertere poterat absque alterius adjutorio. Cumque nullum levamen sensisset ex medicamentis vel unctionibus ad lumbos adhibitis ; a quadam ejusdem vici femina, quæ se a S. Walhero curatam meminerat, nomine Joanna, consilium accepit ipsum invocandi : quare Novenam suscepit quarumdam precum in ejus honorem recitandarum. Hac autem finita exauditum subito sese sensit, cœpitque convalescere. Confirmatus porro venit per se acturus gratias, XIX Martii festo S. Josephi : et quoniam scribere nesciebat, Crucem † manu propria signando, fidem dictis suis fecit, coram me atque Agnete Auxbrebis et Margareta Francis testibus ad id requisitis a me Joanne Auxbrebis, Curato Onhayæ.

18 *Hactenus Parochi prænominati schedæ, ex autographis Gallicis Latine redditæ : cujus exemplo si* F *successor institisset, præcipua quædam ac testatiora quotannis sic adnotando, poterat multo prolixior evasisse hæc Sylloge : sed potior ei cura fuit ornandæ ex oblationibus ecclesiæ suæ. Fortassis etiam necdum in manus ejus venerant Schedæ prædictæ ut ab iis exemplum sumeret : ipsis autem extra formam legalem, et sine præsentia Notarii scriptis : neque ordinarii auctoritate, post examen a Tridentino præscriptum roboratis, nemo eam fidem postulet dari, quæ rite approbatis miraculis debetur. Considerans tamen circumstantias loci pauperis, et temporis inter arma perstrepentia turbatissimi, non puto nimiæ credulitatis arguendum a discrete prudentibus, eos qui pie judicabunt, veracem existimandam esse boni Pastoris relationem, licet nondum habeatur legaliter definitum, sintne miraculis adscribendæ curationes prædictæ, an solum numerandæ inter gratias pie attributas intercessionibus Sancti, sicuti privata auctoritate exceptæ et schedis illis commissæ sunt. Ceterum suaserim iis ad quos attinet, ejusmodi post hac omnia in librum ad hoc paratum referre consequenter, servata, quantum tempus ac locus patientur, juris forma ; ex quibus deinceps secernantur notabiliora quædam magisque testata, offerenda ordinario, ut cum titulo miraculi publicentur.*

hæc tamen omnia non referuntur ut miracula :

quia solum habentur privata auctoritate descripta.

APPENDIX

A

APPENDIX

De Onhaya ejusque situ, et Confraternitate SS. Martini et Walheri ibidem.

Situs Onhayæ, nunc valde tenuis vici,

Miranti mihi, quod in topographica Comitatus Namurcensis tabula nusquam exprimeretur Onhay, *ideoque de ejus situ cupienti distinctius edoceri, rescripsit idem qui supra Curatus D. Joannes Porineaux, videri præteritum locum propter ejus tenuitatem ; utpote vix ultra octoginta communicantes numerantem, eosque fortunæ admodum exiguæ; ut vel hinc magis æstimanda sit celebritas cultus nihilominus frequentissimi, et cura Pastorum in ornanda de proventibus oblationum ecclesia, dum ipsimet, ut in plebe paupercula, contenti parvo vivunt, de pabulo spirituali magis soliciti. Oportet tamen ut longe populosior vicus olim fuerit, cum ab ejus parochia alii circumjecti et in tabula nominati, vel avulsi olim sint, vel etiamnum dependeant. Etenim* Gerin, *quod* unius solum horæ quadrante versus Occidentem distat Onhaya, huic accensum fuit ante annum MDLX ; deinde eidem, nescio quo prætextu aut jure

ex appendicibus suis dignoscendus,

B se subtrahens, decimo quinto post anno Pastorem accepit D. Joannem Haguenne, antea Personam in Onhay, auctoritate Illustriss. Hauvini primi Episcopi Namurcensis; qui Gerinensem Capellam, Onhayæ subjectarum quartam, in Parochiam erexit. Alia ejusdem dependentiæ capella in Wellien, media ad septemtrionem leuca distat, et etiam nunc filia ecclesiæ Onhayensis censetur, ad quam et infantes feruntur baptizandi, et conjungendi matrimonio recurrunt ut accipiant testimoniales suas, licet in Wellein resideat Presbyter vicarius. Freyr quoque ad Mosam pagus cum castro, tribus quadrantibus Onhaya dissitus, inter Meridiem et Orientem, appendix nostræ Parochiæ est, *inquit idem Curatus.* Ad ipsum vero meridiem, uno quadrante vel paulo plus, est parochia Porenne. Atque ex his quatuor facile est invenire situm ipsius Onhayæ, inter Sabim et Mosam, Dionanto grandi hora una, utroque Hasterio media circiter leuca distantis.

Confraternitas S. Walheri

20 *Primum autem vetustioremque Patronum eadem Onhayensis ecclesia veneratur* S. Martinum, *Turonensem Episcopum,* cujus etiam notabilem Reliquiam possidet, scilicet partem Maxillæ, inclusam argenteæ remonstrantiæ operis antiqui, donum nobilis C matronæ Dominæ de Salmyr, quæ ibi ad cornu Evangelii Epitaphium in marmore cum insignibus habet. *Idem S. Martini patrocinium sibi vindicat* Fraternitas *ibidem ad* S. Walheri *honorem constituta, auctoritate sexti Episcopi Namurcensis sub tenore diplomatis hujuscemodi.* Joannes Dauvin, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Namurcensis, omnibus hasce visuris, lecturis pariter et legi audituris, salutem in Domino. Iis libenter intendimus, quorum adjutorio vera in Deum pietas, et Sanctorum ejus veneratio, non solum integra conservatur, sed etiam felicibus incrementis augetur et amplificatur. Hinc est quod instanter requisiti, ex parte nobis in Christo dilecti Pastoris Onhayensis, quatenus in sua parochiali ecclesia Confraternitatem seu Sodalitium utriusque sexus fidelium, sub titulo et honore SS. Martini et Walheri, erigere et statuta a Confratribus observanda ordinare vellemus et dignaremur; cumque dictam supplicem petitionem, justam et animarum saluti multum utilem judicaverimus, ei libenter satisfecimus, postulatamque Confraternitatem, ad honorem SS. Martini et Walheri, in præfata Ecclesia, auctoritate nostra ordinaria, et tenore præsentium ereximus, et stabilivimus; idque secundum statuta et regulas sequentes,

21 In primis cupientes hanc Confraternitatem ingredi debent dare nomina sua registro Confratrum D inscribenda; et in die ingressus sui confitebuntur, et Sacra Communione reficientur.

EX MSS. CURATI ejusque leges,

Existimabunt etiam Confratres, sui muneris et officii devote sacris interesse, processionesque dum fient cum omni modestia comitari, venerabileque Sacramentum dum ad ægros defertur cum lumine sequi et conducere.

Prima cujusque mensis Dominica, vel alias ad minus semel in mense, confitebuntur sacraque Communione reficientur.

Meminerint etiam Confratres, in die ingressus sui, seu alio quovis tempore, aliquam eleemosynam elargiri, pro ornamentorum et aliarum ecclesiæ necessitatum intentione.

Et quoniam salubris est cogitatio pro defunctis exorare, quotiescumque Confratrum quispiam ex hac vita discesserit, pro animæ ejus refrigerio, pias ad Deum preces effundant; Vigiliis, Missisque si eis vacet intersint ; sicut etiam generali Anniversario, quod semel in anno pro defunctis Confratribus celebrabitur, adesse pro virili conabuntur.

22 Ut autem Christi fideles eo libentius hanc E Confraternitatem ingrediantur, quo noverint se spiritualibus bonis et præmiis liberalius remunerandos; nos de omnipotentis Dei misericordia, et potestate clavium a D. N. Jesu Christo beatis Apostolis suis, et eorum successoribus Episcopis Catholicis tradita confisi, omnibus Confratribus, in die ingressus sui in dictum sodalitium, confessis et sacra communione refectis, quadraginta dies de vera indulgentia in forma ecclesiæ consueta in Domino concedimus : item iisdem visitantibus ecclesiam dicti loci, in festivitatibus Sanctorum Walheri, et Martini, et in die Dedicationis ejusdem ecclesiæ, et iis qui prima cujusque mensis Dominica, vel alias semel in mense ad honorem dictorum Sanctorum communicaverint, alios quadraginta dies similis indulgentiæ liberaliter impertimur. Illis vero qui venerabile Sacramentum, dum ad ægros defertur comitati fuerint, vel si impediti id præstare nequierint, quinies Pater et Ave, aut unum Rosarium, pro salute ægrotantis recitaverint; et qui discordes ad pacem reduxerint, et errantes ad meliora converterint, et qui pueros lectioni catecheticæ interesse curabunt, seu per se illos docebunt, et qui ægrotos visitaverint, bonisque admonitionibus seu mediis suis, si indigeant consolaverint et refocillaverint, et qui processiones dum fient comitabuntur; toties quoties unum ex istis fe- F cerint, viginti dies indulgentiarum in Domino concedimus et impertimur. In quorum omnium fidem præsentes litteras manu propria subscriptas, sigilli nostri appensione communiti fecimus. Datum Namurci, XVII Julii an. MDCXXVIII.

et indulgentiæ concessæ anno 1628

23 *Sexto post hujusmodi institutionem anno rogatus etiam* Urbanus Papa VIII *suæ munificentiæ effectus impertiri, Confraternitati prædictæ expediri fecit hujusmodi Breve,* ad perpetuam rei memoriam.

easdem auget Urbanus VIII.

Cum sicut accepimus, in parochiali ecclesia de Onhaye, Namurcensis seu alterius diœcesis, una pia et devota utriusque sexus Christi fidelium Confraternitas, sub invocatione S. Walheri Martyris, non tamen pro hominibus unius specialis artis, canonice instituta existat, cujus Confratres et Consorores, quamplurima pietatis et caritatis opera exercere convenerunt : nos ut Confraternitas hujusmodi majora indies suscipiat incrementa; de Omnipotentis Dei misericordia ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui dictam Confraternitatem ingredientur, die primo eorum ingressus, si vere pœnitentes et confessi Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, plenariam ; nec-

non

EX MSS. CURATI.

A non descriptis et describendis in eadem Confraternitate Confratribus et Consororibus, in cujuslibet eorum mortis articulo, si vere pœnitentes ac confessi, ac Sacra Communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint, saltem contriti, Nomen Jesu ore, si potuerint, sin autem, corde devote invocaverint, etiam plenariam : ac istis nunc, et pro tempore Confratribus et Consororibus, vere quoque pœnitentibus et confessis, ac Sacra Communione refectis, qui prædictæ Confraternitatis Ecclesiam vel Capellam seu Oratorium, Dominica immediate sequenti post Festum ejusdem S. Walheri Martyris, a primis Vesperis usque ad occasum solis festi hujus, singulis annis devote visitaverint, et ibi pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint; plenariam similiter omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus.

24 Insuper eisdem vere pœnitentibus et confessis ac Sacra Communione refectis, Ecclesiam vel Capellam seu Oratorium hujusmodi in Dedicationis ejusdem Ecclesiæ, Nativitatis et Purificationis Beatæ Mariæ Virginis ac S. Martini Festis diebus, ut prædictum; visitantibus et orantibus, quo die id egerint, septem annos et totidem quadragenas : quoties vero Missis ac aliis Officiis Divinis in d. Ecclesia vel Capella seu Oratorio pro tempore celebrandis ac D recitandis aut concionibus publicis vel privatis ipsius Confraternitatis ubivis faciendis interfuerint, aut pauperes hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint seu componi fecerint vel procuraverint, ac etiam qui corpora defunctorum tam Confratrum et Consororum hujusmodi, quam aliorum, ad sepulturam associaverint; aut quascumque processiones de licentia ordinarii faciendas, sanctissimumque Eucharistiæ Sacramentum, tam in processionibus, quam cum ad infirmos, aut alio ubicumque, et quomodocumque pro tempore deferetur, comitati fuerint, aut si impediti campana ad id signo dato semel orationem Dominicam et salutationem Angelicam dixerint, aut etiam quinquies orationem et salutationem eamdem, pro animabus defunctorum Confratrum et Consororum præfatorum recitaverint, aut devium aliquem ad viam salutis reduxerint, et ignorantes præcepta Dei et ea quæ ad salutem sunt docuerint, aut quodcumque aliud pietatis vel caritatis opus exercuerint, toties pro quolibet prædictorum operum sexaginta dies de injunctis eis aut aliquomodolibet debitis pœnitentiis in forma ecclesiæ consueta relaxamus, præsentibus perpetuis E temporibus valituris... Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris, die XIX Julii, MDCXXXIV, Pontificatus nostri anno undecimo.

anno 1634. B

DE SANCTO LANFRANCO

EPISCOPO TICINENSI IN LOMBARDIA

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De ejus cultu, epitaphio, sepulcro, et Vitæ Scriptore.

AN. MCXCIV Sanctus hic a nonnullis cum Landfranco Cantuariensi male confusus,

R*egia Longobardorum civitas* Papia, *antiquis* Ticinum *dicta, non solum Angliæ regno Archiepiscopum Cantuariensem dedit S. Lanfrancum anno* MLXXXIX *(cujus Vitam dedimus* XXVIII *Maji, et ut festum sub ritu duplici celebrare liceret, tamquam de Sancto indigete, a sacra Rituum Congregatione postulatum invenio) sed etiam centum post annis proprium eo nomine Episcopum habuit; cujus hic* C *vitam et miracula daturi sumus. Interim ex homonymia (ut fit) nata apud multos confusio est, adeo ut etiam viri inter Papienses non imperiti, quales fuisse credendum est libelli supplicis Congregationi offerendi Auctores, non satis eos distinxerint, cum priorem ex Beccensi in Normannia Abbate factum Episcopum,* Beccaria *familia natum, et festum agi apud se dixerunt* XXIII Junii, *quod utrumque posteriori unice competit. Errorem hunc jam antea notavit ipsorum historicus Antonius Maria Spelta, anno* MDXCVII *editus, atque ad pleniorem convictionem erroris prænotati etiam Epitaphium ejus profert, quod et ego vidi Papia transiens anno* MDCLXII, XXIII *Martii, insculptum marmoreæ operis eximii tumbæ supra sex columnas alte elevatæ; legere tamen non potui; eo quod ex tribus Religiosis, quos tunc solos alere poterat locus in Commendam redactus, adesset nemo qui scalas præberet : ipsum ergo ex Spelta accipe, quem et Ughellus transscripsit.*

non solum distinguitur ex Epitaphio,

† † †

2 Quisquis huc precem effusurus accessisti, monumentum hoc te rogat, ne pigeat paucis multa cognoscere. S. Sepulcri templo, cum primum dedicaretur, nomen inditum : sed temporum potens vis, illo obliterato, novum, ex eo, cujus Reliquiæ hic quiescunt, superinduxit. Is est Divus Lanfrancus, ab universa civitate Papiensi Antistes electus, Romæ ab Alexandro III consecratus : cui adversum Primores, ecclesiarum proventibus urbem munire annitentes, enixissime eunti, cum nulla re flecteretur, aqua et igni interdicunt. Discedenti in proximas urbes Clerus it Comes, dein contumeliis male affectum deserit. Romam secundo profectus a F consecratore Pontifice in patriam restituitur. Ubi cum ab iisdem sacrilegis sæpe peteretur, cœnobium hoc, in quo sæpissime consueverat, advolat et eleemosynis demortuos Episcopos supergressus, cum diem fati sui prænuntiasset, et conditorium hoc sibi in vanum curasset, sanctissime cœlum petiit, anno a D. N. Incarn. MCLXXXIV, nono Kalen. Julii. Sepulcri igitur curam, divino consilio hactenus reservatam, cum sordide nimis humatus jaceret, et tamen miris signis excelleret, is, quem in postica leges, piissime suscepit.

quod legitur in arca in quam translatum corpus,

3 *Quis hic non expectasset ut posticæ partis inscriptionem similiter legendam exponeret Spelta, docturam et tempus et Auctorem translationis. Interim stylo indice facile divinaverim non esse ab ea huc usque elapsum seculum alterum, nec magnæ rem totam auctoritatis futuram, si non elogii puncta singula confirmarentur ex Vita quam scripsit* Bernardus, *ut præfatur,* Christi famulus, Præsulum minimus, ejusque non merito, sed loco, nullo mediante successor, *subrogatus Innocentii Papæ III anno* I, *id est Christi* MCXCVIII, *ut patet ex libro* I *ejus Epistolarum epist.* 326, *qua ipsi, tum Faventino Episcopo, potestatem facit* VI Idus Augusti *ad Papiensem Ecclesiam transeundi,* ubi concessum sibi scientiæ et eloquentiæ donum ad profectum plurimorum valeat exercere, et creditum sibi talentum

seculo dumtaxat superiori,

sed multo certius ex Vita, scripta per Bernardum

A talentum sub usuris fertilioribus abrogare. *Qua in epistola expresse dicit Pontifex, accepisse se,* quod bonæ memoriæ L *(Lanfranco)* Papiensi Episcopo viam universæ carnis ingresso, Capitulum et Clerus Papiensis in ipsum unanimiter convenerunt, ipsum sibi petentes ab Apostolica Sede in Episcopum concedi.

qui ipsi suffectus est an. 1198, Sedis vacantis 5,

4 *Hinc consequi Ughellus credidit, ut Lanfrancus obierit anno eodem* MCXCVIII, *proindeque errasse auctorem prædicti Epitaphii cum anno* MCXCIV *defunctum Sanctum scripsit. Sed hoc non obstante tenendus est annus prior: siquidem Bernardus successor num.* 21 *expresse dicit, quod* Lanfrancus *Episcopus* migravit ad Dominum die Jovis nono Kalendarum Juliarum: *quod utique non in alium quam istum* XCIV *annum cadit, cui currebat littera Dominicalis* B, *quæ rursum non nisi anno* MCCV *rediit. Neque mireberis quomodo civitas Papiensis, tamdiu potuerit caruisse Episcopo, si intelligas quam ea semper a partibus steterit Imperatorum; eadem de causa anno* MCLXXVI *promerita sit, ut Episcopus suus Petrus, Pallio privaretur ab Alexandro III. Paulo autem post obitum Lanfranci, contigerat Henricum Imperatorem hujus nominis V, Regem VI, ob captum Richardum Angliæ Regem, una cum Leopoldo* B *Austriæ Marchione facinoris auctore, anathematis vinculo innodari; in quo etiam obiit, sepultura propterea sacra prohibitus anno* MCXCVII, XXVIII *Septembris. Quarto post mense* VIII *Januarii obiit etiam Cœlestinus Papa; cujus successori haud dubie laborandum multum fuit, in componendis turbis, per priora dissidia natis; qui etiam in prædicta epistola inter alias concedendæ translationis causas hanc adfert,* ne si a Sede Apostolica nuntii, *ad illam petendam Papia directi,* vacui redivissent, dissensionis inconveniens Ecclesiæ Papiensi forsitan eveniret; *hoc ipso satis innuens, dissensiones aliquas præcessisse, ob quas in unum de suo corpore convenire Capitulum non potuerit, malueritque Bernardum licet jam quidem alteri Ecclesiæ obstrictum petere; suum tamen antea Præpositum, et Lanfranci ut volunt discipulum.*

propter ejus temporis seditiones

aliaque incommoda,

5 *Porro hic etiam* Bernardus *passim a Papiensibus* Beatus *appellatur,* XVIII *Septembris mortuus anno* MCXCIII *et in eadem ecclesia S. Sepulcri, nunc S. Lanfranci humiliter (ut voluit ipse) sepultus, nec unquam elevatus, nec alio aliquo publicæ venerationis cultu honoratus. Et mandaverit quidem sepulcrum sibi adhuc vivens fabricari* Lanfrancus, *ut dicit Epitaphium et habet Vita num.* 19: *sed illud imperfectum remansit,* C *illo haud parum id ægre ferente, cum neglectum intellexit; quasi in tempus faciendæ translationis dilatum.*

Vitæ scriptor Bernardus, Beatus habitus.

6 *His præmissis transeo ad Vitam, graviter ac prudenter scriptam omnique fide dignissimam, sicut eam MS. accepi et reperi in Bibliotheca Vallicellana Romæ, communicatam olim Cæsari Baronio per Constantinum Cajetanum, nec scio an aliunde habuerit Ughellus, quam inseruit tom.* 1 *Italiæ sacræ col.* * 24. *Miracula autem quibus edendis ipse abstinuit, ideo etiam pluris facienda sunt, quod plerorumque jurata testimonia Bernardus ipse, tamquam Episcopus et rerum talium judex ordinarius, cum Fratribus suis Papiensibus Canonicis, identidem se profiteatur excepisse. Utinam porro eadem prosecuti essent alii! nam ea ad tempus usque Translationis factæ continuata testari videtur Epitaphium; neque dubium esse potest, quin eamdem postea secuta sint plura.*

Qua fide scripta vita et miracula,

7 *Aliam Vitam, sed multo breviorem ex pergameno Codice Monasterii sui Vallumbrosani misit nobis R. D. Germanus Ruini ubi ipse Sanctus Ordini Vallumbrosano adscribitur, non quia ipsum aliquando professus sit, sed quia eidem devotissimus multum contenderit vivens ac moriens, ut, dimisso onere et titulo Episcopali, ad ejus habitum reciperetur; quin imo asserit, quod eumdem habitum contulerit ei monasterii Abbas: quod* D *monasterium jam tum Ordinis Vallumbrosani fuisse aliquoties affirmat Auctor. Id si verum est (nec enim habeo unde confirmem) merito B. Landfrancum Ordinis sui Sanctis Vallumbrosani adscribunt, coluntque ut talem, saltem in gradu Tertiarii. Ita in ipso eorum Archicœnobio inveniri B. Lanfranci statuam veterem,*

cultus in ordine Valumbrosano,

saltem ut Tertiarii.

AUCTORE D. P.

cingulo tenus ex argilla formatam coctamque significavit nobis prælaudatus D. Germanus juxta hanc ideam. Characteres breviaturis implicatos sic videmur posse extendere et legere, B. LANFRANCUS, PAPIENSIS EPISCOPUS HUMILIS PASTOR, HUJUS VALLISUMBROSÆ TERTIARIUS. *Plus aliquid affirmare videtur ejusdem nuper Romæ excusa imago cum brevi elogio, affirmante quod* in extremo vitæ, sub instituto Vallumbrosano degens feliciter obiit. *Verum quam exigua cum accuratione processerit Auctor sculpturæ, arguit adscriptus morti annus* MCLXXVI *quem Epitaphium notat* MCXCIV, *nec multo citius notari posse probat initium successoris supranotatum.*

VITA F

Auctore Bernardo, successore immediato

Ex MS. et editione Ughelli.

CAPUT I.

Landfranci studia, virtutes Episcopales, exilium et reditus.

Cœlestis altitudo consilii sensus humanos excedens, idcirco ecclesiæ suæ Sponsos providet et Rectores ut eorum salubri regimine navis Petri in undis regatur et fluctibus, et qui descendunt mare in navibus facientes operationem in aquis multis, videant et faciant opera Domini; et hi, qui vehuntur in eis, salutis ducantur ad portum. Talibus namque piscatoribus sagena Dominica trahitur ad littus, et electi pisces in vasa mittuntur. Horum Pastorum vigilantia grex Dominicus pascitur et servatur a lupis, ac serotinis horis feliciter ducitur ad ovile. Inter hos viros eximiæ sanctitatis, Landfrancus Ticinensis Episcopus, velut Lucifer matutinus effulsit; cujus

Prologus Auctoris.

A. BERN. SUCCESS. EX MS.

A cujus vitam, et de multis quæ per eum Dominus miracula fecit pauca perstringens, ego Bernardus Christi famulus, Præsulum minimus, ejusque non merito, sed loco, nullo mediante successor, succincta brevitate descripsi; ut et Deo et ecclesiæ Sanctæ ista cedant ad honorem, et Christi fidelibus proficiant ad ædificationem.

Adolescentis studia, *a*

2 In Lombardiæ Provincia, nobili civitate Papia, fuit vir vitæ venerabilis, Lanfrancus *a* nomine, Pontifex opere ac dignitate. Hic dum esset corpore juvenis, ætatem moribus superabat; et scholasticis deditus disciplinis, coætaneos honestate, condiscipulos profectu scientiæ transcendebat: denique magister discipulos actibus et moribus fideliter instruebat. Ceterum acutus *b* quasi ad lumen, salutaris ad studium se contulit Theologiæ, disponente Domino meliora charismata æmulatus. Operabatur jam tunc in eo divina clementia; quod post in salutem fidelium exhiberet. Hauriebat aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, quas opportuno tempore sitienti populo propinaret. De mensa Dominica sumebat panem, quem parvulis petentibus fractum fideliter ministraret. Proficiebat ætate et sapientia: etenim manus Domini erat cum illo. Demum in eadem sacra Pagina Doctor effectus, quæ audierat
B jam docens, verbi divini dogmata prudenter attentis auditoribus inculcabat; non inflante scientia, sed ædificante sapientia redimitus. Erat enim fide catholicus, vita honestus, sermone facundus; in lectione assiduus, in doctrina præclarus: et cum esset Ordine Diaconus, Altaribus intensissime serviebat. Sacerdotibus devotissime ministrabat.

b

in iisque profectus spiritualis.

c

Ordinatus Episcopus ab Alexandro III.

3 Defuncto igitur piæ memoriæ Petro *c*, ejusdem Sedis Antistite, vir iste venerabilis, nascens pro patre filius, a Clero eligitur, a populo postulatur. Ipse vero se populo Dei necessarium recognoscens, non recusavit laborem sed Deo se totum se committens, ad Romanam urbem (ut moris est ecclesiæ Ticinensis) pro sui ordinatione ac consecratione accessit. Ordinatus igitur ac consecratus a Sanctæ recordationis Alexandro Papa tertio, cum honore ac gaudio ad propria remeavit; ibique honorifice a Clero populoque susceptus in Altissimi adjutorio habitavit eique se obtulit hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, exhibens membra sua servire justitiæ in sanctificationem. Erat ei solicitudo officiorum, cura subditorum, compassio pauperum, privigil custodia Legis, non negligentia mercenarii, sed exactissima
C diligentia pastoris. Circa incorrigibiles disciplina, circa corrigibiles misericordia utebatur.

ecclesiæ suæ bene consulit;

4 In honestate vitæ antecessores secutus, eos in eleemosyna superavit. Cum enim intercessores ejus duodecim pauperes quotidie reficerent, et aliis minam panis erogarent; hic eumdem numerum reficiendorum servans, aliis pauperibus integrum sextarium instituit quotidie dari, quod per Dei gratiam adhuc hodie in eadem domo servatur. Jam vero quanta ei cura fuit rerum ecclesiasticarum, effectus docet, exitus manifestat. Nam possessiones et redditus plurimum ampliavit; et quas sui antecessores distraxerant, studio quo potuit recuperavit. In se dilexit gravitatem, in Clero maturitatem, in populo condignam honestatem. In ecclesia Dei fulgebat indutus innocentiæ stola, et inter Coepiscopos honoratus ut palma florebat; et sicut palmes de vite, et in vite Christo multiplicabat. Erat viduarum protector, pupillorum adjutor, mœrentium consolator, egentium benefactor, solicite intelligens super egenum et pauperem. De carnalibus aut parentibus erat in ejus pectore cura minor, quibus tametsi aliquando manum porrigeret, non ad pecuniæ augmentum, sed ad inopiæ subsidium ministrabat; plus in eis attendens paupertatem, quam sanguinis propinquitatem; dice-

optimi in omnibus exempli,

bat enim, se rerum ecclesiasticarum non dominum D
sed custodem; non possessorem, sed dispensatorem.

bonis amabilis, malis terribilis,

5 Erat et fidei Catholicæ prudens assertor, fidelis defensor, et hæreticorum fortissimus expugnator: qua de causa plerique sibi superbiæ, nonnulli crudelitatis et impietatis notam imponebant. Ipse vero, propter Christum talia reputans tamquam lucra, securus ambulabat inter infamiam et bonam famam: sua etenim prædicatio, Catholicis erat odor vitæ in vitam, mortis in mortem hæreticis. Unde per ipsum fides Catholica de die in diem roborabatur, et pseudoprædicatorum garrulitas minorabatur. Perfecto odio detractores fidei persequebatur, eos de suis finibus expellendo, ipsorum conventicula prohibendo, et ipsorum domos destruendo. Et versa vice, ab ipsis hæreticis injustas persecutiones, et ab eorum fautoribus detractiones plurimas patientissime sustinebat; sciens quod Abel esse nequit, quem Cain malitia non exercet. Demum opportunitate præstita, a labore Marthæ ad quietem se transferebat Mariæ; et relicto ad tempus palatio, ad venerabile monasterium, in honorem sancti Sepulcri non longe ab eadem urbe *d* fundatum, habebat recursum; ipsius loci religiosos Fratres visitans, eorum animos salu- E
bri admonitione confortans, et existens in illis quasi unus ex illis; ibique congrua mora facta bonus pastor ad gregis custodiam remeabat, et non quæ sua sunt sed quæ Jesu Christi quærens, Ecclesiam in pace regebat.

subindeque ad monasterii quietem se recipiens.

d

Consulibus urbem munire ex bonis ecclesiæ volentibus

6 Invidens igitur diabolus ecclesiasticæ paci populique [concordiæ], contra eum scandalum excitavit. Ecce namque Consules et Consiliarii civitatis, sub specie pietatis impietatem exercere volentes, proposuerunt coram eo; quod ad munitionem urbis magnam pecuniæ summam ab ecclesiis exigere statuerant, nec aliqua ratione omitterent, quin ad tale tamque utile opus, Clerici et Ecclesiæ de suis facultatibus copiose conferrent. Attendens autem vir Dei hanc esse materiam conculcandi Ecclesiasticam libertatem; murum se pro domo Dei opposuit, et huic pestifero proposito voce libera contradixit. Laicis enim quantumvis religiosis, nulla de ecclesiasticis rebus disponendi, multo minus rapiendi unquam legitur attributa facultas. Illi vero prius blanditiis, postea nimis et terroribus, virum sanctum ad suæ iniquitatis consensum attrahere satagebant; sed ipso Præsul gloriosus nec terrore concuti, nec potuit blandimento seduci.
F

nolens acquiescere, et cives interdicto supponens,

7 Cum igitur eum ad suam voluntatem, imo iniquitatem deflectere non valerent, publico edicto interposito, sub pœna damni prohibuerunt, ne quis ei panem coquere, vel cibos vendere attentaret; sicque ipsi et suis subsidia subtrahentes, tali calliditate ipsum expellere videbantur. Habito igitur Fratrum consilio, quia morem ibi facere non poterat, in sua civitate persecutionem passus, ad alias secundum præceptum Evangelicum aufugit civitates, et ad majorem sui doloris augmentationem, Clerus sibi devotus, eadem persecutione compulsus, Patris sequens vestigia, per vicinas urbes et varia loca est Marc. 14. 27
dispersus: scriptum est enim; Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis.

Zach. 13, 7

in exilium cum Clero sibi adhærente pellitur,

8 Tunc præfati Consules, suggerente diabolo, res ecclesiasticas occupaverunt, et in suarum periculum animarum, opus, quod proposuerant de Jesu Christi patrimonio perfecerunt. Conceperunt etenim dolorem, et iniquitatem pepererunt: eos et populus imitatus sermonem nequam sibi firmaverunt, inventos Sacerdotes contumeliis afficientes, et conviciis improbe lacessentes. Inter hæc Pontifex, condolens et Clero patienti et populo persequenti, corde turbatur, spiritu anxiatur; sed imperturbatus inter prospera et adversa, sicut fuerat inter prospera

humilis

A humilis, sic factus est inter adversa securus. Jam crucem Dominicam in mente bajulans, se quasi Christi Martyrem exhibebat, in patientia sua possidens animam suam; illam beatitudinem habiturus, de qua dicitur, Beati qui persecutionem propter justitiam patiuntur. (Matt. 5, 10)

neque persuadetur ante congruam satisfactionem ut redeat :

9 Per idem tempus, dum ad Sanctam Vercellensem ecclesiam accessisset, quidam ex Consulibus et Primoribus suæ civitatis, illuc quasi pro bono pacis venientes, instare cœperunt, ut ad sua rediret, et tam ecclesias quam populum visitaret. Ipse vero constanter respondit, se hoc nulla ratione facturum, nisi satisfacerent de commissis indignum reputans talem reditum, in quo et Dei reverentia postponeretur, et Clericalis honor et minueretur, et tam libertas quam ecclesiastica utilitas enormiter læderetur. Repulsi itaque a sua postulatione viri impii, super justum jacturam fecerunt; eumque plurimis contumeliis affecerunt; supra dorsum ejus fabricantes, iniquitatem suam prolongantes, satagentes ut et de ipsius civitatis finibus pelleretur. At ille gaudens, verborum illorum jacula sic Deo dante repulit, quod sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum, et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum :
B Dominus enim dabat ipsi evangelizanti verbum in virtute multa.

e Clero tamen id permittit,

10 Quodam vero tempore cum Clerus ex magna parte ad propria redire vellet; Præsul cum eis simul apud Morimundum *e* colloquium habuerunt; ubi sategit Clerus eum ad minus honestum reditum revocare, nulla de damnis illatis satisfactione præmissa. Sed cum eum retrahere non valerent; quidam ex eis in eum impetum facientes, plurimis eum convitiis et contumeliis provocarunt, et multis opprobriis et injuriis affecerunt: quæ siquidem credidimus enarranda, non tam ad eorum confusionem, quam ad viri sancti commendationem, qui æquo animo hanc quoque sustinuit persecutionem; cum constet jacula improvisa magis ferire, et graviora sint vulnera, quæ cœlesti militi a dextero latere inferuntur. Ipse tamen Clero paterno affectu compatiens, dedit ei licentiam, ut, si honestum modum reformandæ pacis invenirent, ad propria redirent. Unde factum est, quod data inter Clerum et populum quadam in umbra quiete, Clerus ad urbem rediit, Pastore in exilio remanente. Non multo post Clerus secum voluit exulare : sed ipse,
C plus eis quam sibi metuens, solus maluit exilium sustinere.

ipse Romam confugit

11 Videns itaque se fere ab omnibus destitutum, solus sedebat, quia amaritudine repletus erat. Tandem fidelis Deus, qui non permittit suos tentari supra id quod ferre possunt, fecit ei cum tentatione proventum; inspirans ei, quatenus Romanam Ecclesiam visitaret; ut inde consilium acciperet, unde sumpserat officium Præsulatus. Dedit autem illi Dominus gratiam in oculis Summi Pontificis *f* et fratrum suorum : quia quem perfuderat Deus gratia, merito debuit apud homines gratiam invenire. Itaque Summus Pontifex, in promptu habens ulcisci omnem inobedientiam, tantæ malitiæ auctores et factores anathemati subjugavit, adhuc in ipsam civitatem graviora minatus. Confortatus itaque vir sanctus admonitione paterna, ad partes suas Deo ducente pervenit. Surrexit interea in prædicta civitate Rector *g* novus, Dei amicus, impietatis inimicus : cives ad pœnitentiam commonefecit et pro ipsis satisfaciens, sanctum Dei famulum revocavit : sicque per Dei gratiam, reddita pace Ecclesiæ, vir Deo dilectus Clerum et populum Pastorali diligentia gubernavit.

ac restituitur, civibus ad pœnitentiam adactis.

D

ANNOTATA D. P.

A. BERN. SUCCESS. EX MS.

a *Scriptores Papienses passim e* Beccaria *familia natum dicunt : addit Joannes Bapt. de Gasparis, in Sanctorum Ticinensium Vitis, seu (ut ille appellat)* Breviario, a Grupello Ticini oppido. *Utrumque verosimile facit Antonius Maria Spelta, cum ait ibi ab eo fundatum dotatumque hospitale, sub regimine istius familiæ; quod hodiedum superest. Brevior Vita natum ait in Pago Grupello de Lumellina prope Ticinum.*

b *MSS. et edita,* Actus, *quod minus aptum videtur; et imperfectum valde originale esse, unde utraque processerunt, ex utriusque collatione comperio; adeoque indulgendum aliquid prudenti correctioni, non tam styli, qui bonus; quam mendorum, a librario imperito aspersorum.*

c *Ughellus ordinatum scribit an.* 1148, *atque Episcopatum tenuisse usque post Frederici Imperaris cum Alexandro III reconciliationem, adeoque ultra annum* 1177, *quando fuerit ab excommunicatione, quam illius causa incurrerat, absolutus. Est ergo verosimile Lanfrancum ordinatum si non ut ait de Gasparis an.* 1178, *certe non ante; nec enim Episcopum civitas accepisset a Papa, qui ipsam an.* 1176 *propter pertinaciam in schismate honore Pallii privaverat : forte etiam* Lanfranci *ordinatio melius differretur ad an.* 1179. E

d *Vallisumbrosani Ordinis ea Abbatia est : an semper fuerit, et a quo vel quando fundata sit, necdum comperi. Nomen habet a forma Sepulcri Dominici, cujus mensuram in ea ecclesia observatam aiunt : quod et Brugis in Flandria et alibi factum scio.*

e *Male scriptum et impressum* Moribundo; *est autem* Abbatia S. Mariæ de Morimundo *Ord. Cisterciensis, Mediolanum inter et Papiam, ut ait Ughellus in Mediolanensibus col.* 200 *pluribus eam describens; seu potius utrimque æqualiter distans* p. m. 13, *Papiam inter et Novariam, ubi tabulæ* Miramondam *corrupte nominant.*

f *Utinam hunc nominasset : nam Alexandro III successit anno* 1181 *Urbanus III, et huic, necdum finito biennio Pontificatus, Gregorius VIII, duorum non integrorum mensium Pontifex : tum an.* 1187. *Clemens III, usque ad an.* 1191.

g *Spelta* Saracenum Salimbeni *appellat, multaque addit de præclarioribus illius familiæ viris, inter quos nominat* B. Martinum *ann.* 1499 *defunctum, cujus incorruptum corpus in marmorea arca hodiedum servatur in ecclesia S. Joannis in Burgo. Velim discere an ibi aliquem cultum habeat, et quo die. Comitum titulo illi nunc honestantur, et eorum uni Josepho prædictum Sanctorum Breviarium an.* 1651 *inscribitur. Interim Speltæ dictum videtur a filio affirmari infra num.* 32 *et ipse pag.* 304 *adducit initium cujusdam instrumenti, anno* 1189 *facti ab Episcopo, confirmantibus inter alios* D. Syro Salimbene Vicedomino ipsius D. Episcopi, *et* D. Anglerio Salimbene. F

CAPUT II.

Recessus ad monasterium S. Sepulcri : extremus morbus, et pius obitus Lanfranci.

Reversus sæpe secedit ad monasterium S. Sepulcri

Interea se ad sæpe dictum cœnobium referens, Religiosos Fratres cura solicita visitabat, ut affluenti doctrina impertiretur eis aliquid gratiæ spiritualis, et eos blande consolatus, vice condigna de ipsorum præsentia consolationem congruam reportaret. Illuc per contemplationem ascendens, subditorum compassione ad activæ vitæ laborem debita vicissitudine descendebat; et a Rachelis aspectu ad Liæ se consortium reducebat; et si quid fuerat antiqui hostis malitia depravatum, ad vitæ normam viamque

A. BERN. SUCCESS. EX MS.

A que rectitudinis revocabat. Bonum autem opus faciens non deficiebat; bonum autem certamen certans, hujus vitæ cursum consummabat; repositam habens coronam justitiæ, sibi retributionis tempore reservatam; ut apparente Pastorum Principe, perciperet immarcessibilis gloriæ coronam.

et Monachis domum ad recreationem struit.

13 Ipse quoque Vir Sanctus Religionis amator, quamdam ex suis bonis domum juxta prædictum Monasterium ad usum Fratrum ædificari præcepit, et stipendia dedit, ut quoddam terræ spatium ibidem muro clauderetur, quo arboribus consito Fratres se aliquando reciperent, et a claustri tædio animos recrearent. Quod factum est non causa voluptatis sed necessitatis; non levitatis, sed utilitatis; non ad vitium instabilitatis, sed ad remedium pietatis.

Consulibus aliam quæ ecclesiæ erat, petentibus negat:

14 Cum autem complacuit ei, qui eum vocavit per gratiam suam, ut in labore hominum esset, et cum hominibus flagellaretur: infirmari cœpit, ut virtus mentis in corporis infirmitate perficeretur, et carnis defectus fieret spiritui, Domino faciente, profectus. Quo ægrotante Consules Civitatis ad eum pariter accedentes, domum quamdam, quæ erat stabulum equorum, ubi et quædam Ecclesiæ utensilia B reponebantur, ad construendum commune Civitatis Palatium instanter ab eo unanimiter postulaverunt. Sed ipse, quem zelus Domini comedebat, patrimonium Crucifixi, et B. Syri, *a* cujus erat fidelis dispensator et custos, sub umbra sui nominis, indignum reputans ab Ecclesia alienari; se illorum petitionem non admissurum constanti voce respondit. Videntes vero quod ad suum velle ejus non possent animum inclinare, et quæ cogitaverant consilia cum illius sententia stabilire; præsumptione iniqua, res Ecclesiasticas, quæ in eadem domo erant, occulte huc atque illuc distrahentes, eam eo inconsulto subvertere disponebant.

a quibus domum illam clam spoliantibus,

frustraque commonitis,

15 Vir itaque Sanctus, quem eorum malitia non latebat, videns iniquitatem et contradictionem in Civitate, cupiebat se longe facere, et ad claustrum Religionis transire, ut esset ei umbraculum diei ab æstu, et in securitatem et absconsionem a turbine et a pluvia. Ad se namque quosdam populi majores convocavit; et consignatis ecclesiasticis thesauris, in conspectu quorumdam Fratrum suorum, eos diligenter commonuit, quatenus ab iniquitate quam conceperant exercere, manus retraherent; et sic se in omnibus exhiberent, ut per omnia Ecclesiæ jura C illæsa servantes, non quæ sua, sed quæ Jesu Christi sunt, quærere viderentur. Cumque ipsos spiritualibus monitis refecisset, recepto spiritu consilii, mundum cum omni supellecti sua relinquere disponebat.

ad vitam claustralem se recipere decernit

16 Assumens igitur pennas sicut columbæ, ad sæpe nominatum Sancti Sepulcri cœnobium convolavit; quatenus in claustrali positus paradiso, ac singulariter constitutus in spe quæ non confundit, hauriret aquam sapientiæ salutaris; et spes Christi, quæ super mel et favum dulcis est, cujus jam factus fuerat templum, fieret in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Crastina namque sequens dum premit astra dies, Patrem monasterii ad se accersiri præcepit; et ut sibi, tamquam uni de Fratribus suis infirmis visitatio fieret, ab eo solicite impetravit. Cumque Fratres cum Cruce et aqua benedicta, accensis cereis, cuncta ex more prosequentes, sibi assisterent; quasi de septima transitum faciens ad octavam, tali eos sermone alloquitur: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam moriar. Quod inter cetera suæ locutionis verba, tactus dolore cordis intrinsecus, de eis, qui in res Ecclesiasticas impune manus extenderant intulit dicens; Alieni insurrexerunt in me, et fortes quæsierunt animam meam, et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

atque in dictum monasterium delatus infirmus,

Viaticum piissime sumit,

17 Nihilominus et de Sacramento Corporis et Sanguinis Domini, quomodo illud aliis est odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum, eisdem Fratribus verba proposuit, ipsumque sine mora summa cum veneratione suscepit. Unde profecto datur intelligi, quod si ipse, cui inerat ad gloriam testimonium conscientiæ bonæ, ab omni inquinamento carnis purificatus non esset, de tanto mysterio, illud devote percipiens, tam gloriose locutus non fuisset. In novitate etenim vitæ ambulabat, et effundens super se animam transibat per tabernaculi admirabilis locum usque ad domum Dei. Desiderabat enim Pontificalem infulam deponere, seque monasticæ obedientiæ subjugare. Cum autem a quibusdam Fratribus rogaretur, ut, si fieri posset, et Monastricum habitum assumeret, et Pontificalem non deponeret dignitatem; ait: Sinite, Fratres, sinite: quia fungens Præsulatus officio, civitatem ipsam de cetero non visitabo: hæc etenim domus requies mea est, E hic habitabo, quoniam elegi eam.

Talia perstabat memorans, fixusque manebat.

deinde parato sibi habitu monastico,

18 Ut autem quod mente conceperat operis comprobaret effectus; præcepit sibi monastici habitus indumenta fieri; quatenus a Pontificali solicitudine absolutus ea indueret, seque jugo suavi obedientiæ subjugaret. Ad se namque Cleri populique majoribus convocatis, ut sibi commissæ administrationis abrenuntiationem reciperent, eos precibus instanter solicitavit, et ut sibi talem eligerent successorem, qui sciret Dei Ecclesiam in spiritualibus et temporalibus gubernare, diligenter commonuit. Sed vir sanctus, cui vivere Christus erat, nulla eos ratione inducere potuit, ut suæ voluntati et petitioni annuerent; excusationis velamen sibi opponentes, quod absque conscientia et mandato Romani Pontificis a regimine sibi credito absolvi nullatenus posset. O beatum virum, qui ut in arce contemplationis ei placeret cui se probavit, maluit in monasterio sub Abbatis imperio Domino exercituum militare, quam aliis imperans terrenis actionibus occupari! Qui etsi Monachi habitum alteratis vestibus non assumpsit, ad cor ejus tamen ex alto respiciens Deus, ex electorum Monachorum ei meritum contulit et Præsulis gloriam non amisit. Providebat enim cœlestis altitudo consilii, ne aut in eo nomen Pastoris minueretur, aut eo vivente ejus Ecclesia suo venerabili Sponso viduaretur. F

frustra nititur abdicare Episcopatum:

jubet sibi præparari sepulcrum,

19 Denique cum jam optaret dissolvi et esse cum Christo, dissolutionem sui corporis imminere Abbati et Fratribus indicavit; eumdemque Abbatem propensius exoravit, ut sibi sepulcrum fieri præciperet, in quo deberent sua membra locari. Quod siquidem Abbas prius exhorrens, aliquantis diebus elapsis, ad ejus tandem instantiam præparari mandavit. Nihilominus ab eodem impetrare curavit, ut eo intrante in gaudium Domini sui, quidquid posset et liceret de monastico habitu, in sui tabernaculi depositione conferret: *b*

b seque ad infirmariam deferri:

20 Die autem quadam cum languor ingravesceret, et tempus suæ resolutionis instaret, memor semper suorum novissimorum, cum de domo hospitum ad domum pergeret infirmorum; venissetque ad eam partem claustri, quæ respicit ad Ecclesiam, ubi ejus sepulcrum parabatur; substitit, et a Fratre, qui ejus debiles sustinebat actus, utrum illius sepulcrum perfectum fuisset solicite requisivit: desiderabat enim videre ipsum, ac benedicere consummatum. Cum autem idem Frater imperfectum assereret, quod longe ante ab Abbate et Fratribus ipse

A *quo transiens queritur de necdum parato sepulcro,* ipse vir sanctus instanter fieri postulaverat, exprobrans illorum negligentiam, et exhorrens operis dilationem infremuit spiritu, et ait: O tardi et omni inertia pleni, quare mihi sepulcrum condere distulistis? Nunc autem perficiat gressus meos Deus in semitis suis, et secundum magnam multitudinem dulcedinis suæ me famulum suum illius misericordia subsequatur, ut intrare merear in potentias ejus, et dare vocem lætitiæ et exultationis in tabernaculis justorum.

et Pontificaliter indutus inungitur, 31 Et ingrediens prædictam domum recepturus suorum palmam laborum, paulatim cœperunt singula illius membra resolvi: convocatisque ad se Fratribus, ab eis cum omni devotione extremæ Unctionis oleum postulavit. Cumque juxta morem sibi Officium fieret; ipse sedulus cum aliis respondebat. Deinde indumenta Pontificalia, quæ solo suæ intuitu personæ sibi fuerant collata, ne illa tamquam propria ecclesiæ auferendi cuiquam daretur occasio, jussit adduci, quatenus eo recepto in tabernacula æterna, eisdem sanctum ejus corpus indueretur et sic sepulturæ honorifice traderetur. *ac pie moritur* Demum Crucem sibi afferri præcipiens, imaginis Salvatoris pedes instanter cum lacrymis deosculabatur dicens, B In manus tuas Domine commendo spiritum meum: et ut ejus in Christo spes et fiducia probaretur, in dolores mortis, non querelas, sed Christum Regem gloriæ habebat in ore. Cum autem hora transitus immineret, brevem fudit orationem dicens: Gloriose Confessor beate Syre, roga Dominum Jesum Christum, ut dignetur accipere spiritum meum. *23 Junii.* Nec multo post migravit ad Dominum die Jovis nono Kalendarum Juliarum anno *c* a Nativitate Domini millesimo centesimo septuagesimo sexto in Pontificatu D. N. Alexandri tertii.

ANNOTATA D. P.

a S. Syrus, *creditur primus Ticinensis Episcopus et colitur 9 Decembris. Eidem sacer est Ecclesia ibidem Cathedralis.*

b *Brevior Vita sic expressius loquitur.* Interim post aliquos dies in gravem infirmitatem incidit, et ab Abbate prædicti cœnobii S. Sepulcri sanctissimis Ecclesiæ Sacramentis devotissime postulatis, ea summo spiritu monastico more suscepit; atque ab Abbate impetravit, C ut qui in vita pro quiete sui gregis habitum monasticum non valuit induere, saltem prope mortem illi paterna caritate concederet; quod est factum est.

c *Sequentia verba, vel fuerunt præter auctoris mentem imperitissime postmodum adjecta, vel (quod potius crediderim) excidit librario linea una, ex breviori Vita et Ughello sic supplenda:* anno Domini millesimo centesimo nonagesimo quarto (*in hunc enim habente litteram Dominicalem* B, *cadit concursus diei* 23 *cum feria* 5) [ordinatus Episcopus anno Domini millesimo septuagesimo nono] in Pontificatu S. D. Alexandri III. *Nos ejusmodi editionem necdum vidimus.*

CAPUT III.

Quædam miracula Sancti post mortem.

Corpore, ut jusserat, Monasticis ac Pontificalibus induto, Postquam autem beatus vir Lanfrancus Episcopus, deposito carnis onere intravit in gaudium Domini sui, et in pace factus est locus ejus, et associatus est Sanctis in cœlo, quorum vita vixit in mundo; mirificavit Dominus Sanctum suum, ipsius meritis præstans beneficia hominibus usque in præsentem diem: ut a fidelibus veneraretur in terris, quem Domini pie-

tas honorarat in cœlis. In hoc etenim glorioso Christi Confessore memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus; quæ siquidem quantum Dominus ministraverit succincta brevitate duximus enarranda; ut dextera Dei, quæ facit virtutem, glorificetur in eis. D *A. BERN. SUCCESS. EX MS. et in ecclesia exposito,* Cum igitur sanctum ejus corpus, ad ipsius postulationem, vestibus quæ licebant Monasticis, et desuper Pontificalibus indutum fuisset, et adhuc in ecclesia in feretro servaretur; quædam mulier gradiendi officio per biennium destituta, ad cœnobium memoratum accedens, manu se fecit beati Præsulis consignari: statimque integræ restituta saluti, domum gaudens suis pedibus remeabat. *sanatur gressu privata:*

23 Accessit et aliud nequaquam silentio transeundum. Quidam de Clericis, videns sancti viri corpus Pontificalibus vestibus, ut est moris, indutum, sic sepulturæ tradendum; insipiens in corde suo dixit; Ut quid perditio hæc? Poterunt vestes istæ in usum viventium ad meliora converti. *volens Pontificalia detrahere,* Deinde quod cogitavit explens, ausu temerario beati viri corpus exuere, ac vilioribus vestibus induere, contra jura præsumpsit. Deus autem ultionum Dominus, cum ipsum aliquamdiu ad pœnitentiam expectasset, tandem et manus ausas tantum scelus, et lateris totius officio digna retributione privavit. E *Paralysi punitur.* Ipse vero quoad vixit in tali miseria constitutus, demum ad cor rediens, sæpius replicabat: Merito hæc patior, quia peccavi in patrem meum. Hinc accrevit timor et reverentia erga Sanctum Dei, eratque in ore fidelium, Sit nomen Domini benedictum.

24 Parvulus quidam adhuc lactens, nimia infirmitate gravatus, dum per quinque continuos dies nihil omnino gustasset; *Curantur infirmus puer,* mater jam de ipsius vita desperans, tandem viri Dei memorata, ejusdem pro puero auxilium imploravit. Cujus fidem superna pietas non despexit: nam puer statim mamillas petiit, nec multo post integræ restitutus est sanitati. *alius cæcutiens,* Cum alterius cujusdam pueri oculum sic occupasset albugo, ut videndi usum non haberet; nec medicorum artibus posset aliquo modo curari; mater, quæ per alios Sanctos eum circumduxerat, tandem ad Beati hujus sepulcrum cum eo venit. Ubi cum aliquantisper perorasset, recessit de liberatione ligati oculi non secura. Cum autem aliquantulum processissent puer ait matri, Solve, mater, oculum, quia sum liberatus. Quod cum mulier non credens solvere nollet; puer abjecit ligaturam. F Cum igitur mater eum sanatum aspiceret, ad dictum sepulcrum cum eodem rediit: et diu gratias Deo et beato Lanfranco dantes, cum gaudio ad propria redierunt.

25 Adolescens quidam, longa publici carceris detrusione ac compedum vinculis attritus, instanter beati Præsulis Lanfranci suffragia postulabat; votum faciens, si ejus meritis a tantis tribulationibus liberaretur. *liberatur captivus:* Non multo post obdormivit: apparuit autem illi vir beatus in somnis, et eum excitavit. Ilico juvenis surrexit, et ceciderunt compedes de pedibus ejus. Quos cum rursus multi ei remittere conarentur, nobisque præsentibus idem esset a plurimis attentatum; nullo potuerunt conamine revocare; unde constat ferrum sancti viri jussionibus obedisse, ad cujus tumbam eum cum hymnis laudibus duximus festinanter. *pelluntur febres.* Rodulfus quidam, gravi febre correptus, vovit beato viro dare olei libram in lampade, ad sepulcrum ejus ardente; statimque rigor abscessit. Henricus pictor, continua febre laborans, vovit glorioso Præsuli Lanfranco dare candelam, ad corporis sui mensuram, si Sancti ejus meritis reciperet sanitatem: statimque liberatus votum quod promisit exsolvit.

26 Cuidam juveni Uberto nomine, in præfato publico carcere posito, et propter squalores carceris

 fugere

A. BERN. SUCCESS. EX MS

Captivus ad mortem vulneratus

A fugere cupienti, quidam alius, qui cum custodibus morabatur, cultellum inter scapulas ad manubrium usque defixit; statimque percussus cecidit, et se quasi mortuum reputans, sanguinem ex ore ac vulnere diffundebat. Vocatus est Sacerdos, ut ei tamquam morienti pœnitentiæ remedium et alia Sacramenta conferret: deinde in imo carceris inter alios constitutus, jam non nisi de morte cogitabat. Demum ad mentem reversus, B. Lanfranci auxilium cum lacrymis postulavit; adjiciens, quodsi ejus meritis beneficium reciperet sanitatis, eidem quoad viveret fideliter deserviret. Cum autem esset aliquantulum soporatus, apparuit ei vir Dei dicens: Surge, sanatum est vulnus tuum. Excitatus itaque manum ad locum vulneris ponens, sanatum invenit: et custodem carceris vocans, miraculum quod sibi acciderat per ordinem recitavit. Qui stupens, quod eum, quem paulo ante seminecem viderat, nunc resanum reperiret. hæc nobis et Potestati retulit civitatis. Adductis igitur vulnerato, percussore, ac custodibus coram nobis; et oculata fide et juramentis interpositis; cognita veritate eum ad tumbam gloriosi Confessoris ducentes, in hymnis et confessionibus Deum benediximus, qui prope est omnibus B invocantibus eum in veritate.

apparente Sancto subito sanatur,

miraculo legaliter probato.

Curatur pede debilis,

27 Cumque tanti Præsulis fama longe lateque divulgaretur, Monachus de Astensi diœcesi, sic unius pedis morbo afflictus, ut jam duobus mensibus non haberet officium gradiendi; votum vovit Domino et B. Lanfranco, quodsi ejus meritis sanaretur, suis pedibus ad ipsius tumbam cum pede cereo adveniret. Nec mora: perrupta cute sanies emanavit, et post paucos dies sanus effectus, votum quod fecerat lætus exsolvit. Puerculus quidam de Vastarino *a*, qui per tres annos, testibus parentibus, lumen non viderat, ad sancti viri corpus deductus, visum Deo volente recepit. Pauper quidam, Martinus nomine, qui per annum et dimidium visu caruerat, nocte Paschali ad sacrum ejus tumulum deductus, meritis Præsulis est illuminatus. Puella quædam de *b* Calignano, sic fuerat infirmitate curvata, ut ambulare nequiret, nisi manibus pro pedibus uteretur: cujus parentes cum pro ea beato viro supplicassent, continuo erecta surrexit, et ambulavit in pace.

a illuminantur cæci 2,

b erigitur contracta,

mutus loquela donatur:

28 Quidam alius puer, loquendi ætatem transgressus, dum velut mutus nihil penitus loqueretur; parentes ejus ad intercessionem beati Præsulis devenerunt. C Dominus autem, de cœlo prospiciens super filios hominum, per merita Sancti viri puero loquelam donavit. Puella quædam, quæ per medium annum cæca permanserat, ad sacrum ipsius Præsulis tumulum visum læta recepit. Quidam Guino nobilis, civis Astensis, cujus crura sic per biennium aruerant, ut ire omnino non posset, nisi genibus et manibus cum duobus scabellis pro pedibus uteretur; ad sepulcrum sancti viri deductus, ad intercessionem ipsius sanatus, suis pedibus ad nos veniens, ita esse asseruit proprio juramento: multique alii, qui viso miraculo præsentes fuerant, idem sunt in nostra præsentia protestati. Vir quidam nobilis Mediolanensis, Henricus Senfatus nomine, ex præcedenti fractura dextri brachii sic debilitatus, ut manum ad os mittere non posset; ad tumulum beati viri cum devotione veniens, sic Dei gratia sanitatem recepit, ut manum super caput erigens, signum Crucis in fronte sibi faciens, ad omnem usum manum cum brachio sibi cerneret restitutam.

restituitur usus, uni pedum,

alteri manuum.

Continua febri adductus ad mortem,

29 Vir honorabilis, Petrus Niger Jurisperitus, civis Papiensis, febre continua laborans, in lecto jacebat semivivus. Mater vero stans ad lectum jacentis, incessanter pro eo Dominum et B. Lanfrancum deprecabatur dicens: Sancte Lanfrance, redde mihi filium meum: qui devotus extitit tibi viventi. D Ipse quoque infirmus, prout poterat, ejusdem Sancti suffragium devotissime postulabat. Apparuit autem eidem viro vigilanti Domini Salvatoris imago; et B. Lanfrancus ad pedes Salvatoris postratus, pro ipsius infirmi salute Christi rogare videbatur. Dominus autem Jesus avertit faciem suam, et sic visio evanuit ab oculis ejus. Ipse vero territus, de salute cœpit penitus desperare: sed mater precibus instans, sæpius replicabat, Sancte Lanfrance, redde mihi filium meum. Tacenti autem filio est prædicta visio iterata; et facies Salvatoris, sicut et prius, aversa. Cumque et hæc secunda visio evanuisset, amplius territus, magis ac magis a spe salutis elongabatur. Ceterum mater, opportuna importunitate precibus instans, beati viri non cessabat suffragia postulare. Dominus autem, qui Cananæam pro filia rogantem audivit; tertia vice jacenti filio dignatus est apparere, et ad ejus pedes B. Lanfrancus. Jesus autem recto et hilari vultu respexit eum, et manu data elevavit eum: et hac tertia visione sublata, infirmus obdormivit; et statim a febribus liberatus, Deo et beato Præsuli multimodas gratiarum retulit actiones.

orante pro eo matre,

et apparente tertio S. Lanfranco, sanatur.

E

Miraculis istis incredulus

30 Per idem tempus quidam civis Romanus, nomine Petrus, dum esset Papiæ, auditis miraculis beati viri, deridens et hæc omnia parvipendens, vana et falsa esse quæ audierat constanter asserebat: sed istud maledictum non frustra prolatum venit super eum. Eodem etenim die beatus vir apparuit ei dicens; omnis laus in fine canitur. Statimque gravissimo dolore correptus, tam graviter torquebatur, ut circumstantibus expirare videretur; et illud in eo jam cerni posset impletum. Derisores ipse deridet. Cumque jam funeri necessaria pararentur, mulieres quæ ibi aderant, instanter clamare cœperunt, Sancte Lanfrance, adjuva eum. Apparuit autem ei vir sanctus, Pontificalibus vestibus indutus, et summitate virgæ Pastoralis pectus ejus tangens, ait: Pax: statimque dolor abscessit, et ipse evanuit ab oculis ejus.

gravissime torquetur;

Sanctoque invocato sanatus,

cum peteret aliud in se signum fieri, obmutescit,

31 Tunc ille de blasphemia factus credulus, Deo et beato Confessori laudes et gratias agere cœpit. Sequenti vero die, cum viris honestis, Sacerdotibus et Clericis, perrexit ad cœnobium, ubi ejusdem sancti viri corpus requiescit: et antequam intraret ad ecclesiam, rogavit adstantes, ut Deo et beato Petro, sanctoque Lanfranco preces funderent, quatenus in eo aliquod evidens miraculum appareret, ad majorem fidem eorum, quæ sibi acciderant faciendam. F Quo facto intravit ecclesiam; et gratulabundus accedens ad sacram beati viri tumbam: de perceptis beneficiis gratias egit. Deinde claustrum intrans, quæ sibi acciderant, ejusdem loci religioso Abbati fideliter enarravit. Apparuit post sibi, sicut ipse retulit, Pontifex gloriosus, Pontificalibus vestibus et ornatibus insignitus, et iste statim loquelam amisit: sed eumdem Sanctum Abbati et adstantibus, nutibus et digitis ostendebat; eumque usque ad tumbam tenere voluit, sed nequivit. Deinde ipsi reducto in Chorum Ecclesiæ non restituta loquela, iterum atque iterum apparuit Christi Confessor; et ipse Petrus, reddita sibi loquendi potestate, aliis non cernentibus eumdem Sanctum digitis demonstrabat, dicens, videte eum, videte: idemque usque ad tumbam sequens, eum prout poterat ostendebat. Ipse vero Sanctus iterum, ipso vidente, introivit in tumbam. De quibus omnibus coram nobis et Fratribus *c* nostris, ipsius juramento et multorum circumadstantium assertione fide facta, Deo gratias egimus, cui nihil est impossibile, et omnibus operatur.

et illo tertium apparente,

loquelam accipit.

ANNOTATA

A

ANNOTATA D. P.

a Vastarinum *in tabulis non comparet.*

b Calignanum 12. m. p. *Papia distat versus Austrum.*

c *Canonicos Papienses intelligo, infra enim distincte meminit Abbatis et Fratrum ipsius loci : et satis apparet, multos curatos a sepulcḩro in urbem venisse, ut ibi beneficium acceptum, coram Episcopo scilicet hæc scribente, profiterentur.*

CAPUT IV.

Prosecutio eorumdem miraculorum.

Solidatur subito grave vulnus,

Dum quidam nobilis Miles Papiensis, nomine Gislezonus Salimbene, cum alio milite gladiis evaginatis luderet ; manus ejus incurrens in gladium colludentis est graviter vulnerata. Cumque Medicus de more vellet acubus vulnus consuere, ipse vulneratus renuit; asserens quod ipsius vulneris non haberet alium consutorem, nisi B. Lanfrancum, cui viventi Pater ejus et ipse fideles plurimum extite- B runt. Nocte vero eadem ita vulnus est meritis beati viri sanatum, quod in mane cum medicus manum solvisset, vix vestigium apparuit cicatricis : quod miraculum publicum extitit,et manus nobis ostensa indubitatam fidem fecit : ipse vero Miles dedit gloriam Deo et beato Lanfranco.

sanatur arthriticus

33 Alius autem ejusdem urbis Miles, nomine Bernardus Capitanus, ita guttæ morbo laborabat, ut a cingulo infra ex uno latere se perditum reputaret. Cum autem a circumstantibus mulieribus moneretur, ut se B. Lanfranco voveret ; ipse minus credulus ait : Nondum muti de porta palatii loquuntur. Ingravante autem ægritudine, vovit Deo et beato Præsuli, quod daret coxam, crus, et pedem cereum, si ejus meritis sanaretur. Cum autem ambulare non posset, ad ejus se fecit corpus tumulumque deferri : ibique pernoctans et orationibus instans, pristinæ restitutus est sanitati. Mane autem facto, suis ad nos pedibus veniens, sic esse asseruit, et jurejurando affirmavit.

a equus effrænis mansuescit

34 Vir etiam nobilis Miles Papiensis, nomine Reinaldus Balbus, dextrarium *a* habens ; qui dum curreret, nullius fræni poterat moderamine retineri; vovit B. Lanfranco dare cereum equum, si suum C dextrarium ab infrænantia refræneret. Cur autem complendi voti gratia ad cœnobium ubi beati viri corpus requiescit, in eodem equo properasset ; inde rediens, experturus si equus esset ab illa immanitate liberatus, cursu et recursu eum invenit penitus liberatum. Dum vero istius beneficii non ingratus, suis hoc miraculum vicinis enarrasset ; extitit unus ex eis, qui nondum credens beatum virum esse sanctum ; ut Judæi signa quærens, ait ad illum ; Si te Præsul Lanfrancus de suprosso *b* quod habes in manu liberaverit, tunc eum credam esse Sanctum. Idem vero Rainaldus, de Dei misericordia et B. Lanfranci meritis et intercessione præsumens, nesciens prophetavit dicens ; Auxilio Dei et B. Lanfranci procul dubio ero infra triduum liberatus ; votumque fecit Deo et eidem Præsuli religioso. Benedictus autem Deus, qui de se præsumentes non derelinquit, perfecit ei bene speranti in conspectu filiorum hominum. Nam eadem nocte illa prominens enormitas est penitus dissoluta, manusque adinstar alterius integerrimæ reddita sanitati. Quod cum prædictus vir incredulus aspexisset, tam ipse quam tota vicinia, cum eodem sanato, dedit laudem Deo et B. Lanfranco. Nos quoque glorificavimus Deum et beatum virum, qui ejusdem manus infirmitatem sæpe vidimus, et nunc Dei et sancti viri gratia cernimus D sanitatem.

b suprossum a manu evanescit,

A. BERN. SUCC SS. EX MS.

oculus subula confixus integratur,

35 Quidam cerdo, nomine Gulielmus Belegrossus, dum operi cerdonico intentus instaret, casu subulam, quam manu tenebat, in oculum suum fixit : et dolorem gravissimum sentiens, exclamavit, Adjuva me,sancte Lanfrance. Præ nimio vero dolore oculus, inflatus et prominens, exisse de capite videbatur ; adeo ut vicini dicerent, numquam eo oculo ipsum visurum : omnes tamen hortabantur, ut se B. Lanfranco voveret. Quod cum fecisset, statim aliquantulum sanguinis ex oculo exivit ; et eadem nocte penitus liberatus, mane votum, quod fecerat exsolvit : demum ad nos veniens, ita esse ipse, duoque de vicinis, juramentis præstitis, firmaverunt.

spoliatus a latronibus et vinctus,

36 Quidam juvenis Claromontensis Episcopatus, nomine Joannes Brunellus, dum esset Papiæ a quibusdam latronibus seductus, et in quamdam silvam longe ab urbe deductus, ab eisdem proditoribus est expoliatus ; in os etiam, ne clamare posset, retortam *c* ligneam cordamque retro ligantes, et fortiter extorquentes abierunt ; ipsumque morti expositum, crudeliter dimiserunt. Omni ergo humano auxilio destitutus, divinum suffragium implorabat. Apparuit autem illi sanctus Pontifex Lanfrancus, cujus auxilium prout poterat postulabat : statimque vinculis pedum confractis, gressus est redditus postulanti. Quid autem faceret, qui nesciebat ubi esset, nec quorsum ire deberet et tam vestibus quam duce itineris carens ? Deus autem prospectum iter ei faciens, direxit ad villam, quæ dicitur *d* S. Christina. Ceterum viri ac mulieres, ipsum nudum videntes, fugiebant : monstrum potius quam hominem æstimantes. Quidam autem Miles superveniens, eum solvi fecit ; et cognitis quæ acciderant, dedit laudem Deo et B. Lanfranco. Ipse quoque liberatus, ad beati viri tumbam veniens, multimodas gratias retulit suo liberatori : et ad nos veniens, suo juramento et evidentibus vinculorum signis, manifesta veritate firmavit.

c

E

solvitur periculoque eximitur.

d

Sanantur, arthriticus,

37 Eodem tempore quidam Joannes de Albensi, ita gutta correptus, ut sine duobus baculis incedere non valeret ; audita fama beati viri, ei se devote devovit ; et infra triduum sic est Domino faciente curatus, quod suis pedibus ad beati Præsulis tumbam cum gratiarum actione pervenit : deinde ad nos veniens ita esse præstito juramento firmavit. F Item de loco Novy, nomine Petrus Straneus, dum ex quodam vulnere, brachii ac manus usum penitus amisisset ; audita fama gloriosi Confessoris Lanfranci, ei se humili supplicatione devovit ; et sequenti die de lecto surgens, eorumdem membrorum usum invenit sibi plenarie restitutum. Festinus igitur ad tumulum venit, de percepto beneficio gratias agens : idemque ad nos veniens, rem sic gestam suo asseruit juramento.

brachio ac manu debilis,

e

oculus læsus,

38 Dum quidam Presbyter Martinus [de villa] S. Pancratii *e*, lignum cæderet, frustum ligni in oculum resiliens incidentis, ita ipsum oculum denigravit, ut nihil inde videre posset, et ipse dolore nimio se amisisse penitus ipsius oculi lumen procul dubio reputaret. Inter has angustias beato Præsuli se devovit : statimque obdormiens, post dormitionem se liberatum penitus recognovit ; ita ut nec prædictæ percussionis in oculo signum aliquot remaneret. Votum igitur quod fecerat, solvit : et coram nobis, in virtute obedientiæ, est ita verum esse protestatus.

gressu ex renum dolore privatus,

39 Quidam Molendinarius, de diœcesi Mediolanensi, nomine Petrus de Martina, filium habebat parvulum nomine Reciovarum, qui adeo fuerat renum infirmitate cruciatus, ut nec se erigere nec ire valeret ;

A. BERN. SUCCESS. EX MS.

A valeret; vovit autem eum mater B. Lanfranco: et statim puer convaluit aliquantisper. Quod cernens pater, eum ad beati viri sepulcrum detulit, pro salute plenius obtinenda. Orante autem illo, puer erectus surrexit; et sine ullo impedimento huc illucque deambulans, integerrimæ restitutus est sanitati Pater itaque votum, quod mater fecerat, implevit, et in nostra præsentia de re sic gesta præstitit juramentum.

sensuum omnium usu destitutus,

40 In eadem diœcesi quidam puer dictus Guidonus de Bagadio, dum in quodam banco jaceret, subito visum, loquelam, manuum operationem pedumque gressum amisit; sicque per hebdomadas quinque mansit his officiis destitutus; nisi quod semel balbutiens dixit, Sanctus Lanfrancus *f* guaribit. Mater igitur ejus beato eum viro devovit; positusque in vehiculo, dum ad cœnobium ubi vir sanctus requiescit portaretur, in ipso itinere visum recepit. Cum autem deductus esset ad tumbam, et ipse ac sui de more vigilias agere cœpissent, circa primam vigiliam se sentiens omni infirmitate curatum, surrexit gaudens, omni usu quem amiserat sibi divina gratia restituto: et omnis plebs, quæ aderat dedit laudem Deo et B. Lanfranco. Frater autem ejus, nomine B Guilielmus, ante nostram præsentiam ita esse suo sacramento manifestavit.

g et graviter herniosus.

41 Monachus quidam S. Stephani *g* Vercellensis, Ugo nomine, cum propter rupturam inguinis, ferrea circa locum illum vincula deportaret; in Vigilia Assumptionis B. Mariæ solito gravius tortura viscerum cruciatus, beato se Lanfranco devovit: et statim vinculum ferreum, quo accinctus erat, solvens, fracturam inguinis sanatam invenit, et viscerum dolor abscessit. Acceptaque licentia, ad tumbam viri Dei pervenit, in voce exultationis et confessionis portans prædictum cingulum in testimonium suæ liberationis. Demum ad nos veniens, ita esse dato juramento firmavit; paratus etiam fidem facere corporis inspectione.

Damnatur ad furcam, et Sanctum invocans,

42 Faber quidam cæmentarius Albertus Novariensis, cum propter sua scelera fuisset a Papiensibus Consulibus ad furcarum suspendium condemnatus, et cum alio quodam nequam duceretur ad furcas; ille cujusdam militis auxilium, iste B. Lanfranci semper suffragium implorabat. Cum vero ad locum patibuli pervenissent, ille suspensus statim interiit; iste suspensus nomen beati Præsulis semper habebat in ore. Mirati Consules quod diutius pendens non C moreretur, eum deponi fecerunt, et ligatum arctius manibus et pedibus, laqueo ad ejus mortem diligentius præparato, iterum suspendi fecerunt, ut cito deficeret expectantes. Ille vero B. Lanfranci auxilium indesinenter exorans, prout poterat clamitabat, Sancte Lanfrance, adjuva me peccatorem. Et dum diutius penderet, non moriebatur; frangebantur autem funes, quibus fuerat colligatus: ideoque iterato depositus strictiusque colligatus, tertio est in eadem furca suspensus, stantibus Consulibus procul, ut rei finem viderent. Ipse vero B. Lanfranci nomen, prout poterat replicabat, Officiales funes ad pedes ligatos ad terram trahebant, ut suspensus citius interiret. Deus autem, qui non vult mortem peccatoris, misit de cœlo et liberavit eum; statim enim apparuit Sanctus, quem invocabat, Lanfrancus, dicens: Constans esto, et non morieris. Cumque diutissime pendens nullatenus moreretur: populus qui ibi aderat, intelligens Dei voluntatem esse, ut liberaretur; ipsum de furca *h* dependit: et cuncta ejus vincula resolvens, ad nos eum cum festinatione perduxit. Nos autem Deo et B. Lanfranco gratias agentes, ipsum ad beati viri corpus transmisimus, ut de perceptis beneficiis gratias exhiberet. Omnis autem populus hæc videns, dedit laudem Deo, qui prope est omnibus invocantibus eum in veritate, D adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.

tertium suspenditur frustra;

h tandemque liber dimittitur.

ANNOTATA G. H.

a Dextrarius, *equus sessorius.*

b Suprossum *tuber quidam super os crescens et durus: etiam Teutonice eadem phrasi* Overbeen *dicitur.*

c Retorta *passim intelligitur vinculum ligneum, ex vimine vel alio sarmento factum. Vide Cangium in Glossario.*

d S. Christinæ villa, 15 *milliarium intervallo ab urbe ad Orientem.*

e *Forsitan in tabulis* Pancrana *quasi* Pancratiana, *distans Papia* 8 p. m. *versus Tortonam ad Austrum.*

f Guarire, *id est, sanare.*

g *Abbatia S. Stephani nulla nunc invenitur, quod sciam: eam certe Stephanus Ferrerius Episcopus non nominat ad calcem operis de S. Eusebio ejusque successoribus, ubi est descriptio ecclesiarum totius diœceseos; nisi forte ea nunc est* S. Stephani Præpositura Rodobii, *aut ejusdem nominis* Parochia Oclepi. E

h Dependere *aliquem, hactenus alibi non legi, nec scio sic loqui Italos; proinde videtur esse proprius Lombardis idiotismus, quomodo Teutonice sic dicimus* afhangen.

CAPUT V.

Reliqua ejusdem Sancti miracula.

a Suspecta de fratricidio flammisque addicta,

In loco Zezomæ *a* puella quædam nomine Galasia, coram Potestate loci accusata est, quod fratri suo propinasset venenum, qui statim mortuus erat. Potestas autem, nolens tam gravia scelera, veneficii scilicet et fratricidii, impunita transire; cum ipsa factum inficiaretur, duellum debere fieri judicavit. Quid plura? Venit dies pugnæ, ac pars puellæ succubuit superata, lataque in eam sententia, ut flammis vindicibus ureretur. Dum duceretur ad ignem instanter clamabat, Sancte Lanfrance, adjuva me peccatricem. Ligata vero ad palum pedibus ac corpore toto, manibus etiam post tergum revinctis flammisque circumquaque succensis, in medio flammarum ejusdem Sancti suffragia invocabat, stabatque illæsa, sicut tres pueri in fornace. Cum autem instaret Potestas, et ardentes spinas jacerent super F eam, illa incessanter clamabat, Sancte Lanfrance, adjuva me peccatricem. Speravit quidem in Domino, et ipse misertus eripuit eam; statim enim soluta sunt vincula ejus, et per medias flammas exivit illæsa; illam enim omnino non tetigit ignis, nec capillum nec vestem aliquatenus læsit; et omnis plebs ut vidit dedit laudem Deo, et B. Lanfranco. Licet autem hoc miraculum publicum et notorium esset: ipsa tamen et Presbyter loci sic esse, juramentis coram nobis interpositis firmaverunt. Ipsa vero cum matre ac parentela, veniens ad beati viri tumbam, quantas potuit gratiarum retulit Actiones: cujus etiam pellicia, qua induta erat in igne, in eadem basilica est pro memoria tantæ rei suspensa.

ab iisdem egreditur etiam illæsis vestibus.

b Puer visu, auditu, loquela, gressu redonatur.

44 In civitate *b* Laudensi erat quidam puer, nomine Bonetus, qui gravi quadam infirmitate correptus perdidit visum, auditum, loquelam, et gressum; qua de causa multis eum Sanctis mater sua devoverat, sed non est ab aliquo exaudita: quod factum credimus, ut manifestaretur gloria Dei et B. Lanfranci in illo. Tandem mater, audita S. Lanfranci fama, votum vovit, quodsi ejus intercessionibus suus filius liberaretur: ipsa eum suis pedibus ad ipsius tumbam duceret, cum gratiarum actione. Eadem itaque

A itaque die puer visum, auditum, loquelam recuperavit et gressum : nec multo post venit cum puero ad beati viri tumulum gratias actura : ipsumque ad nos deducens, ipsa et quædam mulier, quæ secum in eadem domo manebat, juramentis præstitis, tantæ rei fidem fecerunt. Nos autem eumdem puerum videntem, audientem, loquentem vidimus et gradientem.

c Lignum oculo infixum sine noxa educitur

45 Fuit in civitate *c* Placentia quidam, nomine Bonicius. qui ludens cum sorore sua parvula, casu cecidit protinus in quamdam ligni particulam præacutam : lignum autem illud ita graviter est ejus oculo infixum, quod sine grandi conamine retrahi non valebat. Quod videns mater nomine Laudexana, flebat amare. Ad cujus fletum vicini concurrentes et condolentes, tentabant lignum educere; sed nimis fixum invenientes, ne graviter puerum læderent, dimittebant. Mater vero, ad cujusdam suæ vicinæ consilium, puerum ipsum B. Lanfranco devovit : statimque unus de adstantibus lignum uno digito tetigit, et lignum in terram cecidit, atque puer Dei gratia liberatus evasit. Mater igitur cum eodem puero ac sanctum ejus tumulum properans, gratias egit; et coram nostris Fratribus ita esse juramento B firmavit.

sanatur incurabilis lumbago,

46 Erat in eadem civitate vir, dictus Stephanus Galliardus, quia lumbari inferius ita fuerat infirmitate correptus, ut nec ire nec etiam volvere se posset, utpote qui inferiorum partium omnem amiserat usum. Multis autem medicinis usus, sanctisque plurimis se devovens, nil proficiebat; consummatis etiam in ista infirmitate quinque mensibus, tandem S. Lanfranco votum vovit : nec multo post plenæ redditus sanitati, ad ejus tumbam cum gratiarum actione accessit, ac coram nostris Fratribus ita esse juravit.

d resuscitatur puer submersus,

47 In diœcesi Tordonensi *d* in loco Pozoli, quædam mulier puerulum suum in curia sua vagari permisit : qui cum in foveam aquæ cecidisset; mater inscia, post quamdam moram filium requirens, vicinas domos peragravit, puero in aqua jacente. Interim quidam juvenis, nomine Ugo de Ponzano, inventum puerum de aqua levavit, et sub porticum matris detulit, non habentem vocem neque sensum; adeo quod omnes, qui aderant, eum mortuum reputabant, de ipsius jam sepultura tractantes. Amita vero ejusdem pueri eum S. Lanfranco devovit. Confestim autem puer oculos aperuit, et aquam evomens est divina C gratia liberatus. Parentes vero eumdem parvulum, ad sepulcrum sancti Antistitis, cum imagine cerea et gratiarum actione tulerunt : prædictus autem Ugo coram nostris Fratribus ita esse suo asseruit juramento.

quidem a gonagra et hernia liberatur :

48 Eodem tempore quidam, dictus Gambacurta de Calnago, in genu guttam patiens, a lecto surgere non valebat : præterea longis retro temporibus ejus intestina per rupturam inguinis ad virilia descendebant. Pro utraque ægritudine votum vovit Deo et B. Lanfranco; et in continenti, de utraque liberatus, ad beati viri tumbam votum soluturus accessit : deinde coram nostris Fratribus, rem ita esse juramento firmavit.

e puer subita tussi præfocatus,

49 In civitate *e* Vercelensi quædam nobilis Beatrix, Comitissa de Castello, et uxor nobilis viri Manfredi Bicherii, unicum habens filium parvum nomine Joannem, ipsum merito tenerrime diligebat. Quem inter nutricis brachia cum quadam ave ludentem, repentina tussis invasit, et tamdiu afflixit, quod et loquelam amisit, et factus est velut mortuus; ita ut nec vox nec sensus sentiretur in illo. Mater vero anxia, cum fletibus et suspiriis propius accedens, tangens brachium ejus et autem ab os ipsius apponens, in eo nec pulsum, nec anhelitum, sed sola si-

et frustra Jacobo devotus,

gna mortis invenit. Cernens autem membra frigescere faciemque pallere, flebat amare. Interim re- D cordata voti, quod pro eo nativitatis tempore B. Jacobo *f* fecerat, videlicet quod imaginem argenteam daret, si eumdem sibi filium custodiret, corrigiam in collo pueri pro devotione ponens, B. Jacobi suffragia votis, vocibus et fletibus implorabat. Ceterum post longam orationem et moram puer non convaluit, nec alia consolatione profecit, ita ut omnes dicerent eum esse defunctum.

A. BERN. SUCCESS. EX MS.

f

jamque tumulandus,

50 Tunc vero mater et familia omnesque qui aderant acrius flere cœperunt, et ipsius tamquam vere mortui faciem velaverunt, funeri necessaria præparantes. Quædam autem Domina quæ aderat, cœlitus (ut credimus) inspirata, matri persuasit, quatenus eum B. Lanfranco voveret. Illa credens ipsius meritis juvari posse, votum devotissime fecit, quod ipsius sepulcrum suis pedibus cum cerea imagine visitaret, si sibi filium cerneret restitutum. Nec mora : puer se movit, et eadem die sic convaluit, quod more solito videre et ludere cœpit. Videns autem mulier luctum suum in citharam, et tristitiam in gaudium demutatam; Deo et B. Lanfranco reddidit actiones gratiarum; et festinanter beati viri tumbam, prout voverat, visitavit : ipsumque E filium illuc fecit pro devotione portari; demum in nostrorum Fratrum, præsentia ita esse manu sua juravit.

reviviscit.

g Mutus loquelam accipit.

51 Per idem tempus quidam Petrus de *g* Voltabio, qui a sua pueritia mutus steterat, nec recordabatur ipsum fuisse nisi mutum, signisque locutum; audiens miracula, quæ Deus per B. Lanfrancum operabatur; cum jam per diversas provincias plurima Sanctorum loca pro recuperanda loquela visitasset; votum Deo et sancto Lanfranco fecit, quodsi ejus meritis recuperaret loquelam, ad ejus tumbam cum candela suæ longitudinis perveniret. Cum igitur ad ipsam tumbam cum eadem candela veniens pernoctaret, et Deo non ore, sed corde funderet orationem; Matutinis pulsantibus, visum est ei, quod sermo, velut quidam rigor, sursum per arterias et organica instrumenta veniret, et morâ modica sibi est divina gratia restitutus. Ipse igitur dans gloriam Deo et B. Lanfranco, ad nos properans, sic esse juravit. Multi etiam nostræ terræ Nobiles, qui eum mutum viderant, nunc loquentem videntes; super his quæ sibi acciderant mirabantur, ita esse protestantes, Deo et beato Lanfranco dantes gloriam et honorem.

h Ad mortem æger Judex Imperialis,

52 Aliud etiam miraculum ad ejusdem Sancti F gloriam referamus. Vir magnæ auctoritatis Ido *h* Terdonensis, Judex Curiæ Imperialis, qui B. Lanfranco viventi familiaris extiterat et devotus; gravissima quadam infirmitate detentus; dum in extremis jam laborare videretur, nec juvaretur artibus medicorum; inter angustias et dolores, ejusdem Sancti miracula cœpit ad memoriam revocare, ac ipsius se devote commendare suffragiis, quem viventem ut patrem et dominum reputarat. Affuit ei divina clementia : et dum insecuta nocte quieti membra dedisset, per visionem noctis visum est ei quod esset intra ecclesiam sancti Sepulcri, ubi S. Lanfranci membra quiescunt. Et dum ante ipsius tumbam devotas funderet preces, per eamdem visionem aspexit beatum virum, Pontificalibus vestibus ac insigniis redimitum, super thronum sedentem. Quem elevatis oculis reverenter intuitus, cum devotione dixit ad eum; Auderem sancte Pater propius accedere, quin etiam et modicum tangere? ad hæc Pontifex venerandus, Propter tuam, inquit, sedulam erga me devotionem, et hæc et alia prævales obtinere. At ille resumpta fiducia, intentus adjecit: Numquid miserebitur mei Deus? Sanctus respondit : Miserebitur : verumtamen te hominem esse memento.

post visionem Sancti

A. BERN. SUCCESS EX MS. *subito sanatur,*

A mento. Et ille, Domine, quid fiet de filiis meis? Respondit, Deus eis providebit. Elapsa igitur visione, prædictus Ido expergefactus, statim integerrimæ restitutus est sospitati, cunctis admirantibus de tam subita circa eum facta mutatione. Sed hæc mutatio fuit dexteræ Excelsi: nec multo post ad beati viri tumbam cum devotione festinans, Deo et B. Lanfranco gratiarum retulit actiones. Cujus rei veritatem indubitatam habuimus, quam ipse coram nobis fidei pollicitatione, ac coram ejusdem cœnobii Fratribus fideli asseveratione firmavit.

53 Aliud quoque miraculum in diœcesi Taurinensi, loco qui dicitur i Braga, credimus non tacendum. Erant in eodem loco duæ sorores, una sana et sapiens, nomine Imelia: altera insana et mente capta, quæ Agnesia vocabatur. Sana quidem compatiebatur insanæ, ac de ipsius furiosis actibus sæpius dolorem ac verecundiam sustinebat, nec poterat insania medicorum arte curari. Deficiente igitur humano auxilio, soror sana refugium habuit ad divinum. Audita namque B. Lanfranci fama, sororem suam eidem Sancto humili supplicatione devovit; nec multo post fatua mulier ad sanam rediit mentem, sensusque suus redditus est ipsi, et Altissimo benedixit. Tunc B ambæ pariter ab beati viri sepulcrum itinere longo venerunt, laudantes et glorificantes Deum: deinde ad nos venientes, sic accidisse fidei suæ interposi- D tione firmaverunt.

fatua sana mente donatur

ANNOTATA G. H.

a *Locum hunc nusquam indicant Tabulæ, nisi sit* Somo *ad Padum.*

b Lauda *seu* Laus Pompeia *vulgo* Lodi, *distat* 8 p. m.

c Placentia *vero*, 28.

d Dertona, *vulgo* Tortona, *hic* Tordona, *distat Papia* 19 p. m. *circiter: sed in ejus diœcesi* Pesolum *notare omittunt Tabulæ.*

e Vercellæ *distant* p. m. 34.

f *Existimo hunc esse* B. Jacobum *seu* Jacobinum de Crepatorio, *Laicum Carmelitam, cujus corpus Vercellis sub altari vidimus; de quo late inter Prætermissos* 20 *Maji, ut referendo ad* 3 *Martii.*

g *Nescio an recte expressum nomen, et suspicor esse quod in tabula nominatur* Volpado, 15 p. m. *trans Padum, Derponæ propius.*

h *Fortassis legendum* Wido *nam* Idones *nullos hactenus nominatos legi vel audivi.*

i *Vulgo* Bra, *oppidum inter Albam et Fossanum, ad* 25 p. m. *ultra* Taurinum, *adeoque ad* 85 p. m. *distans Papia, ut infra merito dicantur mulieres venisse* E *itinere longo.*

DE B. MARIA OIGNIACENSI

IN NAMURCENSI BELGII DIŒCESI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

D. P.

§. *I. De ejus cultu, triplici Corporis elevatione et Reliquiis.*

AN. MCCXIII.

Corpus ex primæ sepulturæ loco elevatum

Oigniacense *Canonicorum Regularium monasterium, Ordinis Augustini vulgo* Oingnies *et* Oegnies *circa annum* MCXCII *fundatum ad Sabim fluvium in Gallo Brabantia; pari ferme quatuor milliarium intervallo distat Nivella et Namurco olim Leodiensis, nunc Namurcensis diœcesis. Haud procul ab hoc monasterio postremos vitæ annos Oigniaci egit, et anno* MCCXIII *in vigilia S. Ioannis Baptistæ ad Dominum migravit* B. Maria, *Nivellensis quidem ortu* C *sed a loco sepulturæ et cultus vulgo dicta* Oigniacensis. *Vita Scripta circa* MCCXVI *a* Jacobo de Vitriaco, *de quo mox, non indicat primæ sepulturæ locum, qui fortassis in communi ipsis Religiosis cœmeterio fuit; sive tamen ibi, sive in ipsa ecclesia condere eam visum tunc est; nova tamen ecclesia circa annum* MCCXXVI *consummata, invitatus ad eam dedicandam jam Episcopus Jacobus, primam fecit sacri corporis Translationem de qua pervetustum loci Chronicon, rudi idiomate Gallice scriptum, sic habet:* et antedictus Magister Jacobus de Vitriaco, qui erat Legatus Papæ Honorii, quando consecravit ecclesiam Oigniacensem, elevavit ossa Dominæ Mariæ Oigniacensis, et ea consecravit; et ex iis aliqua in dicta ecclesia deposuit in capsulis a se benedictis, cum aliis Sanctorum Reliquiis, et magnas Indulgentias concessit omnibus utriusque sexus, qui pio corde peregrinando visitarent sanctam illam feminam, et de suis facultatibus aliquid fabricæ ecclesiæ largirentur.

circa an. 1226

2 *Arnoldus Raissius, cum anno* 1636 *recudi faceret Cœnobiarchiam Oigniacensem, sive Antistitum Oigniacensium Catalogum, a Francisco Moscho editum seculo superiori; eidem adjunxit tum alia multa, tum imprimis Catalogum Reliquiarum, in quibus præcipuæ sunt* Costa integra Principis Apostolorum Petri, Mandibula inferior S. Barnabæ, Pars pedis S. Jacobi Majoris, Dens S. Andreæ Apostolorum, Dens S. Servati Tungrorum Episcopi, Ossiculum carne obtectum S. Blasii Episcopi Martyris, unde magna copia liquorem divinum manasse, referebat testis oculatus D. Simon tunc Prior; Junctura integra manus vel pedis S. Nicolai Ep. Myrensis, Junctura una pollicis S. Martini Turonensis. *Est autem credibile harum Reliquiarum plerasque ab ipsomet Jacobo loco isti collatas fuisse, et novis capsis sic conditas, ut* E *iisdem additæ sint particulæ minores de corpore* Dominæ Mariæ. *De ceteris autem ac potioribus ossibus loqui censendus est Joannes Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ubi ait, quod* Jacobus a Vitriaco Reliquias decenter reposuit in lapideum sarcophagum, quæ postea anno MCCCXXXIII decentius repositæ sunt ad latus ecclesiæ, *intra eumdem tamen lapideum sarcophagum, ubi in eodem easdem haberi* MDXCV *testatur prænominatus Franciscus Moschus, in Præfatione ad Historiam Vitriaci. Doctores vero Duaceni, per quos curata fuit anno* 1616 *altera Natalium Molani editio, adnotarunt, quod,* postquam illa scripsit Molanus, impetratum fuit a Sede Apostolica ut corpus in theca argentea altari superponeretur: quod factum est anno Domini MDCIX (*imo* VIII.) unde nunc singulis hebdomadis Sacrum cum cantu fit in ejus honore.

et particulæ cum aliis Reliquiis inclusæ

a Jacobo de Vitriaco;

in locum decentiorem translata an. 1333,

et an. 1608 *de licentia Pauli V.*

3 *Habemus hic triplicem translationem, primam, factam intra* XIII *a morte annum, per quamdam veluti canonizationem, eo tempore sufficere creditam, et forte non factam absque expresso Honorii Papæ III, consensu; cum verosimile sit, Legatum solitum per litteras reddere Pontifici rationem omnium præcipui momenti actorum suorum, nequaquam in hac parte defuisse officio. Secunda translati*

Credibile est primæ Translationis consensum fuisse Honorium 3,

secundæ Joannem 22;

A *translatio accidit,* Joanne XXII *apud Avenionem Cathedram Romanam tenente, Leodiensem vero* Joanne de Eppa, *qui sua monasteria Minoribus et Prædicatoribus Leodii, Huji autem Crucigeris fundavit, magnæ utique religionis Præsul : non est autem credibile eam Translationem factam esse aut sine ipso, aut ipsum, inconsulto Romano Pontifice tam prope in Galliis commorante, quidquam egisse. Ab hoc ergo tempore et ipsorum auctoritate assumptum crediderim, quod teste Molano,* extat in monasterio Oigniacensi Officium Ancillæ Christi Mariæ de Oignies ; cujus initium est ad primas Vesperas SOLENNI TRIPUDIO ; *eodemque spectare etiam Orationem, quam velut* in Liturgia recitari solitam *et ex Raissii Hierogazophylacio Belgico acceptam, in Annotata sua Henschenius retulit videlicet ex pag. ejus* 65, *hoc modo ;* Propitiare nobis quæsumus, Domine, indignis famulis tuis, per S. Mariæ Virginis tuæ Oigniacenæ, quæ in præsenti quiescit ecclesia, merita gloriosa; ut pia ejus intercessione ab omnibus protegamur adversis. *Addit Molanus quod præmemorati* Officii non est usus publicus, quia non est canonizata ; *Canonizatione scilicet illa solemni,* eademque de causa eam non vocant *Sanctam, sed Dominam.* DAME MARIE : in summo tamen B habetur honore, siquidem in Martyrologio legitur, Octavo idus Maji. Eodem die primus adventus Dominæ Mariæ ad nos, *de quo in Vita num.* 97.

et sub alterutro assumptum Officium vetus,

ac nomen cœptum Martyrologiis adscribi :

4 *Verum ille vulgatior usus* Dominam Mariam *appellandi non excludit titulum* Sanctæ *vel* Beatæ, *quem ipsi, scientibus nec prohibentibus Ordinariis, tributum ex prædictis probatur, necnon ex vetustis apud nos Martyrologiis* ad IX. Kal. Julii, *quorum primum S. Laurentii Leodiensis sic habet :* In territorio Nivellensi, villa Oignies, dormitio B. Mariæ d'Oignies, ancillæ Dei : cujus Vitam, relatu jucundam et variis virtutibus insignitam scripsit Jacobus de Vitriaco (*postea*) Episcopus Acconensis et S. R. E. Cardinalis. *Aliud Ecclesiæ S. Gudulæ Bruxellis :* Item Depositio B. Mariæ de Oignies in Brabantia, cujus Legendam Magister Jacobus de Vitriaco, postea Cardinalis descripsit. *Grevenus Carthusianus in suis ad Usuardum additionibus :* In diœcesi Leodiensi sanctæ memoriæ Mariæ de Oignies, cujus Vitam sanctissimam vir Deo dignus Jacobus de Vitriaco, Episcopus Tusculanus Cardinalis descripsit. *Denique Flóriarum MS. Sanctorum ejusdem vetustatis :* Natale B. Mariæ de Oniaco, cujus Vitam virtutibus plenam Jacobus de Vitriaco, Episcopus Tusculanus et Romanæ Curiæ C Cardinalis insigni stylo prosequitur. Hæc primo connubium castum subiit, in quo perfectissime vivens sic profecit, quod miraculis et revelationibus divinis meruit honorari. Sepulta est in monasterio de Oniaco juxta Nivellam, in diœcesi Leodiensi, anno salutis 1213, ætatis suæ anno 37. *Omitto recentiores Fastos : istos autem antiquiores produxi, quia apparet singulorum collectores, sua quemque phrasi usum post lectam Vitam, neque alterum scripsisse ex altero, sed secutos communem vulgatamque Brabantia tota famam eximiæ sanctitatis, et noti apud Oigniacum cultus, ob quem passim et* Sancta *et* Beata *nuncupabatur.*

novas autem Lectiones compositas,

5 *Jam quod ad Missæ Sacrificium et Officium attinet, ea licet Molano scribente in usu non fuerint ; existimo tamen haud diu ante Tridentinum Concilium desiisse usurpari : eoque facilius inductum fuisse Namurcensem Episcopum Joannem Davinum, propria suæ diœcesis Officia ordinantem, eaque imprimi facientem anno* MDCXIX, *ut iis inseri pateretur tres Lectiones proprias de ea pro secundo Nocturno ad ritum Breviarii reformati, cum collecta etiam nova hujusmodi :* Deus qui ancillæ tuæ B. Mariæ vitam angelicam tribuisti in via, ut inter Angelos eam sublevares in patria ; da nobis ejus imitatione tibi devote famulari in terris, et ejus interventione tecum gloriari in cœlis : D per D. N. J. C. *Hujus Collectæ ipsarumque Lectionum vel auctor vel saltem approbator primus censetur fuisse Davini decessor Episcopus Franciscus Buisseret ab anno* MDCII *ad* XIV, *quo est ad Archiepiscopatum Cameracensem translatus : idem scilicet qui (sicut in Gallia Christiana Sammarthani dicunt)* elevavit super altare corpus S. Mariæ Oigniacensis, *anno scilicet, ut supra dictum,* MDCVIII, *idque de Apostolicæ Sedis licentia. Atque hæc est tertia ultimaque Translatio, prioribus solennior, cujus Acta post Vitam ex impresso Gallico Latina dabimus : hic placeat prædictas Lectiones cognoscere, velut breve compendium Vitæ totius.*

AUCTORE D. P. *jussu ejusdem qui ultimus ossa relevavit.*

6 Maria Nivellis Brabantiæ oppido orta, ab ineunte ætate futuræ sanctitatis prodidit indicia non pauca, inter cetera assiduæ orationis exercitium in quo frequenter non somno, sed Angelicis choris sopita pernoctabat. Anno quinto decimo ætatis a parentibus contra voluntatem nuptui tradita, sponsum in castitatis ac pietatis studio incendit ; ut eum deinceps in sui casti propositi et vitæ institutione coadjutorem habere meruerit et socium : mutuo enim E consensu facultatibus in pauperes erogatis, in vicum oppido vicinum sese conferunt leprosis ministraturi. Tanta in ægrotos commiseratione afficiebatur, ut apud eos integras quandoque noctes duxerit insomnes : unde ut ejus merita plerisque corpore, pluribus vero animo male affectis medebantur, in blasphemiæ autem et desperationis spiritum gratia eminebat singulari. Ut vero orationum ejus efficaciam experti sunt homines ad subsidium : ita et dæmones ad tormentum; eorum enim laqueos aliis detegebat, et quod interdum precibus non poterat, addito jejunio vincebat.

In illis laudatur castum Mariæ connubium,

7 Porro abstinentia fuit admirabili carnium et vini abstemia, solas herbas et legumina, rarissime pisciculos et majori anni parte panem et aquam semel in die circa vesperum, eaque parcissime ad victum adhibebat : imo plures dies ultra naturæ vires inedia consumebat, postremo atque primo jejunii die nihilo citius labori apta. Jejunio vero ad corporis castigationem alia pietatis opera addebat magis admiranda quam imitanda ; pari caritate, pari vigilantia, pari solitudine et silentio : cujus adeo studiosa fuit, ut eo se illud ut maxime impetrasse divinitus cognoverit, quod ad cœlos citra purgatorii pœnas migraret. F

vigor vitæ,

8 Lacrymarum dono excelluit, idque aliis impetravit, prophetiæ insuper et septemplici spiritus dono illustris. At hominum qui ad eam confluebant frequentiam exosa, in Oigniacum locum sibi antea non notum, sed divinitus ostensum migravit, trimestre intervallum undecim refectionibus iisque parcissimis, postremum dimensa est. Quinquaginta vero et tres ultimos dies, solum Christi corpus esuriens cum ceterorum nausea protraxit: tandem morti proxima morbo quo afflicta fuerat, a Domino sublevata, et quasi miseriarum gurgite emersa, inter Sanctos illos quibus sana familiaris fuerat, inter Virginem Deiparam, cujus monitu sacrum oleum petiit et accepit inter ipsum quoque Christum, qui victoriæ suæ signum ad ejus pedes fixit; in cantica erupit viso pariter sed fugato communi generis humani hoste : et quasi victoriam canens in Christi adstantis manus, cantato alleluya et gratiis Deo Patri actis, spiritum commendavit et reddidit ipsa Dominici Præcursoris Vigilia, anno salutis supra millesimum ducentesimo tertio decimo ; ætatis vero circiter trigesimo sexto.

felix obitus.

§ II

A

AUCTORE D. P.

§. *II. De B. Mariæ imaginibus, Reliquiis et Professione.*

Imagines in altari et ecclesia Oigniaci,

Imago ejus, *inquit Molanus,* depicta est in altari et aliis in locis : et tumba in die Adventus atque obitus ornatur ; iisque diebus frequentior est ad memoriam ejus concursus. Sed et Parochi nonnulli Sacrificium Missæ de illa legerunt, absque tamen cantu, ne non canonizatam publice viderentur celebrare. *Hujusmodi imaginum duas habemus, et hac pagina repræsentamus; alteram vetustiorem et a Molano indicatam, stantis cum Rosario in manu et capite radiato, cum hac Epigraphe,* B. Maria de Oigniaco, ora pro nobis : *vultu autem apparet hic macilentiori, qualis ex multo jejunio fuit cum obiit. Alteram recentiorem et loco alterius nunc positam in altari quam anno* MDCXLII *famosus pictor Craiers Bruxellensis confecit, exhibens Mariam ante altare genuflexam sine radiis cum Christo superne eidem inter Angelos apparente; ipsam autem pinxit pleniori vultu formosioremque et quasi juvenculam, prout eam in Vita legerat a specie vultus commendari. Ego vivis coloribus expressum ectypon ultimæ illius nactus, ut gratificarer illustrissimo D. Trazegnies Præposito Nivellensi ipsius Beatæ devotissimo, solam ejus effigiem absque aliis parergis et radiatam inde sculpendam curavi, cui supradicta vetustior illa adjungi posset. Asseruit autem mihi D. Joannes Chrysostomus de Monpleinchamp Orator Regius Bruxellis novissimam istam similiorem videri ei, quam ipse Nivellis viderit pictam pro matrimonii annis in habitu seculari cum peplo Brabantico nigro,* Hukam *vulgo vocant.*

una macilentiori vultu,

altera pleniori et formosissimo

B

D

10 *Idem D. de Monpleinchamp nobis suggessit, adeo constanti traditione Nivellis teneri quod omnes oppidi, illius puellas venustate vultus, totiusque corporis habitu longissime superarit* Maria, *saltem quoad Nivellis vixit : et quando ibi pictam cum huka putamus, ut quoties aliquam Nivellenses volunt a singulari pulchritudine commendare, vulgo dicant esse* alteram Mariam Oigniacensem ; *imo etiam nunc unam istic speciosissimam vix alio nomine appellari quam isto, quia tam perfecte refert lineamenta vultus expressa in icone supra domum Mariæ natalem posita : quapropter operæ pretium censuissem etiam hujus, quam primam omnium fuisse puto, ectypon dare si pictorem commodum nactus fuissem. Quod ad habitum attinet, ea Oigniaci usa est Sancta cum qua eam suæ picturæ repræsentant juxta historiam Vitæ num.* 37. tunica lanea alba cum ejusdem coloris simplici pallio : *tali autem etiam communiter usas eas quibuscum ibi vixit Beginas, non facile potest definiri cum eæ a seculis aliquot esse desierint,* nisi quod supra quosdam sepulcrales lapides valde vetustos appareant quædam nostræ Sanctæ, quoad vestitum consimiles, *ut scribit prælaudatus loci Prior.*

juxta traditionem Nivellensium

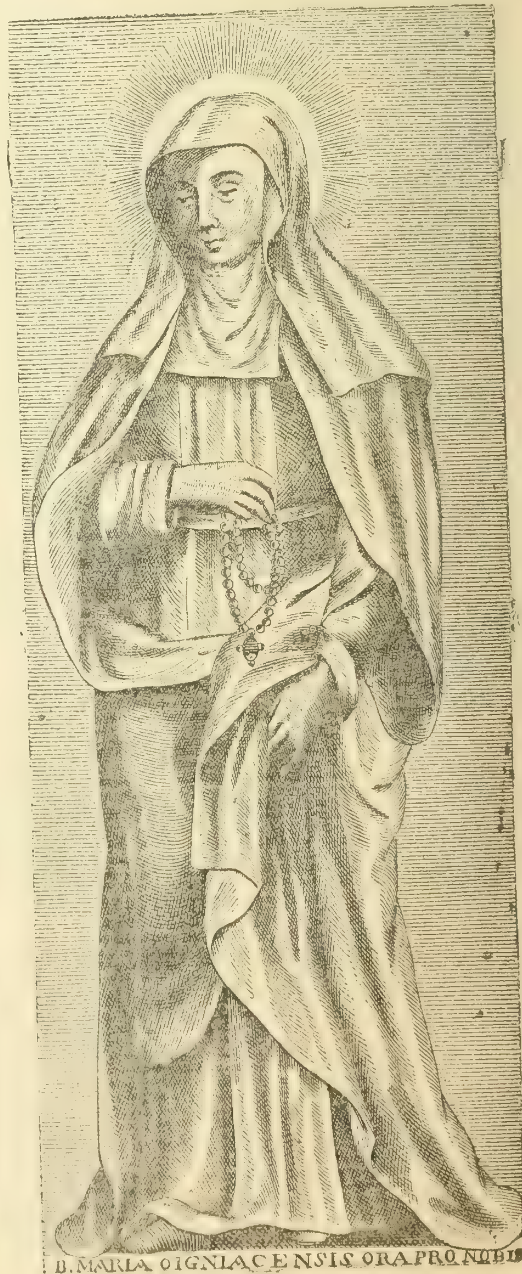
et prototypon vetustius Nivellis.

E

11 *Ab imaginibus transeo ad Reliquias* Mariæ, *a quibus initium sumit præcitatus earum* Catalogus, quæ in Gynæceo Oigniacensi pie religioseque servantur. Catalogus, *hoc modo* ; In feretro argenteo industrie elaborato, corpus gloriosissimæ Mariæ de Wilebrouk, Oigniacensis vulgo dictæ, virginis et conjugatæ. Laneum indusium ejusdem, laboranti-

Indusium ad parturientes ferri solitum,

B. MARIA OIGNIACENSIS ORA PRO NOBIS

A bus in partu singulare remedium : item culter ejusdem, et pars scipionis quo imbecilles artus sustentabat. *Ita ille an.* 1636 *iisdem verbis quibus ante octennium usus fuerat in suo Hierogazophilacio Belgico pag.* 383; *non autem sub titulo* Gynæcei Oigniacensis, *sed* Oigniaci ad Sabim in S. Nicolai Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini, *cujus diversitatis non aliam capio rationem, quam quod posteriori loco priorem correxerit edoctus nullum Oigniaci Beginasium superesse.*

cultellus, et pars scipionis,

12 *Molanus quoad* indusium, *prævivit Raissio ita scribens :* Invocatur *Maria* a laborantibus in partu, quæ per indusium ejus laneum sæpe liberantur : item a febricitantibus, quibus ex sacri corporis Reliquiis articulus argento inclusus osculandus porrigitur. *Hunc de Sacro corpore decerpserat Magister Jacobus, quando illud primum componebat ad sepulturam, et semper secum religiose gestabat suspensum de collo, ut legitur in supplemento Vitæ num.* 16; *ubi etiam narratur, quantum inde bonum obvenerit Hugoni Cardinali Ostiensi, postea Gregorio Papæ IX; ut vix dubitari possit, quin hic factus Pontifex, et Jacobum Cardinalem creatum apud se retinens, aliquid adjecerit ad cultum, a Jacobo post corporis elevationem primam* B *velut a sui decessoris Legato institutum; licet certi nihil de eo reperiam.*

Articulus febricitantibus salutaris,

et Hugoni Card. postea Gregorio 9.

13 *Restat examinandus titulus* Virginis, *quem ei Collecta tribuit num.* 3 *præposita, et pro quo manu tenendo, atque etiam in Romanum Martyrologium referendo atque facultate obtinenda recitandi Officium et Missam, eo quo solet de Virginibus ritu, supplicandum censuerunt Oigniacenses, postquam emanasset sacræ Congregationis Decretum, prohibens Officium ac Missam de iis, quorum nomina non sunt Romano Martyrologio inscripta. Ea scilicet occasione pro festo translationis* XII *Octobris conceptæ sunt tres novæ prolixioresque Lectiones, Sacræ Congregationi proponendæ, in quarum prima hæc dicuntur :* Quatuordecim annos nata, compellentibus parentibus, conjugii quidem jugum subiit; sed eo potissimum animo, ut iniquiori eorum censuræ et imperiis subducta virtutis studium decurreret..... Maritum latebant duræ ejus exercitationes *(quibus noctu vacabat, alio scilicet thoro utens,)* sed virtutum emicans splendor diu latere non potuit; unde sanctæ conjugis secutus propositum, et saniora ejus probans consilia, thorum uterque servantes immaculatum, continentem et pæne Angelicam iniere C vitam.

In veteri Collecta appellatur Virgo,

14 *Nomen marito* Joannes *fuit, quem cum* Maria *diu continenter vixisse, indubitatum facit hujus Vita : quod autem matrimonio omnino numquam usus ille fuerit, ne primis quidem diebus, nec Auctor harum novissimarum Lectionum expresse ausus est asserere, nec aliquis, nunc certo possit (ut puto) definire. Fieri tamen potest, ut* Maria, *S. Anastasiam imitata, variis prætextibus evitarit conjugalis debiti solutionem, donec* non multo sic exacto tempore, *ut dicitur num.* 13; respexit Dominus humilitatem Ancillæ suæ, exaudivitque lacrymas supplicantis; *dum,* quam prius habuit Joannes ut uxorem, inspiratus est ut Mariam haberet commendatam. *Dici enim potest* ut uxorem habuisse, *etiamsi ea necdum uti cœpisset, quamdiu utendi habuit voluntatem, aut continentiæ propositum necdum voto firmasset; sicut S. Elzeario contigit, non nisi post* XV *annos virginalis sui matrimonii adducto ad tale votum nuncupandum. Potest etiam illibatam* Mariæ *virginitatem (ipsa secretum istud sibi servante) ignoravisse Vitæ scriptor; vel mariti superstitis verecundæ humilitati condonasse, ne ipsum proderet. Denique mortuo Joanne, non solum post Vitam, sed etiam post supplementum scriptum, potuit ejusdem secreti conscius Ægidius Prior, Sanctæ familiarissimus, id extulisse in lucem, ad commendationem utriusque; et titulo* Virginis *usus*

et talem verosimile est etiam post nuptias mansisse,

licet dicat Vita id non expresse,

Junii T. V

in componenda Collecta illa; nec enim absimilis vero conjectura est, hunc fuisse auctorem Officii, in spem Canonizationis impetrandæ vel ad usum privatæ devotionis compositi. D

AUCTORE D. P.

15 *Scio Chronici Andrensis Auctorem, tomo* 9 *Spicilegii Acheriani, hoc in quo versamur seculo* XIII *scribentem, excusare suorum opinionem* de S. Rictrude, Marchionensi vidua *et quatuor liberorum Sanctorum matre, quasi hujus corpus habeant atque colant, diverso licet die, sub nomine* S. Rotrudis Virginis; *dicendo titulum* Virginis *suæ assertioni non repugnare, quia quæ* secundas nuptias sprevit, ad vitam cœlibem se omnino transtulit, in sancto viduitatis proposito vitæ residuum feliciter explevit, virginitatis merito non carebit. *Sed absit ut Oigniacenses eo deflexisse credam quamdiu tituli istius veritas aliter salvari* Mariæ *potest. Eo tamen abstinere in fronte hujus Commentarii malo, sicut et titulo* Beghinæ, *quem ei adscribere videtur Auctor supplementi ad Vitam, æque coævus, cum num.* 25 *dicit, Jacobum a Vitriaco gloriosiorem apparuisse Belgis,* amplissimæ civitatis in transmarinis partibus sponte sua dimittendo dominium, ex Orientalibus copiis factum pauperem, et in humili loco de Oignies, inter oves Beghinarum, requiem eligendo; *quam possit Romanis esse, jam factus Episcopus Cardinalis. Licet enim hoc spectet secundam Jacobi commorationem Oigniaci, post Acconensem Episcopatum Honorii III permissu abdicatum, mortua jam pridem* Maria : *cum tamen ipsa, quam patria sua pictam servat cum huka, id est, matronarum Brabanticarum peplo laneo nigro; non solum Oigniaci pingatur, sed etiam in vita num.* 72 *legatur* velo candido, *lineo scilicet,* ex more *Beghinarum, tecta caput; credi potest harum institutum, nullis solennibus votis adstrictum, amplexa fuisse, statim atque Oigniacum venisset.*

et diuturnæ continentiæ forte tribui is titulus possit,

item quod Oigniaci facta sit Beghina, E

16 *Neque magnopere obest, quod in eadem Vita num.* 37 *dicatur, super* sacco cilicino aspero *solum habuisse* tunicam laneam albam cum ejusdem coloris simplici pallio, *nostræ autem* Beghinæ *utrumque habeant nigrum; nihil enim vetat eas, quæ sub directione Canonicorum Regularium vivebant, ubi hi colore utebantur albo (uti etiam nunc utuntur Oigniaci) ipsas quoque eo usas fuisse. Multo autem minus obesse potest, quod Beghinæ Oigniacenses, intelligantur ex supplemento num.* 10 *una in domo, communi mensa usæ cum matre Prioris Ægidii veluti Superiore; Maria autem videatur cum una ancillula solitaria vixisse. Nam nostratium quoque Beghinarum usus hodiernus habet, ut vel uno in contubernio plures aut pauciores simul; multæ etiam, præsertim honestiores et seniores, seorsim domum cum ministrante sibi famula habeant.* F

habitu candido ibi usa.

§. III. *De vita ejusque scriptore, deque Auctore Supplementi.*

Jacobus de Vitriaco, *natus Argentolii ad Sequanam in diœcesi Parisiensi fama et sanctitate* B. Mariæ Oigniacensis *allectus, relictis studiis Theologicis et urbe Parisiensi, venit* Oigniacum; *adhærensque ipsi Beatæ, ejusdem instinctu et adhortatione vitam monasticam inter Canonicos Regulares professus est; magnæ vir scientiæ ac prudentiæ. Hic illustria* Mariæ *gesta duobus libris scripsit rogatu Fulconis Episcopi Tolosani, qui anno* MCCXII *urbe sua pulsus, extremum decumbentem visitarat; et adhuc in Belgio vel Parisiis morabatur, auxilia solicitans. Scripsit autem Jacobus ut in pluribus testis oculatus (nam et morti ejus præsens adfuit) ita et fide dignissimus in aliis, quæ ab ipsa* Maria *aut personis ipsi ac sibi notissimis acceperat. Scripsit etiam Jacobus* eleganti *satis* sermone, *ut loquitur Cantipratanus in Vita S. Lutgardis lib.* 3 *cap.* 14 *prout ea tempora ferebant, nec alio quam quo exaravit libros Historiæ Orientalis et Occidentalis; ut mirum sit quod*

Vita a Jacobo de Vitriaco Scripta,

libris 2,

69 *Laurentius*

A *Laurentius Surius necessarium crediderit* stylum hinc inde, propter eruditos lectores, nonnihil expolire.

AUCTORE D. P.

qui ex MSS. dantur,

18 *Henschenius eam Vitam reliquit dandam primogenia phrasi, ex variis MSS. scilicet aliquo nostro, quod olim pertinuit ad Cornelium Duynium Amstelodamensem, alio monasterii Rubeæ-vallis Canonicorum Regularium prope Bruxellas, tertioque per Autbertum Miræum, in antiquitate potissimum Belgica et monastica scientissimum nobis communicato. Sic autem præparatam ab Henschenio Vitam, Notisque nonnullis illustratam; contuli ego cum ipsiusmet Oigniacensis monasterii manuscripto annorum plusquam ducentorum communicato mihi per prælaudatum Priorem hodiernum (sicut illud in prima fronte legitur)* commodatum R. P. Felici Lenglet anno 1636, *de ipsa Sancta dicturo vel scripturo. Eamdem Vitam, non tamen verbotenus, olim inseruerunt suis operibus Vincentius Bellovacensis, lib.* 30 *Speculi historialis cap.* 10, *et* 30 *sequentibus; et S. Antoninus, par.* 3 *tit.* 19 *cap.* 12 *quos secuti sunt posteriores alii.*

cum Supplemento Fr. Nicolai Cantipratani,

19 *Isti* Jacobi de Vitriaco *lucubrationi digestæ in duos libros non tres ut putavit Trithemius, subjungimus Supplementum ex MS. Rubeæ-vallis, collato cum editione Arnoldi Rayssii : qui inter Peristromata Sanctorum, edita Duaci anno* 1630, *ac rursus post Cœnobio-* B *graphiam ac Lipsanographiam præmemoratas anno* 1636, *progreditur sub hoc titulo :* Sequuntur quædam gesta admirabilis Deoque dilectæ Mariæ de Willambrouk, alias dicta de Oignies, quæ gessit tam in Vita quam post mortem : quæ quidem omissa sunt in Vita ejus, conscripta a Reverendo viro Domino Jacobo de Vitriaco, Acconensi, postea Tusculano Episcopo, Sedisque Apostolicæ Cardinali; postmodum autem suppleta ac completa a venerabili ac devoto religioso Fratre N. Regulari Canonico monasterii Cantipratensis. *Hæc sive ita seculo* XIII *scripta fuerunt, sive sint ipsius editoris Rayssii; dubitare non possumus quin littera* N *non tantum in genere, quomodo nunc plerumque, sed in individuo indicet nomen scriptoris, puta* Nicolai : *cum in Prooemio ipsemet id faciat, ex more sui seculi, adeoque nulla ratione hic potest (sicut Molano, Moscho et Oldoino visum) intelligi* Thomas Cantipratanus *ex eo monasterio postea transgressus ad Ordinem Prædicatorum, licet hic in suo libro* 2 *Apiarii cap.* 54 *num.* 18 *quædam verbotenus inde descripserit.*

non Thomæ,

20 *Scripta fuit Vita paucis post mortem* Mariæ *annis cum adhuc in Galliis versaretur Auctor, Cru-* C *cem contra Albigenses prædicans, priusquam proficisceretur in Palæstinam, quod factum videtur circa annum* MCCXVII. *Supplementum compositum est rogatu* Fr. Ægidii de Walcuria, primi Prioris, *et finit cum allocutione ad* Jacobum, *jam* Episcopum et Cardinalem Tusculanum, *ut ad pristinam humilitatem Oigniacum redeat, contempta Romanæ Curiæ gloria, in qua ejus ad prædicandum zelus velut mortuus torpebat, qui posset in diœcesi Leodiensi utilissime exerceri. Atqui obiit hic (ut mox probabo)* I *Maji anno* MCCXL; *Ægidius autem dicitur defunctus cum annis* XLI *rexisset domum Oigniacensem, fundari cœptam juxta loci traditiones anno circiter* MCXCII, a tribus fratribus, *inquit Fisen in Historia Leodiensis Ecclesiæ ad istum annum,* Henrico, Ægidio, et Joanne : quibus alter se adjunxit Ægidius, fortunis suis omnibus eodem collatis. Cumque et divinorum cognitione et vitæ exemplo eminere videretur, novellæ familiæ præpositus est, cum Prioris dignitate. *Hinc in Catalogo Priorum, qui apud eumdem Fisen extat in Floribus Ecclesiæ Leodiensis ad* V *Januarii, collectus a Francisco Moscho sub finem seculi* XVI, *mors Ægidii ponitur ad annum* MCCXXXIII. *Sed uti nihil cogit credere,* Ægidium a Walcuria, *ipsis primis novæ molitionis initiis adfuisse, multo minus rebus necdum plene constitutis ordinatum Priorem; ita nihil peccaturi vide-* D *mur, annis aliquot differendo initium Prioratus, adeoque et finem ; ut sic statuamus non multo citius Ægidium quam Jacobum obiisse. Ut autem ita statuamus cogit Auctor Supplementi, cum num.* 25 *sic loquitur :* Gallia sine pompa Cardinalem inglorium numquam : Hispania autem unum (et hoc recenter, ut audio) ante annos tres meruit.

scripto ante an. 1240

elapsis tribus annis a promotione S. Raymundi Nonnati ad Cardinalatum

21 *Verte et inverte omnia, nullum invenies, de quo id verifices, præter* S. Raymundum Nonnatum, de Mercede Redemptionis captivorum ; *et hic in Lectionibus Officii sub Alexandro VII probatis pro* XXXI Augusti, *obiisse dicitur* ultima Dominica Augusti anno MCCXL : *sed ita vixerit, non solum post Ægidium, verum etiam post Jacobum prædictos : nec habebitur concursus Dominicæ et diei ultimæ Augusti, qui videtur ex Ordinis perpetua traditione servandus. Invenitur autem is concursus annis Christi* MCCXXXI *et* XXXV : *et Panvinius quoque tertiam Cardinalium creationem affigens anno* XXXIV, *per solam litteram* R *designat quemdam, Ciacconio genuino præteritum, eumque Arnoldus Wion lib.* I *cap.* 87 S. Raymundum *esse opinatur, qui probationem sui Ordinis ab eodem Pontifice impetrarat anno* MCCXXX. *Hinc tertio profectus in Africam Sanctus obses denique mansit, octo continuis mensibus excarnificatus ; redemptus autem, et miraculis clarus ; ideoque Cardinalis creatus absens, dum Romam vocatus in viam se dat, Cardonæ infirmatus obiit. Hunc vero mortem nullo alio fundamento differri invenio, quam quod recentiores scriptores Raymundi promotionem Creatione quarta factam conjectent, cui Ciacconius annum* MCCXXXVII, *Panvinius eo accuratior* MCCXL *adscribunt. Sic autem supplementum, de quo agimus, compositum esset anno* MCCXXXVIII ; *et Ægidius post eum annum superstes Prior electus fuisset vix septem vel octo post prima domus initia annis ; paucioribus vero si liceret credere, quod* S. Raymundus *obierit anno* MCCXXXI ; *sic ut duo ejus itinera in Africam præcesserint Ordinis confirmationem, ultimum immediate sit secutum, unde post octo menses regressus, et mox nominatus Cardinalis, obierit* XXXI *Augusti, ad quem diem plenius hæc discutientur.*

quæ videtur facta an. 1234 E

vel 1230.

Appendix de ipso Jacobo scriptore,

22 *Vitæ ac Supplemento prædictis, ea fide ac certitudine scriptis, ut fidelius ac certius nihil optari possit, subjungimus Appendicem de ipsomet* Jacobo a Vitriaco, *ex MS. Rubeæ-vallis, continentem aliqua Vitæ gesta. Pro hac invenitur in MS. Oigniacensi Appendix altera, ex Vita S. Lutgardis lib.* 3 *num.* 5 *et* 8, *sub iisdem sub quibus istic leguntur titulis ; non ta-* F *men tamquam pars Supplementi, per Capita* XXIII *deducti, quorum numerum illa duo addita augere debuissent, si Supplementi Auctor huic ea addita voluisset. Non potuit autem voluisse, nisi annis circiter viginti post primam scriptionem : quia Vita illa a Cantipratano scripta post mortem Sanctæ, anno* MCCXLVI *defunctæ, non fuit recognita et interpolata nisi post annum* MCCLIV, *fortassse nec ante annum* LX *istius seculi : scripta autem est Appendix ex Vita jam interpolata, ut apparet. Verum si scripsit illam Appendicem iste vel alius quispiam, nec ipsi Sanctæ nec Cantipratano coævus, sed multo posterior qui seculo* XIV *vel* XV *codicem exaravit (non enim majorem quam seculorum duorum ætatem præfert character quo scriptus est) alterius multo posterioris sunt prima verba, in Vita S. Lutgardis nusquam reperienda, sic incipientis,* Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo quadragesimo tertio .... Jacobus de Vitriaco .... ab hoc seculo migravit. *Hunc tamen annum, imo* 1244, *scripsit Andreas Hojus, Doctor Duacenus in Vita Jacobi ad Franciscum Moschum, sicut ipsam hic præfixit ipsius Historiæ Duaci editæ anno* 1597. *In similem errorem videtur impegisse Ciacconius, licet in prima ejus editione (præter Auctoris mentem)*

qui in alia Appendice, ex Vita S. Lutgardis,

male dicitur obiisse anno 1243,

ab aliis 1244,

A *mentem) notatus legatur annus* 1240. *Quomodo enim credendus non est posteriorem aliquem numerum notatum voluisse, qui* Jacobum *recenset inter Cardinales anno* MCCXLI *præsentes Electioni Cœlestini IV. Et hoc animadverso, Recognitores operis substituerunt numerum* 1244, *imo Oldoinus noster etiam Creationi Innocentii IV, factæ anno* MCCXLIII, X *Kal. Octobris intervenire* Jacobum, *veluti per oblivionem a Ciacconio hic omissum, quia id consequens esse videbat ex numero, perperam quidem notato ante historiam, sed quem verum citra discussionem credebat.*

cum is evidenter probetur obiisse 23 *Albericus Monachus trium Fontium, tunc vivens ac scribens (cujus diu requisitum Chronicon tandem reperit et redemit amicus noster Jacobus Baro le Roy) ex illoque Auctor Magni Chronici Belgici, ad annum salutis* MCCXL, *Gregorii Papæ ultimum, sic et verius habet :* Item anno prænotato, Magister Jacobus de Vitriaco, quondam Episcopus Acconensis, tunc Cardinalis Tusculanensis, Kalendis Maji Romæ obiit : cujus ossa, post aliquantum temporis, translata apud Oignies Leodiensis diœcesis, et ibi honorifice tumulata sunt. *Certe ipsemet Gregorius, in Epistola eodem anno data* XII *Maji, de Tusculanensi Hierosolymitanis legato agens, vocat eum* bonæ memoriæ ; *et Vita S. Ludgardis, edita* XVI *Junii, lib.* 3 *num.* 5, *in-* B *an.* 1240. *telligitur illa vidisse animam defuncti, quarto post die in cœlum ferri,* sub eodem *fere tempore, quo illa inchoaverat ultimum vitæ et jejunii septennium, mortua anno* MCCXLVI. *Post hanc tamen Appendicem aliquid additur, sed absque titulo, ex vetustiori Auctore, scribente ex ore Conradi Abbatis Villariensis ab anno* MCCIX *ad* MCCXIV *postea Cisterciensium Generalis, ac denique Cardinalis usque ad annum* MCCXXVII, *quo obiit.*

VITA

Per Jacobum de Vitriaco tunc Canon. Regul. postea Acconen. Episcopum, ac denique Card. Tusculanum.

Ex variis Codicibus MSS.

PROLOGUS

Ad Fulconem Episcopum Tolosanum

C *De sanctitate præclara plurium feminarum diœcesis Leodiensis, quarum unius dumtaxat Vita scribitur.*

Præcepit Dominus discipulis suis, ut colligerent fragmenta ne perirent. Quid est fragmenta post *Joan. 6, 12* cœnam colligere, nisi Sanctorum exempla post mortem ad memoriam revocare, ut cophini impleantur ; id est pauperes et parvuli exemplis Patrum reficiantur ? Nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa Dominorum suorum. Unde quondam sancti Patres de talento sibi commisso, districti judicis *Matth. 15, 27* *Exemplo Sanctorum patrum* sententiam semper præ oculis habentes, ad utilitatem sequentium, virtutes et opera Sanctorum præcedentium redegerunt in scriptum, ut infirmorum fidem roborarent, indoctos instruerent, pigros incitarent, devotos ad imitationem provocarent, rebelles et infideles confutarent. Inter quos, ut omittam de aliis innumeris, intueamur sanctum Patrem *a* Hieronymum, quanto labore Vitas Patrum *a Hieronymi* Ægyptiorum didicerit, quanta diligentia memoriter retinuerit, quanta utilitate legentium scripto commendaverit, ex variis locis ligna colligens, ut in *et Gregorii scribit* altari Domini ignis materiam ministraret. Nec minori forte studio citharista Domini, organum Spiritus sancti, *b* B. Gregorius, virtutes et exempla sanctorum Patrum Italiæ in uno Dialogi volumine D redegit ; quasi colligens cineres, post multorum *A. JAC. VITRI. EX MSS.* sacrificia in loco mundo reponendos, id est in puris mentibus fidelium reservandos, ut variis Sanctorum exemplis, quasi calceamentis comedentium Agnum Paschalem, pedes munirentur, et qui nudis et duris funibus *c* præceptorum, si soli essent, forsitan læderentur ; adjunctis pannis veteribus, id est veterum Patrum operibus, facilius de lacu cum Jeremia traherentur. Multi enim incitantur exemplis, qui non moventur præceptis. *e*

2 Unde cum sanctus et venerabilis Pater, Ecclesiæ Tolosanæ Episcopus, a civitate sua ab hære- *excitatus Tolosano Episcopo,* ticis depulsus, ad partes Galliæ petiturus auxilium contra inimicos fidei devenisset, et tandem usque in Episcopatum Leodii, quasi tractus odore et fama quorumdam, Deo in vera humilitate militantium, descendisset ; non cessabat admirari fidem et devotionem, maxime sanctarum mulierum, quæ summo desiderio et reverentia Christi Ecclesiam et sanctæ Ecclesiæ Sacramenta venerabantur : quæ in partibus suis fere ab omnibus vel penitus abjiciebantur, vel parvipendebantur ; valdeque desiderabat ut quædam quæ vidit et audivit, ne perirent, tamquam fragmenta colligerentur. Scis etenim Pater sancte, Pastor Tolosane, imo totius ecclesiæ Christi, in diebus nostris *admiratur virtutem Leodiensium,* columna fortitudinis (ad te enim mihi sermo est, quo præcipiente et de negligentia me redarguente, E præsens opusculum ausus sum attentare) nosti, inquam, quod cum venires ad partes nostras, jam tibi visum est esse quasi in terra promissionis. Te enim narrante audivi, quod reliqueras Ægyptum in partibus tuis, et transiens per desertum, terram promissionis in partibus Leodii invenisti. Cum enim in partibus tuis, multos de partibus nostris Cruce signatos, contra hæreticos fide ferventes, in tribulatione miram patientiam habentes, in operibus misericordiæ abundantes, cognovisses ; imo (sicut mihi dixisti) quasdam mulieres magis pro uno veniali lugentes, quam homines in partibus tuis pro mille mortalibus, mirareris ; veniens ad partes nostras, sicut audivisti, sic vidisti, et imo plusquam audivisti ; itaque vix posses credere, nisi fide oculata per experientiam cognovisses.

3 Vidisti enim (et gavisus es) in hortis liliorum Domini multas sanctarum Virginum in diversis locis catervas, quæ spretis pro Christo carnalibus illecebris, contemptis etiam amore regni cœlestis F hujus mundi divitiis, in paupertate et humilitate *potissimum Virginum,* Sponso cœlesti adhærentes, labore manuum tenuem victum quærebant, licet parentes earum multis divitiis abundarent. Ipsæ tamen obliviscentes populum suum et domum patris sui, malebant angustias et paupertatem sustinere, quam male acquisitis divitiis abundare, vel inter pomposos seculares cum periculo remanere. Vidisti (et gavisus es) sanctas et Deo servientes matronas, quanto zelo juvencularum pudicitiam conservarent, et eas in honesto proposito, ut solum cœlestem Sponsum desiderarent, salutaribus monitis instruerent. Ipsæ etiam viduæ in jejuniis et orationibus, in vigiliis et labore *viduarum,* manuum, in lacrymis et obsecrationibus, Domino servientes, sicut maritis suis prius placere nitebantur in carne, imo ita amplius Sponso cœlesti placere studebant in spiritu ; frequenter ad memoriam revocantes illud Apostoli : Vidua, quæ in deliciis vivit, mortua est : et quod sanctæ viduæ, quæ Sanc- *1 Tim. 5, c* ctorum necessitatibus communicant, quæ pedes pauperum lavant, quæ hospitalitatem sectantur, quæ operibus misericordiæ insistunt, fructum sexagesimum promerentur. Vidisti (et gavisus es) sanctas *et matronarum conjugatarum,* etiam mulieres, in matrimonio Domino servientes devote, filios suos in timore Dei erudientes, honestas nuptias

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A nuptias et thorum immaculatum custodientes, et ad tempus orationi vacantes, et post in idipsum cum timore Dei revertentes, ne tentarentur a Satana: multæ enim ex maritorum consensu a liciti amplexibus abstinentes, cælibem, et vere Angelicam vitam ducentes, tanto majori corona dignæ sunt, quanto in igne positæ non arserunt.

et detestato eis detrahentes;

4 Vidisti etiam et admiratus es, imo valde detestatus, quosdam impudicos et totius religionis inimicos homines, prædictarum mulierum religionem malitiose infamantes, et canina rabie contra mores sibi contrarios oblatrantes: et cum non haberent amplius quod facerent, nova nomina contra eos fingebant, sicut Judæi Christum Samaritanum et Christianos Galilæos appellabant. Nec mirum: Ægyptii enim abominabantur oves: et homines tenebrosi et malitiosi innocentium simplicitatem derident, inter potus et epulas, inter ebrietates et crapulas vitam abstinentium lacerantes. Unde cum quidam Sanctus adhuc, de S. Bernardi Monachis in Abbatia, quæ dicitur *d* Alna, Domino militaret, et ex simplicitate dubitaret, cujusmodi essent homines et mulieres, qui quibusdam novis nominibus a malitiosis appellarentur; hujusmodi responsum in oratione accepit

quæ interim erant stabiles in fide,

d

B a Spiritu sancto: Invenientur in fide stabiles et in operibus efficaces. Ex tunc senex ille tanta dilectione illis adhæsit, quod non poterat sustinere, quod aliquis coram se malum diceret de eis. Ipsæ autem mirabili patientia opprobria sustinuerunt et persecutiones, frequenter ad memoriam reducentes illud Evangelicum; Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Et iterum: Non est servus major Domino suo: si me persecuti sunt, et vos persequentur.

patientes in persecutionibus:

Joan. 15

5 Sed quoniam scriptum est, A fructibus eorum cognoscetis eos, quæ vere Deo adhæserint, in *e* vastatione civitatis Leodiensis satis compertum est. Quæ enim ad ecclesias confugere non poterant, in fluvium se projiciebant, magis eligentes mori, quam damnum castitatis incurrere. Quædam etiam in stercorarias sentinas prosilientes, malebant extingui fœtore quam spoliari virginitate. Ita tamen clemens Sponsus dignatus est Sponsis suis providere, quod in tanta multitudine non est inventa aliqua, quæ mortem corporis vel detrimentum incurreret castitatis. Cum autem una sanctarum mulierum periculose laboraret in flumine, duo ex hostibus cum navicula ad eam venientes, eam in navim traxerunt,

Matth. 7

e

et in vastatione Leodiensi eligentes mori potius quam violari,

a Deo conservabantur:

C ut ei turpiter commiscerentur. Sed quid egit casta inter leones, agna inter lupos, columba inter accipitres? Maluit iterum fluvio submergi, quam corrumpi: a navi prosilivit inter undas: cumque navis ex impetu salientis mergeretur, simul illi duo mersi perierunt, illa autem per gratiam Dei, sine damno corporis et animæ, obsequente fluvio ad ripam pervenit. Mirandis plus miranda succedunt. Cum diuturna et intolerabilis *f* fames, per triennium, in regno Franciæ et in magna imperii parte adeo invaluisset, ut homines et mulieres passim per villas et agros fame morerentur; illi etiam, qui prius divites fuerant, publice mendicare et fame perire cogerentur; non est inventa in tanta multitudine sanctarum mulierum, in toto Leodiensi Episcopatu, licet prius omnia pro Christo reliquissent, aliqua, quæ vel fame moreretur, vel publice mendicare cogeretur. Sed jam ad personas singulares et singularia miracula descendamus. Testem invoco sanctitatem tuam; oculis enim tuis vidisti mirabilem Dei operationem, et in diversis personis divisiones gratiarum. *g*

f

item in diuturna fame,

g

earumque alicui peccata occulta revelabantur:

6 Aliqua enim a Domino, te certissime probante, tantam gratiam accepit, ut peccata hominum, quæ per veram Confessionem tecta non erant, in mul-

D tis personis perciperet: et dum multis peccata occulta nuntiaret, multos ad Confessionem invitans, causa salutis eorum post Deum extitit. Aliquas etiam vidisti mulieres, tam speciali et mirabili in Deum amoris affectione resolutas, ut præ desiderio languerent, nec a lecto per multos annos, nisi raro surgere possent; nullam aliam causam infirmitatis habentes nisi illum, cujus desiderio animæ eorum liquefactæ, cum Domino suaviter quiescentes, quanto spiritu confortabantur, tanto corpore infirmabantur; clamantes corde, licet aliud præ verecundia ore dissimularent, Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Alicujus etiam mirabiliter et sensibiliter, dum anima præ amoris magnitudine liquefieret, genæ corporales attenuatæ resolvebantur. Multis etiam ex favo spiritualis dulcedinis in corde, redundabat mellis sapor sensibiliter in ore, dulces lacrymas eliciens, et mentem in devotione conservans. Quædam autem tantam lacrymarum gratiam perceperat, ut quoties Deus erat in corde per cogitationem, lacrymarum rivulus ab oculis fluebat per devotionem, ita ut lacrymarum vestigia in genis ex consuetudine fluendi apparerent; E

aliæ amore languebant

Cant. 2

aut spirituali gustu abundabant

et lacrymarum copia

quæ tamen caput non evacuabant, sed quadam plenitudine mentem refovebant, spiritum suavi unctione dulcorabant, corpus etiam mirabiliter recreabant, et Sancto fluminis impetu totam Dei Civitatem lætificabant.

7 Aliæ vero extra se tanta spiritus ebrietate rapiebantur, quod in illo sancto silentio fere per totum diem quiescentes, dum esset Rex in accubitu suo, non erat eis vox neque sensus ad aliqua exteriora; pax enim Dei ita exuperabat et sepeliebat sensus earum, quod ad nullum clamorem evigilare poterant; nullam penitus læsionem corporalem, etiamsi vehementer pungerentur, sentirent. Aliquam vidi, quæ fere triginta annis a Sponso suo tanto zelo in claustro custodiebatur, quod extra claustrum nullus ei posset esse egressus, etiamsi mille homines eam per manus trahere niterentur. Multoties enim exire conabatur, quibusdam etiam eam trahentibus: sed frustra, quia citius rumperetur. Vidi aliam, quæ dum extra se frequenter quinque et viginti vicibus in die raperetur; quæ etiam me præsente plusquam septies, ut credo, rapta est; in quocumque statu inveniebatur, in eo donec reverteretur immobilis permanebat: nec tamen, quantumcumque inclinaretur, familiari spiritu ipsum sustentante, cadebat. Manus ejus quandoque in F aere dependebat immobilis secundum dispositionem in qua inventa fuerat: quæ dum ad se reverteretur, tanto gaudio replebatur, quod, reliquiis cogitationum diem festum agentibus, gaudium interius plausu corporali cogeretur ostendere, sicut David coram arca saliendo, juxta illud: Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum verum.

extaticæ aliæ,

quædam 30 annis reclusæ,

Psal. 83. 3

8 Quædam vero in perceptione illius panis, qui de cœlo descendit, non solum refectionem in corde, sed dulciorem super mel et favum sensibilem consolationem percipiebant in ore, dum carnes veri Agni a faucibus cordis, quas replebant, usque ad fauces corporis mirabili sapore redundabant. Quædam autem tanto desiderio post odorem tanti Sacramenti currebant, quod nullo modo eo diu carere sustinebant, nullam consolationem vel requiem suscipientes, sed penitus in languore deficientes, nisi suavitate cibi illius animæ earum frequenter vegetarentur. Erubescant infideles hæretici, qui cibi hujus suavitatem nec fide nec eorde percipiunt. Novi autem quamdam inter sanctas mulieres, quæ dum vehementer veri Agni carnibus refici desideraret, ipse verus Agnus, non diutius eam languere sustinens, seipsum illi obtulit, et sic refecta convaluit. Vidi

aliæ ex Eucharistia reficiebantur:

h una revivis-cens miras pœnitentias agit.

A Vidi etiam *h* aliam, circa quam tam mirabiliter operatus est Dominus, quod cum diu mortua jacuisset, antequam in terra corpus ejus sepeliretur, anima ad corpus revertente revixit ; et a Domino obtinuit, ut in hoc seculo vivens in corpore, purgatorium sustineret. Unde longo tempore ita mirabiliter a Domino afflicta est, ut quandoque se volutaret in ignem, et quandoque in hieme in aqua glaciali diu moraretur, quandoque etiam sepulcra mortuorum intrare cogeretur. Tandem in tanta post peractam pœnitentiam vixit in pace, et tantam a Domino gratiam promeruit, et multoties rapta in spiritu, animas defunctorum usque in purgatorium, vel per purgatorium sine aliqua læsione usque ad suprema regna conduceret.

Admirandam præ ceteris B. Mariæ virtutem scribit Auctor,

9 Sed quid opus est in diversis diversas et mirabiles gratiarum varietates enarrare? Cum in una pretiosa et præexcellente margarita omnium fere gratiarum inveniam plenitudinem, quæ inter alias, tamquam carbunculus inter alios lapides, tamquam sol inter stellas mirabiliter resplenduit : cujus fama, minor rei veritate, ad partes nostras specialiter te adduxit : cujus virtutem, in primo ingressu ad eam, B in te mirabiliter expertus es. Cum enim jam fere per quadraginta dies nihil penitus manducans, beatum transitum suum jam propinquum cum desiderio et mentis hilaritate expectasset, et vitæ ejus multa mirabilia vidisses ; quanto potuisti affectu rogasti me, ut Vitam ejus, priusquam ad Dominum transiret, in scriptum redigerem ; utpote qui ejus familiaris extiteram, et multa de virtutibus ejus memoriæ commendassem ; et non solum ejus Vitam, sed etiam aliarum sanctarum mulierum, in quibus mirabiliter Dominus in partibus Leodii operatur. Licet autem tu diceres valde tibi et aliis multis esse commodum, si contra hæreticos provinciæ tuæ, ea quæ Deus in Sanctis modernis in diebus nostris operatur, in publicum posses prædicare ; ego tamen non acquievi, earum quæ adhuc vivunt, virtutes et opera scripto commendare, quia nullo modo sustinerent.

Act. 28, 3

10 Ne tamen penitus inobediens tuæ Sanctitati videar extitisse, orationibus tuis adjutus, desiderio tuo compulsus, multorum etiam legentium utilitate incitatus, præsens opus aggredior ; ut sarmenta cum Apostolo colligam, quibus et me et alios calefaciam : licet non dubitem me a serpente morderi C cum Apostolo. Sed nec ille læsus est a serpente, nec ego morsibus detrahentium damnum aliquod incurrere pertimesco, licet enim animalis homo non percipiat quæ spiritus Dei sunt ; propter animalem multorum invidiam tamen, ab incepto ob multorum utilitatem proposito non desistam. Sunt enim quidam animales, spiritum Dei non habentes, apud semetipsos prudentes, qui nihil volunt percipere, nisi quod humana ratione possunt convincere : quæcumque vero non intelligunt, derident et despiciunt.

1 Thes. 5. 19.

Contra quos ait Apostolus : Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Ipsi vero spiritum quantum in se est extinguunt, et prophetias spernunt : quia spirituales quosque, quasi insanos vel idiotas despiciunt ; et prophetias sive Sanctorum revelationes, tamquam phantasmata vel somniorum illusiones reputant. Manus autem Domini non est abbreviata ; nec fuit aliquando tempus ab initio, in quo Spiritus sanctus in sanctis suis non operaretur mirabiliter, vel manifeste vel occulte : unguentum enim, quod descendit a capite in barbam, et a barba in oram vestimenti, etiam usque ad fimbriam, id est ad Sanctos ultimi temporis, descendit.

Isai. 59

Psal. 132, 2

idque ex certa scientia.

11 Nos igitur, quæ vidimus et novimus, et ex magna parte per experientiam didicimus, ad honorem Dei et ancillæ ejus, et amicorum ejusdem ancillæ Christi consolationem, pauca de multis referemus. Non enim omnia vitæ ejus mirabilia colligere valemus, cum per multos annos, quibus devote Domino et fideliter servivit, vix aliqua dies vel nox præterierit, quin aliquam a Deo aut ejus Angelis, vel sanctis cœlestibus, cum quibus tota fere ejus erat conversatio, habuerit visitationem. Ut autem facilius in tanta rerum varietate, quod quæsierit lector inveniat ; singulis subsequentibus capitulis per ordinem digestis, tutulos annotavi, quibus quasi quibusdam clavibus, intellectus ad sequentia referetur ; et omni confusione remota lectoris animus, tamquam stellis interlucentibus, illustretur. *i* D

A JAC. VITRI. EX MSS.

i

ANNOTATA D. P.

a *Quomodo passim Vitæ Patrum omnes aut pleræque per errorem tribuantur* S. Hieronymo, *late exponit Rosweydus in Prolegomenis ad Vitas Patrem* §. 8 *et latius ad ejus Vitam poterit probari* 30 *Septembris.*

b *Acta* S. Gregorii *dedimus* 12 *Martii.*

c *Rubeæ-vallis* peccatorum, *minus recte ut apparet.*

d Alna *ad Sabim flumen cœnobium, seculo* 8 *a S. Landelino constructum, uti ad hujus Vitam* 15 *Junii dictum: quod anno* 1144 *ad Canonicos S. Augustini translatum, anno* 1148 *S. Bernardo et Ordini Cisterciensi est traditum. Hujus cœnobii, post susceptum Ordinem Cisterciensem, aliquot illustres et sanctitate conspicuos viros in Menologio Cisterciensi recenset Henriquez.* E

e *Videtur intelligi deprædatio urbis, anno* 1212 *facta, et tomo* 2 *Gestorum Leodiensium ab Ægidio Aureæ-vallis Monacho descripta cap.* 102, *passimque ab aliis.*

f *Hanc famem fuisse anno* 1224, *ex Chronico Hirsaugiensi et hoc prologo, deducit Fisen, in Historia Leodiensi lib.* 12. *num.* 30.

g *MSS. Oigniac. et Rub. val.* Aliquis. *Utinam vero Auctor aliquarum nomina suggessisset! Videntur ex his tacite indicari,* B. Juliana Corneliensis, *cujus Acta dedimus* 5 *Aprilis,* B. Ida Lovaniensis, *a nobis relata* 13 *Aprilis, et similes. Forte etiam* B. Ludgardis, *cujus Acta illustravimus ad* 16 *Junii. Ivetta Reclusa Huii de qua* 13 *Januarii.*

h *Hæc est* Christina Mirabilis, *cujus Vitam scripsit Thomas Cantipratanus, ideo a Surio huic subjunctam ; de qua cum alia* S. Christina *Molanus, Miræus aliique agunt* 24 *Julii.*

i *Trithemius Jacobo adscribit librum* de sanctis Mulieribus Leodiensibus, *quem existimo hunc Prologum esse, et aliud nihil. Hoc enim satis clare indicatur in Appendice post supplementum ubi dicitur, quod* cum Vita *S. Mariæ,* de sanctis feminis, quæ suo tempore in partibus Leodiensium abundabant, multa bona conscripsit, ac earum detractores acriter reprehendit : *quod huic Prologo ex parte quadrat.* F

LIBER I

Exterior vitæ conversatio, ac plena ad Deum conversio.

CAPITULA.

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A

CAPUT I.

Pueritia, matrimonium, continentia, persecutio, compunctio.

CAP. I. a b Nivellæ nata,

Fuit in Episcopatu Leodiensi in villa, quæ dicitur *a* Nivella juvencula quædam, vita et nomine *b* gratiosa Maria: quæ (non) mediocribus orta parentibus, licet divitiis et multis bonis temporalibus abundaret, numquam tamen ejus animum bona transitoria ab annis puerilibus allexerunt. Ita enim fere ex utero projecta est in Domino, quod numquam vel raro, sicut mos est puellarum, cum ludentibus miscuit se, neque cum iis quæ in levitate ambulabant participem se præbuit, conservans animam suam ab omni concupiscentia et vanitate; jam divino auspicio præsignans in pueritia, qualis futura esset in provecta ætate. Unde frequenter adhuc in pueritia, ante lectum nocte genua flectebat; et quasdam orationes, quas didicerat, quasi primitias vitæ Domino offerebat. Adeo enim ab infantia cum ea crevit miseratio et pietas, et quasi naturali affectione religionem diligebat; quod cum Cisterciensis Ordinis, ante domum patris sui. Fratres aliquando pertransirent, illa suspiciens et admirans religionis habitum, furtim sequebatur; et cum non haberet amplius quod faceret, pedes suos Conversorum vel Monachorum passibus præ desiderio infigebat. Cum autem parentes ejus, sicut mos est secularium, vestibus eam delicatis et cultis ornare voluissent; ipsa contristata respuebat; acsi naturaliter ejus animo impressum legeretur, quod ait Petrus Apostolus de mulieribus, Quarum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri, ac indumentorum aut vestimentorum cultus: et Paulus Apostolus: Non in tortis crinibus, ac auro ac margaritis vel veste pretiosa. Unde parentes ejus videntes, et puellulam deridentes, dicebant: Cujusmodi erit filia nostra?

in pueritia evitat levitatem, — B — nocte orat: — vestes cultiores respuit — 1. Pet. 3 3 — Tim. 2. 9

C

CAP. II. In matrimonio vitam degit præ nimio rigore

12 Felicibus igitur actibus ejus invidentes, cum esset annorum quatuordecim, eam juveni cuidam matrimonio conjunxerunt. Tunc vero a parentibus remota, in tantum fervoris excessum accensa est, tanta pugna corpus suum castigabat, et in servitutem redigebat; quod frequenter, cum magna parte noctis manibus suis laborasset, post laborem diutissime orabat: residuum vero noctis, quoties ei licebat, supra furtivos asseres, quos in extremitate lectuli absconderat, cum modico somno transibat. Et quia potestatem proprii corporis aperte non habebat, chordam asperrimam, qua vehementer stringebatur, sub camisia clam portabat. Nec hoc dixero ut excessum commendem, sed ut fervorem ostendam. In iis autem et multis aliis, quæ privilegio gratiæ operata est, attendat lector discretus, quod paucorum privilegia non faciunt legem communem. Ejus virtutes imitemur; opera vero virtutum ejus; sine privato privilegio imitari non possumus. Licet enim corpus spiritui servire cogendum sit, licet stigmata Domini nostri Jesu Christi in nostro corpore ferre debeamus; scimus tamen quod honor Regis judicium diligit, nec placet Domino sacrificium de rapina pauperis. Non enim pauperi carni subtrahenda sunt necessaria, sed reprimenda sunt vitia. Quod ergo quosdam Sanctos ex familiari consilio Spiritus Sancti fecisse legimus, admiremur potius quam imitemur.

mirandam magis quam imitandam.

D

CAP. III Interim a Deo inspiratus vir, eligit vivere cum ea in continentia.

13 Cum autem non multo tempore cum marito suo, Joanne nomine, in matrimonio sic vixisset; respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, exaudivitque lacrymas supplicantis. Nam quam prius habuit ut uxorem, inspiratus est Joannes, ut Mariam haberet commendatam. Casto castam [Dominus] commendavit ancillam; ut in solatium haberet custodem, et ut liberius Domino serviret, fidelem ei reliquit provisorem; et qui prius naturali quadam spiritus suavitate sancto conjugis suæ proposito, sicut mos est aliorum virorum, non contradicebat, sed satis benigne laboribus ejus compatiens sustinebat; visitatus est a Domino, ut non solum cœlibem et vere Angelicam vitam continendo promereretur; sed sociam suam in sancto proposito et sancta religione imitaretur, omnia pro Christo pauperibus erogando.

Represso ætatis fervore,

14 Quanto autem affectu carnali ab ea divisus est, tanto magis matrimonii spiritualis nexu ei per dilectionem conjunctus est. Unde et ancillæ suæ Dominus postea in visione apparens promisit, ut socium suum, quasi reparato matrimonio, ei redderet in cœlis, qui castitatis amore a carnali commercio se subtraxerat in terris. Erubescant et paveant infelices, extra matrimonium illicitis sese commixtionibus polluentes; cum ii ambo beati juvenes, ac licitis amplexibus pro Domino abstinentes, adolescentiæ ferventis impetum fervore religionis superaverunt. Ignem igne extinxerunt, et coronas triumphales meruerunt: quibus dedit Dominus in domo sua et in muris suis locum, et nomen melius a filiis et filiabus, dum beatorum Martyrum more in igne non ardentes; juxta voluptatum copiam, propriam voluntatem mactantes; juxta fluvium sitientes; inter epulas esurientes, carnes suas clavis timoris Domini confixerunt; imo sese pro Domino penitus abjicientes, leprosis quibusdam juxta Nivellam, in loco qui dicitur *c* Willambroc, pro Domino aliquanto tempore servierunt.

E

leprosorum ministerio sed addicunt, c

CAP. IV a consanguineis contempti,

15 Videbant dæmones et invidebant: videbant seculares et consanguinei, et dentibus contra eos frendebant; et quos prius venerabantur divites, contemnebant et irridebant pro Christo factos pauperes: viles et abjecti pro Domino habiti sunt, et opprobria exprobrantium Domino super eos ceciderunt. Ne timeas, ancilla Christi, postposito tibi gaudio et honore seculari: ad Crucis contumelias, cum Christo tuo, Sponso tuo accede: bonum est tibi abjectam esse in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Amisisti gratiam cognatorum, Christi gratiam invenisti. Amisisti consanguineorum amorem, nequaquam: numquam enim te dilexerunt, sed tua: ut enim muscæ mel, cadavera lupi; sic prædam sequitur ista turba, non hominem. Bonus es, Domine, sperantibus in te, verus es expectantibus te. Ancilla tua regnum mundi et omnem ornatum ejus propter amorem tuum contempsit: tu vero centuplum reddidisti ei in hoc seculo, et vitam æternam in futuro. Intueamur enim quantis virtutum gemmis, tamquam vas auri solidum omni lapide pretioso ornatum, amicam tuam pretiosam exornasti: quantis miraculis illam, abjectam et irrisam a secularibus decorasti.

F

Deo placent.

CAP. V

Meditans passionem Christi Maria,

16 Principium conversionis ejus ad te, primitiæ dilectionis, Crux tua, passio tua fuit. Audivit auditum tuum et timuit, consideravit opera tua et expavit. Dum enim quadam die, præventa et visitata a te, beneficia, quæ tu in carne humano generi clemens exhibuisti, consideraret; tantam compunctionis gratiam, tantam lacrymarum copiam, in torculari tuæ Crucis expressam, in passione tua adinvenit,

lacrymis obruitur:

A adinvenit, quod vestigia ejus per ecclesiam, lacrymæ super pavimentum copiose defluentes ostendebant. Unde longo tempore post hanc ejus visitationem, nec Crucis imaginem intueri, nec loqui, vel alios loquentes audire poterat de passione Christi, quin ex defectu cordis in extasim laberetur. Unde ut dolorem aliquando temperaret, et fluvium lacrymarum cohiberet, relicta humanitate, ad Christi divinitatem et majestatem animum attollebat, ut in ejus impassibilitate reperiret consolationem. Sed unde fluminis impetum restringere conabatur, inde mirabiliter impetus major lacrymarum oriebatur. Nam cum attenderet quantus fuit, qui tam abjecta pro nobis sustinuit; rursus dolor renovabatur, novisque lacrymis anima ejus dulci compunctione innovabatur.

admonita a Sacerdote ut eas cohiberet,

17 Quadam autem die ante Parasceven, cum jam imminente Christi passione majori lacrymarum imbre, cum suspiriis et singultibus, se cum Domino mactare inchoasset; quidam de Sacerdotibus ecclesiæ eam ut oraret cum silentio, et lacrymas cohiberet, quasi blande increpando hortabatur. Illa vero sicut verecunda semper erat, et omnibus columbina simplicitate obedire satagebat; impossibilitatis suæ B conscia, egressa clam ab ecclesia, in loco secreto et ab omnibus remoto se abscondit, impetravitque a Domino cum lacrymis, ut prædicto Sacerdoti ostenderet, quia non est in homine lacrymarum impetum retinere, quando flante spiritu vehementi fluunt aquæ. Cum igitur Sacerdos ille die eodem Missam celebraret, aperuit Dominus, et non fuit qui clauderet; emisit aquas, et subverterunt terram. Tanto enim lacrymarum diluvio submersus est spiritus ejus, quod fere suffocatus est: quantoque reprimere impetum conabatur, tanto magis lacrymarum imbre, non solum ipse, sed et liber et altaris linteamina rigabantur. Quid ageret ille improvidus? ille ancillæ Christi increpator? per experientiam cum rubore didicit, quod prius per humilitatem et compassionem cognoscere non voluit. Post singultus multos, multa inordinate et cum interruptione pronuntians, a naufragio tandem vix evasit; et qui vidit et cognovit, testimonium perhibuit. Tunc vero longo tempore post Missæ completionem, ancilla Christi revertens, miro modo acsi præsens adfuisset, quæcumque acciderunt Sacerdoti improperando retulit: Nunc, inquit, per experientiam didicisti, quod non est in homine impetum C spiritus Austro flante retinere.

easdem ipsi quoque impetrat,

neque ullam ex illis noxam patitur.

18 Cum autem per dies et noctes continue exitus aquarum deducerent oculi ejus, et lacrymæ ejus non solum in maxillis ejus: sed ne in ecclesiæ pavimento lutum ex lacrymis relinquerent, lineo quo caput tegebat panno excipiebatur. Multis talibus utebatur velaminibus, quæ frequenter permutare oportebat, dum siccum humido succedebat. Dum vero compatiens affectu, post longa jejunia, post multas vigilias, post tantas lacrymarum inundationes, quærerem, utrum exinanito (ut fieri solet) capite aliquam sentiret læsionem vel dolorem; Hæ, inquit, lacrymæ sunt refectio mea, hæ sunt mihi panes die ac nocte; quæ caput non affligunt, sed mentem pascunt; nullo dolore torquent, sed animam quadam serenitate exhilarant; non cerebrum evacuant, sed animam satietate replent, et suavi quadam unctione mulcent; dum per violentiam non extorquentur, sed sponte a Domino propinantur.

ANNOTATA G. H. et D. P.

a Nivella *olim in Leodiensi, nunc Namurcensi diœcesi, de qua egimus* 17 *Martii ad Vitam S. Gertrudis, ibidem Abbatissæ. Ibi etiamnum monstratur domus, in qua nata est; nuperque curatum intelligimus, ut effigies Mariæ præ foribus poneretur.* D

b *Aliqua MSS.* gloriosa.

c *MS. Miræi minus recte* Willebruc *hinc* Maria de Willambrouc dicta. *Hic autem locus num.* 44 *dicitur esse* juxta Nivellam, *etsi eum tabulæ nullæ exprimant: imo ex num.* 67 *constat, inde Oigniacum eunti fuisse transeundum* per medium Nivellæ. *Hodie illic aliud superest nihil, quam unius pauperis villici tugurium.*

A. JAC. VITRI. EX MSS.

CAPUT II.

Confessio, satisfactio, jejunia.

CAP. VI

Vivens absque graviori peccato,

Jam vero de Confessione ejus post compunctionem breviter videamus. Deum testem invoco, numquam in tota ejus vita seu conversatione vel unum percipere potui peccatum mortale. Quodsi forte aliquod modicum veniale sibi commisisse videretur, cum tanto cordis dolore, cum tanta verecundia et rubore, cum tanta contritione ostendebat se Sacerdoti, quod plerumque ex vehementi cordis anxietate, more parturientis cogebatur proclamare: licet sic etiam a modicis et venialibus sibi caveret, quod E plerumque per quindecim dies nec unam inordinatam cogitationem in corde suo posset reperire. Et quoniam bonarum mentium est, ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est; Sacerdotum pedibus frequenter advoluta, quædam cum lacrymis accusando se confitebatur, in quibus a risu vix abstinere valebamus, veluti quædam verba puerilia, quæ in pueritia se otiose dixisse recolendo, dolebat.

ob minutissima errata valde dalet:

Eccl. 19 1.

20 Postquam vero evacuaverat quæ sunt puerilia; cum tanto timore animam suam, cum tanta diligentia sensus suos, et cor suum cum tanta puritate custodire satagebat; semper præ oculis habens, Qui modica negligit, paulatim decidit. Quia nec verbum otiosum, nec inordinatum aspectum, nec inhonestum corporis habitum, nec visum immoderatum, nec gestum corporis indecentem vel inordinatum, numquam aut raro in ea possemus advertere; licet plerumque ex immenso cordis ejus gaudio, dum seipsam vix posset capere, cum modico excessu exhilarata facie, exteriori gestu corporis, cordis jubilum ostendere cogeretur; vel in risum modestum ex cordis serenitate exeundo, vel aliquam ex amicis suis advenientibus, cum modico et pudico amplexu, affluentia benignitatis excipiendo; vel Sacerdotis alicujus manus ac pedes ex intensa devo- F tione osculando. Quæ tamen ad se quasi post quamdam mentis ebrietatem reversa, dum actus suos omnes districte recolendo in vespere computaret; si se vel in minimo excessisse modum perpenderet, cum admirabili cordis contritione facta Confessione seipsam puniebat; ibi frequenter trepidans, ubi timor nullus erat. In hoc solo, pigritiæ nostræ solatium quærentes, eam quandoque reprehendebamus; quod frequentius quam volebamus, modica prædicta confiteretur.

eaque crebro confitetur:

CAP VII

21 Nunc autem post ejus Confessionem quanta et quam mirabili pœnitentia corpus suum Domino immolaret, subjungamus; quantaque dilectione et mirabili delectione, Crucem Christi amplexando, cruciaretur in carne, videamus. Illam primam *a* scholarium Jesu Christi lectionem, illud primum Evangelicæ disciplinæ documentum; Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat Crucem suam, et sequatur me; frequenter in corde revolvebat; et iis quasi tribus passibus Christum sequi satagebat. Non solum enim aliena abnegaverat, nihil alienum cupiendo: non solum sua, omnibus renuntiando; non tantum corpus, affligendo; sed semetipsam propriæ

a Luc. 9, 23

perfecte abrenuntiat sibi ipsi et rebus omnibus

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A priæ voluntati penitus abrenuntiando. Seipsam abnegaverat, alterius voluntati per obedientiam se subjiciendo ; Crucem tollebat, corpus suum per abstinentiam castigando ; Christum imitabatur, seipsam per humilitatem abjiciendo.

22 Adeo autem gustato spiritu desipiebat ei omnis delectatio carnalis ; quod dum aliquando ad memoriam reduceret, quia post quamdam gravissimam quam habuit ægritudinem, carnibus et modico vino temperato qua ex necessitate uti coacta est ; ex quadam præteritæ delectationis abominatione sese affligendo, requiem non habuit in spiritu suo, donec præteritas, qualescumque delicias, carnis suæ cruciatu mirabiliter recompensaret. Fervore enim spiritus quasi inebriata, præ dulcedine Agni Paschalis carnes suas fastidiens ; frusta non modica cum cultello resecavit, quæ præ verecundia in terra abscondit : et quia nimio amoris incendio inflammata carnis dolorem superavit, unum de Seraphin in hoc mentis excessu sibi adstantem aspexit. Loca vero vulnerum, cum corpus ejus in morte lavaretur, mulieres invenerunt, et admiratæ sunt : qui autem ex ejus confessione prædicta cognoverant, quid esset intellexerunt. Qui *b* Symeonis vermes ex vulneribus scaturientes ; qui *c* B. Antonii ignem, quo pedes incendit, venerando admirantur ; cur non etiam in sexu fragili tantam mulieris fortitudinem obstupescant, quæ caritate vulnerata, et Christi vulneribus vegetata, proprii corporis neglexit vulnera ?

ex fervore spiritus cruciat carnem :

b B *c*

CAP. VIII

23 Tanta jejunandi gratia Christi ancilla præcellebat, quod diebus illis, quibus ad recreationem corpusculi eam ad cœnam, tamquam ad medicinam, accedere oportebat ; semel et modicum in die ; in æstate, ad vesperam ; in hieme, prima noctis hora manducabat. Vinum non bibebat : carnibus non utebatur, pisces vero numquam vel raro, et tunc minimos comedebat : fructibus arborum, herbis et leguminibus utcumque sustentabatur. Panem nigerrimum et asperrimum, de quo vix canes manducare poterant, longo tempore comedit ; ita quod præ nimia *d* asperitate et duritia fauces ejus interius lacerabantur, et ex vulneribus sanguis eliciebatur, quem sanguinem Christi memoria dulcem sibi reddebat. Vulneribus Christi vulnera ejus mulcebantur ; et suavitate panis cœlestis, asperrimi panis austeritas dulcorabatur. Quadam die, dum corpus comedendo C reficeret, vidit hostem antiquum invidia tabescentem : et cum non haberet amplius quod faceret ; insultabat ei, dicens : Ecce o gulosa, nimis imples te. Ipsa enim longis confecta jejuniis et coarctata, quandoque laborabat manducando ; et modico cibo stomachum frigidum et constrictum, quasi cibaria respuentem, tumescere dolebat. Ipsa vero versutias et fraudes inimici cognoscens, qui libenter, quam timoratam sciebat, perturbaret, ut nimia abstinentia deficeret ; tanto amplius eum deridendo comedere conabatur, quanto serpens venenosus magis inde torquebatur. Sive enim manducabat, sive jejunabat, omnia in gloriam Dei faciebat.

sub vesperam fere herbis et fructibus vescitur

d

cum atro et duro pane.

24 Jejunavit autem tribus annis continuo in pane et aqua, a festo sanctæ Crucis usque ad Pascha : nullum tamen inde valetudinis corporis, vel operis manuum sustinebat detrimentum. Cum autem in cellula sua infra ecclesiam, in vespere vel nocte, corpusculum pane modico et aqua solum reficeret ; a principio benedictionis usque ad gratiarum actionem, quidam ex sanctis Angelis sobriæ cœnæ assistentes, coram ea quasi per scalam lucidam ascendebant et descendebant : ex quorum præsentia tantam habebat consolationem tantamque spiritus exultationem, quod omnem saporis suavitatem spiritualis refectio superabat. Sanctus autem Joannes Evangelista, quem miro diligebat affectu, dum cibum caperet, ad mensam ejus aliquando veniebat ; D in cujus præsentia ex affectu devotionis appetitus sensibilis ita evacuabatur, quod modicum cibum capere vix poterat. Corporales enim delicias, quas pro Christo sibi subtraxerat, Dominus recompensabat in mente, sicut scriptum est, Non in solo pane vivit homo. In fortitudine autem hujus cibi plerumque diebus octo, quandoque vero undecim, scilicet ab Ascensione Domini usque ad Adventum Spiritus sancti, nihil manducans vel bibens jejunabat : et miro modo nec caput aliquantulum dolebat, nec propter hoc manuum laborem dimittebat. Non minus potens laboris, in ultimo die jejunii, quam in primo erat : nec si vellet iis diebus comedere, posset, donec sensualitas, quæ a spiritu quasi absorpta erat, ad seipsam, ut ita dicam, rediret. Quamdiu enim anima spirituali quadam refectione copiose exuberans ita plena erat, nullam cibi corporalis refectionem eam recipere permittebat.

Sæpe pane et aqua victitans

videt Angelos

et S. Joannem Evangelistam

Matth. 4.

multis diebus ab omni cibo abstinet :

25 Aliquando etiam in suavi et beato silentio triginta quinque diebus cum Domino suaviter requiescens, nullo corporali usa est cibo, nullumque verbum per dies aliquot penitus proferre poterat, nisi istud solummodo ; Volo Corpus Domini nostri Jesu E Christi : quo recepto, in silentio suo singulis diebus cum Domino permanebat. Sentiebat autem in diebus illis spiritum suum, quasi a corpore separatum, sic esse in corpore, acsi in luteo vasculo jaceret, corpus autem suum quasi luteum vestimentum circumdare, et vestire spiritum suum. Sic enim a sensibilibus abstracta, et super se in quodam excessu rapta. Tandem vero post quinque hebdomadas ad se revertens, aperuit os suum : et mirantibus circumstantibus locuta est, cibumque corporalem recepit. Post hæc vero longo tempore ei accidit, quod odores carnium ac frixuræ alicujus vel vini, nullo modo poterat sustinere, nisi quando post Corpus Christi vinum sumebat in ablutione : tunc sine aliquo gravamine et odorem sustinebat et saporem. Quando etiam per diversas villas transibat, dum iret ad quemdam Episcopum *e*, ut Sacramentum Confirmationis susciperet, nihil eam gravabant odores, quos prius sustinere non poterat.

diebus 35 *in silentio perseverat,*

non fert odorem carnis aut vini.

e

ANNOTATA G. H. et D. P.

a *MS. Rub. et Oign.* scholarum.

b *Hic est* Symeon Stilytes, *cujus Acta dedimus* 5 *Januarii ; ubi etiam vermis e corpore decidens in unionem versus dicitur cap.* 4. F

c S. Antonius *invocatur a laborantibus igne sacro ; illius Vitam illustravimus ad* 17 *Januarii : non tamen de eo ibi legitur, quod sibi pedes ustulaverit ; sed* 13 *Febr. in Vita S. Martiniani num.* 8.

d *MS. Rubeæ vallis* austeritate.

e *Verosimiliter Cameracensem cui Nivellæ suberant.*

CAPUT III.

Orationis assiduitas et efficacia etiam in dæmonibus pellendis.

Quando autem corpus suum jejuniis macerabat, tanto spiritus liberior in orationibus pinguescebat. Corpus jejunando attenuabatur, et anima magis in Domino confortabatur. Tantam enim et tam specialem a Domino obtinuit gratiam orandi, quod diebus ac noctibus invictum ab oratione spiritum numquam aut raro relaxabat. Sine intermissione enim orabat, vel corde tacito clamando ad Dominum, vel oris officio cordis exprimendo affectum. Ex altari enim cordis ejus adeo fumus aromatum continuo in conspectu

CAP. IX

Continuo Deum orat

A spectu Domini ascendebat; quod etiam dum operaretur manibus, dum manum suam mitteret ad fortia, et digiti ejus apprehenderent fusum, psalterium ante se positum habebat, ex quo Psalmos Domino suaviter eructabat; quibus quasi quibusdam clavis cor suum, ne otiose vagaretur, mirabili quadam experientia Domino copulabat. Cum autem pro aliquo Dominum specialiter deprecaretur, ei in spiritu respondebat. Ex adipe enim devotionis spiritus ejus Domino conglutinatus, suaviter in oratione pinguescebat, cum eidem postulata Dominus concedebat: ex elevatione enim spiritus ejus vel depressione, utrum exaudiretur an non, plerumque deprehendebat.

etiam inter operandum:

26 Aliquando autem pro defuncti cujusdam anima Domino preces offerebat: dictumque est ei, Ne *a* effundas orationem pro eo, quia reprobatus est a Domino. Vulnere enim *b* lethali transfixus, miserabiliter *c* mortuus erat in torneamento, et æternis incendiis mancipatus. Cum autem quadam die esset in cella sua, juxta ecclesiam apud Oignies; vidit multitudinem manuum ante se, quasi supplicantium. Tunc admirans et ignorans quid hoc esset, timore B aliquantulum concussa, fugit ad ecclesiam. Altera die cum esset in cellula sua, vidit iterum easdem manus, et expavit: et cum rursus ad ecclesiam fugeret, manibus eam detinentibus retardabatur. Tunc illa ad ecclesiam quasi ad tabernaculum, ut Dominum consuleret, recurrens; rogavit Dominum, ut eam quid hujusmodi manus sibi vellent certificaret. Cui responsum est a Domino, quod defunctorum animæ, quæ torquentur in purgatorio, orationum suarum suffragia postularent; quibus quasi pretioso unguento dolores earum mulcebantur. Ipsa enim præ dulcedine contemplationis solitas orationes quandoque intermittebat, quandoque etiam nec os aperire valebat, nec de alio quam de Deo cogitare poterat.

a b c orans pro mortuo intelligit esse damnatum,

alias suas preces ab animabus Purgatorii expeti:

28 Solebat autem causa peregrinationis et orationis fere singulis annis ecclesiam B. Mariæ de *d* Heignes visitare, ubi magnam a beata Virgine recipiebat consolationem. Erat autem illa ecclesia a loco suo per duo magna milliaria remota. Cum autem vehementius hiems inhorruisset, nudis pedibus sine aliqua sui læsione per gelu usque ad ecclesiam incedebat. Cumque una sola comitante ancilla viam, quæ valde distorta est et nemorosa, nescirent; lu- C mine quodam eam præcedente, viamque ostendente, numquam errabat. Cum autem die illo nihil penitus manducaret, totaque nocte in ecclesia vigilaret; sequenti etiam die dum reverteretur, cibum usque ad vesperam non caperet; viam tamen sine aliqua difficultate, Angelis sanctis eam a dextris et a sinistris sustentantibus, peragebat. Angelis enim suis mandaverat Dominus, ut eam in omnibus viis suis custodirent; eamque in manibus, ne forte offenderet ad lapidem pedem suum, portarent. Dum vero aliquando in eadem via vehemens pluvia in nubibus immineret, nec haberet vestes pluviales, quibus inundationem aquarum susciperet; ipsa suspiciens vidit quasi quasdam stellas, sibi obsequendo pluviam retinentes, et sic tempore pluvioso penitus intacta remeavit.

d Ecclesiam visitat nudis pedibus, etiam hieme,

et pluvia suspensa:

29 Aliquando autem, cum holocaustum ejus in orando solito pinguius fieret, et sicut adipe et pinguedine anima ejus repleretur, non poterat ab oratione cessare: unde per diem et noctem millies et centies flectendo genua beatam Virginem salutabat: et hoc mirabile et inauditum *e* devotionis officium per dies quadraginta continuabat. Primo sine intermissione in spiritu vehementi sexcentis vicibus genua flectebat: secundo totum psalterium super pedes stando legens, per singulos psalmos flexis genibus

inter orandum genua millies flectit,

e

etiam legendo totum Psalterium,

beatæ Virginis Salutationem Angelicam offerebat: D tertio vero, Austro flante vehementius, trecentis vicibus per singulas genuflectiones virga disciplinali se percutiendo, Deo et beatæ Virgini, prolixo martyrio seipsam immolabat: tribus autem ultimis percussionibus ad condimentum aliarum sanguinem copiosum eliciebat: tandem vero quinquagies flexis genibus simpliciter sacrificium consummabat. Hæc autem non humana virtute, sed Angelico præsidio eam sustentante et sublevante, peragebat. Virtutem orationum ejus quanta esset, experti sunt sæpe, non solum homines ad succursum, sed dæmones ad cruciatum: quos adeo perurgebat, et quasi quibusdam funibus pertrahebat, quod ad eam precum suarum coacti incendio, venire compellebantur; quandoque in eam dentibus frendentes, quandoque quasi ululantes et de ea conquerentes, aliquando etiam quasi supplicantes. Dum enim aliquis ex ejus familiaribus aliqua tentatione vexaretur, non cessabat pretiosa Christi margarita, spiritu compassionis commota, donec orationum suarum pondere auctor nequitiæ obrueretur, et de manu fortiorum ejus pauper et inops eriperetur.

A. JAC. VITRI. EX MSS. et corpus castigando.

Magna in dæmonem potestate utens,

amicis tentatis subvenit:

30 Quidam autem ex amicorum suorum præcipuis, a dæmonio meridiano perambulante in tenebris, aliquando tanto periculosius, quanto subtilius tentabatur. Callidus enim ille inimicus, transfigurans se in Angelum lucis, quasi sub specie pietatis, in somnis prædicto amico suo familiariter apparebat; de quibusdam vitiis eum aliquando reprehendens, quædam etiam bona ut faceret fraudulenter admonens, promittens antidotum, ut latentius *f* subinferret venenum. Linguam mellitam serpens prius leniter exercebat, ut postea dentem figeret, et ad ultimum caudam ut chelydrus stringeret. Cum vero jam sibi fides tamquam veridico adhiberetur; tunc more sophistæ, inter aliqua vera, proditor ille falsum permiscere nitebatur, bonorum admixtione malum fraudulenter obumbrans. Tandem vero ad hoc pervenit ejus machinatio, quod Frater ille miserabilem incurrisset confusionem; nisi Christi ancilla, Spiritu sancto revelante, percepisset callidi sophistæ simulationem. Cumque diceret illa, quod non esset a Deo revelatio, sed nequam spiritus deceptio; ille econtra, spiritu suo, non Spiritus sancti respondebat: Cum enim tot bona mihi fecerit spiritus ille, tot etiam vera et futura prædixerit, nullo modo vult me decipere. Tunc illa ad solita orationum arma confugiens, pedes Domini fletibus rigavit, cœlum precibus instanter pulsavit; nec requievit, donec impius ille cum gemitu magno et pudore, coram ea, cum oraret noctu in cella sua, adstitit. Illa vero eum cum quodam falso splendore intuens; Tu quis es, inquit, ac quod est nomen tuum? Ille vero, elato ut erat vultu, eam torvis oculis inspiciens; Ego sum, inquit quem tu, maledicta, precibus tuis compulisti venire ad te, meum enim amicum per violentiam aufers. Somnium est mihi nomen; nam et ego multis in somnis, et maxime Monachis et Religiosis, quasi Lucifer appareo; mihique obediunt, et meis consolationibus in elationem decidunt, tamquam dignos se reputantes, ut Angelicis et Divinis visitentur alloquiis. Amicum quoque meum, quem mihi abstulisti, secundum voluntatem meorum ab aliquo bono proposito deviassem. Quod ita eventu rei compertum est, nam ova aspidum rupta sunt, et maligni fraudulenta consilia postea manifeste aperta sunt.

E decipientis sub specie boni

f

fraudem detegit,

F ipsumque cogit eam fateri.

31 Erat autem quædam juvencula in *g* monasterio quodam Cisterciensis Ordinis, inter Sanctimoniales sub habitu religionis Domino serviens; cui serpens antiquus tanto magis invidebat, quanto in sexu fragili et ætate juvenili tam arduæ viæ propositum

g A spiritu blasphemiæ

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A situm eam aggredi viderat. Cumque simplicem illam virginem, timoratam et humilem cognovisset; ut eam per pusillanimitatem et inordinatum timorem in desperationem dejiceret, blasphemiis et immundis cogitationibus innocentem virgunculam aggressus est. Illa vero, ut erat pavida et talibus non assueta, in primo cogitationis limine credebat se fidem amisisse, et longo tempore cum magno dolore restitit; tandem vero non sustinens, nullique vulnus cordis sui, ut medicamentum reciperet, aperiens, ex pusillanimitate quasi in desperationem decidit. Adeo vero inimicus mentem ejus depresserat, quod nec Orationem Dominicam, nec Credo in Deum dicere poterat: peccata vero sua confiteri nolebat. Quodsi aliquando blanditiis vel minis aliqua quasi coacta confiteretur, nullo modo ad hoc induci poterat, ut indulgentiam a Domino postularet. Sacramentis ecclesiæ interesse non poterat; Corpus Christi recipere non volebat: seipsam ex perturbatione frequenter interficere tentabat; verbum Dei, et monita salutis spernebat; omne bonum ei in odium veniebat; multa verba blasphemiæ per os ejus diabolus evomebat. Cumque a piis ejus Sororibus multæ ad

impulsam ad desperationem,

neque a suis adjutam,

B clementem Dominum pro ipsa funderentur orationes, columbam suam a faucibus diaboli nondum poterant extorquere, nec hoc dæmonii genus in jejunio et oratione statim poterant ejicere; non quia clemens Sponsus tot sanctarum Virginum pias preces sperneret; sed quia genus illud dæmonii atrocissimi spirituali ancillæ suæ reservaret superandum; quæ suarum orationum efficacia maxillas Leviathan perforaret, et ab ejus ore prædam potenter extraheret.

32 Cum igitur ad ancillam Christi juvencula illa adduceretur; illa, ut erat spiritu compassionis et melle spiritualis dulcedinis affluens, eam benigne suscepit; non solum in cellam suam, per liberalitatem hospitalitatis; sed in corde; per spiritum caritatis. Cumque multas pro ipsa ad Dominum funderet orationes, nequam ille quam firmiter se tenere putabat; nolebat relinquere. Tunc illam seipsam amplius Domino immolans, diebus quadraginta cum lacrymis et precibus nihil penitus manducans jejunavit, interpolate tamen ut bis vel ter in hebdomada reficeretur. In fine vero jejunii, teterrimus ille spiritus, relicta Virgine, ad ancillam Christi cum dolore et confusione coactus est venire, miserabiliter ab Angelo Christi religatus et punitus; ita quod videbatur, quasi visceribus evomitis, omnia interiora sua super collum suum miserabiliter deportare: quod enim in spiritu Dominus invisibiliter operatur, quandoque per signa exteriora visibiliter ostendit. Tunc ille gemens et supplicans, ut ejus misereretur, et ei pœnitentiam injungeret, Christi amicam deprecabatur: dicebat enim se coactum esse, ut quæcumque ei injungeret facere oporteret. Tunc illa, sicut nihil unquam de se præsumebat, nec aliquid sine consilio facere volebat, vocavit sibi quemdam familiarem h Magistrum de quo confidebat. Cui cum ille consuleret, ut eum in desertum mitteret, et nulli unquam usque ad diem judicii nocere posset; supervenit alius quidam utrique satis familiaris et privatus: cumque rem cognovisset; Nequaquam, inquit ille, sicut erat ex vehementis spiritus impetu ferventior, sic evadet ille proditor; præcipe illi ut statim descendat in profundum inferni. Qua præcipiente, et eo cum ululatu descendente, tantus infernalium spirituum clamor factus est, sicut illa in spiritu audivit, dum principem magnum et potentem cerneret advenire: unde Christi ancilla graviter obstupuit, et Domino gratiarum actiones reddidit. Virgo prædicta eadem hora liberata, facta Confessione Christi Corpus recepit, et Deo gratias agens ad domum suam remeavit. Quando vero post multas vigilias et orationes in D suo lectulo quiesceret, sub variis speciebus apparebat ei diabolus, super eam frendens, et eam maledicens: Malo tuo, aiebat impius ille, requiescas; nobiscum in inferno quietem habeas; non minus enim tua quiete torqueor, quam labore tuo, tuisque orationibus crucior. Illa vero subridens, facto Crucis signo eum recedere compellebat.

benigne excipit,

post preces et jejunium 40 dierum

sibi dæmonem supplicem

C

k

jubet in profundum inferni abire.

ANNOTATA G. H. et D. P.

a *MS. Rub. Val.* Assumus.
b *MS. Miræi* Mortali.
c *Ita MS. Oign. Cetera* Mirabiliter.
d *Mire hic discrepant ecgrapha varia varie nomen scribentia* Gongne, Goignez, Hognez *et* Oignies: *revera autem scribendum fuisse* Heignes *docuit loci Prior R. D. Bernardus, asserens ipsum esse locum distantem duabus magnis leucis ab Oigniaco versus Carolo-regium.*
e *MS. Rub.* salutationis.
f *Idem,* infunderet.
g *Erant tum celebria monasteria,* Camera *prope Bruxellas, circa annum* 1200 *fundata, uti diximus* 19 *Februarii ad Vitam B. Bonifacii Episcopi Lausanensis, ibidem sepulti; et* Aquiria, *anno* 1202 *constructa, in qua vixit S. Lutgardis. Asserit autem Vitriacensis in Historia Occidentali cap.* 15, *in una diœcesi Leodiensi septem Abbatias sanctimonialium Ordinis Cisterciensis suo tempore constructas fuisse.* E
h *MS. Rub. vallis.* Amicum.

CAPUT IV.

Vigiliæ, vestitus, labores assumpti. Compositio vultus et membrorum.

Gravem et intolerabilem temporis otiosi, imo pretiosi jacturam fortis illa prudensque mulier reputabat; dies enim transeunt, sed non redeunt; labuntur, sed non revertuntur. Unde temporis amissi damnum irrecuperabile est, nec sicut res aliæ corporales proditæ, dies perditi restaurari possunt. Unde summo studio sibi cavebat, ne unquam aliquam diei vel noctis horam, quantum ei licebat, otiosam præteriret. Noctibus enim raro dormiebat, sciens quod somnus non ad meritum, sed ad recreationem infirmitatis humanæ, nobis a Domino misericorditer relictus est. Dormiendo enim non meremur, quia usum liberi arbitrii non habemus. Unde quantum poterat a somno abstinens, nocturnis vigiliis tanto devotius, quanto liberius, et sine aliquo a circumstantium strepitu, Domino serviebat: virtus enim abstinentiæ corpus attenuando desiccans, et ignis amoris interius ardens, omnem ab ea somnolentiam expellebant. Dulces etiam Angelicorum spirituum cantus, cum quibus noctes sæpe ducebat insomnes, omnem somnum ab oculis ejus sine aliqua corporis molestia relegabant. Remota enim hominum frequentia, per nocturnas vigilias comes aderat exercitus beatorum spirituum, quorum sonus mirabiliter, tamquam multitudinis castrorum, dulci quadam consonantia aures mulcebat, omnem torporem excutiebat, caput recreabat, mira dulcedine respergebat, mentem excitabat devotione, desiderium inflammabat ad laudem et gratiarum actionem; Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, frequenter replicans, exemplo suo [alios] invitabat.

CAP. X

Temporis avara,

F

parum et raro dormit;

a

Angelorum cantu recreatur:

34 Attendant hæc, et lugeant miserabiles et fatuæ mulieres, quæ lasciviæ suæ cantilenis ignem libidinis accendunt, et anhelitu suo prunas ardere faciunt,

A faciunt, et idcirco a cantu Angelorum alienæ in vanitate sua pereunt; quarum risus in luctum, gaudium in dolorem æternum, cantus convertetur in ululatum : quibus promittitur a Domino, pro zona funiculus, pro suavi odore fœtor, pro crispanti crine calvitium : nostra vero Maria vanitatis choreas et omnes Sathanæ pompas amore Christi conculcans, felicius et suavius jucundis Sanctorum Angelorum choreis meruit interesse. Et quoniam pretiosas Sanctorum *b* Reliquias, quibus copiose munita est et ornata ecclesia de Oignies, nocturnis custodiebat excubiis; eædem Reliquiæ noctem festam cum ea ducentes, et custodi suæ quasi applaudentes, mirabili solatio spiritum ejus lætificabant. In extrema vero ejus ægritudine, compatientis affectu eam consolantes, patrocinium ei apud Deum et mercedem pro labore et custodia promittebant. Habebat autem lectum cum modico tantummodo stramine in cellula sua, in quo tamen raro quiescebat : frequentius enim sedens in ecclesia, inclinato ad murum capite somno modico recreata, ad dulces vigiliarum labores recurrebat.

Isa. c. 3. 24

b ad Reliquias Oigniacenses vigilat ;

35 Tempus tamen somni sui non penitus sine fructu præteribat; nam corde vigilante dormiens, Christumque, cui vigilando inhæserat, in corde retinens,
B nihil nisi Christum suum somniabat : sicut enim sitiens, fontes aquarum, dum dormit somniat [se potare;] sicut esuriens, fercula sibi apponi imaginando considerat; sic illum quem sitiebat præ oculis semper in somnis habebat. Ubi enim amor, ibi oculus, ubi vero thesaurus ejus, ibi et cor ejus, sicut de se Christus ait; ubi ego sum, ibi et minister meus erit. Frequenter etiam sicut Joseph, et alios Sanctos Dominus in somnis admonuit, ita multis revelationibus, ne somnus transiret otiosus, ancillam suam visitabat; sicut Dominus promisit per Prophetam; Senes vestri somnia somniabunt, et juvenes vestri visiones videbunt. Aliquando quiescere permittebatur in cella sua, quandoque vero, maxime magnis solennitatibus imminentibus, non nisi infra ecclesiam in præsentia Christi poterat requiem invenire. Et tunc per dies et noctes oportebat eam ibidem remanere : nec erat in ejus arbitrio vel libera voluntate plerumque, vel in cella quiescere, vel in ecclesia remanere. Familiari enim Angelo, sibique ad custodiam deputato, velut Abbati proprio, eam oportebat obedire : quia quandoque, dum nimiis esset afflicta vigiliis, ut quiesceret admonebat : cum autem paululum quievisset, ad ec-
C clesiam excitando eam reducebat.

aut non nisi pia somniat ;

1 Joa. 2, 36

Joel. 2. 28

ab Angelo custode monetur de quiete et vigilia

36 Quo vehementer incitante et virtutem ministrante, a festo S. Martini usque ad Quadragesimam, quodam tempore adeo pavimento ecclesiæ adhæsit anima sua; quod, sive sederet, sive jaceret, inter se et nudam terram nihil penitus, nec modicam festucam, ut ita dicam, poterat recipere. Puram terram, vel lignum ante basim altaris transversum, loco pulvinaris, dum dormiret habebat. In illa autem hieme tantum frigus invaluerat, tantum gelu mundum invaserat, quod etiam in sancto calice, dum Sacerdos celebraret, vinum sensibiliter et subito, (ut memini) constringebatur in glaciem. Ipsa tamen nec frigus sentiebat; nec caput, Angelo sancto manum misericorditer supponente, vel modicum dolebat. Væ vobis qui dormitis et lascivitis in stratis vestris, et in lectis eburneis; qui mollibus utimini, in voluptatibus vestris mortui et sepulti : qui ducitis in bonis dies vestros, sed in puncto ad inferni novissima descendetis; ubi subter vos tinea sternetur, et operimentum vestrum erunt vermes. Ecce famulæ Christi, quia Domino suo devote serviebat, servit terra, ne duritia atteratur; parcit hiems, ne frigore torqueatur; sancti ministrant Angeli, ne in aliquo lædatur. Contra vos autem insensatos pugnabit orbis terrarum pro Domino : armabitur enim creatura ad ultionem inimicorum suorum, qui factori deserviens adversum vos excandescet in tormentum.

et fovetur in frigore.

D

A. JAC. VITRI. EX MSS.

37 Quæ vellere Agni immaculati vestiebatur, quæ veste nuptiali interius ornabatur, quæ Christum intrinsecus induerat, de ornatu exteriori non curabat : vestibus tamen mediocribus utebatur, quia nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ ei unquam placuerunt : ornatus enim et sordes pari modo fugiebat, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Sciens tamen B. Joannem Baptistam asperitate vestium a Domino commendatum; et quod per semetipsam Veritas dicit, Qui mollibus vestiuntur in domibus Regum sunt; linea camisia juxta carnem non utebatur, sed sacco cilicino aspero, qui lingua publica nuncupatur *c* Estamine. Tunicam laneam albam, cum ejusdem coloris simplici pallio, absque pellium conjunctione, vel aliqua *d* foderatura pro indumento habebat; non ignorans quod parentum primorum, post ruinam, Dominus, non vestibus pretiosis vel artificiose tinctis, sed tunicis pelliceis velavit nuditatem. Harum vestium simplicitate contenta, quia intrinsecus ardebat, nullum frigus exterius metuebat; nec igne materiali, quo frigus in hieme repelleretur, aliquando indigebat : sed miro modo, cum hiems asperior glaciali frigore aquas constringeret, sicut ipsa in spiritu fervebat, sic exterius in corpore, maxime dum oraret, calescebat; adeo quod sudore ejus aromatico aliquando ejus vestimenta suaviter redolerent. Plerumque etiam odor vestimentorum ejus erat sicut ordor thuris, dum orationes offerret Domino ex thuribulo cordis. Quid ad hæc dicitis superfluæ mulieres et pomposæ? quæ vestimentorum multiplicitate cadavera vestra ornatis, et caudatis vestris vestibus; quæ vos degeneres et bestiales ostenditis, circumornatæ ut similitudo templi : vestimenta vestra comeduntur a tineis et fœtent, vestimenta sanctæ mulieris hujus habentur pro Reliquiis et redolent. Hæ sunt vestes pretiosæ, nullo frigore, quantumcumque tenues essent, superatæ; et ideo propter frigus sanctificatæ, propter sanctificationem vero post obitum ejus a devotis diligenter conservantur, et affectu pietatis honorantur.

CAP. XI *Cavens in vestitu sordes et ornatum,*

Matth. II, 8

asperis sed candidis utitur,

c

d

E

iisque simplicibus, etiam hieme :

quæ Reliquiarum loco postea habita sun

38 Sciebat prudens mulier, primis parentibus post peccatum, et per eos filiis suis, Dominum pœnitentiam injunxisse, scilicet, in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Unde manibus propriis, quamdiu potuit, laboravit; ut corpus per pœnitentiam affligeret, ut indigentibus necessaria ministraret, ut sibi etiam victum et vestitum (utpote quæ omnia pro Christo reliquerat) acquireret. Tantam autem Dominus virtutem operandi ei contulerat, quod socias suas longe excedendo, fere se et aliam de fructu manuum suarum procurare valeret; illud Apostolicum diligenter attendens. Qui non laborat, non manducet : omne siquidem laboris exercitium dulcissimum reputabat; dum *e* adverteret, quod unigenitus excelsi Regis Filius, qui aperit manum suam et implet omne animal benedictione, labore manuum Joseph et Virginis pauperculæ quæstuarie nutritus est. In quiete igitur et silentio, juxta Apostolum, manibus operando, panem suum manducabat : in silentio enim et spe erat fortitudo ejus. In tantum autem turbam et strepitum fugiebat, quietem et silentium diligebat; quod aliquo tempore, a festo sanctæ Crucis *f* usque ad Pascha Domini, silentium, fere nullum verbum proferendo, tenuerit. Cujusmodi silentium Dominus adeo acceptavit, quod Spiritu sancto revelante, propter hoc super omnia, absque

F

Gen. 3. 19

Labore manuum sibi et alteri ad victum sufficit.

2 Thess. 3. 10

e

Servat silentium a festo Crucis usque Pascha,

f

A absque Purgatorio ad cœlum evolare, a Domino obtinuit. Ex quo patet, quantum sit loquacitatis vitium, cum Domino tam gratum sit silentium: siquidem vir linguosus non dirigetur in terra viventium. Tandem vero talentum sibi commissum omni die solerti negotiatione multiplicans, et diebus singulis de virtute in virtutem per scalam Jacob ascendens, cum in excelso locata esset, et quasi in summo gradu sita, omnia sub pedibus sensibilia reliquisset; adeo g exuperante spiritu ejus absorpta est sensualitas, quod jam nisi cibum, qui non perit, Christo eam totam occupante, operari non potuit. Unde quasi emerita, etsi ab omni manuum operatione libera, Domino de cetero tantum vacavit; qua libertate Christus ancillam suam donavit.

A. JAC. VITRI. EX MSS. quod ei pro purgatorio fuit. Psal. 39. 12 — g

Miram gratiam vultu præferens,

39 Interiorem mentis ejus compositionem gestus exterior; extrinsecarumque partium ostendebat compositio. Cordis ejus gaudium vultus serenitas latere non sinebat. Miro autem moderamine cordis hilaritatem vultus gravitate temperabat, mentisque jucunditatem verecundæ faciei simplicitate aliquatenus occultabat. Et quoniam ait Apostolus; Mulieres velato capite orent; velum candidum, quo caput tegebat, ante oculos ejus dependebat. Capite B inclinato vultuque in terram dimisso, tardo maturoque gressu humiliter incedebat. Adeo autem ex plenitudine cordis ejus in facie illius Spiritus sancti gratia resultabat, quod multi ex ejus aspectu spiritualiter refecti ad devotionem et lacrymas provocabantur; et in vultu ejus, quasi in libro unctionem Spiritus sancti legentes, virtutem ex ea procedere cognoscebant. Accidit autem quadam die, quod vir quidam benignus, et personarum religiosarum familiaris et amicus Guido, quondam ecclesiæ Cameracensis Cantor, cum visitandi eam causa a via sua divertisset; quidam autem ex sociis ejus, qui nondun forte per experientiam cognoverat, quantum piis mentibus visitatio bonorum familiaritasque conferat; devoti viri prædicti pium laborem quasi deridens, ait. Pro Deo, Domine Cantor, quid quæritis? quare viam vestram frustra deseritis? numquid muscas volatiles seu papiliones cum pueris sequi et apprehendere vultis? Ille, ut mitis erat et patiens, iter propositum propter hoc non reliquit; sed Christi ancillam, ex cujus præsentia non modicam alia vice perceperat consolationem, devotus adiit. Dum autem illi loqueretur, socius C ejus, sicut mos est secularium, hujusmodi sermones quasi parvipendens, ex alia parte variis et otiosis sermonibus erat intentus. Cumque jam tædio affectus esset expectando, venit ad Cantorem, admoniturus eum ut festinaret. Cumque forte in vultum ancillæ Christi oculos figeret, subito et mirabiliter mutatus animo, in tantam lacrymarum copiam resolutus est, quod vix longo tempore post a loco et ab ejus præsentia potuit amoveri. Tunc Cantor, licet ille præ verecundia latere vellet, attendens et cognoscens rei eventum, gaudens, et socium suum vice versa irridens, ait: Eamus, quid hic stamus? Forte papiliones fugare vultis. Ille vero, post multa suspiria et lacrymas, vix tandem inde avelli potuit, dicens: Ignoscite mihi, quia prius quid dicerem penitus ignorabam: nunc autem in hac sancta muliere virtutem Dei per experientiam percepi.

1 Cor. III. 5

irrisorem

post ægritudinem magnam

2 Cor. 12

40 Cum autem quodam tempore corpusculum ejus fervorem spiritus jam amplius sustinere non posset; decidit in ægritudinem magnam. Adeo enim pius Pater, filiam suam quam diligebat, disciplinæ flagello subdidit, quod membra corporis ejus mirabiliter torquebantur: nam quasi in circulum brachia ejus præ dolore agitabantur, et manibus pectus tundere cogebatur. Cum autem ad tempus paululum quiesceret vis infirmitatis, tunc reversa ad se, cum tanto gaudio Domino gratias agebat, qui flagellat D omnem filium quem recipit, quod in ea illud Apostoli manifeste impletum est; Cum infirmor, tunc fortior sum. Postquam autem, tamquam aurum in fornace, hac infirmitate electam suam probavit Dominus; excocta ad plenum et elimata, tantam postea in jejuniis et vigiliis, et aliis laboribus, a Domino fortitudinem obtinuit, quod tertiam partem laboris ejus etiam fortes homines vix valerent sustinere. Aliquando tamen, cum aliquis ex amicis suis aliquo gravamine laboraret, vel alicui tentationi succumberet; tunc ipsa cum infirmantibus infirmata, cum scandalizatis vehementi dolore urebatur; et tunc plerumque morbum suum prædictum in aliquo membrorum suorum particulariter sentiebat. Statim autem novo miraculi genere, vocato aliquo Sacerdote, dum digito Crucis signum super locum infirmitatis Sacerdos faceret; quasi virtutem sanctæ Crucis expavescens infirmitas ad alium locum fugiebat. Facto vero iterum atque iterum Crucis signaculo, vagus morbus et profugus expectare diutius pondus Crucis non audebat; sed tandem, mirabili et inaudito h venationis genere, a corpore ancillæ Crucifixi penitus discedebat. Intuens enim oculo fidei in serpentem æneum, a serpentini morbi morsibus liberata, Deo et sanctæ Crucis gratias multiplices referebat. E

majores a Deo vires accipit:

alias signo Crucis a Sacerdote facto sanatur:

h

41 Non solum autem in vultu ejus ex intuitu multi devotionis gratiam, sed ex mutua collocutione aliquibus stillabat dulcedinem, non solum spiritualiter in corde, sed sensibiliter quasi mellis saporem suscipiebant in ore. Audient duri et tardi ad credendum, et murmurabunt: qui autem hujusmodi divinas consolationes experti sunt, facile acquiescent cum audiverint. Favus distillans labia tua, sponsa mea; mel et lac sub lingua tua. Unde cum i vir quidam [magnus, licet in oculis suis parvus] die quadam loqueretur ei, qui ex abundanti humilitate et intensa caritate, a remotis valde partibus ad eam venerat; ex visu ejus tantam recepit consolationem, ex verbo autem ejus tantam dulcedinem, quod per totum diem illum nullus materialis cibi sapor ex ore ejus expellere potuit, quem susceperat mellitum saporem. Cujus sancti viri nomen ex industria tacui, quia laudibus suis mirabiliter cruciatur, et quasi aurum in fornace in ore laudantium probatur. Ex quo tamen factum, ut pius animarum consolator servi sui, pro se k exulantis maxime relevaret amaritudinem. Cur verecundia confunderis? Cur mihi irasceris? Quis te nominavit? exilium tantum protuli. Nonne multi absque te exules, multi etiam Episcopi Tolosani, et ante fuerunt, et post te esse poterunt? Numquid propter verecundiam tuam laudes ancillæ Christi tacere debui? Quid ad te? Quid habes quod non accepisti? Non est tua gloria sed Christi. Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Jam igitur desine contra me murmurare. Non tua sunt, sed Domini quæ dixi; licet et Dei sint dantis, et tui humiliter recipientis; et ancillæ Christi sint, cujus meritis peregrinationis tuæ molestias Dominus relevavit. Sed jam huic, priori libello finem imponamus, in quo de iis quæ ad exteriorem hominem pertinent et sensibiliter exterius exercentur, diximus; ut quasi media diæta peracta, priusquam ad interiora et subtiliora transeamus, modicum respiremus.

alloquio devotionem instillat,

Cant. 4

i

k

F *etiam Fulconi Episcopo Tolosano.*

ANNOTATA G. H. et D. P.

a *MS. Rub. Val.* circumstrepentium sonitu.

b *Has Reliquias recenset Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 386 *ac rursum post Cœnobiarchiam,* ℣. *Comm. præ. num.* 2.

c

A c Estamine lingua publica *seu Francica, est subtile cilicium, seu pertenue textum ex lana caprina et lino vel cannabe.*

d Foderatura *in MS. Miræi* Foratura, *in Concilio Constantiensi sess.* 43 fodratura, *Germanis* voedering, *pro pelle vel panno, quo vestes suffarciuntur. Ita apud Cæsarium lib.* 8 *cap.* 59 foderatus *legitur.*

e *MS. Miræi,* adduceret.

f *Id est, a die* 14 *Septembris.*

g *MS. Duiny,* ex ubertate spiritus.

h *Idem,* venerationis.

i *Intelligitur* Fulco, Episcopus Tolosanus *uti mox apparebit : quæ autem inclusa* [ ] *vides perquam necessaria sensui et habentur ex MS. Oigniac.*

k *Urbe exire compulsus fuit* Fulco *an.* 1211, *ad quam vel non rediit an.* 1215, *quo urbem cepit Comes Montis fortis, vel cito rursus abire compulsus fuit, urbe propter civium pertinaciam insensa a Comite. Eadem autem a Comite S. Ægidii an.* 1217 *recuperata pro hæreticis fuit, nec nisi* 1229 *reconciliata : supervixit autem* Fulco *Episcopus usque ad* 1231.

LIBER II

B

De interiori vita Mariæ et sancto fine ejus.

CAPITULA.

CAPUT V.

Timor Domini; defectus evitati etiam minimi : paupertas et humilitas exoptat.

CAP. I

C Nunc igitur quanta fuerit filiæ Regis ab intus gloria, quantaque virtutum varietate circumdata et ornata intrinsecus a Patre extiterit, subjungamus. *Interius plena Maria* Multæ enim filiæ in diebus nostris congregaverunt divitias; hæc sola, ut credimus, supergressa est universas : cui Pater ejus tunicam talarem, polymitam, omniumque virtutum genere depictam, omnibus hortorum Domini floribus decoratam, composuit. Sed quoniam omnes hujus splendidi firmamenti stellas, omnes hujus amœni prati flores, omnes ejus virtutum varietates sigillatim numerare non sufficimus; ad causas originales, ex quibus tamquam fontibus omnia ejus bona defluxerunt, ad septem videlicet Spiritus sancti dona, recurramus. *7 donis Spiritus sancti;* Implevit enim eam Dominus spiritu sapientiæ et intellectus, spiritu consilii et fortitudinis, spiritu scientiæ et pietatis, spiritu timoris Domini. Spiritus sapientiæ, deliciis affluentem et caritate ferventem; spiritus intellectus, superiorum contemplativam; spiritus consilii, providam; spiritus fortitudinis, patientem et longanimem : spiritus scientiæ discretam; spiritus pietatis, misericordiæ visceribus affluentem; spiritus timoris Domini, cautam et humilem filiam Regis reddebat.

CAP. II

43 De spiritu timoris Domini primo videamus : non solum enim principium sapientiæ, sed omnium D bonorum custos est timor Domini. *A JAC. VITRI. EX MSS. ex timore Domini* Licet autem perfecta caritas omnem timorem, id est timoris pœnam et anxietatem, a Regis filia foras mitteret; ipsa tamen, ex amoris plenitudine, adeo timorata erat; tantam cautelam in omnibus, non solum operibus, sed verbis et cogitationibus adhibebat; quod nulla vel modica negligebat. Frequenter enim attendebat, quod scriptum est : Qui modica negligit, paulatim decidet. *Isai. 28, 1* Verebatur enim omnia opera sua, providendo Dominum in conspectu suo semper, et in omnibus viis suis cogitans illum, ne forte in aliquo displiceret. *minutissima peccata evitat :* Sciebat enim, quod licet vitet quis grandia, potest tamen obrui arena : multitudine enim capillorum suspensus Absolon interiit; et multitudo venialium ex contemptu, dum placent vel negliguntur, ad æternum perducit interitum. Erat ei igitur timor castus in corde, tamquam fascia pectoralis, quæ cogitationes constringeret; in ore, tamquam frænum quod linguam reprimeret; in opere, stimulus ne pigritia torperet; in omnibus regula, ne modum excederet. Timor iste tamquam scopa purgabat cor a duplicitate, os a falsitate, opera vero ab omni vanitate. Ipsa enim tamquam hortus conclusus, fons signatus, nihil nisi Christum, et ea quæ E ad Christum pertinent, de facili recipiebat. *Christum in omnibus quærit :* Christus erat ei meditatio in corde, verbum in ore, exemplum in opere. Numquam enim verbum seculare ab ore ejus memini me audivisse. Vix autem unicam clausulam loquendo diceret, quin Christum etiam quasi condimentum frequenter intersereret.

44 Adeo autem timor Domini sanctus mentem ejus occupaverat, quod cum esset apud Willambrock juxta Nivellam, tantum herbas quæ non seminantur et alia sponte nascentia frequenter colligi faciebat, ut inde sibi pulmentum faceret : ne forte raptum a bestia, id est eleemosynas, quas domibus leprosorum raptores et fœneratores dare solent, manducaret. Abstinebat enim non solum ab illicitis, sed a multis etiam licitis seipsam restringebat; ne laxanimis libertate aliquo modo ad illicita posset declinare.

45 Tantum autem ex spiritu timoris amorem conceperat paupertatis, quod etiam necessaria vix retinere volebat. *magno studio paupertatis flagrans,* Unde quadam die fugere proposuit, ut inter extraneos ignota et despecta ostiatim mendicaret, ut nudum Christum nuda sequeretur, relicto pallio omnium temporalium cum Joseph, hydria cum Samaritana, sindone cum Joanne, *a* Attendens enim frequenter et recolens Christi paupertatem, F cui nato non fuit locus in diversorio, qui non habuit ubi caput reclinaret, cui etiam non fuit pecunia unde tributum solveret, qui eleemosynis pasci et in alienis hospitiis recipi voluit; tanto aliquando accensa est paupertatis desiderio, quod assumpto secum sacculo in quo eleemosynas reponeret, et scypho modico unde aquam biberet, vel forte pulmentum si daretur ei dum mendicaret reciperet; veteribus pannis induta, vix multis suorum amicorum lacrymis potuit retineri. *cupit peregre mendicato vivere :* Cum enim suis valedixisset, et iter in tali habitu, cum sacculo suo et scypho, paupercula Christi arripere vellet; tantus dolor tantusque fletus amicorum suorum qui eam in Christo diligebant, factus est; quod ipsa, sicut visceribus compassionis affluebat, non potuit sustinere. Coarctata ergo a duobus, desiderium habens fugere et mendicare cum Christo; præelegit remanere propter fratres et sorores, quibus ejus absentia intolerabilis videbatur. Fecit ergo quod potuit. In tanto namque postea paupertatis amore permansit, quod aliquando mappam, super quam panem manducabant, vel linteamina secaret, partem retinendo, partem pauperibus erogando.

46 Væ vobis qui conjungitis domum ad domum, et

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A et agrum agro copulatis usque ad terminum loci: qui impleri non valetis pecunia, nec fructum potestis capere ex ea: qui thesaurizatis vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, ubi fures effodiunt et furantur; semper congregantes, et inopia semper tabescentes. Quid unquam huic pauperculæ Christi defuit, quæ semper divitias fugiebat et semper etiam unde aliis erogaret habebat? Semper paupertatem dilexit, et tanto copiosius semper ei Dominus necessaria ministravit. Non solum autem ex spiritu timoris divitias aspernabatur, sed paupertate spiritus semper in oculis suis modica erat. Tanta humilitate se dejiciebat, quod se quasi nihilum reputabat: et cum omnia bene fecisset, se quasi inutilem, non solum ore dicebat, sed corde sentiebat; omnibus inferiorem se æstimans, nihil unquam de se præsumebat, omnes superiores se reputans. Cum Dominus ei aliquod bonum faceret, aliorum meritis imputabat. Numquam gloriam suam quærens, sed omnia ad eum a quo bona cuncta procedunt referens. Bonis quæ percipiebat se indignissimam judicabat: nullum quantumcumque infirmum seu peccatorem contemnens, se solam despiciebat, se etiam ab aliis despici pro nihilo habebat per in-B famiam et per bonam famam: a dexteris et a sinistris scuto erat veritatis circumdata: sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus: nec vituperio deprimebatur, nec laudibus suis attollebatur.

non solum divitias contemnens,

et summam humilitatem affectans:

47 Ex abundanti autem humilitate semper quantum in ipsa erat latere appetebat. Unde cum ex cordis jubilo, et ex plenitudine gratiæ intra se occultari non posset; quandoque ad vicina rura vel dumeta fugiebat, ut humanos devitans oculos, secretum suum sibi et in arca puræ conscientiæ conservaret. Quandoque tamen precibus amicorum compulsa, vel a Domino ad aliquem specialiter missa, vel affectu compassionis ut consolaretur pusillanimes incitata; ex multis, quæ sentiebat pauca cum humilitate et verecundia referebat. O quoties amicis dicebat: Quid me interrogatis? Non sum digna talia sentire, qualia quæritis. Quoties Domino quasi cum murmure respondebat; Quid ad me, Domine? mitte quem missurus es. Non sum digna ut eam et consilia tua aliis nuntiem. Nec tamen Spiritu sancto instigante poterat resistere, quin aliorum utilitati aliqua nuntiando deserviret. Quot enim familiarium suorum in periculis præmunivit? Occultos malignorum spirituum laqueos quoties amicis suis C detexit? Quoties pusillanimes et in fide vacillantes, divinæ revelationis miraculis roboravit? Quoties quæ sola mente homines cogitaverant, ne perficerent admonuit? Quoties jam corruentes, et fere desperantes, divinis consolationibus relevavit.

cupiens latere,

cogitur divinitus alios juvare:

48 Quid igitur erubescis, o timida? Quid egentibus tot bona subtrahis, o avara? Cur præ nimia humilitate a proximorum abstraheris ædificatione? Numquid propter te, quæ Deo quasi inseparabiliter adhærebas, nec hujusmodi revelationibus indigebas, tibi Deus tot et tanta ostendebat; et non magis propter commodum eorum, qui tibi credebant et auxilio tuo indigebant? Heu! quot et quanta supprimebas, quibus et infirmi roborari, et pigri incitari, et indocti illuminari, et Dominus in Sanctis suis mirabilis posset ostendi. Cur igitur talentum abscondis? cur Christum tuum mundo non ostendis, qui in nullo tibi imminuitur, si ab aliis participetur? Numquid non aliquando, cum introduceret te Rex in cellam vinariam, præ ebrietate clamabas, Cur te Domine abscondis, cur te qualis es non ostendis? Nam si mundus te cognosceret, jam de cætero non peccaret; sed statim post odorem unguentorum tuorum curreret. Sed benedictus Deus, qui tuam avaritiam liberalitate sua retundebat, et latibula tua, velles nolles, revelabat. Nam cum jam ferventis spiritus D æstuante musto, nisi respiraculum haberes, rumpereris; cum jam ignis incendium sine evaporatione aliqua ferre non posses, tunc demum a (corde) puro et ebrio extorquebatur veritas; tunc mira et inaudita de plenitudine eructans de libro Vitæ, si possemus capere, multas et mirabiles lectiones, de discipula in magistram subito conversa, nobis legebas. Cum autem, tamquam potens crapulata a vino, post somnum expergefacta ad te redires, tunc vel oblita quæ dixisse silebas; vel si forte aliqua ad memoriam reduceres, tunc præ verecundia confusa, te garrulam et fatuam judicabas; et quid tibi accidisset admirans, a Domino veniam postulabas.

multa tamen dona Dei celat,

nisi cum spiritu abrepta aliqua revelabat.

49 Aliquo tempore dum quæreremus ab ea, utrum de laudibus humanis seu revelationibus divinis aliquam saltem titillationem vanæ gloriæ sentiret: Respectu, inquit, veræ gloriæ quam desidero, nihil est vel reputari potest omnis humana gloriatio. Ipsa enim tanta veritate fundata, tanta gravitate solidata erat in Domino, adeo veris bonis plena erat, tantum spiritualibus epulis saginata erat et refecta; quod, sicut aliquis inter varia deliciarum fercula, si insultum et insipidum ei ferculum apponeretur, E priusquam satiatus esset, respueret; ita omnem mundanam gloriam, omnem humanæ laudis vanitatem, præ dulcedine æternorum bonorum, non solum non admittebat, sed cum quadam cordis abominatione respuebat. Sicut enim non potest dulcis esse Christus, cui adhuc dulcis est mundus; sic Christi dulcedo totam ejus mentem adeo vindicaverat, quod nihil nisi Christus ei sapiebat.

Non movetur ulla vana gloria.

ANNOTATA D. P.

a *Adolescens ille, qui ad hortum accurrerat dum caperetur Christus*, amictus sindone super nudo; *et cum teneretur* relicta sindone nudus profugit ab eis, *apud Marcum; putatur a Patribus Ambrosio, Hieronymo, Epiphanio, Chrysostomo, aliisque fuisse S. Joannes Evangelista; sed recentioribus id merito displicet, sicut etiam Theophylacto: prioribus tamen adhæret Baronius.*

CAPUT VI.

Pietas erga Dominum, auxilia moribundis et animabus tam purgantibus quam periclitantibus præstita: morbi curati.

F

CAP. III *Ex spiritu pietatis*

Non solum per spiritum timoris ab omni specie mala sibi cavebat: sed spiritu pietatis ad omne bonum prona erat. Exercitationem enim corporis pro modico habebat, respectu pietatis, quæ secundum Apostolum ad omnia utilis est, habens promissionem vitæ, quæ nunc est et futuræ. In lampade enim I Tom. 4, 8 cordis sui ignem caritatis oleo misericordiæ continue accendebat; ne forte cum fatuis virginibus absque oleo reperta, a nuptiis æternæ jucunditatis repulsam pateretur. Satagebat ergo pro posse suo omnia misericordiæ opera, ex abundanti cordis pietate exterius adimplere. Super omnia vero misericordiæ opera infirmis assistere, et defunctorum obitui seu sepulturæ interesse consueverat, ubi multa de arcanis cœlestibus Domino revelante frequentissime percepit. Quadam autem die cum Soror Fratrum de Oignies in extremis laboraret; ipsa, cum esset in cellula sua, percepit multitudinem rugientium dæmonum, circa lectum Sororis infirmæ, cum jam pro ea fieret commendatio, quam putabant mortuam adesse. Tunc illa, consuetæ gravitatis et innatæ verecundiæ quasi oblita, ad lectum ægrotantis cucurrit, et immundis spiritibus se opponens, non solum

opera misericordiæ exercet:

ad agonizantem sciens dæmones convolasse,

A solum precibus pugnabat, sed etiam pallio suo tamquam muscas abigebat. Cum autem impii illi terribiliter resisterent, et tamquam suam, animam Sororis vindicare vellent; tunc illa amplius non sustinens, clamabat Christum suum, sanguinemque Christi quam pro animabus effudit, et mortem Crucifixi incessanter invocabat. Cum autem rugientes illi præparati ad escam, multis calumniis animam illam impeterent; ipsa tandem a Spiritu sancto fiduciam accipiens (nam ubi Spiritus Dei, ibi libertas) respondit: Domine, pro hac anima ego fidejubeo: licet enim peccaverit, peccata sua confessa est. Quodsi forte aliquid per negligentiam vel ignorantiam in ea remansit, licet loqui non possit, adhuc tamen tempus contritionis ei reliquisti.

illos precibus et pallio abigere conatur:

51 Fratres tantum vocem ejus et gestus contra dæmones percipiebant, et Domino pro anima Sororis suæ devotas orationes effundebant. Tandem victis et confusis dæmonibus, et sanctis Angelis advenientibus illa Deo laudes reddens, ad se conversa quievit; resumptoque pallio, quod in pugna projecerat, ad cellulam suam cum verecundia rediens et fugiens, clauso ostio latuit. Non multum post temporis, cum in festo Apostolorum Petri et Pauli pro anima illa devote B Domino supplicaret, et de statu ejus pro qua fidejusserat solicita esset; ostendit ei B. Petrus animam illam, in pœnis purgatorii vehementer afflictam. Revelavit autem ei B. Petrus et pænas et pænarum causas: vehementi enim calore torquebatur, eo quod mundum et voluptates seculi nimis ardenter amasset. Aliquando frigore maximo cruciabatur, eo quod pigra ad omne bonum fuerit, et maxime quia filios suos et propriam *a* familiam nimis negligenter correxerit: siti præterea miserabiliter anxiebatur, eo quod nimiis in vita sua vacasset potationibus: nuditatis etiam, eo quod superflua fuisset in vestibus, sustinebat maximum incommodum. Tunc pia Christi ancilla, sicut tota visceribus pietatis affluebat, maxime circa illos qui in purgatorio torquebantur, non solum suis orationibus contenta est, sed multa illi ab aliis orationum et Missarum suffragia acquisivit.

iisdem victis

intelligit ipsam in purgatorio torqueri,

a

et precibus juvat.

52 Alia vice, cum religiosa quædam vidua, quæ diu in sancta viduitate Deo servierat, filias suas in sancta virginitate integras Sponso cœlesti custodiebat, in extremis apud Willambrock juxta Nivellam laboraret: vidit beatam Virginem sanctæ viduæ assistentem, quæ quasi quodam flabello eventilando C eam, fervorem caloris quo torquebatur misericorditer temperabat. Cum autem ejus anima de corpore egredi jam vellet, turba dæmonum insidiantium, nulla orationum instantia discedere voluit; donec Claviger æthereus, cum vexillo Crucifixi confusos illos ejecit. Cum autem vidua illa jam defuncta esset; vidit ancilla Christi beatam Virginem cum multitudine cœlestium puellarum, psallentium et Deum laudantium circa corpus, quasi in duos choros divisarum. Cum autem Sacerdos more debito exequias defunctæ persolveret, tunc summus Sacerdos cum Sanctorum multitudine Officium, ut ei videbatur complebat, et mirabiliter Ecclesiæ militanti Ecclesia triumphans respondebat. Cum autem sepulturæ traditum corpus ejus esset, vidit Christi ancilla animam ejus, quod nondum in hoc mundo plene purgata fuerat, in purgatorio quod ei deerat consummare. Nam maritus ejus mercator fuerat, et quædam more mercatorum per fraudem acquisiverat, quosdam etiam de familia *b* Ducis Lovanii in hospitio receperat, qui de injuste acquisitis multa in domo sua expendebant; et quia de hujusmodi nondum perfecte restitutionem fecerat, dicebat se adhuc in purgatorio detineri. Quod cum nuntiatum esset filiæ suæ, Virgini devotæ, Margaretæ de Willambrock et ejus Sororibus, multas ei orationes acquisierunt, D et pro posse suo restitutionem fecerunt. Unde non multum post anima viduæ, vitro purior, nive blandior, sole splendidior, apparuit ancillæ Christi; cum jam ad æternas epulas gaudens et gratias agens, invitata ascenderet; et quasi librum Vitæ (ut ei videbatur) in manibus tenens, summi Magistri facta scholaris regebat.

Alii moribundæ vidit assistere beatam Virginem,

et Sanctos adesse in exequiis,

animam in purgatorio esse,

b

pro qua satis dari curavit a filia.

A. JAC. VITRI. EX MSS.

53 Cum autem sanctus quidam et beatus senex, qui a pueritia sua in innocentia sua et virginitate perseveraverat, jam morti propinquus esset, scilicet Joannes de Dinanto, cognomine Hortulanus; qui omnia pro Christo reliquerat, et exemplo suo et sanctis admonitionibus multas animas Domino acquisierat, ipsa cum præsens ei in infirmitate assisteret; vidit multitudinem Angelorum seni assistentem et gaudentem: sensit etiam mirabilem odoris suavitatem, unde præ gaudii immensitate non poterat se continere: valde enim eum diligebat, et quasi pro patre eum habebat. Et tunc revelatum est ei a Spiritu sancto, quod senex ille, qui tantam pœnitentiam dum viveret in carne fecerat, tot etiam pro Christo opprobria et persecutiones patienter sustinuerat, tam juste, tam timorate vixerat, tot E etiam animas Christo lucratus fuerat; absque omni molestia purgatorii liber ad Dominum evolaret. Unde ipsa, quoties ante sepulcrum ejus, quod est apud Oignies *c* pertransibat, humiliter se inclinabat. Postea vero cum ipsa in extrema infirmitate laboraret, anima sancti senis, cum quodam alio amico ejus defuncto, scilicet fratre Richardo *d* de Manechan-capella causa visitationis et consolationis spiritualiter missa est ad eam a Domino. Ipsa autem ancilla Christi valde compatiens erat, et super infirmos pia gestans viscera, circa quos aliquando noctes insomnes ducebat.

Joanni de Dionanto morienti Angelos assistere videt,

et absque purgatorio in cœlo esse,

c

a quo etiam moriens ipsa visitatur.

d

54 Cum autem Mater Fratrum de Oignies, gravissima et longa infirmitate laboraret, et ipsa aliquando ut consolaretur eam ei assisteret; illa, utpote anus fere centenaria, et morti jam propinqua, gravissimum habebat anhelitum. Cum autem sancta mulier quadam nocte vix ejus anhelitum, sine magno cordis dolore, ferre posset: ipsa tamen assistens ei prope, quasi per violentiam a se extorquebat ut remaneret. Cumque jam amplius ferre non valens fere deficeret, respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, et saporem quasi vini pretiosi aromatici in F os ejus immisit, odoremque suavissimum quasi thuris accensi, cum sapore illo, fere per tres dies sensit; ita quod nullius cibi sapor prædictum saporem aromaticum poterat expellere.

Gravem morientis anhelitum ferens,

suavi sapore et odore cœlitus reficitur:

55 Multis autem ægrotantibus non solum ex ejus præsentia consolationem et patientiam Dominus conferebat, sed frequenter corporalem sanitatem ejus meritis Dominus reddebat. Aliqui enim pueri rupti ad eam deferebantur: quæ cum manus eis imponeret, sanabantur. Quidam puer juxta Oignies periculosa ægritudine laborabat: nam per ejus auriculam continue a capite ejus sanguis defluebat: cumque nulla arte medicinali curari posset, medicina orationum ejus et appositione manus sanitati perfectæ restitutus est: quem mater ejus ad ecclesiam detulit, et Deo ancillæque ejus gratias pro filio reddidit. Quædam autem mulier ad tactum ejus a quodam valde periculoso morbo, scilicet apostemate gutturis, quæ dicitur squinancia, sanitati restituta est. Similiter etiam Clericus, qui infirmabatur apud Oignies, nomine Lambertus, ab eodem morbo per tactum ejus curatus est. Dixit mihi quidam Sacerdos de Nivella, nomine Guerricus, quod cum gravissima infirmitate laboraret, et jam omnes de eo medici desperarent, nec esset qui ei promitteret sanitatem; venit ad ancillam Christi, multisque precibus

varios et gravissimos morbos

curat sola manuum impositione

A precibus obtinuit, ut ei manum imponeret. Eadem vero nocte visum est ei in somnis, quod beata Virgo ad eum veniret, post cujus recessum restitutus est sanitati. Alius etiam Sacerdos, vir humilis et devotus, et Pater ejus spiritualis Magister Guido de Nivella, postquam manu sua Christi ancilla tetigit inflationem periculosam, quam habebat in gutture, perfecte curatus est. Quidam etiam de cujus infirmitate omnes desperabant, ipse etiam cum multos medicos attentasset, et nihil profecisset, et non nisi mortem expectaret; ad tactum ejus capillorum recepit sanitatem.

A. J. C. VITRI. SS.

magis tamen sol cita pro animabus,

56 Sed cur immoramur circa modica, cum adhuc tot restent magna et mirabilia? Licet enim pium sit morbis corporum subvenire, longe tamen et incomparabiliter majus est animarum sanitati curam impendere : nullum enim sacrificium magis placet Deo, quam zelus animarum. Ipsa autem semper læta, semper hilaris, semper in cordis jubilo permanebat, nisi quando doloris nubilo periculum vel lapsus animarum mentem ejus perturbabat. In hoc solo (ut pace ejus loquar) dum modum non habebat, lugebat anxia, dolebat desolata, cibum non capiebat, somnum ab oculis abigebat, more parturientis quandoque clamabat. Quanto putas vulnerata B est dolore, quando catervatim ruerent rugientes et dentibus frendentes dæmones super sanctarum Virginum Congregationem, in villula quæ dicitur Manni; ubi Deo devote serviebant. Ad ultimum vero quando tamquam voti compotes, impios, et invidos dæmones præ gaudio videret tripudiare, pro sanctarum mulierum ejectione : tunc ipsa clamans et ejulans, vix seipsam præ dolore cordis poterat sustinere.

valde dolet dispersione cujusdam parthenonis.

57 Alia die vidit maximum iniquorum spirituum exercitum, qui quasi post prælium cruentati, cum superbo et pomposo strepitu de *e* vastatione civitatis Leodiensis revertebantur, et adhuc majora mala elato vultu comminabantur. Nec multo post venerunt nuntii apud Oignies, qui civitatem Leodii destructam esse nuntiarent, ecclesias spoliatas, mulieres vi oppressas, cives interfectos : imo universæ civitatis bona hostes rapuisse referebant. Tunc forte apud Oignies præsens erat vir sanctus honestæ conversationis, et bonæ etiam apud malos opinionis, totius Episcopatus lucerna, Doctor et Pater spiritualis, Magister *f* Joannes de Nivella : qui cum rumores pessimos percepisset, mente consternatus incomparabiliter doluit, et maxime quia de sanctis Virginibus, quas ipse per prædicationem et exemplum Domino acquisierat, ne forte vi oppressæ fuissent, sicut quidam mentiebantur, paterna solicitudine dubitabat. Non multum de temporalium amissione doluit, qui semper temporalia tamquam stercora reputavit; sed ecclesiarum violationem, animarum destructionem vir sanctus, omnium virtutum gemma specialiter et excellenter exornatus, inconsolabiliter lugebat. Pater filios plorabat, patronus ecclesias, amicus Sponsi Virgines, quas casto Sponso castas exhibere desponderat. Ancilla vero Christi, auditis rumoribus non multum turbata est; et mirabantur qui cognoscebant, quanta affectione diligeret virgines pudicas, quæ in civitate Leodii Christo devote serviebant; ipsa autem a Domino et præmunita erat et præventa. Sciebat enim pius Pater, quod filia sua, nisi in hoc præmuniretur, nimio dolore confunderetur. Cumque Fratres de Oignies more Clericorum valde timerent, eo quod diceretur, quod hostes in partes eorum venirent; ipsa in omnibus iis imperturbata permanebat, et absque timore sanctis Angelis eam consolantibus, et in terra pacem bonæ voluntatis hominibus nuntiantibus. Magnum vero pacem et quietem circa domum de Oignies sentiebat, quasi in spiritu certificata, et de pace suorum, et de incorruptione D prædictarum sanctarum Virginum : verumtamen videbatur ei, quod terra tremeret, et quod conquereretur, quod pasceret homines quasi Creatori suo tam immani scelere sese opponerent.

In vastatione Leodiensi, e

f plurimum afflicto Joanne de Nivella

manet ipsa imperturbata,

utpote divinitus confortata.

58 Accidit autem quodam tempore, quod Miles quidam de parentibus suis genere nobilis, et militia strenuus, et seculi vanitatibus deditus, Ywanus scilicet de Zoania, divinitus inspiratus, et Sanctæ mulieris admonitionibus et orationibus adjutus, relicto seculo converteretur ad Dominum. Tunc dæmon iniquus et effrænatus, et mirabiliter confusus, apparuit ancillæ Christi; conquerens, et vultu minaci tamquam canis maximus in eam sæviens, ei dicebat : O proterva! o inimica nostra! o adversatrix nostra! maximum damnum per te nuper recepi : unum enim de specialibus Ministris meis mihi abstulisti. Postea vero cum idem Miles, aliquanto tempore in bono proposito perseverasset, accidit quodam die quod manducaret in domo cujusdam hospitis et creditoris sui, dum esset in seculo divitis Burgensis de Nivella, in cujus domo secularitei nimis multoties vixerat, et superfluas expensas (sicut mos est Militum) fecerat. Non enim de facili poterat ab ejus familiaritate separari, cui adhuc debitis adstrictus F erat. Dum autem hospes ille plura et delicata fercula ei apponeret, dum epularentur splendide; attendens hostis iniquus tempus tentationis idoneum, comportavit aggerem, ut caperet civitatem munitam. Reduxit ei ad memoriam gloriam quam habuerat in seculo, pepones et allia Ægypti; et ollas carnium, callidus ille tentator ante oculos reducebat.

Ob militem a se conversum,

patitur insultantem diabolum :

et ex familiaritate cum secularibus

59 Cum autem jam animo titubaret, et quasi triticum eum Satanas cribraret; clemens amator hominum, qui neminem permittit tentari super posse suum, qui linum fumigans non extinguit, et calamum quassatum non conterit, ancillæ suæ nuntiavit in spiritu, qualiter Miles ille dum secularium consortia non vitasset, animo languenti fluctuaret. Cumque adhuc mente vaga multa secum deliberans, ad mensam sederet; ecce nuntius ancillæ Christi, expectans clam ad ostium, ut primo ei loqui potuit, quod statim ad Dominam suam veniret, nuntiavit. Cumque ille ad locum, ubi morabatur Christi margarita extra Nivellam, venisset; invenit eam præ tristitia et anxietate cordis quasi languidam; et pedes Crucifixi, quos amplexata fuerat, fluvio lacrymarum rigantem. Tunc ille admirans, et præ verecundia consternatus animo, dum causam quæreret F cur lugeret; Merito, inquit, lugeo : pro vobis doleo: pro miseria vestra turbata est anima mea; qui cum spiritu cœperitis, carne consummamini et consumi miserabiliter proponitis; qui posita manu ad aratrum, retro cum uxore Loth aspicitis, ingratus et immemor beneficii, et superabundantis misericordiæ illius, qui vos de incendio hujus seculi aliis pereuntibus liberavit. Tunc ille ad se reversus, ex tantæ revelationis miraculo salubriter compunctus; Ignoscite, inquit, mea pia Mater, et orate pro me misero : et ego Deo et vobis promitto, quod constanter de cetero in servitio illius, qui me per vos revocavit, permanebo. Cum autem mundus eum in aliqua parte retineret, multisque adhuc secularibus implicatum negotiis, ad Potentum curias eum frequenter ire compelleret: tunc socii quondam ejus, consanguinei etiam ac familiares, cum tamquam mortuum lugentes imo tamquam monstrum digito ostendentes, alii deridentes, alii blanditiis emollientes, alii contumeliis et injuriis exasperare et frangere nitebantur.

titubare illum cognoscens,

ad se vocatum confirmat :

60 Quidam etiam diaboli satellites, virum nobilem et talibus injuriis non assuetum, per cappam vel caputium distrahebant. Ille vero mirabilem iis omnibus tamquam scutum patientiam opponens, aliquando

eumdem conviciis agitari sciens,

A quando more humano aliquatenus confundebatur. Cum autem reverteretur ad propria, tamquam ovis de luporum faucibus evulsa, ad Matris spiritualis post tantum naufragium recurrebat solatium. Quæ mirum in modum divinitus inspirata, et convitia Christi Militi dicta, et opprobria exprobrantium Christi, et horam, in qua aliquantulum perturbatus fuerat, prophetico spiritu referebat. Heu, aiebat, hac hora indigebatis auxilio, et ego tunc orationes pro vobis clementi Domino offerebam; ut vobis ex ejus imitatione concederet prospera mundi despicere, et nulla ejus adversa formidare. Quo miraculo et Christi ancillæ solatio adeo confortatus erat, quod domum suam supra firmam petram fundatam, nec ventus, nec pluvia, poterat evertere. Frequenter enim impellebatur ut caderet : sed Dominus, meritis ancillæ suæ, manum suam ne laberetur supponebat.

precibus constantem reddit :

61 Aliquando cum esset apud Willambrock, et videret dæmones callidis machinationibus præparare laqueos occultos, ut caperent aliquos de amicis suis quorum lapsus maximum scandalum simplicibus generare posset; tunc ipsa, cum jam arcum inimicus tetendisset, ut sagittaret in obscure rectos corde, B non contenta lacrymis seu orationibus, jejunium inchoabat; sciens quod hujusmodi dæmonii genus non facile ejiciatur, nisi in jejunio et oratione. Cum autem per dies quadraginta humiliasset in jejunio animam suam; tunc demum Dominus ancillæ suæ compatiens, nec ejus afflictionem amplius sustinens, quod amicum suum ejus meritis liberasset, ostendebat; et in quantam foveam peccati, nisi jejuniis et orationibus ejus oppressus fuisset inimicus, familiaris ejus amicus corruisset, aperiebat. Væ nobis, qui tantum in hac miseria amisimus solatium, tantum in tentationibus et tribulationibus præsidium ; nisi recompenset nobis in cœlo, quod perdidimus in hoc exilio. Licet autem contra varios et multiplices animarum languores, orationum ejus instantia efficax esset medicina ; contra spiritum blasphemiæ et desperationis singulari gratia præminebat. Cumque inter alios omnes nequissimus sit spiritus ille ad impugnandum, ipsa potentissima erat ad succurrendum.

laqueos ad lapsum amici paratos

jejunio confringit :

62 Accidit aliquando quod quidam *g* Cisterciensis Ordinis Monachus, tantum zelum innocentiæ et puritatis, licet non secundum scientiam haberet, quod quasi ad statum primi parentis ex fervore spiritus C pervenire nitebatur. Cumque diu labore plurimo, sed casso, sese affligendo in abstinentia et vigiliis et orationibus et lacrymis, primum statum innocentiæ recuperare non valeret, primo cecidit in tædium et acediam. Volebat enim cibaria sumere, sed nullam sensibilem delectationem dum manducaret sentire : studebat primos sensualitatis motus non solum reprimere, sed penitus extinguere: studebat etiam sine aliquo veniali vitam suam in perfecta puritate custodire. Cum autem, dæmonio meridiano instigante, aspiraret ad impossibile, nec ad id ad quod tendebat posset aliquo modo, quantumcumque laboraret, pervenire; tandem in foveam desperationis præ tristitia dilapsus est; adeo quod se in statu corruptionis in quo erat, nullo modo salutem adipisci sperabat; utpote quia venialia, quibus omnino carere non possumus in hac vita, putabat mortalia : unde nec Corpus Christi aliquo modo, etiam diebus illis, quibus institutum est in Ordine , volebat recipere. Ecce ad quantum infortunium, ad quantam et quam miserabilem ruinam, sub specie boni hostis ille antiquus simplicem illam traxerat animam ; quæ infirma fugiebat medicinam , et quæ propriæ voluntati semel renuntiaverat , jugum obedientiæ a se repulerat.

g Monachum ad statum innocentiæ frustra nitentem

indeque in desperationem lapsum,

63 Ut autem fabulam non fabulose referam, nec D falsa non fallaciter interseram; Monachus iste, qui ad statum primi parentis tentabat pervenire, cui assimilatur , nisi cuidam ranæ ; quæ videns bovem magnæ fortitudinis et pulchræ quantitatis , eidem assimilari, et ad ejus quantitatem pervenire voluit. Tunc se extendere, dilatare, et inflari magno conamine incepit; sed frustra : quia nec, si se rupisset, bovis quantitatem assequi potuisset. Frater autem ille dum se supra se extollere voluit, infra se miserabiliter per desperationem corruit. Cum autem morbum animæ ejus quidam pius et omnium bonorum amicus Abbas cognovisset, licet ipse multique alii ad Dominum pro Monacho preces effudissent, prævaluit tamen inimicus ; qui eum, quem laqueo forti constrinxerat, sine cessatione torquebat. Tunc Abbas, sanctæ mulieris amicus, utpote qui virtutem ejus minime ignorabat, quam in se aliquando per experientiam senserat, ad ancillam Christi Monachum fecit adduci. Cumque illa pro Monacho lacrymosis suspiriis Domino supplicaret; mirum in modum , dum ante Missæ introitum Monachus Confiteor diceret, et illa instantius pro eo preces funderet, quasi nigri lapilli ad singula verba Confessionis ex ore Monachi cadere videbantur. Tunc illa percipiens in hoc visu , E quod obstinatio desperationis et nigredo tristitiæ et doloris Monachum reliquissent; Domino gratias retulit, qui non vult mortem peccatorum, sed magis ut convertantur et vivant. Monachus vero post Missam, quasi de longinqua regione ad se reversus, Corpus Christi recepit, et sumpta salutari medicina perfecte convaluit.

A. JAC. VITRI. EX MSS.

ab Abbate ad se missum sanat.

ANNOTATA G. H.

a *Ita MS. Rub. Val. et Oigniac. Alia* filiam suam.

b *Ex his Ducibus fuit* B. Aufridus, *sive* Anfridus, *postea Episcopus Ultrajectinus, mortuus anno* 1208 ; *sed circa ætatem hujus Mariæ cœperant etiam Duces Brabantiæ appellari puta* Godefridus III , In-cunis *dictus, ejusque filius* Henricus I, *ambo Lovanii sepulti.*

c *Addit Rayssius in Vita ejus hinc extracta,* in claustro.

d *MS. Miræi et nostrum de* Manechan. *In Oigniac. prius scriptum est* Meneser-capella : *correctum est* Manecha-capella : *quare hanc lectionem teneo, licet Rayssius* Meneser *præferat et omittat* capella. *Idem tam Joannem de Dionanto, quam hunc Richardum ait floruisse anno* 1195. F

e *Hanc vastationem urbis Leodiensis factam anno* 1212, *supra ad Prologum monuimus.*

f Joannes de Nivella, *Doctor Theologus, ex Decano Leodiensi Ecclesiæ S. Lamberti Canonicus Regularis Cœnobii Oigniacensis, in templi choro juxta summum altare sepultus anno* 1233, *quo mortuus est* 16 *Martii. Ejus Acta deducit Cantipratanus lib.* 2 *Apum cap.* 31 *num.* 3 *et seqq.*

g *Monasteria Cisterciensia magis vicina eo tempore erant* Alna *ad Sabim de qua supra actum, et* Camberona *versus Montes Hannoniæ.*

CAPUT VII.

Spiritu sapientiæ ad divina cum discretione penetranda, et pacem cum hominibus servandam donatur Maria.

Quoniam in fugiendo mala, per spiritum timoris et faciendo bona per spiritum pietatis , necessaria est cautela et circumspectio discretionis; Pater luminum, cujus unctio docet nos de omnibus, spiritu scientiæ filiam suam illuminavit : ut sciret quid et

CAP. IV *Spiritu scientiæ medium tenet,*

 quemadmodum

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A quemadmodum agendum esset vel vitandum, et omne sacrificium suum scientiæ sale condiret. Mala enim sunt vicina bonis : et plerumque dum vitamus unum vitium, labimur in contrarium : et cum quis fugit superfluitatem, plerumque decidit in avaritiam ; vel quando vitat indumenti secularis ornatum, gloriatur in sordibus vestium. Vitia enim quandoque speciem virtutum præferunt, unde perniciosius sectatores suos decipiunt, quia se sub velamine virtutis tegunt. Nam sub prætextu justitiæ crudelitas agitur, et remissa segnities mansuetudo creditur : plerumque hoc agit *a* Corporis negligentia, quod agere creditur indulgentia. Ipsa vero nec a dextris nec a sinistris declinans, mediam et beatam vitam sive viam miro moderamine peragebat. Nam et Deo, quod suum erat reddebat ; et proximorum pacem quantum in se erat conservabat. Non solum cum pacificis, sed etiam cum iis qui oderunt pacem pacifica erat; prudenter inter homines pravæ nationis conversando, omnibus omnia facta, ut omnes Deo lucrifaceret. Unde et duo fratres ejus secundum carnem, et quidam alii, licet mundo prius dediti, divinitus inspirati, et ejus prudenti admonitione coadjuti, relictis omnibus ad Ordinem Cisterciensem se transtulerunt. B

a tribuens Deo, quæ hujus sunt et pacem cum hominibus servans,

fratres ad Cisterciensem Ordinem transferri ;

65 Aliquando autem cum dulcius et suavius, quasi unus spiritus cum Domino facta, timoris glutino eidem Domino adhæreret ; nuntiabamus ei, quod de partibus remotis aliqui causa videndi eam venerant, et reverti festinarent. Licet enim adjurasset nos Dominus per capreas cervosque camporum, ne suscitaremus vel evigilaremus dilectam nisi ipsa vellet; tamen quia numquam volebat, sed semper cum Domino cubare in meridie sitiebat, aliquando ex quadam confidentia ipsam suscitabamus. Ipsa vero, audito extraneorum adventu, ne forte aliquem scandalizaret, a suavi illa contemplationis jucunditate, ab amplexibus Sponsi sui, vim sibimet inferens, spiritum suum tanto dolore avellebat; quod quandoque, quasi ruptis visceribus, sanguinem purum in magna quantitate evomebat vel conspuebat; malens hoc affligi martyrio, quam Fratrum, et maxime peregrinorum pacem turbare. Quandoque tamen, cum Spiritu sancto revelante aliquorum, licet adhuc longe existentium, prænovisset adventum; ad rura vel propinqua nemora fugiens, vix per totum diem reperire poteramus latitantem. Quandoque tamen propter indigentium aliquorum utilitatem, C nullo nisi Spiritu sancto incitante, cogebatur somnum suum disrumpere. Vade, aiebat spiritus : quia non curiose, sed causa necessitatis aliquis expectat te. Licet autem quantum ad proximos, non solum bonos, sed etiam discolos mira discretione pacem custodiret; sibi tamen soli indiscreta, valda seipsam nimis abjiciens, et supra modum affligens, nobis aliquando videbatur. Ipsa tamen tanto circa se discretior erat, quanto nihil de se, nisi a Spiritu sancto familiariter edocta, aliquid facere præsumebat. Non enim diem unum sine refectione cibi præterire auderet, nisi se absorpta sensualitate, supra se raptam certissime cognosceret. Aliquando tamen, ut pacem coassistentium conservaret, in tali statu aliquid capere tentavit; et nihil penitus capere potuit, sed præ dolore fere defecit.

Cant. 2, 7

a contemplatione propter extraneos avelli se

sed violenter patitur,

summa semper discretione utens.

66 Unde tantam postea prærogativam libertatis obtinuit, quod nemo jam audebat dicere, Cur ita facis? Dumque rationem humana ejus vita excederet, quodam speciali privilegio Deo sibique relicta, omnia judicabat sed a nemine judicabatur. Spiritus autem sanctus frequenter ei rationem ostendebat in agendis vel omittendis quam sensu humano non possemus attingere. Unde cum aliquanto tempore ter in hebdomada cibum sumeret, feria sexta manducabat, die Dominica nihil penitus manducando; D similiter quinta feria a cibis penitus abstinebat. Cumque nobis potius rationabile videretur, quod sexta feria, qui dies est pœnitentiæ, omnino non manducaret, quinta autem feria vel die Dominica cibum sumeret : imo quia dies pœnitentiæ est dies mortis Domini, respondit mihi ipsa aliquando, Ad sensibilia non sine labore descendo, dum gaudium contemplationis interrumpo, cibum corporalem capiendo. Quinta vero feria, quæ est dies Spiritus sancti, et die Dominica, propter gaudium Resurrectionis, spirituali refectione contenta, æternis epulis satiata, totum diem festum ago, dum nullo sensibilis refectionis usu oportet me ad inferiora descendere. Quo audito os ulterius contra ipsam non aperiens silui; et rationem meam nullam reputans, humiliatus sum in oculis meis : sapientia autem justificata est a filiis suis.

Subinde feriis sextis comedebat

quinta et Dominica abstinebat a cibo,

67 Licet autem peccatores per indignationem non abjiceret, sed magis per compassionem prudenti admonitione multos frequenter a via perditionis retraheret; maxime tamen spiritus ejus abominabatur peccata hominum, et iniquorum cohabitationem seu familiaritatem, numquam de se præsumptuose confidens : corrumpunt enim bonos mores colloquia prava; et Dominus discipulis præcepit, dum intrarent civitatem, quod quærerent si quis esset in ea, in cujus hospitio honestius et securius manerent. Unde accidit aliquando, quod causa visitandi aliquos sibi familiares, cum maneret apud Oignies, ivisset ad Willambroc, et in reditu suo per medium Nivellæ transiens, reduxit post hæc ad memoriam peccata et abominationes, quas in villa illa faciunt frequenter seculares; tantamque indignationem et abominationem concepit in corde, quod præ dolore cœpit clamare : quæsitoque cultello ab ancilla sua, cum extra villam esset, volebat cutem a pedibus suis resecare, eo quod per loca transierat, in quibus Creatorem suum miseri homines tot injuriis provocant, tot flagitiis exasperant. Cumque non solum in mente, sed quod mirabilius est, sensibiliter doleret in pedibus, quibus loca prædicta calcaverat, vix tandem, cum multotiens pedes ad terram collisisset, potuit quiescere.

horret peccata et peccatores ;

E Matth. 10

68 Divinis autem Scripturis prudens discretaque mulier sufficienter instructa erat ; nam frequenter divinos sermones audiebat, verba Sacræ Scripturæ conservans in corde suo : ecclesiæ enim sanctæ frequentans limina, sacra pectori mandata condebat sagaciter. Et quoniam intellectus bonus omnibus facientibus eum, quod devote audiebat, devotius opere complere satagebat. Unde, cum in ultima ægritudine, jam fere penitus morte vicina deficeret, et aliquis in ecclesia ad populum sermonem faceret; tunc spiritu ejus ad verbum Dei reviviscente, aures invita morti erigebat, cor præparabat, circumstantibus etiam de sermone aliqua verba referebat. Adeo autem Prædicatores et fideles animarum Pastores diligebat, quod pedes eorum post prædicationis laborem mira affectione constringens, etiam ipsis invitis vel diu osculari oportebat, vel præ anxietate cum se subtraherent, clamabat.

sacras conciones libenter audire solita, F

69 Multis autem lacrymosis suspiriis, multis orationibus et jejuniis a Domino instantissime postulando obtinuit, ut meritum et officium prædicationis quod in se actualiter exercere non poterat, in aliqua alia persona Dominus ei recompensaret : et quod sibi Dominus pro magno munere unum *b* Prædicatorem daret. Quo dato, licet per eum Dominus, tamquam per instrumentum verba prædicationis emitteret; sanctæ mulieris precibus cor præparabat, virtutem corporis in labore conferebat, verbum ministrabat, gressus dirigebat, gratiam et fructum in auditoribus

idoneum a Domino concionatorem obtinet,

b

A auditoribus meritis ancillæ suæ præparabat. Nam pro ipso singulis diebus, dum esset in labore prædicandi, Domino et beatæ Virgini dicendo Ave Maria centies supplicabat, sicut prædicante Hilario Martinus orabat. Suum vero Prædicatorem, quem in morte præsentialiter reliquit, Domino devotissime commendavit. Cum enim dilexisset suos in finem dilexit eos.

et oratione adjuvat,

70 Quadam die, dum esset in viridario quodam apud Willambrouck, apparuit ei diabolus, quasi in similitudinem Pastoris: tunc enim congregaverat impius ille milites multos, qui crastina die debebant esse ad torneamentum, juxta villam, quæ dicitur *c* Trasegnies, et illa nocte habebant hospitia sua apud Nivellam. Cumque impius ille velatus dæmon, jactaret se esse Pastorem; Non es, inquit illa, Pastor: sed Magistri nostri, qui prædicant verbum Dei, et pascunt fideliter animas nostras, illi veri Pastores sunt. Ego, inquit ille nequam et superbus hostis, plures habeo greges, et magis mihi obedientes, quam Magistri illi: nam ego cognosco eos, et ipsi me sequuntur et vocem meam audiunt, et ad voluntatem meam me sequuntur. Tunc illa ultra B ferre non potuit, quod ille sibi usurparet nomen Pastoris, qui hœdos suos per pascua vanitatis ducit ad pascua æternæ damnationis, ubi mors miserabiliter depascet eos: sed gemens et miseris compatiens, relicto dæmone ad ecclesiam confugit: et magno tempore post, dum Pastorem illum pessimum ad memoriam reducebat, abstinere se a lacrymis non valebat.

dæmonem sub specie Pastoris repellit: *c*

71 Licet autem unctione Spiritus sancti, et divinis revelationibus doceretur interius; testimonia tamen Scripturarum, quæ Spiritui sancto penitus concordabant, libenter audiebat exterius. Nam quamvis Dominus discipulos interius illuminans, sine voce posset instruere; exterius tamen vocis officio docens, Scripturas etiam eis exponebat, quibus ipse dixit: Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Ipsa igitur de die in diem divinæ Scripturæ sermonibus amplius lavabatur ad munditiam, ædificabatur ad morum exornationem, illuminabatur ad fidem; si tamen fides in ea proprie dici valeat, quia Domino revelante invisibilia, quasi visibiliter fide oculata percipiebat. Aliquando enim cum esset in quadam villula, quæ dicitur *d* Itere juxta C Nivellam, et præsente ipsa puer quidam ad ostium ecclesiæ catechizaretur; vidit immundum spiritum a parvulo cum magna confusione recedentem. Cumque ipsum puerum de sacro fonte levarent, aperti sunt oculi ejus, viditque Spiritum sanctum in animam pueri descendentem, sanctorumque Angelorum circa renatum infantem multitudinem.

testimoniis Sacræ Scripturæ plurimum proficit,

Joan 13, 10

d

in Baptismo videt dæmonum recessum, et Spiritus Sancti accessum;

72 Frequenter autem, dum Sacerdos levaret Hostiam, inter manus Sacerdotis vidit pueri pulchri speciem, et cœlestium spirituum cum lumine non modico exercitum descendentem. Quando vero post *e* Confessionem, Hostiam Sacerdos reciperet, ipsa videbat in spiritu Dominum in anima Sacerdotis remanere, et eum mirabili claritate illustrantem; vel, si indigne sumeret, videbat quod, Domino cum indignatione recedente, anima miseri vacua et tenebrosa remaneret. Licet autem in ecclesia præsens non esset, sed in cella sua, opertis ex more oculis velo candido, oraret; cum Christus in prolatione verborum Sanctorum in altari descendebat, tunc ipsa mirabiliter immutata adventum ejus sentiebat. Quando vero Unctionis extremæ ipsa præsente infirmi Sacramenta susciperent, ipsa cum Sanctorum multitudine Christum præsentem sentiebat, qui infirmum misericorditer roborabat, dæmones expellebat, animam purgabat; et se quasi in lumine per totum corpus infirmi, dum diversa ejus membra ungerentur transfundebat.

in hostia speciem pueri, *e* *et statum Sacrificantis:*

in Unctione extrema Christi præsentiam.

D

ANNOTATA D. P.

A. JAC. VITRI. EX MSS.

a *MS. Rubeæ-vallis et Oign.* corporis.

b *Hic debere intelligi*, Jacobum de Vitriaco, *hujus Vitæ scriptorem, infra num.* 79 *indicatur: de eoque etiam locum hunc explicat Cantipratanus in Vita S. Lutgardis lib.* 23 *num.* 3.

c Trasegnies *antiquissimum et nobilissimum dominium, nunc Marchionatus titulo honoratum, prope Binchium in Hannonia distat Nivella in meridiem* 3 *magnis horis. De eo vide prolixe et erudite tractantem Baronem le Roy, in topographia historica Gallo-Brabantiæ lib.* 1 *cap.* 55, *ubi etiam pulcherrimæ arcis iconismum habet.*

d Itere *duplex est, inferius et superius hoc una, istud sesquileuca distans Nivella, cum titulo Baronatus: de quo vide opus prælaudatum lib.* 1 *cap.* 38.

e *Ita MS. Oignac. ubi nomine* Confessionis *intelligitur formula, immediate præcedens Communionem Sacerdotis, tertioque repetita,* Domine non sum dignus. *MS. Rub.* Confectionem, *alia* Consecrationem, *qui duo termini idem significant, partem scilicet sacerrimam Missæ, sed a Communione remotiorem.*

E

CAPUT VIII.

Spiritu fortitudinis contra adversa munitur, et spiritu consilii considerate agit ac suadet Maria.

Sed quoniam parum prodest per spiritum mortis mala vitare, per spiritum pietatis bona agere, per spiritum sapientiæ in omnibus discretionem habere; nisi per fortitudinem malis imminentibus resistamus, bona nostra per patientiam conservemus, per constantiam usque in finem perseveremus, per longanimitatem vitæ æternæ præmium expectemus; Pater ejus, apertis thesauris suis, quarto lapide pretioso, scilicet spiritu fortitudinis, filiam suam exornavit, et contra omnia adversa præmunivit; ut nec adversitatis impulsu frangeretur, nec prosperitatis blandimento elevaretur; ut contumelias cum tranquillitate sustineret, ut nulli malum pro malo redderet; sed benedictionem maledictioni, benignitatem impietati opponeret. Bonum pro malo reddebat, calumniantibus non respondebat, pro persecutoribus orabat: per constantiam mentis in proposito perseverans, per firmitatem animæ omnia æquanimiter portans, per magnanimitatem difficilia sponte aggrediens, per securitatem imminentes incommoditates non formidans: per fiduciam certam spem certam habens bonum propositum in bonum finem perducendi, per magnificentiam sancti et præclari propositi dans consummationem. F

CAP. V. *Spiritu fortitudinis contra adversa præmunita,*

74 Non solum autem in persecutionibus, seu flagellis patientiam habebat, sed in tribulationibus gaudebat, et disciplinam Domini cum magno desiderio apprehendebat. Unde cum in ultima ejus infirmitate, jam fere per dies quadraginta graviter laborasset, et quæreremus ab ea, utrum ejus infirmitatis dolor in tædium aliquo modo veniret; Imo, inquit illa, vellem, si placeret Deo, quod quadragena ista de novo inciperet; et quod mirabilius est, subjunxit, quod numquam infirmum vidisset, quin ejus, quantacumque esset, infirmitatem desiderasset. Væ vobis qui in angaria Crucem Domini fertis; qui Domini disciplinam abjicitis; qui virgam Domini ferientis, dum contra flagellum murmuratis, tamquam canis insaniens mordetis; qui dolorem corporis cordis impatientis dolore duplicatis. Hæc autem pretiosa Christi gemma, disciplinati cordis exultatione quasi insensibiliter affligebatur, dulciter torquebatur:

cum gaudio suscipit morbum,

et augeri optat:

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A torquebatur: interior enim suavitas, dolorem exterius perungebat, et pondus infirmitatis alleviando demulcebat. Aliquando autem, cum præ dolore paralysis clamaret, et pectus suum tundere cogeretur; quidam ejus familiaris ei compatiens, in loco quodam latebat, et pro ipsa Domino supplicabat. Tunc illa, piis devoti hominis orationibus infirmitatem suam in aliquo minui sentiens, Vade, inquit ancillæ suæ, et dic homini illi; ut cesset orare pro me: nam orationum ejus medicina, disciplinæ meæ, dum melius habeo, incurro detrimentum. Cum autem aliquando vexaretur aliquo gravamine, quidam ex amicis suis, occulte tantum in corde dolebat de ejus vexatione. Tunc illa, secreta cordis illius Domino revelante cognoscens, misit ancillam suam ad illum dicens; Dic illi, ne amplius doleat pro me: illius enim gravamen aggravat cordis mei dolorem: non enim possum sustinere quod doleat pro me: plus enim gravabatur aliorum doloribus, quam suis infirmitatibus.

nec cupit pro alleviatione orari

aut condoleri sibi,

75 Non solum autem per spiritum fortitudinis habebat patientiam resistendi adversis, sed etiam ab omnibus carnalibus illecebris abstinendi. Adeo B enim corpus suum castigaverat, et in servitutem redegerat, quod ad nutum suum corpus spiritui obediebat, in nullo contradicens, nulla simulatione se excusans: nec contra Dominum murmurabat, sed Domini sui fortitudinem imitando, numquam ignavia torpebat, numquam vel raro labore corpus suum deficiebat. Adeo autem corpus suum juvencula illa tympanistria, quasi inter duo Crucis ligna extendendo, desiccaverat; quod numquam per plures annos, primos etiam libidinis motus contra se insurgere senserat. Ex quo tantam fiduciam etiam inter homines habebat, quod omnes sibi similes ex abundantia innocentiæ, et pura simplicitate æstimabat. Unde cum quidam ejus familiaris amicus, ex nimio spiritualis affectionis excessu; manum ejus aliquando stringeret, licet casto animo nihil turpe cogitaret; sensit tamen tamquam homo ex illa nimia vicinitate, primos motus sibi insurgere. Cumque illa prorsus hoc ignoraret, audivit vocem ab excelso, scilicet, Noli tangere me, nec tamen intellexit quid significaret. Deus enim mitis, et nostris infirmitatibus compatiens, noluit illum coram sancta muliere verecundia confundere: volebat tamen, tamquam zelotes amicæ suæ castitatem custodire, et illum propter imminentia pericula castigare. C Unde cum illa diceret ei, Audivi nunc quamdam vocem, sed quid significet prorsus ignoro; scilicet, Noli tangere me: ille, quid hoc esset intelligens, et sibi de cetero diligentius cavit, et Domino qui ejus infirmitatem detegere noluit, gratias agens recessit.

carnem spiritui subjectam sic habuit,

ut primos etiam motus nescierit.

CAP. VI

76 Per spiritum autem consilii, nihil præcipitanter, nihil inordinate agens, omnia diligenter, provide, et cum deliberatione faciens, in omnibus agendis vel omittendis expectabat eum, qui salvam faceret eam a pusillanimitate spiritus et tempestate, nihil per pusillanimitatem omittens, nihil tamen tempestuose, nihil inconsiderate, nihil impetuosa mente peragens. In omnibus viis suis palpebræ ejus præcedebant gressus suos; omnia cum consilio faciens, ne post factum vel in modico pœniteret. Quid enim sine gravitate, sine consilii maturitate facere posset? Cujus mentem repleverat, cujus animam inhabitabat, qui ait de seipso; Ego sapientia in consiliis habito, et eruditis intersum cogitationibus. Licet autem familiari Spiritus Sancti consilio interius uteretur, licet divinis Scripturis sufficienter instrueretur; præ nimia tamen humilitatis abundantia, ne sapiens in oculis suis videretur, aliorum consiliis, propriæ voluntati abrenuntiando, seipsam libenter et devote subjicere non dedignabatur. D

Spiritu consilii instructa licet

et summe prudens,

Prov. 8

tamen aliorum judicio se subjicit.

77 Multi etiam de familiaribus amicis ejus, qui divinam ejus prudentiam frequenter experti erant, sine ejus consilio nihil magnum facere audebant: quod enim humana ratione scientiæ non poterat, præmissa oratione divinitus inspirata sciebat. Unde cum quidam ejus amicus, mediocritate sua contentus, tanto securius quanto ab oculis humanis abstractus, et a pompa seculari remotus, Domino in humilitate serviret; et a quodam Nobili requireretur, ut magister ejus esset, qui ei equos et vestes et alia multa bona copiose provideret; mulierem sanctam consuluit, quid agendum sibi esset. Illa vero, sicut nihil unquam de se præsumebat, oratione præmissa, postquam ab arcanis divinorum consiliorum thalamis reversa respondit: Vidi vobis in hoc facto nigrum equum præparari, qui versus infernum hinniebat, et dæmonum exercitus applaudebat: maneatis ergo secundum consilium meum in hac vocatione, in qua vocati estis a Domino, ne per ambitionem et seculi pompam detis occasionem diabolo.

Non nisi præmissa oratione

consilium dat,

78 Alias vero inter amicos suos tanto sibi carior, quanto humilior, cum haberet Præbendam unam sibi mediocriter sufficientem, multis devictus precibus recepit aliam, quæ et dignitate major, et redditibus erat abundantior. E Cumque ille, prout devotus satis et moratus erat, Christi ancillam consuleret, utrum Deum in hoc facto offendisset; illa more suo modicas respondendi quærens inducias, tandem divinitus inspirata, et divinis revelationibus absque ullo dubietatis scrupulo certificata; Videbam, inquit, hominem vestibus albis indutum, et satis ad cursum expeditum, nigro pallio superindui, et sarcina inutili onerari. Cum hæc et his similia alia dixisset, ille, qui jam in se a Domino præsenserat id quod illa divinitus proferebat; primam sibi sufficientem retinuit, et aliam sine mora, ne locum alterius ambitiose occuparet, vir prudens et Deum timens, et salubri consilio acquiescens, resignavit. Ignoscite mihi, fratres, qui dignitatem dignitati adjungitis, et Præbendam Præbendæ copulatis. Non est meum quod retuli, sed Christi revelantis: parcite ancillæ Christi, nolite detrahere innocenti. In quo enim vos læsit, si amico suo salubriter consuluit, si veritatem quam a Domino audivit retulit. Sed vos sæpius forte dum Gratianum revolvitis, vel libellum istum numquam inspicitis, vel ancillæ Christi visiones phantasmata seu somnia, F ridendo more vestro, repudiatis; nam Pharisæi Dominum, dum de avaritia disputaret, et divites regnum cœlorum nequaquam posse introire diceret; non solum deridebant, sed tamquam insanum judicabant.

dissuadet Præbendæ tenuis pro meliori mutationem,

79 Ut autem sine personarum acceptione magnalia sanctæ mulieris referam, mihi etiam non parcam, scilicet infelicitatis meæ referam historiam. Dum verbum Dei licet indignus laicis simplicibus prædicare inciperem, et necdum exercitium seu consuetudinem faciendi sermonem ad populum haberem; semper mihi metuens, ne forte sermone imperfecto deficerem; multa mihi undecumque colligebam, multis vero congregatis quidquid in mente habebam in medium proferre volebam: [Totum enim spiritum suum profert stultus, sapiens vero reservat in posterum.] Cumque tanta prodigalitate meipsum confunderem, ad me post sermonem revertens, quasi quoddam mentis tædium, eo quod inordinate et incomposite multa mihi dixisse videbar, incurrebam. Cumque hujusmodi tristitia aliquando Christi ancilla me depressum conspiceret; ego præ verecundia causam ei revelare recusabam, et quod miserabilius erat, cum aliquis, tamquam bene et subtiliter

scriptori medelam ultro confert

ad triplicem quam concionans patiebatur tentationem:

A tiliter dixissem, me libenter auscultando (sicut mos est) post sermonem commendaret, in hoc aliquam consolationem recipiebam. Erubesco turpitudinem meam publicare, sed laudes sanctæ mulieris non ausus sum abscondere. Quæ cum aliquando prædictæ tristitiæ nubilo me confusum, et tamquam confusibilem operarium ad se vocaret; duplex vulnus tentationum, quibus in abscondito sauciatus eram, mihi mirabiliter aperuit. Vidi inquit, similitudinem quasi hominis nubilosi, superfluitate capillorum cooperti: quædam autem meretrix subornata, quibusdam quasi radiis splendida, eum blande intuendo circuibat: facto autem pluries circulo, unum de radiis suis versus eum projiciens, partem tenebrarum effugabat. Ad hanc ejus parabolam, me triplici morbo laborantem statim certissime deprehendi. Capillata enim superfluitas mihi tristitiam generabat: meretrix vero subornata, id est, elatio, radiis adulationis, miserabile solatium mihi conferebat. Quibus te laudibus, o sancta mulier efferam nescio, quæ secretorum Dei [eras] conscia. Hominum cogitationes non frustra tibi Dominus aperiebat, sed orationibus tuis virtutem medendi languoribus conferebat.

B

similiter Inclusæ cuidam consulit.

80 Cum autem familiaris esset cujusdam bonæ et sanctæ juvenculæ, * Heldewidis nomine, quæ erat inclusa apud Willambrouck, quam valde diligebat, et velut mater filiam in Domino nutriebat fere per annos duodecim; cum illa juvencula aliquo gravamine tentaretur, ipsa tentationes et cogitationes cordis ejus eidem juvenculæ, admiranti quomodo mentem ejus cognosceret, aperiebat, et contra imminentes tentationes eam prius longe quam accidissent præmuniebat. Cum autem inclusa illa ex Magistri Guidonis præsentia, qui tunc in ecclesia de Willambrouck Capellanus erat, maximam haberet consolationem : (quoniam quæ subito accidunt majorem perturbationem inducunt) prædixit ei per dimidium annum, antequam Magister ille, cum Fratre suo Joanne a Willambrouck deberet recedere, multis exportationibus præmonendo, ut in pace sustineret eorum absentiam, quorum valde diligebat præsentiam. De quadam etiam religiosa muliere, nomine * Beselene, quæ diu ancillæ Christi religiose et fideliter ministraverat, ex cujus præsentia, prædicta inclusa magnum solatium habebat, longe ante prædixit, quod ab ejus ministerio recessura esset, et quod sine perturbatione, quod Dominus providerat; sustineret. Aliquando autem quidam Magister, cum esset in Francia, ad locum de Oignies venire proposuerat. Cumque unus ex Fratribus ejusdem domus, ut Magistrum illum adduceret, usque Parisios ire proponeret ; Sustinete, inquit illa, et nolite festinare, nam nuntius, quem Magister mittit ad nos, jam est in itinere. Et ita consilio ejus Frater ille remansit, et nuntium illum quem illa venturum prophetico spiritu prædixit apud Oignies donec veniret expectavit. Cum autem prædictus Magister, ut limina Apostolorum visitaret, Romam profectus fuisset; fama mendaciter nuntiante crediderunt amici ejus, quod mortuus esset, et doluerunt. Cumque Missam pro eo quidam celebrare vellent; Non mortuus est, inquit illa, sed vivit, et tali die vivus et sanus revertetur ; a Roma recessit. Omnibus autem admirantibus, et Missarum suffragia differentibus, sicut illa nuntiavit, sic rei eventus comprobavit.

* al. Helindis.

in futurum eam præmuniens,

* al. Beselc.

C

per spiritum prophetiæ,

quo etiam novit absentia,

CAPUT IX.

Spiritu intellectus divina contemplatur: absentia et futura cognoscit.

His igitur ornata monilibus filia Hierusalem, his prædictis Spiritus sancti donis, tamquam luminaribus illustrata ; purificato corde per spiritum intellectus in cœlestibus conversabatur. Adeo enim elegerat suspendium anima ejus, quod plerumque, dum volaret sublimius per diem integrum, quandoque etiam per plures, [non] reverberata radiis solis ad inferiora, solem justitiæ velut aquila intuebatur. Hujus solis radiis, ab omni sensibilium humore desiccata, ab omni corporalium imaginum nube purgata, absque omni phantasia seu imaginatione, formas simplices et divinas quasi in puro speculo suscipiebat in anima. Relegatis enim a se formis sensibilibus, uniformes et invariabiles super-cœlestium species, quanto summæ, simplici, et invariabili Majestati magis accedebant, tanto in ejus animo purius resultabant. Cumque subtilis et attenuatus spiritus ejus, incendio pii amoris concrematus, tamquam virgula fumi ex aromatibus, super cœlestia penetraret ; et quasi per quosdam gradus in regione vivorum perambulans, per vicos et plateas quærebat quem diligebat ; nunc sanctarum Virginum liliis delectata, nunc sanctorum Martyrum rosis odoriferis recreata, aliquando a sanctorum Apostolorum senatu venerabiliter recepta, quandoque Angelorum cœtibus sociata ; cum per omnes gradus ascendisset, cum omnia paradisi loca animo lætanti perambulasset, cum omnia pertransisset ; inveniebat tandem quem ardenter ejus anima desiderabat ; ibi demum perfecte quiescebat, ibi immobiliter fixa permanebat : sed omnium posteriorum oblita, non jam pro amicis quantumcumque caris poterat orare, nec etiam de sanctis Angelis cogitare; et omnes Sanctos quasi post se relinquendo, illi adhærebat, quem ardenter sitiebat.

D

A. JAC. VITRI. EX MSS. CAP. VII.

Spiritu intellectus penetrat ad ipsam divinitatem contemplandam:

E

82 Cum autem librum Vitæ vicinius inspiceret, multa per spiritum intellectus in eo percipiebat. Unde tribus annis antequam homines signarentur contra hæreticos Provinciales, dixit, quod videret Cruces super hominum multitudinem de cœlo copiose descendentes. Nulla tamen adhuc in partibus nostris fiebat mentio de illis hæreticis : et tunc frequenter ei in spiritu, quasi conquerendo, Dominus dixerat, quod terram illam fere totam amiserat, et quod de partibus illis quasi exul ejectus erat. Quando autem *a* sancti Christi Martyres, qui zelo Crucifixi a longinquis partibus, ut Christi dedecus vindicarent, devenerant ad locum qui dicitur *b* Mons-gaudii, ibidemque ab inimicis Crucis Christi interfecti sunt : ipsa, licet per tanta terrarum spatia remota esset, vidit sanctos Angelos gratulantes, et interfectorum animas absque aliquo purgatorio ad superna gaudia deferentes. Unde tantum hujus peregrinationis concepit ardorem, quod vix retineri posset, si sine scandalo proximorum aliquo modo id peragere valeret. Cumque quasi ridendo ab ea quæreremus, quid illic si pervenisset faceret ; saltem aiebat illa, Dominum meum honorarem, illic nomen ejus confitendo, ubi toties impii abnegaverunt eum blasphemando.

prævidet Cruces e cœlo lapsas,

et cædem Christianorum

a

b

F

quibus optat adesse,

83 Cum autem quidam familiaris noster et amicus domus nostræ apud Oignies, Cruce-signatus moreretur; vidit illa dæmonum multitudinem, quasi rugientium præparatorum ad escam. Cumque illa dæmones increparet, et ut recederent a Christi ministro, qui Crucis vexillo munitus erat, præciperet ; illi multa ei crimina malitiose imponebant, et quod in veritate non processisset ei objiciebant. Cumque illa pro infirmo Domino supplicaret ; vidit quamdam Crucem lucidam super ipsum descendentem, eum undique protegentem. Et licet homo ille morte præventus peregrinationem suam non perfecisset ; magna pars purgatorii, eo quod voluntatem haberet, nec stetit per eum, eidem Cruce-signato dimissa

et Cruce signato mortuo

novit dimissam partem purgatorii:

A dimissa est, sicut sanctæ mulieri Dominus revelavit.

A. JAC. VITRI. EX MSS. *viro pio pro uxore vana solicito,*

84 Quidam autem amicus noster, nobilis genere, sed nobilior fide, Deo devote serviens, et omnia pro Christo, quantum in se erat relinquens, uxorem quamdam, secularem valde et proposito suo contradicentem habebat. Cumque ille valde timeret, ne mala uxor eum a domo sua ejiceret; (tria enim sunt, ut ait Salomon, quæ hominem a domo sua ejiciunt, fumus, stillicidium, et litigiosa et mala uxor) sancta mulier compatiens juveni, multas pro uxore ejus orationes Domino obtulit; et nobilem illum virum blande consolando, prædixit, quod uxor ejus ad Deum in proximo converteretur: quod et factum cognovimus, et Domino gratiarum actiones retulimus. Nam et ipsa perfecte mundi vanitatem despiciens, sicut prius piæ mariti voluntati et proposito contraria fuerat, sic postmodum promovebat et quasi præcedendo trahebat, quem prius impediendo retrahebat. Quadam die, dum Canonicus quidam ecclesiæ S. Gertrudis in Nivella extrema laboraret ægritudine, volebant Fratres de Oignies obitus ejus diem justa ex causa scire. Cumque cuidam laico

convertendam cito prædicit :

et qua hora moriturus quidam sit.

B de Nivella, qui tunc erat apud Oignies, dicerent ut recederet, et quando moreretur Canonicus, eis nuntiaret: Si vis, inquit ei sancta mulier, opportune quod tibi injunctum est nuntiare, oportet te mane recedere et iter arripere. Cumque illa crastina die Nivellam ingrederetur, jam pro defuncto campanæ pulsabantur.

Videt dæmones tristes a tentata recedere :

85 In nocte tertiæ feriæ, quæ est ante Caput-jejunii, quando solent homines seculares comessationibus vacare; vidit aliquos dæmones, a quadam muliere religiosa tristes et confusos revertentes: qui quidem tentationibus graviter eam impugnaverant, sed Domino succurrente nequaquam prævaluerant. Cum autem post hæc a muliere quæreretur, quomodo ei fuisset; Ego, inquit illa, vehementer fui gravata, sed illa hora fui per gratiam Dei liberata. Et cognovit quod illo tempore viderat dæmones confusos recessisse. Quidam autem Sacerdos aliquando præsente ea Missam celebrabat; et quia pro Sacerdote illo frequenter orabat, proposuit ille, cum non haberet majus aliquid quod ei tribueret, ne ingratus videretur, quod pro illa Missam illam celebraret. Cumque Sacerdos Missam finisset, ait illa Sacerdoti; Missa ista mea fuit: hodie enim pro me

novit Missam pro se offerri,

C Filium Patri obtulisti. Cumque ille miraretur, et quæreret quomodo hoc cognovisset (nam solus Dominus Deus hominum novit cogitationes) Ego, inquit illa, vidi columbam pulcherrimam super caput vestrum in altari descendentem, quæ quasi volitando alas suas ad me extendebat; et cognovi in spiritu, quod Spiritus Sanctus Missam illam ad me transferebat.

item qui digne eam celebrent:

86. Quando autem Sacerdos Missas digne et devote celebrabant, videbat Sanctos Angelos gaudentes, et Sacerdotibus cum magna hilaritate cooperantes, et eosdem Sacerdotes vultu benigno intuebantur, eosque devotissime venerabantur. Væ Sacerdotibus miseris, Judæ proditoris socis; qui Chrstum iterum quantum in se est crucifigunt, et sanguinem testamenti pollutum ducunt; qui manibus pollutis, oculis impudicis, ore venenato, corde impuro, dum ad reverendum Sacramentum irreverenter accedunt, Angelos sanctos assistentes offendunt, et de salutari medicina mortem sibi miserabiliter acquirunt. Aliquando cum quidam amicus sibi carissimus c Parisiis in Sacerdotem ordinaretur, ipsa corpore absens, spiritu præsens, quemadmodum et quomodo esset ei, dum in Sacerdotem ungeretur, et ordinationis locum, et Sacerdotis habitum, et ordinati animum et sic omnia vidit; et admiranti Sacerdoti, sicut viderat, retulit. D

c absens novit Parisiis facta in ordinatione Sacerdotis,

Cumque ei litteras quasdam per ipsius nuntium Parisios mitteret, inter alia quædam scripsit, quæ Sacerdos ille donec completa essent intelligere nequivit. Hæc scilicet vel his similia: Arbor nova jam floruit, cujus primos fructus mihi Dominus destinavit. Cum autem Sacerdos primam Missam suam in Francia celebrare proposuisset, accidit, sicut Domino placuit, quod apud Oignies præsente Sancta muliere, primo celebravit.

et primum ejusdem Sacrum, coram se faciendum.

ANNOTATA G. H.

a *Primus tunc occisus fuit B. Petrus a Castro-Novo, Legatus Apostolicus, et primus Inquisitor fidei ex Ordine Cisterciensi, cujus Acta dedimus* v *Aprilis. Ast hic videntur intelligi* Peregrini Crucesignati, anno 1211 a Comite Fuxensi et Rogerio Bernardi filio ejus crudeliter interempti, qui cum indulgentia peccatorum veniebant in auxilium et succursum Comitis Simonis, ad exercitum Domini versus Vavrum; cum apparuit in loco ubi occisi fuerunt peregrini, columna ignis lucens, et descendens super corpora occisorum, qui jacebant resupini, brachiis in E modum Crucis extensis. Venerabilis vir Fulco Episcopus Tolosanus præsens et fuit et vidit, et testimonium perhibuit veritati. *In Chronicon, a Catello editum cum Historia Comitum Tolosanorum.*

b Mons-gaudii *a Catello lib.* 2 *dictæ Historiæ pag.* 265 *apellatur Gallice*, Mongausy.

c *Hunc fuisse ipsummet scriptorem Jacobum, apparet ex Supplemento num.* 2.

CAPUT X.

Spiritu sapientiæ attrahitur Maria ad gustandum suavitatem Dei, in festis Christi et Sanctorum.

Spiritu sapientiæ suavitatem Dei gustanti Mariæ

Ut autem opus suum prudens Artifex, templum suum Summus Sacerdos, filiam suam Rex Excelsus, ad perfectionis culmen perduceret, septimo septiformis Spiritus dono, quasi ad condimentum aliorum, eam honeste decoravit, et excellenter ornavit; scilicet spiritu sapientiæ, quod primum est dignitate, ultimum vero consummatione. Hujus sapientiæ sapore vidit et gustavit quoniam suavis F est Dominus: cum sicut adipe et pinguedine repleretur anima ejus; et cum de mensa Domini cum Joseph inebriaretur in meridie, deliciis affluens, innixa super dilectum suum; cum de Sponsi labiis lac et mel manducaret; hujus mellifluæ sapientiæ dono cor ejus medullitus afficiebatur, et verba dulcorabantur, omniaque ejus opera suavitate spiritualis unctionis impinguabantur: (erat enim) mitis corde, dulcis ore, suavis opere, ebria in caritate. Adeo autem ebria et a sensibilibus abstracta fuit; quod aliquando, cum ad Nonam seu Vesperas pulsaremus, quasi evigilans quæreret, utrum adhuc Prima esset. Aliquando, cum in lecto suo per tres dies continue jacuisset, et cum Sponso suaviter quievisset; præ nimiæ jucunditatis dulcedine dies illi adeo furtive labebantur, quod vix per unum momentum sibi jacuisse videbatur. Mirabili autem affectionum varietate Deum aliquando esuriebat, quandoque vero eum sitiebat. Et quoniam scriptum est, Qui edunt me adhuc esurient, et qui bibunt Eccl. 24, 29 me adhuc sitient; quanto plus Dominum sentiebat, tanto magis desiderium crescebat: anxiebatur, clamabat, et ut remaneret supplicabat; et ne recederet quasi inter brachia amplexando stringebat, ac ut se amplius ei ostenderet cum lacrymis obsecrabat.

omne tempus videtur brevissimum.

88 Aliquando autem per dies tres vel plures, ut sibi

A sibi videbatur, eumdem quasi parvulum inter ubera commorantem stringebat, et sese, ne videretur ab aliis, occultabat. Aliquando cum eo, tamquam cum puero, osculando; aliquando tamquam agnum mansuetum, juxta gremium; quandoque quasi columbam, ad solatium filiæ suæ, pius Virginis Filius se ostendebat. Quandoque quasi aries, stellam lucidam habens in fronte, circumiens ecclesiam, fideles suos (ut ei videbatur) visitabat. Sicut enim dubitantibus Discipulis sub specie peregrini Dominus se ostendit, sicut *a* cum B. Thomam mitteret ad Indos, formam mercatoris accepit; sic amicis suis ad solatium sub amicabili specie se dignatur ostendere: sicut teste S. Hieronymo, *b* S. Paula cum veniret Betlehem, vidit eum ut parvulum jacentem in præsepio. In diversis autem Domini solemnitatibus, quasi configuratum solennitati suæ, ei se ostendebat; ut in Nativitate, quasi puer ubera Virginis Matris lactans vel in cunabulis vagiens; et tunc ad eum afficiebatur tamquam ad puerum, secundum varias ostensiones, varias habens affectiones: et ita singulis annis renovabantur festivitates. In festo Purificationis videbat beatam Virginem, filium suum in templo offerentem, et B Simeonem eum inter ulnas recipientem; et in hac visione non minus exultabat præ gaudio quam si præsens fuisset cum hoc accidit in templo. In hac autem festivitate aliquando, cum cereus ejus diu extinctus fuisset in processione, subito lumen clarissimum, nullo nisi Deo accedente, recepit. In passione autem aliquando Dominus ei in Cruce apparebat, sed raro, quia vix sustinere poterat. Cum appropinquaret aliqua magna solennitas, quandoque octo diebus gaudium ante sentiebat, et ita secundum totius anni cursum variis modis mutabatur, et mirabiliter afficiebatur.

Christum sub variis figuris visum veneratur

a

b

pro varietate festorum,

89 Quando autem alicujus Sancti dies festus imminebat, Sanctus ille festum suum ei annuntiabat: et in die suo ad eam veniens, cum sociorum cœlestium multitudine, eam visitabat; ita quod cum Sancto illo per totum diem spiritus ejus cum gaudio quiesceret. Ex familiari autem et frequenti Sanctorum collocutione, sicut aliquis unum de vicinis suis scit ab alio distinguere, ita unum Angelum vel Sanctum ab alio distinguebat. Quandoque etiam Sanctus aliquis, in partibus istis prorsus incognitus, festum suum, quod in remotis partibus fiebat, ut in ejus solennitate gauderet, ei annuntiabat. Nullo B etiam nuntiante distinguebat palato cordis dies festos a non festis, eo quod dulcius sapiebant ei dies solennes quam simplices: celebrabat enim festos dies in animo scriptos, et impressos in corde suo tamquam in Martyrologio. Unde cum esset aliquando in *c* ecclesia S. Gertrudis, in villula quæ dicitur Lenlos, et quoddam festum S. Gertrudis, Virginis in crastino esse deberet, et Sacerdos ejusdem villæ festum illud non adverteret; ipsa in animo suo sentiens solennitatem imminere, non jam se poterat continere. Cumque Sacerdos non compareret, vel alius qui campanas, sicut fieri solet in festorum dierum vesperis præcedentibus, pulsaret; ipsa de loco suo surrexit, et campanas prout potuit pulsare cœpit. Quo audito Sacerdos admirans, et ad ecclesiam currens, Cur, inquit, tamquam sit festum, pulsatis? cum non habeamus in consuetudine, nisi sit festum, hac hora pulsare. Tunc illa, verecunda et pavida; Ignoscite mihi Domine, inquit, magnum enim festum, sed nescio cujus est in hac nocte: jam enim hanc ecclesiam gaudio sentio esse repletam. Tunc Sacerdos aperto Kalendario, reperit quod die crastino deberet esse festum S. Gertrudis.

Sanctis sua ei revelantibus,

c

campanas trahit ad S. Gertrudis,

cujus diem Parochus oblitus fuerat indicare:

90 Tot autem et tantas a Domino habebat consolationes, quod licet nullis exterioribus, sicut fit, quandoque ad recreationem intenta esset; semper in uno loco absque alicujus consortio sine acedia vel tædio sedere posset; Aliquando autem, dum esset in cellula sua, audivit vocem dulcissimam Domini dicentis: Hæc est filia mea dilecta, in qua plurimum delector. Quando autem extra se rapiebatur, videbatur ei quod caput suum teneret super genua Christi glorificati. Aliquando, nuntiante aliquo Angelorum, salutabatur ab aliquo supernorum Sanctorum. Cum oraret ante altare S. Nicolai, aliquando videbatur ei, quod ex Reliquiis ejus lac flueret. Videbat etiam ab imagine Cruxifixi aliquando quosdam radios exeuntes, et ad eam pertingentes, et quasi usque *d* ad cor ejus penetrantes: in quibus omnibus valde delectabatur, et miro modo in talibus spiritus ejus confortabatur. Apparuit ei aliquando *e* B. Bernardus, Cisterciensis Ordinis Pater et lucerna, quasi alatus, et alas suas circa eam expandebat. Cumque diu cum eo in cantello ecclesiæ sedisset, et illa cujusmodi essent hæ alæ quæreret, respondit; quod ipse velut aquila sublimi volatu sublimia et subtilia *f* divinæ Scripturæ attigerat, et multa de arcanis cœlestibus ei Dominus reseraverat. Cum autem in magna ipsa veneratione haberet, et speciali amore diligeret S. Joannem Evangelistam, accidit quod Sacerdoti cuidam, cum multis lacrymis et gemitibus, veniale modicum confiteretur. Cumque Sacerdos ille quæreret, cur ita lacrymis efflueret; Nequeo, inquit, lacrymas reprimere. Videbat enim aquilam quamdam supra pectus suum, quæ quasi in fonte in ejus pectore tingebat rostrum, et magnis clamoribus aera replebat: et intellexit in spiritu, quod lacrymas ejus et gemitum B. Joannes ad Dominum deferebat.

D

A. JAC. VITRI. EX MSS.

multas divinitus consolationes percipit.

Apparent ei, S. Bernardus alatus,

d

e

f

E

et S. Joannes Ev. in specie aquilæ.

91 Aliquando vidit quemdam Sacerdotem, cum lacrymis devote celebrantem; visumque est ei, quod columba quædam super humerum Sacerdotis descenderet, et quod fons clarissimus de ejus humero scaturiret. Aliquando Virginis Filium, quasi puerum cum maxima claritate circa pyxidem, in qua reponitur corpus Christi, videbat. Cumque quæreremus cujusmodi esset claritas; respondit, quod quantum lumen solis candelæ lumen excedit, tantum vel amplius claritas illa claritatem solis excedebat. Quando autem aliquæ Reliquiæ ad ecclesiam nostram deferebantur; ipsa in spiritu præsentiebat Reliquiarum ipsarum adventum, et tota nocte cum sanctis Reliquiis exultabat, Christumque F gaudentem et alias Reliquias, quasi cum exultatione et veneratione novas Reliquias suscipientes videbat: utrum autem essent veræ Reliquiæ, ejus spiritus mirabiliter percipiebat. De modica autem Cruce, quæ est in ecclesia de Oignies, in qua de ligno sanctæ Crucis habent, luminosum valde, et quasi cœlestis claritatis radium exire videbat. Quidam autem familiaris noster, et domus nostræ amicus, inter alias Reliquias quas habebat, reperit os cujusdam Sancti sine litteris: cujus autem essent Reliquiæ ignorabat. Cumque ad eam ut certificaretur attulisset Reliquias; ipsa in spiritu virtutem et veritatem Reliquiarum percipit. Cumque oraret, ut Deus cujus essent sibi ostenderet; apparuit ei quidam Sanctus magni valde meriti et præclarus. Interrogavit Sanctum mulier, Tu quis es? Ille vero se non nominavit, sed quatuor litteras ante mentis ejus oculos descripsit. Cumque illa litteras memoriter retineret, sed quid significarent nesciret; vocato quodam Clerico litteras ei dixit, scilicet A. I. O. L. et quid significarent quæsivit. Ille vero collitterans et conjungens, quid A. I. O. L. significarent respondit. Tunc illa manifeste cognovit,

Christum in Eucharistia videt,

exultat in adventu Reliquiarum,

et quorum sint cognoscit;

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A cognovit, quod *g* B. Aiolis, qui apud Pruvinum in Campania in magno habetur honore, essent prædictæ Reliquiæ.

g unicum omnis mœroris solatium erat ei

92 Cum autem præ desiderio æternæ fruitionis, præ amore divinæ visionis, pro dilatione æternæ beatitudinis, in hoc exilio langueret; unicum tamen et summum erat ei remedium et singulare solatium, manna Panis cœlestis, donec perveniret ad terram promissionis. In hoc cordis ejus anxietas et desiderium temperabatur: in hoc omnes ejus dolores mulcebantur, et spiritus ejus roborabatur: in hoc summo et præcellenti Sacramento hujus omnes peregrinationis ærumnas patienter sustinebat, omnes hujus deserti labores superabat, omnes hujus miseriæ defectus hoc cibo vegetata parvipendebat. Panis sanctus cor illius confirmabat; Vinum sanctum mentem ejus lætificans inebriabat; Caro sancta saginabat; Sanguis vivificans abluendo purificabat. Hoc solo solatio diu carere non poterat. Idem erat ei vivere et Christi corpus sumere: hoc erat ei mori, quod ab hoc Sacramento diutius oportebat abstinendo separari. Jam enim in hoc seculo per experientiam didicerat, quod Dominus ait in Evangelio; Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis B vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Non erat ei durus hic sermo sicut Judæis; sed suavis: quippe qui omnem delectationem et omnem saporis suavitatem in ejus perceptione, non solum interius in animo, sed etiam in ore ejus mellifluo sentiebat: et plerumque sub pueri specie, sub mellis sapore, cum aromatum odore, in puro et exornato cordis thalamo, Dominum suum feliciter admittebat. Cumque amplius Sanguinem vivificum sitiendo ferre non poterat; aliquando post Missarum solennia, ut saltem calicem nudum super altare diu posset inspicere, exigebat.

in SS. Sacramento. Joan. 6, 54.

ANNOTATA G. H. et D. P.

a *Vita* S. Thomæ *hæc elucidanda erunt* 21 *Decembris.*

b *Hieronymus in Vita S. Paulæ ad* 26 *Januarii illustrata num.* XI *ait:* me audiente jurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis involutum, vagientem in præsepi Dominum, *etc.*

NOT. 20

C c *De* S. Gertrude, *et variis ei dicatis ecclesiis, ac pluribus festis egimus ad ejus Vitam* 17 *Martii.*

d *MS. Miræi*, corpus.

e *Hæc elucidanda erunt ad ejus Vitam* 20 *Augusti.*

f *MS. Duynii*, Divinæ naturæ.

g *MS. Rub. Val.* Aiulphi qui apud Priunium.... habetur in honore: *alia MSS.* Aigulfi..... apud Priminum. *Intelligitur* S. Aigulphus, *sive* Aiulfus, *Archiepiscopus Bituricensis; cujus Acta dedimus* 22 *Maji.* Priminum *in Campania nullum monstrant tabulæ, aut aliud affine nomen, Campaniæ autem pars censeri potest Brionia, in qua est* Provinum *inter Pansion et Trecas Medium, et hodierne Campaniæ finibus proximum.*

CAPUT XI.

Adventus Mariæ apud Oignies, pia ad mortem præparatio.

CAP. XI

Divinitus monita Ogniacum migrare,

Sed quoniam hujus filiæ Regis pretiosa monilia, hujus sponsæ Christi vestimenta fragrantia, licet non sufficienter, tamen pro posse nostro depinximus, jam ad vestimentorum ejus, fimbrias, ab beatum videlicet transitum ejus festinamus; ut hostiæ nostræ caudam Domino offeramus. Cum multo tempore apud jam sæpe dictum locum, qui Willambrouck nuncupatur, seipsam Domino immolasset, ex vicinitate proximæ villæ quæ Nivella dicitur, frequentiam hominum, ad eam ex devotione concurrentium, quæ soli Deo vacare cupiebat, jam non poterat sustinere. Cumque multoties multisque precibus Domino supplicasset, ut locum proposito suo idoneum, et personas quæ desiderio suo secundum Deum humiliter condescenderent, ancillæ suæ Dominus provideret; ostensus est ei in spiritu locus de Oignies, quem numquam prius viderat; de quo etiam, pro novitate et paupertate domus, vix inter homines aliqua mentio tunc erat. Diu autem secum deliberans, cujusmodi locus esset ignorabat de Domini autem promissione confidens, longe prius quam ad locum veniret, a marito suo Joanne, et fratre ejusdem Patre suo Spirituali Magistro Guidone utpote Filia obedientiæ, licentiam accepit, locum illum visitandi; et ibidem, si placeret, commorandi. Illi vero non contristarent eam, quam in visceribus caritatis diligebant, de facili concesserunt: nam et Deus ut eidem concederent inspiravit; nec ullo modo putabant, quod in tali loco, E quem numquam cognoverat, nec aliquam commorantium in loco familiaritatem habebat, deberet remanere.

illuc a S. Nicolao deducitur,

94 Tunc illa duce Deo ad locum sibi destinatum iter arripiente, cum adhuc aliquanto spatio remota esset; B. Nicolaus, ejusdem loci Patronus, cum magna ei exultatione obviam venit, eamque usque ad Ecclesiam suam deduxit. Multum autem die illo, cum adhuc in itinere esset, mirata est. Nam magnam S. Nicolai solennitatem adesse in corde suo sentiebat, non enim ignorabat quod festum B. Nicolai ante Natale Domini, et non *a* in Majo, qui tunc erat celebrari solet. Eo tamen quo venit die Fratres de Oignies magnum festum faciebant de ejus Translatione. Cum autem primo ad locum illum venisset, miro modo et loci dispositionem et Fratres ejusdem domus, sicut ei Deus prius ostenderat, agnovit; et quod festum S. Nicolai esset, percepit; et quod in eodem loco diem extremum clauderet, prædixit: locum etiam in Ecclesia, ubi defuncta sepulcrum habere deberet, mihi postea secreto ostendit, quod rei exitus postea comprobavit. Nam in loco de Oignies, licet multi postea eam reducere conarentur, naturæ debitum moriendo persolvit, et in parte Ecclesiæ, quam mihi prædixerat, licet aliqui aliter fieri vellent, post F obitum sepulta est.

a in ejus translatione 9 Maji.

CAP. X. *Ibi abundat cœlesti consolatione,*

95 Postquam autem de terra sua et de cognatione sua, Domino præcipiente exivit; postquam sub umbra illius quem desideraverat, tanto suavius, quanto securius sedit; quanta illi Dominus bona in loco illo fecit, quoties copiosius solito Sanctorum Angelorum consolationibus eam visitavit, quoties cum matre Domini familiares collocutiones in ecclesia habuit, quoties ei ipse Dominus præsentialiter apparuit, non mente concipere, nedum sermone explicare sufficerem. Quanto autem proprius accedebat terminus sibi desideratus, quanto annus vitæ ejus temporalis ultimus magis appropinquabat, tanto abundantius supereminentis largitatis suæ Dominus ei thesauros aperiebat. Cum autem annus ultimus, quem Dominus ei promiserat, immineret, quem etiam ipsa præ gaudio celare non poterat (Nam sex annis ante Magistro Guidoni de Nivella eum prænuntiaverat, nobisque frequenter et annum et tempus obitus sui, diem tamen non exprimendo, prædixerat.) Tunc ipsa jam amplius continere se non poterat, sed anhelabat, suspirabat præ desiderio clamabat, quasi dilationis impatiens, dum

cum desiderio proximæ beatitatis.

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A dum Dominum amplexaretur; Nolo Domine, quod sine me recedas. Non hic amplius volo morari: ire domum desidero. Et mirum in modum dum sic extra se rapta vehementi desiderio anxiaretur; ex cordis plenitudine fere tota disrumpi videbatur in corpore: cumque ad se reverteretur, super pedes suos longo tempore post stare non poterat. Ex fervore autem spiritus, dum extra se clamans traheretur, quasi ignea in vultu videbatur: et quod mirabilius est, dum esset in illo mentis excessu, irreverberatis oculorum radiis, rotam solis *b* materialis valebat intueri. Tunc ebria tacere non poterat, sed clamabat; Dictum est mihi a Domino, quod ego in Sancta Sanctorum ibo. O quam dulce vocabulum! Dic mihi, Clementia, quid est Sancta Sanctorum? Sic enim vocabatur ancilla sua, a qua præ ebrietate quærebat significationem vocabuli, quam utraque nesciebat: illud tamen vocabulum frequenter replicabat, nam dulciter ejus cordi sapiebat. Cumque ad se revertens miraretur, quod vehementius solito supra se raperetur; dicebatur ei: Ne mireris, hic annus ultimus est: jam nil restat tibi amplius temporis. Audivitque vocem Domini dicentis ei et vocantis: Veni amica mea, B sponsa mea, columba mea, et coronaberis. Aliquando autem cum vehementi spiritu incitata, et sui magis solito oblita, ex cordis plenitudine inter alia multa dixit; Vestimenta filiæ Regis velut aromata redolent, et corporis ejus membra tamquam Reliquiæ pretiosæ a Domino sunt sanctificatæ.

96 In anno autem in quo transiit ad Dominum, cum ego ex officio, mihi a Legato *c* Domini Papæ injuncto, ad prædicandum et ad signandum, quos Deus inspiraret contra hæreticos, me præpararem; ipsa quæsivit a me, quando reverti proponerem. Cumque longo tempore me facturum moram responderem; Ego inquit illa, cum adhuc ante Quadragesimam nullam penitus haberet infirmitatem vobis ex testamento meo relinquo, quod volo ut habeatis post mortem meam: jam enim obitum suum, sicut prædictum est, longe ante præviderat: dixitque mihi dissolutionem sui corporis imminere. Et quia quando reverteretur, nesciebat, testamentum suum facere festinavit; relinquens mihi corrigiam qua cincta erat, et sudarium lineum quo lacrymas abstergebat, et quædam alia modica, auro et argento mihi cariora. Cum autem immineret et appropinquaret tempus ægritudinis optatæ, tempus infirmitatis C ultimæ; dixit ancillæ suæ, cuidam devotæ virgini, quæ ministrabat ei: Timeo ne tibi et aliis debeam esse oneri: longa enim et gravi infirmitate oportet me ab hoc seculo ad Dominum transire. Quis mihi tamdiu poterit assistere? Timebat enim semper, ne occasione ejus aliquis gravaretur: cum tamen potius fere omnes dolerent, quod ei assistere et ministrare sæpius non poterant. Prædixit autem quod in quadam secunda *d* feria super terram jaceret mortua. Unde per totum annum illa fere semper eadem feria jejunabat, ita quod nihil penitus in ea manducabat.

Condit testamentum,

præscit diuturnum suum morbum fore,

seque insepultam mansuram feria secunda, quam exinde jejuna agit

97 Quanto autem tempus ejus magis appropinquabat, tanto amplius incessanter diebus et noctibus Deo servire et placere satagebat. Unde a festo Annuntiationis beatæ Virginis, usque ad festum Nativitatis S. Joannis Baptistæ, non nisi undecies et in modica quantitate cibum corporalem sumpsit; semper gaudens, et diem nuptialem cum exultatione expectans. Beatum autem Andream Apostolum, qui Crucem Domini tanto sibi amore constrinxit, quod de ea descendere non voluit, valde familiarem habebat, et inter alios Sanctos maxime diligebat. Ipse autem beatus Christi Apostolus, ante ultimam infirmitatem prædixit ancillæ Christi; Confide filia, quia non te deseram: sicut enim fidem D Christi confessus sum, et non negavi; ita in die transitus tui, tibi assistendo coram Deo meo te confitebor, tibique testimonium perhibebo.

et fere totos ultimos tres menses.

A S. Andrea confortatur

CAP. XI.

98 Jam tempus promissum prope erat, quod multis lacrymis prævenerat, gemitibus et suspiriis postulaverat. Et ecce factus est repente sonus, et vox turturis audita est in terra nostra, vox exultationis et confessionis, quasi sonus epulantis et jubilantis, tamquam sonus Excelsi Dei. Extersit enim Deus omnem lacrymam ab oculis ancillæ suæ, et implevit cor ejus exultatione, et labia ejus modulatione. Incepit enim alta voce et clara cantare nec cessavit spatio trium dierum et noctium Deum laudare, gratias agere; dulcissimam cantilenam de Deo, de sanctis Angelis, de beata Virgine, de Sanctis aliis, de amicis suis, de divinis Scripturis, rithmice dulci modulatione contexere: nec deliberabat an sententias inveniret, nec morabatur ut inventas rithmice disponeret; sed velut ante se scriberentur, dabat ei Dominus in illa hora quid loqueretur. Continuo clamore jubilans, nec in cogitando laborabat, nec in disponendo cantum interrumpebat. Unus autem de Seraphim, ut videbatur ei, alas suas super pectus suum expandebat: quo ministrante et dulci- E citer assistente, inspirabatur eidem carmen absque ulla difficultate. Cum autem tota die usque ad noctem clamasset, raucæ factæ sunt fauces ejus, ita quod in principio noctis vix aliquam vocem poterat edere. Prior *e* autem domus nostræ gavisus est, eo quod die sequenti, scilicet die Dominica, de diversis partibus solent homines seculares ad ecclesiam nostram convenire: qui si forte tam acuta et sublimi voce eam incessanter audirent cantare, possent inde scandalizari, et quasi fatuam reputare. Filii enim seculi, filii doloris, non mirantur si quis clamat præ angustia vel dolore, sicut accidit in parturiente: obstupescunt autem et mirantur, si quis præ gaudio clamans, ex plenitudine cordis non potest silere. Filii autem gaudii, quando talia audiunt, non murmurant nec scandalizantur; sed cum omni humilitate Dei magnalia in Sanctis suis venerantur.

triduo dulcissime canit

e usque ad raucedinem

99 Facto autem mane tympanistria nostra altius et clarius solito incepit citharizare: Angelus enim Domini illa nocte abstulerat omnem raucitatem a gutture, immittens pectori ejus miræ suavitatis unctionem: et sic reparatis arteriis et renovata voce, F per totam fere diem non cessavit a Dei laude. Vocem exultationis et consonantiam *f* modulationis tantum homines audiebant: clausis enim ostiis, et omnibus exclusis, Prior noster et ancilla mulieris secum in ecclesia remanserant; et ii multa de arcanis cœlestibus, quæ illa dicebat, intelligere non poterant: quædam autem intellexerunt; sed pauca, pro dolor! retinere potuerunt. Primo autem summo et supremo tono Antiphonam suam inchoavit a sancta scilicet Trinitate, Trinitatem in Unitate, et Unitatem in Trinitate diutissime laudans, et mirabilia quasi ineffabilia cantilenæ suæ interserens. Quædam etiam de divinis Scripturis, novo et mirabili modo exponens; de Evangelio, de Psalmis, de novo et de veteri Testamento quæ numquam audierat, multa et subtiliter edisserens. A Trinitate vero ad Christi descendit humanitatem, dehinc ad beatam Virginem, ab hinc de sanctis Angelis, et de Apostolis, et de aliis sequentibus Sanctis multa pronuntians. Tandem quasi in ultimo et infirmo puncto de amicis suis, qui adhuc in mundo sunt, multa dicens; Dominoque singillatim per ordinem commendans multas pro eis orationes ad Dominum profudit: et hæc omnia rithmice et lingua Romana protulit.

qua sublata pergit in suo cantu,

f

de SS. Trinitate

humanitate Christi, et Sanctis:

amicos commendat

100 Dicebat autem inter alia multa, quod a lumine

A. JAC. VITRI. EX MS.

sserit novos ecclesiæ operarios dandos:

A mine sanctæ Trinitatis sancti Angeli intelligentiam haberent; a lumine vero corporis Christi glorificati, in sanctis animabus fructum haberent et exultationem. Beatam etiam Virginem jam in corpore glorificatam constanter asserebat; et quod corpora Sanctorum, quæ in passione surrexerunt, numquam postea in pulverem reversa sunt. Dixit etiam, et inde valde gavisa est, quod Spiritus sanctus in proximo ecclesiam suam visitaret, et copiosius solito per universam Ecclesiam *g* operatores sanctos ad fructum animarum mitteret, et mundum ex maxima parte illuminaret. Dixit etiam cum de S. Stephano Protomartyre caneret, quem Rosarium paradisi appellabat, quod dum oraret in morte, Dominus S. Paulum dedit ei in munere : cumque B. Paulus, martyrio coronatus, spiritum in morte emitteret, S. Stephanus præsens fuit, et Pauli beati spiritum Domino obtulit, dicens Domino : Hoc magnum et singulare munus mihi dedisti, et ego cum fructu multiplici illud reddo tibi.

orat pro suo prædicatore,

101 Et tunc pro quodam *h* prædicatore, quem ei Dominus dederat; multum Domino supplicans, multasque preces effundens, rogavit ut prius eum Dominus conservaret, ut spiritum ejus Domino in B morte offerre posset, ut quem ei Dominus dedit, Domino eum usura in fine reportaret. Et mirum in modum omnes prædicatoris sui tentationes, et omnia fere ejus peccata quæ fecerat olim, enuntians, Dominum precabatur, ut illum a talibus custodire dignaretur. Audiebat Prior noster, qui hominis illius noverat conscientiam, et audierat Confessionem; et accedens ad eum *i* dixit : Numquid Dominæ Mariæ peccata vestra dixisti? Ita enim dum cantaret vestra retulit peccata, acsi ea in libro coram se videret scripta. Cantilenam beatæ Virginis scilicet Magnificat rithmice, et lingua Romana exponendo, frequentissime replicavit, multamque suavitatem et dulcedinem reperit. Cum autem, quasi in fine cantus, pervenisset ad canticum Simeonis; tunc Domino devotissime commendabat amicos suos et amicas suas; scilicet mulieres religiosas, quæ manent in civitate Leodii, et pro pace earum orans, per singulas clausulas primum versum cantici, scilicet, Nunc dimittis repetebat similiter cum oraret pro *k* Religiosis de Nivella, et pro multis aliis in Episcopatu Leodiensi manentibus, semper Nunc dimittis repetebat.

cantat Magnificat et Nunc dimittis.

C

ANNOTATA D. P.

a S. Nicolai Natalis *recolitur* 6 *Decembris*, Translatio 9 *Maji*.

b *Ita MSS. nostrum et Rubeæ-vallis, et Oign. Cetera MSS.* Matutinalis.

c *Innocentius III circa an.* 1213 *in Gallias destinaverat Card. Robertum de Corceone, curaturum ut Crux prædicaretur pro Terra-sancta contra Saracenos; ad quod cum ille etiam abduceret eos, qui eamdem Crucem prædicabant contra Albigenses;* ad bonorum virorum consilium, *inquit Petrus de Valle Cernaii in Hist. Albig. cap.* 75 quosdam de prædictis prædicatoribus nobis reddidit, *quin et ipse Crucem contra Tolosanos sumpsit, et sic* revixit prædicatio fidei pro negotio fidei in Francia. *Ad hoc ergo etiam invitatus fuerit Jacobus, anno jam dicto, sed solum parabat se ut hic dicitur; et adhuc Ogniaci erat cum moreretur Beata, uti apparet infra num.* 191. *Proinde corrigendus hic nobis Oldoinus noster in novis ad Ciacconium additionibus tom.* 2. *col.* 84, *sic scribens de Jacobo acsi obiisset Sancta, non solum dum ille abest Crucem prædicans, sed etiam jam profectus in Palæstinam (quo non videtur ivisse ante an.* 1217) *ibidemque creatus Acconensis Episcopus, quod ipsa tamen, inquit,* non D videbo, *ut legitur in supplemento num.* 3, *imo num.* 13 *habemus* 10 *annos lapsos inter Ordinationem Jacobi et prædictionem de eo Ogniaci factam a Sancta, ut minimum* 1208.

d *Nempe cum moreretur in Dominica, et feria secunda esset festum S. Joannis Baptistæ, oportuit corpus toto eo die supra terram relinqui, non ante feriam tertiam sepeliendum.*

e *Ægidius Walcurius egregius Presbyter, cujus historiam vide apud Arnoldum Rayssium in Auctario Natalium Molani ad* 5 *Januarii, quando de eo inter Prætermissos actum. Huic ut testi oculato supplementum inscribitur. Dicitur ille obiisse anno* 1233 *cum annis* 41 *præfuisset.*

f *MS. Rubeæ-val.* Jubilationis.

g *Scilicet ex Ordinibus SS. Dominici et Francisci tunc nasci incipientibus.*

h *Ipsemet Vitæ scriptor* Jacobus.

i *Aderat igitur ut supra dixi, nec adhuc profectus erat in Franciam, nedum in Palæstinam.*

k *Iis nempe quæ nunc* Canonissæ *vocantur.*

CAPUT XII.

Ultimus morbus, pius obitus. E

Elapsis autem tribus jubilationis diebus, lectum suum in ecclesia coram altari fecit præparari : et ad se reversa vocatis Fratribus dixit : Præcesserunt Lamentationes, dum lugerem pro peccatis, præcessit Carmen dum exultarem et jubilarem pro æternis; ecce sequitur Væ infirmitatis et mortis. Numquam de cetero manducabo, numquam de cetero legam in hoc libro : tradensque Fratribus libellum quem habebat, in quo orationes et carmina quædam B. Mariæ cantare solebat, disciplinæ Domini patienter se subdidit, finemque beatum in silentio et spe cum gaudio expectavit.

CAP. XI.

Lectum coram altari curat præparari:

103 In hac autem infirmitate graviter exterius laborabat, sed suaviter iterum quiescebat. Sancti enim, qui ei in statu sanitatis frequenter adstiterant, frequentius in infirmitate eam visitabant, Christus enim frequenter ei apparens, et quasi vultu compatientis eam respiciens, et mater ejusdem Christi ei fere semper assistens; et inter omnes alios B. Andreas Apostolus, ad eam sæpius veniens, maximum ei conferebat solatium, et quasi insensibilem reddebat ei infirmitatis dolorem : Angeli etiam sancti ei assistebant, et devote ministrabant. Unde cum quadam nocte sitiret, et jam per se surgere vel incedere præ nimia debilitate non posset; duobus sanctis Angelis eam sustentantibus, ducentibus etiam eam ad locum ubi reposita erat aqua, et reducentibus bibit, et absque aliquo labore ad lectum suum rediit. Cum vero beata Virgine præmonente, extremam reciperet Unctionem omnes præsentialiter adfuerunt Apostoli : beatus autem Petrus ei claves ostendebat, et quod cœli januam ei aperiret promittebat : Christus autem signum suæ Crucis, victoriæ suæ vexillum, pedibus ejus affixit. Cumque in diversis partibus ungeretur, in susceptione Sacramenti operationem Spiritus sancti cum maxima partis illius illuminatione sentiebat. F

CAP. XII. *cœlestibus visitationibus recreatur,*

etiam in suscipienda Unctione :

104 Quidam autem de amicis et notis ejus, qui jam dudum mortui erant, ad consolationem missi sunt ad eam. Joannes de Dionanto, qui jam regnabat cum Christo; et frater Richardus de Menehencapella, vir bonus et sanctus in vita sua, qui tamen adhuc erat in purgatorio. Quidam etiam petiturus auxilium ab ancilla Christi, in infirmitate illa apparuit ei, qui maximo cruciatu in purgatorio torquebatur : ipse enim aliquando et nomen et speciem habuit religionis, et in statu se ostendebat perfectionis

accedunt eam amici jam mortui

et animæ purgatorii :

A ctionis; post hæc vero cum multorum scandalo et religionis opprobrio revertens ad seculum, contraxit cum quadam, quæ diu similiter perfectionis vitam ostenderat, quæ primam fidem irritam fecit. Super omnia autem se cruciari dicebat, quod ecclesiam Dei scandalizando læserat. Cum autem causa visitandi eam, sanctus Tolosanæ Sedis *a* Episcopus aliquando devenisset, maximam ex præsentia Episcopi consolationem, et etiam corporis fortitudinem ad tempus recepit; sancta autem Virgo eam quasi in aere contra sanctum Episcopum, ut sibi videbatur levavit. Cumque idem Episcopus in eadem ecclesia in altari beatæ Virgini consecrato Missarum solennia celebraret, vidit in perceptione Sacramenti, quasi columbam candidam, quæ sanctam Episcopo quasi in ore ponebat Eucharistiam, maximamque claritatem eum interius transfundentem, et ejus animam illustrantem, Domino ostendente cognovit.

a coram Episcopo Tolosano vires resumit:

105 Cum autem in infirmitate nihil penitus manducare posset, nec etiam panis modici odorem sustinere valeret, de facili frequenter Corpus Christi sumebat; quod statim quasi liquescens, et in animam ejus transiens, non solum animam confortabat, B sed corporalem infirmitatem absque mora alleviabat. Accidit autem ei bis in infirmitate, dum corpus Christi reciperet, quod facies ejus, quasi quibusdam radiis luminis resplenderet. Cumque tentaremus aliquando, utrum hostiam non consecratam posset sumere, statim odorem panis abhorruit. Cumque modica pars dentes ejus attigisset, cœpit clamare, conspuere, et quasi pectus ejus rumperetur anhelare, et singultus cum ingenti anxietate mittere. Cumque diu præ dolore clamasset, et multoties os ejus aqua abluisset, transacta magna parte noctis vix potuit quiescere. Numquam autem quantumcumque debilis esset corpore, quantumcumque evacuato et exinanito capite (utpote quæ quinquaginta tribus diebus nihil penitus ante mortem manducavit) semper tamen lumen solis sustinuit, numquam contra claritatem lucis oculos clausit; et (quod mirabilius est) cum juxta eam et quasi ad aures ejus in ecclesia alta voce cantaremus, cum campanas diu et fortiter pulsaremus, cum etiam quoddam altare ut consecraretur ab Episcopo Tolosano, cum multis cæmentariis percutientibus cum malleis, juxta eam erigeremus; numquam aliquo tumultu gravari poterat, quem ad Deum vel ad ejus ecclesiam pertiC nere sciebat. Nam ut ipsa, cum ei compateremur, asserebat; sonus ille caput ejus non lædebat, nec cerebrum percutiebat, sed eum statim in anima cum magna suavitate recipiebat.

hostiam non consecratam recipere nequit,

et sic 53 diebus nihil comedens

firmo tamen cerebro manet:

106 Venerunt autem et confluxerunt ex diversis partibus amici ejus et noti, ut eam visitarent. Cumque de aliquibus absentibus, qui ad eam non venerant, loqueremur; de quibusdam dixit, Adhuc illos videbo; de aliis vero ait, Numquam eos in hoc seculo videbo de cetero: itaque evenisse cognovimus. Quædam autem nobilis *b* mulier Ducis Lovanii quondam uxor, quæ relicto seculo ad Ordinem Cisterciensem sanctimonialis facta transierat, viderat eam longo tempore ante mortem, cum adhuc moraretur apud Willambrouck. Cumque ab ea recederet et diceret: Domina, nescio utrum de cetero videbo vos: Adhuc, inquit sancta mulier, me videbitis. Cum autem illa, quæ a partibus nostris remota versus Coloniam manebat, audisset, quod mulier sancta jam in extremis laboraret; Confido in Domino, ait illa, quod adhuc, sicut mihi promisit, eam sum visura. Quod ita factum est: nam cum ipsa venit ad nos, jam campanæ pro defuncta pulsabantur: præsens tamen fuit cum lavaretur et sepeliretur. Quædam autem alicui nostrum secreto dixit, quæ post mortem ejus debebant accidere, sicut Spiritu

varia prædicit futura,

b

quorum aliqua, cum hæc scriberentur, nondum impleta,

sancto revelante et promittente cognovimus. Quæ D ita propter scandalum infirmorum subjunximus, quod cum evenerint, de facili ex Scriptura possint perpendi. Interim vero sermones signavimus, et libenter clausimus, quia forte transibunt plurimi, et multiplex erit scientia. Quidam autem, quod Deus reservat ad commodum posterorum, nisi statim viderint evenire, incipiant murmurare, dicentes cum Judæis: Manda remanda, expecta reexpecta. Isa. 28, 10 Quædam autem jam vidimus accidisse, sicut de loco in quo jacet sepulta, et de vestibus sanctificatis et honoratis propter frigus, et de secunda feria in qua super terram jacuit mortua: quæ quia sicut prædixit evenerunt, reliqua certissime expectamus ventura. Scilicet de cantu novæ *c* solennitatis, propter voces Angelorum auditas sibi a Domino promisso, de miraculis *d* propter claritates quas vidit, sicut prædictum est, quod in magna claritate Deus ei frequenter apparuit; de duplici jejunio in duabus *e* solennitatibus, propter biduana jejunia (nam frequenter post duos dies tertio cibum capiebat) de imagine *f* propria et veneranda, imaginem enim beatæ Virginis frequenter venerata est supplicando.

A. JAC. VITRI. EX MSS.

vel silentur,

vel solum obscure indicantur.

c

d

e

f

107 Cum autem appropinquaret hora ejus, ostendit Dominus filiæ suæ portionem hereditatis suæ E inter Fratres, viditque locum in cœlestibus sibi a Domino præparatum. Vidit et gavisa est, cujus loci celsitudinem, cujus gloriæ magnitudinem aliquo modo possemus æstimare, si lapides pretiosos et gemmarum virtutes, quas ipsa mirabiliter descripsit, nomina etiam lapidum, quæ Domino ostendente nominavit, potuissemus retinere. Sed quia scriptum est; Oculus non vidit, Deus, præter te, quæ præparasti diligentibus te; non valemus comprehendere; sed tantum possumus comprehendere, quanta gloria digna sit, quæ tam devote Do- Isa. 64, 4 vote Domino servivit, quæ tam ardenter Christum dilexit; quam etiam Dominus tot privilegiis in terris singulariter honoravit. Quinta feria ante diem transitus ejus, cum essemus præsentes et assisteremus ei in vespere, loqui nobis non valuit, nec oculos suos ad nos convertit, sed fixis immobiliter in cœlum oculis (jacebat enim extra cellulam sub aere) cœpit vultus ejus quadam serenitate clarescere. Tunc ipsa præ gaudio diutissime, quasi subridens cœpit nescio quid submissa voce cantare: non enim jam vocem poterat exaltare. Cum autem magis appropinquassem, non nisi modicum de cantilena ejus potui intelligere, hoc scilicet: Quam F pulcher es Rex noster Domine. Cumque diu in tanto permansisset gaudio, cantando, ridendo, et manibus aliquando plaudendo; tandem ad se reversa, quasi de novo ad sensum infirmitatis quam prius non sentiebat rediens, cœpit modicum gemere. Cumque ab ea quid vidisset quæreremus, non nisi modicum potuit vel voluit nobis loqui. Mirabilia, inquit, dicerem si auderem. Vespere autem Sabbati cum jam immineret dies nuptialis, dies gaudii et exultationis, dies scilicet quam fecit Dominus, dies quam ancillæ suæ Dominus præviderat, providerat et promiserat, dies Dominica, dies Resurrectionis, dies Vigiliæ S. Joannis Baptistæ, in qua etiam ut dicitur, sanctus *g* Evangelista Joannes transiit ab hoc seculo, licet ecclesia alio tempore festum ejus celebrare consueverit, tunc ancilla Christi, quæ jam quinquaginta duobus diebus nihil prorsus manducaverat, dulci voce cœpit Alleluia cantare: et fere tota nocte illa, quasi ad epulas invitata, fuit in jubilo et exultatione.

CAP. XIII Videt locum in cœlo sibi paratum

præ gaudio cantat;

g etiam nocte ultima;

108 Die vero Dominica apparuit ei Satan, quasi insidians calcaneo ejus, multumque eam vexavit: nam aliquantulum cœpit pavere, et etiam circumstantibus auxilium petere. Ipsa vero fiduciam in Domino

et post rejectum Satanam,

A. JAC. VITRI. EX MSS.

A Domino resumens, et caput draconis fortiter conterens, et se Crucis signo muniens ; Vade retro, inquit, Sanies et Turpitudo : non enim eum Turpem vocabat, sed Turpitudinem. Quo recedente, cœpit iterum Alleluia cantare et Deo gratias agere. Appropinquante auctem sancto vespere, ante diem festum S. Joannis Baptistæ, circa horam illam qua Dominus emisit spiritum in Cruce, scilicet circa horam nonam, ipsa quoque ad Dominum migravit, numquam vultus hilaritatem vel exultantis faciem aliquo dolore mortis mutans ; nec memini quod etiam in sanitate majorem vultus habuerit serenitatem, majoremque alacritatis prætendit speciem. Nec, sicut fieri solet, post mortem pallida vel fusca apparebat in facie ; sed vultu angelico columbina simplicitate candida, et clara facie multos ad devotionem in morte et post mortem incitavit. Multi etiam copioso lacrymarum fluvio in ejus obitu dulciter irrigati, meritis ejus a Domino se visitatos perceperunt, sicut quædam sancta mulier in Spiritu sancto præviderat et prædixerat, quod qui ad transitum ejus convenirent, multam a Domino consolationem perciperent. Cum autem a morte lavaretur ejus sacrum corpusculum, inventa est ita attenuata et infirmitate jejuniisque confecta, quod dorsi ejus spina ventri ejus contigua erat ; et quasi sub tenui panno lineo, sub ventris ejus pellicula ossa dorsi ejus apparebant.

moritur vultu nihil mutato,

cum solatio præsentium,

et corpore valde attenuato.

B

109 Post mortem etiam quos dilexerat in vita, non deseruit ; sed ad aliquos rediens, Sanctas etiam et probatæ vitæ mulieres frequenter alloquens, amicos suos docuit in agendis, et præmunivit in periculis, certis et secretis signis, omnem a cordibus eorum dubitationem removens. Aliquibus etiam amicorum suorum precibus suis, ut credimus, impetravit a Domino et sapientiæ splendorem et caritatis fervorem. Unde quidam sanctus Cisterciensis Monachus, vidit in somnis, post transitum Christi ancillæ, quod calix aureus, ab ore ejus exibat, quo quibusdam amicis suis potum dabat. Retulit mihi quidam alius, quod in somnis vidisset corpus ejus, quasi in splendidissimum lapidem pretiosum permutatum. Anno autem Incarnationis Verbi millesimo ducentecimo tertio decimo, nono Kalendas Julii, in Vigilia S. Joannis Baptistæ, Dominica die, circa horam nonam, pretiosa Christi Margarita Maria de Oignies, circa tricesimum sextum *h* ætatis suæ annum, ad æterni regni palatium delata est : ubi vita sine morte, dies sine nocte, veritas sine fallacia, gaudium sine tristitia, securitas sine timore, quies sine labore, æternitas sine fine : ubi curis non anxiatur animus, ubi dolore non affligitur corpus, ubi torrens divinæ voluptatis omnia implet et satiat spiritu plenariæ libertatis : ubi et cognoscemus, sicut et cogniti sumus, quando erit Deus omnia in omnibus, et dederit regnum Deo et Patri, Dominus noster Jesus Christus ; qui cum eodem Patre, et Spiritu sancto, vivit et regnat, per omnia secula seculorum. Amen.

Variis ad eorum utilitatem apparet,

anno 1213.

h

C

ANNOTATA D. P.

a *Jam diximus Tolosa pulsum Fulconem an.* 1211 *ac deinde mansisse in Galliis usque ad* 1217 *aut etiam usque ad reconciliationem urbis an.* 1229.

b *Hæc videtur* Smaina *fuisse, Comitis Lossensis filia, Godefrido III mortuo vidua ab anno* 1186 *aut* 1191, *quæ adhuc potuit vixisse, cum Sancta moreretur.*

c *Suspicor, imo omnino puto, intelligi festum novum Venerabilis Sacramenti, quod Leodii celebrari cœpit an.* 1246 *ut dictum in Comm. prævio ad Vitam S. Julianæ Corneliensis, ad id curandum jam inde ab an.* 1208 *divinis visionibus excitari cœptæ, num.* 17. D

d *Mirum quod ea miracula nemo postea scribere curaverit, quamquam enim et procul absens et aliis rebus occupatissimus deinceps Jacobus fuerit, quomodo tamen non studuit alios ad scribendum inducere ? quomodo etiam Jo. Cantipratanus eo animum suum non appulit ; vel ipse loci Prior Ægidius?*

e *Videtur intellexisse Sancto non solum diem suum Natalem festivum fore Ogniacensibus, licet propter Vigiliam jejunaturis, sed etiam diem sui adventus Ogniacum* VIII *Maji festum S. Michaelis populo fuisse sacrum : sed non video quomodo huic diei jejunium conveniat.*

f *De imagine utinam clarius explicatum inveniatur: fortassis intelligitur ea cujus Ectypon dedimus stantis cum Rosario ; vel quæ Nivellis remanserat cum Huka.*

g Dormitio S. Joannis Baptistæ *hoc die notatur in MS. Florario non valde antiquo ; in antiquioribus vero Hieronymianis et aliis die sequenti.*

h *Ergo circa annum* 1177 *nata Sancta, an.* 1191, *juncta fuerit matrimonio.*

SUPPLEMENTUM E

Auctore coævo Fr. Nicolao, Canonico Regulari cœnobii Cantipratani.

Ex MSS. et editione Arnoldi Rayssii.

PROLOGUS.

PAtri in Domino, per omnia Reverendissimo, Ægidio Priori de Oignies, Frater N. humilis Canonicus Cantipratensis cœnobii Salutem in auctore salutis nostræ Christo Jesu.

Rogatus a nonnullis amicis ac fratribus Caritatis vestræ, scribere illa quæ venerabilis Jacobus, dudum Acconensis Episcopus, nunc vero Tusculanus Præsul, et Romanæ Curiæ Cardinalis, de Vita venerabilis Mariæ de Oignies plurima prætermisit ; diu quidem hoc facere distuli, quoniam præsumptuosæ audaciæ notam nimirum incurrere formidabam ; præsertim cum vir ille tantæ scientiæ ac providentiæ, tantæ discretionis et sanctitatis sit, ut dictis ejus aliquid addere summa fatuitas videretur. Sed cum mihi illud aliqui eorum, qui hoc ab ore ejus veridico didicerunt, renitenti crebrius inculcarent, eum solitum dicere frequentius, nequaquam partem quintam rerum gestarum Ancillæ Christi a se in scripto redactam ; ne legentibus fastidium nimietatis ingereret, vel revelationum miraculorumque incomprehensibilis magnitudo, quæ in credulorum cordibus odor vitæ [est, in cordibus incredulorum] odor mortis existere ; hac, inquam, ratione convictus, cessi precibus supplicantium : prudenter sane tunc quidem ; sed non est hoc his temporibus formidandum, quando utique Lotharingiæ partibus sanctæ religionis ardor invaluit, et in omnibus fere finibus Christianis clarissimum Ancillæ Christi votum enituit. Cum Ruth igitur festinante, ea colligere festinanter aggrediar, quæ in lato campo Vitæ Ancillæ Christi magni messoris illius industrias manus effugerunt. Suscipe ergo, Pater sancte, Prior Ægidi, opus, quantum ad rerum gesta satis eximium, quod de amica Dilectionis tuæ, ad laudem Christi et gloriam Ancillæ ejus, cum timore utique et reverentia scribere sum aggressus. Sicubi autem me quasi hominem errasse contigerit, ipse corripies : perfectus est enim vir, qui non delinquit

Vitriaco fatente vix quintam partem rerum a se scriptam, F

Nicolaus aliqua addere consentit.

A quit in lingua: ego autem non sum, quia ego peccator sum. Valeat vestra benigna ac sincera Paternitas, et mei in his memorem Christus Dominus incolumem tueatur.

CAPITULA

D A. FR. NIC. COÆVO EX MSS.

CAPUT I.

Acta cum Jacobo de Vitriaco. Conversio mercatoris: et miracula in ipso ac ejus filio facta.

Igitur cum Magister Jacobus de Vitriaco, postea *a* Acconensis Episcopus, nunc vero *b* Tusculanus Præsul et Romani Apicis Cardinalis, nomen beatæ Ancillæ Christi Mariæ de *c* Oignies intra Gallias audisset Parisiis; relictis Theologicis studiis, quibus fervebat immodice, venit apud Oignies, ubi tunc illa se de novo *d* transtulerat. Cujus peregrinationem famula Dei devote valde suscipiens, exegit ab eo precum instantia, ut cum Fratribus de Oignies derelicta Gallia permaneret. Hic est de quo tacito nomine suo in libro Vitæ ejusdem ipse venerabilis Jacobus refert, quia prædicatorem quemdam ancillæ suæ Dominus dederat, quem in morte sua Domino multis precibus commendabat. Compulit ergo ancilla Christi dictum venerabilem virum prædicare populis, revocare animas quas diabolus conabatur auferre: enituitque in eo illud speciale miraculum, quod precibus et meritis beatissimæ feminæ in brevi tempore ad tantam eminentiam prædicationis attingeret, ut in exponendis Scripturis et destructione peccaminum vix ei quisquam inter mortales posset æquari. Et merito: ut qui pro amore Christi Ancillæ, ejus patriam, cognationem, et artium omnium matrem Parisiis deseruerat; divina ei gratia totius scientiæ ac magisterii culmen redderet etiam in præsenti. Rogatus ergo a Fratribus et specialiter a Sancta Dei, Presbyterii gradum, majori tamen dignus, ascendit. Cumque a civitate Parisiensi ubi ordinatus fuerat, veniret apud Oignies; occurrit ei Ancilla Christi cum Fratribus, adhuc in via longe agenti. At ille equo sedens, descendit in occursum venientium, et ut in talibus mos est, osculati sunt manus ejus sacro Chrismate delibutas. Quo cum Fratribus procedente, Domina Maria cum quodam Reinero, nobili quidem ac religioso viro, subsequens præeuntis passus, in quibus pedes posuerat, flexis suppliciter genibus osculabatur. Quod dictus Reinerus cernens, arguebat illam atque dicebat; Quid agis o Domina? Hoc si præcedentes viderent, qui dicerent? Desiste precor, desiste, ne facias. Et illa: Non, inquit, non enim possum, coacta vehementer a spiritu, qui mihi nunc revelat intrinsecus, quia elegit eum Deus inter mortales gloriosius sublimandum, ut per eum in salutem animarum mirabiliter operetur.

Jacobum de Vitriaco inducit, ut apud Oignies habitet; num. 56 *compellit concionari,* E *et Sacerdotio initiari;* *prædicit eum sublimandum* F

CAP. II.

3 Super hoc etiam, cum ipsa et venerabilis Prior Ægidius de Oignies ad invicem loquerentur; Vere, inquit illa, juravit Dominus, et non pœnitebit eum, quia virum hunc, in transmarinis partibus Terræ sanctæ Episcopali Cathedra sublimabit. Et Prior: Taceatis, inquit, Domina mi, ne talia dicatis, non enim vobis hæc, si audiret aliquis, cederent ad honorem. Quando hæc fieri possent? Cui illa: Ita, inquit, fiet, sed non videbo, videbis autem tu, et contristaberis; sed tristitia tua vertetur in gaudium, cum ipsum a partibus illis reverti videris ad locum istum, et tecum privatim vivere. Quo dicto, dictus Prior horrore contremuit, et ponderans verba dicentis, eventum rei tacitus expectavit. Eumdem etiam venerabilem Jacobum super præfato verbo præmonuisse fertur, ita subjungens: Ne adverseris, inquit, divino judicio, si quis tibi in transmarinis partibus fuerit honor oblatus, quoniam per te ibidem in salutem animarum Dominus opus suum operari disposuit. Vix post hæc annorum quatuor tempus excessit, cum ipso venerabili Jacobo electo et consecrato in Episcopum Acconensem, verbum beatæ feminæ completum

et futurum Episcopum in Terra sancta: *scilicet Acconensem.*

A completum apparuit. Ipsa autem, sicut ante prædixerat, priusquam ista contingerent, ab hac vita migravit. Sed antequam ad ea quæ in morte ejus gesta sunt accedamus, prius nonnulla præter illa etiam, quæ Episcopus Jacobus in libro Vitæ ejus descripsit, ad laudem Christi nominis referamus.

A. FR. NIC. COÆVO EX MSS.

4 Accidit igitur sub eo tempore, quo ipsa Christi famula angelica in terris vita fulgeret, ut mercator quidam dives admodum et secularibus actibus deditus, ex oppido Nivellensi, eam apud Willambrouck cum aliis civibus gratia visitationis adiret. Nec mora, ubi eum vidit, vas futurum electionis hominem intellexit: ille autem tantam statim in solo vultu illius perfectionis gratiam hausit, ut sui cognitionem sine nubilo omnino perciperet, et Dei in se spiritum mirabiliter operantem sentiret. Post hæc facta Confessione, ad ipsam salutis suæ matrem sæpius revertebatur, crescebatque virtutibus, et Dei in eo gratia redundabat: nec multo post Cruce suscepta, contra adversarios Christi Albigenses hæreticos profecturus, dum cum quibusdam convicaneis suis, hominibus utique stultis et impiis, iter ageret, et eos de sordidis et impudicis confabulationis increparet; diceretque, peregrinos sanctæ viæ talibus non B debere operam dare, sed orationibus sive exhortationibus ad cognoscendum promerendumque Deum intendere; illi (ad) ejus correptionem graviter indignati, eum linguis maledictis ac contumeliis graviter impetebant: sed ille Dei gratia plenus, miris et infinitis rationibus illorum ineptias confundebat. Quapropter vehementer commoti, eum in ultione confusionis suæ occidere disponebant: quod cum quidam familiaris ac viæ socius agnovisset, indicavit viro, quia nisi a correptione illorum impiorum desisteret, se occidendum ab eis omnino præsciret. Cui ille, miro martyrii calore succensus, Nunc, inquit, eos (magis) corripiam, et utinam fiat, ut pro veritate Domini mei Jesu Christi ab ejus inimicis occidar. Sed noluit Dominus illos quamvis (impios) justi sanguine maculari, imo potius ad agnitionem veri per illius exhortationem adducere; et hominem, quem Ancilla Christi in pace rediturum prædixerat, incolumem conservare. Reversus igitur in propria sua, cum die quadam ad ipsam feminam ædificationis causa venisset, ortusque sermo inter eos de purgatorii igne fuisset, illa, agressa quid de hoc sentiret exponere, dixit: Digne certe ac juste ignis ille in purgationem animarum, per pœnitentiam in seculo non purgata- C rum, a Domino constitutus est; ut quia nullum malum impunitum transit, hac pœna, licet gravissima, pœnitentium animæ secundum opera sua temporaliter purgarentur, ut sine macula et ruga ad illas sedes perpetuas transeant cum Beatis. Tunc homo ille dixit ei: Estne ignis ille tam gravis, ut dicitur? Et illa: Incomparabiliter, inquit, gravior: dico enim tibi, quod ignis ille purgatorius tanto gravior est nostro materiali igne, quam noster materialis ignis igne figurali depicto in pariete. Hoc ille audiens horrore contremuit; spirituque turbatus ad eam cum gravi voce clamavit: Et ego, inquit, quid agam, Domina? Obliviscor gehennam ignis æterni horrore purgatorii. Et illa: Confortare, inquit, confortare in Domino Deo tuo.

Mercatorem convertit

qui Cruce signatus

obcænos sermones intrepide arguit:

illa reduci explicat pœnas purgatorii:

5 Hæc dicens jussit eum, ipsam quæ proxima erat ecclesiam introire: qui statim de loco consurgens paruit imperanti, et procumbens coram sancto altario pyxidem quæ in ipso cum Christi corpore *e* dependebat, fixo mentis intuitu contemplabatur. Nec mora, ubi hæsit spiritu, hæsit et oculis: viditque, et ecce pyxis de loco suo mota appropinquabat oranti, subsistebatque nec revertebatur: et post paululum, iterum de loco suo, in quo substiterat, mota secundo appropinquabat homini, subsistebatque nec revertebatur. Tertio autem cum mota pyxis D iterum appropinquaret, subito videntis oculi obtusi sunt palpebris subductis, raptusque ad contemplationem intrinsecus, arcana et secreta vidit, quæ homini revelare non licet. Inde ad se reversus, nec tamen totus, ocius cucurrit ad matrem; ignisque divini incendium evaporans; Ego, inquit mi Mater, Deum sine discretione amabo. Et illa: Nequaquam inquit, amice, nequaquam: et subjunxit Ancilla Christi, Sentiebam hora qua te videbam abscedere, quia bona tibi Christus ostenderet. Utique postea quando tibi pyxis tertio appropinquasset, quoniam columba candida *f* pyxidem exivit, alis suis faciem tuam leni flamine circumfovit, sicque per animam tuam ad me transitum fecit. Verum etiam non minus attende quid videam: nam ecce Dominus Jesus, Crucem candidam manu tenens, tibi testimonium reddit; quia perfecta voluntate, qua pro ejus veritate pati desiderasti, ejus Martyr effectus sis; spondetque, tibi propterea, quoniam post mortem, sine ulla vel parva admodum purgatorii pœna, ad regnum cœleste transibis. Hæc illa dicente, animadvertit homo, quoniam hoc in illo tempore fuit, quo peregrinos socios in via de stultiloquiis corripiens, opprobrium E ab aliis mortisque intentationem accepit; moxque in laudem Christi effusus, ejus quoque Ancillam magnifice benedixit.

e

et quid acciderit adoranti corpus Christi

novit absens,

f

et a purgatorio liberum futurum prædicit:

6 Alio quoque tempore, cum vir ille, mercandi gratia eorum quibus pro opportunitate temporis indigebat, ad remotiora transisset; accidit ut gravi molestia in aliqua parte corporis infirmatus, nec progredi nec redire valeret. Cumque de morte certius aut de diutino præsumeret languore; angustia circumseptus, hoc tandem intra se mente deliberat; scilicet melius esse (quamquam cum labore) repetere patriam, et juxta beatam nutricem suam vel mortem expectare, vel languore affligi; quam in terra extranea sine ullo matris solatio, vel morte finiri, vel infirmitate diutina detineri. Hoc secum secretius deliberans, baculo acclinis innititur; et, licet cum labore gravi et parvissimis diætis hoc ageret, iter tamen consummat difficile. Cumque apud Oignies Christi famulam invenisset, exposita infirmitate et causa adventus sui, spiritu eum movente intrinsecus, orat Sanctam Dei, ut sibi de capillorum suorum reliquiis aliquid daret, quibus se sanandum ab infirmitate sine ulla hæsitatione confideret. Mox illa capillis suis injecta manu, magnam sibi admodum partem capillorum, tamquam folium, mira F facilitate detraxit. Hoc ille videns, horruit factum, ne Sancta Dei aliquam læsionem hæc faciens pateretur. Cujus cogitationi illa respondens; Ne timeas, inquit, nullam patior læsionem. Hæc dicens illa surrexit, solumque hominem dereliquit. Ergo ubi ille solitudinem accepit, infirmitatis loco Reliquias admovit; statimque sub momento temporis dolor omnis aufugit. Quo in facto stupefactus vir, genuflectione salutem captat; nihilque sentiens, restaurare aggreditur solitam pœnitentiam, quam Ave Maria dicendo in crebris genuflectionibus per dies octo infirmitatis causa laxaverat. Nec mora vix ille genuflectionem extremam implevit, illa ingreditur; curatoque congratulans, spiritu prophetiæ subintulit: Dudum, inquit, hinc abii, solumque reliqui te, ut curareris recuperaresque pœnitentiam solitam, quam constringente infirmitate dimiseras. Cujus verba fidelis ille vehementer admirans, non solum infirmitatis suæ celerem curationem expavit; verum etiam et hoc expavit, quod horam, qua id factum est, aut quod interim fecerit, scire illa tam subito potuit.

eumdem ægrum

datis capillis suis sanat:

7 His ita gestis, homo sanus domum regreditur; regressusque invenit filium, quem parvulum habebat,

iisdem sanatur filiolus læsus,

A bat, graviter in capite vulneratum. Sed ille igne furoris succendi non poterat, qui dudum a Sancta Dei regrediens, igne adhuc divini spiritus calescebat. Quinimo hinc etiam ratus occasionem se reperisse majoris miraculi, ad Deum fida mente conversus, dixit : O Deus mirabilis, ecce et nunc merita Ancillæ tuæ, casu hujus infortunii declara. Mox uxorem sociam vocans, vulnus capitis pueri fœdum sanguine jubet ut abluat. At illa puerum suscipiens, aquisque sanguinem aggressa diluere; inter agendum, ut patens vulnus horridum vidit, sustinere non valens puerum dereliquit. Ad quem pater fide plenus accurrens, probatas Sanctæ Dei capillorum Reliquias patenti vulneri totas immersit. Mira res! Ubi orans pater intendit eventui, quasi ad momentum hebescit oculis. Reducto visu (volens) rem gestam conspicere, videt vulnus redactum in cicatricem, absorpto sanguine qui fluebat; et pro cruore roseo quasi guttam roris in vulneris reclusione patere. Est puer vivus adhuc; crevit in hominem; locum vulneris vidimus, et tanta subtilitate contractum in integrum, ut quamvis longa cicatrix admodum perpendatur, quasi tractus tamen acus inspicitur. Refert idem vir de ejusdem capillorum Reliquiis prægrande valde miraculum; nam cum ipse die quadam (ut sæpe solebat) easdem, de quibus diximus Ancillæ Christi capillorum Reliquias, super pannum sericum teneret in gremio, oraretque Dominum; illas intuitu vidit. Et ecce ipsi capilli vivificati, atque eo genere quo talis res potuit, invicem lætabantur : nec hæc parvo quidem spatio, sed per horam fere integram visio miranda permansit; sicque virtute sopita capillorum congeries conquievit.

et capilli quasi vivificati apparent.

B

ANNOTATA D. P.

a *Certe non ante an.* 1217 *si non aliquamdiu post.*

b *Ciacconius ann.* 1228 *celebrasse Gregorium IX dicit secundam Creationem Cardinalium, et primus nominatur Jacobus. Sed hic teste Ægidio Aureæ-vallis Monacho qui historiam Episcoporum Leodiensium usque ad ann.* 1251 *perduxit, vivens et scribens, cum Hugo Petrapontius* 12 *Aprilis moreretur ann.* 1229, *non solum adstitit morienti Huji; sed etiam Leodii* 16 *ejusdem postridie Paschæ sepulturam curavit. Cum hoc tamen bene consistit, quod eadem æstate Romam profectus Jacobus, ibi factus sit Cardinalis, atque ita subscripserit Epistolæ Gregorii isto adhuc anno datæ Venetias pro ecclesia S. Gregorii Majoris, ut notant Continuatores Ciacconii recte corrigentes Panvinium, ubi Creationem istam differt ad annum* 1230.

c Oingnies *perpetuo habet etiam hic MS : Oigniacense; sed malui primum* n *expungere conformiter ad jam impressam Vitam facilioris pronuntiationis ergo.*

d *Cum circa* 1191 *matrimonio juncta* Maria, *in Willambrouck venerit, et num.* 93 *ibidem dicatur* multo tempore *habitasse; non videtur ea Ogniacum migrasse nisi circa* 1207 *nec etiam multo serius, ut interim Jacobus potuerit tantopere clarescere in exercitio prædicationis.*

e *Ita tunc ad usum infirmorum servabatur Eucharistia. Instituto autem festo speciali, multo augustius eadem asservari cœpit in propriis tabernaculis.*

f *Non ergo ipsamet pyxis illa habebat speciem columbæ, ut alias sæpe, de quo vide Cangium verbo* Columba.

CAPUT II.

Miracula in vita patrata, revelationes.

Sancta cum sociis

Aliud quoque idem Religiosus vir per patrias late vulgatum miraculum retulit. Accidit ut ipse et alius sane fidelis homo, cum ipsa venerabili Maria et Ancilla ejus, peregrinationis causa iter agerent. Inter eundum ergo concreta nube in aquas imbres ingentes ruere minabantur, obductumque cœlum erat tetra caligine. Formidantibus autem ceteris, quia ab habitationibus hominum longe aberant; Ancilla Christi elevatis ad cœlum oculis, cum mira gratia vultus, aliquid a Domino petiit, quod nemo eorum, qui orantem tantum viderunt, audivit; sed conjicere quisque potest secundum eventum rei, quid anima ejus dignis meritis impetrarit. Accidit ut cum pluviæ graves fere descenderent, adeo quod terra spumesceret; via tamen per quam ibat Sancta cum sociis, utraque parte dextera vel sinistra per cubitos circiter *a* ita immunis a pluvia remanebat, ut nec vel gutta una super eos cadere videretur. Hoc viso itineris socii, se invicem contuentes, nihil tamen loqui interim poterant divino miraculo stupefacti. Inde vero inundatione cessante, rogatus fidelis ille, de quo plurima diximus, ab iis qui secum ibant, Dei famulam solus interrogat, quid vel unde fuit in re monstrata miraculum. Tunc illa : Hoc, inquit, ut secretum habeas, Evangelistam Christi Joannem vidi in aere, qui nos jussu omnipotentis Dei ab inundatione tantæ pluviæ protegebat. Igitur ne quis contra illum, qui tanta nobis miracula de Christi famula retulit, infidelitatis scrupulo moveatur.

D *A. FR. NIC. COÆVO EX MSS.* *imminente pluvia* *a* *per S. Joannem Evan. servatur,* E

9 Sambra fluvius *b* Lotharingiæ est latissimus, fere passuum *c* octodecim, qui villam Oignies ex una parte vasta diffusione præterfluit. Fluvius iste, cum pro latitudine sui in partibus illius non habeat pontem, quo iter agentibus transitus præbeatur; accidit die quadam, ut Ancilla Christi ad oratorium quoddam, sibi gratia orationis carissimum, quod ultra fluvium situm est, pergere volens, ad amnem recto tramite iter arriperet. Quod cum vir quidam forte conspiceret, miratus est feminam ad invadabiles aquas gressum dirigere, præsertim cum nec pons esset in flumine, nec navem paratam cerneret qua illa transiret. Circumductis ergo vir ille oculis, si navem forte videret, cum nullam adesse cerneret, reflectens oculos ad illam, quasi insanam judicaturus, euntem vidit : et ecce in momento temporis Ancilla Christi fluvio transposita iter agebat. Hoc videns homo miratus expavit; sed et nos miramur auditum, feminam scilicet siccis vestigiis super resolubile elementum aquarum, quasi super aridam ambulasse. Ut autem fidem plenam legentibus faciam, huic capitulo consimile pæne in gestis miraculum conjungam immediate. Andreas Frater Conversus est in monasterio de Oignies, homo utique etsi laicus, tamen religione probatus. Hic nondum adhuc religione suscepta, sub idem fere tempus quo hæc gesta sunt citra ripam fluminis dicti stans, Ancillam Christi a prædicto oratorio ultra fluvium regredientem vidit. Ad ripam igitur fluminis illa perveniens, ut vidit hominem de contra in parte altera stantem, clamavit ei : Quomodo, inquit, transibo? Et ille : ex parte, inquit, istius ripæ navis non est; video autem unam in parte ripæ illius qua statis, sed quomodo huc habeam minime video. Hæc dicens homo, sicubi navem in parte sua forte videret, oculos circumduxit. Cumque nullam aspiciens ad se curvaret obtutus; videt, et ecce navis illa, quam in altera fluminis ripa mox viderat, quasi in ictu oculi ante pedes suos divino nutu transposita, ad transvehendam Christi famulam præstabat. Tunc homo præ admiratione rei pæne deficiens, cum illam pro qua hæc fiebant stupidus cogitasset, animo concepit fiduciam; et intrans navem, primum quidem ad Christi famulam transiit, deinde receptam eam intra naviculam amne transposuit.

b *c* *et ultra Sabim subito transponitur.* F *Alias navi ultro allapsa,*

A FR. NIC. COÆVO EX MSS. *in festo SS. Trinitatis*

A 10 Venerabilis igitur Prior de Oignies, audito quod sua carnalis soror in quarto milliario a monasterio graviter ægrotaret; illuc ire properavit. Secundo aute die, cum ad Tertiam Prior minime regrederetur; Christi famula formidare cœpit, ne in tanta solennitate, quæ tunc Sanctæ Trinitatis illuxerat, Missarum officio frustraretur. Ceteri Fratres *d* Presbyteri, ex præcepto tunc Leodiensis Episcopi diversas patriæ parochias visitabant. Turbata igitur devota mulier, Dominum cum lacrymis deprecata est, ut celebraturum Priorem remitteret. Nec mora, cum jam hora meridiana instaret, surgens ab oratione, venit ad matrem Prioris et alias religiosas mulieres, quæ inibi Domino serviebant; quæ se jam præparabant ad mensam ut ederent, et dixit illis: Comesturæ adhuc non consedeatis ad mensam; venturus est enim Prior ut celebret: hæc dicens ad ecclesiam rediit. Tunc mater Prioris, ut anus fere centenaria, ad verbum Ancillæ Christi jam obstomachans, dixit ceteris: Sedete jam et manducemus. Numquid hora hac, cum venerit filius meus lassus de itinere, celebraturus est Missam? Cui Sorores mulieres: Domina, inquiunt, Maria eum venturum dixit, nec credimus quod facile mentiretur. Quibus

prædicit Missam celebrandam,

B illa graviter indignata: Numquam, inquit, Domina vestra Maria mentita est? Sedete inquam, et manducate. Sed cum Sorores Ancillæ Christi verbis credulæ, nihilominus expectarent; anus ipsa ad mensam residens manducare cœpit. Et vix ori suo quarta vice manum manducans apposuit, cum famula Dei venientem Priorem sentiens, campanam arrepto fune pulsavit. Moxque ingressus Prior, et nihil interrogans, Missarum solennia celebravit. Tunc anus surgens a mensa, confusa nimis, post Missam ab Ancilla Christi indulgentiam de contumelia petiit et accepit.

11 Adeo autem beata mulier Christum suum fidelem credebat, quod nihil de ejus responsis in spiritu aut revelationibus dubitabat et merito. De ea Reverendus Episcopus Jacobus veridico ore testatus est, quod in omnibus revelationibus suis discretionem spirituum habens, numquam aliquando in rebus hujusmodi ab inimico humani generis sit decepta. Magnum hoc fuit; et revera specialiter magnum, maximumque super omnia gestorum ejus mirabilia reputamus. Multos enim in Lotharingiæ partibus, ubi maxima sanctitatis copia est, Religiosos Religiosasque vidi atque cognovi, quorum etiam visiones atque visitationes secretas accepi, utpote

numquam in revelationibus decepta:

C homo illis in partibus educatus; sed nullam inter omnes personam, solum hac excepta, quam aliquando deceptam fuisse non novi. Quid ergo? Numquid parvipendendæ sunt Dei in omnibus revelationes? Minime, imo certe plurimum venerandæ, et qui eas spernit, Christum despicit revelantem. Sed cum versutias inimici detegimus, audientium corda in talibus præmunimus, et ab his exceptam Christi famulamglorianter attollimus.

12 Erga animas, quæ in purgatorio erant, valde compatiens, super anima matris suæ jam defunctæ multum solicitabatur in spiritu, sed hoc a carne ut jam patebit *e*. Hanc itaque, propter eleemosynas frequenter in pauperes factas, et propter honestum quemdam vitæ modum, quo inter mundanos ipsa quoque mundana vixerat, sperabat quidem posse salvari, sic tamen [quasi] per ignem. Super hoc cum dubia tamen aliquando timeret, quoniam judicia Dei abyssus multa, rogavit Dominum, ut eam certam redderet, in quo scilicet [statu] damnationis salvationisve anima matris suæ de hoc mundo transisset. Cumque multas in hoc lacrymas funderet, accidit die quadam, ut venerabilis Ægidius Prior de Oignies Missarum solennia ageret, et juxta altare quasi ad

e

solicita pro anima matris

D pedes Domini Maria sederet. Inter agendum *f* ergo, Ancilla Christi horrore concussa, videt; et ecce sibi tenebrosus quidam spiritus prope consistit. Mox signo Crucis timore fugato, audacter quis hic esset interrogat. Et ille: Ego sum, inquit, mater tua, pro qua postulasti. Cui filia: Quomodo, inquit, tibi est mater? Tunc illa: Male, inquit; nihil me tuæ juvare poterunt preces, cum me quidem damnatam perpetuo inferni claustra detineant. Mox filia, elato gravius gemitu, Heu, inquit, mater, quæ causa damnationis tuæ? Cui illa: Enutrita, inquit, fui et vixi in his quæ per usuras et injusta mercimonia acquisita fuerant; conscia mihi mali, ablata restitui non curavi, non animadverti quidquid contra Dei præcepta fuisset, sed tortuosas mundi vias ingressa, indignum misera duxi progenitorum meorum vestigia declinare. Non pœnitui in his: sed infructosam vitam morte commutans, a futura seculi vita deperii. Hæc dicens repente disparuit. Ancilla vero Christi consideratis per ordinem omnibus, etiam in matre perdita, justum Dei judicium benedixit; nec flevit amplius morti perpetuæ traditam, per quam carnis initia sumpserat: quia ratio intellectualis animæ, quam solus creavit Omnipotens, judici universorum Deo subdita concordabat. Perinde interrogantem ac respondentem dictus Prior Ægidius audiebat, sed ejus collocutorum spiritum non videbat. E

f

intelligit eam damnatam.

13 Dies alicujus Sancti solennis instabat, et contigit ut prædictus Prior de Oignies, prolatis Sanctorum Reliquiis ac vestibus sericis, quas pauculas ac pauperes ipsa adhuc domus habebat, altare secundum consuetudinem dierum solennium præpararet. Die autem cum Vesperis jam transacto, Prior repositurus vestes sericas cum Reliquiis, in altari eas deposuit: sed cum urgeret jam hora cœnæ Priorem, plicatas vestes sericas juxta altare dimisit et ardentem cereum collocavit coram Sanctorum Reliquiis, sicque cum Fratribus properavit ad cœnam. Inter cœnandum ergo cecidit cereus ardens in vestibus exustasque consumpsit. Quarum fœtore Ancilla Christi, per fenestræ aditum, qui erat altari contiguus, excitata videre quid esset, visum infortunium Priori in refectorium nuntiare cucurrit. Qui mox a cœna surgens, ubi damnum exustionis invenit, fusis lacrymis pro tali re, modum doloris excessit. Quem ut pia famula Christi lacrymantem vidit, ejus dolori compassa ingemuit; prostrataque in terra cum lacrymis exsurrexit, et Priori cum magna fiducia dixit: Consolare Pater Carissime, consolare: damnum tibi istud infra decem annos incomparabiliter Deus restituet, et quadrupliciter plus pro adipiscendis gaudebis ornatibus quam nunc pro perditis constristatus es. Sed heu me! quæ tunc minime subsistens, ista non videbo. Nec fefellit eam promisso Deus; postea enim, quoniam venerabilis Jacobus in transmarinis partibus Acconensis Episcopus est *g* electus, transmisit dicto Priori omnem infulam Episcopalem, cum aliis multis vestibus bissinis, et universa altaris vasa, cum diversis utensilibus ministrorum ejus ex auro et argento omnia fabricata. Portitor autem horum omnium, tanta velocitate mare transivit, infra dies videlicet quindecim, ut multis hoc incredibile videretur. Et hoc non mirum non sine divino miraculo, utique annorum decem tempus urgebat, quo hæc Ancilla Christi complenda prædixerat. In adventu autem ipsorum exeniorum non facile dici potest, quantum dictus Prior tripudiaverit gaudio; verborum tamen Ancillæ Christi prorsus oblitus. Cumque totam diem in gaudium expendisset, ut nec horam quiescere videretur; vespere jam facto, seipsum cœpit arguere, quod immoderata lætitia pro transitoriis exultasset. Nec mora: ubi quasi contractæ culpæ ex inordinato gaudio

Ob paramenta serica altaris combusta

tristi Priori meliora prædicit

F

g

ab Episcopo Acconensi mittenda;

quod factum fuerit

sub finem anni 10 prædicti.

A dio, amaritudinem tristitiæ superducere voluit; subito in recordationem ei venit, quod sibi tristanti pro exustura vestium, ante annos decem Dei Sancta prædixerat; ut scilicet damno sibi incomparabiliter restituto, quadrupliciter pro adipiscendis gauderet ornatibus, quam pro perditis fuerat contristatus. Horum ubi memor extitit, Kalendarium statim inspexit; reperitque viginti dies annorum decem superesse circulo, quo hæc illa adimplenda prædixit : quæ ubi Prior jam certus advertit, cum tremore factum gavisus expavit.

BNNOTATA D. P.

a *Ita MS. Oigniac. et Rayssius ; alia* Octoginta *habent : quod nimium videtur, non enim tam latæ solent viæ esse.*

b *Lotharingiam inferiorem intellige, quæ Hannoniam et Brabantiam complectitur, et sic etiam in Prologo sumitur.*

c *MSS. numerant* Octoginta *quod an nimium non est, et ideo eo correctum, dijudicent accolæ.*

d *Is erat* Hugo Petrapontius *ab an.* 1200 *Leodiensis Episcopus, de quo supra.*

B e *Hæc eadem Thomas Cantipratanus lib.* 2 *Apum cap.* 54 *num.* 18 *refert sibi a Doctore Joanne de Nivella, cujus supra meminimus, narrata* ex ore B. Mariæ de Oignies : *refert autem iisdem verbis omnino hinc verosimiliter sumptis, sed testimonio præmisso confirmatis.*

f Inter agendum, *alias,* infra actionem, *id est,* tempore Canonis. *Vide Cangium verbis* Agenda *et* Actio.

g *Hinc consequi videtur, quod* Jacobus *non fuerit ordinatus Episcopus ante annum* 1218 *aut* 20.

CAPUT III.

Miracula post mortem, potissimum in spiritu blasphemiæ depulso.

Ingruente jam tempore, quo beata mulier ex hoc mundo migraret, accidit ut vir quidam religiosus ac vere sanctus, Joannes scilicet de Pomerio dictus, de hoc mundo transiret. Cujus sanctitatis Prior optime conscius, forcipe dentes illius ore detraxit. Cumque stridorem forcipum Famula Dei de loco orationis audisset, introspiciens per fenestram, quæ erat loco contigua, horrensque factum timore femineo, Priori mitis inclamat : Quid est, ait, o Domine Prior, quod cum mortuo cadavere tam crudeliter agis ; tam durum quidem te non putabam. Et Prior : Scito, inquit, mi Domina, quia si te ante me mori contigerit, nihil cum isto facio, quod tecum quoque defuncta non faciam. Cui illa : Non, inquit, certe, non mihi hoc facies, os enim clauderem et dentes stringerem, ut ista non posses ; Tunc Prior risum attollens : O quam bene, inquit, hoc mortua posses? Illa dictis nil addens, sese in loco suo clausa fenestra recepit. Necdum igitur post ista grande tempus excessit, cum illa mundo excedens, ad Deum vitæ migravit. Tunc Prior de Oignies cum aliquibus secretoribus amicis, defunctæ corpus ad locum secretum transferens ; caput illius super genu supinatum deposuit, sicque mento ejus dextera apprehenso, sinistra vero frontem deorsum cum virtute retorsit; sed nec sic dentes vel saltem labia, secundum verbum quod vivens prædixerat, aperire prævaluit. Tunc cultellum et ferramenta alia adhibens cum nil proficeret, jamque frustrata pse corpus in feretro relocare disponeret ; subito illi et insperate venit in recordationem quod vivens sibi Ancilla Christi ante prædixerat, et quid ispe quo-

Ægre ferens vi extrahi dentes pie mortui, C

negat id in se faciendum;

nec fieri potuit,

que illi quasi irridendo responderat. Mox igitur D prostratus humo, supplici prece corpus reverendum affatur : Vere, inquit, Domina stulte agere volui, verba tua cassare conatus. Sed revera non memini, et tamen si meminissem, verba quæ tunc a te prolata fuerunt, inania utique et ludicra credidissem ; sed ut nunc video, nullum verborum tuorum transibit in vanum. Rogo ergo et peto tuam mansuetissimam caritatem, ut me patiaris dentium tuorum partem in solatium mei doloris accipere. Et tu quidem nosti, et vere sic est, id quod facere volui (etsi non modo quo debui, quia talis violentia, ut vere nunc patet, tuam reverentiam non decebat) tamen ad tuum honorem et gloriam facere disponebam; a te ergo, quod flagito nunc permitte. Mira res! Vix Prior os suum in hujusmodi verba reclusit; cum ecce corpus exanime, quasi verbis precantis arridens, os aperit, et sponte sua in manu Prioris septem numero dentes excussit. Quid horum mirabilium gloriosius? Hujus rei miraculum, qui interfuerunt, adhuc viventes testati sunt plurimi; de quorum fide nec infidelis quisquam dubitare posset de facili.

A. FR. NIC. COÆVO EX MSS.

oranti tamen ultro 7 dentes impertit.

15 Tempore Domini *a* Honorii hujus nominis Papæ tertii, cum venerabilis Jacobus adhuc Acconensis Episcopus Romam venisset, ab ipso Papa Honorio et Fratribus Cardinalibus, maxime a Domino *b* Hugone tunc Ostiensi Episcopo, et Romanæ Curiæ Cardinali, viro utique in omni sanctitate dignissimo, officiosissime est susceptus. Erat autem ipse venerandus Ostiensis Episcopus ex multo tempore eum videre desiderans. Nec prætermittendum, quod cum ipse Acconensis Episcopus eidem Ostiensi Episcopo exenium pretiosum ac pulchrum visu, cuppam *c* scilicet argenteam, pondere gravidam, plenam muscatis nucibus transmisisset; ille vir, totius muneris constantissimus refutator, Domino Acconensi cuppam statim remisit, muscatas vero nuces retinuit, dicens ; Fructus hic nucum muscatarum, fructus es Orientis : cuppa vero argentea Romanæ urbis est fructus. Eleganter quidem et vere dixit. Igitur postquam secretum ad invicem colloquium habere potuerunt; Dominus Ostiensis Acconensi Episcopo dixit : Vere, ait, Frater carissime, multum te in partibus istis venisse congratulor, ex multo jam tempore colloqui tibi, et arcana secretorum meorum reserare desiderans : quippe quæ vix ulli unquam alii patefacere disponebam. Ut ergo mihi, per consilium et auxilium orationum tuarum, propitiatio aliqua ab omnipotenti Domino concedatur; tibi totum secretum cordis mei effundam : diligenter, quæ tibi dixero, pondera. Itaque noveris, me cum beato Job datum a Domino stimulis inimici; sed eo gravius quo ille in corpore, ego autem in anima. Spiritus blasphemiæ adeo animam meam vexat, et variis tentationum fluctibus obruit, et usque in desperationem quotidie fere detrudor : in hoc solo respiramen accipio, et hoc tamen minimum, ut dum cum Fratribus Cardinalibus in Consistorio ad causas debitas sedeo, interim cessat paululum passio qua confundor. Sed heu! cum revertor ad solita, repetit me immanis cruciatonis aculeus; nec ullis me sinit sibis, potu vel somno refici ad quietem : sed exhausto spiritu cogitationibus infinitis, corpus prope exangue cogit ad vastitatem : et ut nihil in me tibi maneat indiscussum, illud quammaxime vereor, ne tantum pondus ferre non valens, a statu sanctæ fidei omnino dejiciar.

E

b HugoOstiensis Episcopus

c

vexatus spiritu blasphemiæ F

16 Hæc et his similia Ostiense Episcopo cum gravi gemitu prosequente; Dominus Acconensis (ut est homo piæ mentis) in talibus gemitibus beati viri, gemitus et ipse graves admiscuit : et ingressus Scripturarum misericordiæque divinæ thesauros,

A. FR. NIC. COÆVO EX MSS.

A prædicabat (sed non ignaro talium) ea quæ in hujusmodi tentationibus apta et congrua esse videbantur. Sed quoniam ipse Acconensis, vir prudens et expertus, in talibus fieri sæpe *d* sciebat, ut mens talium maxime tentationum fluctibus obruta, subito rationem non capiat, nisi exemplis evidentissimis confirmetur; ista quoque subjunxit dicens : Habebam, inquit ante Episcopatum, in Lotharingiæ partibus amicam Dei valde carissimam, quæ prærogativa sanctitatis et suo tempore meriti singularis, a Domino obtinuerat gratiam in effugandis blasphemiæ spiritibus specialem : sunt autem in libro Vitæ quem ipse conscripsi, hujus rei exempla plurima. Hanc eadem gratiam erga invocantes se, non solum in vita degens, verum etiam defuncta retinuit. Hujus ergo conversationis librum tecum tollens, releges. De pleno pectore, cum fiducia de Dei misericordia et Ancillæ ejus sanctitate præsumo, quod in brevi a tentatione, qua fluctuas, te senties relevari. Cujus verbum Dominus Ostiensis in cordis exultatione complexus, Acconensi Episcopo dixit; Multa de ista, Frater carissime, admiranda percepi; sed quæso, si ullæ sunt tibi de hac Reliquiæ, mihi eas accommoda, ob quarum venerationem gratius mihi

B *per Reliquias B. Mariæ*

erit Sanctam illam quasi invocare præsentem. Tunc Acconensis Episcopus ipse roganti exultabundus arridens; Est, inquit, digitus ejus argenteo locello reconditus, assidue mihi suspensus ad collum, qui me utique in diversis periculis et inter marina discrimina semper tutavit illæsum. Hunc ergo si præcipis, tecum assume.

et lectionem vitæ ejus

17 Mox Ostiensis Episcopus oblata gratulanter accipiens, lectioni Vitæ Ancillæ Christi prius vigilanter incubuit; et in ea quidem miram spem et sui quietem inveniens, de reliquo quod restabat fiduciam magnam animo concepit. Nec mora, cum nocte quadam ante altare, quod in secreto habebat, solus oraret; cœpit menti illius solitæ tentationis torpor obrepere. Qui statim surgens a terra, digitum Ancillæ Christi piis in manibus apprehendit; quem contra pectus suum arctius stringens, famulam Dei et ejus precum suffragia suppliciter invocavit. Nec

liberatur:

mora : spiritu blasphemiæ et torpore mentis penitus effugatis, cœlesti interius gratiæ lumine irradiatur : gustansque palato cordis quam suavis est Dominus, contra spiritualia nequitiæ de manu Domini, per preces Ancillæ ejus, scutum inviolabilis protectionis et securitatis accepit. Si quid vero amplius ibidem

C

sensit in spiritu, si quid secretæ revelationis accepit, ipse novit; ego autem non : sed secretum suum sibi, secretum suum sibi : *e* ad me autem non pertinet, nisi ea quæ pro certo noverim legentibus indicare. Nunc igitur considerandum est, quare vir iste, de quo talia retulimus, vir inquam iste eminentissimæ sanctitatis, vir quem omnipotens Deus (ut in consequentibus dicemus) tanto culmine sublimavit; cur, inquam, eum spiritu blasphemiæ per tam acerbas tentationes tradidit cruciandum. Sed ratio evidentissima satis occurrit, si prædecessorem ejus Petrum Apostolum inducamus, quem ut cribraret sicut triticum Satanas expetivit : et nisi Patrem pro eo rogasset Filius, post trinam negationem fides utique defecisset. Sed erudiendus erat tentatione, ut sciret compati infirmitatibus subditorum, qui constituendus erat caput omnium Christianorum.

quos autem tales sic probentur ad profectum.

expertum se ait Auctor

18 Sed aliam in Lotharingiæ partibus nobilissimam feminam vidi, quæ miro ardore spiritus Cruce suscepta, usque in terram sanctam Jerusalem, vinculo ferreo cincta, carensque vehiculis, nudis etiam pedibus ambulavit : quam et tu, o venerande Jacobe, tunc Acconensis Episcopus equitem calceatamque redire in patriam coegisti. Nec mora : ubi rediit, ad Ordinem Cisterciensem transiens, domum,

D

possessiones infinitas, et filios dereliquit. His tam viriliter pro Christi amore patratis, adeo spiritu blasphemiæ tribulata ac stimulata est, ut mihi cum maximo dolore referret, magis se torqueri tentatione illa prævalida, quam unquam aliunde cruciata fuisset. Sed numquid ad damnationem vel ad detrimentum ejus virtutis fuit? Non. Virtus utique in infirmitate perficitur. Nam non multo post ab omnipotente Domino liberata, tanta plenitudine gratiæ condonata est, ut ubicumque in ambitu monasterii esset, horam adventus Christi in altario per ministerium Sacerdotis, quantumcumque secreto fieret, sine ulla hæsitatione cognosceret; voceque facta in gutture ejus turturea, tanto modulamine resonaret, ut nullus mortalium eam sono imitari valeret. Horum testis ego sum, qui celebrans in loco, turturream illam vocem audivi; vidique in ea aliud valde mirabile. Communicatura erat Corpori et Sanguini Domini. Adducta igitur in brachiis sustentantium, tripudiabat illa membris omnibus, et facies ejus plenissima gratiarum inter ludendum plausus tantæ dulcedinis emittebat, ut dubitari non posset, vocari eam ad cœnam nuptiarum Agni, in qua Pater omnipotens, cœlestia terrenis, ima summis virtute invisibili conjungebat. Sed quid in longum verba produco? Multos vidi, multos expertus sum spiritu blasphemiæ tribulatos; nec unum quidem in omnibus reperi, qui non solum liberatus non sit, verum etiam post tentationem majori gratia condonatus; pauci vero admodum sunt, qui ad videnda secreta cœlestia digni fiunt, qui non prius tentatione hac vel purgantur vel probantur. Et in hoc quidem ratio dignissima occurrit, sed nunc præcedentium exempla sufficiant. Habemus ergo Pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, per omnia tentatum sicut et nos.

in sibi nota Sanctimonilia,

E

aliisque pluribus.

ANNOTATA G. H.

a Honorius III *sedit ab anno* 1216 *ad* 1227.

b Hugo, *aliquibus* Hugolinus, *ab anno* 1206 *Episcopus Ostiensis et Cardinalis; postea Gregorius Papa IX, ab an.* 1127 *ad* 1241.

c *Sic dicta a figura* cuppæ *ligneæ seu vegetis.*

d *Impressum male*, solebat.

e *Videtur Auctor suspicari, quod tunc Cardinali fuerit revelata sua ad Pontificatum futura electio: quæ quomodo etiam revelata fuerit B. Leonardo Camaldulensi, ministranti ad Missam; vide* 3 *Junii.*

F

CAPUT IV.

Auxilia cuidam Episcopo et potissimum Jacobo de Vitriaco præstita.

Sub idem fere tempus quidam Episcopus, cujus nomen A prodere non audemus, quoniam se vetuit nominari, qui beatam illam et Deo dignam mulierem Mariam in vita valde dilexerat, ad sepulcrum ejus de Italiæ partibus supplex ac devotus advenit. Cumque nocte quadam ad tumulum ejus orandi gratia vigilaret; subito raptus in spiritu vidit; et ecce venerabilis Maria, de loco requietionis suæ, contra sanctum altare protensis manibus et flexis genibus orans, pro eo Domino supplicabat. Multum ergo lætificans Præsulem modus eximiæ visionis, per duas fere noctis horas permansit immobilis. Postera vero die valedicens Fratribus de Oignies, Priori secretius patefecit, quid sibi nocte oranti ad venerabilis Mariæ tumulum accidisset : quod quidem ejusdem Prioris digna relatione susceptum, huic operi dignum duximus inserendum.

A *Episcopo Italo ad sepulcrum veniente apparet Maria*

20 Igitur cum venerabilis Jacobus Acconensis Episcopus,

A Episcopus, de Romana urbe ad Terram sanctam redisset; iterumque causis emergentibus Romam tendens per mare magnum navigaret; subita tempestas orta est, ita ut omnes qui cum ipso erant de vita penitus desperarent. Tunc venerandus Episcopus, vestibus spoliatus, hirco *a* tantum accinctus erat; ut si navis forte ad scopulos quassaretur, mari se posset immergere, et natando fortuitu terram attingere. In his igitur cuncti qui in ipsa navi erant angustiis constituti, prout quemque ferebat devotio, alii S. Nicolaum, alii S. Clementem, atque alii alios in suum adjutorium Sanctos precibus invocabant. Acconensis Episcopus, Reliquiarum Ancillæ Christi Mariæ de Oignies, quas ad collum semper suspensas habebat sedule recordatus, ejus cœpit patrocinia flagitare, dicens : O tu veneranda Mater et Domina, me quidem in terra degens amore præcipuo dilexisti; te quoque, etsi non tantum quantum debui, tamen secundum quod modus imperfectionis meæ potuit, redamavi. Me igitur in his angustiis constituto, prærogativa meritorum tuorum suffragia precibus interpello, vitam meam longe aliter ordinare dispono, et ideo mori nunc in B proposita mihi morte formido. Hæc et his similia cum Episcopus mente angustiata et ore tremulo peroraret; repentino sopore correptus vidit Ancillam Christi sibi dicentem; Ecce adsum protectrix tua, vocasti enim me. Revera in vita dilexi te, sed post vitam pro salute tua orare non cesso.

a Jacobum de Vitriaco

se invocantem, apparens liberat a naufragio

21 Ne timeas, vitæ tuæ non erit hic finis. Hæc illa dicente visum est Episcopo quod eum in ecclesiam de Oignies Christi Ancilla perduceret; et per ecclesiam in editiori testudine conscendenti, quinque altaria statuta monstraret, dicens : Hæc quatuor, in honore Sanctorum, quos tibi Prior loci hujus ostenderit; quintum vero in honore sanctæ et individuæ Trinitatis ex meo monitu consecrabis. Et digito locum designans, Coram isto, inquit, altario Christus tibi, si ipse volueris, quietem dabit optatam; ibique reperies, quod multo labore quæsisti. Sed tu, homo voluntatis tuæ, consiliis meis *b* et eorum qui spiritualiter amabant te, numquam acquiescere voluisti; semperque tuis, et non alienis judiciis ambulasti. Hac igitur increpatione subjuncta statim disparuit. Episcopus vero ad exteriora reducens animum, mare pacatissimum et tranquillum invenit. Nec mora: in laudem Christi et Ancillæ ejus totus effusus, nulli tamen, quid sibi revelatum fuerat, in- C dicavit; probare utique volens, si sic ea futura essent, quæ ipse revelata prævidit. Non multo autem post Romam perveniens, a Domno Honorio, hujus nominis Papa tertio, Episcopatu absolvi se petiit: quem multarum precum instantia devictus absolvit. Absolutus ergo apud Oignies venit, sed opus ecclesiæ, quod super testudinem lapideam sibi in spiritu monstratum fuerat, adhuc factum non reperit; qui nihil tamen hæsitans, rei exitum tacitus expectavit. Illo igitur late adjacentes Lotharingiæ regiones prædicatione sedula visitante, venerabilis Prior Ægidius de Oignies opus ecclesiæ consummare festinans, totam illam fabricam cum quinque altaribus, ut reverendo Præsuli ostensum fuit, in spiritu nutu divino disposuit. Qua completa, Prior mandavit Episcopo Jacobo, ut ecclesiam de Oignies jam perfectam, cum suis altaribus veniens consecraret. Nec moras innectens Episcopus venit, et cum Priore et Fratribus, per ecclesiam prius visam in spiritu super testudinem ascendens, quinque altaria præmonstrato ordine disposita reperit; arridensque operi, cum magna cordis exultatione Priorem inquirit. Cujus erit, inquit, hoc altare in medio situm? Et Prior : Laborans, inquit, transacto anno febre quartana, devovi apud summam Majestatem, si sanitatem recuperarem, me in honore sanctæ et individuæ Trinitatis hoc altare facturum. Recuperavi autem quod petii et solvi peto promissum. Hoc venerandus Episcopus cum summa admiratione percipiens, inæstimabili gaudio repletus, tam apertum in omnibus divinæ revelationis eventum magnifice veneratus expavit. Mox consecratis altaribus, omnia quæ sibi in prædictis evenerant, Priori et Fratribus indicavit.

eique futura revelat;

b

ipse ad Episcopatu solutus,

ecclesiam Oigniaci cum suis altaribus consecrat.

D

A. FR. NIC. COÆVO EX MS.

22 Igitur cum Reverendi Patres Romanæ Curiæ Cardinales, defuncto Domno Honorio Papa tertio, præfatum Hugonem Ostiensem Episcopum, virum utique in omni virtute præcipuum, in Gregorium hujus nominis Papam nonum, ordinatione divina congrue sublimassent; venerabilis Episcopus Jacobus, optime (ut prædiximus) et amicus et notus ipsi summo Pontifici, eum invisere disponebat : unde Prior et Fratres non modicum contristati, cœperunt (ut postea pro dolor! evenit) vehementer metuere, ne eum dictus Papa secum implicatum dignitate aliqua detineret. Igitur cum dies immineret, quod idem Episcopus ad urbem Romanam iter arriperet, post Matutinorum laudes cum se paululum sopori dedisset; ecce Ancilla Christi Maria venerabilis, Episcopo, quasi infirmanti similis in somnis apparuit. E Cumque Episcopo videretur se magna cura satagere, ut eam oleo quasi graviter ægrotantem inungeret; illa torvo vultu, similis indignanti, satagentem intuita dixit : Non me quidem inungere poteris, cum modum inunctionis meæ Ordinarius *c* tuus non habeat : sed inunge Priorem nostrum cum Fratribus, qui ex tuo discessu sicut et ego, graviter infirmantur. Nec mora : expergefactus Episcopus Priorem cum Fratribus advocat, et quid sibi ab Ancilla Christi in somnis dictum sit, indicat, a proposito tamen nihilominus non revocatus, ut iter aggrederetur curis omnibus insistebat.

ab itinere Romano nequit

vel ab papente Sancta, c

23 Hæc ut vidit venerabilis Prior Ægidius impatientissime doluit, et super impeditione Episcopi itineris, Ancillam Christi aggrediens deprecari, beata ipsa mulier per visum apparuit, cui etiam dixit : Sicut contrarium tibi est iter Episcopi sic et contrarium mihi esse non dubites, et ideo non comitabor euntem ; sed comitantur eum tres mulieres, de quarum manibus non evadet. Sine ergo illum, faciat quod vult, non eum ab intentione revocare nunc poteris. Nec mora : ut dicto Priori Ancilla Christi hæc dixit, repente Episcopus supervenit: cujus voce ab extasi revocatus illi retulit, quid sibi Domina F Maria, in ipso eodemque momento per visum apparens, de ejus recessu prædixit. Obstupesce, Lector, intuere miraculum. Verbis his nil motus Episcopus, Priori ridens subintulit : Et mihi, inquit, Domina Maria hujusmodi dixit. Nil talibus moveor, satis est locus in janius, citius revertar quam speratis. Non turberis, Frater Carissime. Ut verum tuæ fatear caritati, grave mihi esset, et illi fortiter gravius, ut tantum amicum in tanta rerum mutatione visitans non viderem. Præterea non credo, imo certus præsumo quod me, sicut vos timetis, renitentem secum nequaquam Papa detineat. His verbis dictum Priorem et ceteros Fratres, ut potuit, consolatus, Romam profectus est; et ut Priori Deus per suam famulam revelavit, a duabus mulieribus, Episcopatu scilicet et Cardinalitate ibidem comprehensus est, tertia vero mulier quæ esse possit, ad præsens quidem dilucide scire non possumus *d*.

vel a Priore deprecante retrahi.

d

24 Nunc igitur ad te mihi redeundum est, Tusculane Præsul, Romanæ Curiæ Cardinalem. Verum quidem, ut in his quisquam potest advertere, verissimum Dei famula dixit, hominem voluntatis tuæ te esse contestans, qui utique ad tam evidentissimas ipsius Ancillæ Christi revelationes obstinatus ita fuisti,

Unde Auctoris querela de eo,

A. FR. NIC. COÆVO EX MS.

cui licet gloriosum sit Romæ esse Episcopum Cardinalem,

A fuisti, quod nullo modo moveri a voluntate propria potuisti. Videat ergo, Fratres, videat Tusculanus ille, si mediante effectu voluntatis suæ profecerit, si ullum ex eo damnum incurrerit, si aliqua interim prætermisit, quæ ad honorem Christi et salutem animarum desolatarum proficere potuissent : quas scilicet animas salutis nostræ Princeps Jesus proprio sanguine et ignominiosa Crucis morte redemit. Videat, inquam, lucrum suum, profectum suum mente pertractet. Romanæ Curiæ Sedem Præsul obsidet, obsidet Cardinalis : Scripturis studet, ut audio ; quiete fovetur ; et in partibus Lotharingiæ (quibus ut certissime credimus, a summo Pontifice Christo Legatus a partibus Orientis remissus est) animæ destitutæ consilio vel auxilio tendent ad inferos. Gloria in Ecclesia maxima est Romæ inter Cardinales habere locum ; sed quid illi et gloriæ ? Christus opprobrium hominum et abjectio plebis factus, nobis sui exemplum reliquit, ut sequamur vestigia ejus. Verumtamen si tendat ad gloriam, quod minime creditur ; quæ gloria major, quam cum abjecerit gloriam, gloriam tantam inveniat, cui nec ulla inter glorias gloria possit æquari ? Sed ne forsitan quis animadvertat parabolam et interpretationem ejus, putetque me in hac parte futuram post B hanc vitam gloriam dicere. Non utique, sed credat illam in post *e* futuro seculo possidendam. Nunc de gloria dicere volo, quam ambit hic mundus.

e

25 Respondeat mihi nunc Tusculanus ille Romanæ Curiæ Cardinalis, conferat gloriam suam quam nunc in *f* thalamo, cum illa quam dudum in partibus Lotharingiæ pauper admodum et secum privatus habebat. Dixi pauper, sed male : imo maxime dives. Sed nec nunc ditior est, vel unquam fuit. Quid enim illi necessariorum defuit istic ? et si in abundantissimis copiis, quæ illi merito confluebant, defectio ulla suspicata fuisset; nullæ indubitanter manus essent, quæ hanc certatim adimplere non curassent. Nec mirum. Quare ? Stupebat enim mundus incognitum monstrum ; Episcopum scilicet frequentissimæ civitatis in partibus transmarinis, sponte sua reliquisse dominium ; ex Orientalibus copiis pauperem factum, et in humili loco de Oignies inter oves Beghinarum, quas utique abominantur *g* Ægyptii, requiem elegisse. Multos mundus et fere innumerabili copia habet Episcopos, Gallia amplitudine sua Cardinalium reditibus *h* annuis tota vix sufficit : sed mundus, sine Sede Pontifices, Christum C imitantes, qui semetipsum exinanivit, ut servi formam acciperet [non vidit] frequenter. Gallia vero sine pompa Cardinalem inglorium numquam, Hispania autem unum et hoc recenter, ut audio, ante annos *i* tres meruit. Sed hunc, auspice Christo, per preces Ancillæ suæ Mariæ, Lotharingia primum habebat. Per preces Ancillæ suæ dixi : sed fateor in dubio me locutum. Nescio enim si adhuc in ira contineat preces, quia contrarium sibi iter Episcopi esse prædixerat. Credo tamen et si hactenus continuit in ira [quod propter] preces devotissimas et assiduas religiosorum religiosarumque in nostris partibus orationes ad Dominum, forte Ancilla Christi mutavit eloquium, et pro reditu illius omnipotentem Dominum deprecatur : cujus interventione de manu duarum mulierum, Episcopatus scilicet et Cardinalatus, liberatum remittet ad Gallias. Quem tertia mulier, ut quidam nostrorum exposuit, Lotharingiæ partis Ecclesia, quasi prima illi devotione conjuncta, usque in ævum vitæ suæ maritali fœdere possidebit. Nec enim mirum, imo divinæ legi consonum valde est, repudiatis duabus, quas pristinæ superduxit, primam repetere, et adhærere illi tanto devotius, quanto se ab ea alienatius sequestravit.

t gloriosius tamen erat dimisso Episcopatu,

g humiliter vivere Oigniaci ; h

i sicut optabat sancta,

et ut redeat optat Auctor,

26 Hoc est enim quod vos, Optime Præsul, aliquando in nostris partibus positus divina revelatione vidistis. *k* Diu antequam venerandus ille ac vere dignus Dominus Hugo, Ostiensis Episcopus, in dignitatem Apostolicam attolleretur ; visum tibi in revelatione divina testatus es, quod B. Gregorius Papa, qui hunc utique qui modo est, et nomine et actione demonstrat, duas tibi aves pulcherrimas, sed mortuas ; beatus vero Lambertus Martyr et Episcopus Leodiensis, unam quidem, sed multo pulchriorem et vivam dedit : hoc est etiam quod ipsa beatissima mulier Maria de Oignies, Prophetissa quidem non fallax, tibi olim in vita prædixit, ipsum scilicet B. Lambertum Martyrem mitram tuo capiti imposuisse. Quod procul dubio factum vidimus : cum totius Episcopii Leodiensis cura, quasi mitra potestatis et administrationis tibi fuerit plene commissa : et hoc datum S. Lamberti. Principatus autem temporalis administrationis ad eum non pertinebat, quod donativum erat terreni Imperii : tamen et hinc administrabatur tibi temporale subsidium, quia nemo militavit suis stipendiis unquam. Hanc autem spiritualis administrationis, alis contemplationis exertam, pennis virtutum fulgidam, sancta vividam actione, sanctus adhuc Martyr Lambertus et Leodiensis Episcopus, per sanctas Sanctorum Sanctarumque preces, tibi quotidie offerre E non cessat. Quis prudentum, quis spiritualium amicorum tuorum cum pace sustinere poterit, si tantus a te Martyr cum tanto xenio fuerit confutatus? Aves utique, quas tibi B. Gregorius Papa dedit, licet multo honore spectabiles sint, mortuas tamen, mortuas tibi revera datas testatus es. Mortuas certe aves illas, mortuas ipse dixisti ; et mortuas recolo. Sed quomodo mortuæ sunt ? Quare non vivunt ? Si eas discutias, ipse me melius nosti. Dicas ergo ubi est vita illarum ? Ubi est vigor vividæ actionis, ubi fervor sedulæ prædicationis, ubi fructus ille copiosus efficacissimus atque sanctissimus in Confesssionibus audiendis, ubi zelus et solers cura in vitiis extirpandis : horum ut in nostris partibus rumor est, aut parva aut nulla apud te nunc ibidem habetur opinio.

D *admonens eum visionis, k*

in qua S. Lambertus avem vivam unam, S. Gregorius duas mortuas offerebant :

Romæ enim in duplici dignitate

27 O virum specialiter inter mortales a Domino præelectum, in talibus cessantem ; qui licet in se ardeat, ut omnino confidimus, amore divino ; tamen super candelabrum positum omnibus non lucentem ! O aves pulchras et mortuas ! Mortuæ sunt, inquam, aves ; sed quomodo mortuæ ? revera os habent aves illæ, licet mortuæ, sed non loquuntur per vos ; quia F idioma patriæ ignoratis. Oculos habent, sed non vident per vos in causis forensibus discernendis ; quia oculi vestri sunt piscinæ in Esebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Aures habent, sed non audiunt per vos, quia aures vestræ patulæ sunt, non ad exactores dignitatum, quibus premant pauperes Ecclesiæ filios ; sed ad audiendos clamores pauperum et reconciliandum Christo eos, qui iræ filii tendunt ad inferos. Si ergo aves illæ datæ tibi, nec vident, nec audiunt, neque loquuntur, quid aliud de eis æstimandum est, nisi quia sunt mortuæ ? Si autem mortuæ, quare vivarum vice foventur ? Cave igitur, Pater sancte, cave Reverendissime Præsul, ne aves mortuæ fœtorem tibi magis pariant quam honorem. Rerum enim natura habere dignoscitur, quod quantumlibet aves pulchræ, si vita careant, durare sine fœtore non possunt. Nostis certe quod nihil exprobratius in nostro Gallico, Mortuæ gallinæ proverbio. Precor ergo te, Pater sancte, et profusis lacrymis rogo, ne indigneris mihi ista dicenti. Testis mihi est Deus et sancti Angeli ejus, his verbis licet admodum duris, nulla alia de causa erga te, nisi præ nimia caritate moveri. Qua enim caritate vos diligam, quam sincero vos amore complectar,

eum, quasi mortuum considerat;

et hoc suo in ipsum amori petit ignosci.

A ctar, ipse novit, qui omnia novit. Nondum enim annorum quindecim ætatem attigeram, cum vos necdum Præsulem in Lotharingiæ partibus prædicantem audiens, tanta veneratione dilexi, ut me solius nominis vestri lætificaret auditus : ex tunc mecum vestri amor individuus perseverat. Nec mirum, dum ea quæ pueri discimus, nobiscum quodammodo coalescunt. Ignosce ergo, Pater sancte, ignosce mihi, præsertim cum non nisi ea tibi ad mentem reduxero, quæ diu ante revelata vidisti. Verumtamen vos volo si mediantibus his, quæ in personam vestram digesta sunt affectus meus, effectu desiderii sui, in reditu vestro obtinere potuerit, non magni pendam debitæ insipientiæ argui, qni vos Cardinalem et Episcopum Sanctæ universali Ecclesiæ venerandum, verbis etsi quodammodo contumeliosis, tamen piis provocare præsumpsi.

ANNOTATA D. P.

A *Ex Cantipratano de Apibus lib.* 1. *cap.* 9. §. 8 *idem strictius narrante, ut* indubitabile fide susceptum *scimus, quod hic Episcopus fuerit* Conadus, *frater Eginonis Comitis de Friburg, ex Canonico S. Lamberti*
B *Leodii factus Monachus, tum* Abbas Villariensis postea Cisterciensis, demum Romanæ Curiæ Episcopus Cardinalis *Portuensis : de cujus eximia sanctitate ibidem est* §. 2, 3, 4, *et* 6, *unde sumpta pars ultima Appendicis ex MS. Oigniacensi excusæ a Rayssio : obiit anno* 1227. *Plura de eodem sancto Cardinali vide in Ciacconio Oldoini, et quomodo acceptam ab Honorio III Legationem Germaniæ continuavit sub Gregorio IX ; ac denique in Palæstinam Cruce-signatos secutus Legatus.*

a Hircus, *an cilicium ex pilis hircinis contextum? De talibus vide* 14 *Maji ad Acta S. Pachomii num.* 26.

b *An forte ei frustra suasit Sancta, ne unquam se pateretur Oigniaco avelli ?*

c Ordinarius, *id est, Rituale ; ubi Ordo administrandorum Sacramentorum, aliis* Pastorale : *vide Cangium.*

d *Tertia hæc, videtur dici posse* Ecclesia Hierosolymitana, *quæ licet* Jacobum *numquam obtinuit* Patriarcham, *petere tamen non desiit quoad vixit, sicut demonstrasse me putavi ex Epistola Gregorii IX apud Odericum Rainaldum in Annal. ad an.* 1240 *num.* 47, *ubi ille sic loquitur ;* Vacante dudum Hierosolymitana
C Ecclesia, dilecti filii Capitulum ipsius Ecclesiæ bonæ memoriæ Tusculanum Episcopum ad ipsius regimen postularunt. Sed cum Episcopi ejusdem præsentia, non solum Romanæ, sed etiam Ecclesiæ generali, apud Sedem Apostolicam utilis haberetur ; eum ipsorum postulationi merito non duximus concedendum. *Non potest hic intelligi* Nicolaus, *decessor Jacobi, paucis post Gregorii electionem diebus aut hebdomadis mortuus : vivebat enim tunc, et vixit usque ad an.* 1229 *vel ultra Girondus vel Giraldus Patriarcha.*

e *Ita corrigendum putavi, ubi absque ullo sensu legebatur,* se credat illa in parte futuro seculo possidenda.

f *Mallem legere* in throno.

g *Id est, homines mundani.*

h *Impressum* Exercitibus, *sed nullo sensu : erant autem tunc, id est post ultimam Cardinalium creationem factam a Gregorio IX an.* 1237 *in qua tres Galli, alii ejusdem nationis seniores ut summum tres vel quatuor, qui vocari non possunt* exercitus : *plerique autem fruebantur reditibus Galliæ aliquibus.*

i *S. Raymundus Nonnatus ex Ordine de Mercede redemptionis captivorum, tantum non Martyr, absens creatus anno* 1230 *vel* 1234 *ut supra dixi.*

k *Quis autem scit utrum anno* 1238, *post mortem Joannis Apiani concorditer electi, non fuerit Jacobus, si adfuisset, simili animorum concordia eligendus a Canonicis, quorum tunc discordia ecclesiam sine certo Episcopo viduam tenuit toto biennio? fortassis etiam diutius proroganda ei vita fuerit, si Sanctæ monitis paruisset.* D

APPENDIX

De Jacobo a Vitriaco scriptore.

Ex MS. Rubeæ-vallis.

A FR. SIC. COÆVO EX MS

Interea vir Sanctus creditur ea tempestate, qua Romæ deguit, illos solennes *a* sermones tam de Tempore quam de Sanctis confecisse, qui usque hodie in ecclesia de Oignies conservantur : cujus Parochiæ cura cum ei ante Episcopatum commissa fuisset, præfatæ Mariæ, in eadem parochia conversanti, propter vitæ ipsius sanctitatem valde familiaris effectus est : cui etiam illa specialem, ut fertur, gratiam prædicandi orationibus suis impetravit. Unde et ipse Crucem contra Albigenses in Francia prædicans, eloquii suavitate ac dulcedine multos et innumerabiles ad signum Crucis accipiendum provocavit. Scripsit præterea Vitam prædictæ sanctæ mulieris, cum qua de Sanctis feminis, quæ suo tempore in partibus Leodiensium abundabant, multa E bona conscripsit, ac earum detractores acriter reprehendit. Hic etiam volumen unum aliud confecit, in quo multa *b* de naturis rerum, præcipue de mirabilibus quæ in transmarinis partibus reperiuntur, inseruit. Scripsit et sermones de opere sex dierum ; atque alios, quos Vulgares nominavit ; et plura alia opuscula bona confecit.

a Scripsit sermones,

ferventer provocavit ad Crucem contra Albigenses ferendam :

b

2 Porro quantus fuit iste vir Sanctus in oculis Dei, ex efficacia animadversionum ejus adverti potest. Tam celerem enim vindictam constat in eum rebelles pluries fuisse consecutam, quod non dubium sit eum amicum Dei extitisse, qui pro servulo suo tam seriose repertus est zelasse. Probat hoc *c* Venerabilis quidam Fulco, natione quidem Gandensis, sed Canonicus Insulensis. Hic a Reverendo Patre magistro Jacobo de Vitriaco rogatus, ut secum Crucem contra Albigenses per Flandriam prædicaret, renuit. Cui cum insisteret per amicos, ut eum audiret in negotio ecclesiæ tam necessario et devoto ; renuit ille secundo, et nullo modo hoc se facturum asseruit. Tunc Magister Jacobus, illum magis præceptum timere confidens : Et ego, inquit, præcipio F tibi auctoritate qua fungor, ut in nomine Jesu Christi, in remissionem omnium peccaminum vestrorum istud negotium assumatis. Cui Dominus Fulco, Nullo modo, inquit, illud assumam : et ego rogo vos ut nequaquam me de hoc ulterius fatigetis. Mox Magister Jacobus, graviter commotus in corde, et fere usque ad lacrymas fatigatus, ait illi : Cum utique digne possem auctoritate mihi commissa excommunicare vos, et omni beneficio privare jam in inobedientia contumacem ; nolo tamen, ne tale gravamen ingerere videar tanto viro. Verumtamen rogo Deum, qui omnium cordium est inspector, quatenus reddat vos, non solum ad istud quod spernitis, sed prorsus ad omne opus inutilem. Mira res ! mox enim ut vir sanctus hæc verba reddidit, quartana febris illum cum fluxu ventris invasit, et usque ad finem vitæ suæ per viginti quinque annos irremediabiliter fatigavit. Et vide lector mirum Dei judicium de hoc viro *d*, cum tantus ac talis esset, ut ei Dominus Jesus Christus ante mortem, quasi recenter extentus in Cruce, visibilis appareret, et eum ante finem Augusti mensis prædiceret moriturum : nullo tamen modo illi Dominus in hac vita parcere voluit, quin

alium recusantem cum ipso prædicare

c

ac ne præceptto quidem ejus parentem

invalidum ad omnia alia reddit Deus

d per annos 24,

A quin eum pro inobedientia tanto temporis spatio flagellaret.

A FR. NIC. COÆVO EX MS. *e*

3 Insuper *e* cum idem reverendus Jacobus Crucem Hierosolymitanam ob salutem multorum in Brabantia prædicaret; contigit ut pacificaturus quadam die mortales inimicitias, injuriam passum primo suppliciter, deinde prostratus pedibus ejus semel, iterum, et tertio, cum multitudine populi præsente rogaret, nec proficeret in rebellem; qui denuo conversus ad populum dixit palam omnibus; Contestor vos, quia qui spernit nos, spernit et eum qui misit nos. Rogate ergo Dominum, ut tale signum ostendat in hominem obstinatum, quo cunctis præsentibus pateat, eum hostiliter contra se in retentione odii adversus proximum egisse. Nec mora: ubi orationem vir sanctus explevit, miserandus ille eversis oculis, semel, iterum, et tertio in terram corruit; oreque cruorem spumans et saniem, horroris maximum spectaculum et piaculum omnibus præbuit. Tunc flente populo, reverendus vir fusa prece prostratum erexit: qui mox integerrime sospitatus, ubi ante se inimicum vidit, quasi aliquando amicissimum rogaturus, cum lacrymis veniam petiit; ruensque in oscula ejus, ad lacrymas et laudem Christi omnium corda permovit.

ipse obstinatum in odio prosternit suis precibus

et emendat.

B

4 Tandem Vir Dei Jacobus venerandus, quamvis auctoritate Apostolica ad Episcopatum et Cardinalatum sublimatus esset, pauperem tamen scholam, quam in Oignies reliquerat, non est oblitus; quin potius, ejus inopiam Romanis opibus supplere curans, multa pondera auri ab urbe Roma illuc destinavit, ut Fratribus et Hospitibus vini copia usquequaque non deesset ad necessitatem. Quinimo etsi propter Officia et Ecclesiasticas dignitates, quibus invite implicabatur, absentare se haberet corporaliter ab eis, dum adviveret; tamen ex vita præsenti migraturus, fecit corpus suum post mortem apud Oignies deferri, et in eadem Ecclesia sepeliri. Unde in Vigilia sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi feliciter obiit; et post tertium diem anima ejus a pluribus qui superstites erant, in paradiso visa *f* fuit.

Cardinalis benefacit Oigniacensibus,

et apud eos voluit sepeliri.

f

5 *Hactenus MS. Rubeævallis. Albericus* Monachus *trium Fontium cujus supra meminimus, Chronicon suum finiens in anno* 1241 *translati reipsa corporis ita meminit:* Apud Oigniacum relatum est corpus Magistri Jacobi de Vitriaco de mandato ipsius, ibique honorifice ejus ossa recondita sunt. *Quanta in veneratione Oigniaci habeatur memoria* Jacobi, *docet nos Rayssius, cum inter loci Reliquias numerat* Flagellum, quo sibi pœnas exsolvebat; Mitras binas, unam ex pergameno, alteram ex serico; Annullos duos pontificales, Agnus Dei, aurea inclusum capsula; Pedum ex ebore, Altare portatile, Sanctorum Reliquiis refertum, *quæ omnia* Jacobi *fuisse feruntur*, viri plane docti et pii, divinique verbi præconis indefessi. *Ejusdem ibidem asservatur imago, quam ad vivum pictam (ut fertur) credere nequeo propter recentioris formæ indumenta, ideoque eam hic omitto exhibere.* Andreas Hojus Brug. Pr. Gr. *Vitam Jacobi operibus præfixam finiens ait quod*, ibi cum prædicta Dei ancilla, Joanne Doctore Nivellano, Ægidio Valliscuriano, Balduino Barbanzonio, *duobus primis loci Prioribus*, haud longo inter se intervallo dissitis, in

Corpus translatum anno 1241.

C

Nonnulla veneratio Reliquiarum ejus

imaginis,

t mult.

pace requiescit. *Rayssius post Cœnobiarchiam professus ejusdem Vitæ Epitomen texere, de suo addit, uti testis oculatus;* Quod ipsum habitu Pontificali ex nigro sed affabre sculpto marmore, ad tres circiter pedes e terra elatum cernere est, *in exhibito ejus Ectypo.*

ANNOTATA D. P.

a Sermones *in* Evangelia et Epistolas totius anni, *excusi fuerunt Antuerpiæ anno* 1575: *at* Sermones de Sanctis *servantur MSS. adhuc Tornaci ad S. Martinum.* F

b *Hic videtur esse* Liber de Historia Orientali, *ubi simul de Mahometanis et variis sectis Orientalium agit; cui subjunctus est* Liber de Rebus Occidentalibus, *et tertius de captione Damiatæ. Primi duo sunt excusi Duaci anno* 1597, *tertium putat Vossius adhuc latere vel periisse: nam qui de eadem materia, extat apud Gretserum in Horto Crucis, et una cum primo libro editus est Hanoveræ anno* 1611 *inter Gesta Dei per Francos, ipsi videtur esse alterius auctoris,* Siquidem, *inquit,* in eo Acconensis *Episcopi, hoc est Vitriaci mentio fit. Sed numquid historicis frequens est de scipsis in tertia persona loqui? stylus convenit prioribus libris et omnium trium Prologus editus est tom.* 6 *Antiqu. Lectionum Canisii pag.* 1323, *quem juverit legisse.*

c *Sequentia refert Thomas Cantipratanus lib.* 1 *Apum cap.* 22; *qui asserit ea se habere ex ore ipsius Fulconis, quem cognominat* Utenhovium, Hospitalis Bilocæ apud populares suos *Gandavi* fundatorem.

d *Addit Cantipratanus se id* per Fratrem Ægidium

A dium Ordinis Prædicatorum in Gandavo percepisse.

e *Idem Cantipratanus ista refert lib.* 2 *cap.* 18.

f *Hinc in Sacrario Namurcensi* Beati *titulo honoratur. MS. Oigniacense, uti præfatus sum, caret hac Appendice; sed pro ea eodem charactere describit duo capita ex Vita S. Lutgardis, curis secundis aucta, primum de prænotata* Jacobi *gloria post triduum purgatorii Lutgardi revelata; deinde de auxilio per Mariam jam Beatam, a tunc adhuc vivente Lutgarde, petito in morte Balduini, secundi Prioris Oigniacensis: quæ possunt ad* XVI *hujus Junii legi. Deinde absque titulo in eodem MS. leguntur collecta ex Cantipratano lib.* 1 *cap.* 9 *quæ ille habet de Conrado Episc. Card. Portuensi, de quo supra in Notis ad cap.* 4 *supplementi actum. Rayssius vero his non contentus addidit quæ colligere potuit* de Venerabilibus Joanne a Dionanto et Richardo de Menersor, B. Joanne Nivigellate et B. Jacobo de Vitriaco, Canonicis Oigniacensibus: *quæ apud ipsum, aut eos unde sumpsit, legi possunt.*

HISTORIA TRANSLATIONIS

B

in novam arcam factæ anno 1608

ex impresso Gallico.

Quarto Namurcensium Episcopo Jacobo Blasæo, *ad Cathedram Audomarensem translato sub annum* MDC, *sequenti anno suffectus est, et* MDCII *die* XII *Februarii Montibus Hannoniæ consecratus, in urbe sua patria,* Franciscus Buisseret, *Jurium Doctor et Metropolitanæ Cameracensis antea Decanus; ad eamdem Metropolim deinde evectus anno* MDCXIV. Hic suam circumiens diœcesim Namurcensem, Mariæ etiam sepulcrum accessit; et ex illo tantam devotionis teneritudinem hausit, ut tunc, et quoties illius Christi ancillæ mentionem fieri contingeret, ab imbre lacrymarum sese cohibere non posset. Porro ut aliquam suæ devotionis vicem rependeret, mente cœpit agitare de illius elevatione facienda. Quamobrem sui pastoralis officii non minimam partem esse censuit, supremum Ecclesiæ Præsulem Paulum V hac super re consulere, eique supplicare, quatenus sibi C permitteret solenni celebritate sacras illas exuvias elevare, et in publicum a populo venerandas exponere. Quo obtento simul cum Indulgentia plenaria, ab iis lucranda qui requisita in Bulla exequerentur, et ad hanc solennitatem concurrerent, diem XII Octobris anno MDCVIII indixit, et a Parochis aliisque verbi divini præconibus, per totam diœcesim et loca vicina publicari præcepit. *Hactenus* Oigniacensis Prior Bernardus, *in suis ad me datis* XXVIII *Octobris* MDCXCIV, *mittens pariter Historiam Translationis seu Elevationis, sicut ea habetur Gallice impressa una cum Vita.*

Franc. Buisseret Ep. Namurc.

petit a Paulo V licentiam elevandi corpus B. Mariæ,

eoque diem eligit 12 Oct. 1608.

§. *I. Episcopi Namurcencis epistola Pastoralis, invitans ad futuram festivitatem.*

Franciscus Buisseret, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Namurcensis, omnibus has visuris salutem in Domino sempiternam.

Constat ex historiis sacris, quod inde a principiis Ecclesiæ, Sanctorum corpora habita sint in veneratione magna a fidelibus Christianis, idque etiam clarissime docent jejunia et pervigilia, ad sepulcra illorum agi solita, diu noctuque cum devotione singulari; altaria super iis erecta; Missæ ad eadem ex veteri consuetudine fundatæ; templa, in ipsorum honorem magnificentissime excitata orbe toto, in D quibus majori cum decore et reverentia custodirentur; vota, religione summa et zelo nuncupata, de visendis eorumdem ecclesiis, Reliquiisque; peregrinationes illuc etiam ex remotissimis partibus institutæ; munera denique pretiosa oblationesque, a maximis Principibus ad perpetuam memoriam eodem collata. Et vero æquum erat hos omnes honores Sanctorum corporibus eorumque sacris ossibus haberi: quandoquidem illa non solum cum animabus illorum in hac mortali vita jungebantur, templa erant Dei viventis, Jesu Christi membra et domicilia Spiritus sancti; sed etiam nunc verissima sunt divinæ majestatis instrumenta, per quæ dignatur quotidie operari mirabilia ad salutem nostram et afflictorum solatium.

Veneratio Reliquiis Sanctorum ad antiquo habita est;

EX IMPR. GALLICO. idque jure merito,

3 Ex hac causa factum est ut quandocumque illa inveniri contingebat vili aliquo et obscuro loco, vel etiam antea plane ignoto hominibus, revelante ipsa Deo vel aliter id providente, Episcopi et Ecclesiarum Prælati officii sui esse ducerent ea solenniter elevare, eoque transferre, ubi Clerus ac Populus eadem prosequeretur veneratione condigna. Ita E Sanctorum Stephani Protomartyris et aliorum corpora, quæ diu in obscuro ac sordido loco jacuerant Luciano Presbytero divinitus admonito, per Joannem Hierosolymorum Episcopum, finitimarum civitatum Episcopis convocatis, summa cum veneratione in sanctam ecclesiam Sion translata sunt. Ita S. Ambrosius, Mediolanensis Archiepiscopus, inventis per apparitionem sibi factam corporibus Sanctorum Martyrum Gervasii atque Protasii, grandi cum honore transtulit in pulcherrimam istam ecclesiam, quæ postea ipsiusmet nomine fuit appellata: divina autem bonitas dignata est plurimis miraculis editis declarare, quam grata sibi fuerit talis pietas, erga Martyres suos exercita. Similiter etiam S. Aubertus, Cameracensium et Atrebatensium Episcopus, cœlitus excitatus invitavit S. Audomarum, Morinorum Episcopum, ad Elevationem decessoris sui S. Vedasti, faciendam in ecclesia Deiparæ Virginis, eo loco ubi nunc est basilica cum monasterio celeberrimo, sub ejus nomine dedicata: qua occasione Audomarus cæcus lumen recepit oculorum. Denique quamplurimi alii Episcopi et Prælati ecclesiarum diversarum honorabiliter transposuerunt Sanctorum variorum corpora cum maximo fidelium populorum concursu et publica omnium exultatione: quam etiam voluerunt anniversario recoli, ipsis inventionum aut translationum talium diebus. F

hinc celebratæ solenniter earum Elevationes,

ut S. Stephani,

SS. Gervasii et Protasii,

S. Vedasti Episc.

aliorumque.

4 Horum imitaturi exemplum, cum intelleximus corpus S. Mariæ Oigniacensis, jam inde ab aliquot centenis annis clausum jacuisse in lapideo sepulcro, circumquaque murato, in ecclesia monasterii ac prioratus Oigniacensis, Ordinis S. Augustini Canonicorum Regularium diœcesis nostræ; ne sacra ejus ossa lapsu diuturnioris temporis et loci humiditate corrumpantur; congruum duximus ipsum locum visitare, atque aperire sepulcrum, quemadmodum ea visitavimus et aperuimus coram nonnullis Prælatis, omnibus Religiosis ac pluribus aliis: nec aliter quam metuebamus invenimus accidisse. Cum enim sepulcro illi inclusa fuisset olim quædam arca lignea, reperta hæc est sic consumpta vetustate, ut non solum sacra ossa essent undique operta pulvere, sed etiam eorum quædam immersa jacebant sordibus, ex putrefacto ligno generatis; integra nihilominus omnia, sicut et venerabile ejus caput. Quamquam autem eodem in loco semper fuerint honorata a peregrinis, qui undique currentes orationes suas et cereorum oblationes ante prædictum sepulcrum faciebant, et in sacello ad ejus honorem extructo: tamen quia minime conveniebat, sacra istæc

Cum ergo Episcopus invenisset arcam ligneam B. Mariæ in tumba consumptam,

statuit ipsius ossa inde elevare impetrata ad id Indulgentia

EX IMPR. GALLICO.

A istæc Spiritus sancti vasa diutius remanere loco tam vili sordidoque, cum periculo corruptionis ; appellavimus Sanctissimum Patrem Nostrum Paulum Papam V, significavimusque propositum nobis esse, cum illius licentia elevare ipsa, atque transferre in locum decentiorem et honoratiorem : qui etiam ut res perageretur majore cum fructu ac devotione, ad id concessit Indulgentiam plenariam.

quam promulgari jubet Episcopus, pro 12 Octobris

5 Præmissa porro deliberatione matura, cum Priori ac Religiosis istius monasterii ac Vicariis nostris, faciendæ Translationi prædictæ elegimus diem XII proximi Octobris : ideoque mandamus omnibus ecclesiarum parochialium Rectoribus et verbi divini prædicatoribus diœcesis nostræ, ut populo annuntient Translationem die prædicta faciendam cum Indulgentia plenaria, hortenturque subditos et auditores suos omnes ut eamdem conentur lucrari, et simul honorare sacras Reliquias B. Mariæ Oigniacensis præsentia sua, portando cereos accensos in manibus in processione solenni, in qua ipsæ circumferentur, quemadmodum ut faciant hortamur, tam nostros omnes diœcesanos quam aliorum, ac præsertim viciniorum locorum inquilinos, ostendendo per hoc Christianæ pietatis officium devotionis suæ affectum erga sanctam istam Matronam,
B quæ in vita et post mortem hanc Galliam Belgicam et regionem nostram tot miraculis illustravit, nobisque præluxit pulcherrimis tot virtutum exemplis : atque ut nostro hoc seculo resuscitent fervorem veterum Christianorum, qui talibus in occasionibus quandoque ipsos civitatum suarum muros frangebant, eos nonnullis in partibus aperiebant, sicut antiquitas moris erat in triumphis, quo suum testarentur commune gaudium, ad ingressum sacrorum istorum pignorum, portatorum humeris præcipuorum Prælatorum, maximorumque Imperatorum, Regum ac Principum.

suadens ut ad eam se omnes devote præparent.

6 Quinimo omnes cujuscumque ordinis, conditionis, aut sexus ad istas festivitates præparabant sese multum orationibus jejuniisque cum humili peccatorum confessione, quo dignius sacros illos triumphos prosequerentur. Id quod etiam optamus fieri temporibus nostris, faciendumque speramus occasione tam singularis qui offertur thesauri, plenariæ inquam Indulgentiæ : ideoque animitus imploramus divinam gratiam, nobis et cunctis Translationis prædictæ interventuris necessariam. In quorum fidem præsentes litteras, proprio nostro chirographo
C signatas, mandavimus etiam secretariæ nostræ sigillo muniri. Datum in nostro Palatio Episcopali civitatis Namurcensis, prima die Septembris, anno Domini millesimo sexcentesimo octavo.

Signatum erat

FRANCISCUS EPISCOPUS NAMURCENCIS

De mandato Reverendiss. Domini Episcopi prædicti Vander Roest Secretarius.

§. II. *Synopsis actorum, dictorumque ab Episcopo ante ipsam Translationem.*

Advectus Oigniacum Episcopus 11 Octobris

Cum Reverendissimus Namurcensis, die XI Octobris anni MDCVIII venisset in Prioratum Oigniacensem, comitatus multis Prælatis, Canonicis et Nobilibus, Doctore item medico et Magistro chirurgo adductis Namurco ; processit versus sacristiam ecclesiæ monasterialis ; atque post nonnullas preces fusas coram sanctis Reliquiis tunc cum eas sepulcro exemit repositis intra capsam ipsius sigillo signatam, hanc aperuit : et sigillatim inde efferens ossa omnia, fecit ea a medico chirurgoque recognosci, suamque singulis schedam applicari : deinde reve-

revisit Reliquias, tantisper in sacristia servatas,

renter collocavit in duabus capsellis ligneis ad hoc D præparatis, quas etiam suo sigillo munivit. Postea constituit Religiosos et Presbyteros, qui ad eas totam noctem vigilarent ibidem in sacristia : ubi confluxus populi, qui jam inde a primis Vesperis confluere cœperat, continuatus fuit usque mane ; et tantum successive crevit, licet pluvium tempus esset, ut sequenti die continuo plena fuerit ecclesia et monasterium, et oportuerit publica in area erigere theatrum, undique patens et peristromatis instratum, ad quod delatæ sanctæ Reliquiæ possent conspici ab infinita pæne multitudine hominum, in circumsitis hortis domibusque consistentium.

ferendas, postridie ad theatrum in foro

8 Eodem XII die, quamquam ipse chorus Religiosorum etiam a laicis occuparetur, præd. Reverendissimus cantavit solennem Missam de Spiritu sancto, assistentibus sibi Reverendis Abbatibus Floreffiensi et S. Fulliani Ordinis Præmonstratensis : qua finita indutus Pontificalibus, sicut etiam ipsi Abbates recta processit ad theatrum, per mediam confertissimamque turbam, multa stipatus nobilitate, et juxta sanctas Reliquias considens, sic affari populum adstantem cœpit : Sancta Catholica Ecclesia semper credidit docuitque quod non solum possimus debeamusque honorare et invocare Sanctos, qui sunt in E cœlis ; sed etiam venerari Corpora et Reliquias ipsorum, in terra servatas.

quo post Missam cantatam ipse accedens,

docet turbam illuc congregatam honorandas Reliquias,

9 Hanc veritatem confirmant nobis scripturæ sacræ. Etenim in libro Exodi cap. 13 scriptum legimus, quod Moyses exiens cum filiis Israel de Ægypto, noluerit ibi relinquere ossa Patriarchæ Joseph pridem defuncti, quia inter Paganos fuissent absque honore : sed ea secum extulit, honorificæ sepulturæ tradenda in terra promissionis : eodemque respectu Deus ipse sepelivit Moysen, uti legitur ultimo capite Deuteronomii quo major honor nullus deferri corpori defuncto poterat. Libro quarto Regum cap. 23 distincte narratur, quomodo bonus Rex Josias destrui fecerit templa et altaria, quæ Reges Salomon, Jeroboam aliique erigi fecerant idolis, unde populis dabatur idololatrandi occasio ; additurque quod idem Rex demolitus altaria, jusserit dimitti et conservari ossa cujusdam sancti Prophetæ istic inventa : quo facto ea insigniter honorabat et populis veneranda esse monstrabat.

exemplo veterum Patriarcharum,

ipsiusque Christi sepulcrum suum gloriosum reddentis,

10 Quamquam autem Dominus et Redemptor noster Jesus Christus voluerit morte ignominiosa defungi ; voluit tamen habere honorabile sepulcrum, imo gloriosum, sicut Propheta Isaias prædixit, id F est plenum gloria et triumphale ; quale fuit tempore S. Hieronymi, qui testatur quod Primates Galliarum, Britanniarum, ipsarumquemet Indiarum ex omnibus mundi partibus illuc ad ipsum veniebant, visuri ac honoraturi ; quodque magnas ibi consolationes percipiebant, convenientibus in unum ex omni natione et lingua peregrinis, ad laudes Deo ibidem unanimiter concinendas : ubi etiam nunc reverenter servatur a magno numero Religiosorum S. Francisci, quamvis ipsum sit sub potestate infidelium. Eadem de causa Dominus declaravit grata sibi esse officia S. Mariæ Magdalenæ et sociarum, adferentium aromata pretiosa ut ungerent corpus ejus ; apparuit enim illis et tangendos atque osculandos ejus præbuit suos pedes, ipsasque fecit primas nuntias suæ gloriosæ resurrectionis.

idemque fieri suis Sanctis volentis ;

11 Quod autem probavit fieri corpori suo, etiam impendi voluit corporibus Sanctorum suorum, eorumque sacris ossibus, quæ habet et æstimat velut membra sua. Etenim fecit ea conservari et honorari a Christianis omnium toto mundo nationum : et ipsemet ea honoravit infinitis miraculis, non solum in commodum utilitatemque ipsa honorantium ; sed etiam ut ipsa conservaret a corruptione variisque periculis,

A periculis, quibus ea exponebat crudelitas tyrannorum, aliorumque impiorum ipsorum memoriam super terram omnimodis abolere satagentium. Ecquis enim ea præservavit a flammis, cum ii qui ipsa morti dederant, volebant ipsa in cineres redigi; vel ab aquis, cum in mare aut fluvios præcipitabantur? Quis feras bestias coercuit ne sibi in escam objecta devorarent, prohibitis omnibus ne quis præsumeret ea humo condere? Imo quis suscitavit immanissimas quasque belluas ut ea ab injuriis hominum aliarumque bestiarum tuerentur? Quis delphinum direxit ut S. Luciani Martyris corpus dorso suo velut carro exciperet, deportaretque ad alteram ripam, ubi honorifice sepeliretur a Christianis? Quis leonibus imperavit assistere S. Antonio, ad inhumandum corpus S. Pauli primi Eremitæ? Quis aquilas adduxit ad corpus S. Stanislai, Episcopi Cracoviensis et Martyris, ne aliæ feræ attingerent ea membra, quæ impius Rex Boleslaus per agros dispergi fecerat, non contentus morte propriis manibus Sancto illata; donec Canonici suæ Cathedralis ecclesiæ ipsa requirerent et colligerent? Quodque mirabilius est, quis ea inter se adunavit, ut nullum in redintegrato corpore appareret indicium vel cicatrix tam B crudelis lanienæ? Quis corvi uni animos viresque fecit, ad defendendum cadaver S. Vincentii Martyris a feris quibus datus erat in prædam: sicut narrat S. Augustinus in secundo super gloriosum istum Martyrem sermone; addens quod projectum in aquas mergi non potuerit, nec ulla alia ratione lædi. Quis enormis magnitudinis lupum fecit naturalis suæ feritatis voracitatisque oblivisci, ut inter anteriores pedes suos ampleteretur caput S. Eduardi Regis, velut brachiis illud stringens media insilva; reliquo corpore in terram prostrato absque cibo et somno, tamquam fidus Principis sui satelles; donec boni ejus subditi venirent, et desideratum thesaurum optime servatum corpori reliquo adjungerent?

quorum corpora ideo sæpe miraculose servavit

ut SS. Luciani, Pauli Erem.

Stanislai

Vincentii,

Eduardi R. M.

12 Ipsam porro mortem (quæ pallida, lurida, et terribilis dicitur, eo quod omnia juri suo tradita efficiat talia) quis vetuit quidquam immutare de colore vel forma complurium Sanctorum, qui post obitum apparuerunt facie longe alacriori ac splendidiori quam fuerant cum viverent, sicut S. Joannes Chrysostomus testatur de Juventio et Maximo Martyribus, qui mortui omnibus fuerunt admirationi, non C minus quam S. Stephanus vivens fuit Judæis, intuentibus ejus vultum tamquam vultum Angeli stantis inter eos: quod etiam aliis multis accidit, ac nominatim huic sanctæ Matronæ, cujus honori præsentem sermonem teximus. S. Sulpicius describens obitum S. Martini, testatur quod corpus defuncti præferebat figuram et formam corporis glorificati, id est ad statum gloriæ cœlestis elevati: caro autem visa est purior crystallo munda, atque candidior lacte, ita ut videretur referre speciem pueri septennis, quamvis annum primum supra octogesimum vivendo attigerat: quod idem S. Bonaventura etiam narrat de corpore S. Francisci. Quin etiam mirabiliora leguntur; scilicet quod terra, quæ brevi tempore consumit alia sibi infossa corpora, plurium Sanctorum cadavera in multos annos conservaverit integra. Sanctus enim Hieronymus scribit de S. Hilarione, quod ejus corpus post decem menses repertum fuerit incorruptum atque suavem odorem exhalans, acsi balsamo et aromatibus conditum fuisset. Qui Vitam S. Eduardi Anglorum Regis scripsit, affirmat quod annis post ejus excessum triginta sex repertum sit corpus vividum ac succi plenum, flexile insuper atque tractabile acsi vivum foret: quodque non solum ossa et caro ejus nihil corruptionis attraxerant, sed nec barba, nec capilli, neque vestimenta ejusdem.

Juventii et Maximi,

Martini Ep.

Francisci,

Hilarionis

Eduardi R. C.

13 Hæc omnia, atque alia hujus generis plurima, D indubie facta sunt per omnipotentiam atque ad imperium illius, qui non contentus gloria incomprehensibili decorare animas Sanctorum suorum, coram ecclesia triumphante in cœlis: eadem quoque vult, apud ecclesiam militantem, venerabilia esse in terris. Neque mirum sit cuiquam id ita illam velle, quod justitia requirit ob multas prægnantesque rationes. Primum quia hic fuerunt vasa in quibus sacra et odorifera sancti Spiritus unguenta fuerunt recondita, et instrumenta per quæ tot prodigia tantaque mirabilia operatus est Deus in mundo. Si enim curiose servatur pixis in qua diu conditum fuit pretiosum balsamum, eo quod de ejus fragrantia semper servet aliquid; si gladius, quo David Rex gigantem Goliathum interfecit, longo post tempore in honore fuit; nec sine reverentia quadam aspicimus arma magnorum belli ducum, qui hostes patriæ fideique viriliter expugnarunt; et affixa templis vexilla barbarorum, ab eisdem repulsorum, velut trophæa et relatarum victoriarum monumenta: quanto magis convenit honorabilite[r] conservari sacra istæc ossa, quæ fuerunt divini i[ll]ius Spiritus receptacula, quæque ipsi toties servier[un]t ad retrudendos in infernum diabolos, eruendas[q]ue ex unguibus ejus animas, de populo Dei jam sibi [a]cquisitas. Altera ratio est, quia sancta ejusmodi ossa fuerunt E animabus jam gloriosis socia laborum, quinimo ipsa sustinuerunt partem potiorem pœnitentiarum, quas Sancti in hoc mundo fecerunt: numquid ergo etiam convenit, ut ipsis sint socia triumphi et gloriæ? quæ dum adhuc expectatur ipsis perfecte communicanda in cœlis, interim hic portionem illius quantulamcumque incipiant possidere; id quod eis contingit, dum tali in honore hic ipsa retinet.

EX IMPR. GALLICO. quia eorum corpora

fuerunt instrumenta divinæ gloriæ,

animabus laborum socia,

14 Tertia ratio ea est, quam S. Joannes Chrysostomus attingit in libro de S. Babyla Martyre, ubi ait, quod Deus nihil fere utilius nobis aut ad salutem conducibilius providit, quam Reliquias Sanctorum. Nihil enim magis valet, magisque nos extimulat ad imitandas eorum virtutes, quam eorumdem sepulcra in iisque reposita ipsorum ossa. Mox enim atque illuc accesserimus, in memoriam nobis veniunt eorum patientia, caritas, castitas, pietas, aliæque virtutes; simulque nobis datur occasio cogitandi, quanta propterea gloria coronentur in cœlis, quorum corpora adeo honorantur in terris; et quod F pro modico tribulationis temporariæ ac cito transeuntis, acquisiverint mercedem apud Deum, perpetuam atque immarcessibilem. Hinc nobis ingens veniet stimulus, aut potius quasi alæ accedent, quibus supra nos elevemur; confidamusque, quod poterimus esse sicut ipsi: si fecerimus sicut ipsi; quandoquidem eadem qua nos natura conditi fuerint, neque magis quam nos exempti tentationibus; sed, suas ipsi superarunt, sicut et nos eorum exemplo possumus superare nostras.

et nobis utilis est eorum conspectus,

15 Propter has ergo aliasque causas, studio brevitatis hic præteritas, voluit Deus suis quemque temporibus honorari, sicuti jam diximus: et propterea etiam illustravit eosdem, illustratque indies tot miraculis: faciens ut ipsorum sepulcra sint veluti officinæ quædam, unde petantur pharmaca et remedia contra quascumque infirmitates et morbos. Ibi domantur expelluntur que diaboli, afflicti reperiunt auxilium et solatium, cæci visum recipiunt, surdi auditum, muti loquelam, mortui vitam; claudi facultatem recte gradiendi, paralytici pristinas vires recuperant; et quicumque vel corpore vel animo languidi, levamen sentiunt afflictionum suarum, ac gaudio pleni domo suas revisunt. Talibus exemplis plenæ sunt omnes Sanctorum historiæ. Verum quid opus est ea longius accersere, versantibus in

sepulcra autem officinæ salutis,

per crebra miracula:

EX IMPR. GALLICO.

A fertilissimo ejusmodi florum ac fructuum horto? Bona hæc Matrona, ad cujus venerationem huc convenimus, sic meruit honorari a sponso suo Jesu Christo quamdiu vixit, et statim a morte usque in hodiernum diem.

qualia etiam fiunt ad Reliquias Mariæ.

16 Ut autem ex multis pauca seligam, solum dicam, quod manuum suarum contactu suisque precibus sæpe curaverit morbos; ejusque capilli, qui non sunt aliud quam quædam superflua naturæ, immedicabilibus vulneribus applicati ea sanaverint; unus autem digitorum articulus, quem argento includi fecerat secumque circumferebat Magister Jacobus de Vitriaco, ejus quondam secretarius et concionator, postea Acconensis et Tusculanus Episcopus, necnon S. R. Ecclesiæ Cardinalis, sæpe eum servavit a grandibus terra marique periculis. Alius quoque Cardinalis, dictus Hugo Anagniensis, postea Papa Gregorius IX, pessimo blasphemiæ spiritu multo tempore agitatus, et jam pæne ad desperationem deductus; eodem articulo mediante, fuit liberatus a molestissima illa tentatione, qua deteriorem atrocioremque nullam diabolus habet (id quod ego majus ac mirabilius æstimo, quam quæ quotidie fieri videmus miracula in restituenda corporum sa-
B nitate, quanto scilicet anima corpori præstat) anima, inquam Cardinalis istius, qui postea tam prudenter Ecclesiam Catholicam rexit, subtracta fuit spiritui illi nequam, nullam quietis partem eis concedere solito, quos permittitur excruciare, quemadmodum experti norunt: draconis autem illius vires potentiamque contrivit sapiens hæc Matrona, eo modo qui in vita legitur; et alios multos similiter juvit, quorum notitiam indidem haurire licebit, cum omnibus prænotati miraculi circumstantiis.

Declarat ergo, se transferendas Reliquias

17 Concludo itaque et ex prædictis infero quod ejus sacra Ossa atque Reliquiæ, quæ annis propemodum quadringentis delituerunt in sepulcro lapideo, quasque meruimus integras reperire, dignæ sint quæ inde releventur, ne forte humiditate loci et temporum decursu obnoxiæ fiant alicui corruptioni, atque ut transferantur in locum honorabiliorem, quatenus plebs Christiana quæ pridem eas honorabat prostrata ante sepulcrum, votivos cereos offerendo precesque fundendo, magis excitatur ad easdem imposterum venerandas propensius, atque ita copiosius posset participare meritis hujus eximiæ Dei famulæ et fidelissimæ sponsæ Jesu Christi. Ut
C autem omnes, quos minime piguit, non solum ex circumjectis locis, sed etiam ex remotioribus huc concurrere, nulla aeris intemperie, nulla viarum difficultate retardatos, præ desiderio assistendi huic sanctæ actioni, lucrandique Indulgentias a S. P. N. Paulo Papa V concessas; invocato Spiritus sancti subsidio, ut digni fiamus tam sacras Reliquias contingere, singula ossa palam omnibus efferemus, monstrabimusque huic maximæ Christianissimi populi multitudini, priusquam ipsa imponamus ferculis ad id præparatis.

omnibus monstraturum.

§ III. *Dicta et facta in ipsa Translatione.*

Ostendit populo sigillatim,

Cantato post ejusmodi sermonem Hymno, *Veni Creator Spiritus*, prædictus Reverendissimus, processit ad benedictionen ferculorum, juxta præscriptum Pontificalis Romani: deinde de manu Archidiaconi suæ Cathedralis suscipiens sacra ossa sigillatim, ea ostendit populo, prout sequitur. Primum extollens ossa pedum tibiarumque, hæc vel similia verba pronuntiavit: Ecce sanctas Reliquias pedum sanctæ hujus Dominæ, qui propter ardentem devotionem, quam habebat erga salutem animarum, toties ambulaverunt per vestigia servorum Dei, a quibus spiritu prophetico cognoscebat complures

ossa pedum

perducendos in agnitionem veritatis ad Dei obse- D
quium, sicut vitæ ejus declarat historia. Ecce tibias, quibus tantum gratiæ Deus contulit, ut possent super aquas ambulare, quoties siccis vestibus vestigiisque Sabim transivit, absque formidine periculi alicujus.

tibiarum,

19 Ossa genuum efferens: Benedicta inquit, sacra hæc ossa, toties incurvata usque ad terram in honorem sanctissimæ Matris Dei: ipsa enim, ex peculiari sancti Spiritus instinctu, ab infantia sese assuefecerat ante lectulum suum identidem illa flectere atque attollere inter orandum; tantumque in hoc pio exercitio profecit, ut genuflexionum numerus una sæpe nocte mille ac centum excederet; rara ac forte numquam audita religione quam continuabat quandoque ad quadraginta dies consequenter. Quis igitur non venerabitur sanctas istás Reliquias, velut instrumenta Spiritus sancti ad salutandum toties Deiparam Virginem? Ostendens autem etiam costas; Quis non amplectatur, inquit, sacra hæc latera, tot virgarum ictibus cruentata, dignaque non solum involvi serico, sed auro etiam gemmisque includi? Quis autem honor deferetur ossibus sacri ventris (et hoc dicens Præsul ipsa monstrabat) cui tam mo- E
dicum alimentum suffecit, sicut intelligitur ex ejus Vita; cum præter continuam abstinensiam cui assueverat, a festo Annuntiationis usque ad Vigiliam S. Joannis Baptistæ qua obiit, non nisi undecies manducaverit, idque admodum sobrie, quinimo intra illud breve temporis spatium, quinquaginta tres solidos dies transegit absque nulla omnino refectione corporali, abunde saturata Eucharistico epulo, interim dum ineffabili cum lætitia præstolabatur diem suam nuptialem? Quid fiet ventribus illis insatiabilibus, quasi solum facti essent ad consumendum quidquid lucrari manus possent, aut etiam ipsam substantiam pauperum?

genuum, costarum, femorum,

20 Tum dorsi spinam et ossa ei cohærentia exhibens; O sacra, inquit, ossa, toties reclinata seu potius fatigata supra duram humum, absque ulla formidine nocturni frigoris aut glacialis asperitatis! Nam quod aliqui vestrum hac occasione fortassis semel fecerunt, vigilantes in honorem sanctarum Reliquiarum; id ipsi fere quotidianum erat, quamvis in cubicello suo haberet lectulum, modica palea instratum: eo enim raro utebatur, impellente ipsam Spiritu sancto, ut mallet in ecclesia coram Sponso suo Sanctorum Lipsanis, somnum brevissimum ca- F
pere, substrato sibi dumtaxat tenui panno supra pavimentum; quandoque autem altaris gradum pro cervicali habens: quod aliquando continuavit a Vigilia S. Martini usque ad Quadragesimam. Quis porro enarret quid passum sit reliquum ejus corpus? potissime quando placuit Sponso suo immittere ei paralysim, quæ longo tempore eam valde afflixit; ipsa tamen illa noluit liberari, ad cumulandum patientiæ meritum. Imo cum amicorum ejus aliquis, semel pro ea precatus Deum, impetrasset nonnullum mali levamen; eumdem ipsa instanter rogavit, ne pro se diutius deprecaretur; Quia, inquit, sentio quantum diminuitur cruciatus, tantum deteri de merito ejus flagelli, quo Deo placuit me castigare.

dorsi et lumborum,

21 Manus efferens inquit; O sanctissimæ manus, quæ solo suo contactu tot infantium herniam periculosam curarunt, et anginæ morbum abstulerunt ab iis quorum curationem medici desperatam habebant: sapiens hæc Matrona curabat utrosque, sola impositione manuum suarum: quæ insuper ex eo mereantur commendari æternum, quod instar alarum duarum toties fuerint sublatæ in cœlum, præ vehementia desiderii, quo suspirabat diem, ipsammet illuc sublevaturum. Quoties etiam illas impendit exercendis erga proximum operibus caritatis, nec

manuum

A nec unquam cessare permittebat ab utili aliquo labore, ne locum otio ulli relinqueret.

et capitis,

22 Denique veneremur omnes, quantum possumus, ejus sacrum caput. Quando corpus S. Antonii Patavini, triginta et uno anno post mortem, honorifice transtulit S. Bonaventura, invenit adhuc linguam, nihilo minus quam cum viveret rubicundam; eamque manibus suis apprehendens, cum devotionis abundantia, perfusus imbre lacrymarum, dixit: O lingua benedicta, quæ Deum semper benedixisti, et alios benedicere docuisti! Nunc perspicue cernitur, quanti meriti fueris apud Deum: eamque centies osculatus in propriam ei capsulam reposuit. Idem mihi videor mihi posse dicere ac facere huic sacro Capiti, et vobiscum illud sic salutare: O sacrum caput, quod, secundum Apostoli præceptum mulieribus datum, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis vel veste pretiosa, ornari voluit, vel capillitio prolixius demisso aut sublimius quam par est elevato decorem quærere; sed simplici velo albo contentum operiri, divinis oculis gratiosius apparuit. Meruisti omnino pluris æstimari honorarique ab Angelis, quam ulla unquam matrona cum toto suo muliebri mundo placuisse potuit hominibus vanis. Rex autem Angelorum satis demonstravit, quantum in humili modestoque cultu tuo sibi complacuerit, quandoquidem cincinnus unus capillorum tuorum incurabili vulneri applicatus, ipsum sanavit; et simplex vultus tui aspectus spiritualiter reficiebat ipsum intuentium animos, eos ad contritionem excitans, et uberes pœnitentiæ lacrymas eliciens. Sic etiam quæ ex ore tuo procedebant verba, in ore audientium sapiebant ut mel dulcia, quemadmodum contigit Episcopo Tolosano; sed sua ab Albigensibus hæreticis pulso; qui cum ad te visitandum venisset, tantum ex tuis sermonibus gustum internum sensit, ut per totum illum diem nulla ei potuerint sapere corporalia fercula, aut suavitatis perceptæ sensum extinguere.

cujus etiam capilli, B *aspectus,* *et sermones fuerunt tam efficaces :*

denique Mariam invocat,

23 Fac, o Domina sancta, nos quoque guttulas ejusdem dulcedinis gustare; quatenus corroborati animatique reliquo vitæ nostræ tempore, virtutes imitemur tuas, spernamus honores, delicias atque divitias mundi, abstinentiam teneamus, si non ea qua tu perfectione, pro viribus tamen et imbecillitate nostra. Amplectamur tuam caritatem, sectemur humilitatem, amemus castitatem, nosque tradamus exercitio omnigenæ pietatis ac devotionis, in tua sanctissima vita relucentes: fiatque nobis per talem imitationem tui, ut quemadmodum nunc veneramur sanctas Reliquias tuas, sic te videamus et honoremus aliquando in cœlis. Annis dumtaxat triginta sex aut circiter vixisti super terram; verum etiam nunc hic vivit et vivet æternum fama sanctitatis, sapientiæ, virtutumque reliquarum, quibus cœlestis Sponsus tuus ornavit atque dotavit te, velut totidem margaritis atque lapidibus pretiosis. Incomparabiliter tamen magis vives, ubi nunc est anima tua gloriosa, in illa Regis Regum, Sponsi tui palatio, ubi omne bonum est, absque permixtione ulla mali contrarii, vita sine morte, dies sine nocte, veritas sine mendacio, gaudium absque tristitia, securitas absque timore, requies absque labore, æternitas sine fine; ad quam, per suam bonitatem et misericordiam, atque per Sanctorum suorum suffragia ac merita, deducat nos Dominus, Amen.

C *ejusque imitationes omnibus optat,* *ut fiant ei participes gloriæ.*

Tum duas in thecas collocat caput et ossa,

24 Ita sanctæ hæ Reliquiæ sericeis velis involutæ sunt, et conditæ sunt lipsanothecis duabus, quarum altera capiti, altera ossibus ceteris præparata fuerat; et his ab aurifabro bene ferruminatis, instituta processio est, in qua ipsæ gestatæ fuerunt humeris Prælatorum et Procerum aliorum ecclesiasticorum. Prima statio fuit ex opposito ejus loci, quo Sabim fluvium, absque cymba aut alio ullo humano subsidio, Maria Oigniacensis transivit; ubi erat erectum altare, et decantatæ sunt quædam preces a Reverendissimo ordinatæ. Altera statio ordinata est ad fontem, hodieque appellatum S. Mariæ Oigniacensis, ad angulum silvæ, ubi est sacellum, quia istic illa solebat orare; et plures devoti peregrini ibi receperunt et recipiunt levamen suarum afflictionum, per ejus apud Deum intercessiones et merita. Processioni intervenit innumera populi multitudo, quæ meruit divinum experiri favorem, in eo quod pluvia, quæ tota nocte fuerat continua usque ad finem Missæ majoris, cessavit ipso momento, quo præcedebatur ad monstrandas sanctas Reliquias; et duravit serenitas, quamdiu processio: hac autem finita, redierunt pluviæ, totumque illum diem duraverunt.

D EX IMPR. GALLICO. *quas serenato repente cœlo ad ecclesiam transfert,*

et populum cum benedictione dimittit.

25 Regressa in ecclesiam pompa Reverendissimus Namurcensis Episcopus solennem benedictionem impertivit conventui toti, atque edixit ejusmodi processionem singulis deinceps annis iterandam in memoriam prænarratæ Translationis: dimissisque duobus ferculis, super altari majori expositis ad populi devotionem; ipse Reverendissimus, cum Nobilibus atque Prælatis, transiit ad locum præparatum duodecim senecionibus pauperibus reficiendis, quibus ipsa Reverendissima Gratia sua cum Dominis prædictis ministravit, quod olim ab Episcopis factitatum in talibus occasionibus legitur. Post Vesperas solennissime decantatas, præfatæ duæ lipsanothecæ reconditæ sunt in gazophylacio: continuata tamen devotio est per totum octiduum, fidelibus undique accedentibus, neque exiguum religionis suæ fructum a divina bonitate referentibus, ex eo quod curatos viderint multos infirmos ac debiles, quæ in sacello ipsius S. Mariæ Oigniacensis dimiserunt furcillas suas, aliaque adminicula sine quibus illuc usque pertingere numquam potuissent: quod etiam testantur alia mala multa istic curata, de quibus Reverendissimus voluit juridice informari, prout probant authentica acta desuper formata, quæ poterunt aliquando emitti in lucem, ad solatium fidelium et hæreticorum confusionem.

E *Jubet etiam quotannis eum diem recoli,* *et fiunt miracula multa.*

§. *IV. Recentiora quædam miracula.*

Ita ut jam vidimus patrata post hanc Elevationem miracula contentus in genere memorasse Auctor Vitæ Gallicæ, non satisfecit desiderio cupientis quædam distinctius nosse; ideoque sæpe laudatum Priorem Oigniacensem rogavi ut si qua recentioris memoriæ vel coram Episcopo probata in processu vel postea firmiter testata contigissent, colligere dignaretur: ipse vero Respondit IV *Novembris* MDCXCVII, plurima hæc fuisse ante et post elevationem, verum qui ea audierunt aut viderunt, annotare aut annotata posteris trajicere neglexerunt.

F

27 Proferam tamen, *inquit Prior,* hic duo illustria ex archivis nostris auxilii mirabilis B. Mariæ argumenta, et primum quidem quod ea quæ id utiliter experta est, oculatique testes coram R. D. Priore Oigniacensi, ac Deputato Episcopi ad informationes miraculorum ejusdem Beatæ, coram Notario, sub fide juramenti deposuere. Simona Grave, Francisci Bouchier civis Armentariensis in Flandria uxor prægnans, præ foribus domus suæ forte tum sedens, ab inopinato ac præcipiti malesani equitis cursu, horrendo percussa pavore in extremum partus periculum labitur: sic ut totos quinque dies, nequaquam obstetricante matronarum industria, solius brachii, in quo baptizatus infans, extractione sublevata, indicibilibus angustiis doloribusque pæne oppressa, protraheret: moritur interea in utero

puer,

EX IMP. GALLICO.

A puer, nullaque prorsus spes naturalis partus affulget, et omne medicos latet remedium; ita ut dissecandæ frustatim prolis ferrent judicium. Quod quia medullitus horrebat puerpera, sectio suspenditur: ast ubi divinitus inspirata mulier B. Mariæ auxilium, cujus costam a Parocho concreditam, sibi fideliter applicarat, devotissime invocat; alia aliunde petita obstetrix, pauco post tempore infantem, sine gravi matris apertura, feliciter sinu excipit. Hæc vero sanitati reddita, Deo ac benefactrici suæ vota redditura, notario ac testibus stipata Oigniacum longa peregrinatione venientes omnia ut jacent affirmavere, confecto ad id instrumento publico sub XXVI Maji MDCXI.

28 En tibi aliud, Dominicus Guilliaume ex pago de Han in Lotharingia affirmavit coram parocho Oigniacensi ac testibus omni exceptione majoribus, se ab exitu viscerum, quem harniam vocant, ad crassitudinem unius pilei, id ipsam attestante chi- D rurgo, laborantem, missa ex voto ac novemdialibus precibus, in honorem B. Mariæ Oigniacensis persolutis, mirabiliter et extraordinarie sanum et incolumem sensisse sub IV Julii MDCLIII.

29 *Chrysostomus de Monpleinchamp Concionator Regis, a Sacris Serenissimæ Electrici Bavariæ, in fide Sacerdotis juro, quod Dominus Bidart Canonicus Regularis Moloniensis, parochus sancti Lupi Namurci, mihi sancte asseruerit, quod pluribus noctibus corpus S. Mariæ Oigniacensis ediderit intolerabilem strepitum in suo cubiculo, quo propter bella fuerat illatum; nec tumultus cessarit, nisi postquam elata est arca, militaribus manubiis oppleta, quæ idem in cubiculum intrusæ fuerant. In horum fidem has manu propria signatas munivi meo sigillo. Bruxellis* XXVII *Septembris* MDCC.

DIE

DIE VIGESIMA QUARTA JUNII

SANCTI QUI VIII KALENDAS JULII COLUNTUR.

Sanctus Joannes Baptista et Prodromus D. N. J. C.
Sancti plurimi Martyres sub Nerone Romæ.
S. Festus, S. Lucia, Sancti XXII, Martyres Romæ.
S. Rogatus Martyr, Carthagine in Africa.
S. Orientius, S. Pharnacius, S. Eros, S. Firmus, S. Firminus, S. Cyriacus S. Longinus, fratres Martyres, in Armenia
S. Simplicius, Episcopus Augustodunensis in Gallia.
S. Geranus, Anachoreta in Ægypto.
S. Martha, Martyr in Ægypto.
S. Agoardus, S. Agilbertus, Sancti plures, Martyres Christolii in Agro Parisino.
S. Lupicinus, Reclusus Transaliaci in Biturigibus.
S. Frisius Martyr, in Auscensi Aquitaniæ diœcesi.
S. Gerasimus, civis Laurentinus in Calabria.
S. Theodulphus, Episcopus et Abbas Lobiensis in Belgio.
S. Joannes Portuensis, Eremita Tude in Gallicia.
S. Ivanus Eremita in Bohemia.
S. Ericus Monachus Autissiodori in Gallia.
S. Bartholomæus, Eremita Furnensis in Anglia.
S. Joannes, Opilio in Artesia apud Belgas.

PRÆTERMISSI AUT AD ALIOS DIES RELATI

Opera R. P. Godefridi Henschenii p. m. nisi litteræ ad marginem positæ aliud indicent.

Sanctus Kanutus Junior, Rex in Dania *profertur a Ferrario. Ejus Acta illustravimus* VII Januarii.

S. Marcus, Episcopus Trevirensis, *indicatur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Is aliis potissimum* Marius *appellatur : de quo egimus* XXVI Januarii.

B. Bonifacii, Episcopi Lausanensis, Inventio corporis, in Camera B. Mariæ prope Bruxellas : *recolitur ab Henriquez in Menologio Cisterciensi. De ea egimus ad Vitam ejus* XIX Februarii.

S. Joannes Therestes, apud Stylum in Calabria, *non colitur hodie, uti per errorem habet hodiernum Romanum ; sed die, quo Vitam dedimus*, XXIV Febr.

Mauritius, Monachus Bonæ-vallis Ordinis Cisterciensis, et discipulus, S. Hugonis Abbatis diu paralysi cruciatus, *memoratur ut* Beatus *ab Henriquez et Chalemoto : Felix obitus ejus, sed tacito nomine, refertur in Vita dicti S. Hugonis num.* 7 I Aprilis.

D. P. Petri, Principis Lusitani, Alcobaciæ Monachi, *ut Beati* Translatio, *facta an.* 1239, *refertur a Bucelino. Eamdem Translationem notant Cardosus et Chalemotus, sed abstinent a titulo* Beati, *sicut etiam ad diem quo obiit, a nobis inter Prætermissos ut hic relatus* XI Maji.

S. Brandanus, cum mira peregrinatione, *indicatur in quodam scripto Calendario Benedictino, et* Episcopus *habetur. Quæ omnia discussa sunt ad ejus Vitam* XVI Maji.

Petrus, Abbas Casinensis, *refertur a Bucelino, ab aliis* XXVIII Maji.

S. Amphibalus, præceptor S. Albani, *indicatur a Camerario in Menologio Scotico : sed* Translatio Reliquiarum Westmonasterii, *vocatur a Dempstero. Nos de eo simul et Albano egimus* XXII Junii.

Josias et Zechias, *relati a Petro de Natalibus, cujus relatio continet inverosimilia, Nos certiora expectamus de illorum veneratione aliqua Ecclesiastica.*

Lucia, Virgo Martyr Urbini, *indicatur a Ferrario in Catalogo generali, citato Petro de Natalibus lib.* 6 *cap.* 4 : *sed eum asserit dictus* Ferrarius inverosimilia dicere, *ipsumque in* Tabulis Ecclesiæ Urbinatis, neque hac neque alia die contineri : *quare certiora expectamus. Eam* Luceiam *appellant Maurolycus et Galesinius, atque Romæ tribuunt.*

S. Simplicii Episcopi, veræ religionis Doctoris et Magistri, depositio Autissiodori, *indicatur a Saussayo, sed videtur memoria falsus, cum talis non fuerit ibidem Episcopus, sed Augustoduni : cujus Acta hoc die damus.*

Monachorum multorum Antrensis cœnobii, qui a Danis cæsi sunt, Passio *inscribitur Martyrologio Benedictino Menardi ; et in Observationibus additur, trucidatos* in natali S. Jo. Baptistæ, cum S. Guihardo Nannetensi Episcopo, anno 843 ; *de* S. Guidardo *agemus die sequenti in Supplemento.* D. P.

Egilhardus, Abbas octavus S. Cornelii ad Indam fluvium, prope Aquisgranum, a Normannis occisus, ut Martyr, *cum titulo* Beati, *ad* VIII Kalendas Junii, *relatus est a Gelenio in Fastis Agrippinensibus : sed hic curavit benevole nos moneri, debere reponi ad* VIII Kalendas Julii, *sive hunc* XXIV *Junii. Suspicatur autem* sacellum, nomine sancti Alardi, in silva prope Bullendorff, habere Compellationem ab ejus nomine detortam : *quod in Animabus illustribus Juliæ, Cliviæ, etc. Theodorus Rhay etiam tradit. Aliqui a* S. Hilario *sacellum appellatum arbitrantur. Certiora hactenus monumenta non potuimus obtinere.*

B. Gerardus, Prior Viconiensis Ordinis Præmonstratensis in Hannonia, ob doctrinam et vitæ

sanctimoniam gratus Comitibus Hannoniæ, a dæmonibus territus et verberatus, diem obitus hunc fore prædixit. *Ita tractatus Gallicus cui titulus Thesaurus cœnobii Viconiensis cap.* 18 ; *ipsumque titulo* Beati *honorat : cum tamen titulum omisit Chrysostomus Vander Sterre in Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonstratensis, et Raissius in Auctario ad Natales Molani ; credo quia Viconiæ nec minima quidem cultus alicujus apparentia inveniebatur.*

D. P. B. Joannis Agni, Ordinus Prædicatorum, *obitus in Flandria Gandavi anno* 1296, *notatur in Auctario Raissii ad Natales Belgicorum Sanctorum Molani : sed nullum ille habet ibi cultum, licet variis miraculis illustratus feratur.*

D. P. Joannis Baptistæ Tolomei Senensis, Ordinis Prædicatorum, *defuncti Avenione an.* 1320, *Vitam scripsit Gregorius Lombardelli an.* 1584 *addito titulo* Beati, *quod secuti Auctores Fastorum Senensium et Marchesius in Diario. Narrantur ibi varia miracula, et cap.* 17 *allegantur testes oculati ; ad ea ut Lombardellus videatur præ oculis habuisse vel Vitam vel Processum aliquem, paulo post mortem* Joannis *confectum ; quod tamen nusquam indicat ; queritur autem non haberi Avenione distinctiorem notitiam miraculorum post mortem : sed cum neque ibi cultum habeat aliquem, neque Senis ; apparet eum hic locum non posse habere, nisi forte in aliquo Corollario, tunc ei dandum, quando antiquam Vitam, si qua uspiam extat, nanciscemur.*

Fr. Richardus de Burgundia, Episcopus ; Fr. Franciscus de Alexandria, vir notæ pietatis et virtutis ; Fr. Raymundus Ruffi de Alexandria, F. Paschalis de Hispania ex urbe Victoria, Sacerdotes ; Fr. Petrus Marcelli de Provincia, et Fr. Laurentius de Alexandria Laici, ac Magister Joannes de India, Æthiops colore, anno 1342 circa festum S. Joannis Baptistæ gloriosum Martyrium subierunt, in civitate Armalech Circariæ Tartariæ. *Ita post Pisanum et alios Waddingus, ad dictum annum num.* 9. *Et hi, quod ipsi necdum sint a Sede Apostolica vindicati, abstinent a titulo* Beati, *quem eis ad hunc diem tribuit Arturus in Martyrologio Franciscano.*

D. P. B. Joannes, olim castri Clavani, Tersoni et Planetiæ Dominus, in vallibus Attini eremiticam vitam duxit : cujus *anno* 1550 *die* 24 *Junii defuncti* corpus, dum in confinibus Tergi versaretur, nutu Dei a vitulis indomitis fuit huc adductum, *id est Cassiam in Umbria, ad conventum Eremitarum S. Augustini ; ubi sub ejus imagine in claustro verba prædicta legi testatur Jacobillus, tom.* I *de Sanctis Umbriæ, nihil ultra de aliquo cultu addens.*

F. Petrus Hispanus, in Umbria extra Urbinum, propter sanctitatem vitæ et miracula in veneratione habitus. *Ita Haroldus in Epitome Annalium Ordinis Minorum Romæ anno* 1672 *edita, ad annum* 1415 *num.* 13, *et abstinet a titulo* Beati, *quo utitur Arturus cum nonnullis aliis.*

D. P. Daniel, Cornelius, Joannes, Andreas, } Minoritæ *apud Alkmariam in Hollandia capti, et Enkhusæ suspensi a Geusiis anno* 1573, *referuntur a Raissio in Auctario : necdum sunt ab Ecclesia vindicati : Masinus tamen in Bononia perlustrata* Cornelium *appellat* Beatum : *cur autem eum ipse referat non indicat, nisi forte Bononiensem esse credidit. Idem Raissius proponit hic commemorandos si placet etiam sequentes ejusdem Ordinis duos,* Engelbertum, *post illos carcere extinctum in Novembri ; et* Franciscum, *Slusensem Guardianum, ab iisdem Geusiis jugulatum : et cum his* Gerardum, *sutorem Campensem, suspensum : ac denique* Joannem *Carthusianum, Gandavi defunctum* 1486 ; *sec nec huic* Beati *titulum addit.*

Joannes Pennemannus, Slusæ in Flandria ab hæreticis anno 1575 jugulatus,
Joannes Illyricus Cappucinus Neapoli anno 1577 ;
Joannes Baptista a Madrigalo Madriti, anno 1600 ;
Bonaventura de Antredocho, Virgo Aquilæ, no. 1514
Ordinis S. Francisci, *ut Beati ob vitæ sanctimoniam habiti ab Arturo ; qui de eis varios citat.*

Antonius a S. Anna, Ordinis Minorum Discalceatorum S. Francisci laicus, *in Moluccis, a filia Regis non ferente amorem suum a formosissimo, sed castissimo juvene sperni ; et ab ejus gynæceo stylis ferreis confixus, an.* 1610 : *meritus ut auctoritate Apostolica instituueretur de eo processus, cujus exitum præstolamur una cum R. P. Benigno Fremaut auctore Palmeti Francisani Flandrice vulgari cœpti, cujus indicio de Antonio hanc distinctiorem accepimus notitiam. Arturus* membratim discissum, *et* Beatum *more suo appellat.*

Amandus et Domnolenus, Confessores Lemovicenses, *inscripti sunt catalogo Generali Ferrarii. Horum Acta dabimus* XXV Junii.

S. Pecinna, S. Columba, S. Marcina, } *sorores, a variis hoc die referuntur, a plerisque etiam ut Martyres ; sed sola ex his* Pecinna, *et quidem ut* Virgo tantum, *colitur* XXV Junii. D. P.

S. Oduinus Presbyter, Hugardiæ Martyrium passus hoc die. *Verum colitur Officio Ecclesiastico ibidem sequenti die* XXV Junii.

S. Rumoldi, Episcopi et Martyris, passio *aut* translatio Mechliniæ, *inscripta est variis MSS. Item apud Molanum, Galesinium, Maurolycum, Canisium, Ferrarium. Colitur potissimum* I Julii.

S. Golvenus, Leonensis Episcopus in Aremoricis, *inscriptus est Menologio Scotico Dempsteri an.* 1622, *sed triennio post in Historia : celebratur autem in sua urbe* I Julii.

Eulogii Confessoris commemoratio fit Cracoviæ. *Videtur esse qui cum Sociis colitur Constantinopoli* III Julii. D.P.

Romula Virgo, *a Gregorio in Homiliis et Dialogis laudata, refertur in MS. Usuardo Tornacensi et inde in prima editione Additionum Molani : hunc vero passim sequuntur Martyrologi Monastici, necnon Mabilio tom.* I *Actorum Benedictinorum. Est ea, quæ cum sanctis* Redempta et Herundine *inscribitur Romano hodierno, ad* XXIII Julii.

S. Helena Suecica, Vidua Martyr *sec* XII, *in Dania celebratur hodie, illuc fortassis translata ; in Suecia,* XXXI Julii ; *sed agemus de ea, ipso mortis die,* I Augusti. D. P.

SS. Urbasus, (*imo* Urbanus) Theodorus, et Menedemus, cum aliis LXXVII, Martyres Nicomediæ, *referuntur a Molano in Additionibus ad Usuardum primæ editionis, et a secutis Molanum Canisio atque Ferrario : sed omittuntur in editionibus earumdem Additionum posterioribus, et merito ; coluntur enim Græcis* V Septembris. D. P.

SS. Sanctiani et Augustini Martyrum corpora ; ab Ansegiso Archiepiscopo Senonensi translata, de villa Sanceia ad monasterium S. Petri Vivi VIII Kalendas Julii, *scribit Odorannus Monachus S. Petri Vivi in Chronico ad annum* 883. *At celebratur eorum solennitas* VI Septembris.

S. Guidonis Confessoris elevatio, apud Anderlacum prope Bruxellas, *indicatur in MS. Bruxellensi S. Gudilæ, et MS. Florario. Dies natalis est,* XII Septembris.

BB. Theobaldi et Henrici, Ordinis Eremitarum S. Augustini, *Translatio, celebrata fuit hoc die : agemus de iis, quando prior obiit,* XX Septembris.

Joannes, Abbas Bonæ-vallis Episcopus Valentinus, *inscriptus est Kalendario Cisterciensi Divione excuso.*

cuso. *Sammarthani in Episcopis Valentinis pag.* 1112 *asserunt,* anniversarium illius honorifice celebrari, v Octobris.

Marcus *Episcopus Bovinensis, refertur a Vipera in Beneventanis. Ejus festivitas celebratur die* vii Octobris.

S. Quintini, Martyris apud Veormanduos, inventio corporis *magnis elogiis celebratur in pluribus MSS. ac potissimum in Abrebatensi : de qua ad ejus Acta dicendum* xxxi Octobris.

S. Abdias Propheta, *memoratur in Kalendario Carmelitano Breviarii MS. Mechliniæ : in Martyrologio Romano* xix Novembris.

S. Joannis Evangelistæ receptio *consignatur in Epternacensi S. Hieronymi Martyrologio : ab aliis* obdormitio *appellatur, aut simpliciter ejus memoria celebratur ; quæ omnia erunt illustranda* xxvii Decembris.

DE S. JOANNE

PRODROMO ET BAPTISTA D. N. JESU-CHRISTI

COMMENTARIUS HISTORICUS

CAPUT PRIMUM

Acta ab Evangelistis tradita illustrans.

D. P.

B

§. *I. Conceptio et Nativitas apud Lucam.*

E

Margarita Evangelica, sive Jesu Christi D. N. vita, doctrina, historiaque universa, e Sanctorum quatuor Evangeliorum dispositione concordi, una cum rerum præcipuarum, juxta locorum ac temporum seriem, declaratione, compendiarie ordinateque descripta, per P. Joannem de Paris Antuerpiensem S. I. *prodiit Antuerpiæ anno* MDCLVII, *et tertio deinde post anno, ante Auctoris sui mortem decimo, recusa est, semper accuratior. Ex illa, ad optimi senis memoriam, et specimen operis merito laudati, placet excerpere, quæ Sanctum, de quo agimus spectant, velut omnium post dicendorum fundamentum, ac lapis Lydius ad quem explorari debeat sinceritas earum omnium lucubrationum, quas Græci Latinique scriptores ediderunt, de ortu, vita, prædicatione et martyrio* S. Joannis. *Ea sic habent.*

a *b* *Incensum offerenti Zachariæ apparens Angelus*

2 Fuit in diebus Herodis, *a* Regis Judææ, Sacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abia; *b* et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen ejus Elisabeth. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini, sine querela; et non erat illis filius, eo C quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis. Factum est autem cum Sacerdotio *c* fungeretur ordine vicis suæ ante Deum, secundum consuetudinem Sacerdotii, sorte *d* exiit ut incensum poneret ingressus in templum Domini, et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi : et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum. Ait autem Angelus ad illum ; Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua, et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem ; et erit gaudium tibi et exultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt : erit enim magnus coram Domino : et vinum et siceram non bibet : et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ : et multo, filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum: et ipse præcedet ante illum, in spiritu et virtute Eliæ ; ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

promittit ex sterili uxore filium,

3 Et dixit Zacharias ad Angelum ; Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. Et respondens Angelus dixit ei : Ego sum Gabriel, qui adsto ante Deum, et missus sum loqui ad te, hæc tibi evangelizare, Et ecce eris tacens, et non poteris loqui, usque in diem quo hæc fiant; pro eo quod non credideris verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Et erat plebs expectans Zachariam, et mirabatur quod tardaret ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo : et ipse erat innuens illis, et permansit mutus. Et factum est ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque, dicens ; Quia sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. In mense autem sexto *e* missus est idem Angelus Gabriel a Deo... ad Virginem Mariam *eidem nuntiaturus nasciturum ex ea Messiam. Quæ cum etiam ipsa, non, ut ille, incredula; sed, ut humiliter mirabunda, quæsiisset;* Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ? respondit ei Angelus ; Spiritus Sanctus superveniet in te... Et ecce Elisabeth cognata *f* tua, et ipsa concepit filium in senectute sua, et hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis : quia non erit impossibile apud Deum omne verbum...

qui dubitans obmutescit,

et Elisabeth concipit ;

e *quod ex eodem Angelo intelligens Maria,*

f

4 Exsurgens autem Maria in diebus illis, abiit F in montana cum festinatione, in civitatem Juda ; et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus et repleta est Spiritu sancto Elisabeth... Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, et reversa est in domum suam. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium : et audierunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei. Et factum est in die octavo venerunt circumcidere puerum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater ejus, dixit : Nequaquam sed vocabitur Joannes. Et dixerunt ad illam ; Quia nemo est in cognatione tua qui vocatur hoc nomine; innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem, scripsit, dicens; Joannes est nomen ejus. Apertum est autem illico os ejus et lingua ejus; et loquebatur benedicens Deum. Et factus est timor magnus super omnes vicinos eorum ; et super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc : et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes ; Quis putas puer iste erit? Etenim manus Domini

visitat cognatam :

a qua editus infans nominatur Joannes,

et puer factus ad desertum secedit.

A Domini erat cum illo... Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu: erat autem in *g* desertis *h* usque in diem ostensionis suæ ad Israel. *i*

AUCTORE D. P. *g h* *i*

ANNOTATA D. P.

Herodis genus ex primis Judæorum juxta Possinum,

a Herodes *hic dictus fuit* Ascalonites, *quia* Ascalone *natus est patre suo Antipatro urbis illius præfecturam gerente; sicut hic quoque dicebatur* Idumeus *genitus patre suo Antipa, Idumæam gubernante; quos alioqui* ex primis Judæorum *genus duxisse, scripsit apud Josephum Nicolaus Damascenus Herodi familiarissimus, idemque refert Arabica Machabæorum historia, usque ad Herodem ab hujus coævo continuata tom.* 9 *Bibliorum Paris. inserta, eo quod etiam is liber inter Canonicos ab Orientalibus habeatur cujus cap.* 35 *hæc legas:* Erat Antipater vir ex progenie Judæ, ac de filiis quorumdam eorum, qui ascenderant de Babilonia cum Esdra Sacerdote. *Hæc Petrus Possinus noster p. m. latius deducit in peculiari de genere Herodis Dissertatione Tolosæ excusa anno* MDCLXXXII; *e contrario Joannes Arduinus etiam noster, in Tractatu de nummis Herodiadum impresso Parisiis* MDCXCIII *ex vetustis Atheniensium* B *inscriptionibus et nummis* Herodis Regis *tamquam singularis benefectoris nomem ac titulum præferentibus, evincere se putat illum ab ipsis originem trahere:utrumque hic satis fuerit indicasse.*

Ex Atheniensibus juxta Arduinum.

Vices Sacerdotales a David ordinatæ,

b *Cornelius noster in hunc locum:* Videns, *inquit,* David posteros Aaron Sacerdotis excrescere in ingentem multitudinem, ita ut omnes simul sacrificare et ministrare in templo non possent; eos distribuit in 24 familias, ita ut ordinate quælibet classis, per hebdomadam unam successive deserviret templo. Ne autem lis esset inter eos de ordine, quæ esset prima, quæ secunda, quæ tertia etc. periculum litis sorte diremit... in hac autem sortitione exivit sors octava Abia (*ut dicitur* I *Paralip.* 24 ℣. 10). *Vices ergo cujusque familiæ bis redibant anno quolibet, sed cum hebdomades* 48 *facere nequeant, ut ea familia, cui sub Davide prima primi mensis hebdomada obtigerat, vices suas haberet eadem ejusdem mensis hebdomade annis sequentibus, indeque fiebat ut circulus ille quadraginta octo vicium vario identidem principio resumeretur · fieri nequit ut ex eo aliqua certitudo habeantur circa tempus, quo Angelus Zachariæ apparuit: maxime cum nesciatur primone an secundo vicis Abiæ recursu res acta sit.*

quarum octava Abia fuit.

C c *Errant qui* Zachariam *hunc credunt fuisse summum Pontificem: hic enim tunc temporis vocabatur* Simon, *eratque Herodis socer et fere adusque ejus regni finem supremum illum gradum tenuit per annos viginti quatuor, : sicuti ex Josepho docet Ricciolius noster Chronol. reform. lib.* 6 *cap.* 13. Zachariæ *autem uxor sterilis erat, adeoque filiam nullam genuerat.*

Oblatio Incensi inter Officia sacerdotalia ultimus.

d *Sacerdotum, quaque vice ministrantium, varia erant officia, de quibus illi etiam sortiebantur quod quis obiret, quatuor autem præcipua ex libro Exodi numerat Cornelius noster,* I sacrificare victimasque mactare et immolare, II Accendere lucernas in candelabro septicipiti, III Die sabbathi ponere novos panes duodecim in mensa propositionis, IV ponere incensum in altari thymiamatis, mane et vesperi. *Summus autem Sacerdos extra sortem erat, et quo volebat tempore ac munere ministrabat, cum veniebat in templum. Cum autem altare Thymiamatis non esset intra Sancta Sanctorum, sed extra illud; apparet, quam graviter et ex hoc, et ex primo capite hallucinati fuerunt, qui tempore Julii Papæ putabant se, ex die quo Summus Sacerdos semel in anno ingrediebatur Sancta Sanctorum, id est decimo die mensis septimi posse demonstrare quo die conceptus* Joannes; *adeoque et ipse, et* Christus *sit natus.*

D *non spectat ad ingressum Pontificis in Sancta Sanctorum*

e *Quia inter diem* 24 *Septembris, quo gratis præsumitur* conceptus Baptista, *ad* 25 *Martii, quo* Verbi Incarnatio *recolitur, sex integri fluxerunt menses, ideo passim Interpretes* mensem sextum *completum aut fere completum intelligunt; licet Evangelicus Textus magis videatur inchoatum notare.*

Quomodo Elisabeth Mariæ cognata

f Cognata Συγγενής. *Versio Persica antiquissima in Bibliis maximis Joannis de la Haye:* Matertera tua; *quasi Græce legeretur (nam ex Græco sumptam asserit, qui eam Romæ in nostro Collegio reperit Cornelius), quasi, inquam, legeretur* Μητραδελφή *S. Hippolitus, apud Nicephorum lib.* 2. *cap.* 3. *Sacerdoti Mathan tres filias fuisse ait ex Maria uxore, quarum* primæ Mariæ, secundæ Sobæ, tertiæ Annæ nomen erat: *et addit;* Nupsit prima in Bethleem Maria, et peperit Salomon; nupsit quoque secunda ibidem in Bethleem, et genuit Elisabeth, et tertia Anna in Terra Galilæa, protulit Mariam Dei Genitricem; ita ut Salome et Elizabeth et Dei Mater trium sororum reperiantur filiæ; proinde Joannes Baptista et verus Deus noster, Consobrini, ἀνεψιοι esse dicuntur. *Et hæc narratio perquam verosimilis mihi videtur, propiusque inhærens textui Lucæ: omnino enim tenendum puto, quod in Apparatu præcitato num.* 48. *plu-* E *ribus dixi,* S. Annam *etiam fuisse* de filiabus Aaron, *atque ita Christum ex Regio pariter et Sacerdotali stemmate processisse. Quod autem ibi non* Elisabetham, *sed* Zachariam *fecerim Annæ ex fratre nepotem, feci ut Annæ patrem facerem, non simpliciter* Sacerdotem, *sed* Sacerdotem de vice Abia: *sed id minus nunc placet. Quamquam enim* Συγγενής *quandoque etiam dicatur* Affinis; *et S. Cæcilia seculo* 3, *Sponsi fratrem appellet* Cognatum, *idque nunc usus Italorum obtineat: seculo tamen primo, et Latinitate adhuc fere incorrupta, tam Græci quam Latini videntur* Συγγενεῖς, Cognatos *ex sola consanguinitate, non autem affinitate dixisse; cum Cicero apud Nizolium accurate eas distinguat, ac specialiter lib. de finibus cap.* 5 *ubi sic inquit:* Tota domus conjugio et stirpe conjungitur: serpit sensim foras, cognationibus primum, tum affinitatibus, deinde amicitiis, post vicinitatibus.

et quidem stricte dicta

Joannes circiter octennis in eremum secessit,

g *Eadem fere phrasi idem Lucas cap.* 2 ℣. 40 *de Jesu, necdum duodenni, dicit:* Puer autem crescebat et confortabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo. *Sicut autem hinc non sequitur quod* Jesus, *in omnibus se nobis similem exhibens, visus sit ratiocinii perfecti exhibere signa, necdum egressus annos* F *infantiæ, quam usque ad annum septimum usus protendit; quia tunc primum perfecte fari et disciplinæ capaces fieri incipiunt pueri; ita nec opus est aliter sentire de* Joanne, *licet* Spiritu sancto, *id est, gratia* sanctificante repletus sit ex utero matris suæ, *imo in ipsomet utero, ad vocem Mariæ salutantis Elisabeth, ut habet communis Sanctorum Patrum et Interpretum sensus.*

h *Quæritur, a quo tempore? Et respondere possumus ex hymno Ecclesiastico.*

adhuc puer:

Antra deserti teneris sub annis,
Civium turmas fugiens, petivit;
Ne levi saltem maculare vitam
Famine posset.

non autem eo delatus est infans ne ab Herode occideretur.

Sed an ideo tenebimur credere, quod ex apocryphis narrat S. Petrus Alexandrinus, circa vel post annum CCC, *florens, puerum, de cujus nativitate tam mira narrabantur, quæsitum ab Herode ad necem in domo Zachariæ, ex eadem regni amittendi formidine, qua ad illam quæsitus fuit Bethleemi Christus? Ita quidem suadere nititur Baronius in Apparatu ad Annales num.* 53, *etiam hoc verosimile videri volens, ideo* Zachariam *Patrem Joannis occisum inter templum et altare, quia adventum Messiæ prædicaverit. Sicut enim* hoc

A *hoc æque ac alia* apocryphorum somnia, *merito explodit Hieronymus; sic etiam illud gratis fictum videtur: nec minus quod* Elizabeth *cum infante se recepe-rit in desertum, ne communi cum Bethleemiticis strage periret. Nam Bethleemi, oppidi perquam exigui, fines non magnos, haud recte extenderis ad domum Zachariæ ubicumque positam; (alias ipsam Jerusalem iis involvas necesse est, quod nemo adhuc somniavit) nedum trans Jordanem, ubi natum et educatum* Baptistam *probabilius videtur Florentinio infra laudando. Equidem vix ante septimum vel octavum, aut etiam decimum ætatis annum, paternos lares deseruisse illum dixerim.*

§. II. *Prædicatio Joannis et Baptismus Christo collatus.*

Tiberii Cæsaris anno 15

Anno autem quinto decimo Imperii Tiberii *a* Cæsaris, Procurante Pontio Pilato *b* Judæam, Tetrarcha autem *c* Galileæ Herode, Philippo *d* autem Fratre ejus Tetrarcha Itureæ et *e* Trachonitidis regionis, Lysania *f* autem Abilinæ Tetrarcha, sub Principibus Sacerdotum Anna *g* et Caipha, factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto. B Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans Baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum..... Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis *h* camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem ejus erat locustæ *i* et mel *k* silvestre. *Joannes prædicans circa Jordanem,* Tunc exibat ad eum omnis Hierosolyma, et omnis Judæa, et omnis regio circa Jordanem; et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua... Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus; respondit Joannes, dicens omnibus: Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare (et) procumbens corrigiam calceamentorum solvere: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto.

baptizat Christum

6 Et factum est in diebus illis, venit Jesus a Nazareth Galilææ in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. Joannes autem prohibebat eum, dicens, Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? Respondens autem Jesus dixit ei; Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam: et baptizatus est a Joanne in *l* Jordane. Baptizatus autem C Jesus confestim ascendit *m* de aqua. Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato et orante, ecce aperti sunt cœli, et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.... Jesus autem plenus Spiritu sancto agebatur a spiritu in desertum *n* quadraginta diebus.... *et Judæis ostendit;* Joannes testimonium perhibet de ipso, et clamat dicens: Hic erat quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat....

7 Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Hierosolymis Sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est et non negavit, quia non sum ego Christus. Et interrogaverunt eum, Quid ergo? Elias es tu? Et dixit, Non sum. Propheta es tu? Et respondit, Non. Dixerunt ergo, Quis es? ut responsum demus his qui miserunt nos: quid dicis de te ipso? *se vero Messiam esse negat,* Ait, Ego vox clamantis in deserto; Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta. Et qui missi fuerant, erant de Pharisæis: et interrogaverunt eum, et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? Respondit eis Joannes; dicens; Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis: ipse est, qui post me venturus est, cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti. Hæc

Junii T. V

in Bethania facta *o* sunt trans Jordanem, ubi erat D Joannes baptizans.

testimonio sæpius iterato;

8 Altera die *p* vidit Jesum venientem ad se et ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic est de quo dixi; Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat, et ego nesciebam eum; sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Joannes dicens: Quia vidi spiritum, descendentem quasi columbam de cœlo, et mansit super eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit; Super quem videris spiritum, descendentem et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, et testimonium perhibui; Quia hic est Filius Dei. Altera die iterum stabat Joannes, et discipuli ejus duo; et respiciens Jesum ambulantem, dixit: Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum........

9 Post hæc *(id est post ascitos discipulos Andream, Petrum, Philippum, Nathanaelem; nuptias in Cana, ejectos e templo circa Pascha vendentes, auditum noctu Nicodemum)* venit Jesus et discipuli ejus in terram Judæam, et illic demorabatur cum eis, et baptizabat. Erat autem et Joannes baptizans in *q* Ænnon, juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic; et veniebant et baptizabantur: E nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem. *ejusque baptismum præfert suo.* Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de Purificatione *r* et venerunt ad Joannem, et dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. Respondit Joannes, et dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim, Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam sponsus est, amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui.... Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus. Qui credit in Filium habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

ANNOTATA D. P.

F *Epocha Tiberii duplex.*

a *Duplicem annorum* Tiberii *Epocham distinguendam nititur probare Henschenius, ante Aprilem et in Apparatu nostro; primam* Cæsaris, *currere incipientem anno* XI *vulgaris Æræ, aut potius aliquot mensibus prius; ex quo,* lege per Consules lata, provincias cum Augusto communiter administravit, *teste Suetonio,* filius et Collega Imperii *appellatus, ut loquitur Tacitus: et secundum hanc Epocham* annus XV Tiberii *curreret cum nostro anno* XXV. *Alia Epocha est Tiberii, mortuo Augusto* Imperatoris *solius, inchoanda a* XIX *Augusti anno nostro* XIV, *unde procedens annus* XV *concurrit cum nostro* XXIX. *Hanc a Luca indicari communior sententia tenet: eruditi autem recentiores quidam cum Henschenio, suffulti totius fere antiquitatis suffragio, eo anno* Coss. duobus geminis, *crucifixum Christum fuisse tenent, adeoque baptizatum anno* XXV *et natum quatuor aut quinque annis ante initium Æræ vulgaris. Omnibus tamen maturius expensis cum Possino et Arduino nostris ac ceteris fere Francis, magis propendere cœpi, et adhuc propendeo ad tenendam vulgarem Æram qua mortuus sit Christus anno illius æque ac ætatis suæ* 33; *baptizatus anno* 29, *quo mortuum priores statuunt. Et hanc sententiam placet sequi in hoc commentario, ulteriorem disceptationem aliis relinquendo.*

Regnum Judææ sub Archelao,

b *Mortuo* Herode Magno 19 *Novembris vulgaris Æræ*

A *Æræ an.* IV *regnum ipsius juxta Josephum ex testamento ita divisum fuit inter ejus filios*, Antipam *sive* Herodem, Archelaum *et* Philippum, *ut* Archelao, *postposito seniore* Antipa *maneret pars potior, Judæa scilicet strictius sumpta cum titulo Regis; habens ab Oriente Galilæam, a Meridie Jordanem ac Mare mortuum, ab Occidente Idumæam et Desertum Cedar, Palæstinæ ac Ægypto interpositum, et Israelitarum peregrinatione per an.* 40 *ob ambulatum. Post decem deinde regni sui qualiscumque annos relegatus a Tiberio* Archelaus *fuit, nec tamen ex fratribus ejus aliquis permissus succedere, sed Judæa in Provinciæ formam redacta, Cyrinus sub quo prior census circa Christi nativitatem factus fuerat, in Syriam redire est jussus, novamque descriptionem instituere; respectu cujus altera nominatur* prior. *Cyrino autem, post alios quatuor intermedios, anno* XXV *successit* sextus Judæorum Præses Pontius Pilatus.

EX IV EVANG.

Herodis Antipæ tetrarchia.

c *Quidquid extra Judæam Provinciam adhuc erat veteris sub Ascalonita Judææ, seu Judaici regni, bifariam divisum est, sic ut Galilæa utraque cum Peræa relicta sit* Herodi Antipæ, *cujus hic in sua Tetrarchia annus currebat* 29 *juxta Henschenium, juxta* B *communem vero annus* 34.

d *Erat* Philippus *germanus frater Archelai; ex filia Simonis Pontificis, et (sicut eum describit Josephus lib.* 18 *Antiqu. cap.* 6*)* vir perpetuo modestus, et amator quietis et otii : *obiit autem anno nostro* 34.

Philippi tetrarchia.

e *Idem Josephus* Trachonitidi *jungit* Galaaditim ac Bathanæam. *Est autem* Trachonitis, *trans Jordanem sita ad Orientem Galilææ usque ad montem Hermon, indeque reflexa ad Meridiem usque ad Mare mortuum continuatur cum* Galaaditide, *mediante* Bathanæa, *quam Evangelista* Ituræam *vocat, sub eodem nomine etiam Galaaditidem complexus; ita tamen, ut Jordanis ripam Meridionalem sive* Peræam, *a lacu Genezareth usque ad Mare mortuum (sicut jam dixi) cum Galilæa teneret Herodes.*

Lysaniæ tetrarchia.

f Lysanias *hic, neque Herodis Regis filius fuit ut putavit Eusebius, neque Judaici regni partem aliquam tenuit: sed filius Lysaniæ senioris, quem Cleopatra Ægypti Regina occidi fecit, ejus inhians Principatui, sito in Cœlesyria ad montem Libani: nominatur autem* Lysanias *cum tribus aliis; quia cum illis pariter in possessionem immissus a Romanis, novi illius Tetrarchatus caput unum ex quatuor erat; homo alias externus, et Ptolomæi Mennæi nepos, verosimiliter ex genere* C *Ptolomæorum Ægyptiorum. Dicitur autem* Abilina *ab urbe præcipua,* Abila, Abyla *vel* Abele, *Damasco ab Oriente adsita, Libanum habens a Septemtrione. De his Tetrarchiis operæ pretium fuerit legere tractantem Emmanuelem Schelstratium Antiquitatis Ecclesiasticæ Tomo secundo Dissertatione prima, serius ad me perlato quam ut eo commode uti possem oculis fere captus, cum hæc jamjam prælo danda alio prælegente recognosco.*

Summus Pontificatus hoc tempore fere annuus

g *Judæorum summum Pontificatum, qui ex Lege perpetuus esse debebat, et a moriente patre transibat in ejus primogenitum filium, hoc tempore annuum dumtaxat fuisse, colligit Augustinus ex illo Joannis* XII ℣ 51, *ubi Caiphas dicitur prophetasse,* cum esset Pontifex anni illius. *Addiderim ego, aliquammultos annos sic transactos, ut* Annas *et* Caiphas *alternis pontificarent, mutuo sibi succedentes initio anni sacri, id est mense Nisan; atque ita civilem annum, a Tisri inchoatum, inter se dividerent. Hinc autem reor factum, ut anno* XV *Tiberii Cæsaris, cum* Joannes *incœpisset prædicare circa initium mensis Nisan, paulo ante vel post; Lucas, qui anno post Christi mortem* V *Evangelium scripsit, (dirigente quidem ipsum Spiritu sancto ne falleretur, non tamen per revelationem,* sed sicut ei tradiderunt, qui ab initio ipsi viderunt) *neque distincte cognoverat diem, quo cœpit ad populum prodire* Joannes; *factum,* inquam, *inde reor in Lucas noluerit nominare illius* D *anni Pontificem* Annam *vel* Caipham; *sed utrumque maluerit simul nominare, ut tunc* Principes Sacerdotum, *potestate et auctoritate, licet ministerio alternante, pares. Neque Josephus, quem Augustino opponit Cornelius a Lapide sententiæ ejus, præsertim sic explicatæ, quidquam repugnat, uti aggredior explicare. Is ergo lib.* 18 *cap.* 3 *sic orditur intrusiones verius quam ordinationes* Anani *(qui Lucæ* Annas *est) et successorum ejus* Quirinus..... acto Censu, qui incidit in annum XXXVII *(post victoriam Actiacam) æræ vulgaris* VII, cum mota esset contra Joazarum Pontificem plebis seditio, privavit eum hac dignitate, et Ananum Sethi filium substituit : *de quo deinde lib.* 20 *cap.* 8 *ait dictum,* omnium fuisse felicissimum, ut qui filios habuerit quinque, omnes potitos summo Pontificatu, cum prius ipse ad satietatem hac dignitate esset perfunctus, quod ante eam ætatem nulli ante summorum Pontificum contigerat. *Hæc autem felicitas quomodo subsistet, si annis vix septem in ea dignitate exactis, hanc non ultro deposuit, sed amisit invitus, nec unquam postea ad eam rediit nisi in filiis; Sic enim Josephus præcitato cap.* 3 *lib.* 18. *A Tiberio, mox ut Augustus obiit,* quintus Judæorum Præses missus est Valerius Gratus. Hic, adempto Anano Sacerdotio Ismaelem Fabi filium jussit esse Pontificem : quo paulo post dejecto, in Eleazarum Anani Pontificis filium, eum honorem transtulit. Elapso deinde anno *(vulgaris æræ* XV) et hunc redegit in ordinem, et Simoni Camithi filio Pontificatum tribuit. Hic quoque anno in ea dignitate exacto, jussus est eam cedere Josepho qui cognominabatur Caiphas, *et erat Anani gener. Exhinc usque ad Vitellium, Pilato suffectum anno nostro* XXXVI, *tacet de Pontificibus Josephus, sed per hoc ejus silentium non prohibemur credere, Pontificatui restitutum* Ananum *a Pilato, ac deinde jussum alternis cum genero suo eum tenere; quoad ipsemet honoris pertæsus, effecit ut* in locum Josephi Caiaphæ *Vitellius substitueret alterum suum filium* Jonatham : *a quo tamen, sequenti mox anno, idem Vitellius* in fratrem ejus Theophilum Pontificatum transtulit, *patre verosimiliter non invito. Sed nec huic plus quam annuus Pontificatus fuit; Tiberio enim mortuo succedens Caius Caligula, cum Agrippæ Herodi Magni nepoti regnum Judææ contulisset, attributis ei Philippi patrui defuncti atque Lysaniæ Tetrarchiis et ipsa denique Galilæa, ejecto Herode Antipa ejus patruo; ille mox ut Jerosolymam venit,* votis Deo redditis, Theophilum Anani filium submovit a summo Sacerdotio, et Boethi filium Simonem, cognomento Cantharam, in ejus locum substituit. *Idem paulo post Jonathæ Anani filio reddere Pontificium voluit; sed hoc se excusante,* fratri ejus Matthiæ Sacerdotium id detulit; *tertio quoque regni anno,* Matthiæ, adempto Pontificatu, successorem dedit Elieneum Cithæi filium. *Huic putatur apud Labbeum nostrum tom.* 2 *Epitomes Chronolog. pag.* 527 *ad annum successisse restitutus in pristinum locum prænominatus* Simon Canthara : *cumque anno nostro* XLII, *Regis Agrippæ defuncti frater* Herodes, Dynasta Chalcidis, *a Claudio Cæsare petiisset impetrassetque* potestatem in templum et sacrum ærarium, jusque eligendorum summorum Pontificum; ipse, Canthara in ordinem redacto, Josepho Canæi summum Pontificatum contulit. *Sed et hunc eo privavit Herodes iste, antequam anno regni sui octavo moreretur, anno nostro* XLVII, eique succedere jussit Ananiam Nebedæi filium; *patruo autem suffectus Aggrippa Junior,* summum Sacerdotium, *Anania in vinculis Romam misso; vacuum* Ismael contulit Phabæi filio. *Hunc vero cum ad se missum Nero Romæ velut obsidem detinuisset, idem Agrippa* Pontificatum detulit Josepho cognomine Cabi, Simonis quondam summi Pontificis filio; *ac non multo post,* Josepho jusso privatam vitam

inter Annam et Caipham aliquoties alternatus;

neque huic sensui contrarius est Josephus,

sed favet potius;

E

licet enim Annas, semel depositus a Pilato aliquot annis cessaverit,

postea tamen videtur restitutus

F

ac denique filiis dignitatem cessisse,

post quos ab anno 42 *eum tenuerunt alii usque ad* 60,

quando illis successit Ananus junior, fratrum ultimus.

A vitam agere, Sacerdotium ejus dedit Anani filio et ipsi vocato Anano, eodem quo pater nomine. *Hactenus usque ad caput* 8 *Josephus Historicus, mox subjungens ea verba quæ supra retulimus de* Annæ *sive* Anani Senioris *felicitate ; cujus hic quinque filios Pontifices vidimus,* Eleazarum, Jonatham, Theophilum, Mathiam et Ananum, *præter generum* Caipham, *quem supponimus cum socero sic alternare solitum vicibus aliquot, ut cum Christus caperetur,* Annas *recenter esset defunctus anni prioris Pontificatu.*

Cilicium ex pilis Camelorum textum

h *Qui* Camelos *unquam vidit, novit quanto rudiores sint horum pili, circa collum abundantes, quam pili caprarum ; adeoque quanto asperius fuerit ex illis quam ex his factum cilicium : ut ferendus non sit Calvinista ille, qui ex caprinis contextam vestem, ausus est* Joanni *adscribere, et quidem delicatioris panni, qui apud Belgas corrupto vocabulo, pro* Capelloto, *vocatur* Camelottus. *Sed nec probandi pictores, cum pro cilicino textu, in quo melius Græci pingunt Sanctum, injiciunt ei pellem Cameli. Cilicia autem non solum ex* caprinis seu capellinis *pilis contexta, qualia ad Tabernaculi operimentum vasorumque sacrorum Moyses præscribit, et ad usus Monachorum parabat S. Pachomii*

asperius eo quod texitur ex pilis caprarum.

B *Religio in Ægypto ; sed etiam ex* Camelinis *Cangius probat ex Severo Sulpitio in Vita S. Martini, et ex Paulino in eadem Vita metrice scripta, quæ sic ea proponit.*

Multis vestis erat setis contexta cameli
Quæ levibus stimulis vigiles contegeret artus,
Excludens tenuem compuncta carne soporem.

Interim Camelino *illi quantumvis rudi, nec multum absimili ei quod usitatius texitur de setis equinis, haud incommode aptari fortassis etiam posset nomen, quod Turcico* Capellino *damus,* Grovereyn, *id est,* Groffen-reyn, *significans* rudem *quidem, sed* mundum, *quod de vestitu* Joannis *omnino credendum arbitror. Sordes juxta ac delicias vera sanctitas aversatur : sed aliter in desertis cum* Joanne, *aliter inter homines cum* Christo.

Victus ex locustis qualis,

i Locustæ Ἀκρίδες ; *quæ vox cum etiam significet* herbarum virgultorumqne summitates,*sic illam vertit Æthiopicus interpres. Sed vulgatam lectionem probat S. Hieronymus lib.* 2 *contra Jovinianum, ubi ait,* Orientales et Libyæ populos, quia per desertum et calidam eremi vastitatem locustarum nubes reperiuntur, locustis vesci moris est. *Addit Cornelius, quod eas* prisci manducabant, vel elixas, vel tostas

C et in pollinem redactas ; imo, sole vel sale et fumo duratas, servabant in annum totum. *Interim facessant Ebionitæ, qui* ἐγκρίδες, Bellaria ex melle et oleo confecta ; *et Novatores, qui* ἀχαρίδες *vel* χαρίδες, marinos cancros, *legi et intelligi volunt ; aut cum Beza* ἀχράδες, pyra silvestria.

mel silvestre.

k Mel silvestre; *quale apes silvestres, secundum Chrysostomum, Theophylactum, Euthymium. Isidorum Pelusiotam conficiunt in arborum lapidumve fissuris ; ideo amarum, quia collectum procul ab agris cultis et hortis, ex plantis et herbis squalentibus.*

Locus ubi baptizatus Christus,

l *Locus cis Jordanem monstratur notaturque ab Adrichomio et aliis, haud procul ab ejus ostio in Mare mortuum se mergentis ; de quo Joannes Phocæ, sub annum* 1185 *illuc peregrinatus, sic scribit num.* 22. Ad Jordanem monasteria structa sunt, Præcursor nempe, et Chrysostomus. Ac Præcursoris quidem monasterium, terræ motu a fundamentis solo æquatum, nunc a munifica liberalitate Imperatoris nostri a Deo coronati Manuelis Comneni, illius Rectore restaurationem procurante, de novo exstructum est. Ab hoc non longe duarum sagittarum jactu fluit Jordanes, sanctissimus fluviorum... et circa oram non, longe lapidis jactu ædificium est, quatuor lateribus constans et tholo assurgens : in quo, antequam retrocederet circumfluus Jordanes, nudum Christum excepit etc. *Beda de locis sanctis lib.* 2 *cap.* 13 *ex* D
Adamnani et Arculfi relatu, sic loquitur : In loco, in quo Dominus baptizatus est, Crux lignea stat, usque ad collum alta, quæ aliquoties aqua transcendente absconditur : a quo loco ripa *ulterior, id est Orientalis seu potius Meridionalis,* in jactu fundæ est. Superior vero ripa (*imo citerior*) in supercilio monticuli, grande monasterium gestat B. Joannis Baptistæ ecclesia clarum, de quo per pontem arcubus suffultum solent ascendere ad illam Crucem et orare. In extrema fluminis parte quadrata ecclesia, quatuor lapideis cancris superposita est, coctili creta desuper tecta, ubi vestimenta Domini cum baptizaretur, servata esse dicuntur. *Locum Helena Regina prima ornasse creditur ædificiis, super eadem vestigia sæpe restauratis : nunc eorum nihil superest : sed qui peregrinos illuc deducunt Franciscani, extemporalem ibi aram erigunt, ad Missam faciendam, uti Antonius Gonzales, illuc anno* 1664 *directus, scribit pag.* 581 *Itineris sui Hierosolymitani, Belgica lingua Antuerpiæ vulgati an.* 1673.

EX IV EVANG. olim ecclesia et monasterio instructus,

nunc desolatus.

Causa trium mysteriorum 6 *Januarii celebrandorum.*

m *Mysterium hoc, communi uno Epiphaniorum nomine, Ecclesia Catholica recolit, cum mysteriis in adoratione Magorum Bethleemi, et aquæ in vinum apud Canam conversæ, die* VI *Januarii ? nulla alia, ut nunc censeo, causa, quam quod tali die celebrata sit ecclesiarum istic ab Helena erectarum Dedicatio : cumque eodem spectet Nativitas Christi in Bethleem ; eodem quoque die apud Orientales illa recolebatur, antequam S. Cyrillus Hierosolymitanus, consulto S. Julio Papa, Nativitatem a Baptismo secrevisset. Interim Baptismum Christi peractum crediderim mense Septembri ; ita ut initium prædicantis in Judæa* Joannis *medio circiter anno præcesserit Baptismum Christi.* E

Tempus jejunii 40 *dierum post Baptismum,*

n *Qui vulgari opinioni credunt,* 6 *Januarii baptizatum Christum, hos* 40 *dies definiunt usque ad* 15 *Februarii : et quia Joannes Evangelista cap.* 2 *omnia post gesta videtur intra paucos, quos indigetat, dies constringere, non audens temporis laxare spatia. Idem et ego non audens temporis laxare spatia servare immota conatus sum in Paralip. ad Propylæum pag.* 21 *num.* 4 *et seqq. Eo tamen paulatim deflexi, Joannem conferendo cum Matthæo ut ostenderem, plus temporis requiri intra Baptismum et nuptias in Cana, atque inter has et proximum Pascha ; in qua sententia magis nunc confirmor, etsi nolim mordicus tenere* VI *diem Januarii, quasi eo primum miraculum Christus fecerit.*

o *Facta sunt autem ex nostro posteriori calculo protrahente dies* 40 *usque ad finem Octobris, circa* 12 *Novembris.* F

p *Puta* 13 *Novembris, sic ut subsequens testimonium cadat in* XIX *ejusdem, non* XVI ; *quod loco prædicto corrigi velim, quia Græcum* ἐπαύριον *idem est, quod* in crastino, *nec dilatari se patitur, quod ego quidem sciam.*

q Ænnon *et* Salim *oppida ad citimam Jordanis ripam, qua ille emergit ex lacu Genezareth seu Mari Tiberiadis.*

r *Id est* de Baptismo, *uter scilicet potior esset,* Joannis *an* Christi.

§ *III. De captivitate ac nece Joannis.*

Ob Herodis adulterium quod Joanne redarguebat, a bc

Herodes autem Tetrarcha, cum corriperetur a Joanne de Herodiade uxore fratris sui, et de omnibus malis quæ fecit, adjecit et hoc super omnia. Misit ac tenuit Joannem, et vinxit eum in *a* carcere *b* propter Herodiadem uxorem *c* Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim Joannes Herodi ; Non licet tibi habere uxorem Fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, et volebat eum occidere, nec poterat : Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum et sanctum ; et custodiebat

in vincula conjectum docet Lucas,

EX IV EVANG.

A bat eum, et audito eo multa faciebat, et libenter eum audiebat: et volens illum occidere timuit populum, quia sicut Prophetam illum habebant. Cum autem audisset Jesus quod Joannes traditus esset, reliquit Judæam, et abiit iterum in virtute spiritus in Galilæam, *eaque omnia operatus est, quæ Margarita Evangelica complectitur a Capite 29 usque ad 58; ubi ad Joannem revertens, sic narrationem intermissam prosequitur.*

unde legatos ad Christum misit,

11 Joannes cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? (in ipsa autem hora multos curavit a languoribus et plagis, et spiritibus malis; et cæcis multis donavit visum) et respondens dixit illis: Ite renuntiate Joanni, quæ audistis et vidistis; quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt: mortui resurgunt, pauperes evangelizantur; et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me. Et cum discessissent nuntii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui in veste pretiosa sunt et deliciis, in domibus Regum sunt. Sed quid B existis videre? Prophetam? Utique dico vobis, et plus quam Prophetam. Hic est, de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum Propheta Joanne Baptista nemo est..... et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est.

et ab hoc laudatus apud turbas fuit.

Postea natalem suum celebrante Herode,

12 *Hinc iterum Margarita prælaudata Christi acta prosequitur: cumque cap. 76 usque eo venisset, ubi audivit* Herodes Tetrarcha famam Jesu, et hæsitabat eo quod diceretur a quibusdam, quia Joannes surrexit a mortuis; *resumit contextum de eo Evangelium quasi per recapitulationem hoc modo.* Ipse enim Herodes misit ac tenuit Joannem, et vinxit eum in carcere etc. Et cum dies opportunus accidisset, Herodes Natalis *d* sui cœnam fecit Principibus et Tribunis et Primis Galilææ. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis *e* et saltasset, et placuisset Herodi simulque recumbentibus; Rex ait *f* puellæ: Pete a me quod vis, et dabo tibi: et juravit illi; Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ cum exisset, dixit matri *g* suæ, Quid petam? At illa dixit, Caput Joannis Baptistæ. Cumque introisset statim cum festinatione ad Regem, C petivit, dicens: Volo ut protinus *h* des mihi in disco caput Joannis Baptistæ. Et contristatus est Rex: sed, propter jusjurandum et propter simul discumbentes, noluit eam contristare; sed misso spiculatore præcepit caput ejus afferri in disco; et decollavit eum in carcere, et attulit caput ejus in disco; et dedit illud puellæ, et puella dedit matri suæ. Quo audito venerunt discipuli ejus, et tulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in monumento. *i*

et saltatrici privignæ quidlibet pollicente, adHerodiadis votum decollatur Sanctus.

ANNOTATA D. P.

Machærus locus carceris,

a *Carcerem hunc in Machærunte castello trans Jordanem sito istic ubi hic in Mare mortuum se immergit, asserit Josephus infra allegandus; estque verosimile satis (posito quod Galilææ tetrarchia eo usque se extenderit) Joannem ibi positum fuisse unde quam longissime a subditis reliquis Herodis abesset, et ubi propter imminens ab Arabia bellum frequentem fuisse Herodem credi potest; sunt certe qui ejus gazam et thesauros, tamquam munitissimo loco ibi custoditos dicant: quod autem Sebasteni, infra ecclesiam Sancti, ostenderent apud se carcerem in quo sit decollatus; et Herodis Regiam, in qua convivium celebratum sit; ut est apud Joannem Phocæ aliosque; id eodem loco habendum est, quo illud quod de Zachariæ domo haud* D *procul Hierosolymis, vulgaris nunc traditio tenet.* Herodis *quidem* Regia *apud* Sebasten *fuerit; sed ejus qui ipsam in Augusti honorem sic appellavit,* Ascalonitæ. *Verum nihil ibi juris erat* Herodi Antipæ, *sed tota Samaritica regio spectabat ad Procuratorem Judææ, cujus illa tunc portio erat.*

non Sebaste

b *Mense circiter Decembri: et hoc inter primum et secundum Pascha prædicantis Christi factum esse, censet Cornelius et alii passim, eo maxime fundamento quod Christus dicat post nuntiatam Joannis captivitatem:* Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt et messis venit? *Messis enim in Judæa incipiebat colligi paulo post Pascha: sunt tamen ex recentioribus, qui verba Christi velint non significare tempus quo ipsa prolata sint, sed usurpari per modum adagii, quasi Christus dicere voluerit: Numquid vos soletis provocare solatii causa ad spem messis intra quatuor id est paucos menses venturæ? Quanto ergo vobis gaudendum magis quando videtis regiones jam nunc albas ad messem animarum, cui colligendæ vos destino? Hoc autem sensu nihil cogit, sicut illi satis verosimiliter ostendunt, captivitatem Joannis differre ultra Pentecosten, sic ut ille non diu post initium prædicantis et baptizantis Christi desierit apparere in publico: qua ratione* E *minus necessarium erit fingere quod nuper in Gallia finxit quidam Joannem bis fuisse carceri mancipatum, semel a Judæis apud Jerosolymam, unde metu seditionis popularis dimissus sit cum prohibitione ulterius in Judæa prædicandi; deinde Jordanem transgressus ibidem captus fuerit ab Herode.*

Joan. 54, 34 ℣. 35

Tempus captivitatis.

c *Fuit Herodias filia non Aretæ Arabum Regis (uti nescio quo argumento sibi persuasit Eusebius) sed Aristobuli filii Mariamnes et Herodis Ascalonitæ; ac soror illius Herodis Regis qui occidit Jacobum fratrem Joannis gladio; videns autem quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet et Petrum. Est qui dubitet an illius maritus Philippus fuerit tetrarcha Ituræ et Trachonitidis regionis, uti eum appellat Lucas; sed quem alium in familia Herodis reperias Philippum cujus uxor Herodias fuerit? Bonitas autem Tetrarchæ, superius laudata ex Josepho, satis opportunum injuriæ fecerit eo fortassis patientius tolerandæ, quo gravius ipsi esse potuit mulieris imperiosæ et ambitiosæ ingenium, quo etiam secundo suo marito exilium et exitium peperit concitando eum contra fratres et nepotes.*

F

d *Nullo indicio ex Scripturis intelligimus, morem Judæis fuisse* Natales *suos festivius agendi; Gentilium ea consuetudo erat: atque ita* 2 *Machabæorum* 6, die natali Regis, *Antiochi cogebantur Judæi ad idolorum sacrificia. In Romanis scriptoribus atque Poetis, nihil ea re frequentius occurrit Augustæo ævo: Herodes autem Romanorum mores et luxum satagens imitari, hoc exemplum, tamquam Regium, sequebatur.*

e *Factum id fuisse mense Februario et quidem Machærunte infra docebo, sic tamen, ut convivium actum putem in civitate, carcerem vero fuisse in summa arce seu castello, unde Josephus* Machærus castellum *dixit, sed cui circumducta civitas fuisse satis ex ejus descriptione intelligetur.*

f *Necdum ergo tunc nupserat illa, quam* Salomen *Josephus nominat.*

g *In alio verosimiliter triclinio ubi Herodias cum feminis Principibus convivabatur: sicut ex convivio Asseri discimus, Regium fuisse, ut viri a viris, feminæ a feminis tractarentur.*

h *Nota quam præcipitanter acta videantur omnia, quasi inter petitionem capitis ejusque traditionem nulla intercapedo temporis; inter locum convivii et carceris nullum spatium intercesserit, sed eodem vespere sive nocte, adhuc recumbentibus coram quibus petitio concessa fuerat, ipsa quoque peracta sit, et eodem fere sub tecto,*

Ibidem diei natalis cœna.

A tecto, sub quo epulabatur Herodes, vinctus haberetur Joannes; quem ille fortassis numquam a suo quasi latere patiebatur removeri, ut semper ad manum sibi esset sive ad consilium, sive ad securitatem.

i Non utique in urbe Sebastena, ubi postea honorificentius conditum fuit, sed in aliquo ejus suburbio. Nec enim Judæis aut Romanis licebat in urbibus sepelire quemquam, quod et a Christianis diu observatum multa demonstrant. Cur autem tam procul? distat enim Sebaste Machærunte plus quam viginti leucis. An quia ipsum volebant portare extra ditionem Herodis? Satis ad hoc erat proximum Jordanem transire, in eum ubi Joannes baptizare solebat locum Pilato subjectum. Suspicor ego, inter illos Joannis ac postea Christi discipulos, fuisse præcipuæ conditionis aliquos, eosque Sebastenos, qui suis sumptibus suoque in monumento quopiam sepeliendum corpus susceperint, sicut Christi corpus curandum sumpserunt viri nobiles, Nicodemus et Joseph ab Arimathia. Hoc tamen corpus Regina Helena, intra urbem ecclesiamque ad hoc conditam transtulerit in novum monumentum, inter jam pridem illuc delata sanctorum duorum Prophetarum corpora.

pultum primo corpus Joannis,

quomodo deinpe illatum Sebasten,

B Nisi dicere quis malit ejusmodi ecclesiam in suburbio conditam supra monumentum Sancti; quo deinde a Gentilibus effracto et corpore dissipato, paucis quæ colligi potuerunt Reliquiis nova ecclesia sub eaque monumentum inter duorum Prophetarum sepulcra fuerit conditum. Ut ut est, mansit apud Sebasten venerabile qualecumque sepulcrum, posteris etiam post dissipatum sub Juliano corpus, ad quod S. Paula, teste Hieronymo, multis intremuit consternata mirabilibus: namque cernebat variis dæmones rugire cruciatibus, et ululare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, et post tergum terram vertice tangere, suspensisque pede feminis vestes non defluere in faciem. *Neque cessavit religio loci, quamtumvis longi temporis decursu et barbarorum incursibus: extat enim constantis ibidem cultus luculentum testimonium tom. 4 Spicilegii Acheriani pag. 263, Diploma scilicet S. Ludovici VII Regis, in favorem ibi deservientium Fratrum (quos fuisse Hospitalarios S. Joannis, fas est opinari) his verbis conceptum.* Salvatorem adoravimus in terra, ubi steterunt pedes ejus; ubi amore pariter et timore sancta visitavimus loca, et ecclesiam Sebastæ civitatis vidimus, in qua Præcusor Domini B. Joannes Baptista, et cum eo multa corpora Sanctorum requiescunt. Placuit nimirum ac pectori nostro vehementer insedit reverendi sanctitas loci et ad diligendum ecclesiam

et monumentum sec 5. dæmones formidarint,

cujus intuitu S. Ludovicus Fr. R. censum donat Fratribus loci·

C et Fratres, ipsorum Fratrum religio et honesta conversatio magnum nobis fervorem accendit. In hac adhuc devotione persistentes, notum facimus tam futuris quam præsentibus, quod amore Dei et B. Joannis, in cujus interventu plurimum confidimus, Ecclesiæ videlicet Sebastensi et Fratribus inde ad nos transmissis, concedente filio nostro Philippo, viginti libras in censu nostro apud Castrum Nantonis, die solito annuatim recipiendas, in perpetuum donavimus, et inde investimus Fratres, ita quod libere et absolute, cum aliquam in regno et potestate nostra ecclesiam eis contulerit Deus, Fratres in ea servientes hoc habebunt beneficium: quamdiu vero nullam habebunt ecclesiam, nihilominus tamen ad ecclesiam Sebastensem transmitteretur. Si autem de viginti libris in censu illo desierit, nos in eodem castro, in aliis redditibus nostris reliquum eis competenter assignabimus. Eleemosynas etiam, quas juste usque ad præsentem diem largita est eis fidelium devotio, benigne concedimus, et præsentis scripti munimine confirmamus..... Datum solenniter Parisiis anno Verbi Incarnati MCLXX, die S. Augustini...

D

EX IV EVANG.

§ IV. Expenditur Josephi narratio de Joanne, ejusque auctoritas exigua circa Historiam Evangelicam.

Historia de morte Joannis deque auctoribus et causa cædis, ut certissimo credatur, non eget externo cujuscumque alterius scriptoris testimonio; multo minus laborandum nobis est ut quæ Judæus aliquis de eodem argumento aliter scripsit, cum Evangelica veritate concilientur. Quia tamen Josephus lib. 18 cap. 7 Antiquit. ita de Jesu Christo scripsit, ut plus agnitæ veritati quam gentis suæ affectui maligno attribuerit; placet ex eodem referre quæ de Herodis adulterio, deque Joannis cæde eodem libro cap. 7 narrat in hunc modum. Interea, *id est, dum adhuc viveret Philippus, Tetrarcha Ituræx et Trachonitidis regionis, cujus obitus relatus fuerat capite præcedenti,* Herodem inter et Aretam Regem Petræ, bellum tali de causa exoritur. Herodes Tetrarcha uxorem habebat Aretæ filiam, cum qua jam multo tempore convixerat. Romam deinde iter faciens, divertit ad Herodem fratrem sed genitrice natum alia, Simonis Pontificis filia. Hujus uxoris Herodiadis amore captus, quæ erat Aristobuli communis fratris filia, et Agrippæ majoris soror, ausus est de impetrando ejus conjugio mentionem facere. Qua assentiente, convenit inter eos, ut quamprimum Roma reverteretur in patriam, mulier migraret in ejus domicilium. Intercessit autem et hoc pactum, ut Aretæ filiam ejiciat.

Juxta Josephum

Antipas Herodes Arabum Regis filiam habens,

E

14 Post hæc Romam navigat, ubi postquam expedivit negotia propter quæ venerat, domum reversum uxor, comperto quid pactus sit cum Herodiade, dissimulanter rogat, ut se mittat Machæruntem, castrum situm in confiniis regionis Aretæ subditæ, quantum poterat cælans propositum suum. Morem gessit Herodes mulieri, putans eam nihil sensisse. Illa quæ ante curaverat apud Machæruntem, patri suo tunc obnoxiam, ad iter omnia parari; a Præfecto ejus recepta, deducentibus Arabibus, magna celeritate pervenit in ædes paternas, eique indicavit Herodis animum: unde simultate nata, secuta est de Gamalitici agri finibus contentio; et contractis utrimque copiis, bellum per legatos gestum est; quo prælio Herodis exercitus internecione periit, proditus a quibusdam exulibus, qui pulsi e Tetrachia Philippi, tanc merebant Herodis stipendia, Hæc Herodes per litteras Tiberio significat: ille vero indigne ferens Aretæ audaciam, scribit Vitellio ut ei bellum inferat, et aut vivum adducat, aut mortui caput ad se mittat.

de ea dimittenda pascitur cum Herodiade,

unde bellum cum strage Herodianorum:

F

15 Apud Judæos autem fuit opinio, justa ultione Numinis deletum Herodis exercitum, propter Joannem, qui Baptista cognominatus est. Hunc enim Tetrarcha necavit, virum optimum, Judæos excitantem ad virtutum studia, et imprimis pietatis ac justitiæ, simulque ad baptismi lavacrum; quod ita demum Deo gratum aiebat fore, si non ab uno tantum alterove peccato abstineant; sed animis per justitiam prius mundatis addant et puritatem corporis. Cumque magnus concursus ad eum fieret, plebe talis doctrinæ avida; Herodes, veritus ne tanta hominis auctoritas defectionem aliquam pararet, quod viderentur nihil non facturi ex ejus consilio; judicavit satius esse, priusquam novi aliquid exoriretur, illum tollere, quam rebus turbatis seram pœnitentiam agere. Itaque vinctum missum in Machærunterm supradictam, illic occidi imperat: quod factum secuta est Judæorum æstimatio, ab irato Deo perditum esse Herodis exercitum. *Hæc ille.*

quam Judæi adscribunt neci Joannis:

multis a Josepho Historico laudati.

16 *Cœperat Vitellius (ut ad* Herodem *regrediamur) apparare in Aretam bellum: sed incepto destitit audita Tiberii morte, obita anno* XXXVII, XX *Martii, adeo ut Herodiani*

Clades illa accepta fuit an. 36,

EX IV EVANG.

A *Herodiani exercitus clades accidisse debuerit anno præcedenti, id est post mortem* Joannis, *secundum æram vulgarem anno* V : *itaque intelligatur, inter Aretam et Herodem initio propter Herodiadem, non bellum exarsisse, sed odium ; unde paulatim ad manifesta litigia, ac denique ad arma ventum sit. Porro sicut prædicta clades Herodis non est immediate secuta necem Joannis juxta Josephum, ita nec Herodiadis incestum matrimonium immediate præcesserat ejus reprehensionem ; sed ad annum vulgaris æræ* XXVI *videbitur pertinuisse, si eam præcessit Romana profectio, cujus hæc ex Josepho ratio sic eruitur. Cum enim Pilatus, anno nostro* XXV *factus Judææ Procurator, Judaicum populum gravissime commovisset, illatis in urbem sanctam imaginibus Cæsaris, ac rursum occupata Corbona ; id est thesauro templi, ad aquæductum construendum, eamque seditionem compescuisset edita ingenti strage tumultuantium, ut narrat Josephus lib.* 18 *Antiq. cap.* 4 *et lib.* 2 *de bello cap.* 8 ; Accusator Herodis Tetrarcha, *ejus ex seniore fratre Aristobulo pridem interfecto nepos synonymus, Josepho Agrippa senior dictus,* ad Tiberium venit. *Quid autem in patruo accusaturus, nisi quod seditionis contra Pilatum motæ incentor fautorque fuisset?*

diu postquam Romæ Herodes redierat,

et Herodiadem duxerat,

B *Hac ergo de causa secutus nepotem Romam sit* Herodes, *sese ab objecto crimine expurgaturus ; quod ei tunc melius cesserit, quam postea sub Caligula ; quando ad novas accusationes nepotis, privatus ille Tetrarchia, cum Herodiade sua in Hispaniam fugit. Rebus autem antea ex voto peractis, et accusatore in carcerem Romæ conjecto, regrediens ille anno nostro* XXVI, *fratri* Herodiadem *abstulerit, uti convenerat, quod Joannes conferendum diutius non putaret anno* XXIX *exorsus prædicare; indeque magnam inter Gallilæos ac Judæos adeptus auctoritatem, et adulteros privatim redargueret, ac tandem forsitan etiam publicæ ; ab Herode quidem conjectus in vincula est, ab Herodiade vero ad mortem petitus.*

cujus prior maritus Josepho etiam Herodes appellatus,

17 *Quod autem Josephus homo politicus maluerit causam capti Joannis referre ad prætextum similiter politicum metuendæ ab eo seditionis : hoc non excludit propiorem aliam causam ex parte Herodiadis, imo includit potius ; quandoquidem ex illo potissimum capite timenda seditio videbatur. Minus concipi potest quomodo Josepho in mentem venerit Herodiadis primum ad legitimum maritum appellare* Herodem. *Respondet quidam, Eodem modo quo illum quem antea ex testamento paterno primo destinatum Judææ Regem, Tetrarcham Gallilææ semper nominaverat* Antipam, *eo deinde*

et Tetrarcha vocatus Antipas

C *mutato nominat Herodem ac denique* Herodem *cognomento* Antipam : *item quomodo Lucas S. Jacobi interfectorem* Herodem *nominat, quem Josephus constanter vocat* Agrippam. *Verum contra facit Joannes Arduinus noster in opere de nummis Herodiadum qui multiplicis exerrationis perplexitatisque in digerendis Ascalonitæ liberis nepotibusque reum facit Josephum, putatque se demonstrare* Herodi Tetrarchæ *Baptistæ interfectori numquam* Antipæ *nomen vel cognomen fuisse, neque interfectori Jacobi nomen* Agrippæ, *quod solum proprium fuerit ejus filio, quem Acta Apostolorum etiam Regem appellant. Arguit insuper Josephum Arduinus, quod præter hunc unicum Agrippam Regem, cujus regno etiam Chalcidis ditionem adjecit Claudius, alterum fingat Herodis Magni filium patri Synonymum et Chalcidis Regem, cujus nullum uspiam extat vestigium.*

confusione vix excusabili,

nec tamen ipsi nova,

18 *Tam infeliciter versatum scriptorem circa Herodianos Principes ætati suæ proximos, si vixisset sub Vespasiano et Tito, nil mirum si Possinus aliique nunc eruditi Galli audiendum non existiment in constituendo anno quo mortuus Ascalonita, adeoque natus Christus sit. Multipliciter contrarium sibiipsi in digerendis ejus Actis demonstrant illi ac nominatim Possinus in epistola super eo argumento scripta, invenienda autem in Apparatu ad meum circa Chronologiam Pontificiam Tractatu seu Propylæum Maji. Arduinus sic ubique in* D *Herodiana Historia vacillare deprehendens Auctorem Librorum de Antiquitatibus et bello Judaico, non solum recessit a sententia Henschenii asserentis Christum natum quadriennio citius quam tenet communis opinio, idque potissimum propter auctoritatem Josephi ; et ad eamdem communem accessit in altero Tractatu de supremo Christi Paschate ; sed eo pæne rem adduxisse videtur, ut auctor iste quantumvis antiquus sanctoque Hieronymo et aliis deinceps nequaquam suspectus, suppositilius tamen censeri posset, qui falso sibi assumpserit ætatem belli Judaici, cujus ipse pars aliqua fuerit sub Vespasiano et Tito ; vel saltem plurimum corruptus ab aliis.*

et alibi quoque infelici Chronologo

unde suspectus fit suppositionis,

19 *Interim videtur is Historiam Evangelicam vel numquam vidisse vel visam sibi caute dissimulasse, ne quid a Christianis didicisse videretur. Hinc et infanticidium Bethleemiticum silentio præterit et miraculum hebdomadarium ad piscinam probaticam, cujus aquam movente Angelo primo ingressus curabatur a quacumque detinebatur infirmitate ; quæ tamen res præ infinitis aliis referri merebatur ad templi Hierosolymitani commendationem. Parum igitur videri potest quod de Christo Domino ita scripserit loco præcitato :* Eodem tempore, *quo scilicet procurabat Judæam Pilatus,* fuit Jesus, vir sapiens ; si tamen virum fas est dicere. Erat enim mirabilium operum patrator, et doctor eorum qui libenter vera suscipiunt : plurimosque tam de Judæis quam de gentibus sectatores habuit. Christus hic erat, quem accusatum a nostræ gentis Principibus, Pilatus cum addixisset Cruci ; nihilominus non destiterunt eum diligere, qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die vivus, sicut divinitus de eo Vates hoc et alia multa miranda prædixerunt, et usque in hodiernum Christianorum genus, ab hoc denominatum non defecit. E

licet de Christo cum laude locutus,

20 *Pulchra quidem hæc et fortassis eo scripta, ut libri quamvis ex scientia parum certa conditi in favorem judaicæ gentis, etiam a Christianis reciperentur. Ego ex dictis aliud nil confici volo, quam ut intelligatur in iis, quæ Evangelicam Historiam ejusve Chronologiam spectant, definiendis non esse tantum deferendum Josepho, quantum hactenus detulerunt plerique. Novam etiam nec scio an a quoquam notabam hactenus contradictionem deprehendo in ea quam tractamus historia, cum Machæruntem excurrisse prior Herodis uxor narratur tamquam* ad locum, Patris sui Aretæ ditioni subjectum ; *et tamen ipse Herodes ibidem dicitur* F *in vinculis habuisse Joannem, ac denique decollari jussisse.*

qui etiam de Machærunte Castro asystata scripsit,

21 *Nemo hæc duo combinaverit nisi expungendo velut interpolamentum a veritate et fortassis a mente auctoris alienum verba ista,* Patri suo tunc obnoxiam *addita ad nomen Machæruntis, et Præfectus qui mulierem patri adducendam excepit, non intelligatur ipsi Machæruntinæ arci præfuisse, sed ex Areta Regia vel castris obviam processisse usque ad aliquam Machærunti vicinum locum, quo illa clam Herodianis ministris et comitibus suis furtim subduxerit se.*

Nihilo minor incongruentia est, quod auctor Romam iturum Gallilææ Tetrarcham divertere faciat ad fratrem velut habitantem in via versus Ptolomaidem, unde conscensis navibus iter in Italiam erat. Cum hæc fuerit extremus Gallilææ in Occidentem terminus ; Philippi autem habitatio quærenda fuerit Cæsareæ ab ipso condita in Cæsariis honorem et Philippi cognominata urbe in partibus Ituræx, quæ trans Callilæam ad Orientem versus Arabiam excurrit.

§. V. *Quis finis fuerit hujus Herodis, Herodiadis, atque filiæ Salomes saltatricis.*

A*d complendam* sancti Baptistæ *historiam, etiam hæc*

Herodias Herodis magni ex Aristobulo neptis,

A *hæc quæstio facere videtur, non tam expedita usquequaque, ut in ea quoque non occurrant nodi haud facile solubiles. Hos ut ordinate progrediar, placet ab ovo ordiri, et notare, quod* Herodes Magnus *sive* Ascalonita, *Rex Judæorum creatus a Romanis, anno ante vulgarem Æram* XLII *uxorem accepit* Mariamnem *occisam ipsam anno* XIV *infelicis conjugii, ultimum cum fratre suo Aristobulo germen Machabæorum. Ex hac natos sibi liberos præstantissimos duos,* Alexandrum *et* Aristobulum, *uxoribus junxit anno* XIV *ante vulgarem, et* Aristobulo *quidem dedit sororis suæ Salomes filiam* Berenicen : *quæ intra decennium, quo viro frui per soceri crudelitatem potuit, duos ut minimum liberos peperit,* Herodem, *et* Herodiadem, *qui patre deinde suo orbati, educabantur in domo avi una cum ceteris ejus filiis, post cædem Mariamnes aliunde genitis,* Herode Archelao, *et* Philippo.

nupsit patruis suis, primum Philippo,

deinde Herodi,

23 *His prænotatis, audiri potest de* Herodiade *qualiscumque Josephus. Is lib.* 18 *cap.* VII *Herodianorum familiam expendens,* Herodias *inquit,* nupsit Herodi, magni Herodis filio, ex quibus prognata est Salome : post quam natam, Herodias, in contemptum legis patriæ, denuo nupsit Herodi mariti germano, relicto priore adhuc superstite ; et is fuit, B Tetrarcha Gallilææ. *Interim nulla ratio patitur, quod Ascalonita duos habuerit filios, simul viventes, ejusdem nominis. Evangelista autem cogit nos tenere, primum* Herodiadis *maritum fuisse* Philippum.

et filia ejus Salome ex priori marito,

nupsit Philippo filio Herodis

ex priore conjugio

ac denique Aristobulo alteri patrueli suo.

24 *Ast eccum tibi nodum alterum : ait enim idem Josephus,* Salome autem filia *Herodiadis,* Philippo nupsit, Herodis filio, Tetrarchiam habenti Trachonitidis. *Monstrum inquies, ut filia patri, vel, si distinctum a Philippo* Herodem Herodis magni filium, *Antipæ fratrem, finxeris, propatruus senex proneptem juvenculam habuerit uxorem. Non ita credatur delirasse historicus quem oporteret earum quas scribit rerum scientissimum æstimare. Quid igitur ? Animadverto* Philippum, *Salomes saltatricis maritum, non dici filium* Herodis Magni *ut alibi eum vocat Josephus, sed simpliciter* Herodis ; *et intelligo Herodem Tetrarcham, qui mortuo fratre* Herode-Philippo, *hujus filiam suamque privignam* Salomen *junxerit suo ex Aretæ filia filio, qui ex nomine patrui Philippus quoque dictus sit cum dote Trachonitidis per Philippi Tetrarchæ mortem ad Cæsarem devolutæ ; nuptias hasce conciliante Tetrarcha Herode in favorem Herodiadis suæ, et apud Cæsarem procurante, ut dotem prædictam novo sponso daret.* C *Sed* Philippo juniore sine liberis defuncto *(quo factum ut nulla amplius mentio ejus facienda fuerit)* Salomen Aristobolus duxit *sicut cœptam narrationem prosequens Josephus testatur ;* Aristobulus, *inquam,* filius Herodis, *non Magni* (*nam hic avus Salomes fuit*) *sed* ejus quem *Josephus* Agrippam *vocat. Hic Aristobulus tres ex ea filios genuit, qui an aliquam et qualem pro Aviti regni partem a Cæsare obtinuit, nihil attinet ulterius indagare ; satis sit dicere Salomen cum viro suo verosimiliter in Palæstina sive Syria vitam egisse.*

Eadem dicitur glaciei immersa obiisse.

25 *Hic ergo contigerit, si vere contigit, id quod legitur apud Nicephorum Callistum lib.* I. *cap.* 20. Eundum ei (scilicet Salome) quopiam brumali tempore erat, et fluvius trajiciendus : qui cum glacie constrictus congelatusque esset, pedes eum transibat. Glacie autem rupta (non sine Dei numine) demergitur illa statim capite tenus, et inferioribus corporis partibus lasciviens molliusque se movens saltavit, non in terra, sed in undis : caput vero scelestum, frigore et glacie concretum, deinde etiam convulneratum, et a reliquo corpore, non ferro sed glaciei crustis resectum, in glacie ipsa saltationem lethalem exhibet : spectaculoque eo omnibus præbito in memoriam ea quæ fecerat spectantibus revocat.

EX IV EVANG.

Herodes cum sua Herodiade Romam profectus ;

26 *Quæ omnia rethorice potius exaggerata, quam historice deducta, nullique vetustiorum tradita possent* D *mera fabula videri, maxime si præsumitur, ut præsumi merito potest res acta in Syria, ubi nescio an unquam tam intensa sint frigora, ut ipsi quoque amnes congelati transitum præbeant viatoribus. Certiora sunt quæ habemus de pœna, divinitus multoque citius exacta ab* Herode Tetrarcha *Salomes vitrico ejusque male ducta uxore. Fuerat Agrippa Josepho Herodes,* Herodiadis *frater anno vulgaris æræ* XXXVII *a Tiberii successore Caio aviti regni parte donatus, ea scilicet quam olim Philippus Lysaniasque tenuerant : cui fratri suo invidens* Herodias, *virum impulit, ut secum Romam navigaret ; eadem (ut sperabat mulier) facilitate a novo Imperatore regnum Judææ consecuturus : sed contrarium accidit.*

privatur bonis omnibus et mulctatur exilio,

27 *Ibi enim (ut habetur lib.* 2. *de Bello cap.* 10) *accusatus,* quod prius cum Sejano conspirasset contra Tiberium, et nunc iterum Artabano Partho faveret contra Caii novum Imperium *(anno 38 cœptum)* eo *quod non habere sciretur* tantum armorum, quantum instruendis virorum septuaginta millibus sufficeret *(quæ fortassis omnia solum Arabicum bellum spectabant) cum de armis interrogatus inficiari non posset,* satis approbatam putarit defectionem ejus, ademptam illi E Tetrarchiam ad regnum *Agrippæ* adjecit, pecuniam quoque ejus donans indici ; Herodem vero perpetuo damnavit exilio apud Lugdunum (*Eusebius* Viennam *nominat*) urbem Galliæ.

sequente eum illuc pellice,

28 Cognito deinde sororem Agrippæ esse Herodiadem, pecuniam ei propriam concessit ; et ratus non libenter fore marito calamitatis sociam, in Agrippæ gratiam se illi parsurum promisit. Ad quod illa : Tu quidem Imperator, ut tua Majestate dignum est, loqueris : sed mihi conjugalis amor impedimento est, quo minus fruar hac indulgentia : non enim æquum censeo, ut cui secundæ fortunæ fui socia, eum nunc in adversa deseram. At ille, indigne ferens animum tam excelsum in femina, ipsam quoque cum Herode expulit, et bona ejus Agrippæ largitus est. Atque hæc fuit vindicta quam Deus intulit tum Herodiadi fratris sui successus invide ferenti, tum Herodi ad obsequendum vaniloquentiæ uxoris nimis facili.

ambo fortassis mortui in Hispania.

29 *Ita Josephus lib.* 18 *Antiqu. cap.* 9 ; *qui etiam hic merito addidisset scelus commissum in Joannem. Aliter tamen ab eodem Josepho vel alibi scripta corrigente vel eorum immemore res narratur ; lib. enim* 2 *de Bello cap.* 8 *dicit quod a Caio* ob avaritiam ve- F hementer increpitus, ad Hispaniam fugit ; *secutus quippe eum fuerat accusator Agrippa, cui etiam* Tetrarchiam *ejus* Cæsar donavit. Atque ita in Hispaniam, peregrinante secum ejus uxore decessit. *Sed hæc videntur se conciliari posse, ut illis quidem exilii locus assignatus fuerit* Lugdunum Galliæ, *ipsi dum illuc tendere se simulant, diverterint in Hispaniam, incertum ubi vel quomodo defuncti.*

Pseudodexter Ilerdæ obiisse fingit,

et ipsammet Herodiadem in glacie periisse

30 *Nimis porro opportunus erat ultimus iste Josephi locus, quam ut Pseudo-dexteri fabricatores in eum manus non injicerent, ad locupletandam seu verius conspurcandam figmentis suis ecclesiasticam Hispaniarum historiam. Illum ergo sic scribere fecerunt ad annum Christi* XXXIV *(quasi scilicet annorum a Christi numerandorum Epocha inde a Dexteri ætate usitata fuisset, sesqui fere seculo post per Dionysium Exiguum excogitata).* Herodes Antipas, cum Herodiade pellice incesta, tota Judæa pulsus, *(in qua tamen, ut tunc erat, et postea fuit, nec pedem quidem terræ possidebat, nisi domum seu diversorium Hierosolymis)* primum ad Gallias, deinde Ilerdæ in Hispania exulat, ibique infeliciter moritur. Herodias vero, saltans super Sicorim, flumen Ilerdæ, glacie concretum, submersa miserabiliter periit.

31 *Sed boni illi viri (si boni possint dici, tam male*

de

A *de patria sua meriti) adeo desultorie legerunt Nicephorum, quem præ oculis habebant, ut genus moris, qua* filiam Herodiadis *sublatam ille ait, ipsimet adscriberent* Herodiadi; *nisi forte id etiam studio fecerunt ut supra Nicephorum sapere Pseudo-dexter suus videretur, nec ipsum descripsisse, tanto (si Superis placet) eo antiquior. At si Josephum etiam legerant, ut videri voluerunt, animadvertisse poterant, tali, quo pulsum* Herodem *volebant anno, adhuc vixisse Tiberium; Herodis autem exilium imperatum fuisse ab ejus successore Caio, imperium dumtaxat adepto post annum a* XXXIV *tertium.*

EX IV EVANG.

32 *Sed illos non miror, furore potius quam judicio ad talia comminiscenda actos. Bivarium illorum Commentatorem miremur, hominem (nisi ubi clausis oculis supposititium Dexterum sequitur) eruditum, et in suo Comm. 5 ad istum annum, integros Josephi textus allegantem, non advertisse animum ad anistoriam tam manifestam, et dubitare potuisse, utri talis mors potius conveniret, filiæ an matri. Nempe præ Nicephoro homine novo et Græco, longe antiquiorem et certiorem ejusdem rei testem putabat se tenere Dextrum, natione Hispanum et Barcinonensem.* Miror tamen, *inquit,* vehementer capitis truncationem, non ferro sed B crustis glacierum actam. Et quidem miraculum fieri potuisse non ambigo, factum autem dubito.... neque vero lego apud Josephum, saltatricem filiam in exilium quoque actam seu ipsam comitatam fuisse matrem, ut submergi vel detruncari Ilerdæ potuisset. Quis scit si in matrimonium data, cum conjuge in Galilæa Judæave manserit.

quod etiam Bivarius præfert

Dei miraculo factum vult.

33 *Sed tenuis hic sani sensus radius, Bivario ad aliud non servivit quam ut Nicephoro fidem detraheret. Ast oportebat animadvertere, pari miraculo fuisse opus, ut Hispanus* Sicoris *glacie constringeretur; quod nec vidisse Bivarium aliquando puto nec factum legisse: nam venientes in Belgium Hispani nihil æque stupent atque concreta glacie flumina hominesque et currus super ea commeantes.*

CAPUT II.

Festa S. Baptistæ in Ecclesia Occidentali et Orientali.

§. *I. De præcipuo utrobique festo Nativitatis.*

C P*ræ aliis duobus* sancti Baptistæ *et* Prodromi *festis, venerationem in Ecclesiis tam Occidentis quam Orientis habuit semper ejus* Nativitas, *in qua gavisuros multos prædixerat Angelus Zachariæ patri. Præcellentiæ istius indicium sunt; apud Græcos quidem, ex institutione S. Sabæ, duplex* Officium Vespertinum, Minus *atque* Majus, *quod non fit in aliis; ut de ipsius diei auctiori Officio taceam, in quod congeruntur poemata plurium celebrium Hymnographorum* Joannis Monachi, Anatolii, Andreæ, Byzantii, *atque* Cassiæ, *cum duplici item Canone. Apud Latinos festo huic peculiaris est* Vigilia, *a populo jejuno peragenda, et cum Octava. Et in Vigilia quidem sub vesperam olim fiebat Missa propria; ac nocte item una, similiter propria; ac denique ipso die, tertia. Ita liber Sacramentorum S. Gregorii; nisi quod, ubi in excusis legitur* prima de nocte, *in MSS. quibusdam scribitur* prima mane *aut* mane prima. *Alcuinus in libro de Officiis Eccles. rationem reddens;* Ideo, *inquit,* tres Missæ celebrantur in festivitate S. Joannis, quia tribus insignibus triumphis excellenter refulsit. Ad hoc enim venit, ut viam Domino præpararet exemplo suæ conversationis, qui triumphus celebratur in Vigilia ejusdem; per ministerium Baptismi claruit insignis, et hujus ministerii triumphus in prima Missa recolitur; Nazaræus permansit in utero matris (*mallem,* ex utero, D *legere*) et hoc domum recolitur in die.

Hujus præ aliis Baptistæ festis cultus apud Græcos:

apud Latinos etiam cum triplici Missa,

35 *Quod ad Vigilias attinet, ex ut fidelibus ex Apostolica institutione fuerint ante quamvis Dominicam festosque dies usitatæ; proprium tamen non habebant primitus Officium; quo fit, ut neque in vetustissimo Carthaginensis Ecclesiæ Kalendario seculi* V *(de quo infra, ubi de S. Rogato) neque in Missalibus Gallicanis quibusdam ante annos nongentos exaratis, ulla fiat mentio Vigiliarum, nisi forte ad festum Natalis Dominici et Paschalis. S. Ambrosius videtur illam primus instituisse, hoc ordine.* INGRESSA, *sive Introitus.* Justus non conturbabitur. SUPER POPULUM. Virtutum cœlestium Deus, qui nos annua B. Joannis Baptistæ solennia frequentare concedis; præsta quæsumus, ut per te securis eadem mentibus celebremus; et ejus patrocinio promerente, plenæ capiamus securitatis augmentum. *Lectio Jeremiæ Prophetæ ex cap.* I, *uti in Romano; sed triplo productior scilicet usque ad finem primi Capitis; similiter initium Evangelii secundum* Lucam, *usque ad versum* 26, *id est ad missionem Gabrielis in Nazareth. Tunc sequitur Oratio* SUPER SINDONEM, *eadem quæ in Romano nunc est Postcommunio; et* SUPER OBLATA, *eadem quæ prædicto in Romano est secreta festi.* PRÆFATIO *autem sic habetur:* Omn. æterne Deus, exhibentes solenne jejunium, quo Joannis Baptistæ natalitia prævenimus; cujus genitor dum eum dubitat nasciturum, sermonis amisit officium; et eo nascente, et sermonis usum et Prophetiæ suscepit donum: cujusque genitrix, senio confecta, sterilitate mulctata, in ejus conceptu, non solum sterilitatem amisit, sed etiam Spiritum sanctum, quo mater Domini et Salvatoris agnosceretur, accepit; per quem Majestatem tuam etc. POSTCOM. Sancti nos, quæsumus, Domine, Baptistæ Joannis oratio, et assequi semper faciat mente quæ gerimus, et debitæ servitutis actione sectari. E

atque Vigilia,

quam Mediolani instituit S. Ambrosius

cum insigni Præfatione.

36 *Gelasianum Sacramentarium peculiare id habet in hac Vigilia ipsoque festo, et aliis majoribus, quod in principio et fine Missæ duas præscribat ejusdem argumenti Collectas, et in principio quidem hanc pro Vigilia,* Præsta quæsumus, Domine, ut populus tuus ad plenæ devotionis effectum B. Baptistæ Joannis natalitiis præparetur: quem præmisisti Filio tuo parare plebem perfectam Jesu Christo: *et additur eadem, quæ in Ambrosiano super Sindonem: deinde* SECRETA: Munera populi tui Domine propitiatus intende, et B. Joannis Baptistæ, cujus nos tribuis præire solennia, fac gaudere suffragiis. POST COMM. Da quæsumus Ecclesiæ tuæ, misericors Deus, ut mysticis B. F Baptistæ Joannis exordiis, et sacris erudita præconiis, ad iram venturi Judicii declinandam, dignos salutis fructus jugiter operetur. *Alia:* Beati nos Domine Baptistæ Joannis oratio, et intelligere Christi tui mysteria postulet, et mereri. *Gregorianum Sacramentarium simplicia præscribit omnia, nec alia quam nunc in Ordinario Romano legimus. Pro prima autem* Missa in nocte, *hac præscribitur Collecta:* Concede quæsumus, omnipotens Deus, ut qui Joannis Baptistæ solennia colimus, ejus apud te intercessione muniamur. *Tum* super Oblata, *eadem quæ supra in Vigilia.* AD COMPLENDUM *sive Post communio.* Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui cœlestia alimenta percepimus, intercedente B. Joanne Bapt. per hæc contra omnia adversa muniamur. *Denique* SUPER POPULUM *ponitur illa, quæ in Gelasiano inchoat Missam Vigiliæ; et altera additur, quæ eamdem finit. Martinæus de ant. Monach. ritibus lib.* 4 *cap.* 6 *ait.* Hanc Vigiliam nostri *Benedictini* solennem faciebant in monasterio S. Petri supra Divam, ita ut ad Nocturnos Invitatorium a duobus Hebdomadariis in Albis cantaretur, ad Laudes classicum pulsaretur, ad Benedictus incensum a

Idem secutus Gelasius Papa

qui Collectas geminavit:

addidit Gregorius Missam in nocte seu aurora.

Apud Benedictinos solennis Vigilia,

A a Sacerdote in Alba et Manipulo portaretur, Missa quasi in Albis concineretur.

37 *Jam quod ipsum festum attinet, Gothicum seu Gallicanum Missale, in eo vetustius ceteris, quod Vigiliam nullam præcipiat, sic præcedit :* Deus qui B. Joannem Baptistam veritatis * testimonio roborasti; da nobis, quæsumus, humilitatis ejus exemplum audire; ut desideremus intelligere quod exercuit, et assequi toto amore quod meruit. COLLECTIO *sequitur :* Omnipotens sempiterne Deus, qui beatum Præcursorem tuum Joannem Baptistam, ad præparandas Unigeniti tui vias nasci jussisti, præsta quæsumus, ut intercessionis ejus auxilium tribuas, [et] ad implenda mandata præpares voluntatem. POST NOMINA : Omnipotens sempiterne Deus, qui hunc diem nobis B. Joannis Baptistæ Nativitate fecisti insignem; quæsumus, ut tuus Præcursor, quo inter natos mulierum nullus major surrexit, nostram fragilitatem tuæ pietati commendet * et caris nostris, quorum sunt nomina recitata, ita refrigerium pietatis impetret, ut ibi recipiantur vel ultimi, ubi summus permanet in regno cœlorum Baptista, quod ipse *etc. Collectio ad Pacem, in Gelasiano, Gregoriano, et* B *hodierno est prima ad Missam,* Deus qui præsentem diem *etc.*

Pro ipsa die in veteri Gallo Gothico,

Missa est plane specialis,

38 IMMOLATIO MISSÆ, (*Præfationem nos dicimus*) Vere dignum est, nos tibi semper, hic et ubique, gratias agere, Domine sancte Pater, omnipotens æterne Deus omnium Sanctorum tuorum splendor mirabilis, qui præsentem diem honorabilem nobis in B. Joannis Nativitate fecisti; ut gratiæ tuæ operante virtute, ille, quo inter natos mulierum nullus major, oriretur; da populis tuis eruditionem spiritualium gaudiorum; et omnium fidelium mentes dirige in viam salutis et pacis; ut quæ manifestavit testificatio nuntii, impleat præsentia nuntiati, Christi Domini, per quem Majestatem tuam etc. BENEDICTIO POPULI. Deus qui per Zachariæ loquelam manifestasti Nativitatem S. Joannis †; præsta quæsumus, ut qui natalitia ejus devotissime colimus, intercessione illius gaudeamus † ut populus tuus, qui ad Nativitatem ejus convenerunt, salventur meritis et interventu omnium Sanctorum, [et] deprecationum illius meritis adjuventur. † Da, Domine, ut illi Angelus Gabriel, quo Zacharias loquente obmutuit, intercessor assistat; (et B. Joannis) meritis adjuve- C mur et moribus. Illi vos *etc. Et hujusmodi Benedictiones speciales idem Missale præcipit pro majoribus festis : earumdemque, velut ultimam partem Missæ Hispanicæ constituentium, meminit S. Isidorus Hispalensis, libro de Offi. Eccl.*

cum Præfatione et Benedictionibus

39 *Ambrosiani Ritus Missa, specialis tota est, mereturque hic poni.* INGRESSA AD MISSAM. Spiritu sancto replebitur puer ex utero matris suæ, et multi in Nativitate ejus gaudebunt, erit enim magnus ante Dominum. ORATIO SUPER POPULUM, Deus qui hunc diem, ortu Præconis tui atque Baptistæ Joannis, consecrare dignatus es; et cujus puerperium mater sterilis, et vocem pater mutus accepit, concede propitius; ut illud quod Salvator noster gessit in Jordane mysterium : hoc in omnibus catholicis semper celebretur Ecclesiis. Per ejusdem *etc.* EPISTOLA. Notum vobis facio Evangelium (*habetur* 1 *Cor.* 12 ℣ 3) ℣ in ALLELUIA, Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista; major Prophetis, et minor Angelis. EVANG. SECUNDUM LUCAM *Cap.* In illo tempore, Elisabeth impletum est tempus pariendi. POST EVANG. Serviamus illi in sanctitate et justitia omnibus diebus nostris : et tu, puer, Propheta Altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus. SUPER SINDONE : Præcursoris tui Joannis Baptistæ nos, quæsumus, Domine, intercessio sancta commendet; ut et spiritualibus ejus meD reamur prædicationibus erudiri; et ad ea quæ præcipis; ipso juvante, possit nostra pervenire fragilitas. OFFERTORIUM. Priusquam te formarem in utero, novi te, et antequam exires de ventre sanctificavi te, et Prophetam in gentibus posui te. SUPER OBLATA : Respice, Domine, ad hæc munera, quæ te sanctificante sacramus : et sicut B. Joannes Baptista factus est præcursor et præparator viæ D. N. Jesu Christi; ita et pro nostris infirmitatibus, te protegente, intercessor existat.

uti et in Ambrosiano,

in quo particularia multa,

AUCTORE D. P.

40 PRÆFATIO. Æterne Deus : et in die festivitatis hodiernæ, quo beatus Baptista Joannes exortus est, exultare : qui vocem Matris Domini nondum editus sensit; et adhuc clausus utero, adventum salutis humanæ prophetica exultatione gestivit : qui et genitricis sterilitatem conceptus abstersit, et patris linguam natus absolvit; solusque omnium Prophetarum Redemptorem mundi, quem nuntiavit, ostendit * Hic est enim ille cui nomen et antequam conciperetur dedisti, et quem Spiritu sancto priusquam nasceretur, implesti. Digne natalis ejus hodie solennia celebramus : digne inter natos mulierum major nemo apparuit, qui Deum hominemque perfectum, Filium tuum Jesum Christum Dominum nostrum et prædicare meruit, et evidenter ostendere : quem laudant etc. E CONFRACTIO (*quando scilicet post* Pater noster *Hostia frangitur*) Ecce ut facta est salutatio B. Mariæ in auribus meis, exultavit infans in utero meo. TRANSITUS (*cum scilicet Missale refertur a cornu Evangelii ad cornu Epistolæ,* Communio *dicitur*) Nazaræus vocabitur puer iste : vinum et siceram non bibet, et omne immundum non manducabit, ex utero matris suæ. POST-COMMUNIO. Tribue quæsumus, omnipotens Deus; ut sicut nos donis cœlestibus satias, ita in B. Joannis Baptistæ Nativitate defendas præsidiis : ut quod ille de Filii tui nativitate prædicavit, nobis prosit ad salutem. Per eumdem.

præsertim in Præfatione.

41 *Gelasianum Sacramentarium quod habemus Romæ vulgatum ex MSS. Reginæ a Josepho Maria Thomasio, ab hodierno Romano hoc solum deficit, quod tribus, quæ ex hoc nunc recitantur orationibus, unum in principio et fine addat : primæ quidem hanc.* Omnipotens sempiterne Deus, qui instituta legalia et sanctorum præconia Prophetarum, in diebus B. Baptistæ Joannis implesti; præsta quæsumus ut cessantibus significationum figuris, ipsa sui manifestatione Veritas se loquatur, Jesus Christus Dominus noster : F qui tecum etc. *Ultima vero sic geminatur :* S. Joannis Natalitia celebrantes supplices te, Domine, deprecamur; ut hoc idem nobis semper et indulgentiæ causa sit et salutis. *Ast Gregorianum, usque ad Præfationem vix quidquam ab Ordinario differt, ipsaque Præfatio sumitur ex Ambrosiano usque ad* supra notatum; deinde sic continuatur :* et ut sacræ purificationis effectum aquarum natura conciperet, sanctificandis Jordanus fluentis, ipsum baptismo baptismatis lavit Auctorem. Et ideo cum Angelis.

Galasius iterum Collectas geminavit.

42 *Tum additur* BENEDICTIO, *extraordinaria ac propria, hoc modo :* Benedicat vobis, B. Joannis Baptistæ intercessio, cujus hodie natalitia celebratis; concedatque, ut cujus solennia colitis, patrocinia sentiatis. Amen. Illius obtentu ab omnibus adversis tueamini, et bonis omnibus perfruamini; qui adventum Redemptoris mundi necdum natus cognovit, matris sterilitatem nascendo sustulit, patris linguam natus absolvit. Amen. Quatenus ipsius Agni, quem ille digito ostendit, cujus immolatione estis redempti, ita virtutum lanis vestiri et innocentiam valeatis imitari, ut ei in æternæ vitæ felicitate possitis adjungi. Quod ipse præstare dignetur qui etc. *His Benedictionibus præmissis, subjungitur* AD COMPLENDUM *sive Postcommunio, eadem quæ nunc est Ordinarii;*

Gregorius proprias Benedictiones adjecit,

A *rii; neque hic Missa finitur; sed adduntur Orationes quatuor speciales.* Ad Matutinos ; *pro quo titulo alibi legitur,* super populum *: cujus tam differentis inscriptionis causam non assequor. Ipsæ Orationes hujusmodi sunt.*

AUCTORE D. P.

et 4 orationes pro Matutinis.

43 Omnipotens et misericors Deus, qui B. Joannem Baptistam tua providentia destinasti, ut perfectam plebem Christo Domino præpararet: da, quæsumus, ut familia tua, hujus intercessione Præconis, et a peccatis omnibus exuatur, et ad eum quem prophetavit pervenire mereatur. *Alia :* Omnipotens sempiterne Deus, da cordibus nostris illam tuarum rectitudinem semitarum, quam B. Joannis Baptistæ vox clamantis in deserto, edocuit. *Alia :* Deus qui conspicis, quia nos undique mala nostra conturbant; per Præcursorem gaudii corda nostra lætifica. *Alia* : Da, quæsumus omnipotens Deus, intra sanctæ Ecclesiæ uterum constitutos, eo nos spiritu ab iniquitate nostra justificari, quo B. Joannem intra viscera materna docuisti. *Alia ultima relata superius est cum titulo* super Populum, *ex Missa Vigiliæ secundum Ambrosium.*

Alia Missa ex vetustissimo Gallicano,

44 *Joannes Mabilio Musæi sui Italici Tomum primum concludit, exhibitione Sacramentarii cujusdam Gallicani, quod Vezontionensis ecclesiæ esse censet,* B *licet in Bobiensi monasterio repertum, ante annos autem mille conscriptum. In hoc nulla quoque est* Vigilia Baptistæ, *licet adsit Vigilia Natalis Dominici Paschatisque. Ibi in ipsius festo* Missa *inchoatur per eam Orationem, quæ in Gregoriano Sacramentario ponitur* Post nomina *usque ad asteriscum* : tum sequitur* Collatio: Deus qui hunc diem Nativitatis B. Joannis Baptistæ, incomparabilem hominibus consecrasti; præsta nobis de ejus meritis, illius nos calceamenti sequi vestigium, (*cujus se ad solvendam*) corrigiam prædicavit indignum : *quibus verbis interpositis melius puto sensum mutilum redintegrari, quam hoc Mabilionis,* [qui se ad solvendam Salvatoris] *nec enim calceamentis usus est* Joannes, *ut intelligamur ejus calceamenti vestigium velle sequi* Post Nomina, *eadem fere recitatur Oratio quæ in hodierno Romano* secreta *post Offertorium.* Ad Pacem : Præsta quæsumus, Domine, ut populus tuus ad plenæ devotionis effectum B. Joannis Baptistæ natalitiis imbuatur, quem præmisisti filio tuo plebem parare perfectam. Contestatio *sive* Præfatio, *sumitur ex Ambrosiano relata num.* 7. *Nec amplius in hoc Sacramentario additur de Missis. Ibi autem cuique Missæ subjungitur Lectio ex* C *Scripturis et Evangelio festo congrua : itaque hic ponitur* Lectio libri Sapientiæ Salomonis de uno Justo, quæ nobis *est de Confessore non Pontifice.* Beatus vir qui inventus est sine macula, *et sequitur* Lectio sancti Evangelii secundum Marcum Cap. VI : ℣ 17. In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu: tenuit Joannem et alligavit eum et posuit in carcere propter Herodialem, *cum nonnulla (ut vides) a vulgatis diversitate.*

et ritus solenniores apud Benedictinos.

45 *Martinæus prælaudatus expensa singulari S. Benedicti erga S. Præcursorem devotione, cui oratorium extruxerit super prostrata Appollinis et Veneris delubra, in quo et sepeliri voluerit, varia proponit ritus solennioris adjuncta, ex veteribus Ordinis Benedictini Observationibus notata, puta quod* Respons. ad primas Vesperas cantabatur a quatuor cappis uti et Invitatorium, ac porro Responsoria singula a duabus: quartum a tribus, octavum a quatuor, duodecimum a quinque : ad Missam vero omnes induti pluvialibus intrent Chorum, ex Consuetudinibus S. Dionysii Kalendariisque Lyrinensi et S. Petri supra Divam et Ordinario Cassinensi. Addunt autem S. Germani, S. Cornelii et S. Apri in Albis Consuetudines; S. Germani etiam ut ante Missam fiat Processio in cappis ad oratorium S. Joannis cum parva Cruce et D Aqua benedicta et Thuribulo et Candelabris ; atque Diaconus ferat Reliquias Sancti et cum eo quatuor Diaconi : et si fuerit Dominica, fiat Processio per claustrum in cappis.

Octava antiquis ignota,

46 *Nihilo minus lætus parentibus* Joannis *eorumque amicis; quam dies natalis, fuit dies circumcisionis, propter prodigia cum admirabilem facientia. Merito igitur Occidentalis Ecclesia, ipsum diem natalem cum* Octava *celebrandum instituit*; *qua abstinet Orientalis, quæ Octavarum usum nullum habet. Instituit tamen Occidentalis hanc, non statim a principio; deficit enim in omnibus prænotatis Sacramentariis : imo Mediolanensis Ecclesia, ne quidem hactenus ea utitur. Primam ejus mentionem invenio apud Radulfum de Rivo seculi* XV *initio scribentem, qui apud Baronium in Notis ad hunc diem, agens de observantia Majorum et Minorum Octavarum, hanc inter Majores numerat. Illo fortassis antiquius est Atrebatensis Ecclesiæ S. Mariæ Martyrologium MS. cui ad finem, sed manu eadem, adscriptum invenio,* Et Octavæ S. Joannis. *Ejusdem fere ætatis sunt quædam Usuardi Martyrologia MSS. et recentioribus festis aucta apud nos; puta Centulense S. Richarii, Bruxellense S. Gudulæ, Albergense Canonicorum Regularium, et quoddam Dano-francicum, membranea pleraque : ubi ad initium sic legitur,* Kal. Julii Octava S. Joannis Baptistæ. *Neutrum in antiquioribus ullis cujuscumque auctoris Martyrologiis seu Kalendariis ecclesiarum invenitur, nam Beda, quem Baronius allegat, supposititius est, et* Ado *interpolatus cum in genuinis eorumdem exemplaribus nihil tale inveniatur : ut videamur talis Octavæ initium posse retrahere ad seculum* XIV ; *quo Pontifices Romani residebant in Gallia, ubi propter caput creditum Angeliaci vel Ambianis servari ingens erat erga S. Baptistam devotio. Martinæus loco præcitato fuse deducit particulares ritus Octavarum quatuor scilicet hujus, SS. Petri et Pauli, Assumptionis S. Mariæ et Translationis S. Benedicti, ex Ordinario Casinensi et variis monasteriorum Gallicanorum MSS.*

invenitur in MSS. seculi 14 aut 15,

E *videturque in Galliis cœpta.*

Sequentia ex Veteri Laudunen.

47 *Laudunensis Ecclesiæ vetus Missale impressum Parisiis anno* MDVI *pro Missis festi et per Octavam habet insignem* Sequentiam. *Virodunense autem anno* MDLIV *ibidem excusum similis fere sensus et prolixitatis* Prosam *post Graduale recitandam in Missa ante Evangelium : Sequentiam, quia elegantior est, hic lege :*

In occursum Præcursoris,
Concurrenti cordis, oris,
Curramus obsequio,
In lucerna Lux laudetur,
In Præcone veneretur
Judex, Sol in radio
Solem solet repentinum,
Vel quid grande vel divinum
Vulgus ægre capere :
Quare nobis hebetatis
Sol supernæ veritatis
Præluxit in sidere.
Hic Præcursor et Propheta;
Imo Prophetarum meta,
Legi ponens terminum :
Mire cœpit per applausum,
Ventre matris clausus clausum
Revelando Dominum.
Zacharias non admittit
Gabrielem, dum promittit
Veterano filium.
Quod est ei sic repensum,
Quod suspenso fit suspensum
Linguæ ministerium.
Subit tempus, videt natum,
Et suspensa loquela tum
Patri restituitur.
Ruunt eorum parentes

F

Cum

A

Cum vicinis, nescientes
Quid de sursum geritur.
Non est illo major natus
De natis ex semine
Sed nec illi comparatur,
Qui natus ex Virgine.
Puer acsi jam expertus
Mundus mundum deserit,
In deserto non desertus
Cornu carnis conterit.
Hujus victus hujus vestis,
Non tam pastus quantum pestis
Et carnis exitium.
Cui camelus, herbæ crudæ
Dant locustæ, dat mel rude
Vestes et edulium.
Mira pueritia,
Mira Dei gratia,
Mira verbis novitas,
Clamat : Baptizemini,
In occursum Domini
Dirigatis semitas.
Summus ille qui coronas
Serta terna dena donat
His cœlorum civibus,
Illis dat et sexagena;
Huic Joanni dat centena
Præ cunctis ordinibus.
O Lucerna veræ Lucis,
O Præcursor magni Ducis,
Præco pœnitentiæ.
Sta pro nobis ante Ducem
Et procura nobis lucem
Sempiternæ gloriæ. Amen.

B

§ II. *De festo Conceptionis Baptistæ, deque ejusdem Nativitatis, necnon ipsiusmet Christi annis atque diebus.*

Conceptio, ad 24 Sept. notata omnibus antiquis,

Hactenus *de præcipuo* S. Joannis Baptistæ, *festo, ex vetustioribus Missalibus, sive (ut antiquitus nominabantur) Sacramentariis. Proximum huic quoad solennitatem festum est* Passionis *sive* Decollationis XXIX *Augusti; quo de infra. Cultus celebritate ultimum, ordine autem temporis primum,* Conceptionis *est, inscriptum vetustis omnibus Latinis Martyrologiis Hieronymi, Bedæ, Adonis, Usuardi, Notkeri, Rabani item Belini de Padua; sed quod alii retulerunt in suis martyrologiis primo loco, hic remisit ad ultimum istius diei* XXIV *Septembris. Postea vero alii prætermiserunt festum illud nescio quo scrupulo ducti, forte veriti ne quod inde præjudicium pateretur pia et orthodoxa opinio, de immaculatæ B. Mariæ Virginis Conceptione. Sed si appellatio* Conceptionis *utriusque est eadem, diversa est et nota satis utriusque acceptio, ad Deiparam Prodromumque relata. Etenim constat quod Ecclesia hujus* Conceptionem *dumtaxat celebret, cum respectu ad sanctitatem mysteriorum ad ipsam spectantium, de illa vero agat, ut sancta in semetipsa. Quod expressius videntur indicare Græci, diversitate phraseos, quando* IX *Decembris celebraturi passivam* Conceptionem S. Mariæ, *appellant* Conceptionem S. Annæ; *ac vero ad* XXIII *Septembris (uno enim die præveniunt hic Latinos) non dicunt* Conceptionem Elizabeth, *sed* S. Joannis : *eamdemque diversitatem exprimunt Figurali Kalendario imagines; quarum una, honestiori ut potest modo, indicat ipsum sanctorum Mariæ parentum congressum; non item Zachariæ et Elizabethæ altera, solum Zachariam, adstantem altari una cum Angelo, prænuntiante filium ipsi nasciturum.*

C

usque ad an. 1478 quo cœpit emitti,

ex vano quodam scrupulo :

Græci etiam Officium faciunt de ea 23 Sept.

49 *Ceterum ut Romanæ Ecclesiæ vetustissima Martyrologia prædictam* Conceptionem *habuerint scriptam* XXIV *Septembris, non tamen invenitur Officium aliquod apud Latinos tali festo ordinatum antiquitus, uti invenitur apud Græcos qui habent Conceptionis illius ordinem compositum a S. Joanne Damasceno, cujus et Canon est; sed absque illis cum quibus Nativitatem recoli dixi prærogativis festi solennioris. Quamquam nec apud Latinos prorsus videtur festum istud fuisse neglectum. Nam quod nuper Augustæ Vindelicorum prodiit* Martyrologium, *ante annos septingentos conscriptum (potius* Kalendarium *dicendum; cum sola et pauca nomina habeat, et plures dies vacuos prætereat) eos Sanctos dumtaxat videtur continere, de quibus vel Officium vel saltem Commemoratio fiebat in Ecclesiis Germanicis : ubi* Nativitatis *et* Decollationis *quidem festa, ut solenniora, notantur rubrica? Communi autem atramento* Conceptio ; *ad quem locum editor Beckius adnotat, in MS. Codice S. Galli addi,* ple. Comm. *hoc est* Plenas Commemorationes, *ut videatur significari aliquid, simile ei quod simplex dicimus, et in quo fiunt* Commemorationes de Sanctis *in Duplicibus omitti solitæ.*

D AUCTORE D. P.

sed minus solenne,

uti etiam ex Latinis aliqui.

50 *Casaubonus et similis farinæ scioli, nimiæ et supervacaneæ curiositatis arguunt Romano-catholicos, quod etiam* Conceptionum *dies, quibus in hominum genesi incertius nihil, habeant definitos. Absit ut pios majores nostros credamus existimasse, quod ejusmodi dies physice certos habere possent. Sed cum illi putarent ex traditione vetustissima, notos haberi dies Natales Christi, Joannis et Mariæ, ecclesiasticoque cultu dignos censerent eorumdem primos etiam in utero ortus, congrue assumpserunt noni ab inde mensis diem eumdem vel proximum, nihil scrupulosius indagantes; cum scirent ejusmodi dies, nec ab Evangelistis traditos, nec revelatione speciali acceptos. In tali autem definitione, non tantum quoad usum, sed etiam quoad historicam veritatem probanda, non esset eruditis laborandum; si ipsa Natalium dierum definitio quorum observatio ex traditione habetur, haberetur etiam ex solida ratione vel certa auctoritate deducta : haberetur autem, si Romanorum censuum libri (ad quos ut suo adhuc tempore extantes, et certissimos testes Christi ex Davide nati appellat Tertullianus) exhibuissent adscriptos dies cujusque ibi recensiti natales : sed hoc omnino præsumi non posse, probat dissensus primorum seculorum circa diem et mensem Dominicæ nativitatis; ex quo tamen alii dies definiendi pendebant.*

Conceptionum dies definivere majores satis congrue ad cultum,

E

licet ratione parum certa,

51 *Ostendi ego in meis ad Propylæum Maji Paralipomenis pag.* 23 *num.* 13 *et seqq. quomodo Orientalis Ecclesia ab Occidentali inducta fuerit per Julium Papam, aut saltem* IV *seculo, diem Natalis Dominici, quem habebat illa conjunctum cum die Baptismatis* VI *Januarii, separatim colere* XXV *Decembris; asserente sub annum* CCCLXXXVI *Chrysostomo, quod ejusmodi tunc usus minime novus,* sed admodum antiquus *fuerit, atque* jam inde a primordio ab ipsa Thracia Gades usque incolentibus cognitus et celebris. *Sed calculum quo idem Chrysostomus nititur, et quo ante eum nixus dicitur processisse Papa Julius in quæstione decidenda, demonstravi admodum dubium esse; ipsaque quam præstruunt nec satis probant hypothesi admissa, de die quo Zachariæ annuntiatus sit filius, ex ipso et Elisabeth procreandus; nihil minus consequi quam ut conceptus* Baptista *fuerit* XXIII *vel* XXIV *Septembris. Quotidiani enim incensi oblatio, quæ Zachariæ sorte obtigerat quando Angelum vidit, nihil habuit commune cum ea solennitate, qua semel in anno ingrediebatur summus Sacerdos in Sancta Sanctorum, quamque in talem diem tunc incidisse parum apte conficitur ex collatione Hebraicorum et Romanorum mensium. Adde quod Zacharias summus Sacerdos non fuerit; quodque solum ad uxorem accesserit* ut impleti sunt dies Officii ejus, *qui quam multi post visionem habitam restarent, non exprimit Evangelista, sed solum ait,* post hos autem dies concepit Elisabeth. *Non igitur ex mense a tali conceptu sexto, definiri potest Annuntiationis Dominicæ* dies

cum Domini Natale affixerunt 25 Decembris,

F

non quia is sequebatur ex die quo Zachariæ apparuit Angelus,

A AUCTORE D. P.

dies : ex novo rursum capite futurus incertus, dum nescitur, quousque mensis ille sextus processerat, quando venit Angelus ad Mariam. Neque porro ex tam incerto die, haberi potest dies certus nativitatis vel Christi vel Joannis : sed solum id habemus, quod uno aliquo principio Festorum quacumque ratione constituto, convenienter ordinari potuerint festa reliqua, et populo fideli observanda præscribi.

sed forte quia is erat Ethnicis natalis solis,

52 *Joannes Arduinus noster, in Antirhetico suo de Nummis antiquis, pag.* 65 *suspicatur, diem* XXV Decembris, *qui nunc apud omnes colitur ut Natalis Domini,* a primis quidem temporibus institutum, *non quia Evangelistarum aut Apostolorum aliquis eum Romanos docuerit; vel eumdem ipsimet eruerint ex libris Censualibus; sed* alio *prorsus* consilio *et ratione.* Nempe, ut, quoniam dies ille ab Ethnicis Natali Solis dedicabatur, ob reditum ejus a bruma *seu tropico Capricorni ad nos; idem* tribueretur Jesu Christi, Domini ac veri solis nostri Natali, cujus alioqui verus natalis latebat. *Assumptum probat ex Kalendario Romano anni* CCCXXV, *ubi notatur* VIII Kal. Januarias N. *(id est, Natalis)* Invicti, *scilicet* Solis, *uti plures sub Gallieno nummi loquuntur.* In eum ergo, *inquit Arduinus,* diem, Natalis Christi primum Romæ
B translatus est; ut dum Gentiles profano ritui vacarent, sacris suis Christianis libere operam darent. *Quod autem semel probaverat Roma, merito secutus est totus Occidens. Ast Hierosolymitana Ecclesia, nihilo etiam ipsa certior de vero Christi in carne Natali; cum diem Baptismatis Christo collati a Joanne certius videretur habere notum, tamquam ex traditione primorum utriusque discipulorum, pro die* VI *Januarii (quamvis et de hoc merito dubitetur, sicut alibi ostendi) neque commodum duceret in illis rei Christianæ inter Judæos angustiis multiplicare festa; Nativitatem Christi, Adorationem Magorum, et ipsam ejus Incarnationem, sub uno Epiphaniorum nomine Baptismo copulavit. Laxatis vero prædictis angustiis, cum jam libere sacra Christiana majorumque cum Officiorum apparatu tractarentur, haud ægre persuasum fuit Orientalibus eatenus Hierosolymitanos secutus, ut Romanos deinceps sequerentur, Nativitatis et Epiphaniæ divisim gesta celebrando; nec tantum in duobus illis, sed etiam in ceteris inde pendentibus.*

sicut in Oriente assumptus est 6. Januar.

quia tunc credebatur manifestatus in baptismo Christus.

53 *Porro quod non solum primo, sed etiam secundo ac tertio Ecclesiæ seculo, adhuc incertum haberetur, quo die Christus revera natus esset, probari videtur ex Clemente Alexandrino qui anno* CCXX *floruit, et lib.* I *Stromatum sic loquitur.* Ἐισὶ δὲ οἱ περιεργότεροι, τῇ γενέσει
C τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οὐ μόνον τὸ ἔτος ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν προστιθέντες· ἥν φασὶν ἔτους κή (*corrigo et* λή *lego*) Αὐγούστου, ἐν πέμπτῃ Πάχων καὶ εἰκάδι. Sub autem qui etiam curiosius agentes, Natali Salvatoris annum et diem annotant, quam aiunt, anno XXVIII *(imo* XXXVIII) Augusti *Imperatoris,* et in diem vigesimam quintam Pachon incidisse, *iste autem mensis apud Ægyptios partim extremo Aprili, partim Majo respondet. Atque hæc eo dicta sint, ut intelligatur nihil certi haberi de vero Christi nedum Baptistæ natali die, multo minus de die* Conceptionis *utriusque. Constituto tamen semel die aliquo certo, sive ex eo quem Arduinus suspicatur ad nascentem solem respectu, sive ex laudato apud Chrysostomum calculo licet vacillante; dico recte fuisse ordinatas ab ecclesia festivitates mysteriorum, nativitatem Christi prægressorum aut secutorum.*

Alias erant qui 28 Pachon. 1. in Majo natum assererent,

anno 7 ante æram vulgarem,

54 *Censeo autem nihil aut parum ad Religionem attinere, utrum Ecclesia Romana* Christi Natalem *colendum assumpserit ipso quo contigit die; vel eumdem incompertum habens, ipsi recolendo elegerit suo arbitratu diem, solis apud Gentiles Natalem; neque justæ reprehensioni obnoxiam esse determinationem ceterorum, ex eo utcumque pendentium festorum, sed ab eadem summo jure et congrua ratione factam. Hinc scilicet*

salvo semper jure ecclesiæ,

ascendendo per novem menses ad diem Annuntiationis D
sive Incarnationis Dominicæ, et rursum per sex, ad diem concepti Joannis Baptistæ.

55 *Sic, licet eadem Ecclesia* Obdormitionem, Depositionem, *seu* Assumptionem Deiparæ, *juxta vetustiora Martyrologia et Sacramentaria primo celebrandam instituerit* XVIII *Januarii, prout in hujus mensis Supplemento, quæstionem de obitu Beatissimæ accuratius tractaturus, docebo; Mauritius tamen Imperator, decrevit toto Imperio anniversarie agendam illam* XV *Augusti idque sub nomine* Obdormitionis : *quod mox Ecclesia Occidentalis universa suscepit, sub titulo tamen* Assumptionis. *Sic Urbanus VI, talem in se potestatem agnoscens eaque utens anno* MCCCLXXXIX festum Visitationis B. Mariæ Virginis, *quod juxta ordinem mysteriorum proxime debuisset sequi festum Annuntiationis, qua* surgens Maria abiit cum festinatione et salutavit Elisabeth, et mansit cum illa quasi mensibus tribus..... statuit in crastino Octavæ S. Joannis Baptistæ singulis annis in ecclesia celebrari : *quasi non assumpsisset ingressum Mariæ* in domum Zachariæ, *sed ejus inde egressum recolendum, quia ad id aptius erat initium Julii quam Aprilis, Paschalibus festis satis occupatum. Neque horum aliquid reprehenditur a bene moratis studiosis Historiæ* E
ecclesiasticæ : quippe quibus satis est cujusque institutionis aut mutationis tempus et rationem investigare et quatenus possibile est reddere, uti nos quoque conamur facere.

ad diem quemcumque assumendum.

§. III. *De loco concepti natique Baptistæ.*

D*ubium esse nullum potest, quin ibi conceptus natusque* Joannes *sit, ubi ad vocem salutantis Elisabetham Mariæ fuit in utero sanctificatus : duabus autem ab Hierosolyma leucis monstratur* domus, Zachariæ *passim dicta, ad initium eorum montium, qui sortem tribus Juda a portionibus Dan et Simeonis dirimunt, passim crediti eesse* Montana Judææ; *super quæ divulgata fuisse mirabilia, in Præcursoris Nativitate patrata Lucas indicat. Si tamen attente consideres hujus verba, dicentis, quod* exurgens Maria abiit in Montana, in civitatem Juda; *vix quidquam fateberis in toto ejus Evangelio esse obscurius.* Montem quidem Juda *legimus in libro Josue cap.* 21 ℣. 11, *in eoque civitatem,* quæ vocatur Hebron, *quæ Caathitis Aaronicarum familiarum primæ, prima sortitione obtigit. Eamdem scimus fuisse Davidis regiam quamdiu solis Judæ ac Benjamin tribubus imperavit; nec procul ab Hierosolymis extitisse, sed ejus nusquam deinde in Scriptura* F
nominatæ, Christo nascente fortassis nec rudera supererant; tantum abest ut ea fuerit vel proprie vel antonomastice dicta Civitas Juda, *hoc quo de agimus tempore, quando, Tribuum ex Assyria regressarum habitatione confusa, cessabat veteris partitionis appellatio; et* Judæ fortassis dicebatur *id totum quod in Palæstina Herodes Ascalonita cum titulo Regis obtinuit, etiam trans Jordanem.* Surrexit autem Maria in his diebus, et profecta est studiose in montana, in civitatem Judææ, et ingressa in domum Zachariæ. *Hanc sane ut vetustiorem Lectionem secutus Juvencus Presbyter, sic exorsus est iter Mariæ describere :*

Illa dehinc rapidis Judæam passibus urbem, Zachariæque domum penetrat.

Quin et ipsa vulgata, dum ex Græco ἐν ὅλῃ τῇ ὀρέινῃ τῆς Ἰουδαιας *vertit* super omnia montana Judææ, *dubitare nos facit, an similiter ab initio* Lucas non scripserit, εἰς πόλιν *non* Ἰούδα *sed* τῆς Ἰουδαίας.

57 *Est etiam incertum satis, an melius legatur,* civitas Juda, *quam* civitas Judææ, *sicut habet Syriaca versio, juxta Parisinam trilinguem editionem ; ubi sic invenitur. Verum sive* Civitatem Juda *sive* Judææ *legas ; manet semper eadem difficultas (quando nullus inven t*

De civitate Juda apud Lucam merito dubitatur,

sitne ea vetus Hebron in monte Juda,

item an non sit legendum, civitatem Judææ,

et qualis sic dicta antonomastice fuerit

A *venitur Auctor, qui aliquam Civitatem proprio nomine sic dictam noverit) manet, inquam, difficultas, ut explicetur, quo jure aliqua sic fuerit antonomastice appellata; et utrum ea tam certo sit quærenda prope Jerosolymam, ac visum est Notkero, qui ad hunc diem* XXIV *Junii scripsit, quod* Joannes revera in Hebron civitate Juda, quæ ad fugitivorum præsidium Sacerdotibus fuerat delegata, auctoritate Jesu filii Nave et Evangelii S. Lucæ, et natus creditur et nutritus: *item, utrum ejusmodi credulitas in Oriente sit nata, an vero ex nostro Occidente et communiori Interpretum tunc nostrorum sententia, inducta in Palæstinam, seculo* IX *vel* X, *prout jam aggredior explicare.*

Mrlium S. Hieronymi Conceptionem Machærunti adscribit,

58 *Franciscus Maria Florentinius, Vetus Occidentalis Ecclesiæ Martyrologium, quod Hieronymianum appellamus, illustrans, cum ibi ad diem* XXIV *Junii legatur*, In Machærunte castello *(ubi qualiscumque Josephus asserit* Baptistam *fuisse decollatum)* Conceptio Joannis Baptistæ; *Exercitatione* XIV *conatur verosimilem facere sententiam tanta vetustate subnixam. Ejus argumenta eo tendunt omnia, ut* Machærus, fuerit secunda quondam arx Judææ ab Hierosolymis, *teste Plinio, quam* Herodes Ascalonita *multipliciter munierat ornaveratque, et ædificato ibidem Palatio* B *Regiam sibi constituerat, nascente Christo; atque antonomastice dicta* Civitas Judææ, *eo sensu quo Rex ipsemet Herodes eodem Capite* Rex Judææ *appellatur; nomine tunc complexo omnem a mari usque in Arabiam regionem etiam trans Jordanem. Aliter prorsus res se habebat, inquit ille, eodem Christo moriente, quando* Pilatus *dicitur* Judæam procurasse, *aliique post illum; ubi* Judææ *nomine solum venit pars illa dimidia Palæstinæ, quæ ab Antipatride ad mare sita, usque ad Jordanem extenditur: quo sensu Machærus tunc spectabat ad Galilæam, Herodis Junioris portionem.*

alteri sub Herode Regiæ civitati,

juxta desertum Baptistæ et locum baptismi

59 *Suam autem conjecturam Florentinius firmat ex eo, quod prope sit* desertum antrumque Baptistæ, *et primus baptismi ab eo instituti locus* Bethabara *alias* Bethania; *alioquin is longe a patria sua vixerit delituerit que* S. Joannes usque ad tempus ostensionis suæ. *Favet montanus loci pæne inexpugnabilis situs, a Josepho fuse descriptus; propter quem, inquit Florentinius,* Herodi regnanti omnibus locis visus est cura dignior.... *quare* magno eum muro complexus ac turribus, civitatem istic incoli fecit: quod autem muro cinctum est saxosus est collis, in proceram altitudinem surgens. C *Si autem civitatem ibi condidit* Herodes, *totius Judaici regni secundum ab Jerosolymis, cur eamdem non potuit ipse* civitatem Juda *vel* Judææ *nominari voluisse? tamquam primum Judææ contra proximos Arabes munitionem? sicuti Constantinus Byzantium jussit vocari* Novam Romam.

et circa Montana,

60 *Et ipse quidem Machæruntis collis undique præruptis cingitur vallibus; ex ea tamen parte,* quæ ab Oriente est, monte ex adverso Machæruntis posito terminatur. *Potuerunt ergo hæc Montana tempore illo vocari* Montana Judææ, *instar valli objecta Arabiæ: quamquam et* civitas Juda *et* Montana Judææ *dici desierint, cum illi desierunt ad* Judæam *pertinere, nomine illo restricto ad partem Procuratoribus Romanis commissam. Inde etiam apud Scriptores Romanos prius nomen* Machæruntis *durationem habuerit, abolito altero illo, si vere in usu aliquo fuit ut contendit Florentinius. Cum autem Saraceni Arabes totam trans Jordanem regionem fecissent juris sui, extincta apud* Machæruntem *fuerint, si qua ibi erant* Joannis Baptistæ *monumenta Ecclesiarum; soliusque eremi et*

Judæam inter et Arabiam sita.

speluncæ memoria mansit. Fidelibus autem ad interiora Terræ sanctæ recipientibus se, placuerit memoriam desolatorum alibi locorum instaurare circa Jerusalem: in cujus vicinia, inter Bethsuram et Emauntem, tribus dumtaxat aut quatuor stadiis a civitate, cum inveniretur antiqua memoria Sancti alicujus Zachariæ *(unde ferme initium capiunt* Montana, Judææ *dicta tempore Josue) cœptum sit paulatim credi istic fuisse domum* Zachariæ *patris* Joannis Baptistæ; *et huic credulitati aptata deinde loca sint, eis similia, quæ antea circa* Machæruntem *monstrabantur; puta specus, fons, hortus qui sancto Prodromo ejusve parentibus in usu fuisse dici possent, sacellisque et stationibus ornari atque monstrari peregrinis loca sancta obeuntibus.* D

AUCTORE D. P. quibus per Saracenos occupatis,

61 *Verum hujusmodi persuasio necdum obtinebat seculo* VIII, *quo versus medietatem procedente, illuc peregrinatus est S. Willibaldus, Æichstadiensis in Germania Episcopus, in cujus Hodœporico, per consanguineam Sanctimonialem Heidenheimensem scripto, et apud Canisium tom. 4. antiquæ Lectionis inveniendo, sic legitur:* Venit in Bethleem ... et inde in villam quæ vocatur Thecua.... inde in Lauram, ubi requiescit S. Saba. Inde venit in locum ubi Philippus baptizavit Eunuchum, et inde ibant ad Gazam... E et inde ibant ad S. Zachariam Prophetam; non patrem Joannis, sed alterum Prophetam: et inde ibant ad Castellum Aframiam, ubi requiescunt tres Patriarchæ, Abraham, Isaac, et Jacob cum uxoribus suis; et inde venit iterum in Jerusalem. *Vides circumitum omnem eum locum, in quo vulgo nunc creditur natus educatusque* Joannes; *ibique non paternam ejus domum, sed alterius* Zachariæ *tunc ostensam; ejus ut credo; qui cum esset filius summi Sacerdotis Joiadæ, Proregia auctoritate usi sub Rege Joa, facile concipi potest paternos ibi habuisse fundos, tamquam juxta primam sacerdotalium civitatum, et Jerosolymitano templo Regiæque propinquam, ubi et sepultus a suis fuerit, postquam eum ministri Regis lapidibus obruissent in atrio templi; ibique cultum sibi proprium habuerit, quoadusque per eum quem dixi errorem, idem locus cœpit credi ad patrem* Baptistæ *pertinuisse.*

propter domum Zachariæ alterius

seculo 8 ibi notam

ac deinde patri Joannis adscriptam,

62 *Hoc vero primum puto seculo* XI *factum quando loca sacra restaurabantur per Latinos, jam inde a tempore Notkeri persuasos Hebron esse* civitatem Juda, *quam Lucas nominat. Etenim ex hoc tempore, invenio Joannem Phocæ, Epiphanium Hagiopolitam, tertiumque Hodœporici sacri Auctorem Anonymum inter Symmicta Græca Allatiana, necnon Latinos plures postea,* F Zachariam, *Joannis patrem ejusque domum et possessiones commemorare, ut prope Jerusalem ac Bethleem posita. Primus ita scribit:* A sancta civitate stadiis fere quatuordecim Zachariæ Prophetæ domus inspicitur, in quam post Annuntiationem Immaculatissima Deipara sollicite contendens, Elisabetham salutavit.... In loco itaque illo castellum et templum super spelunca situm est: in speluncæ vero ultimis recessibus Præcursoris nativitas accidit. *Similia apud duos alios leges, ut Latinos prætercam, et cum iis novissimos Terræ sanctæ illustratores, licet tale nihil habeat Hieronymus in Vita Paulæ, Adamnanus, Beda aliique vetustiores; haud prætermissuri Præcursoris natalem locum, si tam vicinus Hierosolymis fuisset. Huic autem ex illo silentio petitæ rationi objici nequit quod neque* Machæruntis *meminerint, hanc enim prætereundi alia ipsis causa fuerit; eadem scilicet quæ fuit Carmelum non attingendi: quia nempe ad utrumque montem firmissimis Saracenorum præsidiis insessum, non dabatur accessus Christianis, cum ipsi scriberent.*

ab auctoribus sec. XI *et deinceps.*

B 63 *Illustrandæ quodamtenus quæstioni propositæ, placet reproducere tabellam Terræ-Sanctæ, quæ alias usui fuit ad Tomum 1 et 2 Maji : ubi trans locum Baptismi* Machærunta *videbis, et juxta ipsam* desertum Joannis *in quo prædicabat; extensum versus* Bethabaram *sive* Bethaniam, *ubi baptizabat. Circa* Mare Tiberiadis, *ad Septemtrionem et Orientem* Trachonitidem et Ituræam *tibi imaginare, Philippi Tetrarchiam, ac porro in Galaaditide* Abelinam regionem *Lysaniæ Tetrarchiam.*

Jam dictis nihil obest distantia loci a Jerusalem et Bethleem :

64 *His ex et pro Florentini, simulque pro antiquissimi Martyrologii auctoritate sic deductis, objiceret forsan aliquis majorem* Machæruntis *ab Jerusalem, quam* Hebronis *distantiam: indeque confici volet,* Zachariam, *Joannis Patrem, hic potius quam istic habitasse, ut esset suo templi ministerio proprior. Sed levis ista objectio esset : quia constat in omnibus Judaici regni oppidis ac locis paulo frequentioribus fuisse Synagogas, quas qui administrabant Levitæ et Sacerdotes, nulla locorum suorum distantia impediebantur, quo minus inde excurrerent Hierosolymam, ad suas statis temporibus vices in templo obeundas. Multo etiam levius urget, quod Bethleemo longius absit* Machærus, *non longe autem a Bethleemo natum esse* Joannem *oporteat ex eorum sententia, qui credunt* Zachariam C *ideo occisum ab Herodianis, quia communi infantium Bethleemiticorum cædi subduxerat filium; et prope* Hebron *monstrant saxum, quod fugientem cum parvulo Elisabetham in se receperit sinum suum aperiens : sed quis non videat, ista aliud non esse, quam apocryphorum somnia ? Non tamen dissimulaverim, in eo ipso quod defendere conamur vetustissimo Martyrologio, ad hunc* XXIV *Junii sic legi ;* In provincia Palæstinæ, civitate Sebastia, Natalis S. Joannis Baptistæ. *Est autem* Sebastia *sive* Sebaste *eadem, fere quæ priscis* Samaria; *utique valde diversa a* Machærunte. *Sed sciendum est,* Sebastiæ *fuisse præcipuum* Baptistæ *cultum, propter corpus ibi sepultum a discipulis, et a Christinis eorum posteris sub magno Constantino excitatum magnificentissimum templum. Sic Cangius reperisse testatur aliquod Martyrologium sub nomine Hieronymi et Eusebii (diversum tamen a quatuor apographis vetustioribus) ubi ad* IV Kal. Septembris *legitur* ; In Emesa, civitate Phœniciæ Provinciæ, natalis S. Joannis Baptistæ, quo die decollatus. *Quamvis ergo, neque* Sebastiæ, *neque* Emesæ *vel natus vel denatus* Joannes *fuerit; Natale tamen illius festum imprimis eis locis adscribebatur, ubi celebrius agebatur quam alibi. Congruum nihilominus erat, in Martyrologio semel saltem fieri mentionem* Machæruntis, *unde initium sumit*

aut Natali Joannis etiam Sebastæ et Emesæ adscriptus.

Evangelica historia, licet obscure, et sub titulo civitatis Judææ. E

§. *IV. De tempore, loco ac festo Decollationis.*

Cædes patrata anno V. Æ. 32,

D*uplex de anno Crucifixionis sententia, duplicem de anno Decollationis sententiam post se trahat necesse est; nec possunt Æræ vulgaris assertores hanc non referre in annum ejusdem Æræ* XXXII : *itaque clades, Herodiano exercitui ab Aretha Arabiæ Rege illata anno (ut infra dicitur)* XXXVII, *proximior fuisset sceleri, quam si hoc, juxta Henschenium, fuisset factum anno* XXVIII. *Sed quæ vindicta toto quadriennio potest dilata videri, potest etiam ampliari ad octennium vel novennium, si tamen ea de re hic nobis laborandum est propter ordinem rerum a Josepho narratarum de bello inter Aretham et Herodem juniorem gestam, postquam supra vidimus, quantopere apud Auctorem istum vacillet tota Herodianæ familiæ historia. Ipso igitur dimisso teneamus Baptistam cæsum anno vulgaris Æræ* XXXII. *Quæramus autem ulterius, quo mense et loco scelus patratum sit.*

aut 27.

ante Pascha,

66 *Venerabilis Beda, in Marci caput 6 lib. 2 cap. 26 ex eoque Ado ad 24 Febr.* Notandum, *inquit*, quod miraculum panum scripturus Evangelista Joannes, præmisit, quod proximum esset Pascha F dies festus Judæorum ; Matthæus vero et Marcus hoc, interfecto Joanne continuo factum esse commemorant; unde colligitur, Joannem, imminente festivitate Paschali, fuisse decollatum; et anno post hunc sequente cum denuo tempus Paschale rediret, mysterium Dominicæ Passionis esse completum. *Hoc sequens Usuardus,* ad IV. Kal. Septembris; Decollationem, *inquit*, circa solennitatem Paschalem evenisse, ex Evangelica comprobatur historia. *Non tamen assentiuntur Jansenius, Salianus aliique post eos : qui in ipso Evangelio satis rationis invenire se putant, ut notabile temporis spatium inter Decollationem et Pascha fluxerit. Sane non statim a cæso Joanne dicuntur discipuli Christo nuntiasse ejus mortem, sed a curata illius sepultura dixisse quid egerint. Plus autem temporis requiritur, dum vulgatur cædes, veniunt discipuli, corpus impetrant ad ferendum Samariam, inde ad Christum veniunt, hic cum illis trajecto lacu Genezareth in desertum se recipit, panes multiplicat, Capharnaum redit, per Galilæam ambulat, nolens in Judæa ambulare, quo invitabat proximum Pascha. Satis ergo apparet, cædem Joannis posse referri in Februarium mensem. Hujus autem die* XXIV *cum solennissime in tota Orientali ecclesia celebretur prima inventio Capitis*

sed in Februario potius quam immediate ante,

et forte 24 die quo et natus sit ;

haud

A *haud absurdum fuerit cogitare ita divinitus fuisse dispositum, ut ipsum Caput eodem die revelaretur, quo decollatus fuerat* Joannes *fortassis et natus: potius quam (quod ex Epistola ad Bibianum, Augustino attributa, notat Mabilio ad Liturgiam Gallicanam pag.* 160) eodem die conceptus, et Herodis funesti gladio trucidatus *sit.*

idque Machærunte, 67 *Hoc autem posito, ruit fundamentum, ex quo supponitur tunc Hierosolymis fuisse Herodes, causa Paschalis; sicut fuit tempore Passionis Christi. Sane præsentia, non solum tot Principum Herodis, Tribunorumque et primorum Galilææ, sed etiam Herodiadis ac filiæ ejus, suadent ut convivium actum sit in Galilæa aut saltem in Peræa, ubi Tiberiadem Herodes condiderat in honorem Tiberii Cæsaris, palatium quoque atque etiam carcerem; in quorum altero convivium celebratum sit, in altero vel vicina aliqua arce captivus jacuerit Joannes. Verum Tiberiade triginta horarum leucis et amplius distat castrum seu civitas Machæruntis istic ubi Jordanis mari Mortuo se immergit, assurgens; et ubi occisum ab Herode Baptistam asserit Josephus. Sed qua verosimilitudine? Si (ut ipse* *ubi etiam non Jerosolymis,* *ait) locus iste erat sub dispositione seu jurisdictione* B *Arethæ Regis Arabum ibi et præsidium et Præfectum habentis: et ex intervallo leucarum dumtaxat undecim Regiam civitatem Petram Arabiæ, qui Aretas erat et esse debebat Herodi gravissime infensus propter injuriam repudii filiæ suæ ab eo paratam, siculi superius ex ipsomet Josepho relatum est. Igitur eo posito ruit tota Josephi circa locum cædis auctoritas, ut dissimuletur prænotata distantia a qualicumque Herodis regia. Nimis absurdum fuerit, absurdum tamen si cogitetur Herodes captivum suum secum traxisse Jerosolymam, quamvis Herodiani et palatium ibi haberent et jus quoddam utendi publico carcere ad reorum custodiam sibi subditorum, si quos ibi forte comprehenderent permittente vel dissimulante Præside Romano istic supremum jus habente, uti potuit in sanctis Jacobo et Petro; quorum primum ibi gladio Herodes junior, filius Aristobuli percussit, alterum eodem fine in vinculis habuit. Verum ut dixi neque tale convivium videtur Jerosolymis celebratum, neque illuc usque protractus Joannes Baptista; ubi eum liberare potuisset Pilatus a fautoribus et discipulis Joannis interpellatus; si ipsi (nam* inimici erant ad invicem *Evangelio teste) ægre facere voluisset. Quod autem Jerosolymis accumbens Herodes in Galilæam miserit qui captivi istic Joannis caput adferret, quis credet?*

C

natalium cœnam præbuerit Herodes. 68 *Putat quidem Eruditissimus Cangius non multum attinere, quam procul convivii locus fuerit a loco carceris, quodque potuerit etiam post unum alterumve diem præstari res, promissa convivii tempore: sed hoc ei non assentiuntur tot sancti Patres, qui inter ipsas convivantium manus, cruentum adhuc caput stillantemque per digitos sanguine repræsentant, rhetorice quidem exaggerantes indignitatem facti, ex hypothesi tamen, quod nulla intercesserit mora inter saltationem puellæ et decollationem Prophetæ; atque apportationem capitis coram iisdem convivis, quorum verecundia motus Herodes non fuerat ausus iniquissimum postulatum rejicere; neque sperare prudenter potuisset Herodias certo patrandum facinus post unam alteramve noctem, quando remoto vino in se regressus Herodes potuisset prætextum et modum invenire differendi aut potius numquam implendi præceptum: unde sequitur ut supra monui nullum notabile intervallum vel loci vel temporis hic concipi posse.*

Ecclesia tamen elegit diem 29 *Augusti* 69 *Interim Ecclesia, tam Orientalis quam Occidentalis, suo jure usa,* festum Decollationis, *cujus proprium diem nulla certa auctoritate vel traditione habebat definitum, elegit colere die* XXIX *Augusti. Non tamen quia tali die (sicut ex Beda habet Usuardus, et ex hoc Romanum hodiernum)* caput secundo repertum est in Emesa civitate atque in ecclesia conditum: *diu enim ante dies iste tali titulo sacer habebatur, ut mox patebit. Invenienda est ergo causa antiquior, nec alia occurrit verosimilior, quam quia ecclesia* S. Joannis Baptistæ *Sebastæ, verosimiliter erecta sub Constantino, aut etiam matre ejus Helena curante, tali die sit dedicata, et in eam illatum corpus sacrum ex suburbano, in quod discipuli illud condiderant monumento, ac positum inter corpora SS. Elisæi et Abdiæ Prophetarum.*

D

AUCTORE D. P. *non quia tunc inventum sit caput,*

70 *Quamquam enim in vetustissimo Hieronymiani Martyrologii ecgrapho Epternacensi, aliud non legatur, quam,* IV Kalend. Septembris Passio Joannis Baptistæ: *magis integre tamen videtur scriptum in ecgrapho Blumiano;* Sabastia *(corrige* Sebastia) S. Joannis Baptistæ, qui passus est sub Herode Rege: *et his ultimis verbis omissis, præpositis autem aliis, in Lucensi sic:* Pausatio S. Helisæi Prophetæ, discipuli S. Heliæ. * In provincia Palæstina civitate Sebastia, Natalis S. Joannis Baptistæ: *quem locum ad * in duos dies dividit ecgraphum Corbeiense, et posteriorem partem secundo rursum loco ponit, et pro* Natalis *scribit* Passio: *cumque eadem verba in omnibus prænotatis ecgraphis ad* VIII *Kal. Julii etiam legantur; dubium esse non potest, utrum in Augusto verba ista,* In provincia Palæstina, civitate Sebastia, *ad Elisæum referri debeant, potius quam ad* Joannem; *et utrum eidem loco uterque* Natalis, *seu potius* Nativitas *et* Passio, *adscribantur: non tamquam ibi factæ, sed tamquam ibi præcipuo cultu celebratæ, propter præsentiam corporis. Venerabilis Beda, loco supracitato, allegat etiam ipse* Martyrologium, quod Eusebii et Hieronymi vocabulis insignitum est, *quasi in eo legatur:* Quarto Kalendas Septembris in Emesa civitate Phœniciæ provinciæ, Natale sancti Joannis Baptistæ, quo die decollatus est. *Sed consensus tot apographorum, Beda ipso vetustiorem aut ex vetustioribus descriptorum, persuadet, interpolato exemplo usum esse Bedam; interpolationis vero auctorem habuisse aliquem, cui constabat de potiori tunc cum scriberet apud Emesam cultu.*

sed quia tunc festum agebatur Sebastæ,

E

verosimiliter ob corpus tunc translatum;

71 *Ex præmissis liquet, diem* XXIX *Augusti, jam inde a tempore Eusebii (ex cujus collectione is Martyrologium suum hausisse Hieronymus creditur) festivam fuisse Sebastenis, sub titulo* Passionis *et* Decollationis. *Nec dubito quin etiam festivus idem fuerit Emesenis, post expositum apud eos Caput, non autem ut diem huc spectantem: quo autem tempore ejusdem Translationis diem anniversarium susceperit Ecclesia, mihi non liquet. Nam Sermones S. Augustini inter* XVII *secundus et decimus, nullum diem definiunt; non item Sermo Chrysippi Presbyteri Hierosolymitani, initio* V *seculi florentis ante scriptos Sermones Augustini vel huic coævorum Fulgentii Ruspensis in eadem Africa Episcopi, Basilii Seleuciensis in Esauria, et Petri Chrysologi Ravennatis in Italia Antistitum. Solum ex iis probatur circa annum* CCCC *vel etiam ante, susceptum fuisse aliquem diem* Passioni *isti recolendæ, quidni autem idem* XXIX *Augusti, saltem in Orientali et Græca Ecclesia, idque ab ætate Constantini, et tempore conditæ apud Sebasten ecclesiæ? Ipsum certe suscepisse videtur Romana Ecclesia, a tempore immemorabili: siquidem vetustissimum ejus Sacramentarium Gelasianum, habet Missas tres,* in die Passionis S. Joannis Baptistæ, IIII Kal. Septemb. *et hoc sequitur Sacramentarium Gregorianum: præponit tamen eodem die Missam pro* Nat. S. Sabinæ, *Gelasiano ignotæ, adeoque primum assumptæ seculo* V; *et quidem tanta cum solennitate, ut in vetustissimo ejusdem Romanæ Ecclesiæ Kalendario, quod Joannes Fronto Parisiis vulgavit,* ad IV Kalend. *solius* Sabinæ *Missa notetur,* Decollatione S. Joannis Baptistæ *ad diem sequentem translata: quoad Gregorius iterum jussit pariter celebrari utrumque.*

et ibi quidem jam inde a seculo 4,

F

et a sec. 5 *in Italia*

AUCTORE D. P.

nescio an etiam Mediolani sub S. Ambrosio :

A 72 *In Missali ritus Ambrosiani, eodem die præcipitur eadem et sola* Decollatio *agenda : sed cum istud Missale a tempore S. Ambrosii multas susceperit innovationes et additiones, quis nos certos præstabit, Missam istic notatam non esse S. Ambrosio recentiorem, etsi Ambrosiani ritus formam sequatur? In Africa certe, unde habemus tomo* 3 *Analectorum Mabilionis Ecclesiæ Carthaginensis Kalendarium, Ambrosio Augustinoque posterius, legitur quidem* VIII Kalend. Julii sancti Joannis Baptistæ, *sed ad* IV Kalend. Septembris *solum notatur* depositio Restituti et Augustini Episcopi, *pridie defuncti, quo nunc colitur : ad* VI *autem* Kal. Januarii, sancti Joannis Baptistæ et Jacobi Apostoli, quem Herodes occidit; *pro quo in Gelasiano aliisque secutis notatur hujus frater* Joannes Evangelista, *absque mentione Jacobi : Gallicanum vero Sacramentarium, in Musæo Italico Mabilionis, Missam* in S. Joannis Passione *immediate collocat post aliam, quæ Nativitatem celebrat, sed ante Missam dicendam in Natale SS. Petri et Pauli; post ipsum vero eadem* Missa in Passione *collocatur in Missalibus Gallo Gothicis tam eo quod præfatus Mabilio habet lib.* 2 *et* 3 *de Liturgia Gallicana, quam eo quod edidit Thomassinus in codice Sacramentorum, utique ante Missas* de SS. Sixto, Laurentio, Hippolyto, B et Sinfuriano, quæ *Liturgiæ, inquit Mabilio pag.* 160 præcedere debuerant. *Ego vero potius dicerem, argumentum id esse, quod Ecclesiæ, quarum ista Missalia fuerunt, cum incertum haberent diem* Passionis; *elegerint eam celebrare ipsa* Octava Nativitatis, *immediate post festum Apostolorum; sicuti S. Gregorius pro Octavis Epiphaniæ propriam instituit Missam in qua loqueretur Evangelium de Christi Baptismate, quod in ipsa die Epiphaniæ (cujus Missa tota de Adoratione Magorum est) fuerat obscuratum.*

certe tunc sic non fiebat in Africa ;

in Gallia autem et Hispania post festum Nativitatis.

§. V. *Missæ de Passione seu Decollatione Joannis ex vetustis Sacramentariis Latinis.*

Missa ritus Ambrosiani,

Incipio a Liturgia Ambrosiana pro quocumque die vel a quocumque auctore ea usurpata fuerit : et Missa, de qua agitur ordinata. INGRESSA *sumitur ex communi unius Martyris,* Justus non conturbabitur, quia Dominus confirmat manum ejus : tota die miseretur et commodat, et semen ejus in benedictione erit in æternum, dicit Dominus. *Oratio* SUPER POPULUM Protegat Ecclesiam tuam, Deus, oratio veneranda C beatissimi Præcursoris et Martyris tui Joannis Baptistæ; et cui frequentiam devotionis impendit, perpetuæ poscat redemptionis effectum. *Lectio Epistolæ* ad Galatas cap. IV. Fratres, scitis quia per infirmitatem carnis evangeli avi vobis jam pridem. ℣ IN ALLEL *(nobis* Graduale *dictum)* Puellæ saltanti imperavit mater, Nihil aliud petas nisi caput Joannis Baptistæ. *Evangelium* SECUNDUM MARCUM cap. VI In illo tempore, misit Herodes Rex, ac tenuit Joannem. POST EVANG. Ferrum pertransiit animam ejus, donec veniret verbum ejus : eloquium Domini ignivit eum. SUPER SINDONEM : Perpetuis nos, Domine, quæsumus, S. Joannis Baptistæ tuere præsidiis; et quanto fragiliores sumus, tanto magis necessariis attolle suffragiis.

cum propriis omnibus,

74 OFFERT. Misit Herodes Rex in carcerem, ut amputaret caput Joannis Baptistæ, pro eo quod dixit ei; Non licet tibi ut habeas uxorem fratris tui adulteram. ℣. Herodias autem insidiabatur ei, et quærebat occidere eum, pro eo quod dixit ei; Non licet, etc. SUPER Oblata. Auxilientur nobis, Domine, B. Præcursoris et Martyris tui Joannis Baptistæ veneranda merita Passionis, et hæc nobis Hostia tuæ placationis existat. PRÆFATIO. Æquum et salutare, nos tibi, omnipotens Domine, gratias agere, teque omni tempore benedicere, et in hac præcipui festivitate diei laudes, in quo B. Joannes Baptista D martyrii est coronam adeptus, quo inter natos mulierum major nemo extitit, nuptias prohibendo illicitas, gloriosum martyrii triumphum capite truncatus obtinuit; et Dominum Jesum Christum mundi Salvatorem venisse, corporali præsentia demonstravit : ejus quoque descensionem præcurrens, inferis nuntiavit. Et ideo. CONFRACTIO. In secula gaudebo, psallam Deo Jacob, et omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua justi. TRANSITUS. Arguebat Herodem Joannes propter Herodiadem, quam tulerat fratri suo Philippo uxorem. Misso Herodes spiculatore, præcepit amputari caput Joannis in carcere : quo audito, discipuli ejus venerunt, et tulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in monumento. POST COMM. Sancti Joannis Baptistæ et Martyris tui, Domine, quæsumus, veneranda festivitas, salutaris auxilii nobis præstet effectum.

imprimis Præfatione.

Aliæ, ex Codice Gelasiano,

75 *Habes integram, sicut in Missali jacet, Ambrosiani ritus liturgiam; cui præter Canonem, omnibus Missis et Romano quoque hodierno communem, nihil est quod addi debeat. Transeo ad alia Sacramentaria. Gelasianum ex Ambrosiano sumit recitandas, ante lectionem Scripturæ et Evangelii, Collectas duas, eas ipsas scilicet, quas illud habet recitandas* super Sindonem *et* Postcommunionem. *Pro* SECRETA *autem assumit hanc :* Munera tibi, Domine, pro sancti Martyris tui Joannis Baptistæ passione deferimus : quia dum finitur in terris, factus est cœlesti sede perpetuus. POST COM. Conferat nobis, Domine, S. Joannis utrumque solennitas, ut magnifica Sacramenta quæ sumpsimus significata veneremur, et in nobis potius edita gaudeamus. E

et Gregoriano, cum Præfatione hujus,

76 *In Gregoriano eædem tres habentur Collectæ quæ in Romano hodierno : sed inter Secretam* SUPER OBLATA, *et ultimam* ad complendum *interponitur, nunc usurpari desita, propria* Præfatio *ac* Benedictio, *et prima quidem sic.* Æterne Deus : qui Præcursorem filii tui tanto munere ditasti, ut pro veritatis præconio capite plecteretur : et qui Christum aqua baptizaverat, ab ipso in spiritu baptizatus, pro eodem proprio sanguine tingeretur. Præco quippe veritatis, quæ Christus est, Herodem a fraternis thalamis prohibendo, carceris obscuritate detruditur, ubi solius Divinitatis tuæ lumine frueretur. Deinde capitalem sententiam subiit, et ad inferna Dominum F præcursurus descendit : et quem in mundo digito demonstravit, ad inferos pretiosa morte præcessit. BENEDICTIO *autem sic procedit.* Deus, qui nos B. Joannis Baptistæ concedit solennia frequentare, tribuat vobis et eadem devotis mentibus celebrare, et suæ benedictionis dona percipere, Amen. Et qui pro legis ejus præconio carceralibus est retrusus tenebris, intercessione sua a tenebrosorum operum vos liberet incentivis, Amen. Et qui pro veritate, qui Deus est, caput non est cunctatus amittere, suo interventu ad caput nostrum, quod Christus est, vos faciat pervenire, Amen.

ex Benedictino,

item ex Gallicano,

77 *Ex Gallicano Sacramentario habemus sequentia,* Deus cui sancta conversatione directa, gloriosi Joannis oranda sanctitas, veneranda solennitas est : qui quondam, cum annuntiaret mirabiliter Redemptorem, expectabat speculum luminis, initium baptismatis, testimonium veritatis; et in plenitudinem Christi signorum, post signa monstrabat æmulus passionis : serviit Propheta baptismo, Baptista Martyrio; et Jesum Dei filium, (pro) mundi redemptione venturum, quem annuntiare se prædicatione sermonis ostendit, amare se effusione sanguinis comprobavit. COLLLECTIO SECRETA. Exaudi nos, bonorum omnium Dispensator, atque in electissimi tui Joannis solennitate præsenti delictorum indulgentiam placatus attribue, cui totum in virtute sancti Spiritus ab

A ab ore translatum, Christus fuit moriendi causa, cui Christus fuerat causa nascendi. Ipse igitur nativitatis Dominicæ nuntius, ipse præcursor probatus est passionis. CONTESTATIO. Per Christum Dominum nostrum : cui in conspectu vaticinium, in actu baptismum, in obitu martyrium : quo per unam eamdemque dispensationem, ostendit generatio quem promisit, conversatio quem docuit, passio quem dilexit. Prophetat in utero, prædicat in seculo, consummatur in gaudio. A justitia eligitur, de justitia loquitur, pro justitia decollatur. Tantus Prophetæ splendor in carceris claustra detruditur, et pretiosus ejus sanguis meretriciæ saltationis pretio taxatur, atque inter gentilitiæ * voluptatis epulas fit * speculum : cui merito omnes Angeli etc. Sanctus.

** an Genetliacæ ? * an Ferculum ?*

et Missalibus Gothicis,

78 *Utrumque Gothicum Missale, mire in hac Missa conveniens, sic procedit.* Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum hujus confessionis unanimes obsecremus; ut nos hodie vaticinatæ vocis, Verbi Præcursoris, Legum limitis, Lucernæ lucentis, sancti Martyris Baptistæ Joannis passionem celebrantes, ejusdem intercessione illuminet, descendat, et sanctificet : ut qui pro veritate sacrum sanguinem fudit, pro nobis ad Deum preces fundere dignetur.
B Per Dominum. COLLECTIO SEQUITUR. In honorem beatissimi Martyris tui Baptistæ Joannis, cujus hodie passionem celebramus, his Majestati tuæ, omnipotens Deus, laudibus servientes, solennia festa concinimus; suppliciter deprecantes, ut cujus meritis obsequimur, ejus te donante apud clementiam tuam precibus adjuvemur. Per Dominum. POST NOMINA. Munera populi tui, omnipotens Deus, quæ tibi in hac beatissimi Martyris tui Baptistæ Joannis festivitate deferimus, quæsumus propitiatus intende; ut perfecta hujus sacrificii sanctificatione purgati, nostrorum a te mereamur consequi veniam delictorum. Per.

um Collectis ad nomina,

79 COLLECTIO AD PACEM, Suscipe, quæsumus Domine, preces nostras; et intercessione Martyris tui Baptistæ Joannis, quem in tuo honore veneramur, Ecclesiæ tuæ vota confirma : qui etiam dignus est habitus, ut ei se baptizandum mundi Salvator offerret. Dignum est enim hoc mereri, ut omnes nos, baptismi tui gratiam consecutos, meritorum suorum intercessione conciliet Salvator mundi. IMMOLATIO MISSÆ. Dignum et justum est, æquum et salutare est, nos tibi semper agere gratias, omnipotens et misericors Deus, inter has Sacramentorum
C epulas, Martyris tui caput cum Evangelica recordatione misceri, et velut in disco metalli radiantis, ita super mensam tuæ propitiationis offerri. Sit ergo nobis, Domine, jucunda laudatio, sit in honorem Martyris recordatio cantici triumphalis : et cum cœlestibus supernisque virtutibus, fidelis populi symphonia misceatur, quæ a dexteris tuis consona voce sub trina repetitione cantant, dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus.

et pacem,

ac Præfatione ad Sanctus.

80 *Tot antiquæ pietatis monumentis succedat aliquod, ex medii ævi usu ingenioque depromptum, quod Missale Laudunense supra iterum laudatum, suggerit cum titulo* Sequentiæ, *omissa Prosa Missalis Virdunensis: quam quia minus elegans est, satis est indicasse.*

Sequentia ex Laudunensi.

Matris melos triumphantis
Æmuletur militantis
Concentus Ecclesiæ.
Vita conculcetur ista;
Hæc quæratur, quam Baptista
Est adeptus hodie.
Vox clamantis in deserto
Clamat, tubat in aperto
Divinum consilium.
Verum monet et ostendit :
D Sed obdurat, et offendit
Verbum pacis, impium.
Hic infert Joannes Regi :
Turpe : contradicis Legi
Turpi adulterio :
Nec ex lege, nec ex more,
Fratris potest cum uxore
Carnalis commixtio.
His et illis inculcatis,
Dum causatur veritatis
Præco turpes nuptias :
Contra vitam viri Dei
Machinantur ambo rei,
Herodes, Herodias.
Dies natalitius
Quo Herodas impius
Natus est, revolvitur.
Ornatur palatium,
Solenne convivium
Tribunis instruitur.
Cantant in convivio,
Saltat in tripudio
Fœdæ matris filia.
E Herodi, Baronibus
Una placent omnibus
Lenæ lenocinia.
Rex illectus et ejectus
Extra continentiam;
Sic puellæ : Pete : velle
Tuum statim faciam.
Consultrice genitrice
Petit cum instantia
Caput hujus, lingua cujus
Monebat salubria.
O Hamus dæmonis, crudelis regulus,
O! Caput Gorgonis et fraudis cumulus
Est in muliere.
Et quando caveat tantum dæmonium,
Cum preces valeant hoc et jejunium
Sola dejicere.
Sanctum caput detruncatur,
Et in mensis præsentatur,
Saltatrici deportatur,
Cædi * cedit cythara.
Sancti Præco veritatis,
Sta pro nobis hic prostratis;
Et ad regnum claritatis
Nobis viam præpara. Amen.

AUCTORE D. P.

** an Cœli cadit ?*

§. VI. *De festis S. Joannis apud Græcos, eorumque Officiis.* F

Ut ordine naturæ, sic etiam temporis apud Græcos, annum cum Indictione inchoantes a Septembri, in omnibus ipsorum ritualibus primum S. Joannis festum est Conceptionis ad illius mensis diem XXIII : ἡ σύλληψις τοῦ τιμίου, ἐν δόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου : Conceptio venerandi ac gloriosi Prophetæ, Præcursoris et Baptistæ : *quæ cum per decursum Officii etiam* θεία Divina *nuncupatur vel* ἁγία Sancta, *id eo intellige sensu, quo* miraculosa *omnia et naturæ ordinem excedentia opera, divina merito nuncupantur et sancta : non quasi conceptio ipsa in se spectata sancta fuerit, et pura ab originali; nam hæc solius Marianæ Conceptionis prærogativa fuit. Atque hoc videtur indicare Synaxarium, cum ait,* Ταύτην τὴν θείαν σύλληψιν εὐηγγελίσατο τῷ προφήτῃ καὶ Ἱερεῖ Ζαχαρίᾳ ὁ θεῖος ἀρχιστράτηγος Γαβριὴλ, Εἰσηκοῦσθαι ἡ δέησίς σου, εἰπών· ὡς ἐκ τούτου προμηνύεσθαι διὰ τὸ παράδοξον τοῦτε γήρως καὶ τῆς στειρώτητος τῆς Ἐλισαβέτ, θεῖον καὶ παρθενικὸν τῆς παναχράντου Θεοτόκου τόκον. Hanc divinam Conceptionem, Prophetæ atque Sacerdoti Zachariæ annuntiavit, divinus cœlestis mili-

Conceptio 23 Septembris

quomodo sancta et divina dicatur:

A tiæ ductor Gabriel, dicens ; Exaudita est oratio tua ; volens per miraculum, in Elisabethæ senectute et sterilitate patratum præsignare divinum et virgineum partum Deiparæ undique immaculatum.

AUCTORE D. P.

ejus Canon auct. Jo. Damasceno,

82 *Canonem, et quæ Canonem præcedunt omnia,* Joannes Damascenus *composuit, primam ejus Oden sic incipiens.* Τῆς στηρωούσης ψυχῆς τοὺς λογισμοὺς, τοὺς ἀκάρπους ἐκτειλον, στερευούσης ὁ βλάστος, εὐφημεῖν ὁρμήσαντί τὴν σὴν ἐν νηδυΐ μητρικῇ ἁγίαν σύλληψιν. Cogitationes sterilis animæ infructuosas o sterilis matris germen, mihi excole incipienti celebrare tuam in utero materno sanctam Conceptionem. *Ejusdem sancti Poetæ præliminaribus Sticheris seu versibus ex more tribus, subditur ad* Gloria Patri *quartus* Byzantii, *qui in catena Hymnographorum a me explicata* XXX *Aprilis, ubi de S. Clemente Poeta; et ante Tomum secundum Junii spectanda pagina* XX *ad latus sinistrum, quod Monachorum est, quintum locum tenet, post SS. Damascenum, Cosmam, Josephum, Theophanem, quorum fere omnium Acta illustravi,* VI *Maji,* III *Aprilis, et* XII *Martii; de Cosma acturus in Supplemento Januarii ad* XV *diem : quod et de* Byzantio *libens facerem, si eum alicubi invenirem sacris Fastis adscriptum. Interim hoc ejus Poemation accipe.*

cum versu Byzantii Hymnographi

B 83 Ἐκ στηρευούσης σήμερον νεδύος καρπὸς προσευχῆς ἀνεβλάστησε, Ἰωάννης ὁ πρόδρομος Ἀγάλλου ἡ ἔρημος καὶ χόρευε ἡ ἀνθρωπότης· κῆρυξ ἴδου ἔρχεται ἐν κοιλίᾳ μητρικῇ σαρκοῦσθαι. Δεῦτε ἀγαλλόμεναι ἐν τῇ ἐν δόξῳ αὐτοῦ συλλήψει, οἵ φελέορτοι· χορεύσωμεν βοῶντες. Ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων ὑπάρχων, μὴ διαλίπῃς πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν πίστει τελούντων τὴν θεῖαν σου σύλληψιν, ὅπως εὕρωμεν ἐλασμὸν ἁμαρτιῶν καὶ τὸ μέγα ἔλεος. Hodie ex sterili utero germinat fructus orationis, Joannes Prodromus : exulta eremus et tripudia humanitas. Ecce Præco pœnitentiæ venit incarnari in ventre materno : venite exultabundi in gloriosa ejus Conceptione, quicumque amantes estis festorum ; tripudiemus clamantes ; O major inter natos mulierum, non omittas orare pro iis qui cum fide peragunt diem tuæ divinæ Conceptionis, ut inveniamus remissionem peccatorum et magnam misericordiam. *Præscribitur etiam* Μεγάλη δοξολογία, *id est Hymnus Angelicus, sive* Gloria in excelsis Deo : *quod* ne mireris, *inquit Typicon S. Sabæ,* quia fas est post Octoechum, et Cantemus Domino, majorem doxologiam facere, *sic dictam respectu minoris, quæ per* Gloria Patri *absolvitur; ut videatur illa hic permitti ad ingens ornamentum tanti festi.*

et cum majori Doxologia.

C

Pro Natali est primus Canon Joannis Monachi,

84 *Eamdem prærogativam, sed absolute et absque libertate eam prætermittendi habet* Τὸ Γεννήσιον Natale *festum ipsius Sancti, quod dixi præcipuo cultu agi cum Officio duplici Vespertino majori ac minori, quemadmodum etiam duplex Canon ponitur in Menæis. Primi auctorem eumdem puto, a cujus Poematio in majoribus Vesperis post consuetam Psalmodiam inchoantur propria ipsius festi, scilicet* Joannem Monachum, *cujus nominis quia inter Hymnographos nullus est præter* Damascenum, *verosimile fit, non esse diversos æstimandos, sed eumdem in Menæis modo a patria, modo a professione cognominari. Ut ut est ab eodem censeri potest etiam esse Poemation subsequens, tertium* Anatolii *est, quinti et ultimi inter Hierarchas ex ordine dextro post Methodium et Cyprianum : quare hic credi non potest esse Patriarcha Constantinopolitanus Sanctus, qui sub Theodosio Juniore præsedit, sed alius multo junior alterius sedis Episcopus, qualis etiam fuerit præcedens Cyprianus.*

cum Stichero Anatelii,

85 *Quartum Poemation Vespertinum sive Sticherum* Andreæ *nomen præfert, haud dubie Cretensis alias dicti Hierosolymitani et sancti; cujus, in arte Canonum pangendorum nominati, videri potest Canon alter hujus festi, sub hac acrostichide currens.*

et Andreæ (a quo forte secundus Canon)

D Κοινῆς χαρᾶς Προδρόμου εὐφημῶ πόθῳ.

Prodromum communis gaudii laudo libens.

Sed Canon ad matutinum Officium pertinet; in majori autem Vespertino, post illa quæ dixi quatuor Stichera, sequuntur tria alia absque nomine auctoris; ac denique ad Gloria *unum* Byzantii *prælaudati, alterumque ejusdem vel alterius : tum Lectio ex Geneseos* XVII, 15. Dixit Deus ad Abraham, Sarai uxor tua non vocabitur Sarai, sed Sara, *et mox ex cap.* XXI, Visitavit autem Dominus Saram *usque ad* ℣. 9. Crevit igitur puer, et ablactatus est : fecitque Abraham convivium grande in die ablactationis ejus. *Alia deinde ex libro Judicum capite* XIII, *ubi Sampson nasciturus ab Angelo prædictus matri ac deinde patri usque ad* ℣. 21, Et ultra eis non apparuit Angelus Domini. *Tertia denique ex Isaiæ cap.* XL, Consolamini, consolamini, popule mi, dixit Dominus Deus vester, etc. *ubi et* Vox clamantis in deserto, *et alia ex sequentibus capitibus decerpta loca, in unum coaptantur, ac desinunt in illis verbis Cap.* LIV : Quoniam multi filii desertæ magis, quam ejus quæ habet virum. *Post quas Scripturas, rursum notantur Stichera duo : tertium ad* Gloria *adscribitur* Andreæ ; *iterumque tria; et quartum ad* Gloria *legitur sub nomine* Cassiæ Monachæ, *quæ in Catena prælaudata ponitur ultima, et utrumque latus catenæ a Christo deductæ, in se convertit. Sunt et alia multa in Officio hujus festi particularia, quæ singula non vacat persequi, ad alia festinanti.*

atque Byzantii,

cum Legendis ex Scriptura,

et Stichero Cassiæ.

E

86 *Proximum Nativitati festum (ut enim Ambrosius ait* in Evangelio nihil super Joanne legimus, nisi ortum ejus et oraculum, exultationem in utero, vocem in deserto) *est* Synaxis, *die* VII *Januarii, post Domini Epiphaniam, ex sæpe notato more Ecclesiæ Orientalis, majorum omnium mysteriorum festis subjungendi festivam commemorationem earum personarum, quæ præcipuam in eo quod celebratum est mysterio partem habuerunt; unde ad diem prædictam sic habet Synaxarium.* Τῇ ἐπαύριον τῶν ἅγιων θεοφανίων τὴν σύναξιν τοῦ πανιεροῦ προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ, ὡς τῷ μυστηρίῳ τοῦ θείου βαπτίσματος ὑπεργήσαντος, παρελάβομεν ἐξαρχῆς καὶ ἄνωθεν ἑορτάζειν, συνταττομένην καὶ αὐτὴν ταῖς ἄλλαις, ἵνα μηδὲν τι τῶν ἐκείνου θαυμάτων σιωπήσωμεν. Postridie divinorum Theophaniorum, Synaxim sanctissimi Prophetæ, Prodromi et Baptistæ, ut qui mysterio divini Baptismatis subservivit, celebrandam accepimus jam olim a principio, ceteris festivitatibus additam, ut ne quid mirabilium ejus prætereamus silentio. *Canonem festi* S. Theophanes *composuit, sub hac Acrostichide :*

7 Januarii Synaxis Baptistæ

post Baptismum Christi,

cujus Canon est Theophanis,

F

Βαπτίστα Χριστοῦ, τοὺς ἐπαίνους μου δέχου.

Baptista Christi, suscipe encomia mea.

συνεδραμε δὲ καὶ ἡ τῆς παντίμου αὐτοῦ χειρός πρὸς τὴν βασιλεύουσαν μετένεξις. Concurrit vero etiam venerandæ manus ejus ad regiam urbem translatio ; *de qua longe posteriori institutione infra agemus Cap.* V §. II.

cum memoria translatæ manus

87 Decollationis *festum,* XXIX *Augusti, initio præfert nomen prælaudati in festo Nativitatis* Joannis Monachi, *cujus pro vespertino officio Poematia, sequitur Lectio* Isaiæ Prophetæ *eadem quæ supra : tum* Malachiæ *ex cap.* III ; Hæc dicit Dominus omnipotens, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam *(cum levi scilicet verborum mutatione, ut magis mysterio congruant) et omissis nonnullis intermediis, pergitur usque ad finem Capitis* IV *juxta versionem* LXX *Interpretum. Tertia Lectio sumitur ex* Sapientia Salomonis *cap.* IV ℣. 7 Justus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit : *et fere continuatur usque ad* ℣. 8 *Capitis* V. *Tum sequuntur* Germani Patriarchæ Idiomela, *ut vocant, id est, ut ego interpretor Sancto propria quædam; et alia quædam* Joannis Monachi, *donec veniatur ad Officium Matutinum, in quo primus Canon*

29 Augusti Decollatio

pro hac Legenda ex scriptura

S. Germani Idiomela,

Canon Joannis Monachi,

A *Canon* Poema *ejusdem* Joannis Monachi *est, eique miscetur Canon alius nulli certo auctori adscriptus. Ac denique* Δοξολογία μεγάλη, *et (ut habent Menæa)* δίδοται καὶ τὸ ἅγιον ἔλαιον τοῖς ἀδελφοῖς, datur sanctum oleum Fratribus, *idque dum fit, psalluntur alia tria de sancto* Idiomela. *Et hæc quidem in Choro, in Refectorio autem (uti notat Typicon)* γίνεται παράκλησις τοῖς ἀδελφοῖς μεγάλη· τύρον δὲ καὶ ὠὰ καὶ ἰχθὺν οὐκ ἐστίωμεν; Fit consolatio magna Fratribus (*puta vini et olei)* caseum vero et ova et piscem non comedimus : *ubi forsan excidit particula* ἄλλοτι Alias. *Notat porro Florentinius, in propria de hoc argumento Exercitatione ad diem præfatum pag.* 792, *quod* apud Codinum cap. 15 de officiis, inter festa quibus Imperator procedere solet, notatur primum Nativitas, deinde Decollatio Præcursoris.

cœna lautior.

24 Februarii prima Inventio capitis,

89 *Ad diem* XXIV *Februarii recolitur* Inventio capitis, *solenni satis Officio, quod pervetustum esse, ac forsitan a tempore S. Sabæ aut amplius, colligimus ex eo quod nullius Auctoris nomen uspiam exprimatur : in fine autem per rubricam additur in Menæis, quod etiam Jejuniorum tempore, quando non fit consueta Liturgia,* Alleluia *tamen cantatur ante Evangelium, post quod fit Liturgia Præsanctificatorum,* καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν B τράπεζαν καὶ καταλύομεν ἔλαιον καὶ οἶνον ἀνεὺ τῆς πρώτης ἑβδομάδος. Et ingredimur, *inquit*, ad mensam, et sumimus vinum atque oleum, nisi sit prima hebdomada *scilicet Jejuniorum, quæ initium sumit post eam Dominicam, quam nos dicimus Sexagesimæ; quam Dominicam Græci vocant* ἀποκρέω Carnis-privium, *sequentem vero a sequenti Dominica* τοῦ συροφάγου, *quia ipsa adhuc licet caseo vesci. Non additur quota illa Inventio sit : sed primam notari in Palæstina factam, et deinde tam in Cilicia quam Constantinopoli celebratam, verosimillimum est : secunda apud Emesam in Phœnicia : etsi in Synaxariis narretur conjunctim cum prima, proprium apud Græcos festum non habet, sed tantum tertia, qua apud Comanam repertum caput, relatum post liminio Constantinopolim est.*

cum Alleluia :

secunda caret cultu proprio;

tertia sub S. Ignatio 25 Maji.

90 *Contigit hæc sub Patriarchatu S. Ignatii intra annum* XLVII *et* LVIII *seculi* IX ; *et recolitur festivo Officio die* XXV *Maji. Canoni præfigitur nomen* Tarasii, *non Patriarchæ Constantinopolitani, uti censet Simon Wagnereckius noster, in Prolegomenis ad Marianam Græcorum pietatem num.* 27. *Hic enim sedit ab anno* DCCLXXXIV *exeunte usque ad anni* DCCCVI *diem* XXV *Februarii, quo colitur et Acta ejus illustravit Henschenius : sed alius longe junior, qui sub prædicto* C *Ignatio floruit; auctor forsitan Sermonis de triplici Inventione, cujus ultimam partem infra Græco-latinam dabo; vel alterius in festo ejusdem tertiæ Inventionis habiti; et similiter utraque lingua dandi. Huic Auctori singulare est, quod Theotociis, quibus singulæ Canonis odæ terminantur, quæque alii Hymnographi soli Deiparæ canenda præscribunt, absque ulla mentione ejus Sancti, cujus est reliquus hymnus, Baptistæ mentionem ubique inserat. Exemplo sit Odes primæ hæc clausula,* Joannem *alloquens :* Στειρωτικῆς ἀπὸ γαστρὸς ἐβλάστησας, ἑτοιμαζόμενος τῷ ποιητῇ Λόγῳ τὰς ὁδοὺς, Πανεύφημε, ἐκ κόρης ἀνατείλαντι παναγίας ἀφράστως, ἣν Θεοτόκον γινώσκουσαι πᾶσαι γενεαὶ μακαρίζουσιν. Et sterili utero prodiisti, præparans viam factori Verbo. O Celeberrime, ineffabiliter orienti ex sanctissima Virgine; quam quia Deiparam agnoscunt, generationes omnes Beatam dicunt.

Quia Tarasius auctor Canonis ?

91 *Si quis plura de hoc argumento requirat, Tomum* VII *Bibliothecæ Concionatoriæ a Francisco Combefis compilatæ adeat; inventurus Latinorum Græcorumque Homilias complures, Evangeliis, tam Conceptionis quam Nativitatis illustrandis accommodatas, quarum quæ Græce scriptæ sunt, etiam merentur originaria lingua excudi ab iis, qui Ecclesiæ Græcæ monumenta inedita Joannis Baptistæ Cotellerii exemplo, vellent in lucem protrahere. Tali operi promovendo alius fortassis* alia suggeret. Conferam et ego libenter ecgraphum ejus D *sermonis, qui complectitur* τὰ ἀπὸ τῆς γεννήσεως, ἀνατροφῆς καὶ ἀποτομῆς τοῦ ἁγίου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου τοῦ προδρόμου καὶ περὶ τῆς εὑρέσεως τῆς τιμίας αὐτοῦ κεφαλῆς, quæ spectant nativitatem, educationem, et decollationem sancti et gloriosi Baptistæ Joannis ac Prodromi atque de Inventione venerandi capitis ejus; *incipit autem*, Ἰωάννην τὸ μέγα κλέος τῆς οἰκουμένης ἐπαινεῖν μὲν ἅπασιν ἔφετὸν : ἐπαινεῖν δὲ προς ἀξίαν ἑνὶ τῶν πάντων οὐκ ἐφικτόν : *quæ interpres Franciscus Zinus ex MS. Veneto apud Lipomanum, et ex hoc apud Surium, sic orditur* : Joannem Baptistam, magnum illud decus orbis terrarum, laudare, omnibus quidem desiderare licet, ut autem pro dignitate laudet, consequi nemini.

Homiliæ Patrum de S. Joannis Baptistæ.

AUCTORE D. P. præsertim Græcorum anecdota,

92 *Et hic quidem finitur Venetum MS. cum indicio temporis quo Caput apud Emesam est repertum; in nostro autem ecgrapho insuper sic habetur*, Τοιαῦτα τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀπότε συλλήψεως, καὶ γεννήσεως, καὶ τῶν καθεξῆς, πανθαύμαστα καὶ ὄντως παραδόξα διηγήματα, τοῦ μείζονος ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ ἅπαντας· τῶν τε πρατῆς ἐν Ἰορδάνῃ τοῦ Θεοῦ λόγου ἐπιφανείας, καὶ τῶν μετὰ τὸ βαπτίσμα, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος κάθοδον, ὑπ᾿ αὐτοῦ παραδόξως ἐνεργηθέντων· ὅπως τὲ τὸ μαρτιρικὸν αὐτοῦ ἔσχε τέλος, καὶ E ὅπως καὶ τοῖς ἐν ἅδῃ κῆρυξ τῆς μετανοίας ἐγενετο· ἥτε πρώτη καὶ δευτέρα, μετὰ καὶ τῆς τρίτης εὑρέσεως τῆς πανενδόξου καὶ τιμίας αὐτοῦ κεφαλῆς ἀνάγραπτος ἱστορία· ὑφ᾿ ὧν ἡμείς ὁ Χριστοῦ λαὸς. τὰς ψυχὰς ὡς ἐκ παραδείσου μυστικοῦ ἀρδευόμενοι, καὶ ταῖς εἰς Θεὸν αὐτοῦ εὐπροσδέκτοις δεήσεσι πρὸς μετάνοιαν εὐοδούμενοι, καρπὸν θεῖον καὶ ἄξιον τῆς μετανοόας ἐνέγκοιμεν· ἵνα μὴ ὡς ἄκαρπα δένδρα ψυχαὶ ἀθεράπευτοι, ὑπὸ τῆς ἐκτεμνούσης ἀξίνης τὴν ἐκτομὴν ἐκ ῥιζῶν ὑποστῶμει· ἀλλ᾿ ὑπὸ τοῦ μεωργοῦ μάλλον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὡς σῖτος ὥριμος ἐκλεγέντες, μηδὲν ἀχυρῶδες ἐπιφερόμενοι, ταῖς αἰωνίοις αὐτοῦ μοναῖς προδεχθείημεν· καὶ μετὰ τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος, Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, τοῦ καὶ τὴν ἑορτὴν ἄγομεν σήμερον, τῷ ἀθανάτῳ Βασιλεῖ παρασταίημεν αἰωνίως ἀγαλλόμενοι· ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

quorum originarii textus digni in lucem dari,

93 Hujusmodi est repetita ab exordio narratio vere admirabilis maximi inter natos mulierum Conceptionem et Nativitatem ceteraque ex ordine complectens, necnon eorum quæ post Verbi divini revelationem in Jordane, atque descensum Spiritus baptismo peracto præclare ab illo acta sunt : quando item martyrio consummatus est, et ad eos qui inferno detinebantur pœnitentiæ Præco F descendit; historiam denique primæ, secundæ ac tertiæ Inventionis venerandi Capitis, scriptam : quibus nos, populus Christianus velut ex mystico paradiso spiritualiter irrigati, atque ejus apud Deum acceptis precibus sursum erecti, dignos pœnitentiæ fructus feramus, ne immedicabiles animæ, velut infructuosæ arbores, radicitus exscindamur ab exterminatoria securi; sed potus ab agricola nostrarum mentium, velut maturum frumentum, absque ulla paleæ admixtione, recipiamur ad æternas mansiones ; ubi cum magno veritatis Præcone Joanne Baptista, cujus festivitatem hodie celebramus, immortali Regi assistamus æternum exultantes : quia ipsum decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper et in secula seculorum. Amen. *Hæc si Auctoris sunt, necesse est non solum excidisse ea quæ tertiam spectant Inventionem, sed etiam ipsum Sermonem hac esse posteriorem, nec ante seculum nonum quo ea facta est, scripsisse. Quiscumque porro Auctor fuit, diversum esse a Metaphraste diversus stylus Allatio persuasit. Interim satis est posse rem totam apud Lipomanum ac Surium legi, hic vero eam conclusionem dedisse quæ ipsis defuit.*

ut patet ex conclusione unius,

seculo 9 scripti.

CAPUT

A AUCTORE D. P.

CAPUT III.

De Inventionibus et Translationibus sacri Capitis in Oriente factis.

PRÆFATIUNCULA

De Gallicano Tractatu Domini Cangii super hoc argumento.

Domini du Cange laudatissimi viri,

Carolus du Fresne, Dominus du Cange, ex nobili apud Ambianos doctorumque hominum feraci natus familia, in Præfectura Ambianensi Quæstorum Præses, vir incomparabilis seculique sui præcipuus splendor *(lubet enim prosequi verba Epitaphii, quod in æde SS. Gervasii et Protasii Parisiis sepulto, Franciscus Pinsonius des Riolles, ex communi eruditorum judicio posuit)* Carolus, *inquam,* du Fresne, Dominus du Cange ..... assidua innumeraque manuscriptorum librorum lectione, immensos Historiæ tum Byzantinæ tum Gallicæ thesauros exhausit et evulgavit, abstrusioris cujusque artis voces, sive Latinas sive Græcas indicavit, ecclesiasticos ritus legesque obsoletas explicavit; vir facillimis moribus, et in omnes maxime liberalis ac constanter beneficus, qui .... animam Deo Servatori placide reddidit die XXIII Octobris, MDCLXXXVIII, ætatis LXXVIII, natus anno Domini MDCX, XVIII Decemb. *Hic inter quamplurima operosissimæ suæ diligentiæ monumenta, edidit* Tractatum Historicum de Capite S. Joannis Baptistæ, *in gratiam patriæ suæ illo jam pridem gloriantis,* exacte discutientem quidquid de eo scripserunt veteres recentioresque Auctores, atque imprimis de triplici illius Inventione; ubi ex occasione agitur etiam de aliis ejusdem Sancti Reliquiis et ad calcem ponuntur Tractatus aliquot Græci desumpti ex Regia Mazariniaque Bibliothecis cum versione Latina, tamquam totius Dissertationis bases ac probationes.

de hoc argumento Tractatus Gallicus;

quanto usui nobis fuerit,

95 *Tractatum istum si Latine scripsisset, et quæ ad calcem posuit monumenta, suis ad singula observationibus more nostro illustrata proposuisset; rem fecisset suis forte civibus minus commodam sed magis gratam, omnibus ubique nationibus; (quæ enim toto orbe natio* Baptistam Joannem *non veneratur impensius?)nobisque laborem ademisset eadem a capite retexendi, et congruo singulis ordine digerendi. Interim libenter profiteor præcipuum opus, quid in conquirendis expendendisque Auctorum sententiis consistit, ab eo ita confectum esse, ut parum admodum laborandum supersit, idem argumentum alia lingua alioque ordine tractaturo, in hoc opere, cui quatenus prodierat, verbotenus a selecto vehementerque probato testimonium sincerum minimeque fucatum dedit, scripta epistola, qualis nunc Latine legitur in Præfatione ad Apologiam præliminarem pro actis Sanctorum, Tomo primo Junii hujus præpositam.*

gratanter fatendum,

96 *Data est autem Epistola illa ad suum unanimem amicissimumque* Virum clarissimum Antonium de Wyon, Equitem, Dominum D'Herouval, ex vetustissima nobilissimaque apud Veliocasses familia, Regi a consiliis et in suprema Rationum Curia Auditorem; animi candore, facilitate morum, in rebus agendis dexteritate, propensissima bene merendi de singulis voluntate ubique conspicuum *(verba hæc quoque Epitaphii sunt* æternæ *memoriæ illius positi eodem Pinsonio auctore,* in æde Parochiali S. Ludovici in insula Parisiis *ubi* obiit XXIX Aprilis MDCLXXXIX, ætatis LXXXIII *sexto post amicum Cangium mense,* qui totius vitæ cursum in Ecclesiæ gloriam, Regni decus, Reipublicæ litterariæ ornamentum, peregit; communicatis ac pæne effusis in peritissimos quosque, tum Gallos tum exteros Scriptores, recentioribus tabulis, ac abstrusioribus monumentis, quibus immortale nomen comparavit, *omnibus ab eo adjutis instructisque, quos inter nostrum quoque nomen profitemur. Nec vitio mihi vertendum credo affectum gratitudinis, quo tum ipsi tum ejus amico me profiteor obstrictum, in hac ad Caput tertium de Baptista Joanne Præfatione.*

singulariter obstrictis ipsi ejusque amico Herouvallio.

D

§. *I. De loco et modo primæ Inventionis, Translationeque in Ciliciam.*

Juxta Arabicum Synaxarium

Collegium Maronitarum Romæ Gregorius XIII fundavit anno MDLXXXIV *instruendis adolescentibus gentis illius, in Libano monte Catholicam unionem ac libertatem mira constantia servantis inter tot Schismaticos Turcis subditos, ipsumque nostræ Societati gubernandum commisit. Servat illud inter alia monumenta Synaxarium Arabicum MS. ubi ad* XXX *Mechir sive Amschir, die* XXIV *nostri Februarii, leguntur sequentia, curante Athanasio Kirchero nostro Latine reddita, et anno* MDCXLIII *a Philippo Alegambe Belga, ibidem nostro, eodemque Bibliothecæ Societatis edendæ auctore primo, missa ad veterem amicum Bollandum.* Celebratur hodie festum Inventionis capitis S. Prophetæ Joannis Baptistæ, et causa sive origo hujus Inventionis ista fuit. Herodes cum præcepisset auferri caput Sancti, et contristatus esset, ac pœnitudine duceretur, abscondit illud in domo sua, eo quod inquireret illud socer pro Filia sua. Hoc facto una cum Herodiade uxore fratris Philippi, quæ et conscia erat facti, filiam soceri, inquirentem caput, astute decepit. Socer autem Herodis, comparato exercitu, venit in Galilæam, et devastavit multas civitates, et combussit eas igne. Quod nuntium cum venisset ad aures Tiberii Cæsaris, et cognovisset quænam causa esset hujus commotionis; non solum ira efferbuit in Herodem, ob cædem in Prophetam magnum, apud populos terræ æstimatissimum commissam, et ob injuste acceptam uxorem fratris sui: verum etiam vehementer indignatus est socero ejus, quod devastasset urbes Galilææ. Misit igitur ut is una cum Herodiade publice Romæ sisteretur postquam Herodes caput SANCTI jam sepelivisset in domo sua. Cum ergo pervenisset ad Tiberium, privavit eum muliere cum omnibus bonis quæ possidebat, eumdemque in exilium misit, in regionem Hispaniæ, et mortuus est ibi; et misit devastatum domum ejus, ne quis eam amplius videret, et remansit domus sine porta, et sine tecto.

E Caput in domo Herodis defossum,

prior uxor frustra petiisse dicitur,

F

98 *Hactenus satis congrua omnia verisimilitudini, pleraque etiam satis apta ad narrationem Josephi, sed cum aliqua rerum ac temporum confusione, dum* Tiberii *indignatio in* Herodem *commota dicitur, quæ in ejus socerum* Aretam *detonuisset, si Tiberio longior vita obtigisset; dumque ab hoc ille bonis mulctatus relegatusque dicitur, quod successoris Caii imperio factum fuisse constat. Cum autem inter mortem Baptistæ et Arabicum bellum anni aliquot fluxerint, Areta conceptum in Herodem odium ob spretam filiam suam tantisper dissimulante; dumque sub specie amicæ conventionis nuntii forsan commeant ultro citroque; mirum non fuerit, si mulier quæ potuit suscepto Joannis Baptismate ejus discipula fuisse, certe ipsi, quem sua causa occisum noverat, obstrictissima erat, caput illud petierit quod non nisi contemptim habendum apud Herodem ejusque pellicem æmulam sciebat; sed petierit frustra, vel jam antea vel saltem tum studiosius occultatum, negatumque quasi illud cum corpore discipuli abstulissent extra Herodis ditionem. Et hæc omnia facilius recipientur ab eo, qui credere vellet Regem adulterum, mox ut ad patrem fugisse uxorem sensit,*

ipsius fortassis Joannis discipula;

A *sensit, Machæruntem subtraxisse soceri ditioni, ibique habitasse cum Herodiade sua; ibi Baptistam captivum habuisse, ibique decollavisse, uti scripsit Josephus.*

99 *Quod ad domum Herodis Machærunte vel alibi sitam attinet, eam Cæsaris jussu desolatam, non libenter crediderim, absque vetustiori teste, quam sint primi scriptores hujus Inventionis, quæ non præcessit Constantini ætatem, sub qua cœperant fidelium peregrinationes in sancta loca per Helenam ejus matrem repurgata ornataque : est tamen credibile eam domum admodum neglectam jacuisse, ex quo Machæruntem et Peræam exulante Herode occuparunt Arabes. De ea ut tali sic loqui pergit Synaxarium prælaudatum,* Habitaverunt autem in ea duo peregrini : qui inito consilio profecti tunc Jerosolymam, ibi devotionem suam in orationibus et jejuniis peragerent. Præterito autem spatio fere biennii, dicti peregrini reversi sunt in pristinam habitationem, devastatam scilicet domum Herodis. Contigit autem quadam nocte, et ecce apparuit in somno Sanctus, et quis esset indicavit, et docuit locum Capitis, et præcepit ut portarent illud ad habitationem suam. Evigilantibus itaque ambobus, indicavit alter alteri quod

et peregrini duo a Jerosolymis regressi,

revelante Sancto invenissse

B noctu viderat; et processerunt ad locum quem indicaverat illis Sanctus; et foderunt, et invenerunt urnam fictilem signatam; et cum aperuissent illam, ascendit ad eos inde odor suavissimus : tum comparuit caput Sancti, quod ipsis quasi benedictionem impertiri videbatur. Tunc id, ea ratione qua invenerant, portaverunt ad domum suam, et posuerunt in armario, et maximo honore venerati sunt illud suspensa ante id lampade. Post mortem vero horum, Sancta quædam nomine Athalia, sola novit thesaurum, quæ et in summa semper veneratione eum habuit : et sic de manu ad manum diversorum venit.

et cuidam Athaliæ reliquisse,

100 *Quæ deinde sequuntur, de post secutis sacri Capitis possessoribus, nihil faciunt ad notitiam loci, ad quem illud immediate ex Syria delatum est; per ipsos inventores peregrinos, sive per alium quemcumque; sunt enim accepta ex relatu Monachorum Emesenorum, qui cum ipso iterum apud se invento ætate Marciani Imperatoris seculo* V, *falso præsumerent illud immediate allatum ad se fuisse, post primam Inventionem, nec alibi quam apud se delituisse connexuerunt primam secundamque Inventionem nulla alia interposita : aliam*

ita illud in Cilicia occultum mansit,

C *tamen interponit Sozomenus, centum annis prior, lib. 7 cap. 24 sic scribens.* Circa hoc tempus, *id est circa annum* CCCXC, Constantinopolim translatum fuit S. Joannis Baptistæ Caput, quod Herodias ab Herode Tetrarcha petierat. Inventum autem esse dicitur apud Monachos quosdam ex secta Macedonianorum, qui prius quidem Jerosolymis morati fuerunt, postea vero in Ciliciam migraverunt. *Ita ille, uti scilicet dici audierat, non in authentica aliqua scriptura legerat : qualem tamen extitisse oportet, quæ non solum præluxerit auctori Arabi, cujus supra contextum dedi ; sed etiam Emesenis Monachis, primordia suæ possessionis seculo* V *scribere cupientibus, eaque præfigere certiori Abbatis sui Marcelli de secunda Inventione narrationi. Ad famam autem, quam secutus Sozomenus est, justificandam, satis erit fateri, Monachos, apud quod Valentis ætate Caput erat, Macedoniana hæresi inquinatos, illud ab* Athalia *accepisse, et acceptam ab hac notitiam evulgasse, imo scriptis quoque consignasse, sed absque distinctiori expressione tum peregrinorum (quos credibile est solitarios potius quam Monachos fuisse beneque Catholicos, adeoque non indignos quibus se Sanctus manifestaret) tum loci seu monasterii, cujus Monachis thesaurum commendarit Athalia, necdum tunc forte in hæresim prolapsis. Quam multa enim ejusmodi inveniuntur, antiquitus*

ab ipsa Monachis quibusdam commendatum,

qui illud palam fecerunt, etiam scripto,

scripta in monasteriis, in quibus res gestæ sunt, non D *expressis vel ipsorum vel regionum in quibus ipsa consistebant nominibus, tamquam tunc minime necessariis, nunc vero frustra eadem requiruntur.*

AUCTORE D. P.

101 *Porro cum Arabicum Synaxarium paulo post dicat, quod* locus *sacri capitis* ignotus mansit usque ad tempora Cyrilli Episcopi Hierosolymitani ; *et Sozomenus ipsum scribat innotuisse* temporibus præcedentis *Theodosium magnum* Imperatoris, *id est Valentis ; consequens fit, ut Athalia obierit intra annum* CCCLV *et* CCCLXXV *quo Valens obiit ; intra quod tempus etiam Macedoniana hæresis anno* CCCLIX *cœpta, toto sese Oriente diffudit : ut vel hinc ab ejusdem hæresis suspicione liberentur sancti Capitis inventores, quibus illud potest revelatum credi vivente adhuc Constantino Magno, adeoque ante annum* CCCXXXVII. *Credi autem id omnino deberet, si Justinianus Imperator circa annum* DXXX, *dedicaturus ecclesiam Sancti in Hebdomo a se restauratam, ipsum Emesa accepit, peractaque solennitate ut acceperat remisit,* obsignatum signaculo sancti Imperatoris Constantini, *sicut habet Oratio Latine ex Græco Venetiis edita apud Lipomanum et Surium, inferius danda, cujus Auctorem Allatius, in Diatriba de Symeonum scriptis, nominat* Theodorum Daphnopatam. E *Sed opinor signaculum illud aliud non fuisse quam simplex nominis Christi monogramma* p *Romanis labaris insertum quidem a Constantino, sed non ita ut eodem usum sciamus in signatorio annulo, cui crediderim potius ipsiusmet effigiem fuisse insculptam, æque ac nummis, quibus subinde invenias etiam insculptum idem monogramma ea parte qua vel victoria aliqua repræsentatur, vel ipsemet labarum manu tenens; numquam simplex solum. Ex eo tamen mos apud Christianos invaluit ipsum iis rebus omnibus appingendi, in quibus volebant Christianitatem vel scribentis vel auctoris vel defuncti intelligi, qui mos cum diu etiam post Constantini mortem tenuerit, ex hujusmodi monogrammate, si solum ipsum in signaculo prædicto reperit Justinianus, nihil potest haberi pro tempore Inventionis primæ : sed conjectura de eodem firmabitur potius ex ætate Valentis, quo Monachos illos Cilices commendato thesauro privatos mox docebimus ex Sozomeno : qui licet* inventum *in Cicilia dicat, non tamen id indicat per revelationem factum prout factum in prima et ea quæ vocatur secunda, Inventionibus. Primam autem factam* XXIV *Februarii, indicat Codex Arabicus, de quo supra. Lectionem Synaxis pro isto die finiens his verbis :* In priori autem Inventione celebratur festum XXX die mensis Amschir, F *qui Februario nostro fere respondet, a die Januarii* XXVI *initium sumens.* Benedictio S. Joannis sit nobiscum Amen.

anno circiter 390.

Illud licet non fecit Constantini sigillo munitum,

tamen sub eo videtur inventum,

die quo colitur, 24 Februar.

§. II. *Translatio sacri Capitis ex Cilicia in Bithyniam sub Valente, et Constantinopolim sub Theodosio.*

Præfatus *loco præcitato Sozomenus, ubinam et apud quos inventum sacrum caput fuerit,* temporibus, *inquit,* præcedentis Imperatoris, cum Mardonius Eunuchius, Præpositus Imperialis Palatii, rem detulisset ; jusserat Valens ut id Caput Constantinopolim deportaretur. Et ii quidem qui ad hoc missi fuerant, Caput illud publico vehiculo impositum, transferre cœperunt ; sed cum venissent Pantichium, qui locus est in agro Chalcedonensium, mulæ, quæ vehiculum trahebant, ulterius progredi detrectarunt ; idque licet agasones minas ipsis intentarent, et auriga flagello graviter eas cæderet. Qui cum nihil proficerent, et cunctis ipsique adeo Imperatori ea res stupenda ac prorsus divina videretur, in vico Cosilai sacrum illud Caput deposuerunt : erat enim vicus in proximo et ad supradictum Mardonium

Caput Constantinopolim ferendum

hæret immobile Cosilai,

AUCTORE D. P.

A nium pertinebat. *Est* Pantichium *locus, Chalcedone distans* XV P. M. *Antonino* Panticum *in suo Itinerario, et in alio quodam Hierosolymitano apud Cangium* Pandicia *dictum.*

Theodosius circa an. 390

103 Porro circa hoc tempus, *quo scilicet ab Occidente Constantinopolim redierat Theodosius Imperator, id est post annum* CCCLXXXVI (*Chronicon Alexandrinum, sive Paschale notat annum* Theodosii XIII Indict. IV Tationo et Symmacho Coss. *qui est annus Christi* CCCXCI *pro quo præcedens notatur in Prosperi Chronico interpolato* Valentiano IV et Necterio Coss.) circa hoc, *inquam,* tempus, sive Dei sive Prophetæ ipsius impulsu, Imperator Theodosius ad eum locum perrexit. Cumque Baptistæ Reliquias inde auferre vellet, sola, ut aiunt, ei restitit Matrona, quæ sacrata quidem Virgo erat, ceterum Capud illud tamquam ministra et custos comitabatur, *jam inde verosimiliter ab ipsa Cilicia.* Cum igitur illa omnium virium nisu obstaret, Imperator nequaquam eam cogendam esse censuit, sed precibus contendebat ut Reliquias tolli permitteret. Quod cum illa vix tandem consensisset, irritum fore Imperatoris conatum arbitrata, ex eo quod Valentis temporibus acciderat, Imperator loculum in quo conditæ erant B Reliquiæ, purpurea veste qua indutus erat involvens, secum detulit: reversusque in suburbano urbis Constantinopolitanæ quod Septimum dicitur, deposuit, amplissima illic et pulcherrima Basilica, in honorem Dei constructa.

eidem C. P. delato ecclesiam condit in Hebdomo,

in eoque ipsum locat 18 *Februarii,*

104 *Paulo aliter Paschalion præcitatum*: Theodosius Augustus cum S. Joannis Baptistæ Caput apud quamdam feminam Macedonicam, Cizici degentem, invenisset, allatum Chalcedone primum deposuit, atque a fundamentis in Hebdomo Constantinopoleos, excitata in illius nomen æde sacra, in ea venerandum Baptistæ Caput reposuit; mense Peritio ex ante diem XII Kalend. Martias. *Vixit et scripsit Chronici hujus Auctor usque ad Heraclii Imperatoris annum* XVI, *Christi* DXXVI, *nec tamen Sozomenum ille transcripsit* (*sicut Georgius Cedrenus, seculo* XII *florens, in Historiarum Compendio*) *sed diversum plane Auctorem secutus, intulit mentionem Chalcedonis, in qua tantisper sacrum pignus honoratius requiesceret, donec ecclesia ei destinata absolveretur. quod Sozomenus dicere prætermisit. Ceterum sicut Chronologo præcitato obrepsit, ut ex Monacha* Macedoniana *faceret* Macedonicam, *gentem supponendo pro secta, ita pro* Cosilao *potuit* Cizicus *obrepsisse: interim vero* C *Sozomeni narratio illius testimonio, velut ex vetustiori fonte sumpto maneret confirmata. Quod in contrarium objicit Baronius, Sozomenum credi posse in prædicta relatione a Macedonianis suffarcinatum; non permittit reliquus infra contextus, illis non valde favens: mentitum autem multo minus, in re tam recenti, et viventibus adhuc multis qui Translationis prædictæ falsitatem coarguissent, si tale nihil actum sua memoria fuisset.*

juxta Chronicon Alex. quo Sozomeni relatio confirmatur,

105 *Sozomeno quoque suffragari videtur* Severianus Gabalensis Ecclesiæ Episcopus, *illo antiquior, utpote quem Gennadius cap.* 21 *scribit,* eo quod in divinis Scripturis eruditus, et in Homiliis declamator admirabilis *esset,* frequenter ab Joanne Episcopo, *scilicet Chrysostomo, et Imp. Arcadio, ad* faciendum sermonem, Constantinopolim vocatum; *cui etiam idem* Chrysostomus Ecclesiam suam cum in exilium mitteretur, commendavit, *uti asserit Molanus apud Miræum. Sic autem ille loquitur in Homilia de Cruce, ea fortassis cujus fragmentum dumtaxat Tomo 6 Biblioth. Concionatoriæ edidit Combefisius; Græcam autem allegat Cangius in Notis ad Paschalion pag.* 570. Ἔλθωμεν λοιπὸν ἐπὶ τὸν ἰατρὸν ἡμετέρων ψυχῶν, τὸν καὶ θείῳ λόγῳ ἡμᾶς παι εύοντο, καὶ τοῖς λειψάνοις τοῖς ἑαυτοῦ τὴν πόλιν ἡμετέραν τειχίζοντα· Ἰωάννην λέγω τὸν Πρόδρομον καὶ Βαπτιστὴν τοῦ Χριστοῦ, λούσοντα ἡμᾶς σήμερον τῷ λογῷ τῆς μετανοίας. Veniamus tandem ad medicum animarum nostrarum, et D divino sermone nos erudientem, suisque Reliquiis munientem nostram civitatem; Joannem, inquam, Prodromum et Baptistam Christi, usque hodie nos abluentem verbo pœnitentiæ. *Hæc si Constantinopoli dicta constaret, firmiter satis probarent intentum; nunc vero cum Gabalis dici potuerint, vel Antiochiæ, cui illorum ecclesia suberat, Reliquiis Sancti etiam ipsa glorians; merito non audet Cangius certitudinem inde aliquam pro Constantinopoli petere, quasi jam tum Capite illius potiretur; maxime cum fieri vix possit, ut Urbs regia adeo multis annis eo fruita sit, sed omnino fateri cogamur, cito privatam illo fuisse, ipso Emesam translato: ubi quomodo denuo repertum sit sub Martiano Imperatore, diutius illic mansurum, mox infra dicemus.*

uti et Severiani Gabalatini sermone,

si hic C. P. habitus est sub Arcadio Imp.

Istam Theodosii pietatem secuta est an. 394 *victoria,*

106 Theodosius *porro suæ erga Sanctum pietatis, haud multo post anno scilicet* CCCXCIV, *eximiam mercedem retulit. Cum enim, ut cap.* 24 *refert idem Sozomenus, adversus Eugenium tyrannum in Occidentem profecturus, et* cum copiis egressus Constantinopoli, ad septimum milliare pervenisset; Deum illic orasse dicitur in ecclesia, quam in honorem Joannis Baptistæ construxerat; utque faustus ac felix sibi et exercitui, et Romanis omnibus belli exitus contingeret, postulasse; et Baptistam sibi auxiliatorem E invocasse, hæc precatus in Italiam iter fecit. Cumque ad Alpes pervenisset, primas statim stationes occupat; et cum transitus verticem prætergressus, jam in descensu esset, campum equitibus ac peditibus oppletum videt; nec procul multos hostium a tergo, in montis cacumine interim subsistentes. Cum igitur primi transgressi cum hostibus in campo manum conseruissent, acris et anceps extitit pugna. Porro cum exercitus adhuc progrederetur; animadvertens Imperator, humana quidem ope suos nullatenus servari posse, tametsi maxime vellent, incumbentibus a tergo iis qui verticem occupaverant; pronus humi abjectus, orare cœpit cum lacrymis: statimque Deus precibus ejus annuit, sicut eventu ipso comprobatum est: nam rectores eorum qui montis verticem tenebant, missis ad eum nuntiis, se ad illius partes transituros esse, si honoratiorem gradum apud illum habituri essent......... promiserunt.

ex ancipiti conflictu cum Eugenio tyranno,

107 Tum vero Imperator, cum chartam et atramentum quæsitum non reperisset, acceptis tabulis, quas quidam ex adstantibus forte gerebat, honoratæ et convenientis ipsis militiæ perscripsit gradum, quem apud se essent habituri si promissa F implessent. Atque hi quidem istiusmodi conditionibus Imperatori se adjunxerunt. Ceterum cum neutra pars adhuc cederet, sed æquo marte utrimque acriter pugnaretur; ventus ingens, et qualem antea numquam fuisse novimus, ex adverso in hostes irruens, eorum ordines disturbavit: tela vero et jacula quæ in Romanos conjecta erant, perinde acsi solidis corporibus illisa essent, in ipsa jaculantium corpora retorsit: scuta denique, ex eorum manibus abrepta, cum sordibus ac pulvere in ipsos contorsit. Itaque armis nudati, alii quidem trucidati sunt; alii vero ad modicum tempus fuga elapsi, haud multo post capti fuere. Eugenius vero, ad pedes Imperatoris provolutus, ut vita ipsi concederetur, orabat; sed dum supplicaret, a quodam ex militibus capite truncatus est.

transgressa ad ipsum parte copiarum hostilium,

et coorto in ceteros turbine, eorumque tela retorquente,

108 Porro eo ipso tempore, quo pugna committebatur, aiunt dæmoniacum quemdam, in templo Dei quod erat in Septimo, in quo Imperator ad bellum proficiscens preces fuderat, a dæmone sublimem raptum, Joanni Baptistæ convitiatum esse; eumque velut capite truncatum probris appetisse, ita vociferando; Tu me vincis, et exercitui meo insidiaris. Hi vero qui aderant, cum, ut credibile est, ingens studium esset de hoc bello, ut aliquid novi

ac dæmone per energumenum fatente

opus esse id Baptistæ.

A novi audirent ac dicerent, obstupefacti, diem in charta prescripserunt; eoque ipso die prælium factum esse, haud multo post, ex iis qui interfuerunt, didicerunt. *Istic ergo, æque ac Sebastæ, ad sepulcra SS. Elisæi, Abdiæ atque Joannis Baptistæ, ac verosimiliter propter præsentiam Capitis, videre erat id, quod ad illa vidisse Paulam suam testatur Hieronymus Epist.* 27, ululare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum; alios rotare caput, et post terga terram vertice tangere, suspensisque pede feminis vestes non defluere in faciem. *Huc autem facit, quod Gainas Gothus, cum anno Christi* CCCC *ab urbe Constantinopolitana, pæne per insidias occupata, conspectis Angelicis exercitibus fugam circumspiceret,* arrepticium se simulans, (ut scribit Socrates lib. 6 cap. 6) tamquam orationis causa perrexit ad ecclesiam Joannis Apostoli (nam hoc etiam nomine Prodromum *Græci appellant, nec* Apostolum *tantum sed et* Apostolum universalem) quæ septem millibus passuum abest ab urbe: *quam cum Justinianus Imperator a se restauratam dedicaret, et spectabiles aliquas Reliquias aliunde accerseret festivitati honorandæ, petiit*

Hujus contra dæmones potestas in Hebdomo,

æde a Justiniano restaurata.

B *etiam Emesa Caput Præcursoris, quod quomodo et quando Constantinopoli esse desierit, infra explicabitur.*

Conversi Presbyteri Macedoniani exemplum;

109 *Revertor ad Sozomenum quem supra narrantem reliqui, quomodo ecclesiam in Hebdomo extruxerit Theodosius Senior; ubi mox subjungit: quod ille* Matronam, quamvis diu multumque precatus, magnaque ei munera pollicitus esset, numquam eo adducere potuit, ut sententiam mutaret (erat enim sectæ Macedonianorum) Vincentius tamen Presbyter, qui ejusdem sectæ cum Matrona erat, et pari cum illa obsequio arcam prophetæ servabat, et juxta illam Missarum solennia celebrabat, illico subsecutus est; et cum iis qui erant ex Ecclesia Catholica communicavit: tametsi (sicut Macedoniani asserunt) jurejurando antea interposito affirmasset, numquam se ab illorum opinione recessurum; ad extremum scilicet palam decreverat, ut si Baptista Imperatorem sequi vellet, ipse quoque absque ulla dilatione cum illo communicaret.... Matrona vero usque ad exitum vitæ mansit in vico Consilai, vixitque sancte ad modum ac religiose, Sacrarumque ibi virginum Magistra; quarum plerasque adhuc superstites esse accepi, *inquit Sozomenus,* Moribus Matronæ magisterio haud indignis conversantes. *Et hæc verosimiliter sunt, quæ Baronio suspectum, ut supra dixi, Sozomenum faciunt,*

an secuta Matrona diu pertinax?

C *quasi vel ipse Macedonianus fuerit, vel ab aliquo Macedoniano suffarcinatus hac laudatione* Matronæ: *quam ego mallem credere accessisse tandem ad orthodoxos post obitum Theodosii; nec enim id negat Sozomenus aliquando factum.*

§. III. *Sacri Capitis Emesam facta Translatio, figmentis obscurata: ejus istic sub Marciano Inventio altera extra controversiam posita.*

Quotquot de secunda Inventione scripserunt

Ab ista de qua modo egimus Matrona, *Virgine et Virginum Cosilai prope Chalcedonem Magistra; diversissima est, cognominis ei Sancta Matrona* Pergensis *ex Pamphilia, cujus ad* VIII *Novembris commemorandæ Vitam scripsit Metaphrastes, aitque præsentem*

D *fuisse secundæ sacri Capitis Inventioni, apud omnes scriptores Græcos indubitanter assertæ, temporibus Marciani Imperatoris; sed in hoc apud omnes pariter obscuratæ, quod nemo de ea postea scripserit, qui illud Constantinopoli allatum docuerit; sed ita pariter sic locuti sint acsi illius repertores primi illud non pertulerint in* Ciliciam; *sed ex Syria immediate* Emesam, *ubi clam habitum,* Marciano *demum* regnante *sit retectum, et in Spelæi monasterio continua veneratione cultum, etiam sub Saracenorum dominatu; quoad ablatum* Comanam, *tandemque sub Michaele Balbo sanctoque Ignatio Patriarcha, circa medium seculi* IX *delatum* Constantinopolim, *seu verius relatum est, memoria antiquioris ibi olim cultus jam prorsus obliterata.*

AUCTORE D. P.

de Cilicia et Constantinopoli tacent;

111 *Arabicum quod supra protulimus Synaxarium, postquam retulit qualiter sacrum caput a cujusdam Athaliæ manibus devenit ad alios, utique Macedonianos in Cilicia Monachos; ita cum eo successive actum ait:* donec perveniret demum ad virum quemdam secta Arianum, qui sperabat futurum, ut ope capitis hujus miracula patraret pro secta sua Ariana: sed prævenit ipsum sors, expulsusque fuit a Sancto e loco: mansitque locus incognitus, usque ad tempo-

uti et Synaxarium Arabicum

E ra Cyrilli Episcopi Jerosolymitani. Et ecce denuo Sanctus apparuit Marciano cuidam in nocte scilicet in somno; et docuit ipsum locum Capitis sui, qui et confestim abiit, idque eruit ex indicato loco, XXX die mensis Paschon, id est XXIV Februarii; et ipsum secundo inventum fuit hoc mense. *In hac ultima particula, magna est rerum temporumque confusio: tempus enim* Cyrilli Episcopi, *notaret Inventionem aliquam in Cilicia, quam non venire in numerum celebrium apud Græcos Inventionum, jam dixi; nec vero dici debet inventum id, quod ubi esset, non erat absolute ignotum, licet notum paucis: dies autem* XXX Paschon, *id est* XXV *Maji, proprius est tertiæ Inventioni, factæ in Cappadocia: et Arianus possessor clandestinus, spectat ad historiam secundæ Inventionis apud Emesam in Phœnicia; uti et inventor* Marcianus, *corrupto nomine factus ex* Marcello, *nisi forte scriptori imposuit nomen Imperatoris* Marciani, *sub quo eadem secunda Inventio contigit.*

mendis variis in fine aspersum

112 *Sicut autem lacinia hæc novissima obscurat eatenus relatam translationem ex Syria in Ciliciam; tacitis licet locorum nominibus, et tacet alteram hinc in Bithyniam: ita posteriores ejusdem thesauri possessores Emeseni, obscurant in sua relatione quidquid de Peregrinis et Monachis Cilicibus acceperant, aptantes omnia*

et quadantenus sumptum

F *cuidam figulo Emeseno, a cujus sorore per plurium successive manus denique venerit in potestatem impostoris Ariani. Hunc vero præcedens clandestina per tot manus traditio, tanto minus est credibilis, quanto vulgo ignotior res fuisse dicitur: maxime cum clanculariorum illorum possessorum ultimus, rerum ante gestarum memoriam nullam post se reliquisse dicatur; ipsum etiam sacrum Caput furtim ablaturus, si vel unius noctis inducias impetrare potuisset, sicut narratur in ampliori Emesenorum narratione. Hanc ergo placet verbotenus exhibere, ex editione Parisina Domini du Cange, et versione Dionysii Exigui, collata cum MSS. Hamburgensi Frederici Lendebrogii, quondam Reginæ Sueciæ sub num.* 81, *Trevirensi S. Martini, Arduennensi S. Huberti, et Bodecensi Canonicorum Regularium diœcesis Paderbornensis.*

ex Græca parum verosimili relatione.

113 Quemadmodum Caput S. Joannis, Præcursoris ac Baptistæ Domini de civitate Jerusalem *a* Emesam sit translatum.

Μόναχοι δύο ἐκ τῆς Ἑώας ὁρμώμενοι, τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸν τόπον καὶ διὰ τὸν, περὶ ἡμᾶς οἶκτον ἐνανθρωπήσαντος, καὶ θάνατον ἀθανασίας πρόξενον ὑπομεί-

Duo quidam Monachi ex Oriente profecti, cupientesque pretiosæ Crucis Christi, et gloriosi sepulcri ejus qui pro nostra salute homo factus mortem sustinuit,

Ubi dicuntur duo Monachi ad sacra loca profecti,

AUCTORE D. P.

inventum Caput S. Joannis Baptistæ

A tinuit, per quam nobis vitam immortalitatemque largitus est, necnon resurrectionis ejus et ascensionis in cœlum loca veneranda conspicere, Hierosolymam pervenerunt. Horum uni Præcursor adventus Domini, et Baptista Regis æterni, sanctus Joannes assistens ait: Venientes ad domum quondam Herodis Regis, auferte vobiscum Caput meum, quod invenietis in terra defossum. Cumque mane fuisset exortum, visionem Monachus quam viderat, retulit Fratri, qui delusionem phantasiæ suspicatus, persuadet illi cui mysterium fuerat revelatum *c*, ut idem quod ipse sentiret. Cumque rem neglectui tradidissent, postero die Præco veritatis astitit utrisque * sequestratim, et similiter eis apparens, ita locutus est: Omnem dubitationem infidelitatis ex vestris cordibus effugantes ad veritatem visionis cogitatio vestra, non claudicet. Dumque consonantiam alter alteri retulisset, gemina visione firmati, et inobedientiæ supplicium formidantes, sine mora quod imperatum sibi fuerat, impleverunt. Et præcedente se divina gratia, caput Baptistæ, quod pro justitia et pietate refectum fuerat, in sacco cilicino condiderunt. Delectatum autem æstimo Prophetam tali velamento, B cujus in deserto quondam de camelorum pilis fuerat corpus obtectum.

c

* *al.* Separatim.

cilicino sacco inclusisse;

114 Revertebantur igitur Monachi, ferentes caput, quod Herodias pro mercede saltatricis filiæ suæ in disco suscipiens, veluti desiderata venationis præda potita est. Quin etiam desiisse jam propheticæ linguæ correptiones existimans, nequaquam passa est Caput ipsum venerandum cum reliquo corpore sepeliri, metum de ejus conjunctione suscipiens; et hoc procul dubio pertractans, quod integrum Sancti corpus omni facilitate resurgeret; hoc autem fieri non posset, si caput ipsa retineret: et ideo non passim tradidit sepulturæ *d*, sed intra septa suæ domus infossum sub claustri solicitudine custodiri. Amor etenim conjunctionis illicitæ suis adinventionibus proditus, increpationum sibi fingebat imagines, et amputatum caput Justi nefanda diaboli filia formidabat: sicque cogitationum pravitate decepta, deinceps latere se credidit. Monachi ergo qui tanta revelatione Præcursoris Christi digni sunt habiti, sumentes venerandum caput, domum redire properabant.

inventum autem, ubi Herodias

ipsum jusserat procul a corpore sepeliri,

d

115 Figulus autem quidam per idem tempus Emesenæ civitatis, multis oppressus angustiis omnibusC que rebus necessariis indigens; cum non posset extremam paupertatem ulterius eluctari, pro ipsius egestatis difficultate magnis affectus tædiis, vitam discessione continere se credidit. Accidit autem illi dum fugeret, occurrere Monachis istis, qui vas Eremi pretiosissimum deferebant. At ubi comes eis et socius itineris factus est, onus ei, sicuti peregrinantes pariter solent, fidenter committunt, visum qui sibi revelatus fuerat *e* exponentes. Sed Figulo mysterium ignoranti, Præcursor apparuit, monuitque, ut comites suos lateret, et assumens id quod ferebat aufugeret. Quod cum fecisset, ad domum propriam, unde discesserat, rediit; et ex illo permansit universis rebus prosperis florens. *f* Intelligebat autem suæ prosperitatis auctorem, et honorem ei devoto studio suis congruentem viribus offerebat.

quod Figulus Emesenus,

sibi ab iis creditum

e

furtim abstulerit;

f

116 Qui cum propinquare sibi cerneret mortem, hydriam *g* in qua munus illud habebat inclusum, diligenter obsignans, sorori *h* commendat propriæ; pristinam egestatem ei reserans, et opulentiam quæ nunc esset in manibus pandens. Cumque fugienda primæ paupertatis incommoda retulisset, indicassetque modum qualiter iis esset ereptus, precatus est eam ut depositum honorifice tractaret; nec prius hydriam patefaceret, quam rei eventus id

g

h

D νατος Χριστοῦ τὸν τάφον, τῆς τε ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως τὸν χῶρον αὐτοκεὶ κατιδεῖν ποθήσαντες, τὰ Ἱεροσόλυμα κατειλήφασι. Τούτων ἑνὶ ὁ Πρόδρομος τῆς δεσποτικῆς παρουσίας, καὶ Βαπτιστὴς τοῦ βασιλέως τῶν ὅλων Ἰωάννης ἐπιστὰς φησί. Πρὸς τὴν Ἡρώδου γενόμενοι οἴκησιν b ἐκδράμοντες, ἐκεῖσε τὴν ἐμὴν κεφαλήν, ὑπὸ γὴν κειμένην ἀνέλεσθε. Ὄρθρου δὲ καταλαβόντος, τὸν ὅρασιν ὁ μοναχὸς διηγεῖται τῷ πέλας. Ὁ δὲ, φαντασίαν εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίσας, ὁμόφρονα γενέσθαι τὸν τῆς ὁράσεως θεατὴν ὑποπείθει. Ῥεραθυμηκότων δὲ διὰ τοῦτο, τῇ ἐπιούσῃ, τῆς ἀληθείας ὁ κήρυξ αὖθις ἐφίσταται κατ᾽ ἰδίαν ἀμφοτέροις ὁμοίως ὀφθείς· καὶ φησί; Πᾶσαν ἐκ τῆς διανοίας ἐξορίσαντες ἀπιστίαν, περὶ τὴν τῆς ὀπτασίας πίστιν τὸν λογισμὸν μὴ ὀκλάσητε. Ὡς δὲ θατέρῳ θάτερος τὴν τῆς ἀποκαλύψεως διηγήσατο σομφωνίαν, καὶ τῷ διπλασιασμῷ τῆς ὁράσεως πιστωθέντες, καὶ τὸ ἐκ τῆς παρακοῆς προστιμον δεδιότης, ἀμελητὶ τὸ κέλευσθὲν ἐξανίουσιν· καὶ τῇ χάριτι ἐποδηγούμενοι, τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐκτμηθεῖσαν τοῦ Βαπτιστοῦ κεφαλὴν ἀνελόμενοι, τοῖς ἐκ τριχῶν καμήλου κατεσκευασμένοις μαρσίποις ἐνέβαλον. Ἤρεσε δὲ τοῦτο τῷ προφήτῃ, ὡς οἶμαι, καθάπερ ἐν ἐρήμῳ παλαι, τὸ ἐκ τριχῶν καμήλου τῷ σώματι περικείμενον ἔνδυμα.

b

E

114 Ἔχοντες δὲ ὑπέστρεφον κεφαλὴν, ἣν Ηρωδιὰς ἐπὶ πίνακος παρὰ τῆς θυγατρὸς δεξαμένη, τῆς ἐκ πολλοῦ ζητουμένης ἄγρας τυχοῦσα, καὶ συμπεπαῦσθαι τοὺς ἐλέγχους τῆς τοῦ προφήτου γλώττης νομίσασα, ἥκιστα συνεχώρησε τῷ λοιπῷ συγκαδευσθῆναι σώματι, τὸν ἐκ τῆς ἑνώσεως φόβον ὑφορωμένη· καὶ μονονουχὶ λογιζομένη, ὡς εἰ ὁλόκληρον τυγχάνει τοῦ ἁγίου τὸ λείψανον, εὐχερὲς τοῦτο ἂν εἴη πρὸς ἔγερσιν· οὐκ ἂν δὲ ῥᾴδιον γένοιτο, τῆς κεφαλῆς παρ᾽ αὐτῆς φρουρουμένης· ὅθεν, ὡς εἰκὸς, οὐ τῇ τυχούσῃ ταφῇ ταύτην παρέδωκεν· ἀλλὰ περιβόλων εἴσω καταχωννύειν κελεύει, καὶ κλείθρων ἐπιβολαῖς ἔχεσθαι τῆς ἀσφαλείας προστάττει· Ὁ γὰρ τῆς παρανόμου μίξεως ἔρως, ὑπὸ τῶν λογισμῶν προδιδόμενος, ὀνειροπολῶν τε τοὺς ἐλεγμοὺς, καὶ τετμημένην, ὡς οἶμαι, τὴν ἀπροσωπόληπτον κεφαλὴν ἐδεδίει. Ἡ μεν οὖν παράνομος τοῦ διαβόλου μαθητρια, σκαιότητι λογισμῶν παιζομένη, τοῦ λοιποῦ λανθάνειν ἐνόμιζεν· οἱ δὲ τῆς ὀπτασίας ἀξιωθέντες μοναχοί, τοῦ Προδρόμου, τῇ χάριτι τοῦ πνεύματος ἑαυτὸν ἐμφανίσαντος, τὴν παντὸς χρυσίου τιμιωτέραν κεφαλὴν ἀνελόμενοι, οἴκοι παλινδρομῆσα κατέσπευδον.

115 Κεραμεὶς δέ τις κατ᾽ ἐκείνου καιροῦ τῆς Ἐμεσινῶν, δυσπραγίᾳ συζῶν καὶ τὴν ἔνδειαν σύνοικον ἔχον, καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν εἰλιγγιάσας, φυγῇ τὴν πορείαν ποιεῖται. Ἔτυχε δὲ αὐτὸν τοῖς ἐπιφερομένοις τὸ τῆς ἐρήμου κειμήλιον περιτυχεῖν μοναχοῖς· συνόμιλόν τε, καὶ κοινωνὸν τῆς ὁδοιπορίας γινέσθαι. ὅπερ συμβαίνειν ἐν ταῖς ἐκδημίαις φιλεῖ· ᾧ καὶ συμβασταζειν τὸ δῶρον οἱ προῤῥεθέντες νὲεχείρησαν, τὸν ἀποκαλυφθέντα ταμιευσάμενοι. Ἀγνοοῦντι δὲ τὸ μυστήριον τῷ κεραμεῖ, ὁ Πρόδρομος ἑαυτὸν ἐμφανίσας, φησίτοὺς συνοιδοιποροῦντάς σοι λαθῶν μοναχοὺς, τὸ ἐπηφερόμενόν σοι μαρσίπιον ἔχων ἀπέδραθι· καὶ τοῦτο πεποιηκὼς, οἴκοι πάλιν ἐπάνεισι· διετέλει δὲ πάσῃ κομῶν εὐπραγίᾳ, (καὶ τῆς πρότερον ἀμνημονῶν δυπραγίας) Καὶ εἰδὼς μὲν τὸν εὐπραγίας πρόξενον, τιμῶν δὲ τοῦτον εὐγνωμοσύνῃ τῇ κατὰ δυναμιν. F

116 Μέλλων δὲ τὸν ἀνθρώπινον ὑπεξιέναι βίον, ἐν κιβωτίῳ τὸ δῶρον ἔχων σφραγισώμενον τῇ ἰδίᾳ ἀδελφῇ παρατίθεται, τὴν πρώτην πρὸς αὐτὴν διαλεχθεὶς ἔνδειαν, καὶ τὴν ἐν χερσὶν ἀφθονίαν μηνύσας· καὶ εἰπῶν μεν τῆς προτέρας πενίας τὰ δύσφευκτα δεσμά, γνωρίσας δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς τούτων ἀπαλλαγῆς, καὶ παρακαλέσας ἔχεσθαι μεν τῆς τοῦδε τιμῆς, μὴ πρότερον δὲ κιβώτιον ἐκκαλύψαι, πρὶν ἂν τὸ ἔνδον ὑπέρχον μηνύσῃ τὴν ἔξοδον· λογισόμενος, ὡς οἶμαι, μητρῶαν αὖθις μήτραν τῳ Προδρόμῳ γίνεσθαι τὴν θήβην, καὶ ὅτι ὁ τὸν δεσπότην ἐν τῇ μητρωα νηδύϊ γνωρίσας, καὶ τοῦτον διὰ τῶν σκιρτημάτων μηνύσας, σημανεῖ πάντως καὶ ἐν τῇ θήβῃ μετὰ θάνατον

A θάνατον ζῶν, τὸν τῆς ἐξόδου καιρον· οὐ παρεσιώπησε δὲ πάντως τῆς αἰφνιδίου μεταβολῆς τὴν διήγησιν· ἀλλ' Οἶσθα φησίν, ὦ γύναι, τῇ πείρᾳ μαθοῦσα τοῦ ἡμετέρου βίου τὴν ἀμειψιν, καὶ ὅιοι ἄνθ' οιόων γεγόναμεν, τοῦτον τὸν θησαυρὸν ευρηκότες; ἔχου τοίνυν τῆς τοῦδε τιμῆς, καὶ τρύγα τῶν καλῶν τὴν ἀντίδοσιν. Ἐί δέ σε χρόνος πολιετίᾳ μαράνας τὸν ῥώμην ἀφέληται, ἢ σώματος ἀνομαλία βία τῆς ἰσχύος ἐκλύσῃ, καὶ περὶ την σπουδὴν ἀτονήσειας, εὐσεϐῶν τινι τοῦτο μετάδος.

quod erat interius indicaret; cogitans, quantum D reor, quod uteri instar vas ipsum Præcursori foret; ut sicut Dominum in utero matris positus innotuerat; *i* ita profecto post mortem vivens, urnæ illius mysterium opportuno *k* tempore revelaret : et ideo non tacuit inseratæ suæ commutationis auctorem, sed ait; O mulier, ipsis experimentis doceberis, nostræ modum vitæ, conversationemque cognosces, ex quo thesaurum istum possidere meruimus. Si igitur et tu reverentiam huic habueris, bonorum omnium tam præsentium quam futurorum copia perfrueris. Quodsi forsitan prolixitas corporis vires abstulerit, aut ægrotatio violenta macerarit, quo minus debitum studium dependere possis; alicui pio atque fideli viro munus hoc tradere non moreris.

AUCTORE D. P. et ante mortem commendarit sorori,
i
k
cum honore servandum.

117 Ἕως μεν οὖν σύμφωνον εἶχε τῇ προθυμίᾳ τὸ σθενὲς, ἠγάπα τὸ πρᾶγμα· ὅτε δὲ τῇ τοῦ γήρους παρεχώρησεν ἀναγκῃ, τὰ πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ῥηθέντα τοὶς λαμϐάνειν μέλλουσιν ὑποθεμένε, τὸν παντὸς ἀνώτερον χρυσίου θησαυρὸν μεταδίδωσι. Πολλῶν δὲ τοῦτο ταῖς ἀλλήλων διαδοχαῖς κτησαμένων τὸ δῶρον, τελευταῖον Ευστάθιός τις ὀνόματι μοναζων, πρεσϐύτερος ἑτερόδοξος, ἐν ὑδρίᾳ φυλαττόμενον διαδέχεται· ὃν οἱ δεδω- B κότες θρηκείας μεν ἴσως διακρίνειν παντελῶς ἠγνοησαν, εὐσεϐῆ δὲ τοῦτον ὑπέλαϐον· Ὅδε, την ἐκ τῆς ἀποστολικῆς κεφαλῆς τοῖς προσιοῦσι πηγάζουσαν θηραπείαν πανούργως ἑαυτῷ περιάπτων, ἐκαπήλευσε την ἀλήθειαν· ὀψὲ δὲ ποτέ τοῖς ὀρθῶς, καὶ ἀσυγχύτως, καὶ ὁμουσίως τὴν πανεύφημον δοξολογοῦσι Τριάδα γνώριμος καταστὰς, ὁ προσχήματι τιμῆς τὸν Πατέρα διὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ μειώσεως καθυϐρίζων, ἀρχόντων συνεργίᾳ, τῆς Εμεσινῶν ἀπελαύνεται.

117 Ergo post obitum fratris, quamdiu devotioni suæ vires habuit consonantes, sanctum probatur dilexisse negotium : at ubi necessitati senilis cessit ætatis, ea quæ a germano sibi mandata fuerant, insinuans his qui erant pium suscepturi depositum tradidit. Plurimis *l* autem munus hoc alterna a successione recipientibus, etiam Eustachius quidam Monachus nomine, et alterius sectæ Presbyter, illud quod in hydria servabatur, sicut obsignatum E erat, accepit. Profecto nempe qui dederant, religionem discernere nequiverunt, eumque pium arbitrati sunt hominem; qui nimis astute sanitates, quæ per virtutem sancti Capitis accedentibus conferebantur, sibimet adscribens, veritatem fidei, sicut caupo nequissimus adulterare nitebatur : tandemque serius his, qui recte et sancte, atque inseparabiliter beatam Trinitatem glorificabant, notus factus; ipse qui sub obtentu paternæ venerationis in diminutionem Christi Filii Dei contumeliosus esse probabatur, ab Emesana civitate, cooperantibus etiam judicibus, cœpit expelli.

Hæc quoque, deficiens, tradiderit alteri, et alii aliis,
l
donec in manus veniret Eustachii Monachi,
cui propter hæresim pulso,

118 Γονυπετῶν δὲ τοὺς εὐαγῶς τὸν ἐναγῆ τῆς τοῦ σωτῆρος ποίμνης χωρίζειν ἐπειγομένους, διορίαν τῇ ὀψίμῳ διώξει χαρίσασθαι, καὶ συγχωρῆσαι πρὸς μίαν ἡμέραν τὸ αὐτόθι σπήλαιον οἰκησαι, προνοίᾳ Θεοῦ τῆς ἐλπίδος ἐψεύσθη. Διαδέχονται δὲ τὸ αὐτὸ σπήλαιον εὐλαϐεῖς ἄνδρες, μονήρη βιον διώκοντες· πολλῶν δὲ διαδεξαμένων τὸ ῥηθὲν μοναστήριον, ἐπὶ Μαρκέλλου τοῦ εὐσεϐεστάτου καὶ ἀρχιμανδρίτου, εὐδόκησεν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, τὸ Γαϐριὴλ εὐαγγέλιον, καὶ τῆς στείρας τὸ βλάστημα, καὶ τῆς ἐρήμου τὸ κάλλιστον θρέμμα, τῆς τε παρανομίας τὸν ἔλεγχον, καὶ τοῦ νόμου τὸν συνήγορον, καὶ τοῦ δεσπό- C του τὸν Πρόδρομον, τοῦ νυμφίου τὸν φιλὸν, καὶ Βαπτιστὴν τοῦ σωτῆρος, καὶ τῆς ἀληθείας τὸν κήρυκα καὶ τῆς εὐσεϐείας τὸν θερμότατον ἐραστὴν ἀποκαλύψαι· τοῦ τὴν ἐπιφανείαν ὁ προεῤῥημένος εὐλαϐέστατος Ἀρχιμανδρίτης ἐξηγήσατο Μάρκελλος κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην σημείωσιν.

118 Precabatur autem eos qui se salubriter a sancto grege secernere atque effugare quærebant, *m* ut unius saltem diei spatium largirentur morandi in ea spelunca, in qua ipsi sanctum constabat esse Depositum, quia jam angustia nocturni temporis urgeretur. Sed providentia Dei spe sua frustratus est : non enim potuit impetrare, ne *n* id quod moliebatur, efficeretur. Suscipiunt igitur eamdem speluncam venerabiles viri, sectantes singularis vitæ propositum. Multis autem in monasterio sibimet *o* succedentibus, ad postremum sub Archimandrita F Marcello divina gratia eum quem Gabriel evangelizavit, et sterilis mater edidit, Eremi habitatorem, maximum correptorem impietatis, et legis vindicem, Domini Præcursorem, amicum sponsi, Salvatoris Baptistam, Præconem veritatis, amatoremque justitiæ ferventissimum revelare dignatus est : *p* cujus apparitionis modum præfatus venerabilis Archimandrita Marcellus his retulit verbis.

m
n
in Spelæi monasterium succedens Abbas Marcellus
o
describit secundam Inventionem.
p

ANNOTATA D. P.

a *Hic est titulus MSS. Latinorum.* Explicit Præfatio, *de qua infra,* incipit Relatio quemadmodum, etc. *MSS. Græca argumentum dividunt, et initio hunc habent titulum,* Εἰς τὴν πρώτην εὕρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ τιμίου καὶ ἐνδόξου Προφήτου τοῦ Προδρόμου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. In primam Inventionem præclari ac gloriosi Prophetæ, Præcursoris et Baptistæ Joannis : *et alteri parti præfigitur titulus,* Εἰς τὴν δευτέραν εὕρεσιν τοῦ αὐτοῦ, *etc.* In secundam Inventionem ejusdem, etc.

b *Græce* ἐκδραμόντες *excurrentes.*

c *Editio Parisina supervacanee addit* nihil esset, *fortasse legendum erat,* nihil esse.

d *Legimus Joannis* 12 *quod cogitaverunt* Principes Sacerdotum, ut et Lazarum interficerent, *quam eorum cogitationem ut stultam ridens Augustinus,* Dominus Christus, *inquit,* qui suscitare potuit mortuum, non posset occisum? *Sed sic interroganti respondere potuissent illi, Vere mortuum fuisse non credimus, adeoque nec vere resuscitatum; quemadmodum Christum, quem vere mortuum esse non dubitabant, noluerunt credere resuscitatum. Herodias autem, vere mortuum Baptistam sciens, quomodo potuit existimare, Deo, si illum vellet resuscitare difficilius fore de terra eruere, quod ipsa defodi fecisset, quam corpori alibi posito redunire et vivificare; Potuit tamen, divinæ potentiæ incredula, formidare ne discipuli resuscitatum mentientes, suscitarent turbas in suam perniciem; quibus ab errore deducendis servire posset prolatum, quandocumque opus foret, palamque exhibitum Caput;*

quomodo

AUCTORE D. P.

A *quomodo Judæi petierunt Christi sepulcrum muniri apposita custodia. Interim multo verosimilius in Arabico dicitur prior uxor Herodis potiisse caput Prophetæ; ideoque ab Herode jussum terra abrui, ut respondere posset nesciri ubi id esset. Sed et hoc optarem ex Evangelio vel saltem ex Josepho probari.*

e *Imo* recondentes : *hoc enim vox Græca* Ταμιεύσαι *significat, et sensus requirit.*

f *Adde ex Græco et* prioris inopiæ obliviscens.

g Κιβώτιον *proprie* Scrinium *vertitur ; Sermo de Nativ. etc. utrumque conjungit hoc modo :* ὑδρείᾳ ταύτην ἐνθέμενος... ἔπειτα τοῦ κιβωτιῳ διεσφαλισάμενος, ἔξωθεν καὶ σφραγῖδα καλῶς ἐπισημηνάμενος. Hydriæ ipsam imponens.... deinde scrinio diligenter includens, atque exterius etiam sigillo obsignans. Θήβη *pro* Θήκη, *quod infra bis occurrit, eadem qua* Κιβώτιον *notione, nusquam alibi reperisse videtur Cangius, imo librario mendo imputasse, qui ipsam vocem non retulit in suum Glossarium Græco-barbarum.*

h Athaliam *nominat Synaxarium Arabicum,* Sororem *fuisse tacet : utpote præteriens silentio.*

i *Græce additur,* et eum per saltus indicans.

k *Græce,* significaret tempus suæ inde egressionis.

B

l *Si prima Inventio accidit tempore Constantini Magni, uti teneri posse dixi num.* 101, *anni abinde fluxerunt* CXX *et amplius, per quos consequenter plures locum potuerunt tenuisse, speluncam scilicet, in qua hic supponitur Caput delituisse : merito tamen dubites an Spelunca cœperit solitario alicui servire prius, quam juxta conditum esset monasterium Spelæi dictum de quo infra : ut non dicam, quod tota hæc successio repugnet potiori auctoritati Sozomeni.*

m *Græce* ut gratiose permitterent sibi dilationem vespertini egressus.

n *Sermo præcitatus, intentionem ejus exprimit,* Ἐβούλετο γὰρ ὁ μιαρὸς κρύφα τοῦ τὴν θείαν κεφαλὴν συμπαραβεῖν, ὥστε τοῦ αὖθις, κλέπτειν τοῦ ἰδιοῦσθαι τὰ ὑπ᾽ ἐκείνης θαυματουργούμενα, τοῦ οὕτως τῇ αἱρέσει τὸ καλὸς αὐτὴν ἔχειν καὶ ὡς Θεῷ φίλον μνηστεύσασθαι, Volebat enim impurus clam secum assumere sacrum Caput ; ut iterum surriperet sibique arrogaret miracula, per ipsum patranda, atque ita conciliaret hæresi opinionem rectæ fidei Deoque placitæ.

o *Si vera est nostra conjectura de Ariani istius Monachi Emesam adventu, sub Episcopatu sancti Joannis Chrysostomi primis annis seculi* V, *de quo infra, et locum ille aliquamdiu tenuit occultus hæreticus ; post*

C *ejus inde expulsionem non multi sibi potuerunt successisse ante* Marcellum *in regimine Spelæotarum ; et credibile est, haud diu passos Monachos, locum tum aptum alicui solitario recipiendo, juxta se vacuum remanere : sed credere malim, jam tum Abbatem fuisse* Marcellum *cum Eustachius expelleretur ; apparet enim ex ejus relatione, institisse ipsum apud Episcopum, ut sibi suisque concederetur spelunca, priusquam de sacro Capite sciret aliquid.*

p *Apud Marcellium Comitem invenitur satis prolixa et accurata epitome hujus totius narrationis quam Baronius ad an.* 391 *num.* 12 *æstimat ab aliquo additam illius Chronico,* quod, *inquit,* perbrevibus quidem rerum monumentis ab ipso elaboratum esse constat, non autem longioris alicujus narratione historiæ ; ut plane appareat, consarcinationis futura, pannum novum veteri consutum vestimento. *Non tamen hinc sequitur, cum unde sumptus est textum Marcellino posteriorem esse ; cum Dionysius Exiguus, qui eum Latine reddidit, tantum non senior ipso Marcellino fuerit, adeoque potuerit iste rem, sibi ex recenti interpretatione hujus notam ac novam, præter institutum intexuisse Chronico suo, vel margini adscripsisse addendum textui.*

D

§. IV. *Quomodo Constantinopoli Emesam referri Caput potuerit, et Sozomeni atque Emesenorum narratione conciliari, atque horum excusari error circa initium suæ possessionis.*

Sanctus Gelasius Papa, in Synodo LXX *Episcoporum Romæ congregata anno* CCCCXCIV, *id est* XLII *post secundam sacri Capitis apud Emesam inventionem, Decretum edidit, in Conciliis generalibus legendum totum, delibatum autem quatenus huc facit et expensum num.* 15 *Postcripti, in Apologia Præliminari ad hujus mensis Acta; Decretum, inquam, Gelasius edidit de libris Canonicis et Apocryphis, in varias eos classes distinguens, quorum aliquos licet Romana ecclesia non legat,* omni tamen cum honore *suscipi ab ea dicit ; ad alios in particulari descendens, propriam cuique aptat censuram ; et post* Actus Beati Silvestri, *recenset* scripta de Inventione Crucis Dominicæ, et alia scripta de Inventione Capitis S. Joannis Baptistæ, *quæ, inquit,* novellæ quædam relationes sunt, et nonnulli eas Catholici legunt : sed cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, B. Pauli Apostoli præcedat sententia : Omnia probate, quod bonum est tenete. *Huic præcepto si priora secula paruissent, et quidquid de Sanctis scriptum undecumque proferebatur historica expendissent trutina ; huic curioso seculo minus laboris reliquisset veri falsique verosimilis et inverosimilis discrimen faciendum, post tot ætatum decursum, et deperdita monumenta quamplurima quæ eo facere poterant ; quando nec hoc quidem scitur, an ea quæ Gelasius dijudicanda suscepit, ad nos usque pervenerint.*

Censuram Gelasii PP. scriptum de Inventione Capitis novellam relationem appellantis,

E

120 *Interim de scriptis, Capitis prædicti Inventionem spectantibus, disceptatur inter Eruditos, sintne ea quæ secutus Sozomenus est, circa primam Inventionem Translationemque Constantinopolim ; an relatio quæ recentissima tunc erat, de secunda apud Emesam. Contra Sozomenum acriter pugnant aliqui apud Cangium pag.* 50 *et seqq. eumque is a Macedoniano quopiam vel deceptum vel suffarcinatum fuisse censuit ; imo in universam ejus historiam intorquens illud S. Gregorii Magni ex lib.* 6 *Ep.* 31 : In historia Sozomeni, *inquit,* de quodam Eudoxio, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopatum arripuisse dicitur, aliqua narrantur : sed ipsam quoque historiam Sedes Apostolica recipere recusat, quoniam multa mentitur, et Theodorum Mopsuestiæ nimium laudat atque usque ad diem obitus sui magnum Doctorem Ecclesiæ fuisse perhibet. *Verum jam pridem Melchior Canus, lib.* 2 *de locis Theologicis observavit, nihil ejusmodi haberi in Sozomeni historia; quare Baronius, Miræus, Vossius censent, bonam historiæ illius partem intercidisse, ac nominatim* historiam annorum circiter octodecim a Consulatu Agricolæ et Eustathii usque ad Consulatum XVII Theodosii, et in iis capitibus quæ vetustatis incuria perierunt, ea scripsisse quæ referuntur a Gregorio Magno.

quidam in Sozomenum torquent, F auctoritate S. Gregorii ;

121 *Sed hæc responsio minime placet Hadriano Valesio, inter veterum de Sozomeno a se illustrata testimonia observanti,* quod ætate Cassiodori, qui Gregorium Magnum antecessit, nihilo auctiores erant Sozomeni Codices iis quos nunc habemus, idque ex Historia Tripartita ejusdem Cassiodori satis est cognoscere. *Itaque ipse Valesius censet,* Gregorium memoriæ vitio lapsum fuisse, qui quod a Theodoreto cap. 39 dictum est, Sozomeno tribuerit. *Ejusmodi sane lapsum quo* Martyres *vocavit qui meri fuerant Confessores, nos aliquoties notavimus, neque propter hanc tituli diversitatem persuaderi potuimus, ut*

sed hunc memoria lapsum censent alii : et Sozomenus Gelasio ignotus fuisse videtur,

A *ut Herculanos, Juvenales, Zenones Sanctos geminaremus. Equidem valde dubito utrum Gelasio, qui solius ecclesiasticæ historiæ ab Eusebio quidem conscriptæ, sed a Rufino in Latinum versæ, in dicto Decreto meminit cum laude, non item Socratis, Sozomeni et Theodoreti, eorum scripta unquam viderit; et ut vidisset, non debebat eorum meminisse, qui necdum Latinitate donati, necdum legebantur in Latinis Ecclesiis, quibus solis conditum videtur Decretum. Dubito etiam, propter silentium Socratis, an de translato Constantinopolim Capite scripserit aliquis ante Sozomenum relationem particularem, quæ potuerit sub judicium Gelasii venire. Emesena autem posterior Inventio, cujus relatio aliqua Latina ab incerto auctore fuerit in Italiam perlata, alia quam nunc habeamus, potuit commemorata fuisse a Gelasio, absque ullo ad Græca respectu, et ab eo, propter mirabilia aliasque rationes nunc ignotas, censurari.*

122 *Atque utinam certi essemus Marcelli, ea de re epistolam genuinam haberi, nec alterius stylo interpolatam, ejusdem scilicet qui præmissum de prima Inventione Paragraphum ipsi Epistolæ præposuit, Gelasiana censura imprimis dignum, si hæc ad Græcos se extendisset. Interim sic notatis scriptis quibuscumque merito Latini desiderabant puriorem certioremque rei gestæ seriem a Græcis accipere, Dionysiumque rogarunt ut id sibi præstaret. Hunc vero non miror, sub annum* DXXV, *utramque partem æqualiter Latine reddidisse, nihil inter eas discernendo. Simplex enim officium Interpretis assumenti, conveniebat contextum integrum dare; licet forte non ignoraret multum interesse inter eam partem, quæ ex vulgari habebatur traditione, et alteram quæ ab oculato teste ipsarumque rerum actore præcipuo Marcello haberi credebatur. Sed quod ab illo exigi non debuit, exigetur a nobis, criticam super ejusmodi scriptiones professis.*

ad novam ex Græco versionem, B

123 *Dico igitur opus esse distinctione: et primam quidem hactenus propositæ narrationis partem, absque præjudicio secundæ, posse rejici ut prorsus apocrypham. Quomodo autem secundæ partis veritas possit cum relatis a Sozomeno subsistere, id quod Baronio in Notis ad Romanum Martyrologium visum est impossibile, et Cangio perquam difficile, aggredior indagare conjectando; et conjecturam meam Eruditis æstimandam relinquo, donec melius aliquid ipsi suggesserint. Ac primum appendo, quod post divulgatam notitiam Emesenæ Inventionis, nemo Græcorum amplius fecerit mentionem Translationis in Hebdomum factæ a Theodosio: nec verosimiliorem ejus silentii excogitare rationem possum, quam quod sacrum Caput ibi amplius non appareret, nesciebatur vero, quomodo, per quem, aut quo ablatum illud fuerit. Præsentia autem illius Emesæ circa annum* DXXX *adeo certa habebatur Constantinopoli; ut ipsemet* Justinianus Imperator, cum templum Præcursoris quod in Hebdomo est ab eo ædificatum, *id est augustiori forma restauratum, (de quo infra)* per sacras Reliquias sanctificare *vellet, pro festo dedicationis, tum alias aliunde,* tum miraculorum effectricem *ejusdem* Præcursoris dexteram Antiochia, et maxime venerandum caput Emesa transtulit in regiam civitatem *et istam quidem retinuit; hoc, peracta solennitate remisit. Ita Theodorus Daphnopata in narratione inferius danda.*

cujus pars prior apocrypha censeri potest,

altera scripta datur post ablatum CP. caput: C

124 *Animadverto deinde, quod ultimus sancti pignoris possessor* Eustachius Monachus, *dicatur* alterius sectæ Presbyter *fuisse; in Arabica autem epitome* secta Arianus. *Cum autem* Macedoniani, *nomine potius quam sententia, differrent ab Arianis, a quibus ipsemet eorum Princeps fuerat ordinatus Episcopus; solamque larvam prætenderent Nicenæ fidei, spiritui sancto apertius quam verbo Divinitatem detrahentes; malum credere, dictum apud Arabes* Arianum, *revera* Macedonianum *fuisse: qui turbas Constantinopoli suscitatas, propter expulsum Sede sua Chrysostomum, in rem suam verterit, opportunitatemque invenerit furtim auferendi* Caput Joannis; *ad hoc patrandum stimulatus injuria, quam putabat factam suæ sectæ in cujus possessione illud antea fuerat.*

ablatum autem sit a Monacho Macedoniano

D AUCTORE D. P.

uso occasione turbatæ civitatis

125 *Hoc patrato, prima ei cura fuisse debuit, ne quo indicio patesceret facinus, itaque non solum decreverit, quamlongissime discedere ab urbe regia; et secretissima habere omnia, sed etiam quidquid auri argentive aut gemmarum ipsi Reliquiæ appositum erat, in Asia vel Europa, id omne detraxerit distraxeritque in longæ peregrinationis viaticum. Deinde apud Spelæi prope Emesam monasterium nactus locum proposito suo idoneum; furtum suum intra ollam repositum, absque ullo indicio nominis sic defoderit, ut refodientibus videri posset illud istuc minime recenter allatum, sed multo pridem sic positum fuisse; speraverit autem, miraculo aliquo revelatuum se Sanctum; quo facto ipsi sanctitatis opinio apud Emesenos, et lucrum grande accideret, a conferendis ad ornatum eleemosynis. Cum autem nihil tale accideret; sed, præter spem omnem suam, a loco ubi furtum condiderat expelleretur; voluisse ipsum, si potuisset, clam tollere; ejusque voluntatis argumentum fuisse instantiam, petentis* unius saltem diei spatium in ea spelunca, in qua constabat, *ipsi nempe soli,* sanctum esse Depositum. E

qui illud prope Emesam clam defoderit;

nec auferre potuit subito inde exturbatus:

126 *Postquam igitur istic invenit* Marcellus; *id de quo nemo fuerat suspicatus ibi esse, itaque invenit ut nulla ei posset venire cogitatio unde esset, nisi ab Jerosolymis, ubi dicebatur antiquitus inventum a duobus peregrinis fuisse, iisque ab Oriente advectis, qualis respectu Palæstinæ Cilicia erat; ipse quidem nihil aliud scripserit quam modum et ordinem factæ sibi revelationis; posteris autem suis, volentibus integram historiam dare, occasionem dederit scribendi etiam partem illam primam, qualis ex Cilicia habebatur verbo vel scripto tradita; et quod ad intentum ei deerat supplendi ex conjectura: atque ita nonnullis placuit præsumere; quod qui Caput figlino vasi incluserat absque ullo ornatu, pauper fuerit figulus, conjecturam forsitan roborantibus, figlinæ istic olim exercitæ indiciis, testarumque coacervatis fragminibus. Quoniam autem peregrini illi dicebantur Macedoniani fuisse, cogitaverint, indignos tali thesauro, per aliquam occasionem privatos eo fuisse, per illum nempe ipsum, quem sibi imaginabantur figulum, doni illius auctorem. Ipsum tamen, in eorum conceptu, occultum manserit semper, Emesenisque civibus ignotum; figulo autem suo dederint filiam secreti consciam; quia apud Cilices aliquid narrabatur de muliere quadam, quæ post Peregrinorum dictorum mortem ipsius Capitis custos fuerit. Quodsi Emeseni etiam animum advertissent ad monogramma Christi ☩ ollæ impressum, ut supra insinuavi, fortassis etiam fuissent aliquid de Constantino Magno, Caput sanctum obsignante commenti.* F

inventum autem, a Marcello, unde esset ignaro,

in olla figlina, fecerit comminisci figulum tanti doni auctorem.

§. V. *Expenditur relatio Metaphrastæ in Vita S. Matronæ, contraria veriori de secunda Inventione historiæ. Ad hanc Dionysii Exigui Prologus.*

P*riusquam ad præfatam eamque veriorem historiam secundæ Inventionis, a prælaudato* Marcello *descriptæ, veniam; placet expendere, quæ Simeon Metaphrastes, seculi* x *scriptor, habet in vita S. Matronæ Pergensis, ne istam lecturis scrupulum moveant; et Auctorem, fide dignissimum in iis quæ vidisse et egisse se scribit, reddant fabulositatis suspectum.* Eo tempore (*quo Emesæ degebat Matrona)* Agricola quidam, *inquit Metaphrastes,* prædium operans, multis diebus vidit flammam ignis e terra emitti; erat vero emissio continua et numquam desinens. Hic ergo, ut qui esset agricola,

Dicitur in Vita S. Matronæ Pergen.

visam agricolæ flammam e terra existere,

AUCTORE D. P.

quam fodiens Episcopus Caput invenerit:

A agricola, nihil valens conjicere altius, Episcopum civitatis accedens, id renuntiat. Ille autem, ex illo quod apparebat intelligens, magnum quid significari, cum suo Clero veniens ad locum, facta oratione, jussit terram fodere. Quod cum factum esset inventa est urna, non aurum celans aut aliquid aliud ejusmodi quod posset demulcere animum ornamentorum cupidum; sed rem quamdam pretiosam et maximi faciendam, nempe maxime Venerandum Caput S. Joannis Baptistæ. Cumque hæc fama in omnem partem pervasisset, nullus domi remanebat, sed cum universa multitudine confluebant omnes ad spectaculum; a quibus hoc venerandum Caput, cum omni laude et glorificatione in templum introducitur.

sed hoc falsam redderet relationem adscriptam Marcello;

128 *Hæc ita simpliciter gesta si essent, oporteret confictas dicere revelationes eas omnes, quibus innotuisse dicitur cujus id Caput esset; et fictionis auctor fuisset vel* Marcellus *ipse, sub cujus nomine circumfertur Epistola mox producenda, vel Spelæotarum Monachorum aliquis. Neutrum præsumere nos patitur temporis ratio, quo vixit* Matrona, *annos non multo plures quam triginta numerans, aut ut summum quadraginta, quando res Acta est, ipsa Emesæ præsente et quæ viderat* B *audiveratque millies narrante Constantinopoli; quo citius rediit, et ubi usque ad annum vitæ centesimum rexit Parthenonem a se conditum, familiaris Verinæ Imperatrici, cujus consilio illustres aliquot Matronæ ex Palatio ipsius disciplinæ subjecerunt sese, præsente et in omnibus adjuvante eo ipso (nisi fallor)* Marcello, *cui prædictæ Revelationes adscribuntur; quique illam jam feminam agnitam direxit Emesam, ad suæ ibi sororis Monasterium, postea autem eodem missus etiam ipse ad regendum Spelæi monasterium, digressa Hierosolymam* Matrona, *eodem etiam rediisse videtur ad suum S. Bassiani monasterium, perpetuus deinde adjutor Sanctæ.*

quod præsumi nequit, habita temporis ratione,

quo Matrona translationi Capitis interfuit,

129 *Hæc autem, femina (ut dixi) agnita, vix Emesam discesserat, quando tam mirandæ rei fama, ad aures viri ejus Domitiani, ipsam ubique requirentis perlata, eum adduxit Constantinopolim frustra; deinde etiam Emesam, tali occasione. Invento sacro Capite,* Matrona, *jam Præfecta monasterio,* cum omnibus Sanctimonialibus suis præsens spectaculo accessit; et hausit ex unguento, quod erat propositum... In media autem intercepta multitudine, cum ei non concederetur exitus, eo quod, ut acciperet, omnes se intrudebant; ex eo quod acceperat unguento, coacta est aliis impertiri. Dum autem ea ita distri- C bueret, quidam ab ortu cæcus, omnes prætermittens, (erant enim tunc quidam Sacerdotes, qui divini unguenti faciebant distributionem) venit ad ipsam, valde instans precibus: illa vero cum pretioso unguento oculos ejus inunxisset; fecit protinus intueri, qui antea numquam viderat. Hoc eam magnam prædicavit, et effecit ut esset apud omnes insignis adeo, ut omnes dicerent eam esse, quæ latere tamdiu est meditata, et cum viris fecit ea quæ faciunt Monachi.

et cæcum illuminavit unguento inde sumpto,

annis nata 40 ut summum cum res ageretur circa 454,

130 *Ergo vir ejus Domitianus uxoris inveniendæ novam inde spem concepit, et Emesam venit: sed hoc frustra. Sentiens enim illa adesse maritum, invenit modum quo periculum evaderet Hierosolymam profecta; sequentemque etiam illuc variis modis fefellit, quamvis ex iis, quæ maritus describebat, vultus lineamentis agnita. Erat autem tunc ea fere forma, qua fuerat annos viginti quinque nata cum a viro discesserat, numquam ei postea visa, et solitarie commoranti insidians dæmon sic eum alloquitur:* Ætate es adhuc juvenis insigni pulchritudine. *quorum nihil convenisset multo majore tricenaria. Atqui tunc agebatur annus ut minimum* CCCCLIV: *et* Matrona *tandem regressa Constantinopolim; atque a* Marcello *causam adventus rogata respondit, quod* senectutem et muliebrem imbecillitatem

et ultra an. Christi 500 superstes,

D *despiciens unice studuerit ad eos redire, a quibus primam spiritualis vitæ institutionem acceperat. Erat ergo tunc saltem quinquagenaria, cum rediit Constantinopolim, et annus Christi agebatur circiter* CCCCLXX, *Leone et Verena imperantibus, quibus carissima illa fuit; et siquidem ultra annum centesimum vixit; longe ultra quingentesimum Christi vivendo pervenit. Vivebat eo ipso tempore, quo historiam hanc, longe lateque vulgatam apud Græcos, Latinam fecit Dionysius Exiguus. Cum autem etiam* Marcellus *diutius ibidem vixerit, Emesa regressus ad S. Bassianum, ad annos saltem* XV *adjutor Athanasiæ prædivitis feminæ, ad* S. Matronæ *discipulatum transgressæ, eique subserviret eleemosynis distribuendis; fieri non potuit, ut vel ipse (quamvis non fuisset, ut erat moribus integerrimus) alium sacri Capitis inventi modum propalaret scripto, quam cui attestabatur* S. Matrona; *nec ut alii sub ejus nomine quidquam fingerent, quod ille non continuo refutasset.*

cum jam ubique nota esset Marcelli relatio.

Deceperit ergo Metaphrastem Vita istius post annos 400 auctorem,

131 *Maneat igitur inconcussa veritas Historiæ, hic proponendæ, et Metaphrastes dicatur post quinque secula non ea scripsisse, quæ fuerant ex ore* S. Matronæ *olim accepta, aut Emesa transmissa; sed cum aliquid audisset de flamma ex loco latentis Capitis erumpente,* E *de rastro fodiendi loci instrumento, de Episcopo repertum thesaurum in ecclesiam transferente; Agricolam visæ flammæ testem et indicem imaginatus sibi sit; sicut antea Emeseni, ex urna cui injectum Caput latebat commenti sunt figulum, portitorem tanti thesauri. Alia certe debetur Metaphrastæ fides in iis Vitis, quas vel invariatas suæ collectioni inseruit, vel cultiori solum stylo ornavit nihil in substantia alterans: alia in illis, quas ex variis partim auctoribus, partim traditionibus consarcinavit: ut patet ex Vita S. Charitonis Abbatis, in nostris ad Ephemerides Græco-Moscas* XXVIII *Septembris notis suggillata, ubi ostendi eum duos diversissimi temporis, sed nominis ejusdem Sanctos confundere. Ipsa autem S. Matronæ Vita, nullis temporum characteribus insignita, satis prodit scriptori defuisse illorum notitiam, qualem hic utcumque eruderavimus. His præmissis venio ad Interpretem verioris Historiæ.*

propria, ut in aliis pluribus conjectura, de modo inventi Capitis,

et verum scripserit Marcellus

132 *Est hic* Dionysius, Abbas Romanus, cognomento Exiguus, gemina scientia Græce et Latine clarus, *uti eum laudat Sigebertus Gemblacensis de Script. cap. 27 qui tum alia præclara, partim composuit ipse, partim ex Græco Latina fecit, sunt jam sæpe enumerata ab aliis, novissime autem a nostro Philippo Labbe in sua de Scriptoribus ecclesiasticis dissertatione. His addas licet opusculum hoc* de Inventione Capitis S. Baptistæ, *quod ab ipso Latinitate donatum indicat* Prologus, *cuidam* Gaudentio Abbati, *Romano verosimiliter etiam ipsi, inscriptus, atque allatus nobis ex Hamburgensi Lindebrogii MS. Cangio autem exhibitus a Domino de Wyon d'Herouval, supra laudato propter promptissimam ipsius ad ejusmodi conatus Eruditorum juvandos voluntatem. Ex hoc Prologo etiam istud discimus quod supra insinuabam, talem* historiam tunc *primum* Romanis manifestatam, *diversam esse ab ea relatione cujus meminit Decretum Gelasii. Cetera MSS. pleraque, sicut et ea quæ Surius vidit, carebant Prologis, ut passim plurima Sanctorum Acta, in Legendariis per anni cursum digestis scripta, sæpe cum magno incommodo distinctioris scientiæ, de Auctoribus eorumque ætate, et scribendi proposito habendæ, si singulis Præfatio sua adesset. Hæc autem, de qua dicere institui, quamque in hunc locum reservavi, præponendam parti potiori, sic decurrit.*

Latine redditus a Dionysio Exiguo. F

133 **Domino Venerando mihi, Gaudentio Abbati, Dionysius.**

Præfante quod Monachis facta revelatio,

Carissimorum Fratrum, quos per gratiam Christi regitis, cura studiumque compulit, ut relationem quæ de Inventione Capitis B. Joannis Baptistæ Græco

A Græco sermone conscripta est, Latino per me redderetur eloquio : conveniens esse dicentes, ut in Natali ejus, quo major in natis mulierum nemo surrexit, hæc relatio, quæ de illo traditur, populis fidelibus intimetur. Promptis igitur animis in spatio licet brevi, quod poscebatur explicuit, maxime et quia sanctitatem tuam hoc idem fieri velle cognovi. Nec hoc sine divino nutu gestum esse perspicio ; et idem Joannes, prævius Domini veritatis Præco, Prophetarum culmen omnium, institutorque Monachorum, sicut primitus se Monachis ostendit, qui sacratissimum Caput ejus de domo Herodis quondam Regis impii sustulerunt, dein ablatum, Emesæ multis ignoratum temporibus, item Monachis se declaravit ; ita nunc officio Monachorum, quamvis humilium, hanc de se Romanis historiam manifestare dignatus est ; venerandi, credo, propositi delectatus obsequio, quatenus per eos qui singularem sectantur vitam, suam in Christo panderet gloriam. Et hoc dicimus, non quod nobis alicujus præclaræ mentis conscientiam insolenter arrogemus ; sed quod per se pia professio præferat sanctum studium, licet eidem nostra desidiosa conversatio non æquetur.

congrue per Monachum Latine redditur :

B 134 Qualem vero tunc idem Beatissimus exegerit vitæ modum, quis poterit ignorare fidelium? nam præter illam divini muneris eximiam largitatem, qua de repromissione conceptus est ; et adhuc intra materna conclusus viscera, de utero quem fœcundavit sterilem, in utero sanctæ Virginis agnovit universitatis auctorem. Præter illam quoque gloriam singularem, qua Baptista Christi, et amicus extitit cœlestis Sponsi ; sæpe solitarius in desertis locis abditisque moratus est, diu noctuque in jejuniis et orationibus perseverans, vestitus pilis amelorum, et locustis pastus ac melle sylvestri. Quæ omnia summæ continentiæ atque frugalitatis indicia esse monstrantur, quibus universo mundo cum suis pompis deliciisque renuntians, nihil aliud dignabatur videre, quam Christum : cui etiam ad suum baptisma venienti, testimonium perhibuit dicens ; Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Cumque tam præclaris actibus tamque magnificis, insinuaret omnibus exempla virtutis ; Principes tamen, cum Senioribus et Scribis et Pharisæis, meritis ejus insanis ausibus exprobrabant ; quod Dominus noster in Evangelio testatur, et dixit, Venit Joannes Baptista, neque manducans, neque bibens, et dicitis, Dæmonium habet. Sicuti nunc plerique Christianorum, C Pharisæorum sine dubitatione consimiles, si forte Dei famulos viderint abstinentes, in eadem convitia atque maledicta prorumpere ; et rem quam imitatione deberent assequi, suis insequi contumeliis non verentur : ut probabilis vita, rumoribus malignis exposita, laudandam perseverantiam tenere valeat, qua fervorem veteris æmulationis accendat. Hoc autem odium de morum similitudine sustinemus, ut id quod Dominus noster ait in Evangelio, in nobis etiam comprobetur : Si de hoc mundo essetis, mundus, quod suum erat, diligeret : sed quia de mundo isto non estis, propterea odit vos mundus.

quia ipse Sanctus instar Monachi pœnitentis vixit,

ideoque odium mundi incurrit,

Math. 11, 18

Joan. 25, 29

135 Hæc mundi odia incidit S. Joannes, cujus hodie festivitas ab Ecclesia toto orbe terrarum celebratur, et jam temporibus Juliani, Tyranni potius quam Principis, in suo corpore reliquo pertulit, quod a Discipulis ejus tunc sepulturæ traditum, sacratissima Evangelia retulerunt. Nam Gentilium fera crudelitas, impiissimi atque Apostatæ Juliani moribus congruens, effracto Beatissimi tumulo, ossa ejus dementer extraxit ; ignique comburens redegit in pulverem, et passim vesano furore dispersit. Sed gratia Christi, quæ suorum dirigit corda famulorum, per dies eos, Monachos quosdam ab Hierosolymis ibidem causa orationis adduxerat ; qui videntes tam scelestum facinus ab impiis perpetrari, stupentibus ipsis Gentilibus, easdem venerandas Reliquias transtulerunt ; moxque inde profecti sunt, thesaurum secum venerabilem deferentes. Ecce rursum obsequium Monachorum divinitus procuratur, ut quemadmodum per Monachos Caput hujus Sancti repertum est, ita quoque per Monachos residuæ corporis ejus Reliquiæ servarentur : quæ protinus sancto Athanasio, Alexandrinæ civitatis Episcopo, diriguntur ; quas postea Theophilus ejusdem civitatis Episcopus, universa idolorum delubra destruens, in basilica, quam sub nomine ejusdem beatissimi Joannis Baptistæ pia devotione construxit, sub ingenti populi veneratione deposuit. Sed jam tempus est ut prædictam vobis referamus historiam, proque hoc labore nostro precum vestrarum præsidia efficaciter impetremus.

necnon Apostatæ Juliani,

cujus furori subtracta ossa alia

D AUCTORE D. P.

etiam Monachi Alexandriam tulerunt.

§. VI. *De tempore et loco secundæ Inventionis.*

Επεφάνη ὁ τρισόλβιος καὶ οἰκουμενικὸς ἀπόστολος, καὶ γνήσιος φίλος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῶν ἁγίων νηστειῶν, περὶ τοῦ Φεβρουαρέου μηνός ὀκτωκαιδεκατην, ἤτους τρίτου ἑξηκοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐν χρόνοις Ἰνδικτιῶνος ἕκτης, βασιλευόντων Βαλεντινίανου καὶ Μαρκιανοῦ τῶν εὐσεβῶν Βασιλέων καὶ δούλων τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ ὁσιωτάτου Ἐπισκόπου Οὐρανίου, καὶ ἀνηνέχθη εἰκάδι τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός. Apparuit beatissimus et universalis Apostolus, genuinusque amicus Salvatoris nostri Jesu Christi, media hebdomada sanctorum Jejuniorum, decima octava die mensis Februarii, anno septingentesimo sexagesimo tertio, tempore Indictionis sextæ, regnantibus Valentiniano et Marciano piissimis Imperatoribus ac Dei famulis, sub Uranio Episcopo sanctissimo ; et allatum est vigesima quarta mensis ejusdem. *Ita narrationem mox producendam, orditur Marcellus : eamdemque sic finit :* Ἐγένετο δὲ τὰ κατάθεσια τοῦ ἁγίου Προδρόμου καὶ Βαπτίστου Ἰωάννου, ἐν τῷ αὐτοῦ ναῷ μηνὸς Ὀκτωβρίου εἰκάδι ἕκτῃ τοῦ τρίτου καὶ ἑξηκοστοῦ καὶ ἑπτακοσιοστοῦ ἔτους Ἰνδικτιῶνος ἕκτης. Facta est S. Joannis Baptistæ ac Præcursoris depositio in ejus templo, mensis Octobris die vigesima sexta, anno septingentesimo sexagesimo tertio, Indictionis sextæ.

Anno Syromacedonum 763 *Ind.* 6, 18 *Febr. facta Inventio dicitur,*

E

expositio 24 *ejusdem, in Hebdomade mediæ Quadragesimæ ;*

Translatio, 20 *Octobr.*

137 *Hæc ipsa Marcellinus Comes, post relatam Epitomen eorum quæ antea gesta retulimus, (quæ an ipsius sit dubitat Baronius, nec audet affirmare Cangius) sic prosequitur.* Hoc igitur venerabile caput, sub Uranio memoratæ Episcopo civitatis, Vincomalo et Opilione Coss. mense Februario die XXIIII, media jejuniorum Paschalium septimana, Imperatoribus Valentiniano et Marciano regnantibus. *Paschale Chronicon, alias dictum Alexandrinum, hæc habet :* Ἐπὶ τῶν προκειμένων Ὑπάτων Βινκομάλου καὶ Ὀπιλίωνος, βασιλευόντων Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Μαρτιανοῦ Αὐγούστων μηνὶ Περιτίῳ πρὸ ιβ' καλανδῶν Μαρτίων τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῶν νηστειῶν, ἔτους Συρομακεδόνων ψ χ γ'. Ἀντιοχέων φ ά, καὶ υ κ έ ἔτους ἀφ' οὗ ἀπετμήθη ὁ ἅγιος Πρόδρομος, Προφήτης καὶ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, ηὑρέθη ἡ τιμία αὐτοῦ κεφαλὴ ἐν τῇ Ἐμεσίων πόλει. Sub præsentibus Consulibus Vincomalo et Opilione, imperantibus Valentiniano, et Marciano Augustis, mense Peritio, ex ante diem XII Kalendas Martias, media jejuniorum hebdomade, anno Syro-Macedonum DCCLXIII, Antiochenorum DI, et CCCCXXV postquam capite truncatus est sanctus Præcursor, Propheta et Baptista Joannes, illius venerandum Caput in civitate Emesenorum repertum est.

Vincomalo et Opilione Coss.

F

annis post decollationem 425,

138 *Consulatus* Vincomali et Opilionis *annum vulgaris æræ notat absque ulla controversia* CCCCLIII, *qui dum esse dicitur* CCCCXXV *a decollatione Joannis, ponitur ille decollatus anno ejusdem æræ* XXVII (*ut ante diximus*) *exeunte ; eoque confirmaretur sententia Henschenii, crucifixum*

adeoque anno V. Æ. 453

AUCTORE D. P. *cujus an. 29 obiisse Christum vel hinc confirmaretur.*

A *crucifixum Christum sustinentis,* duobus Geminis Coss. *id est anno nostro* XXIX *contra quam ipsemet Chronici Paschalis auctor operosissime conatus fuerat demonstrare crucifixum Christum* Persico (*aliis* Prisco) et Vitellio Coss. *qui signant vulgaris æræ annum* XXXIV. *Nempe Auctor iste, quam fuit solicitus de anno nati atque crucifixi Domini ex propria sententia constituendo; tam nihil videtur fuisse solicitus de uniformi ad cetera ubicumque successura progressu, sed Chronicon pertexuit ipsis quos compilabat Auctorum prægressorum verbis : quod dum hic etiam fecisse præsumitur, augetur numeris testium confirmantium communem olim de duorum Geminorum Consulatu, quem ultimum Christus in terris habuerit, opinionem.*

Sed dictus Consulatus non consistit cum Media-Quadragesima cadente in 18 et 24 Februarii,

139 *Ceterum* Vincomali et Opilionis Consulatum, *tam concorditer adscriptum Inventioni præfatæ a Marcellino Comite et Chronico Paschali; secum non patitur stare similiter ab iisdem nominata* media hebdomas sacrorum jejuniorum, *in quam inciderit* XXIV *et* XVIII Februarii *sive* XII Kal. Martias. *Ad quem locum Chronici præcitati Cangius animadvertens, absolute pronuntiat* quod *hoc* fieri nequaquam potuit anno Christi Dionysiano CCCCLIII, quo, secundum Chronologos omnes, Vincomali et Opilionis Consulatus B incidit; cum eo anno Pascha extitit XII Aprilis, proindeque Dominica tertia et quarta Quadragesimæ, quæ mediam jejuniorum hebdomadem includunt, in VIII et XV Martii inciderint, juxta observatam et receptam a Græcis Hebdomadum rationem. Sed an ista, *inquit Cangius,* conciliari possint, videamus; et an anni Epocha sub Abbate Marcello indicata, cum XVIII Februarii convenire queat, quo sacrum istud Caput e terræ sinu primum est erutum; et cum XXIII quo in monasterii Secretarium est illatum.

convenit autem præcedens annus 452,

140 Marcellus quidem et Chronici Paschalis auctor hanc Inventionem factam aiunt anno Syro-Macedonum DCCLXIII. Indict. VI, imperantibus Valentiniano et Marciano, atque adeo Antiochenorum anno DI, ut subdit idem scriptor Chronici. Cum porro Syro-Macedonum Epocha, vulgarem Christi epocham CCCXII annis præcedat, illaque Kalendis Octobris ineat; sequitur annum DCCLXIII incidere in mensem Octobrem anni vulgaris CCCCLI, mensem vero Februarium sequentem in annum Dionysianum CCCCLII; quo Pascha extitit XXIII Martii, ac proinde media jejuniorum septimana cœpit feria I, die XVIII mensis Februarii, qui eo anno dies XXIX habuit ob Bissextum, desinebatque in Dominicam sequentem, XXIV ejusdem mensis. Quæ quidem quadrant omnia cum Marcelli narratione, C scribentis, Uranium Episcopum Caput S. Joannis Baptistæ, ex loco ubi inventum fuerat, in Secretarium attulisse die Dominica ejusdem mensis. Alia quippe fuit media Quadragesimæ septimana apud Græcos, ab ea quam Latini Medianam vocant, cum apud Græcos illa sit, quæ Medianam Latinorum præcedit. Quadragesimam quippe ii auspicantur a Feria II. Sexagesimæ, ita ut revera octo septimanis illa constet, quarum quarta Dominica Mediam-Quadragesimæ conficit, quæ ideo μέση τῶν νηστειῶν et μεσονήστιμοι appellatur. Nam apud eosdem Græcos, ut recte observat Allatius, quævis septimana nomen accepit a sequenti Dominica; quod etiam firmatur ex Kalendario Æthiopico apud Scaligerum in quo Media-Quadragesima ad diem XXVII refertur, qui Mons Oliveti, ex Evangelio diei appellatur. Ex quibus omnibus conficitur hanc Inventionem accidisse anno Christi Dionysiano CCCCLII, non vere sequenti, ut velle videntur Marcellinus Comes, et Auctor Chronici Paschalis.

cujus mense Septembri cœpta Indictio 6, recte adscribitur, Translationi factæ in Octobri

141 Nec refert, quod hæc Inventio ad Indictionem VI, referatur a Marcellino et Auctore Chronici : id enim intelligendum est de Translatione ejusdem Capitis a Secretario, ubi primum depositum fuerat, D in ecclesiam Spelæi : quam factam fuisse XXVI mensis Octobris Indictione VI, anno (Syro-Macedonum) DCCLXIII recte scribit Abbas Marcellus, quippe temporis plerique characteres quadrant in annum CCCCLII. Nam Indictio VI mense Octobri hoc anno extitit, et annus Syro-Macedonum DCCLXIII hoc ipso mense initium sumpsit. Quadrat etiam (quidquid dicat Scaliger in Canonibus Isagogicis pag. 301) annus Antiochenus DI, qui inibat a mense Majo..... Quod vero Marcellino Comiti et Auctori Chronici hallucinationis occasionem præbuit, id fuit, quod Inventionem confuderint cum Translatione : cum Inventio revera facta fuerit anno CCCCLII Februarii XVIII, depositio vero in Secretario XXIV, interim dum ecclesia in qua reponeretur, esset ædificata, quod demum anno proximo contigit. *Hactenus Cangius in Notis ad Chronicon Paschale prædictum, observationem, quam Gallico dederat semel iterumque primis secundisque curis elucubratam, tertiis denique auctiorem et Latinam reddens : ubique tamen notare prætermittens,* quod Abbas Marcellus *non solum in fine Narrationis suæ* Indictioni VI *componat cum mense* Octobri; *sed* E *etiam in principio cum mense* Februario *quando solum currebat* Indictio V. *Oportet igitur ut ipsemet Marcellus, vel antiquior ejus librarius quem alii transcripserunt, hallucinatus sit ponendo* ε *pro* ς; *vel Antiocheni Indictionem inchoaverint, non tantum mense Majo, ut Scaligerum docere asserit Cangius in Glossario, verbo* Indictio, *sed a mense Januario vel saltem Februario; atque ita integro fere anno præverterint Indictionem Romanam; Constantinopolitanam, novem aut octo mensibus.*

anno Syro-Macedonum 763 etiam cœpto et Antiocheno 501,

ubi autem Inventioni quoque additur quod Ind. 6 notanda esset 5.

Spelæi monasterium duplex;

142 *Nunc quod ad locum attinet; is, quam longe vel prope urbem fuerit, nemo explicat; indicat autem Marcellus num.* 14 *quasi geminum ibi monasterium fuisse, dum ait, quod* Maxentius et Stephanus Archimandritæ, *venientes ad Episcopum; suggesserunt* de spelunca, quæ cohærebat monasterio, (*ea utique in qua reperiendum Caput sanctum erat*) ut utrumque pariter jungeretur. *Annuenti autem Episcopo* dixit Stephanus: Ex præcepto vestro cras mature trado speluncam Fratri Marcello. *Hic vero ea suscepta, cum descendisset ad vicinum S. Carterii monasterium, necessitatem citius redeundi excusat,* quia traditum est, *inquiebat* nobis ab Episcopo et aliud monasterium, cui curam instanter impendimus. *Duplex igitur Spelæi Monasterium fuit;* Majus *unum, cui jam ab aliquo tempore Marcellus præerat Archimandrita, ad illud regendum verosimiliter a S. Bassiano Constantinopoli postulatus, instinctu forsitan S. Matronæ, jam tum Emesenum* F *Parthenonem regentis;* Minus *alterum, ac fere instar reclusorii, solitarii unius vel alterius capax.*

majus in quo Abbas erat Marcellus,

et minus instar Reclusorii,

143 *Et Minus quidem hoc proprii nominis* Spelæum *seu* Spelunca *fuit, ac forte ab omni retro memoria incolam habuit Anachoretam : postea vero conditum amplius monasterium, non solum idem* Spelæi *nomen participavit, sed toti convalli nomen dedit. Quamquam etiam nomen hoc per se videatur Græce tribui cuicumque convalli, sive loco rupibus ac montibus incluso, Strabone teste, unde et vicis et civitatibus nomen adhæsit, qualis una apud Macedones; Livio lib.* 15 Spelæum; *et apud Terracinam in Italia* Sperlonga *vulgo dicta, Tacito et Suetonio* Spelunca; *tum alia loca Syriæ et Arabiæ in Notitia Imperii et Ptolomæo. In* Minori *ergo ac proprie dicto* Spelæo *habitaverit* Eustachius, *hæresim Arianam seu potius Macedonianam sub habitu monastico occultans : una cum Capite, istic a se tam studiose defosso; ut, cum ille exturbatus inde furti factique sui nullam notitiam dedisset; æstimatum sit, ibi ipsum Caput jacuisse jam inde a tempore primæ sub Constantino Inventionis. Simul etiam inde factum sit, ut hac secunda Inventione ubique diffamata, ejusque veritate tot signis prægressis secutisque confirmata, abolita*

ubi hæreticus Eustachius Caput sic abditum habuerat,

ut credi posset ab olim istic positum.

A *abolita fuerit Constantinopoli, si qua ibi adhuc supererat, fides, data Translationi factæ sub Theodosio, licet a Sozomeno assertæ; eaque cœperit inter fabulas, non amplius credibiles reputari, licet ecclesia in Hebdomo structa ante visa fuisset eidem irrefragabiliter attestari.* D

HISTORIA SECUNDÆ INVENTIONIS,

Factæ et scriptæ a Marcello Archimandrita Spelæi:

Cum versione Dionysii Exigui, collata ad varia MSS. Latina.

Επεφάνη ὁ τρισόλβιος, καὶ οἰκουμενικὸς ἀπόστολος, καὶ γνήσιος φίλος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῶν ἁγίων νηστειῶν περὶ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ὀκτωκαιδεκάτην, ἔτους τρίτου ἑξηκοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ, ἐν χρόνοις ἰνδικτιῶνος ἕκτης, βασιλευόντων Βαλεντινιανοῦ καὶ Μαρκιανοῦ, τῶν εὐσεβῶν βασιλέων καὶ δούλων τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁσιοτάτου ἐπισκόπου Οὐρανίου· καὶ ἀνηνέχθη τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἀπεκαλύφθη δὲ μετὰ φόβου καὶ τρόπου ἐν εἴδει ἀστέρος πυρὸς, ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ Μαρκέλλῳ, κατὰ τὰ ὑποτεταγμένα ὁράματα, πίστιν ἔχοντα ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας Θεὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ κατασκευάσας ἐν τῇ σοφίᾳ
B αὐτοῦ, ὁ τῶν ὅλων γνώστης πρὸ γενέσεως αὐτῶν, καὶ πάντα οἰκονομῶν πρὸς τὸ συμφέρον πᾶσιν ἀνθρώποις· ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι κατηξίωσε κἀμὲ τὸν αὐτοῦ δοῦλον Μάρκελλον θεατὴν γενέσθαι τῆς προκειμένης ὁράσεως.

145 Εἶδον γὰρ ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοῦ πᾶσαι αἱ θύραι τῆς ἡμετέρας μονῆς ἦσαν ἀνοωγμέναι· καὶ ἐν θορύβῳ πολλῷ γενόμενος, κατῆλθον τοῦ ἀποκλεῖσαι αὐτάς· καὶ πάλιν ἐθεασάμην ποταμὸν ἕλκοντα ἐπὶ τὴν θύραν τῆς μονῆς· καὶ ταῦτα ἰδὼν, ἐννεὸς ἐγενόμην, ἐννοῶν πόθεν τὸ πλῆθος τῶν τοσούτων ὑδατων. Καὶ ἐν τῷ με διαλογίζεσθαι........ ἤκουον φωνὴν πωλλῶν ταγμάτων, ἀπὸ ἀνατολῶν...... ἦχον ἡμῖν φερόντων, καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐρχομένων ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Καὶ ἐμοῦ θαυμάζοντος πῶς ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων, ἐπορέυοντο ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἕκαστον τάγμα ἰδίαν γλῶσσαν εἶχε καὶ ἔψαλλεν· καὶ ᾔκουσα φωνην βοώντων· Ἰδοὺ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναδείκνυται. Καὶ ἐν τῷ ἑστάναι με πρὸς τὴν μεσεμβρινὴν θύραν, παραχρῆμα ἠνοίγησαν αἱ ἀνατολικαὶ θύραι. Καὶ εἰσῆλθον τὰ τάγματα. Καὶ ἀφεὶς τὴν θέαν τοῦ ποταμοῦ, εἰσῆλθον τρέχων, καὶ ἔστην ἐν ἀρχῇ τοῦ κλιμακίου· καὶ εἶδον τὴν
C ἁγίαν αὐτῶν ὑπηρεσίαν, γενομένην ἐπὶ τὴν μονὴν. Καὶ ἑστῶς ἐν τῷ αὐτῷ κλιμακίῳ, ἐθεασάμην αὐλὰς δύο· μίαν μὲν ἀποβλέπουσαν εἰς δύσιν, τὴν δὲ ἄλλην ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν· καὶ ναὸν μέγαν ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ἕκαστον τάγμα εἰσίει εἰς τὴν αὔλην τὴν ἀποβλέπουσαν εἰς δύσιν, καὶ προσεκύνει ἐπὶ τὸν ναὸν, καὶ ἐπὶ τὴν μεσεμβρινὴν, καὶ παραχρῆμα ἐπαύοντο. Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὰ τάγματα, ἕτεροι ἐβόων, καὶ ἔλεγον· Ἰδοὺ ὁ ἅγιος Ἰωάννης......

146 Καὶ ἐθεασάμην αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὁραθέντος μοι ναοῦ· καὶ εἷς ἐξ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων. Παραυτίκα οὖν ἤρξαντο τὰ τάγματα ἀκολούθως εἰσερχόμενα, ἐν, ἐν, εὐλογεῖσθαι παρ' αὐτοῦ...... Πληρωθέντων δὲ τῶν ταγμάτων, ἐλογισάμην κἀγὼ αὐτὸς προσελθεῖν, καὶ εὐλογηθῆναι παρ' αὐτοῦ· καὶ ἐσκεψάμην εἰσελθεῖν διὰ τῶν θυρῶν, ὧν εἰσῆλθον τὰ τάγματα· διὰ τὸ μὴ θεάσασθαί με τινὰ δόντα αὐτῷ εἰρήνην εἰ μὴ ἐν τῷ στήθει αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ προσελθὼν αὐτῷ ἀπέμπροσθεν μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἔχων μου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὴν γῆν, ἡψάμην αὐτῷ τῶν ποδῶν· αὐτὸς δὲ μου ἥψατο τοῦ πώγωνος.....

Apparuit, ter beatissimus et universalis Apostolus, atque fidelis amicus Salvatoris nostri Jesu Christi, media septimana Quadragesimæ sanctorum Jejuniorum, octavo decimo die mensis Peritii, id est, ad XII. Kal. Martias, anno septingentesimo *a* sexagesimo tertio, per indictionem sextam, regnantibus Valentiniano et Marciano piissimis Imperatoribus, famulis Dei; sub sanctissimo Episcopo Uranio (civitatis Emesenæ), cui etiam hoc idem revelatum est vigesimo quarto die mensis ipsius, id est VI Kalendas Martias. Revelavit autem mihi Marcello in magno timore et reverentia constituto, in specie stellæ igneæ, secundum subjectas visiones fidelissimas, is qui cuncta condidit in virtute sua, et præparavit in sapientia sua; qui scit omnia antequam fiant, et ad salutem humani generis universa dispensat; qui est super omnia benedictus in secula *b* (Amen.) Igitur me famulum suum Deus præpositæ visionis inspectorem facere dignatus est.

Anno Antiochenis 763

a mense Februario,

E

b

145 Vidi namque in visione noctis; et ecce omnia ostia monasterii nostri aperta sunt, atque in magno metu positus, cucurri ut ea clauderem : et rursum inspiciens video flumen ad ostia nostra prorumpere. Hoc autem cum vidissem, stupefactus cogitabam unde tanta aquarum esset immensitas. Dumque id mecum ipse pertracto, levans oculos meos vidi *c* Marcellum Presbyterum, qui erat secundus post Maxentium Archimandritam, a Meridiana parte fluminis venientem, et multarum turmarum voces ab Orientali plaga (Basilicæ Juliani Martyris] audiebamus. [Quarum ad nos ingens sonus deferebatur, et per aquas ipsas populi cum impetus alacritate properabant.] Admirante autem me, quomodo in mediis aquis ambulantes ad nos conciti pervenirent, et unaquæque turma lingua propria psalleret; subito vox audita est eorum qui ab Oriente clamabant, Ecce sanctus Joannes Baptista descendit. Cumque ad meridianum ostium starem, apertæ sunt januæ Orientales, et psallentium turmæ protinus intraverunt. Omittens igitur spectaculum fluminis, et in exordio scalæ consistens, aspexi sanctum officium eorum, quod in monasterio celebrabant. Et stans in eadem scala, vidi atria duo, unum respiciens ad Occidentem, et alterum ad Meridiem ; et inter utrumque atrium templum grande, singulæque turmæ ingrediebantur in atrium, quod respiciebat ad Orientem, et adorabant ad templum. Intrantes autem *d* in atrium Meridianum, illico quiescebant. Cumque siluissent turmæ, præcedebant alii, et clamabant, Ecce Sanctus Joannes [advenit.]

Marcellus, proximi monasterii Abbas

c nocturnis visis edoctus

F

Joannis Baptistæ præsentiam eo in loco,

d

146 Cumque starem in eodem scalæ loco, venit sanctus Joannes Domini Præcursor.] et vidi eum in templo quod mihi ostensum est: ecce unus erat a dextris ejus, et unus a sinistris. Stante autem illo in templo, cœperunt populi turmarum ad eum consequenter accedere, et ab eo benedici: itemque psallentes proficiscebantur ad Occidentalem plagam veluti ad Basilicam S. Stephani Martyris congregandi.] Cumque turmæ se explicuissent, cogitavi et ego adire eum, ut benedicerer ab eo. Visumque est mihi * intrare per ea ostia per quæ turmæ fuerant introgressæ :

ipsumque in visu conspicatus

A introgressæ: et quia non videram quod alicui dedissent osculum pacis, nisi tantum ad pectus *e* ejus osculati essent; accedens ad eum ab anteriori parte cum metu et reverentia, dimisso capite in terram cucurri, et tenui pedes ejus. Ipse vero apprehendens mentum meum osculatus est me. Quod cum meruissem, protinus expergefactus sum. Paucis item diebus transactis, video; et ecce ostia monasterii a parte Meridiana rursus aperta sunt, et veluti ad fratres vociferabar, cur ista ostia aperta reliquissent; et celeri gradu perrexi ut ea clauderem. Et ecce video S. Joannem stantem ad exterius ostium, et cum eo duos illos quos prius videram; et accessi ut benedicerer ab eo, et rursus elevans me] dedit mihi pacem. Vestimenta autem ejus erant candida] et mox trahens unum vas de sinu suo plenum mellis, dedit mihi dicens, Accipe benedictionem hanc, et effudit vas ipsum mellis super manus meas, et interrogavi eum, dicens, Domine sancte Joannes, unde ad nos venisti? qui respondit, De Sebaste veni.

AUCTORE D. P. *e*

impetrat ab eo benedictionem.

147 Præibam igitur eum, et tam ipse quam qui cum eo erant, ingressi sunt in monasterium nostrum, (et) iterum vas mellis fudit super manus meas. Cumque ego detulissem benedictionem ejus ad superiora B triclinii, ipse intravit in oratorium: et cum descendissem ad oratorium ubi erat,) ecce video columnam ignis ante eum; et nimio pavore correptus, excitatus sum. Post hæc autem (priusquam nobis ostium monasterii, ubi erat sanctum Depositum, traderetur) in sanctis Jejuniorum diebus, ubi cibum vespere sumpsimus, dixi ad Fratres nostros; Unusquique vestrum Psalmos suos iterare non negligat. (Et relinquentes me in triclinio, descenderunt ad initium scalæ, quæ ad utrumque *f* monasterium respicit.) Cumque consedissent ut iterarent Psalmos, dexteram *g* levans oculos suos Frater Isaacus ignem vidit ardere in tabulis ostii Speluncæ, ubi erat venerandum Caput sancti Joannis Baptistæ repositum. Quod cum vidisset Frater, exclamavit, et dixit, Domine mi, Domine mi, in ostio Speluncæ ignis accensus est. Et ego respondi, Ne timeas, Frater, sed muniens te signaculo Christi, ibidem persevera. (Fratres autem præ timore claudentes ostium, ad me conciti pervenerunt.) Ego vero mysterium recognoscens (ex visionibus mihi ante monstratis, dixi ad eos, Ne timeatis, Fratres mei, quia hoc nobis prosperum faciet Dominus.

Visa deinde columna ignea

ad ostium speluncæ;

f

g

148 Post dies autem quinque Maxentius et Stephanus venerabiles Presbyteri et Archimandritæ B venientes ad sanctum Episcopum Dominico die vespere, suggesserunt ei * de ipsa Spelunca, quæ cohærebat Monasterio nostro, ut utrumque pariter jungeretur: jussitque hoc Episcopus fieri. Cui dixit Stephanus Presbyter; Ex præcepto vestro *h* cras mature trado Speluncam Fratri Marcello. Et mane perveniens tradidit nobis ipsum monasterium sub præsentia Presbyterorum Palladii, Petri, Gennadii, et Stephani Archimandritæ monasterii Bethgaalorum. Et aperiens ostium quod erat obseratum, simul ingressi sumus et oravimus. Videns autem locum nimis esse neglectum, commonuit ut diligentiam ipsius haberemus. Et profectus est idem Stephanus Presbyter ad visitanda monasteria, quæ erant in villulis constituta: ego vero Marcellus, assumens Fratres, cœpi diligentiam monasterio, quod nobis datum fuerat, * impendere. Dumque loca ipsa mundamus, veniens Petrus Presbyter loci Bethmamalis *i*, ait mihi, Stephanus Archimandrita Bethgaalorum precatur, ut propter Dominum nobiscum venias ad monasterium *k* B. Carterii. Et respondi me venire non posse, quia diligentiam loco mihi commisso deF penderem: qui compulit me secum proficisci. Cumque pergeremus pariter, aio ad eum: Ascendamus, et salutemus Cyriacum, Diaconum et Archimandritam. Ascendentesque et salutantes eum, cœpimus ire velle ad prædictum monasterium B. Carterii. Dixitque mihi Cyriacus Diaconus, Numquid propterea venisti, ut sine mora discederes? Cui respondi, Necesse est ut celeriter ambulemus, quia traditum est nobis ab Episcopo et aliud monasterium, cui curam instanter impendimus. Descendentes itaque pervenimus ad monasterium sæpe memoratum: cumque salutassemus Fratres, ordinantes quæ erant necessaria, revertebamur. Dicunt mihi præfati Petrus et Stephanus Presbyteri et Archimandritæ; Valedicimus tibi, ora pro nobis. Tunc aio ad eos, Hodie monasterium suscepimus, et vultis abire? Sustinete quæso, et consolamini nos, et coegi eos. Cumque vespera facta esset, post orationes, cibo sumpto quievimus; illi ambo in triclinio superiore; ego vero ibi quidem, sed in interiore cubiculo.

eamque incipit diligenter procurare.

h

i

k

149 Cumque dormirem ea nocte *l* [in qua monasterii vel speluncæ apertum est ostium, hoc est, sequenti die tertia Sabbathi;] post orationes noctur-

l

Rursus stella duce

καὶ ἔδωκέ μοι εἰρήνην ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ στόματι...... D Καὶ παραυτὰ ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ σκεῦος γέμον μέλιτος, ἔδωκέ μοι, λέγων. Λάβε ταύτην τὴν εὐλογίαν. Καὶ ἐπορευόμην πρὸ αὐτοῦ, εἰσήλθομεν εἰς τὴν ἡμετέραν μονήν....

147 Καὶ ἰδοὺ εθ'εασάμην στύλον πυρὸς, προάγοντα αὐτὸν, καὶ ἔκφοβος γενόμενος, διυπνίσθην. Μετὰ δὲ ταύτα...... τῇ ἑσπέρᾳ τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἔφην πρὸς E τοὺς ἀδελφούς· Ὁ καθ' ἕνα ὑμῶν τὸν ἑαυτοῦ ψαλμὸν δευτερωσάτω........ Ἀυτῶν δὲ καθημένων, καὶ δευτερούντων τοὺς ψαλμοὺς, ἀδελφὸς Ισαάκιος ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐθεάσατο πῦρ καιόμενον ἐν τοῖς ναυοῖς τῆς θυρίδος τοῦ ἁγίου σπηλαίου, ὅπου ἦν ἡ κορυφὴ τοῦ ἁγίου Ιωάννου. Ὁ ἀδελφος οὖν θεασάμενος ἀνεβόησε, λέγων· Κύρι ἐμοῦ, πάτερ, ἰδοὺ πῦρ καίεται ἐν τῇ θυρίδι τοῦ σπηλαίου. Κἀγὼ πρὸς αὐτὸν ἔφην· Μὴ φοβοῦ, ἀδελφὲ· ἀλλὰ σφραγισάμενος ἥσυχασον..... ἐγὼ δὲ εἰδὼς τὸ μυστήριον, ἐν ἐκστάσει πολλῇ ἐγενόμην....

149 Καὶ ὡς μεθ' ἡμέραν, ἐν τῷ καθεύδειν με ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ, μετὰ τὴν τῶν νυκτοφυλάκων ὥραν, καὶ ἰδοὺ ὡς χεὶρ ἀνθρώπου ἔνυξέ με τρίτον ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους. καὶ

A καὶ ἰδοὺ φωνή πρός με λέγουσα· Ἰδοὺ ἐδωρήθην ὑμῖν· ἀναστὰς εὑρήσεις ἀστέρα προηγοῦντά σε· καὶ ὅπου ἂν καταποθῇ, ἐκεῖ σκάψον, καὶ εὑρήσεις με....... ἐγὼ δὲ μετὰ φόβου ἐξῆλθον, καὶ εἶδον ἀστέρα πύρος ἑστῶτα ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ ἥμην· καὶ ἔμφοβος γενόμενος, ἐσφράγισα ἐμαυτόν. Καὶ ἰδοὺ προηγεῖτο ὁ αὐτὸς ἀστὴρ, καὶ εἰσῆλθον ἀκολουθῶν αὐτῷ, μέχρις τοῦ ἔστη ἐπὶ τῆς κόγχης τοῦ σπηλαίου (οὗ ἦν ἡ ἁγία κορυφὴ τοῦ Προδόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ιωάννου.)

nas, quasi manus viri pulsavit me tertio in dextro latere, et audivi vocem [magnam] dicentem mihi, *m* Ecce ostium apertum est, et ideo cognosce eum qui tibi patefecit ingressum, ne forte negligas.] Ego vero cum magno timore conversus assedi, et video stellam flammeam in ostio ubi quiescebam. Majoremque metum concipiens, signavi me Cruce Christi, et illa de loco illo minime mota est. Surrexi itaque, et misi manus in ostio ubi erat, et rursus inventa est in ostio sequenti. Cum aperuissem autem ostium, unus ex his qui ibidem quiescebant, sensit. Et cum ad secundum pervenissem ostium, inventa est eadem stella in ostio tertio. Deinde conspicio eam in interioribus scalæ gradibus. Erant autem ostia utriusque Monasterii patefacta similiter, et Speluncæ ostium patens. Et ecce præcedebat me stella ipsa, et ego sequens eam ingressus sum, usque dum in absidula speluncæ constitit; *n* et videns hoc miraculum adoravi Dominum pronus in terram per horas *o* multas.

D AUCTORE D. P. *m*

per tria ostia divinitus patefacta ingredi sibi visus; n o

150 Recordatus sum vero quod hospites haberem, venerabiles viros Petrum et Stephanum Presbyteros et Archimandritas; et ne suspicarentur ubi nocte fuerim, ab oratione surrexi. Ascendensque rursum, cum vellem ingredi cubiculum, dicunt mihi, Ubi tamdiu fuisti? Respondi, Quia ad opus necessarium descendi. Cumque vellem introire ubi quieveram, dicunt mihi, Rursus ingrederis? At ego sentiens attonitum me factum ex revelatione, quam videram; veniam poposci, tamquam malesanus, et continuo me recepi. Postquam vero mane factum est, valedicentes mihi, ad proprias cellulas abierunt. Ego vero ubi profecti sunt diluculo, præcepi Fratribus qui mecum erant, Claudite januas, manentes extrinsecus, et si forte aliquis ad requirendum venerit, occupatum esse me dicite. Sæpe namque veniebat Palladius Presbyter, intrans, et Evangelium lectitans. Cum ergo solite venisset, tunc ei Fratres aditum negaverunt; affirmantes, id quod erat, quod Evangelium quoque sub clave Archimandritæ sit, et excusatum est illi. Secundo etiam venit, venit et tertio, et sic ingressus est.

mane dimissis quos habuerat hospitibus, E

et reipsa illuc intrat sine arbitris,

151 Ἐγὼ δὲ ταῦτα πάντα θεασάμενος, παραχρῆμα προσεκύνησα τῷ Κυρίῳ, πεσὼν ἐπὶ πολλὰς ὥρας....... Λαβὼν δὲ θυμίαμα, καὶ βαλὼν δεόμενος καὶ παρακαλῶν...... κρατήσας ὀρύγιον ἠρξάμην σκάπτειν· καὶ εὗρόν τὸν τόπον ᾠκοδομημένον ἀπὸ δαρτῆς ἀσβέστου, καὶ πενταπαλαίστου· καὶ ὅσον ἐγὼ ἔσκαπτον, ἦχος καὶ κτύπος ἀπεδίδοτο μέγας, ὡς ἀπὸ ὑδρίας. Καὶ μετὰ τὸ σκάψαι με, καὶ καθελθεῖν ἴσον τοῦ ἐδάφους, εὗρον ἐκκεχυμένον ὡς ἄμμον χαλκοῦν· καὶ μετὰ ταῦτα καμὼν πολλὰ, μόλις ἐδυνήθην ἀποχωρῆσαι τὸν ἄμμον. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε σὺν τῇ ἄμμῳ κεραμὶς μία, καὶ ὑποκάτω τῆς κεραμίδος πλὰξ μαρμάρου· καὶ κρεμάσας τὴν πλάκα, εὗρον τὴν ὑδρίαν. Καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου εὐθέως λαβὼν λύχνον καὶ θυμίαμα, καὶ προσκυνήσας πάλιν, μετὰ ταῦτα ἐκάλυψα τὴν αὐτὴν ὑδρίαν.

151 Ego itaque sumens thuribulum, incensum in eo posui, et pium Dominum suppliciter obsecrabam, [ut mihi locum thesauri cœlestis ostenderet.] Tollens etiam rastrum cœpi fodere, et perveni ad locum qui erat ædificatus ex calce *p* et ordinariis: quantumque ego fodiendo descendebam, tantum sonus validior quasi ex repercussione hydriæ reddebatur. Et posteaquam fodi et descendi usque ad solum, reperi velut arenam ex ære fusam; multumque laborans, vix arenam potui sequestrare. Post hæc autem arena sublata, una tegula major *q* apparuit. Hanc suspendens, inveni sub ea tabulam marmoream; tabulamque suspendens, hydriam reperi. Hanc cum metu et reverentia lumen accendens, ac incensum ponens in thuribulo, (palpavi diligenter), et adorans Dominum, (diutius attonitus mansi,) hydriamque sanctam rursus operui.

p hydriam effodit, q

C

152 Καὶ παραυτὰ παρεγίνοντο πρὸς ἡμᾶς οἱ περὶ τὸν ἀρχιμανδρίτην καὶ διάκονον Γεννάδιον· καὶ συντυχών μοι ἐπι τὴν θύραν τοῦ σπηλαίου, εἶπέ μοι, δεῦρο εἰσέλθωμεν ἔσω ἀμφότεροι. Καὶ μετὰ τὸ εὔξασθαι, ἔδωκέ μοι τὸν ἀσπάσμον, καὶ εἶπέ μοι· Ὅραμα εἶδον ἐκεῖσε, ὡς ὅτι ἐγώ τε καὶ σὺ ἑστήκαμεν ἐν τῷ ἐν ταῦθα σπηλαίῳ, καὶ φησὶν ἄρτων πλῆθος ἀπέκειτο ἐν τῷ ἐν ταῦθα σπηλαίῳ, καθαρῶν ὡς ὁ ἥλιος, καὶ μερὶς ἐπάνω αὐτῶν· καὶ ἰδοῦ δύναμις πολλῶν ἀνθρώπων κατερχομένων ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ, καὶ ἐλάμβανον παρ' ἡμῶν ἀπὸ τῶν προειρημένων ἀρτων. Καὶ οὕτως οὐκ ἐξέλειψαν, καὶ οἱ ἄνθρωποι λαμβάνοντες οὐκ ἐπαύσαντο. Καὶ ἡμῶν ἡττηθέντων ἀπὸ τῶν πολλῶν ὄχλων, ἤρξαντο οἱ ἄρτοι πέτεσθαι ἐπὶ τὰς ἡμῶν χεῖρας. Καὶ μετὰ τὸ διηγήσασθαι αὐτὸν τὴν ὅρασιν ταύτην, ἔφην· Καλόν σου τὸ ὅραμα. Καὶ λογισάμενος, εἶπον· Τί θέλει τοῦτο τὸ ὅραμα; Καὶ πάλιν λογισάμενος, εἶπον, Ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τοῦτο τὸ ὅραμα. Καὶ γνοὺς ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει, ἀπεκάλυψα αὐτῷ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἁγίου Ιωάννου. Καὶ παραυτὰ ἀκουσας ἐννεὸς ἔμεινε· καὶ ἤρξατο παρακαλεῖν, ποῦ ἐστὶν ὁ τόπος· ἐγὼ δὲ παραχρῆμα ὑπέδειξα αὐτῷ,

152 Statim vero *r* venit ad nos Gennadius Diaconus et Archimandrita, salutansque me ad ostium Speluncæ, dixit mihi; Veni, precor, introeamus in Speluncam pariter. Et posteaquam ibi simul oravimus, dedit mihi pacis osculum, (et Fratribus meis;) et ait: (De Capereto Monasterio meo nuper adveni, vidi (autem tale) somnium. Quasi utrique stabamus in hac specu, in qua mundissimorum panum sicuti sol erat magna copia, et *s* articula superposita panibus. Immensa vero populi multitudo veniebat, et sumebat ex *t* ipsis: nec deficiebant, nec cessabant homines qui acceperant. Jamque nobis præ multitudine turbarum deficientibus, cœperunt panes subvolare super manus nostras, et ita percipiebant omnes quotquot ad hanc muneris gratiam confluebant.) Postquam vero retulit mihi somnium, ego respondi: Bonum est quod vidisti. Et recogitans apud memetipsum, quid sibi vellet hæc visio, rursumque pertractans (ea quæ præcesserant); dixi, Quia visio ista ex Deo est. Sciens autem quia divinitus ista contigerant, indicavi qualiter Joannes Baptista apparere dignatus est. Qui mox ut audivit, mansit attonitus, et orare cœpit ut ei locum ostenderem, quod et feci.

F *r tum Gennadii Ab. visione audita, s t*

secretum ei suum communicat:

153 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξήλθομεν ἀμφότεροι, καὶ ἐλο-

153 Post hæc egressi sumus uterque, et quid oporteret

unii T. V

A oporteret fieri tractabamus. Visumque est mihi, ut prius irem et indicarem Stephano, Presbytero et Archimandritæ monasterii quod appellatur *v* Daramium, et per ipsum manifestaretur Episcopo. Et venientes ad Monasterium ejus, eum non reperimus : abierat enim, ut diximus, in Monasteria quæ erant in agris, ex eo die quo nobis dederat Monasterium, et ostium Speluncæ patefecerat. Cumque egressi fuissemus, placuit ut evocaremus ad nos Cyriacum, Diaconum et Archimandritam,.... *x* et revelaremus ei mysterium, per quod nobis Sanctus Joannes apparere dignatus est. Misimus autem ad eum Fratrem Isaacium, dicentes, Veni ad nos celeriter. Ad quem cum Frater venisset, dixissetque ei, protinus obediens venit. Quem cum salutassemus, indicavit nobis somnium quod vidit, eratque conso nans visioni quam Gennadius Diaconus mihi retulerat. Et cum orassemus, mox et revelationem sancti Baptistæ Joannis manifestare curavimus, et ait, Cogitemus quid fieri debeat. Et ego dixi, Puto conveniens esse ut hoc significemus Episcopo.

AUCTORE D. P. et quid agendum sit deliberaturus, v

x

accersit etiam Ab. Cyriacum,

ejusque simili visione confirmatus,

154 Rursumque cognoscentes quod sæpe memoratus Stephanus Presbyter et Archimandrita de agro non venerat, mansimus diebus quinque, posteaquam revelatio nobis ostensa est. Die vero Sabbatorum post meridiem sedentibus atque sermoci- B nantibus nobis, ingressus est ad nos Sallus *y* Collectarius et Maris Linopola Lechiarius, et locuti nobiscum continuo recesserunt. Ego autem dixi Fratri Isaacio, ut post eos ostium clauderet. Itemque residentibus nobis et loquentibus,) ita sum repente verberatus in genibus, ut totus incurvarer, nec possem omnino *z* consurgere, vel quid operis implere. Tunc aiunt ad me Gennadius *α* et Cyriacus Diaconi et Archimandritæ : Nonne diximus tibi, [Noli moras innectere, sed] eamus, et in notitiam Episcopi deponamus, quia Presbyter Stephanus dicitur nondum advenisse ? Ego vero mansi vehementer afflictus. Ipsi autem vespertinum celebrantes Officium, ingressi sunt ubi jacebam, et denuntiaverunt, dicentes, Jurejurando satisfecimus sancto Joanni, suscipientes personam tuam, quod omnem causam cras ante solis ortum per te cognoscat Episcopus. Et ego respondi, Bene admodum fecistis, hoc idem promittentes : et protinus a doloribus relevatus sum.

moram tamen faciens in re Episcopo declaranda,

y

z

α

divinitus percutitur:

unde relevatus

156 Sequenti autem die Dominico, simul cum Diacono Cyriaco, et Juliano Monacho venientes, Epi- C scopo jam post Matutinas orationes de Ecclesia egredienti suggessimus, dicentes, Quia sanctus Joannes Baptista revelatus est. Ipse vero stupefactus ait, *β* Nullus hoc noverit, et ne quis vestrum audeat eum contingere. Dixitque et Cyriacus Diaconus, Quando venire dignaris ? et ille, Cras, inquit, adveniam. Postera autem die cum Presbyteris et Diaconis Episcopus venit, et intrantes ad locum, procidentes [in facies suas] adoraverunt. *γ* Malchus autem Presbyter, unus ex his qui cum Episcopo venerant, infidelitate motus, ait, Unde hoc certum est, quod Caput Præcursoris existat? Mittensque manum ut contingeret hydriam, confestim exaruit, adhæsitque manus ejus.... *δ* hydriæ, nec eam extrahere valuit. Instanter autem ab omnibus oratione facta, cunctisque glorificantibus Deum, atque precantibus pro eo, vix tandem manum quidem potuit abstrahere, sed ita permansit invalida.

Episcopo nuntiat quid actum sit.

β

Venit hic die postero ad Spelæum,

γ

δ

et punito coram se incredulo quodam,

157 Episcopus autem, cum universis qui secum erant, accipiens hydriam cum sancto thesauro ibi reposito, [interim] in Diaconio [id est in Secretario] Ecclesiæ collocavit. donec ædificaretur Basilica in nomine ejus. Quæ ubi perfecta est,] cum dies sanctæ depositionis ejus instaret, apparuit sanctus Joannes ei cujus manus aruerat, dicens, In ipsa processione, cum fiet Depositio, pone manum tuam

hydriam accipit, in urbem transfert :

γιζόμην τί ὀφείλομεν ποιῆσαι. Καὶ ἐσκόπησα πρότερον ἀπελθεῖν, καὶ ἀποκαλύψαι τῷ παπίᾳ Στεφάνῳ, τῷ ἀρχιμανδρίτῃ τοῦ Δαρωμίου, ἵνα αὐτὸς γνωρίσῃ τῷ ἐπισκόπῳ. Καὶ ἀπελθόντες ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ, οὐκ εὕρομεν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπιχωρίοις μοναστηρίοις. Καὶ ἐν τῷ ἡμᾶς ἐπανιέναι ἐκεῖθεν, ἐλογισάμην μεταπέμψεσθαι τὸν διάκονον Κυριακὸν, ἀρχιμανδρίτην (τῶν ἐν τῷ ἱερῷ,) ἀποκαλύψαι αὐτῷ τὸ μυστήριον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Καὶ ἀπέστειλα τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον, εἰπών· Σπουδαίως παραγενοῦ ἕως ἡμῶν. Καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἀπελθόντος, καὶ πόντείος αὐτῷ, παραχρῆμα ὑπακούσας παρεγένετο. Ἡμῶν δὲ ἀσπασαμένων αὐτὸν, καὶ αὐτος ἀπήγγειλεν ἡμιν τὸ ὅραμα, ὃ εἶδεν ὃ καὶ ἦν σύμφωνοῦν τῷ ὁράματι τοῦ διακόνου Γενναδίου. Εὐχὴν δὲ ποιήσαντες, ἐγνωρίσαμεν αὐτῷ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ ἔφη· Τί ὀφείλει γενέσθαι; Καὶ εἶπον ἐγὼ, ὅτι συμφέρει γνωρίσαι τῷ ἐπισκόπῳ περὶ τούτου.

154 Καὶ πάλιν μαθόντες ὅτι οὐ παρεγένετο ὁ παπίας Στέφανος ὁ ποῤῥηθεὶς ἀνχιμανδρίτης ἀπὸ τῶν ἐπεχωρίων, ἔμείναμεν ἡμέρας πέντε ἀπεκδεχόμενοι αὐτόν. Σαββάτω E δὲ δείλης ἡμῶν καθημένων καὶ ὁμιλούντων ...... ἐξαίφνης τυθεὶς ἐπὶ τὰ γόνατα, ἐκάμφθην ὅλος, καὶ οὐκ ἠδυνήθην (οὔτε σαλευθῆναι,) οὔτε ἄλλότι ποιῆσαι. Εἶπον οὖν, οἱ περὶ τὸν διάκονου Γεννάδιον καὶ Κυριακόν· Οὐκ ἔφημέν σοι, ὅτι εἰσέλθωμεν, καὶ γνωρίσωμεν περὶ τούτου τῷ ἐπισκόπῳ, ἐπειδὴ ὁ παπίας Στέφανος οὔπω ἦλθεν. Ἐγὼ δὲ ἔμεινα μειζόνως βασανιζόμενος· αὐτοὶ δὲ πληρώσαντες τὴν ὑπηρεσίαν, τὴν ἑσπερινὴν, καὶ ἐλθόντες ὅπου ἀνεκείμην, ἀπήγγειλαν λέγοντες, ὅτι ὠμόσαμεν τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ, καὶ ἀνεδεξάμεθα, ὅτι πρὸ ἀνατολῶν ἡλίου μανθάνει ὁ ἐπίσκοπος· Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτοὺς εἶπον, Καλῶς .συνετάξασθε. Καὶ παραχρῆμα ἐκουφίσθην ἐκ τῶν οδυνῶν

156 Καὶ τῇ ἐπιουσῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, ἅμα τῷ διακόνῳ Κυριακῷ καὶ Ἰουλιανῷ μονάζοντι εἰσελθόντες, ἐγνωρίσαμεν τῷ ἐπισκόπῳ (Οὐρανίῳ), ἀπὸ τῶν ἑωθινῶν ἐξερχομένῳ, εἰπόντες, ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς (τοῦ F Χριστοῦ) ἀπεκαλύφθη. Αὐτὸς δὲ ἀκούσας, ἐννεὸς ἔμεινε. καὶ εἶπε μὴ μαθεῖν τινα, καὶ μηδεὶς αὐτοῦ ἅψηται. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάκονος Κυριακός· Πότε ἔρχῃ; ὁ δὲ Αὔριον, φησί, παραγίνομαι. Παραγενόμενος δὲ τῇ ἑξῆς μετὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἐπιστάντες τῷ τόπῳ, πεσόντες προσεκύνησαν. Μάλχος δὲ ὁ πρεσβύτερος, εἷς ὢν ἅμα τῶν ἀκολουθησάντων τῷ ἐπισκόπῳ, δυσπιστήσας εἶπε. Πόθεν τοῦτο δῆλον, ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Προδρόμου τυγχάνει αὕτη; καὶ ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ὑδρίαν, παραχρῆμα τοῦ ἅψασθαι τῆς τριχὸς, ἐξηράνθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ, καὶ ἐκολλήθη τῷ στόματι τῆς ὑδρίας, καὶ οὐκ ἠδύνατο αὐτὴν ἀποσπάσαι. Ἐκτενοῦς δὲ ἅμα πάντων γενομένης εὐχῆς, καὶ πάντων δοξαζόντων τὸν Θεὸν, καὶ δεομένων ἀνεθῆναι αὐτὸν, μόλις ποτὲ τὴν μεν χεῖρα ἀπέσπασε, μεμένηκε δὲ οὕτως ἀσθενοῦσα.

157 Ὁ δὲ ἐπίσκοπος, σὺν τοῖς παραγενομένοις αὐτῷ πᾶσι, λαβὼν τὴν ἁγίαν ὑδρίαν σὺν τῷ ἀποκειμένῳ θησαυρῷ, ἀπέθετο ἐν τῷ διακονικῷ τῆς (ἁγιωτάτης) ἐκκλησίας, ἕως οὗ οἰκοδομήθη τὸ μαρτύριον αὐτοῦ. Καὶ μελλόντων τὴν ἁγίαν αὐτοῦ κατάθεσιν ποιεῖν, ὤφθη ὁ Πρόδρομος ἐν ὁράματι τῷ ἀπιστήσαντι πρεσβυτέρῳ, καὶ φησὶ πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἐν τῇ προόδῳ τῶν καταθεσίων μου ἐπίθες τὴν χεῖρα σου μετὰ τῆς ὑδρίας, καὶ παραχρῆμα ἐκθήσῃ·

D

A ἐκθήσῃ· τοῦτο ποιήσας, ἀποκατεστάθη ὑγιής. Ἐγένετο δὲ τὰ καταθέσια τοῦ ἁγίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωαννου ἐν τῷ αὐτοῦ ναῷ, μηνὶ ὀκτωβρίῳ εἰκάδι ἕκτῃ, τοῦ τρίτου καὶ ἑπτακοσιοστοῦ ἔτους, Ἰνδικτιῶνος ἕκτης, ἐπὶ τῆς εὐσεβοῦς βασιλείας, τῶν φιλοχρίστων, ἡμῶν καὶ εὐσεβῶν, καὶ ὀρθοδόξων Βασιλέων Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ νέου καὶ Μαρκιανοῦ τῶν ἀειμνήστων εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἀχράντῳ Πατρὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

super hydriam, et statim sanabitur. Hoc autem cum D fecisset, restituta est pristinæ sanitati. ε Facta est S. Joannis Præcursoris ac Baptistæ Depositio in ejus templo vigesima sexta mensis Octobris, anno DCCLXIII Indictione sexta, imperantibus religiosis, piisque ac orthodoxis Augustis Valentiniano Juniore ac Marciano, Principibus memoria sempiterna dignis; ad laudem et gloriam magni Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi, cui gloria cum intemerato Patre, sanctissimoque ac vivifico Spiritu, in secula seculorum. Amen.

AUCTORE D. P. *atque extructa æde nova illuc defert non sine miraculo,* ε

die 26 Octobris sequentis.

ANNOTATA D. P.

a *MS. Mazar.* septuagesimo : *errorem manifestum corrigo ex aliis et ex Græco : rationem Epochæ hic servatæ explicavimus supra.*

b *In Græco omittitur* Amen, *et sic continuatur periodus ut benedicatur Deus,* quia dignatus est, *etc.*

c *Quidquid posthac* [ ] *includitur*, *Græco textui deesse intellige, et alium magis integrum Interpreti præ oculis fuisse, qui adhuc requiritur : contractiones tamen eædem videntur fuisse præ oculis illi qui scripsit* B *Sermonem de Nativ. etc. cum etiam istic eadem desint.*

d *Non satis apte hic abrumpitur periodus : Græcus enim contextus exigit ut intelligantur turbæ* adorasse, *inclinando se* versus templum et versus aulam Meridianam.

e *Maz. MS.* ad pedes; *cetera melius,* ad pectus.

f *Alterum eorum fuisse Eustachii Ariani, satis clare intelligitur infra.*

g *Mazar. perperam,* et dexteram.

h *Impressa,* nostro.

i *Eadem* Bethmamatis.

k *An ejus qui* Presbyter et Martyr *in Cappadocia coronam meruit sub Diocletiano*, 8 *Januarii notus ex Menæis* ? *Notior est* S. Julianus *Anazarbenus in Cilicia, et Antiochiæ sepultus, de quo supra fit mentio, et Acta illustrantur* 16 *Martii.*

l *Græca sic reddentur :* Cumque transacta die dormirem; in ipsa nocte, post horam nocturnarum vigiliarum, ecce manus etc. *quod videtur Dionysius claritatis causa aliter explicuisse.*

m *In Græco aptiora ad sequentium contextum verba hæc leguntur :* Ecce concessus sum vobis : surgens invenies stellam præeuntum te; et ubi ceciderit ter- C ram fodiens, invenies me.

n *Addunt Græca,* in qua erat sacrum Caput Prodromi et Baptistæ Joannis.

o *Græcismus, idem valens, quod* diu,

p *Græce,* ex incombusta calce *sive cæmento, contusi citra combustionem saxi* (Trias *Belgice dicimus quasi* terratium) *quali opus est ad puteorum aliorumque humidorum locorum fabricam;* ad quinque palmorum mensuram : δαρτὴ *tamen non occurrit, in Glosssario Cangii : unde autem Dionysio obrepserint* ordinariæ *pro* tegulis *nescio.*

q *Græce,* exivit; *sed multo aptius vertitur* apparuit.

r *Græce :* Venerunt ad nos, qui circa Archimandritam et Diaconum Gennadium *erant, sed mox inducitur præsens et loquens ipse* Gennadius : *et sic Latina ecphrasis cohæret commodius.*

s Μέριδες *Particulæ*, *ex parte oblato, una cum majori ad missam orbe ante consecratæ, ad populi Communionem.*

t *Græce* veniebat in ipsam speluncam; et a nobis accipiebant de panibus præfatis.

v *Alias* Claramnium *et in Sermone præfato* τοῦ Δαρομίου. *Interim idem supra num.* 148 *dicebatur* Abbas monasterii Bethagalorum.

x *Supra num.* 148 *dicitur hic* Cyriacus Abbas S. Carterii; *hic vero in Græco additur,* τῶν ἐν τῷ ἱερῷ, eorum qui sunt in sacro : *an addendum,* ναῷ τοῦ ἁγίου Καρτερίου templo S. Carterii ? *sed obstat Sermo in quo sic legitur* ὃς Ἀρχιμανδρίτης τῶν ἐν τῷ ἱερῷ ἦν μοναστερίων Qui erat Abbas monasteriorum quæ sunt in Hiero, *ubi* Hieron *puto accipi pro* Monte *et horum monasteriorum primum dictum* S. Carterii. *De* ἱερῷ *vide dicta in Tract. de Patriarchis Jerosol. num.* 12 *ubi de monte Carmelo. Sic etiam Mons* Athos *in Macedonia, vocatur passim Græcis,* τὸ Ἅγιον Ὄρος, E Mons Sanctus; *atque Italis,* il Monte Santo : *de quo plura diximus ad acta S. Petri Athonitæ, tomo* 2. *Junii pag.* 33 *a num.* 3.

y *Alias* Salius *et* Marius Linopola, Lechtarius. *Videtur ergo indicari utriusque professio laica, unius quidem locides vendentis, quamvis* Λεκτικάριο *etiam dicantur Sandapilarii, qui funera efferunt; alterius vero campsoris seu collybistæ, licet etiam intelligi posset, qui Collectas eleemosynarias servat.*

z *Græce additur* vel commovere me vel.

α *Ibid.* qui erant cum Diacono Gennadio atque Cyriaco.

β *Edita minus recte* Nullus hoc novit : et quis vestrum audeat contingere.

γ *Hunc ultimum actum plenius describit Sermo in tertiam Inventionem infra ubi dicitur* eductum hydria Caput, tremendum videntibus spectaculum, aliis vero incredibile : nam et pili adnati videbantur, suavisque efflabatur odor, ac indicibilis fulgor emicabat.

δ *Græce,* ori hydriæ. *Sermo addit,* καὶ τῶν τριχῶν ἁγιῶν τῆς κάρας ἐπέψαυσεν, et sacros crines capitis palpavit.

ε *Hic finitur versio Dionysii, addita consueta in talibus clausula :* Præstante Domino nostro Jesu F Christo, cui est honor et potestas, cum Patre et sancto Spiritu, in secula seculorum, Amen. *Quæ sequuntur ex Græco Mazariniano, Latina fecit Combefisius.*

§. VII. *De tertia Inventione apud Comanam, alteraque Translatione Constantinopolim; et de Græcæ Ecclesiæ eodem spectantibus monumentis.*

Auctor Sermonis in primam, secundam ac tertiam sacri Capitis Inventionem, hujus tertiæ tempus perquam indefinite sic notat num. 167. Cum Emesenam regionem ipsamque urbem barbarorum manibus expugnari sivisset Deus. *Rem obscuram ut evolvat Cangius, cap. 7 orditur a successibus Arabum Saracenorum in Oriente; ex Theophane, Anastasio, et Cedreno narrans, quomodo eorum* multitudini imparem se sentiens Heraclius Imperator, anno DCXXXIII, assumpta secum sancta Cruce, Hierosolymam Syriamque demisit, Baane cum copiis Emesæ relicto. Et hic, *inquit,* fortiter locum a se bene munitum tutatus, abactos inde Saracenos usque Damascum pepulit :

Occupata post an. 633 a Saracenis Syria adjacentibusque provinciis.

AUCTORE D. P.

in iisque etiam Emesa;

A pepulit : sed anno sequenti, mota in exercitu ejus seditione, regressi infideles Baanem fuderunt ; Damascoque et Phœnicia tota potiti, transierunt in Ægyptum, qua eodem anno subacta Hierosolymam occuparunt anno MDXXXV, una cum Palæstina universa. Anno deinde XXXVII Antiochiam, et XXXIX Edessam atque Daras cum omni Mesopotamia : denique subsecutis annis, expugnata septenni obsidione. Cæsarea Palæstinæ, reliquas Terræ sanctæ provincias et urbes obtinuerunt. Quamquam autem historia nobis non explicet, quo anno capta Emesa sit ; captam tamen indubitabile est, cum fuerit intra regiones tunc amissas : idemque exinde etiam confirmatur, quod anno DCCXLVI ipsa, cum Heliopoli atque Damasco, barbaris rebellans, quadrimestri obsidione rursum domita, jugum recipere coacta sit.

videtur hæc sub eis fuisse,

159 Teneri igitur omnino potest Emesam quoque sub Saracenis fuisse anno DCCLXI, Copronymi XX, quando Theophanes scribit, quod sancti Joannis Baptistæ et Præcursoris Caput, ex Spelæi monasterio proprium in templum sumptuose constructum, ad Emesenorum urbem translatum est : confessio quoque, sacræ Reliquiæ deponendæ, ædificata est, in qua ad hunc usque diem a fidelibus B adoratum, tam corporea quam spirituale odoris fragrantia honoratur ; et ab illo morborum omnium medela, velut e perenni fonte, in eos qui cum fide accedunt scaturit. Ipsa Theophanis verba hæc sunt :

cum an. 761 translatum in eam ex Spelæo est Caput :

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει μετετέθη ἡ κάρα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, ἐκ τοῦ μονῆς τοῦ Σπηλαίου, εἰς τὸν ναον αὐτοῦ κατὰ τὴν Ἐμεσηνῶν πόλιν, καὶ ἡ κατάβασις εκτίσθη, ἔνθα μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῶν πισῶν προσκυνουμένη, εὐωδία σωματικῇ τε καὶ πνευματικῇ τιτιμὰται, βλούσουσα πᾶσι τοῖς πίστει προστρέχουσι ἴαματα. Neque mirari quisquam vehementer debet, quod locus iste frequentatus fuerit, etiam sub dominio barbarorum. Novimus enim ex Historia Theophanis et Tripartita Pauli Diaconi, quod illi relinquerent Christianis liberum suæ religionis exercitium ; et Copronymi tempore, Hierosolymitani, Antiocheni, atque Alexandrini Patriarchæ Synodos suas Episcopales in ecclesiis, sicut antea, celebrabant.

Barbaris autem jugum aggravantibus magis magisque;

160 Verum non eadem semper Saracenis erat erga Christianos moderatio : sæpius namque ipsis illaqueandis tendebant insidias, calumniantes eos de occulto cum Imperatoribus Constantinopolitanis commercio ; eoque et variis prætextibus aliis, jura atC que immunitates ipsorum restringebant. Sic, teste Theophane ad annum Copronymi XVI et XVII, Christi DCCLVI et VII, Theodorus, Antiochiæ Patriarcha, in exilium deportatus est Arabum invidia ; qui frequentioribus litteris, ad Imperatorem Constantinum scriptis, res Arabum eum manifestare criminati sunt : quare Patriarchatus terminis extorrem, in provinciam Moabitidem transferendum, Salem eorum Dux edixit. Idem novas ecclesias nuspiam ædificari, publice non exponi Crucem, Christianum cum Arabibus de fidei dogmatibus non disserere, lege lata edixit. Abdelas vero imposita Christianis tributa auxit ; adeo ut omnes, sive Monachi, sive Inclusi, sive Stylitæ Deo placiti, vectigales describerentur : ecclesiarum quoque gazophylacia suo obsignavit sigillo, et ad sacra vasa vendenda mercatores Hebræos induxit. Illis igitur ita subinde agentibus, verosimile est, Monachos, Emesenæ ecclesiæ administros, in Cappadociam Armeniamve recessisse, ablatis pretiosioribus quibusque Reliquiis et inter eas Capite S. Joannis.

delatum illud fuisse Comanas,

Cappadociæ vel Armeniæ

161 Dixi in Armeniam aut Cappadociam : duas enim Comanas norunt Geographi ; unam cognominatam Cappadociæ, quæ Minoris Armeniæ portio est ad Sarum fluvium ; aliam ad Irim fluvium, coD gnomine Ponticam, quia sita est in ea Cappadociæ parte, quæ Pontus dicitur, Colchidi vicina. Harum utra sacrum pignus exceperit, definiri non potest ; solum constat, quod locus exiguus fuerit, μικρόπολις καὶ ἄσημος, ignobilis urbecula, et ideo forsan electa; ut pretiosus hic thesaurus facilius lateret Iconoclastas, sacrarum Reliquiarum hostes acerrimos ; ut vel ex eo cognosci potest, quod S. Euphemiæ corpus, maximo in honore habitum Chalcedone, mari mergi jusserit Copronymus Imperator. Cujus uxor Irene licet in Niceno II Concilio orthodoxiam restaurarit, rursus tamen iconomachia invaluit sub Leone Armeno ; donec iterum sub imperio S. Theodoræ Orthodoxia refloruit, quo nomine primam Quadragesimæ Dominicam Græci festivius agunt. Interim solicite abditum mansit Comanæ Caput ; sed quo tempore illuc allatum, certo nequit definiri. Nam, juxta Theophanem, erat illud adhuc Emesæ, cum scribebat ille : sub ipsum tamen illud tempus ablatum fuisse oportet, ut Comanæ saltem manserit annis triginta aut quadraginta, circa DCCCL translatum Constantinopolim ; fieri tamen potest, propter exiguum et periculosum Emesenorum Christianorum cum Regia civitate commercium, ut Theophanes apud eos adhuc esse crediderit, quod pridem sed clam ablatum erat, manente nihilominus religione loci, et consueto ad eum concursu fidelium. E

clam tamen habitum sub Iconomachis,

prius quam Constantinopolim referretur, circa an. 850;

162 Michael Syncellus apud Allatium, post opus de utriusque Ecclesiæ consensione perpetua, disserens de Dominicis Festisque Græcorum, et §. 14 tractans Dominicam Orthodoxiæ, habet eo spectans Poema Michaelis Syncelli, tunc florentis, ubi restitutæ cum aliis Iconis Joannis sic meminit.

Λελικμένοισιν ὀσσοις Dissipatis ossibus,
Ὁράων χαρακτὸν εἶδος Videns speciem expressam
Προδρόμου τοῦ θεόπτου Prodromi Theoptæ :
Φιλέων κάρην ἐκείνην, Caput illud osculor.

Quæ videri possunt indicare præsentiam hujus Constantinopoli, tunc cum ista scribebantur ; ipsum tamen annum Translationis illuc factæ nemo exprimit. Menologia et Synaxaria ne locum quidem nominant quo fuit depositum. Τῷ ἐν βασιλείοις ναῷ ei quæ in Palatio erat Ecclesiæ illatum dicit Sermo de tertia Inventione.

ad sacellum Palatii,

163 Credibile est tamen paulo post translatum ipsum esse ad ecclesiam et monasterium Studii, quia ibi erat tempore Basilii Porphyrogennetæ. Ad hunc enim extremum ægrotantem, testibus Zonara et Glyca cum Alexius, τότε προστασίαν ἔχων τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς tunc Præfecturam gerens monasterii Studitarum, sacrum Caput Præcursoris attulisset ; illum statim Patriarcham designarit, anno MXXV. Unde autem ipsum attulerit Basilio Alexius, nisi ex suo Studii monasterio, quod qui fundavit Aetius Orientis Consul anno CCCCLIV ; dedicari fecit sub nomine S. Joannis Baptistæ. Aliunde certe non potuit ipsum accepisse Alexius, nisi de mandato ægrotantis ; hoc vero non faciunt verosimile Auctores præcitati ; quin potius proprio motu id fecisse affirmant, cum ejus obsequii mercedem fuisse Patriarchatum indicare videntur.

unde translatum ad Studii monasterium F

ubi adhuc erat an. 1025.

164 *His ex Cangii Gallico Latine redditis et præmissis transeo ad Monumenta Græca, hoc tertium propositi nobis argumenti Caput conclusura. Primum erat* Marcelli Archimandritæ relatio *quam §. huic præmisimus. Illam sequitur* Sermo in primam, secundam atque tertiam Inventionem, *interprete Combefisio ex Mazariniano MS. Hujus duæ priores ex tribus partes nihil præter jam dicta* §.3 *quoad primam Inventionem continent, nihil etiam quoad secundam præter præmemoratam Marcelli relationem. Tertiam ergo partem excerpere placet, tanto digniorem fide, quanto rei gestæ propiorem*

Istius tertiæ Inventions historia,

descripta a teste oculato, hic datur,

A *propiorem se profitetur Auctor, licet anonymus. De Sermone a se Latine reddito, veluti mox vulgando, mentionem faciens Combefisius, in suis ad Chronographiam Theophanis posterioribus Notis, aliud quoque exemplar Græcum allegat, quod Romæ extiterit penes Eruditissimum Leonem Allatium : qui tamen illius non meminit in sua de Simeonum scriptis Diatriba : quia scilicet nusquam reperit prædictum Sermonem Metaphrasti adscriptum, cujus adoptiva a genuinis secernere solum istic curabat.*

sicut et translatio manus ab Antiochia,

165 *Invenit autem idem Allatius apud Lipomanum adscribi illi alium,* Εἰς τὴν ἐξ Ἀντιοχείας ἀνακομιδὴν τῆς τοῦ Προδρόμου χειρὸς, in advectionem manus Prodromi ex Antiochia, *hoc principio :* Ἰδοῦ καὶ πάλιν ἡμῖν ὁ ἱερὸς τοῦ Χριστοῦ ἐπεδήμησε Πρόδρομος. Ecce iterum nobis advenit sanctus Christi Prodromus, *quod respectu allati Capitis est dictum, et dictum recenti adhuc novitate festi, causa sacræ manus ordinati in diem* VII *Januarii, regnantibus* Constantino atque Romano Porphyrogennetis *patre ac filio, adeoque post annum* DCCCCXLVIII, *quo hic decennis existens ab illo factus est consors Imperii et ante* DCCCCLIX *quo prior obiit. Hinc innotescit auctoris ætas, qui potuisset* B *fuisse Metaphrastes, tunc florens, si non obstaret (Allatio judice) stylus diversus, et nescio ubi inventum ab illo nomen proprium* Theodori Daphnopatæ : *cui proptereα ipsum relinquentes Sermonem istius loco ultimo referemus, eique præponemus alium, quem Combefisius Cangio Latinum fecit, titulum præfigens qualem in MS. Mazariniano reperit* sancti Patris nostri et Confessoris Theodori Studitæ. *Sed (si de famoso hujus nominis Confessore et Scriptore est quæstio) obiit hic (ut recte observat Cangius pag. 93) anno* DCCCXXVI, *tertia autem Inventio Capitis, quam Sermo iste prædicat, contigit sub Patriarchatu S. Ignatii, id est intra annum* DCCCXLVII *et* LVIII. Præsumendum ergo est, *inquit*, Sermonem istum attribuendum alteri illi Theodoro Studitæ, qui dictus est Santabarenus, *minime Sanctus, sed unus ex præcipuis Photii* schismatici sectatoribus, eruditus tamen et cui eruditi tribuunt Canonem, qui prima Dominica Quadragesimæ dicta Orthodoxiæ, refertur *in Triodio fol.* X. ℣. D

Theodoro Daphnopatæ adscripta :

eique præponitur Sermo Theodori Studitæ,

non Confessoris sed alterius junioris

AUCTORE D. P.

166 *Habes hunc Canonem, post alterum ejusdem diei qui Theophani adscribitur, in Annalibus Baronii ad annum* 842 *num.* 28, *a Frederico Metio, Oratorii Presbytero pariter Latine redditum, et quidem utrumque velut sancti alicujus Confessoris. Theophanes sane cognomento Graptus, a versibus quos impius Theophilus fronti ejus inscribi fecerat, inter Hymnographos nominatissimus, et post restitutam Orthodoxiam factus Nicænus Archiepiscopus, et nobis* II *Octobris commemorandus, merito præsumitur primi Canonis Auctor : posterioris auctorem esse non posse Sanctum, prius mortuum, uti nobiscum merito censet Baronius, ita nihil causæ adfert, cur Naucratii sit potius, quam alicujus* Theodori, *cum plures hujus nominis* Studitæ, *etiam Confessores esse potuerint : inter hos si non admittitur* Santabarenus, *quia* non est speciosa laus in ore peccatoris; *expungenda ex Triodio erit bona pars Hymnorum, ii scilicet omnes quorum Auctores fuere aut schismatici aut de eo vehementer suspecti ; qualis imprimis fuit ipse totius Triodii ordinator Callistus Xantopulus. Non video tamen cur* Santabarenus, *quia* Studita *fuit, et* Theodori *nomen habuit, propior sit ut Auctor dicatur Canonis vel Homiliæ alicujus, quam melior Synonymus licet adhuc ignotus, cum singularis ea in re studii nullum uspiam inveniatur monumentum, Santabareno nominatim adscriptum ; atque homo insigniter hypocrita ac magus, aliis plane viis ad conciliandam sibi famam sanctitatis grassatus sit, quam sacris scriptionibus elucubrandis. Maneat ergo ignotus potius* Theodorus *Sermonis prælaudati Auctor, et sine scrupulo etiam a piis legatur : credatur tamen* Monachus *ac verosimiliter* Studita, *qui orationem suam concludit,* Spiritualem *suum Patrem et Gregem ei commissum studio singulari commendans.* E

(cujus etiam credi posset Canon in Dominicam Orthodoxiæ)

diversi tamen a Santabareno

HISTORIA INVENTIONIS TERTIÆ

Ex Sermone Anonymi coœvi de tribus inventionibus

Editore Cangio Interprete Combefisio.

C Εἰκὸς δὲ ἡμᾶς καὶ τὸ εὔαγγος καὶ τρίτην (εὕρεσιν) εἰπεῖν ἧς ἕνεκα καὶ ὁ λόγος, καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἐκδηλοτέρα καὶ γνώριμος. Τῇ τῶν Ἐμεσηνῶν οὖν, ὡς ἔφαμεν, πόλει τῆς ἱεράς κεφαλῆς ἐν ἀποκειμένης, καὶ τοῖς ἔγγυθεν, καὶ τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἁπανταχοῦ ἥκουσι πλουσίας τῆς χάριτος προκειμένης, ἔμεινε χρόνους ἐπὶ πολλοὺς ὁ θησαυρος ἀμετάθετος· ὅσγε εἰ καὶ τῷ τόπῳ περιώριστο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ταῖς ἐνεργείαις διώριστο, ἄφθονὸν τὴν χάριν ἁπλῶν, καὶ εἰς πάντας διήκουσαν. Ἀλλὰ γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ ἀπόῤῥητοι λόγοι, καὶ τῶν αὐτοῦ κριμάτων τὸ ἀκατάληπτον, χερσὶ βαρβάρων τοὺς ἐν Ἐμέσῃ τόπους καὶ αὐτὴν τὴν Ἐμέσαν ἑλεῖν συγχωρήσαντος, οὐ δίκαιον ὁ ἀγαθὸς ἔκρινε, καὶ κάραν τὴν πάντιμον παρὰ τούτοις γενέσθαι· οὔκουν οὐδὲ γίνεται· ἀλλὰ παρά τινι πιστῷ καὶ σπουδαίῳ περὶ τὰ καλὰ, ἐκεῖθεν αὕτη ληφθεῖσα, ἀλλαχοῦ ἤδη μετακομίζεται· Κόμανα δ' ἦν ἡ δεξαμένη τὸ δῶρον, μικρὰ μὲν πόλις καὶ ἄσημος· ἐπίσημος δ' ἐνταῦθεν γενομένη, καὶ τῶν ἄλλων διαφανεστέρα.

168 Τὸ δ' ἔνδον συνέχον καὶ κατέχον τὸν θησαυρὸν, σκεῦός τι ἀργύριον ἦν, χρυσοῖς πετάλοις ἐνηρμοσμένον, ὡς ἂν τῷ τιμίῳ τὸ τίμιον περιστέλλοιτο· πλὴν ἠγνοεῖτο τοῖς πολλοῖς, καὶ μάλιστα τοῖς τὴν βασιλίδα οἰκοῦσιν,

Operæ pretium est ut eam, quæ nuper contigit tertiamque (Inventionem) memoremus ; cujus etiam causa instituta nobis oratio est ; quæ et reliquis notior est atque illustrior. Cum itaque sacrum caput Emesæ, ut diximus, repositum esset ; atque iis qui e vicino, quique procul ac undique venirent, uberrimum gratiæ munus præstaret ; manserat thesaurus in annos plures ei loco immobiliter addictus : at quamquam eo circumscriptus erat, non tamen illius ambitu etiam virtutes arctabantur, sed copiose beneficia explicabat, ut ad omnes pertingerent. Ast enim Dei arcanæ rationes, incomprehensaque judicia sunt cum quibus Emesenam regionem, ipsamque urbem Emesam Barbarorum manibus expugnari sivisset, ac eorum fieri ditionis ; haud æquum putavit bonus ille ut et pretiosissimum Caput penes illos, illisque addictum foret. Adeoque nec fuit; sed pii cujusdam honestique cultoris opera inde sumptum, aliorsum transfertur ; Comanam scilicet, exiguam urbem, ac obscuram ; quæ tamen eo pignore ditata illustris evasit, ac reliquis clarior exinde fuit. F

Caput quod Emesæ fuerat,

urbe a barbaris capta,

Comanam transfertur.

168 Vasculum quod thesaurum intus habebat ac continebat, urna quædam argentea aureis compacta laminis erat, quo nempe pretiosum pignus pretioso vasculo asservaretur, ceterum plerique nesciebant, ac

AUCTORE D P. et sub Iconomach s occultatur.

A ac præcipue reginæ urbium cives, quo illud loco positum esset : tum quod Translatio occulta ac sine arbitro facta fuisset; tum quod nesciretur tempus, quo illud contigisset Emesa Comanam transferri, neque enim quis palam, quantum nobis assequi licuit, eam rem tradidit. Itaque mansit Comanæ Caput, ne ipsis quidem incolis satis notum. Etenim cum tempora, tum negotia alta rem ignorantia obtexerant : cum præsertim Iconomachi interim emersissent, qui tantum abest ut Sanctorum Reliquiis cultum adhiberent, ut etiam ubicumque illæ extare noscerentur, incendio eas traderent. Eam igitur ob rationem nulli deinceps sacratissimum pignus conspicuum erat aut exploratum.

Illis extinctis,

169 Postquam autem rerum summa ad orthodoxos rediit, iterumque sceptra fidelibus Augustis concredita sunt, ac Iconomachi impii cum sonitu perierunt, condignam scilicet ultionem nacti, tum sane etiam Præcursori placuit, ut Caput suum manifestum faceret, stupendumque munus non huic illive civitati (exiguis nempe oppidis, exiguisque terminis definitis) sed ut omnium maximæ summeque regali, nempe Constantinopoli, traderet; quo nempe et thesaurus inviolabilis servaretur, illaque

Ignatius Patriarcha,

B ejus depositione honestaretur, ipsumque adeo sacrum munus, ut par est, splendoris aliquid ab ea mutuaretur, quod nempe penes illam majores honores cultumque impensiorem haberet. Tum namque Michael ac Theodora sceptra susceperant, Ignatiusque Methodii successor, vir multis clarus virtutibus, Ecclesiam regebat. Sub his inclytis, etiam pretiosissimum pignus istud in reginam urbium infertur, tertiamque hanc ac postremam Inventionem nanciscitur. Porro adinventionis modus ejusmodi fuit.

divinitus ubi esset,

170 Nocte quadam cum Pontifex Theophoro illi cognominis moribusque affinis laudes Deo offerret ; divina quædam visio cœlitus illi obtigit (habere scilicet Comanam civitatem pretiosissimum Caput, argentea urna inclusum, ac sacro loco conditum ; operæque pretium esse, ut Bysantium transferretur; sic nempe etiam Præcursori visum) qui et Imperatori quæ visa fuerant declaravit. Ambobus igitur eam in rem bene animatis, mittuntur statim ab utroque qui thesaurum tollant. Hi cum ad locum venissent, et ubi Caput depositum esset, quo eis Pontifex indicio signarat, didicissent, reverenter inde extraxerunt *a* ; et dignum Deo munus ad regiam

mittit qui Constantinopolim adferant

a

et allatum festivissime excipit,

C urbem pertulerunt. Vixdum autem id intellexerant Imperator simul et Patriarcha, ac quotquot in aula Proceres, quotquot Clerici ac Monachi erant, extra civitatem effusi cum suffitibus ac lampadibus obviam processerunt, multoque cum apparatu et pompa Caput deduxerunt; cui et oculos et labia, et frontem, præque aliis corda admoverunt.

atque in ecclesia Palatina deponit 25 Maji.

171 Tum Pontifex trepida manu sublatum, Palatino templo thesaurum infert, ac illic deponit; nempe die xxv mensis Maji : hic enim celebritatis dies, festum scilicet tertiæ Inventionis seu Depositionis : utrumque enim dicatur, quando et utriusque nomine una agitur solennitas. Par enim erat, ut Triadis cultor, quique aliis ejus perspicue detexisset mysterium, tribus quoque vicibus Caput suum inveniendum proderet; ac neque ab eo deficeret numero, nec eum superaret ; ut hac quoque ratione, uti aliis primæ duci Triadi uniri posset, atque ejus numero honestari.

Hæc tertia Inventio numeri sui mysteriis illustris, b c

172 Pretiosus namque numerus est, omnique, ut sic dicam, acceptione dignus. Etenim tria sunt quæ adoramus, sic personis distincta, etsi natura unita sunt : tres item partes circa animam dignoscuntur, quibus animal rationale incitatur ac agitur: *b* tres quoque circa corpus dimensiones, *c* quibus

ὅπου τὸ δῶρον ἐναποτέθειται, τῷ τε ἀγνώστως τὴν μετάθεσιν γεγενῆσθαι, καὶ τῷ ἀγνοεῖσθαι τὸν χρόνον καθ' νὸ ἀπὸ Ἐμέσης πρὸς τὰ Κόμανα μετατέθειται· οὐδὲ γὰρ σαφῶς τις, ὅσα γε αὐτοὶ συνίσμεν, περὶ τούτου ἐγνώρισεν. Οὐκοῦν καὶ ἔμενε τοῖς Κομάνοις ἡ κεφαλὴ, μηδὲ παρ' αὐτῶν δήπου τῶν προσοίκον ἀσφαλῶς τάχα γνωριζομένη· οἵ τε γὰρ χρόνοι, καὶ τὰ πράγματα, πολλὴν τὴν ἄγνοιαν ἐμποιήσαντες· μάλιστα μεταξὺ καὶ τῶν Εἰκονομάχων ἀναφανέντων οἷς οὐχ ὅπως τὰ τῶν Ἁγίων ἐσέβετο λείψανα, ἀλλὰ καὶ πυρὶ ἐνεπίμπρατο εἴ που δὴ καὶ φανεῖεν· ἦν λοιπὸν καὶ τὸ πανίερον τοῦτο χρῆμα μὴ παρ' ὁτουοῦν θεώμενον, ἢ ἔκδηλον καθιστάμενον. D

169 Ἐπεὶ δὲ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐπανῆλθε τὰ πράγματα, καὶ ὑπὸ Βασιλεῦσι πιστοῖς τὰ σκῆπτρα πάλιν μετακεχώρηκε, τῶν δυσσεβῶν Εἰκονομάχων μετ' ἀπολωλότων, καὶ ἀξίαν τὴν εἰς πρᾶξιν εὑρηκότων, τότε δὴ καὶ ὁ Πρόδρομος τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν φανερῶσαι εὐδόκησε· καὶ δῶρον ταύτην ἀξιοθαύμαστον, οὐ τῇ δε, ἢ τῇ δε τῇ πόλει δοῦναι ἔκρινε (μικραῖς τισι ταύταις καὶ μικροῖς περιγραφομέναις ὁρίοις) ἀλλὰ τῇ πασῶν μείζονι καὶ βασιλικωτάτῃ τῇ Κωνσταντίνου φημί ὡς ἂν καὶ τὸν πλοῦτον διατηροίη ἄσυλον, καὶ σεμνύνοιτο μὲν αὕτη τῇ καταθέσει, σεμνότερον δ' ὡς εἰκὸς καὶ τὸ δῶρον παρὰ ταύτης ἀποτελοῖτο, E τῷ τε μειζόνως τιμᾶσθαι, καὶ τῷ μείζοσι ταῖς εὐφημίαις μεταγεραίρεσθαι· Μιχαὴλ γὰρ καὶ Θεοδώρα τῶν σκήπτρων τηνικαῦτα ἐπειλημμένοι, καὶ μετὰ Μεθόδιον Ἰγνάτιος ἐκκλησίαν ἄγειν πεπιστευμένος, ἀνὴρ πολλαῖς ἐν διαπρέπων ταῖς χάρισιν ὑπὸ τούτων δὴ τῶν ἀοιδίμων καὶ τὸ πολυτίμητον τοῦτο χρῆμα τῇ βασιλίδι ἀνακομίζεται· καὶ τρίτην ταύτην, καὶ τελευταίαν εὑρίσκει τὴν εὕρεσιν. Ὁ δὲ τρόπος τοιόσδε τῆς ἀνευρέσεως.

170 Κατὰ γὰρ μίαν τῶν νυκτῶν, τῷ κατὰ τὸν Θεοφόρον τούτῳ καὶ ὁμωνύμῳ καὶ ὁμοτρόπῳ ἀρχιερεῖ, Θεῷ τοὺς ὕμνους προσφέροντι, θεία τις ἄνωθεν ὄψις ἐπέσκηψεν· ὅτι Κόμανα ἡ πόλις τὴν πότιμον κεφαλὴν διακατέχει, ἀργυρέῳ σκεύει ἐγκεκρυμμένην, καὶ ἱερῷ τόπῳ ἀναποτεθειμένην· καὶ ὅτι φησίν, ἀνακομίσαι τῇ Βυζαντίδι ταύτην προσήκει, τοῦτο καὶ τῷ Προδρόμῳ δοκοῦν. Ὅς καὶ τὰ ὁραθέντα δῆλα καθίστησι καὶ τῷ βασιλεῖ. Οἷς καὶ ἀμφοτέροις πῶς ἂν εἴποις εὐθύμως περὶ τὸ πρᾶγμα διατεθεῖσι, στέλλονται πρὸ τούτων εὐθὺς καὶ οἱ τὸν θησαυρὸν ἀνελόμενοι. Οἵ καὶ τὸν τόπον καταλαβόντες, καὶ ἔνθα ἡ κεφαλὴ ἐναπέκειτο ἐπιστάντες, καθὰ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τούτοις ἐγνώρισεν, ἐντίμως ἐκεῖθε, ἀναλαμβάνουσι, καὶ τῇ βασιλίδι δῶρον ἀξιόθεον ταύτην ἐναποφέρουσιν· ἀλλὰ F γὰρ οὔπω ἐπιστάντες καὶ βασιλεὺς ἅμα καὶ Πατριάρχης, ὅπον περὶ τὰ βασιλεια, καὶ ὅσον ἐν ἱερεῦσι καὶ μονάζουσι, τῆς πόλεως προεξῄεσαν μύροις καὶ λαμπάσι προυπαντῶντες, καὶ σὺν πολλῇ δορυφορίᾳ τῇ κεφαλῇ τὸν εἴσοδον εὐτρεπίζοντες, ἢ ὄμματα, καὶ χείλη, καὶ μέτωπα, καὶ πρὸ τούτων καρδίας προσάψαντες.

171 Ταύτην χερσὶ φριττούσαις ὁ ἀρχιερεὺς ἀνελόμενος, τῷ ἐν βασιλείοις ἐναποφέρει ναῷ, κἀκεῖ τὸν θησαυρὸν κατατίθησι, πέμπτην ἄγοντος τότε καὶ εἰκάδα τοῦ Μαίου μηνὸς· αὕτη γὰρ καὶ τῆς πανηγυρέως ἡμέρα, καὶ ἑορτὴ δηλαδὴ τῆς τρίτης ἀνευρέσεως, ἢ καὶ καταθέσεως· λεγέσθω γὰρ ἀμφότερα. ὅτι καὶ μία περὶ ἀμφότερα ἡ πανήγυρις. Εἴδει γὰρ τὸν τὴν Τριάδα τιμήσαντα, καὶ τοῖς ἄλλοις διαῤῥήδην ἐκφήναντα, τρὶς καὶ αὐτὸν τῆς κεφαλῆς ἐμφάναι τὴν εὕρεσιν· καὶ μήτ' ἐλλεῖψαι, μήθ' ὑπερβῆναι τὸν ἀριθμόν· ὡς ἂν ἔχοι κἂν ταῦτα ὥσπερ δὴ κἂν τοῖς ἄλλοις τῇ ἀρχισώτῳ Τριάδι, καὶ ἀριθμῷ τῷ ἐκείνης σεμνύνεσθαι.

172 Τιμιος γὰρ ὁ ἀριθμὸς καὶ τοῦ παντὸς, ὡς εἰπεῖν, ἄξιος· τρία γὰρ ἡμῖν τὰ προσκυνούμενα, ταῖς ὑποστάσεσιν οὕτω νοούμενα, κἂν τῇ φύσει συνήνωται· καὶ τρία περὶ τὴν ψυχὴν μέρη διέγνωσται, ἐν οἷς καὶ τὸ λογικὸν ζῶν ἐξάγεται· τρεῖς καὶ περὶ τὸ σῶμα διαστάσεις, ἐν αἷς ἤδη περιγράφεται· τρεῖς καὶ οἱ δοθέντες τούτῳ νόμοι

ορὸς

A πρὸς ἐπανόρθωσιν, φυσικὸς ἅμα καὶ γραπτὸς, καὶ ὁ τῆς χάριτος· ἐν τρισὶ θεωρίαις καὶ ὁ νοῦς ἀνάγει τὴν ἔφεσιν, ὁρατῇ φημι, καὶ νοητῇ, καὶ τῇ ὑπὲρ τὴν νόησιν· οὐδὲ γὰρ ἔχει ἄλλο τι πρὸς ὃ ἐκταθῇ, κἂν διαβατικώτατος γένεται· τρεῖς καὶ αἱ ἐν τῷ βαπτίσματι καταδύσεις, αἳ καὶ τὴν Τριάδα τυποῦσι καὶ ὑπογράφουσι· τρεῖς καὶ αἱ τοῖς μαθηταῖς ἐμπνεύσεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ἐν αἷς καὶ δαψιλῆ τὴν χάριν προσεπεσπάσαντο· τρεῖς καὶ αἱ τῶν πραγμάτων μεταβολαὶ σεισμοὶ οὕτω καλούμενοι, κἂν θάτερος αὐτῶν οὔπω ἐνέστηκε. Καὶ τί δεῖ μοι πλείονα λέγειν περὶ τριῶν καὶ τριάδος; ὡς γὰρ αὐτὴ τῆς πίστεως ἡμῶν τὸ κεφάλαιον, οὕτω πάντος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τὸ τρίτον ἐξαίρετον, ᾧ καὶ ἡ εὕρεσις συνηριθμηται, καὶ ᾧ σεμνοτέρα καθίσταται; οὐδὲ γὰρ μία αὐτὴ, ὅτι καὶ ὁ εἷς ἀριθμὸς, ἀτελὴς καὶ ἄποσος· οὐδὲ δευτέρα, ὅτι καὶ ὁ δεύτερος τῇ ὕλῃ σύμμικτος, ἧς αὐτὸς ἐκαθάρευεν· οὐκοῦν διὰ τοῦτο τρίτη, ὅτι καὶ αὐτῷ τίμιον τὸ τρίτον καὶ περισπούδαστον ὡς τῇ Τριάδι τιμώμενον καὶ συναριθμούμενον.

B 172 Ἀλλ' ἐπεί σε, ὦ μακαριώτατε Πρόδρομε, τῆς Τριάδος ἔγνωμεν καὶ λάτρην, καὶ πρεσβευτὴν ἄριστον, δι' ἣν καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτετμῆσαι, μὴ ἐλλείπῃ ταύτην ἡμῖν εὐμενῆ καθιστῶν· ὡς αὐτά τε ἄλλα, καὶ τρίβον τὴν πρὸς ἐκείνην βαδίζοιμεν, πᾶν σκολιὸν διὰ σοῦ ἐκτρεπόμενοι, καὶ πρὸς ὁδοὺς τὰς εὐθείας ἀπευθυνόμενοι· οἴδαμεν γὰρ τὴν περὶ ἡμᾶς σου καὶ στοργὴν καὶ διάθεσιν· καὶ πῶς καθ' ἑκάστην πλουσίαν ἐπιδαψιλεύῃ τὴν χάριν ἡμῖν, ποίμνης τῆς σῆς προϊστάμενος, καὶ τοὺς τῷ ναῷ σῷ προσεδρεύοντας, μεγάλαις ταῖς δωρεαῖς ἀμειβόμενος· ὧν καὶ εἴημεν ἀπολαύοντες, καὶ αὐτόθεν δὲ ἀπαίροντες Τριάδι τῇ ἁγίᾳ παρασταίημεν, καὶ τῷ ἐκείνης φωτὶ ἐλλαμφθείημεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D illud definitur : tres homini datæ leges, quibus componeretur, naturalis, scripta, ac gratiæ. Tribus animus contemplationibus desiderium subvehit, nempe naturali, intelligibili, ac ea quæ vim omnem intellectus excedit, non enim habet quo ulterius extendatur, vel si perspicacissimus sit : tres etiam in Baptismo mersiones, quæ et Trinitatem figurant ac obscure significant : triplex Spiritus sancti in discipulos a Salvatore facta insufflatio, quibus illi copiosum gratiæ munus adepti sunt. Tres item rerum mutationes, quas concussiones *d* vocant, quamquam altera harum nondum extitit. Quid vero opus plura de ternario, ac Triade dicere? Uti enim Trias fidei nostræ caput est, sic plane et ternarius inter numeros eximius est, cui et Inventio hæc sacri pignoris connumeratur, æque honestatem ampliorem nacta est. Neque enim illa una est et singularis, quando etiam unum numerus imperfectus est, ac carens quantitate : neque duplex, quod et binarius materiæ commixtus sit, a qua Joannes purus extitit. Itaque ob eam causam triplex ea est, quod illi ternarius honori habeatur ac carus sit, tamquam nimirum Triade honestatus, ac ei connumeratus.

AUCTORE D. P.

C

Joanni imprimis convenit,

172 Quia vero Te, beatissime Præcursor, Trinitatis Cultorem scimus, optimumque Præconem, ob quam etiam tibi cervix cæsa fuit, ne cesses eam nobis placabilem reddere; quo scilicet cum alia, tum semitam, quæ ad illam ducit, incedamus, quidquid obliquum est tuis auspiciis vitantes, atque ad vias rectas directi. (Nec enim tuus erga nos impensus amor atque affectio nos latet) utque quotidie uberem nobis impertiaris gratiam, qui nempe gregi tuo præsideas, ac iis qui in templo tuo assidui sunt, magna munera largus remunerator impendas : quæ et nos utinam consequamur, hincque migrantes Triadi sanctæ sistamur, atque illius luce illustremur, in Christo Jesu Domino nostro, quem docet honor et adoratio, cum ingenito Patre ac sanctissimo Spiritu, nunc et in secula seculorum Amen.

quem Auctor invocat.

E

ANNOTATA D. P.

a *Combefisius verterat :* Enimvero, nondum certo rei *in* urbem allato nuntio, Imperator, *etc.*

b Apprehensio *scilicet*, Judicium, *et* Discursus, *vel etiam tres potentiæ*, Intellectus, Memoria et Voluntas.

c Longitudo, Latitudo, et Profunditas

d *Combefisius ambigua voce reddit*, Terræ-motus : C *puto autem tres illas* Concussiones *sic accipiendas, ut prima per peccatum facta sit sub Adamo, secunda per cataclismum sub Noe; tertia adhuc futura sit in novissimo die. Ut autem hic, salvo Interpretis sensu, phrasim subinde expolivi, pressius subinde inhærendo Græco textui; sic et in sequenti Sermone faciam ; minime obligari me ratus, ad reddenda syllabatim verba Interpretis, sicut ea ipse præscripsit.*

F

ENCOMIUM

SACRI CAPITIS

In festo tertiæ Inventionis, interprete Francisco Combefisio,

Ex MS. 273 Bibliothecæ Regiæ, editum a D. Cangio.

Τρίτον μήνυμα τῆς τοῦ Προδρόμου μνήμης ἡ παροῦσα ἡμέρα φέρουσα, συγκαλεῖσαι ἡμᾶς ὦ φιλόχριστοι. Εἰ γὰρ θησαυροῦ πῶς ἀπὸ συμβεβηκότος εὑρημένου, συντρέχουσι πάντες ἄνθρωποι, περιχαρῶς ζητοῦντες ἰδεῖν τὸ ποθούμενον· πόσης οὐκ ἂν εἴη ἄξιον θυμηδοῦς πανηγυρέως, τῆς τοῦ Βαπτιστοῦ σεμνοτάτης κάρας, χρυσίου τε παντὸς καὶ λίθων τιμίων πολυτελεστέρας, ἄρτι φανερωθείσης, εὐδοκίᾳ τοῦ πάντα πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν οἰκονομοῦντος Θεοῦ; Ἀγαλλιασώμεθα τοίνυν καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῷ, εἴπερ ἀγαλλίαμα τοῖς φιλοθέοις ἡ τῶν πνευματικῶν δωρημάτων ἀνάληψις ᾄσωμεν ἐν εὐφροσύνῃ, ὑμνη-

Hodierna nos dies, auditores religiosissimi, Præcursoris memoriæ tertium nuntium afferens, in unum cogit. Si enim casu invento thesauro universi gaudio concurrunt, remque desideratam videre quærunt; quam non festæ lucis jucunditatem merito exigat, quod modo Baptistæ summe venerandum Caput, omnique auro ac pretiosis lapillis longe pretiosius, Dei propensa voluntate proditum est, qui ad humani generis salutem cuncta disponit. Exultemus igitur in eo atque lætemur, siquidem religiosæ mentis hominibus spiritualium munerum perceptio exultatio

Celebratur hodie inventum Caput.

A AUCTORE D. P.

tatio est. Cantemus in lætitia, laudemus in gratiarum actione : alia hæc solennitas, alia laudatio est. Natalitiorum festivitas, ortus speciem præfert : quæ nempe spiritalem Luciferum ita exhibet, ut ex materno utero mundo mirificus oriatur. Decollationis autem, occasus; quæ scilicet divinum idem luminare sic repræsentet, ut totius spiritalis diei cursu expleto sub terram subeat, illucque in inferno positis Christi adventus prævios fulgores aspergat : quam denique nunc agimus, abstrusius aliquid, nempe sempiternæ vitæ resurrectionem, subindicat; etenim ortus est, ac velut iterum, sacratissimi ejus Capitis ostensione, ad vitam Præcursor reparatus.

veluti resuscitatum a mortuis,

174 O rem miram! Non tulit terra ut in longiores annos hunc thesaurum in se detineret, nosque illius jacturæ mœrore afficeret; sed proprio quodam tempore, velut novum quemdam ac maturum fructum suum, ipsa producit. Vidit itaque cœlum sacrum Caput, et lætatum est, aspexit humanum genus, inque laudes effusum est; sensum illius dæmones perceperunt, et disrupti sunt; sole splendidius enituit veritatis luce; una fulgentius pietatis nitore stellarum varietatem miraculorum exsuperat multitudine. Quæ enim, B quantave inde statim curationum, omni fonte limpidius uberiusque, fluenta promanarunt? Spiritus mox gratiam, agri liliis omnibus fragrantius ac valentius perspiravit : suavissimum odorem universus terrarum orbis olfecit ac exultavit. Hauserunt omnes ex eo, quod quærebant quantumque cupiebant; et quo animis incitabantur, uberrima enim est gratia, ubi quantum fidelis animi destinata voluntas abundaverit, tantum percipitur.

miris modis glorificatum,

175 Caput circuitus eorum (nempe peccatorum) inquit David; Labor labiorum ipsorum : nobis vero Caput hoc laborum emersit solutio, morborum depulsio, dæmonum fuga, divini omnis muneris larga exhibitio. Caput enim ejus est, qui in sterilis matris utero exultatione gestivit, ob Dei Verbi in Virginis utero incarnati præsentiam, de quo ait sacratissimus David : Accedet homo ad cor altum; et exaltabitur Deus. Caput est illius, qui adhuc ex utero Spiritu sancto repletus est; de quo manus Zacharias ait : Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis : præibis enim ante Dominum parare vias ejus. Caput illius est; qui ab ipsis cunis usque ad ejus ostensionem ad Israel; vitam in deserto instituit; de quo Isaias Propheta ait : Vox clamantis in deserto : C Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. Caput illius est, qui prædicavit baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum; de quo Scriptura ita loquitur; Ecce ego mitto Angelum meum ante te. Quid vero plura necesse loqui? Caput ejus est, qui divinum verticem contingere meruit; ad quem ait Dominus : Sine modo : sic enim decet nos omnem justitiam implere. Quonam modo mortalium ullus beatissimum omnino Caput, pro eo ac decet, laudaverit? Quænam vero terrigenarum lingua celebraverit Caput illud satis, prorsus admirandum atque incorruptionis fulgoribus radians?

Psal. 139, *et variis ex Scriptura encomiis dignum,*

Luc. 1. 76.

Isai. 40. 3.

Malach. 3.

Matt. 3. 15

176 At, o divinum ac sacrum Caput, sincerissimorum purissimorumque sensuum vasculum, suaviter fragrantis Spiritus intellectuale thuribulum, locupletissima penus divitiarum gratiæ mirabilium! Laudo divinitus plexos crines tuos; auro Ophir pretiosiores, sponsalia redimicula decore vincentes; super quos non ascendit vitiositatis novacula (peccati nimirum deceptio) uti olim super Sampsonem, furente in eum Dalila. Magnifice prædico sacram tuam Aaroniaque præstantiorem barbam, ex qua sanitatis ros fidelium animis influebat, rore Hermon potior, qui descendit in montes Sion. Lucidos oculos tuos veneror, splendidissimas spiritus faces columbinis oculis puriores, smaragdisque pretiosissimis

cujus etiam laudandi capilli,

Jud. 16. v.

barba,

oculi,

σωμεν ἐπ' εὐχαριστίᾳ· ἄλλη πανήγυρις αὕτη, ἄλλη δοξολογία. Ἡ· μὲν γὰρ τῶν γενεσίων, ἀνατολῆ πῶς ἔοικεν, ἥτις τὸν νοητὸν ἑωσφόρον ἐκ τῶν μητρώων λαγόνων ἀνίσχοντα, θαυματοποιον τῷ κόσμῳ δεδήλωκεν· ἡ δὲ τῆς ἀποτομῆς, δύσει, ἥ τις τὸν αὐτὸν θεοφανῆ λαμπτῆρα, τῆς νοητῆς ὅλης ἡμέρας δρόμον διανύσαντα, ὑπὸ γὴν γενέσθαι παρίστησι, κἀκεῖσε τοῖς ἐν ἅδου τὸ φῶς τῆς παρουσίας Χριστοῦ προαυγάσαντα· ἡ δὲ παροῦσα, καὶ μυστικώτερόν τι ὑπαινίττεται, τὴν τῆς αἰδίου ζωῆς ἀναβίουσιν· ἀνατέταλκε γὰρ καὶ οἱτ ἀνεβίω αὖθις, τῇ ἀναδείξει τῆς ἱερωτατης αὐτοῦ κεφαλῆς. D

174 Ὦ τοῦ θαύματος! οὐκ ἤνεγκεν ἡ γῆ ἐπὶ πολὺ τὸν κρυπτόμενον τοῦτον θεσαυρὸν ἐν ἑαυτῇ κατέχειν, καὶ ζημιοῦν ἡμᾶς· καιρῷ δὲ τινι ἰδίῳ, ὥσπερ τινὰ νεοθαλῆ κάρτον καὶ ὥριμον, τὸν καρπὸν αὐτῆς ἀναδίδωσιν. Εἶδεν οὖν αὐτὴν ὁ οὐρανὸς, καὶ κατευφράνθη· προσέβλεψε γένος ἀνθρώπου, καὶ κατευφήμησε. δαίμονες αἰσθόμενοι, κατεῤῥάγησαν· τοῦ ἡλίου ὤφθη λαμπεροτέρα, τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας· τῆς σελήνης ἀκραιφνεστέρα, τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας· τῶν ἀστέρον ποικιλωτέρα, τῷ πλήθει τῶν θαυμάτων. Οἷα γὰρ καὶ ἡλίκα ἔβλησεν εὐθὺς τὰ ῥεῖθρα ὦν ἰάσεων, ἁπάσης κρήνης διειδέστερόν τε καὶ ἀφθονώτερον· διέπνευσεν αὐτίκα τοῦ πνεύματος τὴν χάριν ὑπερ E πάντα τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ εὐωδέστερον τε καὶ ἐῤῥωμενέστερον· ὠσφράνθη ὑ οἰκουμένη πᾶσα νοητῶς τῆς εὐωδίας, καὶ ἠγαλλιάσατο. Ἠρύσατο πᾶς τις, καὶ ἀπεσύλησεν οὗπερ ἐζήτει, καὶ ὅσον ἐπόθει, καὶ πρὸς ὅπερ κατηπείγετο· ἡ γὰρ χάρις ἄφθονος, τοσοῦτον μεταλαμβανομένη, ὅσον ἂν ἡ πρόθεσις τοῦ πιστεύοντος πλονάζεται.

175 Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν ἁμαρτωλῶν, (ὥς φησιν ὁ Δαβὶδ) κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν· ἡμῖν δὲ ἡ κεφαλὴ αὐτη κόπων ἐδείχθη λυτήριον, παθῶν ἀλεξητήριον, δαιμόνων φυγαδευτήριον, πασης θείας δωρεᾶς χορηγητήριον. Κεφαλὴ γὰρ ἐστι τοῦ ἐν γαστρι τῆς στείρως σκιρτήσαντος ἐν τῇ παρθενικῇ νηδύι σαρκούμενον Θεοῦ, Λόγον, περὶ τοῦ φησιν ὁ θεῖος Δαβὶδ Προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα, καὶ ὑψωθήσεται ὁ Θεός. Κεφαλή ἐστι τοῦ ἔτι ἀπὸ κοιλίας πλησθέντος Πνεύματος ἁγίου, περὶ οὗ φησιν ὁ μέγας Ζαχαρίας· Καὶ σὺ παιδίον προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ. προπορευσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἑτοιμασαι ὁδοὺς αὐτοῦ. Κεφαλή ἔστι τοῦ ἐν ἐρήμῳ ἐξ αὐτων σπαργάνων διαιτηθέντος, μέχρις ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ισράηλ, περὶ οὗ φησιν ὁ Ησαίας προφήτης. Φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἑτοιμασατε τὸν ὁδόν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Κεφαλὴ ἐστι, τοῦ κηρύξαντος βάπτισμα μετανοίας F εἰς ἄφεσιν ἁμαρηνῶν. περὶ τοῦ φησι τὸ ἱερὲν γράμμα. Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελλα τὸν ἄγγελόν μου ἔμπροσθέν σου. Καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Κεφαλὴ ἐστι τοῦ καταξιωθεντος ἐφάψασθαι τῆς θεῖας κορυφῆς, πρὸς ὃν φησιν ὁ Κύριος Ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστι πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. Καὶ πῶς ἄν τις βροτὸς αὐτὴν κατ' ἀξίαν ἐπαινέσειε, τὴν ὁλομάκαριστον; ποία δὲ γλῶσσα γηγενοῦς ἀνυμνήσει ἱχανῶς, ὅλην δἰ ὅλου θαυμαστὴν οὖσαν, καὶ τὰς τῆς ἀφθαρσίας μαρμαρυγὰς ἀπαστράπτουσαν.

176 Ἀλλ' ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή· χωρίον τῶν ἀπαθεστάτων καὶ κάθαρωτάτων αἰσθήσεων! θυμιατήριον νοερὸν τῆς εὐωδίας τοῦ Πνεύματος! θησαυροφυλάκιον πολυτελὲς τῶν πλουτοποιῶν θαυμασίων τῆς χάριτος· Ἐπαινῶ σοῦ τοὺς θεοπλόκους βοστρύχους, χρυσίου τοῦ ἐκ Ζουφὶρ τιμιωτέρους, ὁρμίσκων τῶν νυμφικῶν εὐπρεπεστέρους. ἐφ' οὓς οὐκ ἀνέβη ξυρὸν τὸ τῆς κακίας, ἀπάτη τῆς ἁμαρτίας, ὡς πρὶν ἐπὶ τοῦ Σαμψὼν, διὰ τῆς οἰστρώσης Δαλιδάδος. Μεγαλύνω σοῦ τὸν ἱερὸν καὶ ὑπὲρ Ἀαρὼν πώγωνα, ἐξ οὗ ἀπρὺη δροσος ἰαματικὸς ὑπὲρ δρόσον Ἀερμὼν, τὴν κατιοῦσαν ἐπὶ τὰ ὄρη Σοὼν, ἐν ταῖς τῶν πιστευοντων ψυχαῖς. Γεραιρω σου τοὺς φωτεινοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς διαυγεῖς λύχνους τοῦ πνεύματος, ὡς καθαρωτέρου

A pretiosiores. A Deo afflatus aures tuas, cœlestibus vocibus comparata organa, laudibus effero. Apte in te moraliter utar hisce Scripturæ vocibus; Quam speciosæ sunt genæ tuæ, tamquam turturis, ut in Cantico habetur : Sicut cortex mali punici genæ tuæ : sicut funiculus coccineus labia tua : sicut turris Libani nares tuæ, et eloquium tuum dulce ac decorum. Laudo septum dentium tuorum lacteo candore nitentium, unde processit divinæ prædicationis sermo, in fines usque orbis terrarum. Demum laudo collum tuum, argento simile, quod scelestissimus ensis pervasit, et ex quo vice sanguinis miraculorum fontes emanarunt.

aures, genæ, Cant. 1. 9. et 4. 3.

Cant. 7. 4. et 4. 3. *dentes,*

collum

177 Quid ais, Herodes? ad te enim mihi nunc sermo convertendus. Quod quærebas obtinuisti? compos factus es ejus quod cupiebas? Haudquaquam. En tibi iterum quoque testis veritatis, coarguens ille gladius spiritus, liberrima pro pietate lingua vivit, nec mortua est; soluta non vincta clarius quam sanguis Abel, adversum te clamat : Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui. Traducit tuum scelus a nefario cubili cohibere te volens et ab ira eximere ingruente facinori tuo. Sensisti? B nequaquam. Castigatus resipuisti? minime gentium. Libidinem non minuisti : totum animum tuæ mænadi tradidisti; pro ludicri saltus præmio divinissimum Caput, stillans sanguinis rivos, in disco produxisti. Proh immanitatem! proh impudicissimum convivium! Istud idem et impræsentiarum reipsa agitur; etsi enim Joannis Caput non tollit adulter, Christi membra facit meretricis membra. Quid etiam aliud faciunt ebrietates ac comessationes, juxta Apostoli sensum. Cedo tu quoque, improba scelestaque Herodias. Commodine aliquid ex temeraria tua molitione percepisti? Baptistam sub terra condidisti : non est ergo qui tibi etiamnum contradicat atque adversetur? Enimvero vana spes tua, invalida quam lusisti fabula, inane studium ac conatus. Facta rerum conversio est; quantum occultare tibi visa est, tantum scelus tuum divulgatum fuit. Quo magis latere arbitrabaris, eo facinus tuum in generationes generationum transmittitur patentius.

Scelus suum exprobratur Herodi,

et Herodiadi suo intento frustratis,

178 Ac tu quidem una cum viro amara interiisti morte, corruptis olentibusque infra sepulcrum amborum cadaveribus, ac vermium copia scatentibus; quod vero præcidistis Caput, super terram salit : Sanctorum ei manus obsequuntur, Sacerdotum chori pompose comitantur, Monachorum agmina depre- C cantur, Procerum turmæ magnificant ac laudibus prosequuntur, maximam hominum multitudinem congregat, Dei numine collectum cœtum; ipsam, ut verbo dicam, Angelorum multitudinem una colligens laudisque nostræ consortem faciens; siquidem præclara hæc festivitas summe Angelis cara, pari cum eis nomine ac gloria nitet : gratiæ unguenta super nardum, super crocum, super cinamomum, pigmentariaque omnia aromata scaturit; clamat, ac vociferatur sceleris plenam molitionem semper tuam sine voce traducens. Ejusmodi est finis, improbitatis tanta illam infamia comitatur. Hæc et vos Reges terræ intelligite; satrapæ, ac potentes; præsidesque ac subditi, atque hominum genus omne; quo, ut in aliis, sic in conjugiis, quod legitimum est sectantes, non in eamdem atque scelesti illi, pari probro deturpati, noxam incidatis.

et morte consumptis,

interim dum solenniter adoratur ab omnibus Caput quod secuerunt

179 Verum cum aureum Caput, quoad concessum est, auro pretiosioribus laudum floribus coronaverimus : age, quæso, et membra alia pariter assumamus; ne ex parte Præcursorem laudantes, diminutam laudationem ac justo minorem offerre videamur. Quid itaque manibus splendidius lucidiusque, quæ Christo imponi in baptismo meruerunt? Cum enim

Laudantur etiam cet era Sancti corporis membra,

τέρους ὀμμάτων περιστερᾶς, καὶ ὡς ἠμαλφεστέρους D
σμαράγδων λίθων πολυτιμήτων. Δοξάζω σου τὰς θεοηχεῖς ἀκοὰς, τὰ τῶν οὐρανίων φωνῶνὰ κροατήρια. Ευγχρήσομαι ἁρμοδίως ἐπὶ σοι τοῖς τῆς γραφῆς τροπικῶς ῥήμασι. Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡσεὶ τρυγονος. κατὰ τὸ Αἶσμα, ὡς λέπυρον ῥόας μῆλον σου, ὡς σπαρτίον κόκκινον χείλη σου, ὡς πύργος τοῦ Λιβάνου μυκτῆρές σου, καὶ ἡ λαλιά σοῦ ἡδεῖα καὶ ὡραία. Ἀνυμνῶ σοῦ τὸ ἕρκος τῶν γεγαλακτισμενων ὀδόντων, ἀφ᾽ οὗ προῆλθεν ὁ τοῦ θείου κηρύγμἆτος λόγος, μέχρις ἐσχάτων τῆς οἰκουμενης. Τέλος, αινῶ σου καὶ τὸν ἀργυροειδῆ τράχηλον, οὗ τὸ ξίφος διήλασεν ὁ παλαμναιος, καὶ ἐξ οὗ ἔϐλυσεν ἄντι αἵματος ὁ κρουνὸς τῶν θαυμάτων.

AUCTORE D. P.

177 Τί φῆς, ὦ Ηρώδη; πρὸς σε γὰρ μοι ἐπιστρεπτέος ὁ λόγος, Ἔχεις ὃ ἐζήτεις, ἀπολαύεις σοῦ τῆς επιθυμίας; ὀυδαμος. ἰδού σοι καὶ Παλιν ὁ μάρτυς της ἀληθείας, ἡ ἐλεγκτικὴ μάκαιρα τοῦ πνεύματος ἡ εὐπαῤῥησίαστος γλῶττα τῆς εὐσεβείας ζῆ, καὶ σὺ τέθνηκε· λέλυται, καὶ οὐ δέδεται· ὑπὲρ τὸ τοῦ Αϐὲλ αἷμα βοᾷ πρὸς σέ· Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλιππου τοῦ ἀδελφοῦ σου· στηλιτέυει σου τὸ μῖσος, ἐπισχεῖν σε βουλόμενος τῆς παρανόμου κοίτης· ἐξελέσθαι ὀργῆς τῆς ἐπικειμένης τῷ ἀθεμίτῳ· ᾔσθης; οὐδαμῶς· οὐχ ὑφῆκας τῆς ἡδονῆς, ὅλην σου τὴν ψυχὴν τέθυκας τῇ μαινάδι· ἀντίδωρον παιγνίου προήγαγες ἐπὶ πίνακος τὴν θειοτάτην κάραν, σταζουσαν τά ῥεῖθρα τῶν αἱματων. Φεῦ τῆς ἀπανθρωπίας! ἀϐάλαι τοῦ ἀσελγεστάτου συμποσίου· τοῦτο δὴ καὶ νῦν τελεσιουργεῖται· E
καὶ ὁ πόρνος, εἰ μὴ τὴν κάραν τοῦ Βαπτιστοῦ αἴρει, ἀλλὰ γε τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ πόρνης μέλη καθίστητι· τί γὰρ ἄλλο καὶ οὐχὶ τοῦτο κατεργάζονται αἱ μέθαι καὶ οἱ κῶμοι, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἔννοιαν; Φράζε καὶ σὺ μοι ἡ ἀτάσθαλος Ἡρωδιάς· ὠνήσω τὰ τῶν τολμηρῶν σου ἐγχειρημάτων; ἔϐαλες τὸν Βαπτιστὴν ὑπὸ χθόνα· οὐκ οὖν ὅστις οστιν ἀντιφθέγξεται, καὶ ἀντείπῃ σοι ἔστι; Καὶ μὴν ματαία ἡ ελπίς σου, ἀνίσχυρόν σου τὸ δρᾶμα, ἕωλὸν τὸ ἐπιτήδευμα· ἀντέστραπται τὰ πράγματα ὅσον ἐδόκει σοι ὑποκρύπτειν, τοσοῦτον τεθρύλληται σου τὸ ἄγος· ἐφ᾽ ὅσον οἴου λανθάνειν, τοσοῦτόν γενεαῖς γενεῶν παραπέμπεταί σου τὸ τόλμημα.

178 Καὶ σὺ μεν ἑάλως πικρῷ θανάτῳ σὺν τῷ συζύγῳ ὑπὸ τάφον διεφθαρότες καὶ ὀδωδότες, σκωλήκων πλῆθος ἄμφω βρύοντες. ἣν δὲ κεφαλὴν ἀποτετμήκατε, ὑπὲρ γῆν ἅλλεται· δορυφορεῖται χερσὶν ὁσίαις, προπέμπεται χοροῖς ἱερέων, λιτανεύεται συστήμασι μοναστῶν, μεγαλύνεται μιγάδων πλήθεσι συνσγείρει δῆμον πολυάνθρωπον, πανήγυριν θεοσύλλεκτον· αὐτὴν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὴν ἀγγελικτὴν F
πληθοὺν συναθροίζουσα, καὶ τὸν τῆς εὐφημίας ἡμῖν ὕμνον συνεπᾴδουσα· εἴπερ φιλτάτη αὐτοῖς ἡ τοῦ ὁμωνύμου καὶ ἰσοκλεοῦς αὐτῶν τελειὴ παναισιος· πηγάζει τὰ μύρα τῆς χάριτος ὑπὲρ νάρδον, ὑπὲρ κρὸκον, ὑπὲρ κινάμωμον, ὑπὲρ πάντα τὰ μυρικὰ ἀρώματα· φωνει καὶ βοᾷ ἀλαλήτως θριαμϐεύοσα ἀεὶ τὸ δραματούργημά σου. Τοιαύτα δὴ οὖν τὰ τέλη τῆς ἀνομίας, καὶ μετὰ τηλικούτων θριαμϐευμάτων. Καὶ ταῦτα ἴστε βασιλεῖς τῆς γῆς σατράπαι τε καὶ δυνάσται, ἆρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι, καὶ πᾶς ὁστις οὖν ἐν βιῳ· ἵν᾽ εὐνομοῦντες ὡς ἐπὶ πᾶσι καὶ ἐν τοῖς γάμοις, μὴ τὰ αὐτὰ πάθοιτε τοῖς ἐναγέσι, στηλιτευόμενοι ἐξ ἴσου.

179 Αλλ᾽ ἐπεὶ τὴν χρυσήν κεφαλὴν, ὡς οἱον τε ἐστὶ τοῖς ὑπερχρυσοῖς τῶν ἐγκωμίων ἄνθεσι κατεστεφανώσαμεν, ἄγε δή οὖν καὶ τὰ ἕτερα μέρη συμπαραληψώμεθα, ἵνα μὴ ἐκ μέρους ἀνυμνοῦντες τὸν Πρόδρομον, δόξωμεν ἐλλιπῶς ἔχειν τῆς εὐφημίας. Τί τοίνυν τῶν χειρῶν κέεινων λαμπρότερον καὶ φωτοειδέστερον αἵ τὸν Χριστὸν χειροθετῆσαι κατηξιώθησαν ἐν τῷ βαπτίσματι; εἰ γὰρ πῦρ τὸ θεῖον ἔνεστι, νόει μοι ὅτην τῇ τῆς θείας ἐπαφῇ κάρας, ὡσ ἐν συναφεία πυρὸς φλογεραὶ αἱ Προδρόμου παλάμαι, τῆς οἰκείας φύσεως μὴ μετὰ βληθεῖσαι γεγόνασι. Τὰ μετὰφρενα αὐτοῦ ἐν χλωρότητι χρυσίου, κατὰ

AUCTORE D. P.

A τὸ ᾀδόμενον, τὸν σταυρὸν Χριστοῦ ἐπ' ὤμων βαστάζοντος. Ἡ κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντευνον ἐπὶ λίθου σαπφείρου, ὡς ὁ λόγος· τὰς ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρὸς ἡδονὰς ἐξοστρακίζοντος. Ἡ ὀσφῦς αὐτοῦ τὴν ἁγιαστικὴν σωφροσύνην περιειλημμένη, τὸ τῆς παρθενίας δῶρον ἐπανῃρημένου· Ῥύθμοὶ μηρῶν αὐτοῦ ὅμοιοι ὁρμίσκοις, τὴν τῆς ἀπαθείας ῥομφαίαν περιεζωσμένου. Κνῆμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμάρινοι τεθομελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσᾶς, τῶν ἀρετῶν δηλονότι· Οἱ πόδες θεοβαδεῖς, τὰς τρίβους Κυρίου καταρτίζοντος. Ἅπαν μέλος ὅπλον δικαιοσύνης τοῦ ἱερωτάτου ἐκείνου καί ἀπαθεστάτου σώματος· σκεῦος ἐκκλεκτὸν, ἡγιασμένον. ἠνδρωσεν ἁγνεία, ἐτελείωσε προσσευχὴ ἀένναος.

180 Καὶ μοι οὐδὲ τὰ ἐκτὸς παραλειπτέα, τοῦ ἐνδύματός, φημι, καὶ τῆς ζώνης· ἀλλ' ὁ μὲν πατριάρχης Ἰακὼβ χιτῶνα ποικίλον Ἰωσὴφ τῷ ἠγαπημένῳ υἱῷ κατεσκεύασεν· ὁ δὲ μέγας εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, ἀποικιλόν τε καὶ ἄσκευον τὸν τοῦδε ὑπογράφει· φησὶ γάρ· Τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἐκ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην B περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· τὰ νεκρωτικὰ τῆς ἁμαρτίας σύμβολα κἀντεῦθεν ὑποφαινόμενος. Εἰ καὶ ἄλλως ἐκεῖ ὑποληπτέον τὸ ποικίλον. Καὶ τις ἴση μοι διάνοια καὶ γλῶττα ἐμφρηθῆναί σου τῆς ἐν ἑκάστῳ μέλει εὐφημίας, ὦ μέγιστε τῶν ἀνθρώπων διάκοσμε; ἀλλ' ὅτι στενὸς καὶ ἄπορος ἑκατέρωθεν, συγγινώσκοις ὡς φιλανθρωπότατος, καὶ στηρίζοις ἐμὲ μὲν διαφερόντως τὸν σόν ἐλάχιστον οἰκέτην, σύν τῷ πνευματικῷ Πατρί, καὶ τῇ ἀνατεθείσῃ σοι ποίμνῃ· φυλάττοις δὲ ἀπημάντους καὶ πάντας τοὺς τῆς θείας σου μεγαλειόνητος ὑμνῳδοὺς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ παναγίῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Deus ignis existat, divini verticis tactu factum cogita, veluti ignis commercio, ut Præcursoris manus, nihil mutata eorum natura, flammeæ redderentur. Ps. 67. v. 14 Dorsum ejus in pallore auri, juxta quod canitur, qui Christi Crucem portet in humeris. Venter ejus Cant. 5. v. 14. pyxis eburnea super lapidem saphirum, uti Scriptura, qui ventris delicias in umbilico existentes Cant. 7. v. 2. eliminaverit. Lumbi ejus, castitatis sanctimoniam complexi, virginitatis munus adepti sunt. Moduli femorum ejus similes torquibus, imperturbationis Cant. 5. v. 15 gladio accincti. Crura ejus columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas, virtutum scilicet. Pedes divinum in modum gradientes, quibus Domini semitas præparavit. Membra omnia sacratissimi illius ac illibatissimi corporis, arma fuerunt justitiæ, vas electum et sanctificatum, quod ad virilem perfectionem educavit castitas, jugis oratio absolvit.

ipseque vestitus,

180 Ac ne ea quidem mihi omittenda quæ sunt extrinsecus, vestis scilicet ac zona. Enimvero Patriarcha Jacob tunicam variam Joseph fecerat carissimo filio; magnus autem Evangelista Matthæus, simplicem minimeque curiosam Joannis vestem describit. Ait enim, Vestimentum ejus de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos ejus; E Matth. 3, 4 hinc quoque subobscure indicans symbola: quamquam illic alio quoque sensu varia vestis exponitur. Quæ vero mihi mens, linguaque, par existat ut tua in membris singulis laude exsatietur, o maximum decus hominum? At quia utrimque arctor et egenus sum, veniam uti humanissimus tribuas, ac me cumprimis minimum famulum tuum, cum Patre spiritali tuoque grege confirmes, atque omnes divinæ tuæ magnificentiæ laudatores incolumes serves, in Christo Jesu Domino nostro; cui gloria et imperium cum sanctissimo Patre ac vivifico Spiritu, nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

et Sanctum Auctor invocat.

THEODORI DAPHNOPATÆ SERMO

In Translatione sacræ Manus S. Joannis Baptistæ Antiochia Constantinopolim

Ex MS. Græco Veneto Latine redditus a Franc. Zino atque ex editione Veneta Aloysii Lipomani Episc. Veron.

Licet pars prior et major nullius aut exiguæ fidei sit,

Prætitulatum Sermonem, a Lipomano sub nomine Metaphrastæ editum, recusum vero in postrema editione Vitarum, a Surio collectarum, et a Mosandro aliisque Coloniensibus Carthusia- C *nis auctarum editione, nec adhuc Græce impetratum, an essem hic daturus integrum, diu equidem dubitavi; an vero solum inde accepturus partem ejus ultimam, ut solam (quia ab Auctore et teste oculato est) dignam omni fide. Quamquam enim polliceatur de prægressis ea se fusius explicaturum,* quæ veteres tradunt historiæ.... aliis quidem alia narrantibus, conclusa tamen in unam et eamdem fidei notionem et expellentia omnem incredulitatem; *miraculum item,* auditione acceptum ab iis qui Antiochiæ sunt versati: *non ideo tamen fidem merentur, quæ vel contra certiores aliunde notitias, vel præter omnem verosimilitudinem narrat, temporum pridem præteritorum acta et majorem partem totius Sermonis implentia. Tandem tamen gratius Lectori vetustatis amanti futurum credidi, si relicto ipsi singula æstimandi arbitrio, contextum totum exhiberem, et meum de iis judicium in Annotanda referrem.*

totus tamen sermo hic datur.

Ad festum hoc, novissimum quidem

182 *Tenor ergo ipsius qualiscumque narrationis hic est.* Ecce ad nos rursus venit sacrosanctus Christi Præcursor, abunde fluenta emittens suarum gratiarum; et rursus dies alius celebris redditur, qui majora et potentiora alia ostendit argumenta quam sint in aliis ejus festis, et eos qui festis delectantur, evehit ad excelsiorem miraculorum considerationem. Ecce Solis justitiæ omni ex parte fulgens Lucifer resplenduit, suis radiis illustrans totam Ecclesiæ plenitudinem, et suum festum lætificans. Venit au- F tem, non ut prius per suam nativitatem, neque ut deinde per factam ab Herode amputationem capitis sui, neque ut postea per arcanam ejusdem mirifici capitis revelationem, sed per manum: illam inquam manum, quæ fuit vel ipsis Angelis venerabilis, quæ cœlesti lumine illustratur, et sancti Spiritus gratia adumbratur: quæ quidquid grave quidem erat et terrenum in terra deposuit, et ad incorruptionem traducta est per vitam continentem et humana vita majorem; quæ prius quidem ingratis Judæis ostendit Agnum Dei, et securim ad arborum radices positam, excisionemque peccatoribus minabatur.

sed præcellentius aliis Sancti festis,

alacrius celebrandum

183 Nunc autem cum illa ipsa apparuerit, et præstantiori quodam modo manus evasit barbaricas, a quibus videbatur veluti captiva teneri; æquum est ut in festi lætitiam pie afficiatur cœtus eorum, qui festa libenter celebrant; et nubes quidem, quæ animum interjectæ impediunt, illa sua intelligibili luce discutiat atque dissolvat; alacri autem pede et spiritu exultante ad mysteria, vel ipsis Angelis desiderabilia, festinet. Hoc est enim festum celebrare, paratos esse ad occurrendum alacri ac prompto

A pto animo iis quæ sunt venerabilia; et externis figuris ac mortibus ostendere internum ardorem fidei affectionumque. Hic ergo mihi adsit omnis ordo eorum, qui sunt in excelsis honorifice remoti a materia; et eorum qui adhuc circumdati hoc pulvere vivunt; communemque texentes choream, luminosum et perquam clarum constituamus theatrum, eo utentes duce, qui maximus est inter natos mulierum. Nam etsi naturæ humanæ superavit terminos, per vitam a carne et corpore alienam; quia tamen nostrarum particeps fuit proprietatum, lætatur nostris de se laudibus celebrari; et bonam suscipiens voluntatem, copiosam remetitur remunerationem.

immortales et mortales hortatur orator,

184 Ceterum ejus quidem conceptum ortumque et vitam quam egit in solitudine, ostensionemque ad Israel, et veridicum testimonium quo Dei Agnum ostendit, et ipsum pronuntiavit semel iterumque venientem, per divinam auctoritatem et humanæ naturæ susceptionem; et quemadmodum ex alto vocatus venit ad Jordanem; cumque eumdem, ab omni labe alienum ac purum, et quavis purgatione superiorem, baptizasset, contactu illo ostendit fontem sanctitatis; et quæ de ipso iis quem baptizarat dixit ad ejus commendationem; per arundinis et mollioris vestitus similitudinem designans, ipsius vitæ simplicitatem a rerum superfluarum cura abhorrentem atque firmitatem et constantiam in virtute; veteri quoque Eliæ æqualem, et moribus similem tacite indicans, et quæcumque sunt denique his consequentia, Evangeliorum quaternio apertius ostendit diligenter scrutantibus. Quæ autem præsenti conveniunt celebritati, nunc sunt enuntianda atque dicenda, ut cum argumento festi scopus noster conveniat, nostrumque in hoc studium recte conferatur.

et omittit ea quæ ex Evangelio sciuntur, ab ipso gesta et de ipso dicta a Christo,

B

185 Ille in Mosaicis educatus documentis et assidue meditans in Domini lege, hujus custodiæ et observantiæ postponebat omnia; et in hoc solum omne ponebat studium, ut perseveraret in ejus justificationibus. Cum vero Herodes, vir libidinosissimus, qui erat Tetrarcha Gallilææ, Decreta Legis transgrediens, Fratris Philippi uxorem duxisset in matrimonium, quod ei non licebat (qui Philippus ex ea susceperat *a* liberos) et esset illud scelus Legis eversio, Dei contemptus, hominum ad deteriora inductio; tunc Joannes, tamquam fortis et recte institutus athleta atque laboribus exercitus, adversus tyrannum instruxit aciem, munitam veritatis armis ac telis. Hæc vero quænam erant? Non licet tibi habere uxorem fratris tui. O libertatem, quæ terreri nequit; et fiduciam, quæ non potest everti! O divinum os et linguam, quæ divinitus mota ipsumque in cor figens reprehensionum aculeos, fecit ut ille superbus et insolens abjecto clypeo fugam caperet! O manum sanctam et venerandam, quæ ad elocutionem sermonum mota, increpationis quoque exaggerabat asperitatem, fiduciamque et audaciam ostendebat! Mos enim iis est qui verbis contendunt etiam manum movere, et ejus motum sermoni conjungere, et utroque ostendere quam confidens et imperterritus sit is qui loquitur.

expendi autem fiduciam ejus in redarguendo Herode,

a

C

ob quam conjectus in vincula,

186 Hinc factum ut in vincula conjiceretur et carcerem, compellente ad id vesana muliere amatorem suum. Successit deinde festum natalis cum copioso et immoderato potu vini, cujus niemietas ad delirium deduxit convivii præbitorem. Quænam autem oblectatio potum condiebat? Saltatio filiæ, meretricis in morem, et mercedis petitio; et merces interfectio Prophetæ: ex hac autem simulata Regis tristitia, propter œstrum quo intrinsecus agebatur; obtemperatio tamen et submissio, et prolatio sententiæ contra justum; ac paulo post allatum in disco caput, et mulieri adulteræ traditum. Quid hac inhumani actione inhumanum magis, magisque nefarium? Quid belluino hoc facinore ferum magis atque insanum? Hominem, ex ipso matris utero sanctitate circumdatum, qui temperantiam erat amplexus, castitatem asciverat, inedia se exercuerat ab omni congressu hominum sequestraverat se, solitudinem incoluerat ut civitatem; qui cum bestiis agri versabatur, cameli pilis tegebatur, zona pellicea cingebatur, sponte nascentibus vescebatur ut aves, humano carebat nutrimento, carebat utensibilibus, et quasi carnis expers vivebat, qui totus videbatur abstractus a materia, eo quod materialem ejus coagmentationem macerasset et extenuasset inedia, ac prope ad vacuitatem materiæ traduxisset per insignem continentiam; hominem inquam pro justitia, pro veritate, pro Lege non violanda laborantem, dari mercedem mulieri adulteræ.

ac denique capite plexus est Sanctus.

D

A. THEOD. DAPHNO.

187 Sed quonam modo hæc sint permissa, ab eo qui sapienter administrat omnia, sciunt ii quibus datus est spiritus, ad ista ex parte aliqua cognoscenda. Discipuli autem ejus cum divisum a capite corpus sustulissent, honoratæ illud sepulturæ mandarunt; ne, si hoc quoque a libidinosis incestisque videretur post decessum, fieret major fomes invidiæ, et sceleris gravioris materia intemperantibus. Sic ergo corpus quidem occultabatur, cum nec ipsum studiosius requireret quisquam, neque seipsum manifestaret Sanctus. Nunc quando ad hunc locum perveni, volo de Prophetico tabernaculo, et manu quæ ipsi adnata, huic sacro theatro explicare quidpiam ex veteri narratione pendens; quæque de iis audivimus et cognovimus, et quæ veteres tradunt historiæ, fusius explicare: undenam scilicet divina hæc gratia allata sit Antiochiam, et quonam translatum fuerit propheticum tabernaculum: quis deinde translationis hujus modus, quis rursus ablationis et exportationis fuerit.

Inde transiturus Orator ad ejus manum,

E

ex veteribus narrat,

188 Herodes Infanticida, cum Judaicum multorum principatum traduxisset ad regnum sub Romanorum tamen imperio, multisque modis affectaret his fidelis benevolusque videri; id effecit, ut ipsum benevolis aspicerent oculis, nec ullo modo suspicarentur eum a se aliquando defecturum. Ergo ut suus erga eos affectus pateret clarius, etiam condidit civitatem, non procul ab Hierosolymis sitam, unius tantum diei *b* itinere, eamque Sebasten nuncupavit, id est Augustam, ut hac Augusti Cæsaris appellatione suam in eum benevolentiam et servitutem profiteretur. In ea, qui post ipsum tenuit Principatum, Herodes Tetrarcha fixit *c* regiam, in qua etiam fuit convivium quo Propheta fuit occisus, et juxta quam fuerat in vinculis Sanctus, in quodam tenebroso reorum domicilio; cujus ex transverso referunt sepultum fuisse corpus Præconis veritatis: quo etiam in loco dicunt prius fuisse alterum sepulcrum Prophetæ Elizæi, adeo ut duo loculi viderentur jacentes simul uno et eodem loco. Ibi quoque templum maximum olim extructum fuerat, quod, propter ea quæ in ipso fiebant miracula et pulchritudinem, fuerat incomparabile. *d* Cum autem tectum ejus tempore defluxisset, sub dio relicta sunt ejus ædificia; adeo ut una sola remanserit *e* domuncula, quæ vocabatur sacrorum vasorum custodia, in qua etiam inclusi loculi Prophetarum absque ullo detrimento.

Sebasten in honorem Augusti conditam ab Herode,

b

c

F

quam filius ejus Tetrarcha sedem regni sui fecerit:

d

e

189 Cum autem Lucas Evangelista, circumquaque omnes obiret regiones, ubi etiam obeundo venit Sebasten, Antiochiæ tactus amore, ut qui in ea esset natus, magno quidem tenebatur studio sacrum illud Præcursoris corpus tollendi integrum; sed quia non poterat, quoniam diligenter servabatur, ablata manu dextera *f* eam portavit in suam civitatem, loco alicujus alterius beneficii et aliarum divitiarum,

Hinc Lucas Evang. non valens auferre corpus, manum tulerit Antiochiam,

f

A. THEOD. DAPHNO.

A tiarum, et quæ ipsam aluerat, hanc reddens mercedem educationis. Ab illo ergo tempore sita erat manus illa apud Antiochenos, et magno in honore habita, ac jugis in se habitantis gratiæ fidem miram iis faciens.

g qua metu quærentis ipsam Juliani abscondita

190 Cum autem Julianus Imperii clavum tyrannice arripuisset, *g* quoniam eos qui ipsum præcesserant persecutores et Dei hostes contendebat superare sceleribus, et eorum qui pro Christo decertarant quascumque Reliquias, aut integrum etiam corporis tabernaculum, et quæcumque alia fidei nostræ (monumenta) igni mandans, redigebat in cineres, magno studio venit Antiochiam; simul quidem ut immunda mysteria celebraret in ara idololatrica, quæ erat in Daphne; simul ut perscrutaretur et flammis traderet si quid sanctum inibi depositum *h* reperisset. Hoc ejus crudele Decretum cum esset Antiochiæ nuntiatum, qui erant Christianarum partium, sacram Præcursoris manum studuerunt clam includere cuidam turri civitatis, quæ Gonia id est Angulus dicebatur, ne capi ab idololatra posset. Qui autem Pontificalem Sedem tenebat *i* Hierosolymis, cum idem execrabile Decretum auditione percepisset, nec tyrannum omnino moraturum, quin ad sacra loca ascenderet, et quæ in eis erant pretiosissima corpora igni tradenda mandaret; hoc diligenter et magno studio adhibito curavit, ut e loculo ablatum Præcursoris tabernaculum transmitteret servandum in civitate *k* Alexandrina, alio quodam communi corpore pro eo intra loculum ipsum deposito.

h

i et corpore Hierosolymis Alexandriam transmisso, B

k

alioque supposititio combusto

191 Postquam autem Antiochiæ omnia scrutatus ille impius, ea est aggressus quæ fieri non poterant, et absconsa manus nusquam compareret, suo frustratus desiderio, et in reliquum propheticum corpus furore actus; misit usque Hierosolymam qui id perquirerent, et igni traderent. Quod cum ad finem esset deductum, et commune, quo pro illo sepultum fuerat corpus ab iis qui missi fuerant esset in cineres redactum; illinc solvens duxit exercitum ad obsidendam *l* Edessam, eo quod incolas planum erat stare a partibus Christianorum. Aiunt autem quemdam ex suis famulis, qui libere cum eo loquebatur, et erat ei valde conjunctus, ex animo vero rem Christianam colebat et honorabat, cum a cœpto prohibuisse, et ad bellum adversus Persas gerendum incitasse: in quo plaga divinitus immissa percussus, vitam finiit miserabiliter.

l ipse perierit:

C *Eadem manus per revelationem detecta,*

192 Postquam autem ad fideles Imperatores redierunt sceptra Romanorum, et reddita fuit libertas Christianis; nesciebatur quidam ubinam esset pretiosa manus ab iis qui habitabant Antiochenam civitatem: sed haud ita diu post per diviniorem revelatum fuit visionem, ubinam esset absconsa. Quam cum fideliter ex eo loco sustulissent, in ea honoranda erant insatiabiles. Cum autem non parum effluxisset temporis, Imperator Justinianus, inter alia quæ pie gessit, fecit etiam tale quid. Hanc miraculorum effectricem Præcursoris dexteram ex Antiochia, et Dei ac Domini nostri Tunicam, quæ erat in civitate Meratsemote, et maxime venerandum Caput ex Emesa transtulit ad regiam civitatem: quæ quidem ostendebantur obsignata signaculo, sancti Imperatoris Constantini, ad hoc ut non amplius ex eis revelleretur ab iis, qui ea amplecterentur. Ablato ergo signaculo, cum templum Præcursoris quod in Hebdomo est ædificatum, per Domini Tunicam et ejusmodi sacras Reliquias sanctificasset; rursus remisit, suis obsignata signaculis, unde eo venerant; solam dexteram Propheticam relinquens non signatam, quia ungebatur unguentis *m* et sustollebatur in festo Exaltationis.

et CP. allata ibidem manserit.

m

193 Et sic quidem de his relatum est a veteribus, aliis alia de manu ista narrantibus, conclusa tamen in unam et eamdem fidei notionem, et expellentia omnem incredulitatem, nemine procul aberrante a veritate. *n* Quodsi etiam oportet meminisse miraculi alicujus, Antiochia nobiscum testimonium feret ejus quod dicturi sumus, auditione acceptum ab iis qui istic sunt versati. In caverna delitescebat quidam draco in ejus finibus, quem civitatis incolæ referenies inter Deos, anniversario honorabant sacrificio: id autem erat puella virgo, quæ primam attigerat pubertatem, et propter non pollutam virginitatem draconi victima servabatur. Quis autem modus sacrificii? In eum ipsum locum in quo erat caverna draconis Antiocheni, publice confluentes et frequens facti theatrum, cum puellam circumduxissent, præbebant draconi devorandam. Is vero proserpens ex caverna, insperatum atque incredibile videbatur miraculum, suisque pedibus serpens ac repens, et naturali intus spiritu incurvatus, atque instar undæ tumefactus, hianti ore et dilatato thorace accipiebat sacrificium et lacerabat dentibus. *o*

D *Narratur autem quod Antiochiæ draco fuerit* *n*

cui quotannis virgo objiciebatur,

o

194 Pro more autem sors obtigerat cuidam Christiano, ut suam daret filiam draconi sacrificandam: qui stimulis sauciatus naturalibus ex corde suspirabat ad maximum Præcursorem; et ut filia a morte servari posset, tale quid excogitat. Cum magnam vim auri apud se abscondisset, petit ab eo qui sanctam servabat manum, ut hanc adorare permitteretur: et quod petebat obtinuit. Cum vero in his esset, et sub prætextu adorandi, effudisset quod latenter ferebat aurum, recta illuc processit; interim dum ædituus, qui id observaverat raptim accurrit ad colligendos nummos homini elapsos. Ille autem, qui petierat recipi se ad sacrum pignus adorandum, in loculum ejus se intromittens totumqne inclinans, venerandæ dexteræ pollicem, divino sauciatus desiderio, mordicus veluti osculabundus arripuit, dentibusque præcisum occultavit, et abiit. Cum autem jam dies adventasset sacrificii, incolarumque et accolarum collectum esset theatrum; accessit pater puellam deducens ad sacrificium: et cum fuisset prope draconem, cumque vidisset vasto ore hiantem, horrendisque sibilis circumfusos terrentem ac victimæ inhiantem, sacrum illum ac venerandum digitum in apertum ejus rictum jaculatus, crepare eum statim ac mori fecit.

E *cumque in Christianam sors cecidisset,*

pater ejus demorsum sacræ manus pollicem,

in fauces draconis immiserit,

F *eoque sic extincto filiam salvaverat:*

195 His ita gestis, pater quidem vivam filiam domum reduxit, et lacrymis simul gaudioque perfusus, admirabilem inopinatamque filiæ liberationem narrabat. Qui autem adstabat populus, insigni miraculo obstupefactus, ingentes Deo agebat gratias. Hinc factum est, ut eo loci construeretur templum Præcursoris, quod nominarunt Κρεμαστὸν id est suspensum, sive quia illius solum supra terram altius elevatum sit, sive quod ad tantam sublimitatem elevatum ejus fastigium est, ut eminus conspicientibus videatur propemodum pendere in aere. In eo cum sacrum istum mirificumque digitum deposuissent, eum festis honorant anniversariis, miraculum quod factum fuerat per commemorationem transmittendo ad posteros. Dicitur etiam aliud signum valde memorabile Antiochiæ fieri; hujus scilicet sanctæ manus aliquando quidem extendi digitos, aliquando vero *p* contrahi; et eorum quidem extensione fertilitatem fructuum futuram significari, contractione vero penuriam.

quare ex'atum ibi templum sit,

in quo manus prodigiosa servaretur.

p

Occupata autem a Barbaris urbe,

196 Porro cum multi ex præcedentibus Imperatoribus desiderarent sacram manum possidere, neque permittere ut ea diutius velut captiva maneret in potestate barbarorum partes illas occupantium; augebatur quidem tam præclaræ rei desiderium, sed ejus obtinendæ modus nullus apparebat, quia quantumvis

A quantumvis multa pecunia offerretur pro comparando ejusmodi thesauro, non erat hoc aliud quam aerem verberare. Desiderabatur ergo ab omnibus, Christi nomen invocantibus; et quibuscumque incidebat de ea re cogitare, inenarribilibus gemitibus orarent Deum, ut oculis benignis populum suum aspiciens, tam sacri pignoris possessorem faceret ac spectatorem. Quoniam vero divinæ providentiæ præfinita sunt omnia, ei qui cuncta præscivit ante mundi constitutionem, et tempora nostræ inscientiæ despicit, per multam suam miserationem placuit, ut magnum atque insigne miraculum revelaretur in hac generatione nostra, qua *q* Constantinus et Romanus laudatissimi et in purpura geniti habenas tractabant Imperii; venerandæ scilicet manus exportatio et revocatio: modus autem gestæ rei valde memorabilis et inexpectatus fuit.

quidam Diaconus, tempore Romani et Constantini Impp.

q

197 Vir quidam, in Ordinem Diaconorum civitatis Antiochenæ relatus, superna inspiratione divinoque zelo motus cogitabat, quonam modo posset sublatam inde dexteram desiderantibus ipsam Christianis donare: hoc autem sic tentavit assequi. Est in ea civitate pulchrum atque excellens templum, B Petro Principi Apostolorum positum, in cujus vestibulo cum cœpisset habitare, cum sacrorum quæ istic erant vasorum custode amicitiam contraxit, per quam ipsi liceret una cum ipso totis noctibus assidere loculo venerabilis manus. Hoc cum ei non permitteret is cui concredita custodia erat, aliam ei machinam statuit admovere. Lauta ac sumptuosa cœna excepit hominem, cumque largioribus haustibus provocatum in altum soporem demersum videret; per quamdam fenestram se dimisit in ecclesiam, sensimque ac sine strepitu sacrum aperiens loculum (O rem dictu audituque mirabilem!) pretiosam quæ desiderabatur dexteram accepit; et summo inde regressus [silentio] asservabat caute ne deprehenderetur id quod erat furatus.

contracta cum custode familiaritate,

eam astu furatus,

198 Hinc excedit Antiochia, magnos inter metus ne inimicis innotesceret, et multis ad Deum precibus utens, quo posset animi sui propositum exequi: atque ita locum de loco mutando, per vias periculosas atque difficiles, festinabat confinia Romanorum attingere: ad quæ cum pervenisset, solutiori animo et formidine vacuus contendebat ad Regiam. Postquam autem fidelis Imperator ejus rescivit adventum, admirabili obstupefactus nuntio, non satis dignas poterat invenire gratiarum actiones ad Deum, pro C tam insperata felicitate. Emisit autem confestim qui sacrum pignus cum hymnis, lampadibus et suffitibus exciperent; ut sicut ipse Sanctus, vox clamantis in deserto, jussus fuerat parare viam Domini, rectas facere semitas ejus; ita etiam ipsi Christianam ingressuro civitatem, pararetur honestus et decorus introitus. Cum vero appropinquaret Chalcedoni, soluta e portu est Imperatoria navis, Patriarcham *r* vehens, cum Sacerdotibus, Clero et Senatu, multisque illustribus viris, ut sacrum illum thesaurum deportarent in regiam: pariter autem egressa in navibus est innumera populi multitudo obviam Sancto.

excipitur ab obviam missis;

deinde a Patriarcha et Senatu Chalcedonem progressis,

r

199 Cum vero ipsum manibus accepit Pontifex ulnis ipsum suis laturus, et mare denuo conscendit; videre erat ipsam aquam, præter morem placidam et tranquillam, mollibus fluctibus adlambere navigium, atque ante ipsum veluti exultare, iterque ad Imperatorem accelerare. Accidit autem etiam hoc admirabile et manu venerandi Præcursoris dignum. Aderat dies festus Sanctorum *s* Luminum, in quo vera lux Jordanis fluenta ingressus humanæ naturæ ruinam reformavit: et quoniam præcedente ipsum festum die, jejunio præpurgamur; contigit ut ipsa hora Vesperarum, *t* in qua Christianis mos est peragere sacrificium, divina manus advenerit: quam cum Christi amantissimus Imperator tamquam divinum donum atque mortis expers suscepisset amplexu, testesque desiderii ac fidei lacrymas multas fudisset; reponit in medio templorum *v* regalium; adeo ut omnes crederent illum ipsum adesse Baptistam, licet inconspicuum, et aquas dextera sua sanctificare. Hinc canebantur hymni spirituales, illata lumina illustrabant ecclesiam; omnium oculi in capsam intenti, ipso aspectu ex ea sanctificationem hauriebant.

ipso die Epiphaniæ,

D *A THEOD. DAPHNO.*

t

v

200 Sic quidem cum festum Sanctorum Theophaniorum, et diem consequentem in quo sacri Præcursoris memoria nobis est altius tradita (quippe qui divini baptismatis mysterio *x* inservierit) peregissemus ac celebrassemus; judicatum fuit par esse, ipsius quoque manus Depositionem annuis festis honorare, et hanc quoque connumerare *y* aliis, ut nulla ejus memoria non sit undequaque gloriosa. Et nunc adest hoc festum clarum et insigne, post circularem anni ambitum, distillans nobis imbres miraculorum, et ea afferens quæ animis nostris futura sunt conducibilia. Est ergo nobis proposita manus E Baptistæ et Præcursoris, incorporeis circumdata virtutibus, quæ virtutem illi inhabitantem mirantur. Et quidnam est hodie templum hoc venustius? quæ venerabilior ædes ac speciosior hac? in qua repositus sacer hic atque divinus thesaurus, cum cœlestibus spectaculis contendit, luminum innumerabilium splendore: sub quibus quæ superne descendunt gratiæ Spiritus sancti, dispensantur animabus eorum, qui ipsam laudant ac celebrant, pro modulo fidei unius cujusque, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in secula seculorum. Amen.

facto autem baptismatis celebrato,

x

y

decretum est ut annua rei memoria eo die ageretur.

NOTÆ ET CENSURÆ D. P.

a *Si mortuo Philippo ducta uxor fuisset, poterat hæc ratio illicitum connubium reddere, quod solum fiebat licitum, imo præceptum, pro suscitando fratris absque herede defuncti semine ac nomine; nunc vero potior alia ratio accusandi erat, quod Philippo etiamnum vivente, peccabatur expressius contra Legem Levitici* 18 *et* 20 Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est, *et qui duxerit* uxorem fratris sui, rem facit illicitam.

b *Imo bidui: num.* 15 *horarias leucas utrique urbi interponunt tabulæ Adrichomii et aliorum, ut errore typographico factum videatur quod Baudrand in sua Geographia solum numeret* p. m. 35 *pro* 45.

F

c *Jam supra dixi, totam Samariticam regionem, una cum reliqua Judæa, spectavisse ad Procurationem Romani Præsidis, ut alienissimum a verisimilitudine sit, quod ibi Herodes Junior habuerit regiam, adeo procul a sua Tetrarchia seu regno Gallilææ, uti recte animadvertit Burchardus apud Canis. tom.* 6. *antiqu. Lect. in descriptione Terræ sanctæ pag.* 308. *Ideo refutans sententiam prænotatam, quam interim communiter creditam, seculo* 10 *et seqq. patet ex omnibus qui tunc argumentum istud de locis sanctis tractarunt. Ipse vero, qui sub annum* 1283 *claruit, judicio Vossii in libro de Historicis Latinis, locum ut vidit, sic describit:* Samaria civitas, nunc Sebaste, quondam caput regni Israel, nunc peccatis exigentibus nec unicam habet domum, nisi tantum duas ecclesias; in summitate montis unam, ubi quondam fuit palatium Regis.... Sacra ecclesia est etiam in honore S. Joannis Baptistæ, in qua sepultus fuit inter Helisæum et Abdiam; et vidi sepulcrum ejus, sed non intravi: quia Saraceni fecerunt sibi inde Mameriam. Tales autem ruinas non vidi in Terra sancta, cum tamen multas et magnas viderim nisi in Samaria

Popularis error sec. 10 de Herodis Tetrarchæ regia apud Sebasten.

hujus seculo 13 miserabilis facies,

A. THEOD. DAPHNO. *et rudera ingentia,*

A maria.... Murus civitatis erat fere in pede montis, firmis valde turribus : et interius mons paulatim surgens in altum, et circumseptus ædificiis, quasi botrus, uvæ granis consitus, et tendens in altum. Regia domus erat supra in monte, pulchra nimis, ubi adhuc videntur columnæ innumerabiles, quæ sustentabant palatia et deambulatoria : et in circuitu montis, infra sub regia domo et mansionibus militum in loco ubi erat forum rerum venalium, adhuc fere per totum circuitum, circumdant columnæ marmoreæ montem, stantes hinc inde, quæ continebant testudines platearum. Breviter nescio quid magni non possit dici de illa civitate, quæ ad tantam miseriam nunc devenit,

ædes subterranea, credita carcer Joannis fuisse

d *Joannes Phocæ qui an.* 1185 *Terram sanctam lustravit num.* 12 In media, *inquit*, civitate carcer est.... subterraneus et viginti gradibus in eum descenditur ; in cujus medio altare erigitur, *ubi Joannes Baptista, juxta prænotatam erroneam traditionem,* capite truncatur. A dextera altaris urnula visitur, in qua S. Zachariæ Præcursoris patris corpus servatum fuerat : a læva, altera urnula, in qua corpus S. Elisabetæ, ejusdem matris jacet : quemadmodum B et in utriusque carceribus lateribus variorum Sanctorum Reliquiæ, et discipulorum Præcursoris quiescunt. Supra carcerem templum visitur et in eo urnæ duæ, ex candido marmore excisæ, quarum dextera combusti corporis venerandi Præcursoris cineres, altera Helisæi Prophetæ corpus continet : supraque in aureo vase sinistra Præcursoris manus, quaquaversum et ipsa auro obducta. In medio et superiori civitatis colle, antiquitus erat Herodis regia... nunc vero locus ille Græcorum monasterium est. Templum monasterii trullatum, et in læva altaris parte cellula, et in ejus medio ex marmore umbo, in longe altissima fossa conspicitur, in qua prima venerandi et Angelis reverendi Capitis inventio fuit. *Potuit talis fossa ad alios usus ibi olim facta ; apta videri ad confirmandam vulgi animis impressam opinionem, de ibi capto et decollato Baptista.*

eique superstructa ecclesia in qua manus sinistra monstrabatur.

e *Non est verosimile quod primo Christianitatis seculo necdum decurso, ut hic supponitur, adeo vastata regia ista fuerit.*

f *Ubicumque tunc fuerit Baptistæ tumulus (certe non intra civitatem) haud crediderim fuisse tam negligenter occlusum, ut facile potuerit aperiri : sed neque Lucam corpus miraculo se integrum fuisse mutilatorum manu abscissa vel abstracta : quando autem Constantino regnante, et condita Sebastæ ecclesia huc* C *allatum illud est ; vel potius quando sub Juliano dissipatum combustumque fuit ; potuit manus utraque fuisse subtracta rogo, et altera earum ablata Antiochiam : quæ quia prædicatæ apud se fidei laudem civi suo S. Lucæ adscribebat, hunc potissimum credere voluit sacri doni auctorem.*

g *Imperavit* Julianus *a die* 5 *Octobris aut* 3 *Novembris anni* 361, *ad* 26 *Junii* 363.

Julianus Apostata falso accusatur passim violasse Sanctorum Reliquias :

h Julianus *an.* 362 Antiochiæ moram trahens, et repetitis vicibus in Daphnen se conferens, Apollinis simulacro cultum exhibiturus, nullius ut sperabat responsi gratiam ab idolo retulit : quocirca ex repositis in Daphne sancti Martyris Babylæ reliquiis, silentium idolo obvenisse suspicatus, cuncta mortuorum cadavera ac Martyris ipsius ibi recondita *(in suburbiis enim tumulare mortuos licebat)* efferri jussit, *ut scribit Theophanes, non comburi : nec enim ita palam insaniebat versipellis imo* Christiani qui Antiochiæ erant, *isto ejus mandato intellecto*, simul omnes effusi cum mulieribus, et parvulis *(uti Socrates scribit)* loculum *S. Babylæ*, ex Daphne in urbem comportarunt tripudiantes gaudio et Psalmos concinentes, quibus perstringebant Gentilium eos, eosque qui illis et simulacris eorum fidem adhibebant. *Quam suam contumeliam ultus Julianus* D *est scripto Mysopogone, nec aliter, sed idololatriam restaurare edicto suo contentus, dissimulabat quidquid in audaciam erecti Gentiles, contra Christianos eorumque sacra designabant : et sic illi alia multa enormia patrarunt, quæ breviter sic explicantur in Chronico Paschali,* In Palæstina etiam S. Joannis Baptistæ Reliquias quæ Sebaste erant, dissiparunt. *Rufinus scribens annis dumtaxat* 40 *post rem actam et ipse in Palæstina diu versatus lib.* 12 *cap.* 28 ; Juliani temporibus, *inquit*, veluti relaxatis frænis efferbuit impietas, ex quo accidit ut apud Sebastem Palæstinæ urbem, sepulcrum Joannis Baptistæ mente rabida et funestis manibus invaderent, ossa dispergerent, atque eo rursum collata igni cremarent ; et sanctos cineres pulveri immixtos per agros et rura dispergerent. *Pergit deinde narrare Rufinus quomodo quidam ex Hierosolymis Monachi,* inter eos qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius congregantes, furtim se vel stupentibus vel insanientibus subtraxere, *et ad sui Monasterii Patrem* Reliquias pertulere.

scelus hoc Paganorum fuit ab ipso dissimulatum.

i S. Cyrillus *hic fuit, ab an.* 348 *ad* 389 *Hierosolymis Episcopus ; qui priusquam fingeretur in sua potestate habuisse corpus* S. Joannis, *comminiscendum erat aliquid de occasione ac modo, quo ipsum translatum Sebaste Hierosolymam fuerit, antequam Imperium acciperet Julianus.* E

k *Ast Rufinus dicit Philippum dicti monasterii Patrem Reliquias misisse Alexandriam : de quibus quid ibi actum sit, dixi* 2 *Maji ad Vitam S. Athanasii qui illas excepit, num.* 334.

Idem Edessam non obsedit, sed sprevit.

l *De* Edessa *a Juliano obsessa nihil veterum aliquis, imo Sozomenus, qui anno* 440 *florebat, scribit, lib.* 6 *cap.* 1 *quod* prætergressus *contemptim* Edessam (fortassis propter odium incolarum, quia civitas illa jam inde ab Apostolorum temporibus Christianam religionem professa fuerat) Charras venit : *ubi Baronius observat ex ipsiusmet Juliani Epistolis, quod Edessenis infensus quidem fuerit : quippe qui eorum omnes ecclesias expilari mandarit : totum tamen iter ab Antiochia Nisibin sic describit, ut appareat de re alia nulla, quam de meditata pridem expeditione Persica cogitasse infelicem ; tantum abest, ut ea cogitatio primum fuerit injecta Edessam obsidenti.*

Oleum Reliquiis SS. infundi solitum.

m *Intelligo quod sicut Caput Emesæ juxta Vitam S. Matronæ infundebatur Oleo, inter fideles distribuendo ; sic etiam Dextera Antiochiæ, ubi etiam agebatur proprium Exaltationis festum, cujus adhuc requiritur dies. Ad istam autem infusionem immediate* F *faciendam, opus erat sacram manum suæ thecæ eximi, nec poterat ea obsignata haberi. Porro Justinianus de quo hic, regnavit ab anno* 527 *ad* 565.

n *Hac scilicet, quod ab antiquo et immemorabili tempore manus ista fuerit Antiochiæ : quod si aliorum quoque diversas in aliis circumstantiis narrationes retulisset Auctor, fortassis inter eas reperiretur aliqua multo verosimilior, quam quæ allatam manum fingit a S. Luca, ipsis Evangelii prædicati initiis.*

o *Non credo quemquam nunc futurum, qui taliter hæc legat quam fabulam, ad imitationem Andromedæ fictam : totius tamen hujus sermonis epitome recitatur in Menæis et Synaxariis* 7 *Januarii.*

p *In Menæis expressius dicitur hoc fieri solitum* κατὰ τὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ ἑορτὴν ἐν τῷ ὑψοῦσθαι ταύτην τὴν τιμίαν χεῖρα ὑπὸ χοριερέως, in festo exaltationis venerandæ Crucis, XIV *Septembris,* dum Archiepiscopus ipsam venerabilem manum attollit : *ut aliud forsitan hujus festum quæri non debeat Antiochiæ observatum.*

q *Hic demum rem oculata fide compertam narrans Auctor, fidem incipit mereri certiorem. Tempus autem hic notatum definitur ab anno* 948, *quo* Romanus *factus*

A *ctus est consors Imperii ; et* 959, *quo* Constantinus *obiit. Porro ex eo quod mox infra nominetur* Imperator *in singulari, scilicet* Constantinus, *verosimile fit, rem actam haud diu post* Romani *adhuc decennis assumptionem.*

r Theophylactus *hic fuit filius Romani Lecapeni, omnia sub nomine generi sui* Constantini *in imperio administrantis, usque ad annum* 944, *qui Helenæ Augustæ frater, admodum juvenis evectus ad solium est circa annum* 939 : *quod totis* 23 *annis tenuit, indignus eo gradu.*

s Epiphaniam *vocant Latini* 6 *Januarii ipsis æque ac Græcis celebrem ; sed hi potissimum tunc recolunt Christi baptismum, unde* festum Luminum : *nam baptismus,* illuminatio ; *baptizare,* illuminare *ipsis dicitur.*

t *Hic mos Ecclesiæ utriusque fuit antiquitus, et etiamnum est Orientalibus usque ad Vesperas protrahere jejunium, ac tunc primum sacrificare, tum cœnulam sumere. Nos autem eumdem morem tenemus in Quadragesima, Vespertinum Officium meridiano prandio præmittentes.*

v *Magni scilicet Palatii ecclesiam vel capellam,* B *quam Cangius cap.* 7 *num.* 10 *indicat fuisse in ea parte, quæ* Bucoleontis *dicebatur, ipsique mari imminebat ; a simulacris Bovis et Leonis colluctantium atque in portu stantium nomen adepta, ut ait idem in sua Constantinopoli Christiana pag.* 119 ; *toto tamen illo capite varias Palatii istius partes et appellationes distinguens, nullius in eo positæ capellæ meminit, quod mirum satis : alibi fortassis de illa agit sub proprio suo quodam nomine, quod non vacat scrutari.*

x *Ex more scilicet Græcorum, majoribus quibusque Christi aut Deiparæ festis subjungentium eorum festum, qui ad mysterium proxime celebratum propius spectant ; puta Angeli Gabrielis, post festum Annuntiationis ; etc.*

y *Non tamen diverso die, sic enim Rubrica Menologio ad* VII *Januarii.* Τῷ αὐτῷ μηνὶ ζ' ἡ σύναξις τοῦ ἁγίου Προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ· συνέδραμε δὲ καὶ ἡ τῆς παντίμου καὶ ἁγίας αὐτοῦ χειρὸς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν μετένεξις. Eodem mense *Januario* die VII, festum sancti Prophetæ Prodromi et Baptistæ Joannis : concurrit autem in hunc quoque diem translatio venerandæ ac sanctæ manus ad Regiam civitatem : *deinde recitatur Epitome quam dixi sermonis hujus ; in reliquo autem Officio utpote vetustiori, composito per S. Theophanem Canone, nulla fit mentio manus.*

C

CAPUT IV.

De Reliquiis Capitis S. Joannis Bapistæ in Occidentem allatis.

§. I. *Translatio Faciei Ambianos in Galliam.*

Capta C P. an. 1204 Latinis

A*d hoc punctum, quod Eruditissimo Cangio scribendi occasio et scopus fuit transiturus ille ; Caput* 8 *orditur ab expeditionibus Francorum in Oirentem, quorum Cruce-signatorum classis, anno* MCCII *juncta Venetis, Jaderam in Dalmatia absidentibus, urbe ea obtenta consilium cepit pariter navigandi Constantinopolim, cum Alexio Comneno juniore, eorum opem implorante contra patruum Alexium Ducam, qui fratrem Isaacium a throno dejecerat, oculisque privatum tenebat in carcere. Cesserat ex sententia res, nihilque aliud expectabant Cruce-signati, quam ut acceptis quæ promissa fuerant subsidiis, in Terram-sanctam tenderent: cum eis nuntiatur obiisse Isaacium, et juniorem Alexium strangulatum ab Alexio Duca alias Murtzuphlo, atque ab hoc sibi bellum imminere. Hac facti indignitate irritati fusis tyranni copiis urbem oppugnant, secundoque assultu armata vi obtinent anno* MCCIV, XII

Inventa in Manganis facies,

D *Aprilis. Ea sic capta spolium victoribus fuit ; nec profanis tantum exhausta divitiis est, sed etiam sacrarum Reliquiarum thesauris ; quarum præcipuas aliquas enumerans Cangius, in iisque etiam prædictam faciem, quærit qua ratione hæc potuerit juxta ædem S. Georgii de Manganis inveniri ; quæ una cum Capite unde sumpta præsumitur anno* MXXV, *dimissa fuerat in monasterio Studii ; nam de alterutro nihil invenitur postea scriptum ab Auctoribus Historiæ Byzantinæ.*

AUCTORE D. P.

cujus caput an. 1025 *adhuc erat in mon. Studii.*

202 *Ergo per conjecturam decisurus quæstionem, quam aliter solvere non dabatur ; notat quomodo* Constantinus Monomachus qui neptem Basilii Porphyrogennetæ (cujus supra num. 163 facta est mentio) habebat uxorem, sub annum ML in loco Armamentarii, ad littus positi atque a bellicis machinis τῶν Μαγγάνων appellati, magnificam S. Georgio ædem exstruxerit, quæ deinde freto ipsi nomen dedit ut Brachium S. Georgii appelletur. Cum autem in eam rem tanta usus fuerit prodigalitate, ut exhaustis Imperii thesauris necesse habuerit ad exactiones novas gravesque recurrere ; *consequens esse putat Cangius,* ut nihilo minus studuerit, acceptis undequaque pretiosioribus Reliquiis, novam ecclesiam locupletare. Certe Joannes Cantacuzenus, qui deposita Purpura istic Monachum induit *anno* MCCCXXXVIII, *lib.* 1 *cap.* 39 *historiæ* indicat, magnam ibi suo tempore fuisse earum copiam. *Verum eo loci solum memorari invenio* τά ἐν αὐτῇ τῷ Μαγκάνων μονῇ τῶν τοῦ χριστοῦ σωτηρίων παθῶν τεθησαυρισμένα σύμβολα, in eodem Manganensi monasterio reposita salutarium Christi passionum symbola, *quod ad Sanctorum Reliquias ægre traduxeris; nisi a potioribus, quales sunt Christi, ad inferiores, quales Sanctorum sunt, argumentando.*

Nempe ædis ibi S. Georgio conditæ an. 1050 *fundator Basilius,*

videtur multas illuc intulisse Reliquias.

E

203 *Ut ut est, ea quæ est Ambianis Facies, ista in ecclesia reperta dicitur ; reperisse autem eam asseritur* Walo de Sartone, vico prope Dulendium Picardiæ oppidum, sex leucis ab Ambianensi civitate dissito, cujus Thoparca Miles de Sartone, pater Walonis, tres fratres habuit ; Petrum, Nicolaum, et Walonem, omnes Canonicos Ambianenses ; uxorem autem Margaritam Enguerandi, Vicedomini Pequiniacensis filiam ; unde nati Anselmus, paterni Dominii heres ; Galterius et Walo, Canonici Ambianenses nuncupati in monumentis istius ecclesiæ : Gerardus, Joannes, Radulphus et Alisia : Walo autem priusquam Cruce assumpta discederet ex Gallia, fuera Canonicus ad S. Martini Pequiniacensis. *Ita Cangius præcitato Capite num.* 7, *allegans in margine Necrologium ecclesiæ Ambianensis, sub die* VII *Februarii, et* XXVI *Augusti ; necnon Chartularium Abbatiæ S. Joannis ibidem, foliis* 207, 217, 218 *et* 236.

Inde certe faciem abstulisse dicitur Walo de Sartone,

postea Ambianensis, tunc Pec quiniacensis Canonicus,

F

204 *Apte autem notat, eumdem Walonem dici* Canonicum ecclesiæ S. Georgii Constantinopolitani, *ex nova Latinorum institutione,* nec enim apud Græcos ea ætate fuisse usum Præbendarum *Clericalium ; sed ex Monasterio Monachorum in commune viventium, factam a Latinis fuisse Collegiatam ecclesiam, intelligitur ex Innocentii III Epist.* 185 *lib.* 13 *scripta* Salimbriensi Episcopo, et S. Mariæ de Blakerna et S. Georgii de Mangonia Decanis Constantinopolitanis. *Ex istius porro* Walonis *ore scripta est historia Translationis prætitulatæ, quam habemus ex MS. Nicolai Belfortii, collatam cum MS. Collegiatæ S. Wulfranni in Abbatisvilla, urbe* X *leucis infra Ambianos sita. Ipsa hic habe.*

imo et S. Georgii C P.

HISTORIA

Ex MSS. Ambianensi et Abbavillano.

Ab urbe Bysantina nuper in Gallias factæ Translationis faciei gloriosi Baptistæ nondum sublato de medio

Auctor ex ore Walonis narrat

A medio fideli teste, ex cujus monasterio ad nos usque delata est, visum est nobis Translationis modum debere litterarum apicibus commendari. Francorum itaque Constantinopolitanis in partibus exercitu militante, Crucis imposito sibi signo; postquam ex illa Blastensium et Cumanorum famosa victoria, Balduinus a Imperator, Domino permittente miserabiliter in eorum manus incidisset, et jam per menses quindecim de morte seu vita ipsius nulla fuisset reddita certitudo, et Henricus b frater ejus (penes quem rerum gerendarum summa remanserat) adeptus fuisset culmen Imperii; quidam ex Francis, qui cum exercitu ab initio venerant, repatriare volebant. Inter quos quidam Walo, Clericus Ambianensis diœcesis (cujus relatio nobis historiæ præsentis seriem notam fecit) suum cum ceteris maturabat regressum.

AUCTORE D. P.

a

b

quod hic regressurus in Galliam

206 Angebatur autem ille non modicum, quod nullas secum insignes Reliquias haberet, quibus rediens Gallicanam Ecclesiam posset honorare: præsertim cum thesauros inæstimabiles, tam sacrorum quam alias utilium, a plerisque quasi diebus singulis intelligeret inveniri: Verum eo tempore quo fere capienda fuerat civitas, consensum B est ab omnibus et juramento firmatum, ut quidquid infra annum a die captionis singulorum deveniret ad manus ex inventione sive lucro (Secundum quod vulgaris est dictio) ex successu bellorum, in publicum proferretur distribuendum, pro qualitate et meritis personarum. Quo sane anno caput S. Christophori, brachium S. Eleutherii, et quædam alia pretiosa invenerat, quæ Trojano c Episcopo, ad ea recipienda quæ pertinebant ad ecclesiam deputato, pro suo reddiderat d juramento. Post lapsum vero anni, non multum fuerat solicitus in quærendo, cum nihil de suo reditu cogitaret. Habebat enim in ipsa Constantinopoli Canoniam in ecclesia S. Georgii de Mangana.

nec valens eo transferre Reliquias quas invenerat

primum caput C P. anno;

c

d

207 Accidit autem ut cum in die nativitatis B. Virginis suam introiisset ecclesiam, nec auderet cum ceteris in ordine suo solenniter Vesperis interesse, eo quod clericalem (cum nuper de exercitu Lyciæ rediisset) non ferebat tonsuram, secreto dicturus eas, in vestibulo post altare secederet. Erat autem locus ille in appendicio, inter ipsam ecclesiam et quoddam vetus e palatium, Imperatoriæ quondam capax Majestatis, Ibi ergo ex intimis præcordiis alta ducens suspiria, revolvebat apud se si C forte Dominus pro sua multiplici misericordia decrevisset eum non vacuum ad propria remittendum. Cujus vota prospiciens qui supplicum preces solet audire, non solum quod sperare poterat, sed et ultra spem ejus omnem, desideratissimum ei contulit thesaurum. Nam post Speciosum forma præ filiis hominum, et post illam Virginem incomparabilem, quæ ipsum intemerato concepit utero; quis nescit omnes Baptista esse inferiores? Et si Dominus, ut clarissimum est; si Domina ut credi pium est, cum corpore sunt assumpti; quid inter Reliquias Sanctorum elegantius quærimus, quam partem, præsertim nobilissimam toto corpore Præcursoris?

anno altero, inter ruinas veteris palatii,

e

invenerit vultum S. Joannis Baptistæ,

208 Porro cum venerabilis Canonicus oculos ad quamdam pilam monasterii fortuito conjecisset; omissam in ejus base fenestellam inspexit. Erat autem locus incultus, et quem negligentia dignum judicaret. In ejus obstrusionem rudem vidisses acervum ruderum, præter artificiosum ordinem positorum fœno interjecto, sine omni smaltha seu bitumine obvolutorum. Hærens igitur, ut erat ardenti animo, et breves nihilominus habens inducias, circumspectione didicit omnes custodes et ostiarios, scilicet impræmeditatos, sibi locum dedisse. Et clauso super se ostio, trepidus primam structuram fœni et ruderum ad se traxit; quam duo vasa spectabilia secuta sunt; in quorum uno digitum, in altero brachium S. Georgii se comperit invenisse. Sed a superventuris præ temporis angustia sibi timens, loco non perfecte scrutato, fœnum et rudera, sicut inordinate repererat, iterum ordinavit, O quanta solicitudine nocte illa pervigil ejus animus fluctuavit? Quodsi vana soporis nebula suos forsitan oculos fatigatos obduxit, expers otii phantasia ex voto diutino multiformis certe habuit materiam conjecturæ.

in locello negligenter obstructo,

D

ac primo digitum et brachium S. Georgii,

209 Mane facto, cum multa diligentia locum cœpit eminus excubare; et alias sibi caram suorum frequentiam ægre ferens, proposito suo idoneum tempus venabatur. Tandem vero libris, vasis, vestimentis, et ceteris necessariis pro re divina celebranda extralatis, singulisque circa deputata officia occupatis, sola coma nutrita Walonem apud alios excusabat, quo minus ibi remanens haberetur suspectus. Claudens ergo confestim ostium, amovit impiger struem totam; et ecce duos discos argenteos magnos, rotundos, cum sibi respondentibus operimentis invenit. Quid intus lateret, inspicere non licebat, temporis latitudinem non habenti. E Quamobrem verecundia docente, retruso latibulo in partem fracti illius palatii, a nullo penitus hominum solitam frequentari, sub noctis silentio repetendos abscondit, nec neglexit retrusionem suam iterum diligenter intueri, ne qua eum forte moti vestigia straminis accusarent: Visumque est ei diei illius residuum addere super longitudinem aliorum dierum.

deinde duas lances,

quas alibi absconderit,

210 Necdum pleno crepusculo præstolato, discos suos in secretum tulit cubiculum, nemine consciente. Quibus apertis, in uno caput S. Georgii contineri cognovit ex superscriptione, Agios Georgios; in altero vero superscriptum erat, Agios Joannes Prodromos. Quod cum plene non intelligeret, non est ausus a quoquam sciscitari quid esset. Fregit autem discos magnos, reservatis sibi minoribus, in quibus erant illa duo capita signata, et in duabus peris ea reposuit super ascellis singulis appendenda: argentum vero discorum vendidit; firmans secum in pios usus tantumdem aut amplius se erogaturum, si quando ad pinguiorem reduceretur fortunam. Explorabat quoque in ecclesiarum parietibus titulos ubicumque, Sanctorum imaginibus superscriptos; et in pluribus locis legebat, A Prodromos, iconiæ superscriptum Baptistæ, interpretatur enim, A Prodromos, Præcursor. F Ex quo tanta fuerit jucunditate perfusus, quantaque Dominum gratiarum actione fuerit prosecutus, non est facile sub verborum perstringere paucitate.

ac postea invenerit continere Capita SS. Georgii et Baptistæ,

211 Parato itaque navigio, et valefacto Fratribus, pridie Kalendas f Octobris, mare cum ceteris introivit: et fere infra mensem Venetias appulerunt. Qui cum terram Lombardorum et asperitates montium evasissent, capti sunt in pago qui S. Raimberti g dicitur, in diœcesi Bellicensi. Ubi cum eorum essent sarcinulas scrutaturi prædones, se et sua quadam summa pecuniæ redemerunt. Similiter et cum ad ripam fluvioli, qui sub Amborniaco h castro defluit, pervenissent, ne scrutarentur, iterum aliam pecuniæ summam eos oportuit numerare. Quo putas inter hæc metu Walonis spiritus fuerit anxiatus, quibusve perplexitatibus in diversa pulsatus. Thesaurus enim, qui in ejus sinu hactenus latuit, poteritne usque in patriam sine conteste perduci? Si vero ceteris palam fiat, quomodo carebit invidia? vel quis propulsabit injurias inferendas, præsertim cum in Bellicensium finibus hæc contingant; qui unum Baptistæ digitum i se dicentes habere, inde nimirum se reputant mirabiliter gloriosos

f

cum quibus regrediens,

g

h

et scrutantium manus bis elapsus,

ac Bellicenses, Sancti digito gloriantes, prætergressus sit,

i

A gloriosos. Quid ergo, si eis innotuerit, optandissimam faciem in sua retia decidisse, numquid eam pauperi Clerico verebuntur auferre?

Reliquias semper clam socios habens;

212 Sed gloriosus et sublimis Deus, ad cujus nutum omnia disponuntur, via inopinata providit totum fore in tuto. Condixerat enim inter se tota societas, ut postquam terram pacificam attigissent, quilibet juratus quidquid haberet, proferret in medium, ut exigeretur a singulis pro suorum valore. Nisi quia inter eos erat quidam nuntius *k* Imperatoris Henrici, qui Sanctuaria innumera, ex parte Domini sui in Flandriam deferebat; nec ad id ullatenus, nisi exceptis Sanctuariis, se voluit obligare. Hac igitur occasione, Walonem, cum aliud quam Sanctuaria non haberet, nihil oportuit exhibere.

ex quibus aliis alibi relictis,

Appropinquans denique civitati Ambianensium, quæ quondam Somonobria, modo vulgo dicitur civitas Amenarum, cuidam patruo suo Petro, Canonico Ambianensi, suum significavit adventum; simul significans, quod et secum habebat faciem gloriosi Baptistæ. Nam capite B. Georgii ecclesiam majori *l* Monasterii decoravit; brachium vero misit ad *m* Pinconiensem ecclesiam, cujus erat Canonicus; et digitum ad Sartonem, unde extiterat oriundus.

faciem Baptistæ defert Episcopo Ambian.

B 213 Veniens itaque Petrus Waloni obviam ad vicum qui dicitur *n* Bellum-forte; susceptum ab eo Sanctuarium, ad venerabilem Richardum *o* tunc Ambianensem Episcopum, virum industrium, virum suavis eloquentiæ, virum summæ liberalitatis visceribus affluentem, cum summa duxit reverentiæ deferendum: cujus profecto meritis Ambianensi Ecclesiæ, tantæ munus honorificentiæ, ipsius tempore debebatur: cum ipse jucundissima composuisset cantica de decollatione sanctissimi Baptistæ (quæ in die collectionis Ossium ejus, et hodie *p* in eadem ecclesia decantantur) quasi quodam præsagio, vel potius divino nutu præveniens hujus adventum, et quoad hoc Præcursorem præcurrens.

Quid illud in ecclesia collocat 17 Decembris 1206.

214 Sequenti Dominica qua scilicet cantandum *q* Gaudete; Waloni extra mœnia civitatis processionaliter occurrerunt, sibique (ut erat) præter vestem nuptialem imposito Sanctuario, cum hymnis et canticis ad matricem ecclesiam sunt reversi: in qua dictus Episcopus eidem contulit Canoniam in Ascensione *r* Domini subsequenti. Et ipse quidem postmodum, in compensationem argenti discorum quos fregerat, in domo sua, in claustro Ambianensi, capellam duxit in honorem Sanctorum Joannis et Georgii construendam. Facta est autem dicta translatio ad Ambianensem ecclesiam, sexto decimo C Kalendas Januarii, anno millesimo ducentesimo sexto, eodem Domino nostro Jesu Christo præstante, cui est honor et gloria, per immortalia secula seculorum, Amen.

ANNOTATA D. P.

Infelix exitus Balduini Imp. CP. 1204

a Balduinus, *ex Comite Flandriæ Imp. CP. ipso anno* 1204, *quo capta urbs fuit, electus; anno sequenti Adrianopolim in Thracia obsidens, resistentes istic sibi obsidens, et Græcos Joannicio Walachiæ ac Bulgariæ Rege obsessis in subsidium venienti occurrens; dum recedentes insequitur animosius quam prudentius, in insidias lapsus fuit, captusque* 15 *Julii et abductus, denique una post cladem anno crudeliter interfectus. Ita, ex scriptoribus Græcis ejus ævi, noster Labbe in Epitome Chronologica. Illorum unus Nicetas.* Misorum *Ducem appellat Joannem, eumque* Blachorum *ac* Scytharum *copiis instructum adducit.* Blachensium *ergo legendum potius quam* Blastensium. Cumaniam *vero vel* Comaniam *Hungariæ Regis titulis aliquando adnumeratam Joannes Sampson interpretatur* Valachiam. *Modum autem mortis Balduino illatæ apud eumdem Nicetam leges. Cangius pag.* 119 *captum scripserat* 14 *Aprilis.* D

A. COÆVO EX MSS.

b Henricus *dictus* Andegavensis, *regnavit usque ad* 1216.

c Trojanus. i. Trecensis Episcopus Gerardus de Trainel, *apud Sammarthanos, Constantinopoli obiit* 1205, 15 *Aprilis.*

d *Cangius mavult, et credibilius est, id fecisse adstrictum metu Excommunicationis in eos latæ, qui sic accepta non retulissent.*

Manganorum Palatium sub CP. an. 1183 destructum.

e *Cangius pag.* 108 *pluribus describit* Palatium Manganorum *constructum a Basilio Macedone, in quo et Constantinus Monomachus, et Alexius Comnenus vitam finierint et Constantinus Ducas aliquamdiu habitarit, propter loci amœnitatem ex vicino* φιλοπατίῳ *quod erat ampla planities, cursui et venationi apta. Palatium autem istud, teste Niceta, Andronicus Comnenus destruxerat* 19 *aut* 20 *annis ante dominatum Latinorum: nec enim biennium integrum regnavit tyrannus iste, nepotis pupilli nece thronum adeptus, et crudelissime (ut meruerat) interfectus an.* 1185, 12 *Septembris.*

E

Stabilitur annus translationis 1205.

f *Historia MS. Alelmi de Fontibus (qui expugnationi CP. interfuit et ad Longiprati monasterium sex horis Ambianis dissitum, per suum Sacellanum Wibertum misit Reliquias ibi obtentas) simul discessisse Walonem et Wibertum asserit; ipsisque per Achaiam et Peloponesum iter tenentibus, eclipsatum solem: unde cum sibi a latronibus metuerent, splendida nubes effulgens lucem ipsis reparaverit. Utinam MS. illud in lucem aliquando prodeat! Interim non credo partem itineris terra confectam; sed solum indicari id accidisse, cum Achaiæ littora legerent, Peloponesum circumnavigatum. In ceteris convenire relationes notat Cangius; et quamvis Longipontanum MS. indicet an.* 1206; *errorem tamen numeri corrigi vult ex duabus Chartis, altera Hugonis de Fontibus, filii Alelmi; altera Guilielmi Comitis Pontivii, id factum asserentibus an.* 1205. *Quare benigne explicandus est Auctor Longipratanæ relationis, qui etiam diem* 4 *Augusti notavit; quo scilicet festum translationis prima vice placuit celebrari, licet eodem mense Decembri præcedenti ipsæ illuc verosimiliter appulerint exceptæque sint, quo Ambianis facies S. Joannis.*

g Bellicensis diœcesis *vulgo* Bellay *in Bressia, proxima Sabaudiæ trans Rhodanum provincia, habet in suo quasi centro* Castrum S. Rainberti, *olim sedem Ballivii, nunc titulo Marchionatus illustre. Videtur autem dictus locus a* S. Ragnoberto, *Radberti Ducis filio, quem* Bredone *jussit Ebroinus occidi, ut est in Corollario ad Martyrologium Gallicanum Saussayi* 15 *Julii: distat enim vicus, vulgo* Brion, *a Castro prædicto versus Juræ montes leucis dumtaxat sex.* F

h *Vulgo* Ambournay, *non integris duabus a Castro S. Rainberti versus Occidentem; et hinc rursus sesqui leuca est usque ad ripam Idani, vulgo* Aine *dicti, quem qui describit Gilbertus apud Papirum Massonum, dicit,* incredibili pæne numero rivulorum jam collecto, in Rhodanum labi. *Credibile est ergo aliquem anonymum et Amborniaco proximum vicum hic indicari. Ecgraphum Belfortii* Cambornlacum *habebat. Relatio autem Longiprati istam circumstantiam tacet, teste Cangio.*

i *De hoc digito nulla videtur superesse memoria. Cangius certe qui hæc legerat cap.* 14 *num.* 5 *agens* de digitis, *non meminit alicujus ibi servati; credo quia alibi nil tale legerat.*

Henricus I CP.

k Non alius, *inquit Cangius, quam* de Sclausinio, missus ab Henrico ad fratrem ejus Philippum Comitem Namurcensem, cum multis Reliquiis sumptis ex capella Palatii Bucoleonici, *et litteris a Petro Doutremanno in Constantinopoli Belgica; et ante eum a Rayssio in Hierogazophylacio pag.* 6 *relatis, et signatis Constantinopoli anno* MCCV *mense Martio, ubi inscribitur*

A. COÆVO EX MSS.

A *inscribitur* Henricus Romani Imperii Moderator, *et in circumscripto sigilli non solum* ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΕΝΡΙΚΟΣ Dominus Henricus, *sed etiam* Enrichus Imperator Romanorum custos Imperii et coronæ: *quorum nihil subsistere potest vivente, imo necdum capto* Balduino: *quare Cangius putat non esse illas litteras extra justam suspicionem adulterationis, quamvis addat dici posse annos istic more Francico numerari usque ad Pascha, quod anno nobis* 1206 *fuit* 2 *Aprilis, quando jam pro Bailivo Imperii se gerebat* Henricus, *necdum tamen coronari se passus erat, donec de fratris morte certo constitit.*

Quod Majus monasterium, in quo Caput S. Georgii?

l Majus-Monasterium *vulgo* Marmoutier *apud Turones a S. Martino fundatum hodieque celeberrimum, ex Bressia in Picardiam venienti nimis longe extra viam est; ideoque Cangius hic intelligit vulgo dictum* Mares-moutier, *in chartis* Morandi monasterium. Prioratum Ordinis Cluniacensis, quinque leucis a Monte S. Desiderii in Campania, immediate dependentem a monasterio S. Arnoldi de Crepiaco; sed quia ecclesia, *inquit*, fere deserta est, ubi non nisi pauca restant claustri alicujus indicia; non potui cognoscere an ibi aliquando fuerit Caput S. Georgii: ipsum tamen a Walone allatum nullus dubito, cum B ejus id confirmet peculiaris erga Sanctum devotio, atque in eclesia Ambianensi fundaverit distributionem decem solidorum in Canonicos, Matutinis et Missæ interfuturos, die illius festo.

m *Vulgo* Picquigny; *ubi ipsum digitum adhuc servari testatur Cangius; sed addit, a paucis annis, id est circa* 1660, *furtim sublatum esse argentum, quo claudebatur.*

n *Est in prædicta Campania inter Trecas et S. Desiderii fanum locus* Beaufort *dictus, sed plus quam quinquaginta leucis dissitus Ambiano; ut difficile sit creditu eo usque obviam itum fuisse Waloni. Cangius vero præter morem, nihil huic loco illustrando addidit, credo quia idem ipse sentiebat et nullum ejus nominis vicum inveniebat prope Ambianos: quidni tamen fuerit aliquis, mutato nunc nomine obscuratus?*

Richardi Ep. Ambian. devotio erga S. Joannem Baptistam.

o Richardus de Gerboredo, *anno* 1205 *factus ex Decano Episcopus usque ad annum circiter* 1210 *vixit, valde laudatus in suo apud Sammarthanos Epitaphio: addit Cangius quod idem Episcopus* anno 1210 constituit, in festo Decollationis, anniversariam distributionem centum solidorum monetæ publicæ, inter Canonicos et Capellanos ex ærario Ecclesiæ per ejus Cellerarios, ipso in instrumento sic præfatus. Cum pius et misericors Deus, matrem ecclesiam C pretiosa facie Baptistæ sui, in eadem ecclesia perpetuis temporibus Deo propitio permansura, tempore administrationis nostræ dignatus sit adornare; nos de tanto munere Sancto ejus, sicut dignum est, gratias referentes, ipsum laudamus et glorificamus, qui in Sanctis suis gloriosus est.

p *Idem etiamnum fieri diœcesi tota scribit Cangius.*

q *Dominica* Gaudete, *est Dominica* 3 *Adventus; et an.* 1206, *currente littera Dominicali* A, *fuit* 17 *Decembris.*

r *Anno* 1207 *Pascha fuit* 22 *Aprilis, atque Ascensio* 16 *Maji.*

§. II. *De veneratione hujus sacræ Reliquiæ Ambiani, ex Gallico Tractatu Cangii.*

Miraculorum Ambianis frequentiam

Postquam venerabilis Facies sic allata Ambianum est, crevit devotio civium erga Sanctum, et magnus accolarum ad eam semper confluxus fuit, propter frequentia quæ istic fiebant miracula, et quorum se fama per universam Europam diffudit. Martinus Polonus, qui circa annum MCCCL vivebat lib. 4 Chron. testatur quod ætate sua Ambianenses gloriabantur de Capite S. Joannis Baptistæ, ad ipsumque D plurima miracula fieri. Robertus le Viseur cap. 7 Tractatus sui de illius inventione edili an. 1604, nonnulla refert; neque dubitari potest quin memoria longe plurium exciderit per eorum negligentiam qui ipsa scripto tradere ex officio debuissent. Catenæ, manicæ, compedesque, et alia vel captivitatis solutæ, vel infirmitatis curatæ, vel aliarum molestiarum depulsarum monumenta, ad parietes sacelli, in quo sacra Facies requiescit, appensa, anathemata sunt et testimonia votorum, illuc factorum impletorumque per intercessionem Sancti. Quod autem evidentius majusque miraculum requirere possumus, quam quotidie patrari videmus circa eos qui horribili epilepsiæ morbo laborant, inde dicto S. Joannis Adducuntur huc vel adveniunt undique curandi illi; jactant sese volutantque per terram, dum sub Missa, in honorem Sancti curata, recitatur Evangelium; multoque magis, dum eis post ipsam monstratur Reliquia sancta, ad cujus aspectum horribiles edunt clamores, dum conantur S. Joannis Baptistæ nomen exprimere; nam tria hæc verba dum vel corrupta truncataque ter efferunt, ut plurimum sani revertuntur.

testantur plurima anathemata, et energumenorum curatio,

E 216 Munera quoque Regum ac Principum, capellæ prænotatæ vel lipsanothecæ ibidem servatæ oblata, probant devotum eorumdem erga utramque affectum; et quantas per Sanctum gratias a Deo obtinuerint, votis nuncupatis. Carolus VII. Franciæ Rex, magni Theodosii exemplo, invocavit ipsum inter difficilia illa bella, quæ ipsi cum Anglis fuere; et auxilium imploravit in iis quibus premebatur calamitatibus. In memoriam autem exauditarum precum suarum, donavit Ecclesiæ plurima paramenta serica ad divinum Officium liliis aureis conspersa. Constituit etiam ut sacrum Caput ad XII Augusti quotannis processionaliter circumferretur in gratiarum actionem pro liberata Normannia: quod observatur etiamnum, et ad Stationem cantatur Antiphona atque Collecta de S. Joanne Baptista, aliaque de Requiem pro salute animæ ipsius Regis. In regressu autem concinitur Missa cum Officio ejusdem Sancti. Ludovicus XI similiter quanti eumdem faceret, donato carbunculo suo roseo, magni tunc pretii gemma, qui auro inclusus affixus est operculo Reliquiarii. Tulerat eum Ambianos Regio nomine Stephanus de Chambland, Toparcha de Milandis et Chaboterice, præsentaratque Decano et Canonicis XII Januarii anno MCCCCLXXIV, una cum summa duodecim scutorum aureorum, divino obsequio impendenda; quod nonnulli litigio occasionem F dedit, cum Ludovicus de Gaucours, Ambianensis Episcopus, eamdem sibi velut Thesaurario, non autem Capitulo tradi debuisse affirmaret.

item oblationes Principum, nominatim Caroli VI R. Ludovici XI, an. 1474,

217 Persuadeo mihi quod nummus ille aureus, duos pollices cum triente in diametro habens, et prædicto operculo affixus, donum sit si non Jacobi III Scotorum Regis; certe alicujus privati cui ipsum Rex donaverit. Habet is ex una facie Regem imberbem, sedentem in throno, qui gladium nudum dextera, sinistra scutum Scotici reni tenet ... sub cujus trono legitur ILLA BERWICI, et circum, MONETA NOVA JACOBI TERTII DEI GRATIA REGIS SCOTIÆ: ex adverso videre est S. Andream regni Patronum cum sua Cruce, et circumcirca, SALVUM FAC POPULUM TUUM DOMINE: et valet sex aut septem pistolas. Ex eodem affectu Dominus quidam Cuticiacensis, Ambianensi Ecclesiæ obtulit imaginem Præcursoris ex argento inaurato, dextera tenentis Agnum suum et ad pedes genuflexum Dominum illum, cataphractum totum. Similis alia ab Aurelianensi quadam Ducissa oblata, ad pedes habet statunculum pueri genuflexi.

Jacobi III Scotiæ R. Scotici Domini de Coucy, Ducissæ Aurelian.

218 Vidi etiam publicum instrumentum in pergameno

A gameno, datum XIV Junii anno MDXVII, quo nobilis vir Humfridus de Winfelda, ablegatus ex Anglia (non additur a quo, sed solum titulus executoris testamentarii pro quodam Domino æque istic anonymo) obtulit ecclesiæ Deiparæ Ambianensis duas imagines argenti inaurati, unam Divæ Virginis, alteram Baptistæ, cum aliquot Cappis et Tunicis aliisque ad Missam paramentis in honorem Domini sancti Joannis Baptistæ servituris (verba instrumenti ipsius sunt) et existimo quod legatorum istorum auctor fuerit Joannes de Vera, sui nominis Tertius Comes Oxfordiæ, Baro de Bulleo, Samfort, et Scales, Magnus Angliæ Camerarius et Admirantius, Eques Pericelidis, mortuus anno IV Henrici VIII Anglorum Regis XIII Martii MDXIII, cujus insignia conspiciuntur infra octo grandiores Cappas, Tunicas quatuor, et Casulam unam Cathedralis Ambianensis. Collocantur autem illa insignia ibi, juncta insignibus Margaritæ de Novavilla primæ ejus uxoris, circumdata torque aureo prænominati Ordinis : qua mortua, necnon etiam secunda Elisabetha Scroope absque liberis ; successit ei in Comitatum Oxfordiensem heres Joannes de Vera, nominis ejus quartus, defuncti patruelis filius, Georgii de Vera equitis, et nepos Richardi Comitis Oxfordiæ, mortuus anno MDXXVI mense Julio.

Alia forte Joannis de Vera Com. Oxfordiæ, an. 1513 defuncti.

B 219 Atque hæc sunt quæ notare potui de Capite S. Joannis Baptistæ Ambianis servato in Cathedrali, intra capellam ipsi dicatam, et tam dextere adjunctam magnæ illi moli, ut pariter extructa videri possit. Includitur autem venerabilis hæc Reliquia lanci ex solido auro ductæ, pedem integrum diametraliter latæ, cujus limbus unionibus et gemmis ornatus ambitur circulo liliolis distincto : ut in icone videre est pag. ℣

Includitur Facies aureæ lanci,

infra ad dimidii proportionem sculpta,

220 Subtus stat scutulum cæruleum, coronam habens et aurea lilia tria : quod mihi opinionem facit, ipsam Reliquiam exceptam fuisse ex argenteo disco, in quo ipsum Constantinopoli reperit Wolo de Sarton sicut supra retulimus : nam et Inventarium Reliquiarum antiquum ejusdem ecclesiæ, asserit quod sacrum Caput insertum fuerit alteri disco aureo gemmis ornato per Carolum VII Franciæ Regem, eidem venerandæ Reliquiæ perquam devotum. Ut ut est, ipsa tria lilia evidenter demonstrant ejusmodi mutationem esse factam ante Carolum VI, qui lilia sine numero scutum Francicum implentia reduxit ad ternarium : quin etiam datur locus suspicandi, quod discus ille sit munus Isabellæ Bavaræ, matrimonio junctæ ipsi Carolo VI. Instrumentum enim ejusdem Regis, datum XII Februarii anno MCCCCXII, docet illam singulariter benevolam fuisse Ecclesiæ Ambianensi, tum propter honorem et reverentiam Domini sancti Joannis Baptistæ, cujus ibi Caput requiescit, tum propter memoriam matrimonii sui ibidem celebrati. His enim de causis in eadem fundavit anniversarium Officium, post mortem suam istic celebrandum, cum Missa quotidiana de Beata, ad vitam continuanda pro eaque fundatione donavit Rex per idem Instrumentum, Balderiacense molendinum ad se ex forisfacto devolutum.

a Carolo VII Rege ornatæ,

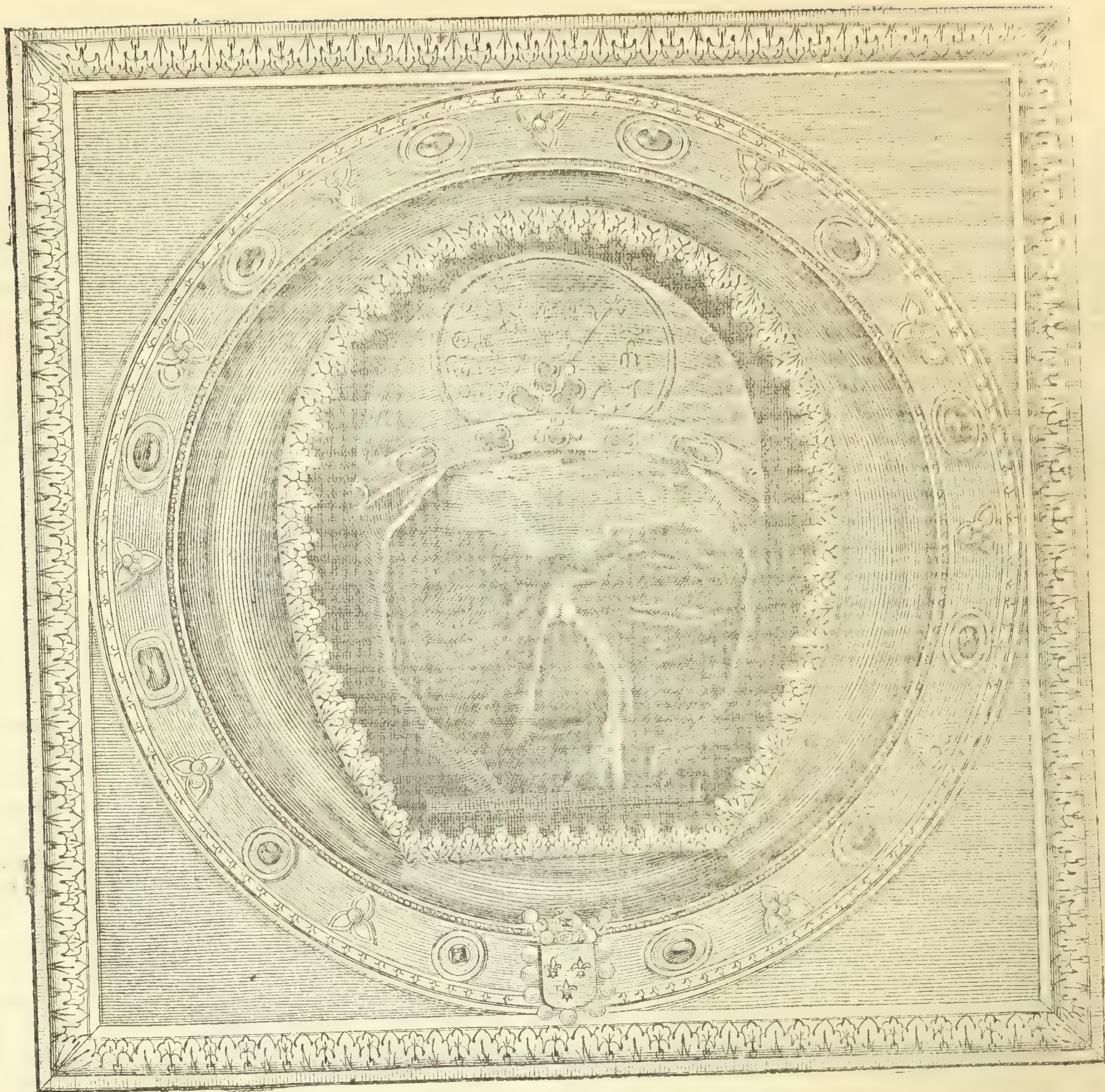
D A. COÆVO EX MSS.

donatæ ab Isabella Carol. VI uxore,

221 In medio istius disci, sub grandi crystallo, jacet Caput Sancti, seu verius pars capitis, ab inferiori labro usque ad summam frontem, quam totam complectitur, cum parte temporum, Oculorum ac narium cava videntur cera esse oppleta. Super oculum dextrum notatur foramen oblongum ; quod aliquibus occasionem dedit asseverandi, Herodiadem, sicut Hieronymo in fine Apologiæ contra Rufinum attestante, linguam veriloquam acu discriminali confixit, ita impegisse etiam cuspidem cultri in supercilium Sancti. Superior pars Capitis operitur quodam veluti pileolo argenteo inaurato, encaustice picto atque rotundo. Frontem infimam cingit diadema, gemmis locuples tribusque grandibus unionibus, ad formam floris compaginatis, et circum erat encausto picta effigies Baptistæ umbilico tenus, sinistra tenentis Crucem Paschalem, qualem notasse memini in sigillo quodam Balduini I Imperatoris, sub data anni MCCXLI. Dextra monstrat icunculam Salvatoris, quem demonstrant litteræ ad latera notatæ IC XS. JESUS CHRISTUS : quemadmodum aliæ ex utroque latere litteræ, A intra O clausum, et O ΠΡΟΣ idem valens quod, ὁ ἅγιος Ιωάννης ὁ Πρόδρομος, Sanctus Joannes Præcursor.

Faciei forma.

E

Ex tractatu Rober. Visoir habetur,

222 *Hactenus Cangius, a pag.* 125 *ad* 136, *cujus in referendis miraculis parcitatem, cum suppleri posse sperarem ex præcitato Roberti Visorii Tractatu, si eum nansciscerer; opportune accidit ut Collegium nostrum Ambianense regeret ipso anno* MDCXCV *Ludovicus Labbe, amicissimi nobis quondam diligentissimique P. Philippi Labbe nepos, cui similiter ac patruus suus affecto erga hoc nostrum opus, nihil gratius accidit, quam illum posse aliquo argumento insigniter testatum facere.* C *Sed multum quæsitus et ægre tandem repertus libellus, tria dumtaxat ejus generis exhibuit, tamquam publicis instrumentis post legitimum examen consignata, quæ hic ex Gallica synopsi Latine reddo; libentius ita redditurus ipsa originalia instrumenta, si ea nancisci potuissem, aut post hac contingat reperiri.*

14 Maji an. 1425 curata muta,

223 Mulier ex pago Mediæ curtis *(Moyencourt)* annos nata XXVIII cui nomen Joanna Eligamarde, ex gravi infirmitate, loquendi amiserat facultatem. Hanc avunculi et matertera sua cum ad hujus urbis xenodochium adduxissent, mansit ibi in loco separato annum omnino integrum, corde suo semper inclamans Dominum S. Joannem Baptistam, cui tenerrima devotione afficiebatur. Hoc cum animadvertissent Religiosæ quæ eam curabant, et nutibus ac signis interrogassent, utrum sancti Faciem videre vellet, illa sublatis in cœlum manibus, continuo indicavit, quanto ejus rei teneretur desiderio. Adducta igitur ad majorem ecclesiam sub Maturino officio, cum ascendisset ad capellam, ea hora qua ibi sancta Facies monstrabatur precesque funderet, subitum in se motum sensit, quo solutum vinculum linguæ ejus est, et illa instar Zachariæ loquelam recepit qua annum et amplius privata fuerat, die XIV Maji MCCCCXXV, sub Episcopatu D. Joannis de Harcourt.

quædam omnino surda

224 Puella nomine Coletta, cognomine Vasquelonga, ex Longo-prato ad Somonam, eodem tempore sub eodemque Episcopo, cui a patre suo enormius percussæ totus auditus perierat; parentibus insciis domo egressa, in hanc civitatem venit, eo animo F ut visitata Sancti capella, eo quo Facies ostendebatur die, Deo se sanctoque Baptistæ commendaret. Et ecce dum precibus devotis insistit, ipso ostensionis momento sanatum subito sensit capitis cruciatum, ut hoc sibi findi videretur; exindeque perfecte, sicut antea audivit omnia. Nicolaa Obry Verviniensis, illa in qua tot mirabilia ostendit Deus in civitate Laudunensi, postquam fuit a possidente se dæmone liberata, eodem (ut creditur) agente remanserat cæca. Voto ergo sese obstrinxit veniendi in hanc urbem, ad S. Joannis Baptistæ Reliquiam; et tertia votivi novemdii luce inter ferias Pentecostales visum recepit. Qua re examinata rite et probata, fuit sequenti Dominica instituta per urbem solennis processio, in gratiarum actionem, in qua ipsa Nicolaa gradiebatur immediate post Episcopum, tenens manu cereum. Contigit autem hoc miraculum anno MDLXXVII, Pontificatus D. Geofridi de Marthonie anno primo, ex quo is Sedem suam adhuc feliciter tenet, *inquit Visurius; et tenuit usque ad* MDCXVII, *longævus per annos quadraginta Præsul, ut asserunt Sammarthani.*

et cæca an. 1577.

225 *Invenio præterea, manu P. Joannis Bollandi p. m. hæc Latine notata.* Joanna Jacquillonia Virdunensis,

A nensis, Vidua Joannis Laurentii, cum laborasset xxxii annis epilepsia, anno MDXI liberata est. Item Agnes Victor Tornacensis, anno MDCXIX; et Ludovica Messone ex suburbio S. Germani Parisiis, quæ novem annis laboraverat MDCXXIII. Carolus Heron vir nobilis, habitans apud Gournay, qui aliquot annis die ac nocte eo malo laboraverat, liberatus est MDCXXV. A desperato morbo depositus jacebat filius Baronis de Palavan, in Pictonum inferiore regione: sed patre ad ecclesiam abeunte, ipsumque devovente S. Ambianensi, subito convaluit qui mortuus credebatur. Erat autem natus xviii annos, et laborabat febri nephritica, anno MDCXXIII. Michael, Rogerii Porcarii filius, trium annorum ac medii puer, usque ad MDCXXXVII die xiv Septembris MDCXXXVIII in puteum decidit, aqua et calce plenum; unde extractus jacuit absque ullo vitæ signo, a septima vespertina ad sequentis diei horam decimam: devotus autem S. Joanni statim fuit incolumis. Anno MDCXXXVII, peste ac bello grassantibus, indicta ab Episcopo D. Francisco de Commertin supplicatio est xvi Maji, ea conditione ut pridie jejunium servaretur in honorem Deiparæ et S. Joannis, postero mane festum B devotionis esset usque ad meridiem. In ea circumlata Sancti Facies est; Deiparæ oblata de publico argentea statua, et statim pedis cessavit.

Bollandus notavit ab an. 1611

miracula varia.

§. II. *De aliis partibus sacri Capitis, per varias Ecclesias distributis, ex Cap.* xi *Cangii et aliis.*

Ex præmissis apparet in Cathedrali Ambiani partem dumtaxat anteriorem, seu faciem sacri Capitis haberi, a Walone repertam in Ecclesia S. Georgii de Manganis: undenam vero allatæ sint partes illius aliæ, alibi exponi solitæ, nullis certis argumentis possumus definire: verosimili tamen conjectura teneri potest, quod in illius divisione facta per Constantinum Monomachum, in favorem ecclesiæ ab eo noviter extructæ, ceteræ quæ sub ejusdem Sancti nomine Constantinopoli habebantur ecclesiæ, partem nonnullam acceperint; nec minimam fuisse relictam ecclesiæ Studitarum; unde acceptum sacrum cimelium erat. Guibertus Abbas Nogenti lib. i. *de Pignoribus Sanctorum cap. 4,* Dicat, *inquit,* quisque quod sentit, securus plane ego infero, non Deo, non Sanctis ipsis unquam fuisse placitum, ut eorum cujuspiam debuerit reserari sepulcrum, aut C dirimi per frusta corpusculum. *Sed plerique Patrum atque Doctorum Ecclesiæ aliter senserunt, quos vide citatos apud Joannem Ferrandum Societatis Jesu, in Disquisitione Reliquiarum sive de suspecta earumdem variis in locis multitudine; lib.* i. *cap.* 2 *et* 22.

In divisione facta per Constantinum Monomachum

videtur pars notabilis Studio relicta

227 Porro, præter templa a Studio et Hebdomo nuncupata, Scylitzes et Constantinus Porphyrogenneta scribunt de Basilio Macedone, quod S. Joanni Baptistæ templum erexerit in Macedonianis, et restauraverit aliud in ea quæ Strobelus dicebatur regione. Codinus in libro de anquititatibus Constantinopolitanis meminit ecclesiæ cognominatæ Probi eo quod ædificata fuit per Probum, unum ex duodecim Senatoribus, quos magnus Constantinus Roma deduxit Byzantium, novæ istic Romæ fundamenta positurus. Verum ea ecclesia fuit a Constantino Copronymo profanis usibus deputata, adeoque dubitari potest an adhuc superfuerit, cum Franci urbe potiti sunt. Monasterium sacrarum Virginum quod Petrium seu Petra dicebatur, dedicatum etiam erat sub nomine S. Joannis Baptistæ; eoque ut ait Codinus, lib. de Officiis cap. 15, procedebat quotannis Imperator in festis Nati et Decollati Joannis: et hanc Anna Comnena in sua Alexadie vicinum facit loco, Sideri nominato; Chronicon vero Alexandrinum, propius murum civitatis constituit; Nicetas autem prope Portum; et Clusius Juxta monasterium Aetii, non longe a Blachernis. D

Probina.

Petrina,

228 Insuper in Græcorum Menologio notavi duas ejusdem Sancti ecclesias ad xxiv Junii ἐν τοῖς φωρακίου, sed legendum Σφωρακίου, dicto ex nomine conditoris, eo in loco, ubi ante stetisse ecclesiam S. Joanni Theologo sacram dicunt Origines CP. MSS. quam Codinus εἰς τὴν κόγχην videtur referre; alteram ad Cisternam Mocesianam in tractu qui Danielis dicebatur viii Januarii, ubi de S. Xenophonte, πλησίον τῆς Κινστέρνης τῆς Μωκησίας ἐν τοῖς Δανιήλ. Aliarum duarum Codinus meminit, quarum una τὰ Κιντήλια dicebatur; altera Ἴλλου, ejus scilicet qui Magister cognominatus, præclarisque functus est dignitatibus sub Leone Macela et Zenone. *His ex ejusdem Cangii Constantinopoli Christiana lib. 4. cap. 4. adde, inventam apud Condinum ædem prope Horologium cognominatam Baptisterium, et inter subscriptiones Concilii sub Mena Monasterium Valentis; atque in Menologio ad* xxiv *aliud πλησίον τοῦ Ταρφου sed legendum τοῦ Ταύρου alia MSS. docent. Denique ad* xxv *Junii ubi de S Febronia, aliam τῇ ὀξείᾳ nuncupatam*

A. COÆVO EX MSS. Sporaciana,

ad Cisternam Mocesianam

Illina

prope Horologium et Taurum, etc.

229 In harum ecclesiarum aliquæ, *inquit Cangius captum sermonem pertexens,* servata fuerit pars superior Capitis, quam Balduinus II, Imperator Constantinopolitanus, donavit S. Ludovico, cum aliis E Reliquiis pluribus, specificatis in bulla aurea anni MCCXLVII: quæ allatæ Parisios, magnaque cum solennitate fuerunt collocatæ in Sancta Capella palatii, eum in finem a sancto Rege extrui curata. Hæc Reliquia includitur hermæ ex argento inaurato, repræsentanti S. Joannem Baptistam; quam simili metallo coronatam impositamque basi, sustinent ejusdem materiæ leunculi quatuor. Idem sentiendum de illa parte, quam, capta illa Orientis regia, Veneti avexerunt, quæ quidem qualis fuerit non exprimunt Andreas Dandulus ac Paulus Rhamnusius, cum ejus meminerunt ut in ecclesia S. Marci depositæ: sed Sansovinus Creppam Italice, id est Cranii verticem nominat.

Ex harum aliqua delatæ partes Parisios,

Venetias,

230 Ejusdem particulam, magnitudine unius pattaconis, obtinent Aerienses in Artesia, quam Balduinus Barbatus in sua capella apud Aeriam deposuit anno MXVII, incertum unde acceptam, teste Malbranco lib. 5. de Morinis cap. 13. Sed et pars temporum, ex eodem sumpta cranio, cum repræsentatione sancti Baptistæ, habetur in Lipsanotheca F ecclesiæ Collegiatæ Longiprati, diœcesis Ambianensis. Cathedralis Suessionensis etiam servat partem, quam illuc Constantinopoli attulit una cum aliis Nevelon, Episcopus istius civitatis, post cladem Balduini Imperatoris prope Adrianopolim, missus pro subsidiis in Franciam: quem appendix ad Chronicon Roberti de Monte rediisse cum copiis non contemnendis scribit, anno MCCVII. Quanta ea portio sacri Capitis fuerit, non specificat Historia: inquisitione autem desuper habita inveni non amplius eam haberi: sed Martyrologium ecclesiæ istius docere, quod allata fuerit xiii Octobris anni MCCV; et anniversarium festum celebretur Dominica post festum S. Dionysii. Catalogus autem Reliquiarum Abbatiæ Marianæ apud Suessiones, recenset particulam a dicto Nevelone Episcopo donatam; et Noviomensis S. Magdalenæ, modicum quid de sincipite sibi vindicat.

Aeriam,

Longum-pratum,

Suessiones,

Noviomum.

231 Abbatia Tyronensis in Pertico, gloriatur Cerebro Sancti. Præsumi autem potest hanc Reliquiam monasterio isti missam fuisse a Stephano Perticensi, fratre Comitis Goffredi, qui cum Comitibus Flandriæ, Campaniæ et Blesensi Cruce-signatus, recta in Terram-Sanctam abiit, sed inde regrediens Constantinopolim appulit, atque Baluino Imperatori

In Abbat. Tyronen. habetur pars cerebri

A. COÆVO EX MS.

A Imperatori adhæsit, Philadelphiæ Comitatu ab eo donatus, et in funesto ad Adrianopolim conflictu occisus. *Hactenus Cangius, cui addiderim ejus rei testimonium ab Henschenio nostro repertum, Vitam B. Bernardi Tyronensis, quam illustratam dedit* XIX *Aprilis, forte ex Martyrologio loci.* Nonas Maji, in crastino festi S. Joannis Evangelistæ, quod dicitur ante Portam latinam, Translatio seu Inventio sancti Cerebri B. Joannis Baptistæ, in quadam veteri maceria seu pariete antiquo Ecclesiæ de Nogento Rotroci, post guerrarum discrimina miraculose reperti ac inventi, et per reverendum in Christo Patrem et Dominum Robertum de Loignaco, Carnotensem Episcopum, levati et extracti; et post multa miracula ipso vidente tunc facta, in solemni vasculo ad modum capitis usque ad scapulas, cum Angelis ipsum vas ad manus sustinentibus, auro et argento opere pretioso propriis sumptibus fabricato, et cum magna reverentia repositi et conditi anno Domini millesimo - trecentesimo vicesimo quinto. *Obiit mox anno sequenti* Robertus, *pii operis mercedem recepturus. Tyronensis autem Prioratus anno deinde* MCCXXV *in Abbatiam erecti primam fundationem vide num.* 63. *et seqq. Vitæ præcitatæ, indeque disce* B *Rotrocum Comitem qui prope dictum a se Novigentum,* Nogent Rotrou *primam Bernardo possessionem dederit, initio seculi* XII *aliis deinde ad Tironum rivulum non procul inde Orientem auctam, ab Ivone Episcopo et Canonicis Carnutensibus. Ivoni, sub annum* MCXVI *defuncto post alios* XIV *successit anno* MCCCXIV Robertus, *a Sammartanis et Cangio* de Joigny *cognominatus:* Longny *tamen scribit Perticensis Comitatus tabula in Atlante Blaviano: quod magis probat vetus scriptura.*

forte a Stephano Perticensi allata,

reperta seculo 12

et an. 1345 pretiosius inclusa

in Anrhaedt.

232 *Theodorus Rhay Societatis Jesu, in opere quod inscripsit Animæ illustres Juliæ, Cliviæ etc. ad* XXIX *Augusti, post memoratam Sancti Decollationem celebrem in quatuor Commendatoriis Ordinis Teutonici Elseniana, Sinstroffiana, Altenhaviana et Nidecciana,* Eadem, *inquit,* luce in Anrhaedt, Toparchia Illustrissimi ac Generosi D. Adriani Wilhelmi, liberi Baronis de Virmund et Nersen, Domini in Hersbach etc. præcipua in veneratione est ejusdem Sancti sacer Vertex, argenteæ lipsanothecæ inclusus: cujus religioso attactu sacratum vinum, a fidelibus viva fide sumptum, non raro capitis puncturas, dolores, omnem etiam medicæ artis industriam superantes, ex C integro tollit. *Atque hoc modo juxta Cangium,* aliæ quoque plures ecclesiæ similiter aliquam sancti Capitis particulam ostentant: sed ita ut docere nequeant, quando vel unde eas acceperint.

§. IV. *Partes Maxillarum et Menti, Dentes et Pili in variis Europæ ecclesiis.*

Partes Maxillæ in diœc. Lugdunensi

Capella Castri S. Anemundi diœcesis Lugdunensis notabilem partem Maxillæ habet, ex Oriente allatam, inclusamque lipsanothecæ aureæ, talem inscriptionem habenti, quam Dominus de Chevaunes, inter eruditos Divionenses celebris, communicavit descriptam his verbis,

Σύ μὲν θεωρεῖς τῶν δρακόντων τὰς μύλας,
Βαπτίστα, τοῖς ὕδασιν ἠλοημένα
Ἐγὼ δε τὴν εὐτόχων ταύτην μύλην,
Ἐχθρῶν ὅλας θραύοιμι παντοίων μύλας.
Tu quidem maxillas Draconum intueris,
Baptista, in aquis contribulatas:
Ego autem hac tua maxilla fortunatus,
Maxillas hostium quorumcumque confringo.

apud Præmonstratenses Ambiani,

234 Religiosi Præmonstratenses Abbatiæ S. Joannis Ambianensis, partem etiam maxillæ similis possident, inclusam turriculæ argenteæ inauratæ, per crystallos ad quatuor latera positas conspicuam, D et a duobus aureis Cherubiculis sustentatam, quam sibi allatam dicunt a Walone, tunc cum Faciem Ambianos advexit. Severtius in historia Archiepiscoporum Lugdunensium scribit, quod Joannes Dux Bituricensis, ecclesiæ Lugdunensi donavit sancti Præcursoris maxillam, cum peteret recipi in numerum Canonicorum, qua de re producit Instrumentum, signatum XXIII Julii anno MCCCXCII. Joannes Ferrandus in præcitato de Reliquiis Tractatu dicit, id quod ex Capite S. Joannis asservatur Lugduni esse partem menti, cui consonat id quod scribit Auctor Antiquitatum Parisiensium, quod Dux ille, in quibusdam litteris, datis anno MCCCXCI, mentionem faciat cujusdam pretiosi Reliquiarii, appendentis septem vel octo marcas argenti, cui inclusum erat mentum sancti Baptistæ, quod dederat Carthusianis Parisiensibus, sed traditum eis nondum fuerat.

in ecclesia S. Joannis Lugduni,

Bellovaci,

Millebecci

ad S. Sigeramni,

235 Louvetus lib. 2 Historiæ Bellovacensis, inter Reliquias Cathedralis ecclesiæ S. Petri nominat mentum S. Joannis Baptistæ cum duobus dentibus. Abbatia Millebeccensis in diœcesi Bituricensi, etiam partem illius habet donatam a Dagoberto fundatore; si fides habenda titulo fundationis, quem producit E Renatus Chioppinus lib. 2. Monasticon tit. 2 num. 19; necnon Abbatia S. Sigeramni vulgo S. Cyran en Brenne similem partem ostendat ex dono sui (si titulo creditur) fundatoris Chlodovæi I. Charta quædam Imperatoris Conradi, data anno MXXXVIII, et Philibertus Pignonius, asserunt maxillam Baptistæ Taurini in Pedemontio haberi. Religiosi S. Joannis Nemausensis credunt se habere dimidiam partem maxillæ inferioris ex latere dextero, donatam sibi a Ludovico Juniore, quam Sebaste attulerit ex itinere transmarino. Sed quomodo id ipse inde attulerit, ubi caput Sancti numquam fuit, sed corpus solum? Incertum est etiam utrum mentum, Præcursoris creditum Augustæ Salassiorum in Sabaudia, detractum sit capiti quod Constantinopoli fuit, an ei quod Romæ habetur de quo infra. Lucius Marinæus Siculus de rebus Hisp. lib. 5 sub finem asserit, quod in ecclesia Ovetensi habeatur Frons S. Joannis Baptistæ, et de ejusdem capillis. *Joannes Tamayus de Salazar, in suo Hisp. Martyrologio ad hunc diem addit, ex Prudentio de Sandoval in Vita Ferdinandi Magni,* unam ex Maxillis in ecclesia Legionensi; *et ex Ægidio Gonzalez d'Avila* in Cauriensi aliam: *die autem* IX *Aprilis, in Relatione Reliquiarum quibus ditatur Metropolitana Burgensis,* F *Urnula* 12, *includi ait frusta* CCL, *in quibus etiam* pars Capitis Baptistæ.

Taurini,

Nemausi,

Augustæ Salassiorum,

Oveti,

Legione,

Burgis,

et aliis pluribus locis.

236 Omitto, *inquit Cangius,* ecclesias alias, quæ particulis nonnullis venerandi ejusdem Capitis gloriantur, absque notitia loci unde allatæ sint. Hoc in numero censeri possunt, Ecclesia S. Crucis in Hierusalem Romæ, ex Serrano de VII Ecclesiis; S. Januarii Neapoli, ex Summontio Hist. Neap. L. I cap. II; Montis-Cassini in regno Neapolitano, ex Chronico Cassin. Tornaci in Flandria, ex Tom. 3 Hist. Tornac. sanctæ Crucis Aurelianis, ex Francisco le Maire de Antiquitatibus Aurelian. Dominæ nostræ Noviomi, ex Annalibus istius Ecclesiæ; S. Petri Aeriensis in Artesia, ex Hierogazophylacio Rayssii; Collegiatæ S. Mariæ Coloniensis, ex Sacrario Coloniensi Weinhemii. Adde Abbatias, Ferrariensem in Vastinio Galliæ Provincia; S. Bavonis Gandavi; Belli-loci apud Duacenses; Filinensem in Flandria, Laudunensem S. Martini; Corbeiensem aliasque. *Addo ego Venetias, quibus Dux Dandulus inter alia transmisisse dicitur* Brachium S. Georgii Martyris cum parte Capitis S. Joannis Baptistæ, et in capella sua collocari jussisse.

237 Multæ etiam Ecclesiæ, *inquit Cangius,* glorientur

A riantur possessione dentium, ex sacro illo Capite, vel integrorum, vel divisorum. Henricus Rebdorffius, Tom. I rerum Germ. Freheri, ad annum MCCCLXI unum censet inter Reliquias et ornamenta Imperialia Aquisgrani servata. *Joannes Buzelinus, in Annal. Gallo-Flandriæ lib.* 6, *narrat quod cum anno* MCCXVI *Atrebati ageret G. Thessalonicensium Archiepiscopus et totius Romaniæ Cancellarius, de quo frequens mentio in Epistolis Innocentii III; Phanopinensis monasterii Canonicis Regularibus, diœcesis Tornacensis, dentem unum S. Joannis Baptistæ dono dedit; cujus sparsa longe lateque devotio excitaret populorum liberalitatem, ad succurrendum loco, variis temporum hominumque injuriis pæne vastato. Duos ejusmodi etiam possidet Cathedralis S. Petri Bellovacensis, unum Duacensis, et Antissiodorensis S. Germani, necnon Collegiata Longiprati in diœcesi Ambianensi. Idem scribit Arnoldus Rayssius de Belgicis ecclesiis variis, puta S. Amandi in Pabula, S. Amati Duacensis et Abbatiis Bellilocensi Duaci, Floreffiensi diœcesis Namurcensis, Salsniensi ad Sabim, Flinensi in Flandria, Carthusianorum Rettelensium aut Sirczensium ad Mosam, Prioratu S. Salvii prope Valencenas : de Coloniensibu sautem, S. Cuniberti,* B *S. Barbaræ, SS. Machabæorum tantumdem asserit Weinhemius.*

Dentes Aquisgrani

238 *Denique Cæsarius Heisterbacensis, illustrium miraculorum et historiarum lib. 8 cap.* 54, *de suo diœcesis Coloniensis Ordinisque Cisterciensis monasterio;* Est, *inquit,* apud nos dens molaris et magnus, tria habens cornua, qui qualiter ad nos devenerit, et quid per illum apud nos operatus sit Dominus, tibi recitabo. Cum vastata fuisset civitas Constantinopolitana a Cruce-Signatis, et diversi diversa diripuissent, Henricus Miles de Ulme inter Reliquias pretiosissimas, etiam jam dictum dentem S. Joannis tulit de Ecclesia S. Sophiæ : quem repatrians in tantum dilexit, ut in castro suo oratorium ædificaret, ibi eum condere volens in altari : quod ei germana ejus, Magistra in Insula S. Nicolai, propter affectum quem habuit et habet erga domum nostram dissuasit; sed tunc persuadere non potuit. Qui post breve tempus, a Wernero de Bolant Captus, spe orationum nostrarum jussit eum nobis transmitti. Interim cuidam Sororum prædicti cœnobii in somnis ostensum est, quod, quamcito Deus veniret ad locum nostrum, Henricus esset liberandus : quod ita factum intelleximus. Prior etiam noster, per C quem transmissus est, in flumine Rheni maximum evasit periculum. Henricus Comes Seynensis, habens Militem honestum, sed mente captum, cum eo ad nos venit, sperans illum, tum virtute Reliquiarum, tum beneficiis orationum nostrarum posse sanari. Qui dente sacratissimo signatus et tactus, tam celerem virtutis ejus sensit effectum, ut vix ad jactum balistæ de monasterio progrediens, se sanatum gratularetur. Est enim, ut dixi, magnus et fortis; et tanto magis ad curandas infirmitates validus, quanto minus in masticandis cibis delicatis est usitatus. *Hæc Cæsarius : quibus addo* Dentem *unum, apud nos in domo Professa Antuerpiæ; et alterum Modoetiæ cum parte cranii inter Reliquias a Theodolinda, Longobardorum Regina, ecclesiæ istic a se fundatæ relictas.*

Heisterbaci molaris unus,

allatus ex ecclesia S. Sophiæ CP.

probatus liberatione captivi,

et sanatione amentis,

item alibi.

239 Quod poro ad pilos et capililos ejusdem Sancti attinet, *inquit Cangius,* Zonaras, Scylitzes et Glycas, scribunt quod Imperator Nicephorus Phocas, cincinnum eorum attulit cum sanguine coagulatum, dum a Syriaca expeditione constantinopolim reverteretur; eumque deposuerit in ecclesia dicta Ἁγία Σόρος S. Arca, S. Gregorius Papa, cum ea Epistola quæ est 128 libri 7, Recaredo Visigothorum in Hispania Regi, misit particulam Dominicæ Crucis, cum capillis Baptistæ; ea ipsa fortassis Reliquia, D quam Oveti servari supra diximus. Philippus Episcopus Bellovacensis, teste Louveto in Kalendario Bellovac. ad XXIV Aprilis, transtulit in novam capsam Corpus S. Ebrulphi anno MCCV, in eaque posuit aliquid de vestibus Deiparæ, de capillis S. Baptistæ, et de ligno super quod fuit decollatus. Similes capillos veneratur Abbatia S. Eligii Noviomensis, et in theca veræ Crucis, quæ est in ecclesia Insulæ S. Nicolai Treviris, teste Browero lib. 5 Annal. Trevir. num. 55 continentur αἱ τιμίαι τοῦ ἁγίου Ἰω... τοῦ Προδρόμου τρίχες, Venerabiles S. Joannis Præcursoris crines. Nonnullos quoque esse in ecclesia S. Albani Namurcensis, Rayssius; alios in Collegiata Græcorum Coloniæ, Weinhemius, cum portione capitis et barbæ, itemque in æde S. Cordulæ, nobis affirmant; talesque etiam sibi vindicat ecclesia Centulensis S. Richarii : et Abbatia Corbeiensis ipsos numerat inter Reliquias, quas in sancta capella Bucoleonis repertas tempore Balduini Imperatoris Constantinopoli, detulit Robiliardus de Clariaco, teste veteri Gallica inscriptione.

Crines et Pili Constantinopoli,

A. COÆVO EX MS.

Bellovaci,

Treviris,

Coloniæ,

Centulæ et alibi.

240 *Hactenus in Gallico suo tractatu Cangius; qui in suis ad Chronicon Paschale Notis pag.* 570 *attingens primam sub Theodosio translationem Capitis sacri ad Urbem Regiam, ait Ambiani ipsum coli ac conspici* carne et facie nigricanti, quemadmodum describitur E a Theodulo seu Thoma Magistro, in Homilia inedita in eumdem S. Joannem Baptistam, prout is illud indubie Constantinopoli viderat. *Verba, quoniam expresse meminerunt capillorum in quibus præsens finitur Paragraphus, digna hic legi, talia sunt.* Κόμη γὰρ αὐτῷ τραχεία καὶ δυσχερὴς καὶ αὐχμώδης καὶ ῥύπου πλέα, ἐς μὲν πολὺ τεταμένη κατασυστάδην, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τρίχας διειλημμένη, ὡς καὶ ῥαδίως ἐντεῦθεν ἀριθμεῖσθαι δύνασθαι. Πρώσοπον ἅπαν μέλαν τοσαύτοις ἐνιαυτῶν περιόδοις, ταῖς τε συνεχέσι τοῦ ἡλίου βολαῖς, ταῖς τε τῶν ἀέρων χαλιπαῖς ἐμβολαῖς, ὥσπερ καὶ ψυχθὲν καὶ παντάπασι μετοποιηθὲν τῆς φυσικῆς ὑγρότητος, καταναλωθείσης αὐτῷ ὑπό τε τῶν εἰρημένων καὶ τῆς ὑπερφυοῦς ἀτροφίας· ἐπειδὴ μηδὲν ἕτερον εὐχροία ἀλλ᾽ ἢ τροφῆς μεμασημένης χυλός.

Illi olim adhærebant Capiti,

242 Coma enim illi erat, dura, aspera, squalida et strigmentis plena, eaque in multam prolixitatem conglomerata, non autem per cincinnos sic discriminata, ut facile esset ipsos numerare. Vultus vero totus nigricans per tot annorum volumina partim quidem ex continuis solis radiis, partim ex gravibus aeris affectionibus arefactus et naturali destitu- F tus humore, quem in eo consumpserant tum causæ prædictæ tum inedia nimia : siquidem color vividus aliud nihil est quam cibi bene mansi succus. *Hæc ille quidem de viventis Prophetæ externa specie; sed in demortui Capitis contemplatione verosimiliter deducta, qualem usque ad Francorum adventum perseverasse indicat Alexii Comnenii ad Robertum Frisium Epistola; quam delibans Guibertus Abbas sub finem lib.* I *Hist. Hierosol.* dicit apud se B. Joannis Baptistæ Caput haberi, hodieque acsi viventis capillis ac cute videatur insigniri. *Cangius qui originalem Græcum textum illius Epistolæ penes se habebat, et pollicitus dandam in suis Annæ Comnenæ Alexiadem notis, quæ adhuc latent,* capillos et barbam *legit : quod si ita est, et ei, quæ Ambiani sine mento est, faciei mentum adhæserit, pæne usque ad Francorum adventum Constantinopolim, et Monomachum Imperatorem (qui circa medietatem seculi* XI *præsumitur sacrum Caput ia varias ecclesias esse partitus) debuit hic mentum eatenus intactum reliquisse, quatenus opus erat ad servandam speciem integræ faciei.*

ac faciei fuscæ et exuccæ.

§

A. COÆVO EX MSS.

§ V. De Capite, olim Angeriaci credito Baptistæ fuisse.

Diuturna præsentia Capitis CP.

Guibertus *Abbas S. Mariæ de Novigento, in diœcesi Laudunensi, ab anno* MCIV *ad* XXIV, *delibata quam supra allegavi Alexii Imperatoris Epistola, qua Constantinopoli sacrum Caput asseritur, pro eodem quo ipse Guibertus scribebat tempore;* Hoc si verum est, *inquit,* quærendum est apud Angeriacenses Monachos, de cujus Baptistæ Capite glorientur; cum pro certo habeamus, neque duos Joannes fuisse, neque unum ipsum fieri potuisse bicipitem: *et lib.* I *de Pignoribus Sanctorum cap.* 3 § 2 *idem argumentum prolixius tractans concludit,* Quod si Joannis Baptistæ non est, alicujus vero Sancti est, non mediocris mendacii malum est. *Mendacii culpa facile per confessionem ignorantiæ diluitur; ignorantia autem excusationem habet,*quia Sancti *plures ut ait Suarez, in* 3 *part. tom.* I *quæst.* 25 *dist.* 55. *sect.* 2, *dub.* I, fuerunt ejusdem nominis; et successu temporis Reliquiæ ejusdem personæ existimatæ sunt, et propter nominis ambiguitatem illi attributæ, qui majoris habetur gloriæ et sanctitatis. *Eadem est Baronii sententia, qui allegata relatione Angeriacensium, de eo ipso quo gloriabantur Capite;* Si quod, *inquit,* Alexandria translatum in Galliam est, *ut ibi asseritur,* non quidem Baptistæ fuit, sed alterius Joannis Martyris qui olim cum Cyro illic passus, illustrissimus habebatur.

persuadet alterius Joannis esse, Angeriaci;

et hoc siquidem allatum Alexandria fuit,

esse Martyris Edesseni, socii S. Cyri,

243 *Dedimus Sanctorum istorum Acta, ex Græco traducta, die* XXXI *Januarii; eademque a S. Sophronio Patriarcha Hierosolymitano luculentius exposita, dabimus in supplementis ejusdem mensis, cum prolixissimo opere de ipsorum miraculis. Ex his habetur, quod et Baronius attingit,* Joannem, *patria* Edessenum, *redeunti ex Arabia S. Cyro medico Alexandrino, sed jam Monacho ibi facto, adhæsisse; et confirmandis, quas Canopum Præses abduxerat Virginibus tribus, secutos easdem, comprehensosque et tortos ac capite plexos, Alexandriam fuisse relatos a fidelibus, atque in ecclesia S. Marci sepultos; unde elevatos S. Cyrillus Manuthem, duobus stadiis Canopo dissitum vicum, transtulit in ædem sanctorum Apostolorum. Occupantibus porro Ægyptum Barbaris, Edessam* Joannis *patriam devecta fuisse corpora, discimus ex Epiphanio Hagiopolita, in descriptione locorum sacrorum, inter Symmicta Allatiana pag.* 61. *Sed nihil prohibet, Caput* Joannis. *aut etiam Cyri, relictum a S. Cyrillo fuisse Alexandriæ in ipsa S. Cyri domo, per Theophilum Cyrilli decessorem conversa in ecclesiam trium Puerorum Babyloniorum, post acceptas miraculo illorum Reliquias. Ipsæ denique, cum Capite prædicto, allatæ Angeriacum in ecclesiam jam antea forsan S. Joanni Baptistæ dedicatam, cœperint credi trium Innocentium Bethlemiticorum esse, propter ambiguum* Puerorum *nomen, eademque facilitate* Baptista *pro* Edesseno *obrepserit tantoque facilius, quanto longius intercessit temporis spatium, priusquam Caput seculo* XI *inveniretur.*

ibi enim corpora utriusque sepulta,

postmodum Manuthem translata, et hinc Edessam sunt,

Capite Joannis Alexandriæ relicto:

quod ut Baptistæ crederetur

244 *Interim, vel abolitis, vel numquam scriptis primæ Translationis monumentis, et increbrescente per Gallias notitia Capitis Constantinopoli asservati, cum forte non deessent testes illius oculati, qui Angeriacensium traditiones redarguerent falsitatis; placuit alicui circa annum* DCCCC *comminisci primæ Translationis historiam aliquam, inter Sacra legendam, qualis passim transcripta invenitur in pluribus Passionalibus, et unde irrepsit inter opera S. Cypriano perperam adscripta, sicuti videre est in ipsorum per Rigaltium facta editione. Verum ea Historia tam imperite fuit consarcinata, ut traditionem per se confusam, magis confuderit dubiamque reddiderit eruditioribus: uti habetur ex Chronico Ademari, Monachi S. Eparchii Engolismensis apud Labbe tom.* 2 *Novæ Biblioth. MSS. pag.* 178; *qui Ademarus Guiberto prælaudato coævus, relata inventione prænotata, ita scribit:* A quo tamen, vel quo tempore, vel unde huc delatum fuerit vel si Præcursoris Domini sit, haudquaquam fideliter patet.....

circa an. 900, conficta est historia translationis,

245 Refertur enim in hac frivola pagina, *(sic eam Guibertus vocat)* in diebus Pippini Regis Aquitaniæ, quemdam Felicem detulisse ab Alexandria per mare in Aquitaniam, Caput S. Joannis Baptistæ, et tunc temporis Alexandriæ præfuisse Theophilum Archiepiscopum; et peractum esse prælium in Alnensi pago, inter Pippinum Regem et Wandalos: ipsumque Caput super quosdam interfectos satellites suos impositum a Rege, et eos mox resuscitatos esse. Verum non extitit Pippinus in diebus Theophili, nec tempore Wandalorum, nec aliquando Caput Præcursoris Domini Alexandriæ habitum legitur: legimus autem in antiquiorum Legendis, primo inventum Caput S. Præcursoris in eo quo *(desunt hic aliqua verba sed puto supplendum* [in eo quo defossum sub Herode fuit loco] *vel simile quidpiam)* deinceps autem a Theodosio Imperatore delatum in civitatem Constantinopolim, ibidem venerari. *Hactenus vere eruditus scriptor, integris fere seculis duobus prius, quam a Constantinopoli idem Caput quod ibi colebatur, Ambianum transferretur.*

sed mox explosa a prudentioribus,

ut ineptiis plena.

Seculo II

246 *Sane de Historiæ istius sinceritate multam, mox ut prodiit, fuisse quæstionem, nihilque ea profectum ad fidem Angeriacensium traditioni faciendam, probatur ex Anonymo Vitæ S. Leonardi sciptore, apud Surium ad* VI *Novembris num.* 13 *sic scribente.* Cum adhuc in vivis esset Wilhelmus Magnus, Aquitaniæ Dux *(fuit hic ejus nominis quartus, qui circa annum* DCCCCLXIII *mortuo patri succedens, post multa* et laudabilia facta, Monachus factus apud Malleacum, quod *anno* MX fundarat, plenus dierum obiit in pace II Kal. Februarias *anno* MXXX; *ut est apud Henschenium ad Acta S. Guilielmi Eremitæ, cum ipso aliisque pluribus synonymis male confusi,* X *Februarii, num.* 13, 14, 15.*)* Cum, *inquam,* adhuc in vivis esset Wilhelmus Magnus, Aquitaniæ Dux, dubitatum est a multis, num beatissimi Joannis Baptistæ Caput apud Angeriacum haberetur. Jussit ergo Princeps Wilhelmus magnam Episcoporum convocari Synodum, ut eorum consensu tantus thesaurus inquiretur, et sacratis illorum manibus hæsitanti populo visendus exhiberetur. *Ita ille. sed in hoc errans quod Synodum prius convocatam crediderit, quam inventum Caput esset, cum dici debuerit convenisse ad veritatem illius suis sententiis definiendam: nam rei gestæ propior Guibertus Abbas sic rem actam scribit.*

vehementius dubitabatur de titulis Capitis illius.

247 Per hos dies, *id est ante annum* MX, *ut infra patebit,* dignatus est Dominus declarare fidelissimi Ducis Wilhelmi tempora. Nam tunc in basilica Angeriacensi, in saxea theca instar pyramidis turrita, inventum est Caput S. Joannis, ab Alduino clarissimo Abbate; quod sanctum Caput dicunt esse proprium S. Joannis Baptistæ. Tunc Wilhelmus Dux, post Paschales dies Roma regressus, hoc audito repletus est gaudio, et sanctum caput populo ostendendum decrevit. Erat vero conditum ipsum Caput in thuribulo magno argenteo, ubi deforis litteræ leguntur HIC REQUIESCIT CAPUT PRÆCURSORIS DOMINI. *Quod Cangius cap.* 5 *num.* 5 *sic intelligit, ut thuribulum istud argenteum ipsius Ducis donum fuerit: verum si centum fere annis fuerit scripta Historia illa, quam merito* Frivolam *appellat Guibertus; credibile est id factum occasione alicujus tunc celebratæ Translationis, post Normannorum Ducis gentisque anno circiter*

quod quæsitum inventumque est:

A *initio sec. 10.* *citer* DCCCCXII *conversionem atque per Bollonis Ducis receptionem cessante metu annuarum fere incursionum ejus gentis; quando multæ per Gallias Sanctorum Reliquiæ, vel ex iis ad quæ confugerant locis reductæ, vel ex latebris extractæ fuerunt, venerationique expositæ; non ita tamen ut relinquerentur expositæ oculis, sed altaribus aut tabernaculis lapideis includerentur, qualis saxea illa Pyramis fuit. Intra hanc nihil prohibet, sed consentaneum erat, recondi vas aliud argenteum idque novum, veteri vel a barbaris diffracto, vel ab ipsismet Monachis ad eos placandos distracto, cum necessitas cogeret ne sacris quidem vasis parcere.*

Theodelinus Abb. Malleac. 248 *Petrus Monachus Malleacensis lib. 2. Hist. Malleac. § 4 in eadem Bibliotheca Labbe pag. 234, narraturus quomodo Abbas suus Theodelinus anno* MX *compos factus sit voti sui, obtento S. Rigomeri corpore, præmittit quid eidem, circa Sanctorum pignora ecclesiæ acquirenda æstuanti, sit factum.* Abbas, *inquit* Engeriacensis ecclesiæ illis diebus Caput sanctissimum Præcursoris Joannis Baptistæ Domini, quod antiquitus in eadem absconditum ecclesia ferebatur, levare; atque omni populo, quo ipsum Caput vere Joannis esse fidem faceret, ostentare voluit; et ad B tale spectaculum inter reliquos Theodelinum Patrem invitavit. Adveniente itaque statuto die Angeriaci innumera plebs adsfuit; Sacerdotumque ac Monachorum cœtus affluxit inæstimabilis. *postquam ipsum populo monstravit,* Cumque ad rem peragendam ventum esset, et inter priores quosque persona, cui tantus thesaurus elevandus committeretur, idonea quæreretur; prosiliens præfatus vir e medio: Si, inquit, o Patres, jubetis, Dilectum cœlestis Sponsi ego libentissime accipio; ac, præ magnitudine sui ac reverentia, multoties exosculatum vestris visibus repræsento. Cujus professioni dum omnes alluderent, solenni præmissa oratione, ad sanctas gazas supplex accessit; detexit, omnique multitudini expositas, per duarum ferme horarum spatium demonstravit. Quo expleto, dum eum recondendum omnes annuerent, diu multumque prolixam orationem simulavit, sanctisque e *conatus abferre dentem, punitur,* dentibus unum in ore occuluit. Verum mox condigno mulctatus verbere (nam tum oculorum caruit lumine) quæ fecerat his qui adstabant, verecunde licet, reserat; deinde male amissam valetudinem, confitendo digne, secum reportat. *Hactenus Petrus, sub annum* MLXXX *vivens et scribens.*

249 *Guibertus Abbas, cetera distinctius prosequens,* Dum inventum, *inquit,* ostenderetur Caput S. Joan-C nis, omnis Gallia, Italia, Hispania, ad famam com- *coram celeberrimo Procerum conventu,* mota, ibi accurrere certatim festinat. Rex quoque Francorum Robertus et Regina, Rex Navarræ Sancius, omnesque Dignitates eorum confluxerunt, ubi omnes offerebant munera pretiosa diversorum generum. Nam præfatus Rex Franciæ, oblata gabata seu concha ex auro purissimo, pensante libras XXX, pretiosisque vestibus holosericis ex auro textis ad ornatum ecclesiæ, a Wilhelmo Duce susceptus condigne, per Pictavos reversus est Franciam. Quid dicam? quod ultra omnem felicitatem et gloriam videbatur concursus psallentium, cum Reliquiis *præcipuis Reliquiis eo undique advectis,* Sanctorum, ex Monachis et Canonicis, qui undecumque ad memoriam sancti Præcursoris festinabant. *Sic Lemovicibus, cum Reliquis S. Stephani, advectum est corpus S. Martialis;* cumque in Basilicam S. Præcursoris intrarent, celebravit ante Ca- *27 Octobris.* put S. Joannis Missam Episcopus Giraldus, de nativitate ejusdem sancti Baptistæ, cum esset mensis October; at Canonici S. Stephani, cum Monachis S. Martialis, alternatim tropos ac laudes cecinerunt festivo more; et post Missam Pontifex cum Capite S. Joannis benedixit populum..... sicque quinta die ante festivitatem omnium Sanctorum reversi sunt..... Post vero gloriosus Dux recogi-

Junii T. V

tans Dei honorem, in S. Joannis monasterio regu- D larem renovavit districtionem, ubi Odilo Rainaldum *A. COÆVO EX MSS.* Abbatem deposuit, defuncto nuper Alduino Abbate...... *et* inter ea, *id est inter miracula S. Eparchii, illuc Lemovicibus delati,* Caput S. Joannis, postquam satis ostensum est populis, reseratum est jussu Wilhelmi Ducis, et reconditum in pyramide pristina, ubi interius thymiamaterio argenteo, quod pendet ex catelunis argenteis, inclusum retinetur. Pyramis autem saxea, supervestita est tabulis ligneis, deargentatis undique ex oblatione copiosi argenti, quod Rex Navarræ Sancius obtulit B. Præcursori.

250 Exinde *(sicut progreditur, et Caput 5 absolvit Cangius)* magna fuit istic populorum devotio erga *Exinde fuit ibi celeberrimus cultus Sancti,* eumdem Sanctum: nam Ademarus præcitatus pag. 180 refert, quomodo Jordanus de Latronibus, Episcopus Lemovicensis, fuerit consecratus Sabbato mediæ Quadragesimæ anni MXXIII Angeriaci ante Caput S. Joannis, ab Islone Episcopo Santonensi et Coadjutore Archiepiscopi Burdegalensis, et Roone atque Arnaldo, necnon et Isemberto Episcopis: et *et oblationes frequentissimæ,* Chartularium Angeriacense fol. 239, nos docet quod Isembertus Dominus Castelli-Allionis, cum E magno Baronum numero Elevationi præsens, ingressus Capitulum Monachorum, præcessorum suorum donationes coram omnibus confirmans. Alia vero ejusdem Abbatiæ charta apud Bessium docet, quod particulam Capitis quæ Taurini in Pedemontio servatur, Landulfus Episcopus Taurinensis paulo post obtinuit a Guilielmo Duce, Islone Episcopo, et Renaudo tunc Abbate monasterii; in ejusque benficii vicem Abbati obtulit ecclesiam S. Secundi in Taurinensi diœcesi. In Chronico autem Malleacensi legitur, quod anno ML fuit consecratio facta monasterii *pars etiam donata Episcopo Taurin.* S. Joannis Engeriaci, quam Agnes Comitissa fecit facere et alii Seniores, in qua fuerunt quatuor Episcopi, Bruno Andegavensis, Guillermus Engolismensis filius Gaufredi et frater Fulconis; Isembertus Pictaviensis, et Arnulfus Santonensis. Denique Dux Wilhelmus hujus nominis IX, anno MCXXXI, jus asyli et immunitatis concessit ecclesiæ et totius monasterii ambitui; seque in faciem prosternens, a Deo et Sanctis ignosci sibi petiit invasiones et usurpationes bonorum hujus ecclesiæ a se factas: quas ipsa hora resarcivit, imponens altari S. Joannis instrumentum desuper confectum.

251 *Est* Angeriacum *aut* Engeriacum, *a cultu S. Joannis vulgo dictum* saint Jean d'Angely, *Aquitaniæ* F *oppidum in Santonibus, a quorum metropoli septem* *Ecclesiam volunt aliqui anno* 765 *constructam,* *leucis in Boream distat, ad fluvium Voltumnum,* la Boutonne *vulgo dictum; totumque initium et profectum suum debet præfato* S. Joannis *monasterio, cujus fundationem qui altius repetunt,* Pippino *Regi adscribunt, qui illam fecerit in memoriam victoriæ, contra Waifarium Aquitaniæ Regem obtentæ anno* DCCLXV. *Bellum hoc prolixe describit Anonymus, qui Regis illius* *alii verosimilius a Pipino Aquitaniæ R. circa* 820, *gesta collegit jussu Nibelongi Comitis, nec ullius discriminis meminit, in quo Sanctus aliquis fuerit invocatus, Vasconibus omnibus* solito more *terga vertentibus, facillimamque de se victoriam, ut alias sæpius. Pippino præbentibus. Ademarus, veriori notitiæ propior, pro Seniore Pippino, nobis indicat ejus Pronepotem, a patre Ludovico pio, cui secundogenitus erat, anno* DCCCXVII *Aquitaniæ Regem constitutum, eoque adhuc vivente mortuum anno* DCCCXXXVIII, *dicens quod* jussu patris fecerat monasterium S. Joannis Baptistæ Angeriaci.

252 *Atqui istorum tempore* Fuit quidam Clericus de Galliæ partibus nomine Felix, quem, dum puer essem, me vidisse memini, *inquit Luidolfus Presbyter, lib. 2 de Translatione S. Severi Ravennatis Episcopi, a Bollando nostro illustrata ad* I *Februarii cap.* I *a*

 num.

A. COÆVO EX MSS. *sub quo fuit Felix Clericus,*

A *num.* 2. Huic *autem* erat consuetudo per diversas provincias vagari, et Sanctorum Reliquias ubicumque potuit furari, quæstus causa. *Ita sub annum* DCCCXXVI *ex S. Severi monasterio, ejus uxorisque et filiæ quædam ossa furatus Ticinumque profectus, invento istic Oigario Moguntino Episcopo, Ludovici ad filium Lotharium legato, ipsa tradidit,* et qualiter fecisset indicavit. *Quidni etiam Alexandriæ, jam inde ab anno* DCXLI *insessæ a Saracenis, tale quid tentaverit; indeque in Aquitaniam attulerit Caput, quod cum Militis Martyris esset,* Baptistæ *esse crediderit vel finxerit, aliisque persuaserit; fidem tamen non invenerit apud Adonem Viennensem Episcopum, qui suum Martyrologium scribens circa annum* LXX *ejusdem seculi, si quam Angeriacensis Capitis habuit notitiam (ut facile habuisse potuit homo talium curiosus, in tanta locorum vicinia, intervallo dumtaxat* LXXX *leucarum) nequaquam sibi potuit persuadere illud esse Baptistæ, quod* Emesam *non Alexandriam delatum scribit ad* XXIX *Augusti, nec quidquam de translatione in Galliam loquitur; uti et Usuardus in eadem distantia eodemque fere tempore Parisiis scribens.*

furari Reliquias solitus et in Europam transferre:

qui Alexandriam Caput Baptistæ attulisse se finxerit,

253 *Ut ut est,* populus harum *quarumcumque* Reliquiarum miraculis, vitaque innocente Religiosorum B huc attractus ac permotus, oppidum ædificavit, quod industria habitantium pariter ac situ suo valde commodo, tam potentia quam opibus in tantum crevit, ut obedientiæ claustris perfractis, summa sæpe temeritate sese opposuerit Regibus ac Dominis suis; unde et tribus obsidionibus cinctum est; *uti legitur in Geographiæ Blavianæ lib.* 15 *pag.* 125 *: quod ultimum libentius intellexerim de superiori seculo, quo cum eatenus servato istic Sancti cultu defecit ibi Catholica Religio. Nam anno* MDLXIX *oppido potiti falso dicti* Religionarii, ecclesiam expilarunt, ornamenta diripuerunt, sanctum Caput combusserunt, ejusque cineres in ventos sparserunt, *teste Cangio. Quapropter obsidione* ultima, *inquit Auctor Geographiæ præcitatæ,* quæ sex hebdomadas duravit, oppidum hoc in potestatem suam, deditione facta, recepit Ludovicus Justus Galliæ Rex anno MDCXXI, eo ipso die, in quem S. Joannis Baptistæ Natalis incidere solet: ubi omnia signa civitatis ei adempta; imo ipsum nomen quod minime mereretur, mutatum; ac aliud, Burgum-Ludovici nempe, inditum fuit, ut ita justis pœnis afficeretur.

ad quod condito monasterium crevit in oppidum,

quod defecit, combustum ab Hugonotis.

C

§. VI. *Angeriacensium de translatione Capitis ad suum monasterium, relatio fabulosa, ex MSS.* a *et Cypriano Rigalti.*

a

Narrat Josephus, vinctum fuisse Joannem Baptistam in castello Macheronta, ibique Caput ejus truncatum fuisse, *b* ac demum sepultum in Sebastia civitate Regionis Palæstinæ, quæ quondam Samaria est appellata. Post longum vero tempus monumentum ejus Pagani *c* invaserunt, et ossa per campi planitiem disperserunt, rursumque collecta igne concremaverunt, et postea per agros projecerunt. Postea vero advenerunt quidam Monachi viri religiosi de Hierosolymis ad locum ejusdem monumenti; qui audientes ea quæ Joanni acciderant, et quidquid potuerunt ex ossibus illius colligentes, ad Patrem suum Philippum *d* detulerunt Hierosolymam. At ille transmisit ea, cum aliis viris religiosis, Athanasio Alexandriæ Pontifici fidelissimo, ibique miro modo fuerunt servata, usque ad tempus Theophili *e*, ejusdem urbis Episcopi. Ipse etiam Theophilus, jubente Theodosio Principe, omnia idolorum fana in illa regione, Christo favente, destruxit; et ecclesiam miræ magnitudinis construxit, atque in honore ejusdem Joannis Baptistæ consecravit; et illius ossa quæ Athanasio direxit suprascriptus Philippus, in D ecclesia collocavit. Congregatis etiam ibi vicinis Pontificibus ex omni parte catervatim, omnibusque Ordinibus clericorum et populorum, hanc consecrationis ecclesiæ diem honorifice observari constituit.

Ex dissipato corpore collecta quædam ossa,
b
c

d
et S. Athanasio missa,

e
ab Epis. Theophilo elevantur,

255 Igitur ne quis dubitet, accedente Paschali festivitate, decollatus est Joannes Baptista, imperante nequissimo Herode dari saltanti puellæ Caput ejus; multoque post decollationem ejus tempore accedente, eo anno quo constructa est ecclesia in nomine ejus, et ossa ejus ibidem collocata, et a Theophilo Pontifice, jubente Theodosio Principe, in honore ejus consecrata, quarto Kalend. Septemb, solennitas Dedicationis mirifice celebrata est. Caput autem illius tunc temporis repositum adhuc erat in loco, quo illud in absconso uxor Herodis deposuerat, nemine sciente, postquam a filia in disco suscepit. Si quis hæc omnia plene voluerit scire Chronica *f* Marcellini Principis legat, et ibi reperiet, duos Monachos ab Oriente in Jerusalem venisse causa orationis, tempore Martiani Imperatoris: quibus E Monachis in visione *g* Angelica dictum est: Ite ad palatium Herodis, qui quondam hic fuit perfidus Princeps: introeuntes perspicite diligenter; et ubi fumum e terra ascendentem videritis fodientes, ibi Caput Joannis Baptistæ incunctanter invenietis, et ita fecerunt, et cum magno honore clanculo secum Hierosolymas *h* deportaverunt.

dedicata illis ecclesia 29 Augusti

capite adhuc latente in domo Herodis;

f

g
quod imperante Marcione repertum

h
fingitur Hierosolymis furtim allatum

256 Non multo post autem a latronibus raptum est, mittentes in quodam specu, ibique dimiserunt: donec idem Joannes, Christo auxiliante, cuidam viro religioso, nomine Marcello Sacerdoti, qui in eodem specu morabatur sicut Eremita; revelavit, dicens: Accipe Caput meum, quod in hoc specu depositum est a latronibus, et da illud Juramno *i* Episcopo, qui nunc præest Alexandriæ Civitati post Theophilum Deo carum, ubi Reliquiæ corporis mei requiescunt. Et sic fecit Marcellus Christo annuente. *k* In eadem solennitate Collectionis Reliquiarum ejus et Translationis, et ecclesiæ Consecrationis allatum est Caput Joannis Baptistæ ad civitatem Alexandriæ, a Marcello Presbytero, et datum Juramno Episcopo, IV Kal. Septembris: et Juramnus collegit illud collocando mirabiliter, in eodem loco perpetim custodiendum. Ideo hodierna festivitas Collectio B. Joannis Baptistæ, non Decollatio nominanda, et Inventio ac Revelatio Capitis ejus. *l*

i
ac denuo inventum delatum Alexandriam,

k
aliis Sancti Reliquiis fuisse additum,

l

257 Jamque idem vir Domini Juramnus Episcopus, et Marcellus Presbyter feliciter ad Dominum F ex hoc mundo in pace quieverant, annis autem evolventibus non plurimis, *m* cuidam viro religioso, Sacerdoti ac Monacho, nomine *n* Felicio, qui orationis gratia ab Occidentali parte illis diebus Hierosolymam adierat, Angelica visione dictum est: Felici, surge concitus, perge ad civitatem Alexandriæ, invenies ibi Ecclesiam in honorem S. Joannis Baptistæ consecratam, ubi Caput ejus cum tribus *o* Puerulis Innocentibus reconditum est: quod accipiens transfer in partibus Galliarum, in regione Aquitaniæ, in loco quem tibi ostendero. De qua visione certus, expergefactus reverendus senex, amplissimo repletus gaudio, pergens illico ubi jussus fuerat, sicuti dictum fuerat cuncta reperiens, rectori sui itineris gratias innumeras rependit: properansque ad locum, thesaurum a Deo sibi destinatum accipiens, in unius sportellæ conclusit sinu; statimque retro iter arripiens, junctis sibi sociis Fratribus suis septem qui cum eo abierant; vallansque clam omnem regionem illam, perveniensque ad littus maris, invenit navem cum remigiis ac gubernaculis a Deo paratam, quam illico est ingressus cam thesauro et magni pretii margaritis.

m
n
Idem in Gallias transferre jussus Felicius

o

cum eo illuc transfretasse dicitur,

258

A 258 Igitur Fratres et socii ejus, descendentes cum eo in navem, gratias agentes, hymnis et laudibus benedicentes Dominum, alia petunt æquora. Cumque in mari iter agere cœpissent, Felicius elevatis oculis, ad cœlum palmas retendit, dicens : Domine Jesu Christe, qui fecisti cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et profundum abyssi intueris; qui super undas maris siccis pedibus ambulasti, et Petro mergenti manum porrexisti, et Paulum a terno naufragio liberasti; libera nos de fluctibus hujus pelagi magni, ut viventes benedicamus nomen tuum in secula : mittere etiam, Domine, dignare sanctum Angelum tuum de Cœlis, ut sit dux itineris nostri, sicut fuit quondam Patribus nostris, quando eduxisti eos de terra Ægypti, in fortitudine magna et in manu valida; et perduc nos recto itinere ad locum aptum, ad sanctas pretiosas margaritas collocandas. Hæc et his similia orante B. Felicio, ecce nubes valida descendit super navem, et de media nube egressa est columba adinstar nivis, et super puppim navis immobilis perstitit tam in die quam in nocte, usque dum in partibus Aquitaniæ ad littus maris Oceani pertingerent.

habens vix ducem columbam;

259 Cumque non longe a terra esse cognovissent, diverterunt ad portum qui appellatur Agolinensis *p*, B qui est situs in pago Alnensi; ibique exeuntes ad terram ex navi paulisper requieverunt. Moventes autem ex eodem loco quasi milliaria duo, invenerunt, eminus corpora mortuorum; Regem videlicet *q* Wandalorum, cum omni exercitu suo, jacentem super faciem terræ, ut opinor, quasi viginti millia virorum : quoniam eggresus fuerat idem populus crassa cervice de vagina sua per mare cum classe magna, et ventus vehemens irruit in eos, et transvexit in partibus Occidentis in supradicto portu Agolinensi. Nuntiatumque est Regi Pippino *r* Aquitanorum, quod gens Wandala regnum ejus invaderet, misitque legatos in omnes terminos Aquitanorum, ac Santonicæ, necnon Egolismæ, sive in omnes terminos eorum, ut contra eos pergerent ac dimicarent : quia idem Rex Pippinus tunc morabatur in territorio Alnensi super fluvium Vultu *s* in palatio quod vocatur *t* Engeriacus, inter medios fines Pictavorum ac Santonicæ. Denique cum idem Rex Pippinus, cum omni multitudine armatorum occurreret hostibus suis, fecit Dominus salutem magnam omni exercitui suo : omnem enim exercitum Wandalorum interfecit manu sua, ita ut nullus evaderet ex hac C multitudine qui non cæde vastaretur. *v*

appulsus autem invenisse stragem Wandalorum, a Pippino Rege ad internecionem cæsorum:

260 Supradictus autem Rex videns sibi a Domino auxilium de Cœlo fuisse præstitum, et ultionem de inimicis, ita ut non invenirentur de exercitu suo nisi viginti viri interfecti, quos præ ceteris valde diligebat; eos accipiens singulis deposuit feretris; lætusque pro victoria, mœstus pro funebri amissione, exercitum revocat, pergere cupiens ad propria. Cumque ab hac cæde quasi quatuor millia disjuncti essent, figere tentoria imperat, pressusque somno strata sua sibi præparari in papilionibus jubet. Tunc pro lassitudine somno propere ingruente, vox divina allata est, dicens ad eum : Cur te piger somnus tam propere ita pressit? Noveris magni viri Prophetæ et plus quam Prophetæ ac lucernæ mundi, Caput, ex transmarinis partibus ab Oriente, cum tribus pueris Innocentibus, hoc in pago *x* humandum deferri; et propter ejus nomen, in hoc prælio divinitus victoriam tibi a Domino esse collatam. Respondit Rex Pippinus in visione, dicens : Si tanta beneficia propter nomen ejus in me vigent, indica mihi quid agam, aut quemadmodum investigare vel invenire potero eum. Rospondit ei divina vox dicens : Ecce post tergum tuum sequuntur te septem Fratres in habitu peregrino, et unus qui ceteris præest Felicius vocatur : vade in occursum eorum cum paucis, et D in humilitate cordis benigne suscipe; adoratisque pretiosissimis margaritis pacifice tecum ducere coneris, et videbis magnalia Dei.

solis 20 suorum desideratis; ad quem proxima nocte vox allata,

A COÆVO EX MSS. indicarit adventum sancti Capitis : cui ille cum suis humiliter progressus obviam,

261 Vir autem Domini Felicius, visa tantæ multitudinis corpora cæsa, pavore perterritus, tamen de adjutorio Dei confisus, confortabat socios, et ut paulisper iter agerent admonebat. Divertentes ex adverso parvulum habitaculum sibi statuerunt, ut eadem nocte usque mane in eodem permanere potuissent. Prædictus autem Rex Pippinus, a somno evigilans, intra semetipsum cogitare tacitus cœpit, ex visione quam viderat, quid agere deberet. Recogitans [autem] quia in antiquis est sapientia, et multorum præteritorum prudentia; mittensque concitus, jubet adesse sapientissimos viros *y* ac bonis operibus pollentes, ut de tanta manifesta visione ei salubre consilium suggerere dignarentur. Igitur ad hoc consilium ventum est, ut exuentes se vestibus et calceamentis suis, in cinere et cilicio nudis plantis incedentes, sicuti Rex oraculo divino admonitus fuerat, obviam famulo Dei procederent. Cumque se mutuo conspexissent, jactantes se, tam Rex ipse quam omnes qui aderant proni in terram, tamdiu adoraverunt, quoad usque famulus Dei ad locum ubi jacebant E pertingeret. Cumque Dominum benedixissent, et sese invicem salutassent, osculum sibimet pacis dederunt; levantesque se a terrra, lacrymabili gaudio interrogant quomodo eis hæc pignora pretiosa transferendi facultas obtigisset. Vir autem Domini Felicius, cuncta intelligens a Deo esse manifestata, retexuit historias, quemadmodum Hierosolymas adierat orationis gratia, et thesaurum conditum ei divina misericordia revelaverat. Cumque omnes respondissent, Gratias Deo Amen; elevatis Felicius pretiosissimis margaritis, Capite scilicet Joannis Baptistæ, et Reliquiis beatorum Martyrum Innocentium, cum hymnis et laudibus psallentium dirigunt chorum.

sacrum pignus lætanter exceperit

262 Quo audito cunctus exercitus qui in castris erat, quasi unus vir obviam processerunt, numero triginta millia virorum; exequias mortuorum, qui in prælio corruerant, secum deferentes, petentesque auxilum a Deo per Præcursorem illius Joannem ut cujus Reliquiæ deportarentur, divina gratia manifestare dignaretur; promittentesque se tantam fidem habere, ut quidquid peteret S. Joannes, Domino annuente tribuere posset. Apprehendentesque sportellam qua Beati viri Joannis Baptistæ Caput deportabatur, et singulis feretris imponentes F miro atque inæstimabili modo, mox ut tetigit jacens ossa jacentium, vita per mortuum mortuis reddita est. Surgentes autem eadem hora ab officio funeris viginti viri, acsi a somno essent excitati, qui a flentibus amicis portabantur ad tumulos, [cum] iisdem gaudentibus redierunt ad sua. Videns autem Rex Pippinus et cunctus exercitus magnalia quæ circa eos Dominus gesserat per Præcursorem illius Joannem Baptistam, plaudentes manibus benedicebant Dominum, qui facit mirabilia in cœlo et in terra.

cumque suas 20 mortuos ad illius contactum resurgere,

263 Vir autem Domini Felicius et socii ejus gaudio repleti, una cum Rege Pippino et exercitu ejus, levantes Caput beati ac præcellentissimi viri Præcursoris Christi Joannis Baptistæ et beatorum Innocentium, cum gaudio et lætitia iter agere cœperunt. Cumque nulla mora fieret in eundo, pervenerunt ad villam quæ appellatur Vultronica. Cumque ibidem paulisper quievissent, obviam eis quidam cæcus factus est, qui et statim sanus effectus est. Cumque de eodem loco eis moveri placuisset, arripuerunt iter via quæ ducit ad paludem, Mare-vallis *z* cognomine. Et cum eis parum ibi requiescere placuisset, ecce quidam debilis pedibus

cæcum illuminari, debilem erigi vidisset,

A. COÆVO EX MSS.

A bus, qui se erigere omnino nequibat, per terram rependo se trahens, obviam processit, statimque sanus abscessit.

ad palatium suum Ingeriacum deduxerit,

264 Jamque illo sanato propinquabant ad locum quo tendebant, super fluvium Vulturnum, Engeriacum nomine; audiensque omnis populus, a maximo usque ad minimum, a viro usque ad mulierem, omnes simul in unum conglobati obviam eis processerunt. Et cum ibidem ante palatium Regis Pippini pervenissent, in Basilica beatissimæ semper Virginis Mariæ, cum magno studio illico ad custodiendum deposuerunt. Lætatusque est universus populus lætitia magna, et celebraverunt solennitatem hujus diei, quarto α Kalend. Septembris: et reversi sunt unusquisque in tabernacula sua. Igitur B. Felicius et socii ejus, cum venerando Rege, inter cetera Dominum precabantur, ut eis salubre consilium donare dignaretur Sancta membra locandi. Ædificantesque basilicam, et in ea concavum cyborium β cum sex columnis lapideis mirifici operis bene compositis, non longe a Vulturni littore, ut arbitror centum passus; in quo, cum aromatibus et plurimis pigmentorum odoribus, condentes Caput Joannis Baptistæ, almi Præcursoris Christi, B et beatorum Martyrum Innocentium, in eodem cyborio concluserunt, et Domino auxiliante hoc ædificium completum est feliciter.

α *ibique in basilica B. M. collocarit*

β

γ *addito etiam fonte baptismai*

265 Fecit etiam ibidem Rex fontem laquearium γ qui a duobus fere millibus, per puteos profundissimos, subtus terram in ædificio cæmentarii aquæductus, in palatio ejus sic discurrebat, ut et ipsam aquam dividens in ipsam basilicam per ferrum et æs eam introduceret, et subtus cyborium per concava marmoream columnam ebulliret, ibique sacri baptismatis ablutio fieret, atque in ipsa laquearia δ remearet. Convocans Rex Pippinus et B. Felix Pontifices et Sacerdotes, omnesque patriæ Nobiles, benedicentes ecclesiam; in honore ejusdem S. Joannis Baptistæ consecratam ac mirifice ornatam; prædiis atque possessionibus a genitoribus suis collatis, dotaverunt eam; ordinatisque omnibus quæ necessaria erant, Monachos, ibidem Deo in perpetuum servituros, statuerunt, ε gaudentesque et Deum benedicentes ad domicilia redierunt sua. Tandem vero metam narrationi ϛ ponentes, oramus Christi bonitatis immensitatem, ut potenti dextera suffultos, ad optati littoris perducat nos metam. ζ (Si- C quis autem videat quod aliqua oculo narrationis) nostræ festuca inhæserit, cum dilectione evulsa, non livorem præferat se dcaritatem: ipso auxiliante cujus regnum et imperium sine fine permanet, in secula seculorum, Amen.

δ *ipsamque solenniter fecerit consecrari.*

ε

ϛ

ζ

ANNOTATA ET CENSURÆ.

a *Sunt hæc, Vallicellanum, Patrum Oratorii Romæ cui præcipue inhæremus; Leodiense monasterii S. Laurentii, et Canonicorum Regularium Rubeæ-vallis prope Bruxellas, in tertia parte Novalis Sanctorum a Gillemanno collecti, cui parti titulus est* Historia Hierosolymitana, *sed in hoc stylus est mutatus: uti et apud Vincentium Bellovacensem, in speculo Historiali lib.* 17 *cap.* 60 *et* 61, *ubi hanc Historiam describit. Nicolaus autem Rigaltius, qui Cyprianum Annotationibus suis illustratum edidit Parisiis anno* 1648, *etiam illa quæ falso adscripta Cypriano censebat, Tractatum hunc quoque imprimendum dedit,* de revelatione Capitis B. Joannis Baptistæ *inscriptum, sed ut* Auctore incerto *editum, nihil notarum dignatus adjungere.*

b *Hactenus, nec amplius, et solum quoad sensum Josephus; simpliciter enim dicit* occisum *Joannem: apud Vincentium insuper additur,* quod *(Caput)* Herodias a saltatrice susceptum, non est passa cum D reliquo corpore sepeliri, metuens ne integrum Sancti corpus cum omni facilitate resurgeret: hoc autem fieri posse non putavit, si Caput cum corpore uni non traderetur sepulturæ. Ideo illud intra septa palatii infossum, occulta solicitudine procuravit custodiri. Corpus autem apud Sebasten, quæ quondam Samaria dicta est, legitur humatum, et a barbaris usque ad Julianum Apostatam intactum. Tunc Pagani, etc. *phrasi valde diversa.*

c *Tempore scilicet Juliani Apostatæ ann.* 361. *Hæc autem ex Rufini Hist. Eccles. sumpta sunt.*

d *Ita Rufinus, et cum eo MS. Leodiense atque Rigaltius. Vincentius facit* Philippum Hierosolymorum Episcopum, *MS. Vallicell. nominat* Josephum Pontificem: *pessime utrumque; nam inter Sanctæ civitatis Episcopos nullus invenitur* Philippus, *nisi circa an.* 112; *nullus etiam* Joseph *nisi circa* 320: *sub Juliano autem Episcopatum tenebat* S. Cyrillus.

e Theophilus, *non ille,* cujus Lucas in principio Actuum Apostolorum meminit dicens: Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, *(quod huic scriptori perperam impingit Ademarus in Chronico ubi supra) sed a S. Athanasio tertius; qui* E *ab an.* 386 *ad* 412, *præfuit Ecclesiæ Alexandrinæ.*

f *Vide quæ de hoc* Marcellini Comitis *loco dixi ad num.* 118 *litt.* p. *qui locus in editione Sirmundi habetur pag.* 30 Ind. VI Vincomalo et Opilione Coss.

g *Nihil ille de* visione Angelica; *sed dicitur, quod Sanctus ipse illis* caput suum revelavit, ut ad Herodis quondam Regis habitaculum accedentes, admoniti requirerent, fideliterque humo extollerent; *quæ verba videtur hic scriptor legisse aliter, ac forte melius,* fumo admoniti requirerent, fideliterque extollerent.

h *Mirum est, quomodo Marcellini Chronicam præ oculis habenti mens venire potuerit, ut ex hinc alia omnia scriberet: nihil ibi de Hierosolymis, sed juxta relata Cap.* 2 § 3 *Emesan defertur Caput, etc.*

i Juramnus, *Rigaltio* Jurannus, *in MS. Leod.* Joramnus, *Vincentio* Julianus. *Interim certum est* Nov. 21 *Theophilo successisse* Dioscorum; *et omnino apparet, ex* Uranio *Emesenæ civitatis Episcopo, cujus tempore Caput Emesæ inventum fuit a Marcello, factum illum falsi nominis Patriarcham, ut pro* Emesa *substitueretur* Alexandria, *sicut recte animadvertit Cangius. Beda minus aberravit cum* Juliorannum *dixit,* Edessenæ civitatis Episcopum, *et communi multis errore.* Edessam *pro* Emesa *sumpsit, scribens in Caput* 6 F *Marci lib.* 2 *cap.* 26; *nisi librariorum potius quam Bedæ fuit error iste. Ado certe, verbotenus eum locum reddens,* Emesam *legit.*

k *Hactenus Vincentius Bellovacensis suo stylo sensum auctoris Angeriacensis secutus, non verba.*

l *Præ oculis habuit auctor Adonem vel Bedam, qui scribunt,* Quod in libro Sacramentorum, Natale IV Kalendarum Septembrium notatum est; et in Martyrologio, quod Eusebii et Hieronymi nominibus insignitum est legitur, *Quarto Kalendas Septembris, in Emesa civitate Phœniciæ Provinciæ, natale sancti Joannis Baptistæ, quo die decollatus;* non specialiter ipsum diem decollationis ejus, sed diem potius quo caput ejus in eadem Emesa civitate repertum atque in ecclesia conditum, designat.

m *MS. Rubeæ-Vallis, omissis prioribus, sic orditur:* Regnante Pippino Rege Francorum et Patricio Romanorum, Stephano quoque Papa residente in Sede Apostolica; cuidam viro, etc. *Adeoque ante annum* 757, *quo* Stephanus *obiit, post Sedis suæ annos quinque.*

n *Idem MS. cum Rigaltio,* Felicem *semper nominant; Sigebertus eadem compendio referens ad an.* 760 Felicianum; *sed Carolus le Cointe Tom.* 5 *Ann. Franc.*

A *Franc. pag.* 638 *Auctoris recentioris esse totum locum putat.*

o Tres Pueros Babylonios *melius veriusque dixisset: quamquam non omnium trium Reliquiæ vel corpora, sed unius tantum eorum dextera Babylone allata fuisse dicitur in Actis SS. Cyri et Joannis.*

p *Rigaltio locus* Angolismensis, *pagus* Alniensis *dicitur: Cangio* Angoulin au pays d'Aunis: *locus autem sic notatus in tabula Santoniæ, Mansinus est, distatque Rupella dumtaxat duabus leucis, Angeriaco autem* 10 *vel* 11.

q Wandalorum *natio jam pridem ex Gallia, non reditura recesserat, transgressa in Hispaniam seculo* 5, *indeque in Africam; in qua tamen ipsa extinctum eorum regnum fuit an.* 533, *quod deinde Arabibus Saracenis cessit, qui postea occupata tota fere Hispania, etiam Aquitaniæ fuerunt infesti, sed a Carolo Martello Pippini patre victi fugatique, nec leguntur reversi sub Pippino, nisi in Romanam (ut vocant) Galliam* duce Fremondo, Comite *(ut eum Cangius appellat)* imaginario Burdegalensium.

r *Jam dixi* Pippinum Aquitaniæ Regem, *pronepotem fuisse alterius, qui primus, ex familia sua Regis Franciæ titulum gessit.*

B s *Rigaltius* Vultonæ, *Leod. MS.* Vulturni.

t *MS. Vallicell.* Ingeriacus.

v *Credat qui potest, tam divinam victoriam potuisse historicis omnibus mansisse ignotam.*

x *Melius a Rigaltio et MS. Rubeæ-vallis omittitur verbum* humandum.

y *Iidem dicunt accersitum ipsummet* Felicium, *et omnia ponunt in Singulari; sed hic videtur melior sensus.*

z *Rigaltius* Mathevallis: *sed paludes sæpius vocari* Maria *notissimum est; sunt autem paludes satis ea regione frequentes: sed neque hoc neque* Vultroniæ *nomen ullo sui vestigio in tabulis apparet.*

α *Leod. MS.* Nono, *quod merito displicet.*

β Pyramidem turritam *vocat Guibertus Abbas,* cyborium *autem dicitur a forma cubica id est quadrata, voce apud Anastasium Bibliothecarium Romanosque scriptores usitatissima.*

γ *Rigaltius* Ductorium. *MS. Rub.-Val.* Aquæductus producens fontem.

δ *Idem Rigaltius,* sicque iterum ad primos aditus reflecteretur.

ε *Idem pro sequentibus verbis addit;* Postmodum multa Domino mirabilia operante per famulum suum

C Joannem Baptistam. *MS. Rub.-Vall.* Dedicaverunt eam in ipsius B. Joannis honore, per cujus meritum innumerabilibus miraculis dignatus est omnipotens Deus assidue ipsum splendificare locum, ad honorem et laudem nominis sui.

ς *Ita Rigaltius. Vallicell. addit* nunc ad seriem narrationis reversuri; *quod nescio quo spectet, nisi fortassis miracula consequenter descripta, qualia in Vallicellano nulla. In Leodiensi aliqua, sed Mauriacenses Reliquias spectantia, absque ulla cum prioribus connexione, sic enim finitur:* Assidue Dominus mirabilia multa operabatur per servum suum Joannem Baptistam, qui vivit et regnat Deus in secula seculorum. *Tum subditur:* Finit translatio; incipiunt virtutes ejusdem: *quæ tamen nihil ad Angeriacenses, quædam nihil etiam ad Joannem spectant, quale est secundum* De gemma Vasatensibus nata divinitus; *item quartum et quintum,* De Jordane fluvio et aquis calidis Levidæ urbis, *ad lepræ curationem; sunt autem omnia ex Gregorii Turon. lib. miraculorum a cap.* 12 *ad* 20 *verbotenus descripta.*

ζ *Sequentia leguntur in solo Vallicellano, sed ita ut, integra linea omissa, connecterentur disparata duo,* Meta-tionis *nostræ, quem defectum visum est additis quibusdam supplere.*

§. VII. *De Capite S. Joannis Romæ, per S. Gratum Episc. Augustensem illuc non allato.*

D *A. COÆVO EX MSS.*

Quamquam *præcedenti die, agens de* S. Joanne Presbytero Martyre, Romæ passo, *pluribus egerim de cultu ejus Capitis, quod, acsi Baptistæ esset, ibidem colitur in ecclesia S. Silvestri,* a Capite *dicta; et satis verosimile fecerim, ipsum potius istius Presbyteri, quam Baptistæ esse: quia tamen Baronius in Notis ad Romanum Martyrologium* XXIX *Augusti, tam fidenter pronuntiat,* Nos prædicamus, quod scimus, ac certa traditione didicimus; *iterum hic dicendum videtur, ejusmodi traditionem non posse antiquiorem credi seculo* XII, *quando potuit alicubi in Urbe repertum* Caput S. Joannis Presb. *existimari esse* Baptistæ, *ex nimia erga potiorem propensione, et consueta hominum ad favorabiles sibi conjecturas facilitate. Certe traditio ejusmodi nullum aliud habet ex historia loci fundamentum, quam quod is locus aliquando fuerit Græcorum Monachorum,* Katapauli *dictus, quasi* ad S. Paulum; *usque dum Græcis suffecti Benedictini, eumdem instituerunt* a Capite *nominandum; quod Caput merito præsumpseris ibi recentius ab ipsis acceptum; non autem a Græcis Copronymi tyrannidem fugientibus advectum seculo* VIII.

Quod Caput illud Baptistæ fuerit, *neque antiqua traditione probatur;*

E

267 *Multo minus hic facit auctoritas Romani Martyrologii, pariter allegata a Baronio, et a Giacchetto Karilogiæ sect.* 6 *pag.* 73 *magnopere appensa. Nihil enim tale ante Gregorii XIII reformationem, in iis quibus Romanæ ecclesiæ utebantur Martyrologiis. Utebantur autem pleræque Martyrologio Usuardi, in quo sic legitur:* IV Kal. Sept. Decollatio seu potius Inventio Capitis S. Joannis Baptistæ, siquidem decollationem ejus circa solennitatem Paschalem evenisse ex Evangelica comprobatur lectione; quæ tamen hic festive recolitur, quando Caput ejusdem secundo repertum est in Emessa civitate, atque in ecclesia reconditum: *ubi nulla ut vides Romæ mentio; in Urbe autem fortassis nec totus legebatur contextus Usuardi, sed hæc solum verba, quæ Bellinus de Padua,* secundum morem Romanæ Curiæ *imprimi fecit Venetiis* MCCCCXLVIII; *prout etiam ibidem ac Parisiis recusa sunt annis* MCCCCXCVIII *atque* MDXXI; Decollatio S. Joannis Baptistæ. *Primæ reformationis exemplum, quod habemus recusum Antuerpiæ anno* MDLXXXVI, *sic loquitur, ut appareat gravissimos illos viros, quibus commissa reformatio fuit, alia omnia fuisse opinatos. Eccum verba primæ editionis:* Decollatio S. Joannis Baptistæ, quem Herodes circa festum Paschæ decollari præcepit, quæ tamen hoc die solenniter colitur, quando ejus Caput Marcello Presbytero revelatum, secundo inventum fuit: quod postea in Gallias inde Romam translatum in ecclesia S. Silvestri ad Campum Martium summa populi devotione asservatur. *Atqui hæc eos sumpsisse apparet ex apocrypha imo fabulosa prorsus Angeriacensis translationis historia, nihil solicitos, quomodo probaretur ex Gallia Romam Caput allatum; ut etiam hic dici possit, quod de alia, longe antiquiori translatione, velut ex Samaria Romam facta, per S. Gratum Augustæ Episcopum, dicit Baronius; eam esse* ejusmodi, ut nullo fulciatur testimonio veritatis.

neque ex ullo vetusto Romæ Martyrologio: *quod autem anno 1586 prodiit,*

F *ipsum ex Gallia allatum dixit;*

268 *Ergo Baronius, qui etiam ipse unus ex Reformatoribus fuit, et in secunda reformatione fortassis præcipuus; omnibus iis verbis rescissis, quæ docere poterant quam incerta eatenus haberetur notitia;* Marcelli *et* Galliæ *nomina expunxit, et sic legi maluit, prout hodie legitur:* Decollatio S. Joannis Baptistæ, quem Herodes circa festum Paschæ decollari præcepit: cujus tamen memoria hodie solenniter colitur,

prudenter postea reformatum, de Gallia tacet,

A. COÆVO EX MS.

A tur, quando ejus venerandum Caput secundo inventum fuit, quod postea Romam translatum etc. *Et ipse quidem in Notis ad prædictum locum, agnoscit, quod* Marcellinus Comes, Beda, Ado atque Usuardus *secundam Capitis Inventionem referant ad tempora Marciani Imperatoris; sed non comprehendens quomodo id subsistere possit cum gestis circa idem Caput sub Theodosio,* Miratus sum vehementer, *inquit,* manifestissimo errori tot tantosque auctores tam facile subscripsisse. *Ostendit deinde in Angeriacensium relatione asystata multa, et concludit Baptistæ non esse Caput,* si quod Alexandria translatum est in Gallias, *sed alterius. De Ambianensi Capite Constantinopoli allato nihil mutit, ut ejus nec minima quidem notitia (quod mireris) ad ipsum videatur pertigisse. Cum autem de eo primum audivit (ut supradictum) fassus est, obscurissimum sibi esse tempus allati Constantinopoli Capitis, atque adeo Romanorum possessionem, antea tam asseveranter defensam, dubiam sibi factam esse.*

Baronius in Notis, de solo Angeriacensi agit;

non recipit etiam Vitam S. Grati,

269 *Interim prudentissime actum a Baronio est, quod illi stabiliendæ, et tempori definiendo subsidium noluerit petere ex Vita S. Grati præcitata, quasi is* B *sacrum Caput Sebaste Romam attulisset, avulsumque ab eo Romæ mentum Augustam. Est enim Vita illa merissima fabulæ; quod ut certius constet, eccum præcipuam ejus partem, prout ex codice MS. eam nobiscum communicavit Petrus Franciscus Chiffletius noster. Incipit illa ab elevatione Martyrum Thebæorum, quam ipse* Gratus, *una cum* Theodolo Sedunensi *Episcopo celebraverit,* sicut antiquorum Patrum asserit auctoritas: *utique in confinio seculi* VIII *et* IX; *ambo enim obiisse dicuntur, hic anno* VI, *iste anno* VIII *post* DCCC. *Deinde sic progreditur:* In tempore siquidem tam beati Pontificis, Caput B. Joannis Baptistæ, infelicis Herodiadis petitione abscissum, in puteum projectum fuit. Ibi multis temporibus tam pretiosus thesaurus latens, in vili loco jacuit. Sed gratia divina revelante (factum est ut) sicut gloriosus spiritus Præcursoris Domini et Baptistæ, quasi quadam prærogativa honoris et dilectionis, præ multis Sanctis ante conspectum Domini venerabatur; (ita) Caput (ejusdem) Joannis Baptistæ celebri loco, celebri honore, celebri memoria teneretur.

in qua fingitur,

Caput S. Joannis Baptistæ diu Sebaste occultum,

270 Postea siquidem cum quædam matrona, de magna rerum copia ad magnam inopiam deveniret, C tandem Deo serviens et obediens, ad remedium suæ paupertatis, aquas putei hauriebat. Contigit autem quadam die, quod Caput B. Joannis supra lapidem putei apparens mulieri ita dixerit; Noli timere, sed vade, et dic Episcopo Hierosolymitano, quod Caput, quod tibi loquitur, de hoc puteo arripiat, et in celebri loco collocando, sepelire minime differat. Veniens autem mulier, postquam primo, et secundo, et tertio admonita fuit, ad Episcopum Hierosolymitanum venire properat, et petitionem Capitis sibi ter auditam demonstrat. Episcopus ille gratias Deo referens, mandatis processionibus civitatis, pulsatis campanis, ad locum ubi mulier Caput viderat, venire desiderat.

ex puteo locutum mulieri aquam hausturæ,

seque cujus esset Episcopo indicasse,

271 Caput siquidem prædictum supra lapidem apparuit, et ita Episcopo clara voce dilucidavit; Caput istud, quod in præsentia tua vides, Caput est Joannis Baptistæ: sed de hoc loco, nisi per Gratum Augustensem Episcopum, levari non poterit. Audiens autem hoc Episcopus, licet cum magno stupore et admiratione, verbis Capitis credidit; et per suos legatos et apices, tam prodigiosum miraculum summo Pontifici demonstravit. Ille vero suos nuntios per multas partes mundi delegavit; nomen Grati Augustensis Episcopi perquirere præcepit: denique ad Augustensem civitatem nomen Grati Pontificis ad eorum audientiam pervenit: et ad D Episcopum Gratum properantes, Apostolica mandata sibi præsentaverunt.

Gratumque arcersiri jussisse:

qui auctoritate Pontificis Rom. quæsitus,

272 Tunc beatus Gratus, Deo et Romano Pontifici obedire cupiens, asinum equitando, et solus (cum tamen plures ducere posset, et sicut decet Episcopum equitare valeret) cum licentia Fratrum et Canonicorum, ad Romanam urbem iter aggrediens, lacrymabiliter recessit.... In quamcumque Civitatem ingrederetur, Pontifex illius Civitatis, si aderat, pulsatis sponte campanis, cum suo Clero, Grato veniens obviam, cum magna reverentia processionis et honoris suspiciebat. Denique cum servus Dei Romam appropinquasset, signo campanarum sponte sonantium, de mandato summi Pontificis, Cardinales sibi obviam occurrentes cum magna reverentia susceperunt: et ad pedes Domini Papæ perveniens, pedes ejus osculatus est; deque mandato Papæ juxta eum sedit, et propter sanctitatem beati Grati, successoribus suis secundam Sedem post eum in omni Concilio, auctoritate Apostolica concessit.

ab eoque honorifice exceptus,

et in Palæstinam missus,

273 Beatus siquidem Gratus, a Domino Papa licentiatus, mare ingreditur: et, cum procella ingruente mare turbaretur, et quasi naufragium minaretur, socii beati Grati clamantes, ipsum rogaverunt. E Ille vero preces fudit ad Dominum, et statim mare sedatum est, et feliciter ad Acræ portum navigaverunt; et sponte pulsatis campanis, a Clero et populo illius loci honorifice receptus est. In crastina die Missa celebrata est a beato Grato; et convocatis Pontificibus, Abbatibus, et multis aliis viris religiosis, ad urbem Sebastiam pervenerunt: et intrantes Capitulum, cum Clero et populo, triduanum jejunium indictum est. Celebrato jejunio, ad puteum, ubi Caput S. Joannis Baptistæ esset, cum magna devotione pervenerunt.

Caput de puteo tulerit,

274 Tunc beatus Gratus flexis genibus, Caput S. Joannis invocavit, et Episcopo invocante, inter manus B. Grati saltavit; et suscepto Capite gratias Deo referens, cum Clero et populo, crastino die Missam celebravit; et cum sanctissimo Capite Hierusalem pervenerunt: cæcis visum, claudis gressum dedit, leprosos mundavit, infirmos a quacumque infirmitate detinerentur curavit. De ligno sanctæ Crucis de lacte B. Mariæ, de Capite B. Joannis Baptistæ, de S. Petro, de S. Stephano, de sancto sepulchro secum deportavit. F *Hactenus ecgraphum Chiffletii. Ughellus Tom. 4 Italiæ sacræ col.* 1535 *ab his longe diversa habuit, sed sensu eadem et aliquantum prolixiora, in quibus Grato additur itineris Romani socius* Jucundus, quem adolescentulum excolendum susceperat, et sibi successorem prævidérat. *Ex eo autem, qui hic desideratur fine addit, quod accepto Capite, idem Gratus* Romam reperit, sacrum pignus Pontifici Maximo consignavit, ab eoque mentum a Capite avulsum dono accepit; quod in sua Cathedrali ecclesia, maxima Cleri populique lætitia collocavit.

et Romam portarit,

mentum vero Augustam,

275 *Addit deinde Ughellus:* Referunt eadem præpostera Acta, Bonam, Sabaudiæ Comitissam, annis circiter septingentis ab ejus obitu, dentem ejusdem *(puta Joannis)* obtinuisse. *Guichenonius in Hist. Genealog. Domus Sabaudicæ, unicam ejus nominis habet, scilicet* Bonam Buturicensem, uxorem Amedei VIII, *desponsatam anno* MCCCLXXVI; *quæ eo viduata anno* MCCCXCI, *conjuncta sit comiti Arminiacensi. Hinc vero apparet quam minime antiqua ejusmodi Acta sint, quamque parum fuerit Auctor de* Grati *ætate informatus, cum inter ipsum et Bonam annos posuit* circiter septingentos, *ubi abunde suffecisset* quingentos *dicere: nec leviora forsitan peccavisset, si Hierosolymitanum Episcopum, Romanumque Pontificem, sub quibus res acta fingitur, præsumpsisset nominare. Ridiculum est autem quod Romanum Pontificem fingat* suos

unde Bona Comitissa sec. 12 dentem obtinuerit.

A *Alia ejusdem Vitæ asystata.* suos nuntios per multas mundi partes delegare et nomen Grati Augustensis Episcopi perquirere, *acsi Romæ fuisset ignoratum, quæ urbs* Augusta *esset; et quis ibi Episcopus: quodque* Acræ, *id est Accone seu Ptolomaide, faciat* Gratum *excipi* sponte pulsatis campanis, *quarum nullus in Syria usus fuit ante Latinorum istic dominatum. Ecqua etiam allegari Synodus potest, in qua secundam Sedem tenuerit Augustensis, aut quandonam alias Romam Pontifex cuiquam concessit Privilegium ejusmodi in præjudicium aliorum? His aliisque (ut arbitror) expensis, merito noluit disputare Baronius, ex quo Capite esset* mentum *quod* Augustæ Prætoriæ, in finibus Subalpinorum, haberi perhibetur. *Attenta autem scriptoris ætate, verosimile existimo, quod certa tunc temporis persuasio Romæ, de existente istic Capite* S. Joannis Baptistæ, *conjuncta traditioni cuidam Augustanorum de mento ejusdem per* S. Gratum *allato, unicum fuerit totius istius fictionis fundamentum.*

§. *VIII. De sacro sanguine S. Joannis Baptistæ Vasati, Neapoli, Modoetiæ.*

B *Nescio cui possit verosimile videri quod ex S. Greg. Tur. refertur:* A*d Caput referri etiam potest* Sanguis, *ex ejus sectione fusus, quem terra non ita totum hausisse creditur, quin aliquæ ecclesiæ eodem apud se ab olim servato glorientur; licet de modo quo servatus sit, nemo veterum scripserit. Nam quod apud S. Gregorium Turonensem lib.* 1 *Miraculorum cap.* 19 *legitur, nescio an credere debeamus ab ejus calamo revera profluxisse. Quam enim speciem credibilitatis præfert, quod vivente adhuc Christo mulier ex Gallia veniens, ut Christum videret, ad locum decollationis accesserit? Textum ipsum videamus.* Tum temporis *(quo* Joannes Baptista astu Herodis, propter Herodiadem uxorem fratris, in carcere colligatur) a Galliis matrona quædam Hierosolymam abierat pro devotione, tantum ut Domini et Salvatoris nostri præsentiam mereretur. Audiens autem quod B. Joannes decollaretur, cursu illuc rapido tendit; datisque muneribus supplicat percussori, ut ei sanguinem defluentem colligere permitteret. Illo autem percutiente, matrona concham argenteam præparat, truncatoque Martyris capite cruorem devota suscepit: quem diligenter in ampulla positum, ad patriam detulit; et apud Vasatensem urbem, ædificata in ejus honore ecclesia, in Sancto altari collocavit. *potest tamen Sanguinis aliquid aliter servatum fuisse.* *Potuerunt Joannis discipuli, corpus Capite truncum colligentes ad sepulturam, etiam sanguinis aliquid collegisse; cujus deinde pars* C *Vasatum delata, seculo uno ante ætatem Gregorii, nuncupandæ ipsi ibidem ecclesiæ causam dederit. Cetera quomodo Gregorio visa verosimilia sint, equidem non capio, valdeque propendeo, ut Miraculorum libri et hoc et aliis nonnullis capitibus, tali scriptore indignis, fuerint interpolati.*

227 *Interim Neapolitani scriptores, Cæsar Engenius Caracciolus, agens de ecclesia S. Michaelis Archangeli ad Bajanum; et Franciscus de Magistris, prosequens opus patrui sui Josephi, de statu Ecclesiæ et civitatis num.* 206; *(ubi sermo ipsis est de miraculoso sanguine* S. Joannis Baptistæ *diu istic servato, qui nunc in ecclesia S. Gregorii honoratur, post illuc translatas una cum Reliquiis prioris ecclesiæ Sanctimoniales nonnullas) Caracciolus, inquam, et de Magistris, cum nescirent unde esset; sibi aliisque persuaserunt, Vasato allatum a Carolo I, ex Gallia veniente, circa annum* MCCLXX, *contra Manfredum et Corradinum. Ad sic conjectandum occasio ipsis arripitur ex præfato Gregorio lib.* 6 *cap.* 27, *ubi dicitur Chilpericus Rex Parisios ingressus,* Reliquiis Sanctorum multorum præcedentibus: *et hoc ad omnes Francorum Regum expeditiones usitatum fuisse, probare nituntur ex Epistola Carolomanni Francorum Ducis, anno* DCCXLII *permittentis aliquos ex servis Dei castra sequi,* ad Sanctorum patrocinia portanda. *Sed neuter locus probat, Francorum Regibus, et quidem usque ad* XIII *seculum, in usu fuisse, alias quam Regiæ suæ capellæ Reliquias, una cum necessario ad Missas instrumento circumferre; nedum ex iis allatas locis, ubi celeberrime colebantur. Quas autem Chilpericus Rex prævias habuit, videtur sibi obvias ex urbe habuisse; non quia id ordinarium erat, sed quia ipse credebat sic* posse carere maledicto, quod in pactione sua et fratrum suorum scriptum erat, ut nullus eorum Parisios sine voluntate alterius ingrederetur. *Quidquid tamen de eo sit, nihil ejusmodi, de modo ac tempore allati Neapolim sacri Sanguinis, eo loci scriptum fuisse, adeoque istæc omnia per conjecturam dici aut fingi, apparet ex prædicto de Magistris, pag.* 391 *sic narrationem prosequente.*

Interim Vasati Neapolim translatum *moderni credunt,*

D *A. COÆVO EX MSS. sed nullo solido argumento;*

278 Cum in illa crudeli lue, quæ ab anno MDXXVII usque XXIX in hac urbe Neapolitana perduravit, plus quam quinquaginta millia ex habitatoribus, necnon hujusmodi monasterii Moniales omnes periissent: factum est, quod successores præfatorum Monialium, quibus fuerat denuo dictum monasterium repletum, ignorantes cujus esset supradictus Sanguis, eum tamquam ignoti Martyris venerabantur. Consilio autem cujusdam Sacerdotis sanctæ vitæ resolutum fuit, quod in festo cujuslibet sancti Martyris Sanguis iste super altari exponeretur, atque primæ vespertinæ Horæ preces in honorem istius Sancti cantarentur; ut sic Deus, cujus esset revelare dignaretur. O res admiratione plena! dum anno MDLIV, in festivitate Decollationis S. Joannis Baptistæ et in primis ejus Vesperis, Moniales Antiphonam ad Magnificat psallere incipiebant, Sanguis, in crystallina ampulla supra aram positus, non sine magna omnium Monialium spirituali lætitia et exultatione liquefieri cœpit. Quod etiam observatum fuit, in eadem festivitate a primis Vesperis usque ad occasum solis in præfata ecclesia S. Gregorii *(postquam scilicet ad hanc translatus est Sanguis, ex tali eventu, non aliunde jam creditur esse Baptistæ)* et postea gelascit obdurescitque, sicut et ille S. Januarii. E

nam inventus post an. 1529, ignorabatur cujus esset, *et hoc primo revelatum est an. 1554,* *illo ad festum Decollationis liquefacto,*

279 *Idem contingere dicitur, quoties ex speciali causa ad ipsum altare, exposita super ipsum venerabili ampulla, sacrificatur, ac potissimum sub Missæ finem. Sic cum ad hoc spectandum anno* MDCLXXVI *deduceretur Serenissimus Joannes Wilhelmus, Comes Palatinus Rheni, Augustissimæ Imperatricis primogenitus frater; scripsit is, qui per Europam biennio toto peregrinantem comitatus, itineris ejus fructus præcipuos in librum contulit, Joannes Pekenius noster, pag.* 423, Septimo Idus Martias, in Parthenone Virginum, ad S. Joannem Baptistam, dixi sacrum de decollatione ejusdem votivum coram Sanguine Sancti, in ampulla vitrea concreto. Solutus ille in stillam est, sub finem Sacrificii a me peracti, fludior sub secundo ac sub cœpto tertio totus veluti ex venis recens ebulliens, manifesto miraculo, quod summo gaudio Principem, Sancto sibi cognomini devotissimum, omnesque ejus comites ac spectatores ad pium traxit osculum.

quod etiam nunc accidit ei sub Missa posito in altari, F

280 *Bartholomæus Zucchius Modoetiensis, in Historia Reginæ Theodolindæ cap.* 22, *recenset Reliquias quas creditur S. Gregorius Papa Christianissimæ isti Matronæ misisse, æque ac* crucem cum ligno sanctæ Crucis Domini, et lectionem Evangelii, theca Persica inclusam, *ut ipse scribit lib.* 12 *Epist.* 7; *et inter illas numerat* Vasculum Sanguinis S. Joannis Baptistæ, etiamnum fluidi: *deinde cap.* 23 *dicit, quod prædictæ Reliquiæ injuria temporum sic abierint in oblivionem, ut nesciretur ubi laterent. Tum subjungit:* Rebus ad aliquam tranquillitatem reductis, subiit Modoetienses

Alius similis Modoetiæ *an. 1268 revelatus.*

A. COÆVO EX MSS.

A Modoetienses desiderium ingens earumdem reperiendarum, eoque nomine institutæ fuerunt anno MCCXCVIII publice ac privatim preces, nequaquam frustra. Etenim in die exaltatæ Crucis, devoto cuidam Presbytero Francio Jussani, ecclesiæ S. Joannis Custodi, apparuerunt duæ venerabiles Matronæ, candidis amictæ, quas ipse vulgavit S. Elisabetham *(Præcursoris, ut credo, matrem)* et Reginam Theodolindam fuisse, quæ meminisse eum jubentes quod scriptum est, Quærite et invenietis ; et locum Reliquiarum indicantes, ad cœlum subvolarunt. Experrectus sub hæc Sacerdos, plenusque lætitia, mox ad ecclesiam cucurrit, et cum eo populus omnis spiritu quodam divino actus : et indicato per Custodem loco, in arca marmorea reperit thesaurum tantopere requisitum.

qui cum die 18 Maji populo ostenderetur liquidus,

281 Ad hujus successus nuntium accurrerunt etiam Comenses, quotquot in loco aderant ; et ipsis Reliquiis cupido populo solennius exhibendis elegerunt proximam Dominicæ Ascensionis festivitatem, *eo anno qui Pascha tulerat* XVI *Aprilis, cadentem in* XVIII *Maji;* ad quem accurrit undique innumera multitudo, non minus Nobilium quam plebeiorum ; B quos inter fuit Comes Ottolinus de Curte-nova, adveniens in comitatu Galeatii Vicecomitis, ex Matthæo Magno, paulo post Mediolanensium Duce, primogeniti. Hic pugionis sui cuspide ausus contingere sanguinem, in crystallino vase quasi bullientem ; Volo, inquit, experiri an sanguis capreoli sit. Res mira ! Ægre is verba blasphema protulerat, cum Justa Dei ira sic eum corripuit, ut in ecclesia consistere nequiens inde aufugerit ; deinde gravi percussus infirmitate, cum eaque annum colluctatus totum, deinde expirarit ; suum tamen prius delictum pœnitendo confessus. Ita Bonincontrus Morigia, rem se habere asserens ex plurium ore, qui testes oculati adfuerant facto.

blasphemus Comes graviter fuit punitus,

eidem servando mox erigi cœpta nova basilica,

282 *Hic est autem ille Morigia, ex cujus Historia Mediolanensi MS. inter Codices Ambrosianæ Bibliothecæ asservata, dedi ad diem* V *Junii miracula S. Gerardi Modoetiensis, et ad num.*8 *litt.* q *optavi indidem habere miracula*, S. Baptistam *concernentia. Etenim Zucchius, in margine ad cap.* 41 *et ultimum, notat, quod ille* in sua *prædicta* Historia, multos ac miros casus narrat, qui evenerunt in ipsius ecclesiæ structura ; *quam ecclesiam ibidem graphice describit, asserens fundari cœptam anno* MCCXCIX ; Senatumque ac populum Modoetiensem promovendo C operi decrevisse, non solum ut hebdomadatim et majoribus quibusque festis publicæ fierent oblationes ; sed etiam ut quilibet vicus in Natali Sancti procederet cum pretioso pallio ac multa cera, ad usum fabricæ. *Prænominatus autem* Matthæus, *pater Galeatii, anno* MCCXCV *gentili suo Otthoni successit; reperiturque* in Modoetiensi ecclesia depictus in eo purpureo habitu, quo ibidem uti solebant Vicarii Imperiales, idque genuflexus et restauratam a se ecclesiam Sancto offerens, *quomodo ipsum exhibent Vicecomitum* XII, *Principum Mediolani, effigies elegantissimæ, anno* 1645 *præfixæ eorumdem vitis, sub annum* 1549 *editis a Paulo Jovio.*

rem promovente Matthæo Vice-comite, Mediolani Duce,

Modoetiæ etiam habetur Corona ferrea Regni Longobardici,

283 *Præ ea malim hoc loco spectandum dare ex Zucchii tractatu de Ferrea corona* § 18, *Sigillum Communis Modoetiensis ; quoniam repræsentat formam Crucis et Coronæ, ferreo circulo interius munitæ, in thesauro ecclesiæ S. Joannis servari solitæ, et inde promi ad coronandos Italiæ Reges, jam inde a tempore Theodolindæ Reginæ, quæ eo suum Astulphum redimivit, usque in præsens : cujus quidem Sigilli auctorem Zucchius facit Ottonem III, eadem corona redimitum ut volunt, antequam Imperialem Romæ susciperet anno* DCCCCXCVI *: quando et Privilegium reliquit, quo* Modoetiam, *inquit,* declaramus specialem Sedem nostram, urbem Imperii, quæ caput Lombardiæ et D Sedes Regni illius esse dignoscitur *quod et lemma sigillo circumductum confirmat.*

cujus forma exprimitur sigillo Communitatis

Narrat in Hist. Mediol. MSS. Bonincontrus Morigia

284 *Sed redeamus Modoetiam, et exhibeamus ea quæ de basilica ibidem extructa S. Joanni Baptistæ, deque hujus ibidem Ecclesiæ thesauro dare optabam ex Historia Bonincontri Morigiæ. Illa enim procedente ad hunc locum prælo nunc accepi, beneficio Eruditissimi* E *viri Domini Ludovici Antonii Muratorii, Bibliothecæ antehac, nunc Ducalis Mutinæ Præfecti, sicuti sua ipse manu ex autographo transcripsit. Postquam Morigia lib.* 1 *cap.* XI *retulit quomodo Basilicam S. Joannis Baptistæ Theodolinda ædificaverit, cap.* XII *ait :* Beatissima Theodolinda Regina, cum Rege unanimiter et cum majoribus natu Lombardorum voverunt inter se, atque dixerunt : Si S. Joannes pro nobis interpellator sit ad Dominum nostrum Jesum Christum, nos omnes unanimiter pollicemur illi, omni quoque anno in die Nativitatis suæ de nostris facultatibus transmissuros honorifice ad Oraculum ejus, ut per illius interpellationem habeamus juvamen Domini nostri Jesu Christi tam in bello, quam in omnibus locis, ubicumque ituri sumus. Ab illo ergo die in omnibus actibus eorum cœperunt invocare S. Joannem, ut illis præberet auxilium in virtute Domini nostri Jesu Christi. Ex illis omnes permanebant illæsi, victoresque extiterunt super cunctos adversarios suos.

Longobardorum tutelæ S. Joannis se subjicientium votum;

285 *Mirabilia quibus Regina mota fuisse narratur ad ædificationem loci, puta columbam in eo loco apparuisse, vocem de cœlo desuper arborem, quæ dixit* MODO, *auditam, aliaque ejus generis, describenda sibi non putavit Muratorius ; sed pergendum ad beneficia quibus* F *sua in tutela locum et res ad ipsum spectantes esse, declaravit Sanctus ; tale est, quod lib.* 3 *cap.* XXVIII *sic narrat Bonincontrus. Postquam retulit pugnam, inter Vicecomites, et Apostolici Legati exercitum anno* MCCCXXIV, *ait* : Die sequenti post suprascriptam ruptam *a* factam circa horam primam diei, Henricus de Flandria *b* solus cum duobus, quos non noverat, applicuit Modoetiæ. Qui libenter ab his, qui erant in Modoetia, visus est, quia erant sine consilio ; qui dixit : Nolite expavescere, bene tenebimus Terram. Narrabo, quæ mihi acciderunt, et dixit : Facto die heri prælio derelictus a meis volui fugere, et fugi nescio quo. Sed in quodam Bosschetto *c* per totam noctem eundo territus nesciebam exire. Invocando Deum, et S. Joannem Baptistam, apparuit mihi quidam homo senex cum magna barba, totus maceratus, qui dixit : Quomodo est tibi ! Dixi : Male, nescio ubi sim ,nec quo possim ire. Et ipse : Bonum est, quod eamus Modoetiam. Et ego : Credo, quod Mediolanenses sint ibi. Et ipse : Noli dubitare : non sunt, scio tibi dicere, quod S. Joannes nondum vult derelinquere Terram illam, propter suum S. Oraculum, quod in illa Terra custoditur. Ibamus semper sic loquendo, quousque fuimus prope Terram

a b *et qualiter anno* 1324 *post victoriam Mediolanensium Modoetiam* c

fugere a Sancto jussus sit Henricus Flander,

A ram istam, cum invenimus duos istos, qui mecum venerant huc. Cogitans eundo, quando fui ad introitum istius Terræ, vidi me aliquantulum esse securum; et retro respexi, et dixi istis, Ubi est homo ille senex? Dixerunt: Recessit sine quod videremus. Pro certo gratias Deo ago, et S. Joanni Baptistæ, quia fuit ipse S. Joannes, qui mihi tali modo apparuit; et huc me reduxit. Hæc, quæ de prædicto Henrico narravi, a Religiosis, et a fidelibus, tam a forasteriis *d*, quam de Modoetia viris, qui aderant, quando suprascripta referebat, relatione audivi.

certo ibi servandus

d

286 Porro Galeaz Vicecomes habuerat consilium a Mediolanensibus Civibus, si habuisset Terram Modoetiæ; spoliandi eam, et non dimittere lapidem super lapidem. Nocte autem illa apparuit ei per visionem S. Joannes Baptista, qui dixit; Galeaz, Terram Modoetiæ non subjugabis ad tuum Dominium, donec non mutaveris propositum. Terra illa est in custodia S. Joannis, quamvis propter multa peccata magna damna sit passa. Tu cogitasti eam derupare *e*, ut maneat inhabitata; et meum S. Oraculum ibi ad meum honorem divinitus longo tempore ædificatum vis manere derelictum. Quare tibi dico, Muta B propositum, et propone reædificare dictam Terram, quæ est in mei custodia. Si hoc feceris, eam in manu tua tradam. Dies venit: de hoc, quod viderat in somnis, quasi nihil curavit. Sequenti nocte S. Joannes iterum sibi per visionem apparuit, et eadem verba, ut in primis ei dixit. Et subjunxit dicens; Si verba mea non audis, de tua intentione male habebis. Qui motus a somno, recordatus quid audiverat a S. Joanne Baptista, in totum primum propositum irritavit, et voluntatem S. Joannis in corde suo proposuit: quod, ut manifestum est, bene attendit.

eorum autem excidium cogitans Galeatius Comes,

e

Sancto bis apparente consilium mutat.

287 *Ex dictis apparet quod eo tempore Modoetia bonam partem diruta jaceret: hujus autem ruinæ causam et tempus credo non siluisse Bonincontrum. Sed cum ea res non videretur spectare ad miracula S. Baptistæ; non putaverit Muratorius requiri verba auctoris, quem ipsummet nonnullam isto in negotio partem habuisse indicat Bernardinus Corius Parte tertia Historiæ Mediolanensis, patetice describens, quomodo inter Guelforum et Ghibellinorum factiones distractum oppidum anno* MCCCXXIII *mense Novembri ab unis male defensum, ab aliis pessime habitum sit cum promiscua cæde cujusque ætatis, sexus atque conditionis, omniumque rerum direptione per triduum durante, et portarum destructione. Quia tamen in discernendo oppidi miseri exterminio,* C *decretum fuerat ecclesiæ S. Joannis parcere; verosimile fit non solum integram illam mansisse, sed etiam commoditatem præbitam aliquibus de Clero exportandi thesauri, eumque deferendi Avenionem, ad residentem ibi Pontificem Joannem XXII. Ibi autem quid eo actum sit, et qua ratione prohibitus vir sacrilegus raptum alio deportare, ex Bonincontri cap.* XXXVI *sit descriptum accepi, inter res ad annum* MCCCXXIV *spectantes.*

288 Reposito thesauro S. Joannis Baptistæ, qui olim erat Modoetiæ in ejus S. Oraculo a suprascriptis Præposito, et Canonicis Ecclesiæ Majoris Avenione in sagrestia Ecclesiæ suæ in capsa una cum pluribus clavibus clausa, elapsis quampluribus mensibus, quidam familiaris amicus Custodum, etiam cognitus a Præposito et Canonicis prædictæ Ecclesiæ Avenione, qui sæpe et multotiens frequentabat in dicta ecclesia et in Officio suo (siquidem erat in illis quasi unus ex illis) sciens ille maledictus de thesauro ibi reposito, vidit quod nemo curabat ire ubi erat capsa dicti thesauri, quia Præpositus et Canonici credebant dictum thesaurum stare in loco securo. Sed eis evenit, prout ait Boetius 2 de Consolatione: Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus? Tunc ille nequam cogitavit furari dictum thesaurum, et cum eo recedere extra Avenionem. Cui malitiæ S. Joannes Baptista, volendo custodire thesaurum suum, restitit. D

Thesaurum S. Joannis Avenione depositum,

effracta arca furatus

A. COÆVO EX MSS.

289 Venit dies quidam: ille malignus caute aperto ostio dictæ sagrestiæ, clausuras capsæ ignominiose aperuit, et thesaurum illum accepit, et ut cautius exportare posset, partem vasorum aureorum mactavit *f*, et fregit: sic deinde cum thesauro recessit. Ivit ad pontem Rhodani, volens ire in Regnum Franciæ. Ibi videbantur ei super dictum pontem esse milites, et pedites armati custodientes, ne aliquis cum dicto thesauro transiret. Et cogitavit recedere ab una alia porta Civitatis Avenionensis, et ire in aliam provinciam: iterum ei simile visum fuit. Et sic ab omnibus portis Civitatis exire voluit, et similia, ut viderat ad dictum pontem in primis, vidisse credidit. Reversus in se super se stetit, et in se dixit: Vendam caute illud quod potero in Avenione: cum denariis recedam omnino: et non cogitavit, quod contra Deum, et Sanctos ejus non est consilium. Tunc portavit quamdam partem dicti thesauri cuidam aurifico nomine Vani de Florentia. Facto pretio ponderato dixit ei aurificus, habes de alio? Respondit: Habeo: et ipse: Porta mihi reliquum, ponderato tibi solvam. Et fecit secum postam *g* quod eodem die post vesperas debebat portare. E

efferre nequi

f

et eum aurifabro vendere pactus;

290 Aurificus ille sciebat de dicto thesauro S. Joannis de Modoetia, in Avenione summo Pontifici portato. In continenti ivit ad Curiam Domini Papæ, et ei narravit per ordinem quidquid cum illo maledicto gesserat. Summus Pontifex misit per suprascriptum Præpositum Ecclesiæ Majoris Avenione, qui cum coram se affuisset, dixit ei: Quid est de thesauro Ecclesiæ S. Joannis Modoetiensis? Respondit: Bene, sancte Pater. Et ipse: Non credo, et dixit ei: Vade cito, vide absque mora, renuntia mihi. Qui ivit, reperit capsam non clausam, et thesaurum exportatum. Tunc Dominus Papa jussit, quod de familia sua mitterentur quamplures, qui starent in custodia in locis per circuitum domus, ubi morabatur dictus aurificus. Captus fuit intercessione S. Joannis Baptistæ ille malignus, et positus ad torturam, qui omnia per ordinem ut fecerat, manifestavit, et dixit. Judicatus, straxinatus *h* fuit per totam Civitatem Avenione, et in fine suspensus fuit per gulam. Suprascriptus vero aurificus hac suprascripta occasione in continenti factus fuit Maierius *i* Domini Papæ *k*, et usque hodie tenet beneficium. *Hactenus Bonincontrus Morigia, rerum sua ætate gestarum scriptor, ex quo cum Bernardinus Corius transscripsisset prædicta de thesauro Modoetiensi, narrationem suam his verbis concludit:* Ipse thesaurus restitutus fuit loco suo priori intra arcam ferratam, suspensusque ex fornice templi e regione altaris majoris, ita ut omnibus conspicuus esset, ibique relictus donec Modoetiam reportaretur. *Hoc autem quomodo factum sit narrat idem Corius eadem parte tertia anno* MCCCXLIV *his verbis:* Mense Decembri Matthæus Episcopus Veronensis *(in Curia Avenionensi tunc residens patria Modoetiensis)* scripsit Joanni Archiepiscopo Mediolanensi, ut mitteret ad curiam deputatos homines, recepturos thesaurum S, Joannis, curæ suæ commissum a Pontifice (*Clemente VI.*) quod cum Antistes Canonicis suis indicasset, fuit ex deliberatione communi deputatus Capituli Syndicus Presbyter Gratianus Aronensis, qui instructus credentialibus litteris Principum Mediolanensium, confestim Avenionem se contulit ad præfatum Episcopum simul cum Guidolo de Calice, Ablegato Dominorum Vice-comitum, qui a Pontifice humanissime excepti, ipsum thesaurum susceperunt, utque eum securius perferrent ad propria, expectaverunt discessum Legati, quem Pontifex in Apuliam missurus erat, ad celebrandam coronationem Regis Andreæ, atque

g denuntiatur Pontifici

et in furcam agitur.

h

i k

Idem thesaurus anno 1345 F

Mediolanum defertur

ex voluntate Clementis VI.

Alius thesaurus sacrarum Reliquiarum Modoetiæ

A atque ita demum Mediolanum salvi redierunt, XIII Martii sequentis anni.

A. coævo ex mss. quem S. Carolus Borromæus decreverat honestius locandum,

291 *Alius ab hoc thesaurus ut credo erat thesaurus sacrarum Reliquiarum, de quo Zucchius cap.* 26 *asserit, quod* manebat in veteri marmorea arca post altare quod respicit chorum basilicæ, quando S. Carolus Borromæus, Modoetiam visitans, cui (ut meus mihi dicere solebat patruus, ejusque domesticus D. Balthasar Zucchius) peculiariter afficiebatur, mandavit ut loco decentiori tantus thesaurus reponeretur. Ego autem Roma rediens anno MDCXCVII, cum nihil minus factum viderem, mandati tam congrui executionem urgens, superatis difficultatibus, quales numquam solent consiliis bonis retardandis deesse, effeci quod cupiebam : et probante Frederico Cardinali Borromæo, digno tanti Præsulis successore, decreta est solennis translatio, facienda prima Dominica Novembris MDCVI : digneque peracta processio fuit, cum innumerabilis multitudinis concursu, omnia prudenter administrante Reverendissimo Septala, vigilantissimo Pastore nostro. Sub vesperam autem eædem sacræ Reliquiæ collocatæ sunt in duplici armario, affixo pilis ad primos majoris altaris gradus consistentibus, opere tam mirabiliter sculpto, ut præ arte vile æstimari possit aurum, quo illustratur.

transfertur anno 1606.

B

ANNOTATA D. P.

a Rupta, *clades, Italice* Rotta, *Gallice* Deroute.

b Henricus *Comes Lodensis, Toparcha Ninoviensis in Flandria, filius Guidonis Flandriæ Comitis anno* 1305; *obiit Mediolani anno* 1337. *Ita Labbe in Tabulis Genealogicis pag.* 527.

c Bosschettum, *silvula, diminutivum a* Bosco, *Teutonice* Bosch.

d Forasterius, *extraneus, Italice*, Forastero, *Gallice*, Forastier.

e Derupare, derubare, *Gallice* Derober, *spoliare.*

f Mactare *hic poni videtur pro* conflare in Massam, *quæ etiam Italis* Matto *et* Mattone *dici poterit, licet hæ voces nunc fere usurpentur pro* latere.

g Posta, *compositio, pactum : ita Georgius Capillonus in Historia Bellunen. apud Cangium, postam et pactum conjungit.*

h Straxinare, *id est* raptare, *voce a* distrahendo *derivata. Corius interpretatur ad caudam equi ligatum raptari.*

C

i *Corius* Masserium *factum ait cum pensione* 200 *florenorum aureorum annue,* Massarii *autem dicuntur, qui clavas argenteas Pontifici præferunt :* Maierius *vero deberet intelligi,* Major domus *seu* Præfectus Palatii.

k *Fuit hic Joannes XXII, qui sedit Avenione usque ad* 1334, *intra quod tempus possunt hæc scripta videri.*

CAPUT V.

De aliis S. Joannis Reliquiis in Ecclesia Occidentali.

§. *I. Sacri corporis dissipatio sub Juliano Apostata.*

Cum Julianus Ap. anno 362 *idola restitui jussisset,*

Chronicon, *vulgo dictum Alexandrinum, quod mihi aliquando visum est Constantinopolitanum, novissimo vero ejus illustratori Cangio Paschale appellandum; ad Consulatum Mamertini et Nevittæ, quo annus Christi* CCCLXII *notatur, ita scribit :* Julianus, cognita Constantii Augusti morte, suam apostasiam et impietatem aperte professus, misso adversus Christianismum per totum orbem edicto, idola omnia instaurari præcepit. Quo inflati, qui in Oriente erant Gentiles, statim... in Palæstina S. Joannis Baptistæ Reliquias, quæ Sebastiæ repositæ erant, effossas disperserunt. *Ruffinus Presbyter Aquileiensis diu multumque in Oriente versatus, lib.* 12 *Hist. Ecclesiast. cap.* 28 *rem ita fusius et distinctius narrat.* Juliani temporibus, velut relaxatis frænis, efferbuit in omnem sævitiam feritas Paganorum : ex quo accidit, ut, apud Sebasten Palæstinæ urbem sepulcrum Joannis Baptistæ, mente rabida et funestis manibus invaderent, ossa dispergerent, atque ea rursum collecta igne cremarent; et sanctos Cineres, pulveri immixtos, per agros et rura dispergerent. *Ab hac sancto Corpori facta injuria, originem traxisse videtur antiqua consuetudo, sancti Baptistæ Natalem præveniendi structis oppidatim et vicatim ignibus publicis : in quibus etiam mos apud aliquos per Italiam fuit, teste Jacobo Januensi in Legenda Aurea, conferendi et* comburendi undecumque collecta mortuorum animalium ossa, *quando etiam, eodem teste,* feruntur faces ardentes, quia ipse fuit lucerna ardens et lucens.

D *insolescentes Pagani, apud Sebasten :*

corpus Baptistæ flammis tradunt,

E

293 *Sed longe solidiorem honorem, ex illa dispersione, sancto suo Præcursori providit Deus; sic efficiendo ut partes non paucæ flammis subductæ, in variasque paulatim regiones traductæ, longe lateque spargerent virtutes et miracula illius. Imprimis autem* Dei providentia *(sicut ait supra citatus Rufinus)* factum est, quosdam de Jerosolymis, ex monasterio Philippi hominis Dei, orationis causa illuc per idem tempus venisse. Qui cum tantum nefas, humanis quidem manibus, sed ferina mente fieri viderent; mori gratius habentes quam ejusmodi piaculo funestari; inter eos, qui ossa ad exurendum legebant, mixti; diligentius, in quantum res patiebatur, ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus vel ignorantibus subtraxere, et ad religiosum Patrem Philippum venerandas Reliquias pertulere. Ille, supra se ducens propriis servare vigiliis, ad Pontificem Maximum tunc Athanasium, hostiæ immaculatæ Reliquias, per Julianum Diaconum suum, post etiam Palæstinæ urbis Episcopum, mittit. Quas ille susceptas paucis arbitris, sub cavato sacrarii pariete inclusas, prophetico spiritu, profuturas generationi posteræ, conservavit; quibus nunc, dejectis et prostratis idololatriæ vestigiis, in ædibus quondam profanis aurea tecta consurgerent.

quibus subtractæ aliquæ partes,

Jerosolyma s delatæ sunt

indeque Alexandriam,

F

294 *Id quomodo factum sit indicaverat antea idem Rufinus, tunc cum res ageretur vivens et scribens. Cum enim pluribus exposuisset abominanda Serapis sacra;* Nunc, *inquit,* adventante Sacerdote Dei Theophilo *(susceperat hic Episcopatum an.* CCCLXXXVI) in Serapis sepulcro, profanis ædibus complanatis, *ex edicto videlicet Theodosii, dato Mediolani* III *Kal. Martii anno* CCCXCI, ex uno latere Martyrium, ex altero consurgit ecclesia. *Nec plura Rufinus, quippe in morte Theodosii anno* CCCXCV *obita historiam finiens : satis tamen indicans* Martyrium *prædictum fabricari cœptum recondendis S. Præcursoris Reliquiis, dum ait :* Causa autem Martyrii construendi unde data sit, dignum arbitror memorare; *et mox subjungit supra relata de dissipato sancto Corpore, et Reliquiis Alexandriam delatis. Sed non videtur Theodosio vivente absolutum opus fuisse : nam Codinus in Compendio historiæ scribit quod primum sub ejus filio Arcadio* μετετέθη τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ; Alexandriæ *(non* Alexandriam *uti scripsit somniculosus Interpres)* translatæ sunt sancti Prophetæ Prodromi et Baptistæ Joannis Reliquiæ; *utique de loco ubi ipsas abdiderat S. Athanasius, in oratorium quod ipsis struxerat Theophilus, in Sede Alexandrina superstes usque ad annum* CCCCXII.

ubi super diruto Serapis sepulcro,

conditæ anno 391 *ecclesiæ*

inferuntur illæ tempore Arcadii Imp. et Ep. Theophili,

295 *Hic autem, in firmamentum dictorum de Capite*

adhærente iis exucca carne, A *pite Ambianensi, et fundamentum mox dicendorum, duo notaverim, videlicet, Corpus istud sanctum haudquaquam neglectim humo abditum a discipulis fuisse, sed* posuerunt illud in monumento; *utique ligatum* linteis cum aromatibus, quemadmodum mos est Judæis sepelire; *sicut de Christi corpore factum testatur Evangelista Joannes, cum ad id attulisset Nicodemus* mixturam myrrhæ et aloes quasi libras centum : *ad hæc enim obsequia mortuo deferenda, cum otio et ex decoro, lectus fuit locus extra Herodis jurisdictionem, in tunc dicta Judæa positus; et credibile est inter Joannis discipulos etiam ditiores aliquos nobilioresque fuisse. Ex tali porro hypothesi, sequitur sic conditi et conditi corporis carnes nequaquam ab ossibus defluxisse, ut in putrefactis solet, sed paulatim exuccas cum sua cute eisdem adhæsisse, non minus quam in Capite; cui cum ejusmodi cura adhibita non fuerit, hujus magis quam illius integritas videri debet miraculosa. Igitur ubi Rufinus* ossa *dispersa dicit, ibi ego libenter intellexerim, distractos a compage eatenus adhuc integra artus; qui denuo recollecti non fuerint omnes redacti in cinerem; sed simili studio, quo a Monachis Hierosolymitanis nonnulli, sic ab aliis alii subducti flammis sint, quidam etiam semiustulati, nec in cineres* B *redacti toti; unde postea non ex una Alexandrina Ecclesia omnes; sed ex variis artus varii, variorumque particulæ denique ad Occidentem nostrum pervenerunt, de quibus pergo texere sequentes Paragraphos.*

quia corpus videtur aromatibus conditum,

integra adhuc compage usque ad tempus Juliani mansisse.

§. *II. De manu dextera cum parte Brachii Antiochiam, indeque Constantinopolim, et hinc Cistercium allata.*

Dextram quæ Antiochiæ et CP. fuerat,

Q*uamquam supra vidimus gloriantes Antiochenos, eam se manum a S. Luca Evangelista habere; verosimilius tamen censeo, eamdem Juliani ætate furentibus Paganis subtractam fuisse : quomodo autem ea pervenerit Constantinopolim, cum ibidem proprio Sermone explicatum legatur, superest solummodo pars ultima propositi argumenti. In hac ne multum nobis sit laborandum, faciunt monumenta, quæ anno* MDCLXII *Roma in Belgium redeuntes reperimus, in Codice membraneo archimonasterii Cisterciensis, hoc tenore :* Si quis scire voluerit, quam pretioso Reliquiarum thesauro, anno Domini MCCLXIII, mense Septembri, ditata sit ecclesia S. Mariæ Cistercii, Domino providente; legat hanc stu- C diose : qua perlecta benedicat Dominum, et de tanti adeptione beneficii congaudeat, non solum domui Cistercii, sed etiam toti Burgundiæ, et nostræ provinciæ Gallicanæ. Hoc est transcriptum litterarum nobilis viri Domini Ottonis de Cycons, Charisti Dominatoris, qui dedit Abbati et Conventui Cistercii, et misit in theca aurea, capsella argentea, per Abbatem de Bellavalle et Abbatem de Dalphineto, brachium B. Joannis Baptistæ, per hæc verba.

Cistercium mittit Otto de Cycons,

297 Venerabilibus in Christo Patribus, Abbati Cistercii, ac universis Abbatibus, Prioribus, ceterisque Cisterciensis Ordinis Fratribus, in eorumdem Capitulo congregatis, Otto de Cycons Dominator Charisti, in Imperio Romaniæ, salutem, et tam sanctæ Congregationis apud Deum gratiam promereri. Si nobis, in hujus seculi fluxu labentibus, amicos de iniquitatis mammona facere consulit Magister infallibilis, quos in æternarum distributione domorum inveniamus amicabiles receptores : quales profectus æstimet quis futuros, de sanctitatis thesauris acquisitos? Cum itaque (sicut ex attestatione Serenissimi Domini Domini Balduini, Imperatoris Constantinopolitani, ex cujus munificentia liberali ad manus nostras pervenit portio muneris pretiosi, pro certo constat) penes nos haberemus brachium illius venerandissimum, cujus præclaræ vocis tonitruum

sicut eam acceperat a Balduino Imp.

nobis intonuit, et dextræ manus digitis redemptorem mundi seculo demonstravit : et talis tantique thesauri custodes nos reputaverimus, non tam minus idoneos, quam indignos; sacratissimique Ordinis vestri matrem præcipuam, Domum scilicet Cisterciensem, quam affectione speciali diligimus, fidelissimam thesaurariam tantæ rei, merito inibi conversantium, nullatenus ambigamus; magnum hoc et gloriosum munus ipsius custodiæ duximus committendum. D

AUCTORE D. P.

298 Brachium ipsum, aurea theca tectum, et in argentea capsa reconditum, trecentorum yperperorum pretio æstimatis; per venerabiles viros de Bellavalle et de Dalphineto, Ordinis vestri Abbates, latores præsentium, transmittentes, ac speciali devotione poscentes, ut tam præclaræ possessio margaritæ honore debito conservata, virtutis suæ gratiam obtineat, et gloriam dignis exculta laudibus assequatur : denique nos, et consortem nostram Dominam Felicem, ac liberos nostros, Congregationi vestræ sanctissimæ (quæ Salvatorem mundi eo meruit habere propitium, quo in ejus nomine congregata, sudores et labores suos ipsius sancto servitio noscitur consecrasse) recommendamus humiliter et devote; per Dei misericordiam obsecrantes, E quatenus contra lapsus nostros, et discrimina innumeraque pericula, quibus incessanter urgemur, opponatis sanctarum orationum vestrarum fortissima munimenta; quibus et hic a noxiis protecti, remissionem percipere delictorum; et in futuro, cum Sanctis omnibus, ad æternæ vitæ gaudia pertingere mereamur; illum in decore suo regio conspecturi, quem ad redemptionis nostræ mysterium venientem in carne mortali, primus ipse per se mortalibus prædicavit. Datum in Romania, in civitate Nygroponto, anno Domini MCCLXIII undecimo Kal. Aprilis.

se suosque commendans Monachorum precibus,

an. 1263,

299 Item transcriptum litterarum, scriptarum in Gallico Serenissimi Domini Balduini, Dei gratia Imperatoris Constantinopolitani, per quas ipse brachium B. Joannis Baptistæ, cum capsella argentea et theca aurea, nobili viro Domino Ottoni de Cycons, Charisti Dominatori, concessit, contulit et quitavit perpetuo, sub hac forma. Nos Balduine, per la grace de Dieu tres-feiaus Empereres, de Dieu coronez, Gouverneres de Romanie, et toz ceux accressans, faisons à sçavoir, à tous cels qui ces presentes lettres verront, que com nostre amez, nobles homs Ottes Sire de Cycons et de la Cariste, nos F eust presté à nostre requeste, par la grand necessité de nos et de nostre Empire v mill pest prer sus nos gages, lesquex Niquifoies nostre messages li deliura de par nos .. en a fait assais de grace et de bonté de l'attendre, et de garder les outre lou terme que il nos donna : de quoi nos li savons bon gré, non por ce que ne sumus pas aisie de rachater cels devant diz nos gages, dou devant dit Monsegnour Otte, ne de faire a lui satisfacion de la dette presentement, et por ce que nos ne volons, que il en ait plus deshoresenavant grevance de garder et tenir ces devant diz gages, et desette de son paiemant, quitons au devant dit Monsegnour Otte et à ses hoirs perpetuement, por nos et por nos hoirs, lez devant diz gages, à faire sa volonté comme de sa propre chose, senz rapeler ne de nos ne des nos hoirs, en nul temps. Et en tesmoignage de ceste chose, nos avons doné, au devant dit Monsegnour Otte ces presentes lettres, seellées de nostre seel, et seignies de nos imperiaux en seignes. Ces lettres furen donnée à Athenes, en lan de la Incarnation de nostre Segnour MCC et LXI, ou mois d'Octobre ou XXII an de nostre Empire.

una cum litteris ipsius Imp.

Gallice scripti.

300 *Has litteras Latine reddimus.* Nos Balduinus, per Dei gratiam fidelissimus Imperator, a Deo coronatu

VICTORE D. P. et donum Ottoni factum attestantibus,

A natus Gubernator Romaniæ et omnium ejus appendiciarum, notum facimus omnibus has litteras præsentes visuris, quod cum dilectus nobis, nobilis vir Otto Dominus de Cyzons et Charisti, ad petitionem nostram nobis mutuaverit, propter magnam nostram nostrique Imperii necessitatem, quinque millia yperperorum, super pignoribus nostris, quæ Niquefoies missus noster ipsi ex parte nostra tradidit... ipseque satis gratiæ et bonitatis habuerit, ut expectaret et pignora dicta servaret ultra terminum ab eo nobis concessum (pro quo ei gratias agimus) Nos quia non sumus in eo statu, ut redimere pignora jam dicta possimus coram d. Domino Ottone, aut in præsentiarum eidem satisfacere; et quia nolumus ut imposterum gravetur retinendis et servandis pignoribus prædictis, aut defectu debitæ sibi solutionis : quitamus præd. Domino Ottoni ejusque heredibus in perpetuum prædicta pignora, ut de iis tamquam re propria disponat pro sua voluntate, ita ut neque a nobis neque ab heredibus nostris revendicari possint Et in fidem hujus rei dedimus coram d. Domino Ottone has præsentes litteras, sigillatas B nostro sigillo et signatas nostris Imperialibus insigniis. Hæ litteræ fuerunt datæ Athenis, anno Incarnationis Dominicæ MCCLXI, mense Octobris die XXII, anno XXII Imperii nostri.

an. 1261.

Idem Otto,

301 Item exemplar litterarum antedicti nobilis viri Domini Ottonis de Cyconiis, Charisti Dominatoris, quas misit Abbati et Conventui Cistercii, et etiam Capitulo Generali, de donatione quam fecit eidem domui Cistercii, de brachio supradicto B. Joannis Baptistæ, in hæc verba :

de sua suorumque salute solicitus,

Venerabilibus in Christo Patribus Domino Abbati Cistercii totique Conventui ejusdem loci,ac universis Abbatibus ipsius Ordinis ad suum Capitulum celebrandum ibi congregatis, Otto de Cyconiis, Charitatis Dominator, cum sui commendatione reverentiam et devotionem. Pretioso thesauro quæritur locus tutus et pretiosus, fons laudabilis est animæ sitienti, arbori debili stabile fulcimentum, et robustum brachium ut gravi casui obvietur. Hinc, licet non meis meritis, illuminante luce quæ omnem hominem in hunc mundum illuminat venientem, me noscens arborem debilem, ut ceteri mortales morte casurum ; et ideo ad Austrum non ad Aquilonem pendere desiderans, ut post casum C corporis aliquando transplanter in horto cœli ; vestra cunctorumque Fratrum vestrorum, quos super angulos mundi plantavit dextera Præpotentis, ut suis humeris portent orbem, ac Sanctæ vitæ fulgoribus illuminent omnem terram; humiliter et devote postulo, totis viribus, toto conatu cordis, diligentique affectione suffragia, tam in vita quam in morte, mihi, uxori meæ, ac filiis; animabus quoque parentum ac propinquorum meorum omnium defunctorum, omnibusque propinquis meis præsentibus et futuris et amicis meis, concedi misericorditer et communicari, ut totius Ordinis vestri beneficiorum participatione usque in finem, in plantario formatæ fidei fulciar; et ipsorum suffragiorum brachio, a cunctorum inimicorum impugnatione defensus, finaliter inveniar efficaciter sustentatus.

petit ad participationem meritorum recipi :

et donationem confirmat,

302 Ad cujus devotionis argumentum, piæ postulationis effectum, et memoriale perpetuum, offero monasterio vestro Cistercii, loco tuto et pretioso, pretiosum thesaurum, Brachium B. Joannis Baptistæ, in theca aurea, et capsella (quæ) sunt yperperis trecentis appretiatæ. Hoc siquidem brachium habui prius in pignore ab Imperatore Constantinopolis : postmodum idem Imperator ipsum libere et proprie ac totaliter mihi concessit, ut inde facerem tamquam de re propria velle meum, sicut in ejusdem Imperatoris litteris patentibus, cum bulla pendente, (quas vobis transmitto cum præsentibus)

an. 1263

continetur : quod, inquam, brachium baptizavit ap- D pendentem tribus digitis molem terræ, baptizantem in Spiritu sancto et igni, Dominum scilicet Jesum Christum, in stupentis unda Jordanis, splendorem gloriæ radiumque solis æterni, qui me dignetur una vobiscum, in splendore cœli spirituum Beatorum, beatificare sua perpetua visione. Datum apud Nigropontem, anno D. MCCLXIII XII Kal. Aprilis.

303 Sciendum est quod tria petia litterarum, quarum tenores superius continentur, sigillatim habentur in domo Cistercii, et custodiuntur ibidem, ut visa earum auctoritate et testimonio nostro prædictæ Reliquiæ non parvipendantur, sed remota omni dubitatione et incredulitate, habeantur perpetuo in sancta veneratione et honore. *Hactenus solum nominatur* Brachium *ac rursum de solo* Brachio *loquitur Chalemotus, ad hunc diem sic scribens* : Cistercii solennitas Natalitiorum S. Joannis Baptistæ, cujus Brachium ibidem non exiguum requiescit. *Nec plus dicit definitio quæ in MS. pariter legitur*, facta anno MCCLXIV in Generali Capitulo apud Cistercium Abbati de Dalphino, quia in deportando de Græcia ad domum Cistercii, gloriosissimas Reliquias, videlicet brachium S. Joannis Baptistæ, non modicum laboravit. *Verba hæc sunt.* Volens Generale Capitulum facere gratiam specialem, concedit eidem (*Abbati*) quod quamdiu in dicta domo abbatizaverit, eo tantum convenire termino teneatur, quo Abbates Syriæ venire solent ad Capitulum Generale. *Brachio tamen conjunctam fuisse manum, aut bonam ejus partem, supponit Paragraphus, post præfatas litteras et eas sequentem Notatiunculam in MS. prælaudato sic descriptus.* Sententia quorumdam verborum Græcorum, quæ scripta sunt Græcis litteris in capsella argentea, in qua reconditum est apud Cistercium, in theca aurea, brachium dexterum B. Joannis Baptistæ et manus cum quatuor digitis, talis est. Manum Præcursoris, quam manus barbarica tenebat ante, nunc inde trahens Imperator, ad urbem transtulit Constantinus, largitus huic pio thesauro hanc ejus potentiam protegentem. *Utinam ipsa Græca verba adscripta hic fuissent, vel Cistercii adhuc inveniretur capsella argentea, unde describi possint ! Interim ex eo, quod in ipsa allatum sit* Brachium, *et inscriptio Græca* Dextram *nominet; confirmatur, utrumque simul sub alterutro nomine intelligi.*

In iis litteris solum quidem nominatur brachium :

uti et in gratia ejus latori concessa E

Græca tamen epigraphe testatur adhæsisse ei manum.

304 *Et sic etiam intelligenda* memoria ejusdem F Sancti *quæ, Chalemoto teste*, ea de causa quotidie fit ad Vesperas et Laudes in omnibus cœnobiis filiationis Cisterciensis, *quæque ad Calcem prælaudati MS. sic proponitur*. ANTIPHONA. Perpetuis nos Domine S. Joannis Baptistæ tuere præsidiis, et quanto fragiliores sumus, tanto magis necessariis attolle suffragiis ℣. Fuit homo missus a Deo. ℟. Cui nomen erat Joannes. ORATIO. Omnipotens sempiterne Deus, qui præsentem ecclesiam honorabilem fecisti dexteræ B. Joannis Baptistæ præsentia ; concede propitius, ut ipsius virtute defensi, mereamur ab hostibus mentis et corporis liberari. Christi Baptista, thalamus tuus est domus ista : Nos igitur dextra tua protegat, intus et extra.

Hinc apud Cistercienses quotidiana S. Joannis Baptistæ commemoratio

§. III. *An eadem dextra Equitibus Rhodiis a Bajazetho Turca donata fuerit.*

Tam antiquæ tantaque auctoritate confirmatæ Cisterciensium possessioni, duo post secula opposuit sese alia , in speciem nihilo minus fundata credulitas Rhodiorum Equitum, in excipiendis Reliquiis , a Bajazetho Turcarum Imperatore sibi missis anno MCCCCLXXXIV. *Etsi enim iniquum videatur barbarum Mahometanum , cum Christiano Imperatore conferre ; nulla tamen sufficiens potest excogitari causa, cur ille voluerit illudere*

Isti Cistercium ablatæ dexteræ,

videntur Græci aliam supposuisse,

A *dere Rhodiis*; *imo nec modus idoneus quo potuerit*; *si vulgo Græcorum Christianorum non erat persuasum ejusmodi Reliquiam adhuc habitam Constantinopoli, priusquam a Turcis caperetur, fuisse in summo honore veluti* dexteram Joannis Baptistæ, *licet fortassis post exactos urbe Latinos suppositam a Græcis custodibus mala fide in ejus locum, quam sub Balduino ablatam nolebant fateri.*

de qua scribit Rhodiorum Vice-Cancellarius,

307 *Quomodo autem res acta a Bajazetho fuerit, docebit* Commentarius Guillielmi Caorsin Gallo, Belgæ Duacii, Rhodiorum Vicecancellarii *(jam inde ab anno* MCCCCLXX, *quo missus ad Papam Legatus fuit, subsidia petiturus)* de translatione sacræ dextræ Joannis Baptistæ. *Commentarium hunc nobis monasterii Westphaliæ transcripsit Joannes Gamansius, ex libro impresso,* Venetiis *(nisi fallor)* per Joannem Regem *anno* MCCCCXCVI, *duodecimo post rem actam anno, decimo sexto autem post solutam a Turcarum obsidione gravissima Rhodum. Hæc paulo antequam obsidere cœpisset, anno* MCCCCLXXX *die* XXIII *Maji, Equitum Rhodiorum Ordo, ipsi Guillelmo ibidem uxorem ducturo, pro comparanda domo, centum florenos donarat, in compensationem plurium bonorum officiorum,* B *tum alibi præstitorum, tum in compilando volumine stabilimentorum Ordinis; eodem fortassis, quem Privilegiorum Gamansius vocat; et ex quo Tractatum prædictum transcripsit idem Gamansius. Supervixit autem impressioni ipse Guillelmus annis dumtaxat quinque, mortuus anno* MDI, *prout hæc omnia de illo leguntur apud Jacobum Bosium, in Hist. Religionis S. Joannis Hierosolymitani lib.* 9, 12 *et* 15 : *ubi etiam lib.* 13 *et* 14 *invenies epitomen Italicam hujus ipsius Commentarii, a quo etiam placet rescindere parerga minus necessaria. Ipse autem* Commentarius sic incipit feliciter.

quam post dexteram Sebaste Antiochiam,

et hinc CP. translatam,

308 Sapientum percelebre dogma est, ingratitudinis crimen tamquam pestem atrocissimam vitandum..... Hac ratione ductus, sacræ manus dexteræ Divi Præcursoris Christi, ex Constantinopoli ad Rhodios, translationem, ætate nostra factam, litterario ordine commendare statui, quædam a veterum monumentis excepta, pro modulo ingenii : *quomodo scilicet Sebaste Antiochiam Constantinopolim perlata illa sit, primum quidem mandato Justiniani Imperatoris, ad cohonestandam dedicationem ædis S. Sophiæ; deinde sub Constantino et Romano Imperatoribus, Nonis Januarii; deinceps servanda in monasterio S. Joannis de Petra, plane sicut Menæa habent ad* C *diem* VII *Januarii. Tum quod in titulo susceperat Caorsinus, sic progreditur enarrare.*

cum capta esset urbs a Mahomete,

309 Mahometes, Turcarum Rex, qui nuper de vita excessit, cum Imperialem Byzantii urbem validissimo obsideret exercitu, spe quoque victoriæ potiretur, non ignarus quanto ornatu, quanta gaza, quam insigni supellectile civitatis sacræ ædes ac cœnobia essent referta : publico dixit præconio, ut regia supellex omnisque sacrarum ædium ornatus monumentaque illæsa serventur, nec ea commilitones diriperent. Divina itaque permittente justitia, tyrannus rerum potitur, urbs quoque suæ efficitur ditionis. Afferuntur victori regiæ gazæ, sanctarum ædium ornatus ac gemmæ; et Sanctorum, quos Christianus cultus honorat Reliquiæ : beatumque se profitetur, sive Turca, sive Christicola captivus, qui dignum aliquid detegere, prodere, offerreque potest. In eo autem cœnobio, de quo supra, reperta est, quæ ad Turcam pervenit, manus dextera Præcursoris; Passionis etiam D. N. Jesu Christi monumenta, Spongia, Calamus, ac Lanceæ ferrum illic locata erant, quæ Turca sibi vendicat....

310 Tyrannus quidem victor superbus, Reliquiis potitus, quamvis Mahumetæus, seu quæstus gratia, seu fortuna, sive (ut verius conjectari libet) D divina disponente providentia, sacram dexteram, Passionisque monumenta et complura ejus generis ornamentorum scriniis concludit obsignatque, regiasque gazas inter asservari jubet. Non pauci quidem ex Christicolis, sacrarum cupidi rerum, ea sibi vendicare seu pretio seu dono nituntur; at vafro tyrannus ingenio, in largiendis tepidior redditur, grandiorique ære res æstimat sacras; spe ductus hoc quæstu plurimorum animos sese allecturum. Turcarum autem Rex, rerum successu elatus tumidusque, ditionis fines ampliat, vicinosque infestat, et quosdam cervicem annuo submittere vectigali compellit. Fuere certe qui pacta pecunia sacram dexteram Passionisque monumenta adipisci student; fœdusque cum Turcarum tyranno percutere contemnunt, nisi sancta largiatur pignora, quo ignominiosum pactum sacrarum Reliquiarum prætextu honestent : Tyrannus autem durior et inflexibilis, de sanctis rebus pascisci fastidit. Sic divina disponente sapientia, reclusa diligentius servantur : lugetque asservatoris desiderium Imperialis mulier, Graiorum sanguine nata, quæ Turcarum E præda, Regis libidini inter pellices paruit. Hæc a Christi cultu non defecerat, cui Graius Clerus fidem servans adhæserat : de pacto autem non inscia, postulat, efflagitat, instat, ut sacræ Byzantinorum Reliquiæ ad Occiduos non transeant : si venales sint, pretium pactioni sese offert exolituram : qua re suasus tyrannus sacra servat.

AUCTORE D. P. hic ad se ferri mandarit omnem gazam et Reliquias

easque Christianis nullo pretio reddere volens

moritur Imperii sui an. 28.

311 Cumque annos circiter octo et viginti Byzantiis imperasset, Rhodios oppugnare desiderat. Quibus atrociter oppugnatis, cum victus repulsusque ignominiaque affectus, celebri Rhodiorum victoria redderetur, eos aggredi, iterato cupiens, Rhodios execrans insperato suffocatur morbo. Fama est haud inconstans, tyranno contra Rhodum procedenti, in arbore inter ramos juvenem, specie humana augustiorem, alba veste indutum, flammeumque gladium manu gestantem apparuisse : acerrimaque facie, iracundis tumidisque buccis; ac vigilanti audientique dixisse : Virorum sceleratissime, hoc te confodiam gladio. Quo viso auditoque tyrannus adeo expavit, ut illusione mentis, propter intensum terrorem, attonitus perterritusque fœtidam repente evomuerit animam. Pium est quidem opinari, Angelum Dei affuisse, qui crudelissimum tyrannum occidit. Quo vita defuncto, Bayazet natu major, Zyzymy devicto F regnoque expulso, rerum potitur; omnisque regia supellex, gaza, et sacra pignora ad Bayazet tyranni natum pervenerunt. Sub idem tempus Zyzymy ad Rhodios confugit, ubi solenni pompa excipitur, et in Gallias proficiscitur : ex quo insigne illud Rhodiorum fœdus percutitur, et annuæ pensionis pactio sequitur, ut Zyzymy asservetur, quem inaudito timore Bayazet formidat prout commentariis editis ea seriosius explanata sunt. Sat quidem fuit rerum capita tetigisse, ut Lector causas intelligat, quibus sit impulsus Bayazet, ut sacram Manum Rhodiorum Magistro elargiretur. Dum hic esset rerum status, insignique fœdere Rhodii potirentur; atque Turcarum Rex, fraternas formidans insidias, magno Rhodiorum Magistro obtemperare studeret, munusculisque ipsius animum demulcere cuperet, ut fratris impetus cohibeat; quorumdam apostatarum suasu, qui tyranni arcanorum participes, Hospitalariorum originem et mores callent, impellitur, ut, si rem gratam Magistro efficere cupiat, Præcursoris Manum quem Patronum invocant Rhodii, dono mittat. Inductus quoque est ut satisfaceret Magistri postulatis, qui sacratissimæ Passionis monumenta appetit. Ne itaque Magister voto frustretur, decrevit tyrannus sacram Manum elargiri, de ceteris ad tempus

Rhodo frustra tentata

Succedens patri filius Bajazet,

metu fratris servati apud Rhodios,

AUCTORE D. P.

tempus silens, ut Principis animum cupidum suspensumque redderet : sic fratris asservationi tyrannus affici videbatur.

eis ultra offert manum sui Patroni.

312 Delecto igitur, ad sacram manum deferendam, clarissimo Oratore, regiæ aulæ præcellenti viro, arcanorum non ignaro, ei sacram Manum Magistro deferendam credit, et ad Magistrum epistolam dedit in hæc verba.

Bayazet, Asiæ Rex, Imperatorum Imperator, Cham (id est maximorum maximus) sapientissimo ac illustrissimo magno Rhodiorum Magistro, Petro d'Aubusson felicissimo Imperatori, patri colendissimo, S. D. P. Quanta sit nostræ mentis in te benevolentia, integritas, et observantia, ex præteritis haud dubio relucet. Tu quoque in nos animi rectitudinem, prodis, certisque redundas beneficiis, ut victor evadas. Nec enim id perpeti decrevimus : fortuna namque nobis magis arridet, plurisque sumus ditione, imperio, atque gazis fulciti : nec obliviscimur te Principem sapientem, prædivitem, et haud ignavum esse, qui clarissima victoria potitus es, grandiaque soles aggredi facinora. Nos itaque tibi gratificari cupientes, non fuit apud Byzantium quod B acceptius tibi fore putaremus, quam ea ipsa Manu te frui, quæ Christianæ gentis Messiæ Præcursoris, cujus patrocinium invocas, corpori olim est juncta : ea quippe Imperiali urbe devicta genitoris ærario est addicta. Gratum tibi non ambigens fore munusculum, Oratori deferendum credidi. Excipe eia, Principum fidelissime, tui Patroni dexteram Manum ; quæ quamvis digna sit oblatio, animum tamen elargitoris recolito, qui grandiori pecunia rejecta, tui amicitiam censui pacto anteposuit : in quo vera quidem animi integritas deprehendi solet, quæ utilitate contempta amico morem gerere studet. Vale.

Ad Epistolam super ea re Rhodi lectam,

313 Principi Senatuique Rhodiorum epistola recitata, Legatus in hæc verba fatur : Præcellentissime Rhodiorum Magister, ex litteris potentissimi Imperatoris, ac præclari muneris elargitione, ejus in te propensam voluntatem, et quanti te faciat, facile noveris. Accipe, inclitissime Magister, sacram Præcursoris Manum, quem et Mahumetæa lex Prophetam non negat, et virum integerrimum non inficiamur, ac Tu tutorem, defensorem, patronumque tuum imploras. Studeas quoque Byzantiorum Principi vicem rependere ; nec te pigeat beneficiis contendere, cum eo qui et gratus et præpotens pluri- C morum judicio censetur. His dictis sanctam Manum, cypressinæ capsulæ conclusam sericoque obvolutam, ac regio sigillo obsignatam, Magistro Legatus tradidit : quam devotius accipiens, Oratorem his alloquitur verbis Magister. Tui Principis epistola admodum grata fuit ; nec minus acceptum est clarissimum quod offert munus : in quo certe et ejus sincerum in nos affectum deprehendo. Magnanimis profecto Principis est collata in se officia beneficiis rependere. Novit quidem tuus Imperator, quanti ponderis sit amicitia, quæ cunctos mortalium prosperos reddit successus. Nihil quoque tam illustre stabileque censetur, quod discordia facile non intereat. Dum dicendi Magister finem fecit, Legatus, salute data, Curia excessit ; ac duorum medius Senatorii Ordinis Patrum, insigni comitatus caterva in ædes revertitur. Præcursoris autem sancta Manus Magistri jussu obsignata, in ædium penetrali reconditur, donec ad venerationem quæ conveniant parentur.

humaniter respondet Senatus,

satis certus sibi visus de veritate Manus acceptæ :

314 *Hic subjungitur* contra præclari muneris obtrectatores Apologia, *in eo sita, quod neque Mahometana secta debeat suspectum facere ejus munus, qui Rhodiis obnoxius eis haud impune illuderet ; neque Juliani sacrilega impietas credi debeat totum corpus absumpsisse, cujus Genuæ cineres, Ambiani vultus, in* D *Aquitania vertex, alibi aliæ partes habeantur in veneratione, flammis subductæ. In quibus miror quod Auctori non inciderit distinguere a ceteris eas partes, quæ ante combustionem supponuntur separatæ ; manus scilicet et caput. Interim digitum Indicem negat posse haberi Florentiæ, aut pollicem delatum esse in Gallias ; cum uterque habeatur adhuc junctus manui : et de miraculis Antiochiæ in Syria atque Angeliaci in Gallia patratis ea narrat quæ ab homine, militari magis quam docto, citra distinctionem suscipi potuisse seculo tam rudi, equidem non miror. Istis autem omissis convertor ad ea, quorum oculata fide testimonium perhibens, eam a nobis certissimam meretur, dum scilicet narrat quæ* Venerationis pompa sanctæ dexteræ *impensa sit, ita porro eam describens.*

Indicitur processio in diem 13 Junii,

315 Concilio inter Patres, de venerationis die indicenda inito ; quamvis varia daretur sententia ; tandem optimum visum est, x Kal. Junii (quadriennio tunc evoluto, quo Turcarum classis Rhodum oppugnatura appulit) celebritatem venerationis indicere : ut simili die, quo Tyrannus Rhodios aggreditur, sacratissima manus ejus, qui supra muros, acerrima oppugnatione ingruente, tutari visus est ; E quatuor circumactis annis, primum apud Rhodios haberetur. Itaque sacri Hospitalis ecclesiæ Præsul ac Prior, Fr. Petrus Papefuss, Gallia Aquitana natus, morum gravitate vitæque probitate ornatus ; vir quidem modesto pioque ingenio, Prælaturæ sacris infulis amictuque perornatus, Latino Grajoque Clero comitatus, Equitum, civium, negotiatorum ac matronarum frequentia subsequente, ex æde S. Joannis se movit ; umbraculo opertus, hymnumque in Præcursoris laudem concinens ; ad Magistri ædes introivit : gradusque conscendens, oratorium S. Catharinæ dicatum adiit. Illic enim supra aram, eburnea capsula, crystallo imaginumque sculpturis distincta, conclusa erat : nec transparens crystallus, sacræ manus visibili speciei, quo minus videretur, impedimento fuit.

anniversarium solutæ obsidionis ;

316 Prior Magistrum, clara Patrum et Equitum caterva succinctum, Cleroque magistralis palatii adstante, secundum aram offendit. Magister, oratione peracta et genu flexo capsulam excipiens, pretiosum quidem munus Priori, humi prostrato atque oranti, præsentiaque tam sacri pignoris collacrymanti, donat : decedensque Prior, sanctam gestans manum, destinatum peragit iter. Hunc autem gravi F simplicique incessu Clerus, laudes sonora voce promens, antecedit. Haud procul sequitur Princeps, subinde Bajulivus, Priores, Præceptores, Commilitonesque Hospitalariorum, splendida veste ornati, vestigia modeste prementes : plebeia retro graditur turba. Egressa quidem oppidi portam solennis pompa, incessum flectit S. Antonii portam versus, urbemque intrans, ac castelli fossam lustrans, ad fori aream tandem pervenit ; supra quam pretiosa vela, quæ solis arceant calorem, ne substantem concionem luminosi radii calore afficerent. Eo in loco Clerus, Princeps, et Senatorii Ordinis Patres, Commilitonesque consident : suggestum vero, ubi præconis vox ad ædes commercii editur, Præsul ipse conscendit ; thronoque sedens, populum concionemque despectans, sacram manum super aurea pulvinaria deponit, ut ex eminente loco cœtus sacrum pignus aptius suscipiendo veneretur. Erant quippe domorum facies ac suggesti parietes Atrebatibus pannis pictisque tabellis, signis ac peristromatis quam ornatissime tecti.

et circumducta processione,

ipsa Reliquia infertur in ædem Cathedralem,

317 Silentio indicto Ordinis S. Augustini perdoctus concionator, verbique divini præco celeberrimus, veritatis cathedra conscensa, orationem habuit elegantem ; triplici quidem genere, demonstrativo, judiciali

ubi Augustinianus perorat,

A judiciali, deliberativo refertam; cum divi Præcursoris eximias laudes excellentesque dotes in cœlum tollit; tum hanc dexteram esse Præcursoris indubitatum membrum, veteribus historiarum monumentis testimoniisque fide dignis, ac toto orbe fama vulgata, firmat, attestatur, probat. Tum concionem ad pacem complectendam, reverentiam in Superiores colendam, concordiamque fovendam, quippe sine qua respublica nulla diuturna esse poterit, hortatur monetque. Ubi dicendi finem fecit concionator, ecclesiæ Prior assurgens, capsulamque reserans, sacram Manum elevans, nudam præstantissimo cœtui ostendit, ac in hunc orat modum: Ave Joannes Baptista, qui ab Angelo prænuntiatus, a Prophetis genitus, a matre sterili contra rerum seriem conceptus, in utero sanctificatus, adventu Dei genitricis semestris exultas.... *Hæc et alia hujus generis plura, ad vitam et mortem sancti Præcursoris ejusque patrocinium commendandum spectantia,* dum dixisset; concionem, devote prostratam orantemque, ea ipsa manu ter benedixit: cunctisque alacriter consurgentibus, quo venerant ordine, castelli portam, quæ Meridiem spectat intrantes, sacram ædem petunt: ubi eburnea capsa, dexteram continens sanctam, super ara locatur, ac Præsul Missæ peragit solennia.... Solennibus peractis, Manus osculanda datur. Ita soluta pompa, ad privatos lares cuncti revertuntur, congratulantes Deumque laudantes, qui tam sacro munere Rhodios insignivit.

et concionem dimittit.

B

318 *His relatis subjungit Auctor, quomodo Magister, Bajazethum, maxima classe instructum contra Christianos, Venetis Pontifici rebellantibus discordes, anno* MCCCCLXXXIV, *compulerit ab ejusmodi expeditione desistere: ni faciat, Zyzymym fratrem in ipsum immissurus; et recitat epistolam Bajazethi ad Magistrum, cœptis desistere pollicentis,* Idibus Aprilis in Constantinopoli. *Tum Magistri ad Sixtum IV Pont. Max. hac causa soliciti, legationem exponit, securum ea ex parte facientis, cum Epilogo de gratiis Deo referendis, qui potentissimum tyrannum ea ratione sic constrinxit, ut movere nihil ausus sit.* Sequebatur *in MS.* ejusdem *Vicecancellarii* oratio ad Innocentium PP. VIII, *quæ neque descripta nobis est, neque ad præsens argumentum facit, summatim autem refertur a Bosio parte* 2 *Hist. prælaudatæ. Ibi etiam legere est electionem* Fr. Petri Aubussone Prioris Arverniæ, *ejus qui Translationem peregit, in magnum Ordinis Magistrum, factam anno* MCCCCLXXVI, *collatamque ei Purpuram Cardinalitiam anno* MCCCCLXXXVIII, *et mortem obitam anno* MDIII: *ad cujus insuper honorem facit, quod* Sacratissimam S. Joannis Reliquiam ornaverit splendidissimo auri solidi tabernaculo, multis gemmis margaritisque ornato; quemadmodum hodieque videtur, *inquit ille, primam et secundam Historiæ partem evulgans anno* MDXCIV.

Eodem respectu adducit Bajazethum Magister

ut dimittat paratam in Christianos expeditionem,

et ipse novo ornatu manum illam decorat.

C

319 *Videtur ergo indicare, quod dedita anno* MDXXII *in Turcarum potestatem civitate, inter alias sacras Reliquias inde elatas, fuerit etiam Prodromi manus, eaque servetur Melitæ in ecclesia S. Publii, præcipua Ordinis eo translati sede. Hoc licet expresse non dicat Joannes Franciscus Abela, in ejus insulæ descriptione, edita anno* 1647, *opinari tamen possumus; ex eo quod pag.* 35. *Catalogum texens Reliquiarum, in auratis medii corporis ac brachiorum thecis istic asservatarum, nominet etiam* S. Joannem Baptistam, *licet non definiat quænam pars corporis ea sit. Verum defectui isti succurrit Rochus Pirrus Tomo* 2 *Siciliæ sacræ in Notitia Ecclesiæ Melitensis pag.* 620, *inter distinctius designans Reliquias recensens* Brachium et tres digitos Joannis Baptistæ.

Hæc deinde Melitam translata videtur,

320 *Ut ut est: magna quotannis solennitate agitur Melitæ festum Patroni; quando in Vigilia nativitatis ejus, Magnus Ordinis Magister procedit ex suo Palatio capite discooperto, et manu facem candidam præferens: ambitisque ter vasis, festivo igne arsuris, primum ipse accendit, post cœnam totui Senatui præbitam, sub papilione speciosissimo, relato ex memorabili illa navali victoria, quam anno* MDX *Rhodii in Sinu Issico, nunc Lajazzæ dicto, obtinuerunt; qui papilio, solitus ornare puppim qua Soldani Babilonici istic cæsus nepos vehebatur, totus erat speciosissimo opere et acu peritissima pictus, nec nisi in ea festivitate quotannis semel explicatur.* D

AUCTORE D. P.

ubi solennius agitur festum

§. IV. *De manu sinistra, cum parte Brachii, servata in Conventu Prædicatorum Perpiniani.*

Vincentius Domeneccus, in Historia generali Sanctorum Catalauniæ, edita Barcinone anno 1602 *fol.* 81, *rei totius seriem accipere profitetur,* ex proprio super ea libro P. Mag. Michaelis Lot et Francisci Diagi historiæ Prædicatorum Provinciæ Aragonicæ lib. 2 cap. 88., nec non ex processibus super prædictæ Reliquiæ verificatione formatis: *quam deinde Tamayus in compendium redactam, sed originalibus Græca lingua inscriptionibus additis auctiorem, suis ad* XXIV *Junii Notis ad Hispanicum Martyrologium Latine inseruit: hic vero ex Hispanico Domenecci fideliter Latinitati redditam sic damus.*

Relatio ex Hispanico Latina habet,

E

322 Circa annum MCCCXXIII vivebat in prædicto Conventu Fr. Petrus de Alenia, vir religiosæ omnino atque exemplaris vitæ: quem tunc Priorem die quodam evocavit juvenis speciosus in habitu peregrini: seductoque in partem secretam indicavit, velle se illi, pro insigni ejus virtute, et peculiari suo erga Ordinem Prædicatorum affectu, manifestare et committere pretiosissimum quoddam pignus; ea tamen conditione, ut ne cui illud revelaret; sed asservaret, donec a peregrinatione ad S. Jacobum suscepta reverteretur; ac ne scriptæ quidem a se epistolæ crederet, si quis forte mortalium talem adferret. sin autem non reverteretur, haberet ipsum ex tunc monasterium donatum. Fidem promissam servavit P. Petrus annis multis, donec considerans neque peregrinum reverti, neque ullum ejus vestigium uspiam reperiri potuisse, quantavis diligentia per iter istud adhibita fuerit; statuit penes se Angelum fuisse qui sic disparuerat, cœpitque commissum sibi thesaurum nonnullis exploratioris virtutis Fratribus manifestare, ac nominatim Patribus Magistris Jacobo Ramon, Januarioque et Bartholomæo Rollan: narrans eis quid se et peregrinum cœlicum inter accidisset. F

quod circa an 1323,

manum eo tulerit ignotus peregrinus,

323 Est autem S. Baptistæ manus sinistra cum parte brachii per medium circiter secti infra cubitum, cui nihil vel carnis vel ossis deest præter ultimum articulum pollicis, quem Regina quædam dum adorare se simulat, mordicus abstulit, qualis servatur hodieque in Conventu Prædicatorum Urgellæ. Etenim dinumerare et discernere in ea licet æque aut magis clare quam in manu cujuspiam viventis venas, arteriasque atque nervos, ungues etiam omnes, nec non ad pugnum vestigium catenæ qua Sanctus fuit in carcere vinctus, contortum enim notabiliter est versus latus sinistrum. Ad principium manus et finem brachii videre est nervum unum præ ceteris coloratum. De cetero perquam bene composita et spectabilis omnino manus est, quia tres majores digiti videntur extensi potius quam in palmam reflexi, nisi quod infra tres alios inclinetur quartus.

(unde avulsus articulus unus Urgellæ servetur,

324 Attulit Reliquiam istam Angelus intra arculam ligneam, quæ sesquipedem larga, alta autem lataque dimidium etiam nunc monstratur in Conventu; habens in operculo pictum Præcursorem, instar Angeli alatum, cum libro in dextra. cui sic inscriptum:

Φώνει

A

AUCTORE D. P.

Φώνει Πρόδρομος, ὑπηρέτης τοῦ Λόγου
Μετανοῶν δείκνει την φύσιν τῶν βροτῶν.

qui senarii versus Latine sic sonant :

Clama Præcursor, Minister Verbi;
Pœnitens ostende naturam humanam : a Verbo assumptam. Sinistra vero tenet Caput cum epigraphe.

ipsa alias integerrima manente)

O ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ.

SANCTUS JOANNES PRÆCURSOR.

Et ad pedem aliam similiter Græcam epigraphen :

Τὶ σὲ καλέσωμεν; Προφήτην, Ἀπόστολον, Ἄγγελον, ἢ Μάρτυρα ;

Quid te vocabimus? Prophetam, Apostolum, Angelum, aut Martyrem?

intra arculam Græcis litteris varie inscriptam,

325 Denique circumcirca ipsum reliquiarium leguntur ducti novem ordines Græcorum versuum, litteris etiam ipsi majusculis sive quadratis, quibus et præcedentia omnia exprimuntur (*ut testatur Tamayus sua vel aliorum oculata fide*) Versus hi sunt.

,,Θεὸς κατεῖσιν εἰς βροτῶν σωτηρίαν,
,,Πρόελθε, κῆρυξ, τοῦ τρανῶσαι τὸν λόγόν

B

Ἅπαντα τά σου θαύματος πλήρη εισὶ.
Λέγει Γαβριὴλ τὴν γέννησίν σου ξένως.
Πατρὸς τὴν ἀπείθιαν τιμωρεῖν θέλει,
Δικὴν δὲ τὴν κώφευσιν εἰςφέρει τάχυ.
Ὕπερθεν ὤφθης ἀρετῶν τρισελβίων,
Κρείτταν Προφητῶν, ἴσος τῶν Ἀποστόλων,
,,Μαρτύρων ὤφθης κοσμίου πλήρης μάκαρ,
,,Ἀγέυστος τροφῆς παντοίων τῶν ἐκ φύσει.
,,Γονυπετῶν προστίθει πάντων ὡς ἔτος
,,Διδοὺς ἀρωγὴν τοῖς προσκειμένοις πόθῳ
Τῇ τιμίᾳ σου θήκῃ τῇ τῶν λειψάνων·
Πραγμάτων ἐλεύσειστε καὶ στροφὰς βίου,
Ρῶσιν σώματος σὺν θυμιδία πλέκων,
Εὐλογῶν αὐτὸς, κυβερνῶν ὥς σοι
Φέρεις πτερύγας ὡς ἰσωθεὶς Ἀγγέλοις
Ἔνυλος ὢν, αὔλος, ὡς Σωτήρ ἔφη.

necnon 18 versibus in laudem Sancti

Quæ sic sonant, et clarioribus in margine verbis quadamtenus explicantur.

corum Latina versione

326 Deus descendit in omnium salvationem :
Veni * tu, Præcursor, declarare Verbum.
Omnia tua * miratu plena extant.
Dixit Gabriel nativitatem tuam * extraneo :
Patris * renitentiam punire vult.
Pœnam autem mutitiam * infert cito.
Supra apparuisti virtutes ter beatas,

C

Melior Prophetis, æqualis Apostolis :
Martyrum apparuisti plenum ornamentum, Beate.
Non gustans cibum qualiumcumque quæ in natura [sunt.
Genuflectens adjuva omnes ut mos est,
Præbens succursum * adjacentibus voto.
Admirabili tui * positione Reliquiarum
Negotiorum * volutiones et revolutiones vitæ,
* Sanitatem corporis cum lætitia ligans,
Benedicens * autem gubernans, uti (tibi) fas est.
Fers alas * adæquatus Angelis,
Materialis existens immaterialiter, ut Salva- [tor ait.

* Procede
* miracula
* mirabiliter
* incredulitatem
* loquela privationem

* adorantibus
* thecæ
* incursus
* robur
* ipsos atque
* ut æqualis.

Perpiniani exhibita,

327 Hæc interpretatio est D. Antonii Archiepiscopi Athenarum, et Vicarii generalis D. Jacobi Patriarchæ Constantinopolitani; et Archiepiscopi Thebani, viri in Hebræa, Græca Latinaque linguis instructissimi, aliorumque multorum litteratorum istius Universitatis, eamdem versionem approbantium, ad instantiam Fr. Guilelmi Alberti, illuc a Conventu Perpinianensi ablegati. Dedit autem ei prædictus Archiepiscopus ipsam sub fide publici Instrumenti, per quemdam Presbyterum nomine Julianum, Imperiali auctoritate Notarium. Hac autem visa, D. Jacobus Prior Dominæ nostræ Spinensis, ex officio sibi commisso per D. Raimundum Elnensem Episcopum, Processum formavit, et recitari præcepit a Notario, coram selectis e Dominicanorum, Carmelitarum, Franciscanorum, et Augustinianorum familia Theologis, nonnullisque Legum Canonumque Doctoribus; qui omnes definiverunt considerata miraculorum multitudine et Græca arculæ inscriptione, constare satis, quod ipsum sit brachium S. Joannis Baptistæ; et ut tale honorari mandavit, sicut sibi ab Episcopo commissum fuerat. Aliquot annis post, ob aliquas difficultates subnatas, iterum Conventus misit in Græciam, Fr. Dominicum Cardonum ejusdem rei gratia; factaque est Nicosiæ altera, sed quoad sensum priori congrua versio, (*Ea verosimiliter quæ apud Tamayum extat cum modicissima differentia*) subscripta nominibus Hersenii Episcopi Græcorum atque Vicarii Guillini : et mox ad xv Januarii an. MCCCCVII Doctor Franciscus, Canonicus et Vicarius istius Ecclesiæ, de ea rogavit publicum instrumentum a Notario Imperiali; dicto Ludovico a S. Dominico, natione Mediolanensi.

D

legaliter approbatur ipsa Reliquia,

et alia versio petitur anno 1407.

328 Istis non obstantibus, Episcopus Albiensis, Apostolicus per Hispaniam Legatus (*Joannes verosimiliter Goffredus, sub annum* MCCCCLXI *ex Atrebatensi factus Albiensis Episcopus et Cardinalis, qui anno mox sequenti Ludovico XI, Perpinianum ab Hispanis occupatum obsidenti, armis et consilio præsto fuit, ad ejus recuperationem ; anno autem quarto post potuit a Paulo II missus fuisse in Castellam, Henrico et Alphonso fratribus eam in partes distrahentibus*) Legatus, inquam, Apostolicus Perpiniano transiens; volensque de veritate prædictæ Reliquiæ certior reddi, jussit eam in sacristia monasterii, coram multa turba, in foculum projici : quod tamen factum non est : quia continuo ceciderunt ex alto arcus et cruces quibus loci fornix intexitur; absque ullo tamen præsentium damno; et fornice, qui absque illis videtur non posse consistere, suspenso manente usque hodie ad magnam omnium admirationem. Quo casu non minus stupore perterrefactus, quam gaudio repletus ille; mox elargitus est viginti marcas argenti, ad conficiendum reliquiarium, in quo nunc ipsum sacrum brachium servatur.

Reliquiam ne porro igne probet,

E

miraculo impeditur Legatus Apost.

329 Plurima cœlitus patrata miracula feruntur illo mediante, in curandis ægris : et ideo maxime ubique fiunt annuli, qui sacris digitis inserti et cum fide adhibiti, sanant febres, arthritides, scrofulas, anginas aliaque incommoda. Ita anno MCCCLXXVII Domina Sibylla Vicecomitissa Rodensis (quemadmodum constat ex priore Processu) vehementi correpta febri, legavit famulum ad monasterium Prædicatorum cum sindone, annulo et rosario, contactu sacri brachii sanctificandis, quo cum ipsis ad Dominam suam reverso, ipsa annulum digito, sindonem capiti suo imposuit; et continuo tam libera a febre fuit, acsi eam numquam fuisset passa. Ejusdem autem cameraria, cum nihilo leviorem febrem, una cum ingenti lateris dolore pateretur, petitam acceptamque sindonem similiter capiti suo imposuit, et continuo alleviatam se, ac paulatim liberam a febri sensit : tum dolenti lateri ipsam applicans, ei quoque remedium attulit. Curat etiam arthritim, prout uxor D. Ramon Dardena experta est in neptula quadam sua ex fratre aut sorore; cui malum istud cum febri tam violenta patienti, ut medici mox crederent morituram, sanitatem obtinuit; votum nuncupans S. Joanni Baptistæ, quod parvulam, si sanaretur, discalceata portaret in ejus capellam ipsique deinceps per omnem vitam impensius deserviret. Mox enim ab emisso voto, sudare infantula cœpit integreque convaluit. Curari etiam simili invocatione Sancti scrofularum malum, patet ex secundo Processu

Ad eamdem varii ægri curantur

a febribus,

F

arthriti,

A Processu coram Abbate S. Mariæ de Regali, nominato ad eum effectum Commissario Apostolico; in quo Petrus de Cases chirurgus, juratus deposuit, quod curandum suscepit cujusdam hortulani Perpinianensis filium, cui incurabiles et brevi mortales futuræ scrofulæ totum collum ambederant. Tantum discrimen ille considerans partem admonuit: hic vero votum concipiens, ipsum puerum ad Sancti capellam detulit, sanctoque brachio signari fecit, tali successu, ut intra paucos dies percuratum chirurgus viderit, cum sua admiratione non parva. De quibus aliisque miraculis (nam et mulieres in partu periclitantes complures miraculo adjutæ dicebantur) cum Perpiniani quæri audiret Illustris Gilbertus de Barbarano; dixit arbitrari se, eum eventum habituram quæstionem, quem habuerat Caput S. Vicentii Valentiæ, ubi scilicet ipsum penes se habere mendaciter jactaverat Clericus quidam. Vix enim inconsulta hæc verba pronuntiarat, cum sic cruciari brachio sinistro cœpit, ut intermisso prandio in clamores grandes erumperet, secumque prorsus actum crederet; donec culpæ serio agnitæ pœnitens, Sanctum invocavit et curari meruit.

scrofulis; incredulus severe punitur.

330 *Hactenus Domeneccus, cui post annos* LVIII
B *attestatus est Illustriss. Petrus a Marca, tunc Episcopus Tolosanus, postea Parisiensis Archiepiscopus, Opusculo inter posthuma* XIII, *cui titulum fecit;* Dissertatio de Theca Reliquiarum S. Joannis Baptistæ, quæ servantur in ecclesia Dominicanorum Perpiniani; *quam Dissertationem, oculatus ipse testis sic orditur.* In monasterio Fratrum Prædicatorum in urbe Perpiniani, studio ac pecunia Jacobi I. Regis Aragonum circa annum MCCLII condito, sunt insignes S. Joannis Baptistæ Reliquiæ; nempe pars brachii sinistri, paulo infra cubitum recisi, cum manu in digitos quinque distincta, quibus ungues intimæ adhærent, pelle paulisper corrupta, carnei licet marcidique coloris: ossa et nervos ipsosque ductus venarum (quæ veluti livorem quemdam retinent) circulum tegente; extantibus in metacarpio vinculorum vestigiis. *Hinc num.* 2. *summatim perstringit historiam, fusius a Domenecco deductam: et num.* 3, *has proponit litteras.*

Dictorum veritatem expertus Petrus a Marca,

331 Nos Frater Antonius, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Archiepiscopus Athenarum, ac Reverendissimi in Christo Patris et Domini Jacobi, permissione divina Patriarchæ Constantinopolitani, tam in temporalibus quam in spiritualibus Vicarius Generalis; notum facimus per præsentes litteras, Priori
C et Fratribus Conventus Perpiniani Ordinis Prædicatorum Elnensis diœcesis, et universis, scriptarum, in Græca et Latina lingua, scripturarum cupientibus intelligere veritatem: quod Frater Guilliermus Alberti, ejusdem Ordinis, præsentavit et legit, coram nobis et Reverendo Patre Domino, Archiepiscopo Thebano; necnon et aliquibus discretis viris, in Græca et Latina lingua bene peritis, quamdam litteram, sigillo præsentis Conventus signatam, in qua continebatur: quod ipse Frater Guilliermus interpretari faceret et transferri supra adnotatas Græcas litteras, in litteram et linguam Latinam: quarum tenor, ut omnibus nobis patuit, est quoddam carmen, stylo Græco, satis profundo et rhetorico, ad laudem Præcursoris Christi B. Joannis Baptistæ, ad devotionem Reliquiarum ejus orantes provocans, et ad devotionem pariter inducens. Quapropter supradictus Pater, Dominus Archiepiscopus Thebanus, Hæbræa, Græca et Latina lingua et litteris sufficienter imbutus, devotione prædicti Sancti affectus, et supradicti Fr. Guilliermi supplicatione humili, suprascriptam de Græco in Latinum, de verbo ad verbum transtulit, cum magna deliberatione, ac nostra et aliorum multorum in utraque lingua peri-

producti attestantes litteras versionis Græcarum inscriptionum,

D torum approbatione, nihil addito, nihilque remoto. In quorum testimonium sigillum nostrum impendenter apponendum duximus, necnon per manus publici Notarii, hæc omnia in Latina lingua fideliter scripta construi et signari mandavimus, ut patet volentibus intueri.

AUCTORE D. P.

332 *Num.* 4. *ponitur Latina epigrapharum et versuum interpretatio. Tum num.* 5. *addit a Marca:* Ex ipso litterarum stylo et contextu manifestum est Antonium fuisse communionis Latinæ Archiepiscopum, præcipue cum illa tempestate Athenas et vicinas regiones obtinerent Catalani; unde Coronæ Aragonum quæsitum Athenarum et Neopatriæ nomen. Porro Antonius ut pleniori jurisdictione fruetur, adjunxit suam vicariam auctoritatem Jacobi Patriarchæ Constantinopolitani, ejus nempe qui a Romano Pontifice institutus erat, non autem Patriarchæ Græci, degentis in urbe Constantinopolitana. *Ad quem locum notat Baluzius in sua Præfatione num.* 19, *ambos* curiam Pontificiam Avenionensem secutos. Nam quod Antonium, *inquit,* attinet; ei cognomen Balistario fuit, et ex Religioso Ordinis S. Francisci factus est Archiepiscopus Athenarum an. MCCCLXX, VI Kalend. Aprilis, ut docet Waddingus. Jacobus vero Patriarcha CP. eodem ferme
E tempore evasit, vocabaturque Jacobus de Itro, natione Gallus, qui postea Hydruntinus Archiepiscopus factus est a Gregorio XI anno VI sui Pontificatus; et Clemens VII *(in schismate contra Urbanum VI)* Cardinalem creavit anno MCCCLXXXVIII die XVIII mensis Decembris. *His per transennam a Baluzio annotatis transit a Marca ad examen veteris versionis, et epigraphas quidem Græcas præmittit, sicut eas ex ipsius fide correctas supra dedi (nam Lugdunensibus Martyrologii Hispanici, auctore absente, impressoribus fidendum non erat) tum* ex decem et octo versibus, ex quibus integra inscriptio constat, superstites duodecim (sex aliis una cum incrustatione thecæ deperditis, *quas ideo his signis « prænotavimus) Græce appingit,* alteram paulo faciliorem interpretationem *aggreditur, omissa secunda, quam Lotius et ex eo Tamajus proferunt* versione facta ab Hersenio Episcopo Græcorum Nicosiæ in Cypro anno MCCCCVII; cujus perquirendæ occasio petita fuit ex lite, quæ in causa appellationis pendebat coram Antonio, Abbate S. Mariæ de Regali in urbe Perpiniani, delegato a Benedicto XIII, quam Fratres Prædica-
F tores interposuerant, adversus prohibitionem, a Bartholomæo Episcopo Elnensi sibi factam, ne publice exponerent has Reliquias die festo Decollationis B. Joannis, eo prætextu quod auctoritate Romanæ Sedis nondum essent approbatæ.

easque observationibus nonnullis illustrat ac nova versuum interpretatione

333 *Dissertationem denique suam sic finit a Marca.* Cum in hac urbe Perpiniani ægritudo quædam me detinuisset, post solutam quam cum Regis Hispaniæ Delegatis, ex mandato gloriosissimi Regis nostri, de limitibus utriusque regni collocutionem habueramus; existimavimus nihil nos ab officio nostro alienum facturos, si post Archiepiscopos Atheniensem et Thebanum, nostrum quoque de versiculorum sensu suffragium adjungeremus et fugientes Græcas litteras sisteremus, huic nostræ lucubrationi, per intervalla febris elaboratæ, insertas. Actum Perpiniani anno MDCLX VI Nonas Maji: quo die hinc discedimus, Tolosam ad Sedem nostram redituri. *Cujus tanti viri tanta diligentia eo etiam carior nobis est, quod præter inscriptiones Græcas, etiam dare voluerit posteris effigiem Sancti, qualis in arcæ operculo visitur, omissis Epigraphis quas tabellæ angustia non poterat capere. Quare dignum etiam duxi hanc apponere, addita ea quæ in Græcorum Menæis paulo aliter proponitur ad* VII *Januarii et* XXIV *Februarii.* Μετανοεῖτε ἤγγικε γὰρ ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν,

quatenus adhuc supererant an. 1667, atque effigie arculæ appicta, cui alia ex Menæis additur.

Pœnitentiam

A Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum : *quæ tamen non Joannis sed Christi prædicantis verba sunt Matth.* IV ℣. 17.

AUCTORE D. P.

§. V. *De digitis manus Dextræ, Venetiis et Maurienne servatis.*

Dexteræ alicujus manus sunt digiti,

Tam *certum ac fidele testimonium, de integritate Manus sinistræ apud Perpinianum, cogit credere, ad Manum dexteram vel veram vel suppositiliam pertinere, si qui alibi servantur S. Joannis Baptistæ digiti; neque iis obest, quod ea fortassis integra Antiochiæ fuerit. Nam sicut Caput, ita etiam Manus illa Constantinopoli potuit fuisse in varios divisa, cum Melitæ ea amplius non reperiatur tota. Non est igitur cur dubitemus quin alicujus dexteræ vera pars sit quam Ughellus Tom.* 5 *Ital. sacræ Col.* 1261 *habere ait Venetiis* in templo Hermagoræ, quæ una omnium Reliquiarum, quæ in hac urbe sunt, in publica ceremoniarum pompa sub umbella circumfertur : *illuc autem allata illa fuerit ab ecclesia S. Baptistæ, de quo in Dominico* XV *Venetiarum Episcopo, sub annum* DCCCCXCII *constituto, affirmat idem Ughellus col.* 1288, D *ex Dandulo, quod* de Provincia Bragula *(aut potius civitate Provinciæ Thraciæ,* Βεργούλη, *Ptolomæo, Cedreno* Βεργούλιον, Bergula *Antonino)* Reliquias S. Joannis Baptistæ advexit, et in ecclesia, quam sui majores eidem Divo substruxerant, cum devotione deposuit.

qui habentur Venetiis ;

et pollex qui Mauriennæ,

335 *Quod autem S. Gregorius Turonensis, lib. miraculorum cap.* 14, *narrat de Pollice, tanto est verosimilius, quanto auctorem habet graviorem antiquioremque; sic autem narrat :* Quædam mulier, a Mauritania urbe progrediens, ipsius Præcursoris Reliquias expetivit * et ita se constrinxit vinculo juramenti, ut non ante a loco discederet, nisi de membris ejus mereretur quidquam accipere. Sed cum impossibile hoc incolæ loci narrarent, prosternebatur quotidie ante sepulcrum, orans sibi (ut diximus) de sanctis artubus aliquid condonari. In qua intentione integrum duxit annum; similiter et alterum : jugi semper oratione deposcens. Tertio vero ingrediente anno, cum orationem suam pervenire [non] cerneret ad effectum; projecit se ante sepulcrum et obtestatur, non se exinde surrecturam, priusquam hæc petitio obtineretur a Sancto. Septima vero die, cum jam inedia deficeret; apparuit super altare pollex, miri candoris ac lucis (splendore) effulgens. Cognito autem mulier Dei dono, surrexit a pavimento; factaque capsula aurea, in ea recondidit, quæ Deo largiente meruerat; et sic gaudens remeavit ad propria : impletumque est in illa, quod Dominus dicit in Evangelio : Amen dico vobis, quodsi perseveraverit pulsare, etsi non surgit pro eo quod amicus sit; propter improbitatem tamen ejus surget, et tribuet ei (*panes*) quotquot habet necessarios. E

a muliere perseverante tribus annis obtentus,

336 Post hæc tres Episcopi, advenientes de civitatibus suis, ad adorandum in hoc loco, voluerunt partem de hoc pignore elicere, positoque in medio nihil omnino auferre potuerunt. Tunc una vigilantes nocte, deprecati sunt, ut aliquid mererentur a pollice : positoque sub eo linteo, dum partem auferre conantur, una ex eo gutta sanguinis cecidit super linteum. Hoc cernentes, duas deinceps noctes vigilant : deinde prostrati coram sancto altari, dum supplicant, ut adhuc majus aliquid mereantur a pollice, duæ iterum ex eo fluxerunt guttæ. At illi gavisi, colligentes devote quæ Dominus dederat, juxta numerum servorum suorum, diviserunt linteum cum guttis suis, quas non sine grandi admiratione urbibus [suis] intulerunt. Et quia locus ille Maurianensis ad Taurinensem quondam urbem pertinebat; tempore illo quo Rufus erat Episcopus, ait F Archidiaconus ejus ad eum : Non est æquum ut hoc pignus in loco viliori teneatur : sed surge, et illud accipe, et defer ad ecclesiam Taurinensem. Cui ille respondit, Quod hoc agere non audebat. Archidiaconus dixit : Ego hoc deferam, si permittis. Et Episcopus : Fac quod libet. Tunc Archidiaconus accedens ad locum, dum vigilias celebrat, mittit manum ad capsulam : mox amens effectus, accensus febre, die tertio expiravit, factusque est timor magnus omnibus, nec quisquam ultra beata Pignora ausus est mutare. *Petrus Comestor, Historiæ Evangelicæ seculo* XII *Scriptor, cap.* 75 Theclam *vocat mulierem præfatam, Maurianenses vero ipsam sequenti die colunt sub nomine* S. Tygris *vel* Tygriæ; *neque solum* pollicem *ipsi acceptum referunt, sed* duos *insuper* digitos, *quos ostentant* medium scilicet et medium, *inquit Cangius, illius vitam descriptam nobis mittens,* eosque integros, sed siccos excepta aliqua extremitate medii : at pollicem *dicit* pœne redactum in cineres, dum identidem liquore tingitur, ad depulsionem morborum usurpando.

unde tres Episcopi aliquid volentes accipere

tres guttas sanguinis impetrarunt ;

auferre autem ipsum volens, misere periit.

337 *Unde illa sacrum pignus petierit, tacet Turonensis*

A *nensis. Leodiense Passionale, ex quo Angeriacensium de suo Capite relationem dedimus, inter ipsius Baptistæ miracula istic subjuncta, ac fere ex Gregorio, ut dixi, desumpta, etiam locum illum totum describit; sed statim in principio ad * signum interpolavit, addendo quod Reliquias istas exquisivit,* in loco Ingriaco nomine, super Vulturnum fluvium posito; *non considerato quod Angeriacenses de solo Capite glorientur. Habemus ex veteri Ecclesiæ Maurianensis Breviario et Missali descriptam istius mulieris Vitam, sequenti die sub nomine* S. Tygriæ *dandam; ubi illa dicitur,* eadem Reliquias Alexandria petiisse, quo Hierosolymis allatas ex peregrinis, Solonio, ubi ipsa residebat, transeuntibus, intellexerat. *S. Antoninus parte 2. Historiarum tit.* 13. *Cap.* 4. §. 2. *de Heraclio Imperatore,* Hujus, *inquit,* Imperii anno primo virtus et nomen S. Joannis Baptistæ miraculis declaratur apud urbem Galliæ Mauriennam, de Reliquiis ejus mirabiliter illustratam : *quæ si de earum illuc adventu intelliguntur, multum a vero aberrant, cum Turonensis de ipsis, ut pridem allatis, loquens obierit anno* DXCIV, *annis* XVI *prius quam imperare Heraclius inciperet.*

Ipsum non Angeriaco acceptum, ut quidam,

sed Alexandria, dicit Vita S. Tygriæ :

B 338 *Erravit etiam, levius tamen, Auctor Vitæ præcitatæ, cum rem actam dixit* in diebus præstantissimi Regis Guntramni. *Hic enim anno* DLXI *post patris mortem Burgundiam primum sortitus est : rem autem actam dicit Turonensis, cum* Maurienna, *pridem Episcopis destituta, adhuc pertineret ad civitatem Taurinensem, Episcopo ejus* Rufo *subjecta. Rex quidem Guntramnus dicitur novum ibi Episcopatum fundasse sub Viennensi Archiepiscopo; sed verum id esse non potest, si novam ecclesiam fundator suus consecrandam commisit* S. Ysichio Archiepiscopo Viennensi, *ut in eadem Vita legitur. Etenim in hujus Epitaphio tom.* 1. *Francicorum du Chene pag.* 53, *(quod Epitaphium ei soror Marcella posuit) obiisse legitur* Septimum necdum peragendo lustrum, *id est anno ætatis* XXXV *necdum expleto. Atqui ille, jam Episcopus, interfuit Synodo Aurelianensi an.* DXLIX *et Parisiensi anno* DLV, *utique mox defunctus, ne multo minor trecenario fuerit, cum est Episcopus ordinatus. De quo hoc etiam dixerim, fieri non posse, ut ille immediate successerit* Pantagatho, *sicut scribitur in Chronico Adonis Episcopi Viennensis, satis imperite (ut mihi quidem videtur) interpolato per Viennensium Episcoporum successionem, plane irregularem. Ibi enim* Pantagathus *dicitur* sub Consulatu Paulini Junioris et Basilii vita functus, *qualis Consulatus totis Fastis non reperitur, sed annum* DXL *notat* Justinus Junior P. C. Paulini VI. *Basilius autem Junior anno sequenti, solus et ultimus fuit Ordinariorum Consulum, scriptumque deinde est* P. C. Basilii Junioris I, II, III, IV *etc. usque ad* XXV. *Similiter erratur in Ysichii successore* Namatio, *quasi is eodem anno obierit, quo Justinus junior, id est anno* DLXXVIII; *cum anno* DLXVII *Synodo Lugdunensi, et* LXXIII *Parisiensi interfuerit* Philippus Viennensis ecclesiæ Episcopus. *Plura qui volet de origine Maurianensis Ecclesiæ ejusque Episcopis discere, consulat sequenti die dicenda ad Vitam S. Tygriæ : ego hinc transeo ad quædam incerti temporis miracula, ex loci archivio nobiscum communicata.*

idque ante ætatem Gregorii Turon. factum esse oportet,

imo et ante regnum S. Guntramni,

si Moriennensem ecclesiam consecravit S. Ysichius Viennen.

C

utpote qui paulo post 555 obiit.

339 Vir quidam Tabvisius nomine, e S. Juliano Maurianensi captivus apud Turcas, et vinctus compedibus; tamdiu in oratione et voto contra ecclesiam S. Joannis de Mauriana perstitit, ut in ea obdormiscens, mane se translatum viderit in locum, unde conspicere potuit eam ecclesiam : et gratias agens Deo, genibus flexis in eam venit, sponte circumpulsatis campanis, et cuncto populo accurrente. Ingressus ecclesiam, sese fregere compedes; et sunt, cum ejus sculpta effigie junctis manibus, circum altare majus, cum plurimorum aliorum, e carceribus liberatorum ope B. Joannis Baptistæ. Quidam famulus nobilium de Tybaud, decidit equo, incidens a ponte Borgey in Arcum torrentem : et exclamans, Sancte Joannes, illæsus evasit, et venit in ecclesiam Maurianensem acturus gratias. Et circa ea tempora facta est infantuli cujusdam suscitatio, ac muti restitutio. Adde nostris temporibus vidisse multos, morbo caduco laborantes, in nativitate S. Joannis Baptistæ, ad ecclesiam Maurianensem venientes, correctos, et sanitati postmodum fuisse in vita restitutos. Votum (incolarum) Abanardi in magno cereo persolvi vidimus, quorum locus impetu aquarum liberatus fuit. Et multæ in Portugallia et Flandria, a febribus et partus dolore liberatæ fuerunt, ad applicationem coronarum, quas Reliquias S. Joannis Baptistæ Maurianensis tangere procuraverunt Nobiles Hispani transeuntes, quorum unus Jurium Doctor, rediens mihi hæc retulit. *Ita verosimilius is qui pro nobis Archivium Maurianense scrutatus, hæc aliaque collegit.*

Ad invocationem Baptistæ liberatur captivus apud Turcas,

D

AUCTORE D. P.

servatur periculose lapsus,

et alia multa miracula fiunt.

§. VI. *De aliis sancti corporis Reliquiis apud varios, et miraculis ad eas patratis.* E

Castellodunum *vulgo* Chasteaudun, *in Dunensi Belsiæ tractu situm oppidum,* XXVIII *leucis dissitum Rotomago ad Meridiem, Parisiis ad Occasum, supra Ledum fluvium, multum ab amœnitate laudatur; magis tamen gloriatur* Carpo *alterutrius manus sancti* Baptistæ, *quam manui æreæ inauratæ inclusam servat Canonicorum Regularium ibidem monasterium, S. Mariæ Magdalenæ dicatum; uti scribit Cangius in sua Constantinopoli lib.* 4 *cap.* 5 *pag.* 104, ex cujus inscriptione, in ipsa manus et brachii commissura, colligimus insignem hanc reliquiariam thecam fuisse, olim doctissimæ ac nobilissimæ Annæ Comnenæ Porphyrogennetæ, filiæ Alexii Imperatoris; *cujus Alexiadem, patris gesta libris quindecim complexam, habemus ex Bibliotheca Barberina Parisiis editam, varieque illustratam, studio nostri P. Petri Possini. Inscriptionem prædictam Cangio protulit Claudius de Molinet, noster etiam dum viveret amicus, ad S. Genovefæ Parisiis, hoc tenore :*

Castelloduni Carpus manus,

ab Anna Comnena theca et versibus ornatus :

Ὁ καρπὸς ὀστοῦν, ἥδε χεὶρ χρυσὴ, ποθέν;
Ἐκ τῆς ἐρήμου κάρπος, ἐκ Παλαιστίνης, F
Χρυσὴ παλαιστὴ, χρυσοδάκτυλος· ξένον.
Ὀστοῦν ὁ καρπὸς ἐκ φύτου τοῦ Προδρόμου
Τὴν χεῖρα δῶ, γάνωσε τέχνη καὶ πόθος
Ἄννης Ἀνάσσης, ἐκγόνου τῆς Πορφύρας.

341 *Elegantem lusum in voce* Καρπὸς, *quæ eadem et* Fructum *significat et* Carpum, *id est eam partem, qua manus brachio connectitur; non satis assecutus interpres apud Cangium, cogit præmissos versus aliquantum aliter Latinos facere, hoc modo.*

Os, carpus, et manus aurea, unde sunt?
Carpus quidem ex eremo, ex Palæstina.
Palma aurea cum aureis digitis, peregrinum [quid.
Os, fructus est ex frutice Præcursoris.
Manum auream dedit et exornavit ars atque amor.
Annæ Reginæ, in Purpura natæ.

sed ægre intelligitur vere esse Baptistæ,

Ubi si φύτον, Plantam *reddas,* fruticem, *intelligere poteris; sed cum eadem vox etiam significet imam partem pedis, periculum incurris amphiboliæ. Sane cum jam habuerimus brachium sinistrum, dexterum geminum, quibus manus cuique sua vel pars illius carpo mediante adhæret, difficile captu est, quomodo Carpus iste, Annæ donum, vere fuerit ex corpore* Baptistæ : *non esset autem difficultas, si pro parte manus liceret partem pedis intelligere, quem nullus sibi locus quod sciam vendicat : sed hoc præsumere vetat, non pedis sed manus*

cujus alibi manus Carpo non careat

A *manus simulacrum, cui includitur; uti et nomen* Carpi, *a nemine hactenus translatum ad pedem.*

AUCTORE D. P.

et cute sua teguntur :

342 *Adde quod non dicatur Carpo isti cutis aut carnis quidpiam adhærere, ut manibus illis aliis et faciei adhæret. Et ex hac causa suspecta mihi sunt tum* Brachium dextrum, *quod* a Pio II donatum *in Xenedochio a Scala dicto monstratur Senis, tum duo satis notabilia tibialium vel brachialium ossium fragmina (neque enim ea discernere potest anatomica peritia, absentibus utrimque capitulis sive nodis, ex quibus alias dignosci possent) quæ servantur apud nos Antuerpiæ in ecclesia Domus Professæ, inclusa, simul cum dentium anteriorum uno, basi ex ebeno, fusis argento statiunculis ornatissimæ; quam solemus majoribus festis in altari exponere, suppositam argenteæ statuæ,* Baptistam *dimidium repræsentanti; quam Joannis Baptistæ Adriaenssens pia liberalitas circa annum* MDCLX *fabrefieri curavit. Ipsa ossa unde sint, et quando nobis donata, docebit sequens instrumentum.*

ob quem defectum suspecta sunt, brachium Senis; et ossa Antuerpiæ,

343 Cum ad Sanctorum venerationem plurimum conferat, eorum Reliquias in cultu haberi; ideoque bonum sit, constare unde habeantur, ne fidelibus imponatur: ergo infrascriptus fidem facio, me os integrum S. Joannis Baptistæ; *(quod merito dolemus*

B *non nisi in partes fractum nunc haberi)* item S. Sebastiani Martyris, necnon S. Willibrordi Episcopi, et S Christophori os satis magnum, item de Calvaria S. Mariæ Magdalenæ, R. P. Carolo Scribanio, Rectori Collegii Societatis Jesu Antuerpiæ, dedisse. Has vero Reliquias accepi dono a D. Everardo Botter, quas fere omnes ipse a Domina Priorissa monasterii S. Agnetis Ordinis S. Augustini Ultrajecti, ubi olim in magna veneratione haberi, et ab Antistitibus religiose visitari solebant, habuerat. In quorum fidem his manu mea subscripsi, et in fide Sacerdotis ac Religiosi testatus sum coram Deo, hæc ita se habere, Antuerpiæ XXVIII Augusti MDCXI : *quando scilicet solum Antuerpiæ Collegium erat, quo deinde in aliam civitatis partem translato, ipso in loco constituta est Domus professa, eodem Carolo Scribanio curante. Signatum autem erat.*

Ultrajecto accepta ex monasterio S. Agnetis,

Ita est. Joan. Walterius Viringus, Societatis Jesu Sacerdos.

344 *Ad dubium supra motum quod attinet, dici fortassis potest flammarum a Paganis adhibitarum injuria factum, ut ab ossibus istis caro defluxerit, redacta in cineres; ipsis, quia solidioribus, facilius conservatis, et fidelium sedulitate subtractis, ne penitus consumerentur.*

sed cutem et carnem consumpserit ignis.

C *Idem dixerim de eo esse, quod Ughellus tomo 7 Italiæ sacræ col.* 443, *Scalæ, Episcopali in Amaphitano Ducatu urbe, esse scribit, absque ulteriori specificatione : servatur autem una cum aliis pluribus in Cathedrali S. Laurentio dicata, in quam videtur delatum dici* ab ecclesia S. Stephaniæ, *quæ ibidem Patrona colitur* XVIII *Septembris, ut virgo Martyr. Utinam de hac certius aliquid prodeat, quam quod ex traditione Scalensium scripsit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, etiam ipse dubitans, an distinguenda sit ab ea quæ Latinis* S. Corona *dicitur.*

345 *Certius suæ veritatis argumentum præbebat* Brachium, *puta ab humero usque ad cubitum, qualis pars alibi nusquam esse prætenditur, de quo Cæsarius, Heisterbacensis Monachus, in Coloniensi diœcesi circa Bonnam trans Rhenum, anno* MCCXXII *lib.* 8 *cap.* 53, *Est enim, ut ipsemet vidisse se ait,* pelle et carne vestitum : *sic autem describit translationem illius Groningam, ex aliquo Sancti ipsius Hospitali, quod suspicari possis Hierosolymitanum fuisse totius Ordinis Hospitalarii, nunc Melitensis dicti Caput.* Non est diu, *inquit,* quod quidam mercator terræ nostræ, mare transiens, cum brachium S. Joannis Baptistæ in ejus hospitali vidisset, et desiderasset; intelligens custodem Reliquiarum quamdam procari feminam; sciensque nihil esse, quod mulieres hujusmodi a viris nequeant extorquere; accersens illam ait : Si feceris me habere Reliquias S. Joannis Baptistæ, quæ sunt penes custodiam amasii tui, centum quadraginta libras argenti tibi tradam. Illa oblatam pecuniam sitiens, hospitalario consensum præbere recusavit, donec sacrum brachium obtineret : quod statim negotiatori tradidit, et prædictum pondus argenti recepit... quod ille non terræ infodiens, sicut Herodias caput, sed purpura involvens, ad ultimum terræ pæne fugit, et ad civitatem Gruningen, quæ sita est in introitu Frisiæ, pervenit; domum in ea comparavit; et in quadam ejus columna brachium occultans, valde ditescere cœpit.

Adsunt illæ mento,

D *quod ex Hospitali S. Joannis mercator Belga*

Groningam attulit,

346 Die quadam sedente eo in taberna, cum ei quidam diceret; Ecce civitas concrematur, et jam incendium appropinquat domui tuæ; ille respondit : Domui meæ non timeo : bonum ibi reliqui custodem. Surrexit tamen, et domum intravit : in qua dum columnam immotam considerasset, ad tabernam rediit. Mirantibus cunctis, quænam esset causa tantæ securitatis; interrogatus de custode domus suæ, cum per ambages respondisset, et hoc ipsum concives notare intellexisset; timens ne forte sibi vim inferrent, Brachium extrahens, cuidam Reclusæ custodiendum commisit. Quæ secretum celare nesciens, cuidam depositum prodidit, et ille civibus. Qui statim Reliquias tollentes, et ad ecclesiam deportantes, depositori, cum lacrymis sua repetenti, durius responderunt. Quem cum interrogassent cujus Sancti essent Reliquiæ, se nomen nescire dixit, nolens eis illas prodere : ex dolore tamen civitatem deserens, et pauperiem incurrens non multo post infirmatus est gravissime. Qui cum mori timeret, cujus essent Reliquiæ, et quomodo illas obtinuisset, Confessori suo patefecit. Quod ubi compertum est civibus, thecam argenteam, et deauratam, gemmisque pretiosis ornatam, ad similitudinem brachii fecerunt, in ea Reliquias reponentes. Ego ante biennium idem Brachium vidi, et est pelle et carne vestitum.....

cumque ejus domum ab incendio servasset,

E

cives argento incluserunt,

347 Prædicti vero cives, Reliquiis S. Joannis timentes, retro altare fecerunt domunculam ex tabulis satis firmam, in cujus cacumine noctibus Sacerdotem venire fecerunt : sub quo prima nocte sic domus conquassata est, ut non parvum ei horrorem incuteret. Secunda vero nocte dormientem excussit in pavimentum illum projiciens. Cumque unus ex Potentatibus de civitate infirmaretur; et Theodoricus, ecclesiæ illius Sacerdos, ab illo rogatus, Brachium in domum ejus detulisset ac denudasset; tam Brachium, quam purpuram cui fuerat involutum, reperit recenti sanguine infectum. Hæc mihi ore suo retulit idem Sacerdos, ab eodem Brachio modicum carnis recidens : cumque illam in manu occulte deferret, tantum sensit ardorem ex ea, acsi ignitum carbonem portaret. Multa siquidem signa ac sanitates, per easdem Reliquias, in illa fiunt civitate, meritis S. Joannis Baptistæ.

unde etiam sanguis aliquando stillavit.

F

348 *Simile quid jam pridem, lib.* 1 *Miraculorum cap.* 15, 16 *et* 19 *scripserat S. Gregorius Turonensis, de aliis apud suam civitatem honoratis, hoc tenore :* Apud Turonicam urbem, dum in oratorium atrii B. Martini Præcursoris Reliquias collocaremus; cæcus quidam, adminiculo deducente, lumen recepit. Energumenus vero, obtestans virtutem B. Joannis Martinique Antistitis, expulso purgatus est dæmone. In hoc oratorium una puellarum, cui officium erat lychni fomenta componere, adveniens cum cereo, ut hoc ageret est ingressa; compositoque lychno atque accenso, attracto ad se fune sublimavit in altum, plerisque innexum laqueis ad parietis clavum, et abscessit. Quæ dum redit, cereus, quem manu gerebat, extinguitur

Turonibus aliā facta miracula,

extinguitur; regressaque velociter ad cicindelem, cereum non attingebat illuminare, neque laqueum funis absolvere. Dum ambigua de hac causa penderet, subito delapsa a cicindeli flamma, cereum in manus ejus illuminavit: et sic, officio luminis præeunte, quo voluit, ivit. Ferunt autem in hoc oratorio a lychno oleum ebullire. Sub hujus urbis territorio apud vicum Alengaviensem *(eum fortassis qui quarta circiter ab urbe leuca, inter Carum et Indrum flavios, S. Jean de la Grez vulgo nuncupatur)* mulier quædam ex incolis, conspersa farina Dominica die panem formavit, quem segregatis prunis cineri ferventi contexit ad decoquendum. Quod cum fecisset, protinus ejus dextera manus, divino igne succensa, cœpit exuri: et illa, vociferans ac plangens, basilicam hujus vici, in qua Reliquia B. Joannis continebatur, expetiit, et oratione fusa vovit, in hac die divino nomini consecrata, nulla ulterius opera exercere, nisi tantum orationibus vacare. Nocte vero sequenti fecit cereum in altitudine status sui. Tunc in oratione pernoctans, tento tota nocte cereo manu propria, extinctis ardoribus incolumis est egressa.

Dominicam violans punita et sanata,

349 Vidi ante hoc tempus hominem, nomine Joannem, qui a Galliis leprosus abierat, et in eo loco, quo diximus Dominum baptizatum, aiebat se per annum integrum fuisse commoratum; qui assidue abluebatur in amne, et redditus pristinæ sanitati, reformata in melius cute, sanatus est. Hic Reliquias B. Mariæ et B. Joannis accipiens a Jerosolymis, revertebatur in patriam: sed prius Romam adire disposuit. Verum ubi alias Italiæ solitudines est ingressus, incidit in latrones. Nec mora spoliatur indumentis, et ipsa quoque capsa, in qua gestabat beata pignora, capitur. Existimantes autem latrones illi, auri ibidem sestertias aggregatas, effracta clave omnia rimantur intente. Sed cum in ea nihil pecuniæ invenissent, extracta pignora in ignem projiciunt, cæsoque homine discedunt. At ille semivivus exurgens, ut vel cineres extinctorum colligeret pignorum, invenit super carbones accensos illæsas Reliquias; ipsumque linteum, in quo involutæ erant, ita admiratur integrum, ut non putaretur prunis injectum, sed aquis absconditum: collegitque cuncta cum gaudio: et viam qua pergebat ingressus, usque ad Gallias pervenit incolumis: multos etiam vidimus, qui vel in Jordane, vel in aquis Levidæ urbis tincti, a lepræ morbo fuerunt mundati.

leprosi mundati,

Reliquiæ intactæ ab igne.

CAPUT VI.

De Cineribus Præcursoris Genuam allatis, et frequentibus eorumdem miraculis, ex Italico Augustini Calcagnini, interprete Francisco Verovio S. J.

Positis his quæ superius dicta sunt de Reliquiis Præcursoris, Alexandriæ olim servatis; nunc juvat sacrorum Cinerum, Genuam quondam allatorum, ibique frequentibus miraculis clarescentium, historiam adjungere, ex Augustino Calcagnino, Canonico Pœnitentiario Genuensi. Hic anno MDCXLVIII *idiomate Italico edidit* Historiam Gloriosi Præcursoris D. N. S. Joannis Baptistæ, Protectoris civitatis Genuensis *libris duobus comprehensam, quorum primo Sancti vitam, mortem, et variam sacratissimarum illius Reliquiarum fortunam; secundo, earumdem Genuam translatarum narrationem, miracula cultumque, servato ordine temporis complectitur. Ex hoc quidquid Calcagninus fusiore stylo prosecutus est, compendiosiori hic subjicienus, suis distinctum paragraphis.*

A. CAGNINO.

§. I. Genuensium in Terram-sanctam expeditio, et sacrorum Cinerum Myræ inventorum Genuam translatio.

Gemebat sub duro Saracenorum jugo Palæstina, pretioso Servatoris nostri Sanguine irrigata, cum magno Religionis Christianæ opprobrio; quando sacro incensus zelo Urbanus II, anno salutis MXCVI in Concilio Claromontano, pro ejusdem liberatione bellum sacrum indixit: datisque quaquaversum litteris, per variarum gratiarum indulgentiarumque concessionem, populos Principesque Christianos animabat, ut operi tam sancto totis viribus incumberent. Tantum vero suis exhortationibus sacrisque stimulis effecit Pius Pontifex, ut via terrestri varii numerosique exercitus sub variorum Principum regimine, eo sese contulerint: qui superatis innumeris difficultatibus infinitisque periculis, in Palæstina conjuncti, ad sacram expeditionem animum applicabant. At quia necesse erat tam numerosum militem in terra hostili longeque dissita diutius commorari, de fausto belli exitu desperabatur, nisi expeditioni terrestri classis bellica succurreret. Huic necessitati ut consuleret zelosus Pontifex, eos Christianorum populos ad hoc invitaverat, qui in rebus maritimis erant potentiores. Primi fuere Genuenses, qui incitati exhortationibus Legati Apostolici, eo fine a Pontifice missi, ingentem instruxere navium classem, militibus atque omni armorum apparatu probe munitam: quam cum ad maritimam Syriæ oram appulissent, intellectum est, Christianum exercitum in obsidenda civitate Antiochena, quæ ab infidelibus magnis animis defendebatur, detineri. Illuc sese contulere Genuenses, sub anni MXCVIII initia, portumque ad fluminis Orontis fauces 12 P. M. ab urbe dissitum ingressi, obsessores adventus sui certiores reddidere, magnoque gaudio ac nobis animis implevere: jam enim summa annonæ penuria laborabant. Huic prospectum est a Genuensibus, copiosam annonam, novum militem, artificesque in componendis muralibus machinis præstantissimos subministrantibus; simulque hoc præsidio oram illam maritimam atque ipsa Christianorum castra ab infestatione hostili tutabantur.

Inchoato anno 1096 bello sacro

Antiochia a Christianis obsidetur anno 1098,

352 Tandem post longam difficilemque obsidionem, urbs illa nobilis Christianorum ditioni tradita est, XIII die Junii anni MXCVIII, vel (ut alii referunt) ultimo die mensis Maji. Intercepta igitur Antiochia, victores Christiani in hoc unum intenderunt, ut sese civitatemque munirent adversus numerosissimum Persarum exercitum, qui sub regimine Ducis Curbagathi, quamvis serius, ad succurrendum civitati properabat, nec jam procul abesse nuntiabatur. Ac tandem die tertia post factam deditionem (ut refert Guilielmus Tyrius de bel. sac. lib. 6 cap. 3) infideles ad urbis muros exercitum admoverunt, diffusique circumcirca per omnem late planitiem, cum hæc multitudini non sufficeret, ipsos etiam colles occupavere.

capiturque 13 Julii vel ultima Maji:

353 Res hæc terrorem omnibus, aliquibus desperationem injecit. Plurimi non tantum e gregariis militibus per funem e muris delapsi, urbem deseruere; verum etiam non pauci e Principibus turpi fuga terga dederunt. Hi ut fugæ infamiam specioso prætextu tegerent, cum ad classem pervenissent, desperatam rem omnem Christianorum retulerunt; advenisse innumerabilem infidelium multitudinem, rursum in illorum potestatem Antiochiam recidisse, deletos Christianos Principes, atque omnem fere Christianorum exercitum; peculiari Dei beneficio sese manus Barbarorum evasisse; jam jam adfuturos

at post triduum illam rursus a Persis obsessam, multi inde fugiunt,

inter quos naves Genuenses

A ros hostes, in naves irruituros; quare hortabantur, ut, si sibi consultum vellent, quamcitissime possent, sublatis anchoris vela darent. Hoc falso rumore perculsi Genuenses, sparsum per littora militem, aliaque belli impedimenta navibus imposuerunt, relictoque portu, expansis velis Occidentem versus navigarunt. Cumque non multo tempore vela fecissent, ad civitatem Myrensem pervenerunt, ita divina disponente providentia, quæ illos sacro et glorioso thesauro ditare decreverat.

A COLLAGNINO

quæ Myram adveniunt.

354 Ad maritimam Lyciæ oram, quæ Asiæ minoris Provincia est, Rhodum inter Cyprumque insulas, in continenti sitæ sunt Myra et Patera, quondam celebres et populosæ, nunc fere desertæ et desolatæ civitates. Myra, nunc Stamira et Stamilla corrupta voce a navigantibus appellata, quondam istius Provinciæ Metropolis, tribus P. M. abest a littore. Patera in ora maris Lycii condita portum habet insignem. Distant inter sese sex P. M. ac pari nobilitate a S. Nicolao Magno decorantur, hæc illius Nativitate, illa Episcopatu; uti et alterius Nicolai hujus decessoris et avunculi. Hic magnæ sanctitatis Episcopus inter alia pietatis opera, extra muros civitatis Myrensis nobile templum condidit, adjuncto B huic monasterio, in quo non pauci Monachi Deo servirent. Loco huic sacro, quem *Sanctam Sion* nominari voluit, nepotem suum Nicolaum jam Sacerdotio initiatum præfecit. Hic sanctus ille senex post mortem sepultus est, juxta altare majus, quod postea S. Joanni Baptistæ dedicatum est; ubi et quiescit S. Theodorus, hujus de quo agimus, immediatus decessor. Post mortem illius ad curam Episcopalem electus est quidam Joannes, vitæ sanctitate illustris, et post hunc S. Nicolaus, Magnus dictus. Vixit hic annis 65, divinitusque de instanti morte admonitus, ex civitate Myrensi ad præfatum Monasterium Sionis se recepit, ibique animam Creatori reddidit; repositumque fuit sacrum illius Corpus in eodem templo juxta altare majus.

Hæc utroque S Nicolao nobilis,

haud procul a muris suis habuit monasterium sanctæ Sionis :

355 Erat Monasterium, hoc, *Sancta Sion* dictum, colli impositum, tribus P. M. ab urbe Myrensi Orientem versus, in via quæ illis temporibus dicebatur Andronica seu, ut alii volunt, Adriaces aut Adriatica. Hujus uti et altaris S. Joanni Baptistæ consecrati, mentionem faciunt Joannes Diaconus, Joannes Archidiaconus, Petrus in Catalogo, Jacobus de Voragine, Antonius Beatillus, et Ludovicus de S. Cæcilia. Placuit Divinæ Providentiæ ad locum C hunc sacrum ex civitate Alexandrina transferri sanctas Præcursoris Reliquias; quo modo, quo tempore, qua occasione incertum est. Suspicari quis posset quod cum jam paulatim Religio Christiana in Oriente deficiens, sese ad partes magis occidentales reduceret, ita Deus, Optimus, Maximus disposuerit, ut eamdem fortunam sortirentur Sanctorum Reliquiæ, quarum populi illi sese reddebant indignos : ut ne debito cultu ac veneratione sacra illa pignora prorsus essent destituta.

in hoc Cineres S. Joan. Bapt. Alexandria olim allati incertum quomodo et quando,

356 Constat certe ibi fuisse eo tempore, quo vixit Joannes Diaconus S. Januarii. (floruit hic circa annum DCCCLXXIII sub Pontificatu Joannis VIII, cui Vitam S. Gregorii Papæ dedicavit) quandoquidem Scriptor ille in Vita S. Nicolai, ubi describit locum sepulturæ sancti illius Episcopi, inter varias Reliquias, quas coram veneratus est, etiam S. Præcursoris mentionem faciat his verbis : *Gloriosorum autem atque invictissimorum Martyrum in eadem domo Sanctæ Sion Reliquiæ conditæ sunt, quorum vocabula ista sunt : Sancti Joannis Præcursoris atque Baptistæ, et S. Stephani Protomartyris et Protodiaconi, necnon et incliti Martyris Christi Theodori. Beatorum quoque Martyrum Sergii et Bacchi, quos Dux Antiochus interfecit pro Christi nomine. Et ibidem habentur Reliquiæ. Sanctorum etiam quadraginta Martyrum, qui* D *sub Licinio passi sunt in Armenia,in civitate Sebastia, illic posita sunt pignora. Cum quibus omnibus eamdem aulam perornat Nicolaus Sacer et Almus, meritis Magnus.* Quod autem scriptor ille sacra hæc Lipsana coram veneratus fuerit, patet ex his quæ ait : *Miserum me profiteor, et bis ex eadem aqua poculum præsumpsisse, dum ad ipsum tumulum, Sanctum Domini pro meis piaculis interpellarem Nicolaum.*

certe ibi conservabantur seculo nono,

quo Joannes Diaconus eos coram veneratus est;

357 Ex loco hoc sacro Barenses, anno salutis MLXXXVII ab urbe Antiochena reduces. Corpus S. Nicolai Magni sustulere; uti et Veneti paulo post alterius S. Nicolai, prioris avunculi. Horum omnium ignari Genuenses huc quoque appulere : cumque magna esset ipsorum erga divum Nicolaum religio, cujus corpus etiamnum eo in loco servari existimabant; incidit ipsis cogitatio et desiderium sacrum id pignus Genuam transferendi. Firmatis itaque ibidem anchora navibus, in terram descendere quamplurimi, qui Pateram Myramque desolatas atque incolis fere destitutas reperere : cumque multi ex nautis locorum illorum essent periti, his ducibus sese contulere ad S. Nicolai ecclesiam. Hic a Monachis ibidem residentibus benigne fuere excepti, et quam mox, ne tempus perderent, posita mora fodere cœperunt infra altare majus, ut speratum thesau- E rum invenirent, magnoque cum gaudio urnam satis capacem detexere. At cum vacuam illam et inanem reperissent, opus inceptum prosecuti sunt : quod animadvertentes Monachi,solicite eos admonuerunt, ne tempus tererent in quærendo S. Nicolai Corpore, quod jam alio diu esset translatum. At dictis eorum Genuenses non habuere fidem, seu divino instinctu admoniti, seu quod anxietas atque solicitudo nimia Monachos redderet suspectos,

hunc appulsi Genuenses, pro Corpore S. Nicolai Magni a Barensibus avecto,

358 Cum vero profundius terram eruerent, aliud vas marmoreum detectum est, quo extracto apertoque, summa cum lætitia desideratas (ut rebantur) Reliquias conspiciunt. Læti igitur sacrum thesaurum sustulere, et contentione facta detulere ad littus, ut navibus imponerent. Subsequebantur tristes flentesque Monachi, obtestantes supplicantesque, ne sacrum illud pignus sibi eriperent, asserentes sacrum D. Nicolai Corpus jam ab aliis fuisse sublatum. Ac cum conspicerent his omnibus nihil se efficere, Genuensesque iter suum ad naves prosequi; ducti conscientiæ stimulis, eos admonuere, non divi Nicolai, sed Præcursoris Domini eas esse Reliquias, quæ F longo plurimorum annorum cursu sub majori altari, Sancto illi dedicato, fuissent servatæ. His non commovebantur Genuenses : at eo amplius eorum crevit gaudium, quod sibi videbantur crevisse in manibus suis sacer ille thesaurus. Cum vero ad classem perventum est, sacras illas Reliquias per omnes naves diviserunt, sive quod omnes honorem hunc ambirent, sive ne unius navis fortunæ totus ille thesaurus committeretur. Relictis igitur in littore Monachis, qui flentibus oculis classem sequebantur, in Occidentem vela dedere.

Cineres S. Joan. Bap. per omnes naves distributos secum avehunt.

359 Secundus primum a puppi spirabat ventus : at mox hoc mutato horrida maris tempestas exorta est, quæ eo solicitiores reddidit, quod præter omnem nautarum expectationem accideret. Erat, qui id divinæ vindictæ adscriberet, quæ injuriam Monachis illatam hac calamitate vindicaret. At pius quidam Sacerdos, qui Prætoria navi vehebatur, divina (ut credebatur) inspiratione admonitus, securos esse jussit, ac promptissime obsequi S. Præcursoris voluntati, quæ dispersos cineres in unum colligi præcipiebat. Hoc audito,qui classi præerat cum reliquis, qui secum vehebantur, id facturum sese vovit ac subito tranquillitas mari, et serenitas cœlo rediit. Mox Architalassus omnes ceterarum navium Duces, consilii

Ingens sedatur tempestas facto voto colligendi sacros Cineres

A consilii, sibi a Sacerdote tempestatis tempore dati, simul et voti nomine omnium a se facti, certiores fecit. Agnovere omnes cœleste prodigium : quantum enim prior tempestas omnem expectationem, tantum subita maris tranquillitas omnem spem superaverat. Collecta in unum sacra Lipsana navi Prætoriæ fuere imposita. Inde cœpit mare sacros illos Cineres revereri, atque obedire S. Præcursoris imperio, ut succedentibus deinde seculis patuit.

360 Prosecuti iter suum Genuenses Italiam versus, secundo vento Genuam pervenere. Communis lætitia ob felicem navium civiumque reditum ex fausto acquisiti Thesauri nuntio, qui mox omnem civitatem pervaserat, duplicabatur. Relicta urbe omnes littus occupaverant, avide expectantes tempus, quo sacrum hoc pignus navibus efferretur. Vacabat eo tempore Episcopalis Sedes per mortem Ogerii ; (Ciriacum dicunt aliqui, at falso) cumque nondum successoris illius electio facta fuisset, Canonici Cathedralis ecclesiæ onus subibant Pastorale. Ab his decretum, sacras Reliquias ingenti cum pompa in portu recipere.

361 Vetus habet Genuensium traditio, has primum fuisse depositas in pervetusta ecclesia, quæ B olim S. Sepulcri, nunc S. Joannis de Pratis nuncupatur, estque nobilis Commenda Ordinis Hierosolymitani. Hujus loci incolæ hanc sibi gloriam vendicant ; atque in inferiori ecclesia (quæ ad normam S. Sepulcri Hierosolymitani erat ædificata) monstratur etiamnum locus, plurimis circa vesperam accensis lampadibus, et multa religione sacer, quod ibi primum sacri Cineres repositi fuisse perhibeantur. Credibile certe est eos in hac ecclesia, condita in littore intra portum, qui tunc temporis apertus atque extra civitatem erat, una minimum nocte fuisse depositos, ut postero die cum majori apparatu et pompa deduceretur ad Majorem ecclesiam, quæ eo tempore fuerat renovata, ac superbo elegantique frontispicio, quod etiamnum spectatur, recenter exornata. Maximo igitur totius civitatis concursu ad Cathedralem ecclesiam deductæ fuere sacræ Reliquiæ, atque summo altari impositæ, ut pietati ac curiositati cum civium, tum externorum undique accurrentium satisfieret.

summa cum pompa sacræ Reliquiæ a Genuensibus receptæ

362 Referunt aliqui, inter quos Nicolaus a Porta, diem quo Genuenses appulere, fuisse Dominicam infra Octavam Ascensionis Dominicæ ; quod confirmare videtur usus Ecclesiæ Genuensis, quæ hoc die C Officium Translationis sacrorum Cinerum celebrat. At id difficultate non caret : nam si verum est Genuenses eos acquisivisse Myræ vel Pateræ (quia, cum Ecclesia S. Nicolai media sit inter utramque, nunc una nunc alia nominatur) in subitaneo ab urbe Antiochena reditu, ut certum est ex optimis Scriptoribus, patetque tum ex Bullis summorum Pontificum Alexandri III et Innocentii IV, qui iis temporibus satis fuere vicini, tum ex Lectionibus Officii Translationis a Sede Apostolica approbatis. Cum, inquam, Genuenses interfuerint urbis illius deditioni, quæ accidit XIII die Junii vel ultima die Maji (ut scribit Paulus Æmilius de Rebus Francicæ, qui addit classem in reditu sese contulisse Constantinopolim, cum longa ac difficili navigatione) haud potuere Genuenses citius Syriæ littora deserere, quam tribus post deditionem diebus, cum Saracenorum exercitus advenit. Deinde paucas aliquot dies impendi oportuit ut Myram concederent, plures vero ut in patriam reverterentur : ita ut credi non possit illos ante mensem Julium Genuam attigisse. Quomodo igitur festum Ascensionis Domini incidere potuit in finem mensis Junii, aut in ipsum mentem Julium ? Implicantia certe summa est, nec scio quomodo, qui hanc opinionem tueri velit, sese extricare possit.

Dominicam infra Octavam Ascensionis Domini,

quando Revelatio non Translatio celebratur.

363 Mihi quidem hæc animo incidit sententia, D solennitatem hanc ab antiquis temporibus huic diei ad libitum fuisse affixam, ut alibi cum similibus solennitatibus etiam hodie factum vidimus. Hujus sententiæ sufficiens videtur colligi posse argumentum ex Bulla Innocentii IV, qua sacrum illum thesaurum orbi Christiano publicavit, his verbis : *Cum igitur Venerabilis Frater noster Archiepiscopus, et dilecti filii Capitulum Januense, sicut iis referentibus intelleximus, Dominico die proximo, sequenti post Ascensionem Domini, Reliquias ipsas auctoritate Apostolica duxerint cum multa solennitate ac reverentia revelandas.* Ubi vox *Revelare* significare videtur, Omnium oculis atque adorationi exponere. Hæc autem solennitas longo tempore Revelatio Cinerum S. Joannis Baptistæ dicta fuit, donec postea labentibus annis Translatio dici cœpit, quod in illa hujus celebraretur anniversarium, non quod tali die hæc fuisset olim peracta. Ut igitur historiæ filum resumamus, suffecto in defuncti Episcopi locum Airaldo Consulibusque civitatis visum est, sacras Reliquias a summo altari transferri ad Sacellum peculiare, quod dextro ecclesiæ lateri adhærens, Baptisterium vocabatur, nunc vero Sacellum S. Joannis Senioris, E ut ita commodius fideles Sancto vota sua solverent.

A. COLLAGNINO

364 Anno salutis MCII rursum Genuenses, ad acquisitionem Terræ Sanctæ promovendam, eo misere numerosam quadraginta triremium classem, aliis navibus comitatam, sub regimine Petri de Castello (ut ait Nicolaus a Porta, quamvis erret in tempore) unde post varias expeditiones redeuntes cepit desiderium coram aspiciendi locum, unde sacri illi Cineres fuissent allati. Myram itaque appulsi ad Ecclesiam S. Nicolai, pervenere Præfectus, et e classe præcipui. Hos fugere primum Monachi, infideles et inimicos rati : at ubi Christianos et Genuenses esse intellexerunt, restiterunt quidem ; at antiquum doloris vulnus renovatum est, quid sibi non ita pridem ab iis accidisset revolventibus, vixque a lacrymis temperatum est. Cumque classis Præfectus Monachos orasset ut sincere edicerent, utrum revera S. Joannis Baptistæ essent Reliquiæ, quæ a civibus suis hinc essent sublatæ, suspirantes responderunt, certissimas esse istius Sancti Reliquias : unde per Sacra omnia supplicabant, quam mox restituerent ; si classes retulissent, vel saltem reversi in Patriam, restitui curarent. At cum surdis canere sese experirentur, narrarunt, scire se ex antiqua longævi F temporis traditione hos esse sacrosanctos B. Præcursoris Cineres, in sacrilego illius corporis incendio tempore Juliani collectos, S. Athanasio Alexandriæ traditos, postmodum huc transportatos, ac magno honore per tanti temporis spatium conservatos. Tum deductis ad locum ubi ablati erant hospitibus, recentes etiamnum ruinas ostendere : dein accedentes ad tremendum S. Joannis Baptistæ altare, impositis illi manibus, impressoque sacro lapidi osculo, juramento affirmarunt, vera esse quæcumque dixerunt. Magno animi gaudio Monachorum verba excepere Genuenses, habitisque gratiis ac ceteris urbanitatis officiis, ad classem rediere. Hæc cum in patriam reduces Consulibus ac Clero retulissent, accrevit summopere ex illa certitudine erga sacros Cineres Genuensium religio atque veneratio.

Anno 1102 ad acquisitionem Terræ-sanctæ profecti Genuenses

inde reduces Myram adeunt,

et a Monachis de certitudine Cinerum S. Joannis Baptistæ instruuntur.

§. *II. Sacrorum Cinerum approbatio, cultus et miracula, seculo* XII *et* XIII.

Cœlestia mox prodigia quaquaversum sparsere famam sacri illius doni, quo Altissimus fidelissimam sibi civitatem Genuensem ditaverat. Anno MCVI inter plures, qui sacros Cineres veneraturi advenerant

Catalauni aliqui sacro Cineres auferre conantur,

A nerant, fuere quidam Catalauni, qui, stulta erga Sanctum pietate ducti, sacras illius Reliquias inde secum auferre decrevere. Ad hoc Sacellanum, cujus custodiæ committebantur, circumvenere, pacto quingentorum aureorum pretio pro mercede sacrilegii, ut ostium Baptisterii, quod infra pontem est, qui claustrum Canonicorum ecclesiæ conjungit, apertum relinqueret, quo per obscurum noctis intrare, sacra pignora ac auferre secum ad naves possent. Adfuere constituta nocte sacrilegi: at primus eorum, ut ostium ad intrandum attigit, eodem momento omnem loquelam et sensum perdidit, mortuoque similis in terram corruit. Subito hoc malo perterriti ceteri, miserum hunc exanimem rati, horrore insolito perculsi, et vi quadam occulta stimulati, tumultuaria fuga sese in pedes dedere; quorum strepitu excitati e somnis Canonici, qui illa in parte degebant, accurrere, et miserum hunc Catalaunum humi reperere prostratum. Cumque rerum ignari hærerent attoniti, rediit miser ad se, redditaque sibi loquela cum sensibus, in genua sese ante Canonicorum pedes conjecit, furtum intentatum detexit, profusisque lacrymis a Sancto ac circumstantibus ausi temerarii veniam petiit.

A. CANIGNO

quorum unus cœlitus plectitur qui rem confitetur Canonicis:

B 366 Agnovere Canonici, quantum negligentia sua incurrerant periculum perdendi thesaurum tam pretiosum, simulque summam divi præcursoris potentiam: at soliciti ne quid ea nocte ab exteris tentaretur, cives in vicinia excitarunt, ut ea nocte excubias agerent. Tum Canonici Sacellum ingressi sublatas inde Reliquias clanculum ad ipsam ecclesiam detulere, ibique infra terram sub gradibus, quibus ex ecclesia ad palatium Episcopale ascenditur, absconderunt. Hoc in loco mansere ad annum MCXVIII quo Genuam venit Gelasius II Pontifex, quo tempore absoluta erat renovatio et ampliatio ecclesiæ S. Laurentii Martyris. Hanc prædictus Pontifex ipsemet Glorioso Christi Athletæ Laurentio, ac sancto hujus civitatis Episcopo Syrio dedicare voluit. Hæc solennitas peracta est intervenientibus Episcopis Ottone Genuensi, Aldone Placentino, Landolpho Astensi, et Azone Aquinate, plurimisque aliis Prælatis, x Octobris anni MCXVIII Dedicationis hujus apparatum describit Paulus Intereanus in Compendio Historiæ Genuensis. Tunc e latebris extracta est Arca S. Joannis Baptistæ, atque ipse Pontifex sacrosanctas Reliquias exemit, atque approbatas, in digniorem locum ejusdem Ba-C silicæ solenni pompa transtulit, omniumque adorationi exposuit; additis pretiosis muneribus plurimisque indulgentiis, unde labentibus dein annis, accrescente civitatis Genuensis populi pietate et concursu, plurimi cœlestes favores B. Præcursoris intercessione civitati Genuensi obtigere, quorum hic aliquot ordine temporis juvat referre.

hi Reliquias abscondunt clanculum in loco tuto,

unde extractæ anno 1118,

et a Gelasio II approbatæ in digniorem locum translatæ sunt.

367 Anno MCLVIII, ut refert supra laudatus Nicolaus a Porta, per integri fere anni spatium, plurimis in provinciis, summa fuit terræ siccitas; ita ut in toto Genuensi territorio, ne unica quidem aquæ gutta a primo die Maji ad finem Martii sequentis anni cœlo deciderit. Communi huic calamitati, qua et omnis spes fructuum tollebatur, et magna corporibus humanis oriebatur infirmitas, accedebant in civitate Genuensi frequentes terribilesque terræ motus, unde plurimæ domus corruebant. In hac miseria atque horrore civium, vir quidam honestus, superna revelatione edoctus, ceteros monuit, ad intercessionem gloriosi Præcursoris confugere. Hac admonitione incitati cives, instituta supplicatione, sacros Cineres per civitatem circumtulere: atque ecce simul atque sacra Arca libero aeri fuit exposita, quam mox cœlum obtegi nubibus cœpit, ac post unius horæ spatium, priusquam sacræ Reliquiæ in templum fuere relatæ, catharactæ cœli apertæ sunt, ac cœlesti favore uberrima decidit pluvia, quæ et spem messis restituit, et afflictorum civium animos sublevavit. D

Anno 1158 Sancti intercessione, in siccitate pluvia impetratur,

368 Anno MCLXIX ardebant summæ inter præcipuas civitatis familias discordiæ, maximeque inter Castellanos et Advocatos; jamque ad manus perventum erat: vigebat enim id temporis detestanda illa consuetudo, hujusmodi contestationes in campo armata manu dirimendi. Tum vero Hugo Archiepiscopus, ut providum Pastorem decet, una cum Consulibus huic malo occurrere cupiens, ardentes mutuo odio cives ad consilium in Palatium suum advocavit; jussitque interim Clerum solemni pompa in medium concilii adferre sacras Præcursoris Reliquias, ut verba sua, quæ erat prolocuturus ad iratos civium animos, majus pondus acciperent ab eo, qui erat vox Domini. Nec eventus spem fefellit: nam post habitam efficacissimam de pace ineunda orationem, frementibus interim et in mutuam mortem intentis hinc et inde partibus, ut pius Præsul dissidentium familiarum Capita ante sacros Cineres ad mutuos amplexus invitavit, mox placati atque ad lacrymas commoti Orlandus E Advocatus, et Fulco Castellanus, discordiarum principes, depositis odiis in mutuos amplexus involarunt; datoque pacis osculo, ceteros in sui exemplum traxere. Ita composita fuit perniciosa illa dissensio, quæ prius nec amicorum consiliis, nec Magistratuum auctoritate extingui poterat.

nobilium familiarum dissensiones componuntur an. 1169.

369 Post hoc animorum incendium, aliud hujus Sancti intercessione extinctum est, quod anno MCLXXVI illum civitatis vicum invaserat, qui a S. Victore nuncupatur. Cum enim nulla adhibita civium diligentia, flammarum furor superari poterat; ad suarum Reliquiarum præsentiam sanctus protector illam civitatis regionem, quæ frequentissimis domibus erat conferta, conservavit ab ignibus, a quibus ne proprium quidem corpus Sebastæ liberare voluerat; hoc singulari beneficio demonstrans se, (si fas sit dicere) plus amare devotam sibi Genuam, quam seipsum. Eodem anno civitas liberata fuit a periculosissimis terræmotibus, circumlatis per urbem Reliquiis.

Anno 1176 incendium extinctum

et terræmotus sedatus.

370 Incitatus fama tam pretiosi thesauri ac pietate erga Sanctum, Imperator Fredericus I mense Januario anni MCLXXVIII Genuam advenit, cum F Beatrice uxore atque Henrico filio: cumque magni illi Principes sacrosanctos Cineres videre desiderarent, ex priori loco ad summum altare fuere translati. Adoratas summa pietate atque admiratione Reliquias, ingentibus muneribus Imperatoria munificentia condecoravit. Præterea Fredericus suis expensis novam et argento Arcam fieri jussit, ut ita decentius conservarentur; prius enim Arcæ ex albo marmore inclusæ custodiebantur, quæ hodiedum etiam pone atque infra altare ejusdem Sancti conspicitur.

Anno 1178 Fredericus I veneratus sacros Cineres, eos

arcæ argenteæ includi jubet.

371 Anno sequenti MCLXXIX Romæ celebratum est ab Alexandro III Concilium Generale III. Eo concessere Hugo Archiepiscopus, Obertus Præpositus, et Ogerius Galetta Scholasticus (vulgo Magiscola) ejusdem Cathedralis ecclesiæ, comitantibus urbis Legatis, maximoque Nobilium numero. Hi benigne a summo Pontifice excepti, inter alia hanc ab eo petiere gratiam, ut Apostolica auctoritate comprobaret publicaretque annuam solennitatem Translationis Reliquiarum S. Joannis Baptistæ. Pontifex qui anno MCLXI has Genuæ coram veneratus fuerat, illorum postulationi annuit, Prælatosque aliquot deputavit, qui in illarum veritatem Translationem-

Anno 1179 Alexander III eosdem approbat,

que

A que inquirerent. Hi facta inquisitione, rem omnem detulere ad Pontificem : qui mox Bullam expedivit, in qua relatis plurimis Genuensis populi erga sese et Apostolicam Sedem meritis, asserit Reliquias Præcursoris Domini, a Genuensibus in reditu ab Antiochena expeditione, circa Pateram fuisse inventas, ac in patriam relatas : ideoque omnes Episcopos, ceterosque Prælatos Tusciæ, Lombardiæ et Provinciæ hortatus est, ut populis suis sacrum hunc thesaurum publicarent ; cumque publicæ venerationi exponerentur, eos invitarent, ud ad illius diei solennitatem Genuam sese conferrent : quod ut majori cum fervore fieret, multas huic diei totique Octavæ annexuit indulgentias. Reduces in patriam Prælati, summa cum pompa accurrentibus undique circumvicinarum provinciarum populis, Solennitatem hanc celebrarunt, quæ tum temporis Revelatio Cinerum S. Joannis Baptistæ appellabatur.

et festum Revelationis instituit.

372 Erat iis temporibus urbs Genua plurimis infestata incendiis, utpote quæ (ut ferebat illius seculi usus) domibus confertim ædificatis, et maxima forte ex parte ligneis constabat; unde summum sæpius civitati creabatur periculum : uti etiam accidit anno MCLXXXI, quo magnum exortum est incendium in illa civitatis regione, ubi Consules B degere consuevere, juxta templum S. Mariæ de Castello. Timebatur ne magnam civitatis partem ignis absumeret : namque a Meridie spirans Auster, collectam flammarum vim ad ulteriora adigebat. Hoc periculo perterriti Genuenses, ad solitam Præcursoris protectionem confugere. Nec in vanum : postquam enim ad illam urbis partem allati fuere sacri Cineres, desiit flammarum furor, qui toti civitati ruinam minabatur.

Anno 1181 allatis sacris muneribus, incendium periculosum extinguitur.

373 His prodigiis exhortati varii populi, sacris Cineribus debitum cultum certatim detulere. Unde inter conventiones quas cum Republica variæ Terræ et Valles pepigerunt anno MCCII, obstrinxere sese ad offerendum annis singulis Sancti illius festa die, cereum viginti quinque librarum, in pietatis fidelitatisque suæ testimonium : quod constat ex Registro Privil. et Convent. et Comm. Januæ.

Anno 1200 varii populi ad offerenda Sancto dona, sese obstringunt.

374 Anno MCCIV, cum Rex Aragonum Petrus C II, (quem Nicolaus a Porta per errorem Regem Armeniæ nominat) Genuam venisset, hospitium habuit in vico, qui Cannetum dicitur. Hic in ipsa qua dormiebat domo, ingens excitatum est incendium, nec ulla adhibita opera extingui poterat; sed continuo serpebat ulterius, jamque vicinas domos occupaverat : at allatis illuc sacris Reliquiis, mox flamma extincta est. Agnovit Rex cœleste beneficium, ideoque die postero Sancto offerri jussit unum ex equis suis præstantissimis, phaleris ephippiisque argenteis pretiosissime ornatum.

Anno 1204 extincto per Sancti Reliquias incendio, Rex Aragonum Petrus II equum offert.

375 Anno MCCVII reduces ex maritimo itinere naves septem grandiores, aliquot triremibus navibusque minoribus comitatæ, cum haud procul a portu aberant, horridam subiere tempestatem, quæ et gubernacula et antennas confregit, atque unam e navibus majoribus cum nonnullis aliis in fundum egit. Ceteræ jamjam erant perituræ, nisi ipsis Genuenses, qui triste hoc spectaculum e portu aspexerant, adfuissent : admonitus enim de periculo Clerus atque Otto Archiepiscopus, sacros Cineres in conspectum maris naviumque periclitantium attulere, moxque per B. Præcursoris intercessionem facta est tranquillitas, atque eodem die appulsis in portum navibus, nautæ ceterique vota sua Sancto solverunt. Ita refert Ogerius Pane in volumine del Caffoso.

Anno 1207 sedata periculosa tempestate

nautæ vota sua Sancto solvunt.

376 Anno MCCXXII die Natali Redemptoris nostri, in meridie, tam terribili terræmotu conquassata fuit civitas, ut, si iterata vice, ut timebatur, malum redisset, totius urbis ruina fuisset inevitabilis. Relictis igitur mensis, perterriti cives sese turmatim ad ecclesiam S. Laurentii contulere, in rebus afflictis opem de cœlo expostulaturi. Visum est quoque Archiepiscopo Concilioque sacras Protectoris sui Reliquias per urbem circumferre; nec abfuit speratum auxilium. Ita Stella.

D

A. CALCAGNINO Anno 1222 terræmotus repressus.

377 Anno MCCXXVI tantus insurrexit maris æstuantis furor, ut diruptis obicibus, jamjam portum diruisset : at exhibitis mari Reliquiis, mox repressus est aquarum tumor, portusque a damnis ulterioribus suit præservatus.

Anno 1226 portus a ruina servatus.

378 Omnium vero admirationem superat, quod anno MCCXXX accidit. Præfato Ottone etiamnum Archiepiscopo, et Chrispino de Soresina Mediolanensi Prætore, capti fuere haud obscuri nominis piratæ quatuor, Recuperus et Durandus Portus-venerenses, Guilielmus Vintimillius et Roscius Morinellus Richienses. Hos Prætor propter commissa in mari latrocinia ad laqueum damnavit, reliqui eorum socii, ut manu dextera truncarentur. At die XV Octobris, quo capitalis sententiæ executio fieri deberet, commiseratio hominum, non modo vulgi, sed Procerum E quoque studia commovit, magnasque turbas excitavit; cum homines omnis generis ac ætatis, virique ac matronæ veniam dari prope minaciter poscerent, Eoque insaniæ res pervenit, ut cum Prætor ad locum destinatum supplicii exactor accederet: seditio contra illum et collegas commota sit, ingensque lapidatio facta : qua Prætor equo superfuso in terram corruit, crureque fracto, inter suorum manus domum reductus est; ex quo vulnere paulo post decessit. Tandem seditione compressa, piratæ furca suspensi sunt. Horum duo illico expirarunt; Recuperus et Guilielmus Vintimillius, cum diu penduli animam efflare non possent, re nova animis obstupefactis, et ad populi faventis clamorem laqueis incisis, viventes in carcerem reducti sunt. Rogati quid illos servasset; Divi Joannis Baptistæ opem sibi ad fuisse responderunt, cujus Cineribus salutem suam commendassent. Re in religionem accepta liberati sunt, multum moniti, ut a piratica in posterum abstinerent.

Anno 1230 ex quatuor piratis laqueo suspensis,

duo ope S. Joannis Baptistæ vitam conservant.

379 Hæc privatis collata beneficia : at non minora duodecennali sequentium annorum spatio experta est Respublica. Magno arsit incendio civitatis vicus, Fussilia nuncupatus, cum majoris damni periculo : ast ad præsentiam sacrarum Reliquiarum F extinctis flammis, periculum desiit. Idem infortunium bis accidit in eodem vico, annis scilicet MCCXXXI et MCCXXXX.

Anno 1231 et 1240 extinctum incendium.

380 Anno vero MCCXXXXII per sacrorum Cinerum invocationem, ingens Genuensium classis, circa insulam, Montem Christi dictam, a magna maris tempestate incolumis evasit : qua tempore etiam naves omnes, quæ in portu detinebantur, salutem suam sancto Protectori, allatisque ejus Reliquiis adscripsere.

Anno 1242 sedatur tempestas,

381 Cumque anno sequenti, in Vigilia Nativitatis Domini, rursum ignis civitatem infestaret in vico S. Andreæ; idque tanta violentia, ut flammæ superarent summitatem duarum turrium prægrandium, quæ antiquam formant portam, quæ S. Andreæ dicitur, a templo sancti illius Apostoli isti vicino. Ad hanc civitatis partem detulere sacros Cineres; ac mox incendium fuit extinctum. Applausit huic prodigio postero die urbs tota : atque omnes vici illius incolæ, quorum ingens est multitudo, vota sua Sancto solverunt.

et 1243 incendium.

382 Anno MCCXLIV Innocentius IV Pontifex, in patriam suam Genuam venit, hic a Genuensium navibus

A. CALCAGNINO

Anno 1244 *Innocentius IV* 30 *lampades argenteas offert*

A bus Sutrio transvectus (ubi a Frederico II veluti obsessus detentus fuerat) deinde in Galliam transiturus. Diebus his quibus hic substitit, sæpius sacra S. Joannis Baptistæ Lipsana veneratus, triginta sex lampades argenteas dono dedit Ecclesiæ, voluitque diu noctuque arderent. Hæ ibi fuere usque ad annum MCCCXXVIII, quando in belli civilis tumultu fuere destructæ, ut habet Nicolaus a Porta. Præterea confirmavit ampliavitque Bullam Prædecessoris sui Alexandri III, alia data Bulla, quæ servatur in Archivo Capituli Genuensis, sequentis tenoris.

data Bulla

qua priorem

383 Innocentius Episcopus; Servus Servorum Dei. Venerabilibus fratribus, Archiepiscopis et Episcopis, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, Decanis, Præpositis, Archidiaconis, Archipresbyteris, et aliis Ecclesiarum Prælatis, præsentes litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum Generalis Ecclesia plurimum apud Omnipotentem Sanctorum suffragiis adjuvetur; tanto amplius unaquæque regio speciali debet prærogativa lætari, et securius expectare veniam de commissis, quanto digniores ante divinam Majestatem Intercessores habuerit, qui meritis et devotioni fidelium de iis, quæ seminant in terris, fructum centuplum retributionis B æternæ precibus suis obtinent in excelsis.

ab Alexandro III concessam confirmat,

384 Pervenit autem ad Nos, quod cum olim Cives Januenses ab expeditione Antiochiæ triumphatores de inimicis Christi redirent, applicantes prope Pateram, Reliquias beati Joannis Baptistæ ac Præcursoris Domini ibidem inventas, secum Januam supplici devotione portarunt. Propter quod felicis recordationis Alexander Papa prædecessor noster, intellecto, quod iidem cives intendebant easdem Reliquias solemniter revelare Archiepiscopis et Episcopis per Tusciam, Lombardiam, et Provinciam constitutis, suas, prout nobis plene constitit, direxit litteras, continentes, ut id nuntiantes in Ecclesiis eorumdem, populum eis commissum, ut ad eamdem Civitatem in die Revelationis accederent, monerent ac inducerent diligenter.

et alias indulgentias concedit.

385 Cum igitur Venerabilis Frater noster Archiepiscopus, et dilecti filii Capitulum Januense, sicut eis referentibus intelleximus, Dominico die promixo sequenti post Ascensionem Domini, Reliquias ipsas auctoritate Apostolica duxerint cum multa solemnitate ac reverentia revelandas; Universitatem vestram rogamus, monenus et hortamur attente, ac per Apostolica vobis scripta mandamus, C quatenus prædictæ Revelationis diem, ut in veneratione de cetero habeatur, publicantes in Ecclesiis vestris, ac facientes etiam publicari, commissos vobis populos, ut ad prædictam Civitatem in eadem die accedant, ipsius Baptistæ imploraturi suffragium, moneatis attentius, et efficaciter inducatis. Nos enim cupientes, ut idem gloriosus Præcursor congruis honoribus frequentetur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad Januensem Ecclesiam, ubi prædictæ Reliquiæ sub veneranda custodia conservantur, in solemnitate Revelationis ipsarum, devote accesserint, annuatim de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, in die Revelationis annum unum, et octo diebus sequentibus quadraginta dies annis singulis, de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Dat. Januæ secundo Nonas Augusti, Pontificatus nostri anno secundo.

Anno 1245 *sedata rursum tempestas.*

386 Anno MCCXLV rursum horrida maris tempestas ingruit, quæ tanto erat periculosior, quod nocte media accidisset; unde non tantum in altiori mari, verum etiam in Portu naves omnes periclitabantur: nec jam aquarum impetum constructæ in altum moles crepidinesque sustinebant: cum perterriti cives eo sacras Præcursoris Reliquias, partemque D Crucis Dominicæ, quæ in cathedrali conservatur, eo attulere: ac mox mare mitescere ac periculum omne cessare cœpit.

Anno 1269 *instituta S. Joan. Bap. Confraternitas,*

387 His infinitisque aliis prodigiis, quæ Scriptores Genuenses annotare prætermisere, haud absque superna inspiratione adducti cives plurimi, gloriosum hunc Sanctum in Protectorem suum Patronumque specialem elegere, atque anno MCCLXIX, exactis jam post allationem sacrorum Cinerum duobus seculis, instituta est in ecclesia Cathedrali Confraternitas sub illius nomine. Erat tunc temporis creatus Archiepiscopus Porcetus Spinola, doctrina ac pietate insignis; qui rogatus, ut novum hoc institutum calculo suo approbaret confirmaretque, non solum annuit, verum etiam ut majores stimulos adderet, multas illi concessit indulgentias, quæ a Successoribus suis fuere confirmatæ ampliatæque. Venerabilis hujus Sodalitii munus erat, ad cathedralem ecclesiam convenire, sacras Reliquias accensis facibus comitari, quoties in supplicatione vel ad portum ratione depellendæ tempestatis deferrentur; deinde primo Jovis die cujusque mensis curare, ut solenne Sacrum ad altare ejusdem Sancti decantetur, illique assistere atque exhortationi E interesse; quæ postmodum, ob quam causam ignoro, est prætermissa. Præterea decretum est, ut omnes Archiepiscopi Canonicique ecclesiæ Cathedralis, præcipuique urbis cives huic essent adscripti, unde sacrarum Reliquiarum cultus ac veneratio magnum sumpsit incrementum.

ab Archiepiscopo confirmata et dotata indulgentiis etc.

§. *III. Sacrorum Cinerum cultus et miracula seculo* XIV.

Nobiles aliquot an. 1316 *per Sancti intercessionem*

Haudquaquam prætermittendum, quod anno MCCCXVI accidit. Venere ad sacras Reliquias, in conspectu Cleri populique, viri quidam nobiles Montis Regalis (Mondovi) ex Pedemontio, votiva munera oblaturi, quod intercessione Sancti illius hostium suorum manibus essent liberati. Canonicis vero rem omnem intelligere cupientibus retulerunt, sese cum aliis quibusdam numero viginti sex, ab hostibus suis per dies aliquot in colle, Caciverna dicto, fuisse obsessos, cumque nulla superesset spes evadendi manus illorum, ad ipsa etiam pedum oscula sese obtulere, modo vivis ipsis liceret abscedere. At cum nullam in efferatis inimicorum animis experirenter clementiam, nec furor illorum nisi morte et F sanguine satiari posset; ad protectionem B. Joannis recursum est, addito voto eundi Genuam, ut debitas gratias redderent. Deinde jurati asseruere, sese, (quo pacto ignorabant) repente quasi per extasim in loco tuto procul ab hostibus fuisse constitutos; adeoque venire sese ut liberatori suo vota et dona solverent, quæ ad sacra Lipsana fuere appensa, et stupendi miraculi per plurium annorum cursum fuere testimonia.

hostium suorum manus miraculose evadunt.

An. 1323 *novum sacellum conditur a Campanariorum familia,*

389 Inter addictiores sacris illis Cineribus fuere æterna memoria digni cives duo, ex Campanariorum familia, Nicolaus et Obertus. Hi propriis suis sumptibus, sacris illis Reliquiis fabricari curarunt Sacellum nobile simulque ibi fundarunt Capellaniam, sufficientibus reditibus dotatam ad unius Sacerdotis sustentationem. Sacellum hoc ædificatum fuit anno MCCCXXVIII, atque anno MCCCCX etiamnum stabat integrum, fuitque pretiose satis eleganterque constructum; unde ipsis hoc concessum est privilegium: quod, ubi ceteris feminis cujuscumque conditionis prohibitum esset intrare in Sacellum sancti Præcursoris, id illorum posterorumque filiabus nurubusque licuerit, ad benedictionem nuptialem percipiendam: præterea ut ipsi illorumque descendentes sibi servaverint unam ex clavibus, quæ majorem Arcam custodiebant.

cui specialia privilegia conceduntur.

A custodiebant. Hæc privilegia in illorum posteris perseverarunt, etiam post demolitionem veteris illius Sacelli, et translationem sacrarum Reliquiarum in novum, quod postea communibus expensis opulentius augustiusque est exstructum, quod hodiedum etiam videre est. Namque Theodora, unica filia et heres Lazari Campanarii, cui hoc privilegium anno MCCCCX erat confirmatum, nolens id ipsum jus ob demolitionem veteris Sacelli perdere, anno MCCCCLV (ut ex Actis notarialibus constat) novam hujus confirmationem obtinuit in perpetuum duraturam, pro se et conjuge suo Joanne Domino de Passano de Delphinis, suisque posteris. Hujus privilegii usus succedentibus dein temporibus ad nos usque perseveravit in nobili hac familia: atque hinc factum existimo, quod cum aliquos vera hujus origo lateret, crediderint aliquem e suis Majoribus sacros Cineres lim Genuam attulisse, qui hanc prærogativam posteris suis procuraverit.

In translatione Sacrorum Cinerum

390 Condito itaque novo Sacello, de quo supra dictum, anno MCCCXXIII sacras Præcursoris Reliquias ex Arca veteri in novam transferri oportuit: nec defuere rursum divina prodigia, quibus toti mundo innotuit, quantum S. Joanni placeret Genuense B contubernium et sacrorum Cinerum unio. Aderat actioni huic Antonius Fliscus, Episcopus Lunensis, vir honestate morum æque ac nobilitate sanguinis clarus, qui cum magnæ esset erga Sanctum hunc religionis, sæpius sacra illius Lipsana ferventi pietate venerabatur. Hic, cum arca vetus aperiri deberet, exiguam sacri Pulveris particulam (si id commode et clanculum fieri posset) hinc tollere, et ad civitatem suam auferre decrevit. At (O altitudo mysteriorum æternæ Sapientiæ!) quamvis ex solo pietatis zelo, nec tamen ad ipsum opus processisset propositum, simul atque sacra Arca aperiebatur, visum omnem perdidit, eoque in statu decem mensibus permansit. Nec hic stetit miraculum: cum enim attentius miserias suas consideraret Episcopus, mali sui radicem agnovit, cæcitatisque suæ causam attribuit temerario illi proposito, quo sacrum Cinerem, vetus unionis Genuensium symbolum, disjungere, et, minimam licet particulam, inde auferre decreverat. Postquam igitur per plures dies temeritatem suam deplorasset, B. Præcursori votum fecit, quod, si visum reciperet, hunc ejus intercessioni semper referret acceptum, atque omnibus vitæ suæ diebus hujus beneficii memoriam renovaret. Votum hoc postmodum coram Præposito C aliisque Canonicis ecclesiæ Genuensis renovavit, atecce eodem momento visus rediit, cum summo omnium adstantium stupore.

Episcopus Lunensis inde quid auferre statuens, visu privatur, quem facti pœnitens per intercessionem Sancti recipit.

391 Transpositis itaque sacris Reliquiis in Arcam novam, hæc collocata fuit supra sumptuosum augustumque pegma, jussu Cardinalis Lucæ Flisci constructum, quod eodem modo, quemadmodum illud quod hodie cernitur, sacro-sancto hujus Altari erat superimpositum. Fuit Cardinalis hic adscriptus Confraternitati S. Joannis Baptistæ, illamque quantum potuit promovit. Creditur etiam instituisse, ut primo Jovis die cujusque mensis, solenne Sacrum, de quo supra dictum est, in Sancti illius honorem decantaretur.

Arca altari pretiosoque pegmati imponitur.

392 In honorandis sacris Reliquiis cum Prælatis ecclesiasticis contendebat Respublica, quamvis tunc temporis internis factionibus misere esset agitata. Anno enim MCCCXXVII, speciali Decreto B. Joannem elegere in præcipuum Patronum, Protectorem, Patremque civitatis; expensisque publicis fieri curarunt Arcam argenteam, in qua deinceps sacrum hoc Depositum custodiretur. Præterea constitutum est, ut festo illius Nativitatis die, Reipublicæ Gubernatores una cum civili Ordine, accensis facibus, Sacras Reliquias viserent, et pallium aureum illius altari D offerrent. Utque ad hanc solennitatem plures undequaque possent concurrere, omnibus Genuam venientibus per dies octo festum præcedentes, totidemque subsequentes, concedebatur salvus conductus, qui ad omnem civitatis districtum sese extendebat: ut patet ex Extracto de primo Libro magni Voluminis Capitulorum Communis Januæ anno MCCCXXVII, quod ita habet.

An. 1337 in patronum civitatis eligitur Sanctus, A. CALCAGNINO deponiturque a Magistratu Genuensi;

393 Quoniam inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista, idcirco tanto devotius debemus ipsius implorare suffragia, quanto magis erga nos ipsius emanat, et sæpe emanavit pietas, et per ipsius suffragia semper Civitas Januæ protegitur. Corpus enim ipsius apud nos esse Apostolica testatur veritas, et per fide dignos et veraces extitit comprobatum: ac etiam miracula, quæ per ipsius misericordiam Deus in Civitate Januæ semper fecit, hoc manifeste declarant. Et idcirco mentis affectione pura, tantum, ac præcipuum Patronum nostrum summa debemus tueri ac custodire reverentia.

395 Idcirco in summi Dei, et ipsius Patroni nostri honorem duximus statuendum, quod Capsa argentea fiat, in qua Corpus ejusdem beati Joannis Baptistæ recondatur, in ea cum summa reverentia teneatur. E

et decernitur, ut nova fiat Arca argentea expensis communibus;

394 In die vero Festivitatis ejusdem, annis singulis Vicarius, Abbas populi, et Commune Januæ, ac Consiliarii et Consules Januæ, ac universus populus ejusdem, ad reverentiam ejusdem beati Joannis, ad Ecclesiam Januensem, ubi est Corpus ipsius et Altare, cum luminaris festiviter accedant, tamquam ad reverendum Patrem Civitatis ejusdem: et pallium etiam pretii seu valoris librarum quingentarum; usque in libras octingentas, expensis Communis Januæ annis singulis, in dicta Festivitate offerant prædicto Altari, ubi est Corpus reconditum ejusdem Præcursoris Christi.

in ipso festo pallium pretiosum offeratur;

396 Omnes vero, undecumque sint, qui ad dictam Civitatem accesserint, per octo dies post, ab omnibus laudibus, represaliis, atque cambiis in civitate Januæ, et districtu, salvi et securi existant: ita quod, si ad Festivitatem ipsam venerint, usque ad dictum tempus salvi et securi ad Civitatem Januæ, et districtum veniant, atque morentur, libereque de dicta Civitate, et districtu infra dictum tempus recedant: represaliis, cambiis, laudibus aliquibus non obstantibus.

venientibus ad festum salvus conductus detur;

397 Oblationes autem, quæ in dicta Festivitate F in reverentiam prædicti Sancti erunt oblatæ, in quibuscumque rebus seu pecuniis existant, per duos Massarios, electos per Vicarium et duodecim Sapientes Communis Januæ recondantur et salventur, et erogentur, et expendantur in ornamentis et aliis circa Altare, et Corpus ejusdem reverendi Joannis Baptistæ.

oblationes in ornatum altaris impendantur,

398 Et prædicta debeant observari per Vicarium Januæ, aliquo alio Capitulo non obstante generali, vel speciali, etiam si in eo continetur (aliquo Capitulo non obstante generali, vel speciali,) et specialiter Capitulo, quod est sub Rubrica: De non danda potestate, quod incipit: Ego de cetero non faciam consilium, etc. et Capitulo, quod est sub Rubrica: De acquirendis terris illius, qui prædam fecerit vel rapinam, etc. Et eo, quod incipit: Quodsi præda vel rapina, etc. Et istud Capitulum præcise observetur: alioquin Vicarius et quilibet Magistratus Januæ contra facientes possint et debeant vindicari in libris 200 Januæ, pro quolibet et qualibet vice, qua fuerit contra factum: et istud Capitulum sit abrogatorium et derogatorium omnibus aliis Capitulis, quæ huic contradicerent, seu in aliquo obviarent.

non obstantibus aliis decretis.

399 Postmodum igitur vi hujus Decreti fabricata fuit

A. CALCAGNINO

A fuit arca illa pulcherrima ex argento deaurato, opere anaglyphico, periti artificis manu eleganter elaborata, in qua hodiedum sacri Cineres solenni pompa per civitatem circumferantur Dominica in Albis. Hoc modo accrevit indies sacrarum Reliquiarum cultus, ita ut ipsæ etiam catenæ ferreæ, quibus arca olim fuerat circumdata, summa in veneratione tenerentur. Pius namque populus, adorato sacro Pulvere, has etiam osculabatur, oculisque atque aliis corporis membris admovebat confidentes hoc contactu corpus suum ab omni malo servatum iri. Nec effectu caruisse hanc populi religionem, intercessio B. Præcursoris ostendit: anno namque MCCCXLVIII et XLIX, quando universa Italia, atque hæc præsertim civitas, ingenti illa lue affligebatur, quæ subsequentibus seculis Magna Pestis est appellata; observatum fuit, ne unum quidem, qui sese harum catenarum attactu munierat, contagioso et ubique grassanti malo fuisse afflictum.

Ex attactu catenarum quibus arca olim ligabatur,

400 Hæc ex catenarum attactu provenere beneficia. Subitaneum quoque et perpetuum malo suo invenit remedium civis quidam, attingens hastam umbellæ, sub qua arca Reliquiarum circumfertur: nam cum Simon Boccanegro rursum ad Ducatum B Genuensem anno MCCCLVIII promotus esset, ad implorandam B. Præcursoris intercessionem, turbulentis illis temporibus, in solemni supplicatione sacros Cineres per civitatem circumferri jussit: cumque (ut moris erat) hastæ quæ umbellam sustinere debebant, in ecclesia Cathedrali distribuerentur a deputatis; inter ceteros ad hoc invitatus est Leonardus Oliva, Prior Confraternitatis. Hic a multo jam tempore adeo infirmis erat brachiis et ab omni vigore destitutis, ut ne quidem illa posset attollere; nihilominus, cum esset summæ erga Sanctum pietatis, magna cum fiducia hastam admisit, simulque animo B. Joannis intercessionem imploravit, quam mox sensit. Restituto namque brachiis vigore, umbellam tulit; cumque alii defatigati alios sibi substituerent, solus ipse usque ad finem in pio officio perseveravit, quando omnibus concessum sibi a Sancto beneficium aperuit.

innumeri a peste præservantur.

Anno 1357 brachium debile

attingens hastam umbellæ supra arcam portandæ

401 Ita rem hanc versibus Latinis conscripsit Ildebrandus Corvara Poeta coævus, quamquam Nicolaus a Porta paulo aliter referat, volens Olivam non Leonardum, at Antonium vocatum fuisse, domique, ubi propter acutissimos chiragræ dolores lecto affixus detinebatur, invocasse Sancti auxilium, C ut solitum obire posset munus ferendi umbellam in supplicatione, utpote qui Prior esset Confraternitatis prædictæ, moxque sentientem sese ab omni dolore liberum, restitutumque sibi ac brachiis vigorem, ad ecclesiam contendisse; ac per totum supplicationis tempus cum omnium stupore umbellam tulisse.

vigorem recipit.

402 Anno MCCCLXXXVI Urbanus VI eodem fere modo quo supra de Innocentio IV relatum est, triremibus Genuensium liberatus e manibus Caroli Regis Neapolitani, qui eum cum aliquot Cardinalibus obsessum tenebat Nuceriæ; Genuam venit, ibique veluti in tuto securoque azylo, multis mensibus commoratus est. Interim suam erga sacros Cineres pietatem demonstrare cupiens, eamdem concessit Indulgentiam festo Natali Præcursoris, quam Alexander III olim ecclesiæ S. Marci, die Ascensionis Domini Venetiis concesserat, data hac bulla.

Anno 1386 Urbanus VI per Genuenses liberatus

403 Urbanus Episcopus, Servus Servorum Dei, universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis salutem, et Apostolicam benedictionem. Splendor Paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium, de clementissima ipsius Majestate sperantium, tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus et meritis adjuvatur. Cupientes igitur, ut major Ecclesia Januensis, in qua, ut ac- D cepimus, nonnullæ Reliquiæ sancti Joannis Baptistæ venerabiliter requiescunt, a Christi fidelibus congruis honoribus frequentetur; et ut fideles Christi causa devotionis eo libentius confluant ad eamdem, quo ibidem ex hoc majus animarum commodum se speraverint adepturos; de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus, et confessis, qui ad dictam Ecclesiam, a primis Vesperis Nativitatis ejusdem S. Joannis, usque ad secundas Vesperas ipsius Nativitatis inclusive, devote accesserint, annuatim illam Indulgentiam concedimus, quam ad Ecclesiam sancti Marci de Venetiis Castellanensis diœcesis, in die Ascensionis Domini nostri Jesu Christi accedentes, auctoritate litterarum felicis recordationis Alexandri Papæ Tertii Prædecessoris nostri consequuntur. Dat. Januæ sexto Calendas Octobris, Pontificatus anno nono.

concedit indulgentias quæ Venetiis templo S. Marci, prius erant concessæ.

404 Anno vero MCCCXXXVII Capitulum Genuense (ut constat ex Actis notarialibus hujus anni) sequentem transactionem peregit, cum Confraternitate. In nomine Domini. Amen. Cum temporibus retroactis multæ diversæ quantitatis pecuniæ per homines Devotionis seu Congregationis beati Joannis E Baptistæ, quæ in Ecclesia Januensi ordinata est, ob reverentiam Corporis et Reliquiarum ipsius beati Joannis Baptistæ, quæ in ipsa Ecclesia venerantur, in ornatu altaris et Ecclesiæ præfatæ, expensæ et erogatæ fuerint, et omni die expendantur, et erogentur per dictos homines dictæ Devotionis; idcirco Venerabilis Domini, Benedictus Adurnus Præpositus, Dominicus de Flisco Archidiaconus, Petrus de Illionibus Magiscola, Raynerius de Arborio, Georgius de Sigestro, Joannes de sancto Stephano, Lanfrancus de Ottone, et Marcus de Cario Canonici et Capitulum Ecclesiæ Januensis prædictæ, simul ad Capitulum, pro infrascriptis sono campanulæ more solito congregati, nominibus ipsorum propriis, et nomine et vice dictæ Ecclesiæ et Capituli, titulo donationis, et ex gratia speciali, concesserunt et donaverunt Prioribus et hominibus dictæ Congregationis seu Devotionis, præsentibus et futuris, et in perpetuum, sive D. Matthæo de Illionibus jurisperito, Sindico et Procuratori dictæ Devotionis seu Congregationis beati Joannis Baptistæ (ut de sindicatu et procura constat publico Instrumento, scripto manu Petri de Grota Notarii, anno proxime præterito die 24 Junii) stipulanti et recipienti nomine F suo proprio, et aliorum dictæ Devotionis, omne illud jus et totum, quod et quantum dicti Canonici et Capitulum habent seu habere possunt in oblationibus, quas facient in futurum annuatim, in cera tantum (sive sint candelæ, dupleria, tortitia, sives bradones) illi de dicta Devotione, et etiam duodecim, sive quindecim Antiani, seu Consiliarii D. Ducis, sive Decuriones, vel quovis alio nomine nuncupentur, ad præsens vel id posterum vocabuntur, in Festo Nativitatis præfati beati Joannis Baptistæ in Missa majori, quæ cantatur hora Tertiarum ad Altare præfati beati Joannis Baptistæ, et quæ oblatio fit ad manum celebrantis, sive celebraturi dictam Missam.

An. 1387 Canonici concedun Confraternitati omnes oblationes cereorum servato sibi votivo pallio.

405 In quibus cessione seu donatione non includantur, nec intelligantur esse inclusa aut donata jura, seu oblationes bravii, seu ipsum bravium cum duobus principalibus dupleriis seu tortitiis, quæ simul cum bravio seu pallio offeruntur per Dominum Ducem, et Dominum Potestatem Januæ, seu alios principales Officiales et Protectores Communis Januæ, nec etiam aliqua tortitia aliquæve candelæ, vel imagines, vel quid aliud, quæ vel quod offeretur ab aliqua persona, etiam ex dictis XII vel XV, vel ab illis de dicta Devotione, in Missa vel alio tempore,

A tempore, vel ex alio capite quam ex debito vel ex devotione dictæ Congregationis et Devotionis seu Ordinationis ; ut, verbi gratia, fit ex voto vel alio pio affectu, remoto a Devotione et Congregatione prædicta. Qui D. Matthæus dicto Sinicario, seu Procuratio nomine dictæ Devotionis, promisit dictis Dominis Canonicis et Capitulo, quod dicta oblatio seu offerenda per dictos XII vel XV, et per homines dictæ Devotionis, quæ fient ad dictam Missam, et pervenient in Massarios dictæ Devotionis, et earum pretia expendentur et erogabuntur per Massarios vel alios Officiales dictæ Congregationis seu Devotionis in luminaribus, vel ornatu dictarum Reliquiarum, Altaris, et Ecclesiæ, prout eis melius videbitur, et placuerit expedire.

406 Alioquin, (si secus fieret) præsens instrumentum, et omnia et singula in eo contenta sint cassa, irrita et nullius valoris, vel momenti, et perinde ac si præsens instrumentum numquam confectum fuisset. Quæ omnia et singula suprascripta, dictæ partes dictis nominibus sibi invicem et vicissim promiserunt, et convenerunt attendere, complere et observare, et in aliquo non contra facere vel venire, aliqua occasione, ratione, vel causa, quæ dici seu excogitari posset : B sub pœna dupli ejus, in quo, vel de quo contra fieret, vel, ut supra, non observaretur, et cum refectione omnium damnorum, interesse, et expensarum, quæ propterea fierent, causa litis, et extra, stipulata solemniter et promissa. Ratis semper manentibus omnibus, et singulis suprascriptis, et sub hypotheca et obligatione omnium bonorum dictæ Ecclesiæ et Capituli, dictæque Devotionis, præsentium et futurorum.

407 Et prædicta omnia facta sunt in præsentia, consensu, et voluntate Dominorum Joannis Besagni, et Antonii de Flisco dicti Cardinalis, Priorum dictæ Devotionis. Actum Januæ in Claustro dictæ Ecclesiæ Januensis anno a Nativitate Domini 1387 Indictione nona secundum cursum Januæ, die 29 Martii, in Tertiis, præsentibus Domino Honorato de Flisco Canonico Ecclesiæ sancti Nazarii Januensis, Presbyteris Nicolao de Rapallo, Mansionario dictæ Ecclesiæ Januensis, et Columbano de Coniolo Præposito Ecclesiæ Bobiensis, testibus ad præmissa vocatis et rogatis.

408 Celebres deinde paucis post annis, iique prodigiosi accidere eventus, quibus divina Majestas toti orbi manifestavit, plurima sese Genuensibus C per intercessionem S. Joannis Baptistæ velle concedere, quæ aliis mediis negabat. Refert Georgius Stella testis oculatus, XIII Decembris anno MCCCXCI, noctu cœlo sereno nullis spirantibus ventis, tantum intumuisse mare, ut subito ingens tempestas exorta sit. Tanto vero undarum impetu quatiebatur civitas, atque ad eam altitudinem excreverat tumultuosum mare, ut circa SS. Nazarii et Celsi ecclesiam, præaltos civitatis muros superaverit ; atque omne illud spatium, quod est inter præfatam et S. Marci Ecclesiam, inundaverint aquæ. Magna erat omnium civium consternatio, cui accedebat ingens mercatorum planctus et lamentatio, quorum res omnes ac fortunæ cum navibus in portu periclitabantur. Accurrit Clerus intempesta nocte ad portum cum sacrosanctæ Crucis ligno aliisque Reliquiis, nec tamen desiit maris inclementia : imo eo ipso momento naves quinque disruptæ demersæque perierunt. Deinde aliæ Sanctorum fuere allatæ Reliquiæ, idem tamen perseveravit aquarum furor, qui etiam adventante aurora accrescere videbatur. Tandem vero (quæ tantæ dilationis causa fuerit, non protulit prælaudatus Stella) orto jam sole, allati eo fuere sacri Cineres, toto Clero universisque civibus comitantibus : moxque ad eorum adventum detumuit

An. 1391 ingens tempestas, allatis Reliquiis perseverans, per sacros Cineres depellitur.

Anno 1366 pleuritis curatur,

mare, redditaque aquis tranquillitas, securitatem D navibus gaudiumque civitati attulit.

A. CALCAGNINO.

409 Similem plane eventum refert vidisse sese Nicolaus a Porta, qui votis communibus suum etiam adjungit, pro singulari beneficio, quod Sancti illius intercessione in seipso receperat. Anno namque MCCCXCVI adeo horrida mare exagitavit procella, ut ab hominum memoria nulla unquam visa fuerit truculentior : jamque majores naves duæ, quibus Doriæ et Pinellæ nomen erat, disrumpebantur. Variæ mox ad portum allatæ fuere Reliquiæ, quæ maxima erant in veneratione ; at frustra crescente continuo maris intemperie et periculo. Tandem accurrere turmatim mercatores ad ecclesiam Cathedralem, inclamantes, ut quammox sacri Cineres ad Portum deferrentur. Oportebat eo tempore colligi claves, quibus sacrum hoc Pignus custodiebatur, quæque per variorum manus erant dispersæ. Spectabat id ad Nicolaum a Porta, utpote Confraternitatis Cancellarium. Hic vero periculosa pleuritide vexatus, cum exigua vitæ spe (ut medici judicabant), lecto affixus hærebat. Mœstus itaque plangensque, non adeo ob instantem vitæ suæ terminum, quam quod tam pio ministerio sese impendere nequiret, E animum tamen zelo fiduciaque plenum ad intercessionem B. Præcursoris convertit ; atque ecce dolor omnis abiit ; lecto exilit, indutis vestibus claves colligit, totumque sese liberatoris sui obsequio lætus impendit, certus secuturi prodigii. Jam portum attigerant sacra Præcursoris Lipsana fere tota concomitante civitate, cum jam maxime ira maris effervesceret. Atque ecce, vix expositæ maris conspectui sacræ fuere Reliquiæ, cum derepente visus est in aere spirare faustior ventus a Græcia ; qui Africum totius tempestatis authorem, facto quasi bello impetiit, ac tandem e cœli regione cedere coegit ; pulsoque Africo serenitas cœlo, et tranquillitas mari rediit. Commune fuit omnium peritorum judicium, non solum supra naturam fuisse hanc tempestatis cessationem ; verum etiam, si ultra duarum horarum spatium S. Præcursoris Reliquias afferre distulissent, ne unam quidem navem in portu a naufragio fuisse præservandam.

et tempestas rursum depellitur.

409 Aliud refert Sancti intercessione concessum beneficium idem Nicolaus a Porta. Nondum exstinctæ erant anno MCCCXCVIII perniciosæ illæ inter Guelfos Gibellinosque factiones ; at publicis privatisque discordiis eo tempore tota Respublica maxime destruebatur : unde cædes, stragesque civium, atque insolitus horror et mœsta solitudo per civitatem. Varii urbis vici castrorum more erant muniti, et hinc et F inde obsessores erant pariter et obsessi. Bartholomæus Scala aurifex, solitus indies sacros venerari Cineres, seque intercessioni S. Præcursoris commendare ; cum vias sibi ad ecclesiam præclusas cerneret, magno dolore afficiebatur ; attamen die quodam animo constituit septa omnia transcendere, et quamvis capitis sui periculo templum adire. Hoc cum exequeretur, ac quemdam plateæ angulum transiret, homines duo adversæ factionis, alias etiam sibi maxime inimicos offendit. Hi, cædem et sanguinem spirantes, armata manu virum inermem ad ecclesiam usque insequuntur ; nec attigere, nisi cum in ipsum Sancti Sacellum pervenisset.

Anno 1398 ad Sancti altare confugiens ab hostibus suis tangitur,

410 Bartholomæus, instanti periculo territus, ad protectionem S. Joannis recurrit ; mortemque fugiens, (nec enim locis, quantumvis sacris, hoc in furore ulla veneratio habebatur) sacellum egreditur ; ac pone altare majus, velut ad locum magis tutum se recipit. Insequuntur fugientem barbari ad eum quo se receperat locum, ubi miser ille jamjam mortem expectabat. At, dictu mirabile : sæpius tangebatur homicidarum manibus, nec tamen percipiebatur,

nec tamen percipitur aut videtur.

A tur, nec, quamvis medio die locus esset perlustris, latronum oculis conspiciebatur. Obstupuit hic, et prodigium agnovit. Interim admirabundi homicidæ, quod oculos suos manusque effugisset, ad sacrarium se conferunt, ibi hominem sese inventuros rati; at spe sua delusi, furentes templo egrediuntur. Ita Bartholomæus vitam suam Sancti intercessioni adscripsit, uti et pacem, quam postmodum secum iniere duo illi inimici; qui factum attentius considerantes, miraculum agnovere.

A. CALCAGNINO.

§ VI. *Sacrorum Cinerum cultus, et miracula seculo* XVII.

Varia variis temporibus

Eadem Sancti protectio apertissime emicuit in duabus maris tempestatibus, quæ annis MCCCCVI et XIV acciderunt, ut refert Stella, illius temporis Historicus. Allatis enim ad portum Cineribus a Pileo de Marinis, tunc Archiepiscopo, mox omnis ventorum ac maris furor cecidit. Unde haud mirum est, si crescentibus beneficiis, quæ civitati per intercessionem S. Præcursoris divinitus concedebantur, sæculares ecclesiasticique Principes certatim concurrerint, ad cultum ornatumque sacri illius Depositi promovendum. Inde factum est, ut, quemadmodum B præfatus Pileus de Marinis Archiepiscopus, anno MCCCCI Confraternitatem S. Joannis Baptistæ approbavit confirmavitque, cui deinde plures concessit indulgentias anno MCCCCXV; ejus exemplum secuti sint Petrus Georgius illius successor anno XXXV, et summi Pontifices Eugenius IV, annis XXXIX, XXXX, et Calixtus III, anno IV, ejusdem seculi; ita etiam anno MCCCCXXX a Republica formatum fuit Decretum (imo confirmatum, quod olim factum erat) quo sanciebatur, ut festo Natalis S. Joannis Baptistæ universus nobilium Ordo sacras visitaret Reliquias, eisque certam quantitatem cereorum offerret, et pallium aureum. Id decretum est sequenti constitutione.

Confraternitati S. Joannis Baptistæ conceduntur privilegia

a Magistratu, tum ecclesiastico,

412 Quantus sit in Cœlis beatus Joannes Baptista, considerare potest omnis Christicola, et certum sine dubitatione se reddere, dum vox fuerit Veritatis. Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista: ad cujus cultum Genuenses tento tenentur reverentius inclinari, quanto Deus ipse Civitatem Januæ prætulit, et dignificavit, summam Sumni omnium Sanctorum Reliquiam, Corpus ejus C custodire, colere et reservare. Hac igitur propria Constitutione sancimus, ut in die Festivitatis ejus singulis annis D. Potestas, et DD. Antiani et Officiales universi Communis Januæ, Ecclesiam beati Laurentii, ubi in Urna argentea dicta Reliquia pretiosissima, scilicet sacro sanctissimum Corpus ejus, accedant cum luminariis et candelis accensis, et pallio, ut moris est.

tum civili

statuiturque,

ut in festivitate Magistratus luminaria et pallium deauratum offerat,

Omnes autem et singuli, undecumque sint, qui Januam advenerint, die Festivitatis ejus, et ante per octo dies, et post per totidem, ab omnibus et singulis laudibus, represaliis, et cambiis in Janua, et districtu salvi et securi veniant, et stent, et inde recedant: non obstantibus laudibus, represaliis, et cambiis quibuscumque.

et salvus conductus detur

Oblationes autem dicta die factæ vel datæ ob reverentiam dictæ Festivitatis, in pecunia, sive re aliqua, per Massarios ordinatos a religiosa Devotione dicti Baptistæ salventur, reponantur et collocentur, et expendantur in et circa ornamenta, et alia utilia vel necessaria Aræ et Corporis sanctissimi Præcursoris Christi, ut moris est.

413 Anno vero MCCCCXXXIX Dux Petrus de Campofrego, cum iis qui supremum Magistratum Genuæ gerebant, decrevit, ut imposterum stipendio peditum equitumque, qui Reipublicæ militabant, aliquid, pro uniuscujusque conditione, singulis mensibus detraheretur; Illudque sub finem anni Officialibus dictæ Confraternitatis concederetur. Idem fere sancitum a Magistratu S. Georgii anno MCCCCXLIV, quemadmodum alio Decreto statutum fuerat anno MCCCCXL, ut unusquisque, qui imposterum cum Republica conventionem faceret, pro ratione summæ debitæ, aliquid etiam pro eadem Confraternitate superadderet. Hæc Decreta postmodum confirmata et renovata fuere annis subsequentibus, scilicet MCCCCXLVIII, LI, et LXXI, a Republica et a monetæ Præfectis. Idem vero onus imposuit stipendiis suorum ministrorum, qui magno sunt numero, Magistratus S. Georgii anno MCCCCLI. Eugenius vero IV sequentem Bullam expedivit, qua indulgentiam concedit in Nativitate S. Joannis Baptistæ. D

per diœcesim Genuensem;

aliis muneribus Confraternitas ditatur.

Eugenius IV

414 Eugenius Episcopus Servus Servorum Dei. Universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Gloriosus Deus in Sanctis suis, et in ipsorum glorificatione congaudens, in veneratione S. Joannis Baptistæ eo jucundius delectatur, quo ille de sterilis Matris alvo procedens, Redemptoris nostri Præcursor, ejus præsentiam claro præconio, et indicis signo mirifico nuntiavit, ac per iter Martyrii meruit in sublimibus collocari. Cupientes igitur, ut Cathedralis Ecclesia Januensis, in qua juxta quoddam Altare sub vocabulo Sancti Joannis Baptistæ fundatum, Reliquiæ Corporis ejusdem Sancti, ad quas Christi fideles illarum partium singularem gerunt devotionis affectum, cum magna veneratione conservantur, congruis honoribus frequentetur, necnon in paramentis, et ornamentis Ecclesiasticis, ac ædificiis et reparationibus decoretur, conservetur, et augeatur; et, ut fideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eamdem, quo ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ uberius conspexerint se refertos: de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui Ecclesiam ipsam in Festo Nativitatis ejusdem sancti Joannis Baptistæ devote visitaverint annuatim, ac ad hujusmodi decorationem, conservationem et augmentum manus adjutrices porrexerint, septem annos, et totidem quadragenas, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus; præsentibus perpetuis temporibus valituris. Volumus autem, quod si alias dictam Ecclesiam visitantibus, aut ad illius decorationem, conservationem, vel augmentum manus adjutrices porrigentibus, seu pias inibi eleemosynas erogantibus, aliqua alia Indulgentia in perpetuum, vel ad certum tempus nondum elapsum duratura per Nos concessa fuerit; præsentes litteræ nullius existant roboris vel momenti. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo trigesimo nono, IX Kalend. Septembris, Pontificatus nostri anno IX.

E *indulgentiam concedit*

festo nativitatis S. Joannis Baptistæ.

F

415 His muneribus, aliisque pietate civium liberaliter concessa, animum applicuere ad novum et sumptuosum magis Sacellum, in honorem Sancti condendum: in quo majoricum splendore sacrum illius Depositum coleretur. Electo igitur ad hoc opus perito architecto, dejectum est in terram vetus Sacellum, olim a Campanariis constructum, qui nihilominus privilegia sua (de quibus supra dictum est) retinuere. Cum vero situs esset angustior, et a majori aliari (quod forte pro usu illius temporis medium templi occupabat) impediretur ejus ampliatio; idem altare una cum choro ad ulteriora templi transposuere. Hæc acta sunt anno MCCCCLI. Deinde Cardinalis Paulus Campofregosus Archiepiscopus, una cum Duce et supremo Magistratu, perpetuo Decreto

Anno 1451 novum et splendidius Sacellum conditur,

creto

A creto sancivere, ut deinceps dies Decollationis S. Joannis Baptistæ festus esset in populo, idque singulis annis tubarum clangore die aliquo festum præcedente publicaretur : id statutum sequenti Decreto.

416 Reverendissimus in Christo Pater D. Paulus de Campofregoso, Dei gratia Archiepiscopus, et Dux Januensis Illustris, etc. et Magnificum Consilium DD. Antianorum Communis Januæ, in legitimo numero congregatum, Considerantes, quam dissonum ac repugnans videatur, celebritatem beatissimi Prophetæ et Præcursoris Joannis Baptistæ omni laude et veneratione in Nativitate celebrare, eumdem vero Decollationis die negligere ; et velut sit alius, nullos ei in Civitate honores haberi, cum præsertim contemptus iste exiguum citra tempus inoleverit, ut nullum prope hominum genus in urbe inveniatur, quod ejus Martyrii die emere, vendere, operari vereatur. Hunc igitur abusum tollere cupientes, et, quæ Dei ac Sanctorum sunt, illis redddere, omni jure, ac via, quibus melius potuere, sanxerunt; ac præceperunt, diem XXIX Augusti, qui Martyrio ejus dicatus est, inter Sacros, et in memoriam tanti Divi celebrem haben-B dum esse, nec permitti ut eo die quidquam fiat, quod Festis diebus prohibitum sit : decernentes et jubentes egregiis Vice-ducibus, quod semper, cumque fuerint ad id postulati, præsertim appropinquante die 29 Augusti, edici curent voce Præconia, quod is dies sacer et celebris est : nec licere eo die operari. Et, si quem deprehenderint contravenientem, eum mulctent secundum verba Edicti.

statuiturque

ut festum Decollationis S. Joannis Baptistæ

sit etiam in populo.

417 Cum vero pia legata, oblationesque ex pietate fidelium indies multum accrescerent, oportebat sæpius heredes debitoresque in judicium vocari. Ut igitur Officialibus prælaudatæ Confraternitatis omnis difficultas et molestia adimeretur, sub Antoniotto urbis Præfecto, concessum est Privilegium ejusdem Confraternitatis Priori, ut unumquemque in hac causa coram se posset citare et cogere ad satisfaciendum, quo præterea sub certis pœnis Magistratus omnes Civitatis obstringebantur, ea observare et exequi, quæ hac in causa ab eodem Priore essent constituta. Maxime vere æstimandum est privilegium, quod sacro huic loco concessit anno MCCCCLXXXV Innocentius VIII. Hic ex illustri antiquæ nobilitatis familia Cyborum natus, tenere amabat patriam suam, et religiose sacros Præcursoris Cineres venerabatur; eosque sæpius cum ecclesiæ ca-C thedralis esset Canonicus et Præpositus, coram adoravit : postmodum vero ad Pontificatum assumptus, cum duodecim Legatos ad se Genua missos in patriam remitteret; inter varia indulta et favores, iis etiam concessit subsequentem Bullam, qua eam quæ prius a Sixto IV expedita fuerat, confirmavit, aliisque privilegiis ampliavit. Hæc autem sic habet.

Alia recipit privilegia Confraternitas

præcipue ab Innocentio VIII anno 1485,

418 Innocentius Episcopus, Servus Servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Sacrosanctæ ac militantis Ecclesiæ gubernacula, et summi Sacerdotii cathedram nobis a beato Petro Apostolorum Principe certa successione, meritis licet inæqualibus, demandata tenentes in terris, populum Christianum, quantum a Nobis fieri potest, ad animarum salutem perducere, et alimentis spiritualibus confovere pro meritis conamur affectu; nova aliquando indulgentiarum munera concedentes, aliquando vero per Romanos Pontifices prædecessores nostros concessa innovantes et ampliantes, ut hostis antiqui superata versutia, per opera pietatis et misericordiæ, Christi fideles universi spe, fide, charitate muniti, ac in obedientia Romanæ Ecclesiæ persistentes, cœlestis aulæ præmia valeant feliciter adipisci. Dudum siquidem f. r. Sixtus Papa IV, prædecessor noster, cupiens animarum fidelium inclitæ D civitatis Januensis et partium earumdem saluti consulere; et ut Capella infra ambitum Ecclesiæ Januensis in honorem S. Joannis Baptistæ dudum fundata : in qua, sicut dictus Sixtus prædecessor acceperat, sacri Cineres Corporis ejusdem Sancti honorifice conservabantur, et ad quam dilecti filii cives ejusdem Civitatis, et alii Christi fideles, præsertim partium illarum, in Festo Nativitatis ipsius Sancti cum devotione confluebant in numero copioso, peramplius congruis frequentaretur honoribus, et tam Capella, quam Ecclesia hujusmodi ecclesiasticis abundantius decorarentur ornamentis : et ut cives et alii fideles prædicti, eo libentius ad Capellam ipsam confluerent, et ad emptionem ornamentorum hujusmodi manus promptius porrigerent adjutrices, quo ibidem ex hoc dono cœlestis gratiæ uberius conspicerent se refertos : omnibus Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis, qui in Nativitatis dicti Sancti Festivitate a primis Vesperis usque ad occasum solis diei Festivitatis hujusmodi, Capellam ipsam visitarent annuatim, et ad præmissa peragenda manus porrigerent adjutrices, plenariam omnium peccatorum suorum remissionem, et indulgentiam auctoritate Apostolica concessit. E

qui data Bulla

priorem a Sixto IV. concessam confirmat,

A. CALCAGNINO

et indulgentiam

419 Et ut fideles Christi Capellam eamdem in Festivitate prædicta visitantes, conscientiæ pacem et animarum salutem Deo propitio consequerentur, certis personis inibi expressis deputandi aliquos Confessores idoneos, seculares vel regulares in numero sufficienti, qui dicta die Nativitatis, et octo diebus illam præcedentibus, Christi fidelium prædictorum confessionibus diligenter auditis, eis pro commissis per eos criminibus, et peccatis omnibus, etiamsi talia forent, propter quæ esset Sedes Apostolica merito consulenda (Presbitericidii,et injectionis manuum violentarum in aliquem Antistitem, aut majori dignitate fulgentem, et libertatis Ecclesiasticæ violationis, et ad partes infidelium armorum delationis, casibus dumtaxat exceptis) de quibus corde contriti, et ore confessi fuerint, absolutionem impendere, et pœnitentiam salutarem injungere, ac vota quæcumque per eos emissa (Castitatis, sive Religionis, et Ultramarino, ac Visitationis Liminum Apostolorum prædictorum, necnon Ecclesiæ sancti Jacobi in Compostella, votis dumtaxat exceptis) in alia pietatis opera, prout fidelium eorumdem animarum saluti Confessoribus eisdem videbitur expedire, commutare libere et licite valerent, per suas litteras perpetuis futuris temporibus valituras, licentiam concessit et etiam facultatem, prout in dictis litteris plenius continetur. F

per modum Jubilæi concedit,

420 Cum autem postmodum a dicto Prædecessore diversæ suspensiones ad certum tempus, et etiam revocationes plenarium indulgentiarum, et facultatum hujusmodi emanaverint, et propterea de viribus litterarum prædictarum merito dubitari, et exinde fidelium devotio retardari possit : Nos attendentes, quod devotio hujusmodi, et ad pia opera inclinata voluntas per Apostolicæ Sedis providentiam potius augeri, quam retardari debet, præsertim in ea Civitate, ex qua trahimus originem : ac cupientes, ut Capella prædicta in honorem S. Joannis Baptistæ Præcursoris Domini, ut præmittitur, fundata, prout etiam dilecti Filii Nobiles viri, Thomas de Campofregoso Præsidens Potestatiæ, Hector de Flisco Lavaniæ Comes, Lazarus de Auria, Lodisius de Ingibertis, Franciscus Lomellinus, Bartholomæus de Canitia, Baptista Baxadonne, Joannes Caldera, Melchio de Nigrono, Lucas de Grimaldis, Pasqual Sauli, et Christophorus Spinula Oratores, ex parte Civitatis prælibatæ pro obedientia Nobis præstanda, cum comitatu amplo et magnifico, et ornatu

non obstante revocatione indulgentiarum prius facta

A. CALCAGNINO

A ornatu splendido nuper ad Nos destinati magnopere desiderare videntur, congruis honoribus frequentetur, et tam illa, quam Ecclesia Januensis quæ Metropolitana, et inter alias partium illarum Ecclesias admodum insignis existit, paramentis et ornamentis Ecclesiasticis muniantur, eoque libentius Christi fideles confluant ad ipsam Capellam, et ad præparationem ornamentorum hujusmodi manus promptius porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ uberius conspexerint se refertos, indulgentiam plenariam prædictam per præfatum Sixtum Prædecessorem, ut præmittitur, concessam, cum omnibus et singulis deputandi Sacerdotes, qui confessiones confluentium pro tempore personarum hujusmodi audiant, et in casibus superius expressis, absolvant, et commutandi vota, ac omnibus aliis et singulis facultatibus et in eis contentis clausulis auctoritate Apostolica tenore præsentium innovamus et approbamus, easque, si, et in quantum opus sit, in pristinum statum restituimus, et perpetuæ firmitatis robore subsistere debere decernimus et declaramus.

421 Et nihilominus, pro potiori præmissorum B robore, de Omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus pietate confisi, omnibus Christi fidelibus utriusque sexus, qui Capellam ipsam in dicto Festo B. Joannis Baptistæ a primis Vesperis usque ad occasum solis diei Festivitatis hujusmodi devote visitaverint annuatim, et ad præmissa peragenda manus porrexerint adjutrices, Plenariam omnium peccatorum suorum remissionem et indulgentiam, auctoritate Apostolica, tenore præsentium concedimus et elargimur. Et, ut fideles ipsi Capellam eamdem in Festivitate prædicta visitantes, pacem et animarum salutem, Deo propitio consequantur, Venerabili Fratri nostro, moderno ac pro tempore existenti, Archiepiscopo Januensi, et (eo a Civitate absente) illius inspiritualibus Vicario Generali pro tempore existenti, deputandi aliquos Confessores idoneos, seculares vel regulares in numero sufficienti, qui dicta die Nativitatis S. Joannis Baptistæ et octo diebus illam præcedentibus, Christi fidelium prædictorum confessionibus diligenter auditis, eis pro commissis per eos criminibus et peccatis omnibus, etiamsi talia forent, propter quæ esset Sedes Apostolica merito consulenda (Presbitericidii, et injectionis manuum violentarum in aliquem Antistitem, aut majori dignitate fulgentem, vel in quemcumque Ecclesiastici C Ordinis, et libertas Ecclesiasticæ violationis, et ad partes infidelium armorum delationis casibus dumtaxat exceptis) de quibus corde contriti et ore confessi fuerint, absolutionem impendere, et pœnitentiam salutarem injungere, ac vota quæcumque per eos emissa (castitatis sive religionis, et ultramarin, ac visitationis liminum Apostolorum prædictorum, necnon Ecclesiæ S. Jacobi in Compostella votis dumtaxat exceptis) in alia pietatis opera, prout fidelium eorumdem animarum saluti Confessoribus eisdem videbitur expedire, commutare libere et licite valeant, licentiam concedimus et facultatem, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris.

daturque facultas

absolvendi a quibuslibet peccatis

et relaxandi vota paucis exceptis.

422 Volumus autem, quod oblationes et alii proventus, quos ex indulgentia et facultate prædictis obvenire contigerit, in emptionem ornamentorum Ecclesiasticorum, et alias in usum et utilitatem Capellæ, et Ecclesiæ prædictarum, juxta et secundum ordinationem et judicium duorum Canonicorum dictæ Ecclesiæ, ad hoc per dilectos filios Capitulum ipsius Ecclesiæ pro tempore electorum, et duorum Priorum Devotionis nuncupatorum præfati Sancti pro tempore existentium, et aliorum duorum Priorum antecessorum eorum integraliter convertantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam D nostræ innovationis, approbationis, restitutionis constitutionis, declarationis, concessionis, elargitionis, indulti, et voluntatis, infringere vel ei uasi temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto, sexto Nonas Maji, Pontificatus nostri anno Primo

423 Bullam hanc postea renovavit Leo X anno MDXIII. Ut vero omnes agnoscerent, quanta sacello hujus Sancti deberetur reverentia, idem Pontifex Innocentius VIII, bulla speciali, sub pœna Excommunicationis latæ sententiæ prohibuit, ne feminæ dictum sacellum ingrederentur. Bulla hæc registrata est in Actis Petri de Ripalta Cancellarii Archiepiscopalis, atque hujus etiam hodiedum videre est memoriam, litteris aureis inscriptam lapidi marmoreo, extra sacellum ad latus dextrum : quamquam, sive ex decreto aliquo, sive ex consuetudine antiqua, idem illis jam olim fuerit vetitum, ut superius dictum est. Præterea donavit Legatis abeuntibus E Pontifex pelvim ex gagate confectam, cupiens ut ea festis solennioribus in altari ejusdem Sancti exponeretur. Nec desunt Auctores qui asserant, hanc ab Evangelista, Discum appellatam in qua filia scelerata matri Herodiadi obtulit caput venerabile Præcursoris. In medio vasis hujus pretiosi, ex encausto candido atque auro puro, Caput Sancti artificiose laboratum cernitur : geminæ vero ex auro catenulæ limbo utrimque annexæ sunt.

Prohibitum feminis sacellum S. Joannis Baptistæ ingredi.

Genuenses ab Eugenio IV donantur Pelvi e gagote,

qui discus creditur, in quo caput Sancti fuit Herodiadi oblatum.

424 Interim ad finem perducta fuit sacelli fabrica, cui marmorei lapides artificiose elaborati, atque aurum hinc inde interfulgens summam conciliabat Majestatem. Hujus etiamnum hodie memoria legitur supra coronam sacelli ad latus dexterum his verbis : *Divo Præcursori Franciscus Lomellinus et Antonius Sauli Priores et Consilium, multiplicata pecunia excoluere* MCCCCXCVI.

Anno 1496 absoluta sacelli fabrica,

425 Anno MCCCCXCVIII Ludovicus Sforsa Dux Mediolanensis, cum numeroso comitatu Genuam adveniens ; sacrosanctos Cineres veratus : pro perpetuo S. Præcursoris cultu, tres Capellanias (Justinianus in Annalibus quinque numerat) ad altare ejusdem Sancti fundavit ; addita obligatione, ut diebus singulis, pro anima conjugis suæ Beatricis, F tum pridem mortuæ, pro se suisque posteris, quibus jus Patronatus reservabat, Sacrum diceretur, adjecta non exigua pecuniæ summa ex reditibus S. Georgii pro sustentatione Sacellanorum. Hanc pietatem postmodum imitatus est Maximilianus Sforsa, filius Francisci II, Ducis Mediolanensis, qui testamento suo facto Parisiis anno MDXXX XXIV Maji, alteram capellaniam fundavit, addito annuo reditu triginta octo stipendiorum S. Georgii, reservato similiter patronatu familiæ suæ, et tradita collatione Capitulo Genuensi.

variæ capellaniæ fundatæ.

§. V. *Sacrorum Cinerum cultus et miracula seculo* XVI.

Nec minus laudanda venit pietas Cardinalis Petri Daubusson, Magni Magistri Equitum Rhodiorum, nunc Melitensium. Quamvis enim sacer ille Ordo (qui sub auspiciis B. Joannis Baptistæ militat) antiquissimum Genuæ templum Parochiale habeat cum titulo Commendæ S. Joannis de Partis ; tamen ut ex tanti thesauri vicinia, cœlestibus posset gaudere influxibus, et quotidianis officiis cum Cathedrali concertare, propinquum magis locum desiderabat,

Magister Equitum Rhodiorum sacellum condit

A rabat. At loci angustia rem, prout animo conceperat, exequi vetabatur : prædicta enim ecclesia duabus plateis publicis coarctabatur, et dextrum sacelli latus claustrum Canonicorum, et palatium Archiepiscopale claudebat. Accidit tamen ut locus, qui est inter ecclesiam et Baptisterium, condendo sacello sufficeret, cujus sacrarii angulus sinister ad parietem Sacelli Præcursoris pertingebat : obtinuitque ut exigua in eo aperiretur fenestra, ante quam diu noctuque arderet lampas in honorem sacrorum Cinerum. Eo in loco instituit prædictus Cardinalis Sacerdotes sex, totidem clericos una cum Priore, ut ibidem quotidie divina Officia celebrarent, et ab uno ex iisdem Sacrum circa solis ortum in sacello Sancti diceretur. Hi ex usu antiquo cantum suum et Officii divini celebrationem anticipant, ut ne propter nimiam vicinitatem Canonicis cathedralibus sint impedimento.

sacello Sancti contiguum, ibidemque Sacerdotes et Clericos instituit.

427 Voluit præterea Magnus Magister, ut Sacellum hoc esset sub titulo S. Mariæ de Victoria, in signum gratitudinis perpetuum liberatæ ope B. Virginis sanctique Præcursoris insulæ Rhodi ab obsidione Turcarum, et obtentæ simul non exiguæ de illis victoriæ anno MCCCCLXXX ; ut ita non confunB deretur nomine S. Joannis Baptistæ locus novus, cum antiquo ejusdem Baptisterio. At prævaluit usus antiquus, atque uterque communiter venit nomine *S. Joannis Senioris,* ut distinguatur a Sacello ejusdem Sancti ibi contiguo, et intra ipsam ecclesiam cathedralem sito. Ne autem fundatoris periret memoria, concessum fuit postmodum, ut intra ipsum Baptisterium in communi pariete, veluti loco magis conspicuo, lapidi marmoreo hæc inscriptio incideretur, ut hodiedum etiam cernitur.

O quicumque domum, vel sacram suspicis Ædem
Scire velis clarum quis dedit auctor opus?
Petrus Daubusson fama super æthera notus,
Hospitii sancti Militiæque Pater,
Defensor fidei, Custosque Rhodique Magister,
Hæc Præcursori condidit ære suo.
Hic quoque Sacrarium ditat, senosque dicavit
Cum pueris totidem relligione viros.
Quem dudum insignis decorabat fama Galeri,
Nunc pius æthereos possidet ille choros.
MDIII.

Duorum erga sacros Cineres liberalitas.

428 Nec prætermittendus est zelus laudabilis civis cujusdam, cui Joanni Baptistæ Ottagio nomen erat : qui cum desideraret cultum sacrarum Reliquiarum promovere, testamento suo statuit, ut ex C facultatibus suis emerentur decem stipendia S. Georgii, quæ tamdiu labente tempore multiplicarentur, donec ex collecta inde pecunia quatuor columnæ pulcherrimæ ex metallo confici possent, quæ substituerentur marmoreis, sustinentibus pegma, cui arca Reliquiarum erat imposita. Quamquam anno MDXXXII illi rei prospectum sit a Comite Philippo D' Oria : qui sacrum illud altare restauravit, quatuorque columnis ex porphyrite confectis, novum imposuit pegma exquisiti plane marmoris, elaboratum a Marco Corte excellenti sculptore. In hujus parte anteriore hæc leguntur : *Deo Optimo, Maximo, Divoque Joanni Baptistæ Præcursori sacrum.* Parte vero posteriori, *Philippus D'Oria Comes, mille aureis in hoc sacellum construendum collatis, fieri curabat.* Et infra prædictum pegma : *Anno quarto Libertatis.*

Anno 1521 ingens sedatur tempestas

429 Interim non cessabant cœlestes favores, quos civitas ex protectione Sancti Præcursoris experiebatur : etenim anno MDXXI, die IX Januarii, spirantibus ventis tum orientalibus, tum meridionalibus, ita conturbabatur mare ligusticum, ut ab hominum memoria similis numquam tempestas visa sit. Portus ipse extremum ruinæ subibat periculum, di-

srupta fere validissimis undarum ictibus, quæ in D mare procurrit mole, dejectisque in terram muris atque officinis mari vicinioribus. Referunt Scriptores, eo tempore magna illa marmora, quæ ad statuariorum usum in ponte Calvorum jacebant, loco suo dimota atque undarum impetu procul inde fuisse ablata. Hæc res summum terrorem civibus injecit, præsertim quod naves duæ, mercibus onustæ, in portu periissent, et de ceteris fere desperatum esset. Verum sacræ Arcæ præsentia mox omnem undarum impetum fregit, frænatoque ventorum furore, tranquillitatem mari restituit.

A. CALCAGNINO ad sacrorum Cinerum præsentiam ;

430 Erat id temporis in Cathedrali inter alias, Confraternitas civium, nobilitate sanguinis et auctoritate in Republica illustris, sub titulo Pacis et Amoris. Hi *considerantes* (ut habent verba Instrumenti publici) *in præsenti civitate adesse Cineres D. Joannis Baptistæ, ob cujus preces et orationes putant statum præsentis civitatis regi et sustineri,* anno MDXLI Sacello S. Præcursoris donavere duas statuas argenteas, unam D. Virginis, Jesulum inter manus tenentis; alteram Simeonis, brachia pandentis, ut hunc ab illa reciperet, quibus postea adjungi placuit tertiam S. Præcursoris, digito Christum Dominum demonstrantis. Sunt vero illæ eædem statuæ, quæ hodiedum festis solennioribus in altari D. Joannis exponuntur, et subinde in supplicatione circumferuntur. E

Anno 1541 alia munera sacello data

431 Fruebatur summa libertate et pace Respublica Genuensis jam ab anno MDXXVIII, quod adscribendum vigilantiæ et virtuti Andreæ Doriæ : verum anno MDLXXV omnia fuere perturbata; quando maximus tumultus inter cives exortus est, qui per multorum mensium spatium perseverans totam Reipublicæ basim conquassavit, ac tantum non subruit. Legaverat Genuam Gregorius XIII Cardinalem Moronum, qui una cum aliorum Principum Oratoribus dissidentes civium animos conciliaret. Hic cum recte intelligeret, veram animarum pacem cœleste munus esse; in Cathedrali ecclesia Sacrum solenne de sancto Spiritu decantavit, et ad implorandam in tam difficili negotio S. Præcursoris Protectionem, sacros ipsius Cineres una cum aliorum Sanctorum Lipsanis per urbem in supplicatione circumferri jussit, comitantibus Magistratu et civibus. Nec successu caruere preces : tandem enim frendente erebo, pertinaces obduratorum animi placati sunt, evanuere suspiciones, et adversæ partes pacem iniere; atque ita rediit tranquillitas et pristina libertas Reipublicæ. His ad optatum finem feliciter perductis, idem Sanctissimus Pater elapso biennio, F Altari S. Præcursoris, in favorem animarum defunctorum, omnes concessit Indulgentias, quas unquam Summi Pontifices diversis temporibus Romæ concessissent sacello S. Gregorii.

Anno 1555 ad invocationem Sancti ingens repressus tumultus, novæque indulgentiæ ipsius altari concessæ,

432 Prius sacer ille Thesaurus intra arculam argenteam sparsus conservabatur : verum visum fuit Cypriano Pallavicino et Prioribus supradictæ Confraternitatis, collectum sacculo serici rubri inclusum servare. Hic sacculus similiter includebatur arculæ argenteæ, quæ hanc gerebat inscriptionem : *Divi Præcursoris Cineres atque Ossa, quæ in capsula argentea sparsa jacebant, Cyprianus Pallavicinus Archiepiscopus Genuensis, ac Jacobus Vivaldus, et Joannes Paulus Justinianus, et Consiliarii Sodalitatis, ejusdem Præfecti in hunc venustum modum componi curarunt, procurante Joanne Antonio Tacio* MDLXXVI.

Collecti in arcula argentea Cineres,

433 Sacrorum Cinerum Translatio, quemadmodum Genuæ a temporibus Alexandri III et Innocentii IV recolebatur sub nomine Revelationis (ut supra dictum est ;) ita etiam proprium habuit Officium, quod in Cathedrali aliisque civitatis Ecclesiis recitabatur, etiam ante annum MCCXCII, quod postea in Synodo Provinciali anni MCCCLXXV Andreas Turria-

Translationis Officium,

 nus

A nus Archiepiscopus ad totam Diœcesim extendit, ut palet ex sequenti extracto.

A. CALCAGNINO

434 Cum Deus Ecclesiam nostram honore immenso extulerit, quando sacrum Corpus S. Joannis Baptistæ nobis quadam speciali prærogativa donavit; illum diem beatum, quo fuit ejus sanctissimum Corpus revelatum, scilicet Dominicam primam post Ascensionem Domini, debemus solemniter agere, et festis laudibus honorare ac celebrare. Quocirca statuimus et ordinamus, quatenus in omnibus Ecclesiis, quæ sunt in Civitate nostra, et suburbiis, et in tota nostra diœcesi, in Dominica supradicta fiat Festum, et totum Officium tam diurnum, quam nocturnum de Revelatione Corporis beati Joannis Baptistæ; ut ejus suffragantibus meritis, possimus hic Dei gratia perfrui, et in futuro æterna præmia promereri.

per diœcesim Genuensem,

435 Nunc vero Officium hoc opera Cardinalis Antonii Sauli Archiepiscopi, mandante sacra Congregatione Rituum, reformatum et ita ab eadem approbatum est, uti et deinde a Gregorio XIV, cum Decreto pro tota Diœcesi. Denique concessio hæc extensa fuit per totum Dominium Reipublicæ anno MDCXXVIII ab Urbano VIII Pontifice; atque hæc dici B potest quarta sacrarum Reliquiarum approbatio Apostolica.

dein per totum Dominium extensum.

436 Cum vero in Sedem Archiepiscopalem successisset Alexander Centurio, atque anno secundo Cathedralem ecclesiam visitaret; voluit etiam oculis lustrare sacratissimos Cineres coram Capitulo, ceteroque Clero ac Prioribus Confraternitatis. Apertis itaque primum arca ferrea, quæ validissimis seris custoditur; deinde et alia argentea (quæ illa est quæ ad portum depellendæ tempestatis causa defertur;) denique tertia minore opere moderno elaborata, extractus est sacculus ex serico rubro, in quo cernebantur sacræ Præcursoris Reliquiæ, partim in particulis Ossium, partim in Cineribus: et satiatis per horæ circiter spatium hoc pio spectaculo oculis, omnia reposuere, arcamque more solito sigillavere, coram Cancellario Confraternitatis, qui hac de re publicum fecit Instrumentum. Acta hæc sunt anno MDXCII, ut constat ex Actis Jacobi Sexini Notarii, VIII Januarii ejusdem anni.

Arca aperitur et Reliquiæ visitantur an. 1592,

437 Ita reclusi permansere sacri Cineres usque ad annum MDLXXXXIX, quando Genuam advenit Regina Margarita de Austria, ex Germania in Hispaniam ad Regem Philippum Tertium, maritum suum C transiens. Hæc hinc discedere noluit, nisi sacros Cineres venerata. Senatus itaque in hujus gratiam permisit Arcam ad majus altare deferri, ibique Matthæi Rivarolæ Archiepiscopi manibus sacrum illud Depositum fuit reclusum coram Regina: quæ videndo satiari vix poterat, felicem inclamitans Genuam, quæ Thesauri tam pretiosi possessione frui merebatur: tantumque pia ambitione potuit Regina, ut per Decretum Serenissimi Collegii, (quæ res fuit sine ullo exemplo) earum Reliquiarum particulam dono acceperit, quam summa cum veneratione et gaudio secum in Hispaniam detulit.

et 1599 spectante R. Margareta de Austria

cui particula conceditur.

§. IV. *Sacrorum Cinerum cultus et miracula seculo* XVII.

Interim elapsi erant anni centum, ex quo Sacellum deauratum fuerat, tempusque hinc inde hujus splendorem abstulerat, ac fumus facularum lampadumque ibidem ardentium aurum omne denigraverat. Unde factum est ut de novo deauraretur anno MDCIV. Supra Coronam sacelli ad latus sinistrum hæc legitur talis facti memoria. *Nicolaus Palavicinus, Augustini filius, et Joannes Baptista Doria filius Nicolai Joannis Jacobi filii, Priores, ex collatis civium suffragiis reficiendum curarunt, anno Salutis* MDCIV.

Anno 1604 Sacellum rursum deauratur.

439 Neque prætermittendum est quod anno D MDCXIII accidit, quando divina Majestas acerbiori flagello (id forte merebantur peccata nostra) civitatem afflixit, videbaturque divina Justitia precibus Protectoris nostri nolle interpellari. Etenim nocte præcedente diem XV Novembris, qui S. Martino Episcopo sacer est, sub horam octavam insurgens Africus, tanto furore mare conturbavit ut nullus e senioribus similem tempestatem vidisse se meminisset. Erat tunc temporis portus ingenti navium multitudine repletus, inter quas sex supra nonaginta majores numerabantur, partim vacuæ, partim mercibus onustæ: florebant enim eo tempore, præsertim Genuæ, commercia. Fluctuabant interim in portu male tuto navigia in summo submersionis periculo. Dici non potest quantus esset horror in civitate, cujus jam omnes plateæ mari viciniores fluctibus operiebantur. Ad solitum refugium adversus instantem calamitatem recursum est, ita disposuit divina providentia, ut quæsita totius horæ spatio una ex clavibus, quibus solita medela servabatur, non reperiretur, absente ab urbe aliquot passuum millibus, qui hanc custodiebat. Tandem vero cum multæ naves periissent, allata est optata clavis, E apertaque arca ferrea, extraxere argenteam, quam Sacerdotes impositam humeris ad portum detulere in Sacellum, ubi more solito recitatæ sunt preces ad Deum Sanctumque Protectorem, subitoque desiit ventorum impetus, et rediit mari tranquillitas.

Anno 1613 allatis ad portum Reliquiis

periculosa tempestas repellitur.

440 Cum vero experirentur locum illum, ubi arca exponitur tempestatis tempore, qui est in mole illa quæ portum claudit, nimio periculo esse expositum; sæpiusque accidisse, ut plurimi, ventorum fluctuumque irruentium impetu, in mare protruderentur; visum est imposterum, sacros Cineres in simili calamitate ad propugnaculum deferre ejusdem portæ ferreæ. Erat ab integro fere seculo supra dictum Sacellum in latere veteris molis, conditum in honorem S. Joannis Baptistæ, a Principe Andrea Doria ex spoliis, quæ piratis Turcicis eripuerat, ut qui in triremibus essent, sacrificio interesse et tempestatis tempore eo sacrosancti Cineres deferri possent, quod centum fere annorum spatio factum est, donec anno MDCXVIII, sacro die S. Marci Evangelistæ, cum Capitulum aliusque Clerus ad Cathedralem rediissent, a mole quo ex pervetusta consuetudine illo die pro Rogationibus majoribus advenerant, F subito exorta tempestas eos coegit viam relegere, una cum Arca S. Præcursoris: cumque jam prima vice esset exposita in propugnaculo, unde totum late mare detegitur, mox ventorum fluctuumque furor repressus est. Supersunt etiamnum qui meminerint oculis suis vidisse, sed eo tempore fluctum decumanum prodigiosæ altitudinis ex alto maris mori imminentem, exposita arca retrocedere, et quasi aspectum sacrorum Cinerum subterfugere.

Arca prius in mole, deinde vero in propugnaculo exposita.

441 Interim abunde prospexit civium religio sacræ Sacelli supellectili. Etenim anno MDCXIX pro altari pallium sumptuosum ex solido argento, opere anaglyphico affabre confectum est, cui ejusdem operis ac materiæ adjuncta fuere candelabra quatuor ingentis altitudinis: magnus etiam cernitur argentearum lampadum numerus, diu noctuque ardentium, quarum una est molis ingentis, opere Maurico laborata, ac litteris Arabicis inscripta, quam Genuenses ex faro Maurico civitatis Almeriensis in Hispania, quando eam anno MCXXXXVII Barbaris eripuere ablatam, in victoriæ suæ trophæum in loco hoc sacro suspendere. Est Sacellum hoc ex consensu scriptorum, et peritorum artificum judicio, inter antiquiora unum ex pulcherrimis totius Italiæ, multis statuis marmoreis per excellentissimos sculptores ad vivum confectis ornatum, quemadmodum

Sacelli supellex

et ornatus

A madmodum et exterior facies tota candido marmore affabre cælato superba, digna meliore luce, quam sit illa quam habet hodie : a paucis enim nunc observatur, cum magna ex parte obtecta sit conopeo, sub quo Dux Reipublicæ Sacro interest. In hoc Sacellum novi Senatores cum primum Magistratum ineunt, ex antiquo more ingrediuntur, et ministerii sui auspicia S. Præcursoris auxilio commendaturi, Sacrificio assistunt, quod eum in finem Deo offertur.

Anno 1640 ingens tempestas

442 Manifesta etiam apparuit Sancti protectio anno MDCXXXX, quando novum in mare procurrens propugnaculum, ad portus securitatem conditum est. Festo namque Resurrectionis Dominicæ die mane improvisus adeo ac violentus irruit Africus, ut summam consternationem civitati attulerit. Erant sparsi ob festivitatem per templa cives. Absoluto itaque in Cathedrali summo Sacro, ad quod ingens multitudo Nobilium civiumque confluxerat, sacros Cineres in supplicatione ad portum detulere ad frænandum maris furorem ; imposita vero sacra Arca propugnaculo portæ, profusis precibus, Sancti intercessionem implorarunt. Atque ecce, nondum finitis precibus, exortus est Corus ac deinde Aquilo;
B qui propellens per aera Africum ac fluctus fluctibus collidens, toti civitati mirum insoliti atque aerei certaminis exhibuit spectaculum : at tandem statione sua excedens victus Africus, tranquillum mare atque ab omni naufragii periculo liberum reliquit. Ortus ille improvisus Cori ac deinde Aquilonis adeo fuit conspicuus et observatus, non modo ab iis qui erant in propugnaculo, inter quos et ego testis oculatus aderam, verum etiam a tota civitate; ut voce communi etiam infideles, qui in navibus aderant, miraculum agnoverint, idque sacrosanctis Cineribus adscripserint. Referunt autem Patres Theatini, quod ex præ alta horti sui pergula, pone monasterium S. Syri, orientem viderint Africum, cum tanto turbine, ut totam civitatem suam jam subversurus videretur : quodque eo momento, quo Arca supra portam apparuit, ad illius aspectum fugientem illum et terga dantem viderint. Evanuit igitur omne periculum quod eminebat non solum navibus, verum etiam novo in mare procurrenti propugnaculo : quod cum nondum esset perfectum, metuebatur ne dissolveretur, ac ruderibus portum impleret. Tantus vero fuit tempestatis furor, ut ad summitatem usque phari fluctus attollerentur, ac totum quandoque propugnaculum aquis tegeretur.

ope Sancti sedata,

cui grates agit Senatus.

443 Ut pro tanto beneficio gratias redderet Senatus, solita Translationis festivitate, Sacellum sa-
C crum invisit, adstititque Sacro solenni et Concioni: deinde Decreto perpetuo sancivit, ut imposterum in supplicatione Dominicæ in Albis, sacratissimæ Reliquiæ ad extremitatem propugnaculi veteris deferrentur, ibique in altari ad hoc constructo collocarentur, inter cantum musicum precesque Sacerdotum, quibus divinæ Clementiæ grates haberentur pro beneficiis per intercessionem B. Præcursoris obtentis ; et supplicaretur pro firmitate novi propugnaculi et securitate portus. Præterea constitutum est, ut triremes omnes ac naves, quæ eo tempore in portu essent, et cetera civitatis portalitia, sacrum illum Thesaurum omnium tormentorum bellicorum explosione salutarent.

§. VII. De aliis quibusdam S. Joannis Baptistæ Reliquiis Genuæ servatis.

Os Brachii argento inclusum

Præter prædictos sacros Præcursoris Cineres, Genuensis Respublica possidet alias Reliquias ejusdem Sancti ; unum scilicet ex ossibus quæ sunt inter cubitum et manum, cui circa eam partem quæ manui jungitur, etiamnum caro adhæret, sicca ta- D
men et igne adusta. Non constat etiam hodie quomodo et quando ad hanc ecclesiam pervenerit. Fateor equidem inter capitula quæ anno MCCCLXXVII Regulis Confraternitatis ejusdem Sancti (quæ Devotio appellabatur) fuere adjuncta, invenisse me mandatum, quo præcipiebatur ut Brachium aliquod S. Joannis Baptistæ argento circumdaretur his verbis: *Item deliberaverunt, quod fiat consilium de quadraginta in quinquaginta de illis de Devotione melioribus electis, pro facto venerandæ Reliquiæ Brachii B. Joannis Baptistæ, in faciendo ipsum guarniri de argento honorifice et egregie.* Firmiter mihi persuadeo, hic de illis, de quibus jam memini, Reliquiis agi ; cum nulla alia similis in eadem ecclesia fuerit ; atque inde conjicio agi non potuisse de illis quæ ex civitate Perensi, dum a Turcis capta est, servatæ et Genuam fuere allatæ, ac deinde per varias civitatis ecclesias divisæ anno MCCCCLXI, ut constat ex publicis instrumentis ; dum interim os præd. integro fere seculo citius in Cathedrali fuerit.

A. CALCAGNINO

quod longo tempore latuerat, inventum fuit anno 1613

445 Hæ Reliquiæ longo annorum spatio, sine ullo honore ac cultu latuerunt; donec anno MDCXIII, die XXIX Decembris, qui incidebat in Dominicam ; quando fieri debebat supplicatio immaculatæ Conceptionis D. V. propter aeris inclementiam in hoc E
tempus dilata, fuerunt inventæ. Cum enim Vice-Cancellarius Reipublicæ et Sacrista ex capsa extraherent sacrum Crucis Lignum, quod circumferri per civitatem debebat; eos invasit curiositas aperiendi arculam ligneam cornu nigro obvolutam, quæ eodem in loco publicis clavibus custodiebatur. In hac invenere pretiosas illas Reliquias cum hac inscriptione : *Os cum carne Brachii B. Joannis Baptistæ*, una cum aliis quibusdam, quæ operæ pretium existimo hic recensere.

una cum aliorum Sanctorum Reliquiis,

446 *Os pectoris S. Petri Apostoli*, hæc ei erat inscriptio; uti et alteri, *Os maxillæ S. Stephani Martyris*. Os S. Mercurii argento circumdatum, cui litteris Græcis inscriptum erat, *Iste est S. Mercurius*. Os capitis S. Timothei discipuli S. Pauli, argento circumdatum, cum inscriptione Græca, *Os capitis S. Timothei discipuli S. Pauli* : aliaque quibus similiter inscribebatur, *Digitus S. Mariæ Magdalenæ : Ossa SS. Cosmæ et Damiani : Os S. Pantaleonis*. Præterea ibidem aderat charta, quæ continebat plurimas sacrorum Ossium particulas, cui inscriptum erat, *Istæ sunt Reliquiæ, et nescimus de quibus Sanctis sint*. Hierotheca, cui inerat sacræ Crucis particula. Agnus Dei, qui una parte Redemptorem nostrum, ex altera sacram Crucem referebat. Agnus F
Dei ex una S. Joannem Evangelistam, ex alia S. Danielem. Agnus Dei aut tabella quadrata, cui litteris Græcis inscribebatur, *Iste est S. Nicolaus*. Alia tabella quadrata cum hac inscriptione Græca, *Iste est S. Georgius*. Numisma cui ab utraque parte inscribebatur, *Iste est Crucifixus D. N. Jesus Christus*.

includiturque arcæ sacrorum Cinerum :

447 Paulo post sacratissimum hoc Brachium inclusum fuit novæ hierothecæ argenteæ formæ quadrangularis, ea ratione, ut a quatuor partibus per medium purissimi crystalli conspici posset, custoditurque intra eamdem arcam, in qua urna sacrorum Cinerum conservatur sub novem diversis clavibus, quarum unam habet Serenissimus Dux, octo reliquas duo Priores Confraternitatis ejusdem Sancti. Quando tamen paratur solita in Dominica in Albis Supplicatio, extrahuntur prædictæ Reliquiæ ex illa arca, pegmatique impositæ ad Sacristiam majorem deferuntur. Hic urna sacrorum Cinerum alteri arcæ multo majori includitur, supra quam imponitur præfata hierotheca cum sacrosancto Brachio, pro veteri statua ejusdem Sancti, quæ prius eo in loco solebat collocari : atque ita Sacer-

dotum

A. CALCAGNINO

dotum humeris per civitatem circumfertur, præcedente Clero Regulari et Seculari, subsequente vero Serenissimo Principe, cum magno civium comitatu.

hujus elegantia et fabrica.

448 Arca hæc in qua sacri Cineres circumferuntur, pulcherrima est ac sumptuosa : tota est ex argento deaurato : at opus materiam multum superat : plurimarum enim pyramidum labore Gothico artificiose in altum surgentium apices, elegantissimæ coronæ sacrum hoc Mausolæum circumdantis speciem referunt. Quatuor Arcæ facies præcipuas vitæ Præcursoris mortisque historias ac Corporis combustionem exhibent, figuris adæquate extantibus, ac tanto artificio conflatis, ut admirationem moveant conspicientibus. Confectum fuit ornamentum hoc anno MCCCCXXXVII, quando Confraternitatis Priores erant Lazarus Vivaldus et Joannes de Pasiano, ut constat ex memoria huic inscripta ab Auctore, artis Anaglyphicæ magis, quam Latini idiomatis perito, his verbis; *Hoc opus factum fuit tempore Prioratus DD. Lazari de Vivaldis, et Joannis de Pasiano anno* MCCCCXXXVII, *die* III *Maji, et Teramus Danielis fabrofabrichavit.* Ne vero incurram defectum eum, de quo antiquos Genuenses scriptores accusavi, qui res plurimas ad sacram et civilem historiam pertinentes per incuriam adscribere neglexerunt; juvat hic adjungere res duas, quæ nostro tempore accidere.

Anno 1641 inventus ut putant digitus.

449 Anno MDCXLI, ubi innotuit serenissimo Senatui in ecclesia Collegiata S. Romuli, vulgo dicta S. Remi, custodiri digitum gloriosi illius Sancti, jussit eum mox Genuam adferri : utque rei veritas indagaretur, omnis diligentia adhibita est. Relatum autem fuit, quod Constantius Nivellus, ejusdem ditionis, eum parvulæ thecæ inclusum acceperit, ita depositum a sene quodam Armeno, quem una cum duobus sociis, navi sua Barcinone in Italiam transvehebat. Jam vero cum nocte quadam orta tempestate naufragium passi essent, circa locum qui Cervus dicitur, dolose hierothecam retinuerit, fingens eam cum pecunia quæ in navi erat, per naufragium periisse, quamquam omnes qui navi vehebantur natatu evasissent: quod Armenus summopere inde afflictus fuerit, monstraritque Præposito ecclesiæ aliisque regionis illius scripta quædam, per quæ constabat quid perditum esset; quod Constantius deinde redux in patriam Ecclesiæ Collegiatæ ejusdem loci has Reliquias in depositum consignaverit, reservata sibi facultate recipiendi si placuisset. Hæc relatio facta fuit ab ipso Constantio aliisque, qui hac super re a Cancellario Reipublicæ fuere examinati. Visum est interim prudentissimis Senatoribus retinere Digitum prædictum, ac reponere in capsa, in qua sub clavibus publicis custoditur famosa illa pelvis, donec dignabitur divina bonitas ulteriorem lucem veritatis et certitudinis effundere. Digitus ille instructus est auro purissimo, in formam cylindruli more orientali subtilissime elaborati, quod multis foraminibus pervium oculis exhibet os sicca pelle etiam vestitum. P. Joannes Baptista Nocetus Societatis Jesu; homo multa eruditione et Græcarum litterarum peritia illustris, scriptum breviaturis Græcis in eo opere invenit hunc sensum, *Digitus Joannis Præcursoris.*

Retinens aliquid ex sacris Cineribus infortuniis afflictus,

450 Denique homo magni nominis, cum per multos annos apud se domi haberet exiguam particulam sacrorum Cinerum, licet summa cum religione; tandem tamen animadvertens multa infortunia toto illo tempore sibi accidisse, prudenti conjectura ejusdem retentioni ea adscripsit. Decrevit itaque re sibi tam chara se spoliare, et obedire admonitioni indignantis sibi Præcursoris, clanculumque hierothecam ex argento deaurato tradidit Eminentissimo Cardinali Duratio Archiepiscopo : qui hanc sigillo suo consignatam, ex decreto Serenissimi Collegii, cui rem manifestaverat, aliis sacrosanctis Cineribus apponi jussit XVIII Augusti anni MDCXLVI, coram Domino Julio Cæsare Borea Vicario Generali : atque hac de re factum fuit Instrumentum publicum a Joanne Antonio de Andrea, Notario et Cancellario Confraternitatis ejusdem Sancti.

id referre cogitur anno 1646

Sanguis S. Joannis Baptistæ festo Decollationis fluidus

451 Cum magis pacifica possessione et meliori fortuna fruitur notabili S. Præcursoris Reliquia, Marcus Antonius Doria Princeps D. Angri, quæ ab ipso ac tota ipsius familia non minus Christiana pietate quam nobilitatis divitiarumque splendore, illustris supra omnes terrestres thesauros jure merito æstimatur. Est autem ea particula sacrosancti Sanguinis intra ampullam vitri transparentis, qui singulis annis a primis Vesperis festi Decollationis usque ad finem Octavæ liquidus et sensibiliter fluidus conspicitur; cum per totum reliqui anni cursum sit congelatus, durus et immobilis. Est vero pars illius qui Neapoli in Ecclesia S. Joannis in Carbonara reperitur, in quo annis singulis idem ille effectus miraculosus cernitur; quemadmodum et in eo qui conservatur in ecclesia S. Georgii ejusdem civitatis.

creditur ex eo esse

de quo Gregorius Turonensis.

452 Refert Gregorius Turonensis de gloria Martyrum lib. 1. cap. 12, quod cum *Joannes Baptista astu Herodis per Herodiadem uxorem fratris in carcerem colligatur, tunc temporis a Galliis matrona quædam Hierosolymam abierat, pro devotione tantum, ut Domini et Salvatoris nostri præsentiam mereretur : audiens autem quod beatus Joannes decollaretur, cursu illuc rapido tendit; datisque muneribus supplicat percussori, ut ei sanguinem defluentem colligere permittere. Illo autem percutiente, matrona conchulam argenteam præparat, truncatoque Martyris capite, cruorem devota suscepit, quem diligenter in ampulla positum, in patriam detulit, et apud Vasatensem urbem, ædificata in ejus honore ecclesia, in Sancto altari collocavit,* aitque quod suo tempore annis singulis idem fieret miraculum. Credi potest quod ex eo sit, tam quod Neapoli in prædictis duabus ecclesiis conservatur, quam id quod habet Genuæ supralaudatus Antonius Doria in suo Oratorio, privato quidem, sed magnifico.

Anno 1694 rursum sedata tempestas,

453 *Juvat hic subnectere aliud recentius miraculum ad nos Genua transmissum anno* MDCXCIV *die* XXVII *Novembris, quod ita habet.* Die Jovis XXV Novembris sub ortum solis tam sæva hic inhorruit tempestas, ut ab annis triginta nulla sciatur tam horrida sævisse, cum causa fuerit ut naufragium in ipso portu fecerint tria navigia grano, duo vino, unum oleo onusta. Sed placuit Majestati divinæ hinc gloriam suam et S. Joannis Baptistæ augere : hujus quippe Cineres sacri vix portati fuerunt, opis cœlitus impetrandæ causa, in propugnaculum portus; cum continuo venti ponere ac mitescere mare ita cœpit, ut plures aliæ naves, quæ jamjam et ipsæ mergendæ erant, periculum evaserint.

uti et anni 1700.

454 *Anno vero* MDCC, XXV *Septembris, recentius aliud ad nos transcriptum est a P. nostro Joanne Stephano Flisco.* Ante menses aliquot orta ingenti procella, cum vidisset Nauclerus quidam acatholicus solicitudinem nautarum, ut de more sacri Cineres deferrentur ad portum, et risisset eorum (ut credebat) simplicitatem : ut oculis suis subitam vidit mutationem (ipsius enim navis maxime periclitabatur) pecuniam cum aliis naucleris contulit, ut nova lampas argentea conficeretur, quæ continuo ardet ante sacros Cineres.

CAPUT

CAPUT VII.

Apparitiones quædam sancti Baptistæ.

§. I. *De ea, qua Sanctus mandavit sibi ad Pontem-curvum ecclesiam condi.*

D. P. *Ecclesia fundata anno* 1137

S. Grimoaldo Archi-presbyteratum Montis-curvi,

et Guarino Episcopatum Aquini tenentibus,

Aquinum inter Campaniæ civitatem Episcopalem, et *Lirim fluvium, modico utrimque intervallo jacet oppidum,* Pontis-corvi, *seu* curvi *nomen habens, quod veteres* Fregellas *fuisse volunt aliqui. Huic circa seculi* XII *initium Archipresbyter præfuit* Grimoaldus *quidam, inter Sanctos commemorandus ad* XXIX *Septembris; jam nunc autem ut talis indicatus, ad* XXII *et* XXIX *Maji, quibus coluntur ejus duo fratres, SS. Fulcus et Eleutherius, de quorum ætate posthac poterimus certius, quam tunc fecimus, pronuntiare. Etenim* Grimoaldo *incitante populum, ad fabricam sibi cœlitus demandatum anno* MCXXXVII *jactus dicitur primus in fundamentum novæ ecclesiæ lapis, a Guarino Aquinatium Episcopo, cui Petrus Diaconus Cassinensis circa annum* MCXXV *teste Ughello inscripsit Vitam S. Constantii, Episcopi etiam Aquinatis seculo* VI, *quam utinam* I *Septembris contingat integram reperiri! nam hactenus solum ha-* B *bemus ejus partem. Utinam etiam inveniatur in idem tempus Vita præfati S. Grimoaldi, quam breviter a se conscriptam indicat Guarini successor, hactenus nobis Anonymus, qui prætitulatam revelationem consignavit litteris, ad posterorum memoriam.*

tempore Alberti Archipresbyteri ibidem,

456 Anonymus *dixi : non quia ignotus est Guarini successor immediatus, qui sederit inter hunc et* Reginaldum, *pro anno* MCLXXIX *dumtaxat notum et superstitem usque ad* MCXCII *(medium autem concipere suadet tot annorum spatium) sed quia difficile est divinare, quis, ex reliqua apud Ughellum serie, tali scriptioni manum admoverit : omnes enim in eam relati usque ad annum* MCCXCVII, *Monachi et fere Cassinenses fuerunt, siculi etiam prægressi quatuor ; inter illos enim tunc vel maxime florebant studia litterarum. Nec ad discernendam propius scriptoris ætatem, quidquam facit* Dominus Albertus, sumptu cujus, *ut dicitur Lectione* III, præsentium domorum fabrica fere tota consurgit : *non enim hic intelligitur fabrica ecclesiæ, quam credibile est paucis mensibus vel saltem annis absolutam fuisse ; sed domus Archipresbyteralis et Clericorum dictæ ecclesiæ servientium, quæ potuit diu post ecclesiam inchoata, necdum consummata fuisse. Lon-* C *gius certe tempus elapsum indicat eadem Lectio* III *dum ecclesiam laudat,* quæ hodie erecta conspicitur.

sicut hic datur ex MS. in 9 *Lectiones diviso.*

457 *Igitur deposita cura cognoscendi nominatim Scriptoris, satis ei ad auctoritatem conciliandam sit dignitas Episcopalis, et ætas non valde remota a rebus narrandis. Potest etiam nonnihil ad rem facere, quod scripta de rebus istis Relatio in veteris Montis-curvi Legendario litteris (ut vocant) Longobardicis, reperiatur ad usum Matutini Officii cum proprio uno Responsorio et Hymno, divisa in novem Lectiones : sed tam insulse facta est ea divisio, nulla habita ratione periodorum apte terminandarum, ut appareat non esse a primo auctore, cui etiam imputari non debeant ipsius Codicis hiatus et menda tam frequentia, ut necesse habuerim per conjecturam supplere quædam, corrigere alia, ne nimium iis gravaretur lector. Aliter ego contextum dividam continuando jam cæptos numeros, totamque relationem hic partiar bifariam ; sic ut pars prior, hunc Paragraphum prosequens, revelationes contineat ; secunda, in miraculis eo loci patratis consumatur, faciatque Paragraphum alterum ; prius tamen memorandus Silvester Ayossa, Presbyter Capuæ ; cujus diligentia præcitati MS. ecgraphum duplex, ante hos fere* XL *annos, ad manus nostri Bollandi venit.*

D EX MS. *Dæmones humanæ felicitatis invidi*

458 *Prima Lectio, sumpto altius de Angelis lapsis exordio, sic incipit.* Multifariis perversitatum generibus, et importunæ pravitatis instantiis, quibus adversus genus humanum indefessus sedule insurgit hostis antiquus, evidenter ostenditur, quod odii facibus inflammetur, aculeisque invidiæ urgentibus torqueatur ; eo quod homo de lutea (corpus) ferens materia, et inimo terrarum positus, cœlos conscendat; illamque summam beatitudinem obtineat, quam ipse in pura et spirituali natura in cœlo creatus, humilitate retinere nescivit. Merito namque superbiæ suæ, de empyreo, id est de cœlo igneo in quo erat, cum aliis dejectus est in istum aerem caliginosum, cum universis suæ pravitatis consortibus, ut Joannes in Apocalypsi ait ; Draco de cœlo cadens secum traxit tertiam partem stellarum. Quia lucifer, major aliis, non cecidit solus ; sed cum eo alii multi, qui ei in malitia consenserunt, illosque cadentes hoc caliginosi aeris (chaos) *a* excepit. Nec *a* enim concessum est eis habitare in cœlo, qui clarus et amœnus est locus ; nec in terra nobiscum, ne nimis homines inescarent; sed juxta Apostoli Petri sententiam, In carcere caliginoso : qui quidem carcer eis usque ad tempus judicii deputatus est : post judicium vero in baratrum detrudentur inferni, ad vocem Domini, dicentis, Ite maledicti ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis E ejus.

et partim in aeria regione hærentes,

partim ad inferos retrusi cum Lucifero,

459 Credibile tamen est et verisimile videtur, quod aliqui eorum jam sunt in inferno, vel quod illuc descendunt quotidie ad cruciandas animas, quas ipsi deducunt in infernum et detinent cruciantes. Quod autem multorum animæ illic puniuntur, ex eo constat, quod Christus descendens ad inferos, justos qui ibi tenebantur eduxit, impios illic reliquit; juxta illud Prophetæ. Quod omnis violenta prædatio cum tumultu, et vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem et cibus ignis. Lucifer autem demersus in infernum creditur, ibique dicitur religatus ab eo tempore, quo in deserto et in passione Christum tentavit, et victus ab eo discessit. Primum quoque hominem ab eo tentatum esse dicunt, et victum ; sed ab homine secundo, id est Christo ; superatum et in inferno detrusum usque ad Antichristi tempora; quando erit quod in Apocalypsi legitur, Solvetur satanas de suo carcere ; cum consummati fuerint anni mille, et exiet et seducet gentes; eritque tanta tribulatio, ut, si fieri potest, movebuntur etiam electi. Dabitur ei potestas tentandi homines, quos modo habent sibi complices, F qui cum illo ceciderunt, sicut dictum est in caliginoso carcere pendentes.

non nisi sub finem mundi solvendo ;

460 Assumunt aliquando corpora tenuia et spumalia, in quibus *b* pati possunt ; nec tamen per *b* mortem dissolvuntur propter aereorum corporum naturam qua vigent : homines tentare pro naturæ subtilitate possunt, si ab Angelis bonis et ab ipso Deo non prohibeantur. Obstinati vero adeo sunt in malitia, quod bonam voluntatem habere seu [bonum] velle non possunt : unde ad malum semper prompti, semper hominibus nocere contendunt : quorum voluntas cum prava sit, actusque perversus, et de consideratione sui casus, et tantæ beatitudinis amisione stimulati ; gravique invidiæ, de assensu hominis ad gloriam de qua ipsi ceciderant, ardore succensi, callidas hominibus insidias diversis nisibus parant. Deus tamen justus et summe bonus, ex æquitate justitiæ, et bonitatis pietate, machinis perversitatis eorum munimen suæ benignitatis opponit; ut quod in hominum detrimentum et ruinam ipsi moliantur, summa bonitas Deus in commodum eorum, et salutis exaltationem pie convertat.

hominibus interim diversimode molesti sunt,

461 Tempore quo Siciliæ, Apuliæ Terræque-laboris

A laboris, Rogerius *c* Rex inclitus, Magnificus triumphator, glorioso bello triumphalique victoria pacem in Italiæ ferme finibus obtentam, juvante Deo reformaret; cumque adhuc hostes pacis justa regalia in montanis confugiis retractarent; essetque pax rudis et pendula, prædonum rapaciumque mentibus odiosa; vir quidam pauper et simplex, Pontecurvensis genere, nomine Joannes, trahens a Melle cognomen, in finibus Pontis-curvi, juxta *d* flumen, terram quamdam, ligone quoad poterat, scindere satagebat. Hunc solum, agrali opere solicite incumbentem, versutus hostis diabolus in humana effigie aggressus est. Erat siquidem fluminis in margine, prope eum non parvus salicis truncus, cui Satan superinsedit, argenteam cuppam manibus bajulans: cœpitque virum blando ad se allicere sermone; plurimaque sibi offerens ore falsidico, pluriora studiosius promittebat. Vir autem egestatis extremæ potitus, et quotidiano gravis rastri labore depressus, inter gaudium positus et timorem, argentum cupiens, fidem promissis adhibens, horrida et insolita abhorrens; locum considerans, præcipitium timens; inter spem et timorem cœpit non B modicum ire solicitus.

EX MS Ita tempore Rogerii R. c

d

a dæmone solicitatus rusticus pauper,

462 Sed Dei omnipotentis pietas copiosa, quæ humilia respicit et pauperes beatos dicit; qui se transformat in pauperem, oblatumque pauperi utpote sibi tributum centena multiplicitate rependit; qui [misereri] pauperi præcipit et inopi, et animas pauperum salvas facit *e*; Præcursorem suum atque LII. Baptistam, beatissimum videlicet Joannem, ad unius liberationem direxit; quem ad annuntiandam gentium redemptionem multo ante transmiserat. Et Sanctus virum miserrimum, jam vadentem, jam jamque diabolo appropinquantem, sacra manu præripuit, et a proposito mortiferæ gradationis avertit; maligno torvoque spiritui maledicens et comminans, cum tanto aquarum sonitu, verbi solius impulsu, illum ad fluminis ima demersit, ut ulterius a viris quampluribus auditum fuisse memoratur.

e

a S. Joanne apparente liberatur,

463 Vir autem, his quæ viderat stupidus, in iis quæ vitaverat gavisus, ore tremulo et voce submissa, inquit ad Sanctum; Quisnam es Domine? Quis es amantissime, per cujus præsidium tam vicinum vitare merui præcipitium? Et, Sanctus illi; Ego sum Joannes Baptista, ut te de Sathanæ insidiis liberarem, de faucibus Behemoth te eruerem, qui me præsente de ore inferni plurimos eripuit, a cruciaC tibus dæmonum me vidente non parvam multitudinem traxit. Additque illi, dicens: Vade ad Grimualdum Archi presbyterum Pontis-curvi festinus, et exhortare illum, ut tribus te operationibus exerceat, quas incepit: in quibus si perseverare studuerit, dona largitoris superni coronam vitæ recipiet cum electis: sicque studeat, sicque populum exhortetur, ut in hoc loco domus meo nomini construatur, in qua vota fidelium persolvantur, et in qua Dominus meus Christus corporum animarumque languoribus conferat solita benignitate medelam.

jubetque eo loco sibi extrui ecclesiam,

464 His dictis, tenues dilapsus in auras, discessit; mansitque diu vir fractus et hebes. Mira Dei virtus, mira potentia, quæ invisibilia, cum habet in beneplacito, visibilia ostendit; et e converso, visibilia cum vult invisibilia reddit; cœlicolarum et terrigenarum spiritus ad impletionem ministerii sui Angelos (id est, nuntios) facit, juxta illud Prophetæ. Qui facit Angelos suos; spiritus, et ministros suos ignem urentem. Angelis quidem comparati sunt a Domino spiritus hominum (carne) absoluti, cum Saducæis de resurrectione dubitantibus ait; In resurrectione autem nec nubent nec nubentur; sed erunt sicut Angeli Dei in cœlis. Quamquam B. Joannes ipse sit Angelus, a Deo patre unico suo filio repromissus, cum dicitur; Ecce ego mitto Angelum meum ante D faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Sed sive Angelus, ut ore Dominico asseveratur; sive homo, prout ab hominibus et sacris Scripturis asseritur, assertione cujuslibet annotetur; dignis est copiosarum laudum præconiis attollendus, meritorumque ingentium prærogativa venerandus.

cujus Angelicæ excellentiæ digne laudandæ

464 Nullus, ut arbitror, Angelorum ad præparandas Unigeniti filii Dei vias, majoris dignitatis ministerio proluxit: nulli unquam Angelorum vel hominum majoritatis et meriti excellentius testimonium majestativa Domini veritas ipsa perhibuit. Sed quisnam ego? quæque tanta præsumptionis temeritas, ut de beatissimo Joanne Baptista loqui aggrediar? de secretario et assessore cœlestis Sponsi eloquar; in cujus laudum serie prosequenda, Sanctorum, arcana cœlestia penetrantium, studia defecerunt, Doctorumque excellentium, studiosissima ingenia minus habentia reperta sunt. Nec laudis tripudio eget humano, qui a conditore cunctorum et omnium Domino, a prudentia divina universus est hominum filiis antemissus, indicibiles laudis eminentia præsignatus. Nec fuit hoc religiosa Domini Alberti puraque intentio, sumptu cujus et E arbitrio præsentium domorum fabrica fere tota consurgit, et possessionum non modica pars, pauperum usui famulatura (accrevit); nec suasit viri spiritualis et cœlestis curiosa precum instantia; non nisi ut apparitionem Baptistæ Domini et Præcursoris, quam superius, licet aspero ei inculto sermone prosecutus sum, et miraculorum saltem particulam fidei assertione prosequendam, stylo quo possem, veridico tamen, posterorum memoriæ derelinquam, quæ Omnipotentia Divina in laudem sui Præcursoris exercuit; hominumque miseratus angustias, piis pie, propriis propria dignatione subvenit. Ad propositæ igitur narrationis seriem nostræ mentis studium revocemus.

imparem se agnoscit Scriptor.

466 Postquam relictus ab utroque spiritu est Joannes ille, cognomine Mel, ab intimis cœpit præcordiis anxius cogitare, quid ageret; secum in prætorio cordis, in palatio mentis agebat dicens; Tegamne silentio, quod Sanctus mihi propalandum tam constanter injunxit? Celabo silenter tantam beneficiorum immensitatem, quam sua mihi gratia contulit Sanctus? Erone ingratus beneficio? ineptus vitæ donatori, inobediens ei, qui me de interitu corporis liberavit? qui me de faucibus pallidæ mortis eripuit? Silendum quidem non esse fateor, ad L. IV. F clamandum mihi potius fore contestor: sed in faciem mihi adversitas objicietur fortunæ, in fronte mihi extremæ paupertatis calamitas opponetur: arguet mendacii me incredulus populus; propulsandæ causa inediæ, commodique captandi, esse (prætextum) cernui asseverabunt.

Ad visionem manifestandam rustico cunctante,

467 Dum hæc intra se diu mentis cubili tacitus volvit, dum multis cogitationum fluctibus hæsitat, juxta Apostolum Jacobum, factus est similis fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur. Præposuit vir incipiens æternæ vitæ commodis verecundiam temporalem, texitque diebus paucis visionem glorificam, præsumpsitque aliquamdiu visionem non exequi salutarem. Redemptor autem, qui hominum saluti semper invigilat, qui talibus quos redemit, Angelorum et Sanctorum custodiam parat; eumdem beatissimum Baptistam Joannem (misit) ad quemdam virum de Ambrifia, *f* Projectum nomine nocte una apponens vocem, eique per visum sic locutus est: Vade concitus Pontem-curvum, et ei quem in ingressu civitatis habueris obvium, dices: Mandat tibi per me divus Baptista Joannes, ut Ecclesiam quam suo nomini ædificaturi sunt Pontecurvenses, propria tu ipse manu depingas, imaginumque

alteri apparet Sanctus et jubet quæri pictorem,

f rusticum vero reprehendi.

A numque sacrarum decorem apponere non retardes. Exinde, postquam civitatem fueris ingressus, virum quemdam reperire studeas qui dicitur Joannes Mel; eumque de incredulitate duriter exprobrabis, eo quod visioni nostræ commonitus obedire contempsit, quæcumque illi post primam apparitionem injunxeram: et quod immemor beneficiorum Dei, laudi ejus gloriam non dedit.

L. V. g 468 Vir autem de *g* Ambrifia, Sancti salutaribus monitis impiger acquievit; surgensque diluculo, arrepto baculo, Pontem-curvum recto itinere gradiebatur. At in suburbii mœnibus pontis medio virum quemdam reperit: a quo post salutationem, quonam vocitaretur nomine perquisivit. At ille, Robertum pictorem me, inquit, appellant. Cum vero id Ambrifianus audisset, illico intellexit hunc esse, quem Sanctus inveniendum fore prædixerat: acceptaque visionis fide plena, factus etiam animosior, promptiori alloquio inquit ei; Mandat tibi beatissimus Dei Præcursor, Joannes Baptista, ut ecclesiam ei depingas quam Ponte-curvenses propriis in finibus nomini suo ædificabunt. Vir autem plurimum exultavit in nuntio, et Id quod fuerat admonitus voluntaria pollicitatione spopondit. B Præcessit itaque Ambrifianus, urbemque ingressus, Joannem Mel comperit; quæque illi fuerant injuncta serio propalavit.

Inventus pictor promptum se exhibet;

469 Iis auditis Joannes ille incredibili lætitia exultavit, quodque ipse clanculo aliquibus cum rubore detexerat, ne (ut dictum est) velut impostor in posterum ob ineditum confutaretur ut mendax; exhortatus in socio, jan nullam annectens morulam, cœpit gaudens voce præconia, quod ei Sanctus injunxerat acclamare: apprehensoque per manum viro, facie hilari, gressu celeri, ad Archipresbyterum pariter tendunt; cunctaque illi enarrantes per ordinem, prout jussum fuerat, ei fideliter exposuerunt. At ille, ut erat mitis, benignus, simplex et suavis, audivit: et fidem plenam factis præceptionibus adhibens, quidquid sibi a B. Joanne mandatum fuerat, pectori adstrinxit, et animo grandi, ac corde puro studuit unanimiter adimplere. Nam in tribus operationibus, ad quas eum B. Joannes voluit animari, jejunii videlicet, orationis ac eleemosynæ, ita se devotum exercuit, sicque se laudabiliter informavit, ut anno septimo post carnis molem depositam, per eum plurima dignatus sit Dominus operari, quæ nos summatim in parvo libello perstrinximus (posterorum memoriæ) relinquendas C in commonitione autem populi et studio Ecclesiæ construendæ ita se promptum et exercitatum exhibuit, ut in exhortatione in talis operis exercitio, Bezeleel aut Ooliab potuerit æstimari.

et cum rustico adit Archipresbyterum:

470 Populus ergo monitis illectus, minis territus, sermone concitatus, animo pari, voluntate concordi, unanimiter currit; et anno Domini MCXXXVII Episcopali consignatione, ac lapidis positione a Domino Guarino, recolendæ memoriæ Aquinate Episcopo, prædecessore nostro, humiliter implorata, et prout sacrorum Canonum institutionibus cautum est, solenniter accepta, prope locum quo prædicta apparitio cœlitus est exhibita, ecclesia quæ hodie erecta conspicitur, devotione plena ædificatur: nam ipso eodem loco, quem beatissimus Christi Baptista sacris calcavit vestigiis, propter fluminis alluvionem, nullatenus construi potuit. Ob illius tamen vestigiorum reverentiam et tantæ Visionis memoriam conservandam, arcus est fabricatus lapideus, et sub ipso erectum altare, in quo Domino summo Sacrificium laudationis offertur *h*.

quo adnitente jaciuntur fundamenta

anno 1137.

h

D EX MS.

ANNOTATA D. P.

a *Ita suppleo sensum et spatium, vacuum relictum in ecgraphis, sicut antea supplevi verbum in originali deficiens, neutrum post hac scrupulose distincturus, sed alterutro casu parenthesi [ ] usurus.*

b *Hæc fuit plurimum Theologorum de dæmonum per ignem cruciatu sententia, accepta ex Augustino.*

c Rogerius Comes, *Simoni fratri succedens an.* 1102, *Ducatum Apuliæ primum occupavit anno* 1127, *Rex Panormi coronatus* 1129: *ipsa autem visio potuit an.* 1156 *fuisse facta.*

d *Ipsum verosimiliter* Lirim.

e *Hic interponitur Responsorium:* Baptista Christi beate Joannes, adjuva nos, qui tuam apparitionem colimus: et dona nobis frui donis cœlestibus. ℣. Qui in hac die cuidam homini apparuisti, et eum de diabolica suasione liberasti. Adjuva nos etc. *Præter hoc alia nulla Responsoria notantur, eo quod verosimiliter fuerint ex ordinariis festi Decollationis sumenda. Hic autem nota quam inepte fiat sectio periodi, necdum absolutæ.*

f *Utrumque ecgraphum, (utique ex autogropho) nominabat* Projectum: *sed Ayossa utrobique correxit* Robertum; *sed mox apparebit distinguendos illos fuisse.* Pons curvis *autem*, civitas *dici videtur propter amplitudinem, qua jam tum forte Aquinum superabat vel æquabat.* E

g *Quantum distet* Ambrifia, *Topographicis ignota tabulis, Aquinates doceant.*

h *Placet hic apponere Hymnum positum ad calcem Lectionis nonæ; qui licet nec metricus nec rhytmicus sit, nonnullos tamen modulos cantui aptos servat; et fortassis in Dedicatione ecclesiæ compositus, Auctori historiæ ejus præluxit ad eumdem fusius explicandum.*

HYMNUS.

Christi Præconis veneremur diem,
Nos in hoc templo sibi consecrato
Consona voce pariter canendo
Laudes dicamus.

Hodie namque Domini Baptista
Per Dei jussum venit in hunc locum,
Atque præcepit Domum consecrari
Nomini suo.

Rusticus quidam dum hic esset solus,
Cum suo rastro terram pervertebat:
Subito malus spiritus accedens,
Illum vocavit. F

Argenti cuppam manibus gestabat,
Ipsum clamando multa promittebat,
Dicens, Huc veni, et te donis multis
Valde ditabo.

Mox egens ipse tentus paupertate
Ire volebat, sed timebat amnem:
Nam si profundo teneretur aquæ,
Vitam finiret.

Sanctus repente Domini Baptista,
Cito festinans illum liberavit;
Ac suo jussu spiritum malignum
Mersit in unda.

Illico Christi Domini Præcursor
Rusticum Clero Pontis-curvi misit,
Ut sibi templum facere festinet,
Illo in loco.

Quibus auditis gaudio repletus
Clerus, et omnis populus in unum,
Domum præfatam digne construxerunt
Sancto Joanni.

Gloriam Trino resonemus Deo,
Qui talem nobis tribuit Patronum,

Ut

A Ut suam largam veniam det nobis,
Nunc et in seclum, Amen.

EX MS.

§. II. *Miracula S. Joannis Baptistæ in Ponte-curvo.*

a Dum fabricatur ecclesia, plura fiunt miracula.

In ipso ecclesiasticæ structuræ *a* principio, dum fundamentum jacitur, materiæ ad opus reliquum necessariæ præparantur; fama tam gloriosæ apparitionis diffunditur, celerique volatu totam peragrans viciniam, divino siquidem impulsa spiramine, grata cœpit haberi et celebris mentibus omnium, plena devotione gloriosa. Fit ergo unanimis ex finitimis habitationibus populi cum exultatione concursus, languentis maxime, ut dono gratiæ, meritis Baptistæ Domini, copiosis in sui exhibitione, reddita sospitate potiretur. Et quia spes innixa cœlestibus, fidis Christi promissionibus alligata, nec fraudari potuit, nec unquam cassa prosterni; exuberante divinæ pietatis opulentia, sanitates sunt inibi quampluribus varie infirmantibus restitutæ; et ad lacrymosas acclamantium petitiones, munere piæ miserationis indulta. Nam veniens ad locum, B ubi recens adhuc jacti fundamentis structura præminebat, adolescens quidam, Campanus genere, nomine de Castello quod dicitur Ripa, diu inibi Præcursoris Domini auxilium animo æstuanti lacrymosis precibus efflagitavit; quatenus ex abundantia meritorum Intercessoris dignissimi, apud immensitatem propitiationis divinæ, misericordiam obtineret; ut beneficio Largitoris sanctissimi, optato per optandum Sponsi cœlestis accubitorem precum lugubrium instantia potiretur: ejusque membris naturalia redderentur officia, quæ occulto ejus judicio divina fuerant providentia ab uteri materni emissione denegata. Erant siquidem manus illi aridæ penitus et exiccatæ, nervorum humiditate carentium, adeo attractatione curvatæ, ut ad quodlibet necessarium officium inutiliter tendarentur. Pedes quoque, femora, et suræ, formam quidem naturalis complexionis hominum obtutibus exhibebant, sed ad gradiendum, vel cum uno baculo, frustra conarentur.

Adolescens toto contractus corpore — L. VII. — *et asello advectus;*

472 Asello huc vectore pervenerat; ascensu cujus atque descensu alterius semper juvamine condigebat. Diu, inquam, preces lacrymabiles, diu gemibundas effudit voces; sed Munificentiæ divinæ C non placuit, Providentiæ non sedit, ut circa opus adhuc informe voti compos existeret adolescens. Aliquantos itaque peragens dies, a spe salutis elapsus, eodem quo accesserat vehiculo, ad proprias remeavit (ædes). At nocte prima succedente die quo redierat, ita munere divino et meritis B. Joannis factus est sanus, quod mane summo recto itinere gradiens, ansium paravit; impositisque super eum de optimis terræ frugibus, ac plus justo illum perurgens stimulo, recolens quod aliquando eum urgere non potuisset ad cursum, vel gressum reprimere consuetum; cursu hilari jam dictam pervenit ad fabricam, deditque operariis quod attulerat; et coram eis, qui paulo antea illum debilem viderant, et (nunc videbant) omnino sanum, lætabundus huc illucque dissiliens, adeptam sospitatem cunctis alacer ostendebat. Hæc videntes cum illo pariter omnes opimæ Dei clementiæ gratias immensis clamoribus retulerunt. Vir autem Dei beneficio non extitit pro modulo suæ facultatis ingratus: nam quidem pluribus quibus vixit annis, locum illum devotus cum oblationibus visitatum (venit), ac de sospitate percepta Deo certis temporibus agere gratias non apparuit obliviosus.

dum desperata curatione revertitur, — *eam subito recipit.*

473 Mulier quædam nomine Bona, de Castello finitimo quod dicitur Campus *b* de Melle, per tempus non modicum sciatica infirmitate cruciabatur. Nervi D ei utriusque femoris emarcuerant; nec omnino ambulare poterat vel sedere; semper autem jacere conditione miserrima compellebatur. Hæc vero mulier præscriptam beatisssimi Joannis apparitionem intelligens, plena cœpit intentione confidere, ut si locum posset invisere, in quo Præcursor Domini dicitur apparuisse, illico sanitati pristinæ restitueretur. Fecit itaque se illuc, sed cum difficultate deferri; nec est fraudata a desiderio suo. Nam postquam terram comperit, postquam distentis brachiis terram osculis delinivit, per quam nuper Baptista Dei ambulaverat, per quam sacris pedibus vestigia fixerat; protinus cita est Dei miseratione sana effecta, quod statim post gratiarum actiones, currens et saliens domum cum gaudio reversa est; semperque collati memor beneficii, Ecclesiam, quæ ibi ad honorem B. Joannis ædificata conspicitur, per annos singulos dum vixit, in muneribus et in persona propria visitavit.

b — *Mulier ex ischiade diu clinica* — *in loco curatur.*

474 Ponticurvensis matrona quædam, dum in agralibus operibus quidpiam cuperet exercere, filiam quamdam suam nondum bimulam, vicinæ commissam, contribulis suæ custodiæ materna solicitudine dereliquit. Quæ postquam necessarium in agris perfecit opus, affectum matris sub pectore servans, reditum suum quoad potuit pro filia maturavit; ut ubi reversa domum convicaneam, cujus fidei eam commiserat, de filia mente jam pavida solicitaret. Subito illa, justa querimonia perturbata, dum commissam sibi filiam matri reddere non posset; inquit: Heu me miseram! me dolentem! Plus solito, plus quam justo me hodie rei familiaris curiosa necessitas occupavit: idcirco quid ei acciderit (nam forte delituit penitus) miserrima nescio. Cibavi illam jam pensilem ulnis, molliter conquassavi, leni quoque susurro ut obdormiret effeci: postmodum, (sive ab alio) evigilata *c* reptaverit, sive fuerit malitiose vel amice subtracta, familiaribus occupata negotiis, immodicis defessa laboribus, (quod dicere pudet) ignoro. Porro mater anxia jam, jam de morte filiæ mente percussa, per plateas et vicos cœpit velut leæna discurrere: omnibus quos videre poterat, proponebat de filia valde furibunda querelam, nec satis oculis fidelibus putabat esse credendum; sed quidquid indicebatur latibuli (immissis) brachiis ut fieret certior evertebat. Cumque omnem viciniam domosque finitimas cursu celeri F perquisisset, nec quodlibet de filia comperisset indicium; cumque scissis vultibus, crinibus dissolutis, tunsoque pectore pugnis, dissoluta penitus et confracta, domum suam propinquorum manibus deportaretur; sederetque more solito, amicorum stipata catervis; quidam, sed discorditer, de puella quid sinistri acciderit avertebant. Et quoniam, ut Apostolus ait, In suo quisque sensu abundat; quisque sicut ei veniebat in mentem, infortunium quod accidere potuerat fatebatur. Sicque illa viri facundissimi Ciceronis in Rhetoricis *d* propositio approbatur: Si alteres et cesses, melius est ut id tibi eveniat, quod conjux irata cogitat, quam quod parentes propitii.

Mulier amissam filiam bimulam, E — *c ubique frustra requirit et plangit:* — *d*

475 Exinde fletibus et ululatu tota peracta die, contigit nobilem quemdam Militem præfatæ civitatis, ad rivulum quemdam suburbanum, ut adaquaret equum, in crepusculo declinare. Porro equus anteriores pedes in aqua ponens, sufflans et contremiscens substitit; urgentemque calcaribus Dominum contemnens, retro potius cedere conabatur. Profecto Miles curiosa inspectione considerans, quidnam esset quod equus tam duriter stimulatus aquam intrare defugeret; subito inter vepres, qui rivulo inerant, pannos conspexit, et illos equum suum tremuisse

L. IX. *rivulo immersam*

A muisse cognovit. Rupta itaque de arbore finitima quadam virga, illamque pannis involvens, paulatim trahere per rivulum cœpit : cumque ad se graviter pertraxisset, puellam esse mortuam comperit ; et præfatæ mulieris, ex importuna inquisitione quam audierat, filiam fuisse animadvertit. Sublatam igitur ex aqua puellam celeri gradu deduxit ad matrem, inquiens ; Vide si hæc filia tua sit, an non : narravitque per ordinem qualiter eam in rivulo comperisset. At ubi mater filiam esse suam certa veritate cognovit, clamores multiplicans, fletus ingeminans, triste pectus acriter pupugit ; et quoniam de veteri superstitione popularis dementiæ a quampluribus observatur, ne mortua castellis aut civitatibus *e* inferatur ; ad Ecclesiam beatæ Mariæ in suburbio dicatam, recto gradu deducitur, ibique nocte tota lugubri funere vigilatur.

invenit quidam, indeque extractam defert matri :

476 Postquam vero et is, qui fundavit terram et permanet, cujus ordinatione perseverat dies, is videlicet cui omnia serviunt, sequentis diei vicissitudinem terris ordinabiliter reddidit ; cumque in eo esset, ut deberet (defuncta) ad foveam deportari, ad orationum suffragia se contulit mater, et Beatissi- B mum Joannem Baptistam Domini intimis præcordiis obsecravit, ut spes ei una et sola posteritatis, id est unica filia, viva redderetur et sospes : (tum enim præfecta beatissimi Joannis apparitio nova, solennis et celebris ab universis finitimis populis habebatur :) cumque mater preces præcordialiter solicitata (multiplicat,) visa est oscitare puella ; et videlicet a somno evigilans, brachia super caput extendit, apertisque oculis rediviva comperitur. Omnis circumstans populus viso miraculo mire contremuit, et Baptistam Domini per aliquod spatium laudibus acclamavit ; et ad præsentem Ecclesiam, noviter ædificatam, cum puella resuscitata et matre, acturus gratias omni cum devotione cucurrit ; hymnisque et oblationibus beatissimo Joanni unanimiter exolutis, populus ad propria cum omni exultatione remeavit.

illa postridie commendata S. Joanni Baptistæ reviviscit.

ANNOTATA D. P.

a *Ecgraphum utrumque,* scripturæ.

b Campus de melle, *fortassis in Tabula notatus* S. Miele *pro* C. Miele *quinque vel sex p. m. supra Aquinum versus Orientem.*

c *In ecgraphis est,* reputare.

d *Vide Append.* not, 21 (*bis*).

e *Mos hic non solis Gentilibus, sed et Judæis usitatus efferendi mortuos, nec nisi in pomœriis tumulandi, etiam apud Christianos pluribus seculis duravit, duratque etiam hodie locis variis per Germaniam, ubi Cœmeteria vulgo* Gods-acker, *id est* Ager *Dei extra muros sunt. Et hic usus, multis bonisque rationibus nixus, melius forsitan conservatus fuisset.*

NOT. 21 (*bis*) C

§. *III. Aliæ visiones variis in locis et diversis personis oblatæ.*

Cæsarius Hesterbacensis in diœcesi Coloniensi Monachus lib. 8 *cap.* 48, *pollicitus subjungere,* de S. Joanne Baptista, cujus memoria celebris est per universam Ecclesiam, aliquas visiones, *cap.* 49, 50, 51 *et* 52 *consequenter sic scribit.* In Claravalle juvenis quidam est ætate, Joannes nomine, mirus dilector S. Joannis Baptistæ ; in die siquidem Nativitatis ejus est natus, et ob hoc a parentibus Joannes vocatus. Supra reliquos Sanctos illum diligit ; et quoties aliquid ad ipsum pertinens psallitur, ut est Canticum patris ejus Zachariæ, ibi voci penitus non parcit. Nocte quadam, cum idem Canticum in choro cantaret, et ventum fuisset ad illum Versiculum, Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis ; Sacerdos quidam stans in choro opposito, flammam D de capite ejus exurgere vidit : vocatur autem Wilhelmus, estque Sacerdos religiosus, cui multa divinitus revelantur. Qui dictis Matutinis Dominum Sygerum Priorem adiit, et quid de Fratre Joanne viderit, exposuit. Quem statim vocavit Prior dicens : Dic mihi Frater Joannes, quid cogitasti in Laudibus, quando inchoatum est Canticum, Benedictus Dominus Deus Israel ? Cui ille respondit : Credite mihi, Domine, ego cogitavi ; Si esset in cœlis vox tua, numquam raucesceret, et semper Deum laudaret cum Angelis. Et Prior : Quid habuisti in corde infra istum Versiculum ; Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis ? Ad quod iterum respondit ; Ita accensum est cor meum in illa hora ad memoriam S. Joannis Baptistæ, quem valde diligo, ut vix me capere possem præ gaudio. Et cognovit Prior, quod flamma eadem signum fuisset vehementissimi amoris, de corde adolescentis in cœlum ascendentis. Anno præterito (*id est* MCCXXI) visio hæc a prædicto Priore Clarævallis, Priori de Claustro recitata est, a quo ego illam didici.

Monachi Claravallen. Sancto valde devoti caput flammas EX MS. *emittere videtur.*

478 Retulit mihi Domina Irmingardis, Magistra de Insula S. Nicolai, anno præterito, cujusdam E Sanctimonialis bene sibi notæ miram dilectionem erga prædictum Domini Præcursorem. Plus omnibus Sanctis illum dilexit : nec suffecit ei de illo cogitare, illum obsequiis et orationibus honorare, consororibus illius prærogativas prædicare ; quin etiam, ad perpetuandam ejus memoriam, versificaretur de ejus Annuntiatione, Nativitate, et gaudio parentum : litterata siquidem erat, et ideo versibus prosequi studuit quidquid de illius sanctitate legeret. Omnes etiam personas seculares, cum quibus loquebatur, monuit et rogavit, ut liberos suos Joannem vel Zachariam nominarent ; feminas vero Elisabeth. Cumque moritura esset, Joannes Monachus de Claustro eam visitavit : sciensque ejus affectum circa S. Joannem, ait : Matertera, cum fueritis defuncta, qualem Missam vultis cantem pro anima vestra, pro Defunctis, an de S. Joanne Baptista ? Ad quod illa sine omni deliberatione respondit ; De S. Joanne. Cumque ad extrema pervenisset, compassa Sorori sibi servienti, ait : Vade, Soror, super solarium, et quiesce modicum. Quod cum fecisset, et levi sopore quiesceret, hujusmodi vocem per somnum audivit : Quid hic jaces ? S. Joannes Baptista inferius est cum Sorore Hildegunde ; hoc illi nomen erat. Ad quam vocem Sanctimonialis expergefacta, neglectis vestibus in camisia F descendit, et jam illam expirasse invenit : circa quam tam suavissimus odor erat, ut non dubitaret illic adesse præsentiam S. Joannis, qui animam suæ dilectricis choris sociaret Angelicis.

Monachæ similiter affectæ ipse adest in hora mortis.

479 Narravit mihi et aliam visionem, istis duabus jucundiorem, quam sibi a Magistra Domus, in qua visa est, dicebat esse recitatam. Duæ Sanctimoniales fuere et adhuc sunt in Lutere, monasterio diœcesis Trevirensis, ex quibus una specialiter diligebat S. Joannem Baptistam, altera vero S. Joannem Evangelistam : quæ, quoties conveniebant inter se, de illorum majoritate contendebant ; ita ut magistra quandoque vix posset eas compescere : illa enim dilecti sui privilegia in medium proponebat, cui ista dilecti sui prærogativis valide obviabat. Nocte quadam ante Matutinas, S. Joannes Baptista, suæ dilectrici in somnis apparens, sic ait : Soror, noveris S. Joannem Evangelistam mihi æqualem esse. Numquam homo castior fuit illo, mente simul et corpore virgo. Ipsum Christus ad Apostolatum elegit, ipsum ceteris Apostolis plus dilexit, ipsi gloriam suæ Transfigurationis ostendit, ipse beatissimus in pectore Jesu in cœna recubuit, ipse morienti adstitit ;

Duæ de illius et Evangelistæ præcellentia rixantes, compescuntur utroque ipsis apparente,

EX MS.

et Baptista Evangelistam,

A tit; ipsi virgini Christus virgo virginem Matrem commendavit; ipse ceteris Evangelistis altius volans, et oculos mentis in rotam Divinitatis plenius defigens, Evangelium suum sic exorsus est; In principio erat Verbum etc. scripsit et Apocalysim, qua nihil in cœlestibus figuris obscurius est: plurima est pro Christo passus tormenta, flagella, fervens oleum, exilia. Ecce, propter ista et alia multa sua privilegia, æqualis mihi est. Mane ergo voca Sororem tuam ante Magistram; et procidens ante pedes illius, pete ut ignoscat tibi, quod toties eam exacerbasti mei causa. Quæ ad signa matutinalia expergefacta, de tam clara visione cogitare cœpit.

Evangelista Baptistam extollente,

480 Dictis vero Matutinis, cum se altera sopori dedisset, S. Joannes Evangelista per visum affuit, et sub sensu verborum horum suam allocutus est dilectricem: Soror, scias B. Joannem Baptistam longe majorem esse me: Inter natos mulierum teste Christo, non surrexit major illo. Ipse Propheta, et plus quam Propheta, ab Angelo est annuntiatus, a sterili matre contra naturam conceptus, in utero supra naturam sanctificatus, in eremo sine omni peccato conversatus; quod de me dici non B potest, qui lucris inhians, inter seculares secularis seculariter vixi. Salvatorem, quem in utero cognovit, inter turbas ad se venientem digito demonstravit, et in Jordane sacris manibus baptizavit. Ipse cœlos vidit apertos, Patrem audiens in voce, Filium videns in homine, Spiritum sanctum in specie columbæ: tandem pro justitia martyrizatus est. Unde hodie vocare debes Sororem tuam ante Magistram tuam; sicque eam rogare, ut tibi ignoscat, quia toties illam exacerbasti, me contentiose Præcursori Domini præferendo. Mane sigillatim ad Magistram veniunt; quid viderint exponunt, tunc simul se prosternentes, et ab invicem (uti eis jussum fuerat) veniam postulantes, mediante Matre spirituali, reconciliatæ sunt; monente illa, ne de cetero de meritis Sanctorum contenderent, quæ Deo nota sunt.

Castigatur Canonicus

481 Sicut sives superni visitant, cum multa consolatione se diligentes; ita quandoque cum multa invectione et plagis, se contemnentes. Canonicus quidam erat in ecclesia Bonnensi, qui frequenter cum sodalibus suis Moniales in Diskirchen solebat visitare: nec erat in eadem visitatione aliquid religiositatis, sed levitas et periculum animarum. Quo- C ties enim eum oportebat intrare claustrum, quod in honore B. Petri et S. Joannis Baptistæ dedicatum est: transibat erecto collo, nec una quidem vice coram altaribus caput inclinans. Nocte quadam venerabilis Baptista, in somnis ei apparens, et torvo vultu in eum respiciens, sic ait: Et tu inique, toties per Oratorium meum transiens, numquam aliquid mihi exhibuisti honoris, ut saltem vel una vice cervicem flecteres coram altari meo; levansque pedem tam valide trusit eum in ventre, ut, tam ex terrore increpationis, quam ex dolore tunsionis, evigilaret. Ab illa hora cœpit infirmari, et paulatim intumescente ventre hydropicus fieri; sicque vadens, donec invalescente morbo moreretur. Et si vis scire, Joannes est nomen ejus. Forte ex hoc ipso Sanctus amplius turbabatur, quod ipsa nominis ejus æquivocatio nihil reverentiæ cordi ejus impresserat circa ipsum.

absque reverentia

transiens altare Sancti.

Varia utriusque Joannis apparitio:

482 *Hactenus Cæsarius cui, quoad substantiam visionis penultimæ, consonat quod Jacobus Januensis in Hist. Lombardica, aliis dicta Legenda Aurea, num.* 80; *ex eoque Durandus in Rationali Divinorum Offic. l.* 7 *cap.* 42 *sic narrant:* Erant duo Doctores Theologi, quorum unus Joannem Baptistam, alter vero Joannem Evangelistam præferebat. Tandem super hoc solenni disputatione indicta, quilibet valde D solicitus erat auctoritates et efficaces rationes invenire, quibus suum Joannem posset præferre. Adveniente autem disputationis die, quilibet Sanctorum æmulatori suo apparuit, eique dixit: Bene concordes sumus in cœlis, de nobis non disputetis in terris. Tunc illi sibi ad invicem et omni populo visionem publicaverunt et Dominum benedixerunt. *Sic utrumque pariter, medio inter ipsos Christo, procedentem in festo Annuntiationis vidit B. Veronica de Binasco lib.* 4 *Vitæ cap.* 23, *ad* XIII *Januarii nostri illustratæ. Sic utroque comitatam Deiparam Virginem vidit Cyriacus Abbas, apud Auctorem Prati spiritualis cap.* 46.

483 *Dedimus* XXIV *Maji Vitam S. Marthæ, ejus cujus ista die filius S. Symeon Junior colitur, quæque seculo* VI *cum illo Antiochiam Syriæ miraculis suis illustravit. Hæc, ut narratur num.* 8, cum aliquando nocturnas more suo preces offerret Deo, eique gratias persolveret per manus illius quo non surrexit major inter natos mulierum, Joannis Baptistæ; incidens in somnum, dignata est visione illius, apparentis simul cum S. Timotheo S. Pauli Apostoli Discipulo, et colloquebantur se ut amici solent; E audiit vero etiam S. Joannem talia dicentem sibi: Ego te omni tempore defendo propugnoque apud Deum, nec unquam deseram.

visus Baptista cum S. Timotheo:

484 *Quin et integram gentem Longobardorum sub sua tutela esse, postquam Theodelinda Regina ecclesiam Modoetiæ ipsi dedicaverat, non una occasione declaravit Sanctus. Nam cum eorum* Rex Rotharis *defunctus sub an.* DCLI *ibidem Modoetiæ* juxta basilicam B. Joannis Baptistæ fuisset humatus; post aliquantum tempus quidam iniqua cupiditate succensus, ejus sepulcrum noctu aperuit; et quidquid in ornamentis ejus corporis reperit, abstulit. Cui B. Joannes per visionem apparens, eum vehementer exterruit, eique dixit: Cur ausus es corpus istius hominis contingere? Fuerit licet non recte credens, *(utpote* Arrianæ hæreseos perfidia maculatus) tamen mihi se commendavit. Quia igitur hoc facere præsumpsisti, numquam in meam basilicam deinceps ingressum habebis. Quod ita quoque factum est: quotiescumque enim voluisset B. Joannis Oraculum ingredi, statim velut a validissimo pugile guttur ejus feriebatur, et sic subito retro ruebat impulsus. *Ita Paulus Warnefridi Diaconus Forojuliensis lib.* 4 *de gestis Longobardorum cap.* 48 *et addit:* Veritatem in Christo loquor: hoc mihi ipse retulit, qui hoc ipsum suis F oculis factum vidit.

idem apparens corripit violatorem sepulcri sibi commendati,

485 *Idem deinde lib.* 5 *post narratam Grimoaldi Regis de Francis in Italiam transgressis victoriam, non longe ab Astensis civitatis mœnibus obtentam sub annum* DCLXIII, *ut vult Baronius; cap.* 6 *agit de expeditione Constantini, Græcorum tunc Imperatoris,* Italiam de Longobardorum gente eruere cupientis: qui mare transgressus, Tarentum applicuit: prius tamen ad solitarium quemdam, qui Prophetiæ spiritum habere dicebatur abiit; studiose ab eo sciscitans, utrum gentem Longobardorum quæ in Italia habitabat, superare et obtinere posset. A quo cum servus Dei spatium unius noctis expetisset, ut pro hoc ipso Dominum supplicaret; facto mane ita eidem Augusto respondit: Gens Longobardorum superari modo ab aliquo non potest, quia Regina quædam ex alia provincia veniens *(Theodelinda scilicet Garibaldi Bajoariorum Regis filia)* Basilicam B. Joannis Baptistæ in Longobardorum finibus construxit, et propter hoc ipse B. Joannes pro Longobardorum gente continue intercedit: veniet autem tempus, quando ipsum Oraculum habebitur despectui; et tunc gens illa peribit. Quod ita factum esse probavimus: quia ante perditionem Longobardorum *(anno*

et Longobardos tuetur contra Græcos, ob basilicam et a Theodelinda R. exstructam,

DCCLXXIV

A DCCLXXIV, *quo Carolus Francorum Rex eorum Regem Desiderium Ticini obsessum regno cedere compulit)* eamdem B. Joannis Basilicam, quæ utique in loco qui Modoetia dicitur est constituta, per viles personas ordinari conspeximus; ita ut indignis et adulteris, non pro vitæ merito, sed præmiorum datione, idem venerabilis locus largiretur.

quibus pacem quoque cum Romanis conciliat:

486 *Reginæ Theodelindæ Historiam an.* 1613 *scripsit Italice et vulgavit Mediolani an.* 1613, *Bartholomæus Zucchius: ubi cum docuisset ex Paulo Diacono, quomodo illa secundis nuptiis juncta Agilulfo Taurinensium Duci, non solum regnum ei contulit, sed etiam ex Pagano Christianum, ex inimico Romanæ ecclesiæ amicum fecit, pace cum S. Gregorio Pontifice conclusa in festo S. Gervasii et Protasii, publicata autem, in Natali Præcursoris, huic in Modoetia ecclesiam struxit; ubi Zucchius allegat Blondum Dec.* 1 *lib.* 8 *scribentem, quod illam fundaverit dotaveritque,* ut vota exolveret, quibus B. Joanni Baptistæ se obligaverat, si masculum suscepisset; *deinde ex Ascensiana Pauli Diaconi editione producit formulam, in recentiori omissam; sub qua Longobardi Patronum sibi illum assumpserant in solenni Basilicæ istius dedicatione*

quare eum sibi Patronum eligunt,

B *anno* DXCV, *in hæc verba conceptam:* Ut ipse Joannes Baptista sit pro nobis interpellator ad Dominum nostrum Jesum Christum, nos omnes unanimiter pollicemur, illi omni anno, in die nativitatis suæ, hoc est VIII Kal. Julii, de nostris facultatibus transmissuros honorifice ad Oraculum ejus, ut per illius interpellationem habeamus juvamen D. N. Jesu Christi, tam in bello, quam in aliis locis omnibus, quocumque ituri sumus.

quod etiam indicat titulus,

487 *Sed hæc dum absunt a melioribus MSS. ad quæ exacta editio Grotii, vereor ne recentius interpolamentum id sit. Similiter non crediderim ejusdem temporis, sed multo recentioris esse titulum, candido inscriptum marmori, quem rhytmo, serius ad Poesim Latinam traducto, conceptum proponit Zucchius cap.* 21.

Condidit hoc templum, multa virtute verendum.
Theudelinda potens, regni diademate pollens:
Pro se, pro natis, vovit dulcedine matris,
Christi Baptistæ, cui sacratur locus iste.
Hic nostræ gentis voluit caput esse decentis.
Longobardorum, talemque parare Patronum.

positus sec. 10 vel 11;

Ætatem hæc longe posteriorem sapiunt, potiusque credentur, non esse vetustiora ipso unde descripta sunt C *marmore: hoc vero dixerim sculptum ac positum fuisse post initium seculi* XIII, *quando ædificabatur nova Modoetiæ Basilica, quæ hodiedum superest, idque ex sensu vulgi tunc recepto, cum Ottho III definivit ipsam esse* caput Lombardiæ et sedem regni *Italici.*

fuerat ea civitas gentis regia,

488 *Existimo ego, Longobardorum Reges ante Theodelindam, si stabilem alicubi Sedem habebant, Modoetiæ habuissent: et hanc fuisse causam, cur primam Christiani ritus ipsa in gente ecclesiam ea in urbe ædificaret; cui et Palatium adjunxit, in quo post filii citam mortem regni administratione privata, regio tamen cultu supervixit usque ad annum* DCXXVIII. *Eadem quoque causa fuerit, cur ibidem sepultus etiam Rotharis sit: quamvis vel ipse vel aliquis decessorum suorum Longobardorum Regiam transtulerit Ticinum: hoc enim mihi persuadet Agilulfi et Theodelindæ filia Gundiberga a Rodoaldo Rotharis filio et successori nupta, quæ, ut* D *refert Paulus cap.* 49, adinstar suæ genitricis, sicut illa in Modoetia, sic et ista intra Ticinensem civitatem Basilicam in honorem B. Joannis Baptistæ construxit: quam mire ex auro et argento peplisque decoravit, rebusque singulis optime ditavit; in qua et ejus corpus tumulatum quiescit. *Regiam quoque suam Ticini habuit Rex* Luitprandus, *ac denique, ut de intermediis taceam, Longobardorum Regum ultimus* Desiderius: *ubi etiam Gothorum in Italia Reges suum antea habuisse palatium, æque ac Ravennæ, in comperto est.*

EX MS. sed Ticinum deinde prælatum,

uet Gothi Regiam habuerant.

S. Francisca Romana

489 *Claudat totum hoc argumentum S. Franciscæ Romanæ oblata Visio anno* MCCCCXXXII *Natali S. Joannis die, quæ est in ordine ceterarum, ab ejus Confessario exceptarum, et* IX *Martii a nobis productarum, Viso* XXXV. *Postquam* Ancilla Dei in capella pretiosissimi Sacramenti recepit Communionem; *tunc, ait ille:* Ejus felix spiritus, ipsa remanente in extasi immobili, fuit ductus more solito in unam splendidissimam lucem et maximam, in qua vidit excelsum et pretiosissimum thronum, in quo Redemptoris nostri Jesu Christi residebat sanctissima Humanitas in humana forma: nam ipsa beata anima, propter E nimiam claritatem de throno procedentem, aliud videre nequibat. Et cœlestis Regina sub illo alto throno excelso cum aliis gloriosis spiritibus tam Angelicis quam humanis existebat. Vidit etiam gloriosum Joannem Baptistam honorifice tamquam unum ex Patribus sub throno cœlestis Reginæ existentem: et vidit et audivit omnes gloriosos spiritus laudando Salvatorem, et gratiam reddendo propter gratias Joanni Baptistæ a Deo collatas: tum quod eum Præcursorem et Angelum fecit, tum etiam de sanctificatione in utero materno, et propter asperrimam pœnitentiam in sua puerili ætate in deserto, et propter ejus prædicationem; et quia ipsum Salvatorem meruit baptizare, et propter alias plures gratias sibi a nostro Redemptore concessas. Laudabant etiam cœlestem Reginam de tanta caritate, quando visitavit Elisabeth, Matrem beati Joannis Baptistæ, et de labore (suscepto) per ipsam gloriosam Reginam cum Elisabeth existendo et sibi serviendo, quousque illum gloriosum Baptistam peperit, quem illa cœlestis Regina in suis manibus recepit: quas quidem laudationes ipsa beata anima in extasi existendo dicebat. Quibus finitis, gloriosus Baptista beatæ Franciscæ dixit: O anima, quæ fuisti F ducta in tantam amoris altitudinem, respice tuum Dominum, qui te fecit tam fortunatam: hæc est tanti amoris profunditas, de quo unusquisque potest habere partem: ideo se fecit crucifigi, ut nos huc ad se duceret, et possessores faceret tot et tantorum bonorum. Lætare ergo, o anima, et addisce istam viam tantæ abyssi amoris: unias te cum ipso, quia inflammabit cor tuum, nec locum quietum invenies, quousque pervenias ad ipsum. Repausa ergo tuam mentem, ne vadas vaniando, fige te in amore benigno, qui tibi dedit tantum gaudium, et faciet te tantum ardentem de igne non comburente; et faciet te suo amore plenam, nec desiderabis aliquam rem, quam cum ipso permanere. Redde te sibi conformem, et eris rectificata in suo amore divino, in quo tota eris submersa: sed non potes habere plene, dum in corpore habitas.

audit Sanctos Deum laudantes pro gratiis concessis Baptistæ,

qui ipsam hortatur

ad amorem fiduciæ plenum.

NOT. 22.

D. P.

DE SS. PLURIMIS MARTYRIBUS

ROMÆ PER CALUMNIAM INCENDII NECATIS

COMMENTARIUS HISTORICUS

De causa, modo, loco ac tempore hujus martyrii, atque initio cultus.

AN. LXIV,

Incensæ urbis invidiam a se amoliturus Nero,

Coss. C. Lecanio Basso et M. Licinio Crasso, *id est anno vulgaris Æræ* LXIV, XIV Kalendas Sextiles, *seu* XIX *Julii*, quo *die olim Galli* Senones captam urbem inflammaverant; *sævissimum Romæ excitatum incendium novem continuos duravit dies; prout illud fuse describit Tacitus lib.* 15 *Annal. Accidit hoc tanta cum Neronis apud populum infamia, quia manifestis constabat argumentis ipsius jussu immissum, sparsumque et extingui prohibitum fuisse (quemadmodum Suetonius, Dio, aliique scribunt,* B *et satis aperte indicat ipse Tacitus) ut ea opinio nullis artibus extingui potuerit.* Ergo obolendo rumori, *inquit idem Tacitus, Nero* subdidit reos, exquisitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat.... Igitur primo correpti qui fatebantur (*imo fateri fingebantur, quia se fatebantur Christianos*) deinde indicio eorum, *seu potius subornatorum ad hoc more Neroniano accusatorum*, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis, convicti sunt. *Hoc scilicet futurum suis prædixerat Christus,* Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. *Addit Tacitus,* et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis verterentur.

Christianos accusari facit

et crudelissime enecari,

2 *Postremum crudelis carnificinæ modum respexit Juvenalis sat.* I *cum dixit.*

Pone Tigillinum, tæda lucebis in illa,
Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant.

Ad quem locum vetus apud Pithæum Glossographus, Tigillinum si læseris *vel accusaris, eum scilicet ipsum in cujus ad hoc a Nerone subornati prædiis incendium eruperat teste Tacito,* vivus ardebis, quemadmodum C in munere Neronis, *ad populum a mali sui sensu divertendum edito,* de quibus ille jusserat cereos fieri, ut lucerent spectatoribus, cum fixa essent guttura, ne se curvarent. *Quomodo autem fixa? Audi Senecam, qui hæc ipsa vel spectarat, vel (si crudelitatem abominatus adesse noluit) a spectatoribus audiverat, Epist.* 14 *exponentem,* quæ per vim potentioris eveniunt *mala, præ naturalibus formidabilia; in iisque* adactum per medium hominem, qui per os emergat, stipitem; Σκολόπισμα *Græci vocabant* Impalationem *nunc dicimus, Hungaris hodiedum usitatum in perduelles supplicium. Ita autem fixos Nero* tæda, papyro, et cera supervestiebat, *inquit idem Glossographus,* et sic ignem admoveri jubebat.

multis eorum confixis exustisque,

in hortis ejus Vaticanis,

3 Hortos suos ei spectaculo obtulerat Nero, *inquit Tacitus, adeoque trans Tiberim extra urbem, opportunos avertendo populo a luctuosa tantæ ruinæ specie, probat Donatus noster, lib.* 3 *de urbe Roma cap.* 23, Ex Obelisco, qui prope Sacrarum templi S. Petri ante Sixtum V, erectus, medium olim hortorum circum, in quo fuerat positus, designabat. *Etenim, juxta Plinium lib.* 13 *cap.* 11, tertius Obeliscus erat in vaticano Caji et Neronis Principum circo: *Tacitus lib.* 14 *ostendit,* clausum in valle Vaticana spatium in quo regebat equos Nero *nam* et aurigare voluit *teste Suetonio cap.* 22, *idque fecit* posito in hortis rudimento; *iis utique quos ibi habebat ex Domitiæ amitæ hereditate; pro quibus deinde amplissimos alios sibi designavit, in eo urbis spatio quod ædificiis vacuum flammæ fecerunt. Isto ergo loco, in quo sequenti mox anno crucifigendus erat Christianæ totius ecclesiæ Princeps Petrus, sanguine suo dedicavit illa primorum Romæ Christianorum* Multitudo ingens; *idque nec uno nec certo die, sed pluribus consequenter, ac verosimiliter per mensis Augusti initia omnes. Propius tamen ipsorum Apostolorum Natali admovere, eique præmittere illorum memoriam visum est iis, qui Gregorii XIII* E *jussu Breviarium Romanum reformandum; seu potius, pro Usuardi Martyrologio breviore, novum multoque amplius formandum susceperunt; assumpta tum hic tum alibi libertate, iis, quorum nullus in sacris Fastis extabat dies, et tamen nota sanctitas erat, diem commodum assignandi. Formula eosdem commemorandi hæc placuit, post indicatum Baptistæ Natalem.*

ubi deinde crucifixus S. Petrus.

Id licet Augusto mense factum,

electus est tamen dies 24 Junii

4 Romæ commemoratio sanctorum Martyrum, qui sub Nerone Imperatore, de urbis incendio per calumniam accusati, diverso mortis genere ab eodem jussi sunt sævissime interfici: quorum alii ferarum tergis contecti, laniatibus canum expositi sunt; alii crucibus affixi, aliique incendio traditi, ut ibi defecisset dies, in usum nocturni luminis deservirent. Erant hi omnes Apostolorum discipuli, et primitiæ Martyrum, quas Romana Ecclesia, fertilis ager Martyrum, ante Apostolorum necem transmisit ad Dominum. *Michael Angelus Lualdi, qui duobus tomis, anno* 1651 *Romæ vulgatis, Italice descripsit Propagationem Evangelii per Occidentem, Tomi* 2 *librum* 2 *totum impendit Martyrio prædicto illustrando, per Capita omnino quadraginta sex. Nobis non* F *vacat esse tam prolixis, nec operose demonstrandum puto, aut veros* Martyres *illos fuisse, aut* Martyrum Romanorum *omnino* primos Multitudinem *quaque* ingentem *sic necatam, asserenti Tacito non dubitabit credere vel ipse Dodwellus, qui inter Cyprianicas dissertationes, unam posuit* XI *in ordine,* de Martyrum paucitate in primævis ecclesiæ persecutionibus, deque fide Actorum ac Martyrologiorum. *Vide illum refutatum obiter in Criticis Pagii, ad annum prædictum num.* 31, *simul et demonstratum (de quo alias dubitasse me recordor) quod* universalis persecutio *fuerit exinde secuta dicente Orosio lib.* 9; Primus *Nero* Romæ Christianos suppliciis et mortibus affecit, ac per omnes Provincias pari persecutione excruciari mandavit.

ab hodierni Romani Auctoribus:

qui merito primitias martyrum nominarunt,

5 *Eorum tamen, qui tunc ubique passi sunt Martyrum, pauci admodum ad nostram pervenere notitiam, neque verosimile est, in prima ubique consternatione cuiquam in mentem venisse istæc scripto mandare; ut hic nobis confugiendum non sit ad eorum malitiam, qui sequentibus seculis pessima usu diligentia sunt, ut triumphorum ecclesiasticorum monumenta abolerent. Clementi quidem Papæ adscribitur, quod ad colligenda Martyrum Acta Notarios regionatim ordinaverit: sed hujusmodi Notarii, ut summum instituti sub Domitiano* fuere

licet præteritos in antiquioribus Martyrologiis,

quæ diu post scribi primum cœpere,

A *fuere; cum sub Vespasiano ac Tito quietius agentes Christiani, publica iterum persecutione vexati sunt. Per illos autem Notarios, et dies cujusque et modus supplicii sciri transmittique ad posteros potuit, et materia parari primis Martyrologiorum scriptoribus, quorum antiquissimum omnino illud est, quod Hieronymianum vocamus. Hoc si scivisset Michael Angelus prælaudatus, et quam recenter Romanorum istorum Commemoratio inserta Fastis sit, vel quomodo auctum illud quo hodie utimur Martyrologium; nec* antiquissimum omniumque primum, atque sub S. Clemente inchoatum *hoc credidisset, neque persuasisset sibi cap.* 22. *mensem diemque Neronianæ crudelitatis certo haberi in illo designatum. Hoc vero nescio quomodo vel cogitare potuit, cum sciret incendium urbis cœptum esse* XIX *Julii? An forte existimavit, totos undecim menses expectasse Neronem, ut supponendis in crimen suum Christianis a se amoliretur facti invidiam? Sin autem id nequeat cogitari; et ex Tacito constat mitiora prius largitionum sacrificiorumque remedia tentata fuisse, quibus non proficientibus ventum denique ad Christianos sit; haud ante mensem Augustum circumventos calumnia Christianos fuisse, debet indubitanter teneri.* D

novissime autem Romanum.

AUCTORE D. P.

DE SANCTIS FESTO ET LUCIA

ET ALIIS VIGINTI DUOBUS
MARTYRIBUS ROMÆ.

G. H.

Notitia ex vetustioribus Martyrologiis MSS.

XXIV JUNII.

B M*artyrologii Hieronymiani apographum Epternacense suos Martyres ita consignat:* Romæ Festi, Luciæ, cum aliis Viginti duobus. *In Corbeiensi apographo unica additur littera, hoc modo:* Romæ Festi, Luceiæ, cum aliis Viginti duobus. *Et similia leguntur in MSS. Trevirensi S. Martini, Coloniensi S. Mariæ ad Gradus, Ultrajectino S. Mariæ, MS. Florario et aliis. At Rabanus utrumque nomen immutat,* Romæ Fusci, Luceæ, cum aliis Viginti duobus. *Apographum Hieronymianum Lucense et Martyrologium Labbei anno* 1475 *impressum ista habent,* Romæ Festi, Luceiæ cum aliis Viginti duobus. *Hinc MSS. Barberinianum, Bigotianum, Trevirense S. Maximini, et alia sex, quæ habemus ita legunt:* Romæ Sisti, Luceiæ cum aliis Viginti duobus. *At MSS. Casinense et Altempsianum* Lucelæ *loco* Luceiæ *cum* Sisto *et aliis anonymis. Verum his omissis, in MS. Parisiensi Labbei legitur* Festi, Lucciæ; *in Augustano* Fistulæ, Luceiæ; *in Vaticano,* Fisti, Luceiæ; *in Richenoviensi* Luciæ: *et in omnibus palæstra* Roma *præfigitur. Verum numerus augetur in MS. Adone S. Laurentii apud Leodienses his verbis:* Romæ Sixti, Luceiæ cum aliis Viginti tribus. *Grevenus autem in Auctario Usuardi:* Romæ Sanctorum Sixti, et Luceiæ cum aliis multis. *Martyrologium Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excusum* Romæ sanctorum Martyrum Sixti et Luceiæ Virginis cum aliis Viginti duobus. *Ab his omnibus discrepant quæ ad Appendicem Adonis apud Mosandrum et Rosweidum rejecta sunt his verbis:* Romæ S. Fausti, cum aliis Viginti tribus: *quæ inde translata sunt ad hodiernum Martyrologium Romanum: citaturque* Beda, licet in mendoso codice Fiscus pro Fausto legatur, *inquit Baronius; sed nihil tale habet genuinum Bedæ Martyrologium, in quo solum fit mentio* Præcursoris Domini: *quod autem sub Bedæ nomine habuit Baronius, suppositum eidem est et ferme ex Adone sumptum. Nos cum vetustissimo S. Hieronymi Martyrologio proposuimus* SS. Festum, Luciam et Viginti duos Socios. *Apud Notkerum, omissa palæstra* Roma, *post* Simplicium Episcopum Augustodunensem, *indicantur nomina* Festi et Luterii, *pro* Luciæ. E

DE S. ROGATO MARTYRE

F

C

CARTHAGINE IN AFRICA.

Notitia ex pervetusto Ecclesiæ Carthaginensis Kalendario.

G. H.

S. Rogatus ita solus repertus,

I*nsigne antiquitatis Africanæ monumentum, mirabili quem indicat modo, reperit diligentissimus Mabilio, et Tomo 3 Analectorum insertum, dedit in lucem; vetustissimum scilicet Ecclesiæ Carthaginensis Kalendarium, sub hoc titulo;* Hic continentur dies natalitiorum Martyrum, et depositiones Episcoporum, quos Ecclesia Carthaginis anniversarie celebrat. *Sunt autem populares omnes, exceptis paucissimis Apostolicis viris, toti Catholicæ Ecclesiæ communibus, nullus autem Wandalica persecutione, id est seculo Christi* v, *posterior. Hic* VIII Kal. Julii, *post nomen* S. Joannis Baptistæ, *ponitur memoria seu anniversarium* Sancti... *(nomen, quod dolendum, vetustas extrivit,* et Rogati Martyris *Prior forte Episcopus est aliquis, alias* Martyrum *scriberetur: aliud nihil divinare possum.*

2 *Ad Annotationem Mabilionis, suggerentis, quod* inter Alutinenses clarissimos Martyres Rogatus numeratur apud Baronium ad annum 303 num. 36; *respondeo, quod horum Acta* XIa *Februarii illustravit Henschenius, quia tunc reponuntur in Romano hodierno, licet Augustinus, ex quo de eorum cultu constat,* dicat passos pridie Idus Februarii, *id est die sequenti. Hoc autem posito non intelligo, quomodo illorum unus æstimari possit proprium cultum habuisse hoc die, et quidem in eo Kalendario, in quo nulla invenitur mentio Martyrum* Alutinensium, *licet alii turmatim Carthagine passi ibidem adnotentur, puta* Timidenses, Scilitani, Maxulitani, Tuburbitani, Volitani, Vagenses, Carpitani, Rubrenses, Tertullenses, Ficarienses, Carterienses, Petrenses. *Si dicas id fieri potuisse occasione propriæ unius eorum translationis in aliquam Carthaginensium ecclesiarum; fieri potuisse concedam, sed ut factum esse credam, neglecto proprio passionis die, aliquid argumma requiro: quod dum nullum offertur, nec facile ad ferendum speratur, ipso quo invenio die solum refero, ut be illis verosimiliter diversum.*

non videtur posse referri ad Alutinenses

in Februario passos.

DE

DE SANCTIS FRATRIBUS MARTYRIBUS,

ORENTIO, PHARNACIO, EROTE, FIRMO,

FIRMINO, CYRIACO, LONGINO

D. P.

SUB GALERIO MAXIMIANO IN ARMENIA

Acta ex Menæis impressis et Synaxariis MSS.

AN. CIRC. CCCVIII.

Scytharum rebellium Duci Maroth Romanis singulare certamen offerenti

Sancti hi septem fratres Martyres, oriundi erant ex partibus Orientis, et sub Diocletiano atque Maximiano militiæ adscripti, cum mille ducentis tironibus, sub Rhodone Cubiculario, in civitate Antiochiæ. Venerunt autem ad partes Thraciæ, inserti Legioni quæ nominabatur Legeandri. Cumque post finem Diocletiani, seditionem commovissent Scythæ, transitoque Istro depopularentur Thraciam; Maximianus, Imperium obtinens, fuit in magna perplexitate B et solicitudine: maxime quia Maroth, Dux Scytharum, magnitudine et robore corporis multo ceteris præstantior, ipsum vel aliquem ex iis qui cum ipso erant provocabat ad singulare certamen, ea lege, ut iis qui potiores forent victoriam concederent ceteri.

congressus Orentius,

2 Cum autem Imperator valde anxiaretur, quia nemo audebat contra Barbarum prodire, atque conflictum cum eo assumere, persuasus tandem est S. Orentius; quippe qui communi omnium suffragio existimabatur posse cum illo committi, ac provocantem sternere, utpote viribus pollens et bellorum expertus. Ergo Christi fide obarmatus, ad certamen processit; atque cum Scytha congressus, jaculo confodit: et gladio caput ejus amputans, ipsum attulit Imperatori, ac trophæum erexit.

eo cæso victoriam Christo adscribit:

Tunc illo vehementer et admirante et exultante, atque pro victoria idolis sacrificante, professus confidenter est Sanctus, Christi virtuti cooperante superatum a se jactabundum Barbarum, non autem idolorum vanorum auxilio.

donatur nihilominus spoliis Barbari:

3 Et ille quidem tunc permissus est honoribus, ab Imperatore sibi decretis, frui: reverito, ut arbitror, illo facinoris magnitudinem; qui etiam ipsi donavit profligati Barbari baltheum, speciosum et C pretiosissimum.

sed postea cum fratribus ablegatur in Armeniam

Postea vero, cum ei persuadere non posset impius, ut a Christo deficeret; dimisit illum cum sex suis fratribus in Armeniam, ad civitatem Satalorum; mandans ibidem constituto Duci, ut, siquidem adductis in quæstionem persuadere potuisset diis sacrificare, ipsos ad se remitteret; sin vero, exules relegaret ad Abasgiæ Sicchiæque regiones.

moritur 22 Junii,

7 Illis ergo juxta præceptum deductis, et ad locum qui Parembole nominatur pervenientibus; Eros, primus fratrum ad Dominum emigravit, mensis Junii die vigesimo secundo.

Orentius frustra mari mersus 24;

Sanctus vero Orentius Rizæum usque progressus, cum lapide ad collum alligato (nam et hoc de illo mandatum erat) in mare conjectus est: verum, cum inde emersisset, sine noxa assistente sibi Angelo ipsumque sublevante, et super aridum quemdam scopulum constituente; spiritum etiam ipse in oratione emisit, ibidemque sepultus est, vigesima quarta mensis istius die.

Pharnacius 3 Julii, Firmus et Firminus 7,

5 Sanctus deinde Pharnacius, cum esset Corduli, ad Dominum emigravit, die tertia mensis Julii; septima vero Firmus et Firminus, Apsaron ingressi temporalis vitæ finem invenerunt. Ast S. Cyriacus, in Lazorum progressus regionem, in loco Zaganis

Οὗτοι οἱ ἅγιοι ἑπτὰ Μάρτυρες ἀδελφοί, ὑπῆρχον ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν Βασιλέων, ὁρμώμενοι τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, στρατευόμενοι τε μετὰ χιλίων διακοσίων τηρώνων, ὑπὸ Ῥόδωνα κουβικουλάριον ἐν τῇ Ἀντιοχείων πόλει. Οἱ δὲ ἦλθον ἐν τοῖς Θρακώοις μέρεσι, ταχθέντες εἰς λεγεῶνα καλούμενον Λεγεάνδρου· Ἐπαναστάσεως δὲ κατὰ τοὺς τότε, χρόνους γεγενομένης τῶν Σκυθῶν, διαβάντων τὸν Ἴστρον καὶ τὴν Θράκην λεϊζομένων, ἄρτι μετὰ τὴν τελευτὴν Διοκλητιανοῦ, Μαξιμιανὸς τὴν βασιλείαν κατασχών, ἐν φροντίδι πολλῇ καὶ E ἀμηχανίᾳ γέγονε· μάλιστα διὰ τὸ τὸν Μαρὼθ, τὸν Ἐξάρχοντα τῶν Σκυθῶν, μεγέθει σώματος καὶ ῥώμῃ τῶν πολλῶν διαφέροντα, προσκαλεῖσθαι αὐτὸν ἢ τινα τῶν μετ' αυτῷ διαγωνίσεσθαι, καὶ περ' οἷς αὐτὸ κρεῖττον γένηται, τούτοις παραχωρῆσαι τοὺς ἑτέρους τῆς νίκης.

2 Διὰ ταῦτα τοίνυν τοῦ Βασιλέως ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ καθεστηκότος, ὡς μηδενὸς θαῤῥοῦντος ἀντεπεξιέναι καὶ συμπλακῆναι τῷ Βαρβάρῳ, προετράπη ὅμως ὁ ἅγιος Ὀρεντιος ἐξελθεῖν· πάσαις γὰρ ψίφοις ἐκρίθη, ὡς εἴη ῥωμαλαῖος καὶ πολέμων ἔμπειρος, καὶ δὶ εὐστροφίαν σώματος δεινὸς ἐπιθέσθαι καὶ τὸν ἐπεξιόντα καταλεῖν. Ὃς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν προβαλλόμενος, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξελθὼν, καὶ τῷ Σκύθῃ παρατάξαμενος, ἀκοντίῳ τοῦτον διήλασε καὶ ξίφει αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐκτεμὼν, τῷ Βασιλεῖ προσεκώμισε, καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησε. Ἐφ' οἷς τοῦ Βασιλέως ὑπερθαύμασαντος καὶ ἀγασθέντος, καὶ διὰ τοῦτο ἐπινικίους σπονδὰς τοῖς εἰδώλοις προσάγοντος, αὐτὸς τῇ τοῦ Χριστοῦ συμμαχίᾳ καὶ δυνάμει περιγενέσθαι τοῦ ἀλαζῶνος, οὐ τῇ ψευδωνύμων θεῶν βοηθείᾳ, παῤῥησίᾳ καθωμολόγει.

3 Ἀλλὰ τότε μεν καρποῦσθαι τὰς βασιλικὰς συνεχώρει τιμὰς αἰδεσθέντος οἶμαι τοῦ Βασιλέως τὸ τοῦ καθωρθώματος μέγιστον, καὶ τὴν ζώνην αὐτῷ πρὸπαρασχομένου τοῦ καταβληθέντος Βαρβάρου, πολυτελῆ καὶ F πολυτάλαντον οὖσαν· ὕστερον δὲ ἐπει παραινῶν ἀποστῆναι τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἐπείθετο, ἐκπέμπει αὐτὸν, μετὰ τῶν ἓξ ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἐν τῇ κατὰ Ἀρμενίαν πόλει τῶν Σαταλῶν· ἐπιστείλας τῷ ἐκεῖ Δουκι, εἰ μεν ἐξεταξόμενοι πειθῶσι θῦσαι τοῖς θεοῖς, ἀναπέμψαι τούτους πρὸς αὐτὸν· εἰ δὲ οὐ πείθονται, ὑπερορίους ἐν ταῖς κατὰ Ἀβασγίαν καὶ Ζικχίαν χώραις ποιῆσαι.

4 Κατὰ οὖν τὸ τοῦ Βασιλέως πρόσταγμα προσαγομένων αὐτῶν, καὶ τὴν οὕτω λεγομένην Παρεμβολὴν φθασάντων, Ἔρως ὁ τῶν ἀδελφῶν πρῶτος, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, μηνὶ Ἰουνίου εἰκοστῇ δευτέρᾳ· ὁ δὲ ἅγιος Ὀρέντιος τὸ Ῥΐζαιςν καταλαβὼν, λίθον τῷ τραχήλῳ περτεθείς, ἐῤῥίφει ἐν τῇ θαλάσσῃ· περὶ αὐτοῦ γὰρ καὶ τοῦτο ἐδέδοκτο. Ἐκεῖθεν δὲ περιστασίᾳ τοῦ Ἀγγέλου ἀβλαβὴς ἐξῆλθε, κόφίσαντος αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ξηρὰν ἐπί τινος πέτρας στήσαντος· καὶ εὐξάμενος, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη, μηνὲ τῷ αὐτῷ εἰκωστῇ καὶ τετάρτῃ.

5 Ὁ ἅγιος Φαρνάκιος, γενόμενος ἐν Κορδύλῳ πρὸς Κύριον μετεθέτη, τῇ τρίτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς· τῇ δὲ ἑβδόμῃ Φίρμος καὶ Φιρμῖνος, καταλαβόντες τὴν Ἄψαρον, τέλος εὕραντο τῆς προκαίρου ζωῆς. Ὁ δὲ ἅγιος Κυριακὸς, ἀπαχθεὶς εἰς τὴν τῶν Λαζῶν χώραν, ἐν τόπῳ λεγομένῳ

A μένῳ Ζαγάνεως, ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ, τῇ τέσσαρες καὶ δεκάτῃ τοῦ μηνός. Ὁ δὲ μακάριος Λογγῖνος, ὕστερος πάντων, ὡς ἐν τῷ παραπλέειν ἀπὸ τῆς Ζιγάνεως ἐπὶ τὴν Διβυκὴν, τρικυμίας ἐν τῇ θαλάσσῃ γενομένης καὶ μεγάλου κλύδωνος, εὐξάμενος τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο, καὶ κατετέθη εἰς Πυτιοῦντα, μεθ᾽ ἡμέρας τέσσαρας ἐκεῖσε τοῦ πλοίου ὁρμήσαντος.

D dicto, requievit in Domino, decima quarta mensis prædicti. Beatus denique Longinus, omnium postremus, cum a prædicto Zaganis loco navigaret in Libycam, vehementi tempestate ac periculosa suborta in mari, orans spiritum Deo tradidit : et navi post dies quatuor Petiuntem appulsa, ibidem depositus fuit.

EX MENÆIS. Cyriacus 24, Longinus 28 :

6 *Hactenus ad* XXV *Junii Menæa excusa, quibus p'ane similia reperimus in MSS. alibi ac potissimum Parisiis in Chiffletiano, Mazariniano et Claromontano, sed ad diem* XXIV, *quo ab ipsis etiam Menæis obiisse dicitur* S. Orentius : *eodemque die hæc ipsa reperit in suis quibus usus est scriptis Sirletus, cum Menologium concinnaret, quod a Canisio editum habemus; et unde Baronius cum Collegis, Romani Martyrologii sub Gregorio XIII reformatoribus, Epitomen accepit illi nunc insertam, sed non sine mendis. Quid enim attinebat* Satalis *adscribere Martyres omnes septem, eo quod illuc directi fuerint examinandi? qui deinde dicuntur* ab invicem separati atque in diversa loca abducti. *Quod autem fuerint etiam* cingulo militari privati ab Imperatore, eo quod Christiani essent, *de suo accepit Baronius, non invenit in Menologio : invenit autem nomen* Herois *loco* Erotis ; *quod vereor ne ex alias sæpe notata præcipitantia Sirleti, Menologium raptim consarcinantis, evenerit ; qui putaverit se legere* Ἥρως, Ἥρωος, *cujus genitivum est* Ἥρωος, *ubi originaliter habebatur* Ἔρως, *quod facit* Ἔρωτος. *Præmissam autem Sanctorum septem Fratrum historiam, præter morem prolixam, non tamen integram (ut infra notabo) inseruere Synaxariis horum collectores, itaque melius consuluere veritati, quam qui epitomen ejus inseruit Menologio Basilii Imperatoris. Adeo verum est quod sæpe dicitur,* Compendia *esse* Dispendia. *Hoc ut per te judices, Lector, ipsum accipe, uti istic proponitur ad diem* XXIV.

plures ad 24 mensis, Menæa ad 2 illa habent.

Primos sequitur Rom. Martyrologium

sed non sine mendis.

7 Ἄθλησις τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Ὀρεντίου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ.

B Ὁ Μάρτυς Ὀρέντιος, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἓξ ὄντες, ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς Βασιλείας Διοκλητιανοῦ, ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ὁρμώμενοι. Στρατευόμενοι δὲ ἐν τῷ τάγματι τῶν τηρώνων, ἀπῆλθεν ἐν τοῖς Θρακώοις μέρεσιν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ἐκστρατεύσαντος δὲ καὶ τοῦ Βασιλέως καὶ ἀντιπαραταξαμένου, καὶ τοῦ Ἄρχοντος τῶν Σκυθῶν μονομάχον ζητήσαντος, προεκρίθη Ὀρέντιος καὶ μονομαχήσας, εφονευσε τὴν Σκύθην, ἀγαγὼν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τῷ Βασιλεῖ. Χαρᾶς οὖν πλησθεὶς ὁ Βασιλεὺς, ἐκέλευσε τῷ Ὀρεντιῳ θυσαι ἐπενίκια τοῖς θεοῖς· Ὁ δὲ εἶπεν, Ὅτι μᾶλλον τῷ Χριστῷ θύσωμεν θυσίαν αἰνέσεως, ὡς αἰτίῳ τῆς νίκης. Τότε ὀργισθεὶς ὁ Βασιλεὺς, ἐξώρισεν αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς μέρη ἔνθα καὶ ἐτελειώθησαν ἕκαστος ἐν διαφόροις τόποις, οἱ μεν ἐν θαλάσσῃ ῥιφέντες, οἱ δὲ ἄλλως ἀναιρεθέντες.

7 Certamen sancti Martyris Orentii et Fratrum ejus.

E Martyr Orentius et Fratres ejus, numero sex fuerunt sub Imperio Diocletiani, ex Oriente advecti. Militantes autem in ordine Tironum abierunt ad partes Thraciæ contra Scythas. Cumque etiam ipse Imperator contra eosdem cum exercitu processisset, et applicatis ad hostium castra castris, Principi Scytharum committendum solitario certamine pugilem quæreret; prælatis ceteris Orentius est, qui duello vicit occiditque Scytham, et caput ejus attulit Imperatori. Hic vero plenus gaudio, cum Orentium juberet Diis pro victoria immolare : Quin potius inquit offerimus Christo, victoriæ hujus largitori sacrificium laudis. Tunc indignatus Imperator relegavit illum, simul cum Fratribus ejus, in partes Orientis, ubi etiam obierunt singuli in diversis locis ; nonnulli quidem eorum in mare conjecti, alii vero aliter sublati de medio.

Minus distat actorum Epitome in Menologio Basilii Imp.

ubi Disticha aptata singulis

8 *Menæa præfata, cum Synaxario Chiffletiano, sua singulis Disticha aptant, communi omnium Elogio præmittenda, ut sequitur.*

Ἐκδύς θαλάσσης ζῶν Ὀρέντιος βάθους,
Ἐν γῇ τελευτᾷ, καὶ πρὸς οὐρανὸν τρέχει.
Ἄρας ὁ Φαρνάκιος ἐκ γῆς πηλίνης,
Ἀνῆλθεν εἰς ἔδαφος οἴκου Κυρίου.
Ἐρῶν ὑπῆρχεν οὐρανῶν κάλλους Ἔρως,
C Πρὸς οὓς μεταστὰς ὥσπερ ἦρα χαιρέτω,
Θρόνοι νοητοὶ Φιρμῖνός τε καὶ Φίρμος,
Οἷς ἐγκάθηται Βασιλεὺς τῶν Ἀγγέλων.
Κυριακὸν Λογγῖνον ὡς ἰσαγγέλους
Θεὸς τίθησιν ὁμοτίμους Ἀγγέλοις.

Maris profundo vivus emergens, obit
In terra Orentius, et viam cœli tenet.
Sublatus ex terrena Farnatius fæce,
Pavimenta victor calcat æthereæ Domus.
Amore decoris captus ætherei Eros, F
Gaudeat eodem ut ad ver lætum migrans.
Sunt spirituales Firmus, Firminus, throni,
Quibus Angelorum sedere Rex dignatur.
Longinon et Cyriacon Angelis pares,
Pares honore cum Angelis fecit Deus. NOT. 23

COMMENTARIUS EXEGETICUS IN ACTA

Ad temporis locorumque distinctiorem notitiam.

Deposuit Diocletianus *Imperium Nicomediæ, atque ad vitam privatam, Salonæ in Dalmatia ducendam, transiit anno* CCCV I *Maji, substituens sibi* Galerium Maximianum, *generum suum, jam pridem Cæsarem cooptatum; et vitam illam sua solitudine contentissimus usque ad annum* CCCXVI *produxisse creditur ; morte, quod in tanto tyranno mireris, naturali defunctus ; cum ipsi successori suo quinquennium superfuisset. Finis ergo non vitæ, sed imperii intelligi debet ; post quem successor ejus necesse habuit contra rebellantes Scythas proficisci. Proinde Monomachia hæc non potest multum differri ultra annum* CCCVI, *nisi idonea auctoritate constet bellum istud Scythicum serius accidisse. Diem apparet singulis proprium adscribi potuisse, nisi sumere placuisset eum, quo omnium præcipuus Orentius obiit. Atque hoc de tempore notasse satis : loca hic nominata et illustranda, plus operæ requirunt.*

***Hæc post annum* 305,**

10 Satalorum civitas, *ad quam directi ex Thracia dicuntur Martyres, fuit in Armenia minore Episcopalis sub metropoli Sebastena inter hanc atque Trapezuntem Porto Euxino adsitam, Trapezunti tamen quam Sebastiæ multo propior. Huic urbi quia septem istos Martyres adscripserant Romani Martyrologii recognitores, ut diximus; et Septaliorum Mediolani familia septem alas in scuto gentilitio præfert; visa est sciolis quibusdam*

cæpta Satalis in Armenia,

præbere

EX MENÆIS.

A *præbere fundamentum, ad familiæ istius originem ex Armenia accersendam, propter affinitatem vocum* Satala, Settala, *et* Septala; *quod ipsis Septaliis, viris nuper eruditis, eorumque (si quos sibi similes reliquerunt) posteris, non potuit non displicuisse et displicere. Vide dicta* XXVIII *Maji ad diem S. Senatoris Episcopi Mediolanensis, in istam familiam absque idonea probatione tracti, ubi leges eam seculo* XIII *dictam fuisse de* Settara, *cujus nominis ultima consonans* R, *cum in proximam sibi* L *fluxu temporis degenerasset; placuit pro insigni septem alas assumere, licet de* Settalis Armenicis *nihil cogitarent.*

circa ultimam Ponti provinciam,

11 *Huc quomodo ex Thracia Sancti venerint, terrestri verosimiliter post transitum Bosphorum Hellespontumve itinere, per Phrygiam vel Pontum Galatiamque et Cappadoceam, Menæa non explicant; non etiam qualis in eos* Sattalis *exercita quæstio, et quam constantes in fide fuerint: sed omissis iis omnibus, quæ crediderim integre olim scripta extitisse, festinant illa ad describendum quibus quisque locis finem vitæ invenerit. Ac primus quidem* Eros *obiisse dicitur apud* Parembolam *(Latine* Castra *diceremus) cujus loci meminit Ephesinum Concilium, et liber Notitiarum*

B

D *apud Ortelium in Thesauro Geographico, qui illam etiam, sub nomine* Καινῆς Παρεμβυτῆς, *Ponto vel Armeniæ adscribit.* Rizæum, *ubi in mare devolutus est Orentius, Ptolomæo* Rizus portus *est, inter Coardulum et Athenas Ponticus. Paulo ultra Athenas Orientem versus* Cordula *notatur, hic* Cordulum *dicta. Duplo longius in eodem littorali tractu est* Absarus, *aliis* Absyrtus, *in finibus Colchidis.* Lazorum *vero* Regio, *aliis* Lazica, *ad Phasidis est ostia, Sebastopoli ut metropoli subdita. A Phaside in Pontum incurrens fluvius* Singames *dictus, loco* Saganeos, *postea memorato, dedisse nomen potuit: unde ulterius in Libycam, necdum nobis notam navigans* Cyriacus *fratrum ultimus,* Pitiuntem *Romani Imperii terminum, appulsus dicitur, cum jam obiisset, ibique sepultus esset Longinus. Hactenus autem nominata loca omnia, cum non procul a Trapezunte secundum oram littoralem ducantur et circumducantur versus Caucasum; apparet fratres omnes fere mortem obiisse, priusquam* Abasgiæ *terminos attingerent, quæ initium a Colchide habet; et ultra quam porro in septemtrionali Euxini littore* Zicchia *est, dicta deinde* Georgia, *nunc vero* Megrelia.

continuata sunt variis ex ordine locis

usque Pitiuntem.

E

DE SANCTO SIMPLICIO

EPISCOPO AUGUSTODUNI IN GALLIA.

G. H.

Commentarius prævius de cultu, ætate, actis vitæ.

SEC. V.

Memoria in antiquis Fastis. 24 Junii,

Memoria S. Simplicii *inserta est omnibus passim Latinis, antiquis et recentioribus Martyrologiis, ac primo in quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis refertur,* In civitate Augustoduno depositio S. Simplicii Episcopi. *Eadem fere leguntur apud Rabanum, Usuardum, Notkerum, Bellinum, aliosque recentiores, et in plerisque Fastis MSS. etiam sub nomine Bedæ atque Adonis, cum hodierno Martyrologio Romano, idque ad hunc* XXIV *Junii. Verum ob summam Nativitatis S. Joannis Baptistæ solennitatem, in Breviario ad ritum diœcesis Æduensis, auctoritate Jacobi Huralti sub annum* MDXXXIV *excuso,* Festum B. Simplicii Episcopi Æduensis et Confessoris in crastinum B. Joannis celebratur, sive fuerit Dominica sive non, *uti ibidem præscribitur. Additur aliqua ejus Vita, in novem lectiones distincta, sed quæ minus placet, quod dicatur sub* Aureliano *in ea dignitate floruisse, eoque tempore* B. Cassianum *ex transmarinis partibus advenientem excepisse; quæ aliaque ibidem legi possunt. In MS. Florario refertur* XXVII *Junii. Damus autem quæ S. Gregorius Episcopus Turonensis, seculo Christi sexto, in suo libro de Gloria Confessorum, de ejus rebus gestis et successione scripsit. Habemus eadem, varia phrasi amplificata ex codice MS. Trevirensi monasterii S. Maximini, sed neque illa judicamus huic operi inserenda.*

et 25.

C

Vita datur ex Gregorio Turon.

Tempus Sedis non ex Conciliis sumendum,

2 *Tempus Sedis non videtur sumendum ex sacris Conciliis Agrippinensi et Sardicensi, quasi illis interfuisset, sed ex Actis SS. Amatoris et Germani Episcoporum Autissiodorensium; ex quibus plane solide constat* S. Simplicium *seculo quinto præfuisse Ecclesiæ Augustodunensi. Interim Concilium Ahrippinense traditur habitum anno* CCCXLVI, *in quo Episcopus Coloniensis, quod Christi divinitatem negaret, depositus esset: quem alium ab Euphrata, licet perperam ejus nomen insertum sit, ostendimus ad Vitas S. Athanasii Episcopi Alexandrini, et S. Servatii Episcopi Tungrensis die* II *et* XIII *Maji. In hoc Agrippinensi Concilio uti Euphratas tamquam hæreticus insertus est, ita* Simplicius Augustodunensium Episcopus interfuisse *fingitur, tum forte necdum natus. At Sardicense Concilium habitum est anno* CCCXLVII, *cui inter Episcopos Galliæ interfuit aliquis* Simplicius, *sed quis ille fuerit non additur. Verum* S. Amator, *cujus Vitam dedimus Kalendis Maji, solum creatus est Episcopus Autissiodorensis anno* CCCLXXXVIII, *cui, ut num.* 28 *Vitæ dicitur, quod* Simplicius Episcopus Augustodunensis, vir summæ simplicitatis atque caritatis, rumore adventus ejus præventus, et cum omni ordine Clericatus, necnon et cum Julio tunc Præfecto officii sui turmis stipato, ire obvius non neglexit. Quem rite salutatum, atque debitæ venerationis assentatione purius honoratum, ad Æduam civitatem perduxerunt. Peracta autem caliginosæ noctis temperie, famuli Dei surgentes, ad Symphoriani Martyris diversorium properavere. Eo namque tempore necdum satis ædificiis ambiebatur, sed parvissimæ cellulæ angustiis obseratum erat spatium. Illic duæ olivæ et duo candelabra, luminosis lychnis præceptorum Domini perlucentia, pariter ingrediuntur, et alternatim se orationibus prævenientes, votorum obsequia Martyris dignitati persolvunt. Licet enim jam diu præfata cella fuisset in honore Martyris constructa; non tamen fuerat Canonico more Pontificiis invocationibus dedicata. Tunc antedictus Dei Sacerdos Simplicius B. Amatori postulatione incumbit, ut per ejus precum puritatem Symphoriani Martyris Deo consecraretur habitaculum. *Hæc ibi: quibus additur accessus S. Amatoris ad dictum Julium Præfectum Galliæ, a quo Amator petiit S. Germanum sibi successorem; quem nihil tale expectantem in Clericum totondit, et suasit eligendum post se Episcopum: ac deinde obiit anno* CCCCXVIII. *Post hunc num* S. Simplicius *vixerit, et quamdiu, non liquet. Est dicta S. Amatoris Vita rogatu S. Aunarii ejusdem urbis Autissiodorensis Episcopi sexto Christi seculo scripta, et quæ jam relata sunt, erant jam ante ab auctore coævo ut plurimum*

sed ex adventu S. Amatoris.

F

A *plurimum exarata in Vita S. Germani ibidem Episcopi, ad diem* XXXI *Julii illustranda. His Actis plus fidei tribuimus, quam Actis Synodi Agrippinensis, quæ hactenus ex unico MS. extat eruta : potuit alius* Simplicius *interfuisse Concilio Sardicensi : quo tempore videtur* S. Cassianus *præfuisse Ecclesiæ Augustodunensi : et post illum* Egemonius; *ac postea sub finem seculi quarti* S. Simplicius.

NOT. 24

VITA

Auctore Gregorio Turonensi de Gloria Confessorum.

Cap. 73.

Psallentium chorus apparet,

Cœmeterium apud Augustodunensem urbem Gallica lingua vocitavit, eo quod ibi fuerint multorum hominum cadavera funerata :inter quæ quod sint quorumdam fidelium dignarumque Deo animarum sepulcra, frequens occulti psallentii mysterium docet; cum plerumque multis appareant, in ipso vocum præconio reddentes omnipotenti Deo gratiarum debitam actionem. Nam audivi quod dico ex incolis loci, dum loca sancta orandi gratia circumire disponerent, B audiunt in basilica S. Stephani, quæ huic conjungitur cœmeterio, psallentium sonum : admirantesque dulcedinem moduli, appropinquant ad ostium templi, autumantes a quibusdam religiosis vigilias celebrari. Ingredientes autem, et orationi diutissime incumbentes, consurgunt : psallentii chorum conspiciunt, nihilque lucere per templum, nisi propria claritate cuncta prospiciunt splendere : de personis vero nullam prorsus agnoscunt... Ibi Simplicius, ipsius (ut aiunt) urbis Episcopus est sepultus : cui crimen adulterii sæva objecit insania. Sed quia de his aliquid proloqui juvat, prius de *a* S. Reticio, quia prior obiit, sermo habendus est... Beatus hic Sacerdos præreptus in pacis somno, hujus sepulcri tectus est opertorio. Huic *b* Cassianus successit. Post hunc Egemonius cathedram Pontificatus assumpsit.

Cap. 74. *ubi S. Simplicius sepultus,* Cap. 75. *et ante illum S. Reticius,* Cap. 76. *a* *b* *S. Cassianus et Egemonius.*

2 Quo decedente B. Simplicius Ecclesiæ ipsi præponitur. Fuit autem de stirpe nobili, valde dives in opibus seculi, nobilissimæ conjugi sociatus. Is fuit castissima, obtegente seculo, vita ; soli Deo cognita, mortalibus tamen ignota. Erant enim ambo justi, et in eleemosynarum semina ac vigiliarum tolerantiam promptissimi. Interea propter illam, ut diximus, seculi dignitatem. Simplicius, decedente C Egemonio *c*, a populis eligitur ; sed a Deo pro castitatis et sanctitatis gloria destinatur. Accepto quoque Pontificatus ordine , beata soror ; quæ prius fuerat, non libidine, sed castitate viro conjuncta ; non passa a stratu Pontificis submoveri, sed in illa puritatis castitate, qua prius, viri castissimi thorum adibat, secura de conscientia mentis sanctæ, et sciens se uri non posse ab incentivi ignis ardore.

S. Simplicius cum conjuge caste vivit, *c* *maxime Episcopus creatus,*

3 Sed sæva dæmonis invidia contra Sanctos Dei probrosa excitat bella , et quæ instinctu suo destruere non potuit, nititur verbis subdolis infamare. Quid plura ? In illo Dominici natalis die commoventur cives in scandalum, et ad beatam virginem rapido cursu concurrunt, dicentes : Incredibile est mulierem viro junctam posse non pollui, sed nec virum artubus mulieris junctum a coitu abstinere. Sic etenim Salomonis Proverbia proferunt : Nemo, tangens picem , mundus poterit esse : neque enim ad sinum ignem quis gestiens , non cremabitur. Ergo videmus vos uno in thoro recumbere, et suspicari aliud non possumus , nisi quod misceamini simul. His commota virgo sanctissima, aggreditur Pontificem, simili castitate pollentem : replicatisque coram omni populo sermonibus quos audierat, vocat D puellam quæ arculam tunc plenam, (ut assolet pro injuria hyemis) cum carbonibus retinebat : expansoque pallio prunas ardentes suscipit, et fere horæ unius spatio tenens, Sacerdotem evocat, dicens : Accipe mitiorem solito ignem, nequaquam tuis velaminibus nociturum : ut ostendant in nobis hæ flammæ, extinctas flammas esse luxuriæ. Suscipiente vero Pontifice, nihil nocitum est velamen ejus ab igne. Hoc miraculo populus, qui erat tunc incredulus, credidit Deo ; et inter septem dies amplius quam mille homines sacri innovatione Lavacri sunt renati. Quos suscipiens Ecclesia, gaudens cœlesti regno per hos milites copulavit.

quando ad scandalum tollendum,

EX GREG. TURON. *ambo prunas ardentes veste intacta suscipiunt ;* *quo viso convertuntur* 1000 *homines.*

4 Ferunt etiam in hac urbe simulacrum fuisse *d* Berecynthiæ, sicut sancti Martyris *e* Symphoriani passionis declarat historia. Hanc cum in carpento, pro salvatione agrorum ac vinearum suarum, misero gentilitatis more deferrent ; adfuit supradictus Simplicius Episcopus haud procul aspiciens cantantes atque psallentes ante hoc simulacrum, gemitumque pro stultitia plebis ad Deum emittens, ait : Illumina, quæso Domine, oculos hujus populi, ut cognoscat, quia simulacrum Berecynthiæ nihil est. Et facto signo Crucis contra, protinus simulacrum in terram ruit : E ac defixa solo animalia, quæ plaustrum, quo hoc vehebatur, trahebant, moveri non poterant. Stupet vulgus innumerum, et eam læsam omnis caterva conclamat : immolantur victimæ, animalia verberantur : sed moveri non possunt. Tunc quadringenti de illa stulta multitudine viri conjuncti, simul aiunt ad invicem : Si virtus est ulla Deitatis, erigatur sponte; jubeatque boves, qui telluri sunt stabiliti, procedere. Certe si moveri nequit, manifestum est nihil esse divinitatis in ea. Tunc accedentes et immolantes unum de pecoribus, cum viderent Deam suam nullatenus posse moveri, relicto Gentilitatis errore, inquisitoque Antistite loci, conversi ad unitatem Ecclesiæ, cognoscentes veri Dei magnitudinem, sancto sunt baptismate consecrati.

d *e* Cap 77. *Statuam Berecynthiæ precibus immobilem reddit Sanctus;* *eoque infideles* 400 *convertit.*

5 Sed quoniam superiore capitulo exposuimus, qualiter castitas diligentes Deum ornaverit ; venit in memoriam , quæ Felicem Namneticum referentem , dum de his confabularemur, audivi. Aiebat enim fuisse Antistitem in civitate sua cum conjuge. Sed cum honorem Sacerdotii accessisset, lectulum juxta ordinem institutionis Catholicæ sequestravit : quod mulier valde moleste tulit. Cumque diebus singulis cum eo ageret, ut in uno stratu quiescerent, nec acquiesceret Pontifex , rem tam improbam, quam Canonum Decreta non admittebant, F (detestans;) quadam die accensa furore, ait intra se : Non puto esse absque aliqua conscientia viri mei, quod ab amplexu ejus, taliter sum repulsa. Sed ibo et videbo, ne forte alia mulier cum eo decumbat, pro cujus me amore despiciat. Et statim adfuit in cubiculo Episcopi invenitque eum post meridiem dormientem : accedensque ante lectulum ejus, vidit agnum immensæ claritatis super pectus ejus quiescentem. Tunc timore perterrita, velociter se a lectulo Sancti removit : nec adjecit ultra quærere, quid vir Deo plenus ageret in occultis : sed cognovit manifestissime illud cum servis Dei impleri, quod ipse Dominus suis fidelibus est polliceri dignatus, dicens : Ecce enim vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.

Cap. 78. *Similis continentia ab alio Episcopo servata probatur* *miraculosa claritate,* *et visione agni, ejus pectori incumbentis.*

ANNOTATA G. H.

a S. Reticius, *plurimum laudatus a SS. Hieronymo, Augustino et aliis, interfuit Concilio Romano anno* 313, *et Arelatensi anno* 314; *a Constantino Magno Judex delectus in causa Cæciliani et Donatistarum.*

A *tistarum. Quamdiu vixerit, examinabitur ad diem ejus natalem 19 Julii.*

b S. Cassianus *colitur 5 Augusti, sub ritu duplici in Breviario Augustodunensi, ac dicitur a Sammarthanis* 20 anno Episcopatus in Domino obdormivisse. *Quod in dicto Breviario dicatur* tempore Joviani Imperatoris venisse in Gallias, *non admittimus; arbitrati potius tunc ex vita decessisse. Sed et hoc suo tempore erit examinandum.*

c *De tempore Sedis* Egemonii, *nihil legimus, cum hinc tantum nomen eruatur. Potuit sedisse usque ad annum circiter* 390.

d *Hæc erat primario nomine* Cybele *Dea sive* Rea.

e *Colitur* S. Symphorianus *Martyr Augustodunensis* 22 *Augusti, in cujus Actis illa extant.*

DE S. GERANO ANACHORETA

D. P.

IN QUADAM ÆGYPTI INSULA

ITEM S. MARTHA MARTYRE

Ex Fastis Copticis et Habessinis.

Apud Seldenum perperam expressum nomen,

B **F**asti Coptici, quos Seldenus inseruit suo de Synedriis Hebræorum opusculo, tam vitiose post obitum illius excusi sunt, per ignorantiam tum typothetarum in Arabicis, tum amanuensium in Latina Seldeni versione exprimenda; ut nemo prætitulatum Sanctum facile agniturus sit pag.* 402, *ubi ad* XXX *Bouna, post nativitatem S. Joannis Baptistæ, legere jubemur,* et Cihema et Marthæ Martyrum. *Sed Jobus Ludolfus in Annotatis ad suam Historiam Æthiopicam, hujus Ecclesiæ Fastos componens cum Copticis, Arabicum textum sic legit et vertit, ut debeat Latine reddi,* Abba Geranus, Martha Martyr. *De Gerano autem sic Hagiologus Habessinus hoc die;* Salutem dico Abbati Gerano, qui stabilem sibi locum fecit in insula: *quam parvulam aliquam possis intelligere, quales in Thebaide plures habet Nilus.* Cum eum sathanas fefellisset sub specie uxoris formosæ, *propter Deum verosimiliter ipsa consentiente dimissæ? ipsumque delicti commissi pœniteret;* pectus sibi lapide contundens *crebrius et vehementius,* os ejus sibi fregit; ita ut inde ipsi contingeret pars omnium mortuorum. *Plura suggeret Vita ejus, siquando inveniatur; nunc doceri a Ludolfo cupiens quæ sit* pars omnium mortuorum. *intelligo non aliud, quam* communem omnibus moriendi sortem, *quæ ei fuerit illo pœnitentiæ rigore accelerata, De* Martha Martyre, *Hagiologo prætérita, aliud nihil habeo quod pronuntiem, quam Ægyptiam videri, adeoque nihil ipsam commune habere cum aliis ejus nominis, alibi et alio die passis.* E

cujus veram lectionem ostendunt Metra Æthiopica.

DE SS. AGOARDO ET AGILBERTO

ALIISQUE PLURIMIS UTRIUSQUE SEXUS MARTYRIBUS

G. H.

CHRISTOLII IN AGRO PARISINO

Comm. prævius de cultu, Reliquiis et actis.

C

XXIV JUNII.

Cultus in Breviariis

Christolium, *vicus territorii Parisiensis magnus, longo spatio ad Matronam usque fluvium extenditur vix tribus ab Regia urbe leucis, vulgo* Creteil; *celebrisque habetur martyrio, veneratione, et Reliquiis* SS. Agoardi et Agilberti: *quorum cultus in urbe etiam et diœcesi Parisiensi hoc* XXIV *Junii viget, nihil obstante solennitate Nativitatis S. Joannis Baptistæ. Nam in eo quod auctoritate Petri de Gondy Episcopi anno* MDLXXXIV *excusum est, præscribitur in primis Vesperis Commemoratio; et assignantur Antiphona,* Istorum est enim regnum; *Versus,* Lætamini; *Oratio,* Deus qui nos concedis. *In Laudibus vero recitantur, Antiphona,* Sanguis Sanctorum Martyrum pro Christo effusus est in terra, ideo adepti sunt munera sempiterna; *Versus,* Justorum animæ, *Oratio, jam indicata. In Breviario auctoritate Joannis Francisci de Gondy Archiepiscopi anno* MDCXXXVI *vulgato, tantum fit Commemoratio in Laudibus ipsius festi; et præscribitur Antiphona,* Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum suorum, quia priora transierunt; *Versus,* Exultabunt Sancti; *Oratio,* Deus qui nos concedis. *Similiter in novissimæ reformationis Breviario, auctoritate Francisci de Harlay sub annum* F MDCLXXX *vulgato, nona Lectio præscribitur* de SS. Agloardo, Agilberto et sociis; *et in Laudibus post Antiphonam* Absterget, *Versum* Exultabunt, *præscribitur Oratio:* Præsta quæsumus Domine, ut sicut populus Christianus Martyrum tuorum Agloardi, Agilberti et sociorum temporali solennitate congaudet, vita perfruatur æterna; et quod votis celebrat, comprehendat effectu.

et Martyrologiis.

2 *Usuardus in suo Martyrologio, quod Parisiis tempore Caroli Calvi scripsit, utrumque festum ita conjungit:* VIII Kalendas Julii, Nativitas B. Joannis Baptistæ *et Præcursoris Domini. In Territorio Parisiensi vico Christolio,* Passio sanctorum Agoadi et Gliberti, cum aliis innumeris promiscui sexus. *Sequuntur passim recentiores, Bellinus, Maurolycus, Felicius, Grevenus, Molanus, Canisius cum Hagiologio Franco-Galliæ per Labbeum edito, in nominibus exprimendis variante. Locus fere* Christolium *et* Christolium *appellatur; et Martyrum primus, etiam* Agoardus, Agoaldus, Agloadus, Agloardus *et* Agradus *scribitur; alter* Gilbertus *etiam* Agilbertus, *et* Agilbertus *dicitur. In Martyrologio Romano* Agoardus *et* Agilbertus; *in Breviariis Parisiensibus,* Agoardus *et* Agilbertus *nominantur. Acta damus ex* MSS. Lectionibus

Acta ex MS.

A ctionibus Ecclesiæ Parochialis Christoliensis, *in editione ultima Surii et Annalibus Aurelianensibus Caroli Saussayi; etiam excusa, in quibus ultimis additur prolixus hymnus de eodem argumento, prosa in rythmum versa.*

Ecclesia, Reliquiæ.

3 *Sepultura eorumdem fuit ipso in loco, ubi jam extat dicta Ecclesia Parochialis; et sacra ossa duabus cupreis inauratis capsis inclusa, asservantur in majori altari, atque in solennibus hujus Ecclesiæ processionibus deferuntur ab adolescentibus. Anno autem* MDLXVII, *cum hæretici ecclesiam illam spoliarent, dictæ capsæ, clausæ inter duos antiquos parietes in porticu ecclesiæ, a sacrilegorum istorum furore sunt præservatæ. Ipsa Christolii ecclesia censetur antiquissimæ structuræ, præ reliquis propemodum totius diœceseos. Andreas Venerius, Consiliarius Parlamenti Parisiensis et Canonicus, cum etiam esset Christoliensis, Legendam hujus Ecclesiæ scripsit; in qua asserit, numquam aliquem ex hujus loci incolis fuisse redactum ad mendicitatem. Infra chorum ejusdem ecclesiæ cavea satis pulchra instar sacelli est, in qua plurima sacra ossa adservantur, quantum conjici potest; sociorum Martyrum; quamvis sub nomine Innocentium et in horum solennitate celeB brentur. Demum ostenditur etiamnum locus, in quo creduntur martyrio coronati; ibique fuit aliquando Crux lapidea erecta, ab hæreticis postmodum dejecta. Hæc omnia Jacobus Breulius in suis Antiquitatibus Parisiensibus edidit libro quarto, in prima editione a pagina* 1164, *in secunda editione quia liber quartus ab aliis sejungitur, pag.* 51 *et sequenti.*

Tempus martyrii.

4 *Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano eos longissimo encomio, sed ex Actis sumpto prosequitur, atque ista sub initium habet:* Apud Christolium, prope ipsam Regiam Lutetiam, natalis sanctorum Martyrum Agoardi, Agliberti, et aliorum promiscui sexus prope innumerorum, qui prima in agro Parisiensi Evangelici seminis germina extiterunt. *Concludens deinde sub finem asserit eos* cultu sanctissimis Christi Pugilibus et loci Tutelaribus debito honorari. *Dicuntur autem* prima germina, *quod fuerint ad fidem suscipiendam instructi a* SS. Altino et Eodaldo, *missis a* SS. Saviniano et Potentiano, *qui traduntur a S. Petro Apostolo in Gallias directi; quod posteris ad* XXXI *Decembris, quo coluntur, examinandum relinquimus. Franciscus Bosquetus lib.* I *Historiarum Ecclesiæ Gallicanæ cap.* 22 *ista sic expendit:* A Petro Savinianum, Potentianum, et Altinum Galliæ receperunt. Senonas ad Christi fidem Savinianus adduxit, et ab Gentilibus occisus successorem habuit Potentianum, marC tyrii consortem. Cum eo pariter passi Eodaldus, Altinus et Serotinus... Ego vero, quamvis traditionem, quæcumque illa sit, reverear; hæc tamen omnia, adeo ab historica veritate aliena, mihi non persuadeo. Nam tot erroribus priscas narrationes obduxit antiquitatis amor, et Petri Principatus studiumque, ut qua agendum sit non agnoscam. *Hæc ille, quæ posteris discutienda relinquimus.*

ACTA MARTYRII

Ex MSS. Christoliensibus.

A SS. Altino et Eodaldo

Tempore quo beati Savinianus, Potentianus et Altinus, a beato Petro Apostolo ad prædicandum in Gallias directi fuerunt: cum divina gratia disponente Senonensium mœnia attigissent; convocans ad se idem vir Domini Savinianus B. Altinum, et cum eodem B. Eodaldum virum sanctissimum, quem in eadem urbe Christo acquisierat; Ite, inquit, fratres et amici carissimi, quocumque vos perduxerit divina voluntas, nec carnificum timeatis supplicia: vobis procul dubio immortalitatis præmia germinabunt. Qui genua flectentes, et benedictionis gratiam implorantes, egressi ab urbe, Parisios usque venerunt; D ubi cum populus diabolico instinctu salutis suæ mysterium nollet accipere; paucis ibi ad fidem conversis, ad quemdam vicum nomine Christolium, transierunt. Vicus quidam erat auræ salubris, situque terrarum adjacentium delectabilis, piscium quoque (flumine, quod est Matrona, secus labente) affluens copia, et quasi quodam sacræ religionis præsagio, cujus erat se legibus subditurus, illius ante susceperat vocabulum.

EX MSS.

2 Ad hunc igitur locum, gratia hospitandi vel potius sibi injunctæ prædicationis, et fidei mysteria incolis illis ministraturi, se conferentes, invenerunt ibi templum, copiosis sumptibus præparatum, in quo populus ille Diis suis libamina persolvebat. Ubi cum populus ad peragenda superstitionis consuetæ negotia confluerет, eosque quasi peregrinos miratus acciperet; sancti viri Dei ad eos his verbis exorsi sunt; Nolite, fratres, nos velut extraneos admirari, sumus enim servi Dei omnipotentis, cujus voluntati famulatur omnis potestas; qui Filium suum ad terras venire disposuit, ut genus humanum, arte diabolica depravatum, et æternæ mortis supplicio deputatum, ad suæ Majestatis faceret redire famulatum. E Hic enim Spiritus sancti virtute conceptus, et ex Maria semper Virgine natus, a Judæis Hierosolymis crucifixus, mortuus et sepultus, tertia die resurrexit, et in cœlos ascendit, sedetque ad dexteram Dei Patris, inde vivos et mortuos judicare venturus; cujus præcepta salutifera vobis afferentes, admonere volumus, ut relictis idolis ad eum converti celeriter festinetis.

fidem Christi edocti,

SS. Agoaldus et Agilbertus baptizantur cum aliis:

3 Quod audientes ex his qui ibi aderant duo nominatissimi viri Agoaldus et Gilbertus, prosternentes se Sanctorum pedibus, devotis precibus implorabant baptismatis sanctificationibus emundari. Nec mora, baptizati sunt ipsi cum uxoribus et liberis et omni familia sua in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis: quorum exemplis pars maxima reliquæ multitudinis informata, gentilitatis vana superstitione deposita, credidit in Dominum Jesum Christum. Templum vero, quod ad injuriam Regis cœlestis hominum miserabilis insania condiderat, destructum est; idola quoque confracta et in pulverem sunt redacta. Quo facto idolorum sacerdotes timore perculsi, et pæne extra se positi, nuntiaverunt Aggrippino urbis Præfecto, advenisse ab Orientis partibus viros sacrilegos, qui Deorum suorum cultus annihilare conantes, Jesum, a Judæis F probrosa morte interemptum, Deum Deorum prædicant esse recipiendum. Quod audiens Præfectus, Deos suos vindicaturus properat. Sed incassum exarsit ejus crudelitas, dum minime potuit repetire quos perdere cupiebat. Jam enim sancti Dei Altinus et Eodaldus, magistri sui recordati, pacem Ecclesiæ Christoliensi dederant; et communicantes Sacramento cœlestis gratiæ, ad beatum Savinianum redierant.

ad Præfectum adducti

minas spernunt,

4 Iratus igitur Judex impiissimus perquirere cœpit, ut aliquos huic doctrinæ servientes offenderet, et ad eos furoris rabiem converteret. Revelatum est autem ei a circumstantibus Agoardum et Glibertum hoc dogmate seductos et gloriari nomine Christiano; jussitque eos sibi celeriter præsentari. Quibus oblatis dixit eis: Quid est quod audio, vos, nescio quem Deum noviter inventum perversa mente colere, Deosque nostros non tantummodo contemnere, verum etiam ad nostri contemptus augmentum adorandas eorum thecas opere nefario confregisse! Aut more paterno iis omnipotentibus grata libamina persolvetis, aut certe acerba supplicia nullatenus evadetis. Tunc sancti Martyres Christi, Agoardus et Glibertus, vultu alacri responderunt; Christum M Dei

Ex MSS. eos Cirrident:

A Dei filium, rerum omnium conditorem, eumdemque verum hominem, ex vera Virgine processisse credimus ac confitemur, piisque mentibus prædicamus. Minas autem tuas nec timemus, nec timere possumus; cum idem Dominus et magister noster, in terris positus, suis prohibuerit dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, non autem animam possunt occidere; sed potius eum timete, qui corpus et animam potest in gehennam mittere. Extendatur corpus nostrum in suppliciis, ut spiritus purgatior suo possit occurrere Redemptori: teratur in area pœnarum palea corruptibilis, ut interiora gratiæ congregentur nitida in horreum Dominicæ congregationis. Illos autem quos Deos tuos esse commemoras, Dii non sunt, sed idola muta et surda, et vana manuum vestrarum opera; qui nec sibi nec vobis proficere possunt, sed potius animæ vestræ maximum afferre detrimentum. Ad hæc Præfectus subridens: O stulta mens hominum! Qua ratione adoratis mortuum, qui profecto nec sibi nec de se sperantibus potest aliquatenus succurrere? Ad hæc Sancti Domini responderunt: Adoramus quidem mortuum, sed qui propria voluntate surrexit, qui famulos suos in tormentis constitutos non deserit, sed per tribulationes et B angustias præparat illis iter ad sempiternas delicias: unde fit ut quæ videntur vobis aspera, ab illis amplectantur ut dulciora, et quæcumque vos infertis ad ignominiam, illis convertantur ad gloriam. Si vis igitur fidei nostræ experimenta capere, aperi latitudinem tuæ nequitiæ: comprobabis nos, Deo protegente, longe validiores supplicia percurrendo, quam tuis sacrilegis verbis respondendo.

capite plectuntur cum plurimis utriusque sexus.

5 Hoc audiens Præfectus, amaritudinis felle commotus, jussit eos in præsentia verberibus diversisque tormentorum generibus cruciari. Cumque cerneret eos eodem animo perseverare, data sententia præcepit eos capite truncari. Ministri igitur Sanctos Dei capientes, et a conspectu Præsidis educentes, perduxerunt ad locum, in quo erant decollandi. Cumque pervenissent ad locum, flexis genibus et protensis cervicibus, detruncatione capitis, octavo Calendas Julii, adepti sunt coronam martyrii. Factum est autem, ut ipsa die multus populus diversi sexus et ætatis ex eodem die ad exempla sanctorum Martyrum Agoardi et Gliberti gladio punirentur: quorum corpora terra retinuit, animas vero Christus inter Sanctorum agmina collocavit. Venientes autem pauci qui remanserant Christiani, sepelierunt corpora C pretioso in loco, in quo nunc usque a Christi fidelibus venerantur.

ANNOTATIO D. P.

Propter incertitudinem Actorum,

Quanto attentius Acta præmissa relego, tanto minus verosimile judico, quod iis scribendis præluxerit antiquior aliqua Legenda, quam secutus Usuardus sit; sed potius hunc, ex comperta loci vicini traditione, notoque passim cultu, ea verba inseruisse Martyrologio suo: quæ deinde Auctor Actorum seculo X *vel* XII *ex suo* D *ingenio amplificarit, ne nihil haberent Christolienses quod inter sacra pro secundi Nocturni Lectionibus usurparent. Coluntur sancti* Savinianus *et* Potentinus, *crediti Senonicæ urbis Apostoli,* XXXI *Decembris; solo nomine tenus, et annui cultus memoria non nisi Senonensibus noti; unde nec inscripti inveniuntur ullis Martyrologiis, Adone et Usuardo antiquioribus. Sed postquam eorum corpora, regnantibus Caroli magni filiis,* anno DCCCXLVII *reperta sunt ex revelatione divina, die* XIX *Octobris; locum habere cœperunt in sacris Fastis paulo post exaratis, absque tamen mentione Sociorum. Primum ii nominati inveniuntur in Actis eorum serius exigua cum certitudine scriptis;* Altinus, Eodaldus *et* Serotinus; *quorum tamen nec Aurelianis nec Parisiis, quibus prædicasse dicuntur, nec alibi uspiam specialis viget cultus, neque corpora Senonibus reperta dicuntur, ut suspecti merito omnes sint, tamquam gratis conficti; præsertim* Eodaldus, *cujus nomen omnino barbarum, nullam habet speciem temporis Apostolici. Unum sic dictum invenimus coli* XI *Maji in Catalaunia, illuc translatum ex Novempopulania, ubi sub Gothis passus dicitur; sed quia additur, quod fuerit genere Longobardus, nationis necdum notæ ante Gothorum* E *conversionem, a S. Isidoro curatam, verosimilius esse diximus, quod seculo* VIII *sub Saracenis martyrium tulerit. Nunc autem quid de horum, quorum causa hæc diximus Martyrum ætate dicemus? Nomina, quomodocumque scripta, manifeste sunt Francica, quidni et genus et ætas, Francorum in Galliam adventu posterior? Passi quidem illi dicuntur sub Aggrippino aliquo, Romano Præside; sed hujus nominis nullus fortassis Galliæ præfuit, ante illum qui cum titulo Comitis ipsam administravit, a Magistro Militum Ægidio injuste accusatus apud Avitum Imperatorem, circa annum* CCCLV, *ut est in Vita S. Lupicini Abbatis* XXI *Martii num.* 8: *sed quidni potius Franci ipsi, ex primis ejus gentis Christianis, mortem sustinuerint seditione vulgi Francici, adhuc pro maxima parte gentilis, contra ipsos excitata propter plurium conversionem, eorum opera factam, sacrorumque avitorum contemptum; idque post annum* CCCXCIII; *nec enim prius Francorum regnum Parisios usque promotum fuit. Audebimus ergo martyrium istud differre ad confinia seculi* V *et* VI: *non tamen usque ad tempora Normannorum, qui multos etiam odio fidei Christianæ occiderunt: quia hæc nimis vicina sunt ætati Adonis et Usuardi: inter ipsorum autem adventum et Chlodovæi regnum, nulli alii Barbari sciuntur irrupisse in Franciam, quibus ejusmodi cædes* F *posset imputari. Claudius Castellanus Canonicus Parisiensis, eorum unus qui novum Parisiense Breviarium formaverunt, idem mecum sentire se scripsit; planeque contra mentem suam factum, quod Lectio nona recepta sit, Sanctos, quorum nomina nequaquam provincialia sunt, admovens ætati S. Saviniani, quem putat obiisse anno* CCLXXIII: *qua de re suo tempore agetur ad ultimum Decembris.*

seculo I eos adscribentium

cum nomina sint Francica,

nobis videntur passi circa annum 500 *gente necdum conversa ad fidem.*

DE S. LUPICINO INCLUSO

TRANSALIACI IN BITURIGIBUS GALLIÆ PROVINCIA

Ex libro S. Gregorii Turonensis de Vitis Patrum.

Memoria in Fastis.

M*olanus, in prima editione Additionum ad Usuardum,* S. Lupicini *memoriam hoc die sic consecrat:* Item S. Lupicini, Eremitæ et Confessoris, *de quo B. Gregorius Turonensis. Ante Molanum Hermannus Greven, in editione anni* MDXV, Lupicini Reclusi. *Cur uterque eum in posterius adornata editione omiserit hac die, et Molanus retulerit ad Appendicem eorum quorum natalis ignoratur, haud scio. Retulit eumdem verbis Molani Canisius: at Ferrarius, Molanum in Notis citans, ita habet:* S. Lupicini

A Lupicini Solitarii. *De eo agit Gregorius Episcopus Turonensis cap.* 13 *de Vitis Patrum, sicut accepit a* Deodato Presbytero *octogenario : qui si Sanctum vivum vivus cognovit, ut licet opinari, potest is seculo* VI *vixisse, post cujus finem Gregorius obiit. Hujus verba sunt.*

Vita ex Gregorio Turonensi

2 Athletæ Christi atque triumphatores mundi, vitæ istius fugitivæ jacturam facere cupientes, pertendere ad illam vitam voluerunt, quæ in exultatione perpetua manet, quæ nullo gemitu obstrepit, nec ullo fine concluditur; cujus lumen numquam extinguitur, cujus serenitas nulla obscuritate nubis obtegitur. Ideoque semper præsentium dolorum contumelias pro nihilo habuerunt, scientes se in paucis vexatos, in multis bene disponendos. Et ob hoc quisquis ille est, qui in isto agone contendit, metu non terretur, pœna non solvitur, dolore non frangitur, ut tantum illa æternæ jucunditatis amœnitate cum electis Dei perfrui mereatur : sicut multos fecisse novimus de sanctis Viris, quorum nunc vita tractatur aut legitur.

vir miræ patientiæ, Sap. 1.

qui inclusus pane et aqua vixit,

3 Igitur Lupicinus quidam, magnæ vir sanctitatis, fortissimusque in operibus Dei; qui primum eleemosynas per domos devotorum deposcens, quæ- B cumque acquirere potuisset sibi similibus erogabat: ad extremum jam mediam habens ætatem, ad vicum Betberensem, qui nunc Lipidiaco dicitur, veniens, parietes antiquos reperit; ibique reclusus, ab omnium se hominum adspectibus inhibebat; ac per modicam fenestellam parum panis vel aquæ accipiens, quod ei aliquoties, etsi esset valde exiguum, usque ad diem tertium perdurabat. Aqua enim per canalem parvulum inferebatur : fenestella vero velo operiebatur; ac utriusque aditus ita obtectus erat, ut nullus beatum ejus vultum posset advertere. Et dum ibidem die noctuque in Dei laude psalmorum modulis delectatur, tormentum sibi, quod corpusculum plus gravaret, adhibuit; non immemor verborum Apostoli; Quia non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Lapidem namque grandem, quem duo homines vix levare potuerunt, cervici impositum, tota die, dum Deo caneret, per cellulam deportabat. Nocte autem, ad additamentum injuriæ, in virga, quam manu gerebat, duas defixerat sudes, desuper acumina parans; quæ ad mentum suum, ne somnum caperet, supponebat. Denique ad extremum vitæ tempus, corrupto pectore a pondere saxi, sanguinem per os ejicere cœpit : quem per parie- C tes præfatos projiciens spuebat. Plerumque autem fidelibus viris, nocte ad cellulam clam appropinquantibus, quasi vox multorum psallentium resonabat : sed et multos infirmos, et præsertim ab accessionibus frigoriticis, vel pustulis malis oppressos, tactu tantum, vel signo salutari imposito, sanitati restituebat.

Rom. 8.

psallendo sub gravi lapide ad sanguinis usque sputum,

valuit gratia curationum :

obitus sui tempus præscit.

4 Cum autem jam senio inclinatus esset, vocavit ministrum suum, dicens : Præteritum tempus occulendi fuit, manifestandi nunc tempus advenit : scito ergo me post triduum ab hoc seculo liberandum. Voca ergo nunc fideles quosque fratres et filios, quibus sum valedicturus, ut veniant ad nos visitandum. Illucescente autem die tertia, confluentibus Fratribus, ostium, quod clausum erat, aperuit; atque ingredientibus cunctis qui aderant, consalutatis deosculatisque, orationem fudit ad Dominum, dicens : Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me salvari jussisti ab hujus mundi impedimentis, et ita me fovere dignatus es in hoc seculo, ut nihil suum in me auctor criminis inveniret. Et conversus ad plebem, ait : Magnificate, quæso, dilectissimi, Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in commune; qui me erectum de stercore, erutum de tenebrarum opere, amicorum suorum fecit esse con- D sortem : qui misit Angelum suum ad me accersendum ab hac mundana statione, et pollicitus est me in requiem sempiternam perducere; ut collega amicis ejus effectus, mererer regno ejus adscribi. O beatum virum, qui ita consolari meruit in hoc corpore, ut prius cognosceret, quo erat fruiturus in cœlo, quam migraret a seculo : meruitque hic obtinere apud divinam potentiam, quod David sæpius decantabat, Notum fac mihi Domine finem meum, et numerum dierum meorum, ut sciam quid desit mihi. Dehinc humo incumbens, spiritum cœlo intentum præmisit ad Dominum.

Pie defuncti cruentum sputum

AUCTORE D. P.

a pariete abrasum multos sanavit :

5 Tunc omnes in fletu prostrati, alii plantas osculantur, alii fimbrias vestimenti diripiunt, alii de pariete beatum sanguinem, qui ab ejus ore fuerat projectus, inter se certantes excudunt. Miserum se quisque dicebat, si immunis ab ejus pignoribus discessisset. Testis est hodie quoque et ipse paries, qui tot fossulis patet, quot ab ore beati Confessoris sputos emeruit. Testis est et ipse canalis, de quo Vir beatus aquam sumpsit ad usus; quem fideliter osculantes, hauriunt sanitatem. Jam vidi ego multos, qui evulsos a pariete sacrati oris sputos, in diversis infirmitatibus ponentes, meruerunt accipere E medicinam.

corpus retinere volentibus iis apud quos obierat,

6 Denique hoc, ut diximus, defuncto, affuit quædam Matrona, quæ ablutum dignis induit vestimentis : et cum eum ad vicum Transaliacensem inferre vellet, restitit ei populus pagi Lipidiacensis, dicens; Nostrum hunc solum fovit, nobis corporis ejus gleba debetur. Matrona autem respondebat ad hæc : Si aliqua de victus ejus exprobratis necessitate, sæpius ei ego et triticum misi et hordeum, quod vel ille sumeret, vel aliis ministraret. At illi dicebant : Nostri generis homo effectus est, nostri fluminis aquas hausit, nostra eum terra cœlo transmisit : æquumne ergo est, ut tu, de terra aliena veniens, rapias eum de manu nostra? Noveris autem, quia non hoc substinebit quisquam nostrum : sed hic sepelietur. Matrona respondit, Si germen stirpis ejus inquiritis, ex aliis huc regionibus adventavit : si aquas fluminis ingeritis, parum sitim ejus molierunt, quam potius e cœlo manans fons ille restinxit.

prævalent Transaliacenses,

7 Cumque hæc et hujuscemodi inter se verba proferrent, et Lipidiacenses effosa humo, et deposito sarcophago, eum sepelire niterentur; convocatis matrona auxiliis, fugatis pagensibus, rapuit sanctum Corpus, ac ferre cœpit in feretro ad vicum F Transaliacensem; dispositis in itinere psallentium turmis, cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis. Quod illi cernentes, pœnitentia moti, miserunt post matronam, dicentes : Peccavimus resistendo tibi, profecto enim cognoscimus, in hoc esse Domini voluntatem. Nunc autem petimus, ut non abjiciamur ab hujus funeris obsequiis, sed admittamur officiis ejus. Illa vero permittente ut sequerentur, conjunctus est uterque populus : et sic pariter usque ad Transaliacensem vicum venientes, celebratis Missis, beatum Corpus cum summo honore gaudioque sepelierunt : in quo vico sæpius se Beatissimus in virtutibus declaravit. Sed et Lipidiaci plerumque opus ejus sanctum ostenditur : uterque enim locus unius Sancti præsidiis communitur. Fortassis autem quorumdam incredulorum latratus ad hæc conatur obstrepere : sed noverit a me visum Deodatum Presbyterum, summam octogenarii ævi ferentem, qui mihi hæc ut scripta sunt contulit: confirmans sacramento, nisil se de his admixto mendacio enarrasse.

et ipsum ablatum sepeliunt.

Situs loci.

8 *Quærenti quis hic* Vicus Transaliacensis *dicatur, respondit Claudius Castellanus Parisiensis Canonicus, crebro et feliciter consultus in talibus, quorum est*

A EX MS. *est scientissimus; nullum se invenire locum, cujus nomen eo propius veniat, et minus absit ab Arvernia (cujus fere Sanctos Gregorius prosequitur a capite* XI *ad* XIV *inclusive) quam vulgo dictum* Tresillac, *prope oppidum* Aigurande *in Biturigibus, versus confinia Lemovicensis Marchiæ, Arverniam proxime contingentis: nam in lingua Francica Latinum* Trans *converti in* D Tres *aut* Tré, *patet ex vocibus* Trépas *transitus, quasi trans passus: at* Tréteau, *transitum, quasi transtellum: sed adhuc laboramus ut in vicinia reperiatur locus aliquis*, Lapidiaci *vestigium retinens.*

DE S. FRISIO MARTYRE

IN AUSCENSI AQUITANIÆ DIOECESI

D. P.

Notitia ex Supplemento Martyrologii Gallicani, et Traditionibus loci.

SEC. VIII.

Natalis ejus 16 Januarii,

Ausciorum *Plinio*, Auscensium *Sidonio*, Augusta *Metropolis, vulgo* Auche, *latinis* Ausca *in Aquitania, ex leucarum quatuor intervallo respicit locum*, Basoues *vulgo dictum, Latine credo* Basuliæ *nuncuparetur, qui in tabulis forte, sed perperam*, Besseles *scribitur. De eo loco apud Saussayum in Gallicani Martyrologii supplemento ad hunc* B *diem sic legitur:* In agro Auxitano, Castro de Basoues, memoria S. Frisii Martyris: cujus licet Natalis XVII Kalend. Februarii recurrat; hac tamen die, et ipsa sacra Pentecostes, frequenti populi concursu recolitur, et contra epilepsim potissimum invocatur. *Latuit nos, latuit etiam ipsum Saussayum; cum utrique Januarium scriberemus, Sanctus iste; ideoque hic non inepte reponitur; si forte interim ampliora martyrii miraculorumque monumenta, cum notitia temporis et occasionis quibus passus est, possimus adipisci.* Frisii *nomen non videtur Gentilium Imperatorum tempora sapere; difficile est tamen ex solo nomine definire quidpiam, quando sæpe inveniebantur Barbari Romanæ militiæ aggregati, quorum aliquis ad Christi fidem traductus possit sub extrema Diocletiani et Maximiani persecutione, vel etiam citius, illic passus fuisse: malui tamen suspicari, de tempore alicujus in Gallias, jam totas Christianas, irruptionis barbaricæ, donec ex ipso loco distinctiores notitiæ adferrentur.*

cultus in Junio celebris,

2 *Factum id anno* MDCXCI, *quando per litteras inde datas* XII *Julii, ad confirmationem perseverantis hodiedum cultus, accepi sequentia. Ac primum ex Officio Anthiphonas has pro primis Vesperis;* Sancte Frisi, sidus aureum, Domini gratia, servorum gemitus solita suscipe clementia. *Ad laudes:* Sancte Frisi, Mar- C tyr Domini, audi rogantes servulos: et impetratam desuper defer indulgentiam. *Ad secundas Vesperas,* Incliti Frisii Martyris veneranda effulget solennitas, qui inter purpureos Martyrum flores gloriosus tripudiat, insigni decoratus laurea: cujus meritis adjuvemur. *Oratio toti Officio communis;* Fac nos, quæsumus Domine, beati Frisii Martyris tui in omnibus documenta imitari, et nos ubique tuere: ut cujus laudes frequentamus in terris, ejus precibus adjuvemur in cœlis. *Additur quod* tempore Gabrielis de Lorge Comitis de Mont-gomery, *Aquitaniam cum suis Hugonottis percurrentis circa annum* MDLXX, ecclesia S. Frisii expilata fuit ac flammis tradita, quibus omnia perierint, præter capellam Sancti, cujus corpus omnino inviolatum atque integrum mansit. *Hoc si intelligatur de corpore, adhuc in eo statu permanente quo obiit, vel paulum dumtaxat immutato ac marcido; digna profecto res foret quæ hic darentur æri incisa, sicut plurium aliorum jam dedimus.*

cum Antiphonis et Collecta propriis:

corpus inter flammas servatur.

3 *Acta nulla scripta in loco supersunt: populari tamen traditione creditur, quod* Radbodus Frisonum Rex, ex Caroli Martelli Francorum Ducis sorore, hunc filium genuit; qui patris sui in gentilismo pertinacis funesto obitu consternatus, ad Francos se contulerit, contra infideles Gothos militaturus. *Obiit Radbodus, ut ante Acta S. Bonifacii 5 Junii num. 8 dictum, anno* DCCXIX, *tertium jam annum dominante Martello; cui multa, non contra Gothos, sed contra Saracenos, Aquitaniæ incumbentes fuere certamina, usque ad finem vitæ, quem attigit anno* DCCXLI. *Sub hoc igitur fieri potuit ut* Frisius *(quem crediderim gentis suæ nomine ita dictum, quia proprium igno-* E *rabatur)* aliquo prælio vel excursione cæsus a barbaris sit; *(ut habet traditio)* cujus corpus Christiani, sarcophago inclusum lapideo, demerserint in fontem proximum loco certaminis, quod commissum dicitur, prope molas nostras frumentarias, ubi etiamnum spectantur rudera veteris sacelli.

Traditur fuisse filius Radbodi R. Frisonum,

militasse cum Francis contra barbaros,

4 Dicitur autem agnitus Sanctus hoc modo. Ex vicino prædio vacca una, dimissis ad pascua ceteris, solebat ad eum fontem itare ac lambere petras ipsum ambientes: unde cum reverteretur nihilo minus pasta quam ex pratis aliæ; scrutari fontem cœpere villici, et sub eo prædictum lapidem repererunt, in eoque Corpus sanctum: quod illi volentes ad suam Ecclesiam deducere, immobile repererunt, etiam admotis jugis boum pluribus: donec quopiam suggerente, admota plaustro vacca prædicta est: quæ sola sacrum onus protraxit ad locum, ubi etiamnum requiescit, in capella ejus honori constructa post altare: foris autem superinducto fornice tectus est, et lapidea desuper cruce posita consecratus. Circa idem tempus contigisse dicitur, ut femina quædam ex Andreu, volens ejusdem fontis aqua uti ad subigendam pro pane farinam, in sanguinem converti mirata sit.

cujus corpus in fonte repertum,

et propria capella conditum

5 Alterius generis miracula fiunt quotidie plurima, in favorem eorum qui vel epileptico morbo vel F alio quocumque tenentur. Die autem XVI Januarii, qui Sancti natalis habetur, et festo Pentecoste, necnon Dominica Trinitatis, ac præsertim in festo S. Joannis Baptistæ, præcipuus eo fit populorum concursus, sive ad referendas pro acceptis beneficiis gratias, sive ad postulandam sanitatem: et hi ut plurimum voti compotes revertuntur, accedentesque ad fontem, hauriunt aquam domos suas ferendam. Ferrarius faber, prope Mirandam habitans, et jam pridem gradi impotens absque fulcris; voti causa venit ad S. Frisium, ibique egit quadragenam: cumque die ultimo suscepisset Confessionis et Communionis Sacramenta, ex integro convaluisse se sentiens, sua ibi fulcra dimisit. Nobilis quidam ex vicinia, secus capellam Sancti transiens, effutivit ineum blasphemiam aliquam; moxque de equo epilepticus corruit. Postea in se reversus, pedibus ac capite nudo per mediam urbem transiit ad capellam Sancti; et facta ibi oratione, liber a malo mansit. Sacerdos, Curatus diœcesis istius, eidem obnoxius malo, ideoque suspensus a suo officio, vovit reditum annuum constituere, pro alenda jugiter lampade, ante sacrum Corpus

miraculis claret:

maxime circa epilepticos,

A Corpus arsura: quod cum opere ipso complesset, et in capella oraret, liberatus omnino fuit. Eidem infirmitati subjectum famulum habebat Dominus de Lancfranquon : qui cum aliquando in ignem esset lapsus, voverunt pro eo Missam, in capella S. Frisii curandam : et liber illo mox fuit.

etiam recentissime, 6 Anno MDCLXXXVI Matrona prænobilis, quæ indicare se noluit, atque ne se proderent pedissequis imperarat, nudis pedibus per mediam urbem huc venit plena hieme, pro reddendis gratiis, quia ipso momento quo filiæ suæ, ad mortem ægræ et a medicis depositæ, sanitatem voto nuncupato petiit, ipsam obtinuit. Paulo post advenit etiam Dominus d'Cuse brachium argenteum ferens, ad complendum D votum uxoris suæ; quæ admodum tristis, quia medici censebant filiolo ejus abscindendum brachium si vivere ipsum vellet; petiit executionem suspendi, quoad orasset pro eo : abiit autem, oravit, et vovit: puer vero indormiscens, mox ut evigilavit, exclamans sanatum se dixit a quodam viro nobili : et ipso facto veritas patuit. Quidam Auscensis accola hoc anno MDCXCI, sæpius antea collapsus ex epilepsia, completo voto labi desiit : quod aliis pluribus identidem usuvenit. *Hactenus relatio Gallica, ex ipso loco missa a Canonicis, ad instantiam R P. Thomæ Arnauld, Auscensis nostri Collegii Rectoris.*

AUCTORE D P.

DE S. GERASIMO

CIVE LAURENTINO

IN RHEGINA CALABRIÆ DIŒCESI

D. P.

Notitia cultus ex Ferdinandi Ughelli Italia sacra.

E

B

De ejus memoria nihil hodie superest,

Inter octo egregia oppida *quæ, teste Ughello tom.* 9 *Italiæ sacræ col.* 429, Rhegina continet diœcesis, *quintum censetur* S. Laurentii, edito loco situm, *et a freto Siculo* v. p. m. *distans,* ubi linum optimum et caseus sit probatissimus, *præter alia agri circumjecti commoda.* Ex hinc Thales fluvius labitur, Locrenses a Rheginis disterminans, *in Magini tabulis* Tuccus *nominatus ; ubi Locrensium nomine videtur Bovensis diœcesis intelligi, ab Hieracensi quæ Locis destructis successit diœcesis discreta, et Locris antiquis annumerari,quatenus hi extremi Apennini latu Orientale,Bovenses Occidentale respiciunt.* Hic, *inquit idem unde ista sumpsi,* Ughellus, in templo S. Angeli, quiescit corpus S. Gerasimi, hujus oppidi civis, cujus festum agitur VIII Kalendas Julii. *Plures eo dedi litteras , ut intelligerem, quis ibi Corporis illius status, quis dies cultus sit, et utrum extarent aliqua Vitæ aut Miraculorum Acta : sed aliud nullum responsum retuli, idque pluries iteratum, quam de cultu pro die* XXIV *Junii constare ex usu etiamnum vigente :de corpore istic quiescente, per traditionem haberi ; aliud nihil sciri. Finem igitur inquirendi facio, gratanter accepturus, si quid felici casu eruatur in lucem.*

præter cultum adhuc vigentem

DE S. THEODULPHO

EPISCOPO ET ABBATE LOBIENSI IN BELGIO

G. H.

SYLLOGE HISTORICA

AN. DCLXXVI

C

Successio in dignitate Lobiensi.

Lobium, *seu* Laubium, *aut* Laubacum, *præclarum Belgii monasterium, circa annum* DCLXX *cœptum exstrui a* S. Landelino,*diximus ad hujus Vitam* XV *Junii.Hujus primi deinceps Abbates fuerunt etiam ad conversionem gentium Episcopi ordinati, ac primi duo* SS. Ursmarus *et* Erminus, *coluntur* XVIII *et* XXV *Aprilis, quorum illustria Acta tunc dedimus. Proximus his successit* S. Theodulphus, *aliquibus* Theoduinus, *cujus res gestas nobis submisit Dominus Everardus Dauvongius dicti monasterii Supprior, descriptas partim ex Fulcuino Abbate de Gestis Abbatum Lobiensium, partim ex Continuatione de gestis eorumdem Abbatum ; quæ omnia jam excusa habentur tom.* 9 *spicilegii Acheriani. Priora ex Fulcuino capite* 6 *ita describuntur.*

Acta ex Fulcuino : 2 Sancto Ermino successit S. Theodulphus Episcopus in provisione jam dicti loci, partim sub Pippino Principe, post facto Rege ; novem vero annis sub Carolo Rege, post vero Imperatore, regens locum, et augmentans non mediocriter. Sub illo, Carolomanno Majore-Domus concedente, villam Fontanas, quam Sambra alluit, ecclesia nostra habere meruit ; in cujus concessionis charta sic subscriptum est. Actum Liptinas villa publica, quo facit Februarius dies sex, anno secundo regnante Hilderico. Et in astipulationibus: Signum (inquit) Carolomanni Majoris Domus, qui hanc donationem fecit F formavitque : is sane Carolomannus, Pippini frater, qui in Cassino monte Monachus effectus est, Obiit S. Theodulphus anno septingentesimo septuagesimo sexto Dominicæ Incarnationis, die vero S. Joannis Baptistæ. *Posterius instrumentum est hujusmodi.*

3 Interea Dominus ad majorem Sancti et loci nostri reverentiam, B. Theodulphum secundum post S. Erminum,de Archiepiscopo prius Remensi,Lobiensis cœnobii Abbatem et Episcopum magnis miraculorum signis dignatus est clarificare.Frater quidam ex nostris Liezo nomine villæ nostræ Ercliaci in pago Laudunensi Præposituram administrabat ;cujus loci, quia tunc temporis a malitia castri adjacentis Montis-acuti rebus et ædificiis imminuatus erat, recuperationi operam dabat. Et sperans ad excitandam populi devotionem plurimum conferre, si B. Ermini corpus, qui ejusdem loci Dominus et possessor fuisset, illuc posset transferre, Abbatem sollicitat. Nostrates vero, de quæstu præsenti, futurum timentes incommodum ; illius pagi accolas, apud quos præclari jam dudum nominis idem Patronus habebatur, si quando eum recipere possent, in perpetuum retinere debere suspicati sunt. Habita igitur deliberatione,

alia ex Continuatore.

Corpus illius defertur Laudunum,

AUCTORE G. H.

A ratione, et dejectioni loci succurrendum, et devotioni populi satisfaciendum decernitur; ita dumtaxat, ut sub nomine B. Ermini S. Theodulphus illuc transferretur : de cujus, si forte id evenisset amissione, tamquam eatenus nullo miraculorum opere cogniti, minus ecclesiæ damnum inferatur. Effectu itaque S. Theodulphus, et sub nomine B. Ermini a Sancti-Erminensibus, et illius pagi accolis digno cum honore suscipitur, et quanto oportuit tempore illic detinetur. Interim tamen vel nullum vel non multum cognitum miraculum ibi facere voluit, ne hujusmodi occasione aliquam eum retinendi alienis daret occasionem.

in reditu circa Valencenas claret miraculis :

4 In redeundo vero, cum Franciæ fines evasisset, et per pagum Cameracensem Valentianas pervenisset; jam deinceps S. Theodulphus, cujus apud Deum esset meriti, non sub alieno, sed sub proprio nomine aperire voluit. Tanta siquidem inter eosdem Valentianenses cœpit miraculorum luce clarescere, ut si cæcorum, claudorum, dæmoniacorum et aliis morbis oppressorum modus curationis et numerus descriptus esset, non minimam quantitatem chartarum sola virtutum, quas ibidem exercuit, comprehensio implere posset. Unde factum est, ut illius B fisci oppidani, dum medico sibi cœlitus destinato devotionem plus quam oportet exhibent; nostratibus dolorem, et irrecuperabilis damni confusionem sæpe inferrent. Retinere quippe sibi in perpetuum, quod tam sibi proficuum assidue experiebantur, deliberant; ejusque in honore ecclesiam etiam ædificare vovent; sufficere nobis dicentes, et plures alios et majoris nominis, se de nostris honorari velle Reliquiis. Tentatum est clanculo at nostris, ut occupatis alias oppidanis, sine ullis soliti apparatus insignibus, in silentio et quiete sanctum Corpus efferre possent; sed cum jam in pontis Scaldis essent medio, tantus eorum qui vel curati erant, vel adhuc curandi clamor et tumultus invaluit, ut converti retrorsum, vellent nollent, necesse fuerit. Cernere ibi erat novum violentiæ genus, dum si qui longius sequi non possent, tanto pondere vasculum Sancti fixerunt; ut nisi qui portabant retro recederent, nequaquam ulterius procedere valerent. In tanta igitur necessitate ad nos transmittitur, ut illuc S. Ursmarus, qui hanc solvere posset captivitatem, deferatur; quod et factum est. Et nisi metu et reverentia et virtute ejusdem B. Ursmari tanta illa Valentianensium insania saniori consilio acquievisset; nullus C mortalium prece vel pretio id efficere ullatenus quivisset. Redditus est igitur nobis thesaurus, eatenus apud homines absconditus, et cum digno honore et dolore magno a pagensibus illis, donec eorum fines evasimus, deducitur. Et quo magis in redeundo miraculorum fama innotescit, eo amplius populi concursus et veneratio sancti Præsulis augescit. Reponitur in sacrario ecclesiæ in loco suo; jam deinceps apud nos, majoris merito futurus honoris et D reverentiæ, quem magni apud Deum meriti, magnitudo collatæ apud homines probavit gloriæ.

et post translatum eo corpus S. Ursmari,

Lobium refertur.

5 *Hactenus ex illo MS. ubi Dauvongius annotavit hanc ultimam translationem fuisse factam anno* MCIII. *Successit autem* Theodulphus *Abbas* S. Ermino, *anno* DCCXXXVII *vita functo. At Carolomanni Majoris-Domus donatio de villa Fontana, facta est* DCCXXVI; *scilicet* VI *Februarii anno secundo Childerici ultimi Regis Merovingorum : quo in monasterium ablegato, Pippinus creatus est an.* DCCLII *Rex Francorum, et huic, ad an.* DCCLXVIII *die* XXIV *Septembris mortuo, successit Carolus Magnus; cujus anno* VIII *die* XXIV *Junii, id est Christi* DCCLXXVI, *ad Christum migravit* S. Theodulphus.

Ratio temporis.

6 *An fuerit* Episcopus Remensis, *non caret sua difficultate. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, asserit in choro Binchii ista pro Martyrologio legi :* Lobiis Theodulphi, Rhemensis Archiepiscopi et Confessoris. *Suspicatur autem Molanus,* vocari Archiepiscopum Remensem eadem de causa, qua S. Abel. *Sed Fulcuinus scribit,* se ab Adalberone Archiepiscopo Remensi didicisse, in gestis Remensium inventum, quod Abel quidam fuerit Episcopus. *At nihil simile asserit de* S. Theodulpho; *quo Lobium* E *regente* S. Abelem a S. Bonifacio fuisse ordinatum Episcopum Remensem, *constat ex Flodoardo, lib.* 2 *Historiæ Remensis cap.* 16; *pro quo videtur Continuator* S. Theodulphum *perperam assumpsisse. Trithemius lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 296, *et lib.* 4 *cap.* 104, *scribit* ex Abbate Lobiensi assumptum ad Episcopatum Remensem: *sed tabulis Ecclesiæ Remensis, quæ non admittunt eum inter suos Episcopos, credendum potius est.*

Archiepiscopatus Remensis perperam ipsi adscriptus,

7 *Memoria* S. Theodulphi Episcopi et Confessoris, *ad hunc* XXIV *Junii quo obiit, inscripta est MS. Adoni (sed aucto pro Ecclesia Leodiensi monasterii S. Laurentii) et MS. Florario Sanctorum; item Additionibus Molani ad Usuardum primæ editionis, Fastis Belgicis Miræi, Martyrologio Gallicano Saussayi, Germanico Canisii, monasticis Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini; et, quod maximi ponderis est, hodierno Martyrologio Romano. Verum ob eximiam S. Joannis Baptistæ solennitatem, Lobii et Binchii Officium Ecclesiasticum translatum est in sequentem diem* XXV *Junii, quo die refertur a Molano in posteriore editione Auctarii ad Usuardum, et in Natalibus Sanctorum Belgii; item a Ghinio, Ferrario et aliis. De* F *corpore delato Binchium cum aliis Sanctorum Lobiensium corporibus, sæpius egimus, et adhuc pridie hujus diei ad Acta S. Hidulphi Ducis : quæ ibi videri possunt. Multa de virtutibus ejus congerit Ægidius Waldæus, in Vita ejus cum Actis Sanctorum quæ Binchii asservantur, Gallice edita : sed sunt ea sanctis Episcopis et Abbatibus aliisque viris Apostolicis communia, atque ibidem legi possunt.*

Cultus 24 et 25 Junii.

DE S. JOANNE PORTUENSI

EREMITA TUDE IN GALLICIA

G. H.

Notitia ex Hagiologio Lusitano Georgii Cardosi.

ANTE SEC. X.

S. Joannis Corpus in ecclesia Patrum Prædicatorum,

Q*ua Minius fluvius Galliciam disterminat a Lusitania, quinque ab ejus ostio leucis jacet urbs Episcopalis antiqua* Tude *vel* Tyde, *vulgo* Tuy *dicta. In hac anno* MCCLXXXII *Conventum fundavere Fratres Prædicatores, empto cum in finem situ, quem eatenus occupabat ecclesia Parochialis quædam, eo imprimis titulo Hispanis ac Lusitanis venerabilis, quod ibi servaretur corpus* S. Joannis Teizonii, Terzonii *vel* Izonii, *vulgo* Portuensis *dicti, patria ut creditur* Portu, *quam solitariæ vitæ amore deseruit. Hinc cum Hagiologio suo Lusitano inseruit Georgius Cardosus, multo diligentior quam in Hispanico*

AUCTORE G. H. acceptum ex veteri ibidem Parochiali,

A *nico Tamayus, quem Sanctus iste latuit. Addit iste in Commentario, quod de præfato Dei servo interrogatus Licentiatus Gregorius de Louvarinas Feijo Pastor S. Crescentis, et Sanctorum Galliciæ Chronologus (quem oportet nihil hactenus de eo argumento edidisse, quod Nicolaus Antonius in Hispana Bibliotheca ejus non meminerit) responderit per litteras ad se datas anno* MDCXXXVII, videri Monachum Benedictinum fuisse, nomine Tresonium, qui pluribus donationibus Maurorum tempore factis subscripserit. *Verum ejusmodi subscriptiones videntur potius fuisse Abbatis alicujus, quam simplicis Monachi; et cognomentum tale, non vero nomen primum* S. Joanni *fuit: de quo hoc solum possumus dicere, quod ætas ejus omnem hominum, vel nunc vel seculo* XIII *Tude viventium, memoriam præcesserit: siquidem Patres Dominicani, rerum suarum haud indiligentes scriptores, ipsumque Sancti corpus venerabiliter conservantes, de ejus ætate ac gestis nihil tradiderunt posteris suis.*

ubi invocatur contra febres,

2 *Fr. Joannes Lopez ejusdem Ordinis, Monopolitano Episcopatu dimisso sub annum hujus seculi octavum regressus in Hispaniam sexagenario major,* B *ubi reliquam ætatem usque ad octavum supra centesimum annum scribendis impendit libris, parte 3 Historiæ generalis Prædicatorum, edita an. 1613, lib. 1 cap. 38 apud Cardosum sic Hispanice scribit:* Possidet Conventus S. Dominici Tudensis, in ala dextera cruciformis ecclesiæ suæ, corpus vel majorem partem corporis Sancti, ut appellant, Joannis Terzonii, sub cujus patrocinio olim habebatur ecclesia parochialis, conjuncta fundo, quem conventus sibi emit. Sanctus hic magna in veneratione habetur a civitate prædicta totaque circum regione: eidemque peculiariter afficiuntur Lusitani: quia Deus ipsis ad ejus intercessionem plurimas facit gratias, multosque a febribus liberat. *Sic ille: Frater autem Ludovicus Cacegas, exorsus scribere, patria etiam lingua, peculiarem Provinciæ suæ historiam, quam deinde Ludovicus de Sousa pertexuit, prædictum Conventum describens asserit,* Quasi in urbe Portus natum vulgariter nominari S. Joannem a Portu, idque cognomentum in veteribus nonnullis monumentis reperiri: *quibus puto stari posse; Cardoso quoque credendum, asserenti, quod ejus corpus* hodie stat elevatum in arca lapidea, ad dexteram ecclesiæ partem juxta parietem; quodque ibidem habeat altare proprium, in quo festum ejus celebratur. D

cognominaturque a Portu, et habet altare.

Ejus forte est Caput sanctum in Parochia Gandrensi,

3 *Plura nescimus addere; præter levem suspicionem, quod hujus* Joannis *sit* Caput sanctum, *de quo prælaudatus Cardosus ita scribit:* In ecclesia S. Salvatoris Gandræ (*quæ est parochia territorii de Pennafiel diœcesis Portuensis, a cujus metropoli distat sex leucis in Orientem, fundata per D. Mafaldam Reginam, uxorem Alfonsi Henricii, primi Lusitaniæ Regis seculo* XII) valde celebratur et honoratur ab immemorabili tempore, Caput sanctum: quod ibidem servatur in sacrario altaris collateralis ad manum dexteram, propter miracula, quæ Deus illo mediante operatur, in eorum gratiam qui ad ipsum in suis infirmitatibus recurrunt. Quod fuerit Sancto nomen obliteraverat tempus, sed nuper per energumenum manifestavit dæmon, cum sibi pignus istud sacrum applicaretur acsi foret Caput Baptistæ. Respondit enim Sathan: Erratis largiter: non est illius caput sed alterius, viri etiam sancti, cui nomen idem fuit. Quamquam autem nulla fides habenda passim sit ipsi qui est pater mendacii; contingit tamen sæpe, ut in similibus casibus compellatur divinitus manifestare veritatem.

miraculis clarum;

E

unde accepta maxilla,

4 *In Commentario additur, quod,* videntes antiqui Patres multa miracula prædicti Capitis, abstulerunt ab eo maxillam unam, et ad monasterium Portuense detulerunt; ubi illa servatur intra lipsanothecam, in modum capitis eleganter formatam, per vitrum spectabilis super altari, quod est ad latus Evangelii, cum aliis pretiosis Reliquiis. Idem altare propterea vocatur, Capitis Sancti; sicut apparet ex titulo, qui sic ibi legitur: Hæc capella Sancti Capitis, est fundata a Capitaneo Gonzalvo Rodericii Marques, cive Portuensi etc. Ibi autem præcipue honoratur in festo S. Joannis, exponiturque super altari multis circumlucentibus cereis per totum diem; assistente ibidem usque ad feram vesperam religioso Sacerdote, cappam pluvialem quam vocant induto; qui fideles, ad sanctæ ejus Reliquiæ osculum accedentes, aqua benedicta aspergit. *Monasterium prædictum, cujus ecclesia Deiparæ Consolatrici sacra est, tenent* Patres S. Elegii, *teste Roderico da Cunha Episcopo Portuensi, et prædictam parochiam S. Salvatoris possident; sed cujus Ordinis vel Instituti illi sint, nec ipse neque Cardosus explicant.*

colitur apud Patres S. Eligii in urbe Portu.

C

DE SANCTO IVANO

EREMITA BOHEMO IN DIŒCESI PRAGENSI

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De cultu, ætate, et scriptoribus Vitæ.

D. P.

SUB INIT. SEC. X.

Ipso die S. Joannis Baptistæ mortuus

Spelæum *quod* S. Ivanus, *vulgo* Ivan, *primus in Bohemia eremita, annis extremis* XIV *incoluit, tribus leucis Praga distat, una Carolsteinio Regia arce, inter utramque sita; ubi statim post ejus mortem erectum supra sepulturam sacellum modicum, deinde insigne sub nomine S. Joannis Baptistæ monasterium, inductis eo sub annum* MXX *Benedictinis, ex Insulari Ostroviensi Pragæ Abbatia, uti asserit in Phosphoro Pragensi Joannes Pessina. Mortem illeputatur obiisse ipso sancti Præcursoris die Natali; quo licet Officium de Baptista impediat proprium de* Ivano *faciendum; non tamen impedit fervorem popularis devotionis, ad ipsum potissime respicientis. Testatur hoc infra laudandus Bohemiæ piæ scriptor Pontanus,* Ivani *elogium his verbis concludens:* Hoc *ille* templum suique memoriam beatissimam obtinuit, ubi a religiosis clientibus suis, ibi Deo servientibus, frequentique populi concursu devotissime visitur et colitur: cujus festivus dies proprius est, qui et S. Joannis Baptistæ. *Georgius tamen Crugerius noster, inter Sacros pulveres mensis Junii, (post quem utinam alius prosequatur reliquos duos Sacri anni menses, simili studio et stylo:)* Ivani *memoriam transfert in diem sequentem: quod Officium fortasse proprium tunc fiat in monasterio: nam Pragensis Ecclesia in suis Kalendariis, neutro die, ac ne quidem alio ullo,* Ivani *meminit.*

colitur in istius nominis ecclesia;

2 *Annum mortis Auctores mox nominandi sumunt, a tempore primi apud Bohemos Ducis Christiani* Borzivoii

mortuus, non anno 910,

A zivoii, *qui dicitur obiisse anno* DCCCCX, *et ultimo sui Principatus anno reperisse* Ivanum, *paucos dies supervicturum; unde alii ipso illo anno, alii præcedenti hujus quoque obitum statuunt. Sed videntur illi mihi, popularem de ultimo Borzivoii anno traditionem perperam esse interpretati, acsi idem fuisset etiam vitæ ultimus: cum tamen ipsimet etiam dicant, quod anno* DCCCCV *circiter administrationem cesserit filio Spitignæo, et huic cito defuncto suffecerit alterum filium Vladislaum, S. Wenceslai patrem futurum, tunc enim ipse cum sancta sua conjuge Ludmilla ad solitudinem Tetinensem se recepisse creditur, Deo sibique victurum; unde et Beati honorem cultumque meruerit, in ecclesia S. Michaelis, quam Tetini erexerat, sub altari sepultus. Idem vero dicitur* Ivano *ante duodennium quam hic moreretur, promissus a S. Joanne Baptista, fundator futurus templi, eo loco erigendi, quem tunc incolebat; quod ut fuerit, oportet ipsum* Ivano *supervixisse aliquanto tempore. Dixerim ergo anno circiter* DCCCCIV *repertum mortuumque* Ivanum; *et fructum piarum ejus adhortationum fuisse, quod Duces, æstimata sanctæ ejus mortis felicitate, decreverint terrenis curis nuntium remittere, seque Tetinum recipere, orationibus eleemosynisque et aliis piis operibus vacaturi; inter quæ* B *primum fuerit ædificula, super spelæum et sepulcrum Sancti sub nomine S. Joannis Baptistæ erecta, sicut prædictum fuerat.*

sed verosimiliter 904.

3 *Antiqua de Sancto monumenta nulla extant, præter brevissimam quamdam nec forte vetustissimam Legendam, ex qua et ex constanti traditione, sumpta fuisse oportet, quæcumque de illo scripsere auctores hujus vel superioris seculi. Primus fuit, qui Bohemiæ Chronicon Bohemica etiam lingua anno* MDXLI *edidit, sicut ipsum Germanice anno ejusdem seculi* XCVI *redditum habemus* Wenceslaus Hagecius. *Ibi ad annum* DCCCCIX *legitur bona pars eorum, quæ Benedictus Gononus inter Vitas Patrum Occidentis, anno* MDCLXXV *Latine vulgavit Lugduni in Gallia; accepta, ut ait, ex* Nicolao Salio *Pragensi. Fuit hic nostræ Societatis Sacerdos, anno* MDXCVI *vita functus; cui in Bibliotheca nostrorum Scriptorum æque poterat adscribi lucubratiuncula ista, atque aliæ de SS. Ludmilla et Procopio, quas Surianis Tomis inserendas submisit, neque enim per se quidquam edidit Salius, quod equidem sciam. Deinde Bohemiæ Piæ Auctor* Georgius Bartholdus Pontanus. *Metropolitanæ Pragensis Præpositus, anno* MDCVII *libro suo* IV *de sanctis Patronis, octavo loco in-* C *seruit Epitomen ejusdem Vitæ: quem secutus est prædictus Crugerius, ac novissime BohuslausBaldinus, nostræ item Societatis; primum quidem in Auctario primo ad historiam Montis Sancti, edito sub annum* MDCLXV; *deinde in Miscellaneis historicis libro* 4, Bohemia Pia *intitulato, et sub annum* MDCLXXXII *excuso,*

Auctores,

Hagecius,

Salius,

Pontanus,

Crugerius,

Baldinus,

4 *Omitto recensere libellum editum anno* MDCLXVI, *quem Leopoldo I, tunc recens inaugurato Bohemiæ Regi, inscripsit Matthæus Ferdinandus de Bilenberg, ipsius loci ac S. Nicolai in Vetere-Praga Abbas: est enim panegyris, prosa et versu contexta, nec quidquam minus quam historia: quam anno mox sequenti studio accuratiori recognitam auctor suus sub proprio nomine edidit, primum in duodecimo, (ut loquuntur) deinde compendiosius in decimo sexto, uti intelligitur ex Bibliotheca Societatis. Mihi placet hoc loco novissimum omnium Balbinum suscipere, et prædicti Auctarii Caput* 2 *totum dare, cujus hic est titulus:* S. Ivani qui in districtu Podbriscensi diu vixit, brevis historia, tum ejus causa conditum S. Joannis in Petra vetus cœnobium et memoriæ: ad extremum de pluribus S. Ivani per viciniam saxis et antris, uno præcipue in conspectu Sancti Montis sito. *Hagecius ait locum a suo conditore primo Borzivoio Duce commendatum fuisse secularibus Presbyteris; deinde in possessionem Benedictinorum venisse. Cetera ut inveni accipe, et Caput auctori unum in tres ut ipse præivit partitum Paragraphos, additis ut opportunum visum annotatis nonnullis.* D

Bridelius,

ACTA

Auctore Bohuslao Balbino S. J.

§. I. *Ivanus, Regis Dalmatiæ filius, in districtum Podbriscensem Angelo duce venit, ac cœlestem vitam in solitudine annis 42 exigit.*

Venatio, militiæ simulacrum, præcipuo semper in amore Principum fuit. Nimirum ad victorias et gloriam nati Illustres animi, quem laborem amare possent magis, quam hostes in fuga implicare, seipsos vero ac suos in perpetuo quodam victoriæ cursu ac dominatione tenere? Non omisit Æneæ suo pulcherrimam hanc artem addere solertissimus Maro, et Trajano Cæsari Plinius absolutam ejus scientiam libenter adscripsit. Neque modo cara Ducibus, sed Cœlitibus etiam sæpius visa est placuisse. E Quis Eustachium nescit, ex cerva fortunæ sequentis admonitum? quis Hubertum, eodem prope exemplo vocatum ad Christum ignorat? quod Augustissima et vere dicam Eucharistica Habspurgiorum Domus, duobus jam seculis in purpuram nascitur, quod in ea Augusta Domo bene collocatur Imperium quod Aquila hic fixit nidum sibi, venationi debetur. Omitto pridem narrata et omnibus nota repetere. Hic quoque in re nostra thesaurum suum ignorasset Bohemia, nisi venatio prodidisset.

Venationis commendatio.

2 Anno a Christo *a* nato DCCCCIX Borzivoius, qui primus e Ducibus Bohemiæ Christo nomen dederat, ex arce vicina sua *b* Tetin venationem quæsiturus exierat. Processerat in silvis longius, excitatur subito primæ magnitudinis cerva; quæsiturus exierat. Processerat in silvis longius, excitatur subito primæ magnitudinis cerva; quæ ipsius Borzivou (ut felices Principum manus sunt) jaculo vulneratur. Sequuntur fugientem latratus et suspiria canum, ac promptiores vertagi vulneratam, et vulnera lavantem ad rivum, qui e saxo quodam vivus profunditur, consequuntur; ausa etiam est in aquis vitam a canibus defendere, dum equo advectus Princeps, in flumen pedes ardore prædæ desiliret, atque ense conficeret: F ex quo vulnere ingens lactis copia, quasi tum primum hinnulos effudisset, emanavit. Dum feram Princeps, et qui paulatim accesserant aulici mirantur; ecce tibi silvestri torvoque vultu, quem, ut ita dicam, horrificaverant descendentes per faciem pili, longa toga, nudis pedibus, baculo innixus senex, ex antro procedit. Is oratione vultui suo conveniente, increpare Principem exorsus, quærit, quid in ea loca venisset, quietem solicitaturus suam, unicumque famis suæ præsidium cervam interemisset?

a
b

Borzivoius Princeps Bohem. venando, in B. Ivanum incidit,

3 Certatim Aulici pro se quisque Principem admonent, caveret belluam, dæmonem silvarum esse; alii timidiores fugam etiam spectabant. At animi plenus Borzivoius: Quidquid es, exclamat, in Dei qui condidit omnia, et Filii ejus Christi Jesu nomine stare te jam isthinc, et respondere jubeo. Senex protinus adorato Dei nomine, Servus, inquit Christi sum, intemeratæ Virginis Mariæ, et Joannis Baptistæ Cliens: (nomen etiam edidit) Iwan appellor. Respiravit Borzivoius, et familiari Principibus curiositate, et interrogationum humanitate, senem detinuit. Quadraginta et duo abierunt anni (pergit Iwan) quod e Dalmatia *c* hasce terras accessi: (Neclanum *d* Ducem eo tempore Bohemiæ imperare audiebam) post varios errores in hoc antrum denique perveni

quis sit intelligit,

c
d

A perveni, in quo jam decimum et quartum annum *e* a nullo visus, sed neque ex antro in lucem egressus, Christo servio. Statim ad antri nomen, Princeps in cubile viri sancti petit admitti. Deducitur perhumaniter. Locus erat (quod hodieque videmus) humanæ vitæ accommodatus imprimis, et naturæ ingenio sic factus, ut duplex conclave, petris velut muris distinctum haberet. Admirabatur Borzivoius singula, et cum annonæ nihil videret, de cibo quærere instituit; Misericordia Dei reposuit Iwan, servum suum lacte hujus, quæ interempta est, cervæ nutrivit. Hic Princeps in terram sese abjicere, et culpam deprecari parabat; Iwan vetuit, bonoque animo esse jussit, non venantis impetu, sed Dei voluntate occisam cervam, ut quæ jam sibi, mortem propediem expectanti, necessaria non foret.

eumque proximæ mortis præscium,

4 Tum Borzivoius: Da, inquit, hoc Iwane mihi; da conjugi meæ Ludmillæ, da meis: meumque hunc equum conscende, et ad nos proficiscere. Vir sanctus, multa causatus, Si, inquit, Dei voluntas fuerit, brevi vos videbo; tum ad Aulicos conversus: Prædam hanc, ait vestram, nutricemque meam cervam, auferte, et inter pauperes distribuite; illi pro me ac Principe vestro Deum orabunt. Tum vale Principi
B dicere, ac bene precari cœpit tam liquidis affectibus, ut novissima verba Borzivoio lacrymas exprimerent. At Ludmilla *f* cum totam rei gestæ seriem ex ordine a marito accepisset, noctem eam insomnem gaudio traduxit; neque expectato die, primo crepusculo Paulum Sacerdotem charissimum, cum famulis sex omnino dimittit, irent propere, Virumque sanctum ad se Tetinum adducerent. Hic ille Paulus est, cui Bohemia nostra suum debet *g* Wenceslaum. Hic ad omnem pietatem sancti Ducis informavit pueritiam, et sanctissimis præceptis vitam initiavit. In lectulo suo Wenceslaum deponebat, et preculas quasdam blæsa, ut poterat puellus voce, post se cogebat repetere: tum puero dormiente flectebat ante lectulum genua, Deoque puerum offerebat, utque feliciter regnaret, precabatur. Sed ad historiam cursum reflectamus.

invitat ad suam arcem.

Idem postridie facit ejus uxor S. Ludmilla,

misso ad eum Paulo Presbytero:

5 Paulo veniente nihil moratus Iwan, asello imponitur: prodiere obviam venienti ad multum itineris Principes, et multo, ut par erat, exceptum honore in arcem accipiunt. Ne multa: convivium apponitur; nihil attingit Iwan, cum suas silvas suaque nemora identidem respiceret ac cogitaret,
C nisi quod sanctissimis sermonibus utrumque Principem ad cœli amorem mirifice inflammarit. Remissus eo die, solus nullo comitante, ut optabat, revertit; cumque hominum vitaret commercia, et ferarum iter teneret; ad pagum Zodnice *h* ab agrestibus visus, ab uno eorum (lapide ipso quem mittebat duriore) appetitus, vulneratur in capite. Cruore Iwani respersum lapidem, ad sua usque tempora ostendi solitum, Pontanus Ecclesiæ Metropolitanæ Pragensis Decanus afirmat. Fugiens, et de via fessus, ac debilitatus vulnere senex, asperrimum et durissimum, (quod non ita pridem ostentari desiit) saxum, sessione mollivit, commiserationemque viatori movit, ut jacentem erigeret; et equum commodaret, quo ad solitudinem amatam reveheretur. Equus remissus, longe se ipso melior commodiorque evasit, et ad Dominum rediit. Scio totam hanc historiam haud paulo aliter ab Hagecio *l* narrari, sed ego Pontani auctoritatem, et Salii nostri, et manuscriptorum fidem sum secutus.

quos cum pio colloquio recreasset,

in reditu vulneratur;

Pauci intercesserant dies, cum per quietem Ludmillæ Duci cœlestis apparet *m* Genius, monetque, Sacerdotem Paulum mitteret; qui (ut abiens Vir sanctus oraverat) coram eo Missæ Sacrificium Deo offerret, senem brevi post tempore discessurum e vita. Paruit cœlestibus monitis Ludmilla, confes-
D timque Paulus mittitur, qui divinissimis Pœnitentiæ et Eucharistiæ Sacramentis Iwanum ad mortem comparavit, simulque coram eo Divina peregit. Lætus tanta tamque rara et longa felicitate Vir sanctus, cum secretum petiisset, non nisi a morte sua efferendum; vitæ suæ seriem omnem Paulo expromit; Gestimuli se ac Elisabethæ, Dalmatiæ imperantium, maximum filium esse; paternos honores amore Christi perosum fugisse; Regnum quod debebatur, et omnem regnandi voluptatem et voluntatem abjecisse; in fuga (quod unice amaretur a fratribus) quæsitum et deprehensum, cum ad Dei opem confugisset, ab iis non agnitum, diu avia et invia peragrasse, solitudines sequentem, dum ab Angelo sancto apparente, in hunc denique locum duceretur; hic annis XIV perstitisse; sed biennio primo tantam malorum dæmonum invidiam fuisse, ut abjecta omni quietis spe, de discessu, inquit, necessario cogitarem.

et extremis a Paulo munitus,

A. BOHUS. BALBINO.

eidem aperit,

7 Jamque discesseram cum S. Joannes Baptista, quem ego mihi Patronum a prima ætate delegi, in viam occurrit animos addidit, utque redirem jussit; simul Crucem hanc ligneam, quam vides, parvam, quamque tibi moriturus servandam relinquo, obtulit,
E additque Templum in eo loco honori sanctissimæ Crucis, Virginique Mariæ Borzivojum quemdam Bohemiæ Principem positurum. Redibam plenus animi: ecce autem longe me viso clamorem tollunt dæmones, quid ita redirem? hic balneum suum esse; abirem præceps alio quocumque luberet. At ego sanctæ Crucis virtute fretus, velut in certissima victoria acies penetro, cedentes insequor, unumque omnium audacissime restitantem aggredior; in cujus ego patentem rictum Crucis signum injeci. Evomuit subito cum impurissimo halitu; et fugiens, hunc hiatum (qui etiamnum conspicitur) saxis ipsis vi perruptis, aperuit. At tu Paule ultimum a me Principibus valedicito iisque commoda subditorum, justitiam pietatemque commendare memineris. Triduum non abierat, cum Iwan, quo dignus non erat mundus, ex solitudine sua evolavit in cœlum. Hæc de Iwano: quam ipsam narrationem veteri suo Officio (Legendam *n* vocabant) Ecclesia Pragensis inseruit. Placet eamdem voto vetusti Scriptoris signare: Noster esse voluisti Iwane, ut damna nostra levares: leva, obsecramus.

qualiter per S. Joannem Baptistam dæmones vicerit,

ac sancte moritur.

F 8 Obiit Iwan anno Christi DCCCCX *o*, eaque in spelunca conditus est, e qua legionem dæmonum Cruce fugarat. Vestigia flectentis, orantis, ac sedentis, non uno in loco hodieque visuntur in petra. Ea vestigia (ut esset quod peregrini mirarentur et amarent) divina virtute, emollitis durissimis saxis, impressa traduntur. Nota ad extremum ex Mariano Scoto, Gestimulum, Slavorum Regem a Lothario Imperatore anno DCCCXLV superatum et occisum. Id si ita est, septuagesimum annum dum moreretur, Iwanum excessisse *p* oportuit. Nota item; Lupacium *q* Iwanum cum Wratislao III loquentem, non cum Borzivoio, inducere; ita, quæ Hagecius parenti, hic filio attribuit. Cui accedam, nescio, non nostrum inter vos tantas componere lites, res exigua, et ob pauculos annos controversa.

Ætas ejus.

ANNOTATA D. P.

a *Ita narrationem orditur Hagecius, quem pressus Balbinus sequitur; alia nihilominus admiscens, et subinde invertens narrationis ordinem, ut gratior procedat.*

b Tetin, *una solum leuca distat a loco* S. Iwani, *trans fluvium Misam, qui circumito Carelstenio paulo supra Pragam Moldavæ jungitur.*

c Croatiam *Hagecius scripserat, et post eum Pontanus*

A *tanus: sed auctor in margine citat Salii textum ab anno* 1570 *adhuc MS. Cromlovii, (ubi obiit) fortassis adhuc inveniendum, nisi Balbinus Pragam attulerit.*

A. BOHUS. BALBINO.

d *Hic Ducum Bohemorum ignavissimus, electus dicitur an.* 852, *mortuus an* 873. *Proinde non video, cur Balbinus in Miscellaneis, quasi hic dicta retractans, neget id dici nisi ægerrime posse, et successorem ejus Hostiwitum velit substitui; cum ab anno* 910, *quo mortuum Sanctum statuit, per* 42 *annos retrocedendo, saltem ad* 868 *perveniatur. Verum in Ducum Bohemicorum Chronologia totus discedit ab Hagecio Balbinus, lib.* 7 *Miscellaneorum, ubi Nectanum statuit obiisse an.* 802, *et filium an.* 856, *ut post patris mortem Borzivoius totis* 54 *annis vixerit, quod non videtur necessarium.*

e *Crugerius, cum hæc Balbinus ederet nondum vulgatus (ejus enim Junius primum prodiit an.* 1669) *solum* duodecimum *numerat.*

f Ludmilla, *S. Wenceslai avia, colitur* 26 *Septembris.*

g *Ita Joannes Episcopus Olomuciensis in Vita S. Wenceslai, danda* 28 *Septembris: istius* Pauli *etiam meminerunt Hagecius et Salius, sanctæque Ludmillæ* Capellanum *vocant.*

B h *Impressum* Lodnice; *sed typographicum esse mendum persuadeor ex Pontano, unde hæc descripta.*

l *Hagecius scilicet bene comitatum redivisse Sanctum ait; de vulnere et equo tacet: et cum in utroque sequitur Salius, nisi ab exemplo Gononi diversum est, quod Cromlovii servabatur.*

m *Tacent iidem de revelatione Ludmillæ facta; et Paulum ivisse aiunt, sicut ad suam specum deducto Iwano, idque petenti condixerat.*

n Legendam *hanc optavi, sed necdum potui obtinere.*

o *Jam dixi, potius defunctum videri anno* 904.

p *Atqui, etiamsi mortuum* Ivanum *statuamus an.* 904, *tamen hinc retrocedendo per annos* 42, *quibus solitarius oberravit, solum venietur ad an.* 862: *scriptores autem sic loquuntur, acsi vivis adhuc parentibus fugerit* Ivanus. *Quod attinet ad Mariani Scoti Chronicon; ego neque in Basileensi vetustissima, neque in Francofurtensi veteri etiam editione, quidquam tale reperio, neque in ullis Lathorii Imperatoris gestis: fortassis autem intelligi poterit Ludovicus successor, qui Mariano etiam* Lotharius *nominatur, ab an.* 855 *ad* 875: *et sic ea clades* Gestimuli *melius refe-*

C *retur ad an.* 870; *quod et indicare videtur Balbinus, cum in margine citat qualemcumque Marianum, certe interpolatum,* ad annum 870. *Posito autem quod an.* 862 *primum a parentibus recesserit* Ivanus, *annorum circiter* 20 *adolescens, solum sexagenarium excessisset biennio; ex calculo autem Balbini, non tantum septuagenarius, sed octogenario major fuisset, si ante annum* 845 *excessit e patria.*

q *In margine citatur* Lupacius, in Kalend. Hist. I Aug. *Sed facilius est, ut traditionem secutus Hagecius aliique, erraverint in designando anno, quam in Duce, sub quo res acta, nominando.*

§. II. Ecclesia et cœnobium Skalense, seu in Petra dictum, in solitudine S. Ivani conditur, ejusque cœnobii veteres quædam memoriæ.

Ædificata ipso loco mox ecclesia,

Iwanum, cujus viventis virtutem honorabant Principes, mortuum, ejusque memoriam majore etiam cultu sunt prosecuti, tamque illustrem in locum (gloriam ejus cœlestem approbante miraculis divinitate) viri fama pervenit, ut pro Sancto communiter habitus, hodieque inter indigetes, ac minores Bohemiæ Patronos numeretur. Sacellum pri- D mum angustum oppido, quantum scilicet rupes durissimæ, atque aliud quod incoluerat antrum patiebantur, super viri Sancti tumulum Borzivoius et Ludmilla statuerunt. Id beatissimæ Dei Matris et S. Joannis Baptistæ titulum, aut etiam, ut alii auctores sunt, una cum his sanctæ Crucis diu gessit, posteri S. Iwanum nominavere. Ne vero muta ad divinas laudes solitudo foret, Sacerdotibus advocatis, tutela loci committitur: addita necessaria ad tuendam vitam præsidia, sed brevi (forsitan quod successores non haberent, ac difficile invenirentur, qui solitudinem tantam ferre possent) S. Benedicti Religiosis viris traditum locum, atque inde cœnobium na Stalle, seu in Petra S. Joannis dictum surrexisse narrat Hagecius. Sed ut multa negligenter, id quoque periit, cujus opibus illa fundatio sit perfecta; tacet hic quoque Sylvius, tacet Dubravius, neque alium idoneum auctorem inveni, qui de origine religiosæ hujus domus tractarit.

primum Sacerdotibus secularibus,

10 R. P. Crugerius, vir patriæ antiquitatis peritus cum primis, Hazemburgios *a*, quos ipse Aprugnæos appellat, cœnobium condidisse suspicatur; favet, sed ex occulto Hagecius, qui eam gentem, opulentissimis in hoc tractu ditionibus auctam, E in præmium atrocissimi sceleris commemorat, propterea quod D. Ludmillam, Bohemiæ et Christianorum Ducem, (quos Drahomira pessime oderat) Tumanus et Cumanus hujus gentis Proceres in arce Tetin crudelissime necavissent. Veterem igitur impietatis notam abolere, et majorem immanitatem Christiani eorum posteri (quæ optima corrigendi ratio est) benefactis contegere voluerunt. Levior hæc esset conjectura, nisi clariore et in speciem certo argumento firmaretur: observat enim, ejus cœnobii Abbates vetustissimos, jam inde a pluribus seculis (ut indicio lapidum et marmorum sepulcralium constat) Apri grande caput in cœnobii sui insignibus et imaginibus gessisse. Potens enimvero ad fidem faciendam probatio, et perpetua omnium ejusmodi cœnobiorum consuetudine vulgata, ut Fundatorum suorum *b* insignia, S. Benedicti Religiosæ Domus adoptent: Berzewnoviense cœnobium gentilitias tres S. Adalberti rosas, hodieque ostentat; *c* Braunoviense, ramos duos e quercu defractos et decussatos; nimirum istud Barkarum inclitam gentem, illud S. Adalbertum potissima parte respicit Fundatorem. Ad hoc exemplum Cistercienses, Præmonstratenses, suas alicubi Rosas, F Pileos, Falcones, Aquilas, a fundatoribus sunt mutuati. Supervacaneum videatur argumentis pluribus in re tam clara versari.

a deinde Monachis Benedictinis traditur

ab Hazemburgiis, fundato, ut putatur, cœnobio.

b

c

11 Cœnobium hoc Skalense, seu S. Iwani, omni ætate breve, angustum, et non tam cœnobii, quam asceterii (ut illa ætas amantissima tacitæ vitæ fuit) et solitudinis cujusdam religiosæ ac eremi vicem præbuisse, rudera ipsa angusta, quæ supersunt, ostendunt; nec enim sic omnia vetustate concidere possunt, ut vestigium sui nullum curiosis relinquant; quis enim in hac solitudine extra cœtum hominum, ipsum cum fundamentis solum rapuisset? Quantumlibet vero anguste habitaretur non anguste, ut sic dicam, regnabat: nam (quod ipsorum Religiosorum testimonio constat) post vastatum Insulanum seu Ostroviense, non modo Welizense *d* eorumdem Patrum asceterium, (de quo agemus postea) sed etiam Teslinense tum antiquitatis tum forte etiam deductarum hinc coloniarum jure, Skalensi subjiciebatur. Hujus, in tam vasta temporum caligine, antiquissimi juris indicium usque ad nostram ætatem aliquod perseverat: abalienato enim semel fundo Teslinensi, et ad alios Dominos translato, census tamen annuus sex ut vocant sexagenarum

Est illud Welizensi et Testinensi antiquius.

d

A narum, non Berzewnoviensi, sed Skalensi cœnobio hodieque persolvitur. An Ostroviense cœnobium, in Insula Moldavæ fluminis situm, Skalensis auctoritatem respexerit, exploratum non est. Credibile potius existimo ad Ostroviense, utpote unum omnium antiquissimum, et Berzewnovio ipso vetustius, cum plura alia, tum etiam hoc Skalense solitum referri.

S. Ivani Eremus mirabilis :

12 Sed jam ad ea, quibus S. Iwanus celebratur redeamus. Solitudo hæc sancta, tam grata horroris imagine peregrinis sese commendat, ut nullam artem imitari posse putem. Mecum id affirmant, quicumque viderunt, et Augustissimos in eam rem testes dare possum. Scio vocem Cæsaream. Ferdinandus III Imperator, cum aliquando ad S. Iwanum venisset, loci majestatem, ac sanctum horrorem ex proximo contemplatus, regiam et Rege dignam solitudinem appellavit; addiditque sibi videri, in omnibus, quas haberet terris, nihil par et solitudini tam aptum, quam quod videret inveniri. Ego quoque animadverto, stylum rebus tantis parem esse non posse; adeoque desperatione artis, manum et pennam de tabula tollo, et provoco ad viatores.

ejus ibi et Baptistæ statuæ :

In vicino colle, qua iter ad templum est, e marmore (quod ipsum e vicinis montium venis eruitur) B ingens et elegans Christi de Cruce pendentis stat simulacrum, nec inde procul D. Joannis Baptistæ, tum alterum S. Iwani eodem e marmore signum, in eo positum loco, quo S. Joannes, sedenti Iwano ut narrabam, occurrit. Hujus marmorei operis Patronum se præbuit jam olim anno MDCIV felicissimus ille, et generosus adversus Turcas copiarum sub Rudolpho Cæsare Ductor, Hermannus Roswurmius, cujus virtutem et invictum animum, multis magnisque laudibus Joannes Czernovicus de bello Pannonico celebravit. At propius ad ornandum sanctum senem Imperatrix Anna, Matthiæ Cæsaris Conjux accessit; quæ Bohemiæ Regina coronata, ad ipsum Iwani sacrum tumulum, aram pretiosi operis ex alabastrite albo locavit *e*.

sub annum 1616.

e

13 Proxime ad nostra tempora, liberalitate vicit omnes Serenissimus Bohemiæ et Hungariæ Rex (quem tum nondum Imperatorem Germania salutarat) Leopoldus. Is patruo suo Serenissimo Archiduce itidem Leopoldo optimo Principe comitatus, ad S. Iwanum honorandum *f* venit, suaque sponte Templi majoris fundamenta designari, atque in Templi novi absolutionem, quatuor millia florenorum jussit attribui. *g* Habet (ne hoc quoque C prætereatur) aliquod naturæ miraculum Iwani Petra, quæ super Sacellum guttatim stillans, si in lapidem subjectum inciderit, lentore quodam pigerrimo tota denique concrescit in saxum; si vitro excipiatur, et aquositatem nativam, et perspicuitatem crystallinam retinebit. Non absimilis natura Petræ illi, quam in Moravia ad Kiriteinensem *h* Divam in illis gigantum antris nuper vidimus, de quibus erudite scripsit Chimicorum non infimus Oswaldus Crollius, libro de Signaturis, admiranda Bohemiæ ac Moraviæ Petro Rosensi commendans. Sed molliri saxa non mirum: naturæ saxificæ, ut cum Poeta dicam, opera sunt hæc, quæ ut aliarum rerum omnium, sic alicubi semina saxorum in sese continet. At majora gratiæ miracula ad Iwani sacrum tumulum non desinit patrare Divinitas: huc tota prope Praga IX et VIII Kal. Junias *i* effusa properat. Totis illis diebus ac noctibus pœnitentium dolores expressos, et ex saxeis multorum cordibus fluentes aquas, et lacrymarum, quæ in gemmas cœlestibus coronis inferendas durantur, profluvia, licebit intueri. Ejus rei ego me testem Lectori profiteor.

f

g

Natura saxifica in Petra S. Ivani.

h

i

Confluxus Pragensium.

D *A. BOHUS. BALBINO.*

ANNOTATA D. P.

a Hazemburgias *scribunt Bohemi, uti et* Poubrescensem *Districtum, ad quem locus pertinet : sed eum eo modo coacervatæ consonantes, inassuetis non sint pronuntiabiles; licere hic et alibi mihi volo, ut vocum asperitatem leniam, subsidio vocalium, consonantibus interjiciendarum.*

b *Non quod ea fuerint ab initio fundationum, quando nec ipsi fundatores ea habebant, vel saltem fixa et ad posteros transeuntia; sed quod hi ea deinde assumpserint, quando ipsa quoque cœnobia cœperunt sibi aptare ejusmodi signa, præter primorum istis locis Monachorum usum.*

c *Bucelinus, in suo Topo-chrono-stemmatographia Germaniæ, prius illud monasterium ignorat; et in Vitis S. Adalberti* 23 *Aprilis, nihil de eo legitur. Fortassis autem, non ipse, sed fratrum ejus aliquis, vel unus ex posteris fundatores fuere. Posterius monasterium idem Bucelinus tomo* 2. Breunovium nominat. *Balbinus, Miscellaneorum lib.* 4 §. 66, *prius ad Pragram fuisse docet, magnificum, sed an.* 1419 *eversum.*

d *Neque hæc monasteria Bucelino innotuerunt; neque nobis vacat Crugerii et Balbini libros hoc de causa scrutari operosius.* E

e *Addit Crugerius, quod* nostra memoria. a S. Clemente denominatus Dynasta Hispaniæ, ac ad Rudolfum II Legatus Regius, ex albo alabastro, ad altare superstans sepulcro, erexit magnificum omnino Mausolæum.

f Anno (*ut ex litteris tunc datis nobis constat)* 1657 *; promittebatque Abbas receptionis illius solennitatem descriptam nobis mittere, una cum alia Vita ex variis scriptis : quod tamen factum non est.*

g *Addit Crugerius, quod* Leopoldus patruus paulo ante, idem monumentum holoserico Damasceno pallio investivit.

h *De hac agit Willelmus Gumpenbergius noster in suo Atlante Mariano, ejusque imaginem describit num.* 419 *; sed in* Bohemia *collocat, quatenus Bohemica Societatis nostræ provincia etiam* Moraviam *complectitur.*

i *Impressum erat* Junias *sed dubitare nequeo quin mendum id typotheticum sit.*

§. III. *Aliæ per hunc Districtum sparsæ S. Ivani solitudines, atque alius quidam ejus Lapis, proxime ad Sanctum-Montem.* F

Iwanus annos ipsos quadraginta duos in spelæis ritu ferarum exegit, dum animo in cœlis habitaret; annis quatuordecim in hoc, de quo nunc locuti sumus specu delituit: reliquo tempore vario errore (ut lubido et impetus divini vis ferebat) antra et saxa per hos terrarum tractus oberrabat, nihil cavens magis, quam ne homo ab hominibus videretur. Qui curiosius silvas et omnem circum hæc loca viciniam lustraverunt, nautæ, lignatores, ipsique accolæ (quos narrantes audivimus) aiunt plura hujusmodi antra, sancti Viri signata vestigiis ad Misam fluvium apparere, traditumque a majoribus in iisdem Iwanum vixisse, dum denique in extremam speluncam totus immigraret. Memorabile etiam illud, antra hæc omnia, quæ senex incoluerat, a flumine aversa; vitasse enim magnopere ne flumen aspiceret. Causam adjiciunt, quod nautarum, præter eam oram quotidie secundo flumine descendentium, iras, maledicta, ac impias voce (cui morbo maxime hoc genus hominum obnoxium esse solet) audire non posset. Alii causam in homines referunt, quorum

S. Ivanus plura antra habitavit,

A. BOHUS. BALBINO. *sed adversa a flumine, et spectris horrifica.*

A quorum non sustinebat aspectum ; alii in dæmones, qui iis in antris passim hodieque terrorem spargunt, summaque audacia grassantur. Antrum, ab arce Carlstein non ita procul, trecentis non amplius passibus, ostendi ab incolis solet, lemurum et spectrorum umbris infame : narrantque piscatores, qui noctem ea parte fluminis totam sæpe in aquis ducunt, videre se terribiles visu formas, ac præcipue dracones ignivomos ; qui modo petras illas circumvolitent, locumque commutent, modo corpus longissimum per saxa trahant, cum ingenti saxorum cadentium strage, ac totius pæne naturæ stirpium arborumque gemitu ac tumultu, quo spectaculo nihil sit tristius.

a

14 Sed ad insigne aliud S. Ivani saxum, proxime ad sanctum *a* Montem veniamus : ex quo liquere potest, eum non uni Virgini Beatæ, sed Sanctis etiam placuisse; primumque Ivanum nominari posse, qui sanctum Montem amarit. Ergo ad orientem solem a Monte euntibus Bitizum versus (villa est Raczinorum) silva arboribus maximis quercetisque densissima, et aspera saxis occurrit ; ferarum, aprorum, maxime per uligines silvarum sese æstate autumnoque volutantium, gregibus et multi- B tudine nobilis. In silvæ medio (duobus fere a Monte passuum millibus, quarta milliaris nostri parte) saxum ingens objicitur, quod Crucem aut triquetram exprimit figuram. Id jam pridem antiquissimis hominum supplicationibus aditur : Crux una major, minores aliæ quam plurimæ solo fixæ, *b* loci religionem adstruunt ; nec aliter quam S. Ivani lapidem vulgus, a majoribus nomine accepto, appellat. Aiunt, antequam Skalensem ilam rupem Ivanus incoleret, hic perdiu commoratum, orando Deo dies noctesque exegisse. Ejus rei indicia in lapide visuntur non pauca ; ita in primis manufacto opere (nisi divinitus id factum interpretari velis) lapis discedit, ut altero in loco jacere commode, in altero, si lubeat, sedere et legere, alio item orare possis. Saxi civitas, ubi jacetur, caput admittit ; tum brachiorum loca, crurum et pedum, ad commoditatem dormientium inflexo nonnihil femore ; idem in sessione animadvertitur. Summa ubique jacenti aut sedenti præbetur commoditas, ut probavi. Ad justam hominis magnitudinem totum illud negotium conformatur.

S. Ivani lapis ad S. Montem b

Sanctus hominem in morte solandum mittit.

15 Narrabo rem miram, totique illi viciniæ notissimam, unde conjecturam divinioris alicujus circa C lapidem curæ capere licebit. Pauculi anni sunt, vivebat in prædiolo Bitix dicto (quod ad silvæ hujus radices exstructum est) homo grandis natu. Is aliquando, ut senectus somni brevissimi esse solet, præterea ægritudine anxius, et multa de morte vicina cogitans, vigilabat. Nox erat perillustris, tam claro sidere ut nihil prope oculos fugere posset : cum ecce vigilanti, et (ut referebat ipse) videnti, offert sese venerabilis senecio, tam prolixa barba, ut pectus pæne totum contegeret. Accedit vero propius, et ad cubantem se applicat. D Assurgit in cubitum æger: tum senior incipit : Nolo, inquit, mortem exhorrescas ; pacate si me audis, moriere : lapidem, tuæ villæ vicinum, continuis viginti diebus adibis, et Deum bonam lætamque mortem precabere ; Magnum, mihi crede, referes solatium, et optime ad mortem comparatus discedes evita. Simul evanuit, ægrumque confirmatum reliquit. Fecit æger quod monebatur : matutinis quotidie horis, senili gradu accedebat locum, pieque per S. Ivani merita precabatur : denique cum morbo invalescente niti non posset, tamen inter manus suorum ad lapidem ferebatur. Evocavit tempore extremo suo, ex sancto Monte Sacerdotem *c* nostrum ; eique de peccatis rite confessus, hanc quoque narrationem adjecit : et moriens lætusque ac spei plenus brevi post decessit. Ego totum quod hic retuli, Sacerdote eodem referente didici. Unus in summa rei scrupulus residere circa hunc lapidem potest, quod inconstantiæ notam Ivano, toties locum mutanti, videamur impingere. Sed ignorantium hic timor est : quis tam peregrinus in Divorum gestis, qui nesciat mutatione locorum vitasse tædia, sæpeque etiam divinitus monstrata illis alia aliaque loca, quæ te- E nerent ? Quot S. Procopii antra numerat Bohemia? Quot S. Meinardus silvas virtutibus consecravit ? Quoties Simeon Stylites, secundum illud Orbis miraculum, sese transtulit ; et cœlum non animum, imo neque cœlum mutavit ?

c *Cur is toties locum mutarit.*

ANNOTATA D. P.

a Sanctum Montem *ejusque historiam integro opere descripsit Balbinus, præmissa icone loci, quem proponit, ut septem leucis adverso Moldava distantem Praga ; cujus laudatissimus Archiepiscopus Ernestus, ibi et arcem in vicino habuit, et in monte Deiparæ statuam locavit circa an.* 1358 *intra ædiculam exiguam, quæ novissimorum Cæsarum et Bohemorum ab hæresi reductorum munifica pietate, in amplissimam excrevit ecclesiam.*

b *De hisce Crucibus sic scribit Crugerius*; redeuntes aut venientes Praga, in proximo colle vident ac transeunt Crucem, et hac illac stantes circa eam Christi Prodromum et hunc Anachoretam, e rubro omnia marmore insignia. Christophorus Roswarmius, Rudolfi II Cæsaris Generalis, exercitus in Hungaria occursum eorumdem, hoc plane loco, su- F pra commendatum, ac commodatum subinde sibi per Crucem auxilium, honoravit. *Habes hic locum, ubi Sancto apparuit Baptista, antrum unde venerat repetere jubens.*

c *In margine positæ litteræ* P. G. P. *videntur nomen illius Sacerdotis indicare scientibus; sed nobis usui nulli sunt, donec explicentur.*

DE S. ERICO VEL ERRICO

MONACHO AUTISSIODORI IN GALLIA

COMMENTARIUS JOANNIS BOLLANDI.

§. *I. S. Erici natalis, œtas, professio.*

CIRCA DCCCC-XXXIV. *S. Erici nomen, natalis,*

Consignatum *est tabulis Ecclesiasticis ad* VIII *Kalendas Julias* S. Heiri, *nomen, quem* Ericum *illum esse didicimus, cujus extant libri duo de miraculis S. Germani, atque alia de quibus infra. Eum alii* Erricum, *multi* Herricum *quidam* Henricum *appellant. Sigeberti liber de Scriptoribus Ecclesiast. quo usus est Suffridus Petrus manu exarato, e Viridivalle accepto,* Firicum ; *MSS. Gemblacense*

A *blacense et Affligemense ab eo citata,* Liricum; *vitiose utrumque.* Errici *nomen recte deducas a Teutonico etymo* Er *vel* eer, *quod* honorem *significat, et* ryck, *quod* divitem ; *ut* honore affluentem *sonet. De eo Carthusiani Colonienses, in Additt. ad Usuardum :* Autisiodori Heyri Confessoris : *MS. Florarium :* Item Heri viri doctissimi. *Molanus in Additt. ad Usuardum :* Autisiodori S. Heiri viri sanctissimi. *Ferrarius* Autisiodori S. Heiri Confessoris. *Andreas : Saussayus in Martyrol. Gallicano :* Item ibidem *(Autisiodori)* S. Heiri, magnarum virtutum viri.

patria,

2 *Fuit is, ut crebro in suis scriptis indicat, Autisiodori Monachus, in celebri S. Germani cœnobio. Est vero* Autisiodorum, *sive, ut quidam appellant vetusto nomine,* Autricum, *Senonum urbs in Gallia. Ex eadem Senonica regione oriundum sese videtur significari* Ericus *in Præfatione ad Miracula S. Germani, his verbis :* Offensa namque sapientia, quæ propter seipsam tantum appetenda est, quorumdam lucris turpibus, multorum indisciplinata vita, omnium postremo tepide se appetentium inhonesta desidia, præceptorum inopia intercedente, priorumque studiis pæne collapsis ; hujus nostræ exitialiter perosa B regionis, Lugduni sibi aliquamdiu familiare consistorium collocavit. *Quamquam possunt verba illa* nostræ regionis, *tam de habitatione, præsertim diuturna, quam de ortu locove nativitatis intelligi.*

ætas,

3 *Vixit seculo Christiano nono, utpote qui Carolo Calvo Imperatori metricam S. Germani Vitam dedicavit. Rexit* Calvus *a Ludovici patris morte, quæ contigit* XX *Junii anno* DCCCXL *Westriam, sive Occidentalem Franciam, dein et Aquitaniam fratris filiis ereptam, usque ad annum* DCCCLXXV, *quo Ludovico II Imperatore, Lotharii filio mortuo, ipse in Augustum Romæ a Joanne VIII Papa Natalis Dominici die coronatus est, decessit autem anno Christi* DCCCLXXV, VII *Octobris. His ergo duobus postremis vitæ illius annis edita est ab Erico, eique dicata S. Germani Vita, versu heroico descripta. Patet hoc ex dedicationis exordio, quod ita habet :* Epistola Auctoris dedicatoria ad Carolum Regem, simul et Imperatorem præcellentissimum. Immortalibus sceptris prædestinato, Regumque omnium præcellentissimo Carolo, perpetuo triumphatori ac semper Augusto, Hericus cœnobitarum extimus, instantem ac perpetuam in Domino felicitatem.

4 *Agebat vero eo tempore Ericus annum ætatis tri-* C *gesimum secundum. Testatur id sub finem libri 6 Vitæ S. Germani.*

En vitam miseram jam trina decennia versant,
Additus his annus ævo gliscente secundus,
Meque boni quidquam numquam gessisse recordor.

Natus ergo videtur circiter annum DCCCXLIII *Septem annorum cum esset, S Germano a parentibus oblatus est, inque ejus cœnobio litteris et pietate eruditus. Quod ipse eodem 6. libro ita commemorat.*

vita monastica,

Multa dabant animos, amor et reverentia Sancti,
Plurima materies ; tum præter cetera, quod me
Et debere viro et nimium debere monebat
Conscia mens rerum. Septennem ferme puellum
Sancti servitiis me transcripsere parentes,
Et sensus inopem, et cautæ rationis inermem.
Suscepit tenerum blande miseratus alumnum,
Blande aluit, tegmenta dedit, fomenta paravit,
Corpore provexit, tum sensibus amplificavit,
Vivax difficilem pectus largitus in artem ;
Languores, pepulit, discrimina cuncta subegit,
Absentem precibus, præsentem nomine juvit ;
Contulit omne bonum, compescuit omne sinistrum.
Carminibus nostris hic illaudatus abiret?

beneficia a S. Germano accepta.

D AUCTORE J. B.

§. II. S. Erici scripta.

De *Erici scriptis ista tradit Sigebertus, lib. de scriptorib. Eccles. cap. 105 :* Ericus monachus vitam Germani Autisiodorensis Episcopi metrico stylo luculenter sex libellis descripsit. *Qua occasione illud aggressus sit opus, ipse in Præfat. ad Carolum Calvum indicat.* Quorsum ista, *inquit,* protulerim, illud in causa est. Divæ memoriæ Lotharium, tuæ filium Majestatis, annis puerum, mente philosophum, ingenue confiteor animi indole et solertiæ opibus, ut tibi uni concedam, præ ceteris sui ævi mortalibus extitisse pretiosum. Is quod tua dispositione et Deo devotus, et B. Germano ad educandum fuerat commendatus, tantum devotionis in Sanctum, tantum ardoris in locum conceperat, ut vitam illius mors livida nobis merito invidisse putetur. Cumque esset divini puer ingenii, atque erga rerum notitiam summe studiosus ; contigit eum in una dierum, libri cujusdam abdita perscrutantem, geminas epistolas offendisse. In altera earum sanctissimus Aunarius, sextus post B. Germanum Autisiodori Episcopus, Stephanum Africanum Presbyterum, ut E Vitam ejusdem sanctissimi Patris nostri Germani metrica ratione digereret, precibus ambiebat. In altera idem Stephanus præfato se pariturum Pontifici ex rescripto significabat. *Recitata utraque epistola, subjicit Ericus :* His solicita lectione decursis, tandemque relatu assistentium hujusmodi opus penes nos numquam et nusquam paruisse comperiens, multa animositate corripitur, quod tantum opus frustra hominum notitiæ deperisset : et per dies aliquot internis animi angoribus carpebatur. Tandemque me, qui tum recens scholis emerseram, convocato, dolorem aperit intestinum ; utque ei si qua possem ratione mederer, importunus contestatur, scilicet ut quod elaboratum quondam in præfatis Epistolis legerat, iterarem ; actusque Germani præcellentissimos, a prosa in metrum, desideriis illius satisfacturus, transfunderem. Expavi (fateor) negotium ; et supra vires esse reputans, permittens habenas, conceptos interdum luctu quod imponebatur, quoad potui, colla subduxi. Objectu tandem regularis Capituli addictus, quod etiam impossibilia præcepta Abbatis minime refugienda præscribit ; suscepi quidem, ut par erat, jubentis imperium ; quamquam nulla virium conscientia, sed, ut institutio præmonet regularis, de caritate confidens, et de F adjutorio Dei obediens.

Vitam metricam S. Germani,

Lothario Imperatoris filio

hortante,

scribendam suscipit :

6 Vix primas operis partes attigeram, et (heu misera humanæ conditio fortis !) Abbas ille meus, propediem futurus in orbe terrarum mirabilis, teneros excedens artus, intempestiva seculum morte deseruit. Hic casus tam lugubris, tam acerbus, omnia mihi studia, omnes curas excusserat ; nisi probabilis illa sententia animo subvenisset, dolorem tempore minui ; quodque diuturnitas allatura esset, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos anteferre consilio prudentiaque debere. Hac cogitatione animum impuli, ut vivo morigeratus fueram, etiam mortuo obsequi ; inque defuncti gratiam cœpto operi perfectionis pertinaciam admovere institi, ut potui, et non invita Minerva, voluntati bonæ laxas Musarum colludio, tamquam noti cujusdam medicaminis arte, levabam. Confectum sane opus in publicum edere displicebat, quod cui illud destinarem specialiter, non satis animo deliberaveram. Diu cunctanti Tu, Cæsar præcellentissime, Tu, inquam, intestatæ prolis heres proximus, occurristi : ejus bona ad te lege redierunt. His animo subductis, ausus sum hoc litterarum ad tuam Majestatem præmittere

quo mortuo,

absolutam

dedicat patri ejus,

A mittere, quæ sequentis operis continentiam præstructo rationis ordine commendarent.

Carolo Calvo, non Crasso ;

7 *Quibus ex verbis primum illud manifestum efficitur, dedicatum* Carolo *esse hoc opus, cum Cæsar jam esset inauguratus, post annum* DCCCLXXV *ante finem anni* DCCCLXXVII. *Secundo,* Carolum *hunc non* Crassum *esse ; qui an.* DCCCLXXX *Imperator creatus, obiit* DCCCLXXXVIII ; *sed* Calvum, *cujus ille* Lotharius *filius fuit. Patet id ex eadem Præfatione, ubi* Carolum *ita alloquitur Ericus :* Multa sunt tuæ monumenta clementiæ, multa symbola pietatis : illud vel maxime tibi æternam parat memoriam, quod famatissimi avi tui Caroli studium erga immortales disciplinas, non modo ex æquo repræsentas, verum etiam incomparabili fervore transcendis. *Atqui* Calvi, *non* Crassi, *avus* Carolus *fuit. Patrem enim habuit Ludovicum Pium, Carolum Magnum avum. At* Crasso *pater Ludovicus Germanicus, avus Ludovicus Pius, proavus Carolus Magnus fuit.*

ante mortem Lotharii, quæ contigit an. 866

8 *Obiit autem Calvi filius* Lotharius *anno Christi* DCCCLXVI. *Testatur id S. Ado Viennensis Episcopus, qui eadem vixit ætate, de Caroli Calvi liberis in Chronico ita scribens :* Hic ex Regina Ermentrude quatuor filios suscepit, Ludovicum, Carolum, Carlo- B mannum, et Lotharium : sed Lotharius puer bonæ indolis, immatura morte præreptus est. Carolus quoque vir satis honestæ formæ, juvenis Rex Aquitanis jam constitutus, adversa primum molestatus et dehonestatus injuria, moritur. Anno itaque Incarnationis Dominicæ DCCCLXVI regnante eodem Carolo Ludovici filio, duo filii illius, ut dictum est, moriuntur, Lotharius Abbas et Carolus Rex Aquitanorum. *Eo autem superstite inchoatum illud ab* Erico *opus, patet ex Præfatione libri primi, ubi ista leguntur.*

Germano titulum parare laudis
Urget materies, amor coarctat
In te mirificus, puer Lothari,
Cui fas non fuerit negare quidquam,
Non os, non animum, nec illa certe
Quæ sunt officiis amica pulcris.

inchoatam.

Scripsit S. Germani miracula 2 libris,

9 *Aliud* Ericus *opus composuit, de S. Germani miraculis ; cujus ita meminit in eadem ad Vitam metricam Prefatione ad Carolum Calvum Imperatorem :* Confeci præterea, *inquit,* ex miraculis præcellentissimi Germani opusculum aliud, geminis distinctum libris ; in quo quia tui tum nominis tum temporis mentio frequentius agitur, tuæ nihilo mi- C nus illud malui Celsitudini dedicatum. Accipe et hoc, eumque erga Germani reverentiam animum concipe, qui Regiam sane deceat Majestatem. *Et hos quidem libros, miraculorum duos, ac sex illos metro compositos, dabimus ad* XXXI *Julii quo colitur S. Germanus. Priores edidit Philippus Labbe in nova Bibliotheca librorum MSS.*

aliaque opera :

10 *Alia quædam* Erici *scripta recenset Trithemius lib. de scriptoribus Ecclesiasticis.* Ericus monachus, *inquit*, Ordinis S. Benedicti, cœnobii Autisiodorensis civitatis, vir in divinis Scripturis doctus, et in disciplinis secularium litterarum eruditissimus, carmine excellens et prosa, in declamandis ad populum homiliis, doctor egregius fuit. Scripsit metrice luculenter Vitam Germani Autisiodorensis libris sex. Homiliarum ad populum librum unum. Sermones et Epistolas plures. Alia quoque multa utroque stylo composuit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Claruit circa tempora Caroli Grossi Imperatoris anno Domini DCCCLXXX.

a Vita S. Albani Martyris

11 *At Possevinus noster, cum de* Erico *retulisset quæ jam ex Sigeberto recitata sunt ; iterum infra in* H *littera ista scribit :* Henricus Gallus, monachus S. Benedicti, Congregationis Luxoviensis, qui vixit Carolo Calvo Imperatore, scripsit de Vita S. Albani Martyris versus, qui adferuntur a Renato Benedicto D in Vitis Sanctorum Galliæ, in linguam Gallicam translati : *At neque in Vitis Sanctorum Galliæ eos versus recitat Renatus, sed in Gallica* historia vitæ, mortis, passionis, miraculorum Sanctorum, quorum præcipue per Christianum orbem Ecclesia Catholica festum et memoriam celebrat. *Nec Autisiodorense cænobium, cujus alumnus fuit* Ericus, *congregationis Luxoviensis fuisse vel ipse tradit Renatus, vel ego alibi legi. Verba Renati e Gallico sunt hæc :* Compendium Vitæ S. Albani παρὰ φράσιχῶς expressæ ex XXVIII Latinis versibus, principio libri IV Vitæ S. Germani Autisiodorensis, scriptæ a F. Henrico Ordinis S. Benedicti, temporibus Caroli II, cognomento Calvi, Imperatoris et Regis Franciæ, ab annis circiter DCCXXXIV. *Subjicit versum unicum Latinum.*

libro 4. Vitæ S. Germani,

Justa reversuros pepulit sententia Patres, etc. *Deinde versibus hexametris Gallicis* XLVIII *memorat quæ ad S. Albani sepulcrum a SS. Germano et Lupo Episcopis gesta. Ita librum quartum Vitæ S. Germani orditur* Ericus, *post Præfationem alterius metu carmine expressam.*

Straverat infandam felix constantia pestem.
Nisa Deo, puroque fides conflata sereno,
Ignibat castis cunctorum pectora flammis : E
Justa reversuros pepulit sententia Patres,
Martyris Albani votis ambire sepulcrum.
Protegit ille suos meritis precibusque Britannos,
Millia pœnarum Christi pro nomine passus *etc.*

non separatim.

Neque igitur alius est ab Erico *hic* Henricus , *neque de S. Albani Martyrio seorsum quidquam scripsit , ut videtur existimasse Possevinus.* Henricum *quoque appellat et* Ericum, *Claudius Robertus in Gallia Christiana, in Catalogo Episcoporum Antisiodorensium.*

Familiaris Walloni Episcopo, viro præstanti :

12 *In Catalogo testium veritatis Gulielmi Eysengrenii, edito sub annum* 1565, *de* Erico *ista habentur :* Ante annos DCXCI , qui fuit Christi DCCCLXXIV Ericus, Autisiodorensis instituti Benedictini monachus, a sacris Walloni Episcopo, doctrina et eloquentia vir clarus, Poeta, Orator atque Theologus suæ ætatis celeberrimus, Vitam S. Germani Autisiodorensium Antistitis sex libris complexus est. Homilias porro, Sermones et Epistolas plures atque doctissimas reliquit. *Quod Walloni, sive Wallæ Episcopo a sacris fuisse* Ericum *scribit Eysengrenius , carum certe ei fuisse conjici potest ex Chronico Monachi Autisiodorensis, ubi de eo istæc leguntur :* In Autisiodorensi Ecclesia Christiano successit Wallo , F prædicti Archiepiscopi Ansegisi frater, vir scientia clarus, et moribus adornatus. Hujus studium fuit Magistros litterarum caritavive amplecti, eorumque alloquiis et consiliis uti, suoque convivio participare. Ecclesiæ thesaurum, acsi sacrilegium, vitabat contingere. Donaria argentea vel aurea, palliaque peroptima sancto contulit Stephano. In omni convictu atque secreto præsentia suorum usus est Clericorum, non patiens quicquam sinistrum de illis audire vel loqui, utens vulgari proverbio : Nesciant Laici , quid faciant Clerici ; et, Pares paribus socientur.

scripsit et homilias, quæ extant.

13 *Quod ad* Erici *Sermones attinet, extant in libro qui* Homiliæ Doctorum *inscribitur, plurimæ* Erici *in variorum festorum et Dominicarum Evangelia elegantes homiliæ. Epistolas ab eo scriptas plures, quod vult Trithemius, atque ex eo Eysengrenius et Gesnerus , cui potest dubium esse. An extent, haud mihi constat.*

§. *III. S. Erici pietas et gesta.*

Prodit ipse suam passim in scriptis pietatem *Ericus. Unum profero locum, ex Præfatione ad Carolum Imperatorem:* Confeci præterea, *inquit,* ex miraculis præcellentissimi Germani opusculum *etc. ut supra num.*

Quid in scriptis suis spectet Ericus ?

A *num.* 9, *et subdit :* Et quamquam astuti sit, omnia ad suam utilitatem referre, in hoc tamen et pro hoc, quantus quantus est, labore, beati potius Germani laudem, quam personæ propriæ requiro favorem. Quem quanti faciam facile pernosse potes, si nostri tenorem carminis ordine percurras. Longi itaque sudoris usuram eam captare percupio, ut glorificetur Deus in miraculis, qui voluit esse admirandus in Sanctis; ut sanctissimo Germano in terris veneratio crescat et gloria, qui hanc in cœlestibus obtinuit per bonorum operum incrementa; ut acquiratur ædificatio legentibus, pax credentibus, salus imitantibus, immortalitas in fide perseverantibus : qua ut perpetuo polleas et optamus et indefesse oramus, Regum maxime, Triumphator perpetue ac semper Auguste.

Suessione degit :

15 *Quæ præter litterarias hasce lucubrationes negotia tractarit, quas res gesserit* Ericus, *ab nullo reperi litteris proditum. Testatur ipse libro priore Miraculorum S. Germani, apud Suessiones sese in monasterio, ut opinor, S. Medardi longe celeberrimo, fuisse aliquando commoratum ; an studiorum gratia, an ut negotia istic quæpiam sui cœnobii ageret, an qua alia causa, non prodit. Commemorat vero, quid sibi tunc*

ibi dum ad ædem S. Germani properat, Vesperas cantaturus,

B *prodigii evenerit ope S. Germani, cujus sese penitus obsequio devoverat :* Pridie Kalendarum Augusti, *inquit,* B. Germani transitus apud urbem Suessionicam, fervido celebrabatur obsequio. Cumque a die in vesperam divinæ laudis celebritas, tum in urbanis, tum etiam in suburbanis ecclesiis ac monasteriis esset explicita; solicita mihi cogitatio incidit, Axona transmeato ad præfatam properare basilicam, ne forte (quod animo reputabam) abscessu Presbyteri vespertina loco deessent officia. Sumptis itaque aliquot Fratribus, anxie properabam. Jamque nobis atrium ecclesiæ subeuntibus, signa solitum

campanæ ultro sonant,

dedere clangorem. Concitato acrius cursu ad ostium accessimus, quod clausum quidem, sed minime obseratum invenimus. Vix nos pedem posueramus in limine, et jam signa pulsari desierant. Huc illucque oculos circumferentes, neminem in ecclesia vidimus. Ostium, per quod elabi posset aliquis, nullum erat. Domum Sacerdotis summa celeritate ingressi, diligenterque perscrutantes omnia, personam nullam, vacua cuncta perspeximus. Presbyter cum suis omnibus, ut postea professus est, relicta domo vacua, jam dudum in urbem pransurus abscesserat. Cumque mecum rem tacitus volverem, conjectum est ab omnibus, beato Germano divina vespere non defuisse obsequia, quæ ab omnibus palam videbantur esse neglecta. Consummato Officio alacres discessimus, luminaribus noctem compositis, et ostiis ecclesiæ diligentius communitis. Et quamquam mens miraculi conscia in interioris hominis penetralibus plauderet ; malui tamen cœleste portentum aliis prædicantibus publicari, ne cui forte suspectus efficerer, quod sim B. Germani peculiare mancipium, et multiplicandi favoris gratia voluerim majora ex minoribus affectare. D

AUCTORE J. B. a nemine mortali pulsatæ ;

forsan ipsius Erici meritis.

16 *Hæc ille. Et fortassis non minus ejus pietati, quam sancti Antistitis honori, illud impensum est divinitus portentum. Quænam autem quantaque celebris religione illa esset ad Axonam amnem sita ecclesia, idem paulo ante exposuerat;* In suburbio Suessionico, *inquit,* B. Germani ecclesia eminet, quam opinio, vetustatis conscia, a duodecim famosissimis negotiatoribus orbis olim perhibet esse constructam : qui quoniam de regnis ad regna sedule permeantes, propter aquam Axonæ crebrius fixere tentoria, id suæ frequentiæ decreverunt eo loco statuere monumentum, ut collatis expensis B. Germano ædificarent basilicam, cujus merito ac precibus inter terrarum marisque discrimina se præcipue posse protegi confidebant. De sanctitate ejus loci sunt comperta quamplurima, quæ opusculi brevitas explicare non patitur. *Hæc ibi : et hactenus nullo verbo addito vel mutato Bollandus, ὁ Μακαρίτης, nescio qua occasione anticipavit componere, gaudentibus nobis, si subinde aliquid revivere faciamus in prosequendo eo, quod tam feliciter inchoavit opere.* E

DE S. BARTHOLOMÆO EREMITA

IN FARNE ANGLIÆ INSULA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Auctor Vitæ coævus an Galfridus? Cultus et ætas Sancti.

G. H.

AN. MDCLXXXII vel XCIII.

Vita datur ex MS. Cisterciensi,

auctore forsan Galfrido,

C*um anno* MDCLXII *ex itinere Romano regrederemur per Gallias in Belgium, defleximus per Burgundiam ad Archimonasterium Cisterciense; ibique aliquamdiu morati lustravimus antiqua de Actis Sanctorum monumenta ; variaque partim ipsi descripsimus, partim describenda notavimus, quæ postmodum inde accepimus, curante admodum Reverendo Domino Jacobo Lannaio, studiorum nostrorum amantissimo. Inter hæc fuerunt Acta* S. Godrici Eremitæ, *quæ dedimus ad* XXI *Maji, et Acta* S. Bartholomæi *etiam* Eremitæ, *quæ ad hunc* XXIV *Junii damus. Auctor priorum Actorum fuit Galfridus, fassus in Prologo sibi notum fuisse B. Godricum. At nomen auctoris in Actis* S. Bartholomæi *non exprimitur, sed per primam litteram* G *indicatur,* minimus in Domino conservus : *ut videri possit idem* Galfridus *utriusque Vitæ auctor esse; tum quia idem ubique stylus et modus scribendi apparet, tum quia eodem tempore in Northumbriæ provincia ambo vixerunt, tum denique quia in hisce* S. Bartholomæi *Actis num.* 25 *nominat* laudabilem Eremitam Godricum, *tamquam unum ex tribus præmortuis Sanctis, quorum opera secutus seu imitatus* S. Bartholomæus *sit.*

saltem coævo,

2 *Hæc Acta inscribuntur* Priori et Cœnobitis Dunelmensibus, *apud quos vitam monasticam susceperat* Bartholomæus : *qui postmodum adhuc integro circiter anno vixit, ejusque monasterii Priori voluit etiam post obitum subjici, ut de ejus sepultura num.* 38 excepto Priore Dunelmensi, *nemo præsumeret aliquid mutare. Auctor etiam Vitæ asserit se eam scribere,* dum extant qui eum noverunt, quæque *ille* amovenda judicarunt amovisse ; et quæ apponenda apposuisse. *Præterea quæ narrantur num.* 8 referente Fratre Dunelmensi, quod in seipso nuper gestum est ; *et num.* 8 *scribit* referente Hemmingi Fratre ; *et num.* 22 *indicat* miracula, quæ ipso referente successor ejus agnovit. *Ita narrata num.* 32 didicit ex relatione fratris Wilhelmi, cui ipse apparuerat : *per quem ultima de ejus obitu potuit scire.*

3 *Auctor* Domnum Bartholomæum *fere appellat : at num.* 28 furibunda *seu dæmoniaca, jussa dicere,* Sancte Bartholomæe, *sensum recipit, et sanatur.*

AUCTORE G. H. *contracta apud Capgravium.*

A *Interim in titulo ponitur* Vita Beati Bartholomæi, monachi. *Joannes Capgravius in Legenda Angliæ, anno* MDXVI *Londini excusa, eamdem Vitam inter alios Sanctos edidit cum hoc ubique titulo,* De sancto Bartholomæo, servo Dei et Monacho. *Secutus dein Richardus Witfordus in Martyrologio, Anglice Londini anno* MDXXVI *impresso, hoc eum elogio exornat :* In Anglia festum S. Bartholomæi, in partibus Septemtrionalibus nati, et Monachi Dunelmi facti; qui in juventute revelationes habuit, duos mortuos suscitavit, et alia magna miracula patravit. *Hieronymus Porterus in Floribus Sanctorum Anglice editis; et Edouardus Maihew, in Trophæis Anglicanis Ordinis Benedictini, eumdem cum titulo* Sancti *celebrant, desumpto ex Capgravio Vitæ compendio. Arbitratur autem Maihew ipsum* claruisse post annum Christi MC, quo circiter tempore, et non ante, Monachi primum in ecclesiam Dunelmensem, regnante Guilielmo Rufo et Guilielmo Dunelmensi Episcopo, introducti sunt. *Secuti id fuerunt Menardus et Bucelinus; sed* Lindisfarnæ insulæ Bartholomæum *adscribunt. Verum ab hac distincta est* insula Farne, *in qua* S. Bartholomæus *vixit, atque etiamnum id nomen retinet; cum* Lindisfarna *nunc appelletur*, B Hoililand, Insula sacra : *sunt tamen ambæ in Oceano Germanico, haud procul a provincia Northumbriæ. Wilsonus in Martyrologio Anglicano eumdem celebrat, et insulas prædictas non distinguit.*

Errores quorumdam circa locum et alia;

4 *Idem Wilsonus addit Sanctum in pace quievisse circa annum* MX. *Michael Alfordus, in Annalibus Ecclesiæ Anglicanæ, eumdem refert ad annum* MIV. *Verum ex supra relatis constat eum* XII *seculo floruisse, quo etiam* S. Godricum, *anno* MCLXX, *ad Christum migrasse diximus. Imo ex num.* 39 *haud ægre colligitur,* Bartholomæum *obiisse anno* MCLXXXII *vel* XCIII. *Dicitur enim jejunium finale, cibi potusque omnis expers, non sine miraculo produxisse*, a feria V Ascensionis *Dominicæ, usque ad* septimam *abinde* Feriam V, *cum festivitate* S. Joannis Baptistæ *concurrentem ; oportet ergo, ut Ascensio Domini celebrata fuerit* VI *Maji, et Pascha* XXVIII *Martii. Licet autem acciderit proximo a morte* S. Godrici *anno, Christi* MCLXXI, *tam notabilis tamen adeo vicinarum mortium circumstantia, si vera foret, non videtur prætereunda fuisse num.* 39, *ubi Godrico* Bartholomæum *comparat Auctor, quasi supponendo aliquammultum spatium inter utriusque obitum intercessisse. Reliquo* XII *seculo, non* C *nisi prædictis duobus annis istiusmodi concursus accidit ; sequenti seculo nec semel quidem, ante annum* MCCLXXVII. *Cum ergo num.* 48 *porro legatur Sanctus* ex hac luce substractus, transactis in vita solitaria XLII annis, et mensibus VI et XIX diebus ; *oportet ut eamdem vitam exorsus sit* VI *Decembris, anni* MCXL *vel* LI, *prima hebdomade sacri Adventus, feria* VI *vel* IV : *nam ejus initium annis istis concurrit cum* I *et* III *Decembris.*

D. P. *item quoad annum obitus*

qui fuit 1182 *vel* 1193.

VITA

Auctore coævo, G. Monacho, forsan Galfrido.

Ex MS. Cisterciensi.

PROLOGUS.

Vita scribitur, dum vivunt, qui Sanctum noverunt,

Beatissimis in Christo Patribus et Dominis, B. Priori et Cœnobitis Dunelmensibus, G. minimus eorum in Domino conservus, sic manere per bona temporalia, ut non amittamus æterna. Post transitum venerandi Patris Bartholomæi, animos vestros pulsasse non ambigo, utrum aliquid insigne sæculo D post se reliquerit, quod in laudem Creatoris debeat attolli, et in imitationem morum possit assumi. Apud plerosque etenim magnæ opinionis habebatur, sed longe (majoris) fuit intentio mentis, qua Deo soli placere studebat, quam facies operis qua foris hominibus laudabilis apparebat. Totus quippe vitæ ejus excursus, erat cum mundi principe conflictus. Cujus ego quædam virtutum opera schedulis dare curavi, credens quodsi contemptibilis auctor fuerit, ea tamen non debere contemni. Satius etiam esse censui, ad omnium notitiam, extantibus adhuc qui eum viderunt sive noverunt, deducere, qui et suo falsa comprimant, et vera comprobent arbitrio ; quam ipsis de medio sublatis, dubiam posteris de tanto viro relinquere æstimationem; cum superesse non potuerit, qui experimento vel visus vel auditus debitam faciat fidem.

2 Memini vero me hoc opusculum Tibi, reverende Pater et Domine, et nonnullis ex vobis porrexisse, et ea quæ amovenda judicastis amovi, et quæ apponenda apposui. Quod etiam Universitatis vestræ judicio reservavi, quatenus libellus, si quid erroris aut nimietatis habet, per vos correctus ; vel si quid minus, justa moderatione per vos extentus ; totus E purus, totusque securus ad communes hominum prodire non erubescat aspectus. Sed dum hujus venerabilis viri Vitam calamus percurrit, vereor me illorum reprehensione dignum, quorum Vitæ Sanctorum libellulis pendent a collo, vel portantur in manibus, et nihil pendet vel præfertur in moribus. Rudi igitur stylo et * ordeitio sermoni veniam, quæso, detis, in quo non Tullianum requiro leporem, sed simplicem simpliciter indagare cupio veritatem ; eaque quæ fidelium et maxime successoris sui relatione cognovi. Ne vos prolixa verborum oratione onerare videor, succincta brevitate transcurro ; et juxta cujusdam sapientis eloquium. Non prandium vobis, sed cœnam facio.

eorumque censuræ traditur.

* *an* hordeaceo.

CAPUT I.

Adolescentia, Sacerdotium, Vita monastica, dein anachoretica.

Igitur Bartholomæus ex provincia *a* Witeb extitit oriundus. Hic primo a parentibus Tostius dictus est, cujus nominis *b* etymologiam sociis ejus adolescentulis irridentibus, Willelmum dixerunt. Cum F vero monasterium petiit felici præsagio celebre, quo nunc vocatur, nomen a Fratribus impositum est, quatenus ejus in cœlo fieret coheres gaudii, cujus in terra consortium sortitus est vocabuli. Quia vero non primum quod spirituale est, sed quod carnale, cunctis adolescentiæ suæ temporibus animum levitatis legibus dedit ; et de se sibi prodigus, in otia se totum et scurrilitatis negotiis effudit. Sed præveniente eum in benedictionibus suis Domino, talis ei de sua vocatione cœlitus ostensa est visio. Putabat se in loco admirandæ viriditatis et amœnitatis constitui, lumenque in eo quasi nubis candidæ vel auroræ surgentis intueri. Cumque supernæ claritati aciem intenderet, vidit Dominum Jesum eminus stantem, sanctamque Matrem ejus Mariam, Petrum quoque Apostolum et Joannem Evangelistam. Quem beata Virgo *c* pulcherrimo vultu intuita, Apostolos advocat; Ite inquiens, et astantes filio meo et mihi assistite : protensaque manu ostendens, ipsum quoque nutu vocare visa est.

Initio Tostius, tum Wilhelmus, dein Bartholomæus dictus,

4 Accedentes ergo unus a dextris, et alius a sinistris, reverenter in medio deduxerunt : eisque passu tardiore moram protrahentibus, hortatur illa maturius

A maturius procedere et adolescentem exhibere. Adductus vero stabat, stupens et tremens, claritate magis perterritus quam timore. Ad quem misericordiæ misericors Mater, Accede ait, et filii mei vestigia amplectere, et ut tui misereatur, ejus pietatis bonitatem humiliter deposce. Statimque eo in faciem prostrato, et clamante jam tertio, Miserere mei, Domine Jesu; elevans ille misericordiæ manum, benedixit illum, dulcem satis ac suavem adjiciens vocem; Et ego tui misereor, et in perpetuum miserebor. Hoc quoque secundo in somnis videre promeruit: et ne phantasticæ illusioni id quisquam incredulus deputaret; tertio vigilans eadem carnalibus oculis manifeste conspexit. Cujus hæc cor saxeum calore virtutis non emollirent, et contempto cum pompa seculo, ad promissa cœlestia quærenda ac promerenda non accenderent? Nec tamen his Bartholomæus ad conversionis amorem compunctus est; jam tunc enim, caro, tamquam prudentior et ætate major, concupiscere noverat adversus spiritum; et spiritus, adolescentiæ voluptate depressus, obluctari non poterat adversus carnem: acsi diceret cum Evangelista; Mulier, nondum venit hora mea.

visione cœlesti animatur,

Joan. 2, 4.

B

5 Adolescens itaque, diversarum gentium patriam et mores affectans inquirere, vagus et instabilis ad loca de locis aura ferebatur levitatis, fastidiosus novitatum amator, adeo facilis contemptor ut conspector. In Norwegiam demum evectus, cuidam Presbytero adhæsit, et ibidem ab *d* Episcopo ejusdem loci Diaconatus, deinde Presbyteratus gradum accepit. Quadam autem die se juvenis quidam ei in itinere junxit, qui malignum spiritum adesse conspiciens, quem provinciæ illius incolæ Rabem vocant, alludens ait: Ecce ille. Cui Bartholomæus: Amice, vellem eum videre. Jubet ergo eum supra pedes illius stare, et pedibus suis terram non contingere, pollicens quod suis artibus optatæ visionis desiderio suo satisfaceret effectus: quemque semel intuitus fuisset, perpetuo videre non cessaret. Quo audito Bartholomæus irrisit hominem, contempsit societatem nefariam, abominatus est visionem: fidem namque Christianam, sicut postea referebat, læderet, si diabolicæ contemplationi jugiter inhæreret.

in Norwegia ordinatur Presbyter:

d

evitat magicas præstigias,

6 Eodem tempore quidam Bartholomæum ad filiæ suæ conjugium petebat. Parentum indies indefessa sudabat exactio: puellæ quoque species et consensus ad nuptias invitabat, trahebatur denique ipse a se: ad carnalis autem copulæ sollicitudinem, devolvi non est concessum, quem ad spiritualis tirocinii agonem divina protectio servabat illæsum.

et conjugium:

C

7 Transactis ibi tribus annis, patriam rediit, et in quadam Northumbrensium ecclesia Presbyteratus officium aliquot diebus exercuit. Quia divina providentia in sua dispositione non fallitur, irruente in cor venerabilis viri unctione Spiritus sancti, visionem, quam dudum adolescens viderat, ante mentis oculos revocare cœpit, atque juxta sententiam Apostolicam, Quæ retro sunt oblivisci, et in anteriora se extendere. Adeo autem fervens erat impetus spiritus, quod statim seculum deserere, et ad monasterium secum deliberaret confugere. Cujus sanctæ conversationis primordia, dignata est suo munere superna largitas illustrare. Susceptus namque, rasus, tonsus, et prout Dunelmensis cœnobii consuetudo deposcit, cum sociis in ecclesiam introductus, cum Crucem adoraret, vidit in spiritu Crucis imaginem submisso vultu adorantem resalutare, et protensis brachiis novum se Crucis bajulum in amplexus excipere. Quod postea Dominus executione virtutis complevit, quia eum inter tentamenta velut murus inexpugnabilis firmiter tenuit, nec in aliquo dæmoniaci impetus conflictu deseruit: hanc ipsam

reversus in Angliam

Phil. 3, 12.

et factus Monachus Dunelmensis

resalutatur a Crucis imagine:

quam narro virtutem referente bonæ memoriæ Germano Priore, qui suscepti sacri habitus comes extitit, quamplures noverunt; cujus ita verum esse nemo dubitet testimonium, sicut meritis venerabilis viri id potuisse contingere non est ambigendum.

D

A. COÆVO EX MS.

8 Cum monachis habitans, monachi mores et vitam æmulari studuit, et ea maxime, quæ monacho proficiunt, verumque etiam monachum faciunt, obedientiam et humilitatem excoluit. In Officiis divinis illud Prophetæ semper recogitabat eloquium; Maledictus omnis, qui opus Dei facit negligenter. Sed et infirmioribus, qui idpropter sui corporis aut vocis imbecillitatem facere non poterant, adjutorium satagebat impendere; affirmans hoc esse pro Fratribus animam ponere. Locum præterea solitudinis affectabat, ubi secretius Domino militare et parcius vivere potuisset. Desiderium quoque animæ ejus tribuit ei Deus, et voluntatem labiorum ejus non fraudavit eum. Beatus enim Pater *e* Cuthbertus ei per visum apparuit, et ad Insulam Farnensem in spiritu traducens, situm loci, decorem Oratorii, qualiter singula quæque se illic haberent ostendit; dixitque, Ecce locum istum: a Deo tibi præparatum scias, siquidem in eo usque in finem conversari te spondeas. Quod ille modis omnibus se asserebat velle; et gratias egit pro sua manifestatione. Mane autem facto, a Fratribus, quæ Farnensis esset insula, perquisivit; et ita omnia esse didicit, sicut per beatum Antistitem in somnis accepit.

obediens et humilis,

Jer. 48. 10:

infirmiores adjuvat:

e

in visu monetur Farnam migrare,

E

9 Talium signorum indiciis ad solitariæ conversationis propositum animatus est; nec scintillam fervoris, divini, quam in secreto cordis gerebat diutius inclusam tenere valebat: quia perfectus spiritus ad perfectos urgebat progressus: Reverendumque Patrem Laurentium Priorem adiit, et quid interius haberet exposuit. Quo ille audito, laudabat quidem petentis affectum, sed tamen ab his desistere monuit, eo quod nondum unius anni plantatio fuisset, nec in radice stabilitatis (ut putabat) animum fixisset. Vicit tamen constantia pulsantis; noluit enim idem Pater spiritum extinguere, sed pensabat subtilius discretivo examine, non esse reprimendum a mortali homine, quod interius operatur gratia inspirationis divinæ. Venit igitur vir venerabilis ad Insulam Farne, comitante se Deo et devota Fratrum oratione: invenitque Fratrem *f* Ebwinum, qui ut ejus desiderium agnovit, invidit, et adventum moleste tulit; cœpitque antiquus hostis per eum tentando Christi militem aggredi, suggerens, in ipsum plura congerere, quibus vel iram incuteret, vel a loco penitus ejiceret. At ille fraternas contumelias excepit; sed innocentiam Abel malitia Cain non dejecit: ad exemplum enim beati Job in omnibus non peccavit labiis suis, neque stultum quid circa Fratrem suum locutus est.

quod obtenta licentia facit:

f

alterius fert contumelias.

F

ANNOTATA D. P.

a Witebi *seu* Whiteby, *oppidum in Eboracensis Comitatus parte Boreali,* North-Ridinge *dicta; adjacet Oceano Germanico, olim* Streneaskalk *appellatum, de quo 8 Februarii ad Vitam S. Elfledæ, ibidem Abbatissæ, egimus. Sed id monasterium a Danis eversum, dein restauratum, et a Monachis Benedictinis cultum, scribit Malmesburiensis lib.* I *de gestis Regum Anglorum cap.* 3.

b *Quod* Tosti, *Anglis* assatum *significet.*

c *Capgravius,* placido.

d *Adamus Bremensis, lib.* 4 *Historiæ Ecclesiasticæ de rebus Septemtrionalibus cap.* 44, *asserit, ab Adalberto Archiepiscopo Hamburgensi seculo* XI *consecratos pro Norwegia duos Episcopos, imo jam ante,* S. Olavum Regem habuisse secum Episcopos multos et Presbyteros

A. COÆVO EX MS.

A Presbyteros ab Anglia, *indicat idem Adamus lib.* 2 *cap.* 40.

e *S. Cuthberti Episcopi Lindisfarnen. qui et ipse in Farne insula aliquamdiu solitarius vixit, Vitam dedimus* 20 *Martii.*

f *Capgravius*, Elwinum.

CAPUT II.

Arcta vivendi ratio in insula Farne. Spiritus prophetiæ : consilia aliis data.

Cum igitur conspiceret Ebwinus quod non proficeret, recessit, et Bartholomæus exinde secum habitare cœpit. Quinque annis cilicio usus est, lectus ejus durus, cruciatui magis quam quieti accommodus, brevem aut rarum accubanti somnum dedit. Stramentis enim superpositis cratem virgeam, quatuor eam ex quatuor partibus ligneolis sustentantibus, linteoque stamineo in longum et latum extento desuper stravit : quibus coopertorium monachale decenter superposuit, cujus obumbrationis lecti similitudinem ostenderet aspectus, et asperitatis secretum occultaret amictus. Superveniente vero felicis recordationis Thoma Priore, lectum mutavit, cilicium deposuit ; ne sudor et fœtor qui ex eo exibant cohabitantem offenderent ; aut etiam hanc in eo continentiæ virtutem novus hospes deprehenderet ; aut laudabilem proferret de religione sententiam, non in veste scilicet, sed in corde monachi omnem vigere consummationem mandatorum Dei. Lectum post hæc quo pausaret non habebat, et quidem primis militiæ suæ temporibus tanta discretione temperavit cursum vitæ, quod nihil quod ageret fastidii tepiditatem ingereret. Sive enim scribebat, sive legebat, sive spallebat, sive secretius orabat ; sive insulam, psalmodiæ et vigiliarum longitudinem allevians, circuibat, et a se torporis desidiam cujuscumque posset operis aut laboris manu propellebat ; jamque apud ipsum perfectus erat vanæ gloriæ contemptus.

Ejus 5 annis cilicium ac durus lectus,

B

et corporalis exercitatio,

11 Cibus ejus panis et olera, et quæ de pinguetudine lactis exprimi solent. Piscationem exercuit, tam ad sui quam ad commorantium sustentationem. Ad approbandam vero sive corroborandam rudis adhuc Anachoritæ parsimoniam, ad ministrandum ei Dominus *a* moctam deputavit, quæ singulis diebus Quadragesimæ primi anni pisciculum, qui a vulgo *b* limpa dicitur, loco statuto ad refectionem detulit. Quod si ad horam consuetam nihil aliquando reperisset, protelabat jejunium, donec famula sua consuetam annonam attulisset. Post aliquot annos a piscibus quoque abstinuit. Potus ejus aqua fuit, raro vero lac. Esus carnium, ex quo Insulam intravit, non tetigit, nec aliquo lætiore humore se perfudit : denique septem annis et dimidio ante excessum suum e corpore, nihil perhibetur omnino bibisse. O virum permirabilem, cui si in ceteris similem in hoc invenire non credimus æqualem !

victusque ratio,

C

12 Nullo tempore caputio caput [texit], sive aliud munimen capiti, nec pelliceum adhibuit corpori. His tamen indumentis contentus quæ monachum decent, stamina *c* scilicet cucullaque, quæ dicitur fuisse manicata. Ad ea quoque contegenda pallium nigrum ejusdemque coloris pellibus intro munitum superinduit ; quandoque pelle sua circumdatus, antiquorum Patrum spectantibus formam exhibuit. Caligis et pellibus arietinis corticatis utebatur : quæ cum tibiis semel circumdedit, donec vetustate consumerentur, non amovit ; nec stamina lavari permisit, donec nigredo, quam ex nimio sudore contraxit, eam perfudisset. Si quis autem super hoc argueret, respondisse fertur : Quia omnia turpia his corporibus inferre debemus, si ea ad perfectum animæ candorem perducere volumus. Erat fortis et integer viribus, [et ad] omnia quæ vel animo vel corpori ingerebantur, invictissimus. Sed et faciem ita semper hilarem, adeo ruboris gratia perfusam prætendebat ; quod cum summæ abstinentiæ parcitatem sectaretur, et curam corporis negligeret, eum quisque deliciis uti corporalibus æstimaret.

et vestitus:

D

13 Psalmos Davidicos in laudem filii David semper in ore, super mel et favum dulces habuit : quos nocte et die semel aut bis, tertio nonnumquam psallendo transigere minimum duxit. In verbis ejus plurima consolatio, quæ doctrinæ spiritualis sale condita, nihil præter contemptum temporalium et amorem resonabant æternorum. Jucundus etiam in sermone, tristitiam habebat pro crimine. Divitum, quorum ad ipsum feritatis fama pervenerat, arguere solebat arrogantiam, nec sine metu quandoque apparebant : tantum enim reverentiæ gerebat in vultu, adeo venerabilis erat in aspectu ; quod nonnulli eorum ejus exhortationibus a læsione pauperum desistere, a munere illicito manus excutere, eleemosynis peccata studebant redimere. Circa pauperes et ægrotos pia gerebat viscera, suadens eis in patientia vitam possidere. In confessionibus vero misericordiam et judicium cantabat Domino, peccatorum persecutor, personarum non acceptor. Si frater in fratrem committeret, non Petri usque septies parcitatem, sed Domini usque septuagies septies sequi commonebat latitudinem : apud homines enim remissionis terminus, apud Deum vero misericordiæ non est numerus. Optimum ergo monachis exemplum descripsit voluntariæ paupertatis ; Quid, inquiens, nobis amplius habent potentes hujus seculi ? Habentes victum et vestitum, his contenti sumus ; illi, si id habent, eo contenti non sunt, sed abundantius habere volunt ; et adest mox peccatum in desiderio, in labore acquisitio, in timore possessio, in dolore amissio. Nos vero nobiles, nos vero divites, qui ab horum liberi solicitudine, securi vivimus ; et ea quæ Dominus dederit, cum gratiarum actione percipimus. Dicebat quoque omnem potestatem ab eo esse, et ideo bonam esse ; si tamen sui juris metas superbitudo non excesserit, et paupertatem optimam et Deo proximam, si suæ humilitatis angustiis sine murmure contenta sit : utrique ergo vitandam jactantiam.

psallendi assiduitas ;

utilis sermo ad divites

E

et pauperes,

præsertim Monachos :

14 Neque sola in eum admonitionis et consolationis, verum etiam innumera Deus contulit Gratiarum munera. Prophetiæ namque spiritu pollere visus est, adeo ut quæ leviter et negligenter proferebat, cum tanto virtutis miraculo accidebant, acsi aliquis ea quæ loquebatur oculis facta conspexisset. Temporum autem vicissitudines, quæ nosse non est nostrum, id est humanum, sed divinum, qui ei familiariter adhærebant, perhibent [præscivisse]. Sed et his, qui aliquando advenerant sub ea tempestate præclusis, horam qua navem ascenderent ac redirent ostendit. Sæpe tres dies aut quatuor, totam aliquoties hebdomadam, eorum obsidioni subesse prædixit : quorum tunc mœstitudinem et diutinæ expectationis fastidia blande leviterque consolari consuevit ; et deficientibus quæ secum tulerant alimentis, de sua tenuitate, imo caritatis qua semper abundabat plenitudine ministravit : tantique erga singulos meriti habebatur et fidei, quod cum tumentibus undis, mortis (ut putabatur) faucibus navem dare suaderet, exhortantis imperio nullus obsequi metueret, confidens quod ejus benedictione munitus, cum summa salutis jucunditate marinos vortices transmearet.

F

spiritus prophetiæ :

15 Inter alia largitatis adeo dono fulgebat, quod nullus advenientium sine cibi et potus benedictione vacuus

A vacuus rediret. Cum Fratribus plerumque cibum sumere, quandoque servientis assumere officium, cibos adferre, sæpius apponere; nonnumquam hilari vultu astare aut sedere, et dulci narratione eorum quæ viderat vel audierat comedentium animos solebat enutrire. Multi quoque ad eum, quos fama sanctitatis ejus attraxerat, tam de remotis quam de vicinis partibus confluebant; quibus ipse consilium salutis, et si qua consolationis responsa expeterent reddebat: quorum multitudine et frequentia perturbatus, metuens ne favor jactantiam induceret, includi proposuit, ut quanto se ab humanis curis et colloquiis sequestraret, tanto ipse Deo propinquior fieret. Sed ex eorum ædificatione fructus sibi bonos et perfectos succrescere colligens, pristinæ quietis silentio contentus, usque in finem perseverabat. Apostolicæ discretionis documentum prosequens, quæ cum desiderium haberet dissolvi et esse cum Christo, necessarium duxit propter multorum salutem permanere in corpore; non quod sibi melius, sed quod aliis ex caritate eligebat. Quid denique loquar de operibus misericordiarum, de instantia vigiliarum, de flexione genuum, de assiduitate orationum? Implevit illud Apostoli præceptum, Semper orate; quia totum coram Deo orationi fuit consentaneum, quidquid sacris operibus fuit impensum. B

consilia salutis et consolationem data.

ANNOTATA G. H.

a Mocta *videtur avis, aut forte amphibium quadrupes, quod* marta *Anglis,* martes *Latinis dicitur. Malim ego pro* Moctam *legere in textu* Noctuam *uti et num.* 29 *pro* pullos Moctarum, pullos Noctuarum; *prætermissa conjectura de quadrupede, per talem vocem significata.*

b Limpon, *Belgis* Lomp, Mytilus *piscis.*

c *Capgravius,* solum stamina usus est et cuculla. *Ita in Vita S. Odilonis* 1 *Januarii num.* 25; lanea vestis, quam vulgo staminam *seu* stamineam vocant, a dorso abstraxit. *Francis et aliis* estametti *et* stamet.

CAPUT III.

Insultationes dæmonis superatæ. Miracula patrata. Thomæ Prioris Dunelmensis vita, mors, sepultura. C

Multa quoque tentationum genera a concertatore suo diabolo expertus est. Modo enim se in murem, modo in leonem, modo in taurum transformavit: simiæ vero et murilegi sæpius effigies ostendit: et merito in his maxime apparuit, ut qui captor fieri voluit Deitatis, captor fieret murium; et qui humanæ dignitatis violator extitit, humanæ similitudinis vitium indueret. Viro itaque venerabili, post Laudes matutinas extincta lampade, ante Altare beatæ Dei Genitricis Mariæ aliquando procumbenti idem malignus spiritus affuit; et primo super vestigia, deinde super crura saltus dedit; postremo desuper se totum projiciens, guttur manibus fortiter strinxit; et ita tamdiu tenuit, donec se Vir sanctus sub tanta mole putaret extingui. Fidelis vero Deus eum tentari non permisit supra id quam ferre potuit. Liberatus tandem ab hoste, statim in immensos resolutus clamores, S. Mariam sibi in auxilium invocare non cessabat. Plerumque etiam, cum ad orationem super genua staret, idem eum inimicus per caputium trahere, et longius in atrium consuevit projicere. Arreptaque ille virga, quam semper ob hujusmodi immissiones propius habebat, percutere eum nisus est: sed derisit ictum ferientis imago refuga vanitatis. Sed et astante illo ad altare, et sacra Missarum solennia celebrante, se exhibere non erubuit; et oram casulæ, nunc trahens, nunc excutiens, devotionis obsequium præpedire laborabat. D

A diabolo sub bestiarum formis tentatus,

S. Mariam invocat;

A. COÆVO EX MS.

17 Quomodo igitur nos ejus astutias poterimus effugere, si se sacris quoque Mysteriis præsumit ingerere? Sed mirandum non est, si divinis Officiis, ad tentandum corda Sanctorum, appropinquat; qui perversos Sacerdotes, etiam cum immolant, inhabitat; imo, (quod pace Corporis Domini dixerim) in membris suis ipse immolat. Asserebat autem, eum qui coercet, ipsum humani generis inimicum, fragilem et fumo similem, et facile a suo colluctatore posse subverti, si constiterit ex adverso viriliter decertari. Aquam quoque benedictam, suam cum humore servare virtutem; eoque siccato dæmonum minus coercere præsentiam; signum vero Dominicum summum ei in tentationibus cum scuto fidei dicebat fuisse refugium; ejusque omnes muniri præsidio, qui suo fuerint armati vexillo: quia necesse est ut semper Crucis erubescat aspectum, cujus semper mysterio perpetuum sumpsit occasum; quemadmodum, qui semel erit, ab ipso semper ignis videtur.

18 Nec solummodo ipsum virum Dei, sed etiam ipsos qui ad eum visitationis causa venerunt, a via salutis præpedire conatus est; unde quod in quodam Fratre Dunelmensi, quid in seipso nuper gestum est referente cognovi, huic loco inserendum duxi. Venit enim aliquando idem Frater ad venerabilem Virum, cupiens et ipse verbum exhortationis audire, et ejus orationibus se devotius commendare. Cumque vicissim de spiritualis vitæ rudimentis tractarent; malignus spiritus invisibiliter adfuit, et quasi humana manu desuper tectum lapillis percutiens; hoc sonitu adventus sui signum dedit: Fratremque illum mox pavor corripit, et pallor ora perfundit. Quem Sanctus intuens, blandeque consolans; Ne turberis, ait, fili, neque paveas: venit bonorum omnium inimicus, et nostris nunc maxime sermonibus invidus, ut nos hoc strepitu perterritos, a colloquiis divinis cessare compelleret. Statimque denudato et fugato hoste, sanatum est vulnus timoris in Fratre, quod per antiqui hostis præsentiam patiebatur in mente. E

impedientem colloquium pium contemnit.

19 Memoratus et in ævum memorabilis Thomas, deposito Prioratus regimine, in insulam Farne secessit, et cum viro Dei Bartholomæo secretius Deo militare elegit. Sed licet eis una vitæ fuerit habitatio, non tamen eadem vivendi consuetudo. Bartholomæus enim in mensa parcitatem et horæ brevitatem quæsivit. Cumque videret Bartholomæum sibi in ceteris conformari, in hujusmodi vero non assentire, de hypocrisi arguit, et simulationis vitio palam denotavit. Quo ille constristatus, tamquam ex animi levitate; ex discretione tamen ut locum daret iræ, loco penitus cessit, et Dunelmum conversandi gratia venit: sed ejusdem Patris pœnitentia et lacrymis ductus, oratione Patris, et Fratrum delinitus jussione, demum Episcopi commonitu, concesso sibi annuali victu et vestitu, ad insulam mansionemque suam completo anno remeavit: hucusque enim ex proprio labore utrumque perceperat. Magna igitur inter eos tam linguarum quam animorum reformata est tranquillitas; factumque est, ut dum Bartholomæus ex mutatione loci vitium in se levitatis accepit, in Thoma, exasperationis vitium in mansuetudinem commutavit. F

Post adventum Thomæ Prioris,

Dunelmum secedit:

reversus cum eo pacifice degit,

20 Idem vero Thomas magnæ religionis amator et eleemosynarum cultor fuit: de quo referente fratre Hemingo, qui in extremis decumbenti sedulum

A. COÆVO EX MSS.

A lum exhibebat obsequium, didici; quod in excessu positus, vidit Choros Candidatorum, in superiori parte domus deambulantes, portantesque libellos in manibus, et ad susceptionem ejus cum jubilo præparatos, mirique odoris fragrantiam se traxisse manibus testatus est; quatenus illa suavitas aperte doceret, ad quantam amœnitatis dulcedinem spiritus ejus transire deberet. Cumque resolutionis debitum solveret, et spiritus in cœlum totus efflueret; *a* vidit Bartholomæus diabolum in angulo propius assistere, planctusque miserabiles ore terribili et facie deformi edere: visus quippe tunc fuerat, eoque vehementius dolebat, quod nullam in moriente, quæ dolori satisfaceret, causam reperiret: cassatis enim fallaciæ suæ laqueis, quas ei a pueritia tetendit, libere cœlestia libare senem conspexit. Allata autem Bartholomæus aqua benedicta, locum simul et bestiam aspersit. At illa tactum aquæ declinans resiliit, et protinus in angulum rediit. Cumque aliquoties hoc faceret, et aquarii solicitudinem hostis deluderet; sumpto vir Domini in manibus vase aqua benedicta pleno, in faciem ejus projecit, et omni loco rore perfuso, diversas tandem in formas paulatim deficiens hostis evanuit. B

eoque sancte moriente, a videns in angulo diabolum, eum aqua benedicta pellit.

21 Sed posito corpore prædicti Prioris in vehiculo, equus, qui ante claudicabat, obsequio defuncti submissus a claudicatione cessabat. Sunt etiam quidam fidelium, qui cum juramento asserunt, quod allato eo in Ecclesia sanctæ Mariæ de Gareshend, *b* et coram Altari deposito, vidit quidam bonæ vitæ Diaconus, columbam niveam toto noctis tempore circa loculum volitare, et sacris obsequiis alarum applausibus cœleste obsequium præstitisse. *c* Duorum quoque Episcoporum Edmundi et *d* Athelredi in loco sepulturæ ejus corpora reperta sunt, quorum ante nomina sciri poterant, sepulturæ sciri non poterant; quod divina dispositione gestum est. Qui enim non ex transgressione, sed ex persecutione Prioratum perdidit, merito Episcopalis sepulcri honorem accepit. Hæc nullatenus intermisisse volui, quatenus cognoscatis, quia plures ex hoc monasterio Patres egressi sunt, qui licet signa non fecerunt in conspectu populi, apud Deum sunt pro sanctitate conversationis et simplicitate cordis meritis excelsi.

Post miracula Thomæ mortem secuta, b c d

22 Sed neque ad meritorum testimonium Bartholomæo defuit efficacia signorum, ex quibus pauca, quæ ipso referente successor ejus agnovit, refero. C Venerunt aliquando mulieres ad Insulam Farnensem, cum quibus quædam quoque Flandrensis affuit; quæ viros Oratorium ingredi conspiciens et egredi, suggerente antiquo serpente, intrandi desiderio cœpit vehementius æstuare: dixitque confidentibus: Quare nos non ingredimur, et quasi cum ceteris hominibus nihil habentes commune, canibus comparamur? Cumque aliæ prohibitionem a beato Patre Cuthberto olim factam assererent, et a proposito temeritatis mentem revocare consulerent; contempsit vocem pie admonentium, et ausus feminei implere festinabat flagitium. Erant oculi omnium intendentes in eam, quid faceret, quidve postmodum ei ex facto contingeret. Jamque vestigium in ostio posuit, et quasi valido venti turbine cœlitus repulsa, retrorsum in terram exanimis corruit. Accurrunt tam viri quam feminæ, qui ad spectaculum convenerant, casum subitum admirantes. Quæ tunc mulierum confusio, virorum autem insultatio! Nuntiatur interea viro Dei quid gestum fuerit: qui subridens ait; Et hoc merito pro culpis suis accepit. Et surgens venit ad eam, et aqua benedicta moribundam aspersit. Mirares! adeo namque liquori salus festina successit, quod una eademque hora aquæ fieret aspersio et sanitatis exhibitio. D

mulierem ob Oratorii ingressum exanimatam resuscitat.

23 Exiguum ceræ munusculum a quibusdam nautis acceperat, quam in *e* batello suo projecit, et secum cum rediret tollere non meminit; erat forte mens ejus alias occupata: jamque habitaculi sui fores attigerat, moxque substitit; et dum secum quo fuisset, aut quid fecisset tractaret, cera demum quam post se reliquerat in mentem venit: et reversus vidit corvum ceram in ore tenere, et ad ulteriorem insulam referre. Quo viso contristatus est: positisque in littore genibus se in orationem dedit, supernam exorans pietatem, ne quod nautæ dederant ex devotione ex negligentiæ suæ reatu usui deperiret ecclesiæ: statimque corvus rediit, et ceram eodem in loco, unde tulerat, projecit. Hoc, elationis vitium devitans, non a se sed ab aliquo Monacho factum referebat; laudabilem Apostoli imitans humilitatem, qui virtutes suas sub persona alterius humiliter memorat.

e ceram a corvo ablatam precibus recipit,

24 Alio quoque tempore quibusdam nautis in ejusdem insulæ portu commorantibus, puer eorum ad piscationem egressus est, cymbam vero, in qua erat, puppi annectere sicut consueverat, oblitus est; solutamque protinus undæ rapaces excipiunt, E et longius in freta compellunt. Quo nautæ comperto, ad hominem Dei clamant: Frater Bartholomæe, veni, et adjuva nos. Qui egressus, et tamquam quid peterent præscius, subrisit, et ita jocose intulit; Ut quid vocastis me? Quid vultis mihi dare? Quibus de incommoditatis casu conquerentibus, ipse navigium ascendit, et cymbam eorum eis restituit. Insurgens vero gubernator in puerum minas intendit, et manum ad percussionem extendit. Quod vir venerabilis prohibuit dicens: Scias hanc insulam tale pacis obtinere privilegium, quod pro nullo erroris excessu licet alicui animadversionis aliquod in ea exquirere judicium. Ad hæc gubernator: Etsi in ea pacem habere meruit, in navi pacem non habebit. Cui Bartholomæus: In navi quoque vide ne feceris, eo quod inde continget quod vitæ tuæ non expediet. Ille vero monita Patris audire noluit, et adolescentem in navi virga cecidit, Factumque est, ut, quia ei non pepercit, sibi quoque non parceretur: primo namque post hæc navigationis die ægrotare cœpit: et secundo vitæ finem accepit, Quod sociis ejus viro Dei referentibus, respondit: Numquid non dixi homini illi? Noli peccare in puerum, et non audivit me. F Libet igitur considerare, quantus fuerit vir iste, qui et miserandi hominis interitum præscivit, et sub interminatione prædixit. In qua re quoque pensandum est, quanta timoris reverentia majora Sanctorum suscipienda sunt mandata, cum pondus etiam grande credantur habere leviora.

et cymbam undis abreptam restituit, ac mortem inobedienti navarcho prædicit:

25 Avis parvula quotidianam de mensa ejus annonam capiebat, et percepta refectione recedebat. Eo autem quadam die in piscatione occupato, *f* nisus eam usque in oratorium insecutus est, et quæ cibum hora solita capere venit, capitur, et captori suo præda et cibus efficitur. Sed tunc, licet Bartholomæus absens corpore fuerit, in virtute præsens fuit: quia nisus, qui ei injuriam intulit, exire volebat, nec valebat: dum autem huc illucque volatu præcipiti ferebatur, in fenestra sæpius impegit, et velut a muro repulsus est: in ostio quoque aperto invenit parietis soliditatem: tanta denique fatigatione defessus, casu, supra ubi memoratus Pater sedere solitus erat, descendit. Bartholomæus igitur de piscatione rediens, in limite Oratorii pennulas et ossa reperit: et eadem esse reliquias avis suæ cognoscens vehementer indoluit. Cumque aliquantulum sedisset, elevans oculos suos vidit avicidam

Nisum avem ob aviculam devoratam f biduano castigat jejunio.

A avicidam suum, recentis adhuc cruoris in rostro signa præferentem et ungulis, dixitque ei : Numquid tu, miser, avem nostram ausu temerario invadere præsumpsisti ? et utraque manu apprehendens, quatenus tanti facinoris culpam jejunio purgaret, biduo inclusit ; et die tertia misericordia motus abire permisit. In his quatuor trium Patrum opera secutus est. In aspersione aquæ B. Cuthbertum, qui *g* uxorem Comitis aqua benedicta pristinæ sanitati restituit : in reditu corvi, eumdem Patrem, qui *h* corvos revertentes ad pœnitentiam suscepit: in morte inobedientis, sanctissimum Domini famulum Benedictum, *i* cujus quia quidam imperium observare contempsit, in interitum carnis et spiritus diabolico furori traditus defecit ; in dimissione peccantis nisi, laudabilem eremitam *k* Godricum, qui leporem olera depascentem abire præcepit. Ex quibus colligi potest, quia quorum virtutes habuit, eorum quoque spiritu plenus fuit.

ANNOTATA G. H.

a *Capgravius*, Vir Dei Bartholomæus ab Angelis in cœlum ferri vidit. Vidit etiam diabo- B lum *etc.*

b *Idem addit*, in itinere versus Danelium.

c Edmundum *sive* Eadmundum suscepisse anno 1020 Episcopatum Dunelmensem, *scribit Simeon Dunelmensis de Gestis Regum Anglorum ; et miram electionem habet Turgotus lib.* 3 *de Dunelmensi Ecclesia cap.* 6 ; *ubi cap.* 9 *ait*, Edmundum, cum XXIII annum sui Pontificatus ageret, defunctum esse in Glocestra ; sed a suis corpus ejus Dunelmum perlatum, honorificæ sepulturæ esse traditum.

d Athelredus, *sive* Eadredus *eodem cap.* 9 *dicitur non recte successisse ;* et intraturus ecclesiam subita infirmitate correptus, decidensque in lectum, decimo mense mortuus anno 1042.

e Batus, *cymba, scapha : hinc* batellus, *cymbula, scaphula. Ita Brompton ad an.* 1120, Rupta navi dimissus est Wilhelmus filius Henrici Regis in batello, quo bene salvari potuisset, nisi ad ululatum sororis suæ rediens, eam in batello recepisset ; batellus enim ille pondere pressus, omnes submersit.

f *Nisus, avis rapax instar accipitris.*

g *In Vita S. Cuthberti, narrat id Beda num.* 47.

C h *De corvis in legitur id tertia ejusdem Vita ex MSS. lib.* 3 *num.* 5.

i *Nihil tale legitur in Vita S. Benedicti* 21 *Martii ; nisi forte eo trahas quod narrat S. Gregorius num.* 25.

k *Id in Vita S. Godrici* 21 *Maji legitur num.* 17.

CAPUT IV.

Farne insula descripta. Inobedientes puniti. Avium habitatio. Visiones et apparitiones S. Cuthberti.

Isa. 19, 18. Hoc mare magnum et spatiosum manibus, illic insulæ quarum non est numerus. In eo quoque sita est insula Farne, cui merito convenire potest Isaiæ sententia, Civitas solis vocabitur una. Hæc Castrum namque olim dæmonum, nunc claustrum et schola Sanctorum ; quoddam in terris purgatorium, corporibus animisque curandis salubriter institutum, viros virtutum semper habet, imo et facit. Quia, qui in ejus desertum a spiritu ducitur, necesse est ut a diabolo tentetur, et aut virtutem colat, aut locum virtutis derelinquat. Omnes illic manet exercitium, nullos otium. Plurima ibi rerum egestas, quæ se marino frigori consocians, tentationis vires exaggerat. Insula situ pæne rotunda D scopulosam in superioribus faciem in gramineam extendit planitiem, cujus altera pars fodientibus hordeum, animalibus altera profert pabulum. Macerie dirimitur. Nulla hic inter cives de finibus contentio, neque a carne et sanguine, sed a principibus et potestatibus tenebrarum harum jugis est de regno et rectore colluctatio. Versus Meridiem duorum milliarium spatio ab objecto secernitur littore : ab Oriente vero usque ad Occidentem prærupta rupium altitudine præcingitur, et infinito dehinc Oceano clauditur. Reliquas regionis suæ plagas pro muro habet, et freto prominet : in quibus ei juges assultus, et cum fluctibus invincibilis est conflictus. Plerumque aquis supereminentibus et supereffluentibus tota perfunditur. Ingens tunc habitatoribus pavoris et frigoris importunitas.

Formæ qualis insula:

A. COÆVO EX MSS.

27 Ad ejus portum, imo portam, casa patet humilis et exigua, quæ a primo loci Monarcha Cuthberto dicitur de lapidibus impolitis et vili cespite *a* constructa. Venientes ipsa excipit, plurima his consolatio, humanitatis quippe abundat obsequiis, et E pietatis opera ac studium administrat. Quodam autem tempore deficientibus quæ apponerentur, jussit Bartholomæus vaccam suam occidi, et non habentibus escam præparari ; sui enim negligens, aliorum semper sollicitus fuit. Nec longe ab ea fons, eorum usibus accommodus. Deinde per arctam viam et angustam portam ad oratorium ascenditur ; quod in quodam secreto concavitatis latibulo positum, aptum quieti et contemplationi præbet habitaculum. Neque hoc naturæ prudentia, sed sui fundatoris Cuthberti primam introrsus cædendo rupem industria, quatenus dum nihil præter cœlum oculis objicitur, in superna quisque desideria tota mentis intentione sublevetur. Ad ejus meridianam plagam requiescit Dominus Bartholomæus ; ubi rupes fontem habet conspicuum, de imis ejus visceribus B. Cuthberti precibus olim elicitum. Hæc enim insula, licet omnibus quæ ad usus pertinet videatur egere, duorum fontium deliciosam suis habitatoribus contulit plenitudinem. Quo cum hauriendi gratia piratæ conveniunt, velut a facie solis in siccitate arescunt ; et beneficium, quod largiri solent, domesticis quoque subtrahunt.

et casa a S. Cuthberto constructa: a

cum oratorio,

fons ab eo elicitus :

28 Hujus autem Monarchiæ multæ subjacent Insulæ, *b* quarum alia fœnum, alia focum ; alia quæ F et proxima est, sepulturam naufragis subministrat. In his dæmonum phantasiæ commorari perhibentur : cum enim suam metropolim, debellante eos B. Cuthberto, reliquerunt ; ad suburbana ejus confinia confugerunt : ubi cum aliquando Fratres post laborem quieti se exponerent, apparebant subito quidem cucullati ascensores caprarum : nigri, breves illis staturæ, vultus teterrimi et barbæ prolixæ, et eorum equitatus horribilis aspectus : habebant et lanceas in manibus, quas more militantium vibrantes præferebant, et contra jacentes militiæ signa commovebant : quorum ipsi conatus primo Crucis irritabant objectu ; deinde cum ab assultibus non quiescerent, quidam pro sæpe in circuitu ipsorum stramina signata, id est Crucis vexilla, sabulo infixit : cujus cum orbis munitionem irrumpere cuperent equitantes, perterriti resiliebant, et palmam victoriæ quiescentibus relinquebant.

b vicinæ insulæ,

phantasiæ dæmonum

signo Crucis depulsæ:

29 Inultum quoque in ea nihil committitur : aut enim protinus in doloribus reum affligit, aut revelatis (culpis) rubore confundit. Qui enim pullos moctarum saxis petebat, quia Bartholomæi prohibitionis imperium contempsit, post triduum vitæ finem accepit. Alius dum ejusdem transgressionis reatum incurreret, in suo indice carne et cute usque ad sui medietatem

inobedientes puniti.

A. COÆVO EX MSS.

A medietatem consumptis, suæ præsumptionis reliquit indicium. Quidam etiam ibi furabatur cotem, sed navis quæ furem tenuit, ventis exposita currere non potuit; nec remittebatur cum pœna peccatum, donec cum rubore restitueretur ablatum. Comestæ quoque avis reliquiæ, quæ, ne comedentis deprehenderetur crimen, in pelago fuerant projectæ, ejusdem insulæ Patri in ostio oratorii, mirante ipso Fratre qui deliquerat, et pudore confecto, divinitus sunt oblatæ. Sed et qui poma furata comedit, quæ ad interrogationem Patris culpam tergere noluit, ea ad ejus vestigia protinus evomuit, et prodidit vitium cordis vitiosa eructatio oris. Alia quoque his similia celebrari non desinunt

c mira ibidem nascuntur anates,

30 Hanc vero insulam vetusta longævitas quasdam perhibet aves incolere, *c* quarum cum miraculo et nomen perseverat et genus. Tempore nidificationis ibi conveniunt, tantæque mansuetudinis gratiam a loci sanctitate, vel potius ab his qui locum in sua sanctificarunt conversatione, mox impetrant, ut humanos contactus et obtutus non abhorreant : quietem amant, et tamen strepitu non deterrentur. Nidi longe ab incolis circumquaque præparantur, secus altare quædam aves cubant. Nullus lædere B aut ova contingere sine licentia præsumit. Ex his quando tam sibi quam supervenientibus Fratres apposuit, nullam ipsi de cibo molestiam eis faciunt : cum masculis suis in æquore victum quærunt ; pulli eorum statim ut creati sunt matres præcedentes subsequuntur ; et patrias undas semel ingressi non revertuntur ad nidos. Matres quoque oblitæ lenitatis quam habuerant, pristinum sapiendi statum cum mari recipiunt. Hæc est hujus insulæ præclaræ dignitas prærogativæ ; quam si veterum studia comperissent, laude pulcherrima per orbem diffudissent.

quarum unius pullum in rupis rimam lapsum

31 Quodam autem tempore, dum quædam pullos suos ipsa præeunte duceret, unus ex eis in rimosæ rupis barathrum incidit : mater vero substitit tristior, et humanæ rationis habitum nemo tunc dubitet induisse. Confestim enim reversa, relictis ibi filiis, ad Bartholomæum venit, et oram pallii sui rostro trahere cœpit ; acsi aperte diceret, Surge et sequere me, et filium meum mihi redde. Cui ille ocius assurgit, credens quod sub ipso nidum quæreret. Illa vero magis ac magis trahente, animadvertit tandem eam aliquid petere, quod significatione vocis non noverat expedire : erat siquidem perita opere, quæ C fuerat imperita sermone. Præcedit igitur illa, illeque subsequitur; veniensque ad rupem rostro locum ostendit, et Bartholomæum intuita, quo potuit indicio, ut introspiceret innuit. Qui accedens, videt pullum in rupe pennulis hærentem, descendensque matri restituit. Quo illa plurimum delectata, lætiore vultu putabatur gratias agere. Aquas ergo cum filiis ingreditur, et Bartholomæus stupore repletus ad oratorium suum regreditur. Ita quoque omni tempore Dominus virtutum gratiam in Sanctis suis temperat, ut nonnumquam ex minimis rebus amplioris gratiæ titulus accrescat.

matri restituit Sanctus;

S. Cuhbertus apparens,

32 Veniam denique ad visiones cœlestes, quarum ipse deliciosa jucunditate et suavitate succensus, ad ea quæ sursum sunt quærenda et contemplanda, solitari quietis dulcedini cœpit ardentius inhærere ; sedere scilicet, tacere, et elevare se super se. Beatus vero Pater Cuthbertus, non solummodo per visum, verum etiam corporaliter ad consolationem famuli sui, suam exhibere dignatus est præsentiam. Celebrata namque in salutem fidelium Missa, in nocte solenni, quodam die Nativitatis Dominicæ, laudibusque Matutinis in laudem Dei completis ; post modicum temporis intervallum egressus est vir Domini Bartholomæus, videre an adhuc dies ille sacer in auroram albesceret, quatenus secunda ce- D lebratio fieri potuisset. Et reversus vidit cereos accensos, et venerandi vultus Sacerdotem, coram sancto Altari sacerdotalibus indutum assistere. Cumque nullus ad ministrandum apparuit, ipse admiratione et gaudio repletus accessit ; dictaque alterutrum confessione, canebant Officium *d* Lux fulgebit, cum ceteris, in voce jubilationis et lætitiæ. In ipsa quoque lætabundus se supra vires clamasse professus est. Peractis autem sacrosanctis Mysteriis, cerei, nemine (manum) aut extinctorium apponente, extincti sunt ; ipseque venerabilis Sacerdos ex oculis ejus evanuit : nec ausus est eum Bartholomæus interrogare quis esset, sciens sine dubio quia sanctus Antistes extitisset. Cumque hoc aliquando Fratri Willelmo, cujus et ego hoc relatione didici, aperuit, inquisitus est ab eo, utrum inter sacræ celebrationis obsequia osculum pacis ei dederit ; quod licet confiteri noluerit, dubium non est quin id exhibuerit, qui debitum et devotum in ceteris ministerium impendit.

d Missam secundum in aurora Nativitatis Christi celebrat,

noctu psallens Bartholomæu lumine cœlestibis illustratus invenitur,

33 Quadam nocte cum in laudem gloriosæ Matris Domini hymnos matutinos caneret, Frater memoratus fenestram Orientalem copiosa luce vidit perfundi, eamque huc illucque quadam ludendi similitudine deferri ; cœpitque secum attonitus (cogitare) E quæ esset, aut unde intempesto noctis silentio tanta claritas adveniret. Egressus vero de præfati luminis ostensione, virum Dei inquirit ; sed ille quod verum noverat pandere dissimulans, quærentis instantiam jocosa verborum interjectione delusit : nocte vero sequenti, illis in memoriam B. Cuthberti solitam laudem decantantibus, a fenestra boreali lux immensa resplenduit : quæ non tantum ipsos perfudit, verum etiam totum oratorium sua immensitate replevit : statimque se Bartholomæus in orationem dedit, et ille quoque junior ad orandum genua flexit. Egressis demum illis, et de his, quæ ad cœlestem conversationem pertinent more solito conferentibus, memoratus junior, ostensæ visionis Mysterium scrutari cupiens, ait : Non se frustra oculis nostris secundo illa claritas exhibuit. Quo ipse audito ; Divinum, inquit, erat lumen, quod nobis apparuit. Quoties enim beatus Pater Cuthbertus ad hujus loci visitationem se exhibere dignatur, suam tanti luminis effusio præsentiam comitatur. Ex qua re plenius colligendum est, supernam gloriam ipsum sæpius conspexisse, et ad ipsius consolationem Sanctorum præsentiam nonnumquam affuisse. F Nos quotiescumque ad opus divinum stamus, quorum in laudem Dei memoriam agimus, eos etsi humanis obtutibus complecti nequimus, præsentes semper adesse credamus.

fateturque id fieri

quoties visitatur a S. Cuthberto.

Prædicit suum obitum.

34 Sic qnoque memorabilis Pater obitum suum longe ante præscivit et prænuntiavit. Viderat enim in visione quemdam sibi mirandi decoris et eximiæ claritatis virum assistere, qui ei in hujus incolatu seculi novem annos superesse revelabat, et heredem loci et meritum et nomen prædicebat. Cœpitque ex eo tempore vigiliis et orationibus, et ceteris spiritualis vitæ exercitiis instantius incumbere ; et animam ad superni Sponsi contemplationem, ne in ea ruga vetustatis aut macula iniquitatis appareret, præparare. Quadam itaque nocte cum vigilaret in oratione, tintinnabulum suum nullo pulsante trinæ pulsationis, quasi trinæ citationis signum dedit ; quatenus ex hoc agnosceret, quod vocatio sua e corpore immineret.

ANNOTATA G. H.

a *In Vita S. Cuthberti per S. Bedam num.* 20 *additur* : Quem de medio loci fodiendo tulerat.

b

A b *In mappis sex numerantur.*

c *Capgravius addit :* Quæ aves S. Cuthberti ab incolis appellantur.

d *Est etiamnum Introitus dictæ secundæ Missæ.*

CAPUT V.

S. Bartholomæi morbus, obitus, sepultura, miracula.

Percepturus igitur pro labore requiem, incidit in ægritudinem ; et quod ex ea longi certaminis conflictum felicem concluderet, ex nunc præscivit, et sui corporis resolutionem jam non in occulto, sed palam Fratribus denuntiavit : ex quo quam plures ex ipsis, hi tamen præcipue qui in Lindisfarnensi insula constituti sunt, eum frequentius invisere statuerunt. Venerunt quoque quidam ex *a* Coldingham Fratres, quos ipse specialis gratiæ prærogativa dilexerat ; quatenus faciem Patris, quam in hoc seculo postea visuri *non erant, aspicerent.... b* Requirentibus autem Fratribus, ubi sepulturam corporis sui eligeret, ait : Corpus meum hic quiescere desidero, ubi spiritum a suo Conditcre suscipiendum spero, et aliquantulum Domino militavi, et tribulationes multas pro illa, quæ in cœlis est, consolatione sustinui. Locus enim iste sanctus est. Septem hebdomadibus ante obitum suum nec comedisse nec bibisse perhibetur. Quinta siquidem feria Ascensionis Dominicæ illud laudabile jejunium inchoavit, et rursus quinta feria, scilicet in Nativitate S. Joannis Baptistæ, migravit ad Dominum.

Æger invisitur a Lindisfarnensibus, a et Coldinghanensibus, b

B

36 Parum ante transitum ejus factus est in atrio sonitus quasi murium saltantium, et super tectum quasi passerum, ungulis et rostris reptantium : sed et moles quasi canis immanissimi ad tergum cujusdam Fratris cecidit, et ipsum pallescere et quasi deficere præ timore fecit. Servus autem Dei quod fiebat agnoscens, ait : Quid hic agis miser infelix? In vanum laboras ; quia nihil in me, quod tuum est, invenire debes. Statimque omnis ille sonitus cum horrore abscessit.

spectra quædam apparentia

37 Omni tempore imbecillitatis suæ numquam stratum, in quo vel modicum pausaret, fieri permisit ; sed sedens, aut ambulans, aut insulam circuiens, ab oratione non cessavit : cum Fratribus autem colloquium habere vix consensit : homines vero videre non dignatus, ad cœlestia toto corde inhiabat. Transactis itaque in vita solitaria XLII annis et mensibus VI, ab hac luce subtractus est : cujus obitus cuidam adolescenti, in ecclesia Lindisfarnensi *c* quiescenti, innotuit. Adstitit autem ei quidam venerandi vultus, dicens ; Surge velociter, et dic Priori et Fratribus, quia Bartholomæus a seculo migravit. Superveniente autem alio de urbe Bebbe *d*, et de transitu Viri Dei referente, sicut dixerant, ita repertum est. Sepulto in oratorio corpore ejus, quemdam ad tumulum ejus febris omnino reliquit : dæmoniaca sensum recepit : noxius squinantiæ tumor de collo juvenis evanuit, et ille lætus gratias Deo egit.

fide armatus pellit,

C

c

D

EX CAPGRAVIO. ac moritur. d

ANNOTATA. C. J.

a Coldingham, *oppidum et monasterium Scotiæ in provincia Mersia et ora ejus maritima. Distat a Farnia in Septemtrionem milliaribus Anglicanis circiter* XXIV. *De illo legitur in Vita S. Cuthberti tom.* 3. *Martii pag.* 102 *num.* 17, *situm fuisse in loco* quem Coludi montem *nuncupant, in eoque diversatum aliquando prædictum sanctum Virum, tempore S. Ebbæ ibidem Antistitæ, noctu egressum* de monasterio, descendisse ad mare ; cujus ripæ monasterium idem superpositum erat. *Hæc de situ satis accurate. Mons nomen suum cum oppido, quod ibi paulatim confluente populo excitatum est, communicavit ; dictumque fuit oppidum* Coludi, Coludinganum *et* Coldinganum.

E

b *Quod dici solet, inter arma silere Musas, contigit museo nostro, jam toto quadriennio inter bellicos tumultus, qui etiam commercia litterarum et librorum interruperunt. Hinc stitimus pridem tomi hujus huc usque perductam impressionem. Nunc autem, cum finis bellorum nullus sit, et non admodum multa ad complendum tomum supersint imprimenda, resumpturi opus, ut desiderio multorum, illum tomum requirentium, satisfaciamus, non reperimus extremam partem hujus Vitæ, deperditam inter manus typothetarum. Scripsi igitur Cistercium, unde acceptum fuerat nostrum MS. ut, quod deperditum est suppleretur. Respondente autem humanissime ac dolenter R. P. Fr. Bernardo Caponio, Vitam illam post multam inquisitionem nunc non reperiri, defectum supplemus ex Capgravio, quem, in Commen. prævio num.* 3 *dictum est, Vitam illam edidisse inter alios Angliæ Sanctos. Inde igitur pauca (est enim contractior Vita) quæ sequuntur, sumpta esse, scito Lector.*

c *Abest* Landisfarnia, *alias* Insula sacra, *vulgo Anglis* Holy Ilant, *ab insula Farnia milliaribus fere* VI *Anglicanis in Septemtrionem, multorum sanctitate celeberrima.*

F

d Bebba, *vulgo* Bambanburg, *urbs in ora littorali Northumbriæ, ferme e regione Farniæ, nec longe inde distans.*

DE BEATO JOANNE OPILIONE

MONCIACI PETROSI IN ARTESIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Beati patria, ætas, sepultura, elevatio, cultus, Vita a quo et quando conscripta.

C. J.

SECULO XV.

Triplex Monciacum in Artesia ;

Triplex *invenire est* Monciacum *in Artesia et agro Atrebatensi ; alterum,* S. Mariæ *seu* Dominæ nostræ, *vulgo* Monchy notre Dame, *disjunctum Atrebato ad tria milliaria Belgica versus Occasum solis æstivum. Alterum,* In silva *dictum* Monchy au bois, *tantumdem Atrebato dissitum versus Meridiem. Tertium* Petrosum, *incolis accolisque* Monchy Pierreux, *et communius* Monchy Preux. *Distat indidem in Orientem sesqui milliari aut paulo plus. De hoc* Monciaco *nobis hic sermo est. De origine nominis et situ loci hæc notat vir eruditus Ferreolus Locrius in* Chronico Belgico, *quod potius* Atrebatense *aut* Artesiæ *inscribendum fuisset, anno* MDCXVI *in lucem dato, pag.* 569. Pago nomen dedit Genitus loci et situs. Eminet hinc mons : saxa seu petras gignit ; et hinc Petrosus ; Gallica voce Moncy preux, quasi Mont icy pierreux. Aliis allusio hæc placet, quod abs vico, cui Reux nomen, juxtim adsito (unde

Petrosi situs et origo nominis

AUCTORE C. J.

A (unde Monchy pres Reux, contracte Monchypreux) nomenclaturam acceperit. *Loci dynastiam sibi vendicare celeberrimum Monasterium Hasnoniense, ad Scarpæ fluminis ripam situm, idem scribit. Atque hinc fortasse Ascetis ejus præ ceteris cura fuit conscribendi Vitam* Joannis, *de qua postea.* Vicus *ille, inquit Rayssius in Auctario ad Molani Natales*, Super montem positus, ex mœnibus urbis nostræ Duacensis, juxta portam Atrebatensem, conspicitur : *in cujus templo (ita initio dixerat)* B. Joannis Opilionis sacra ossa in capsa super aram ejusdem Sancti pie et honorifice asservantur, quæ sæpius venerati sumus. Juxta ejus aram pulchrum spectatur mausoleum, ex geminis marmorei operis cenotaphiis, *de quo mox etiam plura ex Locrio, unde ipse hausit.*

Auctores qui Joannis meminerunt.

2 *Mentionem Beati Viri faciunt Guilielmus Gazet, in Historia Ecclesiastica Belgii; Aubertus Miræus, in Fastis Belgicis et Burgundicis; Arnoldus Rayssius prænominatus, in Hierogazophylacio; Belgico; Balduinus Willot Societatis Jesu, in Epitome Hagiologii Belgici, qui ad diem* XXIV *Junii (cui etiam a prædictis ejus solennitas adnotatur) sic scribit:* Monciaci Petrosi honoratur corpus B. Joannis Opilionis. *Auctor Vitæ est* B *Monachus Hasnoniensis, quam, ut ipse monet ad autographi sui calcem, composuit Anno* MD. *Ætatem Beati aut tempus mortis nusquam indicat ; scribit tamen adstitisse morienti, et multa de illo, cujus Confessiones sæpe audierat, laudabiliter dixisse ad populum circumstantem,* Episcopum Atrebatensem, Petrum *nomine. Verum quis ille* Petrus *Episcopus, inter septem ejusdem nominis, qui Ecclesiam Atrebatensem ante annum* MD *rexisse leguntur? Omnino fuerit aut Petrus Masoerius, qui ab anno* MCCCLXXIV *ad annum* LXXXXII, *aut Petrus Ranchicurius qui a* MCCCCLXIII *ad* LXXXXVIIII, *præsederunt. Horum primum Beato contemporaneum fuisse, censet Locrius hoc discursu, quem quia continet etiam nonnulla, alibi non memorata, totum adscribo.*

Ejus ætas non satis certa.

An floruerit seculo 14?

3 Damnum, *inquit, est, Auctorem Vitæ,* qua temporis tempestate Joannes floruerit, effugisse aut neciisse. Id tantum reliquit conjecturæ, quod morienti Petrus Atrebatium Episcopus affuerit, Sacra administrarit, ab fato elogium dixerit. Quis vero ille Petrus? Etenim ejus Sedis octavum *(sextum dicere voluerit, ut infra)* censeo hoc nomine. Si tamen, ut est, hic conjectandum putem Petrum Masoerium, tali nomine sextum *(ut vere fuit)* designari, cujus obitus incidit in annum MCCCLXXXXI. Et huc ducor, quod dicto seculari Anno MD senes nonnulli supererant, C quibus Joannis memoria : atque ædiculam, agellum, nucem arborem prodigiosam, in montis ad Austrum declivi, juxta publicam viam, digito monstrabant, et varia interpretabantur, quæ viderant. Nucem Joannes ipse plantarat; et de illa ita est in fama, et supersunt hodieque oculati testes; recurrente annuo Baptistæ Dominici natali die, cum in profesto tota nuda esset foliis, omnique ornatu careret, subsequente illo et foliis et fructu instructa atque ornata in oculis omnium comparebat : concurrebant (peregrini) et decerpebant ad Beati memoriam : cumque agellus præ affluentium multitudine sæpe iis accessibus suffocaretur; hinc, nescio quo fato malo, causa eam radicitus excidendi nata. Quæ si vera, certe fatendum est Masoerium Joanni coætaneum fuisse. Nullus namque alius Petrus (si Ranchicurium, qui anno MCCCCXC recessit e vivis, eximas) in Episcoporum serie occurrit, nisi in altiora longe tempora conscenderis.

An potius 15?

4 *Ita Locrius : cui quidem ego in eo, quod præcipue monstrandum sumit, Masoerium* Joanni *morienti adfuisse, non ausim assentiri; etiamsi poneret,* Joannis *mortem uno tantum alterove anno contigisse ante obitum Masoerii. Hic enim ex Locrii sententia decessit anno* MCCCXCI, *annos omnino centum et novem antequam* D *scripta sit Vita* Joannis ; *in qua non semel auctor meminit ; tunc, id est se scribente anno* MD *superfuisse homines qui virum noverant, et miracula operantem ipsi conspexerant. Sic in prima parte, de Miraculis a vivente patratis ; legitur num.* 2 *de muliere, quæ anno illo* MD *adhuc vivebat; quod triennium cæca,* ad Virum sanctum adducta, et precibus ejus *illuminata fuerit. Similiter num.* 6 attestantur *eodem anno superstites,* multi fide digni, qui viderunt in conspectu *ejusdem sancti Viri surdos audivisse etc. Hi* multi, *qui viderunt atque etiam in se experti fuerant Miracula Viri sancti adhuc viventis, si ad Episcopatum Masoerii referantur, vixisse debuerint, ut minimum dicam, ad annos* CXX *ætatis suæ, quod credibile non est. Ad hæc, si nucem, a* Joanne *plantatam,* oculati testes *Locrio, anno* MDCXVI *scribenti asseruerunt, se vidisse, ut ipse Locrius narrat ; debuit illa ducentorum et amplius annorum ætatem habuisse, quando adhuc vivebat, et fructus ferebat ; et tunc, non aruerit senio, sed violenter excisa fuit : quam ætatis longinquitatem, nescio, an quis nucibus attribuerit hactenus.*

Ultimum probabilius esse ostenditur.

4 *Malim igitur opinari vel ex ipsis, quæ Locrius profert pro se argumentis, adstitisse* Joanni *morienti, non Masoerium, sed Ranchicurium, qui ab anno* MCCCCLXIII *Episcopatum suum orsus, potest aliquanto post tempore* E Joanni *adstitisse, atque etiam Confessiones ejus audivisse, vel jam Episcopus, vel etiam ante Episcopatum in minori dignitate Sacerdos. Erat enim Atrebas, aut certe in diœcesi natus. Clauserit igitur* Joannes *extremum diem ante annum* MCCCCLXX : *effluxerunt inde anni triginta priusquam Vita ejus conscripta fuit. Quod spatium temporis satis longum est, ad conciliunda omnia, quæ de ipso scripta sunt; quæque conciliari facile non possunt, uti ex dictis patet, si spatium illud ad annos centum ac novem aut decem extendatur. Nec mirum videbitur, post annos* XXX *superfuisse multos, qui* Joannem *viventem noverant : mirum autem foret et vix credibile, superfuisse* multos, *post annos* CIX. *Nux quoque, a Joanne plantata, viruisse ac floruisse potest annos centum, ducentos vix potest.*

Joannis sepultura,

6 *Auctor vitæ, uti nihil de anno aut die, quo* Joannes *obierit, scriptum reliquit, ita neque de sepultura ejus mentionem facit. De hac cœpimus loqui ex Rayssio, quæ is e Locrio sumpsit : sed hujus ipsius verba potius audiamus. Ait Locrius :* Defuncti Joannis corpus, ad Odei seu Chori Ecclesiæ Monciacensis dexteram, penitus telluri mandatum est, cella excipiendo egregie apparata. Desuper regium cernas mausoleum, F ex geminis marmorei operis cenotaphiis, quorum alterum quatuor Leones sursum humeris attollentes, a depressiore amovent et distinguunt, duobus velut Cherubim in medio ad utramque faciem comparentibus. Aiunt, id operis fieri curasse quemdam Oudartium, titulo Comitem, sanitatis gratia, hinc acceptæ. *Et pergit :* Ceterum prodigiis aliis, quorum non pauca muris cernuntur appicta, vel in hæc tempora magis atque magis crebrescentibus, pignus sacrum educere et levare visum est; theca et altari donandum. Datum ; et hodie Caput sanctum nova illa, adeoque (quis ambigat?) elegantiore. Festum, Augusti vigesima nona habet, Joanne Baptista gladio Herodiano cadente; et alterum, quod illi maxime præcipueque celebre est, in ejusdem Præcursoris Domini Natali. Incredibile, quantum ad Monciacensis Joannis tum populorum *concurrat. Pagus homines* vix capit, *ait Rayssius : additque in Hierogazophylacio, duodecim post editum Locrii Chronicon annis impresso, pag.* 370 : In Monchiaci Petrosi vico, prope Atrebatum, videre est capsam super aram, in qua recondita sunt Ossa B. Joannis Opilionis, qui miro modo, hernia correptis invocatus subvenit : cujus rei fidem zonæ, e regione altaris suspensæ, adstruunt. Ejus Vitam, a quodam Hasnoniensis

monumentum,

A Hasnoniensis cœnobii Asceta *anno* MD fideliter descriptam, e tenebris et situ in lucem anno elapso, *id est* MDCXXVII, typis vulgavimus.

Vita unde hic detur,

7 *Hanc Rayssii editionem nos nondum vidimus; sed habuimus pridem, etiam ante editionem illam, ecgraphum autographi in Opere voluminoso MS. Francisci de Bar (uti ipse se nominat loco non uno) Prioris Aquiscintini, viri eruditi et plurimæ lectionis, quod multis annis usque ad initium seculi* XVII *compilavit, atque in tomos* VIII *admodum spissos (singulis partes duas, præter* IV *et* VII, *complexis) atque adeo in volumina* XIV *separata et grandia laboriose digessit. Quo de Opere et Auctore ejus nonnulla etiam notavimus tomo nostro tertio Junii pag.* 761 *et seq. in Commentario prævio de B. Odone num.* 2, *ubi et tomi ejus primi, partis primæ, titulum dedimus legendum. In ejusdem Operis tomo* VI *parte* II, *(in qua monasterium Hasnoniense ad Scarpam fluvium, præter alia, multis illustratur) habemus fol.* 173 *Vitam, quam hic damus, sub hoc titulo :* Incipit Vita B. Joannis de Monchiaco Petroso, quem dicunt pastorem ovium fuisse in prædicto pago *Monchiaco*, ex dominio Hasnoniensi. *Et descripta vita, apponitur ad calcem :* Invenitur scriptum in libro vitæ prædicti Sancti, in Monchiaco Petroso B prope Atrebatum, anno Domini MD.

et quo die Sanctus colatur.

8 *Dies felicis transitus* Joannis *æque ignotus est ac annus, uti etiam fatetur Rayssius. Solennitas tamen ejus quotannis agitur præcipue ipso festo S. Joannis Baptistæ, die* XXIV *Junii, cui et adscribi ab Hagiologis jam vidimus supra : agitur etiam nonnulla in ejusdem Baptistæ Decollatione,* XXIX *Augusti ; non quod alterutro die sciatur obiisse* Joannes *noster; sed quod ex similitudine nominis Joannis Præcursoris, assumpti illi sint : et invaluit major solennitas die* XXIV *Junii, quam* XXIX *Augusti; quia ille, vacanti ab opere servili populo, liberior est ad solennitatem accessus. Finem facio describendo carmen, quod apud Rayssium in Hierogazophilaco pag.* 29, *in laudem* Joannis, *ob vitam pastoritiam cecinit pridem vir clarissimus et in Academia Duacena Historiarum professor regius, Andreas Hoius :*

Tu quoque Monchiacæ, Joannes, incola petræ,
Sanctorum auxisti numerum, e pastoribus unus,
O gratum cœlo genus, et prope mentibus æquum
Æthereis ! queis innocuæ custodia caulæ
Et, procul urbe, piæ placuere silentia vitæ.
His unis prælustri offert se luce videndum
C Angelus ; et silvis properare subinde relictis
Bethlemum jubet, ac divinum agnoscere Verbum,
Et laudes celebrare Dei, atque exposcere pacem.
Tu nos, Sancte, juva et parili da pace fruisci.

9 *Vitam, quæ præter breve elogium, ab Episcopo Petro Joanni datum, sola fere miracula, pauca gesta complectitur, distribuimus in Partes duas, quarum altera, de iis quæ vivens patravit Vir beatus; altera, quæ mortuus.*

VITA

A Monacho Hasnoniensi anonymo anno MD composita.

Ex Codice nostro MS.

PARS PRIMA.

Miracula per Beatum dum vivebat, facta.

Mo rienti adest Petrus Episcopus Atrebatensis,

Sciat tam præsentia modernorum Christi fidelium, quam posteritas futurorum, quondam in Monchiaco Petroso, in diœcesi Atrebatensi sito, quemdam fuisse natum hominem, nomine Joannem, laicum siquidem, nihilominus in Christo fidelem, in villa prædicta per D decursum temporalis vitæ a juventute sanctissime EX MS. permansisse ; cui testimonium habitum est per Petrum quondam Atrebatensem Episcopum, qui assistens Monchiaco, dum Vir sanctus migraret a seculo, testificatus est coram universo ibidem assistenti populo, sanctum Virum prædictum honestissimæ conversationis fuisse, et vitam contemplativam sub laicali doctrina divino monitu feliciter conservasse ; dicens, prædictum Joannem de Monchiaco, carnalis concupiscentiæ contagia nesciendo, labem nivei pudoris, dum viveret, effugisse; affirmans etiam nullius Sanctorum Dei vitam, a vita beati Confessoris Nicolai, sanctiorem sive feliciorem, et in Christi dilectione veriorem, in scripturis aliquibus invenisse : Confessiones enim prædicti Joannis plures audierat. Hoc autem testimonium satis probabile, a parte Domini fortius et efficacius approbatur. Dedit enim Dominus claritatem magnam in vita ejus et post mortem suam, ut cæcos illuminaret.

eumque laudat.

2 Contigit enim quadam die, dum vir sanctus Joannes prædictus corporaliter viveret, quod quidam Burgensis *a* Atrebatensis, dum equitaret cum pluribus, Deo volente, propriis obnubilatus est oculis. E Ille autem exclamavit ad socios voce magna, dicens, oculos suos esse prorsus obtenebratos. Deductus autem ad Joannem in Monchiaco Petroso, sanctissima intercessione ipsius apud Deum recessit illuminatus oculis. Item mulier quædam, nomine Gilla, vivens adhuc et manens in Mochiaco, in tempore tonitruoso, apertione cœli, Deo volente, subito propriis obtenebrata est oculis Passa est autem per triennium hujusmodi cæcitatem. Ipsa autem ad Virum præfatum adducta, precibus Sancti recessit a Domino illuminata.

Dum vixit, cæcos illuminavit,

3 Dedit etiam illi Dominus dæmones effugare. Contigit enim illo tempore quemdam nobilem virum, a dæmonio vexatum fuisse (cujus nomen propter prolixitatem temporis in patria oblivioni traditur) ac ad sanctum Virum super quamdam quadrigam adductum ; qui precibus sancti Viri ad patrium locum sanitate et sapientia (recepta) remeavit. Multi etiam alii (sicut testantur adhuc viventes fide digni) a dæmonio vexati, facti sunt in recessu dæmonum quasi exanimes in conspectu sancti Viri, et bono sensu repleti.

dæmones expulit,

4 Multi etiam alii, quibus calculi morbi naturales urinæ meatus obturaverant, ab infirmitate sua, in terventu sancti Viri, sunt penitus liberati, sicut F quidam de Monchiaco, Americus nomine, et quidam alius, Joannes vocatus : primus hujusmodi calculos, secundus unum dignoscuntur veraciter emisisse.

sanavit laborantes calculo,

5 Fecit etiam Dominus intercessione ipsius mutos loqui, ut quemdam juvenem de villa quadam, quæ dicitur Lanim, Americum nomine, qui a patre suo ad sanctum Virum præfatum adductus, primo locutus est cum ipso, deinde patri suo, atque etiam aliis dum viveret consequenter : qui siquidem impotens fuerat loqui antea, dum vixisset. Item mulier quædam, habens os suum abusive versus aurem situm ; loqui siquidem impotens, adducta est coram ipso : qui tangens os ejus, ipsum Dei gratia in locum proprium revocavit, cujus collocatio dicitur, quasi lignum fractum, mirabiliter strepuisse.

mutis loquelam donavit,

6 Quidam etiam de Monchiaco, Hugo nomine, existens in culmine domus suæ, incensæ ab igne ; volens eam ab incendio defendere, non sibi præcavens, consequenter ab igne occupatus est. Dum autem circumspiceret se vallatum incendio, timuit, si in ignem insiliret, comburi, et, si in vicum super terram irrueret, præcipitatione interfici. Exclamans autem voce magna Virum sanctum Joannem, vicinum

incendium Crucis signo extinxit,

Ex MS.

A num suum, ejus auxilium humiliter imploravit. Ipse autem illuc adveniens, facto Crucis signaculo, a domo illa, tamquam ibidem numquam combustio fuisset aliquantula, incendium penitus effugavit. Magister etiam Gerardus, de Villa, quæ dicitur Noielle-virorum *b*, ab infirmitate quadam gravi in conspectu ejus fuit curatus.

alia multa patravit.

7 Hæc et tanta miracula, et alia quædam etiam dicenda, quæ sunt paucissima respectu ceterorum, prolixo temporis elapsu oblivioni datorum, Deus per suum famulum Joannem ad salutem populi dignatus est operari. De istis siquidem moderni specialiter recolunt. Dignatus est Dominus, sancti viri Joannis de Monchiaco, dum viveret, intercessione, infirmis, diversis languoribus detentis, sanitatis beneficia concessisse. Sicut enim multi attestantur fide digni, qui viderunt, in conspectu ejus surdos audire, mutos loqui, cæcos illuminari, contractos et impotentes erigi, corruptos renodari, calculosos curari, vexatos a dæmonio sanari, infirmos infirmitate illa quæ dicitur Lupus *c* (quæ naturaliter insanabilis est) Dei gratia curari; et etiam incensos igne infernali, nec non et infirmos, omnimodis infirmitatibus ægrotantes sancti Viri precibus a suis doloribus feliciter B liberari.

Peregrinatus ad S. Ægidium

8 Testificantur etiam viventes adhuc fide digni, sanctum Virum prædictum, ea quæ non audierat, neque viderat, nisi divina inspirante gratia, præscivisse. Contigit enim quadam die, dum Vir sanctus, pedes existens tunc temporis, ad sanctum peregrinaretur Ægidium, *d* cum pluribus de Monchiaco existentibus, stetit in media via, et dixit, Monchiacum prædarie spoliatum est: et vos, o socii! bestias et universa pecora amisistis. Hoc autem dictum fuit in villa, quæ dicitur Marceanis, *e* quæ distans quantuordecim.... *f* Monchiaco, juxta rupem Amadulli *g* sita est. Socii inde subridentes, quia juvenis erat, et tam villa elongatus, quam primum abierunt: tamen diem et locum, ubi hæc dixerat, notaverunt. Cum autem ad patrium locum regressi sunt, omnino sicut a sancto Juvene audierant, invenerunt. Hæc autem, sicut dicitur, fuit primordialis experientia habita de sua felicissima sanctitate.

et ad S. Jacobum, procul acta nuntiat.

9 Item contigit postea, dum ad sanctum peregrinaretur Jacobum in Galliciam, cum pluribus siquidem de Monchiaco natis; cum ad terminum suæ peregrinationis pervenisset, et jam per octo dies tantum regressus esset, surgens mane a lecto, ubi C de nocte requieverat, dixit; o Socii! dolendum est: nam Monchiacenses omnes, quodam incendio, hac nocte totum vicum de Lilia *h* comburente, sunt maxime perturbati. Illi autem diem et horam hujus edicti notantes, cum ad Monchiacum reversi sunt, sicut Vir sanctus dixerat, invenerunt.

Femina Viro Sancto imponens, punitur cæcitate, et ab ipso pænitens visum recipit.

10 Item quædam femina de villa, quæ vocatur Waencourt *i*, Maria nomine, innupta, prægnans; fingens se esse ægrotamine inflatam, venit ad sanctum Virum prædictum, petens, ut ipsam ab inflatione sua per Dei gratiam liberaret. Ille autem avertens oculos, dixit: Mulier recede. Nam subsannavisti me: hoc autem ad infortunium tuum fecisti. Recede; statim te siquidem finxisse coram me, pœnitebit. Illa autem abhinc pudibunde recedens, postquam domum perveniret, habuit oculos penitus a lumine suffocatos. Postmodum autem ipsa pœnitens peccati, reversa est ad sanctum Virum, supplicans ei humiliter, ut pro ipsa Dominum misericorditer imploraret, ut Dominus visum suum sibi restitui consentiret. Vir autem sanctus tangens ejus oculos, reddidit ei Dei gratia, coram pluribus ibidem assistentibus, claritatem. Hæc aperta miracula specialiter sumpta, nec non infinita alia communiter accepta (videlicet ægrotantes innumerabiles, in omnimodo ægrotamine laborantes, alacriter vivificare) D dignatus est Dominus, intercessione sancti viri Joannis de Monchiaco, conservantis florem nivei pudoris, languidis elargiri.

ANNOTATA C. J.

a Burgensis *id est* civis, *a Gallico* Bourgeois.

b *Reperio duos in Artesiæ tabulis geographicis pagos, Noielle dictos prope Lintium, Orientem versus. Alter inde distat dimidia, alter sesqui leuca. Neutri additur distinctionis nota. Invenio quoque tertium,* Noielle Wion, *qui Atrebato in Occasum tendenti post duarum horarum iter occurrit. Hoc nomen Auctor designaverit, descriptor vitiaverit.*

c Lupus *morbus, aliis* Strangulator, *Græcis* Λυκοειδής *(ut habet Lexicon medicum Bartholomæi Castelli, ab Adriano Ravestenio editum) dicitur* Affectus, iis eveniens, qui sperma diu præter naturam retinuerint, quod veneni naturam induens, in venis et arteriis, dum nequivit ejici, anginosam generat passionem in faucibus, et quamdam quasi suffocationem.

d *Utique ad celebre ejus olim monasterium in oppido, quod pridem ab ejus nomine,* S. Ægidii *appellatur, in* E *Occitania, versus ostia Rhodani, in mediterraneum mare influentis; ubi aliquot secula Sanctus ille conditus quievit: aut ad urbem Tolosanam, in qua sacrum ejus Corpus post translationem, Albigensium hæreticorum tempore factam, honoratur: nisi alius, S. Ægidio sacer locus, et a peregrinantibus frequentari solitus illo tempore, ostendatur alibi fuisse.*

e *Textus obscurus est, et obscurior per omissionem spatii, quo Marceanis distare innuitur a Monciaco, fortasse librarii incuria factum. Si* Marceanis *Auctori hic est vicus cum nobili monasterio, quod vulgo* Marchiennes, *Latinis* Marchianæ *et monasterium* Marchianense *dicitur, in Flandria ad Scarpam flumen, inter Duacum et Fanum S. Amandi situm: distat quidem ille locus quatuordecim circiter mille passus a Monciaco in ortum æstivum; sed ad quem porro S. Ægidium illac peregrinari potuerint Monciacenses, non invenio; nec tota mihi est illo tractu* Rupes Amadulli. *Consule igitur sequentem Annotationem* f, *et elige quod vis.*

f *Desideratur hic spatium distantiæ quod intercedat a Marceanis, uti et a rupe Amadulli ad Monciacum.* Quatuordecim *habet Auctor Vitæ; si tot* mille passus *intelligas, pervenies Monciaco ad Marchianense monasterium, juxta Annotationem præcedentem* e: *si tot* F dierum iter *ad rupem Amadulli, juxta sequentem* g.

g Rupes Amadulli *ubinam locorum sit? In Galliis novi* Roque madon, Rog-Amadon Roquemadour, Rog-Amadour; *quæ Latine loquentibus sunt* Rocca Amatoris; *et* Rupes Amatoris, *a S. Amatore ibi sepulto. Oppidum est in Cadurcis, et* miro peregrinantium confluxu frequentatur, *ut scribit Altaserra in sua Veteri Aquitania pag.* 40. *Et ipse* Henricus Rex Anglorum *(teste Roberto de Monte in supplemento ad Chronicon Sigeberti)* perrexit anno MCLXXI causa orationis ad Roccam Amatoris *(alibi vocat* Rupem Amatoris) qui locus in Cadurcensi pago, montaneis et horribili solitudine circumdatur... Corpus B. Amatoris anno MCLXVI integrum *ibi* repertum est; et in ecclesia juxta altare positum, integrum illud peregrinis ostendunt: et ibi fiunt miracula multa. *Verterit Auctor noster* Roquemadon *seu* Rog-Amadon, *in* Rupem-Amadulli. *Alium certe locum non existimo ab ipso designari. Ad hunc igitur, peregrinantes Monciaco Tolosam aut etiam ad S. Ægidii, ex itinere, ut poterant non longo circuitu, deflexerint aut recta tetenderint, prius sanctuarium illud veneraturi, quam ultra pergerent. An vero prope Rupem Amatoris sit vicus Marceanis; aut prope monasterium Marchianense*

A *nense Belgii sit Rupes Amadulli; accolis utriusque loci dispiciendum relinquo. Quod autem dicitur Joannes in* media via *stetisse, cum vaticinatus fuit, non necessario debet intelligi, dimidium itineris tunc emensum fuisse; sed stetisse in media via, seu palam in medio sociorum.*

h *Debet locus, cujus combustio* Monchiacenses omnes *perturbavit, prope ab ipsis abfuisse. Sed nullum invenio in circuitu,* Lilia *appellatum. Abest unius horæ spatio* Tilloy. *Hunc Vir sanctus indicatum voluerit; atque Auctor vitæ* Tilia *scripserit; librarius vero corruperit.*

i *Opinor* Walencourt *aut* Walincourt *scribi debuisse. Distat istius nominis pagus Atrebato in occasum tres fere leucas, prope oppidum* Pas.

PARS ALTERA

Miracula post obitum patrata.

Sunt autem et alia miracula, post decessum viri sancti Joannis de Monchiaco, coram ejus tumba marmorea, a Domino propalata : Contracti enim coram ejus tumba erecti sunt. Sicut quidam, Ramundus nomine, cum scamnis se deducens (nam pedibus progredi erat omnino impotens) coram ejus tumba in conspectu populi erectus est, laudans et invocans Deum in Sanctis ejus, et nomen ejus coram populo præ gaudio benedicens. Item quidam alius Atrebatensis adduci se fecit ad Sanctum prædictum, filium suum juvenem contractum (eodem vehens). Qui Juvenis, contractionem nervorum suorum passus per septennium, coram tumba Sancti est erectus in conspectu Presbyteri et plurium etiam Laicorum, in templo tunc existentium ; et progressus propriis pedibus ad altare, in honorem Sancti oblationem Deo obtulit, in Domino gaudendo. Pater autem ejus, filium suum erectis pedibus progredi respiciens, dicitur, præ nimia lætitia, pallore mirabili denigrari.

Curantur ante tumbam Beati, B *unus* *et alter*

12 Item quidam Atrebatensis, habens oculos ignei coloris, impotens siquidem aliquid percipere ex illis ; coram tumba Sancti fuit claritate oculorum, Dei gratia, donatus. Item quidam Atrebatensis sutor, habens oculorum unum, a subula casu perforatum, coram tumba Sancti recuperavit oculi sui perforati a subula sanitatem. Item Duacensis quidam surdus, coram tumba Sancti, suum recuperavit auditum. Item quidam puer filius cujusdam de Gamapia, Acardus nomine, calculosus, adductus ad Sanctum prædictum, dum egrederetur in die festo, coram Dei populo unum emisit calculum.

contracti; tertius, cæcus; quartus, oculo perfosso læsus; C *quintus, surdus; sextus calculo laborans;*

13 Item Hugo, manens quondam in Gamapia, cognominatus de.. duos habuit filios, qui ambo corrupti, ambo precibus prædicti Sancti (unus scilicet dum Sanctus viveret corporaliter, alter post ejus assumptionem) sunt divina gratia cum sanitate corporis renodati. Item quidam de villa nomine Harticourt, corruptus, fuit coram tumba Sancti, divina gratia renodatus. Item quidam puer Atrebatensis, horribili nimis corruptione corruptus, adductus fuit in thalamum Davidis Presbyteri de Monchiaco, juxta arcam quamdam, in qua Ossa Sancti propter benedictionem templi requiescebant ; tunc temporis, sicut (nunc) est, etiam visitati. David autem Presbyter quodam Ossium Sancti tetigit locum ægritudinis infirmi : mox ille, crepitantibus nervis, in conspectu Davidis Presbyteri, coram Ossibus Sancti sanatus est : cujus testimonium per ipsum David Presbyterum D veraciter perhibetur.

item sextus, septimus et octavus contracti.

14 Item sciendum est, quod ignis de cœlo veniens in similitudinem scintillæ, visus est quampluries certissime in lampadem, de supra tumbam Sancti existentem, per aera descendere ; implens siquidem lampadem sanguineo colore, et illuminans ipsam lampadem pretioso lumine, quod multis videntibus prius erat absque omnimoda claritate. Hæc omnia miracula, tot et tanta, et etiam ampliora, multipliciter duplicata, dignatus est Dominus intercessione sancti viri Joannis de Monchiaco, Christiano populo revelare. Quam plurimi etiam cæci, oblivioni temporis prolixitate traditi, fuerunt precibus ipsius illuminati; multi etiam muti, loquentes; surdi etiam quam plurimi, audientes; contorti, infirmi, ejecti, corrupti innumerabiles, renodati; calculosi, ardentes, furibundi infiniti, sunt curati; languidi febribus, et omnimodis aliis infirmi languoribus, sunt curati. Simpliciter siquidem (adhuc testificantur moderni fide digni) Dominus interventu sancti viri Joannis de Monchiaco Petroso, dedit ægros omnimodæ sospitati. Benedicatur gratia Salvatoris Domini, qui tantam gratiam dedit Joanni.

Ignis, cœlo demissus *accendit lampadem.*

ANNOTATA C. J. E

a Cum scamnis. *Mediæ ætatis hominibus magis placuit diminutivum ejus, non uno modo scriptum. Legitur enim* Scamellum, Scamnellum, Scabellum, Scannellum, *item* Scamellus; *sed fere in numero plurali, quia qui illis utuntur ad promovendum corpus suum quo volunt, singulis manibus singula tenent ac humi figunt, quo molem corporis, quod pedum aut etiam crurum usu destitutum est, librent antrorsum. Sunt namque* Scamna *et* Scamella, *hoc significatu, ut plurimum fulcra manualia, quasi ansæ, quibus tres minuti stipites, ceu pedes, inferne infixi; quo ipsa firmius per lubrica viarum premant, nec facile fallant sic gradientes. Unde etiam* Tripediæ *vocantur in Vita S. Walburgis tomo* 3 *Februarii pag.* 538 *num* 13, *quæ ibidem paulo ante* Scabella *fuerant appellata. Nempe vir quidam ex utero matris* contractus et curvus, *qui* Scabellis *ad promovendum* curvos artus *utebatur, ante feretrum Sanctæ* cœpit palpitando se volutare, et in pavimento reflectere. Cum ecce tripediæ, quibus sua usus erat in vita, divinitus e manibus acsi evulsæ, ante altare projectæ sunt; sicque membris omnibus solidatis atque erectis, stetit et ambulavit, qui prius natibus miserabiliter repens, prioris vitæ cursum laboriosum impleverat. *Sic et* .... Puer assuetis pronus reptando scamellis, F

Floriacum petiit, sospes et inde redit;

a corpore S. Benedicti, uti legere est tomo 3 *Martii pag.* 333 *num.* 37. *Et ibidem pag.* 323, *aliquis, cui* curvatis genibus, tibiæ coxis adhærebant, natibus reptando ac manibus,... scamellos suos cancellis sanctuarii appendit : *et sufficienter curatus,* non jam scamellos poscens, sed baculo semet sustentans, ad hospitium abiit. *Plura, si lubet, hujusmodi apud nos alibi invenies; et non raro in Scriptoribus mediæ ætatis occurrunt.*

b Corruptionem *hic non intelligo Herniam, aliis Rupturam : sed ossa infirmi pueri, male locata, coaluisse. Unde postea, dum sanaretur puer, dicuntur ossa crepitasse. Sic legitur etiam supra num.* 5, *os seu buccam mulieris e loco suo retortam versus aurem, in curatione miraculosa* quasi lignum fractum mirabiliter strepuisse.

ENBOLISMUS

EMBOLISMUS

Inventio Iconis Marianæ juxta Montem Politianum,

Est qui se voti reum agnoscit certis de causis, ad præmittendum Actis B. Aloysii Gonzagæ, post votum a periclitante in ejus partu matre sanctissimæ Virgini Mariæ conceptum feliciter in lucem editi, narrationem brevem de nupera inventione, et cœpto celebriter cultu Iconis ejusdem sanctissimæ Virginis in territorio Montis Politiani in Etruria. Pluribus illam descripsit P. Joannes Franciscus Vannius Societatis Jesu, multorum quæ acta fuerunt testis oculatus ; ex quo hocce compendium in voti prædicti solutionem accipe. Pius quidam rusticus forte invenerat, inter purgandum fœnile domini sui Iconem beatissimæ Virginis prædictæ, Jesulum suum ulnis amplexantis efformatam veluti opere anaglypto, in cocto lapide sesqui pedali; quam anno MDCXC die XII Junii reposuit inter ramos annosæ quercus, in prædio Collegii Societatis Jesu Montis Politiani, quod vulgo appellatur Poggioprato B (quasi Collis prati) distatque a civitate bis mille passus. Aliquanto post recogitans secum idem rusticus, Iconem situ deformatam esse, voluit ejus loco substituere novam aliam : sed pristinam movere non potuit loco suo, etiam adhibita vi ; cum tamen nullo retinaculo alligata staret, uti idem homo, eodem die illuc reversus, observavit ac miratus fuit.

prodigia secuta,

2 Inter primos, qui opem Deiparæ ad Iconem, ejus experti sunt, fuit alius rusticus (nempe cum simplicibus est sermocinatio, non tantum Domini sed etiam Dominæ nostræ) qui multo tempore plagosis cruribus laborans, commendavit se pientissimæ Matri, coram ejus quam dixi Icone, et proxima aurora et curatum cruribus comperit, ivitque quo vellet, nullo incommodo aut tunc, aut tota deinceps vita. Nobilis quidam, annos LXXX et eo amplius natus, ischiade miserabiliter cruciabatur : contendit magno nisu ad iconem prædictam, ibique oravit pro salute pristina recuperanda : verum inde volens abire, non potuit per se incedere, debuitque aliorum brachiis sublevatus, conduci domum et reponi in lectum. Non tamen propterea destitit fiducia viri implorare opem ejusdem Virginis ; nec defuit illa clienti suo, qui postero die omni parte sanus surrexit, et perrexit sanus esse.

ægri curati

3 Hisce et hujusmodi pluribus aliis curationibus motus Collegii Rector, cœpit anno MDCXCVIII mense Junio fabricare ecclesiam parvam, proxime quercum, ubi stabat Icon : qua re magis excitata circumjecti populi religione, innumerabilis eo convenit turba Augusto sequenti, festo B. Mariæ in cœlos assumptæ, et magnam contulit eleemosynarum vim. Mense Septembri, quia timebatur, ne Curio in cujus parœcia est Collis-prati, raperet imaginem, suamque transferret in ecclesiam, tempori reposita fuit in ecclesia Societatis Jesu Montis Politiani ; et paucis inter lapsis diebus, nec opinato, excessit e vivis idem Curio, sine morbo, sine Sacramento. Quamobrem ineunte Octobri reportata fuit Icon eadem ad suam quercum. E Interea autem dum ædificabatur sacellum, contigit liberatio duarum energumenarum, cum circumstantiis admodum mirabilibus, quas non est hujus loci narrare : et senex quidam rusticus, e diœcesi Perusina, eodem veniens, cupidus curari atroci hernia, qua prolibant ac pendebant intestina, cum totum tempus matutinum orando, nequidquam, ut putabat, consumpsisset; in discessu se exauditum esse comperit, et omnino curatum. Propter hæc et alia innumerabilia beneficia, quæ testabantur quotidie afflicti homines se inde auferre; accelerata fuit fabricatio, ac novum sacellum die XXI Novembris anno MDCXCIX apertum est, cum frequentissimi populi concursu. Inde autem et sacra Icon ibidem perstat, et venerantium pietas crescit, et gratiæ curationum multiplicantur, etiam in hominibus longe dissitis ; atque adeo Roma et aliis ex locis, magis adhuc remotis, submissa fuerunt pulcherrima anathemata argentea, aliaque dona magni pretii, ad sanctissimam virginem Mariam, de Quercu vocari solitam, Collis-prati.

sacellum ædificatum

et anno 1699 apertum.

C ADDENDA F

AD DIEM VIGESIMAM PRIMAM JUNII

DE B. ALOYSIO GONZAGA

JUVENE ANGELICO

EX MARCHIONE CASTELLIONIS

RELIGIOSO SOCIETATIS JESU, ROMÆ

COMMENTARIUS PRÆVIUS

C. J.

§. *I. De Aloysii nomine, patria, neptibus.*

ANNO MDXCI.

Nomen Aloysius potius,

Anno salutis humanæ MDLXVIII, die IX Martii, Angelicus noster juvenis, ante baptizatus, quam totus in lucem editus ; die vero XX Aprilis proxime secuti solennitate baptismi suppleta, ob avi paterni memoriam LUDOVICUS appellatus fuit. Itali sua lingua passim LUIGI, et Ceparius in Vita, a se primo scripta, etiam ALUIGI vocant : exeoque videntur denuo formasse latinum, ALOYSIUS, celeberrimum nunc nomen, non modo cis Alpes, sed etiam trans, quacumque pervasit fama sanctitatis virtutumque ALOYSII (illud enim ei nomen præ LUDOVICI adhæsit) e Societate Jesu juvenis integerrimi, moribus suavissimi, adolescentibus imprimis imitandi : qui vere dilectus Deo et hominibus, consummatus

quam Ludovicus,

A consummatus in brevi, utpote ætatis anno quarto et vigesimo defunctus explevit tempora multa; multitudine virtutum quam numero annorum rectius metienda. Dixi, adhæsisse Beato nostro nomen Aloysii, præ Ludovici. Id vero putari non debet factum esse ex vulgi abusu, sed justis de causis ex judicio doctorum virorum. Primus enim, qui vitam Beati, adhuc tirocinium in Societate obeuntis, conscripsit, Hieronymus Platus, sic illam orditur. *Aloysius Gonzaga patrem habuit Ferdinandum* etc. Idem mox etiam præstitit Virgilius Ceparius in exordio primæ suæ Vitæ MS. jam indicatæ, his verbis: *Aluigi Gonzaga fu figliulo di Don Ferdinando.* Et in Vita deinde impressa constanter scripsit, Luigi. Idem Ceparius in Vitam, quam anno MDCXII Franciscus Sacchinus latine composuit hoc principio, *Ludovicus Gonzaga*, suæ censuræ Superiorum jussu commissam, nonnulla annotans, ostendit sibi improbari primum vocabulum, *Ludovicus;* censuitque, mutandum esse, et obtinuit, his de causis: Quia, inquit, nomina propria ad placitum sunt, et nomen Aloysius jam impressum legitur in Vita aliisque plurimis libris; atque adeo in Brevi Apostolico rogatu Principis Castellionensis, ipsius fratris, tunc apud Pontificem
B Oratoris Cæsarei, qui tale nomen poni voluit, quia tale reperitur in genealogiis Domus Gonzagæ. Et ipse Beatus noster, quoad vixit, sese Aloysium scripsit.

scribendum esse, ostenditur

ex litteris Apostolicis

2 Isthæc, et alia in eamdem Aloysianam Sacchini Vitam Annotata sua, conjecit Ceparius neglectim in chartam quamdam rejectaneam, ne apposita quidem indicatione ulla, in quam aut cujus scriptoris Vitam annotationes illas fecerit. Hinc et neglecta fuit charta ipsa, tamquam nulli usui idonea; et mirum est tam diu superfuisse. Venit illa tandem ad meas manus, nescio quo ex angulo eruta; cognitaque a me Ceparii scriptura, atque observato, agi illic de quadam Aloysii Vita, ab alio quam Cepario scripta, omnem movi lapidem, ut in ipsius notitiam venirem. Tandem vero vitam Aloysii, per Sacchinum manuscriptam nactus, cum istis Annotatis Ceparii diligenter contuli, comperique eo pertinere. Hæc non otiosum putavi monere Lectorem, quia ejusdem chartæ mentio ac citatio aliquoties recurret infra, atque etiam mox, ubi de patria Beati.

et censura Ceparii,

3 In finibus Mantuani Ducatus, qua Brixiam, Venetorum urbem, et lacum Benacum, vulg *Lago di Garda*, respicit, Castellio est, Marchionatus olim,
C deinde Principatus titulo insignita, solum natale Aloysii nostri, cognomento Stiverorum aut Stiveræ, ab aliis synonymis distincta. Plures enim, per Italiam præsertim, Castelliones sunt. Et mox a Castellione Stiverorum, in eodem Ducatu Mantuano ultra Mincium flumen occurrit *Castellio Mantuana*, quam Ludovicus Gonzaga, ab anno Christi Domini MCCCLXX Mantuæ Capitaneus, castello munivit, uti scribit in Familiis illustribus Italiæ Franciscus Sansovinus. Remotior est, trans Padum in Etruria, Castellio alia inter Aretium (unde *Aretina* cognominatur) et Cortonam, fere tam nobilis natalibus Lapi, viri consultissimi, græco ac latino sermone eloquentis, atque operibus impressis clari, quam sit nobilitata Castellio Stiverorum sanctis natalibus et operibus religiosis Aloysii Gonzagæ. Plura ejusdem notionis loca, quæ remotiora sunt, in regno Neapolitano et alibi, nihil attinet huc adducere.

Patria Castellio Stiverorum

4 Natus igitur Aloysius fuit Castellione Stiverorum, quam P. Franciscus Sacchinus in Vita ejus, a se latine conscripta, cujus modo mentionem feci et pluribus faciam suo loco, vocaverat *exiguum oppidum.* At Ceparius, cui Vita ista recensenda a Superioribus commissa fuit, in locum illum annotavit, Castellionem non esse oppidum exiguum, sed grande, atque etiam appellari civitatem, uti civitates Imperiales; habere loco Episcopi Abbatem, qui gaudet usu pedi et mitræ; a summo Pontifice in Brevi suo vocari *civitatem* Castellionis, uti etiam a cardinalibus, Congregationi Rituum præpositis, in suis litteris Remissorialibus. Hæc Ceparius. Fui ego Castellione, et de amplitudine ejus affirmare possum, quod alibi per Italiam civitates Episcopales viderim non paucas, illa minores; et potius grande cum Cepario, quam exiguum oppidum cum Sacchino appellavero. Veni eo, die XVII Augusti anni MDCLXXXVI, atque in adversariis meis tunc annotavi; quæ hic operæ pretium fuerit referre. D

urbs non modica,

civitas appellatur in Pontificio Brevi

AUCTORE C. F.

5 Locus est Castellio Stiverorum muris cinctus, peramplus quidem spatio, infrequens tamen domiciliis, quorum singula fere, exceptis primariis viis, aliquid horti aut vineæ adjunctum habent. Forum forma quadratum, amplum, et pulchrum. Arx in editiore loco probe munita est, atque a solis fere militibus inhabitatur in primo ingressu. Inde autem altius ascenditur ad hortum Principis, pro loci capacitate satis magnum et satis amœnum. Ex illo surgit altissimus murus, palatium sustentans tamquam substructio ejus, qui et ex uno latere aliquantum excurrit, formatque aliam arcem, tam arte quam E situ loci firmissimam. E palatio quod ibi est hinc tota fere subjecta oculis, spectatur urbs, inde parvus despicitur lacus, radicem montis alluens; nec interjecti colles impediunt, quo minus conspiciatur eminus lacus Benacus, non amplius sex passuum millibus dissitus. Sed nihil mihi æque placuit in palatio, quamtumvis splendido, atque conclave, ubi olim in lucem editus fuit Aloysius, quod pridem versum est in sacellum. In illud ingressus, sensi ex recordatione miraculosæ nativitatis ejus isto in loco, perfundi animum teneriore quodam pietatis afflatu; cui et indulsi aliquantum, positis humi genibus; accessit vero illi etiam incrementum, ubi in tabulam aræ superpositam oculos fixi attentius. Exhibebat illa stantem Aloysium ante imaginem beatæ semperque Virginis Mariæ, duabus catenulis puellulas duas trahentem ac Virgini quodammodo offerentem, vultu ita ad pietatem composito, ut nihil magis.

muris cincta,

sublimi Principis arce munita,

ubi cubiculum natale Aloysii nunc Sacellum.

6 Quid mysterii subsit oblationi duarum virguncularum, equidem me latet. Si ternas offerret Aloysius, dicerem per illas repræsentari tres ejus ex fratre Rudolfo neptes, Cynthiam, Olympiam atque Gridoniam, quæ beati patrui exemplo, principatui seculari nuntio remisso, munditiem mentis corporisque ejus, ac totum vitæ institutum, quantum qui- F dem pro sexus sui conditione potuerunt, æmulatæ, sese Deo ac Virgini Mariæ per votum castitatis perpetuæ unanimi consensu consecrarunt in constructo ad hoc domicilio sub moderamine Societatis Jesu; in quo et insigniter profecerunt omni virtutum genere, et plures præcipuæ nobilitatis virgines sibi socias asciverunt, et post se alias atque alias, sanctitatis odorem spirantes, in hunc usque diem reliquerunt. Ipsæ autem, quas dixi, tres sorores ac fundatrices Collegii illustrium Virginum Jesu (ita vocant domicilium suum, etiam in hoc morem Societatis, domicilia sua, exceptis Domibus Professorum, Collegia appellantis, æmulatæ) illud supra beatum patruum suum divinitus videntur obtinuisse donum, tamquam integritatis suæ sanctitatisque testimonium; quod corpora omnium trium multis post obitum annis refossa, reperta fuerint integra, tanta cum admiratione et populi concursu, ut publice in templo exponi omnium conspectui aliquamdiu debuerint. Post hæc vero singula suis in sarcophagis, quamvis jam cariem passis ac fatiscentibus, reposita, atque in intersacellio, sive in spatio quod inter duo sacella medium est, undique muris clausum, condita

Tres ejus neptes

instituunt Collegium Virginum Jesu,

post mortem incorruptæ

A condita fuerunt; ut mihi coram in loco monstravit ac narravit R. P. Josephus Gorzonus, qui cum ibidem agebat Rectorem Collegii, ipsa corpora vidit, prædictoque loco includenda curavit. Illud quoque addebat notatu dignum, vestem laneam, in qua tres Virgines illæ fuerant sepultæ, tineis ac situ omnino corrosam et dissolutam fuisse, nulla læsione corporibus illata.

AUCTORE C. J.

7 Si, inquam (ut redeam unde digressus sum) ternas in tabula altaris Virgunculas offerret Aloysius B. Mariæ; interpretarer id utique de tribus jam dictis neptibus ejus. Nunc autem quid dicam? nisi forte quod duas tantum expresserit tabulæ auctor, quia duæ talem vocationem suam B. Aloysio præcipue tribuerint. Sane enim duæ majores natu, uti sub idem tempus, diversis in locis, inter legendum, Vitam beati Juvenis recens impressam interna vocatione ad ejus imitationem excitatæ fuerunt, et mox collatis consiliis in idem institutum consenserunt; ita nihil pronius est cogitare, quam quod talem vocationem post Deum eidem Beato tota vita sua cum gratitudine animi debere voluerint; quod non tam certo potuerit facere natu minima, utpote quæ seculi pompis magis dedita, suadentibus ac perpetim orantibus pro illa Sororibus, vix tandem animum, a vanitate mundi abstractum, appulit ad eumdem, vere sanctum, vivendi modum.

B

§. II. *Aloysii majores aliquot ac nepotes.*

Non est mihi animus annosam juxta ac ramosam genealogiæ Gonzaghiorum arborem ornare. Quis enim id pro merito possit? unum dumtaxat e trunco ramum mihi liceat sumere familiæ Castellionensis, quam illustrare hic oportet, ut aptius illustrentur Acta Aloysii, quæ daturi sumus. Scribit Hieronymus Platus in Vocatione Aloysiana (et res notissima est) Ferdinandum Gonzagam, Marchionem Castellionis, Aloysii patrem, sanguine junctum fuisse serenissimo Mantuæ duci; qui, dum ista scribebat Platus, fuit Guilielmus, Dux III, anno MDLXXXVII mortuus. Explicaturus vero propius consanguinitatis gradum, addit idem Auctor, *utriusque*, Guilielmi nempe Ducis Ferdinandi et Marchionis, *avos*, *fratres germanos fuisse.* Ex quo sequitur, eumdem Duci et Marchioni fuisse proavum, quod a vero abest. Non miror, accuratissimum alioquin scriptorem, id quod res est, hic non omnino attigisse. Quippe qui in Aloysii gesta præcipue intendebat, et quæ scripsit, ex ipsius ore et confessione pleraque excepit: Aloysius vero, qui nulla re animum suum minus occupari patiebatur, quam cogitatione nobilitatis suæ, siquid forte de avis proavisque suggerens, præsertim in linea Mantuana, erraverit, mirum videri non debet. Magis miror, Ceparium in Vita impressa idem, licet alio loquendi modo etiam ipsum docere; inquientem prædictos Guilielmum et Ferdinandum inter se *tertio contigisse gradu;* ex quo consequitur, ambos habuisse eumdem proavum; et hujus filios, fratres germanos, habuisse avos, quod dixerat Platus.

Duces Mantuæ et Marchiones Castellionis

C

descendunt

9 Ego horum duorum eadem super re consensum accusare quidem temere non velim erroris; debeo tamen fateri, alios genealogiæ Mantuanæ scriptores, Franciscum Sansovinum, Antonium Possevinum juniorem, Nicolaum Rittershusium, Lucam Lindanum, aliquantum ab illis diversum opinari, statuentes, Ferdinandum quidem (quod et illi faciunt) recedere a communi stipite gradu tertio; at Guilielmum recedere gradu quarto. Communem stipitem utrique admittunt *Ludovicum*, Marchionem Mantuæ secundum, cognomento *Turcam;* non sic dictum, uti vulgus rerum ignarus credit, teste Possevino in Gonzaga suo pag. 565, *ob sævitiam immanitatemque; cum apud suos et exteros ob morum suavitatem præcipue commendatus fuerit;* sed quia mater, cum filium, post longum exilium, *castrensem in morem usque ad cutem rasum*, tandem recepisset, *barbarum ritum mirata, ei per jocum Turcæ nomen imposuit; quod tali munditia gens* illa tunc *uteretur* (ut quidem placet Auctori citato scribere) *mansitque Principi indita a matre denominatio.*

ab eodem stipite Ludovico

cognomento Turca,

D

ingenio miti.

10 Meretur Ludovicus, quocumque titulo Turca, inter præcipuos Christianæ religionis Principes annumerari, non minus pietate in Deum et clementia in suos, quam prudentia in bello et fortitudine in hostes: sed aliud agimus. Reliquit ex Barbara, Marchione Brandeburgica, spectatissima femina, præter alios liberos complures, *Fredericum* Marchionem III, Marchionum Mantuæ ac deinde Ducum proseminatorem; *Joannem Franciscum*, qui Bozzoli Principum lineam, nuperrime in abnepote, etiam ipso Joanne Francisco, sine prole mortuo, terminatam, exorsus fuit; atque *Rudolfum*, Marchionem Castellionis, ac deinde Principum sacri Romani Imperii, imo et Castellionis ipsius in principatum erectæ, propagatorem. Frederico primogenito reliquit pater, anno MCCCCLXXVIII mortuus, Mantuam reliquasque ditiones suas præter sequentes, quas in alios filios distribuit; videlicet, teste Possevino, Vitellianam, Sabionetam, Rivarolum, Bozzolum, San-Martinum, Gozolum, Dosolum, et Insulam, in Joannem Franciscum, fratremque ejus Franciscum Cardinalem, cum jure succedendi inter se: Cannetum vero, Ostianum, Castrum Goffredi (vulgo Castelgiuffre) Castellionem Stiverorum; Rotundescum et Solfarinum, in Rudolfum, et alium ejus fratrem Ludovicum, postea Episcopum Mantuæ, cum pari jure succedendi inter se.

Hujus posteri ex tribus filiis,

E

11 *Fredericus*, Ludovici primogenitus, Marchio III Mantuæ, diem supremum obiit sexennio post patrem, anno MCCCCLXXXIV, belli gloria æque ac majores clarus. Successit ei filius *Franciscus*, Marchio Mantuæ IV, annos non amplius XVIII natus. Præfuit anno MCCCCLXXXXV summus Imperator exercitui Reip. Venetæ, cum eoque et aliorum fœderatorum copiis, ad Tarum amnem prope Forum novum, prudentius acriusque quam felicius conflixit cum Carolo VIII Galliarum Rege, ab expeditione Neapolitana in Galliam redeunte; atque anno MDXIX e vivis excessit, relicto, præter alios plures filios, successore ex Isabella Estensi *Frederico.* Hic Mantuæ Dux I ab Imperatore Carolo V creatus, et Montis Ferrati Marchio per uxorem Margaritam factus, nulli suorum gloria militari cessit: eamque non mediocrem consecutus est, quando electus a Leone Papa X Generalis Sanctæ Ecclesiæ, in Parmensi, atque iterum in Mediolanensi ditionibus, Regis Galliarum Duces memorabili clade affecit ac profligavit; vita tandem functus anno MDXL. Successerunt ei ex eadem Margarita, alter post alterum, duo filii *Franciscus* et *Guilielmus.* Primus ducta anno MDXLIX uxore, Catharina Austriaca Ferdinandi Regis filia, paulo post improlis obiit, Dux Mantuæ II. Inde Guilielmus, frater ejus, undennis puer, factus Dux III, uxorem accepit anno MDLX Eleonoram Austriacam, et ipsam Ferdinandi prædicti tunc Imperatoris, filiam; atque anno MDLXXIII creatus est ab Imperatore Maximiliano, e Marchione Montisferrati, Dux I ejusdem ditionis.

Frederico Marchione Mantuæ,

F

Joanne Francisco Principe Bozzolii;

12 *Joannis Francisci* successores ex Antonia, del Balzo dicta, filia ducis Adriæ et sorore Reginæ Neapolis, enumerat Fr. Hippolytus Donesmundus in Historia, quam scripsit atque anno MDCXXV Venetiis impressit, de gestis Illustrissimi Fr. Francisci Gonzagæ Episcopi Mantuani, ex familia ista prognati. Illos huc etiam affero ob memoriam ejusdem Francisci Episcopi; quia is, aliquoties deinde memorandus, consanguinitate Aloysio junctus fuit, ex eodem stipite Ludovico Marchione II descendens; et præcipuus illi post Deum auctor suasorque extitit ingrediendæ Societatis Jesu. Nulli addit Donesmundus emortualem diem; nec aliunde ullum ego rescire certum potui. Imo Eruditissimus Ludovicus Antonius Muratorius, bibliothecæ Serenissimi Ducis Mutinensis Præfectus, eorumdem hoc anno MDCCVI genealogiam, diligenti opera Marchionis Conradi Gonzagæ sibi, ut ait, comparatam, atque ex ipsa Principum Bozzolensium arbore Genealogica, apud postremum istius lineæ, ante annos pauculos e vivis sublatum

A sublatum Principem inventa, descriptam, mihi submittens, significat, certam quidam esse genealogiam istam, sed *annos emortuales desiderari.* Joannes igitur Franciscus genuit ex Antonia liberos x, quorum unus, Princeps Pyrrhus, numerosam et ipse prolem reliquit e Camilla Bentivolia. Hujus tertio genitus, nomine *Carolus*, ducta uxore Æmilia Gonzaga Boschetia, suscepit ex ea filios septem et filias tres: quos inter quinto loco natus fuit, Gazoli in ditione paterna, anno MDXLVI *Annibal*; qui post multa cum suis certamina ingressus Religionem Franciscanam, *Francisci* nomen assumpsit, et sancte obiit anno MDCXX.

Rudolfo Marchione Castellionis.

13 *Rudolfus*, lineæ Castellionensis, de qua præcipue nobis agitur, caput, strenuus militum Ductor, Venetis quoque copiis præfuit, ac tandem in supradicto Fœderatorum exercitu ac pugna adversus Galliarum Regem, non tantum magnamini Ducis, verum etiam imperterriti militis partes explens, glorioso inter pugnandum vulnere accepto in capite, vitam clausit anno MCCCCXCV; relinquens successorem sibi ex Catharina Pica Mirandulana *Ludovicum* filium, Marchionem Castellionis, etiam ipsum bellatorem generosum. Hunc Franciscus Sansovinus, in illustribus Italiæ familiis fol. 359 scribit, vita exem-
B ptum fuisse anno MDXXI. Torsit me scriptura ista: quia videbam, vel verum esse non posse, quod ibi asseritur; vel Principem Ferdinandum, B. Aloysii nostri parentem, non posse Ludovici istius filium fuisse. Consului igitur amicos per litteras, Eruditissimum Muratorium prædictum, et Patrem nostrum Josephum Gorzonum, Mantuæ commorantem, D
ac genealogiæ Gonzaghianæ peritum. Responderunt ambo pro sua humanitate; ille quidem, Ludovicum Marchionem, modo laudatum, vere avum B. Aloysii, et patrem Ferdinandi fuisse; annum tamen ejus emortualem hactenus a se, post multam indagationem rescitum non esse; hic vero, nempe Gorzonus, ita rescripsit hoc etiam anno MDCCVI: *Non obiit Ludovicus anno* MDXXI (uti Sansovinus scriptum reliquit) *Ego enim habeo instrumentum authenticum, in quo patet, quod vivebat anno* MDXXXVI; *et per conjecturas habeo, quod etiam vivebat* MDLX, *aut circiter illud tempus. Dixi per conjecturas: non enim facile adhuc fuit invenire præcise annum ejus obitus.* Hæc solvunt sufficienter dubitationem meam, tempusque præbent, quo connectatur extremum vitæ Ludovici cum vita Ferdinandi filii, quem constat anno MDLXVI in Hispania Matrimonio junctum esse. Reliquit igitur Ludovicus *Ferdinandum* primogenitum suum Marchionem Castellionis: aliis vero duobus filiis assignavit, *Alfonso* quidem Castrum Giuffredi, *Horatio* autem Solfarinum: e quibus hic heredem nullum, ille feminam tantum unam post se reliquerunt; atque adeo relicturi erant ditiones suas, suo e fratre Ferdinando nepoti primogenito, Aloysio.

14 Sed ut facilior sit intellectu propinquitas sanguinis B. Aloysii cum prædictis familiis, ex usu E
erit singularum successiones, a communi stipite hic ordine triplici deducere, appositis uxoribus et emortualibus annis; ubi de iis constare nobis visum fuerit. Sit itaque

STIPES COMMUNIS

LUDOVICUS TURCA

Marchio Mantuæ II, * 1478. Hujus ex Barbara Brandeburgica

FILII

JOANNES FRANCISCUS Princeps Bozzoli, *..... Ex Antonia, Pyrrhi Ducis Adriæ filia	FREDERICUS Marchio Mantuæ III, * 1484. Ex Margar. Bavara	RUDOLFUS Marchio Castellionis * 1495. Ex Cathar. Mirandulana
	NEPOTES	
PYRRHUS Gazoli Dominus, *..... Ex Camilla Bentivolia	FRANCISCUS March. Mantuæ IV,* 1519. Ex Isadella Estensi, Ferrariæ Ducis filia	LUDOVICUS March. Castellionis, * post 1536. Ex Cath. Anguissola
	PRONEPOTES	
CAROLUS Gazoli Dominus, *..... Ex Æmilia Gonzaga	FREDERICUS Dux Mantuæ I.* 1540. Ex Margarita Palæologa, March. Montisf. herede	FERDINANDUS Princeps Castellionis, * 1586. Ex Martha Tana Santenia
	ABNEPOTES	
FRANCISCUS Ex Religioso Ord. Min. Episcopus Mantuanus, * 1620.	GUILIELMUS Mortuo fratre Francisco Dux Mantuæ III et Montis-Ferrati I. * 1587	B. ALOYSIUS Ex principe Castellionis, Religiosus Societatis Jesu, * 1591.

A 15 Hinc inclarescunt, non tantum progenitores Aloysii in recta linea, sed et propinquitas aliorum, ex Ludovico Turca descendentium; patetque Beatum nostrum, Guilielmum Ducem Mantuæ III, et Fr. Franciscum Mantuæ Episcopum, gradu quarto inter se contingere, quemadmodum gradu quarto omnes a communi stipite distant. Nunc patrem ejus Principem Ferdinandum propius consideremus, mox fratres, eorumque propaginem prosecuturi. R. P. Gorzonus supra laudatus, pridem Rector Collegii nostri Castellionis, Præfectusque in rebus spiritualibus Collegio Virginum Jesu; varia me docuit olim, ad familiam Gonzaghiorum Castellionensium spectantia, præsertim de Ferdinando patre, Rudolfo et Fran. fratribus, nec non Cynthia, Olympia et Gridonia neptibus B. Aloysii. Ea hic in fide Auctoris compendio accipe, ex Italico latine versa.

AUCTORE C. J. Gesta aliquot familiæ B. Aloysii.

16 Ferdinandus, pater B. Aloysii, excelluit magna virtute et scientia litterarum. Biennio operam dedit famulatui Philippi II, Magni Hispaniarum Regis, a quo et donatus fuit cruce Ordinis Alcantaræ, et honoratus dignitate Cubicularii sui magni. Dum ibidem in aula versatur, matrimonium iniit cum Martha Tana, lectissima femina, e gynæceo B Reginæ, eique præ ceteris cara. Inter primos præcipuosque Nobiles trajecit in Africam, ad ferendum suppetias urbi Orano laboranti; et contra Mauros belligeravit, quoad debellati fuerunt. Creatus a Rege militum Tribunus, transmisit mare cum Serenissimo Joanne Austriaco, Tunetum expugnaturo. Præfuit militiæ Regiæ in Ducatu Mediolanensi; et Magister Legionarius tria millia duxit Italici peditatus. Rexit pro Duce Mantuano ditionem ejus Montis Ferrati. In Hispania tuitus quoque fuit Perpinianum contra vires atque impetus Gallorum. Ad hæc, comitatus Imperatricem Mariam, Maximiliani viduam, Philippi Regis sororem et Caroli V filiam; ipsam ex Italia in Hispaniam duxit; et inde reduxit in Germaniam Serenissimos Austriæ Archiduces, Rudolfum atque Ernestum, filios ejus; a quorum patre Augustissimo etiam Principis Sacri Rom. Imperii dignitatem accepit. Neque minor fuit viri pietas, quam rebus civilibus bellicisque prudentia et fortitudo. Sub ipso Principe inventa fuit imago, miraculis clara, B. Mariæ Virginis de Nuce dicta. Accessionem addidit Conventui, cui nomen S. Mariæ Lauretanæ, per patrem ejus Ludovicum a fundamentis excitato. Introduxit quoque Castellionem C Religiosos, S. Mariæ Dei genitricis Servos: atque posthæc, et alia plura quæ præstitit, præclara opera, tandem pie mortuus est Mediolani anno MDLXXXVI die XIII Februarii, tertio, post quam dimiserat Aloysium mense, multorum liberorum utriusque sexus parens.

Ferdinandi patris in aula Regis Hip. et alibi,

17 Hos inter primogenitus fuit Aloysius noster; alter, Rudolfus; tertius, Carolus; quarta Isabella: quintus, Franciscus; sextus, Ferdinandus; septimus, Christiernus; octavus, Didacus. Aloysius Societatis Jesu Religionem amplexus; et Carolus, Isabella, Ferdinandus, atque Didacus, ante tempus mortui, nullum reliquerunt heredem. Rudolfus ex cessione Aloysii obtinuit Principatum patre mortuo; vir gravitate morum ac maturo vultu conspicuus, equestribus exercitiis ac ludis mirum in modum delectatus: sed non diu id ei licuit. Probatus quippe a Deo adversis rebus, multis ac variis, occubuit Castelgiufredi in prima ætate virili, relicta uxore Helena Alipranda, secundis deinde nuptiis Marchioni Claudio Gonzagæ juncta; et filiabus quatuor, Cynthia, Helena, Olympia, et Gridonia; quarum secundæ non longa lucis usura obtigit: tres reliquæ, postquam adoleverunt, non minus exemplis suis, quam patrimonio fundavere Collegium illustrium Virginum Jesu Castellione, votum castitatis perpetuæ D ibidem Deo professæ. Franciscus atque Christiernus soli, suscepta prole mascula, perpetuitati familiæ consuluerunt.

Rudolfi fratris,

18 Et Francisco quidem, cujus præclara facta historiam implere amplam possunt, hoc elogium concinno, ex Gorzoni præcipue et aliorum litteris. Natus anno MDLXXVII, missus fuit in Germaniam puer; ibique in aula Archiducis Ferdinandi, fratris Maximiliani II Imperatoris, adolevit, jam inde commonstrans, prudenti modestia et gravitate morum quantus aliquando foret. Adlectus mox inter ephebos Rudolfi Cæsaris, pares annis ac honoribus progressus fecit. Nondum attigerat vigesimum annum, cum admissus fuit ad consultationes secretas de rebus politicis et publice agendis, promptus consilio, et sermone disertus. Anno ætatis XXI, cum titulo Legati Cæsarei, in Belgium profectus est ad Serenissimum Archiducem Albertum: et post quadriennium, ad Clementem Papam VIII Legatus extraordinarius, petiturus ab illo subsidia adversum Turcas. Cum inde reverterat in Germaniam; nominavit ipsum Imperator Cubicularium et Consiliarium suum secretum. Anno ætatis XXVI denuo petiit Romam, E Legatus ejusdem Cæsaris ordinarius, sub finem Pontificatus Clementis, mansitque apud successores ejus Leonem XI et Paulum V, a quo obtinuit fratri suo titulum Beati: atque inter alia, quæ ibi commorans operatus est opera grandia, multum contulit studii ad conciliandam pacem inter summum Pontificem et Remp. Venetam, sublato interdicto, quo hæc ligabatur: quod et felicem perduxit ad finem. Neque ita tamen successerunt ei omnia prospere, quin et adversa intervenerint plurima: sed quæ dixeris, spectato exitu, immissa fuisse, ut virtus ejus altius extolleretur et gloria major foret, omnium, uti fuit, victori.

qui Cæsaris Legatus Romæ fuit,

19 Multa summi momenti negotia tractavit idem Princeps Franciscus, pro Rege Catholico Philippo III, quem et conciliavit cum Imperatore Rudolfo prædicto; qui noluerat, certe distulerat, Philippum inducere in possessionem clientelaris Ducatus Mediolanensis. Dum ejusdem Imperatoris Legatus degebat in Hispania, creavit ipsum Rex perpetuum Hispaniæ Magnatem, et propria manu appendit ei aureum Vellus, eodem die quo illud circumdedit collo Serenissimi filii sui Hispaniarum Infantis, postea Regis Philippi IV. Nec minor fuit liberalitas Cæsaris in compensando merita Ministri F sui. Creavit quippe ipsum, Principem Castellionis, et Castellionem ipsam constituit civitatem Imperialem: adjecit Principi facultatem creandi in perpetuum Comites, Equites, Doctores, Notarios; idque cum potestate regia, nec secus quam si creati essent ab ipso Imperatore. Declaravit eumdem præterea, etiam in perpetuum, regni Bohemiæ Baronem liberum, quæ dignitas ibi æstimatur inter præcipuas, et plurimis gaudet prærogativis.

et ab eo Princeps Castellionis creatus,

20 Quid de pietate Principis et sanctimonia vitæ dicam? Religiosos viros et litteratos mirum quantum amabat ac venerabatur. Fundavit Castellione monasterium Patribus Cappucinis: ædificavit Collegia duo, alterum illustribus Virginibus Jesu, alterum Societatis Jesu Patribus; quos primus ipse Castellionem induxit, et continenter usque ad mortem suam uti filios fovit. Erexit ibidem anno MDCVI consentiente Paulo V Papa, ecclesiam parochialem SS. Nazarii et Celsi in insignem Collegiatam cum Abbate mitrato, cui fas est Pontificalia obire ministeria in ecclesiis quibusvis Castellione, Medolæ et Solferini; fundavitque simul Archipræbendam et duos Canonicatus, aliis alios fundantibus: aliaque plura publicæ pietatis opera fecit: ex quibus facile conjicias

multa ibi pia opera fecit; atque obiit Materni anno 1616,

AD MAIOREM DEI GLORIAM
IHS
B. ALOYSIUS GONZ.
PRINC. ET MARCH.
E SOCIET. IESU
OB. MDXCI. XXI. IUN.
ÆTAT. SUÆ XXIV.
Iuxta prototypon incisum in æs
Romæ cum facultate Superiorum ANNO DOMINI. M.D.CVII

A conjicias qualia fuerint privata ejus exercitia religionis. Diem supremum clausit, XXIII Octobris anno MDCXVI, ætatis suæ XXXIX, Materni : quod oppidum est in littore Benaci, et tractu, qui vulgo *La Riviera di Salo,* audit ; amœnissimum situ, hortorum multitudine et cultura selectarum arborum, florumque varietate, et ædificiorum magnificentia. Inter hæc et Serenissimus Mantuæ Dux palatium habet viro principe dignum : in quo Princeps Franciscus vivere desiit, ac biduo post obitum transmissus fuit Castellionem, ubi post persoluta ei justa solennia, funebremque recitatam orationem in ecclesia collegiata SS. Nazarii ac Celsi, depositus est die IV sequentis Novembris, habitum Cappucinorum indutus, absque pompa, in ecclesia eorumdem Cappucinorum et sacello B. Mariæ de Nuce ; prout ipse faciendum mandaverat.

Uxorem habuit Bibianam

21 Habuit parem sibi virtute ac pietate uxorem, quam secum duxit e Germania, lectissimam Matronam, Bibianam Pernsteiniam (ita nomen scribit Bohuslaus Balbinus noster, in sua Nobilitatis Bohemicæ tabula, partis quartæ, signata, aa) e *potentissimis Pernsteiniorum,* ut idem habet, *in Moravia et postea etiam in Bohemia Dynastis,* e quibus undecim Bibianæ progenitores recta linea, cum suis singulos B uxoribus nominatim enumerat ab anno Domini MCCCXVIII. Patrem vocat *Wratislaum, Dominum in Prostanna et Litomislio, Equitem aurei Velleris, intimum Consiliarium Cæsaris Maximiliani, summum regni Bohemiæ Cancellarium* ; matrem vero, *Mariam Mauriqueziam* ; avum autem paternum, *Joannem, anno Christi* MDXXXV *mortuum,* quem *certum est,* inquit, aliis dubitantibus, *habuisse uxorem Catharinam Kostkianam, cum qua accepit Litomislium.* Si ex hac progenitus est Wratislaus Bibianæ pater (habuit enim Joannes non hanc tantum uxorem) uti ab ea hereditate accepit ditionem Litomisliensem : Bibiana nostra et Princeps Franciscus nuptiis suis familias Kostkianam et Gonzaghianam affinitate conjunxerunt ; easdemque Deus quoque sanctiore nexu copulavit, non tantum inter se, sed etiam Societati Jesu, quin et sibi ipsi Deo ; per singulos utriusque stirpis surculos, quos unum in pomarium religiosæ Societatis filii sui traduxit, rore cœlesti ubertim rigavit, et postquam brevi tempore nobiles dignosque cœlo tulerant fructus, sibi æternum conjunxit.

e familia Kostkarum,

quæ B. Stanislaum,

22 Sunt illi, adolescentes duo, Stanislaus Kostka et Aloysius. de quo hic, Gonzaga, multiplici similiC tudine quodammodo unus. Ambo namque ab infantia amore virginitatis et verecundia singulari eluxerunt, uti illustribus exemplis ostendam in Annotatis ad caput 1 Vitæ Aloysianæ. Ambo innocentia vitæ pari ad mortem usque perseverarunt. Ad eamdem ambo, post multam cum suis luctam victores, confugerunt Religionem : ambo ad illam modo sensibili a Regina Angelorum vocati ; ambo e longinquis regionibus Romæ tirocinium ingressi, eodem ætatis suæ anno XVIII ; ambo nobilissimi sanguine, et paribus fere virtutibus illustrissimi ; ambo deliciæ omnium quibuscum in religione vixerunt ; ambo mortui Romæ in flore juventutis, servatis (ut Confessarii testatum reliquerunt) virginitate illibata et innocentia baptismali ; ambo, præter consuetudinem Societatis nostræ Romanæ, sepulti in loculo, seorsim a contagione reliquorum cadaverum ; ambo Angeli, ut moribus fuerant, ita passim appellati adhuc viventes in terris, et nunc cum Angelis æternum Deo conjuncti in cœlis ; ac tales per Sedem D Apostolicam attributo Beati titulo, cum facultate celebrandi de ambobus Missam et Officium divinum, publice declarati. Quin etiam censeri possunt ambo, unam tantum vixisse vitam, annorum quadraginta unius continuata serie, Stanislaus quippe anno MDL natus, et MDLXVIII mortuus, videri potest revixisse in Aloysio, eodem anno LXVIII vitam auspicato, tamquam in altero se ; eamque continuasse in illo usque ad annum mortis ejus MDXCI.

uti Gonzagiana B. Aloysium,

Societati ac cœlo dedit.

AUCTORE C. J.

Statua principi Francisco marmorea

23 Redeo ad Principem Franciscum ejusque laudum encomia, quas omni ore perennius loquetur marmorea statua, in ipsa arce ante S. Sebastiani ecclesiam a fidelibus gratisque subditis æternitatis monumentum ei erecta, in basi pariter marmorea ; cujus quatuor planis lateribus sequentia quatuor elogia insculpta leguntur.

I. Franciscus Gonzaga, Sacri Romani Imperii et Castellionis Princeps etc. ob præclaras ac excellentes animi et ingenii virtutes ac dotes, a gloriosissimo Rudolfo II, Romanorum Imperatore, inter magnos Germaniæ Principes, et Majestatis suæ Consiliarios atque Cubicularios assumptus ; et pro gravissimis Reipublicæ Christianæ negotiis primum ad Serenissimum Archiducem Albertum, ac Infantem Isabellam, Belgii Principes ; nec non summum Pontifi- E cem Clementem VIII extraordinarius ; postea vero ad eumdem Clementem, Leonem XI, ac Paulum V, Pontifices Maximos ; et demum ad potentissimum Philippum III Hispaniarum Regem Catholicum (a quo in aurei Velleris Equitum Ordinem, ac Hispanorum pariter magnorum Principum numerum est cooptatus) Orator ordinarius, legatus fuit.

cum his inscriptionibus

II. Franciscus Princeps, una cum Excellentissima Bibiana Pernesteinia religiosissima, prudentissima, benignissima conjuge, summa prudentia, æquitate ac paterna in subditos benevolentia, hujus patriæ gubernacula tenens, eam honorifico Civitatis titulo decoravit ; optimis legibus et institutis stabilivit, variis dignitatum gradibus ac privilegiis exornavit ; nonnullos cives, Nobiles creavit ; Nobiles equestri dignitate cohonestavit : multos, Religiosorum virorum Ordines adscivit, eosque propriis bonis magnifice dotavit ; nova templa extruxit, et antiqua reparavit in melius.

a populo Castell. posita,

III. D. Sebastiani, Cohortis Romanæ militiæ fortissimi Principis, ac Jesu Christi militis invictissimi, cui basilica proxime est dicata, precibus, quibus apud Deum O. M. plurimum pollet, Castellionensis Populus a dira lue, totam ferme Italiam absumente, F servatus fuit incolumis, anno salutis (ob id, et Francisci Principis Natalem) eidem populo fortunatissimo, MDLXXVII.

gratitudinis ergo

IV. D. Sebastiano Martyri nec non Principi Francisco, de hac patria optime meritis, ejusque salutis, felicitatis, ac dignitatis vigilantissimis custodibus et conservatoribus. Templum hoc, alteri, Divo, est sacratum anno Domini MDLXXVII ; alteri vero, aurei tropæi, quod sibi tanti viri splendor vendicat, loco, marmoreum hoc simulacrum, ad memoriam sempiternam, Civitas Castellionensis unanimiter poni curavit anno salutis MDCXVII.

Ejus posteritas.

24 Prodiit ex felici Principum Francisci et Bibianæ conjugio, multiplex quidem, sed non diuturnæ successionis, proles ; quam sequens schema posteritati conservabit.

FRANCISCUS

FRANCISCUS GONZAGA

FERDINANDI FILIUS, B. ALOYSII FRATER

S. R. Imperii et Castellionis Princeps, ex Bibiana Pernsteinia.

1 Polyxena Monacha. 2 Maria *. 3 Ludov. Anton. *. 4 Aloysius ex Laura de Bosco, 5 Ferdinand. ex Olympia Visconti, 6 Aloysia Monacha. 7 Martha Monacha. 8 Joanna nupta, 1 Comiti Martenitz. 2 Comiti Zappatæ.

Joanna ux. Ducis Doriæ. Aloysius, infans *. Bibiana, ux. March. Porlezzæ. Aloysius, * quinquennis Aloysia, ux. Francisci Gonz.

et ultima natu filia Joanna, 25 Atque hic defecit stirps mascula, e Principe Francisco prognata. Supererat adhuc anno MDCLXXXVI, quando ego Roma transivi Castellione in Belgium, octava ejus proles Joanna, bis vidua; *bis vidua,* quam et vidi et allocutus ibidem fui in domo contigua templo Collegii nostri, quam sibi spretis suorum palatiis elegerat habitationem; quo propius abesset a beato patruo suo, cujus venerandum cranium, ibidem in ecclesia honorifico loco repositum, custoditur; eique, quotiescumque liberet, sua vota et preces offerre posset, per viam secretam e domo sua templum ingressa. Narravit illa mihi tum temporis, et ex ore ejus in pugillares retuli, singulare beneficium, quod B. Aloysio suo acceptum referebat; videlicet, quod aliquando per Alpes iter faciens, inde cum rheda, qua vehebatur, in præceps delata, fuerit: qua de re suo loco pluribus agemus. Scripsit mihi deinde sæpe memoratus P. Gorzonus, D. Joannam prædictam diem supremum clausisse anno *Castellione 1688 mortua;* MDCLXXXVIII, III Julii, ætatis suæ LXXVI: ex quo consequitur, natam fuisse anno NDCXII ejusdem seculi, quadriennio ante obitum patris sui. Laudat in eadem epistola Gorzonus propensum Matronæ animum in Societatem nostram, et vere maternum; quem, sine exceptione nationum, in eam perpetuo et ubique beneficum effudit; puta, in Bohemia, Germania, Hungaria, ubi commorata fuit cum marito suo Martenitz, et illo defuncto, in Hispania et Mediolani, ubi habitavit cum altero suo marito Zappata; ac tandem post hujus quoque obitum, Castellione; quo redierat postliminio, reliquum vitæ quidem suæ, Deo, materni vero affectus, Societati impensura. *propensa in Societatem matrona.*

Succedit linea Christierni an. 1677. 26 Ex neptibus Principis Francisci in schemate expressis, superfuerunt adhuc anno MDCXC, Joanna, Aloysii ex Laura de Bosco filia, Ducis Doriæ vidua: ac duæ filiæ Ferdinandi, Bibiana atque Aloysia cum matre sua Olympia. Successerunt Francisco in Principatu, primum Aloysius filius, deinde Ferdinandus item filius: in quo deficiente stirpe mascula, successit huic patruelis Carolus, patrui Christierni filius unicus, atque adivit possessionem Principatus Castellionis et aliorum Dominiorum an. MDCLXXVII; ac progenuit hanc seriem liberorum; e quibus hodiedum præest ditionibus paternis Princeps Ferdinandus.

CAROLUS

Christierni Gonzagæ ex Marcella Malaspinâ filius unicus, B. Aloysii, et Principis Francisci patruorum suorum nepos, ex Isabella, Comitis Lælii Martinengi filia,

1 Aloysia ux. March. Malaspinæ. 2 Ferdin. ex Laura Pica, 3 Aloysius Religios. Soc. Jesu. 4 Franc. cœlebs 5 Marcella Collegii Virg. Jesu. 6 Christiernus cœlebs 7 Eleonora, Marchioni de Fuentes nupta

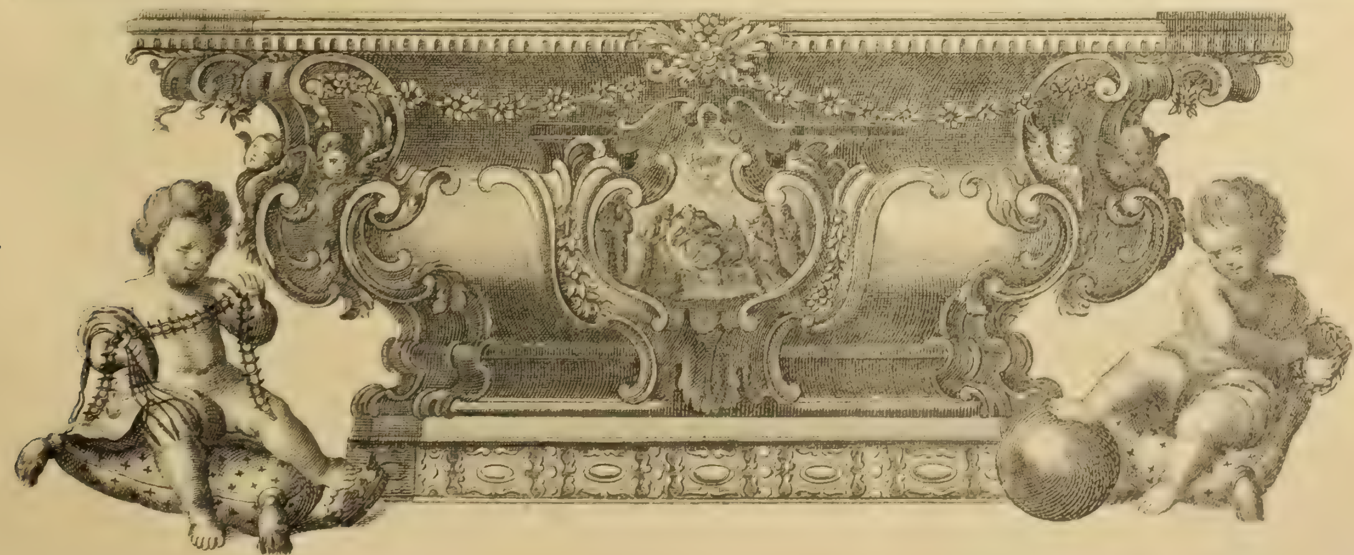
1 Aloysius. 2 Carolus. 3 Franciscus. 4 Almericus.

27 Misit mihi anno superiori MDCCV, Joannes Baptista Dianus Mediolano genealogiam posterorum Principis Caroli prædicti, in qua notatur, tunc adhuc vivere uxorem ejus Isabellam in ætate grandæva annorum circiter XC, filiosque et filias omnes et nepotes in schemate enumeratos, præter Carolum nepotem ejus, summæ expectationis juvenem, qui Regi Catholico militans, ducebat peditum cohortem, jam jam Chiliarcha creandus; quando illum mors immatura, non amplius annos XXI natum, abstulit e vivis anno MDCCIV Mense Martio, longiore vita dignissimum.

§. III. *Chronologia vitæ Aloysianæ.*

Ferdinandus Gonzaga, Marchio Castellionis, et Martha Tana Santenia, matrimonio, ex novo jure Concilii Tridentini, in Hispania et aula regia Philippi secundi rite conjuncti anno MDLXVI, redierunt aliquanto post in Italiam; et Castellionem, marchionatum suum, ingressi sunt festa luce (quod boni ominis fuerit recens conjugatis) S. Josephi Deiparæ sponsi, die XIX Martii sequentis anni: ibidemque in lucem editus primo partu est Aloysius noster, anno MDLXVIII, die IX Martii, sub Pontificatu Pii V, et *Natus an. 1568, 9 Martii,* Imperio

tomo IV Junii pagina 1029

A Imperio Maximiliani II, ante baptizatus cœlo, quam plane editus mundo: eodemque anno, die XX Aprilis cæremoniæ baptismales solenni ritu peractæ sunt in ecclesia principe sanctorum Nazarii ac Celsi, susceptoribus Serenissimo Guilielmo Mantuæ Duce (qui vices suas obire jussit Illustrissimum virum Prosperum Gonzagam) et uxore Alfonsi Gonzagæ Marchionis Castelgiufredi, cujus nomen proprium nusquam adhuc legi expressum. Anno Christi MDLXXI aut LXXIII, ætatis fere V, ductus fuit a patre, pro expeditione Tunetana, Regis Catholici nomine, in agro Cremonensi militem scripturo, Casale majus; ubi arma tractare puerulus cœpit, et pulverem tormentarium militibus sublegit, et tormenta per se nullo conscio oneravit, et satis cum periculo suo explosit. Mansit ibi menses aliquot donec a patre, Tunetum profecturo cum Joanne Austriaco, sub initium æstatis anni MDLXXIII, Castellionem remissus est ad matrem.

ducitur an. 37 Casale majus,

29 Anno MDLXXVII, ineunte æstate, ætatis decimo inchoato, ducitur cum fratre Rudolfo ab ipso patre Florentiam; atque ultra biennium, fere menses quinque commoratus ibidem est, votoque virginitatis perpetuæ se Deo et sanctissimæ Virgini ejus B matri obstrinxit. Recessit inde Mantuam anno MDLXXIX mense Novembri, jussu patris sui, qui per id temporis a Duce Mantuano creatus fuerat Gubernator Montis Ferrati. Mantuæ circiter semestri peracto, venit Castellionem anno MDLXXX tempore verno, natus jam annos XII; et sequenti Julio eodem venit S. Carolus Borromæus, Archiepiscopus Mediolanensis, S. R. Ecclesiæ Cardinalis, et Visitator per illas partes Apostolicus; qui maturam Aloysii prudentiam atque eximiam virtutem, solus cum solo agens, edoctus cum esset; ei auctor fuit, ut, quod eatenus non fecerat, sacram Eucharistiam sumeret, atque adeo ipsam ei sua manu per illos dies porrexit. Non multo post, exeunte æstate, Aloysius cum matre fratreque in Montem Ferratum profectus ad patrem, ibi vices Ducis obeuntem, vitæ discrimen adiit in trajectu Ticini fluminis, aut rami cujusdam ejus, bifariam rupto quo vehebatur pilento. Dimidium facile annum ibi moratus, remeavit cum suis in patriam anno MDLXXXI, jam tredecennis; ibique propemodum periit in lectulo suo, a flammula candelæ correpto et incenso. Ejusdem anni autumno cum parentibus suis in Hispaniam, honoris et officii causa, comitatus est Augustissimam Mariam Austriacam, Imperatorum Romanorum filiam, conjuC gem, nurum ac matrem. Illic dum in aula regia et studiis philosophicis, biennio circiter versatur, contigit anno MDLXXXIII, festo Deiparæ Virginis in cœlos assumptæ, allapsa voce clara, eum inter orandum moneri, Religionem Societatis Jesu ut ingrediatur.

77 Florentiam, 79 Mantuam, 80 Castellionem, et in Montemferratum, atque in Hispaniam, ubi vocatur ad Societatem,

30 Anno MDLXXXIV mense Julio reductus ex Hispania Castellionem, mox jubetur a patre præcipuos quosque Italiæ Principes salutatum adire; eoque peracto, mittitur Mediolanum negotiorum causa, detineturque ibidem anno fere integro, quem præter negotia sua impendit studiis Physicæ ac Mathematicæ. Anno MDLXXXV mense Julio, Castellionem Mediolano rediturus, substitit tantisper Mantuæ, dum animum spiritualibus S. Patris Ignatii commentationibus excoleret in Collegio Societatis Jesu; quo tempore, eodem advenit famigerata illa e Japonia legatio, postquam Romæ summum Pontificem, Christi Domini in terris Vicarium adoraverant, eique se suamque gentem submiserant in salutem æternam. Mantua sub hæc revertit Castellionem, ubi impetrata tandem plena facultate transeundi ad Societatem, a patre, ac transcribendi ditiones suas in fratrem, ab Imperatore, Mantuam remeavit; præsentibusque patre, matre, Prospero Gonzaga maxime D propinquo, aliisque utriusque sexus Principibus quam plurimis, sese spoliavit bonis omnibus, eaque legitime transtulit in fratrem Rudolfum die secundo Novembris. Postridie mane Duci Mantuæ valedixit: vesperi supplex ab utroque parente sibi petiit benedici, ac die IV ejusdem mensis prima luce iter Romam lætus ingreditur, cum nobili ministrorum comitatu; quem ei pater præsto esse mandaverat. Tetendit Lauretum, et cum suæ ibi erga Matrem Virginem indulserat pietati, Romam perrexit; ac die XXV ejusdem Novembris, S. Catharinæ Virgini ac Martyri sacro, deducente Eminentissimo Cardinali Scipione Gonzaga, domum probationis Societatis Jesu, a S. Andrea dictam, in monte Quirinali ingressus est; atque introductus in cubiculum, ubi primam more Societatis Probationem subiret, in hæc verba prorupit: *Hac requies mea in seculum seculi; hic habitabo, quoniam elegi eam.*

84 redit in Italiam, moratur Mediolani, 85 redit Castellionem, et abdicato Mantuæ principatu suo

AUCTORE C. J.

tendit Romam ad tirocinium.

31 Vitam religiosam magno fervore orsus, intra trimestre accepit nuntium de morte patris, anno MDLXXXVI die XIII Februarii e vivis erepti, atque ipse eodem anno, mense Octobri, invaletudinis causa Neapolim missus, annumque dimidium commoratus; VIII Maji MDLXXXVII inde rediens, in Collegium Romanum concessit, Philosophiam absolvit publiceque E defendit, ac XXV Novembris ibidem vota Religiosa emisit, celebrante P. Vicentio Bruno Collegii Rectore, notæ virtutis et eruditionis viro, curriculum Theologiæ jam auspicatus. Anno MDLXXXVIII, mensibus Februario Martioque, prima tonsura et minoribus Clericorum Ordinibus initiatus fuit. MDLXXXIX Septemb. mense, proficisci jubetur Castellionem, ad componenda quædam suorum dissidia felici eventu. Inde Mediolanum pergit, et post aliquot studiis theologicis impensos menses, ineunte Majo MDLXXXX revocatus a P. Præposito generali redit Romam: eodemque redit die XI sequentis Novembris Parisiis, quo cum Cardinali Cajetano profectus fuerat, Robertus Bellarminus, Aloysio annum Theologiæ quartum jam orso, et designatus est Præfectus spiritus nostrorum in Collegio Romano. An. MDLXXXXI, grassante per Urbem gravi lue, contraxit Aloysius in nosocomiis publicis, quo eum caritas sua ad solandum et juvandum miseros impulerat, etiam ipse invaletudinem; ac die III Martii decumbere cœpit, paucisque post diebus, invalescente morbi vi, consuetis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sacramentis ad ultimum agonem rite munitus est. Meliuscule tamen subinde habuit, produxitque vitam usque ad diem F XX Junii et horam fere tertiam post solis occasum, qua ad cœlos transiit.

Mittitur 1586 Neapolim, 87 redit Romam, 88 initiatur Ord. Min. 89 mittitur Mantuam ac Mediolanum, 90 revocatur Romam. 91, 3 Martii decumbit, æger, 20 aut 21 Junii moritur.

32 *Hora tertia post solis occasum*, morari hic potest dubitantem, debeatne illa hora diei XX dicti mensis, an XXI adscribi. Constat imprimis, horam illam, etiam æstivo solstitio, cadere ante mediam noctem; atque adeo qui a media nocte diem inchoant, mortem Aloysii sine hæsitatione adscribent diei XX. Sed quid in Italia fiat, aut fieri debeat, disquirendum venit. Notum est, olim apud alias atque alias nationes aliud atque aliud principium diei fuisse (loquor de die civili, horas XXIV complexo.) Romani enim diem ordiebantur a media nocte, ac terminabant nocte media sequente; Babylonii computabant, ab ortu solis ad solem denuo exorientem. Umbri figebant principium in meridie, et ibidem post horas XXIV ponebant terminum. Atheniensibus dies incipiebat ab ocasu solis, et proximo occasu desinebat. Quæ quamlibet harum nationum, ad institutum tale suum amplectendum et consuetudinem retinendam, permoverit ratio, nostrum non est perquirere.

Diversa diei civilis principia.

33 Illi consultius fecisse videri possunt, qui fixum

A xum aliquod ac stabile punctum temporis elegerunt, unde principium diei sumant, quam qui principium vagum et singulis diebus diversum sequuntur. Fixum principium habent qui meridie aut media nocte inchoant: vagum, qui ab ortu aut occasu solis, nisi forte habitent sub ipso Æquatore: qui enim dextrorsum aut sinistrorsum inde recedunt, quanto recedunt longius alterutrum versus Polum, tanto magis vagum habent diei principium; id est tantò longius distat principium unius diei a principio diei præcedentis aut consequentis, prout videlicet incrementa dierum naturalium, accedente ad nos sole, et decrementa, sole recedente, majora sunt. Diem naturalem intelligo illud spatium temporis, quo sol supra Horizontem est respectu cujusvis regionis. Sic Romæ, exempli gratia, die XX Junii, supra Horizontem est horas XV; Antuerpiæ, XVI et semis; Holmiæ, XVIII atque item semis: quæ urbes non tantum non habent idem tempus ortus et occasus solis, inter se; sed neque singulæ earum idem tempus habent uno et altero die inter se consequentibus. Hinc mobile, incertum, erraticum merito nomines principium diei, quod a mutabili quotidie ortu et occasu solis derivatur. At

AUCTORE C. J. *alia fixa,*

alia mutabilia.

B meridies, et cui post horas XII respondet nox media, diem naturalem omni tempore anni, omni locorum diversitate, ubique terrarum, hieme et æstate, æqualiter dividit; quemadmodum nox media æqualiter dividit noctem, sive longior illa sit, uti fit hieme, sive brevior, ut æstate.

34 Recesserunt ab antiquorum Romanorum instituto jam pridem Urbis Romæ hodierni incolæ; et quem inchoabant diem prisci a puncto fixo noctis mediæ, nunc inchoant a puncto mobili occasus solis, post quem incipiunt numerare horas, primam, secundam, tertiam donec perveniatur ad XXIV, quando iterum occumbit sol. Et sic obtinet nunc, non tantum Romæ, sed passim per totam Italiam. Interea tamen observo, siquid contigerit inter occasum solis unius diei et noctem mediam sequentem, id a scriptoribus aliis adscribi diei priori, ab aliis sequenti. Exempli gratia, mors B. Aloysii nostri contigit, auctore Cepario, *inter horas secundam ac tertiam noctis*, id est post solis occasum. Quoto autem die? Videtur hæsitare auctor, et non audere certum exprimere; inquiens, obiisse nocte, *inter diem* XX *et* XXI *Junii intercedente*. Bibliotheca Societatis Jesu, a Petro Ribadineira primum impressa, deinde a Philippo Alegambe aucta et Romæ approbata, mortem

Facta inter occasum solis et mediam noctem

aliqui adscribunt diei priori,

C ejusdem B. Aloysii collocat die XX Junii. At in nova ejusdem Bibliothecæ editione, curata anno MDCLXXVI, editior Nathanael Sotuellus mutavit diem XX, uti eatenus scriptum fuerat, in diem XXI. Similiter constat ex Vita apud nos impressa tomo 3 Aprilis pag. 244, obiisse B. Ægidium, S. Francisci Assisiatis socium, die XXII Aprilis *in nocte S. Georgii*, videlicet post occasum solis dicti diei; quo et celebrat eum Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. Verum Arturus in Martyrologio Franciscano, et Jacobillus in Sanctis Umbriæ, colunt eum die XXIII ejusdem mensis, quo etiam nos citatam ejus Vitam dedimus. Simile obtinet in S. Francisco de Borgia Societatis nostræ. Notatur hic in Vita sua, obiisse die ultimo Septembris ante noctem mediam; ubi vero primum coli cœpit ut Beatus, solennitas festi celebrata fuit die I Octobris, quamvis postea semel atque iterum is mutatus fuerit auctoritate Apostolica in diem alium. Addo etiam exemplum Transalpinorum Sanctus ac Venerabilis Beda Presbyter, obiit in Anglia die XXV Maji, feria IV, eaque Vigilia Ascensionis Domini, hora X noctis, quæ ista anni tempestate illic fere secunda fuit post solis occasum, et omnino ad dictum diem XXV spectabat, auspicantibus Anglis diem a media nocte; et elapsis XII horis, iterum (ut reliqui

alii posteriori;

D Transalpini) incipiunt in meridie numerare alteram horarum dodecadem, a prima usque ad duodecimam mediæ noctis qua terminatur dies. Nihilominus ipsius Bedæ discipulus Cuthbertus, qui morienti adstitit, obitum istum conjungit cum die XXVI, quo et Bellinus in suo *Martyrologio, secundum morem Curiæ Romanæ*, anno MDXXI impresso, celebrat *Depositionem Bedæ Presbyteri*: idemque facit Grevenus in suo Usuardo aucto.

35 His positis, utro tandem dictorum dierum felix obitus B. Aloysii (eadem de aliis ratio erit) consignari; utro festum ejus celebrari potissimum debet? Jam dixi, diem accipi diversimode, atque alium esse civilem, alium naturalem Civilem intelligo spatium XXIV horarum, quibus sol circumit totum orbem, cujus principium aliud atque aliud est apud alia atque alias nationes, uti supra explicavimus. Diem naturalem metior continuatione solis supra horizontem, quæ in æquinoctiis horarum XII, alias plurium, alias pauciorum est. Liceat præterea apponere diem ecclesiasticum, eumque duplicem; festalem aut esurialem, et ceremonialem seu officialem. Festalis et Esurialis incipiunt a nocte media, desinuntque nocte media sequente, quo spatio intermedio abstinendum est

uti rectius,

E per leges ecclesiasticas ab opere servili, aut cibo vetito. Ceremonialem seu Officialem appello, qui complectitur spatium temporis, intra quod absolvi debet totum Officium ecclesiasticum festi alicujus celebrioris, quod nempe ritus duplicis aut majoris etiam solennitatis sit, quodque principium ducit a primis Vesperis diei præcedentis.

36 Hinc facilis est responsio ad dubitationes præmissas. Qui B. Aloysii mortem adscribunt diei XX Junii, computant dies civiles, et sequuntur morem antiquorum Romanorum atque hodiernum Transalpinorum, quibus a media nocte principium sumitur talium dierum. Quod siqui Scriptores Itali hodierni sic etiam locuti sunt, recesserunt illi a more vulgi, ac tacite probant, usum majorum suorum præstare suo. Qui ejusdem Beati felicem obitum celebrant XXI Junii, nihil contradicere censendi sunt prædictis Auctoribus. Intelligunt enim diem ecclesiasticum, eumque Ceremonialem seu Officialem jam explicatum, qui complectitur etiam illud spatium diei præcedentis, saltem quod decurrit ab occasu solis aut etiam a tempore, quo cantare Vesperas Ecclesia solet. Et ab hoc Ecclesiastico ritu nunc passim omnibus dies XXI Junii reputatur B. Aloysio natalis esse;

et quo intellectu

id faciant docetur.

F præsertim postquam Gregorius XV, in Bulla beatificationis anno MDXXI data, expresse dicit, eum *die* XXI *Junii ex hac vita migrasse ad cœlum*. Quin imo Itali, qui ejus Natalem adscribunt diei XXI prædicto, id jure faciunt suo, etiam nulla ratione habita ritus Eccelsiastici: quia illi diem XXI usu civili inchoant ab occasu solis diei XX, post quem occasum Aloysius obiit. Quæ hactenus disputata sunt de B. Aloysio ejusque Natali, applicari facile possunt ac debent Sanctis Beatisque aliis, quos in exemplum adduxi supra. Priori die obierunt, id est XXII Aprilis, B. Ægidius; XXX Septembris, S. Franciscus de Borgia; XXV Maji, sanctus ac venerabilis Beda; juxta computum civilem Transalpinorum, diem a nocte media auspicantium: obierunt vero posteriori respective, juxta computum Ecclesiasticum Ceremonialem; nec non juxta civilem Cisalpinorum, a prioris solis occasu sequentem diem inchoantium.

§. IV. *Sanctitatis ac venerationis post mortem indicat.*

Sanctificatus ALOYSIUS per baptismum antequam natus esset, confirmatusque, teste Bellarmino rerum ejus

A ejus omnium conscio, in gratia dum vixit; qui potuit non sanctus esse post mortem? Illi certe, qui viventem cognovere penitius, vix mortuum non dubitaverunt appellare sanctum. Inter illos numerantur (ut præclarissimos quosque nominem) P. Bernardinus Rosignolius, Collegii Romani, dum ibi Aloysius Rector; P. Caudius Aquaviva, universæ Societatis tunc Moderator et Præpositus Generalis; Cardinales præstantissimi, Hieronymus, Robcreus et Scipio Gonzaga; item Eleonora Austriaca Mantuæ Dux, pientissima femina. Hi omnes in litteris suis, quas ad Excellentissimam Marchionem, defuncti matrem, officii consolandique causa statim ab excessu filii ejus dedere, asseverant, expressissimis verbis; *eum jam tum æterna felicitate perfrui, Cœlitum consortio annumerari: in cœlum certo emicuisse; beatius nunc vivere ibidem cœpisse; in æternum splendorem subvectum, cœlesti civitate Jerusalem donatum*, et (ut uno omnia dicam verbo) *sanctum esse*. Ex his tantorum virorum assertis de felicitate Aloysii, utique confirmata fuerit mater, ut, quem Angelum suum, dum viveret, ob similitudinem morum appellare dudum consueverat, tunc etiam crederet deposito corpore Angelis similiorem, cum ipsis in cœlo versari Deoque frui. Imo et Angelum, aut potius Archangelum Raphaelem, in filio experta fuit non multo post, cum ab ipso divinitus recreata, et gravi morbo liberata fuit; uti lib. 3 Vitæ num. 287 narrabitur.

Aloysius vix mortuus, habetur Sanctus,

B

38 Amplum quoque sanctitatis ejus, et venerationis popularis testimonium sunt, quæ mox a morte ejus contigisse narrantur, lib. 2 Vitæ a num. 271, ubi dicitur cœlestis quædam jucunditas animi, et insolitus pietatis ardor studiumque colendi Deum ac lacrymarum donum, statim a morte ejus et multos deinceps annos, adhæsisse duobus illis Patribus, qui suprema caritatis officia morienti præstiterant. Idem probat Sociorum studium, qui audita ejus morte continuo in genua prolapsi, in vota ipsum sua, tamquam cœlo receptum, vocaverunt. Direptio quoque rerum omnium, quibus vivens quoquo modo usus fuerat pennarum, thecarum, indusii, subuculæ, calceorum, quin et præcisio unguium, et capillorum, et calli e genibus, et digitorum (quo non impulit æstimatores sanctitatis ejus ardor suus?) e manibus pedibusque. Eodem faciunt, concursus ad exequias ejus innumerabilis populi, etiam præcipuæ nobilitatis, studio videndi, ut aiebant, juvenem sanctum: osculatio manuum ejus, quod venerationis genus solis Sacerdotibus impendi Romæ consuevit: inclusio corporis (quod præter morem Romanæ Societatis nostræ factum est) jussu Præpositi generalis in loculo, quo ab reliquis cadaveribus seorsim conderetur et conservaretur: subsecutæ ad conditorium visitationes Sociorum quotidianæ; aspersiones florum; orationes opem ejus sibi implorantium; collocutiones in quotidianis congressionibus de virtutibus, felicitate, et gloria ejus in cœlis sublimi; commemorationes exemplorum in domesticis exhortationibus, præsertim anniversario felicis obitus die; lectio denique Vitæ ejus MS. in tricliniis Collegiorum nostrorum, uti et monasteriorum aliquot Sanctimonialium, et inter alia S. Mariæ Angelorum Florentiæ, de quo mox plura.

et honoratur;

in capsa seorsim sepelitur,

C

et floribus ornatur.

39 Tenuerunt hæc pia Sociorum veluti privatæ venerationis exercitia usque ad annum MDC; quando visum Deo est, luculentissima manifestatione sanctitatem et gloriam beati juvenis patefacere toti mundo, per famulam suam, nunc sanctam, Mariam Magdalenam, Pazziorum familiæ germen illustre Florentiæ. Nam quæ matri facta fuit Castellione anno MDXCIII ab Aloysio gloriosa visitatio, et collata curatio repentina, videtur non statim celebrata fuisse in vulgus; fortassis quia publicari factum non siverit, quæ curata fuit prudens femina; sive quod crederet minus obtenturum fidei, quod mater de filio prædicaret; sive quod timeret, ne qua sibi inde adhæreret vanitatis noxa; sive quod speraret futurum, ut Deus, quam sibi manifestare cœperat gloriam filii, mox aliis quoque revelaret ipse; quemadmodum gloriosam filii sui Domini nostri Jesu Christi resurrectionem, quam pie creditur primum ostendisse matri ejus, mox aliis atque aliis revelasse, et per illos toto mundo publicasse, scitur. Concentus vero musicæ cœlestis, quem ante prædictum annum MDC auditum fuisse in cubiculo, ex quo morientis Aloysii anima in cœlum evolaverat, narrabimus in Supplemento miraculorum ejus, primo loco; ab iis qui audierant, nisi diu post testatus non fuit.

Matrem ægram sanat:

D

AUCTORE C. J.

40 Anno igitur MDC, a morte Aloysii nono, extra Collegii Romani septa, uti sanctitas ejus et gloria, quam habet in cœlo, volente Deo innotuit publice in terra, ita veneratio quoque accrevit populorum: et primum quidem Florentiæ: quam civitatem, quia, postquam rationis usum attigerat adolescentulus, prima veræ pietatis incunabula habuit; in eaque fundamentum vitæ religiosæ et sanctitatis suæ, emisso coram Deipara Virgine castitatis voto, posuit; crediderim nunc cœlo receptum, primam quoque facere consciam suæ gloriæ, primamque cœlestibus beare beneficiis voluisse. Apparuit itaque ibi anno illo, die VI Aprilis, in monasterio beatæ Mariæ Angelorum, miræ sanctitatis Moniali Mariæ Magdalenæ Pazziæ, quam dixi, multo circumfugus splendore luminis, et gloria decorus; prout legere est infra libro 3 Vitæ numero 284. Post quatriduum vero sanavit ibidem loci mirabiliter Sanctimonialem, Angelam Catharinam Carliniam nomine; quadriennali morbo et gravi cancro ab illa, instanti tempore depulsis, ut in eadem Vita numero 293. Non se continuit harum apparitionis et curationis fama intra muros urbis, nedum intra monasterii claustra; sed late mox didita, totam Italiam festina percurrit, transcensisque Alpibus per universam Europam circumtulit Aloysii gloriam, et in miseros mortales benignitatem, simul excitans in illorum animis fiduciam consequendi ab eodem glorioso Juvene, quod aliis attulisse nuntiabatur, levamen miseriarum suarum Hinc undique ad illius opem concursum est, et multi præsentem experti sunt, sed nullibi fortassis plures eatenus, quam in Gallia Cis-alpina, in qua natus fuit Aloysius.

apparet Moniali de Pazzis,

E

et aliam quatriduo post sanat;

invocatur præcipue in Lombardia;

ubi anno 1603 formantur processus

41 Venit eo P. Virgilius Ceparius anno MDCIII (prout ipse in scheda quadam sua indicat) dicturus pro concione per ferias quadragesimales. Qua occasione certior, quam fuerat, factus de sanctitate vitæ et fama miraculorum Aloysii; curavit super illis citari et examinari varios testes, processusque legitime formari ab Ordinariis, *in patriarchatu Veneto, in archiepiscopatibus Bononiensi ac Taurinensi; in episcopatibus Patavino, Mantuano, Placentino, Parmensi, Brixiensi, Mutinensi, Vicentino et aliis, ad perpetuam rei memoriam.* Quo facto secessit in villam Collegii Brixiensis, locum solitarium et studiis aptum, scripsitque ibi Vitam, quam triennio post Romæ, volente Pontifice, publicavit, quamque nos hic etiam, ex recognitione auctoris, secundis curis emendatam, ex Italica Latinam imprimemus. Hinc porro eodem anno MDCIII, XXII Septembris, Congregatio provincialis Societatis Jesu Venetæ, Placentiæ in Domino coacta, decrevit rogari admodum R. P. Præpositum Generalem, ut suo dictæ Provinciæ nomine supplicaret summo Pontifici, quo vellet Aloysium, cujus indies per Lombardiam cresceret fama sanctitatis, reponere in numerum Sanctorum.

et scribitur Vita.

F

Petendam canonizationem

42 Cur id Veneta præ ceteris postularet Provinciis,

A ciis, quatuor hisce inducta fuit rationibus. Primum, quia apud se natus et pie educatus fuit Aloysius Castellione, propemodum in meditullio Provinciæ sita; ibidemque prima sanctitatis suæ semina concepit, ac fovit in segetem virtutum copiosam. Deinde quia nullo alibi loco tam uberem miraculorum ejus messem colligebant incolæ, quam in illa eadem Provincia; nec alibi majorem ei venerationem præstabant. Præterea quia pars longe maxima Patrum ibi congregatorum, probe eum noverant, dum adhuc vivebat, ac multi cohabitaverant studiis operam danti in Collegio Romano et alibi. Denique quia Congregatio, hinc quidem unice cupiebat transmittere ad posteros solenne testimonium suæ de sanctitate ejus existimationis; inde vero multum timebat, ne, si id differret in proximam Congregationem, multi Patrum graviorum, ac rerum præcipuarum notitiam habentium, interea fatis concederent; sicque præclara ejus facta minus testata manerent.

AUCTORE C. J.

decernit post maturam deliberationem,

43 Expensis rationibus hisce, visum est inter alia negotia, de isthoc tractare primo loco: et Præpositus Provincialis priusquam Congregationi rem proponeret, deputavit sex Patres, Theologiæ et Canonum peritos, ad examinandum processus, qui B tum formati erant, super rebus gestis Aloysii, et miraculis ejus. Illi vero examine finito, censuerunt omnes, eo loco rem esse, ut secure postulari canonizatio posset. Vigesimo igitur secundo die Septembris, ut dixi, loco solito congregatis Patribus, post imploratam Spiritus sancti gratiam, cœpit Præpositus Provincialis præfari de negotio præsenti; judicare se, illud propter rei gravitatem primo loco tractandum esse: tum multa dixit in laudem Aloysii, cujus Rector fuerat in Collegio Romano, et intima quæque noverat, et ægrotanti extrema sanctæ Ecclesiæ Sacramenta ministrarat: tandem recitavit testimonium, quod de illius sanctitate dedit Eminentissimus Cardinalis Bellarminus: ac tum denique postulavit suffragia Patrum, quid cuique videretur faciendum.

Provincia societatis Jesu Veneta.

44 Intererant in Congregatione ista omnes Collegiorum Rectores, et quatuor votorum professi totius Provinciæ, exceptis tribus qui morbo prohibebantur convenire; omnes autem Theologiæ probe scientes et nonnulli etiam Juris canonici. Hi consenserunt universi in unam sententiam, concluseruntque, rogandum esse admodum R. P. Claudium Aquavivam, Societatis tunc Præpositum Generalem, C ut tempus judicio suo opportunum nactus, condoceat summum Pontificem de causa et sanctitate Aloysii, ejusque canonizationem nomine Provinciæ suæ, in urbe Placentina congregatæ, petat. Incredibile porro est, quanto omnes et singuli pietatis sensu atque ardore animi celebrarent laudes ejus. Videbatur, si fas est dicere, Spiritus sanctus unicuique assistere singulari modo, et in ore eorum ponere verba quæ loquebantur; tanta inde replebantur audientium animi consolatione cœlesti. Concinnato tandem libello supplice, et facta cuique potestate subscribendi ejus, una omnes id præstiterunt; in parte beneficii ponentes, posse cooperari in negotio tam pio, ac testificari qua in veneratione haberent suum quondam civem, quem tunc certo credebant in cœlo versari. Ne vero monumentum gloriæ ejus authenticum, tam provide conceptum, et tam religiose perfectum a tot Patribus, doctrina vitæque integritate conspicuis, unquam excidat aut oblivioni detur; hic ipsum ad gloriam beati juvenis insero, et quidem lubens, quia tot continet encomia laudum ejus, quot testimonia Patrum. Sic igitur se habet, prout latine conscriptum a Congregatione, et Romam missum fuit.

D

§. V. *Decretum Provinciæ Venetæ Soc. Jesu, de petenda Canonizatione Aloysii.*

In Dei nomine. Amen. Congregatio provincialis Provinciæ Venetæ Patrum Societatis Jesu Placentiæ coacta, admodum Rev. P. Claudio Aquavivæ, Præposito Generali ejusdem Societatis, salutem in Domino sempiternam. Cum Aloysius Gonzaga, sanctæ memoriæ Frater noster, valde sanctam vitam a puerita instituerit, duxerit, et absolverit in nostra Societate; nonnullis etiam probatam miraculis, ut constat ex pluribus processibus, in ejus Marchionatu Castellionis et alibi formatis; et ex aliis testibus et contestibus, variis in Diœcesibus juridice examinatis; Congregatio nostra censuit, magna cum significatione desiderii, proponendum esse vestræ Paternitati, ut, quando ei opportunum tempus visum fuerit, atque expedire judicaverit, a summo Pontifice, nomine hujus Provinciæ Venetæ, humilibus precibus obnixe petatur, ut pro eo litteras remissorias concedere dignetur; et, si videbitur, eum in Sanctorum numerum referre velit, ad honorem et gloriam sanctissimæ Trinitatis, ad laudem ipsius Aloysii, et ad spiritualem utilitatem nostræ Societatis. Datum Placentiæ, die XXII Septembris MDCIII. E

Decretum Congregationis

45 Ego Bernardinus Rasignolius, Provincialis, idem confirmo, et humiliter peto; præsertim cum mihi, qui prædictum B. Aloysium intime novi in vita, et eidem in morte adfui, ac Sacramenta administravi, ejus mira sanctitas, et cordis puritas sit perquam notissima.

cum nominibus omnium Patrum,

Ego Marius Beringutius, Præpositus Domus Professæ Venetæ, idem confirmo, et humiliter peto; cum eum noverim, et de ejus sanctitate multa audiverim.

Ego Antonius Possevinus, ex frequenti, fide dignissimorum Patrum et Fratrum relatu, qui cum sanctæ memoriæ Aloysio Gonzaga versati sunt, et ex ubere pietatis fructu quem ex ejus intima consuetudine in Societate nostra cepit Alexander Possevinus, fratris mei filius; atque ex eo, quod oculis meis conspexi, dum aliquando scalas descendentem eumdem Aloysium abservabam orantem, et per gradus non tam descendentem corpore, quam animo ascendentem ad cœlestia; fidem facio credere me, esse dignissimum, qui referatur in Sanctorum numerum; quem item supplex pro mea salute oro F apud Dominum Jesum.

qui subscripserunt.

Ego Gabriel Bisciola, non quidem B. Aloysium Gonzagam novi, sed audivi tamen, ab omnibus, qui noverunt, prædicari ut sanctum; ac proinde idem opto et suppliciter peto.

47 Ego Achilles Galliardus idem confirmo, et instantissime peto cum tota Congregatione. Novi enim familiarissime B. Aloysium, et coram Marchione patre examinavi ante ingressum Societatis; cujus sapientissimis responsis pater Aloysii adeo acquievit, ut fateretur vocationem ejus esse divinam; ac propterea velle se permittere affirmaret, ut in Religionem ingrederetur; quod et fecit. Cumque post ingressum Mediolani moraretur, ex ejus familiari sermone non semel cum eo habito, clarissime cognovi, et vehementer admiratus sum, præter alia multa Dei dona præclarissima, a Deo illi concessa, ipsum habere maximam unionem cum Deo, et in exercitatione assidua Theologiæ mysticæ circa divinam caliginem, a magno Areopagita expressam, fuisse versatissimum.

Ego Ludovicus Galliardus vidi et novi prædictum beatum Fratrem nostrum Aloysium Gonzagam, et ex

A ex multis, quæ de illo audivi a quam plurimis ex Nostris, fide dignissimis testibus, illum non modo tamquam sanctum veneratione dignum existimo, sed plane singulares a Deo gratias præ multis aliis Sanctis accepisse; et ideo ex toto corde opto ac desidero, et etiam atque etiam rogo, cum tota nostra Congregatione Provinciali, admodum Rev. Patrem nostrum Generalem, ut concedat quod petitur, ut supra, ad Dei gloriam.

48 Idem, qui hunc beatum Fratrem nostum de facie cognovi, et de ejus sanctitatis fama plurima audivi, plane rogo cum tota nostra Congregatione Provinciali, ego Lælius Bisciola, Rector Collegii Placentini Societatis Jesu.

Ego Paulus Comitolus, jurato Cardinalis Bellarmini testimonio permotus, qui generalem confessionem omnium peccatorum B. Aloysii Gonzagæ excepit; quem ipsum nullam mortiferam culpam contraxisse in omni vita, affirmat; quem numquam carnis irritamenta sensisse, ait; quem orare adeo attente solitum, scribit, ut non haberet mentis distractiones; sodalem hunc judico sanctissimum, et qui in Sanctorum numerum referatur dignissimum. Nam ea munera divinitus illi concessa, majora B mihi videntur, quam si mortuos ad vitam revocasset: meamque de hujus adolescentis adepta jam beatitudine opinionem, non solum Cardinalis Bellarmini testificatio, sed multi processus in multis locis confecti, et a me mandato Patris Provincialis perlecti, plane confirmant.

39 Ego Bernardinus Merenda, Superior Residentiæ Imolensis, idem confirmo, et instanter peto; cum eum sanctum esse, ex multis testimoniis auditis, plane credam.

Ego Laurentius Tertius, Rector Collegii Bononiensis, qui prædictum B. Aloysium novi, et cum illo egi, tamquam ejus sanctitatis testis oculatus, idem peto, atque adeo supplex expeto.

Ego Petrus Paulus Saracinus, qui eumdem B. Aloysium novi, et maximæ perfectionis Religiosum sanctæque vitæ judicavi, idem peto.

Ego Joannes Petrus Fracarius, per viscera Jesu Christi ex intimis cordis mei visceribus precor, ut B. Aloysius prædictus proponatur referendus in catalogum Sanctorum: nam tam multa et varia de sanctitate ipsius audivi, legique ex mandato R. Patris Provincialis in processibus authenticis, ut numquam de aliquo Sancto, qui tam brevi tempore vixerit, C tam insigna Dei dona legerim, nec audiverim.

Ego Hieronymus Dandinus, Rector Collegii Parmensis, idem confirmo, et obnixe peto.

Ego Ambrosius Varadeus, Rector domus probationis Societatis Jesu Novellariensis, idem confirmo; et ob mira, quæ de ejus sanctitate a tot tantisque Patribus, fide dignissimis et oculatis testibus, audivi, obnixe peto.

Ego Lælius Passioneus, qui eum novi, idem confirmo, et summopere contendo.

50 Ego Joannes Baptista Peruscus, qui eum novi, et cum illo sæpius egi, et sanctitatem ejus perspectam habeo, idem obnixe peto; et dignissimum, qui in sanctorum catalogo describatur, judico.

Ego Joannes Antonius Mazzarellius, qui eum novi, idem peto.

Ego Octavius Gondius, qui variis in locis de ejus sanctitate et miraculis præclara audivi, idem confirmo; magnamque esse in aliquibus locis devotionem erga hunc beatum Fratrem nostrum scio; et ideo, ut petatur suppliciter ejus Canonizatio, summopere exopto, et peto.

Ego Joannes Genti subscripsi, ut proponatur Reverendo Patri nostro Generali, ut supra.

Ego Virgilius Ceparius, qui hunc beatum Fratrem D nostrum Aloysium optime novi, et familiariter cum eo per plures annos versatus sum, cujus etiam condiscipulus in Theologia fui, idem sentio cum ceteris, de mira ejus sanctitate et virtutibus; meque ei quotidie a multo tempore commendo, et maximam in ejus intercessione fidem habeo; dignissimumque judico, qui in Sanctorum catalogum referatur, ad Ecclesiæ universæ utilitatem; atque ideo, ut hoc petatur a summo Pontifice, obnixe et humiliter peto.

51 Ego Stephanus de Bufalo, qui non solum eumdem sanctissimum Aloysium novi, diuque cum eo in Collegio Romano habitavi, sed etiam condiscipulus ejus in Theologia fui; cuique egregiam ejus virtutem modestiæ, humilitatis, devotionis, et cum Deo conjunctionis assiduæ, sæpe admiratus; et reliquas virtutes contemplatus, in illius sanctitatis amorem et venerationem rapiebar; non dubito, quin post obitum in cœlum evolaverit: ideoque tamquam Sancto me illius intercessioni quotidie commendare consuevi; ac propterea quod supradicti Patres petunt, obnixe impetrare contendo, et in Christi Domini visceribus supplex oro.

Ego Hieronymus Bondenarius, qui illum novi, E eamdem cum ceteris de ejus sanctitate opinionem habeo, sentioque esse petendum.

Ego Octavius Treca, idem sentio cum ceteris, de mira ejus sanctitate, idemque obnixe peto.

Ego Joannes Franciscus Fabius, qui illum novi, eamdem cum aliis vitæ sanctitatem animadverti, et ideo idem obnixe peto.

Ego Brunus Grossus, qui illum novi, idem sentio, quod ceteri, de ejus sanctitate, idemque obnixe peto.

Ego Joannes Verbierius, qui illum quidem non novi, sed multa et probatissima de illius sanctitate audivi testimonia; idem peto.

Ego Ascanius Marazzius eumdem novi, cum esset adhuc in seculo, sed cum esset in Societatem admissus, ex ipsius domesticis mira quædam de illius virtutibus et sanctitate audivi, quæ etiam in ipsius exteriori homine elucebant; atque ideo, quæ de illius sanctitate passim prædicantur, verissima esse credo, et idem quod alii vehementer expeto.

52 Ego Franciscus Remondus, beneficium a Deo magnum in me collatum puto ac sentio, quod eumdem Fratrem nostrum Aloysium Gonzagam, non solum, dum viveret, noverim, et cum illo versatus F sim; verum etiam, quod ejus condiscipulus in Theologia fuerim, cum illum eximia vitæ sanctitate fuisse semper existimaverim, et insignibus virtutibus, tum præcipue admirabili humilitate et sui ipsius contemptu, et singulari erga res divinas amore atque affectu præditum, ita ut omnibus egregio esset ad perfectionem religiosam exemplo. Quas ob causas, tum iis etiam auditis et lectis, quæ illustrissimi Cardinalis Bellarmini testimonio de eodem Fratre extant, et etiam multorum aliorum Patrum et Fratrum Societatis nostræ communi sensu permotus, obnixe et vehementer idem, quod prædicti omnes, peto.

Ego Petrus Viana, quamvis illum non noverim, tamen quia multa a diversis de ejus insigni sanctitate audivi, et quia legi processus, in quibus multa præclara testimonia habentur, præsertim Illustrissimi Cardinalis Bellarmini, cujus testimonium ego magni facio propter sanctitatem dignitatem, et doctrinam ejus; et Illustrissimi Domini Fr. Francisci Gonzagæ Episcopi Mantuani, viri sanctitate insignis; idem instanter peto.

53 Ego Andreas Molinus, Rector Collegii Veronensis, idem sentio cum cæteris, præsertim cum per

A biennium eum noverim Romæ, atque in eo mira sanctitatis signa viderim.

AUCTORE C. J.

Ego Franciscus Fortezius, Superior Residentiæ Vicentinæ, qui prædictum B. Aloysium novi, idem confirmo, et obnixe rogo, ob magnam sanctitatem, quam in ipso elucere vidi.

Ego Candidus Miliarius, certus de mira beati hujus Aloysii sanctitate, idem sentio, idemque obnixe rogo.

Ego Valerius Gypsius, qui prædictum B. Aloysium Nugulariæ novi, et ex quo P. Virgilius Cepparius legit Bononiæ testimonium Illustrissimi et Reverendissimi Cardinalis Bellarmini de illius sanctitate, me quotidie illius intercessioni (quem beatum in cœlis credo) commendare consuevi, idem humiliter atque enixe rogo.

Ego Joannes Baptista Lambertinus, qui prædictum Aloysium in domo probationis S. Andreæ de Urbe, ubi tempore ejus ingressus in Societatem, morabar, cognovi, eidemque ibidem et in Collegio Romano valde familiaris et conjunctissimus fui, asseveranter affirmo et obtestor, memoriam illius beatæ animæ nullo modo silentio prætereundam, sed publico testimonio sanctæ Romanæ Ecclesiæ, B omnibus manifestandam et declarandam fore et esse.

54 Ego Petrus Joannes Schinchinellus, idem omnino sentio, idemque obnixe rogo, ejusque sanctitatis nomine permotus, cum Rector essem Collegii Brixiensis, ab Illustrissimo et Reverendissimo Brixiensi Episcopo juridice petii, ut processum de ejus virtutum ac sanctissimorum morum fama faciendum curaret in Marchionatu Castellionensi, Brixiensis diœcesis : quod et factum est, et Patribus Congregationis ostensus fuit processus.

Ego Hieronymus Fontana, Rector Collegii Foroliviensis, qui eum cognovi, idem omnino sentio de ejus sanctitate, idemque obnixe peto.

Ego Antonius Junius, Provinciæ Venetæ Procurator, qui eum novi, idem sentio de sanctitate hujus beatæ animæ, idemque obnixe rogo.

Ego Philippus Mambrianus, Rector Collegii Mutinensis Societatis Jesu, qui eum novi, idem sentio de sanctitate hujus beatæ animæ, idemque obnixe rogo.

Ego Jacobus Lambertengus, Rector Patavii, licet eum non noverim de facie, audivi tamen a multis, tum Mediolani, tum Romæ, de ejus sanctitate eximia; et ideo enixe idem peto, idemque confirmo; et C processum Patavii, de ejus vitæ sanctitate ac morum fama, in Curia Episcopali fieri curavi, qui fuit Patribus Congregationis ostensus. † *Locus sigilli.*

§. VI. *Synodus Mantuæ diœcesana decernit anno* MDCIV, *peti a summo Pontifice canonizationem Aloysii.*

Episcopus Mantuanus

Exemplo Societatis Jesu, de quo modo, atque increbrescentibus indies ad invocationem Aloysii miraculis, excitati fuerunt varii per Galliam Cisalpinam Antistites, præsertim Mantuanus, ut quem passim a populo invocari ac privata veneratione coli observabant, ei curarent publicum a Sede Apostolica cultum decerni. Erat tunc Episcopus Mantuæ Illustrissimus Franciscus Gonzaga, ex Ordine Fratrum Minorum, et Episcopatibus aliis, ad Mantuanam Sedem elevatus; qui quarto consanguinitatis gradu, uti supra in Tabula genealogica prima ostendi, Aloysium contingebat; et in Hispania vocationem ejus ad Societatem, rogatu patris examinatam, probaverat; et cum ipso in eadem navi inde redierat in Italiam; experientia doctus longo in itinere innocentiam morum et integritatem vitæ ejus; ideoque (ut in testimonio quodam manu sua scripto, juratus affirmat) ipse Angelis eum æquiparabat, et Angelum esse reputabat. D

Synodum cogit an. 1604,

56 Is intellecta tunc fama sanctitatis et miraculorum ejus, præter privatam suam quam inde capiebat voluptatem, existimavit e gloria Dei atque ex utilitate diœceseos suæ, ubi beatus ille Juvenis notissimus erat, futurum, si collaboraret etiam ipse ad publicum ejus cultum a Sede Apostolica obtinendum. Quamobrem, ut mature procederet tanto in negotio, primum jussit Summarium sibi e processibus, auctoritate variorum Antistitum in sua cujusque diœcesi eatenus factis, extrahi; tum re tota cum Serenissimo Duce Mantuano Vicentio communicata, convocavit Synodum diœcesanam; tradiditque Domino Matthæo Arigoni, Canonico Cathedralis suæ, Summarium quod dixi processuum, ut inde argumentum sumeret orationis latinæ, quam in Synodo recitaret; ac deinde proponeret Patribus, rogandusne esset summus Pontifex canonizationem Aloysii, nec ne. Coacta Synodus fuit anno MDCIV die XII Maji, in ecclesia cathedrali Mantuana S. Petri; in qua, præter Canonicos omnes et Clerum diœceseos, et Patrem Inquisitorem Dominicanum, comparuerunt etiam Superiores Regulares omnium conventuum, monasteriorum, et collegiorum ejusdem diœcesis, eo invitati. E

in qua decernitur unanimiter,

57 Ad hos ibi congregatos ingressus Episcopus, Synodo initium dedit; institutaque supplicatione et cantata solenniter Missa de Spiritu sancto, ad impetrandum, in hac præcipue causa, lumen divinum et gratiam pertractandi illam, prout e majore Dei gloria foret; et considentibus post hæc Patribus, conscendit prædictus Dom. Arigonius, dalmatica indutus, in locum ad id paratum; et mox pro concione dixit, quam concinnaverat orationem; eoque inflexit animos auditorum, ut unanimi consensu statuerint, postulandam nomine Synodi canonizationem esse, eaque de re decretum synodale solenni ritu formatum fuit; tanto cum plausu Cleri, ut nonnulli significaverint Illustrissimo Episcopo, nihil se ardentius expetere, quam ut propediem sibi liceat de B. Aloysio Missam celebrare. Consensus iste et approbatio Synodi, nec non oratio Arigonii, quia multum faciunt ad laudem et venerationem beati Juvenis, merentur, uti facta et dicta sunt, ad posteros transmitti, prout in Acta Synodi a Notario relata sunt, et in archivo episcopali Mantuæ servantur. Sunt autem talia. F

supplicandum esse Pontifici Rom.

ut Aloysium declaret sanctum esse.

58 In Christi nomine, Amen. Anno a nativitate ejusdem millesimo sexcentesimo quarto, Indictione secunda, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, D. Clementis, divina providentia Papæ VIII, anno ejus XIII, die Mercurii, duodecima mensis Maji de mane, coram Illustrissimo et Reverendissimo Domino Fratre Francisco Gonzaga, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Mantuano, in cathedrali Ecclesia S. Petri Mantuæ, contratæ Aquilæ, congregata in Spiritu sancto legitime, sancta Synodo diœcesana Mantuana; in qua aderant omnes de Clero civitatis et diœcesis Mantuæ, et omnes Superiores Religionum ad id invitati. Inter cetera in Synodo præfata gesta, Illustris et multum Reverendus Dominus Matthæus Arigonius, cathedralis Mantuæ Canonicus, dalmatica indutus, Illustriss. et Reverendiss. Domino præfato mandante, proposuit, et petiit prout infra, videlicet.

Initium Synodi,

59 Quam magni refert, Viri Patres et Fratres, hominis probatæ vitæ exemplum; et quam maxime, illud intuentes et admirantes, ad rite recteque peragendum excitet et inflammet, nemo omnium vestrum est, qui non facile videat et agnoscat. Bonis enim insitum est, S. Ambrosio teste, ut pudicus castum, sapiens

Oratio ad Patres,

A sapiens prudentem, misericors liberalem, pio affectu diligat; ut virtutes suas in aliis amet: et in plerisque justi aspectus, monitio correctionis est, et perfectioribus lætitia. Cum vero hominem, summo et nobili genere natum, vel humana potentia in alios dominantem, laudabile opus et admirabilem peragere conspicimus actionem; illum non solum maximis ornari laudibus et summis encomiis celebrari cernimus, sed pia quadam et sancta æmulatione omnes imitari summo studio contendere; sique possibile est, in iis quæ cum virtute est operatus, se prorsus similes reddere, et studere et satagere videmus. Admirandum quidem, Dilectissimi, sequendum, et maxima imitatione dignum exemplar hodie nobis Illustrissimus et Reverendissimus Antistes noster ante mentis oculos proponit intuendum; cujus singulares virtutes, præclara instituta, et admirabilem vitam, signis ac virtutibus illustratam, vos Reverendos Consacerdotes ceterosque de Clero, et singulos, sibi in Christo dilectos populi Mantuani, et ejus Diœcesis, attente considerare, pio affectu amare, ac firma et devota animi deliberatione imitari, etiam atque etiam rogatos esse, cupit et vult.

B *in qua de Aloysii sanctimonia* 60 Is Pater ille, est Aloysius Gonzaga sanctæ memoriæ, quem Castellionis Marchionem extitisse penitus non ignoratur; qui hac nostra floruit ætate, Angelicam fere vitam ducens; et tanta polluit sanctitate, ut omnes in magnam sui traduxerit admirationem. Erat ipse corpore castus, mente devotus, colloquio affabilis, amabilis adspectu, misericordia illustris, temperantia clarus, justitia insignis; prudens in consiliis, fortis in periculis, patiens in adversis; in opere docilis, in disciplina strenuus, in eleemosynis largus; ad ignoscendum paratus, et ad humanitatem et clementiam promptus. Iste Deum mundo corde complectens, in humilitatis conversatione, in caritatis ubertate, in castitatis lumine, in jejuniorum pinguedine, ita se totum cœlesti tradidit disciplinæ, ut positus in corpore, quasi nihil videretur de carne præstare.

ingressu in Societatem 61 Bonorum ergo operum gratia plenus, mente circumspexit, quod Deo servire regnare est; ideoque divinus eum amor subiit relinquendi patriam, splendorem generis et imperium, ac religiosam amplectendi vitam; itaque relicta dignitatis amplitudine et divitiarum copia, a sacra Majestate Cæsarea facultate facta, Demarchatum et Ditionem C fratri minori cedere libentissime voluit; et ne terrenarum rerum laqueis irretitus, haud facile Deo servire potestatem haberet, in Patrum e Societate Jesu Religionem declinavit, et adscribi voluit; quod incredibilis ejus humilitatis, et rerum omnium hujus seculi contemptus apertissimum extitit argumentum, idque ipsius vitæ progressus confirmavit; cum in Religione ipse semper abjectiores exercitationes, et humiliores famulatus, quos indies peragere opus erat, ardenti studio et summa caritate amplectebatur. Si vero de generis splendore, de dignitatis gradu, et de divitiarum copia, ac de aliis (quæ ut Deum æqua mente coleret, eique toto pectore inserviret, reliquit) se laudibus extolli aliquando intelligeret; id acerbissimo animi sensu et dolore percipiebat.

virtutum studio, 62 Cum autem humanæ conditionis ignobilitatem et obscuritatem sibi ante oculos proponeret; perinde acsi Aloysius Gonzaga, Princeps et Marchio nequaquam extitisset, maxime suum deprimebat animum; et quæ majorem humilitatem et vilitatem præseferebant, magis ac magis quotidie exercere studebat. In assiduis orationibus pervigil pernoctabat; multis jejuniis, frequenti disciplina, et corporis castigatione carnem edomabat; xenodochia et hospitalia omni tempore perlustrabat: in obsequiis pauperum, et in adhibenda erga illos diligentia, D *AUCTORE C. J.* infatigabiliter perdurabat; usque adeo officiose inserviebat, ut, nisi quis fundatam in Christo haberet mentem, procul dubio ignominiosum putaret talia vel æqualibus exhibere, qualia ipse perpetim luridis infirmis, et despicabilibus præstabat. A calore carnalis concupiscentiæ perpetuam custodiens virginitatem, perpetuo refriguit; induens illum castitatis affectum, quem induerat qui dicebat, Pepigi fœdus *Job 3.* cum oculis meis, ut ne quidem cogitarem de virgine. Convitia semper et maledicta patienter et æquo animo tulit; nec invidens ille tortuosus coluber, humani generis perpetuus hostis, varios spargens laqueos tentationum, unquam mortifere calcaneo ejus insidiari potuit; sed tanta ejus fuit innocentia vitæ, ac tanta extitit sanctitate conspicuus, ut de illo illud merito prædicari possit, Adam in Aloysio Gonzaga non videtur peccasse.

63 Qua in re eas omnes præcipuas virtutes, quæ hominem ad veræ celsitudinis honorem evehere valent, a liberali Dei manu copiose sibi collatas, nemini dubium esse debet. Quis enim illo, in opere Dei promptior, in oratione ferventior, in sobrietate parcior, in corpore honestior, in corde sincerior, in mansuetudine moderatior, in compunctione ardentior, in caritate jucundior, in humilitate perfectior E *et felici morte.* facile potuit inveniri? His et talibus virtutum magnarum gratiis B. Aloysius refertus, impleto vitæ præsentis curriculo, vitam percepturus æternam, migravit a seculo ac transiit, a Domino vocatus, ubi regio est viventium, ubi inhabitatio est omnium lætantium. Nec permisit Deus B. Aloysium regnantem in cœlis, gratiis illis et muneribus exspoliari, quibus servos et electos suos in terris ornare et decorare solet. Sicuti enim vitam agens, divina ipse revelatione edoctus; consociis indicavit, sui corporis jam imminere dissolutionem, et certam enuntiavit diem; sic etiam post ejus obitum quam plurimis ejus auxilium implorantibus misericors Deus, ipsius meritis et precibus postulata concedere voluit; et de prædictis omnibus et singulis publicæ tabulæ, publica auctoritate obsignatæ in diversis et quam plurimis Italiæ civitatibus, in quibus Altissimo placuit Aloysii integritatem, innocentiam, et sanctitatem multimodis ostendere signis, id clare et aperte demonstrant.

64 Hæc omnia enarrata, et alia multa (quæ brevitatis gratia et temporis penuria, sic jussus, missa F *An ejus canonizatio petenda sit;* facio) cum Illustrissimus et Reverendissimus Antistes noster, Pastor et Pater intelligeret, ac pro certo haberet; animo et cogitatione complexus est, non abs re, sed mirabili sacramento, Deum Optimum Maximum voluisse his nostris temporibus, et hac nostra ætate, evidenti gloria et honore illustrare Virum, ex eadem clarissima stirpe, nobilissima familia, et regali Gonzaghiaco sanguine natum, ex quo hujus nostræ civitatis Principes Serenissimi oriundi sunt. Ut vero sibi commissum gregem, propriæ salutis memorem, majori ipsius salutis ardore, tenere possit, et ad virtutem et pietatem animet et inflammet; vos omnes in hac sacra diœcesana Synodo in Spiritu sancto congregatos (si tamen, ut sperat, in ipsius placet venire sententiam) rogatos esse vult, quod communi omnium congregatorum consensu, ejus Dominationis, hujus Ecclesiæ, et totius Mantuanæ Diœcesis nominibus, ab hoc venerabili Clero, enarrata sanctissimo Domino nostro Papæ, beati P. Aloysii Gonzagæ innocentia vitæ et sanctitate, humiles eidem porrigantur preces, ut illum in Sanctorum catalogum referre dignetur; ut Apostolica auctoritate in Sanctorum numero adscriptus, tamquam præclarum ad imitandum exemplar audacter populo proponi possit; qui illum uti *Placet omnibus peti;* Tutorem,

A Tutorem, Defensorem, et Patronum invocandum et implorandum sibi ipsi persuadeat, et fidenter credat. Hæc Illustrissima Dominatio sua vobis proponi voluit, et ea exequi peroptat desideratque. Si talis igitur vestra est sententia, Placet acclamando, decretum interponi mandate.)

AUCTORE C. J.

et formatur decretum,

65 His dictis itum est in suffragia : cumque placuisset omnibus, conditum est communi Patrum consensu sequens decretum. Cum hæc sancta Synodus, in spiritu sancto congregata, consideraverit, indies magis ac magis crescere famam sanctitatis et miraculorum beati Patris Aloysii Gonzagæ piæ memoriæ. e Societate Jesu; divino prius implorato auxilio, communi Patrum congregatorum consensu, decrevit, ut nomine hujus Ecclesiæ et Diœcesis Mantuanæ, a sancta Sede Apostolica instantibus precibus humiliter petatur, ut eum in Sanctorum catalogum referre dignetur, ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, ad honorem ipsius B. Aloysii, et ad spiritualem ædificationem hujus urbis et diœcesis, ac totius Christiani orbis. Sic enim augetur divinus cultus, dum exempla sanctorum virorum qui templa Spiritus sancti extiterunt, publico sanctæ Romanæ Ecclesiæ testimonio, populo fideli imitanda proponun-
B tur.

Locus sigilli.

66 Hæc Synodi, in plena luce ac totius Italiæ conspectu congregatæ, sententia et auctoritas, inflammatam populi in B. Aloysium pietatem magis magisque incendit. Tunc enim pingi sculpique cœperunt, et primum in Lombardia, imagines ejus. Tunc studiosa juventus, et primum Brixiæ, excitata fuit, ad celebrandas ejus laudes publico ritu. Tunc etiam ex variis Italiæ civitatibus portata publice fuerunt anathemata, ad sepulcrum Beati Romæ appendenda, gratitudinis ergo pro acceptis per eum beneficiis. Hæc Ceparius in schedis aliquibus suis annotata reliquit. De singulis seorsim dicam aliquid, quia magnum sunt, post tot virorum sapientium et religiosorum testimonia, venerationis et sanctitatis ejus argumentum. Ac primum dico de imaginibus.

§ *VII. Venerationis aliud argumentum; imagines pictæ et sculptæ cum radiis, ab anno* MDCIV.

Pater Ceparius in schedis suis notat, anno indicato
C primum in lucem publicam emissas esse imagines B. Aloysii, in habitu religioso Societatis Jesu, in qua vixerat ac obierat, cinctas radiis et splendoribus circum caput in signum sanctitatis; addito titulo Beati, quia passim beatus appellaretur in Lombardia. Vertici imminebat corona ex liliis candidis contexta, ab angelica manu porrecta; ad denotandam excellentissimam ejus virginitatem; corona vero Marchionis inversa jacebat humi, ad declarandum ejus contemptum rerum caducarum, et abdicationem Principatus Castellionensis aliarumque ditionum. Stabat autem oculis intentus in effigiem Christi crucifixi, in modum contemplantis; quia tali situ ac modo orare consueverat frequenter, tam ante quam post ingressum Religionis. Primam istiusmodi tabellam fecit Ferrariæ, pictor Serenissimæ istius loci Ducis, Margaritæ Gonzagæ, beato Juveni consanguineæ. Ex illa mox similem excepit Mantuæ, Serenissimi istius Ducis pictor; et exinde multiplicatæ fuerunt imagines similes, variis formis, cum facultate et approbatione Superiorum tam pictæ quam sculptæ, ac tota Europa dispersæ, et ubique habentur in veneratione. Ita fere Ceparius.

Imagines B. Aloysii cœptæ fieri 1604,

primum Ferrariæ,

mox Mantuæ 1605.

68 Vidi ego Romæ aliquot illorum temporum imagines incisas in æs, et nonnullæ etiam penes me sunt, non dissimiles descriptioni; quarum una D
subnotatur, *Mantuæ excusa anno* MDCV, et, *vera effigies esse* dicitur *B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu.* Tenet ibi dextera Crucifixum inter lilia, sinistra librum, utraque manu pectori appressa. Huic persimilis est alia, ex forma lignea impressa, supra adscriptum habens titulum *Beati*, cum nomine proprio : infra vero, *Bononiæ per Bartholomæum de Venturolo apud puteum rubrum,* MDCVI. *Cum licentia Superiorum. Rogatu Ludovici Orlandini Patavini.* Utraque hæc imago admodum adolescentem refert, quia non amplius decem annis natum, uti discitur ex impressione alia ejusdem formæ ligneæ, cui hic titulus supra caput typis excusus est : *Vera effigies beati Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu, ex ejusdem picta imagine, decennem olim puerum repræsentante delineata.* Ab his non multum discrepant aliæ plures variæ magnitudinis, nisi quod Crucifixus statuatur in mensa, in illumque Beatus manum dextram prolato brachio intendat, læva pectori applicata, plane in modum contemplantis. Harum una sculpta fuit *anno* MDCVI *a Justo Sadeler,* dedicata *Illustrissimo D. Francisco Gonzagæ Episcopo Mantuano.*

Bononiæ et alibi;

in quibus decennis exhibetur :

provectior ætate

69 Aliquanto provectior ætate fuit Aloysius, jam E
jamque aditurus tirocinium Societatis, cum perita manus vultum ejus penicillo expressit ad speciem viventis; uti hodiedum videre est apud Patres nostros Castellione, in tabula, quæ una repræsentat beatam Virginem Mariam cum quatuor Angelis, veluti imperantem manu dextra beato Juveni ingressum in Societatem Jesu, sinistra vero tenentem extremum pallii sui, sub dextra axilla deducti. Angelorum duo virginem coronant, duo singula ejus sustinent brachia. Veni ego Castellionem, uti supra memini; vidi tabulam illam, et delectatus ea fui, sciscitatusque unde esset, et cujus ætatis. Intellexi quod jam indicavi, illa repræsentari Aloysium, qualis fuit abituriens Romam ad tirocinium Societatis, diu desideratum. Rogavi, qui tunc in Collegio degebat, suavissimum virum, P. Joannem Franciscum Marazzani, peritum artis designandi, cujus specimen mihi monstraverat, ut e tabula illa vultum Beati exiguo schemate mihi delinearet : quod ipse

hic repræsentatur

et

A et promisit benigne, et præstitit accurate; nec destulit diu. Prius enim quam ego inde prosecutus iter, attingerem Belgium, eo allata fuerat designatio desiderata cum litteris prædicti Patris, die v Septembris datis; quibus indicat, se studiose multis diebus incubuisse in opus, et credere, lineamenta vultus omnia accurate ad similitudinem prototypi excepisse, etiam judicio aliorum Patrum, *qui asserunt*, ait, *id sibi placere accuratione sua, præ omnibus imaginibus Beati, quas viderunt impressas*. Ita quoque placuit mihi, ut continuo incidendum in æs curaverim; et siquid forte per sculptorem erratum esset, misi exemplum impressum Castellionem, ut a designatore secundis curis ad prototypum emendaretur: quod et factum est, et sic emendatam quoque laminam hic impressam exhibeo.

ex prototypo Castellionensi Societatis Jesu.

70 Habeo aliam quoque effigiem Aloysii, anno MDCC Castellione submissam a P. Jacobo Antonio Manzini Societatis nostræ, meo veteri amico, qui etiam ipse nuper edidit Vitam B. Aloysii italice, aliquanto ornatiorem et auctiorem quam sit Cepariana. Scribit ille, imaginem istam, *effictam esse a perito pictore ex tabula, quæ est penes Abbatem Castellionis, quæque dicitur excepta fuisse Romæ ab ipso cadavere Beati*. Meretur hæc quidem memoriæ posteritatis commendari, cælo exsculpta; sed videremur actum agere id curando, quia præmissæ imagini nostræ persimilis est ore, oculis, auribus, ceterisque lineamentis; solo naso, qui in Manziniana tabula paulo magis elevatur in medio et acuitur in fine, tantillum discrepante: et hoc qualecumque discrimen videtur magis referre speciem viventis, saltem suprema ætate, quando ægritudine exhaustus fuit: quod notasse sufficiat; et confirmatur ex descriptione Ceparii num. 298 Vitæ, ubi legitur apparuisse cuidam ægro, *specie adolescentis e Societate Jesu; statura, eminenti quam brevi propiore, vultu macilento, naso aquilino et longiusculo*. Modestia vultus et inclinatio capitis antrorsum, utraque in imagine par est. Ac talem fuisse in vita, etiam discerni potuit post mortem, cum anno MDXCVIII aperta capsa, *ejus ossa inter se conjuncta, atque modesto illo habitu ac submisso capite reperta sunt, quo fere dum viveret esse consueverat*, ut ibidem Ceparius num. 275. Consueverat autem, ut idem num. 121 ait, *capite paulo inclinatiore ingredi: eaque causa jussit tironum magister collare e rudi charta, tela contecta, gutturi ejus prætendi, quo caput surrectum demittere non posset*. Eadem inclinatio capitis antrorsum cernitur quoque in imagine, quam S. Maria Magdalena de Pazzis, postquam in raptu mentis Aloysium viderat, pinxisse dicitur, de qua paulo post.

cui simili alia apud Abbatem loci. B

C

71 Prætermitto imagines alias varii generis, præter unam grandiorem in duplici, ut loquuntur talium artifices, folio seu philyra chartæ expansa; quæ excusa fuit *Romæ ann.* MDCVII *cum facultate Superiorum, apud Imperialem*. Ejus exemplum nullum memini me uspiam Romæ aut alibi in Italia videre; unum autem in hac domo nostra Professorum Antuerpiæ, post centum annos, conservamus. Repræsentatur ibi tamquam in tabula altaris, assurgentibus utrimque duabus columnis prægrandibus, circum quas ductæ sunt spiræ, paulatim ab ima parte uno ductu sursum ascendentes. In spatiis, per singulas revolutiones spirarum formatis, depicta exhibentur varia miracula Beati; et in spiris, ea disterminantibus, leguntur miraculorum indicationes latino sermone. Istiusmodi spatia singulis in columnis octona sunt. Totidem, sed alia figura, in modum labarorum dependent e suprema tabula, cum suis et ipsa miraculis et epigraphis; nono spatio, quod medium est supra caput Beati, extollente nomen Jesu, tribus litteris, ut solet efformatum.

72 In medio totius tabulæ effictus est beatus Juvenis, genibus nixus ac superpelliceo indutus, cetera eo fere modo iisque additamentis, quibus supra descriptus est a Cepario, imminentibus superne duobus Angelis, coronam capiti ejus imponentibus. Dextera crucem, cum simulacro Christi inter lilia, prætendit erectam, in eamque intuentur oculi, paulo minus aperti quam in præmissa figura nostra, ad cujus similitudinem reliquus vultus proxime accedit, etiam nasus. Sinistra manus passa applicatur summo fere pectori. Corona jacet post pedes, non tamen inversa, et pileolus clericalis ante genua. Infra in spatio ovatæ formæ, majusculis expressa litteris legitur hæc epigraphe: B. ALOYSIUS GONZAGA, *Princeps, Marchio, e Societate Jesu. Obiit anno Domini* MDXCI, *die* XXI *Junii, ætatis suæ* XXIII, imo XXIV; uti correxi in ipsa imagine, quia vigesimum tertium jam compleverat, et quartum supra vigesimum agebat a die IX Martii, usque ad diem XXI Junii, quando mortuus est. Claudunt epigraphen, hinc duo spatia quadrata, atque inde totidem ejusdem formæ, cum suis singula miraculis et subscriptionibus, quæ a sinistra legentis incipiendo, sequuntur hoc ordine (I. Cæco visum restituit. II. Mulieris morbum, medicorum judicio sectione mamillæ indigentem, invocatus, illico dissipat: adductus chirurgus ut secet, eam sanam reperit. III. Quamplurimi variis infirmitatibus laborantes; ope B. Aloysii implorata, receperunt sanitatem, et Romam ad ejus sepulcrum vota transmittunt. IV. Surdo reddit auditum.

D AUCTORE C. J

cum multis circum miraculis

E

73 *In superiore miraculorum serie leguntur eodem ordine sequentes inscriptiones. Nempe num.* I. Strumis diu vexatum, biduo sanat. II. Multis, in partu periclitantibus, invocatus subvenit, et a periculo liberat. III. Sacerdoti illico maligna febris cum delirio et resipila (*frequentius scribitur Italis* Resipola, *Latinis et Græcis* Erysipelas), depulsa. IV. Manu et brachio luxatus, facto voto, corrigitur et solidatur. V. Per annum pertinax impuritatis tentatio, ad ejus Reliquiæ contactum, extinguitur. VI. Spiritu blasphemiæ agitatus, ope Beati implorata, illico ad quietem mentis reducitur. VII. Hominem, duobus acceptis vulneribus et amissa loquela, moribundum, vitæ restituit. VIII. Phthysi jam pene consumptam a morte revocat.

et epigraphis,

In columna prima, quæ est sinistima intuenti figuram ipsam, sic explicantur a summo deorsum Miracula: I. Serenissimus quidam Dux, Reliquia signatus, consueto morbo non consueto modo liberatur. II. Magnus regni Poloniæ Marescallus, acerbissimis correptus doloribus, invocato B Aloysio, subito sanatur. III. Invocatus a jurisperito, letaliter febriente et dysenteria jam pereunte, manu vultui ejus apposita, et odore cœlitus immisso, statim eum sanitati restituit. IV. Veneficio jam diu affectus puer, et a malignis spiritibus obsessus, ejus primum visione, mox Reliquia liberatur. V. Mulier, ulcerosis et claudis cruribus, per biennium fulcris incedens, ad imaginem Beati supplex accedit; et recepto gressu, in signum miraculi ibi fulcra suspendit. VI. Mulier spasmo periens, Beatum voto invocat; et statim veluti manu Beati, morbus omnis expellitur. VII. Genu et nervorum contractione diu in lecto jacens, voto nuncupato statim surgit, et postridie septem milliaria pedes conficit. VIII. Morbo caduco affectus, jam a medicis desperatus, voto parentis salute donatur.

F

74 *Proxima columna inscriptiones priores veluti prosequens, ab ima parte legitur sursum, hocce modo:* I Patre vovente, puer febriens, puncto temporis exilit. II Diuturna infirmitate et sanguinis fluxione ad exitum perductus, voto nuncupato sanatur.

quæ hic describuntur.

III.

A AUCTORE C. J. III. Quidam, qui tumore sub aurem enato, fere strangulabatur, voto emisso, illico perfecte sanatur. IV. Lapidibus appetitus, et tumido pectore sanguinem vomens, voto facto repente curatur. V. Nutrix Beatum, alumnum suum, voto invocat, et hectica octo annorum febri liberatur. VI. Jumento ad ejus imaginem iens, sanitate illico recepta, pedes redit. VII. Ejus Reliquia elephantiacum morbum a puero fugat. VIII. Cruris tumore et apostemate affecta, voto statim sanatur.

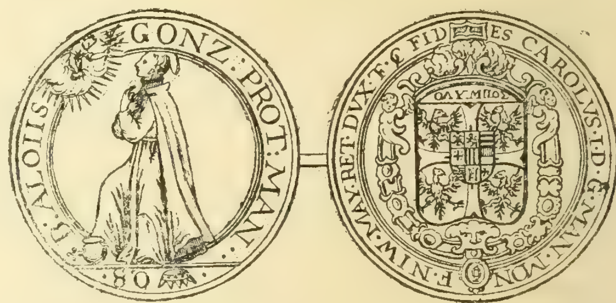
Hinc transitur ad caput dextræ columnæ interioris, quæ inde deorsum sic legenda est : I. Puer facie super ignem cadens, per Beati merita illæsus eripitur. II. Articularibus doloribus toto corpore excruciata mulier, voto statim liberatur. III. Ejus Reliquia puerum peste contabescentem sanat. IV. Tertiana, et jam trimestri, febri laborans, voto facto illico liberatur. V. Triennis puer ad mortem ægrotans, parentis voto recuperat sanitatem. VI. Puer anniculus, ob lapsum e lecto prope expirans, statim facto voto sanatur. VII. Quidam attollendo pondere elumbatus cum maximo dolore, ad ejus imaginem in templum perductus, incolumis redit. VIII. Ejus B Reliquiæ malignam febrim pellunt.

75 *Hinc ad basim itur columnæ quartæ, qua dextima est : atque inde ascenditur legendo :* I. Nobilis Comes ad ejus Reliquiæ applicationem illico febri eripitur. II. Juvenis, ex edito loco præceps in caput ruens, invocato Beato, quasi manu supposita, in aere sustentatur; et loco inde distanti illæsus deponitur. III. Æger ad xenodochium dum pergit, in via ad sepulcrum Beati orans, statim febri et fluxu liberatur. IV. Femina septuagenaria, unico voto et profluxum sanguinis et hydropisim curat. V. Factum pro ægro, viro nobili votum, illum statim delirio, mox morbo omni solvit. VI. Calculi morbo laboranti apparet in somnis, ejusque latera cingulo circumdans, calculo frangit. VII. Calculum ad decem dies omnino obstructum, et jam morientem, ejus Reliquiæ sanant VIII. Vir nobilis genibus, in oratione niti præ lateris dolore impotens, voto emisso illico liberatur.)

76 Habemus hic universim quatuor et quadraginta miracula, suis figuris expressa et epigraphis explicata; quæ omnia, aut saltem pleraque extracta sunt ex libro 3 Vitæ a Cepario editæ, ubi pluribus descripta legi possunt. *Imago ejus,* Tabulam ipsam quamvis mihi videar penna satis clare explicuisse, C lubuit tamen etiam cælo sculptam, minori forma, ad explicationem præmissam apponere, tum quia segnius irritant animum, non tantum quæ audiuntur, sed etiam quæ leguntur; quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus: tum ut conservetur posteritati monumentum antiquum, quod paucis annis post obitum beati Juvenis, honori ejus sculptum fuit, compendiumque mirabilium ejus operationum, jam tum factarum, oculis spectandum exhibet.

77 Habeo penes me alias quoque effigies Beati, non tam æstimandas similitudine repræsentationis, quæ parum accurata est, quam quod a personis illustribus aut sanctis factæ sint. Harum unam Serenissimi Mantuæ Duces cudi jusserunt in numismate, quod ex una parte Aloysium repræsentat stantem, oculis vultuque in cœlum elevatis, diademate occiput cingente, manibus in modum crucis ante pectus transversis, et ad collum usque elatis; pallio aperto et post tergum defluente; pede dextero globum, mundi typum, premente; corona inversa jacente humi; Angelo e nubibus apparente et ramum seu lauri seu liliorum (neque enim distingui satis potest) præferente. Circum legitur hæc epigraphe, sed vocibus dimidiatis; B. ALOYSIUS GONZAGA PROTECTOR MANTUÆ. Inferne ponitur numerus, 80; ac deinde corona inversa. Hæsi in numero D isto: nec capere potui quid sibi vellet. Consului igitur Italos: et respondit mihi pro solita sua humanitate P. Joannes Franciscus Vanni, edoctum se, numero illo 80, designari totidem solidos monetæ *cusa a Duce Carolo* Mantuanæ, sive libras quatuor ejusdem monetæ, easque relatas ad monetam Romanam conficere bajocos XXII, qui nummulus Romam aliquando peregrinatis notissimus est. Potest hic nummus noster ante annum MDCXXVIII, quo Dux Carolus possessionem Mantuæ et ditionum annexarum adiit, non fuisse cusus, uti ex inscriptione ejus mox patebit, quamvis jam inde a decennio Aloysius *Protector Mantuæ* electus fuerit. In aversa enim ejus parte conspiciuntur insignia Ducis, et circumscribitur majusculis CAROLUS I, DEI GRATIA MANTUÆ, MONTISFERRATI, NIVERNII, MAYENNÆ (potius Maduanæ) RETELII DUX etc. Tum sequitur paulo minoribus litteris, FIDES; quod in similibus ejusdem Ducis Caroli insignibus, Historiæ Mantuanæ, anno MDCXXVIII a Possevino editæ, præfixis legitur in ora coronæ interiori, paulo altius quam vox ΟΛΥΜΠΟΣ, id est, *Cœlum*. In ima nummi ora pendet e torque vasculum, forma illi simile, quod sacrosanctum dominici lateris Sanguinem apud Mantuanos inclusum E servat; estque insigne Ordinis equestris titulo *Redemptoris*, anno MDCVIII a Duce Vincentio maxima celebritate instituti, aut restituti; *ejusque rogatu*, ut scribit Ricciolus noster, *confirmati a Paulo V, die* XXV *Maji.*

78 Dudum quæsiveram per Italiam istiusmodi numisma, nec inveneram: cum inde Viennam Austriæ profectus, deposita ulterioris inquisitionis solicitudine, ibi in Societatis nostræ Domo probationis, inter alia sacra cimelia, præter expectationem conspicor numisma desideratum, ipsumque, R. P. Gabrielis Hevenesi, ibidem Magistri tironum cura studiose delineatum, hic repræsento.

Adiit Carolus; Guilielmi Ducis ex fratre Ludovico nepos, post filium ejus Vincentium tresque ex *cum insignibus ejus.* hoc nepotes pariter Duces, sine mascula prole defunctos omnes, ducatum Mantuæ ac Montis-ferrati anno MDCXXIII, eatenus tantum Dux Nivernii, Maduanæ ac Retelii in Galliis; quo Ludovicus pater ejus concesserat pridem, ductaque anno MDLXV uxore Henrietta Cliviensi, Francisci Nivernii ac Retelii Ducis et Margaritæ Borboniæ filia natu maxima, per illam utrumque Ducatum acquisiverat. Ipse vero Carolus, similiter per uxorem suam Catharinam, ex Carolo Lotharingo Guisio Maduanæ Duce genitam, ejus Ducatum obtinuerat ab anno MDCXXI, quo Caroli Guisii filius ac heres Henricus, Catharinæ frater, in obsidione Montalbani occubuit. Atque hæc sufficiant in explicationem numismatis; quæ et indicant quam illustrib. regiisque familiis, etiam per Galliam, innexa sit Mantuana Gonzaghiorum.

79 Alia quam habemus imago, isti habitu vestituque simillima, sed triplo major quam exhibeatur *Alia picta a Joanne Berchmans,* in numismate, delineata est (et ideo magni pignoris loco nobis habetur) ab innocentissimo beatique Aloysii

A Aloysii æmulo, Joanne Perchmans, e Societate et Belgio nostro, Romæ in eodem Collegio, ubi triginta ante annos obierat Aloysius, sancte mortuo, anno MDCXXI. XIII Augusti, dum studiis ibi philosophicis, uti Aloysius theologicis, operam dabat; celeberrimus innocentia vitæ, custodia sensuum, observatione legum religiosarum, amore rerum cœlestium, et observantia cultuque magnæ Dei Matris, qualem esse filii decet. Is, non contentus in his omnibus aliisque sedulo imitari Aloysium, imaginem quoque ejus, quam dixi, sibi pinxisse videtur, ut ubique locorum conferre, et cum liberet inspicere posset. Est enim in charta communi picta atque apta aut libello aut pectorali capsellæ imponi. Picta autem est penna, colore nigro, non imperite: subtus legitur, *B. Aloysius Gonzaga;* et in aversa parte notatur alia manu (illius crediderim, qui primus thesaurum istum hereditavit) *Fr. Joannes Berchmans Jesuita delineavit hanc imaginem, qui obiit cum opinione sanctitatis.* Satis apparet hanc inscriptionem non esse hominis e Societate Jesu, sed potius ex alio Ordine religioso, ubi consueverunt τὸ *Fr.* præfigere nominibus propriis, et verosimiliter ex alumnis S. Francisci Assisinatis: donata namque fuit illa,
B cum alia Berchmanni Reliquia, Patri nostro Danieli Papebrochio, anno MDCLXVII in strenam, ab admodum Rev. P. Guilielmo Herinx, Ordinis FF. Minorum Provinciali, deinde Episcopo Iprensi, qui testabatur, se illam habuisse e sacro thesauro cujusdam religiosissimi Patris sui Ordinis defuncti, qui et sacrarum Reliquiarum exquisitus cultor custosque curiosus fuerat, et Berchmannum olim studentem noverat.

æmulatore Aloysii perquam egregio;

80 Plura addere de hoc præclaro æmulatore Aloysii nihil hic attinet: licebit tamen, quia æmulator ejus fuit specimen æmulationis unicum dare ex epistola quadam ejus MS. Romæ anno MDCXIX, XXV Novembris exarata: cujus exemplum apud nos est ex autographa, quæ hodiedum magna religione servatur Mechliniæ a consanguinibus illius, cui inscripta fuit hisce verbis: *Admodum Venerando Domino D. Joanni de Froymont, Cantori et Canonico ecclesiæ Metropolitanæ Mechliniæ.* In illa quam magni vocationem suam ad Societatem, quam parvi vero carnem et sanguinem et gloriam mundanam faciat exemplo Aloysii, manifeste indicat his verbis: Admodum Venerande Domine. Pax Christi. Ingrati animi subire vererer notam, si hac præsertim oppor-
C tunitate Dominationem vestram insalutatam vellem; utpote cui tantum debeam. Tibi enim, Venerande Domine, et quidquid in studiis peractum feliciter, et quidquid in animum meum divini illius lactis, timoris Dei scilicet et pietatis, instillatum est, acceptum refero; imo et hoc ipsum quod in Societatem Jesu, indignissimus quidem et nequissimus, fateor, fateor lubens, Socius tamen Jesu sum (quod mihi sufficit) tuæ, inquam, hoc debeo religiosissimæ educationi. Romæ, quo Superiorum meorum jussu præcedenti anno profectus Mechlinia sum, perbelle valeo. Primum in philosophico pulvere annum jam emensus sum in Collegio Romano Societatis nostræ, in quo ad ducentos et eo amplius Patres et Fratres agunt ut plurimum, studiis continuo navantes operam, Res mira est. Omnes fere e diversis sunt nationibus, Hispani, Poloni, Germani, Lusitani, Dalmatæ, Siculi, Neapolitani, Belgæ, Lituani, Galli etc. et tamen tanto amoris et caritatis vinculo uniti sunt, quasi ejusdem omnes matres filii forent. Inter hos et ego! O Deus bone!)

81 Tunc cupit ex libro baptismali Diesthemii patriæ suæ *certo* doceri, quot annos natus sit: ac demum sub finem epistolæ desiderat, ut Dominus ille curet, *fratres suos et sororem singulis septimanis confiteri, et singulis mensibus sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum sumere. De reliquo,* inquiens, *nihil solicitus sum. Mendicare ostiatim meos, graviter non ferrem nec erubescerem: Deum mortaliter offendere, tolerare non possem.* Hæc ibi. Plura ejus, virtutum Aloysii imitamina, videri possunt in Vita, quam idem Ceparius qui Vitam B. Aloysii concinnavit, non minus ample compositam a se impressit Romæ anno MDCXXVII; volente, opinor, Deo, ut qui gestis plerisque pares fuerunt, eumdem quoque virtutum suarum præconem haberent. Unus porro e fratribus Berchmanni nostri (sive viventis et vocationem suam plurimi facientis exemplo, sive demortui precibus id ei a Deo consecutis) et ipse ingressus est Societatem, Carolus nomine placidus moribus, præclarus asceticæ vitæ magister, mortuus in ætate provecta Aldenardæ, anno MDCLXVI, die XVII Januarii. D AUCTORE C. J.

82 Venio ad tertiam B. Aloysii effigiem, de qua jam memini, ab auctore sua commendabilem. Ea fuit S. Maria Magdalena de Pazzis, quæ visum sibi in ecstasi beatum Juvenem, jam gloriosum in cœlo, ad se reversa, coloribus, ut potuit, delineasse fertur; illudque ejus opus, gloriantur Sanctimoniales Barberinianæ, in monte Quirinali Romæ, penes se esse. Pictura parum elegans est, nec refert speciem viventis. Caput circumdatur radiis, capillis rufet, rubet genis. Nihilominus aliquot mihi pridem exempla inde delineanda curavi, venerationi tum Sanctæ quæ pinxit, tum Beati qui pictus est. E

tertia a S. M. Magd. de Pazzis in raptu.

§. VIII. *Promotus Brixiæ et Castellione cultus.*

Eodem anno MDCIV, quo Mantuæ celebrata fuit die XII Maji Synodus quam dixi, in eaque totius diœceseos judicio constitit, mereri sanctitatem Aloysii, quæ talis toti mundo declararetur a summo Pontifice; exarserunt præ ceteris Brixienses (qui Mantuanæ proxima diœcesis sunt) studio celebrandi gloriam ejusdem; tum quod Castellio patria ejus, confinis esset territorio Brixiensi, tum quod ejusdem esset diœcesis: atque imprimis exarsit inter illos nobilis studiosorum juventus, rata suas præcipue partes esse, juvenem sanctum et suum quodammodo gentilem, debitis condecorare laudibus. Constituerunt igitur proximum ejus Natalem, qui incidit in diem XXI Junii, solenni quodam ritu celebrare. Eo parant omnia, atque illucescente prædicto die conducunt in ecclesiam Societatis Jesu, S. Antonio sacram, admodum R. P. Fr. Augustinum Perretti Regiensem, ex ordine S. Dominici Lectorem sacræ Theologiæ. Hic eo deductus, primum in ara principe Missam celebrat de sanctissima Trinitate, ad agendum gratias Deo pro exaltatione B. Aloysii; tum porrigit sacrosanctam Eucharistiam quadringentis facile personis; deinde conscendens cathedram, in loco ad hoc præparato, copiosam ac potentem dixit orationem, quæ paulo post typis vulgata fuit Brixiæ, in honorem B. Aloysii; tantumque auditorio concivit motum, ut multi temperare a lacrymis nequiverint. F

Studiosa Brixiæ juventus an. 1604

celebrat festum B. Aloysii variis modis;

84 Hujus rei fama, mox urbem pervagata, excitavit omnium animos ad conveniendum ad idem Collegium, præsertim a prandio; quando in loco apto, pannis circum appensis, affixos videre erat omnis generis versus et poemata magno numero, ibidemque a quodam gymnasii Studioso dicta fuit pro concione oratio Latina de laudibus Beati, præsentibus illustrissimis Dominis, Joanne Cornaro et Hieronymo Cappolli, Rectoribus civitatis, Canonicis et Capitulo ecclesiæ cathedralis, multis variorum Ordinum Religiosis, aliisque præcipuæ nobilitatis viris. Excepit

et magno populis concursu, etiam Primatum;

AUCTORE C. J.

A Excepit concionem exquisitus variorum instrumentorum concentus; et poemata aliquot vernacula, totidem Beati encomia, decantata fuerunt. Ut autem sciretur cujus honori solennia agerentur; legebatur apto loco majusculis litteris exarata, hæc epigraphe: (BEATO ALOYSIO GONZAGÆ e Societate, Jesu, Castellionis Marchioni ac sacri Imperii Principi, angelica vitæ innocentia et morum sanctitate insigni, Nobiles Brixienses hoc suæ erga sanctissimum et illustrissimum Principem, in eadem diœcesi progenitum, pietatis et observantiæ monumentum. D. D. D.)

nec sine propria colentium utilitate.

85 Neque tantum, gloriosa fuit hæc celebritas beato Principi; fuit quoque utilis auctoribus ad animæ suæ salutem. Inter hos enim qui recitaverat orationem latinam, motus ipse imprimis, egregius Orator, dictione sua, statuit imitari exempla B. Aloysii, ac intravit eamdem, ubi ille sanctitatem tantam acquisiverat, Societatem Jesu; ibique, proprio nomine omisso, amore ejus appellari ALOYSIUS voluit. Alii aliis Religiosorum familiis adscripti fuerunt. Religiosi ipsi non pauci diversorum Ordinum et veterani, fassi sunt se illo die, auditis adolescentuli Principis virtutibus, erubuisse segnitiem suam,
B moresque in melius mutasse. Fuerunt quoque inter mundanos homines nonnulli, quos tanta inde pœnitudo gestorum suorum cepit, ut eodem die exomologesim totius vitæ retroactæ instituerint. Denique studiosa juventus Brixiensis, ut quisque nobilior erat sanguine, majori ardore incubuerunt ad imitandum Aloysium, ipsum sibi elegerunt Advocatum apud Deum et Protectorem, consueveruntque exinde apponere scriptionibus suis hoc lemma, *Laus Deo atque B. Aloysio Gonzagæ.*

Castellionenses supplicant Ordinario suo,

86 Inter Brixiam et Mantuam media fere via interjacet Castellio Marchionatus olim, deinde etiam Principatus titulo insignis urbs cum territorio suo, quæ Aloysium in lucem dedit. Hujus incolæ ipsum pridem appellabant *Sanctum*, uti constare, ait Ceparius, ex processibus ibi formatis. At vero visis anno MDCIV Mantuanorum Brixianorumque studiis in extollenda ejusdem gloria, cœperunt etiam ipsi sublimius aliquid desiderare, cupientes, in majore ecclesia sua effigiem ejus publice proponi venerandam. Exposuit hoc populi desiderium die XXI Maji, novem non amplius diebus post Synodum Mantuanam, Episcopo Brixiensi Perillustris Dominus Faustus Pastorius, Protonotarius Apostolicus,
C prædicti Episcopi Vicarius, et Archipresbyter Castellionensis, per litteras hunc in modum scriptas.

ut sibi liceat Beati effigiem

87 Augescit quotidie fama sanctitatis B. Aloysii Gonzagæ, Societatis Jesu Religiosi; et populus hujus, qui admodum pius ac religiosus est, me stimulat, ut supplicem Illustrissimæ Dominationi vestræ (uti per hasce reverenter supplico) dignetur nobis concedere facultatem, exponendi effigiem prædicti B. Aloysii loco decenti in ecclesia nostra, quo major in populo excitetur pietas, majorque veneratio ac studium imitandi præclara et sanctissima ejus gesta; ut ne cedat patria ac ditio propria exteris hominibus, qui jam declararunt publice suam erga Beatum nostrum pietatem ac venerationem. Ita declaraverunt nuperrime suam, tum Illustrissimus Episcopus Mantuanus, tum Clerus, tam civitatis, quam universæ diœcesis, in Synodo proxime habita, cum acclamatione et approbatione omnium; ubi et decretum fuit, ut supplicetur sanctissimo Domino Nostro, totius diœcesis nomine, pro canonizatione ejusdem beati Juvenis. Consolabitur ergo Dominatio vestra Illustrissima (ita iterum supplico) populum hunc, concedendo ei desiderium suum tam æqua postulanti; præterquam quod id maximopere placiturum sit Excellentissimo Domino Marchioni Domino meo, et Beati, quo de agimus, fratri germano, D
in cujus religiosa desideria semper propendit Illustrissima Dominatio vestra.)

in templo venerationi publicæ exponere,

eoque consentiente exponunt 28 Julii.

88 His aliisque deinde motus Episcopus Brixiensis concessit quod rogabatur; fuitque imago Beati Castellione in ecclesia principe, sanctis Nazario et Celso gloriosis Martyribus dicata, ipso eorum solenni festo die, XXVIII Julii elevata, et publicæ venerationi exposita, coram maxima populi multitudine. Aderat quoque admodum Rev. P. Fr. Magister Silvester Ugolotti, Dominicanus, Vicarius Generalis sacræ inquisitionis per civitatem totamque diœcesim Brixiensem, patria Castellionensis; qui cum aliquot suæ Religionis Patribus eodem venerat honorandi festi causa: atque in eadem ecclesia illo die de virtutibus laudibusque Beati verba fecit e loco altiore, ad populum frequentissimum: quos inter adfuerunt etiam Excellentissimæ Dominæ, mater et fratria Aloysii, Principis Francisci uxor Bibiana; quanto autem suo gaudio adfuerint, facilius est cogitatu quam explicatu. Sumpsit Orator pro suo themate isthæc, Apocalypseos cap. 3 verba: (qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius; et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei E
mei novæ Hierusalem, quæ descendit de cœlo a Deo meo, et nomen meum novum.) Hæc deinde in discursu suo ostendit Orator; Aloysium præmia meruisse pugnando et vincendo mundum, carnem, ac dæmonium; atque, immarcessibili corona nunc circumdari in cœlo, portantem in fronte sanctissimum Jesu nomen, cujus Socius in terra fuerat. Tum ad præsentem conversus matrem, gaudere illam jubet immortali gloria filii sui; ac feliciorem prædicat Reginis atque Imperatricibus cunctis, quas unquam, fortuna et victoriis filiorum suorum, lætificavit mundus.

In Oratione tunc habita ad populum

laudantur præter Aloysium,

mater ejus præsens

89 Nam (illæ quidem lætantur, *inquiebat*, dum filios suos conspiciunt gloriosis in curribus triumphum ducere, atque a populis veluti semideos; ut ita dicam, adorari in terris; sæpe autem contingit *(certe timere id semper debent)* ut eosdem deinde videant efferri mortuos lugubri pompa ad sepulturam: tu vero Felicissima mater, quæ tantam e vita sanctissima filii tui cepisti voluptatem, ut Angelum eum tuum nominare consueveris, adhuc viventem in terris; et nunc credis, eumdem in cœlis Sanctissimo Jesu nomine coronatum; præterquam quod fatearis, eum te gloriosum conspicatam pridem esse, F
ac desperatam plane valetudinem conspectu illo recuperasse, tu, inquam, majori merito potes gaudere, ac diem festum agere, absque metu, ne gaudium tuum vertatur in planctum, nisi forte præ magnitudine consolationis supernæ, sine admixtione doloris. Nam uti verum est, quod absterget Deus omnem lacrymam oculis Sanctorum; ita verum quoque est, quod absterget lacrymas illorum, quibus, suorum cœlo receptorum causa, aliquid dolendum esse videtur).

et alii propinqui,

90 Post hæc fratribus, quoque Aloysii gratulatur felicitatem suam talis fratris, nec non et fratriæ ejus Bibianæ, quam sese invitasse ad hanc orationem habendam innuit. Et brevi in Urbem, ubi tunc conjux ejus Princeps Franciscus Legatus Cæsareus morabatur, profecturam acturamque de supremis honoribus Aloysio decernendis, talibus prosequitur votis: (Ito, ito, Domina nostra; felicissimum tibi precamur iter; expone sis Pontifici summo hujus tui fidelis populi desiderium, videndi hunc Principem suum propediem adscriptum catalogo Sanctorum. Sumet felicitas tua incrementum, si illam nobis obtinueris gratiam. Quam in rem nos omnes, et intercessionem tuam supplices imploramus, et ut

obtineas

A obtineas quod optamus, precamur Deum. Mox universam familiam Gonzaghianam felicem dicit, quia quæ in dies in terra mortalium multiplicat Principes suos, eos nunc multiplicat per B. Aloysium, etiam in terra viventium sive gloria cœlorum. Nunc vere dici potest attigisse apicem amplitudinis ac sublimitatis suæ, quia protulit regem, qui regnat in cœlesti paradiso in æternum.

91 Denique patriam suam Castellionem omnium felicissimam appellat, quod Marchionatus tantum cum sit, meritis B. Aloysii æquiparetur amplissimis regnis. (Quippe si florentissimum Galliæ regnum habuit Regem Ludovicum seu Aloysium sanctum; tu habes Principem Aloysium, æstimatum, et voce populi prædicatum, Sanctum, ac talem speramus brevi futurum ab approbatione Papæ. Nec prætermittendus hic est alius S. Ludovicus seu Aloysius, secundo genitus Caroli II, item Galliæ Regis (imo potius Siciliæ) quem inter et nostrum Aloysium tanta intercedit similitudo,ut alter videatur esse alterius imago. Sileo, utrumque eodem nomine appellatum fuisse: tantum memoro, quod si noster cessit Principatum suum suo fratri, filio natu secundo Ferdinandi; ille cessit regnum suo fratri, B filio natu tertio Caroli prædicti. Si noster induit habitum religiosum Societatis Jesu; ille induit Seraphici Patris Francisci: ille excelluit gloria virginitatis; noster quoque: nullo unquam se crimine gravi noster obstrinxit; atque ille ab omni noxa tali semper animam conservavit illibatam: e*vivis excessit ille annos XXIII et aliquot tantum menses natus, excessit noster annis ibidem XXIII et tribus tantum mensibus ætate exactis. O quam pulchrum similitudine par Sanctorum! quanta utriusque paritas virtutum et gestorum!

item patria,

quæ et sperare prospera quævis a Principibus suis jubetur.

92 Felicem te dico, cara patria mea, quæ tantum in fastigium sublimata es per Aloysium Principem tuum, ut mundo universo admirationi sis. Dic mihi, amabo te, ecquid non speres, quid non obtineas a Principe optimo, qui possidet omnia in cœlo? Quid pensitas? Fortasse, Beatum in illa essentiæ divinæ lucidissima luce, qua frui eum credimus, non videre, quid in te, suo quondam dominio, agatur; aut impetrare a Deo non posse intercessione sua quod tibi deest? Absit tantum piaculum. Scito potius, te habere in illo, uti et in excellentissimis ejus fratribus, legitimos Dominos, non tyrannos; serenissima stirpe et lucidissimo sanguine progenitos, non homines novos; bene catholicos, non erroris alicujus C labe infectos; religiosos, non discolos; sanctos, non mundo deditos. Habes in illis nunc duos legitimos Principes tuos ac intercessores; alterum adhuc viventem apud Vicarium Christi Domini in terris, videlicet Principem nostrum Franciscum, Imperatoris Legatum; alterum immortalem, ante thronum Dei in cœlis, nempe beatum nostrum Aloysium, Principis Francisci fratrem natu majorem.) Hæc Orator ille, alia quoque plura disserens relatu digna: sed historiam nos scribere meminimus.

93 Quid porro in solennitate illa a populo actum sit, et quam bene Orator partes suas expleverit, indicat prædicta Domina Bibiana, quæ vidit ac audivit, litteris ad P. Ceparium die XXX Julii datis, ita sonantibus. Dedi pauxillum de sancta Reliquia B. Aloysii Patri Vicario sacræ Inquisitionis, qui tam præclare rem gessit in hac celebritate nostra, ut universus populus (quod de me ipsa quoque possum affirmare) perfusus fuerit consolatione interna, atque plausum dederit Oratori. Præterea toto illo die, ab ortu solis ad usque occasum, idem populus supplicantium more adibant ac venerabantur benedictam illam et elevatam Beati effigiem, Indulgentias quæ concessæ erant lucraturi: cumque jam sit

Quid in elevatione imaginis factum sit.

dies tertius ab elevatione, nihilo tamen minor est D concursus. Nulla dubito, quin Medola et Solpharinum *(duæ aliæ ditiones familiæ Castellionensis)* desiderent similiter honoratum videre Beatum nostrum in ecclesiis suis; et videbunt brevi. Sed quoniam reliqua, quæ nunc hic gesta sunt, explicabit Paternitati vestræ coram Pater Vicarius,non dicam aliud, quam quod nuper anniversarium Beati diem, præmisso jejunio, ut festum, celebravimus, et sacrosancta Eucharistia in honorem ejus cum tota Aula refecti sumus.]

AUCTORE C. J.

94 Eodem tempore, *videlicet anno* MDCIV, *inquit Ceparius in schedis suis*, mitti e variis Italiæ locis portarique Romam cœperunt ad sepulcrum Beati tabellæ votivæ omnis generis, in testimonium obtentorum per intercessionem ejus beneficiorum: quod licitum quidem esse *(tunc certe fuit, nondum edita super illa re Constitutione Urbani Papæ VIII)* affirmant passim Doctores: nihilominus tamen Patres Societatis Jesu, non ad occultandam gloriam Beati sui, sed quo maturius cautiusque procederent in re tanti momenti; tabellas prædictas, ad sepulcrum ejus allatas, diu consueverunt inde sublatas in angulo sacrarii sui recondere, non citra querelas eorum qui attulerant; usque dum, consentiente Papa, eodem unde ablatæ fuerant, reportatæ sunt;) et quidem solenniter anno sequenti. Hæc confirmari possunt ex assertione testis X in processu Romano, Antonii Mariæ Nazarii e Societate Jesu; qui, præfatus, se unum esse æditimorum ecclesiæ Annuntiatæ in Collegio Romano, ubi sepultus est B. Aloysius, (Memini, *ait*, quod dum corpus ejus servabatur absconditum in loco, exteris hominibus ignoto, nondum expositum venerationi, et nulladum exposita imagine ipsius apportata fuerunt anathemata votiva in honorem ejus e variis locis, nempe Roma, Ferraria, Parma, Patavio, Mutina. Postea vero quam corpus translatum fuit ab altari S. Sebastiani, ubi tum latebat, ad altare B. Mariæ (facta est autem translatio illa solenniter, numeroso præsente populo, intercinente musica, Patribus more supplicantium præcedentibus, et præferentibus cereos) tanta confluxit multitudo hominum, caput Beati, quod seorsim extra capsam servatum fuit, osculandi, coronis precatoriis contingendi, et affectis corporum suorum membris, (si qua forte haberent talia) admovendi cupidorum, ut in seram vesperam et primam post solis occasum horam oportuerit intentos esse Patres ad satisfaciendum desiderio omnium. E

Anno 1604 mitti ad sepulcrum ejus cœperunt anathemata

ex variis Italiæ plagis.

Translato corpore

95 Post hæc Illustrissimus Cardinalis Dietrichstenius, re prius collata cum Sanctissimo Domino F Nostro, accessit quodam die mane, una cum Legato Cæsareo, Collegium Romanum: et arreptam Beati tabulam pictam, quæ adhuc in Ecclesia nostra prædicta visitur, simul hinc et inde ferentes, suspenderunt in memorato sacello supra corpus, et circum affixerunt anathemata votiva, eatenus oblata. Quo facto Illustrissimus Cardinalis in eodem sacello celebravit Missam: atque inde in hunc usque diem (XXI *Augusti* MDCIX) frequentissimus fuit concursus; nec solum populi Romani, sed Patavio quoque et Praga advenerunt voti causa. Accesserunt eodem sæpe plures simul Cardinales, Dux etiam Mantuanus, Princeps Perrettus, et omnes fere Legati Principum. Numerari inter illos imprimis debent Cardinales Asculanus ac Baronius; quorum ille frequentior ceteris oratum venit ad sepulcrum, suisque Aulicis et aliis tunc præsentibus commendabat plurimum Sanctitatem eximiam Beati nostri. Hic autem tam ardenti in eumdem Beatum ferebatur amore, ut non tantum frequentissimus ad sepulcrum ejus inviseret, seque in orationem ibi effunderet; verum

elevatur imago Beati:

sepulcrum. honoratur a summis viri

et singulari ardore a Card. Baronio:

A AUCTORE C. J. verum etiam brevibus spatiis inter orandum inclinaret caput ad terram usque, et oscularetur pavimentum sacelli. Illud porro factitabat crebro, quia longo plerumque spatio temporis ibidem perseverabat in oratione : et ego observavi aliquando, illum duodecies et amplius dum oraret, inclinatum, terram osculatum esse. Ad hæc, ubi finita tandem oratione discedebat, plerumque audiebatur dicere. O sanctum! o sanctum! o sanctum! hic vere sanctus est. Quando prope jam aberat a vitæ termino *(quem habuit die* XXX *Junii* MDCVII) penultimum quod domo egressus est, quia præ debilitate corporis vix movere se amplius loco posset, adjutus et sustentatus a duobus ministris suis, venit postremum visitare prædictum sepulcrum orationis causa; abituriens vero altum suspirans, clara voce dicebat : O beate Aloysi, ora Deum pro me; et paucis diebus vitæ cursum explevit.

frequentes ad illud Missæ votivæ

96 Ab eodem etiam elevatæ imaginis tempore, vidi eo venire magno numero Episcopos, Prælatos, Cardinales, aliosque Sacerdotes ad celebrandam in dicto sacello Missam, aut privata pietate sua, aut ex voto; adeo ut nonnumquam uno die celebratæ ibi sint plusquam duodecim Missæ votivæ, præter B quinque aut sex alias, etiam votivas, ab exteris fieri curatas. Missa autem celebratur in gratiarum actionem. Toto etiam die afferuntur votiva anathemata, e variis mundi partibus submissa, puta e Germania, Polonia, Belgio, Lombardia, Neapoli, et locis aliis. Offeruntur pariter lampades argenteæ, et allatæ fuerunt usque ex Polonia : quarum unam misit Magnus regni illius Mariscalcus : alius misit sex candelabra e succino pulcherrima, alii alia dona, interque ea venit torques aureus, gemmis distinctus, Praga; neque Roma in donando parca fuit. Universim autem jam habentur oblatæ Beato lampades argenteæ sex cum thuribulo uno prægrandi et ipso argenteo, præter aliam lampadem, quæ nunc mittitur (et est in via) a Christianissima Francorum Regina *(Maria, Francisci Magni Ducis Etruriæ filia, olim Aloysio familiariter nota Florentiæ)* æstimata mille aureis *(quos scudi d'oro vulgo appellant Romani)* uti per litteras indicatum est : ut nihil referam de immodica vi ceræ atque olei, quod ad nutriendum lampades affertur.) Hæc ille : quæ quia ad idem argumentum, quamvis non ad eumdem annum, pertinent, simul dicenda putavimus. Interro-C gatus autem de causa scientiæ suæ, ita respondisse notatur in processu, *Quia est Sacrista, et vidit, et habet dicti sepulcri custodiam.* Pleraque prædictorum deponit etiam alter æditimus Ansanus Naccarinus, testis ibidem XVII.

ac donaria argentea.

§. IX. *Cultus quo pacto promotus anno* MDCV.

Clemens VIII, qui, nondum evolutis octo mensibus ab obitu Aloysii, Pontifex creatus, et sanctitatem ejus sæpe miratus, de eaque cum ejus fratre Francisco Principe Legato Cæsareo non semel coram locutus fuit; naturæ concessit hoc anno MDCV, die III Martii. Successit ei Leo XI, non integri mensis Papa; et XVII Maji electus est Paulus V, qui ampliores Beato nostro honores variis temporibus decrevit. Quatriduo ante electionem ejus, id est XIII Maji, curaverat Legatus Cæsareus Beati Corpus transferri e sacello S. Sebastiani in sacellum S. Mariæ Virg. satis solenniter, uti modo audivimus ex æditimo, et a Cepario quoque tactum est sub calcem libri 2 Vitæ; eaque occasione aperta capsa aliquid inde Reliquiarum, probante Præposito Generali Societatis Jesu, sibi et Sereniss. Duci Mantuæ exemit. Non multo post veneraturus novum Pontificem

Permittente Paulo V, recens creato Papa,

osculo pedum, in ipsa osculatione illud primum beneficium sibi ab eo fieri rogavit, ut in vitam, famam sanctitatis, virtutesque fratris sui Aloysii mandaret inquiri; et, si illa id mererentur, ipsum referre vellet in numerum Sanctorum. Idem mox beneficium Pontificem postulavit, per libellum supplicem die XXI ejusdem Maji, Cardinalis Dietrichstenius : qui, dum in seminario Nobilium Romano adolescens dabat operam litteris, Aloysium noverat, ejusque virtutum dum viveret, admirator; post mortem vero, in exequiis coram venerator fuerat, ac deinceps cultor eximius. D

98 Promisit Cardinali Pontifex, se causam remissurum ad sacram Rituum Congregationem, præterquam quod ei permitteret, ut testatur Princeps Franciscus in processu Castellionensi, elevare imaginem Aloysii. Certe a Papa digressus, recta contendit ad Collegium Romanum, accepit in sacrario prædictam imaginem pictam, et una cum Principe, ut paulo ante narratum est, eam transferens ad sacellum B. Mariæ, affixit supra sepulcrum ejus. Tunc *(uti loquitur citatus Princeps)* Ego et Cardinalis extulimus pariter e sacrario, ubi abscondita servabantur, anathemata votiva, eaque circum imaginem appendimus : et mox sacrum vestitum indutus Cardinalis, ibidem Missam celebravit, tanta devotione et versus sepulcrum reverentia, ut omnium adstantium animos commoveret.) Dixit autem (ut alibi legitur) *Missam de Spiritu sancto in gratiarum actionem, veneratus initio profunda reverentia imaginem Beati;* quam denuo veneratus est *ante Introitum*, cum ascenderet post Confessionem ad altare, uti asserit testis II Castellionensis; testatus etiam expressis terminis, eamdem imaginem, *consentiente Papa, publice* elevatam, *radiisque ac titulo Beati* ornatam fuisse. Hæc omnia videntur peracta esse eodem die XXI Maji, quo Cardinalis libellum suum Pontifici obtulerat. Sexto post die, qui erat XXVII ejusdem mensis, similem libellum tradidit Pontifici Princeps Franciscus; qui similiter ad sacram Rituum Congregationem remissus fuit. Hæc vero, matura consideratione adhibita, decrevit, *Utantur jure suo via ordinaria*; videlicet curando primum fieri processus particulares ab Episcopis locorum; quod et curatum mox est. Interea ad sepulcrum Beati prima lampas argentea appensa fuit, die XXIX ejusdem Maji, et Clemens de Ghizonis, in processu Castellion, testatur se illam ibi appendisse. Utrum vero appenderit a se, an vero a Principe Francisco in cujus familia versabatur, non prodit. Plura quoque alia illo die allata sunt anathemata; et nova beneficia sunt obtenta.

elevatur publice imago Beati Romæ,

E

cui appenditur lampas argentea.

F

99 Quod anno superiore anniversaria Beati luce, XXI Junii, inchoasse studiosam Brixiensium juventutem supra retulimus; hoc anno MDCV, eodem recurrente die, totius civitatis consensu, majori solennitate innovatum est hunc in modum. Iterum, ut anno præcedenti, Missam celebravit, in ecclesia S. Antonii Patrum Societatis Jesu, quidam venerabilis e S. Dominici familia Sacerdos, multisque sacram distribuit Synaxin. Pater Vicarius Generalis Inquisitionis Silvester Ugolotti, quem anno item præcedenti in elevatione imaginis Castellione ad populum verba fecisse meminimus, hoc anno Brixiæ portavit in prædictam Patrum ecclesiam ingentem tabulam, B. Aloysium repræsentantem, cum longo tractu supplicantis populi, de consensu Episcopi D. Marini Georgii, eamque in conspectu omnium ibi extulit, atque sublimem collocavit. Tum pro concione dixit de virtutibus et sanctitate Beati pereleganter : curatumque est, tam hanc orationem ejus, quam anno superiori Castellione de eodem argumento habitam, simul typis excudi. Prætermitto alia, quæ ad celebritatem

Altera festivitas fit Brixiæ,

A britatem hujus festæ lucis augendam, Brixiæ acta sunt.

100 Non dissimilia alibi facta fuerunt per Lombardiam. (*Parmæ, inquit P. Aloysius Valmarana Societatis nostræ, in processu Romano testis* IV, ego primus fui, qui anniversario B. Aloysii die, quando primum exposita apud nos publice fuit imago ejus *(quod anno* MDCV *aut* VI *factum est)* pro concione dixi de laudabili ejus vita, præsente ipso Serenissimo Duce Parmensi. Post prandium eodem loci venit etiam Serenissima Ducis conjux, tota urbis nobilitas, et populus propemodum universus. Nec minor eluxit pietas, quam fuit concursus. Audiebantur enim passim per ecclesiam aliorum singultus, aliorum lacrymæ cernebantur. Eodem die ad imaginem affixa fuerunt multa anathemata argentea : et deinceps adeo percrebuit fama Beati atque invaluit populi erga eum religio per civitatem universam, conjuncta cum ingenti fiducia, ut multi voto se obstringentes Beato, miraculosa obtinuerint beneficia.) Aliqua horum ex ejusdem Valmaranæ relatu dabimus alibi. Transeo ad alias civitates.

Parmæ,

101 Cremonæ varius apparatus fuit ac splendidus, Poemata in publico proposita, encomia Beati latine recitata, præsentibus Illustrissimo et numquam pro meritis laudando Episcopo loci Cæsare Speciano, item Patre Inquisitore Dominicano, et multa nobilitate. Similia fecerunt Mutinenses, Mantuani, Patavini. Et hi ultimi elevarunt etiam publica ceremonia, concionem habente magni nominis Oratore, imaginem Beati, quod et sub finem anni fecerunt Mantuani, ut postea dicam pluribus. Castellione pridie festi jejunatum est ; festum ipsum ex more Ecclesiæ cultum, et quidem exquisita solennitate in templo principe; ubi illo die circiter mille homines sacrosanctam Eucharistiam sumpserunt : atque inter illos fuere septem aut octo, qui postquam Communionem Paschalem non susceperant : et obstinato animo suscepturos negaverant, hoc die anniversario populi pietate ac religione, fortassis et Beato pro suis olim subditis Deum deprecante, moti, propositum mutarunt; et nullo monitore, ipsi quoque expiata conscientia ad sacram Mensam, multis mirantibus, et Beato illorum conversionem tribuentibus, accesserunt. Singularia certe et frequentia Castellionensibus suis noscitur Beatus beneficia contulisse, ac vicissim ei illi singularem cultum et gratitudinem reddidisse. Habeo exemplar epistolæ P. Bernardini Confalonieri, Provinciæ Venetæ Societatis nostræ, Præpositi, XXIV Decembris, hoc anno MDCV datæ Mantuæ, ad P. Ceparium ; in qua de prædictis beneficiis et gratitudine sic scribit. Castellione in ecclesia majori pendent jam anathemata votiva XVIII circum imaginem B. Aloysii, *anno ante uno ibi elevatum :* et ex litteris Archipresbyteri istius loci disco, pia populi liberalitate et gratitudine, octo lampades ibidem perpetuo ardere. Idem Archipresbyter curat modo legitima auctoritate probata reddere aliquot miracula illic facta. Inter quæ legitur, quod pauper quidam paralyticus postquam longo tempore decubuerat lecto, nec movere pedem inde poterat, curavit se portandum in asino ad ecclesiam ; quodque ibi ante imaginem Beati aliquantum precatus, pristinam sanitatem recepit, ac pedes ab ecclesia domum rediit. Hæc P. Provincialis. Quid quod Calissii quoque in Polonia ejus celebratum hoc anno sit festum, exposita in sacello quodam sacra Reliquia de corpore ejus sumpta, et Roma allata : quo in sacello multi illo die de eodem Beato religiosæ venerationis causa Missam celebraverunt.

Cremonæ, B *Mutinæ, Patavii, Mantuæ, Castellione,* C *item Calissi in Polonia,*

102 Sed festum ipsius anniversarium hoc anno præcipua celebritate peractum est Romæ. Legi amplam rei narrationem tunc descriptam; cujus hic compendium accipe. Primo loco proponitur apparatus ecclesiæ, a summo ad imum tapetibus Belgicis circum vestitæ; quos studiosa juventus, appensis ingenii atque industriæ suæ compositionibus, elegiis, odis, epigrammatis, symbolis, emblematis, picturis aliis, apte distinxerat. Supra ducebatur limbus circum ecclesiam, sic majusculis inscriptus : (B. Aloysio Gonzagæ, sacri Imperii Principi. Marchioni Castellionis, e Societate Jesu, qui generis nobilitatem auxit gloria meritorum, sanctorum hominum gloriam vitæ sanctitate æquavit, multorum sanctitatem summa innocentia superavit, ambæ Humanitatis Classes, Legati Cæsarei nomine, posuerunt.) Sacellum, ubi corpus ejus reconditum est, sumptibus Legati decoratum, fulgebat auro et argento et pannis pretiosis. Imaginem ibi muro affixam coronabat conopeum : subtus ante sepulcrum stratus erat pannus, opere phrygio aureo pertextus; in cujus fere summa parte cernebatur venerabile Jesu nomen, characteribus aureis expressum ; in ima insignia Gonzaghiorum ; in medio utrorumque hæc epigraphe, *Hic jacet corpus B. Aloysii Gonzagæ a Societate Jesu.* Cingebant sepulcrum multæ faces ardentes, interpositis florum fasciculis, tum recenter ex horto lectorum, tum arte eleganter e serico factorum.

D AUCTORE C. J. *Anniversarium Beati festum Romæ,* *sumptibus Legati Cæsarei,*

103 Ara dives splendebat argento, in eaque immolatum fuit a prima luce ab honoratis Sacerdotibus et Prælatis, per Missam de sanctissima Trinitate, ad agendum gratias Deo pro elevatione Beati. Fecit ad eamdem quoque aram admodum Reverendus Pater noster Generalis Claudius Aquaviva, sub horam Italorum more duodecimam, quæ Transalpinis circiter octava est, assistentibus ei duobus Sacerdotibus sacræ Theologiæ Professoribus, aliisque ministris. Interea personare cœpit elegans musica et suavis, quæ porro tenuit usque ad meridiem. Ingens quoque numerus fuerunt participantes sacram Eucharistiam ; atque inter primos nostri Tirones, e domo Probationis eo missi bene mane ; uti et Clerici nostri Collegii Romani, Rhetoricæ, Philosophiæ, ac Theologiæ auditores : ascenderuntque deinde Tirones ad cubiculum, ubi supremum spiritum Aloysius Deo reddidit, ornatum instar sacelli, apposita hac inscriptione latina : *Ex hoc loco migravit in cœlum B. Aloysius Gonzaga e Societate Jesu.* Postea studiosa gymnasii juventus bene ordinata ad mensam Eucharisticam accesserunt; ac primum scholæ infimæ, dein superiores. Excellentissima Marchio, Legati Cæsarei, qui ob invaletudinem adesse non poterat, conjux, cum gynæceo suo et ephebis; item Excellentissima Domina Hortensia Burghesia, summi Pontificis per maritum neptis, Communionem acceperunt in sacello Beati : Reliquis omnibus illa distributa fuit ad altare majus ; et non paucis etiam in aliis sacellis, quibus, præ multitudine cupientium communicare, ad summum altare aditus non patebat.

E *magno communicantium numero,* F

104 Ubi sacris operari desitum est, oblata fuit super altare sacelli, nomine Excellentissimi Legati, casula Sacerdotalis cum reliquo sacrificantis apparatu, acu eleganter picta et auro dives, subindicante illo qui afferebat ; Missam esse ad beatissimam Dei Genitricem Mariam, quia B. Aloysium ipsa recepisset in sacellum suum : mansitque totus iste apparatus illo die super altare cuivis spectabilis. Auxerunt præsentia sua celebritatem festi, primaria nobilitas Romana, Cardinales multi, Duces et Principes utriusque sexus, Principum quoque Catholicorum totius propemodum Europæ Legati. Neque hoc tantum die ita frequentata fuit ecclesia : continuatum est per dies octo; quibus etiam, ac aliis totidem post, recitata quotidie fuerunt coram aliquot sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinalibus poemata varia et variæ

nobilitatis universæ concursu,

A riæ orationes, Latina Græcaque lingua, a frequentantibus scholas nostras Studiosis; quos inter ultimo die perorarunt, cum plausu concionis, Illustrissimi Principes, Petrus de Aragonia et Scipio Pignatelli, ille Ducis Terrænovæ, iste Ducis Bisacii filius. Denique hoc ipso anniversariæ solennitatis die, suspendit ex imagine Beati supra sepulcrum Frater noster, incola Collegii Romani, Joannes Justinianus, anathema argenteum, quia undecim dierum dysuria ad mortis fauces adductus, manifesta ejus ope, nec opinato, omni periculo liberatus fuerat. de quo plura libro 3 Vitæ dicenda erunt.

AUCTORE C. J. per duas Octavas celebratum.

105 His Romæ peractis, ac tota Italia primum, mox etiam trans Alpes vulgatis, incensa sunt multorum studia, illorum præsertim, qui Aloysium aut sanguine contingebant aut aliter viventem noverant, ad cohonestandum ejus merita et amplificandum gloriam. Hinc Legatus Cæsareus porrexit die XXIX Julii summo Pontifici alterum supplicem libellum, quo exponebat, processus ab Ordinariis locorum pro canonizatione B. Aloysii fieri jussos, eorum sedulitate jam perfectos, in manibus esse sacræ Congregationis Rituum; et Pontifex libellum ad eamdem Congregationem remisit. B Serenissimus Ferdinandus, Magnus Etruriæ Dux, insuper motus, tum sua seorsim, tum universæ familiæ suæ religione, qua semper Aloysium, ex quo puer Florentiæ et in aula ista versatus, multa sanctitatis suæ specimina dederat, et magis postquam miracula ibidem patrare cœpit, venerati fuerant, postulavit et ipse summum Pontificem, die X Augusti, enixis precibus canonizationem ejus. Idem eumdem postulavit, die XIX ejusdem mensis, Serenissimus Ranutius, Parmæ et Placentiæ Dux, qui puer puerum Aloysium, ut fatetur, ob suavissimos mores et modestiam singularem, arcta complexus amicitia fuit; ejusque amore, ait, tanto se magis magisque deinceps incensum fuisse, quanto sua longius procedebat ætas, et cognitio virtutum atque operum mirabilium Aloysii clarior fiebat.

Rogatur Pontifex ad canonizationem ejus

a magno Duce Hetruriæ,

a Duce Parmensi,

106 Septimo post die, videlicet XXVI jam dicti mensis, accessit quoque Illustrissimus Fr. Franciscus Gonzaga, Episcopus Mantuæ, olim Generalis Ordinis Minorum, et Aloysio auctor ut Societatem Jesu ingrederetur, atque in itinere Hispano-Italico perpetuus comes; supplicans Pontifici, suo suæque diœcesis nomine, (quod in synodo Mantuana superiori anno decretum fuisse diximus) uti Aloysium C Sanctis adscriberet. Aderat tunc Romæ prædictus Episcopus, et sequenti die eodem Mantua venit eamdem ob causam Serenissimus Dux Vincentius; exposuitque Pontifici coram, suum imprimis erga B. Aloysium singularem pietatis sensum, tum suæ familiæ totiusque populi ardens desiderium publice colendi, sibique et fortunis suis Protectorem adoptandi eumdem Aloysium, quem quondam sanctum noverant, nunc privata religione adorabant. Auditus benigne Dux, et spe bona plenus a Pontifice recessit atque post prandium ejusdem diei, una cum Dominis, Scipione Cardinali Burghesio, Francisco Episcopo Mantuano, et Principe Peretti, vectus est ad ecclesiam Annuntiatæ in Collegio Romano; atque ibi ad sepulcrum Beati prostratus, indulsit aliquanto tempore pietati ac amori suo. Post hos principes viros femineus quoque sexus suum zelum ad augendam Aloysii gloriam testatus est, in Serenissima Domina Margareta Gonzaga, Duce Ferrariæ; quæ die IX sequentis Septembris, idem quod illi Pontificem supplicibus votis rogavit.

ab Episcopo,

et Duce Mantuanis

atque uxore Ducis Ferrariæ.

§. X. *Alia eodem anno ad augmentum cultus acta.*

Eodem anno MDCV, mense Septembri, petiit a Pontifice Princeps Franciscus Legatus Cæsareus, ut auctoritate sua stabiliret Aloysio titulum Beati, qui pridem ei a populo et sacris etiam Antistitibus passim tribuebatur; utque liceret sibi ejusdem Vitam mandare typis Romæ, cum titulo prædicto. (Et Sanctitas sua, *inquit idem Princeps, in processu Castellionensi testis undecimus*, priusquam votis meis annueret, voluit committi causæ examen tribus Illustrissimis Cardinalibus, Asculano, Bellarmino, et Pamphilio, jubens ab ipsis diligenter considerari vitam et miracula, et tunc demum ad se referri, possetne concedi titulus BEATI, nec ne.) Legerunt illi vitam et processus ab Ordinariis fabricatos, præsertim Asculanus et Pamphilius (Bellarminus enim pridem rerum omnium scientissimus erat) atque una retulerunt, XXVI ejusdem Septembris, in E Consistorio Sanctitati suæ, Aloysium innocentia vitæ et miraculorum multitudine, non modo dignum esse, cui impertiretur titulus BEATI, verum etiam qui adscriberetur Sanctis. (Tunc Sanctitas sua (*pergit Princeps Franciscus*) jussit expediri Breve ad me directum, quo facultatem concedit imprimendi Vitam ejus Romæ cum titulo Beati. Breve ipsum servatur in tabulario meo, expeditum a D. Vostrio, Secretario Brevium; postquam is a Relatione, coram Pontifice facta, per Cardinalem Asculanum scripto monitus fuerat, ut expediret. Quod etiam scriptum in tabulario meo est.) Ita Princeps. Utriusque exemplum ego aliunde nactus hic subjicio. Sic scripsit Asculanus D. Vostrio Secretario prædicto, sed italice.

Dat Pontifex facultatem

imprimendi Vitam Romæ,

cum titulo Beati.

108 Admodum Reverende Domine. Cum hoc tempore matutino ego atque illustrissimi Domini mei, Cardinales Bellarminus et Pamphilius, in Consistorio simul retulerimus Sanctissimo Domino nostro de sancta et exemplari vita Patris Aloysii Gonzagæ e Societate Jesu, et exposuerimus ei desiderium Domini Marchionis Castellionis, ejus fratris, supplicantis Sanctitati suæ, ut per ipsam liceret imprimi Romæ Vitam prædicti Aloysii cum titulo Beati: et Sanctitas sua ei quod petebat concessit, mandavitque ut, quando Magister sacri Palatii Vitam probaverit imprimendam, Dominatio vestra in Brevi, quod ea propter communicandum est cum impressore, prædictum Aloysium nominet Beatum. Ex domo, hoc die XXVI Septembris MDCV Cardinalis Asculanus.) Breve autem Pontificium his verbis latine, F ut solet, conceptum est. (Paulus Papa V. Ad fututuram rei memoriam. Piis nobilium virorum, quorum singularia erga Nos et Sedem Apostolicam merita id exposcunt, votis, quantum cum Domino possumus libenter annuimus, eosque favoribus et gratiis prosequimur opportunis. Cum itaque, sicuti accepimus, dilectus filius, nobilis vir, Franciscus Gonzaga, Marchio Castellionis et Medularum, sacri Romani Imperii Princeps, carissimi in Christo filii nostri Rudolfi, Romanorum Regis illustris, in Imperatorem electi, a Consiliis Camerarius, et apud Nos et Apostolicam Sedem Orator, opus quoddam, vitam et res gestas Beati Ludovici seu Aloysii Gonzagæ, Religiosi Societatis Jesu continens, a dilecto filio Virgilio Cepario, Theologo, Presbytero, Professo ejusdem Societatis, Italico sermone conscriptum, quod nos venerabili Fratri nostro Hieronymo Episcopo Albanensi, Cardinali Asculano; nec non dilectis filiis nostris, Roberto S. Mariæ in Via, Bellarmino, et Hieronymo S. Blasii de Annulo, Pamphilio, titulorum Presbyteris nuncupatis, sanctæ Romanæ

A Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, diligenter videndum et examinandum, antequam in lucem ederetur et typis imprimeretur, commisimus, ad Christi fidelium ædificationem et utilitatem in lucem edere typisque cudi facere intendat: Nos *etc.* Datum Romæ apud S. Marcum sub Annulo Piscatoris, die xO ctobris MDCV, Pontificatus nostri anno primo.)

Superveniunt etiam litteræ.

109 Sub hæc venerunt quoque a Rudolfo Imperatore Romano litteræ ad Pontificem, die XV ejusdem Octobris et anni, datæ in regia civitate Praga, super eadem B. Aloysii canonizatione. Et quia a tam sublimi Majestate venerunt, aliisque de causis, hic ipsas appono: (Beatissime *etc.* Postquam de canonizatione B. Aloysii Gonzagæ, Marchionis Castellionis, istic agi ac deliberari audimus, minime nobis prætermittendum duximus quin Sanctitati Vestræ desiderium etiam nostrum aperiamus. Præterquam enim, quod nobis illius vita sine noxa, pie, religiose, ac severe transacta prædicatur; causam hanc habemus, quod ex Principibus Imperii, nobis propinquitate conjunctis, natus, illustrius sui exemplum præbuerit. Quamobrem quando ea, quæ ad canonizationem S. R. Ecclesiæ Canones requirunt, probentur, magnopere optamus, ut commendatio nostra B solennibus peragendis pondus afferat. Siquid enim aliis Principibus hac in re Sanctitas Vestra tribuerit; tribuendum nobis, quantum nostra (qui Ecclesiæ primigenitum gerimus) prærogativa meretur, existimamus. Nobis sane gratissimum fecerit Sanctitas Vestra; cui longæ vitæ tempora Reipublicæ bono optamus. Datum Pragæ) anno ac die quibus supra. Eodem tempore ad Pontificem allatæ sunt litteræ a Serenissima Infanta Margarita Austriaca, Monacha excalceata Matriti, eademque sorore prædicti Imperatoris; quibus illa, ut Pontificem ad canonizandum Aloysium inducat, testatur se ipsum adhuc adolescentulum, in comitatu suo et suæ matris Imperatricis, ex Italia in Hispaniam, cum parentibus Castellionis Marchionibus trajicientem, longo usu pernovisse; et jam inde ob Angelicam, quam ducebat vitam, ab omnibus habitum fuisse Sanctum.

ab Imperatore Rudolfo Praga

et a sorore ejus Margarita, Madrito,

110 Paulo post intercessit etiam Serenissimus Sabaudiæ Dux, tum per litteras suas, tum per suum in Urbe Oratorem; allegans Pontifici singularem amorem, quo Aloysium jam olim complexus fuit, ubi primum eum conspexit, habitu adhuc seculari, C et pro conditione Principis non pretioso, indutum; sed virtutibus, religiosum virum decentibus, ornatissimum. Nec diu distulit eadem super re dare litteras ad Papam Serenissimus Mutinæ Dux, et sanguine junctus familiæ Gonzaghiorum, et fama miraculorum B. Aloysii incitatus. His accesserunt similes commendatitiæ litteræ ac petitiones a Regibus Christianissimis; et primum quidem a Serenissima Regina, quæ suas per Legatum Regis ordinarium Pontifici tradendas curavit. Noverat illa pridem familiariter Aloysium Florentiæ, in aula paterna admodum adolescentem, primarum ejus virtutum ac ingenitæ modestiæ miratrix, licet ipsa tunc nihilo fere grandior ætate esset. Eadem Regina, ex concepta pridem erga eumdem Aloysium veneratione, misit circiter idem tempus Romam ad sepulcrum ejus, jam Beati titulo decorati, lampadem argenteam; ipsaque imaginem ejus perpetuo circumferebat, religionis et fiduciæ ergo. Rex paulo post misit Romam Legatum extraordinarium Ducem Nivernensem, qui etiam ipse e domo Gonzaghiorum erat, ac postea Dux Mantuæ fuit, ut suo nomine obedientiam præstaret summo Pontifici ac Apostolicæ Sedi; eidemque negotium dedit, ut suo ejusdem Regis nomine, pro sua Legati in consanguineum pietate, majorem ejus gloriam per Pontificiam canonizationem summo studio curaret. Noverat Aloysium, quando in Hispania D Regii Principis Didaci ephebus fuit, Serenissima Isabella; intellectaque, dum Belgio præerat, sanctitatis ejus fama, scripsit ipsa quoque, nec non Archidux Albertus maritus suus, super canonizatione ejus ad summum Pontificem. Sub idem tempus expectabantur Romæ similes litteræ a Regibus Poloniæ, propposituris Pontifici, ad obtinendum quod petebant, aliquot miracula, ad invocationem Beati per illud regnum divinitus obtenta, etiam a viris primatibus: gestareque dicebatur Regina, pro suo in Beatum singulari amore, effigiatam ejus imaginem in succino albo. Miracula, quorum hic mentio fit, referemus suo loco post Vitam Ceparianam.

item a Ducibus, Sabaudiæ

ac Mutinæ,

nec non a Regibus Christianissimis

AUCTORE C. J.

et a Principibus Belgii,

111 Ubi Mantuam advenit nuntius, de facultate imprimendi Romæ Vitam Aloysii cum titulo Beati, a Pontifice XIX Octobris concessa, mirum est quantum exultaverint Serenissimi Duces, Principesque eorum filii, Dux item Ferrariensis Margarita ibidem tunc habitans, ac tota Familia Gonzaghiana, præsertim Illustrissimus Franciscus urbis Episcopus. Imperatum continuo fuit, parari splendidam pompam, ad agendum gratias Deo solenni ritu pro obtento beneficio: ac paratis tandem omnibus, actæ fuerunt eodem adhuc anno MDCV, die XXI Decembris, sancto Apostolo Thomæ sacro. Modum quo ducta E pompa et actæ gratiæ fuerunt, descripsit. P. Joannes Franciscus Massus, Societatis nostræ Sacerdos; ac tertio post die misit ad P. Virgilium Ceparium, tunc Romæ commorantem, per epistolam, cujus exemplar superest in archivo nostro Romano, lingua Italis vernacula. Eam tibi hic latinam facio fere totam, præter exordium et finem. (Consideranti, *inquit*, mihi quæ tua, Reverende Pater, semper fuerit erga B. Aloysium nostrum religio, videor injuriam tibi facturus si non renuntiarem, quæ solennitate transactus Mantuæ sit dies festus S. Thomæ Apostoli in ecclesia nostra... Dominica superiore, quæ fuit quarta Adventus Domini, jussit Illustrissimus noster Episcopus, Fr. Franciscus Gonzaga, per omnes urbis Ecclesias pro concione publicari, proxima S. Thomæ festa luce, concionibus prætermissis, supplicationem instituendam esse, quo gratiæ redderentur Deo, quod Domum Gonzaghianam, illustrasset novo Beato; ac talem publicari jussit, declaratum esse a summo Pontifice Aloysium nostrum, dum ei titulum Beati concessit. Tum adiit idem Illustrissimus Antistes serenissimos Duces nostros ac viduam Ferrariensis, aliosque sanguinis ejusdem Principes; singulosque donavit F singulis imaginibus Beati; atque indicans, quo die solennitas ejus, dudum parari cœpta, proxime celebranda esset, omnes gaudio complevit.

Mantuæ solennis elevatio Beati,

112 Profecto S. Thomæ ecclesia nostra, allatis e Ducis palatio pannis sericis pretiosis circumvestita; unumque præ ceteris ornatum fuit sacellum novum, in quo elevata spectabatur tabula, Beatum repræsentans. Subtus erectum erat altare, in eoque dispositi flores et cerei: supra suspensum pendebat elegans conopeum novum, ad hoc submissum a Duce Mantuana; circum varius versuum et emblematum ludebat ornatus. Eodem profesto prædictus Antistes aperuit in ecclesia sua cathedrali novum sacellum, quod ipse ibi ædificandum curaverat in honorem B. Aloysii, in altera crucis ala. In media sacelli ædicula seu concha eminet magna Beati tabula, perita manu picta; infra adstat altare, floribus, candelabris, ac cereis instructum. Inter hoc et tabulam modo dictam, istic loci ubi Crux reponi solet, spectabilis est dimidia ejusdem Beati statua, quæ servat sacram ejus Reliquiam Roma allatam. Circum altare picta sunt varia ejus gesta et miracula in quadratis spatiis, albario opere distinctis. Ante altare

sacellum ejus in ecclesia Societatis,

et in Cathedrali,

A altare pendet lampas argentea, et pendebit perpetuo accensa. Reliquum sacelli sericis obductum est.

AUCTORE C. J.

imago inde portata ad ecclesiam Societatis,

113 A prima luce sequentis festi tam referta fuit populo ecclesia nostra, ut advenientes eo Serenissimæ Duces, Ferrariensis, et Mantuana cum suis filiabus, penetrare ad locum, sibi paratum sub conopeo in dextra crucis ala, vix potuerint. Serenissimus Dux, cum Principibus filiis aliisque consanguineis, recta contendit ad ecclesiam cathedralem, et ipsam populo plenam: ex qua procedere supplicatio mox cœpit versus ecclesiam nostram, conferens pulcherrimam Beati picturam, sonantibus organis cam panisque solenni ritu et consona musica, comitantibus toto Clero cum Episcopo pontificalibus ornato, pone hunc sequentibus Duce cum suis, et populorum turba innumerabili. Ubi perventum est in ecclesiam nostram, adorato prius sanctissimo Sacramento, adorata fuit imago Beati, collucentibus circum magno numero cereis dum interea cantabantur Litaniæ Sanctorum; et Serenissimus Dux conferebat se suum ad locum sub conopeo, et Illustrissimus Antistes ad thronum sibi positum intra cancellos principis aræ. Tum gratiæ Deo actæ sunt per solennissimam Missam de sanctissima Trinitate, quam etiam solenniorem B reddiderunt exquisitæ voces musicorum, tam aulæ ducalis, quam ecclesiæ cathedralis, et aliarum totius civitatis. Finita Missa, ex altiore loco dixit ad populum quidam Cappucinus, ordinarius ecclesiæ cathedralis ecclesiastes, in laudem Beati nostri, nostræque Societatis; et cum duas omnino horas dixisset; subjunxit, se non dixisse, sed dicere voluisse.

Reliquia in altari exposita,

114 Post hæc supplicabundi, ut venerant, reversi sunt ad Cathedralem, et ingressus sacellum suum novum Episcopus, protulit e busto statuæ quam dixi Reliquiam Beati, et in medio altari posuit; ibique toto illo die, magno populi concursu, adorata fuit. Dux, inter discedendum e templo nostro, dicebat; se quoque excitaturum in honorem B. Aloysii sacellum perelegans in ecclesia ducali S. Barbaræ; in eoque repositurum Reliquiam ejus, quam nuper acceperat Romæ ab Excellentissimo Legato Cæsareo, illuc profectus postulatum summum Pontificem canonizationem ejusdem Beati. A meridie Pater Ognibene, qui sacro Christi Domini Adventus tempore in ecclesia nostra dicebat pro concione, alteram sane elegantem et acris judicii habuit orationem encomiasticam; quam exceperunt C Vesperæ solennes, atque ita dies ille in laudem et gloriam beati Fratris nostri consumptus est totus, cum confluxu populi innumerabilis, qui hora post occasum solis secunda nondum discesserat omnis ab ecclesia.

veneratio populi singularis.

115 Pater care, fateor tibi id quod res est; illo die non potui temperare a lacrymis, dum spectabam Illustrissimum Antistitem cum suo Clero, et Serenissimos Principes nostros cum tota Nobilitate, atque universum populum singulari pietate venerari prædictum Fratrem nostrum; nullosque audiebam sermones nisi de sanctitate ejus, dicentium se illum sibi eligere in Patronum et Protectorem familiæ suæ totiusque civitatis: et jucundum erat videre contendentes, quis prior alio imaginem sibi ejus compararet, quæ in publicis viis passim prostabant venales. Denique solennis iste dies commovit universam civitatem hanc ad honorandum Beatum, imo et universam ditionem Mantuanam, ex qua pariter venerunt huc plurimi eamdem ob causam; quod spero multis saluti futurum; et jam nunc incipiunt Beato vota facere atque solvere.) Tum supplicat auctor epistolæ P. Cepario, primum quidem, ut simul atque impressa fuerit Vita Beati, aliquot exempla Mantuam portari curet; Duces feminas, D Mantuanam ac Ferrariensem imprimis, vehementi ejus desiderio teneri. Deinde vero, ut a Patre nostro Præposito Generali impetret Reliquiam B. Aloysii ecclesiæ nostræ Mantuanæ, in novo sacello, quod Beato ibi struere parabant, venerationi publicæ exponendam. Ac tandem signatur epistola *Mantuæ die* XXIV *Decembris* MDCV.

§. *XI. Incrementum cultus anno* MDCV.

Reliquiæ Castellionem missæ,

Scribit Ceparius libro 2 Vitæ cap. 12. sub finem, et nos § præcedenti meminimus, Principem Franciscum, anno MDCV, in translatione corporis B. Aloysii e sacello S. Sebastiani ad S. Mariæ, Reliquiam inde sibi sumpsisse. Illa, ejus jussu, anno (ut testis Castellionensis XXXI ait) MDCVI Castellionem portata fuit, cum magno venerationis erga beatum Principem suum istius populi augmento. De hac translatione, in processu canonizationis in genere, fabricato Romæ anno MDCVII, D. Prosper Pastorius, Major Domus Excellentissimæ uxoris Legati Cæsarei, cum deposuisset, Reliquias B. Aloysii magna ubique in veneratione haberi tamquam Sancti, ita prosequitur: Et ego ejus rei testis sum. Portavi enim mandato Excellentissimi Legati Cæsarei Domini mei, E comitante me Cubiculario ejusdem Attilio Montanari, Roma Castellionem sacram Aloysii Reliquiam, et portavi quam potui occultissime; nihilominus, ubi ad decimum circiter a Castellione lapidem perveni, obvios inde habui variis in locis plus quam quindecim mille homines, qui vias obsidebant, Reliquiam veneraturi, et porrigebant certatim sua serta Mariana et numismata, Reliquiæ contactu sacranda.

pep viam honoratæ,

117 Cœpi quidem obsequi eorum votis, sed non potui satisfacere nisi paucis, ob multitudinem concurrentis turbæ; quæ etiam, præ sua pietate oblita reverentiæ, rapaces manus extendebat in capsulam, Reliquiæ custodem: quare illam inde exemptam appendi collo: et populus mox e capsula sibi rapuit gossypium, cui involuta fuerat Reliquia. Quin imo ubi Vidissolum et Varlogum, loca Mantuam inter et Castellionem sita, perventum fuit; ipsam quoque sustulerunt capsulam, velum ac telam cum chorda, qua dependebat a collo meo, eaque omnia confestim dissecta, inter sese diviserunt pro Reliquiis servanda. Audivi etiam, Serenissimum Mantuæ Ducem indoluisse, me illac transeuntem nullum sibi curasse indicium dari adventus mei: missurum enim mihi fuisse obviam equitatum suum, F præter alia honoris argumenta. Idem, et Episcopus ejusdem urbis testatus est, se pro modulo suo facturum fuisse. Ego autem nullum illis feci indicium, quod verebar, ne forte sibi Reliquiam ibi retinerent. Narravit mihi quoque D. Gabriel Belhomo, Centurio Castellionensis, feminam quamdam in transitu Reliquiæ, singularem a Beato gratiam obtinuisse curatione cujusdam infirmitatis suæ, et continuo redeuntem domum suam exclamasse; Benedictus Deus, benedictus Deus, qui exaudivit preces meas: benedictus Deus et Sanctus ejus.

et curata femina febricitante,

118 Accuratiorem hujus curationis notitiam dabit ipsa, quæ curata fuit, Elisabeth Besacia nomine. testis XXXI in processu Castellionensi, sic locuta: Anno, quo Roma huc portata fuit sacra Reliquia B. Aloysii, MDCVI mense Aprili, conflictabam cum molesta febri, modo continua, modo quotidiana, modo tertiana duplice, alternantibus summo frigore et calore summo: nec levamen afferebant ullum remedia quæ applicabantur. Quam ob rem, cognito prope a domo mea transire prædictam Reliquiam, magno animo eo accessi, ut potui; et adoravi, et fidenter supplicavi Beato, ut suis mihi meritis impetraret

A impetraret a Deo desideratissimam sanitatem. Ubi autem transierat, cum supplicabunda populi multitudine, Reliquia; domum ego reversa sum, febri libera; superante dumtaxat aliquali corporis debilitate, quæ etiam paucis diebus pristinæ valetudini ac robori cessit. Quare læta gratias Beato egi, quem habui semper et nunc habeo maxima in veneratione, firmiter credens, per ejus intercessionem a Deo mihi restitutam esse sanitatem: et hoc dico et dicam semper.) Quomodo porro recepta fuerit Reliquia illa, tum ex dictis colligi potest, tum constat ex hac depositione testis Castell. III: (Recepta fuit magna solennitate, et concursu circumjectorum populorum, erectis per urbem variis arcubus; et introducta est in ecclesiam sonantibus organis ac musicis vocibus; atque exinde maxima ibidem in veneratione habetur, et a multis etiam exteris visitur et honoratur.) Fuerit hæc Reliquia Beati Tibia, quam in Martyrologio Brixiano scribit Bernardinus Faynus, asservari Castellione in collegiata ecclesia SS. Nazarii et Celsi; uti in ecclesia Patrum Societatis Jesu, in busto argenteo asservatur ejusdem Calvaria.

honorifice receptæ.

119 Ad hæc etiam tempora referri debent quæ B in processu Castellionensi a teste I deposita leguntur in hunc modum: Vidi Mantuæ in ecclesia cathedrali sacellum B. Aloysii, cum multis anathematis et lampade ardente. Hic autem Castellione vidi aliud sacellum ejus in ecclesia SS. Nazarii et Celsi, cum multis pariter anathematis et luminibus, et incredibili hominum concursu. Scio porro, civitatem Castellionensem decreto publico Concilii, cujus ego sum Præses, elegisse eumdem Beatum in Protectorem et Advocatum suum apud Deum; ipsi publicum celebrare festum; eoque plurimos in honorem ejus sacra refici Eucharistia. Nos ipsi in palatio Concilii nostri expositam præ oculis habemus imaginem ejus tamquam Protectoris nostri. Scio præterea, populum hunc summo teneri desiderio, ut quem Beatum colunt, eum propediem Sanctum venerentur: idque desiderio præ ceteris ego, qui eum singulari prosequor religione, meque ei commendo frequenter, et numquam non inde consequor opem: quod ipsum facit quoque et consequitur frater meus.) Non dissimilia deponit testis Castell. II; qui et multos desiderare ejus Reliquias, ait; et se unas e collo portare gloriatur, atque imagines ejus singulari cultu venerari. (Vidit *quoque alius testis ejusdem loci*, C imaginem Beati publice expositam in templis Romæ, Senis, Florentiæ, Bononiæ, Parmæ, Mutinæ, Mediolani, Mantuæ. Et Mantuæ quidem vidit etiam sacellum in cathedrali, multis cum tabellis votivis. Hic vero, *inquit*, Castellione vidi sacellum ejus in S. Nazarii, multis cum lampadibus atque anathematis. Frequens eo concurrit populus; et fama sanctitatis ejus semper crevit, crescitque nihilominus indies sine intermissione.) Hac etiam tempestate acciderit, quod in processu Romano in genere fabricato, testatus est anno MDCVII Ansanius Naccarinus, Societatis nostræ Religiosus et in ecclesia Collegii Romani Æditimus; videlicet, hominem quemdam, qui se crediturum negabat, Aloysium aut sanctum aut beatum esse, in gravem incidisse morbum; (quo conductus, *inquit citatus testis*, ad extremum vitæ, cœpit incredulitatem suam sibi vertere religioni; eaque damnata concepit votum visitandi sepulcrum Beati, confitendi peccata sua, audiendi ibi Misam, et publicandi miraculum, si desideratam consequeretur sanitatem. Vix voverat, cum sanus surrexit, concessit ad sepulcrum, ibi planxit multo tempore, et quidquid voverat implevit.) Quæ res et fidem multorum auxerit, et fiduciam erga Beatum.

120 Anno item MDCVI exiit a prælo in lucem Vita D Aloysii, addito ex concessione summi Pontificis titulo Beati; et simul ac vulgata fuit, circumtulit secum latissime famam sanctitatis ejus, atque intra paucos annos *sextum* (ut alicubi testatur Ceparius) *recusa fuit Italice; et Mediolani in Curia Archiepiscopali statutum est, ut quævis Monacham induta, inter alios ad spiritum excolendum libros, conferat hanc Vitam*: quæ etiam mox omnium fere nationum linguis extra Italiam excusa fuit. Hoc anno festum Beati, die XXI Junii in feriam IV incidente, nihilo minori solennitate celebratum fuit quam anno superiore, si non et majori propter præsentiam ipsius Legati Cæsarei. Vacavit illo die studiosa juventus a solitis Lectionibus. Utræque Vesperæ et Missa solennis ab exquisitissimis musicis totius Urbis decantatæ fuerunt. Bene mane venit Pater Magister Novitiorum, cum centum ac tribus tironibus suis; eisque ipse manu sua sacrosanctam Eucharistiam porrexit. Similiter eam porrexit admodum Reverendus Pater Generalis, primum incolis Collegii Romani, tum Studiosis, gymnasium ibidem frequentantibus, denique promiscuæ sexus utriusque turbæ innumerabili. Cardinalis Pallavicinus, Sacris operatus in sacello Beati, ibidem E Corpus Domini communicavit cum Legato Cæsareo, ejusque uxore, et numerosa utriusque familia. Concursus Prælatorum et Nobilitatis frequentissimus fuit. Toto Vesperarum tempore adstiterunt Cardinales, Sfondrati, Pio, Visconti, Zappata, et Piatti, sive Platus: item Legati Hispaniæ, Galliæ, Florentiæ, Mantuæ, et Sabaudiæ, cum uxoribus suis, nec non duo fratres summi Pontificis, et eorum item uxores. Legati, Cæsareus ac Mantuanus, vix recesserunt ab ecclesia toto die: prandium sumpserunt in Collegio cum Nostris; inter prandendum egregiam e loco altiore orationem habuit Rhetoricæ Professor, eximius Aloysii encomiastes. Cubiculum, in quo beatus Juvenis obiit, non habitabatur amplius, sed efformatum in modum sacelli, tunc solito splendidius ornatum erat. Multi eo venerunt orandi causa; et Legatus Cæsareus, præterquam quod frequens eo recurreret, ac sæpe diu oraret, voluit ibidem per exomologesim peccata sua deponere. Hæc et plura alia (quæ, quod jam relatis § superiori similia sunt lubens prætermitto) subministrant litteræ anno MDCVI Romæ de hoc festo scriptæ: quibus et similia fuerunt, quæ anno sequenti, ac deinceps quotannis recurrente festo peracta ibidem sunt. F

AUCTORE C. J. Vita cum titulo Beati impressa

celebratur solenniter natalis Beati Romæ.

121 Hoc eodem anno MDCVI Congregationes triennales, juxta leges Societatis nostræ, per provincias ejus Europæas coactæ fuerunt; in quibus Patres Provinciarum, Neapolitanæ ac Mediolanensis, stimulati exemplo Venetæ (quam abinde triennio supplicasse Patri Generali, ut apud summum Pontificem solicitarent canonizationem Aloysii, supra diximus) similibus litteris eamdem ob causam Patrem nostrum interpellandum putarunt nomine Provinciarum suarum. Et Patres quidem Neapolitanæ, in metropoli regni congregati fuerunt mense Aprili, atque (inter ea, quæ censuerunt R. P. Nostro Generali proponenda *(uti legitur latine in Actis istius Congregationis)* secundo loco decretum est de procuranda canonizatione B. Aloysii Gonzagæ, *in hæc verba*: Cum B. Aloysii Gonzagæ virtutes ac merita, juvante Deo, novis quotidie signis illustrentur, enixe petit Congregatio a R. P. Generali, ut cum opportunum videbitur, summis precibus a S. D. Nostro Paulo PP. V contendat, ut quem tanto religionis augendæ studio Beati nomine dignatus est, eumdem Catalogo Sanctorum adscribere dignetur. Existimavimus enim, a nobis

Provincia Neapolitana

petit Beati canonizationem,

A beati Viri præclara merita flagitare; qui dum viveret, huic Neapolitano Collegio, unde semina doctrinarum hausit, multo uberiora præbuit exempla singularis humilitatis, modestiæ, patientiæ, mortificationis; quarum rerum plerique, qui in hanc Congregationem convenimus, testes sumus.] Exemplum hujus Decreti eodem tempore Romam misit P. Natalis Caputus, Secretarius Congregationis prædictæ, testatus sigillo et subscriptione nominis sui, ex Actis extractum esse.

AUCTORE C. J.

uti et Mediolanensis

122 Congregatio Provinciæ Mediolanensis Mediolani, eodem anno, die XXII Septembris, sequentem concepit postulationem, per modum libelli supplicis offerendam summo Pontifici a P. Generali. (Beatus Aloysius Gonzaga ex Societate Jesu, oriundus altero parente fuit ex Provincia Pedemontana, quæ censetur in Mediolanensi ejusdem Societatis Provincia, et Mediolani tam secularis, quam Religiosus diu versatus, exempla virtutum admirabilium nobis omnibus reliquit, cum magna sanctitatis fama (quam usque ad mortem viguisse, et indies etiam post mortem crevisse non ignoramus) non paucis juncta miraculis, ad ejus sepulcrum Romæ: quæ etiam in hac Provincia, sicut et in aliis, etiam longissime positis, post mortem ab ipso edita certo B scimus: Propterea visum est Congregationi provinciali ejusdem Provinciæ, Mediolani coactæ in Domo Professa S. Fidelis, consentientibus triginta quatuor Patribus, ex quibus ea constat, Præpositis, Rectoribus. et Professis, ejus sanctimoniæ publicum hoc testimonium totius Provinciæ nomine coram Sanctissimo D. N. Paulo V Pontifice Maximo, præsentibus litteris dare, humillime et obnixe supplicando Beatitudini Sanctissimi D.N. ut postquam beatos Parentes nostros, Ignatium Loyolam, et Franciscum Xaverium Sanctorum, qui cum Deo regnant, canoni annumeraverit, nunc etiam dignetur catalogo Sanctorum in terris adscribere, quem tam multis et certis argumentis quotidie magis pie persuasum habemus, in cœlis a Domino beatarum mentium numero aggregatum; ad amplificandam Dei et Ecclesiæ sanctæ gloriam, addendosque animos universæ Societati nostræ, nobis præsertim, qui eum non modo adhuc viventem novimus, verum etiam cum eodem magna ex parte familiariter viximus. Atque in hujus rei fidem, nostram hanc voluntatem et humilem supplicationem uniuscujusque nostrum nomine, subscriptione Secretarii ipsius Congregationis, te- C stificari, et sigillo Provinciæ communire voluimus. Mediolani, die XXII Septembris MDCVI.

Ego Antonius Moranus Secretarius Congregationis provincialis Mediolanensis, supplico nomine totius Congregationis et Patrum singulorum, quorum hæc sunt nomina.

Patrum. 34.

123 P. Bernardinus Rosignolius, Præpositus Provincialis.
P. Jacobus Crucius, Præpositus Domus Professæ Mediolanensis.
P. Hieronymus Dandinus, Rector Collegii Mediolanensis.
P. Anton. Moranus, Rector Collegii Cremonensis,
P. Julius Negronius.
P. Josep. Alamannius, Rector collegii Taurinensis.
P. Bernardinus Salinus. P. Cosmus Alamannius.
P. Julius Cæsar Isnardus.
P. Marcellus Pallavicinus, Vicepræpositus Domus professæ Genuensis.
P. Joannes Baptista Sfortia.
P. Alexander Ghirardinus. P. Petrus Bovizius.
P. Antonius Marchesius. P. Basilius Alamannius.
P. Antonius Bernabobus. P. Hieronymus Bellius.
P. Pompilius Lambertengus.
P. Joannes Petrus Intius. D
P. Jecobus Lambertengus.
P. Scipio Carraria, Rector collegii Comensis.
P. Thomas Ceronius, Rector Domus Aronensis.
P. Marcus Aurelius Schelinus, Rector Domus probationis Genuensis.
P. Cæsar Antora. P. Constantius Bovonus.
P. Joannes Franciscus Biaminus.
P. Nicolaus Bottus. P. Joannes Franciscus Peira.
P. Tobias Peregrinus, Vice rector col. Vercellen.
P. Andreas Majolus, Vice rector collegii Genuen.
P. Angelus Confalonerius, Superior collegii Bastiæ in Corsica.
P. Cæsar Bonus, Procurator coll. Mediolanensis.
P. Emmanuel Orchius, Rector collegii Montis Regalis.) Debet in his unius nomen prætermissum esse negligentia librarii, nisi P. Antonius Moranus, qui semel ut Secretarius, atque iterum ut Rector subscribitur, pro duobus computetur, ad complendum numerum XXXIV.

Festum Mediolani.

124 Ibidem Mediolani hoc anno, celebravit Collegium Breydanum splendidissimo ornatu Natalem Beati nostri. Atrium et porticus scholarum, spatio CXXXVI E cubitorum, circumdabantur exquisitis opere Belgico tapetibus aliisque ornamentis. Spectabatur circum tota vita Aloysii, tabulis depicta, quot capitibus a Cepario descripta legitur; et picturas adjuncta poemata ample explicabant. Sed longior quam par est forem, si singula, pro ut minute descripta penes me habeo, vellem prosequi, præsertim cum de istiusmodi rebus alibi exhibitis, jam satis et nimium fortasse, dictum sit supra. Quamobrem tantummodo adjungendam puto totius apparatus inscriptionem primariam, quæ ita sonat: *B. Aloysio Gonzagæ Societatis Jesu, marchionatus abdicatione, sanctimonia, et miraculis inclito*, *Academia parthenia Animosorum gratulationum primitias D. D.* Sub porticu autem recitata fuerunt, e duobus præcipuæ nobilitatis adolescentibus, poema et oratio, præcedente, intercedente et subsequente musica exquisita. Postquam principium a Musicis datum fuit, conscendit pulpitum Poeta, descripsitque apparatum triumphi, oculis audientium subjecti, et ipsum Beati triumphalem in cœlos ingressum. Sexaginta circiter versus recitaverat, cum Musica, senis vocibus suaviter intersonans, repetiit quatuor versus ex jam recitatis, quibus fingebantur Angeli orare Deum, ut Aloysium vellet cœlo recipi. Tum alios subjunxit Poeta versus fere octoginta, et ex his musicus unus solus supremo tono repetit sex versus, quibus inducebatur Virginitas, idem postulans Deum quod F Angeli jam dicti. Denique sub finem poematis recinuerunt sex alios versus musici duo supremi toni, qui repræsentabant Gloriam et Amorem divinum; cantantesque præcedebant currum triumphalem, quo vehebatur Aloysius ad Capitolium cœleste. Successit Poetæ Orator, probavitque, eumdem Beatum fuisse perfectissimum exemplar juvenis vere nobilis; tum hortabatur imprimis juvenes, imitatione ejus ad veram nobilitatem ut contenderent.

§. XII. *Expeditur anno* MDCVII *Apostolicum Breve ad formandos processus.*

Pontifex per Breve Apostolicum,

Dum talia aliaque in honorem B. Aloysii per singula fere Collegia Societatis agebantur; usus fuerat jure suo, a Congregatione sacrorum Rituum concesso, P. Ceparius, curaveratque via ordinaria, apud Episcopos in sua cujusque Curia, processus fieri plus quam viginti: ad quos accedentibus, jam memoratis Principum litteris atque efflagitationibus; commisit Pontifex omnia prædictæ Rituum Congregationi

A gregationi examinanda : et Congregationis tunc Præfectus, Cardinalis Pinellus, lectis legendis, retulit de statu rei ad Papam, et hic exinde die XXXI Augusti MDCVII dedit Breve Apostolicum ad Congregationem sacrorum Rituum, quo ei facultatem concedit atque adeo mandat, uti litteras remissoriales quas vocant expediat, super examine, de puritate fidei, de sanctitate morum ac vitæ, de fama miraculorum Aloysii, atque de pietate populi erga eum, instituendo : primum quidem in genere, deinde vero, si illa recte haberent, etiam in specie. Ipsum Breve inscriptum fuit. [Venerabilibus Fratribus nostris sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, super ceremoniis et sacris ritibus deputatis.] Intus vero sic incipit, ac porro habet.

quod hic inseritur,

126 Paulus Papa V. Venerabiles Fratres nostri; salutem et Apostolicam benedictionem. Ad aures nostras multorum relatione pridem pervenit, bonæ memoriæ Aloysium, ex nobili familia Marchionum Gonzaga ortum, dum in humanis egit Societatis Jesu Religiosum, vitæ sanctitate, ac miraculorum fama, tam in Urbe, quam in diversis Italiæ locis celebrem esse; et propterea cum carissimi in Christo filii nostri, Rudolfus Romanorum Rex in Imperatorem electus, et Henricus Francorum Rex, Christianissimus, et clarissima in Christo filia Maria Regina, prædicti Henrici uxor; nec non dilectus filius, nobilis vir, Albertus Archidux Austriæ; et dilectæ etiam in Christo filiæ nobiles mulieres, Isabella Infans Hispaniarum, et Margarita ab Austria Monialis; et dilectus etiam filius noster Franciscus, titulo S. Silvestri Presbyter Cardinalis Dietrichstain nuncupatus, omnesque fere Italiæ Principes; et præcipue dilectus filius, nobilis vir, Franciscus, Marchio Castellionis, Sacri Romani Imperii Princeps, ac prædicti Rudolfi, in Imperatorem electi, apud nos et Apostolicam Sedem Orator, ejusdemque Aloysii frater germanus, aliæque personæ Ecclesiasticæ et Seculares, nobis humiliter supplicari fecerint, ut ad ejusdem Aloysii canonizationem procedere; ac litteras remissoriales et compulsoriales ad hunc effectum concedere, et alias inquisitionem vitæ ac morum sanctitatis, et miraculorum committere dignaremur.

B

127 Nos, pro pastorali sollicitudine, quam erga gloriosos viros, honorem hujusmodi promerentes exhibere tenemur; nec non piis hujusmodi supplicationibus, quantum cum Deo possumus, annuentes; ac de vestra pietate, prudentia, doctrina, fide, et integritate plenam in Domino fiduciam habentes; vobis per præsentes injungimus, ut super puritatis fidei, vitæ et morum sanctitatis, miraculorum hujusmodi, et populi erga illum devotionis fama, in Curia, ubi multos annos vixisse, ac requiescere asseritur, in genere primum inquiratis; et aliquibus Episcopis, seu aliis honestis personis, gravitate, integritate, ac prudentia; et doctrina præditis, extra Curiam (præsertim in provincia Lombardiæ, unde oriundus esse prædictus Aloysius pariter asseritur) committatis, ut super eadem puritatis fidei, vitæ ac morum sanctitatis, miraculorum, et populi erga eum devotionis fama in genere similiter inquirant, et quæ invenerint fideliter et sub sigillo ad vos in scriptis transmittant; et, an eis videatur, quod super veritate eorumdem ad specialem Inquisitionem sit procedendum, scribant.

C

jubet expediri

128 Ac, si per generalem hujusmodi Inquisitionem vobis videbitur, et constiterit, ad specialem Inquisitionem deveniendum esse, ut ad eamdem pariter super præmissis, et aliis, a sacris canonibus requisitis, in Curia deveniatis et procedatis; Articulisque et Interrogatoriis datis, Promotoreque fidei adhibito, citatione legitima præcedente, testium productorum juramenta recipiatis, eosque examinetis, ac eorum dicta in acta redigi curetis : juraque et munimenta, ad negotium hujusmodi facientia, quæcumque recipiatis; aliaque omnia et singula (quæ ad plenam et legitimam in hujusmodi negotio probationem necessaria et opportuna fore, juxta sacrorum canonum decreta, cognoscetis) faciatis; nec non extra Curiam, et in provinciam prædictam præcipue, litteras remissoriales et compulsoriales decernatis et relaxetis; prædictisque aut aliis similibus personis, ut ad testium examen, jurium et munimentorum receptionem, prout præfertur, procedant, omniaque sigillo clausa ad vos fideliter pariter transmittant. Vobis enim pro præmissis omnibus et singulis faciendis, agendis et exequendis, et processus per vos, seu alios vestro mandato, rite et recte conficiendi, et confectos aperiendi, ac in eisdem etiam sub censuris et pœnis ecclesiasticis procedendi; contradictores, vestris et dictorum Subdelegatorum mandatis non parentes, per easdem censuras et pœnas cogendi et compellendi; ipsasque censuras et pœnas aggravandi et reaggravandi, auxiliumque brachii secularis, si opus fuerit, invocandi, aliaque omnia et singula necessaria seu quomodolibet opportuna faciendi, gerendi, ordinandi, mandandi et exequendi plenam et liberam facultatem auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus et impertimur; non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ, apud S. Marcum, sub Annulo piscatoris, die XXXI Augusti MDCVII, Pontificatus nostri anno tertio. Scipio Coballutius) Hactenus litteræ Apostolicæ, quæ deinde singulis Remissorialibus, a sacra Congregatione expeditis, insertæ fuerunt.

a Congr. Rituum

D

AUCTORE C. J.

litteras remissoriales,

E

129 Subinde Procurator causæ constitutus fuit, ab Excellentissimo Principe Castellionensi, P. Virgilius Ceparius, cum facultate agendi coram Papa, Cardinalibus, Romana Curia, et quibuscumque Judicibus; item substituendi sibi Procuratores alios, ubi ubi visum fuerit. Eidem Cepario paucis post mensibus submisit Serenissimus Mantuæ Dux etiam ipse mandatum, quo similiter eum constituit, suo et omnium Gonzaghianæ familiæ Principum nomine, in eadem causa Procuratorem totius ejusdem familiæ, contribuens etiam facultatem agendi, ut supra, et oppignerandi omnia quæ Ducis sunt. Simile mandatum eidem misit etiam Reverendissimus Episcopus Mantuanus, suo et suæ diœcesis nomine. Interea accepto Brevi Apostolico, præsentavit illud statim Ceparius sacræ Congregationi die I Septembris, tunc coactæ in palatio Cardinalis Pinelli; et Congregatio, acceptato lectoque Brevi, judicavit expediendas esse litteras remissoriales, atque expedivit reipsa quaternas ad inquirendum in genere tantum : deputavit quoque Judices, Romæ quidem Cardinalem Pamphilium cum potestate substituendi, prout substituit Reverendissimos Dominos Episcopos, Marcum Coronarum, Patavinum, et Cæsarem Fidelem, Salonensem, eumdemque vices gerentem Romæ Cardinalis Vicarii : Mantuæ vero et Parmæ deputavit utriusque loci Episcopos, et Castellione D. Pastorium, Protonotarium Apostolicum.

Constituuntur Procurator causæ,

F

Judices,

130 Constituerunt mox Judices illi tribunal suum, examinarunt testes, et omnibus, uti mandatum erat, legitime peractis, miserunt eodem adhuc anno MDCVII ad P. Ceparium processus quos formaverant. Hic vero illos præsentavit sacræ Congregationi coram Notario et testibus. Apertis autem ibi processibus et consideratis, auditaque die XIX Januarii sequentis anni in Congregatione sacrorum Rituum relatione Cardinalis Pinelli; censuerunt

A suerunt Judices, omnia quæ de jure requiruntur adesse, adeoque posse procedi ulterius; et reipsa decreverunt, urgente Cepario executionem Brevis Apostolici, concedendas esse ultimas Remissoriales in specie; constitueruntque Promotorem fidei, D. Jacobum Spadam, Advocatum consistorialem; et confirmarunt Judices Romæ, eumdem Cardinalem Pamphilium cum suis substitutis; et Ceparius citandum curavit Promotorem prædictum, ut videret expediri Remissoriales, ac traderet Interrogatoria sua, examinandis proponenda; protulitque etiam ipse Ceparius Positiones sive Articulos suos, circa quos examinatio fieri deberet, super vita et miraculis Aloysii; et fuerunt acceptati.

AUCTORE C. J.

Promotor fidei.

§. *XIII. De Processibus in specie, ad augendum Beati cultum fieri cœptis anno* MDCVIII.

Diximus modo, a Cardinalibus sacræ Congregationis Rituum litteras Remissoriales, a Promotore fidei Interrogatoria, a Procuratore causæ Articulos, sub initium hujus anni fuisse expedita. Juvabit singulorum tenorem hic adscribere. Remissoriales sic
B habent: Dominicus Ostiensis, Pinellus; Antonius Maria, Tusculanus, Gallus; Ascanius Prænestinus, Columna; Episcopi: Franciscus Maria, tituli S. Mariæ in Aracœli, de Monte; Robertus, tit. S Mariæ in via, Bellarminus; Seraphinus, tit. S. Salvatoris in Lauro; Hieronymus, tit. S. Blasii de Annulo, Pamphilius; Ludovicus, tit. S. Pancratii, Montis Regalis; Presbyteri: Odoardus, S. Eustachii, Farnesius; Andreas, S. Angeli, in foro piscium, Perettus; Joannes Baptista, S. Mariæ in Cosmedin, Detus; Carolus Emmanuel, S. Nicolai in carcere Tulliano, Pius; Diaconi, S. R. E. Cardinales; super canonizationibus Sanctorum rite et recte faciendis per felicis recordationis Sixtum Papam V generaliter, tamquam Congregationis sacrorum Rituum Præfecti, primo; ac nuper etiam per sanctissimum Dominum nostrum Paulum divina providentia Papam V, super canonizatione bonæ memoriæ Aloysii, ex nobili familia Marchionum Gonzagæ orti, dum vixit Societatis Jesu Religiosi, specialiter deputati, prout in litteris desuper emanatis tenoris infrascripti, videlicet. Paulus Papa V. Venerabiles Fratres nostri, salutem et Apostolicam benedictionem. Ad aures nostras *etc. prout superiori*
C §. *Quibus hic ad verbum insertis, apponitur nomen illius, ad quem Remissoriales diriguntur: Exempli gratia.* Reverendo in Christo Fausto Pastorio, Archipresbytero Castellionis, Protonotario apostolico. *Et continuo sic pergitur.*

Litteræ Remisssoriales,

132 Noveris, juxta mandatum ejusdem S. D. N. Pauli Papæ V, supra insertis litteris contentum, post inquisitionem de puræ fidei, sanctæ vitæ, et morum fama, de miraculorum magnitudine, de populorum observantia erga dictum bonæ memoriæ Aloysium Gonzagam generatim tantum, non sigillatim tibi commissam; coram nobis stetisse R. P. Virgilium Ceparium, Societatis Jesu Presbyterum, Procuratorem, et procuratorio nomine Illustrissimi et Excellentissimi D. Francisci Gonzagæ Marchionis Castellionis, Imperii Principis, ejusdemque Aloysii fratris germani; eumque, prius hujusmodi procurationis suæ mandato legitime declarato, quatuor Processus, primum Romæ ab Illustrissimo et Reverendissimo D. Cardinali Pamphilio, Sanctissimi Domini nostri in spiritualibus, Urbis Vicario, sive a RR. in Christo Patribus, Episcopis Patavino et Salonensi, ejus delegatis: alterum Mantuæ ab Episcopo Mantuano: tertium Parmæ ab Episcopo Parmensi: demum quartum Castellione a te, peculiari nostro ordine et jussu, de generali inquisitione D famæ prædictæ factos, et compositos, clausos et sigillo obseratos, nobis obtulisse.

visis processibus in genere

133 Quibus apertis, visis, et omni animadversione lectis, cum in illis testium, omni exceptione majorum, rite et recte examinatorum, depositione, juramento firmata, legitime satis superque liquido constet de puræ fidei, de integerrimæ vitæ, de magnorum miraculorum fama, deque populorum erga dictum bonæ memoriæ Aloysium Gonzagam devotionis observantia: adhæc ipsa et Judices omnes, a nobis pro prædictis processibus formandis constituti, narratos articulos, per suas cujusque litteras abundantissime probatos, et ad ulterius progrediendum confirment:

et probatis,

134 Nos, in Palatio prædicti Dominici, antiquioris Cardinalis et sacri Collegii nostri Decani, causis rituum audiendis, et terminandis in unum coacti, visis processibus prædictis, et ejusdem Dominici Cardinalis Pinelli super præmissis relatione audita, ad ulteriora procedendum judicavimus; et, juxta formam prædictarum litterarum Sanctissimi D. N. Papæ, litteras remissoriales et compulsoriales decrevimus, et dimisimus; ut de prædictis omnibus E singularis et peculiaris inquisitio perficiatur. Quo decreto promulgato, Rev. P. Virgilius Ceparius Procurator, nomine quo supra, ut clarius integritas, puritasque fidei, vitæ sanctitas, et ejusdem bonæ memoriæ Aloysii Gonzagæ miraculorum magnitudo omnibus eniteat; legitime citato Joanne Baptista Spada, Advocato Consistoriali et Procuratore fiscali, a nobis peculiariter constituto, nonnullas Positiones et articulos, sive materias articulatas, vitam, mores et miracula ejusdem bonæ memoriæ Aloysii continentes, facto, realiter et in scriptis exhibitas produxit, quibus probandis se suamque partem, in Curia et extra, et in partibus admitti, remissionemque desuper necessariam et opportunam, seu remissoriales et compulsoriales, cum judice, et loci deputatione, juxta prælibati Sanctissimi D. N. mandatum, decernere et concedere dignaremur, et instrumenta remissoriæ et compulsoriæ necessaria dimitti per nos, ea qua per est contentione, postulavit.

ad petitionem Procuratoris

135 Idcirco nos, Dominicus, Antonius Maria, F Ascanius, Franciscus Maria, Robertus, Seraphinus, Hieronymus, Ludovicus, Odoardus, Andreas, Joannes Baptista, et Carolus Emmanuel, Cardinales memorati, animadvertentes postulationem hujusmodi justam esse et rationi consonam; cum justa petentibus denegandus non sit assensus; cupientes ut mandatum Apostolicum in præinsertis litteris nobis directis, re ipsa perficiatur, dictas Positiones et Articulos, sive materias articulatas nobis exhibitas, admittendas duximus. Quamobrem auctoritate Apostolica, qua in hac parte fungimur, Faustum Pastorium, Archipresbyterum Castellionis, et Protonotarium Apostolicum, de cujus fide, sinceritate, et Religionis zelo, ac propensa et debita erga hanc sanctam Sedem obedientia plurimum in Domino confidimus, Judicem eligimus et constituimus; ut in civitate et Marchionatu Castellionis, et in vicinis civitatibus, terris seu oppidis diœcesis Brixiensis, in ecclesia seu sacello, vel alio in loco ubi commode potueris, abs te eligendo, in quo dictæ litteræ remissoriales, et testes, super eis inducendi, debeant examinari, nostro ex officio et auctoritate Apostolica elegimus, et eligimus per præsentes has nostras litteras remissorias, et compulsorias præterea decernendo quam maxime opportunas.

expeditæ,

jubent Archipresbyterum Castellion.

136 Quæ omnia et singula præmissa tibi, Fausto Pastorio, Archipresbytero, Protonotario Judici prædicto, denuntiamus, insinuamus, aperimus, tibique cognitum

examinare testes,

A cognitum facimus per præsentium tenorem, teque monemus primo, secundo, et tertio et peremptorie, tibique in virtute sanctæ odedientiæ mandamus, ut statim, visis et receptis præsentibus, ubi prædicti Procuratoris, vel alterius, legitime comparentis nomine ipsius, præsentium vi fueris requisitus; omnes et singulos testes, litteras, scripturas, instrumenta, jura, munimenta, et quæcumque alia, quæ Illustrissimi et Excellentissimi D. Marchionis Castellionis principalis nomine producentur, super Positionibus et Articulis, quos prædicti Dominici Cardinalis Pinelli, sacri Collegii Decani, sigillo mittimus inclusos, cum te in dicta civitate Castellionis, et alibi ut supra, et in loco abs te eligendo pro tribunali sedere contigerit; ipsosque testes, juxta Interrogationes a prædicto Joanne Baptista Spada, Advocato Consistoriali et Promotore fidei a nobis constituto, datas, quas tibi in rotulo remissoriæ inclusas similiter mittimus: ita tamen, ut prius juxta dictas Interrogationes, cum facultate illis addendi et detrahendi ex qualitate personæ examinandæ; et deinde super Articulis eodem in rotulo inclusis, juxta prudentiam tuam, tibi a Domino collatam et concessam, diligenter examines; et per Notarium B publicum, qui de legalitate et fidelitate sua in manibus tuis corporale præstet juramentum, eorum dicta et depositiones scribi jubeas, ipsorumque testium testimonia et dicta, nec non scripturas, instrumenta, ac jura et munimenta fideliter etiam describenda cures.

eorumque depositiones Romam mittere.

137 Depositionibus vero dictorum testium atque dictis, fideliter in scriptis redactis, una cum Positionibus et Articulis supradictis, ac litteris, scripturis, instrumentis, juribus et munimentis, sive ipsorum veris transumptis, sub sigillo tuo inclusis, ad nostram præsentiam ad Romanam Curiam, quanto citius poteris, cum fideli nuntio, ad hoc in manibus tuis jurato, transmittas: significando nobis, quæ et quanta fides dictis testibus, litteris, scripturis, et transumptis fuerit adhibenda. Testes autem qui nominati fuerint, si se odio, gratia, amore, favore, ira, invidia, rancore, et timore exuerint, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, testimonium veritati perhibere compellas. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium, præsentes manibus nostris; et infrascripti Protonotarii Apostolici, ad acta canonizationum C Sanctorum adnotanda specialiter deputati, et per infrascriptum nostræ Rituum Congregationis Secretarium et Notarium publicum expedire, et auscultari, ac sigillo prædicti Dominici Episcopi Ostiensis, antiquioris Cardinalis, et nostri sacri Collegii Decani, jussimus et fecimus impressione muniri. Datum Romæ, in Palatio solitæ residentiæ prædicti Cardinalis Pinelli, Episcopi Ostiensis, in quo negotio hujusmodi congregati fuimus, anno MDCVIII, XIII Kalendas Maji, Pontificatus prælibati Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, D. Pauli Papæ V anno tertio.

Interrogatoria Promotoris fidei.

138 *Interrogatoria Promotoris fidei sunt hujusmodi,* Joannes Baptista Spada, Sacræ Aulæ consistorialis et fisci ac cameræ Apostolicæ Advocatus, et in causa canonizationis servi Dei B. Aloysii Gonzagæ ab Illustrissimis et Reverendissimis Dominis Cardinalibus sacrorum rituum, Promotor fidei electus et deputatus, ex officio petit et instat, testes producendos et examinandos, tam in Urbe quam alibi locorum, pro parte admodum Reverendi Patris Virgilii Ceparii Societatis Jesu, causæ hujus Procuratoris et substitutorum ejus, super excellentia vitæ, sanctitate et miraculis ejusdem B. Aloysii servi Dei; antequam super Articulis examinentur, præmissio juramento tactis Evangeliis, super infrascriptis Interrogatoriis et singulis eorum, diligenter, D fideliter, et separatim interrogari. I. Imprimis moneatur quilibet testis de gravitate perjurii, præsertim in similibus causis canonizationis, pro ut hæc de qua agitur. II. Deinde interrogetur quilibet testis de nomine, cognomine, patria, ætate, parentibus. III. An sit confessus peccata sua, et sacrum Eucharistiæ Sacramentum sumpserit; et quando. IV. An fuerit ipse testis aliquando publice et nominatim excommunicatus, et an postea fuerit absolutus vel adhuc excommunicatu permaneat, et ex qua causa. V. An fuerit ab aliquo instructus quomodo debeat deponere, et super quo; et a quo, vel a quibus personis id factum fuerit. Cum autem deventum fuerit ad Articulos, omnes et singuli Judices et Examinatores, in qualibet depositione super quolibet Articulo, si testis dixerit se nihil scire, et negative responderit, ulterius non interrogent: si vero aliquid testis affirmaverit, interrogent illum de scientia et causa scientiæ, loco, tempore et contestibus: et in fine cujuslibet Articuli interrogent, an sit possibile quod veritas aliter se habeat, quam ipse testis deposuit: et an possibile sit quod casus, de quibus testis, uti miraculosis, deponit, evenerint aliquo medicamento præcedente, vel ex aliqua alia causa naturali vel accidentali, ita ut possit non esse miraculum. E Et in reliquis suppleat diligentia Dominorum Judicum et Examinatorum, qui etiam suo arbitrio, et inspecta qualitate et conditione testium, possint aliqua ex istis Interrogatoriis omittere, prout expediens ipsis videbitur.)

AUCTORE C.

Articuli a Procuratore causæ oblati

139 *Articuli, a Procuratore causæ oblati, ut super illis examinentur testes, incipiunt hoc modo.* P. Virgilius Ceparius Societatis Jesu, in causa canonizationis servi Dei B. Aloysii Gonzagæ, ab Illustrissimo et Excellentissimo Domino, D. Francisco Gonzaga, S. R. Imperii Principe, Marchione Mantuæ, Marchione Castellionis a Stiveriis et Medularum, arcis Sulpharini Domino; Barone libero in regno Bohemiæ, et Sacræ Cæsareæ Majestatis a Consiliis, Camerario, et apud S. D. Nostrum, D. Paulum V. Pontificem Maximum et sanctam Sedem Apostolicam Oratore ordinario, et ejusdem B. Aloysii germano fratre, Procurator constitutus; prout constat legitimis instrumentis, in hac causa productis; ut clarius liqueat de fide, excellentia vitæ, sanctitate et miraculis dicti Aloysii: quodque et in vita et in morte, quæ fuit XXI Junii MDXCI, et post mortem usque ad præsens tempus fuit communiter F ab omnibus habitus, reputatus et nominatus Sanctus; et ad omnem alium meliorem finem et effectum, adhibitis petitionibus, requisitionibus et postulationibus, Articulos infrascriptos dat, facit, exhibet atque producit, quos in Curia et extra ad probandum admitti et in Rotulo Remissoriæ seu remissorialium includi, et super illis testes inductos et inducendos examinari, et de illis inquiri petit et instat, ad onus superfluæ probationis non se adstringens: de quo protestatur, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo etc.

pro processu Romano et Castellion.

140 Imprimis quidem Procurator prædictus repetit et reproducit omnia et singula instrumenta, processus, et jura, scripturasque tam publicas quam privatas, in hac causa quomodolibet productas, exhibitas et factas. In quantum et non aliter etc. Ex quibus sic productis et repetitis, licet credat constare de supradictis Aloysii fide, excellentia vitæ, sanctitate, et miraculis, aliisque supradictis, nihilominus ad abundantiorem cautelam, et quatenus non constet, ponit et probare vult et intendit. Primo etc.) His subjungit Procurator, in processibus Romano et Castellionensi in specie, Articulos suos XLVII, complexos synopsin vitæ Aloysii, virtutum,

AUCTORE C. J.

A tutum, actorum post mortem, et quæ famam sanctitatis ejus augent; et ultimo loco inquiritur de miraculis, quorum aliquot sigillatim annumerantur probata, et porro probanda. At in processibus Florentino et Vulturenæ vallis, prætermissis aliis Articulis, tantum producit ultimum de Miraculis, (ponens et probare volens et intendens,) ut supra dictum est, (quod Aloysius, tam dum in humanis egit, quam post mortem communiter ab omnibus utriusque sexus fidelibus, tam a principibus viris et nobilibus. quam ab ignobilibus; tam laicis quam Ecclesiasticis et Religiosis personis; nedum Romæ, ubi obiit; sed etiam Mantuæ et alibi, dum vixit, antequam in Religionem ingrederetur; et communiter publice et palam, pro viro, supradictis omnibus virtutibus ornato, sancto, et Dei amico habitus, tentus, et reputatus fuit et est; et erga illum habuerunt et habent devotionem et adhuc illo vivente, magnam erga eum habebant inclinationem, affectionem, et devotionem, ob sanctitatem quam in eo videbant florere: et eo vivente domestici res, quibus usus fuerat, tamquam reliquias sumebant et asservabant. Alii, posse eum adhuc vivum canonizari, dicebant; et eum in gratia Dei esse confirmatum, credebant. Alii, ob maximam sanctitatem ejus, mirabantur, quod adhuc vivens publice non multa et maxima miracula faceret. Alii, similem ipsi fuisse S. Thomam Aquinatem, dum viveret, arbitrabantur. Denique tanta erat opinio et fama sanctitatis ejus, ut vita ipsius, adhuc ipso vivente, descripta fuerit, ut vita viri sanctitate conspicui; et post mortem ejus, visio de ejus gloria a quadam Moniali habita fuerit etc. Et hoc fuit et est verum etc.)

item pro Florentino et vallis Tellinæ:

B

141 *Tum subdit Articulum unicum, qui in processibus Romano et Castellionensi ultimus est, eodem quo illic legitur modo. Videlicet* (ponit, quod Deus, ad sui nominis gloriam et honorem, vel fidei Catholicæ corroborationem, vel ad manifestandam dicti Aloysii servi sui innocentem et sanctam vitam; non ex arte aliqua, neque ex vi verborum, neque ex illicita pactione; sed ejus meritis et intercessione post mortem, pluribus in locis in Italia et extra, ad contactum imaginum vel reliquiarum ejus, et ad ejus invocationem, plurima miracula operari misericorditer dignatus est, et adhucoperari dignatur, liberando e variis periculis, laboribus, tentationibus, tribulationibus, infirmitatibus eos, qui ejus auxilium humiliter et devote implorarunt et implorant: C et omnes qui prædicta miracula noverunt et noscunt, indubitanter crediderunt, tenuerunt et reputaverunt, prout tenent, credunt et reputant, hujusmodi miracula fuisse et esse vera, et non ex arte, neque ex vi verborum, neque ex illicita pactione cum aliquo malo spiritu; sed a Deo, ob merita et ad intercessionem dicti Aloysii, præter aut supra rerum naturalem ordinem, ex supradictis causis facta fuisse et esse, et pro tempore fieri, prout testes desuper examinandi, qui præmissa suo tempore viderunt, vel in seipsis experti sunt, vel ab aliis communiter audiverunt, deponent, et sic fuisse et esse verum, publicum etc. ac publicam vocem et famam, affirmabunt) Atque hæc sola circa examen testium proponuntur in processu Vulturenæ vallis; quia de gestis a Beato in vita, nulla istinc loci expectari notitia debebat. In Florentino aliquot insuper miracula, quæ Florentiæ sciebantur pridem evenisse, speciatim exprimuntur, et in Romano et Castellionensi annumerantur duodecim, variis locis impetrata.

quorum ultimus hic apponitur.

142 Litteræ Remissoriales, ut supra conceptæ, priusquam ad delegatos Judices dimitterentur, habita fuit xv Martii ejusdem anni alia Congregatio sacrorum Rituum in palatio Cardinalis Pinelli; in eaque statutum fuit, ut exemplar earumdem litterarum mitteretur per manus ad omnes Cardinales dictæ Congregationis; ac tum demum, omnium calculo approbatæ, transmitterentur ad Judices deputatos. Quod et factum est. Non tamen transmissæ fuerunt omnes eodem tempore, sed primo loco ad Judices Romanos, Cardinalem Pamphilium ejusque subdelegatos, Patavinum ac Salonensem Episcopos, jam supra commemoratos: qui testes examinare cœperunt die XIII April. MDCVIII. Die XIX ejusdem April. signatæ fuerunt Remissoriales Castellionenses; inscriptæ *Rev. in Christo*, *Fausto Pastorio*, *Archipresbytero Castellionis, Protonotario Apostolico;* qui XIV sequentis Julii examinavit testem primum; quique inter obeundum munus sibi delegatum, creatus fuit Abbas mitratus, et prius obiit quam processum plene formasset: habuitque sibi, tum in nova Abbatis mitrati dignitate, tum in officio Judicis delegati, successorem Camillum de Cataneis, qui processum complevit. Aliquanto tardius expeditæ fuerunt duæ aliæ Remissoriales, pro fabricandis processibus Florentiæ et in Vulturena valle; alteræ ad *Reverendissimum in Christo Patrem Alexandrum Martium Medicæum Archiepiscopum Florentinum*, alteræ *ad Rev. in Christo Prosperum Perandam Archipresbyterum Burmiensem.* Primus initium examini dedit anno MDCIX, XVIII Januarii: alter vero anno MDCXII XXIV Septembris, triennio fere post acceptas Remissoriales, quia eatenus commissionis executionem impedierant acatholici, in valle Tellina prædominantes.

Quando Remissoriales ad singulos Judices missæ sint.

D

E

143 Ubi Rotula (ita vocant) Remissorialium Castellionensium facta fuit, Castellionem se contulit Ceparius, ratus interesse plurimum, recte et legitime probari in patria ipsius Beati, principia sanctitatis ejus, id est pueritiæ atque adolescentiæ, præsentavitque ibi in ecclesia principe, festa luce B. Aloysii, Remissoriales prædictas; quæ receptæ fuerunt coram omni populo, sonantibus organis, cantantibus musicis, tonantibus bellicis tormentis, tota civitate festum diem agente: atque omnibus rite dispositis, sequenti mense exordium processui per testium examinationem datum fuit. Hoc eodem anno MDCVIII advolavit Romam, atque indies mirum in modum percrebrescebat fama beneficiorum, quæ Deus liberaliter elargiebatur ad invocationem B. Aloysii, populis, Vulturenam vallem et sparsos per illam montes incolentibus; celebrabaturque incredibilis eorum pietas et fiducia in beatum, e lectione Vitæ ejus excitata. Adjungerem hic distinctam rei novæ narrationem, nisi satius foret, illam præfigi ipsi Vulturenæ vallis processui, infra exhibendo.

Procurator Castellionem adit,

F

144 Hoc etiam anno, ad incrementum gloriæ B. Aloysii non modicum, cum maxima utilitate Principatus olim ejus conjunctum, fundatum est Castellione Collegium Societatis Jesu, consentiente atque adjuvante Principe Francisco, a tribus ejus, uti et Aloysii ipsius neptibus, Cynthia, Olympia, Gridonia. Hæ quippe virtutes et sanctimoniam beati patrui æmulandi studio incensæ, uti a castimonia, perpetuo ac illibate servanda Deoque obstringenda voto, sanctius vitæ institutum, ejus exemplo ordiri statuerant; ita sub illorum quoque disciplina, qua ipse tantum profecerat, ad profectionem instrui impense cupiebant. Quamobrem acciverunt Patres aliquot Societatis prædictæ: et venerunt hoc anno quatuor, mox numero augendi: inducuntur in habitationem amplam, quæ ipsorum Principum loci fuerat; jaciuntur novo Collegio temploque fundamenta; assignantur reditus annui aureorum facile ducentorum supra mille: et post biennium, perfecto maxima parte jam templo, misit eo admodum Reverendus Pater noster Claudius Aquaviva, Præpositus

ubi Collegium fundatur,

et caput Beati recipitur.

A situs Generalis, e domo Professorum Romana, quo translatum e Collegio fuerat anno MDV, sacrum B. Aloysii Caput; utque illud majori pompa ad Principatum suum postliminio rediret, adjunxit Corpora Sanctorum Marcelli et Jovini, duorumque anonymorum, ex cœmeterio S. Priscillæ extracta; quæ splendide ibidem hodiedum reposita honorantur, et honoravi ipse qui hæc scribo; sacrumque Juvenis Angelici Caput iterum iterumque, qua decet reverentia, exosculatus sum. Quo autem modo translatum eo fuerit, narrabitur lib. 2 Vitæ, cap. 23. Denique Congregatio sexta Generalis Societatis Jesu, Romæ hoc an. MDCVIII coacta, Decreto XLIV ita scriptum reliquit: Cum de petenda canonizatione beatorum Aloysii Gonzagæ et Stanislai Kostkæ propositum fuisset; Congregatio censuit, rem debere commendari Rev. Patri Nostro; ut quando videret opportunum, eam a Summo Pontifice, sextæ hujus Congregationis nomine, postularet.)

§. XIV. *Anno* MDCXI *festum ejus Matriti. Missa dilata, denuo petita et concessa a Paulo V.*

B

Festum an. 1611 Matriti celebratur solenniter

Dimissis quo debebant litteris remissorialibus, dum per Judices deputatos formantur processus, aliquot elapsi sunt anni. Interea Princeps Franciscus, sæpe memoratus, obitis jam nomine Augustissimi Imperatoris apud Romanum Pontificem ordinaria et extraordinaria legationibus, ab eodem legatur Matritum, ad potentissimum Hispaniarum atque Indiarum Monarcham Philippum tertium. Fuit ibi anno MDCXI, et quam Romæ pluries celebraverat anniversariam Beati fratris sui solennitatem, Matriti quoque nihilo minori apparatu in ecclesia Societatis Jesu celebrandam instituit, ingentemque summis ac imis erga Beatum, qui eatenus in Hispania vix notus erat, instillavit pietatem. Rei seriem perscripsit Matriti ad P. Ceparium, Romæ tunc agentem, die tertio Julii jam dicti anni, P. Joannes Baptista Zocchi. Litterarum ejus hocce compendium habeto. Tota ecclesia peristromatis Excellentissimi Legati ornatissima fuit, eminente in summo altari imagine B. Aloysii. Primæ Vesperæ solennissimæ, a musicis regiis fuerunt cantatæ, præsentibus magno numero Grandibus (qui dignitatis in Hispania summæ noscuntur esse) Ducibus, aliisque primariæ nobilitatis, et facile XV Grandium uxoribus, præter alias sublimibus titulis insignes feminas. Ipso die festo, ultra jam memoratos, adfuerunt etiam Rex ipse et Regina in Missa solenni, cum universa nobilitate aulica utriusque sexus; Dux Lermensis, Cardinalis Toletanus, et quidquid Grandium uxorumque eorum est Matriti: adfuerunt pariter Nuntius Apostolicus, Legatique Reipublicæ Venetæ et aliorum Principum. R. P. Florentia ad talem audientiam pro concione dixit; atque ita dixit, discurrens per vitam et virtutes B. Aloysii, ut multis inde diebus toto Matrito alius non audiretur in congressibus sermo, quam de sanctitate Aloysii, ac de felicitate Principis Francisci, qui dum viveret tam sanctum haberet fratrem in cœlo.

C

præsentibus Rege et Regina.

146 *Denique*, mi Pater *(ita pergit Auctor litterarum citatus)* hocce festum quodammodo quædam canonizatio hic fuit; stupuitque civitas tota, utramque Majestatem regiam sua illud præsentia cohonestare voluisse, *inquiens*, nullo alio signo suam illos erga Principem Franciscum propensam voluntatem manifestius declarare potuisse. Duo sub idem tempus contigere mirabilia, non sine numine Beati nostri. Alterum est, quod cum nonnemo, primi inter Principes nominis et dignitatis, pridie festi jurejurando D confirmasset, numquam se pedem in templum AUCTORE C. J. Societatis illaturum esse; ipso festo non solum eo intulit pedem, verum etiam peccata sua ibidem expiavit, ac familiarior deinceps Patribus, quam unquam antea, fuit. Alterum illi non absimile reputatur, quod præcipuæ dignitatis matrona, quæ numquam ejusdem ecclesiæ limen, nescio cur, transierat; illo festo eam intravit ac deinde frequentavit. Ejusdem festi intuitu donavit Princeps ecclesiæ magnam vim ceræ; Patribus vero epulum, quod centum sufficeret personis; cui et ipse cum suis, Duce de Villa Hermosa, Principe Squyllacei, aliisque interfuit. Donavit quoque Patribus pulcherrimam lipsanothecam, alteram P. Florentiæ concionatori, ac tertiam P. Moncadæ, qui Principi a confessionibus est.) Hæc Matriti.

An. 1612 decernitur Beato Missa a Congregatione Rituum,

147 Subinde absoluti Romæ, Castellione et Florentiæ processus, rite signati, sacræ Congregationi Rituum traditi, et ab hac commissi fuerunt Eminentissimo Cardinali Capponio examinandi. Hic, examine absoluto, ad Congregationem retulit anno MDCXII, super validitate processuum prædictorum, Remissorialium, nec non de sanctitate et miraculis E B. Aloysii: et Congregatio decrevit die X Novembris, Missam et Officium eidem Beato concedenda esse per universam ejus Religionem. At summus Pontifex, quia Congregationi interfuerat quoque Cardinalis Gonzaga Ferdinandus, Ducis Mantuani frater, consanguineus Aloysii, qui postea, deposita purpura, fratri in Ducatum successit; noluit illico (uti alioquin fere solent Pontifices) ratum habere decretum, ne quid in re tanta personæ dicti Cardinalis non solis Beati meritis datum esse, suspicari quis posset: sed, suspensa decreti executione, mandavit causam ad examen sacræ Rotæ deferri; non quidem ut illa cognosceret de decreto Eminentissimorum Cardinalium aut de Missa Beato concedenda, quod jam judicatum erat; sed tantum, ut processus et causam examinaret, quatenus ad canonizationem spectat. Deputati Auditores Rotæ pro tali examine, fuerunt Illustrissimi, Franciscus Sacratus, postea Cardinalis; Joannes Baptista Coccinus, et Joannes Baptista Pamphilius; qui deinde summus Pontifex electus, Innocentius X fuit. Ita fere habent schedæ P. Ceparii.

quæ differtur a Papa,

dum causa ab Auditoribus Rotæ examinetur.

148 Porro Auditores isti non nisi anno secuto nominati fuerunt; et quidem ab ipso Sanctissimo Domino Papa, uti constat ex decreto sacræ Rituum Congregationis: quod, quia etiam alia superius memorata de processibus in genere ac specie tangit confirmatque, F totum hic subjicio: (Franciscus Maria, miseratione divina tituli S. Laurentii in Lucina S. R. E. Presbyter Cardinalis a monte, Congregationis sacrorum rituum Præpositus. Universis et singulis præsentes inspecturis, lecturis, et audituris salutem in Domino sempiternam. Cum alias instantibus et petentibus gloriosæ memoriæ Ser. Rudolfo, Romanorum Rege in Imperatorem electo; et Serenissimis Henrico Francorum Rege Christianissimo, et Maria Regina prædicti Henrici uxore; Alberto Archiduce Austriæ, Isabella Infante Hispaniarum, et Margarita ab Austria, nec non Illustrissimo et Reverendissimo D. Francisco Cardinali Dietrichstain, omnibusque fere Italiæ Principibus, et præcipue Illustrissimo et Excellentiss. D. Francisco Gonzaga, Castellionis et sacri Romani Imperii Principe; Sanctissimus D. N. Paulus Papa V, per litteras in forma Brevis expeditas sub Annulo Piscatoris, datas Romæ apud sanctum Marcum die XXXI Augusti MDCVII Pontificatus sui anno III; specialiter et expresse sacræ Rituum Congregationi commiserit, ut in genere prius, deinde in specie inquisitionem auctoritate Apostolica formaret

A maret super puritate fidei, vitæ ac morum integritate et sanctitate ac miraculis, Deo cooperante factis per intercessionem bonæ memoriæ servi Dei Aloysii, ex nobili familia marchionum Gonzagæ orti, et dicti Francisci Castellionis Principis germani fratris, et Societatis Jesu Religiosi: et jam processus prædicti in genere formati, in eadem sacra Rituum Congregatione præsentati et aperti fuerint; et eadem sacra Rituum Congregatio judicaverit, ex eisdem satis constare in genere de fama sanctitatis, et puritate vitæ et miraculorum operatione, per intercessionem dicti servi Dei Aloysii factorum; et propterea ad specialem inquisitionem, juxta formam dictarum litterarum Apostolicarum, deveniendum esse declaraverit; litteras remissoriales et compulsoriales decreverit, et relaxaverit ut processus prædicti in specie formarentur; et tandem eisdem formatis et compilatis, in eadem sacra Rituum Congregatione præsentati fuerint quatuor processus, unus Romæ, alter Senis (*sed hic, qui de uno alterove tantum miraculo agebat, non omnino probatus fuit: successitque ejus loco deinde processus Vulturenæ vallis, qui dum hocce decretum condebatur, nondum erat perfectus*) tertius Florentiæ, et

AUCTORE C. J.

B quartus in civitate Castellionis, ubi fuit ortus bonæ memoriæ Aloysius, auctoritate prædicta compilati, et in eadem sacra Congregatione aperti, et de ejusdem sacræ Congregationis ordine traditi Illustriss. et Reveren. D. Cardinali Capponio, ut illos inspiceret, et quid ex eis constaret, eidem sacræ Congregationi referret.

Hi nominantur ab ipso Pontifice,

149 Quibus diligenter inspectis et consideratis, cum idem Illustriss. et Reverendiss. D. Cardinalis Capponius in alia Congregatione retulerit, processus prædictos fuisse et esse bene et juridice fabricatos, et ex eis posse procedi ad ulteriora in causa canonizationis dicti servi Dei Aloysii Gonzagæ; præterea, cum novissime per suas speciales litteras Sereniss. Philippus tertius Catholicus Rex Hispaniarum Sanctiss. Domino nostro supplicaverit, ut dictus servus Dei Aloysius quanto citius in Sanctorum numerum referatur, et Sereniss. ac Reverendiss. D. Cardinalis Dux Mantuæ, et alii Principes ejusdem Gonzagæ familiæ, ut ad ulteriora in eadem causa procederetur, preces de novo eidem Sanctiss. Domino nostro porrexerint; instanter petentes, ut dignaretur committere eidem Congregationi, ut processus prædictos, ut supra, auctori-

C tate Apostolica formatos de more inspiciendos, in ordine ad canonizationem, committeret aliquibus Auditoribus Rotæ; ut illis inspectis et consideratis, tandem quid ex eis constiterit, Sanctitati suæ et sacræ prædictæ Congregationi referant. Et cum idem Sanctiss. Dominus noster, petitioni hujusmodi annuens, a tergo memorialis rescripserit, ut eadem sacra Congregatio Rituum Auditoribus ordinaret, ut dictos processus inspicerent; viso et considerato memoriali, cum rescripto prædicto, in eadem sacra Congregatione, quæ habita fuit in palatio nostræ solitæ residentiæ, die IV Maji præsentis anni MDCXIII, eadem sacra Rituum Congregatio significandum esse eidem Sanctissimo censuit, Congregationem cupere, ut Sanctitati suæ declarare placeat et nominare Auditores, quibus committenda sit revisio processuum. Et facta per nos relatione eidem Sanctiss. Domino nostro de præmissis, in Consistorio secreto, habito in palatio montis Quirinalis, hac die infrascripta; Sanctitas sua nominavit et deputavit RR. PP. DD. Franciscum Sacratum, electum Archiepiscopum Damascenum, et Joannem Baptistam Coccinum Decanum, et Joannem Baptistam Pamphilium.

150 Quibus tribus Auditoribus Rotæ, de mandato ejusdem Sanctiss. Domini nostri Papæ, eadem sacra Rituum Congregatio processus prædictos et D alios quoscumque, eadem auctoritate Apostolica in hac causa in specie formatos seu formandos, et omnes alias scripturas, in eadem causa compulsatas seu compulsandas, super sanctitate, puritate, et integritate vitæ, ac miraculis, Deo cooperante factis, tam in vita quam post mortem dicti servi Dei Aloysii, inspiciendos et inspiciendas commisit, et per præsentes committit, cum omnibus auctoritatibus et facultatibus necessariis et opportunis, ut omnes simul, vel saltem eorum duo, videant et diligenter examinent dictos processus et scripturas; et quid ex eis constare invenerint et judicaverint de validitate processuum, puritate, integritate, et sanctitate vitæ, ac miraculis, tam in vita quam post mortem per intercessionem dicti servi Dei Aloysii Gonzagæ factis, postea fideliter Sanctitati suæ et eidem sacræ Congregationi referre possint et valeant. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium, præsentes per infrascriptum ejusdem Congregationis Secretarium fieri, et manu nostra propria, et soliti nostri sigilli impressione muniri fecimus. Romæ in palatio nostræ solitæ residentiæ. Anno a nativitate Domini MDCXIII, die vero XX mensis Maji, Pontifica- E tus ejusdem Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Pauli divina providentia Papæ quinti anno octavo. Franciscus Maria Cardinalis a Monte.

et accipiunt a Cardinalibus.

Locus sigilli

J. P. Mucantius Secretarius Congregationis.

151 Ita delecti ac deputati Auditores isti sacræ Rotæ, non obiter quod sibi mandatum fuit præstitere; sed annis quinque examini impensis tandem sententiam dixerunt, dignum esse B. Aloysium, qui auctoritate Apostolica in Album Sanctorum referatur: eamque sententiam suam cum amplissima Relatione, (quam sub finem horum Actorum impressam dabimus) anno MDCXVIII die XIII Januarii Summo Pontifici Paulo V, præsentarunt. Fatigati tam longa examinis mora Principes Gonzaghii, anno priori denuo supplicaverant per varias litteras Sanctitati suæ, ut dudum desideratam Missam concedere dignaretur, et fortassis sua supplicatione illa obtinuerunt, ut paulo post concessa sit. Reverendiss. Fr. Franciscus Gonzaga, de quo sæpe mentio facta est, ita Pontificem per suas, Mantuæ die VIII Aprilis anni MDCXVII latine scriptas, compellavit:

152 Beatissime Pater. Pastorale onus Mantuanæ F hujus Ecclesiæ, humeris meis a Deo optimo maximo et Sancta Sede Apostolica alias impositum requirit, ut Sanctissimo Beatitudinis vestræ judicio suggeram, quod de anno MDCIV, cum indies fama Sanctitatis Aloysii Gonzagæ, in regionibus istis potissimum augeretur, ob multa imprimis miracula, quibus Altissimus servum suum mundo celebrem ostendebat; Synodus Diœcesana, die XII mensis Maji, in Cathedrali nostra Ecclesia convocata, celebrata imprimis Missa de Spiritu sancto, ejusque divino nomine implorato, decrevit, nomine totius hujus Capituli, Cleri, ac Populi, sanctissimo Domino Clementi Papæ gloriosæ memoriæ VIII, nec non et successoribus suis in augustissima Petri Apostolorum Principis Sede preces porrigendas, pro obtinenda B. Aloysii supradicti canonizatione, ac in Sanctorum numerum relatione; ut eum postmodum sibi in peculiarem patronum apud Deum asisceret.

Missam de eo petunt

Compilatis exinde super hujusmodi negotio processibus remissorialibus, ac per sacram Congregationem Rituum in alma Urbe examinatis, ubi per eamdem relatum fuit, posse per Sanctitatem vestram si id ei placuisset, concedi, ut Missa de eodem Beato celebraretur, ac recitaretur Officium; mirum est, quanta omnis hic populus spirituali fuerit consolatione

Episcopus Mantuanus,

A ne repletus, ac quam omnes magna lætitiæ inenarrabilis ostenderint signa.

At ubi demum fuit significatum, velle Sanctitatem vestram, in tam arduo negotio, rem per sacrosanctum Romanæ Rotæ Auditorium discuti, ideoque re per plures annos accurate perpensa censuisse Reverendissimos Patres d. Rotæ Auditores, non modo dignum B. Aloysium, in cujus honorem, Missa et Officium divinum persolveretur; verum, et qui indubitanter in Sanctos referretur, non potui prætermittere, quin totius hujus Cleri ac Populi vota ardentissima Sanctitati eidem vestræ proponerem, ac interim humillime instarem, ut saltem Missam in natali ejusdem B. Aloysii die celebrare, ac divinum Officium persolvere liceat. Si id nobis a benignitate vestræ beatitudinis fuerit concessum; in maximum divini nominis honorem ac gloriam, et animarum nobis commissarum fructum spiritualem redundabit : et pro tanto munere, ego imprimis, et una mecum oves meæ omnes, pro Sanctitatis vestræ incolumitate preces Deo semper offeremus; cujus interim pedibus obvoluti, paterna rogamus benedictione donari.)

et Dux ipse,

153 Ardentiores fuere preces, et forte etiam B efficaciores, quas Dux Mantuanus, nuper Cardinalis, Ferdinandus, sua manu conscriptas superaddidit, die IX Decembris ejusdem anni. Ita sonant. Beatissime Pater. Supplico Sanctitati vestræ humillimis ardentissimisque precibus, hanc mihi totique familiæ nostræ gratiam præstet, ut de beato nostro Aloysio nobis liceat Missam celebrare; qui quam eminenti gloria coronetur in cœlo, ample docent Angelica ejus vita et illustrium copia miraculorum. Quam postulo hic gratiam, debita mihi est ex benigna intentione Sanctitatis vestræ, quam mihi jam tum declaravit Romæ, quando hoc ipsum ibi coram postulavi. Et æquum est concedi, quod glorioso huic Juveni, ex purissima sanctissimaque vita, probatur deberi. Nescio profecto, quo possim efficaciore modo exprimere Sanctitati vestræ ardens desiderium meum hujusce rei, quam declarando ei me ad hoc petendum stimulari a justitia et pietate, quæ in hac mea postulatione sociantur. Assevero Beatudini vestræ, majorem hac gratiam sperare me ab ipsa non posse. Nullam quippe rem aliam, tametsi illa maximi momenti foret, animus meus desiderare unquam ardentius poterit, quam hanc, pro qua iterum iterumque supplico et preces precibus addo.)

cui promittit Pontifex quod petit,

154 Valuere preces, ut declarat responsio Pon- C tificia quæ sic habet : Paulus Papa V. Dilecte fili, nobilis vir, salutem et Apostolicam benedictionem. Innotuerunt nobis per litteras Celsitudinis vestræ, IX hujus datas, inflammatæ preces tuæ pro causa B. Aloysii Gonzagæ. Quam pietatem tuam ut merito laudamus, ita mandabimus accelerari quod petitur. Cupimus namque gratum facere Celsitudini vestræ ubi occasio tulerit; idque multo cupimus magis, ubi res præstanda, pietate plena et laude digna est, qualis est hæc. Quod ipsum coram diximus Illustrissimo Soardi. Et benedictionem impertientes denuo, precamur tibi a Deo omne verum bonum. Datum Romæ in palatio nostro Apostolico, XXVII Decembris MDCXVII.)

155 Neque segnius rem præstitit Pontifex, quam promisit, Anno namque et mense proxime secutis, videlicet XXIII Januarii, ubi paulo ante dictum est, ad se referendum curavit de causa : die vero XIX Martii, eadem ventilata est in sacra Rituum Congregatione; et XXVI ejusdem, referente in Consistorio Cardinali Gallo, Pontifex concessit Missam tantopere desideratam, sed pro solis ditionibus Gonzaghiorum : quam paulo post, rogatu Cardinalis Bellarmini, etiam permisit in ecclesia, ubi Corpus Beati quiescit : et rogante eodem ut extenderetur D ad totam Religionem Societatis facultas illa, negavit Pontifex : cum vero rogaret denuo Cardinalis, ut Sanctitas sua Cardinalium suffragia audire dignaretur, annuit. Itum igitur in suffragia est die ultimo Martii in Congregatione Rituum, quo convenerant Cardinales Gallus, De Monte, Bellarminus, Crescentius, Lancellottus, et Farnesius; decretumque fuit omnium votis, deberi Aloysio Missam pro tota Religione prædicta. Attamen cum hoc ipsum referret Pontifici in Consistorio die II Aprilis, Cardinalis Gallus, sacri Collegii Decanus, et Congregationis Rituum Præfectus; restrinxit ille votum Congregationis, et Cardinali Bellarmino dixit, se in gratiam ipsius concessurum quod petierat, pro omnibus Societatis domibus, quæ Romæ sunt. Et juxta Pontificis voluntatem, Congregatio decretum suum formavit, et Pontifex probavit, prout sequitur. AUCTORE C. J.

156 Beati Aloysii Gonzagæ. Die sabbati XXXI. Martii MDCXVIII Congregatio sacrorum Rituum in causa B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu, re mature perpensa ac diligenter considerata, inhærendo his, quæ sub die X Novembris MDCXII deliberaverat, nemine discrepante, accedente præsertim Relatione trium Rotæ Auditorum, a Sanctissimo Domino nostro ad eamdem sacram Congregationem transmissa, censuit posse concedi si eidem Sanctiss. D. N. placuerit, ut de prædicto B. Aloysio, in locis et ecclesiis, quæ sunt sub Ditionibus Serenissimi Ducis Mantuæ, ac ceterorum Principum et Dominorum ex familia Gonzaga in Italia; nec non in infrascriptis ecclesiis et locis Societatis Jesu in Urbe, nempe Collegii Romani, ubi venerabile ejus Corpus requiescit, Domus Professæ, Domus Probationis, et Collegii Pœnitentiariorum, Officium recitari, et Missa celebrari possit, tamquam de Confessore non Pontifice, juxta rubricas Breviarii et Missalis Romani. Et facto per nos de prædictis verbo cum Sanctissimo D. N. in Consistorio secreto die XXX Aprilis MDCXVIII, Sanctitas sua annuit, et sacræ Congregationis sententiam approbavit.) *Et erat subsignatum,* *et Missam concedit.* E

V. Mar. Episcopus Ost. Card. Gallus.

Et in fine.

Petrus Ciammaracenus, Secr. Cong.

§. *XV. Quid anno* MDCXVIII, *obtenta Missa, actum Mantuæ, Castellione, Romæ. Missa extenditur a Gregorio XV.*

F

Nuntium de obtenta Missa

Die XV Junii perlatum est Roma ad Serenissimum Mantuæ Ducem sacræ Congregationis decretum, quo conceditur celebratio Missæ et Officii divini de B. Aloysio, ut supra : moxque exemplum ejus unum misit Dux ad Patrem Rectorem Collegii Societatis Jesu; et alterum ad Illustrissimum urbis Antistitem, qui tum inde aberat valetudinis ergo circiter X millia passuum; adjunctis litteris, quibus ipsum rogabat, anniversarium diem, quo Beatus ex hac vita ad æternam abiit, festum esse et populum feriari juberet, quemadmodum fieri consuevit aliis Sanctorum urbis Patronorum diebus. Eodem tempore nuntios citatis equis misit ad Principem Sulfarini Christiernum, Beati fratrem; ad Principes Castellionis, Bozzoli, Guastallæ et Melficti; ad Comites Novellariæ et Sabionettæ; ad Montisferrati ditionem : moxque jussit omnia parari, ad celebrandum quam solennissime anniversarium diem, qui præ januis erat. *ad omnes familiæ suæ Principes* *mittit Dux Mantuæ,*

158 Prolixa rei penes me descriptio est : quam, quia non valde dissimiles supra jam dedimus, ubi de titulo Beati, Aloysio concesso; libens hic omitto, præter

AUCTORE C. J. *et pompam instituit,*

A præter pauca sequentia. Pridie festi jejunarunt Duces totaque Aula, jussæque sunt parœciæ singulæ ex nobilibus suis unum, et unum e civibus eligere, qui postridie ad palatium Ducis convenirent, de adoptando in Patronum B. Aloysio, cum ipso acturi. Officia divina obiit loco Episcopi Mantuani, illustrissimi Francisci Gonzagæ, Abbas ecclesiæ collegiatæ S. Barbaræ, quæ aulica est, idemque Episcopus erat Neocæsareæ. Hic mitratus et pontificaliter indutus, cum ejusdem ecclesiæ Canonicis, supplicantium more processit inde sub horam tertiam ante occasum solis, portans sacram B. Aloysii Reliquiam, quæ in eadem ecclesia decore servatur, ad ecclesiam Societatis Jesu, prosequente ipso Duce cum custodiis suis, nec non Equitibus Redemptoris ac nobilitate universa. Interea venerunt alia via in ecclesiam nostram uxor Ducis, cum Principe Eleonora cognata sua, Domino Vincentio suo leviro, et parva Principe Maria. Ornatissime vestiti erant omnes, depositis tantisper lugubribus, quæ ob mortem serenissimæ Ducis Ferrariensis gestabant. Ad valvas templi consistebant Patres nostri palliati, atque ardentibus tædis instructi, in adventum Reliquiæ prædictæ; quam inde, bini et bini proceden-
B tes, comitabantur adusque altare Beati; ibique expositam per Vesperas solennes, toto die sequenti honorandam populo reliquerunt.

in qua Beatum eligit

159 Postridie, ex mandato Ducis, adfuerunt in palatio nobiles XX ac totidem cives, juxta numerum parœciarum, associati ab aliis facile centum personis: ad quos Dux e sella sua sub conopeo, conversus, paucis exposuit, cursese ipse, suamque familiam, et populum devovere B. Aloysio, ejusque patrocinio committere cupiat; si id ipsis quoque placitum foret. Annuerunt omnes lætis demonstrationibus ac verbis; quin et gratias egerunt Duci, quod tam sancte consuleret populo suo: et mox accersito Notario, quod actum erat, in tabulas relatum est. Tunc jussu Ducis unicuique, nobilium quidem, Ducato argenteus novus; civium vero, Solarus item novus distributi sunt, ad oblationem Beato faciendam: ipse vero cum suis concessit ad ecclesiam Societatis Jesu; et ingressus sacrarium ejus consideravit, num recte curata essent quæ paulo ante portari eo jusserat, ad faciendam oblationem, quemadmodum fere asselet fieri in canonizationibus Sanctorum. Erant autem illa, catinus aureus, in ejusque medio capsula, et ipsa aurea, cum aliquot
C hostiis, tum majoris, tum minoris formæ. Item alter catinus, prædicto similis, plenus omnis generis suavissimi incensi et accumulati, in cujus summo eminebat capsula aurea, qualis in priori catino, cum thymiamate quodam pretiosissimo, Ducatonibus XXV æstimato, quamvis portio esset valde modica. Prope aberat tertius catinus, isque argenteus, cum panibus duobus, circumdatis corona spicarum triticearum. Non procul stabant œnophora duo grandia, ex argento inaurato, plena optimo ex aula vino; lecythus, œnophoris paulo minor, cum olivo ad fovendas lampades; ac cereus prægrandis, LX circiter librarum, cum duobus minoribus, librarum VIII.

suffragantibus civibus

in Mantuæ Patronum,

160 Hisce ibi consideratis, transivit Dux in templum, seditque in solio suo; et Abbas officians, cum Canonicis, in habitu pontificali processit altare B. Aloysii, ibique consedit in faldistorio. Tum Dux ad eum accedens propius, nudo capite constitit, uti et nobiles civesque parœciarum, de quibus supra, audituri publicam scripturam, quam in palatio ex eorumdem consensu notarialiter factam esse, diximus. Summa scripturæ erat, quod Serenissimus Dux cum populo suo, quem prædicti nobiles ac cives referebant, declararet, se inter alios Patronos suæ civitatis reponere atque eligere B. Aloysium Gonzagam. Absoluta lectione portata fuerunt a ministris ecclesiasticis e sacrario vasa, quæ paulo ante descripsimus: eorumque primum, in quo hostiæ, accepit Dux ipse, et genibus flexis obtulit Abbati officianti, in faldistorio sedenti; et abiens ad solium suum, permisit reliqua ab iisdem ministris ei offerri, quo ordine a nobis enumerata sunt supra. Postea concionari cœpit P. Fr. Ignatius Tridapale Mantuanus, ex ordine Observantium S. Francisci, assumpto themate: *Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila? Job* 39: quod applicans Beato monstravit ipsum non unam solam, sed quadruplicatam esse aquilam, qualem videre est in insignibus Gonzaghianis; videlicet, aquilam fuisse, in ingressu mundi et quamdiu ibi vixit; aquilam, in ingressu Religionis; aquilam, in egressu ex hac vita mortali; aquilam esse denique, in gloria cœlesti; ex qua irretorto in civitatem Mantuanam intentus oculo ipsam, semper potenti virtute defendet.

D

et varia offert dona,

161 Subsecuta est Missa solennissima, ad cujus Offertorium priusquam suffiret oblata Sacerdos, imposuit Dux thuribulo manu sua modicum quid prædicti thymiamatis pretiosi, cujus fragrantia admirabilis totam continuo ecclesiam implevit; et tra- E
dito per ministrum thuribulo Sacerdoti, is oblata sua suffivit, uti et Ducalia dona, quæ prope aram suo ordine posita erant, præter duos panes, quos Sacellanus Ducis in minutas buccellas consciderat, deinde in populum distribuendas. Tunc iterum consedit Officians in faldistorio, uti tempore concionis, ante medium altare; elevataque modice dextera tenebat sacram Patenam. Accessit eo primus, et genua venerabundus flexit Dux, acceptoque aureo Doblone (ita vocant Itali) e crumena aurea, quam ei Dominus Petrus Maria Gonzaga, Eques Redemptoris, porrigebat, ipsum obtulit in disco ad hoc ibi præparato. Idem fecere post Ducem nobiles cives-que sæpe dicti, acceptumque paulo ante ad hoc nummum, singuli similiter suum obtulerunt. Ubi Missa ad communionem Sacerdotis perducta fuit; accessit ad altare Dux, et ipse quoque e manu ejus communicavit; et cantato mox solenniter hymno, Veni Creator Spiritus, distribuerunt Ministri panem, de quo memini, benedictum; primum Ducibus eorumque propinquis, tum reliquo etiam populo, qui illum aut pro benedictione reverenter manducarunt, aut velut amuletum quoddam portarunt do- F
mum suam. Oblata vero, pecuniam, incensum, thymiama, oleum, vinum, ceram, jussit Dux ecclesiæ relinqui donum.

et Episcopus natalem ejus

jubet esse festum quotannis.

162 Vesperæ a prandio solenniter, ut pridie, fuerunt cantatæ, quibus æque ac illis, Dux interfuit ipse cum familia sua, quod admiratione dignum multis visum est, quia numquam solet, quantumvis solenne celebretur festum, utrisque ejus interesse Vesperis. Finitis illis adoravit Reliquias Beati, positis humi genibus; et porrigente illas Abbate S. Barbaræ prædicto, reverenter osculatus est. Inter abeundum vero intelligens, debere a studiosa juventute nostra recitari poemata et orationes quasdam in laudem Beati, jussit id differri in suum reditum (debebat enim triduum quatriduumve abesse ab urbe) velle quippe se quidquid istius generis diceretur, coram audire. Denique constituit, ut imposterum quotannis, ad celebrandum majori solennitate anniversarium B. Aloysii festum, Collegium Canonicorum S. Barbaræ ad ecclesiam Societatis Jesu veniret. Postquam Episcopus Mantuanus rescivit, a Duce et populo B. Aloysium prædicto modo in Patronum civitatis electum esse; epistolam dedit ad P. Rectorem nostrum Collegii Mantuani, significans se quoque publicaturum propediem decretum

A cretum, quo ecclesiastici æque ac laici juberentur eumdem honorare tamquam Patronum Mantuæ: quod et reipsa constituit anno subsecuto in Synodo diœcesana, et publicavit, jubens illa anno MDCXIX et sequentibus deinceps, diem XXI Junii, quo Beatus obiit, festum esse, et ab omni Clero Officium de eo ecclesiasticum recitari ritu Duplicis.

Solennis pompa Castellione,

163 Quid eadem occasione et eodem die actum sit Castellione in patria Beati, paucis indico ex litteris P. Petri Justinelli et Illustrissimæ Cynthiæ Gonzagæ, ibidem illa de re scriptis ad P. Ceparium. Simul atque rescitum fuit, concessam esse facultatem celebrandi Missam de B. Aloysio, pulsata fuerunt æra Campana solenni ritu, idque octo diebus continuis iteratum fuit. Interea Princeps Christiernus, Beati frater, Dominus Sulfarini, venit Castellionem; jussitque in Ecclesia SS. Nazarii et Celsi solenniter cantari hymnum, Te Deum Laudamus, per musicos selectos: tribus vesperis ante festum tonuerunt tormenta bellica ex arce Principis; ubique et variis per ditionem locis ignes accensi sunt festivi, et pueri per vias cantabant Vivat, Io vivat in æternum Princeps noster sanctus Aloysius. Ipso festo, tam in Ecclesia SS. Nazarii et Celsi, quam B Patrum nostrorum, *inquit Cynthia, id est Societas Jesu*, cantatæ fuerunt Missa et Vesperæ solennes. Tempore Missæ, quæ in priori ecclesia cantata fuit, sub sacræ Hostiæ elevationem, denuo exonerata fuerunt tormenta arcis, et Archipresbyter ejusdem ecclesiæ, Canonici atque alii Sacerdotes, venerunt bini ac bini longo ordine ad ecclesiam Patrum, adoratum ibi sacrum Beati Caput.] Postea ibidem cantata est Missa a musicis exquisitis, præsentibus parvo Principe Castellionensi Aloysio, et Principe Sulfarini prædicto, cum tota familia sua; qui et finita Missa in Collegio pransi sunt. Postea illis actio oratoria et poetica, latina vulgarique lingua, a scholaribus exhibita fuit; depicta in loco iride cœlesti, cui similem esse B. Aloysium per varias virtutes suas, in coloribus et proprietatibus iridis adumbratas, monstratum volebant. Subsecutæ sunt Vesperæ solennes, iisdem præsentibus; et ipsi, omnisque populus gratias Deo persolverunt, pro exaltatione beati Principis sui Aloysii.

et Romæ

164 Laudabiliter beatum Juvenem nostrum, jam propius aris, per Missam de eo licite celebrandam, admotum, honoraverunt quo diximus modo, Mantua et Castellio; hæc, patria ejus; illa, præcipua C Ducum Gonzaghiorum Sedes. Non debuit illis cedere hac in parte, nec voluit, Roma quæ sacrum Beati depositum servat. Spectandam igitur oculis dedit illo ipso die anniversario, quo primam illi Missam celebrari vidit, universam ejus vitam in Collegio Romano, sub porticibus compluvii, variis modis repræsentatam. Præcipuas in illis partes habuerunt statuæ XIII, per intercolumnia totidem dispositæ; quæ referebant singulas civitates, et singulas quas ibidem Aloysius præcipue exercuerat virtutes. Civitates sunt, præter unum Montis Ferrati Ducatum, Castellio, Florentia, Taurinum, Genua, Lauretum, Complutum, Mantua, Matritum, Ferraria, Neapolis, Mediolanum, Roma.

in Collegio Societatis

165 Quinam, et cui pompam illam paraverant, indicabat epigraphe, ad ingressum porticus, supra primam statuam, quæ Castellio erat, majusculis latine expressa; ut sequitur: (Tibi, beatissime juvenis Aloysi, civitates, præsentiæ quondam tuæ et sanctimoniæ vestigiis nobilitatæ; ingenio Romanæ juventutis erectæ, reverenter assurgunt; tuarum se virtutum insignibus exornant; novos summisque proximos in templis honores, tibi et Gonzagæ domui, quæ cœlo etiam sufficit, gratulantur.) Sub hoc primario et communi titulo, statua spectabatur ju- D venili forma, antiquo Romanorum more armata, cincta caput corona: supra quam eminebat arx. Repræsentabat statua Castellionem, juvenis et victoris Aloysii patriam, arce in sublimi posita rupe munitam. Tenebat ambabus manibus varia, cruciando corpori instrumenta, puta cilicium, flagra, catenam ferream, calcaria: et his ipsis etiam imposita erat corona, quam spontanei corporis in hac vita cruciatus Aloysio pepererunt in gloria cœlesti. In basi statuæ legebatur scriptum: *Castellio, B. Aloysii natalis urbs in Cenomanis, in qua ingeniose commentis asperæ pœnitentiæ instrumentis, discruciatum sese innocens puer, sola divinitatis contemplatione recreabat.*

AUCTORE C. S.

166 Uti Castellio, quæ in mundum immisit Aloysium, primo constitit loco; ita ultimo recte collocata fuit Roma, quæ emisit e mundo. Statua hæc insistebat globo, inter draconem et crucem; nempe draconem infernalem Roma in Pontifice suo, cujus insignia sunt Draco, nihil metuebat, virtute Crucis Domini defensa: tegebatur caput tiara, tripliciter coronata, quod triplicem Romani Pontificis potestatem significare potest, quam habet in cœlo, in terra, et apud inferos; quam et ostendebat aquila per Claves, quas prope volitans tenebat. Dextera E ferebat statua incensum, sinistra columbam dimittebat in sublime; utique innuens consecrationem Aloysii, nunc etiam incenso et Missa honorandi: quod et subscriptum in basi lemma declarabat: *Roma, decreta pridem sacra B. Aloysio facit:* a Cardinalibus scilicet ante sexennium decreta, nunc a Pontifice concessa: cui propterea hocce gratitudinis monumentum supra caput statuæ fixum erat: *Paulo V Pontifici Maximo. Quod sacrorum Religiones Beato Aloysio Gonzagæ decrevit, post tributum illius virtuti a civitatibus testimonium, confluens ex universa Europa juventus, sui, in hoc Gregoriano* Societatis Jesu *Gymnasio quondam consortis, nunc Patroni, novis honoribus læta grates agit.* Habes hic primam et ultimam lector, statuam speciminis loco, unde de reliquis facias conjecturam: nimius forem, si singulas vellem hic exhibere et explicare. Prætereo quoque silentio omnem alium per porticus et per ecclesiam apparatum, solennes Vesperas et Missam, musicam selectam, frequentiam nobilitatis, concursum populi, pietatem omnium, actiones studiosæ juventutis, orationem latinam, a Ferdinando Cæsarino Ducis Cæsarini fratre, Græcam, ab Urbano Mellino Cardinalis Mellini nepote; et poema, ab Hyacintho de Bufalis, et ipso Cardinalis sibi cognominis nuper defuncti nepote, lectissimis adolescentibus in laudem Beati, magno auditorii plausu recitata. F

multipliciter ornato.

167 Tertio post hæc anno decessit Paulus V, et successorem habuit Gregorium XV, cui primo quoque tempore obtulit P. Mutius Vitellescus præpositus Generalis, nomine Societatis suæ, libellum supplicem, petens, facultatem celebrandi Missam et recitandi Officium de B. Aloysio, domibus quatuor Romanis a Paulo concessam, extendi ad universam ubique terrarum Societatem. Et Gregorius non tantum isthæc annuit, verum etiam adjecit, ut quilibet Sacerdotes, tam Regulares quam Seculares, de eodem celebrare Missam in ecclesiis Societatis annuatim possint, eaque super re hanc edidit Bullam, anno MDCXXI die secunda Octobris.

Facultatem celebrandi Missam de Beato

168 Gregorius Papa XV. Ad perpetuam rei memoriam. In Sede Principis Apostolorum, nullis licet nostris suffragantibus meritis, a Domino constituti, piis fidelium votis, quibus virtutum Dominus in servis suis honorificatur, libenter annuimus, eaque favoribus prosequimur opportunis. Sane pro parte dilectorum Filiorum Præpositi Generalis ac Presbyterorum Societatis Jesu nobis nuper expositum

extendit Gregorius XV.

A fuit ; quod ipsi, pro eo, quem erga Beatum Aloysium Gonzagam, ejusdem Societatis dum vixit Religiosum, gerunt, devotionis affectu, Officium et Missam de eo, ut infra, recitari posse summopere desiderant. Quare Nobis humiliter supplicari fecerunt, ut eorum votis hujusmodi annuere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, Præpositum Generalem ac Presbyteros prædictos specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et eorum singulares personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, et pœnis, a jure, vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatæ existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutas fore censentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, de venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium sacris Ritibus præpositorum consilio, ut de dicto B. Aloysio Gonzaga die XXI Junii, quo ex hac vita migravit ad cœlum, ab omnibus ejusdem Societatis Religiosis, ubique terrarum existentibus, juxta Rubricas Breviarii et Missalis Romani, de communi Confessoris non Pontificis, Officium recitari et Missa celebrari respe-
B ctive, libero et licite valeat; nec non etiam confluentibus eo die, ad eorumdem Religiosorum ecclesias, Missam in illis de eodem B. Aloysio Gonzaga, ut supra, celebrare liceat, Apostolica auctoritate tenore præsentium perpetuo concedimus et indulgemus. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem ut præsentium transumptis, etiam impressis, Secretarii ipsius Societatis vel Notarii publici manu subscriptis, et personæ alicujus in dignitate ecclesiastica constitutæ, vel pro tempore existentis Præpositi aut Vicarii Generalis ejusdem Societatis sigillo munitis, eadem prorsus fides in judicio et extra illud, ubique locorum adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Tusculi sub Annulo piscatoris die II Octobris MDCXXI, Pontificatus nostri anno primo.) *Et infra.*

AUCTORE C. J. — *ad totam Societatem.*

S. Card. S. Susannæ.

§. XVI. *Litteræ Principum novæ pro canonizatione Aloysii.*

C Jam omni ex parte beatificato et Missa donato Aloysio per Bullam summi Pontificis ; ejus rei fama ultra Alpes propagata, etiam longius dissitas nationes exhilaravit, amatoresque ejus gloriæ nonnullos novo studio accendit, stimulavitque ad supplicandum denuo Pontifici, ut bene cœpta compleret, eumdemque Aloysium, judicio Auditorum Rotæ et S. R. Ecclesiæ Cardinalium, canonizari meritum, re ipsa in Album Sanctorum adscriberet. Sunt aliquot Principum litteræ id petentium penes me, ex autographis descriptæ : quæ cum effectum hactenus non habuerint optatum, ne pereant, hic adjiciantur, saltem nonnullæ ; ac imprimis binæ, duarum ex familia Gonzaghiana sororum, Ducis Mantuæ Vincentii filiarum ; Eleonoræ Imperatricis, Ferdinando II non ita pridem nuptæ; et Margaritæ, Henrici Ducis Lotharingiæ uxoris. Eleonora latine scripsit ad Papam anno MDCXXII die XX Julii in civitate regia Sopronii, ut sequitur.

Supplicationes Principum pro canonizatione, — *Eleonoræ Imperatricis,*

170 Quod hactenus pressimus desiderium, a pietate profectum, haudquaquam ulterius dissimulans, de familiæ nostræ agnato B. Aloysio, si ita gravissimo Sanctitatis vestræ judicio videretur, in Sanctorum numero publicando. Merita quidem illius et miracula, quæ sanctitatem evidenter adstruunt, recensere nihil attinet, cum ea supremum et vigilan- D tissimum gregis Dominici Pastorem neutiquam possint latere. Veniam porro dabit Sanctitas vestra, si tantummodo affectum nostrum dicimus erga virum, tam propinqua nobis agnatione junctum ; cujus apud Deum patrocinii fructum, humillima fiducia plenæ, non uno argumento expertæ sumus. Hunc unum honoris triumphum, longe ultra tot et tam multiplicia decora, quibus velut splendidissimis margaritis, inclita familia nostra Gonzaga, tum summorum Pontificum, tum Romanorum Imperatorum beneficentia coruscat, suo merito æstimaverimus ; Sanctitatem vestram quam possimus efficacissime rogantes, ut hoc loci primæ petitioni nostræ paterne, annuere, et dum visum fuerit opportunum, B. Aloysii Patroni nostri tutelaris sanctitatem publico elogio decorare dignetur. Perpetuam beneficii, cujus magna quoque portio in Augustum Imperatorem, Dominum conjugem nostrum observandissimum redundabit, memoriam pollicemur. Deum Opt. Max. humillima prece veneratæ, uti Beatitudinem vestram in vota nostra facilem disponat ; atque eamdem, cui filiali Nos affectu commendamus, in Apostolico culmine quam felicissime ac diutissime conservet.) E

171 Margarita scripsit Nancæi, XXIX Julii ejusdem anni, italice, breviter et concinne : (Nihil mihi huc usque intercessit meriti cum Sanctitate vestra; et agnosco, haud aptam esse me quæ quid merear. Ausim nihilominus, Beatissime Pater, procumbere ad pedes tuos, nulla dubitans, quin exauditurus sis animo paterno supplices, quas filiali demissione affero preces ; postulans ut familiæ nostræ Gonzaghianæ, de sancta Ecclesia Romana bene meritæ, honori consulas, B. Aloysium Gonzagam adscribendo inter Sanctos. Intellexi processus, probationes, et alia ad canonizationem requisita, jam rite facta esse ; et solum desiderari ultimum mandatum Sanctitatis vestræ : quæ tali mandato triplex paterni amoris sui specimen dabit. Afficiet enim Societatem Jesu novo beneficio, gratificabitur familiæ nostræ, et me sibi arctius devinciet devotissimam filiam et servam, quæ id demisse iterum iterumque rogo; certa fore, ut omnes prædicti certatim studeant pro beneficio grati esse, et exequi semper omnem nutum Sanctitatis vestræ.)

Ducum Lotharing. Margaritæ

172 Suas quoque misit, eodem tempore et eodem ex loco, ad Papam maritus ejus Lotharingiæ Dux Henricus, lingua Gallica, quæ sic sonant : Sanctissime Pater, quidquid in hunc usque diem gratiarum postulavi Sanctitatem vestram, et ipsa mihi concedere liberaliter dignata est, habuit aliquid considerationis humanæ. Canonizatio B. Aloysii Gonzagæ, quam nunc supplex peto, aliud non spectat quam honorem et gloriam Dei, qui gaudet laudari in Sanctis suis. Quamobrem nolim meminisse arctum mihi intercedere cum Serenissima Gonzaghiorum familia ligamen affinitatis ; quod alterutrius fortunam utrisque reddit communem. Cupio namque supplices meas preces, esse magis puras et magis sanctas ; quippe quæ funduntur pro Sancto, et coram Sanctitate vestra, a qua quam peto gratiam expecto.)

ac Henrici, F

173 Non diu distulit Serenissima Galliarum Regina Maria Medicæa, Henrici IV vidua (quam alibi novisse et collusisse Aloysio puero puellam diximus) eadem super canonizatione supplicare Pontifici, litteris Niverni datis XII Augusti anno jam dicto. Gallica et illæ scriptæ sunt lingua in hunc sensum : Sanctissime Pater, ut nihil dicam de benevolentia mea, quo prosequor Religionem Societatis Jesu, uberes fructus, quos illa toti profert Christiano orbi, ac præsertim huic Galliarum regno, tum vita sua laudabili, tum instructionibus suis salutaribus et sanctis ; fructus, inquam, ejus excitant in sinu meo

item Mariæ, Galliarum Reginæ.

A meo ingens desiderium, conferendi quidquid in me est ad incrementum et ornamentum ejusdem. Quandoquidem igitur velit Deus honorari in Sanctis suis; existimo Sanctitatem vestram æqui bonique consulturam esse pia vota mea, quibus enixe supplico, ut referre in catalogum Sanctorum dignetur B. Gonzagam, Societatis ejusdem quondam Religiosum, illustriorem sanctitate vitæ et gloria miraculorum, quam illustrissimis natalibus suis. Supplico igitur Sanctitati vestræ iterum atque iterum, ita preces meas exaudire dignetur, ut cara mihi Religio illa cognoscat, pondus habuisse in re tam sancta commendationem meam, precaturæ divinam Bonitatem, ut conservet Sanctitatem vestram Ecclesiæ suæ multis annis.)

Litteræ eadem super re

174 Putabam hic finem facere litterarum; sed unas atque alteras adhuc addere, et scriptoris majestas, et argumenti dignitas, et orationis efficacitas suadent. Sunt illæ Augustissimi Imperatoris Ferdinandi, per uxorem suam Eleonoram, de qua supra, Aloysio affinitate conjuncti: scriptæ autem latine, et illo tempore quo de Ducatu Mantuano acriter armis disceptabatur; unæ ad summum Pontificem Urbanum VIII, alteræ ad Cardinalem Theodorum B Trivultium. Primæ sic habent: Beatissime Pater.... Cum nuper, mente in Deum exporrecta, in supplicationibus Ecclesiæ publicis, benigne indultam Jubilæi Apostolici gratiam promereri satageremus; et quidem Italiæ, Numinis benignitate pacandæ, prima votorum nostrorum summa esset; Cœlitum suffragiis in terrestrium calamitatum remedia solicitatis, occurrit nobis, inter ceteros peculiari venerationis sensu dilectos Patronos, memoria B. Aloysii Gonzagæ; cujus implorati Patrocinii vim, apud Deum quidem efficacem, causæ nostræ publicæ tanto magis fructuosam fore, certo nobis pollicebamur, quo propius et patriæ excidium, et ruinæ proxima familiæ suæ dissidia, et quod caput est, hæreseos in omnes occasiones excubantis formidabiles conatus, oculo illum miserante intueri, et extremis hisce avertendis potentem sese procuratorem interponere et velle, et posse, haudquaquam erat dubitandum.

Ferdinandi Imperatoris,

unæ ad Papam,

175 Magno itaque fiduciæ affectu, per hunc, velut advocatum domesticum, protectorem gentis et familiæ peculiarem, ad thronum divinæ misericordiæ supplices provolvimur; certa spe freti futurum, ut qui regum animos nutu suo moderatur, tanti interC cessoris precibus exoratus, in vota nostra condescendat; atque ea ubique inspiret consilia, quæ optatissimam pacem parturiant, et principum catholicorum mentes indissolubili amoris mutuæque benevolentiæ nexu sibi invicem devinciant. Omnino hunc pietatis nostræ affectum comprobabit Sanctitas vestra, neque aliter, quam in benignissimam partem interpretabitur; si erga virum hunc, divinis honoribus coruscantem, miraculis clarum, meritorum gloria celebrem, pacis Italicæ, uti speramus, felici successu proxenetam, in cujus sinum necessitates publicas, iisque medendis opportuna desideria nostra fidenter effudimus, gratitudinis nostræ scintillam aliqua saltem parte resplendere maximopere cupiamus. Retulit illum ante annos, Beatitudinis vestræ prædecessor felicis recordationis Paulus V, causa cognita, in Album Beatorum, et velut certum Dei amicum, humana omnia supergressum, immortalitatis stola ornatum, publicis in Ecclesia honoribus coli decorarique jussit. Et cur non ulterius quoque provehamur? si quid tamen ultra metam illam beatitudinis, et nullo unquam fine terminandæ felicitatis, mens humana concipere potest. Facile equidem intelligimus, quidquid de immortalibus mortales decernunt, non tam illis ad gloriæ cœlestis incrementum; quam hisce, ad debiti cultus venerationisque affectus ac fiduciæ fomites excitandos, D computari. Unde fit, ut desiderium nos incesserit, AUCTORE C. J. Aloysio, e Mantuana stirpe oriundo (quod unicum ad honoris humani fastigium deesse videbatur) sanctitatis illustrissimum ornamentum, Sanctitatis vestræ oraculo toto Orbe publicandum, ab eadem exorare.

176 Præter eam, quam diximus; aliis quoque rationibus movemur, ut pretiosum hoc procurationis munus ultro libenterque amplectamur. Fuit enim Imperii Marchio, Cæsaris observantissimus; ex familia prognatus, cujus inconcussa fides erga Romanum Imperatorem, et præclara obsequiorum merita usque ad horum temporum eclipsin, constanter fulserunt; quæ sanguinis necessitudine et affinitate nobis, Augustæque domui nostræ conjuncta, meretur, ut surculus ille in cœlestia translatus, in terris ministerio Imperiali honoretur. Obnixe proinde et quanto possumus affectu Sanctitatem vestram obtestamur, ut impenso huic desiderio nostro paterne faveat, Beatique hujus sanctitatem, prodigiis et solenni more institutis processibus (quemadmodum nobis relatum est) comprobatam, toto orbe venerabilem esse, voce et auctoritate Apostolica jubeat. Habebunt Principes et illustriores E Imperii Ordines, e gremio suo, virtutum exemplar perfectionis ideam, pietatis speculum, ad quod mores, actionesque suas laudabiliter componant; habebit Italia, et vel maxime familia Gonzaga, Patronum tutelarem; habebimus Advocatum Dei potentem, a quo Sanctitas Vestra, vestra nostraque consilia, legationes, tractatus, curas, et solicitudines almæ pacis laurea coronari impetrabit. Insigne quoque beneficium, una cum Augusta conjuge nostra, æternum debebimus Sanctitati vestræ, cui filiali affectu semper obsequentes, ad ea nos referimus, quæ Orator noster Savelli Princeps, luculentius exponet, et Sanctitati vestræ longævam felicitatem ex animo auguramur. Datum Viennæ, die XIX Januarii anno MDCXXX.]

177 Alteræ Cæsaris litteræ, de quibus dixi, inscriptæ Cardinali Trivultio, idem postulant per illum a Pontifice obtinendum. Fuit Cardinalis iste Principis Theodori Trivultii ex Catharina Gonzaga, unica Marchionis Alfonsi, Castelgiufredi Principis filia, ac B. Aloysii patruele, progenies inclita; qui matrimonio contracto cum filia Principis Monachii F primogenita, eaque in primo partu extincta, cœlebs mansit; dumque filium, quem ei illa pepererat, pro dignitate sua educandum curat, animum ipse ad militiam ecclesiasticam appulit. Commendant posteri Principem Theodorum Trivultium et Catharin. Gonzagam prædictos, Theodori Cardinalis parentes, a singulari studio religionis, qua ferebantur ambo in patruelem suum B. Aloysium; ab iisque non ita pridem inter alia nobis perscripta habemus, quod Parentes isti (non minori devotione ac pietate erga B. Aloysium affecti fuerunt, quam essent propinquitate sanguinis cum ipso conjuncti. Quapropter in rebus omnibus gerendis atque administrandis, ipsum ubicumque et quibuscumque temporibus, et occasionibus difficilioribus, sibi ac filiis et successoribus voluerunt intercessorem adhiberi, cujus præcipue patrocinio speciales gratias fuerunt etiam consecuti: atque ita in omnibus Trivultiæ ditionis statibus Advocatus ac Patronus postea est acceptus et habitus.) Ita illi de suæ familiæ in Beatum consanguineum religione ac fiducia, quam imprimis habuit Cardinalis, cui litteræ Cæsaris inscriptæ sunt, et hic sequuntur.

alteræ ad cognatum Aloysii,

178 FERDINANDUS SECUNDUS, divina favente Clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ,

Cardinalem Trivultium

A AUCTORE C. J. matiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Rex; Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, et Wirtembergæ; Comes Tyrolis etc. Reverendissimo in Christo Patri Domino Theodoro S. R. E. Cardinali Trivultio, Amico nostro carissimo, salutem ac benevolentiæ nostræ affectum. Reverendissime in Christo Pater, Amice carissime, tam infelicia modo sunt tempora, tam miserabilis in Germania atque Italia rerum facies, ut ad ingruentes undique difficultates superandas, præter temporalia auxilia, cœlestia quoque omni studio solicitanda censeamus. Delegimus itaque nobis Patronum quasi tutelarem, Virum Dei B. Aloysium, ex illustri Gonzagarum familia oriundum, vitæ sanctitate ac miraculis clarum. Hujus interpositione, cum Dei misericordiam et cœlestis gratiæ inspirationem supplici prece postulemus, æquum certe judicamus, ut devotum affectum nostrum humili mentis veneratione eidem vicissim contestemur.

179 Ac proinde Sanctitatem suam filiali affectu enixe rogamus, ut beato huic Viro honorem, qui amicis Dei auctoritate Apostolica hic in terris deferri solet, paterne decernere, eumque inter Sanctos et Electos Dei accensere dignetur. Id vero tanto facilius Sanctitatem suam precibus nostris daturam B confidimus, quod inquisitionis processus, qui in similibus casibus institui solet, completus; atque omnia ad actum eum solennem requisita necessaria, prout nobis relatum est, in promptu sint; quod similis gratia aliis quidem Regibus flagitantibus frequenter, nobis vero, qui filius Ecclesiæ primogenitus in augendis sanctorum Patronorum nostrorum ornamentis nulli cedere velimus, numquam hactenus obtigerit? quodque ea canonizatione Sanctitas sua Catholicorum animos non parum accendet, ut per Sancti illius intercessionem, divinam Majestatem ea quæ ad pacem sint, tanto ferventius rogent; et spirituale hoc solatium, luculentum specialis gratiæ ac benevolentiæ pontificiæ erga Romanorum Imperatorem, atque Imperatricem, sacrumque Imperium, testimonium interpretentur.

180 Cum autem ad pium hoc desiderium nostrum magis magisque promovendum, Paternitatis vestræ Reverendissimæ interpositionem non parum momenti allaturam sciamus; benevolenter ab eadem requirimus, ut (pro solita sua, quam et Germaniæ nostræ, C et toti Imperio se debere profitetur, solicitudine, et sanguinis propinquitate, qua beatum Aloysium contingit) pium hoc desiderium nostrum, officiis suis opportune et efficaciter interpositis promovere, atque ita novum sacro Imperio, atque ipsi Italiæ, ex progenie sua Patronum tutelarem in cœlestibus acquirere conetur. Id uti pro singulari nostra erga *datæ anno 1630.* Paternitatem vestram Reverendissimam fiducia ab eadem nobis promittimus, quemadmodum Orator noster Savelli Princeps diffusius nomine nostro explicabit; sic quacumque occasione vicissim eidem gratificari impense cupimus. Datum in civitate nostra Viennæ, die XIX mensis Januarii, anno Domini MDCXXX Regnorum nostrorum, Romani XI, Hungarici XII, Bohemici vero XIII. Ferdinandus.

Missa indulta etiam Valli-Tellinæ:

181 Prætermitto alia, quæ pro canonizatione B. Aloysii acta scriptaque fuerunt, nulla hactenus efficientia, nisi quod Alexander Papa VII, uti lego in Bibliotheca Societatis Jesu Sotuelliana, petentibus Clero et populo vallis Tellinæ, concesserit, diplomate anno MDCLXII, XXI Junii dato, ut, exposita pridem publico cultui imagine B. Aloysii, nunc super altari posita in ecclesia parochiali Saxensi, Missam de eo celebrare ibi possint: quodque Clemens X hoc illum elogio honorari in Martyrologio Romano jusserit, die XXI Junii; *Romæ B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu, principatus contemptu et innocentia vitæ clarissimi.* Num quid indultum præterea ejus honori D a Sede Apostolica sit, me latet. Prius illum inscripsere Martyrologiis suis Philippus Ferrarius, in Catalogo generali anno MDCXXV; et Bernardinus Faynus anno MDCLXV, in Martyrologio sanctorum Brixianæ Ecclesiæ, jussu Reverendissimi Antistitis Marini Joannis Georgii edito.

elogium ex martyrologio Rom.

§. XVII. *Virorum aliquot sanctitate aut doctrina illustrium erga B. Aloysium veneratio et cultus.*

Aloysii cultores et imitatores egregii,

Qualis, et qualium virorum sensus, de vita, virtutibus et sanctitate Aloysii, statim a morte ejus fuerit, abunde docent variorum testimonia, initio libri 3 Vitæ, a Cepario impressa. Quid de iisdem senserint deinceps alii atque alii, indicant processus, tam Ordinariorum, quam Apostolicæ Sedis auctoritate legitime formati, e quibus nos multa sparsim per hæc Acta commemoramus. Qualibus vero modis exinde eum venerati atque imitati sint viri, sanctitate et ipsi doctrinaque conspicui; qualia ei encomia dederint; hic aliquot exemplis commonstrabimus. Et primo quidem loco sit, de quo jam dicere E cœpimus § 7, Joannes Berchmans, Societatis nostræ Flandro-belgicæ alumnus, Distemii anno MDXCIX natus, Romæ MDCXXI, XIII Augusti mortuus, Aloysio fere par, annorum numero et morum sanctitate. Is absoluto Mechliniæ tirocinio, Romam studiorum gratia missus fuit, quibus ibi et operam dedit triennio non integro, in eodem Collegio Romano; in quo et studuerat et obiit Aloysius: et uterque, uti paribus fere virtutibus ibidem floruerunt, ita pari fere in amore omnibus hodiedum sunt. Joannes quippe paucis illis quibus Romæ egit annis, totum propemodum induit Aloysium, illum singulari amore ac veneratione prosequens, illum moribus exprimens, illum ubique loquens et extollens: magnamque in ejus ope fiduciam habebat, *Quia meus*, inquiebat, *frater est in Christo.* Sigillatim autem hæc de Joanne scribit in Vita ejus, idem, qui Vitæ Aloysii auctor Ceparius pag. 114 editionis Romanæ.

Joannes Berghmans Belga,

183 Quotiescumque adibat ecclesiam *(adibat autem frequenter)* adoraturus Deum in Eucharistia; conferebat se postea ad sacellum B. Aloysii, ubi sacra ejus lipsana sub altari tunc condita honorabantur. Loquebatur de Beato suo cum animi voluptate; F ejusque Vitam, cum virtutibus et miraculis a Romana Rota et sacrorum Rituum Congregatione probatis, compendio descriptam circumferebat. Ejusdem honori afflictatiunculas varias et varios religionis actus dicabat: et scriptum ejus manu reperio *(loquitur Ceparius)* quod die XXV Maji anni MDCXXI obtulit Deo, obeundas a se, in honorem B. Aloysii, exercitationes centum humilitatis. Quod vero majoris operæ et sublimius est, consulto studebat, ei quam simillimus esse, imitatione vitæ ac virtutum: ex quo et factum est, ut non immerito multi, tam seculares quam Religiosi, dixerint, ipsum veram B. Aloysii imaginem esse; sibique viderentur in ipso Aloysium spectare alterum. Et sane quo tempore translatum fuit hujusce Beati corpus, anno MDCXX die XV Junii, e sacello Deiparæ ubi quiescebat, ad novum Aloysianum; Dum Patres Fratresque nostri, ordine et more supplicantium, per ecclesiam procedebant; viso Joanne Berchmanno, qui unus e tædiferis candelabrum cum cereo præferebat, dixit in aurem Patri Theodoro Busæo, Assistenti Germaniæ, P. Jacobus Crucius Italiæ Assistens: Iste, mihi videtur alter quidam Aloysius esse.) Adde, quod etiam imaginem Aloysii sui sibi ipse pinxerat, uti § 7 diximus; videlicet ut illam secum ferens, ubique præsentiorem haberet Patronum

A Patronum suum; atque ad imitationem ejus promptior foret.

ex lectione Vitæ

184 Principium hujusce studii imitandi B. Aloysium, et occasio amplectendi Institutum Societis, Joanni fuit (uti frequens ipse commemorabat) lectio Vitæ Aloysianæ; et in imitatione ejus taliter profecit, atque omnia prototypi lineamenta ductusque virtutum tam perfecte expressit in se, ut vix sciam, an Sancti duo alii unquam fuerint similiores omni genere virtutum et gestorum, quam sint isti, observatione minimorum, suum Deo zelum et amorem ambo testati summum. Qui, quod assevero, cognoscere propius cupit, utriusque Acta, ab eodem auctore Ceparia, ut dixi, conscripta, inter se conferat Quibus id otii non est, consulant singula de utroque testimonia duorum Societatis nostræ Præpositorum Generalium, Claudii Aquavivæ et Mutii Vitellesci, sub quibus uterque in Collegio Romano vixerunt ac mortui sunt: et aliqua inde similitudo elucescet.

mores ejus æmulatus.

185 Testimonium Claudii de Aloysio, Vitæ hujus præfixum, legere erit infra suo loco. Testimonium Mutii de Berchmanno, pariter præfixum hujus vitæ, sic incipit: Felicis memoriæ Frater noster Joannes B Berchmannus, juvenis revera fuit innocentia ac puritate insigni, Angelicis moribus, pietate admirabili, virtutibus solidis ac perfectis; Instituti nostri regularumque servantissimus; omnibus, qui unquam cum eo sunt versati, quocumque tempore aut loco, per quamcumque occasionem, summi semper exempli: adeo ut neminem repererimus, qui unquam in eo deprehenderit vel minimum defectum aut imperfectionem.) Hæc omnia, mutato nomine, æque Aloysio conveniunt, ac de illo non tantum in Testimonio P. Claudii, verum etiam per totam ejus Vitam prædicantur. Vin' plura de hoc argumento? Non solum in terris similes moribus fuisse, sed meritis quoque in cœlis similes esse, persuadere possit simultanea utriusque apparitio non una, in quibus simul opem suam tulerunt ægrotantibus, spe opis humanæ destitutis. Præclarum hujus rei exemplum videbitur infra in curatione Josephi Spinelli, apparentibus ei aliquoties Aloysio atque Berchmanno, peracta.

Joannes Waels,

186 Alium Aloysii cultorem eximium habuit Provincia Belgica P. Joannem Waels; qui, quod in patria ei non licebat per importunitatem propinquorum, ingressus est tirocinium Societatis Romæ anno C MDLXXXVIII; et post biennium concessit ad collegium Romanum, in quo tunc etiam studebat Aloysius: ex cujus convictu et quotidianis virtutum exemplis tantum fiduciæ concepit, ut inter præcipuos sibi ipsum Patronos dein adsciverit semperque coluerit. Similiter Aloysius Tana, et ipse Societatis nostræ Sacerdos ac Professus; tametsi B. Aloysium nunquam viderit, utpote anno MDXCIII, altero post illius

Aloysius Tana,

obitum, natus; tenerrimo nihilominus pietatis sensu toto vitæ suæ tempore eum prosecutus est (uti legitur in Bibliotheca Scriptorum Societatis) sive quod sanguinis propinquitate ipsum contingeret, ex eadem familia Tana, qua mater B. Aloysii, ortus; sive quod cum nomine (*Aloysius*) verosimiliter ob memoriam propinqui, recens sancte mortui, indito, hauserit quoque singularem erga illum pietatem; seu denique quod ipsa propinquitas sanguinis fiduciam addiderit impetrandi certius per illum, quæ sibi salutaria posceret, quam per alium quemlibet Sanctorum.

Carolus Spinula Martyr in Japonia,

187 Quid Patre Carolo Spinula, post diuturni carceris calamitates, lentis ignibus apud Japones exusto, gloriosius? Is tamen (quemadmodum consanguineus et cognominis ejus, Pater Fabius Ambrosius Spinula, in vita ejusdem anno MDCXXVIII impressum reliquit) gloriari solebat, quod Neapoli cum D Aloysio nostro Philosophiæ operam dedisset: idque gloriabatur etiam dum in carcere sordidatus ad gloriosam martyrii palmam anhelabat, scriptis inde litteris, lætitiæ illa super re suæ testibus, ad Patrem tunc Societatis Generalem, Mutium Vitellescum. Alius quoque ejusdem nobilissimæ inter Genuenses prosapiæ ac nominis, Spinula, in baptismate sortitus nomen *Octavius*, illud ipsum anno ætatis suæ XVII, Christi MDCXIV Societatem complexus, in *Aloysium* commutavit; *reverentia et affectu*, ut loquitur Bibliotheca jam citata, *in B. Aloysium Gonzagam, cujus imitandi studio ducebatur.*

AUCTORE C. J. Octavius item Spinula,

Robertus Bellarminus.

188 Sed ut nemo hominum intimius novit Aloysium, quam P. Robertus Bellarminus, ejus conscientiæ ultimus moderator, deinde S. R. Ecclesiæ Cardinalis; ita nemo frequentius verbis, nemo opulentius factis, sanctimoniam ejus testatam fecit; nemo tenerioris animi obsequio veneratus est. Verba ejus amplissima sunt in depositione solenni, quam fecit anno MDCIX, XVIII Augusti, relata in processu Romano: ubi super Articulo XLVII et ultimo, qui est de miraculis, denique respondit; (Ego retuli ad Pontificem, me legisse in scripturis legitimis multa E B. Aloysii miracula; interque illa asseveravi, instantanea esse triginta et unum; quia Sanctitas sua me et legere illa et referre ad se jusserat. Atque ego prædicta omnia (*quæ eatenus deposuerat*) existimo vera esse et indubitata: habeoque pro re certissima, quod Beatus iste fruitur Deo in cœlesti paradiso, atque ideo quotidie in privatis orationibus meis me ipsi commendo. Plura istiusmodi scripsit in Epistola quadam sua, ad P. Ceparium data anno MDCI die XVII Octobris; dixitque pro concione in ecclesia Collegii Romani anno MDCVIII; quæ suo loco videbimus. Illud tantum huc afferam, quod, cum inter Cardinales Congregationis sacrorum Rituum, tractaretur de beatificatione Aloysii, primus prolixe disseruit Bellarminus, [de ejus innocentia et vitæ austeritate et miraculis: et conclusit, omnes Sanctos, vel propter Innocentiam, vel propter Pœnitentiam sanctos haberi: Aloysium, propter utrumque simul, posse beatificari, ad similitudinem sancti Joannis Baptistæ. Et ejus votum omnes Cardinales secuti sunt; et factum est Decretum.] Ita Bellarminus ipse scriptum reliquit, teste Daniele Bartoli, in ejusdem Vita, Romæ impressa lib. 2, cap. 2 pag. 131.

qui præclare dictis,

F 189 Neque tantum dictis Aloysium adeo impense coluit Bellarminus (*verba sunt P. Silvestri a Petra sancta*; cœlestis ingenii, *teste Ericio Puteano*, æternæque eruditionis viri, *qui Vitam Bellarmini, a Patre Jacobo Fuligatto compositam italice, latinam fecit*) Non, *inquit ille*, Aloysium Bellarminus coluit tantum dictis, sed facta etiam adjecit, solitus quotannis, quoties reverteret ejus obitus dies anniversarius, in templo eodem Romani Collegii sacras ejus Reliquias pie ac venerabundus invisere; et inde ire etiam in domicilium ipsum, in quo assidere valetudini ejus, fovere deficientem, satiari vultu et complexu meruerat. Haud tamen ferre diu potuit, illud, pro ægris quotidie, veluti carens religione, cubiculum usurpari: siquidem ad sancti Juvenis memoriam et loci venerationem impetravit, ut posset in sacellum dedicari; quo idem esset et obitus ejus et sanctitatis monumentum; ibique ara, ubi cecidit tam innocens Victima, poneretur. In eo ornando ipse suppeditavit expensas omnes: laquearia auro lita, cum lychnis præpendentibus ante beati Juvenis effigiem: parietes, non e marmore elaborati aut distincti gemmis; sed exprimentes, apparatu nobiliore, imagines virtutum.

et factis Aloysium honorat,

ejusque cubiculum consecrat in sacellum

190 Pars una ipsum puerulum habet, dum nixus genibus ante crucem, nudatusque humeros flagris se

AUCTORE C. J. se cruentat, et nullius culpæ reus flagellat innocentiam. Adstant foribus interim famuli, et perspectant rimulis parvum Dominum, pie adversum se ita sævientem : eaque res denuntiata Ferdinando parenti, aditum in Societatem filio impetrat. Hinc pone visitur, mutata veste (*quam facta resignatione Marchio natus tantisper induerat religiosam*) inter Præsules et alios, e sacris paginis salutaria monita dividere, mundoque et pompis valedicere; deinde inter Vincentium Mantuæ Ducem et Rudolfum fratrem suum, inter quos gravi orta controversia non satis conveniret, litem ipse dirimere. Pro foribus et e regione aræ; quia anno Domini MDXCI sæviit Romæ fœda lues; adest in publico xenodochio inter plures e Societate; ac tametsi cuncta pollui sanie, odore, contactu cerneret: pro invitamento habens, quod terrori aliis fuisset, dum ceteri scopis pavimentum purgare, cubilia sternere, manantia tabe stragula versare, recreandæ defectioni cibos afferre, pro se nituntur; aspicitur ipse ad pedes unius, succinctus linteo, sordes abstergere nequaquam nauseabundus; nullaque re lætior, quam si in morbum incideret, tolerantiæ comes futurus quibus erat solatium. Pars altera parietis eum, item genibus positis, ante Crucem habet; dum incumbens pluteo, percepta divinitus lumina, quæ de Angelis didicerat inter meditandum, perfusus animæ liquidis voluptatibus, in pugillares refert, par mentibus illis purissimis scriptor et commentator. Ac propterea est lectulus ejus vere floridus, ex quo, eo quem prænuntiaverat die, flos castitatis innocentiæque resolutus, non tam in sua initia, quam in odorem suavitatis ad cœlum migravit). Hæc ille.

ubi gesta ejus depingi curat,

B

191 Talibus porro verbis factisque, et singulari veneratione qui potuit Aloysium non prosequi Bellarminus, quem certo credebat cœlo receptum esse, ex quo terram anima corpore soluta liquerat; uti jam supra declaravit, et in citata ad Ceparium Epistola amplius confirmat, ita illam concludens : (Denique persuasum habeo, recta eum ad Beatorum gloriam abiisse; semperque religio mihi fuit pro illius anima preces fundere, subverito, ne gratiæ Dei, quam in illa residere cognovi injuriam facerem. At contra nulla religione prohibitus unquam fui, qui ejus precibus, in quibus multum confido, me commendarem). Hæc Bellarminus, paulo aliter hic latine reddita, quam reddidit Petrasancta; qui mox ita subjungit : (Atque id causæ fuit, cur demortui corpus proprio sarcophago condi voluerit Bellarminus (*is enim primus id rogandum Patrem nostrum Generalem censuerat*) quoniam ipsum e communi umbra sepulcrorum, non luci modo, sed aris quoque certo repromitteret; articulatim asserens, futurum aliquando, ut sanctitate et miraculis clarus adoraretur. Ipse tamen studia hæc sua tum maxime ostendit, cum optavit moriturus (sicut in tabulis testamenti habet) ad pedes B. Aloysii, filii sui spiritualis, sepeliri; ut hoc pacto, quos benevolentia et mores conjunxerant, hos videretur etiam sepulcrum miscuisse.) *Verba ipsa testamenti latina, hæc sunt.* (Quod attinet ad locum sepulturæ, libenter jacere corpus meum voluissem ad pedes B. Aloysii, mei quondam spiritualis filii : sed tamen Superiores Societatis, ubi voluerint, corpus meum ponant.) Maluit videlicet etiam post mortem obediens esse, uti tota vita eximie fuerat, quam suæ pietati indulgere Nec sine merito obedientiæ corpus suum Superioribus permisit, utpote qui illud sanctiore loco, quam ad pedes Aloysii, in ipsa nempe sepultura, ubi sanctus Patriarcha Ignatius eatenus quieverat, condiderunt.

ratus ipsum certo receptum cœlo esse.

C

192 Cardinali Cardinalis jungatur, domestico exterus. Quanta veneratione prosecutus sit Aloysium Cæsar Cardinalis Baronius usque ad extremum vitæ suæ, abunde supra declaravit num. 95 testis oculatus. Pauca hic addam ex historia Vitæ ejus, auctore Hieronymo Barnabæo edita Romæ MDCLI; ubi sic legitur pag. 148 : (Beatum Aloysium Gonzagam Societatis Jesu, florem fœcundissimi illius agri longe pulcherrimum, maxime reverebatur : cujus res sanctissime gestas cum legisset, tanto erga eum incensus est devotionis affectu, ut et illius Reliquiarum aliquid flagitaverit; et delatas deinde ad se, genibus flexis exceperit : quin etiam capiti suo, ut eum Christiana simplicitas et pius animi sensus admonebat, religiose imposuerit; et ad illius sepulcrum sæpius adire et prolixius orare consueverit.)

Ejusdem cultores,

D

Cardinalis Baronius,

193 Actum agerem, si plures huc adducerem laudatores atque imitatores Beati. Tot enim fere sunt, quot in hoc Commentario et sequentibus Actis atque Annotatis commemorantur ipsum novisse, aut ejus invocatione beneficia obtinuisse. Unum addo, de quo alibi nobis mentio non fit, Principem Carolum Gonzagam, Aloysii ex fratre Christierno nepotem, hodierni vero Principis Castellionis parentem : qui non contentus suum erga beatum patruum amorem ac venerationem variis modis testari dum viveret; vivens etiam excitavit monumentum quo id testaretur post mortem. Voluit namque sepeliri in ecclesia Societatis Jesu Castellionensi ante summam aram, supra quam servari diximus sacrum Beati Caput, et sequens lapidi sepulcrali epitaphium inscripsit : CAROLUS I, SAC. ROM. IMP. PRINCEPS VIII ETC. HIC SIBI ADHUC VIVENS, AD B. ALOYSII PATRUI SUI BENEFICENTISSIMI PEDES, SEPULCRUM POSUIT.

Princeps Carolus Gonzaga,

E

194 Ex amore etiam ac veneratione profectum est, quod variæ Societatis Provinciæ, et imprimis Romana, Renovationi votorum, quæ Socii nostri more suo bis annuatim laudabiliter restaurant, constituerint stabiliter in æstate festum B. Aloysii. Qua de re lego apud P. Jacobum Antonium Manzinum nostrum, in Vita Aloysii nuper edita, pag. 274, sequens mandatum R. P. Francisci Piccolominii, Provinciæ nostræ Venetæ Præpositi, ita ad suos per encyclicas scribentis) : Adm. Reverendus Pater Noster (*nempe Mutius Vitellescus*) rogatus a me, statuit, in æstate deinceps quotannis renovanda esse Vota Nostrorum festa B. Aloysii nostri luce, id quod multum conferet ad accendendum spiritum cujusque majori fervore, et ad augendam cujusque religionem erga Beatum istum, cui hæc Provincia tantum debet.)

Societas Provinciæ Venetæ,

F

195 Indidem profecta quoque est religiosæ humilitatis exercitatio publica Patrum nostrorum Collegii Romani, in pervigilio Beati; ejus humilitatem imitandi studio olim cœpta, meo ibidem habitantis tempore continuata, et nunc æque obiri solita quotannis. Rem verbis Rev. P. Annibalis Marchetti, mei ante hos viginti annos Florentiæ in tertia Probatione Rectoris et Magistri, qui gesta B. Aloysii, in exemplum Principum, eleganti stylo latine conscripsit : rem, inquam, verbis illius malim proponere legendam quam meis. Sunt autem hæc pag. 284 : (Aloysii exemplo solenne illud in Romano Collegio institutum, ut pridie ejus diei, quo anniversaria B. Aloysii memoria colitur, universi Patres, illique Juniores qui litteris dant operam, Provinciæ Præfecto et Collegii Rectore præeuntibus, sub initium scholæ pomeridianæ, scopis instructi, atrium totum everrant. Spectatum eo tempore affunditur confertissima exterorum turba : in qua non desunt qui initio simplicitatem irrideant; sed deinde, subeunte eorum quos rident nobilitate (vidimus enim ibi nostro ævo totius Italicæ Nobilitatis florem) tam alte humanas irrisiones despicante, mirari coguntur illorum celsitudinem, a quibus quæ summa inter homines

et Collegii Romani.

A mines habentur, despectari vident. Hæc autem tam honesta dejectio, Christo primum accepta haud dubie referenda, qui eam suo veluti contactu honestavit; sed deinde etiam potissimum Aloysio, qui proximum se nobis ducem, per tam obscura atque humilia, ad veram petendam gloriam exhibuit.) Hæc ille.

§. XVIII. *Gesta Aloysii, quando et a quibus conscripta.*

Scripsit anno 1586 gesta Alo sii,

Primus, qui Vitam Aloysii resque ab eo gestas judicavit memoria posterorum dignas esse, fuit Hieronymus Platus, non minus religiosis virtutibus ornatus, quam tribus de bono status religiosi libris, et scriptione singulari ad fratrum suum Flaminium Platum Cardinalem, de Cardinalis dignitate et officio, in publicam utilitatem impressis, clarus. Is illo ipso anno MDLXVIII, quo Aloysius mundo natus fuit, mundo valedicens, contulit sese in Religionem Societatis Jesu, die XXIV Aprilis; dies non amplius XLVI post illius nativitatem; ac tam diu in illa vixit, quam diu universim vixit Aloysius: mortui ambo B Romæ anno MDXCI, Aloysius quidem in Collegio, die XXI Junii; Hieronymus vero in Domo Professorum die XIV proxime sequentis Augusti. Habitabat jam tum in illa Domo Hieronymus, admodum Reverendo Patri suo Generali Claudio Aquavivæ ab Epistolis latinis pro Assistentiis Germaniæ et Galliæ; quando Aloysius anno MDLXXXV tirociniam exorsus in Domo Probationis, a S. Andrea Apostolo nomen sortita, religiosæ vitæ ponebat fundamenta, et statis temporibus cum aliquot aliis tironibus mittebatur (ut moris est) ad Domum Professorum; ubi solent illi varia pietatis atque humilitatis exercitia, probationis ergo, obire; et pluribus sæpenumero hebdomadis commorari, sub moderamine gravioris cujusdam, a Superioribus ad hoc selecti Patris, qui eorum in virtute profectum illic, ut Magister Novitiorum in tirocinio, curat: et curabat tunc temporis P. Hieronymus.

adhuc Novitii,

Hieron. Platus ejus director,

197 Habuit is ibi inter alios etiam Aloysium, quem quo prudentius et majori cum progressu dirigeret in via perfectionis, voluit penitus cognoscere statum animæ ejus jam inde a puenitia; [ab eoque exegit *(teste Cepario in Vitæ impressæ Præfatione ad Lectorem)* uti sibi vitam suam omnem, propositum C amplectendæ Religionis, beneficia denique, dum adhuc in seculi licentia degebat, accepta divinitus, ex ordine edissereret. Quæ quidem cum ei inusitata planeque egregia, et non nisi a peculiari quadam Dei gratia et favore profecta viderentur; adolescente digresso, brevi scripto cuncta complexus est.] Absolverit illud Scriptum Platus intra primum, quem Aloysius tantum, nec totum, egit in tirocinio isto, annum: nihil enim in illo attingit Auctor de discessu ejus Roma Neapolim, quo anno sequenti MDLXXXVI mense Octobri missus fuit valetudinis causa; nihil de gravi ægritudine, quam ibi passus est, aut mora semestri, nihil de reditu ejus postliminio Romam, et secessu ad Collegium, propugnatis ibidem publice positionibus ex universa Philosophia; imo nec de religiosis votis, quæ, exacto ab ingressu Societatis biennio, in eodem Collegio Romano vovit Deo. Abstinuerit igitur Platus ab ulteriori scriptione, postquam Aloysius Neapolim abiit. Quod vero scripserat clam habuit annis aliquot, donec illud communicavit cum P. Cepario; eique auctor fuit, ut reliqua gesta Aloysii, quorum ille tunc in Collegio Romano convivebat, sedulus actionum ejus omnium speculator, alio scripto prosequeretur; et ex utroque deinde continuatam historiam vitæ concinnaret.

198 Scripto ille suo (quod continua serie procedit, D a nobis tamen more nostro, in certa capita dispescitur) titulum præfixit Platus, VOCATIO ALOYSII GONZAGÆ AD SOCIETATEM JESU: sub quo et vidi ipsum in archivo Romano Domus professæ, et describendum curavi. Interea temporis, collata cum titulo tota scriptura, dixero ego, Platum quidem quando scribere exorsus est, aliud sibi non præstituisse, quam ut, ad aliorum incitamentum, describeret, quo pacto Princeps adolescens vocatus sit a Deo ad Religionem, et qua constantia, vocantem secutus, obices omnes perruperit: inter scribendum vero, aliam ex alia materiam fluxisse, et usque adeo cumulasse argumenta scriptionis, ut Vita ordine suo digesta, merito appelletur. Nihilominus titulum, quem Auctor præfixit, servabo, quia præcipue versatur scriptio circa tempus, quo Deus adolescentem paulatim vocavit, confirmavitque, patre per biennium et amplius ei resistente. Stylus Auctoris probe latinus est; et reor jucundissimum fore, non solum historicæ veritatis amantibus, sed omnibus quoque religiosam vivere vitam cupientibus, tam perspicacem sanctumque virum, de anima tam innocente, quæ ex propria ejus relatione rescivit, suis loquentem verbis audire.

AUCTORE C. J. sub titulo Vocationis ejus ad Societatem;

199 *Proximus a Plato Vitam Aloysii, dum adhuc* E *viveret, ego Romæ contexere aggressus sum,* inquit Ceparius in supra citata Præfatione; idque (uti ipse in principio codicis sui, quem manu ejus conscriptum in archivo Romano vidi, notatum reliquit) *anno* MDXC; quo ejus condiscipulus fuit in studiis Theologicis. Codex forma non magnus est, digito uno spissus, corio rubro, apte suis locis inaurato, compactus; duabus tertiis sui partibus conscriptus, idiomate Italico. Incipit: *Aluigi Gonzaga fu figliolo di Don Ferdinando, Marchese di Castiglione:* et nulla capitum aut sectionum divisione distinguitur. Ceparianam hanc Vitam omnino prætermittendam nobis censeo, tum quod maximam partem ex latina Plati italice versa sit; tum quod alia, quæ tunc addidit Ceparius, secundis ipse curis postea recognovit; atque inde selecta, cum multa aliarum rerum accessione anno MDCVI impressit. Ingressus fuerat Ceparius Societatem anno MDLXXXII, evasitque vir plane excellens, concionator disertus, Scholasticæ Theologiæ, sacrorum Bibliorum ac Patrum peritus, Juris quoque scientia instructus; uti laudatur in Bibliotheca Societatis.

prosecuti illa sunt anno 1590 Ceparius,

Aloysii tum condiscipulus;

200 Ille porro, quam pertexere cœperat, acceptam a Plato Vitam; aliis per idem tempus negotiis F distentus, tradere debuit perficiendam, cum multiplici rerum copia a se collecta, P. Joanni Baptistæ Valtrino, recens tunc e Sicilia ad scribendos Societatis Annales advecto Romam; qui ex prædictis et aliunde insuper haustis, tertium compilavit opus, italice conscriptum usque ad felicem obitum Aloysii; quod ipsum quoque vidi Romæ manuscriptum, et in capita XXVIII dispertitum. Orditur illud Valtrinus iisdem verbis, quibus suum Ceparius, nisi quod primum vocabulum non scribat *Aluigi*, sed *Luigi;* quod etiam usu deinde prævaluit per Italiam. Ad calcem vero operis rationem reddit, unde hauserit quæ scripsit, his verbis: Major ac melior pars rerum, in hac Vita narratarum, præsertim illarum quæ ad interiorem Aloysii statum pertinent, desumpta est ex relatione aliqua, latine conscripta, vivente adhuc Aloysio, per P. Hieronymum Platum, qui sanctæ istius animæ arcana omnia, si quis alius, nosse poterat; tum quod familiariter Aloysio usus, tum maxime quod conscientiam ejus moderatus fuerit. Iisdem de rebus testimonium quoque reddit P. Robertus Bellarminus, qui ei a confessionibus fuit in Collegio Romano. Reliqua porro omnia hic relata

et mox Joannes Bapt. Valtrinus,

A relata innotuerunt, aut ex ore ipsius Aloysii, aut ex testimonio illorum qui ab ipso acceperant: nonnulla quoque retulit Marchio, Aloysii mater; solita ipsum magna veneratione prosequi, et suum Angelum appellare.]

AUCTORE C. J.

saltem intra septennium sequens.

201 Ex hisce colligitur, Vitam illam a Valtrino ante scriptam fuisse, quam Bellarminus, qui adhuc simpliciter ibi appellatur Pater, in numerum Cardinalium cooptatus fuit a Clemente VIII, anno MDXCIX. Quod et confirmatur ex ultimis fere verbis Vitæ, solius primæ Aloysii depositionis, nullius translationis mentionem facientibus. Dicunt enim tantummodo, [mortui cadaver capsæ ligneæ inclusum, in capella Crucifixi et sepultura communi ad cornu Evangelii conditum fuisse, ibique jacere, donec ipsum Deus resuscitet in extremo judicii die.] Et continuo finis toti scriptioni isti imponitur. Post aliquantum vero spatii chartæ vacuæ, legitur additamentum aliquod, notans, corpus ex indicato jam loco translatum alio fuisse anno MDXCVIII; quod utique ipsi Vitæ inseruisset Auctor, ut debebat, nisi illa jam ante absoluta fuisset. Adscribo hic additamentum ipsum ne pereat; tum etiam, quia distincte rem gestam narrat, et in historia, quam tractamus, B usum suum habebit. Respicit autem illud ultima, quæ ex Vita citavimus paulo ante verba, de prima corporis depositione seu sepultura; atque ita sonat: [jacuit hic (*in sepultura communi*) in illa capsa lignea corpus Aloysii, usque ad annum MDXCVIII; quando ex eo quod refici deberet sepultura, ossa ipsius inde exempta, in minori capsa reposita, et altiori loco in excavato muro, qui viam publicam respicit, in eadem tamen sepultura, inclusa fuerunt die XXII Junii, Provinciam Romanam moderante P. Bernardino Rosignolo, et Collegium regente P. Petro Antonino Spinelli) Horum uter altero tum scriptis, tum religiosis virtutibus, clarior fuerit, non facile dictu est.

His scriptionibus supervenit Vita plenior,

202 Prædictæ tres Scriptiones, primum a domesticis, deinde ab exteris quoque lectitari cœptæ; varios in variis motus ac desideria excitaverunt, adeo ut multi, concepta fiducia, per Aloysii intercessionem beneficia cœlestia et curationes corporales poposcerint a Deo, atque obtinuisse faterentur. Quæ tam n manifestata amplius et probata testibus juratis publicisque tabulis fuerunt Florentiæ anno MDC; ac deinceps increbuerunt ubique alia ex aliis C beneficia. Quamobrem ut uberior fructus e gestis Aloysii in publicum promanaret, judicatum fuit, illa per typos vulgari debere: et laudatus supra Ceparius, duodecim circiter annis, a decessu Aloysii elapsis, jubente admodum Reverendo P. Claudio Aquaviva, Societatis Præposito Generali, ad ampliorem numerisque omnibus perfectam vitæ Aloysianæ historiam concinnandam se accinxit. Qualem vero contulerit eo diligentiam; quot urbes atque oppida obierit; quas personas, Aloysio dum viveret familiares, convenerit; quot instrumenta publica, auditis testibus, jurejurando legitime firmata, nactus et perscrutatus sit; qua denique historiam ipse composuerit fide; docebit scire cupientem, accurate, ejus Præfatio ad Lectorem a num. 6. Qualis vero historia jam composita evaserit, et quantam sperata sit fore, ut in Rempublicam Christianam conferat utilitatem, loquuntur testimonia doctorum virorum, e religiosis Ordinibus S. Benedicti, S. Dominici, S. Francisci Capucinorum, et Societatis Jesu, Præfationi Auctoris subnexa.

a variis Theologis

a Generali Societatis probata,

203 Ultimo loco eadem super re accedit testimonium ipsius Patris nostri Generalis, Claudii prædicti, quod multorum instar esse debet; quia testatur, Vitam Aloysii, quam edi permittit, non solum a se, sed a *multis* quoque *aliis Theologis nostris lectam et approbatam fuisse: atque idcirco etiam libentius editionem permittere, quod certa notitia et propria scientia sibi liqueat, hunc sanctum et benedictum Adolescentem, omni virtutum genere absolutissimum, utilissimique exempli fuisse.* Postquam vero a se in Societatem adlectus fuit, *semper* extitisse *veram perfectæ sanctitatis ideam, talemque communiter existimatum fuisse ab omnibus, qui paucis illis annis, quibus inter nos vixit, eum noverunt. Comperit* quoque ipse, illo brevi tempore, plurimum delectatum fuisse Deum illa anima; *eamque multis donis supernaturalibus locupletasse, e quibus foras sanctissima opera et Angelici mores dimanabant.* Denique concludit, *ita vixisse, ita continenter perseverasse, donec vita functus, e terra migravit in cœlum:* eoque *ad æternam gloriam fruendam, ac Dei pacem nobis exorandum, confestim,* ait, *evolasse, firmis nixi fundamentis, credimus.* Quin etiam Clemens Papa VIII, memor, quanta vitæ innocentia traduxisset Aloysius ætatem, atque insuper audiens, quanta indies ad ejus invocationem obtinerentur beneficia: hortatus fuit Principem Franciscum, ut Vitam ejus in publicam utilitatem vulgaret typis; et mox Paulus Papa V eamdem Vitam, postquam illam tribus S. R. Ecclesiæ, Cardinalibus examinandam commiserat, eorumque sententias audierat, cum titulo *Beati* imprimi, per E Breve Apostolicum indulsit.

a Clemente 8 edi jussa,

et anno 1606 impressa, auctore Cepario,

204 Ita probatam laudatamque Vitam, et plurium votis expetitam, Ceparius anno MDCVI typis tandem excusam, et tribus partibus distinctam, vulgavit Italica lingua, præfixa epistola, quæ sanctissimo Domino Paulo V, Pontifici Maximo (quem modo diximus Aloysio Beati appellationem concessisse) inscripta est ab ipso Principe Francisco, cui Vita ab Auctore dedicata est. Adeo placuit historia illa, tantaque omnium ubique excepta est approbatione, ut in varias continuo linguas sit versa; in Latinam a Patre Joanne Herrion, quamquam is præ modestia nomen suum tacuerit; in Gallicam a Patre Antonio de Balinghem; in Hispanicam a Patre Joanne de Lugo, postea Sanctæ Ecclesiæ Cardinali; in Belgicam nostram, a Patre Leonardo de Fraye; in alias ab aliis. Habeo quoque penes me ejusdem historiæ editionem Italicam illa posteriorem, anno MDCXXX curatam Placentiæ, cui loco Epistolæ, Paulo V inscriptæ a Principe Francisco, præmittitur alia, a piis sororibus Cynthia, Olympia, et Gridonia Gonzagis, sæpe dictis Beati neptibus, data Castellione ad Serenissimam Dominam Mariam F Gonzagam, Principem Mantuæ ac Montisferrati, anno MDCXXIX, XXX die Aprilis. Dicitur ibi, uti et in fronte libri, hanc editionem ab ipso Auctore Cepario (qui anno demum XXXI ejus seculi Romæ obiit) recognitam, correctam, ac in tertia præsertim parte auctam esse. Versionem editionis primæ Latinam, interprete Joanne Herrion prædicto, admodum concinnam et bene latinam, fere ut jacet sequemur; nulli tamen scrupulo nobis ducturi, siquid subinde, quod minus congruenter sententiæ Auctoris interpretatum videbitur, modice commutaverimus. Quæ vero in editione posteriore Italica fuerunt superaddita, etiam nos adjungemus suis quæque locis, talibus [ ] signis inclusa.

moxque in varias linguas translata,

paulo auctius dein edita

ab auctore suo.

205 Ceparius, post editam a se typis Vitam, in schedis quibusdam, de quibus supra num. 9, ex occasione gloriatur (modeste tamen) videri posse Deum voluisse singulariter uti opera sua, in colligendis scriptorum testiumque monumentis, ad gesta Aloysii illustranda; quia, quando contigit Florentiæ primum legitima auctoritate examinatum probatumque miraculum, in Sanctimoniali, curata ab immedicabili cancro; [Ego, *inquit*, ibi Rector Collegii nostri fui, in factum diligenter inquisivi, comperi verum, et curavi juridice legitimeque probari apud tribunal Archiepiscopi

A Archiepiscopi Florentini, qui tunc erat Alexander Medicæus, S. R. Ecclesiæ Cardinalis, et quinque post annos Romanus Pontifex, Leo XI.) Potuisset adjungere, quod volente Deo per mandata Superiorum, percurrerit ipse paulo post Italiam fere totam; curaverit citari ad tribunalia Episcoporum, testes mirabilium, per intercessionem Aloysii factorum; testimoniaque eorum collegerit, et eo rem promoverit, ut ante editionem libri sui, Aloysio titulus Beati impertitus fuerit. Sed longius recedo ab instituto sermone.

Inde compendium extraxit Sacchinus

206 Ex eadem Vita Cepariana contraxit compendium latina lingua, sane elegans et luce dignissimum, Franciscus Sacchinus; is qui Historiæ Societatis Jesu conditor præcipuus non immerito appelletur; quique, superstite Aloysio, Religionem ingressus fuerat anno MDLXXXVIII; non minori virtutis, quam eruditionis laude celebrandus. Perduxerat autem Historiam Societatis usque ad annum MDXC, quatenus nunc impressa legitur; et paraverat in annum proximum, quo obiit Aloysius, compendium vitæ ejus quod dixi, sequenti Historiæ tomo inserendum. Illud, diu quæsitum, accepi tandem Roma per veterem mihi amicum P. Josephum de Reux, hujusce B Provinciæ nostræ Flandro-belgicæ quondam Professorem Theologiæ publicum, celebris hodiedum Lovanii nominis; qui tunc idem munus scribendi Historiam Societatis obibat Romæ, quo egregie perfunctum fuisse Sacchinum diximus; mortuus deinde ibidem, me præsente ac animam Deo per consuetas tali articulo Ecclesiæ preces commendante, anno MDCXCVIII, die VIII Novembris.

cum additionibus de cultu;

207 Postquam prædictum compendium suum Sacchinus usque ad felicem Aloysii mortem pertexuit, quam continuo veneratio domesticorum, mox et exterorum; et miraculorum fama; et cultus publicus deinde, et titulus Beati, consecuta fuerunt; subdit istorum etiam narrationem quodammodo chronologicam, qua principium et incrementa cultus exponit. Hauserit isthæc sua e variis schedis MSS. Ceparii, quarum et ego magnam partem adhuc inveni Romæ, et non exiguo labore dispersa collegi, atque aptum in ordinem redigere conatus fui: ex quibus aliisque scripturis docui in præmissis, quo pacto cœperit veneratio Aloysii, creveritque in solennem cultum.

aliud Ribadineira hispanice

208 Ante Sacchinum tamen, præter alios, qui Vitam Ceparianam varias in linguas transtulerunt C indidem extraxit compendium pauculis adjectis, lingua Hispana, P. Petrus Ribadineira; typisque Matritensibus vulgavit anno MDCIX, post Vitas Sanctorum, quos appellat *Extravagantes;* quia extra ordinem Breviarii Romani tunc erant; quemadmodum *Extravagantes* vulgo audiunt multæ Constitutiones Pontificiæ, quia extra corpus Juris Canonici vagantur. Est accuratissimum isthoc compendium, ac dilucide explicat summam gestorum beati Juvenis, temporaque et loca, in quibus fuit.

Anonymus gallice,

209 Eodem fere tempore, quo Sacchinus compendium suum latine scripsit; aliud ab Anonymo Italice datum est in lucem anno MDCXIX apud Osannas Mantuæ; quando nempe ibidem Episcopus loci, in synodo diœcesana, Natalem B. Aloysii jussit festum esse. Quis auctor ejus sit, non satis certum est. Bibliotheca Societatis sic habet in *Joanne Bartolotto*: Hic *italice scripsit Vitam B. Aloysii.... compendio,* editam *Mantuæ apud Aurelium et Ludovicum Osannas* MDCXIX *in* 8. *Eam tamen sunt qui tribuant Jacobo Grassetto nostro. Prodiit eadem latine reddita Monachii* MDCXXX. Editionem Italo-Mantuanam nondum vidi: Latino-Monachiensis penes me est, simul etiam complexa Vitam B. Stanislai Kostkæ; sub hoc titulo, in capite libri præfixo, atque ita, ut hic distincto et interpuncto. *Vita B. Aloysii Gonzagæ Soc. Jesu in compendium contracta. Cum Vita B. Stanislai Kostkæ Jesu, a P. Francisco Sacchino ejusdem Societatis Sacerdote scripta.* D

AUCTORE C. J.

et latine;

210 Sunt qui ex hoc titulo tertium compendii istius Aloysianæ Vitæ Auctorem faciunt Franciscum Sacchinum. Sed nimis obiter illi titulum legerint; minusque attenti fuerunt ad interpunctionem, qua primum ejus membrum per se completum esse indicatur: nec animadverterint τὸ *scripta,* sexto casu positum esse atque ad solum τὸ *Vita,* secundi membri posse referri. Si utrumque membrum copularetur per conjunctionem *Et,* ablata particula *Cum,* posset τὸ *scripta* ad utrumque referri, nunc non item. Et sane mirum foret, Sacchinum, præter Compendium suum, quod dixi, MS. et pulcherrimum, voluisse aliud elucubrare ejusdem Vitæ, quod fortasse minus aptum videri lectoribus possit, quam illud MS. Denique Bibliotheca Societatis nostræ, quæ inter opera Sacchini recenset Vitam B. Stanislai Kostkæ, nullam ibi novit B. Aloysii aut Vitam aut Compendium Vitæ; ne quidem illud MS. de quo dixi: quia hoc non fuit compositum eo consilio, uti seorsim ederetur, sed ut insereretur majori tomo Historiarum Societatis. E

iterum italice;

211 Habeo aliud quoque Compendium, Monachiensi persimile, præterquam quod italicum sit: ideoque idem esse reor cum Mantuano prædicto, nisi quod paucula sint superaddita, quæ et in Monachiensi leguntur, de Beatificatione Aloysii etc. Scriptum fuit *ab aliquo Societatis Jesu,* impressum Bononiæ, tempore (annus enim et auctoris nomen desunt) Innocentii X Pont. Max. sub cujus Pontificatu plures ejusdem formæ libelli, prodierunt, præclara Sanctorum aliorumque de Societate Jesu insignium virorum gesta recensentes. Monachiensis editio dedicata est *Perillustribus Comitibus DD. Bonaventuræ et Sebastiano Fuggeris, Othonis Henrici filiis.* In Præfatione ad Lectorem, dicitur Vita B. Aloysii, prolixe et ubertim jam dudum in lucem emissa studio R. P. Virgilii Ceparii, nunc in brevem epitomen, *eo esse redacta consilio, ut, quoniam prior illa non quivit, per voluminis magnitudinem in plurimorum qui avide eam expectabant, manus pervenire; hujus ope (quam facile sibi quisque comparare valebit) sancti piorum hujusmodi hominum, et heroica Beati facinora cognoscendi cupidorum, votis ac desideriis satis fiat.* Hæc eadem ratio moverit aliorum quoque Compendiorum Auctores, ut sua quisque ediderint. F

item P. d'Orleans gallice an. 1685.

212 Post hæc prodierunt successive alia atque alia Vitæ Aloysianæ compendia, et postremis temporibus unum inde contraxit Gallice, anno MDCLXXXV impressum, P. Petrus Josephus d'Orleans, nihil magnopere novi afferens præter stylum, vernacula sua lingua elegantem. Præclariora sunt, quæ biennio post justo volumine edidit Florentiæ R. P. Annibal Marchetti, sub id temporis ibidem in domo Pintiana, a pristino Domino suo sic appellata, Rector; ac Patribus tertiam ibi Probationem more nostro subeuntibus Præfectus, vir religiosissimus juxta ac moderatissimus, nec sacris minus quam profanis litteris excultus: cui ego quoque multum, fateor, debere me, quod, Theologica palæstra Romæ decursa, sub exitum anni MDCLXXXV, excolendum me spiritu in domo eadem Probationis sub sanctiore disciplina sua susceperit, et aliquantum temporis paterne exercuerit. Vita ejus de qua loquor, Aloysiana, tametsi hic etiam recudi mereatur; nihilominus, quia e Ceparío, *diligentissimo,* ut ipsemet etiam fatetur, *Scriptore,* pleraque sua sumpserit excepto stylo; visa est nobis, qui solemus e puris fontibus potius, quando pertingere

Vita just. æ molis latina P. Marchetti;

A AUCTORE C. J. gere eo possumus, quam e derivatis inde, ac turbidis non raro fluminibus haurire; visa, inquam, est nobis Vita illa hic prætermittenda.

Florentiæ 1686 impressa, 213 Unde hauserit sua, ita præfatur ipse ad Lectorem: (quod attinet ad materiam, illud pro certo habeto, nihil me, quod non apud probatos scriptores invenerim, posuisse. Plurima e Virgilio Cepario diligentissimo Scriptore hausimus: non omnia tamen; nonnulla enim, quæ rebus alibi memoratis nonnisi numeri accessionem adjungerent, studio brevitatis omisimus. Alia memoratu digna, quæ ejus solertiam fugere, aliunde, ac præsertim e tabulis publicis, pro beati Adolescentis apotheosi confectis, supplevimus. Vidimus etiam Notas illas, quas Robertus Bellarminus, jam senex et purpuratus, ad marginem Vitæ, a Cepario descriptæ (quæ hodie in Ragusino Societatis nostræ Collegio asservatur) adscripsit; quibus tamquam oculatus testis nonnulla ad historiæ complementum adjecit: atque ex iis selectoria quædam in nostram hanc narrationem transtulimus). Recte factum: quod tamen rectius fuisset, si uniones isti Bellarminiani, inter reliquas gemmas, signo addito, indicati distinctique essent: majorem certe fulgorem atque æstimationem inde acquisivissent; nobisque etiam integrum fuisset, illos assuere huic nostræ lucubrationi. Nunc vero latebunt (si non et pereant brevi) cum libro suo; nec fulgorem suum emittent trans montes et mare, quæ Ragusam quodammodo secernunt a reliquo orbe terrarum, B

brevior alia Viennæ 1691; 214 Prodiit etiam Viennæ Austriæ, typis Joannis Jacobi Keurner, anno centesimo a morte Aloysii liber sub hoc titulo: *Speculum innocentiæ, sive Vita Angelici juvenis B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu, iconibus et monitis spiritualibus, ad piam juventutis institutionem accommodatis, illustrata: et proborum imitationi, ac Beati hujus venerationi, anno ab ejusdem obitu seculari* MDCXCI, *Græcii Styrorum proposita.* Icones universim habet opusculum XLVIII, et satis bellas, mereturque adolescentum manibus crebro versari, oculis percurri, mente considerari, ut in illo se suosque mores tamquam in speculo contemplantes; quæ illic vident, imitentur; bona, quæ habent, solicite conservent; quæ non habent, acquirere conentur. Sed hæc non sunt hujus loci.

recentior P. Manzini, Brixiæ 1701. 215 Postremus, qui de gestis Beati scripsit, quod quidem ego sciam, est P. Jacobus Antonius Manzini, et ipse e Societate nostra Provinciæ Venetæ, ab annis XX Veronæ mihi notus et officiosus, ubi tunc temporis profitebatur Philosophiam C publice, et mihi privatim zelum suum propagandi exemplo nostro gloriam Sanctorum, per editionem rerum præclare ab illis gestarum; quem et publicum deinde fecit in hoc ipso, quo de loquimur libro, Vitam et miracula B. Aloysii complexo, quadrifariam diviso, atque anno MDCCI Brixiæ impresso lingua Italica. Auctor in Allocutione sua ad Excellentissimam Principem D. Eleonoram Gonzagam, Marchionem de Fuentes (aliud enim nihil præfatur) explicat obiter quid rerum agat. Extollit imprimis pro affectu et æstimatione sua Scriptores Italos, supra reliquos humani generis, etiam illustres. Eosdem queritur tamen, in tenebris reliquisse quidquid meritis B. Aloysii, aut honori ejus gestum est plus quam dimidio seculo, ex quo Vita ipsius per Ceparium impressa fuit. [Cupidus igitur ego, *inquit*, colligere in unum, ac bono publico piarum animarum proferre in lucem, et quod Ceparius olim scripsit, et quod alii deinceps variis libris insperserunt; tandem compilare, ad gloriam Dei Beatique, aggressus sum Historiam hanc: in quam congessi quidquid de proposito argumento multa lectione invenire in libris, industria eruere e tenebris, itinerando indagare variis in locis potui.] Unum ille D e voto meo præcipue præstitit, quod passim citet auctores suos, ubi aliquid Cepario superaddit; quod est fidelis historici argumentum.

§. XIX. *Quænam B. Aloysii Acta hic dentur; et quo pacto, quæ composuit Ceparius, illustrentur.*

Jam dixi, ex enumeratis modo Historiis, gesta B. Aloysii pertractantibus, dandum a nobis esse primo loco Hieronymi Plati Scriptum, sub eodem quo compositum ab ipso fuit titulo, *Vocatio Aloysii Gonzagæ ad Societatem Jesu.* Nihil ego ei annotationis addo; quia plenior Vita, quam Ceparius deinde collegit quamque secundo loco dabimus, abunde elucidabit, si quid forte obscurius, aut minus distincte dictum sit a Plato. Succedet ergo primo illi Scripto Vita copiosior, auctore Virgilio Cepario concinnata, hortatu summi Pontificis, et Aloysio Beati titulum in illa concedentis, imprimi Romæ curata, et anno MDCVI edita. Fateor quidem pro meritis laudari non posse quam eo contulit Auctor industriam ac diligentiam, in conquirendis E scriptionis suæ argumentis, in examinandis auctoritate Ordinariorum testibus, in disponendis loco suo rebus singulis; ac religioni ejus plurimum deberi fidei; attamen ita hominibus natura comparatum est, ut avidius audiant et securius credant, quæ primi auctores alicujus asserti, ore proprio loquuntur, quam quæ alter aut tertius ex primi relatione suo modo narrant. Quamobrem, quantumvis magnæ fidei sit Vita hæc Aloysii Cepariana, atque omnium fere nationum linguis publicata legatur utiliter; nihilominus conandum nobis insuper est aliquid, quo et confirmetur et illustretur prædicta Vita, adjungendo ei ipsas depositiones, saltem plurimas, testium, post primam Vitæ editionem, auctoritate Apostolica, tum in genere, tum in specie, solenni ritu examinatorum; quas multo impendio Romæ, ex legitimis processuum instrumentis coram describendas curavi, et hic latinas facio; habituras utique aliquanto plus energiæ atque efficacitatis, ad suadendum ac persuadendum, quam compositio per alios inde collecta.

Datur hic 1 loco Vita Aloysii, quam Platus scripsit 1586; tum, quam Ceparius impressit 1606,

217 Notetur itaque, Ceparium, ut diligentissimus fuerit, non habuisse scriptionis suæ argumenta alia, quam quæ anno MDCVI, quo Vita typis primum mandata fuit, ei innotuerant: et eatenus nullæ extabant testium legitime examinatorum depositiones, quam eorum quos Episcopi citaverant auctoritate sua. At vero post editam Vitam illam supervenit celebritas multo major, et jussit Pontifex Paulus V auctoritate sua formari primum Processus in genere, de fama sanctitatis Aloysii et miraculorum, ad invocationem ejus patratorum: et mox etiam processus in specie de sanctitate ipsa. Ex hisce processibus juvat historiam Vitæ Aloysianæ a Cepario impressam confirmare luculentius, et multimodis augere; sic tamen ut non promiscue adducturus sim omnia, quæ deposita fuerunt a testibus quocumque modo; sed illa tantum, quæ de visu et propria scientia testantium jurejurando firmantur; eaque simpliciter ex vernaculo illorum sermone hic versa latine dabo, per modum Annotationum post singula Vitæ capita, ad quæ videbuntur spectare. F

additis depositionibus testium ex processibus MSS.

218 Ne vero actum sæpius agatur, repetendo nomina Testium, quoties illi aliquid proferre jubebuntur, atque simul et semel cujusque auctoritas innotescat, singulorum nomina, conditionem, patriam, ætatem, aliaque fidem facientia, serie continuata præmittimus

Romano, Florentino et Castellionensi:

A præmittimus Vitæ, e tribus processibus, in specie formatis Romæ, Florentiæ, et Castellione ; quia in his de Vita et gestis Beati præcipue tractatur. Quartum Vallis Tellinæ processum, qui de solis fere miraculis, post obitum ejus factis, contextus est, post Vitam Ceparianam reservabimus, et ordine quo factus est, prosequemur. Afferet quoque simultanea hæc atque ordinata testium enumeratio commodum grande lecturis Relationem trium sacræ Rotæ Auditorum ad S. D. N. Paulum PP. V, de sanctitate et miraculis servi Dei Aloysii, quam Processui Castellionensi subjiciemus.

ex quibus nomina testium collecta,

219 In hac enim Relatione citantur creberrime ac nominatim testes; et horum nomina atque cognomina identidem repetuntur, et multorum simul et sæpe eadem : tum additur etiam quotus quisque sit testis ; et quo folio in processibus testimonia legi possint. Quæ diligentia Auditorum Rotæ laudabilis quidem magnopere est, et judicium de sanctitate Aloysii formaturis sententiamque dicturis maxime utilis : qui illi in manibus habebant processus ipsos, ad quos citationes Relationis prædictæ remittunt Lectorem ; indicantque quis ibi, quotus testis, et quo loco, quod asseritur in Relatione B deponat. At vero illi, qui processibus ipsis destituuntur, et Relationem Auditorum Rotæ hic lecturi sunt, ex tam crebis rerumque variarum citationibus aliud perciperent nihil, quam tædium lectionis suæ. Quamobrem nomina et cognomina eorum qui testantur ; citationesque locorum, ubi testimonia descripta sunt in processibus, ut expeditior sit lectio, prætermittenda putavi, retentis tantummodo numeris, Romana forma expressis, qui, quotus in suo quisque processu sit testis, indicant.

simul præmittuntur isti Vitæ

220 Ne quid autem ex ista prætermissione nostra detrimenti capiat auctoritas, qua pollere debet citata Relatio; cavemus per hanc ipsam, qua de agimus hic, testium enumerationem sive catalogum. Hic quippe proponimus primo loco ordinem, quo singuli singulis in processibus testati fuerunt, quoque etiam citantur in Relatione sacræ Rotæ. Tum producimus nomina et cognomina ipsorum testium, patriam quoque, dignitatem, ætatem et alia, quæ ad fidem faciendam conferre possunt. Adscribimus etiam annum, mensem ac diem, quibus examinati fuerunt. Viso igitur in Relatione Auditorum Rotæ quotus quis testis sit, et quo in processu, possum continuo, per recursum ad hosce C testium catalogos, devenire in notitiam nominum cognominumque etc. uti patebit consideranti.

uti et vetus capitum divisio :

221 Istos testium cujusque processus catalogos, sic collectos, præmitto Vitæ Ceparianæ. Præmitto et veterem divisionem Capitum editionis Latinæ cum suis titulis, ne quid pereat; atque in margine editionis nostræ eadem Capita signabo per numeros Romanos : quia more nostro in ampliora Capita historiam dispertivimus ; idque eo potiori jure, quod interpres Latinus sibi illa suo arbitrio diviserit aliter quam diviserat Ceparius ; imo ne in hujus quidem editione prima Romana, et posteriori Placentina, eadem divisio Capitum est. Præter hæc, Vitæ præmissa, atque alia, quæ diximus, capitulatim ei inserta; plurima sub calcem addenda sunt, tamquam *Supplementum miraculorum*, quæ inveni in variis MSS. Romæ et alibi, post Vitam a Cepario editam facta extra Vulturenam vallem. Quæ enim ibi facta sunt, alio spectant.

subjiciuntur vero,

Supplementum miraculorum,

Acta in Valtellina,

222 Supplementum illud miraculorum excipiet tractatus de origine cultus B. Aloysii in memorata valle Vulturena ; de processibus, idem apostolico jussu fabricatis ; ac de ingenti multitudine prodigiorum, quæ illic ad invocationem Beati miseris innumerabilibus salutaria fuerunt. De hisce autem (quod mirum videri possit) vix aliquid huc usque D typis editum a quoquam fuit. Ego quæ dabo, erui ex litteris variorum et ipsis authenticis processibus qui in archivo nostro Romano conservantur.

AUCTORE C. J.

et Relatio Auditorum Rotæ :

223 In jam præmisso de cultu B. Aloysii commentario § XIV, diximus, processus ultimos in specie fabricatos Romæ, Florentiæ, Castellione, et in Vulturena valle, jussu Pontificis traditos fuisse anno MDCXIII examini trium Romanæ rotæ Auditorum, Sacrati, Coccini et Pamphilii : qui diu multaque mora eos expenderunt, ac tandem post quinquennium concinnatam inde Relationem accuratissimam Pontifici eidem reddiderunt anno MDCXVIII. Titulus opusculo præfixus sic legitur : [De sanctitate et miraculis Angelici Aloysii Gonzagæ Virginis, ex Principibus Imperii, Marchionibus Castellionis, Clerici Societatis Jesu, Relatio ad Sanctissimum Dominum nostrum Paulum V. Francisci Sacrati, Archiepiscopi Damasceni; Joannis Baptistæ Coccini, Rotæ Decani ; Joannis Baptistæ Pamphilii ; Rotæ Auditorum.) Sequenti pagina leguntur (Nomina eorum, qui pro canonizatione B. Aloysii supplicarunt Sanctitati vestræ, posita secundum ordinem temporis, quo litteras conscripserunt.) Patet hæc ab ipsis Auditoribus dirigi ad summum Pontificem; quod tamen E aiunt, nomina ordine temporis, quo litteræ conscriptæ sunt, illic referri, non usquequaque verum est, uti constare poterit illa conferenti cum dictis nostris § X ; ubi nomina multorum Principum recensuimus, qui anno MDCV scripserunt, ex schedis Ceparii, diem datarum cujusque litterarum accurate exprimentibus : inter quos etiam numeratur Serenissima Margarita Gonzaga, Dux Ferrariæ, hic prætermissa. Turbaverit igitur ordinem librarius quispiam, qui non intellecto titulo, indignum ratus sit, Imperatorem Romanum et Regem Galliæ inter alios Principes, saltem illos, qui eodem atque ipsi anno, litteras suas, licet aliquot dies aut etiam menses prius dederant, non primo loco reponi. Sed turbatum quoque in aliis est : quibus ne offendatur Lector, secundam tituli partem de nominibus illis, prætermittendam putavi.

qui probant validitatem processuum

224 Nititur Relatio Auditorum validitate processuum ; quæ et agnita et enuntiata Pontifici fuit a Congregatione Cardinalium, Ritibus sacris præpositorum ; et Auditores ipsi de ea sic pronuntiant initio capitis XVI divisionis nostræ. (Superest, *aiunt*, ut agamus de validitate processuum, Romani videlicet, Castellionis, Florentini et Vulturenæ vallis, quibus F in hac Relatione usi sumus; in quibus examinati fuerunt testes CLVI : et quod dicti processus confecti fuerint a Judicibus, requisitam ad hunc effectum jurisdictionem habentibus, non est ambigendi locus. Etenim Sanctitas vestra ad id deputavit sacram Congregationem Rituum, ut patet ex Brevi sub data Romæ XXXI Augusti MDCVII : et hæc sub die XIX Januarii MDCVIII subdelegavit, *pro processu quidem Romano*, præclarum virum Hieronymum Pamphilium, S. R. E. Cardinalem et Sanctitatis vestræ Vicarium, cum facultate subdelegandi : qui et subdelegavit Reverendissimos Episcopos Patavinum et Salonensem, cum facultate procedendi conjunctim vel divisim, et ita, ut quidquid unus eorum incepisset, alter prosequi ac terminare posset (et in eodem processu fol. 4 et 7) qui receperunt testes XXVII, quos (excepto secundo, quo usi sumus pro adminiculo) rite receptos fuisse censuimus.

Romani,

Castellionensis,

225 Eadem S. Congregatio subdelegavit, *pro Castellionensi processu*, Faustum Pastorium Archipresbyterum Castellionensem, Protonatorium Apostolicum ; coram quo testes XXXIII, prævio juramento, recepti fuerunt, ad instantiam Joannis Baptistæ de Bonettis, Procuratoris substituti in eodem

A eodem processu fol. 31. Item, *pro processu Florentino,* subdelegavit Reverendiss. D. Archiepiscopum Florentinum, cui direxit litteras remissoriales, quarum vigore, ad instantiam P. Emmanuelis. Ximenes Procuratoris substituti a R. P. Virgilio, fuerunt recepti testes x, prævio juramento, ut in eodem processu fol. 34. Ex eisdem rationibus censuimus, processum Vulturenæ vallis esse validum et in forma probante, et testes rite exceptos. Nam sacra Rituum Congregatio, xxiv Octobris anni MDCIX, subdelegavit Prosperum Perandam, Archipresbyterum Burmiensem : qui ad instantiam Martini, Curati Tirani, Procuratoris substituti, prævio juramento, recepit testes LXXXVI.*)* Ita Auditores : qui alia plura etiam addunt ad validitatem singulorum processuum comprobandam, suis locis videnda in Relatione ipsa.

AUCTORE C. J. Florentini,

et Valtellinii.

226 In hac Auditorum Relatione fit etiam mentio de Sermone, quo Eminentiss. Cardinalis Bellarminus laudes B. Aloysii celebravit anno MDCVIII, die anniversario illius, in Ecclesia Collegii Romani. Sermonem illum nactus sum MS. et dignum judico, D tum Beati qui laudatur, tum Bellarmini qui laudat causa, ut Relationi subjiciatur impressus. Denique concludam totum opus, ubi subnexuero nonnulla de Collegio Illustrium Virginum Jesu, in honorem B. Aloysii, a tribus ejus neptibus Castellione fundato ; deque præclaris conatibus, quibus Virgines illæ studuerunt ac hodiedum student, exempla virtutum ejus et sanctitatem æmulari. Scripsit porro ipse Beatus noster Meditationem egregiam et longam de sanctis Angelis, atque imprimis de illis qui hominum custodiæ præsunt, *(*rogatu uti in decursu Vitæ Ceparianæ legetur*)* P. Vincentii Bruni : (qui cum nescius non esset, quanto ille cœlestes mentes honore coleret, quamque præclare de iis sentiret, id ei negotii dederat. Nimirum, ut aliorum bono, tam insignium sublimiumque sententiarum monumenta superessent.*)* Ita Ceparius cui propterea etiam placuit, Meditationem illam, Vitæ Beati subjungere, publicæ utilitati servituram. Digna plane est quæ etiam hic legatur : sed ne molem hujus operis nimium augeamus, curiosum ejus lectorem, ad citatum Ceparium mittere malumus.

Scripta ipsius Aloysii.

B

VOCATIO

E

ALOYSII AD SOCIETATEM JESU

SCRIPTA ANNO PRIMO TIROCINII EJUS

PER HIERONYMUM PLATUM S. J.

TUNC CONFESSARIUM EJUSDEM, EX MS.

CAPUT I.

Natus Castellione, moratur Florentiæ, Mantuæ, Casali.

ALOYSIUS GONZAGA patrem habuit Ferdinandum Gonzagam, Marchionem Castilionis ; matrem autem Martham, ex nobilissima ipsam quoque familia Roverorum. Pater, non solum cognomine, verum sanguine etiam, Mantuano Duci junctus erat : quippe quorum utriusque avi, fratres germani fuerant ; quam affinitatem ita ambo agnoscebant, ut se invicem mutuis officiis colerent ; quin ipse Dux Aloysium de sacro fonte C suscepit, semperque deinceps amore præcipuo, pene ut filium, complexus est. Ferdinandus, Philippo Hispaniarum Regi operam navans, variis ab eo Magistratibus, præsertim bellicis, ornatus, ac vectigalibus etiam annuis auctus est. Porro natus est Aloysius anno Domini MDLXVIII, die IX Martii, in oppido Castilione ; statimque nutriri cœpit omni cura, ut heres futurus, non Marchionatus solum paterni, sed etiam duorum patruorum ; quorum cum alter liberis careret, alteri una tantum esset femina, utriusque bona, feudalia saltem, ad ipsum ut primogenitum jure ventura erant. Cum esset annorum quinque, erudiri cœpit patriis artibus, bellicis scilicet. Itaque cum pater ad expeditionem Tunetanam Hispani Regis nomine sese compararet, ductus est ab eo Casalem, quod est oppidum in ditione Mediolanensi. Hoc tempore, quod longius non fuit quam aliquot menses, inter milites educatus (ut fere illa ætas quæcumque audit ac videt, animo imbibere solet) militares spiritus haurire, et ad illam gloriam, ad quam patris exemplo et vocibus incitabatur, aspirare cœpit. Itaque et ordines puerili passu, Marchionis vice, ductare ; et cum cetera arma, tum sclopos etiam subinde tractare ausus, certa sæpe adiit vitæ discrimina ; ex quibus pene miraculo ereptus est a divina providentia, quæ illum videlicet meliori vitæ generi reservabat. Nam et aliquando facies a flamma ambusta est, et resiliens bombarda, rotis, ut fit, impetu recurrentibus, tantum non incautum obtrivit ; quæ deinde ille pericula, cum magnis divinæ in se bonitatis laudibus, commemorabat. Idem pene vitæ genus postea et Castilione tenuit, quo redierat, postquam pater Tunetum discessisset. Ac (quod sane ille multo vehementius dolebat) dum inter varios ac seculares illos homines versaretur, F et eorum interesset vocibus, modo scurrilibus, modo etiam sordidioribus ; factum est, ut illi quoque ætatulæ eædem voces, quarum sensum ne intelligeret quidem, adhærescerent, atque interdum etiam ore exciderent : quod sine dubio a Domino permissum est, ut, quoniam brevi tanta eum gratia præventurus erat, haberet videlicet aliquid, ubi culpam agnosceret, etiam ubi culpa non erat.

Parentes ac nativitas Castellione,

2 Biennio ferme elapso reversus Tuneto pater, ipsam cum fratre natu minore Florentiam misit, ad Cosmum Etruriæ Ducem, ad fovendam, quæ cum eo vetus illi intercedebat, consuetudinem ; non ita tamen ut in ejus aula viveret, verum in domo conducta; ubi etiam diligentem litteris operam navavit sub præceptore domestico. Hoc tempore, cum in Societatis nostræ collegio confessionem bis aut ter fecisset, vicit eum puerilis pudor, ut verba illa militaria, in quibus eum lapsum esse aliorum exemplo, diximus, reticeret ; donec tandem Dei timore, qui ei fixus erat, et perpetuis stimulis illum die ac nocte exagitantibus, permotus est, ut quidquid illud esset in Confessione exprimeret : simulque partim sua sponte, partim Confessarii reprehensione, tanto in se ipsum exarsit dolore ac pœnitentia, ut statim de vita

mora Florentiæ,

A vita serio corrigenda, et imprimis de cavendis, vel ipsa vita millies exposita, peccatis mortalibus deliberarit, quod sane et a Deo consecutus est; siquidem ipsemet mihi professus est, se deinceps nullius unquam mortalis culpæ in tota vita conscium sibi fuisse. Atque hoc ipsum quodcumque fuit, licet pro certo habendum sit, non pervenisse ad mortale peccatum, cujus adhuc ætas capax non erat, cum scilicet biennio demum post, sacram primum Eucharistiam sumpserit, atque ille mihi, curiosius hoc inquirenti, responderit; putasse quidem se, malum id esse, et sane tantum, ut a Communione arcere debuerit; de Confessione vero non adeo fuisse solicitum.

et generalis peccatorum exomologesis.

3 Cum igitur a peccato mortali abfuerit, ipse tamen non solum postea, verum illo ipso tempore magnum id nefas æstimans, cum multis lacrymis generalem totius vitæ Confessionem instituit : juvitque ea opinio puerum, ut deinceps cautius viveret, atque ut de Benedicto scribit Gregorius, pedem, quem in seculo posuerat, confestim retraheret. Certe enim Aloysii Confessio illa tamquam nova nativitas fuit, quæ eum repente quasi in alterum mutavit. Statim enim sese subducere cœpit ab amicorum congressibus, B et quidem ipsorum etiam familiarium ac domesticorum, magisque secum habitare, et omnibus pene colloquiis abstinere; eo scilicet consilio atque instinctu, ne quidquam loqueretur, vel audiret, quod animam maculare posset; sic ut deinceps semper a suis pro severo et scrupuloso habitus sit; quod ille videlicet pro nihilo ducebat. Præterea ab eo tempore, pædagogis, et multo maxime parentibus, ac majoribus ita se morigerum atque obedientem præstitit, ut numquam ab eorum præscripto vel minima quavis in re sciens ac volens discesserit. Insuper Confessionis Sacramentum aliquanto frequentius obire constituit, quod et deinceps semper servavit. Denique in precatione etiam diligentior esse cœpit; et quoniam nullum adhuc mentalis usum habebat, quotidianum, quod dicitur, Exercitium, et septem Psalmos pœnitentiales singulis diebus, quanta poterat attentione et devotione recitabat; idque mane, et iterum vespere, genibus semper flexis. Non tamen ullam adhuc de seculari vita deserenda cogitationem susceperat; verum in ipso seculo quam perfectissimam, et ab omni culpa remotissimam vitam agere constituerat.

Annum XI agens, abit Mantuam;

4 Exinde Patris jussu Mantuam profectus, jam inter decimum et undecimum ætatis annum, haud C modicos brevi in pietate progressus effecit; quam ad rem non parvum momentum habuit casus quidam. Nam cum urinæ difficultate vexari cœpisset, atque insuper periculum esset, ne cum tempore incrementa sumeret; sua sponte consilium iniit acrioris cujusdam diætæ, ut ab ea noxii omnes humores absumerentur. Itaque tanto rigore inediam hanc servare aggressus est, ut mirum sit, quod non vitam plane perdiderit. Cujus hoc unum signum sit, quod ipse narrabat, si quando contigisset ut ovum totum comederet, quod quidem raro admodum contingebat, tum vero arbitratum se laute convivari : atque in hoc tam severo tamque diuturno jejunio integrum annum duravit. Displicebat id sane omnibus, ac præsertim matri; sæpe etiam a medicis increpabatur : sed is tamen præ fervore, nullius monitis acquiescens, sanitatis primum, deinde etiam consuetudinis, quam adamaverat, causa, in suscepta perstitit abstinentia : quæ quidem quantum ad depellendum morbum profuit (numquam enim postea in vita sua eum sensit) tantum scilicet nocuit corpori; cujus vires ita imminutæ attritæque sunt, ut et stomachus justo cibo accipiendo invalidus factus sit, et ipse postea etiam graciliori ac tenuiori oris corporisque habitu remanserit; cum antea robustior ac potius obesior esset.

A. HIER. PLATO EX MS. statuit Deo servire in statu clericali :

D 5 Præterea illo ipso tempore in imbecillitatem incidit gravem ac diuturnam, quæ hoc ei contulit, ut hominum consortia fastidiens, daret se solitudini, et legendis Sanctorum Vitis, maxime a Surio scriptis, eaque lectione, præter exercitia devotionis, quæ Florentiæ cœpta numquam intermiserat, sed potius adauxerat; ita profecit, ut etiam laicam vitam et Marchionatum ipsum omnino relinquere decreverit, et clericalem Ordinem amplecti; non ut dignitates aut opes Ecclesiasticas consequeretur (hæc enim omnia, quamquam a dæmone subinde oblata, constanter respuit semper) verum ob eum unum finem, ut a secularibus curis segregatus, uni Domino ejusque Altari, in sanctitate et justitia deserviret. Quare patrem suum Marchionem assidue extimulare instituit, ut sibi facultatem concederet, relicta aulica occupatione, dedendi se studiis litterarum; quod cum nullis precibus obtinere potuisset, paulo post Castilionem reversus, atque ibi quoque eumdem vitæ tenorem retinens, longe largiorem in se divinam bonitatem experiri cœpit. Nam cum adhuc nullam mentalis orationis consuetudinem habuisset, tum primum visus est Dominus aditum illi ad suam jucundissimam familiaritatem et amplexus aperire, E tantamque meditandi ac contemplandi lucem infundere, ut præ nimia spiritus dulcedine semper fere lacrymis diffueret; idque nullo hominum magistro, nullo alio duce, quam Spiritu Sancto. Tantum inciderat in libellum quempiam Patris Canisii, in quo erant quædam ad meditandum capita ordine descripta. Is libellus primum ejus animum Societati nostræ magnopere conciliavit, propterea quod ejusmodi methodus, atque omnino spiritus ille, quo ea scripta erant, accidere ei ac convenire videbatur. Itaque ejus opusculi lectione non solum incitatus est, ut diximus, ad orationem mentalem; sed etiam aliquo modo instructus de ratione ac via tenenda, quam ille ad unguem servabat; etsi nulla certa, vel hora, vel spatio orandi, sed cum voluntas sive commoditas fuisset, modo per unam, modo per dimidiam horam, plus aut minus, ut sors ferebat; semper tamen cum magna tum mentis illustratione, tum voluntatis motu ac suavitate.

Castellionem redit

orationi mentali se dat,

B. Virgini addictus

perpetuam Deo Virginitatem vovet.

6 Insignis etiam fuit hoc tempore devotio atque amor, quem in beatissimam Virginem Deo inspirante concepit, in cujus mysteriis cogitandis totus exardescebat : quæ vicissim pro benignitate sua eum sibi peculiariter in famulum ac filium seligere visa est; primumque omnium id ei beneficium contulit, F ut ad imitandam, quatenus licebat, ipsius puritatem die quadam in oratione perpetuam Deo virginitatem voto voveret; quam quidem deinceps semper ita coluit, ut apparuerit non humanum fuisse studium, sed beatæ Virginis donum. Nam ut ipsemet mihi non semel confirmavit, tota vita sua nullum unquam, non modo in corpore sensum, sed ne in animo quidem suggestionem aut repræsentationem, ab hac virtute alienam, sensit; quod plane apparet omnem humanam facultatem excedere; eo magis quod non stupori cuipiam aut hebetudini tribui potest, sed primum ei, quam diximus, cœlesti gratiæ, deinde etiam ipsius diligentiæ, atque intensissimæ suæ ipsius custodiæ. Narrabat enim se ab eo semper tempore, quamquam nullis urgeretur stimulis, tamen solo pudicitiæ amore, solitum fuisse acerrime sese ac sensus suos custodire, præsertimque oculos assidua cautione cohibere; ne evagando uspiam inciderent; maxime autem a muliebribus colloquiis et aspectu semper abhorruisse; ita ut ipsius matris suæ solitarium congressum refugeret; et, si quando, ut fit, accederet; teneri non posset, quin præ verecundia os rubore suffunderetur : quod quia omnibus jam notum erat,

a

A. HIER. PLATO EX MS.

A a suis per jocum, feminarum hostis, vocabatur. Quare cum jam in Societate esset, interrogatus a quodam, an aliqua ei esset cognatio cum Anna Borromæa; esse quidem respondit, sed eam se numquam vidisse, quoniam ita cum Marchione pactus esset, ut ad alia omnia negotia adhiberetur, hoc unum excepto, si cum quapiam femina loquendum esset; idque Marchionem, ut ei obsequeretur, ita facere solitum.

Casalem ducitur a patre

7 Post octo aut novem menses, quos Castilione egit, ductus est a patre Casalem, quæ civitas est Montis Ferrati, cujus ipse gubernationem pro Duce Mantuano retinebat. Hic aliquanto etiam majorem ei commoditatem suppeditavit Dominus proficiendi in spiritu, ex Patrum S. Pauli decollati consuetudine, apud quos solito jam frequentius Sacramenta capiebat. Quare clementissimus Deus, qui ascensiones in ipsius corde disponens paulatim ejus animam ad eum perfectionis gradum provehebat, tantum illi lumen tempore illo impertivit, ut etiam decerneret omnino seculum relinquere, et in Ordine aliquo religioso (nullum tamen adhuc nominatim definiens) evangelicam paupertatem, et obedientiam amplecti. Atque huic proposito ipsum etiam vitæ genus congruebat. B Jam enim, etsi antea semper, tamen solito magis, solitudine et spiritualibus rebus delectabatur, nullos hominum conventus visebat, comœdiis, et conviviis celebrioribus, quorum quotidie fere occasio occurrebat, constantissime abstinebat; quin imo, fratre minore et domesticis omnibus, ad eas celebritates avide adeuntibus; ipse, aut domi se cum uno vel altero maturo et docto homine continebat, nullis aliis, quam de litteris et de pietate sermonibus; aut ad Capucinos, vel Paulinos illos Patres conferebat. Denique non solum de hoc tempore, sed de omni reliquo illud vere dici potest, eum in pueritia numquam fuisse puerum: numquam enim lusit, numquam saltavit, numquam cursu aut alio motu se vehementius agitavit. Libros etiam numquam legit, non solum turpes, sed nec vanos: nam hos etiam mirabiliter oderat, uti etiam sermones de ejusmodi rebus. Granatam tantum assidue tenebat, et vitas Sanctorum ex Lipomano. Ex profanis eos tantum attingebat, qui de virtute scripsissent, ut Senecam ut Valerium Maximum, quorum alter præceptis eum augebat; alter exemplis. Quæ omnia etsi advertebantur a familiaribus, nemo tamen prohibere audebat; seu Deo ita providente, seu quod virtutem suspicerent ac venerarentur, quam tamen imitari minus poterant. C

et in Hispaniam:

8 Sub hoc tempus contigit Marchioni, ut quorumdam suorum negotiorum causa in Hispaniam ad Regem proficiscendum esset, quo etiam uxorem cum duobus filiis natu maximis perduxit, qui etiam libentissimo animo a Rege inter honorarios Principis pueros uterque recepti sunt. Hic dum in aula versatur, accepit Confessarium ex Societate nostra; satisque diligenter tum pietatem, tum etiam Sacramenta colere instituit, quamquam in magnis impedimentis et distractionibus, quas illa vita, illa occupatio, illi eorum quibuscum vivitur, sermones atque actiones afferre possunt; ita ut vix jam tempus suppeteret, non modo ad orationem quotidie, ut antea solebat, faciendam, sed etiam ad Patrem spiritualem sæpius, quam semel in mense, conveniendum. Quare non mirum fuit, si pristinus ille mentis fervor non nihil refrigeratus est; non quidem ita ut unquam retro abierit, aut voluntatem seculi deserendi mutarit; verum quia non jam adeo fervens erat in ea deliberatione maturanda atque exsequenda. Sed non diu reliquit eum Dominus: siquidem acrioribus eum rursus stimulis adortus, sic impulit, ut etiam quidquid negligentiæ vel remissionis intercessisset, id nova diligentia ac studio abunde D suppleret. Statim enim sibi ipsi iratus, suamque incusans tarditatem, eo diligentius incumbere cœpit in recuperandum illum pristini odoris statum; præsertim vero meditatione atque oratione mentali; ad quam, cum nullus alius suppeteret locus, conjiciebat sese subinde in latebras quasdam obscuri ac remoti cubiculi, ubi, etsi satis incommode, libenter tamen, ac severe se occultabat; nec unquam inveniri potuit, etiam a Domesticis, sæpe eum curiose tota domo perquirentibus; maxime cum amici, quod sæpe contingebat, ad eum officii causa salutandum venissent; quam ob rem non raro eum parentes objurgabant.

ubi in aula Regis ephebium agens,

9 Jam sesquiannum in Hispania inter has cogitationes egerat, cum die quadam, sumpta de more sacra Eucharistia, dum gratias Domino devote agit, sensit se permoveri, ut consilium suum totum Confessario patefaceret, cui ad eam diem nullum omnino de hoc verbum fecerat. Confessarius eo audito, rem quidem probat, sed nihil fieri posse patre inscio. Eum igitur ipse adeat, et, si possit, ratione aut precibus consensum extorqueat. Non longa intercessit mora. Eodem ferme die per matrem prius, E quam pro ejus mirabili religione semper Aloysius in his suis studiis docilem et facilem habuit; deinde etiam per se ipsum exponit ei desiderium suum; et quanta quidem maxima potuit submissione ac reverentia, sed nec minori efficacitate ac fiducia demonstrat, certum sibi ac fixum esse, in Dei obsequio reliquam vitam traducere. Ille graviter primo perculsus ac commotus, non eum solum durius ab se rejecit, sed Confessarium quoque absentem; ac post aliquot dies accersitum, coram vehementius accusare instituit, quod filium suum primogenitum, quo maxime suæ spes niterentur, in ejusmodi cogitationes induxisset. Verum de hoc quidem capite facile satisfactum est a Confessario, simul ac eum docuit, non plus esse quam paucos eos dies, ex quo hæc ab Aloysio rescivisset. Quare non erat dubium, quin ea res multum ad eum pacandum valuisset, nisi casus quidam intervenisset, qui Aloysio occasionem dedisse talium consiliorum creditus est. Etenim per eos dies ejus pater, ut erat in aleæ lusu intemperantior, magnam auri summam perdiderat; atque ea ipsa nocte, quæ hunc Aloysii sermonem præcessit, sex ferme millium aureorum naufragium fecerat. Ex eo et ipse Marchio ita suspicatus est; et F tota Regis Aula, per quam, ut fieri solet, statim Aloysii dicta percrebuerant, vulgatum est, illum de industria hunc patri scrupulum injicere voluisse, quo eum majoris mali metu, a damnoso lusu revocaret; passimque etiam ab omnibus artificium hoc laudabatur, et adolescentis filii studium in patre corrigendo.

animum de ineunda religione patri aperit

multum inde commoto,

10 Verum cum Aloysius in sententia persisteret, affirmans, nullum sibi alium esse finem, quam divini obsequii, atque etiam instanter quotidie magis ac magis dimissionem urgens; et ipse Marchio altera ex parte rem secum melius perpendisset, diligentiusque; recordatus esset Aloysii vitam ac mores ab ineunte ætate; tum demum coactus est credere, illum ex animo agere, nec sine Dei instinctu ac vocatione. Quin etiam cum eodem tempore Minister Generalis Franciscanorum, quos vocant Observantes, in Hispania versaretur, non solum sanguine, sed magno etiam consuetudinis usu cum eo conjunctissimus; Aloysium ei in manus dedit, ut ipse, pro earum rerum notitia qua pollebat, juvenis voluntatem exploraret. Quod cum ille accurate fecisset, ejusmodi testimonium ei dedit, ut diceret dubitare non posse, quin vero Dei spiritu ageretur: ejusque auctoritas mirum in modum valuit ad omnem dubitationem

et per alios eum examinari curanti.

A tationem e Marchionis animo depellendam. Quare etsi jam hoc ei plane persuasum esset, tamen cum jam reditus sibi in Italiam instaret, eum secum reducere voluit, recipiens, in Italia se facile consensurum, ut cogitata perficeret: nec potuit aut etiam debuit Aloysius patri, tantopere cupienti et urgenti de tam brevi temporis mora non obsequi; quamquam ipse per se nihil cupiebat magis, quam vincula omnia secularia quamprimum abrumpere.

CAPUT II.

Vocatio ejus varie tentata: exercitationes piæ, conservatio in periculis.

In Italiam reversus,

Reversus in Italiam, primum omnium, in hoc negotium, in quo ei omnia erant, conficiendum incumbens; perpulit patrem, ut propriis litteris, quibus etiam ipse suas adjunxit, Domino Scipioni Gonzagæ, qui Romæ agebat, id mandaret, ut verbis suis Patri Generali Societatis nostræ filium suum primogenitum offerret, ejusque præterea sciscitaretur sententiam, quonam eum ad Novitiatum mitti vellet. Respondit P. Generalis, quibus debe-B bat verbis, in tali re; quod vero ad locum attineret, sibi quidem Romam ob plures causas maxime probari. Hoc accepto responso Aloysius miro elatus est gaudio, nec tenere se potuit, quin epistola ipsi Generali scripta, et gratias de tanto beneficio ageret; quibus tamen ut vellet et sentiret agendis verba sibi deessent, et se insuper totum ei offerret ac dicaret; denique etiam rationem redderet cur non tam cito Romam, ut certe cupiebat, advolaret; quod scilicet a patre cogeretur hereditarium jus Marchionatus a se in proximum fratrem transferre; cui translationi, etiamsi Imperatoris quoque consensus, utpote in feudo libero, necessarius esset, sperare tamen se, omnia citissime consecutum iri. Hæc agebat lætus in multa pace domestica, cum jam ipse pater manus dedisset, neque alius ei esset domi molestus. Verum ne illi majoris meriti ac præmii occasio deesset, varia statim eum certamina ac pugnæ cum amicis et propinquis, quorum aliqui ejus constantiam tentare, aliqui, qui id (quod scilicet paucorum est) non cupiebant, etiam labefactare nitebantur. Nam imprimis ipse Mantuæ Dux, misso ad eum (erat enim Castilione) certo homine, Episcopo prudente et facundo, illud ei proponi jussit; ut si eum laicæ vitæ tædebat, Ecclesiasticam amplecteretur, in qua satis se Deo probare posset; nec enim deesse ad hoc exempla sanctorum hominum, tum veterum ac recentiorum; novissimum autem Borromæi et aliorum. Offerebat autem insuper ei studium et gratiam suam, ad eum per honorum gradus in Ecclesia provehendum. Cui prudenter respondit Aloysius, agnoscere se ejus humanitatem, eamque amare: verum, ut antea jam omnibus adjumentis domesticis ad hæc ipsa consequenda, renuntiandum sibi esse decreverat; ita his quoque, quæ tam liberaliter ab ipso offerrentur, remittere; quoniam statutum sibi esset, nihil in hac vita velle propter Deum.

obtento patris consensu,

varie tentatur a propinquis,

12 Secunda pugna fuit cum Alfonso patruo, in qua cum eadem pene argumenta afferrentur, eadem facilitate victor abscessit. Oppugnatus est etiam eodem tempore a quodam magni nominis homine, ipso quoque ex eadem Gonzaga familia; qui præter alia nonnulla, cum denique ne Societatis quidem nomini parceret, multaque in eam diceret; denique ita sermonem clausit, ut eum hortaretur, si omnino mundum exuere decrevisset, non Societatem, quæ in mundo assidue versatur, sed alium potius eligeret Ordinem, quam maxime ab occupationibus remotum, cujusmodi esset Capucinorum D vel Cartusianorum. Quod ille (quantum conjici potuit) eo animo afferebat, ut si sententiam mutasset, vel ex ipsa inconstantia ejus, Vocationem condemnaret, vel facilius deinde ab eo quoque proposito propter corpusculi tenuitatem deduceret; sive denique ut aliquo deinde tempore ex illis Ordinibus ad dignitatem aliquam ecclesiasticam educeretur. Verum Aloysius tale ei responsum dedit, ut nihil aptius aut prudentius dici posse videretur; non videre se, quomodo longius a seculo recedere posset, quam si Societatem ingrederetur. Nam si mundi nomine divitias intelligeret, hic perfecte paupertatem servari; sin honores, iis quoque aditum, etiam solenni voto, occludi. Quo dicto vir ille plane obmutuit. Hæc per ora hominum vulgata fidem satis superque fecerunt, altiore spiritu Aloysium moveri, quam cui caro et sanguis prævalere posset.

ut saltem aliam Religionem, optet,

A. HIER. PLATO. EX MS. quam Societatis.

13 Interea illud etiam, quod supra diximus, agebatur, ut Aloysius Marchionatus paterni hereditati cederet: quod ille non solum assensit, ut fieret; verum etiam ursit, ut quam celerrime fieret: insuper ipsi patri concessit, ut eam resignandi E formulam, quibus verbis et quo maxime vellet modo, conciperet, quasi sua nihil interesset. Et quidem hic primum modus dictus est, ut jurisdictioni quidem omnino renuntiaret; sed ex totis bonis bis mille aureos numeratæ pecuniæ, deinde ducentos quotannis ad vitæ alimenta reservaret. Hac formula conscripta, multi tamen menses gemente Aloysio consumpti sunt; partim dum per Jurisperitorum manus, et ipsius amplissimi Senatus Mediolanensis, circumfertur, ne quid in ea dubii vel quæstionis lateret; partim etiam dum apud Cæsarem res conficitur. Quo tempore cum Marchio negotia quædam haud parvi momenti Mediolani haberet; eo Aloysium destinat, adeo illius prudentiæ ac judicio, pluribus jam similibus rebus ab se cognito, tribuebat. Moratus est illic annum pene integrum; quo causam illam paternam, etsi satis difficilem et implicatam, tanta tamen diligentia et cautione tractavit, ud ad exitum quem volebat perduxerit. Nec fuit ille annus ipsi etiam inutilis: siquidem præter consuetas devotionis exercitationes, studiis etiam operam navavit satis accuratam in Collegio nostro Brerano; ubi Physicam audivit ita diligenter, ut vel singulis Lectionibus ipse inter-F esset; vel, si aliquam occupationes eripuissent, eam ab alio descriptam domi cognosceret; quin etiam disputationibus semper interesset, atque ipse etiam nonnumquam theses, vel proprias defenderet, vel adversus alienas disputaret. Itaque non parum illud tempus contulit ad ejus litterarium profectum. Vincebat enim occupationes, quibus continenter, ut diximus, distinebatur, ingenium quo præditus erat excellens, et infatigabilis quædam diligentia. Nam, ut id quoque hoc loco addam, cum tam insignia fuerint in illo supernaturalia dona, non minus etiam admirandus erat naturalibus; siquidem præter ingenium, quod dixi, eminebat etiam in eo judicium ac prudentia pene senilis, quæ se ostendebat in omnibus ejus dictis, factis, responsis. Itaque ipse Marchio, ejus plurimum opera, etiam in negotiis gravibus, etiam cum principalibus viris, uti solebat.

Ante cessionem bonorum

paterna negotia Mediolani curat,

atque operam dat Philosophiæ;

iterumque tentata ibi constantia sua;

14 Redierat jam a Cæsare responsum, quo Aloysii resignatio confirmabatur, gaudebatque vehementer Aloysius, nullum amplius reputans desideriis suis obicem oppositum iri. Verum Marchio, sive paterno affectu mollitus; sive suspicatus aliquam in filio adolescente mutationem, operam denuo dedit, ut plures eum subinde aggrederentur, tum

A. HIER. PLATO. EX MS.

A tum seculares, tum etiam Religiosi; qui longis orationibus, et in speciem ad eum perterrendum compositis, ejus constantiam explorarent. Quibus ad unum ita satisfecit, suæque firmitatis tale specimen dedit, ut omnes multa Marchioni in juvenis commendationem ultro scripserint. Verum ille, tum ex his, tum ex aliis signis, ex ipso patre acceptis, quasi imminentem sibi tempestatem prospiciens, cum tempus appeteret redeundi Castellionem, litteras scripsit ad P. Generalem, plenas omnis pietatis ac fervoris, quibus et consilium et opem implorabat, uti ab eo cui se vitamque suam penitus commiserat; idque imprimis etiam atque etiam urgebat, ut si novæ deinceps injicerentur a suis prorogationes ac moræ, liceret sibi, etiam invito ac renuente patre, recipere se in proximum aliquem Societatis portum; quando tum nulla esset futura dubitatio, quin et Marchionis mens esset, ut ejus Vocatio tempore evanesceret; et, quod ad ipsum P. Generalem attineret, non posset non esse pietatis genus, ut ait S. Hieronymus, in hac re esse crudelem. Hæc sunt ipsius expressa verba: quibus deinde addebat mirificam obsecrationem, per viscera Jesu Christi, ne permitteret affectu paterno B aut ullo humano respectu Vocationem suam, quam sibi tam diu jam constaret a Deo profectam, impediri.

opem Generalis implorat per litteras

15 Hac accepta epistola, etsi P. Generalis, et delectatus est adolescentis religione, et commotus periculo; tamen ne, si aliquam cupiditatis significationem daret, Societas cum ejusmodi Principe æternam offensionem susciperet; respondit, esse illi omnino curandum patris consensum, idque tum ipsimet, tum Societati nostræ expedire: speraret autem in Domino, quia qui dedisset velle, sine dubio daturus etiam esset perficere. His acceptis litteris Aloysius, non ita multo post, anno pene vertente, domum a Patre revocatus; partim ut ad longius certamen, quod providebat, sese muniret; partim etiam ob suam consolationem, decrevit Exercitiis spiritualibus sese aliquantisper recipere; idque Mantuæ, quoniam Castilione nullus ex Societate erat. Nec eum terruerunt æstivi calores (erat enim Julius mensis extremus) quin cubiculo inclusus, totos dies decem ac duodecim poneret in cœlestium rerum contemplatione, tanto studio ac contentione, ut plane ne puncto quidem temporis cessaret a precibus, vel mentalibus vel vocalibus. Sed locus hic videtur, ut, quoniam exteriores ejus actiones ad Vocationem quidem pertinentes exposuimus, nunc etiam de interioribus aliquid dicamus, ex quibus etiam major ædificatio peti potest. Quæ autem dicemus, ea potissimum post Exercitia spiritualia subsecuta sunt, etsi antea quoque multa ex his (usurpare) consueverat, sed nimirum post illos dies uberiori ac largiori spiritu.

a quo responsum accipit,

et Exercitia S. Ignatii obit.

16 Imprimis igitur meditationi unam horam matutinam, alteram vespertinam tribuebat; etsi ille has horas suo potius fervore et gustu, quam horologio metiebatur, ideoque plerumque diuturniore spatio preces continuabat: præterquan quod etiam, præter hæc stata tempora, quandocumque eum devotio incitabat, quod erat sæpissime, dabat se orationi. Porro quotidie recitabat Horas Canonicas, tum communes, tum B. Virginis, idque magna attentione ac devotione. Denique, ut summatim dicamus, nihil aliud agebat: siquidem relictis omnino amicorum colloquiis, semper sese cubiculo continebat; illic, audito summo mane Sacro, reliquum diem partim contemplatione, ut diximus, partim piorum librorum lectione consumebat. Quod si aliquando, propter aliquod negotium, vel necessariam causam, prodire cogebatur, non tamen animum ab oratione relaxabat. Consecutus enim erat D præsentiam Dei continuam, non illam quidem, qua cogitatur Deus omnibus præsens, omnia videns: verum quascumque species sibi in oratione matutina efformasset, sive Christi flagellati, sive crucifixi, vel de simili re, eas deinde adeo menti infixas atque impressas gestabat, ut quidquid ageret, aut quidquid loqueretur, nulla unquam prorsus interruptione, multo tenacius iis inhæreret: ita enim ipse mihi narravit.

Exinde, quale studium ejus orationis,

17 A curiositate videndi res novas, mirum est quantopere semper abhorruerit. Nam præter cetera exempla, quæ longum esset commemorare, invitatus aliquando a patre ad spectandum equitum lustrum, cui ipse pro officio præfuturus erat; ad quam scilicet celebritatem tota civitas Mediolanensis confluxerat; ille primum ægre assensit; deinde cum plane cogeretur, tamen ubi affuit, neque inter primos assedit, et postea oculos quoties potuit, semper avertit. Porro ut reliquos sensus, sic linguam vel imprimis diligentissime custodiebat, ita ut non ostium circumstantiæ, sed murum prorsus labiis suis objecisse videretur. Nam cum postea in ipsa Societate taciturnitatem vehementer retinuerit, ut inferius dicemus; tamen non dubitabat affirmare, plus se nunc loqui uno die, quam in seculo multis mensibus. Hoc autem ille sibi tam severum silentium indixerat, non ex naturæ instinctu, quæ in eo sane minime melancholica, sed potius sanguinea fuit; verum timore Domini, quod animadverterat in hominum collucutionibus nonnulla excidere, quæ alienum nomen attingerent; levia illa quidem, et, ut ipsemet fatebatur, vix venialia; sed ipse tamen, suimet pertæsus, quod eadem sibi toties in Confessione iteranda essent, ejusmodi silentium ultro sibi indixit, ne omnino unquam loqueretur, nisi de rebus necessariis aut utilibus, id est, vel de negotiis a patre injunctis, vel de studiis litterariis, rebusve spiritualibus.

custodia sensuum,

E

18 Quod attinet ad carnis macerationem, præter quotidianam temperantiam et abstinentiam, majorem certe quam facile credi possit; singulis sextis feriis, pane ac aqua; Sabbatis, ecclesiastico more jejunabat. Ter in hebdomade sese diu et acriter verberabat: et quoniam flagellum ex funiculis non suppetebat, usus est semper vinculo quodam ferrato canis venatici, quod forte in cubiculo offenderat. Aliquando etiam pro cilicio, cujus copiam non habebat, cingulo suo acuminatum calcar subdidit, ad punctiones assidue sentiendas. Hieme media (et sunt in Longobardia hiemes perfrigidæ) surgebat de nocte ad orandum cum sola linea veste. Quare, cum frigore totus tremeret, eoque orationem interturbari vidisset; aggressus est rem miram, quam etiam Dei gratia consecutus est. Quasi enim turpe reputaret, corpori et carni ulla in re cedere: instituit potius attentioni spiritus augendæ; ita ut avocata a sensibus anima, frigoribus non læderetur. Itaque gelante jam corpusculo, ac præsertim pedibus; ipse tamen in oratione sine ullo algoris sensu perdurabat, idque singulis noctibus facere perrexit. Atque huic simile est aliud factum, etsi absque dubio minus ei comparandum. Erat corporis constitutione tam tenui et gracili, ut quodvis exiguum frigus molestum ei esset, ac propterea necessario ad focum identidem accederet. Hoc ille animadvertens, hujusque consuetudinis, tamquam servitutis cujusdam pertæsus, statim a suo cubiculo ignem removit; et postea id semper tenuit, ut ne alibi quidem propius adiret; quod si quando amicorum causa non accedere non liceret, tamen nec propinquabat, nec manus, quæ præcipue rigore tumescentes conspiciebantur, admovebat.

maceratio corporis,

F

19

A

non semper secundum scientiam,

19 Ex hoc tanto victus rigore quantam virium debilitatem contraxerit, alioquin etiam per se valde debilis, facile est cuivis æstimare. Ipse quidem narravit, ita se tum omni robore exhaustum fuisse, ut in oratione genibus niti non posset : quare, quia ne sedere quidem statuerat, prostrabat se in humo, ut vere dicere posset cum Propheta ; Adhæsit pavimento anima mea. Quin etiam illud addebat, sæpe sibi sic prostrato accidisse, ut ne salivas quidem ore expuere posset, sed eas mandere et deglutire præ debilitate cogeretur. Addam etiam illud, quod fervoris est eximii, etsi non secundum scientiam, ut ipsemet, hæc narrans, fatebatur, cum id vel maxime ad indiscretionum suarum numerum referret. Nam cum tanta et tam assidua meditationis intentione sæpe in acerrimum capitis dolorem incideret ; non modo non dabat operam, ut remissione aliqua relevaretur ; sed de industria eum fovebat, atque etiam augebat ; eo scilicet consilio, ut Christi Domini spineam coronam, quæ ejus capiti cruciatum attulerat, aliquo modo imitaretur. Denique nihil dubii fuit, quin, nisi in Societatem venisset, ubi diligenti Superiorum prudentia multa ei in rebus omnibus moderatio adhibita est, brevi vitam omnino perditurus fuerit : quod ille quoque agnoscens, dicere solebat, Societatem non solum animo, sed corpori etiam suo salubrem fuisse.

Ps. 118, 14.

B

a Deo tamen variis modis remunerata ;

20 Verum quanto ille in seipsum severior erat (quod etiam erat eo laudabilius, quod nullo exemplo, nullo monitore, in tali ætate, adde etiam inter paternæ aulæ delicias et illecebras talem rigorem tam constanter tenebat) tanto sine dubio largius Dei bonitas sua illi charismata tribuebat, ejusque animam interiori dulcedine abundantius reficiebat. Ille tamen omnium, quæ hoc tempore percepit, donorum maximum æstimare solebat, altitudinem quamdam animi, despicientem omnia, quæ in hoc mundo sunt, quasi vanitatem vanitatum. Quare narrabat, se, quoties in aulam vel patris sui, vel Ducis Mantuæ, eundum esset ; cum palatia, servorum multitudinem, atque obsequia, ceterumque ejusmodi fastum ac pompam videret ; laborem sibi fuisse in risu cohibendo, adeo omnia vilia et ridenda, et, ut ait Apostolus, stercora videbantur Sæpe etiam matri suæ, cum qua crebros de pietate ac virtute sermones habebat, quod esset devotionis valde studiosa, dicere solebat ; mirari se, nec posse causam invenire, cur non omnes mortales Religionis statum capesserent : cum tam clarum atque apertum esset, quanta ex eo, non solum in futura, sed etiam in præsenti vita commoda redundarent. Hoc etiam toto tempore illud observavit, ne quemquiam famulorum adhiberet, vel ad induendas, vel ad detrahendas sibi vestes : quod ipse postea ab se fieri solitum affirmavit, tum amore quodam pudoris atque decentiæ, atque etiam ex spiritu humilitatis ; tum vero, ut eo liberius mane ac vespere dare se posset meditationi.

Phil. 3. 8.

C

paupertatis studium et humilitatis ;

21 Illud vero minime silendum, quod non solum laudem, sed etiam admirationem apud omnes mereatur, quod et hoc tempore, et aliquanto etiam antea in Hispania, paupertatis studio, vestimenta quam maxime attrita et lacera adamabat, eaque ferme gestabat ; ac, si quæ nova ei fierent, eorum usum, quam maxime posset, differebat ; deinde si urgentibus suis, semel tandem iis usus esset, statim ea quoquo modo abjiciebat, redibatque ad vetera. Quare illud ferme perpetuum ei erat, ut caligæ ad genu semper reconcinnatæ essent ; quod vel mediocris aut etiam tenuis fortunæ homines vel maxime refugiant, probroque ducant. Itaque hac de causa perpetua semper ei lis fuit cum suis, qui eum ad elegantiorem cultum, propter familiæ splendorem, assidue impellebant : atque imprimis pater ipse, fremens atque indignans, præsertim initio ; nam postea ipsa perseverantia, ac reliquarum etiam virtutum fulgore quodam obtinuerat, ut nemo amplius ei molestus esset, et potius taciti ejus facta mirarentur, etiam ii qui non probarent. Verum hic illud etiam notandum, quod cum ad personam suam, despicatiorem ejusmodi cultum adhiberet ; famulos tamen, qui ei adjungebantur, patiebatur pro status sui conditione ornatos ; nimirum paupertatem in se ipso exercens, reliqua sanguini et parentis voluntati prudenter concedens.

D

A. HIER. PLATO EX MS.

fiducia in rebus arduis.

22 Nec parva fuit in eo virtus, quæ etsi multo antea ei a Domino tributa, nunc tamen maxime aucta et duplicata est, ut in rebus et in casibus omnibus ad Dei opem, tamquam ad unicum perfugium, idque cum magna quadam ac certa fiducia, se reciperet ; quem quidem affectum ac consuetudinem jam tum animo suo fixam esse narrabat, cum primum de Deo alquid sapere cœpit, id est, ab anno pene decimo ætatis. Itaque vel in suis vel in paternis negotiis, quæ plerumque gravia, et valde implicita tractabat, ante omnia id faciebat, ut elevata in Deum mente, ea penitus Dei manibus committeret ; ut ipse qui omnia nosset (hæc enim erat ejus in precando formula) illa dirigeret prout optimum esset. Quin etiam hoc addebat, ita se facilem et propitium Deum in ejusmodi rebus sensisse, ut vix unquam quidpiam, sive magnum, sive leve, ei commendarit, quin exitum optabilem habuerit ; et quidem cum aliquando res jam essent pene desperatæ, aut certe magnis difficultatibus impeditæ.

E

Conservatur ab incendio,

** imo Castellione*

23 Neque abs re fuerit commemorare hoc loco, insignem quamdam Dei, in illo protegendo, atque ex periculis quibusdam eripiendo, providentiam. Primum enim, Mantuæ * dum esset, cum aliquando sub vesperam acerrimo, ut sæpe ei accidebat, dolore capitis torqueretur, ire voluit ad lectum ; sed tamen, quia Psalmos pœnitentiales, quos ad reliquas suas devotiones adjecerat, nondum eo die recitaverat, nec nisi iis recitatis oculos sibi claudendos statuebat, candelam prope lectum ardentem collocavit ; quæ deinde, cum Psalmis finitis somnus ei obrepsisset, paleas primum, mox conopeum lenta flamma corripuit, jamque prope erat, ut fumo ipso suffocaretur ; cum opportune excitatus, necdum tamen sentiens periculum, somnum denuo capere tentavit ; sed, divino certe impulsu, expulsus e lecto, vix cubiculum egressus famulos evocarat, cum ignis et fumus ita jam omnia complerant, ut pro certo habitum sit, si se paulo tardius e lecto proripuisset futurum fuisse, ut evadere nulla ratione posset.

F

** imo Casalem.*

a submersione,

24 Simile huic fuit, quod ei ante annos aliquot adhuc puero contigerat, tum scilicet, cum patris jussu Castilione Florentiam * peteret. In eo itinere, cum Ticini fluvii, qui per eos dies continuis imbribus inundaverat, ramum quemdam rheda transmitteret ; ecce in mediis aquis, earum vi atque impetu, rheda in duas partes discinditur : atque anterior quidem pars, qua forte Rodulphus, frater natu minor sedebat, non sine labore quidem, sed tamen ab equis ad ripam utcumque delata est : posteriorem, in quo Aloysius cum alio quodom nobili erat, flumen abripuit ; nec erat ulla sistendi ratio, cum aquis supernatans magno impetu devolveretur, nisi certa utique Dei providentia, post aliquantum spatii, denique in arborem grandem impegisset ; quæ ejusdem fluminis vi raptata medio in alveo constiterat. Hic cum Aloysius aliquamdiu in summo vitæ

A discrimine hæsisset; comites qui evaserant, indigenam vadorum peritum, ad eum miserunt cum equo, cujus in tergo exceptus, et in tutum deportatus est: deinde omnes, reliquum iter pedibus facientes, beatissimæ Virginis templum, quod forte obvium erat, ingressi, de tanto beneficio gratias egere, quas potuerunt. Fuit autem tam præsens mortis metus, ut qui in altera ripa steterant, eos omnes ut mortuos deplorarint; ipse nuntius ad Marchionem etiam perveniens, biduo eum acerbe excruciarit.

A. HIER. PLATO EX MS.

25 His duobus periculis (ut in unum locum omnia conjiciamus) addi potest tertium: quod adiit in Hispania; quod tamen, Deo ita disponente, plus timoris ac trepidationis, quam periculi habuit. Etenim cum Aloysius, a suis coactus; venationem e fenestra prospectaret, cujusmodi in Hispania fieri solent; tigris, ex hominum manibus et catenis elapsa, in eam ipsam domum, in qua ipse erat, irrupit. Et quidem, si belluam impetus cepisset ascendendi per scalas, alioquin patentes, procul dubio multorum stragem edidisset: verum Domini providentia ita tulit, ut in cellam vinariam sese, locorum ignara conjiceret; cujus mox occlusa janua, omnes qui in domo erant respirarunt. Hæc omnia certa extiterunt divinæ custodiæ ac protectionis in Aloysium argumenta; quibus si etiam addamus quæ puero inter arma et militares strepitus accidisse commemoravimus, plane apparebit quam semper Deo dilectus fuerit, et quam singulariter de eo Dominus mandasset Angelis suis, ut illum in omnibus ejus viis custodirent.

a fera bellua.

B

CAPUT III.

Constantia in Vocatione; ingressus in tirocinium; custodia sensuum.

Verum, ut eo, unde digressi sumus, revertamur; cum se Aloysius Mantuæ in Collegio nostro spiritualibus Exercitiis communisset; ut primum Castilionem rediit, Marchionem magnopere urgere cœpit de dimissione; quando præsertim tantum jam temporis fluxisset, jam etiam ab Imperatore consensus super cessione feudi venisset. Marchio e contra tergiversari primum, deinde etiam aperte contestari, se neque antea consensisse, neque unquam consensurum, donec et Vocatio, et vires ipsæ corporis maturæ essent ad talem Vocationem; proinde iret, si vellet; verum intelligeret, se neque probaturum, neque eum pro filio habiturum. Aloysius, re tam inopinata percussus, ac quasi e portu, quem jam se propemodum tenere sperabat, in altum reflantibus ventis rejectus; cum omnibus querelis atque obtestationibus nihil proficeret, spatium sibi ad deliberandum sumpsit: quod spatium eo tendebat, ut partim per preces et Sacramenta, Domini voluntatem exploraret, partim etiam ipsum P. Generalem per litteras consuleret; quamquam hoc posterius Marchionis festinatio prævenit, responsum quam celerrime poterat urgentis. Responsum autem ejusmodi fuit: Etsi nihil in hac vita acerbius, aut quot magis ejus animæ quietem impediret, contingere ei poterat, quam hujus sui desiderii prorogatio; tamen, ut patri obsequeretur, quod ille post Dei obsequium omnium maxime cupiebat; et quia Patris etiam Generalis mandatum acceperat, ut ei modis omnibus satisfacere conaretur, contentum se esse duos adhuc tresve annos differre; his tamen conditionibus, primum ut interim Romæ maneret, ubi et Vocationem conservare, et studia sua commodius continuare posset; deinde, ut Marchio jam nunc consensum suum in tempus illud polliceretur,

Iterum inpugnatur constantia Aloysii,

C

semper immota,

idque litteris ad P. Generalem scriptis, ne quid deinde amplius in mora esset, profiteretur; quod si alterum ex his recusaret, non licere sibi ita ei placere, ut Deo displiceret: ac potius illo invito, domo ac patria deserta, peregre abiturum, etiamsi aditus sibi in Societatem negaretur. D

27 His Marchio auditis, biduo quidem restitit, nolens ullo certo tempore astringi; verum denique, tum filii constantia, tum vero rei æquitate victus, utrumque promisit; et Aloysius ipse statim Epistolam scripsit ad P. Generalem, quæ negotii totius exitum, quod antea permissum non fuerat, exposuit; cujus Epistolæ ea erat clausula, digna quæ hoc loco inseratur: Hæc omnia volui Paternitati vestræ nota esse, simulque me intra paucos dies, ut eo magis seculum hoc deseram, clericalem habitum sumpturum, et omni paternæ hereditati renuntiaturum, exceptis iis, quæ reservare libuit in pios usus. Interea Paternitatem vestram oro, ut sicut hæc mihi ratio in hoc negotio tenenda visa est, propter unam parentis mei satisfactionem, quam mihi Paternitas vestra mandarat, ut curarem: et quia commodius me Romæ quam Castilione futurum putavi; sic certo sibi persuadeat, nihil mihi in vita gravius accidere potuisse, quam ut Vocationis meæ executionem differre cogerer, quandoquidem hoc maximum ac summum agnosco beneficium, quod a divina Majestate in me conferri potuit; ac proinde certa sit, me citius millies moriturum, quam hanc voluntatem serviendi Deo depositurum.

vincitque etiam

E

28 His actis, cum Aloysius summo in mœrore versaretur, atque ut Jacob ille simul gemeret, videns Rachelis nuptiis se frustratum, suamque mercedem immutatam; et simul ipsi quoque, quanticumque additi essent dies, pauci viderentur præ amoris magnitudine; ecce Dominus adfuit in tempore opportuno, ac pro sua providentia viam invenit ipsius opinione celeriorem. Nam cum Marchio vellet Aloysium, si Romæ futurus esset, degere in domo Cardinalis Gonzagæ; ut præter propinquitatis respectum, Ducis quoque Mantuani auctoritatem, ad hoc obtinendum, adhiberet, egit cum illo hac de re diligenter, et ille pro suo in Aloysium amore non modo non negavit operam suam, sed etiam libenter obtulit. Unum illud in quæstione mansit, quod recusavit Dux prior ad Cardinalem scribere, sed faceret id Marchio, cui potius conveniebat; tum suas quoque litteras ac commendationem accessuras. E contra Marchio, cum id ob certas causas honori suo conducere non arbitraretur, re infecta abscessit; nec dubium, ut Aloysius prædicare solebat, quin quidquid hoc fuit, non fortuitum, sed divinum fuerit; quia si in re ejusmodi, haud ita in speciem magna, animum Dux induisset, ut Marchioni gratificaretur, multorum annorum compedes Aloysio parati erant.

alia ex aliis tentamenta patris,

F

28 Hac cogitatione discussa, aliud Marchioni in mentem venit, ut filium in Seminario Romano collocaret, cum aliquot famulis, prout suus splendor postulabat; ubi sub Societatis disciplina toto tempore condicto litteris operam daret. Quamobrem ut hoc a P. Generali impetraretur (erat enim privilegium, repugnans loci illius institutioni) misit Marchio litteras et nuntium ad D. Scipionem Gonzagam, de quo scilicet, pro magna et veteri quæ illi cum Societate erat consuetudine, non dubitabat, quin facile omnia impetraturus esset. Et ille sane egit rem diligenter cum P. Generali; sed cum responsum accepisset, nullo modo posse id fieri; et ipse, ob rationes quæ afferebantur, acquievit; et Marchio Aloysium impellere cœpit, ut ipsemet Serenissimam Leonoram Mantuæ Ducissam precaretur, ut sua gratia et auctoritate, utpote de Societate optime merita, hoc negotium apud P. Generalem conficeret

qui tandem cedit,

A ret. Verum Aloysius qua erat prudentia, respondit patri, nulli minus, quam sibi convenire, ut hoc ageret; quippe quod et utilitati suæ spirituali et existimationi etiam, si ejus quoque ratio habenda esset, præsertim in tali re, maxime esset incommodum; ne suspicionem daret immutatæ vel saltem refrigeratæ voluntatis. Inter hæc non cessabat Aloysius, quam poterat diligentissime et ferventissime, causam suam Domino assiduis precibus commendare; a quo dum aliquando hoc ipsum contenderet, sensit sibi interius suggeri, ut se ad patrem conferat, tribusque verbis gravissime propositis quasi extremam tentet oppugnationem. Ea autem fuerunt hujusmodi. Ego, Pater, in manu tua sum : age quod lubet : verumtamen contestor hodie, me Dei spiritu ac voluntate ad Societatem Jesu vocari; teque qui resistis, voluntati Dei resistere. Quibus serio prolatis, cum statim abscessisset, infixus est Marchioni non exiguus scrupulus, qui eum denique ita permovit, ut quod tot preces, tot rationes, tot longissimæ disputationes efficere non potuerunt, vocato ad se Aloysio, facultatem faceret abeundi ad Dei famulatum, et quidem cum eo animi sensu, quem lacrymæ ubertim fluentes indicabant.

B

matre gaudente:

29 Nec parvam etiam vim ad eum permovendum putanda est habuisse ipsa Aloysii mater, æmula magni Abraham in primogenito, quem diligebat, immolando. Hæc cum adhuc liberis careret, diu Dominum precata erat, ut filium sibi concederet Religiosum : deinde in Hispania, cum primum Aloysii deliberationem ex ipso cognovit, primum exultavit in gaudio; deinde etiam ejus apud Marchionem interpres fuit, primaque viri motus, quos ejusmodi plaga, ut ille accipiebat, efficere potuit, compressit; ac deinde sæpissime, modo ratione, modo precibus, sic causam Aloysii egit, ut diligentius non posset; ut dubium esse nequeat, quin Marchio ejus opera mollitus, etsi illa tum absente, eo facilius filii voluntati cesserit. Aberat autem illa hoc tempore in Sabaudia, quo se contulerat ad visendam Ducis uxorem, Regis Philippi filiam, quæ tum primum ex Hispania advenerat; eaque etiam fuit Aloysio moræ causa per duos fere menses, dum matris reditum exspectat. Fuit et alia causa. Nam cum, ut supra diximus, formula illa, qua Aloysius sese bonis paternis spoliabat, ita esset concepta, ut ei tamen duceni aurei ad vitam manerent; ad extremum id Marchioni displicere cœpit, cum diceret;

C

se scilicet, cum hoc apponi antea voluerat, putasse ita fore, ut ea pecunia in filii potestate esset; verum postquam intellexerit, Societatis Institutum nihil cuiquam privatum ac proprium concedere, omnino velle eam conditionem sublatam.

atque, annua pensione subtracta pauperem filium,

30 Et quidem in Aloysio nulla erat mora, qui naviculæ, plus jam nimium quam vellet in salo hærenti, funem potius scindere, quam solvere paratus erat. Verum juris quidam periti scrupulum Marchioni injiciebant, asserentes, cum donatio, ab Imperatore confirmata, eam conditionem haberet adjunctum; conditione sublata, periculum esse, ne ipsa etiam donatio in dubium revocaretur. Itaque dum ea quæstio consultatur, dum decernitur, quid faciendum aut statuendum sit, aliquantum insuper effluxit temporis, cum magno Aloysii mœmore; cujus etiam importunæ efflagitationes perfecere denique, ut quoquo modo impedimentum illud tolleretur, facta jam perfecta rerum omnium abrenuntiatione, cum omnibus iis cautionibus, quas hominum diligentia exquirere potuerat. Tum vero, quasi alter Joseph pallio, quo tenebatur, in manibus persequentium relicto, recepit sese statim in cubiculum suum; ac magna quadam atque extraordinaria, et inusitata mentis dulcedine perfusus, horam integram et amplius, in oratione

sed ideo magis lætum,

D

A. HIER. PLATO. EX MS

persistit; gaudens et triumphans, Dominoque gratias agens, quod tandem optato paupertatis thesauro potius esset; ut jam jure dicere posset, Dominum solum suam esse portionem ; quæ cordis exultatio tanta fuit, ut ipsemet hæc mihi narrans, eam inter præcipuas visitationes numeraret, quas in vita sua habuisset. Et revera dubitari non potuit, quin hoc totum peculiari Dei beneficio atque amori in Aloysium tribuendum esset : Nam quod vulgares homines solent, et vulgares etiam patres, ut filiis in hac bonorum cessione aliquid tamen, ob varias causas, ipsimet ultro reservatum esse cupiant; quod Marchio noluerit, et adeo noluerit, homo non solum eo splendore, sed etiam liberalitate, ac potius profusione, et deinde huic filio ita deditus; id certe non nisi Dei providentiæ tribui debet, qui Aloysii, tantopere paupertatem adamantis, gaudium implere voluit.

abire permittit.

Iter ejus, et morula Laureti;

31 Facultate abeundi impetrata nihil Aloysio longius videbatur, quam ut corpore etiam ac pedibus exiret de domo et de cognatione sua, unde multo antea spiritu et voluntate exierat. Itaque cum aliquot comitibus famulisque, quos ei pater adjunxerat, ingressus est iter tam nullo sensu suorum,

E

quos in perpetuum relinquebat; ut fratrem natu minorem, in quem Marchionatus successionem rejecerat, officii causa ad Padum usque, ubi navim conscensurus erat, prosequentem, vix duobus verbis tota illa via appellatum, remiserit. Illinc se primum Lauretum contulit, ubi dici non potest, quam eum suaviter beatissima Virgo tractavit. Nam cum eo die, quo ibi fuit, quinque vel sex Missas continuas in venerabili illo sacello audisset; ipsemet postea indicavit, mira se perfusum fuisse voluptate, cogitantem quale et quantum in loco illo beneficium, tum ipse pro se, tum totum genus humanum a Deo accepisset; et quanta Sanctitas ac majestas inter humiles illos parietes delituisset. Porro iter ipsum, non tam iter, quam perpetua meditatio fuit : nec minus ille in equo, quam alii soleant in cubiculo, exercitia spiritualia peragebat, semper intentus cœlestibus, numquam animum ad communia inflectens; in quo ne ab ullo quidem ex suis ferme interpellabatur, quod omnes nossent quantopere illo silentio ac solitudine delectaretur. Præsertim autem, ut eum fervor impellebat, totus erat in meditandis ciliciis, verberibus, jejuniis, omnique corporis asperitate, cui jam adeo assueverat, ac mul-

F

to se magis deinceps indulgere posse nullo impedimento in Societate sperabat; multum etiam de India cogitabat, cujus desiderium jam pridem in eo Indicæ litteræ succenderant.

adventus Romam;

32 Et quoniam vulgatum jam erat, et quis esset, et cujus rei causa Romam veniret; erat sane, quoquo appulisset, spectaculum non minoris jucunditatis quam admirationis, stupentibus omnibus, quod ea ætate adolescens, illis opibus, illo sanguinis splendore, tanta contentione pro paupere et humili statu adipiscendo decertasset, quanta vix alii pro honoribus ac divitiis acquirendis. Romam pervenit Novembri mense, rectaque ad domum Scipionis Gonzagæ, qui paulo ante ipse quoque Romam redierat, divertit; pauloque post ad Patrem Generalem, cui se humi fusus, cum tanta devotionis atque humilitatis significatione, ut filium ac subditum obtulit, ut vix ab eo, voce et manu allevari potuerit. Adiit etiam ad Pontificem, ad quem a patre litteras afferebat. Qui cum illum interrogasset, num bene secum Religionis onera perpendisset; respondente illo, ea omnia sibi jam dudum bene æstimata et perpensa esse; ingenuo juvenis aspectu et fervore delectatus, et collaudata ejus voluntate, benedictionem etiam Pontificalem impertitus, eum ab se

benevole

A benevole dimisit; atque illic etiam, partim ante Pontificis colloquium, dum aditum expectat, partim postea, factus est ad eum concursus hominum ac circulus, aspectantium eum quasi miraculum; et pro cujusque captu et ingenio, de ejus consilio et facto inter se disserentium.

A. HIER. PLATO. EX MS.

33 Denique vero die XXV Novembris, qui S. Catharinæ sacer est, anno Domini MDLXXXV, ætatis suæ decimo fere et septimo, in Domum probationis se contulit, cum ea exultatione animi, quam quisque facile credere possit. Nec defuit ejus diei celebritati, tum P. Generalis, tum etiam ipse D. Scipio Gonzaga; qui Sacro celebrato, sacram Eucharistiam ei impertiit, atque ibi cum eo pransus est. Aloysius, ut se in cubiculum recepit, tum vero visus sibi quasi in centro suo quiescere, totum se in Deum transtulit; eosque dies, qui in prima Probatione ponuntur, cum magno fervore peregit; partim meditans, partim legens; quæ tamen lectio potius ad meditationem accederet, ita erat semper animo suspenso in Deum. Verum dum hæc egit, et ad majora se comparat; nescio quid morbi superveniens Superiores impulit, ut eum ante consuetum spatium cubiculo educerent, et ad communem Convictum admitterent. B Et quoniam ab eo tempore ita se virtutum studio impendit, ut difficile sit omnino omnia particularia exequi; tum quia multa sunt, tum quia pleraque soli Deo cognita, dicemus tamen pauca quædam, ex quibus reliqua conjici possint, atque hæc quantum variis interrogationibus, pene eum fallentes, ab ipsomet expiscari potuimus.

ingressus in domum Probationis;

34 Imprimis igitur, quod ad sensus attinet ita, se perpetuo ab iis abstraxit, ut aures habens, non audiret; et oculos habens, non videret; ac denique quasi in corpore non esset, assidue a corpore peregrinaretur, ejusque functionibus fere non impediretur. Atque hoc etsi in eo ita erat insigne, ut exemplis vix declarari possit; subjiciemus tamen quædam exempla. Cum aliquoties jussu obedientiæ ivisset ad vineam, recreationis gratia, ac deinde contigisset ad alteram ire; etsi jam aliquot horas ibi fuerat, etsi etiam ipse ingressus et parietes, et omnia denique dissimillima erant, numquam tamen advertit; donec a Patre quodam interrogatus, quid ei de nova hac vinea videretur, tum demum circumspiciens, se quidem nescire, an alia esset, affirmavit; dubitare tamen ob id tantum, quod sacellum eo die, quod numquam antea viderat, reperisset. Alias C etiam cum in hebdomada sancta adhibitus esset in sepulcro Domini, ad custodiendas concinnandasque candelas, concurrentibus omnibus ad spectandum, ipse tamen oculos numquam sustulit ad videndum ejus loci ornatum, ne tum quidem cum candelas aptabat. Quare domum rediens, cum a socio rogaretur, quam ei sepulcrum nostrum placuisset; se vero non aspexisse respondit, nec putasse licere sibi aspicere, cum a sacrista ad aliud munus destinatus esset. Denique ita se instituerat, ut sive in via, sive in templis ipsis, nihil omnino videret, partim oculos ad terram submittendo, partim etiam animum a sensibus rebus ita abstrahendo, ut quantumvis lumina paterent, nihil tamen adverteret. Quod cum etiam in mensa assiduo servaret; fassus est mihi, se per totos tres menses et eo amplius, non advertisse refectorii mensas. Postea monitus, atque etiam jussus a Superiore, ne ita rigide oculos coerceret, quod sanitati obesse posset, remisit aliquid; præsertim domi, vel in locis solitariis; nam in locis frequentibus eumdem ferme servavit tenorem.

custodia ibi oculorum mira,

35 Quin etiam detulit ad me aliquando scrupulum quemdam suum, in hoc genere non parum, ut aiebat, molestum. Is autem fuit; quod cum una cum Fratribus in vinea luderet, bis aut ter ad eumdem Fratrem oculi sua sponte redissent; nec enim ipse D sciens et volens eos in illum conjecerat. Verebatur autem aliquam in ea re curiositatem: nec tamen erat causa dubitandi, quia nihil ille Frater eo tempore agebat, quod curiositatem allicere posset. Et, quod ego magis admiratus sum, subierit, hunc primum ac solum fuisse scrupulum, qui sibi, ex quo in Societate erat, incidisset, in hac materia videndi. Verum hæc oculorum custodia, familiaris ei ac propria fuit, etiam in seculo, ac ferme ex quo de rebus spiritualibus aliquid sapere cœpit. Nam etiam interrogatus aliquando, an templum percelebre Matriti nosset, negavit; et mirante qui hoc quæsierat, addidit; non solum templum illud, sed ne ullam quidem viam Matriti se nosse, quamquam ibi aliquot annis vixerat; imo ne Castilione quidem, ubi natus et educatus erat; quia cum aliquo eundum esset, habebat semper aliquem viæ ducem, ne, ut dicebat, mentem in hisce rebus occuparet.

longo usu firmata,

37 Ac quod de visu diximus, idem æquali diligentia servavit in custodiendis auribus; ad quas nihil omnino admittebat nisi utile. Itaque in Fratrum colloquiis jam nullus nesciebat, nullam ipso audiente induci posse materiam, nisi plane spiritualem. E Nam non modo alienas res, verum etiam indifferentes, ita fastidiebat, aut potius respuebat, ut eas statim mutaret in meliores; idque ex abrupto, nulla dissimulatione, nullo quæsito prætextu; vel, si aliud non posset, referebat se ad suum silentium; ita ut ex ipso vultu, quantum ab iis abhorreret, facile ab omnibus intelligeretur. Itaque constabat jam inter omnes, nullum ab eo prodire, aut ab eo audiri posse verbum, non modo inutile, sed plane non sanctum. Quin etiam cum aliquando Generalem Gonzagam in Ara-Cæli invisisset; et ille, utpote recenti adhuc obitu Marchionis, patris Aloysii, nescio quæ de domesticis rebus loqueretur, nullum unquam ab eo verbum elicere potuit. Quod sentiens Generalis, mutato sermonis argumento, agere cœpit de rebus spiritualibus; quas ille et libentius se audire ostendit, et sua etiam responsa loco et tempore injecit. Verum hoc quidem diligentiæ ac studii cujusdam est, illud felicitatis potius vel divini beneficii, quod sæpe aut potius plerumque, quæ eum minus ædificare poterant, nescis quo modo non audiret, nec animadverteret. Contigit enim aliquando, ut cujusdam verba, minus commoda et fraterna, et quidem liberiori voce prolata, quæ alios aliquando offenderant, et ad Superiorem delata, justa etiam pœna multata fuerant, ipse non magis notarit, quam si absens fuisset; quod item alias in similibus rebus contigit. F

et linguæ.

CAPUT IV.

Virtutes tironis eximiæ.

Silentii porro tenacissimus fuit, tum consilio, ne quod verbum a se prodiret, quod Deo displiceret; tum etiam, quia ipsi gustus interiores, quibus assidue fruebatur, omnem illi loquendi gustum eripiebant; nec ferme nisi coactus ab aliis, vel ipse se ipsum cogens loquebatur. Erat autem verborum suorum diligentissimus æstimator; et certe vix ulla alia in re scrupulosus erat, in hac vero sæpe eum morderi atque torqueri contigit, donec quidquid illud esset Superiori patefecisset; cujus unicum verbum semper sufficiebat ad omnem ei molestiam eripiendam. Atque hanc taciturnitatem, ut supra diximus, in ipso etiam seculo amare cœperat ante aliquot annos, cum esset in aula primum Hispana, deinde etiam domi suæ; ut minime mirum sit, in Societate deinde eo facilius linguam ita coercuisse, ut interdum etiam capitis nutu, si posset, rem expediret.

Amor silentii;

A pediret. Itaque in omni hoc genere ita diligens semper fuit, ut mihi dixerit, vix se toto hoc tempore unum vel duo verba protulisse, de quibus ambigere posset an essent otiosa. Itaque in hoc quidem nullam sibi, aiebat, esse dubitationem ; verum in eo tantum, si, cum sententiam suam tribus verbis explicare potuisset, quartum addidisset ; et addebat ipse exemplum, si dixisset, Venio ex Domo Professa, cum satis intelligi potuisset, Venio ex Domo ; hoc genere dubitationis se aliquando fatigari. Quæ etsi fortasse quibusdam nimia videbantur, et ad morositatem quamdam pertinentia ; tamen qui eum optime norant, non poterant non magnopere in eo admirari ; quia constabat non hoc a natura scrupulosa proficisci, a qua is aberat ; sed ex puro desiderio satisfaciendi per omnia, etiam minima, Deo Domino, et ex perfectissima quadam abnegatione voluntatis suæ ; maxime quod, cum hæc deinde Superioribus aperiebat, omnem statim ad unum nutum dubitationem deponebat ; quibus etiam auctoribus hunc rigorem paulatim temperavit, seque communi vitæ haud paulo magis accommodavit.

38 Gustum etiam penitus perdidisse videbatur. B Nam ipsemet confessus est, nullum sibi jam in cibo sumendo sensum esse ; nec sibi omnino quidquam referre, utrum hunc an illum, meliorem deteriorem ve sumat ; nec ullam prorsus in hoc sentire mortificationem, ne in ipsa quidem cibi dilatione diuturna ; nisi quod, etiamsi famem et appetentiam non sentiret, sentiret tamen debilitatem virium. Quin etiam ab initio, cum Societatem ingressus est, etsi, ut diximus, nullam ex ullo cibo vel molestiam vel delectationem caperet ; tamen tum ad hanc ipsam virtutem conservandam, tum etiam more quodam suo mortificandi se ipsum, illud semper in omnibus tenebat, ut in singulis semper deteriora eligeret, et vinum ita corrumperet aqua, ut nec aquæ nec vini saporem retineret ; denique nihil acciperet, quod palato arrideret. Verum cum hoc Superior rescivisset, prohibuit, ne faceret : cui ille eo facilius obsecutus est, quia nec opus erat, cum omnia ei æque saperent, vel potius æque non saperent. Quod quidem quanti sit, et quantam arguat perfectionem, tum quisque ex sua ipsius experientia, tum etiam ex Augustino discere potest, cujus ea sunt verba de hac re ipsa : Et quis est, qui non rapiatur aliquantum extra metas necessitatis ? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum ; ego C autem non sum, qui peccator homo sum.

abstinentia a cibis corporeis,

39 Porro Aloysius solebat etiam corporalem escam interiori esca suaviore condire : semper enim in mensa aliquid meditationis volvebat in animo ; et quidem in prandio fel Christi in cruce ; in cœna, ejusdem cœnam tot mysteriis ac beneficiis nobilitatam. Ad hæc etiam lectionem, non solum attentissimis auribus, totoque spiritu excipiebat ; sed etiam, ut in aliis spiritualibus lectionibus, crebra reflexione ascendebat in Dominum ; idque ita facile atque efficaciter, ut nihil omnino sentiret ciborum saporem, spirituales vero gustus crebros et magnos haberet, perinde ac in ipsa oratione matutina, imo ea esset perpetua oratio, ut ipsemet mihi narravit. Sed prohibitus a Superiore, reflexiones quidem illas intermisit, affectibus etiam abstinuit, attentionem tamen ad lectionem semper conservavit. Denique ipsemet mihi narravit, se ad quamdam venisse, ut appellabat, insensibilitatem omnium rerum humanarum ; ita ut in cibo sumendo, in colloquendo cum hominibus, in mutua conversatione, nullum omnino sentiret affectum delectationis. Item si cum suis, aut de suis, loqueretur, nihil sentiret magis, quam si sui non essent ; idque in ceteris ejusmodi humanis affectibus. Neque vero hoc ex stupore aliquo aut naturæ tarditate proveniebat, quæ erat in D eo solers et prompta, si in ullo alio, et certe supra captum illius ætatis ; sed, ut certo constabat omnibus, qui illum perfectum habebant, quin imo ut ipsemet fatebatur, ex diuturno orationis usu ; quo effecerat, ut alteram quasi naturam indueret ; ita ut tota ejus delectatio quemadmodum ipsemet dicebat, consisteret in interiori collectione, et actuali unione cum Deo, de quo ipso aliqua etiam inferius attingemus.

deliciis cœlestibus compensata ;

A. HIER. PLATO. EX MS.

40 Vigebat etiam in illo perpetuum desiderium, idque ferventissimum, mortificandi et castigandi corporis sui ; quod sine dubio, nisi obedientiæ frænum accessisset, miris modis vexasset et afflixisset. Itaque initio quotidie pene petebat a Superiore suo cilicium, verberationes, jejunia panis et aquæ, et alia ejusmodi ; verum ab illo semel de hoc acriter admonitus, quod spiritum adhuc proprium aleret, nec obedientiæ in his rebus, ut par erat, acquiesceret ; destitit ab eo tempore a tam importunis postulationibus ; semper tamen retinuit propensionem quamdam ad hæc omnia vehementissimam : quin mihi aliquando aperuit, se nihil aliud dolere, quam quod non sibi tantum in istis rebus liceret, quantum cuperet : quamquam ut aqua, E vi cohibita, fundit se tamen per quasvis rimulas ; sic ejus fervor vix cohiberi poterat, quin, intra obedientiæ quidem limites, semper aliquam mortificationis et pœnitentiæ materiam inveniret : cujus rei rationem reddebat, quod valde vereretur, ne natura sensim sine sensu ad se ipsam paulatim relaberetur ; et per desuetudinem patiendi, perderet facile habitum per tot annos ab se acquisitum. Atque hoc studium licet esset in illo continuum, tamen quibusdam temporibus magis inardescebat ; ac sæpe quædam ignita desideria patiendi aspera quæque, sive supplicia, sive probra, immitebat ei Dominus in oratione ; cujusmodi fuit, raptari equo per urbem, vel incedere sine veste ad ludibrium, et alia similia ; quæ jam non amplius petendi gratia Superioribus exponebat, sciens se frustra in iis petendis laborare. Similem porro fervorem præstitit etiam non semel in hospitalibus, ubi cum initio majorem quemdam in modum nausearet in purulentis linteaminibus ; ulcerosorum lectos avide invadebat, ut se ipsum vinceret, eosque majori cum festinatione Fratribus præripiebat ; ac de cetero ægrotis tanta alacritate serviebat, ut jucundum etiam esset, eam videre, ex ejus oculis et vultu insigniter emicantem. F

usus mortificationis assiduus ;

41 Jam quod ad passiones attinet, vix certe credidissem, nisi egomet ab ipso de se ipso audivissem, eas se tam parum molestas sentire, ut nullos earum vel primos motus pateretur ; non modo in rebus gravioribus, sed ne in levissimis quidem ac quotidianis ; cujusmodi est iracundia, vel impatientia aliqua ; quas in se numquam cadere, imo ut dixi, ne earum quidem initia, quidquid audiret, vel quidquid ei contingeret, affirmabat. Quod certe non potest non esse mirandum, in tali scilicet ætate, cum maxime sanguis fervere solet ; addo etiam in tali natura, quæ sanguine abundet, ita edomitos, aut potius evulsos habere omnes animi motus ; idque non aliam certe ob causam, quam ex conjunctione cum Deo ; ut jam ipse non viveret, sed Christus in eo. Quamquam hæc virtus (quod etiam eam majorem ac laudabiliorem facit) non erat in eo recens, sed longo jam usu atque habitu comparata ac roborata. Narrabat enim ipsemet, quod nunc ejusmodi motuum expers esset, id potius eorum virtuti, quibuscum vivebat, quam suæ tribuendum esse, qui nullam ei materiam perturbationis accidere sinebant. Verum cum adhuc olim puer, utpote complexionis

dominium in affectiones animi ;

A xionis sanguineæ, quibusdam iracundiæ stimulis subinde pungeretur; non quidem ejusmodi ut foras erumperet, sed tamen ut molesta esset; reputasse secum, quam turpe atque indignum homine esset irasci; quod tunc maxime adverteretur, cum ad se quisque redisset; cum scilicet videat, se toto eo tempore sui dominum non fuisse (addo hanc ipsam ratiocinationem, ut appareat, quantum jam in teneris annis inesset judicii ac consilii) se igitur hac de causa statuisse tam horrendo vitio resistere; idque Dei ope satis cito perfecisse, ac deinde reliquum omne tempus, etiam in seculo, sine ulla perturbatione transegisse.

A. HIER. PLATO. EX MS.

42 Nec obscurum fuit hujus postea in Societate indicium, quod in patris sui obitu dedit; quem nuntium accepit etiam arridenti vultu, et omnino quasi nihil ad se is casus attineret: ac cum litteras eodem die ad matrem, Superiorum jussu, consolatorias scriberet, ipso statim initio professus est, se gratias Deo agere, propterea quod liberius jam dicere sibi liceret; Pater noster, qui es in cœlis. Quod cum per se admirationi fuit omnibus, tum maxime mihi, cui ille indicavit amorem et observantiam quamdam præcipuam, qua semper parentem suum coluerat; ut cum a Deo et Superioribus discessisset, nihil carius haberet: nec dubitaret dicere, si per se ejus obitus æstimandus sibi fuerit, multis partibus amplius doliturum fuisse, quam cum seculi commoda et delicias reliquit. Verum quam ille omnem carnem ac sanguinem et memoria et amore exuisset, hoc etiam ostendit; quod interrogatus aliquando, quot haberet in seculo fratres; respondere non potuit nisi post aliquantam moram, singulis tacite recensitis, numeroque supputato. Quod quidem cum ab adstantibus cum ædificatione notatum esset, memini, eum ob hanc ipsam causam aliquo scrupulo lacessitum fuisse, propterea quod videretur sibi ejus suæ laudis causam ipse dedisse. Atque hujusmodi quidem exempla in omni virtutum genere quotidiana erant; sed neque nos omnia novimus, nec quæ novimus, omnia libet referre.

æquanimitas in casibus subitaneis;

B

43 Porro paupertatis ita studiosus fuit, ut ea per se delectari videretur, non solum tamquam instrumento ad alias virtutes acquirendas; etsi hoc non mirum fuit, cum in ipso seculo atque inter ipsas opes ac divitias, eam tantopere exercuerit, ut supra expositum est, ut sine dubio et facilius, et perfectius id in Societate consequi potuerit, quam ille proprium paupertatis locum appellabat. Itaque fatebatur, animum suum sua sponte abhorrere a quavis re habenda, quæ speciem aliquam proprietatis ostenderet. Nam Breviarium, quod secum ex seculo attulerat, statim Superiori detulit; aliudque habere voluit ex domesticis et communibus, atque in eo ipso nullas unquam imagines ex charta, quod tamen adeo ordinarium est, ejusdem paupertatis amore. Lætabatur mirum in modum rebus, quæ ad usum pertinent, vilioribus, et deterioribus; mihique aliquoties cum gaudio narravit, quasi præcipuum Dei privilegium, quoties pluribus aliqua dispertienda essent, observasse se, semper sibi pejora contingere; quo ille, ut dixi, tamquam peculiari Dei beneficio magnopere gaudebat; ridebatque Religiosi amentiam, qui cum seculi opes ac simul etiam spes reliquerit, tamen hæreret deinde in rebus minutis, easque tanti æstimet, ut sæpe earum causa in animi perturbationem incidat.

studium paupertatis;

C

44 De castitate, illud uno verbo dici verissime potest, si quo unquam in alio, fuisse in eo qualem Constitutiones nostræ requirunt, pene Angelicam. Nam corpus ipsum omnis penitus motus expers semper fuit; et anima ita pura, ut ne ullam quidem vel primam impressionem aut imaginis alicujus indecentioris tenuem objectum pateretur. Quod ille cum alias mihi aperuit, tum aliquando cum sermo nobis esset de magno quodam Dei servo adhuc vivente, qui hujusmodi tentationum genere crebro fatigatus, perpetuam tamen virginitatem servaverat; tum enim ille confessus est, alio se longe modo a Domino tractari; siquidem penitus ignoraret, quid essent, et cujusmodi essent, omnes ejus generis tentationes. Atque hoc, etsi omnes vident, quam sit rarum et admirandum in hac carnis corruptione; qui tamen illum norit, minime in illo mirabitur; quippe qui jam inde ab ipsa infantia nullam unquam ad animam admiserit cogitationem, nullum ad aures sermonem, nullum ad oculos aspectum, qui ejus puritatem lacessere possit. Cui etiam accedit altera causa, tanta cum Deo unio, ut nihil sapiat, nihil sentiat, quod non sit Dei; atque ideo non solum hi, sed ne alii quidem frequentiores et communiores naturæ motus in eo locum habeant: de quo ipso uberius postea loquemur.

D

castitas, Angelicæ par;

45 Verum inter dona, a Deo illi tributa, vel præcipua videtur fuisse vera quædam atque intima humilitas. Primum enim hoc omnes in eo cum magna ædificatione notarunt, quod cum ita natus esset, ita etiam educatus, nullum tamen unquam ab eo vel factum vel dictum extitit, quo a quopiam vulgari et maxime ignobili homine differret. Itaque ita se in professione quadam vilitatis et abjectionis ab ipso initio posuerat, ut vix hoc jam ullus in eo magis quam in ullo alio adverteret. Imo vero tædebat etiam ipsum sanguinis sui; atque ob eam causam non dici potest, quantum abhorreret ab omnibus singularibus rebus, quas scilicet ob eam causam sibi suspicabatur impendi, cujusmodi erant vestes interdum commodiores: et inter cetera fuit etiam pileus clericalis, quem cum in Societatem intulisset, non ante destitit Superiori instare, quoad potestas facta est ejus deponendi, et alterius, qualis a Novitiis gestari solet, assumendi. Interrogatus etiam a me, an vitæ mutationem tantam tamque repentinam sensisset, ut in mensa, lecto, cubiculo; respondit, Nullam; non magis, quam si semper ita vixisset. In sermone vero fugiebat omnem commemorationem earum rerum, quæ ad familiæ suæ splendorem pertinebant. Unde a Patre quodam interrogatus, ex quibusnam pueris regiis in Hispania esset, cum sint duo eorum genera, respondit, quod res erat, Ex honorariis: ex quo statim incredibili scrupulo angi cœpit, ita ut omnes, qui aderant, ex vultus rubore, et aliis indiciis facile persenserint. Porro in vilibus ministeriis, ut verrendi, abstergendi lucernas, et reliquis, nulla unquam, vel in ipso initio, ei fuit repugnantia; acsi ejusmodi actionibus atque operibus, jam diu antea assuevisset: imo vero dicebat, se maximam quamdam ex iis percipere suavitatem; eamque nullo studio vel reflexione adhibita, sed sua sponte et tamquam naturalem. Itaque in ejusmodi rebus princeps semper erat; nec ulla alia in re Superioribus suis molestus erat, quam in iis ardenter et crebro petendis: nec erat ulla res, in qua libentius ejus desiderio obsequerentur Superiores, ut eum ab assidua mentis occupatione distraherent, quo fiebat, ut semper in iis versaretur.

humilitas, ubique relucens,

E

F

46 Mandatum est ei aliquando munus instruendi mensas, additusque socius de industria, atque ei injunctum, ut Aloysium crebris reprehensionibus atque objurgationibus probaret; utque in summa ei sese in omnibus difficilem et austerum præberet. Quod cum ille diligenter atque exacte faceret, nullam tamen ab Aloysio vocem ad se excusandum, vel ad rationem alicujus facti reddendam, elicere unquam potuit; ut ipsemet tantam humilitatem ac patientiam, quam oculis videbat, satis credere et mirari

studiose probata

A rari non posset. Quin etiam cum eodem tempore legisset in mensa, atque ex proximo strepitu non satis auditus esset, ille hanc reprehensionis occasionem nactus, Aloysium increpavit, quod ejus culpa Fratres eo die lectionem perdidissent. Quod cum inculcare et severius exaggerare pergeret, tum Aloysius, dolens quidem, ut decebat, errorem suum, sed ex altera parte lætus, quod objurgaretur, atque in risum pene solutus (quod quidem ei antea numquam ob rem ullam acciderat) promisit in posterum emendationem; statimque ad Fratris illius damnum spirituale resarciendum, referre ei prolixe cœpit quæcumque in mensa legerat.

cum sui contemptu

47 Quod vero attinet ad honoris mortificationem, in hoc se statu esse affirmabat, ut non modo domestica, sed etiam externa quævis, quemadmodum mendicare per urbem, aut vestes laceras gestare, aliaque ejusmodi prorsus pro nihilo duceret; iisque omnino non moveretur. Nam propter Christi Domini imitationem, et meritum, ac præmium æternum, ita etiam disserebat; Si non cognosceretur, quis esset, parum sibi referre hominum judicium, si cognosceretur nihil se perdere in eorum opinione, quin potius aliquid acquirere. Unicum tamen certamen, præsertim
B adhuc in Societate recens, perpessus est, nempe interioris complacentiæ de rebus bonis: sed hæc erat, ut ipsemet narrabat, valde levis et rara; in qua tantam præstitit diligentiam ac vigilantiam, ut diceret, non esse sibi conscium, se vel semel assensum esse. Ac cum eam ad Superiorem detulisset, monitus ab eo, ne solicitus esset, nec plane curaret; ita fecit, pauloque post omnes illæ cogitationes evanuerunt. Et tamen ipse, quo securior esset ab ea parte, per menses aliquot suas omnes de Christi vita ac passione meditationes ad id unum referre aggressus est, ut quam solidissimum humilitatis propriique contempus spiritum ab illius exemplo hauriret; quod et perfecit, magnamque in toto hoc genere pacem ac quietem Dei beneficio consecutus est. Ac cum hoc ita esset, ipse nihilominus sibi cavebat tamquam in bello; et assiduo examine omnes suas cogitationes huc spectantes quam diligentissime expendebat; timens ne quam in sua natura (in qua nescio quam ad hoc propensionem ille quidem agnovisse se putabat) per suam aliquam incuriam, huic vitio aditum relinqueret.

etiam in publicis reprehensionibus,

48 Addebat etiam illud, si quid omnino esset, quod mortificationis sensum aliquem sibi afferret,
C esse reprehensiones publicas, non quidem propter aliorum de se opinionem, quam mirifice contemnere ac ridere solebat, quasi umbram ac rem nihili; sed ob eam ipsam, quam diximus, causam, quod ipsiusmet oculis propria errata per se displicerent. Ac cum hunc in reprehensionibus sensum haberet, eas tamen, plus quam alia omnia mortificationum genera, ardenter expetebat; quod diceret, se earum utilitatem ac fructum experiri. Quo autem modo eas acciperet ipse indicavit, narrans mihi, in sua, si vellet, esse manu, cum maxime objurgaretur, cogitationem ab ea re avertere, et in aliam quampiam rem ita defigere, ut ne audiret quidem, quod sibi diceretur: se enim ita obsequentem habere phantasiæ vim, ut nullo negotio, quo ipse vellet, sequatur; et ubi velit, eam applicet; verum se ab hoc abstinere, ne fraudaret, ut ipse aiebat, obedientiam; neque solum ut intelligeret, quidquid in se vitii inesset, sed etiam ut illius mortificationis sensum non effugeret, tum propter meriti augmentum, tum etiam quia sic Superiorem velle intelligebat. Inter ipsam vero reprehensionem excitabat se ipsum ad gaudium, eo quod aliquid pateretur, quo aliquam Christi Domini similitudinem assequeretur; quod ipsum etiam dicebat præbuisse sibi sæpe thema longioris meditationis, in qua mirabili dulcedine frueretur, D
dum cogitaret hanc cum Christo conformitatem per ignominiam aliquam. Ac Deus ipse, qui in ejus anima erat, partim interdum materiam lucri dabat; partim etiam speciali quodam modo eum disponebat ad lucrum quam maximum faciendum.

A. HIER. PLATO. EX MS.

et voluptate animi.

49 Nam quodam die, cum ego ipse mandassem, ut quidam ejus defectus, non qui ad culpam, sed qui ad urbanitatem quamdam in mensa servandam, pertinerent, in recreatione dicerentur, illo ipso tempore dum pranderet; elevavit Dominus ejus mentem ad considerationem opprobriorum Christi, et vehemens desiderium ejus aliquo modo imitandi; ita ut cum paulo post de iis admoneretur, etsi ex suo genere ejusmodi erant, quæ majorem quam multa alia mortificationem inferre possent, tamen ipse postea mihi fassus sit, se omnium minimam sensisse, quia jam scilicet recenti illa cogitatione præmunitus fuerat. Atque huc etiam pertinere videtur alacritas, qua pœnitentias injunctas exequebatur; idque nulla propria non modo culpa, sed neque negligentia, quæ ipsa certe in eum vel numquam vel rarissime cadebat. In quo etiam contigit, ut vel alieni defectus, per errorem in ipsum translati, E
pœnam silentio sustineret; quod postea rescitum est, auctore se ipsum, propter humilitatis æmulationem, ultro prodente; vel aliqua re unius Superioris jussu facta, ab altero Superiore id ignorante reprehensus, atque etiam multatus sit, ipso scilicet tacente, et nullum verbum in suam excusationem proferente.

CAPUT V.

Virtutes aliæ, et indicia sanctitatis.

Obedientia perfecta.

Nec minus præcipua fuit in illo obedientiæ virtus: quippe cum mihi ipse dixerit, nulla se unquam plane in re, quod quidem sciret, Superiorum voluntatem transgressum esse. Quærenti autem, quam potissimum rationem in obediendo sequeretur; respondit eam, ut non Superioris hominis, sed Christi jubentis vocem esse putaret: addebat autem hoc se facere, non tantum ob majus meritum, quod in tali obediendi modo inesse sciebat; sed etiam quia nescio quam dulcedinem sentiebat ex hoc ipso, quod cogitaret sibi Christum loqui, seque habere in quo Christo serviat. Hanc vero obedientiam, non solum F
Rectori, aut ejusmodi Superioribus majoribus; sed immediatis quoque præstabat, et plane omnibus, quibus ulla in se quocumque modo cura aut potestas mandata esset. Imo aiebat, se majori cum delectatione obedire subordinatis atque adeo infimis Superioribus, quam supremis; idque non tam humilitatis, quam superbiæ cujusdam causa (sic enim ipse aiebat) siquidem, si humana ratione æstimanda res esset, fore ut cum aliqua difficultate homo se homini subdat, præsertim si contingat inferiorem esse, vel sanguine, vel externis donis; verum Deo subdi, aut quod perinde est, Dei amore hominibus subdi, non modo nullam esse notam, sed summam gloriam: hoc autem multo clarius elucere quo minus humani intermisceatur. Quare, ut alia multa sileam, cum esset aliquando in Domo Professa, Fratri ipsi Novitio, cui nescio quid curæ ad domestica officia dirigenda committitur, tantam non solum observantiam, sed etiam reverentiam præstabat ut vix majorem posset ipsi P. Generali, si affuisset. Assurgebat advenienti, caput aperiebat, omnem vel in loquendo vel in eundo deferebat honorem; donec Superior, re ab illomet Fratre, qui hæc moleste ferebat, cognita, eum monuit, ut sibi in hac parte temperaret.

A. HIER. PLATO. EX MS.

etiam voluntatis.

A 51 Fuit autem in hac obedientiæ virtute adeo absolutus, et proprias omnes voluntates ita perfecte abnegatas habuit, ut ipsemet mihi dixerit, non solum non esse sibi conscium, ut supra diximus, quod unquam contra ullam regulam, vel ullam Superiorum ordinationem fecisset ; sed etiam quod unquam habuisset voluntatem aut inclinationem contrariam ; imo nec motum primum, nisi fortasse cum a suis devotionibus, ad quas ita propensus erat, avocabatur ; in quo tamen ipso vel nullum motum sentiebat, credibili celeritate et diligentia eum comprimebat. vel si aliquando, quod erat rarissime, sentiebat, incredibili celeritate et diligentia eum comprimebat. Et omnino quo se modo in hoc ipso genere gereret, declaravit illud, quod aliquando, cum una cum aliis Novitiis longiusculum tempus in pannis lineis plicandis posuisset, liceretque ei, quod alii plerique faciebant, licentia petita discedere ; incessit eum cupitas abeundi ad legendum S. Bernardum, quod eo die, ut semper consueverat, nondum fecerat. Quod ille ut sensit, statim sibi ipsi respondit , si eum legeres, quid aliud te doceret, quam ut obedires? Cogita igitur te jam legisse, et fac, quod ille docet : B sicque desiderium illud facile abiit. Quo autem animo Superiorum monita acciperet, illud indicavit, quod ego ipse vidi. Nam cum aliquando illum de quadam incogitantia, in quam ille nonnunquam ob sensuum abstractionem incidebat, diligentius arguerem ; ita commotus est, ut addita præsertim nescio qua capitis imbecillitate, qua pridie laboraverat, in deliquium animi statim inciderit : vixque ad se reversus, et in sede proxima collocatus erat ; cum prostravit se in genua, et obortis lacrymis veniam illorum , de quibus reprehensus fuerat, petere instituit tanta contentione, ut non facile terra sublevare potuerim.

divinis muneribus cumulata:

52 Porro illud quoque commemorare solebat, se in obedientiæ mandatis mirabiles quasdam Dei providentias experiri solere, dum ipse se totum in Deum projiceret. Deus autem peculiarem ei curam etiam in rebus minimis præstaret. Cujus rei, quia minutis et quotidianis rebus constat, unum tantum exemplum referam. Quadam die mane meditatus erat, Dominicæ Passionis stationes, ex quo illum vehemens invaserat devotio visendi Stationes Romanas, nempe septem Ecclesias. Verum cum ei deliberatum ac fixum esset nihil ejusmodi rerum a Superioribus petere, quod semper servavit ; ecce præter consuetudinem, præter omnem opinionem, C ea ipsa hora Superior vocari eum jubet, jubet ire ad septem Ecclesias ; quod illi duplo gratius fuit , tam aperta significatione divinæ erga se providentiæ, etiam in re tantula. Atque alia ejusmodi multa ei contigerunt. Ad hanc vero obedientiam pertinet etiam Regularum observantia, in qua ferme nimius semper fuit, si in hac virtute nimium esse potest. Certe ita exacte, integre, ac rigide omnia observabat, ac si magnum alioqui piaculum se commissurum videret ; quod cum alias semper ita præstitit, ut jam apud omnes vulgatum id esset, cum magna omnium ædificatione ; tum aliquando prodiens ad ambulandum cum Sacerdote. Cum enim audisset , etiam data prodeundi licentia, non continuo sequi licentiam colloquendi ; ille statim ac pedem e janua extulit, libello quem secum de industria afferebat prolato, in ejus lectione, nullo socii respectu, usque ad reditum in domum sese continuit. Porro similia plurima quotidie in eo observabantur.

Tranquillitas,

53 Ex his omnibus facile constare posset, qua puritate prædita esset anima illa, quæ ejusmodi virtutibus ornaretur, et ejusmodi studiis teneretur. Ipse quidem mihi exposuit, bis se tantum toto hoc tempore, quamdam inimici impugnationem esse expertum. Semel cum peracta prima probatione cum aliis convivere cœpisset : aiebat enim, se per qua- D tuor aut quinque dies, nescio qua animi desolatione laborasse ; non quidem ita ut inquietus esset, aut in malum quodpiam incitaretur, sed quia gaudio illo spirituali consueto orbus erat. Quod cum ita esset, tamen cum ad orationem confugiebat, totus relevabatur ; postea vero, molestia etiam illa penitus effugata, divinas illustrationes et consolationes recepit. Alterum tempus fuit per dimidium ferme horam, cum ei cogitatio quædam futuri suggereretur, quid porro de eo factura esset Societas : quam ille cum subito cognovisset fraudem esse dæmonis, obfirmato semper animo repulit, ac ne ad primum quidem aditum admittere voluit; quare paulo etiam post penitus abscessit. Hinc existebat perpetua quædam pax et serenitatis tranquillitas in ejus corde; quippe quam nullæ passionum nebulæ obumbrarent, nulli alienarum voluntatum motus perturbarent : quæ quidem etsi pene jam ei facta erat naturalis, dicebat tamen ipse, multam ab se diligentiam ac studium adhiberi, ut eam integram et intactam conservaret, expellendis statim omnibus desideriis, non solum indifferentibus, sed etiam bonis, quæ deinde aliquo modo cor inquietum reddere possent. Ut cum aliquando spes ei facta esset ab ipso immediato Superiore, impetrandi a P. Generali integram orationis horam ; ut animadvertit se in eam spem nimis incumbere, ita ut periculum esset alicujus fortasse perturbationis, si deinde negaretur ; eam statim animo ejecit, seque ad suam æqualitatem et indifferentiam retulit. E

et candor animi:

54 Quis autem esset ejus candor et integritas, declarat ejus ipsius scrupulus, quem aliquando ad me cum quadam cura detulit. Is autem erat, quod in examinanda conscientia sua, quantumvis studii ac conatus adhiberet, tamen vix unquam aliquid inveniebat, quod vel veniale peccatum esset. Erat autem anxius ob eam causam, quia multa audierat, et ipse legerat de tenebris spiritualibus, et de periculo animæ seipsam ignorantis, in quo statu formidabat, ne fortasse ipse nesciens versaretur. Denique illud etiam mihi fidem fecit, quod post sex menses cum sese compararet ad Confessionem generalem, idque totis viribus suis, perinde atque ad rem præcipuam et maximam ; tamen omnibus supputatis tria mihi recensuit, quæ habebat in ea Confessione dicenda, in quibus sibi peccasse videbatur : quæ F quidem omnia ejusmodi erant, ut nullam prorsus peccati labem, quin imo certum etiam meritum continerent. Atque illa erat totius semestris Confessionis materia. Porro vix credibilis erat diligentia, qua omnes animi sui motus perpendebat, et quidem, cum apud se statuerat aliquid quod commisisset peccatum esse, non erat plus nimio solicitus : statim enim humiliabat se coram Deo, petebatque ab ejus bonitate veniam : proponebat etiam, se de eo confessurum, nec de cetero se vehementius torquebat. In confessionibus etiam ipsis clarus erat, apertus et brevis; ut qui in magno lumine versaretur, nec ibi trepidaret, ubi non erat timor.

sine anxietate

aut scrupulis:

55 Et certe apud eos, qui ejus conscientiam tractabant, constabat eum minime natura vel etiam more scrupulosum; verum ejus cura ac solicitudo, quod ad partem hanc attinet, versabatur in examinandis cogitationum suarum sensibus ac initiis, quæ magis latent, et in quibus aliquid vitiosi ac distorti occultari potest. Hoc igitur eum aliquando mordebat, et occupatum tenebat, donec elucesceret ei veritas. Cujus rei inter multa exempla unum referemus. Cum aliquando data ei esset vestis nova, ita moleste eam accepit, eoque vultus rubore, ut omnes, qui aderant facile adverterent. Hoc cum ipse postea Superiori narraret, monitus ab illo, posse id quoque

A

que ex amore proprio proficisci: nimirum laborante pro retinendo bono nomine mortificationis et virtutis. Id verbum magnam illi meditandi et inquirendi materiam dedit, dum omnes animi sui sensus sigillatim recognoscit, ut quasi fundo cordis sui perspecto videret, num qua re Deum Dominum offendisset. Atque ut in hac re, ita in aliis similibus contigit, eum integro die aut biduo versari ita defixum, ut in ipsa recreatione multo magis iis attentus esset, quam ipsi recreationi; ac prout in corde cogitationes alternarent, sic etiam in vultu ipso lætitiæ, vel tristitiæ signa ab adstantibus notarentur. Quæ quidem, quia ab illo per quemdam excessum sine dubio agebantur, ejus Superiores diligenter eum monitionibus ac præceptis instruebant, quatenus non progredi, et in quo temperari oporteret: et ille ita eorum dictis audiens erat, ut ad unum vel eorum nutum, omnem illico scrupulum ac dubitationem poneret.

oratio mentalis,

56 Porro de dono orationis difficile sane est dicere, vel etiam credere, et quantum a Deo ei tributum esset, et quam ipse in eo exercendo diligens esset et fervens. Imprimis enim egomet ex ejus ore accepi, nullas eum plane unquam habere solitum

B

mentis evagationes: quin etiam hoc diserte addidit, si omnes totius semestris distractiones in unum ponantur, vix confecturas spatium salutationis Angelicæ. Quos autem in ea sensus animique commotiones haberet, illud declarat; quod dicebat sibi persæpe contigisse, ut cum absoluta oratione surgere e genibus vellet, vix se, iterum ac tertio nitendo, erigere posset; idque ob eam causam, quia ex illa animi intensione inferiores partes spiritibus, qui ad superiora concurrentes exhausti erant, desertæ, debilitarentur. Item illud, quod sæpissime post orationem, per aliquantum tempus, plane nesciret ubi esset, nec locum agnosceret ubi manebat. Hoc autem dicebat contingere sibi maxime, cum Dei attributa cogitaret, ut bonitatem, providentiam, amorem in genus humanum, ac præsertim eorum infinitatem; in quam cum mentem defigeret, multo se magis dicebat abstrahi a sensibus.

et vocalis

57 In vocali autem oratione narrabat se paulo majorem interdum sentire difficultatem, non quidem ita ut in hac etiam aberraret animo ab iis, quæ ore proferebat; sed quia non ita facile ac commode in ea penetrare posset [verborum sensum]: quare ac-

C

cidere sibi in ea re, ut illi, qui ad ostium clausum aut pene clausum permaneat, cui nec ingredi licet, nec tamen alio discedit. Quod, ut diximus, interdum erat; nam alioquin ut plurimum, in hoc quoque orationis genere, et præsertim in Psalmis recitandis (his enim præcipue delectabatur) magnam se percipere affirmabat spiritus dulcedinem; animamque suam in varios illos affectus, quibus subinde ii aspersi sunt, transformari: quos etiam affectus tam vehementes sæpe fuisse narrabat, ut verba ipsa ægre, et vix conatu adhibito proferre posset; ex quo fiebat, ut sæpissime ad Matutinum recitandum vix integra hora sufficeret. Inter ea porro, ad quæ maxime afficiebatur, et quibus maxime ejus cor commovebatur, primum erat memoria Passionis Domini; quam præter alia tempora potissimum renovabat in meridie, recitando brevem quamdam Antiphonam, et proponendo sibi ante oculos Dominum in cruce fixum; idque semper tanto cum sensu (quod sine dubio peculiare fuit donum) ut, sicut ipse mihi narravit, modico illo spatio ita se ejus animus colligeret, ut fieri solet in feria sexta hebdomadæ sanctæ: unde dicebat, sacrum illud tempus quotidie hora illa in animo suo repræsentari.

cum memoria Christi[illegible] patientis,

58 Alterum erat devotio erga venerabile Sacramentum, in quo mirabiles gustus percipiebat; nec mirum, pro ejus puritate, et insuper accuratissima

D

A. HIER. PLATO. EX MS.

et in Eucharistia latitantis

præparatione, qua se disponebat: siquidem præter alias devotiones, totam hebdomadam distribuebat commemorandis per singulos dies singulis sanctissimæ Trinitatis Personis, ita ut primis diebus gratias iis ageret pro recepta, reliquis gratiam peteret pro bene recipienda Eucharistia. Pridie etiam quam communicaret, ejus sermones in recreatione toti erant de hoc mysterio; idque tanto fervore, ut quidam Sacerdos, cum quo illi sæpius contigerat tali tempore sermonem habere, testatus sit, numquam se devotius celebrare solitum quam die Dominico. Denique tota ejus vita vere, ac sine ulla dubitatione, dici poterat perpetua oratio. Nam ex longo usu orandi, et abstrahendi se a rebus sensibilibus, ejusmodi habitum contraxerat, ut quidquid ageret, aut ubicumque esset, magis attentus esset ad interiora quam ad exteriora: imo ipsis sensibus vix uteretur, ut oculis ad videndum, auribus ad audiendum. Atque hunc animæ statum jam sibi connaturalem fecerat, ita ut in eo uno conquiesceret et delectaretur: si vero aliquam ob causam, etiam utilem, ab hoc impediretur; exequebatur ille quidem, verum cum interiori molestia, perinde ac membrum luxa-

ac Dei præsentis:

E

tum, suoque emotum loco. Itaque nihil illi facilius fuisset, quam totos dies orare, et cum Deo esse; idque in ipsis etiam actionibus, in quibus ita facile, ut diximus, attentionem suam retinebat, ut potius difficile ei esset eam remittere. Ita enim ipse non semel mihi confessus est; quantum ii, qui distractionibus fatigentur, laborant, ut inveniant et colligant cor suum; tantum se laborare in eo distrahendo; ac proinde dicebat, omni illo tempore, quo se a Deo abstrahere conaretur, esse statum sibi violentum: quippe cum semper secum ipse luctari cogeretur; atque omnino majorem ex eo redundare molestiam in ipsum corpus, quam ex ipsa spiritus elevatione in cœlestia.

cui perpetuo unitus,

59 Porro, quod facile quisque existimare potest, hinc eveniebat, ut etiam per diem, atque in operationibus ipsis, magnos quosdam gustus sentiret ac dulcedines; easque non brevi et raptim, sed permanentes interdum per horam integram, et subinde recurrentes ex variis occasionibus Unde contigit aliquando in mensa, ut ex magnitudine divini amoris, tum facies ipsa rubore suffunderetur, tum etiam reliquum corpus sensibili calore majorem in modum calesceret; ex quo cibi, et omnia alia terrena nau-

F

seam ei fastidiumque commovebant; quo ille tempore, ut erat a Superiore suo edoctus et jussus, dicebat Domino; Recede a me, Domine; seque ad serviendum corpori, quoquo modo poterat, convertebat. Alias etiam incendebatur ei pectus, ita ut assidua et importuna palpitatione ipsa præcordia erumpere velle viderentur. Atque hæc omnia, quod mirabilius est, fiebant in eo, ipso neque id agente aut curante, immo nec volente, ac potius contra nitente: nam si ille tantulum allaborasset, sine dubitatione semper in illa flamma vixisset, atque etiam eam magis ac magis auxisset. Sed quia, ut mox dicemus, Superiorum voluntas obstabat, ille quidem ejusmodi visitationes a se repellebat, et tamen immittebat se illi Deus etiam resistenti, aut aliud agenti: et sæpe, imo vero ordinarie, inter verrendum aut aliud operandum, quantumcumque ille mentem a divinis abstrahere, et humanis immergere, ut jussus erat, conaretur; tamen paulatim non advertens, rursum in Deum rapiebatur.

deliciis affluebat.

60 Quare inter omnes, qui ejus interiora norant, hoc liquido constabat; statum ejus animæ ejusmodi esse, ut tamquam ferrum candens igne, sic et ejus anima, et potentiæ totæ, essent plenæ Deo. Nam et voluntas ita inseparabiliter ei adhærebat, ut nihil

A. HIER. PLATO. EX MS.

A appeteret, et nulla re delectaretur nisi in Deo; et hoc quidem facilitate quasi naturali, et ea inclinatione, qua quis in suam ipsam voluntatem fertur; ex quo proveniebat illa adeo exacta Regularum et Superiorum observantia, sive in magnis sive in minimis. Intellectus vero et memoria etiam ipsa, tota Deo et Divinis rebus immersa erat, et alia omnia præter Deum fastidiebat; in iis autem quæ ad Deum pertinebant cogitandis, infatigabilis permanebat. Atque hic status non erat in illo, ut in quibusdam Novitiis ad horam concessus, per modum transeuntis; sed permanens et fixus, nempe ut habitus, diuturno tempore et actionibus intensis confirmatus.

Minus in divina intendere jussus,

61 Porro Superiores cum hæc adverterent, et aperte viderent, non modo ejus complexionem adeo imbecillam, sed alterius cujusvis, quantumvis firmam ac valentem, ferre non posse tantam contentionem; maxime cum in ipso etiam caput jam fatiscere ac debilitari inciperet; sedulo remedium adhibendum putarunt. Itaque primum, et somnum producere una hora jusserunt, et dimidium horæ spatium in oratione ademerunt; præterea per diem raras orationes jaculatorias, quibus antea frequentissimis ac pene continuatis utebatur, concesserunt: B deinde, cum ne hoc quidem satis esset, orationem matutinam ad quadrantem redegerunt, ac paulo post totam etiam sustulerunt. Præterea quotquot potuere occupationibus eum onerarunt. Nam præter ordinaria aliorum ministeria, ut serviendi, verrendi, et reliqua; jussus est tondendi artem discere, eamque quotidie exercebat, jussus etiam refectorii mensas curare. Quin etiam ei, qui immediate Novitiis præest, mandatum est, ut numquam eum diutius in loco suo consistere permitteret; sed modo huc, modo illuc captata occasione de industria dimitteret: super omnia autem apud eum ipsum, et jubendo, et docendo, et omni denique ope ac studio egerunt, ut ipsemet in animum induceret temperare sibi pro majori Dei gloria, suamque fortitudinem Domino custodire.

ob imbecillitatem corporis,

etiam nesciens ac nolens intendit;

62 Nec erat difficile persuadere illi, quippe qui et ratione facile se duci sinebat, et obedientiam cum in omnibus aliis rebus, tum in his quoque interioribus quam studiosissime colebat. Verum, etiamsi maxime vellet et conaretur, tamen ita occupabatur et possidebatur a divinis affectibus, ut nesciens ac nolens, statim relaberetur ad illam intimam cum Deo conjunctionem. Dicebat autem ipse, quod attineret ad actus interiores exercendos, quando id C magis in sua facultate esset, cautionem se quam juberetur adhibiturum; ut vero sensus externos ad sua opera applicaret, oculosque ad videndum, aures ad audiendum, ceteros ad suas quemque functiones adhiberet, hoc sibi multo difficilius fore. Dabat tamen operam, quantum poterat, seque ipse tum ex iis quæ a Patribus audierat, tum quæ in variis auctoribus legerat, studiose ad hanc moderationem incitabat.

ab omnibus notis pro sancto habitus.

63 Quamquam autem hæc omnia, quæ postremo commemoravimus, ille quam maxime occulta servaret; tamen quia et hæc ipsa assidue multis indiciis erumpebant, et virtutes quas antea exposuimus, oculis omnium patebant; ideo tanta erat apud omnes domesticos ejus opinio, ut pro sancto et perfecto ab omnibus haberetur. Nam ut omittam, quod ejus mater, plurimarum ejus actionum testis et conscia, cum eum nominabat, semper suum Angelum appellabat; quod adhuc observat; ex nostris nemo erat, qui non eum magnopere suspiceret ac veneraretur. Quidam fuere qui lances, quas ille contigerat, devote oscularentur; alii ejus calceos ipso absente, alii ejus pileum cum gestandum accepissent, pro reliquia quadam se eum gestare dicebant. Sacerdos etiam quidem non dubitavit affirmare, se una hora D recreationis cum Aloysio posita, plus proficere in spiritu, quam quaternis et senis horis in oratione; et quoties ab eo discederet, sentire inflammatum quoddam desiderium perfectionis, ita ut ipsemet miraretur; idemque sibi contingere solitum in recitando Officio cum illo, in quo multo majores et crebriores solito illustrationes se recipere asserebat. Denique aliqui in eum defixos sæpe tenebant oculos, ejusque tum acta, tum dicta, tum gestus, atque ipsam corporis compositionem cum admiratione notabant; eaque erat omnium de illo opinio.

Scribenti hæc Plato præcipue propositum fuit, gesta Aloysii, tum interna, tum externa colligere in exemplum religiosæ juventutis; minus solicito de circumstantiis temporum et locorum; in quas accurate postea majori otio indagavit Ceparius. Quamobrem; uti monuimus § 19 *Commentarii nostri, si quid ejusmodi in Vocatione præmissa offenderit Lector (uti num.* 23 *et* 24 *ponitur Mantuæ et Florentiæ factum, quod Castellioni et Casali adscribendum erat; et num.* 6 *fit mentio voti Castitatis, ab Aloysio emissi, quod ad tempora anteriora et ad habitationem ejus Florentinam referri debebat) illa, et fortasse alia, accuratius reducta leget ad sua quæque tempora et loca in sequenti Vita Ceparii.* E *Quod vero de gradu consanguinitatis inter Ducem Mantuæ, qui tunc erat Guilielmus, et Ferdinandum patrem Beati nostri, dicitur num.* 1; *discussimus* § 2 *Commentarii citati, monstrantes, utriusque avos non fuisse fratres; sed Guilielmum prædictum et ipsum Aloysium habuisse eumdem abavum, ipsosque inter se quarto gradu consanguinitatis contigisse.*

TESTES EXAMINATI IN

PROCESSU ROMANO.

D*ictum est num.* 218 *Commentarii prævii (ubi notari velim, versu* 6 *perperam impressum esse,* concinnata *pro* continuata*) nos unum in locum conjecturos esse continuata serie testes omnes, qui deposuerunt in tribus processibus, Romano, Florentino, et Castellionensi. Id hic præstumus. Sit igitur ex Romano testis primus.*

Adm. R. P. Joannes Bapt. Camerota, Presbyter Societat. Jesu, Professus, Magister in Theologia, et Lector ejusdem Facultatis Neapoli, oriundus Gravina, natus Foggiæ, annorum quinquaginta; testis inductus et juratus; et super Interrogatoriis, pro F parte adm. illustris et excellentis D. Joannis Spadæ Promotoris Fidei; et super Articulis pro parte inducentis, examinatus. *Postquam autem respondit super Articulis ei propositis,* subdit ex se: Ego de cetero vos remitto ad aliud quoddam examen, quod subii anno MDCV mense Decembri Neapoli, sub adm. R. Domino Curtio Palumbo, Vicario ibidem Generali, cujus examinis partem aliquam retulit P. Ceparius in Vita Beati jam impressa, lib. I cap. 4 Laus Deo. Ego Joannes Camerota Societatis Jesu deposui, ut supra, pro veritate. *Examinatus fuit die* XIII *Aprilis* MDCVIII, *uti refertur in processu, folio* 57.

Examinati an. 1608, *a die* 13 *Aprilis*

II Adm. R. P. Bernardinus Rossignolus, Presbyter Societatis Jesu; et nunc Præpositus Provincialis in Provincia Mediolanensi ejusdem Soc. Jesu; ætatis suæ annorum LXI et ultra: testis inductus *etc. fere ut supra in primo examine. Examinatus autem fuit die* XXVII *ejusdem mensis et anni, ut in processu fol.* 64.

et anno 1609 *a die* 18 *Aug.*

III Illustrissimus et Reverendissimus D. Robertus, titulo S. Mariæ in Via, Cardinalis Bellarminus, nuncupatus Archiepiscopus Capuanus, testis inductus et juratus, tacto pectore more Cardinalium. *Omissis*

A *Omissis Interrogatoriis Promotoris Fidei,* stante qualitate et dignitate personæ, *deventum fuit ad Articulos: de quibus postquam multa deposuit, tandem subjungit:* Et verum esse declaro, quod P. Cepario testificatus sum in aliqua epistola mea; quæ inserta legitur processui in genere, nec non Vitæ, ab ipso impressæ. *Ita deposuit anno* MDCIX, *die* XVIII *Augusti, ut in processu fol.* 72.

IV R. P. Aloysius Valmarana, Presbyter Societatis Jesu et concionator, patria Vicentinus, annorum XL; *examinatus eodem anno (uti et sequentes omnes) die vero* XIX *Augusti, fol.* 77. *Fuit Aloysius iste ejusdem fere ætatis, ac noster; et initio suæ depositionis dicit,* quod transeunte Vienna in Hispaniam Imperatrice Maria Austriaca, matre, filia, et uxor Imperatorum; cum Vicentiæ ipsa diversabatur domi nostræ cum filio suo Maximiliano, eo venit etiam B. Aloysius: et pater meus hodiedum gloriatur, se illa occasione aliquoties cum ipso cubuisse eodem lecto, veluti cum Sancto. Præterea cognovi eum etiam in Societate, quando venit ad Marchionatum suum, eique solus soli ministravi ad mensam in triclinio nostro Brixiæ, et notavi in omnibus actionibus ejus modestiam singularem: et audivi a Patribus nostris tunc dici, quod ad illud usque tempus audiebat inter nostros Sanctus. B

V Matthæus Calamita, ejusdem Societatis Laicus, Barensis, annorum XLVIII. *Examen subiit eodem die fol.* 85.

VI R. P. Petrus Antonius Rodianus, Presbyter Soc. Jesu, a Burgo S. Domnini, annorum XLVI. *Examinatus eodem die fol.* 87.

VII R. P. Stephanus Philippus, Presbyter Soc. Jesu, Romanus, annorum XXXVI. *Examinatus die* XX *Aug. fol.* 92.

VIII R. P. Ferdinandus Palia, Presbyter et Professus Soc. Jesu, Sabinus, annorum XL. *Die* XX *Augusti fol.* 96.

IX Joannes Justinianus, Clericus Soc. Jesu annorum XXVIII. *Die* XXI *Aug. fol.* 102.

X Antonius Maria Nazarius, Societatis Jesu, unus e Sacristis ecclesiæ S. Mariæ Annuntiatæ in Collegio Romano, Cremonensis, ann. XLIII. *Die eodem, fol.* 107.

XI R. P. Mutius Vitellescus, Presbyter, Professus, et Assistens Italiæ Soc. Jesu, Magister in sacra Theologia, nobilis Romanus, annorum XLV completorum. *Patrem suum vocat* Alexandrum Vitellescum, C *matrem vero* Gismundam de Rusticis. *Die* XXIV *Aug. fol.* 113. *Orditur deinde depositionem suam hoc modo.* Cognovi multo tempore B. Aloysium in Collegio Romano, quando studiis operam dabat, tum Philosophicis, tum Theologicis; eoque usus fui perfamiliariter: adfui etiam quando nuncupavit Deo consueta Societatis nostræ vota castitatis, pauperpatis et obedientiæ etc.

XII R. P. Nicolaus Baldellus, Philosophiæ Professor, Presbyter et Professus Soc. Jesu, Cortonensis, ann. XXXVI. *Die* XXVI *Aug. fol.* 124.

XIII R. P. Basilius de Romanis, Presbyter Soc. Jesu, Romanus, annorum L *Die eodem fol.* 129 *ubi ait,* se cognovisse B. Aloysium in Collegio Romano, dum studiis Theologicis ibi operam navabat; cum eoque illa occasione crebro egisse, ab anno MDLXXXVII, usque ad MDXCI.

XIV R. P. Guidus de Romanis, Presbyter, Professus et Concionator Soc. Jesu, Aretinus, ann. XLII. *Die* XXVII *Aug. fol.* 133.

XV Perillustris Dominus Horatius Petronius, nobilis Romanus, annor. LI. *Die eodem fol.* 136.

XVI Illustris Dominus Gaspar Pallonus, Romanus, ann. XL. *Die* XXXI *Aug. fol.* 138.

XVII Ansanus Naccarinus Societatis Jesu, Senensis, ann. XL; *Sacrista Collegii Romani, quando obiit Aloysius. Die eodem fol.* 140. D AUCTORE C. J.

XVIII Domina Arsilia de Altissimis, filia quondam Laurentii de Altissimis et Nellæ conjugum, de Tibure, ann. XXXVI. *Examinata autem fuit* Romæ in ecclesia S. Benedicti in clausura, *loco idoneo et condecenti pro feminis examinandis, die* I *Septembris, fol.* 146.

XIX D. Camilla, filia quondam Christophori, vulgo dicti del Prete, Sutrinæ et Nepesinæ diœcesis, ann. LVI. *Die eodem, fol.* 151.

XX D. Lucia, filia quondam Dominici Rentii et Antoniæ conjugum, ann. XXXV. *Die eodem fol.* 153.

XXI D. Julia Cocannaria, filia quondam Silvestri Cocannarii, Tiburtina, ann. XXXI. *Die eodem, fol.* 154.

XXII Excellentiss. D. Fabritius Cocannarius, Medicus Physicus, Tiburtinus, Romæ degens, annorum XXX. *Die* II *Septembris fol.* 156.

XXIII R. P. Vincentius Filliucius, Presbyter, Lector casuum, et professus Soc. Jesu, Senensis, ann. XLIII. *Die* IX *Sept. fol.* 158.

XXIV R. P. Philippus Rinaldus, Presbyter, Rector Collegii Germanici et Professus Soc. Jesu, E Florentinus, ann. XLV. *Eodem die, fol.* 166.

XXV D. Joannes Bapt. Philippinus, filius quondam Frederici et Constantiæ del Conte, conjugum, Romanus, ann. XXXII. *Die* XX *Octobris, fol.* 174.

XXVI Excellentiss. D. Dominicus Capitus, Medicus Physicus, de Bassano Sutrinæ diœcesis, filius qu. Lucæ Capiti et Dianæ Minottæ, annorum LIX, *Die* XX *Octobris, fol.* 178.

XXVII D. Veronica de Curtis, uxor D. Joannis Baptistæ Philippini aurificis, filia Joannis de Curtis, Romana, annorum XXVIII. *Die eodem, fol.* 180.

Hæc cum ego e Processu Romano extraxissem; de ejus testibus, et horum examine, a Patre Cepario Procuratore causæ, sic notatum alicubi inveni: Omnes supradicti testes fuerunt examinati coram Judice et in locis, diebus ac horis a Judice deputatis: et prius fuerunt interrogati super singulis Interrogatoriis, a Promotore Fidei datis, quam super Articulis; et in fine examinis omnes se subscripserunt, ut patet revolventi chartas. Solum secundus testis, qui est P. Bernardinus Rossignolus, non fuit examinatus coram Judice, nec in loco consueto; sed coram Notario actuario tantum, et in Domo professa Societatis Jesu. Et in hoc Procurator causæ dat F manus. Sed cum hic testis sit mortuus, et ideo non possit ejus examen reiterari, videant Domini mei, an ejus depositio possit admitti; vel saltem alia depositio ejus, facta apud Ordinarium Venetiis in processu informativo, ad perpetuam rei memoriam fabricato. Videtur tamen recipienda, quia jam antea juraverat coram Judice; et tum commissum fuit Notario nudum ministerium, excipiendi ejus depositionem. *Similia de aliis quoque processibus annotata fuisse a Cepario putandum est.*

TESTES EXAMINATI IN

PROCESSU CASTELLIONENSI.

In *hoc processu fol.* 53 *ita legitur:* Die Lunæ, XIV mensis Julii MDCVIII, hora XIX *(hæc extra Italiam censetur esse quinta ante solis occasum)* coram Perillustri et Reverendissimo D. Fausto Pastorio, Archipresbytero ecclesiæ principalis infrascriptæ civitatis, Protonotario Apostolico, Judice delegato etc. et testibus infrascriptis, in domo solitæ habitationis et solitæ audientiæ prædicti Reverendissimi Judicis, sita in civitate Castellionensi a Stiveriis, Marchionatus et dominii

Examinati anno 1608 *a die* 14 *Julii.*

A AUCTORE C. J. dominii Illustrissimi et Excellentissimi, Dei gratia sacri Romani Imperii Principis D. Francisci Gonzagæ Marchionis etc. præsentibus Laurentio de Lizariis et Joanne de Pilottis testibus rogatis etc. præsens et personaliter constitutus Perillustris et Excellentissimus Doctor, D. Joannes Baptista de Bonis, de Castellione a Stiveriis etc. testis productus per admodum R. P. Virgilium Ceparium Procuratorem præsentis causæ, personaliter citatus per Franciscum Beninum etc. juratus etc. annorum LIX. *Hæc, speciminis loco producta, sequentibus etiam testibus applicari possunt, mutatis mutandis. Est igitur Testis.*

I Perillustris et Excellentissimus Doctor, D. Joannes Bapt. de Bonis, Castellione, annorum LIX. *Examinatus fuit anno* MDCVIII, *die* XIV *Julii, uti legitur in prædicto processu Castellion. fol.* 53.

II Perillustris Dominus Clemens Ghizonus Castellonensis, Consiliarius Status et Præfectus domus Excellentiss. Dom. nostri Francisci Gonzagæ, anno ætatis suæ LII. *Examinatus fuit eodem anno* MDCVIII, XV *Julii; fol.* 59; *atque ita orditur depositionem suam :* Anni XXXV jam sunt, ex quo continenter versor in hac excellentissima Domo, variis functus B ministeriis. Cœpi autem famulatum meum impendere B. Aloysio a septimo ætatis ejus anno, et famulatus porro semper fui, quo ad mundo valedicens, in Religionem ingressus est, in omnibus locis, ubi ipse toto illo tempore vitam egit.

III Perillustris et Excellentiss. Doctor, D. Rudolfus de Petrochinis, de Castellione, annorum LXXVII. *Eodem anno, die* XVI *Julii, fol.* 98.

IV D. Jacobus de Besachis, de Castellione, Abbas, annorum LXIV. *Eodem anno, uti et sequentes; die* XVIII *Julii, fol.* 74.

V D. Jacobus de Bellarinis, annorum LX *Die* XXI *Julii, fol.* 76.

VI Franciscus Rosatinus Societatis Jesu, annorum LIII. *Die* VII *Augusti, fol.* 81.

VII Domina Camilla, uxor Domini Joannis Jacobi de Ferrariis, an XLV. *Die* XIX *Aug. fol.* 93.

VIII D. Joannes Jacobus de Ferrariis, an. LXVI. *Die* XXII *Augusti fol.* 97.

IX Domina Laura, filia D. Joannis Jacobi de Ferrariis, an. XX. *Eodem die, fol.* 99.

X D. Cornelia, uxor quondam Angeli Profettini, ann. LXVIII. *Eodem die, fol.* 101.

XI Illustrissimus et Excellentissimus Dominus, C S. R. Imperii Princeps, Franciscus Gonzaga, Marchio Mantuæ, Castellionis ac Medularum, Dominus arcis Sulpharini, in regno Bohemiæ liber Baro, sacræ Cæsareæ Majestati a consiliis, Camerarius, et apud Serenissimum Catholicum Regem Orator ordinarius, annorum XXXI. *Examinatus fuit anno jam dicto* MDCVIII, *die* I *Septembris, fol.* 103.

XII R. P. Darius Tamburellus, Soc. Jesu, Sacerdos, Professus, et Philosophiæ Lector in Universitate Parmensi, an. XXXVIII. *Eodem, die, fol.* 109.

XIII R. P. Gaspar Alperius, Sacerdos et Professus, et Philosophiæ Lector... *Die* XIII *Septembris fol.* 120.

XIV R. P. Antonius Francisc. Guelfucius, Soc. Jesu Sacerdos et Concionator, annorum XLII. *Habitavit cum Aloysio in Collegio Romano, eique comes fuit in nosocomio, ubi ille morbum ultimum contraxit. Examini se stitit die* XIX *Sep. fol.* 133.

XV Illustrissima et Reverendissima Domina Cynthia Gonzaga, Prælata Societatis Virginum Jesu, filia Illustrissimi et Excellentissimi Domini, D. Rudolfi Gonzagæ, S. R. Imperii Principis Marchionis Castellionis *etc. Die* XXII *Octobris, fol.* 143.

XVI Illustrissima Domina Gridonia Gonzaga, ejusdem Societatis Virginum Jesu, et Soror Cynthiæ prædictæ natu minima, annorum XVI. *Eodem die, fol.* 146. D

XVII Illustris Domina Seraphina Mancina, Societatis Virginum Jesu, ex urbe Tibure, annorum XXX et amplius. *Eodem die fol.* 148.

XVIII Excellentissimus Dominus Joachimus de Petrochinis, Medicus..... *Die* VII *Novembris, fol.* 140.

XIX Adm. R. P. Decius Striverius, Cattacensis, *an.* 1609 *a die* 3 *Augusti,* Præpositus Provincialis Soc. Jesu in provincia Veneta, Concionator Theologus. *Fuit cum Aloysio Novitius Romæ, ejusque frequenter socius in noscomiis ublicis et alibi. Examinatus anno* MDC X, *pio* III *Augusti, fol.* 152.

XX Domina Claudia Gaudina, annorum LXVI. *Eodem anno, die* XVII *Septembris, fol.* 162.

XXI Domina Lucretia de Ardesiis, ann. LXV. *Eodem die, fol.* 163.

XXII Joannes Baptista de Fainis, de Castellione, 1610 *a die* 17 *Martii* *Anno* MDCX *die* XVII *Martii fol.* 165.

XXIII Balsarinus de Balsarinis, annorum LII. XX *Martii fol.* 166

XXIV Domina Angela Buonhomi, ann. XXV. E *Die* XVII *Aprilis, fol.* 168.

XXV D. Antonius de Cattaneis, ann. XXXVI. *et anno* 1612 *a die* 23 *Janau.* *Anno* MDCXII die XXIII *Januarii. fol.* 170.

XXVI Domina Eleonora de Gardonibus, an. XXXIII. *Die* XXIV *Januarii, fol.* 171.

XXVII Domina Anna de Bossiis, ann. XXX. *Die* XXVII *Februarii, fol.* 173.

XXVIII Domina Lucia de Franchis, e Societate Virginum Jesu, annorum XXIV. *Die* XIII *Martii, fol.* 174.

XXIX Domina Aloysia Fracassina, annorum XX. *Eodem die, fol.* 175.

XXX Illustrissima D. Cynthia Gonzaga, testis iterum inducta. *Eodem die, fol.* 176.

XXXI Domina Elisabeth Besacia, ann. XXV. *Die* XIV *Martii, fol.* 177.

XXXII D. Faustinus de Pezzottis ann. XXXVII, *Die* XX *Martii fol.* 178.

XXXIII Domina Maria, uxor Faustini de Mottis, ann. XLII. *Eodem die, fol.* 179.

TESTES EXAMINATI IN

PROCESSU FLORENTINO.

F *Examinati omnes an.* 1609 *a die* 18 *Januarii.*

Illustris et nobilis mulier, Domina Julia, vidua, uxor quondam adm. Illustris et Clarissimi Domini Pauli Vinta, Senatoris et Patricii Florentini, ac Serenissimi Magni Ducis Etruriæ Auditoris ; et filia adm. Illustris et Clarissimi Domini Julii de Nobilibus, Senatoris et Patricii Florentini; annorum XLII. *Examinata fuit anno* MDCIX, *die* XVIII *Januarii; uti notatur in hoc Processu, fol.* 49.

I. Illustris et nobilis mulier, Domina Violante, vidua, filia qu. illustris D. Alexandri Medices; et uxor qu. illustris. D. Nicolai de Bertis, Nobilium Florentinorum, annorum XL. *eodem die, fol.* 57.

III Magnificus et excellens Dominus, Benedictus de Mattonaris, civis et Physicus Volaterranus, Florentiæ commorans, annorum XXXV. *Die* XIX *Januarii, fol.* 63.

IV Euphrosynus, filius qu. Angeli de Corsis de S. Petro, ad Pergolatam Vallispesæ, Florentinæ diœcesis, olim Tabulavinus adm. illustris et clarissimi Domini Pauli Vinta Senatoris et Patricii Florentini, ann. XL. *Eodem die, fol.* 68.

V Domina Maria, puella innupta, filia Dominici de Giordanis a Scarperia, Comitatus Florentiæ, ad præsens famula illustris et nobilis mulieris, D.

Catharinæ

A Catharinæ de Minerbettis, an. XLVI. *Die* XXI *Januarii, fol.* 73.

VI Domina Maria puella innupta, filia qu. Antonii de Golponis, in agro Mucellano, Comitatus Florentiæ, et ad præsens famula illustris et nobilis Dominæ Juliæ de Nobilibus annorum XXV. *Eodem die fol.* 78.

VII Domina Catharina, vidua, filia qu. Francisci de Ciappellis de Cignano, in agra Mucellano, et uxor qu. Thomasii Simonis de Columbo ; et ad præsens famula *prædictæ* Juliæ de Nobilibus ann. XLII : *et famulata ei fuit annos* XVII ; *examinata autem eodem die. fol.* 82.

VIII Admodum Reverenda Mater, Soror Maria Pacifica, filia illustris Domini Lapi de Tovaglia, annorum XLII. *Die* V *Februarii. fol.* 90.

IX Reverenda Mater, Soror Evangelista, filia qu. Bartholomæi del Giocondo, annorum LXXV. *Eodem die fol.* 95.

X Reverenda Mater, Soror Angela Catharina, filia D. Matthæi de Carlinis, professa in dicto monasterio S. Mariæ Angelorum, ann. XXXIV. *Eodem die. fol.* 99. *Atque hæc sunt trium processuum* B *testes. Sequitur nunc cum suis Præfationibus nostrisque adjunctis*

VITA

Auctore Virgilio Cepario, in multis teste oculato.

EPISTOLA PRÆVIA

Francisci Gonzagæ S. R. I. Principis, Marchionis Castellionis, ad Sanctiss. D. N. Paulum V. Pont. Max.

Beatissime Pater. Cum beatus Aloysius (cujus ego, licet indignus, frater sum, natu minor) et per vitam in terris innocenter actam, et per opera, post mortem supra vim naturæ facta, tantam consecutus sit gloriam, ut ejus honori ac venerationi intra et extra Italiam passim positæ spectentur tabulæ pictæ, et statuæ æneæ ; cumque familiarum honoratarum mos sit, majorum suo- C rum, qui rebus gestis fuere incliti, memoriam in eorum simulacris conservare ; constitueram ego hanc historiam, sanctæ fratris mei honoratæque memoriæ monumentum, ad meam et posterorum meorum utilitatem, domi reponere, tamquam effigiem ejus, non tam corporis, quam animi ; quæ pars nostri eo admirabilior est, quod ipsa sit causa, unde reliqua, admiratione digna, procedunt; eo dignior, quod omnis dignitatis meritique est auctor. Verum posteaquam sanctæ memoriæ Clemens Papa VIII, probe gnarus quam sancte vixerat Aloysius, mortuusque fuerat, et quam late percrebuerat fama miraculorum ejus, me hortatus fuit, ut bono publico ipsam vulgarem; mutavi consilium et typis mandare decrevi. Non licuit tamen, in ipso vivente, rem perficere. Per illud quippe tempus oportuit me, ab Imperatore Domino meo accersitum, Roma in Germaniam proficisci; atque interea Pontifex decessit e vita. Jam D AUCTORE C. J. vero, postquam Tu illi, Sanctissime Pater, ingenti omnium ordinum gratulatione es suffectus; et non hanc modo illius voluntatem approbavisti, sed etiam (ubi de præclaris Aloysii exemplis morumque sanctitate, ab Illustrissimis Cardinalibus, quibus id negotii dederas, in sacro illorum Senatu fuisti certior factus) dato ad me superioribus diedus rescripto, eum Beati titulo cohonestare dignatus fuisti; ejus nunc Vitam, non iis modo miraculis, quæ ad illam diem erant edita, sed etiam quæ deinde sunt consecuta auctam, Tuo beatissimo nomini, quam possum demississime consecratum venio. Quod cum aliis de causis faciendum putavi; tum vero præcipue, ut (quoniam gloriosi incolæ cœli æternos hic in terris honores acquirant a supremo tuo, Sanctissime Pater, tribunali, in eoque nunc etiam tractatur de talibus Aloysio honoribus decernendis) cognosces E propius, quanto ejus merito et quam justis de causis, eorum illi copiam facere possis. Interea æqui bonique consule hæc mea vota quemadmodum benignitas tua Te facturum promittit, et exaudi quam primum preces, non nostra modo omnium Gonzagiæ gentis Principum, sed tot etiam aliorum; qui ut Aloysium nostrum in Sanctorum numerum adscribas, enixe orant, tum suæ ipsorum consolationis causa, tum subditorum suorum; dum ego pedes Tuos osculo veneror, et mihi ut bene preceris, etiam atque etiam rogo.

DEDICATORIA AUCTORIS.

2 Illustrissimo et Excellentissimo Domino Francisco Gonzagæ S. R. Imperii Principi Marchioni Castellionis, Medolæ etc. Rudolphi II Cæsaris Cubiculario Consiliario, atque apud S. D. N. Paulum V Pont. Max. Orato- F ri, Virgilius Ceparius e Societate Jesu S.P.D.

Illustrissime, atque Excellentissime Princeps. *Frater tuus major natu*, B. Aloysius Gonzaga, *jam inde a prima pueritia tanto se ardore Christianæ Religioni et pietati dedidit, ut annum agens octavum decimum, studio Societatis Jesu ineundæ, Rudolpho Marchioni, fratri item suo, ditione avita fortunisque cesserit. Ubi in brevi tam præclaram excellentis virtutis gloriam est adeptus, tantumque sanctimoniæ nomen, quantum deinde post ejus mortem Deus, miraculis ipso deprecante præstitis, declaravit. Igitur omnium consensu inter eos est numerandus, quorum Vitæ, velut commune Christianis hominibus ac salutare documentum produntur litteris.: atque eo consilio hujus mihi libri, de ejus moribus componendi, a majoribus meis provincia commendata est. Eum, quando nunc, Deo bene volente, absolvi; mitto ad te,* Princeps Excellentissime, *quæsoque uti certiorem me facias, velisne in lucem exire. Tametsi enim non dubito, quin id ad augenda adversus Deum hominum studia non parum sit habiturum momenti, tamen absque tua voluntate mihi tantum*

A. VIRG. CEPARIO.

A *tantum licere non putavi. Quare tibi eum effero donoque, cui merito debeo, non ob communionem solum sanguinis, qua proxime eum contingis ; et amorem , quo ille te semper eximio complexus est; verum etiam (quod equidem pluris æstimo(quod in hoc, quem tenes, vitæ gradu, ipsius animi innocentiam virtutemque æmularis. Quocirca non dubitavit aliquando Brixiensis Antistes negare, esse quod de ea diœcesis parte sit solicitus, quæ in tua,* Excellentissime Princeps, *ditione est posita : te siquidem, tuamque conjugem* Bibianam Pernestainiam , *Principem feminam longe lectissimam, cum præstantibus laudabilis vitæ exemplis , tum vero pleno religionis imperio, tanta erga Deum observantia ac pietate, parentis vobis populi animos imbuisse, uti vel se amplius promovere posse desperet. Accipe igitur,* Excellentissime Princeps, *leve quidem hoc donum, sed quod pro singulari mea in te pietate, propenso animo a me datur ; eaque re refice te et recrea, quod incliti tui generis homines , non militaribus modo virtutibus, et amplitudine subjectarum suæ potestati ditionique regionum in terra ; sed etiam germanæ virtutis, et sanctimoniæ gloria, in cœlo florere agnoscas.*

B

PIO LECTORI.

Nemo historias vitasque hominum, qui aliis atque aliis temporibus in Ecclesia Catholica sanctitate floruerunt, attigit, quin legendo compererit, divinam providentiam, quoties sanctum quempiam rectique exempli hominem orbi concessit, plerumque fere unum aliquem ex ejus notis ac familiaribus providisse, qui, cœlesti instinctu, vitam illius moresque describeret : videlicet ne, quorum vitæ norma sunt bene vivendi, rectamque ad cœlestem beatitudinem viam longe certius, quam libri sermonesque commonstrant, eorum fama morte terminetur; sed, velut commune quoddam bonum ac documentum posterorum, consequentibus etiam ætatibus vigeat. Jam vero rerum a veteribus illis, inclitis vitæ sanctimonia viris (quippe a nostro usu sensuque remotioribus gestarum monumenta, omnibus licet exemplis referta, non quantum par esset, in multorum animis ponderis habent, et admirationem fere potius, quam æmulandi studium movent. Igitur non verentur interdum nonnulli negare, posse jam ad eum absolutæ virtutis gradum, quem antiqui feliciter contigerint, quemquam aspirare, quasi vero vicissitudine temporum, animorum quoque et cœlestium præsidiorum vires hebetentur. Hac adeo de causa, non sine Dei nomine, in Ecclesia, quæ pulcherrimi horti instar ornata est, novi indies homines, qui ad cœlum accurato quodam genere vivendi nitantur, velut stirpes floresque recentes exoriuntur : nimirum ut intelligamus liquido, non esse abbreviatam manum Domini, et perinde nunc ac olim, in Deo perfectæ sanctitatis officiis colendo, versari licere.

Ut pateat, etiam nunc fieri posse Sanctos,

eos mundo ostendit Deus.

C

4 In his fuit nostra memoria Aloysius Gonzaga, beatus, neque paribus unquam suæ præstantiæ laudibus celebratus adolescens; qui trium et viginti annorum triumque mensium spatio, quibus vixit, tantum innocentia vitæ fragravit, et usque eo virtutum meditatione provectus est; ut quotquot eum norunt, admirationem; compluribus etiam, qui eo sunt usi familiaribus, suis vestigiis insistendi cupiditatem moverit. Hujus insignium facinorum fructu ne ii carerent, qui viventem ignorarunt; Deus, pro eo ac solet, ad annotanda scriptisque mandanda, quæ de ejus vita habuere comperta, plurium animos impulit. Nam ut omittam, quod in Annuis litteris Societatis Jesu, anno MDLXXXVII impressis, cum de

Talis nuper Aloysius fuit,

in Annuis 1587 editis,

D tironibus, biennio ante, Romanam probationis domum ingressis, agitur; ejus ad Religionem accessus compendio traditur; quodque in Vita Eleonoræ, Austriæ Archiducis, Mantuæ Ducis, eminentissimæ feminæ, quæ item typis vulgata est, duobus locis ex opportunitate attingitur, multa cum laude, idem ejus in religiosam familiam ingressus; nec non egressus e vita : primus qui Aloysii virtutes dedita opera prodidit litteris, Hieronymus Platus fuit auctor operis de Dignitate Cardinalis ad Fratrem ; item alterius de Bono status religiosi; vir raris naturæ Deique muneribus, sed imprimis excellenti judicio ac prudentia, et eximia pietate religioneque præditus. Is cum Romæ, in Domo professorum Societatis Jesu, tirones, qui eo Sacris ministratum mittuntur, illo tempore gubernaret, quo Aloysius, et ipse tiro, eodem venit; ab ipso exegit, uti sibi vitam suam omnem, propositum amplectendæ Religionis, beneficia denique, dum adhuc in seculi licentia degebat, accepta divinitus, ex ordine edissereret. Quæ quidem cum ei inusitata, planeque egregia, et non nisi a peculiari quadam Dei gratia et favore profecta viderentur; adolescente digresso, brevi Scripto *a* cuncta complexus est.

et in Vita Eleonoræ Austriæ laudatus.

Vitam Hieronymus Platus,

E

5 Proximus ab hoc ego Vitam ejus, dum adhuc viveret, Romæ contexere sum aggressus. Nam cum in collegio Romano, ipso familiari atque intimo, prope assiduo uterer; sentiremque ejus verbis ac moribus, audientium spectantiumque animos, perinde ac Sanctorum factis, rite præparata mente, proficiendique studio legendis, ad pietatem incitari ; existimavi apud homines etiam externos, ejus sanctitatis exempla, si quam illorum cognitionem cepissent, eamdem vim *b* habitura. Ergo, Dei (nisi fallor) impulsu, studio quam plurimorum commodis serviendi, vitam ejus commendare litteris decrevi ; idque consilium P. Hioronymus Platus, qui cum illud communicaram, non modo approbavit; sed etiam, ut stimulum adderet, scriptum illud suum, quod adhuc reconditum habuerat, mihi tradidit. Hoc igitur subsidio usus, additisque quæ vel observaram ipse, vel ab aliis acceperam, duobus fere annis, priusquam migraret e corpore, res ejus ita sum executus, ut tamen ne qua ad ejus aures perveniret, perpaucos earum participes facerem. Aloysio nobis erepto, Robertus Bellarminus, qui nunc Cardinalis est, et priorem illam Vitam magna cum animi sui voluptate evolverat, magnopere mihi auctor fuit, uti res postremis duobus annis gestas, quæ adhuc deerant, adjungerem. Verum cum per id tempus aliis negotiis distinerer, cum multiplicem rerum copiam collegissem, eam omnem P. Joanni Valtrino dedi ; qui circa eos dies ad scribendos Societatis Annales e Sicilia advenerat ; ut ipse, vel incepta mea absolveret, vel iis, quo commodum esset, uteretur. Is etsi Aloysium numquam cognorat, ubi tamen in collegio Romano tum insigni sanctitatis fama clarere sensit, minime cunctandum ratus, dum res ejus in Annalibus collocaret; singulari volumine Vitam ejus conscripsit : atque hæc altera Aloysii Vita in hominum manibus versata est.

tum, ipse Ceparius,

deinde P. Valtrinus scribendam sumpsere:

F

6 Verum quoniam ea fere, quibus scribendo nixi eramus, magnam partem erant sancto quodam astu ex adolescentis ore elicita ; qui pro suo humilitatis studio res suas ita narrabat, ut multa detruncaret, multa elevaret, plurima reticeret; desiderium nos incessit singula, adjunctis etiam temporum, locorum, personarum notis, exploratius cognoscendi. Itaque, cum de pluribus Mantua, Castellione, aliunde certiores fieri petissemus, tanta rerum varietas et cumulus accessit, ut universam narrationem retexendam, atque a capite arcessendam esse duceremus. Interea Valtrinus re infecta abit e vita.

hoc mortuo res iterum committitur Cepario:

At

A At Reveren. admodum P. Claudius Aquaviva, Societatis Jesu Præpositus Generalis, quod optaret imprimis adolescentis tam sancti Vitam, omnis præclari exempli documentis ornatam, lucem aspicere; me novum jubet historiæ pertexendæ et absolvendæ impetum capere. Equidem eam provinciam, velut de cœlo mandatam accepi; et quo de omnibus plenius erudirer, primum Florentiam iter institui; ubi per plures dies ex Petro Francisco Turcio (qui hodie Joannis Medicæi viri illustrissimi familiæ præest) totam adolescentis ætatem singillatim exquisivi: is enim cum Aloysius nasceretur, versabatur in aula Ferdinandi Marchionis, a quo deinde ei pueritiæ custos, ac morum præfectus additus; et octodecim ipsos annos, donec Societatis tirocinium ingrederetur, famulatus, (quodque omnium ejus itinerum comes fuerit, neque usquam ab ejus latere decesserit) vitam omnem adolescentis liquido perspectam habet. Florentia me in Galliam Cisalpinam transtuli; ac postquam Castellionem, cujus ditio Aloysii fuit, perveni, ex adolescentis matre illustrissima femina, item notis omnibus, et quotquot pristina adhuc fortuna utenti ministrarant, accurate B singula sum percunctatus; et quo plus momenti haberent, permissu Episcopi, in ejus vitam ac mores legitime inquiri, deque iis duo bene spissa instrumenta confici mandavi.

qui notos interrogando, testimonia authentica colligendo,

7 Ad hoc monumenta de eo scripta e Gallia ulteriore et Hispania, testimonia item et auctoritates, solenni more tum in Polonia, tum in Italia coram plurimis ecclesiasticis tribunalibus consignatas, accepi; nempe coram Patriarcha Veneto; coram Archiepiscopis Neapolitano, Mediolanensi, Florentino, Bononiensi, Senensi, Taurinensi; coram Episcopis Mantuano, Patavino, Vicentino, Brixiano, Foroliviensi, Mutinensi, Regiensi, Parmensi, Placentino, Montis-regalis, Anconitano, Recinetensi, Tiburtino. Quin et ipse urbes omnes, et oppida, ubi certiorem de his rebus me fieri posse sperabam, non semel peragravi; ac denique ad scribendum Brixiæ consedi, unde promptum erat Castellione, quia prope abest, de iis, quæ dubitationem faciebant, quam primum doceri. Ex his testium scriptorumque obsignatis tabulis, omnia quæ narro deprompsi; ac profiteor, nihil me de hujus beati Dei famuli virtutibus afferre, quod non gravibus testibus juratis planum fieri possit; de quo viri illi reverendi et religiosi, C infra citati, qui hanc vitam cum instrumentis contulerunt, testimonium dicunt. Interiores animi virtutes ab Illustrissimo Cardinali Bellarmino, e scripto illo Hieronymi Plati, e complurium Superiorum interrogationibus, et confessionum ejus præsidibus, ex aliis denique, qui intimos animi mores vel ex familiaritate introspexerunt vel direxerunt, accepi. Ea quæ magis patent, quæque ante susceptam Religionem evenerunt, didici e Francisci Gonzagæ, Episcopi Mantuani, viri reverendissimi et illustrissimi, cum sermone, tum chirographo; quod etiam jurejurando stabilivit ex illustrissimo item viro Prospero Gonzaga, qui in solennitate Baptismi sponsor pro eo fuit, ac deinde multum illo usus; plurima novit, de eo singularia; e matre, moderatore curiæ, cubiculariis, famulis, qui a prima pueritia in ejus famulatu, sociique itinerum, quæ in multas oras habuit, fuerunt: quorum omnium testimonia legitimis tabulis sunt consignata. Horum te, Lector nescium esse nolui, non diligentiæ meæ venditandæ causa, sed ut noris, hæc, quæ abs te fidem impetrare velim, a me, quæ sunt historici propriæ partes, ex fide scripta esse.

opus composuit tri partitum,

8 Stylo usus sum simplici et familiari, nullo artificio aut amplificatione rhetorica. Narratio non est certis capitibus devincta; sed ut in promptu sit cognoscere, ubi, et qua ætate quidque egerit, adolescentis annos et loca, in quibus commoratus est, ordine persequitur: qua in re etsi nonnulla, quorum consuetudinem retinuit, interdum iterare sit opus; non paucos tamen ea res, ut opinor, delectabit. Historia tres in libros divisa est. Primus, vitam complectitur, quam in seculo vixit usque ad Religionis instituta suscepta. Alter, vitam Religiosam usque ad mortem. Tertius, quæ de ipso ab ejus felici excessu gesta sunt. Videri possit cuipiam alienum esse a decoro historiæ, ad minuta quædam, quod in altero libro de industria facio, explicanda descendere. Verum, quoniam hominum religionem et pietatem adjuvare his meis institui; neque magnanimi alicujus Imperatoris, aut præstantis in gerenda republica viri, sed hominis religiosi vitam et mores, dignos imitatione, exponendos suscepi; quorum laus, minima alicujus adjuncti mutatione vel infuscatur, vel augetur; plurium exemplo, qui idem in narrandis Sanctorum actis sunt secuti, et vero gravium atque eruditorum hominum arbitratu, nonnulla quæ levicula quidem videbuntur, sed in quibus excellentiam quamdam perfectionemque sanctitatis ejus relucere sensero, ex destinato consectabor. E Id monere libuit, ne quis temere factum putaret. Si quid in narrando erratum erit, mihi attribui velim: si quid recte, Deo acceptum ferri; quem veneror, ut nobis ad æmulanda hujus beati Adolescentis præclara facinora, et felicitatem, qua eum nunc in cœlo frui credimus, consequendam, opem ferat. At tu sanctissime et beatissime Aloysi, qui in fortunatis illis cœli sedibus tuorum laborum merita capis; atque in illo divinitatis speculo, quatenus illi visum est, intueris imperfectum meum; da veniam, quod pene divinas virtutes tuas humili stylo deteram: ac memor propensæ illius caritatis, qua me vivens complectebare; exora mihi a communi Domino, ut hic religiosum in modum vitam colam, et sancte operer; tuoque præsidio ac tutela subnixus, aliquando, cum Deo placitum erit, tecum æterna beatitudine perfruar. Amen.

D A. VIRG. CEPARIO

quædam etiam levia et minuta studiose sectatus;

et ipsum Beatum invocat.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J.

a *Hoc Scriptum e suo originali supra dedimus, sub titulo* Vocationis Aloysii; *compositum anno* MDLXXXVI, *qui primus ei fuit ab ingressu in tirocinium.*

b *Et sane habuerunt. Quod testatur in processu in genere, facto Parmæ, scriptura manus suæ P. Valerius Gipsius, vulgo* Gessi, *loquens in hunc modum:* F Totis XXIII annis, quibus in Religione vivo, numquam lectus fuit liber in triclinio nostro super mensam, qui magis avide ab omnibus passim auditus fuit, et magis uberes tulit fructus, præsertim in animis juventutis nostræ, qui hic magno numero dant operam studiis, quam Vita B. Aloysii, quæ priusquam imprimeretur, hic Parmæ lecta fuit anno MDCV ineunte. Unde et incensi fuere multi pio desiderio studioque imitandi audita, et nonnulli me, qui aliquam juvenum nostrorum in rebus spiritualibus curam gero, obnixe rogarunt, consentientibus aliis, sibi ut liceret crebro de gestis ejus instituere colloquia inter se. Quod et fecerunt utiliter animabus suis, notando atque imitando virtutes, quibus ille excelluit: quæ res mihi quoque multum attulit emolumenti spiritualis. Eadem Vita prius etiam lecta fuit Brixiæ, simili successu ac motu, non tantum in juvenibus, verum etiam grandioribus ætate Sacerdotibus.

JUDICIA CENSORUM DE VITA.

Ego Fr. Silvester Ugolottus, Lector Theologiæ Ordinis

A. VIRG. CEPARIO. *Inquisitoris Dominicani,*

A Ordinis Prædicatorum, et Vicarius Generalis sancti Officii Inquisitionis, in civitate ac diœcesi Brixiensi, testor et jurejurando affirmo, legisse me Vitam beati Principis Aloysii Gonzagæ, Marchionis Castellionensis et Religiosi sanctæ Societatis Jesu, scriptam ab admodum Reverendo Patre Virgilio Cepario, Theologo et Concionatore ejusdem Societatis; quam cum instrumentis publicis contuli, e quibus deprompta est; et comperi, quidquid de virtute et sanctitate hujus beati Adolescentis narratur, id omne ex testimoniis jurejurando confirmatis, et instrumentis auctoritate Patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali plurium urbium confectis desumptum esse. Præterea credo equidem verissima esse, non modo quæ hac historia referuntur, sed etiam longe plura. Nam cum hunc beatum Principem tenera etiam tum ætate cognorim, cumque eo sim versatus; exploratum mihi est, eum a prima pueritia in Sancti loco habitum, et velut qui vita et moribus Angelus esset, ab omnibus commendatum fuisse; cujus rei et ipse multa exempla in medium possem adducere. Jam vero in historia non modo nihil est quod fidei aut bonis moribus adversetur,
B sed etiam prudenter et spiritu religioso scripta est, et sanctitatis exemplis abundat. Equidem confido; eam non modo Religiosis hominibus, sed etiam secularibus, et principibus, et dynastis (quibus omnibus hic beatus Pater dux et exemplar fuit) multum utilitatis spiritualis allaturam. In quorum fidem has litteras mea manu scripsi, et subscripsi. Brixiæ in nostro Cœnobio S. Dominici. Ego Fr. Silvester prædictus, quidquid supra testatus sum, jurejurando affirmo.

Lectoris Cassinensis

10 Ego D. Paulus Cattaneus, Monachus Ordinis S. Benedicti Congregationis Cassinensis, sive S. Justinæ Patavinæ, Lector Philosophiæ et casuum conscientiæ, in monasterio SS. Faustini et Jovitæ Brixiæ, juratus testor, me perlegisse Vitam beati Principis Aloysii Gonzagæ Marchionis Castellionensis, ac deinde Religiosi Societatis Jesu, scriptam ab adm. Rev. Patre Virgilio Cepario Theologo et Concionatore ejusdem Religionis; eamque contulisse cum omnibus instrumentis et tabulis authenticis, e quibus hausta est; atque invenisse, quæcumque in ea dicuntur, testibus juratis et fide dignis comprobari. Ac non modo non est in ea, quod cum sancta fide bonisque moribus pugnet; sed etiam sanctis exemplis refertissima, et dignissima est, quæ ad
C communem Fidelium utilitatem edatur. Nam ex mei ipsius animi commotione, et fructu quem ex ea cepi, facile mihi persuadeo, apud quemvis, qui eam legerit, non minus valituram. Quin etiam ipsemet, qui multis annis Aloysium priusquam Religioni se daret, in seculo norim, testificari possum; eum communi omnium consensu adolescentem sanctum existimatum et laudatum esse; atque ejus facta admirabilia complura, velut hominis sanctitate eximii, in hominum ore fuisse. Cum vero Religionis ineundæ causa discederet, omnis populus, ejus ditioni subjectus, tanti Principis jactura perculsus, lamentis se dedit. In quorum fidem has litteras mea manu scripsi et subscripsi. In monasterio S. Faustini. Ego D. Paulus supradictus, jurejurando hæc omnia confirmo.

Provincialis Cappucinorum

11 Sanctissima, et omnibus virtutibus ac meritis ornata Vita beati Principis Aloysii Gonzagæ, Marchionis Castellionensis, et Religiosi e sancta Sodalitate Jesu, quæ infra ab admodum Reverendo Patre Virgilio Cepario, Doctore Theologo et Concionatore ejusdem Societatis, descripta est, et magna diligentia collecta e juratorum testimoniis et auctoritatibus (ut ipse singillatim has cum illa componendo comperi, et jurejurando assevero) digna
D omnino est, quæ ad gloriam Dei, qui adeo mirabilem se præstat in Sanctis suis, ad exemplum Christianorum Principum, ædificationemque Religiosorum, et totius fidelis populi, edatur in lucem. Natus est hic, dignus omni gloria Princeps, ut ita dicam, sancte; vixit, mortuusque est, sanctissime; talibusque ac tantis a Deo donis et beneficiis vivus cumulatus est, ut equidem tria quædam de illo eximia prædicari posse existimem. Primum, quod (ut de S. Bonaventura aliquando dixit ejus magister Alexander) Adamus nihil in eo peccasse videatur, adeo remotus ab omni suspicione peccati, innocentiæ suæ statum tenuit. Alterum, quod moribus Angelo videatur propior fuisse, quam homini; tanto intervallo spiritus in eo carnem, mens sensum vincebat. Tertium, quod singulari quodam modo in eum quadret illud Sapientis, Consummatus in brevi explevit tempora multa. Etenim brevi spatio, quo hanc mortalem vitam egit, consecutus est ipse solus, quæ multi Sancti simul, multis annis ægre consequi potuerunt; ad eumque conscendit perfectionis gradum, quo paucis attingere licuit. Quod si vere vulgo dicitur Communis vox populi, vox Dei est; quandoquidem hic beatus Princeps omnium opinione E censetur, et omnium voce celebratur ut Sanctus; a Principibus, ab Antistitibus Ecclesiæ, a suis Confessoribus, Magistris, Rectoribus, Parentibus, suæ ditionis populis; sanctissimum eum fuisse necesse est: suoque merito, ut in cœlo, ita etiam in terra, in Sanctorum numerum adscribi potest. Sic ipse apud divinam Majestatem intercessor et advocatus meus esse dignetur. Brixiæ, ex nostro domicilio ad SS. Petri et Marcellini. Ego Fr. Joannes Franciscus Brixiensis, Provincialis Fratrum Capucinorum in provincia Brixiensi, Concionator et Theologiæ Lector, hæc omnia scripsi et subscripsi mea manu, eaque jurejurando rata facio.

Rectoris Collegii Societ. Jesu,

12 Ego Joannes Baptista Peruschus, Romanus, Rector Collegii Societatis Jesu Brixiæ, postquam admodum Reverendus Pater Virgilius Ceparius e Societate nostra advenit, uti in hoc Brixiensi Collegio Vitam beati Fratris Aloysii Gonzagæ, ex eadem Societate, litteris mandaret; eamdem Vitam ab ipso scriptam, cum tabulis et monumentis consignatis, e quibus magno labore et industria eruta est, comparavi; et juratus confiteor, quidquid in ea dicitur, reperiri in auctoritatibus et testimoniis jurejurando firmatis. Testis enim sum, eumdem Patrem, ut illa instrumenta nancisceretur, et histo- F riam authenticam conficeret, hæc omnia Galliæ Cisalpinæ oppida perlustrasse. Eoque his me libentius adscribo, quod cum beato Aloysio, tum necdum seculi opibus expedito, tum Religione nobis juncto, Mediolani et Romæ familiaritas mihi et consuetudo fuit; multaque signa sanctitatis ejus, quæ idem Pater in hoc libro commemorat, ipse cognovi: ac liquet mihi, omnium, qui illum norant cum eoque agebant, sententia, Sanctum existimatum esse. Post mortem vero fama sanctitatis ejus indies magis increbuit, atque in multis Galliæ Cisalpinæ oppidis, in qua complures jam annos dego, usque eo crevit, ut nihil supra fieri posse videatur. In horum fidem hoc meum chirographum dedi et subsignavi. Ego Joannes Baptista Peruschus, qui supra, omnia memorata jurejurando firmo.

et Præpositi Generalis,

13 *His accedens Claudius Aquaviva, Præpositus Generalis Societatis Jesu,* Concedimus, *inquit,* facultatem, ut liber de Vita B. Aloysii Gonzagæ, e Societate nostra, a P. Virgilio Cepario, Theologo ejusdem Societatis, compositus, et a nobis ipsis, multisque aliis Theologis nostris lectus et approbatus, typis mandetur, si ita videatur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii. Speramus enim non mediocrem

A mediocrem fructum spiritualem hominibus, cum religiosis tum secularibus, qui eum legerint allaturum. Idcirco vero libentius id concedimus, quod certa notitia et propria scientia nobis liquet, hunc sanctum et benedictum adolescentem, omni virtutum genere absolutissimum, utilissimique exempli fuisse. Neque enim solum in seculo ita semper est versatus, ut omnibus virtutum documento esset; sed etiam postquam a nobis in Societatem adlectus est, semper fuit vera perfectæ sanctitatis idea, talisque communiter ab omnibus existimatus est; qui paucis illis annis, quibus inter nos vixit, eum norunt, eoque sunt usi. Quo tempore comperimus, plurimum Deum illa anima delectari, eamque multis donis naturæ in excellentioribus locupletavisse; e quibus foras sanctissima opera, et angelici mores dimanabant. Ita vixit, ita continenter perseveravit, donec vita defunctus demigravit in cœlum; quo illam animam sanctam, ad æternam gloriam fruendam, Deique pacem nobis exorandam, confestim evolasse, firmis nixi fundamentis credimus. Quorum omnium fidem libenter facimus, quo veritati testimonium demus ad gloriam Domini nostri, a quo omnis sanctitas tribuitur, cui laus et honor sit sem-
B piternus. Romæ pridie Idus Julias, MDCV. Claudius Aquaviva.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J.

a *Tot eruditorum religiosorumque virorum testimonia, quibus omni ex parte Vita hæc Aloysiana probatur atque laudatur, data fuerunt omnia, antequam Vita imprimeretur. Ubi vero impressa fuit, alios atque alios approbatores mox habuit, et utilitates ubique attulit incredibiles. Exemplar ejus unum miserat Ceparius Aletium, vulgo* Lecce, *urbem Calabriæ primariam: quod primus ibi legit P. Bernardinus Realinus, notæ sanctitatis Thaumaturgus; et mox Auctori ejus P. Cepario de opusculo illo gratulaturus, scripsit in hunc modum anno* MDCVI, XVI *Decembris; intermiscens Italicæ ceteroquin Epistolæ nonnulla latine, quæ diversus character hic distinguit,* gratiæ Deo, Superiori mense comparuit hic; impressa Romæ Vita, admodum præclara, beati Fratris nostri Aloysii Gonzagæ per te. Reverende Pater, composita accuratione multa. O quanto desiderio illa fuit expectata! Debeo ego Reverendo Patri Rectori nostro, quod mihi præ ce-

P. Bern. Realini Testimonium de hac Vita,

C teris ejus legendi in cubiculo meo copiam fecerit. Legi igitur commodo meo hebdomadæ unius spatio: et nunc, dum legitur in triclinio (pro ut obtinet laudabilis in Societate consuetudo) ut ejus particeps fiat Collegium universum; illa lectio, iterata mihi et gratissima repetitio est. Quid porro? ut, quod res est eloquar, non implet desiderium meum, ejus repetita lectio: videorque mihi impræsentiarum recte usurpare, salva reverentia, sacrum hoc eloquium posse; *Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitient:* quia *omnis saporis suavitatem habet* palato meo Historia illa, etiam in rebus istis, quæ videntur minutiæ esse, collatæ cum aliis ejus heroicis factis. Aurum, non desinit esse aurum, etiamsi scobs sit. *Colligite fragmenta ne pereant,* de illis dictum fuit a Domino, qui æque soliciti sunt de re minima quam de maxima. Et novimus servum, *qui fuit in modico fidelis,* large remuneratum esse. Quamobrem perquam prudenter fecisse existimo carum mihi Patrem Virgilium, dum rerum illarum se æstimatorem ostendit, quas dulcissimus Jesus magni facit.

quam et Religiosis,

Spero ego futurum, ut singulare subsidium et incrementum fervoris inde consequatur tam Religio nostra, quam aliæ; quantum attinet ad studium omnigenæ perfectionis, quod oportet perpetuum

D esse, internum et externum, prout fert proprium cujusque Institutum, *non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Adjungo insuper quod, si Nobilitas hanc legerit Vitam (et multorum pietas mihi promittit se lecturos; quandoquidem in ea tractetur de Nobili, a nativitate sua Sancto, eoque illustrissimo et excellentissimo) continuo animadvertet, quod virtus, cum nobilitate conjuncta, luceat, veluti pretiosissima gemma, auro, a quo majus accipit decus, inserta. *Minime quidem* (uti S. Bernardus scribit in quadam suavium ac venerabilium suarum Epistolarum) *Deus est acceptor personarum: nescio tamen quo pacto virtus in Nobili plus placeat: an quia plus claret?* Non mihi contigit unquam (quia, me judice non eram dignus) versari cum Fratre Aloysio, imo neque videre eum: verumtamen ex eo, quod retulerunt alii, ipso familiariter usi, satis constat; spiravisse illum, suavissimum solidæ perfectæque virtutis odorem, veluti spirituale quoddam, bene compositum, thymiama, collocatum super altare Altissimi: eumque pingebant velut Angelum cœlo delapsum, Superioribus juxta ac inferioribus carissimum, in omni re, etiam minutissima, bono exemplo prælucentem, et proprie loquendo talem, qualem eum Reverentia vestra, veluti in tabula suis lineamentis pictum, nobis describit. Et quoniam de

ANNOT C. J. et Nobilitati putat profuturam.

E tabula picta memini, nolo prætermittere, quin candide manifestem quod cogito, ea tamen cautione, ut cum manifestavero, rei arbitrium penes te sit. Cogito igitur, futurum omnibus perjucundum, si in capite libri, quando nova ejus editione opus erit, præmitteretur una aliqua istarum sane pulchrarum piarumque imaginum, quæ circumferuntur; et qualibus nuper etiam dignatus fuisti senectutem meam: quæ quidem id non meretur, nisi quatenus ob suum torporem semper indigentissima est talium incitamentorum. Quamobrem et fateri debeo, quod confundar in Domino, dum considero, quanto intervallo in palæstra virtutum ab adolescentia B. Aloysii distet senectus mea, qui modo annos LXXVII ætatis, XLIII Religionis numero. *Utinam non confundar in æternum!* Obsecro te, Reverende Pater, ut me adjuves patrocinio sanctorum tuorum sacrificiorum atque orationum apud B. Aloysium, *ut tandem dignus efficiar promissionibus Domini Jesu* per suam solius misericordiam. *Hactenus epistola Realini.*

F *Et hæc quidem e parte magis meridionali Italiæ rescripta de Vita Aloysii Cepariana, sane præclara sunt: præclariora tamen, quæ lectio ejus peperit in parte maxime septemtrionali ejusdem Italiæ: propemodum superant fidem. Venerat anno* MDCVII *mense Septembri R. P. Scipio Carrara, tunc Rector Collegii Novocomensis, Societatis Jesu, Morbonium in Vulturena Valle, atque inde cum admodum Rev. D. Prospero Peranda, de quo postea sæpe recurret sermo, iter fecit Tiranum, ejusdem Vallis: eoque ubi ventum fuit, seu meritis viri obstrictus, sive alia de causa, donavit ei exemplar Vitæ Aloysianæ recenter editæ. Acceptum ille donum habuit; perlegit cum animi sui motu singulari; lectam a se, aliis quoque legendam dedit, similiter inde motis: sed nullus librum legit majori cum utilitate sua et aliorum, quam Dominus Vicecurio Saxi, Nicolaus Longus, utpote qui inde tantam concepit fiduciam in B. Aloysium, et aliis instillavit; ut exiguo spatio temporis innumerabilia fere miracula ad ejus invocationem patrata ibi sint: ex quo et Saxum nomine ac re, obscurus, si quis alibi, eatenus vicus, frequentari et illustrari mirum in modum cœpit.*

Utilitas ejusdem in Valle Tellina.

A

AUCTORE C. J.

VETUS DIVISIO CAPITUM

EDITIONIS LATINÆ.

XXIX

LIBER I.

De Vita B. Aloysii in seculo.

CAPUT PRIMUM.

Genus, nativitas, primaque per sexennium educatio.

CAP. I

Beatus Aloysius Gonzaga, cujus res gestas moresque mandare litteris instituimus, Ferdinandi, Principis Imperii, atque Castellionis Stiverorum in Gallia Cisalpina Marchionis; et Marthæ Tanæ Santeniæ, a Cherio in Taurinis, illustrissimorum excellentissimorumque hominum, filius natu maximus fuit. Ferdinandus Marchio, Aloysii pater, eadem stirpe atque Guilielmus Mantuanorum Dux editus, illum tertio *a* contingebat gradu; atque in ea quam dixi ora, hereditate a majoribus sibi tradita, quæ inter Veronam, Mantuam, atque Brixiam haud procul a Benaco *b* lacu sita est, rerum potiebatur. Ejus vero conjux Martha, præcipuis apud Taurinos familiis orta, patrem habuit Balthasarem Tanum e Dynastis Santeniis, matrem vero Annam, e veteri Dynastarum Roboreorum sanguine, Hieronymi Roborei Cardinalis, et Augustæ Taurinorum Archiepiscopi propinquam. Inter hos B. Aloysii parentes nuptiæ ad hunc fere modum in Hispania conjunctæ sunt. Versabatur in Philippi II Regis Catholici aula Ferdinandus Marchio: atque ibidem Martha, plurimum inter principes feminas, apud Isabellam Valesiam Reginam, Henrici II Francorum Regis filiam, Philippi conjugem, gratia atque auctoritate poterat. Ea occasione, compertis hujus egregiis animi ornamentis singularibusque dotibus, Marchionem cupido cepit ejus uxoris domum ducendæ. Quod cum diu deliberatum et constitutum haberet; operam dedit, uti Reges etiam hujus consilii certiores fierent. Iis ergo auspiciis, dicta justa dote, additisque gemmis, atque aliis donis dotalibus, quæ suæ in Martham voluntatis testificandæ Regina contulerat, Marchio sibi illam despondit.

D A. VIRG. CEPARIO. *Parentibus utrimque illustribus,* a b *et in aula Philippi 2 gratiosis,* E

15 Ceterum dum hæc sponsalia fiunt, universumque hoc nuptiarum negotium contrahitur nonnulla evenere, tanta cum sanctitate conjuncta, ut satis liqueret, qualem olim fructum essent allaturæ. Nam Martha, simul e Regina cognovit de hac necessitudine consilia agitari, quo Deus illam bene et feliciter evenire vellet, magnum sacrificiorum numerum Sanctissimæ Trinitati, Spiritui sancto, Christo, interposita recitatione historiæ cædis ejus, item Virginis Matris, Angelorum, aliorumque Cœlitum commendationibus exposcendis, factitari jussit. Deinde, cum ad utriusque propinquos in Italiam scriptum esset, ut ejus conjugii auctores esse vellent; eo potissimum tempore ad litteras responsum perlatum est, quo omnes procurandis Jubilæi, quod nuper Roma vulgatum erat, ceremoniis erant intenti. Itaque Natali S. Joannis Baptistæ, matrimonium inter utrumque, sanctæ Eucharistiæ mysteriis, Jubilæique religionibus expiatum, convenit: quo die Martha (quod ipsa mihi postea memoravit) omni studio in pietatis officia in posterum decrevit incumbere *c*. Præterea Regina, cum per eos dies recenti partu esset gravida *d;* atque tali tempore Marthæ, quam ab usque Gallia solatii causa secum adduxerat, consuetudine nolebat carere, ejus in se amore confisa; prius in manum viri publice convenire vetuit, quam ipsa peperisset. Factum est, ut imperarat. Dicto dein ab Regina die, in quem commodum alterius cujusdam Jubilæi seu Plenariæ indulgentiæ celebritas inciderat, iteratis Pœnitentiæ et Eucharistiæ sacris, sancte, ut Christianos decet, eo tempore sacris rite peractis, connubio juncti sunt, cum Deo maxime pacato secundoque uterentur. Jam vero neque illud minus memoria dignum est, quod in nuptiarum ritibus, festoque apparatu, decreta Concilii Tridentini, quæ forte per illos dies per Hispaniam promulgata fuerant, hoc primum matrimonio, in mores induci cœpta sunt *e*.

egregieque piis, F d *et Jubilæi tempore conjunctis,* e

16 Secundum nuptias, potestate ab Regibus facta, in Italiam atque in suæ ditionis oras una cum conjuge redeundi, priusquam regia excederet, Marchio honorarius Regis Cubicularius renuntiatus, simulque

A. VIRG. CEPARIO. *itaque in Italiam cum honore dimissis,*

A que luculentis e Campania atque Insubribus, dum ipse unusque filiorum viveret, vectigalibus est auctus. Neque ita multo post, idem Rex militaribus eum in Italia copiis præfecit, quem honoris gradum clarissimus quisque Italiæ Principum ac Ducum dignationi sibi ducit. Posteaquam Castellionem attigerunt, Marchionis uxor, ut se aulicis negotiis atque oneribus exsolutam, otium et facultatem pietatis impensius colendæ nactam esse videt; pro veteri suo in eam studio, proque eo ac nuper in Hispania statuerat, quantum numquam antea, curam ejus intendit. Imprimis vero cupiditas eam incessit nanciscendi filii, qui in aliquo religiosorum hominum cœtu quandoque sese Deo addiceret: quod studium non modo postea non remisit umquam, sed etiam, ut ejus compos fieret, nullum adorandi Dei finem fecit. Certe vota minime irrita cecidisse, res ipsa docere visa est; quando hoc filio primum parens est facta, qui deinde ad Societatem Jesu aggregatus, vitam in ea per singularem sanctitatem degit, ac finivit *f*. Neque vero mirum cuiquam videri debet, tanta sanctitate filium, tamque sancto consilio expetitum, maternis a Deo precibus datum esse. Crebro siquidem in Sanctorum rebus gestis, Deum B hujusmodi desideriis obsecutum fuisse, legimus: ut cum Annæ, Samuelis Prophetæ matri, stirpis omnis ante experti, filium, quem ipsius numini manciparet, poscenti, annuit. Idem de S. Nicolao Tolentinate, qui et ipse sterili matri supplicanti condonatus est; de S. Francisco Paulano, qui utrumque parentem, antea infœcundum, voti reum fecit; deque aliis accepimus.

CAP II

procreatur Aloysius;

f

desiderio piæ matris religiosus futurus;

singulari Dei Deiparæque favore,

17 Equidem sic sentio, eum qui hujus beneficii postulandi illustrissimæ illi feminæ mentem injecit, eumdem pro sua benignitate exorari, primamque ejus prolem sibi vindicare voluisse. Ad hoc, cordi fuisse Deo videtur, Aloysium ante suum facere, quam esset ex utero matris effusus. Neque enim sine divino nutu et consilio factum est, ut, cum necdum totus in hanc lucem exisset, Baptismo lustraretur; atque etiam cœlorum Regina Virgo beatissima, cujus deinde a prima ætate nomini tantopere devotus fuit, præcipua quadam in eum gratia nascenti adesset. Solet enim ipsa Marchionis conjux ita commemorare; appropinquante partu, tantis se repente doloribus oppressam fuisse, ut nulla spe fœtus enitendi, in extremum adducta videretur vitæ discrimen; et Marchionem, accitis compluribus medicis negotium dedisse, ut si prolem vitalem esse C posse diffiderent; at certe collato Baptismo æternam ei salutem dare, matrisque vitam tueri studerent: illos vero artibus omnibus remediisque frustra tentatis, quæ solvendi partus esse visa sunt, et matris et filii salutem in desperatis ac depositis habuisse. Id cum esset matri compertum, in tanta desperatione opis humanæ, ad Deum atque ad Virginem ejus parentem confugere, concipit. Ergo accersito in cubiculum marito, potestatem sibi in extremo sitæ, fieri postulat nuncupandi votum Virgini Matri. Cum ille annuisset, vovet ipsa, si hoc discrimine defuncta fuerit, sacram se Lauretam ædem una cum prole, modo et illi vita contingat, adituram. Voto suscepto, periculum omne depellitur, atque brevi hunc filium partu dat. Sed cum inter medicos constaret, eum mortem vitare non posse, instaretque Marchio, ut animi saltem incolumitati consulerent; obstetrix, simul eo loci partum esse videt, ut Baptismi patiens esset, prius eum tingere occupat, quam totus ederetur. Ita utriusque vita servata est, atque in filio Dei gratia, meliorque ille et divinus ortus, hujus mortalis absolutionem prævertit; non sine singulari Dei favore, qui eum ab ipsis matris visceribus, quasi mancipio et nexu, sibi

post editum peregrinationis Tauretanæ

baptizatur prius

proprium esse voluit. Qua in regeminus Mechtildi D sanctæ Virgini fuit; cui, (ut in ejus Vita scriptum est) indicavit Deus, sibi placuisse, ut quo ejus animum, veluti templum, quamprimum sibi sacraret, atque a primo ortu sua gratia antecaperet, in similis metu periculi, Baptismus ejus acceleraretur.

18 Natus est Aloysius in arce Castellionensi, quæ caput est regionis in paterna ditione positæ, in diœcesi Brixiensi, Pio V. Pont. Maximo, anno a Christo nato MDLXVIII, VII Idus Martias, feria tertia, tribus horæ partibus, a tertia ac vigesima elapsis. Sublatum e vestigio mater Crucis signo munit, faustisque precationibus prosequitur: dehinc horam ipsam tacitus, immotusque jacuit, nemo ut discerneret vivusne esset, an mortuus: postea vero cum unicum vagitum edidisset, deinceps conquievit; et lamentis, quibus plerique omnes recens nati infantes se dedunt, omnino temperavit. Id scilicet animi mansuetudinem, suavitatemque morum, quam ostendit in omni vita, portendisse crediderim. Eodem anno XII Kalend. Majas, feria item tertia, in æde sanctorum Nazarii et Celsi, a Joanne Baptista Pastorio *g* Archipresbytero Castellionensi, quanta maxima potuit pompa, sacris ritibus, qui ad Baptismum adhiberi solent, initiatus, atque ob avi paterni me- E moriam, Aloysius *h* appellatus est. Spopondit pro eo Guilielmus Mantuæ Dux, misso Prospero Gonzaga viro illustrissimo, suo Marchionisque cognato, qui suam vicem salutari fonti infantem admoveret *i*. Est id relatum in tabulas Curionis ejus templi, in quibus animadverti, cum ceterorum ejus ætatis Baptismi, eadem formula Italicis litteris percenseantur, ad hujus unius nomen (sive id ejus dignitati natalium tributum est, seu divino quodam instinctu evenit) nonnullas Latinas voces adjunctos esse; cujusmodi nihil, ne fratribus quidem ejus, adscribitur; atque in ipsum quidem belle quadrare eventus ostendit. Est autem ita scriptum: Sit felix, carusque Deo ter optimo, terque maximo, et hominibus in æternum vivat.

quam plene natus 1568, 9 *Martii, Castellione:*

et 20 *Aprilis solenniter lustratur.*

g

h

i

19 Jam vero quanta cura et studio a primis annis sit educatus; facile ex eo fuerit assequi, quod ipse stirpis maximus, non spem modo paternæ hereditatis, sed duorum etiam patruorum; Alfonsi, qui Castello Godefredi; et Horatii, qui Sulpharino imperitabat, nutriebatur. Nam cum opes illi clientelari ab Cæsare jure obtinerent, et eorum alter omni, alter virili stirpe careret, necesse erat eas ad Aloysium, communem nepotem, devolvi. Studio fuit matri, F uti erat eximie pia, ut filius a pauxillo puero Deum Sanctosque venerari assuesceret. Igitur vixdum fari poterat, cum et ipsamet illum manus in speciem Crucis ducere, sanctissimum Jesu et Mariæ nomen pronuntiare, orationem Dominicam, salutationem Angelicam, aliasque preces de memoria dicere condocefaceret; et nutricem ceterosque, qui juxta ipsum servitii aut consuetudinis causa erant, idem facere juberet. Quibus rebus tantam adversus Deum reverentiam metumque induebat, ut ex hac quasi luce surgentis auroræ, quantus esset futurus meridie splendor, augurari liceret. Id adeo testatæ sunt mulieres ancillæ, quibus, cum per id tempus matri ministrarent, hunc etiam filium vestire et exuere negotium erat, singularem se in eo etiam tum infante religionem, Deique timorem comperisse. Duo imprimis in moribus illi tum fuisse, ad memoriam præclara, referunt. Alterum, quod pauperum egestate moveri se misericordia, et sicubi eos vidisset, benigne iis faciendi cupiditatem ostendebat: alterum, quod ubi primum solus domum perreptare potuit; non raro abdebat se in latebras, ac diu quæsitus, tandem in solo aliquo loco, precibus intentus, reperiebatur: quibus ex rebus futuram ejus vitæ sanctimoniam

CAP. III

Etiam patruorum duorum futurus heres

pientissime educatur a matre,

non sine præsagiis secuturæ virtutis,

A sanctimoniam jam tum percipiebant animis : neque desunt qui jurati affirment, solo se ejus amplexu, proinde intimo pietatis sensu affectos esse, quasi cœlestem aliquem Angelum brachiis sustinerent.

Quadrimus a patre destinatus armis,

20 Delectabat matrem vehementer hic pueri gliscens indies in Deum resque cœlestes amor ac studium : at pater, vir armis deditus, qui sub Rege Catholico multa belli negotia sustinuerat suis potius illum artibus imbui cupiebat. Quocirca quartum necdum annum egresso, sclopulos, bombardulas, aliaque minuta arma, ad illius ætatis usum apposita, consulto comparat. Ad hæc, cum ejusdem Regis auspiciis, tria peditum Italorum millia sub signis ad Tunetum ducturus, in agro Cremonensi apud Casale majus, quod oppidum Mediolanensis est ditionis, delectum haberet; puerum, quintum duntaxat annum agentem, e mulierum manibus et potestate matris ereptum, secum eo perducit. Ibi, quibus diebus copiæ censebantur, levi tectum loricula, ac pusillam hastulam præferentem humeris, militari more anteire ordines jubet : ac recreabatur mirifice, cum hoc exercitii genus puero volenti esse perspiceret. Aliquot menses Casali moratus, ut est

non pauca vitæ pericula adit :

B illa ætas omnium, quæ geri videt æmula, dum ludos sermonesque cum militibus miscet assiduo, sensim militares sumpsit animos ; neque levibus signis ostendere visus est, ad eam se gloriam a studio ferri, ad quam patris vocibus exemploque vocaretur. Itaque non semel usu venit, ut, tum alia tela, tum fistulas æneas præcipue versans, in magnum veniret discrimen salutis ; nisi Deus, qui ad sanctius eum vitæ genus reservabat, illud, prope supra naturæ modum, ab ejus capite depulisset. Certe fuit, cum, minutiore fistula explodenda, vultum sibi totum pulveris ardore fœdaret. Iterum, cum per æstatem secundum meridiem quieti indulgeret Marchio, atque ipse (quod in tantilla ætate obstupescas) nullius ope adjutus, collectum e meridiantium militum thecis pulverem, in tormentum curule minus, quod erat pro arcis mœnibus, indidisset ignemque admovisset ; prope abfuit, quin aversis retrocedentis carri impetu rotis obtereretur. Excitus sonitu Marchio, veritus ne qua esset inter milites coorta seditio, misit qui exploraret, quæ tandem esset hæc insolentia. Re comperta, ad pœnam scilicet filium vocavisset ; nisi milites, quibus non mediocrem voluptatem afferebant tam ingentes pueri spiritus, eam essent deprecati. Hæc atque alia de hoc genere, cum jam

C inter Religiosos agitaret, egregiæ erga se Dei voluntatis, cujus ope tanta pericula vitasset, prædicandæ, commemorare postea erat solitus. Necdum tamen erat illi penitus exempta Religio, de modico illo pulvere militibus sublecto ; nisi quod eam illa cogitatione minuebat, haud gravate daturos fuisse, si poposcisset. *k*

voces etiam aliquas licentiores discit efferre,

21 Profecturus cum copiis ad Tunetum Marchio, Aloysium Castillionem remittit ; ubi eumdem, quem Casale erat ingressus, vivendi morem tenuit. Atque ut est plerumque militum vulgus ad verborum licentiam turpitudinemque projectum, ipse quoque ex eorum consortio nonnullas ejusmodi voces hauserat ; quas (ut ipse postea P. Hieronymo Plato, dum percunctanti, universam quam in seculo egisset vitam, jam Religioni consecratus retexeret, narravit) ignarus quænam esset earum notio, interdum jactare cœpit. Id cum aliquando Petrus Franciscus Turcius audisset, quem ejus pueritiæ moderatorem fuisse diximus, tanta vi in eum invectus est : ut ipse mihi moderator confirmarit, nullum umquam ei deinde, nisi honestum decensque verbum effluxisse. Quinimo si quem postea licentius loquentem audiret, e vestigio oculis pudore suffusis, humique defixis aut aliorsum conversis, monstrabat, se animum iis non

D advertere ; et nonnumquam significabat etiam, talia sibi auditu molesta esse. Ex quo datur intelligi, numquam eum hoc genere sermonis usurum fuisse, si, quid sibi vellet, ante didicisset. Ceterum in omni Aloysii ætate nihil ab eo peccatum esse comperio, in quo plus sit culpæ quam in his verbis, ab admodum puero reique significatæ ignaro profusis : quæ simul flagitiosa, atque a suo dignitatis gradu genereque aliena esse didicit; tantus eum pudor intravit, ut postea sit fassus, ne Sacerdoti quidem suæ conscientiæ quæsitori, ut ea aperiret, animum inducere potuisse : ea erat puerilis animi verecundia. Neque vero umquam, dum vixit, hujus eum gravissimi (ut ipse sentiebat) criminis pœnitentia deseruit. Atque ut nihil deterius contraxerat, cujus eum conscius angeret animus ; ita, postquam ad Religionem accessit, quo sui vincendi ac vilipendendi causa a teneris sontem se fuisse doceret, sæpe hæc familiaribus quibusdam suis memorabat. Verisimile est, consulto Deum, hunc ei nævum adhærescere, passum esse ; ut dum in se culpam esse credit, quam propter ætatis inscitiam reique ignorationem, propius fidem est nullam fuisse in tanta munerum cœlestium virtutumque copia, quibus postea mens E ejus est locupletata divinitus, aliquam demittendi se causam haberet : atque ut, (quod de S. Benedicto scripsit S. Gregorius) quem in ingressu mundi posuerat, retraheret pedem *l*.

A. VIRG. CEPARIO

quarum, licet non intellectarum semper eum pœnituit.

l

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MS.

C. J.

a *Imo, si recte supputaveris,* quarto ; *ut videre est in tabula genealogica, quam explicuimus in Commentario prævio* § 2.

b *Italice,* Lago di Garda, *ab oppido ejusdem nominis quod prope est, in ripa orientali et agro Veronensi. Sic et Latinis* Benacus *videtur appellatus fuisse, a celebri olim urbe* Benacum *in ripa occidentali et agro Brixiensi, ubi nunc vicus, vulgo dictus* Tusculano, *putatur esse.*

Pietas Ferdinand patris,

c *Nec tamen sola Martha incubuit in opera pietatis: incubuit quoque Ferdinandus : de quo hæc domesticus testis Jacobus de Bellarinis, ut processu Castellionensi, die* XXII *Julii* MDCVIII : Marchio Ferdinandus, pater B. Aloysii, communicabat fere quot mensibus in habitu Ordinis S. Jacobi. Et hoc scio, quia vidi, et in aula ejus ministravi annos circiter XXXV.

d *Fuit is primus Reginæ partus, quo enixa est, anno* MDLXVI *die* XI *Augusti, Isabellam Claram Eu-* F *geniam, Archiducis Alberti Austriaci deinde uxorem, et Belgii nostri Gubernatricem, religiosissimam feminam.*

Nuptiis adsunt Rex et Regina

e *Neque hoc præteriri silentio debet, quod eidem matrimonio præsentes adstiterint, non solum Rex et Regina Hispaniarum cum universa Aula sua ; verum etiam Archiduces duo, Maximiliani II Imperatoris filii; Rudolphus, qui patri in Imperio dein successit ; atque Ernestus; qui postea Belgio præfuit Gubernator. Audiamus de his, et aliis huc spectantibus, tertium in processu Castellionensi testem, D. Rudolfum de Petrochinis. Ita loquitur :* Scio, quod D. Ferdinandus Gonzaga, Marchio Castellionis, matrimonium contraxit in Hispania cum D. Martha Tana : atque id scio, non tantum per litteras, quæ illa de re nuntium attulerunt Castellionem, annis fere XL jam elapsis *(deponebat hæc ille testis Castellione anno* MDCVIII, *mense Julio)* sed etiam, quia hic illos vidi, ut legitimos conjuges decet, inter se agere per annos circiter viginti, quibus in eorum ministeriis atque ædibus versatus fui. Profectus quoque fui cum ipsis in Hispaniam, ibique relatum mihi est, quanta solennitate ibidem celebraverant olim Principes mei suas nuptias, interventu etiam Imperatoris Rudolfi qui

A. VIRG. CRPARIO item Rudolfus futurus Imperator.

A qui hodiedum vivit, atque Ernesti fratris ejus, honoratas. Ad hæc probe memini, ex legitimo isthoc matrimonio primogenitum prodiisse B. Aloysium, natum in arce Castellionis anno MDLXVIII; ibidemque sacro tinctum fuisse Baptismo, cujus cæremoniæ solennes postea suppletæ fuerunt in ecclesia S. Nazarii, suscipiente infantem de fonte, illustrissimo D. Prospero Gonzaga, nomine Serenissimi Guilielmi Mantuæ Ducis; et quidam juvenis, litterarum studiosus e familia Rossi Paduana, pulcherrimam post baptismum recitavit orationem vernacula lingua. Porro educatus fuit Catholice Aloysius, et suo tempore sacro Chrismate confirmatus. *Congruunt cum hisce depositiones quarti et quinti testium, Jacobi de Dyrrachiis, et Jacobi de Bellarinis, qui ambo fuerunt, æque ac modo dictus Rudolfus de Petrochinis inter domesticos Principis ministros, qui adfuerunt etiam ipsi baptismo prædicto. Addit tamen insuper, quod notabile est, primus illorum, rediisse Marchionem Ferdinandum ex Hispania Castellionem, cum sponsa seu uxore sua,* die festo S. Josephi, *anno utique* MDLXVII, *quippe priori anno* MDLXVI, *quo peperit Regina mense Augusto, constat ipsos adhuc in Hispania, eatenus saltem, mansisse : sequenti vero anno* MDLXVIII, *ante festum prædictum Castellione Aloysium natum fuisse.*

Veniunt conjuges Castellionem 1567, 19 *Martii.*

B

f *Quando ipsa mater adhuc in vivis agebat; quæ exinde desperatam fere sanitatem, intercessore filio apud Deum, sibi mirabiliter restitutam vidit; duplici titulo læta, tum quod sanata esset, tum quod sanata a filio : qui et facto illo satis superque testatus est matri, non omnino mortuum esse se, sed vitam vivere feliciorem in cœlis. Signum quoque futuræ sanctitatis videri potest fuisse, quod D. Camilla, testis Cast.* VII, *affirmat,* sibi narasse Marchionem Martham, matrem B. Aloysii, quod quam diu utere illum tulit, ita ferebatur ad legendos spirituales libros, ut nulla lectione satiaretur : quod sibi fatebatur, et mirabile tunc visum fuisse, et numquam deinceps, etiam dum uterum portaret, accidisse.

g *Fuerit ille Joannes Bapt. Pastorius, patruus aut aliter propinquus Fausti Pastorii, qui postea ibidem etiam ipse Archipresbyter fuit, et electione Pontificia constitutus Judex, in causa processus, a se faciendi pro canonizatione Aloysii an.* MDCVIII.

h *Scripserat hic interpres noster;* Aloysius, seu quod idem est, Ludovicus appellatus est. *Malim ego prætermisso illo additamento, textum Auctoris Italicum sequi, in quo simpliciter appellatur* Aloysius : *idque*

C *nominis puero in baptismate solenni impositum fuisse, testatur etiam Jacobus de Bellarinis in processu Castell. testis* V. *et initio Commentarii nostri ostendimus, ita appellandum esse.*

i *Adfuit quoque, uti testatur Jacobus de Dyrrachiis in processu Castell. testis* IV, *Excellentissima Domina uxor D. Alfonsi Gonzagæ (is patruus erat Aloysii et Dominus Castelli Gofredi, sive Gaufredi, si ita malis) atque suscepit cum Marchione Prospero puerum de fonte baptismali, matrina. Quid hic præstiterit Marchio Prosper, testatur ipse juratus anno* MDCVII, XVII *Octobris, in processu Mantuano in genere, aliaque nonnulla eodem spectantia addit, ita inquiens :* Scio quod B. Aloysius Gonzaga fuit legitimus et primogenitus filius illustrissimi Domini Ferdinandi Marchionis Castellionis de stiveriis, atque illustrissimæ Dominæ Marthæ Santeniæ, legitimæ uxoris ejus : et ex iis, in legitimo matrimonio conviventibus, procreatus et natus fuit. Et ego, pro serenissimo Duce Guilielmo felicis recordationis, ipsum suscepi e fonte baptismali..... Prædicti Illustrissimi parentes beati Juvenis, duxerunt perpetuo vitam quam maxime probam, christianam atque catholicam; et pater convenientem professioni suæ, Ordinis Alcantaræ, n quem Eques adlectus fuerat. Ambo autem gravi

Baptismo præsens Prosper Gonzaga.

doloris sensu affecti sunt, quando filius animum ad D Religionem appulit.

k *Non dissimilis fuerit testificatio, ex qua hæc Cepurius scripsit, illi, quam deinde dedit testis Cast.* XIII, *R. P. Gaspar Alperius, hunc in modum :* Ut magnam in me habebat fiduciam, nonnumquam aperuit mihi arcana sua familiariter, dicens, quod rerum omnium, quæ sibi aliquando animum anxissent in vita sua, fuerunt duæ sequentes. Primum, quod surripuit a militibus suis pulverem tormentarium, quo tempore morabatur cum patre suo Casali majore, quadrimus puer. Consolabatur tamen sese hac cogitatione, quod milites isti dedissent sibi non inviti id quod abstulerat, si petiisset; quodque æstimari universim res surrepta posset uno fortasse Julio, non pluris. Alterum dolebat, quod sub idem tempus ab iisdem militibus didicisset verbulum quoddam minus honestum, eoque fuisset aliquoties usus, nescius tum quid notionis subesset. Attamen, quod ætate grandior, novem puta annorum, id resciens, pœnituerit; seque illius, qualiscumque delicti, accusaverit apud Sacerdotem. Quia vero insinuaverat, hæcce duo præcipuam omnium, quæ in vita gesserat dolendi causam sibi esse; dixi, O beatum te! quod ei ruborem incussit, fecitque, ut deinceps minus mihi fideret res suas. E

Præcipua Aloysii pueri delicta.

l *Ad hunc quoque ætatem, septennio minorem, referendum est, quod scribit de Aloysio in Vita S. Stanislai Kostkæ Daniel Bartoli lib.* 1, *cap.* 2, *probans utriusque exemplo, quod, cum ætas puerorum tenera et pene infantilis, pro capacitate sua, inclinat animum ad pietatem; id propemodum infallibile signum sit, infusum illis a Deo esse admirabilem quemdam tenerrimumque amorem pudoris virginalis, non solum discrimina ejus, sed et umbras, et tutissima quævis timentem; quamquam vixdum ipsi intelligant, quid rei virginitas sit, neque precentur Deum (quod grandiores natu omnino oportet facere) ut illam in se illibatam ab impuritatis noxia conservet. Tali autem gratia dignari solet Deus illos præcipue, quibus constituit summum illud rarumque virginitatis donum ad usque mortem conservare : infundendo illorum animis, dum adhuc tenera minusque considerata et lubrica est pueritia, horrorem grandem, sanctumque odium adversus omne genus turpitudinis libidinosæ, imo adversus illa quoque quæ aliis nullam turpitudinis speciem habere videntur.*

Pietas in Pueris

signum est futuri pudoris

Exemplum seu factum Aloysii in hunc fere modum italice describit Bartolus, exceptum a se ex ore Dominæ Camillæ Ferrari, quæ cum Aloysio educata, cum eoque adhuc puero interdum lusit et pars lusus fuit de F *quo hic agimus; mortua Castellione, trium et octoginta annorum ætate expleta.* Tantillæ, *inquit,* ætatis adhuc erat Aloysius, ut ei Domina mater sua, sub cujus oculis educabatur, permitteret ludere cum aliis pueris utriusque sexus, quibus aula patebat : quando instituerunt quodam vespere lusum nescio qualem, nisi quod hac lege colluderent, ut quisquis impositum sibi munus suo tempore et modo, ubi signum dabatur, non obisset, pignus quodpiam e suis crepundiis deponeret; quod, absoluto lusu, antequam sibi denuo vendicare posset, oportebat eum pœnæ nomine præstare, quod victori collibitum erat ei præscribere. Jam vero Aloysius, cui, ut aliis, acciderat a statutis lusus aberrare; ut, quod posuerat pignus redimeret, jussus fuit osculari umbram, quam forte interposita inter parietem et lucernam puella formabat objectu corporis sui in dicto pariete : et velim credere, deformem, si non et monstro similem fuisse, quales esse solent umbræ; atque inde victorem capere occasionem voluisse ridendi et risu finiendi lusum. At vero seu formata recte, seu deformis fuerit umbra, Aloysius, ut audiit, osculum, non dico puellæ, sed puellari tantummodo umbræ dandum

sic Aloysius puer

ne quidem sustinet osculari

A dandum, continuo verecundia suffundi, indignatione succendi, toto vultu inflammari, et pignore sociisque relictis inde se subducere, non sine turbamento lusus et lætitiæ puerilis : nec quisquam deinceps potuit eum ad istiusmodi lusus cœtusve allicere ullo modo. Quæ res ut puerilis videri, possit, nolle osculari umbram humani corporis; ausim tamen ego asseverare, tam heroicum honestatis virginalis facinus illud esse in puerulo, quam foret in grandiore natu, non osculari corpus verum, ubi in honesto multorum contubernio similis jussio urgeret.

umbram puellæ in pariete;

Alterum exemplum verecundiæ virginalis, quod puer edidit Stanislaus, alio titulo huc non adduco, quam ut amplius confirmetur sententia Bartoli, asserentis, Deum teneris adhuc puerorum, ad pietatem proclivium, mentibus immittere horrorem quemdam singularem a quavis specie turpitudinis, præsertim illorum, quos sibi castos vivere usque ad extremum spiritum cupit. Ad historiam quippe Aloysianam factum hoc Stanislai vix et ne vix quidem spectat: nisi forte, ut inde appareat quam similibus utrumque prævenerit Deus gratiis in ætate tenella, quos scimus deinde etiam similes fuisse moribus et sanctimonia vitæ; et eamdem ingressos esse, post ardua certamina cum suis, Societatem Jesu; ibique B *consummatos in brevi explesse tempora multa, et castissimas animas suas inde immisisse cœlo. Est autem hujusmodi :* Pater Stanislai, ut erat Princeps multorum subditorum et magnanimus, vivebat splendidissime, et quotidie variis de causis commeantes ad se, subditos, amicos, exteros, excipiebat multos hospitali mensa. Inter accumbendum si quis forte convivarum (uti, pro dolor! nimis quam frequenter sit) in colloquium inferret quidpiam, quod pudicis auribus officere poterat: continuo Stanislaus turbabatur animo, mox erubescebat, tum oculis vultuque demissis videbatur sese intra se abscondere velle. Cum vero dissolutiores isti locutores non animadverterent, se talibus dictis offendere virginalem innocentis pueri modestiam, cujus sola verecundia, illorum licentiam castigare debuerat; ipsos Stanislaus, quod ei per ætatem et præsentiam patris non licebat verbis, reprehendebat factis. Nam sublatis vultu et oculis in cœlum, ibique tantisper fixis (seu vere deliquium pateretur animi; sive quod patri ejus videbatur, spiritu raperetur in ecstasim, nullo remanente motu in corpusculo) declinabat præceps in alterum latus, et, nisi tempore sustentabatur, impingebat capite in terram,

et B. Stanislaus Kostka

ad verba minus modesta

C *De hac tam admirabili affectione, qua non tantum animus Stanislai, sed corpus quoque ita commutabatur, ut haud aliter quam si lascivi sermones isti plagam ei intulissent mortalem, liqueretur spiritu et caderet non sine periculo in terram, testantur etiam Processus Cracoviæ fabricati fol.* 180 *et* 192; *præterquam quod frater Stanislai Paulus, e persecutore ejus admirator et imitator virtutum ejus factus, et jam senex in Societatem Jesu et ipse adlectus, in eodem Processu fol.* 89, *hisce verbis latinis juratus loquatur :* Cum mensæ paternæ coram assideremus, et aliquid, pro more seculari, liberius ab aliquo hospitum proponeretur; fraterculus meus carissimus Stanislaus, obversis in cœlum ocellis, extra se factus quasi exanimis, sub mensam delabebatur, non sine periculo læsionis, nisi ab assidentibus raptus subito, a casu prohibitus fuisset. Notum id erat omnibus domesticis, et omnibus erat admirationi. *Neque id semel tantum (ita fere prosequitur Bartolus) accidit, ut casus reputari possit : verum, induci ab hospitibus super mensam turpiloquium, eoque percepto Stanislaum elevare oculos in cœlum, et animo destitui in terra; tam certo et semper aliud ex alio sequebatur, ut amantissimus filii sui pater, experientia multiplici doctus causam tam insoliti deliquii; simul atque convivarum quispiam ordiebatur sermonem minus castum, ipse aut aliud collocutionis argumentum interponeret; aut, si ne sic quidem divertere ab se inhonesta loquentem posset, rogaret palam, ut linguæ temperaret in gratiam Stanislai : alioquin (et hoc subridendo dicebat) videbitis ita eum animo ascendere in cœlum, ut capite præcipitet in terram.* D

aliena mente cadit in terram.

ANNOT. C. 3.

Infra septennium ætatis Aloysii possunt etiam ex parte contigisse quæ deponit Rodolfus de Petrochinis, testis Castell. III, *in hunc modum :* Scio, B. Aloysium ab infantulo vixisse in fide catholica et obedientia sanctæ Matris ecclesiæ. Simul ac mane surrexerat, jubebatur a Magistro suo positis humi genibus recitare Exercitium quotidianum aliasque orationes. Magistrum autem habuit Dominum Joannem Albertinellum, Castellionensem; eoque deinde mortuo, Dominum Julium Brixianum, Cremonensem. Missam audiebat quotidie : et frequenter pro devotione sua opellam aliquam conferebat in ministrando facienti ad aram Sacerdoti. Imo in tenera illa ætate jam monstrabat sanctitatis, animæque puritatis indicia; quæ et incrementa ceperunt cum annis, tanto majora, quanto magis se prodebat usus rationis : atque admodum puer adhuc erat, quando reprehendebat mira libertate illos, qui paulo immodestius verbum forte proferebant. Et hæc scio, qui præsens vidi et audivi. E

Aloysii fere Septennis acta quædam alia.

CAPUT II.

Qualem vitam Castellione septennis, octennis Florentiæ, Aloysius duxerit.

IV Ubi septimum annum attigit Aloysius (quam ætatem inter Aristotelem sanctosque Doctores ad ratiocinandum, atque adeo ad virtutem et vitium maturam esse, convenit) tanto se ardore ad Deum colendum convertit, seque ita penitus illi consecravit, ut illud postea suæ conversionis tempus appellare sit solitus. Quin et suis deinde melioris vitæ Magistris, quibus arcana conscientiæ credebat, inter præcipua Dei in se beneficia hoc se ponere narrabat, quod septennis a seculi amore ad Deum traductus esset *a*. Porro quanto cœlestium donorum præsidio, jam inde, postquam illi ratio competere cœpit, Deus ejus conatus vel antevenerit vel secundarit, ex eo manifestum est; quod quatuor Sacerdotes, *b* qui diversis locis atque temporibus Confessionum ipsius etiam earum quæ universam ætatem F complectebantur, ante et post initam Societatem, fuerunt arbitri; atque inter hos Robertus Bellarminus, Cardinalis illustrissimus, qui sub ejus obitum, totum vitæ tempus recensenti operam dedit; omnes quamvis alii aliorum testificationis ignari essent, consensu scriptum fecerunt, nunquam eum vel leviferam noxam concepisse, vel haustam in Baptismo Dei gratiam effudisse. Quæ res tanto plus admirabilitatis habet, quod maxime lubricam vitæ partem, non in monasteriis sacrisque Religiosorum septis transmisit, in quibus, sive deficientibus peccandi illecebris, seu suppetente tum ad sanctam consuetudinem, tum ad animorum subsidia, tanta Deo mancipatorum hominum copia, haud paulo facilius est, quam in vulgari licentia, Dei gratiam tueri : at iste jam inde ab incunabulis in Principum aulis versari cœpit. Nam supra, quam quod in paterna natus eductusque erat, complures dein annos apud Magnum Hetruriæ Ducem, Mantuæ item Ducem, Hispaniarum Regem consumpsit; necessaria Principum ac Dynastarum consuetudine, et promiscuo hominum cujuscumque ordinis, uti res ferebat, usu semper implicitus : et tamen inter paternæ domus delicias, vitæque aulicæ irritamenta, mentis integritatem, quam in Baptismo, velut candidam vestem induerat, ab

Septennis ad Deum convertitur :

a

b

servatque innocentiam baptismalem,

licet in Principum aulis viveret;

A ab omni labe puram intactamque servavit.

A. VIRG. CEPARIO

23 Quapropter merito *c* Bellarminus Cardinalis, cum in sermone mecum aliisque compluribus de egregiis Aloysii etiam tum viventis virtutibus, firmis argumentis aliquando docuisset, nunquam deesse in hac Ecclesia, quamvis ancipiti conflictu districta, quosdam homines eximia sanctitate vitæ, qui etiam dum vivunt in stabili apud Deum gratiæ gradu sint positi, disertim hæc subjungit: » In horum numero, qui tam arcta atque indissolubili » necessitudine Deo sunt adjuncti, equidem Aloysium nostrum ego, quem minime fugit quid in » ejus mente agatur, collocandum censeo, » Aliud præterea quiddam idem Cardinalis, in præclaro illo testimonio *d* legitime consignato firmatoque, adjecit; quod rationum sanctioris interiorisque vitæ non penitus rudibus, testisque auctoritatem reputantibus, longe etiam majorem admirationem movebit. Confirmat enim, jam inde a septimo ætatis anno, B. Aloysium vitam perfectam, omnibus sanctitatis numeris absolutam egisse: cujus prærogativæ dignitatem prudentibus æstimandam relinquo. Ac videtur Dei voluntas ita tulisse, ut ipsi sinistri genii, ejus adhuc pueri morum sanctitatem, destinatamque jam

c quod insigni Card. Bellarmini testimonio,

d

B in cœlo gloriam prædicarent. Cum enim quidam e Franciscanorum Ordine, quos Observantes appellant, clara, quacumque iter haberet, sanctimoniæ fama Castellionem profectus, in cœnobio suæ familiæ, cui a S. Maria nomen, uno ab urbe milliario conquiesceret; magni sunt ad eum videndum, poscendasque ejus preces facti concursus. Et, quoniam increbuerat, quædam illum supra vim mortalem facere, multi a dæmonibus insessi vexatique, ut ejus execrationibus levarentur, adducti. Ibi, cum Sacerdos ille, frequenti populo, hominibusque etiam illustribus, et in his Aloysio puero, alteroque ejus germano minore spectantibus, diras in dæmonem de more maxime jaceret: atri illi genii elata voce, intentaque in Aloysium manu, Videtisne illum? exclamant; hic demum est quem cœlum, et multa inibi manet gloria. Mandata ea vox memoriæ, totaque Castellione vulgata: neque desunt hodie, qui se coram eam audisse testificantur. Tametsi vero dæmonum, qui mendaciorum sunt parentes, verba nullam fidem merentur; crediderim tamen, quo magis eos suæ vesaniæ puderet, ut sæpe alias, verum edicere vi divina fuisse compulsos.

ipsorumque dæmonum confirmatur.

24 Etenim tam excellens jam tum erat de hoc sancto adolescente hominum opinio, ut in ejus vita

C ac moribus speciem sibi delapsi de cœlis Angeli videre viderentur. Domi quotidie nixus genibus, preces, quæ Exercitium quotidianum inscribuntur, Psalmos septem de pœnitentia, Officium B. Virginis, vel seorsim, vel una cum aliquo comite recitabat, aliaque præstabat officia pietatis. Adeo libebat humi inter precandum procumbere, ut non pulvinum, aut quid simile genibus subjici sustinuerit; idque deinde (ut postea narrabo) in omni vita solenne tenuit. Per idem tempus, febri quartana octodecim ipsos menses vehementer est exercitus; etsi, cum principio esset ardentior, postmodum minus eum in lecto attinuit. Interea sedate ferebat ejus dolorem, neque intermittebat unquam, quin Officium beatæ Virginis; Psalmos qui Graduales, quique Pœnitentiales dicuntur, et alias statas preces pronuntiaret quotidie. Ubi tamen interdum solito erat imbecillior, accersebat e feminis matris administris quæ sublevaret legentem: ut autem omnino cessaret, adduci numquam potuit. Hæc sunt quæ, non amplius septem annos natus B. Aloysius, fundamenta jecit virtutis Christianæ; ut minime mirum videri debeat, si ad tam excelsum, quam posthac explicabimus, fastigium illum adduxerit.

Statas quotidie preces

nec in febri quidem intermittit.

25 Ferdinandus Marchio, ab expeditione Tunetana, plus duos annos in Hispanica regia moratus, cum in suæ ditionis terras revertisset, ut Aloysium, suæ stirpis maximum, pristino illo militari ardore deposito, pietatis et modestiæ plenum reperit; cum præclaram illam indolem, et majorem quam pro ætate prudentiam mirabatur, tum gaudebat plurimum, idoneum se parentibus sibi populis regendis heredem esse nactum. At ille, octo jam natus annos, alia longe consilia cum animo suo agitabat, cogitationesque jam de sublimiori quodam virtutis gradu susceperat; neque eas aliquando matri dubitavit exponere, quam cum sæpius dicentem audisset, quando pluribus jam liberis esset aucta, jucundum sibi fore, ex iis unum aliquem Religioni addictum videre, ipse ei secreto; Affirmasti, inquit, mater, gratum tibi futurum, si quem filium habeas, qui in religiosa familia versetur; equidem hanc tibi gratiam Deum gratificaturum esse confido. Alio vero die, cum eadem iterasset; adjunxit, sperare etiam, se illum fore. Mater, quamvis, quod primogenitus esset, abhorrenti similis sermonem abrupit, filiumque inde se cum his dictis auferre jussit; tamen illa mandavit animo; et, quod eum in colenda pietate multum videret esse, credere cœpit, ita, uti dixerat, fore: tametsi, ut postmodum suscepta Religione fassus est, nihildum id temporis in ullam partem certi constitutum habebat, sed suam dumtaxat pie vivendi consuetudinem sequebatur. E

Octennis prædicit matri se futurum Religiosum:

26 Dum hæc geruntur, crebris rumoribus affertur, pestilentiam tota Italia serpere. Ejus metu Marchioni visum est faciendum, ut se cum universa familia in Montem Ferratum transferret. Ibi dum versatur, gravibus articularis morbi doloribus conflictari cœpit: quapropter medicorum voluntate ad balneas Lucenses proficisci statuit, unaque secum Rudolfum alterum natu filium, cujusdam, qua tenebatur valetudinis curandæ, atque etiam Aloysium perducere. Scilicet, ut in reditu Florentiam diverteret, atque ibi in aula Francisci Medicæi, Magni ducis Hetruriæ, sive necessitudinis, quam in regia Catholici Regis cum eo constitutam habebat, retinendæ causa; sive quo facilius Hetrusce loqui condiscerent, utrumque relinqueret. Ergo æstate anni MDLXXVII *e* ineunte, cum a conjuge, vehementer querente, id ætatis liberos tanto intervallo ab se divelli, discessisset, recta ad balneas contendit. Inde, postquam iis aquis satis erat usus, Florentiam flexit; a qua cum prope abesset, nuntiaretur que portas omnes metu pestilentiæ diligentissimis custodiis septas teneri, in Fesulanum Jacobi Turcii familiaris sui se recepit: interea Magno Duci nuntiari jubet, ejus se salutandi causa advenisse. Accepto responso, urbem ingreditur, atque a Duce accipitur, cum eximii significatione amoris. F

tum a patre, Balneis Lucensibus uso, Florentiæ cum fratre Rudolpho relinquitur,

e

27 Hic Dux, cum ei Marchio filios suos obtulisset, tantopere eo munere delectatus est, ut non alibi eos, quam in suo palatio diversari vellet. Verum quia suos ille liberos, non aulicis modo moribus, sed liberalibus etiam studiis imbui cupiebat; non longe post, bona Ducis venia, inde abductis, domum, in vico cui ab Angelis nomen est, attribuit. Deinde ante digressum, filiis moderatorem universæque familiæ œconomum addidit Petrum Franciscum Turcium, qui nunc Joannis Medicæi viri Principis domum administrat; cujus fidem et prudentiam in proprio famulatu suo diu multumque probaverat. A cubiculis esse voluit Clementem Ghisonium, nunc Marchionis, qui hodie Castellioni imperat, Prætorio præfectum. Accessit, præter ceteram familiam, ipsorum splendore dignam, Julius Brixianus, Cremonensis Sacerdos, singulari probitate, qui eos cum Latinis litteris, tum honestis moribus informaret. Annum

studiorum causa.

A *atque magistro;*

Annum jam Aloysius omnino nonum expleverat, quando a parente Florentiæ relictus est; ubi dum Latino Hetruscoque sermone eruditur, duo et amplius anni fluxerunt. Festis diebus aulam celebrabat: atque initio, ut moderatori puritiæ suæ morem gereret, ludo quoque persona sua digno nonnumquam vacabat: ceteroquin adeo lusionibus non ducebatur, ut serenissima Eleonora Medicæa Mantuæ dux referat, Aloysium, ab se sororeque sua Maria, quæ hodie Gallorum Regina est, tum prope etiam infantibus, ad hortos, laxandi inter se animi causa invitatum, negare solitum se ludis oblectari; malle arulis erigendis, consimilique aliqua pietatis exercitatione occupari. *f.*

f

VI *ubi Deiparæ volens gratificari*

28 Non diu Florentiæ erat versatus, cum præclaros effecit in rerum cœlestium usu processus, sic ut deinde Florentiam suæ pietatis parentem vocare sit solitus. Atque imprimis tanta animum ejus erga beatissimam Virginem Matrem, Dominam nostram, observantia cœpit; ut quoties de ea in sermonem incideret, vitæque ejus sanctissima mysteria volveret animo, colliquescere cœlesti gaudio videretur. Fecit eo plurimum, tum communis Florentini populi erga ejusdem Virginis effigiem, quæ in ea urbe

B

Annuntiatæ titulo colitur, eximia veneratio; tum lectio libelli, quem de mysteriis Rosarii Gaspar Loartes, Sacerdos e Societate Jesu, conscripsit. Inter eum legendum, cum se desiderio sentiret accendi gratum aliquid acceptumque cœlorum Reginæ faciendi; venit in mentem, nihil ei jucundius accommodatiusque præstari posse, quam si, ejus castimoniæ, quantum mortali fas est, imitandæ studio, suam illi virginitatem voto obligaret sacraretque.

virginitatem perpetuam vovet,

Igitur cum ante eam quam dixi imaginem aliquando precaretur; quod ad ejusdem Virginis honorem verteret, Deo vovit, integram se inviolatamque virginitatem suam perpetuo servaturum *g* : quod votum adeo semper sancte exacteque persolvit, ut vel ex eo liqueat, quam Deus illud ratum habuerit, quamque præcipuo amore Mater Virgo in suam ipsum fidem clientelamque receperit. Siquidem, qui ei a Pœnitentiæ sacris fuerunt, ac nominatim Bellarminus Cardinalis, in eo testimonio quod jurejurando firmavit, et plenius Hieronymus Platus in schedis illis Latine scriptis, asseverant, B. Aloysii et corpus omni sensu motuque libidinis, et mentem omni cogitationum imaginumque obscœnitate, quæ vel tantillum cum hoc ejus voto propositoque pugnaret, dum vixit, caruisse.

g

vicissim singularis puritatis donum,

C

29 Quam rem, humana omni vi industriaque majorem, satis apparet, tamquam proprium quoddam donum, a Deo carissimæ Matri suæ postulanti datam esse. Quod, quam sit eximium, intelligit, qui reputabit, S. Paulum, (sive illi de se, seu de alio sermo est) ter Dominum rogasse, ut stimulum ab se carnis averteret; S. Hieronymum, in illa solitudine, eidem retundendo, crebris saxorum ictibus nudum pectus converberasse; S. Benedictum, rejectis vestibus, totum se in vepres induisse; S. Franciscum, item nudum, in hibernis se nivibus volutasse; S. Bernardum, collo tenus glaciali immersum stagno, importunum ardorem restinxisse; paucos quosdam e Sanctis, quos Deo singulari munere cohonestare visum est, vacuitatem ab hac tyrannide esse consecutos. Et tamen, si qui extiterint, diuturnis eo precibus, ac lacrymis aspirarunt. Talem S. Gregorius Magnus in Dialogis perhibet fuisse Equitium, sanctum Abbatem: qui, cum adolescens, ejusmodi sibi faces admoveri sentiret; non prius Deum longis, crebrisque precibus obsecrare destitit, quam ille eum misso Angelo, perinde ut recens natum infantem, omni hujus generis illecebra atque inflammatione liberasset. Abbatem quoque Serenum

etiam in Sanctis rarum, consecutus:

Lib. 1, c. 4

Collat. 7 c. 1. 2.

D *A. VIRG. CEPARIO*

prodidit Cassianus, cum frequentibus jejuniis, precibus, fletibus a Deo munditiam mentis impetrasset; alterum tantum sumpsisse negotii, ut suam corpori quoque conciliaret; ac tandem opera item Angeli factum esse, ut post id locorum, ne quidem secundum quietem, nedum vigilans, vel levissimo impetu concitaretur. Denique nostræ memoriæ propior S. Thomas, qui Angelici Doctoris nomen invenit, cum ab se ardenti titione lascivam puellam abegisset, eumque deinde Angelus quasi quodam cingulo vinxisset, et ipse hujus vere Angelici beneficii compos est factus. Neque vero Aloysio (quem, qui eo familiari sunt usi, multi sanguinis ac spiritus, atque ad res gerendas acrem et intentum fuisse consentiunt) nativum aliquod frigus stupore sensuum, tam sedata atque obedientia membra, tamque pura pectoris arcana præstabat. Fateamur ergo divinum atque inusitatum munus fuisse, ab eximio in ipsum Dei parentis Virginis favore profectum, quam proinde matris loco, tenero quodam amore et pietate in omni vita complexus est, magnamque in ea suarum rerum omnium spem collocavit.

E *sedulus nihilominus ad custodiam sensuum.*

30 Non tamen ipse, ad hoc tam præstans beneficium tuendum, singulari sua in sensibus severe moderandis vigilantia, parum momenti attulit. Nam etsi nihil illum hujus generis valde solicitum habebat, amore tamen virginalis pudicitiæ, ac sanctitatis, jam inde ab ea die, in speculis esse, semetipse suosque sensus circumspicere, et exquisita quadam cura observare perpetuo cœpit. Imprimis vero oculos ita semper ab omnibus flagitii illecebris refrænare, eademque potissimum de causa, iis humi defixis, ingredi per publicum. Mulierum autem familiaritatem atque congressum, supra quam credibile est, ubi ubi versatus est, in vitæ perpetuitate tantopere refugit, ut nativam ei quamdam cum illis discordiam esse diceres, adeo ne conspectum quidem illarum ferre posse videbatur. Castellione a nobilibus feminis, qua se suo comitatu ad ejus cubiculum mater interdum quidpiam nuntiatum allegabat, non nisi per conniventem januam, dejectis, ne eas videret, in terram oculis, mandata accipiebat, et reddebat, quam paucissimis. Quid? quod ne matri quidem ipsi sine arbitris loqui sustinebat. Ergo, si quando, dum cum ea in cubiculo vel cœnatione agit, interea ceteri dilaberentur; confestim et ipse discedendi causam quærere; et si minus eam reperiret, ingenuo quodam rubore suffundi: tam singularis nimirum erat ejus solicitudo et cautio. Rogatus quondam ab erudito quodam viro, qui id animadverterat, ecquid ita mulierum, atque adeo matris etiam aspectum aversaretur, ne virtutem proderet, ingenitæ potius id verecundiæ assignavit. Præter alia, quæ ipsi cum patre convenerant, et illud fuit; ut ad omnia, præterquam ad feminarum congressiones, sese adhiberet: ceteris in rebus, pro eo ac deberet, in ejus se potestate futurum. Itaque Marchio, postquam hujus propositi adeo tenacem esse sensit, ne qua molestus esset, morem semper ejus voluntati gessit. Ipsemet etiam nonnullas illustres feminas, quas sanguine maxime attingebat, unquam se negavit aspexisse. Erat vero hic ejus mos adeo pervulgatus, ut a familiaribus per jocum identidem feminarum hostis audiret. *h*

et muliebris consortii fugam.

F

h

VII *Confessionem generalem instituit,*

31 Ad hæc, Florentiæ cum esset, cœpit conscientiam per Confessionem, crebrius quam adhuc Castellione fecerat, expiare, apud Sacerdotem e Societate Jesu a moderatore designatum (P. Franciscum a Turre,) qui tunc ibi Collegio præerat. Ad hunc cum primum confitendi causa, ante domi multum diuque meditatus, probeque instructus, adiisset; tantam adversus illum reverentiam, verecundiam, suique despicientiam adhibuit, quasi mortales omnes scele-

A. VIRG. CEPARIO.

A rum multitudine superaret. Vix ad ejus pedes accciderat, cum deficienti animo labitur, atque a moderatore necessario sublevatus domum reducitur. Eodem postea reversus, totius ætatis suæ noxas aperuit Confessario; idque, ut, posteaquam religioso cœtui aggregatus est, sæpe prædicantem audivimus, summa animi sui consolatione. Nimirum hoc illi noscendi sui, et rationum arctioris cujusdam vitæ suscipiendarum initium fuit: cœpit enim tum quamlibet actionem suam studiose excutere, et, si quid in ea vitii comperisset, ejus fibris penitus perscrutandis atque evellendis insistere. Primum ergo animadvertit, se, quod fervidiore esset natura, nonnullo quandoque stomacho facile efferri et exardescere; qui etsi non erumperet, ægritudine tamen animum ac dolore vexaret. Dedit igitur se ad cogitandam iracundiæ turpitudinem; quam manifesto apparere et eminere dicebat, cum animo ad pristinam tranquillitatem revocato, sentiret hominem, dum ira teneatur, exisse quodammodo de potestate. Id cum reputaret, decrevit in futurum, ad eam animi pestem compescendam, atque adeo depellendam incumbere: tandem, Dei ope, summa animi sui contentione, sic B eam funditus vicit, ut omni postmodum iræ motu carere sit visus.

iracundiæ reprimendæ

32 Adhæc in hominum congressibus, sæpe sibi verbum aliquod effluere animadvertebat, quod alienæ famæ deterendæ videretur: ac tametsi, ut ipsemet postea fassus est, quidquid id erat peccati, vix unquam erat tantum, ut in iis numerari posset quæ ob levitatem venialia dici consueverunt; tamen hujus gratia sibimetipsi displicere, ac ne similis se præterea criminis apud Sacerdotem reum agere cogeretur, non aliorum modo amicorum, sed etiam familiarium consuetudinem et colloquia fugitare; atque in recessu ac solitudine, ubi nihil, quod ullam labeculam conscientiæ posset aspergere, vel diceret vel audiret, plurimum versari cœpit. Nimiæ quidem id religioni et severitati tribuebatur; at ille scilicet, quid alii sentirent, susque deque habebat. Ab eo item tempore omni ludi genere reliqua ætate perpetuo abstinuit. Præterea tantum majoribus obediendi amorem imbibit, ut neget moderator vel levissimum unquam imperium ab eo suum fuisse præteritum. Quin immo fratrem suum natu minorem Rudolfum, si quando videret, vel morum, vel litterarum Magistri objurgationes ferre molestius, coarguebat; atque, ut imperii audiens esset hortabatur.

et detractioni cavendæ,

silentioque

et obedientiæ intendit.

33 Famulorum eam habebat rationem, atque ad C eum modum illis imperabat, ut ipsomet verecondiores faceret. Itaque negant unquam eum pro imperio, sed his fere verborum formulis præcepisse: Nisi tibi molestum est, licet hoc facias: Si tibi commodum est, hoc abs te velim: Amabo te, hoc mihi effectum da: quæ cum diceret, tanta erat in eo suavitas, ut famulorum se misericordia valde permoveri ostenderet. Ea re sibi eorum animos arctissime devinciebat. Verecundia tam erat singulari, ut conspectum cubicularii, mane eum vestientis, erubesceret; vixque induendis caligis summos extra lodicem pedes porrigeret: adeo verebatur, ne quid in se nudi aspiciendum præberet. Ad Sacrificium quotidie, festis vero diebus, ad Vespertinas etiam preces itabat. Nihil id temporis de contemplatione, meditationeque rerum cœlestium adhuc cognorat, recitationi dumtaxat precum intentus. Igitur quotidie prima luce eas, quæ Exercitio quotidiano continentur, aliasque, quas supra memoravi, supplex summa reverentia atque attentione recitabat, ac vespere easdem iterabat. Sub idem tempus necdum quidem cum animo suo fortunæ se bonis abdicare decreverat; deliberatum tamen habebat, si ea retineret, quam posset innocentissimum accuratissimumque vivendi modum tenere. Atque hac gravitate morum id ætatis B. D Aloysius erat præditus, eosque divinæ philosophiæ fines attigerat, a quibus longe sæpe numero absunt, qui complures annos in severioris vitæ disciplina posuerunt.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS. C. J.

a *De illa ætate et conversione Aloysii ad Deum, ita depromit testis Rom.* XI, *Mutius Vitellescus:* Audivi ex ore ejus, pro illa qua inter nos agebamus fiducia, quod non angebatur, ne forte, compos rationis factus, non converterit se illico ad Deum, seque ei non statim obtulerit: quia probe noverat, se illud fecisse per gratiam Dei.

Septennis se ad Deum convertit,

Et testis Castel. 11, *cujus curæ et custodiæ septennen puerum parentes commisere;* Scio, *inquit*, quod B. Aloysius, quando attigit usum rationis, vivere vitam cœpit sanctam et angelicam, conjunctam cum innocentia morum et bonitate vitæ tam singulari, ut Angelus vere dici potuerit. Crescebat autem cum ætate etiam pietas ejus, et exercitio virtutum. Quotidie assistebat incruento Missæ sacrificio, recitabat Exercitium Quotidianum, Psalmos septem pœnitentiales, Officium B. Mariæ Virginis, idque cum singulari attentione: imo adhuc infans cum esset, secedebat non raro, et abdebat se in angulum aliquem orationis causa. Hæc autem scio, quia vidi; et sciet quoque D. Petrus Franciscus Turcius Florentinus, qui ei præerat moderator morum.

et varia pietatis opera obit. E

b *Primus illorum, qui Confessionem Aloysii generalem exceperunt, fuit* P. Ferdinandus Paterno, *Siculus; cui Aloysius, æque ac ipse in Hispania tunc agens, annos* XIV *natus, catenus vitæ suæ acta in tribunali Pœnitentiæ aperuit. Alter post reditum Aloysii ex Hispania, eum audivit Mantuæ; et is fuit* P. Antonius Valentinus. *Tertius,* P. Hieronymus Platus, *jam Novitium Romæ agenti, aures pro Confessione generali dedit. Quartus fuit* P. Robertus Bellarminus; *apud quem totius vitæ delicta in extremo morbo expiavit. Et hi quatuor sunt, qui hoc loco indicantur a Cepario, omnes Societatis Jesu viri eximii: quorum verba, testificantia, angelicum juvenem peccato gravi numquam offendisse Deum, legi poterunt in Relatione Auditorum Rotæ ad Paulum V. Papam a num.* 12. *Addi vero illis aut præmitti posset etiam quintus Anonymus, qui generalem ejus Confessionem (si tamen Generalis appellari debeat tali ætate facta) excepit dum erat Florentiæ, puer nondum decennis; ut scribit Platus in Vita præmissa num.* 2, *ac* 3, *et ex illo Ceparius* F *infra num.* 31.

Quater generaliter confessi

nullum apparet peccatum graviusculum.

c *Locum tempusque hujus sermonis et alia adjuncta sic notat testis Castell.* XIII: Adfui in vinea nostra, Tusculo (*vulgo* Frascati) uno forte milliari Romam versus dissita, quando P. Robertus Bellarminus significavit Aloysio, ei redeundum esse Romam, transituro inde in Galliam Cisalpinam, et Castellionem, quorumdam domesticorum negotiorum causa, quæ præsentiam ejus requirerent: addebatque id suo judicio e gloria Dei fore, et præscribi a voluntate Superiorum. Ad hæc Aloysius, quantumvis ægre et invitus in patriam rediret, accinxit se statim itineri; et non reversus Tusculum, ubi per Ferias autumnales rusticabamur, recta contendit e vinea Romam eodem die; atque inde porro in Galliam prædictam. Illo digresso, dixit idem Bellarminus, Confessarius ejus et spiritus moderator, nobis, qui frequentes adstabamus, interque alios, P. Mutius Vitellescus et P. Virgilius Ceparius; quod crederet, Aloysium tunc, dum adhuc vivebat, fuisse a Deo confirmatum in gratia, et nullum unquam commisisse peccatum mortale; addebatque multa alia: *qualia hic etiam scribit Ceparius; imo et hoc ipsum*

Censet Bellarminus,

viventem in gratia confirmatum fuisse.

A *ipsum elogium Bellarmini de Aloysio, suis verbis describit lib. 2, cap. 8, num. 209.*

d *Vide ipsum infra lib. 3, cap. 1, num. 318.*

e *Hoc ipsum tempus profectionis Aloysii cum patre fratreque suo Florentiam, quamvis ejus ibidem moram aliquanto longiorem justo faciens, designat testis Cast.* II, *et alia Florentiæ gesta compendio tradit;* Scio, *inquiens,* quod conductus fuit a Marchione patre suo Florentiam, anno MDLXXVII; ibique commoratus est mensibus XXXIII vel IV (*imo fere* XXIX) sub tutela Ducis Francisci, ut linguam addisceret Tuscam: uo tempore ego ei fui a cubiculis; Julius Brixiensis ejus magister; et Petrus Franciscus Turcius moderator morum. Ipsi autem ibi quoque duxit vitam sanctam, puram, et innocentem, abstinens a choreis ac ludis, tametsi eum pater suus talia ceteræ juventutis oblectamenta, frequentare percuperet, ac tantum non cogeret. Intendebat porro totus in res divinas, gaudebat seorsim vacare Deo in oratione, crebro expiabat animæ noxas per Exomologesin in ecclesia beatæ Virginis Annuntiatæ; dicto audiebat Præfectis suis, fratremque minorem reprehendebat, si quando minus prompte iis morem gereret; mandata cubiculariis aliisque cum dabat, dabat magna B cum modestia ac animi demissione, utens precaria potius formula quam imperativa, dicendo, Quæso te, fac illud. Ibidem Florentiæ incrementum habuit grande affectio illa, qua ferebatur jam inde a teneris unguiculis in beatissimam Virginem Mariam. Et hæc omnia ego vidi, quia neque noctu neque diu a latere Domini mei Aloysii recessi. *Usuvenerit ibidem, quod testis Castell.* III *laudat in Aloysio, etsi cum aliquo suo dedecore, sic testatus:* Memini, quod etiam tum puer Aloysius, si quid forte discordiarum oriretur in familia, aderat mox ipse, ac dissidentes inter se conciliabat. Accidit quoque, me, ut frequens solebam, rixari cum Domino Antonio Turcio, Florentino; quando Aloysius, ut ut puer, prodit e suo conclavi, me prehendit per brachium, atque unde venerat introducit, ac fraterna monitione castigat.

Aloysii gesta quædam Florentiæ.

f *Paulo altius hæc repetens testis Cast.* V. Adfui ego, *inquit,* Aloysio Florentiæ, quando ibi habitavit, et quando ibi mortua est Magna Dux, Austriaca, uxor Magni Ducis Francisci, *nempe Joanna, postrema, ni fallor, filiarum Ferdinandi Primi Imperatoris, nata* MDXLVII, *nupta* LXV, *mortua* LXXVIII. Memini autem, quod ibi Aloysius magna veneratione prosequebatur C et quotidie visitabat sanctissimam Annuntiatam; *ita vulgo appellant Florentini ecclesiam, quam in civitate eorum habet sacer Ordo Servorum B. Mariæ, propter inibi depictum angelica (ut tradunt) manu mysterium Incarnationis Verbi divini, Angelo ejus rei nuntium afferente Virgini: quam ecclesiam ipsi quoque Magni Duces frequenter olim, et pientissimus qui modo Principatum tenet Cosmus III, quotidie propemodum invisere consueverunt.* Postea vero, *uti prosequitur idem testis* V, *peracta visitatione sanctissimæ Annuntiatæ, precibusque nostris ei persolutis,* tendebamus non raro ad Aulam, invisum Dominas illas, quæ nunc sunt, altera quidem Regina Franciæ, *Henrico Quarto nupta anno* MDC, *defuncta* MDCXLII; Altera vero Dux Mantuæ, *uxor Vincentii Secundi Ducis, anno* MDLXXXV *ei in manus data, et* MDCXI *e vivis exempta; utraque Magni Ducis Francisci et Joannæ Austriacæ filia;* utraque fere par Aloysio ætate. In hoc adolescentularum congressu, illæ nonnumquam jubebant advocari chorodidascalos; sed iste eos cum choreis suis valere jubebat; nec tenebatur lusu, aut pallæ, aut alio quovis: uti pariter testificari possunt Petrus Franciscus Turcius, tunc ejus moderator, et Clemens Ghizonus. *Sed quid ipsa Serenissima Eleonora, de suo olim dum viveret Florentiæ sodali Aloysio? In processu Mantuano in genere lego, anno* MDCVII, *die* XII *Novembris, ipsam* Serenissimam Dominam Eleonoram Medicæam Gonzagam, D Mantuæ Ducem *sic deposuisse:* Vidi ego Aloysium, loquentem audivi, cum eoque mihi domesticus fere usus et consuetudo fuit olim Florentiæ. Animadverti autem, parcum esse verborum, fugere contubernia, solitudinem amare, dum alii operam dabant lusui, seorsum agere, bonis cogitationibus aut precibus intentum; frequenter loqui de Deo, vitam ex omni parte bene christianam vivere et sanctam: unde et moderatrices nostræ et reliquum aulæ gynæceum, nobis puellis eum digito monstrabant; dictitabantque identidem, nostros nobis mores ad ipsius exemplum formandos esse.

Pietas erga B. V. Annunt.

qualis in aula Magni Ducis fuerit:

ANNOT. C.I

g *Paucioribus verbis prædicta sic complectitur testis Rom.* XI: Devotissimus fuit beatæ Virgini Mariæ, devotionisque suæ specimen hoc mihi familiariter patefecit; quod nempe cum novem annorum esset, ac decimum ageret, inciderit forte in librum spiritualem P. Gasparis Loartes; e cujus lectione concepit desiderium offerendi sanctissimæ Virgini rem quam posset gratissimam; et quia credebat gratissimam ei fore virginitatem suam, obtulit ei illam in perpetuum, nuncupato voto.

vovet novennis perpetuam castitatem;

h *Quæ hic dicuntur, plurimum illustrationis accipient, ex dicendis postea de custodia oculorum ejus, in aula Regis Hispaniæ; ubi quotidie Imperatricem salutatum ivit, et numquam faciem ejus aspexit. Facit huc etiam depositio testis Castell.* I. *moderatoris ejus, ita inquientis:* Fuit Aloysius omni ex parte castissimus. Præsentiam feminarum omni loco ac tempore vitabat; nec adstare, nec assidere eis sustinens. Ego ei persuadere conatus fui aliquando, ut, ibi invitaretur a principibus femininis, ad eamdem cum ipsis mensam accumberet: sed frustra fuerunt conatus mei. Respondebat: Non possum ferre earum graveolentiam, ne ipsius quidem Dominæ matris meæ. Et hæc mihi dixit Mantuæ: ubi et alibi semper se exhibuit cultorem et amatorem castitatis eximium, verbis et factis, ut est notorium.

E *fugit præsentiam feminarum.*

Nihilo inferiora deponit testis Castell. II: Castitati Aloysianæ nulla poterit unquam par oratio inveniri. Ex quo vix septenni servire cœpi, nihil quidquam in eo deprehendi, quod minus pudicum censeri posset. Non permittebat ab alio se vestiri aut contigi, quam a me. Quando caligis eum mane induebam, vix digitos pedis porrigebat extra togam. Verecundia ejus erat plane virginalis, non ferens, F partem corporis sui aliquam, a se aut alio videri nudam. Fugiebat conversationem feminarum, atque adeo ipsius matris suæ: cujus rei testis est Casalis urbs, quo convenerant feminæ principes formosæ, quæ et videre cupiebant Aloysium et videri; sed neutrum voluit ipse. Idem contigit Mantuæ, idem in Hispania, idem alibi sæpe. Denique semper fuit purissimus castissimusque ut Angelus: idque scio, quia lateri ejus perpetuo adhæsi.

Verecumdia pueri mira.

CAPUT III.

De statu Religioso cogitat: Castellione primam Communionem sumit.

Alterum jam annum Florentiæ moratus erat B. Aloysius; cum a parente, cui tum Guilielmus Mantuanorum Dux Montem Ferratum gubernandum tradiderat, una cum Rudolfo fratre, Mantuæ vivere *a* jubetur. Eo igitur, bona Magni Ducis venia se contulit, Novembri mense anni MDLXXIX, cum annos XI, menses VIII natus esset. Ibi dum urget cœptam Florentiæ pie exercendi vivendique consuetudinem, non minus quam quod ante ceperat gravi consilio, Marchionis Castellionensis titulis atque commodis,

VIII *Undennis transgressus Mantuam,* a

A. VIRG. CEPARIO.

A commodis, quibus jam Cæsarea auctoritate erat ornatus, se abdicare; et Rudolfo, sibi natu proximo fratri cedere, constituit. Ad hanc ejus cogitationem roborandam, tametsi jam nuper nuptiis temperare certum habebat, non parum momenti contulit afflicta per id tempus urinæ angustiis valetudo. Nam cum vereretur ne id malum glisceret; visum ei auctoribus medicis faciendum, ut noxios humores, morbi materiam, abstinentia consumeret: cui abstinentiæ tanta pertinacia se dedit, ut mirum sit mortem ab eo vitari potuisse. Etenim, si quando una cœna ovum totum (quod perraro eveniebat) edisset, tum vero sibi perlaute epulatus videbatur. Hanc inediæ severitatem, cum ipsam hiemem, qua Mantuæ versatus est, tum proxime consequentem æstatem Castellione, medicis jam aliisque omnibus dissuadentibus, non amplius valetudinis, ut vulgo putabant, sed (ut ipse jam religiosæ familiæ adjunctus, Hieronymo Plato fassus est) pietatis causa retinuit. Quamvis enim sanitatis eum amor principio ad tam rigidam victus rationem compulerat; sensim tamen illa in consuetudinem vertit, et, Dei studio, voluptati esse cœpit. At, ut illa ad instantem morbum B depellendum valuit, quippe cujus reliqua ætate semper fuit expers, ita ceteram ejus valetudinem labefactavit plurimum: tenuitate enim illa victus usque eo stomachum debilitavit, ut neque, cum vellet maxime, cibum postea capere, neque si reluctanti ingessisset, ullo modo continere posset. Idcirco qui hactenus corpulentior fuerat, macilento postmodum semper corpore fuit: ad hoc, pristinis viribus fractis, e nativo illo robore ingens imbecillitas consecuta, omnem funditus corporis habitum corrupit; quæ tamen hunc ejus animo fructum attulit, quod ea de causa compluribus ludis caruit, quos integra valetudine defugere nequivisset.

nimiæ abstinentiæ se addicit,

prætextu sanitatis servandæ,

35 Ergo raro prodibat in publicum, nisi aut ædem aliquam sacram aut religiosorum domicilium adiret, cum quibus de cœlestibus rebus sermones identidem conferebat. Erat etiam cum Prosperum Gonzagam, cognatum suum, virum principem viseret; in cujus aditu domus primo privatum sacellum ingressus, aliquamdiu orando Deo vacabat; deinde vero cum ipso ejusque familiaribus tanto ardore et subtilitate de divinis rebus disserebat, ut jam tum eum omnes in hominis sancti numero ducerent. Reliquum fere tempus solus, atque ab hominum consuetudine semotus domi, modo legendis quas Surius collegit Sanctorum historiis, quibus mirifice C capiebatur; modo statis precibus recitandis, aliisque frequentandis pietatis officiis transmittebat. Quæ officia sic accumulabat quotidie, ut, cum quietæ illius vitæ studio omnis eum humani congressus paulatim læderet; tandem statueret, Marchionis insignibus opibusque Rudolfo concessis, sese Ecclesiæ mancipare; non spe ulla honorum in ea consequendorum, quos a compluribus non uno loco ad se delatos contantissime semper repudiavit; sed quod in eo vitæ genere solutius atque tranquillius se in Deo colendo totum collocare posset. Cum id sederet animo, instare Marchioni patri suo cœpit, ut copiam sibi faceret, aulicis occupationibus exsoluto, incumbendi in studia litterarum: consilium tamen interea suum, Ecclesiasticorum instituta sequendi, illum celabat.

et rebus spiritualibus totus vacat,

cum proposito seculi abdicandi.

IX

36 Quod fere faciunt quotannis Gonzagæ Principes, ut exacta hieme tantisper Mantua sese in diversa loca, recreandis animis accommodata, recipiant, dum æstivi se calores fregerint; idem Aloysio Marchio mandavit per litteras, uti cum germano suo altero natu, Castellionem rediret; ratus nimirum patrium cœlum, quod per se admodum salubre est, ejus valetudini Mantuano secundius fore. Neque eum spes fefellit: plurimum enim D illi amœnitas loci, in aprico atque ad aspectum jucundissimo colle siti, profuit: neque dubito, quin ea præcipue curatione, quam erat mater adhibitura, convaliturus fuerit ex toto, si modo inducere potuisset animum, aliquid de sua illa vitæ asperitate, cui se Mantuæ dare cœperat, remittere. Sed ille, nimirum de animi potius, quam corporis salute sollicitus, non modo nihil ex iis pietatis studiis, quibus assueverat, laxavit, sed ea potius intendit. Accedebat enim ad illas victus angustias, quas sibi summas indixerat, perpetua solitudo, in quam se, divinarum rerum studio omnem hominum consuetudinem aspernatus, abdiderat. Cum ergo se quotidie ab hominum, hæc mortalia dumtaxat sequentium, vulgo abrumperet, longiusque se vocaret; Deus, pro sua egregia eos, qui fideliter suo Numini serviunt, remunerandi voluntate, non abstinuit declarare, quam sibi, cupidus ille sui honoris piusque animus, quo se duodecim annorum adolescens tanta morum innocentia illi consecrabat, gratus acceptusque esset.

Hieme Castellionem regressus,

cœptæ austeriori vitæ insistens,

37 Igitur quod ad eum diem a nemine, de ratione res divinas commentandi, institutus erat, neque E illum ejus usum habebat; placuit Deo, ut absque cujusdam alterius opera, suo ipsemet illum afflatu erudiret. Naetus enim ejus mentem, propter insignem puritatem, appositissimam ad cœlestes divitias accipiendas; ad maxime reconditas eum munerum suorum gazis perduxit, suasque opes plena (quod aiunt) in eum manu congessit. Siquidem cum ejus animum cœlesti quadam et clariore, quam pro naturæ humanæ captu, luce perfudisset; longe accuratius atque sublimius quam mortalium præceptis fieri potuissset, eum omnem Dei vim atque magnitudinem meditandi reputandique, viam perdocuit. Hunc cum sibi, quasi ad uberrimum campum et lætissima animi sui pabula, tam benigne, tam facilem aditum patefactum esse sentiret; nimirum suo in rerum admirabilium, quæ in recuperanda salute nostra evenerunt, modo in elogiorum titulorumque Dei cogitatione defixus hærebat; cum interea tantis incederet lætitiis, ut nullum lacrymis modum ponere ullo modo posset. Itaque illis non modo vestes quibus erat indutus, sed cubiculi etiam pavimentum crebro madebat. Idcirco plerumque diem clausus delitescebat, ne si quoquam prodiret, aut sensum illum pietatis amitteret, aut a quoquam, flevisse compertus, impediretur.

cœlitus docetur divina meditari,

non sine copiosis lacrymis,

38 Id cum animadvertissent qui in ejus erant F famulatu, sæpenumero per januarum rimas quid ageret arbitrabantur: sæpe enim illum videbant, cum ante Christi cruci affixi simulacrum, intentis in illud oculis, plures continue horas procumbens, brachiis interdum expansis, interdum in crucis speciem ante pectus compositis, tantam vim lacrymarum profunderet, ut foris etiam singultus ac gemitus audirentur: subinde vero quasi acquiescentem, et abducto a sensibus animo, ad exemplum statuæ ne dejectis quidem unquam oculis, immotum perstare cernebant. Quo tempore moderator, ceterique cubicularii, illum inibi tam alienum ab omni sensu fuisse confirmant, ut neque cubiculum transeuntes, neque perstrepentes, ejus animum possent avertere. Harum rerum cum fama serpsisset in vulgus, non jam familiares modo, sed ii etiam qui de aulicorum numero non erant, ad easdem rimas admissi, eademque usurpantes oculis, satis admirari non poterant. Non raro etiam domestici, inter conscendendum scalas, in singulis gradibus Angelicam salutationem iterantem audierunt. Jam vero, tum domi tum in publico, sive rheda veheretur, seu pedibus ingrederetur, nusquam animum a meditatione mysteriorum

alienatus a sensibus;

A mysteriorum cœlestium avocabat. Qua in exercitatione pietatis (ut ante dixi) præter Spiritum sanctum, qui ejus animum hoc divino munere velut unguento quodam imbuit, nullo magistro est usus. Verum etiamsi jam meditandi modum teneret; necdum tamen id via et ordine facere didicerat, neque quos potissimum ad id locos deligeret satis sciebat.

modum deinde ex Canisio discit. Commodum igitur eo tempore in libellum incidit Petri Canisii, de Societate Jesu Theologi, in quo certa quædam ad commentandum capita, ordine quodam erant descripta. Ex eo non modo ad divinæ consuetudinis amorem vehementius exarsit; verum etiam, quæ tenenda meditandi ratio, quæ tempora essent observanda, cognovit. Quamquam tunc quidem, nullis temporum certis cancellis commentationes suas definiebat; sed eas pro rei copia, proque incitato divinitus animi impetu, vel producebat, vel contrahebat; sic tamen, ut numquam nisi ab iis, et mente novis de cœlo luminibus illustrata, et voluntate novo ardore inflammata, et toto pectore nova suavitate delibuto, discederet.

39 Narrare postea fuit solitus, hunc eumdem,
X de quo memini, libellum, atque etiam Epistolas Indicas, plurimum animum suum Societati Jesu
Incipit affici Societati Jesu, conciliavisse. Libellum quidem, quod se rerum
B in eo ordinem, ac multo magis spiritum, cujus impulsu scriptus esset, vehementer probasse suique stomachi fuisse, diceret: litteras autem, quod ex iis intelligeret, quid Deus, in adducendis ad Christum Gentilibus, in iis oris, opera Patrum Societatis Jesu rerum gereret. Igitur animum ipse suum, ad hæc præclara facinora, pro salute animarum quæ tanti Deo steterint, vel cum suæ vitæ jactura æmulanda, exsuscitabat: neque committebat, quin etiam in illa tenera ætate, eis pro sua virili opem afferre studeret. Ea gratia festo quoque die, ad Christianarum institutionum scholas ibat, ingentique ardore et ipse *pueros erudire,* pueros de rudimentis nostræ Religionis erudire, ac fidei innocentiumque morum præcepta iis tradere laborabat. Id quod ille tam singulari modestia, humilitatisque studio faciebat, tamque gratiose impendebat se suis illis subditis, promiscue quidem omnibus, imprimis tamen misellis, ut omnium id spectantium animos, ad Deum colendum amandumque enixius, excitaret. Adhoc, si quam inter aulæ ministros discordiam esse intelligeret,
peccantes corrigere, redintegrare inter eos amicitiam studebat. Deo item
C Sanctisve maledicentes, aut turpia jactantes cum audiret, objurgabat. Quos in oppido depravatis moribus esse cognorat, magna comitate hortabatur, seduloque allaborabat, ut ad frugem sese corrigerent: omnino, ut divinum numen violaretur, ferre
sermones pios serere. non poterat. In sermone solenne suum obtinebat, ut non nisi de rebus divinis dissereret; idque tanta verborum sententiarumque gravitate, ut cum sub id tempus una cum matre Dertonam sese, ad salutandam Ducem Lotharingiæ *b* illustrissimam feminam, quæ cum filia sua Duce Brunsvicensi illac iter habebat, contulisset; ejus Principis asseclas omnes loquendo stupefaceret. Itaque consensu affirmabant, qui ejus tam præclare et sapienter de Deo verba facientis vocem audissent, non etiam vultum essent intuiti, ei grandem natu et prudentia virum, non puerum visum iri.

40 Dum hæc geruntur, agebatur annus nostræ
XI salutis MDLXXX, quo Carolus Borromæus Cardina-
An. 1580 veniens Castellionem S. Carolus Borromæus, lis et Archiepiscopus Mediolanensis, illustri sanctitate vir, a Gregorio XIII Pont. Max. Visitator Apostolicus earum omnium diœcesium, quæ in ejus erant provincia, creatus; dum Brixiensem ditionem lustrat, cum septem dumtaxat hominibus (quos ex omni comitatu, ne Ecclesiasticis viris, quos inspectum venerat, molestus esset, delegerat) Castellionem devenit. Ibi, cum alia multa apostolico plane D
spiritu præclare gessit, tum anno dicto, XI kalendas Sextiles, qui S. Mariæ Magdalenæ sacer est, *A. VIRG. CEPARIO*
Pontificio vestitu ornatus in æde sanctorum Nazarii et Celsi, quæ princeps est ejus oppidi, fructuosam imprimis ad populum concionem habuit; ac tametsi Principes, compluribus ad eum allegatis magnopere rogassent, ut secum in arce esse vellet; numquam tamen adduci potuit, ut alibi, quam apud Archipresbyterum, cujus erat proxima sacræ ædi domus, diverteretur. Huc ad eum cum B. Aloysius, quartum jam mensem supra annum duodecimum *c* agens, *tanto pueri in spiritu profectu cognito,* *c*
officii causa venisset; incredibile quantum ex aspectu hujus pueri, apud Deum instar alicujus e cœlestibus mentibus gratiosi, gaudium cepit; atque in suo conclavi, remotis arbitris, usque adeo longis cum eo, de divinis rebus, sermonibus tempus extraxit, ut magnam omnibus, qui præ foribus opperiebantur, admirationem moveret. Nimirum juvabat optimum Cardinalem, hanc teneram stirpem intueri, inter medios non unius secularis Aulæ sentes, citra ullius mortalis coloni industriam, sola aspiratione cœlestis auræ nutritam, tanto jam robore ac venustate florentem, inque tantam altitudinem Christianæ virtutis eductam. Ipse vicissim puer sanctus plurimum lætabatur, nactum se esse hominem, cui E
se confidenter indicare, et a quo eorum quæ in studio veræ virtutis obscura viderentur, explicationem petere posset. Nam cum de Cardinalis sanctitate, quæ erat in omnium ore, multa audisset; omnia ejus verba ac præcepta, quæ de instituto vivendi more tenendo ac persequendo tradebat, avide velut e Dei oraculo edita combibebat.

41 Sciscitatus est ex eo sanctus Cardinalis, numquando ad sacram Synaxim adiret? Cum ille nega- *auctor ei fit Eucharistiæ sumendæ,*
visset; Cardinalis, qui jam integritatem animi ejus, maturitatemque prudentiæ, et haustam divinitus rerum cœlestium intelligentiam perspexerat; non modo hortatus adolescentem est; ut sacrosanctam Eucharistiam sumeret; (verum etiam præbere ei illam ipse *d* voluit) ac deinde incitavit eum ut in *d*
opere tam divino frequens esset; brevique sermone rationem facilem condocuit, ad hunc omnis divinæ beneficientiæ fontem, tum se rite comparandi, tum pie accedendi. Ad hæc illi etiam atque etiam auctor fuit, ut Cathechismum Romanum, jussu Pii V. *legendique Catechismi Romani*
Pont. Max. ex decreto Concilii Tridentini editum, crebro ac diligenter evolveret. Quem librum, prop- F
ter nitorem latini sermonis, tanti sanctus ille Cardinalis æstimabat ut eum, Cicerone ceterisque profanis latinitatis auctoribus repudiatis, juventuti in ludis bonarum litterarum explicandum esse censeret; scilicet ut simul ex eo pietatem atque latinæ linguæ copiam hauriret: neque dubitavit reipsa hoc in mores seminarii Mediolanensis inducere: verum cum usu ipso comperisset, ex animi sui sententia non procedere; mutato consilio, pristinos auctores quasi postliminio, reduci jussit. Denique Aloysio cum bene precatus esset, aliaque ostendisset propensi sui in eum animi argumenta, copiam abscedendi fecit.

42 Non commisit beatus puer, quin tam sancti Cardinalis monita commendaret memoriæ; et ex illo tempore jucunde imprimis Catechismum indica- *quod ille cum fructu faciens,*
tum volutare cœpit; tum quod præclaræ ad omnem sanctimoniam doctrinæ Christianarumque institutionum esset plenus; tum quod tam præstantis viri, quem (magno quidem ejus merito) omni pietate colebat, consiliis ad eum legendum esset impulsus: quin etiam institit, tanti suasoris auctoritate, alios ad ejusdem libri lectionem allicere. Initium item fecit divinæ Eucharistiæ fruendæ; ad quam priusquam aggrederetur, incredibile est, quam diligentem

A. VIRG. CEPARIO *etiam ad Communionem studiose se præparat,*

A tem præparationem adhibuerit. Primum enim, ne quid in animo suo invenustum residere pateretur, quod in Dei hospitis; quem præstolabatur, oculos incurreret; sane quam accurate, et subtiliter omnem anteactam ætatem suam recensuit. Ad Sacerdotem deinde semet accusatum venit, quem tam præclaris pœnitentis abjectique animi, cujus indices erant lacrymæ, exemplis instruxit, ut ad eum non reus, sed magister accessisse videretur: et vero si quam ipse culpam sustineret, ea nullius erat facti, sed præteriti dumtaxat, ut ipse sentiebat, officii. Nam cum immortalem illam lucem, quam ejus menti ad altiores quotidie virtutis gradus Deus præferret, numquam se progressibus faciendis assequi putaret, nimirum ignavus sibi semper et cessator videbatur. Per omnes præterea dies, qui conditum cœlesti Epulo tempus anteibant, ejus unius memoriam animo et sermone usurpabat. De eo, quæ ab aliis præclare sunt litteris mandata, volvebat; de eo secum ipse meditabatur; ejus ut compos esset, tam assiduo voto faciebat, ut familiares dictitarent, videri illum cum parietibus sermocinari velle; adeo crebro, modo in hoc, modo in illo domus angulo, genua ad precandum submittebat.

B *eamque deinde raro pietatis sensu usurpat.*

43 Ceterum quis ejus intimi animi fuerit, cum primum divino Convivio acceptus est, pietatis ardor, quam inflammatæ amore voluntatis; Deo uni, qui ejus arcana lustrabat, compertum est. Equidem mortalium neminem reperi, qui de iis quidquam commemorare posset. Id unum me, relatum in acta publica, legere memini; eum, in participanda Eucharistia, omnes animi vires collectas admodumque attentas habuisse, uberibus deliciis perfundi solitum, palamque omnibus illustre pietatis specimen fuisse. Sumpto divino cibo, nixus genibus, universo populo spectante, in æde sacra morabatur. Post id loci sacram Synaxim celebrare non destitit. Est et illud præterea non indignum memoria, quod tum a matre ejus, tum ab aliis qui rem non semel observarunt, accepi. Etenim ab hoc tempore tam impense sacram Eucharistiam est veneratus, ut quotidie, cum rei divinæ interesset, postquam Sacerdos conceptis verbis Christi confecerat, ingenti pietatis vi, in effusos fletus solutus, terram ipsam humectaret. Ad eumdem modum reliqua deinde vita affectus fuit; nisi quod festis diebus, quibus ipsemet sacro Epulo reficiebatur, lacrymas fundebat uberius.

C

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J. *Duodennis Mantuam Florentia venit;*

a *Vitam, quam Mantuæ instituit Aloysius, duodecimum agens annum, compendio describit testis Cast.* II: Memini, quod jussu Domini nostri Marchionis Ferdinandi, Aloysius filius cum fratre suo discessit Florentia Mantuam; inhabitavitque ibi, volente Guilielmo Duce, palatium quod vulgo appellatur Abbatis Gonzagæ, spatio fere semestri, me semper ei adhærente, cum reliquo famulatu jam supra nominato, atque aliis. Ipse autem etiam ibi, converso omni cogitatu suo in Deum, fugiebat ludos, comœdias, aliaque ejusmodi Principum oblectamenta: quantum vero per honestatem licebat, habitabat secum domi et cum Deo in oratione; aut si prodire lubido erat, conferebat sese ad aliquam Religiosorum virorum domum, cum iisque colloquebatur, semper de rebus pietatem sanctitatemque spectantibus. Ibidem multis quidem aliis, sed præcipue ministris suis domesticis instillabat documenta vitæ, Christiano modo transigendæ. Si quis verbum minus honestum protulisset, aderat ipse castigator, modestus tamen ac moderatus: cumque nos nonnumquam diceremus, ipsum esse Principem ac Dominum nostrum; respondebat nobis; Potius est famulari Deo, quam dominari toti mundo. Atque hoc pluries audivi ex ore ejus; et jam inde ipsum, etiam tum puerum, connumerare cœpi inter Sanctos. D

Mantua Castellionem

Quia vero mox etiam tractat Ceparius de reditu Aloysii Castellionem; quid ibi gesserit, prælibemus ex eodem teste hoc loco. Memini item, *inquit,* Aloysium Mantua postliminio rediisse Castellionem, ubi eum B. Carolus Borromæus Cardinalis, dum illam provinciæ suæ partem lustrabat Visitator Apostolicus, docuit modum utiliter sumendi sacrosanctam Eucharistiam; et primum ei illam communicavit manu sua; exhortatusque est, ut præcipuo studio legeret Cathechismum Romanum. Id vero non solum præstitit sedulo et crebro Aloysius, verum alios quoque excitabat, ut idem præstarent; progressum interim quotidie faciens in orando, jejunando, et frequentando sacram Communionem, cum summa spectantium approbatione ac pietatis sensu. Neque solum crebro ibi communicabat, *teste ejus fratre Francisco,* sed tanta quoque animi amorisque teneritudine sacram prosequebatur Eucharistiam, ut sumere illam vix unquam posset absque profluvio lacrymarum. E *Quando autem Florentia Mantuaque rediit Castellionem,* tam erat, *ait testis Cast.* III, jejuniis et inedia deformatus macilentusque, ut horrescerent ad triste spectaculum parentes, atque indignarentur moderatori juventutis ejus; qui causabatur non fuisse puerum hac parte in potestate sua; noluisse manducare. Justior deinde agnita fuit excusatio; quando etiam hic Castellione antiquum tenuit Aloysius sub oculis parentum, omni propemodum cibo abstinens. Et hæc scio, quia vidi et audivi.

et inde cum matre Dertonam tendit

b *Erat hæc Christina, Christierni Regis Daniæ filia, primum Francisco Sfortiæ Mediolanensium Duci; eoque vita functo, Duci Lotharingiæ item Francisco nomine, denuo nupta anno* MDXLI: *cui peperit quadriennio post, Dorotheam, Erico Duci Brunsvicensi anno* MDLXXV *matrimonio junctam. Dertonam venerat Christina; quia civitas illa, quod a priori marito sustentationi ejus assignata fuerat, veluti sua ipsius erat: ibique cum prædictis filia generoque, anno* MDLXXXIV *Ticini tandem vita functo, commorata est aliquanto tempore. Visitata autem Dertonæ fuit a Principe Martha anno Christi (ut colligitur ex Cepario)* MDLXXX, *Aloysii nati* XIII: *qua ætate prudentiam senilem in loquendo præ se tulisse, testatum reliquit testis Cast.* III, *unus e domesticis Aloysii ministris*; Scio, *inquiens,* quod cum Dertonam concessit Aloysius cum matre, ad Ducem Lotharingiæ ibi visendam; accumbens mensæ cum reliquis Principibus, tam examussim de rebus divinis disseruit, ut femina quædam princeps ex accumbentibus, discurrentem auscultans vidensque; exclamaret; Quisquis hunc puerum audierit sermocinantem, nec tamen viderit; jurabit, se audire senem mire prudentem. F

ejus ibi prudentia.

c *Venit enim B. Carolus Brixiam et Castellionem Visitator Apostolicus, prout scribit in ejus Vita Doctor Joannes Petrus Guissanus,* mense Julio anni MDLXXX: *quem annum et mensem paulo ante etiam indicavit Ceparius: eratque decimus tertius Aloysii, a die* IX *Martii inchoatus.*

Primum communicat e manu S. Caroli Borromæi

d *Quod hic refertur de sacra Eucharistia, beato puero primum porrecta a S. Carolo Borromæo; abest ab editione Ceparii Italica anni* MDCVI, *nec non a Latina inde versa: verum in Placentina editione, ab eodem Cepario secundis curis recognita, in paucis leviter mutata, atque anno* MDCXXX *cum aliqua accessione recusa, legitur, quod S. Carolus,* non solamente l'efforto a communicarsi; ma di piu volle egli stesso per la prima volta communicarlo, e poi l'animo a farlo

A farlo spesso. *id est, ut verba sonant,* non solum hortatus est Aloysium, ut communicaret (*intellexerat enim, eatenus illum id non fecisse*) sed insuper voluit ipsemet primam ei Communionem porrigere; ac deinde animavit eum, ut crebro communicarat. *Cur in secunda editione id adderet Ceparius, causam habuit certissimam, assertionem Clementis Ghizoni, viri gravis, jurati et oculati testis, in processu Castellionensi anno* MDCVIII, XV *Julii examinati secundo loco; qui Aloysium a septimo ætatis anno, quousque seculo valedixit, semper et ubique comitatus, et actionum omnium ejus censor fuit. Ipsam Ghizoni hac super re depositionem paulo ante produximus, videlicet Annot.* a; *in qua conceptis verbis legitur, S. Carolum* sua manu, *Aloysio pro prima Communione sacram Eucharistiam porrexisse.*

cujus rei historia;

Rem gestam confirmant Mediolanenses, qui in ecclesia Collegii nostri aræ B. Aloysii imposuerunt tabulam, historiam primæ communionis ejus repræsentantem, in qua sanctus Archiepiscopus et Beatus noster primarias partes habent, adstantibus Archiepiscopo, sacram Eucharistiam porrigenti, ministris suis, eamque accipienti Beato utrumque latus claudentibus daduchis B *duobus cum facibus accensis; pone vero flectentibus genua Marchionibus, patre et matre Aloysii. Opus est Equitis de Cairo, celeberrimi quondam istic loci pictoris. Illud in parvam formam ex magna tabula contraxit pulcherrima delineatione, atque in æs pridem incidit Frater noster Cæsar Augustinus Bonacina, variis operibus suis non tantum Mediolani, sed in Hispania quoque notus, ac Romæ nuper constructione novi altaris sancti Patris nostri Ignatii magnam laudem consecutus. Expetentibus nobis anno* MDCXC *ejus laminæ ectypon, ita rescripsit, simul indicans, Bonacinam tum in Hispania degere, P. Gaspar Maria Turrianus:* Mittam brevi delineationem admodum exactam tabulæ B. Aloysii primum communicantis, quæ fuit olim æri incisa, et quidem accuratissime, a quodam Fratre nostro Cæsare Bonacina. *Idem proximis litteris suis misit ectypon laminæ, confirmavitque,* incisam fuisse ab accurato, non tamen peritissimo, sculptore: delineationem vero ejus fuisse omnibus valde probatam. *Secundum hanc nos aliam Antuerpiæ curavimus incidendam laminam, cujus ectypon misimus anno* MDCXCV, *cum prototypa tabula conferendum, ex eaque, sicubi aberratum esset, emendandum. Respondit autem P. Alexander Mottus in hæc verba:* Occurrit mihi commo-C dum ipsemet Fr. Cæsar Augustinus Bonacina, qui hic Mediolani degit, (*reversus nempe ex Hispania*) et primus prædictæ imaginis sculptor fuit: cumque illam diligenter inspexisset, atque cum ipso prototypo, probe in mente habito, contulisset; ait, eam sibi videri prototypo simillimam, nec quidquam addendum demendumve: quod et mihi verum esse videtur, prototypon ipsum sæpe præ oculis habenti, utpote in loco ubi prostat habitanti.

æri incisa,

hic exhibetur.

Hanc editionis nostræ imaginem hoc loco inserendam duximus, aliquem pietatis sensum spectatoribus inspiraturam. Sciendum autem, Patres nostros Mediolani provectiores ætate asseverare, se ex ore P. Rabbiæ, qui per equitem De Cairo, celeberrimum pictorem, tabulam altaris faciendam curavit, audivisse, Marchionem patrem, uxorem ejus et filiolum Aloysium ibi, ex prototypis tabellis Castellione missis, expictos esse. *Ita ad me anno* MDCCI *Mediolano P. Joannes Baptista Diano; qui et opinatur, prototypa Marchionum prædicta, Mediolanum afferri curata fuisse ab Excellentissima B. Aloysii ex fratre Francisco nepte, Domina Joanna Gonzaga, Zapata ex nomine secundi mariti cognominata, cui prima lamina dedicata fuit, tunc ibidem cum marito suo supremo Cancellario habitanti.*

D

A. VIRG. CEPARIO

CAPUT IV.

Profectus in Montem-Ferratum, decernit Religionem aliquam ingredi; intendit studium pietatis, ac revertitur Castillionem. a

Nuntiatum erat Ferdinando Marchioni, qui etiamnum Casali S. Evasii, ubi est Gubernatorum Montis Ferrati prætorium, habitabat, Aloysium quidem videri e nupera sua invaletudine recreatum; verum crebris, vixque mortali corpori ferendis jejuniis, quæ sponte susciperet, ita fractum esse, ut dissoluto stomacho ægre cibos admittere et custodire, nedum concoquere posset; neque, quod ipse sibi deesset, melius ei fieri. Marchio, cui hujus præcipue filii vita ac salus cordi erat, spe ductus, si penes se eum haberet, aliquod ab se ejus morbo remedium reperiri; aut certe, ne longius serperet, provideri posse; Aloysium una cum matre et Rudolfo ad se accersit. Hi ergo, cum æstas ejusdem anni MDLXXX esset in exitu, Castellione Montem Ferratum versum se dant in viam, in qua Aloysius manifestum vitæ discrimen adiit. Cum enim Ticini amnis, frequentibus per eos dies imbribus vehementer aucti, ramus aliquis necessario transeundus esset vado; inter ipsas undas rheda, qua Aloysius cum Rudolfo et moderatore vehebatur, media disrupta est. Pars anterior, in qua erat Rudolfus, quadrigis juncta, etsi non absque labore et periculo, in ulteriorem ripam, quo jam ceteri currus transmiserant, ab ipsis pertracta est: posterior, quæ Aloysium cum moderatore ferebat, profluentis impetu procul abrepta, utriusque vitam in dubium adduxerat: nam sive illam gurgites evertissent, sive hausissent, Aloysio certe pereundum in aquis erat. Sed nimirum Deo, pro sua singulari quam de hoc puero gerebat sollicitudine, curæ fuit providere, ut illud rhedæ frustum, ab ingenti arboris trunco, quem vis undarum in medium flumen detulerat, tantisper sustineretur; dum qui alteram jam ripam tenebant, hominem regionis et fluvii gnarum accesserunt. Is equo amnem invectus est, in quem Aloysium, a tergo suo sublatum, incolumem eduxit; atque eodem deinde moderatorem repetiturus, et trajecturus rediit. Hoc discrimine perfuncti, facto agmine ad propinquam ædem sacram supplicatum; Deoque, cujus beneficio hunc tam gravem casum effugissent, gratulatum iere. Interea loci submersos esse fama tulit. Mater prima rheda jam prægressa, hoc accepto nuntio, tristitiæ ac timoris plena, bonam viæ partem remensa est. Quin etiam usque Casale, ad ipsius Marchionis aures, idem rumor affluxit. Is, rei cognoscendæ, certum hominem maturare jussum, dimittit; neque deinde, nisi re explorata, partem ullam quietis cepit: sed brevi eum conjugis et liberorum adventus cura omni et mœrore levavit.

a

XII

Ad arcem Casalensem cum matre ac fratre,

E

liberatur præsenti submersionis periculo:

F

45 Versatus est B. Aloysius Casali Montis-Ferrati amplius dimidiatum annum: quo tempore, tum latinis litteris, in quibus progressus habebat minime pœnitendos, navabat operam; tum vero piorum Patrum, quibus a S. Paulo Decollato, ac vulgarius a S. Barnaba, cujus in ecclesia Mediolani sunt exorti, nomen est inditum, consuetudine, plena innocentiæ ac sanctitatis, longius etiam ad perfectam virtutem processit. His cum uteretur sæpe familiariter, et Pœnitentiæ atque Eucharistiæ mysteria in eorum templo obire pergeret; clarius sibi indies, ad firmiores in cœlesti disciplina profectus, lumen accendit: atque ut suis præclare factis alia atque alia quotidie a Deo ornamenta merebatur, ita ille et nova æternæ doctrinæ lumina menti ejus præpandebat, et novo semper instinctu, velut stimulis quibusdam,

ibidem multum cum Barnabitis

A. VIRG. CEPARIO

A busdam, ab his fluxis rebus abactum, ad cupiditatem majoris et majoris sanctitatis excitabat. Ergo, quamvis operam daret parens, ut, quo aliquid ex illa pietatis contentione relaxaret, crebram illi et variam remittendi oblectandique animi occasionem offerret; numquam tamen vel latum unguem, a susceptis adversus Deum officiis, abduci se passus est. Ludus illi erat, precandi causa visitare ædem Virginis Matris, cognomento a Crea, quæ in propinquo, magno populi concursu colitur; et modo in Patrum Capucinorum, modo in Barnabitarum cœnobium se recipere, deque pietatis institutis cum utrisque colloqui : a quibus, cum miram in iis sententiarum consensionem animadverteret, vix avelli posse videbatur. Admirabatur imprimis illam, quam in plerisque omnibus cernebat, vultus hilaritatem ; illum rerum mortalium contemptum ; illa stata precandi et canendi tempora; illam totis ædibus quietem omni strepitu vacuam ; illam animi, sive vivendum seu moriendum sit, æquitatem.

et Capucinis versatur.

XIII 46 Hæc reputans, animum ad simile vitæ genus sensim adjungebat : tunc præsertim cum Barnabitarum domicilium die quodam ingressus, secum ipse per otium felicitatem religiosorum hominum in animo volutavit, in parte felicitatis eorum ponens, quod B omnibus fortunæ bonis, quo promptius Deo servirent, abjectis, Deum ipsum haberent rerum suarum curatorem : sicque, uti ipse mihi postea Romæ aliisque retulit, cum animo suo ratiocinatus fuit : Viden', Aloysi ; quam beata sit religiose acta vita? Hi Patres, omnibus seculi laqueis expediti, omnes peccandi opportunitates procul habent. Tempus omne, quod ceterorum hominum vulgus caducis divitiis fallacibusque gaudiis persequendis tribuunt, id illi in contrahendis immortalibus opibus collocant; atque his lucris, quæ simul ingentia sunt in Deum merita, sibi illum æternum obstringunt, neque metuunt, ne frustra pro pietate labores illos sustineant. Sunt religiosi homines illi demum, si qui alii, qui in degenda vita rationem ducem sequuntur, neque sensus cupiditatumque dominationi sunt obnoxii. Non illi honores ambiunt, non terrestria et labentia bona loco ullo ducunt, non agitantur æmulationis stimulis, non inhiant aliorum fortunis; uno Dei servitio, cui servire regnare est, beati. Quid vero admirabilitatis habet, si tranquilli semper et læti, neque mortem, neque Dei tribunal, neque inferorum supplicia reformidant? Animos scilicet ha- C bent nullius criminis conscios. Quid? quod dies et noctes cœlestes divitias accumulant; quandoquidem numquam non rebus piis operatis, aut cum Deo semper aliquid agunt, aut Dei causa. Testimonium igitur innocentiæ, quod eis conscientia ipsa tribuit, intimam animis pacem tranquillitatemque conciliat: e qua tum serenitas, quæ in vultu notatur, tum spes minime vana cœlestium opum promanat. Et quibus non gaudiis efferuntur, cum reputant, cui serviant et in cujus cohorte ævum degant? Tu vero quid agis? quid cogitas? quid est quamobrem hoc vitæ genus deligere nequeas? Prospice jam nunc animo, quæ illis a Deo præmia sint proposita. Cogita quantum otium et facultatem sis habiturus pietati tuæ libere serviendi.

Æstimata status religiosi felicitate,

47 Si Marchionis dignitate Rudolfo, uti decrevisti, transmissa, nolis ab ea discedere; multa fortasse tibi videnda erunt, quæ probare non poteris. Dissimulabis? Atqui conscientia te neglecti officii stimulare non desinet. Reprehendes? At molestus eris, aut certe surdo canes. Quid? ubi Sacerdotio initiatus, inter Ecclesiastico agitabis, an tum demum votorum te tuorum compotem fore confidis? Atqui exquisitius quoddam, quam homines seculo obnoxii, virtutis genus professus, iisdem, quibus illi periculis jactaberis. Iisdem autem? immo vero vehementiores D etiam tibi, quam illis ipsis, qui matrimonio vincti sunt, peccandi illecebræ blandientur. Omnino defugere non poteris, quin profanorum hominum sententiam observes, ad eam mores tuos fingas, eorum voluntatibus obsecundes. Si enim in seculo te teneri patiaris, necessario tibi alius post alium Princeps, officii causa, conveniendus ac devinciendus est. Jam ubi illustrium feminarum, quæ necessitudine aliqua tibi sunt connexæ, familiaritatem devitaris, in hominum sermonem veniens : si in eam te dabis, primum illud consilium tuum profecto fregeris. Sacerdotia et honores Ecclesiasticos admitte: in longe majores, quam quibus modo distringeris, occupationes, a pietate alienas, temet immerges. Recusa: ab ipsis illis necessariis et propinquis tuis socors et generis tui probrum audies ; neque ullum tibi stimulorum genus subjicere desinent, donec ad honores suscipiendos perpulerint. At vero, si Religiosorum disciplinam amplectare, hæc omnia quæ te retinent vincula, quasi uno ictu abscideris : aditum deinde periculis omnibus intercluseris; tum deposueris omnem inanibus hominum studiis velificandi curam ; denique in eo te statu collocaris, ubi E nulla res pacem animi tui delibare, aut Deo, omni studio virtutis, servire cupientem retardare possit.

propositique in seculo tenendi difficultate;

48 Hæc atque alia, ut ipsemet prodidit, secum id temporis Aloysius cogitabat ; quæ ejus animum ita defixerant, atque a sensibus alienarant, ut facile intelligerent familiares, eum qui sic cogitationem intendisset, magnum aliquid secum moliri : nemo tamen eum, quid agitaret, percunctari audebat. Denique postquam sæpe Deo supplicarat, sæpe se Eucharistia refecerat, uti tam gravia consilia versanti lucem afferret; ratus hanc mentem injectam esse sibi divinitus, seculo suas sibi res habere jusso, in aliquam religiosam familiam migrare statuit; ubi præter virginitatem, quam pridem Deo obligarat, obedientiam etiam, et paupertatem evangelicam ex voto coleret. Verum quod necdum exacto tertio decimo ætatis anno, factis cogitata persequi non licebat; neque ullam familiam designavit, neque quid haberet in animo, cuiquam exposuit: Patres tamen illi quiddam odorati, in spem venerant ad eorum aliquando cœtum aggregatum iri. Interea ille, ne ab animi sui proposito mores discreparent, arctius et attentius vitæ suæ rationem instituere, atque inter seculi et aulæ delicias, hominum religiosorum consuetudinem omnibus virtutibus exprimere; diu- F tius secum in cubiculo habitare; nolle per hiemem in eo focum, quo adhuc propter manuum teneritudinem, quæ frigore intumescere et rumpi solent, usus erat, accendi vel importari; foris item numquam igni appropinquare, aut, si aliorum societas aliter ferret, locum capessere, in quo minime calefieret; remedia sedando manuum tumori a domesticis ad se delata, cum grati animi significatione accipere, sed seposita usurpare nolle : omnia facere amore patiendi pro Deo aliquid adversi. Omnem item populi celebritatem fugiebat : multo vero magis a comœdiis, cœnis, tempestivis lautisque epulis abhorrebat; ad quas tametsi non raro a patre, nonnumquam etiam tam inusitatum ejus solitudinis studium stomachante, invitaretur ; numquam permoveri potuit. Ergo ceteris eo confluentibus, solus remanebat domi ; atque ibi interdum sacra meditando, interdum cum uno vel altero homine gravi et erudito de litteris vel pietate colloquendo, tempus fallebat : interdum vero Patres Capucinos et Barnabitas adibat; et quando nullis amplius seculi pompis et gaudiis duci poterat, sanctis eorum sermonibus fruebatur.

tredecennis decernit illi se dare :

sed celato dum adolesceret consilio,

solum vitæ rigorem auget,

49 Pater aliquando eum comitem sibi asciverat Mediolanum, ut transvectionem omnium ejus provinciæ

osor omnis pompæ

A vinciæ equitum, cui illum, propter munus quod gerebat, cum aliis multis viris principibus oportebat interesse, spectaret. Cum ergo, quod res et rara sit et in primis visenda, magni ad eam fierent hominum concursus; Aloysius, qui, ne patrem pro imperio præcise hoc jubentem irritaret, facere non potuerat, quin accederet; nova arte usus, numquam ab se impetrari est passus, ut in primis subselliis, unde commodissime pompa omnis videri poterat, sederet; et quod amplius est, quantum licuit, dedit operam, ut oculis semper esset vel clausis, vel alio conversis. Denique vere mihi affirmare posse videor, eum pueritiam transegisse, neque umquam puerum fuisse: neque enim umquam illa ætate quidquam leviter fecisse compertus est. Libros turpes, aut inutiles numquam in manibus habuit: a Surio et Lipomano descriptas legebat cum voluptate res gestas: e profanis eos fere legebat, qui de moribus scripserunt, ut Senecam, Plutarchum, Valerium Maximum. Exempla quæ ex iis excerpebat, in loco, cum alios ad vitam e Christi vel Philosophiæ præceptis instituendam hortabatur, usurpabat. Habebat enim aliquando sermones, sive palam cum pluribus, sive seorsim cum uno aliquo, B ita sapientissimis sententiis refertos, ita ardentes; ut stupefacti omnes, doctrinam ejus longe captum ejus ætatis superare, ac proinde divinitus haustam esse dicerent. Id etiam erat, cur ejus necessarii (cum ejus mores non ignorarent, neque tantam victus cultusque duritiem, rerumque omnium quæ in seculo laudantur despicientiam æquis oculis aspicerent) tamen, prudentiam ejus singularem virtutumque reveriti, neque quid ita faceret interrogare ausi, missum eum facerent.

et levitatis,

ac totus serius.

XIV 50 Postquam perfunctus Montis Ferrati administratione Marchio, cum familia Castellionem *b* remigravit; Aloysius non modo illam tam acerbe afflictandi sui, precandique contentionem non laxavit, verum etiam sic intendit, ut mirum sit vel eum non gravi aliquo morbo, qui perturbatam jam diu totam valetudinem funditus perderet, oppressum esse; vel parentes, in quorum hæc oculis faciebat, non pro potestate vetuisse. Etenim ad illam victus parsimoniam ac duritiam, quam Mantuæ (ut supra memoravi) erat complexus, neque umquam deinde abjecerat, complura in singulas hebdomadas plena jejunia adjunxit, sic ut quot hebdomadibus minimum tria servaret stata jejunia. Nempe sabbato, honori beatissimæ Virginis Matris, feria sexta, neci Christi C Salvatoris nostri recolendæ, quo die solo pane et aqua contentus, mane tribus panis segmentis in aquam intinctis, nulla re præterea, vesperi autem in esurialem cœnulam, uno item panis, modice tosti et aqua macerati, segmento victitabat; feria denique quarta interdum ceteris, præter panem et aquam, sibi interdicebat; interdum receptum in Ecclesia jejunii morem tenebat. Accedebant alia extraordinaria jejunia, quæ sponte sibi imperabat, quoties vel tempus admoneret, vel ad ea divini amoris et pietatis ardore raperetur. Præterea cibi erat adeo modici, ut nonnulli e familia, mirati, quinam vitam tueri posset, decreverint, ipso insciente, quantam cibi una mensa caperet, appendere. Ii postquam pane una cum obsonio statera examinarunt, jurejurando confirmant, quod ille prandere soleret vel cœnare, unciam totam non pependisse: quod pondus adeo non sufficit consuetæ naturæ necessitati; ut fateri necesse sit, quod de aliis Sanctis accepimus, vitam illi divina quadam vi sustentatam esse, sine qua tantillo cibo videtur tolerari non posse. Illud præterea fuit morum ipsius, ad id ferculum, quod deterrimum in mensam allatum putaret, oculos adjicere; atque ejus pauxillo degustato, cetera intacta relinquere. Postremis vero annis, extra jejunii dies

b Castellionem regressus,

jejunia auget,

vix unciam in die sumens;

et deterius ferculum solum delibans.

Junii T. V

non nisi ad libellam expenso usus est cibo, dictitans id ad vivendum satis esse; quod superaret, ut supervacaneum esse respuendum. Atque hæc, quæ de ejus ratione victus sunt narrata, tum alii, tum qui ei a poculis fuit et prægustator, aliique mensæ administri jurati dixerunt. D

A. VIRG. CEPARIO.

51 Jungebat huic tam severæ abstinentiæ alias etiam inflictas corpori pœnarum acerbitates. Itaque singulis hebdomadis minimum ter se flagris excipiebat: ultimis vero annis, quibus in seculo versatus est, quotidie; ac tandem intra noctis et diei spatium tertium, usque eo dum suo se sanguine perfunderet. Quia vero principio contexto in hunc usum flagello carebat, loris quibus canes alligari solent, quæ forte domi repererat, aut, ut nonnulli asseverant, catena ferrea vapulabat. Qui obsequii causa præ foribus ejus excubabant, sæpe se illum nixum genibus, seque ipsum cædentem offendisse testantur. Item, dum lectum sternerent, reperiebant sub cervicali abstrusa flagella funiculis contexta, quibus in se animadvertebat. Matri etiam non semel ostensa sunt ejus indusia, sanguine, flagrorum ictibus expresso, penitus imbuta. Horum certior factus Marchio, tum alias frequenter in eum vehementer invectus est, tum aliquando ad conjugem conversus, hoc E etiam mœstus adjecit: Hic puer manus sibi violentas videtur inferre velle. Faciebat et illud crebre, ut fragmen aliquod tabulæ aut alterius ligni linteis lecticariis tegeret, quo ipse sibi dormienti molestiam facesseret. Ne vero interdiu perpetuo dolore corpus vacaret, pro cilicio, quod illi deerat, calcaria (o rem novam et inauditam!) ad fodienda equorum latera comparata, nudo corpori admota gestabat; et in mollem suam carnem ferreos illorum radiolos sic defigebat, ut acerbo eam cruciatu torquerent. Qua ex re satis liquet, quam se totum ad sanctioris vitæ studium contulerit, qui annorum tredecim et dimidiati, in tam florente et delicata fortuna natus, nullo præceptore, corpus tam miseris habuerit modis.

Addit et crebras disciplinas,

et calcarium stimulos pro cilicio;

52 Sociabat sanctus puer hæc jejunia, ceteraque incommoda, quibus corpus sponte vexabat, cum mentis excercitatione; et præcipue cum tanta precandi assiduitate, ut quidam, ejus aulæ muneribus functi, apud Acta sancte jurati negaverint, umquam se in ejus conclavia venisse, quin orationi intentum occuparint; ac sæpe priusquam ejus finem faceret, diu sibi pro foribus manendum fuisse. Mane postquam e lecto surrexerat, in meditatione rerum cœlestium horam ipsam consumebat; quam non clepsydræ fluxu, sed caritatis in Deum impetu, ac cœlestis dulcedinis sensu metiebatur: sub hæc, familiares suas preces recitabat. Rei præterea divinæ dabat operam quotidie, et sæpenumero Sacerdoti ministrabat, qua re mirifice ducebatur. Insuper religiosorum ejus oppidi hominum, interea dum publice Deum comprecarentur atque laudarent, singulari exemplo atque ipsorum fructu, cœtibus se miscebat: reliquum diem in libris sacris volutandis, aut in sacrorum arcanis considerandis, animoque penitus contuendis abditus latebat. Appetente nocte, priusquam ad quietem se conferret, unam et alteram horam orationi impendebat, tanto sensu, nullum ut ei modum statuere posse diceres. Cubicularios, qui foris opperiebantur, dum cubitum concedenti servirent, non modo non tædebat ejus moræ, sed plurium etiam ejus exemplo proficiebant ad virtutem. Igitur modo per januæ rimas introspiciebant, quemadmodum se inter precandum gereret, modo Domini æmulatione et ipsi Deo supplices accidebant. Quid plura? tam erat multus in recessu et rebus sacris cogitandis, ut minime vanus sit, qui eum continue mentem in Deum intentam habuisse, confirmarit. Idcirco

item assiduam fere orationem,

præter matutinam F

ac vespertinam,

102 sæpe

A. VIRG. CEPARIO.

A sæpe querebatur Marchio, ægre posse illum ab se e cubiculo protrahi: ac Patri Prospero Malavoltæ memoravit, locum in quo se prosternebat ad precandum, sæpius se lacrymis rigatum vidisse.

53 Neque vero, quando alicujus eum negotii cura e latebris evocaret, idcirco mentem, ab eo quod esset meditatus, aberrare sinebat. Quippe sive ille prima luce de Christi cruciatibus, sive de alio quopiam argumento commentaretur, tam alte illud imprimebat in animum, ut ejus memoriam nulla diurna occupatio delere posset. Quid? quod non satis habebat, interdiu et sero diei in orationem incumbere; sed ejus insuper gratia, de multa nocte, clam suis omnibus corripiebat e strato corpus; illisque dormientibus, solo indusio opertus, per tenebras et noctis silentium in medio cubiculi, procul semper ab omni fulcro, genua in nuda figebat humo; et cœlestia mente pertractans, bonam noctis artem conficiebat. Neque id solum æstate, verum etiam brumalibus mensibus, quæ anni tempestas in Gallia Cisalpina frigoribus imprimis aspera est; quibus ita toto corpore cohorrescebat, ut paululum ab instituta cogitatione averteretur. Id ille vitio sibi vertens, B tamdiu summa sibi vi, ut intento in Deum animo esset, imperare instituit; donec mente jam quodammodo a sensibus distracta, nullo amplius frigoris dolore tangeretur. Verumtamen sic interea omnibus membris, calore vitali fugiente, obriguerat torpebatque, ut corpus, genibus ultro niti invalidum (cum neque sedere, neque usquam recumbere obstinasset animo) ad nudum rigidumque solum defluere sineret, atque ita jacens cœptam meditationem prosequebatur. Quare mirum mihi videri solet, quomodo non in gravem aliquem morbum delapsus, aut vi frigoris ambustus extinctusque sit. Ipse certe familiaribus quibusdam suis, quibus hæc inconsulta ac præefrvida (ita enim appellabat) facta sua, jam Religioni consecratus, confidenter explicuit, fassus est, se dum ita pronus humi jaceret, adeo viribus interdum destitutum fuisse, ut cum salivam ne ore quidem posset ejicere, resorbere cogeretur.

imo et nocturnam,

etiam brumali frigore.

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MS.

Vita in Monteferato acta,

a *Dicendorum hoc capite compendium videri possit depositio testis* II, *ac propterea consulto hic ei præmittatur:* Memor sum, *inquit*, quod iter fecimus Castellione Casalem Montis Ferrati, ubi Marchio pater C præerat Gubernator; quodque per viam Aloysius prope abfuit a submersione in ramo Ticini fluminis. Pilento enim, quo vehebatur, bifariam diffracto in alveo, pars una cum ipso devoluta fuit secundo torrente, dum tandem in truncum arboris impacta hæsit, deditque otium eripiendi periculo semianimem: qui mox plurimas pro liberatione gratias B. Mariæ Virgini egit, atque nobiscum divertit Vigebanum, ut qua madefactus erat siccaret. a-sali substitit aliquot mensibus, osor feminarum; quarum convivia, comœdias, choreas, colloquia, et commercium quodvis oderat pejus angue: in deliciis vero habebat, orare absque arbitris domi; frequentare Patres Capucinos, invisere ad beatam Virginem, de Crea dictum (quæ longiuscule distabat, *ut testis* V) præcipue vero agere multum ac diu cum Patribus Barnabitis: unde et suspicio nascebatur, velle ipsum se iis adjungere, si per patrem et matrem et ætatem licuisset. Confitebatur quoque iisdem Patribus, et in eorum ecclesia sacram Communionem sumebat. Hæc omnia autem ego scio, quia præsens vidi; et siquid boni in me habeo, id totum mihi a familiari ejus usu adhæsit; quo adeo delectabar, ut perpetuo ei servire optarem.

Hæc domesticus minister Aloysii, quibus accedant D *dicta testis Cast.* VIII, *Dominæ Camillæ de Ferrariis, quæ tunc erat de gynæceo matris ejus.* Morabamur, *inquit illa*, Casali in Monte Ferrato, cui præerat Marchio Ferdinandus Gubernator; quamobrem non potuit aliquando non convenire cum uxore sua ad convivia, spectacula, comœdias. Ipsis autem eo euntibus, comitari Aloysius matrem solebat officii causa usque ad præstitutum locum; tum vero, bona ejus venia, pedem referre; adibatque ut plurimum ad Patres S. Pauli, vulgo Barnabitas, quos gerebat in corde suo; nec non ad S. Hilarii, ubi degebat Theologus quidam, ei perquam carus: sicque transigebat diem, quousque adesset tempus reducendi matrem domum suam. Invisebat etiam crebro ecclesias Patrum Capucinorum, S. Mariæ, de Crea, et alias. Denique universa Aloysii vita erat oratio, rerumque cœlestium contemplatio: quod si vacare Deo in conclavi suo aut alibi quiete non posset, abdebat se in angustum cubicellum, ubi nos feminæ consuevimus purgare ac lavare capillum nostrum; abdebatque intus pessulum, quo securius lateret; sicque inclusus manebat plerumque longissimo tempore.

Familiaritas cum Religiosis.

b *De reditu e Monte Ferrato Castellionem, ibique continuatis ab Aloysio exercitiis piis, aliquid etiam dicet testis* II, *ad initium capitis sequentis, cum aliis Castellione tunc actis. Interim hic adjungo, ex teste Castell.* III, *sequentia, quæ ex parte etiam ipsa ad sequens Caput ac alio referri possunt.* Quando rediit e E Monte Ferrato Castellionem Aloysius, parem sanctitate et annis progressum fecit; ut dici de ipso possit, crescebat ætate et sapientia. Jejunabat frequenter, abstinebat fere omni cibo, orabat prolixe. Memini quoque, quod cubiturus aliquando, jusserit prope relinqui candelam, quo legere aliquid posset; quodque inde lectus in quo cubabat ignem conceperit, ambustusque magna parte fuerit; ipse tamen, quod pro miraculo habuimus nos omnes, salvus evaserit. Scio quoque, in ecstasin rapi solere, ut sæpe vidimus, etiam in diversoriis publicis, atque aliquando id ei accidit in diversorio Martinenghi, dum iter faceremus. Et hæc scio, quia vidi, æque ac familia tota, quæ erant plusquam triginta personæ.

Reditus Castellionem

CAPUT V.

Constantia in exercitiis devotionis, profectio in Hispaniam, vita in aula regia. a

F

a

Ex eo conatu quo B. Aloysius id egit, ut inter preces, omnes semper animi partes collectas haberet, capitis dolor extitit, qui reliquam deinde illum ætatem vehementer exercuit. Verum ille gravia, ac præcipue similem atque Christus ex consertæ spinis coronæ aculeis cepisset dolorem perferendi studio, non modo nullum ei restinguendo remedium, sed varias potius ejus fovendi inflammandique vias quæsivit; ratus eum sibi salutarem esse, quando neque ab suis rebus gerendis quidquam fere eum impediebat, et supplicia Christi redigebat in memoriam, et nonnullius in cœlo præmii merendi causam dabat. Attamen usu venit aliquando, ut illo dolore solito accerbius exagitatus, citius quam consuesset in lectum se reciperet: post, ubi rediit in memoriam, necdum se eo die (pro eo ac soleret) septem psalmos pœnitentiales recitasse; decrevit, non nisi eo penso persoluto, oculos ad videndum somnum claudere. Igitur puerum a cubiculis, candelam pone lectum destituere atque abire jussit. Septem illis Psalmis absolutis, cum dolore capitis, tum somno oppressus, candelam est oblitus extinguere. Ea ergo tota absumpta, ignis, cum unum lecti latus

XV *Dum gravi cephalalgia pressus,*

persolutis precibus indormiscit,

A tus corripuisset, citra flammam eousque perrepsit seque diffudit, dum vela omnia quæ lecticæ prætensa erant, unam culcitram stramineam, ac tres laneas exureret. Dum hæc maxime ignis depascitur, experrectus Aloysius, ubi tantum sensit ardorem, cum præterea dolore illo capitis graviter conflictaretur, in animum principio induxit febri se laborare : sed cum cetera omnia nihilo minus æstuare tactu explorasset, unde ea vis caloris inusitati esset orta, conjectura assequi nequibat : et nihilo secius denuo tentat obdormiscere : sed frustra. Quapropter, cum æstu ac fumo increbrescente pene suffocaretur, desilit e lecto, atque aperta janua puerum inclamat. Vix pedem in limine posuerat, cum erumpens flamma reliquum lecti hausit. Id, ne tota domus eodem igne conflagraret, exciti milites qui erant in arcis præsidio, in subjectas fossas de fenestra præcipitant.

ardens ad caput candela stratum inflammat,

55 Neque dubium est, quin si vel tantillum lecto egredi moratus esset, in angusto præsertim, uti postea vidi, atque id temporis occluso cubiculo, vel igne consumptus, vel fumo præfocatus, interiisset, Sed nimirum Deus, quem jam Religioni designarat, neque ignorabat cujus gratia in hoc discrimine versaretur, præcipuo quodam nutu ab omni noxa vindicavit. Itaque cum consensu omnes ejus salutem Deo acceptam vulgo ferebant; tum ad ipsos etiam Duces Mantuam pertulit rumor vetustissimo liberorum Marchionis miraculi quiddam evenisse : et, nescio quanto intervallo, ipsa Leonora Austria, de re tota, coram ab ipsomet erudiri postulavit. Ille, ut rem vulgatam intellexit, fortassis ne id etiam resciretur, quid ita candelam juxta lectum ardere sivisset, ad eam quæstionem non mediocriter erubuit. Solebat postea Aloysius, qui multis jam casibus æternæ providentiæ pro suo capite excubias curasque exploratas habebat, in omni fortuna, omnibusque cum suis, tum patris negotiis, ceteris consiliis preces prævertere, seque Dei potestati permittere : id unum obtestatus, ut quod optimum factu esset (his enim fere verbis sua Deo commendare est solitus) annueret. Neque vero hæc illum umquam spes, divinæque erga se voluntatis fiducia fefellit : quippe ipsemet aliquando non est veritus profiteri, nihil se umquam (quod sane portento simile est) sive magnum, sive exiguum, a Deo irritis precibus poposcisse ; neque ullum negotium, quamvis implicatum, aliorumque opinione desperatum atque perditum, quod ejus providentiæ commiserit, non ex animi sui sententia confectum esse : adeo divina benignitas semper ejus orationi patuit.

unde mirabiliter servatus, B

se suaque Deo committit; C

56 Ex hoc eodem quotidiano cum Deo usu, et illa manasse videtur animi excellentia ac magnitudo, quæcumque mundus possidet despicientis ac nihili pendentis : qua dote nihil aiebat esse præclarius. Ergo in Principum palatiis, dum supellectilem argenteam et auream, vestem stragulam, ministrorum obsequia, aliaque de eodem genere aspiceret (quod hæc omnia perquam vilia haberet, atque indigna quæ tanti hominum judicio æstimentur) risum vix tenebat. Quocirca crebris sermonibus, quos cum matre habuit confidentius, negavit se satis mirari posse aut augurari, quid causæ mortales possint dicere, quin Religiosi omnes fiant : siquidem luce meridiana illustriora esse emolumenta, quæ non illi tantum futuræ, sed huic etiam instanti vitæ mortalium afferat Religio ; eorum quæ in hoc seculo prima ducuntur brevis sit fructus, et eorum studiosi, malis vivi mortuique mactentur. Mater cum hæc disserentem audiret, etsi facile videbat quid consilii cum animo suo traheret non tamen idcirco ea de re verbum cum ipso ullum tum quidem commutavit.

mundana omnia despicit;

D 57 Tametsi vero omni fere hominum congressu abstinebat; cum tamen in eum se dabat, ecclesiasticis fere et religiosis viris, qui Castellione degunt, utebatur familiariter. Sed quoniam non pauci honestissimi homines, in eo oppido nati, in variis sanctioribus familiis versantur per alias quidem regiones dispersi, sed qui nonnumquam patriam revisant; hos simul atque Aloysius advenisse cognorat, ad eos de divinis rebus cum iis colloquendi causa adibat, calculos piaculares, cereas Agni Dei imagines, alias res similes ad pietatem comparatas, ab iis cupide et magno pietatis sensu accipiebat. Præcipuam vero voluptatem hauriebat ex adventu quorumdam Reverendorum Monachorum, e Congregatione Cassinensi S. Benedicti; qui, cum in ejus vitam quæstio Mutinæ haberetur, præclarum ei sanctimoniæ et pietatis testimonium dederunt. Neque minus propenso erat animo in Reverendos nonnullos Patres e Familia S. Dominici, qui per æstatem animi causa Castellionem veniebant, cum quibus item familiariter de rebus animo salutaribus sermocinabatur. In his erat R. P. F. Claudius Finus Mutinensis, Theologiæ Doctor et Lector, atque magni in Gallia Cisalpina nominis Concionator. Is cum alias, tum paulo antequam mortem obiret, apud tribunal Episcopi Mutinensis, ea de re interrogatus, his verbis (quæ propter hominis auctoritatem referre visum est) juratus respondit. E

A. VIRG. CEPARIO. cum soli Religiosis versatur:

ex quibus Dominicanus unus,

58 Illustrissimum Dominum Aloysium Gonzagam, ad quem tituli ac fortunarum Marchionis Castellionensis hereditas pertinebat, non de facie modo, sed ex iterato etiam cum ipso sermone tunc cognovi, cum una cum meis sodalibus Castellionem, inque alia, in ejus familiæ ditione posita loca, secessissem. Libenter enim mater ejus operam dabat, ut, tum cum aliis, tum præcipue mecum conferret. Equidem ab illi, propter singularis exempli sanctimoniam, quæ in ejus moribus, sermone, gestu, sententiis explendescebat, attonitus, atque non sine quadam jucunditate mentis, amore virtutis ardentior discedebam. Omnis fere familiaris ejus oratio ad eximium quoddam submisse se gerendi studium, laudemque eorum spectabat, qui se ab iis, quæ cæcis mortalibus ampla atque magnifica videntur, abjungunt. Quondam etiam mihi; Non est, inquit, quod natales nos insolenter efferant : quoniam nihil inter principum et mendicorum cineres interest, nisi quod illi gravius fœteant. Nihil illa ætate puerile designabat, insignite modestus, fugitans subinde congressus, atque interim tacitus, cogitabundus, gravis, pius. In ore crebro habebat has voces : Quam velim tanto Dei amore flagrare, quanto tanta Majestas digna est ! Cor mihi mœrore conficitur, cum tam ingratos in eum Christianos esse video. Ad modestiam item honestique amorem pertinet ille ejus pudor, usque eo simplex et candidus, ut si cui vel inter facetias et jocos verbum aliquod excidisset vel tantillum a modestia abhorrens; decenti rubore et modestissima significatione doloris, misertum sibi esse errantis ostenderet. Interea, dum de perfectioris vitæ præceptis loquentes, aut de quopiam narrantes audiebat qui in religiosum cœtum transisset : exultare gaudio, vultum ad majorem serenitatem componere, atque alium oris habitum induere videbatur. Interdum etiam cum gemitu exclamabat : Deus bone ! quantum est in solidis cœli gaudiis voluptatis ! quandoquidem institutus de illis inter nos hic in terra sermo tantopere nos oblectat. F

XVI qui testatur, se miratum in eo

singularem animi demissionem,

recollectionem internam,

59 Nonnumquam, una cum illo, in ædem sacram sum ingressus. Ibi ille, tametsi puer, magnos natu et religionis professione spectatos viros ed.tis

devotionem externam,

A. VIRG. CEPARIO.

A editis insignibus, Deum demississime colentis »
animi exemplis, longe superabat; quandoque la- »
mentanti similis, quandoque defixis in alicujus »
Sanctorum imaginem oculis, neque vocantes ne- »
que alloquentes audiebat, neque nisi aliqua mora »
interposita respondebat, ut mentem a sensibus »
peregrinatam esse constaret. Non semel mihi af- »
firmavit, singulari se in beatissimam Virginem »
pietate ferri; et cor sibi, ejus dumtaxat audito »
nomine, incredibili voluptate diffluere. Equidem »
illum, post Religionis ingressum, non amplius »
mira de ipso post initam Societatem audita. novi; a gravissimis tamen hominibus, Mediolani, »
Brixiæ, Cremonæ, Ferrariæ, Genuæ, Mantuæ, »
alibique accepi, eum Societati Jesu adjunctum, »
in ea cum illustri apud omnes sanctitatis gloria »
vixisse : per eamdem item sanctitatem esse emor- »
tuum, multi viri religiosi magnæ auctoritatis as- »
severarunt; neque pauci censuerunt tutius fieri, »
cum nos ipsos ejus animæ, quam cum ejus ani- »
mam Deo commendamus. Præterea fama miracu- »
lorum, prodigiorum, beneficiorum, quæ ejus gra- »
tia accidunt divinitus; itemque cœlestis honoris, »
quo ejus sanctæ Reliquiæ habentur, longe late- »
que est pervagata. Hæc reverendus ille Pater »
B Dominicanus. »

b An. 1581 Matritum ductus,

60 Agebatur *b* annus Christi MDLXXXI, cujus au- XVII tumno Maria Austria, Imperatoris Caroli V filia Ferdinandi I nurus, Maximiliani II conjux, Rudolfi II, qui etiamnum imperat, mater, ac Philippi II Regis Catholici soror, e Bohemia in Hispaniam commigravit. Eam honoris causa, ab eodem Rege aliquot Itali Principes, qui regno ejus devincti erant, atque inter hos Ferdinandus Marchio B. Aloysii pater, ex Italia in Hispaniam trajicientem prosequi sunt jussi. Ei cum conjux Martha, ipsius Augustæ rogatu comes accederet; tres etiam liberos itineris socios adsciscunt, filiam unam, cui Isabellæ nomen; quæ cum postea in Hispania remansisset, ibi, inter Principes Gynæcei Isabellæ Claræ Eugeniæ Infantis Hispaniarum feminas, vivendi finem implevit; Aloysium, maximum suæ stirpis, dimidiati jam anni supra tertium decimum; et Rudolfum, ætate aliquanto minorem. Hoc itinere, quod ex Italia in Hispaniam confecit Aloysius, numquam, uti jam solenne illi erat, quotidie divina meditari, et ardorem illum in pietate adhibere intermisit : itaque animum numquam non his talibus curis districtum habebat. Percrebuerat in triremi, periculum esse C ne in Turcarum potestatem venirent. Hic ille repentina cupiditate exardescens; Utinam, inquit, ita casus ferret, ut Martyres fieremus! Ad hæc ejus mater mihi commemoravit, eum inter marinos illos scopulos lapillum offendisse, notis quibusdam distinctum, quæ sacratissimas Christi Salvatoris nostri plagas referrent. Ille vero, cujus tota mens semper erat in pietate, ratus eum sibi divinitus objectum esse, quo intelligeret similes sibi ac Christo pœnas patiendas esse, ad matrem conversus; Aspice, Domina, inquit, quod mihi Deus obtulit : et tamen pater adhuc me vetabit Religiosum fieri? Eum deinde lapidem, quippe Christi patientiæ monumentum, diu in honore habuit.

gaudet oblata spe martyrii,

61 Postquam in Regiam devenerunt, Marchio vetus suum Cubicularii munus sustinuit : Aloysius et Rudolfus adlecti in Meninos, hoc est ephebos honorarios, Jacobo Principi, Regis Catholici Philippi II Filio, Philippi III qui hodie regnat fratri natu majori, ministrarunt. Amplius duos annos B. Aloysius in Hispania commoratus est; quo tempore gnaviter imprimis in studia litterarum incubuit. Logicam ei tradidit Sacerdos quidam, ante alios eruditus. Sphæræ autem descriptionem, Dimas regius Mathematicus. Ad hæc quotidie a prandio, magistro, Philosophiam et Theologiam naturalem tradenti, dabat operam, in qua tantum profecit, ut cum forte eo tempore Compluto iter haberet, quo studiosus quidam et Theologia theses proposuerat ad disputandum, præsidebatque P. Gabriel Vasquez (quem deinde Romæ Theologiam explicantem audivit) ipsorum invitatu, adolescens quatuordecim dumtaxat annos natus, conquisitis argumentis, singulari cum laude et applausu præsentium, probare conaretur, mysterium Sanctissimæ Trinitatis naturali vi mentis posse cognosci. His aulæ litterarumque occupationibus adstricto, facile animadvertebat Aloysius, parum otii ad pietati serviendum posse superesse; præsertim quod subinde ne orationes quidem, quibus consuesset, neque Confessionis et Eucharistiæ mysteria crebrius obeundi facultas erat. Jamque desiderium illud incitatum fortunæ commoda quam primum abjiciendi, et illæ divinitus animo injectæ faces, quibus antea arserat, sensim languescere videbantur. Quocirca Dei impulsu, hominum rumoribus judiciisque contemptis, in ipsa Regia, per quantam maximam posset religionem et innocentiam, agitare decrevit. Ea gratia suis Confessionibus excipiendis sibi delegit P. Ferdinandum Paternum *c* Siculum, e Societate Jesu, qui ea tempestate Mantuæ Carpetanorum habitabat : neque post illa intermisit animum identidem Pœnitentia Eucharistiaque expiare.

præclaro in studiis proficit,

D

fervorem devotionis resumit,

E

c

62 Quam porro in ea Regia, abundanti omnibus quæ hominum animos solent distendere, sit pure integreque versatus; testimonio sunt ejusdem, quem dixi, Patris litteræ anno MDXCIV datæ, in quarum exordio sic habet : « Expediam breviter, quod ex me
» quæris, Rev. Pater. In Aloysio Fratre nostro
» (quem ab ipsa pueritia in Hispania cognovi) tam
» insignem semper animi candorem et innocentiam
» comperi; ut eo toto tempore, quod aliquot anno-
» rum fuit, non modo nullius eum peccati morti-
» feri (quod et abhorrebat ut qui maxime, neque
» unquam in vita contraxerat) verum etiam sæpe-
» numero ne tantillæ quidem noxiæ reum invene-
» rim, cujus absolutione indigeret. Neque vero
» hæc tarditati naturæ aut hebeti ad intelligendum
» ingenio attribui possunt : quippe qui jam tum id
» ætatis, et gravitate morum, et perspicacitate men-
» tis, atque prudentia longe erat seni quam adoles-
» centi similior. Otii ac desidiæ maximum illum
» odium ceperat : itaque semper honestis exerci- F
» tiis, sed plurimum legendis sacris Bibliis, in qui-
» bus ejus animus acquiescebat mirifice, distine-
» batur. In verbis item tantam ejus modestiam
» notavi, ut ne levissime quidem dicto quemquam
» aliquando perstringeret. » Ex hisce Patris verbis, qui ei a sacris Confessionibus fuit, et aliis quæ deinceps collocabo, satis liquido cognosci potest; eum inter medias occupationes aulicas cœlesti quodam et angelico more vixisse. Est enim eximia quædam laus, cum quis in aula diversatus, ne eorum quidem delictorum compertus fuisse prædicatur, quibus etsi venia prompta est, absolutionis tamen indigent.

innocentissimam vitam agit,

etiam a venialibus liber :

63 In publico tam erat compositus ac modestus, ut oculos numquam humo attolleret. Itaque cum ita sermo ferret, narravit jam Religiosus, se neque Mantuæ Carpetanorum, ubi aliquot annos degerat; neque Castellione, ubi natus et educatus erat, viam absque duce posse reperire; quo duce semper uti solitus est, tum ne qua avocandi a cogitatione animi occasio daretur, tum quo suis meditationibus (ut ipse dicebat) vacare posset. De hac eadem ejus modestia atque oculorum continentia, rem sane novam et inauditam narratum eo, quæ ex testimonio P. (Mutii Vitellesci *d*) Præpositi Provinciæ Neapolitanæ Societatis

cum rara oculorum continentia,

d

A Societatis Jesu, quo perfamiliari usus est, monimentis publicis est consignata. Ea sic habet. Aloysius, ut dictum est, in comitatu Imperatricis iter in Hispaniam ex Italia fecit; deinde; dum versatur in Regia prope quotidie cum Jacobo *e* Principe eamdem Imperatricem salutatum adiit; ac denique sexcentis opportunitatibus eam videndi, et accurate contemplandi usus est. Fuit nihilominus tam singularis ejus modestia, ut illi Patri, quem memoravi, sit confessus, se ne semel quidem ejus faciem vidisse, aut ad eam aspexisse. At quis nescit, quanto plerique omnes, ejusmodi in dignitate positos homines, cum tempus oblatum fuerit, videndi atque attentius considerandi studio teneantur, et quanti ad illos spectandos, in ea loca, quæ præterituri sunt, concursus multitudinis fiant.

e

64 Cœpit jam tum vestes detritas et obsoletas, ac tibialia, appositis supra genua panniculis resarta, quorum vel postremos homines pudere solet, in deliciis habere. Nimirum ille hujus corrupti mundi contemptor, quorsum homines, illi obnoxii, sua facta acciperent, nihil morabatur. Nam vestimenta quoque nova, patris jussu confecta, quamdiu licebat, induere cessabat: atque ubi semel, aut iterum illis ornatus incesserat, ad pannos suos commode redibat. Torques aureos aliaque ornamenta, quæ illius Regiæ mos amat, respuebat; cum diceret, hunc apparatum eorum esse, qui non Deum, ut sibi certum esset, sed corporis fortunæque gaudia sequerentur. Hujus gratia multum illi principio cum irato patre, filii modestiam suum suæque familiæ dedecus interpretante, conflictandum fuit: ad extremum constantiæ filii manus dedit, quodque antea certis de causis probare non poterat, admirari cœpit. Attamen etsi Aloysius sibi seorsim paupertatem tantopere caram haberet, facile tamen famulos ac stipatores suos, pro suo quemque muneris et dignitatis gradu, ornatos esse patiebatur. Tantæ erat ejus cum Proceribus aulæ convictus, gravitatis religionisque plenus, ut eo superveniente aut eminus conspecto, hilariores sermones abrumperent, seque ad modestiam componerent: et quoniam liquebat, nullo eum umquam dicto vel facto non omnes honestatis numeros obivisse, neque ullum sive serio seu joco indecorum dictum ad aures posse admittere; in communi Primorum aulæ proverbio versabatur; Parvulum Marchionem Castellionensem, non videri carne constare. Nullam occasionem aliorum commodis serviendi elabi sinebat. Jacobum Principem etiam tum parvulum, e fenestra prospectantem, ventus vehementiori flatu incessebat: cui illi pueriliter indignabundus, Heus, vente, inquit, impero tibi, ut molestiam mihi exhibere desinas. Tum Aloysius, qui proximus astabat opportunitate usus; Potes, inquit, Domine, homines tuis dictis obedientes nancisci, in elementa autem solius Dei imperium est, cui et te parere oportet. Rex, uti de omnibus filii rebus solebat, ita de hoc quoque mandato, quod vento dederat, atque de Aloysii apophthegmate certior factus, in loco et prudenter dictum esse judicavit.

vestitus humilitate,

B

sermonis gravitate.

C

65 Dum in Hispania versatur, incidit forte in librum, quem de ratione pie meditandi, mentemque a ceteris curis revocatam, in id unum configendi, Ludovicus Granatensis edidit. Ejus lectione impulsus concepit, quotidie minimum unam horam, intenta ac nusquam dispersa mente, res sacras meditari. Igitur cum in genua astitisset, nulli unquam adminiculo innixus, meditationem ordiebatur; ac semihora, aut tribus, verbi gratia, partibus elapsis, ubi vel tantillum in mentem venerat quod eam ab instituto averteret, superius omne tempus pro perdito ducens, alia denuo hora meditandi initium faciebat; idque deinceps tamdiu iterabat, donec unam aliquam horam omni mentis aberratione caruisset: itaque aliquamdiu solenne illi fuit, quinas, et interdum amplius horas rite meditando transigere. Verum ne his talibus occupato quisquam suorum vel alienorum interveniret et obturbaret, in obscuras se latebras, inter destinatas Vulcano lignorum strues abdebat. Ibi dum Deo contemplando propitiandoque pietati suæ indulget, numquam a domesticis, tametsi multum seduloque vestigantibus, reperiri potuit. De quo tum maxime a parentibus objurgatus est, cum eum amici aliqui homines illustres salutatum veniebant. Sed ille, nimirum qui illas mortalium congressiones beneficiis, quibus interea de cœlo afficiebatur, longe postferebat, spretis hominum rationibus, nihil veritus parum officiosi urbanique adversum homines notam, dummodo ne minus in Deum pii culpam sustineret, numquam, ut hominibus gratum faceret, illa religionis exercitia vel omisit vel interrupit. Id postquam ejus amicis gnarum fuit, abstinuerunt scilicet talibus officiis, vacuumque inanibus negotiis, ac securum ab omni interpellationis metu, reliquerunt.

Conatur quotidie horam unam

D

ANNOT. C. J.

sine distractione continenter orare.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS. C. J.

a *Præmitto et huic Capiti summarium Castellione gestorum ab Aloysio, postquam redierat e Monte Ferrato. Ita illud contexuit testis Cast.* II: Scio, quod Casali revertimus Castellionem; ibique perrexit Aloysius vivere vitam suam, id est sanctam, macerando corpusculum inedia, jejuniis, orationibus. Contigit autem ut nocte quadam juberet sibi candelam relinqui, quo posset recitare septem Psalmos, per diem ob capitis cruciatum non persolutos: sed casu nescio quo flamma candelæ corripuit lectum, dum ipse, mente alienatus a corpore, fruebatur Deo, ignarus incendii et periculi propinqui. Arsit igitur anaclinterium stramine fartum, et pars papilionis, e panno bicolori hispanico confecti: ac tandem fumus tantopere condensatus fuit in cubiculo, ut miraculum censeri possit, non fuisse prius suffocatum Aloysium; quam nos, re comperta, accurrerimus ad ferendam opem atque efferendum inde periclitantem. Et hujus rei publica fama est Castellione tota.

E

Acta reversi Castellionem.

Rem eamdem paulo aliter narrat testis Cast. IV: Dormivi ego multo tempore in procœtone Aloysii et solebam vespere ei ministrare lumen. Voluit autem quodam vespere, sibi ut relinquerem candelam ardentem, persoluturo, quas illo die nondum fuderat, preces. Interea vero contigit, ipsum, aut spiritu peregrinatum esse a corpore inter orandum, aut obdormisse (neque enim id scire possum, quia ostium clauserat, uti solitus erat, cum intus vacare volebat orationi: et tunc nullum admittebat, qui decubiturum exueret, vestibus) quando candela corripuit lectulum ejus atque ambussit, adeo ut nos pro miraculo habuerimus, ipsum evasisse vivum, et non periisse, aut igne combustum aut fumo suffocatum: quippe cum ostium tandem fuit apertum cubiculi; durare intus nos non potuimus a fumo, atque advocavimus aliquot milites excubitores, qui opem ferrent, et nobiscum jactarent lectum cum suppellectili sua per fenestras in fossam. *Dubitat pariter testis Cast.* V. *indormiveratne Aloysius quando lectus ardere cœpit, an vero ecstasim passus fuerit,* uti, *inquiens,* solebat pati: quippe ego ipsum sæpenumero, dum orationi animum laxabat, inveni, omnium usu sensuum destitutum, atque instar statuæ se habentem: *tum addit, omnium judicio non nisi divinitus morti ereptum fuisse, vocatque in testes hujus rei,* D. Clementem Ghizonum, *cujus testimonium jam attulimus,* totam Aulam, totamque Castellionem.

Incenso ibi lecto,

F

quo dormiebat,

non sine miraculo evadit mortem.

II o

ANNOT. C. J.

A *Hos inter merito vocari etiam nominatim potuit Princeps Franciscus, Beati frater, testis* XI, *qui licet tunc admodum puer esset, vidit triste spectaculum ; ac tam alte impressit memoriæ, ut ea numquam deinde oblitterata sit.* Scio, *inquit*, excitatum esse quadam nocte incendium, atque inde magnum toto palatio tumultum, quo expergefacti, proripuimus nos e cubili omnes : et ego, percepta voce, ardere cubiculum Aloysii, eo cucurri ; vidi inde prodeuntem ipsum, et conclave densissimo plenum fumo ; quia, quantum memini et auditu quoque ex aliorum relatione percepi, flamma non prius se extulit, quam ostium cubiculi ; apertum, et Aloysius e lecto extractus esset. *Tum causam incendii, jactationem suppellectilis ambustæ per milites in fossam, aliaque describit, fere ut supra.*

Profectio in Hispaniam cum Imperatrice :

b *Pervenimus ad annum Christi* MDLXXXI, *Aloysii* XIV, *cujus autumno in Hispaniam iter ingreditur. De illo ac rebus ibi gestis præmitto depositionem testis Cast.* II, *qui quamquam fide dignissimus sit rerum ab Aloysio gestarum narrator, quia omnium fere spectator fuit ; minus tamen sedulus temporum observator fuisse deprehenditur, dum ante annum* MDLXXXI *profectionem Imperatricis per Italiam in Hispaniam signat. Hujus* B *quippe anni æstate illam adhuc convenit S. Carolus Borromæus, primum Brixiæ, atque iterum Laude Pompeji, ut in Vita Caroli legitur ; et ex Cepario confirmari potest. Dabo nihilominus hic textum istius testis integrum et immutatum, e Cepario quantum ad aberrationes in constitutione temporum spectat, facile corrigendum. Sic ait :* Commemini quod Aloysius, cum fere tredecennis esset *(imo anno fere dimidio grandior natu)* una cum patre ac matre profectus fuit in Hispaniam, in comitatu Imperatricis, *Mariæ Austriæ, Maximiliani II viduæ,* anno MDLXXIX et LXXX; impendimus enim illi itineri partem utriusque anni *(igitur* MDLXXXI *exeuntis et* LXXXII *ineuntis)* substitimusque in Hispania menses XXXIII *(quia anticipavit adventum Aloysii in Hispaniam moram ejus ibi exstraxit plus justo)* ubi Aloysius more suo edidit exempla magnæ sanctitatis ac pietatis Christianæ. Quamobrem et amabatur tenere a Principe Didaco, Philippi Regis primogenito, cujus inter ephebos, honorarios numerabatur. Contigit autem aliquando, ut Principe Regio prope fenestram adstante, acriter flaret ventus ; cui ille pueriliter : Præcipio tibi, vente, uti ne mihi molestus fies. Quo audito subintulit qui C prope aberat Aloysius : Potest quidem, Celsitudo Vestra, mandare hominibus ; et hi mandata facient : at vero præcipere ventis solius Dei est, cui etiam Celsitudo Vestra obedientiam et obsequium debet. Placuit pueri non puerile dictum ; totaque Aula sparsum, ipsi quoque Regi jucundum auditu fuit. Hoc ipso tempore operam dabat privatis domi suæ Magistris, sub quorum disciplina studebat Logicæ ac Methematicæ, easque scientias propositis conclusionibus, prout illa ferebat ætas, sibi defendendas sumpsit. Abhorrebat omne genus vanitatis, non tangebat vestes pretiosas, nullum sumebat ornatum aulicum, nisi forte parentum jussu compulsus. Denique duxit etiam hic vitam sanctam, semper deditus orationi, quam præ cœtibus hominum frequentare amabat solus in cubiculo suo. Animi noxas aperiebat cuipiam e Societate Jesu, et sacram Synaxin in eorumdem ecclesia reverenter sumebat ; in omnibus modestiæ singularis exemplum. Et hæc omnia vidi ego hisce meis oculis.

ubi fit ephebus Principis Regii :

Subnecto alia ex aliorum testimoniis, atque imprimis ex duplici Patris Mutii Vitellesci, quorum primum dedit, dum præerat Societati Jesu Romanæ Provincialis, anno MDCVII, XXV *Octobris, in processu, qui tunc formabatur in genere, de sanctitate servi Dei Aloysii : alterum dedit biennio fere post,* XXIV *Augusti, jam creatus ejusdem Societatis pro Italia Assistens, in processu, quem vocant in specie ; utrobique juratus. Hic vitæ ejus in Hispania rationem aliquam, ex familiariter colloquentis ore exceptam, sic describit :* D De virtutibus ejus, ac imprimis de abstinentia, quam servabat etiam in Hispania ephebus regii Principis, possum affirmare, quod per annum continuum non manducabat aliud quot diebus, quam ovum unum et pauxillum panis ; ita ut biduo triduove non comederet tantum panis, quantum in cœnula apponi nobis solet statis Abstinentiæ diebus *(quod sane multum non est in provincia Romana).* Et hoc ipsemet mihi familiariter fassus fuit : verumtamen adjungebat etiam, se ita temperasse victum suum propter calculi metum, cujus jam tum, ut ipse aiebat semina quædam, judicio medicorum in eo dignoscebantur : at revera id præstabat amore abstinentiæ, et non alia causa. Præterea sæviebat quotidie ter in corpusculum suum flagris, usque ad sanguinis effusionem : duasque ibidem horas de die dabat orationi ; noctu autem, ut minimum, unam, etiam media hieme, solo indusio indutus, et genibus nixus.

abstinentia etiam ibi singularis ;

Mirabile etiam est modestiæ ejus specimen, quod quamvis diebus fere singulis cum Principe, Regis E filio, adiret salutatum Imperatricem Dominam Mariam Austriacam ; affirmabat tamen, numquam se oculos in vultum ejus elevasse ; ac nescire albane esset an nigra ; ipsamque, si obviam haberet, non cogniturum. Et hæc omnia ipse suomet ore mihi patefecit, non jactationis causa, absit ; sed quia illo die, ob nuncupata Religionis nostræ vota, solito lætior erat, ac spiritus æstu redundabat ; quando et venit ad me, cui plurimum fidebat, in cubiculum, atque inter colloquendum de rebus ad spiritualem profectum spectantibus, etiam illa, quæ exposui, narravit. *De hac ipsa ejus continentia oculorum mox etiam loquetur Ceparius num.* 63.

custodia oculorum ;

Studium orationis nocturnæ, quod in Hispania Aloysio solenne fuisse asserit testis prædictus ; nulli certo loco adscribit testis Cast. XIII, *videturque innuere, etiam ante profectionem Hispanicam id ei fuisse usitatum, dum ait ;* Non semel mihi familiariter narravit Aloysius, inconsiderantis animi sui, ut vocabat, impetus ; quod olim hiberno tempore adhuc puer, descendebat noctu de lecto, solo indusio amictus, seque humi sternebat nudis genibus, facie pronus in terra : et sic perdurabat, orationi intentus, usque F dum alienato a sensibus animo nec frigus, nec aliud quidquam sentiret ; ac totus veluti congelatus, cum se postea loco movere volebat, sæpenumero non posset.

studium orationis.

c *Operæ pretium fuerit huncce virum, qui Aloysio post Deum potest videri auctor fuisse amplectendæ Societatis Jesu, proprius novisse. Legitur in Annalibus nostris annuis provinciæ Siculæ collegii Catanensis anni* MDCIV, *quod illo eodem anno vitam commutavit cum morte,* febri sublatus, Ferdinandus Paterno, nobilis Catanensis, annos natus LXIV, quatuor votorum Professus : qui præter alios dignitatis in Societate nostra gradus, bis ad Philippum II, Hispaniarum Regem legatus est missus; apud quem cum diutius moraretur, atque in eadem Aula beatus noster Aloysius Gonzaga adolescens versaretur, ita illo familiariter est usus, ut ipsum sibi ducem, in rebus ad animi cultum spectantibus, constituerit; et Deo primum excitante, deinde Ferdinando nostro adjuvante, sequendæ Societatis nostræ consilium susceperit. *Quod sequitur, minus quidem huc spectat ; quia tamen de Angelico juvene, et castimoniæ mirifico cultore, nobis sermo est ; qualia pro eadem virtute certaverit dux suus certamina, etiam audiamus :* Illud vero invictæ fortitudinis Ferdinandi exemplum, quis non merito

Confessarius ejus qualis fuerit.

A merito suspiciat? Vocatus ad exomologesim excipiendam mulieris, ut dicebatur ægrotantis, ubi domum ingressus est, non unam, sed plures, immani libidinis febre laborantes invenit; a quibus non verborum modo illecebris, sed aperta vi ad nefarium scelus vel cogitur vel appetitur. Tum ille, divinam in tanto periculo opem implorans, vim vi, quo melius modo potuit, repellens, concitata fuga ad sceleratæ domus limen victor evasit: longe profecto in opprimendis internæ libidinis motibus fortior, quam in tot præsentium pestium inhonestis conatibus frangendis.

d *Inserui hoc loco, ex editione Ceparii Placentina, nomen proprium Provincialis, quod abest a prima, atque adeo etiam a versione ejus Latina. Monumenta publica, quibus hoc specimen singularis modestiæ Aloysianæ consignavit Mutius, sunt processus, auctoritate Ordinariorum confecti, antequam ederetur Vita, quando prædictus Mutius præfuit Provinciæ Neapolitanæ. Post editam vero Vitam, idem rem eamdem adhuc bis testatus est, in duobus aliis processibus, ex quibus paulo ante Annot.* b, *testimonium ejus deprompsimus.*

e *Ceparius regium Principem Italice vocat* Diego, B *uti et Hispani lingua sua, formantque inde, dum latine scribunt, nomen* Didacus: *at aliæ nationes, uti et interpres noster, ut plurimum putant interpretandum esse* Jacobus. *Atque inde, opinor, eumdem Principem, nunc* Didacum, *nunc* Jacobum *a latine scribentibus appellari. Id quod induxerit in errorem Rittershusium, dum in tabula genealogica Regum Hispaniæ, Philippo II et quartæ uxori ejus Annæ Austriæ, ex uno filio,* Diego, *parit duos, alterum* Jacobum, *alterum* Didacum: *et, quamvis illum, anno* MDLXXIII; *hunc anno* LXXIV *natum scribat; dum tamen utriusque mortem consignat eodem anno* LXXXII, *pronum est cogitare, et* Jacobum *et* Didacum *in uno* Diego *tunc mortuos fuisse. Certe Carrilius in Annalibus, ad annum* MDLXXX *enumerans nominatim liberos Philippi ex quarta conjuge, non plures quinque producit, producente Rittershusio sex. Audi Carrilium: Regina, inquit, Anna obiit anno* MDLXXX: *ex qua Philippus* genuit quinque filios, Ferdinandum et Carolum, mortuos ante matrem; Diego, qui non diu ei superstes fuit; Philipp., qui patri successit in monarchia; et Mariam, quæ obiit bina. *Ex his quinque filiis regiis quatuor annumerat Rittershusius, iisdem nominibus: quintum vero* Diego, *distrahit in duos,* Jacobum *et* Didacum, *tamquam diversos, cum unus sint.*

Diego Infans Hispaniarum, aliis Didacus, aliis Jacobus latine dictus et in duos distractus.

C

CAPUT VI.

Consilium ineundæ Societatis sumptum in Hispania; in Italia varie, sed frustra, impugnatum. a

XVIII Sesqui jam annum B. Aloysius in Hispania egerat; cum divini Spiritus instinctu, quo magis magisque indies agebatur, illud jam esse tempus censuit, cum, pro eo atque in Italia deliberatum habuerat, alicui se Religioni tradere fas esset. Ut autem cum animo suo posset statuere, quam tandem deligeret ex omnibus; majore quam umquam alias contentione se dedit ad precandum Deum; ut cœlesti sua luce, quid in tanti momenti negotio facto opus esset, ostenderet. Multa per eos dies secum versavit animo, quorum partem a matre ejus accepi, cui ipse exposuerat; partem nobis ipsemet, jam inita Religione, explanavit: ceterum in omnibus majorem Dei gloriam secutus est, præterea nihil. A primo igitur, ut erat in severa illa vivendi ratione, afflictationique corporis admodum deditus, inclinare animus visus est, ut se ad Patres Discalceatos S. Francisci, qui in Hispania asperitate victus, habitusque duritie, Capucinorum Italiæ nomini et auctoritati respondent D applicaret. Et profecto aspectus ipse vilis asperique cultus, sive secessu in sola nemorum et silvarum loca, sive in urbibus exemplis egregiis sanctæ vitæ ornatus, ut fere assolet, animis rei bene gerendæ cupidis, non leve præsidium invitamentumque affert. Verum ab hoc primo consilio postea discessit; sive quod, cum se infirma, pœnisque crebro jam sponte datis perturbata ac debilitata valetudine esse sui sentiret, vereretur, ne si ferendo minus esset, e Religiosorum numero eximendi amicis causam daret; sive quod sibi jejuniis, verberationibus, aliisque corporis incommodis, in ipsis aulis assueto; proclive fore judicabat, in qualibet pia familia, sine domno his ipsis insistere, aut etiam nova adjungere; præcipue negante matre, quam de hac re consuluerat, fieri per infirmam ejus valetudinem posse, ut vel in seculo, inter easdem quibus adhuc se macerasset, pœnarum acerbitates, vel in austeriore aliqua Religione diu vitam tueretur.

De ineunda Religione deliberans, primum ad Discalceatos inclinat,

A. VIRG. CEPARIO

67 Deinde vero reputare cum animo suo cœpit, facturusne operæ pretium esset, si familiam ingrederetur, in qua vetus disciplina jaceret; eamque, primum in eo monasterio quo esset receptus, ac E pedetentim in universo Ordine instauraret: id nimirum e republica Ecclesiæ fore videbatur. At contra, non ausus tantum sua virtute confidere, vereri cœpit, ne si consilium minus procederet, sibi fraudi esset; ac, dum aliis opitulari conatur, necessariis se ipse præsidiis exueret. Satius igitur illi visum est, etiamnum stantem, et veteribus institutis disciplinaque subnixam Religionem eligere. Ejusmodi cum multæ in Ecclesia floreant, earum rationem minime habuit, quæ citra ullum contemplandi studium, totæ sunt in agendo, aliorumque solis corporibus benigne faciendo, quas sui stomachi negabat esse. Secundum has, illæ succurrebant animo, quæ penitus ab hominum societate disjunctæ, in silvis vel oppidis, sui dumtaxat solicitæ (cujusmodi sunt pleræque Monachorum familiæ) sacris hymnis Deo concinendis, rebusque cœlestibus intelligendis vel contemplandis, perfecto Dei amori silentio student. Atque ab horum vita non modo non erat alienus, sed in eam nonnulla quoque voluntatis inclinatione propendebat. Quid enim? Qui in aulis Principum, inter hominum strepitus, animum suum ab iis sevocare, et in quiete collocare potuit, non eam facilius in religiosorum hominum domiciliis, procul a seculo hominumque commercio positis, repe- F riret? Ille vero qui non id modo spectabat, quod ad sui animi quietem Deique gloriam faceret; sed id perpetuo requirebat, num quid ad majorem Dei gloriam valeret; sentiebat in solitudine, creditum aliquod sibi a Deo talentum, quod animarum saluti posset impendere, quasi defossum nulli usui fore.

deinde ad relaxatam aliquam reformandam: sed statuit disciplinam florentem, eamque non mere contemplativam

68 Ad hæc (ut nonnulli asseverant, et nos deinde explicabimus) legerat in Summa Theologiæ S. Thomæ Aquinatis Angelici Doctoris, primum inter Religiones dignitatis gradum eas obtinere, quæ ad docendum, concionandum, saluti animorum consulendum, labores suos studiaque conferunt. Quippe quoniam illæ, non contentæ commentatione rerum salutarium, quæ commentando repererint, ad alios derivant. Deinde, quod maxime accedunt ad similitudinem ejus vitæ, quam filius Dei, norma ac regula omnis perfectæ virtutis, in terris coluit. Neque enim ille semper in desertis locis Deo adorando et contemplando vacabat, neque semper erudiebat suos, aut verba faciebat ad populum; sed invicem, modo montes et sola loca petebat orandi Dei causa, modo inde ad consuetudinem hominum descendens, rudes optimis ad æternam salutem præceptis imbuebat. Quapropter Aloysius se ab otio deliciisque

2. 2. qu. 1. art. 6

A. VIRG. CEPARIO

A deliciisque cœlestibus, quibus in illo silentio ac solitudine monasticæ religionis frui potuisset, velut a lacte sponte depulsum, in aliquam Sodalitatem conferre decrevit, quæ mixtis ac temperatis ex actione et contemplatione officiis intenta, ad studia litterarum incumbat, et laborem ceteros mortales ad salutem perfectionemque virtudis adducendi, cum sui ipsius cura consociet. Sed cum multi sint in Ecclesia cœtus hoc consilio coacti, qui in eo sancte, suo quilibet proprio more et instituto, versantur; cœpit singulorum rationes, præsidia, exercitationes quibus *ac nominatim Societatem Jesu;* ad eum exitum, qui ipsis præpositus est, pervenire conantur, inter se contendere. Postquam igitur de re tota diu multumque deliberarat, frequentesque ad Deum preces tulerat, placuit illi denique hanc minimam Societatem, omnium nuperrime exortam deligere, quam et decretam sibi divinitus, et consiliis suis maxime opportunam esse censebat.

XIX

69 Causas autem, quæ se in eam mentem impulissent, ut hanc Societatem ceteris familiis anteferret, *ut quæ recens sit,* quatuor adducebat, easque magna sibi solatia dare prædicabat. Prima erat, quod ejus instituta, quasi integra adhuc ætate, neque ullis umquam novis moribus in pejus mutata, salva et intemerata B hactenus vigeant. *honores excludat,* Altera, quod in ea speciatim votum voveatur, quo potestas omnis Ecclesiasticas dignitates ambiendi, aut oblatas, præterquam interposita Pontificis Maximi auctoritate, admittendi eripitur. Metuebat scilicet, ne si alicui piæ familiæ se adjungeret, quæ illas minus recusaret; inde aliquando amicorum voluntate extractus, in gratiis ad aliquem dignitatis in Ecclesia gradum eveheretur; quod, dum in Societate maneret, intelligebat non item illis sub manus posse succedere. *juventutem instruat,* Tertia, quia videbat multas suppetere Societati vias ac rationes, juventutem metu Dei et castimoniæ præceptis imbuendi, tum apertis bonarum litterarum gymnasiis, tum piis sodalitatibus constitutis. Qui enim in teneris illis plantulis colendis, omnique tum vitiorum gelu, tum pravarum cupiditatum æstu ab iis, piarum hortationum sanctorumque mysteriorum præsidiis, defendendo elaboraret, eum et præclare de Dei numine ac majestate mereri, et gratum ei *infideles convertat.* jucundumque imprimis facere putabat. Quarta, propterea quod Societas peculiari studio hæreticos ad Ecclesiæ Catholicæ gremium revocare; et Gentiles, Indos, Japonios, Americanos ad Christum traducere contendat. Quare spe ducebatur, sibi etiam aliquando eam fortunam obventuram, ut ad salutem C hominum procurandam in eas oras mitteretur.

70 Hac electione absoluta, dedit operam beatus adolescens, ut quam fieri posset certissimus de Dei *Electionem vox divina confirmat;* voluntate. Instituit ergo, hujus rei gratia, die quopiam beatissimæ Virgini sacro, ad divinam Eucharistiam accedere; ut ejus commendatione quid Deus fieri vellet, edoceretur. Commodum appropinquabat dies, ob ejus in cœlos assumptæ memoriam festus, anno MDLXXXIII, ætatis ipsius XV et dimidiato. Postquam is dies advenit, prima luce multum ante et diu precatus, atque inusitata diligentia præparatus, cœlesti cibo refectus est. Secundum hæc, cum maxime gratiis Deo agendis, obsecrandoque per Matris Virginis merita insisteret, ut se, quid ipsi placitum esset, erudiret; ecce tibi vox clara et manifesta allabitur, quæ ipsum Religiosum in Societate Jesu fieri, et (quod ipse postea matri aliisque in Religione narravit) id quam primum suarum XX Confessionum Præsidi aperire juberet. *mentem eam ipse aperit Confessario,* Certior de divina voluntate factus, domum redit, plenus lætitiæ ac desiderii, quamprimum illi morem gerendi: atque eodem illo die Patrem suum a confessionibus convenit: rem, ut gesta est, exponit; magnopere rogat, cum iis, qui Societati præsunt agat, ut sibi quantocius aditum ad Societatem patefacere velint. D Pater, postquam hujus consilii initia progressusque diligenter excussit, ad extremum respondit; salutare quidem hoc consilium, et divinitus datum videri; sed, nisi Marchio pater annuisset, re præstari non posse: neque enim, illo repugnante, Patres Societatis filium recepturos. Ipsius has esse partes, quid in animo haberet patri exponere; et qua precibus, qua argumentis contendere, ut ejus exequendi potestatem faciat.

71 At ipse, cum flagrans sui Deo consecrandi *tum matri,* amor omnes moras abrumperet, illo ipso die matri se indicat: cui hoc filii consilium tantæ voluptati fuit, ut de eo gratiam haberet Deo, eique læta libens ad exemplum Annæ illum donaret, dedicaretque. Ad hæc, prima Marchionem rei certiorem fecit, atque exardescentem, audito hoc inexpectato nuntio, ejus indignationem lenivit; neque postea umquam intermisit in hoc ei negotio favere, adjutrixque esse. Quapropter Marchioni, quem latebat quam accenso studio conjux filium aliquem Deo religiose servientem optaret, suspicio cœpit esse, illam privato in Rudolfum, amore ferri; atque, ut hic E in paterni principatus hereditatem veniret, illum *ac denique patri:* Religione alligari velle. Neque ita multo post ipse Aloysius quam submisse ac reverenter patrem adit; eique confidenti animo et apposita oratione denuntiat, consilium sibi esse reliquum vitæ in Religione consumere. Ad hæc Marchio ira inflammatus, multis duris asperisque dictis increpitum facessere jubet; insuper minatus se, denudatum accipi verberibus, mandaturum. Cui modeste Aloysius: Utinam, inquit: eo me Deus beneficio dignetur, ut istuc ejus amore perferam. Hoc dicto abscessit. Marchio gravi dolore saucius, conversa in Patrem, qui confitenti dabat operam, quamvis absentem, iracundia, ea dixit ac fecit, quæ perturbata mens, ac præceps animi affectio suadebant; neque aliquot deinceps *qui eo nuntio exacerbatus,* dies ullam quietis partem cœpit; tam luculentam rebus suis plagam injici, tamque insigne damnum dari, hoc filii proposito sentiebat. Aliquot post diebus accersito domum Patre, quo ad expianda peccata filius utebatur, vehementer cum eo expostulavit; questusque est, quod filium, suæ stirpis primum, in quo spes omnes suæ domus inclinatæ recumberent, in hanc mentem impulisset. Pater respondit, paucis ante diebus Aloysium, se hujus sui consilii participavisse, ipsumque id testari posse: ceterum facile ex vita, quam instituisset, suspicatum se F esse, fore ut tale aliquando consilium caperet.

72 Tum mitior jam Marchio, ad Aloysium, qui astabat, conversus, ostendit, minus erraturum fuisse, si aliam quampiam Religionem sibi delegisset. *Confessarium incusat,* Cui ita sapienter Aloysius respondit, nullum ut Marchioni contradicendi locum relinqueret. Id ex epistola Patris a Confessionibus, quam supra laudavi cognosci licet, in qua sic de Aloysio verba facit:
« Circa consilium ineundæ Religionis, datum illi
« divinitus, duo digna consideratione evenerunt.
« Numquam equidem illi de eo mentionem feci,
« semper tamen id, quod deinde consecutum est,
« ex ipsius moribus præsagiebam animo. Postea
« vero, die Matri Dei in cœlos assumptæ sacro,
« cum, ut crebro solebat, Pœnitentiæ et Eucharistiæ
« mysteriis dedisset operam; a meridie mihi nun-
« tiatum venit, se cum inter illas divinas epulas
« Deum, allegata ad eum Beatissima Virgine, esset
« obtestatus, ut quodnam sibi ab se genus degendæ *minus ægre laturus, si alium Ordinem filius legisset:*
« ætatis constitui vellet, ostenderet; claram ac mani-
« festam vocem audisse, qua juberetur in Societate
« Jesu Religiosa instituta complecti. Deinde Marchio
« pater ejus, cum vehementer hac filii voluntate
« angeretur; et tamen in ea tam constantem cerne-
ret,

A « ret, illum me præsente, sic allocutus est; Mallem « equidem, fili mi, aliam tibi potius quam hanc « Religionem delegisses. Non enim tibi defuisset ali- « cujus dignitatis obtinendæ locus, qua nostræ fami- « liæ splendorem adjuvisses; qua, in Societate, quæ « honores omnes repudiat, perpetuo tibi carendum « est. Atqui respondit adolescens, una e causis, ob « quas Societatem aliis religiosis Familiis antetuli, « hæc ipsa fuit, quod optarent omnem ambitioni « aditum intercludere. Quod si dignitate ulla dele- « ctarer, fruerer sane Marchionis titulo, quem mi- « hi Deus, quippe primogenito, largitus est, neque « incertum cum certo commutarem. » Hæc sunt epistolæ verba.

dubitat dein an serio agat filius;

73 Patre a Confessionibus digresso, Marchioni, de hoc filii facto assiduo cogitanti, in mentem venit suspicari, Aloysium dedita opera hanc excogitasse rationem ipsius a lusu deterrendi, cui, supra quam credibile est, erat deditus; nam et paucis ante diebus aliquot millium Scutatorum ludendo jacturam fecerat; et illo ipso vespere, quo suum illi animum Aloysius detexit, aliis sex Scutatorum millibus luserat; quæ sane ludendi libido tanto stomacho Aloysio erat, ut sæpe, patre maxime lusioni- B bus astricto, in cubiculum, ipsius deplorandi causa sese reciperet; cubiculariis item suis aiebat, se non tam damno, quod pater faceret, quam injuria, qua Dei numen afficeretur, commoveri. Itaque non videbatur de nihilo patris suspicio. Neque vero illa solum Marchionem, sed omnes etiam fere, qui versabantur in Regia, moverat; qui comperto, quid Marchioni negotii esset cum filio, Aloysii prudentiam in cœlum ferebant, qui majoris detrimenti metu patrem a ludo revocare tentasset. Sed cum ille firmatus animi, et propositi sui tenax, quotidie contendere insisteret, ut sibi copia fieret, quod instinctu divino juberetur, exequendi; profiterturque id unum se spectare, ut Deo optimo maximo serviret; Marchioni, tum maxime in memoriam ejus vitæ, quam ab ineunte ætate angelicum in modum, in perpetuo rerum piarum studio egisset, redeunti, persuasum tandem est, serio filium loqui, divinoque afflatu hanc ei mentem injunctam esse. Fidem auxit Illustrissimi ac Reverendissimi Patris, Fratris Francisci Gonzagæ, Ministri Generalis Patrum Franciscanorum Observantium, *b* qui Marchionem consanguinitate, et necessitudine maxime attingebat, auctoritas; qui cum per idem tempus inspiciendis sui Ordinis in Hispania provinciis de- C tineretur, atque Marchionis jussu unam et alteram horam in Aloysium accurate inquisisset; usque eo in ejus responsis acquievit, ut patri renuntiaret, dubitari nefas esse, quin hæc ei mens data esset divinitus.

ac denique de mente ejus satis certus,

b

eamque a Deo esse, cunctatur nihilominus,

74 Ac tametsi plane intelligeret Marchio, quonam filium Deus vocaret; non tamen animum inducere poterat, ut ejus potestatem illi faceret: sed eum, dum licebat, verborum blanditiis detinebat. Hoc animadverso Aloysius, morarum impatiens, postquam Jacobo Principe febri sublato *c*, cui cum universa regia cohorte justa funebria in Escuriali persolverat, necessitate serviendi aulæ perfunctus erat; astu quodam explorare decrevit, an sua sibi consilia procederent. Ergo cum aliquando ad Patres Societatis Jesu venisset, fratrem suum minorem Rudolfum, ceterosque familiares qui una aderant, domum redire jubet; sibi enim ibi morari, neque amplius pedem domum referre, constitutum esse. Illi cum eum obstinato animo, neque simulate agere viderent; domum discedunt, atque ac Marchionem, podagra tum forte conflictantem, de re tota referunt. Is Sallustium Petrocenum *d* Doctorem, domo Castellionensem, Auditorem suum, ad eum allegat, ac domum reverti jubet. Respondit Aloysius, quod D cras futurum esset, id hodie confici posse: jucundum sibi esse in eo loco commorari; orare patrem, ne eam sibi voluptatem invideat. Hoc accepto responso censuit Marchio, non esse e sua dignitate rem sic transigi, daturum alioqui sermonem universæ regiæ familiæ: misso igitur eodem homine, instat ut redeat: paruit ille, ac rediit.

c

et manere apud Patres volentem revocat,

d

moramque impetrat,

75 Alio die in sermone cum Patre Generali Gonzaga, quem ante nominavi, per cognationem amicitiamque communem eum oravit Marchio; ut, quando satis intelligeret, quantum talis filii jactura, qui tanta sapientia ac religione suum populum moderari posset, suæ ditionis rationibus adversetur; eum a consilio amplectendæ Religionis dehortari, ac persuadere vellet, in seculo etiam suo gradu insistentem Dei honori servire posse. Cui ita respondii Generalis, ut ignosci sibi postularet, si minus ejus voluntati morem gereret: neque enim id vel cum institutis ejus vitæ quam profiteretur, neque officio hominis Christiani congruere. Urget Marchio: ac saltem id cum eo agat, ne in Hispania Religionem indueret; sed secum, quod propediem futurum esset, renavigaret in Italiam: ibi polliceri, se eum voti compotem facturum. Pater Generalis, E qui memoria tenebat, se, cum in ejusdem Regis Catholici regia animum ad S. Francisci Familiam appulisset, parentibus, multis a dissuadendo verbis frustra consumptis, ipsum eo consilio in Italiam reducere conantibus, quo deinde ejus proposito labefactando omnes machinas opportunius admoverent, parere noluisse; sed in Hispania habitum mutasse; negavit Marchioni vel hoc officium satis tuto præstari posse, seque id sibi religioni ducere; neque tamen se facturum negavit. Secundum hæc Aloysio, tum quid Marchio postulasset, tum quid ipse respondisset, enarravit; adjunxitque, religiosum sibi esse hæc ad eum patris mandata perferre, etiamsi ille in Italia plenam se facultatem concessurum esse promittat. Adolescens, qua erat facilitate, Generali respondit; si vero perquam libenter, hac quidem in re, parenti gratificaturum; neque id sibi molestum esse, qui omnia, quæ evenire possint, providerit; sibique ita in eo, quod concepisset animo, firmus ac stabilis videatur, ut, Deo auxiliante, ab eo nulla vi dimoveri possit. Itaque nihil sibi metuendum accidere posse. Pater Generalis Marchionem de omnibus erudiit, atque ita denique confecta res est, ut alter alterius voluntati concederet.

quoad redierint in Italiam.

XXI

76 Anno MDLXXXIV, cum Joannes Andreas Auria *e*, nuper a Rege Catholico mari cum summa potestate præfectus, cum triremibus in Italiam co- F gitaret; visum est Ferdinando Marchioni, se, conjugem, filios, eodem iisdem navibus deportare. Cum inibi esset ut conscenderet, P. Gonzaga Generalis, jam suis lustrandæ familiæ, aliisque quæ in Hispania habebat, negotiis perfunctus, comitem se illius navigationis præbuit. Non satis possim explicare dicendo, quam lætam sibi propitiamque fortunam tulisse existimaret Aloysius, ut tanti Patris societate frueretur; in quem quoties conjiceret oculos, egregium sibi videbatur religiosæ vitæ severiorisque disciplinæ specimen intueri: ac mihi postea memoravit, se, quo ejus exemplis proficeret, mores ejus actionesque singulas perdiligenter attendisse; talemque comperisse, qui Generalis Observantium nomen ac munus, magno virtutum numero illustribusque ad exemplum vivendi institutis, præclare tueretur. Porro in quam veram certisque nixam rationibus opinionem de hoc viro Aloysius eo itinere venerit, clarius etiam enituit, postquam ille primum Cephalœdis in Sicilia, ac novissime Mantuæ Episcopus est renuntiatus. Tam enim religiose sancteque

e

Francisci Gonzagæ, Gen. Minorum sanctitatem,

intimius ognoscit Aloysius;

A. VIRG. CEPARIO

A sancteque in eo dignitatis gradu semper est versatus, uti jam inter omnes notos ejusque consuetudine aliquando usos constet, eum priscorum Episcoporum sanctitatis gloria præstantium vestigia insistere, ac merito suo omnibus, qui e religiosis familiis ad Ecclesiæ magistratus evehuntur, proponi posse ad imitandum. Quod pluribus demonstrarem, nisi tanti Antistitis, qui dum hæc scribo etiamnum vivit, modestissimum ac perquam de seipso demisse sentientem animum offendere vererer.

77 Talis viri consuetudo, probitate innocentiaque affluens, jucundam admodum ac brevem Aloysio eam navigationem reddidit; dum vel de variis librorum divinorum locis, vel de purioris vitæ institutis inter se disserunt; Aloysio Patrem de iis, quæ in eo genere difficultatem habere videbantur, consulente. Italiam attigerunt mense Quinctili ejusdem anni, cum Aloysius quartum mensem supra annum sextum decimum vivendo vicisset. Sperabat Aloysius, se quam primum, Marchionis patris sui voluntate, animo suo obsecuturum, ac proinde id flagitare non destitit. At Marchio negavit se id prius posse permittere, quam una cum fratre suo Rudolfo

Appulsus in Italiam

B omnes Italiæ Principes ac Duces suis verbis salutatem ivisset: proinde itineri sese accingeret. Id eo consilio faciebat, quod speraret illud Religionis sectandæ studium sensim posse hebescere. Dedit ergo se in viam Aloysius, cum fratre numerosoque comitatu, atque omnes ex ordine Italiæ Magnates officii causa *f* convenit. Incedebat Rudolfus, qui necdum omnino e pueris excesserat, splendido vestitu, atque ad ejus dignitatem (ut videbatur) accommodato: Aloysius vero pro sua modestia, simplici habitu ex atro panno, quem sajettam vulgus nominat, utebatur, omnem semper inanem elegantiam aspernatus *g*. Nam cum ei Marchio vestes phrygianas tam exquisito apparatu faciendas locavisset, ut undique auro cooperatæ viderentur, quibus ornatus Infantem Hispaniarum, Ducis Allobrogum conjugem, honoris causa adiret; numquam deinde, postquam pedem in Italiam intulit, adduci potuit, ut vel semel eas sibi indueret. Castellione item aliquando evenit, ut feminalibus uteretur oppido laceris; quæ ne a suis cernerentur ac melioribus mutarentur, pallio contegebat; sed fuit, cum scalas ascendens, dum elapsam sibi Coronam precatoriam humo tollit, notaretur a moderatore tam obsoletis feminalibus tectus, ut nonnullibi nudam cutem ostenderent. Tum

jubetur ejus Principes salutare.

f

g *Id facit modestissime vestitus,*

C ille: Domine Aloysi, inquit, quid tandem agis? tibi tuoque generi probro te esse non sentis? Nec mora, his demptis, alia induere jubet. Ipse, veritus, credo, ne rem ad Marchionem perferret, contra nihil hiscere est ausus.

77 In itinere cum esset, vel precibus Deo recitandis, vel ejus rebus meditandis animum assiduo occupabat; neque stata sua jejunia, neque vespertinas orationes unquam intermittebat. Simul hospitium attigerat, in quodpiam se solitarium conclave seducebat; atque aliquam, antequam precaretur, Christi cruci affixi imaginem vestigabat; si nulla erat ad manum, carbone aut atramento Crucem sibi pingebat in charta; atque ante eam procumbens in genua, unam vel plures horas comprecando, suæque in Deum pietati indulgendo ducebat. Ubi ad oppidum aliquod devenerat, in quo domus esset aut collegium Societatis; defunctus Principum salutationibus, e vestigio Patres visebat; et collegium ingressus, ante omnia recta in ædem sacram se conferebat, sacrosanctæ Eucharistiæ salutandæ; ac deinde, dum tempus ferret, familiaribus Patrum collocutionibus fruebatur. Dum ad Ducem Allobrogum officii causa adit, duo memoratu digna acciderunt. Alterum, cum Augustæ Taurinorum diversa-

et exercitiorum piorum per iter tenax.

Taurini senem corripit impudica loquentem;

D retur, in ædibus viri Illustrissimi Hieronymi Roborei propinqui sui, qui deinde in Senatum purpuratorum Patrum allectus est; atque in conclavi quodam esset una cum multis nobilibus adolescentibus; senex septuagenarius, qui forte aderat, cœpit nonnullos parum pudicos sermones interjacere. Id nimirum Aloysio bilem movit. Ergo, insigni libertate, sic hominem aggreditur. Ecquid, Domine, pudere oportuit hominem tam grandi natu, hisque vel naturæ vel fortunæ dotibus, quibus tute præditus es, in cœtu horum nobilium adolescentum de hoc genere rerum loqui? Hoc vero est periculum peccati injicere, et malo exemplo esse, ita enim S. Paulus: Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Hoc dicto, atque libello pio in manus sumpto, quo se offensum ostenderet, ex illo grege in aliud conclave se proripit. Ita seni illi incussus pudor, reliquis pudicitiæ exemplum est præbitum.

1. Cor. 15.

78 Alterum fuit, quod cum Hercules Tanus Aloysii avunculus, de ejus Augustam Taurinorum adventu certior factus, eum salutatum venisset; magnopere rogasset, ut suos propinquos videndi, eisque omnibus gratificandi causa, Cherium, quo numquam adhuc venerat, una cum fratre concedere E dignaretur; ipse invitanti obsecutus, eo iter capessierit. Verum cum his Principibus suis nepotibus, cohonestandis, idem Hercules epulum apparasset, in quo ut assolet, etiam saltandum erat; Aloysius principio omni conatu agere ne interesset; deinde multorum precibus fatigatus, qui causabantur, hanc omnem celebritatem ejus respectu, atque hilaritatis ob ejus adventum significandæ, institutam esse; passus est se in conclave deduci, in quod magnus virorum feminarumque nobilium numerus convenerat, cum ante denuntiavisset, affuturum se quidem, saltare autem, aut quid aliud facere nolle: idque convenit. Vix assederat, cum surgit una de nobilibus illis feminis, eumque ad saltationem invitat. Ea re commotus, ne verbo quidem dicto, quasi necessitate aliqua compulsus, ex eo loco se educit, neque amplius pedem retulit. Non ita multo post Hercules, eum quæsitum frustra egressus, ad postremum, cum aliud agens per famulorum domicilium transiret, videt Aloysium abditum in angulum inter lecticam ac parietem, submissis genibus precantem: quam rem admiratus, non sine profectu ad virtutem, nihil interpellare ausus, missum eum fecit.

Cherii se subducit Choreæ, sua causa institutæ.

F 79 Perfunctus salutationum officiis, confisus Marchionem staturum promissis, ac sibi missionem daturum, Castellionem revertit. Sed nimirum longe hæc eum spes fefellit: quippe ille, ne verbum quidem de ea re ad aures admittebat; quinimo, quando animum nullo modo inducebat, hanc bono consilio ac non juvenili quodam impetu, quem dies ipsa fractura esset, voluntatem esse susceptam; omni ope atque industria adolescentem a primo instituto dimovere nitebatur. Alii præterea viri luculentuli, quibuscum ipsi magna necessitudo erat et gratia, improvisis ejus animum nec opinatis viribus sunt adorti. Atque imprimis Guilielmus Mantuanorum Dux, qui Aloysium præcipuo semper amore dilexerat, Episcopum quemdam, disertum hominem, Castellionem ubi habitabat ad eum allegavit, qui suis verbis ei denuntiaret; Quando solutiorem hanc profanamque vitam fastidire videretur, at in eorum saltem classe consisteret, qui fortunæ commoda minime aspernati, Ecclesiæ muneribus funguntur. Majorem in hoc, quam in eo quem Religiosi sequantur vivendi genere, ad res præclaras pro Dei gloria hominumque utilitate gerendas, facultatem suppeditari: non enim majorum memoria, neque nostra, defuisse viros sanctitate præstantes, in quorum

Castellionem regressus,

oppugnatur per Episcopum

a Duce Mantuano submissum;

A quorum numero censebat Carolum Borromæum Cardinalem illustrissimum, qui cum a sustinendis Ecclesiæ negotiis minime refugissent, plus illi quam multi mancipati cœnobiis homines profuerint. Ad extremum operam illi omnem suam et favorem ad aliquem hujus generis honorem consequendum, pollicebatur. Episcopus magna dicendi vi, accommodatis ad persuadendum rationibus, partes suas præclare egit. At Aloysius, postquam prudenter responderat ad singulas, obnixe illum oravit, uti Duci, pro perpetuo ejus in se amore, quo item impulsus sua nunc sibi studia tam prolixe profiteretur, magnas gratias ageret : se, quemadmodum ceteris se præsidiis ad honores, quæ ex sua gente potuerit petere, sponte nudasset ; ita hoc etiam se adjumentum, quod tam copiose sibi a Duce offerretur, illi libenter remittere. Sane ad optandam Societatem vel ea potissimum ratione perductum esse, quod illa omne hoc honorum genus repudiet : sibi enim certum esse, nihil, dum viveret, in suo ære præter Deum habere velle.

et Patruum ejus Alfonsum;

80 Alterum in Aloysium impetum fecit Alfonsus ejus patruus, cui in ditionem Castelli Goffredi successurus erat ; qui cum multa similia atque Dux proposuisset, similia item tulit responsa. Alius item

B ex eadem Gonzagarum familia, magnæ vir auctoritatis, multis ad ejus infringendum propositum allatis, eo tandem flexit, ut de Societate detraheret ; auctorque illi esset, ut quando seculum fugeret, præterita Societate, quæ in ejus medio versetur, ad Capucinos, Cartusianos, aut aliam familiam migraret, ab his occupationibus remotam. Crediderim equidem ea mente hæc ab illo dicta esse, ut si Aloysius de voluntate sequendi quod delegerat, animum demutasset, ejus inconstantiæ insimulandi, totiusque illius consilii pervertendi locum haberet : aut certe, quod magis deinde in facili fuisset, a ceteris eum Religiosis familiis, quippe quibus propter virium et valetudinis imbecillitatem par esse non posset, eum absterreret : aut denique, quod ex ceteris familiis facilius ad aliquem dignitatis in Ecclesia gradum educi posset. Ad hæc Aloysius breviter respondit ; se quidem minime intelligere quanam alia via, quam Societatem ineundo, longius se a mundi rebus posset disjungere. Si enim mundi nomine divitias significare velit, in Societate, ubi nemini proprium quidquam habere fas sit, accuratum paupertatis studium vigere. Sin verbo mundi, titulos honoris ac dignitatis subjiceret ;

per consanguineum alium, alio flectere volentem,

quasi Societas mundana tota sit,

C ad eos item Societati suscepto voto, quo se neque prensaturos, neque delatos ad se (quod a compluribus Regibus atque Principibus sæpe factum est) honores, nisi imperante pro potestate Pontifice, accepturos esse profitentur, iter obstructum esse. Ita et virum illum illustrem tacere compulit ; et ceteris, ad quos rei fama manavit, satis ostendit, eam sibi haustam divinitus sententiam stare.

per Archipresbyterum Castellione

81 Alios præterea, ad ejus animum tentandum, atque in primis Joannem Jacobum Archipresbyterum Castellionensem, cujus apud Aloysium gravis erat auctoritas, submisit Marchio, qui illi suaderet, ne Marchionis insignia patriæque gubernacula recusaret. At Aloysius tanto argumentorum pondere hominem oppressit, ut ille, deserta patris legatione, pro filio niteretur ; atque ejus animum a Deo ad res mortales missas faciendas instinctum esse, probare Marchioni studeret. Ac fuit tam præclara ejus de Aloysio opinio, postquam ille suorum eum arcanorum participem fecit numquam ut postea ullum prædicandæ ejus sanctitatis finem fecerit. Parum vero Marchioni fuit tanta industria oppugnasse filium : virum insuper religiosum, ante alios sibi amicum (qui tum insigni in concionibus eloquentiæ fama florebat, ac postmodum Ecclesiæ cujusdam Antistes

D factus, in eo munere naturæ concessit) etiam atque etiam oravit, incepto deterrere vellet. Ille, non tam voluntate, quam quod Marchionis mandatum defugere non auderet, id muneris in se susceptum, quanta potuit contentione et eloquentia gessit : sed nimirum operam lusit. Ergo cum postea Cardinali cuidam præcipui nominis, adolescentis constantiam dilaudaret, his fere usus est verbis : Diaboli partes apud hunc adolescentem agendas mihi imposuerunt : eas, quia necesse erat, quanto potui studio et ingenio sustinui : verum nec hilum profeci : stat immotus et inconcussus : percelli nequit.

A. VIRG. CEPARIO

et quemdam denique Religiosum.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J.

a *Capiti huic moram Aloysii reliquam in Hispania, et reditum inde in Italiam, nec non multiplices ejus utrobique impugnationes, constanter retusas, complexo, præcedat testimonium, quod dedit ejus, tam ibi subsistentis, quam eo iter facientis, perpetuus comes, testis Castell.* II, *jam sæpe memoratus.* Scio, *inquit ille,* quod multum sudavit alsitque puer, ut viam sibi tandem aperiret in Religionem ex consensu pa-

E tris, qui illam ei perpetuo clausam volens, nullo supersedebat tentaminum genere, quod eo posse videbatur conducere. Cupiebat scilicet eum, quovis grandi pretio, educare mundo, quia animadvertebat, aptissimum fore, qui subditos suos post se prudenter ac paterne moderaretur. At fortitudo, tolerantia, constantiaque pueri, Deum vocantem præ ceteris omnibus æstimantis, in nullo cessit tentaminibus patris ; quamvis cognosceret, hunc inde gravem animo concipere dolorem. Illud quoque ceteris tentamentis adjecit pater, postquam ex Hispania rediit in Italiam. Jussit filium continuo circumire præcipuas Principum aulas, puta, Ducum Ferrariæ, Mantuæ, Sabaudiæ, et Principis Parmæ (*cujus pater Dux, per hæc tempora gloriosam militiam in Belgio militabat Regi Catholico, supremus ibidem Præfectus*) obtendens quidem causam, illos officiosæ urbanitatis ergo conveniendi, suoque nomine salutandi ; re autem vera, ut inter salutationes Principum et delicias aularum abduceretur animus juvenis ab religiosæ vitæ desiderio ; sed frustra. Imo tam in aulis, quam itineribus, adeo præclara dedit virtutum ac pietatis specimina, ut facile æstimari posset, aliud illum nihil quam Religionem cogitare. Atque hæc omnia scio, quia per hoc etiam tempus semper lateri ejus

F adhæsi.

Vocatio ad Soc. Jesu,

in eaque animi fortitudo,

Ad caput præcedens Annot. b, *ex depositione testis* II *Castell. jam deduximus Aloysium cum suis et Imperatrice in Hispaniam ; adscriptumque diximus fuisse inter ephebos Regii Principis ; studia quoque variarum scientiarum prosecuti sumus : quæ omnia etiam attingit testis Cast.* III. *additque,* Marchionem patrem *præter aliarum artium magistros,* etiam induxisse in domum, qui athleticam et saltatoriam duos filios suos Aloysium ac Rudolfum docerent. Verum Aloysius, ut erat omnis vanitatis osor, attendere animum ad ejusmodi ludicra noluit. Scio quoque eum, ibidem in Hispania, firmiter constitutum habuisse, amplecti vitam religiosam in Societate Jesu ; et passim credebatur fore, ut quod constituerat, ibi exequeretur : ac memini, dixisse Illustrissimum Episcopum Mantuanum, qui nunc est ; tunc vero erat Generalis Franciscanorum de Observantia, agebatque et ipse in Hispania per illud tempus ; memini, inquam, illum dixisse, quod Aloysius, quandoquidem animum appulisset ad Societatem Jesu, in ea insignem sanctimoniam consecuturus esset.

Pro executione

Testis VII *Castell. Camilla de Ferrariis, etiam ipsa comitata fuit familiam Marchionis in Hispaniam, ut supra*

ANNOT. C. I quid propterea passus sit.

A *supra diximus, depositque, Aloysium ibi* Principi Didaco, Regis Philippi filio primogenito, *e quarta videlicet uxore*, datum fuisse ephebum, et usque ad mortem ejus, honore illo fruitum esse. *Quamobrem et* jussus fuit a patre suo frequentare aulam, et stipare latus Principis : sine qua jussione fuisset, numquam eo intulisset pedem, proclivior ad obsequium Deo alibi exhibendum : et tum quoque quidquid otii subtrahere aulæ ac studiis posset, dabat orationi in templo aliquo aut domi. Quando autem arcana mentis suæ ibidem aperuit patri ; scilicet se Casali quidem in Monte Ferrato cum esset, pridem constituisse, alicui Religiosorum familiæ mancipare sese ; nunc vero elegisse ex omnibus, Deo auspice, Societatem Jesu, eamque sibi fixum esse ingredi : tum enim vero pater eum objurgare, impallescere, negare id unquam futurum ; et multam illi propterea molestiam creavit secutis temporibus. Fuit autem, cum ego illum interrogarem, cur filio nollet copiam facere istius Religionis, quæ utique esset bene ordinata et præclara : ac responsum accepi, quod, si omnino Religiosus esse vellet Aloysius, quamlibet potius aliam intraret Religionem, e qua posset ad Cardinalatum aliave ecclesiastici Ordinis honorifica munia ascendere, quam Societatem, in qua ad honores B obstructa est via. Aloysius vero ea ipsa de causa Societatem præferebat ceteris, ut procul ab honoribus lateret securius, et trahentem eo Deum sequeretur. Interim non desiit Adolescens multimodis oppugnari a patre ; nec desiit constanter tolerare omnia, pervicitque, uti exitus tandem monstravit.

Prudentia in congressibus.

Citatus hic paulo ante testis III, *iterum tangens Aloysii gesta in Hispania, magnopere eum laudat a prudentia*, quam omnes, *inquit*, in juvene mirabantur et suspiciebant : cumque in Hispaniam profecti sumus cum Imperatrice, nonnumquam incidit in colloquia virorum præcipuæ nobilitatis, cum iisque, salutatione modesto vultu præmissa, una colloquebatur : et sermonem tanta moderabatur prudentia, ut senex rerum peritus loqui videretur ; tamque nota erat omnibus verecundia adolescentuli, ut coram eo nullus auderet proferre verbum turpe aut immodestum : quod si quis in hoc forte peccaret, ipse continuo subducebat sese, tamquam impatiens talis consortii. *Aliud eximiæ in talibus verecundiæ suæ specimen dedit, nescio priusne quam proficisceretur in Hispaniam, an post reditum ; quod sic describitur* ab Illu- C strissimo Comite Valeriano de Cataneis Mantuano, *in processu in genere* MDCVII, X *Novembris :* Accidit aliquando Aloysium hic in agro Mantuano spatiari cum cœtu Nobilium : qui dum fabulabantur de rebus vanis mundanisque et parum honestis, ipse non modo nullum protulit verbum ; sed inter audiendum sermones illorum, nunc oculos tollebat ad cœlum, suspiranti similis ; nunc demittebat ad terram pudibundus, utrobique lacrymis obortis. Quamobrem D. Comes Christophorus, Castellionensis, et ego, talia animadvertentes, de juvenis indole inter nos collocuti fuimus vario sensu nostro.

P. Gonzaga Generalis Min. Observ.

b *Pluscula de hoc viro, omni laude dignissimo, mox dabit Ceparius num.* 76 : *sed veritus, tunc etiam viventis modestiam offendere, maluit, quantum ex ejus consuetudine profecerit ad virtutem Aloysius, indicare ; quam qualia ipse egerit celebrare. Vitam anno* MDCXX *demortui prolixe conscripsit, et quinquennio post impressam dedit typis Venetis Hippolytus Donesmundi, Ordinis Fratrum Minorum de Observantia : cujus compendium dedit Ferdinandus Ughellus in Episcopis Mantuanis, tomo* I *Italiæ sacræ. Nos quoque nonnulla viri gesta attingimus alibi.*

c *Anno* MDLXXXII, *die* XXI *Novembris.*

d *An idem, qui in processu Castell. testis* III, *vocatur* Rudolfus? *Ita opinor. Dicitur quippe ibidem et* D Doctor *esse, et patria* Castellionensis : *testaturque ipsemet, se* XX *circiter annos in familia Marchionis versatum fuisse, cum eaque in Hispaniam venisse, ac inde rediisse Castellionem ; et de gestis ibidem ab Aloysio nonnulla jam deprompsimus ex ejus testimonio. Fuerit igitur Petrocenus ille binominis; quamdiu non constiterit duos fratres, aut ejusdem saltem cognominis homines in familia prædicta, et cum ea Madriti fuisse.*

in eadem cum Aloysio navi.

e *Vulgo* d'Oria. *Appulit is* exeunte Julio *indicati anni* MDLXXXIV, *cum illustribus suis vehentibus Genuam; uti scribit etiam Donesmundus in Vita F. Francisci Gonzagæ, Episcopi Mantuani : qui eadem classe vehens,* multum consolationis habuit, *ut idem scribit lib.* 2 *cap.* 18, quod simul veheretur B. Aloysius Gonzaga ; quodque per hoc commodam nactus esset occasionem colloquendi semper cum illo de rebus divinis ; uti factum est, incendente utroque alterum mutuis colloquiis ad serviendum perfectius Deo.

f *In hac circuitione Aloysii ad Principum aulas, vidit ipsum* P. Valerius Gipsius Societatis Jesu, *sic deponens anno* MDCVII, IX *Octobris, in processu Parmensi in genere :* Anno MDLXXXIV, dum ego essem novitius Societatis nostræ Novellariæ, eo venerunt E beatus juvenis Aloysius, et frater ejus Rudolfus, comitante numerosa aulicorum turba ; exceptique fuerunt, cum suo comitatu, ad hospitium deducti, et multimodis honorati a Principibus loci, tamquam filii Marchionis Castellionensis. Observavi tunc ego, Rudolfum, tametsi procerior statura, atque habitu splendidior ditiorque esset, concedere Aloysio ubique primas ; videbaturque non audere pari cum illo gradu incedere. Bona fama, quæ jam tum p rcrebuerat de Aloysio, excitabat populum, et inflammabat desiderio ejus videndi ac honorandi. Et sane concurrit frequens ad spectandum, non tam, ut mihi quidem videbatur, quia filius esset primogenitus tanti Principis, quam quia noverant ex fama publica ejus sanctimoniam, et præcipue, quia sciebant, velle ipsum mundo ac ditionibus suis remittere nuntium, seque abdere in claustrum Religionis alicujus. Ad me quod attinet, possum isthoc asseverare. Stetimus ego et ceteri tirones in aula novitiatus, ordine dispositi. quando visuri domum nostram Principes illi cum numerosa aulicorum multitudine, ad nos ingressi sunt. Hic ego ad conspectum Aloysii, F sensi, tum propter res, quas de illo audiveram, tum multo magis propter modestiam, ingenuitatem et sanctimoniam, quæ in ipso relucebant ; sensi, inquam, commoveri mihi animum ad non vulgarem reverentiam, quæ non sinebat fixos in eum tenere oculos. Idem sibi evenisse affirmarunt deinde plerique Novitii, quos inter numerabantur aliqui, ætate et rerum experientia graves, judicioque maturi : omnes autem prorsus singularem inde percepimus animo consolationem ; et cogitantes, tantum Principem ambire Religionem nostram, nec eo sibi posse aditum invenire ; cœpimus pluris æstimare fortunam nostram, ac tenerius amare Religionem, benedicentes et gratias agentes Deo.

Novellariæ tirocinium Societatis invisit

estque Novitiis virtus ejus admirationi.

Eodem anno die XI *Octobris*, Serenissimus Dominus Ranutius Farnesius, filius recolendæ memoriæ Serenissimi Domini Ducis Alexandri ; Parmæ et Placentiæ Dux, annorum XXXVIII *deponit*, se cognovisse B. Aloysium Gonzagam, primum Mantuæ, deinde Parmæ : ubi, *inquit*, et diversatus in domo mea, una cum fratre suo, et a me summo honore atque magnificentia honestatus fuit ; tum ob natales ejus, tum etiam ob maturitatem, decentiam, modestiamque, quas aliis quoque, quibuscum agebat et loquebatur, aspirabat. *Postea addit nonnulla* de

Excipitur Parmæ in palatio Ducis.

A *de sanctitate ejus et moribus, quæ multorum relatione, etiam virorum insigniter religiosorum accepit : et se, ait, post obitum beati juvenis, ejus patrocinio adscribere, quod aliquando intolerabili dolore dentium liberatus fuerit.*

Soror quoque prædicti Ducis, Serenissima Maura Lucenia Farnesia, nata Serenissimi colendæ memoriæ Domini Ducis Alexandri Farnesii, monialis professa ac Abbatissa in monasterio S. Alexandri civitatis Parmensis, annorum circiter XL, *ita testatur, die* II *Novembris :* Mantuæ vidi Aloysium, annos XIII aut paulo amplius natum, quando cum Marchione patre reversus fuerat a Præfectura Montis Ferrati; ibique mihi adfuit Domina Comes Laura Gonzaga Martinengi et dixit : Hic filiolus, quamvis admodum sit puer, vitam vivit sanctissimam. Vidi etiam ipsum et fratrem ejus, cui nomen erat Rudolfo, ad me invisentes : qualis autem fuerit D. Rudolfus, non recordor; recordor autem probe, qualis fuerit Aloysius, quia D. Laura mihi dixerat, quod vitam viveret sanctam : quamobrem et oculos in eum figebam attentius, et qualis erat mea mihi huc usque repræsentat memoria. *Tum subjungit Beneficium sibi re-*

et honoratur ab ejus sorore Santi-moniali.

B *cens collatum ad invocationem ejus, jam Beati titulo honorati, nempe vacuitatem a dolore capitis, quo vexabatur.*

g *De his hoc modo loquitur Princeps Franciscus, in proc. Castell. testis* XI : Recte memini, Dominum parentem meum faciendas curasse splendidissimas ac ditissimas vestes Aloysio et Rudolfo filiis suis, profecturis salutatum, ut puto, ad aliquot Principes Italiæ nostræ : sed Aloysius adduci non potuit, illas ut indueret, profectusque est solito suo in habitu ; qui erat ex panno nigro, et non raro (ut mihi narravit moderator ejus) aliqua parte lacer. Hinc factum est, ut pretiosæ vestes illæ Aloysii, datæ sint Marchioni Rudolfo, et quando hic postea illas induebat, dicebant inter se domestici cum admiratione ; Ecce vestitum, quem gestare noluit Aloysius.

CAPUT VII.

Novæ moræ probationesque injectæ a Patre, qui denique convictus cedit a.

a

XXIII Marchio, ratus tot oppugnationibus minimum inclinatum esse Aloysii animum, cum podagra laborans lecto teneretur, explorandi causa eum accitum

C ad se percunctatur, quid tandem ipsi nunc sit animi ? Ille, reverenter quidem, sed tamen diserte, respondet; in animo sibi esse, ac semper fuisse, in ea quam dixisset Religione, Deo servire. Hoc responso vehementer incensus Marchio, minaci vultu, aculeatis verbis, eripere se e suo conspectu jubet. Aloysius, hoc dictum, imperium patris, interpretatus, secedit in cœnobium, S. Mariæ cognomento, Fratrum Franciscanorum ; quibus a soleis ligneis vulgus nomen fecit Zoccolanti ; primo a Castellione lapide. Jacet hoc cœnobium secundum elegantem jucundumque lacum, quem aquæ ex amœnis illis collibus labentes, artificiosis objectaculis coercitæ, efficiunt ; exstructum eo loci, quem olim in pretio habitum fuisse, fidem etiam faciunt tum quædam cryptoporticus, antiquo opere tessellato ornatæ, tum scatebra salutarium aquarum, quæ per subterraneos canales vetusto item opere affluunt ; ac sub domicilium, quod ad suum liberorumque suorum secessum Ferdinandus Marchio ædificavit, emicant atque prorumpunt in pervenustum fontem. In hoc domicilium migravit B. Aloysius : quo cum lectum, libros, ceterumque cubiculare instrumentum apportari mandasset, vitam instituit ab hominum oculis

Constans in proposito

in monasterium suburbanum se recipit :

longe remotam. Crebrius in die flagris in se animadvertere, tempus omne precibus conterere; cum interea nemo hæc, ne graviore iracundia commoveretur, ad Marchionem deferre auderet. D

A. VIRG. CEPARIO

83 Cis aliquot dies Marchio, quem podagra adhuc lecto affixum tenebat, sciscitatus est, Quid Aloysio factum esset. Ubi cognovit illum in eo quod dixi monasterio versari, confestim revocari jubet ; atque in cubiculum accersitum multis acerbe dictis onerat, ac reprehendit, quod suo injussu, quo (ut aiebat) majori se contemptu irritaret , domo egredi esset ausus. Aloysius sedate et reverenter ; se vero, respondit, eo abiisse, quod se patris mandato, quo se e suo conspectu auferre jussus esset, obtemperare crederet. Perrexit Marchio plures in eum verborum terrores minasque jactare, ac denique in sua se conclavia recipere jubet. Tum Aloysius, Quia sic jubes, inquit, vado. Cubiculum ingressus, clausis foribus, ante Christi crucifixi imaginem, supplex Deo accidit; atque ibi, constantem fortemque in tam lacrymæ : adversis rebus animum postulanti, ubertim ivere lacrymas diuturna sui verberatio consecuta. Interea loci Marchio, in cujus pectore naturalis in filium amor cum conscientia pugnabat; quoniam et Dei numen violare metuebat, neque tamen sibi imperare poterat, ut tam caro scitoque filio se orbaret ; veritus ne tam acerba objurgatione esset turbatior, facti prope pœnitens, Præsidem oppidi, qui in procœtone opperiebatur, accitum explorare jubet, quid rerum agat Aloysius. Is in cubiculi vestibulo cubicularium offendit, qui homini denuntiat, Aloysium obserata janua, se interpellari vetuisse. At Præses, cum sibi negotium datum esse diceret a Marchione, ut quid ille ageret, observaret ; accedit ad januam; ac se exclusum sentiens , eam inter rimas pugione modice perforat. Hac aspicit Aloysium nudato tergo coram crucifixi effigie nudis genibus nixum, lacrymantem, atque in se verberibus sævientem. Commotus hoc spectaculo Præses, et quodam pietatis sensu mollitus, manantibus per ora lacrymis ad Marchionem redit ; negatque eum amplius Aloysium a Religione, cui se addicere destinasset animo, revocare conaturum, si, quid ille rerum gerat, aspiceret. Interrogatus, quid tandem vidisset, et quid ita fleret : se vero ea vidisse respondet, quæ nemo intuens a lacrymis temperare possit : simul rem omnem Marchioni attonito, vixque homini quod diceret credenti, denarrat.

unde a patre revocatus,

repulsamque passus,

E

deprehenditur dire seipsum flagellans:

84 Postridie eadem hora, ex composito, quid gereretur certior factus, in sella ad ejus cubiculum, quod in eadem cum suo contignatione positum erat, se deferri jubet ; ac per foramen, quod jam patebat, filium denuo plorantem, et pœnas sponte exsolventem videt. Hujus rei aspectus sic permovit hominem, ut aliquamdiu inibi stupore defixus, et quasi alienata mente staret : Postmodum vero, re dissimulata, strepitum fieri et pulsari fores imperat. Dehinc ingressus cum conjuge, pavimentum compluribus, e verberatione, sanguinis guttis respersum ; et locum, quem genibus presserat, lacrymis quasi affusa aqua permadentem offendit. Hoc spectaculum, et quotidianæ preces quibus ei instabat filius, tandem perpulerunt, ut ei licentiam dare quod optabat exequendi, animum induceret. Ergo scriptis Romam litteris, Scipionem Gonzagam, virum Illustrissimum (qui tum quidem erat Patriarcha Hierosolymorum, deinde vero Cardinalis creatus est) rogat, uti suo nomine filium suum natu maximum, hoc est, ut ipse aiebat, rem omnium sibi carissimam, et in qua maximas spes suas constituerit, Præposito Generali Societatis Jesu, qui jam id temporis erat P. Claudius Aquaviva, Ducis Adrianorum filius, offerre dignaretur ; et simul exquirere,

F *quo viso pater*

offert Generali Societatis filium :

A. VIRG. C. PARIO

A re, quonam cum ad ponendum Religionis tirocinium proficisci vellet. Respondit Præpositus Generalis, quod tale negotium poscere visum est ; ac tirocinio multis de causis non aliam sedem, quam Romam designandum esse censuit. Hic tam optatus nuntius incredibili gaudio Aloysium extulit, neque se tenuit, quin per litteras de tanto beneficio Patri Generali immensas gratias ageret, et quasi paria magnitudini affectus verba nulla reperiret, se denique totum ei daret. Pater Generalis, incensis tanto pietatis sensu litteris mirifice lætus, rescripsit, se eum in filium accipere, et præstolari.

qui Marchionatum cessurns fratri,

85 Secundum hæc, de abdicatione insignium Marchionis, quæ (alibi dictum est) nominatim ipsi a Cæsare pridem decreta erant, agi cœptum. Marchioni igitur, optanti ut iis Rudolfo alteri natu fratri cederet, libenter assensus, ut maturaretur urgebat; ipsisque, qua vellent verborum formula abdicationis tabulas perscriberent, permittebat. Quidquid in ea re Marchioni visum esset, sibi volenti fore, dum, re quamprimum confecta, ipse rebus omnibus mortalibus solutus, ad Religionem evolaret. Confectæ ergo sunt tabulæ ea formula, ut Aloysius omni paterna ditione, et clientelaribus opibus, quæ ad eum
B hereditate venirent, se abdicaret; atque ex omni copia, in præsenti quidem duo scutatorum millia, quibus pro libitu uteretur, in numerato; in posterum vero, dum viveret, in singulos annos quadringentos scutatos sibi haberet. Hæc formula, postquam, ne quid in ea ambiguum aut liti opportunum resideret, tum variis Jurisconsultis; tum Senatui Mediolanensi inspicienda data est ; ad extremum in Regiam Cæsaris est transmissa ; sine cujus auctoritate (quod omnis horum Principum ditio, libera jure optimo ac Cæsareo est) hæc transcriptio fieri nequibat. Ceterum; ut Cæsar ejus auctor fieret, plurimum contulit Leonora Austria, Mantuæ Dux ; cujus opem, quam præstare poterat, et vero in hoc negotiorum genere velle solebat, Aloysius implorarat. Quod vero in hac etiam causa operam suam navarit, memoriæ proditum est in ejus Vita, quæ typis est mandata ; in cujus libro tertio, capite quinto, hæc leguntur, » Acciderat, ut adolescens « quidam illustrissimus, suæ stirpis maximus et
C « Marchio, instinctu divino fortunæ bonis, nequid« quam hominibus contra nitentibus, se exuere « pararet. Huc, cum ante necessario a Cæsare ob« tinendum esset, ut sibi clientelari ditione fratri « suo natu minori cedere liceret ; Leonora, ad quam « ille confugerat, causa omni diligenter expensa, « atque ejus qui se fortunis expedire cupiebat in« dole comperta, non solum illi stimulos addidit, « ut vocanti se Deo morem gereret ; verum etiam « litteris ad Rudolfum Imperatorem nepotem suum « accurate scriptis, quod poposcerat, perfecit. Inde « factum est, ut huic tam sancto desiderio adoles« cens obsecutus, paucis post annis vita functus, « eo quem tenuerat sancte vivendi cursu, ad fruen« dam cœlestium felicitatem delatus sit. »

ad hoc potestatem impetrat a Cæsare,

juvante Eleonora Austria.

XXV 86 Marchioni, dum expectatur donec abdicationis Cæsar auctor fieret, interea gravia quædam negotia Mediolani inciderunt, quibus cum ipsimet per podagram interesse non liceret, Aloysium, cujus prudentiæ atque judicio plurimum confidebat, mittere decrevit. Neque sane fallebatur. Etenim cum multa illi negotia cum pluribus Principibus a patre sint imposita, omnia egit et confecit ex ejus animi sententia. Profectus ergo Mediolanum, ad exequendum patris imperium, octo novemve mensibus, quibus ibi morari coactus est, res illas, quamvis difficiles atque perplexas, tanta prudentia ac dexteritate gessit, ut ad optatum patri exitum pervenerint. Neque vero non ipsemet etiam aliquem hujus

Mediolanum missus,

temporis fructum cepit. Absolutis siquidem (ut ante D dximus) in Hispaniæ Logicæ studiis, Mediolani in collegio Breyrano Societatis Jesu, rerum naturalium scientiam persecutus ; ut erat perspicaci ingenio acrique judicio, non mediocres in ea progressus fecit. Antemeridianis quotidie pomeridianisque scholis intererat, a quibus si quando illum negotia impedirent, id quod interea traditum erat a magistro, quo domi deinde posset ediscere, exscribi jubebat. Disputationes non modo ut auditor, sed etiam ut pars, vel propugnandis suis, vel alienis oppugnandis, ad exemplum æqualium, celebrabat. Porro sive quid ille argumentis probare, sive refellere instituisset, sicut in eo mirum semper enitebat acumen ingenii, ita modestia tam singularis, ut (quod ejus magistri testimonio constat) neque in gestu, neque sermone, ullum juvenilis licentiæ vestigium appareret : cujus gratia omnes eum in sinu atque oculis ferebant.

ibidem Philosophiam absolvit,

87 Ad hæc Mathematico, quotidie unam scholam in eodem collegio explicanti, ita dabat operam, ut quoniam eam ille non dictabat, ipse, ne paulatim oblivio surreperet, simul domum redierat, cubiculario cuidam suo tam prompte, dilucide, feliciter E dictaret de memoria ; ut cum cubicularius ille, qui tum librarii munere est functus, illa adversaria, quæ etiamnum instar sacrarum ejus reliquiarum conservat, Castellione mihi ostenderet. satis mirari nequiverim, numquam eum aberrasse a demonstratione quæ explicata fuerat , non commutasse numerum, non mensuram, non rationes, non punctum, non lineam ; nullum denique eorum vocabulorum, quibus pene propriis huic disciplinæ, illa scripta abundant, præteriisse. Itabat ad gymnasium permodeste, vestitu e panno Florentino atro, nullo accinctus ense, tacitus, nullo etiam cum pedissequis aut stipatoribus sermone, ac fere pedibus, etsi domi equorum copia suppeteret. Ludus et avocamentum ejus, dum Mediolani versatus est, unum fuit, cum Patribus Societatis Jesu consuescere ; magnamque ejus temporis partem, quod illi ab occupationibus supererat, in Collegio, modo cum hoc, modo cum illo Patre, de litteris aut pietate conferendo, consumere. Observavit ejus in Philosophia magister, tanta eum reverentia significationeque observantiæ, cum omnibus religiosis viris, et iis qui in civili aut ecclesiastica dignitate essent positi, loqui solitum, ut dejectos semper teneret oculos, F neque nisi perraro ad eorum vultus aspiceret.

et Mathematicam audit,

ac Patribus familiarius utitur,

88 Neque vero in Sacerdotum solum, aut eorum qui litterarum studia æmulantur, sed in eorum etiam, quibus domesticarum rerum administris utimur, ac præsertim Janitoris familiaritate libenter versabatur : ac si hic quandoque interea januæ illi claves permitteret, dum ipse quempiam Patrum accerseret, in eximii beneficii numero ponebat : nimirum sibi se tantisper de eadem Societate esse, sponte adscito errore, persuadebat. Quoniam vero non erat nescius, feria quinta quot hebdomadibus, in quas festus dies nullus incideret, Patres ejus Collegii, exercitandis corporibus animisque a studiorum contentione remittendis, in villam quamdam, cui nomen Ghisolfæ sesquimilliari ab urbe, extra portam Comasinam egredi solere ; ipse prima luce in eam regionem profectus, famulis aliquanto intervallo a tergo relictis, tantisper ut inambulans, librum aliquem asceticum, aut vernis mensibus insistens violas legebat, dum eadem via Patres aliquos adventantes videret : quibus prætereuntibus comiter impertita salute, quousque oculis, quos continuo in eos intentos habebat, anteeuntes recto itinere prosequi poterat, pedetentim affectabatur. Ceterum vel solus ipsorum aspectus non minorem ei voluptatem

etiam Janitore,

et studiosis ad villam ire solitis.

A tatem afferebat, quam si Angelos cœlitus missos nactus esset; ac secum ipse beatos illos reputans, quod eos nihil, uti se, quo minus Deo libere servire possent, impediret scilicet; idem vivendi genus anhelabat. Ubi illi vero ad villæ fores pervenerant, ipse eamdem viam remensus, aliis ibat obviam; ac denique plurimum recreatus, se referebat domum Hilarium diebus, quæ quadraginta dierum jejunio licentior mos præmittit, quo a ludicris abesset et theatris, ac pios interea sermones institueret, in Collegium se abdebat; Patres Societatis Jesu spectaculum suum esse dictitans, quod sibi majorem quam ulla res mortalis lætitiam faceret. De levium hominum oblectamentis tam contemptim loquebatur, ut appareret liquido, quam facile iis careret.

Hilarium antecineralium diebus,

89 Quodam eorumdem Hilarium die, cum Mediolani equestre certamen, ingenti totius civitatis ac præcipue equestris juventutis concursu, celebraretur; atque eorum singuli equis veherentur insignibus, ac pro cujusque copiis magnifice phaleratis; ipse, quo hujus mundi gloriam despicatiorem haberet, seque ipse vinceret, interesse proposuit. Sed quamvis, ut ante memini, equorum illi facultas B suppeteret, quorum unus holoserico opertus stragulo ductus ad manum, plerumque ipsum sequebatur; tunc tamen præter morem per vicos, equitantibus illis confertos, duobus duntaxat pueris comitatus, humili invectus est mulo; haud minori ludibrio mundum habens, quam ipse haberetur. Hoc factum compluribus religiosis hominibus, qui illud spectarunt notaruntque, singulari gaudio et exemplo fuit. In pietate solenne suum tenuit, neque unquam receptum sancte meditandi morem prætermisit. Loca cerimonia aliqua inclita, atque imprimis ædem B. Mariæ, cui a Celso nomen, fama miraculorum id temporis celebrem, frequentare amabat. Singulis Dominicis ac festis ad S. Fidelis, quæ est Societatis Jesu ædes, inter adeundum ad sanctam Eucharistiam, tot Deo submissi devotique animi documenta dabat, ut omnibus religionem et sanctimoniam afflare videretur. Certe [P. Carolus Regius,] qui eo tempore in illa æde verba de superiore loco faciebat ad populum, confirmat, se, quoties animum suum inter dicendum uberiore pietate inflammare vellet, ad Aloysium, qui numquam non præsens contra suggestum aderat, oculos advertisse; soloque ejus, veluti sacræ cujusdam rei aspectu, permotum, et jucunditate quadam cœlesti imbutum esse: tanta jam tum sanctimoniæ C fama pollebat.

humili mulo vectus apparet:

frequens in ecclesiis,

optimiqu exempli.

90 Jam Cæsaris litteræ, quibus ei suos titulos fratri concedendi potestas fiebat, erant allatæ; atque ipsi, decimum octavum jam annum agenti, atque ad Religionem libere evadere cupienti, nihil erat longius, quam ut eum pater Castellionem revocaret; cum exorta repentina tempestate, a portu quem prope jam tenebat, in altum pelagus relatus est. Etenim Marchio, sive studium illud, quo Aloysius a primo ferbuerat, diuturna mora refrixisse ratus; seu paterna caritate, quæ filium amittere vetabat, humanisque rationibus permotus; ejus animi per se aliosque solicitandi, ac tandem explorandi, an talis adolescens rem tantam divina voluntate imbibisset, Mediolanum ipse proficisci instituit. Simul eo improvisus advenit, quærit ex Aloysio, qua tandem nunc mente sit. Postquam vero eum certum constantemque, ut cum maxime, comperit; ingenti mœrore cruciari: atque ubi indignatione doloreque ardens detonuerat, amice cum eo congredi, seque ostendere non usque eo male Christianum esse, qui in Deum offendere, aut ejus voluntati responsare velit. Verum, si rationem sequatur, sibi illum videri, non Dei nutu, sed proprio quodam suo studio

XXVI

Adest interim pater,

et filium nititur a proposito dimovere,

ferri: ipsam enim adversum parentem pietatem, D quæ in ipsius Dei legibus sita sit, aliasque rationes cum divini Numinis honore conjunctas, alia omnia atque ipse destinaret animo suadere. Denique quibus potuit argumentis, quæ amor dolorque subjiciebant, disputare aggressus est eum, si Religione se devinciret, labem suæ domui futurum; quod, ipso sublato, eam funditus ruere necesse esset. Adhæc ei, propensam in bonum naturam, qua donatus esset a Deo; nec facile ab instituto suo in deterius flectendam, ob oculos ponebat: non esse proinde quod fortunæ commoditates retinere dubitaret, quandoquidem inter eas etiam facultas esset futura Religiosorum ritu vivendi; ac præterea populos, quos ejus ditioni Deus subjecisset, ad parendum Dei mandatis, Christianamque pietatem complectendam, suis exemplis permovendi: hanc nimirum etiam patere ad cœlum viam. Veniret illi in mentem, quanto jam apud omnes suæ ditionis homines in honore, existimatione, amore esset; quam avide expectarent, atque etiam supplices ad Deum tendentes manus, se ipsi regendos gubernandosque quamprimum committere posse optarent.

A. VIRG. CEPARIO

mnltis argumentis suadens

91 Redigebat præterea in memoriam, quantam jam Principum, cum quibus consuetudinem ratio- E nemque habuisset, quorum præclara esset de ipso opinio, gratiam collegisset. Jam vero fratris etiam, cui, si Religioni nomen daret, ditionem cessurus erat, ingenium proponebat fervidum; nullo per ætatem usu, neque adhuc imperio idoneum; et si in illo adolescentiæ lubrico, liberas habenas nactus esset, dedecori opportunum. Ad ultimum; Me me, inquit, aspice ægrum, et continuis podagræ doloribus obsitum, atque ita maceratum, ut jam ægre me commoveam, qui tandem reipublicæ gerendæ molestiis sublevari maxime indigeo, atque equidem jam nunc abs te possem. At vero, si me deserto in Religionem demigres, circumstabunt me negotia, quibus gerendis impar, simul et curarum et morbi ærumnis opprimar, tuque adeo mortis mihi causam dabis: et hoc dicto, ingentem vim lacrymarum profudit, interjectis vocibus plenis doloris et affectus. Aloysius, qui patienter dicentem attenderat, postquam demisse pro amore curaque de se paterna, quam declararet, gratias egit; se vero respondit, hæc omnia, aut certe maximam eorum partem, cum animo suo reputasse, neque quid suarum esset partium ignorare. Quod si alia quam Dei voce ad nostram vitæ rationem vocaretur, tum vero se minime pro bono facturum, si quæ ab ipso essent comme- F morata; atque imprimis patri, cui secundum Deum deberet plurimum, obediendi serviendique necessitatem insuper habuisset. Nunc, quando non proprio animi sui impetu, sed Dei afflatu, cui dicto audiens esse vellet, ad religiosorum hominum studia instituta que impelleretur; sperare, Deum quem nihil præterit provisurum, uti omnia, non ex ipsius modo optimi Numinis sententia, sed etiam e familiæ ditionisque suæ qua dignitate qua utilitate evenirent: nec aliud sibi a divina benignitate polliceri posse.

id e re publica esse:

respondet is, se certum esse de voluntate Dei,

92 Marchio cognito, filium pro explorato habere, mentem illam sibi a Deo datam esse, eamque unam tam ardui consilii causam esse; didicit, nisi hac persuasione ejus animo exempta, ab instituto divelli non posse. Magno igitur illi negotio fuit, ut complures religione tum adstricti tum soluti homines, ejus animum et instinctum quo ille moveretur, tentarent periclitarenturque; atque in eam opinionem adolescentem adducerent, ut e Dei honore futurum putaret, si ætatem in ditione sua administranda collocaret. Hi omnes, cum Marchioni obsequerentur, aliis atque aliis diebus seorsim singuli hoc consilium probassent; ac, quanto maximo potuerunt dicendi

contrarium suadentes revincit,

A. Virg. Cepario

A dicendi artificio, expositis religiosæ vitæ molestiis, terrorem studuissent opponere; aliisque modis ejus constantiæ periculum fecissent; tandem, nullam apud se dubitationem relictam confessi, et firmum adolescentis animum admirati, Marchioni confirmarunt, a Deo instinctum videri, non sine cumulo aliarum ipsius laudum.

etiam unum de Societate,

93 Cum hæc ad Marchionem referrentur, omniumque inter se sententiæ maxime congruerent; ut modum aliquando statueret suo quærendi studio, essetne hæc Dei voluntas necne; cum aliter ingredi aut vehi articularis morbus non sineret, jussit se in sella ad S. Fidelis Domum Societatis Jesu deportari: atque ibi in quoddam conclave Patri cuidam, magni in ea urbe nominis ad se accersito; sibi, inquit, in causa tam gravi, in qua de filii primogeniti, et talis filii jactura ageretur, certum esse ejus stare judicio, deque ejus sententia consilium capere. Prius tamen cupere, uti coram adolescentem de animi sui proposito diligenter interroget, illudque perpendat. Rogare deinde, ut pro ingenii doctrinæque præstantia, rationes omnes ad dissuadendum efficaces afferret. Polliceri denique, quantum quidem sibi imperare posset, acquieturum. Pater, quo

ultimo conatui admotum,

B Principis postulationi morem gereret, accepit conditionem; atque accersito in utriusque conspectum Aloysio, horam ipsam eum, partim percunctando, partim quæcumque ad hominis spiritum, incitatique divinitus animi motus explorandos penitusque cognoscendos acute et subtiliter inveniri queunt, exponendo, perquam serio pertentare cœpit. Quod autem Societatis instituta delegisset, coacervavit omnes difficultates, in quas unquam, qui hoc vivendi genus adamarit, delabi possit. Atque hunc omnem inquirendi laborem adeo dedita opera ad se susceptum præseferebat, ut ex animo loqui videretur; et Aloysio ipsi, ut postea in Religione mihi narravit; suspicio incidit, Patrem nequaquam videri simulate agere.

qui cum ejus probasset constantiam,

94 Quia ergo plurimum illi auctoritatis tribuebat et fidei; neque adhuc quisquam extiterat, qui, velut ante tentata vena, tam apposite ad movendum animum, tamque (ut ipse loquebatur) ex propriis de ea dissereret, suspenso aliquamdiu animo stetit. Interea tamen, insigni semper confidentia, ad interrogata respondit; et nodos, omnes qui incidebant, non modo rationibus, sed etiam sacrarum litterarum

C doctorumque hominum auctoritatibus tam liquido dissolvit, ut Pater non modo gauderet adeo tenacem suscepti consilii, verum etiam in Dei divinorumque hominum libris tam præclare versatum esse miraretur. Ad hæc, quod responsiones omnes tam accommodatæ atque ex causæ quasi visceribus natæ erant, suspicari cœpit, lecta illi esse, quæ de Religiosis ordinibus a S. Thoma in Summa Theologiæ disputantur. Igitur ad extremum in hæc verba prorupit: Æquum postulas, Domine Aloysi, neque dubium esse potest, quin sit, ut dicis. Mihi quidem stimulos admovisti, neque ullum præterea quærendi locum reliquisti. Hæc verba nimirum adolescentem recrearunt; satisque ostenderunt, aliter illum sentire, atque, assumpta tantisper ipsius periclitandi persona, visus esset. Submoto dein Aloysio, Marchio persuasum sibi jam fassus est, Deo sic placere, orsusque omnem ejus vitæ cursum, sancte a primis incunabulis institutum recensere, denique gratiam se illi Religionis colendæ facturum spopondit. In paucis dehinc diebus, ipse Castellionem remigrat, dato negotio uti Aloysius, una quæ superabat causa transacta, eodem ad abdicandum se Principatu sequeretur. Aloysius vero quamlibet horam, quam extra Religionem consumeret, pro mille annis ducens, ut maturaretur, urgebat.

tandem acquiescit pater.

D

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

Mora et studia,

a *Ad Caput hoc* VII *spectant depositiones testium Castell.* II *et* V, *quibus moram vitamque Aloysii, Mediolani actam, præcipue describunt: et quintus quidem etiam præmittit fugam ejus Castellione ad Conventum Patrum Franciscanorum; sic loquens:* Reversus Aloysius ex Hispania in Italiam, apparuit grande incrementum fecisse sanctitate vitæ, et ubique præbebat illustrium exempla virtutum. Quadam die pater eum Castellione variis modis exercebat, quo animum ejus abduceret a Religione, et eatenus constantem frangeret. Ille vero tacite subduxit se e palatio, et confugit ad Conventum S. Mariæ Patrum Franciscanorum, qui vulgo Zoccolanti audiunt, prope ab urbe; ubi aliquot dies commoratus fuit, ut plurimum orans in choro, aut in cubiculo; et ego ei serviebam. Post hæc iter fecimus Mediolanum, et substitimus ibi multis mensibus. Interea Aloysius frequentabat gymnasium in Collegio Breyrano Societatis Jesu, eoque ipsum Clemens Ghizonus, Aurelius, Gervasius et ego deducebamus quotidie. Studiis incumbebat diligenter; itabat crebro ad E

pietatisque exercitia Mediolani.

sancti Fidelis, eorumdem Patrum Societatis Jesu, tum expiandi animæ noxas, et sacram Eucharistiam sumendi; tum pro concione dicentes audiendi causa: alio vix, aut ne vix quidem ibat; non, ubi concursus hominum, ubi festa solennia, ubi curiosa visu: et nobis omnibus consuetudine et exemplis suis stimulos addebat ad christiane vivendum. Adjungam etiam, quod ego, contendens aliquando acriter cum alio famulorum, multis ei minitarer: propter quam causam merito timebam incurrere indignationem, ut nihil gravius dicam, Marchionis. At Aloysius prævertit isti malo, absque scitu patris reconciliando nos famulos inter nos, et meam seorsim iracundiam castigando. *Similes Aloysium familiæ suæ turbas etiam Florentiæ sopivisse, et earum auctores fraterna monitione correxisse, diximus ad cap.* 2, *Annot.* e.

Testis porro, quem dixi, II, *deponit,* quod Aloysius domum reversus a visitatione Principum, paulo post missus fuit a Marchione patre Mediolanum ob negotia: ibique, *ait,* substitimus menses aliquot; atque ipse interea etiam studuit Physicæ ac Mathematicæ. Assequebatur autem tam egregie scientias illas, ut e Lycæo domum rediens quæ audiverat, F memoriter dictaret mihi, et a me excipi charta juberet. Ego vero scripta illa conservo hodiedum in memoriam ejus, summa cum animi mei voluptate. Confitebatur, dum ibi moratus fuit, perquam crebro in ecclesia Societatis Jesu, sancti Fidelis appellata. Alius ei sermo non erat, quam de litteris aut rebus divinis. Euntem ad scholas comitabatur summa humilitas ac modestia: crebro colloquebatur cum Patribus illic Societatis, vel disputans de rebus litterariis, vel sermocinans de cœlestibus: et ubique pietatis ideam relinquebat animis eorum, quibuscum egerat. Venit inter hæc Mediolanum Marchio pater, comperitque eum animo obfirmatum in proposito melioris vitæ. Frequens prodibat foras ad visitandum ecclesiam aliquam, tum pietatis, tum valetudinis causa; et per viam semper aut bonum aliquod documentum nobis dabat; aut seorsim ambulans intendebat orationi, seu mentali, seu vocali. Et hæc scio, quia semper ipsi aderam.

CAPUT

A

CAPUT VIII.

Venit Mantuam, inde Castellionem; res utrobique actæ: permittitur tandem a patre ingredi Religionem.

XXVII *Castellionem rediturus Aloysius,* Appetente tempore quo B. Aloysio Castellionem redeundum erat, cum ex eo quod Mediolani contigerat, novam aliquam procellam sibi impendere conjiceret; priusquam Mediolano discederet, litteras dedit ad Præpositum Generalem Societatis Jesu admodum ardentes, quibus, commemoratis periculis quibus erat perfunctus, consilium petebat, quid, si Marchio denuo aditum ipsi ad Religionem claudere, aut certe prolatare moliretur, sibi faciendum putaret? liceretne sibi, bona ejus venia, injussu patris, in aliquod Societatis domicilium confugere? jam *accipit Mantuæ litteras Generalis;* enim nemini amplius obscurum esse, se in hoc Dei nutum sequi. Pater Generalis, etsi adolescentis miserebatur, angebaturque ejus discrimine, minime tamen id illi invito patre audendum esse judicavit: daret ergo operam, ut ejus permissu posset: omnino B id ex ampliori gloria Dei, atque e re tum ipsius tum universæ Societatis fore. Hoc consilium Aloysio sequi visum est. Profectus dehinc Mediolano, prius *a* quam Castellionem veniret, Mantuam *a.* concessit. Ibi, partim menti suæ reficiendæ, partim proposito suo confirmando, animoque adversus ingruentes (uti metuebat) impetus corroborando, cupido eum cepit, exercitationibus sacris B. P. Ignatii in collegio Societatis vacandi.

96 Agebatur tum mensis Quinctilis anni MDLXXXV, *et dum alii vacabant solenni Legatorum Japonum exceptioni,* quo tempore Legati Japonii indies Mantuæ expectabantur. Illi enim e longinquis patriæ suæ oris Romam profecti, ut sacrorum Principatum in S. Petri Sede residere profiterentur; suorumque Regum ac totius populi Christo in illis terris adjuncti nomine, Pontifici Maximo, Christi in terris Vicario, se submitterent, inque ejus auctoritate fore sponderent; jam legatione omni primum apud Gregorium Papam XIII, quo rerum potiente advenerant; deinde apud Sixtum V Gregorii successorem, qui interea erat Pontifex renuntiatus, dum ipsi in Urbe morarentur, expedita, patriam repetebant. Jamque facto per sanctam Lauretanam ædem itinere, bonaque Galliæ Cisalpinæ parte lustrata, mense Quinctili C Mantuam devenerunt: ubi a Guilielmo Duce et Vincentio Principe ejus filio, apparatu regium in modum magnifico, maximisque honoribus sunt accepti. Cum ergo ex omnibus circum regionibus, gentium ac populorum ad pompas ludosque spectandos con*recipit se in Collegium ad Exercitia,* cursus fierent; atque imprimis ad Legatos ipsos videndos, quorum aspectu ipso, stupore quodam aliquantisper homines defixi, mille eos faustis precationibus prosequebantur; interea Aloysius, ludis atque spectaculis aliis omnibus, recessui et solitudini posthabitis, in Collegium ardentissima æstate immigravit; atque intra angusti admodum cubiculi parietes, duas tresve hebdomadas delitescens, tam flagranti studio tempus omne sancte meditando consumpsit, ut ne punctum quidem ejus sineret effluere, quin aut preces pronuntiaret aut silentio commentaretur, aut librum quempiam ad pietatem appositum evolveret. Eodem tempore tanta fuit cibi parsi*eaque fere impastus obit,* monia, ut prope nihil edisse videri possit. Quamobrem, qui prandium illi in cubiculum afferebant, satis mirari non poterant, ea victus ratione hominem vitam tolerare posse.

97 Aggressus est piis Exercitiis illum excolere *b* Pater quidam *b,* qui quod quinque et viginti annos tirones Societatis in Provincia Veneta re-

xisset docuissetque, earum rerum atque adeo totius ascetices usu prudentiaque singulari pollebat. D Apud eumdem anteactæ ætatis maculas omnes, præcipuo quodam cum pietatis sensu intimoque gaudio, Confessione eluit; atque in ejus animo mirificam admirationem, ac studium eximiarum virtutum suarum reliquit: id quod ille tum mandatis posteritati litteris, tum Novellariæ, inquirente Episcopi Rhegiensis Lepidi Vicario, jurejurando testatus est. Ibi enim interrogatus, sciretne B. Aloysium perfectæ cujusdam vitæ, multis virtutibus, donisque spiritualibus ornatum adolescentem fuisse; his, quæ ipsa adscribam, verbis respondit: *A. VIRG CEPARIO maximo cum fructu ipsius sui Directoris,*
» Ego vero, Domine, non modo e nostrorum Pa-
» trum sermonibus, sed longe melius ex adolescente
» quodam multæ virtutis, quod secretiori cubicula-
» rio, scholarum suarum amanuensi, et quasi stu-
» diorum socio utebatur; a quo de pœnis volunta-
» rie susceptis, de frequenti ad orationem secessu,
» de egregiis admodum virtutis et sanctitatis exem-
» plis, ab Aloysio editis, quædam præclara cognovi.
» Fuit et alia mihi certior ejus discendi via, ex
» oblata per idem tempus occasione ejus consuetu- *de ejus sanctitate postea jurati testis.*
» dine utendi, operamque illi meam in exponendis
» sacris Societatis Exercitiis navandi; quibus ille, E
» ut ipse mihi dicebat, ad Dei voluntatem in deli-
» genda Religione liquidius explorandam (quod eam
» penitus perspectam vir excellentissimus pater
» ejus Marchio esse vellet) imbui cupiebat. Ibi ca-
» sus tulit, ut pœnitentiæ causa, universæ vitæ
« noxas rite prodenti aures darem: in quibus, etsi
» diu multumque meditatus, nullius reminisci po-
» tui, quam judicare possum letalem videri, sed in
» iis argumenta quædam mirificæ sanctitatis æta-
» tisque præclare actæ extitisse. Illud sane affirmare
» possum, ex ejus me Confessione in magnam quam-
» dam opinionem sanctitatis, innocentiæ, integri-
» tatis ipsius venisse, talemque apud omnes præ-
» dicasse. »

98 Nescio quæ deinde res poposcerit, ut is Pater ex eo Collegio abscederet; quem alius in munere tradendorum Aloysio Exercitiorum secutus, neque raro ad ejus Confessionem adhibitus, etiam juratus asseverat; ejus bonitatem, puritatem, Dei colendi suique despiciendi atque edomandi studium, singulare et admirabile visum sibi esse. Ibidem præterea ostensæ sunt ei Constitutiones et Regulæ Societatis Jesu; quibus diligenter lectis, negavit in iis ullam esse, a qua sibi animus territus difficultate refuge- F ret. Abiturus, exemplum sibi concedi petiit earum meditationum, quæ in historia necis Christi versantur: scilicet ut inde digresso easdem iterandi facultas esset. Revertit denique Castellionem *c;* quo si- *c* mul accessit, optabat quidem suam causam urgere; XXVIII ne tamen Marchionis exasperaret animum, aliquot dies expectavit, dum sua ipse sponte de ea sermonem inferret. *Ibidem dantur ei legendæ constitutiones Societatis.*

99 Interea admirante aula universa populoque, mirum quantum attente sancteque se tractare instituit. Quoties enim ex arce prodibat, demissis semper erat oculis; prærterquam cum clientes suos salutabat, erga quos tanta erat ejus comitas, ut quasi continuo capite aperto esset. In ædes sacras ad rem divinam cum fratre venienti, scabellum peristromate pulvinisque holosericis sternebatur, iis Rudolfus pro dignitate anniti solebat; at Aloysius, in templo et domi, pulvinum omnem tapetemque aspernatus, utroque genu humi nixus, dejectis oculis primum re divina attendenda, deinde canonicis precibus recitandis, aut tacite rebus sacris volvendis animo, totas horas extrahebat. At festis et Dominicis diebus, quibus sacra Eucharistia impertiebatur, tantum temporis agendis gratiis absumebat; ut Rudolfus *Castellione mira præbet exempla pietatis,*

A. VIRG. CEPARIO

A animi causa ad exercendum corpus egressus, ipsiusque domum deducendi causa reversus, orationi etiam intentum reperiret. Inter vespertinas preces, a quibus numquam aberat, assidere parcens; genibusque assiduo hærens, non mediocres in eorum qui videbant animis pietatis motus excitabat. Domi institutum abstinendi et precandi morem tenebat; ac plerumque solus in cubiculo tam acre et intentum silentium agebat, ut non raro plures dies, quibus vix verbum diceret, abire pateretur; si vero eum loqui usus postularet, aut necessitati aut pietati parebat. Ipse certe nobis confirmare solebat, plus se verborum post initam Religionem uno die, quam ante multis mensibus fecisse: et, si quando sibi in patriam revertendum esset, omnino, ne apud eos offenderet, qui se ante in seculo novissent, arbitrarique possent Religionis se disciplina dissolutiorem esse factum, necessarium fore, morem vivendi in tempus mutare. Atqui nobis compertum est, eum in religiosa Societate silentii observantissimum fuisse: quippe quod, nisi animum a contentione commentandi colloquiis relaxare jussus a Præsidibus, numquam rumpebat.

et taciturnitatis,

100 Jam vero ad cruciatus corporis voluntarios
B tantas accessiones fecerat, ut præ macritudine vix pedibus consisteret. In quo profecto negari non potest quin modum excesserit, æstuque illo pietatis ultra prudentiæ fines sit abreptus. Sed nimirum ratus se illis parem, solum ardorem animi, quod alio careret, ducem sequebatur. Idcirco mater ejus, aliis rationibus Marchioni conjugi suo auctor erat, ut licentiam ei Religionis suscipiendæ permitteret; tum hac maxime, quod se, aiebat, si domi diutius attineretur, eo brevi orbatum iri: neque enim fieri posse, ut ejusmodi cursum vivendi tenenti longinquior vita esset: at vero, si Religiosis transcriberetur, curæ Præsidibus futurum, ut hunc exuberantem fervorem ejus moderentur, atque ipsum in eorum potestate fore. Plane, ut ipsa prædixit, evenit: ipse siquidem palam fatebatur, Religionem non animo dumtaxat suo, sed etiam corpori salutarem fuisse; idque Præsidum, qui sibi, immodicis illis, uti aiebat, studiis concitatiore cursu ruenti, frænos adhibuissent, se caritati acceptum ferre. Eodem tempore impensius quam hactenus illi studio fuit, fratres suos, tenella etiam tum ætate, pietatis præceptis informare, precandique modum docere; quod ut libentiores factitarent, secundum preces cupediis e
C saccharo donabat, aliisque blanditiis mulcebat. Ceterum omnium fratrum carissimus illi semper esse visus est Franciscus, qui hodie Marchio Castellionensis est; in quo principatu Rudolfo successit III Nonas Januarii, anno MDXCIII; in quem Aloysii amor nascebatur, vel ex eo, quod jam ille per ætatem disciplinæ capax, quieti cujusdam judicii indicia prodebat; vel quod provideret animo (ut nonnulli autumant) in quantum familiæ ditionisque suæ præsidium et decus esset evasurus.

corpus severissime macerat,

parvos fratres studiose instruit,

101 Solet siquidem mater ejus commemorare, se Franciscum aliquando admodum puerum, cum pueris sibi a pedibus vociferantem et jocantem audisse; deinde metu perculsam, prospectasse per januam, simulque Aloysio dixisse, male se metuere, ne illi puero nocerent; tum Aloysium respondisse; Ne dubita, Domina mater, quin Francisco ad se tuendum satis sit futurum animi: quin imo demitte in animum quod dico; Franciscus demum erit, qui familiam nostram sustentabit. Marchionis conjux hæc verba mente reposuit, quibus quam ad amussim responderit eventus, neminem fugit, qui vel auditione acceperit, quemnam ille in superioribus tragœdiis, quibus ejus familia vexata est, se præstiterit; et jam florentem statum, in quem ab ipso restituta est, intuetur. Porro quod ad prædictiones rerum attinet, D
auctor est Franciscus Turcius, ejus morum præfectus, Aloysium cum adhuc seculo teneretur, compluribus clientibus suis multa vaticinatum esse, quæ prorsus ita, ut ille dixerat, evenerint.

Franciscum fore familiæ columen prædicit.

102 Jam aliquot dies elapsi erant, quibus Marchio nullam de Aloysii causa mentionem fecerat: XXIX
ibi ille, rei conficiendæ percupidus, instare cogitat. Oblato igitur tempore, apposito sermone Marchionem commonefacit, maturitatem jam tandem videri, quæ animo conceperit ad opus conferendi. Hic Marchio necessitatem sibi impositam videns, aut concedendi quod poscebat, aut negandi; altum animo dolorem premens, negat se unquam hujusmodi licentiam dedisse, neque porro daturum esse, antequam consilium maturuerit; ipseque sat robusta ad illud exequendum ætate sit, qualis circa annum quintum et vigesimum soleat esse. Ceterum, si ita collibitum esset animo ejus, iret bonis avibus quo vellet; at una novisset, numquam sua patris voluntate iturum, nec ab eo deinceps habendum pro filio. Exanimatus tam inopinato responso Aloysius, lamentis ac precibus per divinum amorem obtestari aggreditur Marchionem, ut ab se æquum bonumque impetrari sinat. At ubi ille semper obstinatior, præcise negat, E
ullum se ejus precibus relicturum locum; Aloysius rebus desperatis spatium consultandi capit; mœrensque flendi causa in cubiculum se conjicit. Arripuerat ille quidem hoc tempus, ut rem Deo commendaret, deque ea Generalem Præpositum per litteras consuleret: sed Marchio adeo illum stimulare atque opprimere præfestinavit, ut, cum Generalis sententiam opperiri non posset, quod e duobus minus malum est visum elegerit. Resp. summa hæc fuit.

Rursum appellatus a filio pater,

jubet æt. annum 25, exspectare.

103 Etiamsi nihil hac mora et retardatione servitutis, quam apud Deum in Religione colere animus esset, in vita sibi posset accidere acerbius, nihil quieti suæ mentis infestius; tamen, quo patri obsequeretur, cui et ipse sponte sua quibuscumque in rebus liceat morem gerere percuperet, et in hac causa jussu Præpositi Generalis, quantum cum officio Deique pace conniti posset, deberet; duabus conditionibus se in alterum tertiumve annum rejici passurum: at earum alterutra si non staretur, numquam adductum iri, ut patris gratia iratum sibi Deum vellet; ac, si a Patribus Societatis abjiceretur, invito potius patre extorrem toto orbe errare malle, F
quam vel latum unguem a rectæ conscientiæ lege discedere Conditiones hæ fuere. Altera, ut eo tempore omni, quo suus in Religionem ingressus differretur, Romæ habitaret, ubi et propositum suum opportunius tueri, et studium in literis collocare posset. Altera, ut Marchio nunc litteras ad Præpositum Generalem daret, quibus filium suum, eo tempore elapso, in Societatem adsciscì permitteret; nimirum, ne qua postea difficultas existeret. His conditionibus auditis, quas suis consiliis adversari sentiebat, factus iratior Marchio; cum duos ipsos dies, ne se certo ullo tempore eum missurum, aut quid aliud facturum sponderet, obfirmate recusasset; tandem victus Aloysii constantia, quem et jus bonum petere videbat, et, ne quod aliud suis rationibus alienius consilium iniret, metuebat exacerbare vehementius; flecti animum suum passus, omnia ejus postulata se facturum recepit. Aloysius de tota re P. Generalem extemplo certiorem facit, commemoratis rationibus, quas in illa cum patre suo pactione secutus esset; iisque verbis claudit epistolam, quæ argumento essent, quantum ex hac optatissimæ sibi rei dilatione dolorem caperet.

Acquiescit sub duplici conditione filius,

eam admittit pater;

104 Iisdem diebus sanctus adolescens luctu consenescebat; multisque lacrymis suam, ut aiebat, sinistram

A sinistram fortunam deplorabat, quod tam illustri, et quidem primo inter fratres suos loco, natus esset: contra vero iis, qui obscurioribus orti natalibus his impedimentis carerent, quæ a Religionis aditu arcerent invitos, sancte invidebat. Verum enimvero Deus, qui mœrentibus solatio esse, et calamitosos vota facientes solet aspicere; succisis præter ceterorum hominum opinionem simul omnibus, quæ Aloysium suas delicias, ne votorum suorum compos fieret, remorabantur, mœrorem ab ejus animo brevi detersit. Postquam enim de ratione Romæ commorandi agitari cœptum est, censebat Marchio diversandum illi esse in domo Vincentii Gonzagæ Cardnalis: jamque Guilielmum Ducem orarat, ut eam rem Cardinali per litteras commendaret: et ille, pro suo eximio in Aloysium amore, haud gravate hanc operam pollicitus erat; quando exorta nescio qua Ducem inter et Marchionem controversia, utri prius scribendum esset, utroque certis de causis alteri priores deferente, res eodem loci mansit, neque aliud præterea actum. Id vero eximiæ cujusdam Dei providentiæ fuisse satis apparet, et Aloysius ultro prædicabat. Etenim si Dux Marchioni gratificatus, ad Cardinalem litteras dedisset; fatebatur ipse B hujus se beneficii causa illi obnoxium futurum, atque adeo in servitutem quamdam offensurum fuisse, qua multis deinde annis ægre sese expedisset.

agitque de illo locando in Collegio Romano;

quod cum non succederet,

105 Fracto hoc consilio, Marchioni venit in mentem, eum in Seminario Romano collocare, sic ut ejus parte aliqua, sibi nonnullisque famulis destinata, ut personæ dignitas postularet, seorsim a ceterorum contubernio, Societatis disciplina, usque ad condictam diem optimis artibus erudiretur. Verum quoniam id cum ejus loci lege pugnabat, qua ad eum diem nemo quisquam solutus fuerat, misso Romam certo homine cum litteris, Scipioni Gonzagæ viro illustrissimo negotium dedit, ut cum Patre Generali hoc ageret, oraretque ut ejus permissu sibi id liceret. Egit ille partes suas perquam ardenter; verum allatis rationibus cur id concedi minus conveniret, de sententia deductus, ut res se haberet, Marchionem per litteras edocuit, ille necdum abjecta rei obtinendæ spe, eo flexit, ut Aloysium hortaretur Leonoram Austriam, Mantuæ Ducem, optime de Societate meritam, rogare, ut ipsa id sibi gratiæ a Patre Generali apponi postularet. Respondit sapienter Aloysius, alium potius quemvis, quam se, hanc C curam decere: quod enim peteretur et sui animi rationibus et existimationi inimicum esse; quandoquidem suspicionem movere posset, animum sibi vel commutatum vel refrigeratum esse; præsertim quod non ita pridem, in obtinenda ab Imperatore abdicandi sui copia, ejusdem Principis feminæ opera esset usus. Itaque ne hoc quidem consilii processit.

una alteraque via;

XXX 106 Dum de alia ratione deliberatur, Aloysius cum se confirmasset, renovato ardore, pias corporis afflictiones, jejunia, orationes instaurat; nec umquam sacræ Eucharistiæ fit particeps, quin Deum obsecret, ut tandem aliquando, quæ moram sibi injiciant, de medio tollere dignetur. Præcipue vero cum aliquando hujus gratia quaternas quinasve horas in oratione posuisset, instinctu quodam animum sibi sensit adigi atque incitari, ut Marchionem graviter e podagra jacentem adiret; iteratoque, ut missum se faceret, exorare conaretur Ipse ratus, hanc sibi vim proprio quodam impetu sancti Spiritus afferri, a precibus recta ad Marchionis cubiculum contendit; eumque intento animo, his ipsis vehementibus sane verbis aggreditur; Equidem, Domine pater, in tua me potestate fore profiteor. De me statue, ut lubet: verumtamen tibi denuntio, me a Deo ad Societatem Jesu vocatum esse: itaque dum hac in re mihi obsistis, Dei voluntati obsistis: et hoc dicto, ne puncto quidem temporis responsum D præstolatus, e conclavi se ejicit, patrem improviso dolore graviter ictum relinquens. Ibi illum cum animo suo in memoriam redeuntem, ad recognoscentem, quanta vi adhuc filio restitisset; hinc quidem religio ac metus, ne Deum irritasset; inde vero reputantem animo, se a tali filio desertum iri; tam acerbus mœror incessit, ut, converso ad parietem vultu, magnam vim lacrymarum profunderet; diuturnisque lamentis, singultibus, complorationibus universam familiam suam adverteret, mirantem quid illi tandem objectum esset novi. Aliquanto post intervallo, Aloysium in conclave accitum, sic affatur: Vulnus, fili mi, cordi meo inflixisti; quia te amo, semperque amavi merito tuo, atque in te spes omnes meas familiæque nostræ defixeram. Jam vero, quoniam alio te, ut ais, Deus vocat; non equidem ultra te morabor. Vade, fili, quo tibi collibitum est: idque ut bene et feliciter cedat, precor. Quæ verba cum tanta doloris amorisque significatione sesuque protulit, ut denuo in uberes fletus erumperet, neque esset qui illum consolatione lenire posset. Aloysius, actis brevi gratiis, ne dolorem augeret, inde in suum se domicilium recipit. Ibi, remotis arbitris, E humi prostratus, pansis brachiis, oculis sublatis in cœlum, Deo pro injecta sibi mente, proque ejus secundo successu gratias agit; seque tanto animi gaudio Deo in holocaustum dedicat, ut Dei majestatem assidue laudando eique benedicendo satiari non posse videretur.

ex podagra decumbentem patrem adortus filius,

A. VIRG. CEPARIO XXXI

consensum elicit.

107 Vix Aloysius tot votis expetitam a patre missionem impetrarat, cum ejus rei fama Castilionem pervasit, tanto clientum omnium dolore, ut eum multi abundantibus lacrymis testarentur. Paucis siquidem illis diebus, quibus, antequam inde se movere posset, Castellione moratus est, quoties incedebat per oppidum, certatim viri fæminæque, ejus videndi et honorandi causa, fenestras omnes vestibulaque complebant; ac deinde tanta significatione amoris ploratum edebant, ut et ipse ægre lacrymas cohiberet: adhæc velut cœlestem hominem in cœlos tollebant, suamque infelicem sortem lamentabantur, qui mereri non potuissent, a tam sancto Principe gubernari. Nonnulli etiam, quibus faciliores erant ad aulam aditus, plusque apud ipsum poterant, flentes aliquando eum adeunt, hisque verbis compellant: Domine Aloysi, quid ita nos deseris? Nactus es provinciam tam amœnam, clientes tam humanos; qui te non illo solum amore diligunt, quem erga suum Principem cuique natura quædam F insevit, sed in te eximia præterea pietate feruntur. Tu nobis in amoribus, in te spes nostræ sitæ erant; et jam, cum maxime expectamus, dum rei nostræ publicæ gubernaculis manum admoveas, a nobis avelleris. His subridens Aloysius; Ego vero, inquit, vobis profiteor, velle me mihi e cœlo coronam petere. Nimis magni negotii est, hominem, ditione et principatu præditum, æternam salutem consequi. Nemo potest duobus dominis fervire, mundo et Deo. Mihi certum est salutem meam in tuto locare: idem et vos studete.

XXXI *Magno cum dolore Castellionensium,*

tali Principe se privari querentium.

108 Agebatur desiderio quamprimum e patria in Dei domum commigrandi: sed aliquot se hebdomadas in ea tenere compulsus est, partim dum matrem suam, quæ Augustam Taurinorum Infantem e Hispaniarum Allobrogum Ducem salutatum abierat, præstolatur; partim dum procurat urgetque abdicationem suam, cujus stipulationi, expresso Cæsaris mandato, qui e Gonzagarum familia proxime illum attingebant, ad quos ea ditio extincta Marchionis stirpe, hereditate ventura erat, interesse jubebantur. Quia vero ii viri principes sedes suas plerique omnes Mantuæ habent, eorum opportunitati ut serviret

e Mantuam abit Aloysius;

A viret Marchio, eo se, licet ægrum, deportari jussit.
ANNOT. C. J. *f* In ejus cum Aloysio digressu Castellione *f*, non modo aulici viri ac feminæ, quibus inibi manendum erat, sed omnes prope oppidani, cum Aloysium rheda invehentem viderent, certum non reverti; quem se numquam præterea visuros putabant, omnia plangore et lamentatione complebant. At fere per proximos consequentes dies, nihil præter ejus sanctitatem et virtutem in ore hominum fuit, pro se unoquoque, quam in eo observasset, prædicante: itaque jam omnium consensu in sanctorum numero ducebatur. Sed maximam omnibus admirationem movebat, quod tam libenti animo, Deo serviendi causa, Marchionis honorem abjiceret; quodque, ut id consequeretur, tot patris sui aliorumque procerum impetus, summa constantia ac fortitudine excepisset fregissetque.

C. J. ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *De itinere Mantuam, ibique tunc gestis audi fidelem ejus Achatem, et assiduum eatenus ministrum, Clementem Ghizonum.* Profectus, *inquit is*, Mediolano Aloysius, ubi post obitas Principum aulas, jussu patris aliquot menses substiteramus; venit
B Mantuam, concessitque in collegium Societatis Jesu, ubi meditationibus atque exercitiis spiritualibus operam dedit. Venimus autem illuc, *ait testis Cast.* V, quo tempore Japones illi, qui Romam Legati venerant ad summum Pontificem, revertebantur, et propediem expectabantur Mantuæ; ubi et excepti fuerunt splendido apparatu et pompa; concurritque frequens ex vicinia populus spectatum, atque adeo ipse etiam Ferdinandus Marchio, Aloysii pater, cum altero filio Rudolfo. At Aloysius, qui aderat in loco, tantum aberat a cupidine spectandi, ut se abdiderit illo tempore in collegium Patrum Societatis Jesu, otium suum orationi et piis *(de quibus testis præmissus)* mentis exercitationibus malens impendere, quam spectaculis mundanis; quibus nusquam trahebatur.

b *Fuit is* Antonius Valentinus, *uti nominatur in Relatione Auditorum Rotæ, nosque etiam diximus ad cap.* 2, *Annot.* b.

c *Pergit Ghizonus præmissus:* Deinde Castellionem rediit, novasque sustinuit, ob Religionis amplectendæ desiderium, a patre aggressiones; constantissimeque repulit, ac tandem vicit, concedente ei patre, lacrymis large obortis, facultatem exequendi quod tam diu jam meditabatur.
C *Parvo fratri instillat pietatem.* *Interea, ut Princeps Franciscus, Aloysii frater, circiter annos* IX *minor natu, ita testatum reliquit,* Juvenculus adhuc erat Aloysius, quando assiduitatem ejus in orando, abstinendo ac jejunando mirabantur omnes, et Sanctulum passim vocitabant. Vidi ipsum ego multoties servientem Sacerdoti, sacris operanti in sacello palatii. Neque suæ solum salutis causa vacabat pietatis operibus, sed pariter curabat, ut nos quoque fraterculi sui essemus pii. Quamborem recondita servabat in arcula, mensæ secundæ bellaria, meque ubi commodum poterat, in cubiculum suum seductum, jubebat recitare et crebro iterare Orationem dominicam et Salutationem angelicam, atque ita pertexere coronam B. Mariæ Virgini precatoriam; dabatque mihi, singulis Orationibus ac Salutationibus persolutis, singula coriandri, sacharo conditi, grana.

d *Quæ hinc sequuntur usque ad,* Examinatus, *deerant in versione latina: sunt autem in utraque editione Italica.*

e Catharinam, *quam ipse Dux Carolus Emmanuel, hoc anno* MDLXXXV *in Hispaniam profectus, illic sibi junxerat uxorem; et festa luce S. Laurentii* X *Augusti, solennissima pompa induxerat Taurinum.*

f *Ghizonus de his:* Quando iter arripuit Aloysius D
Castellione Mantuam, jus suum primogeniti in fratrem translaturus, planxit amare omnis populus Castellionensis, subditi ejus; et quando Mantuæ re ipsa transtulit jus illud in palatio ad S. Sebastiani, planxit quoque pater ejus, coram multis, qui aderant ibidem principibus viris.

CAPUT IX.

Abdicatio Marchionatus ac fortunarum omnium: iter Laureto Romam; ingressio in Societatem.

Mansit Aloysius Mantuæ alterum fere mensem XXXII
a; cujus temporis plerumque in collegio Societatis, *a* colloquiis cum Patribus qui inibi degebant indulgendo, ac Pœnitentiam et Eucharistiam celebrando, traducebat. Qua in re vehementer totius urbis, per quam jam rumor distulerat (ut fere illustrium hominum res cito vulgantur) quorsum advenisset, animos ad æmulationem accenderat: itaque venerabundi illum spectabant, atque ab ejus vultu sibi E
pietatem aspirari fatebatur. Moram vero tot dierum *Remissa quam sibi Cæsar assignarat pensione;* in illa urbe attulit, quod cum (ut supra narratum est) in abdicationis tabulis hæc conditio fuisset posita, ut, dum viveret, quadringentos sibi Scutatos in singulos annos reservaret, quorum in quidquid libuisset expendendorum ipsi potestas esset; Marchio, postmodum a Rectore collegii in ea urbe edoctus, minime fas esse cuiquam religiosorum hominum rem ullam propriam habere, aut pro libitu vel in suos usus dispensandam, sed hoc totum esse procurationis Præsidis; eamque legem, ad paupertatis studium sartum tectum tuendum, inviolatam servari; ideoque solis collegiis redditus in communi permitti, e quibus singulorum necessitatibus consulatur; hoc cognito, nolle cœpit quidquam Aloysio relinqui; quod diceret se, cum eam conditionem tulerit, id spectasse, ut ea pecunia in Aloysii esset manu, nunc, postquam intellexerit id per Societatis instituta non licere, cupere se eam expungi. Ac Aloysio quidem, qui nihil morabatur qua formula abdicatio fieret, dummodo acceleraretur, nullius negotii erat id permittere; sed nonnuli Jurisperiti Marchioni denuntiarant, quandoquidem Cæsarea conditione adjuncta abdicationis auctor esset factus, verendum esse, ne ea sublata tota in dubium vocaretur. Dum ergo ea res vertitur, variisque Ju- F
risconsultis disceptanda traditur, opinione plures absumpti sunt dies. Ejus moræ cum Aloysium distæderet, summa tandem contentione pervicit, ut hoc etiam impedimentum alterum removeretur; abdicationisque instrumentum, iis omnibus quas vellent appositis cautionibus, conscriberetur.

110 Eo confecto IV Nonas Novembris, anno MDLXXXV, Mantuæ in palatio quod S. Sebastiani dicitur, in quo Marchio diversabatur; Prospero *an.* 1585 *signat tabulas cessionis.* Gonzaga, viro Illustrissimo, quo nemo erat propinquior; aliisque viris principibus, quorum intererat, congregatis; coram testibus necessariis, stipulato Aloysius Marchionis ornamentis opibusque se abdicat *b*. Narrant viri principes, quorum memini; dum *b* a Notario prolixæ illæ tabulæ recitarentur, interea Marchionem, præ dolore quo urebatur, fletum moderari nequivisse; at contra Aloysium, qui se summa votorum attigisse cernebat, tantis incessisse lætitiis, ut Illustrissimus Prosper neget, umquam se illum quam illo die lætiorem vidisse *c*. Et tamen *c* illo ipso die mane, paulo antequam abdicationi stipulatio subderetur, nonnulli primarii et illustres viri, qui cum Vincentio Principe (qui modo Mantuæ Dux est) in idem palatium advenerant, interea loci,

A loci, dum Princeps cum Marchione ageret, Aloysio plurimum negotii attulerant; ludos eum faciendo, quod Religioni nomen dare vellet, summaque vi nitendo, ne abdicatio transigeretur. Consignatis tabulis Aloysius, curis omnibus fortunarum et ditionis exsolutus, solum se abdit in cubiculum; Deoque se ad pedes abjicit gratulabundus, quod se tandem optato sanctæ paupertatis thesauro dignatus esset: atque interea tantis illi animus deliciis solatiisque cœlestibus circumfluxit, ut postea narrare sit solitus, se cum alias sæpe, tum illo die præcipue præsens sibi Dei numen gratiamque sensisse. Ac sane admirabile est, Ferdinandum Marchionem, Principem adeo splendidum et liberalem, ut etiam prope profusus audire posset; in filium suum primogenitum, et talem filium; tamque sibi unice carum, tanta parsimonia usum esse: præsertim cum ipse unus auctor fuisset, ut quadringenti illi Scutati ipsi seponerentur. Crediderim equidem Deum, quo Aloysii (qui in celeberrimis Europæ aulis versatus, tantum perpetuo paupertatis studium præ se tulerat) hilaritatem cumularet, composito passum esse, ut Marchio in contrariam suo mori partem laberetur.

Deoque agit gratias:

B 111 Persolutis Deo gratiis, *d* Venerabilem Sacerdotem Ludovicum Cataneum in cubiculum accersit; quem cum jussisset vestitum e panno, quem ad Societatis modum clam omnibus sibi Mantuæ faciendum locaverat, sua benedictione dedicare; se ipse vestibus omnibus profanis, atque adeo etiam ipso indusio et tibialibus sericis exuit, ornatusque habitu illo sacro, in conclave, in quo Principes prandium operiebantur, de improviso sese infert. Illi, rei novitate attoniti, lacrymas non tenuere, atque imprimis pater ejus Marchio; qui etsi diu conatus, numquam toto mensæ tempore lacrymis imperare potuit. Ibi Aloysius, ducto e re nata sermone, festive, modeste, ae perquam apposite de opportunitatibus periculisque divinæ Majestatis lædendæ, quibus homines seculo immersi conflictantur; de inanitate caducorum hujus vitæ bonorum; de aditu æternæ salutis, viris Principibus ac Magnatibus multis difficultatibus obsepto; de cura quam pro sui quemque animi immortali salute genere par sit, disserere est exorsus, tanta auctoritate cœlestique spiritus impetu, ut viri illi Principes, cum multa illum significatione reverentiæ ac pietatis, attenderent: quin etiam hodie hic ejus sermo multorum ore celebratur.

d — *ac Societatis vestem indutus,* — *utilem ad præsentes sermonem facit.*

C 112 Postridie ejus diei, qui fuit III Non. Novembris, Duci Mantuæ ejusque filio, ac Principibus ibidem feminis valedixit; vesperi vero domi, utrumque parentem (nam mater nuper e Taurinis erat reversa) quam submississime oravit supplex, ut sibi bene precarentur. Id dum faciunt, quot lacrymas profuderint, atque præ ceteris Marchio pater, facile est cuivis æstimare. Postera luce Romam *e* versus iter capessit, cum eo comitatu, quem illi Marchio attribuerat; in quo erat imprimis R. D. Ludovicus Cataneus, quo ipse Marchio iter faciens utebatur pro moderatore conscientiæ suæ; Petrus Franciscus Turcius, ejus moderator; Joannes Baptista Bonus, doctor: Cubicularius unus, aliique famuli. In hoc porro suo discessu, quamvis omnes lacrymantes aspiceret, incredibile est quam parum propensum in consanguineos suos animum declararit. Rudolfum fratrem minorem, cui Marchionis dignitate cesserat, qui eum usque ad Padum (ubi deinde navem Ferrariam versus conscendit) in rheda prosecutus est, in via ac digressu paucissimis affatus est. Cuidam viro primario in navi, dicenti se credere, Rudolfo magnam voluptatem attulisse, quod in ejus ditionem posset succedere; respondit; non tanto illum sibi gaudio successisse, quanto ipse illi decessisset. Ferrariæ *f* salutato ejus loci Duce Alfonso Estensi, ipsiusque conjuge Margarita Gonzaga sua cognata, Bononiam iter intendit. Optabat omnino hoc itinere ad sanctam Lauretanam domum proficisci, cum propria quadam in eum locum pietate impulsus, tum desiderio solvendi voti, quod in suo partu mater olim pro ipso nuncuparat. Nam etsi, promulgato Jubilæo, justis de causis potestas illis erat facta ejus peregrinationis aliis officiis commutandæ, eaque jam uterque rite præstiterat; tamen ipse, et primo illo matris proposito, et singulari suo studio obsequi decrevit. Consilium igitur illi fuit primo Florentiam ad Magnum Ducem Franciscum contendere, atque inde Lauretum flectere. Verum ubi Petram-malam attigit, qui locus in finibus Hetruriæ versus Bononiam Magno Duci paret; comperit metu pestilentiæ omnia arctissimis custodiis teneri. Ibi quamvis ejus comites nomen genusque hominis, et suscepti itineris causas exponerent; numquam tamen eos, ut transitum darent, exorarunt. D

XXIII — *Vale suis dicto,* — *e* — *iter ingreditur 4 Novembris Romam versus,*

A. VIRG. CEPARIO — *f* — *et Bononia Florentiam ire prohibitus,*

113 Ergo necessario Bononiam reversus, inde per litteras Magno Duci se excusavit, quod non, uti optasset, sibi officium illi, cultumque coram tribuere licuisset. Bononia per Flaminiam recto itinere, Lauretum petiit; quo postquam devenit, dici non potest quantis eum jucunditatibus Deus et Beatissima Mater Virgo perfuderint. Proxima luce, in sacro Sacello quinis senisve continenter Sacrificiis cum astitisset, incredibili cum religione Eucharistiam suscepit: defixus vero in cogitatione beneficii, quod in eo loco, ubi tanta majestas et sanctimonia latuit, genus humanum accepisset, totus lacrymis diffluebat, neque inde posse abduci videbatur. Quo vero major illi esset copia in sacro loco toto die orandi ac meditandi; remisso Patri Rectori Societatis, ipsum ad collegium suum invitanti, humanitatis officio, ad vulgare cum suis omnibus hospitium divertit. De prandio redit ad sanctam domum; et quia jam increbuerat quis esset, et quo animo Romam pergeret, omnium digitis monstrabatur; sibi gaudentium, quod adolescentem ea claritudine generis opumque affluentia vidissent, qui majori studio molitus esset, ut ad humilem et inopem statum redigeretur, quam fere ceteri ad honores divitiasque grassentur. Proxime sequenti luce ante discessum, placuit illi iterum inter rem divinam sacra Eucharistia refici, et nonnihil temporis precibus dare: eo facto, Romam versus *g* equitavit. E

ac Lauretum deflectens,

F 114 Ratio vivendi in itinere hæc fere erat. Mane simul cubitu surrexerat, quartam horæ partem silentio orabat; deinde preces canonicas, quas circiter Primam, Tertiam, Sextam, Nonam canimos est, recitabat cum Ludovico Sacerdote; a quo in hoc orationis genere, cujus adhuc usum nullum habebat, erudiri petierat. Iis persolutis addebat preces viatoribus accommodatas, quas Itinerarium vocamus; ac tum denique inscendebat equum. Multa passuum millia solus et remotus a suis omnibus conficiebat; modo preces exercitii quotidiani, modo alias pronuntians, modo meditationi et contemplationi de more vacans: itaque nihilo secius dum equo veheretur, quam alii in cubiculo retrusi, pietatis officia colebat. Idcirco ejus comites, quos minime fugiebat quantum solitudine recessuque oblectaretur, dedita opera aliquanto ab illo intervallo faciebant iter. Ubi libebat silentium interrumpere, accito ad se Ludovico illo Sacerdote, colloquebatur cum eo de divinis rebus. Dum equi pastu reficiuntur meridie, et ipse permodicum sumebat cibum: deinde dictis cum eodem Sacerdote Vespertinis extremique diei precibus, ad equos atque in viam redibat. Ejus magna parte præcipiebat animo pœnas macerationesque corporis, quibus ut valde erat deditus, ita sperabat sibi

g — *iter sancte ac pie facit,*

A. VIRG. CEPARIO

A sibi Religioso amplissimam earum copiam factum iri : interdum vero secum ipse res Indicas conversionemque Ethnicorum volutabat; atque in spem, in eas oras aliquando cum aliis, qui magno numero prope quotannis ex Europa solvunt, missu præsidum proficiscendi exardescebat; aut denique aliis his similibus cogitationibus levabat viam.

115 Vesperi in diversorio, quamvis, quod asperrima hiems esset, frigore rigeret, numquam se tamen calefaciebat : sed confestim in cubiculum solum se abdebat; atque ibi, deprompta atque ob oculos posita Christi crucifixi imagine, quam secum deferebat, ad ejus pedes jacens, duas horas continuo cum Deo agebat; tot intermistis lacrymis, singultibus, gemitibus, tantoque animi ardore, ut ejus homines, qui foris voces audiebant, perculsi stupore suique pœnitentia, inter se aspicerent. Secundum hanc orationem, diu se quotidie verberibus castigabat; tum vero vocato in cubiculum Sacerdote Ludovico, Matutinas preces et Laudes legebat. Inde accumbebat ad mensam, et valentioris materiæ cibis semper abstinens, perquam sobrie et frugaliter cœnitabat. Instituerat quarta sextaque feria ac sabbato jejunia, quibus assueverat, servare; sed Sacerdos, cum frangi eum vexarique itineris laboribus videret, iis temperare jussit : cui ille tum quidem dicto audiens fuit, sed vix Romam venerat, cum ea resumpsit. Sibi dormitum concessuro neque lectum calefieri, neque vestes detrahi substinebat. Itaque, cum tibialium e panno ad eum diem insolens fuisset, quo Societatis habitum Mantuæ sumpserat, iis educendis plurimum laborabat quotidie. Semel vero ejus misertus Sacerdos, cum succurrisset; comperit pedes ac tibias prope obriguisse; neque tamen vel tunc quidquam sibi ignis adhiberi, illo quamvis urgente, passus est.

licet acri hieme,

B

116 Romæ *h* cum in ædibus Scipionis Gonzagæ Patriarchæ illustrissimi descendisset ex equo, paululumque respirasset ex itinere; inde in domum Patrum Professorum Societatis Jesu se contulit *i*; ubi P. Claudio Aquavivæ Præposito Generali, qui in hortum obviam illi descenderat, ad genua se submittit; seque illi filium et subditum tam pie submisseque profitetur, ut e terra excitari non posset. (Inter hæc porrexit Patri Præposito epistolam a Marchione patre sibi commissam, quam huic loco lubet inserere. Illustrissime et Reverendissime Domine, mihi plurimum observande. Quemadmodum transactis temporibus judicavi, mei muneris esse, negare huic filio meo Aloysio facultatem intrandi sanctam istam Religionem, metuens nequid consulte per teneram ætatem, et minus constanter quam par est, occiperet : ita nunc videor mihi posse confidere, a Deo ipsum eo vocari : ideoque mihi conscientiæ ducerem, desideratam ab eo tam ardentibus votis ac toties mihi expositis, facultatem ultra denegare; sed volens lubensque, animo pacato ac cœlesti consolatione delibuto, ipsum mitto et committo Revendissimæ Dominationi Vestræ, quæ illi utilior Pater, quam ego sim, futura est. Nihil est quod de persona filii hic addam : tantum significo, me Reverendissimæ Dominationi vestræ in manus tradere id quod mihi in hoc mundo carissimum est; ac præcipuam spem meam, quam in isto filio repositam habui, conservandæ ac illustrandæ Familiæ meæ : quæ posthac magnum collocabit præsidium in orationibus ipsius et Reverendissimæ Dominationis vestræ, cui me velim plurimum commendatum esse; eique precor a Domino omnem, quam desiderare possit felicitatem. Mantuæ III Nonas Novembres MDLXXXV. Dominationis vestræ Illustrissimæ et Reverendissimæ propensissimus famulus, Princeps Marchio Castellionis.)

XXXIV *h* *i*

Romam appulsus, Præposito Societatis se sistit,

C

ac litteras a patre tradit;

D

Digressus a Patre Præposito Aloysius, Cardinales quosdam, atque imprimis Farnesium, Alexandrinum, Estensem, Medicæum, qui hodie est Magnus Dux Hetruriæ, salutare aggreditur; a quibus omnibus singulari benevolentia et comitate acceptus est, ac præcipue a Farnesio et Medicæo, qui maximopere contenderunt, ut ad suas ædes divertere vellet. Salutatis omnibus Cardinalibus, quos officii causa præterire non poterat; ad septem celeberrima urbis templa, aliaque; fama ac sanctitate illustria loca, incredibili pietate, supplicatum iit. Per vias, quæ de uno templo in alterum ferunt, vel divina tacitus meditabatur, vel sacros hymnos canebat; in ipsis vero templis mille modis Deum adorando, pium devotumque ejus Numini animum declarabat. Lustratis templis ad Sixtum V Pont. Max. adiit, ut ejus benedictionem peteret, et a Marchione patre suo litteras ei redderet. Vix in Pontificii conclavis procœtones erat ingressus, cum aulicorum (quos jam sparsus de ejus instituto rumor, proinde quasi ad prodigii cujuspiam spectaculum, contraxerat) corona cingitur. Admissus ad Pontificem, postquam de more pedibus osculum tulit, litteras a patre affert. Multa eum Pontifex super ipsius Religionis ineundæ consilio rogitat, atque imprimis, satisne provisos haberet animo ejus vitæ labores. Ubi ille jampridem meditata sibi omnia ac perspecta respondit, Pontifex, collaudato ejus instituto animique altitudine, benedictione impertitum ab se dimisit.

tum Cardinales aliquot salutat,

templa visitat,

Pontificem adit:

E

117 Eodem die qui erat sabbatum, sive quod pridie præter panem et aquam religionis ergo nihil gustasset; sive quod eodem die quo aditum haberet ad Pontificem, ad horam alteram et vigesimam jejunus mansisset; sive alia de causa, domum reversus deterius valere cœpit, atque ideo metuere, ne id novam sibi remotam faceret : verum malum non ultra processit. Postero die qui erat Dominicus, ineunte, in sacello sanctorum Martyrum Abundii et Abundantii, quod est sub ara maxima basilicæ Farnesianæ Societatis Jesu, Sacris adfuit; et divina Eucharistia fruitus, concionis audiendæ causa in odeum se recepit; ac deinde invitatu R. P. Præpositi generalis, cum Scipione Gonzaga illustrissimo Patriarcha, in communi cum Patribus triclinio prandit; et silente, jussu ejusdem Patris, anagnoste, unus e Sociis verba de suggestu fecit. Tenebat Patriarcham ejus cum modestia et compositissimi mores, tum vero dicta ac responsa; ac mirum sibi videri dicebat, huic adolescenti verbum nullum incassum excidere; sed omnia diligenter et quasi quadam trutina examinata. Aulicos etiam plurimum excitabat, qui illud imprimis annotarunt, de quo supra commemini; eum, cum in privato sacello ejusdem viri illustrissimi rei divinæ interesset, postquam eo ventum erat, ut Sacerdos Sacram Hostiam de more spectandam attolleret, imbrem lacrymarum cœpisse fundere, frustraque celare studuisse. Ad extremum feria secunda, VII Kalend. Decembris, qui S. Catharinæ Virgini ac Martyri sacer est, ante meridiem, cum esset annorum septemdecim, mensium octo, dierum sedecim, lætus atque hilaris, suis omnibus atque etiam Illustrissimo Scipione Gonzaga comitatus, domum tironum Societatis Jesu ad Sancti Andreæ in Quirinali ingressus est; cum eam regeret tironesque formaret, vir eximia ut alibi exequemur sanctitate, P. Joannes Baptista Piscator. Ibi Illustrissimus Patriarcha, postquam Sacris operatus, Aloysium cœlesti Eucharistia participavit, una cum Præposito Generali, qui eadem de causa advenerat, prandium cepit.

prandet in Domo Professa;

F

ingreditur Novitiatum;

118 In ipso domus aditu Aloysius, conversus ad suos ab usque Mantua comites, hortatus est, darent operam, ut æterna salute potirentur : Doctori Bono, quod

A quod se prosecutus esset, pro officio gratias egit : Præfecto prætorii negotium dedit, ut cum patris sui litteris Liburnum profectus, Magnum Ducem Hetruriæ suis verbis salutaret Cubiculario, ut matri salutem diceret : Ludovico Sacerdoti, ut patri hæc
Psalm. 44, verba suo nomine referret; Obliviscere populum tuum et domum patris tui. Significare nimirum voluit, se ex eo momento omnem domus patriæ, populi, ditionisque ab se jam spretæ, memoriam velle deponere. Quærenti, num quid aliud Rudolfo fratri
Eccl. 15. suo vellet ; respondit, ut illi diceret, Qui timet Deum, faciet bona. His dictis eos, orbari se tam bono Domino ac Principe vehementer deplorantes, reli-
k quit *k*. Denique Illustrissimo Patriarchæ Gonzagæ, qui egregiam operam in aperiendo ad Societatem aditu illi navarat, toto pectore immensas gratias egit, suumque pro ejus incolumitate precandi studium professus est. Hic ille Antistes, qua erat facilitate, ejus verbis commotus, lacrymas inhibere non potuit; seque ipsi, qui optimam partem eligere novisset, sancte invidere testatus est. Omnibus jam religioni alienis hominibus ac rebus expeditum Aloysium, tironum Magister cum in cubiculum induceret, in quo primum, de more Societatis, sui
B periculum faceret; non aliter quam si cœlestem quemdam paradisum intraret, toto animo exultans illud usurpavit; Hæc requies mea in seculum seculi:
deducitur ad primam probationem. hic habitabo, quoniam elegi eam. Deinde vero solus ibidem relictus procumbit in genua, mentem intima quadam suavitate delibutus, oculis fletu quem divinus amor ciebat madentibus, Deo gratias agit, quod se ereptum ex Ægypto, in terram hanc divinitus promissam, lacte et melle cœlestium gaudiorum manantem, perduxisset. Tum vero seipsum in sacrificium atque holocaustum divinæ ejus majestati offert et dedicat : denique præsidium sibi afferri petebat, quo uti deceret, sibi in domo Dei habitare, perseverare, atque sanctam servitutem in ea servienti emori liceret. Non desiit deinde eum diem, quo Religionem esset ingressus, anniversario cultu, festum habere; sanctamque Catharinam, cui is
l erat sacer, sibi in Patronam cooptavit. *l*

C. J. ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *Quo temporis intervallo, inter alia pia opera, etiam hic, ut paulo ante Castellione, imbuebat fraterculos suos*
C *doctrina et pietate Christiana* Memini *enim, inquit frater ejus, illustrissimus Princeps Franciscus, qui supra,* quod cum essem Mantuæ in palatio S. Sebastiani, pergebat more suo Aloysius excitare me ad recitandam Orationem dominicam et Salutationem angelicam, in ambulatione lignea prope a cubiculo suo; et recitatis singulis precibus, singula dabat mihi coriandri saccharo conditi grana. Ibidem multi
Mantuæ observatur orans, de familia, quando credebant eum vacare orationi, accessimus sæpenumero ad cubiculum ejus; speculatique per rimas tabularum, observavimus, orantem, nunc plangere manantibus ubertim lacrymis, nunc se humi prosternere expansis brachiis in modum crucis : quæ res tum admirationem, tum pietatis sensum nobis movebat.

b *Abdicationis modum pluribus describit Joannes Baptista de Bonis, Præses Concilii Castellionensis testis* I, *non tamen recte memor, quo nominatim die abdicatio facta sit, et quo discesserit ipse Mantua cum Aloysio : corrigendus proinde juxta contextum Ceparii, qui talia per otium inquisivit, atque abdicationem quarto Nonas, discessionem vero pridie Nonas Novembres consignat, diemque intermedium, qui Dominicus illo anno fuit, salutem ac vale Principibus dicendo, magna parte impensum, ait, ab Aloysio. Sic igitur deposuit testis citatus :* Scio ex propria experientia,

D quia coram adfui, quando Aloysius, obtenta ab Imperatore ejus rei potestate, renuntiavit ac cessit
ANNOT. C. J. et sua abdicat, Mantuæ in palatio, quod est e regione S. Sebastiani, Marchionatui Castellionensi, quem a Cæsare in se, tamquam primogenitum, beneficiario jure jam transcriptum habebat, ejusque liberum dominium expectabat a morte patris Cessit quoque bonis omnibus reliquis, quæ allodialia vulgo dicuntur, et nullum superioris ordinis Dominum agnoscunt, nulla omnino servata sibi re; idque ex puro amore Dei, vitæque in Religione traducendæ, invitis patre ac matre, et refragantibus. Cessit autem prædicta omnia fratri suo, natu secundo Marchioni Rudolfo, præsentibus Illustrissimis Dominis Prospero Gonzaga, aliisque ejusdem familiæ, sanguinis vinculo ei proxime conjunctis; nec non aliquot Dominabus, et ipsis ei consanguineis, die (si recte memini) Sanctorum omnium, anno MDLXXXV : die autem postero, qui erat fidelium Defunctorum, cunctis Principibus illis officiose, dicto vale, discessimus Mantua Romam, me jussu excellentissimi Domini Marchionis filium deducente; comitantibus, Reverendo D. Ludovico Cattaneo, D. Petro Francisco Turcio ejus moderatore morum multisque aliis ministris. *Ad-*
E *jungit prætcrea testis Cast.* V, *tabulas abdicationis* translationisque bonorum, ab Annibale Persia, *tamquam Notario, confectas fuisse.*

c *Sed neque parentes ipsi filium, alias lætiorem viderunt; uti idem Prosper Gonzaga testatur, in processu*
mirabili lætitia, *Mantuano in genere, sic locutus :* Ego, tamquam consanguineus maxime propinquus, interfui, quando Aloysius Mantuæ transtulit solenni ritu jus suum primogeniti in fratrem. Id autem præstitit tam alacriter, ut Domini parentes identidem asseverarent, numquam se filium vidisse tanta exultantem lætitia. *Idem asseverant alii plures : ac imprimis D. Ulysses Carenus, civis Mantuanus, in processu suæ civitatis in genere testatus anno* MDCVII *die* V *Novembris,* se præsentem fuisse, dum Aloysius Marchionatum fratri cessit; illumque huic exultanti gaudio dixisse; Utrius nostrum, credis frater, majori gaudio nunc abundet animus, tuusne an meus ? Scito, quod meus. Quibus auditis, pleræque nobiles matronæ, quæ aderant, nequiverunt a lacrymis temperare. *R. P. Gregorius Mastrilius, in processu Romano, item in genere, eodem anno (quo et Vice præpositus in domo Professorum Romæ fuit)* XXIII *Octobris, ita loquitur :*
F Interrogavi aliquando Aloysium, cum adhuc erat novitius, et ego solus cum solo agebam sine arbitris in aula novitiorum hic Romæ; numquid frater ejus lubenti ac læto animo acceptasset translatum in se ab ipso Marchionatum; respondit, postquam pusillum ipse secum cogitarat; Haud equidem credo, tanto eum animi gaudio et alacritate ipsam translationem acceptasse, quanto illam ego feci. *Ipse supra memoratus Princeps Franciscus, octennis tantum tunc puer, quando Aloysius resignavit, internam ejus lætitiam per signa externa potuit notare, ac meminisse post ann.* XXIII *deponens, quod* ibidem *in palatio Ducali ad S. Sebastianum Mantuæ,* exuit se dominiis suis, eaque transmisit in Rudolfum, videorque ipsum mihi adhuc videre, *inquit,* ante oculos meos, qualis erat illo die, toto vultu inflammatum : unde et adstantes dictitabant inter se, probe cognosci, ipsum debere compotem factum esse rei diu desideratæ : quia numquam alias eum viderant tam pulchrum atque alacrem. Scio etiam, quod hic se induit clericalem vestem, in qua Romam pergeret, ibi habitum Societatis induturus.

Aliud quod eodem tempore accidit, et lætitiam Aloysii aliquali mœroris sensu temperare potuerit, refert
et religiosa ubique utens prudentia. *Camilla de Ferrariis,* VII *testis; memor, quod* versabatur Mantuæ cum aula Castellionensi, quando Aloysius

A Aloysius renuntiavit dominiis suis, assumpsitque habitum, qualis Patribus Societatis Jesu in usu est, ipso die, quo memoriam omnium Fidelium defunctorum recolit Ecclesia. Postea vero cum iter aggressurus erat Romam, rogavit eum Domina mater, prius ut inviseret gynæceum suum, quam discederet. Quo audito, tergiversatus aliquantulum, dixit tantummodo, precabor Deum pro illis; et discessit. *Si ursisset eum mater, opinor futurum fuisse, ut simile responsum daret, ac dederat paulo ante in eadem Mantua Joanni Baptistæ de Bonis prædicto, dum* persuadere ei conabatur, ut accubiturus mensæ, proximum Dominabus locum occuparet, quando ab illis, uti crebro fiebat, invitaretur. Respondit enim; Non possum illarum ferre odorem, ne quidem Dominæ matris meæ.

ANNOT. C J.

d *Hæc ita Clemens Ghizonus* : Aloysius translato tandem dominio suo, recepit se in vicinum conclave, habitumque clericalem, quem a Domino Ludovico Cattaneo benedicendum curaverat, indutus, prodit in aulam, et in omnium illic præsentium conspectum.

e *Idem Ghizonus* : petita et accepta benedictione a patre matreque, iter ingressus est Romam versus, B comitante, quod pater ei assignaverat, famulitio; nobis vero in mœrore ac dolore ob discessum ejus relictis. In famulitio ejus fuerunt, prædictus D. Ludovicus Cattaneus, D. Doctor Joannes Baptista de Bonis, D. Petrus Franciscus Turcius, Jacobus Zejus, et multi alii. Et hæc omnia, quæ hactenus dixi (*quæque nos hic, et supra, suis locis ex eodem produximus*) testor esse vera; et a me probe scita; quia ei ab infantia usque ingressum in Religionem famulatus, a latere ejus non discessi diu noctuve.

Comitatus discedentis Mantua Romam.

f *Ferrari amattigisse et Florentiam transire nequivisse, asserit quoque unus e comitibus, Jacobus de Bellarinis, testis* v : Profecti Mantua venimus Ferrariam, inde Bononiam : hinc tendere cœpimus in Tusciam; verum quia interclusus metu grassantis extra contagionis, et nos incolumitatem loci, unde fueramus profecti, fide publica probare non possemus, debuimus relegere viam nostram, et deflectere via Flaminia Lauretum. Hic jussit totam familiam suam sacrosancta Eucharistia refici; et ipse bis Confessione expurgatis noxis, bis Communionem suscepit; longissimoque tempore in sacrario, ubi Verbum caro factum esse creditur, continuavit orare.

Venit Lauretum.

g *Ita describitur paucis a Joanne Baptista de Bonis,* C *itineris Præfecto :* Per viam eximia dedit specimina pietatis, et hæc singularia. Vespere ingressus diversorium, tametsi frigore rigeret; numquam passus est afferri ignem, cupidine tolerandi aliquid pro Deo; nec passus est amplius exui a famulo vestibus: abdebat se vero mox ut advenerat in cubiculum; orationem facturus; quo tempore flumen fundebat lacrymarum, uti ego ipse vidi per ostii fissuras, Finita oratione illa, recitabat Officium divinum, una cum D. Ludovico Cattaneo. Medici erat cibi : sermo semper de rebus sacris ac Deo : oratio ac meditatio ei frequens, etiam inter equitandum, ideoque non raro ut quietius oraret, tantisper secedebat a nobis solus. *Addit testis* v, *quod* in itinere circumferebat supra pectus, sub habitu, signum Christi e cruce pendentis, tum aliis fortasse de causis, tum ut ad manum haberet, credo, quod quoties orare vellet, oculos animumque inflammare magis objectu illo posset.

Pia in itinere exercitia

h Ut Romam ingressi fuimus, *aiunt eumdem fere in modum testes Castell.* I *et* IV, divertimus ad Illustrissimum D. Scipionem Gonzagam, tunc Patriarcham Hierosolymorum, postea S. R. Ecclesiæ Cardinalem. Meum illic fuit, *ait* IV, vesperi monere Aloysium temporis, postquam una in oratione hora D ei fluxisset. Contigit autem, prima aut secunda vespera, me ex itinere fessum obdormivisse : unde et factum est, ut ille perstiterit orando usque ad mediam noctem : tum vero excitatus ego a Moderatore ejus, ipsum moniturus abiens, adhuc orantem inveni. Circuivimus (*uterque prosequitur*) septem quas appellant Ecclesias in quo pietatis exercitio mirifice eluxit religio Aloysii. Obivit aliquot præcipuos Cardinales officii causa salutatum ex mandato patris. Adivit quoque summum Pontificem Sixtum V, eumque osculo pedum veneratus, et vicissim ab eo benedictione donatus, contulit se tandem ad tirocinium, S. Andreæ dictum. Societatis Jesu in monte Quirinali, die XXV Novembris, S. Catharinæ Virgini ac Martyri sacro, comitantibus prædicto Patriarcha, qui ei tunc celebravit Missam, et sacram Eucharistiam porrexit nobisque omnibus; qui inde recessimus dolentes, et amplius eum non vidimus. *Addit quoque* I *testis;* rogatum fuisse Aloysium a Patriarcha, ut uno saltem die abitum suum ad tirocinium differret : illum vero id, quod unice habebat in votis, intrare quam mox, facile persuasisse Patriarchæ; et absque dilatione ingressum esse.

Adventus Romam,

pia opera

ingressus n tirocinium.

i *Franciscus Rosalinus Societatis Jesu, in processu* E *Castellionensi testis* VI, se præsentem fuisse, *ait*, quando Aloysius, Societatem ingressurus, venit Romæ in domum Patrum Professorum, ut se præsentaret Reverendo admodum Patri nostro Generali; cui ad medium fere horti spatium sibi obviam venienti, accidit ad genua; et non potuit sublevare sese, nisi ab eodem Patre Generali adjutus; qui eum ibi et osculatus est frontem, et in filium suscepit. Adfuerunt quoque nonnulli e nobili comitatu ejus. Hæc autem scio, *inquit*, quia forte intellecto, adesse Marchionsem Castellionensem, substiti, ubi copiam eum videndi haberem, et habui; et facta hæc sunt, si non erro, anno MDLXXXI.

Excipitur a P. Generali.

k *Hæc in ipso tirocinii aditu Aloysius ad suos : qui tamen non ita eum ibi dimiserunt, quin postea reviserint, uti notat ex testimonio, quod dedit in processu Castell. testis* XIX, *R. P. Decius Striverius*, *olim cum Aloysio Romæ novitius, tunc Præpositus Provinciæ Venetæ Societatis nostræ.* Memini *(ita loquitur)* me observare in Aloysio, jam tum a principio tirocinii, vacuitatem ab omni amore carnali erga parentes ac propinquos. Posteaquam enim ingressus illud fuerat, aulici, itineris socii ac ministri, ad Marchionem patrem reversuri, accesserunt F ad idem tirocinium, ultimum ei vale dicturi, et siquid ultra mandare vellet, excepturi; atque ego, qui per illos primos dies curam recens ingressi gerebam, istius rei nuntium ei tuli : ipse vero respondit, nihil opus esse ulteriori eorum alloquio, posse redire unde venerant; nec aliter fecisset, suorum jam oblitus, nisi auctoritas Superioris intervenisset, qua jussus eos adivit, ac paucis allocutus, dimisit.

Valedicit suis jam tiro.

l *Claudant vitam Aloysii huc usque in seculo actam, testimonia duo. Clementis Ghizoni et Jacobi de Bellarinis, testium Castellionensium* II *et* V, *qui usque ad ingressum in Religionem ei a puero adfuerunt, actionum fere omnium spectatores : priorem, abiens Romam, reliquit Mantuæ; posteriorem etiam comitem habuit usque ad tirocinii ingressum. Hi præter multa alia, quæ jam retuli suis locis, ita deponunt de virtutibus Aloysii Ghizonus quidem :* Ego famulatus sum B. Aloysio, ex quo attigit usum rationis, usque dum intravit Religionem; semper dormivi in cubiculo ejus, tamquam Cubicularius, ut eram; adhæsi ei nocte ac die, ubi ubi fuit; ac semper et ubique sanctissimum cognovi. Non modo numquam observavi

Compendium vitæ,

A servavi in actionibus ejus et locutione quidpiam a recto alienum ; verum nec credere possum peccasse ulla cogitatione : quia gesta ejus omnia loquebantur innocentiam mentis, eamdemque quam sacro fonte ablutus acquisiverat. Amore in Deum ardebat flagrantissime, de Deo loquebatur creberrime juxta ac ferventissime, ita ut incenderet quoque animos audientium. Idem amor suasit relinquere principatum, parentes, omnia ; ut Deo in Religione serviret. Idem, etiam puerum includebat in cubiculo, quo ageret cum Amato quietius ; indulsissetque ibi animo suo etiam immoderatius, si nos eum inde non abduxissemus. *Et hæc quidem testis* II. *Testis* V *ita loquitur.* Scio, Aloysium vixisse, ut Angelum, moribus, virtute, sanctimonia. Famulatus sum in domo patris ejus, antequam nasceretur ipse, usque dum se addiceret Religioni. Itinera cum ipso feci multa, et in uno etiam dormivi quot noctibus in cubiculo ejus. Præsto eidem fui semper Castellione, Florentiæ, Mantuæ, Casali, Mediolani et Romæ ; nec tamen apparuit in toto illo vitæ ejus curriculo quidquam, quod dici possit noxa venialis ; apparuerunt vero egregia multarum virtutum exempla : et recte memini, aliquando mihi dicere Mediolani D. Aurelium ; Juvenis iste aliud nihil habet noxæ, quam quod dejectis humi oculis incedat perpetuo, atque obvios non salutet, nequidem Equites auratos et nobilitate conspicuos viros. *Redeo ad testem* II. Prosequebatur, *ait*, multa veneratione Sacerdotes et res sacras ; frequens invisebat ecclesias, ibidemque absconditum sub panis velamine Christum Dominum. Amorem, quo ferebatur corde in beatam Virginem Dei matrem, loquebatur ubique ore summa cum voluptate : afficiebatur quoque singulariter erga Angelum suum custodem aliosque Sanctos, quorum nomina mihi exciderunt, præter S. Joannis et S. Thomæ Aquinatis. *Hæc eadem fere habet etiam testis* V, *sed aliis verbis; atque addit :* Frequenter Sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ sumebat ; sæpe, dum adhuc erat parvulus, facienti ad aram Sacerdoti in arce paterna ministrantem vidi. Magna quoque in veneratione ac æstimatione habebat signa cerea, a summo Pontifice sacrata, quæ ab impresso agno vulgariter Agnus Dei vocantur ; item grana benedicta et numismata : factumque est, ut, dum degimus vitam Florentiæ, istiusmodi rerum copia ei donaretur ; quas continuo ad plurium utilitatem distribuit in suos.

B

in seculo actæ

C

Uterque testis, de oratione Aloysii atque orandi modo, hæc fere prosequitur. Testis II. Nihil antiquius habebat oratione et contemplatione, tam illo tempore quo mansimus in Hispania, quam omni alio in loco. Durabat horas plures continuas solus cum solo Deo in oratione : et pluries ego interea ingressus aditum ejus, comperi orantis more compositum, sed absque sensu præsenti, qui animadverteret quidquam rerum, quæ prope agebantur. Crebro eum comperi extensis brachiis in modum crucis, uberes profusum in lacrymas, quæ etiam madefaciebant pavimentum. Noctu quoque e lecto surgebat furtive ad orandum ; et ego sæpenumero id audiens, nihilominus tacebam, ne quid turbarem orandi cupidum. Alias, cum de die orabat, convenimus ego et alii sæpe ad rimas cubiculi ejus, prospecturi situm modumque orantis, et visus ingerebat omnibus compunctionem cordis et amorem orationis.

Hæc testis II ; *audi nunc quintum :* Finem non haberet depositio mea, si quæ concernunt orationem, proferrem omnia. Ut plurimum, Deo vacans orando, latebat obducta sera in cubiculo, ne quid turbaretur. Quando licebat orantem accedere aut aliter videre, plerumque manabat lacrymis Dei dono ; et ego id vidi multoties, et nonnumquam tria quatuorve strophiola ei mutavi, ad tergendos oculos et vultum. Orabat autem genibus semper nixus atque immobilis uno in loco, adinstar statuæ, alienus a sensibus; nec movebatur quocumque excitato strepitu. Nos vero aulicorum turba, sæpe speculati per januæ fissuras, delectabamur ejus ita orantis conspectu atque excitabamur ad compunctionem cordis. Quid dicam de oratione nocturna ? Ad eam surgebat etiam hiemali tempore, ut testari possumus plures, et contestatur fama publica. De die etiam et in plena ecclesia dum orabat, ubertim erumpebant lacrymæ, nec inhibere eas, quantumvis conaretur, poterat : eaque de causa dum surgebat ab oratione, dejectis in terram oculis procedebat. Et hæc omnia scio, quia vidi, et fama publica circumferebat.

ex depositionibus

D

ANNOT. C. J.

Pergit testis II *multa compendio referre :* Pauperes amabat præ ceteris, eorumque causidicus apud patrem, multa eis impetrabat subsidia, curabatque dari eleemosynas. Amabat quoque cordatissime famulos suos, et eorum saluti mirifice studebat : rudes instruebat doctrina christiana ; opem ferebat cupientibus servire Deo ; fraterne corrigebat delinquentes ; et omnimodis impedire conabatur, quo minus peccaretur. Hinc et ferebat molestius, quod pater suus plus æquo delectabatur lusu ; dicebatque Principes habere cur vereantur ne excidant salute æterna. Humilitate fuit sublimis et mansuetudine amabilis omnibus. Despiciebat neminem præter se ipsum, honorabat omnes, et honorem ipse fugiebat : ideoque et Religionem Societatis Jesu elegit ex omnibus aliis, quia illa (non item aliæ) obfirmat portam honoribus et ambitioni : et hanc ob rem non cessit voluntati patris aut suasionibus Mantuani Ducis, volentium ut Clero seculari nomen daret,quo posset ad honorifica Ecclesiæ munia, atque adeo ad Cardinalatum evehi.

E

Quid de firmitate animi ejus ac fortitudine dicam ? Apparuit illa inter oppugnationes atque oppugnatores quos sustinuit, religiosæ vitæ causa in Societate Jesu traducendæ ; ac superavit. Neque remissior fuit in domando semetipsum, et quæ animum in diversa distrahunt, perturbationes. Quis enim umquam ira abstractum ab officio, aut levissime commotum vidit ? Ego sane in omnibus, quæ incidebant præter spem, quæque alios perturbare vehementer potuissent ; ipsum comperi ubique pacatum, ac sui similem : dixisses, iræ obnoxium non esse magis, quam esse deditum voluptatibus, quarum temperatissimus semper fuit, etiam ubi affluebant : mundi contemptor, si quis alius, et omnium quæ in mundo sunt : cujus rei specimen egregium dedit, quando Marchionatum suum, atque alia feuda, quæ ipsum certo manebant, contempsit, ac Religioni posthabuit, dicere solitus, satius esse servire Deo, quam dominari in universo mundo. Hinc neque res mundi hujus æstimabat, neque parentes ipsos amabat nisi propter Deum : et quando hisce valefaciebat, inter uberes eorum lacrymas, ipse nec lacrymulam sinebat sibi effluere, nisi forte præ gaudio, quod omnia terrena simul cum parentibus dimitteret. Addo etiam modestia fuisse incredibili, vultu ut plurimum blando ; oculis semiclausis ac deorsum contuentibus : mane juxta ac vespere exigebant a semetipso rationem anteacti temporis, ac lustrabat statum animæ suæ : denique, tam intus quam foris ita erat compositus, ut passim haberetur vocareturque Angelus ; et quantum ætate tantum et sanctitate crescebat.

testium oculatorum.

F

Addat etiam pauca Rudolfus de Petrochinis, testis III, *de studio, quo incubuit Aloysius in macerationem corpusculi sui :* Tam parcus, *inquit*, ciborum erat, ut mater,

A. VIRG. CEPARIO

A mater, eum sibi mortem acceleraturum inedia timens, nobis aliisque aulicis mandaret, advigilaremus, invitaremus, imo compelleremus ad manducandum. Et sane vita ejus aliud non erat quam continuatum jejunium. Si quando in prandium aut cœnam ovum unum cum intincto ei pane manducabat, opipare sibi videbatur epulatus esse. Orationem sæpe faciebat ac diu, semper de genibus; sæviebat in se flagellis, aliisque et aliis corpusculum subigebat modis: quæ quidem observare omnia nobis non licuit, quia fiebant in penetrali cubiculo: verumtamen vox publica per aulam plura istiusmodi circumferebat: et ego sæpenumero ipsum in cubiculo flexis genibus orantem deprehendi. *Transeamus modo ad vitam, quam in tirocinio et Religione egit.*

LIBER SECUNDUS

Vita Aloysii in Societate Jesu.

CAPUT PRIMUM.

Constantia tironis in morte patris, et vigilans custodia sensuum ac linguæ.

CAP. I.

Hoc altero libro,

B Quoniam, qualis inter suos, ante repudiatas fortunæ opportunitates, assumptumque religiosioris vitæ cultum, B. Aloysius fuerit, exposuimus; tempus nunc est, ut quibus moribus atque sanctitate inter Socios, postquam in eorum numerum receptus est, egerit, referamus. Quo quidem tempore, etsi lucernæ instar arsit, quod tamen domestica disciplina, velut exiguis modii finibus, clausus tenebatur, hominumque lucem fugiebat, minus etiam eorum oculos ac mentes excellens ejus virtus advertit. Nam et admodum adolescens, cum Theologiæ studia necdum explesset, neque per ætatem Sacerdotio initiari posset, mortem obiit: et paucis illis quibus vixit annis, Præsidum voluntate effervescens ille ardor, quo antea actus finem et modum transierat, velut injectis frænis, ad definitum temperatumque vivendi morem reductus est. Quare externa quadam rerum specie ejus facta metientibus, videri possit, postquam in aliorum potestatem concessit, iis omissis quæ in paterna domo in usu habebat, præcipuam suarum laudum segetem perdidisse. At vero iis qui cœlestis philosophiæ diuturniorem usum habent, religiosam ejus vitam purgatis collustratisque divina luce mentis oculis intuentibus, liquido apparebit, et quantam accessionem ad perfectam virtutem Superiorum ductu fecerit, et quanto intervallo, quæ in Religione gessit, superioris ætatis actiones dignitate præcellant. Religiosus siquidem, quippe uberiore sacrarum rerum cognitione imbutus, affluentius quoddam lumen in agendo sequebatur; nullaque erat ejus actio, quamvis minima, quam non et plurimarum virtutum comitatu, et (quia voluntatem suam omnem, nisi congrueret penitus cum divina, abjiciebat) unico Dei gloriæ amplificandæ studio, atque pleno in eum caritatis ardore, decorant.

propter mutatam vitæ rationem

C

minutiora quædam narranda veniunt;

120 Sed in ejus præstantium virtutum copia, quas hac altera parte persequemur, duo quædam observare licet. Alterum, quod cum principatu natus et enutritus, item tenera debilique valetudine esset; tamen vix pedem in Societatis domum intulit, cum ita ad communem vivendi morem domesticamque disciplinam assuevit, nihil ut a ceteris differre videretur; neque se umquam a quoquam Præsidum (quamvis recenti, præsertim a mutato statu, sæpius id offerretur) aut accipi curatius, aut ulla in re eximium se haberi passus est: et domi ad munia, quamvis abjecta et humilia, tam lætus alacerque descendebat, ut illum ad eum diem numquam alienis ministeriis usum, sed in aliorum servitio ætatem contrivisse diceres. Alterum, quod a principio persuasum habuit, eum demum omnes Religionis numeros obivisse, qui nihil eorum prætermiserit, quæ sanctis ejus instituti legibus sanciuntur; inque officiis omnibus, quamtumvis levibus, quæ in dies singulos imperantur, quam diligentissime sit versatus. Quare in omnibus, quæ vel instituto vel more quotidie præcipiuntur, exhauriendis, nihil illo observantius, nihil intentius fieri poterat: qua via in tantum evasit perfectæ sanctimoniæ fastigium, ut cum Religiosis, quos aliquod sublimioris virtutis studium tenet, tum præcipue Societatis nostræ hominibus, tamquam omnibus numeris absolutæ sanctitatis exemplar suo merito proponi possit. Idcirco in hac altera parte consilium mihi est, minuta etiam quædam et interiora persequi, ut habeant nostri, in omni domestica functione, unde exemplum sumant.

ut, quod statim ad omnem domus ordinem aptus apparuit,

D

sibique persuasit in obedientia totum consistere.

121 Igitur in ipso tirocinio altissima omnis virtutis fundamenta posuit. Postquam enim, ut dicere institueram, primam Probationem ingressus est; eos omnes dies, quibus secretum egit, in divinis rebus meditandis vel legendis (quamquam ut erat semper in Deum intentus, nihil prope inter ejus lectionem et meditationem intererat) magnopere ejus animus acquievit. Interea, sive mutatione cœli atque victus, sive corporis afflictatione cum insistebat, seu nimia in commentando contentione mentis, ejus valetudo tentari cœpta. Ea causa Præsides coegit aliquando citius solito illum emittere: quod eo fecere libentius, quod sacris exercitationibus Mantuæ nuper obitis, Societatisque Regulis ac Constitutionibus perlectis, haud sane nostrarum rerum rudis advenerat: neque vero inter tot adversa probatus, præterea probandus videbatur. Exacta Probatione, medico tantisper curandus traditur, donec ex invaletudine confirmetur. Lintea, quibus in itinere Romam usque erat usus, cum eluenda data essent, ex assiduis flagris, quibus quotidie se ipse conciderat, plurimo sanguine imbuta comperta sunt. Postquam in aliorum consuetudinem admissus est, animadvertit illum Magister tironum capite paulo inclinatiore ingredi. Ejus ergo vel ab ea consuetudine deducendi, vel ad sui victoriam exercendi, jussit collari e rudi charta tela tecta guttur prætendi, quod caput surrectum demittere non posset. Id cum aliquot dies gestare jussus esset, mirifica alacritate paruit, ejusque gratia placide subridebat in congressibus. Ceteros omnes tirones proinde observabat ac reverebatur, acsi ejus familiæ postremus fuisset. Neque diu cunctatus est, quin jejuniorum, flagrorum, ciliciorum, aliorumque edomandi vel corporis vel animi officiorum potestatem sibi fieri postularet. Jam vero ubi animadvertit tirones non, ut ipse adhuc fecisset, pileo quadrato, qui Clericorum est insigne; neque cetero vestitu uti e tam eleganti panno, quam esset quem sibi inter suos faciendum curarat; etiam atque etiam Præsides oravit, ut vulgarem extemplo sibi tironum pileum vestesque ceteras concederent: id quod impetravit. Ad hoc, suum canonicarum precum Breviarium, quod fronte et involucro aurato erat, bona eorumdem venia, cum alio vulgari commutavit. Denique, quod ab omnibus quæ Ægyptum redolerent abhorreret, paulatim se omnibus quæ secum detulerat exuit.

E

Ob invaletudinem citius a probatione eductus,

F

in aliorum contubernio nihil patitur singulare.

H

Desolatione aliqua a Deo,

122 Constat, cum sanctorum Patrum consensu, tum divinarum Litterarum auctoritate, eos qui se Deo in servitutem dedicant, in eaque fideliter versantur, non a dæmone, ad luendam alicujus noxæ pœnam; sed proxime ab ipso Deo, tentandi periclitandique

A dique causa, exerceri. Itaque Deus, quos divinioris scientiæ luce imbuit, iis fere solet cœlestem illam animi voluptatem, quam iis qui ejus imperia naviter faciunt, indulgere consuevit, aliquantisper adimere. S. Bernardus, allatis in quodam sermone rationibus, hoc amplius censet, id a Deo non consuetudine solum, sed etiam necessario fieri. Non passus est Deus diu servum suum Aloysium hujus generis gratiam ab se desiderare: jam enim a principio aliquamdiu animo ab illis solatiis vacuo fuit: quo tempore non ille quidem inquies, aut perturbatus, aut ad ullum vitii genus erat propensior; sed hilaritatis illius suavitatisque, qua mens ejus inter suos etiam fruita fuerat, jacturam se fecisse condolebat. Unum supererat dolori leniendo, quod quoties ad orandum se daret, illo plane se levatum sentiebat: neque multo post omni illa tristitiæ nube depulsa, Deus, qui se, ejus periclitandi atque ad sui majorem cupiditatem inflammandi causa, paulisper abdiderat, denuo menti ejus illuxit, atque ei pacem tranquillitatemque consuetam retulit. Alias dæmon, quo illius animum abjiceret, hanc ei cogitationem subjecit. Quid de te tandem faciet Societas? Ille, se a dæmone solicitari odoratus, obviam illi obstitit, atque B intra semihoram palmam tulit. Testatus est deinde, se his dumtaxat duabus vicibus, toto tirocinii tempore tentatum esse: deinceps ergo mens illi sedata semper et quieta fuit. Quid mirum? omnibus mortalium casibus animo superior, omnia divino consilio assignabat: quo eo loci evasisse videbatur, ubi jam nulla perturbatione quati posset.

Serm. de Cant. Ezech.

et pusillanimitate a dæmone probatur.

123 Id adeo satis ostendit, allato de patris sui III Ferdinandi Marchionis morte nuntio; qui, duobus mensibus et dimidiato quam ipse Societati se conjunxerat, diem obiit: quo audito, nihilo plus commotus est, quam si nihil ejus interesset. Itaque eodem die, aliorum suasu, matrem consolaturus per litteras, sic eas exorsus est, ut Deo gratias ageret, quod deinceps nihil causæ esset habiturus, quin diceret: Pater noster, qui es in cœlis. Id vero cum alii omnes, tum illi imprimis valde mirati sunt, quibus cognitus erat intimus Aloysi sensus, atque in patrem amor et observantia; quæ erat tanta, ut cum a Deo cœlestibusque rebus discessisset, negaret se quidquam in terris habere carius. Certe confessus ipsemet est, patris mortem, seorsim spectatam, non posse non summo sibi dolori esse: at ubi reputaret, Dei nutu evenisse, non posse sibi moleC stum esse, quod illi placuerit. Atque id est quod paullo ante diximus, eum fortuna omni altiorem fuisse, quod totus ex Dei nutu penderet. Idem ille præproperus patris exitus causam Aloysio dedit, eximii in se amoris singularisque curæ, quam Deus pro se gereret, cognoscendæ. Etenim si Marchio duobus tribusve mensibus prius decessisset, quam ipse suis se opibus abdicasset, aut ejus ad Religionem accessus in tertium mensem rejectus esset; verendum erat, ne aut Præpositus Generalis, ratus eam familiam tam apposito ad rem gerendam capite privandam non esse, eum accipere detrectaret; aut provinciales, pro suo inflammato in eum amore, vi retinere niterentur; aut certe ipse ditionem fratri minori, etiam tum admodum adolescenti, veritus committere, satius duxisset saltem aliquamdiu in ejus administratione versari: quem vero ea res eventum fuisset habitura, id scilicet Deo exploratum est. Nunc Deo, qui eum diligebat, cordi fuit, posteaquam ereptum e fortunæ vinculis Religioni asseruisset, tum demum ad se Marchionem ejus patrem evocare.

Mortuo mox patre carissimo,

non solum æquanimiter,

sed et gratanter Dei erga se curam agnoscit;

124 Neque vero obscurius in ipsum Marchionem eadem providentia enituit. Nam, cum ille ab ineunte ætate multa militiæ domique decora peperisset, tempusque omne in honoribus omnique hujus mundi D claritudine sibi suisque quærenda transmisisset; dedito jam Religioni Aloysio, ita mores ipse suos ad virtutem convertit, *a* tamque flagranti animo ad pietatis studia sese contulit, ut notis omnibus miraculo esset. Ludum, cui hactenus plusculum indulserat, penitus respuit: et quotidie vesperi, cum ad lectum, in quo articulari morbo laborabat, Christi cruci suffixi simulacrum, quod Aloysius reliquerat, afferri jussisset, coram eo, una cum Ghisono, quem nuper Aloysii cubicularium sibi retinuerat, septem Psalmos qui ad pœnitentiam pertinent, et Litanias recitabat; ad quas accersebat etiam conjugem et liberos atque ut responderent imperabat. Inter orandum tanta vi lacrymabatur, tanto cum singultu atque gemitu, ut ardor is pœnitendi, quo ejus animus succendebatur, abunde ostentui esset. Ad ultimum Crucifixi signum complexus, et pectus tundens identidem, cum lacrymis ita precabatur: Miserere Domine; Domine peccavi, miserere mei. Miratus vero ipsemet insolentem hanc suam flendi promptitudinem, tandem. Non ignoro, inquit, unde hæc lacrymæ fluant: sunt hi, Aloysii fructus: Aloysius a Deo Opt. Max. ut hoc salutari dolore cor mihi suffigeret, impetravit. E

A. VIRG. CEPARIO

a

(quod adscripsit filii precibus)

125 Ad hæc Ludovico Cattaneo Sacerdoti, Roma quo Aloysium erat prosecutus nuper reduci, ad B. Virginis Matris Mantuanæ deducto, omnes superioris vitæ labes, ut ipse mihi Ludovicus retulit, accurate et dolenter Christiano ritu confessus est. Neque vero postea flagrans hic ejus animus umquam deferbuit. Ubi vero ingravescere indies morbum videt, Mediolanum jubet se deportari, experturus ecquod ibi a medicis malo suo remedium afferri possit. Verum in paucis diebus, extremis appropinquavit. Ergo cum P. Franciscus Gonzaga, qui etiam tum Ordinis sui Generalem agebat, et forte Mediolani aderat, quodam præcipiti jam die ad eum salutatum, atque impendentem mortem nuntiatum venisset; ipse, quid tali tempore sibi ille vellet, facile suspicatus, ultro petiit, ut e suis, quem maxime idoneum putaret, confitenti daturum operam, ad se allegaret. Allegavit ille: et confessus est æger eodem vespere; testamentum fecit, et ordinatis omnibus, quæ opus fuerunt; suos lamentantes eo solatus, quod diceret gratulandum sibi potius esse, quem eo tempore Deus migrare juberet e vita, cum tam præclare animatus esset, Idibus Februarii anno MDLXXXVI, mortalitatem exuit. Corpus, uti mandarat, Mantuam delatum, in æde S. Francisci sepultum est. F

riteque præparatus

obiit an. 1586, 13 Februarii.

126 Aloysius, quæ circa patris obitum acciderant, a Patre Generali, de quo modo memini, atque familiaribus suis certior factus; gaudio gestiens, Deo gratias egit. Solet commemorare ita se a patre suo edoctum esse, nitendum esse ei, qui ad aliquod vivendi genus aut negotium adjungat animum, ut quam potest fieri diligentissime instituta perficiat: hic cum patri in subjectis fortunæ rebus sensus fuisset; æquum esse, ut ipse in Dei causa similiter sit affectus. Neque segniter factis ipsis ostendit, quam alte hoc dictum in animum demisisset; qui accenso semper studio pugnavit, ut seipsum in rationis ditionem redigeret, et omne virtutis christianæque philosophiæ nomen decusque gereret. Atque ut pauca delibemus, quæ jam tum de illo in admiratione et sermone erant; principio curam de propinquis omnem adeo deposuit, ut memoriam etiam eorum omnem ex animo delevisse videretur. Itaque interrogatus, quot haberet fratres, non prius responsum dare potuit, quam secum ipse eorum numerum inisset. Alias percunctanti cuidam Patri molestiamne aliquam e necessariorum recordatione caperet, negavit eorum aliquem umquam in mentem venire, nisi cum

Ejus monitu Aloysius ad summa enitens,

omnem suorum cogitationem deponit;

ille autem perquam pie acta extrema vita,

A. VIRG. CEPARIO

A cum generatim eos Deo commendare vellet; ac Dei beneficio, usque eo se cogitationes suas in potestate habere, ut non nisi quod vellet umquam animo succurreret.

127 Sensus omnes suos tam diligenti custodia sepserat, ut oculis et auribus præditus, nec videre nec audire; et corpore in terra positus, mente in cœlis versari videretur *c*. Numquam, dum Religioni vacavit, rem ullam odoriferam, nedum adscito odore imbutam, in manus sumpsisse visus est; et quoties in valetetudinariis ægris ministrabat, cujus copiam sæpe sibi fieri postulabat; ad omnium teterrimos applicabat se, situmque illum ac pædorem tam facile ferebat, ut nullum fastidii signum daret. Domabat et tactum inflictis carni verberibus, admotis ciliciis, nudo pane et aqua in diurnum sæpe victum adhibita, aliisque corpori pœnis cruciatibusque impositis: quæ omnia valde frequentabat, nisi tamen propter infirmam valetudinem, rarius ac vellet, horum ei licentia permittebatur: neque aliud majorem ei dolorem afferebat, quam quod suo in hac re animo obsequi non liceret. Quondam etiam cuidam Patri confidenter negavit, quidquam esse ea supplicia, quæ corporis animique insolentiæ reprimendæ modo usurparet, ad ea quæ in pristina fortuna sua sponte tulisset: hoc uno se recreari, quod Religionem navi persimilem esse sciret, in qua non minores progressus faciant, qui gubernatoris jussu otiosi sedeant, quam qui in remigando desudent. Die, quo Ecclesiæ more jejunium servabatur, potestatem a tironum Magistro impetrarat, a ceteris omnibus præterquam pane et aqua abstinendi: ceterum Magister in illum intentus, cum observasset, prope nihil in mensa degustasse; ea sublata, quo aliam ipsi sibi imperandi materiam daret, accitum ad se jubet ad alteram mensam redire, et quidquid appositum fuerit exedere. Fecit ille, ut erat imperatum. Tum vero quidam, qui id animadverterat, inde digresso, per jocum: bellam vero jejunii artem tenes, mi frater Aloysi, semel modice comedis, ut iterum comedas. Cui ille; Quid vis faciam? inquit: Prophetæ dictum est, ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.

totus in sensibus refrænandis *et macerando corpore,* B Psal. 72.

128 Ad audiendi sensum quod attinet, numquam ille res novas aut inutiles narrantibus aures accommodavit: itaque, si res ferebat, sermonem alio traducebat: sin aliquo numero esset qui loqueretur, silentio ipso habituque oris satis ostendebat, quæ dicerentur invito sibi esse. Oculis, uti prodidimus, jam in solutiori etiam illo vivendi genere cum severissime moderatus sit, longe etiam illustriora inter Religiosos ejus vigilantiæ exempla edidit. Solent tirones in vineam quamdam aliquoties quotannis animi causa egredi: ad eam sæpius item Aloysius iverat, quando nescio quis casus tulit ut in aliam mitterentur. Postquam ex hac revenit domum, interrogatus, utra illi videretur, amœnior; vehementer hanc quæstionem se mirari ostendit. Nimirum hactenus eamdem putarat esse, atque illam ad quam prius itare erat solitus: quæ tamen cum ab hac plurimum, via, conclavibus, ceterisque rebus discrepabat, reminiscendo tandem recognovit, in hac sacellum, non item in priori sibi visum esse Cum tres jam menses in tironum triclinio cibum cepisse, ignorabat tamen quisnam esset mensarum ordo. Igitur jussus a ministro, librum quemdam ab se, in loco Rectoris inibi relictum, afferre: prius edocendus fuit, quis ille locus esset, ubi Sacerdotes considerent. Alias, tribus item mensibus in tironum domo exactis, ad Magistrum retulit, angi se religione, quod non voluntate, sed fortuito in assidentem conjectis oculis, quid rerum ageret vidisset: vereri se ne id curiositatis notam mereretur: quodque magis etiam mireris, adjunxit, sibi jam primum, dum in Societate esset, scrupulum, qui ad oculos pertineret, incidisse.

oculisque et auribus coercendis, C D

129 Gustatum funditus perdidisse videbatur, adeo nullum cibi saporem percipiebat, neque curæ habebat, delicatus an vilis, bene conditus an insulsus esset. Studio illi erat, ejus quod sibi propositum esset deterrimum sumere, et inter edendum numquam non mente in res divinas infixa esse: nam, præterquam quod lectioni attendebat, meridie fel, quod Christo in potione datum est; vesperi, cœnam illam sacratissimam plenamque mysteriis, qua postremum discipulos suos Christus accepit, animo versabat. In linguæ custodiam tam erat vigilans, ut quem fugisset, quam sæpe illa exitiosa atque lubrica sit, ipsum nimiopere anxium superstitiosumque judicasset. In precibus, quas mediis occupationibus interjacebat, hic etiam illi e Psalmo versus in ore frequens erat: Pone Domine custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Item illud in hominum congressibus crebro usurpabat: Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir; et, Si quis putat se Religiosum esse non refrænans linguam suam, hujus vana est religio: ac longe erat illi tacere, quam loqui jucundius. Itaque incredibile est, quam fuerit ejus legis observans, quæ religiosis hominibus certis temporibus silentium indicit. Foras aliquando cum Sacerdote deambulatum missus, quod audivisset, non semper quibus sit exeundi, iisdem esse et colloquendi facultatem; libellum pium, quem hujus gratia secum detulerat, per viam legere instituit; cumque partim lectitando, partim meditando sic peregit, ut suo comiti (qui delectatus hoc exemplo, et ipse, illo misso facto, ad commentandum se dederat) verbum nullum diceret. Amabat vero tantopere silentium, sive quod apud Deum offendere verebatur, seu quod cœlestes illæ mentis deliciæ, quibus assiduo fruebatur, omnem lætitiæ cupiditatem, quæ ex mutuis collocutionibus hauriri potest, penitus extinguebant.

gustatu item *et loquela:* Psal. 140. Jac. 3. E Jac. 1.

130 Solent homines de Societate, domo exituri, quorsum eant Janitorem certiorem facere: cum ergo tirones Romæ sæpe vel sacrificantibus ministratum, vel conciones lectionesve sacras festis diebus auditum, ad Patrum Professorum domum mitti soleant; sciscitatus est a Magistro suo Aloysius; Incassumne verbum proferret, si, quando ut intelligeretur satis esset indicare. Domum se ire, adjungeret etiam. se ire ad Domum Professorum. Ea hora, quæ proxime a prandio ac cœna remissioni animorum tributa est, et, quod recreare se tunc modico sermone liceat, Recreationis dicitur; numquam ille non de Deo agebat: ac sæpenumero institutum sermonem abrumpebat, ubi veniebat aliquid in mentem, quamobrem quod exorsus, reticendum videretur; et paulisper defixus in silentio, numquam persuaderi sibi sinebat, ut eum pertexeret. Qua de vestitu; quæ domi maxime detrita atque absoleta vestimenta erant, ea sibi deposcebat. Cum ero Rectoris jussu, nova illi vestis indueretur, tantum animo cepit dolorem, ut sartorem aliosque qui aderant latere non posset. Hunc suum explicanti postea dolorem, responsum est, eum etiam e quodam sui ipsius amore, et nominis, atque aliorum de se opinionis tuendæ studio, posse proficisci. Quibus e verbis occasionem ille arripuit, aliquot dies in suas omnes cogitationes inquirendi; ac molestiæ illius, quam in veste induenda senserat, caput et originem quoad liceret pervestigandi. Cum se totum accuratissime circumspexisset, numquam tamen, quam hujus generis culpam sustineret, reperire potuit. Quin imo, etsi comperiebat, tirocinium primum ineunti cogitationes esse nonnullas injectas, quæ

qua castigatissima utitur; *uti et vestitu vilissimo.*

A quæ eo pertinere viderentur, ut se plusculum diligeret; ea tamen Deo opitulante fuerat vigilantia, uti ne semel quidem iis se obsecutum esse meminisset. Quo tamen adversus hanc pestem esset tutior atque securior, in omnibus quæ aliquot mensibus de Christi ærumnis meditatus est, in eam unam curam cogitationemque incubuit, ut præposteri in seipsum amoris evulsis radicibus, salutarem sui despicientiam atque odium menti insereret.

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *Princeps Franciscus, testis Castell.* x', *locutus de abdicatione ac discessione fratris Romam, hæc subjungit de conversione patris in virum alium.* Ubi relictis nobis discesserat Aloysius; pater, qui eatenus se ejus consiliis et vocationi tantum non violenter opposuerat; mirum in modum commotus et commutatus fuit, seque variis operibus pietatis exinde dedit. Inter alia sunto, quod effigiem argenteam Christi Domini non magnam, in cruce ex ebeno confixam, coram qua solenne erat Aloysio cor suum in oratione aperire Deo, jusserit pater e cubiculo ejus B afferri ad se, sibique dari in manus, quia tenebatur morbo articulari : in eamque defixis oculis crebro recitabat septem Psalmos qui a pœnitentia nominantur, largo lacrymarum profluvio : uti referente matre, et illo a cubiculis famulo, qui subsequenti patri Psalmos præibat, didici; atque ipse etiam vidi, sed quid mysterii subesset, tunc nescivi. Ludovicus quoque Cattaneus mihi asseveravit, quod sibi, Roma, quo comitatus fuerat Aloysium, reduci, voluerit pater, ex tali actione filii commotus, exponere, atque exposuerit reipsa per Confessionem, universa anteactæ vitæ dilecta : et post hanc Confessionem, Psalmorum quam dixi recitationem orsus est. Nullus ego quidem dubito, quin hanc conversionem impetraverit patri Aloysius, ejusque precibus indulserit Deus, ut rite præparatus felici morte vitam clauserit; quemadmodum paulo post Mediolani clausisse, testatus mihi est illustrissimus Episcopus Mantuanus Franciscus Gonzaga, qui morienti adstitit, atque animam ejus Deo commendavit Ex illo autem tempore non vidi amplius Aloysium nostrum. *Quia nempe missus, ut postea dicit, in aulam Cæsaream, ibi fuit, quando Aloysius post quadriennium rediit Castellionem, et quando Romæ mortuus est.*

Ferdinandi Principis a discessu filii ad Religionem mutatio in melius.

C b *Editio* I *Ceparii, uti et latina versio, hic habet :* Postridie reversus Pater Generalis, hortatur, ut testamentum faciat. *Comperisse postea debet Auctor, non illius hortatu, sed sponte sua Ferdinandum condidisse testamentum ; atque ideo illa prætermisisse in editione Placentina, unde et hic illud prætermisimus.*

c *Nullus magnopere mirabitur quæ hic de Aloysio, Religionem jam ingresso, narrantur; quamvis excellentia sint; si modo intellexerit, etiam in seculo viventem simili custodia sensuum sepisse cor suum. Testis Cast.* II, *individuus ejus socius usque dum seculo valedixit, ita loquitur :* Numquam visus fuit agere quidquam, quod Modestiam ipsam dedeceret; numquam auditus dicere, quod posset offendere : numquam oculum intendebat in faciem feminæ : numquam legit profanum librum, nec admittebat alios quam qui de rebus sacris aut studiis tractabant. Nihil sensibus indulgebat uspiam, contemptor odorum, florum, suffimentorum, ciborum item exquisitorum : si quid sibi porrigebatur, sumebat, sed parce : silentio ac solitudine delectabatur mirum iu modum. In summa, vixit semper tanta cum circumspectione et custodia sensuum, ut affirmare queam, m-

Modestia singularis.

numquam in eo observasse, quod noxæ levis speciem haberet. D

A. VIRG. CEPARIO

CAPUT II.

Aliæ tironis virtutes : Hieronymi Plati de eo testimonium.

Jam iis quæ ad comprimendam honoris cupiditatem adhiberi solent, eo vacabat impensius; quo ea V sanæ mentis hominibus, corporum vexatione conducibiliora, magisque necessaria esse censebat. Igitur usu ac tractatione palam abjiciendi, hominumque ludibriis exponendi sui, usque eo processerat, ut id neque domi, neque in publico facere dubitaret. Sæpe potestatem sibi fieri postulabat in obsoleta lacerna, humeris mantica oneratis, per urbem stipem mendicandi. Interrogatus, ecquid hoc illi pudori esset, aut molestiæ? negavit : proposito siquidem ante oculos Christi exemplo, et ejus gratia immortalique præmio quod meriturus sit, satis sibi stimuli esse ad hæc omnia libenti gaudentique animo subeunda. Neque vero, si vulgari etiam hominum judicio rem expenderet, intelligere posse, unde tandem sibi gravis esse possit? Aut enim, inquit, iis qui me vident notus sum, aut ignotus : si me ignorant, non est mihi de eorum judicio laborandum, E neque inter meæ conditionis ignaros de ulla existimationis jactura dolendum. Sin me cognoscunt, præterquam quod salubre sibi exemplum meum esse sentiunt, non modo suam de me opinionem minuunt, sed etiam tantopere augent, ut periculum sit, ne in eo animus insolenter potius sibi gloriandum quam tristandum putet. Qui enim in fortuna minime tenui innatus, ad inopiam Christi amore se dejecerit; ab iis etiam in honore habetur, qui sibi illa aspernanda non putarunt. Ad eumdem modum, cum festis diebus palam, in urbis vicis et compitis, Præsidum missu, mendicis ac rusticanis hominibus Christianæ doctrinæ elementa tradebat; tanta erat ejus in hoc munere hilaritas, atque adversum omnes amor; ut cum omnes fructum ex ejus aspectu caperent, tum vero gravissimi Antistites, forte rheda prætervecti, interdum ipsius videndi atque audiendi studio subsisterent. Fuit, cum hominem, quem sex ipsos annos Confessione abstinere cognorat, non prius solicitare, atque (ut erat divini spiritus incitatione inflammatus) ardenti oratione cohortari destitit, quam eum ad pœnitentiam inflexum, secum in basilicam F Nominis Jesu ad Sacerdotem perduceret, qui hominem confitentem audiret et expiaret. Idem officium non raro aliis præstitit.

Gaudet contemni, rudes palam instruere,

132 Unum erat in quo nonnihil sibi molestiæ dari fatebatur, quando palam in triclinio vel in tironum corona, de suis dilectis reprehendebatur; non quod notam alieni a virtute hominis, quam nihili faciebat, reformidaret; sed quod sua sibi vitia per se stomachum movere diceret. Itaque non aliud crebrius poscebat, quam ut publice coargueretur; id quod ex usu sibi imprimis esse fatebatur. Ac licet, ut omnes animi motus in potestate tenebat, in proclivi esset ipsi mentem a reprehensionibus sic alio traducere, ut eas ne audiret quidem; ne tamen, ut aiebat, obedientiam sua fraudaret efficientia, utque plus apud Deum gratiæ mereretur, id facere supersedit. Interea vero dum palam objurganti os tradit, reputans se quiddam adversi ad exemplum Christi perferre, excitabatur gaudio, quod uberem illi ad diu meditandum materiam præbebat. Magister VI tironum postquam illum adeo omnibus in rebus consideratum videt, statuit eum aliquando, periclitandi causa, de improviso adoriri. Mandat ergo, aliquot dies præfecto triclinii, verrendo, tergendo, sternendo,

et de suis defectibus reprehendi, numquam se excusans;

A. VIRG. CEPARIO

A sternendo, operam navet; ipsi autem præfecto negotium dat, ut eum, identidem carpendo et vellicando, assidue exerceat. Is, quamvis suis partibus perquam studiose actis, numquam tamen Aloysium adigere potuit, ut vel semel se excusaret, vel cur ita fecisset rationem redderet. Itaque tantæ facilitatis et patientiæ admiratione perculsus, suis ipse oculis ægre credebat. Venit aliquando ad tironum domum ejus salutandi causa Patriarcha Gonzaga; qui in digressu sevocatum Rectorem percunctatur, ut se gerat Aloysius : cui ille, id se affirmare posse, inquit, neminem domi esse, quin eum documento habeat.

et a sociis pro sancto habetur.

133 Ad summam, a primoribus sui tirocinii mensibus tam erat compositis suavibusque moribus, cibi tam parcus, jejuniis tantopere deditus; corporis animique, præcipue cum de contemnendo honore agebatur, tam severus propensusque domitor; legum omnium, quamvis de minutis rebus, tam sedulo observans; tam sui despiciens, tam affabilis omnibus, Superiorum tam reverens dictoque audiens, tam pius adversus Deum, tanta caritate in eum æstuans; atque omnibus denique virtutis numeris perfectus, B ut non modo omnium tironum ore, velut quidam e Sanctorum genere prædicaretur, ac pro tali in congressibus omni observantia coleretur, quæque ille contigerat aut usurparat pietatis ergo osculis honestarentur; verum etiam ii qui tirocinio pridem excesserant, quæ illi in manibus usuve fuissent, reliquiarum instar hominis eximie sancti, cupide expeterent. Itaque libellus, e quo in paterna domo, unde eum detulerat, Virgini Matri preces laudesque recitare erat solitus, eodem illo tempore pietatis causa ablatus, hodie in Sicilia custoditur. Breviarium item Canonicarum precum, indidem ab eo allatum, apud Concionatorem quemdam nostrum etiamnum reliquiarum venerationem habet: ac pro talibus honoratur quoque ab aliis, jam inde ab illo tempore huc usque : adeo mature ejus præclara sanctitas, virtutisque excellentia comperta est *a*.

VII.

Ad Domum Professam transmitti

134 Solent Romæ Societatis tirones, postquam, uno alterove mense in domo S. Andreæ consumpto, rectum ingressos cursum neque in religiosis institutis omnino peregrinos esse apparet; aliquot hebdomadas aut menses, ad Professorum domum, cui Jesu cognomentum est, destinari. Ibi certa domus parte a ceteris disclusi, Sacra facientibus ministrant, legunt super mensam, alia munia obeunt, perinde C atque in tirocinii domo solent. Præter eum, qui ex ipsorum numero delectus, Præfectus dicitur; cui a Rectore provincia demandata est officia partiendi, ut, et a quibus oportet recte et ordine et certis horis, quas illum observare convenit, fiant; præest illis etiam Pater quispiam gravis, et rerum asceticarum peritus; qui eos pœnitentia lustrat, dirigit, et ibi vicem Magistri tironum fungitur. Huc ergo a Rectore missus est Aloysius, cum tres circiter menses inter tirones egisset. Quod mandatum lætus imprimis accepit, duabus de causis, quarum utramque e pietate petebat. Altera erat, quod Patrum exemplis, qui ætate prope omni in administratione rerum aliisque Religionis negotiis transmissa, inibi vel templi et domus munera sustinent, vel summum Societatis Magistratum, qui illic sedem habet, in re communi gubernanda, opera consilioque sublevant; suntque ejusmodi ut in eorum vitas, velum in speculum religiosæ virtutis, suspicere liceat, plurimum se ad eam profecturum sperabat. Altera, quod, qua erat erga sacratissimum Eucharistiæ mysterium pietate, quæ semper fecit ut in paterna etiam domo libenter Sacrorum administer esset; vehementer lætabatur, huic se functioni ex professo designatum esse.

duabus ex causis gaudet:

135 Ceterum fuisse illum animo in sanctum illud D Sacramentum admodum propenso, usque eo inter omnes quibuscum versatus est, constat; ut cum de exprimenda ejus effigie deliberaretur, multis placeret eo habitu pingi, ut sacratam Hostiam submissis genibus adorantem referret. Inflammabant ejus voluntatem oblectamenta et illecebræ mentis notabiles, quibus inter capessenda sacra illa mysteria perfundebatur. Neque id, ejus integritatem animi, et exquisitam quam adhibere solebat præparationem consideranti, mirum videri debet. Simul ille ad sacrum epulum accedebat, simul animum præparabat ad alterum : ac præter cetera officia pietatis quibus vacabat, quamlibet hebdomadem ita partiebatur, ut tres primores ejus ferias, alteram, tertiam, et quartam agendis tribus sanctissimæ Trinitatis Personis sigillatim, pro tam eximio communicatæ secum Eucharistiæ beneficio, gratiis consecraret : tres item posteriores, quintam, sextam, et sabbatum iisdem Personis seorsim singulis orandis impendebat, ut facultatem sibi præstarent, ita ut oporteret proximo consequente die Dominico cœlestis convivii ineundi. Non raro quot hebdomadibus, statis horis in sacram ædem aut ejus odeum se recipiebat, atque ibi augustissimam Eucharistiam adorabat et precibus Deo E ferendis nonnihil temporis traducebat. Pridie quam ejus particeps fieret, id unum mysterium in omnibus ipsius sermonibus et congressibus versabatur, in quibus liquida quædam voluptas et divinus ardor, quo ejus animus interea compleretur, eminebat. Id cum nonnullis Sacerdotibus gnarum esset, dabant operam, ut sabbato, quibus horis colloquendi potestas est, eum, exquisitis reconditisque sententiis de hoc inexplicabili arcano sermones habentem, audirent; ac negabant, uberiore se umquam pietatis sensu, quam Dominico die sacris operari : nimirum Aloysii verba eorum mentes commorant atque incenderant. Erat vero hoc adeo pervulgatum, ut quoties vel extra Dominicum diem cupido quempiam incessisset, impensius ac jucundius Eucharistiæ vel sumendæ vel faciendæ, pridie se ad eum aggregaret; atque ex composito in sermonem hac de re delabi studeret.

pro suo erga Eucharistiam affectu

ei sumendæ præparare se per triduum solitus,

136 Sabbato vespere, his cogitationibus imbutus quieti se tradebat; Dominico prima luce cum evigilasset, hoc idem agebat; tum horam ipsam de admirabili, quæ in Eucharistia fit, animi cum Deo conjunctione commentabatur : hac elapsa, ædem sa- F cram, rei divinæ operam daturus, petebat, inter quam semper immobilis genibus nitebatur. Suscepta Eucharistia, sevocabat se in angulum; e quo videre illum erat, postquam aliquamdiu quasi alienata a sensibus mente orarat, ægre se in pedes erigentem, et prope languido gradu e templo efferentem : jucundo vero divini amoris metu, suavitatibusque cœlestibus pleno interea pectore fruebatur. Reliquis antemeridianis horis sancto silentio intentus, aut preces recitabat Deo, aut eum tacitus speculabatur, aut pie aliud a S. Augustino vel Bernardo litteris mandatum legebat. Hac igitur gratia, lætus in Professorum domum migravit : in qua comperit, tironum disciplinam commissam esse Hieronymo Plato, viro virtute, rerum divinarum studio, atque omnis Christianæ Philosophiæ scientia singulari. Testes sunt ejus libri tum pridem editi, tum reliqui argumento illis similes; quibus cum per immaturam mortem extremam manum non licuisset imponere, magno religiosorum hominum detrimento numquam lucem aspexerunt. In iis admirabili via et ordine rationem tradebat, mentem ab his fortunæ ludibriis distrahendi; domandi ac moderandi corporis; motus omnes animi frænandi atque ordinandi; vitia pravosque habitus extirpandi; virtutes omnes

ac sumptæ amanter inhærere per triduum alterum.

Ibi committitur P. Hieronymo Plato,

A omnes, homini religioso, tum ad seipsum regendum, tum ad consuescendum cum aliis, necessarias parandi; cum Deo denique perfecta se caritate jungendi. Duobus jam ac dimidio libris absolutis, mors nobis ereptum compulit, opus relinquere imperfectum. His ergo Pater, ut erat pius ante alios et sapiens, postquam suæ curæ traditum Aloysium vidit; pro ea opinione, quam jam inde a primis diebus, quibus primum cum nosse cœperat, de eo habebat, valde gavisus est. Quod porro fuerit ab initio ipsius de Aloysio judicium, liquet ex litteris quas de iis, quæ in accessu Aloysii ad Societatem evenerunt, sua manu scripsit, *b* (ad P. Mutium Vitellescum, qui invaletudinis causa Neapolim missus, illo tempore debebat coronidem imponere Sacræ Theologiæ studiis, quibus in collegio illic operam dabat. In hac epistola cum edocet multa de vocatione Aloysii ad Societatem) : quorum etsi jam ante mentio facta est, tamen ut tanti patris testimonio confirmentur, non erit abs re eas litteras ad verbum hic collocare. Scribit igitur in hunc modum.

suam de illo opinionem

137 Carissime frater in Christo. Pax Christi. Litteris, quas a te nuper accepi, carissime Vitellesce, non equidem scio quid melius tibique gratius respondere possim, quam si te de quodam B » magni nominis tirone Societatis nostræ, qui quinto abhinc die (erat is S. Catharinæ sacer) in domum S. Andreæ se contulit, certiorem faciam. » Est adolescenti nomen Aloysio Gonzagæ. Natus » est patre, Præcipue Marchione in vicinia Mantuanæ ditionis, cujus Ducem arctissima necessitudine attingit; atque ipsi Aloysio, quippe stirpis » suæ maximo, spes successionis incumbebat. Verum » ubi Deo placuit eum sibi vendicare, duobus circiter abhinc annis, cum in regia Philippi Hispaniarum Regis versaretur, ad Societatem adjunxit » animum; eumque diserte Marchioni patri suo, » qui et ipse in eadem regia erat, patefecit. Is, » facto sæpius ejus periculo, ad extremum concessit: neque ita multo post reversus ex Hispania, » scripsit ad Scipionem Gonzagam, Virum Illustrissim propinquum suum, qui modo Hierosolymorum est Patriarcha, uti cum Præposito nostro » Generali ageret, filiumque suo illi nomine offerret. Verum quoniam, ut ante dixi, primogenitus » erat, quem hereditas manebat; necesse habuit » jure suo fratri cedere : quod cum sine Cæsaris » auctoritate fieri non posset aliquot interim menses » abierunt. Nihilominus tamen, re denique omni C » transacta, cum se optimus adolescens jamjam in » portum invehi posse speraret pater illi in mora » fuit; qui sive vehementi in illum amore, sive spe » quam in eo reposuerat, seu, ut ipse modo ad P. » Generalem scribit, quod immaturam adhuc tantæ » rei ejus ætatem putaret, ut tandem commeatum » illi daret, exorari se non sinebat, et complures » eum annos remorari destinarat. Ibi vero eximia » adolescentis constantia fervorque mentis enituit. » Tametsi enim majori quam explicari possit observantia parentem suum colebat, nullum tamen » umquam ejus solicitudini viasque omnes, ad ipsius » flectendum animum, persequendi finem fecit. Cum » vero nihil æqui boni impetraret; litteras sane » ardentes ad Præpositum Generalem dedit, quibus » petebat, ut per eum sibi, in salutato patre, venire » liceret. Cum Præpositus Generalis abnueret, res » usque ad hoc tempus dilata est : jam vero, qua » arte equidem nescio, certe impetrata tandem venia, habitu Ecclesiastico, decem circiter equitibus comitatus, Romam venit.

VIII pridem ante testato litteris datis Neapolim,

quibus narrat ejus in petenda Societate constantiam,

» 138 Ejus adventus adeo percrebuerat quacumque iter haberet, atque etiam Romæ, paucis diebus quibus in ædibus Scipionis Gonzagæ diversatus est, jam emanarat in vulgus, ad Societatem D » eum ineundam venire; ut cum per idem tempus » ad Pontificem Maximum adiret, uti ejus benedictione ad cœpta persequenda muniretur; vulgato » in aula ejus consilio, eorum hominum corona » ambiretur, quorum studia et curæ quoniam immensum quantum ab ejus sententia dissidebant, » intenta in illum ora velut in portentum tenebant. » Proxima demum superiore feria secunda, quæ, ut » dixi, S. Catharinæ dicata fuit, ad S. Andream se » recepit; eodem illo Patriarcha prosequente, qui » ibidem, ut cum Patre Generali pranderet, remansit. Jam vero dotes ejus, mihi crede. sunt » ejusmodi, ut generis nobilitas, quam modo cognovisti quam sit illustris, decorum ejus postremum sit. Ingenio tantum pollet, ut quamvis octavum decimum annum necdum attigerit, sitque » tamdiu in Principum aulis versatus, tamen Logicis Physicisque sit apprime eruditus. Prudens » vero et consideratus in verbis, ut (serio loquor) » nos omnes obstupefaciat. Ejus illud unum tibi » argumento esto, quod Marchio ejus pater jam tum » familiæ suæ negotiis eum adhibebat, atque in epistola qua illum Patri Generali offert, affirmat se » illi donare id, quo nihil carius majorisque spei » haberet usquam. Verum enimvero nihil sunt hæc E » omnia, ad ejus virtutem et sanctitatem. Fatetur » siquidem ipse, jam inde ab octavo circiter anno » Deum se timere cœpisse; satisque id ostendunt » vehementes, quibus agitur pietatis motus : nam » inter precandum continuis lacrymis abundat, et » perpetuo prope animum collectum atque intentum » habet, quod cum ex ipso vultu, tum e moribus » apparet. Domestici narrant, in more illi positum » fuisse, quatuor aut quinque tempora interdiu in » meditando agere, noctu idem factitabat; sed de » ejus temporis partitione nihil comperti habebant, » quod jam pridem in exuendo nullius uti opera sustinebat, sed retrusus in cubiculum, pro pietatis » et ardoris modo, devoti Deo animi officiis se tradebat.

accessum ad eamdem,

AUCT. VIRG. CEPARIO

externas

internasque dotes,

» 139 Ne vero me putes res ejus in majus attollere, hoc tibi narrasse sufficiet, quod suo congressu P. Andream Spinolam tantopere sibi devinxerit, atque in tantam suæ præclaræ indolis » virtutisque admirationem traduxerit, ut ille de eo » mecum postea agens, censeret me (qui quanti illum faciam vides) in eo laudando frigidiorem F » fuisse. Eadem interea est Patris Generalis, nostrorumque omnium, qui sunt hic Romæ, Mediolani, Mantuæ, ubi diu commoratus est, de eo opinio. Dicendumque sit quod superest, equidem » dubito : metuo enim, ne ut nostram, ita et tuam » lætitiam minuat : tamen quo te, ut pro eo vota » facias, extimulem, non reticebo. Scito ergo, nihil » illi naturalium vel cœlestium bonorum deesse, » præter valetudinem; cujus ea est imbecillitas, ut » vel ipse aspectus ipsius nos extimefaciat. Uno » vel altero item die prius quam in Societatis domum introiret, laborare cœpit e pectore : cujus » rei hanc affert causam, e qua pietatis quoque studium ejus cognoscas licet. Videlicet in eam se » consuetudinem venisse, ut sexta quaque feria » aqua et pane nudo victum toleret : cum vero » eam proxima etiam superiore sexta feria tenuisset, atque insuper postridie profectus in palatium, » quo aditum haberet ad Pontificem, cui pedes de » more obsculatum venerat, ad horam alteram et » vigesimam jejunus duravisset, vehementer debilitatum esse. Ut ut est, si curatio ulla opem afferre » poterit, mandato Patris Generalis quidquid diligentia et solicitudine provideri licebit, adhibebitur: » jamque id fieri cœptum est; ac fortasse, imo

procul

nostrorum de illo opinionem,

et valetudinem afflictam,

quam spes sit restaurandam

A. VIRG. CEPARIO

A « procul dubio, valebit melius, Societatis cura « ipsum temperante, quam effreni et præcipiti illo « æstu absorbente. Itaque Deum pro illo precare : « neque dubita, quin si vita illi et sanitas suppedi- « tet, egregiis illum olim, pro Dei gloria Societatis- « que nomine, facinoribus florentem sis visurus. « Hæc omnia (tametsi non pauca ad exemplum sa- « lutaria præterii) ideo pluribus exposui, ut læti- « tiam, quæ per hos dies profecto tanta fuit omnium « nostrum, ut nulla prope alia de re sermo esset, « tecum communicarem : hac tamen conditione, ut « hoc gaudium, quod tibi attuli, Deum orando com- « penses, ut me tot præclarorum hominum, quos « quotidie ad hanc sanctam Societatem vocat, ut « eam veluti gemmis quibusdam insigniat, sacra « necessitudine atque imitatione dignum præstet. « Deus tibi benedicat. Romæ III Kalend. Decem- « bris MDLXXXV. Tuus in Christo frater et servus, « Hieronymus Platus. »

Hanc ille opinionem jam Confessarius Aloysii confirmat,

140 Has litteras cum scriberet Pater, necdum illum intus norat; quam tamen magnificis ab eo laudibus efferatur, quivis intelligit. At simul confitenti operam dare, deque divinis rebus atque interioris animi rationibus cum eo sermones habere ingressus est; B ea omnia sigillatim exquisivit ex ipso, quæ, ut in ejus operis Proœmio narratum est, scriptis prodidit : tantamque in hoc adolescente innocentiam, tantum rerum divinarum scientiæ lumen, tantam plenæ sanctitatis sublimitatem comperit ; ut ex eo velut quemdam e Cœlitum numero coluerit, et quoties in ejus mentionem venit apud omnes iisdem laudibus ornarit. Sed tum præcipue, cum aliquando cum Patre quodam de cœlesti beatitudine disserens, affirmasset, Cœlites qui ea perfruuntur, usque eo Dei quem cognoscunt et intuentur voluntati accommodare se, et quodammodo in eam migrare, ut nisi quod amet ac velit Deus, nihil ament aut velint; adjunxit, hujus sibi exemplum videri in Aloysio nostro elucere : In cujus mente, inquiebat, cum Cœlestes illi Deum jucundissime acquiescere sentiant, obsequuntur et ipsi huic Numinis voluntati, totique sunt in eo immortalibus donis et muneribus exornando, meritis cumulando, precationibus suis tuendo : idque mihi videntur facere certatim, quis alteri præripiat primas : tantum ei favoris impensum video a Deo et a Sanctis, totque animam ejus ornatam virtutibus, ac donis cœlestibus cumulatam. Idem Platus, cum iter aliquando C Senis haberet, hujusque adolescentis præcellentes virtutes celebraret; Patri cuidam affirmavit, mirum sibi videri, quod, pro tam illustri sanctitate, quam elucentem in eo videret, multa ac manifesta miracula non ederet. Et ego memoria teneo, audire me Bellarminum Cardinalem, idem sibi mirum accidere prædicantem, quod tam inusitata integritas vitæ divinis adhuc, quæ quidem scirentur, ostensis careret.

admirans necdum miraculis clarescere.

Aloysius optimo cum exemplo

141 Mansit in ea domo diutius Aloysius, quam ceteri tirones soleant. Prima luce quotidie, hora pie meditando exacta, ad sacrum vestiarium se conferebat; neque inde, nisi postquam quinis senisve Sacris, propensa admodum pietate cœlestique gaudio ministrasset, pedem referebat. Tantam capiebat suorum sociorum, atque imprimis duorum qui infirmiori valetudine videbantur, misericordiam ; ut Præsides admoneret, eos suæ sanitatis negligentiores esse, ac nimis multis Sacrificiis servire. Tempus, quod inter duo Sacra intercedebat, tacitus ac ne verbo quidem quemquam compellans, in angulo quopiam residens, modo rite commentando, aut preces Virgini Matri ferendo, nonnumquam libros sacros legendo, consumebat. Ædituum, si qua de re monendus aut consulendus esset, aperto capite

in sacrario mane toto agit,

junctis ante pectus manibus adibat; coramque astans tam reverenter ac submisse alloquebatur, ut verecundiorem illum faceret. Mandata tum ipsius, tum sociorum ejus, non minus prompte accurateque exhauriebat, quam si a Christo Domino nostro data essent. Feria quinta majoris hebdomadæ, negotium ei dederat æditus, ut ad cenotaphium Christi ardentes lucernas curaret. Ibi cum diu astitisset, numquam tamen ad aspicienda ornamenta apparatumque loci, qui sua venustate magnam populi vim contraxerat, oculos sustulit : ergo sciscitanti postea socio, ecquid ei cenotaphium arrisisset ; negavit se vidisse : neque enim sibi id visum esse licere, quando aliud ab æditno in mandatis haberet.

æditus obedientissimus,

142 Adversus tironem deinde illum, cui modicum aliquod in ceteros imperium solet esse, tantam reverentiam observantiamque adhibebat ut ne Præpositum quidem ipsum Generalem majori colere posset. Prætereunti siquidem assurgebat, caput aperiebat, omne honoris genus habebat; donec ille, qui pro suo pudore tantum dignationis ferre non poterat, præsidi quereretur, isque Aloysio præciperet, ut modum suo officio statueret; quod et fecit. Neque mirum est tantum illis honoris detulisse D dictoque audientem fuisse ; quoniam non eum cui obediebat, sed cujus vicem gerebat spectabat, et jubentis vocem, tamquam Dei non hominis vocem, interpretabatur. Quod non solum idcirco se facere aiebat, ut majorem a Deo gratiam iniret ; sed etiam quod volupe sibi esset, cogitare Christum sibi loqui, nonnullamque ei serviendi occasionem dari. Adjiciebat, jucundus se iis qui inferiorem subditamque majoribus, quam qui supremam, atque a nullo pendentem potestatem gererent, parere; neque id tam humilitatis studio, quam quadam (ut ipse appellabat) superbia. Etenim si humano judicio res pendatur, ægre quidem hominem ut in hominis (præsertim si neque genere, neque naturæ fortunæque dotibus par sit) potestatem sponte veniat, adductum iri. At vero, Deo, aut quod idem est, homini vicem Dei fungenti semet subjicere, rem esse longe gloriosissimam : id vero tanto luculentius eminere, quo minus in eo humanus sensus dominetur, paucioraque sint in eo qui imperat ornamenta, quæ hominum animos ad se convertere et rapere possint.

Præfectique reverens,

143 Elapsis antemeridianis horis, tirones, qui in illa domo degunt, invicem se conferunt; hi ad legendum, alius super priorem, alius super posteriorem mensam ; illi ad obeunda culinæ munia. Cum Aloysio obtigisset, ut ipse quoque his ministeriis vacaret; pari in iis quamvis humilibus voluptate versabatur; atque si eo loco natus eoque jure esset, cui insita quadam naturæ vi illorum studium congrueret. Anagnostes factus, consideratus in legendo ac minime præceps fuit. Succurrit autem quondam, ut interea nescio quis strepitus fieret in triclinio dum legeret, si ut minus ab aliis exaudiri posset. Nactus hanc occasionem tiro ille qui ceteris erat impositus ; id ad eum reprehendendum arripuit, quod ejus vitio Patres ac Fratres lectionis fructu ea mensa caruissent, atque damnum hoc spirituale (sic enim, ut eum experiretur, nominabat) multis verbis exaggeravit. Hic Aloysius, qua erat patientia, nihil excusare, veniam orare, emendaturum se polliceri ; ac deinde, quo illius socii spirituale damnum resarciret, quod jam legerat, de industria iterare.

a meridie pie et humiliter occupatus F

144 P. Hieronymus Platus, qui tantopere eum orationi, mentisque actionibus deditum sentiebat; ejus nonnihil avocandi causa, imperarat, uti a prandio et cœna, non unam modo horam, ut assolet; sed semis præterea, cum iis qui posteriori mensæ interfuerant, animum sermone remitteret. Ipse,

citra culpam bis reprehensus,

A Ipse, etsi prius cibum ceperat, mandato satisfecit. At Minister hujus ignarus, inter eos qui altero congressu se oblectabant repertum, palam in triclinio reum semet facere, ac pœnas dare jubet violatæ legis de silentio, extra horam quæ proxime mensam consequitur, cum aliis colloquendo. Fecit ille quod pœnæ nomine impositum est, nulla excusatione usus, neque ulla dati a Præside mandati mentione facta; et continuo alterius etiam remissionis, ut erat jussus particeps esse perrexit. Eo comperto admiratio Ministrum tenuit; deinde iterum ad pœnam vocat; neque ille aut detrectat, aut causam ullam dicit. Secundum mensam accersitum ad se P. Platus admonet, in socios offendisse, quod etiamnum tiro, ob eamdem culpam geminata pœna mulctatus esset Rogavit deinde, quid ita Ministro non indicasset, majorum concessu id se facere? Respondit ille, venisse sibi item in mentem, silentium suum fortasse aliis pravo exemplo futurum; verum quod metueret, ne amor in seipsum, Superioris veniam ac mandatum, quo illa lege solutus erat causando, in aliquam fraudem impelleret; obstinasse, re dissimulatione transmissa, pœnam iterum etiam subire, et si quid præterea Minister movisset, ne cui tacendo offendiculo esset, quid in mandatis haberet, aperire. B Valebat plurimum, ad aliorum animos accendendos, cernere, quam parato patientique animo animadversiones sustineret; quanta alacritate quidquid gravius de se, nullo licet suo vel culpæ vel negligentiæ (quæ duo aut numquam, aut certæ perraro in eo reperiebantur) merito statutum esset, persolveret. Quin imo sæpenumero evenit, ut quod alii deliquerant, ipse per errorem insimulatus, libens nihilque pro se causatus, perinde ac si culpam sustineret, plecteretur. At non diu latebat; iis qui in culpa erant, cum illum puniri viderent, certatim sui abjiciendi stuuio, de contracta noxa profitentibus.

ut violati silentii reus,

dissimulat suam innocentiam.

145 Reliquo die solebat comitari quempiam Patrem ad carceres aut valetudinaria, quo ejus domus Sacerdotibus pœnitentiæ administris mos est itare quot hebdomadis sæpius; atque interea dum Pater vinctis aut ægris confitentibus sui copiam facit, ipse ceteros de Christianæ fidei capitibus aut ratione obeundæ Pœnitentiæ erudiebat. Quando domi manebat, ea everrenda aliisque similibus humilibus ministeriis distinebatur. Cum aliquando una cum suis sociis in solario lintea, quæ e lavatrina eo delata aruerant, complicaret; C rediit in memoriam, nihil se eo die, ut quotidie soleret, in S. Bernardo legisse. Subiit ergo, postquam aliquamdiu id egerat, cupiditas suæ pietati satisfaciendi. Ac licebat illi quidem, ut et ceteris tironibus, ubi aliquid temporis illi operi dederint, impune discedere: verum id minus expedire ratus, ita suis cogitationibus respondit; S. Bernardus, si eum legeres, quid aliud te doceret, quam obedientiam? Fac igitur jam te legisse, et obedientiam adhibe. Legibus omnibus, quantumvis minimæ notæ, tam studiose parebat; ut nullius hominis, quacumque dignitate præditi, gratia eas violaret. Fuit, cum Illustrissimo Cardinali Roboreo propinquo suo, in templi vestiarium ejus visendi causa venienti, se excusans, negaret, postulatam sibi esse cum eo loquendi facultatem: qua ille excusatione recreatus, non prius cum eo sermonem contulit, quam a Patre Generali permissum esset. Denique tam erat in omni officii munere perfectus, tam recti et salubris omnibus exempli, ut in omnium, qui in ea domo erant, sinu habitaret, atque adolescens sanctus audiret. Duobus ibi mensibus exactis, in domum tironum S. Andreæ revocatur.

promptus ad quæcumque obsequia.

et Regulæ observantissimus.

D

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *Dicta confirmat testis Cast.* VI: Postquam intravit tirocinium Aloysius, habitus continuo ab omnibus fuit pro Sancto: et vero sanctam omnibusque perfectam numeris ducebat vitam. Hinc multi, scio, rapuerunt Officium ejus parvum, item Breviarium resque alias, quibus erat usus, tamquam Reliquias Sanctorum. Tam exactus erat observator legum domesticarum, ut nonnullis videretur ea in observatione nimius, damnareturque exactitudinis superstitiosæ. *Addit autem, quod mox huc quoque pertinebit.* Quando post aliquod tempus venit tiro ad domum Professorum, ministraturus operantibus ad aram; ubi uni alicui operam navaverat, illico reversus in sacrarium, genua ad orandum flectebat ante Reliquias Sanctorum, quæ ibidem in altari servantur; non, ut alii solent, in sella aut scamno confidebat. Æditiuus autem talia observans, nonnumquam eum jubebat inde surgere, et obsequentissimum habebat. Atque hæc scio, quia vidi.

b *Quæ hinc sequuntur sumpta sunt ex editione Ceparii Placentina. In priori dicebatur epistola missa fuisse tacito nomine proprio,* ad adolescentem de Societate nostra, qui id temporis in Collegio Neapolitano litteris studebat. E

CAPUT III.

Reliquum Aloysii tirocinium ad S. Andreæ; oratio jugis et expers distractionum.

Reversus ad tirocinii sedem Aloysius, quæ est ad S. Andreæ, præstantibus Patrum, quos in Professorum Domo viderat, exemplis plurimum ad studia virtutis arrectus; primum de omnibus, quæ dum abesset, intus in animo suo gesta essent, tironum Magistrum certiorem fecit: deinde flagrantiore quam alias umquam animo et cura, exercendis tironum muneribus se dedidit. Erat autem omnis officii sui adeo benegerens et accuratus, ut non modo nihil alii in eo delicti notarent; sed ne ipse quidem, qui suas res omnes observare, ac non solum actiones, sed cogitationes ipsas suas excutere diligentissime solebat, quidquam in se reprehensione dignum reperiret. Id adeo compertum est, cum aliquando tironum Magistro scrupulum, qui eum vehementer exerceret, eximendum proposuit; F narrando illi, se, quamvis omnem diligentiam in explorando penitus animo suo consumeret, nihil tamen in eo animadvertere posse, quod vel inter venialia errata reponendum esset. Id vero esse, quod graviter maceretur; vereri enim, ne ex eo id existat, quod parum se norit; atque adeo ne interiores illæ tenebræ menti suæ sint offusæ, quas sæpe audisset, et vero etiam legisset, grande ei periculum creare. Atque ex hoc, quanta fuerit mentis ejus puritas, facile colligi licet. Ad hanc præsidio erant complures animi dotes, quarum nonnullas hoc loco exequar; ne cuiquam incredebile sit, tantam eum conscientiæ integritatem atque munditiem tueri potuisse.

Regressus ad S. Andreæ,

angitur, quia nihil videt a se delinqui:

147 Principio diuturno studio, quod a prima pueritia in edomandis affectionibus animi posuerat, et comparato inde habitu, eo jam evaserat, ut neque perturbari animus, neque ullo rerum mortalium sensu, vel primis cupiditatum motibus concitari videretur. Certe complures, quos dum Religionem coleret, in usu habuit, jurati testificantur; non modo numquam ab se illum in ullo errato, quod vel venialis instar haberet, compertum esse; sed ne judicium quidem ullum animi, vel repentino, atque inconsulta ratione; ira, aut impatientia, aut alia quavis

ut qui pridem domitas habebat passiones,

A. VIRG. CEPARIO

A quavis ægritudine agitati, aliquando dedisse. Quæ vacuitas ab insolenti omni affectu, tanto plus habet admirabilitatis, quod (ut alias diximus) minime ex hebeti natura proficisceretur; quippe cum, præterquam quod adolescentia et multo sanguine caleret, etiam sagaci et supra ætatis captum perspicaci ingenio esset: sed nimirum accepta ferenda est præcipuæ Dei gratiæ, et habitibus excellentium virtutum ad quos illam perpetua meditatio, exercitatioque frænandi sui, et in rationis cœlestisque doctrinæ gyrum ducendi, perduxerat. Accedebat quod in agendo, non affectum, qui sæpe ultra rationis fines hominem agit præcipitem; sed lucem provisionemque mentis, ducem sequebatur: itaque aiebat, qui a passionibus gubernetur, crebris erroribus obnoxium esse.

alienus ab altercatione

148 Neque vero in sociorum congressibus ac circulis umquam, cupiditate vincendi, ad inanes pugnas verborum descendebat; sed animi sui sensu ingenue patefacto, si erat qui contradiceret, non repugnabat; nisi quid interdum, ut patrocinaretur veritati, blando sermone sedatoque animo simpliciter respondendum videretur: quod si alter perten- B deret; quasi de re nihil ad se pertinente, conticescebat. Ad hæc desiderium omne non modo indifferens; sed, quod majus est, bonum etiam ac sanctum, quod modo vel tantillum turbare, pacatum quietumque animi statum et supervacuas solicitudines accersere posset, omni studio ejiciebat: quamobrem mens illi perpetuo quodam otio et tranquillitate, quæ diuturno usu quodammodo jam in naturam verterat, fruebatur.

et quocumque immoderato affectu:

XI

Orationi addictissimus

149 Adjumento præterea illi erat, quantum nihil quidquam; quod Deum non modo sibi ante mentis oculos inter actiones omnes assiduo ponebat, cujus gratia nihil suscipiebat, quod non omni industria elaboraret; verum etiam quod ei perpetuo orationis usu consociatus erat: in qua oratione tantum studii collocabat, quasi in ea spes omnis sita esset perfectæ sanctitatis parandæ. Negabat fieri posse, ut qui precandi suique colligendi minus studiosus sit, plena umquam et diuturna de se ipso victoria utatur, aut ad excelsiorem absolutæ eximiæque virtutis et sapientiæ gradum aspiret: id quod experientia ipsa satis ostendit. Ergo illam quorumdam, qui religionem profitentur, animi impotentiam; illos turbidos concitatosque motus; illud fastidium, quod sentiunt; neglectæ meditationis sacræ orationisque C consuetudini tribuebat. Hanc autem compendiariam et proximam ad perfectam virtutem viam esse dicebat, idque omnibus persuasissimum cupiebat esse: neque enim dubitabat, quin ejus suavitate degustata, nemo sit futurus qui ab ea se divelli patiatur. Quorumdam mirabatur miserabaturque socordiam, qui ubi necessariis occupationibus intenti, forte otium salutaria de more meditandi interdum minus habuerint, sensim consuetudine quadam, hoc divinum exercitium, etiam cum opportunitate temporeque maxime abundant, intermittunt. At ipse adeo toto animo se illi dediderat, ut omnes ipsius deliciæ eo tempore, quo comprecandum aut meditandum erat, contineri viderentur.

orandique scientissimus erat,

150 Atque ex iis, quæ longo usu in se ipso comperserat, hausit præclarissima quædam rite meditandi præcepta. Itaque P. Robertus Bellarminus, qui nunc est in numero Purpuratorum Patrum, cum in Collegio Romano capita meditationum, quæ in libello Exercitiorum spiritualium Societati descripta sunt, compluribus qui ibidem in studiis elaborant explicaret; præclaro aliquo recte meditandi documento tradito, adjungere solebat, hoc se ab Aloysio nostro didicisse. Præparabat ad orationem animum perdiligenter, lectis ordinatisque vesperi antequam decumberet, per octavam minimum horæ D partem, certis, de quibus postridie commentaretur, locis. Ubi diluxerat, dabat operam, ut aliquanto ante ad meditationem accinctus esset, quam ejus ordiendæ signum daretur: quo tempore collectum animum ad tranquillitatem componere, et cura appetitioneque omni alia solvere nitebatur. Neque enim fieri posse, aiebat, quin mens alias res agat, Deique imaginem, cui se meditando contemplandoque quam simillimam esse studere debet, in se recuset exprimere; dum interea solicitudine, vel amore, vel cupiditate cujusquam alterius rei teneatur. Memini me illum audire, cum in eamdem sententiam hac similitudine uteretur: Quemadmodum agitata ventis aqua, astantis hominis effigiem, vel quod turbida sit, omnino non ostendit; vel, si limpida est, non membra omnia trunco hærentia, sed seorsim quasi concisa et dispersa repræsentat: ita etiam hominis animum, qui inter contemplandum contrariis perturbationum flatibus conflictetur, aut affectibus desideriisque commotus rapiatur, negabat, ad imaginem Dei referendam, aut ullam tantæ majestatis quam considerat, similitudinem arripiendam, ullo modo aptum aut rite præparatum esse. E

solitus ad eam præparari diligenter,

151 Dato orandi signo, quanta maxima poterat reverentia, ante suum paupertinum oratorium procidebat in genua; tantaque industria in mente, ne quam in aliam curam dilaberetur arcenda evigilabat, ut hujus gratia ne spuendi quidem necessitati parere sustineret. Totum se dabat cogitationi eorum quæ ad meditandum erant proposita; et confluente præ vehementi contentione mentis ad superiora vitali spiritu ac sanguine, ima membra tanta debilitas et frigus occupabat, ut finita oratione pedibus nequiret consistere. Accidebat etiam non raro, ut postquam ab ea surrexerat, alienata aliquamdiu a sensibus mente, ne locum quidem in quo constiterat agnosceret: quod tum præcipue usu veniebat, cum illa Deo attributa elogia, bonitatem, providentiam, amorem adversus homines, et horum omnium imprimis infinitatem, collustrabat animo: tunc enim longius abducebatur a sensibus. Inter precandum tantam habebat lacrymarum facultatem, ac tam large eas funditabat; ut necesse fuerit Præsides, metu ne ex hac copia caput atque oculi detrimentum caperent, aliquam eas inhibendi viam inire: verum nullo unquam remedio profectum est.

cœptæque insistere,

non sine lacrymis,

152 Admirabilius vero est, cujus tum alii ejus Confessionum arbitri, tum Bellarminus Cardinalis est testis, quod ab instituta oratione numquam fere F ejus animus aberrare sit solitus: quod quam sit eximium Dei munus, facile quilibet, ex eo quod ipse inter orandum experitur, assequetur. Hanc tam certam mentis in res sacras intendendæ potestatem, non sola Dei gratia consecutus erat; sed ex eo præterea, quod longinqua meditatione atque usu, vim animi, qua remota etiam in se comprehendit atque cogitatione depingit, usque adeo pronam obedientemque sibi fecerat, ut nullius, nisi quod commodum esset, veniret in mentem. In ea vero cogitatione quam suscepisset, tam valde, quoties lubebat, configebat animum, ut eorum quæ ab aliis dicerentur aut fierent, sensum nullum caperet, neque exinde ab ulla re ipsi, avertendæ mentis periculum erat. Etsi in domo tironum quotidie, atque ad idem prope exemplum in collegiis, conclavia omnia lustrentur, quo exploratum sit, omnesne statis horis precibus vacent; tamen, quamdiu in Religione vixit, numquam ad se quemquam inspiciendi gratia venisse sensit: quod sane, quam id temporis remotus a sensu et commentando astrictus fuerit, notabile signum est.

et citra ullam distractionem:

153 Lege sancitum est, ut quivis de Societate, cum ineunte tirocinii tempore, tum reliqua ætate, sexto

ut de se ipse fassus.

A sexto quoque mense, non delicta modo, sed dona etiam, gratiam, virtutes haustas divinitus, omnia denique conscientiæ arcana Præsidi suo patefaciat: nimirum ut ille, cujus est ceteros consiliis suis gubernare, de omnibus edoctus, finem et modum transeuntes, excessum paterne dedoceat; incautos fraudibus, quarum in arctiore vita frequens occasio est, liberet; omnibus denique suæ fidei creditis, ad progressiones in perfecta vivendi ratione faciendas, viam muniat. Hoc vero est, unde complures beati Aloysii virtutes patuerunt: studio siquidem parendi legi, atque ex majorum præscripto dirigendi sui, mirifico candore et sinceritate Superioribus suis et melioris vitæ parentibus, quid in suo pectore agitaretur a Deo, detegebat. Id adeo diligenter observandum est, ne cuiquam mirum videatur, quod complures virtutes suas prodiderit: huc enim ipsum, ceteroqui minimum de se loqui solitum, majoribus legique obediendi studium adigebat. Cum ergo quondam Rectori interiorem animi sui notam patefaceret, percunctanti, ecquid inter orandum cogitatione interdum ad alias res abstraheretur; respondit ingenue: Si cogitationes omnes alienæ, quæ suam sex illis mensibus umquam precantis, meditantis, in conscientiam inquirentis, mentem B remoratæ essent, in unum cogerentur; eam omnem moram, spatium quo Salutatio Angelica recitari posset, non æquaturum.

in reddenda conscientiæ ratione,

154 In orationibus, quæ pronuntiationem desiderant, major ei difficultas erat: non quidem, quod inter eas quidquam aliud tractaret animo, sed quod minus expedite et apposite psalmorum, aut aliorum quæ recitabat, sententiam assequeretur. Itaque sibi tum evenire aiebat, quod homini pro obseratis foribus stanti, qui neque ingredi possit, neque alio digredi velit. Ceteroquin, in hoc etiam precandi genere, vehementi rerum cœlestium sensu ac voluptate affluebat: præcipue in legendis psalmis, e quibus pios animi affectus, quorum uberem illi segetem præstant, induebat: qui quidem interdum tam erant incitati, ut ægre et vi, nonnulla verba proferret. Itaque quando pro sua illi pietate, tirocinii tempore, preces Canonicas Sacerdotum more recitandi consuetudo erat, Matutinis minimum horam totam tribuebat. Quod ad meditationis materiam, in consideratione suppliciorum ac cædis Christi Domini plurimum acquiescebat, divinasque ex ea jucunditates capiebat. C Ejusdem memoriam quotidie refricabat quadam brevi Antiphona, sub meridiem pronuntianda, et de Christo crucifixo cogitando. Quod ille tam liquido pietatis sensu intentoque animo faciebat, ut se quotidie manifesto, temporis illius quod feria sexta sanctioris hebdomadæ colitur, sanctitatem præ oculis habere, diceret. Quantum ex sacræ Eucharistiæ meditatione animi solatiique cœlesti hauriret, jam supra dictum est.

nec tamen vocales negligebat preces;

meditandæ Passioni Christi multum afficiebatur;

155 Sanctos Angelos, ac præcipue Tutelarem suum, singulari quadam observantia colebat et jucunde speculabatur. Quo tempore, quam Deus illustres, de his liberis ab omni concretione mentibus, ejus animo sententias subjiceret, testis est prolixa illa juxta ac elegans meditatio de Angelis, quam P. Vincentius Brunus in alteram partem suarum meditationum retulit; et Andreas Victorellus Doctor, in eruditis suis libris, de custodia Angelorum, non sine laude citavit: quæ quidem tota, sive verba spectes, seu sententiam, est B. Aloysii partus. Narravit enim ipse P. Vincentius, se, qui non esset nescius illum sanctos Angelos præcipua pietate complecti, negotium de industria dedisse, ut quid de iis sentiret, scriptum faceret. Est penes me scheda B. Aloysii manu, nuper inter alias reperta, in qua seorsim de Angelicis hæc annotat; « Officia pietatis » erga Angelos generatim. Finges animo, te novem D » Angelorum choris Deum comprecantibus, et hymnum illum (Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis miserere nobis) canentibus mixtum esse; quem proinde hymnum tu quoque novies » iterabis, et cum illorum precibus tuas conjunges. » Angelo custodi tuo ter imprimis quotidie tui curam commendabis, mane et vesperi recitando » precem (Angele Dei) atque interdiu, cum in ædem » sacram circum aras supplicatum te confers. » Persuasum habe, perinde te Angeli ductum sequi » oportere, atque cæcum quempiam, quia viarum » discrimina ignorans, ejus, qui baculo gressum ipsius regit, providentiæ in omnibus confidit. » Hæc ipse.

et Angelicæ naturæ considerandæ.

A. VIRG. CEPARIO

156 Denique verissime mihi videor confirmare posse, vitam ejus Religiosam, perpetuam quamdam orationem fuisse. Siquidem tot jam annorum orandi mentemque a sensibilibus abducendi usu, ejusmodi erat habitum consecutus; ut ubi ubi esset, quidquid rerum gereret, animus illi potius in iis esset, quæ mente tantum, quam quæ etiam sensu usurpantur. Quid quod in eum jam statum devenerat, ut vix ipsis sensibus, puta, oculis ad videndum, auribus ad audiendum uteretur; adeo se totum ab illis ad interiora converterat; in his solis acquiescebat; hæc in oblectamentis habebat; ab his si quæ illum cujuslibet utilitatis ratio distraxisset, omnibus licet quæ res posceret tentatis, tamen parem animo molestiam capiebat, atque si aliquod ei membrum luxatum esset. E Quamobrem nihil erat ei proclivius, quam totum, diem, inter medias mentis vel corporis occupationes Deo cogitatione devinctum esse, animumque collectum atque hoc agentem retinere; nihil difficilius, quam eumdem dissipare. Certe quondam fassus est ipse, quantam aliis videatur difficultatem, ut ipsi prædicant, habere, mentem in Deo defigere; haud minorem sibi esse in avocanda: quamdiu enim sibi ipsi imperare conabatur, ne de Deo cogitaret; vehementi vi conflictabatur, cum necessario secum ipse dimicaret: qua dimicationis vi atque impetu majorem valetudinis jacturam, quam ipsa continua Dei consideratione faciebat. Interdiu, ne districto quidem maxime occupationibus Deus illabi; et cor uberrimis delectationibus perfundere abstinebat; neque sane brevibus, sed quæ interdum amplius horam tenebant: quæ quidem ita complebant animum, ut in corpus redundantes, cœlesti quodam illud ardore succenderent, quem satis ipso vultus rubore prodebat. F Nonnumquam vero cor illi ea flamma correptum, tam crebro et concitato motu palpitabat, atque emicabat in pectus, ut exsilire velle diceres.

Vita ejus videbatur esse jugis oratio,

cum facillime mentem levaret in Deum,

ultro dulciter affluentem.

157 Hæc tot interna gaudia, quibus ejus mens pascebatur, adeo omnem corporis curam exemerant, ut magis ac magis indies debilitaretur extenuareturque; et capitis dolor, quem lenitum oportebat, ingravesceret. Cum ergo Præsides, qui eum regebant, animadverterent fieri non posse, ut in tanta contentione animi diu viveret, præsertim valetudine jam pridem voluntariis afflictationibus perturbata; omnis ei jejunii, abstinentiæ, flagelli, ceterarumque severiorum pœnarum usu interdixerunt: deinde somni tempus produxerunt, orationis contraxerunt, adempta primum dimidiata, ac postmodum tota etiam hora; vetita insuper frequenti brevium precum, quibus negotia dispungere mos est, consuetudine; ac denique denuntiato, quo minus temporis precando consumeret, hoc propius ad majorum voluntatem accessurum. Ad hæc, quo quam longissime abesset a meditationibus animi, variis eum manuum operibus distinere studuerunt; ac denique crebris monitis auctores esse, ut quo sanitatis tuendæ causa diligentius sibi temperaret,

Hanc assiduitatem jussus moderari,

A. VIRG. CEPARIO

temperaret, hoc magis se e Dei gloria facere crederet.

158 Neque vero magni negotii fuit eum, qui multo obedientissimus atque ad omnia paratissimus erat, in hanc mentem impellere ac pro arbitrio fingere. Id ut liquido ostenderet, hic casus tulit. Induxerat eum quidam Pater in spem a Patre Generali impetrandi, ut ei quotidie (quod, ut diximus, a Magistro tironum vetitum erat) horam meditando transmittere liceret. *imo prorsus ab oratione cessare,* Ipse, cum hujus se licentiæ avidiorem sentiret, ac metueret, ne, ea non impetrata, commoveretur, ratus hunc animi impetum, et moderationi atque æquitati animi, quam subjecti majoribus præstare debeant, et mandato quod habebat, adversari; dedit operam sedulo, ut eum ex animo tolleret, seque ad pristinam tranquillitatem et quasi æquilibritatem revocaret. Id unum illum pungebat, quod non satis videbat, quinam Superiorum imperium facere posset. Siquidem etsi laborabat, ut mentem suam de rerum divinarum cogitatione deflecteret; furtim tamen atque ex improviso in eam redibat ac resorbebatur. *id sibi difficilius multo esse fatetur;* Nempe, quemadmodum lapis medium mundi locum petit : sic ejus animus, quasi insita quadam vi in Deo acquiesceret, ab eo vi divulsus, eodem, velut ad centrum suum rapiebatur. Quondam ergo animi anxius, quod Superiorum voluntati obsequi non posset, Sacerdoti, quocum illi interior usus erat, confidenter : Equidem, inquit, quid agam nescio. Vetat me P. Rector orationi vacare, ne contentione mentis caput lædam; at ego gravius fatigor ac torqueor, dum a Dei cogitatione animum sevocare studeo, quam si assiduo in eam coner intendere : quod quidem usu in naturam quodammodo transiit, neque jam labor sed requies et solatium est. Enitar tamen, ut quod mihi imperatur, quam optime licebit, perficiam. Ubi sibi omne orationis genus interdictum vidit, ejus loco creberrime in templi odeum ascendere, sanctissimæ Eucharistiæ adorandæ. Ibi simul acciderat in genua, confestim surgere; ac ne qua cogitatione a sensibus abriperetur in Deum distinereturve, inde se curriculo proripere. *cum ad id opus esset vehementi renisu.* Verum hac diligentia parum proficiebat : quo enim obediendi amore magis insistebat fugere, hoc Deus illum acrius consequi, suique copiam illi facere, et pectus illustrationibus deliciisque cœlestibus totum permulcere. Quas ille sentiens, ne Superiorum mandata frangeret, recusabat scilicet; submissoque animo Deum alloquens, Recede a me, Domine, aiebat, recede a me. Non mediocris item illi negotii erat, sensus corporis ad sua munera fungenda convertere : simul enim mens ejus in Deum rapiebatur, neque oculorum, neque aurium compos erat. Per hanc sanctimoniam excelsitatemque virtutis, usque ad exeuntem Octobrem anni MDLXXXVI in tironum domo, ad ædem S. Andreæ versatus est, summa cum admiratione Præsidum, qui ejus animum dirigebant, et singulari fructu progressioneque æqualium; qui, ut ejus verbis meliores quotidie fierent et exemplis, certatim ejus consuetudinem appetebant. *a*

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *Huc usque multa de primo tirocinii anno, rebusque ibi ab Aloysio gestis. Eodem refero, quæ qui tunc socii ejus fuerunt, dedere testimonia; quorum primus sit R. P. Decius Striverius, Præpositus provinciæ Venetæ Societatis Jesu, supra memoratus, testis Castell.* *Varia primo tirocinii anno* XIX. Ego, *inquit*, multoties cum Aloysio, dum fuimus novitii, simul ivimus per vias et compita Romanæ urbis, instructuri rudes atque agrestes homines doctrina christiana, et sæpe concessimus ea de causa in forum, quod Montanarium appellatur; in quod festis diebus tum pauperes urbici, tum villici rudes, concurrunt innumerabiles. Inter illos vidi Aloysium, capita fidei nostræ explicantem multo fervore, eosque ad dignos pœnitentiæ fructus faciendos extimulantem : ac vidi, eum plurimos inde deducere ad domum Professorum Societatis nostræ, ad instituendam peccatorum suorum confessionem. Vidi quoque duas ejusdem conciones, quarum unam dixit super mensam in triclinio tirocinii, alteram in collegii Romani; in utraque singularem commonstrans animi sui, a sancto Spiritu inflammati ardorem, cum plurima utilitate mea et aliorum auditorum.

Memor quoque sum, quod una novitii adivimus nosocomium S. Mariæ de Consolatione, morbidis ibi operam nostram collaturi : et ipse suam conferebat semper magna caritate ac animarum zelo. Inter eundum autem ad prædictum locum, audivi aliquando ac didici ab ipso, quo oporteat animo adire et infirmis ibi servire : videlicet cogitandum esse, porrigi nobis a beatissima Virgine Maria Christum filium suum, Dominum nostrum, multis plagis concisum, ut eum curemus. Ita quidem ipse animo præmunitus erat ad opus : contigit tamen aliquando, nos in eodem valetudinario incidere in lectum infirmi, cujus lodices sanguine ac tabo sordebant fœdum in modum. Eo conspectu Aloysius primum impallescere, mox inflammari ac toto mutari vultu. Quamobrem sinistri quidpiam ominatus, monui et exhortatus eum fui, ut alio conversus, mihi soli lectum istum permitteret curandum. Verum se, et innatam sensibus rebellionem, ad conspectum lodicis istius suscitatam, vincere cupidus; facere porro mecum perrexit quod cœperat, ac perfecit. Rogatus a me postea, unde e nata fuisset nec opinata illa vultus perturbatio, respondit, alias se viso sanguine pati deliquium animi solere. Tunc tamen revera passus non fuit, propter exercitam ibi (uti ego quidem pio existimo) caritatem, ac studium refrenandi impetum naturæ.

Neque minus præstitit officii et caritatis suis in Religioso tirocinio sociis. Hos quippe, ubi ferebat occasio, conabatur publice ac privatim, verbis atque exemplis, stimulare magno zelo ad id quod melius est, atque ad amorem perfectionis et omnimodæ sanctitatis. Creberrime obibat per domum abjecta ministeria, eoque libentiori animo, quo erant abjectiora : *præclare gesta.* qualia sunt, portare sportulas, pauperibus erogandas, in longa pertica et conspectu secularium hominum; lavare in culina scutellas, cacabos, et alia vasa; detergere scopis aranearum telas; mundare lucernas ad publicum usum dispositas; agere crebro ac libenter cum laicis Fratribus, atque inter illos rudioribus; optare et quærere res, quæ ad usum necessaria sunt, in cubiculo, lecto, vestitu, maxime viles.

Ad paupertatem Aloysii quod attinet, quando in tirocinium venit, aliud non portavit, quam Breviarium unum, atque unam e tela imaginem Christi in cruce confixi : quam tamen paulo post etiam tulit voluntate sua ad Superiorem, quo perfectius pauper foret. Illud quoque addam, quod in eodem tirocinio contigit. Obtinuerat a moderatore facultatem sic jejunandi, nescio nunc cujus festi pervigilio, ut præter panem et aquam nil gustaret. Interea dum cœnatur, animum advertit Moderator, perparce manducare Aloysium. Igitur triclinio post gratiarum actionem egressus, ipsum ad se vocatum jubet eodem redire, alteri mensæ etiam accumbere, ac totum quod sibi apponeretur manducare. Fecit continuo jussa Aloysius magna animi submissione, et manducavit quantum feriis esurialibus solet

Nostris

A Nostris ministrari. Post hæc venit cum reliquis sociis ad communem novitiorum stationem, quæ animi laxandi causa post mensam habetur; et ego ei joco dixi; Carissimus Frater noster Aloysius bellum invenit modum manducandi parum in prima mensa, quo duplum manducet in secunda. Et ille, modesto ac subridente vultu; Quid agas Frater? Ut jumentum factus sum apud te: dicto illo insinuare volens, fecisse se ex imperio obedientiæ quod fecit.

Fuit quoque Tibure Aloysius, hoc ipso primo tirocinii anno, uti indicat testimonium Castellionense XVII, *illustris Dominæ Seraphinæ Mancinæ, ita deponentis:* Ego cognovi B. Aloysium ab annis circiter XX Tibure, admodum adolescentem, sed in Societatem Jesu jam tum adscriptum; vidique illum in ejusdem Societatis ecclesia, cum multa pietatis demonstratione, sacram Synaxin obire. Atque ex illo tempore audivi, passim dici, sanctum esse: et vero, tametsi id nemo unus mihi dixisset, nihilominus per me ipsam id didicissem: quia totus exterior homo spirabat sanctimoniam, significabatque pulchritudinem animæ ejus, ac intuentibus in ipsum excitabat
B nescio quem devotionis sensum.

CAPUT IV.

Cum Tirocinii sui Magistro Neapolim profectus, rara virtutis exempla ibi dat.

XII Quo tempore B. Aloysius Romæ, in Quirinali monte, in Tironum domo, ad ædem S. Andreæ, religionis suæ tirocinium ponebat; administrabat eam domum et tirones probabat P. Joannes Baptista Piscator, Novariensis, admirabili sanctitate vir, et in excellenti Philosophiæ Christianæ gradu positus; cui raræ cujusdam virtutis ac bonitatis tot alumni, atque in diviniore vita filii, qui tanto magistro ac duce gloriantur, certum testimonium tribuunt. Erat hic divinitus fortunatus vir, in corpore suo, assidua abstinentia, crebris jejuniis, asperrimis ciliciis et flagris, diuturnisque vigiliis macerando perquam rigidus. Quæ etsi clam maxime omnibus facere studeret, fieri tamen non poterat, ut tot filios suos, qui intentis observandi et æmulandi studio in illum oculis inhiabant, omnino falleret. Dum sederet, staret, ingrederetur, ad eum
C modum vestes, vultum, totum exteriorem habitum conformabat, ut illustre quoddam modestiæ specimen appareret. Vultus ei, jucunde semper serenus; os, ad modicum placidumque risum compositum, qui turbatum aspicientis animum pacare posset. Nullo umquam ille casu, sive læto, sive sinistro, colorem mutasse visus est; umquam vultus tranquillitatem posuisse; numquam tristitia contractus, numquam inani hilaritate elatus. Item ubique tenor, index edomitorum affectuum, et pacis tranquillitatisque internæ, qua assiduo fruebatur; unde ne minimum quidem impatientis aut iracundi animi signum existeret. Seipsum, quantum neminem quemquam, despicatui ducere, humillime de seipso sentire, quidquid ageret pro vili se gerere. Incredibile memoratu, quanto precandi studio flagraret: quantum vero in eo, Dei beneficio, valeret, illud est argumento, quod aliquando nocte, cum ceteri quietem caperent, in tironum exedra repertus sit orationi intentus, cum e terra aliquot palmorum intervallo divina vi sublatus, penderet in aere. Id quod mihi Pater, qui in illo munere ei successit, testificatus est; et in litteris Societatis anni MDXCI, typis mandatum est; in quibus, ubi de Collegio Neapolitano agitur, complures hujus viri virtutes celebrantur.

P. Piscator Tironum magister,

magnæ sanctimoniæ vir,

160 Observabat perquam studiose præcepta religiose vivendi, quæ a S. Basilio sunt tradita. Collationum Joannis Cassiani Abbatis tanto studio ducebatur, ut eas prope totas memoria teneret: incumbebat vero toto animo ad ea, quæ a veteribus illis Patribus, sanctitate conspicuis, præcepta esse legebat, factis singillatim persequenda. In verbis supra quam credibile est consideratus et parcus: itaque nullum umquam ejus verbum quemquam læsit, nullum non recti exempli fuit. In congressionibus nihil illo dulcius. Sermonem argute dictis et leporibus, intra religiosum modum condiebat, de quibus erat omnibus mirifice amabilis. In pauperes, qui mendicato victitant, atque imprimis quos pudor detinet, tanta misericordia, ut iis tegendis, suum sibi vestitum detraxisse legatur. Jam vero in gubernandis subditis, severitatem facilitas temperabat; et gravitati affabilitatem honorisque contemptum admirabili arte jungebat. Ita venerationi omnibus erat, nemini molestiæ. Ardebat caritate in omnes: tironum vero ea cura et solicitudo, ut singulorum pater, mater, nutrix audire posset. Illorum errata sedato et æquo animo tantisper tolerare, dum in eorum mentes paulatim meliorem, quemadmodum destinabat, induceret formam. Nullius vitii aut delicti causa cuiquam acerbus esse; non offensum incensumque animum, non pristinam de reo opinionem mutatam, non severius aliquod de eo factum reconditumque animo judicium significare: quin potius, non sine egregiis benevolentiæ notis, admonere suaviter; interdum modico risu, quo admoniti verecundiam sublevaret, ostenderetque errorem non tanti sibi videri. Ad hæc addere animos, solari; neminem, nisi aut alloquio levatum, aut hortatione excitatum, ab se dimittere. Facilitate quadam plena caritatis, tot diversis ingeniis servire, ut in eum caderet illud: Omnibus omnia factus sum, ut omnes Christo lucrifaciam. Siquidem satis gnarus, ægre omnes eadem semita duci; cuilibet, prout ejus ferebat valetudo vel indoles, iter ad fastigium virtutis monstrabat.

D — *A. VIRG. CEPARIO. antiquis, Ascetis comparandus,* — E — I. Cor. 9.

161 Nolebat suos in quadam supervacanea compositione externa corporis (quam plerique, vix egressi tirocinium, deponunt) studium suum omne conterere: sed auctor erat, eam ut modestiam induerent, quæ tota vita comitari Religiosum debet; deinde solidarum virtutum et despicientiæ sui ipsorum fundamenta jacerent. Optabat tirones, eos inter se, qui religiosiores jam essent, revereri, atque ut merebantur æstimare: dicere quoque solitus, tantum interesse inter tirones, et eos qui jam in collegiis bonis artibus operentur; quantum inter eos qui prima litterarum elementa condiscant, et qui Philosophorum doctrinas attigerint. Cum aliquot Sociorum centuriis, qui suum illi tirocinium approbarunt, consuetudo mihi fuit; quorum omnium magnam sanctimoniæ ejus opinionem esse comperi, plenumque laudis de gubernandi ratione judicium. Nimirum summam adversus unumquemlibet caritatem, mansuetudinem, facilitatem adhibebat; et (quod majoris etiam refert) usque eo eodem omnes ordine agebat, ut singuli unice ab eo se diligi crederent, neque suspicari possent, quemquam aut pluris fieri aut amari vehementius: quapropter impense redamabatur, magnaque fiducia, in quavis necessitate, perfugium omnibus erat. Tironibus religiosæ vitæ rationem, potius exemplo, quam verbis hortatuque tradebat: quippe nihil injungebat aliis, quod non ipse prior implesset; neque commisit aliquando, ut a quoquam ab ullo officiorum genere, quamvis minimo, declinasse notari posset. Et sermonibus, et litterarum monumentis, multa de illo miraculis similia feruntur: ut

ac solidi spiritus, — F — *et affectu erga omnes æquabili,* — *atque etiam miraculis clarus.*

A. VIRG. CEPARIO

A ut quod incendium, in quo restinguendo multi mortales aquam operamque perdiderant, solo suo conspectu sopiverit; quod subjectorum suorum absentium facta intuendi, et secreta pectoris penitusque cogitationes perspiciendi vim divinitus habuerit: cujus rei non pauca exempla, quæ Romæ ac Neapoli evenerunt, a gravissimis Patribus hodieque commemorantur.

162 Jam inde ab anno MDLXXXII, fama est, dum valida quotidiani victus inopia tironum domum premente, ipse abditus in cubiculum, ejus levationem a Deo precibus exposceret; ad fores venisse Angelum juvenili specie; et cum ad se accersito certam pecuniam, qua instanti penuriæ subveniret, in manus dedisset, e vestigio ex oculis evanuisse. Harum rerum gratia in maxima apud omnes erat sanctitatis gloria. Ergo ipse Neapoli, [ubi tum Rector erat]; cum mox profecturus e vita, sacrum Viaticum accepisset, ex astantium mentibus (qui in illo excessu, in ejus quem in Sanctorum numero ducebant, dicta factaque intenti erant) hanc opinionem evellere conatus est. Verum quanto ille excellentiam sanctitatis suæ dissimulare contendit; tanto B ejus insignis modestia despicientiaque gloriæ, edito, in ipso e terris ad cœlos migraturi procinctu, tam illustri ejus exemplo, magis eluxit. Hunc Patrem, tam carum Deo, præcipua reverentia atque amore observabat Aloysius, non solum quod Superior esset, cujus gratia velut Dei Vicarium habebat; verum etiam quod eum tot ornatum virtutibus, omnibusque religionis numeris perfectum ac perpolitum videret; atque in ejus vitam sicuti speculum intuens, exemplum ab eo sumebat. Itaque dicta factaque ejus omnia avide notabat, et corrigi ab eo atque erudiri studens, cum eo de interiore omni animi sui statu consilium habebat. Patri vero vicissim volupe erat, in Aloysii, cujus mentem insigniter puram, ad accipiendas rerum cœlestium disciplinas appositissimam, et virtutibus dotibusque divinis refertam esse sentiebat, familiaritate versari: quas quidem virtutes ac dotes, si illi prius commendare posteritati licuisset, quam fato fungeretur, sane multo plura de B. Aloysio, quæ nunc latent, sciremus.

et denique cum opinione sanctitatis mortuus est.

XIII

Cum valetudinis causa Neapolim mitteretur,

163 Cum ergo, sub autumnum anni MDLXXXVI, hic Pater morbo tentatus, sanguinem spuisset; ac Præpositus Generalis, spe valetudinis restituendæ, Neapolim eum mittere statuisset; sciscitatus est, C ut fit, Aloysium; Velletne secum proficisci Neapolim? Cui Aloysius, aliud nihil praeterea cogitans; se vero libenter, respondit. Ubi deinde tempus advenit, ut se Pater Roma moveret, placuit Patri Generali ut tres tirones, quorum esset infirma maxime valetudo, secum duceret; experiendi causa, an mutato cœlo melius illis fieri posset. In his fuit Aloysius noster, cujus gravibus capitis doloribus remedium quærebatur *a*. Cognito proficiscendum sibi esse, angi animo cœpit, quod vereretur, ne simpliciter affirmando, se libenter Patri comitaturum, aliquid momenti ad id decernendum attulisset. Oportebat enim, inquit, respondere, in Præsidum potestate futurum, neque ullum eo inclinantis aut abhorrentis animi signum dare, tametsi Patrem Generalem non ejus dictum, sed valetudinis quam afflictam videbat ratio permoverat. Quocirca Aloysio visum est, non solum nulla in re deinceps in alteram se partem propensiorem agere, verum aliis etiam auctor esse, ne quidquam velle se aut nolle, dicerent; sed æquabili ad omnia animo, e Superiorum auctoritate penderent: exposita etiam compluribus religione, quæ sibi injecta esset, confirmavit permolestum menti suæ esse, quidquam ad arbitrium suum facere. At ubi iter decretum esse constitit, vehementer scilicet sibi D de tali comitatu gavisus, cuidam e sodalibus dixit, sibi hoc iter gratum futurum, quod e Patris Piscatoris dictis ac factis rationem discere percuperet, qua hominibus Societatis iter instituendum esset.

comitari jussus Aloysius,

164 Discesserunt Roma VI Kalendas Novembres ejusdem anni. Postquam eo ventum est, ubi jam e conspectu recedebat Roma, ad eam conversus Aloysius, Antiphonam (Petrus Apostolus et Paulus Doctor gentium) atque orationem de iis Apostolis (Deus cujus dextera) insigni amoris et pietatis sensu recitavit. P. Piscator, quod sanguinem vomuisset, de medicorum consilio lectica vehebatur. Et cum e tribus tironibus unum socium accedere, reliquos duos equitare oporteret; Aloysius, quoad licuit, alteri comitum lectica cedere conatus est, fructum assiduæ multoque jucundissimæ cum suo religiose vivendi magistro consuetudinis, suo in illos officio posthabens. Verum ceteri, quod ei, quippe incommodiore utenti valetudine, hoc allevamento opus esse judicarent, alium neminem lecticam subire sunt passi. At ipse in illa commoditate rationem excogitavit, qua sibi molestiam faceret: nam cum togam suam in pilæ modum convolvisset, eique insedisset, haud paulo incommodius E lectica quam equo vectus est. Iter omne, recitandis una cum Patre canonicis precibus, longisque de divinis rebus collocutionibus consumpsit. In iis multa ex eo sciscitabatur, ac præceptis pie vivendi præclarisque sententiis, quas ex eo eliciebat, quam plurimis pectus suum imbui studebat. Et Pater, non ignarus in fœcundo se solo sementem facere, haud gravate se illi indicabat; tradebatque cœlestis Philosophiæ mysteria atque usum, quem tot annis, dum tirones erudivit, erat assecutus. In diversoriis omni industria id agebat, ut opportuniora omnia sociis concederet, incredibili in eos amore et obsequio, sibi vero deterrimum quodque sumeret. Itinere peracto, comitibus confirmavit, plus se paucis illis diebus, familiariter agendo, longosque sermones cum Patre serendo, ejusque facta omnia ac morem cum seculo deditis hominibus versandi, observando, quam multos menses in tironum domo desidendo, profecisse.

multum ex ejus consortio proficit

per iter.

165 Neapolim attigerunt Kalendis Novembribus, quo tempore, cum a gymnasii magistris litterarum studia repeterentur, visum est Præsidibus, uti F Aloysius, post aliquantum quietis, supremæ Philosophiæ parti, quæ Metaphysica dicitur, studeret; nam priores duas jam ante perdidicerat, uti dictum est supra, quam seculi res abjiceret: atque ille toto se animo ad imperata facienda contulit. Qui eo tempore collegium moderabatur vir, se ipse aspere duriterque tractare solitus, ubi hunc adolescentem eodem studio teneri comperit, lætatus sane est; eique exultanti, ac se fortunatum jam prædicanti, aliquanto crebriorem harum rerum, quam adhuc Romæ factum esset, potestatem facere cœpit. Neapoli eximia in eo modestia, prudentia, contemnendi sui, majoribusque obsequendi, atque adeo omnis sanctimoniæ amor enituit: neque quisquam de eo mentionem faciebat, quin quanti virtutem ejus faceret, ostenderet. Ejus certe in Metaphysica Magister [P. Joannes Camerota,] cum de ipsius actis nuper in Neapolitana diœcesi cognosceretur, his de eo verbis testimonium dixit: »B. Aloysius, » bene mihi cognitus, atque homo de se perquam » submisse sentiens, suique contemptor esse visus » est. Decedere omnibus, nullum cujusquam de» spicationem tolerandi momentum præterire; su» pra quam credibile est, severe in seipsum ani» madvertere; in pietatis officiis, in precibus, in Dei consuetudine

Illuc appulsus,

magnæ est ædificationi,

A » consuetudine multus esse ; religionis observantissimus, nitoris conscientiæ amans, ut qui maxime. » Accedebat ad vitæ laudem ingenium acre atque » illustre, sed quod ab omni insolentia et appetitu » laudis abesset. Quas quidem res eo compertas habeo, quod eum, dum Neapoli me audiret, egregium ac perpetuum harum artium specimen dedisse, non de aliis modo cognovi, sed ipse etiam » oculis usurpavi meis. Itaque pro ejus præclare factis, magna sane erat cum mea, tum ceteri collegii Neapolitani, de ejus virtute et sanctitate » opinio. Ante alios vero P. Joannes Baptista Piscator, spectata animi vi atque innocentia vitæ vir ; » qui dum vivebat, Aloysium primus in religiosa » palæstra exercuit, atque ejus Pœnitentiæ sacra » procuravit, excellenter de ejusdem sanctimonia » sensit ; atque in quibusdam sermonibus, quos mecum habuit, inusitatam se quamdam in eo sanctitatem anidmadvertere ostendit. » Hæc ejus Magister.

latendi studiosus :

166 Alii, qui eodem temporis spatio in eo collegio degebant, aliis tabulis testati sunt, eum Neapoli dedisse operam, ut ignotus esset ; in administro- B rum rei domesticæ familiaritatem crebro se dedisse; suorumque natalium splendorem, quoad licuit, dissimulare et obtegere conatum esse. Igitur cum allatum esset, Gonzagam Patriarcham in Purpuratorum Patrum concilium adscriptum esse, nihilo magis commoveri visus est, quam si ejus nihil interesset : et tamen super consanguinitatem, sat constat eum virum, quod in muniendo ad Religionem aditu operam sibi navasset, præcipuo illi in amore fuisse. Collocarant Aloysium Præsides in ea parte ædium, quæ tironibus erat attributa, in cubiculo multo omnium laxissimo, una cum pluribus contubernalibus : scilicet ut præclaris ejus virtutum exemplis quam plurimi proficerent. Quia vero noctu fatigabatur insomnia, opus fuit nocturni somni jacturam matutino compensare : verum sodales ceteri, quibus ante lucem surgendum erat, impedimento erant, ne vel tum quidem condormisceret. Quo cum Præsides ejus valetudinem lædi sentirent, eum solum in quodam cubiculo esse voluerunt, quod opportunius capiendo somno credebant. Sed nimirum suberat illud amplo conclavi, qua cum ad complura cubicula, in quibus habitabatur, transitus esset, scilicet id in quo Aloysius quiescebat, pro- C pe continuo nunc horum, nunc illorum ultro citroque commeantium strepitu personabat ; longeque minus erat ad id, quod quærebatur, quam prius illud appositum. Ea re comperta Deo gratias agebat, hancque quiddam adversi perferendi occasionem ita accipiebat, ut in beneficiis numeraret.

præter mentem Superiorum

plura incommoda patitur,

167 Et vero sic habendum esse vel ex eo liquet ; quod etsi omni vigilantia in ejus curam Præsides intenderent, non pauca tamen in eo collegio evenisse non sine admiratione nonnulli observarunt, præter morem quidem, sed quæ merito divinæ providentiæ ejus studio obsequendi, ac subinde bene de se merendi, cælestisque coronæ potiundæ materiem suggerenti, accepta ferenda sint. Ut cum foras aliquando prodiit toga, inusitatum in modum brevi ; ac non modo attrita et lacera, sed etiam ita obsoleta, ut jam prope nihil pristini coloris obtineret. Eam Præsides, decori servandi causa, quemvis alium ponere jussissent, et in hoc ne advertisse quidem videbantur : [quamvis tamen ipse possit eam suo genio petiisse a Superioribus, et hi, quo ei gratificarentur, concessisse.] Deinde sæpenumero eadem hieme evenit, ut una cum ceteris sodalibus ad Professorum ædem, Vespertinas preces cantatum, cœlo pluvio turbidoque itaret : quando collegii Ministrum, qui in vestibulo unumquemque observans, alios, qui non item atque ipse infirma D valetudine erant, in cubiculum se recipere jussos, pedem efferre vetabat ; de hoc (ut apparet) cogitationem suscipere, et (quod si venisset in mentem, procul dubio fecisset) domi tenere fugiebat.

A. VIRG. CEPARIO

Deo id ipsi indulgente.

168 Ad hoc, et si in Neapolitano collegio adversus ægros cura et caritas, quanta in nullo usquam Societatis domicilio, adhiberi solet ; fuit tamen, cum Aloysius simul erysipelate et febri (quibus ipsum mensem conflictatus est) laborans, quamvis minime socordi valetudinario uteretur, totam noctem lecticario linteo careret : quod equidem nulli umquam in collegio Societatis ægro usuvenisse persuasum habeo ; in hoc vero, quo illi gratum faceret, Deum tulisse. Eum morbum, tametsi cum gravissimis iisque continuis doloribus conjunctus esset, mirum quantum patienter et sereno semper vultu sustinuit, atque in sermonibus, cum iis qui ad eum visebant, facilem submissumque se in primis gerebat. Ubi ex eo confirmatus est, comperto illud cœlum minus facere ad ejus valetudinem, ac præterea dolores capitis indies ingravescere ; Præpositi Generalis voluntate, cum semian- E num Neapoli versatus esset, inde Romam versus iter ingressus esset, VIII. Idusi Maji, anno MDLXXXVII.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J.

Neapoli semestre commoratus

a *De hoc itinere et commoratione Neapolitana, ita testis Castel.* VI : Scio Aloysium, quod Romæ minus recte valeret, Neapolim fuisse missum cum P. Joanne Baptista Piscatore, experturum istud cœlum, an magis sibi conduceret quam Romanum. Cum vero nihilo sibi salubrius comperisset, post semestre spatium rediit Romam anno MDLXXXVII mense Majo. Scio autem hæc, quia habitavi Romæ, quando abiit ac reversus est : atque ipse ei, quæ ad iter necessaria erant, paravi.

Gesta ejus Neapoli solus fere testatur in processibus in specie fabricatis P. Vincentius Filliuccius, vir celebri nomine, ac testis, inter Romanos, XXIII. *Dicta ejus non omnia dabo, ne tædio sim ; sed præcipua quædam, e quibus cognoscat lector, pari tenore ibi ac alibi vitam instituisse Aloysium. Ait igitur :* Ego cognovi et vidi B. Aloysium Neapoli, ab exitu anni MDLXXXVI usque ad annum LXXXVII, quo tempore studuit Metaphysicæ, et eluxit præluxitque nobis omnibus, eximiis virtutum exemplis. Caritate cum F primis ardebat divina, eamque prodebat frequentibus de Deo colloquiis, iisque tante fervore ac pietate institutis, ut sæpunemero mente a sensibus abstracta deficere videretur. Religionem ejus admodum excellentem observare erat in actionibus omnibus, quæ cultum divinum spectant, dum versabatur in ecclesia, dum vacabat orationi, dum auscultabat operantem sacris, dum frequentabat dominicis festisque diebus Eucharistiæ ac Pœnitentiæ sacramenta, eoque se parabat. Orationis studio fuit eximius. Præter statuta Sociis omnibus orandi tempora, nullum sinebat elabi momentum, aliis occupationibus vacuum, quod non continuo impenderet orationi, aut in loco ubi erat, aut in ecclesia, aut in cubiculo ; eique vacabat quamdiu per tempus et succedentia negotia licebat: cujus rei possunt esse testes quotquot tunc in collegio Neapolitano vixerunt.

eximia omnium virtutum

Caritatem erga proximum ibidem monstravit, supplicando Superioribus suis, sibi ut facultas daretur invisere carceres, et opem qualemcumque ac solatium impendere illic inclusis, uti et decumbentibus in nosocomiis. Si forte domi verbulum inconsideratius alicui Sociorum excidisset, quod in partem deteriorem alius accipere potuisset, ipse continuo intercedebat

A. VIRG. CEPARIO

A intercedebat et conciliabat animos. Apud exteros autem sermo ejus omnis tendebat ad excitandum animos audientium ad virtutem, atque inflammandum amore rerum cœlestium. Quid de prudentia ejus dicam? Hæc et ætatem superare, et major humana videbatur esse, ac patefiebat, dum non loquebatur nisi magna cum circumspectione; et circumspiciebat actiones suas omnes antequam operaretur: adeo ut crederetur, nullum inchoare opus, quin præmeditatus illud esset, ac direxisset in certum finem: ex quo fluebat illa summa tranquillitas animi, qua perpetuo fruebatur. Facta aliena et dicta interpretabatur semper pio candore in partem meliorem: ex ore vero suo non emittebat verbum, quod non sonaret puram veritatem; quam nulla palliabat lacinia, non circumducebat, non exaggerabat, sed omnia uti erant referebat.

perfectique viri

Motus animi omnes ita rationis freno moderabatur, ut nusquam prætergrederentur limites præscriptos; præcipue iram, quam præ ceteris ita frenaverat, ut numquam excedere visa sit. Cruciabatur dolore capitis miserum in modum, eoque continuo; interea tamen tolerabat eum, non animo tantum quieto, B sed etiam exteriore corporis compositione tali, ut nullo dolore affici videretur. Infirmitatem, qua laboravit Neapoli, Ita æquanimiter tulit; ut se semper et in omnibus subdens imperio curatoris sui, nusquam auditus sit verbo, aut visus sit alio quolibet signo indicare, sibi minus bene esse. Vexabatur noctu plerumque insomniis; quamobrem Superiorum jussu translatus fuit ad cubiculum, ubi solus habitaret, ac somnum mane produceret ultra statutum aliis tempus: qua in re casus tulit, ut assignatum ei fuerit cubiculum sub gradibus quibusdam (nemine animum eo advertente) per quos frequentissimus domesticorum erat transitus, præsertim mane; ut si quam maxime voluisset, somnum capere tunc non posset: interea temporis ipse nulli indicium ejus rei fecit. Vestis quam gestabat, adeo curta laceraque erat; ut quivis alius; si tamen forte habuisset, facta rei indicatione vestiario, continuo aliam obtinuisset; aut si Superiores animadvertissent, talem ab aliquo portari, continuo jussissent deponi ac aliam indui. Verum permisit Deus, ut Superiores, quamvis singularem Aloysii curam haberent, in ipso id non observaverint: neque vero ipse ea de re mutivit verbum; quin potius gaudebat in sinu, tali se vestiri veste.

exempla præbet.

Præ animi demissione non modo fugiebat laudem, C quæ in ipsum redundabat, sive ex sanguinis nobilitate, sive ex dotibus eximiis, quibus a Deo ornatus erat; verum etiam obibat ubique inter primos munia abjectiora et humillima; in iisque se prompta voluntate atque animi alacritate exercebat, omnes sibi Superiores existimans. Mundi, et eorum qui in mundo sunt, egregius contemptor fuit. Novitatum minime avidus, secum habitabat ubique, videbaturque vivens mortuus esse. Repræsentabatur in ipso, tamquam in lucidissimo speculo, suis omnibus induta ornamentis Modestia, omnes ejus sensus, gestus ac mores recte componens: quæ res intuentibus eum, creabat admirationem ac delectationem singularem. Sermo ejus de solo Deo rebusque divinis, aut de indifferentibus, ad bonum finem ordinatis. Res extra potestatem suam positas negligebat passim: nullam autem negligebat occasionem sese, ubi poterat discruciandi: in omnibus religiosi silentii servantissimus, adeo ut numquam dum Neapoli fuit, illud violasse credatur. Paupertatem amabat plurimum; monstrabatque nescio quid hilaritatis, quando ei obtingebant vestes aut res aliæ magis obsoletæ ut laceræ. In libris, quibus utebatur, aliisque rebus nihil apud ipsum invenire erat, nisi maxime D necessarium. Obediebat in simplicitate cordis, promptus ad omnem Superioris nutum; nec minus in valetudine adversa, quam in secunda. *Hæc de vita Aloysii, acta Neapoli, Filliuccius.*

CAPUT V.

Studia Aloysii Theologica: vota Religionis nuncupata.

Exhinc visa sibi narrat Auctor.

Ingentem lætitiam, B. Aloysii Romam reditus, XIV
cum universæ juventuti Collegii Romani, tum iis præcipue attulit, qui cum eum in tironum domo ad ædem S. Andreæ cognovissent, e præstantibus ejus virtutum exemplis religiosisque moribus haud mediocrem se fructum capere posse sperabant. Neque minus ipse lætabatur, quod Romæ, ubi sedes esset summi Societatis Magistratus, et in principe ejus collegio atque bonarum artium gymnasio, suorum studiorum cursum porro tenere sibi liceret. Quæ deinceps usque ad beatum ejus vitæ finem explanabo, eorum me maxima quidem parte spectatorem profiteor: quandoquidem eo tempore cum aliis, E qui in eodem collegio agitabant, familiaritate illi conjunctus fui; et jam tum, ut in proœmio hujus historiæ retuli, hæc ipsa, ut monumentis consignarem, sedulo observare cœpi. Romæ ergo in Metaphysicis studiis progressus, brevi tempore, quam præclare Logicis Physicisque eruditus esset, ostendit; tantumque in illa humanæ sapientiæ cognitione profecit, ut [Pauli Valle a] Magistri sui et Moderatorum suffragiis, ad publice de more propositis thesibus disputandum, multum aptissimus judicaretur. Ergo postquam de singulis in Philosophia locis, qui a Magistris in scholis tradi solent, sententiam suam typis edidisset; sexto fere mense quam collegium Romanum erat ingressus, eam adversus contra nitentium argumenta palam defendit. Quia vero Illustrissimis Cardinalibus, Roboreo, Montisregalensi, Gonzagæ, adesse, et disserentem audire placuit; non ut fere a ceteris Societatis hominibus solet, in Theologorum; sed in maxima totius gymnasii exedra disputatum est. Ab omnibus qui aderant, ei datus est plausus; sed imprimis Cardinalibus placuit; quibus admirationem movebat, quod tam brevi, tam infirma valetudine, tantos in scientia progressus fecisset.

a Theses de tota Philosophia propugnat Aloysius,

anxius cura humiliandi sui

170 Jam quando de hac disputatione meminimus, F licebit duo quædam de ea adjungere. Alterum, quod antequam eam ingrederetur, aliquamdiu cunctatus, an sui deprimendi frangendique causa de industria imperite responderet; cum suopte arbitratu neutram in partem statuere auderet, P. Mutium de Angelis, qui id temporis in eo Gymnasio Philosophiam profitebatur, virum non modo eruditione, sed etiam rerum cœlestium usu ac virtute præstantem, quicum crebra illi solebat esse sermonum de divinis rebus communicatio, consuluit. Is cum hanc rem allatis rationibus prudenter sane dissuasisset; tamen inter disputandum, eadem Aloysium suimet despiciendi cupido incessit. Hæsit paulisper pendens animi, donec Patris apud eum momenta valuerunt; illaque cogitatione deposita, quam posset doctissime, contra dicentium argumenta dissolvere constituit: neque aliter ac constituerat fecit. Alterum, cum pro suo humilitatis amore, suas laudes ferre non posset; extitit tamen unus quidam, Doctoris titulo eximius, qui ejus theses oppugnaturus, nescio quid de ipsius laudibus, genere, ac natalibus præfaretur. Ad eam laudationem tantopere erubuit, ut quotquot aderant, non ignari quam ab illa abhorreret, ipsius miser cordia caperentur, atque ante alios Cardinalis Montisregalensis,

et ad laudes ingestas subiratus.

A tisregalensis, ingenuum illum pudorem modestamque verecundiam cum animadvertisset, vehementer illa affici visus est. Ceterum iis, quæ a Doctore illo disputata sunt, sic deinde semper occurrit, ut subiratum animum præseferret.

Theologiæ applicitus gnaviter ei incumbit;

171 Exactis Philosophiæ studiis, ad Theologiam proxime traductus est, in qua [quatuor illis annis, quibus ei operam dedit, audivit varios (aliis post alios succedentibus) Professores; videlicet P. Augustinum Justinianum, et P. Benedictum Justinianum, Genuenses; nec non P. Gabrielem Vasquez et P. Joannem Azor, Hispanos, *b*] qui jam complures annos id muneris sustinuerant, [claros doctrina sapientiaque viros, quemadmodum loquuntur libri, ab eis conscripti ac typis vulgati.] Hos impense reverebatur colebatque; de his numquam non magnifice loquebatur; numquam cum illis opinione sententiaque dissensit; numquam docendi dictandique morem, numquam brevitatem vel prolixitatem de quæstionibus disserendi, aut quid aliud ejusdem generis notavit; numquam ullius adversus opiniones novas atque insolentes studii indicium dedit: in unius S. Thomæ Aquinatis monumentis (cujus non modo vitæ sanctitatem singulari pietate B prosequebatur, sed etiam docendi ordinem atque perspicuitatem et doctrinam, ab errorum periculo semotam amabat) unice acquiescebat. Erat beato Aloysio præstans perspicaxque ingenium, cum eximia judicii gravitate conjunctum; id quod et nos perspeximus, et magistri ipsi prædicabant; e quibus unus non dubitavit negare, a quoquam sibi discipulorum, præterquam ab Aloysio Gonzaga, cum implicatam quamdam quæstionem attulisset, curam umquam injectam esse præmeditandi, quid percunctantibus aut contra disputantibus responderet.

nec minus religiose,

172 Cum ingenio, quantum per valetudinem imbecillitatemque virium et Præsidum voluntatem licebat, in studiis industriam sociabat. Non prius studere aggrediebatur, quam defixis humi genibus Deum adveneratus esset. Studium suum, non variorum libris, aut cujusquam nisi Magistri sui commentariis evolvendis, considerandisque ponebat: si quæ ex altera parte ratio in mentem veniret, quam suo marte refutare non posset, eam cum annotavisset, extrema deinde parte temporis, quod scholis recolendis tributum est, ceterorum omnium quæstionibus explicatis, magistrum consulebat. C Nonnumquam vero cum plura collegisset, quæ dubitationem habere viderentur, certum tempus, quod magistris minus alienum fore confideret, sumebat; atque ad eorum musea, responsa petitum adibat. Inter consulendum non alio quam Latino sermone utebatur; neque prius pileum præseferre desinebat, quam caput operire pro imperio compulsus esset. Simul magister omnem scrupulum evellerat, e vestigio se ad studia recipiebat in cubiculum. Nullum librum, nisi permissu suasuque magistrorum sumebat in manus; quia in re quam illis dicto audiens esset, vel ex hoc intelligas. P. Augustinus Justinianus ejus præceptor, cum in suo museo difficilem quemdam de prædestinatione nodum roganti expedisset, explicato septimo B. Augustini tomo, intentoque in extremum fere de bono perseverantiæ librum digito, legere jussit, quid ibi vir ille Sanctus de eodem argumento scriptum fecisset. Perlegit totam eam paginam, quæ sibi designata erat, neque animum induxit, ut ad decem præterea versus, qui in ea aversa librum claudebant, legendos chartam evolveret; scilicet idcirco, quod minime imperatum esset, ut longius progrederetur: et tamen illos versus, quod aversi essent, Justinianus non animadverterat.

173 Cum domi, tum in ludo (quoties a scholarum Accenso, quem Bidellum dicunt, id ei negotii dabatur vel contra alios argumentabatur, vel iis re- D spondebat; atque ad hæc eadem, si cui ceterorum minus commodum esset, ad illius arbitrium operam suam profitebatur. Disputabat acriter, sed modeste. Neminem asperiore verbo figere; non stomachari, non clamorem tollere; non interpellare respondentem; sed spatium dare, quis esset animi sui sensus plane ostendendi. Dubitatione et obscuritate quæstionis sublata, ingenue sane assentiebatur, finemque certandi faciebat. Antequam gymnasii intrandi signum daretur, atque item indidem domum reversus, cum ante, tum post meridiem, ædem sacram adibat quotidie, sanctissimæ Eucharistiæ adorandæ causa. Inter eundum redeundumque finitis scholis, tam erat modestis compositisque moribus, ut externos etiam studiosos litterarum, in impluvio gymnasii ad sui aspectum restantes, studio pietatis inflammaret. Præcipue vero Abbas quidam exterus, in eadem academia theologici studii cursu jam perfunctus, ejus modestiæ amore illectus, non alia, quam ejus videndi gratia, ludum frequentabat, neque inter scholas usquam de illo oculos dejiciebat *c*. Minime vero id mirum videri debet: siquidem Præpositus Provincialis Societatis quæ est in Venetiis, Bernardinus Rosignolus, sic pro tribunali Patriarchæ ibidem testatus est; in B. Aloysium videri cadere, quod S. Ambrosius scripsit ad illum Psalmi locum; Qui timent te, videbunt me, et lætabuntur, » Pretiosum est, inquit, videre virum justum: ple- » risque enim justi aspectus admonitio correctionis » est; perfectioribus vero lætitia. » Nimirum hæc talia efficiebat in animis intuentium hujus fortunati Adolescentis aspectus. Itaque quadrabant in illum etiam quæ sequuntur: » Justi sanat aspectus, et » ipsi oculorum radii virtutem quamdam videntur » infundere iis, qui fideliter eum videre desiderant» Quæ omnia noster hic, specie ipsa et habitu corporis decentissimo, atque ad hominum mentes pietatis et salutaris sensu doloris permovendas appositissimo, consequebatur. Adde quod solus ejus conspectus, non alienos modo homines, et religiosos adolescentes sodales ejus, verum etiam gravissimos Sacerdotes admonebat officii: itaque coram illo gravitatem quamdam videbantur assumere, neque temere quisquam illo arbitro ullum verbum licentius proferre, nedum leviter quid facere audebat. Dum gymnasium petit, aut inde regreditur domum, dum scholis, dum disputationibus interest; numquam vel verbum cum quoquam, sive domestico seu alieno, fecisse compertus est: usque eo observans erat legis de silentio. F

A. VIRG. CEPARIO et cum optimo externorum

c domesticorumque exemplo, Psal. 118. E

cum vel solus aspectus ædificaret.

Excipiendis dictatis jussus uti scriba,

174 Ubi viderunt Præsides perpetua eum invaletudine corporisque imbecillitate vexari; vetuerunt, ne in gymnasio dictata scriberet, sed ad id librario uteretur; neque vero ipse, qui nullum adhuc ejus usum habuerat, dictantium Doctorum vocem scribendi celeritate assequi potuisset. Paruit ille quidem: sed ratus turpe esse, in eorum manu, qui ob infirmitatem valetudinis aliena opera ad scribendum uterentur, esse pecuniam, aut ullam eos de pretio operis persolvendo curam sustinere; quod periculum esse diceret, ne id variis delictis paupertatis integritatem violandi casum daret; ipse id negotii refugiens, scriptorem suum, depositarium Collegii, cui id muneris injunctum erat, de sua mercede appellatum mittebat. Scripta sua cuivis poscenti libens commodabat, neque prius reposcebat, quam illi sponte reddidissent. Fuit, cum P. Gabriel Vasques ejus magister, exclusus tempore, omnes de Trinitate disputationes anno vertente persequi non posset. Itaque iis, quæ maxime necessaria videbantur traditis, quod reliquum erat discipulis exscribendum dedit. Præsides Aloysio mandant, id sibi a librario præstari curet. Is cum præceptoris commentarium difficiliora,

paupertati solicite consulit,

A. VIRG. CEPARIO

A perlegisset, omissis facilioribus, ea dumtaxat, quæ difficiliora, magisque ex usu esse visa sunt, excerpi jubet. Rogatus, cur ita faceret : Quia, inquit, pauper sum, paupertatis studio id facio ; neque enim decet pauperem, nisi in res necessarias sumptum facere. Extremis tamen suorum studiorum annis, veritus ne quis hanc suam a scribendo in scholis vacationem, aut inanis cujusdam gloriolæ, aut supervacaneæ commoditatis studium interpretaretur ; egit cum Superioribus, uti sibi bona eorum venia, sua manu scribere liceret, neque rationes defuerunt, quibus quod petebat, haud magno sane negotio persuasit. Verum ubi præceptoris linguam velocitate manus æquare non potuit, per intervalla attendebat quæ dicerentur, ac mox eadem compendio notabat, a scholis vero, lectis condiscipulorum scriptis, inde, quidquid necessarium ab se prætermissum erat, adjungebat : qui labor, amore ceteros suo exemplo informandi atque exstimulandi, erat illi perjucundus.

ac denique eum abdicat :

175 Nullum librum, nisi quem in frequenti usu haberet, in cubiculo suo esse sustinebat ; quod negaret religiosi hominis, quem paupertati studere oporteat, esse, ullum librum, quem non nisi raro B inspiciat, apud se detinere ; cum exigua sane sua molestia ad bibliothecam communem eumdem lectum ire possit : ad extremum vero eo adductus erat, ut præter sacra Biblia et S. Thomæ Summam, nihil librorum haberet. Si quo in sanctis Patribus aliisque scriptoribus loco inspecto opus esset, ad bibliothecam communem se conferebat. Comperit deinde quemdam e sociis, qui nuper ad Collegium accesserat, Summa S. Thomæ carere. Nam cum in eo collegio, supra Patres ac Magistros, plus quadraginta numerarentur, qui Theologiæ darent operam ; iis neque ex communi, tot S. Thomæ libri singulis attribui poterant, neque vero privatim cuiquam eos sibi comparandi aut habendi licentia permittitur. Ergo Aloysius Rectorem adit : obnixe rogat, sibi ut per illum liceat, Summam, quæ sibi utenda data sit, socio illi concedere ; se, qui eadem qua contubernalis quidam suus uti possit, hac minus egere. Et fuit tam accommodata ad persuadendum ejus oratio, ut Rector annueret. Id ei multo lætissimum fuit, sive quod per se dulce erat hoc caritatis in sodalem officium, seu quod egentiorem se jam factum esse sentiebat ; quando proprium nihil, de communibus vero libris unicum Bibliorum volumen, in usu haberet. Tantum mihi venit in mentem de B. C Aloysii studiis commemorare : longe nunc plura de Christianis ejus virtutibus, quibus per hoc tempus florebat, supersunt dicenda. Quarum ille quidem virtutum perfectionem, tum qua exteriorem componit hominem, tum qua intus animum ornat, sic erat assecutus ; ut plus ducenti Religiosi de Societate nostra, qui tum in eodem quo ille collegio degebamus, eoque utebamur assiduo, testificari possimus, ipsum præclarum, vivum, spiransque earum exemplum extitisse.

eadem illi cura in usu librorum.

XV

Vota religiosa muncupat,

176 Duos jam ipsos annos Aloysius in Societate exegerat, sic ut et ipse in ejus institutis, et illa in ipsius virtutibus acquiesceret. Ergo aliquot diebus in sacris pietatis exercitationibus seorsim a ceterorum convictu absumptis, in ante diem VII Kalendas Decembris anno MDLXXXVII, qui dies S. Catharinæ virgini et martyrii sacer est, quo item duobus adhinc annis tirocinii domum intrarat, in sacello, quod est in ea collegii Romani parte, quæ nuper exædificatis scholis incumbit, multis arbitris, Patre Vincentio Bruno (qui eodem tempore Rector erat) sacrificante, Paupertatem, Castitatem, Obedientiam de more Deo vovit ; quæ vota idem Pater excepit, simulque eum sacra Eucharistia impertivit. Hæc inter Aloysius gestire gaudio, cum se jam revera D Religiosum, atque arctioribus Deo vinculis astrictum esse sentiret. Anno MDLXXXVIII, VI *d* Kalendas Martii, in basilica Lateranensi prima Tonsura initiatus est, una cum aliis multis de Societate ; in quibus fuit : Pater Abrahamus Georgius Maronita, qui deinde cum ex India Æthiopiam peteret, pro Christiana fide martyrio functus, occisus est *e*. Tertio Kalend. Martii eodem loco, iisdem cum sociis, Ostiarius ; pridie Nonas ejusdem, Lector ; III Idus, Exorcista ; XIII Kalend. Aprilis, Acolythus inaugutus est. Id in codice collegii Romani, in quem hæc talia referri solent, annotatum est. Institit postea in omni vita iis omnibus virtutibus abundare, quæ a Clerico Religioso postulari et expectari possint. Quas virtutes hoc loco persequi libet, quo sermo mihi est de collegio Romano, in quo ille et stabilem fere sedem habuit, et virtutes ejus in clarissima hominum luce et admiratione versatæ sunt.

d et Ordines Minores suscipit.

e

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS. C. J.

a *Nomen istud ex editione Placentina huc accessit, exprimiturque etiam a teste* VI *Castellionensi, qui et alia nonnulla, capite hoc commemoranda, paucis ita perstringit :* Scio, reversum Neapoli Romam Aloysium, ibi Metaphysicam absolvisse, Magistro P. Paulo Valle ; atque impressis positionibus universam publice defendisse Philosophiam, præsentibus inter alios Cardinalibus *(nomina, ut sunt, italice adscribo, jam latine reddita in textu Vitæ)* della Rovere, Mondovi, et Scipione Gonzaga. Aloysium quidem ægre habebat apparatus iste ac nobilissimus consessus, dolentem illa de re domi, et multa queritantem præ humilitate : sed Cardinalibus, propinquis ejus, ita volentibus, mos fuit gerendus. Paulo post adfui, quando idem Aloysius, completis ab ingressu in tirocinium duobus annis, se obstrinxit Deo per vota castitatis, paupertatis atque obedientiæ, excipiente illa P. Vincentio Bruno ; et mox sacrosanctam Eucharistiam suscepit summo animi ardóre. Scio item quod aliquanto post initiatus fuit Ordinibus quatuor minoribus, cum aliis ejusdem collegii Clericis.

In collegio Rom.

E

propugnat Philosophiam universam :

Eodem fere redeunt dicta P. Mutii Vitellesci, testis Rom. XI. Cognovi, *inquit,* multo tempore Aloysium Romæ in collegio, dum Philosophiæ ac Theologiæ operam dabat ; et cognovi eum intime ac familiariter. Adfui quoque quando tuitus fuit positiones desumptas ex universa Philosophia, et quando solita F Societatis nostræ vota, castitatis, paupertatis atque obedientiæ emisit. Et hæc quidem emisit tanto spiritus ardore, ut calore in corpus redundante, toto illo die inflammatus facie fuerit. Ad disputationem vero, nitebatur impedire, quo minus invitarentur Cardinales illi qui interfuerunt. Disputavit autem ea modestia atque ingenii præstantia (nulli quippe secundus erat inter condiscipulos) ut nescias utra, alteri antecelluerit virtus. *Commendat etiam hoc loco excellentiam doctrinæ ac modestiæ ejus testis Rom.* XXIV, doluisse tamen, quod sibi potius quam cuivis alteri provincia data esset defendendi Philosophiam ; ac magis doluisse, quod defendere deberet tanto apparatu.

emittit vota religiosa ;

Idem Mutius, tum loco citato, tum in altero processu in genere, ubi anno MDCVII *die* XXV *Octobris deposuit, testatur, Aloysium* familiariter integro quadriennio, et fere quotidie secum egisse *in collegio Romano, et in cubiculo suo : atque* omni illo tempore, quantumvis diu, et crebro, et familiariter egerimus, *inquit,* inter nos, numquam tamen deprehendere in eo potui labem ullam aut umbram peccati venialis, aut etiam minimæ alicujus imperfectionis. Nec ullam observavi levitatem ; ullumve animi, aut ira, aut vanitate,

comparatur S. Thomæ Aquinati ;

A te, aut alio quovis motu turbati, indicium; aut quod offendere quemquam vel levissime posset : observavi autem exempla quasi continua et constantia omnium virtutum. Atque hæc scio ex diuturna conversatione nostra, in qua mihi fidebat summo candore ac simplicitate res suas. Quin etiam dico (qua par est reverentia erga Sanctos, cum Deo in cœlis regnantes) quod aliquoties imaginatus mihi fui, non aliter vitam instituisse olim S. Thomam Aquinatem, quando inter Fratres suos religiosos studiis operam dabat juvenis; Deumque Aloysii intercessione, etiam dum vivebat, miracula operaturum fuisse, si quis eorum tunc fuisset ei usus.

b *Hæc nomina Professorum propria, ex editione Placentina, huc allata sunt.*

condiscipulos pro concione hortatur,

c *Huc facit quoque testimonium* admodum illustris et reverendi D. Angeli Damasceni, nobilis Romani et Canonici S. Petri in Vaticano, *in processu in genere, anno* MDCVII, XXV *Octobris testificati hoc modo :* Probe novi B. Aloysium Gonzagam, dum frequentavi gymnasium collegii Romani, ubi Professores nostri mihi illum commonstrarunt; ac deinceps quotidie eum vidi, quia eamdem frequentavimus palæstram theologicam annis MDXC et XCI. B Unus Professorum meorum, si recte memini, P. Joannes Baptista Peruginus, narrabat nobis, quomodo beatus ille Juvenis, ut Deo in Religione serviret, abdicaverat se Marchionatu suo, eumque nobis proponebat exemplum quod sequeremur. Alii quoque Patrum, tam in scholis, quam in sodalitiis, frequenter narrabant factum aliquod præclarum atque imitatione dignum ejusdem Beati. Et ego, quotiescumque eum vidi (vidi autem creberrime) semper notavi in eo modestiam plane singularem, et oculos semper blande demissos. Ubi autem loqui ipsum res aut necessitas postulare videbatur, tanta industria profanis sacra miscebat, ac suaviter ad Deum reducebat omnia, ut nos studiosa juventus penderemus ab ore ejus, alia ex aliis audire cupidi. In Sodalitate nostra, cui prædictus P. Peruginus erat a confessionibus, Pater autem Virgilius Ceparius præerat Moderator, eumdem Aloysium aliquando dicentem ad nos e loco superiore audivimus; incerti, majorene Orator efficacitate dictionem sacram pro secutus sit, an amore virtutis inflammati nos fuerimus auditores ejus. His de causis nos omnes litterarum ac pietatis in gymnasio studiosi, in illum semper oculos ferebamus intentos, ipsumque venerabamur, admirantes C inusitatam, quæ ubique se prodebat, compositionem morum ac modestiam.

quibus omnibus,

P. Basilius de Romanis, testis XIII, *ita loquitur :* Notus mihi fuit B. Aloysius, in collegio Romano Theologiæ studiosus, ac fidenter inter nos utebamur alter altero, ab anno MDLXXXVII ad XCI. Interea temporis mihi semper visus fuit perquam modestus, animo demissus, domitor sui ac dominator. Nihil potius habebat quam loqui de Deo rebusque divinis. Deprimendi sui causa frequenter offerebat, cum facultate Superiorum, in culina operam suam coquo : alias ibidem colligebat reliquias mensæ, ac pauperibus deinde erogabat ad januam domus. Studiosa juventus, quæ ex tota Roma frequentat gymnasium, moras nectebant antequam ingrederentur quisque scholas suas, in cavædio, non alia de causa quam ut Beatum spectarent, transeuntem illac ad scholam suam; atque idem factitabant, ut spectarent redeuntem. Scio autem hæc ita se habere ; quia percunctatus aliquando, quamobrem tam numerosa juventus hæreret in cavædio; responsum fuit, perstituros dum transisset Aloysius, cujus conspectu delectabantur. Porro ambiebat ministeria ceteris viliora domus, ac mediastinis obeunda; verrere pavimentum, tollere telas aranearum, detergere pulverem a parietibus. D Præcipuum tamen omnium ei opus fuit, statis temporibus per diem invisere ædem sacram orationis causa, et orare attentione summa. Denique toto quod dixi tempore, quo cum illo vixi, nihil umquam notavi, quod displicere homini cuivis sanctissimo possit. Erat (uti et hoc addam) Mansuetudo ipsa. Interrogatus in causa scientiæ, dixit; Quia vidi, interfui, et animadverti; atque earumdem rerum conscii sunt quotquot tunc nobiscum incoluere Collegium.

ANNOT. C. I. in ore et amore est,

et speculum virtutum.

Confirmet hæc Illustris Dominus Paulus de Angelis, Abbas S. Petri de Marino, civis Romanus, *in processu in genere anno* MDCVII *die* IV *Decembris, ita testatus :* Dum vixit in Societate Aloysius, inspectus fuit ab omnibus veluti speculum sanctitatis, tam a laicis, qui in seculo; quam a Patribus, qui in eadem Societate degebant : qui et dixerunt mihi, se consulto venire qua ei eundum est, ut spectent incedentem; excitosque ad hoc fuisse ab insita sibi opinione de ejus sanctitate. Et ego ipse multoties, neglectis rebus meis, accurri ad eum videndum ; et quoties vidi, adhæsit animo meo nescio quis pietatis sensus, qui etiam tenebat dies aliquot, repræsentante identidem se ante oculos meos imagine sanctitatis ejus, modestiæ, mansuetudinis et compositionis externæ. E

Sphalmata quædam textus latini corriguntur.

d *Ceparius diem acceptæ Tonsuræ signat* vigesimum quintum Februarii, *quem interpres appellavit* quintum Kalendas Martias, *immemor, annum* MDLXXXVIII, *fuisse bissextilem, quo Februarius numerat dies* XXIX, *et dies ejus* vigesimus quintus, *quo tunc festum S. Mathiæ colitur, appellari debet* sextus Kalendas Martias, *non* quintus. *Exinde singulos Ordines minores accepit Aloysius, in singulis Dominicis sequentibus, factus Ostiarius (uti refert citatus Ceparius e codice Romani collegii, in quo talia notari solent) die* XXVIII *Februarii; Lector,* VI *Martii; Exorcista,* XIII; *Acolythus,* XX *ejusdem. Hos dies ad Kalendas atque Idus Romanorum relatos, et non recte expressos ab interprete latino, in hac nostra editione correxi in ipso etiam contextu.*

Martyrium P. Abrahami Georgii, Maronitæ, an. 1595.

e *Anno* MDXCV *mense Majo, quadriennium non integrum post felicem obitum Aloysii. Laudant P. Georgium Menologia nostra domestica a vitæ innocentia, humilitate, obedientia; a religione, qua prosequebatur sanctissimum Eucharistiæ sacramentum; et a zelo promovendæ gloriæ divinæ, quo usque adeo ardebat, ut illum in aliis quoque succenderet. Locus martyrii notatur* F Dabei, urbs Arabiæ. *Proditus fuit a juvene Abessino, quem secum ducebat; comprehensus vero a Centurione quodam Turcico; qui se natum dicebat Christianis parentibus; tentabatque eum blandis promissionibus per dies* XXVI, *quibus captivum tenuit, inducere, ut saltem dissimularet fidem suam, quo liberare eum, uti cupere videbatur, posset. Verum Georgius semper generose restitit, ac tandem conductus in publicum, arguere quoque Centurionem non timuit, quod fidem Christianam deseruisset; parentes respiceret, acta sua nefaria retractaret, legem Jesu Christi sanctissimam sectaretur potius quam sectam Mahometi impiam. Atque hæc illo dicente, eduxit gladium barbarus, ac innocentem Dei famulum peremit.*

CAPUT VI.

De Aloysii Humilitate, ac studio eam comparandi.

XVI *Humilitatis imprimis studiosus.*

Ordiar ab humilitate, quæ fundamentum religiosæ perfectæque sanctitatis, et omnium custos virtutum est: qua usque eo Aloysius excelluit, ut eam, in tanta donorum ornamentorumque cœlestium affluentia sartam tectam conservavit, neque umquam eorum

AUCT. VIRG. CEPARIO

A rum gratia, superbia sit elatus: neque vero in alia virtute ulla plus ponebat studii. Reperimus, post ejus felicem mortem, nonnulla de rebus ad pietatem pertinentibus ejus manu scripta, in quibus unum erat, quod sibi velut quamdam omnium actionum suarum regulam composuerat, in quo extremo nonnullas affert rationes acquirendæ humilitatis. Id scriptum, quoniam perbreve est, et nemini non salubre esse potest, ad verbum, ut ab eo factum est, hic collocabo. Est ergo hujusmodi.

finem suæ creationis inspicit:

« 178 Rationes Acquirendæ humilitatis. Primum omnium scire interest, tuum Dei causa procreati officium esse (quando ipse te creando, ab interitu vindicando, atque in sacram sibi Familiam adscribendo, ita de te meritus est) ad Deum tendere unde conficies, non modo tibi ab omni pravo facinore, verum etiam indifferente aut inutili quovis opere abstinendum esse. Quin potius, quo propius semper ad Deum accedas, in id omni studio incumbes, ut nullum factum, nullum consilium tuum non a virtute dimanet, Deinde, quo rectam ad Deum viam insistas, hæc alia tria pronuntiata alte in pectus demittes. Primum esto; tum ceteris omnibus de Societate Jesu, tum vero B tibi cumprimis, Christi ipsius Sanctorumque, qui sub illo olim meruerunt, signa, ipsius vocatu, necessario sequenda esse. Quapropter sic statues, quatenus quodque munus, officium, negotium tuum cum Christi Sanctorumque exemplo consentiat, eatenus rationibus tuis accommodatum, tibique amplectendum aut fugiendum esse. Hujus gratia studio tibi erit, vitam præclareque facta, Christi quidem, per otium cum animo sæpe cogitare; Sanctorum vero, attenta mente perlegere, et subinde ad informationem tuam accommodare. Alterum, quo affectus tuos dirigas, hoc esto; eo te religiosiorem magisque pium futurum, quo tuam vitam diligentius secundum rationes æternas, minus vero secundum temporales gubernaris; sic ut nihil ames, nihil desideres, nihil læteris, nihil oderis aut aversere, nisi pietatis causa; tibique persuadeas, hoc demum esse religionem pietatemque profiteri. Tertium pronuntiatum esto; ut quando dæmon crebrius te, objecta cupiditate vanæ gloriæ, et magnifica de te ipso opinione, adoritur; quod hæc minime munita sit mentis tuæ pars; idcirco majus vel potius continuum eo studium conferas, ut humilitate tuique C despicientia, non in speciem modo, sed interiore etiam animi sensu, cum illo dimices. Igitur quasdam tibi leges, velut privatim ad tuum munus accommodatas, præscribe; a Christo Domino traditas, usuque confirmatas, quibus servandis in studio hujus virtutis evigiles.

eoque sibi præscribit axiomata tria,

et media ad ipsam acquirendam,

« 179 Quæ prosint in humilitatis Studio. Primum consilium esto, uti cogitemus, hanc quidem virtutem hominibus, præcipue propter eorum humilitatem vilitatemque, convenire: nihilominus, quia non oritur in terra nostra, necessario poscendam esse ab eo, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum; quamobrem, etsi superbus es, enitere tamen quam potes demississime, Deum Optimum Maximum, per infimam illam Jesu Christi humilitatem obsecrare (qui cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum, formam servi accipiens) ut ne ejusdem te virtutis esse prorsus expertem velit. Alterum consilium, ut ad cœlestium, qui unquam hac virtute claruerunt, opem confugias. Primo enim sic tecum cogita: Si cum humi versarentur tantum apud Deum gratia valuerunt, ut tam excelsum hujus virtutis gradum contingerent, nunc cum in cœlo apud eum longe gratiores sint, plus etiam eorum preces D momenti et dignitatis habituras: quandoquidem vero, postquam summum felicitatis fastigium sunt assecuti, nulla sane ipsi sui submissione indigent; ora ut tibi idem beneficium impetrent. Deinde vero illud etiam reputa; quemadmodum in terris ita sunt omnes a natura comparati, ut eos maxime cupiant promovere, qui in eadem, qua ipsi præ cæteris excellunt, arte vivendique genere elaborant; exempli gratia egregius quispiam Ductor exercitus, qui apud Principem plurimum possit, illos potissimum in ejus gratia ponere et militari dignitate ornare nititur, qui se militiæ dediderint; vir eruditionis titulis insignis, eos qui animum ad litteras adjunxerint; architectus aut mathematicus, eos qui architecturæ aut mathematicarum disciplinarum scientia sese ceteris præstare student; haud aliter Cœlites, qui unius alicujus virtutis gloria præcipue excelluerunt, ad eamdem acquirendam iis cumprimis operam suam navare, qui plura ejus amore moliuntur, eorumque commendatione adjuvari desiderant. Ne igitur te pœniteat, singulari contentione in beatissimæ Virginis Matris Dei (quæ quantum nulla mens creata, quæ quidem divinitatis sit expers, hujus virtutis decus obtinuit) fidem te conferre. Secundum hanc, ex Apostolis S. Petrum tibi conciliabis, qui de se dicebat: Exi a me, Domine, quia homo peccator sum: deinde S. Paulum, qui postquam in tertium cœlum divinitus sublatus esset, tamen adeo de se modice sentiebat, ut diceret; Venit Jeus salvos facere peccatores, quorum ego primus sum. Harum cogitationum altera, cognitionem tibi dabit, quantum illorum commendatio ad hanc virtutem comparandam apud Deum pondus habeat; altera, quam ad id præstandum prompti sint etiam ac parati.

imprimis intercessionem Sanctorum,

qui illa virtute excelluerunt. E

Luc. 5.

1. Tim. 1.

Similia alio scripto notat:

180 Hæc sunt in eo scripto Aloysii verba, e quibus liquet, quam ex animo sanctæ humilitatis studio teneretur. In alia scheda, quæ item est ejus manu, quamque ipse, Affectus pios inscripsit, hæc ait. « Desideria quæ concipis, non ita tibi Deo commendanda sunt, quemadmodum in tuo, sed quemadmodum in Christi pectore sunt: quoniam enim bona sunt, in Jesu prius quam in te sint necesse est; longeque ab eo, quam abs te, propensiori affectu Patri æterno exponentur. Et quibusdam interjectis; » Cum alicujus virtutis desiderio duceris, eorum te Sanctorum opem implorare oportet, quibus ejus eximia laus tribuitur: verbi gratia, ad F humilitatem quærendam, sanctorum Francisci, Alexii, et aliorum; ad caritatem, sanctorum Petri, Pauli, Mariæ Magdalenæ, et aliorum. Sicut enim qui munus aliquod militare a Principe terreno obtinere cogitat, citius ab eo abstulerit, si summo ejus copiarum Duce illiusque Tribunis, quam si aulæ Præfecto, aliisve magistratibus domesticis conciliatoribus sit usus: ita cum Fortitudinem a Deo poscimus, Martyribus; cum Pœnitentiam, Confessoribus commendati esse studeamus, et sic de singulis. » Quæ verba, eamdem, quam scriptum illud, quo prius attulimus, sententiam habent.

dona sibi a Deo data occultat,

181 Seipsum humillimo loco ducebat, eumque animi sui sensum et verbis declarabat et factis. Nihil umquam egit aut dixit, quod vel longo intervallo ad suam laudem pertineret: quin imo omnem illum seculi splendorem, genus, familiam, Marchionis titulos, aliaque ejusdem generis; item quæ seorsim ipsius erant, ut vim ingenii, scientiæque copiam, et cetera quæ laudi esse poterant, admirabili silentio contegebat. Itaque vel ad suspicionem suæ laudis in morem teneræ virginis erubescebat; et qui erubescentem videre optabat, non aliter id facilius, quam ejus

A ejus laudatione consequebatur. Ejus rei duo dumtaxat exempla, multis aliis prætermissis, in medium afferam. Alterum dedit, cum medicus quidam, qui ad ægrotantem visebat, laudes ejus a nobilitate Gonzaghii sanguinis, item propinquitatem Mantuanorum Ducum, atque ab ipsa stirpe, cognationem celebrare esset ingressus. Siquidem cum suam fortunam obscuram omnibus esse cuperet, hoc præconio vehementer offensus, medico sui doloris signum dedit. Quoniam vero in crebras ejusmodi laudum occasiones incurrebat, immensum quantum eum claritudinis suorum natalium pœnitebat; et quando erat, qui harum rerum memoria animum ejus refricaret, aut propter aliquod naturæ vel fortunæ bonum aliquo se illum numero ducere ostenderet; id scilicet tantopere ejus animum exulcerabat, ut nihil supra posset esse. Itaque præter unum dolorem, quem e laude aut honore, his talibus de causis sibi tributo capiebat, ceteras omnes affectiones ex animo stirpitus evulsisse videbatur. Alias cum in triclinio, prudenter sane et accommodate ad pietatem, de beatæ Mariæ Virginis Purificatione verba de superiore loco fecisset, eique merita laus tribueretur ab omnibus; simul atque P. Hieronymus Platus coram in os eum sermonem commendare cœpit, tanto rubore suffusus est, tantamque se ex iis laudibus molestiam capere, easque (quippe a se, ut ipse quidem pro insigni sua modestia sentiebat, alienas) refugere significavit, ut omnium animos magnopere delectaret: valde enim hac sua verecundia gratus omnibus et amabilis evadebat.

magnum ex sua laude dolorem capiens.

B

182 Domi forisque decedere omnibus. Si quando foras, cum sociis qui res domesticas curant, mitteretur (in quibus unus non semel cocus collegii Romani fuit) iis priores partes deferre; abnuentibus, tot hujus suæ petitionis causas dare, ut illi, ne ejus animum contristarent, non possent non morem gerere. Verum in hoc quidem reprehensus est a Præsidibus, qui id illum præterea facere vetuerunt; ut alia deessent, certe vel ideo, ne Clerici nomen, dignitatemque tonsuræ, cui potius quam nimio sui dejiciendi studio serviendum sit, minus decore habuisse videretur. Domi adjutorum rei domesticæ congressibus se crebro miscebat, et perlibenter. Dato item conveniendi in triclinium signo, ad mensam fere quamdam se recipiebat, quæ in extremo ejus angulo, a cocis aliisque ministris, quippe eorum officinis proxima, plurimum frequentabatur. Mandatum habebat a Superioribus, qui eum valetudine afflicta et imbecilla esse cernebant, ut ad eorum mensam accumberet, qui a morbo jam primum convalescerent, utque e lecto non surgeret præscripta ceteris hora; item, ut ab aliis nonnullis laboribus abstinere. At veritus, ne id suæ fortunæ tributum esse videretur, Superiores sæpius adit; allatisque bonis rationibus docet, non esse sibi ulla opus immunitate; tandemque impetravit, ut sibi communem cum ceteris vivendi morem sequi liceret. Rogantibus vero nonnullis familiaribus suis, ut huic Majorum voluntati obsequeretur; verendum alioquin esse ne in morbum caderet; respondit, sibi qui religiosus sit, omni ope enitendum esse, ut eamdem quam ceteri, eadem secum Religione conjuncti, vitæ rationem teneret. De morbo, dum obedientiam non relinqueret, nullum se, qui quidem obeundis iis, quæ Religionis institutum præscribit, contraheretur, reformidare.

Obsonatoribus libenter comes jungitur,

privata infirmorum mensa uti recusat,

C

183 Habitant in collegio Romano plerumque homines ducenti, aut etiam plures: quocirca fieri nequit, ut singulis sociis qui in eo erudiuntur, singula cubicula suppetant. Ergo Præsides, Sacerdotibus dumtaxat, Magistris gymnasii, aliisque nonnullis, qui vel imbecilliores sunt, vel munere aliquo funguntur, singulis habitaculis disclusis, ceteros in contubernia pro suo arbitratu distributos, in diversis sedibus, quæ pluribus ad studendum pluteis lectisque sunt instructæ, collocant. Cum igitur iis visum esset, Aloysium quoque, quod infirmior esset, separatim a ceterorum inquietatione cubare oportere; Rectorem aggreditur, eique suadet salubrioris exempli ceteris fore, si communi cum sociis cubiculo uteretur, ac persuadet. Quia vero cum quopiam e Theologiæ studiosis degere magnificum quiddam putabat; optabat præ illis, quempiam humiliori loco hominem secum esse: verumtamen in eo mox acquievit, contentus illo qui datus fuit. Postularat committi sibi præfecturam alicujus contubernii in Seminario, quod præter abjectionem, quam Dei amore libentibus animis sustinent; magnis in eo Præfecti afficiuntur incommodis, et gravem ac prope continuam servitutem serviunt. Verum, quod tanto oneri valetudinem ejus parem esse posse diffiderent Superiores, id permittere minime sunt ausi.

aut cubiculo, in quo solus degat:

D

AUCT. VIRG CEPARIO

184 Optabat insuper, absolutis Theologiæ studiis, infimæ classis pueris Grammaticæ rudimenta tradere; tum quod locum sibi dari cupiebat teneram illam ætatulam, virtutis pietatisque Christianæ præceptis informandi. quod officium Magistris Grammaticæ sancte invidebat, et familiariter illos compellans, Beatos nominare consueverat; tum quod illum, ad vilia descendere, nihilque habere præ ceteris eximium, plurimum delectaret. Prensavit sæpius hanc provinciam, atque ut humilitatis virtutisque amore se eam petere dissimularet, confirmavit Patri Rectori, se Grammaticæ rudem esse, et Latino sermone uti non satis polito; omnino, nisi hunc accuratius didicisset, Societatis rationibus servire nullo modo posse. Eadem arte Præfectum etiam inferiorum scholarum adoriebatur, ad quem subinde lucubratiunculas quasdam, pro ejus classis captu latine ab se compositas afferebat: nimirum, ut ille de ejus studio atque profectu edoctus, ad id quo animum intenderat, operam ei suam commodaret. Pater Rector quo ei gratificaretur, simulque exploraret, essetne (ut aiebat) Latinæ linguæ ignarus; contubernalem ei adjunxit, quicum de Latinis litteris conferret: compertumque est haud leviter iis tinctum esse. Rediit tamen ad Rectorem, ac se usu ipso cognovisse asseverat, hac quidem via quam adhuc institisset, numquam se Latini sermonis atque Grammaticæ peritiam assecuturum: reliquum esse, ut eam alios docendo disceret.

optat docere Grammaticam,

E

F

185 Non raro in obsoleta lacerna, sportam aut manticam gerens, lætitiaque exultans, stipem per urbem mendicabat: domi vero nullum erat tam vile, et abjectum officium, cujus non ille majori, quam homines ambitiosi, dignitatis honorumque studio flagraret Feria secunda ac tertia cujusque hebdomadis, solenne illi erat in culina ministrare: erat vero ei negotium lances e mensa sublatas tergere, ac ciborum reliquias pauperum necessitati colligere. Quando vero potestas fiebat (et quod ita a Superioribus flagitaret, sæpe fiebat) illum ipsum victum, pauperibus pia liberalitate destinatum, sportis impositum, ad collegii fores opperientibus perferebat. Profesto item quoque die, secundum scholas, aliud quid contempti operis factitabat: cubiculum aut alia sibi designata loca everrere, aranearum operas arundine aut alia pertica in aulis conclavibusque communibus tergere. Ad hoc fuit illi complures annos opera, lucernas in ambulacris et exedris publicis collegii mundare, et infuso oleo inditoque ubi opus esset ellychnio, concinnare; quæ ministeria tantopere eum juvabant, ut cum lætitiam, quam animo celare non poterat, aperte ferret; qui iis distentum videbant, quasi triumphanti gaudio,

viliora quæque ministeria ambit,

et lætanter exercet.

A. VIRG. CEPARIO

A dio, et cœlum digito tangenti gratularentur : quod quod gaudium ipse jam quamdam in se naturæ vim obtinuisse profitebatur, sibique ultro nullo studio aut meditatione accitum affluere. Quæ res, etsi hominum quidem Societatis, qui eas et frequentant ipsi, et frequentari a Sociis vident, animos nihil moveant; tamen tum per se ipsas, tum propter dignitatem hominum qui in iis versantur, multum ad inflammandas aliorum mentes valere constat. Ad summam, hæc vera laus ei datur, fuisse sui contemptorem ex animo, ac nusquam non sui deprimendi materiam quæsisse. *a*

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *Multorum testimoniis comprobari possunt, quæ hactenus de humilitate Aloysii dicta sunt : paucorum, qui cum ipso, postquam Neapoli reversus est, vixerunt Romæ, et facta ejus inspexerunt, interpretemur verba, quibus humilitatem ejus extollunt : ac primum P. Darii Tamburelli, testis Cast.* XII, *qui Aloysio contubernalis fuit in collegio Romano. Is ita testatur :* Enituit inter alias beati Adolescentis virtutes humilitas, *Humilitas Aloysii* B qua licet, nobilissimo sanguine, et primo inter fratres loco natus, id est legitimus heres esset hujus, in quo stamus Marchionatus; apud nos nihilominus in Religione non aliter vivebat, quam si mediocris, ut plerique alii, fuisset fortunæ. Numquam ipsum vel mutire de familia sua parentumve fortuna ac ditionibus audivi. Versabantur Romæ, si recte memini, eodem tempore quo Aloysius, duo Cardinales e familia Gonzaghia; quos ipse nullo umquam indicio monstravit sibi aut propinquos aut etiam notos esse; data opera ubique fugiens cognosci pro tali qualis erat.

Ex quo Castellionem ego nuper veni, conspexique magnificentiam Principis ejus, Beati nostri fratris; nec non frequentiam urbis, et abundantiam divitiasque totius ditionis; multo magis admiror humilitatem Aloysii, qua motus, isthæc omnia dimisit sponte sua, seque abdidit in Religionem, quæ ex instituto suo profitetur nullam admittere umquam dignitatem aut honorem. In domo nostra Romæ vidi eum verrere scopis ambulationes, mundare lucernas publicas, inservire coco in quovis etiam abjectissimo culinæ servitio : et hæc opera fere quotidiana ei erant : quin imo ardentibus votis, ut sibi obire talia liceret, rogabat Superiores : et C quanto magis humile opus sibi permittebatur, tanto se grandiorem invenisse thesaurum credebat. Colloqui inter Nostros cum iis gaudebat præcipue, qui sunt rudiores, atque in rebus domesticis adjutores. Honorabat omnes, quia omnes se majores reputabat, et omnibus libenter serviebat. In summa, fuit speculum humilitatis, tanto magis lucidum, quanto clarius noscebantur eminentia ejus, naturæ ac fortunæ dona; propter quæ merito æstimare se poterat ac aliis præferre. Uti de se ipse sentiebat demisse, ita res omnes hujus mundi caducas contemptim habebat : bonorum vero æternorum cognoscens æstimansque granditatem, eo mentem animumque perpetuo intendebat. Vidi ego ipsum; ut mundo vilesceret amplius, incedere per Romam indutum veste pannosa, lacera et maculosa; capite vero tectum pileo, qui veste deterior erat.

Eodem propemodum redeunt, quæ deponit P. Gaspar Alperius, testis Cast. XIII, *in hunc modum :* Ut religionem ingressus fuit Aloysius, in nullo opere domestico versabatur gaudentius, quam in humilibus vilibusque : serviebat in culina, lavabat lances et ollas, mundabat lampades totius domus, ejusque partem aliquam verrebat quotidie; telas aranearum detergebat e fornice ac parietibus; purgabat *et exercitia humilitatis* D etiam latrinas, eoque ad usum publicum eluendis matulis portabat aquam; verbo dicam, obibat ministeria quæque vilissima, quæ mediastinorum sunt propria; et obibat ea libenter ac lætanter. In vestitu, habitatione, victu, majorem ubique abnegationem sui quærebat, præsertim quando ei casu obtingebat res ulla, quæ nova aut ceteris melior videbatur : quin imo quidquid vestimenti novi jubebatur induere, videbatur ei, non convenire corpori suo : at siquid offerebatur veteramentorum aut vestium detritarum, videbantur ei aptissima esse omnia. Ubi statis horis relaxant animum Nostri colloquendo, ipse libentius agebat cum Laicis Fratribusque nostris adjutoribus, quam cum Scholasticis aut Professoribus; et ubique, tam intra quam extra domum, postremum occupabat locum, relicto aliis honoratiore.

Multa his similia habet P. Guelfutius, testis XIV; Ego, *inquiens*, cognovi B. Aloysium in collegio Romano, sub finem tirocinii et palæstræ Philosophicæ : captusque continuo fui conspecta singulari modestia et profundissima humilitate ejus, conjuncta cum tam excellenti ingenio ac nobili sanguine, aliisque dotibus, quæ solent fastum generare et elationem. E Celabat solicite, quidquid sibi poterat laudi verti; et pudore perfundebatur, quando istiusmodi aliquid innotescebat aliis. Mihi sæpenumero retulit, eo motum se fuisse ad amplectendam præ aliis Religiosorum familiis Societatem Jesu, quod in hac caveatur per quartum votum, in solenni Professione faciendum, ut ne acceptetur ulla dignitas extra Religionem.

Et testis Castell. VI : Nihil acerbius ferebat Aloysius, quam quod quovis modo olebat honorem suum. Accidit autem, quod D. Joannes Zeccus, Bononiensis, Sixti Papæ V medicus, ad eum invisens, multa *varii generis.* publice memoraret de nobilitate ac familia ejus : qua de re, si umquam alibi, monstravit ille gravem sensum; totus erubuit, ac tandem dixit; Religiosi sumus et non sumus amplius tales quales fuimus. Pluries ipsum ego vidi portantem perticam sublimem, cui in apice infixæ erant scopæ, quibus detergebat, per ambulationes et publica domus loca, aranearum telas. Vidi pariter portantem altera manu lecythum, altera panniculum, quibus sub vesperam quotidie, totam obiens domum, et mundabat lucernas, et oleo replebat. Sedulo colligebat pauperibus reliquias ciborum, e mensa relatas, easque distribuebat in quasdam sportulas, et portabat ipse oppe- F rientibus ad portam Collegii egenis. Vidi denique eumdem, ad majorem tam sui quam mundi despicientiam, obambulare Romam laceris vestibus, instar egentis mendici; nec non simili habitu stare ad portam gymnasii primariam, quando studiosa juventus illac transibat e scholis, extenta manu eleemosynam petentem. Similiter domi sic vestitus capiebat in triclinio cibum, humi sedens. Denique videbatur mundo ejusque opinionibus mortuus.

Tanta, *inquit testis Rom.* XXIV, humilitas Aloysii fuit, ut per illam obumbraret sanctitatem suam, occultaretque (sine affectatione tamen, ac modo perquam facili et dextere) dona sibi divinitus collata. Eminebat in eo, quod ita se gereret ubique, ut re nulla eminere videretur; atque ut sanctimoniam suam celaret Socios, studiose curabat communem sequi vitæ rationem, et omnia facere quæ secundum leges religiosæ disciplinæ ab aliis fiebant. Hinc aberat longissime ab omni jactantia, atque erubescebat potius, ubi vel laudabatur, vel quovis modo honorabatur, vel a Magnatibus visitabatur. Mediolani mihi dictum fuit, Aloysium, ex imperio Superiorum telas aranearum per domum detergere solitum, illud suum exercitium crebro distulisse in

tempus

A tempus tale, quo frequentior eo venerat spectator, aut aderat vir aliquis primarius; ut ab iis videretur, et aliquam naturæ vim inferret.

CAPUT VII.

De obedientia, Paupertate, Castitate.

XVII *Nullam umquam in obediendo animi reluctantem sensit,*

Accedebat ad hunc tam dimissæ humilitatis amorem, perfectæ Obedientiæ studium : de quo illud commemorare sit satis, conscium sibi fuisse Aloysium, non modo se numquam a Majorum voluntate discrepasse, aut eorum imperium minuisse; sed ne cupiditate quidem ulla aut inclinatione, ne ea quidem quæ primoribus animi motibus fit, ad id vel leviter incubuisse; nisi forte cum eorum jussu a suis pietatis officiis distrahebatur : quamquam ne tunc quidem fere, nisi perraro commovebatur : et eum ipsum motum qui existebat, incredibili diligentia ac celeritate componebat. Ita fiebat, ut non voluntas ejus modo, sed mens etiam atque judicium cum Superioris sensu congrueret. Neque vero umquam sciscitabatur, cur hoc aut illud constitutum esset; sed cognito, Superioribus sic placitum esse, B nullam præterea ejus approbandi causam requirebat. Hæc perfectio obedientiæ ex eo nascebatur, quod Superiorem quemque vice Dei fungi sibi certo persuaserat. Siquidem, inquiebat, cum Deo, qui aspectum nostrum fugit, obediendum sit; neque ab eo coram proxime mandata accipere, aut ejus sententiam exquirere possumus; dat nobis hujus sui muneris vicarios, et interpretes voluntatis suæ, Superiores; per quos de omnibus, quæ nos vult facere, certiores facit; iisque, quippe mentis suæ nuntiis, ut obtemperemus jubet. Ita sensit beatus Paulus, cum ad Ephesios ita scriberet : Obedite Dominis carnalibus, sicut Christo, et ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo. Et ad Colossenses in eamdem de obedientia sententiam : Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino et non hominibus. Sic enim intelligendum est, mandatum, a Deo ipso, Superiore internuntio, ad nos afferri. Quare sicut, quod per Decurionem Cubiculariorum, aut aliud quodvis palatinum officium, a Rege aut Principe, cuipiam clientum mandatur, non ad ministri illius, sed Regis aut Principis mandatum censetur, eique a cliente pro tali mos geritur; ita C etiam Religioso Superiorum decreta, quasi Dei imperia, per hominem ipsi denuntiata, amplectenda, iisque prompte et reverenter satisfaciendum est.

ut qui in Superioribus Deum agnoscebat.

Ephes. 6. Coloss. 3. 23.

quicumque illi essent;

187 Ex hac persuasione oriebatur observantia illa, veneratio, pietas, quam adversus Superiores omnes adhibebat; scilicet omnes in administrorum Dei, ejusque voluntatis interpretum loco ducebat; quamobrem mirifice eorum præceptis lætabatur. Neque minus apud illum momenti et auctoritatis obtinebat imus quam summus, rudis quam doctus, mediocriter quam eximie sanctitate ceterisque tali muneri dignis artibus ornatus : nam, qua Dei partes agebant, nihil inter eos interesse ratus, pari omnibus facilitate dicto audiens erat. Hoc amplius censebat, qui daret operam, ut in parendo hoc unum spectaret, duplicem ex eo fructum capere. Alterum, quod ei nihil arduum et laboriosum, sed omnia facilia et perjucunda obedienti accidunt : quippe qui se intelligat Dei, cui servire in beneficio et gratia deputat, voluntati obsequi : alterum, quod germanæ obedientiæ vim assequatur, ac proinde proposita ex animo legitime obedientibus in cœlo præmia, certa spe præcipere possit. At vero, qui idcirco tantum mandatis obsecundat, quod aut mandata ad ejus stomachum studiumque faciant; aut qui ea dedit præstanti virtute naturæque dotibus aut propensa in ipsum voluntate sit; is primum non perinde ut, obediens, meritus videtur; neque ipsam formam, et D quasi naturalem obedientis notam obtinet : quando non id in obediendo secutus est, quod unum hæc obediendi virtus intuetur : deinde, hunc talem, ubi Superiorem cum alio, minus aut a natura bonisque artibus instructo aut sui studioso, mutaverit, atque ab eo aliena suo genio mandata acceperit; vehementer cruciari, multisque periculis objectum esse, necesse est. Subjicere semet alteri, quidquam humanum, at non cœlestia illa, quæ diximus, spectantem, fracti et vilis animi esse ducebat.

A. VIRF. CEPARIO.

188 Verebatur ne Superiores, qui, ut infirmitati penuriæque virtutis sibi subjectorum hominum se accommodent, in imperando præcipiendoque, causas quibus ad id quod intendunt eos hortantur, ex his dumtaxat mortalibus rebus accersunt; non plurimum ipsis, quibus imperant, nocerent. Quapropter optabat, Præsides Societatis confidenter de se aliisque statuere, atque in suorum vel habitationibus vel muneribus commutandis, aliisque in rebus de se decernendis, nullam suæ voluntatis causam afferre, nisi obsequium Dei et ampliorem ejus gloriam, eaque gratia omnia constituere. Exempli causa, sic jubeant : Visum nobis est ad obsequium Dei pertinere, atque ex ejus majori gloria fore, si in illum locum te conferas, aut hoc officium sustineas. Itaque vade, Deus id tibi fortunet. Sic cum faciunt, aiebat, Superiores, confidentiæ præclaræque existimationis de virtute et obedientia subjecti indicium præbere, eum consuefacere ad proprium obedientiæ Christianæ decus amplectendum; tantoque copiosioris ineundæ a Deo gratiæ opportunitatem præbere, quanto paucioribus utantur humanarum rationum momentis. Sin hæc et alia argumenta prætextusque quærantur, umbram tantum quamdam obedientiæ, non solidam expressamque ejus virtutis effigiem persequi consuescunt subditi; carent iis bonis, quæ diximus; occasio nonnumquam datur detrectandi imperii; præsertim si est unde facile resciscant aut suspicentur, aliud esse cur officio aut loco moveantur, quam quod verbo scriptove prætenditur.

nec probabat, illos rationes mandati reddere,

E

cum subditorum præjudicio;

189 Solebat præterea confirmare, gratius sibi obediendi officium evasisse; cum experimento didicerit, mirificam quamdam Dei de se providentiam Majorum imperiis esse declaratam : sæpenumero enim ultro sibi non roganti a Superioribus ea concessa aut imposita, quorum desiderio vel privata pietate vel instinctu divino ante tenebatur. Ita quondam evenit, ut cum loca, ad quæ Christus Dominus noster sub extrema supplicia circumductus est, cum animo suo cogitasset; eoque ingens illum cupido percepisset, eo die ad septem sacras ædes Urbis de more supplicatum eundi; præter consuetudinem Superior, nihil hujus petentem aut sperantem, eadem hora accerseret, septemque sacras ædes obire juberet. Id ei geminatam lætitiam attulit, tum quod res ipsa per se inexpectata erat; tum quod comperiebat, quantam in modicis etiam rebus pro se Deus curam gereret. Quamplurima hujus generis exempla, nisi longum esset, memorare liceret. Reprehensus ab eo, in cujus erat potestate, os habitumque sic conformabat, ut aperto capite, oculis humi fixis, nihil excusans, nihil responsans, quidquid ille diceret, demisse et patienter acciperet. Objurgatus aliquando a Superiore de nescio cujus rei incuria, in quam, quod animo fere a sensibus alienato ingrederetur, offendebat sæpius; tanta eum pœnitendi vis incessit, ut subita defectione labere tur : ex qua simul animum collegit, prosternit se ad pedes lacrymans; tantaque humilitate delicti, quo de arguebatur, gratiam precatur, ut excitari non posset.

sed simpliciter se illis committebat

F

Reprehensionum patientissimus.

190

A. VIRG. CEPARIO
et Regularum observantissimus fuit,

A 190 Affinis est huic obediendi virtuti observantia legum, quibus Religionis disciplina vincitur; in quibus servandis tam solicita erat Aloysii diligentia, ut cuipiam superflua videri posset. Neque enim ipse recordari poterat, umquam se contra earum legum ullam vel levissimam cogitato deliquisse. Jam vero usque eo accurate et rigide iis ad verba parebat, quasi earum neglectu in ingens aliquod discrimen adduci, et grave damnum fieri necesse esset : qua in re tanta erat libertate, nullam ut personam, sive religione devinctam seu solutam, vereretur. Iverat aliquando, missu Rectoris, salutatum Roboreum Cardinalem cognatum suum ; cui roganti, ut in prandio secum esse vellet, negavit fieri posse, quod esset contra quamdam legem, qua astrictus esset. Delectatus eo responso Cardinalis, nihil præterea cum eo egit, nihil postulavit ab eo fieri, quin adderet, si non est contra vestras leges. Idem Cardinalis significavit postea Patri Rectori collegii Romani, uti se ea cautione, eamque conditionem adjungere ; ne quid in teneram Aloysii conscientiam offenderet; utque spiritui divino, qui ejus mentem insideret, velificaretur. Rogatus quondam a contubernali,

etiam in rebus minutis.

B quem litteras parantem scribere charta defecerat, ut dimidiatum sibi folium commodaret; metu ne legem, quæ vetat quidquam Superiorum injussu donare, aut utendum dare, violaret; intellexisse dissimulans, nihil tum quidem respondit: sed e vestigio cubiculo egressus, Patrem Ministrum adit, oratum veniam socio chartam de sua dandi; et paulo post reversus, comiter socium appellans; Poposcisti, nisi fallor nuper a me chartam : eccam, inquit, simulque eam impertit. Ad postremum non satis reperio, quinam clarius studium ejus adversus Religionis leges patefaciam, quam si eum testificer iis annis, quibus Religioni operatus est, numquam eam legem neglexisse, quæ certis temporibus ac locis silentio uti imperat; neque item eam, quæ, dum studiis vacatur aliter quam latine loqui vetat. At in hoc genere labi sane quam proclive est *a*.

a

XVIII
Paupertatis studio

191 Jam Paupertatis religiosæ, supra quam credibile est, studiosus fuit. In hac, magis quam opulenti homines in copiarum affluentia, delectabatur et acquiescebat. Si enim in pristinæ fortunæ licentia sic eam adamavit, ut (quod diximus) jam tum humilis illi vestitus cordi esset; facile quivis existimare potest, quid in Societate egerit, quam propriam sanctæ paupertatis domum nominare est solitus. Itaque id omne semper abhorruit, ex quo

C speciem ullam quidquam sibi privatim quasi proprium vindicantis, habere videri posset. Numquam nisi ex communi copia indutus amictusque est; numquam librum in usu habuit, quem secum deferre liceret; non horologium, non scalpellorum aut alius generis thecam. Eorum vero quæ ad pietatem sunt comparata, neque aliis largiendi causa quidquam servabat ipse, neque alios sibi largiri valde lætabatur. Numquam ullam Reliquiarum thecam ullius generis penes se esse passus est, non coronam precatoriam e materia pretiosa aut eleganti, non privatam ullam picturam aut tabellam. Sed nimirum aut communibus imaginibus, quas reperiebat in cubiculo, utebatur; aut certe summum unam habebat privatim e charta, quæ erat S. Catharinæ virginis et martyris, cujus scilicet natali ad Religionem venerat; et alteram item e charta, S. Thomæ Aquinatis, cujus doctrinæ studia æmulabatur : atque has, approbantibus Superioribus, aliorum precibus fatigatus, ac prope compulsus, dono acceperat. Quid quod ne in Breviario quidem, quod in tirocinio; neque in libello Officii beatissimæ Virginis Matris, quod in collegio in usu habuit, umquam sustinuit vel tantilla imagine, tamquam nota, ut multis est mos, preces distinguere.

nihil nisi summe necessarium apud se tenet,

192 Quoniam vero non deerant, qui pro sua in eum pietate, varia ad Dei cultum facta munuscula, non modo offerrent; sed etiam, ultro petita a Superioribus licentia, ut acciperet, prope vim intentarent; siquidem liceret, ea recusabat; sin eorum pace facere non poterat quin admitteret, ad Superiorem ea continuo deferebat, aut certe facta ab eo potestate, cum primum occasionem erat nactus, aliis donabat. Deliciæ ejus erant nihil penitus ex hoc mundo possidere, nihil desiderare, atque ab omni re mortali distractum esse. Quando appetente æstate aut hieme, pilei ac vestes tribuebantur; numquam ille quidquam longius aut brevius, astrictius aut laxius esse querebatur : sed rogatus a sartore, satisne apte convenirent; Mihi quidem, inquit, videtur. Immensum quantum illum viliora omnia delectabant; nullaque non in re, quæ ei obtigisset, ad deterrimum quodque oculum adjiciebat. Nostram vero illam legem, qua præcipitur ac jubetur, ut quilibet sibi persuadeat, quo seipsum magis vincere magisque in virtute proficere condiscat, eorum quæ domi sunt vilissimum quodque sibi tributum iri; sic interpretari solebat. Quemadmodum, inquit, mendicus, qui circum domos, aliorum benignitatem implorat, exploratum habet; non præstantissimas vestes, quæ in ædibus sint; sed maxime laceras atque obsoletas, itemque ceterarum rerum, quod postremi pretii sit, sibi datum iri : ad idem exemplum nobis, si vere paupertatem amamus, persuasum esse debet, quæ domi abjectissimæ notæ sunt, nobis tribui oportere : ac verbo, Persuadebat, eam vim subesse dicebat, ut velit certo nos cum animis statuere, ita fore, atque ita fieri par esse. D E

nihil recipit;

vilissima amat sibi dari,

193 Ad hoc non semel Sacerdoti, apud quem conscientiam expiare est solitus, narravit, in beneficii et meriti numero ponere, quod ita voluntas Dei sæpe tulerit, ut in partitione rerum, quæ singulis utendæ tribuuntur, deterrimæ sibi obvenirent: id ille, pro flagranti suo paupertatis amore, præcipuo Dei in se favori acceptum ferebat. Nam in Religione tanta verecundia se tractabat, quasi e pannis et mendicitatis sordibus se sublatum, et Majorum misericordia domo acceptum ex animo sentiret. Itaque quidquid in eum conferebatur, ab egregia caritate profectum esse judicabat. Ad mensam, parcebat ille quidem edere eum cibum, quem suæ valetudini obfuturum prævidebat; ne tamen, quod minime cupiebat, pro eo quid melius afferretur, ministros de industria fallere nitebatur *b*. De ejus castitate non est quod aliud commemorem, nisi præstantem illum virginitatis, qua corporis qua mentis, thesaurum; tam excellenti atque eximio nitore, quem sexto Capite primi libri persecuti sumus, semper illibatum custodisse *c*. In sermone atque congressionibus nihil eo veri sincerique amantius, nihil simplicius, nihil magis ingenuum fieri poterat. Ergo nemo erat, qui de eo, quod ille aut affirmasset aut negasset, posset dubitare : aberat enim ab omni amphiboliæ aut simulationis fuco. Solebat etiam asserere, artificiis, dolis, simulationibus, fallaciis, ambiguitate sive dictorum seu factorum, eripi hujus seculi fortunæ deditis hominibus mutuam inter ipsos societatem; in Religione vero esse præsentia venena religiosæ simplicitatis, certasque juventutis pestes; quibus cum spiritu, quo Religiosum præditum esse oporteat, convenire vix umquam possit *d*.

idque pro beneficio habet;

b F

castitatem illibatam servat.

c

d

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *De Obedientia ejus alia etiam alibi jam annotavi, ut, quod die quodam jejunii bis pransus sit, ita jussus a Superiore suo. Porro de illa sic loquitur testis Castell.* VI

Obedientiæ ejus,

A vi. Quam voverat Deo obedientiam semper exacte servavit, etiam in executione regularum; quarum aliquam, tametsi minimam, nemo deprehendit umquam ab ipso violatam esse. Neque Superioribus modo præstabat se obsequentem, sed nobis quoque, valetudinarii aliarumque officinarum curatoribus, obediebat prompte, in omnibus, lætanter. Obedientiam, *inquit testis Rom.* xxiv, Aloysio a natura insitam fuisse dixero. Absque ulla namque repugnantia, animo pacato, voluntate propensa, excipiebat jussa Superiorum, tamquam a Deo profecta. Corpus suum, tametsi imperio rationis semper subditum fuisset, non secus tractabat atque capitalem inimicum: ideoque illud castigabat quibuscumque per se licite poterat pœnarum modis; quas vero infligere ei, quia graviores atque extraordinariæ sunt, non licebat absque scitu et facultate Superioris; id sibi ut liceret, multis sæpe precibus eum rogabat; ita tamen reverenter ac citra importunitatem, ut se in potestate ejus esse, et dicto audientem fore, monstraret; conjungens hoc modo eximias virtutes duas, studium macerandi corpus suum, et promptam voluntatem obediendi Deo in Superioribus
B suis. Quod autem hic exempli gratia dixi, locum habebat ubique in quibusvis aliis virtutibus: omnes enim, quas ego umquam in eo notavi (et memini notasse plurimas) possidebat in perfectissimo gradu.

Testis Castell. xii, Cum Societas nostra, *inquit*, maximi faciat obedientiam suorum, in eaque collocet summam rei; eo Aloysius quoque connisus est summo studio; et scio ad culmen perfectionis ejus pervenisse: idque pro miraculo habeo, quod cum res nostræ propemodum omnes per multas minutatim regulas cuique præscribantur, ipse nullam earum, etiamsi minima foret, transgressus umquam sit. Æquali promptitudine se voluntati subordinatorum ac primarii Superioris accommodabat, ratus, per omnes et singulos loqui Deum, eumque in singulis reverens. Obediebat autem prompte hilariterque: ex quo colligo, non tantum obedivisse exequendo opus imperatum, sed voluntatem quoque suam ac judicium ac voluntatem et judicium Superioris conformasse. Volabat, quo sonante campana vocabatur ad primum ejus signum, seposita re omni alia qua distinebatur.

ubique eximiæ

De voto et virtute obedientiæ, quam in Societate professus fuit, *ait testis Rom.* xi, asseverare possum, quod credam, numquam eum voluntate violasse regulam ullam; numquam recessisse ab imperio aut
C minimo nutu Superiorum, in quibus venerabatur Christum Dominum benedictum; numquam non obedivisse promptissimo juxta ac lætissimo animo: et videbatur in his gaudio exultare. Non multo prius quam contraxit morbum, quo tandem obiit, reprehendi eum ego acriter, quod importune interpellaret Superiores urgeretque, ut sibi copiam facerent castigandi sese, adeundi xenodochia, serviendi infirmis in nosocomiis; quod illo fervore transferri se sineret ultra quam par est; quod Deo judici rationem ejus rei redditurus esset, quodque sub vitæ exitum propterea angeretur animo. Poterat ille quidem hoc incondito meo loquendi modo offendi; attamen tantum abest ut ullum commoti animi signum daret, ut solita serenitate vultus ac pace interna mihi diceret: Pater care, non est quod angar aut angi metuam propter objecta; quia nihil ago nisi sciente et consentiente Superiore meo, cui non possum non nota facere desideria, quæ mihi Deus optimus maximus immittit; nec non petere facultatem operandi, ad quæ me sentio impelli per misericordiam ejus. Ita dixit, nec aliter evenit. Quando enim vicinus morti fuit, interrogatus a Patre Rectore Collegii, num qua res animo suo molesta esset, vellet que suo nomine quidpiam circum adstantibus edici; respondit, nihil esse quod se inquietaret, qui nihil citra obedientiam fecisset umquam. D

ANNOT. C. I.

Addit super his testis Rom. xxiv: Ardentissime cupiebat beatus juvenis frequentare nosocomia, ibique decumbentibus opem aliquam ferre: et Superiores id ei permittebant, potius propter incensum quod in ipso deprehendebant desiderium, quam alia de causa, scientes constitutionem corporis ejus esse infirmam. Hæc autem quæ dico, præcipue spectant ad annum MDXCI, quo et in morbum incidit, et mortuus est. Ante autem quam moreretur, publice denuntiavit omnibus, neminem opinari debere, se Aloysium, supra vires exercuisse et afflixisse corpusculum suum per asperam tractationem ejus; quia quidquid in hoc genere fecerat, fecerat consentientibus Superioribus, et facultatem concedentibus. Ex quibus ejus dictis summam hausi consolationem; quia videbam inde confirmari, quod ego pridem animo conceperam meo; videlicet obedientiam ejus semper omni ex parte perfectam fuisse, submissam nutui Superioris, non importunam aut inflexibilem, qualis solet esse eorum qui naturæ impulsu aliquo aguntur; sed ita comparatam, ut quæ fervor spiritus suadebat agenda, ratio virtutis moderaretur secundum voluntatem Superioris. Unde et visum mihi fuit, non recte nonnullos decumbenti, contracto licet ex caritate morbo, objectasse, quod justo ferventius postularet, ut pœnas voluntarias liceret sibi infligere, ac infligeret justo graviores. E

specimina plurima.

b *Hactenus de paupertate Aloysii, qua de ita testis Rom.* xi: Universa quæ in mundo habuit, mundo reliquit, nullo reditu aut re alia sibi retenta; et ne quid deinceps reciperet rerum dimissarum aut aliarum, interposuit votum paupertatis; quod quantum quidem observare potui, exactissime implevit. Videbatur affici erga virtutem illam tenerrime, gaudebat deteriora sibi quam ceteris dari; atque ut darentur, orabat, et quodammodo cogebat dispensatores rerum, ad usum communem necessarium, ut sibi deteriora permitterent, quia inde summam capiebat voluptatem. Relucebat paupertas ejus in vestibus, in libris, in omnibus: re nulla, tametsi levissima, utebatur, absque necessitate et Superioris sui facultate: iis vero quibus sic utebatur, libenter privabat sese, ubi repetebantur, aut alteri esse usui poterant.

Paupertatis ejus in religione

Dicam, *ait testis Castell.* xii, isthoc singulare de paupertate B. Aloysii. Incidit ipse in ægritudinem, dum ego e morbo convalescebam, eratque valetudinarium infirmis plenum. Quamobrem immiserunt illum in cubiculum, ubi ego jacueram æger; et me ad cubiculum, ubi ille habitabat sanus. Eo perductus, comperi locum angustissimum, octo circiter palmis longum ac totidem latum; nec altiorem, quam ut posset tabulatum contingi manu ab homine justæ staturæ. Fenestram habebat unam tantum et perexiguam, ac positus erat in remoto aliquo domus angulo, ut potius latrina videretur esse quam cubiculum. Hujus habitationis gratiam sibi fieri rogaverat Aloysius Superiores amore paupertatis, ac obtinuerat. Intus nihil reperire erat præter humilem lectum, una sola instratum matta lanea; parvulam mensam, in eaque reposita Sacra Biblia cum aliquo libro ascetico, et Summam S. Thomæ, in pluteo ligneo pendulam e muro. Ut vidi, obstupui; animo perpendens meo, ille qui in seculo tum dives, omnia amore Christi reliquerat, in Religione ne illa quidem admittere, quæ necessarii usus sunt et singulis passim conceduntur. Inter hæc porro, quæ dixi in cubiculo Aloysii inventa esse, nullus erat liber, nedum res alia, quæ ipsi propria foret. Adeo ille pauper vixit, et pauper obiit. *Sed de paupertate,* F

 quam

A *quam in ipso pene mortis articulo exercuit, audiamus iterum testem Castellionensem* XIX ; *ex quo supra jam retulimus, Aloysium, quando tirocinium adivit, aliud non tulisse secum, quam Breviarium unum et unam Christi in cruce confixi imaginem telæ impressam ; eaque non multo post, sponte sua, quo perfectius paupertatem coleret, attulisse ad Superiorem. Laudat deinde idem testis in eo studium paupertatis, quod aliquot annis, quibus simul cum illo inhabitabat collegium Romanum, notavit exercitum ab eo fuisse, in victu, vestitu et cubiculo.*

ANNOT. C. J.

præclara quædam exercitia.

Denique, paulum ante mortem Aloysii, *inquit*, cum ego forte adessem in cubiculo ejus cum multis aliis, supervenit quoque P. Joannes Baptista Carminati, Præpositus Provincialis : ad quem conversus æger, multum rogavit, ut juberet tolli de lecto suo certam quamdam stoream, quæ ei instrata erat ; non quidem tunc primum, aut ab Aloysio ibi posita, sed a Patre quodam sene, qui in eodem cubiculo, parum a rebus necessariis instructo, ante decubuerat ægrotus. Respondit Provincialis, sineret curare curatorem suum, neque de storea illa angeretur ; quandoquidem moreretur per gratiam Dei satis pauper. *Exercitium quoque paupertatis fuit, quod ait testis* XII, B *paulo ante citatus :* Aloysium crebro inter nostros mendicato vixisse, quando per triclinium circumiens, amore Dei rogabat accumbentes eleemosynam, neque alium tunc cibum gustabat, quam qui pro eleemosyna ei datus esst. *Ad hanc paupertatis perfectionem jam tum viam aperuisse videri potest, quando nuntium mundo et divitiis remisit Mantuæ, ne quidem reditu annuo, qui promissus fuerat, sibi reservato. Princeps Franciscus testis Cast.* XI *(quod rectius ad libri* I *cap.* 9 *num.* 109 *annotatum fuisset)* Scio, *inquit*, Aloysium abdicasse bonis omnibus amore Dei et paupertatis ; et perfectissimam se intendere paupertatem palam declaravit, quando abdicationem secundam primæ subjunxit, remittendo alacriter jus ad certam argenti summam, quam in prima abdicatione ei pater noster assignaverat quot annis numerandam. Et in secunda isthac abdicatione dixisse fertur, Laus Deo, qui liberavit me etiam hoc parvo hujus mundi onere!

Castitas angelica.

c *Castitatis amorem et æstimationem abunde monstravit, quando novennis illam Deo per votum obtulit. Illam in eo reputat testis Rom.* XI, extraordinariam et omnino Angelicam, *aitque se a Cardinali Bellarmino accepisse, Aloysium, quod admodum puer voverat Deo* C *votum*, perfectissime per gratiam ejus semper observasse; stimulum carnis tota vita sua non sensisse ; cogitationem, virtuti illi contrariam, mente numquam admisisse ; licet alioquin temperatione corporis esset, sanguinea, vivida et excitata. Ego mihi persuadeo, *inquit testis Rom.* XXIV, Beatum hunc castimoniæ splendorem Angeli instar habuisse ab utero matris suæ : neque ea virtus, quæ in vultu ejus relucebat cum summa modestia, aliter explicari recte potest. *Et testis Cast.* VI : Tanta circumspectione conservabat se et corpus suum amore castitatis, ut ne quidem decumbens ex morbo supremo, partem sui ullam nudaret, aut a nobis infirmorum curatoribus nudari permitteret : fuitque tam in morte quam in vita semper castissimus.

Simplicitas in agendo mira.

d *Testis Rom.* XXIV, Summa erat in B. Aloysio simplicitas et candor animi ; nihil sinistri cogitantis umquam de aliis, sed opera eorum ubique interpretantis in partem meliorem. *Eumdem candorem notavit quoque testis Rom.* XI ; *neque meminit*, se umobservasse quidpiam, quod ei contrarium foret, etiam rebus in minimis. Imo videbatur mihi, *inquit*, neque mentiri, neque fingere, neque facere aliud quodcumque contra hanc virtutem posse. Apparebat autem in actionibus ejus omnibus recta et simplex voluntas serviendi placendique Deo, quam potest fieri perfectissime. D Elucebat in Aloysio, *inquit testis Cast.* VI, candor admirabilis. Numqram ex ore ejus prodibat verbum, quod rem exaggeraret ullo modo : loquebatur autem puram, ut erat, cum Christiana simplicitate veritatem. Mendacium, ei fuisset sacrilegium summum ; quod ne levissimum quidem jocandi causa, aut officiosum, ut vocant, dixisset umquam.

CAPUT VIII.

Mortificationis, Dilectionis, Zeli, aliarumque virtutum studium.

Quid de illa domitrice corporis cupiditatumque refrenatrice, quam Mortificationem appellamus? XIX Erat tam cupidus male habendi corporis, tantoque longius quam vires ferrent ab eo se studio provehi patiebatur; ut, nisi Moderatores frenum ei injecissent, aliquot sibi de vita annos dempturus brevi fuisse videatur. Itaque nonnullis, mirari se dicentibus eum, non ducere sibi religioni, toties de affliE ctando seipso Superiores obtundere; respondebat, se, cum hinc imbecillitatem virium suarum attenderet, inde vero animum sibi ad hujusmodi pœnitentiæ exempla edenda concitari sentiret, optimum factu putare, rem totam ad Superiorem, quem nihil horum omnium præteriret, referre : fore enim ut is, quod Deo visum esset, præterea nihil, permitteret. Addebat, nonnumquam se quarumdam rerum potestatem flagitare, quas certum habeat minime sibi concessum iri : quando enim non sibi, ut pervellet, iis vacare liceat ; hoc suum desiderium Deo dedicare, eique qui in ejus vicem sic moderaretur, aperire, multis sibi nominibus conducibile videri. In quibus illud numerabat, quod aliorum judicio, minus de se sublate sentire disceret ; quippe quibus, hæc talia animo meditans, non satis seipsum in hac quidem causa nosse videretur. Et vero placebat interdum Deo, ut præter opinionem omnium, quarumdam rerum licentiam obtineret.

Mortificationi impense deditus,

viribus suis majora cur petere solitus,

195 Aggressus erat eum quidam admodum serio percunctari, cur, qui cetera tam prudens esset, Patrum pietatis auctoritatisque spectatæ, qui toties eum, ut tantam in seipsum severitatem, mentisque in rebus divinis meditandis contentionem missam aliquando faceret, erant hortati, consilia parvi duceret? F Huic Aloysius his fere verbis respondit : A duplici hominum genere hæc mihi, quæ ais, consilia dari sentio. Alterum est eorum, qui vitam degunt omnibus sanctitatis copiis ita perfectam, nihil ut in ea non imitatu pulcherrimum intuenti occurrat; atque his quidem sæpe mihi animus fuit parere consulentibus : verum postquam animadverti, quæ mihi suadeant, ipsos pro se uti nolle; mihi eorum facta potius quam consilia, quæ a supervacua caritate meique misericordia proficiscuntur, sequenda putavi. Alii vero sunt, qui quorum mihi auctores sunt, ea et ipsi in moribus suis servant, neque multum in pœnitentiæ studiis sunt dediti ; at mihi illorum potius priorum moribus et exemplis, quam horum præceptis et consiliis vivendum videtur. Aliam præterea hujus rationem reddebat. Vereri enim se vehementer aiebat, ne intermisso harum animadversionum usu, natura diu in virtutis consuetudine retineri non posset ; sed in pristinum statum relapsa, habitum patientiæ, tot annorum laboribus partum, repente perderet.

cur remissiora suadentibus non obedire ;

196 Erat et hoc ejus dictum, esse se ferrum incurvum ; atque ad Religionem venisse, ut voluntariis pœnis atque suppliciis, perinde ac malleis, corrigeretur. Dictitantibus vero, perfectionem sanctitatis

exempla sibi hic sequenda proponere ferventiorum.

A tis in interiore animi virtute consistere, et voluntati potius vim adhibendam esse, quam corpori ; respondebat. Hæc oportet facere, et illa non omittere. Hoc enim plerisque omnibus, quorum sanctitatem mirata sit antiquitas, deinde primis Religionis nostræ Patribus, sed ante alios B. P. Ignatio in more positum fuisse. Atque hunc quidem cum ipsum, ut in ejus Vita legimus, in pœnitentiæ officiis vexandoque corpore multum fuisse ; tum in Constitutionibus præterea scriptum reliquisse, nullum ab se Professis aliisque in stabili aliquo Societatis gradu positis, vigiliarum, jejuniorum, verberationum, orationum, aliarumque pœnarum modum poni ; quod eos in excellenti sanctimonia tantos progressus fecisse, atque harum salutarium afflictationum, tamdiu dum eas nihil piis mentis functionibus obesse cognoscerent, tanto studio teneri confideret, ut freno potius quam calcaribus indigerent. Illud insuper etiam adjiciebat Aloysius, tempus his ab se exposcendis pœnis opportunum esse, dum homo integris corporis viribus florensque juventa sit : senectutem enim morbis infestam, minus ad eas virium relinquere : atque idcirco homines sanctitate præ- B cipuos, extrema vita atque ingravescente ætate, quantum in piis mentis agitationibus processissent, tantum fere de corporis suppliciis detraxisse : numquam tamen ea prorsus deseruisse.

Pœnarum sibi negatarum

197 Si quam illi corporis castigationem Superior interdiceret, ejus fructus jacturam alio aliquo pietatis officio, ut, legendo caput e libello de Imitatione Christi, adeundo templum ad divinam Eucharistiam venerandam, aliove simili compensabat. Sive staret, seu sederet, aut ingrederetur, nullum corporis aliqua molestia vexandi tempus prætermittebat. Quia vero Superiores, cum debiliorem viderent, omnem illi cilicii, flagelli, et extraordinariæ inediæ usum vetabant ; excogitabat aliquas sui exercendi rationes, quæ neque cum Superiorum voluntate pugnarent, neque corporis valetudini adversarentur, easque illis explicabat. Ejusmodi fuit illa, cum, pro solenni exercitatione de suggesto dicendi, petiit, ut sibi in sociorum corona Hispano sermone dicere liceret ; ratus scilicet ea re omnibus se risum debiturum : et obtinuit, ut liceret. Denique ejus semet cruciandi ardorem vel ex hoc uno satis cognoscas, quod cum tot pœnas a se ipso, toties, nullo valetudinis respectu, exigeret, complures ei denuntiarunt, male se metuere, ne in ipso vitæ exitu hic eum C scrupulus angeret, ac male atque imprudenter tractati corporis in purgatorio igne pœnas forte penderet. Cui dubitationi, cum in novissimo morbo esset, ita, ut post memorabo, respondit *a*.

defectum supplet,

a

et pacem animi ob errata sua non amittit,

198 Ad perturbationes animi coercendas haud sane magna diligentia opus erat ; quippe quas jam pridem ita sibi subjunxerat, ut iis carere videretur. Studium imprimis suum ponebat, in excutiendis omnibus animi motibus ; ac si quid se deliquisse cognosceret, non nimia tristitia contrahebat animum ; sed semet ad Dei pedes abjiciens, seque Confessione expiaturum decernens, pacem ejus poscebat : eo facto securam mentem gerebat. Id vero ab illo, de quo diximus, tirocinii sui Magistro hauserat : solebat enim ille communiter omnibus præcipere, adversus errata, qualia in quotidiano vivendi more surrepunt, appositum, et quod simul Deo acceptum esset, simul dæmonem ureret, esse remedium, suammet humilitatem coram Deo, sublata in cœlum paulisper mente, his aut similibus verbis profiteri. En, mi Domine, quam fragilis sum et miserabilis : quam proclivis ad lapsum. Ignosce mihi, Domine, et gratiam concede, ne idem peccatum iterum peccem : secundum hæc vero acquiescere. Hoc itaque tenebat Aloysius ; aiebatque præterea, nimium de his talibus erratis affligi, indicium esse homines semet ignorantis : qui enim se norit, non posse esse nescium, hortum suum tribulorum ac spinarum suapte sponte feracem esse. Ejus omnis solicitudo in suarum cogitationum ac desideriorum fonte et capite investigando tantisper versabatur ; dum reperisset, culpamne aliquam sustineret, nec ne ; nimirum ut eam Sacerdoti posset exponere ; re vero comperta curam omnem deponebat. In Confessionibus perspicuus erat, brevis, minime anxius , atque (ut P. Robertus Bellarminus , qui confitenti operam dabat, testatus est *b*) propter lucem divinitus affusam mentisque acumen, intimos animi sui recessus sic perspiciebat, ut perinde posset explicare, quem ad finem cogitatio, aut desiderium, aut actio aliqua provecta esset ; tamque enucleate, ac si oculis ipsis omnia contueretur. Amabat admodum in sociorum confessu palam objurgari, eaque gratia Præsidibus sua ipse delicta ultro notabat in scheda : verum postremis temporibus, cum pro vituperatione laudem sibi tribui intelligeret, ab iis qui nullum in iis culpam reperiebant, quæ sibi ipse vitio vertebat ; animum induxit tandem hujus generis reprehensiones non amplius postulare ; cum diceret, eas damno sibi potius esse quam lucro. E

D

A. VIRG. CEPARIO

satis habens ea distincte confiteri.

b

XX

Exercitia B. Ignatii maximi facit

199 Exercitia spiritualia B. P. Ignatii, non solum propterea maximi æstimabat, quod ad hominum mentes a peccati turpitudine ad honestæ vitæ amorem traducendas ; verum etiam, quod ad suscitandos in Religiosorum animis pietatis divinique spiritus sopitos igniculos, aptissimum efficacissimumque instrumentum suppeditent. Igitur quotannis, quo tempore, de more, diutius a scholis feriato licebat esse, quo illis vacare posset, veniam orabat aliquot dierum spatio secedendi. Quoniam vero sunt illa quatuor in Hebdomadas tributa, in singulas ipse sibi sententias quasdam et præcepta, cum argumentis quæ in qualibet tractantur, et scopo qui petitur congruentia, latine elaborarat. Sed quia omnia ejus adversaria, quæ quidem ad pietatem pertinebant, ipso defuncto continuo sublata sunt ; præter has ad primam hebdomadem notas, nihil admodum reperire potui.

aptasque iis sententias sibi colligit :

Pro exercitiis primæ Hebdomadæ. Judicia Dei inscrutabilia : quis scit num adhuc mihi mea secularia scelera condonaverit ? Columnæ cœli ceciderunt, et confractæ sunt : quis mihi pollicebitur perseverantiam ? Mundus nunc in profundo malitiæ jacet, quis omnipotentem placabit iratum ? Viri religiosi plerique et Ecclesiastici vocationis suæ obliviscuntur, quomodo ulterius feret Dominus tantum F regni sui detrimentum ? Fideles magna tepiditate tota vita quasi adimunt Deo gloriam suam : et quis eam restaurabit ? Vah ! secularibus, qui pœnitentiam differunt ad mortis articulum : vah ! etiam Religiosis, qui usque ad eumdem articulum dormierunt. His quasi excitamentis excutienda est somnolentia, et renovandum propositum pœnitentiæ, ac Deo recte et immobiliter serviendi.

Vera pœnitentia, ex Dei amantissimi, contemptu et ignominia a me affecti, ingenti dolore concipitur.

Eadem, peccata gravia ita deflere facit, ut etiam de venialibus omnibus maximam excitet compunctionem.

Eadem, eo usque pertingit, ut non solum Dei misericordiam, culpas remittentem, agnoscat et veneretur : sed ad honorem divinæ justitiæ vehementissime cupiat, justas omnes suorum peccatorum pœnas subire.

Hic infundit Deus bene dispositis odium grande sui ipsorum, quo excitatur et firmatur propositum acriter in se ipsum per pœnitentias, etiam externas, sæviendi. Laus Deo.

A. VIRG. CEPARIO

XXI

Dei et proximorum caritate fervens, c d

200 Dei tanto amore ardebat, ut nullo non tempore ac loco, quoties ejus mentio fieret, non ita inflammaretur, ut in ipso etiam vultu, signa quædam emicarent *c*. Præstitit et singulari in ceteros mortales caritate *d*. Ea permotus, crebro ad valetudinaria ægris servitum eundi facultatem quærebat. Eo vero cum venisset, ægrorum lectos componere, cibum iis ministrare, pedes lavare, pavimentum verrere, ad patientiam, criminumque sacram Confessionem singulos hortari. Intra domesticos vero religionis parietes, ad ægros quotidie visendi perpetuam licentiam impetrarat. Ergo in hoc officio assiduitate et diligentia omnibus anteire, nullo delectu omnes adire, solari; et, si quando ob capitis dolores Majorum jussu vacaret a studiis, valetudinariis navare operam; cultros ac cochlearia eluere, mensam sternere, alia denique ægris aut ex ægritudine convalescentibus ministeria præstare. Neque vero, quo erat zelo salutis omnium vehementer incensus, promptius corporum curam suscipiebat quam mentium: itaque si per suos Præsides licuisset, pro eo ac tum in seculi libertate, tum in religione ardentibus votis semper expetiverat, ad conciliandos Christo Ethnicos in ultimas Indiæ oras navigasset. Porro necdum ipse quidem ad navandam externorum hominum saluti operam adhiberi poterat: quippe cum id sit eorum, qui absoluto studiorum decursu Sacerdotioque initiati; confessionibus audiendis, concionibus ac sermonibus habendis, aliisque similibus officiis destinantur.

etiam infideles cupit convertere:

B

interim domesticorum profectum curat

201 Interea ipse haud segniter, atque, ut erat admirabili prudentia divinitus imbutus, multiplici arte, eorum qui iisdem secum religiosæ vitæ rationibus ac necessitudine connexi essent, progressiones in sanctioris instituti studiis adjuvabat. Nam cum in ejus vita, quæ ab omni reprehensione aberat, pulcherrimum illis exemplum esset propositum; insuper ipse Rectorem consuluit, placeretne ab se effici, ut meridie ac vespere, iis horis quæ dantur remissioni animorum, non amplius sermones de litteris aliisque de rebus indifferentibus (nam de vanis et inutilibus numquam licet) sed de iis solis quæ ad pietatem facerent, inter Socios miscerentur. Præerat per id tempus studiis pietatis in eo collegio Pater Hieronymus Ubaldinus, qui cum se Ecclesiastico magistratu quem in Urbe gesserat, abdicavisset, Societati se dediderat, atque in ea per insignem sanctimoniam omnem reliquam peregit ætatem. Huic etiam Aloysius, quod habebat in animo, postquam jam Rectori probabatur, patefacit; rogatque ut ipse item ad hæc incepta perficienda allaboret; simul Deum, ut ea bene evenire velit, multis precibus orat. Secundum hæc delectos ex omni collegio aliquot adolescentes, præclara omnes in res cœlestes voluntate, quos suis consiliis opportuniores existimavit, convocat; et sibi in optatis esse docet, utilitatis animi sui causa, eo tempore quo aberrare nonnihil a gravibus curis, et familiares cætus agere liceat, cum iis interdum de divinis rebus colloqui.

inducendo usum colloquiorum spiritualium

C

202 Ad hoc ipse quotidie, ne quando ad loquendum idonea materia deesset, libellum aliquem de præceptis pietatis, aut alicujus e Cœlitibus vitam, semihoræ spatio lectitare: denique cum his sociis rei initium facit. Ergo si in circulum se inferiorum venisset, ipse princeps salutaris sermonis ordiendi erat, quem ceteri, mirifice ejus verbis excitati, magno gaudio sequebantur. Sacerdotibus, seque majoribus quæstionem aliquam, discendi studio, de pietate ponebat, eorumque sententiam exquirebat; ita collocutionis de divinis rebus principium dabat. Quamquam ne id quidem erat necesse, quando illi, simul ad se accedentem cernebant, certi alienis sermonibus minime delectari, omnes, etiam Superiores, ut ejus animo obsequerentur, abrupto si quem alium instituissent, sermone, ad sacra flectebant. Cum versaretur inter æquales, siquidem erant ex iis quibuscum societatem nuper fecerat, de sanctis rebus disserere nullius erat negotii: sin erant alii, non dubitabat ultro exordiri aliquem de pietate locum tractare, in qua illi, quippe homines religiosi, cum progressus facere studerent, haud gravate se eodem deduci patiebantur. Quando aut e tironum domo aut aliunde studiorum causa recens quispiam advenerat; eum aut adoriebatur ipse per sese, aut ad eum aliquem quicum ille tirocinium posuisset, aut familiaritate aliqua conjunctus esset, allegabat; et, quoad poterat, ei ad conservandum quem in tirocinio hausisset religionis ardorem, opitulari nitebatur. Ergo simul ille pedem in collegium intulerat, insinuare ultro se in ejus consuetudinem; denuntiare confidenter, siquidem sibi constare, atque in pietatis studio procedere cogitaret, non defuturam sodalium copiam qui in partem juvarent: interea dum singulos usu cognosceret, quina aut sena eorum nomina edebat, qui ceteris studio atque usu cœlestium rerum antestarent: hos deinde commonefaciebat, ut cum illo se consociarent; et procedebat ex animi sententia.

tempore recreationis;

D

et instruendo noviter venientes ad studia,

E

203 Præterea si quem e collegio intelligeret, ad agendas pro dignitate religionis partes, opis indigere, ejus animum omni conatu sibi demereri laborabat; ac securus tum quidem, quid ea res aliis sermonis daret, compluribus non modo diebus, sed etiam hebdomadibus, in meridiana vespertinaque congressione, cum eo versabatur quotidie. Ubi jam tantum in studio absolutæ sanctitatis, quam in illo requirebat, profecerat, ut eum minime suæ operæ pœniteret; tum vero sensim illam familiaritatem dissuebat, cum diceret, rectioris se omnibus exempli fore, si promiscue ageret cum omnibus: deinde hortabatur, ut quam optimis sese copularet, commemorabatque ei nonnullos; tum iis negotium dabat, ut cum eo se congregarent; sibi liquere illum rerum optimarum cupidum esse denique postquam ab uno se dimoverat, ad alium se conferebat. His tam præclaris studiis atque operis, in paucis hebdomadibus, compluribus adjumento fuit; et eorum etiam, qui plurimum refrixisse videbantur, ad Dei amorem animos inflammavit. Itaque vidisses universum collegium Romanum, flagrantibus divini spiritus ac pietatis studiis tantopere incensum, ut nemo non eximiam quamdam Dei voluntatem agnosceret.

ac languidiores excitando ad fervorem,

F

204 Memini me, cum plus ducenta capita in eo collegio censerentur, æstivis diebus, interea dum a studiorum laboribus animos recreari licet, per hortum ac porticus, binos, ternos, quaternos, ut assolet, una omnes spatiantes, sæpe collustrasse oculis; et quoniam omnium sensum satis tenebam, liquet mihi, nullum inter omnes ordinem fuisse, in quo non de Deo verba fierent. Diceres, non ad laxandos animos, sed ad serios de divinis rebus sermones, conventus haberi; e quibus multi haud minorem, nonnulli etiam majorem se fructum, quam ex oratione ipsa percipere fatebantur: id quod eo præcipue eveniebat, quod interim, dum cœlestes sensus quos inter precandum hausisset, incredibili candore quisque in medium proferret, quasi alter de alterius lumine suum lumen accendebat. Atque hæc omnia adeo libentibus lætantibusque omnium animis gerebantur, ut nemo non tristis ac mœstus ad sua se studia relaturus esset, si quando forte evenisset, ut remissionis tempore nihil, quod ad pietatem conferret, egissent. Hi erant sermones foras animi causa deambulatum egredientium; hi, quo die scholæ intermittuntur, in urbana villa ludi et oblectamenta

singulari omnes fructu;

A oblectamenta; quibus, cum bini, terni, quaterni plurifariam ad colloquia salubrium rerum secessissent, nihil videbatur posse fieri jucundius.

etiam per vacationes autumnales;

205 Jam vero per longiores vacationum ferias, quæ Septembrem et Octobrem tenent, solent adolescentes, qui in collegio Romano litteris vacant, a scholis feriati, ad vires a contentione studiorum aliquot diebus confirmandas, mitti in Tusculanum. Huc igitur eo tempore, bona Præsidum venia, alius libellum de Imitatione Christi, alius S. Francisci, alius S. Catharinæ Senensis, alius B. P. Ignatii Vitam secum afferebat nonnemo Annales familiæ S. Dominici, alius S. Francisci in manus sumebat; erat quem Confessiones ac Soliloquia S. Augustini, item quem Sermones S. Bernardi in Cantica delectarent: quidam, qui majores in cognitione divinarum rerum progressus habebant, res gestas B. Catharinæ Genuensis non mediocri cum voluptate volvebant: alii, quorum animus ad sui ipsorum despicientiam magis inclinabat, in præclaris beatorum virorum Jacoponi et Joannis Columbini facinoribus lectitandis multi erant. Horum aliorumque librorum lectione imbuti, prima luce primaque vespera, bini ternive, in vi-
B cinos colles corpora exercitatum exibant; atque interea, quæ legissent, inter se narrabant. Interdum vero decem aut duodecim forte coeuntes, in silvis ac nemoribus ad pie colloquendum considebant, tanta jucunditate, fervore, sensuque pietatis, ut cœlestes Angelos referre viderentur. Itaque Tusculanum otium haud minus ad sanitatem animorum valebat quam corporum, eratque alter alteri specimen quod intueretur, et calcar quo ad persequenda divina instituta concitaretur.

unde omnibus in amore erat.

206 Harum rerum testes sunt Socii plurimi, qui, cum earum spectatores atque pars essent, etiam fructu sunt gavisi, jamque alii in aliis terrarum oris in Domini vinea colenda elaborant: qui cum illas Aloysio velut principi auctori ferrent acceptas, eum ferebant in oculis, tollebant in cœlum, pietate complectebantur, ejus lateri hærebant, ab ejus ore pendebant assiduo: quod si forte munus liceret, perinde mœrebant, acsi ad rem quampiam sacram, eorumque saluti et perfectioni virtutis imprimis utilem, aditus esset interclusus. Adjuvabat hunc omnium adversus eum amorem, quod arcum non semper habebat intentum; sed ad opportunitates locorum, temporum, personarum prudenter et considerate, admirabili spiritus suavitate, sese accommodabat: itaque licet in agendo serius esset et
C intentus, in communi tamen consuetudine nihil in eo tetricum, nihil molestum; sed mira comitas, lepos, affabilitas adversus omnes. Interdum dictum aliquod argute et ingeniose jacere; interdum fabellam seu narratiunculam ad hilaritatem compositam exponere; nusquam tamen a modestia, quæ religiosos decet, discedere. Atque hic B. Aloysii primis duobus annis, quibus in collegio Romano degit, vitæ cursus et fructus fuit *e*.

a

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

Abnegatio sui in omnibus;

a *Notavimus etiam supra, illa de causa anxium non fuisse, quia nihil austeritatis aut pœnarum sibi intulerat citra obedientiam. Interea numquam cessavit affligere sensus, iis negando licitas alioquin delectationes suas. Quo in genere ita loquitur testis Cast.* VI, *qui Aloysium ab ingressu ejus in tirocinium novit, et ultimum ægrotantis curam gessit:* Fugiebat studiose quidquid afferre corpori delectamentum quodvis posset. Rem nullam admittebat singularem, etiam dum valetudinis ratio posceret (uti sæpenumero poscebat) ne quidem talia, quæ similiter affectis concedi consueverunt; dictans sibi illis opus non esse, esse autem aliis. Quod si vero juberet Supe- D

ANNOT. C. J.

rior lautius ei quidpiam parari, magnum inde animo dolorem concipiebat, nihil cupiens indulgere sensibus suis. Numquam eum vidi vel leviter commotum ira, indignatione, aut alia perturbatione animi: omnes quippe affectiones ita morigeras sedatasque habebat, ut nulla commovere animum, qui alta semper gaudebat pace, vel minimum posset. *Idem studium nihil indulgendi sensibus, eluxit mirabiliter in extremo ejus morbo.* Numquam enim (quod in diuturnis infirmitatibus solet usu venire) doluit, *eodem teste*, res ibi necessarias non fuisse tempori, aut ut par erat, paratas; numquam querulus indicavit, sibi aliquid deesse: quin imo dictitabat identidem, nimium esse quidquid ei præstabatur officii, quantumvis exigui. Sed neque indicium nobis dedit ullum illarum plagarum, quam ex diutino cubitu, putrefacta pelle et carne, contraxerat; uti post mortem ejus deprehendimus. *Idem paulo post:* Tam erat pronus ad cruciandum se, abstinendo etiam a necessariis, et infligendo corpori pœnas spontaneas, ut compositio corporis inde vitium faceret, ac valetudo debilitaretur. Quamobrem opus ei freno fuit, ut ne mortem imprudens sibi acceleraret. Et vero E
in ipso pene mortis articulo, cœptus olim fervor ille continuabat, *uti ex depositione hujus ipsius testis declarabimus, ubi de ægritudine Aloysii ac morte.*

b *Hanc testificationem Bellarmini breviter sic deponit testis Rom.* XXIV. Dum adhuc in vivis agebat Aloysius collocutus aliquando mecum fuit Cardinalis, tunc Pater, Robertus Bellarminus, de modo quo expiabat ille apud Sacerdotem peccata sua; dicens inter alia, singulari plane gratia illustratum esse a Deo ad cognoscendum se ipsum, et subtilissimo acumine intendere in orationes atque actiones suas omnes.

Amor.

c *De Caritate Aloysii in Deum brevissimus hic est Ceparius noster; opinor, quia existimarit, universam ejus vitam continuatum caritatis Dei exercitium fuisse. Paucula addam, ex multis quæ de illa virtute testes adferunt. Castellionensis* XIV *ita deponit:* Caritatem hujus beati Juvenis existimo summam et perfectissimam fuisse, tum propter promptitudinem qua se exuit ob amorem Dei ditionibus suis divitiisque omnibus; tum propter omnimodam oblivionem, paternæ domus, Principum consanguineorum suorum, notorumque in seculo omnium; tum propter observationem præceptorum omnium Dei, omniumque legum Religionis suæ, maxime trium votorum pau- F
pertatis, castitatis et obedientiæ; tum propter rigorem, quo in se et carnem suam indesinenter animadvertebat; tum denique, et super omnia, propter ardentem zelum quo gloriam Dei longe lateque augere, et propter vehemens desiderium quo sanguinem pro Deo fundere cupiebat; quibus adde rectissimam intentionem, qua cunctas operationes suas alio non dirigebat quam in Deum.

et conjunctio perpetua

Cognovi eminentem Aloysii caritatem erga Deum, *inquit testis Castellion.* XII, in continuo usu et conjunctione ejus cum Deo; unde videbatur habitatio ejus potius in cœlis esse quam in terris. Crebro eum ego obvium habui per domum et salutavi; ipse vero, propter conjunctionem animi cum Deo id nullus sentiens, transibat non reddita salute: ubi tamen, quando se salutari animadvertebat, continuo resalutabat; et, ut erat humillimus, magna promptitudine alios præveniebat potius in istiusmodi officiis fraternæ caritatis, quam ut pateretur se præveniri. Vidi ipsum sæpenumero inflammatum vultu, quod provenire credebam ab igne divini amoris, qui ardebat in corde. Tales quippe inflammationes tunc in ipso comprimis videre erat, quando loquebatur de Deo, aut recens ab oratione prodibat,

ANNOT. C. I.

A bat, aut alios legere aliquid aut loqui de Deo audiebat. Et hæc de eo vulgata opinio fuit inter omnes, atque adeo etiam inter Patres ejus spirituales, qui talibus ex causis tales faciei inflammationes procedere dictabant. Hinc etiam cautum a Superioribus fuit ut ne longas faceret orationes, ne istiusmodi amoris divini ardoribus omnino destrueret sanitatem et vires corporis.

Eamdem conjunctionem cum Deo colligit quoque testis Roman. XXIV, ex crebris ejus de Deo sermonibus, quibus sic afficiebatur, ut si alia dicerentur, vix ferret præsentiam hominum. Quando autem de Deo loquebatur, leniter rubebat vultu, velut inflammatus, idque sine affectatione; ut animadverti facile posset, cor ejus libenter elevari ad Deum, et in eo quiescere. *Idem paulo post:* Referebat Aloysius perpetuo actiones et cogitationes suas omnes in Deum; semper præsentem sibi meditabatur Deum, aut loquebatur de Deo; et ex oculis ejus ac vultu apparebat, Deum esse ei finem suum, suum ubique socium, suum objectum. *Et iterum:* Custodiam posuerat Beatus ille vigilantissimam sensibus suis; quæ plurimum juvabat conjunctionem animi ejus cum Deo. Isthæc autem consideranti mihi videbatur B ille, ex compositione quidem sensuum, perpetuo versari in examinatione sui; ex intentione vero mentis, perpetuo contemplari magnitudinem Dei.

cum Deo.

Testis Cast. VI, *ad comprobandam Aloysii caritatem, tum alias rationes quas ex præmissis testibus jam retulimus, profert, tum insuper deponit,* colloquia ejus omnia semper spectasse Deum: quod si de rebus a Deo alienis loquerentur aliqui, scite interpellabat, trahebatque sensim nec opinantes ad meliora de divinis rebus colloquia. At Superiores, veriti ne ex nimia istius rei intentione contraheret infirmitatem, aliis atque aliis occupationibus distrahere animum ejus ad alia conabantur: eaque de causa mihi sæpe mandatum dederunt, ut ego eum manuali quodam opere occuparem in valetudinario.

Caritatem erga proximos exercebat,

d *Caritatem Aloysii erga proximum prosequitur testis Cast.* XIII *primum referens, quæ ad corporum, deinde quæ ad animarum præstabat salutem:* Quotidie a mensa sedulo colligebat reliquias ciborum, easque partiebatur, mundissime tractans omnia; et inclusas sportulis cuique pauperum deferebat portionem suam, summa animi sui voluptate, ad publicam collegii portam. In visitando infirmos domesticos *(De externorum hominum et nosocomiorum* C *visitatione dictum est supra, ac dicitur denuo infra)* erat assiduus, ac ceteris omnibus diligentior: gaudebat magis debilibus adjutricem admovere manum, et vilissima quæque opera in gratiam decumbentium obire: atque hoc ipsum æquali gaudio ac fervore præstabat etiam in publicis per Urbem nosocomiis, uti dicam, ubi sermo erit de lue, quæ anno MDXCI grassata fuit Romæ, quando et ipse serviendo ægrotantibus contagionem hausit. Interea (memini) dubitatum disputatumque fuit, morbus ille publicus, essetne pestis, an secus: quo audito, Aloysius lecto affixus, facultatem petiit a Superioribus nuncupandi votum, fore ut, si sanitatem recuperaret, peste infectis se suamque operam consecraret. Haud minorem animarum saluti impendebat caritatem, nunc pacificando discordes, nunc componendo inter se litigantes, nunc fraterne corrigendo delinquentes, nunc cavendo ne offenderetur Deus; exhortando quoque et incitando homines ad vitam meliorem et frequentanda Ecclesiæ Sacramenta. Æstuabat præter hæc desiderio immenso navigandi ad Indos, quo converteret gentiles illos ad veram fidem: monstrabat vero summum cordis sui dolorem, quotiescumque audiebat, Deum ab aliquo forte offensum esse. Ad hæc urgebat pro

componendo lites,

viribus et stimulabat opportune Socios, exemplis D suis ac verbis, ad perfectionem religiosam, ad amorem Dei, ad zelum animarum: et hic fervor animum ejus constanter insedit, nec prius eum deseruit quam vita.

visendo infirmos in nosocomiis,

Testis Castell. XII, Anno, *inquit, jam indicato* MDXCI, qui caritate annonæ et contagione morborum valde calamitosus Romæ fuit, incedebat Aloysius per totam urbem, stipem flagitans misellis egentibus, ipse habitu indutus solito pauperiore, veste scilicet ac pileo plane attritis lacerisque, pendente ex humeris mantica. Eodem anno frequenter etiam invisebat hospitia, decumbentibusque ibi pauperibus ministrabat: et ego, qui sæpe ei socius fui in nosocomio Incurabilium, uti vocant; in Lateranensi, atque in alio, quod ob frequentiam ægrorum institutum erat cura Patris nostri Generalis; ego, inquam, ibi eum vidi inservire ægrotis, sternere lectos, exhortari singulos ad tolerantiam dolorum, instigare ad confitenda peccata, docere præcipua Doctrinæ Christianæ capita; et in istiusmodi operibus humilitatis et caritatis (ut mea quidem fert sententia) contraxit morbum, ex quo deinde mortuus est. Mirum porro est, quam sedulo, et quam magno animo dicta opera exerceret. Quando autem Superior aliquis non ita prompte facultatem petenti dabat eundi ad nosocomia, duplicabat E vota sua, atque adducebat rationes, cur facultatem obtineri par esse videretur; ita tamen, ut se monstraret in potestate Superioris esse, et æque paratum ad non faciendum, quam ad faciendum, quod petebat; uti bene religiosum decet. *Et postea:* Ægrotabam ego non sine periculo, uno circiter prius mense, quam decumbere Aloysius cœpit; quando consolationi mihi fuit singulari caritas, quam ipse mihi exhibuit: singulis quippe diebus, quamdiu infirmus fui, ad me invisebat; et aliquanto tempore manebat mecum, de rebus ad consolationem meam et spiritus profectum spectantibus disserens. Neque tantum præstitit mihi hoc caritatis officium, dum jacebam infirmus; verum etiam dum sanus fui, et quam ista in re, cognito desiderio meo, mihi obtulit operam suam, egregie præstitit, crebro mecum tractando de rebus divinis et religiosa perfectione, cum magno animæ meæ emolumento. Similiter agebat quoque cum aliis, tam secunda quam adversa valetudine affectis.

instruendo rudes.

De caritate, quam proximo instruendo exercuit, isthæc habet testis Castell. VI. Ergo pluries Aloysium vidi Romæ, in Campo Floræ ac alibi, circumdatum F numerosa hominum corona, explicare auditoribus suis præcipua Religionis Catholicæ mysteria et fidei capita, tanta dexteritate et contentione, ut spectantium quoque, non solum audientium, incenderet animos. Accidit autem aliquando (quod ipsum ego etiam vidi) illo docente turbas, transire per Campum Floræ Cardinalem Cusanum; qui tantam populi multitudinem conspicatus, sisti jussit pilentum quo vehebatur, auditurus etiam ipse juvenem doctorem, qui illic in theatro, ubi suis temporibus circulatores et pharmacopolæ circumforanei partes suas solent agere, consistens, docebat circumstantes Christianam doctrinam, et hortabatur ad virtutem. Scio quoque, quod ex officio docuit quot hebdomadis eamdem doctrinam Christianam in collegio Romano famulos domesticos, qui illic multi sunt; ac docebat illam magna caritate ac zelo. Scio præterea, quod in triclinio ejusdem collegii Romani super mensam, et in congregatione seu sodalitio beatæ Mariæ ibidem, multas exhortationes, quas egomet audivi, pro concione dixit.

Concordant cum hisce dicta testis modo citati XIII, Scio, *inquientis*, B. Aloysium summa voluptate sua et

A et ardore explicare solitum fuisse præcipua fidei nostræ capita, tum villanis in publicis Romæ compitis, et in ecclesia ibi nostra Domus Professorum; tum famulis nostris in Romano collegio. Obibat autem munus illud tanta dicendi facundia tamque decore, ut quosvis ad se audiendum alliceret; atque inter alios nostrorum, qui idem salutare opus per Urbem obeunt plures, nemo unus tam facile persuadebat auditoribus suis, sive illi villani, sive urbani essent, ad expianda per Confessionem delicta sua, quam Aloysius; nemo tam frequentes conducebat ad Confessarios; qui tunc in Domo Professorum, ut pœnitentibus istiusmodi aures præbeant, in promptu sunt; quam idem Aloysius. Idem frequenter et multum orabat Deum pro hominibus, peccato mortali obnoxiis: idem creberrime rogavit Superiores suos, sibi ut liceret infimam Grammatices classem docere, aut in Seminario Romano Præfectum agere in cubiculo parvulorum, quo teneræ illorum ætati aspergeret prima timoris et amoris Dei semina; quamvis ab illo labore natura sua abhorreret. Monstrabat non raro etiam desiderium suum trajiciendi Oceanum ad convertendum baptizandumque infideles Indorum barbarasque gentes: B atque interea non sinebat in Romano collegio ullam sibi occasionem elabi, qua posset aliorum animabus prodesse; imo semper eo intendebat animum, et varias excogitabat industrias, quibus, tum per se, tum per socios aliquot suos, consuleret profectui spirituali aliorum Religiosorum nostrorum, ibidem commorantium, non sine felici successu. In summa, eximius in eo fuit ardensque zelus animas conducendi ad Deum; ac tenuit usque ad mortem.

Religio erga Deum et Sanctos:

e *Antequam Beatum sequamur in patriam, quo, dum Tusculi cum Sociis rusticabatur, evocatus inde a Superioribus suis missus fuit, oportet varias Religionis exercitationes, quas bienni commoratione in collegio Romano obire notatus fuit a teste oculato, qui* XII *est in processu Castell. ex ejus depositione hic adscribere. Sic ait:* Virtutem Religionis in B. Aloysio clarescere fecit eximia ejus reverentia erga Deum et res sacras. Vidi ego ipsum sæpenumero genibus procumbentem venerari sacras imagines, cum in ecclesiis, tum extra: et scio, quod multa de genibus orandi consuetudine callus in iis excreverit tam spissus, ut præcidi cultris forficibusve potuerit, præcisusque sit post ejus mortem: et ego inde habui partem, quam religiosa veneratione multis annis circumtuli mecum ubicumque locorum essem; ac tandem aliis C donavi, qui me illam pro sua in Beatum pietate Reliquiarum loco postularunt. Observavi quoque, multoties illum quovis die pientissime invisere sanctissimum Sacramentum, in ecclesia nostra Annuntiatæ Romana; et vidi illum ibi genibus flexis adorare ad aram beatissimæ Virginis, prope quam nunc sacra ejus deposita quiescunt et honorantur ossa. Atque hæc consuetudo salutandi sanctissimum Sacramentum et beatissimam Virginem perpetua ei fuit, quotiescumque concedebat foras aut itabat ad scholas; et simul atque inde revertebatur aliisque temporibus. Vacavi cum ipso a studiis Tusculi tempore feriarum autumnalium; quando frequens ibat exercitando corpori ad ecclesiam beatæ Virginis, quæ dicitur Crypta Ferrata; ibidemque visitabat etiam Corpora illic deposita sanctorum Nili ac Bartholomæi, Monachorum Ordinis S. Basilii: et ego illum eo non semel comitatus fui; animadvertique, illud ejus exercitium, propter continua per viam de Deo colloquia dictorumque Sanctorum visitationem, magis spirituale quam corporale esse, eoque mentem potius refici quam corpus restaurari. Comitatus quoque fui Tusculo redeuntem Romam; quo item in itinere omnis ejus locutio aut sermo fuit de rebus ad D animæ profectum pertinentibus, aut recitatio Officii divini aliarumve precum. ANNOT. C. I. Quotidie intererat sacrificio Missæ et operanti libenter ministrabat. Non solum quot Dominicis ac festis diebus, more nostris non Sacerdotibus consueto, frequentabat Sacramenta Synaxis et Exomologesis, sed eadem non raro per hebdomadam cum facultate Superiorum iterabat, ubi festum incideret alicujus Sanctorum, quos præcipuo cultu prosequebatur. Hos inter numerabat sanctos Angelos; de quibus etiam conscripsit pulchram Meditationem, quam vidi, scivique illo ipso tempore, quo eam componere jussus fuit, imprimendam esse in libro Meditationum. P. Vincentii Bruni; qui quod tunc invaletudine teneretur, videbatur idoneus non fere, ut inchoatum illud opusculum suum ad calcem perficeret. In collegio Romano unum idemque cubiculum inhabitavimus, ego et ipse Beatus; quando vidi, prius eum quot vesperis quam decumberet, præparare sibi argumentum meditandi postero mane: et quo tempore meditabatur, flectebat genua, nulla parte nixus, quietus, immobilis: atque oratione finita, multo post tempore tam compositis animo sensibusque apparebat, acsi adhuc oraret. Ego vero sciens quam ille artem meditandi calleret probe, atque exerceret facile; cupiensque E Deo inspirante, illius studio ferventius incumbere etiam ego, ipsum mihi magistrum elegi; atque utilissima ab eo accepi documenta.

Usitatissimum Aloysio erat, *inquit testis Castell.* XIV, invisere, idque summa cum reverentia et pietate, Urbis ecclesias et corpora Sanctorum: atque ego sæpissime illi datus fui a Superioribus comes, quando exeundum erat ad restaurandum corpus ambulando. Tunc vero ille cupiebat obvias quasque ingredi ecclesias; præcipue tamen adibat antiquiores, quæ nomine septem Ecclesiarum vulgo notæ sunt; in iisque, ubi ante altare aliquod aut Reliquias Sanctorum genua posuerat humi, non erat facile eum movere loco isto; ac nisi violentia suavi adhibita, non potuissem inde retrahere, oraturum ad horas aliquot. Confitebatur noxas suas Sacerdoti, et sacrosanctam Eucharistiam sumebat singulis diebus Dominicis et festis, ab Ecclesia coli præceptis, multisque aliis non præceptis, et feriis sextis in mensem Martium incidentibus, et quotiescumque ei per Superiorem licebat: qua autem præparatione, reverentia, munditia animi, compositione corporis eo accederet, non est explicabile. Si forte facienti ad aram Sacerdoti ministraret, quod in parte felicitatis F suæ ponebat, omnium in se convertebat oculos, et succendebat corda spectaculo sui. De eadam sanctissima Eucharistia, præterquam quod illam pluries quotidie iret salutatum, multoque de genibus adoraret tempore, loquebatur in statis nostrorum congressibus mira suavitate atque eximia mysterii intelligentia. Parem ejus religionis virtutem atque attentionem notare erat in recitatione Coronæ, Rosarii, Officiique B. Mariæ virginis: de qua et loquebatur tanquam de sua singulari Patrona et suavissima Matre.

CAPUT IX.

Orta inter Ducem Mantuanum et fratrem Marchionem dissidia componit.

XXII *Ex lite de Sulfarini, successione,*

Horatio Gonzaga, Sulfarini Regulo, Mantuæ nuper extincto; ejus ditionis subjecta regio, quæ est in Cæsaris clientela, hereditario jure Rudolfum Marchionem, defuncti ex fratre nepotem, successorem expectabat; nisi Dux Mantuanus, quem ille heredem testamento reliquerat, prior in eam invasisset. Ea res Martham, Marchionis Castellionensis matrem, relicto

A. VIRG. CEPARI

A relicto ad Castellionis gubernacula Rudolfo, proficisci compulit cum tribus minoribus liberis Pragam. Ibi cum Franciscus, qui hodie imperat, trium, quos dixi, liberorum natu maximus, non amplius novem annos natus coram Cæsare orationem bene longam pronuntiasset; tantam ab eo gratiam iniit, ut eum haud invita matre, inter ephebos suos honorarios retineret. Missus deinde ab Cæsare legatus, quem Commissarium Imperialem nominant, qui in ejus vicem tantisper res Sulfarini administraret, dum re explorata ipse alterutri illud adjudicaret. Cognita causa, secundum Rudolfum Marchionem, quippe defuncto consanguinitate propinquiorem, sententia dicitur. Non tamen defuerunt tartarei administri, qui falsis rumoribus inter hos cognatos Principes odia tantopere accenderent, ut offensionibus suspicionibusque indies gliscentibus, Sulfarinensis causa, quæ civili adhuc more erat disceptata, inter levissimas eorum dissensiones numeraretur: jamque tot erant in Rudolfum Marchionem criminationes ablatæ, ut ingens aliqua clades metueretur. Quid? quod tum alii viri illustres, tum Ferdinandus Archidux, Maximiliani Cæsaris frater, sæpe inter eos gratiam redintegrare frustra tentarent.

natis inter Ducem et Marchionem discordiis,

B 208 Ibi, rebus in ultimum prope discrimen adductis, Eleonoræ Austriæ, Vincentii Ducis; et Marthæ, Rudolfi Marchionis matribus (ut erant pacis cupidissimæ, segetemque pessimi publici sublatam volebant) venit in mentem, nullum aptiorem, Aloysio pacificatorem tam dubiis rebus advocari posse: quippe qui et Duci semper carus fuerit, et apud Marchionem, quem principatu concesso sibi totum devinxerit, plurimum auctoritate valeat. Igitur, inscientibus filiis, communi consilio, Aloysii qui tum Romæ versabatur opem implorant. Ille, ne tranquillitatis animi jacturam aliquam faceret, neve a disciplina religiosa vel tantisper laxaretur, principio toto animo ab his concertationum molestiis refugere: deinde vero, re tota Deo, suis, Sociorumque precibus enixe commendata, Patrem Robertum Bellarminum Confessionum suarum cognitorem consulit. Is, cum quid optimum factu esset cum Deo egisset, his ei verbis respondet; Eas, Aloysi; censeo: Deo, mihi crede, obsequeris. Hanc vocem tanquam oraculo missam cum accepisset, sic animum ad æquitatem composuit, ut in Præpositi Generalis potestate esse vellet. Interea Eleonora Archidux comperto quid ab Aloysio excusationis C a primo obtenderetur (cum ea una secundum Deum videretur esse ratio, incommoda, quæ supra caput imminebant, avertendi; neque vero ab ullo Religionis instituto alienum putaret, propinquos eo loco homines in gratiam redigere; quippe quod sit caritatis officium) cum ejus Moderatoribus egit, ut cum Mantuam mitterent. Itaque, ut petierat, factum est, quod in illius principis feminæ Vita item legimus.

Aloysius pacificator petitur,

et impetratur:

209 Duos jam annos, Aloysius in Theologiæ studiis exegerat; atque in Tusculano multis cum aliis, quod autumnales feriæ essent, agitabat; cum eo veniens P. Bellarminus mandatum affert a Præposito Generali, ut Romam redeat, atque Mantuam et Castellionem versus quamprimum iter conferat. Ille non amplius quartam circiter horæ partem moratus nos omnes qui una eramus, quod ejus convictu sanctitate exempli fructu tot menses cariturі essemus, graviter mœrentes reliquit. Prosecuti eum sumus omnes extra villam quamdam quæ est collegii. In regressu, Robertus Bellarminus, hujus adolescentis virtutes sanctitatemque, non sine egregie propensi in illum affectus significatione, celebrare ingressus, multa percensuit, quæ animos nobis vehementer pietate permovebant. Ibi singulatim etiam se existimare professus est, Dei in illo D gratiam confirmatam esse: ad hoc negavit se excogitare posse, quem alium S. Thomas Aquinas adolescens vivendi morem sequi potuerit, quam qui elucebat in vita Aloysii. Quæ verba complures cum audissent memoriæque commendassent, tabulis etiam publicis deinde testata esse voluerunt *a*. Postquam Romam attigit, jussus a P. Generali in viam se dare, prius valedicendi gratia ad Cardinales propinquos suos adiit Hic astantem Roboreo Cardinali cum repentina defectio ex debilitate emaciati corporis afflixisset, in lectum Cardinalis depositus est. Is deinde Aloysium nimiæ in extenuando vexandoque corpore asperitatis coarguit, atque hortatur, ut in posterum valetudinem suam curet diligentius: cui ille negavit, se quod sui officii esset adhuc exequi.

qui Tusculo Romam regressus,

a Bellarmino laudatur,

a

210 Comes itineris datus est unus ex operum domesticorum adjutoribus, vir consideratus: cui cura sanitatis Aloysii commissa; ipsique Aloysio imperatum, ut in omnibus quidem, quæ ad valetudinem spectarent, socii præceptis pareret. P. Ludovicus Corbinellus, vir gravis, ac de Romano collegio optime meritus, non ignarus quam gravibus E Aloysius exerceretur capitis doloribus, quanta potuit contentione suasit, ut ad defendendum solem umbellam gestaret in via: at non persuasit. Mane ejus diei, quo illi equitandum erat, par ocrearum in ejus cubiculum allatum est, quibus vir quidam illustri dignitate usus erat; idque jam eas induere paranti commemoratum est a quodam. Hoc audito Aloysius, veritus ne eo nomine sibi datæ essent, minime iis se delectari ostendit: itaque inter induendum identidem eas aspicere, quasi aliquam causandi materiam quærens. Id animadvertens socius; Quid vitii, inquit, est his ocreis, satin' ad pedem tuum conveniunt? Cum ille taceret; Sine, subjicit, has tibi demam, atque aliud accommodatius par afferam. Ergo in vicinum conclave, in quo necessarium equitibus instrumentum servatur, delatas, non commutat, sed easdem in aliam dumtaxat formam complicatas refert; et probare jubet, num hæ fortasssis sint aptiores. Aloysius, alius ratus, cum induisset; Hæ vero, inquit, mihi quidem congruere videntur: iisque deinde usus est *b*.

seque parat ad iter:

b

211 Abiit Roma pridie Idus Septembris, anno MDLXXXIX, una cum P. Bernardino Medicæo perfamiliari suo, qui ad interpretandas publice sacras F Litteras Mediolanum missu Superiorum proficiscebatur. Numquam eo toto itinere suum precandi, in seipsum inquirendi, litanias recitandi, aliaque pietatis officia obeundi morem intermisit: numquam sive in diversoriis, sive iter faciens, alium quam de pietate cœlestibusque rebus sermonem instituit. Mirum quantum equisones loquentem pie et reverenter attenderint, se totos illi indicarint, nusquam ab ejus latere discesserint, ipsum velut cœlestem hominem venerati sint: quæ in illo quidem hominum genere raro reperias. Senis quædam supervacanæ humanitatis officia, quæ illi usitatos religionis fines transgredi, et suæ naturæ fortunæve conditioni tributa, aut a Patris cujusdam immodico in se amore profecta videbantur, adeo respuit; ut neque ab illo Patre, neque a quoquam ceterorum pedes sibi, ut peregre adventantibus Societatis hominibus fieri mos est, elui sit passus: imo socio confirmavit, sibi privatum illius Patris adversum se studium, totque officiorum delicias displicere.

discedit an. 1589, 1 Sept.

ac Senis

212 Dulce illi fuit Florentiam, primæ suæ pietatis cœlestisque fervoris matrem, intervallo revisere. Inde, relicto Patre Bernardino Medicæo, quem ejus cognati Medicæi, viri illius urbis principes, aliquot dies remorati sunt, Bononiam perrexit. Eo simul

Florentia

A simul venit, evestigio corona Patrum illius collegii, apud quos celebris jam erat ejus sanctitatis fama, cingitur; cumque illis extemplo in colloquium de rebus divinis venit. Unum ibi diem moratus est; quo die cum Rectoris jussu æditiuus urbem lustratum deduceret, domo exiens rogavit, ne ullius viæ, præterquam ad templum ædemve aliquam sanctitate conspicuam, sibi dux esset: cetera enim sibi cordi non esse. Ille obsecutus, aditis duabus tribusve ædibus, quarum erat illustior cerimonia, domum eum reduxit. Ubi ventum est ad diversorium, quod inter Bononiam et Mantuam est Ferrariensis ditionis; caupo ambobus cubiculum, in quo unus esset lectus, attribuit. Aloysii socius hominem seorsim admonet, religiosi moris non esse plures in eodem lecto cubare; alterum itaque lectum sibi commodet. Ille negare se id facere posse, alios lectos se nobilibus, si qui eodem vespere suo hospitio uti velint, reservare. Tum vero socium, instantius idem flagitantem et excandescentem, Aloysius quiescere jubet. Cui ille: At enim hic caupo nobilibus suos lectos designat, quasi nos rustici simus: atqui tui certe rationem ducere debuit. Aloysius vero mirifice tranquillo animo vultuque placido; Ne succense, mi Frater, nec enim æquum bonum habes: nos siquidem paupertatem profitemur. Si ergo ille eo numero nos habet, quo nos esse profitemur, nihil est, quod de eo queri possimus. Ceterum sero ejusdem diei, postquam nemo homo præterea accessit, socio mos gestus est.

Bononia transitis,

optimo ubique exemplo,

B

XXIII

213 Mantuam invectus, continuo Eleonoram Austriam, feminam principem et annis gravem, et vitæ innocentia claram, salutatum adiit: quæ vehementer læta, reducem se eum videre, magnoque amore complexa, aliquamdiu familiares cum eo sermones contulit. Indidem Mantua certiorem de suo adventu fecit Rudolfum germanum suum, atque is confestim misit, qui Castellionem illum perveherent. Eo profectus nullum præ se nuntium misit, sed ubi Castellionem devenit, hominem forte obvium Marchioni renuntiare jubet se adesse. Ille hanc famam omnibus oppidi vicis divulgat. Igitur ingens hominum multitudo partim fenestras obsidere, partim ex ædibus erumpere, pietatis insolitæ et lætitiæ undique argumenta edere; festum in modum resonare æra campana, tonare majora tormenta, cives prætereuntem submissis genibus venerari. Nimirum tam illustris ibi erat sanctimoniæ ejus opinio. At ipse ad hos honores incredibile memoratu est quam erubuerit. Marchio ad imam arcem obviam fratri descendit. Vix e rheda se extulerat cum quidam ejus ditionis, Aloysii conspectu confisus, Marchioni ad pedes prostratus, criminis nescio cujus veniam orat. Cui Marchio, B. Aloysio se animadversionem, qua in illum usurus fuisset, condonare atque remittere testatus est. In arcem cum Marchione ingressum, complures aulici atque alii pristino more Illustrissimum vocabant, atque Excellentiæ titulum ei dabant: quæ appellationes dolorem ei incutiebant et pudorem.

appellit Mantuam,

inde Castellionem:

C

ubi festivissime exceptus,

C

214 Matrem, quæ in oppido S. Martini duodecimo milliario aberat, Castellione non reperit; misso tamen nuntio, de ejus adventu edocta, postridie, cum duobus liberis admodum pauxillis Castellionem reversa, e palatio, in quo habitare solet, quod aliquanto distabat ab eo quod erat Marchionis, Aloysium de suo accessu certiorem facit. Ille suo socio comitatus, cum ad eam esset profectus; potius alicujus rei sacratæ ritu, quam filii amore acceptus est. Nam cum et materna caritas impelleret, neque adesset quem vereri oporteret, non tamen amplexum aut osculum dedit; sed amore venerationi postposito, genibus nixa, submisso ad terram capite venientem salutavit Neque id mirum: etenim jam inde a prima pueritia pro Sancto eum ducebat, ac suum Angelum appellabat. Totum eum diem cum matre consumpsit; socio, ipsius jussu, omnium sermonum, quos de rebus quæ gererentur serebant inter se, participe atque arbitro. Verum ubi ille animadvertit, suo conspectu minui matri libertatem, de de quibus vellet negotiis confidenter conferendi cum filio, capta occasione educit se foras, ac precum coronam, beatæ Virgini Matri pertexit: inde sat longo intervallo reversus, ambos reperit fixis humi genibus comprecantes. Vesperi omnibus ad cubicula digressis, ex socio requisivit Aloysius, quare discessisset. Cui ille, sibi, inquit, indicens videri, quando mater, ut tantis locorum intervallis filii copia sibi fieret, a Præposito Generali impetravit, nunc impediri, ne præsente ad arbitrium frui suumque illi sensum omnem possit exponere. Igitur aliis cum nobilibus feminis, præterquam cum matre, colloquenti, præsto, uti juberet, libenter affuturum: neque contra id responsum Aloysius quidquam tetendit.

cum regressa illius matre

D

A. VIRG. CEPARIO

pie ac reverenter agit die toto.

215 Tenuit se complures dies Castellione; per quos singillatim a Marchione aliisque, de negotiis ac dissidiis, quæ illi essent cum Duce Mantuanorum erudiebatur. Interea incredibile memoratu est, qua præclara semper omnibus ubique, e quavis opportunitate, virtutum documenta præbuerit. Nusquam per oppidum nisi pedibus ire, licet matris fratrisque voluntate numquam non rheda a tergo esset: tantique obviam fierent concursus salutantium, ut pileum perpetuo præ se ferre cogeretur. Agere promiscue cum quovis, ea humilitate, mansuetudine, submissione, quasi eorum postremus esset. A nemine externo sibi umquam serviri passus est: si qua re eguisset, socii potius operam requirebat: at ne ab hoc quidem ullum nisi necessarium, ultro et prope reluctanti delatum officium admittebat. Si quidem in suis necessitatibus præstolari solebat dum alii, ipso nihil petente, ad ferendam sibi opem divinitus moverentur: ac nisi aliter Superioribus, quos consuluerat, visum esset, non ad maternam aut fraternam, sed Archipresbyteri domum divertisset.

E

Ac deinde cum omnibus modestissime

216 Quamdiu Castellione versatus est, maximam omnibus in rebus continentiam adhibuit: itaque nihil umquam e paterna domo postulavit. Quid quod, cum eum hiems et frigidissimæ tempestates oppressissent, mutatisque vestibus opus esset; numquam tamen adduci potuit, ut a suis eas sibi parari pateretur; sed cum Rectorem Brixianum de sua sociique penuria edocuisset, ab eo togas aliaque necessaria vestimenta, quæ jam aliis in usu fuissent (nam nova nolebat) accepit. Matri, etiam atque etiam oranti, ne duas subuculas Mantuanas, quarum alteram ipsi, alteram socio offerebat, recusaret; negavit se quidquam eorum posse accipere, quæ tam libenti animo missa fecisset. Non destitit tamen illa cum socio agere, ut eas Aloysium accipere juberet. Ille mane ad eum venit, cum inibi esset, ut surgeret, atque unam porrigit, et recusanti; Mater, inquit, Dei amore hanc tibi donat eleemosynæ nomine: quando igitur nunc eges, nolo eam abjicias; simulque subuculam illi induere aggreditur. Aloysius, audito eleemosynæ nomine, et socii imperio coactus, nihil præterea repugnavit. Item linteis, quæ in collegio Romano abeunti data erant, jam prope detritis impetrare non potuit mater, ut exiguum aliorum numerum, quæ pro sua in eum pietate ipsa consuerat, vellet accipere; sed obsoleta refici jussit. Ad extremum socius, cum necessitas premeret, commemorato item eleemosynæ nomine, ægre eum perpulit, ut modicam admodum eorum partem habere vellet.

nihil ad suum, necessarium licet, usum recipiens,

F

nisi subuculam, eleemosynæ titulo datam

cogente obedientia socii,

A. VIRG. CEPARIO,

A vellet. Nemini domesticorum aut alienorum mandatum ullum umquam dedit; atque in ea domo instar hominis peregrini ac mendici, qui Dei causa hospitio acceptus esset, verecunde et circumspecte versabatur. Quando negotii causa Marchionem conventum cupiebat, quod eum interpellari aut alieno tempore admoneri nollet, aditum in exterioribus cubiculis opperiebatur.

aulica obsequia recusat,

217 Ad ejus mensam, nihil repugnabat, quin sibi ceterorum more ministraretur. in matris vero ædibus, cui nihil erat optatius quam filio obsequi, plus sibi libertatis vindicans, ne super pateram Principum more cyathi sibi porrigerentur, potionem sibi in mensa Societatis more ut apponerent, orabat: minimi cibi ac potus pro sua consuetudine erat, neque cujusmodi essent morabatur; scilicet diuturno sensus suos frenandi usu, gustatum funditus sustulisse videbatur. Matri quidpiam, quod bonum aut aliquo melius esse diceret, præbenti, gratiis actis, eo deinde abstinebat. Socio dicere solebat: Deus bone! quam bene nobis est domi nostræ! Mihi certe quilibet noster quamvis tenuis victus, majoris, quam dapes omnes quibus hæ mensæ onerantur, cibi esse videtur. Nullo umquam, ne scio quidem,

ipsiusque etiam socii:

B induendi aut exeundi administro uti sustinuit. Ceterum, quod habebat sinistro brachio inustum, adeo sine cujusquam ope curabat, ut socium intervenientem, ac, dum alium vinciendi modum præcipere studet, digitum modice admoventem, confestim se tangere vetuerit; ea erat modestia, tamque cavebat, ne cuiquam committeret, quod ipse præstare posset, materna, et (si licebat) etiam fraterna domo lectum sibi ipse sternebat: ad socii quoque lectum sternendum operam suam prompte commodabat; eo tamen animadverso, ministris aulicis curæ fuit, illum diligentia sua antecapere. Valetudinis tuendæ curam omnem adeo negligebat, ut de ea numquam nisi socii admonitu vel cogitationem susciperet. Solitudine valde delectabatur: matris tamen congressum, quæ et pietatis esset amantior, et solatii indigeret, minus aversabatur.

exercitia spiritus accurate observat,

218 Mane, simul e lecto prodierat, justam horam orando ducebat; Sacro aderat, preces Canonicas majores recitabat quotidie, Coronas item sacrarum precum; hasque interdum cum socio sic ut psallentium ritu invicem responderent. Si quid interdiu rapere poterat sucsessivi temporis; Frater, inquiebat socio, eamus paulisper precatum. Vespere tres

C ipsas horas quotidie remotus ab omnibus agebat. Antequam quieti se daret, Litanias pronuntiabat, et conscientiam suam inspiciebat. Archipresbytero peccata confitebatur, et festo quoque die in præcipuam ædem, quæ est SS. Nazarii et Celsi, itabat, rei divinæ spectandæ et sanctissimæ Eucharistiæ sumendæ causa: quo tempore ingens ad eum videndum populus confluebat, non sine indiciis erga eum pietatis, et doloris de tam boni Principis jactura. Quo die festo primum eo venit, tanta hominum, qui spectatum concurrerant, multitudo templum impleverat; ut veniret illi in mentem sermonem habere, hortarique omnes ad metuendum in omni vita Deum, et sancta Sacramenta frequentanda. Abstinuit tamen, quod compositis prius fratris negotiis, a sua domo virtutis exempla præbendi initium faciendum putaret. Socio nullum umquam ver-

cum magna socii ædificatione,

bum dixit asperius, nullo ejus facto se offensum præ se tulit; quin potius ipse ejus sententiæ cedere, et mira facilitate menti suæ imperare, ut cum illius judicio congrueret; ac in omnibus, quæ ad sanitatem spectarent, illi auscultare: socius vero, ejus sanctimoniam mirari; candoreque ejus et simplicitate, quam in omnibus rebus præstaret; item excellentia animi, qua mortalia omnia hominumque rationes pro nihilo duceret, plurimum capi.

per viam non nisi de Deo loquens.

219 Multa per id tempus itinera una fecerant, D Brixiam, Mantuam, atque alio, quo eos negotiorum ratio vocabat. Ibi per viam Aloysius ab iis, quæ in oculos incidunt, animum traducebat ad Deum, et bene prolixos de divinis rebus sermones cum socio ingrediebatur; eoque tandem illorum prolixitate fatigato ac cessare cupiente, aut aliud quiddam injiciente, ipse finem nullum faciebat. Fuit cum ei Castellum Giuffredi proficiscendum esset, ut cum Alfonso patruo suo, ejus loci Regulo, ageret; cujus ipse, nisi Religionem maluisset, hereditatem erat aditurus. Discedenti Marchio famulos addidit; quos coram recusare minus ausus, ubi Castellionem egressus est, omnes ab se dimisit. Rhedarii deinde, qui aberrat de via, vitio factum est, ut hora altera ab occasu solis, portis jam clausis, ad prædictum Castellum devenirent. Quoniam vero oppidum est imprimis munitum, quo tali tempore aditus nullus dari consueverat; fuerunt singillatim vigiles edocendi, quinam essent, et quorsum venirent; ac tantisper præstolandum, dum de omnibus ad Principem referretur. Sat longo intervallo, ecce tibi panduntur portæ, pons submittitur, exoritur magnus nobilium Principis asseclarum numerus, faces gestan- E tium. In ipso oppidi ingressu densum armatorum agmen, a porta usque ad Principis palatium, ex utraque plateæ parte medium stipant: ipse Princeps obviam progressus, ingenti lætitia et honore venientem accipit; atque in conclave regio apparatu convestitum, lectisque magnificis instructum prosecutus locum ei aliquantisper se confirmandi reliquit. Ibi Aloysius, ut erat ab his rebus alienus, ubi se tot honoribus cumulatum, atque in eam habitationem tam splendide ornatam, delatum videt, conversus ad socium: Heu! inquit, mi frater: Deus nobis hoc vespere sit propitius: et quo tandem ob peccata nostra delapsi sumus? Viden'hæc conclavia? hos lectos? Quanto tandem nobis melius esset, procul ab his obsequiis et opportunitatibus, in cubiculos illis nostris nudis, vilibusque lectis jacere. Itaque tot honorum impatienti nihil erat longius, quam dum expeditis negotiis abscederet.

A patruo Alfonso exceptus,

dolet tantum sibi honorem haberi.

Mantuam regressus,

220 Igitur postridie Castellionem redit, unde, satis jam de omnibus eruditus, ut cum Duce conficiat, Mantuam se transfert. Ibi aliquot hebdomadis in Collegio Societatis per intervalla moratus, tam illustri omnibus sanctitatis documento fuit; ut Patres, qui tum in eo versabantur, hodieque de ejus modestia, humilitate, despectu sui, obsequio ac re- F verentia erga ceteros, incredibili morum gravitate, quæ cum egregia simplicitate candoreque animi in congressibus conjuncta erat, admirabilia quædam prædicent. Mente semper erat ab his mortalibus rebus alienata, atque in Deum subvecta; tamque arcte cum eo consociata, nihil ut faceret aut diceret cujus non illum testem ac spectatorem intueri videretur. Igitur Patres ad illum, velut præclarum omnium virtutum exemplar aspicere; eoque conspecto, pietate magis ac magis inflammari. Etenim ex ejus vultu tantus sanctitatis splendor elucebat, ut in eo expressam B. Caroli Borromæi Cardinalis imaginem se cernere testarentur. Administrabat id temporis collegium Mantuanum P. Prosper Malavolta, olim a B. P. Ignatio, fundatore et parente Societatis nostræ, ad eam aggregatus. Is adolescentis sanctimonia gravitateque perspecta, non abs re futurum duxit, si feria sexta sermonem ad collegium Patrum haberet; quod munus solis Sacerdotibus, iisque natu et auctoritate provectis, numquam autem Sacerdotii expertibus, demandari mos est. Ille verecundatus principio, paruit tamen, ac super illis verbis Christi Domini; Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos; tanta divini

in collegio degit;

A divini Spiritus vi et fervore eos ad caritatem inter se hortatus est, ut mirifica omnes voluptate perfunderet.

ad nostros dicit pro concione;

221 Exorditur deinde negotium, cujus gratia venerat, cum Duce transigere; tametsi non prius apud mortales illud aggressus est, quam cum Deo, in cujus manu hominum corda sunt, constituta haberet omnia, a quo modum tam formidolosis rebus jam exorarat. Id cum publice consignatis testimoniis, tum ex ipso rei eventu liquido constat. Siquidem primo cum Duce congressu, sesquihoræ spatio litibus omnibus compositis, omnibus quæ postularat impetratis, finem iis attulit. Ac, licet Dux acerbissima indignatione adversus Marchionem a calumniatoribus esset incensus; et Aloysius, qui propius Marchionem quam Ducem contingeret, humanum in modum rem consideranti, animi alteram in partem propensioris suspicionem movere posset; neque vero causæ Duci deessent, quarum obtentu Aloysii preces posset abjicere (quippe qui neque a principibus et illustribus viris, qui item concordiæ auctores fuerant, flecti se esset passus) tamen postquam tam sanctam in eo mentem rectissimumque animi sensum comperit, nihil abnuere ausus, manus dedit; seque ejus bonitati et æquitati confisum, ad ejus arbitrium omnia facturum recepit *d*.

de controversiis cum Duce transigit:

B

d

222 Non defuere qui pacificationem, tanti ad Dei honorem momenti, impedire, aut certe prolatare niterentur. Inter alios vero fuit homo gravi auctoritate, qui Duci suaderet, ut quando ei sententia jam esset hoc consilium sequi, non id solius Aloysii precibus daret; sed tantisper rem extraheret, dum Principum illorum, qui eum antevertissent, rationem haberi liceret. Huic respondit Dux, certum sibi esse negotium jam mox expedire: se, quod faceret, unius Aloysii causa facere: alia enim gratia numquam facturum fuisse: id quod omnibus admirationem movit. Accepit Aloysius a Tullio Petrozzario V. C. capita omnium, quæ criminose Marchioni objiciebantur; egitque, ut ille de singulis Duci se purgaret; qua purgatione, cum eam Aloysius attulisset, cumulate Duci satisfecit. Secundum hæc reversus Castellionem Aloysius, Marchionem perducit ad Ducem; a quo ille summa humanitate acceptus, rogatusque est, ut secum meridie in prandio, reliquo die in ludis et oblectamentis esse vellet. Institit Dux, ut Aloysius quoque secum pranderet: at is adduci non potuit ut condiceret; sed ad collegium Societatis revertit. Cumque idem Dux Marchioni diceret, certe curandum esse ut a prandio rediret ad comœdiam, subridens Aloysius, negavit id suo socio placere. Eodem tempore Dux Sulfarinum, ejusque ditioni subjectam omnem oram restituit, cessitque; quam hactenus B. Aloysii heredes ac fratres hodieque perpetuo obtinent.

qui uni ejus gratiæ condonat omnia,

et accepta Marchionis expurgatione

C

Sulfarinum restituit.

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *Inter illos id voluit testis Castell.* XIII, *cujus testimonium de confirmata Aloysio Dei gratia, dedi cap.* 2. *libri* I *Annot.* c. *Voluerit id etiam P. Mutius Vitellescus, qui supra lib.* 2 *cap.* 5 *Annot.* a, *in fine. Aloysium nostrum S. Thomæ, dum studiis adhuc operam dabat, similem fecit.*

b Priusquam Roma discederet Aloysius, Mantuam negotiorum causa, familiam ejus spectantium, profecturus ex obedientia, venit in cubiculum meum *(ita deponit testis Rom.* XXIV.*)* deditque mihi parvulum Christum, quales Lucæ fabrefieri solent; dicens, se mihi relinquere id, in quod semper fixos mentis oculos, suaque desideria et amorem intenta habuerat; commonstrans hoc dicto suo, quantopere Christo Domino afficeretur. *Porro de abitu ejus ita loquitur Franciscus Rosatinus, qui Romæ Aloysii curam in valetudinario egit, tum alias, tum in suprema etiam infirmitate:* Scio ipsum a Patre nostro Generali ex Obedientia Castellionem et Mantuam profectum esse, ut ageret de reconciliatione gratiæ Marchionis Rudolfi fratris sui ac Ducis Mantuani: et mihi demandata fuit cura parandi ei necessaria itineri faciendo; egrediebatur enim e valetudinario convalescens, ubi ego curator eram per id temporis. Jussus autem fui inter alia ei comparare etiam umbellam, qua caveret capiti a sole: verum ipse eam ut caperet, nullis precibus, etiam multorum Patrum, permoveri potuit præ humilitate; ac rebatur, talia Religiosis supervacanea esse. *Tum subdit nonnulla de Actis ab eo Castellione; quæ mox ex testibus, qui coram affuerunt ibi, certius constabunt.*

Discessus Roma Mantuam:

D

ANNOT. C. J.

c *De Aloysii Castellionem adventu, rebusque ibi et Mantuæ gestis referunt tres primi testes Castellionenses; ac tertius quidem ita meminit:* Dum religiosam Romæ vitam agebat Aloysius, rediit inde Castellionem anno MDLXXXIX, conciliaturus inter se serenissimum Mantuæ Ducem Vincentium, et Marchionem Rudolfum fratrem suum; quorum uterque cum altero simultates habebant: et reipsa eos conciliavit, *idque* unico suo, *uti testis* II *ait,* congressu cum Duce. Quando autem (*ita idem testis* II) venit Castellionem, tota civitas effusa domibus suis, eum prosequebatur et honorabat veluti Sanctum, magna animi propensione; sonantibus etiam, ut majoribus festis consuevit, campanis. Ego ei manum reverenter osculatus fui, nec minori reverentia eum mater sua excepit; quæ et Angelum suum eum vocitabat. In aula versabatur summa cum modestia, non secus ac peregrinus, qui amore Dei receptus esset: nullam sibi rem poscebat, nulli quidquam imperabat. Vocatus ad mensam parcissime vescebatur, et solis fere oleribus. Sustulit etiam Castellione varia dissidia: quasque ego inimicitias, cum heredibus Joannis Jordani, ob negotium maximi momenti et difficillimæ accommodationis, gerebam, non modo extinxit, verum etiam ad amicitiam et consuetudinem, quæ hodiedum tenet, utramque partem traduxit. *Alia ibidem ob Aloysio gesta testis* I *(qui eum Mantuam ad pacificationem cum Duce faciendam comitatus fuit) ita recenset:* Dum hic Castellione moratus est, perpetuo subducebat se paratis sibi honoribus: nullum admittebat pedissequum aut corporis custodem; orationi maximam temporis partem dabat, etiam noctis: quamobrem socius, religiosus Frater, quo somnum ei conciliaret, jubebat eum vesperi manducare lactucam coctam; Quia scio, inquiebat mihi, nisi somno obruatur, totam noctem orando transmittet.

ibi et Castellione

E

laudabiliter acta.

F

d *Antonius Possevinus, in suo Gonzaga pag.* 794, *plusculis verbis causam hanc, cujus origo obscurior est apud Cepariun, et pacificationem Principum tractat, in eoque munificentiam Vincentii Ducis, tamquam in exemplo præcipuo, extollit. Ego vero prudentiam Aloysii et dexteritatem ibi in principum disparibus animis componendis, quod viri graves dudum frustra conati fuerant, et Cæsarea aula nondum potuerat præstare, plurimum commendandam puto. Audiamus Possevinum:* Sed quando munificentiam splendoremque Vincentii prosequi animus est, nec pluribus immorari professa brevitas patitur; unum inseremus, cujus magnitudine cetera ponderentur. Cum adhuc in vivis ageret Guilielmus, *Vincentii pater,* ob Solpharini oppidi jurisdictionem, graves inter Marchionem Castellionensem *Rudolfum,* patremque *Guilielmum,* contentiones usque ad litem processerant: et ut faciles in primos impetus mortalium animi sunt, sive æquo sive iniquo læsos se credant, multa Marchio assiduitate litis admiserat, quæ ad Guilielmum primo,

Litem inter Ducem Mantuæ

A primo, mox ad Vincentium, otiosorum opera, et captandæ etiam per flagitia gratiæ cupiditate delata, acriter utriusque animum fœderant. Vincentius injuriæ insolens, individuis accusatoribus, et nemine absentem excusante, indignatione exarsit. Quippe non se vim, fraudem aut arma intulisse (quæ tamen parata habuisset) sed causa agere voluisse, nec ea via captam olim semitam omissurum : quod injuriæ reliquum ingenita nobilitate propulsaturum. Marchio, iracundiæ ignarus, non cavere, et quia mitiora referebantur, abstinere colloquio, excusatione, precibus, decreverat. Utrimque falsa, perditissimorum relatu in majus aucta, Ducis clementiam, Marchionis modestiam carpebant.

ANNOT. G. J.

et fratrem suum Marchionem

Erat juveni Marchioni frater Aloysius e Societate Jesu, opinione sanctimoniæ notus ; qui, raro principibus viris more, paternam hereditatem principatumque fratri concesserat, seque tumultibus et seculi curis superstite parente subtraxerat. Hic fratris ac Ducis caritate impulsus, ardentem Vincentium et minas spirantem aggressus est, et tempore orationi habito, multis coram adstantibus, inquit : Si, Vincenti Serenissime, certo ac probato jure meo, evacuatis suspicionum in fratrem causis, B utrique in tuam gratiam reciperemur ; nec nobis beneficium, nec tibi gloria accederet : quorum utrumque nemo nostrum abnuerit. Veniam itaque oraturus, et per Servatoris viscera obtestaturus, genibusque advolutus adsum. Ubi indulseris et supplices acceperis, tum demum discerni præterita, et in quæstionem vetera jura vocari cupio. Non te benignitatis ac clementiæ gloria destituet ; nos ignominiæ ac perfidiæ opinionem vitabimus. Certe tenuibus rebus meis, ut Solpharini (quæcumque possessio est) dominium haberemus, quod jure deberi credebamus, in litem descendimus : sic Imperator consanguinei, amici persuaserant. Nec potentiorem irritare, cui impares essemus, animus erat : jure deberi putabamus, quod jure reposcebas. Nunc sors in contrarium vertit : civiles actiones exosos nos consanguineo reddidere : et indoleo. Utinam Solpharinum, hac saltem causa, nostris juribus non accessisset ! Ceterum, quamquam modicis agris nulla summæ fortunæ tuæ accessio addatur ; nobis, in tenui re sitis, neglectus momentum afferat ; potior tamen gratia, utili est ; et paupertati nostræ odio carere cum Solpharino expedit, quam tibi invisos C possidere. Jube per procuratores tuos administrari, tuo censui supputari : sanguini tuo illigatos et obsequio paratos, aut turpiter aversaberis, aut quæsita honesti ac liberalitatis gloria, e tuo sublevabis. Liceat fratri coram preces afferre, et quo tibi certior possessio reddatur, spectare sponte succumbentem.

quo pacto composuerit.

His ab Aloysio dictis, Vincentius, iræ facilis, quique erupturus in immanitatem credebatur, ilico conquievit ; dolorique et amori medius Aloysium osculo exceptum, cum molli responso dimisit : Viveret frater, se ira vacuum et veniæ paratum. *Adfuit post hæc intra triduum Marchio*, incomptus, incomitatusque ac inermis, nullo fastu, nisi quantum familiæ ac decori expediret ; nec tamen oblitus generis ; aut præsumptæ contumaciæ retinens, ad sordidas preces (tamquam culpam admitteret) devolutus est ; sed sereno obtutu, qui proprius innocentum, *opposite Vincentium et ipse allocutus est, moxque quod dudum fuerat negatum, possessionem Solpharini pleno jure sibi relinqui et diplomate Ducis confirmari vidit, rebus animisque utrimque pacatis.*

D

CAPUT X.

Scandala Castellione sublata: Mediolani data virtutum exempla.

Gratia inter Ducem et Marchionem ad hunc modum conciliata, aliam accepit Aloysius rem agere XXIV non minoris negotii, quæ etiam ipsa attinebat præcipue ad Excellentissimum Principem et Marchionum Rudolfum fratrem ejus. Hic, ut erat juvenis et cœlebs, captus fuerat amore cujusdam adolescentulæ *b*, quæ honesto quidem loco nata et honoratæ conditionis, sed claritudine sanguinis impar erat ; filia unica viri opulentissimi *c*, utpote cujus fundi et bona alia, communi hominum æstimatione, centies mille et amplius scutis valebant ; et omnia prædictæ filiæ hæreditas futura erant. Hujus igitur amore æstuans Marchio, constituit ipsam sibi jungere matrimonio, et re ipsa junxit coram Archipresbytero Castellionensi, proprio suo Parocho et necessariis testibus, clam ceteris mortalibus cunctis ; obtenta tamen prius facultate ab Episcopo, qui immunitatem ei a proclamationibus Ecclesiasticis impertitus fuit, VIII. Kalendas Novembres anno MDLXXXVIII. Causa, cur hocce matrimonium Marchio peragi voluit tam secreto, ut ne Marchio quidem mater sua, nedum Princeps Alfonsus Gonzaga patruus suus, id rescirent, alia non fuit, quam quod timeret sibi indignationem patrui prædicti ; cui, prolem masculam non habenti, succedere debebat in ditione Castelli Giuffredi. Et vero is indigne tulisset, si rescivisset uspiam, Rudolfum Marchionem aliam duxisse uxorem, ab unica sua filia, quam ætate jam tum nubilem, accedente Pontificis exemptione a consanguinitate, destinaverat ei uxorem, quo filia sua, tali matrimonio adstricta, et ipsa posset frui paterno principatu. Annus jam circumvolutus erat, ex quo Helenam (ita vocatur adolescentula prædicta) duxerat Marchio, antequam Aloysius accederet Castellionem : verum quia matrimonium legitime contractum esse omnes eatenus latebat, credebatur passim Marchio illam domi alere præter jus et fas, et non habere uxorem. Atque hinc postea natus est error quorumdam scriptorum, qui certam rei notitiam non assecuti, typis vulgarunt contrarium vero ; dicentes Aloysium revera induxisse animum fratris sui Marchionis, ad celebrandum matrimonium cum Helena : id quod falsissimum est, et manifestam injuriam ejus personæ ac probitati infert. Solido quippe anno prius, uti dictum est, legitime, sed clam ob causas commemoratas, Marchioni nupserat. Et ego, scripturus hanc historiam vitæ Aloysianæ, dedita opera contendi Castellionem, et in veritatem facti apud ipsum Archipresbyterum, et Marchionem matrem tum adhuc viventem, et multos alios sedulo inquisivi, comperique ita illam sese habere, uti hic explico.

a Marchio uxorem duxit b imparis conditionis

E

clam propinquis :

unde legitimam non esse,

male scripserunt nonnulli :

F

224 Quoniam vero hæc eadem veritas Aloysium matremque ejus tunc latebat, hujus ille rogatu omnem movebat lapidem, quo adduceret Marchionem fratrem, ut dimissa Domina Helena, nondum (uti putabat) nupta, conciliaret sibi Principem patruum, ejusque filiam domum duceret uxorem. At Marchio, satagens rerum suarum, pergebat occultare factum, et Aloysio nihil dabat præter verba. Neque tamen iis destitit, sed alias ex aliis ei machinas admovit, ratus, si rem tunc non conficeret, deinceps nullo tempore conficiendam ; strinxitque tandem eatenus fratrem, ut promitteret ac promissa jurejurando firmaret, se ei obsecuturum ; et quoniam mox Mediolanum Aloysius cogitaret, eo se quoque venturum, atque quod facto opus esset e consilio ejus facturum. Hac

et Aloysius agit

ut eam frater dimittat :

VERA EFFIGIES B. ALOYSII GONZAGÆ, AN

CUM IMAGINIBVS PARENTUM EIUS, FRATRIS R

prout repræsentantur ad vivum Mediolani, in

Victor Palmé Editeur Paris

O XIII ÆTATIS PRIMUM COMMUNICANTIS;

LFI S. CAROLI BORROMÆI, AC MINISTRORUM
Collegii Societatis Jesu, super ipsius Beati altare.

Imp brev.te Georges Hurtrel 11 Pl. St André-des-Arts Paris

A Hac sponsione accepta, Aloysius iter Mediolanum alacer ingressus est VI Kalendas Decembris anni MDLXXXIX; ibique studiis suis consuetisque pietatis operibus perrexit incumbere, operiens interea adventum fratris; qui etiam non multo post tempore venit, atque in collegio adfuit festo quodam die bene mane, dum Aloysius a suscepta modo Eucharistia, gratias divino hospiti suo agebat in odeo. Accurrit ad illum propere janitor, monens adesse Excellentissimum Marchionem fratrem in ingressu collegii, atque eum velle. Aloysius, nullo verbo reddito, perstat immotus ipso in loco duas circiter horas orando, ac tum se demum confert ad Marchionem; qui peractis mutuæ salutationis officiis, aperit ei fidenter societatem matrimonii, quæ sibi cum prædicta Domina intercedebat; et esse jam quindecim menses, ex quo illam duxerat; sed celare factum, ut ne offendat patruum Principem.

comperto autem, legitimam esse,

Gavisus maximopere fuit Aloysius, abesse fratrem suum ab ea culpa, in qua esse passim credebatur; et mox, assentiente Marchione, consuluit Patres aliquot de casu proposito: qui censuerunt, Marchioni matrimonium, quo falsam vulgi opinionem, cum diminutione gloriæ divinæ et infamia prædictæ Dominæ conjunctam, tollat, in apertum proferendum esse; ni faciat, in
B culpa futurum. Promisit Marchio se præstiturum quod judicatum erat: et Aloysius in se negotium suscepit deliniendi propinquos.

225 His pactis rediit Castellionem Marchio, paulo post subsecutus etiam Aloysius, ubi eo pervenit;

publicat ipse matrimonium

Duo jam itinera, inquit, huc suscepi, primum nuper, seculi rerumque caducarum: alterum nunc, Dei ejusque gloriæ causa. Quodque dixit, mox fecit, conducendo Marchionem ad matrem, qui eam docuit de matrimonio suo pridem contracto, precatusque est, ut uxorem suam deinceps uti nurum ac filiam considerare et habere vellet. Secundum hæc Aloysius ipse, quod res erat, populo promulgavit; simul per litteras edocuit Serenissimum Mantuæ Ducem, ac ambos Gonzaghii nominis Cardinales Illustrissimos *d*, tunc viventes, nec non alios Principes consanguineos: atque ab omnibus quale optaret responsum tulit;

d

et propinquos fratri conciliat,

sed imprimis effecit, ut Excellentissimus Alfonsus patruus suus factum probaret, ratumque haberet. Publicato ita matrimonio, evanuerunt ilico suspiciones malignæ et opiniones, falsæ de iniquo Marchionum commercio; atque innocenti Dominæ
C Helenæ suus honor ac fama, uti par erat, reparata fuit. Successit deinde Marchio Rudolfus jure hereditario in principatum Castelli, Giuffredi, quem aliquo post tempore Excellentissimus Princeps et Marchio Franciscus pro Medolensi concessit Serenissimo Mantuæ Duci, approbante Augustissimo Imperatore Rudolfo; qui Medolam innexuit etiam principatui Castellionensi, hodiedum optimo jure et summa potestate possessam a Castellionis Principe.

Publice pro concione dicit

226 Finito bene vertentibus Superis isthoc negotio, rogatus a matre Aloysius ut sermonem haberet in æde sacra, de eo socium suum consuluit: tum vero sabbatho quodam eum habuit in æde Sodalitatis, cui a Disciplina nomen, vicina templo S. Nazarii; ac tametsi quanto maximo silentio fieri posset, dicere conaretur, ac proinde vetuisset ære campano signum dari, templum tamen confertum hominibus reperit.

et ad sacram synaxim hortatur auditores.

Dixit eleganter et pie, hortatusque est omnes, ut postridie, qui erat dies Dominicus Quinquagesimæ, postremus Hilariorum, ad sanctam Eucharistiam venirent: ac tanto ardore vocanti paruerunt, ut necesse fuerit Sacerdotes ac Monachos totam eam noctem audiendis Confessionibus distineri. Postridie mane Eucharistiam acceperunt mater Aloysii, frater Marchio, ejus conjux, aliique homines septingenti. Ipse Aloysius Sacerdoti sacrificanti, et vinum abluendo ori omnibus ad sacram D
mensam accumbentibus, ingenti sua cum voluptate et præclaro omnibus exemplo, ministravit *e*. A prandio ad explicationem doctrinæ Christianæ ab omnibus reditum est.

A. VIRG. CEPARIO. *e*

227 Familiæ suæ fratrisque rebus ad hunc modum compositis [commendatoque fratri ut uxorem quo decet loco haberet;] Mediolanum versus iter intendit ad XI. *f* Kalendas Apriles anno MDXC; cum eodem anno, VII Idus Martias, annum alterum et vigesimum suæ ætatis exegisset.

Chirothecas recusat frigida hieme, f

Quia vero asperrimis frigoribus, quibus hiberno tempore in Gallia Cisalpina horrent omnia, manus ei intumescebant findebanturque, ut etiam sanguine manantes videre liceret; complures miseratione ejus permoti, contendebant, ut chirothecas aut aliud simile tegmen gestaret: at ille, duro patiendi suique aspernandi amore ardens, nullo umquam hujus generis præsidio ut se muniret, adduci potuit. Mediolanum profectus, ex itinere Placentiam divertit; ubi simul collegium attigit, quidam e Patribus ad cubiculum, eum salutatum atque (ut peregre abeuntibus aut advenientibus Societatis mores fieri amant) amplexum advolat.

gaudet se collegio Mediolanensi redditum,

E Ibi cum obsoleto panniculo calceorum sordes detergentem offendisset, ea species vehementer hominis animum ad pietatem salubremque dolorem accendit: nam et in ipsius ore sanctimonia quædam enitebat, et hoc vili ministerio intentum cernebat, quem se olim seculi opibus florentem, frequentique famulorum cohorte stipatum Parmæ vidisse meminerat. Postquam denique Mediolanense collegium Societatis intravit: O! inquit, quantum mihi solatium præbet, quod me videam pedem denuo domi nostræ fixisse! Quali nimirum afficeretur qui brumali tempore, e medio gelu quo prope diriguisset, in mollem calentemque lectum transferretur. Etenim quale frigus a domiciliis nostris disjunctus, sentire videbar; tali nunc iisdem redditus, suavitate fruor.

228 Quemadmodum neque ignis inflammandi, neque lux illuminandi, neque præstans unguentum fragrandi finem ullum facit; ita neque B. Aloysius, ardenti oratione aliorum animos accendere, neque insignium exemplorum lumen præbere, neque suavem virtutum quæ in ejus pectore erant reconditæ, odorem diffundere umquam cessans, in omni loco semper sibi constitit.

XXV *ibique magna cum ædificatione*

Atque, ut aquæ, quarum naturalis cursus diutius inhibitus fuit, majori postmodum vi impetuque erumpunt; pari ratione Aloysius F
aliquot mensibus, dum Castellione res gerit, a solennibus sui castigationibus exercitationibusque detentus, simul in Mediolanense collegium se retulit, videbatur iis deposcendis atque obeundis exsaturari non posse. Itaque vix confirmatus e via, prodit in triclinium, attrita in penula, se ipsum apud Socios accusat negligentiæ; a seipso, magno cum omnium fructu, pœnas repetit. Atque ut plurimum eum juvabat collegium, religiosa disciplina præclare florens; ac juventutem, non minus incensis animis in pietatis religionisque perfectione, quam bonarum artium atque doctrinarum scientia studentem, intueri: item etiam, quotquot in eo collegio degebant; postquam inter eos hoc vivum omnis absolutæ virtutis exemplar diversari cœpit, gaudium atque lætitiam agitabant. Multa mihi, ab eo Mediolani laudabiliter gesta, necessario hoc capite sunt prætereunda silentio. Primum enim multorum hominum copiam, qui de iis sigillatim me docere potuissent, mors ademit: e quibus est P. Bartholomæus Recalcatus; qui cum in intimis Aloysii fuisset, et Mediolanensi collegio cum illustri sanctitatis laude præesset, e vita concessit. Deinde quod Fredericus Borromæus, Illustrissimus Cardinalis et Archiepiscopus hujus urbis, necdum, uti se facturum recepit, gestorum ejus instrumentum

A. VIRG. CEPARIO

A instrumentum confici mandavit. Pauca igitur quædam persequar, quæ partim ab iis qui per id tempus Mediolani ætatem agebant, alibi postea publicis tabulis consignata sunt; partim ab ejus collegii Rectore *g*, magna sane diligentia meo rogatu collecta.

g

Theologiæ studia prosequens,

229 Beatus ergo Aloysius, dum Mediolani degit, prosecutus Theologiæ studia, matutinis pomeridianisque scholis ceterisque litterariis exercitationibus sic interfuit, nulla ut re immunis aut eximius esse vellet. Utebaturque, perinde ac ceteri, cubiculi socio: qui in ejus mores semper intentus, plurimum ab eo fructus animo ferebat. Data illi erat utenda Summa S. Thomæ eleganter compacta, involucro et fronte aurata; quam ille, cum nulla vi posset permoveri ut penes se esse vellet, lacrymans a Superiore petiit, ut cum obsoleta sibi commutare liceret: quam suam voluntatem tam incitato animi ardore declaravit, ut ejus dolori leniendo obsequi necesse fuerit: atque hoc, sola cupiditate nihil a pauperum moribus alienum habendi, faciebat. Quidquid usquam a studiis nancisci poterat otii, id totum, bona Superiorum venia, in culinæ aut triclinii ministeriis collocare, aquam coquo haurire; lances, trullas, aliaque utensilia sæpe eluere; triclinium cum sterneret (quo B animum intentum haberet in Deum, plusque gratiæ mereretur) singulis mensis suum cognomen addere: in qua Rector sederet, eam dicere Christi Domini; huic proximam, Deiparæ; ceteris deinceps, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum. Igitur quoties cum præfecto triclinio mensam sternebat, Explicemus, aiebat, mappam Salvatoris, aut Dominæ nostræ, atque eodem modo ceteras appellare: in quo ille munere, perinde inflammato affectu propensoque in Deum animo versabatur, quasi revera ad eas mensas Christus Dominus, beata Virgo, ceterique Sancti, quibus se ministrare fingebat, accubituri essent. Suave illi erat cum quotidianæ vitæ adjutoribus remissionis tempore consuescere, aut foras egredi; tum quod illam humilitatem amabat, tum quod sibi tunc liberius de divinis rebus loqui videbatur, gaudebatque omnibus ad cœlestem vitam adjumento esse. In aliorum consuetudine, si quidem sedebatur, in extremum aut incommodissimum locum, ubi ne anniti quidem usquam posset, se conjiciebat; si stabatur in circulo, secundum aliorum humeros, sermones attendebat: sin deambulabatur, priores deferebat omnibus: quod quidem illum non aulici alicujus moris aut deliciarum gratia, neque ulla C inani affectatione facere, liquido apparebat.

culinæ ac refectorio ministrat,

infimum ubique locum ambit,

recusat seculi rebus misceri,

230 Venit illuc ad eum quidam, qui in ejus ditione fuerat, nescio quid postulatum, quod ad ejus Marchionis dignitatem attingeret: cui ille negavit ullam amplius sibi cum hoc mundo rationem esse, aut in quidquam auctoritatem ullam obtinere, quod quidem tam candide, tantaque cum significatione submissi animi respondit; ut ille non modo præclaro exemplo informatus, sed etiam attonito similis abscederet. Observata in illo est immensa quædam animi grati propensio, simplex tamen minimeque affectata, qua vel de minimo officio gratias, nullo prope adhibito modo, identidem agebat. Interrogatus a quodam e Sociis, essetne homini lauto et splendido difficile, has res fortunæ subjectas deserere; respondit. ne fieri quidem posse, nisi Christus Dominus huic tali, ut quondam illi qui cæcus erat natus, luto oculos imbueret; hoc est, harum rerum vilitatem, quæ longe major sit quam luti, ob oculos poneret. Confugerat ad eum quidam e collegio, opem ab eo spiritualem exposcens, quod suam animi virtutem imperfectam et imbecillam admodum esse fateretur. Hunc ille solatus est, allatis e Psalmo verbis; Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur; dicens, etsi videre

pusillanimitatem cujusdam erigit: Psal. 138.

quantum a perfectione absimus, causam nobis det D animi contrahendi; refici tamen ac recreari plurimum necesse esse, cum reputamus nos etiam, licet imperfectos, in libro tamen Dei scriptos esse; qui, quod imperfectum in nobis est, vidit; non ad nos condemnandos, sed ad spiritus nostros comprimendos, majoraque bona ex ipsis delictis eruenda. His verbis pie explicatis, ut cœlestem spiritum facile agnosceres, mirifice illum mœrore levavit, animosque addidit.

231 Ea item cupide domi forisque factitabat, quibus Dei causa aliis vilescebat. Hilariorum diebus, nonnulli e sociis studiosis litterarum, in fora et compita Mediolanensia itabant, verbaque faciebant ad circumfusam plebeculam. Unius ex his comiti ut sibi esse liceret, precario a P. Rectore obtinuit. Tum ipse circumire vicos, cogere multitudinem, aberrantes orare ut socii sui concionem audire vellent: et erat tam singularis ejus in orando humilitas, caritas, modestia, ut haud gravate sequerentur. Dominicis festisque diebus item in publico capita religionis Christianæ sponte ac libenter exponebat; frigusque, quod per id tempus Mediolani sane erat acre, facile patiebatur. Cognorat quodam vesperi socium, qui religionis more vota suscepturus erat, mendicatum per urbem iturum postridie: hoc enim sui ipsius compescendi probandique causa tali tempore fieri in Societate E consuevit. Aloysius ergo cum effecisset, ut sibi illum comitandi potestas esset; præ magnitudine lætitiæ non se continuit, quin eodem vespere, cum (ut assolet) excutiendæ conscientiæ omnes vacavissent, ad lectum illius socii hæc tamquam evangelia afferret. Postero die dum vicatim stipem cogit, multo maxima illum lætitia cœlestis invasit: itaque identidem, quasi jubilans has per vicos iterabat voces: Etiam Dominus noster Jesus Christus ad hunc modum stipem conquisivit.

comitatur in foro concionaturum,

aliumque publice mendicantem,

232 Alias item in veste lacera mendicatum egressus, interrogatus est a nobili femina, specie quidem ipsa levi ut quæ maxime; esset ne unus e Patribus, qui ad ædem S. Mariæ Braydanam habitaret; ibi enim se nosse quemdam aiebat. Postquam Aloysius annuit: Heu! inquit illa, miserum illum Patrem, en quo ivit se perditum? Quibus e verbis opportunitatem nactus, doctrinæ illi melioris lucem impertiendi erroremque demendi, magna vi divini spiritus cœpit disserere; non esse illum Patrem, ut ipsa sentiret, miserum, sed beatum; neque ad perniciem, sed ad perfectam vitam devenisse: quin F ipsam potius, quæ inter hujus seculi opes, atque (ut quidem appareret) multas delicias ætatem consumeret, in misero et infelici vitæ statu, sempiterni interitus periculis objectam esse. Quibus illa verbis commota, in præsens quidem suæ dementiæ graviter ingemuit, postmodum vero haud segniter ad virtutem mores suos correxit. Muneris ejus *h* fuit araneas circum collegium decutere, quo fungebatur sane gnaviter. Ad hoc observabat, num quem Senatorem aut alium luculentum virum ambulantem respicere posset in peristylio; tum vero subito prodire, pertica cui summæ scopæ alligatæ erant, armatus; et, quo ab iis homo abjectu et nullius rei putaretur esse, ob eorum ora ad peristylia mundanda incumbere: quod usque eo illi solenne erat, ut quoties Aloysium cum sua pertica egredi conspicarentur, id Patribus argumento esset, externum quempiam aliqua auctoritate virum, in collegium venisse.

levem mulierem apte corrigit,

h

aranearum telas decutiendi officium sibi vindicat,

133 Episcopi nonnulli aliique Antistites prandium in collegio condixerant. Rector, quo illis Aloysii cognoscendi locus esset, jussit eum super mensam concionem habere in triclinio. Hoc onus, ut erat in

blæsum se agnitum gaudet,

A in speciem illustrium munerum, fugitans et latendi cupidus, deprecari, optabat; sed mandato Superioris minime refragari ausus, elegantem sane, gravem, et eruditam de Episcoporum officio orationem habuit. Gratulanti deinde cuidam de felici concionis eventu: Sibi, inquit, eo die nihil accidisse lætius, quam quod publice, blæsum se esse sit cognitum. Siquidem litteram R, minus expedite proferebat. Crebro veniam poscebat delicta sibi objectantibus in triclinio os præbendi: quod quidem in collegio Romano, indignatus laudari se, cum argui vellet, jampridem intermiserat. Quia vero, ut erat fere ejus animus in Deo, ab obviis se salutari minime sentiebat *i*; de eo palam admonitus, multis superbiam suam damnavit, ac deinde diligentissimus in hoc genere fuit; atque ita studuit mentem suam Deo conjungere, ne tamen suo humanitatis officio deesset. Singulare universo collegio submissionis, modestiæ, obedientiæ; studii, disciplinæ religiosæ specimen erat: et quando eo loco ducebatur ab omnibus, nemo non eximio ejus virtutis fiducia pietatisque sensu in ejus familiaritatem se immergebat; etsi ipse, ut erat quisque in Dei cultu ferventior, B ita libentius se ad eum applicabat; nimirum ut pietatis officiis conferens, vicissim illius cœlestis gaudii particeps esset.

et de erratis moneri.

i

XXVI

Confirmantur hæc litteris Medicæi,

234 Eo vita functo, Bernardinus Medicæus, vir non minus dignis religioso homine virtutibus, quam natalium claritudine illustris, et Aloysio perfamiliaris, Mediolano ad me scripsit in hunc modum: « Aloysius, Frater noster longe optimus, confirmavit mihi, constantiam et perseverantiam in exiguis rebus, sibi imprimis cordi esse, et hanc esse « proficere cupienti virtutem maxime necessariam. « Igitur in actionibus omnibus suis ordineque quotidiano, uno tenore se gerebat. Rem periculi plenam esse aiebat, affectum ducem sequi. Tutam « viam esse, quam cognitionis rationisque lumen « ostendat: quare animo laborabat, ut mentis suæ « lucem factis æquaret: negabat tamen se umquam « eo usque posse progredi, quo illa monstraret: « quanto enim plus operæ conferebat, tanto plus « illi lucis oriebatur. Desiderabat ardentissime adversa perpeti; ac mihi aliquando negavit, se clarius cujuspiam sanctitatis documentum posse reperire, quam si eum bona conscientia in malo « esse, hoc est, si innocenti gravia sustinendi materiam Deum objicere videret. De omnibus ex C « animo bene sentiebat; delicta tamen, quorum « erat manifesta pravitas, minime approbabat; sed, « quod licebat, in meliorem partem interpretabatur. Ceteros de suis erratis singulari officio et « prudentia admonebat, et vicissim orabat admoneri de suis. Quidquid ageret, pietatem, caritatem, prudentiam præstabat; levitatem numquam. « Toto tempore, quo illo sum usus, nullius perturbationis motum in eo vel primum animadverti, « nihil in ejus moribus quod notam mereretur; « numquam illum vel in minima re vidi ex industria « labi, nullam umquam Religionis legem negligere. « Erat quidem ille in omni virtutum genere singularis, sed in eo præcipue, quod in tanta virtutum « copia nulla in re singularis esse videretur: quam « equidem virtutem longe omnium eminentissimam « esse judico. Atque hæc mihi jam quidem de illo « succurrerunt. »

prudentes ejus sententias quasdam memorantis;

item testimonio P. Achillis Galiardi,

235 Eodem temporis spatio sermo per collegium fuit, Aloysium excellentissimo precandi munere pollere, neque umquam inter orandum adeo abduci: idcirco Achilles Galiardus, vir doctrina et auctoritate præcellens, non semel in sermonem cum eo ingressus de rebus cœlestibus, ad rationem etiam mentem Deo perfecta caritate jungendi (quam vulgo, Viam unitivam; Theologi, Theologiam mysticam D appellant) tandem devolutus est. Ibi liquido cognovit, super alia dona multo maxime eximia, quibus sanctus ejus animus cumulatus erat divinitus; etiam cum Deo incredibili quodam modo conglutinatum esse, et mysticæ Theologiæ fructum haurire quotidie circa divinam illam caliginem, de qua magnus Dionysius Areopagita præcipit, versari; illam complexum esse, illa frui, in illa longissime provectum esse. Itaque comperto, tantas virtutes, tamque sublimis fastigii, quantum vix mortalis conditio recipit, tam altas in adolescentis animo, qui vix quartum annum in religione egerat, radices fixisse; jamque suo quidem judicio eum gradum tenere, quem rari admodum, iique perfectæ et consummatæ religionis viri, non nisi inusitato quodam Dei præsidio attingere soleant; ingens ipsum simul admiratio gaudiumque complevit.

ANNOT. C. J.

ejus cum Deo conjunctionem notam habentis,

236 Quia vero plerique omnes, qui tantos in hac se Deo devinciendi disciplina progressus habent, ad aliorum procurandam salutem dolenter descendunt; proculque ab hominum strepitu cum Deo fere, in ejus contemplatione alte defixi, versantur; tentandi causa subjecit; mirari se, hujusmodi functionem E mentis non perinde ipsi, ac pugnantem cum Societatis instituto, suspectam esse: quippe cum hujus sit, promiscuo, cum omni hominum genere congressu convictuque, animorum saluti studere: at vero mystica illa cum Deo necessitudo, nullius utilitatis obtentu, hominem ad hominum cœtus dimittit; sed agendi cura aliis relicta optimam partem, quæ in contemplando sita est, eligit. Huic respondit Aloysius, se quidem si hæc, quæ diceret, in animo suo effici sentiret; ab ea, velut suis rationibus aliena, consectanda refugiturum. Quod responsum multo etiam magis illum obstupefecit: intellexit nimirum, admirabili quodam Dei beneficio, utramque eum inter se rationem se junxisse; sic ut neque illa, quæ Deo perfruitur, alteram impediret, agendi studiosam; neque hæc, illam distringeret; adeoque in altissimo positum esse consuetudinis cum Deo statu, qui amore et perpetua nostræ mentis ad ejus voluntatem confirmatione fit: nempe cum animus, amoris vi elatus in Deum, cognito quanto zelo flagret salutis animorum, e fastigio illo, in quo per beatum otium Dei se cogitatione pascebat, ejusdem amoris stimulis ad negotium curamque opitulandi hominum animis redigitur. Igitur ex eo tempore numquam Achilles desiit hoc tam notabile donum, Aloysio tributum divinitus, prædicare; idque triplici scripto ac jurejurando confirmavit. F

qua tamen nihil impediretur

vacare proximo suo.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J.

a *Quæ hinc sequuntur usque ad num.* 226, *latina feci ex editione Ceparii Placentina, multum hic diversa ab editionibus prioribus.*

b Helenam Aliprandi *vocant testes* II *ac* III, *et passim alii Scriptores. Ego brevitatis et claritatis causa idem nomen deinceps in contextu infero, ubi de ea mentio fit, quamvis absit ab editione Italica.*

c *Nomen ei* Joannes Antonius *apud testem* III *: qui simul totum negotium, de quo hic, paucis ita complectitur:* Effecit quoque Aloysius, ut Marchio Rudolfus, qui falso credebatur a populo in concubinatu vivere, tolleret scandalum istud, manifestando matrimonium, quod legitime contraxerat cum Domina Helena Aliprandi, atque eatenus justis de causis celaverat mundo. *Hæc eadem ita exprimit testis* II: Compulit Aloysius Marchionem Rudolfum, ut palam faceret matrimonium, quod inierat quidem cum Domina Helena Aliprandi, sed ea putabatur pro concubina uti, quia inierat illud secreto, legitime tamen

Publicat matrimonium fratris

A men, juxta mandatum Concilii Tridentini, cum facultate et permissu Ordinarii. *Et prosequitur testis* III, Memini quoque illo die, quo publicatum mane fuit prædictum matrimonium, simul pransos esse in palatio, quod foro adjacet, Marchionem Rudolfum, Marchionem matrem ejus, Dominam Helenam, Dominum Joannem Antonium patrem ejus, B. Aloysium et ejus Socium. Et Aloysius (*addit testis*) Principes consanguineos, de matrimonio edoctos, permovit etiam ipsos ad probandum factum.

ANNOT. C. J. *eatenus clam habitum.*

d *Quorum alter* Joannes Vincentius Gonzaga, *a Gregorio XIII; alter* Scipio Gonzaga, *a Sixto V, creati. Prior obiit anno* MDXCI, *posterior biennio post: ille natus Panormi, dum pater Ferdinandus, Molfettæ Princeps, ibi pro Rege Catholico Siciliam administrabat, anno* MDXL; *hic anno* MDXLII, *Carolo Marchione, Gazzuli et S. Martini Domino, atque Æmilia ejusdem Gonzaghii nominis Marchione. Natale ei solum, nisi fallor, fuit ipsum Gazzulum, in ditione paterna et agro Mantuano: certe ibi in lucem prodiit frater ejus Annibal, notiori nomine, quod in Ord. Minorum assumpsit,* Franc. *de quo supra dictum est pluries.*

e *Præmissa paucioribus sic narrat testis* III, *modo*

B *citatus:* Rogatus quoque Aloysius a Marchione matre pulcherrime dixit pro concione in oratorio quod de Disciplina cognominatur, magno ardore discurrens, ac morose expendens, quantum Christus Dominus pro salute nostra egerit ac passus sit: tum exhortabatur concionem, cujus ego pars fui, et omnia coram audivi; ut die sequenti sacrosancto Eucharistiæ cibo reficerent animas suas; tulique communem ab omni populo approbationem. *Dies ille, ut testis* II *deponit,* Dominicus erat antecineralis, quam Ecclesia Quinquagesimam nominat; atque exhortatione sua effecit concionator, ut forte nongenti homines ad mensam divinam accubuerint: voluitque ipsemet ministrare Sacerdoti ad aram facienti, et populo pie communicanti, cum magna consolatione, tum sua, tum populi ipsius.

Dicit publice pro concione:

f *Id est, die* XXII *Martii, uti habet prima editio Itala: at Placentina ponit diem* XII *ejusdem Martii; an correctione Auctoris, an errore typothetæ, haud equidem scio.*

g *Philippo Rinaldi, qui in processu Romano in specie deposuit testis* XXIV, *a nobis etiam non uno loco citatus. Is enim inter alia hæc testatur de se:* Quo tempore ego rexi collegium nostrum Mediolani vigebat ibi adhuc recens memoria Aloysii virtutumque ejus, de quibus passim cum admiratione au-

Mediolani acta.

C dientium in congressibus nostrorum sermo incidebat. Curavi autem ego res ejus varias a variis conscribi, conscriptasque misi Romam ad P. Virgilium Ceparium, qui eas deinde inseruit historiæ quam de gestis Aloysii vulgavit, illo capite ubi tractat de habitatione ejus in collegio Mediolanensi. Caput illud ego ipse postea perlegi, contuli cum adversariis meis, atque eadem utrobique comperi. *Capitis initium in editione Itala prima, quam vidit Rinaldus, ducitur a numero hoc nostro* 228.

De mora ejusdem religiosisque exemplis, quibus Mediolani præluxit, ita etiam testis Castell. XIV: Intellexi ex P. Hieronymo Belli, P. Petro Cottono Gallo, Regis Franciæ Henrici IV concionatore, ac P. Tobia Bastone, Societatis nostræ Sacerdotibus, Aloysium studuisse aliquot mensibus in collegio Mediolanensi, in quo illi tunc temporis commorabantur, et more Sanctorum vivendo omnes loci incolas in sui admirationem et stuporem traxisse: eumdemque vitæ tenorem deinde Romam reversus, me præsente, *inquit idem testis,* in reliquo Theologiæ curriculo, usque ad obitum suum, constanter servavit. *Ita ille de commoratione Aloysii Mediolanensi ultima anni* MDXC, *quando pridem religiosus erat ac Theologiæ ope-*

D *ram dabat. Verum an testes citati omnes de illa ultima commoratione intellexerint dicta sua, haud equidem affirmavero. Cottonus certe videtur potius anno* MDLXXXV *habitasse Mediolani, quando ibidem fuit Aloysius, Religionis candidatus atque auditor Philosophiæ; quam anno* MDXC, *quando pridem ille admissus fuerat in Religionem, et penultimum quadriennii annum ibi sacræ Theologiæ impendebat. Ut ut tamen id est, nihil sanctitate detrahet Aloysii, quin imo, si de diversorum temporum habitatione locuti censeantur fuisse testes prædicti, major inde reputabitur et stabilior virtus sanctitasque ejus, quia pluribus annis, eodem tenore vitæ, continuata fuerit.*

h *De hoc Alosysii munere pauca notari etiam, inter alia ejus demissi animi exercitia, ad libri* 2 *caput* 6, *Annot.* a, *versus finem.*

i *Hac etiam de re meminimus supra.*

CAPUT XI.

Aloysii reditus Mediolano Romam et consummata perfectio.

E XXVII

Erat jam beatus Adolescens, pro tot suis virtutibus, æternæ gloriæ maturus; quippe vita, quam in terris inter mortales angelicum in modum semper coluerat, dignum eum cœlorum domicilio Angelorumque societate reddebat: quando Deus indicium fecit, velle se eum ad præmia, quæ tam brevi spatio quo vixerit, tanto studio et labore sit promeritus, capienda, ad se accersere. Etenim cum Mediolani etiam moraretur, paulo amplius anno priusquam abiret e vita, matutinæ orationis tempore, cum totam animi mentem intendisset in Deum; ille eam intus quadam luce perfudit, in qua manifesto cognovit, paucos quibus esset victurus, dies superesse; atque insuper præceptum accepit, ut instanti anno quam posset perfectissime, animo ab omni mortalium rerum studio divulso, Deo servire; et majori quam adhuc cura, omni seipsum virtute interius exteriusque adornare studeret. Mente ad hunc modum illustrata mirifice se mutatum, et longe quam antea longius affectum suum ab his fluxis rebus distractum esse sensit. Hoc Dei oraculum, præter Vincentium Brunum paucosque alios, quibus Romam reversus aperuit, ceteros omnes celavit. Interea, proinde ac erat solitus Theologiæ studiis invigilabat: tametsi, quod sibi intimas quasdam faces assiduo admoveri sentiret, ut cor totum in Deo figeret, minus jam animum ad ea applicare iisque oblectari poterat. F

De morte sua edoctus divinitus,

238 Ceperat eum cupido Romam, ubi spiritus religiosi primitias degustarat, redeundi; totque notos et cœlestium rerum societate secum conjunctos revisendi. Sed quoniam cavere instituerat, ne alterutram in partem umquam magis propenderet animo, cupiebatque rem integram Superiorum arbitrii esse; hoc etiam suum desiderium occultum habebat. Placuit nihilominus Deo, ut tot adolescentibus quibuscum in collegio Romano sacra illi necessitudo intercesserat recreandis, eo remigraret. Igitur Præpositus Generalis, ubi videt negotia omnia, quorum gratia in Galliam Cisalpinam missus erat, confecta esse, et elapsa hieme opportunum itineri faciendo tempus advenisse; præsertim cum P. Bernardinus Rosignoli *a* collegii Romani Rector, studio spiritualis commodi tot adolescentum, qui ex ejus aspectu et consuetudine plurimum profecturi essent, idem enixe oraret; eum tandem Romam revocare statuit; mihique datur negotium, ut primus eum per litteras faciam de hoc decreto certiorem. Quo nuntio accepto tantam lætitiam animo cepit, ut veritus ne mediocritatis cancellos excederet, a P. Bernardino Medicæo postularit, uti pro se sacrificaret; Deumque

optat ea Romæ defungi

eoque ultro revocatus,

A que precaretur, si ad majorem ipsius numinis gloriam faceret, ne fieret hujus sui voti compos. Accepto non ita multo post ab ipso Præposito Generali mandato, ut rediret; litteras ad complures dedit, plenas egregiæ cujusdam voluntatis notis, quibus causas afferebat, quamobrem tanta Romæ ætatem agendi cupiditate teneretur. In iis, quas ad me dedit, sic ait : « Credo equidem non esse difficile tibi persuadere, quantum voluptatis afferat mihi, quod Romano collegio sim destinatus; liceatque meos, qui istic sunt Patres Fratresque spirituales aliquando revisere. Interim enim stabit, mihi illa consuetudine frui, quam mihi tecum aliisque familiaribus, multo etiam quam antea fructuosius Deo opitulante instauratum iri confido. Quæso, ut iis singulatim me commendes : nam toti collegio Romano communiter ex toto corde, et mente, et animo, totoque affectu me commendo. » Aliam causam perscripsit ad [Gasparem Alperium] sui quondam tirocinii socium; quicum agens de primo illo nuntio, quem de suo Romam reditu jam decreto acceperat, ita loquitur : « Cui quidem tanto libentiori animo, simul revocatus

vehementer lætatur

B « fuero, morem geram ; quod, si nobis patria est « super terram, nullam equidem aliam agnoscam, « præter Romam, ubi genitus sum Christo Jesu *b* » Perlato ad eum mandato, ineunte mense Majo anni MDXC, [comite P. Gregorio Mastrillio et aliis] itineri se dat; in eoque eamdem, quam in ceteris, vivendi rationem secutus est. Comitibus et cœlestem voluptatem efficiebat, et anteibat exemplis. Ii cum cernerent, quantum quidem in ipso esset, silentio plerumque fere uti, et animo quasi a sensibus abstracto esse; dabant operam, ut eum a continua commentatione avocarent.

b
ac proficiscitur an. 1590

239 Gravis per id tempus annonæ caritas Italiam incesserat. Igitur tum alibi per vias, tum præcipue in Apennino, qui hodie Hetruriam a Gallia Cisalpina disterminat, homines egenos passim famæ confectos offendebant. His conspectis, Pater quidam Aloysio; Magno, inquit, beneficio nos Deus affecit, cum nos in simili ac istos inopia nasci noluit. Cui ille evestigio respondit : Majus vero est, quod in Turcarum ditione nati non sumus. Videbatur sibi Aloysius ab his Patribus plus æquo observari, et pro eorum in se caritate accuratius haberi; idcirco alium quemdam Patrem convenit, ostenditque in desiderio sibi esse, aliis comitibus qui nullam sui rationem haberent,

inter pia colloquia.

C viam conficere. Delatum Senas cupido tenuit in sacello S. Catharinæ Senensis Eucharistiam capiendi; quod, cum inibi Sacerdoti e Societate ministravisset, multo pietatis sensu facere datum est. Rogatus in collegio Senensi, ut apud adolescentes, qui sunt in Sodalitio Virginis Matris, verba faceret; postquam condixit operam, in odeum se recipit. Ibi ante sacram Eucharistiam, nullo inspecto libro, paulisper meditatus ac deinde regressus in cubiculum, quæ conceperat animo, compendio annotat. Habuit sermonem, ad pietatem tam appositum et efficacem, ut ex ea juventute, quæ ejus conditionis ac loci haud erat ignara, pluribus desiderium fortunæ spernendæ et complectendæ Religionis incusserit. Ejus sermonis exempla multis postea tribuenda fuerunt, instantius efflagitantibus : et Concionator quidam de Societate ipsum beati adolescentis autographum, suæ in illum pietatis monumentum, hodieque conservat *c*. Postquam ad extremum Romam devenit, communi Sociorum omnium Romani collegii gaudio et hilaritate acceptus est; quod ejus videndi, alloquendi, sanctissimoque convictu fruendi satietas nulla capere posse videbatur.

Senis ad Sodales verba facit,

c
Romamque appellit,

240 Sapientis sententia est in Proverbiis, vitam justorum hominum, quam ipse semitam nominat, esse instar resplendentis lucis; quæ a maligno lumine dilucescentis atque albentis auroræ exorta, alia atque alia claritate semper augescit, donec in perfectum diem, quem in cœli summo vertice constitutus sol efficit, tandem evadat. Talis fuit B. Aloysii sancta vita. Eluxit in ea, jam ab anno ætatis septimo, candor quidam innocentiæ; neque postea umquam desiit plus illi plusque fulgoris accedere, quando ex una virtute semper progressus ad aliam, novis quotidie bene promeritis novaque divinitus luce semper inclaruit; donec in tantum decus splendoremque emicuit, ut non modo perfectum diem assecutus, sed etiam, quod de Philippensibus dixit Apostolus, ipsemet luminare lucens in mundo factus esse videretur. Quod si vero fuit ullum tempus antehac quo talem se præbuit, certe hoc postremo suæ ætatis anno, iis qui familiariter cum eo vitam degebant, conspicuum harum rerum specimen dedit. Siquidem relucebant in eo consummatæ virtutes, totoque animo et affectu in cœlo potius quam in terra positus, vitam quasi ecstaticam atque ab omni rerum fortunæ subjectarum sensu abhorrentem vivebat. Ut venit Romam; jam pridem, aiebat

Prov. 4.

D
A. VIRG. CEPARIO. XXVIII
jam consummatus in virtute:

Philip. 2.

E mihi, est postquam mortuos meos sepelivi; non est quod de illis præterea mihi curæ sit : tempus modo est, ut ego mihi de altera vita cogitem. Non multo postquam advenerat, defert ad P. Rectorem scripta omnia, cum theologica tum ascetica, atque inter illa quædam, quæ suopte marte in S. Thomam, sane quam erudite erat commentatus. Percunctanti Rectori, quid ita scriptis theologicis, quibus illi opus esset, ac præcipue his quæ ipsemet elaborasset, seipse privaret? Id propterea se facere respondit, quod in hæc seorsim, velut ingenii sui partum, nonnullo se amore ferri sentiret; ceterarum rerum mortalium nullo amplius teneri; voluisse his se etiam orbare, ut animum ab omnibus porro sejunctum haberet.

ibi omnibus se exspoliat,

241 Adhæc accuratam quamdam in explorandis perfectæ vitæ officiis subtilitatem erat adeptus; quam a Religiosis omnibus, non modo mandari memoriæ, sed etiam factis exprimi, par sit. Nam omnibus fere hominibus, quoties in præstantium virorum, atque eorum præcipue quorum in potestate sunt, se amore et gratia præcipua esse intelligunt, naturalis quædam gestientis sibique palpantis animi dulcedo surrepit; quod illi, hoc velut evidenti testimonio ac documento, se in ipsorum moribus acquiescere demonstrent : itaque sæpenumero de eo nonnulli non modo sibi gratulantur, sed in familiarium quoque congressionibus meminerunt. Longe alia Aloysio mens erat. Usque eo siquidem omnem sui ipsius amorem extinxerat, et ne cujusquam animus ad se potissimum adhæresceret deprecabatur; ut ne a Superioribus quidem se peculiari amore vel obsequiis affici sustineret. Si quis se eum præ ceteris diligere significaret, non respondebat amori, et dolorem animo capiebat. Idcirco qui ipsum regebant, quo ei gratificarentur, non pluris se eum quam ceterorum quemvis æstimare monstrabant. Cum in omni consuetudine affabilis ante alios fuisset, tum per hoc tempus nihil illo comius, nihil erga omnes suavius fieri poterat : adeo immensa et communi quadam caritate omnes amplectebatur. Ergo certatim ad eum, de Deo, de felicitate cœlesti, de perfectione virtutis, remissionum tempore disserentem audiendum, concursus fiebant. Equidem et expertus ipse, et aliorum sermone sum edoctus, ab ejus congressu inflammatiores multos, quam ab ipsa oratione discessisse. Si quos erat nactus, quibus confidenter se absque arbitris indicare fas esse sciret; eis tam divinos sui pectoris affectus expromebat, ut eis admiratione perculsis, simul ingemiscendi, simul

mores proprios accurate discutit,

socios ad perfectionis studium excitat,

 tam

ANNOT. C. J.

A tam inusitatam cum Deo conjunctionem venerandi causam daret.

mentem continuo defixam in Deo tenet,

242 Quocumque se ferret, numquam præsentis et sua omnia arbitrantis Dei memoriam deponere: Dei amore sic flagrare, ut sive a legente super mensam, sive a sermocinantibus ejus mentio fieret; evestigio mens ei cœlesti voluptate difflueret, palamque ejus signum daret toto vultu inflammato, et loquendi facultate tantisper inhibita. Id cum alias evenit, tum aliquando inter mensam, cum nescio quid de divino amore legi audisset, subito sensit ex intimo pectore velut flammam erumpere, cujus vi ab edendo cessare coactus est. Ea res nos, qui eamdem mensam circumsedebamus, advertit. Ergo rei ignari, ac veriti ne graviter affectus esset, intenti in eum oculos defigimus; interrogamus, satin'recte haberet. Ipse, qui tum quidem nullum verbum facere posset, seque deprehensum esse sentiret; tanto magis verecundatus, oculos dejicere, lacrymæ prorumpere, facies ardere, pectus sic intumescere, ut essemus in metu, ne qua ejus vena rumperetur; omnes ipsius miseratione commoveri: extrema tandem mensa pedetentim ad se rediit.
B Erant, quibus cum hæc essent cognita, ut erubescentem viderent, de industria in sociorum circulis sermones de Dei in humanum genus caritate inferebant: alii contra, ne quam corpore aut molestiam aut noxam conciperet, hujus generis colloquia interrumpere studebant. In exedis et ambulacris spatians, tam longe animum abducebat a sensibus, ut eum debita opera salutandi causa præteriens sæpe fefellerim. Ibidem Coronas Virgini Matri recitabat, pietatis officia frequentabat intervallis, modo submissis genibus, modo erectus: et tamen affectationis notam, quæ alteri hæc factitanti facile hæsisset, apud omnes evitabat.

multiplicat lectionem librorum piorum,

243 Hoc anno lectioni rerum sacrarum horam singulis diebus designatam habebat. Multum teneri videbatur legendis Soliloquiis S. Augustini, vita B. Catharinæ Genuensis, Sermonibus in Cantica S. Bernardi, præcipue vero epistola quæ inscribitur; Ad fratres de monte Dei, quæ inter opera S. Bernardi legitur. Eam tanto studio volutarat, ut prope edidicisse videretur. Inter legendum, excerpebat atque annotabat reconditas quasdam de pietate sententias, quas post ejus mortem ipsius manus descriptas reperimus. Mense Novembri, anno MDXC, quartum jam annum theologiam studere incipientem, Rector cubiculum seorsim a sociis habere compulit:

humile supra scalas cubiculum optat;

C ibi ille agere, uti sibi in modico quodam domus angulo, vetusto, atro, humili, angusto, unica in tecto fenestra, habitare liceret; qui scalis imminens, præter vilem ejus lectulum, sellam ligneam et scabellum, in quo eodem et precanti et studia tractanti nitendum erat, nihil admodum capiebat. Itaque quod esset arctæ custodiæ quam cubiculo similius, nemini antea studioso attribui consueverat. In eo loco cum eum aliquando visitaret Pater Rector; exultantem, et perinde de exiguo illo tugurio atque de amplo palatio gaudentem offendit. Itaque per jocum dicere illi solemus, quemadmodum S. Alexius infra, sic ipsum supra scalas, pauperis in modum diversari voluisse. Ad summam, ita omnes sanctitatis partes explebat, ut complures ejus Superiores, contubernales, ac condiscipuli jurejurando asseverarint, a nemine quoquam vel venialis culpæ compertum esse. Qui confitenti dabat operam, negabat se umquam, nisi novo ex ejus confessione hausto lumine, ab se dimittere. Alius Pater, item juratus affirmat, se, qui duos plus minus annos eodem quo Aloysius cubiculo sit usus, cumque in mandatis uterque in collegio Romano a Rectore habuerit, uti alter alterum de vitiis, si qua in eo animadvertisset, pro

immunis a peccatis etiam minimis;

D caritate commonefaceret; toto tamen biennii spatio quo Aloysium perpetuo in oculis, atque omni familiaritate et quasi necessitudine connexum habuerit, nihil umquam ab eo commissum observasse, in quo vel umbra alicujus delicti resideret.

et absolutæ innocentiæ exemplum;

244 Erant hujus sancti adolescentis compositissimi affectus; in continendis in sua ditione sensibus, summa vigilantia; arctissima cum Deo societas, ceterorum hominum ad immortalem salutem, suorum sodalium ad supremum omnis sanctimoniæ culmen provehendorum, ardentissima cupiditas: denique, ut breve faciam, absolutæ innocentiæ exemplum, et erat, et domi forisque audiebat. Sacerdos quidam concionator, tam exquisitam ejus sanctitatem tantopere venerabatur, ac prope horrescebat; ut, cum neque opportunitas, nec voluntas ei deesset; tamen quadam reverentia impeditus, ad eum se adjungere, atque in ejus congressum dare semper abstinuerit. Paucis ante mensibus quam in supremum morbum incideret, ingenti cœlestis beatitudinis desiderio rapi se sensit: quo tempore crebro, ac libenter, de morte loquebatur. Solebat inter alia dicere, quo longius vitam extraheret, hoc se magis de salute sua trepidare. Itaque si longinquior sibi vita contingeret, et venientibus annis, majoribus etiam occupationibus implicaretur, initiareturque Sacerdotio, longe etiam de ea incertiorem fore. Causam reddebat: fore enim ut Deus a Sacerdotibus, quorum est, statas ei preces ferre et sacra facere; ac multo magis ab iis qui præterea hominum animos curent, pœnitentia lustrent, conciones sacras habeant, ministrent Sacramenta, alios gubernent, accuratam rationem reposcat; in eo vero statu, in quo tunc versaretur, cum necdum ad ullos sacros Ordines evectus esset, neque graviora negotia sustinuisset, ac proinde plurium culparum causas procul adhuc haberet; melius se de suo exitu confidere; si igitur Deo videretur, minime se hac ætate mortem reformidare. Hujus illum voti compotem, tempore, (ut dicam) oblato, Deus fecit *d*.

E *mavult ante Sacerdotium susceptum mori.*

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

d C. J.

2 *Nomen hoc, uti et paulo post sequentia,* Gasparis Alperii, *et* Gregorii Mastrillii, *absunt ab editione Romana, leguntur in Placentina.*

b *Tertiæ item epistolæ sub hæc ipsa tempora, aut forte paulo prius scriptæ, mentionem facit testis Castell.* VI *et varia ejus caritatis officia, ægrotantibus in nosocomio domestico præstita perstringens, ita orditur depositionem suam:* Scio profectum Castellione Aloysium jussu Patris nostri Generalis, venisse Mediolanum; et commorantem ibi in collegio Braydensi, prosecutum esse studia theologica, nec non studia pietatis et caritatis sibi consueta, atque isto in collegio suavissimum sanctitatis suæ odorem reliquisse omnibus; quem ego postea Mediolani etiam tum fragrantissimum sensi. Dum autem istic habitabat ille, et ego Romæ, dignatus me fuit litteris certiorem facere de modo valetudinis suæ, et scio inde revocatum a Patre Generali, mense Majo anni MDXC, iter fecisse cum P. Gregorio Mastrillio et altero Socio; ex quibus rescitum est, sanctissimo modo et exemplo totum illud iter confecisse, ac tandem Romæ exceptum fuisse a cunctis Patribus Fratribusque incredibili gaudio.

F *Redit Mediolano Romam:*

Audiamus Gregorium ipsum, qui Neapolitanus natione, Professus Societatis, Concionator excellens, et in domo professa Romana Vicepræpositus *erat, cum in processu Romano in genere,* anno MDCVII die III Octobris, *sic deposuit:* Quando ego et Aloysius una venimus Neapoli, atque iterum alias Mediolano Romam, in diversoriis passim, simul atque ingressi fueramus

A fueramus, conjiciebat se inter lectum aliquem et murum, atque ibi se dabat orationi. Comperi ubique apud omnes, qui juvenem noverant, vulgatam et firmam opinionem, qua sanctitatem; virtutes atque angelicos mores ejus prædicabant; et quilibet intento digito dicebat cum admiratione, Viden' juvenem istum sanctum: et ego (ut dicam quod res est) plus quam ullus alius fortassis, admiratus fui sanctitatem ejus, consistentem in perpetua abstractione animi ejus a rebus creatis, et conjunctione cum Deo.

ibique servit domi nostris infirmis,

His interjectis, pergat citatus testis VI *deponere sua.* Mediolano, *inquiebat,* dedit *Aloysius* ad me litteras Romæ, quibus indicabat, cœlum Mediolanense, contra Superiorum opinionem, nihil conducere valetudini suæ: quamobrem desiderabat Romam reverti, non quidem studiorum, aut alterius rei, aut etiam sanitatis causa; sed ut copiam ibi haberet ministrandi infirmis nostris in nosocomio domestico, imprimis autem Patri Corbinellio seni, ac P. Petro Parra Hispano, qui etiam ipse senio gravis et manibus mancus erat; cui præcidere Aloysius panem, ac cibum in os inserere solebat magna cum caritate; neque alius illo fuit magis solers et assiduus in hujusmodi B officiis: versabatur enim, fere dixero perpetim, in valetudinario; et in partem gratiæ ponebat, si rogatus permittebam ei servire illis, qui maxime tetrici, impatientes et fastidiosi ministrantibus erant: id autem et rogabat et faciebat exercitio virtutis. Alias, et crebro, ad idem veletudinarium ventitabat, ad sternendam e morbo convalescentibus mensam, ad mundanda cochlearia et cultros, ad decorticandum aliquod malum tostum, ad portandum ministrandumque decumbentibus ægris edulium, et alia ejus generis. Quanta porro caritate inserviret pauperibus in hospitiis publicis, *dicetur infra cap* XII, *et in Annotatis ad calcem hujus libri* 2.

et exteris in hospitiis puris.

Mors porro ejus habuit modum martyrii; utpote quæ consecuta est ex morbo, quem contraxit inter serviendum infirmis, grassante contagiosa lue, in prædictis hospitiis: ubi tamen potius quærebat animarum salutem quam corporum; et dicere solutus erat, illos qui foris inter proximos istiusmodi officia caritatis exercere cupiunt fructuose, prius exercere illa frequenter domi erga suos. Eo autem se extendebat caritas ejus erga salutem animarum, ut cuperet etiam sanguinem vitamque profundere pro conversione proximorum ad catholicam fidem; nec C sinebat sibi effluere occasionem eos convertendi, ubi ubi illa se dabat.

omnibus gratiosus,

Ex his porro atque aliis tanta erat existimatio et reverentia Aloysii apud Socios, ut eodem teste, quandocumque ipse horum congressionibus forte superveniebat, omnes illico componerent se, quemadmodum fieri assolet superveniente Superiore: neque erat qui minus moderatum verbum loqui, aut gestum facere eo præsente ausus fuisset. Inter hæc autem oculos mentis semper intendebat in Deum, et actiones omnes ad ejus gloriam dirigebat; hortabaturque etiam alios, idem ut facerent; et sic hortantem ego ipse in valetudinario sæpenumero audivi. Infirmi vero ipsi mire desiderabant crebro visitari ab eo, quia multum illis afferebat consolationis exhortationibus suis, quibus eos animabat ad toleranda æquo animo morborum incommoda, tamquam a paterna Dei manu submissa, *Hæc ut testis ille, occasione Epistolæ Mediolano acceptæ, simul deposuit, ita hic etiam simul referre placuit, eo magis, quod pleraque eorum ad sequentia quoque hujus capitis pertineant.*

c *Dictum est paulo ante, P. Gregorium Mastrillium qui per ferias jejunii verni magno fructu concionatus, fuerat Mediolani, Aloysio inde Romam itineris comitem fuisse. Is, in schedis MSS. a Cepario relictis, legitur retulisse rem miram, quam inde sic latine narrat in sua Aloysii vita MS. P. Franciscus Sacchinus,* D *rogatu ipsius Ceparii.* Ad Alliam flumen, *inquit Sacchinus, Ceparius nomen proprium fluminis in scriptis suis usu exprimit: neque satis certum est, qua fluxerit autiqua Allia. Potior sententia eam locat in Sabinis: qua si transierit Aloysius, Senis Romam iter habens; næ ille relicta vita regia et recta, transgressus Tiberim, per Umbriam et Sabinos longo circuitu Romam venit Sirecta per Tusciam, via ordinaria Romam contendit, ut verosimile est; malim iunominatum relinquere fluvium, quam certo nomine non certum alveum designare. Sed contextum Sacchini sequamur.*

ANNOT. C. I. Per flumen vadum ostendit

Ad Alliam flumen (quod imbre vel modico ex circumjectis undique montibus, repentinis auctibus, ad hæc raptis ingentibus truncis saxusque, ac cæcis voraginibus, periculose admodum intumescit) cum pervenissent *Aloysius et socii;* idque esse torrentius, et vadum, quod peritus dux ostendebat, haud superabile esset; narravit Gregorius Mastrillius, conspectum ab Aloysio hominem *(monet Ceparius,* ab aliis quoque conspectum fuisse) haud procul in diversa parte, tamquam piscandi studio, sæpius ultro citroque flumen pedibus trajicientem, Ad quem locum, E monitu item Aloysii, qui alibi ab torrente intrando dehortabatur, profectos, vadum reperisse facillimum: sed hominem piscatorem quæsitum, nusquam apparuisse: nec se unquam dubitasse, quin divinitus accidisset indicium ob merita Aloysii; atque adeo ipsemet Angelus ejus custos, eo habitu vel demonstrasset vadum vel potius effecisset.

ignotus quidam et disparet.

d *Multa annotari ad hoc caput de perfectione Aloysii consummata possent ex variis testibus: nisi præcipua sparsim jam dedissemus aliis locis.*

CAPUT XII.

Magna caritate ægris inserviens, morbum contrahit, quo tandem tribus mensibus contabescit.

Annus MDXCI, sæva lue, quam ex annonæ gravitate ubique consecuta fames toti Italiæ afflaverat, longe infestissimus erat. Ea, Romæ præsertim, ingentem hominum vim, quæ spe benignitatis ex omnibus circum regionibus eo confluxerat, extinxit. Hanc communem calamitatem Patres Societatis Jesu, omni ope atque opera, qua impensa de suo, qua F ex aliorum liberalitate corrogata stipe, sublevare laborarunt. Igitur non urbanis modo valetudinariis operam navarunt; sed insuper, rebus in ea necessitate sitis, voluntate Claudii Aquavivæ Præpositi Generalis, novum quoddam in tempus aperuerunt: atque ipse Generalis Præpositus, etiam ad hominum elephantiasi obsitorum ministerium se abjecit. Quo tempore B. Aloysius, victu per urbem ægris egentibusque summa hilaritate conquirendo, singulari sua caritate magnam omnibus intuentibus mirabilitatem fecit: sed tunc præcipue, quando (comperto nobilissimum quemdam Principem, quicum a puero amicitia illi et familiaritas erat, ac nonnullos pietatis igniculos alere senserat, Romam negotiorum causa ad Gregorium XIV Pont. Max. advenisse) a Præposito Provinciali copiam oravit, ejus in habitu pannoso et suspensa ex humeris mantica salutandi. Primum enim, aiebat, se sderare eum in pauperes, qui in valetudinario jacerent, munificum fore: deinde, quandoquidem illo benevolenti comprimis semper esset usus, par esse, ut aliquo pio officio gratiam referret: existimare porro, ad ejus animum salutari rerum omnium mortalium despicientia imbuendum, non abs re futurum, ad illum in hoc vili schemate visere

XXX Grassante fame

victum pauperibus emendicat:

A. VIRG. CEPARIO.

A visere. Exorata licentia, utrumque (uti mihi post Principis Præfectus prætorio retulit) assecutus est: nam et eleemosynæ in egenos nomine non levem summam abstulit; et Princeps ipse ejus adspectu, laudabili dolore permotus, atque ad meliora accensus, hanc demissionem plenis pietatis sermonibus est prosecutus.

valetudinario publico ministrat

246 Quin et ipsemet adire valetudinarium, et ægrotis deservire cum imbibisset; non nisi potestate a Superioribus, qui cunctantius eum audiebant, impetrata, a sancta quadam contentione obducendisque sociorum quibus id concederetur exemplis, conquievit. Ivit ergo, et sæpius, una cum sociis, quos inter Tiberius Bondius. Hunc cum nescio quis admoneret, caveret diligenter, ne contagione malum contraheret; Se vero, respondit, qui ante oculos tanto caritatis impetu anteeuntem Aloysium cerneret, ne objecto quidem mortis periculo ab eo labore deterreri aut velle aut posse. Hic idem Bondius per eosdem dies, insolitum quemdam fervorem sensit a divino Spiritu sibi subjici; mirantibus simul gratulantibusque hanc redintegrationem et ardorem novum animi, qui hominem ante cognorant: atque is
B ipse primus ut mox referemus, eo morbo extinctus est. Ad ægros euntibus, comitabatur semper Sacerdos quispiam, qui illorum Confessiones audiret; cum primis vero P. Nicolaus Fabrinus Florentinus, id temporis collegii Romani Minister, vir judicio pollens, religiosisque virtutibus et caritate abundans.

cum sociis, suo exemplo animatis;

Is cum ex interioribus Aloysii fuisset, postea cum Florentinum collegium gubernaret, quæ in valetudinario, quæque in morbo Aloysio evenerant, scriptis mandavit. Horrendum quidem erat moribundos homines, valetudinarium perreptantes, fœtidos fœdosque, et subinde in angulos aut de scalis exanimes prolapsos, animam exhalantes intueri. At vero in B. Aloysio ejusque Sociis species quædam enitebat ejus amoris, quo Cœlites inter se junguntur. Ipsi ægros exuere, pedes abluere, lectulos reponere, in iis ipsos collocare, cibum ministrare, de pœnitentiæ sacris erudire, ad sedate ferendos dolores hortari: atque observavit Pater, quem paulo ante laudavi, Aloysium, ut esset quisque teterrimo aspectu, ita plurimum juxta eum esse solitum, sic ut ægre avelli videretur. His illi miserorum obsequiis, dum pro Christiana sua in eos caritate maxime tenentur; lues, ut erat contagiosa, aliquot e B. Aloysii sociis invadit; quorum Princeps, ut ante memini, Tiberius Bondius, pie invidente Aloysio, in brevi disces-
C sit. Hunc jam animam agentem cum cerneret, Sacerdoti condiscipulo suo; Quam libenter, inquit, meam cum Tiberii conditione commutarem; et, si Deo placeret id mihi gratiæ facere, pro eo morerer! Patri nescio quid contra tendenti; id se, ait, idcirco precari, quod nunc habeat, cur se Dei gratia imbutum esse confidat; quid deinde futurum sit, nescire: proinde mortem sibi nunc volenti fore.

247 Neque diu Deus ejus preces audire cunctatus est. Nam cum eum Superiores ad illud valetudinarium, in quo jam multos gravi invaletudine tentatos videbant, redire vetuissent; neque tamen ille, pro suo sanctitatis amore, ut eodem remeatus daretur, instare cessaret; concessum tandem est, ut in valetudinarium, cui a Consolatione nomen est, in quo plerumque nulli sunt quorum morbi contactu vulgentur, se conferret. Nihilominus ipse etiam confestim in eumdem morbum cecidit, lectoque se dedit v Nonas Martii, anno MDXCI. Quo morbo ut se oppressum sensit, ratus, pro eo ac Mediolani a Deo cognorat, hunc postremum fore; incredibili lætitia circumfluere, eamque cum vultu tum moribus omnibus præ se ferre; illi vero, quibus Mediolanense illud oraculum crediderat, ex hac effusa hilaritate, brevi solutum iri corpore, augurari. Neque id eos

et an. 1591 3 Martii ex morbo decumbit:

D falsos habuit. Ubi se tanto moriendi desiderio accendi sentit, subvereri cœpit, ne modum non teneret. Ergo ut id exploratum habeat, Bellarminum moderatorem suæ conscientiæ consulit. Postquam vero ab eo est edoctus amorem mortis, e cupiditate conjunctionis cum Deo profectum, dummodo in Dei potestate velimus esse, nihil habere noxæ; atque a pluribus, quique majorum, quique nostra memoria sanctitate floruerint, usurpatum esse; tum vero ille toto se animo cogitationi æternæ vitæ dedidit. Eo erupit vis morbi, qui pestilens febris esse credebatur, ut in septem diebus eum ad extremos vitæ fines adduceret. Ergo cum solicite pieque, ut cum maxime, animum Confessione detersisset; sacro Viatico et extrema Unctione a Patre Rectore (Bernardino Rosignoli) munitus est; ipso cum maximo pietatis sensu solitas preces prosequente, ceteris omnibus qui aderant, de tam cari sanctique Fratris jactura collacrymantibus.

die 9 extremis munitur;

148 Ceterum, quia commoda adhuc valetudine utentem complures e familiaribus, pro suo in eum amore sæpe coarguerant, quod nimia pœnarum acerbitate, quibus corpus animumque assiduo exercitum haberet, interitum sibi maturare videretur;
E ac fore prædixerant, ut, quod S. Bernardo evenisse legimus, vel in ipso vitæ exitu, hujus eum immoderati ardoris pœnitentia caperet: hunc ut omnibus metum eximeret, cœlesti jam Viatico instructus, referto Sociis cubiculo, P. Rectorem rogat, omnibus suo nomine diserte affirmet, in hac quidem re nullo se scrupulo pungi; verum id potius dolere, quod plurima omisisset, quorum potestatem Superiores facile concessuri fuissent: horum si voluntati obtemperarit, omnem animi sui angorem depulsum esse: ad hoc, nihil se umquam arbitratu suo, sed omnia eorum permissu fecisse. Adjecit et illud, nulla se ullius Religionis suæ legis umquam violatæ conscientia cruciari: quod idcirco ab eo dictum est, ne in cujusquam animo, qui ipsum plus aliquid et præter ceterorum consuetudinem facere vidisset, ullam offensionem, aut perperam sumendi exempli materiam relinqueret: quæ omnia majores etiam motus fecerunt animorum. Ingressum ad se P. Provincialem orabat, sibi ut ejus venia flagello in se uti liceret: illo negante, tam infirmo vires ad cædendum suffecturas: At saltem, inquit, permitte, alius quispiam a vertice ad calces totum me converberet. Ne id quidem fas esse, respondet Pater: verberantem enim discrimen contrahendæ notæ ecclesiasticæ, quam Irregularitatem dicimus, aditurum. Cum hoc etiam præcidi videret, denuo instantius id unum flagitare, ut humi prostrato emori daretur. Tantus extremum etiam spiritum trahentem, crucis, pœnitentiæ, afflictationis amor obtinebat: sed ne id quidem datum est.

sub quibus profitetur nullo se scrupulo angi,

ob exercitas pœnitentias;

et vultum flagellari se petit.

F

249 Jam prope constabat eo die, qui erat morbi septimus, vivendi finem facturum, quo ipso explebat annum ætatis tertium et vicesimum: verum Deo visum est, fracta ac mitigata ejus vi, ægritudinem extendere: scilicet, ut pluribus virtutum exemplis, quibus dum lecto se tenuit, nobis præluxit, informaremur. Interea jam Castellionem usque Aloysium vixisse fama nuntiarat: jamque ei mater, et frater exequias fecerant; cum nuntius affertur etiam vivere. Ibi Rudolfus Marchio ejus frater, gaudio exultans, torquem aureum, quem forte e cervice gerebat, discerptum frustatim in circumstantes, cum nuntium acciperet, partitus est. Simul primus ille mali ardor deferbuit, hæsit Aloysio febricula lenta hectica, quæ trium mensium spatio pedetentim illum absumpsit: quo tempore multa quidem ab eo præclare ad exemplum facta dictaque sunt; sed quoniam

Fracta vi morbi,

A XXX *eoque in hecticam declinante,* niam fieri non potuit, ut ex tanta tamquam varia hominum multitudine, quæ ad illum visendum venit, omnia colligerentur; quæ mihi quidem cognoscere licuit, pauca hic collocabo.

250 Cum primum in morbum incidit, compositus erat in lecto, cui velum erat obtentum e crassa undique tela, una cum storea, quæ seni cuidam destinata fuerant. *post varia virtutis specimina* Aloysius a Superiore petiit, ut, submoto hoc velo, ceterorum more sibi jacere liceret. At ubi responsum est, neque ejus gratia positum esse, et inopi aptum ac rude esse, a quo religiosæ paupertatis infirmandæ periculum nullum esset, *morbi initio edita,* subito acquievit. Initio valetudinis mandarat medicus, ut ipse atque item alter, qui simili malo tenebatur, perquam amaram potionem haurirent; alter ille operam dedit, ut fugiendæ nauseæ causa, suam quam citissime sorberet, aliis etiam ut assolet ad id præsidiis adhibitis: at Aloysius, quo salutarem sibi molestiam faceret, perinde ac dulcissimum liquorem sensim totam abducere, neque ullum deinde perceptæ amaritudinis signum dare. Valetudinarius in ejus cubiculo modicum candidi sacchari, atque item succi glycyrrhizæ, ejus ori subinde adversum destillationes reficiendo, supra mensam posuerat: B poscentem pauxillum succi illius glycyrrhizæ socius percunctatur, quin potius saccharum peteret? Quia, inquit, alterum, pauperem magis decet.

251 Cum accepisset eo anno periculum esse, ne qua pestis existeret: non modo Superiori se paratum ostendit, si convalesceret, ea affectis ministrare; *sæpe visitatur a Cardinalibus duobus,* verum etiam a Præposito Generali, qui ejus visendi causa venerat, facultatem postulavit id etiam Deo vovendi. Qua impetrata, insigni cum animi sui voluptate et eorum profectu, qui rei conscii et eximiæ caritatis quam eo facto ostendit testes fuerunt, votum suscepit. Crebro invisere ægrotantem Roboreus et Scipio Gonzaga Cardinales, quos fructuosis de pietatis doctrina, deque beata vita sermonibus tenebat. Patri Rectori significanti, non esse quod tanto suo incommodo toties accederent, se eos de Aloysii valetudine facturum certiores; negarunt posse se committere, quin venirent, quando uberem inde caperent animorum suorum fructum. Scipio Cardinalis, podagra laborans, deferri ad eum se jubebat, neque ab ejus lecto disjungi posse videbatur. Cum hoc quondam Aloysius de appropinquante sua morte, deque Dei in se be- C neficio disserere ingressus est, qui se in illo ætatis flore ad se raperet. Ad hoc Cardinali, pro suo in eum amore, magno sensu attendenti, confirmat, se officii sui ducere illum loco patris, omnium qui in terris vivant optime de se meriti, habere, quando ejus opera factum esset, ut post tot conflictus et impedimenta aliquando ad Religionem evaserit. His ad lacrymas commotus Cardinalis, se vero, respondet, potius illi debere; neque ætatis discrimen obstare, quin eum ipse suum rerum sacrarum parentem et magistrum agnosceret. Sub hæc memorabat, quanta animo suo emolumenta solatiaque cœlestia ejus semper verba et exempla dedissent. In digressu professus se prosequentibus, ingentem sibi dolorem hujus adolescentis jacturam allaturam; negavit, se umquam ab ejus colloquio, nisi animo ad inusitatam quamdam quietem composito, discessisse; sibique videri, in sua Gonzagarum gente neminem quemquam fortunatiorem extitisse.

252 Eodem tempore æger jacebat P. Ludovicus Corbinellus Florentinus, vir magno natu, cui *ad moribundum P. Corbinellum delatus* cum B. Aloysio mutuus amor intercedebat, atque in morbo crebrius inter se salutem mittebant: Is ingravata jam valetudine, octo diebus priusquam e vita discederet, valetudinarium obsecrat, ut Aloysium, qui jam præ virium imbecillitate pedibus nequibat insistere, ad se perferat in cubiculum. Id D A. VIRG. CEPARIO vero ille agebat, quod Aloysium jam colebat pro Sancto. Gratificatur homini valetudinarius, Aloysium vestit, atque in Patris cubiculum deportat. Incredibile est memoratu, quantum optimum senem hic illius ad se invisendum adventus recrearit, et quam liquidam ex ejus aspectu voluptatem pietatisque motum hauserit. Postquam inter se collocuti, invicem ad moderate patienda adversa, Deique voluntati obsequendum, hortati sunt; senex, Age, inquit, mi Frater Aloysi, prope jam est ut moriar, neque amplius inter nos revisuri sumus. Est quod te rogem; quæso ne deneges: ne prius hinc discedas, quam mihi bene precatus sis. Hac petitione Aloysius partim attonitus, partim rubore suffusus, negavit id convenire; siquidem benedicere majoris esse, at ipsum grandævum, se adolescentem; ipsum Sacerdotem, non item se esse. At senex, qua erat *ipsique benedicere coactus,* in hunc sanctum adolescentem pietate, insistit denuo precario exigere et obtestari, ne sibi in extremo jam vitæ posito hoc solatii subtrahat: valetudinarium item orare, ne prius illum abducat, quam sibi obsecundarit. Reluctari tamen sapiens adolescens, neque prius flecti, quam a valetudinario impulsus est: tunc enim viam reperit, qua simul et senis E mœrorem vitaret, et suam humilitatem tueretur. Sublata siquidem manu seipsum in Crucis formam designans: Deus, inquit, Dominus noster nobis *humiliter obedit,* ambobus benedicat: deinde Patrem aqua lustrali aspergit, et interea; Deus, inquit, Dominus noster te, mi Reverende Pater, sua sancta gratia accumulet, votaque omnia tua ad sui nominis gloriam fortunet: eum tu vicissim pro me precare. Ita ab illo jam acquiescente et mirifice læto, ad suum se lectum revehi jubet.

253 Fuit et illud ejusdem Sacerdotis adversus Aloysium pietatis ostentui. Tametsi Sacerdotes alio ac ceteri sepulchro mandari soleant, tamen fugiente *sibique præmoriturum edicit:* jam vita valetudinario denuntiavit, in quem locum hic beatus adolescens mortuus inferendus esset, ibidem se omnino sepeliri velle: ergo Superiorum jussu factum deinde est, ut optarat. Sunt qui memorent vaticinatum esse Aloysium, prius illum Patrem quam se e vita cessurum: id quod evenit: obiit enim Kalendis Juniis, pridie Pentecostes, media intempestæ noctis hora, vigesimo die ante felicem B. Aloysii exitum. Fugiebat omnino Aloysium, non modo cubiculo, sed etiam toto ambulacro F longe semotum, hunc Patrem illa nocte de vita periclitari; et tamen ter cum illa nocte videre visus est: id quod ipse valetudinario, proxima luce, fenestram apertum atque ut valeret visum de more venienti, in hunc fere modum narravit. Sciscitanti enim quinam præteritam noctem transmisisset? Male certe, inquit: nam inusitatum in modum molestis mirisque somniis, aut potius visis conflictatus sum. Tertium enim bonum Patrem Corbinellum sum mihi visus videre, vehementi dolore æstuantem; ac primum quidem sic me alloquentem audire; *quem etiam tertio conspectum sibi nocte ultima narrat,* Tempus est, mi Frater, jam me Deo enixe commendare, eumque adorare, ut hanc acerbitatem gravis et periculosi doloris quo discrucior, patienti fortique animo ferre possim; quando nisi singulari Dei ope confirmer, eum prout par est, me tolerare posse diffidam. Experrectus, et somnium fuisse ratus; Præstaret, inquam meipsum increpans, te dormire: quin has nugas missas facis. Paulo post vix repetito somno, idem iterum se mihi ostendit; vehementius etiam quam prius obtestans, ut ardentibus precibus, in tanta mali gravitate quæ sibi prope intolerabilis videretur, subsidio venirem. Rursum excutior somno: rursum levitatem meam objurgo, mecumque statuo, postridie copiam petere expiandi pœna aliqua

A. VIRG. CEPARIO

A qua negligentiam meam in obsequendo medici ac Superiorum voluntati, qui mandarant quietem ut capere studerem. Ecce autem postquam denuo condormivi, tertium mihi eadem species obversatur, meque ita compellat : Jamjam, mi Frater, hujus miseræ vitæ calcem prope contingo, ora Deum, ut hanc migrationem feliciter evenire, proque sua benignitate, alterius me immortali gloria beare velit : ibi me pro te vicissim precari non fugiet. Ea res usque eo mihi somnum omnem abrupit, ut harum imaginum terroribus perculsus, dum eas identidem omni cogitatione pertracto, reliqua nocte nullam quietis partem ullo modo capere potuerim.

et purgatorium absque mora transisse asserit.

254 Valetudinarius his auditis, rem omnem dissimulare, nullum admirationis signum dare, somnia et animi ludibria appellare; P. Corbinellum affirmare recte habere, obitum ejus celare ; hortari curam omnem poneret, seque redderet quieti : neque ille tunc quidem verbum ullum præterea fecit. Alias vero occasione data, significavit, sibi non modo exploratum fuisse illum esse defunctum, verum etiam in cœlum advenisse : siquidem sciscitanti P. Roberto Bellarmino, quid de illius anima sentiret, tenerine igne purgatorio? Confidenter sane respondit, absque B mora Purgatorium transisse. Quo ex responso ille conjecit, divinitus id edoctum esse : nam cum suapte natura in omni sermone immensum quantum consideratus, et in pronuntiando de dubiis rebus parcus esset; numquam, nisi a Deo factus certior, Patri suo a Confessionibus tam liquido confirmasset, Purgatorium jam transmisisse. Auctores illi omnes eramus hoc tempore, conquisitis ad id omnis generis rationibus, ut propagari sibi vitam a Deo exoraret; sic enim et meritis jam in cœlo præmiis ingentem cumulum accessurum, et plus hominibus atque imprimis Societati profuturum. At ille omnibus id unum respondebat : Melius est dissolvi. Quod ille tanto animi sensu et affectu, tanta oris serenitate dicebat ; ut satis appareret, illum studio non alio, quam ad indissolubilem cum Deo conjunctionem quam primum fruendam ferri.

XXXI *Scribit matri medio Martio,*

255 Binas omnino, interea dum hac invaletudine tenetur, ad matrem litteras dedit. Priores ejus initio, simul atque prima illa procella, qua opprimendus putabatur, defunctus erat : in quibus eam principio consolatus, atque ad res adversas quiete patiendas hortatus ; hæc subjungit : « Mensis est, » cum eo fui loco ut a Deo beneficio longe omnium C » maximo augerer, hoc est, ut in ejus gratia (uti » confidebam) positus, de vita exirem : jamque sa» cro Viatico, et extrema Unctione firmatus eram; » quando Deo placitum fuit tempus mihi proferre, » atque interea lenta me febre quæ nunc reliqua » est, ad mortem præparare. Medici, ignari quem » res exitum sit habitura, corporis sanitati conqui» sitis remediis student : me vero juvat animum » inducere, Deum longe mihi integriorem, quam » medici dare possint, incolumitatem parare. Ita» que interea loci illa spes me oblectat, fore ut me » Deus in paucis mensibus, e mortuorum ad viven» tium terram, ex hominum humi degentium ad » Angelorum Cœlitumque societatem, denique ab » aspectu rerum terrestrium et caducarum ad Dei » Optimi Maximi, in quo bonum omne continetur » intuitum contemplationemque pervehat. Eadem » cogitatio tibi, Illustrissima Domina, pro tuo in » me amore, proque eo ac meæ felicitati consultum » cupis, ingenti solatio esse poterit. Quæso te, ut » pro me vota ipsa facias, atque a Sodalibus Do» ctrinæ Christianæ fieri mandes ; ut brevi hoc » tempore, quo mihi adhuc hujus seculi pelagus » navigandum est, Deus, intercedentibus unigeniti » filii sui meritis, item sanctissimæ matris ejus, et » SS. Nazarii et Celsi precibus, delicta omnia mea, D » sanguine suo sacratissimo, quem inter supplicia » pro nobis profudit, velut mari rubro submergere » dignetur; quo inimicorum metu liberatus, ad vi» vendum fruendumque Deum, in terram illam di» vinitus promissam evadam. Idem ipse Deus te, » Illustrissima Domina, consoletur. Amen.

proximum se morti fuisse,

eaque dilata pro se orari petit :

iterum scribens 10. Junii

256 Alteras aliquanto prolixiores, paulo ante obitum scripsit; cum jam, uti postea exponam, diem ipsum quo moriturus cœlumque aditurus esset, divinitus compertum haberet. Ejus, matri valedicentis, hæc sunt verba. « Illustrissima Domina, mater » in Christo observantissima. Pax Christi. Spiritus » sancti gratiam et consolationem tibi, Illustrissima » Domina, perpetuam precor. Versabar equidem, » cum tuæ litteræ afferrentur, adhuc in hac mor» tuorum regione. Verum age nunc, ad cœlum ali» quando aspirandum est, ut in terra viventium » Deum æternum laudemus. Quod quidem iter nu» per sperabam ante hoc tempus a me confectum » iri : sed nimirum febris, ut aliis litteris ad te » scripsi, cum fervere maxime atque æstuare vide» retur, repente mitigata, ad diem usque, Christo » in cœlos ascendenti sacrum, sensim me perduxit. E » Ex eo, pectore magna vi destillationum oppresso, » ita redintegrata est, ut jam pedetentim ad dulces » carosque amplexus Patris cœlestis accedam; in » cujus gremio (uti spero) secuta quiete fruar et » sempiterna. Atque ita diversi rumores, qui de » me istuc perlati sunt, uti etiam ad Marchionem » scripsi, sane congruunt. Quod si caritatis est, ut » ait S. Paulus, flere cum flentibus, gaudere cum Rom. 12 » gaudentibus; ingens omnino te gaudium, mater » Illustrissima, ex eo haurire necesse est, quod » beneficii gratiæque in te causa, veram mihi Deus » lætitiam, atque a metu ejus umquam amittendi » securitatem designat. Equidem (fatebor enim tibi, » Illustrissima Domina) cum in considerationem » divinæ bonitatis, quæ instar est maris, cui nec » fundum sit nec littus, mentem ingurgito; ea mihi, » illius amplitudine abrepta, aberrare, neque satis » competere videtur : quippe cum ille me, pro tam » brevi, et exiguo labore, ad æternam requiem ac» cersat; et me de cœlo ad summam felicitatem, » quam adeo negligenter quæsivi, vocet; fructum» que lacrymarum polliceatur, quas tam parce pro» fudi.

eidem valedicit,

seque lugeri vetat,

et benedictionem ejus petit.

» 257 Vide etiam, atque etiam, Illustrissima Domi» na, et cave, ne hanc infinitam Dei benignitatem vio» les : quod profecto faceres, si eum velut mortuum » lamentarere, qui in Dei conspectu vivat; longe- F » que plus rebus tuis, quam in hac vita, sua com» mendatione adjumenti afferat. Non erit hæc diu» turna sejunctio : in cœlo revisemus inter nos; » simulque cum salutis nostræ vindice copulati, tota » animi contentione eum laudantes, ejusque mise» ricordias in æternum cantantes, immortalibus » lætitiis perfruemur. Neque vero ambigo, quin si » iis exclusis quæ consanguinitatis ratio subjicit, » animo fidei et puræ illi simplicique obedientiæ, » quam Deo debemus, locum dederimus; ultro ac » prolixe illi, quod suum est, oblaturi simus; idque » tanto libentius, quo id quod eripitur, nobis est » carius : sic enim certo existimabimus, nihil a Deo » nisi sapienter et e re nostra fieri. Adimit nobis, » quod ante commodaverat; non alio consilio, nisi » ut immuniore et tutiore loco reponat, iisque nos » bonis ornet, quæ nobis optaremus ipsi. Hæc om» nia eo dumtaxat a me dicta sunt, ut morigerarer » desiderio quo teneor, uti tu, Illustrissima Do» mina, ceteraque omnis familia, hunc meum dis» cessum in jucundi beneficii loco habeatis; tuque » hoc fretum trajicientem, dum littus in quo spes omnes

A » omnes meæ sitæ sunt, contigero, materna tua » benedictione prosequare. Quod idcirco feci libentius, quod nihil mihi superfuit, quo evidentius » amorem ac reverentiam, quam ut filius matri » debeo, tibi significarem. Denique ita concludo, ut » iterum abs te humiliter benedictionem efflagitem. » Romæ, IV Idus Junii, anno Domini MDXCI, Tuæ » Dominationi Illustrissimæ filius in Christo obe» dientissimus. Aloysius Gonzaga. »

CAPUT XIII.

Mortis dies præscitus ac pie obitus : sepultura,et acta circa corpus.

XXXII. Tempus jam est exequi, quam Christianum sanctumque in modum se B. Aloysius, ad postremum illum e terris ad cœlos transitum, accinxerit. Dum in hoc morbo, sane diuturno atque (ut tales solent) difficili, gravibusque periculis infesto, fuit; nullum umquam abjecti animi vel minimum gestu aut verbo signum dedit : numquam ostendit, obsequium se aut quidquam aliud, quod erga se valetudinarii facerent, fastidiri : sed, quamquam invaletudo promptius quam aliud ullum tempus latentes animi motus in apertum proferat, suæ tamen ipse semper patientiæ constitit. Superioribus, medicis, valetudinariis ad verba semper obedivit; et quibus moribus hominem religiosum, in valetudine quantumvis molesta esse oporteat, clarum imprimis exemplum dedit. Postquam lecto teneri cœpit, nullis umquam, nisi de divinis rebus et vita beata, sermonibus aures accommodavit. Itaque nemo eum invisebat, quin, ut ei gratum faceret, aliis omnibus omissis, de pietate loqueretur : quod si quis oblitus hujus instituti, quiddam aliud jaceret; Aloysius mente collecta secum ipse res alias tantisper agebat, donec ad res sacras rediretur : tunc enim seipsum immutans, atque ad colloquium reversus, non recreari se tantum, verum etiam gestire ostendebat. Hujus ipse sui consilii rationem sic reddebat. Etsi nihil ambigeret, quin de rebus indifferentibus pietatis gratia prudenter in commune loqui, nihil esset ab hominis religiosi rationibus alienum; nihilominus eo loci, quo ipse tum quidem versabatur, par esse, Deumque suo jure ab se postulare judicabat, uti sermonum suorum omnium, non modo formale (sic enim loquebatur) propterea quod mens, uti semper debet, in iis Dei honorem spectet; verum etiam materiale ipsum sit sacrum : et omne temporis momentum, quod sibi Deus extrema sua vita concederet, tanti æstimabat, ut non nisi in rerum pretiosarum tractationem expendi vellet.

Extremum æger, B *sed minime morosus,* *sermones non nisi sacros admittit :* C

259 Poscebat nonnumquam vestem, lectoque egressus pedetentim ad mensam, in qua erat Christi crucifixi imago, adrepebat, eamque complexus osculabatur; quod item imagini B. Catharinæ Senensis, et aliorum Sanctorum, quibus cubiculum cinctum erat, factitabat. Cuidam vero valetudinariis dicenti, non esse quod e lecto surgeret, se Crucifixi ceteraque simulacra ad lectum allaturum; Atqui, inquit Aloysius, hæ sunt meæ stationes. Eum igitur morem tantisper tenuit, dum se lecto potuit movere. Ad hoc interdiu quando clausa cubiculi janua sine arbitris erat, nullius ope adjutus, educebat se furtim e strato; interque illud ac parietem in angulo abjiciebat in genua, ac tantisper dedebat se precibus, dum quid foribus increpuisset : tum enim se, quasi cubitum rediturus, erigebat. Valetudinarius, aliquamdiu ratus ad requisita naturæ surrexisse, ad extremum cum sæpius lecto digressum offenderet, suspicatus id quod erat; postquam aliquando ex insidiis nitentem genibus oppressit, id præterea audere vetuit. Ille, ubi se teneri manifesto vidit, erubuit scilicet, vetitque deinde abstinuit.

adrepit e lecto ad imagines pias, *atque furtim de genibus orat :*

D A. VIRG. CEPARIO

260 Adhibebat hoc tempore sibi crebrius ad consilium de animi sui rationibus P. Robertum Bellarminum, pœnitentiæ suæ Præsidem. Quodam vero vespere ex eo requisivit, arbitrareturne quemquam ab igne purgatorio intactum, cœlum contingere? Ille cum annuisset, non ignarus quantum sibi haberet de Aloysii virtute polliceri : Quin adeo, inquit, ex iis unum te fere confido, qui immunes a purgatorio cœlum recta petant : quando enim Deus pro sua in te voluntate, tot animum tuum muneribus ornamentisque cœlestibus, quorum me conscium esse voluisti, exornavit (quorum illud non infimum est, quod te ab omni mortifera culpa semper abesse voluit) certo equidem spero, hoc etiam pro cumulo adjecturum, ut nusquam cunctatus ad Superos evoles. Hoc responso tantis incessit lætitiis, ut abducta a sensibus mente, ad cœlestis illius civitatis beatitatem, objectam divinitus, intuendam sit evectus. Quo in excessu mentis cum totam prope noctem, oblectamentis quibusdam atque solatiis quæ mortalem modum longe excedant, traduxisset; eam postea eidem Patri asseveravit, visam esse sibi vix momenti instar habuisse. In eadem ecstasi positus, etiam diem suæ morti destinatum accepisse creditur : siquidem quam pluribus deinde liquido prædixit, se octavo a sacri Corporis Domini die excessurum e vita; idque evenit. Cuidam vero, a quo singulari officio frequentabatur, aliquot ante eas ferias diebus, idem denuntiavit.

spe facta ibi evadendi Purgatorii *in ecstasim rapitur;* E *sub qua creditur diem mortis didicisse;*

261 Interea morbus usque eo ingravescere, ut P. Vincentius Brunus, qui infirmus præerat, vir medicinæ peritus, Aloysio negaret, eum diu superesse posse. Eo comperto, Socium quemdam compellans : Nescisne, inquit, quam felix nuntius venerit, intra octavum diem mihi moriendum esse? Amabo te, mecum una, pro tam eximia in me beneficentia, hymno Te Deum laudamus recitando, Deo gratias age. Eo hymno simul ab utroque pie admodum dicto, non ita multo post, alteri suo condiscipulo cubiculum ingredienti, exiliens gaudio : Patri mi, inquit, lætantes imus : lætantes imus. Quibus verbis tam effusa hilaritate pronuntiatis, ceteris gemitus exprimebantur et lacrymæ. Secundum hæc visum est tribus Patribus, quibuscum præcipua ei gratia intercedebat, per litteras valedicere. Ii erant P. Joannes Baptista Piscator, ejus olim tirocinii Magister, tum vero Rector Neapolitanus; P. Mutius de Angelis, ibidem tum Theologiæ Professor; et P. Bartholomæus Recalcatus, Rector Mediolanensis. His aliena manu indicavit, se, uti speraret, in cœlum proficisci; multam illis salutem dicere, atque orare, ut se Deo commendarent. At cum præ imbecillitate virium subscribere non posset, jussit sibi manum duci; et pro suo nomine, calamo crucem depinxit.

eadem sibi denuntiata gratias agit Deo: *valedicit per litteras carioribus sibi tribus;* F

262 Curæ illi fuit, octo postremos vitæ suæ dies, singularibus quibusdam pietatis ac religionis officiis exigere. Ac principio cum Sacerdoti familiari suo patefecisset, sui obitus diem se explorato tenere; eum rogavit, uti quotidie, tertia ante occasum solis hora, ad se septem pœnitentiales Psalmos recitatum veniret. Igitur per id tempus remotis ceteris, Christi cruci affixi imagine, ejus rogatu in lecto collocata, Sacerdos juxta provolutus in genua, quos dixi Psalmos pronuntiabat; nonnumquam, ubi ad egregium quempiam locum ventum erat, insistens; cum interea beatus Adolescens, oculis animoque in Christi effigie defixis, tota mente quæ legebantur voluntans, illustribus accensi in Deum studii cœlestiumque permotionum indiciis, ingentes lacrymarum imbres Patri cieret, quæ item ipsi, sed leni et quieto lapsu

facit sibi quotidie 7 Psalmos recitari, *et pia quædam prælegi,*

A. VIRG. CEPARIO.

A lapsu erumpebant. Ceteris horis diurnis, aliquod sibi caput e Psychagogia; aut e Soliloquiis S. Augustini; aut Sermonem S. Bernardi in Cantica; aut Jubilum, Ad perennis vitæ fontem, aut Psalmum quempiam ab se delectum, ut, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus; Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus; aut alium ejusdem generis, legi postulabat.

Psalm. 121. Psalm. 14

omnium in cœlum mandata excipit,

263 Ubi primum rumor esse cœpit, cum affirmasse intra octo dies diem se obiturum; certatim omnes momentum aliquod captare sine arbitris confidenter cum eo communicandi, ejusque commendationem exposcendi. At ille omnium mandata in cœlum perferenda admirabili animi promptitudine accipere, pro omnibus se cum Deo acturum prolixa caritate securoque animo polliceri, ut illic brevi se futurum, certum habere diceres; de sua morte, perinde ac de migratione ex uno conclavi in aliud solet, disserere. Plures ad eum visum atque etiam ministratum Patres ventitabant; in quibus magis assidui P. Marius Fucciolus Procurator Generalis, et P. Hieronymus Platus, qui altero ab ejus excessu mense et ipse naturæ concessit. Is aliquando, in digressu ex ejus cubiculo, ad comitem suum conversus: Sanctus, mihi crede, sanctus est Aloysius, usque eo, ut vivens etiam in Sanctorum numero collocari possit. Allusit nimirum ad dictum Nicolai Quinti Pont.Max. qui, cum B. Bernardino Senensi cœlestes honores decerneret, de S. Antonio Archiepiscopo Florentino, vivo et præsente, existimare se aiebat, non minus eos mereri Antonium vivum, quam Bernardinum mortuum. Postremis illorum octo dierum plerumque totum animum divinarum rerum contemplationi intendebat, nisi quod interdum aliquot de rebus sacris verba interloquebatur, aut breviores preces intervallis funditabat. Extremo triduo æneum Christi crucifixi simulacrum, Indulgentia Pontificia Philippinarum titulo sacrum, quod a Patre quodam acceperat, ad extremum usque spiritum perpetuo pectori appressum tenuit. Crebrius eo ritu, qui in Ritualibus libris præcipitur, fidem suam professus est, vehementem interea amorem semper præseferens Deo se consociandi: itaque illud identidem iterabat, Cupio dissolvi, et esse cum Christo.

B

eoque adspirat,

Philip. 1.

et asseverat se moriturum ipso die:

264 Octavo Corporis Domini festo die illucescente, valetudinarii adjutor in cubiculum ingressus, neque solito deterius habentem reperiens; Atqui, inquit, Aloysi, vivus es, non mortuus, uti futurum tua quidem sententia prædicabas. Cum ille perseveraret affirmare, eo se die obiturum; egressus e cubiculo renuntiat valetudinario, Aloysium, cui jam melius quam ceteris diebus factum esse videatur, in ea opinione constare, suæ vitæ postremum hunc diem futurum. Sacerdoti item cuidam se visitanti, ac dicenti, jam octavum diem agi, quo ipse in vivis se desiturum esse jactasset; jamque ad spem longioris vitæ excitari posse; Necdum, inquit, hodiernus dies totus præteriit. Magis etiam diserte idem alii confirmavit; qui ad illum adiens, cum ex plaga, quam tum e misera macie, tum quod jam diu in id latus continuo cubuisset, in dextro femore acceperat, graviter laborantem offendisset; misericordia permotus, molestum sibi quidem accidere dixerat, quod eo nobis carendum esset; optare tamen, ut his eum Deus doloribus aliquando liberaret. Cui ille perquam serio; Hac nocte, inquit, moriar. Illo occurrente, non videri eo loci esse, ut tam prope absit a morte; Aloysius bis eadem iterat: Hac nocte moriar: Hac nocte moriar.

C

265 Totum antemeridianum tempus multiplici profitendæ fidei, precandi, Deique multa cum pie-

XXXIII

tate adorandi officio traduxit. Circa meridiem sacrum Viaticum, quod a prima luce ejus diei sæpe poposcerat, efflagitare enixius. At valetudinarii, minime moriturum suspicati, aures non dare. Sed cum nullum solicitandi rogandique finem faceret; causari, postquam semel in hoc morbo eo sit impretitus, non videri sibi fas esse repeti. Tum Aloysius: De Oleo quidem sancto, inquit, est ut dicitis, non item de Viatico. Nihilominus valetudinarii tum quidem rem negligere. Dum eo loci valetudo ejus sita est, Gregorius XIV Pont. Max. de longinquo ejus morbo, a Cardinalibus (ut opinor) ipsius cognatis edoctus, cum percunctatus ut valeret, accepisset, jam in cœlum cogitre; suapte sponte suam ei benedictionem, una cum Indulgentia. ut vocant, plenaria transmisit. Id cum ei Pater collegii Minister nuntiasset, ut erat humilitatis amantissimus, quantum ex illis sacris muneribus gaudii, tantum ex eo quod sui Pontificem meminisse audiebat, verecundiæ percepit, continuoque vultum manibus contexit. Minister ut hanc verecundiam adimeret, negat mirum id videri oportere, siquidem Pontificem forte quiddam de afflicta ejus valetudine inaudisse. Altera ante solis occasum hora, Sacerdotem, sui olim tirocinii socium (P. Joannem Baptistam Lambertini) qui ad ipsum visendum e domo quæ est ad S. Andreæ advenerat, orat, ut Patrem Rectorem collegii ad præbendum sibi salutare Viaticum flectat. Paruit ille, et una Litaniam de sanctissima Eucharistia pronuntiarunt, Aloysio clara voce Sacerdotem sequente; cui ad extremum, vultu præter consuetudinem hilari, et ore ad risum composito, gratias egit.

D

sub meridiem Viaticum petit

accipit a Pontifice Indulgentiam plenariam;

E

sub noctem iterum Viaticum petit,

266 Venit deinde Pater Rector, sacrum Viaticum afferens; quo ille et mirifice lætatus est, et in eo percipiendo animi, ad pietatem Deique amorem inflammati, atque in spem arrecti ejus quem nunc tectum acciperet, coram in cœlo fruendi, præclara argumenta dedit. Hæc cum maxime agentem spectarent, et illas voces audirent: Accipe, frater, viaticum, et quæ sequuntur; omnibus qui in cubiculo erant, ubertim cecidere lacrymæ. Sumpto Viatico, placuit beato Adolescenti, quemadmodum in Societate advenientibus aut proficiscentibus in longinquas oras fieri solet, omnes qui aderant insigni amore et alacritate complecti. Ibi cum eum pro se quisque postremum salutaret, nemo erat, qui lacrymas teneret, nemo qui ab ejus amplexu divelli posset; omnes in eum inhiantes indentidem oculos magno amore et dolore referre, ejusque preces ambire. In his erat, cui cum Aloysio necessitudo semper fuerat, mutuis caritatis et amoris officiis constituta. Is seorsim eum adiens; se, ait, confidere brevi eum beato Dei conspectu fruiturum; orare proinde, uti compertum haberet, suam illi salutem dum viveret curæ semper fuisse, ita neque sui illic memoriam deponeret: sibi item, si quid in eum officiorum negligentia offendisset, veniam daret. Respondit flagranti sane affectu Aloysius, se infinitæ Dei benignitatis et clementiæ, pretiosi item sanguinis Jesu Christi, et commendationis beatissimæ Virginis Matris fiducia sperare, ita paulo post fore. Ne dubitaret: spondere, sibi pro eo agere, cordi futurum: etenim si in terris eum amavisset, longe etiam vehementius in cœlo, ubi plenior sit caritas, amaturum. Atque hæc omnia tam integris sensibus, et sermone tam expedito, tamque ad rem accommodato dicebat; nemini ut verisimile videretur, tam cito abscessurum e vita.

quo sumpto

amplectitur extremum singulos,

F

unique eorum singularem memoriam promittit

267 Eadem hora Præpositus Provincialis ingressus cubiculum, Aloysium compellat. Cui ille: Imus Pater, inquit. Et quo? sciscitatur Pater. Ad cœlum, respondet. Tum Pater: Itane ad cœlum? Nisi

et Provinciali dicit in cœlum se ire.

A si quid obstent peccata mea, subjicit Aloysius, spem mihi eo perveniendi Dei benignitas ostendit. Conversus Præpositus ad nonnullos adstantium, submissa voce : Audite, sultis, inquit, hic de profectione in cœlum loquitur, quemadmodum nos solemus de itinere Tusculano. Ecquid autem faciamus ejus corpusculo ? num communi sepulturæ commendandum sit? Responsum est ; ejus sanctitatem videri postulare, ut eximius ei honos haberetur. Sub extremam ante solis occasum horam obsequii causa ei aderam; subjectaque capiti manu pauxillum Christi crucifixi sigillum, ante quod sub ultimum spiritum precanti Indulgentia plenaria concedebatur, intentis oculis contemplantem sublevabam ; cum ille elata manu linteum capiti tegmen deripit. Ego, ratus eum motum moribundi hominis esse, tacitus repono. Paulo post cum ille denuo detraxisset, egoque restituerem : Sine, inquam, Aloysi mi Frater, ne hæc vespertina aura capiti tuo noceat. Tum ille, oculis Christi crucifixi imaginem mihi denotans : Christus, inquit, moriens capite operto non fuit, quibus verbis animum mihi pietate et salutari dolore confixit.

Considerans Crucifixum, capiti suo pileum detrahit :

B 268 Vesperi, quo tempore salutandæ Deiparæ signum datur, cum coram ipso sermo esset exortus, cuinam noctu cum eo vigilandum esset ; tametsi commentando astrictam mentem haberet, iterum tamen Patrem quemdam, qui juxta ipsum erat, ut sibi adesset rogavit. Alteri item, quem ejus excessum spectare cupientem, se in tempore admoniturum receperat, quasi ut promissis maneret ; Vide, inquit, maneas. Prima noctis hora, conferto hominibus cubiculo, Rector, nusquam lingua hæsitare cernens, etsi ipse se moriturum ea nocte prædixisset, fidem non adhibebat ; quin etiam, ut hoc genere febris laborantibus evenire solet, aliquot dies superfuturum ratus : jussit, se digresso, omnes excedere, et somnum petere : neque a quoquam exorari se passus est, ut remanendi potestatem permitteret, quod negaret moriturum : sin, seipsum nusquam ab eo discessurum fuisse. Soli itaque Patri Ministro, [qui tunc erat P. Nicolaus Fabrini, et P. Antonio Francisco Guelfucci] negotium datum est, ut ejus curæ assisterent. Nemo non intelligit, quanto sensu amoris et dolore, a sodali nobis tam caro, quem certa res erat numquam præterea vivum a nobis visum iri, abjuncti simus : at ipse, quem noster mœror minime præteriret, solandi nos causa polliceri, nostri in cœlis memorem futurum :

sub noctem moriturum negans Rector, cubitum omnes dimittit;

C orare ut in postremo hoc discrimine sibi precibus essemus auxilio : compluribus, quæ post suam mortem ab iis fieri vellet, injungere. Ita Rectoris auctoritate compulsi, lacrymantes omnes, alius vost alium ab eo discessimus. (Mansit tamen ibi cum duobus prædictis P. Robertus Bellarminus ; injunxitque Aloysio, ut quando ei videretur tempus poscere, moneret sese, quo animam ejus consuetis Ecclesiæ precibus commendaret Deo : et ille dixit se moniturum : ac monuit reipsa non multo post, inquiens ; Pater, jam tempus poscit. Et Pater submissis prope genibus, cum prædictis duobus quos dixi, preces recitavit. Quo peracto spem fecit æger protrahendæ usque in sequentem diem vitæ. Quamobrem rogavit Bellarminum Pater Minister, ad se ut concederet ac somnum secure caperet. Cumque ejusdem sententiæ esset valetudinarius, atque asseveraret non moriturum nocte illa, et, si periculum ingravesceret, se illum tempore advocaturum ; ad cubiculum suum Pater abiit.)

manente et mox etiam recedente Bellarmino.

269 Postquam solus cum duobus illis Patribus relictus est æger, mente semper in Deum erecta, per intervalla petitas e sacris litteris voces ejaculabatur, ut illam ; In manus tuas Domine commendo spiritum meum, et similes. Constitit aliquamdiu idem in vultu color : quo tempore, qui aderant, modo preces pro ejus salute concipere, modo sacrata aqua eum lustrare, modo Christi cruci affixi imaginem osculandam præbere, non sine appositis ad pietatem monitis. Ubi ad postremum mortis conflictum ventum est, e livore faciei et sudore guttatim erumpente cognorunt, gravi dolore confici. At ipse intermortuis vocibus flagitare, ut se aliter collocarent : jam enim ipsum triduum eodem membrorum situ jacuerat. At illi, veriti ne mortem ei accelerarent, simulque rati hoc ab eo naturæ potius impetu, quam cogitato peti ; quod tangere eum recusarent, cohortati sunt, veniret in mentem illius duri et angusti strati in quo inter tot molestias et supplicia Christus Dominus noster vitam posuisset. Quo præcepto admonitus, conjectis in Crucifixi signum oculis, cum verbis non posset, gestu significare, Dei amore plura etiam perferre paratum esse ; visusque est sibi ipsi imperare, ut eum dolorem quiete ferret : neque vero quidquam deinde movit.

Inde in agoniam adductus æger, Ps. 30.

D *A. VIRG. CEPARIO.*

non audentibus eum movere acquiescit :

270 Patres, cum jam eum neque loqui, neque se commovere posse cernerent, sacratum cereum ardentem, postquam illo ei salutaris Crucis notam expresserant, in manus dant ; quem suo perseverandi in sancta fide studio testificando, apprehensum strinxit ; eumque tenens, paulo post quasi collectis viribus, sanctissimum Jesu nomen effari conatus est ; atque ad extremum labia modice movens, inter alteram et tertiam noctis horam, admirabili tranquillitate animum suo procreatori reddidit : estque id adeptus, quod in gratiæ loco tantopere optarat, ut vel intra octo sanctissimæ Eucharistiæ, cujus honori semper præcipue devotus fuerat, dicatos dies ; vel memoris piique adversus Christi Domini pœnas animi declarandi causa, feria sexta moreretur. Itaque cum octavus eorum, qui sacræ Eucharistiæ solennibus sunt celebres, dies esset in exitu, jamque feria sexta ineunte, nocte quæ inter XII et XI Kalendas Quinctiles intercedit anno MDXCI, cum vixisset annos tres et viginti, menses tres, dies undecim, cum felici illa vita hanc mortalem commutavit : quot annos, atque etiam menses olim, cum moreretur, egerat S. Ludovicus, Caroli II Siciliæ Regis filius, e S. Francisci familia, ad deinde Tholosatium Antistes ; cui hic noster B. Aloysius haud modicis virtutibus affinis fuit.

E *ac placidissime expirat, noctu inter 20 et 21 Junii,*

271 Magnum enimvero sibi beneficium duo illi Sacerdotes qui morienti præsto fuerant, a Deo accepisse visi sunt ; quod e tanto numero idem ardentibus votis expetentium, ipsi potissimum delecti essent, qui tanta sanctitate adolescentem spectarent in cœlos feliciter demigrantem ; quod erat eo jucundius, quod antequam excederet, se eos dum viverent Deo commendaturum promiserat. Patri Ministro quies quædam animi et cœlestis jucunditas hæsit. Socium ejus (P. Antonium Franciscum Guelfuccium) insolitus pietatis ardor et salubris mœror, Deique secundum B. Aloysii consilia colendi studium invasit : quem animum multis lacrymis abundantem, si non perinde atque dum recens esse vigentem, at prout res tulit vehementer aut mediocriter incensum, plures non modo menses, verum etiam annos servavit. Sed quoniam, cum eum pietas ad decerpendum aliquid de sacris hujus beati adolescentis reliquiis stimularet, reverentia vetabat, ne quid de ipso corpore stringeret ; calceamentorum corrigias, calamos quibus scribere erat solitus, aliaque ejusdem generis sibi poposcit, atque dum hæc litteris mandamus, etiam conservat. Valetudinarii, cum ad lavandum curandumque corpus accessissent, elatis coram iisdem Sacerdotibus linteis lecticariis, æneum illud Christi simulacrum reperiunt, quod ut

F XXXIV *pio cum præsentium sensu, et curantium corpus.*

A. VIRG. CEPARIO

A (ut supra dictum est) tres continenter dies pectori admotum tenuerat. Inter nudandum corpus compe- riunt ingentem callum, quem consuetudo genibus inter preces nitendi, a parvo puero perpetuo culta, iis obduxerat; e quibus nonnulli quiddam, pii monumenti causa abscissum, hodieque penes se habent. Unus e valetudinariis, impulsu quorumdam ejus honori studentium, frustum carnis resecare aggressus, mox cœpti pœnitens, modicum pellis abstulit, qua suo hortatu admota ægrum convaluisse memorat.

Accurrunt domestici

272 Vix animam efflarat, cum alter Patrum qui adfuerant, nonnullos qui viventi interiores fuerant, certos facit, nostrum Anglum in cœlos evolasse. At illi, studio pietatis incensi, corripere se e cubili, et partim quod fortunatis cœlitum oris jam receptum crederent, ipsum vocare in vota; partim pro eo preces persolvere, quas pro amicitia ante obitum exegerat. Postea luce XI Kalend. Quinctiles, vix dato surgendi signo, cubiculum, in quo situm erat sacrum corpus, completur; et submissis omnes genibus, vel pro ejus animi incolumitate Deum; vel, quorum longe maxima pars erat, ipsum pro sua venerantur. Ad hoc certatim amore pietatis,

ad illud venerandum in cubiculo,

B ejus calceamenta, indusium, subucula, aliæque vestes direptæ: ungues, capilli, ac nonnihil etiam de ipsa carne præcisum. Dehinc corpus in sacellum commune collegii delatum, horis omnibus antemeridianis a quam pluribus frequentatum est; præcipue ab adolescentibus notis, qui antea non modo contactum, sed etiam aspectum cadaverum exhorrescere soliti, adibant ad feretrum, et sacras reliquias, Sanctum, Sanctum ipsum ingeminantes, amplexari et dissuaviari certabant. Eodem matutino tempore Sacrificia omnia, cum in collegio tum in ceteris Societatis in Urbe domiciliis, pro ejus animi felicitate facta sunt; etsi id a plerisque moris potius Societatis retinendi causa fiebat, quam quod opus esse judicarent. Difficile est iis, qui rem oculis non usurparunt, subjicere animis, quantum ejus excessus omnium qui in eo collegio degebant, animos permoverit, siquidem præter ejus virtutem et sanctitatem nemini quidquam loqui libebat, cum alius aliud quod observarat, præclarum specimen exponeret. Sed longe etiam frequentior in desiderio erat quam in sermone; unoquoque cum animo suo reputante, quam illustri gemma orbati essent, quam sanctæ societatis jacturam eo die fecissent.

in sacello,

C 273 Sub horam penultimam ante solis occubitum, qua preces ei funebres erant indictæ, sacrum corpus e sacello in amplam exedram, quo Patres omnes Sociique ceteri convenerant, delatum. Ibi omnes ad unum etiam Sacerdotes ex ordine, priusquam efferretur, manum ei osculantur. Quod venerationis genus solis Sacerdotibus impertiri solitum, hujus, qui minoribus dumtaxat Ordinibus initiatus erat, vitæ sanctimoniæ tributum est. Præstito hoc officio, funus longo ordine, in sacram ædem collegii, cui Annuntiatæ cognomentum est, procedit; atque ibi exequiales preces de more celebrantur. Secundum quas tantus fuit juventutis, quæ litteris inibi dat operam, ceterique populi ad obsidendum feretrum, sacras reliquias venerandi decerpendique causa, concursus, ut cum eis jam Patres obsistere nequirent, opus fuerit templi fores obserare. Interea loci, capilli, ungues, intima extimaque tunica accisa; extremi digiti, et duo articuli auricularis digiti dextræ manus præfecti sunt. Affuere homines Illustrissimi, Franciscus Dietrichstenius, qui hodie S. R. E. Cardinalis est; Benedictus et Philippus Cajetani: Julius Ursinus; Maximilianus Pernestainius, Dynasta Bohemus; qui postea cum esset ex interioribus Clementis VIII Pontificis Maximi Cubiculariis, vita defunctus est; et plures alii. D

in aula;

in templo autem externa juventus,

et viri primarii

274 Cum inibi esset, ut sepulcro mandaretur, tum aliis magnæ auctoritatis Patribus, tum præcipue Roberto Bellarmino visum est, non ex consuetudine, sed in loculo aliquo proprio componendum esse. Quippe cum vitam hanc eximia sanctitate transegisset, nihil ambigi, quin Deus tanto ejus gloriam per orbem olim clariorem effecturus esset, quanto ipse impensius dum vixit homines latere studuerit. Sed quoniam eo loci hominum de Societate corpora, non loculis includere, sed absque apparatu in sepulcro condere mos est; Rector Ministrum ad Professorum domum allegat, qui P. Laurentium Magium, id temporis in Italiæ procuratione Generali Præposito Assistentem, consulat. Is, re cum ipso Generali Præposito communicata, loculo tegi jubet: Generalem siquidem idcirco libenter hunc adolescentem legibus solvere, quod nemini non cognitissima sit ejus sanctitas: ut vel hinc liqueat, eum qui velut unus cœlestium inusitato sepulturæ honore sit affectus, jam tum præstanti quadam cœlestis virtutis laude floruisse. Igitur parato loculo E impositus, in sacello ejus templi, Christo cruci affixo sacro, quod maxima janua ingredienti ad lævam est, in alterum conditorium illatus est, quod viam publicam spectat; eamque partem qua Evangelium legi solet. Per multos deinceps dies in communibus circulis sola hujus sancti Socii virtus in omnium ore versata est: et orbati jam vivo, qui in eo collegio vivebant, cœpere mortuum venerari. Itaque dies nulla abibat, quin aliqui monumentum ejus adirent, eumque longioribus etiam precibus salutarent: in quo more non pauci complures menses, atque adeo etiam annos, dum Romæ ætatem egere, perseverarunt. In his fuit P. Joannes Antonius Valtrinus; qui etsi vivum numquam nosset, cum paulo post ejus mortem advectus e Sicilia, quæ de ejus vita conscripseram perlegisset, tanto in eum studio exarsit, ut parum esset tumulum ejus celebrare quotidie, nisi et varii generis flosculis, quos ipse in horto legerat, aspergeret; dicens, hunc demum flores mereri, qui tam exquisitarum virtutum ornatu floruisset.

Persuasi de sanctitate ejus divinitus illustrandi Patres,

corpus loculo præter morem condunt;

quod identidem visitatur a sociis.

275 Mansit in eo loculo B. Aloysii corpus septem omnino annos, scilicet ad annum Domini MDXCVIII; quando, ne procedente tempore aliorum corporibus misceretur. P. Claudii Aquavivæ Præ- F positi Generalis jussu, ejus ossa ad X Kalend. Quinctiles, e pristino in alium minorem loculum translata, atque in ejusdem conditorii muro qui plateæ objicitur, sublime defixa sunt. Ibi permissu [P. Bernardini Rosignoli, tunc] Præpositi Provincialis, qui ipse rei gerendæ affuit, Reliquiarum partes depromptæ, in multas Italiæ urbes dispersæ, atque in Poloniam et Indias delatæ sunt. Quin et ipse Provincialis ex iis sibi nonnihil sumpsit, et aliis tribuit. Neque præteribo, confirmasse eumdem Provincialem, ejus ossa inter se conjuncta, atque modesto illo habitu, submisso capite reperta, quo fere dum viveret esse consueverat; quæ res notabili pietatis motu aspicientes affecit. At vero annis posterioribus, ubi Deus, intercedentibus ejus precibus, miraculis editis, ipsius sanctitatem in hominum luce collocare cœpit; idem Pater Generalis decrevit, ut sancta ejus ossa, e priori sepulturæ loco, in alium decentiorem, separatim a ceteris, reponerentur. Igitur VI Idus Junii anno MDCII in sacrum vestiarium clandestino delata, et Kalendis proximis Quinctilibus septa loculo plumbeo, qui alteri ligneo erat inditus, sub gradu aræ S. Sebastiani, quæ est in eadem æde, collocata sunt. Tametsi vero curæ fuerit, ut hæc, præter eos qui operam

Inde in alium loculum transferuntur ossa anno 1598,

et rursum an. 1602.

A operam suam navabant, clanculum omnes, agerentur; non tamen idcirco populi pietati solertia investigandi defuit, qua tandem, ubi sacer ille thesaurus nuper locatus esset, reperiret.

276 Ad extremum increbrescente jam omnibus terrarum regionibus ejus sanctimoniæ fama, frequentatisque ipso Deum exorante miraculis, Francisci Gonzagæ Marchionis Castellionensis, Oratoris Cæsarei, Principis excellentissimi, cui locus ille angustior videbatur, rogatu, Præpositus Generalis loculum iterum eximi mandat; eoque Superiorum voluntate aperto, Marchio sibi et Duci Mantuæ paulum quiddam de Reliquiis legit. Caput, jussu Præpositi Generalis, in basilicam nominis Jesu, tunc portatum, [postea rogatu ejusdem Principis Francisci donatum fuit ecclesiæ collegii Societatis nostræ Castellione; ubi nunc magna in veneratione habetur.] Reliquum vero corpus III Idus Maji anno MDCV, crebris luminibus, symphoniacisque prosequentibus, ad ejusdem in qua ante situm fuerat ædis sacellum, Virgini Matri sacrum, Sacerdotum manibus deportatum, parieti, quem mos est legenti Evangelium spectare, insertum est. B Allaboratum quidem est, ut quam secreto ea translatio fieret: simul Orator cum conjuge, item Dux Polius, aliique viri principes ædem sunt ingressi; tanti facti sunt concursus multitudinis, ut se jam confercire inciperet. Fuitque bene diu pluribus Patribus negotium, sacras Reliquias, priusquam in destinato loco conderentur, osculandas, venerandas, precatoriis coronis contingendas, flagitantibus præbere. Ibi tandem reposita sancta illa ossa, ipsius beati Adolescentis effigie desuper, circum vero quam plurimis votivis tabellis pendentibus, lucente continuo lampade, et frequentis populi honoribus decorata, manserunt [usque dum anno MDCXX die XV Junii, translata denuo fuerunt in sacellum, ipsius honori decore ædificatum, quemadmodum narrabitur alibi] Interea precamur fortunatum ejus animum, ut in cœlo nobis, qui sacri corporis ipsius exuvias in terris honore prosequimur, Deum propitiet, gratiamque ejus abunde conciliet; ut extet olim meritorum nostrorum copia, pro quibus, propositis a Deo Verbo, postquam humanam naturam induit, præmiis digni simus: cui simulque Patri et Spiritui sancto, honor et gloria seculis innumerabilibus tribuatur. Amen.

atque an. 1605; capite ad ecclesiam Domus Prof. ac inde Castellionem delato, ossibus reliquis in collegii templo locatis, sed anno 1620 inde alio iterum portatis.

C

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J.

Ad Capita præmissa XII et XIII.

PARS PRIMA.

Postrema duo capita hujus libri secundi, quadrimestre ultimum vitæ Aloysii, atque ultimum ejus morbum, ac morbi tempore gesta prosequuntur. De eodem morbo et in illo gestis deponunt testes plurimi, sed ita ut eorum dicta, aliter atque aliter disposita quam in illis capitibus, nec sine incommodo et obscuritate separanda, ad utrumque simul caput plerumque pertinerunt. Quamobrem et nostra hæc Annotata atque Adjuncta ad utrumque simul referre visum est, quo verba testium uno tenore perlegi majori facilitate et faciliori intellectu queant. Compendium itaque istorum capitum quoddam primo loco dabit P. Antonius Franciscus Guelfucci, testis Castell. XIV, *Societatis Jesu Sacerdos et Concionator: qui postquam præfatus est (quod supra etiam adduximus)* se in collegio Romano cognovisse Aloysium, ex quo ibi finem tirocinio simul et studiis philosophicis imposuit; primoque Adolescentis conspectu captum fuisse singulari ejus modestia ac profundissima demissione animi,

Ex teste Cast. XIV.

D cum summa ingenii præstantia, nobilitate sanguinis, aliisque dotibus, quæ natura sua generant fastum, conjunctis: *ita, inquam, præfatus, subjunctisque nonnullis de reditu ejus Mediolano Romam, pergit hoc modo:* Annus fluebat MDXCI, Aloysio curriculi Theologici ultimus, cum laboratum Romæ fuit summa penuria annonæ; ortique inde morbi contagiosi ac pestilentia grassabantur passim in miserum vulgus. Tum Aloysius, pro ardentisssima sua in proximos caritate, multis precibus exoravit Superiores, sibi ut liceret inservire morbidis, decumbentibus publicis in hospitiis. Eo ipsum ego comitatus fui aliquoties; et quod auditu antea perceperam ex variis Societatis nostræ hominibus, qui eodem ipsum comitati fuerant, oculis hisce meis vidi; nec eloqui sufficio, quanta propensione animi atque ardore infirmis serviret, eligens sibi maxime miserabiles et opis indigentiores, exuendo eos vestibus, componendo in lecto, conferendo cibum, eumque eis inferendo in os; exhortando ad tolerantiam dolorum, docendo modum rite expiandi peccata. Observavi quoque, ad illos eum advolare avidius, a E quibus ceteri, quod solus eorum conspectus nauseam moveret, fugiebant longius: quos et amplexabatur et contrectabat, prout postularet necessitas, magna alacritate ac lætitia; reficiebat quoque horum lectos, circum scopis mundabat solum, aliaque præstabat mediastinorum servitia.

ANNOT. C. J. *In nosocomiis serviens an. 1591*

Habeo autem pro certissimo, ipsum, dum misellum aliquem, pestilentiam exhalantem, effert e lecto iterumque infert; ultimo quo ego socius fui die in nosocomio (quod pro illo tantum anno, cogente publica necessitate, instructum fuit, prope Ecclesiam nostram nominis Jesu, post domum Petroniam) contagionem hausisse, quod sibi non caverit a prædicto pestifero infirmo. Ubi igitur domum reversus decumbere atque ægrotare cœpit, omnes quidem collegii totius Socii inde vehementer doluerunt; ipse vero, cupidus transeundi ex hac vita ad conspectum Dei, multa indidem affluebat lætitia, totumque se dabat exercitationibus pietatis. Invalescente autem morbo, mature petiit administrari sibi extrema sanctæ Ecclesiæ sacramenta, sacrum, inquam, Viaticum et Unctionem; contulitque ei illa P. Bernardinus Rosignoli, collegii Moderator; flentibus, præ teneritudine animi, stupentibusque qui circum adstabant; quod conspicerent juvenem, tali tempore et loco, tam intrepidum tamque paratum et cupidum abire hinc ad æternitatem. F

morbo corripitur,

Remisit tamen paulo post ardor contagii, et successit lenta febris, qua tandem extinctus est, Interea trimestri circiter spatio detentus lecto, edidit exempla quotidiana et crebriora singularis tolerantiæ, religionis, ac pietatis. Scripsit aliena manu ad Dominam Marchionem matrem suam litteras aliquot, plenas fidei, spei, et amoris in Deum, nec non reverentiæ et observantiæ suæ in ipsam matrem. Fuit visitatus a Cardinali Roboreo, aliisque principibus viris; quorum nullus ab eo recedebat, qui non afflueret insolito pietatis sensu, tum ab exemplo infirmi, tum a verbis ejus ingenerato. Scivit per revelationem (ita mihi asseveravit ipse P. Bellarminus, nunc Cardinalis) obitum P. Ludovici Corbinelli, qui per illos contigerat dies; asseruitque, animam ejus Purgatorii pœnas vix, aut ne vix quidem, sensisse. Dixit autem mihi, moriturum prius sese, quam transisset Octava Corporis Domini: vocavitque me hisce ultimis octo diebus quotidie ad se præstituta hora: clausaque cubiculi janua, apposito Christi crucifixi signo in mensula, in qua cibus manducaturo solebat apponi; præibam ei lente ac pedetentim septem Psalmos, a Pœnitentia denominatos: interea

et trimestre decumbit:

ANNOT. C. J.

A interea ipse, junctis manibus, oculis in signum Crucifixi intentis, excedebat animo in altam contemplationem, ac diffluebat suavibus lacrymis; et ego subsistebam inter legendum, nunc hic, nunc illic, prout observabam, sententias Psalmorum plus minusve afficere mentem ejus. Hanc eamdem animi ejus affectionem deprehendi inardescere, ubi prælegebam ei aliquid de Soliloquiis locisque selectis sanctorum Augustini et Bernardi: quos alias quoque, et dum secunda, et dum adversa utebatur valetudine, lectitare solebat. Intellexi quoque, accepisse benedictionem et indulgentiam plenariam, quas ei Gregorius Papa XIV, impertierat sponte sua et motu proprio: alioquin enim ipse, qui se reputabat minimum Religiosorum omnium collegii sui, numquam ausus fuisset postulare beneficium tale. Interim tamen quod sic datum fuit se inscio, summa reverentia atque pietatis sensu acceptavit.

accipit a Papa Indulgentias plenarias,

Adfuit tandem dies octavus solemnitatis Corporis Domini, visusque est æger eatenus valere melius ut ego, reminiscens eorum quæ prædixerat, videlicet, decessurum se priusquam præterisset dictus dies octavus; blande insinuarem ei, prædictionem eventu suo carituram, quandoquidem multo melius B jam sese haberet. Tunc ipse clarissimis verbis subjecit; Vide sis; nondum præteriit dies octavus: invigilate mihi modo, et assistite: moriar enim. Eodem die ultimo innovabat fervorem pietatis suæ et aspirationum spiritualium. Innovavit quoque professionem fidei, quam et innovaverat antea sæpe, ex præscripta per Rituale Romanum formula. Postulavit deinde sacram Synaxin pro Viatico, dicens, se quidem sacrum Viaticum accepisse sub initium infirmitatis suæ, ac deinceps singulis Dominicis, prout obtinet usus nostrorum nosocomiorum, communicasse; attamen desiderare plurimum ad supremam luctam sacro Eucharistiæ Viatico præmuniri denuo: ipsumque obtinuit et communicavit summa cum pietate, lætitia et lacrymis, non modo suis ipsius, verum etiam meis et aliorum præsentium. Quia vero Pater Rector, qui manu sua ei sacram Eucharistiam porrexerat, judicabat, non tam brevi moriturum esse, ac propterea parabat abire; rogavit ipsum beatus Juvenis, sibi ut liceret Patres Fratresque nostros qui circumstabant, amplecti, uti solent in Societate qui proficiscuntur in regiones longinquas; atque ultimum vale eis dicere, ac memoriam sui eorum orationibus commendare.

et sacrum Viaticum a suo Superiore.

C Tum jussu Superioris, qui non putabat, ut dixi, mortem tam prope abesse, omnes inde in cubicula se sua receperunt; præter valetudinarium, et me qui hæc depono, et P. Nicolaum Fabrinum, tunc Ministrum collegii: qui postea missus fuit a summo Pontifice ab bella, per Hungariam flagrantia, ibique mortuus est. Ego igitur remanens in loco, ratusque infirmum, sumpto post sacrum Viaticum etiam cibo, quieti se daturum; abscondi lumen, ac certis intervallis temporis propinquabam lecto, observaturus quem exitum haberet nox illa, quam ipse dixerat supremam sibi fore. Semper autem comperi vigilantem, et, quantum notare potui, tota mente conjunctum Deo in perpetua contemplatione. Interrogavi bis terve, qui se haberet; num quare opus esset: ac reponebat supra memorata verba; Invigilate mihi, et assistite; moriar enim. Ex qua ego responsione, quamvis alioquin nullum aliud signum vicinæ mortis aut majoris periculi deprehenderem, pendebam animi, incertus, an deberem nec ne monere prædictum Patrem Ministrum, ut accedens commendaret animam ejus Deo. Tandem appropinquavi denuo, rem certius exploraturus; atque interrogavi more solito, num quid opis præstari sibi a me vellet: tum ille; Ut e dextro latere in sinistrum me convertas. Quod ego apprehendens, desi- D derium esse hominis moribundi, advocavi prædictum Patrem, qui in vicino e regione cubiculo recitabat Officium divinum. Advolat is continuo cum Fratre valetudinario; admotisque pluribus lucernis, notavimus in vultu ejus colorem quemdam ex pallore splendoreque mixtum, propinquæ mortis indicem. Tum ego ad eum conversus; Cupis tu quidem, dixi, ex uno in alterum latus converti; at doleo quod nequeam desiderio tuo isthac in re morem gerere: periculum enim esset, ne motu illo acceleraretur mors. Age; hæc ultima est calicis Domini portio, quam haurire debebis. Ille his acquiescens dictis, placide submisit se voluntati nostræ: totusque attentus ad litanias et commendationem animæ, tenens manu cereum benedictum, eumque cum fiducia stringens in signum fidei Catholicæ; oculis intentus in iconem Christi cruce confixi grandiorem, e regione positam; sinistra vero manu apprimens cordi aliam ejusdem Crucifixi iconem minorem, quam ultimo triduo semper appensam collo gestaverat (quia nempe icon erat privilegiata, ut vulgus loquitur, affixas habens Indulgentias Patris Sances, quas vocant Philippinas; eademque ab illo Patre postea in Hispaniam deportata fuit) suaviter abdormivit in Domino, inter secundam ac ter- E tiam noctis *(sive post occasum solis)* horam, cui successit dies XXI Junii, anno MDXCI.

suaviter morienti,

Ut mortuus fuit beatus Juvenis; ego, qui morienti adfueram, sensi intima mihi quodammodo liquescere viscera præ teneritudine animi, lacrymasque insolitas magna copia profluere oculis; ac totum me incendi desiderio promovendi gloriam Dei, eique perfectissimo modo serviendi. Idem porro sensus et affectio tenuit me deinceps diebus multis; et credidero communem fuisse omnibus collegii incolis, præsertim junioribus, quos videre erat cursitare circum corpus defuncti, ac certatim quærere aut rapere partem aliquam Reliquiarum ejus, puta capillos, ungues, vestimenta; eaque sibi pro thesauro in memoriam et pignus hominis sancti auferre: et ego abstuli mihi ejus calceos, pennas, earumque thecam, duas imagunculas, aliaque ejusmodi; quæ exinde conservavi et conservo hodiedum, reposita inter res mihi maxime caras et præcipuæ venerationis. Vidi quoque, dum justa persolvebantur, Patres Fratresque nostros religiosos deosculari manus defuncti; quod præstari non solet nisi Sacerdotibus. Vidi pariter concurrere magno numero F scholasticos seculares, ac turmatim venerationis causa circumdare feretrum, demortui manum osculari, et quidpiam Reliquiarum ejus sibi conquirere, atque etiam a corpore divellere. Quamobrem necessum habuimus occludere templi aditus, ne totum dilaceraretur corpus.

et mox fruitur insolita animi voluptate

resque ejus aliquas aufert pro Reliquiis

Hactenus testis ille. Alia deponit testis Castell. VI. *Franciscus Rosatinus, sæpe jam adductus supra:* Memini, quod cum anno MDXCI annonæ caritatem consecuta esset misera lues ac strages mortalium tota Roma; B. Aloysius, caritate æstuans, copiam sibi fieri Superiores postularit invisendi ad hospitia morbidorum publica; quodque crebro obiverit Urbem, pendente ex humeris mantica, miserorum egestati eleemosynas colligens; collectasque eis distribuebat. Inter hæc contigit eum incidere in misellum, sub dio in via publica jacentem ac gementem; quem in humeros sublatum portavit ad hospitium, S. Mariæ de consolatione dictum; ibi onus deposuit, necessaria ministravit, lectum composuit, cibum attulit, et varia tolerantiæ documenta dedit: notatusque fuit, plerumque illorum infirmorum cubilia avidius circumire, a quibus natura, propter morbi aut ulcerum fœditatem, solet magis abhorrere: quod

Ex teste Cast. VI.

Anno 1591 *ægris stipem mendicat:*

A

et morbum contrahens,

quod ipsum etiam inter nostros domesticos factitabat, uti ego sæpissime observavi. Dum vero hæc opera caritatis exercebat in hospitiis, et ipse contagionem ibi hausit: ex eoque quod aliis argumentum mœroris fuisset, summopere lætatus fuit; atque exultavit, quod crederet fore ut infirmitas illa sibi viam brevi panderet ad vitam meliorem. Et dico tibi, Domine mi (*alloquitur testis examinatorem*) qui non viderit oculis suis, quæ vidimus nos præclara ejus exempla virtutum, fieri vix poterit, ut credat talia esse, qualia vere sunt; quin et considerans ego excellentiam illorum, vereor ne, dum verbis meis illam explicare velim, obscurem potius.

gaudet spe vinæ mortis;

Desiderium porro ejus moriendi, quod dixi, ac Deum possidendi in cœlo, tam ardens erat, ut postea sibi duxerit religioni, dubitans num forte vehementius quam par esset, illi indulgeret. Quocirca et consuluit P. Robertum Bellarminum, qui ei a secretis conscientiæ erat, nunc sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis est, numquid excedere desiderium illud modum et æquum posset: acceptoque responso, etiam Sanctos vehementer cœlum desiderasse; amplius intendebat animum suum contemplatione rerum cœlestium ac desiderio vitæ æternæ.

et extrema suscipit Sacramenta.

B

Interea invalescebat morbi maligni vis, atque ad extrema ducebat infirmum; cum sancta Ecclesiæ Sacramenta sibi petiit conferri, noxas animi per Confessionem expiavit, sacrum Viaticum religiose sumpsit, et extrema Unctione munitus fuit a P. Rosignolio collegii Rectore, summa pietate atque optimo omnium adstantium exemplo. Ne cui vero remaneret scandalum, quod forte sumpsisset ex nimio, ut videbatur, rigore ac perpetuitate, quibus sævierat in corpusculum suum; curavit edici omnibus qui aderant, per Patrem Rectorem, sibi id religioni non esse, quia quidquid istius generis fecerat, fecerat consciis ac permittentibus Moderatoribus.

Morbo in lentam febrim mutato,

Post hæc desæviit aliquantum ardor morbi, post se relinquens febriculam lentam, ex qua demum obiit anno MDXCI, die XXI Junii. Præbuit interim præclara exempla omnis generis virtutum. Rogabat Superiores, ut qui ad se inviserent, alia de re sermonem non inferrent, quam de rebus ad vitam æternam spectantibus: atque ita etiam factum fuit. Memini autem, inter hæc ad eum invisere Cardinales, Roboreum et Scipionem Gonzagam; qui et invitarunt eum, ut ad se venire vellet, majori commodo ibi decubiturus; utque valetudinem curaret diligenter, quo diutius viveret, hortati sunt.

C

visitur a Cardinalibus.

Quibus ille respondit, ad primum quod attinet, Religionem sibi tam belle prospicere, ut re nulla indigeret: ad secundum vero dicebat, legisse se in gestis Sanctorum, illos passim moriendi cupidiores fuisse quam vivendi; quia nemini quamdiu hic vivit, plena securitas est. Frequens colloquebatur cum suæ conscientiæ moderatore P. Bellarmino, conferens de statu animæ, de purgatorio, ac rebus ejusmodi aliis. Quotidie e lecto surgere et vestiri volebat, quo circuiret cubiculum, ac certas quasdam

Stationes obit in cubiculo suo:

Sanctorum imagines circum pendentes veneraretur, cum adoratione ipsorum Sanctorum, qui per illas repræsentabantur: cumque id ego ei dissuaderem, ac dicerem me ad lectum ejus allaturum et effigiem Christi in cruce confixi, et imagines circum pendentes Sanctorum; reponebat; Sine, quæso, sine me surgere; hæ quippe stationes meæ sunt; ac simul e lecto surgebat. Alias, cum ego clausissem cubiculum ejus, ut quietius somnum caperet, similiter e lecto surrexit orandi causa; cumque me animadverteret redire, intermittebat orationem, et quasi naturæ urgenti satisfecisset, concedebat de nuo in lectum; cumque eum iterum iterumque sic deprehenderem, suspicari cœpi id quod res erat: utque

D

ANNO C. I.

certior fierem eumque deprehenderem in facto, accessi aliquando pedetentim suspenso gradu, ut venientem audire non posset; ac improviso aperiens portam, inveni de genibus orantem, et quasi attonitus consistens reprehendi factum: ipse vero, nullo dicto verbo, lectum continuo repetebat; tum rogabat, sibi id ut condonarem.

portatur ad infirmum P. Corbinellum,

Libenter quoque visitabat infirmos alios, meque aliquando exoravit, ut non valentem consistere pedibus inter ulnas portarem ad cubiculum P. Ludovici Corbinelli, senecionis venerandi ac infirmi. Illic depositus in sella, simul fuerunt longo temporis spatio, suaviter colloquentes de Deo rebusque divinis: ac tandem cum reportandus ad se esset Aloysius, optimus senex pro veneratione, in qua juvenem habebat, postulabat sibi gratiam benedictionis ab illo impertiri; Fortassis enim, inquiebat hoc ultimum alter alterum videmus. (Et vero uterque gravitate morbi ad finem properabant vitæ) At Aloysius multa cum animi demissione respondebat, id æquum non esse; Quia cum tu, Pater reverende, aiebat, et senex et Sacerdos sis, ego vero et juvenis et clericus tantum, par est te mihi bene precari.

E

Inter hæc animadvertens ego, P. Ludovicum contrahere vultum ac mœstum esse, ad iteratas ejus preces mandavi Aloysio, ut senem bona precatione sua recrearet: moxque ille dicto audiens, accepta aqua benedicta aspersit Patrem ac se ipsum, dicens: Pater mi, Deus benedictus benedicat nobis utrique, et compleat sancta desideria tua; ora pro me, et ego vicissim orabo pro te: sicque eum retuli ad lectum suum, qui sat longo aberat intervallo.

qui qua nocte obiit,

Non admodum multo post obiit P. Corbinellus, noctu in cubiculo, quod in alia erat ambulatione, quam ubi cubabat Aloysius: quem nos studio celavimus obitum illum, quia multum inter se amabant; nec innotescere ei aliunde potuit. Rescivit tamen, quia tertium ei apparuerat illa nocte prædictus Pater, quemadmodum ipse mihi mane, cum in cubiculum intrarem, aperturus fenestram et de valetudine ejus percunctaturus, narravit; queritans se inquietam egisse noctem illam, propterea quod tertium sibi apparuisset P. Corbinellus. Primum, inquiens, mihi dixit, Carissime Frater, nunc animam ago: ora Deum pro me, ut ne deficiat mihi tolerantia in hisce angustiis; et ego receptus cœlo, tui memor ero. His ego expergefactus, reprehendi meipsum, dicens; Videsis dormias, somnia sunt

F

ter ei apparet,

hæc: ac denuo indormivi. Ecce autem rursum adest mihi Pater, ac dicit; Dolores mei invaluerunt eatenus, ut mihi videar non esse tolerando: adjuva me tu precando, ut tolerem. Iterum hic excusso somno, miror meipsum, ac stupeo. Tertium nihilominus me compono ad somnum, atque tertium dormitanti apparet idem Pater; et, Nunc scito, inquit, Frater Aloysi; jam corpore solutus sum et vado ad vitam meliorem.

opem implorans,

Ora Deum pro me, et ego eum pro te orabo, ut transitum hinc tuum tibi fortunet: brevi iterum simul erimus. Ego inter hæc me corripui denuo, ac statui postulare, mihi pœnam injungi, quod medico, qui me jusserat captare somnum, minus obedivissem. Et hæc verba sunt quæ ipsemet mihi dixit Aloysius, cui ne tunc quidem significavi, mortuum esse Patrem, quin etiam insinuavi, recte se habere; atque hortatus sum ut sommo se redderet.

ac transito purgatorio ad cælos abiens.

Scio etiam, ipsum deinde affirmasse Cardinali Bellarmino, Confessario tunc suo, quod anima P. Corbinelli solo transitu piaculares flammas sensisset, idque sibi divinitus innotuisse. Ad hæc probe memini, eumdem P. Corbinellum, priusquam excederet e vita, hanc a me gratiam petere, suum ut cadaver reponendum curarem in eadem

ANNOT. C. J.

A dem cella mortuaria, in qua Aloysius post mortem condendus esset. Id autem non aliam petebat ob causam, quam ob venerationem, qua beatum juvenem prosequebatur. Audivi quoque, et tunc temporis et postea sæpius, quod aliquando collocutus cum Cardinali Bellarmino de vita beata, noctem insequentem transegit fere totam in continua istius beatitudinis visione.

Præscius suæ mortis,

Habuit etiam revelationem Aloysius, qua demum die, certo moriturus ipse esset: ex eoque tempore venit ad eum quotidie hora xx, *quæ est quarta ante occasum solis*, P. Antonius Franciscus Guelfuccius, qui clausa cubiculi porta sub oculis ejus in lecto ponebat effigiem Christi in cruce suffixi, et prope flexis humi genibus, præibat decumbenti lento tractu septem Psalmos vulgo notos, subsequente Aloysio, fixis in effigiem Christi oculis, animo reconditam sententiarum dulcedinem degustante. Alios præterea libros pios sibi prælegi curabat quotidie, illos præcipue qui disserunt de vita in cœlis æterna; ac tota propemodum die istiusmodi rerum contemplatione veluti abstractus a sensibus, jacebat. Quod autem ex revelatione didicerat, multos ante dies quam moreretur prædixit, mihi imprimis ipsi, B et Patribus Antonio Francisco Guelfuccio prædicto et Francisco Belmisero, aliisque qui mihi id postea retulerunt; se in Octava Corporis Christi mortem obiturum. Ubi autem illuxit dicta dies octava, adjutor meus Bernardinus Mizzetti, cubiculum ejus ingressus, apertaque fenestra, dixit ei: Ecce, Frater Aloysi, adest Octava Corporis Domini, qua te moriturum dictitabas; mihi autem videris nunc rectius habere. Et ille: Scito, nondum transiisse hunc diem; hoc equidem moriar. Digressus inde Bernardinus, recta venit ad me, et subridens; Scin'tu? inquit; Aloysius etiam nunc firmum certumque habet, se moriturum hodie: mihi autem videtur melius nunc valere quam prius. Accessimus paulo post ad eum simul, ac tentato arteriæ pulsu, dixi; Frater Aloysi, qui modo vales? Respondit; Uti Deo collibitum est. Intuli ego; Crede mihi, vales meliuscule. Et ille; Ut tua fert opinio, valeo meliuscule, verumtamen, uti fert voluntas Dei, moriar hoc vespere: simul rogavit me multis, ut satagerem, sibi eodem illo tempore antemeridiano adhuc provideri de sacro Viatico. Dixi ego, jam suscepisse Viaticum, non iterandum in eadem infirmitate. Id autem dicebam, quia videbatur mihi valetudo ejus tali C loco esse, ut Viatico nondum opus foret. Et ille ad me; Recte tu quidem, sacro Oleo inungi non possum denuo, tenente eadem infirmitate: at sacrum Viaticum licet accipere denuo. Exinde totum diem illum transegit orando et contemplando, et ad se venientibus vale dicendo; præterquam quod inter illa crebro me moneret de sacro Viatico sibi conferendo; quod ego dissimulabam me audire, ut lucrarer tempus. Tandem visitatus a P. Joanne Baptista Lambertini, cum eoque recitans Litanias, ingredi ad se videt sub vesperam R. P. Rectorem; a quo et petiit, sibi ut impertiretur sacrum Viaticum: ille vero promisit, fore ut finito Officio mox ei illud porrigeret. Signo itaque dato ære campano, universi Socii, qui fere CL numerabantur, concurrerunt ad ægrotantis cubiculum, adfuturi morienti, quia asseveraverat, se die illo moriturum.

petit denuo sacrum Viaticum,

ipso quo mortuus est die

et accipit.

Cupit flagris vapulare

At unius rei oblitus sum, videlicet, quod eodem venerit R. P. Joannes Baptista Carminata Provincialis, visurus Aloysium: a quo hic continuo isthanc petiit gratiam, tolli ut juberet certam stoream, quæ supra lectum tendebatur. Respondit Provincialis, stoream illam ipsius causa ibi positam non esse; nec dubitare se, quin ea manente, integra constaret illi paupertas sua. Deinde petiit facultatem sæviendi D in corpusculum suum flagris: negavit Provincialis, vires ei ad hoc sufficere. Tum ille: Saltem alius in me sæviat percutiatque a vertice capitis usque ad plantam pedis. Imo, inquit Pater, irregularis foret, qui tali percussione tibi mortem acceleraret. Tandem petiit, sibi ut liceret nuda humo jacentem mori; sed neque id obtinuit. Post sacro Viatico communitus, amplecti omnes voluit; et magna caritate singulis valedicens, eorum orationibus sese commendavit, et suas eis vicissim addixit ubi cœlestis gloriæ compos foret. Tum ego, quia propter multitudinem Sociorum transitus per cubiculum non pateret, rogavi R. P. Rectorem juberet omnes redire ad se, dicendo, ne octonis quidem abinde diebus moriturum. Fecit quod rogabatur P. Rector, jubens omnes ad sua reverti cubicula. Accessit autem ad me P. Bellarminus, ac interrogavit; Putasne vero, moriturum esse brevi? Quippe si id scirem, omnino vellem adesse morienti. Atque ego reposui: I, Pater, dormitum: tam prope nunc ipse abest a morte, quam inde absum ego. Misellus imaginatur sibi quidem mortem vicinam; verum contendam, non affore cis dies octo. Ecce autem vix recesserant ad E se, dormitum Patres omnes, cum Aloysius incipit emori; integris tamen adhuc sensibus et prompta loquela; at mox nec opinato deficiens, manuque altera Christum in cruce suffixum, altera cereum benedictum ardentem in signum conservatæ perpetim fidei, quem ei porrexerat P. Guelfuccius prædictus, stringens, in voce amabili Jesu quam ultimam pronuntiavit, animam reddidit factori suo, accepta prius a Gregorio Papa XIV benedictione cum Indulgentia plenaria. Adeo autem subitanea fuit beati Juvenis mors, ut tempus non pateretur, me uti promiseram monere P. Bellarminum, ex quo optimus vir tristitiam sensit non modicam, ac monstravit: quippe qui magnopere desiderabat assistere morienti.

ac nuda humo mori:

singulis valedicit.

ac digressis fere omnibus.

pie moritur

Demortui corpus lavare ac pollincire aggressi, comperimus, macritudine et longo cubatu tabuisse latera ejus, contractis duabus plagis, quibus consumpta pelle, lodices carnibus adhærescebant. Nihilominus tam patientis semper fuit tolerantiæ, ut nuspiam ejus rei indicium dederit: quando autem contrectare nos eum necessitate debuimus, tam studiose contegebat partes illas, ut a nobis videri plagæ non potuerint. Comperimus quoque in utroque genu, quibus perpetuo longisque in orationibus suis nitebatur, callos crassissimos atque instar ossis duros. F Exieram forte ego e cubiculo, cum adjutor meus, de quo supra, tum sua ipsius pia cupiditate, tum aliorum, uti credidero, rogatu, constituit tollere aliquid de corpore recens mortui, Reliquiarum loco. Jamque immissa ori ejus forcipe parabat ei dentem evellere; cum ego rediens superveni, ac rei indignitate motus, increpui ut crudelem, non sine comminatione aliqua. Tum ille in genua procidens; Da, inquit, veniam mihi, care Frater: cras quippe diripietur corpus istud, et partem sibi quisque auferent pro Reliquiis, mihique tunc nihil superabit. Atque ita enimvero accidisse videri potest. Nam illucescente die primum ablata fuerunt omnia, quibus usus fuerat; tum incisæ vestes, tam linea quam lanea; denique resecti capilli, ungues, caro etiam: neque solum a nostris domesticis, verum ab extraneis quoque: qui illato deinde in templum corpore, celebratisque exequiis, tam frequentis ad illud concurrerunt, venerandi et aliquid rapiendi Reliquiarum causa, ut sepeliri nequiverit ante noctem. Posui illud ego in capulo quo tumularetur: et conspiciens tam indigne tractatum a rapacis pietate populi, equidem vehementer stomachatus fui. Tenuit deinde per multos dies concursus plurimorum ad portam

Post mortem apparuerunt plagæ in lateribus,

et calli crassi in genibus;

vestes aliaque pro Reliquiis rapta:

A portam collegii, flagitantium me particulam qualemcumque Reliquiarum beati Juvenis, memoriæ ejus ac venerationis ergo. Notari quoque meretur, corpus capulo inclusum fuisse; quod præter usum est, ac novum in Societate nostra; nec concessus ei fuit, nisi propter eximiæ sanctitatis opinionem, quæ in omnium animis vigebat. Ea opinione ducti, cœperunt continuo juventus religiosa collegii passim visitare corpus condiscipuli sui, tamquam hominis beati; et nonnulli, quos inter P. Joannes Antonius Valtrinus, inspergebant ei flores, dicendo, illud mereri floridas ejus virtutes, multoque deinceps tempore alius vix audiebatur domi nostræ sermo, quam de sanctitate Aloysii; et in domesticis exhortationibus Patres ut plurimum afferebant exemplum aliquod virtutum ejus.

corpus præter morem loculo inclusum

et floribus inspersum.

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

Ad Capita præmissa XII et XIII.

PARS SECUNDA.

Prædictis similia, sed paucioribus verbis, deponunt alii testes magno numero; quorumdam dicta, quæ in præmissis relata non sunt, aut non tali modo, hic describo. Testis Cast. XIII. *postquam commendavit operam Aloysii, infirmis diversimode præstitam, subjungit*; tanto illum isthæc opera caritatis gaudio spiritus sui impendisse misellis ægrotantibus, ut adspectantes omnes inde exemplum sibi sumerent, atque animarentur ad eum imitandum: nec defuere qui fortius exemplo et exhortatione ejus commoti, re ipsa crebrius solito visitaverint hospitia morbidorum, atque opera caritatis quæ poterant eis exhibuerint. Interim tum ego, tum alii, diximus ei pluries, fore ut nimio suo zelo sibi ipse luem contraheret: item, nimis operose a Superioribus postulare licentiam conferendi se ad hospitia ministratum ægrotantibus, cum probe nosset imbecillitatem corporis sui. Ad quæ dicta nostra reponebat, imprimis mihi, se, quandoquidem talis ardor exederet animum suum, confidere, eum a Deo sibi inditum esse; atque adeo debere, quantum in se est, id exequi quovis modo, accedente Superioris consensu; certum enim esse, se facere voluntatem Dei, si consensum Superior præstaret: sin autem, se quod petierat, prætermissurum absque ullo animi sui angore. *Postquam deinde luem ipse hausit*, plurimum lætatus fuit, quod sperare ret brevi se eximendum hac vita mortali, atque conjungendum arctius cum Deo in vita æterna. Hujus autem rei tanto tenebatur desiderio, ut si quis decumbentem animaret forte, uti fit, spe restituendæ brevi valetudinis; contraheret potius frontem, quam lætitiæ indicium daret. Contra vero notatum fuit, eumdem, siquis de morte intulisset sermonem, eique vicinam esse fortasse diceret, lætitiam monstrare.

B

Ex teste Cast. XIII.

Ægrotis libenter ministrat,

sed non nisi ex voluntate Superioris.

C

Sperat se brevi moriturum:

Plane similia sunt spei ejus argumenta, quæ adjungit in hunc sensum citatus paulo ante, testis Cast. VI: Spem habebat in Deo firmissimam, et per ejus gratiam sperabat pari firmitudine, potiturum se aliquando beatitudine æterna. De illa numquam non loquebatur, præsertim in extrema infirmitate sua: ac spe tali munitus, in votis habebat, mori potius quam vivere. Quando autem præbebam ei potionis quidpiam medicæ aut cibi, dicere solitus erat: Quid agis, Frater? putasne hoc alimento prolongare mihi vitam, ac differre conjunctionem meam cum Deo, ultimo meo fine? monstrabatque, certo modo sibi displicere, proferri talibus sive vitæ tempus. *Interea antiquum obtinebat, semper aut de Deo cogitans, aut colloqui cupiens, quod sic declarat testis Rom.* XXIV: Dum postremus lentusque morbus paulatim eum de-

D

ANNOT. C. J.

ducebat ad vitæ terminum, multo etiam magis, quam cum recte valeret, delectabatur colloquiis piis, piosque sibi libros prælegi peroptabat: et ego inter alios votis ejus hac in re obsecutus, quoties ad eum invisebam, aliquid prælegebam. Imo quando etiam tempore, relaxandis animis præstituto, mox a prandio, ad eum ibamus; si quis forte sermonem de rebus, neque bonis neque malis per se, ægrum recreandi causa, intulisset; animadvertebam, id eum ægre habere (quamvis tamen pro sua modestia sensum illum apertius non monstraret) quia optasset aliud collocutionis nihil misceri se præsente, quam de Deo. *In eodem etiam morbo, inquit idem testis*, mirabiliter eluxit ejus fortitudo, constantia, tolerantia et perseverantia, omnes actiones suas tali mansuetudine moderantis, ut videretur æger non esse, quamvis acerbos plerumque sentiret dolores.

Testis Cast. XII *decumbentem ex ultimo morbo sæpe invisit, et præter jam dicta, narrat*, ipsum paucis ante mortem horis advocandos curasse ad se Professores Theologiæ ac Philosophiæ, eosque rogasse, ut suo nomine nos discipulos suos postularent coronas, disciplinas, et alia pia opera pro salute animæ ejus; promittens vicissim se nostri memorem fore in conspectu Dei. Mirum, quantam hæc legatio Professorum nostris intulerit animis commotionem. Nos vero non tantum promisimus Professoribus prædictis, satisfacturos nos desiderio ægroti; sed adivimus quoque major pars ad cubiculum ejus, commendaturi nos ei, et nostras ei orationes, tametsi imbecilles, oblaturi. Cognovimus ibi, beatam ejus animam jam tum unitam esse amoris vinculo cum Deo suo: atque ultimæ illæ, quæ horæ ægro supererant vitæ hujus, videbantur continua ecstasis esse. Opinio interim nostra ferebat, non tam propinquum esse termino vitæ, sed pervicturum ad dies aliquot: at illa fefellit nos. Nam utcumque desideraremus assistere morienti, tamen cum signum concedendi cubitum campana dedit, ab eo discedendum nobis fuit, hac nos spe consolantibus, fore ut postridie adhuc viventem viseremus.

preces condiscipulorum postulat,

E

et hi offerunt.

Descripto deinde quid a morte Aloysii pro Reliquiis direptum sit; Ego, *inquit*, nactus fui segmentum carnis ejus, ex altero genuum excisæ, quod pro meo in illum religiosæ pietatis ardore multis portavi annis, e collo suspensum. Habui quoque libellum, Confessiones S. Augustini inscriptum, nec non Officium parvum beatæ Mariæ Virginis, quibus, dum vita supererat, utebatur. Horum tamen partem aliis, ea me pietati suæ postulantibus, conspicatus eorum in hunc Beatum venerationis studium, pridem volens concessi. Interfui quoque exequiis ejus, ac vidi innumerabilem eo concurrere populi multitudinem, et quantam ecclesia capere vix posset; qui corpus illud contemplabantur, tamquam viri sancti, et tamquam eximiam Reliquiam osculo venerabantur. Idem corpus depositum quidem fuit in conditorio communi, attamen (quod insolitum apud nos est) sandapilæ inclusum; quasi jam tum speraretur, aliquando extrahendum, atque ut sanctam Reliquiam religiosius conservandum esse. Dum in hoc communi conditorio latuit, frequens eo concessi, ut patrocinium ejus mihi apud Deum exorarem; et scio, alios idem præstitisse. Tum quoque prodierunt capitula aliquot Vitæ ejus, manu scripta, quorum ego exemplum habui: et in familiaribus Nostrorum congressibus, in ore omnium passim versabantur inclitæ virtutes gloriosi hujus servi Dei.

Mortui etiam caro pro Reliquiis abscissa;

F

sepulcrum mox frequentatum,

Testis Cast. XIX, *ad promiscui concursum populi, corpus venerantis, et Reliquiarum quiddam inde sibi rapientis, addit etiam speciatim concursum scholasticorum gymnasii nostri.* Persolutis, *inquit*, exequiis, concessi

AN° C. J. *aliæ Reliquiæ ablatæ,*

A concessi ego cum aliis quibusdam Nostrorum, nominatim cum P. Bandino Gualfreduzzi in angulum aliquem orandi causa, manente in medio templo defuncti corpore; quando ingressi eo sunt per portam minorem, quæ transmittit e cavædio scholarum in templum, juvenes multi, nobilitate ac pietate præcellentes, e sodalitio B. Mariæ Virginis plerique; inter alios vero D. Maximilianus Pernestain, tunc auditor in gymnasio collegii Romani, et R. M. Aristoteles de Benedictis, eximiæ virtutis Sacerdos, qui postea Societati nostræ nomen dedit, in eaque diem ultimum clausit. Hi omnes singulari sua in Aloysium pietate, aut opinione, quam de sanctitate ejus conceperant, ducti, circumdederunt feretrum: productisque sorficibus et scalpellis, quanta poterant celeritate incidebant ejus vestes, indusium, capillos: nec potuit: importuna illorum pietas cohiberi, quamtumvis prohiberent nostri, et arcere violatores conarentur. *Testis Rom.* XVII, *inter illos qui concurrerunt Officio persoluto ad cadaver, præter Pernestainum, etiam nominatim annumerat* Abbatem Paulum de Angelis, *et* D. Julium Ursinum. *additque præterea*, digitum ei manus (si recte meminit) sinistræ, præcisum fuisse; *seque*, ut tumultuari incipientis populi vim compesceret, ecclesiæ portas *(erat enim æditimorum unus)* occlusisse. Præcisum digitum fuisse, *confirmat etiam testis Rom.* XXIV; *addens*, Patrem, qui id ausus fuit, publicas propterea pœnas inter suos jussu Moderatorum dedisse. *Et Abbas Paulus de Angelis, modo nominatus, tantum non præscidit ei alteram aurem, uti ipse in Processu Rom. in genere anno* MDCVII, VI *Decembris ita testificatus est:* Ego adstiti apud corpus defuncti, vidique ingentem populi multitudinem repente confluere; quorum alii incidebant vestes, alii capillos; et ego ipse conatus fui auriculam ei præcidere, pro Reliquia servandam; verum exequi, quod conabar, non potui; prohibente id Patre aliquo, qui ibi advigilabat: resecui tamen partem collaris ex indusio ejus, eamque hodiedum adservo inter alias Reliquias meas Sanctorum.

B *etiam digitus,*

et tantum non auris una.

Qui hactenus deposuerunt de postrema ægritudine Aloysii, de morte, exequiis, aliisque interea actis; spectarunt fere omnia coram, quæ testati sunt. Multa iis similia etiam per litteras eodem tempore nuntiata fuerunt in longinquas regiones. Testis Cast. XI, *Princeps Franciscus, frater Beati, sic ait:* Versabar ego in aula et obsequio Imperatoris, quando vitæ debitum persolvit Beatus ille, a quo mihi crebro solebant afferri litteræ, indicia mirifici ejus amoris quo me semper prosecutus fuit. Quando autem nuntii supervenerunt de morte ejus, quamvis lætari potius quam plangere deberem (debebam namque credere, cœlo jam receptum esse, auctoritate tum aliorum multorum de sancta ejus morte testantium, tum etiam Reverendissimorum Cardinalium Scipionis Gonzagæ et Roborei, quorum ipsas etiam litteras deinde vidi) tanta animum incessit meum teneritudo, et quasi voluptas quædam flendi, ut octo aut decem diebus continuis continere lacrymas non possem: quo etiam tempore neminem admisi ullum ad alloquium, aut aliis me conspiciendum dedi, veritus ne deriderent me importune flentem: quamvis de cetero natura mihi minime prona sit ad fletum: neque vero mors patris, aut matris, aut ulla familiæ meæ tragœdia, lacrymas elicuit umquam oculis meis.

Frater Beati, intellecta morte ejus,

C

dies 10 cogitur flere.

De iisdem fortasse litteris Cardinalis Roborei, quæ mox initio libri sequentis legi possunt, loquitur etiam testis Cast. II; Memini, *inquiens*, allatum fuisse Roma nuntium de morte Aloysii; et hic Castellione exequias ei propterea factas esse, tota Aula lugubribus vestita: verum aliquanto post tempore rescitum fuit etiam vivere; idque Marchio Rudolfus mox notum fecit toti Aulæ. At vero, inde nescio quot mensibus elapsis, certior affuit Roma nuntius de morte ejus, tunc vere obita, et obita cum opinione eximiæ sanctitatis: eaque de re mox etiam allatæ fuerunt litteræ Cardinalis Roborei, et ejus Secretarii Mancini, et aliorum; narrantium, sanctitatem Aloysii tam alte animis omnium Romæ impressam esse, ut tota Urbs concurrerit ad videndum et venerandum ejus corpus, et aliquid inde sibi quisque pro Reliquiis auferendum. *Hæc eadem paucis mutatis habet testis* III.

Mors semel falso,

D

iterum vere nuntiata Castellionem,

Caput XIII *et ultimum libri secundi hujus Vitæ, apud Ceparium concludunt ternæ corporis sacri translationes, quibus etiam ex Placentina editione accedit quarta, anno* MDCXX *peracta, de qua alibi pluribus. Nunc priores tantum, earumque tempus confirmabit testis Cast.* VI, *ut sequitur:* Memini, sacras ejus Exuvias, anno MDXCVIII e priori loculo exemptas et in novo repositas esse; quando inde nonnullas accepit P. Franciscus Corsi, et secum asportavit in Indias. Anno MDCII in aliam rursus capsam transmissæ sub ara S. Sebastiani, in ecclesia nostra S. Mariæ Annuntiatæ, collocatæ fuerunt. Tandem increbrescente indies magis ac magis fama sanctitatis ejus, variorum variis in locis operatione miraculorum confirmatæ; conceptis quoque tam a Synodo Mantuana, quam a Congregatione Provinciali Veneta Societatis Jesu, Decretis, quibus supplicaretur Clementi Papæ pro canonizatione Aloysii; tandem, inquam, statutum fuit, sacras ejus Reliquias transportare denuo in locum convenientiorem; atque anno MDCV id præstitum est, cum magna populi, qui aderat, pietate ac reverentia, cum facibus ac cereis, cum musicarum vocum et organorum consonantia. Translatæ autem tunc fuerunt in sacellum, ubi nunc *(anno* MDCVIII*)* in prædicta Annuntiatæ ecclesia quiescunt ac honorantur. Cardinalis Dietrichstain paulo post, concessa ei a Paulo Papa V facultate, extulit imaginem ejus, exposuitque venerationi publicæ supra Reliquias, circum appendens varia anathemata, quæ pridem a populo religionis ergo prope sepulcrum appensa, at a Patribus ablata inde, et tantisper abscondita fuerant.

Translationes corporis:

E

Neque omnino supervacaneum erit hoc loco, quod idem testis subdit præmissis, de imagine Aloysii, aliis quoque locis elevata; deque titulo Beati, meritis ejus a summo Pontifice concesso. Scio, *inquit*, R. P. Virgilium Ceparium, opinione, quam semper habuit de sanctitate Aloysii, impulsum, collegisse ipso adhuc vivente, ac deinde post mortem, virtutes ejus, contexuisseque inde historiam ejus vitæ: quæ cum vulganda typis esset, nominavit Paulus Papa V tres Cardinales, qui examinatam censerent, videlicet Asculanum, Bellarminum, et Pamphilium Vicarium Papæ; ex eorumque relatione postea statuit in Consistorio, imprimi prædictam Aloysii Vitam cum titulo Beati posse: quemadmodum videre est in Brevi Apostolico, quod ea de re habet Princeps Castellionensis; et in Rescripto. quod de eadem re dedit Cardinalis Asculanus. Atque ita cum tali titulo impressa et late divulgata est Vita: et mox imagines quoque ejus, cum simili titulo ac radiis, prodierunt in Italia, Germania, Gallia; item Romæ, cum facultate Sanctitatis suæ. Nec multo post vidi sic depictas ejusdem imagines, in multis per Italiam ecclesiis publice expositas, honorari; atque anniversarium diem, quo feliciter in cœlum evolavit, celebrari.

titulus Beati concessus a Papa.

F

ANNOT.

A

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

Ad varia Vitæ præmissæ Capita.

Epistolæ duæ de gestis Aloysii,

Hactenus ad singula Capita Vitæ Ceparianæ dedi Annotata et Adjuncta, pleraque e processibus MSS. post primam editionem prædictæ Vitæ formatis auctoritate Apostolica, primum in genere, tum in specie. Quæ hic dabo, ad universam quodammodo Vitam respiciunt; maxime tamen ad duo postrema jam præmissa Capita: suntque duæ Epistolæ, scriptæ rogatu P. Ceparii anno MDCIV *a P. Nicolao Fabrini, qui triennio ante Ministrum egerat in collegio Romano, quando ibidem ultimo vitæ suæ anno vixit, ægrotavit ac obiit Aloysius; quique illo tum familiariter usus fuit, ac morenti adstitit in ultimo agone, cum P. Guelfuccio, ut Capite superiori dictum est. Usus quidem Epistolis illis fuit Ceparius, sed sparsim distractis, et suo modo. Eas ex tabulario Romano a me descriptas hic, propter auctoritatem Viri, qui omnium fere quæ narrat spectator fuit, conservatas velim, prout scriptæ sunt; italice tamen, et sic latine sonant.*

B

anno 1594 scriptæ.

Carissime in Christo Frater *(tum enim nondum erat Ceparius Sacerdos, sed brevi futurus)* non putem, tibi a me rescribi aliquid posse de sancta illa anima, quod ipse non notaveris per te, aut resciveris relatu aliorum, qui in secreta cordis ejus altius penetrare meruerunt, quam ego, et sancta quadam curiositate actiones ejus omnes observarunt studiosius. Nihilominus, tum ut satisfaciam desiderio tuo, operam in hoc meam tam ardenter postulantis; tum ut reminiscar ipsemet animo meo virtutes tam cari sanctique Fratris nostri; narrabo, quæ mihi memoria obtulerit, nullo ordine; tuum erit seligere ac secernere. Uno ante anno, quam evolavit e mundo Aloysius in cœlum, aut paulo amplius, commorans adhuc Mediolani in collegio nostro Breydensi, dum die quodam vacaret orationi matutinæ, sensit animo suo illabi præsagitionem quamdam, dies militiæ suæ super terram fore breves: simul etiam sensit internam mutationem, qua alienabatur animo ultra solitum a rebus terrenis omnibus: eoque persuasum habuit, Deum velle sibi deinceps ab ipso serviri, animo libero ab omni rerum caducarum cura, et incumbi majore adhuc diligentia in cultum internum externumque omnis generis virtutum. Quamvis autem post hæc se daret studiis theologicis, more suo et applicatione solita, quanto liceret tempore; fassus mihi tamen est, non ita animum se suum eo posse intendere uti prius; quia illum sentiebat perpetuo stimulari ad convertendum sese toto impetu in Deum: eaque de causa, quando postliminio reverterat Mediolano in collegium Romanum, tulit ultro ad Patrem Rectorem nonnulla sua scripta et annotationes, quæ in paucis ei cara erant; ne quid haberet, etiam in isto genere, cui cor suum afficeretur; quamquam nihil remiserit de fervore studiorum, uti notum est, usque ad supremam ægritudinem suam. Atque hæc ipse suomet ore mihi dixit, et dixisse etiam P. Vincentio Bruno, est cur opiner.

Præscit se brevi moriturum,

C

indeque gaudii signa dat.

Quando idem beatus juvenis præsensit postremum morbum suum; mihique relatum fuit, adiisse valetudinarium et laborare ex febri; contuli illuc ego me, et inveni opperientem in cubiculo P. Josephi Blondi, dum medicus, quem alloqui volebat, res suas cum dicto Patre peregisset; vidique vultum ejus tam lætum atque hilarem, ut ex eo veluti præsagiens, venisse tempus resolutionis ejus, magnum conciperem animo dolorem, quem tamen ei dissimulabam: ac tanto magis confirmabar in opinione mea, quanto majorem esse videbam ejus hilaritatem, quæ toto habitu corporis se prodebat extraordinaria. Post D hæc, quotiescumque cum illo egi morbi tempore, ANNOT. C. J. mentionem faciens de longioris vitæ spe, de merito quod acquiri hic potest a Religioso Societatis; de auxilio quod conferri in salutem proximorum et bonum Religionis; ipse identidem respondebat mihi, quemadmodum et ceteris omnibus talia commemorantibus; MELIUS EST DISSOLVI; apparebatque hæc illum dicere ex interna voluntate atque illustratione; et serenitas vultus inter hæc talis erat, ut cuivis facile esset cognoscere, illud ejus desiderium aliud non spectare, quam perfectiorem cum Christo conjunctionem.

Tempore morbi

Notavi quoque, toto illo quo æger decubuit tempore, quod nosti longiusculum fuisse; quotiescumque invisentes ad ipsum conferebant inter se, uti fit, de rebus, quas indifferentes solemus appellare; illum, perpetuo sibi attendentem, verbum intermiscere nullum, atque animum inde abstrahere consuevisse: si quis vero mentionem de Deo, de cœlo, de animæ profectu intulisset; ipse continuo, quasi alius ab eo qui fuerat, non solum auscultabat, sed colloquebatur etiam, et quamdam animi monstrabat voluptatem atque exultationem. Cumque ego assiderem aliquando solus lecto ejus, declaravit mihi, vehementissimo teneri se desiderio talium colloquiorum: atque, uti meam noverat in loquendo inconsiderantiam, qui crebro ad eum ex officio debebam intrare; rogavit enixe, ut nequid ullo tempore inferrem sermonis quod non saperet Deum: meque id ei promittente; subintulit, quod, quamquam in statis Nostrorum animi relaxandi congressibus sermones indifferentes, dummodo recta intentione prolatos, putaret, alienos non esse ab Instituto nostro religioso; attamen illo quo tunc versabatur loco ac tempore, judicaret convenire, atque adeo Deum velle, ut universi discursus sui, non tantum essent spirituales, uti semper esse par est, per ordinatam ad Dei gloriam intentionem, verum etiam ipsum collocutionis argumentum tale, ut esset; ratus, nimis pretiosa esse temporis momenta, quæ illi concedebat Deus vitæ ultima, et non nisi utilissime impendenda.

E

de solis rebus spiritualibus

cupit colloqui.

Animus mihi erat pluribus prosequi hanc Epistolam, in eamque conferre quidquid mihi recordatio suggerit de proposito argumento, quod me postulas, carissime Frater; verum cogor abrumpere, evocatus foras, propter aliud negotium quod moram non patitur. Sabbato proximo quod superest, certo mittam. Interea temporis ora pro me Deum: et quia ad me relatum est, brevi te Christum fore, uti anima quædam sancta loqui consuevit; te obtestor per illam, qua me semper amasti caritatem, ut mei singulariter memor sis in primo Sacrificio, quod offeres ad aram Deo.... Florentiæ VIII Idus Martias, MDXCIV.

F

Qua intentione sibi peteret

Altera Epistola, ibidem XIV *ejusdem mensis non tamen* sabbatho proximo, *uti supra promittebat, sed feria secunda post, data, copiosior est, atque ita sonat:* Superiore hebdomade scripsi nonnulla, quæ mihi tunc in mentem venerunt de Aloysio nostro, quæ jam acceperis: nunc addo reliqua. Paucis antequam decumberet ex ultimo morbo diebus, venit quodam vespere in cubiculum meum, nescio cujus rei gratia; cum, data occasione mirari me dixi, quod considerata corporis sui infirma valetudine, non duceret sibi conscientiæ tam importunis modis postulare a Superioribus sibi facultatem fieri castigandi sui, præsertim ut per eos sibi liceret adire nosocomia publica, ibique servire infirmis, et pauperibus mendicare eleemosynas per Urbem; quæ singulis diebus sibi optabat permitti. Verum ille, super hac sua qualicumque importunitate, ita mihi respondit,

permitti a Superioribus

A ANNOT. C. I. rationesque reddidit tales, ut non potuerim ejus agendi modum non probare : quin et voluptatem capiebam singularem, intellecto, quomodo tum in omnibus aliis, tum in his de quibus loquor, postulationibus suis conferret semper omnimodam voluntatis suæ abnegationem, et promptitudinem præstandi aut prætermittendi quod petebat, prout sanctæ visum foret Obedientiæ. Proponebat videlicet Superiori desideria sua, simul manifestando ei arcana mentis suæ, et rationes quibus impellebatur. Quod quam maxime secundum perfectionem Instituti nostri est.

exercitia mortificandi sui.

Dicebat enim mihi, se, quantum ad corpus attinet, cognoscere debilitatem virium; interno autem animi impulsu incitari ad ejusmodi exercitia obeunda : atque inde ambigentem quid agere deberet, recurrere ad Superiorem; a quo, de rationibus suis bene informato, sciebat sibi id solum quod ex Dei voluntate foret, permittendum; quod secus, denegandum esse. Addebat quoque, se nonnumquam rogare talia, quæ certo sciebat sibi non concedenda. Quia, inquiebat, quando mihi non licet facere quod vellem, volupe mihi est offerre Deo saltem desiderium meum, et exercere actum humilitatis B proponendo illud etiam Superiori meo; qui actus multis de causis utilissimus est. Atque inter alias utilitates numerabat, quod ideo sibi nonnumquam obveniebat exercitium humilitatis a nobis Sociis, qui monstraremus mirari nos, quod ipse talia postularet Superiores, quodque nobis videretur ipse, non cognoscere se hac parte, ut qui, quod vires excederet, suis humeris imponi ambiret.

Petit ac obtinet, lacero habitu

Inter hæc colloquia nostra contigit, illum animo linqui, et quartam horæ partem pro mortuo jacere. Interea accitus est Reverendus Pater Rector : quem ut sibi redditus, conspexit, nullo interposito verbo alio, rogavit læta fronte, sibi ut liceret postridie mane concedere ad ministrandum pauperibus infirmis in illo nosocomio, quod tunc prope Domum professam instruxerat Pater Generalis, et Nostrorum curæ commiserat. Subrisit Pater Rector, et in me hujusce petitionis ei concedendæ, nec ne, potestatem transtulit; et in reliquis omnibus valetudinis ejus curam, quia simile deliquium ei nuper acciderat, mihi commisit. Inde intercesserunt dies quindecim, priusquam febre corriperetur; quibus unam tantummodo a me crebro petiit abnegandi se rationem; eaque non obtenta, adiit propterea R. Patrem C

adire Legatum Magni Ducis;

Provincialem, præfatus tamen, quid Pater Rector, quid ego, hac parte egissemus. Erat autem petitio ejus, sibi ut liceret in veste lacera, mantica ex humeris pendente, adire Illustrissimum Dominum Joannem Medicæum eleemosynæ gratia : et exauditus est. Venerat autem illis diebus Romam prædictus Dominus, a Magno Duce ablegatus, ut Gregorio Papæ XIV obedientiam præstaret; fueratque olim multa familiaritate notissimus Aloysio adhuc puero, quando jussu patris sui Marchionis hic Florentiæ commorabatur addiscendæ linguæ Etruscæ, priusquam concederet in Hispaniam, futurus ibi Regii Principis Jacobi Ephebus.

Igitur ad Dominum Legatum iturus, occupavit tempus, quo Nostris Lectionibus operam dabant in scholis; atque incidi forte ego in ipsum jam abiturientem; cumque mirabundi speciem præ me ferrem, explicuit cujus facultate id ageret : neque hoc tantum; verum etiam addidit causam cur iret, quæ

et cur.

profecto talis ei fuit, ut meum vehementer commoveret animum. Neque enim tam ibat ut eleemosynam acciperet a Domino Legato, quam, ut ipse ei daret; dicens, pridem sibi notam esse istius Domini pietatem, ex quo Florentiæ familiariter eo usus fuerat; ac deprehendisse in illo præclara de rebus divinis sensa; ideoque, et quia sibi multam semper humanitatem exhibuisset, putabat suum esse, nunc eum invisere; idque, ut quod sibi præfixerat facilius assequeretur, tam vili abjectoque habitu; simul etiam ut aliquam ab illo eleemosynam obtineret, pauperibus, qui per illud calamitosum tempus non pauci fame peribant, erogandam. Ita ille quidem. At mea fert sententia, ipsum hoc negotio id spectavisse præcipue, ut prodesset animo ejus, tum colloquio suo, tum habitu ipso exteriore vili, ingerendo contemptum ac dispicientiam rerum humanarum, atque æstimationem majorem rerum cœlestium. D

Ægrotantis ad Card. Gonzagam

Nescio equidem quomodo ei successerit hic congressus cum Domino Legato : scio tamen ex colloquiis familiaribus, quæ crebro una habuimus, Deum illi, etiam dum in seculo adhuc versabatur, in istiusmodi urbanitatis officiis obeundis, gratiam et efficacitatem præstitisse singularem, ad incitandos inflammandosque in Deum animos illorum quibuscum agebat. Accidit quoque non multo prius quam moreretur, me cum aliis Patribus (e quorum numero erat etiam optimus senex P. Corbinellus; quem probe nosti, Carissime Frater, quanto amore prosequeretur Aloysium, et quanto vicissim hic illum amaret; et quomodo in vita sua dilexerunt se, ita et in morte E non sunt separati) accidit, inquam, me cum aliis

salutaria dicta,

Patribus una esse in cubiculo ejus, quando illuc venit, ægrum visitaturus, Scipio Gonzaga Cardinalis, sanguinis vinculo ei conjunctus. Cœpit ille nonnulla dicere de sua invaletudine corporali, et innuere non longum sibi superesse tempus vitæ (uti exitus etiam probavit : *nempe intra biennium inde diem extremum clausit die* XI *Januarii* MDXCIII) quando incepit Aloysius cum eo colloqui de gratia singulari, quam illa in re præstaret illustrissimæ Dominationi suæ Deus; deque modo, quem tenere oporteat, dum istiusmodi prænuntiis ab eo illustramur. Quæ quidem etsi ignota non essent Cardinali prudentissimo, sed probe perspecta et præmeditata; tamen ita affecerunt animum ejus, ut inde abundaret consolatione mirifica.

Commonstrarunt quoque inter se propensionem mutuam non vulgarem, Aloysius quidem profitendo ingentem suam qua tenebatur Cardinali obligationem, quem se dicebat agnoscere patrem alterum, et maximum omnium, quos in hac vita habebat, benefactorem; quia ejus opera et annisu, post tot sibi aliunde objecta impedimenta, votorum suorum summam obtinuisset, ingressionem in sanctam Jesu F Societatem. Marchio enim pater illum totius negotii arbitrum tandem constituerat : atque ipse, tum temporis adhuc Patriarcha, Aloysium, uti non potes non meminisse, conduxit in tirocinium ad S. Andreæ. Cardinalis vero contra, quamvis longe Aloy-

et hujus de illo mira æstimatio.

sium superaret ætate, agnoscebat eum sibi Patrem spiritualem; e cujus congressibus salutaribusque dictis, fatebatur, se semper interno gaudio delibutum et mirifice adjutum fuisse. Dum vero abeuntem deducebam ego ad collegii januam, substitit ad fontem, et explicuit, quantum animi sensum percepturus esset ex immatura Aloysii morte; dictitans, se numquam cum eo colloqui solitum fuisse, quin remaneret animo suo mira pax atque tranquillitas; ac sua opinione ipsum, qui tam sapienter elegisset constanterque secutus fuisset vocationem suam, felicissimum esse omnium, qui umquam in familia Gonzaghiorum felices fuerint.

Agonia ejus et mortis modus,

Reliquo ultimæ ægritudinis tempore nihil mihi nunc in mentem venit, ab eo gestum, quod non æque omnibus passim, tibique imprimis, notum sit. Memini enim quæ mihi tu per intervalla tum temporis sæpe dixisti. Tantummodo referam quid agonizanti acciderit, quando ego illi solus adfui cum

P.

A P. Francisco Guelfucci, ex voluntate R. Patris Rectoris, uti notum est. Quamvis enim totum collegium percuperent, illa nocte tota vigilias agere in cubiculo moribundi, non tamen ulli aliorum id licuit per prædictum Patrem Rectorem; qui determinata hora voluit omnes redire ad se; illaque audita recesserunt. Interea æger semper sibi similis esse visus est toto habitu vultus et corporis; corde elevatus in Deum, quod cognosci poterat ex verbis, quæ, tametsi pauca essent, susurrabat, præcipue quando ei præibatur sacrosanctum Jesu nomen. Quando autem deventum fuit ad agonem extremum; colligi poterat, tum e livido colore erumpenteque toto vultu sudore, tum e certo quodam corporis motu, magnas ei angustias esse: et videbatur in alterum latus velle revolvi. Tum ego ei in aurem insusurravi, quam arcto duroque lectulo mortuus sit Christus amore nostri. Quo percepto intuebatur nos; et quamquam formare verba amplius non posset, ex signis tamen quæ dabat, facile erat dignoscere, promptam ejus esse esse voluntatem ad plura patiendum pro Christo; videbaturque imperare sibi, ne quod signum daret doloris, quiete jacendo, ac
B identidem sanctissimum Jesu nomen, ut ut poterat, ingeminando: atque ita demum movens tantillum labia, nullo vocis sono, animam Deo reddidit.

Mox ego et P. Guelfuccius abundare cœpimus interno gaudio; et singularis loco gratiæ habemus, adstitisse morienti tam sancto Fratri nostro; eoque magis, quod pollicitus nobis sit, se nostri memorem fore apud Deum, toto quo hanc vitam miseram vivemus tempore. Ubi adfuerunt Fratres nostri curatores valetudinarii ad pollinciendum cadaver, vidimus in corpore tam delicato uti erat, obducta callo genua tam crasso, acsi eremitæ alicujus forent, qui longam ætatem in deserto, perpetim de genibus orando traduxisset. Cœperat enim etiam ipse, adhuc secularis et pene infans, sic orare Deum, uti te non fugit: ac tantam propterea ei Deus infudit illustrationem mentis, ut octo, *aut decem*, annorum puer se obstrinxerit vota castitatis; tamque familiariter assueverit versari cum Deo, ut quamvis a patre mitteretur has et illas Principum in aulas, jubereturque tractare negotia politica; nihilominus cum ætate semper in ipso incrementum ceperint et desiderium rerum cœlestium, et contemptio humanarum. Exemplum hujus rei dedit, quando Mediolani negotiis a patre mandatis distentus, frequenta-

Calli in genibus crassi ex consuetudine ea flectendi in oratione.

C bat scholas nostras, atque expectabat litteras Imperatoris; per quas sibi liceret jus clientelare Marchionatus transferre in fratrem proxime genitum. Quoties tunc ingemiscens, fortunatos nominavit illos, qui talibus terrenarum rerum vinculis non ligarentur; se vero dictitabat infelicem, quia ligatus, solvere se suis vinculis non poterat, quo accurreret ad desideratam religiosæ vitæ quietem; nec aliud diu noctuque versabat animo, quam quo id sibi tandem liceret per ingressum Societatis nostræ.

Desiderium vehemens

Et mihi dixit non semel, se mira quadam consolatione animi fuisse perfusum, non tantum quando in congressibus Nostrorum colloquebatur, sed tunc etiam quando illos tantummodo videbat; ideoque se aliquando obambulasse per vias publicas, non alia de causa, quam ut conspectu alicujus, seu Patris, seu Fratris, oblectaret sese: et singularem sibi gratiam fieri reputabat; si quando Janitor noster, quo familiariter utebatur, ei clavem portæ tantisper committeret, dum abiret appellatum Patrem qualemcumque, quem aut ipse aut alius forte volebant. Interea nescio quam, dicebat ipse, se sibi creare aut fingere voluptatem, quasi jam tum unus e Sociis foret. Interroganti quoque mihi aliquando, cur tantopere ambisset Religionem nostram præ quali-

intrandi in Societatem,

bet alia; maxime cum sibi propositum haberet exemplum P. Francisci Gonzagæ consanguinei sui, quocum in Hispania notitiam, et in reditu inde in Italiam familiaritatem contraxerat; quique tum temporis erat Generalis Ordinis Minorum; respondit, multas suæ se vocationis ad Societatem habuisse causas, unam vero præcipuam; quia in Societate sola credebat sibi cautum esse, ne ullo post tempore referret pedem in mundum, quod prævidebat aliquando faciendum esse prædicto Patri Generali. Neque ipsum fefellit opinio sua; quippe Patri isti non multo post, Religio sua cum dignitate Episcopali commutanda fuit. D

ANNOT. C J. et cur potissimum.

Si quis illi sensum creare vellet aliquem, nulla re id potuisset (adeo affectiones animi sui domuerat omnes, uti passim notum est) nisi forte extollendo donum ejus aliquod naturale, aut connatam in seculo fortunam. Hac una quippe re et sola commovebatur, impatiens laudum suarum: et siquando illarum recordatio fieret, verecundabatur ac tota facie erubescebat. Id quod conspeximus, quando tuitus publice fuit positiones Philosophicas, et unus forte ex oppugnantibus nescio quid præmisit in laudem defendentis; tum vero confusus Aloysius, nesciebat quo loco absconderet vultum suum; et memini, Cardinalem de Mondovi, qui præsens erat, monstrare, mirum in modum delectari sese illa defendentis, latere cupidi, verecundia; et observavimus, respondentem ad ejusdem argumentantis objecta, subiracundum se præter morem simulasse. E

Impatiens laudum suarum,

Inter exercitia religiosa quæ postremo vitæ anno sibi præscripserat, præcipua solicitudine obeunda, unum fuit, uti sæpenumero mihi ipse declaravit, fructuosa congressio cum Nostris, quando statis temporibus colloqui licet. Atque ideo operam dabat singularem, ut tamen se foris exhiberet omnibus, qualis intus erat, benignum, affabilem, obsequi paratum; et exemplo suo inducebat alios in prædictis congressibus, ut solos miscerent sermones, quibus proficere spiritu colloquentes possent. Quantum vero ipse hac in re per singularem Dei gratiam valeret, tu melius nosti ex frequenti usu, quam quivis alius. Me autem eadem super re crebro interrogabat, numquid observassem a se delictum esse hac parte: ac affirmabat, se eamdem plane animi propensionem in se experiri erga unumquemque Sociorum, etiam illos qui in rebus domesticis adjutores sunt; et horum æque ac illorum colloquiis gaudere et studere profectui. Neque umquam a me notatus est, dicta factave aliorum in deteriorem accipere partem. F

summis ac imis perinde affabilis est,

Si quando monebatur alicujus rei, monstrabat id sibi percarum esse, et gratias rependebat monitori: res vero cujus monebatur, apparebat ei (quod ex animi demissione proficiscebatur) semper major quam in se erat; sic tamen, ut interna divini luminis illustratione suffultus, numquam propterea amitteret animi tranquillitatem. Exemplo sit, quod cum tu, Carissime Frater, ac plures alii, ipsi objecistis non semel, fore ut in articulo mortis eum pœniteret, tanto ardore et quadam veluti importunitate postulasse Superiores facultatem discruciandi sese aliis atque aliis modis, quibus videbatur mortem sibi ante tempus accersiturus: quod, inquam, ita monitus, voluerit postulationum suarum et factorum rectitudinem declarare, ne quis sinistram de illis opinionem foveret; cum paucis ante obitum horis, jam denuo munitus sacro Corporis Christi Viatico (multum enim temporis abierat ex quo primum munitus fuerat) rogavit Patrem Rectorem, annuntiaret omnibus, qui frequentissimi tunc erant in ejus cubiculo, nihil se angi cruciatuum a se susceptorum causa; angi potius quod non susceperit multos alios, quos

ac monitoribus suis blandus.

ANNOT. C. J.

A quos credebat se sustinere potuisse, et forte si petiisset, permissi fuissent a sancta obedientia; e cujus nutu sciebat se in omnibus perpendisse, et nihil voluntate propria suscepisse, atque ideo absque angore esse. Id vero tunc etiam apparuit omnibus manifeste, quando observatum est, eodem tempore admirabile quoddam animi robur, aliaque; dona singularia illi cœlitus a Deo immissa fuisse, ad omnium stuporem.

Ultimum ægris inservit cum aliis sociis.

Ego ei adfui quando ultimum adivit nosocomium S. Sixti, quo eundi potestatem obtinuerat pro se et duodecim Sociis; quorum aliquibus brevi tempore, imo ipso die, eadem sors fuit quæ ipsi; videlicet ex afflatu contagionis ægritudo longa, et nonnullis mors. Ego quidem eodem die toto ibidem me impendi confitentibus peccata sua, sed audire omnes, qui periclitabantur de vita, non potui præ multitudine. Hinc autem interea horrebat mihi animus a miserabili calamitate, quam in loco isto videre erat, tot hominum omni ope destitutorum, qui a dextris et a sinistris errabant nudi, vix animam trahentes; et concidebant mortui, alii in angulis, alii per scalas; tantoque adhalabar fœtore, ut me versari in purgatorio crederem. Inde vero videbar mihi spe- B ctare exemplum caritatis cœlestis in Aloysio ceterisque Sociis, qui turma selecta erant omnes, et angelico fervore impendebant sese ministrando miserabilibus istis, prout cujusque necessitas ferebat; alios cibando, aliis pedes lavando, pusillamines confortando, præparando institutione christiana illos qui peccata sua expiaturi erant. Et hic postremus Aloysii actus caritatis externus fuit hoc in genere: præterquam quod paulo ante, cum facultate Patris Provinciæ Præpositi, tum ejus rogatu multi alii Sociorum, obiverint Romam, uti passim notum est, collegerintque eleemosynas extremæ necessitati innumerabilium pauperum, qui Romam e longinquo confluentes, variis in locis præ fame adigebantur ad mortem. Et hæc eorum caritas multis saluti fuit.

Epilogus Epistolæ.

Verum, quia hæc et alia vitæ Aloysianæ insignia, æque vobis, et multo plura istiusmodi, quam mihi nota sint, non videtur mihi mea opera et longior scriptio, ad finem a te intentum conducibilis esse. Et hæc ipsa, quæ cara memoria tam sancti Fratris me scribere coegit, fortasse prolixius retuli, quam necesse habui. Alia superaddi possent, nisi pluribus nota forent, virtutum ejus ornamenta, quæ ego didici ex frequentibus cum illo congressi- C bus ultimo ejus vitæ anno Tusculi, ubi ex voto suo, quod mihi per aliquem innotuerat, per mensem rusticationis integrum frequenter mecum agere concupivit, et arcana quæque mentis suæ aperuit: ita videlicet disponente Deo in utilitatem animæ meæ, quam ex tali ejus consuetudine haurire potui. At nunc, recolens, quantillum inde profeci; et considerans quam hodiedum imperfectus ac magis peccator sim quam fui; aliud mihi inde non manet, quam remorsus conscientiæ, cum aliquali spe futuro, ut quod salutaria ejus verba et exempla hactenus a me non obtinuerunt, id tandem executioni mandem, ipso in cœlis intercedente, tuisque accedentibus sanctis precibus et Sacrificiis, præsertim proximo cœlestium nuptiarum tuarum et primitiarum die: quod alias significavi me impense desiderare ac indigere; nunc vero etiam impensus velim ut recorderis..... Florentiæ, pridie Idus Martias, MDXCIV.

D

CAPUT XIV.

Translationes aliquot Reliquiarum B. Aloysii.

Sub finem capitis præcedentis, prout ibi ex prima Vitæ ditione legitur, meminit Ceparius trium corporis Aloysiani translationum; easque confirmavimus in subnexis Annotatis Adjunctisque nostris. Prima contigit anno MDXCVIII *die* XXII *Junii, quando consumpta jam carne, ossa, e majori sandapila in minorem loculum collocata, in eodem conditorio parieti sublimæ infixa sunt; quando et plurimæ ossium Reliquiæ decerptæ, et in longinquas regiones, ultra Alpes et Oceanum, delatæ fuerunt, uti dictum est citato loco. Altera translatio contigit anno* MDCII, *quando die* VIII *Junii e communi conditorio ejusque parieti elatus loculus, inque sacrario tantisper absconditus: inde proximis Julii Kalendis portatus fuit in sacellum S. Sebastiani, quod erat in ecclesia Annuntiatæ, et repositus est sub hypopodio altaris in terra. Vidi in Collegio Romano codicem MS. in quo suffragia mortuorum et varii ritus notata erant; in eoque legi etiam sequentia totidem verbis latinis:* Anno salutis humanæ MDCII, jussu P. Bernardini Confalonerii, Præpositi Provinciæ Romanæ Societatis Jesu, Aloysii Gonzagæ Fratris nostri ossa, e sepulcro communi collegii Romani ejusdem Societatis Jesu ecclesiæ beatæ Virginis annuntiatæ, translata sunt: quod sepulcrum est intra sacellum Crucifixi, prope fenestram, contra cornu Evangelii. Eaque inclusa in arcam plumbeam, lignea præmunitam, in eodem templo condita sunt secus aram S. Sebastiani Martyris sub aræ scabello, arca infra lateritium pavimentum non ita alte defossa, anno a Christo nato MDCII, primo die mensis Julii. His rebus gerendis præfuit P. Fabius Vaccarus, Minister collegii Romani: interfuere fratres nostri Antonius Joannis, Cæmentarius; Antonius Naccarinus, Æditiuus; Joannes Andreas Gimattus, Æditui socius; Hieronymus Durantes, Sutor; Josephus Manella, emptor. Ego Hieronymus Brunellus, ejusdem Ecclesiæ Præfectus, hæc scripsi Superiorum jussu mea manu. VII die Julii MDCII.

Translatio prima anno 1598,

altera 1602,

E

278 *Tertia translatio facta est anno* MDCV, *die* XIII *Maji, e loco indicato, ad honoratiorem in sacello B. Mariæ Virginis in eadem ecclesia; quando et apertus fuit loculus, et indulgente Præposito Generali Societatis nostræ, Princeps Franciscus, Beati frater, qui coram aderat, inde sibi et Serenissimo Mantuæ Duci exemit aliquot Reliquiarum particulas. Harum unam, ut maxime caram habuit Serenissimus Dux, ita mox decrevit, quemadmodum in commentario prævio de cultu* § X, *dictum est, eidem in ecclesia ducali S. Barbaræ novum exædificare sacellum, B. Aloysio dedicandum. Aliam Princeps Franciscus Castellionem misit, solatium ingens isti populo, per D. Prosperum Pastorium, uxoris suæ Majorem domus, et D. Attilium Montanarum, sibi a cubiculis, non sine prodigiis quibusdam in itinere factis. Rei seriem dedi in Commentario citato* § XI, *ex testimonio jurato ipsius Pastorii, qui Reliquiam portavit.*

tertia 1605

F

279 *Idem Ceparius, sive in hac tertia translatione, sive potius in prima, quando plures Reliquiæ distractæ fuerunt, comparavit sibi varias, quas lubens, promovendi cultus gratia, communicabat collegiis aliis, etiam longe dissitis. Hæc inter, illo datore, accepit anno* MDCVI *per P. Thomam Sailly Collegium nostrum Bruxellense partem scapulæ, grandem unciis pedis facile duabus, et forma propemodum quadrata, ex qua tertia fere pars ablata, anno* MDCXV *transmissa fuit Antuerpiam ad collegium tunc ejusdem Societatis, nunc domum Professorum; ubi hodiedum in busto B. Aloysii argenteo*

Pars scapulæ Bruxellas portata

A *et Antuerpiam* *teo decore servata honoratur. Similiter honoratur Reliquia Bruxellensis, quam nuper adhuc inspexi, in theca, lignea quidem, coloris nigri, sed perpolita et lamellis argenteis varie distincta, in qua ab anno* MDCXI *inclusa fuit, uti prodit inscriptio quæ talis est.* Os E SCAPULA B. ALOYSII GONSAGÆ. D. D. ELVIRA DE VALENTIA. CASTITATI SACRUM. MDCXI. *Accessit eodem anno, die* XVIII *Junii, approbatio Archiepiscopi Mechliniensis Mathiæ Hovii, permittentis publicæ venerationi prædictas Reliquias exponi, uti constat ex litteris ejus illa super re datis, ad memoratum P. Thomam Sailly, quarum apud nos exemplum servatur. Donatio porro earumdem Reliquiarum, et testimonium de veritate earumdem, talia sunt.*

donante P. Cepario, 280 In Dei nomine. Amen. Omnibus in quorum manus hæ litteræ venerint, fidem facio et attestor, ac jurejurando confirmo, ego Virgilius Ceparius, Sacerdos professus Societatis Jesu, me consignasse R. P. Thomæ Saillo ejusdem Societatis, ac provinciæ Belgicæ Procuratori, frustulum ossis B. Aloysii Gonzagæ ejusdem Societatis, pro ecclesia nostræ Societatis Bruxellensi : quod os egomet meis manibus accepi ex capsa plumbea, in qua recônditæ sunt Reliquiæ sacræ ejusdem B. Aloysii in ejus sepul- B cro, quod est in ecclesia sanctissimæ Annuntiatæ Virginis, seu in collegio Romano Societatis. In quorum fidem has litteras, manu mea subscriptas, et juramento firmatas, ac solito Societatis nostræ sigillo munitas, dedi die XVIII Decembris MDCVI. Signatum erat. Virgilius Ceparius ; et sigillatum sigillo, ut supra. *costula Perusium.* *Tum his subjicit, et partem prædictæ Reliquiæ donat Antuerpiensibus, P. Saillius, prout sequitur. Hæc Rom. quæ jam retuli a Cepario scripta*, vera esse, testor ego subscriptus Sacerdos Societatis Jesu manu propria : ac me ex eodem osse postmodum dedisse R. P. Francisco Aguiloni, Rectori collegii Societatis Jesu, particulam unam, ad honorem ejusdem B. Aloysii, inter virgines utriusque sexus promovendum in novo templo, quod modo extruitur Antuerpiæ. Datum Bruxellæ, die IV Maji MDCXV. Signatum. Ita est. Thomas Saillius. *Sub idem tempus, acceperit ab eodem Cepario, collegium nostrum Perusinum in Italia Reliquias ejusdem Beati, quas ibi servari indicat mihi, litteris anno* MDCXCIV, III *Augusti ad me datis, P. Joannes Franciscus Vanni, optime de Actis Sanctorum ac de his B. Aloysii meritus ; videlicet*, Costulam unam, unum digitum, et unum dentem ; *et subdit :* Est in tabulario collegii hujus Pe- C *rusini (ibi enim tunc habitabat et scribebat)* chirographum P. Ceparii, quo testatur, se sumpsisse Reliquias B. Aloysii ex ipsiusmet corpore ; verum non exprimit, an de omnibus prædictis testetur, aut de quibus. *Sed longum foret de particulis Reliquiarum ejus, toto orbe sparsis, hic agere. Redeamus ad alias, cum aliqua solennitate translatas.*

Caput Roma 281 *In tertia translatione, jam memorata, notat Ceparius, Caput Beati jussu Præpositi Generalis in basilicam nominis Jesu, seu domus Professorum Societatis Jesu Romæ, portatum fuisse : et in editione Placentina addit, postea rogatu Principis Francisci donatum esse ecclesiæ Societatis ejusdem Castellione. Factum id est anno* MDCX, *uti testantur Litteræ nostræ annuæ illius temporis. Quo autem modo id factum et Caput translatum sit, perscripsit mihi rogatus R. P. Josephus Gorzonus, litteris anno* MDCXC, XVII *Augusti Castellione datis, in hunc modum :* Venerandum B. Aloysii nostri Cranium accepimus Roma anno MDCX, dono Patris Nostris Generalis Claudii Aquaviva, qui aliquot ante annos illud e collegio Romano transtulerat ad domum Professorum, carum pignus; sed rogatu Excellentissimorum Principum nostrorum Francisci, et uxoris ejus Bibianæ Pernestainæ, mirantibus dictæ domus Patribus, uti scribebat P. Mutius Vitellescus pro Italia Societatis Assistens, illud largi- D tus est Castellioni nostræ. Transportatio ejus com- *auctore C. J. Parmam,* missa fuit Excellentissimæ Duci Cesarinæ, quæ illud portandum curavit ad Illustrissimos filios suos, D. Alexandrum et D. Virginium Cesarinos, qui tum in universitate Parmensi, una cum Serenissimo D. Octavio, Parmæ Ducis filio, studiis operam dabant. Ubi eo perlatum fuit, eodem properavit Castellione R. P. Candidus Miari collegii nostri ibidem loci Rector, comitantibus Dominis, Fausto Pastorio, ejusdem loci Abbate mitrato; Camillo Cataneo, et Doctore Salustio Petrocini ; prædictum sacrum thesaurum Parma ad se translaturus. Capsa, quæ thesaurum condedat, tegebatur foris panno coccino, fimbriis aureis distincto, intus autem serico albo. In hac ipsum Cranium condebatur, calantica e fasciis aureis argenteisque obductum, cui rosa ex opere Hispanico, et corona, ex floribus similiter aureis et argenteis contexta imminebant, ac illo ornatu hodiedum servatur. Exarsit ex præsentia Capitis Parmensium religio in Beatum, nec trans ferri prius potuit inde, quam expositum fuisset oculis plurimorum, illud venerari cupientium. Quamobrem et expositum fuit in ecclesia nostra, clausis tamen publicis ejus portis, cum incredibili præcipuæ No- E bilitatis, per collegium se ingerentis, concursu ac veneratione.

indeque Castellionem delatum, 282 Post hæc serenissimus Parmæ Dux Ranuccius, potiori obsequio sibi Beatum devincturus, jussit repositum sua in capsa Cranium, carpento sejugi suis sumptibus Castellionem pervehi; et pervectum est spatio unius diei, mense Julio prædicti anni MDCX, sub horam alteram ab occasu solis, clam civibus : ac depositum fuit in sacello palatii veteris Excellentissimi Principis, quod tunc erat habitatio nostrorum Patrum, nobili apparatu ornato; multisque continenter diebus ibidem monstratum fuit aliis post alios urbis incolis, qui convenerunt omnes, et quanta dici vix possit veneratione adoraverunt in illo beatum Principem suum. Mox Patres nostri petierunt Romæ, atque obtinuerunt a summo Pontifice Paulo V, Indulgentias plenarias ad septennium, pro natali B. Aloysii die XXI Junii, quæ quot septenniis deinde innovatæ fuerunt ad usque hæc *in novo ibi templo locatur 1678,* nostra tempora. Quando autem ecclesia novi collegii constructa fuit, curarunt Patres sub annum MDCXXXV prædictam sacri Capitis Reliquiam, solennissimo ritu totiusque urbis supplicabundo comitatu, eo transferendam. Quoniam vero appositus collo- F candæ Reliquiæ in templo locus nondum erat; deposita illa fuit in sacro vestiario: ibique in armario decenter ornato mansit, donec anno demum MDCLXXVIII, die XXVII Novembris, portata est ad ipsam ecclesiam, et reposita in conditorio ad hoc recens facto et decore inaurato : quo in loco nunc etiam conservatur et honoratur ab universa civitate, magna pietate ac fiducia populi, eo in rebus adversis, tamquam ad protectorem ac principem suum patremque benignum confugientis.

in extremo ejus muro 283 *Addi his possunt, quæ ipse ibidem coram observavi vel audivi anno sæpe dicto* MDCLXXXVI. Sacro capite Castellionem advecto, curavit Princeps Franciscus bustum argenteum ducatis CD fabricandum eique sacrum caput imponendum. Illud anno prædicto vidi in paulo ante memorato a Gorzono conditorio, quod in extremo templo, et excavato supra altare (præcipuum quidem, sed humile admodum) in pariete est; clauditurque antrorsum ostiolo, quod demitti atque attolli; et velo ex rubro serico, quod removeri potest : atque adeo quotiescumque sacram Reliquiam populo spectandam ac venerandam exhibere volunt, amovent velum, et ostium demittunt. Augent decorem ac majestatem loci octo sanctorum

A ctorum Martyrum corpora, eo Romanis e cœmeteriis allata, quorum quatuor ab una prædicti conditorii parte, totidem ab altera, parietibus similiter excavatis, singula singulis capsis decentissime conservantur, repræsentante cujusque ostio pictam vivis coloribus effigiem inclusi Sancti.

adjunctis octo corporibus Martyrum.

Quatuor ex illis, jam olim cum capite B. Aloysii missa fuisse Roma, ab admodum Rev. P. N. Generali Claudio Aquaviva, lego in Litteris nostris anni MDCX pag. 82, dicunturque ibidem, extracta esse e cœmeterio S. Priscillæ, et vocari, unum quidem S. Jovini, alterum S. Marcellæ, tertium vero et quartum anonyma esse; quatuor reliqua, quando et e quo cœmeterio allata sint, non indicatur. Unum inter illa præ ceteris venerabile deberet possessoribus esse, si foret, quod aiebant, corpus et caput celeberrimi Martyris Gallicani, Consulis olim Romani, sub Juliano apostata passi capitis diminutionem. Sed quomodo e cœmeteriis Romanis erutus sit Gallicanus ille, qui Alexandriæ aut in Ægypto capite plexus, putatur ibi templum, non diu post erectum, habuisse, et nescitur in Europam, nedum ad cœmeteria Romana, umquam translatus fuisse. Est igitur B alterius S. Gallicani Martyris corpus caputque illud, quod habent Castellionenses nostri, quandoquidem illud nomen, ut asseverant non nuper ei, ut reliquis sua, inditum, sed in ipso sepulcro inventum sit. Atque hac ipsa de causa tametsi prædicti Consulis non sit, majori veneratione habendum est.

Festum quo modo ibidem agatur.

284 Eodem tempore et loco intellexi, quid singulare ibi fiat in Beati nostri cultum, festo ejus natali. Videlicet, Princeps loci tunc cogit in ecclesia Societatis capellam, ut Itali loquuntur; id est conventum, cui ipse cum familia sua et principibus viris interest. Sic dicitur capella Pontificia Romæ, ad quam convenit aut convenire solet Pontifex; et capella Ducalis Venetiis, ad quam Dux Reipublicæ cum senatu. Ad istam capellam cohonestandum advocari jubet Princeps Musicos celebriores e vicinis urbibus Brixiensi ac Mantuana. Ipse inter Missarum solennia de throno sibi posito descendens, offert nomine suo totiusque Castellionis coronam argenteam, in modum laureæ fabrefactam, quam ut accepit Sacerdos celebrans; imposuit statuæ, aut potius busto Beati argenteo, de quo memini. Interea militares turmæ in æquore quod templo prætenditur, peramplo dispositæ, varia lætitiæ dant signa, tympanorum pulsu, tubarum sono, explosione bombardarum suarum; ac celeberrimæ totius anni nundinæ C habentur. *Ex his quæ de sacro capite Beati diximus, apparet, quam non recte scripsit in Idea sua de Vitis Sanctorum Siculorum, anno* MDCXVII *edita, Octavius Cajetanus, dum* XIV *Augusti ponit*, Panormi in collegio Societatis Jesu translationem capitis B. Aloysii Gonzagæ ex eadem Societate. *Sumit nempe partem pro toto, quod sæpenumero aliis quoque scriptoribus usuvenit, ubi de Reliquiis Sanctorum sermo est; et sic rebus, alioquin claris, inextricabilis sæpe inducitur confusio: scribere autem debuerat, non*, Capitis, *sed* Menti, *quod solum habent Panormitani.*

Mentum Panormi.

Os tibiæ in Vallem Tellinam umi,mss missum,

285 *Hoc ipso anno* MDCX *die* XXII *Martii, deposuit in processu Castellionensi testis* XVII, *R. D. Joannes Baptista de Faynis, de translatione Reliquiæ B. Aloysii, quam ipse (anno, opinor, præcedenti) portaverat jussu Principis sui Francisci, Castellione ad Vulturenam vallem, in locum cui Saxo nomen est: in quo innumera populo præstari a Deo ad invocationem B. Aloysii beneficia, didicerat Princeps ex litteris R. D. Nicolai Lunghi, pro Rev. Curione Pontis ecclesiam Saxensem administrantis; quibus et rogabatur Princeps, ut ad incrementum pietatis et solatium istius populi, locum illum aliqua Reliquia B. Aloysii donatum vellet.* Quamobrem ego, *inquit testis*, eo missus fui cum desiderata Reliquia, quæ erat pars tibiæ, tribus unciis longa: eamque portavi Pontem usque, celebrem in prædicta Valle locum, Saxo dissitum duobus circiter millibus passuum; ibique in ecclesia ipsam deposui inter manus Sacerdotum, sacro apparatu indutorum, et hymnos canentium. Mansit autem istic usque in Dominicam sequentem, in quod tempus interea invitati fuerunt circumjecti Clerus et populus, ad solennem ejus translationem. Convenit indicto die multitudo populi ingens, cum facibus ac cereis, et Clerus frequens linteatus, et Sacerdotes non pauci, sacro vestitu et pluvialibus induti: qui omnes supplicantium more progressi, tendebant ad ecclesiam Saxi, pone sequente Archipresbytero Sundrii, per illas oras Vicario foraneo, portante Reliquiam prædictam sub pulcherrima umbella, opere Phrygio varie distincta. Erat jucunda spectatu supplicatio, quia longissima et bene ordinata. Ubi autem ad locum destinatum accessit, multa tormentorum manualium explosione salutata fuit, sparsis etiam per viam quaquaversum frondibus floribusque ad usque ecclesiam; quæ majoris solennitatis causa tapetibus circumvestita et decore ornata erat: nec defuerunt E solenni Sacro musici sui, et musica organa varii generis. Quæ res, fateor, accendit mihi pietatem, et verecundiam injecit, conferenti torporem meum in servitio divino, cum alacritate istorum Catholicorum, qui in medio nationis pravæ et acatholicis intermisti degunt.

D

magna pompa elevatur Saxi,

venerantibus etiam acatholicis.

286 Sed neque solum Catholici concurrebant ad videndam honorandamque sacram Reliquiam; advenerunt quoque inter illos a fide nostra alieni, qui illic orabant Deum, ut sibi meritis et patrocinio Beati, cujus Reliquiam venerabantur, rectam fidei monstraret viam: et fuerunt, qui ab oratione constituerunt fidem Catholicam Romanam primo quoque tempore amplecti. Inter alia religiosæ pietatis officia, quæ ab illa gente obiri tunc observavi, mirandum potius quam imitandum est, quod subjungo. Stantem me in ecclesia et orantem interpellat nescio quis homo, Catholicus tamen; atque interrogat, numquid ego is sum, qui sacram Reliquiam eo apportaverat. Cumque dixissem, esse me ipsissimum, rogavit, secum ut in sacrarium concederem, esse quod me ibi vellet. Concessimus igitur eo ambo. ubi mox ille denuo me rogat, alterum ut pedem retro ferrem; et causam interrogatus a me, subjicit, tot tantaque esse beneficia, quæ per B. Aloysium obtinuerat; ut gratitudinis ergo, quod ego attulissem ejusdem Beati sacram Reliquiam, osculari terram quam calcaverant pedes mei vellet. Negante vero me, id ei per me liciturum: dixit tandem; Licebit certe, nec prohibere poteris, quo minus ego osculer gradum hunc, ubi tuum tu pedem posuisti: et simul quod dixit, fecit, me licet invito. Porro Administrator ecclesiæ istius multa et mira mihi narravit, quæ Deus ibidem loci operatus est ad invocationem B. Aloysii, in curandis miseris mortalibus; *sed hæ ab ipsomet certius et distinctius disci potuerunt, et nos infra ex ipsiusmet scriptis referemus. Ex quibus interim hic etiam constabit, translationem prædictæ Reliquiæ factam esse post diem* IX *Maji anni* MDCIX. *Illo enim die sese accepisse litteras, scribit inter alia idem Administrator Dominus Lunghi, ab ipso D. Marchione Castellionis, quibus hic significat,* se brevi per certum hominem ei missurum Reliquiam *Beati fratris sui.*

F

Quarta corporis translatio an. 1620;

287 *Post hæc concessa tandem fuit a Pontifice Paulo V, anno* MDCXVIII, *die* XXVI *Martii, facultas celebrandi Missam de B. Aloysio in ditionibus Gonzaghiorum; et mox etiam, rogante Cardinali Bellarmino, in ecclesia ubi corpus Beati quiescit. Ex quo tempore duo eidem sacella sunt excitata in collegio Romano;*

A *mano; alterum in cubiculo, ubi ultimum ægrotaverat, atque animam beatam factori suo reddiderat, zelo et sumptibus Cardinalis Bellarmini : alterum ædificatum fuit in ecclesia ejusdem collegii beatæ Virginis ab Annuntiatione dicta; pretiosis marmoribus magna parte obductum. Et ad hoc facta est translatio quarta corporis, uti scribit Ceparius in editione Placentina Vitæ ejus,* die xv Junii anno MDCXX, *e sacello B. Mariæ, de quo supra,* comitantibus in modum supplicationis Patribus fere omnibus, qui Romæ tunc erant : et collocatum fuit cum loculo suo subter altare novum novi sacelli. Quatriduo autem post, videlicet XIX die ejusdem Junii, Reverendissimus Dominus Raphael Invitiati, cum facultate Superiorum, solenni ritu consecravit idem sacellum et altare in honorem B. Aloysii : ibidemque nunc (*imprimebat hæc Ceparius an.* MDCXXX) sacræ ejus exuviæ, continuo populi concursu et adoratione, nec non innumeris circum pendentibus anathematis honorantur; ac die XXI Junii quotannis celebratur anniversaria felicis ejus obitus memoria, et solenni cæremonia cantatur de ipso Missa. *Idem Ceparius in Vita Joannis Berchmanni Belgæ nostri, qui hoc tempore in collegio Ro-*
B *mano Philosophiæ operam dabat, alterque Aloysius passim audiebat, virtutum ejus omnium æmulus; mentionem facit ejusdem translationis, in eaque et Berchmannum candelabrum cum cereo prætulisse scribit, et Patres Assistentes intervenisse, et in Berchmanno veluti redivivum Aloysium, contemplatos fuisse, ut alibi me dicere memini.*

quinta translatio an. 1649

288 *Certis quibusdam locis concessam a Paulo Papa V facultatem celebrandi Missam de B. Aloysio, ampliavit anno* MDCXXI *Gregorius Papa XV, extenditque ad omnes Societatis Jesu Presbyteros, ubique terrarum existentes; nec non ad alios quoslibet Sacerdotes, ad eorum ecclesias confluentes : qua de re alibi plura diximus. Sequenti anno idem Gregorius B. Ignatium, Societatis fundatorem, Catalogo Sanctarum adscripsit; eidemque, Pontificis ex fratre nepos,* Ludovicus Cardinalis Ludovisius, sacræ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius templum, jacto a se primo lapide *(cui hæc ipsa verba sunt insculpta)* fundavit IV Nonas Augusti, anno salutis MDCXXVI; *inscripta in aversa ejusdem lapidis parte, hac epigraphe ;* Erit lapis iste in signum meæ erga S. Ignatium ejusque Ordinem pietatis. *Ubi templum hoc, quod sane magnificum est, atque post Vaticanum nulli Romanorum cedit, lente, ob immaturam Cardinalis mortem, ad culmen perductum*

in novum S. Ignatii templum,

C *fuit, ac pro anno Jubilæi, quinquagesimo ejusdem seculi, tandem aperiendum erat; oportuit iterum movere loco suo sacra B. Aloysii lipsana, atque e templo Annuntiatæ ad hoc novum S. Ignatii transferre : quod et factum fuit (ut in codice quodam collegii Romani,* in quo nonnulla, quæ ad novam ecclesiam S. Ignatii spectant, notata sunt, *ipse legi)* anno MDCXLIX, *præsidente collegio prædicto* P. Fabio Albergato; *et notatur hoc modo, Italice tamen :* Die v Augusti *anni jam dicti,* facta fuit translatio corporis B. Aloysii Gonzagæ, ducta supplicatione per porticus cavædii scholarum; et non aperta capsa plumbea (ita quippe jusserat admodum Reverendus Pater noster Generalis) repositum fuit sub suo ipsius altari; *quod ingredienti a frontispicio templum novum, a dextris secundum occurrebat, pretiosis marmoribus perornatum, et, accensa intus lampade, per fenestellam antrorsum perpetuo collucens, ac pietatem coram adorantium in beatum Juvenem non parum inflammans. Taliter ipsum ego, saltem anno* MDCLXXXI *tribusque subsecutis vidi, quando et anathemata, voti causa oblata non modo circum aram, sed toto sacello pendebant innumera; et non semel miratus fui, tum aliorum, tum præcipue studiosæ juventutis, tam secularium, quam nostræ Religiosorum frequentiam, sub ingressum egressumque scholarum ibi*

D AUCT RE C. J.

preces suas fundentium, tanta pietate, ut exemplum commoveret spectantes, et ejus rei negligentiores ad imitationem sui traheret.

289 *Quievit ibi Beatus annos omnino quinquaginta; quo intervallo novum templum stetit per annos omnino* XXXV, *perfectum dumtaxat usque ad navim transversam, a qua, ipsum, educto ad summum fornicem muro, separabatur; tantumque patuit, tribus hinc et totidem inde sacellis altaribusque eatenus instructum, præter altare majus; muro jam dicto applicatum. Reliqui post morum ædificii, quamvis præter cupulam (ut vocant) perfectum staret, nullus ad publicam utilitatem usus erat : donec tandem anno* MDCLXXXIV, *tunc Magister meus, R. P. Silvester Maurus postquam in academia nostra Romana quinque et amplius lustra Philosophiam ac Theologiam publice summa laude professus fuerat, typisque etiam publicaverat; creatus collegii Rector, animum adjecit ad perficiendum opus, quod tam diu spectaverat imperfectum. Ac primum quidem curare cœpit, quo pacto cupulam (quæ paucis dumtaxat pedibus supra fornicem templi educta, elevari in altum, magna pecuniæ vi temporisque impendio, adhuc debet) in orbe suo inferiore tegeret contabulatione, quæ deorsum tantisper demitti per funes, ibique depingi, ac* E *denuo tolli sursum commode posset. Vocati in consilium fuerunt non pauci architectonices periti, an, et quomodo confici posset machina tam grandis ac mobilis. Neque ulli succurrit modus aut consilium conficiendi. Habitabat eo tempore in domo Professorum Romæ Frater noster Adrianus Rancourt, natione Belga, patria Antuerpiensis, arte faber lignarius, ingeniosus in paucis. Is suo marte fecit schema, quod putabat futurum quale conceperat Rector, atque præsentavit admodum Reverendo Patri nostro Carolo de Noyelles, item Belgæ, Generali tunc Societatis. Hic vocatis et seorsim auditis multorum Architectorum sententiis, sic fieri machinam posse consentientium, schema in opus deduci jussit et feliciter deductum est : vidique ipse sursum tolli atque iterum demitti, ibique pendulum telaque obductum totum depingi in modum cupulæ : a Fratre item nostro Andrea Pozzo, Tridentino quæ pictura, cum deinde machina suo loco sursum reposita fuit, ita spectantibus e pavimento repræsentatur, ut vera credatur cupula esse.*

quod tum dimidia sui parte patebat,

290 *Et hoc primum ac præcipue perficiendum fuit. Tum positum est pavimentum, erectum altare majus, dealbati parietes, ac tandem dirutus murus, qui anticam partem a postica disterminabat, totaque ecclesia anno sequenti patuit, ad nostrum atque Urbis sacrum* F *usum. In hac nova templi accessione ejusque transversa navi dextera qua collegium respicit, continuo excitatum fuit altare B. Mariæ Virgini Annuntiatæ, in memoriam antiquæ ecclesiæ ejusdem nominis, e regione vero reservatus fuit locus altari et sacello B. Aloysii, istic aliquando exædificando : quod et exædificatum post quindecim fere annos ibidem est, perfectumque recepit anno* MDCIC, *die* XX *Decembris sacras ejusdem Beati exuvias, stabiliori illic, quam ullo hactenus loco, quicturas, cum biduo ante novum ejus altare rite consecrasset Illustrissimus Dominus, vices Vicarii gerens, Belizarius de Bellis, Episcopus Melfictensis. Longus forem si sacellum describere totum ac minutim vellem. Locus amplus est, marmoreus undique, dives opere, majestate plenus; altus ab imo pavimento usque ad summum fornicem palmos Romanos* CXXXIV, *latus* LXXIII; *profundus* LXVI; *aræ totius altitudo palmorum* LXXIII, *latitudo* XL. *Altare, proprie dictum, in modum tumbæ substructum, et supra illud eminentem in medio tabulam, hic æri incisa oculis subjicio, saltem aliqua eorum lineamenta repræsentaturus, cum elegantiam artis, pretia marmorum varii generis, colores metallorum, symmetriam totius operis non possim. In substructione altaris conditæ servantur Beati Reliquiæ : in tabula,*

anno 1685 totum apertum,

et anno 1699, novo B. Aloysii sacello

A AUCTORE C. J. *tabula, ipsius effigies, variis circum volitantibus Angelis, spectabilis est. Dum tamen tabulam dico, nolim existimes, picturam esse coloribus adumbratam. Est opus anaglyphicum, scalpro e tabula marmoris candidi leniter elevatum; cujus dextrum marginem binæ columnæ ac totidem sinistrum stipant, omnes e marmore antiquo viridi, in spiram tortæ, palmos Romanos* XXII *altæ. Harum bases et capitella ex ære, nec non conserti floribus ramuli, qui per obliquos spirarum canaliculos serpunt, et alia id genus ornamenta, auro intecta puro nitent. Exterioribus hinc et inde columnis eosque tegentibus coronis singulis superstant genii, fasciculum liliorum manibus præferentes : interioribus binæ statuæ insident, quarum altera Innocentiam, altera Pœnitentiam repræsentant. Tabula, quam dixi, quamque in æs incisam exhibeo, inter prædictas columnas altari imminens,* XXX *palmos alta,* XV *lata est, circumdata pulcherrimo margine æris inaurati. Prominet leniter ex ea subvectum nebulis simulacrum B. Aloysii. Vestis illi qualem alumni Societatis nondum Sacerdotes, quam diu litteris operam dant, Romæ et per Italiam gestare solent. Oculi modeste demissi, manus pectori admotæ ; alterum genu inflexum, altero modice sublato; totus corporis habitus pietatem et humilitatem spirat. Circumstant* B *Angeli complures, in eodem cælati marmore: hic imponendam vertici coronam e floribus affert desuper ille dextera lilium ostentat castitatis insigne; alii ascendentem sublevant cœlum versus, alii circumvolant plaudentium ac venerantium adinstar.*

ara eleganti,

291 *Altaris ipsius capacem sinum implet urna, quam altera figura nostra repræsentat, in modum tumbæ exquisito artificio elaborata et sacras ejusdem Beati Reliquias complexa. Hanc ita descripsit P. Josephus Juvenci, Societatis nostræ historiographus, et descriptam mihi submisit R. P. Annibal Marchetti, Vicepræpositus domus Professorum Romæ :* Constat e lapide, quem Lazzulum Itali nunc, Sapphirinum veteres, ut quibusdam placet, appellabant, coloris cærulei, venis aureis intermicantibus. Ad urnæ latus utrumque insident pulvillis Angeli minores duo marmorei: unus tenet manu catenulam cuspidibus ferreis hirsutam, flagellum, et similia pœnitentiæ Christianæ arma; jacet ad ejus pedes corona, qualis Marchionibus vulgo tribuitur : floream alter corollam gestat ; idem globum Sapphirinum humi abjectum, calce, velut indignabundus, propellit. *Hæc de urna Historiographus ille : ac pergit mox alia nonnulla loci decora sic describere :* In cancellis altari prætentis, C ex antiquo marmore confectis, stant Angeli duo majores, minoribus aliis stipati, funalia præferentes. Parietes sacello circumpositi, striatas parastatas certo descriptas ordine ostentant, et selecto marmore vestiuntur. A dextera lævaque, assurgunt odea gemina, columnis fulta grandibus, et Siculo marmore, auro, variisque ornamentis radiantia. Sacelli fornicem pingunt elegantes tabulæ, celeberrimi pictoris Andreæ a Puteo Societatis nostræ opus. Pavimentum, cancellos longe lateque ambiens, ianthino, croceo, et versicolori marmore sternitur : discriminant illud ingentes stellæ tres, specimen gentilitiæ Lancellottorum tesseræ. In medio cernitur hæc inscriptio, in sepulcralem incisa lapidem.

ac pretiosa tumba ornamentum fuit.

Scipioni Lancellotto, Lauri Marchioni,
Parenti optimo et sacelli hujus,
Ob valetudinem a B. Aloysio bis impetratam,
Auctori primo, sibique et suis,
Octavius Maria Lancellottus, Lauri Marchio,
Paternæ æmulator pietatis,
Aucta ad opus perficiendum, æris relicti sorte,
Monumentum hoc posuit :
Ut ipsi etiam majorum ac posterorum cineres,
Patronum suum

Propius recognoscerent colerentque. D
Anno Domini MDCXCVIII.

CAPUT XV.

Translatio B. Aloysii ultima, et Reliquiæ ejus nonnullæ variis locis.

Sub *exitum anni* MDCXCVIII *perfectum undique fuit* novum B. Aloysii, quod diximus sacellum et altare ; ac die XX Decembris, incidente in Dominicam IV sacri Adventus, hora circiter XXII more Italico, id est sesqui hora ante solis occasum, comparuerunt ad altare, sub quo sacræ exuviæ ab anno MDCXLVIII conditæ, catenus honorabantur ; Reverendi Patres Joannes Baptista Tolomei, Rector collegii Romani ; Xaverius Philippus Guerrieri, ibidim Minister ; et Philippus Guarnieri ; superpelliceis induti, cum Notario Ludovico Martolo *(ita legendum videtur cognonem hoc in sequenti translationis instrumento)* ac testibus, Illustrissimo et Reverendissimo Domino Josepho Oligati, Episcopo Parmensi ; et Illustrissimo Domino Marchione Francisco Maria de Monte Bandino, Bononiensi ; ad hoc specialiter vocatis, adhibitis, ac rogatis. Adfuit simul etiam cæmentarius, qui jussus insinuavit se per fenestellam in cavum altaris, cœpitque malleo effringere murum, sub quo Reliquiæ latebant, tam probe munitæ, ut dimidiam facile horam ille impenderit effringendo, priusquam capsa eximi posset. Tum primum extraxit partem superiorem arcæ ligneæ, per medios fere asseres laterales fissæ ; apparuitque loculus plumbeus ei inclusus ; et ex altera media arca lignea facile extractus fuit : moxque coopertus velo serico, delatus est a R. P. Rectore prædicto ad thensam ; extra altaris septa decore præparatam ; substrato peripetasmate, circum lucentibus tædis, et adstantibus aliquot Sacerdotibus ; qui, imposito thensæ sacro thesauro, procubuere omnes in genua ; et adorarunt tam diu, dum supplicatio rite ordinata esset, et venisset qui expectabatur Eminentissimus Cardinalis.

Anno 1699 eximuntur denuo ossa Beati,

E

cum loculo plumbeo,

293 Interea arca lignea, quæ tantisper in altari relicta erat, vellicari primum a studiosa juventute ; tum particulæ, qua parte confracta erat arca extantes, decerpi ; postea vi majora frustula avelli ; et nisi adstans Sacerdos tempestive cohibuisset rapaces manus, tectamque pallio per famulum curasset auferri in locum tutum, eumque ipse comitatus fuisset in sacrarium, prævidebam (adstabam enim) fore ut paulo post nihil ejus superfuisset. Hinc conversi ad locum, unde arca fuerat extracta, pii raptores, certatim sibi auferebant cæmenta, scobem, fragmenta lapidum, lateres integros, et quidquid a sacro loculo propius adfuerat ; eaque aut chartæ, aut strophio solicite involventes, religiose comportabant domum. Jam vero media circiter elapsa erat hora, quando advenit Eminentissimus Dominus Cardinalis Ottobonus, S. R. Ecclesiæ Vicecancellarius, et recta concessit ad venerandum sacras Reliquias : nec multo post cœperunt e sacrario procedere Nostri, ex omnibus fere domibus collegiisque Romanæ urbis collecti ; et, prælata cruce, quam hinc et inde stipabant Acolyti linteati duo, cum candelabris et cereis ardentibus, contulerunt se longo distinctoque ordine bini et bini per medium templum ad easdem sacras Reliquias, primo quidem loco Fratres nostri adjutores temporales, paria fere viginti, palliis circumdati, sub iisque pileos suos manu tenentes.

et, ligneo pro Reliquiis direpto,

F

circumlata fuerunt,

294 Sequebantur Scholastici, studiis Philosophicis operam dantes, paria tredecim, manu altera biretum præferentes, indutique toga talari cum manicis

A manicis et eminentiore collari; quacum prodire in publicum solent, et prodiit suo tempore Aloysius (uti etiamnum in multis ejus imaginibus videre est) atque prodierunt ante ipsum alii, a primordiis Societatis nostræ, constanter huc usque per totam Italiam tenente usu. Hos excipiebant Sacerdotes, triginta et amplius paria, pallia quidem, cum Fratribus; bireta vero cum Scholasticis ferentes; illo nempe habitu, quo in honestioribus congressibus solent comparere. Pone aderant theologicarum disciplinarum Studiosi, tum sacris Ordinibus jam initiati, tum nondum eo promoti, magno numero superpelliceis induti et loco digniore prope loculum collocati, quia sui ordinis et gradus fuit Aloysius, studiis theologicis dans operam, in eodem collegio Romano, quando in cœlum migravit. Prædicti omnes Fratres, Scholastici, Patres, Theologi, præter biretum aut pileum quod diximus, altera manu tenuisse, præferebant altera accensum cereum, aut facem. Denique clausit ordinem admodum Rev. Pater Officians, dignissimus Præpositus noster Generalis, Thyrsus Gonzalez super Albam et Stolam Sacerdotalem Pluviali amictus; commitantibus B ipsum duobus uno a dextera, altero a sinistra, Sacerdotibus linteatis et extremum Pluviale, utrimque manu aliquantum levantibus.

Nostris longo et decoro ordine præcedentibus,

295 Postquam tali ordine perventum fuit ad sacrum depositum, constitit qui præferebat Crucem cum ceroferariis suis; divisosque bisariam per ordines procedentes, eodem accessere proprius linteati Theologi prædicti, atque admodum Rev. Pater Officians cum suis comitibus. Tum omnibus sacro corpori genua flectentibus, Præcentores, qui quatuor erant et supplicationem quoque post Adjutores temporales, vestiti superpelliceis comitabantur; orsi sunt cantare Litanias Sanctorum omnium, reliquis respondentibus: surrectumque fuit, quando cecinerunt, Sancta Maria; et procedere cœptum, quo diximus ordine, et sacello B. Aloysii, quod vetus appellari nunc potest. Est illud medium inter tria sacella, quæ magnificum S. Ignatii templum per valvas principes ingredientibus occurrunt ex parte dextera; quibus et succedit proxime transversa templi ala, in qua novum eidem Beato excitatum est altare, quod supra diximus, ab Illustris. D. Marchione Octavio Maria Lancelloti; ex testamento paterno, pro beneficio recuperatæ per B. Aloysium bis, uti testatur, salutis monumentum.

et canentibus musicis,

296 Ex vetere igitur sacello deducturi ad hoc C novum sacra ossa, ingressi sunt proximum sacellum, frontispicio templi vicinum, et inde transgressi ad sacellum e regione positum, per illud ac duo sequentia dextrorsum perrexerunt ad alam crucis alteram, ubi sacellum est annuntiatæ Virgini Mariæ sacrum; ex quo denique recta transivimus ad novam aram Aloysianam. Sacrum pignus portatum fuit sublime ab octo Sacerdotibus nostris, superpellicea veste indutis; exteris etiam nonnullis manum venerationis causa admoventibus; quos inter esse voluit Eminentiss. Cardinalis prædictus, studiosæ juventuti aliisque præbens exemplum suæ erga Beatum pietatis, quam pene puer hauserat cum scientia almæ Philosophiæ et sacre Theologiæ, iisdem in scholis, quas olim Aloysius frequentavit; foveratque eamdem ad hujus sacras Reliquias in templo sæpe ac diu orando. Inter eundum, ut dixi, alternis cantatæ fuerunt Litaniæ: quibus nondum finitis, quando jam prope a termino aberant, intonuerunt Præcentores hymnum, *Te Deum laudamus*; eumque alternarunt, donec omnes componerent se ante novum altare in modum hemicycli, includentes in medio non altum pegma, ibidem erectum et pulchre stratum, in quo thensam cum sacro loculo deposuerunt bajuli Sacerdotes. Tum flexerunt omnes D humi genua, et Acolyti concinuerunt Antiphonam, *Similabo eum*, cum Versiculo, *Amavit eum Dominus;* atque admodum Rev. Pater Officians subjunxit orationem, *Adesto, Domine, supplicationibus nostris.*

per totam ecclesiam

ad novum Beati altare.

AUCTORE J. C.

297 His absolutis sub horam XXIV recedentibusque ad se Patribus, tam collegii Romani quam domuum altarum, affluxit multitudo spectatorum ingens; quæ, licet clausæ essent valvæ templi, per ostium collegii subingressa fuerat, ad feretrum, in quo cum custodibus remanserat sacer loculus, suo ornatu coopertus; ac certatim produxerunt coronas suas precatorias, aliamve pietatis Christianæ supellectilem, porrexeruntque custodibus Clericis, ut sacri loculi contactu quodammodo sacrata, præsentiorem sibi beati Adolescentis memoriam facerent. Tandem ingruentibus tenebris ac digressis turbis, loculus in novum monumentum illatus, ibique firmatus fuit. *Atque hæc translatio sexta fuit, spatio centum et unius annorum: de qua ut posteris quoque perpetuis temporibus constaret, voluerunt Superiores Societatis nostræ, et præcipue provida cura Reverendi Patris Joannis Baptistæ Tolomei prædicti, mei quondam in studiis theologicis condiscipuli, tunc ibidem* E *Rectoris, confici gestæ rei instrumentum publicum, prout sequitur.*

298 In nomine Domini. Amen. Præsenti publico instrumento cunctus ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno ab ejusdem Domini nostri Jesu Christi Nativitate millesimo sexcentesimo nonagesimo nono, Indictione septima, die vero vigesima mensis Decembris, Pontificatus autem sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, D. Innocentii divina providentia Papæ XII, anno ejus nono; constructa nuper per Illustrissimam familiam de Lancellottis nova capella dicata B. Aloysio Gonzagæ Societatis Jesu, eleganti forma, ac multis honoribus congesta, in latere sinistro altaris majoris venerabilis ecclesiæ S. Ignatii apud collegium Romanum, ad hoc ut sacra B. Aloysii prædicti ossa ibidem de futuro conserventur, ad majorem Dei gloriam, dictique B. Aloysii majorem venerationem et cultum, ac Christi fidelium devotionis augmentum, et militantis Ecclesiæ exaltationem: Reverendi Patres ejusdem venerabilis Societatis, magis magisque aspirantes ad divini cultus augmentum (utpote Deus Omnipotens gloriatur in Sanctis suis) quam citius dicta sacra ossa in urna, subtus dicto altari posita, collocari censuere; proindeque, ut assertum fuit, recepta prius pro infrascriptis peragendis verbali F licentia et facultate Eminentissimi et Reverendissimi D. Carnalis Gasparis de Carpineo, Episcopi Sabinensis, Sanctissimi D. N. Papæ Vicarii Generalis, mediante persona Reverendi P. Joanni Baptistæ Tolomei, dictæ Societatis Jesu, prænominati collegii Rectoris; requisiverunt me Notarium publicum infrascriptum, ut per me ipsum accederem ad antedictum S. Ignatii templum, et de translatione sacrorum dicti B. Aoysii ossium ac dictam et infradicendam collationem rogarem, ut omni futura ætate veritas elucescat. Ego itaque præd. Notarius, de quo supra expostulatus, personaliter me contuli ad nominatam ecclesiam S. Ignatii, et præcise ad altare ejusdem B. Aloysii, positum a cornu epistolæ, ubi alias, et sub die V Augusti MDCXLIX, fuit facta translatio sacrorum ossium dicti B. Aloysii et sacello B. Mariæ Virginis, e cornu Evangelii ecclesiæ prædictæ, intra parietem ex opposito *(ita puto legendum tam hic quam infra)* fenestræ existentem, ubi prius alias reposita fuerant, ut testatum habetur in quodam libro vetusto, asservato in archivo dicti almi collegii Romani Societatis Jesu, intitulato; *Catalogo de suffragii nostri defonti, e per varie*

Instrumentum Notarii publici

testantis de veritate Reliquiarum,

A *varie occorrenze*, charta pergamena cooperto : quo
AUCTORE C. J. mihi exhibito ; ex eo inter alias contentas, infrascriptas particulas extraxi, et registravi in hic alligando folio tenoris sequentis, videlicet : *Anno salutis humanæ* MDCII, *jussu P. Bernardini Confalonerii etc. (prout initio Capitis præcedentis jam relata sunt.)*

299 Deinde anno Domini MDCV mense Junii translatæ sunt Reliquiæ ejusdem ad sacellum B. Mariæ semper Virginis Deique Matris, et conditæ ad cornu Evangelii intra parietem ex opposito fenestræ, ubi et appensæ tabellæ votivæ cereique non pauci ; ardetque lampas assidue. Alia copia particulæ sumpta ex alio libro vetusto intitulato ; *Nota di quelle cose, che concernono la nuova Chiesa di S. Ignatio* MDXLIX, Incipiens, *Dovendosi aprire la Chiesa* : et tergo inter cetera reperitur ut infra : *A di* V *di Agosto si fece la translatione del Corpe del B. Luigi, con Processione per le loggie del cortile, fu riposto sotto il suo Altare, senza essersi aperta la cassa di piombo, che cosi ordino il Padre Generale*. Et repertis ibidem, Rev. P. Tolomeo Rectore, et aliis ejusdem Societatis, simulque Alexandro Caprara magistro murario
B ejusdem collegii, cum aliis cæmentariis. ad requisitionem et instantiam suprad. Rev. P. Tolomei Rectoris coram eisdem, me Notario et Testibus infrascriptis, fuit per eosdem cæmentarios excavatus murus subtus idem altare, B. Aloysii a cornu Epistolæ existens ; ibique fuerunt reperta ossa et cineres dicti B. Aloysii, jam diu reposita in capsula plumbea, cum alia lignea cooperta, positaque super parvo lateritio muro operis arcuati, eo modo prorsus et forma, qua in suprascriptis testificationibus consignatum et enuntiatum fuerat. Quæ quidem Capsula seu arca plumbea, statim coram quibus supra meque Notario prædicto, modo et forma quibus supra, extitit reperta, processionaliter pie devoteque, facibus accensis, januisque dictæ ecclesiæ clausis, per dictum Rev. P. Rectorem ac admodum RR. Patres Xaverium Philippum Guerrerium, et Philippum Guerrerium, et Philippum Guarnerium Societatis Jesu prædictæ, adstantes et sacrum feretrum simul portantes Eminentissimo et Reverendissimo Domino, petro Ottobono Cardinali S. R. E. Vicecancellario, cum aliis Illustrissimis Episcopis et Præsulibus ; et dicto antiquo ad noviter constructum dicatumque eidem B. Aloysio altare translata fuit, et posita in urna, subtus illud de novo constructa; pretiosi lapidis (vulgariter, lapidis Lazzaro) argento et ære inaurato exornati, ante quam
C accensæ faces sive lampades conspiciuntur. Et cum expostulationes præfati R. P. Tolomei ad amussim exsecutus sim, ut demonstravi in superius a me recensitis, propterea de omnibus prædictis pro veritate requisitus cunctis publicum et manifestum reddo testimonium, non solum isto, sed et omni alio meliori modo : super quibus omnibus et singulis prædictis petitum fuit a me Notario Publico infrascripto, ut unum, seu plura, publicum, seu publica conficerem atque traderem Instrumentum et instrumenta, prout opus fuerit et requisitus ero. Actum Romæ in dicta veneranda ecclesia, altari, et capella ; præsentibus ibidem Illustrissimo et Reverendissimo D. Josepho Olgiato Episcopo Parmensi, et Illustrissimo D. Marchione Francisco Maria de Monte Bendino Bononiensi, testibus ad prædicta omnia et singula specialiter habitis, vocatis, adhibitis atque rogatis. Ego Ludovicus Martolus, Eminentissimi et Reverendissimi Domini Cardinalis Urbis Vicarii Notarius, de præmissis rogatus, præsens instrumentum subscripsi, et publicavi requisitus.

et translatione earumdem

ad sacellum et altare novum an. 1699.

Reliquiæ Scriptori horum Actorum datæ :

300 *Adfui, qui hæc scribo, in supradicta translatione, pars ejus ; quæque de illa scripsi, oculis meis vidi. Tuli quoque inde pro Reliquiis (cum magis sacra non possem, quia loculus plumbeus apertus non fuit) de*
D *capsa lignea, quæ loculum illum cum sacris ossibus annos quinquaginta sinu suo concluserat. Verum pretiosior mihi thesaurus est, quem aliquanto post dono accepi ab admodum Rev. Patre Nostro Generali Thyrso Gonzalez, codex MS. quo B. Aloysius olim, dum sacræ Theologiæ studebat, usus fuit. Continet is primo loco Commentarium in secundam Secundæ S. Thomæ, a Quæstione* XXIII, *de Caritate. Commentarius, prout dictatus a Magistro fuit, conscriptus est aliena manu : neque enim Aloysio licuit per Superiores, invaletudinem ejus considerantes, prælectiones manu propria excipere : attamen passim in ora libri notationes adjecit ipse manu sua, et sæpe prolixas : quas omnes et singulas, addita nota* B. L. *seu* Beati Luigi, *ut Itali loquuntur ; solicite distinxit a commentarii contextu P. Virgilius Ceparius, prout ipse in fronte libri manu sua, quæ mihi probe nota est, et nominis sui subscriptione testatum reliquit* die XXV Aprilis MDCVI. *Scriptura Beati pulcherrima est, et lectu facilis ; atque in capite commentarii talis titulus legitur :* Explicata per. Rev. Patrem Augustinum Justinianum anno 1588. *Secundo loco codicis ponitur tractatus de justitia et jure, cujus initio adscripsit beatus Auditor ;* Per Rev. Patrem Joannem Azor : *et appinxit pro pietate sua nomen Jesu compendio, ut fieri assolet, expressum tribus*
E *hisce notis,* IHS, *erecta in medio* II *cruce ; et paulo infra, ne oblivisceretur matris suæ, posuit,* MARIA. *Annotata sunt ibi manu Beati multa alia, quæ nihil attinet hic recensere ; uti nec indicare Reliquias, quæ variis locis honorantur. De aliquibus jam dictum est alibi, aut dicetur adhuc. Illud tamen commemorare hoc loco non prætermittam ; quod in ultimo itinere meo Romano-belgico, viderim ac veneratus sim Coloniæ Agrippinæ, in ecclesia Societatis nostræ Crucem ligneam, cum effigie crucifixi Domini Jesu ænea, inclusam Cruci argenteæ, quæ sic aperitur, ut totus Crucifixus æneus spectari, Crux tamen ipsa, cui confixus est, eximi nullo modo possit. Cruci argenteæ in parte anteriori insculptum est :* Crucifixus quo B. Aloysius, vivens et moriens, usus est. *In parte vero aversa :* Eminentissimus Cardinalis de Lugo, admodum Reverendo Patri Nostro Goswino Nickel ; et hic templo Coloniensi, dono dedit anno MDCLXI, XXVI Martii.

aliæ Coloniæ Agrippinæ.

CAPUT XVI.

Aliquot Beati Epistolæ, Imagines : Sodalitium ei institutum : Altaria et Sacella excitata.

F

Servatur Epistola una, manu Beati nostri scripta, in Domo Probationis Societatis nostræ Lansbergæ in Bavaria, cujus Rector R. P. Josephus Preiss, anno MDCC *die* XXI *Aprilis me, paulo post Roma discessurum, amice invitavit, per se ut transirem (quod tamen per alia negotia mihi non licuit) coram inspecturus memoratam epistolam ; et simul de ejus isti Domui comparatione sic scribebat.* Ut votis serviam Rev. Vestræ, maxime honoribus B. Aloysii, mitto apographum Epistolæ, ab angelica ejus manu exaratæ. Asservatur ea hic, inter alia sacra cimelia et pietatis fomenta, pro carissimis Novitiis, quibus a moderno R. P. Provinciali Marino Muller, cum magistri Novitiorum officio antea functus, sex abhinc annis huic valediceret Domui, in sacrum mnemosynon est relicta. Involucrum, in quo asservatur epistola, hæc habet verba adscripta : « Litteræ B. Aloysii Gonzagæ, P. Michaeli Standacker dono datæ, tunc temporis, quo serenissimum Archiducem Ferdinandum Carolum per Italiam comitatus est, Concionator ipsius aulicus. » Subinde P. Michael (ut ex ipsomet intellexi R. P. Provinciali moderno) cum Œniponto fuisset translatus Eberspergam (quæ Residentia

Epistola Landsbergæ in Bavaria

A sidentia Societatis nostræ, ad collegium Monacense spectans) donavit epistolam illam P. Ernesto Paumgartner, tum temporis Superiori suo; a quo deinceps hic Landspergæ eam accepit modernus R. P. Provincialis, cum officio iste Magistri Novitiorum hic fungeretur; alter vero, nempe P. Ernestus, Procuratorem Domus ageret.

ad fratrem paucis ante obitum mensibus scripta.

302 *Tum addit, epistolam consueto Societatis sigillo munitam, et solita forma complicatam esse. Ipsam (tum quia perbrevis est, et paucis ante obitum mensibus, scripta; tum quia indicat, auctorem suum anno præterito Castellione fuisse, et salutaria monita fratri dedisse (quorum hic memoriam renovat atque executionem pro zelo suo urget;) visum est hoc loco adscribere totam, prout jacet, ex versione latina, quam Landsbergæ olim fecerunt et conservant cum autographo italico, accurata illa quidem, sed fortasse nimis officiosa, dum quæ Latini mallent secunda persona proferri, hic per relativum tertiæ, Italorum more, exprimuntur. Sic igitur habet.* Illustrissime Domine, frater in Christo observandissime. Pax Christi. Licet particulare quid non occurrat, quod ipsi scribam, tamen ut tabellario satisfaciam, hisce præsentibus ipsi significo, quod per gratiam Dei valetudine fruar satis bona; id ipsum B desidero et rogo divinam suam Majestatem, concedat Dominationi suæ in utroque homine. Hodie est ultimus antecineralium dies, quo, aut paulo ante [ni fallor] anno proxime elapso, reliqui Dominationem suam Castellione, instructam bonis desideriis atque propositis; quare aliud modo ipsi in mentem non revocabo, quam ut nunc et deinceps memor sit, ut eadem executioni mandet. Qui dedit velle, spero, dabit et perficere; unde meis precibus (qualescumque sint) ad Deum recurram, ut ad id ipsi concedat gratiam. Denique me commendo in Domino et ex corde, Dominationi suæ. Romæ XXVI Februarii MDXCI. Dominationis suæ Illustrissimæ frater studiosissimus in Domino, Aloysius Gonzaga, Societatis Jesu. *Integrior servata est hæc Beati epistola quam multæ aliæ, quæ frustillatim pro amuletis expetitæ atque usurpatæ fuerunt. Exemplum refert in processu Castell. testis* XIV. *P. Guelfuccius, ita deponens:* Anno MDCV, cum essem Venetiis, rogavit me enixis precibus D. Lucia Campi, virgo annorum XXXIII et sanctæ vitæ, *quæ aliquanto ante contactu Reliquiæ B. Aloysii cancro, qui mamillam exedebat, liberata fuerat,* sibi ut frustulum donarem cujusdam epistolæ, quam mihi Aloysius olim inscripserat; quod ipsum C multæ etiam aliæ personæ, dignitatis præcipuæ, a me postularunt ac obtinuerunt: quæ et persuasum habebant, se sibi suisque familiis per ejusmodi frustula, tamquam Reliquias Beati, cœlestia, illo patrocinante, beneficia obtenturos; et obtinuisse non raro, confessæ sunt.

Patavii in templo parochiali imago ejus,

303 *In eodem itinere, dum Patavii ecclesiam parochialem S. Leonardi curiosus lustro; incidi præter expectationem in altare, cujus pictura, summo versus angulum dextrum loco, repræsentat sanctissimam Virginem Lauretanam; loco inferiori sinistrorsum adstat S. Helena, magni Constantini mater, altiorem se crucem erectam tenens; inde dextrorsum sub sanctissima Virgine apparet, excisam olim fuisse amplam telæ pictæ laciniam, ibidemque denuo insutam esse picturam B. Aloysii Gonzagæ dimidio corpore, vultu admodum concinno, et qui prototypon suum adamussim videtur referre. Ut vidi et contemplatus aliquamdiu fui, pluscula sciendi cupidus, Curionem adii: scistatoque mihi, quid tali loco taliter insuta B. Aloysii imago sibi vellet; respondit ille,* id factum esse curatione nobilis feminæ Margaritæ de Doctoribus, quam ex gynæceo Ducis Mantuanæ, in quo diu versata fuerat, olim nupsisse Patavii pari nobilitate viro Jacobo de Doctis, et palatium quod e regione ipsius ecclesiæ est, incoluisse, dicebat: imaginem porro B. Aloysii, D quem verosimiliter viventem noverat, Mantua secum contulisse, ac pro suo in beatum Juvenem amore, illic loci, ubi nunc conspicitur, ponendam curasse; sibique et præmortuis marito ac filio, ibidem sub aræ suppedaneo, in quo consistit celebrans Sacerdos, tumulum delegisse; cupidam scilicet corpore non procul abesse a Beato, quem animo semper gestaverat. *Tumulo amplum candidi marmoris lapidem imposuit, atque suis, anno* MDCXIV *defuncta ibidem contumulata fuit. Sed lapis ille cum ossibus subjectis, non ita pridem (quod conditorium ibi Sodalitas B. Aloysii, de qua mox, defunctis Sodalibus suis fecerit) translatus est ad medium templum, et habet hanc inscriptionem, in parte quidem superiore;* Jacobo Docto, Trojani filio, Patricio Patavino, cataphractorum equitum Produci, ac Trojano filio signifero; Margarita de Doctoribus, uxor et mater utrique paravit ex testamento, sibique et heredibus. *In inferiore vero;* Discessit ex hac vita annorum XXXIX, pridie Idus Octobris A. D. MDCXIV.

AUCTORE C. J. Mantua eo allata;

et nobilis confraternitas

304 *Cœpit ex talibus principiis pietas et fiducia populi Patavini in B.ᵃ Aloysium, qua verosimiliter accedentibus ad invocationem ejus miraculis, paulatim ma-* E *jus majusque incrementum habuerit: certe conflavit tandem nobile Sodalitium, sive (ut vulgus loqui mavult) Confraternitatem, sub invocatione ejusdem B. Aloysii, nemine de Societate Jesu, utpote quæ tunc Patavii non erat, juvante aut suadente. Institutionem ejus curavit Œconomus ecclesiæ S. Leonardi, et obtinuit anno* MDCXLII *ejus approbationem, prout docet instrumentum sequens.* Marcus Antonius Comes Martinenghius, Nobilis Venetus Juris utriusque Doctor, Canonicus Patavinus, et in Patavino Episcopatu Sede episcopali vacante in spiritualibus et temporalibus Vicarius Generalis Capitularis. Nobis nuper pro parte Rev. D. Jacobi Perotii Œconomi in Ecclesia Parochiali Prioratus nuncupati S. Leonardi, hujus civitatis, nomine suo et suorum parochianorum fuit humiliter supplicatum; quatenus ad majorem Dei cultum, animarum salutem, et populorum devotionem, eidem Rev. Œconomo concedere dignaremur, ut in prædicta Parochiali Ecclesia erigere possit Confraternitatem virorum, sub invocatione B. Aloysii Gonzagæ, ut postea ipsa jam erecta, alicui Archiconfraternitati almæ Urbis, cum dispensatione Apostolica, uniri possit. Nos igitur, votis eorumdem favorabiliter annuentes, præcipue cum agatur de F divini cultus augmento, animarum salute, et populorum devotione, tenore præsentium, eidem Rev. Œconomo licentiam et facultatem concedimus et impertimur, ut servatis servandis prædictam Confraternitatem seu Societatem sub invocatione ejusdem B. Aloysii, in prædicta parochiali ecclesia erigere possit et valeat, juxta capitula et ordinationes, a nobis approbanda pro ejus bono regimine. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium præmissorum, has nostras patentes litteras manu nostra firmatas, per infrascriptum Cancellarium capitularem, fieri, subscribi, et sigillo Reverendi Capituli nostri communiri jussimus et mandavimus. Datum Patavii in Cancellaria Episcopali, die VII mensis Augusti MDCXLII, Pontificatus, in Christo Patris et Domini, D. Urbani divina providentia Papæ VIII, anno XX. M. A. Martinenghus, Vic. Capitularis. Augustinus Tolentinus, Canc. Cap. Mand.

legitime approbata,

suis legibus munita;

305 *Leges Sodalitii seu Capitula et ordinationes ejus, de quibus hic mentio fit,* numero septem, *eodem anno,* XIX *Decembris, obtulit præmisso Vicario generali approbanda idem* Dominus Jacobus Perottus, Sacerdos Patavinus, *jam* Conservator electus Congregationis seu Cnfraternitatis virorum, sub invocatione

B.

A AUCTORE C. J. B. Aloysii Gonzagæ nuper erectæ et institutæ in ecclesia parochiali prioratus S. Leonardi *: et Vicarius*, visa, lecta, et diligenter considerata.... liberaliter et gratiose laudavit, approbavit et confirmavit, *etc. uti legitur in alio illa de re instrumento, quod cum præmisso impressum est in libello, Leges Confraternitatis complexo : in cujus fronte imago Beati conspicitur, quo modo in pictura repræsentatur, hoc subscripto lemmate :* Protector est omnium sperantium in se. *Scopus in quem collimat Confraternitas, sic in libello declaratur :* Quandoquidem tres sint stationes, ad quas concedere homo a morte possit: duæ æternæ, una temporaria; æternæ, cœlum et infernus; temporaria, purgatorium, ubi reliquiæ peccatorum expiantur, ut adiri cœlum possit : eo enim nihil intrat coinquinatum. Hinc fit Confraternitates præcipue institui, ad subveniendum animabus, quæ piacularibus flammis mundantur; videlicet per crebra Missarum sacrificia, quæ ibi pro earum salute offeruntur Deo : et hanc ipsam ob rem summus Pontifex concessit Indulgentias, uti constat ex Bulla ejus, Confraternitati huic virorum, in ecclesia S. Leonardi sub patrocinio gloriosi et beati Aloysii Gonzagæ erectæ, ut eo incitamento animentur Confratres, B ad laudandum et benedicendum Deum, ad frequentanda sanctissima Sacramenta, ad offerenda pro defunctis Confratribus sacrosancta Missarum sacrificia, quo possint citius intueri Deum facie ad faciem : quod eis infinita Dei Bonitas concedat. *Hanc inductionem, sequuntur Leges ipsæ, quarum isthæc summa est.* In album hujusce Congregationis adscribi cupientes, honesta conditione, et bonis moribus sunto. Numerus adscriptorum trecentesimum non excedito. Quotannis Præsidem sibi aliosque Officiales rite eligunto. Festum primarium, quod B. Aloysii est, collato symbolo et cera, solennissime celebranto. Quivis pro Confratre, qui obierit, præscriptas preces persolvito. Rationes dati et accepti Præses, sub electionem successoris, reddito. Qui ultra numerum præfixum adscribi cupiunt, notantur seorsim dum vacet locus. *Hæc de Confraternitate ista, prolixius fortasse quam par videatur aliquibus; utilia tamen futura volentibus exemplum imitari.*

Guastellæ altare apud Theatinos;

306 *Ibidem, Patavii dico, fida relatione occepi; Guastallæ, quæ Gonzaghiorum urbs est prope Padum, titulo ducatus honorata, olim Guardastallum dicta, spectari in templo Patrum Theatinorum altare proprium B. Aloysii nostri Gonzagæ, et imaginem ejus ibidem in tabula depictam, sed cum manicis largis, more* C *ac habitu eorumdem Theatinorum. Altare in gratiam Principum loci, aut ab ipsis Principibus factum esse opinor; imaginem vero sic pictam esse in gratiam Ordinis. Sed ad Societatem nostram revertor. In itinere meo non inveni, nec inveniendum puto Societate tota domum aut collegium, in quo non sit sacellum, altare, aliudve monumentum sacrum ejusdem B. Aloysii, quorum tamen hic catalogum texere aut meminisse, nec possum, nec attinet.. Unum mihi mirum placuit in modum, quod in collegio Græciensi nostro vidi sacellum domesticum, præcipue, propter altare novum et elegans B. Aloysio primum communicanti (quale etiam Mediolani dudum extare diximus alibi) sacrum, non ita pridem a devoto ei alumno ibidem excitatum : de cujus fundatore interpellatus a me Rev. P. Josephus Schalletari Societatis nostræ, in Universitate Græciensi sacræ Theologiæ Professor, mox litteris suis,* XVIII *Augusti* MDCC *datis, me Viennam prosecutus est, sic scribens.*

Græcii sacellum elegans,

307 Exsolvo promissi fidem. Quod in nostro sacello domestico eleganti scalpro elaboratum Rev. Vestra vidit altare, dicatum B. Aloysio Gonzagæ primas sacræ mensæ delicias e manu S. Caroli Borromæi accipienti; stat munificentia Illustrissimi et Excellentissimi Domini, D. Caroli Weichardi, D S. R. I. Comitis a Breiner, Comitatus Goritiensis supremi hereditarii Camerarii, Sacræ Cæsareæ Majestatis Camerarii et Consiliarii intimi actualis, nec non inclitæ provinciæ Styriæ Deputatorum Præsidis, Herois non modo claris majorum imaginibus, sed propria etiam virtute præstantissimi. Voluit autem (quantum quidem conjicere licet) Angelicum Adolescentem sub hac potissimum specie venerandum exponi hoc in loco, in quo ipse, ab hominum frequentia semotus, maxima pietate divino epulo refici solet; ut tanto exemplo ad majorem indies Eucharistici Numinis cultum ac reverentiam excitaretur. Hujus etiam liberalitate fundata in perpetuum est Novendialis devotio, in honorem S. Francisci Xaverii, quæ quotannis in nostra S. Ægidii basilica, a festo S. Catharinæ Virginis et Martyris, usque ad ipsam Indiarum Apostolo sacram lucem, frequentissimo omnium Ordinum concursu celebratur.

nuper a Comite Breiner ornatum;

aliud Antuerpiæ marmoreum.

308 *Hæc de altari Aloysiano Græcii, ejusque Illustrissimo fundatore. Habemus et nos, nihilominus splendidum, materia etiam magis pretiosum, ejusdem nominis sacellum, cum altari suo, totum marmoreum in basilica hic nostra Antuerpiensi : in cujus tabula repræ-* E *sentatur Beatus, stans in medio, habitu Societatis, dextrorsum conversus ad fratrem, cui porrigit manu dextera coronam, dum sinistra elatum usque ad humeros Christum crucifixum tenet, et cum corona tradit ei jus suum, quod habebat primogeniti in principatum Castellionis; idque ex consensu Cæsareæ Majestatis rite fieri, indicat diploma cum appenso ejus sigillo, quod adjacet in mensa; superne interim demittente Angelo in caput Beati, pro corona fragili ac temporaria, immarcessibilem et sempiternam. Sinistra parte stat multa propinquorum turba : sola mater sedet mæsto vultu, dextera manu oculis strophium admovente : ante genua adstat puellula, tristibus ocellis in vultum matris intenta, manumque sinistram quanto potest nisu, eodem elevans, quasi strophium remotura et mœstam consolatura; dum ejus dexteram, injecta sinistra sua mater super genu suum sinistrum continet. Columnæ altaris, quæ tabulæ hinc et inde adstant, tornatiles sunt ex albo marmore, circum ascendentibus vitibus cum suis pampinis ac racemis, opere anaglypto. Ad bina sacelli latera suis in loculis binæ inter se aspiciunt statuæ, et ipsæ ex candido marmore eleganter sculptæ; hinc S. Anna cum parva filia Maria, cujus ante se stantis collum, utraque manu per humeros hinc et inde porrecta stringit : inde eadem Maria, justa hominis statura,* F *Jesulum gestat sinistro brachio, dextera manu pedibus supposita. Reliquum sacellum, marmoribus varii coloris vestitum et operibus fabre sculptis distinctum, intuentium oculos diversimodo oblectat. Non procul inde, in ipso templo ejusque tribunali primario prope aram summam, conspicitur ejusdem Beati statua, cum aliis Sanctorum Ignatii Fundatoris nostri, Francisci Xaverii Indiarum Apostoli, et Francisci de Borgia, ex Duce Gandiæ Religiosi Societatis Jesu ac tertii ejusdem Præpositi Generalis. Statuæ omnes hæ, etiam marmoreæ sunt, quales jam dictæ; et Aloysiana quidem belle effigiata, oculos blande figit in Crucifixum, quem sinistra manus extensa erectum tenet, dexteræ palma medio pectori applicata.*

Pictura in memoriam ingentis victoriæ,

309 *Inter monumenta B. Aloysii Antuerpiensia numerari etiam meretur pictura ingens et magni pretii, quam Sodalis quidam Congregationis nostræ Marianæ sub titulo Virginis natæ olim confici ex voto curavit eidem Virgini, castissimæ Matri, castoque ejus clienti Aloysio, in memoriam Victoriæ festa hujus Beati luce* XXI *Junii, ejusque et potentissimæ Virginis, ut pie creditur, propugnatione obtentæ in vicinia hujus civitatis ultra Scaldim, in loco qui Calloa dicitur, deletis*

magna

A *magna clade per militem Regium copiis Confœderatorum, quæ Calloam insidebant, et huic urbi minitabantur. Rem gestam præclare descripsit illorum temporum Historicus hujus nostræ domus, ad annum* MDCXXXVIII, *quo contigit.* Sedulam, *inquit*, excubantemque semper in civium commodum, nostrorum Patrum caritatem hoc anno vel maxime experta est Antuerpia, et hinc nobis addictior, quod B. Aloysio nostro deprecatore manifesto se periculo exemptam, non inaniter credat. Postridie Idus Junii occupaverant hostes Batavi Flandrensem aggerem, cæsis aut fugatis militibus nostris, Duce Guilielmo Nassavio, et in eo castella duo, duabus hinc leucis dissita, quorum alterum Calloanum erat; moxque ibi castra sua, qua per singulos aggeres inter depressa et palustria accessus erat, incredibili celeritate communire adorti, magnum urbi terrorem injecerant. Jam octiduum prope occupatas tenebant stationes, indies minus expugnabiles. Placuit tandem Serenissimo Principi Cardinali Ferdinando, Belgii *pro Rege fratre* Gubernatori, adhibitis in consilium belli Ducibus, vi pelli hostes. *Illos igitur die* XX *dicti mensis, qui Dominicus erat, sub noctem* a tribus partibus aggressi sunt nostri per aggeres difficillimos, ab ipsis nempe intercisos ac loricis sudibusque præmunitos; tantaque alacritate ac robore decertaverunt, ut Batavi prima nocte magna clade affecti, altera in fugam ingenti terrore effusi, ex munitissimis suis sedibus præter spem prope omnem sint expulsi. Cæsorum in iis, et in fluvii æstuariis mersorum ad tria millia; totidem et amplius millia captivorum, opima præda, victoria celeberrima, *et omnino cœlitus obtenta ex pervulgata populi opinione, illam B. Aloysio et almæ Virgini Mariæ urbis suæ tutelari adscribentis.*

quam miles Catholicus de Confœderatis, non procul Antuerpia

B

310 Expeditio, *ita pergit Historicus*, in pervigilio festi, B. Aloysio dicati, feliciter cœpta, sequenti die felicissime peracta, tota intra solennitatis istius tempus est confecta; ut fas sit credere, beatum istum Tutelarem, quem illo die nocteque in templo nostro communes preces solicitabant, pro clientibus suis decertasse. Nam et interdiu et noctu quantum precum effusum, quantæ adhibitæ corporum afflictationes, facile colligat, qui norit quam præsens sit ad pietatem exhortator instantis mali metus. Et quidem ad opem a Cœlitibus vel maxime petendam, exemplo invitabat ipse Serenissimus Princeps Cardinalis, qui occasione illius festi nostri credebatur Patronum expeditionis B. Aloysium delegisse. Certe solenni Sacrificio, quod ipsius die in templo nostro canebatur, pie interfuit, atque haud dubie negotium istud, non minus patriæ totius quam suum, per eum divino favori commendavit.

festo B. Aloysii ejusque

C

311 Quamquam (quod principio dictum oportuit) tam prosperi eventus prima post Deum laus et gloria sanctæ Tutelari civitatis Antuerpiensis Mariæ, matri castrorum, est adscribenda: quæ quam erga nostros propitia, tam adversariis infensa; sic quoque voluit demonstrare, quam non impune sacra atque divina violentur. Batavi siquidem, qui templum Calloanum insederant ac profanaverant; statuam quoque ligneam Virginis sacratissimæ ibidem per sacrilegum ludibrium concremarant: quod flagitium creditur non exiguum quoque ad hostium perniciem pondus addidisse. Et quidem pridie diei B. Aloysio sacri, in Congregatione Parthenia, quæ in domo nostra est juvenum majorum, titulo natæ Virginis instituta, cum tam atrocem Patronæ suæ illatam injuriam Noster, qui Congregationi præerat, commemoraret exaggeraretque, et exinde etiam in spem omnes erigeret, fore ut potens Mater suorum patrocinium adversus hostes, non magis patriæ, quam suos, susciperet; Sodalium quispiam, ætate non provectus magis, quam virtute, voto tacite se obstrinxit, statuæ alterius Marianæ, ære suo isthoc loci collocandæ, si præsenti periculo expediremur. Diceres Mariam sic quoque ratam habuisse munerarii voluntatem, cum eodem die feliciter a Regiis bellari cœptum sit, et sequenti fuerit debellatum; ut eo insuper honore B. Aloysii solennitas afficeretur, quem ad hanc pugnam armigerum sibi diva Bellatrix elegisse videbatur. *Intellecto deinde*, novam Deiparæ statuam, novum altare tabulamque et alia ornamenta violatæ prius ab hostibus ædi sacræ, jussu Serenissimi Principis, apparari; *juvenis, qui se voti reum gaudebat; pro statua vota*, consilio et auctoritate Majorum, imaginem amplam atque insignem, pretio CXXX florenorum pingi curavit, in qua sospitatrix Virgo adgeniculante sibi B. Aloysio, Antuerpiam suam protegere, et sacrilegos hostes ingenti illa clade profligare conspicitur. Quæ tabula, templi Calloani parieti affixa, æternum gestæ rei monumentum repræsentat. Sed et quotannis dum vicina B. Aloysii dies, affixis per urbem programmatis, denuntiatur; iis impressa quoque victoriæ istius memoria renovatur.

et B. Mariæ patrocinio retulit,

D A. VIRG. CEPARIO

in loco pugnæ erecta.

E

LIBER TERTIUS

Continens Acta post mortem B. Aloysii.

CAPUT I.

Testimonia de filii sanctitate ad matrem. Moribundæ servatæ: cæcus illuminatus: alii curati.

CAP. I

Postquam ad meliorem vitam migravit B. Aloysius, multæ ad ejus matrem Illustrissimam feminam litteræ datæ sunt, declarantes, quantam suæ sanctitatis opinionem ille in hominum animis moriens reliquisset. Ante alios P. Claudius Aquaviva Præpositus Generalis confirmat, eam deinceps caro et fideli Patrono in cœlis usuram, ubi fides certa sit, felicem illum et divinitus fortunatum animum jam tum æterna felicitate perfrui, neque umquam vel ipsi, vel Religionis suæ Sociis opem et solatium afferre desiturum. Pater Rector collegii Romani *a* certiorem eam facit, Aloysium ad beatiorem vitam non modo animo, sed etiam ore totoque corpore tam quieto atque composito evasisse, ut omnibus ejus mortis, quæ vitæ sanctissime actæ omnique virtutum genere cumulatæ responderit, æmulandæ cœleste studium injecerit: ac proinde ipsi ceterisque familiæ ejus non tam dolendum esse jactura filii sui, quam lætandum, quod unum sui sanguinis Cœlestium numero transcripserint. Idem testimonium viri Illustrissimi suis epistolis tribuerunt: atque in primis Hieronymus Roboreus, Cardinalis Illustrissimus, ad eamdem Principem feminam ita scribit: « Proxima superiore feria quinta vesperi, evectus « est ad fortunatiorem vitam noster bonus Pater « Aloysius; tantumque aliis sui desiderium suæque « egregiæ sanctimoniæ opinionem reliquit, ut Pa« tres illi ejus socii, certo confisi in cœlum emi« cuisse, haud minus ejus mortem admiratione « quam lacrymis sint prosecuti. Id adeo tibi sola« tio esse spemque afferre debet, acturum eum « cum Deo de fratrum suorum concordia et incolu« mitate prosperaque suorum fortuna. Iterum quæ « so mœrorem deponas, quando jam in cœlesti au« la filius tuus est, qui, ut spero, sua nos commen« datione tuebitur. » Ejusdem argumenti fuere litteræ Illustrissimi Cardinalis Scipionis Gonzagæ, quas ad Mantuanum Episcopum fratrem suum, atque ad Aloysii matrem dedit. In his nuntiat, Aloysium jam beatius vivere cœpisse, ejusque exitum tam salubris exempli

Scribunt matri Aloysii Claudius Generalis, a Rector collegii,

F

Cardinales Roboreus, et Gonzaga velut de Sancto;

A exempli fuisse, ut gaudiis potius quam lacrymis sit decorandus.

eidem testimonium dant, Clemens 8,

313 Ad hæc quanta hujus ipsius Cardinalis fuerit de Aloysii sanctitate opinio, Clemens Octavus Pont. Max. luculentum testimonium dedit. Is enim nonis Sextilibus anno MDCIV ultro cum Marchione Castellionensi, Oratore Cæsareo, in sermonem de ejus laudibus ingressus; testatus est, Scipionem Gonzagam sæpenumero secum de hujus adolescentis eximia sanctitate verba fecisse; simulque fassum esse, vel aspectu ejus animum sibi salutari dolore suffigi; et propter cœlestem quamdam innocentiam, quam in eo cerneret, tanto pietatis motu affici solitum fuisse, ut lacrymis temperare non posset. Quin et ipse Pontifex ubi hæc memorarat, aliaque insuper de ejus sanctimonia vitæ et miraculis acceperat, quasi lacrymans, vehementi sensu hæc locutus est. « Beatum illum, qui nunc utique fruitur immortali apud Superos gloria. Sæpe equidem mihi venit in mentem mirari, quinam Tu « Charissime Fili, de tantis periculis tuis exire potueris. At hic certe est, qui te servavit, et familiæ suæ pacem attulit. Habes in cœlo, in cujus « fida tutela sis, quique omnem abs te noxam pro- B « pulsabit *b* »

b

Eleonora Austriaca,

314 Neque vero aliud fuit, clarissimæ et sanctissimæ feminæ, Eleonoræ Austriæ Archiducis, « Mantuæ Ducis judicium, ut apparet ex ejus epistola, quam hoc tempore ad Aloysii matrem dedit, « quæ in hunc modum in ejus Vita typis excusa « legitur. » Cum mecum ipsa reputo, quam acerbum tibi dolorem, Illustrissima Domina, inurere « debeat jactura, quam in filio tuo Patre Aloysio « fecisti; eumque ex meo metior, quæ etsi mater « ejus non fui, materno tamen eum amore semper « sum complexa; facere non possum, quin tui miserear: neque vero tui solum, sed universæ etiam « nostræ domus, cui, siquidem humanæ conditionis rationem habeamus, nostrapte vi sine divina « ope non possumus efficere, ut ne ingemiscamus. « At si saniori mente cogitemus, fortunatum illum « animum, cœlo, hoc corporis velo conscisso, in « æternum splendorem subvectum, ad plenum illum « gloriæ exitum, ad quem dum adhuc in hac reserta miseriis valle decurreret, pleno gradu properabat, pervenisse; ubi e propinquiori, facilior ei « ad preces nostras benigno suo Domino commen- C « dandas, aditus est futurus; laudes scilicet gratesque Deo agemus, quod ereptum e terrestri cœno, cœlesti Hierosolymitana civitate donarit: « nostri vero commodi causa, leniemus mœrorem « nostrum; quandoquidem ex homine mortali cœlestem factum videmus. » etc. Ad hanc epistolam Auctor illius Vitæ, hæc adjungit: « Fuit, qui supra nominatus est, Aloysius Gonzaga, Ferdinandi « Marchionis Castellionensis filius, natu maximus, « qui a primis cunabulis angelicum in terris æmulatus est vivendi genus. Marchionis titulo ac ditione fratri suo minori concessis, atque in Societatem Jesu adscriptus, cum annum ageret circiter « quartum et vigesimum, vivendi finem implevit. « Cadit in illum, quod scripsit Sapiens: » *Consummatus in brevi explevit tempora multa: placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properavit illum educere de medio iniquitatum.* « Hujus adolescentis « cognita morte, Eleonora, tum alia multa in ejus « laudem dixit, tum illud crebrius usurpavit: Erat « adolescens sanctus, et sanctus obiit. » Sunt qui præterea referant, hoc amplius addidisse. Hunc fore primum e Gonzagarum stirpe, qui in Sanctorum numerum referretur.

Sap. 4

c Thomas Mancinus,

315 Claudent hoc caput litteræ Thomæ Mancini *c*, Viri Cl. qui quoniam præsens affuit, cum Aloysio justa funebria persolverentur, de nonnullis quæ in iis evenerunt, singulatim testificatur. D Sic enim ait: « Illustrissima et Excellentissima « Domina. Etiamnum hæres, misererne dolorem « tuum, an tibi gratuler felicem fortunati Patris « Aloysii ad melius vitæ genus abitum: neque « enim satis dispicio, plusne ponderis apud maternum animum sit habiturum tuum ipsius dispendium, an præstantissimum et uberrimum filii tui « lucrum. Equidem doleo, quod tam eminentis hominis adspectu orbati sumus, quodque tibi, Excellentissima Domina, in lectu versandum est, « quo haud scio an alius gravior esse possit; quando « in hac suprema valetudine, nullum ejus vel semel extremum videndi momentum fuit. At ipsi « sane gratulor, quod præstantibus dum viveret « sanctitatis officiis cœlum sit meritus, quo eum « non tam ivisse, quam volasse, constat inter omnes; « adeo præclarum de consummata sua virtute, Romæ, universoque orbi sensum reliquit. Itaque viginti trium annorum adolescens id assecutus est, « quo. ne si ei quidem Noe ætas contigisset, sperare licuisset amplius Feria quinta vesperi, altera « noctis hora, animum Deo reddidit: heri vero E « post meridiem in æde collegii Societatis Jesu, « cui ab Annuntiata nomen, funeratus est; cui « officio et ipse interfui. Neque hoc præteribo, non « modo apud illius Societatis Patres, ejus Reliquias « magno in honore esse; verum etiam populum ipsum, « qui affuit, vestem ejus, venerationis causa, conscidisse; neque vanus essem, si plus etiam adderem: « de quo spero te ab aliis, ac forte ab ipsis Patribus, « qui rem melius exploratam habent, certiorem « factum iri.

« 316 Nullum quidem ejus miraculum proditur « sive quod nullum extet, sive quod etiamnum celetur; ceteroqui publice, perinde ac hominis sancti qui miraculis claruerit, celebris est ejus veneratio. Atque hodie, qui est sabbatum, et dies XXII « mensis, circiter horam alteram et vigesimam, mihi nuntiatur, complures viros illustres quidpiam, « quod in usu habuerit, exposcere. Hæ sunt adeo « causæ, quæ incertum me faciunt, sitne de ejus « tali exitu dolendum. Est nonnemo, qui jam Vitam ejus litteris prodere ingressus sit; et Cardinali meo, simul absoluta fuerit, ejus exemplum « promissum est. Is, ut nunciato per me ejus excessu, gravi mœrore percussus est, ita, tanto ejus F « audito honore, levamen mœroris sensit non exiguum. Idem quoque Cardinalis, gemina de causa, « vehementer quidpiam rerum hujus fortunati Patris appetit. Illud etiam tibi narrare succurrit, « quod Aloysius proxima superiore hebdomade, cum « ipsum viseremus, suam mortem magna hilaritate « prænuntiarit; mihique binas litteras dederit, « quas octavo abhinc die istuc destinavi, rogans « darem operam, uti certo perferrentur: has siquidem fore postremas, quas tibi, Excellentissima « Domina, fratrique suo Marchioni scriberet. Porro « hoc quidquid est sermonis, alloquendi et consolandi tui amore his litteris mandavi; quo sane « solatio tantisper te sustenta, dum, ut opto, alius « quispiam uberius de omnibus ad te perscribat. Interea tristitiæ, quæso, modum fige, huicque beato « Patri, cujus nullæ preces irritæ erunt, pacem et « quietem excellentissimæ familiæ tuæ commenda. « Romæ x Kalend. Quintiles anno MDXCI. Atque ex his litteris, quas adhuc attulimus, proclive est existimare, quanto jam, cum abiret e vita, sanctimoniæ nomine floruerit.

qui moribundum cum Card. Gonzaga visitarat,

317 Horum gravium hominum litteris, quæ pervulgatæ de ejus excellentiori virtute famæ fidem faciunt, annectam nunc Roberti Bellarmini Cardinalis

Card. Bellarminus,

A nalis amplissimi de interioribus ejus virtutibus, toties in hac historia laudatum a me testimonium. Ille enim, qui diu in collegio Romano hujus beati Adolescentis conscientiam gubernasset, compertumque haberet quantis mens ejus dotibus fuisset ditata divinitus; me rogatu, sua ipse manu, quæcumque de eo reminisci potuit, in hoc scriptum contulit; mihique e domicilio, quod habebat in Palatio Vaticano, ad Romanam Professorum domum transmisit. Ac licet vel simplex cujusvis Cardinalis testificatio, quæ est ejus dignitatis celsitudo, per se satis momenti et fidei (uti Panormitanus aliique Jurisconsulti confirmant) in Romano foro habet; et vero mihi præter chirographum viri, toto orbe doctrinæ præstantia atque integritate vitæ clarissimi, nihil requirendum videbatur: veri tamen corroborandi, omnisque omnibus scrupuli evellendi causa, perfeci, ut ipse ille Cardinalis Illustrissimus, coram Notario Cameræ Apostolicæ illud profiteretur, et juramento firmaret. Est autem ad verbum ejusmodi.

B. Aloysii diu Confessarius.

318 « Admodum Reverende Pater. Libenter equidem in eo omni, quod a me poposcisti, tibi obsequar, ratus divinæ gloriæ interesse, non ignorari, B quænam ille dona suis famulis largiatur. Diu accepi Confessiones dulcissimi et sanctissimi Fratris nostri Aloysii Gonzagæ, unam etiam qua universam suam vitam complectebatur; et ipse mihi sacris operanti ministrabat, ac mecum versari deque rebus divinis colloqui gaudebat. Ex illis ejus Confessionibus et consuetudine videor mihi hæc, quæ sequuntur, verissime asseverare posse. Primum, nullum umquam letale peccatum admisisse. Quod quidem de tota ætate, ab anno septimo, certum habeo: de primis septem annis (quibus eam quam postea, Dei notitiam neque habuit, neque vivendo secutus est) conjectura id facile assequor. Neque enim verisimile est aut tantilla ætate puerum, aut tantæ puritati designatum, letali se labe maculasse. II. Eum ab anno ætatis septimo, quo, ut ipse mihi aiebat, a mundo ad Deum sese converterat, vitam perfectam egisse. III. Nullum umquam ad libidinem stimulum sensisse. IV. In oratione et contemplatione (in qua plerumque genibus nixus, nusquam incumbens, versabatur) nullam fere distractionem mentis esse passum. V. Obedientiæ, humilitatis, mortificationis, abstinentiæ, prudentiæ, pietatis, puritatis C speculum fuisse. Ultimis suæ vitæ diebus, ex objecta sibi specie æternæ beatorum gloriæ, adeo immensa voluptate perfusus est; ut cum totam prope noctem in ea versatus esset, quartam horæ partem tenuisse non putaret. Eodem tempore, defuncto Patre Ludovico Corbinello, cum ex eo quæsissem, quid de ejus anima sentiret; sane perquam confidenter his verbis respondit: Purgatorium, nihil ibi moratus, transiit. Ego, cui notum esset ejus ingenium, admodum consideratum in loquendo rebusque ambiguis affirmandis, certo mihi persuasi, divinitus cognovisse: abstinui tamen ulterius progredi, ne vanæ gloriationis occasionem darem. Alia multa, quæ possem dicere, prætereo, quod me satis singulorum meminisse posse diffido. Ad summam, equidem sentio, recta ad Beatorum gloriam abiisse; semperque religioni mihi fuit pro illius anima precari, veritus ne Dei gratiæ, quam in illa cognovi, injuriam facerem: at contra nulla religione prohibitus sum, quin ejus precibus, in quibus multum confido, me commendarem. Ora pro me, Reverende Pater. Ex habitatione Palatina, XVI Kalend. Novembris MDCI T. R. P. Frater in Christo deditissimus Robertus Cardinalis Bellarminus. » (d Pluribus etiam verbis ejusdem Aloysii virtutes ac laudes concelebrat idem sanctus Cardinalis, tum in processu, pro canonizatione ejus formato, in quo D juratus quæ de illo noverat testatus est; tum in Sermone panegyrico, quem pro concione de illo dixit in ecclesia collegii Romani anno MDCVIII; qui adjicietur ad calcem hujus operis.

AUCT. VIRG. CEPARIO

Visio S. Mariæ Magd. de Pazzis;

319 Quando primum Romæ in lucem venit hæc Vita Aloysiana, cupiebam quidem ei innectere visionem, qua Deus B. Mariam Magdalenam de Pazzis dignatus fuit, revelans illi gloriam B. Aloysii: attamen quia ipsa tum adhuc agebat in vivis, minus congruum videbatur illam typis publicare. Nunc vero, postquam ipsa sancte mortua, inter beatos Cœlites annumerata est ab Urbano Papa VIII; visionem prædictam, quæ etiam in Vita ejus jam legitur impressa, in gratiam lectorum hoc loco interponere opportunum duxi; idque eo libentius facio, quod ipsa visionem illam suam, Superiorum jussu constricta et rite examinata dum viveret, interposito jujerando, ratam habuerit; non tamen sine copiosis ob suum humilitatis studium lacrymis; quodque eamdem visionem deinde confirmaverint multæ Sanctimoniales, et ipsæ juratæ, in processu pro canonizatione ejus legitime formato. Descripta autem hunc in modum invenitur e.

e de incredibili gloria

320 » Die IV Aprilis anni MDC beatæ Matri, So- E rori Mariæ Magdalenæ de Pazzis, in ecstasim raptæ, monstrata fuit a Domino gloria B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu: unde in ipso raptu tractim locuta est, ut sequitur: O quantam gloriam possidet Aloysius, Ignatii filius! Numquam sane id credidissem, nisi meus mihi monstrasset Jesus. Videtur mihi quodammodo non esse tanta in cœlo gloria, quantam video Aloysium habere. Aio ego, Aloysium esse insigniter sanctum. Habemus nos in ecclesia Sanctos *(eos intelligi volebat, quorum ossa et reliquiæ in ecclesia sua asservantur)* qui gloriam non habent tantam. Utinam percurrere possem mundum universum, atque annuntiare, Aloysium Ignatii filium, insigniter esse sanctum! Utinam unicuique gloriam ejus commonstrare possem, ad gloriam Dei majorem! Tantam habet gloriam Aloysius, quia operabatur actibus internis. Quis umquam explicet pretium et vim actionum internarum? Nulla ab interno ad externum comparatio est. Aloysius dum agebat in terris, habuit os apertum in respectum Verbi, ac propterea tantus est in gloria. *(Dictum voluit, uti deinde interrogata declaravit, Sanctum illum amavisse inspirationes internas, quas Verbum* F *emittebat ad cor ejus, easdem cooperatione sua executioni mandasse.)* Aloysius fuit martyr incognitus: quippe qui te amat, mi Deus, adeo te magnum et infinite amabilem cognoscit, ut magnum ei martyrium sit, cognoscere quod te non amet quantum amare desiderat, quodque a creaturis tuis non ameris, imo et offendaris. Fecit etiam sese ipse martyrem *(per spontaneas nempe corporis afflictationes.)* O quantum amavit in terris! quapropter nunc in cœlo possidet Deum in summa plenitudine amoris. Jaculabatur, dum adhuc erat mortalis, in cor Verbi: nunc vero, dum est in cœlo, sagittæ illæ in ipsiusmet requiescunt corde; quia communicationem illam, quam per actus amoris et conjunctionis cum Deo (qui erant sagittæ ejus) merebatur, nunc vere comprehendit ac possidet. Vidit post hæc, Sanctum istum ardenter orare pro iis, qui ei dum vixit adjumentum aliquod spirituale contulerant: unde et dixit: Etiam ego operam conferre meam volo animarum saluti, ut si qua per me asserta fuerit cœlesti paradiso, precetur pro me; quemadmodum Aloysius precatur pro illis, quos habuit in mundo salutis suæ adjutores. Amen »)

B. Aloysii in cœlis.

d

Non

A

AUCT. VIRG. CEPARIO

Miracula quædam post mortem hic scribuntur,

321 Non fuit quidem mei consilii, cum animum ad hanc historiam scribendam appuli, miracula ac beneficia, pluribus locis, meritis et commendatione B. Aloysii, secundum ejus mortem a Deo præstita; sed præclare tantum cum sanctitate et virtute facta colligere, quæ Dei ope nemini non imitari liceret. Neque sane ex miraculorum laude, ad opinionem sanctitatis ejus magna fiet accessio in eorum animis quibus cum eo usus et consuetudo aliqua intercessit. Dona siquidem illa cœlestia, quibus dum viveret ornatus est, ab hominibus intelligentibus et eruditis, pluris quam edendorum miraculorum facultas æstimantur. Id quod a Sacerdote præstanti sapientia, qui lectis tabulis et monumentis sanctitatis ejus, rogatus erat a Superioribus, ut suam de iis sententiam diceret, diserte his verbis scriptum est : « Sanctissimum Sodalem hunc judico, et qui in Sanctorum numerum referatur dignissimum : nam ea munera divinitus illi concessa, majora mihi videntur, quam si mortuos ad vitam revocasset. » Ne tamen hoc etiam illi ornamentum defuisse videatur, persequar aliquot capitibus ea Dei benefacta et miracula, quæ post ejus mortem auctoritate publica in tabulas relata, et idoneorum testium jurejurando corroborata reperi : nam quæ, dum viveret, facta narrantur, consulto reticebo.

omissis quæ vivens patravit,

B

An. 1593 mater Aloysii moribunda,

322 Anno MDXCIII, cum Rudolfo Marchione, cui B. Aloysius sua ditione cesserat, Castelli Guiffredi extincto, oppidani, qui paulo ante in ejus ditionem hereditate venerant, arma sumpsissent ; ipsius Marchionis et B. Aloysii matrem, lectissimam feminam, tam sævus ex molestia quam inde hauriebat animo dolor perculit, ut in gravissimam ægritudinem caderet : quæ illam in paucis diebus in extremum vitæ discrimen adduxit. Jamque cœlesti Viatico et extrema Unctione impertita, brevi expiratura credebatur ; cum ecce vigilans filium suum B. Aloysium, immortali quodam apparatu et multa luce collustratum, astantem ante lectum videt ; cujus præsentia et aspectu sic recreata est, ut, cum antea, quod oppresso et exanimato corde esset, nullam lacrymam posset effundere ; delicias nunc suas intuendo permota, dulciter fleret ; spemque ingrederetur, non valetudinis modo suæ recuperandæ, sed etiam reflorescentem liberorum suorum statum videndi Postquam Beatus abscessit ex oculis, præter opinionem omnium convalescit ; atque indies lætioribus successibus crescentem Francisci Marchionis, qui hodie rerum potitur, fortunam deinde spectavit. Itaque primum a Beato post mortem editum miraculum, in matrem pietatis officium fuit. Hoc admirabile visum, cum mihi Castellione ipsa Marchio, et Brixiæ Laura Gonzaga Martinenga Comes, narravit, tum etiam postea authenticis litteris consignatum est.

glorioso ejus aspectu recreatur ;

C

323 Femina nobilis præcipuæque pietatis, cum parturiret, acerbissimis oppressa doloribus, ac deinde aliis mortiferis cruciatibus conflictata, cum tandem ingentem sanguinis vim profudisset; viribus deficientibus, fœtum, qui jam extinctus in visceribus hærebat, nulla medicorum ope eniti poterat. Jamque animi potius quam corporis incolumitati consultum ibatur ; quando puella, quæ in eadem familia erat, pietati apprime dedita, et quid apud Deum posset B. Aloysius non ignara, ejus fidem implorat ; et, si Nobilis femina imminentem capiti mortem evadat, votivam tabellam delaturam se ad ejus sepulcrum vovet. Voto suscepto, Nobilis femina in lecto recumbens, nulla sua noxa, extinctam prolem edit; ac, dum hæc scribimus, sana etiamnum vivit. Huic rei testandæ puella, quam dixi, pictam tabellam ad Beati sepulcrum attulit, quæ prima omnium illic suspensa est. Hæc omnia ab ipsa puella, accepi, eorumque in Placentino aliisque D monumentis fit mentio f.

item parturiens voto ad ipsum facto.

Oculus extinctus

324 Antonius Urbanus Senensis, XVI annorum adolescens, opificio sartor, perturbata capitis valetudine, ex continuo acrium et pravorum humorum defluxu, vultu erat tumido, et utroque oculo tam imbecilli, ut neque auram, neque lucem ferre posset : insuper et febris hominem lecto afflixit. Ibi cum amplius mensem continenter jacuisset, enatus est in sinistro oculo floccus albus, sive nubecula, aut ulcus, gemmæ non absimile ; quod cum pupillam insedisset, circum paulatim serpens, eam sic obtexit ; ut erepta omni cernendi facultate, adolescentem planissime excæcaret ; et quod noxius ille humor tanto ejus dolore labi pergebat, ut fremere assidue et lamentari cogeretur ; metus erat, ne et alteri oculo idem usuveniret. Tentavit medicus semel et iterum alia et alia medicamenta dare : verum, sive ægritudinis vi, sive quod adolescenti inopi serius, neque ut res exigebat, adhibita fuerant, pro levamento nocumentum attulere. Eo comperto, medicus, cum illa nonnulla remedia præcepisset. neque tamen mos ei gestus esset, hominem præterea adire desiit.

325 Itaque æger, omni humana ope et opera orbatus, lecto affixus jacere ; floccus immobilis pupillæ incubare ; inflammatio et dolor utriusque oculi indies gliscere ; tristis humor tantum abundare, ut ab utroque oculo perpetuo destillaret in cervical ; noctu vero usque eo oculos tenax illa et viscosa materia complebat, ut ægre esset mane evigilanti palpebras divellere. Neque illum aut crisis ulla, aut exoneratio, aut exinanitio, aut sudor naturalis sublevabat: sed nimirum, spe omni valetudinis amissa, afficiebatur indies gravius. Forte evenit, ut patruus, ejus, arte figulus, cum in manibus pueri cujusquam conspicaretur imaginem B. Aloysii expressam in charta, sciscitaretur e suo quodam sodali, nossetne hunc Beatum : cumque is complura ejus miracula, quæ audierat facta, narraret ; hortareturque hominem, suum ei hunc nepotem, nuncupato voto, commendaret ; ita se facturum constituit : mandatque mox sorori suæ, Beati imaginem a puero utendam accipiat, ad ægrum deferat, eumque concipere votum jubeat. Ibi mulier momento se adversus Beatum inflammari pietati sentit, certamque spem præcipit, ob ejus merita ægrum sanatum iri ; idque sibi præsentire videbatur, illa ipsa nocte futurum. Nacta imaginem, abjecta omni cunctatione, sero diei ægro affert ; commemoratisque quæ præstaret miraculis, hortata ut votum illi faciat, discedit. Antonius pio animo imaginem cum accepisset, plenus vehementissimi adversus Beatum studii et spei pristinæ sanitatis ; in lecto se in genua subrigit ; et imaginem manibus tenens, vovet, si ejus commendatione intercedente visum recipiat, se in ejus honorem quinquies orationem Dominicam et salutationem Angelicam recitaturum quotidie ; plurimumque ejus apud Deum gratiæ confisus, tertium eadem imagine cæcum oculum in Crucis modum signat, eamque pone sibi ad caput collocat.

E

admota Beat imagine

et voto nuncupato,

F

restituitur luci :

326 Post ubi quinta noctis hora condormisset ; visus est sibi secundum quietem ad pristinam valetudinem, atque adeo ad officinam suam redire Hora nona expergefactus a somno, cum oculos consueto dolore vacuos, perpurgatos, diremptis palpebris, reperiret ; suspicari cœpit se consanuisse : certum tamen, quod in tenebris esset, tam cito periculum facere non potuit. Ergo patruum inclamans, prædicat credere se morbo liberatum esse : neque enim oculos amplius sibi dolore, et palbebris nullo negotio diductis, apertos esse. Ubi diluxit, Antonius simul lucem aspexit, amitam, quæ forte ad eum venerat,

A venerat, compellans: Video inquit, amita mea, video: sanus sum. Hac voce illa simulque ejus frater acciti ad lectum, comperiunt Antonii oculos puros, humoribusque pristinis et inflammatione solutos: atque etiam floccum, qui prius pupillam occupabat, in sinistrum oculi latus aversum, jam extenuatum atque evanescentem (et postmodum prorsus evanuit) neque ullum aspiciendi impedimentum afferentem. De hac tam manifesta erga se voluntate, quam maximo licuit impetu, evestigio Deo ac B. Aloysio gratulantur. Adolescens, cui prius aeris et lucis aspectus impatibilem molestiam creabat, liber ac sanus lecto desilit; prodit in publicum; rei divinæ gratiis Deo agendis interest; ac denique ad sartrinam suam postliminio se refert. Hoc miraculum auctoritate Archiepiscopi Senensis, de more auditis testibus, consignatum tabulis, et complures medici jurejurando testificati sunt non nisi divina et natura majore vi persanari potuisse.

g sanatur renum dolor semel

327 Nobilis Romanus *g*, homo pius et doctus, quoties nitebatur genibus, incredibili renum dolore torquebatur; neque ejus, quamvis maximo studio quæreret, remedium ullum reperiebat. In ea infirmitate cum aliquamdiu fuisset, atque in orato- B rio S. Marcelli precibus, quæ quadraginta horis celebrantur, submissis genibus vacantem, idem cruciatus acerbius premeret, sensit intus animo suo subjici, ut a B. Aloysio medicinam posceret. Ergo enixe precatus, uti pro se Deum deprecaretur; vovet, si his doloribus liberetur, miraculi monumentum ad Beati sepulcrum appensurum, Voto facto, exemplo, magna ejus voluptate, dolor omnis et molestia fugit, Verum, cum aliquot jam menses voto se exolvere cessaret; eodem malo tentatus, veritusque ne neglecti voti hæc ab se pœna expeteretur, idoneum tempus nactus, cum Romæ in Beati honorem festus dies ageretur; miraculum apud sepulcrum affigit, iterumque repente dolore levatur; neque post id loci, ut ipse mihi aliisque ad amplificandam Beati gloriam sæpe confirmavit, umquam præterea his molestiis vexatus est.

iterumque: item febris gravibus symptomatis juncta,

328 Lelius Guidiccionus, Nobilis Lucensis, Romæ in malignam febrim inciderat. Comitabatur eam acerbissimus capitis dolor, perpetua insomnia, inquies, languidi venarum pulsus, virium imbecillitas, luctuosa suspiria, et ex imo corde ejecta, quod C mille sibi acubus compunctum sentire videbatur; ad hæc exanchemata, quæ cum vix erupissent, introrsum regredi minari visa; auditus ex parte læsus, vox gravior, summa spirandi difficultas: quæ omnia cum adhibita intus et extrinsecus remedia nihil lenirent, pro desperato habitus a medicis, obita Confessione Eucharistiaque suscepta, ad mortem se accingit. Interea a nonnullis Societatis Jesu Patribus invisitur: qui commemorata B. Aloysii sanctitate, et beneficiis rebusque admirandis quas ipso conciliatore præstaret Deus, partem aliquam Reliquiarum se ad eum allaturos pollicentur. Ille pietate adversus eum, et expectatione Reliquiarum accensus, perinde de sua salute certo confidere cœpit, ac si Deum aliquo pignore obligatum teneret; ratus, Reliquiis ad collum suum alligatis, sanum continuo futurum. Postera luce easdem ipse ultro denuo expetit: allatas eodem die propensa veneratione accipit; et, cum iis ad se Crucis notam expressisset, implorato, quam maximo potuit affectu, Beati patrocinio, sibi de cervice suspendit. Ex tempore malum sedatur: medici vespere hominem levatum reperiunt: accessio sævissima, quæ ei vitam ereptura putabatur, deinceps ex toto destitit; cruciatus cessere; rediit quies; nocte somnum largiter cepit; postquam evigilavit, liberum se et læ-

applicatione Reliquiarum.

tum comperit. Medici proxima luce ad eum reversi, D ne vestigium quidem febris in eo deprehendunt; neque (quod majorem admirabilitatem fecit) ex tam difficili morbo reliqui vel tantillum rediit. Res tota Magistratus auctoritate, monimentis prodita, et in tabella depicta, ad sepulchrum Beati proposita est.

A. VIRG. CEPARIO

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

C. J.

a *Videlicet Bernardinus Rosignolus, qui extrema Aloysio Sacramenta contulisset, et tunc Rector collegii Romani fuisse legitur supra num.* 266.

De sanctitate Aloysii

b *Recte hæc quidem Ceparius, et nihil videtur deesse, quam quod non loquatur apud eum ore suo ipse Marchio. Audiamus igitur loquentem in depositione jurata anni* MDCVIII, *pro ut sequitur,* Quando Romæ fui Legatus ordinarius Augustissimi Imperatoris Rudolfi, interrogavit me aliquando sanctissimus D. Clemens Papa VIII, numquid me contingebat quidam Gonzaga, qui studuerat in collegio Romano Patrum Societatis Jesu, ibidemque mortuus erat cum fama celebri sanctitatis: erga quem, inquiebat, tanta afficiebatur reverentia ac veneratione, illustrissimus Cardinalis Scipio Gonzaga, ut, quotiescumque de illo mecum loquebatur, singulari moveretur animi teneritudine: mihique dixit non semel, E dum erat Cardinalis, quod collegium prædictum invisens numquam inde recederet, quin simul referret domum mozzettam suam lacrymis madefactam. Ad hanc interrogationem cum respondissem Pontifici, esse meum fratrem; denuo quæsivit, num esset frater carnalis; cumque ego reposuissem, esse: dixit ipse, crebro sese volvisse animo suo, qui potuerim ego evadere discrimina, quæ mihi sæpenumero objecta fuerunt: verum nunc, ait, indubitatum mihi est, quin ipso protegente conservatus fueris. Tum oculis in piam quamdam imaginem defixis, subortisque lacrymis, exclamabat, O beatum illum, beatum illum, qui gloriam possidet æternam! et, O beatum te, qui talem habes Patronum in cœlis! Ad extremum petiit, num Vita ejus typis impressa esset; intellectoque, non esse; dixit. Cur autem id non curas? suatsitque ut imprimendam curarem ob publicam utilitatem. *Addit de opinione sanctitatis ejus in eadem depositione etiam alia, pro ut sequitur.*

opinio Clementis 8

Quid de sanctitate Aloysii post mortem ejus senserit orbis Catholicus, abunde declarant supplices F Principum Catholicorum pene omnium petitiones, Sanctissimo Domino Nostro pro canonizatione ejus porrectæ. Et nonnulli eorumdem Principum (scio) ipsum adhuc in vivis agentem pro Sancto habuerunt: quod etiam in parte colligitur ex eorumdem litteris. Verum distinctius id scio ex testificatione Infantæ, Dominæ Margaritæ; quæ mihi asseveravit, quod quo tempore mater sua Imperatrix transiit e Germania in Hispaniam, *comitante ipsam ex Italia cum parentibus suis etiam Aloysio,* non solum Imperatrix prædicta, verum universus quoque comitatus ejus, adolescentulum pro sanctulo reputabant.

et aliorum.

c *Illum Cardinali Roboreo a secretis fuisse, dicit testis Castell.* II. *in Annot. ad cap.* 13 *libri* 2.

d *Hæc usque ad num.* 321 *omnia desiderantur in editione Romana, eduntur hic e Placentina, interpretata nostro marte.*

e *Habeo e Vita MS. B. Aloysii Cepariana primæ editionis, quæ ibi paraverat Auctor ad prælum de visione hac; sed propter allatam modo causam tunc non impressit; quia nempe adhuc in vivis agebat Maria Magdalena, cui visio illa acciderat. Non omnia autem quæ ibi parata habuit editioni Placentinæ inseruit; unde*

Quæsita Ceparii

AMET C. J.

A *unde res tota hic obscurior evasisse videri potest, ex prætermissis aliquanto lucidior futura, præsertim ex epistola, quam Monialium quædam super illa visione rescripsit ad ipsum Ceparium. Quapropter huc ea refero, ut res tota, quæ plurimum ad gloriam et sanctitatem Aloysii cognoscendam valet, amplius elucidetur. Ait igitur ibi Ceparius:* Hæc, *id est Maria Magdalena de Pazzis,* in ecstasi vidit aliquando gloriam qua fruitur B. Aloysius in cœlo; adfuitque illi eo ipso tempore Antistita monasterii, femina plurimum veneranda et rerum spiritualium scientissima, de qua mihi aliquando sancte fassus est ejusdem Religionis moderator Provincialis, se quotiescumque cum Antistita illa loqueretur, videri sibi cum aliquo S. Bern, loqui. Hæc jussit annotari scripto omnia verba, quæ Maria prædicta in ecstasi loquebatur; uti et annotata fuerunt. Scripsi subinde ego ad Superiorem ejusdem monasterii, quæ tunc erat illa ipsa Monialis, cui pridem mandatum fuerat in commentarios referre dicta gestaque Mariæ Magdalenæ, ab ejusque latere, quantum fieri poterat, non discedere; *videlicet Soror Evangelista Jucundia,* multæ prudentiæ, *uti addit Puccinus in Vita Mariæ,* nec minoris virtutis Monacha, et sanctitatis non vulgaris. *Ad*

de visione S. Mariæ Magdal. Pazziæ,

B *hanc igitur scribens Ceparius, quæsivit,* Numquid meminisset, Mariam Magdalenam quidpiam in visione vidisse aliquando de B. Aloysio Gonzaga; ita enim mihi videor, *inquiens,* intellexisse. Respondit vero illa sequentem in modum.

Interrogat me Paternitas vestra, num ego meminerim, Matrem Magistram *Novitiarum, Mariam Magdalenam de Pazzis,* vidisse quidpiam sigillatim de B. Aloysio. Dico, si memoriæ præsidio stare deberemus, neque ego, neque ipsa Maria Magdalena quidpiam certi referre possemus. Verum, quandoquidem ita Deo placuerit, fuit illa aliquando in ecstasi, et vidit B. Aloysium in gloria, quando et scripto excepimus nonnulla ejus dicta: id quod singulari providentia Dei factum fuerit, fortassis ut scripta illa nostra conferrent aliquid ad institutum Paternitatis vestræ: rerum quippe illarum nihil fere amplius longo jam tempore annotaveramus. At tunc adfuit ecstasi illi, qua de loquor, Mater Soror NN. *(ipsa scilicet Præposita monasterii, quam Ceparius paulo ante verbis amplis laudavit, nusquam tamen nominat)* quæ tunc Antistita erat, voluitque tunc ex ore Mariæ Magdalenæ hæc conscribi, præsagiens animo suo, isthæc forte aliquando argumentum fore sanctitatis ejus, quando Vita ejus conscriberetur,

et responsum Monialis ad illa.

C quemadmodum nunc usuvenit. De cetero interrogavi Matrem Magistram, num pace sua mitteretur ad Paternitatem vestram id quod in memorata scriptura annotatum erat, et respondit mihi solita humilitate sua, si nos crederemus, Jesum ea revelasse; et, si Pater Gubernator, *sive Rector* Monasterii, *qui tunc erat D. Franciscus Benvenuti,* assentiretur; per se licere illa mitti. Jam vero assentiente prædicto Patre Gubernatore, cum hisce mitto ad Paternitatem vestram pauca illa, quæ hac super re annotavimus scripto, certoque sciat fidelissime relata esse. Nota scripturæ sic se habet.

Die IV Aprilis anni MDC, Matri Sorori N. N. in ectasim raptæ monstrata fuit a Domino gloria P. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu; unde in ipso raptu locuta est tractim ut sequitur, interpositis morulis ubi signantur lineolæ. *Hæc eadem refert Ceparius in editione sua Placentina cum reliquis, pro ut supra num.* 320 *etiam inserta leguntur, concedendo tamen Mariæ titulum* Beatæ, *quia tunc illum ei indulserat Apostolica Sedes; ac prætermittendo partem ultimam de* morulis interpositis, ubi signantur lineolæ, *quia has ipsas lineolas in suo contextu prætermittit: atque adeo monitiuncula talis non debebat ab ipso apponi. Interim lineolæ istæ ac morulæ sufficienter indicatæ* D *hic videbuntur per puncta, quæ contextum incidunt, ibi fere omnia, ubi lineolæ notari deberent. Si cui tamen tanti est lineolas illas distinctius cognoscere, adeat licet tomum* VI *Maji nostri, ubi eamdem Visionem cum lineolis suis ex interpretatione P. Papebrochii inveniet in Vita ejusdem Beatæ. Nunc hic ad verba in raptu dicta, prout in textu.*

f Femina nobilis, *uti et* puella, *quæ pro illa periclitante in partu, B. Aloysio votum vovit in hoc miraculo non nominatæ, sunt utique* Domina Victoria Alpieri et Domina Seraphina Mancina: *quarum hæc, Tibure, ubi Aloysium Societatis tironem cognovit, nata; Romæ diu versata tandem collegium Societatis Virginum Jesu Castellione ingressa, in processu ibi formato, de hoc ipso miraculo aliisque ad primum publicum Aloysii cultum indagandum facientibus (quæ simul hic ex verbis ejus interpretata adscribere libet) ita testatur:* Habitavi prius Romæ, quam sacræ Aloysii Reliquiæ e sepultura sua extraherentur; et multis annis prius, quam Pontifex illum declaravit Beatum, quando ibam singulis diebus mane, ipsum adoratura et omnium ego prima votivam ei obtuli tabellam in testimonium miraculi, quod mox narrabo, quan- E do nullum adhuc ibi signum venerationis erat: posteaquam vero auctoritate Pontificia jussus fuit Beatus, pluries quotidie eodem accedebam, visitans sacrum ejus depositum et sacellum ubi quiescit: et si forte per negotia impediebar, alium pro me eodem ablegabam. Vidi tunc ad sepulcrum ejus confluere frequentissimum populum, non tantum die anniversario felicis ejus obitus, sed toto etiam anno: vidi quoque multa ibidem suspensa anathemata, accensa lumina lampadesque: ipsa gestavi religionis ergo sacras ejusdem Reliquias atque imagines, et aliis illas dedi. Vidi expositas ejus effigies non solum in pluribus Romæ ecclesiis, verum etiam Senis, Florentiæ, Bononiæ, Mutinæ, Parmæ, ubi singularem erga ipsum populi pietatem testantur plurima anathemata; item Mantuæ, ubi vidi ejus sacellum in ecclesia cathedrali, et Patrum Societatis Jesu; nec non hic Castellione, ubi magna in veneratione est sacellum ejus in S. Nazarii, et a tota civitate mira religione frequentatur. Scio etiam Sanctimoniales variorum monasteriorum Romæ, præcipue vero S. Mariæ Magdalenæ in monte Quirinali, S. Laurentii in Pane et Perna, S. Susannæ et aliorum multorum, religioso cultu Aloysium prosequi, ac festam ejus lucem celebrare.

Seraphina Mancina

prima ad sepulcrum Aloysii

anathema offert.

F Multorum quoque miraculorum, per ipsum patratorum, fama aures meas verberavit; et aliquorum egomet ipsa testis sum. Primum miraculum scio contigisse Romæ, ubi Victoria Alpieri, in articulo mortis constituta, et a medicis deposita, quia infantem mortuum utero gestans, eniti non poterat, jamque adeo debilitatæ erant vires nequidquam parturientis, ut opem ei amplius ferre non possent; nec vero medici ullum amplius ferre adhibebant medicamen. Ego, quæ aderam in domo ejus, inter hæc votum concepi in honorem B. Aloysii, me, si vitam servaret periclitanti, ex ejus tholo (et nondum declaratus tunc erat Beatus) anathema suspensuram. Ut feci votum, simul illa, uti jacebat in lecto semimortua, ejecit, nullo fere doloris sensu, infantem mortuum, tam grandem ut bimum credidisses. *Et hujus miraculi causa adduximus etiam præcedentia, quæ alioquin ad cultum Aloysii proprie spectant: nunc vero quia de miraculis tractamus, etiam sequentia ex ejusdem testimonio subjungamus.*

Victoria Alpieri mortuum infantem

feliciter enititur.

Ego ipsa, Tibure commorans, laboravi febre continua quatuor jam aut quinque menses, quam aiebant hecticam esse; quando eidem B. Aloysio votum nuncupavi; atque ilico per gratiam Dei et ipsius Beati

Curatur febris hectica

A Beati tam febre hectica quam omni ægritudine liberam me sensi. Item Tibure adolescentula quædam, Francisca Matthioli nomine, cruciabatur sinistra mamilla cancro, qui, ut ipsa inspexi oculis meis, ardebat instar flammæ ignis. Multis ei adhibitis medicaminibus nullo fructu, timere cœperunt medici, ne pertinax malum puellæ mortem afferret. Quamobrem constituerunt quodam vespere, postridie mane mamillam ei secare : quæ res magnum puellæ attulit timorem. Ego ad illam eodem die invisens, narravi miraculum, quod B. Aloysius Florentiæ operatus fuerat, curans similem Sanctimonialis alicujus cancrum ; atque una dedi infirmæ Reliquiam Beati et imaginem ejus aliquam, dicens, Tu te illi commenda ; ego pro te concipiam votum. Commendavit se illa Beato, ut mihi deinde fassa est ; et ego feci quod dixeram votum, eodem vespere. Ecce autem postridie mane accedentes paratis omnibus ad sectionem medici, comperiunt puellam omni parte sanam nec quidquam ultra operati sunt. Ipsa autem puella, et ego, et quotquot hujus rei sunt conscii, curationem credimus miraculosam fuisse ; quia nullo applicato medicamento curata fuit, recte statim valuit, ac valet hodiedum. *Huic simile est, quod deposuit in processu Castell. testis* XIV, Anno, *inquiens*, MDCV cum essem Venetiis, narravit mihi D. Lucia Campi, sanctæ vitæ virgo, annos nata XXXIII, quod laboravit ex una papilla morbo dubio, an cancer esset, an aliud similis periculi malum : quodque applicata affecto loco Reliquia B. Aloysii, eoque invocato liberam se compererit omni malo præsenti, et solutam fuisse metu, quem a manu chirurgorum experienda habebat.

et cancer in mamilla.

B

g *Hic in processu Rom. testis* XVI, *appellatur* Gaspar Pallonus ; *deponitque etiam ibi ipse hanc suam infirmitatem, quam ait*, sex circiter menses tenuisse, et flectentem genua sæpe ita afflixisse, ut vertigines capitis pateretur, animo deficeret, et præ vehementia doloris erigere se ad consedendum non posset. *Curationem vero* ad invocationem B. Aloysii, tempore instanti, perfectam fuisse ; seque continuo post flexis genibus orasse, et usque ad tempus, *quo hæc deponit*, quod trium circiter, *aut etiam quatuor* annorum est. nullum umquam incommodum sensisse ; solvisse vota sua *(non tamen primo quoque tempore)* ad sepulcrum Beati, eique se palam profiteri debitorem esse, et preces suas frequenter offerre ex singulari religione, qua, *inquit*, eum veneror ; et nunc etiam alia ab eo beneficia postulo, atque obtinenda confido. Interrogatus *latinis hisce verbis*, an veritas aliter se habere possit, et medio aliquo medicamine id evenerit ; respondit *italice ;* Res ita se habet, ac vera est : et ego nullus dubito, quin miraculum sit ; quia nullum tunc applicatum fuit medicamentum, et malum sex mensium curari non potest momento uno. Idem jam pridem dixi etiam Patri Lorino, et Domino Horatio Petronio, et multis aliis, quorum non amplius recordor. Sed his nihil opus est testibus : sufficit a me semper creditum rationabiliter fuisse et credi, miraculum esse ; et hoc est verum.

Duo Nobiles Romani

C

Gaspar Pallonus

Conjuncta sunt cum præmissis, quæ subdo. Perillustris Dominus Horatius Petronius, *in processu Rom. testis* XV, Scio, *inquit*, B. Aloysium multa multis præstare beneficia, uti ex propria lectione cognovi ; et specialiter mihi retulit Dominus Gaspar Pallonus, se molestissime laborantem ex renibus, votum fecisse huic Beato, et ilico retulisse sanitatem. Hinc ego, similiter laborans ex renibus, exemplo prædicti D. Gasparis confugi ad eumdem B. Aloysium summis precibus : malum quippe adeo premebat, ut me movere loco aut erigere aliquando nequirem præ cruciatu, qui erat intolerabilis. Quamobrem, cum forte haberem, meliuscule, contuli me (non tamen sine gravi incommodo) ad sepulcrum Beati ; meque ei studiose commendavi, ut jam dixi. Sive autem eodem temporis puncto, sive alio, liberatus ægritudine mea fuerim, jam non memini ; memini tamen et scio, in puncto liberatum fuisse, atque, ut sic dicam, in ictu oculi : et deinceps omnino liber mansi. Quapropter beneficium hoc ego semper miraculum reputavi. Illud namque interest inter gratiam et miraculum, quod gratiæ perficiantur paulatim lapsu temporis, id quod fieri sæpe solet operatione ordinaria naturæ. Sic ego ipse non raro concepi vota pro salute filiorum meorum, et gratiam optatam accepi, et quod voveram persolvi ad sepulcrum Beati. At vero miraculum est momentaneum, uti fuit hoc meum ; quod etiam ideo magis reputo miraculum esse, quia cum solitus fuerim crebro vexari isto malo, post hoc miraculum, id ultra passus non sum. Interrogatus *latine*, an veritas aliter se habere possit, et aliter quam miraculose evenerit, videlicet aliquo medicamento prævio ; respondit *italice ;* Ita verum est ut dixi, et ego verum esse miraculum credo : quia factum est sine ullo medicamine ad solam invocationem Beati prædictam ; neque natura potest operari tale quid momento uno. Quamobrem credo et credidi, miraculo divinitus factum esse : et exinde pluries invisi ad ejus sepulcrum, ipsumque mihi apud Deum elegi advocatum. *Ad interrogationem* de causa scientiæ, de tempore et contestibus, *dixit ;* Res contigit mihi, duobus circiter abhinc annis *(Deposuit hæc anno* MDCIX, XXVII *Augusti)* et communicata a me fuit cum Domino Gaspare Pallono prædicto, et cum aliquot Patribus domus Professorum Societatis Jesu.

et Horatius Petronius,

D

ANNOT. C. I.

diuturno renum cruciatu,

E

momento liberantur ;

Utrumque præmissum miraculum comprobatum fuit a pluribus medicis. Unum alterumve hic adduco, atque imprimis Julium Cæsarem la Galla. Is de primo, quod dixi, Gasparis Palloni ita decernit : Puto miraculum esse ex modo sanationis, de quo minime dubitandum : quia æger, vir nobilis, ac valde accuratus et doctus ; qui putandus non est velle decipere, nec facile decipi potuisse, a me diligenter interrogatus asseruit, se statim et non perceptibili temporis mora, fuisse sanatum ab illo molestissimo affectu, cum se commendasset B. Aloysio, nec umquam amplius vexatum fuisse, absque aliqua in corpore sensibiliter facta mutatione, ex qua possit conjectari sanationem fuisse a natura. *Ita ille totidem verbis latinis, et subscribit hic, uti post sequens testimonium suum, quod pariter latine contexuit de miraculosa curatione Horatii Petronii, his verbis :*

quod maximum miraculum esse,

F

Hanc curationem miraculosam existimo, ratione modi, quia exiguo sive minimo tempore facta fuit ; quod impossibile fuit naturæ viribus fieri. Primo, quia renum et vesicæ vitia difficulter sanantur in senibus, ut inquit Hippocrates 6 Aph. 6 ; tum, quia opus eorum est indesinens, ac sunt in continuo motu attrahendi et excernendi serum sanguinis, quod maximum impedimentum affert curationi, quæ semper requirit quietem : tum etiam, quia per renes evacuatur superfluitas aeris, quæ est apta irritare, sive ulcus, sive inflammatio, sive aliqua alia passio in ipsis constiterit, ut Galenus super eodem Aphorismo testatur : quæ impedimenta tum senibus tum juvenibus procul dubio difficilem curationem reddunt. Quare cum prædictus languens, senex potius quam juvenis esset, quo tempore curatus fuit, nempe annum agens L, vel ad minimum XLVIII (ut ipsemet a me diligenter interrogatus retulit) putandum est, curationem tam exiguo tempore factam, et integre, non fuisse a natura ; præcipue cum dicat Hippocrates lib. 6. de morbis popul. quod renum affectiones non vidit curatas supra quinquagesimum annum. Accedit

testantur celebres medici,

A Accedit his omnibus ratio certior, nempe, quod languens, qui est vir nobilis, gravis et bene expertus, a me diligenter super hac sanatione et morbo interrogatus, retulit, se per multos annos ægrotasse ex morbo renali, ex lapide sive calculo; et sæpius fuisse ab illo vexatum, et aliquando fuisse ad periculum vitæ deductum: post hanc vero curationem, miraculose factam in tam brevi tempore, numquam ægrotasse, nec molestiam aliquam sensisse: quod pariter arguit miraculum; cum calculi sive lapilli in renibus generatio supponat caliditatem ingentem renum, tamquam causam efficientem, ut Galenus 6 Epid. tomo I, com. 5. Talis autem intemperies nequaquam minimo temporis spatio omnino removeri potest, non solum non ope naturæ, sed neque Angeli ministerio *(ut alibi se monstrasse fusius dicit.)* Quare statuo ut supra, curationem hanc, miraculum censendam esse. *Et subscribit tam supra quam hic*: Ego Julius Cæsar la Galla, artium et medicinæ, nec non sacræ Theologiæ Doctor, et in publico Romano gymnasio philosophiæ ordinarius et primarius Professor, ita sentio ut scripsi, et manu propria subscripsi.

ANNOT. C. J.

Julius Cæsar la Galla,

B *Sequuntur aliorum trium medicorum singula testimonia de utroque miraculo simul. Eorum unus* Franciscus Sallus de Raguardatis, *sic incipit:* Dolor habitualis, quem in renibus patiebantur Perillustres Domini Horatius Petronius et Gaspar Pallonus, Nobiles Romani, necessario proveniebat a materia dolorifera, in renibus congesta, quæ continuo generabatur; et a prava affectione ipsorum renum. *Quo deinde probato, sic pergit:* Hujusmodi autem renum affectiones, vel numquam curantur, præsertim in provecta ætate; vel si curari aliquando possunt, id non nisi diuturnitate temporis, balnearum usu, ac longis medicamentis novam temperiem inducentibus, contingere potest. Igitur quod Perillustres isti Domini, sine ullo medicamento, sine ulla evacuatione, per solam B Aloysii invocationem, statim convaluerint a morbo habituali; et quod magis est, post recuperatam miraculose sanitatem, talem infirmitatem numquam amplius passi sint; hoc ego non solum miraculum, sed maximum miraculum esse firmiter assero: quia necesse est dicere, Deum per merita B. Aloysii mortificam illam renum qualitatem sustulisse; et intemperiem, ex qua materia illa calculosa generabatur, emendasse, quod a solo Deo eo modo fieri potuit. Ita sentio, *qui supra. Alter Medicinæ Doctor, curationem utriusque,* C *post multam disputationem,* non solum miraculum, sed etiam inauditum et plane admirabile *vocat. Nomen ei* Thomas Grossus. *Tertius, qui se* Jacobum Bertacium, Nobilem Firmanum, medicum physicum *nominat, similiter testatur, utrumque esse* miraculum maximum; *et Petronianum,* non solum ratione modi, sed etiam quoad substantiam.

ac tres alii.

CAPUT II.

Alii multi voto facto variis locis curati.

Anno MDXCIX, cum devotæ Deo Virgines, quæ Florentiæ ad S. Mariæ cui ab Angelis cognomentum est, degunt, Vitam B. Aloysii, ut erat a me principio descripta, perlegissent; modicum quiddam ex ejus ossibus impetrarunt, quod etiamnum singulari pietate et honore conservant. Erat *a* in eo Monasterio, inter juniores Virgines, quæ jam Deo consecratæ, arctiori quam ceteræ disciplina tenentur, una cui nomen Angela Catharina Carlinia; quæ quatuor ipsos annos gravi totius sinistri lateris a vertice ad pedes, sed præcipue humeri et brachii, dolore exercebatur: nimirum humor sive destillatio illud oppresserat, a quo magnum aliquod malum, quale postea evenit, metuebat. Siquidem anno MDC mense Januario noctu, vehementi destillationis et tussis impetu somno excita, sub sinistra mamilla, quasi grave quoddam onus, cum acerrimo dolore sibi incumbere, partemque affectam quodammodo intus rodi sentit. Cum eam manu tentasset, comperit quiddam, marmoris duritie, ovi magnitudine, quod scilicet cancrum fuisse postmodum est cognitum. Ægre et dolenter ullam corporis partem movebat, ægrius ingrediebatur, aut inclinabatur; sed nihil acerbius quam brachia attollere. Noctu in illud latus cubare nullo modo poterat, et si qua in id se dormiens convertisset, dolore stimulata continuo expergefiebat. Sæpe somnum ei nullum videre licebat, et inter capiendum cibum tantam accipiebat molestiam, ut vix quod necessitati satis esset assumeret. Nihilominus, partim verecundia, partim studio Dei causa adversi aliquid patiendi, duos totos et menses semis hoc novum malum omnibus occultum habuit. At ubi B. Ignatii exercitationibus, quas ejus monasterii sacris Virginibus quotannis obire solenne est, erudiri cœpit; cum inter eas morbus aggravesceret, religioni sibi duxit diutius eum obscure ferre. Igitur rem aperit Mariæ Pacificæ Tovaliæ, suæ E ceteræque illius juventutis Moderatrici; quæ rem cum Evangelista Jucundia Virginum Maxima, et Maria Magdalena Pazzia tirocinii Magistra (nunc Beatis in cœlo adscripta) communicat, unaque cum illis ægram inspicit; contactuque explorant omnes cancrum esse, qui item, haud ita multo ante, aliam quamdam ejusdem cœnobii sacratam Virginem sustulerat.

An. 1599 lecta inter Moniales Vita B. Aloysii, a

D *una earum an. 1600*

incurabili gravata cancro,

330 Ejus Magistra, naturalibus medicamentis diffisa, ad opem Dei exposcendam se convertit; cumque inter orandum se sentiret instingui, ut in loco gratiæ a B. Aloysio rem Deo commendari postularet *b*; Virginem ut idem faciat hortatur; insuper, ubi intelligit multum ei in sanctitate Beati fiduciæ esse, tribus continenter diebus, Reliquiis illis, quarum mentionem feci, super ægram designat crucem: primaque vice dolor omnis, quo caro urebatur extrinsecus, recessit, reliquis morbi incommodis remanentibus. Igitur medicorum potestati eam permittere, et solitis remediis curare deliberant. Jam certum erat postera luce initium medicandi facere; quando Virgo, desiderio Jesu Christi gloriam, B. Aloysii honore amplificatam videndi inflammata, magno animi ardore se dat ad Beatum orandum, ne eum diem (erat is VI Idus Aprilis, Sabbatum uti vo- F cant in Albis) elabi sineret, quin hanc sibi gratiam gratificatus esset: nimirum ut salutem suam, non hominum medicamentis, sed ejus commendationi acceptam ferre posset. Et postquam toto eo die, in sacris suis meditationibus omnibus, idem beneficium instantius flagitasset; tandem præcipiti jam die solum Dei et hujus sancti ejus famuli honorem spectans, in conclavi sine arbitris ad precandum se abjicit. Ibi dum suam illam obsecrationem iterat, inque ea hæret defixa; animum sibi fiducia certaque spe obtinendi quod optabat impleri sentit, et simul B. Aloysium, intus in animo his se verbis alloquentem audit: Pro fiducia, quæ tibi mei patrociniique mei fuit; proque ardenti desiderio quo flagras, ut hominibus Deus gloriam quam mihi contulit patefaciat, visum est ei tui te voti compotem facere. His dictis ingens partem affectam dolor et dirissimus cruciatus adoritur: quippe visum est ei injecta in apertum pectus manu, magna vi cancrum reliquumque malum omne eximi. Hac acerbitate perfunctam omnis morbi molestia, ac non modo cancer, verum etiam tota illa lateris infirmitas, qua jam quartum annum detinebatur, ita deseruit, ut salva omnino

seque Beato commendans,

ab eodem sibi apparente sanatur,

A omnino et incolumis esset. Ceterum in ea incolumitate recipienda tanta vis doloris fuit, ut deficientibus viribus lapsa et exanimata, a ceteris Virginibus reperta sit : itaque necessario in lecto collocanda fuit. Interea ipsa, submissa ut poterat voce identidem Moderatricem suam appellare, et se jam persanatam esse prædicare. Haud ita multo post confirmata, miraculum remque omnem, ut gesta erat, exponit. Ceteræ Virgines, ubi ex toto sanam vident, Deo scilicet ac B. Aloysio, cujus pro ea preces intercessissent, exultantes gratias agunt.

331 Ad retinendam tanti beneficii memoriam, hujus monasterii sacræ Virgines, pridie ejus diei qui B. Aloysio sacer est, quotannis jejunium instituunt ; ipsumque diem erecta arula, ejusque effigie ac Reliquiis cum supplicantium pompa circumlatis, festum agitant. Hujus tanti miraculi fama totam Italiam implevit ; et Mantuanus Dux de eo certior factus per litteras, inusitata hilaritate gestiit : Franciscus vero Marchio, qui hodieque eam dignitatem sustinet, homini suæ ditionis, qui primus hujus nuntius fuit, ædes sane percommodas Castellione donavit. De his omnibus auctoritate Archiepiscopi B Florentini, exacto a sacris Virginibus quas nominavi jurejurando, instrumentum confectum est, interposita etiam fide duorum medicorum. Alter eorum fuit Hieronymus Mercurialis, præstantissimus Magni Hetruriæ Ducis medicus, in principibus Italiæ Academiis magna cum laude professus, editisque in lucem ingenii sui monumentis celebris : alter Andreas Torsius medicus, magni Florentiæ nominis *c* (Hoc miraculum deinde approbatum fuit a Rota Romana positumque in Relatione *d*.)

miraculo attestantibus medicis.

VI *c* *d*

An. 1603 *Novitius Patavii ad mortem æger,*

332 Marcus Guslonius, nobilis Venetus, Patavii in Societatem Jesu cooptatus, cum alterum jam annum tirocinium poneret, anno MDCIII exeunte, in malignam febrim delapsus, non sine eruptionibus papularum, in paucis diebususque eo graviter affectus est, ut tumefacta lingua, ore materia putrida ac densa referto, dehiscentibus dentibus, ægre hiare vel fari posset : ad hoc et mente sæpenumero vacillabat. Morbo indies ingravescente, sanitatem ejus desperantes medici, vespere quodam mandant, eum postera luce sacro Viatico instrui. Venit sub hæc in mentem pluribus Patribus, tum præsentibus tum absentibus, non abs re fore si æger juberetur pro honore B. Aloysii, quem singulari prosequebatur veneratione, votum aliquod concipere : atque C ex absentibus unus, alibi degens, collegii Patavini Rectorem de hoc ipso per litteras admonuit : alius vero qui præsens Patavii erat, cum circiter horam noctis quintam, coram nonnullis B. Aloysii Reliquiis prostratus Deum precaretur, impellitur divinitus, ut de hoc eodem ad Rectorem referat ; spe accensus ægrum divina ope, ob hujus sancti Adolescentis merita, ad sanitatem perventurum. E vestigio intermissa oratione Rectorem adit ; quæ mens sibi injecta sit, exponit : Rector approbat, et Reliquias quæ penes Patrem illum erant, simulque negotium Ministro dat, uti postero die prima luce ad ægrum, postquam salutare Viaticum sumpserit, eas deferat ; ac subinde quidpiam, quod ad ipsius amplificationem nominis faciat, vovere jubeat. Verum, quia per id tempus necdum Beati sepulcrum frequentabatur, neque eo peregrinari mos erat ; potestatem faciat, vel ad beatam Virginem Lauretanam, vel quo commodius fuerit, supplicatum proficiscendi. Minister minime in posterum diem cunctatus, extemplo cum Reliquiis ægri cubiculum accedit ; atque ex Rectoris voluntate, consilium exponit faciendi voti. Æger, acceptas Reliquias insigni pietatis sensu atque ardore osculatus, atque confisus hoc unum suæ ægritudinis remedium fore, flagrantibus precibus Beatum invocat, et votum D (uti consulebatur) nuncupat. Nec mora, levationem experitur, tantoque illa nocte melius ei fit, ut medicorum judicio postridie, periculo perfunctus, Viatici non indiguerit, sed pietatis tantum causa Eucharistia participatus sit. His de rebus omnibus coram Episcopo Patavino tabulæ scriptæ, et tabella, beneficii testis Romam ad Beati sepulcrum missa est.

post votum factum,

attactu Reliquiarum sanatur.

A. VIRG. CEPARIO

333 Joannes Justinianus, nobilis Genuensis, e Societate Jesu, cum ætatem ageret in collegio Romano, III Nonas Junii anno MDCV, oppressus est ingentibus dextri lateris rerum doloribus ; neque diu post omnes urinæ exitus obstructi. Medicorum collegium cogitur : complura illi remedia præcipiunt, medicamenta non unius generis per os ingerenda, fomenta, unguenta, balneas calenti oleo temperatas, mane et vesperi vectationem curulem, aliaque tum purgantia, tum lenientia. Quæ omnia etc. *e*.

Alius in collegio Rom. an. 1605 *dysuria laborans;*

e

334 Hujus miraculi magnitudinem auxit, etiam alterum quoddam, quod homini, simili ægritudine laboranti Augustæ Taurinorum evenit. Philibertus Baronis V. Cl. quadam nocte et ipse acerbis renum E doloribus vexatus, ut est cum primis pius, ad Dei præsidium, eumque, orandis tum aliis Sanctis, tum præcipue Beatis e Societate Jesu viris Ignatio et Xaverio, propitiandum se contulerat, horumque etiam imagines poposcerat. Sed cum dolor a quarta noctis hora, ad tertiam decimam proxime sequentis diei, non modo non remitteret, sed etiam augeretur ; redit in memoriam audisse se, uno circiter ante mense, adolescentem quemdam Romæ, B. Aloysii precibus, a simili morbo admirabiliter recreatum esse. Spem igitur nactus, neque sibi illum defuturum, cum nullam ejus effigiem haberet, litteras, quæ erant ab ipsius Beati manu, nuper a patre quodam dono sibi datas, eo consilio afferri jubet, ut adlevandum dolorem renibus admoveat. Verum cum illæ perquisitæ nusquam reperirentur, sublato ad cœli cogitationem animo, quam maximo potuit ardore mentis, B. Aloysium advocat. Sub hæc levis eum somnus complectitur, per quem visa illi observari species hominis adolescentis e Societate nostra, statura, eminenti quam brevi propiore, vultu macilento, naso aquilino et longiusculo ; quæ lecto appropinquans, renes sibi totumque corpus cingulo in orbem ambiret. Ipse, qui B. Aloysium de facie non nosset, eum tamen esse suspicatus, evigilat : at ille ex ejus jam se subrigentis, manusque in amplexum et venerationem tendentis oculis cum evanuisset, certam F suæ præsentiæ vim et effectum reliquit. Siquidem eodem puncto temporis e renibus delapsum in vesicam calculum sensit, de quo Deo et B. Aloysio extemplo gratias egit : neque prius horam quartam decimam sonuit, quam lapillum ejiceret asperum, sanguine imbutum, fabæ crassitudine ; ac deinde dolor omnis et morbus ex toto recessit *f*. Ex eo B. Aloysium sibi suæque familiæ proprium apud Deum patronum et præsidem delegit, eumque in omni fortuna auxilio sibi esse et solatio confidit. Ceterum ut hanc valetudinem, inusitatæ Dei potestati acceptam se ferre palam ostenderet, sigillum argenteum ad Beati sepulcrum dono misit, hæcque omnia apud Archiepiscopum Taurinorum juratus exposuit *g*.

Taurini in simili periculo alius

simili modo liberatur.

f

g

335 Joanni Baptistæ Philippino, Romano, filius erat admodum puer, cui nomen Joanni Francisco. Is tum febri hectica qua annum prope laborabat, miseris modis consumptus atque afflictus ; tum vero altero etiam morbo, elephantiasi seu lepræ persimili, qui cutem insidens et sparsus toto corpore, nocte dieque eum inquietabat, in ultimum discrimen adductus erat. Nullo præterquam lacte utebatur cibo ; neque ullum medicamentum, ex omnibus quæ medici

VII *Hectica moriturus puer*

A. VIRG. CEPARIO *admoto Beati dente convalescit :*

A medici complura sunt experti, unquam respondit. Accessit ad hæc diarrhœa adeo infesta, ut medicus abjecta omni spe noxæ quam illa attulisset resarciendæ, ratus mortem effugere non posse, ad eum venire desineret. Pueri pater, in tanta præsidiorum naturalium inopia, ad divina confugit. Ergo cum præ manu illi esset dens Beati Aloysii, eum puero de collo suspendit : ille eodem die pultem esitare, morbus inclinare, pectus detumescere cœpit; ac denique, febri ceteraque omni adversa valetudine soluta, mirantibus medicis, integritas consecuta est.

idem maligna correptus febri.

336 Porro quo hoc esset illustrius, placitum est Deo, ut eidem puero aliud prætere miraculum contingeret. Etenim, altero post hæc mense, in malignam febrim relabitur, collum turgescit, exanthematis obseritur, in tibia duo carbunculi enascuntur, usque eo pestilentes, ut eos conspicatus medicus, confestim puerum pro deposito duxerit, matremque eum quam longissime ab se habere jusserit : eam enim in iis contagionis vim esse, ut quamlibet valentem hominem, intra quatuor et viginti horarum spatium, de vita exturbare præsentes sint. Pueri pater iterum ad eum, quo volenti propitio jam usus erat, se recepit ; atque voto una B cum conjuge pro filii salute concepto, Reliquias sacras iterum adhibet. Postero die mane redit medicus, exquirit, jamne vixerit Parentes ridere. Visitat puerum : comperitur, febrim omnino discessisse, ceterique morbi sævitiam discussam esse. Rei novitate attonitus, cum in crucis modum se signasset, ita discessit, ut negaret esse quod prætere curandi causa reverteretur. Pharmacopola item experiens, qui pridie una cum medico ægrum inspexerat, admiratione perculsus, cum manum ad frontem extulisset, ad terram usque submisit ; nimirum, quod aiebat, ut crucis nota miraculi magnitudini responderet. At postquam de voto facto cognitum est, nemini obscurum fuit, quin tantæ rei gloria B. Aloysio tribuenda esset. Puer ad ejus tumulum deductus ; tabella ex voto posita est. Quibus de rebus instrumentum factum, cui suum testimonium duo medici et pharmacopola ille adscripserunt *h*.

subito sanatur :

h *item Brixiæ moribundus*

237 Franciscus Crottus, Nobilis Brixiensis, cum eum acuta febris gravissime incursaret, paucis post diebus in vehementi accessione plurimum desipere et dementire cœperat : jamque ad Curionem mature missum erat, ut eum, quippe deploratum ab omnibus sancto Oleo imbueret ; et, siquidem mens rediret, C etiam Pœnitentia lustraret. Curio ubi præpropere accessit cum sacro Oleo, non modo delirantem atque aliena omnia loquentem, verum etiam vi morbi tantis furiis et intemperiis agitatum offendit, ut lecto contineri non posset. Hic ejus filius matri suadet, uti pro parente votum B. Aloysio faciat. Illa submissis genibus vovet, si marito secunda valetudo contingat, sacrificium in honorem Beati faciendum curaturam. Vix omnia voti verba enuntiarat, cum delirium intermittit, æger sibi redditur, peccata sua mente sanissima confitetur ; tantaque deinde febris inclinatio facta est, ut postridie a medicis integer sit repertus, neque illa post id loci umquam revertit. Voto satisfactum, et litteræ authenticæ Brixiæ factæ *i*.

i

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *Quæ hinc sequuntur, id est tota narratio de infirmitate quadriennali, interveniente cancri morbo, et curatione Angelæ Catharinæ Carliniæ per B. Aloysium ; totidem fere verbis, italice tamen, reperiuntur in processu, sex circiter post mensibus Florentiæ auctoritate Archiepiscopi confecto : in quo, ut sciatur quam celebre hoc miraculum, et quam multis testibus confirmatum sit, hocce præmittitur exordium* : In nomine D Jesu Christi in cruce confixi, sanctissimæ Virginis Mariæ, et omnium Sanctorum ; Nos Monachæ S. Mariæ Angelorum in vico S. Frigidiani, narrabimus hic quoddam beneficium divinum, quod accepit Sororum nostrarum quædam, per intercessionem Patris Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu. Dicimus igitur etc. *Et dicunt fere prout narrat Ceparius.*

b *Inserunt hic Moniales illa quæ Ceparius, quia ad suam ipsius spectabant personam, relationi suæ ex parte præmisit; et sunt sequentia* : Cujus Aloysii notitiam nacta fuerat *Magistra illa*, a R. P. Virgilio Cepario Rectore Societatis Jesu *Florentiæ*, quando commodavit nobis Vitam suam Aloysii MS. deditque os unum digito ejus, quod idem P. Ceparius acceperat a R. P. Bernardino Rossignoli Præposito Provinciali, dum in hac civitate visitabat collegium Societatis Jesu.

Testantur veritatem rei

c *Sequuntur hinc in editione Latina, æque ac in Romana Italica, duorum celebrium jam nominatorum medicorum testimonia. At in editione Placentina resecuit illa Ceparius, eorumque loco reposuit pauca, hoc [ ] signo inclusa; ratus, opinor, non amplius illis opus esse, postquam miraculum ab Auditoribus Rotæ* E *Romanæ jam comprobatum erat. Eadem tamen ipsa, ne pereant omnino, post testimonia Sanctimonialium, uti etiam leguntur in processu MS. hic adjicio. Primo autem loco ibi testatur, depositionem esse veram, illa quæ curata fuit, deinde Moniales aliæ; denique curationem divinitus factam esse, testantur medici, hoc modo ac ordine.*

moniales

Ego Sor. Angela Catharina Carlinia, fidem facio jurata, me illam esse, quæ supra memoratam curationis gratiam accepi, et in hunc usque diem VI Octobris MDC recte valere : et in testimonium veritatis hos versus manu mea propria subscripsi.

Ego Sor. Evangelista Jucundia, quæ præsum monasterio Antistita, fidem jurejurando facio, vera esse omnia quæ supra relata sunt.

Ego Sor. Maria Pacifica de Tovaglia, nunc Magistra supradictæ Sororis Angelæ Catharinæ, sum illa, quæ ægram contactu sanctæ Reliquiæ signavi. Quamobrem affirmo cuncta quæ supra deposuimus.

Ego Sor. Maria Magdalena de Pazzis, juramento attestor quæ supra.

ac medici.

Ego Hieronymus Mercurialis, cum hujus Virginis morbum considerassem, in eam opinionem veni, F fuisse speciem cancri, qui ab Hippocrate 6, Aphorismo 38, occultus dicitur ; neque umquam vel efficacissimis remediis depelli potest. In horum fidem has mea manu scripsi.

Ego Andreas Tursius quod modo dictum est confirmo, ratus sacram illam Virginem naturæ viribus non potuisse tam subito ad salutem reduci : hujus quippe generis mala (si quidem vinci umquam possunt) non nisi longissimo tempore et efficacissimis remediis vincuntur. In quorum fidem hos versus mea manu scripsi V Nonas Octob. MDC.

d *Illa scilicet, quam tres Rotæ Auditores concinnarunt jussu Pauli quinti, quamque nos infra dabimus, in qua a num. 102 recurrit mentio hujus ipsius miraculi, iterum ibi imprimendi propter adjuncta quædam alia, et auctoritatem Rotæ Auditorum, qui etiam ipsi illud ibi probant miraculum esse.*

Joannes Justinianus,

e *Hactenus de Justiniano Ceparius, cujus curationem sane admirabilem eique adjuncta porro prosequebatur stylo suo, et recte quidem : verumtamen cum plus aliquid fidei, imo et delectationis, afferre soleat lectori, ut supra meminimus, simplex narratio illius, qui quod narrat, egit aut passus est ipse, quam narratio aliena; existimo gratius fore si, reliquo Ceparii contextu hic prætermisso, ipse Justinianus, quid in*

A *inse factum sit, pergat loqui. Minoris etiam æstimabitur jactura textus Cepariani, si consideretur, rem eamdem similiter fere propositam legi in Relatione Auditorum Rotæ a num.* 105.

dierum decem dysuria laborans,

Joannes *itaque* Justinianus, Clericus Societatis Jesu, ætatis suæ annorum XXVI, *deponit in Processu Romano die* XXI *Augusti* MDCIX, *testis* IX, *imprimis illa quæ Ceparius huc usque narravit; tum vero ita prosequitur :* Quæ omnia remedia cum nihil adjuvarent, decimo morbi die ita intumuerat mihi totum corpus præ abundantia humorum, ut pedibus nequirem insistere. Quamobrem confugi ad opem B. Aloysii implorandam, et me curavi inter duorum manus ad sanctum ejus sepulcrum deduci. Ibi prostratus in terra, cum aliquanto tempore orationi, multa humo figens oscula, vacassem, etiam, atque etiam Beatum obtestans, ut a Deo sanitatem per sua mihi merita impetraret; vovi denique, si ejus fierem compos, toto me anno invisurum quotidie, dum modo perstarem Romæ, sacrum ipsius tumulum, ibique Orationem dominicam et Salutationem angelicam recitaturum quinquies, nec non suspensurum ibidem anathema aliquod : transacto autem anno, quotidie quoad viverem dicturum semel Orationem et Salutationem prædictas honorandæ Beati memoriæ. Post has quanto potui fervore ac fiducia fusas preces, reductus ad me, decubui lassus; noctemque insecutam, quod ab inclusis corpore humoribus jam ægre respirarem, in gravibus ærumnis et angustiis traduxi. Venit eadem vespera ad me P. Basilius Romanus, qui eatenus ad me ægrotantem numquam accesserat, interna quadam inspiratione, ut aiebat, impulsus inter orandum; dicens se a B Aloysio legatum venire, ejusque nomine afferre nuntium, fore ut ego postridie mane incolumis essem, intercessione ejus apud Deum. *Totam hanc legationem Patris Basilii sane pulchram, videsis relatam ex ore ejus in Relatione Auditorum Rotæ num.* 109; *et habetur etiam in processu Romano.*

B

visitato sepulcro et facto voto,

Postera luce exorta adest medicus, aspicit me misere tumentem; de vita desperat; jubet extremis me muniri sanctæ Ecclesiæ subsidiis ad mortem, uti mox ab exitu medici mihi retulit valetudinarius, unaque monuit ut me eo pararem. Jamque missus fuerat qui accerseret Patrem Confessarium, dum reliqua curabantur necessaria ministrando mihi sacro Viatico et Oleo sancto. Adfuit mox Confessarius; ego expiavi peccata mea, jamjam sacram Eucharistiam pro Viatico sumpturus. Interea abeunte Confessario, mansi ego solus in cubiculo, prehensaque manu Reliquia B. Aloysii, quam mihi concesserat P. Bernardinus Rossignolus, tunc temporis Rector collegii Romani, commendavi denuo me Beato nostro magna fiducia et ardore, votumque pridie conceptum iteravi. Tum cœpi prædictam Reliquiam reverenter admovere ad affectas partes nudas, easque in modum crucis signavi : primum latus dextrum, deinde reliquum corpus qua dolebat: nec desii signare, quin sensibiliter abruptus a latere calculus descenderet in vesicam. Sub hæc intrat valetudinarius, monetque paratus ut sim, in proximo adesse cœleste Viaticum. Ego vero accedentem propius rogo, matulam mihi porrigat, in quam continuo cum urina ejecto calculum et multam arenam. Lubido autem aliquibus venit pensitandi omnem, qui illo die usque ad vesperam identidem profluebat, humorem; et compererunt pondus librarum XXX. Sacrum porro Viaticum propius allatum non fuit, quia jam convalueram, ita ut eodem adhuc die cœperim quod voveram votum adimplere, conferendo me e lecto in templum, visitando sepulcrum Beati, et gratias eidem solvendo : postridie vero mane exivi collegio ad Professorum domum pedes, firmus, ex toto sanus, stupentibus qui me videbant, et noverant infirmitatem meam. Deinde XXI Junii, festo Beati die, meis manibus affixi sepulcro ejus quod promiseram anathema.

dum se ad mortem parat,

C

nec opinato sanatur,

D

ANNOT. C. J.

ac votum solvit,

Tum subdit, medicum, quem ad se ita misere afflictum allegaverat Cardinalis Justinianus, propinquus suus, appellatum fuisse Joannem Baptistam Ori, atque inde a biennio obiisse mortem Romæ; *qui alioquin testari de eadem infirmitate et curatione plusquam humana posset. Denique* interrogatus *in eodem processu latinis hisce verbis Justinianus*, An veritas aliter se habere potuerit, et id evenerit medio aliquo juvamento, et non miraculose; respondit *more suo italice, uti testes reliqui omnes;* Ego curationem illam semper habui habeoque pro miraculo evidenti. Primum, quia Pater ille Basilius pridie vesperi me monuit futuræ curationis, ejusque determinate temporis : deinde quia illam sensi, dum me signabam admota Reliquia : demum quia audivi atque etiam per litteras quas legi, scio, Taurini, audita fama miraculi hujus in me facti, simili malo liberatum esse D. Philibertum Baronium, per intercessionem atque apparitionem ejusdem B. Aloysii : ut nihil dicam, quod die illo neque unctionem adhibueram ullam, neque aliud quodvis medicamentum per os sumpseram, quo profluere tam subitanea sanatio posset. In causa scientiæ *(ita clauditur hæc depositio):* Quia expertus fuit et adhuc votum servat. *Sequatur nunc miraculum aliud ejusdem generis, cujus modo meminit Justinianus, in Philiberto Baronio factum; prout est in contextu Ceparii.*

factumque in se miraculum probat.

E

f *Contigit hæc sanatio eodem anno* MDCV *sub medium Julium. Dicitur enim in contextu sanationem Justiniani* uno circiter mense *præcessisse. Cœpit autem Justinianus die* III *Junii ægrotare, ac undecimo post, utique* XIV *ejusdem mensis, curatus fuit.*

Aliud ex alio beneficium.

g *Uti Philibertus ille ex relatu miraculi, quo Justinianus noster per B. Aloysium paulo ante curatus fuerat, fiduciam in eumdem concepit evadendi simile, quo ad mortem urgebatur, malum, ac reipsa evasit; ita hujus ipsius curatio non multo post occasio fuit, alteri graviter ægrotanti, similis curationis. Rem totam et nonnulla alia, hic pariter usui futura, a se descripta, misit P. Antonius Antoniotti Societatis Jesu ad P. Ceparium anno, ut putem* MDCVIII, *aut* VIIII; *atque ita orditur :* Quo tempore inquisitum fuit Taurini legitima auctoritate in veritatem miraculi, quo restituta fuit D. Philiberto Baronio, ad invocationem B. Aloysii Gonzagæ, amissa valetudo, uti legitur in Vita ejusdem Beati typis vulgata; agebat scribam in archivo Archiepiscopi Taurinensis, juvenis quidam, cui nomen Joannes Thomas Morellus, habitabatque in domo cujusdam feminæ, Brunetta Rainera appellatæ. Hæc cum paulo ante infelicem partum enixa esset, correpta fuit morbo gravissimo, quo ita frigere cœpit inferiore corporis sui parte, præsertim cruribus, ut media æstate (acciderunt enim ei hæc sub festum S. Laurentii) foculis lecticariis pluribusque stragulis fovenda esset; et, utcumque foveretur, nihil tamen sentiret caloris. Cruciabatur vero interea acerbis doloribus, qui spatio bidui ægram ad extremum vitæ jam deduxerant judicio medicorum; cum illam hortatus est, quem dixi, scriba Morellus, suam ut spem precesque converteret ad B. Aloysium Gonzagam Societatis Jesu : illius mira passim celebrari opera, et beneficia mortalibus collata : illum paulo ante sanitatem, quæ in desperatis habebatur, restituisse D. Philiberto Baronio; idque se certo scire, inquiebat, quia ipse scriba erat archivi Archiepiscopalis ubi scilicet curatio ejus examinata, atque ut miraculosa probata fuerat. Hortatus hæc fuit Morellus hora post occasum solis prima; inde concedit cubitum, et nocte expergefactus dixit Joanni

F

Misella femina

æstate media præ frigore moriens,

exemplo Philiberti, Aloysium invocat

A. VIRG. CEPARIO.

A Joanni Antonio fratri suo, se vesperi commendasse Brunettam B. Aloysio, et nunc somniasse, sanatam esse. Nec vanum fuisse somnium, exitus monstravit. Brunetta quippe etiam ipsa sese commendaverat eadem vespera B. Aloysio; inde, quæ eatenus somnum capere non poterat, indormivit; aliquanto autem post, cum quæ infirmam curabat, foculo calefacere crura ejus pararet, experrecta comperit se sibi restitutam, toto calidam corpore, sudore manantem, ac de integro sanam; *et sanatur,* Agnovit ergo gratiam illam sibi per merita B. Aloysio concessam; curavitque per notum sibi hominem, illic forte præsentem, visitandum Beati sepulcrum Romæ: ipsa vero venit ad ecclesiam nostram, in qua honoratur exposita Beati imago, gratias actum Deo et beato sospitatori suo. Evenerunt hæc anno MDCV circiter festam lucem S. Laurentii Martyris.

Præter hanc Brunettæ, et Philiberti Baronii, num. 298 *a Cepario relatam, curationes, adjungit de eodem Philiberto citatus Antoniottus* : *Idem Philibertus* D. Philibertus Baronius constanter obit huc usque cœpta pietatis opera in honorem B. Aloysii cum universa familia sua; tabulam, quæ ipsum repræsentat, in atrio positam, lampas suis temporibus accensa illuminat; B præter alias plures ejusdem imagines, quas suo conservat in conclavi; *sæpe liberatur calculo,* ad ipsumque in omnibus necessitatibus suis identidem recurrens, plerumque obtinet quæ postulat. Hinc, post primariam, de qua in vita impressa, curationem, ejicit multos variis temporibus calculos, eosque prægrandes, exiguo cum dolore, quod numquam antea potuit; et hujus rei gratiam vult fateturque se debere eidem Beato. *Neque sibi solum quæ petit impetrat, sed familiæ quoque suæ.* *impetrans a Beato quidquid petit,* Anno MDCVI sub Pentecosten, unus filiorum ejus, Adventor nomine, annorum IX, inciderat in gravissimum vitæ discrimen, jamque videbatur agere animam; cum mater filiam Julianam, annos VIII natam, mittit allatum imaginem B. Aloysii. Vadit filiola, imaginem affert, contingit illa fratrem; qui nec opinato compos fit sui, positusque in cubili indormiscit, ac discrimen evadit.

Item, anno MDCVII mense Aprili ipse D. Philibertus prædictus detinebatur lecto, *et morbo articulari in collo.* articulari laborans morbo, qui præcipue occupaverat collum, non sine periculo, ne fauces obstructæ intercluderent spiritum; nec poterat vel tantillum movere caput, nec vocem emittere nisi summo conatu ac dolore; jacebatque adeo tumefactus guttur, ut præsentibus exhiberet spectaculum commiseratione dignum. C Ita constitutus accersi jubet aliquem e Patribus nostris, quo utebatur arbitro conscientiæ suæ, ut sibi in extremo illo discrimine adesset. Adductum Patrem rogat, ut poterat, æger, sibi ut guttur contingeret signaretque Reliquia B. Aloysii, quam circumferre Pater secum consuevit. Fecit is continuo quod rogatur, signavitque miserum hominem, non tantum prædicta B. Aloysii Reliquia, verum etiam lacinia epistolæ, cui suum B. Carolus Borromæus olim inscripserat nomen. Vix ita signatus æger fuit, cum incipit fortiter movere more solito caput, loqui libere, cum cessatione doloris atque admiratione, tum sua, tum circum adstantium. Et hanc quoque gratiam acceptam refert meritis B. Aloysii.

Eodem anno MDCVII *(ut et hoc addam, quia ejusdem Scriptoris est, et eodem fere tempore contigit et in eodem Taurino)* *Anno 1607 femur graviter dolens,* die XII Julii, D. Petrus Lumellus causidicus, unus e Secretariis Senatus Taurinensis, sensit catarrhum sibi delabi summo cum dolore ac violentia in dexterum femur, unde nec dormire, nec manducare, nec movere se loco, nec pedem figere in terra poterat; imo nec poterat lecto incumbere. Incisa ei fuit vena, applicatæ cucurbitulæ, D adhibita alia non unius generis medicamina, sed nullum inde consecutum lenimen est; constititque sibi dolor, quin et incrementum cœpit die uno et noctibus duabus, commendante interim ægro sese ardentibus votis Deo ac beatissimæ Virgini Mariæ; quando in mentem ei venit, uxorem suam præcipuo studio colere B. Aloysium Gonzagam, propter acquisitum patrocinio ejus nescio quod beneficium. Quamobrem ipse quoque commendat sesе eidem B. Aloysio et B. Carolo Borromæo; additque votum, *post votum Aloysio factum curatur.* se novemdialem pietatem obiturum invisendo quotidie ecclesiam nostram, in qua B. Aloysii imago conspicua est; nono die sumpturum sacram Eucharistiam, et oblaturum femur argenteum, si exaudirentur preces suæ. Facto voto statim incidit in somnum, quem capere non potuerat ex quo dolor iste cœperat sævire; ac dormivit continenter quinque amplius horis. Experrectus autem, comperit dolorem abiisse omnem, sanitatem sibi sentit de integro restitutam, surgit propere de lecto, obambulat cubiculum, non aliter quam si nullum dolorem passus fuisset : neque vero deinceps ullum passus est. Paulo autem post posuit cuidam nostrorum Patrum gratiam, quo diximus modo acceptam; et E votum quod fecerat complevit.

h *Hujus ejusdem miraculi, narratio quidem brevior sed ampla probatio, legitur etiam in Relatione Auditorum Rotæ num.* 123.

i *Narrat hæc etiam testis Romanus* VI *modo non dissimili, et concludit,* prædictum Nobilem, uxorem ejus et filium sanationem illam pro magno B. Aloysii miraculo et habuisse et tota urbe publicasse : et quia tunc temporis nullusdum inchoatus erat processus super gestis Beati istius, factum simpliciter relatum fuit in tabulas a D. Camillo Guidi, Notario episcopatus; quas tabulas, *inquit,* ego ipse vidi : et nobilem virum, qui faciendas curavit, probe novi : eoque magis miraculum esse existimo, quia voto uxoris successit curatio sine mora et sine medicamentis.

CAPUT III.

Aliorum, etiam illustrium virorum, curationes varii generis.

Juliam Marinam Brixiensem, annum quinque et VIII septuaginta annorum, post trimestre sanguinis menstrui sive uterini profluvium, anima defecerat, *Vetula sanguine fluens sanatur,* atque insuper ardens coorta febris exitialibus accessionibus urgebat. Duo, primi in ea urbe nominis medici, Bettera et Grillus, de ejus valetudine, F prius auditione, deinde etiam conspectu ipso edocti, morbum cum suapte natura, tum propter gravem feminæ ætatem incurabilem esse censuerunt. Profluvium siquidem sanguinis, cum dolore erumpentis, certum esse indicium ulceris alicujus latentis in utero; neque aliud omnibus remediis posse perfici, quam ut in permolestam aquam intercutem, cujus jam manifesta argumenta præferret pedum tibiarumque tumorem, tandem desineret *a*. At illa, hortatu filii sui, in æde sacrarum maxima Brixiæ Mansionarii, quo die Brixiæ in honorem B. Aloysii festus dies agebatur, suscepto voto, opem ab eo petit; atque trium dierum spatio, febri, sanguinis profluvio, doloribus liberatur; pedes item ac crura in paucis diebus, tumore posito, pristinum in modum revalescunt. Brixiæ res testata monumentis mandatur votumque solvitur.

339 Romæ hominem inopem febris, decimo vero *ac Romæ mendicus similiter æger,* die ingens accessionis impetus incesserat, simul usque eo soluta alvo ut se exstinctum iri crederet. Quoniam vero nihil ei, quo vitam toleraret, aut valetudinem

A letudinem curaret, suppetebat, cum se in duobus xenodochiis, Christi amore hospitio accipi frustra orasset, iter cepit ad id valetudinarium, quod in monte Cœlio haud longe abest a Lateranensi Basilica : Ex itinere divertit in ædem Annuntiatæ, in qua B. Aloysius situs est ; atque ad ejus tumulum prostratus, flagrantissimo animo ; Aspice me, inquit, beate Aloysi : si effeceris, ut hæc febris hocque profluvium quiescat, etsi mendicus sum, tamen quod unius scutati sit donum huc ex voto feram. Egressus æde, dum viam pergit, paulo post animadvertit et febrim jam se, et profluvium , atque omnem denique corporis difficultatem deseruisse : neque vero horum quidquam postea accessit. Igitur postquam mendicando stipem unius scutati coegit ; voto se exolvit.

aliusque ex alto præcipitatus.

340 Franciscus Fabrinus, civis Romanus, cum pridie S. Matthæi strepitum quemdam vesperi in tecto suæ domus fieri audisset, rei explorandæ causa murum duas perticas et semis altum, unde in illud prospectus erat, conscenderat. Ubi, velut a quopiam se percellere nitente, sentit pedibus vim afferri ac fallente vestigio retrorsum actus prono capite
B præcipitat in domus impluvium ; ac, si recta delatus esset, necessario illi in grande latumque saxum, quod pro janua quadam jacebat, caput offendendum erat : quippe in illud pileus, quo opertus erat, decidit. Sed cum per aerem labens B. Aloysium, ut opem ferret, inclamasset ; vi quadam, quasi humeros subeunte, sublevatus, aliquot inde passus ad vas amplum fictile sic abreptus est, ut capite in ejus orificium illato, nusquam tamen labro illius impacto, reliquum corpus hæreret in aere. Ac tantus fuit præcipitantis impetus, ut in vas immersus, neque se eximere, neque vel tantillum commovere posset : sed neque opem implorantis clamor exaudiebatur. In illis angustiis deprehensus, iterum B. Aloysium invocat, atque extemplo, mirum quantum parvo negotio, sine vulnere, sine tumore, sine dolore ullo inde exiit. Igitur salutem suam B. Aloysio acceptam ferens, confestim humi prostratus, honorem illi habet, gratesque dicit ; ac deinde grati sui animi acceptique beneficii monumentum, rei gestæ imaginem, ad sepulcrum affert.

Curatur gravis febris,

341 Adrianus Montemelinus Comes, Perusii diuturna ac difficili implicitus febri, neque assidua medicorum diligentia, neque multiplici remediorum genere atque præstantia levari poterat. Postquam
C quinquaginta admodum dies ægrotarat, quidam e Societatis collegio quod est Perusii, modicum cutis frustum, quod de B. Aloysii corpore qua nocte ille decessit absciderat, Rectori ejus collegii, ferendum Comiti, dedit. Allatum ejus cervici appenditur : nec mora, finitur febris, neque amplius revertitur. Id pluribus consignatis tabulis proditum est.

342 Cum Vincentius Mantuæ Dux Romam , Paulo V Pont. Max. pedem, more majorum, osculatum venisset, et ipse ad B. Aloysii cognati sui
b sepulcrum venerabundus accessit *b*, atque a Marchione Castellionensis, Cæsaris Oratore, insignem Reliquiarum ejus partem accepit dono. In reditu vero ad suæ ditionis oras, primum Florentiæ, ac deinde Mantuæ valetudine quadam detentus est ; quam, crebro totas hebdomadas ac menses affixus lecto, continuis acerbisque doloribus conjunctam, experiri solet. In ea quam propitio sit usus B. Aloysio, intelligi licet e litteris, quas paucis, diebus quam domum revertat, ad eum ipsum Marchionem dedit. Sunt autem hæ « Illustrissime et Excellentissime « Domine. Nactus occasionem, certiorem te faciendi » de prospero meo domum reditu (quam rem satis « scio, pro tuo in me amore, haud tibi mediocri « voluptati fore) neque illud reticere possum, ali-

bis item morbus Ducis Mantuæ

« quem me jam fructum commendationis Beati Pa- D
« tris nostri Aloysii Gonzagæ cepisse. Florentiæ » siquidem cum essem, consueta mea valetudine « genu correptus, cum votum quoddam eidem « Beato vovissem, ac Reliquiis ejus, quas abs te ac- « cepi, partem affectam in crucis figuram contigis- « sem ; admirabili quodam modo leniri dolor, et « malum solito citius evanescere visum est. Huc » vero postquam deveni, iterum mihi eadem ægri- « tudo latus, quod haud paulo majoris periculi est, « incessit. Iterato et confirmato voto, iterumque « adhibitis rite Reliquiis, assequi dicendo non pos- « sum, quam inusitato more recesserit. Itaque ego « ille, qui totas hebdomadas antea maximis dolori- « bus jactari, et complures postea dies in confir- « manda valetudine consumere solebam, nunc ex « toto sum his omnibus solutus. Quæ omnia Beati « nostri precibus, quibus intercedentibus credo « equidem, Deum, ad suam gloriam, ea mihi in « loco gratiæ largitum esse, accepta refero. Id « quamprimum te scire volui, tecumque hoc meum « cœleste gaudium communicare, quod tibi item in « primis jucundum fore certo noveram. Simul vi- « sum fuerit Pontifici Maximo Domino nostro per- E
« mittere, ut aræ illi ponantur votaque fiant, quæso « id mihi statim renunties : nimirum ut votum « meum exsolvam, atque in animis hominum qui « mei sunt juris, pietatem adversus illum, plenam « sanctitatis, defigam atque propagem. Ex animo « precor, ut me tibi commendatum esse velis, simul- « que manus tibi exosculor. Mantuæ Pridie Kalen- « das Octobris MDCV. Vestræ Excellentiæ cognatus « et servus, Dux Mantuæ. «

A. VIRG. CEPARIO.

attactu Reliquiarum :

et Marscalli Poloniæ,

343 Sigismundus Miskowski Gonzaga, Marchio Mirawiensis, Magnus Marscallus Regni Poloniæ , Capitaneus, etc. vir Illustrissimus, superioribus annis a Mantuæ Duce in Gonzagarum gentem allectus, legatus erat a Poloniæ Rege in Pannoniam , ut inde novam sponsam Poloniæ Reginam deduceret. Is cum Pragam venisset ad Cæsarem , a Guilielmo Sanclementio, Regis Catholici apud eum Oratore, viro excellentissimo, brevem de virtutibus, sanctimonia , et miraculis B. Aloysii Gonzagæ commentarium manu scriptum, ejusque prælo excusam effigiem accepit. Is cum iter suum per Bohemiam prosecutus, prima luce in oppido cui nomen Budroas rei divinæ adesset ; repentino tam vehementi dolore gravique morbo oppressus est, ut in lectum adjicere se cogeretur, eoque magis ancipiti, quod ejus vim et naturam medici assequi non poterant. Idem mali ardor totum eum diem usque ad F
mediam noctem tenuit : tum vero, ubi neque somnum neque partem quietis ullam capere poterat, rediit in memoriam ejus scripti, de quo memini ; collectoque paulisper animo, illud cœpit evolvere ; ac subinde, intentis in Beati imaginem oculis, opem ejus ferventi propensoque animo exposcere. Vix vota finierat, cum arctior eum in multam lucem complectitur somnus : expergefactus , ex toto restitutam sibi sanitatem esse comperit. Actis Deo beatoque Aloysio gratiis, certus donarium ad ejus sepulcrum Romam mittere, iter suum secundo Numine persequitur. Hæc omnia ipsemet vir Illustrissimus Cracoviæ, apud ejus urbis Antistitem, jurejurando testatus est *c* ; atque ibidem rei gestæ historia typis c
vulgata est, una cum Oratione, quæ de B. Aloysii laudibus Lublini est habita.

344 Flaminius Baccius *d*, Romanus Doctor, ejus d
qui consilio sacrorum Rituum est a secretis, adjutor, in febrim quotidianam duplicem inciderat , simulque eum gravius inquies et tinnitus aurium , somnum omnem prohibens, fatigabat. Cum nullis medicorum auxiliis ad sanitatem proficeret ; insuper

Dysenteria laborans,

A. VIRG. CEPARIO.

A in prima et vigesima accessione, torminibus etiam, uæ nullum quieti locum relinquebant, infestari cœpit. Compluribus remediis a medico frustra consumptis, sub horam quartam ejus noctis qua febris quartum et vigesimum accessit, omnibus qui sibi ministrabant cubitum dimissis, increscente novo impetu dysenteria, crebrius multam et cruentam ventris proluviem dejecit. Ea re perterrefactus, cum naturali ope se refici posse desperaret, metueretque ne se eadem nocte anima deficeret; multas de corporis deque animi salute curas secum volvebat. Septima ejusdem noctis hora, subit animum B. Aloysii memoria; cujus vitam ac miracula, summatim descripta, Joannes Paulus Mucantius Pontifici Maximo a cæremoniis, et sacrorum Rituum consilio (cui Pontifex de eo in Sanctos referendo consultandi negotium demandarat) a secretis, tribus ante diebus ei prælegerat. Hunc obtestari cœpit, *invocato B. Aloysio,* ut Deum sibi placaret; et quoniam capitis dolor ac debilitas supinum recumbere cogebat, cum utraque manu pansa vultum sibi operuisset, quam elata potuit voce et significatione pietatis, suam ipse vicem miserans, his eum verbis invocat : O beate Aloysi B Gonzaga, quem ad tantam gloriam Deus evexit, dignare tuas mihi manus imponere : equidem certam inde salutem expecto. Quæso te, gratiose apud Deum adolescens, concede hoc mihi gratiæ causa, ut ad decernendos tibi Cœlitum honores, quos tam ardenter optavi, operam meam navare possim.

345 Vix hæc pronuntiarat, cum sentit veluti *subito convalescit.* Beati manibus vultum sibi usque eo premi ac subigi, dum nasus flecteretur. Interim dum modice respirare nititur, tenuem quidem, sed gratum ac multo suavissimum odorem hausit; quo tantopere recreatus est, ut continuo condormisceret; neque ante posteri diei horam duodecimam, qua ab ancilla excitatus est, evigilaret. Tum vero se divinitus optato beneficio ornatum esse cognoscit. Quinque ipsas horas dormierat, non illi condolebat caput, non laborabat torminibus, humores qui coiverant digesti erant atque discussi, alvus jam astricta requietem dabat, febris decesserat, ab omni denique sinistra affectione confirmatus erat. Ergo ille domesticis omnibus, sibi divinitus recte esse, prædicare, vestes poscere, lecto egredi velle. Interea medicus cum advenisset, finitamque febrim ac morbum remotum reperiret; cognito quid ea nocte evenisset, obstupuit scilicet; ac rei certius C explorandæ, urinam inspicit; in qua negavit ullum præteriti mali vestigium apparere, et Deo cum ceteris gratias egit. Cupiebat ipse quidem quam primum domo ad inclitum B. Aloysii corpus venerandum exire; sed medicus, quod experiri vellet, num febris reverteretur, duos dies domi morari jussit : quibus elapsis, pietati suæ morem gessit; hæcque omnia, sua testificatione firmata, in instrumenta retulit.

346 Benedictus Rudolfius, Nobilis Florentinus, XI cum esset septemdecim mensium, fascinatus (ut verisimile est) a malo genio obsideri cœpit; fuitque in ejus potestate ad annum usque ætatis undecimum : *Puer pridem a dæmone latenter possessus,* quique antea bonæ habitudinis, coloris ac roboris esset; postea corpore pallido, macilento, manco, gibboso, contracto; ad hæc morosus, et supra quam credibile sit, iracundus fuit. Quoties a matre vapulabat, oculis horribilem in modum ardere; se ipse crebro cædere; caput muro impingere; in terra volutari; matrem, ut se enecaret, orare; in aquam præcipitem se dare; aliisque modis vitam sibi adimere conari; docili quamvis esset ingenio, doctrinæ tamen Christianæ capita ægerrime discere; prætereunte supplicantium pompa, in qua Sanctorum Reliquiæ ferrentur, ad fenestram contineri non posse; vociferari, turbari, et jam grandiusculus se proripere; non raro quædam supra ætatis D captum dicta dicere; nonnumquam etiam a dæmone tantillus puer ad sermonis gestuumque obscœnitatem impelli. Principio, ignota adhuc vi mali, medicis curandus erat traditus : sed nihil profectum est. Comperto dæmonis furiis agitari, sacræ preces ad eum expiandum crebro adhibitæ, et deductus ad ædem beatissimæ Virginis Matris, quæ Sumani haud procul Pistorio, magno energumenorum concursu celebratur. Frustra utrumque fuit.

347 Anno MDCV mense Decembri, cum ab im- *an. 1605 adhibitis Reliquiis liberatur.* portuno genio solito gravius vexatus esset; commemoravit matri, manifesto objectam sibi Christi crucifixi speciem, duobus Sacerdotibus latera stipantibus, quæ bono animo esse juberet; in brevi liberatum iri. Mater duos illos Sacerdotes, beatos e Societate Jesu viros, Ignatium et Xaverium interpretata, eorum Reliquias quærit, nec reperit. Ubi vero didicit, Violanti Medicææ, lectissimæ feminæ, nonnihil esse de Reliquiis B. Aloysii, eas impetrat, puerique collo alligat. Vix admotæ erant, cum ille vehementi motu concuti, ingentique clamore, uti eas auferrent, flagitare; quod earum contactu undique uri se diceret. At qui aderant vi retinere adigunt, dum Sacerdos devovendi gnarus accerse- E retur : quem inter execrationes Reliquiis item illis uti jusserunt : qua re in libertatem vindicatus est. Nam cum Sacerdos, inter expiationis ritus Beati Reliquiis alias atque alias pueri corporis partes contigisset, neque usquam dæmonem deprehenderet; tandem excessisse suspicabatur. Ad extremum in sinistro brachio prope manum latitantem cum offendisset, superimpositis Reliquiis abire compulit, puero semianimi relicto. Singularis tamen ejus quies et tranquillitas fuit; cui item postea semper constitit, ac, dum hæc mandamus litteris, etiamnum constat. Puero mirifica in B. Aloysium pietas hæsit, matremque oravit, uti se studiis tradat, itaque educet, ut aliquando Societati aggregatus B. Aloysio in loco filii esse possit. Hisce de rebus omnibus, auctoritate Archiepiscopi Florentini, fide publica, litteræ consignatæ sunt.

348 Angelæ Bonhomiæ Brixianæ, puellæ XXI annos natæ, crus utrumque ad eum modum mutilum *Pedibus debilis,* erat, ut dextrum septem locis foratum, sinistrum crassissimo tumore in summo pede impeditum esset. Itaque non nisi ligneis adminiculis, utrique axillæ subjectis, se movere aut ingredi poterat; ac tum etiam ægre; quod neque dextrum pedem umquam humi figere posset, et sub alis perpetuo eorum usu F brachia luxata haberet. Jam alterum et dimidiatum annum ad hunc modum claudicarat, cum die anniversariæ B. Aloysii memoriæ sacro, hortatu feminæ e nobilis ac piæ, ad ædem S. Antonii, ubi Patres e Societatis domicilium habent, in qua proposita est Beati imago, se contulit; ac vix intra templi limen constitit, cum præ lassitudine porro progredi invalida, humi procumbit in genua; conversaque ad Beati effigiem, et Oratione Dominica atque Salutatione *fulcra sua vovens curatur.* angelica quinquies recitata, sanitatem ab eo postulare insistit. Addit insuper votum, si compos fiat, quando nihil aliud inopi suppeteret, adminicula illa sua apud imaginem ejus, indicium acceptæ eo agente a Deo salutis, suspensuram. Remigrat domum. Eadem nocte lacunæ illæ dextri cruris impleri, sinistri tumor residere incipit. Itaque postridie mane, valetudine in melius inclinata confirmatior, altero dumtaxat adminiculo; intra tertium quartumve diem, neutro eguit : paulo post vero adeo plena sanitate potita est, ut dextrum crus, quod antea vis mali contraxerat, in justam longitudinem excresceret; ac proinde crepida, qua plus tres digitos alta erat usa,

A usa, submittenda necessario fuit. Hujus præstiti sibi divinitus beneficii memoriæ perpetuandæ causa, adminicula sua juxta Beati effigiem in illa æde appendit.

C. J. ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

a *A dictis huc usque, non multum diversa est depositio testis* VI *in processu Romano, quod ad morbum Juliæ et judicium medicorum attinet; adjungit autem :* Aderat jam festus B. Aloysio dies, cum D. Petrus Marinus, ægræ filius, in cathedrali ecclesia Magister Capellæ, ut vocant, qui illo die apud nos præesse Musicis debebat, non comparuit, nec potuit comparere, quia mater sua agebat animam : quod mihi, qui curam musices habebam, utpote Præfectus studiorum, permolestum fuit. Biduo post ad me venit ipse D. Marinus, causans periculum moribundæ matris jam dictum, quo minus adesse potuisset : ipsam tamen, addebat, eodem die, per gratiam Dei et miraculum B. Aloysii, omnino sibi restitutam sanatamque fuisse; quia ego, inquiebat, memor festi quod agebatur jam dicti Beati, ad ipsum confugi; curavi votum ei a matre nuncupari, et illa, eo facto, plane sana fuit, cessante fluxu sanguinis et reliqua ægritudine. Scio autem prædictos medicos sancte testatos esse, id fieri non potuisse absque miraculo, tum propter gravitatem mali, tum propter senium ægrotæ.

Julia Marini annorum 75 a morte liberatur.

B

b Una cum Illustrissimo Dom. Cardinali Borghesio, *uti testatur ipsemet Dux in sua depositione, facta Mantuæ die* V *Novembris* MDCVII : *ubi et confirmat quæ per sequentem epistolam significaverat Principi Francisco, de beneficiis ad invocationem Beati a se acceptis : additque, post illud tempus* se quidem adhuc tentatum fuisse articulari morbo, sed numquam tam vehementer ac solebat prius : insuper et aliis pressum doloribus atque ægritudinibus, post imploratam Beati opem, numquam non lenimen sensisse.

c *Quin imo post editam B. Aloysii Vitam, iterum rata habuit sua illic dicta, a Cepario impressa, idem Illustrissimus Dominus Marscalcus; idque coram legitima auctoritate, scilicet Vicario Cracoviensi, Notario publico ac testibus, per sequens instrumentum Latinum, quod etiam legitur in processu Romano :* In nomine Domini Amen. Universis et singulis, quorum scire interest; per hoc publicum instrumentum manifestum volumus. Quomodo anno a nativitate ejusdem Domini MDCVI. indictione Romana IV, Pontificatus sanctissimi D. N. D. Pauli divina providentia Papæ V, die vero XI mensis Februarii, Sabbato hora III pomeridiana in medio horologio, Cracoviæ metropoli regni Poloniæ, in curia Illustrissimi Domini Sigismundi Myszkowsky Gonzagæ, Marchionis de Mirow, supremi regni Poloniæ Marscalci, coram Reverendissimo D. Paulo Dembsky, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Laodicensi, Suffraganeo, Canonico, Vicario in spiritualibus, et Officiali generali Cracoviensi, in mei Notarii publici ac testium infra scriptorum, ad hunc actum specialiter vocatorum et rogatorum, præsentia personaliter constitutus prædictus Illustrissimus regni Poloniæ Marscalcus, et ad instantiam admodum R. P. Decii Striverii, Provincialis Societatis Jesu in regno Poloniæ, legitime ad perhibendum testimonium veritati ad futuram rei memoriam invitatus, vivæ vocis oraculo, beneficium, quod per invocationem B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu a divina Majestate obtinuit, sub juramento coram Reverendissimo supra nominato Suffraganeo et Officiali Cracoviensi et aliis, hisce conceptis verbis luculenter confessus est.

C *Sigismundus Myszkowsky Poloniæ Marscallus*

Anno Domini MDCV, cum essem a Serenissimo Poloniæ Rege Domino meo Clementissimo Nuntius in Carintiam designatus, in ipso itinere die X Octobris, in oppido Bohemiæ Budroaca, summo mane sacro Missæ officio assistentem, quidam repente insolitus dolor invasit, ipsis medicis inexpertus, qui et in lectum me prostravit. Proxima nocte media, dum dolor somnum excuteret, venit in memoriam quoddam scriptum, quod in transitu Pragæ ab Illustrissimo Domino Guilielmo de sancto Clemente, Regis Hispaniarum Oratore, penes Cæsaream Majestatem degente, acceperam; in quo B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu nonnulla sanctitatis testimonia continebantur. Collegi me nonnihil legendo; et, imaginem Beati impressam ipsiusque merita contemplando, auxilium ipsius implorare cœpi. Res mira! Sopor repente membra occupat, et ad horas aliquot diurnæ lucis protractus, ita dolorem sustulit, ut experrectus, Deo ac Beato gratiis actis, perfecte sanus, iter inceptum prosequerer. De quibus omnibus præfatis, admodum Rev. P. Decius Striverius, Provincialis Societatis Jesu per Poloniam, petiit a me Notario publico sibi instrumentum seu instrumenta, unum aut plura confici et conscribi, prout confeci et conscripsi, rogatus et multoties requisitus, præsentibus venerabilibus et nobilibus, admodum Reverendis Dominis, Stanislao Skarszewsky Canonico Cracoviensi, Stanislao Radzimsky Societatis Jesu Presbytero, et aliis testibus vocatis, et ad præmissa rogatis.

D *ANNOT. C. J. publice testatur de recuperata valetudine sua.*

E

In eadem Polonia (ut quæ eodem spectant, et ad idem fere tempus referuntur, hic conjungamus) alias quoque sanctitatis suæ potentisque apud Deum patrocinii demonstrationes dedit Aloysius, nec tantum in præstanda incolumitate corporis, verum etiam in reddenda salute mentis. Legi in archivo Societatis nostræ Romano instrumentum, probe subscriptum et sigillo munitum, cujus exemplum penes me est, quale sequitur : Ego Decius Striverius, Societatis Jesu in regno Poloniæ Præpositus Provincialis, ad Dei omnipotentis gloriam, et venerabilis Aloysii Gonzagæ, Societatis nostræ Religiosi, beatæ memoriæ, honorem, testor coram Deo, me ex cujusdam Religiosi, pii et fide digni certa narratione accepisse, ejusdem B. Aloysii meritis, intercessione et Reliquiis magnum se beneficium consecutum : cujus Religiosi testimonium scripto mihi traditum, totidem verbis, quibus ab eo accepi, ad posteritatis memoriam transmitto. Vir quidam cum multos annos in Religione peregisset, nihil minus timens, quam carnis illecebras, inexpectatas molestias per unum annum, et eo amplius sine consolatione ulla sustinebat, jejuniis, ciliciis, verberibus, lacrymis, quibus interdum, a mensa et communi conversatione secedens, indulgere cogebatur; orationibus, facie in pulverem prostrata, inclamans divinam misericordiam. Accedebant spiritus blasphemiæ, quasi nec Deus, nec Sancti, nostri curam gererent, si huic tam infelici miseriæ non subvenirent. Post multa, invocato B. Aloysio Gonzaga, ejusque Reliquiis ad collum appensis, de cujus vita innocenti quædam audiverat, repente facta est tranquillitas maxima. Hæc ita accepta a me esse ab eodem Religioso, qui beneficium tam singulare se consecutum agnoscit, adhibita Sacramenti religione, coram Deo testor, et testimonium hoc meum propriæ manus subscriptione ac sigillo officii confirmo. Posnaniæ X Junii MDCV. *Et subscriptum erat.* Decius Striverius : *affixoque sigillo inscriptum legebatur,* Provincialis Provinciæ Poloniæ Societatis Jesu.

Testimonium Decii Striverii de viri Religiosi tentatione carnali,

F *invocato B. Aloysio depulsa;*

Hæc eadem ita ad verbum leguntur etiam in processu Romano anni MDCVIII, *sed et sequuntur ibi alia, similiter latine scripta ab eodem P. Striverio, hoc modo :* Quoniam vero ad majorem suprascripti testimonii,

A stimonii, a me Romam transmissi, confirmationem, duo a me exigebantur ex Urbe; primum, ut quod Religiosus ille scripto mihi tradiderat de gratia singulari, intercessione B. Aloysii sibi concessa, proprio etiam juramento confirmaret: secundum, ut adderet, an gratia aliquamdiu perseverasset pro B. Aloysii honore: iterum egi cum dicto Religioso Societatis in provincia Poloniæ; qui pro sua obedientia in Superiorem, a quo hujusmodi attestatio jurata exigebatur, ad utrumque punctum ita mihi scripto respondit XXI Decembris anno MDCV: Quod in substantia scripsi de gratia prædicta, ratum esse volo præsenti scripto, tamquam vero juramento. Quod attinet ad interrogationem, utrum duret vel non duret ea gratia; respondeo, Dei benignitate durare; quod sub eodem juramento comprehensum volo. Non quod intelligam durare in ea perfectione qua inveniebatur in B. Aloysio, qui nec prima cogitationum incitamenta experiebatur; sed quia est cum ea tranquillitate mentis et corporis, ut non magis timeam in hac parte gravis culpæ periculum, quam in aliis virtutibus religiosis; imo forte minus: nam in nulla alia ita prospectum habeo, quid a me, et quid a Deo expectare debeam et possim. Hæc a me ab eodem Religioso sub juramento accepta esse, proprio juramento coram Deo testor; et sub propriæ manus subscriptione ac sigillo Scriptum hoc ad perpetuam rei memoriam transmitto, ad majorem Dei gloriam, qui mirabilis est in Sanctis suis. Cracoviæ IV Januarii MDCVI. Decius Striverius: Locus † sigilli nominis Jesu.

ANNOT. C. J. et confirmatio ejusdem testimonii:

B

Idem P. Striverius, rectione Polonicæ provinciæ defunctus factusque Provincialis Venetæ, prædicta omnia iterum deponit, sed italice anno MDCIX, III *Augusti, testis in processu Castellionensi* XIX; *atque adjungit etiam sequentia.* Alterum miraculum contigit in eodem Poloniæ regno Cracoviæ, Fratri Joanni Janthynschi, novitio Societatis nostræ, quemadmodum ipsemet mihi ore suo narravit, scriptoque et jurejurando, id a me Superiore suo postulatus, confirmavit. Tentabatur ille, Deo permittente, gravibus molestisque blasphemiæ cogitationibus, iisque creberrimis, et ægritudinem animo inducentibus: neque vacuitas ei ab illis erat tempore meditationi ac orationi præstituto: unde, præterquam quod perderet omnem rerum cœlestium appetentiam, perpetuis agitabatur perturbationibus. Implorabat frequens opem Dei, beatissimæ Virginis Mariæ et aliorum Sanctorum; et nusquam meruit exaudiri; tenuitque illa ejus animi tumultuatio duobus continuis mensibus; quando ei, recurrentibus tempore orationis matutinæ iisdem permolestis commotionibus, in mentem venit commendare sese B. Aloysio Gonzagæ, e cujus Vita aliqua, quam et legerat et manu sua descripserat ipse, jam didicerat, Beatum istiusmodi aliorum conturbationibus medelam attulisse. Rogat igitur eum, quanta potest applicatione animi, hisce in afflictationibus suis sibi opem ut ferat, unaque firmam in eum concipit fiduciam, et singulari perfunditur lætitia, quasi jam tentationibus liber esset: quod revera fuit, per merita Beati prædicti, ut paulo post animadvertit, et gaudio exultans ceteris tironibus narravit: jamque mensis unus et eo amplius est, quod plena tranquillitate animi fruatur, usque ad hunc V Martii MDCVI, quo hæc ipsa ille mihi jurejurando testatur: *Ita Striverius; et subdit:* Hæc duo miracula, a me modo relata, *alterum in Sacerdote, alterum in tirone Societatis nostræ facta*, judico ego et certissime teneo, vera miracula esse, cum nequeat alteri causæ tribui quam patrocinio et meritis B. Aloysii. Teneo item pro certo, contigisse eo modo, quo mihi, et hic a me relata sunt, propter virtutem, integritatem, ac

item de Novitii blasphemis cogitationibus,

C

simili modo superatis:

D fidelitatem illorum, qui mihi Superiori suo ita testificati fuerunt, ac testimonium suum tum scripto tum juramento confirmarunt.

Adjicimus etiam tertium miraculum ex ejusdem Striverii Provincialis Venetæ depositione, in eodem processu Castellionensi. Nuperis hisce annis, cum in Polonia fui, *inquit*, cognovi plures, qui per orationes et vota in suis necessitatibus, tam quæ corpori quam quæ animæ incommodant, recurrerunt ad B. Aloysium. Imprimis vero contigit anno MDCVII die XXI Junii Varsaviæ, quæ civitas regni Poloniæ est in provincia Massoviæ excitari incendium vehemens, quod plurimis domibus absumptis jam invadebat collegium Societatis Jesu, eo versum, vento impellente flammam, et spes nulla supererat Patribus illud tutandi; cum recordatur P. Fredericus Barcius, Regi a confessionibus, illic præsens, agi illo die anniversariam felicis B. Aloysii ad cœlum transitus memoriam; unaque erigitur in spem, et alios Patres ipse erigit, suadetque ac persuadet Superiori domus, ut voveat se suosque omnes, quotannis illo die aliquid boni operis facturos in honorem B. Aloysii, si ipso protegente, collegium, ab incendio conservaretur. Vovit Superior, et eodem temporis puncto, præter omnium expectationem, tota ventorum vis, quæ incumbebat in collegium, veluti retrorsum acta, vertit in partem contrariam; eodemque etiam impulit a tecto flammam, ita ut quod ab illa jam tactum erat, haud difficulter extingueretur. At vero, ut magis elucescat certitudo miraculi, simul atque ignis suppressus fuit, denuo vertit ventus, ac flare, uti primum, denuo cœpit versus Septemtrionem; atque ita flare perrexit multos dies, quemadmodum et multos ante ortum incendium sic flaverat. Hæc autem per intercessionem ac merita B. Aloysii ita evenisse, pro certissimo habuerunt, et cum animi gratitudine agnoverunt Patres nostri; et mihi primum per litteras testati sunt, deinde etiam coram confirmarunt Patres, Paulus Boxa Vice-provincialis Lituaniæ Fredericus Barcius supra nominatus Regis Confessarius, et Joannes Horeheusci; qui incendio adfuerunt.

denique de incendio, jam tectum collegii carpente, alio repulso.

E

Ex his tribus miraculis, a P. Sriverio depositis, primum quod agit de Sacerdote religioso, impuris blasphemisque cogitationibus importune vexato, probandum curavit Ceparius, fieri nisi divinitus non potuisse; collectaque illa de re judicia medicorum ac theologorum obtulit sacræ Auditoribus Rotæ. Exemplum scripturæ penes me est, latinis ut sequitur verbis conceptæ, qua simul etiam probatur miraculum insani amoris adulteræ erga adulterum, momento temporis in odium conversi ad invocationem B. Aloysii, de quo mox. Præmittamus approbationem, primum ex judicio medici, qui ita censet: Cum hæc vexatio *Sacerdotis religiosi, a carnis tentatione agitati, et statim ob oratione ad B. Aloysium fusa, contactuque Reliquiarum ejus liberati*, potuerit fieri ex morbo, non solum ex tentatione spiritus nequam; liberatio ab illa etiam a medico expendi potest. Proinde dico, quod si hæc vexatio fuit a morbo, quod frequenter fieri solet, et morbus vocatus Satyriasis, ejus sanatio tam cito facta absque applicatione remedii, potest dici miraculosa: cum talis morbus fiat a vehementi causa, nempe ex copioso affluxu spiritus calidi ob dilatationem arteriarum, vel ex flatus copia in parte excitata, ut Galenus de loc. aff. cap. ultimo, et 14 Met. cap. 7: ac propterea quamvis curationem admittat, tamen non facile solvitur, ut in casu proposito; quin imo periculosus est et aliquando etiam occidit, ex auctoritate Aetii serm. 11 cap. 32. Quare si non fuit ex morbo, sed a dæmone, miraculosa fuit liberatio: si autem non fuit a dæmone, sed a morbo, etiam fuit miraculosa. *Subscriptum est:* Ego Julius Cæsar de

De prædicta tentatione carnis ac blasphemiæ

F

judicium medici,

A de Galla, artium et medicinæ nec non sacræ theologiæ Doctor, et in publico Romano gymnasio philosophiæ ordinarius et primarius Professor, ita sentio ut scripsi, et manu propria subscripsi. *Sequitur judicium Theologorum :* Ad carnis tentationem duo potissimum intrinsece concurrunt, inflammatio caloris cum agitatione spirituum animalium, et phantasiæ seu imaginationis commotio. Ut autem concedamus utrumque humano et consueto modo sedari ac temperari posse, id tamen temporis moram, longam ac diuturnam curationem exigit; quod idem dixerim de spiritu blasphemiæ, qui maxime oritur ex vehementi et molesta imaginatione. Si igitur utrumque malum Reliquiarum contactu subito curatum est, ut asseritur in facto ; non videtur dubitandum, miraculum esse ratione modi : quo modo miraculum fuit subita curatio socrus Simonis, quæ Christi Domini contactu illico convaluit. Licet enim febris arte medica curari potuisset, non tamen subito, sed temporis decursu et medicamentorum usu. Idque in casu proposito multo magis existimandum est, quia hæc mala spiritualia difficillime curantur, sive a corporis constitutione, sive a dæmone oriantur. In hoc autem casu id etiam ad miraculum accidit, quod pax et B tranquillitas subsecuta continenter perseverat, quod citra peculiare Dei auxilium non solet accidere.

et theologorum,

Itaque cum hic effectus, ratione modi quo contigisse dicitur, a nulla naturali causa, sed a Reliquiarum contactu processerit, vere ac proprie miraculo adscribendus est. Quomodo S. Augustinus, lib. 22 de Civit. cap. 8, miraculo tribuit subitam conversionem cujusdam Martialis ; qui cum a baptismo et fide Christi maxime abhorreret, gener ipsius ad memoriam S. Stephani oravit, indeque flores quosdam abstulit, quos capiti ejus supposuit ; et ille postmodum summo mane evigilans baptismum petiit. Quod multo magis de adultera crediderim, quæ adulteri amore ita capta erat, ut a flagitio cohiberi non posset : quæ cum se B. Aloysio commendasset, ardentissimum amorem in odium subito commutavit, et a scelere abstinuit. Hæc enim voluntatis repentina mutatio, neque a causa naturali, neque ordine consueto, ita subito fieri potuit ; atque idcirco miraculo adscribenda est ; ut de mutatione Martialis scribit Augustinus. Ita sentio ego Benedictus Justinianus Societatis Jesu. Eadem arbitror attribuenda esse miraculo, ego Petrus de Alagona Soc. Jesu. Subscribit etiam C his Illustrissimus Cardinalis Bellarminus his verbis : Duo hæc probant sanctitatem B. Aloysii, æque ac quodvis grande miraculum.

id pro miraculo habentium.

Insanæ adulteræ conversio, quæ in præmisso testimonio valde miraculosa reputatur, ita sub juramento describitur a P. Aloysio Valmarana Societatis Jesu, in processu Romano teste IV : Quædam femina, matrimonio juncta, facie decora, sana corpore, annos circiter XXV nata, cujus nomen proferre possem, sed ob famam propinquorum reticeo, Parmæ infeliciter in adulterium lapsa fuerat, atque adeo intemperanter ardebat adulterum, amore conjugi debito in odium verso, ut quinquennio toto, cum manifesto licet periculo vitæ, quavis hora et loco, dummodo facultas aderat, peccaret. Mota aliquando illa fuit vi verbi divini, dum ego forte pro concione dicerem, statuitque ad me accedere ; uti re ipsa accessit : obortisque lacrymis, exposuit totum id quod res erat ; desiderare quidem abstinere ab adultero, sed ardorem suum non posse continere ; præterquam quod mutua promissione, jurejurando confirmata, tenerentur ambo ne alter alterum desereret unquam. Ego miseræ medelam afferre per aliquot hebdomadas conatus, omnem adhibui industriam ac salutarem medicinam quam potui excogitare ; nec tamen potui illam a peccato retrahere, donec tandem ei dixi ;

Stupenda adulteræ conversio

Filia, quandoquidem nullum tibi supersit auxilium D ab hominibus, recurrendum est ad Deum. Confide, si quid potes, in B. Aloysio Gonzaga, qui insigne exemplar munditiei fuit, neque ullam carnis titillationem sensit umquam, imo neque cogitationem lascivam. Vade modo ad imaginem ejus, quæ in hacce ecclesia nostra in honore est : procumbe ibi in genua, et rogita purissimum Juvenem, ut exstirpet e corde tuo impurissimum ardorem illum, quem etiam nunc profiteris mihi, te desperare ut umquam a te repellas ; et humanis viribus repelli existimas non posse. Id verum est, fac votum Deo, quod, si per intercessionem B. Aloysii liberata fueris miserrima miseria tua, offeres ei cor argenteum, et jejunabis in pervigilio diei illius, quo ipse hinc transiit felix ad beatitatem æternam. Hoc si feceris, certum mihi est, te obtenturam quod petis.

ANNOT. C. I.

post votum B. Aloysio factum,

His a me dictis, ivit illa confestim quo jubebatur, inspectante me diffluens lacrymis, renitente tamen natura et violenter eo adacta. Ubi vero post emissum votum ab oratione surrexit, illico revertit ad me dicens, turpem libidinem suam adeo sibi extinctam videri divinitus in momento temporis, ut quanto ea violentior fuerit, tanto nunc ei vehementius successerit odium in eumdem hominem ; nec videre se illum, aut alloqui, imo nec audire nomen ejus amplius posse. Appendit etiam quod voverat anathema; E et quatuor aut quinque mensium spatio, quibus mihi deinceps perrexit explicare conscientiam suam, numquam in peccatum relapsa est, quantumvis ab impuro amasio modis omnibus tentata et solicitata fuerit, modo per litteras, modo per certos homines ; nunc munusculis, nunc comminationibus : nec potuerit se in publico conspiciendam dare, quin ille vestigia ejus premeret, etiam per vias populo frequentes ; diceretque ei insanus amore, aut curaret dici, quod si non se permitteret voluntati suæ, ipse ei cæsim dehonestaret faciem in via publica, et crimen ejus marito denuntiaret, quo ab illo occideretur.

amasium,

quem quinquennio toto deperierat,

At illa, jam alia, non secus ab homine isto quam ab ipso dæmone abhorrens, generoso animo contempsit omnia, neque ultra admisit aut certos nuntios, aut munera, aut litteras, aut quidvis aliud, ab illo submissum : cum paulo ante nullum præterlabi diem pateretur, quo eum non conveniret. Respondebat etiam, sese propter gravitatem peccatorum F suorum, quam antea ignorans, per gratiam Dei et B. Aloysium didicerat, æquo animo laturam, delicta sua innotescere marito ac toti etiam mundo ; et ardenter cupere, non tantum facie concidi, sed occidi quoque potius quam offendere deinceps Deum : cujus amore usque adeo efferbuit, tantoque puniendi in se delicta sua desiderio incensa fuit, ut vix impedire prohibendo potuerim, quo minus ipsamet intemperantiam suam aperiret marito et aliis; castigans interea, me consentiente, corpus suum ciliciis, verberibus, jejuniis, præter panem et aquam re nulla vescens, aliisque hujusmodi pœnitentiæ operibus : in iisque perseveravit V aut VI menses, usque dum a summo Pontifice publicatum fuit jubilæum aliquod, cujus tempore totius vitæ errata mihi retexuit, ac per Confessionem generalem rite expiavit. Tunc æstuans desiderio sic moriendi, summo cum fervore dixit : Pater mi, quandoquidem confidam salutari hujus jubilæi remissione per misericordiam Dei peccata mihi mea nunc condonata esse omnia, unum te rogo beneficium, ut tali die, postquam sacrosanctam Eucharistiam sumpsero, et gratiam jubilæi lucrata fuero, ad aram pro me facias in honorem B. Aloysii, ut is mihi copiam impetret a Deo moriendi, ita uti nunc sum, dispositæ, quo minus recidam in peccatum cum offensione Dei : atque inde

videre non sustinentis,

et post confessionem generalem

A VIRG. CEPARIO.

A inde cognoscam, quam cœpit mihi Beatus ille impertiri felicitatem, omni ex parte perfectam esse.

præscito die morientis.

Dixi ego præstituto die Missam ea intentione, ut, si major foret gloria Dei, impetraret illi B. Aloysius gratiam quam petebat : ipsa vero eadem hora, quamvis ignoraret qua ego hora celebrarem, suo in cubiculo orabat, idemque rogitabat; uti postea mihi dixit. Absoluto autem sacrificio Missæ et oratione sua, cœpit ilico male habere sextaque ejusdem hebdomadæ feria decessit. Initio morbi statim jussit accersi me, expiavitque denuo magna pœnitudine animi conscientiam suam decumbens lecto ; dixitque deinde, lætitia affluens ; Pater, B. Aloysius mihi præstitit quod optabam : certa sum vicinæ mortis. Et tamen nihil tunc minus videbatur allatura infirmitas quam mortem, adeo erat levis. Voluit interea oculis suis perpetuo observari affixam conopeo lecti effigiem B. Aloysii ejusque Reliquiam e collo suspensam gestare. Accersit etiam ad se maritum, et matrem, et familiam universam, commissorumque suorum veniam tenerrimo animi sensu me præsente postulavit omnes, prædicens se ex illo morbo certo certius morituram. Voluit denique B modis omnibus rogare maritum, sibi ut condonaret injuriam quam ei intulerat, si per me licuisset. Atque ita inter colloquia salutaria, spe plena, animo serena et læta, ex hac vita migravit, postquam illud mihi moribunda mandaverat, ut a morte sua saltem matri, si nollem aliis, indicarem infortunia sua et peccata ; ut illa tanto ardentius pro filia preces funderet, pluresque Missas piaculares celebrandas curaret. Feci id ego qua par est cautione apud matrem, atque animadverti illam variis e conjecturis tantum non rescivisse omnia.

Cadaver in amasium,

propius accedentem,

Ubi portatum ad ecclesiam corpus, ibidem in feretro compositum jacuit omnibus spectabile : adfuit in reliqua populi turba etiam infelix ille amasius, accessitque propius; ac videns nonnullos propinquorum et familiarium osculari Crucifixum et manum defunctæ. insano amore actus voluit ipse osculari faciem. Ecce autem quo tempore caput suum ille inclinat ad vultum defunctæ, jamjam osculaturus ; cadaver evomuit per os suum magno impetu contra temerarium , copiosam putrefacti sanguinis vim, terruitque hominem et retrorsum adegit. Hæc ipsa defunctæ mater et plures alii qui viderunt, retulere mihi : qui vero conscii erant actorum supra, rem hanc pro duplici miraculo habuerunt, C quia nempe illa non solum viva, per singularem B. Aloysii intercessionem, verum etiam post mortem horrebat et a se repellebat hominem. Illud quoque dicendum superest, tantam fuisse conversæ feminæ erga B. Aloysium venerationem, ut nihil supra. Unde cum ei aliquando amasius per nuntios, per litteras, atque etiam per se ipsum (cogebatur enim, licet invita et fugiens nonnumquam loquentem audire) exprobraret, quod amorem suum illa sperneret, quia amabat Patres Societatis (ita quidem blaterabat infelix, non quod id verum esse putaret, sed quod eum cogeret furor suus ita loqui) respondit illa, id verissimum esse, et amorem suum inter Patres istos esse B. Aloysium ; ei se donasse totum illud cor, quo pridem Amasium deperierat, sed purificatum et castum.

eructat putrefactum sanguine

Interrogatus testis an hujusmodi res aliter sese habere potuerit, respondit : Ita omnino se habet, ut narravi ; non ex causa aliqua naturali, aut accidentali, aut artificiali, uti patet, quia miraculum est spirituale, sed ex sola gratia et intercessione B. Aloysii, uti ego firmiter credo. Interrogatus in causa scientiæ, respondit pro ut in depositione, subjunxitque : Possem nominare feminam, quia ipsa mihi potestatem fecit nominandi se ubivis locorum, ob majorem suam confusionem ac meritum. Possem D quoque matrem et alios testes adducere; sed mariti, filiorum, et propinquorum causa id satius est prætermitti. Res interim, ut dixi, certissima est. *Hanc conversionem miraculum apertissimum esse in præmisso testimonio jam censuerant etiam, Cardinalis Bellarminus, ac duo alii Theologi. Nunc iterum audiamus Valmaranam, aliud quod in eadem Parma contigit deponentem. Sic ait :*

voto facto curatur epileptica.

Ersilia Bagnoli, nobilis matrona, quæ caritatis exercendæ studio curabat Parmæ hospitium publicum mendicabulorum, monstravit mihi illic puellulam, sexennem fortasse aut septennem, ipsamque etiam jussit venire ad me propius ut alloqui possem ; narrans interim (quod etiam reliquæ hospitii ministræ confirmabant mihi) dictam puellam frequenter, atque etiam pluries uno die, epilepsia prosterni in terram, pridem consuevisse; per votum vero B. Aloysio oblatam fuisse, et ex illo die numquam deinceps cecidisse, aut malum illud passam esse. Id quod ipsa etiam puella mihi asseveravit, præter ministras jam memoratas; quæ publice idem dictitabant , et nonnullæ prolapsam humi E puellam multoties levaverant, portaverantque ad lectum.

d *Confirmatur hoc miraculum a teste* x *in processu Romano, sed vocatur ibi æger*, Flaminius Riccius.

e Aureliæ Ugoni, sororis Dominæ Virginiæ Ugoni, *uti eam vocat in processu Rom. testis* VI, *qui totidem fere verbis idem factum deponit ; et adminicula lignea, quibus se misella sustentabat, a se adhuc visa esse pendere juxta imaginem Beati, quando ipse Brixiæ non ita pridem discedebat.*

CAPUT IV.

Varia miracula in Marchionatu Castellionensi : nonnulla alibi in salutem animarum, Aloysii meritis data.

Neque vero minus copiose B. Aloysius in homines Castellionenses, suæ quondam ditionis, benignitatis suæ fontem effudit : id quod ex instrumento publico, quod admodum nuper ibi confectum est, cognosci licet. In eo hæc beneficia ac miracula pluribus explicantur, e quibus ab Archipresbytero Castellionensi hoc compendium est factum *a*. I. Celsus Botturrus, homo infirmus, qui non nisi scipione nixus, ac tum etiam ægre ingredi poterat ; die, quo stato B. Aloysii felix quotannis excessus recolitur, F ad ædem sacram, in qua ejus effigies palam visitur, vectus jumento, trium milliarium iter facit. Ibi cum vovisset se in certum diem ardentem lampada præbiturum, inde, abjecto scipione, quasi integer ad negotia sua discedit, atque in brevi firmus omnino evadit; quod ille libens merito B. Aloysii deprecationi attribuit. II. Antonia, conjux Joannis Baptistæ Marmentini, Notarii qui in conficiendis de Beati vita instrumentis versatus est ; quadam nocte subitis gravissimisque tibiæ doloribus oppressa, eadem nocte vovet se cereum et pedis simulacrum Beato oblaturam. Mox sopitur, ac deinde omni malo vacua expergiscitur : neque dubitat, quin B. Aloysii meritis intercedentibus abscesserit dolor. III. Margarita, Alexandri Melinæ perhonesti viri conjux, in ingenti coxæ et tibiæ tumore erat, et assiduo vix ferendum in modum cruciabatur : neque deerant certa argumenta alicujus fracturæ, et omnino sectione egere apparebat. Vovet Beato argenteam cruris effigiem : momento dolor divinitus recedit, et tumore sensim evanescente, nulla parte fracta aut secta, persanatur : id quod ipse B. Aloysii meritis fert acceptum *b*.

XII *Castellione curantur* *a* *gradiendi difficultas,* *tibiæ dolor,* *et coxæ,* *b*

A 350 IV. Camilla, Joannis Jacobi Ferrarii conjux, *febris,* quæ B. Aloysium educarat, cum octo ipsos annos febri hectica continuo detenta esset, ejus effigie visa, vovet ei sigillum argenteum. Nec mora, levatam se sentit, quiescit febris, valet bellissime, et hac gratia B. Aloysio se devinctam fatetur. V. Joannis Jacobi Ferrarii filium parvulum ardentissima febris extorrebat : vovet pro eo statuam Beati, subito ex toto convalescit, et Beati beneficentiam prædicat. *cardialgia,* VI. Magdalena, conjux Antonii Gualatii, cardialgia laborans, mortem opperiebatur. Votum Beato concipit, et mox veluti manu quadam malum omne cordi suo eximi sentit, neque ullo præterea dolore tentatur : Deo et Aloysio, cujus præsidio sit usa, *femur,* gratias egit. VII. Thaddæus Sigurtadus, Notarius, intolerabili sinistri femoris dolore correptus, cum se commovere non posset, noctu Beato simulacrum cruris argenteum vovet. Postera luce prope liber ab omni noxa surgit, atque intra biduum omnino consanescit. *surditas,* VIII. Andreas Stolfinus, surdus factus erat : octo circiter post diebus, cum Beato votum nuncupasset, mane se comperit propter ejus merita sanatum. *sanguinis vomitus,* IX. Idem, cum pectore multis saxorum ictibus convulnerato sanguinem ejectaret, votum B Beato vovet. Evestigio sistitur sanguis, intra biduum confirmatur, et Beato gratiam se debere profitetur X. *parotis,* Bartholomæo Melliarino, Silvii filio, intempesta nocte repentinus secundum aurem tumor pugni crassitudine erat exortus; qui, ne salivam deglutiret, ac prope etiam ne spiritum duceret, impedimento erat. Beato votum nuncupat : eodem puncto temporis intermittit dolor, subsidit tumor, prima luce absque ullo mali vestigio ad me venit, et Beato gratulatur. *nervorum contractio* XI. Franciscus Smarallius, Simonis filius, qui e genu laborabat, gravissimeque torquebatur, neque propter nervorum valetudinem e lecto se movere poterat, voto se Beato obstringit : extemplo disrupto genu, lecto desiliit; ac postridie ex toto validus Desenzanum, septem millium passuum iter conficit. XII. Petri Pilotti filius, triginta mensium infans, altera corporis parte, contractis nervis, fœde debilitatis, et spumas in ore agens, a medico depositus erat. Parens vota Beato facit : confestim longe meliusculus liquido esse incipit, et brevi recreatur.

351 XIII. Dominici Ferrarii filia, ob tumorem qui *tumor gutturis,* ei extiterat in gutture, cibum assumere nequibat. C Cum deinde pater noctu votum pro ea B. Aloysio fecisset, filia ante lucem se corripit e strato, et cibum absque ullius difficultatis sensu capit. XIV. *morbus letalis,* Lælia, Francisci Ghiroldi conjux, tam erat graviter affecta, ut nulla jam facultate sumendi cibi, in mortis discrimine versaretur : at illa, noctis hora post solis occasum septima voto in honorem Beati *molesta destillatio,* suscepto, decima valetudinem se integram adeptam esse comperit. XV. Stephanus Benedictus Doctor, molesta destillatione, quam nulla hominum medicina solvere valebat, oppressus; donarium argenteum ex voto pollicitus, opem et secundiorem valetudinem Beati commendatione impetravit. XVI. Hortensius Bonus, *profluvium sanguinis,* diuturno implicitus morbo, accedente insuper cruenta diarrhœa, deploratus erat a medicis. Vovet Beato statuam argenteam, atque continuo mirifice sublevatur. Desistit morbus, minuit profluvium, ad sanitatem proficit plurimum, ac brevi spatio eam ex toto consequitur. XVII. Gothardus *tertiana,* Alexandrinus, tres ipsos menses tertiana conflictatus, *cardialgia,* eo die votum Beato vovet, quo accessura erat : at illa numquam reversa, ipsi deinceps recte fuit. XVIII. Angela, Francisci Ceradelli conjux, duos et viginti continenter dies immensis circa cor doloribus exercita, mori formidabat. Vix votum Beato conceperat, cum dolor remittit, ac fugit. XIX. Petri Bosii filius triennis, ægritudine correptus, agebat animam. D Pater voto eum Beato obstringit : postera luce, A. VIRG, CEPARIO perinde ac sanus solet, cibum capit. XX. Bartholomæi Cimæ filius anniculus, e lecto delapsus, animam *letales angustiæ* in primoribus jam labellis habebat. Pater in vota Beatum vocat. Momento infans valet, ridet, mammam petit. XXI. Antonius Ferronius stomachum ac tergum gravi onere afflictarat, neque usquam quietis partem ullam capere poterat. Confert se in ædem sacram, ac voto coram Beati imagine suscepto, inde ex improviso valens discedit.

352 XXII. Joannes Jacobus Giroldus, longinqua affectus febri, simul eam ampliorem fieri videt, votum Beato facit; ac nulla interposita mora illa discedit, neque præterea redit. XXIII. Joannes Antonius Morattus, *incommoda varia,* solitus femoris, genu, ac pedis dextri dolore et tumore tentari ; postquam id malum semel et iterum redintegratum animadvertit, Beati gratiam voto expetit, et illud extemplo quiescit. XXIV. Julii Faini uxor, cum fœtum eniti non posset, ab obstetrice moritura credebatur : voto Beato edito, partu simul et periculo omni statim solvitur. XXV. Valerii Factoris conjux, e difficili gutturis affectione ægra, eodem quo Beatum voto advocarat die, omnino firmatur. XXVI. Catharina, Ambrosii E Notarii conjux, *ischias,* ischiadico dolore laborabat, et auxilia omnia mortalia frustra erant. Beato votum nuncupat, et melius ei fit : solvit, et tantum non ex toto sanatur : quarto demum die ad plenam integritatem pervenit. XXVII. Christophorum Saxium, annum totum febris continuo exagitarat. Mater quodam die pro eo votum Beato concipit : ille proxima sequente nocte liber evadit. XXVIII. Baptista Fezzardus, *febres,* manu ac brachio luxato et tumefacto, insuper febriebat, non sine dolore, et periculo distentionis nervorum. Voto in Beati honorem facto, dolor lenitur, inclinat valetudo, brevique restituitur. XXIX. Martha Pauli Bettii conjux, in difficultate pariendi, Beatum voto invocat; evestigio parit, suamque incolumitatem obtinet. XXX. Pauli Bettii filius trimulus, collo tumenti et læso in modum strumæ, mensem ipsum ægrotabat; *puerperii difficultas,* voto a patre beato Aloysio facto, in duobus diebus salutem recipit. XXXI. Antonius Serlius amplius tres annos cruribus erat molestissime affectis : concepto B. Aloysii nomini voto, levationem capit, neque multo post recte valet.

353 XXXIII. Petrus Cattaneus, in æde sacra Parochiali sacrorum adjutor, supra quam credibile est F *phrenesis cum erysipelate,* maligna febri, inflammata phrenitide, et capitis erysipelate gravatus, ut ambustum videretur, suæ jam mentis non erat. Ad simul ac mater pro eo votum fecit, ad mentem rediit, et valetudine deinde bona est usus. XXXIV, Martha, Joannis Jacobi Fezzardi conjux, pedum ægritudine et acerbissimis doloribus quatuor ipsos menses cruciata, statim ac Beatum voto propitiarat, melius habere cœpit, et ad incolumitatem venit. XXXV. Marthæ, Josephi Belarini conjugi, ejusque proli, quam in lucem edere non volebat, vita in dubium venerat : verum Beati ope voto quæsita, evestigio hanc illa partu dat, et quidem vitalem ; Beatoque gratam se præbet. XXXVI. Joannes Maria Bertasius ingenti femoris, coxæ, et tibiæ dolore quartum jam diem sic *totius corporis invaliditas,* impeditus, ut ægre ingrederetur ; tandem, prout licuit, in ædem sacram se confert ; vovet, oleum in lampades, quæ pro Beati imagine ardent, suppeditaturum ; subito sanus, planeque immunis abscedit, et Beati meritum agnoscit. XXXVII. Bartholomæi Castellini filio tenello, septem continenter dierum valetudo nihil integrum præter ossa et spiritum reliquerat. Vovet parens statuam se Beato positurum : continuo filius, quod adhuc nequiverat, pedibus

A. VIRG. CEPARIO

facici adustio,

A dibus insistere, et suapte ope progredi incipit; atque intra octo decemve dies, restituta carne, salvus ac valens evadit: parens Beato gratulatur. XXXVIII. Infantem tredecim mensium, Bernardini Bosii filium, prona facie, mater in medium focum cadentem conspicata, vovet Beato ceream infantis effigiem; ac filium sine ulla ignis noxa erigit, idque Beato assignat. XXXIX. Francisca, Joannis Mariæ Pastoris uxor, pavore quodam attonita, quatuor ipsos dies tremebunda atque ejulabunda, concursum multitudinis se sequentis perpetuo sibi audire videbatur. Deduci se in ædem sacram ad Beati effigiem jubet; atque inde, quod Beati gratiæ fert acceptum, omnibus illis incommodis libera digreditur.

t error panicus,

354 XL. Francisci Theodoldi filius, puer quadrimulus, ex casu gravissime saucius, duos omnino dies moribundus jacuerat. Nocte pro eo votum Beato concipitur, et prima luce sanus reperitur: quod pater B. Aloysio libens attribuit. XL. Joannes Paulus Segala, gravissimo septemdecim dierum dorsi cruciatu sic jacebat, ut nec tantillam corporis partem commovere, neque, nisi instillata per fistulam potione, bibere posset. Is cum oleum in Beati B lampades vovisset, intra tres horas se convertit; expediuntur artus; atque ubi diluxit absolute curatus exurgit: id B. Aloysio merito debere testatur. XLII. Cæcilia, Baptistæ Zelini conjux, sex mensibus e crure laborabat, quod fractum ac tumidum; pes etiam totus luxatus erat; igitur quatuor passus conficere nequibat. Vovet crus cereum Beato, et quatuor diebus persanata ei gratias agit. XLIII. Dominica, Antonii Desenzani conjux, morbo articulario, qui a pedum unguibus exorsus sensim sursum repens, in gutture consederat, affligebatur: ea voto Beato suscepto, dolore, et intra horæ spatium omni illa affectione prorsus levatur. XLIV. Rigo Regazzolus, acceptis tum in altero brachio, tum sub illo in sinistro latere vulneribus, neque lingua, neque sensibus competebat, sanguinemque excreabat. Fit pro eo votum: extemplo sermo rediit et sensus; ac paulatim convalescens, brevi spatio valetudinis firmitatem recuperat. Infinita alia multiplicis generis beneficia complures accipiunt, qui ad Beati effigiem supplicatum veniunt. Ante eam duodecim lampades, liberalitate confluentis populi instructæ, super magnum cereorum ac tædarum numerum, quæ identidem afferuntur, perpetuo vivæ servantur, atque hactenus circum eam pendent donaria omnino qua- C dringenta.

aliæque graves infirmitates.

XIII 355 Cracoviæ tiro Societatis Jesu, cum octo jam dies morbo teneretur, suasu sodalis sui, a B. Aloysio opem valetudinis orare proposuit. Vespere ergo vovet, se ad ejus honorem decem Sacrificiis adfuturum, ac totidem precum Coronas recitaturum. Postridie mane, rei admiratione attonitus ipse, attonitis item omnibus qui in iisdem ædibus degebant, valetudine ex toto redintegrata, surgit e lecto. Id Præpositus Provincialis Poloniæ, qui rei gerendæ adfuit, testimonio suo sancte confirmat. De alio miraculo, quod in Gallia Cisalpina est editum; item de pluribus, quibus suæ ditionis regionibus ejus effigies astitit, instrumenta Patavina meminerunt. De energumenis nonnullis, quos ejus Reliquiæ juverunt; atque ut se Romæ homini seculo obnoxio ostenderit, et raræ cujusdam rei gratiam fecerit, in Venetis tabulis legimus. De puella *c*, ex mamilla ægra, quæ postridie a medicis secanda erat, quemadmodum Beati ope, cui votum illa fecerat, ab iis, secandi causa venientibus, sana comperta sit; deinde de homine, ancipiti febre ejus imaginis contactu liberato; tum de alterius puellæ, eo in adjutorium advocato, febri hectica percurata, auctoritates Tiburtinæ fidem faciunt. Eumdem Aloysium, beatis

Sanatur Cracoviæ novitius moribundus,

c et alibi alii ex variis morbis,

Ignatio et Stanislao comitatum, Patri Stanislao D Oborschio, quicum olim in tirocinio versatus erat, in Polonia morienti visum esse, usque in Italiam fama attulit. Alia ejus, in se supra vim mortalem collata merita, multi commemorant: quæ omnia percensere nimis longum esset. XIV

356 Neque vero minor est eorum numerus, qui se, eo annitente Deumque propitiante, complura interioris illius cœlestisque salutis animi subsidia obtinuisse, profitentur. Id adeo ex his, quæ divinitus præstita sunt cognosci licet. Adolescens Polonus *d*, ab ineunte ætate plurimum semper orationi, jejuniis, verberationibus, aliisque suiipsius afflictationibus deditus, vita in seculi licentia sancte integreque traducta, Cracoviæ tirocinium Societatis Jesu erat ingressus. Is ipsis sanctioris vitæ initiis, ad impias in Deum, beatissimam Virginem Matrem, et Sanctos cogitationes suscipiendas gravissime molestissimeque solicitari cœpit. Quæ quidem vel maxime rerum sacrarum meditationi precibusque intentum, cœlestibusque gaudiis fruentem adortæ, mentem, omni derepente pietatis sensu exutam, maximis motibus turbabant. Sæpe ille divinam E opem oravit: sæpe Virginis Matris, sæpe aliorum Cœlitum fidem imploravit: sed, quod fortassis illi hoc beneficium Aloysio, qui tam devoto sibi animo servisset, deprecanti tribui malebant, exaudiri non meruit. His importunis inferni hostis telis alterum jam mensem appetito, cum prima luce quondam inter comprecandum iisdem ex consuetudine tentaretur; venit in mentem a Deo sibi, per beatum Aloysium Gonzagam, quem in simili discrimine aliis præsto fuisse in ejus Vita legerat, auxilium petere. Tulit ei suas preces, rogavitque obnixe, ut hac se molestia levaret. Nec mora: pectus sibi spe ac fiducia, simulque mirifica quadam hilaritate compleri sentit, perinde acsi omnis illa animi ægritudo sedata esset. Neque eum fefellit opinio: siquidem ejus deinceps semper expers omnino fuit. Rem ipse Beati gloriæ propagandæ, ultro aliis exposuit, et juratus apud Acta professus est.

Novitius blasphemiæ spiritu vexatus, d

ab eo liberari impetrat,

e

357 In Transalpinis regionibus homo *e* pius, divinoque Numini devotus, complures annos omnium tentationum libidinis securus, in Religione transmiserat; quando, Dei permissu, tanta vi ab impuro genio infestari cœpit, ut totum ei annum perpetuo standum fuerit in acie, et cum visis imaginationibusque turpitudinis, cum veneris stimulis et adhibitis sensui titillationibus dimicandum; neque interea solatium ullum dabatur aut requies. Inedia, F flagris, ciliciis, ceteraque victus cultusque asperitate corpus macerabat: nihil promovebat. Sæpe a mensa, sæpe ex hominum congressibus se proripere, atque ad illacrymandum, ingemiscendumque suæ infelicitati abdere cogebatur: ibi prono in pulverem vultu procumbens, misericordem Deum precibus flectere insistebat; denique, postquam nihil non remedii, quod quidem profuturum speraret, expertus esset, minime tamen cupiditates accendi desinebant. Accedebat insuper et illud, quod maxima vi in eam execrandam mentem impellebatur, ut neque Deum, neque Sanctos; qui tot precibus fatigati, sibi tam infortunato non opitularentur, nostra curare crederet. Ad ultimum, cum annum ipsum in hoc tam difficili conflictu ita durasset, ut nullum usquam subsidium reperiret; subiit memoria sanctæ atque innocentis vitæ B. Aloysii Gonzagæ, de qua cum alia, tum illud imprimis acceperat singulari Dei beneficio corpus ab omni venereæ rei impetu, mentem ab omni flagitii specie semper immunem habuisse. Eo igitur postremo perfugio uti constituit; cum obtestatur ex animo; ejus denique sacras Reliquias, quas forte penes se habebat, sibi de

et alius ab æstu obscœnarum cogitationum

attactu Reliquiæ.

A. VIRG. CEPARIO

A de cervice suspendit. Vix eam illæ contigerant, cum ex improviso in totum omnis ille cogitationum furor aufertur, status menti placidissimus quietissimusque redditur: jamque duo elapsi sunt anni, postquam ab omni illo tentationum genere intactus, tantum beneficium B. Aloysio debet, ejusque ope tuetur. De his omnibus legitima auctoritate scriptum factum: anathema argenteum Romam ad ejus tumulum missum est.

Cetera hujus generis plura omittuntur.

358 Alia ejusdem generis, quæ a testibus fidei plenis accepi, recensere possem, qui se confirmant (cum antea in vitium castitati inimicum habitu quodam demersi essent, postquam Dei opem, hoc ejus famulo deprecante, tentare sunt aggressi, sive ejus sepulcro honorando, sive Reliquiis, aut imagine penes se gestanda, sive ad ejus honorem pie quidpiam facere instituendo, sive eo in advocatum patronumque deligendo (illis immundis facibus quasi restinctis, nulla umquam præterea labe integritatem suam polluisse. Verum quia deliberatum mihi est ea solum hoc libro persequi, quæ publicis monumentis commendata reperi, hæc autem sine eorum nota, quibus evenerunt, perscribi nequeunt, libens
B ea prætereo. Illud unum adjungam; si verum est B. Aloysii effatum (ut est verissimum) quod dum vixit tenuit, Cœlites ad eas potissimum virtutes consequendas, quibus ipsi in vita ornati erant, mortalibus opem operamque profiteri: cum ipse non modo puritatis et castimoniæ, sed aliarum etiam plurium virtutum, quas adhuc explanavimus, tam inusitata laude floruerit; procul dubio jam cœlo receptus, iis cum primis volens propitius erit, qui earum parandarum aut tuendarum studio, ad eum confugerint.

359 Atque ex his quæ hoc libro III narrata sunt, facile augurari licet; Deum, qui, rebus ab Aloysio gestis necdum in vulgus proditis, ipso deprecatore, ipsiusque nominis illustrandi causa, tot res admirabiles effecit, tantumque beneficiorum præstitit; longe etiam et numero plura et dignitate clariora ejus causa facturum, postquam Vita ipsius typis mandata, magis etiam (quod adhuc fieri videmus) fama apud populos et veneratione creverit *f*.

f

C. J.

ANNOT. ET ADJUNCTA EX MSS.

Miracula 70 ante annum 1606 Castellione collecta

a *De his miraculis testatur anno* MDCVII *die* III *Octobris*, Illustris D. Prosper Pastorius, Clericus de
C Castellione, Major domus Excellentissimæ uxoris Excellentissimi Oratoris Cæsarei *(ita legitur in processu uti et sequentia)* optime novi, multis præstita esse beneficia et miracula per invocationem B. Aloysii Gonzagæ variis locis, puta Romæ, Florentiæ, in Polonia, Parmæ, et præcipue, quæ ego ipse vidi, Castellione; quæque legi in processu, mihi per fratrem meum, qui ad examen super vita Beati faciendum deputatus fuit, submisso, continente operationes miraculosas circiter LXX. Simul autem et significari jussit, tot tantaque indies affluere miracula, ut si cuncta scripto mandare vellet, ordo teneri non posset, ac charta deficeret; multitudinem eorum satis indicari, tum per anathemata quæ circum imaginem Beati Castellione pendent plus quam trecenta; tum per duodecim lampades, perpetuo ibidem ardentes, quibus nutriendis sufficiunt populi concurrentis pietas atque eleemosynæ.

b *Hanc curationem deponit quoque in processu Castell. anno* MDCVIII *Laura de Ferrariis testis* IX, *ex ipsius nempe Margaritæ relatione, quam, ait, patria Brixiensem esse, et uno abinde anno habitasse in domo sua, Castellione. Addit etiam de fratre suo* Joanne Paulo, *quod* ad extremum vitæ discrimen febri adducto, lubido venerit vovendi B. Aloysio quinquies Orationem dominicam ac toties Salutationem ange- D
licam, aliquot dies recitandam; cum illico periculum abiit, et infirmus plane convaluit; et recte habere pergit.

Tum transit eadem testis ad sequens miraculum, in Camilla Ferraria patratum, quod Ceparius perpaucis hic Auditores Rotæ in sua Relatione pluribus exponunt; ipsa vero sic orditur: Memini etiam et præsens fui, quando Domina Camilla mater mea febri hectica annorum octo tantum non consumpta, a medicis deposita, et a Castellione tota pro mortua fuit habita: meque jusserant prope ad eam non accedere, nec quidquam menducare aut bibere quod illa gustasset, ut ne periculum mihi crearem contrahendi eamdem infirmitatem: et ego ipsam quoque jam tum veluti mortuam reputabam. Dudum biberat lac caprinum; sed nunc nihil amplius remedii, ut in re desperata, adhibebatur; cum ex Præfecto aulæ Principis nostræ intellexit, illam servare imaginem B. Aloysii Roma missam, ex primis quæ ibi fuerant impressæ: allatamque ad se, ut lecto decumbebat, mandavit mihi ut extremo ejus papilioni affigerem, quo contueri eam et contemplari posset. Tum vero se illi tanto ardore commendavit (memini enim) ut E
uberes profunderet lacrymas, et in hæc verba prorumpens diceret: Beate Aloysi, quandoquidem nostri, me tibi solicite puero ancillatam esse *(educaverat quippe eum, ut scribit Ceparius)* memento nunc orare Deum pro me. *Tum reliqua, de votis et curatione instanti tempore facta, prosequitur fere prout in Relatione citata num.* 109. *Neque febris tantum ac phthisis subito abscesserunt, verum etiam (quod testis eadem superaddit)* dolor genuum, quæ decumbenti infirmæ semper tremebant, æque subito sentiri desiit. Exinde autem (et sunt jam tres aut quatuor anni) rectissime perpetuo valuit et valet nunc: nosque omnes domestici ejus, et quotquot noverunt infirmam, sanationem ejus reputavimus miraculo B. Aloysii factam.

c *Hoc et quod sequitur, de febri hectica percurata, miracula, in duabus puellis facta, atque obiter hic indicata a Cepario; retuli ego pluribus ad cap.* I *hujus libri* 3, *ex processu Castellionensi ac depositione Dominæ Seraphinæ Mancinæ, Tiburi natæ, quæ maximam partem post B. Aloysium in illis miraculis habuit.*

d *Hujus quoque adolescentis Poloni liberationem a blasphemis cogitationibus, retuli supra ad cap.* 3, *inter alia apud Polonos facta miracula, ex auctore fide dignissimo, qui rei gestæ historiam intime cognitam* F
habuit; et adolescentis, qui hic anonymus est, nomen ibi adjecit proprium.

e *Hujus hominis patriam et Religionem, quam profitebatur, nominare omiserit Ceparius, quia res tunc recentissima erat, ut ne in notitiam viri veniretur. Utrumque expressit in authentico ea de re testimonio suo P. Decius Striverius, per Poloniam, ubi miraculum contigit, tunc Præpositus Provincialis, quod cum variorum, medici ac theologorum approbationibus, inter alia Polonica jam reposuimus post Caput* 3 *hujus libri* 3.

f *Ita finem imponit Historiæ Aloysianæ Ceparius, in editione sua Romana anno* MDCVI, *non vanus vates, dum ait fore ut plura et majora deinceps miracula, Beati interventu, post Vitam editam patrarentur; quæ etiam ipse Ceparius patrata vidit multa. Unde et in Placentina editione anni* MDCXXX, *prætermissa a numero* 359 *prædicta clausula (quam ego perire nolim, ideoque relinquo suo loco) substituit hanc:* Multa alia miracula leguntur in processu Vallis Tellinæ, per oleum lampadis, quæ ardet ante imaginem Aloysii in loco, Saxum dicto, patrata. Frequens ac numerosus eo populi concursus est ac religio incredibilis. Cum vero miracula sint CIII (*et multo plura*) ex iis postularunt sibi Auditores Rotæ, Commissarii causæ,

Finis vitæ

ANNOT. C. J. *in editione Placentina.*

A causæ, dodecadem offerri, et approbarunt omnia. In his autem valetudinem et integritatem per miraculum consecuti leguntur, cæci, claudi, paralytici, phthisici, a dæmone insessi, herniosi, plagarum pleni, morbis inveteratis semimortui, aliique naturæ viribus aut humana arte incurabiles : quorum sanationes ac depositiones si prosequi vellem omnes, volumen conscribendum foret. *Tum subjungit in hac eadem editione sua Placentina, Capitulum de beatificatione Aloysii, et Sermonem Cardinalis Bellarmini anno* MDCVIII *de illo pro concione dictum, quæ nos alibi damus. In utraque demum editione apponit Meditationem valde prolixam de sanctis Angelis, atque iis præcipue, qui hominum custodiæ præsunt, ab Aloysio concinnatam, rogatu, ut in decursu historiæ dictum est, P. Vincentii Bruni celeberrimi viri, qui (ita Ceparius ante Meditationem præfatur)* cum nescius non esset, quanto Aloysius Angelicos spiritus honore coleret, quamque de iis præclare sentiret, negotium ei dederat dictam Meditationem componendi. Nimirum ut aliorum bono tam insignium sublimiumque sententiarum monumenta superessent. *Nos hæc indicasse contenti, Meditationem ipsam, quia ad historiam Vitæ ea nihil* B *attinet, prætermittimus, alibi jam impressam; impressuri tamen Exhortationem, quam habuit festa omnium Sanctorum luce in triclinio collegii Romani super mensam, dum Theologiæ operam dabat : quia minus prolixa est, concinna autem, et nusquam adhuc latine, quod sciam versa. Eam impressit Ceparius ad calcem editionis Placentinæ, qua dicta fuit vernacula Italis lingua,* descriptam, *uti ait,* ex archetypo, quod conservatur in Polonia in collegio Cracoviensi Societatis Jesu, inter Reliquias sacras. *Magis ad institutum nostrum faciunt Miracula, quæ ab anno* MDCVI *facta, aut deinceps in notitiam primum adducta, Cepario desunt. Ea ex processibus legitime fabricatis, etiam vallis Tellinæ et aliis monumentis, proferimus in Supplemento quod sequitur. Sit igitur*

SUPPLEMENTUM

MIRACULORUM

CAPUT I.

Cantus cœlestis in cubiculo B. Aloysii; et quædam desumpta ex Processibus annorum MDCVIII et IX.

C Monui *in proxima Annotatione, me hic recensurum illa miracula, quæ post annum* MDCVI *contigerunt, aut saltem post illum publicata primum fuerunt. Hujus generis est Epistola Anonymi, rem anno* MDXCVIII *peractam, anno* MDCXX *indicantis P. Cepario, tunc Rectori in collegio Romano. Epistolam vidi Romæ autographam, et descriptam servo. In ea scriptor loquitur de se ipso in tertia persona; initio, qualis sit, declarat; tum ait cœlestem musicam sibi olim frequenter auditam fuisse in cubiculo, in quo B. Aloysius obiit. Inscribitur Epistola* Illustri atque admodum Reverendo Patri P. Virgilio Cepario, Rectori collegii Romani. *Nomen urbis, e qua scribitur, deest, quia nempe tam qui scribit, quam cui scribitur, Romæ degebant. Ecce autem Epistolæ tenorem :*

Cantus cœlestis auditus in cubiculo,

361 Illustris atque admodum Reverende Pater. Sacerdos quidam theologus, recordatione extraordinarii cujusdam favoris, quo Deus voluerit honorare merita B. Aloysii Gonzagæ, e Societate Jesu, impulsus, deponit hanc veritatem, paratus eam jurejurando affirmare. Anno MDXCVIII, cum Sacerdos ille esset Novitius ejusdem Societatis (quamvis per invaletudinem corporalem, uti notum est nonnullis Patribus; non licuerit ei bene cœpta prosequi) deberetque, ut usus Societatis obtinet, obire per multos dies aliquot exercitia in collegio Romano; habitare jussus fuit in cubiculo, per cujus fenestras, cratibus obseptas, conspectus dabatur qualiscumque in plateam, ubi pyramis est S. Machuti. In hoc cubiculo frequenter audivit suavissimum quemdam cantum, intermixtis fidium modulis, qui non modo oblectabat auditum, sed animum quoque (erat quippe canticum spirituale) recreabat; nec potuit sese auditor continere, cum idem audiret creberrime, quin pluries appropinquaret prædictis fenestris, experturus an ex vicinia allaberetur musicus ille concentus, aut unde prodiret. Tandem post longam et sedulam inquisitionem, statuit apud animum suum, musicam tam insolitam, cujus originem reperire non erat, necessario cœlestem esse; eoque magis, quia in quacumque parte collegii consisteret, idem eum comitabatur cantus, ex prædicto loco seu cubiculo ejus quantum assequi poterat, subortus. Obstupuit igitur, magis ac magis, et mirabatur, Bonitatem divinam tam suavibus modis insinuare sese in corda peccatorum, eosque ad pœnitentiam vocare. D

ibi mortuus erat Aloysius.

362 Mansit Sacerdos iste in tali persuasione usque ad annum MDCXVI, in quo conveniens forte ad celebritatem diei festi, B. Aloysio cultu annuo dicati, et conductus ad oratorium unde animam suam Beatus in cœlum transmiserat, cognovit, illum eumdem esse locum, ubi annos abinde XVIII audiverat quem dixi, cantum, ignarus tunc temporis Aloysium istic aut habitasse aut animam Deo reddidisse. Incredibilis hic hominem incessit lætitia, quod tandem comperisset causam, cur inde cantus duxisset originem suam ; videlicet quia ille locus erat, unde fortunatissima Aloysii anima evolaverat ad Deum, fruitura in cœlo gloria suorum meritorum ; volueritque Deus tali modo commonstrare mundo sanctitatem famuli sui. Atque hæc sunt, quæ putavit jam dictus Sacerdos debere se testata relinquere, ad consolationem eorum qui Beato isti pie dediti sunt. Hortatur quoque alios (esse enim, intellexit, qui eumdem cantum audiverunt) ut ad gloriam Dei et hujus illustrissimi Beati, id similiter testentur ; cum id faciendo timere non debeant aut vanam gloriam aut præsumptionem : non vanam gloriam, quia talis favor gratuitus est, et obligat quodammodo ad imitationem Beati ; non præsumptionem, quia totum id referri debet ad solam venerationem majorem ejusdem Beati, et prædicti etiam loci. Hæc visa mihi fuerunt significanda tibi esse, mi Pater, facturo relatione hac mea, quod libuerit. Salvere interim jubeo, et memorem reddo, me tui officiosissimum esse famulum. Romæ XXV Junii MDCXX. *Et subscribitur* : Illustris atque admodum Reverendæ Paternitatis tuæ deditissimus et obstrictissimus NN. E F

Nobilis femina,

363 *Processus Florentinus, anno* MDCIX *fabricatus, præter jam deductam ad cap.* 1 *libri* 3, *curationem Angelæ Catharinæ Carliniæ Sanctimonialis, a cancro morbo; subministrat quoque curationem illustris feminæ Juliæ de Nobilibus, Domini Pauli Vintæ conjugis; quam, ut manifestum miraculum, ibidem testimonio suo adstruunt sex primi post ipsam Juliam testes, omni exceptione majores, quorum auctoritas et scientia rei peractæ colligi potest ex Indiculo testium ejusdem processus, quem supra texuimus. Testatur de eadem re P. Vincentius Filliuccius in processu Romano, Confessarius prædictæ Juliæ, cujus solius auctoritatem ex omnibus præmissis adducam huc, post quam locuta fuerit ipsa Julia, non quidem prout legitur in processu illo; sed prout ipsamet descripsit manu propria, testataque est anno* MDCVII, *octo circiter menses post curationem suam. Sic igitur ibi scripsit.*

364 Jesus, Maria. Ego Julia de Nobilibus, uxor Pauli Vintæ, anno superiore plurimum afflicta cruciataque

A ciataque fui ex suffocatione uteri, doloribus acerbissimis totum corpus pervadentibus; unde sensus ita afficiebantur, ut me movere loco non possem, nisi magno labore et fatigatione. Neque reperire erat medicinam ullam, quæ lenimen afferret; admirantibus medicis mali vim ac tenacitatem. Ita destitutæ mihi ab humana ope, missa fuit, volente Deo, Vita B. Aloysii Gonzagæ, quam (uti talium scriptorum curiosa sum) obiter ut potui oculo lustravi. Atque hoc factum fuit hebdomada Passionis, et quinta ex quo ægrotare cœperam. Destituta igitur spe recuperandi sanitatem, dolensque intime quod illo tempore sacro convenire ad ecclesiam nequirem; cepi animum, et facere periculum volui quid possem. Jamque illuxerat Feria v in Cœna Domini, quando ægre me traxi, magno cum dolore et nisu, ad proximam nobis ecclesiam Societatis Jesu. Eo autem ut intravi, tantis oppressa fui doloribus, ut durare non possem, et quid agendum mihi esset nescirem: manere namque in ecclesia sic affectam, populo pariebat admirationem; abire autem, non erat meæ facultatis; quia motu malum illud invalescit acerbissime. Dum ita hæsito anceps, hora fere B elapsa fuit una; vidensque populum passim expiare peccata sua, mihi idem faciendi cupido venit; verum non videbar eo me parare, ut par est, posse, propter acerbissimos dolores quibus excruciabar.

ex utero dudum laborans,

et pene mortua,

365 Nihilominus considerans denuo, malum, tantis incrementis augescens, fortassis non permissurum mihi deinceps reditum in ecclesiam, confessa sum peccata mea; et continuo celebrari Missa cœpit: ego vero cœpi habere deterius: et populus, quorum conferta erat ecclesia, miseratus afflictationem meam, mussitabat, cur non reducerent me domum, alioqui in ecclesia morituram. Audiebam ego hæc quidem, sed loqui non poteram, et sentiebam vires mihi plane deficere; nec tamen mori timebam; sed cogitans, quantæ mors mea istic loci consternationis causa foret, præsertim feminis, impelli me sensi ad opem implorandam a B. Aloysio, quem jam sciebam Deo gratissimum esse; moxque recordata quod legeram in Vita ejus impressa, valde acceptam fuisse cœlorum Reginæ oblationem, quam ei ipse de se fecerat in ecclesia sanctissimæ Annuntiatæ; eidem Beato supplicavi toto corde, ut pro me interveniret apud Deum omnipotentem, et benignissimam ejus Matrem, salutemque corporis mihi, ad majorem Dei et suam ipsius gloriam, exoraret. Inter hæc datur signum elevandi mox sanctissimum Corpus Domini nostri C Jesu Christi; aliquot feminæ, quæ aberant proxime, erigunt me in genua, ego iterum postulo B Aloysium, ut supra, enixis precibus opem suam mihi. Instanti tempore elevatur sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, et ego in me sensi lætitiam quamdam mirabilem, et quamdam totius corporis solutionem, sed mira cum suavitate; ex quibus continuo integra valetudo et vacuitas a doloribus consecuta fuit; mansique in loco tota una hora sine incommodo genibus nixa; deinde vero, per gratiam Dei, more solito alacris reverti domum: qua de re laus et gratiæ semper sint sanctissimæ Trinitati. Hæc ego prout vere facta in me sunt, scripsi et subscripsi manu mea propria, hoc die XVII Decembris MDCVII. Florentiæ. Eadem Julia de Nobilibus, uxor Pauli Vintæ.

ad B. Aloysium conversa,

ilico sanatur.

366 *Posset curiosus temporis indagator, visa hac subscriptione, annum* MDCVII *notante, mirari, quod ego dixerim, hanc Juliæ sanationem contigisse eodem anno* MDCVII, *cum ipsa initio suæ depositionis affirmet,* anno superiore *id factum fuisse. Noverit is, Juliam Florentiæ, et Florentinorum more locutam esse ac scripsisse, apud quos obtinet usus auspicandi annum suum trimestri fere post initium anni communis, videlicet ab anniversario incarnationis seu conceptionis Verbi* D *divini; qui cum plerumque non procul absit a Paschate, crediderim vulgus et feminas inde, tamquam a termino magis noto, sumendum putare initium anni sui. Quod si ita est, ipsa sanatio Juliæ recte dicitur, anno præterito contigisse: incidit enim in feriam* V *ante paschalem. Si vero idem vulgus etiam computat præcise initium anni ab Incarnatione seu* XXV *die Martii, etiam sic non inepte dicitur res, de qua agimus, contigisse anno superiori sive præterlapso, quia illo anno ægrotare cœpit et aliquot ejus hebdomadas ægrotavit. Atque hæc notasse sufficiat. Sequitur autem in eadem philyra chartæ, post Juliæ depositionem, hocce testimonium medici de veritate miraculi:* Ego Benedictus Mattonari medicus, qui visitavi pluries Dom. Juliam in hac sua invaletudine, cui nullum reperiebam remedium opportunum, pro certo habeo, ipsam divinitus, ut supra narratum est, sanatam fuisse: quod interposita fide mea testor, et subscribo mea manu, hoc die XIX Decembris MDCVII, Florentiæ.

Explicato tempore,

AUCTORE C. J.

Miraculum esse ait medicus,

367 *Transeo ad depositionem P. Filliuccii, illa tantum inde prompturus, quæ in præmissis non leguntur:* Cognosco, *inquit ille,* Dom. Juliam de Nobilibus, E conjugem Domini Pauli Vintæ, primi Auditoris serenissimi Magni Ducis Tusciæ; quæ cum uno plus mense tam graviter ex utero laborasset, ut neque incedere, nec insistere pedibus, nec distendere se lecto posset, sed perpetim sedere in humili sella cogeretur; in medicis et humana arte spes ei nulla salutis supererat. Interea temporis frequenter ego invisi ægram, et pro modulo meo consolatus sum: ipsa vero tandem, feria v sanctioris hebdomadæ anno MDCVII, venit nescio quo pacto in ecclesiam nostram, mire fatigata et doloribus fracta. *Tum prosequitur alia, fere ut supra, ex relatione ipsius Juliæ; nisi quod addat; ipsam in maximis angustiis suis* se convertisse ad imaginem B. Aloysii, quæ e regione stabat exposita, *et sic opem ejus implorasse:* sanatam vero erexisse ilico sese, ac de genibus gratias plurimas reddidisse Deo. Deinde mihi, *inquit testis,* accersi jusso in ecclesiam, rei seriem ac sanationis modum lætabunda narravit; salutemque singulari virtute Dei, intercedente B. Aloysio, sibi redditam esse dictitabat: idemque etiam affirmabat multis nobilibus feminis familiaribus suis, quæ, æque ac ego, mirabilitatem rei mirabantur. Denique concessit in domum suam, magna cum facilitate et alacritate, non secus quam si nihil mali passa fuisset. Attulit F quoque anathema beato Sospitatori suo, et singulari cultu eum deinceps venerata est, et bene sana huc usque vivit. *Interrogatus autem*, an aliter se res habere posset, *respondit,* non posse: miraculum esse instantaneum, sanitatem recuperatam; et instantaneam quoque fuisse redintegrationem virium: nihil medicinæ aut opis humanæ fuisse applicatum: naturam non potuisse momento temporis talem producere effectum; quia ad operandum indiget longiore mora. *Interrogatus iterum de scientia, dixit*: Ego adfui: vidi, modo semimortuam, et mox perfecte sanatam, cum multa admiratione mea. Contigit autem id in ecclesia Societatis nostræ, S. Joannini vulgo dicta, Florentiæ Feria v majoris hebdomadæ ante meridiem, anno supra indicato, præsentibus Dominabus, Catharina Violanta Midicæa, et Flammetta Serinia, et aliis pluribus, quarum nomina me nunc fugiunt.

et confirmat P. Filliuccius,

qui præsens fuit.

368 *Florentia transeo Senas, ubi anno* MDCVI, *mense Aprili descripta fuit, ac deinde in processum ibi factum etiam relata, miranda sanatio* Dom. Rinaldi Petrucci, Nobilis Senensis, annorum LXII. *Hic* laborabat febre quartana, simul et magno profluvio ventris. Augebatur in dies utrumque malum. Accesserunt etiam stomachi dolores acerbissimi, et continua

Rinaldus Petruccius

a variis morbis

A tinua febris, eaque vehemens: quæ hominem initio hujus mensis Aprilis MDCVI in extremum adduxerant discrimen: et medicus, Dom. Angelus Banni, in depositis eum habebat. Advocatus igitur eo fuit Pater Rector collegii Societatis Jesu, eodem die quo de vita ejus desperabat medicus, sub horam XIX. Adfuit mox et confortavit ægrum talibus documentis, qualia tempus et locus postulabant. Rediit postridie, ac inter colloquendum meminit miraculorum, quæ facta sunt Senis non una, per intercessionem B. Aloysii. Tunc Domina Margarita Petrucci, conjux infirmi, rogat P. Rectorem, sibi ut copiam faciat Reliquiæ, quam is habebat, Aloysianæ; sperare se, maritum illa adjutum iri. Promisit P. Rector, et, expiata per confessionem conscientia ægri, ut aptior ad gratiam quæ petebatur foret, misit Reliquiam eadem vespera sub occasum solis; quam ei suspenderunt e collo, firmiter statuenti, se quotidie persoluturum ter Orationem dominicam et Salutationem angelicam in honorem Beati prædicti, si sanaretur. Mox ipsa nocte quietius solito dormivit: postero mane, qui hora XIII revisere eum debebat ex prædictione medici vehementissimus febris paroxismus, non venit: solummodo circiter horam XXIII nescio

AUCTORE C. J.

præter opinionem curatur.

B quid horroris accidit corpori, quod æger negabat febrim esse. Interea cessavit febris continua, cessarunt dolores stomachi, cessavit profluvium ventris, uno verbo, abiit omnis infirmitas quanta quanta fuit, Medicus visa tam repentina curatione obstupuit, dixitque mirabundus: Domine Rinalde, tu omni ex parte sanus es; et intellecto quid fecissent Reliquia B. Aloysii: exclamavit: Hoc profecto miraculum est.

Ersilia liberatur pleuritide

369 *Senis Romam venio, ubi celeberrimum nomen est* Dominæ Ersiliæ *seu* Arsiliæ de Altissimis, Tiburtinæ *in processu anni* MDCIX, *tam ex ipsiusmet depositione, quam ex plurium aliorum testimonio. Ipsa hunc in modum deposuit die* I *Septembris, annos nata* XXXVI: Laborabam ego hoc quadraginta dierum jejunio *(igitur eodem an.* MDCIX, *quod infra etiam confirmabitur)* versus hebdomadem sanctam, febri et pleuritide usque adeo, ut de vita mea desperarent medici, quod apparet ex unius epistolio, conscientiæ meæ moderatori inscripto *(quod petit deponens in Acta referri, et relatum est)* tenoris sequentis: Admodum Reverende Pater in Christo. Comperi Dominam Ersiliam tam male habentem, ut non modo dubiam ei vitam esse

C judicem, sed etiam videri magnis passibus properare ad terminum: vires ei plane deficiunt, et respiratio difficilis est. Opto ut primo quoque tempore sacram Eucharistiam pro Viatico sumat. Hæc tibi, Reverende Pater, quem mihi dicunt ejus animam curare, significanda putavi. Lapis bezuarius *(vulgo* Belzoare *et* Bezoart) ei prodesse posset. Osculor tibi manus. Raptim. etc. Modestus Brunellus.

et proximo mortis periculo.

370 Ejusdem diei vespere *(resumit sermonem Ersilia)* quam potui ferventissime oravi B. Aloysium, ut mihi vita produceretur in diem posterum, et sacrosancta Eucharistia munirer. Interea, annuente Patre meo spirituali, votum concepi in honorem prædicti Beati pro recuperanda sanitate; et mane, per gratiam ejus, non solum communicavi, sed simul etiam me sensi liberam pleuritidis dolore. Quamobrem petii a prædicto Patre facultatem solvendi votum quod feceram; illo autem indicante, me nondum perfecte sanatam esse, affixit me ista indicatio; ratam, cum aliqua Beati injuria conjunctam esse: ideoque apprehendens manu Christi in cruce suffixi simulacrum, quod e dextera lecti pendebat parte, remotoque velo ejus *(agebatur enim hebdomas de Passione Domini, uti initio subindicatum est)* erexi me ut potui; et sedens in lecto multis cum lacrymis orabam Beatum, ut ne permitteret talia de se dici

posse, utque quam nullis meis meritis postulare auderem, per vulnera Christi Domini, impetraret mihi plenam perfectamque sanitatem. Eodem instanti tempore ingreditur medicus, et me sine febri ac perfecte sanam pronuntiat. Superfuit mihi tamen imbecillitas summa corporis; sed hoc etiam uno alterove die sic restauratum fuit, ut, volente Patre meo spirituali, paulo post præstiterim quod votum erat. D

271 Aliquot deinde lapsis diebus, ædituus ecclesiæ Annuntiatæ, donavit mihi in ampulla aliquantum ex illo vino, quo sacra Beati ossa fuerant lota, quando transferri debebant ab ara S. Sebastiani ad aram S. Mariæ Virginis, ubi nunc honorantur. Hoc vino, quotiescumque mihi dolet caput (dolet autem crebro, nonnumquam molestissime) consuevi linere ejus tempora, et numquam non experta fui efficacitatem talis medicinæ, evanescente continuo dolore omni. Fuit etiam ædium, in quibus ego habito, Domina, Camilla nomine, similiter cruciata doloribus capitis; cui obtuli de vino prædicto; eoque similiter usa, retulit mihi se subitaneum sensisse auxilium et cessationem doloris.

Item dolore capitis.

CAPUT II.

E

Alia ex iisdem processibus miracula.

Eadem Ersilia, de qua modo, vidua Tibertina *(ut eam vocat Confessarius suus testis Romanus* XII) *mox subjungit aliud in se ad invocationem B. Aloysii factum miraculum, quod ipsa referente (interponam tamen nonnulla etiam prædicti Confessorii verba) sic se habet*: Aliquantum fuit ante finem Julii *(memento, Lector, deposuisse illam hæc, anno* MDCIX, *die* I *Septembris)* cum nocte quadam ex improviso gravissimus dolor invasit dexteram mihi manum, inæqualiter tumefactam: die subsecuto idem accidit alteri quoque manui: ex quo factum est, ut neutram movere usque os possem. Quod si forte moveri illas et de loco in locum transponi necesse erat, filia quædam mea, cui nomen Victoriæ, opem ferre ad transpositionem debebat. Paucis post diebus eadem calamitas pedes quoque corripuit; et quia sentiebam totum mihi latus sinistrum dolere, multum timui, ne et illud similiter pervaderetur. Quapropter de consilio Patris mei spiritualis contuli me, ut potui, tertio Kalendas Augusti ad domum Febricii Cocannari medici phisici Tiburtini, gentilis mei, Romæ commorantis, (prope ecclesiam S. Mariæ Lauretanæ, *uti, addit testis* F XII) illum postulatura remedium aliquod, ad avertendum serpens malum. Dixit autem mihi ille domi suæ, malum istud ferre præ se morbum artriticum; subesse periculum ne toto vitæ tempore forem manca, proinde necessario adhibenda esse remedia: præscripsitque simul longam eorum seriem, uti videre est in ejusdem Scriptura. *Hæc inserta est in Actis; cujus loco hic produco quædam dicta Confessarii ejus eadem super re, quod nempe adhibenda erant* judicio medici remedia fortissima, aqua ligni, falsa periglia *(ita loquitur Italia)* Syropi, purgationes: quibus sumendis perlongum tempus impendi debebat, puta dierum XL aut L. Venit porro Ersilia ad me, *inquit,* Kalendis Augusti, circiter horam XII, *more computandi Italico, quæ Transalpinis tunc fere est quarta post ortum solis;* consultura me, numquid talibus utendum sibi remediis esset. Ambæ autem tunc manus ejus (vidi) e collo pendebant alteratæ, et sic affectæ, ut illis signum Crucis formare aut vestem, dum ad tribunal confessionale ascendebat, attollere vel tantillum nequiret. Pedibus vero consistere vix poterat; debuitque, dum ego cum ipsa brevi tempore loquebar, extra tribunal prædictum, applicare se muro eique inniti.

Prædicta Ersilia,

alias malo artritico laborans,

A *illo liberatur in momento temporis,* 373 *Hæc ille : cujus jussu,* perrexi, *inquit Ersilia* ad domum Professorum Societatis Jesu consilii causa ; intellectoque a P. Guidone de Romanis, P. Jacobo Minutulo, qui ante ingressum in Religionem profitebatur Medicam, oportere quantocius applicari remedia, ab medico præscripta ; sensi animo meo illabi dictamen hoc, Vade ad B. Aloysium, et spera firmiter, futurum ut absque medicaminibus convalescas. Obedivi, et quia genibus nequibam inniti, concessi ad confessionale tribunal, contra altare et imaginem Beati ; eoque oculis et corde intenta, dixi : Ego, o beate Aloysi, hic habeo quidem penes me malorum omnium quæ me affligunt, medelam, videlicet ampullam cum oleo, e lampade tua sumpto ; verum non me possum illo inungere. Unge me tu, Beatissime ; et fac cognoscam, quanta sit tua apud Deum potentia. Vix hæc elocuta fueram et nullum amplius sensi dolorem ulla corporis parte ; detumuerant jam manus,et moveri poterant quaquaversum ; respexi pedes, et illi cœperunt incedere ; denique totam me comperi restitutam integræ sanitati. Continuo accersi Patrem meum spiritualem, eique exposui successum rei *(Et ille,* Vidi, *inquit,* hisce oculis meis liberrime ipsam moveremanus, quas una B ante hora videram adstrictas pectori fere immobiles. Inde vero *(pergit Ersilia)* prædicto Patre atque uno æedituorum præsentibus ac videntibus, redii ad medicum meum Cocannarium, nullo inter eundum incommodo ; et ingressa domum ejus, deposui per me ipsa pannum et vestes, cum admirationem et stupore omnium : nec deinceps in hunc usque diem mihi quidquam depulsæ jam calamitatis rediit. Eadem etiam vespera contuli me in domum meam, et proximo profesto die accinxi me ad solitum opus manuale absque incommodo.... Hanc porro curationem, meram esse gratiam et miraculum B. Aloysii patet : quia nullum medicamen adhibui : neque credo aliter quam per miraculum fieri potuisse unico in momento : et miraculum esse, dixi obviis omnibus, et publicavi ubique.

dum orat ad sepulcrum Beati, 374 *Nonnulla dilucidius, cum distinctione minuta temporum super eadem curatione deponit Julia Cocannaria, soror prædicti medici, testis in proc. Rom.* XXI, *hunc in modum locuta :* Venit Ersilia in domum nostram die Veneris mane,pendentibus e collo alligatis ei manibus, quas movere non poterat, *etc.* Altera ante solis occasum hora lamentabatur per domum, præ acerbitate doloris, miserum in modum *etc.* Cibum dein sumpturæ ego offam in os indidi : manus C enim movere ipsa nequibat.Frater meus ei præscripsit *medicinam ut supra.* Postero die mane, qui erat sabbatum et primus Augusti, filia ejus ipsam cœpit vestire, et ego adjuvi ; et simul duximus misellam ad sepulcrum B. Aloysii, quod vehementer desiderabat ; ac perstitimus ibi horas duas, orando Deum pro ejus salute ; et ipsa ibi sacram Eucharistiam sumpsit. Post hæc adivimus ecclesiam domus professæ, et ego concessi ibi ad Confessarium meum. Moxque illa ad me accedens, ait : Oportet me redire ad B. Aloysium, impellor enim eo vehementer. Cogitabam ego, impulsum illum a Deo immissum esse, et animavi eam ut iret, atque ad prandium rediret ad nos. Postquam ego autem sacram synaxim communicaveram,domum reversa,inveni ibidem et filiam omnino sanam et salvam : et narravit mihi, quomodo ipsam B. Aloysius instanti tempore sanam fecisset, dum ad sepulcrum ejus orabat : ac vespere ejusdem sabbati rediit in domum suam pedes expedite, nec opis indiga alicujus. *Legitur hoc miraculum etiam in Relatione Auditorum Rotæ, sed paucioribus verbis. Qua de causa putavi, hic cum adjunctis suis omnibus referri etiam posse ac debere.*

375 *Aliud quoque miraculum deponit eadem Ersilia, in quo et partem habuit ipsa , factum in Dom. Lucia Renzia, filia quondam Dominici Renzii : sed cum ipsa D. Lucia id etiam deponat, testis* XX ; *ipsam audiamus.* In notitiam, *inquit,* veni B. Aloysii hoc modo. Tenebar affixa lecto ex vehementissima febri et doloribus renum ; ac timebam vitæ meæ. Inter hæc visitavit me Dom. Ersilia de Altissimis ; et percunctata, quo laborarem malo, exhortata est, ut dolores meos referrem ad dolores Christi et B. Mariæ Virginis. *(Ac præterea* suggessi ei, *inquit Ersilia,* sese ut commendaret B. Aloysio, illum utique gratia miraculorum excellere, eaque multis præstare.) Tum interrogavit illa me *(pergit Lucia)* num volens morerer : et respondi : non plane volentem morituram ; quod nihil boni operis fecissem in vita mea : simul eam rogavi, ut ipsa me commendaret prædicto Beato. His dictis, abivit Ersilia : et ego sub mediam noctem vigilans, me eidem Beato commendavi, summis precibus orans, ut si interesset gloriæ Dei et salutis animæ meæ, mihi repararet sanitatem pristinam : pessimo namque loco eram et mortem plurimum timebam. Simul atque absolvi orationem hanc, apparuit in cubiculo ipse Beatus, indutus habitum Societatis Jesu, et linteatus desuper, cum multa gloria et splendore, adjacente pedibus ejus prædicta Ersilia, genibus nixa. Hæc ego intuita, concepi fiduciam, ac denuo ei me commendavi ; nec intercessit mora ulla, quin me febri, doloribus, ac omni morbo carere compererim. Vigilasse autem me, non dormiisse aut somniasse, certa sum ; quia paulo ante experrecta fueram , et habebam in cubiculo lucernam accensam, et perspicue videbam omnia , et sensi me consolatione perfusam ac mira lætitia affluentem, et exploravi pulsum arteriæ, et comperi nullum superesse febris vestigium: et Beatus, postquam sat longo tempore sic perstiterat, videri desiit. Memini autem aspectu juvenem fuisse.

D AUCTORE C. J. *qui apparet Luciæ Renziæ*

periculose decumbenti,

eamque sanat miraculo, E

376 *Interrogata Lucia,* an veritas aliter se habere possit, et sanatio sua aliter quam miraculose evenerit : negavit. Quia, *inquit,* nullum adhibueram medicamentum : nec poterat morbus, qui adhuc augescebat, desinere tantillo tempore naturaliter ; desiit autem simul atque se videndum præbuit Beatus. Publicavi quoque obviis quibusque, ut miraculum, rem gestam, ubi mane illuxit. Monitus etiam medicus pridie vesperi, ut primo diluculo sequenti ad me inviseret ; adfuit designato tempore, et me persanatam invenit : dicebat tamen, vesperi denuo adventuram febrim : quapropter et ipse vesperi rediit, sed nihilo plus febris aut invaletudinis invenit. Et hoc veritas est. *Subscripserunt huic rei duo medici,* Julius Cæsar la Galla, *et* Thomas Grossius, *alias hic etiam allegati. Primus ait :* Puto hanc curationem fuisse ex miraculo, partim quia brevissimo tempore facta fuit, absque insigni mutatione corporis, partim quia supponitur facta ex apparitione B. Aloysii, quæ non fuit in somno, sed in vigilia, integris sensibus et mente, quod causam natura superiorem arguit. *Alter sic statuit :* Dominam Luciam de Renziis, febri ardenti, ut supponitur, oppressam, a sævissimo renum dolore, qui materiæ abundantiam indicabat, temporis momento, nulla evacuatione præcedente, vel natura vel artificio comparata ; nullove alio medicamento adhibito, quod opportune morbi causam tolleret, penitus convaluisse, miraculum pronuntio : cum naturaliter haudquaquam fieri potuerit. *Plures hæc ipsa, quæ Ersilia deposuit, testati sunt in eodem processu : sed nihil attinet iis immorari.*

ut testantur medici.

F

377 *Transeo ad Matthæum Calamitam, Societatis Jesu Religiosum, in eodem processu testem* V, *examinatum anno* MDCIX, *qui loquitur hunc in modum :* Audivi

Matthæus Calamita

AUCTORE C. J.

A Audivi ego multa celebrari miracula, intercessione B. Aloysii facta: et unum testor factum esse in me. Ex quo in Societate nostra dego, consuevi semper orare curvatis humi genibus, prout obtinet communis usus, et continuabam sic genua flectere multis sæpe horis absque nocumento ullo. Postea jussus fui Janitorem agere ad portam domus posticam, et quinque aut sex menses egi: quando sensim contraxi invaletudinem, quæ non patiebatur me niti genibus sine dolore gravissimo: ex quo et concepi mœrorem animi nihilo minorem: quia nempe mihi integrum non erat facere quod alii Socii faciebant. Tenuerat illa afflictio mea hebdomadas aliquot; cum die quodam bene mane sensi stato tempore orationis, tantum genibus cruciatum, ut nullo modo iis niti possem. Unde converti me ad imaginem B. Aloysii, expositam venerationi in ecclesia nostra, et dixi: O beate Aloysi, legitur in historia Vitæ tuæ, te singulari caritate prosequi solitum fuisse Adjutores Societatis nostræ temporales: quamobrem ego talis, recurro cum fiducia ad te; præsta mihi ut possim orare, quemadmodum reliqui Socii, genibus inflexis humi. Si me exaudis impetrasque a Deo quod peto, promitto me honori B tuo quotidie dum vivam, recitaturum semel Orationem dominicam et Salutationem angelicam.

amissam genua flectendi facultatem

378 Hæc elocutus et pollicitus, omni statim incommodo, dolore et molestia, quæ me affligebant, liber fui: et qui genua curvare tam diu vix poteteram dum hoc votum facerem; quique statueram, eo facto, me erigere in pedes; perstiti sine dolore eodem situ genibus incurvatis, et perseveravi hora integra; moxque etiam sic incurvatus audivi Missam absque omni molestia: deinceps vero quotidie mane horam ac dimidiam impendo, continenter eodem modo incurvatus, orationi ac Missæ sacrificio; nec non alia similiter tempora orationibus aliis, semper expers doloris et molestiæ, quin etiam cum voluptate. Reputo autem hanc me gratiam obtinuisse per interventionem B. Aloysii; cui quod promisi semper dein persolvi et persolvo; atque imaginem ejus quot diebus visitatum ac veneratum eo. *Confirmat deinde verum esse miraculum, quia* nullo medicamine adhibito, sed solo voto, *et subito, curatus fuit, ac manet sanus.*

in momento recuperat.

379 *Ejusdem processus testis* IV, *Pater Aloysius Valmarana sic ait:* Nobilis quidam Parmensis, cu- C jus nomen non reminiscor, nossem tamen ipsum si viderem, et pluries allocutus eum fui; toleraverat annis IV continuis dolorem capitis tam gravem, ut ad omnia pene inutilis esset; nec egredi domo aut incedere audebat, quia identidem cadebat in terram, et non raro caput impingebat in parietem; dixitque mihi non semel, se aliquando lapsum esse ex equo, et exinde sic laborasse. Is tandem fama sanctitatis B. Aloysii et miraculorum ejus, quæ crebro audiebat, in spem erectus, convenit me rogavitque, ut sibi frontem Reliquia ejusdem Beati, quam in sacrario nostro ibi servamus, signarem. Respondi ei, aliqua opus esse præparatione ad consequendum beneficia divina: expiaret prius peccata sua per exomologesin; tunc ad me rediret, libenter facturum, quod rogabat. Fecit quod suaseram; rediit, superaddidit votum aliquod in honorem Beati, flexit demisse humi genua, magna cum pietate ac fiducia; signatus a me fuit frontem sacra Reliquia, et in loco cœpit statim cessare dolor, atque intra biduum triduumve ita plane abiit, ut nec vestigium pristini mali relictum sit.

Nobilis Parmensis, annos 4 fere delirus dolore capitis, ilico sanatur.

380 *Audiamus etiam in eodem processu sua proferentem anno* MDCIX, *die* XX *Octobris, Veronicam de Curtis, testem* XXVII: Notus *inquit*, mihi multaque in veneratione est B. Aloysius Gonzaga, propter beneficia ab ipso, tum mihi, tum filio meo collata. D Et ego quidem quatuor abhinc annis lecto decubui, a principio Quadragesimæ ad usque Pentecosten, ex febri continua, cui accessit surditas ambarum aurium talis, ut nihil iis sentirem, nisi quando volentes mihi aliquid dicere, admoto prope aures meas ore suo, elata voce clamarent: et tunc percipiebam aliquid. Habebam autem Reliquiam B. Aloysii dentem unum, cujus contactu divinitus sanitatem recuperaverat filiolus meus, uti mox dicam: et venit mihi in mentem, idem remedium adhibere malis meis. Quamobrem cum fiducia implorans Beati opem, imposui reverenter dictum dentem affectis auribus; et continuo cœpi audire et surrexi e lecto, et dixi cognatæ cuidam meæ; Ego vos audio loquentes: iterumque ac tertio eumdem dentem auribus inserui, et plane liberata fui surditate. *Interrogata autem:* Utrum ex remedio naturali vel medicinali id evenire potuerit, et aliter res se habeat. *Respondit:* Nullum mihi medicus permittere medicamen voluit, quia dubitabatur num essem gravida. Neque curatio illa opus naturæ fuit; quia applicatione sacræ, quam dixi, Reliquiæ recuperavi auditum: et hoc divinitus factum esse, ego semper credidi, atque acceptum B. Aloysio retuli. E

Surditas pellitur contactu Reliquiæ:

381 *Alterum, quod in filio suo obtinuit beneficium, hoc modo deponit testis eadem:* Filiolus mihi est, Joannes Franciscus nomine, qui laborans continua febri, lac retinere non poterat, sed suctum evomebat; sine intermissione lamentabatur die ac nocte; tamque erat emaciatus, ut præter pellem et ossa nihil videretur superesse: ad hæc supervenit ei profluvium ventris, quo adducebatur in extremum discrimen, et pectus ei mirum in modum protuberabat. His malis circumsesso puero, appendi ad collum ejus dentem B. Aloysii, postquam illo totum corpusculum signassem; et eodem tempore fugerunt mala omnia, et puer contra opinionem medicorum plane convaluit: nosque beneficium tam singulare multiplicis curationis intercessioni tribuimus Beati prædicti. Accidit autem, eumdem puerum post duos menses in aliam relabi infirmitatem, eamque pariter gravissimam et multiplicem. Æstuabat namque maligna febri, angebatur inflammatione gulæ, scatebat papulis rubentibus, mixtis tuberibus et carbunculis. Quæ accitus medicus ut vidit, pueri vitam in desperatis haberi jussit, meque monuit, ut ne F imprudens accederem propius: contagiosum quippe malum esse, contrahi facile, et spatio XXIV horarum necare hominem. His auditis recurrimus, maritus meus et ego, ad consuetum jam nobis remedium, ad dentem, inquam, Aloysii; signavi illo puerum, præcipue carbunculos quos dixi, tum Reliquiam collo ejus appendi, et dicto citius evanescentibus papulis cum carbunculis suis, detersaque febri; qui illa nocte moriturus credebatur infans, ilico omni parte sanus extitit, quique toto die illo lac non gustaverat, sub tertiam ab occasu solis horam ubera suxit avide; et somnum, quem a principio morbi oculis suis non viderat, placide cepit, continuavitque tota nocte. Quæ res medicum, proximo mane redeuntem, incredibili stupore implevit. Nos vero quod pro periclitante nuncupaveramus votum, portandi eum ad sepulcrum B. Aloysii, ibique offerendi anathema argenteum, læti persolvimus. *Interrogata porro testis, ut supra; dixit:* Remedia humana non adhibuimus puero; quia medici judicabant importuna fore, et ab illo sumi non posse: cumque viribus jam plane destitutus esset, non poterat natura sua sanari, saltem tam brevi tempore. Vidimus autem, simul atque admotus ei sacer dens fuit, simul sanitatem ei redditam esse, et continuasse: nosque rem tam mirabilem pro miraculo semper

eodem curatur semel atque iterum varius et letalis pueri morbus.

A semper habuimus, quod B. Aloysio tulimus acceptum.

182 *Hactenus ex processu Romano : addamus etiam nonnulla ex Castellionensi.* Illustrissima et Reverendissima Domina Cynthia Gonzaga, Prælata Societatis Virginum Jesu, filia Illustrissimi et Excellentissimi Domini, D. Rudolfi Gonzagæ, sacri Romani Imperii Principis, Marchionis Castellionis *(totidem verbis latinis referuntur hæc in processu) atque adeo Aloysii ex fratre neptis, testis* XV, *anno* MDCVIII *die* XXII *Octobris, inter alia hæc de se jurata deponit.* Proximo mense Augusto decubui afflictissima doloribus uteri, quos nonnumquam patior, ex quo Roma huc redii, solitos conferre secum oppressionem cordis et suffocationem gulæ, usque adeo ut ne guttam quidem aquæ deglutire tunc possim; accedente etiam interno cruciatu tali, quasi canes mihi dilaniarent viscera et imprimis ventriculum. Quando autem dolores isti sunt minus violenti, solent continuare circiter octo dies, quamvis non semper cum eadem intensione : at quando principio sæviunt immanissime, solent saltem tenere diem unum et unam noctem. Jam vero cum nuper me invaserunt, B tam fuere immanes ut numquam magis. Quotiescumque respirabam, tantus erat cruciatus, ut continere me a querulis vocibus non possem ; nec poteram ullum quietis locum invenire quocumque corporis situ, sed nec ullo situ manere diu. Supervenit inter hæc Reverendus P. Virgilius Ceparius, qui mihi a Confessionibus est; voluitque mihi dare imaginem B. Aloysii, sperans fore ut illo intercedente consanarer. Sed ego negabam, illud tunc opportunum esse, quod dolores modum excederent, et suo adhuc in principio esset paroxismus. Respondit Pater, posse equidem Beatum mederi doloribus, quantumvis immanibus, et quovis tempore : simul imponit imaginem meo pectori. Tum ego illam destringo, precorque Beatum, ut tantillum mihi quietis indulgeret, quo possent aliquid piæ considerationis admittere. Res mira, ut me imago tetigit, et ego eam amplexa fui; fugerunt dolores, siluerunt querulæ voces ; quietem cepi ac tenui horas v, usque ad vesperam, et sic omne malum abscessit : unde sequenti luce surrexi more solito e lecto, exii domo, conveni in ecclesiam, interfui sacrificio Missæ, communicavi sacrosanctam Eucharistiam, et deinceps mansi sana. *Interrogata*, utrum aliter se res habere potuerit, etc. *Respondit :* Ego factum illud semper tenui et adhuc teneo pro vero miracuC lo. Quippe, natura operante, non mihi solebant dolores, qui tanta vehementia inchoabant, cessare tam subito et in ipso eorum principio : sed, postquam multas tenuerant horas, paulatim minuebantur. Hic autem dolor omnis instanti tempore, dum maxime fervebat, detersus fuit, nullo præcedente remedio, aut a medico aut ab aliis applicato. Hæc porro et supradicta omnia depono ac deposui ad gloriam Beati, jurejurando obstricta; suntque pura veritas. *Confirmat hæc omnia testis* XVI.

D. Cynthia Gonzaga

uteri doloribus semimortua

contactu imaginis

ilico liberatur.

383 Faustinus cognomento Livellus, Castellionensis, narravit mihi *(depositio est testis* VI*)* se suamque conjugem, cum aliquando, deficiente præ inopia pane, desperarent suam suorumque vitam, implorasse domi suæ opem B. Aloysii, ut familiæ suæ de necessaria sustentatione provideret. Post hæc ille domo exiens, ecclesiam petiit, idem ibi rogaturus Beatum; cum per viam obvium habuit hominem, qui cibum ei potumque, quod familiæ toti sufficeret, concessit. Dicebat porro mihi Faustinus, se rem hanc pro miraculo habere : quia dum orabat domi, sibi suaviter inspirari senserat, commeatum sibi, si adiret ecclesiam, a B. Aloysio paratum iri.

Faustinus Livellus cibum suis

a Beato impetrat.

384 *Testis Castellionensis secundus, Clemens Chisonus sæpenumero adductus supra, perpetuus Beati, dum* D *vivebat in seculo, comes et minister; deinde apud fratrem ejus Franciscum Præfectus domus ; ita deponi :* Multa ego audivi miracula B. Aloysii, facta Florentiæ, Romæ, in Polonia, Castellione, atque aliis locis ; et miraculum reputo, quod ipse olim evaserit mortem, quando lectus, in quo dormiebat, arsit. *(Vide caput 5 libri* I *Vitæ Ceparianæ.)* Multo post contigit mihi, quod nunc dico. Præfecerat me domui suæ Excellentissimus Dominus meus, Princeps Franciscus ; et agebam cum ipso Romæ; cum collectis (uti suis temporibus fieri consuevit) dati et accepti rationibus, comperi deesse mihi scuta quingenta, nec reminisci poteram quid iis fecissem, etiam post sedulam inquisitionem dierum circiter XXV, quibus discussi scripta mea omnia et angulos scriniorum, nec quidquam inveni ; quia per oblivionem non retuleram in adversaria mea summam illam. Nequidquam igitur me fatigans quærendo, prope aberam a desperatione; conscius quidem meæ mihi innocentiæ, sed quam monstrare non valebam, et poteram expendisse pecuniam illam, sed nesciebam; nec vero audebam indicare Principi meo, nec cuivis alteri ob verecundiam. Quid igitur tandem? Converti me ad B. Aloysium supplex et orans, per illa quæ E ego ei adhuc viventi sedulo impendi obsequia, ut mihi modum suggereret recuperandi quam desiderabam pecuniam. Et hæc orabam anno MDCVI, die XXVII Octobris vespere. Inde concessi cubitum ; et mane primo diluculo audivi B. Aloysium clara voce dicentem mihi : Noli timere, sed inspice œconomi codicem, ibi inventurus quod quæris. Advolo ad codicem indicatum, et aperta fenestra ad dubiam auroræ lucem lecturus, incido statim in hunc locum ; Die III Octobris data œconomo scuta quingenta. Quo lecto, confestim gratias egi Deo et Beato, et mox vestes indutus properavi ad ejus sepulcrum, ibique in sacello Missam audiens, denuo ei gratias persolvi : deinde narravi hoc miraculum Rev. P. Virgilio Ceparıo et multis domesticis nostris. Aliud quoque miraculum conservo in corde meo, quod certus sum obtinuisse per intercessionem ejusdem Beati; eaque de causa obtuli anathema, et suspendi ad sepulcrum ejus.

AUCTORE. C. J.

Clemens Ghisonus

amissa scuta 500

invocato B. Aloysio an. 1606

recuperat.

CAPUT III.

Miracula ex privatis in archivo collegii Romani Relationibus.

F

Præmissis duobus capitibus recensui nonnulla, extracta fere ex processibus, legitima auctoritate factis anno MDCIII *et* IX *quæ pro miraculis ibi deposita fuerunt, et aliqua etiam testimonio medicorum pro talibus probata. Nunc ex privatis fere aliorum relationibus, quæ in archivo nostro Romæ sunt, hoc et sequenti capite colligo alia varii generis mirabilia, quæ Deus ab anno* MDCVI, *usque ad* VIII, *invocato B. Aloysio, dispensavit liberaliter. Una earum Relationum, scripta Mediolani anno* MDCVIII, *uti infra innotescet, paucis multa prosequitur hunc in modum:* An. MDCVI Dom. Octavia Canobbia crebro patiebatur inflammationes oculorum, quibus ita afficiebatur ut ferre cœlum sine dolore non posset: et hæc patiebatur a multis jam annis, reliquias variolorum, quibus pridem laboraverat. Signata fuit oculos sacra B. Aloysii Reliquia ; et deinceps ad hoc usque tempus *(Relatio scripta est, ut dixi, anno* MDCVIII) non amplius quam semel oculos male affectos habuit ; cum prius ter et quater et sæpius quotannis male affici soleret. D. Christophorus Canobbius frater prædictæ, vovit eidem Beato iconem argenteam, si eatenus per illum sibi firmaretur femur, ut frequentare scholam posset. Vovit autem initio Novembris

Liberantur variis malis

Octavia Canobbia an. 1606,

Christophorus ejus frater 1607

AUCTORE C. J.

A Novembris anni MDCVI: et exinde frequentat perpetuo huc usque, quod duobus præcedentibus annis præstare non potuerat, nisi forte rarissime; atque ut plurimum cogebatur decumbere lecto cum gravissimis doloribus, profectis ex prædicto femore, quod multis plagis plerumque manabat pure. Idem, sub finem anni jam dicti, lectum tenebat ex vehementi febre et vehementibus ejusdem femoris doloribus; cum ad contractum Reliquiarum beati Patris Ignatii et B. Aloysii statim fugit dolor omnis; et febris illico remittens eodem die omnino disparuit.

Carolus Trivultius,

285 Anno MDCVII, mense Junio, Dominus Carolus Trivultius contraxit febrim acutam, ex quo desperare jam cœperant medici de ejus salute. Signatus fuit Reliquia B. Aloysii, et salutem recuperavit, portavitque anathema argenteum, at appendit ad imaginem Beati, Dom. Franciscus Visconte e Dynastis de Soma, incidit eodem anno, sub exitum Septembris, in febrim gravissimam, non sine acerbis doloribus capitis. Huic impositum fuit pauxillum Reliquiarum B. Aloysii, et dolor remisit: mox autem signatus eadem Reliquia, intra biduum omni carui infirmitate. Hoc anno MDCVIII, mense Januario, portavit Dom. Alexander Taverna, appendendum ad imagi- B nem Beati anathema aureum, gratitudinis pignus, propter restitutam sibi (ut aiebat) per B. Aloysium ex febri maligna sanitatem, postquam sacra ejus Reliquia signatus fuerat. Dom. Laura Biuma laborabat oculis graviter, non sine periculo amittendi visum. Signata fuit Reliquia Beati, per ejusque interventum agnoscit se a Deo recuperasse incolumitatem. Soror Radegundis, sanctimonialis professa monasterii S. Erasmi Mediolani, graviter infirma jacuit, a die Lunæ usque ad noctem Veneris, nihil omnino cibi sumens; jamque habebatur pro mortua; quando eadem nocte, et applicata ei fuit Reliquia B. Aloysii, et ipsa cœpit manducare et melius habere, et omnino convaluit: idque beneficii tribuit eidem Beato. Torquato Casato, viro nobili filiolus est fere quadrimus, qui veneficium passus, a multi jam mensibus lustrabatur adjurationibus ecclesiasticis jussu patris; sed nihilo melius habens, tam macilentus erat, ut vix ossibus hæreret, ac mortis speciem præ se ferret. Fecit pater, persuasus a certis Monialibus, promissionem conducendi filium ubi adoleverit, Romam ad visitandum B. Aloysii sepulcrum; et simul melius ei esse notabiliter cœpit; et C nunc optime ei est, succi pleno ac vivido. Paulus Balbi Januensis, de Societate Jesu, qui nunc Mediolani commoratur, asseverat, se interventione ejusdem Beati omnino liberatum esse gravibus capitis doloribus, quibus affici consueverat, et ante, et post introitum in Religionem; eique id acceptum refert.

Franciscus Visconte, *Alexander Taverna,* *Laura Biuma,* *Soror Radegundis,* *Torquati Casati filius,* *Paulus Balbus,*

Constantia Affaitata,

387 Domina Marchio Constantia Affaitata, anno MDCVII, solennis ante Pascha jejunii tempore, fluere adeo cœpit sanguine, ut brevi ad extrema deduceretur; jamque vigore corporis et viribus consumptis, prope se credebat a morte abesse; cum promisit B. Aloysio per votum, se imaginem ejus exposituram in ecclesia Gromelli, quæ ditio est Marchionatus sui, et curaturam ibi lampadem ardere anno integro. Quo voto, sensit ilico augescere vires, robur pristinum redire, diminui fluxum, usque dum integre sibi restituta est. Domina Comes Julia Barbiana, filia modo nominatæ Marchionis, uxor Domini Alberici Barbiani, Comitis Belgitiosi, bis pepererat femellas duas: desiderante autem tota ejus familia successorem et heredem masculum nominis Barbiani, vovit ipsa et maritus ejus, suasu prædictæ Marchionis matris suæ, B. Aloysio se, si pareret ipso intercedente masculum, nomen ei indituram Aloysium, et alia nonnulla in Beati honorem facturam. Eadem, qua hæc vota sunt nocte, cœpit uterum D portare, enixa est suo tempore filium; tota inde exultavit familia; et ipsa implevit sua vota. Dominæ Octaviæ Mandellæ filio, circiter quadrienni, enatæ erant glandulæ quædam, necessario exscindendæ ferro; emplastra quippe nihil operabantur. Bis sectio facienda jamjam erat, bis mater pro secando votum obtulit B. Aloysio; et bis glandulæ intra duarum horarum spatium sua sponte apertæ sunt; atque ita sectione, quæ satis cum periculo facienda erat, opus non fuit: judicio autem medicorum glandulæ aperiri non poterant spatio multarum horarum, ac propterea confugerant ad sectionem. Dom. Cæsar Negri, Sacerdos et Canonicus S. Mariæ de Scala, violento morbo vires omnes et pulsum arteriæ jam perdiderat, moribundo similis; quando ei nuntiari jubet Sanctimonialis quædam, ut per votum recurrat ad opem B. Aloysii. Id ille fecit, ac simul periculum depulit, brevissimoque tempore convaluit perfecte, quod Beato acceptum refert.

Julia Barbiana, *Octaviæ Mandellæ filiolus,* *Cæsar Negri.*

Parmæ 1606 sanantur,

388 *Alia Relatio scripta fuit Parmæ, anno (ut videtur)* MDCVI, *complectens varias curationes ibidem miraculose factas; postquam ibi eodem anno, die* XX *et* E XXI *Junii, imago B. Aloysii publicæ venerationi elevata fuit, præsentibus serenissimis Ducibus, ut alibi narravimus. Eodem igitur anno* MDCVI. Dominus Guidelminus Palma, habitans Parmæ prope S. Michaelis portæ novæ, juxta Riconosciutas vulgo dictas, intolerabili dolore capitis, duos jam annos et mensem unum continuos, ita cruciabatur ut legere nihil, incedere autem vix posset. Venit ille admodum fatigatus, postquam bis terve per viam subsistens quieverat, ad S. Rochi *(est ea ecclesia Patrum Societatis Jesu)* Ibique confessus peccata sua et sacra Communione refectus, signatus fuit, quod petiit, frontem in modum crucis Reliquia B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu, in sacrario prædictæ S. Rochi; atque ibidem, magna cum fiducia et pietate, postulavit Beatum liberationem a dolore; qui mox imminui sensibiliter cœpit, et paucis diebus plane depulsus fuit: potuitque ille legere et pergere quo vellet pedes; nec amplius dolorem sensit. *Sequitur miraculosa curatio puellæ ab epilepsia, in hospitio mendicabulorum Parmæ, facta per eumdem Beatum, quam supra ad caput 3 libri 3 Vitæ, pag. 1053, jam descriptam dedimus ex processu Romano ac depositione P. Aloysii Valmaranæ. Hic tamen additur factam fuisse ipso anniversario felicis obitus Aloysii anno* MDCVI.

Guidelminus Palmia,

Ersilia Noceti,

F Eodem quoque anno Ersilia Nocetti, Sanctimonialis professa et juvenis in monasterio S. Alexandri Parmæ, a multis annis oppressa malo medicis ignoto, non poterat movere se, et de loco in locum portari debebat. Postquam hæc, omnia nequidquam experta fuerat remedia, ignorantibus quid ultra afferrent medicis, aliquorum hortatu recurrit ad B. Aloysium; magnaque fide ei vovit nescio quid; et stupentibus ipsa ceterisque omnibus Sanctimonialibus, et duobus monasterii medicis, perfecte curata fuit; et exinde incedit absque ullo sustentaculo, frequentat triclinium, accedit ad crates colloquendi causa, et quocumque libitum ei est vadit per monasterium.

ancilla Felicis de Gigolis, apparente Beato,

389 Eodem similiter anno ancilla quædam domestica Dominæ Felicis de Gigolis, uxoris Domini Balthasaris Rivobene, in vicinia S. Gervasii Parmæ, dolebat ex quo nata fuit, pede altero, et nonumquam taliter, ut contactum digiti ferre non posset: hieme vero tota cruciari gravius consueverat solito: sed hoc tandem anno increverat adeo dolor, cum inflammatione pedis, ut misella femina se prosterneret prona humi, lamentaretur atque ulularet, non secus quam si furiis agitaretur. Medici, post multas unctiones aliaque remedia, sine lenimine usurpata, cum nihil

A nihil amplius haberent ab arte sua subsidii, et resecare pedem formidarent; permiserant eam providentiæ divinæ. Domina ejus, tam tristi spectaculo mota, et commiseratione tacta, hortabatur illam, ut, deficiente humana ope, ad divinam beatorumque Aloysii et Ignatii confugeret. Fecit illa quod suadebatur, magno animo et fervore; cum ilico videre sibi visa est sensibiliter binos istos Beatos, sed clarius B. Aloysium (cujus imaginem in tabula depictam jam ante viderat, expositam in ecclesia S. Rochi, eumque singulari prosequebatur religione) atque eodem instanti tempore soluta fuit omni dolore; nec deinceps ullum amplius passa est: pes vero sensim detumuit, sibique ita restitutus est, ut nihil nunc supersit mali. Id quod medici et chirurgi summopere admirantur, dicentes, tam brevi tempore curari absque miraculo, quod Deo et prædictis ejus Sanctis tribuitur, non potuisse. Hujus rei testes sunt tota illa vicinia, et specialiter Dominus ac Domina familiæ, mater Domini, ac mater ipsius famulæ curatæ.

et ipsa Felix diu phthisica;

390 Eadem Domina Felix prædicta, credita fuit annis tribus laborare phthisi, interea quidquid excogitari medicinæ a medicis potuit, frustra adhibitum fuit. Inter medicos autem, qui præclarissimi erant B totius civitatis, fuit Dom. Alexander Recordati, nec non Dominus Cassia, qui et insinuare identidem solebat infirmæ, morbum ejus ex illorum genere esse, qui homines transmittunt ad cœlum, et medicorum arti non cedunt. Magna in veneratione habebat illa beatos Ignatium et Aloysium; iisque sese, rebus aliis desperatis, commendavit, votum fecit; ac eorum ope sic est sanata, ut nulla deinceps sumpta medicina, stupentibus medicis omnibusque eam cognoscentibus, nunc eat pedes quaquaversum, in ecclesiam, et per totam civitatem. Fatetur hæc quidem, uti et prædicta ejus ancilla, se utrique Beato debere gratiam obtentam; verumtamen præcipue illam tribuunt B. Aloysio, quem propius noverant ex concione, quam in ejus honorem non multo ante habuerat ad populum P. Aloysius Valmarana, et ex fama sanctitatis ejus sparsa civitate tota, ex quo die solenniter exposita fuit Beati effigies in ecclesia S. Rochi, *anniversario nempe transitus Aloysiani eodem anno* MDCVI. *Tum allegantur hujus facti testes iidem, qui in prædicta ancillæ curatione.*

Andreas de Guidettis ab incurabili dolore capitis.

391 Dom. Andreas de Guidettis in via portæ novæ, parœciæ S. Ambrosii Parmæ, eodem anno MDCVI, passus annis duobus continuis dolorem ca- C pitis tam crudelem, ut nihil facere posset operis: consumptis remediis omnibus, tandem potare cœpit aquam ligni, exigua cum spe curationis; censentibus medicis, aperiendam ei sectione calvam: sed et hoc dubium esse, an profuturum sit. Uxor ejus, Paula de Pezzaris nomine, rebus tam desperatis, audiens mirabilia B. Aloysii opera, vovet ei, si maritum dolore capitis liberaret, caput argenteum: vixque voverat, cum ille liberatus est divinitus: neque enim potatio aquæ prædictæ id facere potuit; quia illam tantum cœperat bibere, quando sanatio perfecta fuit; atque etiamsi jam antea illam bibisset multis diebus, ei non poterat attribui factum tam miraculosum, utpote quæ tam pauca, uti hic sumpta fuit, ac tantillo tempore, non possit naturaliter id operari, nedum ubi malum tam diuturnum atque inveteratum est. Unde et medici stupebant re audita, asserentes non arte humana, sed solo miraculo B. Aloysii, curationem factam esse. Testes sunt Cæsar de Fazzolis, Jacobus Casali, Camillus de..... Simon Sassi, ac omnes vicini.

Morbi varii instanti tempore depulsi;

392 *Parmensibus hisce beneficiis jungamus alia quædam illis posteriora, Parmæ item facta, et in processu Castellionensi anno* MDCIX *deposita a teste* XIII; *priusquam ad privatæ auctoritatis Relationem Florentinam accedamus. Et, ne depositionem indicati testis* D *distrahamus, præmittenda sunt nonnulla alia, alibi quam Parmæ facta, quæ confirmare alibi dicta possint. Ait igitur testis ille:* Scio in particulari, quod hic Castellione publica sit vox et fama de curatione miraculosa Dom. Camillæ de Ferrariis, hectica annorum octo continuorum febri, momento uno per B. Aloysium liberatæ: quodque idem, uno itidem momento, liberaverit acerbissimis uteri doloribus Illustrissimam D. Cynthiam Gonzagam neptem suam, ad contactum imaginis cujusdam suæ, ad ægrotantis lectum allatæ. Liberavit pariter Florentiæ momento unico Monialem incurabili cancro: cujus curationis instrumentum authenticum ipse legi, ad tribunal Archiepiscopi Florentini factum. Romæ etiam curavit contactu Reliquiæ suæ Joannem Justinianum Societatis nostræ, qui calculosus, per undecim omnino dies mejere nihil quidquam potuerat, et a medicis desperatus jacebat. Alia istiusmodi multa narrare possem, sed brevitatis causa prætermitto. Tantum referam nonnulla, quæ contigerunt Parmæ, et per meas manus, ut ita dicam, transierunt.

AUCTORE. C. J.

item tentationes carnis,

393 Et primum quidem, complures personæ, ve- E hementer tam corpore, quam animo tentatæ contra castitatem, emisso voto promittentes, sese in pervigilio Beati jejunaturos, aliquot diebus persoluturos nonnullas orationes, et quintum sumpturos sanctissimam Eucharistiam, ad honorem ejus; omnino liberatæ fuerunt priusquam promissæ orationes et communiones absolutæ essent. Ad hæc, infans quatuordecim mensium, filiola Illustrissimæ Dominæ Comitis Laucæ Scotto Sanvitale, Clara nomine, obnoxia morbo caduco, post votum B. Aloysio nuncupatum ita subito ac belle sanata fuit, ut numquam deinceps morbum illum passa sit: quod eadem Illustrissima Comes, ejusque Illustrissimus maritus, Comes Theodorus Scotto, aliique de familia, testificabantur quoties de illo incidebat sermo. Tertium, Domina Catharina Cerati Musi, filia Illustrissimæ Dom. Comitis Lauræ Musi, desperantibus vitam ejus medicis, quod totam secundinam cum partu non ejecisset; emisso ad honorem Beati voto, vitam servavit ac sanitatem consecuta est, ejecta post biduum, quod medici miraculum reputabant, reliqua secundina. Eadem Domina pro certo habet, se, patrocinante apud Deum Beato, matrem factam ac multis malis liberatam esse: eaque de causa in ipsum tanta fertur fiducia, ut quavis necessitate pressa ad eum confugiat, atque quod cupit, impetret. F

et epilepsia.

Puerpera servata.

Alter epilepticus sanatus an. 1607.

394 Quartum, puer triennis, qui trigesimum quotidie, aut trigesimum quintum, cadebat in terram, posteaquam votum Beato nostro votum pro ipso fuit, eodem die sanatus est, ac deinceps usque in præsens tempus, quod duo circiter anni sunt, nullus ei casus supervenit, nullus morbus superfuit. Nomen puero est Juliano Mozzi; estque filius Gemini Mozzi et Mariæ Isabellæ Rozelli. Contigit autem miraculum in domo Dom. Isabellæ Stromieræ multis præsentibus, id ipsumque testantibus. Denique, multa præter hæc miracula Parmæ patrata sunt ejusdem Beati patrocinio, quæ lubens prætereo, quia recens memoria illorum quibus collata beneficia fuerunt, ac testium, mihi non est. Si tamen necesse foret, illorum testes, et testimonia Parmæ producenda curare possem. Miracula porro, quæ supra produxi, in personis D. Claræ, D. Isabellæ, et Juliani facta, existimo ego vera miracula esse; quia nulla intervenit causa, naturalis aut artificialis, cui illorum curatio possit tribui: idemque sentiendum est de illis, quæ Castellione, Florentiæ ac Romæ retuli evenisse.

A

AUCTORE C. J.

CAPUT IV.

Alia ex privatorum Relationibus mirabilia.

An. 1608 Benedictinæ Monticelli,

Mediolanensem ac Parmensem Relationes nunc sequatur Florentina, curationibus miraculosis plenior. Collecta fuit a Sanctimonialibus primi Ordinis S. Benedicti in monasterio S. Petri in Monticello, non procul extra portam S. Frigidiani Florentinam, postquam eo allata fuit Reliquia quædam B. Aloysii anno MDCVIII, *de qua mox. Collectionem hanc submisit mihi, jam inde ab anno* MDCXCII *Rev. P. Joannes Franciscus Vannius, meus olim Romæ sacræ linguæ Professor, idemque et tunc et deinceps sedulus operis nostri de Actis Sanctorum adjutor et promotor; descriptam juxta exemplar, quod postea vidi in archivo Societatis nostræ Romano; atque ita legitur ex descriptione prædictarum Monialium :* Annotamentum ; quo die obtinuerimus Reliquiam B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu, per Rev. P. Claudium Seripandum, qui testatur, se illam accepisse Roma a P. Virgilio Cepario, ejusdem Societatis Sacerdote B admodum Reverendo. Die VII Januarii MDCVIII accepimus a Dom. Sebastiano Mellini supra memoratam Reliquiam B. Aloysii, insertam argento, in formam nominis Jesu elaborato, radiis circum appositis. Primo vespere quo in domum nostram illata est, portata fuit ad omnes monasterii infirmas, quæ et signatæ illa fuerunt. Deinde portata in ecclesiam, collocata fuit super altare, concurrentibus eo multis Monialibus et se signari curantibus ; quarum nonnullæ liberatæ fuerunt dolore capitis, atque aliæ aliis infirmitatibus. Sigillatim vero hæc contigerunt. I. Conversa quædam, Soror Baptista Rossia, cui octonis jam mensibus ita afficiebatur caput, ut videretur injecto igne succendi magno cum dolore ; ubi sacris Reliquiis signata fuit, continuo sibi dispelli omne malum sensit : pergitque ad hunc usque diem, qui trigesimus est Augusti anni MDCVIII, sine dolore recte valere.

curantur a gravi cephalalgia,

396 II. Erat ibidem alia Monialis, quæ ex morbo epileptico creberrime cadebat in terram, durabatque duas aut tres horas alienata a sensibus, cum multa pœna sua et terrore spectantium. Ad hanc, tunc forte id patientem, allata fuit eodem vespere sancta Reliquia, eaque illam signavit Soror Felicia Temperarii ; cum illico malum stitit, ac ægra ad se rediit. Deinceps vero quotiescumque recurrit malum C (recurrit autem minus crebro) portatur ad illam eadem sancta Reliquia ; eaque signata continuo sibi restituitur : quamobrem et B. Aloysium appellat passim medicum suum. Est hæc Monialis e numero Sacratarum, nominata Soror Maria Stella Ducci. III. Alia item Monialis, Soror Maria Hyacintha Masei, et ipsa certis quibusdam deliquiis obnoxia, quo loco ab iis invadebatur, cadebat ; ceciditque aliquando, dum sacrosanctam Eucharistiam comitaremur ad infirmam Sororem, per scalas deorsum usque ad terram. Quamobrem apportata ad illam fuit sacra Reliquia ; et simul atque recepit animum, vovit Beato votum aliquod ; ex eoque tempore, videlicet mense Martio, huc usque, elapso semestri spatio, nullam amplius, per gratiam Dei et B. Aloysii, accessionem habuit : quæ res nobis consolationi summæ est. Eadem Soror, transactis jam aliquot mensibus post semestre prædictum, cum forte quibusdam medicamentis uti deberet, pristinum in se renovari malum sensit. Qua de causa portata ei denuo fuit sacra Reliquia, et illa denuo melius habuit. Verum tamen est, nonnumquam ei idem adhuc accidere ; sed confidimus fore ut paulatim eam plane deserat. Sorores aliæ plures etiam liberatæ fuerunt, aliæ quidem cephalalgia, D aliæ vero odontalgia, aliæ denique febribus, postquam vovendo promiserant, aliquod se pietatis opus in honorem Dei et B. Aloysii facturas.

epilepsia

deliquio frequenti,

et incommodis variis :

397 IV. Ad hæc opem tulit B. Aloysius cuidam infanti, Virgineæ Jucundiæ (Del Giocondo) nomine, quæ ad desperationem medicorum ægrotabat. Vehementia quippe febris destituta sensibus erat ; dextri lateris uti et brachiorum usum sic perdiderat, ut admovere illa ori non posset ; nec satis dici potest quam misero puella esset loco ; unde et putabatur in dies moritura : cum ejus amita, Soror Hippolyta Falconeri, misellam obtulit per votum Beato prædicto ; et continuo melius habuit, paucis post diebus brachiorum usum recepit, atque intra mensem omni ex parte sana fuit. V. Soror Constantia Nucci habebat quemdam nepotulum suum, ex pleuritide laborantem usque ad mortem ; eique jam renuntiatum erat a sorore sua, pro suo filio ut oraret, non supervicturum usque ad lucem sequentis diei. Illa vovit recitare orationem dominicam quinque diebus, ter quotidie, in honorem B. Aloysii eique puerum ennixe commendavit : cum postera luce E iterum ei renuntiat soror sua, noctu a puero abcessisse omnem morbum ac dolorem, lætantibus se suisque omnibus. VI. Quædam Conversa Soror, cui nomen Evangelistæ, ex distillatione, in crus et pedem delapsa, pessime habebat. Nuncupavit Beato votum, se visitaturam Reliquiam ejus, ibi recitaturam quinquies Orationem dominicam et Salutationem angelicam, curaturam quoque unam Missam ejus honori celebrandam, quando posset ; atque usum pedis et sanitatem recepit. VII. Quidam operariorum monasterii nostri, Andreas Augustinius (Delli Agostini) appellatus, vomuerat multum sanguinis, ac febri adeo ardebat, ut circum adstantes non cognosceret. Isti nos misimus sacram Reliquiam, et eodem die cœpit convalescere, ac brevi sanus fuit.

item infans a febri paralytica,

alius a pleuritide,

Conversarum una in crure ac pede ;

et vir sanguinem vomens

398 VIII. Eodem anno MDCVIII, femina quædam de plebe, filia Spadalingæ, parturiebat ante tempus suum ; et oppressa gravissimis doloribus tres ipsos dies continuos, periclitabatur de vita. Accurrerunt adjutrices feminæ ad monasterium nostrum, postulantes Breve S. Catharinæ Senensis *(ita vocari, opinor, epistolium aliquod a Sancta Virgine scriptum, aut saltem nomen ejus illi subscriptum)* quod quoniam tunc temporis forte missum erat ad aliam parturientem ; postulantibus illud data fuit Reliquia B. Aloysii. Res mira ! Simul atque collo periclitantis F feminæ appensa fuit, peperit illa infantem masculum vivum, quatuor mensium ; qui et vixit horam dimidiam, et baptizatus fuit ; ac deinde in ecclesia nostra festo sanctæ Crucis, quod in Septembri colitur, prima luce tumulatus est : mater vero post partum rectissime habuit. IX. Dominicus, Baptistæ Rossii filius, ex equo lapsus, alteroque fractus pede, tantopere cruciabatur, licet omnem cautelam adhiberet chirurgus, ut nullam capere posset quietis partem et crebro linqueretur animo, nihil leniminis afferentibus medicamentis. Quamobrem ablegavit ad nos mater, qui peteret sibique afferret Reliquiam B. Aloysii : quam, recitatis prius ab universa ejus familia quinquies Oratione dominica et Salutatione angelica, cum applicuisset pedi, signato ante forma crucis, cessavit, abiit e vestigio dolor et brevi coaluit pes, quemadmodum mihi retulit matertera ejus, Soror nostra Baptista. X. Nepotulus prædicti Dominici, nominatus Nicesolus, lamentabatur præ doloro dentium multis diebus continuis, et cibum sumere nequibat, et finem lamentandi nullum faciebat. Hic tandem portatus fuit ad monasterium hocce nostrum ; genam signarunt Reliquia Beati in modum crucis ; dixerunt tertium Orationem dominicam atque angelicam

triduum desperate parturiens,

juvenis pedem fractus,

infans odontalgiam patiens.

A angelicam Salutationem; et actutum incepit convalescere puellus; vesperi omnino habuit recte, cibum sumpsit ac dormivit, nec ullo deinceps dolore dentium affectus est.

399 xi. Soror Maura Melini, tirocinii obiens probationes, cum ægrotasset a Septembri ad usque dimidium Novembrem tenaci febre; vovit Beati effigiem data eleemosyna pingendam curare; et fere citius voto curata fuit. Appropinquante enim tempore, quo febris recurrere solebat, signa quidem febris apparuerunt, non ipsa febris. Postera autem luce surrexit, et pransa est, et sensim de integro convaluit, perrexitque diebus xxii (*potius* xxiii) signare se sacra Beati Reliquia, in memoriam xxii (*imo* xxiii) annorum, quibus ille vixit in terris. xii. Per simile votum curata quoque fuit infans quædam, Ginevra Rossia nomine, quæ variolis ita obsita erat, ut monstrum referret: credebaturque aut amissura vitam, aut saltem retentura in oculis onychem, qui visionem impediret. Ea propter submissa eo fuit sancta Reliquia, oculi eadem fuerunt signati, et puella, quæ Deo ac Beato gratiæ sint, brevi tempore integritatem corporis recepit, nulla oculis relicta B læsione. xiii. Lucretia Rossia, soror prædictæ Ginevræ, sub idem tempus in febrim incidit, signavit se ipsa quoque eadem Reliquia; vovit unam se Missam celebrari in ejus honorem curaturam; et continuo abeunte febri sana fuit; uti suo ipsa ore mihi narravit. xiv. Sanata etiam fuit quædam Sanctimonialis, Soror Hippolyta Falconieri. Hæc vehementer dolens ventriculo, corde, et toto corpore, applicuit sibi sacram Reliquiam: quo autem loco illam admovebat, inde fugiebat dolor. Promovit igitur eamdem ex alia in aliam partem corporis, et ex toto dolorem omnem expulit brevi tempore, quantumvis vehementem; itaque sanata fuit. Adde quod eadem Monialis sæpius vacuitatem a dolore capitis obtinuerit, et plura alia beneficia eidem Beato accepta habeat.

Curantur pertinax febris,

varioli oculis periculosi,

febris,

dolor totius corporis,

400 xv. Soror nostra Martha, conferens se ad operam suam, cadebat in cavædio, tanto impulsu, ut cuncta ei membra convulsa essent magno cum cruciatu. Deportata a Monialibus in lectum, cum medicinæ nihil operarentur, signata fuit Reliquia B. Aloysii, et vacuitas mox doloris atque integra sanitas rediit. xvi. Eadem Soror, transactis aliquot mensibus, luxaverat alterum pedem intolerabili cum dolore, qui nulli cedebat remedio cessit autem si- C mul atque ad illam allata fuit Reliquia sæpe dicta. xvii. Reverenda Mater Soror Flaminia Nerli, veneranda Antistita monasterii nostri, transacto proximo Septembri anni mdcix, decumbebat satis cum periculo ex febri tertiana duplice, quæ judicio medicorum timebatur fore diuturna, spectato naturæ cursu. Interea enixe commendata fuit B. Aloysio cum voto; atque sexto die ex quo febricitare cœperat, non amplius, præter spem omnium febri liberata est: neque tantum sana deinde perseveravit, sed nunc etiam melius se valere, quam ante morbum, fatetur; idque ipsum tribuit quoque intercessioni ac meritis ejusdem Beati. xviii. Soror Lucia, quæ Monialis est in S. Ambrosii, gravi ægritudine afflictabatur. Miserunt ei Moniales S. Petri in Monticello Reliquiam suam B. Aloysii. Ægra se illa signavit, et volente Deo ejusque Beato, paucis diebus sanitati restituta fuit.

soror una ex alto lapsa,

et pedem luxata;

et alia graviter infirmata.

401 xix. Soror Thaddæa, in S. Nicolai Monacha, sex annos tuber gerebat in altero genu, magnitudine mali auraici grandis. Primo biennio ei per dolorem non licebat genu illud incurvare: reliquo deinde quadriennio dolor non fuit continuus, sed intervallatus. Transactis sex istis annis, gravem incidit in febrim et periculosam, nupera æstate; evasit tamen periculum, sed melius incipiens habere D a febri, incredibiliter doluit genu diebus multis: quando tandem, nec opinante ægra nec sentiente, crepuit tuber, perfundens lectum multo sanguine et aqua purulenta. Lenimen inde habuit doloris aliquot dies, manante identidem genu pure eoque fascias inficiente. Deinde vero recruduit usque adeo dolor, ut commovere misella tibiam non posset: enatæque ei sunt infra genu tres pustulæ, et ipsæ doloriferæ, quia tabidæ. Hinc plurimum angebatur; neque tantum propter dolorem quem dixi; verum etiam, quia non audebat præ verecundia eo admittere manum medicorum et chirurgorum: atque in hac inquietudine et angustiis fuit mensem unum; genu jam non amplius ejiciente multum puris. Ad hæc anno ante uno excreverat ei sub eodem genu tuber quoddam solidum, nihilo minus juglande.

Alia genu pessime affectum

AUCTORE C. J.

non audens curandum nudare,

402 Hisce igitur tot versans in angustiis, cœlum onerat precibus; atque ad B. Aloysium conversa, indignam se quidem fatetur cui Beatus desideratum curationis beneficium impertiretur; attamen perseveravit ejus opem implorando mensem totum. Cum nocte quadam atrocissima membrorum omnium convulsione, cum incredibili cruciatu, se ad mortem E adigi rata, denuo inclamat Aloysium; lacrymantibusque oculis et incenso corde eum precatur, ut ne sibi desit in tantis angustiis, sed potius sanitatem redderet, quamvis id ipsa non mereretur. Sensit inde motum contritionis, et ex animo, volens nuncupavit votum, se recuperata sanitate curaturam fieri crus argenteum et appendi ad imaginem ejus. Post hæc eadem nocte incipit leniter dormire; et expergefacta non multo post, sentit mitigatum dolorem et lucescente die surgit, vadit per monasterium, redit ad cellam suam, solvit genu fascia; et continuo sine doloris sensu apertum, impetu emittit (instar vasis pleni quod liberatur epistomio) copiosam saniem; et cognoscit gratiam sanationis, quam tantopere postulaverat, sibi concessam esse. Exinde autem cis dies xv coaluit vulnus, nihilo doloris amplius illato, et reliqua tubera siccata fuerunt. Atque ita meritis B. Aloysii debeo, *inquit*, tribuoque curationem meam; cum neque medicum adhibuerim ullum, neque ullam applicuerim medicinam. *Indicat hæc clausula, ipsam Thaddæam, quæ curata fuit, præmissam infirmitatem suam et curationis modum descripsisse.*

post intolerabiles in eo dolores,

facto voto sanatur,

403 xx. Eadem monialis, *videlicet Thaddæa*, alias magnam animi ægritudinem passa multos annos, F tandem se convertit ad B. Aloysium, implorando ejus opem: ex eoque tempore citra ullam agitationem huc usque vivit quieta. *Hactenus Relatio Florentina. Nam quod sequitur ibi* xxi, *seu miraculum seu beneficium Sororis Luciæ, in S. Ambrosii Monialis, nihil differt a* xviii *supra narrato. Quæri posset, cum prædicta notentur anno* mdcviii *et* ix *contigisse, an deinceps ibidem nihil memorabile per dictas Reliquias factum sit. Nos certe id ipsum quæsivimus pridem ex sæpe laudato Patre nostro Francisco Vannio, atque hic id ipsum porro per litteras sciscitatus est ex P. Fabio Mansi, tunc Florentiæ commorante, ac biennio post regere collegium nostrum Senense jusso. Respondit autem Mansius anno* mdcxii, ix *Junii, hæc inter alia:* Monasterium S. Petri in Monticello, primi Ordinis S. Benedicti, conservat hodiedum eamdem B. Aloysii Reliquiam, per quam Deus olim operatus est illa miracula, *quæ hic jam retulimus*. Verum ab anno mdcix nullum ibi reperitur quod tribui seorsim Beato illi possit. Quoniam Sanctimoniales istæ paulo post inseruerunt prædictam Reliquiam, cum multis aliis aliorum Sanctorum, grandioribus quibusdam thecis. Ex quo factum est ut inter plura beneficia, quæ ibi deinceps obtenta fuerunt,

similia beneficia ibidem accepta

notari desierunt cum Reliquia ista

aliis adjuncta fuit.

AUCTORE C. J.

A runt, sciri non possit, quid Beato nostro seorsim acceptum referri præ ceteris debeat.

CAPUT V.

Aliquot curationes, tum a privatis testatæ, tum coram judicibus probatæ.

Judex regius Calari juratus asserit,

Dedimus jam duobus capitibus Relationes ternas et amplas multorum beneficiorum ad invocationem B. Aloysii obtentorum, Mediolani, Parmæ, Florentiæ. Quarta quam nunc adduco, non privati tantum hominis testimonio asserta, sed publica etiam auctoritate discussa fuit. Anno nempe* MDCVII, *agente R. P. Salvatore Carcassona Societatis Jesu Calari in Sardinia, per libellum supplicem apud illustrissimum Archiepiscopum ejusdem civitatis, ex mandato hujus legitime examinatus fuit, die* XXIV *Septembris prædicti anni,* Magnificus et egregius Joannes Massens, Judex regiæ Curiæ in toto Sardiniæ regno, ætatis, ut dixit, XXXVIII annorum, testis citatus : qui juravit, per Dominum Deum et ejus sancta quatuor Evangelia, dicere veritatem quam sciet, super contentis in schedula oblata per Rectorem Societatis Jesu hujus

B

quod acri ilium tormento afflictus,

civitatis *Calaritanæ*, et dixit *idiomate Catalauno, quo Sardi plerumque utuntur in publicis instrumentis;* dixit, *inquam*, quod die sancto Pantaleoni sacro, XXVII mensis Julii præsentis anni, cum esset in inferiore conclavi domus suæ, hora post meridiem circiter quarta, atque intelligeret, Dominam Marchionem de Quirra sepeliendam efferri; correptus fuerit dolore ilium; quo tamen, quia frequens ei id mali accidebat, non multum turbabatur, nisi quando solito vehementior erat dolor : tum vero etiam lenire illum solebat, componendo sese in lecto et alvum clystere purgando. At nunc, postquam eadem adhibuerat remedia, non tantum non minuebatur dolor, sed invalescebat quoque magis ac magis, ægrotantemque acerbitate sua adigebat ad desperationem; ita ut et vestes sibi poscere, et impatiens doloris e lecto se proripere meditaretur.

post votum Beato factum, sanatus sit.

405 Inter hæc sub initium noctis signum vespertinum dari ære campano audit, ad Salutationem angelicam, ut fieri solet, recitandam; simulque memoria recolens, quod nocte præterita legerat in Vita B. Aloysii Gonzagæ, Deum per ejus intercessionem cuidam Fratri e Societate Jesu, calculo et colicis doloribus laboranti, incolumitatem miraculose restituisse; votum et ipse Beato illi concipit atque ap-

C

promittit, se ter confessurum peccata sua intra certum tempus, ac ter recitaturum coronam Marianam in honorem prædicti Beati, si ejus interventu consequatur a Domino levamen dolorum suorum. Vix votum fecerat, quin cœperit dolor remittere; ac dimidio quadrante unius horæ ita omnis abscessit, ut nec minimus superfuerit ejus sensus. Agnovit autem Dominus Massens, beneficium illud sibi per B. Aloysium a Deo concessum esse; remque ita se habere uti dixit, testatus est, et jurejurando confirmat. *Subscriptum erat;* Joannes Spada, Notarius et Secretarius : *qui et copiam prædictorum,* ex originali suo, recondito atque existente in archivo curiæ et mensæ Archiepiscopalis et primalis Calari, extractam die XXIII Septembris MDCVIII, *ibidem authenticavit subscriptione nominis et signi sui : eaque Romam transmissa in archivo Societatis nostræ servatur. Atque hæc curatio facta est anno* MDCVII : *quæ sequitur, aut hoc ipso, aut potius sequenti contigerit.*

Missus Romam rusticus,

406 *Scripsit enim anno* MDCVIII *epistolam Secretarius Marchionis Canossæ ad P. Joannem Franciscum Massi, Societatis Jesu Romæ, continentem duplex hoc miraculum B. Aloysii.* Admodum Reverende in Christo et observandissime P. Illustrissimus Dominus

D

Marchio Canossa, Dominus meus, habet inter agricolas villæ suæ latorem harum; qui aliquot mensibus infirmus letali morbo, eo tandem redactus fuit, ut anima ejus consuetis Ecclesiæ precibus commendaretur Deo. Hunc ego hortatus sum, ut votum voveret B. Aloysio Gonzagæ. Vovit ille sub horam noctis, sive post occasum solis, primam; quando ego discessi : ille vero fiducia voti animatus, mox sibi visus est melius habere ac reviviscere; atque re ipsa, qui paulo ante moriebatur, cœnavit mox cum appetitu, ac dormivit uti sanus usque ad mediam noctem. Præterea paucis post diebus recidit in periculum vitæ, nihilo priori levius, ex retentione urinæ, qua venter ei crepare videbatur. Ego ei denuo suggessi, opem ut imploraret beati Sospitatoris sui : imploravit denuo, et mox urinam emisit ac vitam servavit. Nunc ille ad vos venit, votum soluturus; quod in eo consistit, ut curet ad Beati honorem celebrari Missam unam; suscipiatque ipse sanctissimum Eucharistiæ sacramentum. Quamobrem mitto hominem jussu Domini Marchionis ad te, Reverende Pater, certus, fore ut eum juves in solutione debiti sui : præterquam quod credere fas sit, etiam te aliquid consolationis ex tam evidenti miraculo capturum. Jezani *(Di Giezano)* XXVIII Novembris MDCVIII. Adm. Rev. Paternitatis vestræ addictissimus famulus, Thomas Philippinus. *Et ille quidem Romæ vota sua Aloysio persolvit : alius ibidem obtinuit ab eodem Beato beneficium, quod ad faciendam rei fidem, sic describit.*

votum solvit pro servata sibi bis vita

E

An. 1608 Cubicularius Papæ

407 Ego Flaminius Ubaldini, natus e Comitibus de Carda, Æsii in civitate Marchiæ Anconitanæ, in ditione Serenissimi Ducis Urbinatis; agebam Romæ Cubicularium adjutorem Bussulæ, uti vocant, apud Sanctiss. D. Nostrum Paulum Papam V, et forte in excubiis eram quo tempore Pontifex cœnabat, die XXVI Maji MDCVIII, cum jubebar renuntiare Illustriss. et Excellentiss. Domino Joanni Baptistæ Burghesio, ad Pontificem ut veniret. Jussa facturus propere descendi per scalas privatas; revertenti vero mihi inter ascendendum percussit aliquis (ita sane videbatur) tam vehementer suram, ut inde claudicarem, et vix me promovere sursum possem. Eo ut enixus fui, remotis tibialibus suram lustravi, sed nullum deprehendi percussionis aut vulneris signum. Interim præ dolore difficulter incedebam, et vix tandem reverti claudicando domum meam potui. Hic vero noctu dolor invaluit; unde sequenti die consului Dom. Odoardum Lopes, medicum familiæ Pontificiæ in palatio. Censuit autem ille, catarrhum delapsum esse in illam partem cruris, et jussit purgationem aliasque potiones medicas sumi, arteria incisa sanguinem minui, manere me domi et in lecto : mansi vero dies octo, et post hæc nondum incedere sine claudicatione potui. Tandem mihi venit in mentem adire ecclesiam Nominis Jesu Patrum Societatis, ibique conscientiam expiare et celebrare Missam : id quod feci XI Junii MDCVIII die Mercurii, S. Barnabæ sacro, claudicans inter eundum cum aliquo dolore cruris.

ex subito in suram rheumate claudicans,

F

post dictam difficulter Missam

408 Post Missam actis Domino Deo gratiis, nihilo minus claudicans ac dolens, discessi domum; sed cogitatione pia motus deflexi aliquantum de via ad ecclesiam Annuntiatæ eorumdem Patrum Societatis Jesu. Ingressus intro, de genibus adoravi, primum in sacra Eucharistia Christum Dominum; inde converti me ad sacellum gloriosissimæ Virginis matris ejus, ubi quiescit corpus B. Aloysii Gonzagæ, Societatis prædictæ Religiosi. Cum inde abiturus, ægre me possem erigere in pedes, et claudicarem; interrogat me P. Thomas Lauretanus, qui forte ibidem vacabat etiam ipse orationi, quomodo valerem. Reposui; Parum recte; propterea quod catarrhus

A rhus in suram dexteram delapsus, difficilem mihi gressum redderet. Ac ille : Quin tu recursum habes ad gloriosam Dei matrem et B. Aloysium? Et rogavi, ipse pro me ut oraret. Annuit; et dixit, Sed simul conjungamus preces nostras, opem Beati implorantes. Posui igitur denuo humi genua proxime Patrem ; et simul orantes octava horæ unius parte, supplicavimus Beato, ut mihi liberum sine impedimento gressum restitueret. Interea audit Pater, dari in collegio signum ære Campano ; et surgens ait mihi, se vocari ab obedientia ad exigendam a conscientia sua transactæ eatenus diei rationem. Atque ego pariter me erigens, gratias ei egi, faustaque omnia precatus sum : tum recessurus et ego, reverentia demisso ad terram genu exhibita sanctissimo Sacramento, gloriosæ ejus Matri, et corpori B. Aloysii, cœpi promovere gressum, et incedere sine claudicatione, sine dolore, libere, et plane curatus. Obtento hoc beneficio, reversus postridie sum ad easdem Beati Reliquias, ibique eidem promisi, me tabellam pictam et crus argenteum appensurum ad ejus sepulcrum, et celebrare ibi Missam de gloriosissima Virgine Maria in sacello ejus, ubi commodum mihi foret : in quorum etiam honorem hæc B prout gesta sunt, mea manu scribere et subscribere volui, in testimonium veritatis. Ego Flaminius Ubaldini manu propria.

facta ad sepulcrum Beati prece,

surgit omni molestia liber.

409 *Anno* MDCIX *adscribendum est, quod Claudia Gaudina, in processu Castell. testis* XX, *deposuit eodem anno die* III *Augusti, et gloriatur, se connumerari debere inter clientes B. Aloysii, eique se obstrictam esse plurimum, propter singulare quoddam beneficium, quod sic narrat.* Elapsa hieme ægrotavi, non sine periculo manifesto ; atque, ut gynæceum mihi meum asseverat, pro deposita habebar a medico Paulo Serlinga Brixiensi : cruciabar autem dolore interno, eoque continuo, secundum cor ; et ita cruciabar, ut mihi viderer supervivere non posse. Inter hæc, extollentibus mihi domesticis merita B. Aloysii, et multos, patrocinante ipso, beneficia obtinuisse mirabilia, concepi ego quoque ei votum, promittens venturam me Castellionem, ubi præclara ejus Reliquia honorifice colitur, ibique curaturam celebrari Missam, recitaturamque Coronam unam, ut intercedente apud Deum Beato, recuperarem pristinam valetudinem, si ita voluntas Dei foret. *Subinde anxia fui super voto illo, et multa cogitabam :* cum visa mihi sum interno mentis oculo videre ipsum B. Aloysium in cœlis, illo habitu quem gestant Patres So-C cietatis Jesu : atque intuitus me ipse vultu hilari ac sereno, gratum se habere significabat votum meum. Tunc fiducia majore firmata, applicui super cor meum imaginem Beati chartaceam ; et vix applicueram, cum ilico depulsus fuit dolor, qui me cruciabat, nullo fere ejus sensu remanente. Quamobrem nolui amplius medicamentis uti ; et, cogente medico, ut porro uterer ; nescio quid per ipsum medicinæ usum detrahebatur sanitati ; et per hoc cognovi manifeste, non medicamina corporalia, sed cœlestia mihi opem tulisse.

Claudia Gaudina

a sibi apparente Beato

curatur.

410 *Anno* MDCIX *die* XI *Novembris, multiplicibus morbis, qui infra distincte enumerantur a medico, liberata fuit Margarita du Rieu Cadurci in Gallia : quæ super curatione sua jussu Ordinarii legitime examinata, et tactis sacrosanctis Evangeliis jurata, deposuit anno* MDCX *die* XXX *Junii sequentia, e gallico idiomate in latinum versa :* Dixit *(prout ex ore ejus excepit Notarius)* quod ex periculoso letalique morbo decumbens, vocari jussit medicos ; qui adhibitis frustra omnibus artis suæ et industriæ tentamentis, crescente interim periculo, infirmam pro deposita habuerunt. Quod animadvertentes maritus ejus et propinqui, accersiverunt pro audienda confessione periclitantis, P. Antonium Dautin Societatis D Jesu : qui postquam consolatus ægram fuit, et a peccatis rite expiavit, festa S. Martini luce, XI Novembris anni superioris ; exhortatus est, ut toto corde ad Deum per orationes converteret sese, et peccatorum suorum omniumque erratorum veniam cum corde contrito et humiliato postularet ; deinde vero rogaret, sanitatem sibi ut redderet (quamvis enim derelicta esset a medicis, non continuo desperare deberet de salute sua) simul ei persuasit, votum Deo ut voveret in honorem B. Aloysii Gonzagæ, ejusdem Societatis Jesu ; cujus et formulam ipse manu sua conscripsit cum approbatione mariti, qui præsens aderat. Ecce autem, simul atque ægra votum legit, eoque se obstrinxit coram sanctissimo Sacramento (quod allatum fuerat, ut illo tamquam Viatico muniretur, et continuo munita fuit) omnino se liberam sensit dolore omni ac omni infirmitate ; neque aliud ei quidquam superfuit ex diuturno morbo, qui menses facile tres tenuerat, quam quædam debilitas corporis, fuitque deinceps, atque etiam nunc est, bene sana. Qua de re ipsa gratias agit Deo, a quo per intercessionem, uti credit, B. Aloysii Gonzagæ curata fuit. Et aliud non addidit : sed supradicta vera esse, testata E est, et nominis sui subscriptione firmavit. Margarita du Rieu.

Cadurci coram Notario jurata deponit,

AUCTORE C. J.

quod, ante allatum de vita desperatæ Viaticum facto voto,

subito convaluit,

411 *Sequuntur, testimonium medici de veritate miraculi, et approbatio ejusdem per Ordinarium loci facta prout ab ipsis conscripta sunt latine ; et leguntur in tabulario Societatis nostræ Romæ : primum quidem autographum ipsius medici est, alterum authenticum, et sigillo Episcopi Cadurcensis munitum, uti ipse vidi. Primum sic habet.* Ego Petrus Barræus, almæ Universitatis Cadurcorum Professor et Medicus, constanter assevero, honestam feminam Margaritam du Rieu, annorum XXVI in febrem letalem continentem incidisse, gravissimis et exitialibus symptomatis, dysenteria scilicet, frequenti vomitu, nausea, singultu horrendo, ventriculi dolore, assiduis vigiliis, ingenti totius corporis jactatione et dolore acerrimo, ventris torminibus magnaque tandem virium dejectione et delirio comitatam atque concitatam : cumque prædictorum symptomatum procellæ atque turbines nullis artis medicæ præsidiis debellari ac deturbari possent sed quotidie in pejus ruerent ; et morti jam proxima esset miseranda mulier, prorsusque deploratæ atque desperatæ valetudinis ; F modo plane divino, ac naturæ vires superante, morbus omnis momento in fumum abiit XI Novembris MDCIX. In cujus rei fidem hæc manu mea subscripsi. Petrus Barræus Medicus.

et medicus explicatis morbi symptomatis,

miraculo curatam asserit ;

412 *Alterum Episcopi, sic habet :* Simeon Stephanus a Bopiano, Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopus, Baro, et Comes Cadurcensis, omnibus et singulis, ad quos hæ pervenerint, salutem in Domino. Notum facimus et attestamur ex parte Reverendi Patris Nicolai Mauleon, Rectoris collegii Societatis Jesu Cadurci civitatis, nobis expositum fuisse, nonnullos Christi fideles, morbis gravissimis, et medicis tamquam desperatis ; orationibus B. Aloysii Gonzagæ commendatos, per illius intercessionem apud Deum, summum medicum, bene habuisse, et miraculose liberatos fuisse. Unde nobis humiliter supplicavit, quo res clarior omnibus fieret ac notior, et mirabilis Deus in Sanctis suis magis ac magis prædicaretur, de hujusmodi quæstionem decerni haberique ; ut miraculorum veritate perspecta, omnibus dubitandi non solum causa, sed etiam occasio eximeretur. Quo illi concesso, tandem ex inquisitione, desuper confecta, nobis constitit, inter alios, Domicellam Margaritam du Rieu, oriundam dictæ nostræ civitatis, et uxorem Domini Joannis

quod et loci Episcopus

re bene examinata confirmat.

AUCTORE C. J.

A Joannis Vanelle, legum Doctoris et causarum patroni, die XI mensis Novembris, S. Martino sacro, diro ac letali morbo affectam, voto Deo in honorem præfati Beati rite nuncupato, subito omni dolore liberatam fuisse. In quorum fidem præsentes litteras, manu nostra subscriptas, per substitutum Secretarii nostri infrascriptum, sigillo nostro ordinario muniri, fieri, et subscribi jussimus, et mandavimus. Datum et actum Cadurci in nostro Episcopali palatio, die I mensis Julii, anno Domini MDCX. Simeon Episcopus Cadurcensis. Planihel pro Secretario.

Sic etiam Lucæ confirmari petit

413 *Et isthoc quidem in Galliis factum probatumque miraculum est : aliud sub idem tempus in Italia Lucæ contigit, describiturque ab illo ipso, in quo contigerat ; et petitur per sequentes litteras a Vicario Generali Episcopatus Lucensis pro miraculo confirmari.* Perillustris ac Reverendissime Domine. Quod per hasce tibi expono, mihi summopere cordi est, rogatumque te iterum atque iterum velim, solita ut prudentia tua illud benigne cognoscas ; quo possit inter miracula, quæ multi B. Aloysio Gonzagæ accepta ferunt, connumerari gratia, immerito mihi ab

Joannes Presbyter ibidem,

B eodem impertita, pro ut sequitur. Ego Presbyter Joannes Magi, Lucensis, Sacellanus ecclesiæ S. Mariæ de Rosa, decumbebam lecto e gravi profluvio sanguinis ; ejusque vim tantam emisi die VI Septembris anni MDCIX, ut vitæ incertus, Reverendo Patre Curione S. Mariæ, Forisporta dictæ, ministrante, sub horam fere alteram ante occasum solis, sacro Eucharistiæ Viatico extremaque Unctione munitus fuerim, accedente etiam commendatione animæ per preces, pro morientibus recitari solitas ; nihil interim juvantibus, quæ ex præscripto excellentissimi medici Joannis Conti sumpseram, medicamentis. Post hæc omnium sensuum usu destitutus fui, excepto auditu ; quando dixit adstantibus idem medicus ; quandoquidem omnia, quæ fieri mihi ægro ab humana arte possent, facta jam essent, nil superesse remedii quam in patrocinio Sanctorum. Quia vero idem medicus legerat Vitam B. Aloysii Gonzagæ, multaque ibi enarrata miracula, innuebat, sibi placere, ut me voto aliquo obstringerem eidem glorioso Sancto ; et quoniam id ego præstare per me non possem, prædictus Curio, accepto a me signo, flexit continuo ante lectum genua, vovitque meo nomine propemodum mortui, et pro mortuo a circumstantibus habiti. Factum hoc fuit circiter tertiam ab occasu solis horam. Labente nocte ad-

quod ex hæmorrhæa moribundus,

facto voto et apparente Beato convaluit :

C stitit mihi juvenis (probe memini) aspectu pulcherrimus, quod singulari solatio mihi fuit ; et ilico sensi abire toto corpore atroces qui illud cruciabant, dolores. Ubi illuxit, idem ego, qui ab omnibus (ut multi postea mihi dixerunt) inter mortuos repositus fueram, tantum me melius habui, per gratiam Dei, B. Mariæ Virginis, et gloriosi Aloysii, quamvis debilis essem et fatigatus, ut supersim adhuc vivus et sanus. Quid præterea tunc factum sit notatu dignum, resciri poterit ex memoratis, Patre Curione, Domino medico, aliisque. In confirmationem et fidem dictorum, ego Presbyter Joannes Magi, præsentes litteras concepi, et manu propria scripsi Reverendissimæ Dominationi vestræ, hoc die XX Julii MDCXI, Lucæ.

uti Curio et Medicus rite testantur.

414 *Reverendissimus ille Dominus, cui litteræ inscriptæ sunt, fuit Horatius Ugolinus, Alexandri Guiduccioni Lucensis Episcopi Vicarius generalis. Is die V Augusti, proxime secuti, audivit super præmissis testes ad hoc citatos, R. D. Joannem Baptistam Blanchinum, S. Mariæ Forisporta Curionem Lucæ, ac D. Joannem Antonium Conti, medicinæ Doctorem : qui legitime examinati et jurati præmissam relationem et curationem Joannis Magi confirmarunt. Ac primus, qui* D *voverat pro ægroto, etiam addebat, votum in eo constitisse, ut dictus Magius, si recuperaret sanitatem, faciendum curaret frontale altaris album, alicui aræ, in quo colitur imago B. Aloysii, apponendum. Hæc extracta sunt ex Actis notarialibus, quæ in tabulario nostro Romano habentur integra, una cum epistola Magii, et Actis Cadurci præmissis.* Ecclesiam S. Mariæ Forisporta, *de qua modo facta est mentio, noli quærere extra urbem, quamvis id nomen indicet, et fuerit fortasse aliquando. Est illa nunc intra muros, et est Canicorum Regularium qui Schopettini dicuntur.*

Grande ulcus,

415 *Anno* MDCX *debet contigisse, quod illustrissima Cynthia Gonzaga, ex collegio Virginum Jesu in proc. Cast. testis* XXX *deposuit anno* MDCXII *mense Martio.* Circiter annus ac dimidius est, *inquit*, quando habitanti hoc nostro in collegio, D. Aloysiæ Fracassiniæ oppidi Salonensis, *quod vulgo Italis* Salo *appellatur, non procul a Benaco lacu*, nondum tunc indutæ habitum nostrum, sed in probatione versanti, subnatum fuit in axilla dextera tuber ingens rubicundum, quod hic appellare solemus Bugone *(aut potius* Bufone, *a latina voce,* Bufus, *ejusdem significationis)* quo misere cruciabatur ; et chirurgus timebat vehementer, prout mihi retulerunt domestici nostri, ne malum ingravesceret cum periculo ; opinatus, non

sacra Reliquia signatum,

E facile, aut certe non sine longa temporis mora ad maturitatem perductum iri ulcus. Ut hæc rescivi, accepi, nescio an mea sponte, an rogata ab hisce Virginibus nostris, sacrum dentem, quem ex Reliquiis beati mei Aloysii servo ac veneror ; et ingressa cubiculum Aloysiæ prædictæ, propius ad ipsam accessi, et signavi ter ulcus cum eadem reliquia in modum crucis, confisa fore, ut Deus benedictus ægre habentem dolore et periculo liberaret. Quo facto, abii ; dumque per scalas descendo, cursitant post me nonnullæ Virgines, et lætis vocibus acclamant, jam crepuisse ulcus, et sine dolore ægrotantis. Et vere ita factum erat. Quapropter gratias persolvi Deo et B. Aloysio, cui et ipsa et ego beneficium illud ferimus acceptum, eoque pluris facimus, quia chirurgus, cui nomen Hercules Gallo, hujus urbis Castellionensis, plurimum infirmæ metuebat, uti ad me relatum est.

statim crepat ac sanatur.

CAPUT VI.

Nonnulla ab anno MDCXI *usque ad* XIV, *invocantibus opem Aloysii præstita beneficia.* F

Beati, ut castitatis patroni, cultus in Belgio

Vita Cepariana, ut eximiam atque adeo Angelicam nos docuit loco non uno castitatem Aloysii, ita variis exemplis probavit, singulare in eo præsidium invenire caste vivere cupientes. Hinc ab hujusmodi utriusque sexus hominibus impense coli solet multis locis, et nullo fortasse impensius quam in Belgio, ubi passim a studiosa juventute gymnasiorum nostrorum uni saltem classium præsidet Patronus; adolescentibus in sodalitiis B. Mariæ Virginis exemplum castitatis passim proponitur; devoto femineo sexui, munditiam mentis et corporis amanti, præcipue colendus datur. In ejus quoque tutela est celebre seminarium nostrum Antuerpiense (Convictum vulgus appellat) in quo lectissima Belgii juventus, et multi etiam ex Hispania atque Italia eodem confluentes, castis moribus honestisque litteris et latinitate, dudum instituti laudabiliter fuerunt atque instituuntur. Illorum oratorium sive sacellum, (quod inter descripta alibi a me locum meretur elegantia atque ornatu suo, et multo magis pietate frequentantium illud statis quotidie temporibus orationis causa) domesticum est sub patrocinio ejusdem beati Tutelaris, ac semel tantum quotannis festa ejus luce XXI *Junii patet publice; quando et pro concione ibi dicitur, et exquisita personat musica,*

(præsertim in Convictu Antuerpiensi)

et

A *et sacrosancta refectis Eucharistia proponitur summi Pontificis liberalitate Indulgentia delictorum omnium lucranda.*

pro concione commendatur;

417 *Prædictas ob causas sæpenumero et laudabiliter commendatur ab Ecclesiasticis, in publicis privatisque congressibus, et pro concione in templis, ejusdem castissimi Juvenis excellentia ac veneratio; et nonnumquam auditores igniculum casti amoris inde concipiunt. Ejus rei specimen lego in Annalibus domus nostræ Antuerpiensis Professorum, in qua hæc scribimus, ad annum* MDCXI *ita relatum:* Hoc anno solitis concionum nostrarum sedibus una est addita cathedra in celebri et perantiquo hujus urbis cœnobio, petente atque urgente Prælato. Ibi noster concionator miro quodam animi sensu B. Aloysii Gonzagæ angelicam puritatem deprædicaverat; cum ita dulcissimo sermone duorum conjugum animos movit, ut pari consensu (quem maritus multis annis flagitaverat, numquam impetraverat) mutua congratulatione, præviis precibus et mixtis gaudio lacrymis, Deo votum castitatis et continentiæ nuncupaverint, virgineum suum Aloysium fidissimum sibi Patronum et strenuum contra dæmonis insultus invocantes ac venerantes.

par conjugum inducit ad votum continentiæ.

B

418 *Huc facit quod testatum reliquit alius quidam e nostris manu sua in archivo Romano, nulla addita temporis nota; et ex italico latine versum ita sonat:* Ego Jacobus Agnellus Pollio, Presbyter Societatis Jesu, fidem facio, quod ad me accesserit persona quædem, quæ octo circiter annos continuos quot hebdomadis in fœda atque enormia prolabebatur carnis peccata; solicitabaturque præterea ad peccandum cum alia persona, et consentiebat pronissime. Cupienti tamen emergere e cœno peccatorum suorum tam tenaci, dixi ego, B. Aloysium Gonzagam dotatum a Deo fuisse singulari castimoniæ prærogativa, ei se commendaret enixe, conciperetque spem firmam, fore ut patrocinante Beato sibi Deus robur adderet ad resistendum, et non amplius committendum delicta tam fœda. Obaudivit peccator, commendavit se castissimo Aloysio, votum fecit jejunandi sex dies in ejus honorem, si compos fieret votorum suorum. Mira res! Ex illo tempore non modo non prolapsus est amplius in peccata ista plures jam menses; verum etiam testificatur, quod quoties tentatione simili pulsatur, prolato dumtaxat Beati nomine, fugit dæmon cum tentatione sua, C sibi animus suus redditur serenus, et vitam vivere castam pergit. Atque hæc ipsemet mihi, interposito super sacrosanctæ Crucis simulacrum jurejurando, asseveravit: et ego in horum fidem scripsi præsentes litteras, et subscripsi manu propria, Jacobus Agnellus Pollio etc. *Alia hujus generis, et magis etiam mirabilia, vide sis in Annotationibus nostris ad caput 3 libri 3 vitæ Ceparianæ pag. 901 et sequentibus. Item in hoc supplemento cap. 5 pag. 929, inter beneficia Parmæ obtenta.*

Ad eumdem recurrens fœdus consuetudinarius

voto facto mirabiliter curatur,

419 *Eodem anno* MDCXI, *ex lectione Vitæ B. Aloysii concepit in eum spem misellus quidam incarceratus, et secundum spem suam ejus opem expertus est. Nomen viri* Friano *italice scribitur quod* Frigidianus *a Sancto illius nominis, Lucensium tutelari, interpretandum puto. Historia rei gestæ authentica, est in tabulario nostro Romano; unde hoc exemplar latinum feci:* Ego Frigidianus Castolari de Torricella, ducatus Mutinensis, fidem facio; quod cum anno superiore inclusus essem in duro carcere; quidam amicus meus mihi commodavit librum de vita, morte et miraculis B. Aloysii Gonzagæ; quem et legi plus vice simplici, et simul me Beato isti commendavi; additoque voto, me Romam iturum ad visitandam ecclesiam, ubi sacrum ipsius corpus conservatur; ilico consecutus sum a Deo, per intercessionem Beati gratiam hanc; D quod, cum eatenus illic detinerer invitus, tristis et impatiens, ita animatus fuerim, ut deinceps pedicis manicisque ferreis vinctus, anno integro perstiterim in carcere, adversa omnia æquanimiter ac intrepide ferens. Dico etiam, verum esse, me, licet falso accusatum, sententia judicis sublime funibus suspensum fuisse spatio unius horæ; quo in supplicio statim invocavi opem sanctissimæ Dei matris et B. Aloysii, renovans etiam votum visitandi sacrum ejus sepulcrum; atque in momento cessavit doloris sensus, qui prius me graviter afficiebat et (quamdiu suspensus fui) nihilo amplius sensi doloris quam si funibus illis non pependissem alligatus. Et quia ita fuit et est verum, præsentes litteras propria manu mea scripsi et subscripsi, Romæ v Februarii MDCXII. Ego Frigidianus supradictus.

Lecta Vita animatus captivus,

Auctore c. 1. nullum sensit in gravi tortura dolorem,

420 *Anno etiam* MDCXI *curationem suam evenisse innuit D. Aloysia Fracassina, e collegio Virginum Jesu, quæ, uti ex depositione Cynthiæ Gonzagæ in fine capitis præcedentis didicimus, periculoso ulcere, superiori anno liberata fuerat per merita B. Aloysii; ita nunc ipsa ejusdem meritis adscribit depulsionem dolorum capitis, quibus discruciabatur; in hunc modum testificata in processu Castell. loco* XXIX: E Exeunte Octobri mense, anni proxime præteriti, invasit me cephalæa gravissima, simul et febris vehemens; tenuitque non modo usque ad vigiliam S. Catharinæ, die XXV Novembris celebrari solitæ (nequidquam depellere conatis tam unum quam aliud malum medicis) verum exinde, propemodum usque ad Natalem Domini, adeo invaluit dolor capitis, ut locum quietis nusquam invenirem; debuique perpetuo tenere lectum, inquieta et misere quiritans, nec leniebar medicinis. Recordata igitur, Illustrissimam Dominam Matrem Præpositam nostram, *Cynthiam Gonzagam prædictam,* conservare sacram Reliquiam B. Aloysii, dentem ejus unum; et confisa, patrocinio ejus meam me valetudinem recuperaturam; rogavi prædictam Præpositam nostram quodam vespere, circiter horam unam post occubitum solis, frontem mihi illo dente ut signaret: et eram quodammodo certa curationis secuturæ. Signavit me illa ter, postquam recitaveram, cum sacris Virginibus nostris quæ præsentes erant, Litanias beatissimæ Virginis, unumque Pater noster et Ave Maria in honorem B. Aloysii; et continuo in ipso loco abiit tam dolor capitis, quam febris, et utroque diuturno malo liberata fui momento uno; dormivi nocte illa in utramque F aurem, quæ somnum oculis meis vix videram, ex quo dolore caput cœpi.

Aloysia Fracassina

tactu dentis diuturna cephalæa

421 *Succedunt tria beneficia singularia, de quibus data testimonia extraxi e tabulario nostro Romano, et sequentem in modum latina feci. Primum est P. Marini, ex Ordine S. Francisci Cappucinorum; alterum D. Catharinæ Reposæ, uxoris Octavii Ferrarii; tertium, P. Mariani, e sacra Familia Eremitarum S. Augustini, data annis* MDCXII, XIII, *ac* XIV. *Primum sic habet:* Ego Fr. Marinus de Casali in Monteferrato, Sacerdos Cappucinus, Vicarius Fratrum Cappucinorum Novariæ, ibidem IX Aug. MDCXI ex febre decubui, oppressus præterea torminibus crebris et vehementibus, cum incredibili dolore. Applicuerunt medici remedia, sed nihil tulere lavaminis. Aderat mihi Pater noster Joannes de Cremona, dicti loci Guardianus, narravitque, B. Aloysium Gonzagam e Societate Jesu gratiam sanitatis contulisse feminæ cuidam in Valle Tellina, incurabili alioquin morbo laboranti. Hinc motus ego et stimulatus fiducia in Beatum illum, vovi, me quotannis, quamdiu vixero obitus ipsius die disciplinam facturum, si ipso intercedente levamen et vacuitatem a doloribus consequerer; dumque vovi, cœpi quod petebam, levamen sentire: quamobrem et votum ilico confirmavi, et

et Novariæ Capucinus, idem malum patiens,

liberantur.

A AUCT. RE C. J. et ilico dolor omnis abcessit: neque deinceps mihi umquam dolor similis rediit, licet antea ejusmodi malo plurimum obnoxius fuerim. In quorum fidem, ad gloriam Dei et prædicti Beati, præsentes litteras fieri jussi, manu propria subscripsi, et juramento firmavi Aronæ in Domo Probationis Societatis Jesu die XXII Februarii MDCXII. Ego Fr. Marinus juramento confirmo supradicta. *Hoc ipsum testimonium, aliena manu, ut hic dicitur, scriptum, sed propria F. Marini subscriptum, præ oculis habui, cum hæc inde interpretabar: et eadem subscribentis manu in margine adnotatum erat:* Non fui liberatus febri, quia non petii illa liberari, sed tantum doloribus torminum.

Castelleti matrona graviter infirma

422 *Et isthoc quidem beneficium curationis, religiosus sacri Ordinis Cappucinorum Sacerdos obtinuit: quod sequitur suasu alterius ex eodem Ordine Sacerdotis, speravit a Beato, ac impetravit, uncta oleo lampadis ejus, femina secularis et conjugata* Castelleti, quod oppidum est supra Tianum. Laborabat ibi duos menses continuos oppilatione jecinoris, dolore renum, et febri non intermittente, Domina Francisca, uxor Domini Francisci Visconti; usaque medicinis variis absque levamine, didicit tandem a R. P. Ambrosio de Mille Ordinis Cappucinorum S. Francisci, B admirabile esse multitudine miraculorum, et religiose usurpati oleum B. Aloysii Gonzagæ e Societate Jesu, quod in Vulturena valle ante imaginem ejus ardet: eoque a Catharina Reposa sorore sua reverenter uncta (o prodigium!) ilico a doloribus suis sui vacuitatem habuit, sanaque adstitit. In quorum fidem hoc ego veritatis testimonium, cum litteras formare ipsa nequeam, ab alio scribendum curavi, prout mea mihi dictat conscientia et verum est, die XIV Martii MDCXIII. Ego Octavius Ferrarii, vice uxoris meæ Catharinæ Reposæ prædictæ, affirmo ut supra.

uncta oleo lampadis Aloysianæ convalescit.

Eremitæ Augustiniano sistitur fluxus sanguinis.

423 *Tertium, quod dixi testimonium, sic legitur*: Auximi *in Piceno* XV Julii MDCXIV. Ego Fr. Marianus Mancini de Pisauro, Ordinis Eremitarum S. Augustini, requirente D. Joanne Baptista Basso, Ravennate. utrum aliquando gratiam sanitatis obtinuerim per invocationem B. Aloysii; hisce fidem facio, quod cum in monte Rubbiano per quadragesimam ad populum pro concione nuper dixeram, statim post Pascha profectus fui Firmum, inde Anconam, ad meam hujus anni habitationem rediturus. Sed antequam Firmo discederem, cœpit mihi motus sanguinis ex capite defluere, tam copiosus ac sisti nescius, C ut et mihi et medicis dubia mea vita esset. Tunc ego, qui præterita hieme legeram totam gloriosi beatique Aloysii Vitam et miracula, eorumdem recordatus, ad ipsum me converti positus in lecto; ac voto emisso, me ter celebraturum in honorem ejus, si mihi sanguinis fluxum sisteret; incidi in somnum, et paulo post expergefactus, comperi sanguinem desiisse fluere et me sanum esse; laudavique Deum ac Beatum ejus, celebravi, quæ voveram Sacra; prædicavi quacumque transibam gratiam obtentam, ac deinde Romam profectus visitavi tumbam ipsius Beati. Ita est, teste ac judice conscientia mea. Fr. Marianus Mancinus Pisaurensis qui supra; die XV Julii MDCXIV.

Infans erysipelate in oculis laborans

424 *Ex eodem tabulario Romano profero testimonium quod sequitur.* Die I Junii MDXIV. Ego Augustinus Balada de Morlupo, commorans Romæ in regione Parionis, testimonium veritatis ad gloriam Dei et B. Aloysii Gonzagæ, ex debito hominis Christiani dico, et declaro per præsentes litteras, quod anno superiore MDCXIII, mense Martio et Aprili, aut alio magis vero tempore, filiolus quidam meus, Carolus nomine, septem circiter menses tunc natus, laborare cœpit erysipelate oculos et frontem, tanto cum pruritu, ut quiescere diu noctuve nequiret, et assiduo manu fricaret affectas partes, videreturque sibi oculos evellere. D Tenuit cruciatus ille circiter duos menses, quibus infans nullam quietis partem capiebat, præsertim noctu; atque una inter alias nocte eum sic affligebat, ut licet vicissim, nunc mater, nunc ego ei frontem et oculos diu scaberemus, nihilominus insomnis maneret atque inconsolabiliter ploraret. Descripseram ego aliquot ante menses partem processus de vita et miraculis B. Aloysii Gonzagæ: ex quo recordatus multarum gratiarum ac beneficiorum, quæ divina Majestas hominibus afflictis ad Beati istius invocationem contulit, motusque exemplis; quanta potui fiducia et ardore supplicavi eidem Beato, ut modum ponere dolori, et quietem reddere infanti per sua merita vellet. O factum vere miraculosum! Simul ego finivi precationem meam, simul puer (quem ipse sinu tenebam in cubili, fricans oculos et frontem ejus) conticuit; quo animadverso reposui eum e sinu in locum suum; ubi continuo indormivit, ac deinceps nihil istiusmodi morbi aut doloris amplius sensit, ad laudem et gloriam Dei beatique Aloysii, cujus meritis atque intercessione firmiter credo, me, licet indignum, obtinuisse filio incolumitatem. E

patre qui processus scripserat Aloysium invocante,

subito sanatur.

425 Ad hæc aio, venisse Romam pridie solennitatis Corporis Domini, eodem anno MDCXIII, Dominam Ginevram, Ardiliæ Palozzæ de Morlupo filiam, conjugem Dominici Massaccii, annos non amplius XV natam, impleturam votum quod promiserat in quadam invaletudine fratris sui, visitare nudis pedibus a porta Flaminia sanctissimam Virginem Mariam, de montibus appellatam. Maritus, non considerato dictam uxorem suam esse jejunam, ætate teneram, habitudine corporis imbecillem, et quod præcipuum erat: uterum ferre a mensibus V de primo fœtu; eam ducebat: atque, ut erat imperitus viarum Romæ, errabundus illam circumduxit per alterum tantum quam oportebat itineris, uti mihi significavit ipse. Quamobrem fœtus, quem mulier gestabat, plurimum passus interiit, quamvis illa tunc quidem nihil ejus rei senserit, atque ad me sub horam XXII, *sive alteram ante occasum solis*, perducta, postquam cœnata fuit, concesserit cum suis cubitum incolumis, ut reliqui omnes domestici mei. At postridie bene mane, quæ erat festa lux sanctissimi Sacramenti, accurrit ad nos mater Ginevræ, atque evocans uxorem meam dicit; filiam suam agere animam; F tota nocte somnum oculis suis non vidisse, et quiescere nequivisse præ dolore totius corporis, quapropter timere se abortum.

Idem scriptor testatur quod eadem fiducia

mulieri aborturienti ac moribundæ

426 Surreximus continuo omnes e lecto, et ego imprimis visitavi infirmam, quæ ut me vidit rogabat per amorem Dei, se ut juvarem; se quippe mori; atque interea volvebat ac revolvebat se per lectum, et torquebatur, instar colubri, acerbitate doloris. Hujus autem cognita causa, jussi ego accersi medicum: moxque memoria recolens, legisse me in processu super vita et miraculis B. Aloysii fabricato, feminam quamdam illustrem, ejus propinquam, non sine periculo ægrotantem, visitante illam Patre quodam Societatis Jesu e domo Professorum, atque exhortante ut spem conciperet valetudinis recuperandæ per merita B. Aloysii, imaginem, quam ab eodem Patre accipiebat, sibi imposuisse, et continuo sanam fuisse: memor item beneficii, quod paulo ante per merita ejusdem Beati impetraveram ego filiolo meo; exposui cuncta prædictæ Ginevræ, simul exhortans, ut cum fiducia imploraret opem ejusdem Beati, per ejus interventum in præsenti necessitate sensuram levamen: et respiciens mandavi filiis meis, ut siqua ad manum esset imago B. Aloysii, illam ad infirmam ferrent.

applicari jusserit iconem

427 His dictis abii ego, interfuturus supplicationi sanctissimi

A sanctissimi Sacramenti in S. Petri; indeque reversus domum, interrogavi num medicus adfuisset, et respondit uxor mea, adfuisse; verum illius nullum fuisse usum. Quippe, inquiebat, simul atque ægra imposuit capiti suo imaginem B Aloysii, ejus opem inclamans, ejecit infantem mortuum nullo doloris sensu: addebatque eadem uxor mea, puerperam sic enixam nihilo plus doloris postea sensisse; ac omni infirmitate liberam voluisse de lecto exire; at prohibitam fuisse a se uxore mea, jubente ut aliquot dies more puerperarum quiete decumberet. Obedivit illa tunc quidem, sed isto et sequenti die elapsis, adigi non potuit, ut diutius perstaret. Surrexit itaque, dicens tam recte se valere, quam si nihil omnino mali passa esset. Quæ res plurimum differt a consuetudine aliarum puerperarum, etiam illarum, quæ suo tempore ac feliciter eniluntur; et nihilominus decumbunt ut minimum X aut XII dies: hæc nostra autem tertio surrexit die: et agnoscens, acceptum beneficium se debere B. Aloysio, concessit ad ecclesiam Annuntiatæ in collegio Romano, in qua Beati sacrum corpus quiescit, gratiasque ei persolvit. Et hæc aio vere ita contigisse in domo B mea in Parione, solennissimo die Corporis Domini anno MDCXIII: atque in testimonium veritatis scripsi præsentes et subscripsi propria mea manu, hoc die et anno supradicto. Augustinus Balada affirmo quod supra dictum est, manu propria.

ipsamque reversus invenerit

fœtu mortuo et omni incommodo liberam.

428 *Ab anno* MDCVIII *cœpit Deus mirabiliter illustrare gloriam Beati nostri in valle Tellina, et per oleum, quod ibidem in templo S. Michaelis Saxi ardet ante imaginem ejus, late propagare. Deportatum ex illo oleo etiam Taurimum fuit, ac primarios aliquot viros ibidem anno* MDCXV, *depulsis momento morbis, pristinæ sanitati restituit hebdomade una. Ita enim inde scripsit, citati anni die* III *Augusti, P. Josephus Alamanni, collegii Taurinensis Rector, ad R. P. Mutium Vitellescum, tunc adhuc Assistentem Italiæ; ex cujus epistolæ autographo, quod est in tabulario nostro Romano, partem quam subjicio, latinam feci.* Hic patimur calores valde intensos, et grassantur morbi letales brevesque. Superiori hebdomade per oleum B. Aloysii, quod sumptum est ex lampade quæ ardet in Tellina Valle ante imaginem ejus, varia Deus miracula operatus est. Nam quinque personæ hebdomade illa, simul atque uncti fuerunt oleo prædicto, subitanea curatione etiam febribus liberati C fuerunt. Imprimis Dominus Eques Avogadrus præter febrim phrenesi correptus erat, sine spe longioris vitæ: unctus tamen fuit; atque eodem tempore mentis compos, et liber febri et omnino sanus extitit. Eques Balbianus cum tertiana duplici conflictabatur: unctus autem fuit; et neutrius rediit paroxismus. Dominus Cavalca, nepos Dom. Marchionis d'Orfé, et ipse ex febri decumbebat; unctusque fuit et simul liberatus. Liberatus quoque fuit simili febri juvenis quidam post unctionem, ei magna cum fiducia collatam ab amita sua. Denique Dominus Hieronymus Berverus, etiam ipse in æstu febris unctus, nullum deinde ejus paroxismum passus est. Verum tamen est, hunc postea in morbum denuo incidisse; sed nunc bene habet. Videtur Deus velle resuscitare pietatem ac venerationem civitatis nostræ erga hunc Beatum, qui ex parte matris Pedemontanus est. Et quia scio, hæc grata fore Rev. Vestræ, attexere hic volui saltem paucis...

Oleo Aloysiano ex Valle Tellina allato Taurinum,

plures primarii viri curantur a febribus,

328 *Aliam ibidem inveni epistolam. Mutinæ scriptam an.* MDCXVII, *die* XX *Apr. a* P. Philippo Nappi (*ita mihi videtur legendum nomen*) *ad P. Ceparium; quæ ut sequitur; latine sonat:* Hac hebdomade contigerunt in hac civitate Mutinensi duo miracula perquam insignia, ad invocationem B. Aloysii nostri. Ea hisce perscribo, ut me doceat Rev. vestra, quo pacto debeant authenticari in forma valida. Ambo D bearunt duas Sanctimoniales infirmas: atque una quidem a bimestri et amplius jam laborabat peregrina quadam ægrotatione, medicis ignota, atque infestationi malignorum spirituum attributa. Cruciabatur namque infirma inter inquietudines et terriculamenta et deliquia, perpetuis iisque acerbissimis doloribus. Tandem cum ad extremum reducta esset, reminiscitur penes Monialem quamdam alterius monasterii esse Reliquias B. Aloysii: mittit qui illas sibi afferat; allatas reverenter accipit atque evestigio sana est et libera malis omnibus, vestit se, et ambulat per domum.

Mutinæ Moniales duæ miraculose sanantur,

AUCTORE. C. J.

attactu Reliquiæ.

430 Quæ res Monialibus omnibus visa est tam evidens miraculum esse, ut propterea omnes simul cantaverint, Te Deum laudamus. Terni, qui paulo ante in consilium vocati fuerant medici, et infirmam censuerant incurabilem, agnoscunt ac testantur, miraculum esse. Idem prædicat quoque Illustrissimus Episcopus noster, qui Monialem infirmam visitavit, ac rerum omnium conscius est. Denique Moniales omnes et singulæ amplum miraculi testimonium ferunt. Alterum porro miraculum factum est in alia Moniali, quam ægre habebat gula, incipiens generare strumam. Illa quoque ad contactum E Reliquiarum ejusdem Beati, et malo præsenti et timore futuri, simul liberata fuit. Sed non potui hactenus rescire singula rei gesta: sciam propediem. Interea te rogo, Reverende Pater, ut hæc omnia significes adm. Rev. P. Nostro Generali Patribusque Assistentibus, iisque exponas, placitum esse Deo etiam in hac civitate propagare gloriam B. Aloysii *etc.*

431 *Quæ sequitur epistola, magna mihi in veneratione est, utpote scripta a viro, qui multis virtutibus, præclara scientia et egregiis concionibus, quas septem omnino annos in palatio Apostolico coram summo Pontifice habuit, Romam atque adeo Italiam implevit. Est is P. Nicolaus Zucchi, natus anno* MDLXXXVI *Placentiæ, ingressus* MDCII *Societatem Jesu in provincia Veneta, mortuus Romæ in Domo Professorum* MDCLXX, *cujus gesta ample impressa, nunc passim leguntur in Italia. Dedit ille epistolam, de qua loquor, Ferrariæ Kalendis Junii* MDCXII *ad P. Ceparium, atque ita orditur:* Beneficium singulare Dei reputo occasionem, quæ se mihi offert, demonstrandi animum meum, et conferendi aliquid ad honorem B. Aloysii nostri; quem Deus præclarum Societati nostræ ornamentum et singulis in ea viventibus fraternum, atque aliis F omnibus præsens patrocinium dedit. Juvenis quidam nobilis, annos circiter XX natus, qui pridem ephebum honorarium egit in aula serenissimi Mutinæ Ducis, venit ad me hisce festis paschalibus expiatum conscientiæ noxas, rogavitque, Romam ut mitterem figuram hanc, accepti per B. Aloysium beneficii tesseram: quia cum biennium totum febri continua laborasset, consuptisque viribus contabesceret; incidit in Vitam et miracula B. Aloysii, quæ tu, Pater, conscripsisti; hausitque ex eorum lectione fiduciam in eumdem Beatum; et qua poterat, genua inflectens humi, nescio quod ei votum fecit, ac pro recuperanda sanitate preces fudit. Ubi autem desiit precari, sensit sibi melius esse, omnis intra biduum abcessit febris; et octavo die lectum reliquit omni parte sanus, ac deinceps perrexit sanus et robustus esse acsi infirmus non fuisset. Atque hæc synopsis est dictorum ejus. Figuram, de qua memini, a paucis diebus ad me attulit, eamque cum hisce nunc mitto ad te.

P. Nicolaus Zucchi Ferrariam scribit

et mittit votum ephebi Ducalis a febre liberati.

A

AUCTORE C. J.

CAPUT VII.

Insignis curatio P. Guillielmi Flacci Rectoris Anglorum Societatis Jesu Gandavi.

Testatur summo Pontifici Episcopus Audomarensis,

Intercesserunt aliquot anni, quod nihil memorabile de miraculis B. Aloysii scriptum reperio, dum Gandavi in Belgio medicam ille manum suam extendit anno MDCXXXII, *ipsa festi sui luce, in virum septuagenarium Societatis nostræ Anglicanæ; eumque diuturnis doloribus ac peracerbis, et calculis duobus, simul momento unico ejectis, non sine miraculo liberavit. Patri nomen Guilielmus Flacus, qui et examinari et confirmari miraculum petiit ab Episcopo Audomaropolitano; et hic confirmavit, scripsitque super illo sequentes, quæ in archivo nostro Romano supersunt, litteras latinas.* Sanctissimo in Christo Patri et Domino nostro, D. Urbano divina providentia PP. VIII. Christophorus de Morlet, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Audomarensis, humillima pedum oscula.

quemdam calculi doloribus pene mortuum,

433 Cum P. Guilielmus Flaccus, nuper collegii Anglorum Societatis Jesu Gandavi Rector, nunc vero in hac Audomarensi civitate agens in semina- B rio Anglorum ejusdem Societatis, assereret, quod meritis et intercessione B. Aloysii Gonzagæ, ab evidentissimo mortis periculo, quod ei ob stranguriæ et calculi dolores imminebat, fuisset liberatus; ac debita cum instantia rogasset, ut super miraculi hujusmodi veritate et evidentia, ac inde secutis, informationem congruam sumere dignaremur. Nos ad ea quæ muneris nostri sunt intenti, ex præscripto Sanctitatis vestræ, quod non ita pridem per Decretum sacræ Congregationis emanavit (non valentes ob legitima impedimenta huic informationi personaliter vacare) deputandas duximus personas aliquas de gremio ecclesiæ nostræ cathedralis, juxta epistolam dictæ sacræ Congregationis, de Data XII Martii MDCXXXI ad nos directam, qualificatas, quæ nobis relationem fecerunt tenoris sequentis.

dum votum B. Aloysio vovet,

434 In nomine Domini Amen. Anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio, mensis Aprilis die decima octava, coram Reverendis Dominis Guilielmo Dath S. T. L. ecclesiæ cathedralis Audomarensis Canonico, et Archidiacono Flandriæ, a Reverendissimo in Christo Patre ac C Domino D. Christophoro de Morlet, Episcopo Audomarensi specialiter deputato; D. Joanne Maria de Marnix, Protonotario Apostolico sacræ Theologiæ Magistro, ejusdem ecclesiæ cathedralis Audomarensis Canonico, et Pœnitentiario; nec non D. Roberto Chapron I. V. L. etiam scriptæ ecclesiæ Audomarensis Canonico; personaliter constitutus, et comparens R. P. Jacobus Battamus, Presbyter Societatis Jesu, præstito per eum prius juramento, interrogatus de sanitate superiore anno miraculose, ut ferebatur, per R. P. Guilielmum Flaccum e Societate Jesu Presbyterum, intercessione B. Aloysii Gonzagæ recuperata; respondit, ut sequitur.

duos calculos ejecisse;

ejusque rei testes adducit,

435 Ego Jacobus Battamus, Societatis Jesu Sacerdos, annorum circiter viginti novem, attestor P. Guilielmum Flaccum, domus tertiæ probationis Gandensis tunc Rectorem, et ibidem agentem, anno Domini MDCXXXII, mense Junio, diuturno calculi morbo tam periculose laborasse, ut medici mihi, qui tum probationis annum tertium in dicta domo agens, eidem ægrotanti ministrabam, confirmarent, spem vitæ ejus producendæ super esse nullam; atque adeo varia ab se adhibita medicamenta non tam evincendo malo, quam leniendæ doloris acerbitati. Crebris diu graviterque enervato molestiis aderat jam B. Aloysii Gonzagæ pervigilium, vigesima scilicet Junii dies, quæ quanto ingravescebat dolor vehementius, eo sanctissimi Juvenis, cui singulariter addictus erat, impensius implorabat auxilium. D Noctem insequentem quanto cum dolore transegerit, argumento fuere, gravissima, acutissimo mali sensu illi expressa, mihique vicino in cubiculo superiore, solo simplici tabulato separato, audita suspiria.

unum qui ægro ministrarat,

436 Ceterum ubi illuxit B. Aloysio sacra, ipsique salutaris dies Confessarium, cui extremum jam (uti non absque causa rebatur) peccata expositurus erat, accersiri jussit. Inter Confessionem duobus emissis calculis, omni repente dolore sublevatum, ac non multo post excitum lecto, sacellumque petentem, cum oculatus omnium testis, obstupescerem; intellexi, id ope Aloysii, quem voti reus imploraral, præter spem, præterque naturam cœlitus evenisse. Binos illos, tum domesticis, de salute Patri restituta gratulabundis, tum adventanti medico, ostendi calculos, fabarum instar mediocrium oblongos, atque ejus crassitudinis, et eorum alternis asperitatis, ut affirmaret medicus excerni ab ægro tam affecto, naturæ vi nulla potuisse. Nec fuit inter domesticos dubium, quin tam insperata ac repentina reddita salus, sanctissimi Aloysii precibus esset ac patrocinio tribuenda. E Hæc omnia supradicta, relecta B. Jacobo Battamo prædicto, vera esse, et ita, ut superius narrata sunt, se habere, ipse juratus affirmavit, in præsentia supradictorum Dominorum, et manu propria subscripsit. Acta sunt hæc et fuerunt in collegio Anglicano societatis Jesu, in supradicta civitate Audomarensi, anno, et die, quibus supra. Jacobus Battamus. G. Dath. Joannes Maria de Marnix, Protonotarius Apostolicus. R. Chapron.

alterum ipsummet cui res contigit,

437 Eodem die et anno coram supradictis comparens R. P. Guilielmus Flaccus, interrogatus respondit, ut sequitur: Ego Guilielmus Flaccus, Societatis Jesu Sacerdos, annorum circiter LXXIII, anno salutis MDCXXXII, mense Junio, Gandavi id temporis Domus tertiæ probationis Rector, ibidemque agens; diu multumque stranguria afflictatus, eo jam loci eram, ut medici; quoniam calculo, quem eluctari natura non posset, vesicam certis obstructam indiciis compererant, remedium ab arte sua superesse nullum pronuntiarent. Jamque adeo, cum et alia medicamenta, et Spadanas nequidquam aquas adhibuissem; paucis ante natalem B. Aloysii diebus, tam vehementer, oppresso penitus urinæ meatu, torqueri cœpi, ut mortem vicinam esse certissime F existimarem. Quare quod reliquum erat, adornare instili emigrationem e vita, spes in cœlum omnes convertere, patronum enixe solicitare Aloysium, ut extremo illo tempore adesset, cruciatumque leniret. Erigebat ea res fiduciam, quod sanctissimum Juvenem Romæ quondam familiariter noveram, utpote meum in Societatis tirocinio consodalem, spirantemque virtutis ejusdem effigiem, altius insculptam animo, per omnem deinceps vitam perpetua quadam veneratione colueram.

438 Postquam igitur eam noctem, quæ dicatam Aloysio lucem antecessit, preces inter acutissimosque dolores extraxeram; cum adesse jam vitæ exitum judicarem, accito mane Sacerdote nostro, expiare Confessione generali noxas aggressus sum. Ceterum, vim faciente identidem doloris acerbitate, opem implorare beati Adolescentis, interpellata sæpius confessione, coactus; ad extremum votivo aliquo anathemate Patronum, suasu Confessarii, statui demerendum: cumque aliud præsto esset nihil, lipsanothecam, quam diu gestaram, plurimique feceram, ad ejusdem in domestico sacello sacram tabulam vovi me dedicaturum, modo dolori acerbissimo aliquod afferret levamentum. Simul me eo obstrinxeram

A ram voto, simul voti ipsemet compos spe omni celerius efficior. Ecce enim vix intercesserat spatium, quo percurri Salutatio angelica posset; cum binos calculos ejeci fabis mediocribus magnitudine pares: quibus ejectis ita omnis repente consedit dolor, ut intra horam circiter me strato levaverim, atque ad sacellum descenderim; ubi ante sacram Aloysii tabulam, ingenti cum lætitia grates illi votumque munus persolvi; nihil ambigens, quin ejus ope e mortis quodammodo faucibus essem ereptus. Atque hæc uti jam narrata sunt, vera esse, prædictus P. Guilielmus Flaccus juratus asseruit in præsentia supradictorum Dominorum, propriaque manu subscripsit, anno et die quibus supra.

tertium qui ejus confessionem audierat.

439 *Tum comparuit coram iisdem eodem die, R. P. Odoardus Sclisdonus, Societatis Jesu Sacerdos, annos* XL *natus, qui Confessionem generalem, P. Flacci, de qua supra, audierat; auctorque ei fuerat,* ut quoniam subsidii jam nihil humani leniendo malo superesset, præsentem Aloysii, quam implorabat toties opem, votivo aliquo munere impetraret. *Is præmissas duas depositiones sua simili confirmavit juratus, et manu propria subscripsit. Atque his ita Actis ac relatis, concludit Episcopus:* In quorum omnium fidem B præsentes, manu nostra subscriptas, sigilli nostri impressione et signatura nostri Secretarii jussimus et fecimus communiri. Audomaropoli, in palatio nostro Episcopali, XVI Augusti, MDCXXXIII. Christophorus Episcopus Audomarensis.

CAPUT VIII.

Vulgatissima curatio Josephi Spinelli Societatis Jesu, apparente ei B. Aloysio et Joanne Berchmanno, Panormi facta.

Panormitanum miraculum,

Triennio post aliud magis mirabile exemplum suæ in miseros benevolentiæ dedit Aloysius, Panormi in celeberrimo Siciliæ emporio: dedit autem in juvene ejusdem Societatis Jesu, cui nomen Josephus Spinelli, anno MDCXXXV. *Non uno is afflictabatur malo, amens, mutus, paralyticus, semimortuus, et quid non? Confugit ad opem B. Aloysii, cujus sacra maxilla in collegio Panormitano religiose conservatur; et opem invenit, apparentibus ei aliquoties B. Aloysio prædicto, et Aloysio altero Joanne Berchmanno, de quo plura in Commentario prævio. Rei gestæ historia, illo ipso tempore quo gerebatur, descripta fuit a spectantibus, ex* C *proprio oculorum suorum testimonio; et, quæ spectari non potuerunt, ex fida ipsius ægri relatione, qui et, quod isti scripserant, lectum approbavit. Prolixa narratio est, atque ideo ab amantibus brevitatem et consulere otio lectorum volentibus, variis modis contracta invenitur frequentius, quam integra. Triplex ejus exemplar MS. ego habeo. Unum, integrum pro ut primitus descriptum fuit; alterum, omissis non admodum multis, inde contractum est, latinum; tertium aliquanto brevius adhuc isto est, et Italicum. Exemplar latinum volebam hic legendum dare, sed re propius inspecta, et collatione ejus cum primigenio scripto facta, mutavi consilium, satius ducens, novam inde adornare interpretationem; quod et feci, prætermissis tantum duobus tribusve Auctoris Itali parergis; quæ ad historiam nihil attinent, et quorum loca, positis aliquot punctis, indico. Interpretatio nostra hæc est.*

ex primigenio scripto Italico lat. ne hic vertitur.

Religiosum, variis morbis oppressum,

441 Josephus Spinelli, Societatis Jesu, Philosophiæ studiosus, annorum XXII, dum scholæ interest, incidit in deliquium animi, die XX Decembris anni MDCXXXIV; delatusque in vicinum cubiculum, oppressus fuit humore quodam, qui videbatur exitium misero allaturus, periculum indicante palpitatione cordis: quod tamen malum, ut ut grave, ei novum non erat; utpote non absimilia intra anni spatium

D sæpius perpesso; et paulatim cessavit. Verum eatenus liberato adhæsit delirium, quod biduum tenuit; AUCTORE C. J. eoque pariter cessante, deprehendimus catharrum, e cerebro delapsum, sustulisse ei omnem motum et sensum lateris sinistri; adeo ut neque punctiones, neque ignem, qui forte sinistram tibiam adusserat, sentiret. Brachio et manu erat contractus, reliquo corpore paralyticus, neque se movere, etiam vi adhibita, poterat. Frustra adhibebantur medicamenta, quin immo malum videbatur iis incrudescere.

confugientem ad se

442 Die XXXI Januarii sequentis anni, cum malignus ille humor denuo cor occupasset, privavit hominem facultate loquendi; et postridie, novo humorum fluxu delabente ex cerebro, adeo oppressus est, ut videretur jamjam suffocandus: et continuo munitus fuit sacro Viatico et extrema Unctione. Sed defervescente malo, illoque etiam defunctus periculo, mansit mutus, et (ut dixi) partim contractus, partim paralyticus, cum exigua spe recuperandæ sanitatis. Hinc Josephus noster, quanto magis excedebat malum naturæ vires, tanto majori cum fiducia recurrendum sibi putavit ad opem Sanctorum, expectans ab iis potentius de cœlis E auxilium. Quamobrem die VII Februarii, quoad poterat, nutibus et scripto flagitavit, ut sibi Reliquiæ B. Aloysii afferrentur, quæ in collegio illo servantur: sed quod æditimus clavisque ad manum non essent, nequivit tunc desiderio illius satisfieri. Ut aliquid tamen solatii daretur, allatus ei fuit dens maxillaris ejusdem Beati, qui seorsim a mandibula, in capsa crystallina servabatur.

animat Aloysius,

443 Josephus, viso dente, magno se ardentique fervore animi Beato commendavit, fecitque votum jejunandi toto vitæ suæ cursu, in pervigilio ipsius. Et continuo sensit æstuare sibi animum ardentissimo desiderio, dedicandi se totum servitio divino, modo tam insolito, ut non parum miraretur ipse; agnovitque amorem illum vivum sibi injici a B. Aloysio, quo disponebatur, ut cum majori animi fructu corporis sanitatem consequeretur. Igitur aggressus est majori spiritu et fervore orare Dominum, ut per B. Aloysii merita sibi sanitatem dignaretur concedere; perrexitque id ipsum per dies noctesque sequentes iterare sæpius, integram prius horam quam somno se daret, ponens in ejusmodi orationibus. Jam vero nocte diem VII Februarii subsecuta, cum sic oraverat, in somnum incidit; et in F ipso somno orationem quodammodo continuavit, petendo sibi sanitatem. Tum sibi visus est audire altam sonoramque vocem, Josephe, Josephe; acsi a quopiam compellaretur; et ipse voce inarticulata respondere sibi visus est; Quis est, qui me vocat? fuitque vox ejus tam sonora, ut valetudinarius, qui eadem nocte in eodem cubiculo quiescebat quo promptius adesset, excitaretur, sciscitareturque, num qua re opus esset. Hac compellatione excitatus e somno æger est: non tamen aut curatori suo gestu scriptove, aut cuiquam alteri, quod audierat indicavit, præterquam P. Hieronymo Tagliavia Confessario suo; certo interim persuasum habens, vocem illam divinitus immissam esse, ad augendam in se fiduciam, disponendamque animam ad futuram curationem.

eique apparet cum Joanne Berchmanno.

444 Die XI Februarii, dum nocte somnum capit Josephus, cruciatus fuit gravi somnio, quo ei clare repræsentabatur morbi sui gravitas, quodque in ætatis flore juventus sua misere prosterneretur; eoque cœpit in somno miserabiliter plangere, atque uberes profundere lacrymas; simulque Dominum rogabat, per merita B. Aloysii, si ad gloriam ejus foret, sanitatem sibi restitueret. Et hoc ipso momento sensit manum sibi dexteram prehendi: seque ad

A AUCTORE J. C. ad lecti spondam convertens, vidit duos e Nostris habitu clericali, superpelliceis indutos, quos ipse existimabat esse B. Aloysium et Joannem nostrum Berchmans, qui cum magna opinione sanctitatis, paucis abhinc annis, in collegio Romano mortuus fuit. E duobus autem illis ita eum allocutus est B. Aloysius : Quæ est petitio tua, Josephe? Respondit ille; Vellem ut possem loqui et ambulare. Reposuit B. Aloysius ; Cur non potius petis mori? et Josephus; Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat. Ad hæc iterum Aloysius; Bono animo esto, recipies loquelam : at usum pedum non est meum tibi nunc reddere, quia nondum id vult Deus. Ceterum confortare, et esto robustus : magna enim tibi adhuc restat via. His dictis desiit videri Beatus cum Socio suo : et mox visus sibi est ægrotus videri in mensa cubiculi sui, e regione lecti, statuam B. Aloysii cum Reliquiis ejus, atque ante eam aliquot e Nostris genu flexos pro sanitate sua ægri orare. Visus quoque sibi est jam posse loqui, et sonora voce intonare, Te Deum laudamus : imo et videbatur sibi illud tali voce decurrere usque ad finem, consonante quæ ante imaginem Beati prostrata erat turba. Tunc expergefactus, periculum B fecit num loqui posset : sed nullo conatu id potuit, hærente ut prius impedita lingua.

Petit æger et accipit Reliquiam Beati:

445 Die XII ejusdem Februarii rogavit denuo Josephus P. Hieronymum Tagliavia prædictum, quantis potuit suppliciis votisque, sibi ut afferretur Reliquia B. Aloysii;.... et sciscitante illo, num quid novæ rei accidisset, affirmavit signis : jussusque sua manu scribere id quod esset, morem gessit, ac scripsit, quæ supra de nova visione narrata sunt. Adiit igitur P. Hieronymus Rectorem collegii P. Petrum Villafrates; atque obtinuit, ut statua Beati argentea cum insigni ejus Reliquia, id est sacra capitis mandibula, quam hic servamus, portaretur adhuc illo vespere ad infirmum, ut satisfieret vehementi desiderio obtestantis, ut ne id differretur in diem posterum : portata autem fuit ab ipso Patre Rectore hora IV et dimidia post solis occasum, prælatis aliquot cereis ardentibus, et paucis Nostrorum comitantibus, quia nolebat Rector moneri plures, quippe qui jam se receperant quisque in cubiculum suum, et vacabant examini conscientiæ.... Mira erat fiducia ægri in Beatum, quam et valetudinario quibusdam signis indicavit, fore ut illa nocte recuperaret expeditam loquendi C facultatem; in eaque se porro exercens, indormivit sub horam noctis septimam ; cum se iterum ei videndos offerunt B. Aloysius et Joannes Berchmans; et eorum prior sic ipsum aggreditur :

qui denuo ei apparet cum Socio,

446 Josephe, jam Deus gratiam tibi fecit potestatemque loquendi. Scito tamen, quod justo ejus judicio debuisses toto vitæ tempore mutus esse; sed per mea merita tibi facta est gratia. Vult autem Deus, ut honori suo tuam consecres linguam, laudando se ac benedicendo. Cave autem sis, abutaris illa unquam in ejus offensam. Hocce, scias velim, debere principium esse salutis tuæ et perfectionis religiosæ; tuarumque esse partium innovare quotidie propositum quod fecisti, majore posthac fervore sectari perfectionem ; et gratias Deo persolve, quod meis tibi meritis usum restituerit linguæ. Nec te deterreant, quæ frequens incurrent, aspera et adversa; ego quippe (et hoc certum habeto) tibi dux ero. Quod ad incessum tuum attinet, necdum est maturum. Sed numquid memor es, vovisse te mihi jejunium quotannis in pervigilio festi mei? Sum

et mutum curat

etenim, inquit æger. Tum Beatus : Numquid etiam velis vovere, te quartam horæ portionem quotidie, et, quando sacra Eucharistia refectus fueris, dimidiam impendere orationi? Et hoc volo voveoque, respondet Josephus; ac miratur tantillam se rem D postulari. Tum Beatus aperit myrothecium, uti videbatur, argenteum, quod manu tenebat dextera; eique digito medio sinistræ, quæ ori decumbentis propinquior erat, intincto signavit linguam ejus signo crucis; ac disparuit, ut et socius ejus Joannes Berchmans. Josephus vero evigilans, continuo exclamabat libera et elata voce, Beate Aloysi, Beate Aloysi : adjunxitque varias precationes et actionem gratiarum.

mirantibus mane factum omnibus.

447 Vulgata facti fama per collegium, finitaque orationis matutinæ hora, concurritur undique ad infirmi conclave. Mirantur omnes gaudentque, videntes et audientes expedite loqui, quem dolentes viderant jam dies tredecim mutum jacere; cognoveruntque manifeste, quam singulare præsidium habeat collegium hoc nostrum in protectione B. Aloysii, quem elegit pridem et veneratur patronum suum atque advocatum apud Deum.... Et eodem die multi Patrum nostrorum gratitudinis ergo celebrarunt Missam votivam in honorem Sospitatoris; vesperi vero domestici omnes publicam instituerunt in se quisque verberationem, circumferentes sup- E plicabundi statuam ipsius Beati : e quibus etiam fuerunt tres, qui fatebantur, eadem nocte sibi per somnium fuisse indicatum, Josephum mutum a Deo et B. Aloysio usu loquendi donatum esse : illosque inter valetudinarius fuit, qui propterea primo mane infirmum invisit, et loqui comperit.

Tertium apparet solus Berchmans,

448 Die XVI Februarii post prandium, loquebatur cum non nemine Nostrorum æger Josephus de patrocinio B. Aloysii; cum obrepsit ei somnus, visusque sibi ipse est hæc loqui inter dormiendum; Quandonam dicere tandem potero, Lauda anima mea Dominum, quoniam non deseruit sperantem in se, et in B. Aloysio? Verumtamen committo me beneplacito Dei, et sanctam ejus voluntatem expleri cupio. Quod si e gloria ejus meaque salute fuerit, me, ut modo sum, paralyticum perpetuo manere, fiat voluntas Domini : quin etiam, si dictum illud, Magna tibi restat via, portendat mihi multas calamitates; ecce ego, et hæc ipsa infirmitas mea inter illas numeretur. Inter hæc comparuit iterum spectabilis Joannes noster Berchmans, habitu ut supra, linteatus; dixitque; Josephe, dormis? Nescis quod jam venit tempus sanationis tuæ? Ora efficaciter cum aliis coram Reliquia B. Aloysii, ut ipse perficiat opus inceptum. Hæc, ubi evigilavit Josephus, narravit Patri suo Rectori et P. Confessario, F inhibuitque ne divulgarent : interim enixe rogabat atque obtestabatur invisentes ad se Nostros, ut suis sibi orationibus ac verberationibus prodessent. Vespere autem ejusdem diei denuo supplicavit infirmus, ad se ut afferretur insignis Reliquia Beati cum sua statua argentea; ac denuo illam ei portavit P. Rector, hora IV et semis, ut alias.

item quartum uterque simul,

449 Allata statua, cœpit Josephus cor suum, uti nuper, effundere in orationem; eique bonam noctis partem impendit, plenus fiducia recuperandi per merita B. Aloysii omnimodam sanitatem; et sub horam VII leniter indormiscens, visus sibi est audire illud; Venit tempus ambulationis tuæ; ac simul videre per cubiculi portam ingredientes ad se B. Aloysium et Joannem Berchmans, plane ut alias; hoc solo excepto, quod Berchmannus mantile manu tenebat. Tunc Aloysius, quo nuper situ, alloquitur infirmum; Josephe; alacri lætoque animo esto. Et infirmus; Ecquæ major lætitia aut lætitiæ causa obvenire mihi potest, quam hæc vestra præsentia? Qui possim isthanc ego compensare gratiam? Ait Beatus : Nolo nisi sanctificationem tuam. Da operam, sanctus ut fias : Deus namque multa et magna petit a te. Vis autem; me tibi ducatum præstare?

Ecquid

A Ecquid potius? reponit ille; profecto tunc, si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Bono igitur esto animo, replicat Aloysius; quippe ero dux itineris tui ego; et volo post hac nomen tibi esse Aloysio, in memoriam tanti beneficii, utque eo stimuleris ad incumbendum alacrius studio perfectionis tuæ. Ad hæc infirmus; Non equidem dignus sum tali nomine ac favore; attamen lubens accepto. Cogitabat namque inde futurum, ut quoties isto se nomine compellari audiret, toties memor redderetur beneficii accepti, impelleretur que ad consectandam ardentius sæpe propositam perfectionem religiosam. Sed jam tempus est ambulandi, inquit Beatus: prius tamen, numquid vis voto te obstringere obeundi per mensem unum Exercitia sancti Patris nostri Ignatii spiritualia; Annuit æger, idque ipsum jam ante desideraverat aliquando præstare.

ac sanant infirmum,

450 Interea circumit Berchmannus lectum, accedensque propius ad latus infirmi sinistrum paralyticum, removit a tibia stragulam lodicemque: tum eodem accessit quoque B. Aloysius, atque intincto digito in myrothecio, quod supra descripsi, signavit tibiam illam, dicens; Deus omnipotens det tibi, per B merita sancti Patris nostri Ignatii et Aloysii, ut possis ambulare; et faciat ut ambulatio ista sit ad vitam æternam. Et Joannes Berchmannus, quod unctum erat, mantili abstersit. Unxit deinde simili modo femur, et dixit eamdem orationem: item brachium, et mutatis paucis sic oravit; Ut possis movere brachium, et faciat ut motus iste sit ad vitam æternam. Tandem dixit Aloysius: Age, age, mi Aloysi; jam sanus es: nec aliud modo superest, quam ut studiose in virtutem incumbas: et subjunxit sereno vultu; Num quid præterea vis? Respondit infirmus, Salutem spiritualem, et ut desiderium mei socii (intelligebat cubiculi sui contubernalem) simul et infirmarii, et aliorum, qui se meis orationibus commendarunt, perficiatur. Respondit Beatus; Bonam rem postulasti: salutem spiritualem consequeris; sed tu quoque ipsam habeto cordi et sedulo quære. Atque hæc dicens, porrexit infirmo osculandam manum suam, bene ei precatus est, et abiit e conspectu.

stupentibus toto collegio

451 Sub hæc experrectus æger, exclamabat, O mi Aloysi! o mi Aloysi! Convalui, convalui. Simul prosilit e cubili, positisque humi genibus ante statuam et Reliquiam Sospitatoris sui, hora integra C perstitit eodem situ, gratias ei agendo pro collato beneficio. Deinde absque ullius ope aut comitatu, abiit solus inde ad cubicula aliquot Patrum et Superioris; datoque mox hora solita signo surgendi ære campano, sparsaque simul de curatione Josephi nostri voce, convolarunt Socii omnes ad gratulandum ei, laudantes Dominum et B. Aloysium sociumque ejus: qui mox supplicantium more procedentes, retulerunt sacram Beati Reliquiam ad sacellum domesticum, unde allata fuerat; et positam super altare accensis cereis illuminarunt; ibidemque multi Patrum Fratrumque nostrorum persistentes, horam integram orationi vacarunt. Eodem quoque tempore matutino Frater noster Josephus, nunc Aloysius, ministravit operanti sacris in sacello B. Aloysii, quod est in templo, Patri Rectori; ac ibidem ipse sacram sumpsit Eucharistiam, ad gratias agendum sospitatoribus suis. Legit quoque in triclinio super mensam, hanc ipsam narrationem; eamque sua confessione testatus est, veram, et se volente scriptam esse Medici, ut juvenem viderunt eodem tempore matutino, admirabundi stupuerunt, negaruntque citra miraculum fieri potuisse....

ac medicis.

452 *Ita primigenia scriptura. Compendium Italicum de quo dixi, hæc sub finem addit notatu digna. Cum jam sanatus, novus Aloysius proripuerat sese e* D *cubili, et horæ spatio de genibus Deo gratias egerat,* erexit se hora circiter IX ob occasu solis, et concessit ad cubiculum cujusdam Patris, cui pridie vesperi pollicitus fuerat, se simul atque sanitatem recuperasset, ejus illi laturum esse nuntium. Adiit igitur invenitque Patrem, cum lucerna accensa præstolantem adventum promissoris (tam certo nempe sperabant omnes, fore ut curaretur infirmus illa nocte) et Pater ad conspectum ejus non potuit temperare a lacrymis.

AUCTORE G. J.

Quid factum postea P. Spinello sit.

453 *Quid factum sit postea P. Aloysio Spinelli (illo enim nomine deinceps appellatus semper fuit) docuit me pridem P. Franciscus Vanni, sæpe memoratus, ex litteris P. Michaelis Bassani, anno* MDCXC, VI *Novembris Panormi datis, atque ita sonantibus.* Posteaquam inquisivi in gesta P. Aloysii Spinelli, tantum rescire potui, ipsum, aliquot annos post receptam divinitus ad invocationem B. Aloysii plenam sanitatem, petiisse et obtinuisse a P. Nostro Generali missionem Indicam, et aliis cum Sociis navigasse ad Insulas Philippinas; ubi (pro ut ipse scripsit anno MDCL, die II Augusti ad P. Josephum Polizzi) se impendebat conversioni et instructioni collectorum in E unum gentilium, non procul ab urbe Manila, quorum statio Taitan appellatur. Anno autem præcedenti, festo Epiphaniæ Domini, fecisse una cum P. Francisco Messina professionem quatuor votorum. Quod autem hic mutus et paralyticus receperit usum linguæ et reliqui corporis; id enimvero (præter quam quod ita sentiant Nostri omnes, qui hoc collegium incolunt) testati sunt, non aliter quam divina virtute, supra vires naturæ operata, contigisse, tres expertissimi medici, per chirographum, singulorum manu propria subsignatum, quod hodiedum conservatur, et a me visum lectumque est. *Hactenus P. Bassanus: quem ait P. Vannius prædictus, a se multos annos cognitum fuisse in collegio Romano, Theologum P. Nostri Generalis, seu Revisorem, pro Assistentia Italiæ; neque minus pium quam doctum, solitum fuisse proponere argumenta meditationum obeuntibus Nostris sacras commentationes octiduanas sancti Patris nostri Ignatii: deinde in Siciliam reversum rexisse collegium Panormitanum, et alia præclara munia gessisse.*

CAPUT IX.

Singularis Aloysii cliens, et multorum beneficiorum debitor, Wolfgangus ab Asch. F

Beneficia Aloysii

Audivimus capite præcedenti B. Aloysium nostrum Aloysio Spinello, tunc ægroto, sed multos aliquando labores in Philippinis insulis pro conversione barbarorum exantlaturo, promittentem, se illi ducem itineris fore. Hic videbimus eumdem Beatum, ducem se itineris præbere nobili viro Wolfgango ab Asch, eumque e manibus latronum et mortis faucibus ereptum tuto Romam perducere, aliaque plura ei beneficia præstare, quæ Jacobus Bidermannus noster amæno suo stylo descripsit, ediditque Monachii formis Cornelii Leyserii electoralis typographi, anno MDCXL; *dedicata Augustissimæ Imperatrici Eleonoræ, approbata ab Illustrissimo ac Reverendissimo Principe, Vito Adamo, Episcopo Frisingensi.*

D. Wolfgango ab Asch collata;

455 *Titulum libello Auctor fecit;* Aloysius, sive Dei optimi maximi beneficia, meritis precibusque B. Aloysii Gonzagæ impetrata; et adolescenti viroque nobili Wolfgango ab et in Asch collata, anno MDCXVIII, XXII et XXXV. *Præmitto libello isti Narrationem P. Viti Schelhamer e Societate nostra, Tridenti scriptam anno* MDCXXXVII, *inscriptam alicui, ut puto, Romæ tunc degenti: Romæ enim ipsam inveni in archivo*

AUCTORE C. J.

A *archivo domus professæ; ibique descripsi. Præmitto autem, quia compendio refert tria miracula, tribus in titulo libelli indicatis annis facta, et in ejus corpore ornatissime juxta ac fusissime deducta; quibus hæc Narratio argumenti loco esse potest. Adduntur tamen in eadem Narratione etiam duo alia, quæ Bidermannus non tangit, ad B. Aloysium et prædictum ejus clientem Wolfgangum spectantia. Stylus Narrationis latinus est, uti hic datur, sed Bidermanniano longe inferior elegantia. Noto autem, delenda videri, numero proximo 456, verba quæ indicant, socios habuisse itineris Wolfgangum; quod pugnat cum textu Bidermanni, cui hac in parte plus fidei habeo. Ecce Narrationem.*

quem ille curavit

456 Ante XIV dies Roma rediit in Bavariam, et hic Tridentum transiens, ad nos divertit Dominus Wolfgangus ab Asch, Canonicus Landishutanus, quocum B. Aloysius tria nobilissima patravit miracula, quæ hic subjungam. Primum fuit, cum dictus Dominus ab Asch captus esset oculis, et nulla medicina, nullo alio remedio visum temperare, aut dolorem oculorum lenire posset; P. Georgius Spaiser, ejus quondam in Rhetorica Professor, transmisit illi nonnihil de oleo ex lampade B. Aloysii: quo cum esset perunctus, tantum sensit dolorem per spatium mediæ horæ, acsi cultro omnia verterentur et excerperentur; ac tandem restituto sibi visu, Romam petiit, Sospitatori acturus, quas posset, gratias. De hoc ipso oleo misit cuidam Moniali cæcæ quæ et ipsa sanata est. Secundum fuit; dum Romam peteret, in itinere a latronibus una cum sociis suis deprehensus in silva, occisis sodalibus, solus ille evasit. Sacerdos quippe, id est B. Aloysius, in specie Sacerdotis ei apparens, promisit se eum Romam perducturum: atque ita Florentia usque Romam ad collegii portam comitatus est; in ipso autem introitu subito disparuit.

oculis captum,

B

e manibus latronum eripuit:

457 Tertium; Augustæ cum ceteris captivis et ipse obses captivus, morbum contraxit, ita ut plane mortuus a duobus medicis et aliis præsentibus habitus sit, apertis prius quadragesies sexies venis. Cumque jam vellent eum ad sepulturam præparare, lavare, et exenterare; repente signum vitæ dedit, ac brevi sanus revixit. Mirantes medici duo, quorum alter Suevicus, rogabant, unde sibi vita esset restituta, cum certo certius fuerit mortuus? Respondit Dominus ab Asch. Votum vovi B. Aloysio, et ipse sanavit me. Cumque P. Brunerus, et ipse obses, rei narrandæ interesse vellet, negavit medicus hæreticus, se id permissurum. Solus ergo cum solo locutus, rei miraculum intelligere voluit. Cum ergo dixisset Dominus ab Asch, se votum vovisse B. Aloysio; respondit ille, tu facis me dubitare de mea religione, simulque ejus Vitam legendam petiit, et impetravit, ac legit. Testabantur ambo medici, eum mortuum fuisse, ac naturaliter sanitati ac vitæ restitui non potuisse. Tum Dominus ab Asch: Quin ergo publicis hoc testaris litteris, me Beati ope sanum ac valentem existere? Negavit ille: seductus enim, et jam persuasus fuerat ab aliis medicis hæreticis, quibus ipse rem manifestarat. Tum alter: Nisi publicas mihi dederis litteras miraculi testes, scias petiturum me, et a B. Aloysio impetraturum pristinum morbum: at tu cavesis; et quid tibi, uxori, liberis ac toti domui sit eventurum, attende. Perculsus ille timore, litterarum sex quaterniones, ipsi scriptos dedit, cum quibus ille jam Romam repetiit; ibique magnifice festum B. Aloysii Natalis celebravit in sacello, spectatoribus ita referto, ut vix se movere potuerit.

pene mortuum restituit vitæ,

C

testantibus medicis;

458 Vix aliud ex ore ejus procedit, quam Aloysius. Quando exiguam tantum pecuniolam corrasit, statim solicitus est, quid fieri curaret B. Aloysio: jam ultra octies mille florenos in ejus honorem impendit. Dicitur valde familiaris B. Aloysio; et plures habere apparitiones, de quibus duas, mihi narratas a Patre quodam, hic adjungam. Habebat in castro suo Dominus Wolfgangus quinque famulos, et unum putabat præ ceteris sibi fidum; sed erravit bonus Dominus. Ille enim ipse, fidelis scilicet servus, Domino suo jam ad ter mille florenos furatus fuerat. Notavit damnum paulatim Dominus, et anxius, quisnam ille (fur) esset, statuit rem B. Aloysio commendare, et ei Sacrum dicere. Cum ad altare egressus esset ad Sacrum incipiendum, egreditur et ipse B. Aloysius ex eodem altari; et quinam fur ille esset, ubi rem ablatam abscondisset, indicat: simulque Domino Wolfgango imperat; ut finito Sacro famulum suum alloqueretur, et furtum sibi fateri, domoque excedere quamprimum juberet; quod nisi faceret, venturum alterum Domini Wolfgangi fratrem, eumque occisurum.

D

eidemque indicavit furem domesticum,

459 Finito Sacro ascendit Dominus ad cubiculum famuli; sed tantum animi ipsi non fuit, ut quod Beatus imperavit, exequeretur. Redit B. Aloysius; rogat, num, quod jussisset, effectui dedisset. Respondit sibi tantum animi non fuisse, malle se damnum hoc æquanimiter tolerare. Tum Beatus denuo serio mandat, eat, quæque jussisset, exequatur; venturum certo fratrem, qui famulum esset interfecturus. Ergo resumpto animo cubiculum intrat, hominem manu prehendit, et ait: Tunc ille trifurcifer, quem usque adeo Sancti accusare coguntur. Alter terreri, erubescere, negare se quidquam furatum. Instat Dominus, Sanctis non esse consuetum mentiri; Aloysium dixisse: claves porrigeret, cistam reseraret: quod ubi fecit, reperit omnia, quæ abstulerat, simul in cista, ad fugam parata. Tum Dominus, Abi, inquit, quam citissime ex domo, et vicinia mea; veniet modo frater meus, qui si te repererit, certo aut ipse te interficiet, aut suspendi curabit; quæ vero furatus es, tolle tibi: amore namque B. Aloysii ea omnia tibi dono. Vix aufugerat famulus cum felici suo furto; cum ecce Domini Wolfgangi frater adest, et eum inquirit, et homines quærit, qui furem insequerentur; tum Dominus Wolfgangus; quiesceret, se jam cum eo convenisse; atque ita miserum et vita et fortuna donavit.

et vitam servavit

E

460 Alius quidam ejusdem famulus aliquando petiit facultatem recreandi se, et extra castrum exeundi. Dedit ille; hæc superaddens, ne ebrius domum rediret, et ibi omnia susque deque verteret; mature adesset, et quæ sui sunt muneris, studiose faceret. Interea et ipse cum alio servo ambulatum exit in campum; in quo cum cœpisset cum Deo agere, et meditari, audiit vocem, quasi quis in aurem sibi insusurrasset hæc verba: Quid faceres, si servus tuus nocte primum domum rediret, et ibi ebrius omnia inquieta redderet? neminem tamen vidit, et ideo phantasma et nugas esse arbitrabatur. Pergit in oratione: at vix incipit, cum eadem vox rediit. Tum ille: Quid facerem? rem omnem B. Aloysio commendarem: et ita prorsus factum. Nocte rediens ille helluo turbavit omnia, ita ut Dominus lecto surgere coactus fuerit, qui dixit ei; Quid agis, ebrie sus, quod tantum mihi tumultum concites? Nostin', quid tibi facturus sit Aloysius meus? Vix dixit hæc, cum servus se lecto committens ardentissima febri corripitur, ita ut morti fuerit proximus; ac mane Dominus ejus ad ipsum revisens, dixit: Nonne futurum prædixi tibi, ut ab Aloysio meo castigareris? Voto te ipsum illi quam primum consecra; quo peracto statim convaluit. Tridenti XXVII Julii MDCXXXVI. Vitus Schelhamer Societatis Jesu.

ejusque famulum ebriosum,

immissa febri castigatum sanavit,

461 *Hactenus Narratio MS. Sequitur libellus Bidermanni*

A *dermanni, cujus titulum descripsimus initio hujus capitis. Epistolam nuncupatoriam, non auctor, sed cliens Beati inscribit* Eleonoræ Augustissimæ Imperatrici *hoc modo:* Domina, Domina Clementissima. Ingrati clientis et improbi nomen quo pacto a me defenderem, Augustissima Imperatrix, non video; si beneficia, quæ tanta tamque luculenta, et Aloysius tuus in me congessit, et scriptores jam alii stylo prodidere, solus ego silentio meo, quasi tecta sepultaque, præterirem; eique Patrono, cui oculos ego meos, memoriamque et libertatem, atque adeo vitam, debere me sentio, linguam ad laudes accommodare non festinarem. Quod certe crimen ne qua in me admittere dicar, hanc rerum gestarum Epitomen, ab Jacobo Bidermano breviter fideliterque elaboratam, tuæ Majestati repræsento; cui tanto gratiorem fore confido, quanto et sanguine propinquiorem tibi Aloysium, et te Aloysii scimus esse studiosiorem. Ad hæc nondum immemor imperii sum; quo nuper tua me Majestas in hoc studium incumbere cum primis jussit, ut hæc Aloysii beati merita legitime cognosci, palamque approbata, tibi continuo tradi accurarem: quod imperium ego ne defugerem, Romam ilico me contuli, ubi testibus fidei firmandæ B productis, auctoritate ac favore Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini, rem eo perduxi, ut sperem, et B. Aloysii gloriæ, et Tuæ voluntati morem, in parte saltem aliqua, gestum: meque post hac non Cœlites tantum Gonzagas, sed Gonzagas etiam Principes Cæsaresque, propitios habiturum esse.

Libellus Bidermanni dedicatus Imperatrici,

Majestatis tuæ

Servus infimus et cliens

Wolfgangus ab et in Asch in Oberndorff, Illustrissimorum Principum et Reverendissimorum Episcoporum Frinsingæ et Ratisponæ Consiliarius Canonicus Ecclesiæ insignis Landishuttanæ.

462 *Dedicationem sequitur* Approbatio Reverendissimi et Illustrissimi Principis ac Domini D. Viti Adami Episcopi Frisingensis etc. Insignia ista, a divina bonitate per beatum Aloysium Gonzagam uni suorum Clientum impetrata, et testatissima fide in hanc epitomen redacta beneficia, digna sunt, quæ lucem publicam aspiciant, aut potius in luce publica conspiciantur; ut discant plures, quanti gloriosus hic Sospitator in Triumphante Ecclesia sit meriti, et quantæ proinde etiam nobis in Militante debeat C esse venerationis. Vitus Adamus.

probatus ab Episcopo Frising.

463 *Hinc libellum suum exordiens Bidermannus;* Aloysii, *inquit,* Gonzagæ nomen, in Beatos auspicato relatum, ut exteris æque Italisque illustre est, ita jam pridem et Adolescentibus magno ad virtutem incitamento, et clientibus multis inter adversa infestaque adjumento fuit: satisque constat, id aliis ad ægritudines animi levandas, aliis ad curandos corporum morbos, aliis ad alia profliganda, non semel jam, nec obscure valuisse. Quos inter reticeri sine Cœlitum injuria non potest Vir nobilis; quem in paucis annis, ne cœlo Deoque ingratus viveret, ter ex ultima Germania Romam petere et Patroni sui ibi cineres venerari, magnitudo beneficii et accepti memoria subegit. Is Wolfgangus est ab Asch; genere quod in Boicis est vetustum, et multa majorum imagine clarum habetur; domo, Landishuttanus, et hodie in patriæ suæ Canonicis spectatus; ac nuper Antistitum duorum Principumque consiliis adscriptus. Cui rerum, quas hic prodere litteris ingredimur, fidem magni testes tabulæque adstruunt, et qua in parte hi tales desiderantur, ipsa narrantis honestas, moresque, esse pro testimonio possunt.

Intra plures Beati operam expertos,

Wolfgangus ab Asch

464 Monachium, Boicæ caput, sedesque Principum est. Urbs cum ornamentis pluribus, tum Athenæo præsertim nobili, et litterarum eximio cultu, D per omnem Germaniam famosa. Ibi Wolfgangus, quem diximus, etiam tum Adolescens, animum ad litteraturæ politioris studium adjunxerat. Sed progressum hactenus, jamque ad majora quotidie connitentem, valetudo destituit; morbusque, qui improvisus aderat, ab incepto, velut injecta manu, divertere, et libros omnes litterasque coegit omittere. Annus tum agebatur a millesimo et sexcentesimo septimus decimus; isque jam præceps in Decembrem vergebat; cum suborti oculorum dolores vim videndi prope omnem ita afflixere, ut brevi non ad remota solum ille caligaret; sed sæpe ne ad ea quidem, quæ præ manibus erant, acies obtusa suppeteret. Inde prehensare manu parietes, et eorum flexu prætentare vias, quoquo commeandum foret, cæci in morem cogebatur. Tum autem, sicubi nictanti radius quantulæcumque lucis incidisset; oculi diem velut ominosum exosi, refugere, et solis impatientes, sese ultro quæsitis tenebris (quæ quidem vel injussæ nimio plus aderant) damnare; atque identidem novi cruciatus, alii super alios, sævire.

auctore Bidermanno an. 1617 Monachii studens,

oculis graviter laborat:

465 Medicos ea res diu, neque paucos, nec imperitos, exercuit, dum omnes in medium consulere E jussi, de ope reperienda statuerunt. Decretum est omnia experiri. Igitur Adolescens, mensem integrum conclusus, et severis legibus valetudinario auctoratus, nullum adeo diem habuit ab experimentis tristibus immunem: sed quidquid uspiam medicati aut pulveris aut liquoris inveniebatur, id omne, nunc oculis offusum, nunc ori faucibusque ingestum, etiam reluctante natura, identidem perhaustum. Verum, hic omnis omnium conatus, huc denique recidit, ut crescente indies malo, nec remedium oculis sufficere, et medicos ipsos consilium deficere videretur. Quamquam rebus inter Monacenses medicos sic desperatis, hoc postremo convenerat, ut ad Ophthalmicos, qui duo tum Augustæ celebres habebantur, æger devehere-tur. At ii ipsi, simul quid morbi esset, per litteras rescivere; negarunt operæ pretium facturos in ægro ad se transportando: nec enim malo, tam insolenti, opem a se ullam debere postulari. Experirentur tamen ipsi interea, quod unum innoxie possent, cauterio cervices inurere; si qua forte noxius humor ea se parte effunderet; priusquam cæcitas, obducto oculis callo, se prorsus obfirmasset. Tam triste pronuntiatum examinare Adolescentem potuerat; ni aliunde se majus auxilium in tempore ostendisset. F Id mense Martio præludere in hunc modum bonis auspiciis cœpit.

medici, alia omnia frustra experti,

cauterium cervici inurendum suadent.

466 Die, quem a Virgine salutata festum agimus, confert ad hanc Numinis Parentem sese æger; et conceptis precibus, per quidquid illi dulce in vita carumque fuisset, obsecrat, cæcutientis ac prope jam cæci causam ut Patrona suscipiat; neu dediti clientis ac cetera deserti, ultimum discrimen insuper habeat. Secundum has preces, mirus continuo sensus animum pervadere, primamque in ægro spem excitare, fore ut voti sui damnatus, visum opportune reciperet. Quæ tamen spes intercedere scito medicorum non ita potuit, quin uti cœperant, cruciare interea lancinareque Adolescentem perseverarent. Sed in diebus paucis, quibus hæc acta sunt, insperato sub horam forte decimam (quæ Italis quinta tunc aut sexta decima erat) evenit, ut videre sibi quatuor Cœlitum objectam speciem videretur, Ignatii, Xaverii, Aloysii, Stanislai; eo corporis orisque habitu, quo per id tempus depicti in Monacensi templo spectabantur; simul animus futura præsagire, et nempe, oculos uni eorum alicui acceptos relaturum se, vaticinari. Tametsi ne istud quidem ita pensi tum habuit æger, ut aliis putaverit aperiendum; veritus, ne fortuito oblatæ imagines, sensibus incautis

Ille beata Virgine invocata,

et visis 4 Beatis nostris,

AUCTORE BIDERMANNO.

A incautis, ut sæpe fit, illusissent. Sub idem tempus, ex Italia Monachium venit Antonius quidam Lambertengus, Vulturensis, adolescens Wolfgangi æqualis: qui quod eodem in litteris magistro utebatur P. Georgio Spaigero, multa ei et admiranda referebat, quæ tum forte inter Alpes Rhæticas facta, ad Aloysii beati illustrem memoriam pertinebant: non cineri solum et ossibus, sed ipsi adeo lampadi, quæ pensilis ad ejus ibi imaginem arderet, cœleste quiddam et natura potentius inesse: idcirco haustum inde liquorem a multis religiose ambiri, et morbis hominum malisque superiorem putari. Addidit ejus olei ampullam se quoque circumferre; parvulam quidem illam, sed sibi auro contra pretiosam, et plurium certe necessitatibus suffecturam.

auditisque B. Aloysii miraculis,

467 Lætus hoc nuntio Magister, nihil prius habuit, quam ut, facta sibi liquoris copia, de Wolfgango suo (quod ægro nomen esse, supra meminimus) cogitaret. Nam et hujusce studiis idem ipse datus moderator fuerat. Igitur cum oleo recta ad ægrum: eique rem omnem, ut narratam acceperat, paucis renarrat. Sed quod is de Aloysio tum, præter nomen et imaginem, nihil admodum nosset; necesse habuit, quis genus ille, unde domo, qua religione et innocentia Juvenis fuerit, explanare. Commodum dicere finierat, cum illico Wolfgangus exsilire, et incredibili amore cœpit in Aloysium ferri; neque animi jam pendere, quin ille monstratus sibi medicus foret, cujus ope oporteret ad valetudinem redire. Quam quidem fiduciam, ceu futuri securus, apud familiares jam tum ausus est asseverate profiteri. Interim mira voluptate animus exuberabat: et quamvis moræ impatiens, rorem nobilem oculis illinire perquam optare; valuit tamen religio, ut differri tantisper suum oculi remedium sineret, quoad noxis animi detersis, ad Eucharisticam dapem purior accubuisset. Tum deinde luminibus cœptum est oleum offundi. Et secuta statim non obscura mutatio, sensusque animi tantus, ut inde reliquum diem continua suavitas tenuerit. Mox, ut altero die licuit, alterum in oleo quæsitum remedium fuit. Nec fefellit medicus liquor. Nam quo temporis momento partem affectam humor attigit, magni confestim imbres erumpere, atque oculi ubertim pluere, ut spectaculi novitas circumstantibus admirationem concierit: jamque adeo, ne illi quidem aliud persuasum habuerint, quam ut crederent eas pluvias præludere venturæ serenitati.

oleo lampadis vallis Tellinæ inungitur,

B

semel

iterum,

C

tertium:

468 Exspectatum inde, nescio qua causa, paucis diebus est, dum denique septimo Idus Majas, ad ultima experimenta, memorabili eventu, processere; nam facto tertium periculo, vix etiamdum liquor palpebris se superfuderat (nam ad oculi quidem pupillam, numquam is penetrarat) cum derepente, multo sævissimi cruciatus invasere, quorum insolentia victus Adolescens, cum clamore lamentari subigeretur; atque altum, ecqua manu, sui sibi oculi intorquerentur, vociferari: nam, allata vi, verti prorsus versarique pupillæ credebantur. Simul rursus fluere certatim pluereque oculi; et fæcem purulentam saniemque tanta copia egerere, ut virium defectu in lectulum prolapsus, non diutius tamen decubuerit, quam preces forte Dominicæ sexies septies pronuntiarentur. Tum autem subita quædam et mirabilis rerum conversio apparere. Colligit sese Adolescens, cubituque alacer surgit: atque ecce tibi! reclusis luminibus circumspicit, clare jam omnia perspicueque videt: nullum pristini doloris indicium extat: nulli uspiam nævi, quibus depulsæ cæcitatis vestigia notarentur: sed sereni purique orbes, quam lucis olim impatientes, tam intrepidi nunc diem radiosque excepere. Inde ille, qui paulo ante vix parietes, nisi manu tentatos, observasset; nunc litterarum apices quosque, et characterum prope evanidos fugientesque ductus, perspicax rimatur. D

dein multa sanie expressa,

persanatur;

469 Ea propter abdicatis illico præsidiis, quibus variis ad eum diem usus, visum utcumque sustentarat; valere mortales medicos, eorumque cauteria (ne valetudo se illis deberet) audenter facessere jussit, certus ab alia manu sese aliisque medicamentis convaluisse. Nec erubuerunt ipsi medici rem, uti acciderat, syngrapha sua testari, et palam humanis consiliis majorem confiteri. Ea syngrapha in scriniis Ingolstadii diu servata, beneficium quod uni eximium Deus, ob Aloysii gloriosa merita contulit, apud complures alios prædicavit. Septem circiter menses ea doloris et morbi tempestas tenuit; et ejus spatii plus dimidium medicis datum, nullo interea profectu, qui vel arti vel naturæ tribueretur: Cœlo sibi uni omnia vindicante. Provixit ab eo die Wolfgangus, annos haud minus undeviginti: hodieque, dum ista scribimus, inter Canonicos Viros nobiles, cæcitati suæ superstes, valet: visu tot annis numquam interea labefacto. Atque ut aliquid ille Patrono, pro receptis luminibus reponat; suam Aloysio linguam auctoravit, qua ejus tanta de se merita, E nullo (qua licet) neque tempore, nec loco prætermittit (gratus memorque Cliens) ad Dei gloriam commemorare. At non hoc uno illum vinculo obstrinxit Aloysius: aliis eumdem haud multo post visus est iterum iterumque obligasse. Mihi venia erit, si eorum aliqua hic lectoribus indicavero.

medicis miraculo attestantibus,

470 Cum eo cruciatu, quem Wolfgango vehementem ac diuturnum oculi concivere, capitis quoque se dolor sociarat: atque ab eo deinde quod fieri plerumque solet, plagam luculentam memoria acceperat; ut numquam ea nec penso, quod reddendum in scholis erat, sufficeret; nec alia centies licet inculcata, comprehenderet. Sed et preces ipsæ, cetera familiares, excidebant: et novas porro condiscere, quas legitimas quotidie Canonici solvunt (nam in horum Collegium eo tempore cooptandus jam fuerat) labor ipsi quam assiduus, tam irritus erat. Scilicet semestri dolore caput incessente, vitium memoria fecerat; et quamvis depulso nuper dolore, malum adhuc pertinax obturbabat. Inde solicitari Adolescens, et sæpe, quid consilii quondam caperet, secum cogitare. Forte quadam, ut Ingolstadii in scholarum aula Sacris adstitit; oculos ad Aloysii sui imaginem, F quæ picta coloribus suberat, adjecit, instigari se ratus, ad aliquid ab eo flagitandum, nulla formidine repulsæ. Non diu moratus, petit memoriæ, quam ex morbo amiserat, usum, quo ut sese ab æqualium probro (nam ludos illum pervicax oblivio faciebat) vindicare, et res scitu necessarias capere promptius retinereque posset. Auditum esse, id documento fuit; quod mox atque ex eo loco digressus est, sui experiundi causa, versus bene multos nullo negotio perdidicit, eosque Magistro (rem veluti novam admiranti) ex prompta memoria retulit; et porro complura poemata, quæ ipse de B. Aloysio facta legerat: duosque adeo libros, quos super ejusdem vita Virgilius Ceparius elucubrarat, facili conatu totos ita memoriæ mandavit, ut eos multis deinde annis, velut affixos ibi tenaciter fideliterque conservarit.

et recipit memoriæ amissæ usum.

CAPUT X.

Alia ejusdem Wolfgangi beneficiorum ab Aloysio acceptorum debita.

Meruerant hi Cœlitum favores jam pridem, ut Adolescens gratiam Patrono aliquam haberet. Et habebat ipse tum quidem; sed adhuc animo consignatam; quodque per ætatem juris sui non esset, nullo

Wolgangus Beato perquam gratus,

A nullo dum opere conspicuo proditam. Post igitur, quam esse in aliorum potestate desiit, inter primas hoc illi curas fuit, ut de suo in Aloysium amore palam apud mortales faceret. Atque idcirco (ut prætermittam sacella duo, quæ Ingolstadii et Landishuttæ, in ejus honorem a fundamentis, illustria condidit; alterumque argentea statua, alterum instrumento vario, sumptuose ornavit (nam hæc ejus studia, loci jam hujus non sunt) ter ipsemet Romam, ad visendos Patroni sui Cineres, magnis itineribus contendit. Qua quidem utraque profectione quanto impensius laboravit, ut debiti memor, antiquum nomen expungeret; tanto plura majoraque nomina indies apud Aloysium fecit: quippe cui, voto soluto, manserit obligatior, quam fuerat adhuc signato.

an. 1622 Romam ex voto tendit,

472 Incidit harum peregrinationum prima, in annum vigesimum secundum: eam Adolescens pridem, uti voto conceperat; sic longe post Juvenis (hortante, quod credebat, Aloysio, et ad maturandam identidem vocante) suscepit; ita quidem, ut quando per vires aliud non licebat, equo vectus incederet, nullo tamen ad ministerium famulo uteretur. Cavere interim non potuit, quin comites certe se aliqui adjungerent; etsi non iis moribus omnes, B quorum societatem optasset: quippe complurium æque vita ac oratio, ab ejus consiliis longe abhorrebat. In illis homo Cheruscus erat, de Lutheri stabulo; oris improbi et impurissimæ linguæ scurra. Is, quamquam pedes, præferratum hastile, tabellarii ritu, portaret; cetera tamen expeditus, cursum equitis facile æquabat; juxtaque adambulans, toto biduo verba tam nuda, tamque salacia ructabat, ut illa pene se ipsa erubescere cogerentur. Non tulit hominem spurcidicum ingenua indoles, tam impune lascivire: sed serio sæpeque increpitum, mittere infame cænum, et parcere tandem verecundis auribus jussit. Tum vero Cynicus, ut ægre censori suo faceret, multo adhuc liberius impudentiusque garrire: neque linguæ probro contentus, jam ipsum aliosque ad flagitium, effrons tenebrio hortari; et mille modis honestati innocentiæque illudere.

et nequiens coercere hæretici os impudens

473 Nihil hic Juveni relinquebatur, quam ut citatiori cursu viam præciperet, donec intervallo se aliquo a scurra pedite separasset. Quod ipsi consilium ex animi sententia non successit. Nam effecerat precario scurra, ut ab altero comite in equi sui clunes sublatus, properantem infelix hedera consequeretur. Ibi cum melior se ipso necdum esset, C rupit patientiam Cœlitum petulans lingua; cœpitque suum Aloysius clientem vindicare. Wolfgangus enim obsaturatus tot injuriis, sublatis in cœlum oculis; Scis, inquit, Aloysi, castissime juvenum, hoc quidquid itineris est, tua me causa suscepisse. Obtundit tamen turbatque jam Cynicus iste, cujus hæc tot aurium convitia, si dissimulanda tibi tu quoque existimas, ego porro non habeo, qui hominem lascivum impurumque compescam. Vix ista secum Adolescens prope stomachans absolverat; cum interim iste (crederes arcano fulmine ictum) equo excutitur, lapsusque præceps, in hastulæ suæ mucronem totus ita induitur, ut sura pedis perfossa, et ambulandi simul jocandique materia amissa, comitum opem ejulans imploraret. Animadverterunt alii quoque (quamvis ipsi etiam hæresi afflati) non temere factum, ut humi effusus tenebrio, suo in sanguine nataret. Exprobrarunt certe, monuisse se dudum, ne molestus esse Juveni, joca tam infaceta nauseanti, pergeret; sed spretum ab ipso consilium huc evasisse, ut luere modo linguæ intemperantiam plagæ insolentia cogeretur. Ita saucium, obligato, ut licuit, vulnere, equo rursus imponunt, et ad meritoriam tabernam precario deportatum relinquunt. Ista cum inter Alpes Tridentinas, adulto jam Au-

frenum ei ab Aloysio petit et impetrat

D gusto, sic evenissent; majus quiddam ac memorabilius, superatis paulo post Alpibus, in Gallia Cispadana contigit.

AUCTORE BIDERMANNO.

Per iter solitarius,

474 Ineunte Septembri Ferrariam devenerat: inde Bononiam versus, sine duce, sine comite progressus, dum in patenti planitie se solum esse, et nulla neque viæ, nec linguæ notitia pollere cogitat, ominoso, ut fit, horrore concutitur. Auxere formidinem visæ utrimque silvæ, cetera omnia campi et solitudo. Quare ut animum ipse adversus incerta fortunæ confirmaret, cœlum suspectans, voto se obligat, ut si periculum, quod ingruebat, incolumis depulisset, tum enimvero, quidquid sibi argenti cælati reliquum esset, id universum in Aloysii statuam conflaret; eique sacellum, quanto maximo ornatu posset, instrueret. Quod votum deinde, simul ac domum ex itinere rediit, fide summa persolvit. Et statua quidem ex argento solido fusa, Ingolstadii in Societatis templo; Sacellum vero Landishuttæ, in ejus privatis ædibus hodieque conspicue visitur. Ceterum voto, quod diximus, nuncupato, Wolfgangus continuo hortatorem visus est aliquem sentire; a quo, macte virtute esse, beneque sperare juberetur. Sed modico post intervallo sex prædones conspiciuntur una omnes e silva obviam prodire; et E recta ad Juvenem tendere. Circumdant inermem, et, ni quiescat, armati vim minantur. Mox erepto equo, sarcinas omnes diripiunt. Tum ipsi injiciunt manus, arcteque prehensum subsistere compellunt, ignarum, quid porro se essent incepturi.

et a latronibus circumventus,

Beatum invocat,

475 Ille rebus jam omnibus aut amissis, aut captis, vocem adhuc liberam retinuit; qua usus, altum exclamat, Aloysi beate, tuum ergo tu clientem non defendes? Hic, Aloysi, me, bone, deseres? Altera continuo vox; unde unde allapsa, ad animum visa accidere; Fili, non deserere. Et eodem temporis momento, flens Juvenis circumspicere, atque de improviso viatorem, virum gravem, propter adstantem videre: qui humaniter, Eccujus egere? quidque se vellet, sciscitaretur. Omisit ad interrogata, tametsi opportuna, respondere; sed gaudio præceps; O Pater (nam ipsa hæc ejus verba juvat adscribere) O Pater, inquit, scio, te certe hominem non esse. Ad quæ verba cum viator honeste subrisisset, institit rursus percunctari; Ecquonam hæc ejus peregrinatio spectaret? Wolfgangus, ad Urbem intendere se confessus: ibi voto resignato, felices Aloysii F sui cineres veneraturum: nam ei se oculos suos, quos morbo amiserat, receptos ferre. Quibus auditis viator, cum placide, eodem ire se, dixisset; sumpta persona, mox vultuosior, prædones, brevi gravique oratione, Norintne, esse se Christianos, sciscitatur: (verba Italica fuere, Sete voi Christiani?) Majus momentum habuit interrogatio, quam ut credamus hominis fuisse. Tribus enim verbis, sex validi latrones in fugam dati, brevi ex oculis sic abire, et abjecta præda, quam de Juvene egerant, trepidi in latebras concedere, ceu viso coram Judice, festinarunt. Inde comiter, recreatum ex metu Juvenem, magno animo pergere jussit, promisitque nullum ipsi de reliquo periculum fore. At Wolfgangus actis, quod par erat, gratiis, obnixe rogat, uti Romam usque, quando eodem ipse cogitaret, comes esse ductorque ne aspernaretur. Facile convenit: et Juvenis tradito ei marsupio, et quidquid æris ad viaticum inerat, se eidem suaque omnia permittit.

et dimittitur interventu viri gravis,

qui cum usque Romam ducit,

476 Hic nihil abs re facturum me puto, si prius, quam reliquum itineris persequar, morem exspectationi lectoris gessero; et, quis ille Viator, atque Juveni jam undique circumvento, tam opportune obviam venerit, demonstraro: nam pridem id multi ex Wolfgango discere conati, hæc sola, quæ referam,

AUCTORE BIDERMANNO.

A ram, comperere. Locum, ubi delatus in prædones fuerit, in plano situm, despici facile omnem circumquaque potuisse. Inibi tamen prius, quam Aloysius vocaretur, nullius viatoris ne umbram quidem, sed longe lateque meram solitudinem apparuisse. Post autem, ut inclamatus fuerit, repente eum, quem diximus, viatorem ad Wolfgangi latus, undecumque extiterit, conspicuum adstitisse. Staturam ei justam; habitum oris gravem; ætatem fere mediam; vestem denique fuisse decentem, et quæ Clericum referret. Mores porro tam compositos, ut itinere toto nihil potuerit in iis displicere. Quare negat Wolfgangus, tantum sibi animi fuisse; ut vel vultum aliquando curiosius examinaret, vel nomen ab eo conditionemque requireret: sed delectatum ita se ejus comitatu fatetur, ut sacro tamen horrore perfusus, suspiciendum sibi semper et reverendum putaverit, eo magis quod secum identidem cogitaret; illum, quisquis tandem esset, hominem certe, mortalem non esse.

fortassis Angelus,

certe modestissimus,

477 Verum ut ab hac digressione in viam redeamus; cum inter duos, ita, ut demonstravimus, convenisset; uterque depulso latronum periculo, concordes Romam usque proficiscuntur. Quo tempore, ex iis, quæ identidem evenerunt, multis prætermissis, illa solum et pauca commemorabimus, quæ ad instituti rationes pertinere præterea videbuntur. Sub vesperum ejus diei, quo primo de via ad ædes publicas diverterunt, Ductor ille comiter ad Wolfgangum, Fili, inquit, malo pravoque ingenio erant homines isti. Tum alio die, in sacellum quoddam viarium ingressus, ei imaginem B. Aloysii ibidem ultro monstravit: et de ipso, cum soli ambularent, identidem hortabatur, ut hymnum sibi aliquem (nam plures juvenis, in Aloysii nomen compositos, callebat) aut vitæ ab eo actæ historiam, recitaret: visusque ex eo argumento, haud nullam voluptatem capere. Vicissim et ipse alteri multa, de rebus patriis, et quædam Juveni propria, commemorabat: quæ undenam, et quo pacto rescisset, erat incompertum. Observavit in eo subinde quædam alia Wolfgangus, quæ non ipsi magis, quam ceteris, apud quos narrata postmodum sunt, suspicionem auxere latentis in illo scemate non plebei viatoris. Nam ad alia omnis generis obsequia, atque adeo servitia, quibus assiduis Juvenem ita foverat, ut diu noctuque ab ejus latere non discederet; istud etiam accessit, quod itinere toto, epulas ei, et quidquid corpori curando necessarium esset, laude satis commodeque instruebat, nullo viatici defectu: cum interim sciret probe Juvenis, suum sibi marsupium, quod omne Ductori commendarat, ad sumptus certe illos neutiquam fuisse suffecturum.

B

et de Aloysio libenter audiens;

ac valde obsequiosus;

C

478 Florentiam ubi vespere quodam appulissent, in taberna diversoria cœnaturi, duo soli, longeque a turba remoti, accubuere. In ea cœnacula dum inter se nescio quid colloquuntur, subit insperato chorus sex juvenum; qui cum in angulo triclinii taciti restitissent, cœpere, mira cum modestia, fidibus modisque musicis canere; idque tam scite, tamque eleganter, ut Wolfgangus hodieque asseverate dicat, nihil in omni vita suavius delicatiusque audiisse. Pendebat inhians, et tam cibi quam potus immemor, pene seipsum in illa musica amittebat: noctem totam insomnem ducturus, si ludere Orphei tales perseverassent. At illi, nondum exsatiato hospite, sed dato solum aliquo sui gustu, cum opinione citius elusissent, ne expectatis quidem gratiis, tacite rursum, qua venerant, sunt elapsi, mirante Juvene: quippe qui credidisset, hunc esse loci gentisque morem, ut æris eblandiendi gratia advenis ibi tam suaviter applauderetur. Ea certe voluptas ita tum sensus ejus animumque imbuit, ut Florentiam octavo post mense reversus, virum illustrem (quicum redibat) induxerit, ut quantovis ære choraulos illos ac fidicines, invitari sub cœnam iterum juberet; datumque jam patri familias negotium erat, ut reduceret; verum is, bona fide, negavit, ullos eo loco musicos tales umquam fuisse; si quidem certe de iis minus nihilo scire. Quare qui illi, et cujates fuerint, cum neque ego habeam statuere, aliorum esto divinare. Certe viatoris tam novi societas, ansam præbuit, ut horum etiam fidicinum peregrinitas cum eo, in partem suspicionis ab aliquibus vocaretur.

per quem etiam musica suavissima recreatur

D

479 Porro examinatus etiam a curiosis est Wolfgangus, utrumne in diuturna viatoris illius ac perfamiliari consortione, nullum impatientis aut perturbati animi motum, aliamve sequioris affectus notam, quæ hominem proderet, senserit erupisse; Negavit, ullam sensisse: Nisi vos istud, inquit, huc trahendum vobis creditis, quod ille, cum alibi in taberna duos quosdam vidisset, nescio quid licentius, quam leges amborum ferrent, vivere (vestis quippe Religiosos prodebat) aliquamdiu se ceu dissimulans repressit. Denique tamen, cum finem illi non facerent; mutato, ut res postulabat, vultu, percunctatus eos est: Itane victitasse familiæ suæ Progenitorem ipsi crederent, iisque moribus cœlum emeruisse? Qua una percunctatione attonitos ita fregit, ut collatis inter se capitibus, mussitare; et quid hominis is esset, clam requirere cœperint: ut adeo ne isti quidem visi fuerint argumento caruisse, quo majus de eo, quam præferebat, opinarentur.

miratur improbos sermones verbo coercentis energiam,

E

480 Ut ut est; confecto demum itinere, quod commune uterque Ferraria Romam usque habuere, Ductor in Urbem ingressus, Comitem suum recta ad B. Aloysii sacellum, ubi repositæ ejus Reliquiæ conduntur, religiosissime perduxit. Inde ad Collegium Germanicum comitatus, atque inibi ab aliis qui hodieque superstites testantur, conspectus; Wolfgango novissime salutato, sic discessit, ut diceret, inter se iterum visuros esse. Verum quisquis ille, seu hominum seu cœlitum fuit, et quocumque abiit (nam id in medio relinquimus) certe de Aloysii cliente præclare meritus, ab eo discessu, ad hunc diem, nusquam apparuit; nec requirenti Juveni vehementerque desideranti, ullum fugæ suæ vestigium reliquit. Mansit tamen Wolfgango æterna horum grataque memoria, isque erga nomen Aloysii amor, ut ubique ejus clientem sese, palam libereque proclamet. Cui eidem, ut de restituto præsertim lumine gratum se sæpius sisteret, vertente jam anno MDCXXXI, alteram peregrinationem, aditis magnis Adriatici maris periculis, et haud dubia B. Aloysii ope superatis, instituit; Romamque iterum, sed pedestri itinere, ex voto contendit: et, quo studium suum Patrono uberius commendaret, rejecto omni viatico (quod large viro nobili suppetebat) stipe per viam coacta, quoad in urbem pervenit voluntarie victitavit.

ab eodemque ad Beati sacellum perductus

F

illum ultra non videt.

481 Ceterum hæc cœli beneficia paulo jam antiquiora, non passus est obsolescere Aloysius; sed ea recentibus nuper, iisque luculentis instauravit atque auxit. Cum enim annis abhinc quatuor Wolfgangus, a salutatis ejus cineribus, in patriam revertisset; incommodo est factum, ut eodem tempore dira se tempestas ab Aquilonibus in Germaniam moveret; brevique per plures provincias effusa, sacra et profana passim, ferro et flamma tam fœde misereque pervastaret, ut nullo umquam ne fulmine quidem afflari amburique patria, tam perniciose potuisset. Tum usu venerat forte, ut pridie Idus Majas, cum Landishuto jam Suecus potiebatur, Wolfgangus in æde summa, sui securus, ad aram litaret: intimisque sensibus hanc hujusmodi vocem haurire

Suecis, Germaniam depopulantibus,

obses dandus animatur a Beato.

A haurire crederet; Proficisceretur bonis avibus; et hostem, qua duceret, audacter, nullo nec verbo, nec vultu contumax, sequeretur. Manere se quidem gravia dictuque aspera; sed iis tamen omnibus fore superiorem. Sacris deinde rite perpetratis, cum e templi foribus vixdum fuisset egressus, audiit, hanc civibus suis impositam necessitatem esse; ut si hostem ab urbis excidio divertere vellent, obsides ei, quos, quotque posceret, dederentur. Inter hos obsides fortito captus ipse, mox Augustam Vindelicorum abducitur: ibi ab hoste barbaro male inclementerque habitus, in longa et difficili custodia, paulo minus triennium remansit.

infirmatur in carcere

482 Ex eo tam ærumnoso carcere, varii morbi sua plerique initia traxere; quibus ille gravissimis assiduisque, biennium ipsum, conflictatus, omnium medicorum artes et ingenia fatigavit: sed nullo id neque operæ, nec industriæ profectu. Minabantur jam letiferæ febres; jam capitis gravedines, fluente undique humore, strangulabant: tum crebra convulsione pectus, et multa intemperie corpus ubique laborabat. Ad hæc, cibum ventriculus, quemcumque sumpsisset, rejectare; membra tumore nóxio, planeque ominoso, turgere, et identidem calamitas alia B aliam excipere; ut adeo bis et quinquagies (quis credat?) incidenda homini vena fuerit, et sanguis uberrime de brachio mittendus, ne repentino symptomate præfocaretur. Denique augente indies malo, ars et natura succubuere; ut æger, sensu animaque defectus, ac prope jam expirasse creditus, cadaveris in morem a circumstantibus jamjam relinqueretur. Inter quæ funeris prælludia, Wolfgango rursus, vel objecta est, vel objici certe visa, Aloysii species; propter lectulum adstantis, rosaque redolente stragulum inspergentis.

facto rursum voto

483 Excitavit ægrum ea, quæque fuerit, opinio, ut novo se voto confestim obstringeret; si ex morbo convaluisset, ad ejus tumulum tertiam profectionem suspicere. Nec diu spes irrita fuit; nam ab ejus voti nuncupatione, melius habere, brevique convalescere cœpit, medico immane quantum stupente, eumque vivere posse, inficiante: qui etiam, cum primum spirare illum, valereque jam audiisset, negavit asseverate, tametsi oculis eum suis videret, vivere crediturum. Postremo, ut adveniens occurrentem ac salutantem conspexit, attonito similis, eum merum medicinæ medicorumque opprobrium appellavit; quippe quem omnes isti certo certius jam extu-C lerant, et non tam moriturum, quam mortuum extinctumque pronuntiarant: eaque propter victum artis naturæque ingenium fuisse, publicis litteris est confessus. Quam eamdem in rem, plurium testimonia consensere: qui jurata syngrapha palam faciunt, rem ita se, uti narrata est, habere: sæpeque ex medico audisse fatentur, cum diceret, suis se medicamentis ægro accelerasse potius mortem, quam vitam (nisi cœlestes favores adfuissent) produxisse. Quare Wolfgangus, tot Aloysii beneficiis occupatus, atque e cæcitate in lucem, e prædonibus in libertatem, e morbis mortisque faucibus in vitam restitutus, causam habere se non unam volens libensque gloriatur, cur Deo Opt. Max. suoque Aloysio in omnem æternitatem sit mancipatus. Atque idem, quæque hic prolixe nos scripsimus, omnia, ut scripsimus, verbo calamoque confirmavit; utque aliis eadem, si quibus videretur, pro majori Dei ter Optimi Maximi gloria, et augenda B. Aloysii veneratione, narrari libere possent, permisit: atque ita hactenus narratis subscripsit.

ad stuporem medici revalescit,

et præmissa juratus confirmat.

484 Ego Wolfgangus ab et in Asch in Oberndorff, Illustrissimorum et Reverendissimorum Principum et Episcoporum Frisingæ et Ratisponæ Consiliarius: Canonicus Landishutanus, peracto sacro Missæ Sacrificio, coram Deo et tota cœlesti Curia, D et Ecclesia sancta profiteor et juro, quod non modo ista verissima sint, sed complura Dei Aloysiique beneficia, quæ lubens volensque prætere volui, supradictis annumerare possim. Quæ omnia manu mea, gentilitiis insignibus hic appressis, confirmo.

AUCTORE BIDERMANNO.

CAPUT XI.

Invocato B. Aloysio resuscitatus mortuus, infirmi curati, paupertas sublevata, neptis Beati in præcipitio servata.

Narravit supra in Aloysio suo Bidermannus, allatum e Vulturena valle oleum lampadis, quæ ibi coram Beati imagine perpetuo lucet; nobili adolescenti Wolfgango ab Asch oculos cæcos illuminasse. Neque id mirum videbitur, scientibus, omnis generis morborum medelam longe lateque gentium per illud oleum, non e saxo expressum, sed in Saxo (id nomen loci est in Vulturena valle) Beatum nostrum semper lucendo honorans, indies obtentam fuisse et obtineri adhuc. Sed neque ibi tantum id virtutis obtinuit oleum lampadis E *ejus. Romani collegii lampas, quæ ante sacra Beati lipsana ardet, aut idem obtinuit virtutis, aut aliquid amplius: ejus enim oleo etiam mortui scribuntur ad vitam rediisse. Is, a quo id scribitur, vir est eruditissimus juxta ac religiosissimus, mihique pro tali, longo usu cognitus, atque hic iterum laudandus; ut lector sciat cui debeat, quod refero. Docet etiamnum, me hæc scribente, Theologiam in seminario Episcopali Tusculi, quatuor ab urbe Roma leucis; quod Eminentissimus loci Episcopus, e sacra Dominicanorum Familia Cardinalis Ursinus, nuper doctrinæ Societatis Jesu ibi tradidit.*

Oleo lampadis,

Romæ ante sacra lipsana ardentis,

486 *Vir iste ita mihi nuper scripsit:* In Aprutio civitas est Camplum, *a Clemente Papa VIII Episcopalis facta, inter Asculum atque Aprutii Interamnium,* habetque in territorio suo villam, quæ vocatur Penna, et in hac locus est, cui nomen Planum. Ibi puer septem circiter annorum, Franciscus nomine, dum pascebat oves, improviso obrutus imbre, violento et aliquot horas continuo; neque reperiens, quo effugeret; aquarum impetu abreptus et suffocatus fuit, atque a sorore quadam sua grandiore natu, inventus est mortuus cœnoque oblitus. Currit ilico turbata puella domum suam, parentibus Christophoro et Brandoniæ casum relatura. Eo nuntio F pater properat ad locum, et reportat inde puerulum ulnis suis domum, accersitque Curionem et Præpositum villæ D. Annibalem Bencore.

unctus puer mortuus in Aprutio,

487 Tulerat iste Roma ampullam cum oleo e lampade, prope B. Aloysii sacras exuvias in ecclesia collegii Romani semper ardente; et, postquam tam ipse, quam parentes pueri, diligenti facta perquisitione compererunt, ipsum certo mortuum esse; commendavit, indutus superpellicea veste ac stola sacerdotali, defunctum B. Aloysio, unxitque ei oleo, quod dixi, nasum, os et oculos: dumque ungebat oculos, nec opinato illos aperit puellus, vivusque et sanus in vestigio obambulat quaquaversum. Vidit coram oculis suis hæc Joannes Baptista Bencore, Curionis ex fratre nepos, notissimus Romæ, ubi multis anni pictoriam professus est; tunc vero morabatur in domo prædicti Annibalis patrui sui; quem et meminit viso puero a morte suscitato, stupentem exclamasse, Grande hoc, grande miraculum est. Contigit autem sub annum MDCXLI. Hæc ego infrascriptus cum multis aliis, audivi sæpius, prout hic relata sunt ex ore prædicti Joannis Baptistæ Boncore: quem et varia interrogavi ipse super circumstantiis facti, ut certius constaret veritas ejus. Ita testor,

reviviscit.

AUCTORE C. J.

testor, Joannes Franciscus Vanni, Societatis Jesu Sacerdos.

curantur crus male affectum,

488 *His ipsis temporibus contigerint, quæ paucis annotata reliquit P. Joannes Bollandus, decessor noster, ex litteris RR. Patrum Joannis Caroli, Rectoris Spiræ, I Martii; et Joannis Baptistæ Veracis, Mediolani* XXX *Julii, anno* MDCXLII *datis. Ex posterioris assertione notat, Mediolani* laborasse quemdam menses decem ex affecto crure: cui medendo cum frustra operam suam collocaret chirurgus; religiosæ cujusdam mulieris suasu illud oleo lampadis, ante imaginem B. Aloysii ardentis, *in vicina, uti suspicor, Vulturena valle,* perunxit æger inclinante die; et sequenti luce obstupuit omnino sanum esse, misitque gratitudinis ergo votum argenteum. *In prioribus ait Pater Rector Spirensis,* se juvenem novisse, qui cum ob lippientem vultum inidoneus censeretur Societati nostræ, concepto voto B. Aloysio Gonzagæ, ita subito persanatus est, ut postea vix quidquam eo vitio laborare visus fuerit; Societatemque nostram, quam ambiebat,, ingressus sit. Idem Beatus religiosæ virgini adfuit in præsentissimo vitæ periculo; quæ cum decumberet ex lue contagiosa et pestilentissima febri, ac de vita sua desperatum esse inaudiret; vovit in honorem B. Aloysii annue sacro epulo in ejus die festo accumbere, et mox persanata est, hodieque vivit voti rea. *Scriptæ fuerunt hæ litteræ, ut dixi, anno* MDCXLII.

lippitudo oculorum,

laborans lue contagiosa,

Beatus pauperis alicujus debitum solvit,

489 *Adest mihi alia Relatio, anno* MDCLIII *missa e collegio Societatis nostræ Neapolitano Romam, quæ pluscula continet beneficia, uni eidemque homini (ejus nomen proprium vellem adscriptum fuisset) collata; et ab illo qui obtinuit, dictata fuerunt Auctori Relationis, quæ sic ex italico latine sonat.* Sartor quidam hujusce Neapolitanæ urbis, debebat alicui summam scutorum XL, quam ut solveret, accepit ab alio quopiam nonnihil pecuniæ mutuum; sed hoc, inopia pressus, impendit sustentandæ familiæ. Hinc paulo post inops consilii, quo pacto satisfaceret debitoribus suis, timensque ne in carcerem conjiceretur, pendebat vehementer animi; cum forte, quo die celebrabatur in hoc collegio Natalis gloriosi beatique Aloysii nostri; transiit propter frontispicium templi nostri, vidensque ibi expositam Beati effigiem, constitit, contemplatusque eam est; et quamvis nesciret, quis Sanctus ille esset, aut quo nomine appellaretur; motus specie juvenis, ut ibi repræsentabatur, modestissimi; his eum verbis, uti retulit ipse, compellavit: Sancte Dei, quantillam faceres jacturam, si meo me tu liberares ære alieno? eoque dicto processit. Postero die contulit se, sed absque pecunia, ad locum qui hic nominatur S. Laurentii, in quo debebat solutio fieri; cumque intraret ejusdem Sancti ecclesiam, obvium habet in limine Sacerdotem, qui ait: Tu huc venisti, ut tale debitum præstes. Age, nihil superest solvendum; nec plura fatus, videri desiit. Paulo post accedit ministrorum aliquis, debitorum ejus conscius, ac dicit; Nomina tua jam deleta sunt, vade, et gratias age Domino tali, quem nominabat. Erat autem is, cui tradi pecunia debebat. Adiit eum ille, gratias egit comperitque, nomina sua extincta esse, plane nescius per quem aut quo modo.

eumdem liberat e manibus lictorum;

490 *Crevit hinc fiducia hominis in Beatum nostrum, sibi eatenus ignotum, eumque colere cœpit ac demereri.* Interea contracto iterum ære alieno, ejus causa captus fuit et conductus ad judicem, sub primam ab occasu solis horam; eique jamjam sistendus erat, quando nec opinato comparuit ibidem Sacerdos, qui ad lictores misellum ducentes conversus. Sinite, inquit, prædam istam abire. Tantaque fuit dicentis gravitas et vocis energia, ut illi e vestigio dimitterent hominem; testanturque etiam ipsi, id ita factum esse: et cur dimiserint, nescire. Eidem sartori, alias iterum egentissimo, nec habenti quod suis apponeret manducandum; dum sedet in officina sua sarciendo vestes quasdam, adest improviso nescio quid hominis, ac dicit: Scio te cruciari animo, quia versaris in egestate ac mendicitate. Verum age, te ego conducam ubi invenias thesaurum absconditum, et ditescas. Audit ille seductorem et comitatur: jamque a loco destinato prope aberat, cum se illi conspiciendum offert B. Aloysius, eodem habitu quo prius; et dicit: Cave sis ab homine isto, qui te ducit in malam rem et interitum tuum. Ego ille sum Sanctus, cui tu te commendasti. Perge porro venerari me, et honori meo quotidie recita quinquies Orationem dominicam et Angelicam salutationem. *Atque ita misellus iste evasit periculum et animæ et corporis: jussusque ab ipso Beato, ut aiebat, præstita sibi ab eo beneficia referre ad Patres Societatis Jesu, id fecit ut supra.*

ac interitu.

Oleum lampadis

491 *Iterum oleum lampadis mirabilia operatum est anno* MDCLXXIV, *non admodum procul ab illo Aprutii loco, ubi paulo ante diximus, puerum mortuum talis olei virtute ad vitam revocatum esse; nempe Asculi in extremo, ubi terminat Aprutium, Piceno. Utrumque in locum allatum Roma oleum istud fuisse ex lampade, quæ ante sacras Beati Reliquias lucet, facile inducor ut credam; quia peregre venientes Romam, frequenter sibi inde solent petere aliquid, excitati multitudine miraculorum, per circumpendentia magno numero anathemata indicatorum, et auferre. Beneficium de quo hic, collatum fuit filiolo Illustrissimi Domini Seraphini Ginestræ, Aloysio nomine; nec unum tantum; sed bina diversis temporibus, quæ pater anno* MDCXCV *grato animo, ad honorem sospitatoris filii sui, et utilitatem ea lecturorum, publicis tabulis voluit testata posteris relinqui. Narratio patris hæc est.*

puerum moribundum contactu suo sibi restituit:

492 Ego infrascriptus interposito jurejurando testor, quod anno MDCLXXIV, aut alio magis vero tempore, unus filiorum meorum, quatuor annos natus, nomine Aloysius, gravi asthmate oppressus jacuerit, desperantibus de vita ejus medicis: et vero in momenta singula credebatur animam efflaturus puer. Cum ego recurri ad oleum B. Aloysii Gonzagæ, quod conservabam in quadam capsella, illoque tinxi caput moribundi; atque observatum fuit, eum continuo clausisse oculos in somnum; ex quo paulo post excitatus, depulso omni periculo plane sanus inventus est. Quotquot notitiam morbi et curationis ejus habuerunt, fassi sunt, speciali gratia et prodigio B. Aloysii, vitam puero conservatam fuisse. Nos quoque gratitudinis causa, in memoriam accepti beneficii, affiximus ad altare Beati parvam effigiem argenteam. Et Patres Societatis Jesu non dubitarunt, factum pro concione miraculosum dicere.

item alias vit e periculo liberatur.

493 Testor insuper, uti supra, quod idem filius meus Aloysius, cum annum ætatis septimum circiter attigisset, ceciderit e loco mediocris altitudinis in terram; unde sublatus a famula, tantum non mortuus reputabatur, vix ullo spiritus vitalis signo superstite. Advocatus chirurgus applicuit opportuna remedia, quibus puer revixit. Verum paucis post diebus caput læsum apparuit, et inflari cœpit: quo indicio judicavit idem chirurgus, vitæ periculum subesse, si humor illic loci collectus marcesceret; simul apposuit parti offensæ emplastrum, quo consumeret humorem illum. Addidimus nos comprecationes nostras, obtestati P. Aloysium, ut cognominem suum discrimine, in quo versabatur, etiam nunc liberaret: nec defuit eventus. Decrescere enim inflatio mox cœpit, ac brevi tempore, stupentibus chirurgo et aliis, plane evanuit. Judicata fuit hæc curatio alterum Beati beneficium singulare, pro eoque etiam altera effigies argentea ad altare

A altare ejus suspensa est. Quamobrem ego, ut ne lateant fideles miracula quibus Beatum suum Deus hororare voluit, utque illi erga eumdem magis pie efficiantur, dedi præsens hoc testimonium. In cujus fidem etc. Ego Seraphinus Ginestra confirmo et testor quantum supra, manu propria.

Utrumque prædictum authenticatur.

494 *Sequebatur attestatio Notarii publici, Seraphini Philipponi ab Asculo, atque incipit.* In nomine Domini Amen. Anno Domini MDCXCV, Indictione III, die vero XX Aprilis, sedente Sanctissimo D. N. D. Innocentio XII P. O M. anno ejus IV. In mei *etc.* Illustrissimus Dominus Seraphinus Ginestra, Nobilis ab Asculo, mihi cognitus *etc.* præ manibus habens suprascriptam Attestationem; illa lecta, perlecta et bene perpensa, ejus sponte *etc.* juravit, affirmavit et recognovit, contenta in ea vera fuisse et esse; ac roboratam cum ejus manu, litteris et charactere; et omnia prædicta emologavit, approbavit, et ratificat, non solum isto, sed et omni modo meliori *etc.* Actum Asculi, in sala domus solitæ habitationis dicti Domini de Ginestris *etc.* præsentibus ibidem RR. DD. Lucio Palanca et Josepho Pica de Asculo testibus *etc.* Ego Seraphinus Philipponus ab Asculo, publicus auctoritate Apostolica Notarius, de B prædictis rogatus, hic me subscripsi et publicavi requisitus.

Neptis B. Aloysii,

495 *Alibi nonnulla dixi de Excellentissima Domina Marchione Joanna Gonzaga, Francisci Principis filia, B. Aloysii nepte, Excellentissimi D. Georgii Adami Martenitz, magni Bohemiæ Cancellarii primis nuptiis, secundis vero Excellentissimi D. Jacobi Zapatæ, Præsidis Consilii Regii de Azienda, ut vocant Hispani, conjuge. Hanc ego bis viduam, anno* MDCLXXXVI *adhuc in vivis reperi Castellione, pro ætate, quam tunc habebat annorum* LXXIV, *vegetam; ac diu suavissimo ejus colloquio, præsertim ubi de beato patruo suo, ejusque in se beneficia loquebatur, fruitus sum. Inter alia autem, quæ illi accepta ferebat, illud facile præcipuum est, quod ex ore ipsiusmet tunc excepi, et in adversaria mea retuli; videlicet,* Redieram, *inquiebat,* ex Hispania in Italiam, quando me incessit pia cupiditas, peregrinatum eundi ad sacellum S. Michaelis Archangeli in Vulturena valle, quod vulgo B. Aloysii indigitatur, propter singularem cultum, quem ibi Beatus habet; ac sacram ejus Reliquiam, quam illi loco Princeps Franciscus, pater meus, olim donavit.

cum cisio præcipitata e monte

496 Adii igitur, et religiose beatum patruum C venerata, in alium porro locum, non admodum longe distantem, et icone miraculosa beatæ Mariæ Virginis celebrem, perrexi: atque hic etiam votis meis sanctissimæ Matri persolutis, dum redirem domum, nescio quo casu, cisium quo vehebar, præcipitavit ex alto monte, ruptisque ligaculis volutatum est usque ad imum, stetitque in proximo torrentis margine. Cœlum cisii ad primam volutationem fractum atque ablatum erat; et ego post tot volutationes, me sedentem inveni in loco meo ut prius, sine ulla læsione: senseram autem me in ipso lapsu, veluti manibus alicujus suspensam teneri. *Interrogata a me,* Num se B. Aloysio commendasset; *aiebat,* initio lapsus opem ejus implorasse; et hoc probe meminisse. *Interrogata iterum,* quanta esset altitudo præcipitii. Duplo major, *respondebat,* quam sit hujus templi nostri; *id est Societatis Jesu Castellione, quod est mediocre. Hæc ut dixi, ego ex ore Dominæ Joannæ.*

innoxia, eo invocato, servatur

quod testis oculatus

497 *Adfuit illi P. Bernardus Paravicinus Societatis nostræ in ista peregrinatione comes, ac testificationem triennio post de iisdem casu et salvatione ejus scripto dedit; quam mihi deinde, Castellione Antuerpiam reverso, submisit manu sua descriptam P. Josephus Gorzonus, indicans P. Paravicinum prædictum,* D *tunc temporis Rectorem præfuisse collegio Pontis in Vulturena valle, ut patet ex calce ipsius Testificationis. Multum illa lucis et conformationis afferet relatis a me supra; quare ipsam ex italico hic latinam facio:* Anno MDCLXXVII, die IX Januarii. Ego infrascriptus jurejurando testor, quod, cum anno MDCLXXIV die... Junii, Excellentissima Domina Marchio, D. Joanna Gonzaga, reverteretur a beata Virgine Tiranensi, in via quæ terminat planum Boalzi, post promontorium, ubi flectit versus pontem Tresendæ, vidi pilentum, quo vehebatur ipsa, deviare ex orbita ad declivitatem versus alveum, quo alias fluebat Adda, eversumque eo deferri. Ilico descendi ex equo, allaturus, si quid possem opis: sed præpeditus ab aliis equis, qui in comitatu erant, pervenire eo prius non potui, quam fractum varie pilentum quiesceret in ripa.

AUCTORE C. J.

confirmat jurejurando.

498 Tum vero qui credebam Dominam Marchionem nihilo felicius cecidisse quam pilentum, admirabundus vidi ipsam, et caniculam quam tenebat, et equum, absque omni læsione esse, solis pilento et umbraculo, quod arcendo soli ferebat, multifariam diffractis. Dicebat illa, sese cum inverteretur pilentum, implorasse opem Sanctissimæ Virginis Tiranensis, et B. Aloysii patrui sui; atque E sensisse, se sustineri (videtur mihi dixisse) erectam, quamvis volveretur pilentum. Mox autem in ipso loco positis humi genibus cum ipsa Marchione, occepimus recitare hymnum, Te Deum Laudamus, gratias agentes Deo quod gravius malum non sivisset incurri *etc.* In quorum fidem *etc.* Ponte *etc.* anno ac die prædictis. Ego Bernardus Paravicinus, Societatis Jesu, hæc scripsi et subscripsi.

CAPUT XII.

Beneficia B. Aloysii, præsertim in curatione oculorum, ex Annuis Germaniæ superioris collecta.

Invalescente in illa Provincia cultu Beati,

Aliquot ante hoc tempus annis viguit per provinciam Germaniæ superioris Societatis nostræ, et viget hodiedum, singularis fiducia populi in B. Aloysium, et Beati ipsius beneficentia in populum istum. Fiducium crediderim natam auctamve, tum ex celebritate et crebris beneficiis, quæ Beatus impertitur invocantibus se in valle Vulturena, cui provincia Germaniæ prædicta, meridiem versus contermina est; tum ex notissimis per typos miraculis non unis, quæ perillustris Dominus F *Wolfgangus, ab et in Asch ejusdem provinciæ, accepta refert eidem Beato; ut supra vidimus. Meruit fiducia illa exaudiri a Beato, et multimoda obtinere post Wolfgangum beneficia, quorum non pauca rogatu meo excerpsit atque exscribenda curavit, ex litteris annuis MSS. istius provinciæ, R. P. Josephus Preiss, vir humanissimus et Rector Domus Probationis Landspergæ, anno Domini* MDCCI. *Ea hic ordine temporis, qui contigerunt et exscripta sunt, exhibeo.*

eum invocantes juvantur plures,

variis successive annis a 1665

500 Ambergæ, anno MDCLXV, ab ipso mortis limine abstraxit B. Aloysius perillustrem adolescentulum; qui cum suo illi Patrono, si convalesceret tria Rosaria, totidem Communiones et Sacra, in ejus honorem audienda, vovisset; brevi a mentis delirio; quo per intervalla agitabatur, et a maligna febri liberatus est. Veldtkirchii MDCLXIX, oleum e lampade Beati, post conceptum in ejus honorem votum fusasque preces, abstersit duabus ibidem personis perniciosum oculorum dolorem; tertiæ vero gravem brachii tumorem, et quartæ cæcitatem. Neoburgi MDCLXXI erat, qui periculosa capitis defluxione eo periculi devenerat, ut prope utriusque oculi jacturam esset. Is post decretas, quodam ex Nostris auctore, in Beati honorem statas preces Sacrumque dictum,

AUCTORE C. J.

A dictum, propediem ophthalmicum sensit in Aloysii medicum. Ibidem MDCLXXII, oleum e lampade Beati tribus personis profuit, quæ profitentur se graves oculorum dolores et defluxiones periculosas sancti hujus liquoris inunctione abstersisse.

variisque locis sanantur:

501 Friburgæ Brisgoiæ anno MDCLXIII, B. Aloysii beneficio, pii cujusdam clientis altero oculo obducta pellicula laboranti, ut plane is nihil pro suo videndi officio agere posset, plena cernendi facultas restituta est. Ingolstadii fuit puella quæpiam sexennis, cui exulcerati oculi vix non cæcitatem minari videbantur; nisi soliciti parentes, lecto in ejusdem Beati ara Sacro, et oblato duorum argenteorum oculorum anathemate, obscuritatem illam redemissent. Rursum Friburgi Brisgoiæ, anno MDCLXXIV, B. Aloysius cujusdam sui clientis votis actutum presto fuit. A teneris ille gravi pertinacique oculorum morbo, in singulos ferme menses usque et usque redeunte, affligebatur. Ut malo remedium afferret, plurium opem solicitavit: nec reperit citius nec certius, quam cum hortatu nostro, haud longe ante Beati festum optime in ejusdem Beati ophtalmici intercessione sperare jussus est, et certum ei precum pensum annumerare. Sane ita a cœpta hac devotione, omnis salsus ex oculis humor morbusque evanuit, ut ne vestigium superesse videatur. Monachii quoque puellus quidam sexennis, salsi humoris in oculos destillatione propemodum excæcatus, medicorum ope nequidquam tentata, tandem suasu nostro ad B. Aloysium adductus est, ubi concepto a matre voto sanitatem mox impetravit. Atque ut clarius pateret quo auctore malum esset depulsum, dum mater beneficii parum memor, voti solutionem extrahit; priori filiolus gravedine denuo correptus, matrem deinceps cautiorem reddidit, et appenso quam primum argenteo anathemate seipsam voto, prolem periculo liberavit.

laborantes oculis cum periculo perpetuæ cæcitatis,

B

rursumque ab anno 1675,

502 Ingolstadii MDCLXXV, Infantis cujuspiam oculos malignus mordaxque humor insederat vano prorsus omni medicorum conatu; periculumque erat, ne malum illud pupillas denuo exederet. Placuit B. Aloysio malum illud curandum offerre voto edito: et tota illa peccans materia, nullo alio adhibito collyrio, sua sponte evanuit. Parem gratiam ab eodem Beato retulit quispiam gymnasii discipulus, qui salso catarrho obrutus, alterius oculi usum, cum jam ad dies aliquot perdidisset, per B. patrocinium, eumdem oculum vigilantiorem, quam umquam alias, et illustriorem recepit. Landishutti anno sequente

C Aloysianæ lampadis liquor salutaris fuit Clerico cuidam, Officiolum (ut vocamus) Beati quotidie recitanti; nam defluentem ex hectica tabe carnem redintegravit, novoque membra succo confirmavit. Altero anno ejusdem Beati beneficium creditur sanitas oculorum puellæ nobili restituta, medicorum collyriis frustra non semel adhibitis.

adhibito subinde oleo lampadis,

503 Anno MDCLXXVIII Eistadii B. Aloysius multorum oculis saluti fuit, oleo præsertim in ejus honorem ardente, quod Ingolstadio expetitum personæ cuidam dolores oculorum dispulit. Neoburgi quoque idem Beatus adolescentulo oculi usum reddidit. Eum tam pertinax humor insederat ultra medium annum ut, multis incassum usurpatis pharmacis, periculum ingens esset, ne tandem pupillam exederet. At postquam adolescens et mater votum Beato nuncupaverunt, et ex consilio Nostri cujusdam, oleo ex lampade, quæ Beato Mantuæ ardet, submisso, læsam oculi partem diebus aliquot permulserunt, indies magis magisque humor exsiccari cœpit; donec tandem ipso Beati festo die mane evigilans parvulus, oculo jam persanato, cuncta a se optime dispici discernique miratus, gaudio et stupore, quo ipse turgebat, parentes quoque implevit. Non desistit optimus parvulus tantum beneficium prædicare inter æquales, et cuicumque comperit male esse ex oculis, enixe suadet B. Aloysium in Patronum eligat, invocetque.

aut anathematis offerendi voto.

504 Eistadii MDCLXXX B. Aloysius cuipiam gymnasii nostri adolescenti visum restituisse pie creditur. Fuit hic per sex hebdomades prorsus cæcus, insuper acutissimis oculorum doloribus miserrime affectus. Adhibita est quidem chirurgi opera in quo nec peritia, nec industria defuit: hic tamen professus est, se curam hanc non aliter, quam rei desperatæ, in se recipere. Egit vero afflictissima mater ad aram B. Aloysii in templo nostro, et calidissimis lacrymis institit, ut potenti suo patrocinio opem ferret. Respondit felix successus: non tantum omni dolore solutus est adolescens, sed et visum integre recepit, ut modo iterum scholas frequentet, et agenda commode agat: unde pia mater ad aram Beati tabulam suspendit, perpetuum beneficii monumentum. Biennio post Ingolstadii non nemo eidem Beato adscribit oculorum suorum incolumitatem, oblato ad sospitatoris aram repetito argenteo anathemate: et Œniponti eidem unus e Nostris suam tribuit incolumitatem, gravi lapsu periculose afflictam; jam enim cum equo in omnem partem humi volutabatur, in terram dejectus, stapedibusque se expedire non poterat; aut equi pondere quo premebatur atterendus, aut fœde, si pergeret raptari, lacerandus. Tum ecce! vix B. Aloysii subsidium in vota vocatum est, et illico periculum est discussum, equo citra discrimen se erigente.

Præsens vitæ periculum discussum nonnullis:

E

aliis conservatus visus, in discrimen adductus.

505 Anno MDCLXXXIII Bruntruti quidam, voto ad B. Aloysium concepto, ægrum, bis morti propinquum, bis sospitem vidit: ac nobilis adolescens, ejusdem implorato patrocinio, vehementissimum oculorum dolorem a cœlesti ophthalmico abstersum sensit. Anno proximo Monachii idem Beatus, juveni, tabe propemodum consumpto, post editum votum crescentes vires suffecit et vividum robur. Bruntruti etiam juvenis prænobilis alius, quem arma incaute tractantem, accensus repente pulvis pyrius deformato vultu vix non excæcaverat; oculos eo primum die aperire cœpit, quo Sacrum in honorem B. Aloysii dici curaverat, paulo post ex integro restitutus. Virgo cujusdam asceterii unum suorum oculorum se debere eidem Beato fatetur, quem salsus humor longo tempore insederat, et fœdo tumore cum vehementi dolore penitus occluserat. Matrona quædam ejusdem sospitatoris opem læta prædicat, postquam unius oculi gravi dolore correpta, non ante levamen et medelam sensit, quam a nostro iter faciente imaginem B. Aloysii accepisset; eumdemque Patronum, cetera necdum sibi notum, veneraretur. Depulsum oculi læsi malum et morbum e corpore profligatum eidem Beato adscribit Virgo.

F

Anno 1685

506 Annus MDCLXXXV uberior fuit. Ingolstadii adolescens nobilis, ob constantes oculorum defluxiones propinquum visus amittendi periculum incurrere videbatur. Monitus itaque a Nostro, ut debita cum fiducia B. Aloysii patrocinium imploraret, ejusque sacris Reliquiis oculos deliniret. Secutus consilium adolescens, ac prævio in Beatum affectu instructus, sacra lipsana lippientibus oculis admovit, et (quod prodigio simillimum) antequam alius aperire potuisset, suos ille integerrime sanos, ac omni humore noxio liberos recepit. Bruntruti idem Beatus adolescenti, a medicis deposito, et jam magnis passibus ad æternitatem properanti, vitam et robustam valetudinem exoravit. Ibidem Virgo ex asceterio S. Ursulæ, gravem capitis tumorem et accensos dolores B. Aloysii imagine repente abstersit. Ad hæc, famulus quidam, studiis operam dare permissus, alebat hero suo pretiosam aviculam, quæ aperto per

variis varia

A per incuriam pueri ostiolo, evolavit, magno ejus ejulatu et fletu : timebat enim pauperculus, ne domo ejiceretur. Fletu exciti accurrunt illustres contubernales, consultant quid agendum. Natu minimus, eximius B. Aloysii cultor, quem ob morum innocentiam et amabilem pietatem aula nostra Aloysium vocat, consilium dat ; genua flecterent, precesque ad B. Aloysium funderent. Dictum, factum. Circa solis occasum avicula, quæ mane evolarat, sedet ad januam domus, quasi intromitti postulans ; et immota se a prætereunte rustica puella capi patitur, stupente illustri hera per fenestras prospectante, et gratulantibus studiosis suas a B. Aloysio exauditas preces.

507 Neoburgi idem B. Aloysius in puella quadam Mantuano suo oleo phrenesin sanavit : et in alia graves, ac multos jam annos pertinaces, ab oculis dolores abstersit. Nec non Landishuti e duabus parochiis homines, ducto supplici agmine, ad templum nostrum venerunt ; et implorato S. Francisci Xaverii ac B. Aloysii, cujus festa dies pridie acta fuerat, patrocinio, quatuor dierum serenitatem pro invehendo fœno, terræque frugum incremento impetrarunt, licet siderum adspectus, lunæ præci-B pue, turbidum cœlum induceret, et pluvias præsagiret. Landishuti anno MDCLXXXVII Studiosorum quispiam, B. Aloysio perquam addictus, ubi ad extremam vitæ pervenit lineam, inungi oleo lampadis ejus voluit, sancte testatus, repetita illa per vices unctione, inter graves corporis dolores, liquidissima sese semper animi voluptate perfundi solere; quos inter etiam internos liquores, cum adstantium admiratione simul et solatio spirituali, animam placidissime efflavit.

beneficia collata.

508 Monachii anno MDCLXXXIX a B. Aloysio collatam esse oculis suis medicinam, post tentata gratis collyria, testantur bini. Bruntruti eidem recuperatam valetudinem, de qua jam medici desperaverant, in acceptis refert virgo quædam ; maxime vero cum oculorum dolore ita torqueretur, ut nec quietem, nec ullum solatium caperet ; imo nihil nisi certam cæcitatem exspectaret. Propterea humanis remediis deficientibus ad Cœlites confugit, præsertim ad singularem oculorum Patronum B. Aloysium ; et consecuta est, quod multis precibus efflagitaverat ; abstersoque omni dolore, eum in perpetuum sibi patronum elegit. Eistadii quoque erat C puella tredecennis, cui dexterum oculum catharrus adeo vehemens insederat, ut adhibitis nequidquam remediis, omnis opera perdita videretur. Quid ageret dolens mater ? Ad B. Aloysium advolat, oleum ex ejus lampade, sic edocta, capit ; eoque filiam tertio inungit. Nec mora, tumor et inflammatio cessit, brevique sanus ac integer oculus repertus est. Landishuti hoc etiam anno illustris matrona, debuit B. Aloysio et corporis et animæ, sempiterno exitio imminentis, incolumitatem : pessimis enim phreneticæ mentis intemperiis convulsa, malo instigante genio, eo deducta erat, ut præsentissimo et ad id jam præparato aconito, mortem sibi violenter consciscere decreverit ; adeo in malum obstinata, nec miserentis Dei quidem præpotente dextera exitium sese evasurum crederet. Sed non passus est sacram sibi lucem, qua hæc evenerunt, tam enormi scelere fœdari, ab omni labe candidissimus Aloysius ; dum post sacrificium in ara sua a Nostro, pro salute periclitantis animæ peractum, mira animi serenitate miseram donavit, numquam deinceps in tam periculosum animi paroxismum devolutam.

1689 juvantur de vita et visu periclitans,

oculis dolens,

et matrona phrenetica.

509 Anno MDCXC Dilingæ, juvenem quemdam aliquot annis acutissimi capitis dolores multum in studiis morabantur. Huic, ubi unius e Nostris suasu quotidianas preces in honorem B. Aloysii devovisset, post copiosum e naribus teterrimi sanguinis D effluvium, uno pene momento vis mali omnis abstersa est. Alius simile beneficium ab eodem Beato, per menstruum ejusdem cultum, sibi obtigisse testatur. Ambergæ anno post secundo, cum e discipulis nostris quispiam sanitatem, cultoribus suis a B. Stanislao hic loci restitutam recensuisset ; sed innocenti errore B. Aloysium pro Stanislao nominasset; Sacerdos, concepta in B. Aloysium fiducia, vovit, se certam in pauperes elemosynam erogaturum, et singulis annis festa Beati luce in templo ad aram facturum, si pedum sanitatem recuperasset. Vix votum absolverat, simul et omnis dolor abstersus est, illeque in pedes erectus. Altero mox die in templo nostro, facto ad aram Sacro, ususque eodem discipulo Sacrificii Ministro, beato Sospitatori gratum se stitit. Post alterum biennium Eistadii, B. Aloysio, post promissam adimpletamque novem dierum devotionem, oculorum jam plane deficientium vigorem restitutum quædam adscribit : atque unus e Nostris similem gratiam eidem Beato se debere profitetur ; cum enim visus illum ita destitueret, ut recitandis Horis diurnis non sufficeret, oleo ex lampade Romana ad aram B. Aloysii ardente, oculos E inunxit; statimque levamen, ac paulo post pristinum oculorum vigorem rediisse, expertus est.

AUCTORE C. J. Reliquo seculo 17 similia loco non uno patrata,

510 Item Eistadii MDCXCVI, B. Aloysii Thaumaturgam manum prodigiose sensit discipulorum nonnemo : qui male affectam ab aliquot jam annis sanitatem, oleo ex lampade Beati aliquot diebus adhibito, ex integro sibi restitutam testatur : ac Rottenburgi idem Beatus sua Beneficentia puellam, acutis oculorum doloribus diu vexatam, sibi obstrinxit ; ubi adhibito ex ejus epistola segmento et icone, defluxiones doloriferas, nulla prius arte medicabiles, stitit. Idem anno sequente Friburgi Helvetiæ in vota vocatus a persona quapiam, incredibili oculorum dolore integros menses discruciata, præsentem et medicam attulit manum, quam primum certas a Nostro edocta preces eidem persolvit ; altera quippe luce, sublato omni doloris sensu et mali vestigio, sumpta sacra Synaxi, gratum animum testata est. Ibidem cum juvenis, insolita lippitudine ex variolis in altero oculorum relicta, non sine gravi et cruciatu et periculo extinguendi penitus luminis, plures jam annos laboraret, nec applicita remedia pertinacem humorum fluxum sisterent, invocatus in opem quotidiana preces Aloy- F sius, abstersis doloribus et cæcitatis periculo, integram ei sanitatem et lumen restituit.

præsertim in oculis male affectis,

511 Anno MDCXCIX adscribunt B. Aloysio Monachii, adolescentulus herniam, sine sectione curatam : Friburgi Helvetiæ alter constantem oculorum valetudinem, quam alias multum labefactatam inter acerbissimos dolores senserat. Tertius item visum Constantiæ, quem pene totum amiserat, et facto ad B. Xaverium et B. Aloysium voto recepit. Landishuti quædam est, cui jam pene deperdita et pessime lippientia frontis lumina, nulla ophthalmicorum arte medicabilia, B. Aloysius pie invocatus, ita perfecte restituit, ut redintegrata illorum acies denuo par sit omnibus officiis suis integre præstandis quæ et aliæ complures similes gratiæ moverint forte devotum illius pectus, ut in alimentum lucernæ perpetuo, ad aram Beati imposterum arsuræ, sexcentos florenos templo legarit.

unde fundata Landishuti lampas perpetua

512 Anno sequenti et seculi XVII ultimo, desperatam prope oculorum sanitatem, B. Aloysio adscripsit virgo Lucernensis in Helvetia : testatiori autem miraculo, quidam Œnipontani nostri gymnasii discipulus, honestissimorum parentum filius, curatus fuit. Hic nitrato pulvere per incuriam ac censo, cum totam sibi faciem fœdasset, ipsosque oculos

et Œniponti appensa tabula.

A AUCTORE C. J. oculos pene destruxisset, fuerat aliorum manibus domum suam reductus, ubi totis XXII horis cæcus manserat. Adest interim unus ex Nostris reversus Roma, indeque adferens oleum ex lampade Aloysiana; et juvenem ad spem in Beati auxilio reponendam hortatur. Vovet ille appendendam ad aram in templo nostro tabulam beneficii testem, si id consequi mereatur: oculos guttula una salutaris liquoris bis terve illinit, et intra dimidium horæ quadrantem utrumque sanum et clarum aperit; stupentibus quotquot aderant omnibus, ipsoque medico miraculum agnoscente. Post dies vero paucos, ex integro sanata reliqui vultus adustione, adfuit in templo nostro gratus adolescens, suaque ipse manu tabulam votivam appendit Sospitatori suo.

Alia beneficia Lucernæ obtenta,

513 *Atque hic finiuntur una cum seculo beneficia mihi Landsperga transmissa: quæ circa oculorum curationem, ut patet, pleraque versantur. Alia nonnulla suppeditant Annales collegii Lucernensis in Helvetia; quorum primum ad annum* MDCLXXIX *pertinens, sic describitur:* Quædam femina, solo Aloysianæ iconis, quam ardentissime expetierat, contactu, ex gravi morbo convaluit: utque prodigium constaret amplius eadem Beati icon, per incuriam cum suppellectili linea ad eluendum abjecta in vas ligneum, aqua plenum, inter lotricum agitationes et lotiones toto triduo indemnis stetit, et integra extracta est. Alia item, edito ad Beatum voto, pedis male affecti, et quinque vulneribus perforati, jamque a reliquo corpore resecandi, usum feliciter recepit. Anno MDCLXXXVI honestus civis ita cæcutire cœpit, ut in obvios impingeret: hortante uxore, votum ad B. Aloysium concipit, et visum recipit; affixo eleganti anathemate, beneficium testatus. B

514 Anno MDCXCIII R. D. Parochus Gersaviensis papyraceam imaginem B. Aloysii in sua parochiali domo asservat, quæ, grassante per medias ædes omniaque absumente flamma subito exorti incendii, integra e cineribus extracta fuit. Omnibus prodigium admirationem movit, et devotionem in plurium animos erga Beatum accendit. Anno denique MDCXCVIII B. Aloysio in acceptis refert nonnemo oculi, quem variolæ graviter afflixerant, et vix non excæcaverant, receptum lumen.

alia navigantibus præstita,

515 *Hæc Lucernensia submisit R. P. Andreas Weibel, tunc Præpositus provinciæ, nunc Assistens Germaniæ, ita adscribens:* Plura forte et insigniora posset perscribere P. Aloysius Pfeil, exhibita sibi sociisque in navigatione maritima, *quando iter habuit ad missiones Indicas, in quibus adhuc, ni fallor, superstes in barbarorum salutem strenue incumbit. Hinc multa superest etiam de eo fama in provincia Germaniæ prædicta, ex quo per ejusdem Patris Pfeil litteras, ad R. P. Franc. Roll datas, innotuerunt mirabilia illa multa, quæ verbo unico indicasse satis habuit Provincialis, nec ego negligenda putavi: sed prædictus Pater Roll anno* MDCC *Rector Bruntruti, rogatus communicare litteras illas; rescripsit* XXVIII *Septembris,* mira et notanda de B. Aloysio sibi quidem a P. Conrado Aloysio Pfeil *nuntiata fuisse, sed litteras, quod dolebat, intercidisse, P. Aloysium tulisse secum de* oleo beati mirifico, *quod nutrit lychnum ejus Saxi in Valle Tellina, eoque usum esse ad patrationem prodigiorum. Tum subjungit de se:* Ego quoque adscribo B. Aloysii intercessioni oculi mei usum servatum Ingolstadii. Dum enim pridie disputationis e Philosophia habendæ, esulam herbam, inter ambulandum tractarem; incidit per incuriam in oculum gutta succi seu lactis venenati inde exeuntis, quæ ipsum oculum vehementer adussit; ita ut valde intumuerit cum magno dolore. Ubi tamen domum redux coram Beati ara Deo Sacrum faciendum in illius honorem vovi, mox remisit C

ac denique impensa oculis Ingolstadii;

dolor omnis et tumor, sic ut altera die sine impedimento potuerim præesse disputationi. Alioquin dicitur esulæ succus omnino exurere oculos, nisi lacte calido vaccino, quod ejusmodi venenatum succum attrahit et extrahit, statim eluatur. D

Bruxellis item Electori Bavariæ,

516 *Ex præmissis Annalibus Germaniæ Superioris in qua Bavaria præcipua pars est, constare potest, Beatum nostrum, ibi curationem oculorum, præ ceteris morbis, sibi vendicare: eamque opinionem ibidem imbibit Serenissimus Elector Maximilianus Emmanuel, expugnator Belgradi, Belgii nostri dein pro Rege Catholico Rector cum plenissima potestate. Quippe qui ex oculis identidem laborans, potentiorem humanis medicaminibus opem a Cœlitibus expoposcit, fiduciamque subditorum suorum erga B. Aloysium, in Bavaria popularem, ipse in Belgio æmulatus, eumdem ophthalmicum curatorem in vota sua advocavit, ac festa ejus luce,* XXI *Junii, anno* MDCC, *Bruxellis in ecclesia Societatis Jesu, perquam solenni ritu cantari Missam eucharisticam eidem Beato curavit, ob acceptam medelam, et Religiosis bene fecit. Claudat hoc Supplementum (longior enim quam oporteat, forem; si aliarum quoque Provinciarum nostrarum Annales curarem excutiendos) optimi Patris nostri atque Magistri Danielis Papebrochii, ex quadraginta annorum indefesso ad gloriam Sanctorum studio contractæ cæcitatis curatio, quam suis ipse verbis manuque hic adscribere voluit.* E

et Antuerpiæ P. Papebrochio, testanti, se in quadriennali cæcitate sua

517 Anno MDCXCVIII ita mihi cœperunt hebetari acies oculorum, ut brevi tempore obducta inter tunicam illorum corneam et pupillam pellicula (cataractam et suffusionem medici vocant) dexter quidem prius, deinde etiam sinister obscuraretur, neuter vero amplius facere officium suum posset. Quamobrem omni omnino lectione et scriptione coactus abstinere, alienis deinceps oculis ad legendum, aliena manu ad scribendum uti debui. Ita biennio fere transacto in tenebris, prælectus mihi fuit Jacobi Bidermanni e Societate nostra Aloysius, olim Monachii excusus typis, et in hoc opere, præmissis capitibus IX et X, recusus; referens primo loco insigne miraculum curatorum per B. Aloysium oculorum in D. Wolfgango ab Asch; et simul subiit animum spes aliqua fore, ut eumdem mihi haberem adjutorem ejus curationis, quam spondebant chirurgi; nequaquam frustra in me tentandam, mox atque solidatæ satis essent cataractæ, pupillis, ut apparebat, supercrescentes: utque illum magis propitium mihi redderem, curavi quem dixi libellum, ad propagandam latius mirabilium ejus operum famam, denuo typis evulgandum Antuerpiæ anno seculari nupero. Hinc cœpi quotidie adire Beatum in suo apud nos altari, ipsosque gloriosos Patres Ignatium et Xaverium apud eumdem intercessores adhibere, ut dignaretur accelerare cataractis prædictis necessariam curationi experiundæ soliditatem et eventum felicem. Inter hæc fluere cœpit biennium alterum, et dextro oculo, quo pridem præter lucem cernebam nihil, illo in statu permanente; sinister; quo eatenus plusculum lucis cum nonnulla colorum distinctione perceperam, magis magisque indies obscuratus fuit, ducto ante pupillam quasi reticulo filamentorum; quibus in pelliculam continuam intra sesqui annum condensatis, chirurgus Carolus Caron, hujus civitatis Antuerpiensis inquilinus, tandem anno MDCCII. diem XX Julii elegit operationi faciendæ, et feliciter eam perfecit; dum ego in ipso curationis articulo ad B. Aloysium fidentius quam ante conversus, opem ejus tacitus implorabam; eamque mihi præsto fuisse, reddita nullo fere doloris sensu visio probare potest. F

opem ejus implorasse,

et ei felicem curationem adscribere.

518 Mox enim ut acum ophthalmicam corneæ infixit chirurgus, ac per pupillam celerrime circumduxit cum non majori doloris sensu quam esset

a

A a pulicis unius punctione; detracta inde cataracta est, atque sub eadem cornea detrusa in hirquum sive extimum oculi ipsius angulum; et clarissimam subito intuitus sum lucem; qua licet momento dumtaxat temporis frui dabatur, jam tamen me persanatum certo credebam. Nec mea me fefellit opinio: quamvis enim oculum illum, dum confirmaretur a qualicumque vulnere, adhibitis quæ ars chirurgica præcipit fomentis, clausum oportuerit solicite tenere, utpote nullius lucis, nisi forte tenuissimæ instantaneæque patientem; nono tamen a curatione die, detractis pannis fomentisque videre cœpi, atque infra Octavam S. Ignatii etiam ad aram feci: et confirmato paulatim visu, lectorem eumdemque scribam meum bene valere jussi; ac proprio oculo legere, propriaque manu scribere aggressus, huc usque idem præstare pergo; quæ Deo Optimo Maximo, beatoque Aloysio laus sit. *Hactenus Magister noster; qui et illud addere potuisset, quod nono post operationem die, quo chirurgus fomenta ab oculo ablaturus erat, ipse sibi illa, impatiens diuturnioris cæcitatis, primo diluculo detraxit, et clare conspicatus omnem cubiculi supellectilem, præ gaudio, pulsata nola,* B *valetudinarii curatorem excitat (nondum enim hora surgendi ordinaria aderat) cumque ad me lætum perferre nuntium jubet, rogatque ad se ut veniam, testis veritatis futurus. Ut autem ingressus cubiculum fui, exclamat ille, Video: clare video. Cui ego, Quid quæso, vides mi Pater? Et ille; Reverentiam vestram, inquit, video, et omnia quæ in cubiculo sunt.*

PROCESSUS

FORMATUS IN VULTURENA VALLE

a die XXIV Septembris MDCXII ad XXII Februarii MDCXIV.

CAPUT I.

Variorum litteræ de principio et augmento cultus B. Aloysii in Valle ista.

In *Commentario, quem de cultu B. Aloysii, Vitæ ejus præmisimus, non semel meminimus etiam de cultu* *Litteræ remissoriales petuntur* *ejus percelebri in Vulturena valle: qui cœptus anno* MDCVII, *multis continuo ac deinceps illustratus propa-* C *gatusque miraculis fuit; quorum fama subinde Romam advolans, multorumque mox litteris celebrior facta, movit P. Ceparium, in causa canonizationis servi Dei B. Aloysii Gonzagæ Procuratorem, ut litteras remissoriales a sacra Rituum Congregatione pro dicta Valle expediendas curaret. De his ita ipse, de se in tertia persona loquens, scriptum reliquit:* Venerunt deinde (*anno* MDCVIII *et* VIIII) nuntii de celebritate, qua colitur B. Aloysius Saxi in Valle Tellina, deque crebris miraculis, quæ ibi Deus operatur ad invocationem ejus; ac de concursu populi, qui centeni et milleni eo veniunt, sacram imaginem beati Juvenis veneraturi; quodque ipsum lampadis, ante imaginem ejusdem Beati lucentis, oleum præstabat miracula varia; et jam meditabantur incolæ, ex oblatis liberaliter eleemosynis, excitare novum et grandius templum. Hinc idem Ceparius curavit in sacra Congregatione Rituum expedire alias Remissoriales ad dictum locum, inscriptas admodum Rev. Dom. Prospero Perandæ, Archipresbytero Burmii, Theologo, et ad executionem rei agendæ electo Judici. Sed Domini Grisones, qui dominantur, etiam in Vulturena valle, ut majori parte acatholici sunt, negarunt judici facultatem exequendi mandata, quia Pontificis Romani erant.

et mittuntur in vallem Tellinam,

2 Interposita fuit apud eosdem Dominos aucto- D ritas Regis Christianissimi; et serenissimus Mantuæ Dux ad eosdem ablegavit certum hominem eadem de causa, ut Processum institui ac testes audiri paterentur: quod tandem obtentum fuit, hac lege, ut examinibus intervenirent sui gubernatores ac judices, qui ut plurimum hæretici sunt. Non placuit talis concessio Romæ. Quamobrem sacra Congregatio, re cognita, concessit rogatu P. Ceparii electo judici facultatem audiendi testes per se ipsum, absque solennitatibus, alias adhiberi solitis, juratos tamen; et faciendi reliqua meliori quo posset modo. *Primæ litteræ Congregationis ad D. Prosperum Perandam, datæ fuerunt anno* MDCIX, *die* XXIV *Octobris; alteræ, in quibus dispensatur in solennitatibus, anno* MDCXI, XV *Junii; in iisque convenienter jam dictis a P. Cepario, scribit S. Congregatio ad supradictum Archipresbyterum, ut testes examinet,* prout melius potuerit, et commode duxerit faciendum; dummodo de veritate dicenda, eis juramentum omnino deferatur; eorum depositiones ac dicta ab eis, si fieri potest, subscribi et confirmari faciendo, licet eas omnes solennitates, in similibus consuetas et requisitas, præstare minime E liceat.

AUCTORE C. J.

3 *Post hæc rogatus a Cepario idem Archipresbyter, Judex deputatus, ut causam sibi commissam expediret; simulque originem tam celebris cultus, qualis B. Aloysio in ista regione deferebatur, sibi explicaret; amplissime respondit: quo autem anno ac die, non reperio in epistolæ ejus Burmii datæ apographo, quod penes me est: constat tamen e contextu ejus, scriptam esse post allatas a sacra Congregatione postremas Remissoriales, quæ anno* MDCXI, XV *Junii datæ, ut dixi sunt. Ipsam ejus Epistolam ex lingua Italica hic accipe, sane accuratam.* Illustris atque admodum Reverende Pater, Domine observantissime. *Ita appellat P. Ceparium, per formulam Italis perquam familiarem:* Recte mihi traditæ sunt litteræ Remissoriales, a te mihi missæ ad formandum processum de B. Aloysio Gonzaga; sed tantillo huc usque fructu (quia negotium Pontificium est) id egi, ut me puderet coram te et coram me ipso, nisi meam hac in re imbecillitatem excusabilem redderent serenissimus Mantuæ Dux, et Christianissimus Rex, qui summa auctoritate sua nihil amplius eodem in negotio obtinere hactenus potuerunt. Quod mihi quidem tantum dolet, ut eloqui non possim; quia sancte possum affirmare, nihil me ardentius desiderasse umquam in hac vita, quam F ut parem pietati meæ erga hunc Beatum, quem pridem elegi in Patronum, adferrem operam ad ejus gloriam amplificandam, atque ut testificarer animi mei gratitudinem illis, qui honorificum hoc mihi et suavissimum onus imposuerunt. Sed fortassis major Dei et sanctissimi ejus servi Aloysii gloria ex hoc ipso proveniet, quod conatibus nostris contravenitur. Interea temporis præstabo ego, quanta possum accuratione, quod per ultimas suas litteras a me deposcit sacra Rituum Congregatio: dumque id præsto, Reverende Pater, existimo nonnihil consolationis tibi allatura, quæ narrabo de rebus hic gestis et obtentis ad invocationem istius Beati, a Deo nobis missi ad salutem horum populorum et hujusce Vallis. Principium tale fuit.

quarum executio

impeditur ab hæreticis.

4 Anno MDCVII *(perperam enim in Italico, tum hic, tum alibi, scriptum legitur,* MDCVIII) Septembri mense, Morbonio iter parabam Tiranum, eo invitatus ad solenne festum sanctissimæ Dominæ nostræ, a Reverendo istius loci Curione et a Deputatis sacræ istius ædis, in qua magno populi concursu ex universa valle Vulturena tale festum solennissime agitur; cum in eodem Morbonio P. Scipio Carrara e Societate Jesu, Rector collegii Novocomensis forte existens,

Anno 1607 allatam illuc vitam B. Aloysii,

A existens, intellectoque me in procinctu stare ad iter, rogari jussit, num una sibi liceret mecum iter facere; quod gratissimum mihi fuit, propter multa viri merita, et avide acceptavi. Ubi vero Tiranum venimus, voluit me donatum optimus Pater libris aliquot piis, et præcipue vita B. Aloysii Gonzagæ, quam dudum desiderabam, privatæ meæ in Beatum istum religionis ergo; quia servabam parvum aliquod fragmentum Reliquiarum ejus, pridem a D. Camillo Cattaneo, Agente Excellentissimi D. Marchionis Castellionensis, Aloysii fratris apud Imperatorem Pragæ, donatum patri meo, tunc temporis ibidem a secretis litteris Comiti Furstembergio Frederico, supremo aulæ Cæsareæ Præfecto.

AUCTORE C. J.

inducitur cultus ejus,

5 Lætatus igitur plurimum de obtento illo libro, eum passim ferebam mecum quoquo irem: acciditque, ut in Ponte, admodum conspicuo hujusce vallis oppido, dum in eo legebam, superveniret loci Curio officii causa, cui ipsum monstravi: et ille, percursis aliquot pagellis, rogabat, sibi ut eum commodarem usque in meum reditum: quod lubens feci. Perlegit confestim totum librum in absentia mea, et similiter legendum dedit Rev. Domino Nicolao Lunghi Vicecurioni suo in Saxo, quod potius B receptaculum est pastoritiarum aliquot casarum, quam villa. Et ille, perlecto similiter libro variisque inde in usum suum annotatis, tantam e lectura ejus capiebat voluptatem, ut videretur aliud agere non posse, quam legere et relegere eadem, modo unum, modo aliud, etiam in præsentia aliorum, ratus nihil facere posse quod sibi suavius utiliusque foret; ac testabatur, admirationem sibi summam afferre miracula, quæ Beatus ille, in primo vere ætatis suæ mortuus, operabatur, conjunctam cum magna fiducia, posse eum ibi quoque talia operari. Curabat præterea aliorum animis, præsertim aliquot nobilium feminarum Sundrii, Ponte, et Clarii (quæ nobilissima Saxoque vicina sunt oppida) parem instillare pietatem et confidentiam; idque tam potenter, ut B. Aloysius jam non in ore tantum, sed multo magis in corde illis esset. Interea reverti ego post aliquot hebdomadas, et repetii librum meum: at non solum mihi fuit ille constanter negatus, sed rogatus etiam ego, ut plura ejus exempla curarem afferri; quia unum illud transibat, imo volabat, de manu in manum, nec diu manere loco uno poterat.

miraculis mox confirmatus,

6 His principiis invaluit religio gentilium nostrorum erga B. Aloysium, et placuit Deo confirmare illam miraculis variis, quo sequitur modo. *Referuntur* C *hic miraculosæ curationes quatuor, Saxi obtentæ; quarum prima contigisse dicitur anno* MDCVII, paulo ante Natalem Domini, in Catharina *quadam* Antonii Briotti filia: *altera,* mense Februario anni proxime sequentis, in alia Catharina, filia Stephani Micheloni: *tertia* proximo mense Martio, in filio duodenni Simonis de Campo: *quarta denique,* mense Junio (*postquam allata Como fuerat imago Beati)* in Ursina, quondam Dominici Moretti filia. *Nos hæc omnia, quamvis accurate ab Auctore Epistolæ descripta, hoc loco prætermittenda duximus, quia denuo recurrunt in depositione jurata D. Nicolai Lunghi, qui magnam in illis curationibus partem habuit, quæque narrantur tractavit ac vidit ipse. Notandum tamen, quod, quæ ibi his [ ] signis inclusa invenientur, hinc eo translata sint; nequid adjunctorum notabilium rebus narratis desit. Si quid porro, post quatuor indicata miracula, quæ primo loco referuntur, istiusmodi signorum deprehendatur in reliqua D. Nicolai depositione; novisse oportet, ea a me desumpta esse ex primis adversariis ejusdem, in quæ propria manu retulit miracula, quomodo recens viderat vel audierat evenisse, quæque etiam per intervalla, ut contigerant, transmittebat ad amicos suos, Patres nostros, Torellium, Menocchium, Cittadinum,* *Ceparium. Ibi autem pluribus plerumque verbis et accuratiore temporum distinctione, facta descripsit, quam in depositione sua dictavit; credidero, quia hic brevitati propter multitudinem studebat. Redeo ad Epistolam.* D

et picta ejusdem effigie,

7 Talibus divinæ gratiæ evidentibus signis magnopere in dies augebatur religio populi erga Beatum; et Dominus Lunghi petiit a prædicto P. Carrara, effigiem ejus sibi faciendam curaret; quæ viventis lineamenta, quam posset simillima, exprimeret: cumque mihi post aliquot hebdomades Mediolanum iter esset, rogatus ab eo fui stimulare prædictum Patrem, ut desideratam effigiem ferre mecum redux possem. Nec defuit diligentia boni Patris. Redux enim ego Novocomum, inveni effigiem illic jam paratam, quam pingi curaverant aliquot adolescentuli e Congregatione quadam istius collegii Societatis Jesu; qui, quia non omnino similem putabant habitum ejus vero, quamvis persimilis esset vultus et magna arte depictus, non inviti illam nobis cesserunt; et ego curam suscepi eam portandi ad Dominum Lunghi; quod et feci: ac talis inde prosperitas consecuta est, qualem, mi Pater, mox intelliges. Unde et colligi potest, quam profunda sint judicia Dei, nonnumquam permittentis, ut Saxum quod aliis videtur rude et contemptum, ab aliis habeatur in E pretio, ac reputetur lapis angularis electus.

novisque acceptis beneficiis,

8 Allatam a me effigiem Dominus Lunghi suscepit magno cum jubilo et pompa, curavitque mox pulchro margine circumdari, et repositam in domo sua servavit, a Pentecoste usque ad festum S. Joannis Baptistæ. In hujus autem pervigilio evenit miraculosa curatio Ursinæ, filiæ quondam Dominici Moretti ex parœcia Saxi, *quam curationem auctor Epistolæ hic describit, videndam in depositione D. Lunghi, ut paulo ante monuimus.* Et vere stupenda res est, locum tam sterilem, tam pauperem, tam remotum a ceteris hominibus; ac prius toti, ut ita dicam, valli ignotum; quique tribus per annum mensibus solem non videt; adeo fœcundatum a Deo, radiisque omnipotentis ejus bonitatis illustratum ilico esse, ut reposuisse in illo videri possit ærarium gratiarum suarum, ad majorem exaltationem servi sui Aloysii. Ex quo et abundat nunc Saxum frequentia populi, ex omni angulo Vallis, quæ quinquaginta et amplius passuum millibus patet, eo confluentis, tam privatim, quam publice in supplicationibus numerosis; gloriaturque etiam conversione multorum hæreticorum ad fidem Catholicam nostram. Concursus porro iste continuus causam dedit jaciendi fundamenta novæ ecclesiæ, excessuræ parvitatem et paupertatem loci, quem tamen ad promovendum F opus omnipotens Dei manus dici potest præter omnem expectationem ditasse. In ipso quippe loco inventa est materia, omnis fere generis, operi necessaria; nempe arena, argilla coquendis lateribus, qui optimæ sunt notæ, et vivi lapides pro construendis portis, podiis aliisque usibus: ut non dicam, nuper ibidem etiam inventum esse fontem limpidissimæ aquæ. Quæ omnia grande momentum afferunt perficiendo operi tam sancto, quod interim promovetur magnis animis, majoribusque auctibus quam viribus.

et junctis novæ ecclesiæ fundamentis,

plurimum auctus brevi tempore.

9 Interea multa etiam patimur ab adversariis nostris; sed fidenter opinamur, tam læta generosaque ædificii principia (quæ, ut vere dicam, majoris exigunt sumptus, quam incolæ loci suppeditare aut oblatæ eleemosynæ conferre possint) certum esse indicium fore ut opus, inspirante Deo cœptum, eodem adjuvante feliciter finiatur; atque idem Deus porro inspiret piis multorum Principum, atque adeo beatissimi Papæ nostri cordibus, bonam voluntatem, adjuvandi quoquo modo conatus nostros; maxime ubi consideraverint, hujates (quantumvis

A tumvis cuique liberum sic catholice aut aliter vivere) nihilominus tam constantes esse zelantesque Romanæ fidei cultores, quales alibi vix reperias. Comprobare id possunt non modo multi Ecclesiastæ, qui ex omnibus fere Ordinibus religiosis, præsertim Dominicani et Cappucini, frequentes Vallem nostram percurrunt; sed quivis etiam alius, qui forte per otium lustraverit incolueritve eamdem vallem; quæ non minus abundat præstantibus piisque ingeniis, quam excellat magnitudine sui, varietate rerum et amœnitate situs; ut dici de illa merito possit, aliam non esse Europa tota reperire vallem, quæ ei comparetur, nedum quæ præstet. Verum, quo me abducit amor patriæ? Da veniam; Reverende Pater; quia equidem, etsi alia de causa laudem non mereretur ista Vallis, facta est memorabilis atque illustris, tum per cœlestes quos indicavi favores, concessos ei a Deo, patrocinante B. Aloysio; tum per alia plura beneficia, hactenus eidem multipliciter præstita, quæ studio brevitatis prætereo; uti et illa, quæ indies hodiedum præstantur.

Laus Vallis Tellinæ:

10 *Hactenus Epistola Domini Archipresbyteri Perandæ, in qua scribit, coli cœpisse Beatum nostrum in Vulturena valle* anno MDCVIII; *idque (quod magis mirum est) habet etiam initio depositionis suæ D. Nicolaus Lunghi, post quinquennium scilicet memoria lapsus.* B *Ego utrobique suppono annum* MDCVII, *quo vere coli cœpisse evincitur ex litteris, etiam ipsius Domini Nicolai, quas anno* MDCVIII *et* IX *scripsit, quarum aliquot subjungo, uti et aliorum, ex autographis in tabulario nostro Romano, a me latine redditas. Harum primæ sint, quas prædictus D. Nicolaus anno* MDCVIII, XXIII *Augusti, scripsit ad P. Scipionem Carraram, qui librum de Vita B. Aloysii in Vulturenam vallem tulerat, ac D. Perandæ, uti ex præmissa hujus epistola patet, dono dederat* mense Septembri: *rogatusque deinde (postquam aliquot miracula jam facta erant, et primum quidem* paulo ante Natalem Domini) *pingendam curaverat effigiem Beati, et Saxum miserat sub Pentecosten; ibique festo S. Joannis Baptistæ exposita fuerat. Quæ utique satis indicant,* mensem Septembrem *et* Natalem Domini *anni præteriti* MDCVII *intelligendos esse. Alia ad id probandum argumenta suppeditabunt litteræ aliæ. Primæ ergo, quas dixi, ita sonant.* Expectabam occasionem commodam mittendi ad te, Reverende Pater, per fidum hominem, pretium pro tabula nostri cari ac beati Aloysii, quam accepi; et simul gratias agendi pro favore et beneficio singulari, quo affecisti omnes, qui ad Beati intercessionem concurrunt huc, et fructum auferunt desideratum. Nunc tibi, talem nactus occasionem, pecuniam mitto per Vincentium Galli, videlicet Ducatones tres ac dimidium, pro tabella Beati, et alium dimidium pro libro Vitæ ejus, et portorium Mediolano Comum. Tabulam jam appendi, uti decet ornatam, in ecclesia mea. Fama miraculorum, quæ indies fieri conspiciuntur, increbrescit. Lampas perpetuo ardens ibidem nutritur. Miraculorum et gratiarum, quæ jam obtenta sunt, partem narrabunt tibi P. Horatius Torelli, et adm. R. P. Menocchius; ad quos illa perscribo. Interea concursus ac pietas populi, Beatum venerantis, tantum acquirit incrementum, ut, facta ejusdem (quod credimus brevi futurum) canonizatione solenni, spes sit ædificandi ei sacellum proprium, quo par est ornatu condecoratum. Nam hoc tantummodo nunc dico, quod ipsum quoque oleum lampadis, quæ ante imaginem ejus ardet, sanitatem infirmis conferat in momento. Dominus noster nobis gratiam præstet, ut videamus majora; quia religio populi vere magna est. Et certo scias, Reverende Pater, te opus operatum esse sanctum, quando portasti Vitam Beati in hasce regiones, mihique tam sanctam ac devotam ejus misisti imaginem. Ponte, XXIII Augusti MDCVIII.

in qua coli cœpisse an. 1607,

probant litteræ C

D. Nicolai Lunghi anno 1608, 23 Aug.

11 *Eodem die* XXIII *Augusti misit D. Nicolaus litteras ad P. Horatium Torelli prædictum, cum Narratione miraculorum saltem aliquot, eatenus factorum sub hoc titulo:* MDCVIII. Syllabus gratiarum et miraculorum, quæ in parochia Saxi, spectantis ad Communitatem Pontis in valle Tellina, atque ad diœcesim Novocomensem; nec non in aliis locis circum positis facta sunt, intercessione B. Aloysii Gonzagæ; præcipuæ ex quo ibidem exposita fuit imago ejus in ecclesia parochiali S. Michaelis Archangeli, cum lampade perpetuo ardente ex eleemosynis, quæ eo conferuntur a religioso populo, et quotidie multiplicantur ad honorem hujusce admirabilis Beati. *Tum narrantur septem miraculosæ curationes hoc principio* Catharina Antonii Briotti *etc. quas quia in processu denuo producit, additis multis aliis, idem Nicolaus Lunghi, nihil attinet hic illas proferre. Attinet potius adjungere alias litteras, eodem anno* MDCVIII *die* III *Octobris scriptas Mediolani, a P. Scipione Carrara ad P. Ceparium, quæ liquido docebunt, cultum B. Aloysio in Tellina valle deferri cœpisse anno* MDCVII, *præter alia de incremento ejus.* D AUCTORE C. J.

12 Quindecim dies sunt, *inquit ibi P. Carrara,* ex quo tradidi P. Procuratori Novellariæ syllabum E aliquot miraculorum et gratiarum, quæ obtentæ fuerunt in rupe Saxi, qui locus est Vulturenæ vallis prope a Ponte oppido, ubi alias tempore B. Jacobi Laynes, Societati nostræ principia collegii posita fuerunt; sed incolæ ejus Nostri, non multo post inde ab hæreticis fuerunt ejecti. Tradidi quoque eidem P. Procuratori litteras, Rev. Vestræ inscriptas a Curione prædictæ rupis, mihi ab eodem commendatas. *Deinde proponit Cepario considerandum ex relatione Curionis, an non debeant expediri litteræ remissoriales in prædictam vallem Vulturenam, ob multitudinem miraculorum, quæ illic fiunt: monetque non debere illas dirigi ad Episcopum Novocomensem, licet in ejus diœcesi sit memorata vallis; quia Episcopo illuc ire non licet per hæreticos ibi dominantes: posse autem dirigi* ad Archipresbyterum Sundrii, virum intelligentem, Theologiæ perquam peritum, moribus integrum, auctoritate apud Episcopum non minus quam inter suos valentem. *Et pergit:* Populus iste, pro sua erga Beatum religione, jam cupit ibi in honorem ejus erigere sacellum, ac propterea expectat avide canonizationem ejus. Anno superiori *(superiori, inquit; ergo* MDCVII*)* proficiscebar ego in Vulturenam vallem, mecum ferens aliquot Vitas B. Aloysii, et imagines ejus; atque exemplar unum F Vitæ donavi (Archipresbytero Burmii, qui illud commodavit) Curioni Pontis, et hic Vicecurioni suo Saxi, de quo loquor, D. Nicolao Lunghi, in vicina Saxo Ponte patria sua commoranti: qui continuo cœpit prædicare populo suo virtutes et miracula Beati; atque inde erga ipsum veneratio populi ac religio cœpit induci. Ego hac æstate eidem Vicecurioni tabellam misi, quæ effigiem Beati exprimit, Mediolani pictam: atque inde consecuta sunt miracula, quæ Rev. Vestra leget in adjunctis ipsius D. Nicolai litteris; et qualia mihi multo plura relata sunt ab iis, qui Saxo venerunt.

et Patris Carraræ, 3 Octob. datæ:

13 *Vix dimiserat has litteras suas Romam P. Carrara, cum ei a D. Nicolao Lunghi supervenerunt aliæ, triduo post, videlicet* VI *Octobris* MDCVIII *datæ in oppido Ponte, in hunc sensum;* Religio, quæ defertur hic B. Aloysio nostro Gonzagæ, talia accipit incrementa de die in diem, ut jam ex omni circum regione, ad quinque, sex, octo et plura passuum millia dissiti homines, (infirmitatibus suis medelam quærentes,) confugiant huc: et (ausim dicere) omnes referunt desideratam sanitatem, aut mutationem in melius tam notabilem, ut qui facta intelligunt, admirari satis non possint. Imprimis tamen mirabilis

item aliæ D. Nicolai

AUCTORE C. J.

A mirabilis est virtus, quam Deus confert oleo lampadis, ante effigiem Beati quotidie ardentis. Nam præter illa curationum beneficia, quæ R. P. Horatio Torelli, dum hic nuper fuit, in manus dedi paucis descripta ; alia porro consecuta sunt, non minus notatu digna.

6 Octobris scriptæ

14 Ac primum quidem, infans pauperculi cujusdam, anno circiter atque dimidio natus, continuos decem dies profluvio laborabat sanguinis copioso : cui simul atque venter prædicto oleo illitus fuit, profluvium stitit, ac puer de cetero nihil incommodi habuit. Alii fuerunt Sundrii, quibus intumuerat guttur, idque non modicum dolorem creabat; illiverunt isti quoque sese eodem oleo, et facto citius curati sunt, uti et nonnulli pueri ibidem disenteria extenuati. Ad hæc, feminæ aliquot, quibus lac defecerat nutriendis infantibus, unxerunt sibi pectus oleo jam dicto ; atque intra duas tresve horas tam distenta fuerunt ubera, ut continere lac nequirent. Aliis denique, quibus ex infirmitate contracta surditas, dudum facultatem audiendi eripuerat; oleum idem auribus allitum, deperditum restituit sensum. Et horum nonnullis ego talibus etiam verbis inter ungendum bene precabar : B Ego te ungo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Dominus noster Jesu Christus, per intercessionem sanctissimæ Virginis Mariæ et B. Aloysii, sanitatem tibi restituat.

de augmento cultus.

15 Sed longior quam par est forem, si favores et beneficia narrare omnia vellem, quæ Dominus quasi cunctis promiscue infirmis præstat, Beatum istum thaumaturgum invocantibus. Norunt isthoc Sundrium, quod Beato præcipue devotum est, Castellio inferior Sundrio, Cajolum, Albosagia, Malencum in parte montana, aliaque vicina oppida. Concursus porro populi, diebus festis ad Ecclesiam meam, ubi sacra imago ejus colitur, religionis causa properantis, tantus est, ut credi non possit nisi videatur. Quamobrem et necesse habeo accersere Sacerdotes alios, qui tunc ibidem celebrent, quo satisfacere pietati suæ et audire Missam concurrentes possint. Cum vero indidem affluant copiosæ eleemosynæ ; et nunc Pater noster Christophorus Ragi, qui hic Ponte juventutem docet litteras, negotiorum causa proficiscatur ad vos Mediolanum; statui partem eleemosynarum, quas dixi, Beato oblatarum, expendere in honorem ejus ; dedique prædicto Patri xxv... monetæ nostræ, cum indiculo rerum, quibus nunc præcipue indigemus.

C

CAPUT II.

Aliæ litteræ de incremento cultus, situ loci, novaque ecclesia.

Tertiæ D. Nicolai litteræ, 17 Decembris datæ

Proxime præcedentes D. Nicolai litteras miserit quoque P. Carrara, ut alias, ad P. Virgilium Ceparium, qui, tamquam Procurator in causa canonizationis B. Aloysii, oculatus in omnia, animadvertit, per formulam, qua utebatur D. Nicolaus inter ungendum oleo Beati infirmos, etiam invocari opem B. Mariæ Virginis, atque huic adeo curationem adscribi, æque ac B. Aloysio posse. Quod ubi per P. Carraram intellexit D. Nicolaus, ut objecta diluat, alias, eidem inscriptas, Mediolanum mittit litteras, die XVII *Decembris ejusdem anni* MDCVIII *datas Saxi, et sunt sequentes.*

quibus declarat,

Reddita mihi est, Reverende Pater, carissima epistola tua, qua nuntias, Romam a te missum esse syllabum miraculorum B. Aloysii, una cum litteris meis ad R. P. Virgilium Ceparium, scriptorem Vitæ ejusdem Beati; monesque intelligi posse, in eorum aliquibus intervenisse opem beatissimæ Virginis et aliorum Sanctorum. Id ego quidem sane nescio, neque admittendum puto. Quippe religio populi accurrentis huc et vota, aliud non spectant D quam solum B. Aloysium ; quod nullus eorum, qui beneficia consecuti sunt, non testificabitur volens jurejurando.

soli B. Aloysio

17 Possum ego quidem scripsisse in meis litteris, quod, dum oleo lampadis illino infirmos, adjungam hæc, Per intercessionem beatissimæ Virginis et B. Aloysii, Dominus noster restituat tibi sanitatem ; verumtamen sciendum est, appellationem Virginis illic tantum adhiberi meæ solius erga ipsam religionis ac reverentiæ ergo, utpote quam post Dominum nostrum Jesum Christum præcipue veneror ; intentionem vero meam ad obtinenda miseris beneficia, tantummodo spectare Beatum nostrum, nec alium aliquem spectant vota populi huc venientis supplicatum. Quod si per sanctissimam Virginem impetrare illi a Deo, quod petunt, vellent; recurrerent utique ad religiosam ejusdem Ecclesiam, quam probe nosti, Reverende Pater, frequentari Ponte ; in eaque offerrent ei vota sua.

miracula quæ fiunt,

18 Quamobrem siqua ex illis, quæ notavi, mereantur examinari et in causam canonizationis induci ; ne, quæso, propter scrupulum illum vestrum, successus turbetur : vere enim aliter se res non habuit, quam nunc explico : atque ut distinctius judicare de gestis hic valeatis ; adjungo hisce indiculum omnium, quæ rescire potui, magis amplum magisque distinctum, quam alias misi ad te ; nihil opinatus Romam promotum iri, quod tuæ aliorumque ibi Patrum consolationi tantum destinaveram. Hunc vero indiculum promisi per litteras meas adm. R. P. Menocchio ; ac tuum erit, mi Pater, illum ejus participem facere, ut promissioni meæ fides præstetur. Aliud ejusdem exemplar misi ad Reverendissimum nostrum, per P. Alexandrum Gerardini, cui illud pergratum fuit...

adscribi debere ;

et celebritatem loci

19 Adm. R. Pater, mihi ego plane persuadeo, futurum ut Deus mirabiliora adhuc operetur in hisce regionibus, per eximium hunc Beatum nostrum. Adeo invalescit religio ac fiducia populi erga ipsum, ut in quavis infirmitate aut necessitate sua ad opem ejus recurrant, tanta cum securitate obtinendi quod desiderant, atque si irent ad fontem indeficientem hausturi aquam : qui vis enim, quod in votis habet, consequitur. Cogor ego, tum propter eleemosynas, quæ pro Missis votivis afferuntur, tum propter multitudinem confluentium peregrinorum, diebus festis accersere Sacerdotem aliunde, qui præter me alteram hic celebret Missam ; quin imo, prima de causa, id ipsum facio etiam diebus F profestis per integras hebdomadas : cum tamen diebus festis una tantum hic Missa, commodo incolarum ; profestis vero vix aut ne vix quidem ulla celebrari soleret; partim quia obligatio nulla est tunc celebrandi, partim quia ego ut plurimum Ponte dego. Nunc autem plerumque, ut dixi, celebrantur duæ quot diebus, certe una semper ; et longe hinc abire nunc mihi non licet, quo possim satisfacere pietati peregrinorum, qui profestis etiam diebus huc veniunt, portantes eleemosynas, tam Sacris celebrandis quam Beato impendendas. Et illarum quidem, quæ Beato offeruntur, exactissima habetur ratio : *jamque inde expensam, ait, bonam summam,* in tapetes, conopeum, velum, aliaque ornamenta ; *item* in cerca capita, crura, brachia, etc. Como allata. *Tum pergit porro.*

quotidie augeri

20 Cogitatur nunc etiam de accessione adjicienda ecclesiæ, quæ parva est, imo de excitanda plane nova, juxta formam ecclesiæ collegii Comensis vestrorum Patrum, cum sacello, quod Beato dedicetur, ubi in canonem Sanctorum relatus fuerit. Spero fore, ut Processus, hic loci ea propter formandus, absolvatur brevi : quia omnium in oculos incurrunt

A runt miracula, quæ Deus per Beatum suum operatur, maxime adhibito oleo lampadis ante imaginem ejus ardentis; cujus solo contactu sanitas multis, opem ejus implorantibus, jam collata est, et quotidie aliis atque aliis confertur, cum admiratione præsentium. Hinc ego, festis præcipue diebus, habeo quod agam, distribuendo de oleo isto salutifero inter peregrinos, id petentes, aliosque tam sanos, quam infirmos. O! carissime Pater, quam sancta fuit inspiratio illa, quæ huc afferri curavit effigiem Beati! Utinam providentiæ divinæ, per gratiam ejus, tum in hac sua dispositione, tum in aliis omnibus, fideliter respondeamus obsequiis nostris! Certe, quanto hæc magis considero, tanto magis admiror bonitatem Dei, cui placuit in hac paupere ecclesia mea, et loco tam solitario; quamvis in medio vallis sit, excitare tantam religionem. Faxit præterea idem Deus, ut tua Reverentia aliique reverendi Patres aliquando visitatum veniant hosce colles et rupes et umbrosas silvas, ubi admirabilis noster Beatus gaudet intercedere pro nobis: quod mihi sanè gratissimum erit ac Beato ipsi. Interea commendo pauperculam hanc animam meam sanctissimis Sacrificiis tuis. Saxi, XVII Decembris, B MDCVIII.

atque in Paschate anni 1606

21 *Quinto post mense idem D. Nicolaus; satagens rerum suorum ad gloriam sui B. Aloysii, novis iterum litteris, Saxi die* IX *Maji* MDCIX *ad eumdem P. Carraram datis, urget negotium desideratæ canonizationis: et posteaquam proposuit aliquot personas, quæ assumi possent in Judicem, Procuratorem et Notarium, pro fabricando processu in Vulturena valle, ita prosequitur,* Necessarium quippe est, auctoritate legitima authenticari miracula hujusce Beati, quæ excedunt omnem modum: et religiosus populi cultus pariter augetur mirabiliter. Si deinceps res istæ incrementum capiant, quemadmodum huc usque ceperunt; nihilo minor hic celebritas erit, quam est apud B. Carolum Borromæum. Altera ac tertia Paschatis festa luce, ausim pro certo affirmare, confluxisse huc mille et octingentas facile personas: et omnes confluunt, quia ex vicinorum suorum relatione intelligunt obtenta curationum beneficia; quorum ne minima quidem pars mihi innotescit. Misi ad P. Horatium libras XV, quas expendit in ornatum Beati. Et hodie a D. Marchione, ejusdem Beati fratre, accipio litteras, quibus significat se brevi per certum hominem ad me missurum Reliquiam C ejus: et aliunde mihi nuntiatur, ipsummet venturum ad visitandum hunc locum. Si id, Deo volente, succedat, nullus dubito, quin huic celebritati nostræ allaturum sit incrementum grande.... Saxi, *ut jam supra notavimus,* die XVII Maij MDCIX. *Igitur post hoc tempus facta est translatio Reliquiæ Beati, quæ hic promittitur, pluribus a me descripta post librum 2. Vitæ Ceparianæ Cap. 14. pag.* 1028.

personas facile 1800 confluxisse.

Epistola P. Rossi

22 *Non minus prolixa, nec minus accurata est epistola, quam P. Joannes Baptista Rossi, peregrinatus in Vulturenam vallem et Saxum, post reditum suum scripsit Medionali die* III *Octobris* MDCX, *ad R. P. Bernardinum Rossignolium;* Putabam, *inquiens,* futurum, ut conficerem peregrinationem meam diebus XV: verum impedimenta, quæ intervenerunt non una, præcipue tamen difficultas trajiciendi lacum, distulerunt aliquantum desideria nostra. Nunc, quæ Deo sint gratiæ, salvus et incolumis huc perveni; meique esse officii puto, gratitudinis et reverentiæ ergo, participem reddere te, Reverende Pater, consolationis nostræ, qua superabundavimus, videntes liberalitatem Domini, glorificantis quotidie magis ac magis B. Aloysium nostrum. Vidimus mirabilia! Primum, in multitudine populi, e variis provinciis confluentis ad visitandum Saxum, villam

de obscuritate olim loci,

D non ita pridem vix notam soli, nunc vero inter celebria Vulturenæ vallis oppida numerandam. *Hæc ille. Attulit etiam nonnulla de obscuritate loci D. Peranda in epistola sua, quam initio hujus tractatus exhibuimus. Cupidus ego, priusquam illa legissem, resciendi aliquid de situ ejusdem loci, litteras dedi anno* MDCXC *ad P. Joannem Baptistam Castelli, Societatis nostræ Rectorem Ponte, prape a Saxo: isque pro sua humanitate continuo mihi rescribens, hanc ejus descriptionem dedit.*

AUCTORE C. J.

23 Fere in meditullio Vulturenæ vallis, villa est perexigua, cui nomen Saxum, in illo montium acclivi, quod obvertitur Septemtrioni, non admodum longe supra ripam Abduæ, inclusa in parœcia Pontis. In illa villa erat olim ecclesia sub titulo S. Michaelis Archangeli: sed quia ibidem postea reposita est, summoque in honore habetur imago quædam thaumaturga B. Aloysii, ab hujus nomine vulgo nunc appellatur ecclesia B. Aloysii, imo et ipsa villa non alio fere nomine nunc venit. Moneo tamen ecclesiam illam S. Michaelis antiquam, non amplius superesse; sed ejus loco exædificatam esse aliam, non admodum pridem absolutam: quæ, unius est alvi, pulchra, capax et qualibet civitate digna. Miraculum putabis, talem ecclesiam conspici solitariam in loco paupere, perexiguo, ac fere præcipiti. In eadem sacellum visitur ex latere Evangelii, Beato proprium, in eoque religiose servatur pars ossis ejusdem, Castellione a Principe Francisco ejus fratre olim submissa.

cujus situs describitur,

24 *Pluscula et magis distincta de templo, ac præcipue de sacello Beati, habet P. Manzinus lib. 4. cap. 5 in fine.* Ecclesia Saxi nunc temporis spectatur magnifica tam intus quam foris, longa cubitos LXXVIII, lata XXXVIII, cum fornice, secundum leges proportionis elevato; instructa præter aram principem, S. Michaeli Archangelo sacram, sacellis senis. Horum post aram prædictam primum, quod egredienti e templo dextrorsum est, sacellum Beati nominatur, estque opere plastico, auro et picturis ornatissimum, anathematis, acceptorum beneficiorum causa oblatis, refertum; dives candelabris argenteis aliaque supellectile sacra. Excellit inter omnia, lipsanotheca argentea, pretiosis gemmis distincta, olim donata a Principe Francisco Gonzaga, Beati fratre, quando sacram ejus Reliquiam os cruris, tribus unciis longum, anno MDCIX misit deinde ad D. Nicolaum Lunghi, Curionem Saxi, F deinde vero aucta et mirifice decorata ab ejusdem Beati, ex fratre jam dicto, nepte, Marchione Joanna Gonzaga, uxore magni Cancellarii Zapatæ Mediolani, quando *(anno* MDCLXXIV, *uti supra testatus est P. Paravicinus)* Saxum peregrinata est, adoratura ibi beatum patruum suum; quæ etiam alia ibidem dona reliquit. Sed præcipuum sacelli decus est, imago Beati antiqua; thaumaturga illa, quæ nunc grandibus et fabrefactis marginibus circumdata est, ingeneratque adspectantibus nescio quem sane mirificum, pietatis sensum. *Ita fere Manzinus, nisi quod nonnulla transposuerim loco. Adjungit ille, et ego aliunde acceptam. inscriptionem, supra portam templi primariam introrsum positam, quæ titulum ejus, et consecratorem, et consecrationis tempus, aliaque nonnulla docet. Est autem*

et ornatus varius.

Templum hoc pia populorum liberalitas
B. Aloysio Gonzagæ extruxit:
Apostolica Nuntii Frederici Borromæi auctoritas
Archangelo Michaeli sacravit,
Anno MDCLXIV die XXX Julii.
Cedit nimirum suos honores Angelus Archangelo,
Cedit Aloysius arcem Archangelo Bellatori,
Qui cesserat summo Regi principatum

25 *Redeo ad epistolam P. Rossi, qui celebritatem loci,*

AUCTORE. C. J.

A *loci, qualis tunc erat, anno* MDCX, *ita pergit describere.* Vidi sane ibi ego, duobus continuis diebus, tantam populi frequentiam, ut, cum fœnilia et pauca quædam pauperis istius loci cubicula, capere illos nequirent, turmatim concederent ad proximas silvas. Ibi vero magnam noctis partem transigebant cantando hymnos spirituales ac sermocinando de mirabilibus Beati operibus : interque illos, tametsi major pars essent plebei, non deerant etiam nobiles. Videtur mihi istic locorum certari inter B. Virginem Tiranensem et B. Aloysium Saxensem, uter altero beneficentior sit miseris mortalibus. Quippe quot a Virgine descendunt ad honorandum Aloysium , tot Aloysius, et plures, remittit Saxo ad Virginem, ut eam venerentur : sicque religio et pietas populi, quæ floret utroque loco, non minuit, sed auget potius, alterius loci religionem.

Indicatur etiam, quanta eodem in loco subsecuta celebritas sit,

26 Secundum quod ibi mirabile est, sunt gratiæ ac beneficia quæ Deus identidem miraculose concedit ad invocationem Beati sui. Tria breviter adscribo, relata mihi ab illis ipsis, quibus collata fuerant; quique tunc, quando ego ibi eram, venerunt, gratias acturi Deo ac Beato, suaque vota quæ fecerant B persoluturi. Primum miraculum contigit in quodam rustico, qui cum per viam angustam obvium haberet carrum, magno ferri pondere onustum, ita ab illo constrictus fuit, ut sibi crus sinistrum fregerit loco non uno Advocat chirurgum, qui visa infelici fractura, desperabat curationem ; neque vero applicare prius statumina cruri voluit, quam omnis caro, quæ contusa erat, putruisset ; quod aliquot dierum moram requirebat. Igitur rebus ita desperatis, convertit se miser ad opem divinam; ungensque crudele vulnus oleo lampadis B. Aloysii, sanatam tridui spatio carnem lætus aspicit, et os paulatim consolidatum fuit. Alterum expertus est juvenis quidam, qui tres annos continuos gerebat fistulam sub gula, tanto majori cum dolore, quanto minor spes erat curationis ab hominibus ; quia jam vulnus, generaverat gangrænam. Commendat se igitur Beato, et mox sanari incipit ; addit unctionem de oleo lampadis ejus, et spatio dierum xv perfecte sanatus fuit.

quanta miraculorum frequentia, quorum aliquot narrantur.

27 Tertium, quod dico, miraculum, accidit cuidam personæ dæmoniacæ, quæ per tres ac dimidium annos spiritu desperationis agitata, nunc percutiebat se cultro securive, nunc se jactabat in flumen, nunc alia committebat dementiæ similis, C prout impellebatur a dæmone ; nec somnum videbat oculis suis, nec partem quietis capiebat ullam : famem patiebatur insaturabilem , nec toto quidem panum furno explendam ; hominesque oderat omnes cane pejus. Pertrahitur illa vi a propinquis suis in ecclesiam, ubi honoratur Beati effigies, et in momento cessant illi furiæ quas memoravi ; jamque aliquot menses sunt quod nihil patiatur istiusmodi, sed potius gaudeat animi tranquillitate, indulgens pietati et magno flagrans amore erga Deum. Similia possem afferre multa, quæ variis locis audivi : sed hæc tria prescribere tantummodo volui, quia mihi certiora sunt, utpote ab illis ipsis personis, in quibus contigerunt, enarrata.

Novo templo struendo

28 Tertium jam, quod initio dixi, admirandum esse Saxi, versatur circa fabricam novæ ecclesiæ, quam constituit Reverendus Dominus loci Curio excitare ex eleemosynis fidelium. Nam cum ibi nulla copia sit, lapidum, arenæ, calcis, aut aquæ ; deberentque cuncta vi magna pecuniæ magnoque labore comparari atque adduci; præter spem inventa nuperrime sunt in loco fere omnia, quæ necessaria sunt operi ; imprimis vero fodina lapidum, qui facile cæduntur, et firmitate sua suaque pulchritudine referunt Tiburtinum, qui Romanis passim in D usu est. Quotidie eruitur inde materia copiosa lapidum mole grandium, et nullo negotio ad locum ædificii deportantur, quia longius non abest quam jactu lapidis, manu emissi.

ibidem mirabiliter inveniuntur omnia fere necessaria.

29 Inventa quoque est non procul inde, cretacea, fingendis lateribus, qui per totam illam vallem nulli fiunt, perapta ; quæ subministratura est fornicibus templi et sacellorum materiem, suam, magno sumptuum compendio, in alios templi usus impendendorum. Ad hæc inventa est, inter fodiendum fundamentis jaciendis solum, ingens arenæ vis, toti ædificio suffectura. Quodque certius benignitatis divinæ argumentum est, dum eruitur terra pro fundamento sacrarii, nec opinato erupit scaturigo limpidissimæ aquæ, perenniter huc usque et copiose fluentis : quæ nunc quidem percommodum præstat usum ædificantibus ; deinde vero præbebit ecclesiæ, et peregrinis, atque ipsis etiam loci incolis. Quippe cum optima sit, potari potest citra detrimentum ; cumque sit copiosa, derivari potest adaquatum vicinos campos et silvas : imo jam nunc datur etiam infirmis potanda medicinæ loco : et ego sancte aio, meliorem me aquam non bibisse alibi. E Quamobrem, ad perficiendum opus inchoatum, jam non desideratur aliud quam calx : sed huic inopiæ subvenient eleemosynæ, quæ diebus præsertim solennibus largæ sunt.

Templo inservit, congregatio virguncularum rusticanarum.

30 Verum quid dicam de decem Ursulinis, quæ voto Virginitatis obstrictæ Deo, ibidem adstrictæ etiam sunt obsequio et cultui Beati ? Sunt illæ quidem, fateor, simplices et rusticanæ ; sed norunt expedite legere, et nonnullæ etiam cantare cantum figuratum, non secus acsi multis annis didicissent musicam in civitatibus et parthenonibus Sanctimonialium. Profecto nulli affirmanti facile credidissems virgunculas, quibus tota hebdomada sui rure labores sunt, tam belle e libro varias cantilenas modulari, nisi propriis spectassem oculis, et auribus meis coram audivissem. Sunt autem humiles, devotæ, mortificatæ, et probatæ per rigidas pœnitentias, internas æque ac externas, priusquam a bono illo Curione admittantur in numerum aliarum. Profestis diebus, ubi sua pietatis officia ex præscripto absolverunt, dant operam laboribus manualibus, perinde atque aliæ suæ æquales ejusdem villæ : festis autem cantant diluculo Officium beatæ Virginis Mariæ ; conferunt suis temporibus inter se de rebus ad spiritum pertinentibus ; frequentant Sacramenta Pœnitentiæ atque Eucharistiæ ; in summa talem ducunt vitam, ut conjici possit, electas esse a su- F premo mundi Architecto, quæ ponantur lapis fundamentalis alicujus domicilii religiosarum feminarum, quæ odore sanctitatis illarum allectæ, animum appellant ad similem vivendi modum. Et vero quædam nobiles feminæ, jam auditæ sunt dicere ; quando integrum sibi fuerit, se cum Virginibus illis velle vivere , et reditus alendis viginti personis constituturas.

Qualis vir sit D. Nicolaus Lunghi ;

31 Horum operum fructus debetur secundum Deum prædicto Curioni, nomine Nicolao Lunghi : qui adeo imbibit spiritum Societatis nostræ e frequenti congressione cum nostris hominibus olim Aronæ, ut videri possit a puero in collegiis nostris vixisse. Non quidem admodum litteratus est, sed rerum spiritualium perquam peritus ; polletque certa quadam eloquentia et mira vivacitate ingenii, quibus multos insigniter doctos superat. Amat studetque omni virtutum generi, imprimis vero paupertati, cujus indicium dat habitus vilis atque interpolatus, quem libera electione sua, non necessitate, aut vanitatis causa gestat ; et generosus rerum temporalium contemptus, quarum nihil suis usibus reservat, ex multis illis quæ liberaliter ei a piis peregrinis

A regrinis donantur : sed impendit omnia, aut ædificio templi, aut aliis operibus piis. Singulari studio fertur in nostros homines, iisque multam exhibet caritatem. Nos interim noluimus ei esse graves, cum aliunde per Dei gratiam haberemus quo sustentaremur; et modicum illud subsidii temporalis, quod perhumaniter nobis præbuit, compensare conati sumus officiis spiritualibus et concionibus, quas habuimus mane ac vesperi ad confertam multitudinem auditorum, qui bibebant sermones nostros, quemadmodum terra arida pluviam; nec non confessionibus audiendis aliisque operibus pietatis; quibus debite obeundis deinceps necessaria illic erunt, diebus solennioribus, duo, ut minimum, paria Sacerdotum. *Hactenus P. Rossius, oculatus testis plerorumque hic relatorum.*

intelligitur etiam ex propriis litteris,

32 *Superest mihi adhuc una epistola D. Nicolai Lunghi, e qua et humilitas ipsiusmet, et zelus in promovendo cultum gloriamque B. Aloysii, amplius innotescent. Scripta fuit anno* MDCXII, XXV *Octobris, Saxi; inscripta vero R. P. Hieronymo Citladini in collegio Braydensi Mediolani; et habet sequentia* : Accepi numismata cum effigie B. Aloysii, fueruntque mihi carissima. B Gratias Reverentiæ vestræ ago maximas, pro singulari affectu et memoria, quam conservat mei peccatoris miseri. Deus solus novit necessitatem animæ meæ, atque utinam! adjuvantibus servorum suorum orationibus, tandem aliquando me suscitet e gravi sopore negligentiarum atque imperfectionum mearum. Crebriores illæ sunt, quam ut explicari a me possit : nec est alius uspiam qui noverit anatomiam animæ meæ. Summa caritas Rev. vestræ ac Reverendorum istius collegii Patrum, non cesset umquam orare Deum pro me, quia indigentissimus sum. Religio populi erga Beatum nostrum multiplicatur mirum in modum; et ædificium promovetur, ne quidquam adversario progressum ejus impedire totis viribus suis conante. Processus pro canonizatione Beati est inchoatus, sed propter infirmitatem quamdam Cancellarii Vallis, qui scribebat, et propter occupationes D. Archipresbyteri delegati, examen testium aliquamdiu intermissum fuit : credo tamen hebdomade proxima denuo resumendum esse. Ego annotavi, et jam deposui, gratias et miracula, quæ ad meam notitiam pervenerunt, circiter CXXXIII : ac deinde denuo aliud intellexi ex quodam Nobili Mediolanensi, propinquo C infirmæ Monialis, cui collatum fuit beneficium sanitatis. Inhabitabat illa monasterium S. Mariæ montis Varesii, laboraverat cancro in altera mamilla, cui medicando triennnium frustra impenderat; votum vovit huic Beato, et sana fuit. Ego ei vasculum cum oleo ejus submisi. Nupero Septembri huc venit Processio percelebris Trahona. Deus noster semper sit cum Rev. Vestra : et ego me omnium Vestrum sanctis Sacrificiis et orationibus commendo; uti et commendant sese Virgines Congregationis Dominæ nostræ. *Fuerat Congregatio illa, nisi multum fallar, ab ipso D. Nicolao erecta, Deoque per votum castitatis obstringebantur singulæ Virgines. Earum exercitia nonnulla recensuit supra num.* 30, *P. Joannes Rossi, et Virgines* Ursulinas *appellat, sumpto nomine a Religioso feminarum cœtu, quæ Angela quadam Brixiensi auctore convenerunt in unum, atque anno* MDLXXII *confirmatæ leguntur a Gregorio Papa XIII.*

quando inchoatus se processus.

CAPUT III.

Testium, in processu Vulturenæ vallis examinatorum, nomina, patria, ætas, conditio, examinum loca ac tempora.

Processui huic præmittο una serie conjuncta nomina testium, quemadmodum e Romano, Castellionensi ac D Florentino sua quoque, in unum collecta, simul retuli supra; eo discrimine, quod supra ordine temporum relata sint omnia, prout etiam relata leguntur in illis processibus; hic vero sequamur solum ordinem quo leguntur in processu hoc, in quo singula quidem suum tempus et locum examinis adscripta habent; sed Notarius aut quivis alius, qui testimonia, absoluto Processu toto, collegit in unum, minus fuit attentus ad disponendum ea ordine temporis quo data fuerunt. Interea e subjecto catalogo, in quo proponuntur primum nomina testium atque etiam parentum eorum aut conjugum, dein patria et ætas subjiciuntur; innotescit sufficienter tempus, quo singuli testes examinati fuerint; uti et locus, ubi depositio facta sit. Igitur :*

AUCTORE. C. J.

Testis I Reverendus Dominus Nicolaus Lunghi, Pontanus, et in Saxo, vice parœcia Pontis, ab annis XXI Curio, annorum.... *Examinatus is fuit, ut supra indicatum est, anno* MDCXII, *die* XXIV *Sept.*

34 *Testes examinati Saxi in domo ecclesiæ S. Michaelis, anno* MDCXII *prædicto, die vero* XXV *Septembris.*

Testis II Catharina, filia Stephani Micheloni, uxor E Antonii de Briotta, de Saxo, annos nata circiter XXVII.

III Riccadona, filia Joannis de Roda, uxor Bartholomæi de Briotta, de Saxo, annorum XXXV.

IV Joannina, filia Joannis de Antoniacio, uxor Simonis de Carugo, annorum XXXIII.

V Joannina, filia Jacobi de Juvanotto de Briottis, uxor Stephani de Michelono, de Saxo, ann. LX.

35 *Testes examinati in domo ecclesiæ B. Mariæ in terra Pontis anno* MDCXII, XXVII *Sepembris.*

VI Joannes filius Bartholomæi Angelini, de Fontanina, Communis Pontis, annorum XL.

VII Maria, uxor Mauritii olim Delci, de Fontanina, ann. XXX.

VIII Lucia, uxor quondam Dominici Moretti, de Sazio, *sive Saxo*, ann. XL.

IX Andreas, filius Martini Jacobi de Zano, Saxensis, ann. XLV.

X Bartholomæus q. Semperboni de Semperbonis, ann. XXXVIII.

XI Bartholomæus, filius Michaelis del Michelono, de Sazio, ann. XXV. F

XII Catharina, filia Malphæi Joannini de Guizardis, et uxor q. Hieronymi Quadrii, de Ponte, ann. XXXVII.

XIII Domina Lucretia de Respetinis, comitatus Clavennæ; nunc uxor D. Janantonii de Miotto, de Ponte, habitatrix ibi; annorum XXIX.

XIV Magdalena, filia Mag. Joannis de Abundio, nunc uxor Jacobi de Zanonibus, de Ponte, an. XXXI.

Hactenus nominatorum depositiones scripsit et subscripsit, tamquam Notarius a Judice electus, Paulus Quadrius : *cujus loco deinceps id præstat, assumptus ab eodem Judice*, Joannes Baptista Painus, filius D. Francisci de Montanea, publicus imperiali auctoritate Vallis Tellinæ Notarius.

36 *Testes examinati in domo Dom. Nicolai de Lunghis, Curati in Saxo, an.* MDCXII *die* XIX *Decembris.*

XV Lucia, filia Ambrosii de Bonomo, de Sazio Communis Pontis, et uxor Dominici de Gabrieliis, de Albarede, ann. XLVII.

XVI Pasquina, filia Moretti de Ruffinolis, de Sazio; et uxor Petri de Briotta, ann. LX.

XVII Joannolinus, fil. Michaelis de Berniga, vallis Aringæ, Communis Pontis, ann. XXV.

XVIII

A AUCTORE C. J. XVIII Margarita, filia Maphæi Furni, de Aringa; et uxor Gregorii Blancæ, de Fontanina, Communis Pontis, ætatis an. XLV.

XIX Michael, filius Laurentii Barnigæ, ex valle Aringa, Communis Pontis, ann. L.

37 *Testes examinati in domo Domini Curati Communis Clarii, an.* MDCXII, *die* XX *Decembris.*

XX Spectabilis Dominus Carolus, filius spectabilis Domini Nicolai Quadrii, de Clario, ann. XLVI; testis citatus per Antonium de Marcola, Servitorem publicum, Communis Pontis.

XXI Lucia, filia Delci de Steffenino Curteni, vallis Camonicæ, uxor Joannis Petri, olim Mariani de Saxo, et modo ancilla Excellentissimi D. Doctoris Fabritii Lavizari in Clurio (*ita etiam lege supra, non* Clario. *per* a) ann. XLIX.

XXII Excellentiss Physicus, D. Nicolaus, filius Nobilis D. Vincentii Tarchini, Communis Clurii, annorum XXXI.

XXIII Nobilis Domina Lælia, filia Nobilis D. Antonii Lazaroni Curteni vallis Camonicæ, uxor q. B Nob. D. Basili, olim Spectabilis D. Nicolai Quadrii, Communis Clurii, ann. XXXV.

38 *Testes examinati in domo Domini Curati Saxensis, anno* MDCXIII, *die* XXIII *Aprilis.*

XXIV Elisabetha, uxor Joannis Angelini, de Fontanina, Communis Pontis, ann. XL.

XXV Mauritius, filius Delci, de Fontanina ann. XXXV.

XXVI Joannina, filia Andreæ, olim Martini Jacobi Sani, Saxensis, ann. XXI.

XXVII Jacobina, filia Petri de Aqua, Communis Trisivii, ancilla Simonis de Carugo, Communis Pontis, ann. XXV.

XXVIII Joannina, uxor Bartholomæi Semperboni, de Saxo superiore, Communis Pontis, ann. XXXII.

XXIX Ursina, filia Dominici Moretti de Saxo, Communis Pontis, an. XIX.

XXX Dominica, filia Jacobi Briotti, et uxor Antonii, de Fontanina, Communis Pontis, ann. LX.

XXXI Joannes q. Gregorii Blancæ, de Fontanina prædicta, ann. XIV. *Et hi quidem duo ultimi testes examinati fuerunt die* I *Maji.*

39 *Testes examinati in domo Pauli Quadrii,* C *sita in terra Pontis, an.* MDCXIII *die* II *Maji.*

XXXII Jacobus, q. Martini de Zanonibus, de Pontis; ann. XL.

XXXIII Domina Anna, filia D. Joannis Antonii Miotti, de Belora, Communis Pontis, ann. XX.

XXXIV Nesa sive Agnes, filia Andreæ, de Caprinellis, Communis Platedæ, ann. XVI.

XXXV Catharina, filia Antonii, de Albareda, Communis Pontis, et uxor Bertrami Ramponi de Aqua, habitatrix Saxi, ann. XL.

XXXVI Ursina *eadem quæ supra, testis,* XXIX.

Sequentia scripsit et subscripsit Petrus Antonius a Castello Arcennio, nobilis q. egregiique Notarii et Causidici Joannis Morbeniensis filius, publicus Imperiali auctoritate Vallistellinæ Comique Notarius.

40 *Testes examinati in domo D. Fabiani Cossongiæ Curati Talamonæ, an.* MDCXIII *die* XXV *Januarii.*

XXXVII Joannina, filia Bernardini de Tedoldis, de Talamona, ann. XX.

XXXVIII Maria, soror supradictæ Joanninæ, ex eodem quondam patre, ann. L.

XXXIX Multum Reverendus, S. Theologiæ Professor, D. Fabianus Cossongia, Curatus et Rector ecclesiarum Communis etc. Talamonæ prædictæ, annorum XXVIII. D

XL D. Joannes Maria Vola, filius Baptistæ, de Talamona prædicta, alter ex duobus Consulibus dicti Communis Talamonæ, dicti anni MDCX, natus annos circiter XXXV.

41 *Testes examinati in domo D. Paravincii de Paravicinis, in oppido Bullii, anno* MDCXIII *die* XXVIII *Januarii.*

XLI D. Maria Elisabetha, filia D. Baronis Valoni de Talamona, et uxor D. Joannis Antonii Paravicini, Notarii de Bulio.

XLII Joannina, filia Andreæ de Andriettis, Buliensis, et uxor relicta Jacobi de Tognardis, dicti de Famosio, Buliensis, annorum L.

XLIII Magdalena, filia Jacobi dicti della Baila, et uxor Dominici de Bello, Buliensis, annorum XL.

42 *Testes examinati in domo D. Jacobi Spini, sita in oppido Talamona, juridictionis Morbenii etc. anno* MDCXIII *die* XXIX *Aprilis.* E

XLIV D. Catharina, filia D. Francisci Nobilis, et uxor D. Jacobi Spini, annorum XXXVIII.

XLV D. Joannes Jacobus Spinus, annorum XLVIII, filius D. Joannis Antonii de Talamona.

XLVI D. Joannes, filius Bernardini Brigidæ, Talamonensis, ann. XLVIII.

Sequentibus subscripsit D. Nicolaus Paravicinus, filius D. Horatii, de Sondrio, publicus Imperiali auctoritate Vallistellinæ Notarius.

XLVII D. Nicolaus, filius D. Joannis Antonii Anesis de Burmio, aromatarius, habitans Sundrii, annorum LIX, testis nominatus citatusque per Nuntium publicum Tiberium Vaccanum, pro ut ipse Nuntius mihi Notario retulit, *examinatus* in curte Canonicæ Sundrii.

XLVIII Nobilis Domina Lucia, filia D. Thomæ de Sanardis Veneti, uxor prædicti D. Nicolai Anesis, habitans Sundrii, annorum L; *examinata* anno MDCXIII, VII Februarii, in stufa Domini Medici a S. Benedicto in oppido Sundrii.

XLIX Dominica, filia Matthæi Pasinæ, de Bufetto, uxor quondam Gregorii de Valbona, annorum L: *examinata eodem anno* die VIII Februarii, in villa Bufetti, in domo Parochi ejus loci. *Quo die et loco etiam examinatus est qui sequitur testis.* F

L Rev. Dominus Presbyter, Petrus Antonius de Bonfadinis, Parochus dicti loci de Bufetto, annorum XLV.

LI D. Marcus, filius Magistri Martini de Bonfadinis de Alexandris, Bufettinus, annorum XL; *examinatus* die IX Februarii *ejusdem anni,* in domo D. Antonii Quadrii de Ponte hospitis Clurii.

43 *Testes examinati anno* MDCXII *die* X *Februarii, in domo Magnifici D. Actii Bestæ, in oppido Telii; eodem Notario.*

LII Bernardus, filius Jacobi Foletti de Telio, annorum XIII.

LIII Jacobus Folettus, prædicti Bernardi pater, annorum LVII.

LIV Magdalena, mater ejusdem, ann. XXXIX.

LV Multum Reverendus Sacræ Theologiæ Doctor, D. Jacobus Antonius, filius nobilis D. Marci Antonii Lanza, Pontanus, Parochus supradicti Telii, annorum LV.

LVI Petrus, filius Antonii Moschetti de Telio, annorum L.

LVII Pedrina, filia Bernardi Betalli de Brata, habitatrix Telii, annorum XXII.

A LVIII Dominica, quondam Bartholomæi Sandrini de Vezza, et uxor quondam Bernardi Betalli de Brata, habitatrix Telii, mater suprascriptæ Pedrinæ, annorum LXXII.

LIX Magnificus D. Actius, filius Magnifici D. Caroli Bestæ de Telio, annorum XXX.

44 *Testes examinati Burmii, in domo ipsius D. Perandæ Judicis, an.* MDCXIII, *die* III *Januarii, Notario Leoprando Sermundo.*

LX. D. Catharina, quondam D. Vincentii de Agita, Burmiensis, annorum XL.

LXI. D. Catharina, filia Excellentis Artium et Medicinæ Doctoris D. Gasparis Sermundi, Burmiensis, ann. XLII.

LXII. Excellens Chirurgus, D. Sigismundus, Folianus, ann. XXXIV.

LXIII. D. Fabiana Sermundi, uxor mei Notarii, ann. XLII.

LXIV. D. Catharina, filia D. Balthasaris Casularii, de Burmio, uxor q. D. Stephani Sermundi, ann. L; *examinata* die IX Januarii.

LXV. D. Anna, filia D. Balthasaris Casularii, de B Burmio, ann. XL; *examinata* die X Januarii; *uti et quatuor sequentes.*

LXVI. D. Joannes Casularius; frater prædictæ Annæ, ann. LXII.

LXVII. D. Margarita, filia D. Ennii Cordani uxor D. Gabrielis Zuccolæ, de Burmio, ann. XXX.

LXVIII. D. Dorothea, filia D. Stephani Sermundi, uxor D. Joannis Jacobi de Albertis, de Burmio, ann. XXV.

LXIX. Jacobina, F. Bernardi de Fraccalossio, uxor D. Joannis Jacobi Marchii, Burmiensis, ann. LX.

LXX. Reverendus S. Theol. Doctor et Presbyter D. Simon Murchius, Canonicus Ecclesiæ collegiatæ SS. Gervasii et Protasii, de Burmio, ann. XXXIII. *Hic testis et sequens examinati fuerunt* die XI. Jan.

LXXI. Joannes Petrus, q. Joannis Jacobi Fogaroli, Burmiensis, ann. XXXV.

LXXII. Catharina, q. Vasini Maggii, uxor prædicti Joannis Petri Fogaroli, de Burmio, ann. XXXV, *examinata* die XVIII. Aprilis.

45 *Testes ibidem examinati an.* MDCXIV, *die* XXII *Februarii.*

LXXIII. Honesta, cognominata Scatuina, serva D. C Fabrianæ Sermundi, ann. XXVII.

LXXIV. D. Joannes Jacobus de Albertis, filius D. Francisci, contestis ut supra nominatus a D. Dorothea uxore sua, ann. XXXI.

LXXV. R. D. Presbyter Joannes Anzius, Canonicus Burmii, ann. LIV.

46 *Testes examinati in terra Pesclavii, ac domo ipsius Notarii, qui hic fuit Joannes Antonius Andreossa,* MDCXIII, *die* XXII, *Martii.*

LXXVI. Anna, filia Joannis olim Durici de Zanotto, et uxor Mag. Petri filii Andreæ Losii, dicti loci Pesclavii, ann. XXX.

LXXVII. Joanna, soror prædictæ Annæ, ann. XXXV.

LXXVIII. Catharina, q. Dominici de Bondiliolo, uxor q. Joannis olim Dorici de Doricis, ann. LX, *examinata* die XV Novembris *anni prædicti,* in domo Magistri Petri, *Annæ testis* LXXVI *mariti,* in contrata de Peimonte Communis Pesclavii.

47 *Testes examinati in Ecclesia S. Caroli in oppido Tirani, an.* MDCXIII, *die* XII *ac* XIII *Novembris. Notario....* D AUCTORE C. J.

LXXIX. Joannes, filius Bartholomæi, q. Petri de Molinariis, Communis Tirani, ann. XLIII.

LXXX. D. Fulvius, filius D. Pompeii Bisecii, Nurcinus, Chirurgus, nunc moram trahens Tirani, ann. XLII.

LXXXI. D. Joannina de Ballottis, filia Joannis, uxor D. Joannis Lombardoni de Tirano, ann. XXXVI.

LXXXII. D. Joannes, maritus prædictæ D. Joanninæ, ann. XXXVIII.

LXXXIII. Catharina, uxor Augustini Dongini, et filia Mag. Petri della Baila, de Tirano, ann. XLVII.

LXXXIV. Margarita, filia Bartholomæi, olim Petri de Molinariis, ann. XXVII; *examinatus* in ecclesia parochiali S. Martini de Tirano, die XV. Novembris.

LXXXV. Tognola, filia Matthæi Ferrabovii, uxor Andreæ de Caprinellis, ann. LV, *examinata fuit* in ecclesia parochiali S. Antonii, loci de Plateda Vallis Tellinæ, die XVIII ejusdem mensis.

LXXXVI. Margarita, filia Matthæi Lapicidæ de Fola, et uxor prædicti Dominici, olim Petri de Molinariis, ann. LXIII. *Hæc examinata fuit* in ecclesia beatissimæ Virginis de Tirano, die XXIII. ejusdem Novembris. E

CAPUT IV.

Initium Processus, ac depositionis D. Nicolai Lunghi, illorum quæ vidit oculis suis.

Nunc ad examen testium atque Processum ipsum venio, *cujus Acta sic incipiunt.* In nomine Domini. Amen. Processus in Vulturena valle confectus, ad comprobationem miraculorum B. Aloysii Gonzagæ. Consummatus in brevi explevit tempora multa. Anno ab ortu Domini nostri Jesu Christi MDCXII, die XXIV Septembris, coram multum Reverendo sacræ Theologiæ Doctore, D. Prospero Peranda, Archipresbytero Burmii, Judice electo et constituto ab Illustrissimis et Reverendissimis sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus infrascriptis, deputatis super ceremoniis et sacris ritibus, et super canonizationibus Sanctorum rite et recte faciendis, et per fel. rec. Sixtum Papam V, generaliter tamquam Congregationi sacrorum rituum Præfectis, primo; et F nuper etiam per sanctiss. D. Paulum, divina providentia Papam V, super canonizatione beatæ mem. Aloysii, ex nobili familia Marchionum Gonzagæ orti, dum vixit Societatis Jesu Religiosi, specialiter ad sumendas informationes et testes, de maxima populi devotione erga dictum Aloysium Gonzagam ejusque imaginem, in ecclesia S. Michaelis de Sazio, Communis Ponti Vallis Tellinæ, Domini Illustrissimorum DD. Grisonum expositam; deque multis miraculis, quæ etiam in dicto loco ad ipsius Aloysii intercessionem Deus indies facere dignatur; ut eis collectis et Apostolicæ Sedi relatis, ad complementum canonizationis suæ, eo dignius deveniatur; et latius prout in infrascriptis litteris remissorialibus, ad prædictum D. Archipresbyterum datis: quæ et Capitula seu Positiones, super quibus examinandi erunt Testes, continent, et sunt tenoris infrascripti, videlicet.

Inchoatur processus an. 1612, 24 Sept.

49 Dominicus, Ostiensis, Pinellus; Antonius Maria, Prænestinus, Gallus; Episcopi: Franciscus Maria, tituli S. Mariæ in Ara cœli, de Monte; Robertus, tit. S. Mariæ in via, Bellarminus; Hieronymus, tit. S. Blasii de Annulo, Pamphilius; Joannes Garzia tit. Sanctorum quatuor Coronatorum,

Litteræ Cardinalium remissoriales

AUCTORE C. J.

A Mellinus; Joannes Bapt. tit. S. Sixti, Lenus; Presbyteri: Andreas, Sancti Angeli in foro piscium, Perettus; Joannes Bapt. S. Mariæ in Cosmedin, Detus; Aloysius, S. Agathæ, Caponius; Diaconi; S. R. Ecclesiæ Cardinales, super canonizationibus Sanctorum. rite et recte faciendis per fel. rec. Sixtum Papam V. generaliter, tamquam Congregationis sacrorum rituum Præfecti, primo; ac nuper etiam per sanctissimum D. N. Paulum, divina providentia Papam V. super canonizatione bonæ mem. Aloysii, ex nobili familia Marchionum Gonzagæ orti, dum vixit Societatis Jesu Religiosi, specialiter deputati, prout in litteris desuper emanatis tenoris infrascripti, videlicet, a tergo: Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, super ceremoniis et sacris ritibus deputatis. Intus vero: Paulus Papa V. Venerabiles Fratres nostri, salutem et Apostolicam benedictionem. Ad aures nostras multorum relatione pridem pervenit, bonæ memoriæ Aloysium etc. *prout in Commentario prævio* § XII, *num.* 126. *Deinde sequitur:* Reverendo in Christo Prospero Perandæ Archipresbytero Burmiensi. Noveris juxta mandatum sanctissimi Domini nostri

inscriptæ Archipresbytero Burmii.

B Pauli Papæ V. supra insertis litteris, Nos, post inquisitionem de puræ fidei, sanctæ vitæ et morum fama, de miraculorum magnitudine, de populorum observantia erga dictum bonæ memoriæ Aloysium Gonzagam, generatim tantum, non sigillatim, commissam Romæ Illustrissimo et Reverendissimo D. Cardinali Pamphilio, S. D. Nostri in spiritualibus Vicario, sive Reverendis in Christo Patribus Episcopis Patavino et Solomiensi, ejus Delegatis; Mantuæ, Episcopo Mantuano; Parmæ, Episcopo Parmensi; Castellione, Archipresbytero Castellionensi; coram nobis stetisse R. Patrem Virgilium Ceparium, Societatis Jesu Presbyterum, Procuratorem *et reliqua, paucis mutatis, ut in simili commissione data Archipresbytero Castellionensi,* § XIII. *Commentarii prædicti allata.*

50 *Litteris Remissorialibus, uti sequitur in Processu, qua decet reverentia acceptis et acceptatis, Rev. D. Peranda, Archipresbyter Burmii, Judex deputatus,* Notarium nominavit et constituit Paulum Quadrium, ipsius Vallis Tellinæ Cancellarium. *Tum produxit* R. D. Nicolaus Rusca, Doctor Theologus, Archipresbyter de Sundrio, *quem P. Ceparius Procuratorem sibi substituerat, instrumenta necessaria; et* in testes super examinandis nominat R. D. Presbyterum Nicolaum Lungum, Curatum loci de Sazio, in

Nominantur Notarius et Procurator;

C cujus ecclesia imago et reliquia ipsius B. Aloysii veneratur: item et omnes alios, qui per eum vel alios testes in contestes nominabuntur. *His aliisque rite factis,* eodem die, XXIV *Septembris anni* MDCXII, coram prædicto multum Reverendo Domino Archipresbytero Burmiensi, Prospero Peranda, sedente pro tribunali super banco, posito in stufa residentiæ Domini Curati Clurii, sita in d. loco Clurii, quem locum etc. ad præsentiam illustris Domini Pauli Valthier, Capitanei Vallis Tellinæ, ibidem pariter sedentis; constitutus præd. R. D. Presbyter Nicolaus Lungus, Curatus ecclesiæ dicti loci de Sazio, testis ut supra nominatus, productus juratusque de veritate dicenda in manibus præd. Domini Archipresbyteri, ac citatus etc. per Carolum de Castiono, Servitorem publicum et juratum ipsius Communis Clurii, prout in ipsius relatione mihi facta; et qui gravitatem perjurii non ignorat. Interrogatus, *Nicolaus scilicet*, quid sentiat de ipso B. Aloysio Gonzaga, et qua veneratione habeatur; declaretque miracula et gratias, quæ ibi ex ejus Beati intercessione concessa novit, et quibus; et prout in Capitulis per eum lectis: juramento suo, dextera sua corporaliter tactis Scripturis, respondet *lingua Italis vulgari, qua etiam reliqui testes utuntur, hunc in* D *modum:* B. Aloysius est magnus Sanctus, et in maxima apud populum veneratione; ejusque intercessione, divina Majestas operata est multa et grandia miracula, plurimasque concedit gratias. Et illa quidem, quorum ego notitiam nactus fui, in libellum retuli; quorum vero plena notitia ad me non pervenit, quot quantaque sunt! Libelli autem prædicti exemplar describam, atque una notabo quodnam principium habuerit hæcce veneratio ac devotio; et utrumque dabo Dominationibus Vestris in manus. *Tum sequitur ipsa depositio ejus, hæc videlicet.*

hic producit testes,

et primo loco Curionem Saxi,

51 Anno MDCXII die XXIV Septembris. Ego Nicolaus Lunghi, ex Ponte Vulturenæ vallis, Vicecurio Saxi jam annos XXI et amplius; citatus et interrogatus in hypocausto domus, ubi habitat admodum Rev. Dom. Nicolaus Quadrius, Curatus Clurii, prope ecclesiam S. Jacobi Apostoli, quæ est parochialis dicti loci, super illis omnibus quæ audio et scio de sancta vita B. Aloysii Gonzagæ, deque miraculis et gratiis per eum factis, et quæ fiunt quotidie in variis locis et in particulari in Valle Tellina locisque circumjacentibus: in præsentia admodum magnifici et reverendi Domini Archipresbyteri Burmii, Prosperi Perandæ, Theologiæ Doctoris, a E sancta Sede Apostolica delegati ad formandos processus pro canonizatione B. Aloysii in hisce regionibus; interrogatus inquam, a Magnifico Domino Paulo Quadrio de Ponte, in Secretarium pro hac causa electo; et juratus juxta formulam, ab adm. Rev. Domino Delegato mihi datam; dico (quatenus res ab illo gestas scio, tum ex lectione Vitæ ejus et miraculorum, variis in locis et urbibus factorum; tum ex scientia illorum, quæ facta sunt ac fiunt in Tellina valle locisque vicinis; quorum ego, si quis alius, plenissimam notitiam habeo, partim quia vidi propriis hisce oculis; partim quia mihi relata fuerunt ab illis ipsis, qui ejusmodi gratias consecuti sunt, et quas ego in particulari libro fideliter annotavi in hunc finem) quod B. Aloysium habui et habeo pro magno Sancto, et caro divinæ Majestati amico, atque ab ipsa electo, per quem effunderet gratiæ suæ dona infinita in devotos ei fideles Christianos, ad augmentum sanctæ fidei et extirpationem hæresium. Quamobrem et meretur, conscientia mea judice (si modo placeat sanctæ sedi Apostolicæ) quantocius Sanctorum catalogo adscribi; cum constet de infinitis ejus gratiis communibus, præter F particulares, quæ ad ejus invocationem continuo depluunt e cœlo in hasce nostras valles, quæ illarum tam indigæ et erant et sunt.

deponentem jurejurando

de fama Sanctitatis B. Aloysii,

veneratione et miraculis:

52 Quod porro attinet ad originem tam eximiæ celebritatis in ecclesia S. Michaelis Archangeli in villa Saxo parœciæ Pontanæ, quo tantus concursus religiosi populi conspicitur fieri, totque supplicationes ducuntur ex omnibus fere, certe ex præcipuis oppidis totius Vallis, ad venerandum ibi admirabilem Beatum nostrum; dico, commodatam mihi fuisse historiam Vitæ B. Aloysii a R. D. Curione Pontis, Joanne Quadrio, mense Octobri anno MDCVIII *(imo* VII, *ut præcedenti capite notavi, et probavi ex ipsius Nicolai hujus litteris)* Quadrius vero illam acceperat ab adm. Rev. D. Archipresbytero Burmii, nunc Judice delegato in hac causa. Legi librum cursim hinc et inde, interdum etiam coram aliquot de parœcia mea. Ex qua lectione, auditis tot instanti tempore patratis miraculis, cum admiratio passim omnes cepisset, subiissetque singularis in eumdem Sanctum religio; usuvenit mihi, ut inviserem ad Catharinam, Antonii Briotti filiam, parœciæ meæ, quæ [annos circiter XVIII nata, gravi trium mensium contabescebat infirmitate] jamque munita Sacramentis Ecclesiæ, lectisque Commendationibus

item de principio venerationis,

et subitanea curatione

A mendationibus animæ, proxime aberat a morte, nec aliud expectabatur quam ut ultimum exhalaret spiritum; cum sensi, motu interiore stimulari me, ut et ego periculum facerem de miraculis hujusce magni Beati; ac præivi moribundæ votum (erat enim adhuc mentis compos) vovendo quinquies Orationem Dominicam et Salutationem Angelicam, in dies singulos semestri spatio persolvendas; si porro vivere daretur. Et continuo per gratiam Domini nostri Jesu Christi atque intercessionem B. Aloysii, mors in vitam commutata est, summa omnium lætitia, qui noverant ægram; atque cis diem octavum rursus eam invisens, comperi de integro sanam hilaremque, cum singulari gaudio animi mei ac æterna pietatis erga Beatum motione. Et hoc contigit mense Decembri ejusdem anni MDCVII.

Catharinæ Briotti,

53 Anno MDCVIII mense Februario, alia Catharina [filia Stephani Micheloni ejusdem parœciæ meæ, adeo dolebat dentibus octo dies continuos, ut oculis suis videre somnum ne momento quidem posset, atque animo subinde linqueretur;] quæ cum votum fecisset Beato, lecturam se quotidie tertium Pater noster et Ave Maria per octiduum; cedente ilico B dolore omni, ex desperatissima, sana fuit. Proximo exinde Martio filiolus Simonis de Carugo, et ipse parœciæ meæ Saxensis, utraque coxa ischiadicus, quintam hebdomadam lectum tenebat, acerbis doloribus discruciatus; quando matre Missam unam Beato celebrandam vovente, duarum non amplius horarum spatio sanatur ex integro, lectumque deserit. Horum fama beneficiorum didita latius, ingens cepit incrementum religio populi mei erga Beatum istum; cui gratum facturus ego, æque ac meæ ipsius erga eumdem pietati obsecuturus, litteras dedi ad R. P. Scipionem Carraram, per id tempus Rectorem collegii Societatis Jesu Novocomi, (quippe qui portaverat historiam vitæ Beati nostri in hanc vallem, donaveratque admodum R. D. Archipresbytero Burmiensi) mihi ut curaret pingi tabellam ejus, quam simillimam imagini viventis: quod et curavit sedulo, misitque picturam ad me per eumdem D. Archipresbyterum, tunc forte Novocomo ad nos redeuntem, in Pentecoste anni ejusdem. Acceptam servavi Ponte super pluteo meo tribus festis sequentibus; deinde circumdatam margine portavi Saxum, et reposui in cubiculo domus, quæ istius ecclesiæ est, coopertam tela linea; usque dum nactus lampadem, quæ lumen sacræ imagini ministraret, ipsam in templum inferrem.

Catharinæ Micheloni,

pueri ischiadici.

Curat pingendam

Beati imaginem,

C 54 Interea, manente adhuc imagine in domo prædicta, accidit quod sequitur, in Ursina, quondam filia Dominici Moretti Saxensis. Adeo hæc ægrotabat e strumis circum collum, integris novem et quod superat mensibus, non sine febri continua, ut, variis licet usa medicaminibus, non posset movere [collum aut brachia, nec facere opus aliquod, nec partem somni ullam capere ab acerbitate doloris.] Hoc rerum tempore et loco, persuasa a me mater ejus, vovit B. Aloysio [effigiem unam e cera, certumque numerum orationum;] et ego jussi infirmam in privigilio S. Joannis Baptistæ sub vesperam, cum aliquot aliis Virginibus [e congregatione B. Mariæ, per votum castimoniæ consecratis Deo, venire in domum ubi effigies Beati servabatur.] Ut autem venit, signavi eam ante ipsam effigiem circumcirca cruce argentea, aliquid reliquiarum ejusdem Beati inclusum habente; et continuo cœpit illa movere brachia et collum. [Revertit læta domum suam; nocte tota, quæ somnum prius invenire nusquam poterat, placide dormit, omni febre libera: diliculo a nullo adjuta vestit sese;] concedit ad templum; sumit sanctissimam Eucharistiam; it visitatum sacellum S. Joannis

quam, curata prius coram illa,

Ursina Moretti,

Baptistæ ad pedem montis: post meridiem juvat D matrem in agendis per domum; ac postero die toto, eidem matri suæ, textrinum opus facienti, adjutrices manus publice impendit, cum omnium admiratione ac stupore.

AUCTORE C. J.

55 Postridie curationis, ipsa S. Joannis Baptistæ festa luce; hora Vesperarum, expono effigiem Beati publicæ venerationi in ecclesia cum lampade non magna, accensa tamen; sed solis festis diebus arsura. Pridie sanctorum Petri et Pauli, interroganti mihi dictam Ursinam, qui valeret; ostendit illa circulum inflammatum ac tuberosum, instar funis collum ambientem, inquiens, inde sibi dolere plurimum. Inquam ego, Si habes fidem, sanaberis. Post prandium ingressus ædes Margaritæ Micheloni, quondam Gregorii filiæ, [e numero prædictarum Virginum] continuo exclamantem audio: O! quantum beneficium obtinuit Ursina! Vere magnum, repono ego; verum superest ei in collo tuber valde inflammatum. Attamen si habuerit fidem, curabitur; ipsoque illo tempore sensi ad aurem mihi dexteram allabi vocem, distinctam quidem, sed submissam, hæc articulate formantem verba; EXPERIRE MODO OLEUM LAMPADIS, ET VIDEBIS. Attonitus ad hæc animo, quod audieram aperui Margaritæ prædictæ; et constitui clam periculum facere sub vesperam in eadem Ursina: quod et feci: atque ilico abscessit ab ea tuber illud, inflammatio ac dolor, præsentibus ejus matre prædicta Margarita, et aliquot aliis. *Hactenus habemus personas quatuor, quæ mirabiliter curatæ fuerunt; sequentur plures, quibus numeros Romanos præfigam claritatis et distinctionis causa.*

exponit publicæ venerationi;

ac monetur oleo lampadis

ad curationes uti: E

56 V. Die primo Julii denuo periculum feci in Michaele, filio quondam Bartholomæi Micheloni parœciæ Saxensis; qui transfixus pedem spina, mense integro illi insistere, et quindecim noctibus videre somnum oculis non potuerat. Is accepto a me oleo lampadis, præmittens tertium Orationem dominicam et Salutationem angelicam, unxit pedem affectum: moxque in somnum incidit, ac dormivit nocte tota; postridie vero diluculo adiit mecum, comitantibus multis aliis, ad celebritatem B. Mariæ Tiranensis, perfecte sanus, et præcedens me equitem pedes, nec ullum amplius dolorem sensit. VI. Nesa, *sive Agnes*, filia Andreæ Caurinali de Plateda, femoribus brachiisque contracta, et toto corpore incurvata, venit ad Beatum nostrum, ut potuit, fulcris sub axillis innixa: et contactu sacri F olei, me præsente, erigitur, usum recipit membrorum, atque intra dimidiam horam discedit inde domum suam perfectissime sana. VII. Moreschinus de Auriga venit anno MDCIX, die XVIII Martii [jumento vectus] ad visitandum Beatum, tam acerbum patiens cruciatum dextro femore, ut a multis diebus erigere sese aut illo consistere non posset; linit vesperi, cubitum concedens, affectum locum oleo Beati; ac mane surgit e lecto plane curatus. VIII. Riccadona Saxensis, tempore partus fœtum, septem horas jam mortuum ac transversum in utero, eniti non poterat: uncta autem oleo prædicto, eum facillime ejecit. *Pluribus hæc deponit ipsa Riccadona testis* III. IX. Ursina, filia Dominici Javelli, febre quotidiana mensem unum laborans, vovet celebrare semel festum Beati: et sentiri febris desiit. X. Eadem, cum venter illi remansisset tumidus ac durus jam duos circiter menses, cum incredibili ardore sitis, unxit et ipsa bis terve locum illum oleo salutifero; et plane detumuit, et omnes extincta sitis fuit.

quo et plurimos curavit

59 XI. Filiolus Bartholomæi Semperboni, Saxensis [ætate sesquianni] patiebatur fluxum sanguinis dies decem; ungitur semel sacro oleo, et sistitur statim fluxus. XII. Andreas Zani, et ipse Saxensis; di

A die quodam sibi incidit digitum manus dexteræ medium : vespere adhibet oleum prædictum, addito voto, se per dies XII quotidie recitaturum ter Dominicam atque Angelicam orationes : ac mane digitum reperit sanum. XIII. Catharina, filia Bartholomæi Briotti, itidem Saxensis, volens supposito capite sustinere pondus quoddam jamjam casurum; inde sensit dolorem dextri lateris tam vehementem per triduum, ut ferendo amplius non esset. Facta autem unctione, dicto citius abstersus est dolor, nec amplius rediit. XIV. Maria, uxor Martini de Mo vallis Camonicæ, prope Edulum, bimestri spatio destituebatur lacte; votum nuncupat Beato, eum visitat, linit sacro oleo ubera; et illa mox ita abundant lacte, ut ad alendos pueros duos sufficeret. Et hæc quidem, quæ deposui hactenus miracula, vidi ego oculis meis : quæ vero sequuntur, accepi, tum ab illis, qui ipsa in se experti fuerunt; tum a parentibus propriis, qui ea viderunt peragi in domo sua suisque domesticis.

AUCTORE C. J.

CAPUT V.

Alia a D. Nicolao annotata miracula.

B Domina Silvia, uxor D. Joannis Pauli Schenardi, Sundriensis, cruciabatur faucibus graviter quinque aut sex dies, ac diem unum efferre vocem non poterat : simul autem atque uncta fuit, omne malum evanuit. XVI. Maria, uxor Bartholomæi Briotti, acerbissime cruciata dentibus per octiduum, tumefactis gingivis ; vespere vovet Beato votum aliquod ; atque expers doloris mane surgit. XVII. Magister Stephanus Riccivolus de Clusio habebat filiolum, oculo uno orbum ex destillatione, non absque periculo perdendi etiam alterum : mater pueri, multis nequidquam usa medicaminibus, votum Beato nuncupat; et qui periclitabatur oculus, sibi restituitur sine noxa. XVIII. Dominus Julius Rusca et ipse habebat filiolum, nomine Alexandrum, ætate bimum, qui nondum loqui poterat verbum : loqui autem paucis inde diebus cœpit, ubi mater eum Beato devovit. XIX. Jacobo Jannino, Pontano, filiolus item bimus erat, tres menses herniam passus e parte dextera : facit pro eo votum pater Beato nostro ante meridiem, addit unctionem, ac vespere puer curatus invenitur,

59 XX. Gregorius Laurentini de Furno, qui habitat Clusii in domo Magistri Stephani Riccivoli,
C biennio toto cruciabatur oculos intolerabili dolore, adeo ut alterum jam amisisset, alterum vero propediem videretur amissurus; obtulit ille votum Beato, vixque obtulerat, quin ilico cessaverint dolores : obtulit mox alterum votum, et continuo recuperavit visum; quamvis expertus ante diversa remedia nequidquam fuisset. XXI. Mariæ, filiæ Joannis Andreotti ex Albareda, manus altera veneno infecta fuerat, ac trium spatio mensium tabescens, prope aberat ut marciret ac diffflueret; quando sese ipsa et mater sua per votum Beato commendant; ac tres intra dies integritas manui rediit. XXII. Domina Sidonia uxor D. Bartholomæi Gatti, Clusiensis, vehementer discruciabatur dolore dentium die una et nocte; sed nuncupato voto, brevi dolor evanuit. XXIII. Margaritæ, uxori Bernardi Briotti, defecerat lac tres dies, facto autem voto et unctione de oleo lampadis, intra duas horas eo abundant illi ubera. XXIV. Bernardinus Cara de Bufletto habet filiolam, cui nec opinato supervenerant acerba ventris tormina, et dolores stomachi tales, ut multis medicationibus in vanum factis, crederet pater, ipsam agere animam : sed præsentior medicina fuit oleum Beati nostri, quo simul ac lita fuit puella, fugerunt dolores, somnus accessit D
nec quidquam superavit mali.

60 XXV. Joannina, quondam nupta Bartholomæo Molinari de Carugo, tertium agens diem sine lacte, altera ab unctione, quam fecit oleo prædicto, hora illud affatim recuperat. XXVI. Venerandæ, Magistri Julii Crotti, Pontani, viduæ, tres erant filiolæ, omnes variis febribus laborantes annum fere integrum : votum pro illis mater vovet Beato ; ac eodem die sanantur omnes. XXVII. Catharina, uxor Baptistæ de Filis, de Triangia parœciæ Sundriensis, filiam habebat sesquianniculam; a mense et amplius infirmam febri tertiana; cum in præcipuo ejus æstu puellam ungit medicinali oleo Beati, atque intra dimidiam horam sanatam videt. XXVIII. Eadem Catharina, annos XII energumena, festo Nativitatis Dominæ nostræ, quod in Septembrem cadit, anno MDCIX, Saxum contendit, ungitur, ac deinceps nihil mali sensit amplius. XXIX. Filius quidam ejus, alterum sibi pedem vulneraverat, et factum celans, cruciabatur acerbe ; cum illud mater tandem post triduum resciens, pedem pueri sacro oleo livit, ac dolorem simul abstersit, nullo ejus sensu relicto. XXX. Habuit quoque filiam, toto vultu et capite coopertam scabie ; adhibet ei similem unctionem, et E
scabiem abluit. XXXI. Jacobus, filius Augustini Fani, de Triangia parœciæ Sundriensis, cæsim vulneraverat sibi manum secundum pollicem. Applicata fuerunt pluries medicamina, sed nullum doloris levamen afferentia ; et pollex nihilo facilius plicari poterat. Cum prædicta Catharina, remotis emplastris, sacrum oleum vulneri instillat : ex eoque statim tempore doloris expers adolescens, libere movet plicatque pollicem.

61 XXXII Dominicus, Augustini Corni filius, mense Octobri alterum sibi pedem transfixerat imprudens ferreo tridente : dolor consequitur ingens, et copiosus sanguis. Paulo post linitur plaga oleo Beati salutifero, et fugiente mox dolore, qui modo pede illo consistere nequibat, intra duas horas expedite vadit, et facit opus suum incolumis. XXXIII Andreas, quondam Petri Vedelli, parœciæ Agnedæ, dolens videbat uxorem suam bimestre et eo amplius inflatam decumbere; visitat Beatum, redux linit oleo ejus, stomachum infirmæ; quæ statim incipit habere melius, et nondum elapso biduo surrexit sana. XXXIV. Dominicus, quondam Joannis Calvi, de Montagna per annum integrum hebdomadatim bis terve opprimebatur totius corporis doloribus, qui non raro ei afferebant periculum mortis. Vovet votum Beato, eumque visitat, nec amplius sensit do- F
lores illos : quin et gravi hernia, qua laborabat, eadem opera curatus fuit. XXXV. Maria, uxor Joannis Matthæi de Pajosa, dolore vehementi lateris ac stomachi cruciata tres dies totidemque noctes, amiserat loquelam, nec amplius cognoscebat hominem : mox autem ut uncta fuit, licet rei ignara, aperit oculos, adstantes cognoscit, prompte loquitur, seque erigit perfecte sana. XXXVI Mag. Joannes Maravegghius, Sundriensis, gravi discruciabatur odontalgia quintum jam diem ; promittit Beato per votum recitatque Pater et Ave ; ac vadit cubitum vacuus dolore omni.

62 XXXVII. Margaritæ, uxori Joannis Janoletti de Pasola, filiola erat, quæ immaniter inflata toto corpore, tres hebdomadas tenuerat lectum. Mater post votum Beato factum, eam linit oleo lampadis ; ac tertio die sanam læta conspicit, resque suas agentem. XXXVIII. Janolinus, filius Michaelis de Barniga, vallis Aringæ, cultro sibi sciderat digitum auricularem manus sinistræ usque ad os : facta autem oratione et unctione, mox quidem desiit dolere digitus, mane vero sequenti solidata etiam fuit

plaga

A plaga. XXXIX. Catharina, uxor Jacobi de Famalonga, fœtum, qui jacebat transversus, eniti non poterat humana ope : enixa autem est modo quidem insolito, simul atque ventrem ejus tetigit sacrum oleum; non tamen majori dolore quam alias solebat. XL. Maria, uxor Mauritii de Fontanina, cui continuas tres hebdomadas lac defecerat, votum facit Beato, unctionem sibi; et ab ecclesia ejus domum regressa, lactis sui fontes reseratos invenit. XLI Catharinæ, viduæ Mag. Vincentii Guizzardi de Ponte filius, laborabat febre quotidiana mensem unum, et fluxu sanguinis plus quam dimidium. Nullam ei opem medicando ferentibus medicis, votum Beato vovet mater, ad ipsumque portat filium mense Augusto anni MDCIX; linit oleo, et reportat domum, sine febri et fluxu sanguinis perfecte sanum, licet pristinis non statim plane restitutum viribus.

63 XLII. Justinam, uxorem Jannolini Pasolæ, de Plateda, infirmam tenuerant annos XII continuos, stomachi dolores; cui sub initium anni MDCX oleum Beati plenam attulit sanitatem. XLIII. Luciæ, uxori quondam Augustini Rizzii de Pajosa filiola erat, a multo tempore infirma, quæ jam per dies XV evacuare B naturam et per triduum ultimum lac sugere non poterat : uncta autem a matre oleo Beati, continuo se evacuat per gutturem superiorem æque ac posteriorem; mox etiam fugit papillam, atque alium sumit cibum, ac paucis diebus integram sanitatem recuperavit. XLIV. Joannes Bartholomæi, de Fontanina, habebat filiam sesquianno ægrotantem, cum variis toto corpore inflationibus et immodico tumore ventris : quæ, ut semel inuncta fuit, cœpit melius habere, et postridie perfecte valuit. XLV. Stephana, vidua Dominici Pizzæ, de Fontanina; infelix felixque mater in filia, cui cum grande saxum ita fidisset caput, in chirurgus, magna ossis parte exempta, tantum inde cerebri hauriret, quantum testa ovi dimidia potest capere, ipsa illivit plagam capitis ejus oleo Beati; simulque abstersit omnem dolorem; et cujus desperata omnibus erat vita, spectatur ab omnibus infra octiduum obambulare læta vias publicas.

64 XLVI Joanninæ, Vincentii Gabanelli de Plateda uxori, cui annos X ita dolebat alter humerus, ut manum admovere capiti nequiret; unctio salutaris intra biduum perfectam incolumitatem attulit. XLVII. Eidem Joanninæ gravis fuit dolor quem filius quidam suus patiebatur toto corpore sesquidiem : at horæ unius spatio lætam fecit ipsam, et incolumem filium C unctio sacri olei consueta. XLVIII. Margarita, uxor Andreæ Jordani de Malenco, cruciabatur a mense Februario usque ad Kalendas Apriles anni MDCIX doloribus dextri cruris, pervadentibus usque ad capita femorum : illita autem oleo Beati in loco ubi honoratur imago ejus, ilico dolore liberatur ac sanatur : et ego præsens fui : *nempe D. Nicolaus Lunghi, qui hæc omnia jurejurando confirmans deposuit : quod meminisse Lectorem oportet.*

65 XLIX. Lucia, filia Leonardi de Burmio, transfixa pedem clavo, et deliquium animi præ dolore passa, vespere instillato vulneri oleo, mane surgit primo diluculo, atque accingit se ad consueta domestici ministerii opera, acsi læsa non fuisset. L. Catharina Casolari, Burmiensis, dudum strumas passa in collo dextero, per votum Beato et unctionem sibi factam, paucis diebus consequitur omnimodam curationem. LI Dominica, uxor Joannini Homodei Tiranensis, dæmoniaca per annos IV, visitat Beatum expiat peccata sua, sacram sumit Eucharistiam, ac deinceps nec dæmonem nec aliud malum sensit. LII. Retulit eadem Catharina, Joannem, filium qu. Antonii Tegnoli de Tirano, qui dolore vehementi pedis septimum jam mensem claudicabat, insuper et grandem in collo tumorem habebat, bis oleo tinctum, utroque malo liberatum fuisse. LIII. Domnina, uxor D Dominici Pominæ de Cidrasco, quæ quatuor annos AUCTORE C. J. tam ægre habuerat brachiis, ut ea elevare usque ad caput non valeret; Beatum sibi voto obstringens ac visitans, redit inde incolumis domum.

66 LIV Mag. Bernardus, filius quondam Joannis della Rasega, Tiranensis, ex vehementi cruciatu sinistri curis duas hebdomadas lectum tenebat, nec surgere poterat; et ex deliquiis, quæ patiebatur, quivis credebat moriturum. Facit ille votum Beato, vespere addit unctionem; et postero die surgit tantum non perfecte sanus, itque ad ecclesiam B. Mariæ cum admiratione omnium qui viderunt. LV. Eidem infra octiduum succrescit abscessus intra os, prodens se etiam extra tumore suo, et misere discrucians hominem dolore; sed facta unctione, mox crepat, et relinquit eum sanum ut supra. LVI. Margaritæ, Bartholomæi Penottæ, Tiranensis, uxori, a quatuor annis intumuerat supra modum nasus, et ab anno uno accesserat destillatio oculi sinistri, non sine dolore vehementi. Quid agat? Beatum sibi voto conciliat, eum visitat, utitur oleo : atque a visitatione sua revertitur omnino sanata. LVII. Decem annos cruciata dolore capitis Ursina Augustini Pincini, paucis horis liberatur per votum et unctionem. E LVIII. Jacobus Bartholomæi Rezzii de Molinariis, e vico B. Mariæ, claudicans turpiter annos XIV, voto se obstringit invisurum ad Beatum die XV Julii MDCX. Ecce autem vix iter ingreditur, et se recte incedere sine claudicatione miratur, et tribus horis expedite conficit viæ spatium, quod est, ut minimum dicam, decem mille passus.

67 LIX. Joannes Petri Marci, filiam habebat bimam, quotidiana duorum mensium febri et fluxu vix ossibus hærentem, sola pelle contectis : visitat pro ea Beatum ex voto; sub vesperam domum rediens, quam timebat jam mortuam esse, reperit paulo minus quam de integro sanatam. LX. Paulinæ, uxoris Mag. Martini Bonfadini, filiolus, sedecim mensium, a mense uno febri continua et fluxu misere debilitatus, per votum matris ac ternam unctionem de oleo Beati, integram recuperat sanitatem. LXI. Bartholomæus, filius quondam Petri de Molinariis, e vico B. Mariæ, cujus crura, annos circiter XL vulneribus plena, novis semper plagis recrudescentibus; spernebant omnem medicorum opem; illa per votum ac repetitam tertio unctionem, ad integritatem reducit. LXII. Mag. Lucius Bajetta, sutor Tirani, annos XIV et amplius laborans in partibus secretis grandi tumore, ex destillatione humorum enato, tandem voluit experiri medicam manum cujusdam Nurcini. Is F tumorem trajiciens ab una ad alteram partem scalpello, conjicit hominem in apertum mortis discrimen ac dolorem intolerabilem. Itaque semimortuus confugit ad Beatum nostrum; factoque ei voto superaddens unctionem sacri olei in parte vulnerata, evestigio desinit dolere, et brevi integre sanatur.

68 LXIII. Mag. Nicolaus Anese, Pharmacopæus Sundrii, pro filio suo, sesquianno tam gravem herniam passo, ut medicorum Nurcinorum judicio curari absque incisione non posset, votum Beato nuncupat, eumdem visitat, ac filium ungit, subsequente infra duas horas integerrima ejus sanitate. LXIV, Catharina Leonardi Caprini de Corsano, annos circiter XXXVIII nata, cœperat a biennio pati continuos dolores ac debilitatem in brachio dextro, atque a bimestri illud movere amplius non poterat : ad hæc passa fuerat ab infantia sua graves angustias pectoris tamquam esthmatica, nec poterat multum incedere absque difficultate : postquam in medicos magnam pecuniæ vim consumpserat, voto se obstringit Beato, et brachium continuo sibi restituitur; ad dit peregrinationem ad ejus imaginem, ac toto corpore

A corpore sana est. LXV. Magistri Francisci Lazaroni
AUCTORE C. J. Tiranensis filius perdiderat visum, dum medici liberare oculos ejus variolis conabantur : post factum Beato votum quarto quintove die videre incipit, ac brevi tempore plane convalescit. LXVI. Luchina, uxor Mag. Evangelistæ hospitis villæ, sex menses ægre habens brachio sinistro, et nullo medicamine adjuta ; implorata per votum Beati ope, triduo recuperat brachii robur et valetudinem. LXVII. Filio ejus Joanni Petro filiolus erat tenellus sex mensium, e quibus duos continuos patiebatur fluxum : sed illitus ventrem oleo Beati, fluxum amplius nullum habuit.

69 LXVIII. Mag. Joannes Boneus ex Corsen, menses quinque æstuans febribus, accedente gravi diarrhœa, cibum capere amplius nequibat, et a medicis pro deposito habebatur. Is per votum, Beati auxilium implorans, incidit in somnum ; et post tres horas expergefactus, cibum poscit, acsi nihil mali pateretur ; et paucis diebus plane confirmatus fuit. LXIX. Francisca, uxor Matthæi Carf. Sundriensis, annos VI discruciata doloribus brachio dextro ; facto voto et unctione, cis diem octavum, dolorem amplius non sentit. LXX. Mag. Joannes de Georgiis, e vico
B Santicolo vallis Camonicæ, (mense Januario anni MDCX) magno cum periculo vitæ torquebatur per triduum doloribus ilium, stomachi, ac totius corporis; qui in momento fugiunt omnes ad unctionem olei. LXXI. Magistro Joanni Jacobo Baptistino, Sundriensi, natus erat [die XXV Septembris anni MDCIX] filiolus, qui certo credebatur mortuus, (et vero nullus in eo per horam unam deprehendi poterat spiritus,) nisi postquam Beato devotus fuit. Tunc enim continuo cœpit respirare ac flere. LXXII. Domina Clara, uxor D. Joannis Antonii Paravicini de Balio, cum incurabili octo annorum morbo conflictata, nec medicinarum usu curata, aut etiam tantillum levata ; ex voto visitat Beatum (anno MDCIX mense Majo), et amplius non sensit quod solebat, malum. LXXIII. Eadem D. Clara pro filiolo suo, qui vecte torcularis graviter percussus supra oculum sinistrum, credebatur eum perditurus ; ad Beatum recurrit per votum (mense Octobri jam dicti anni) et periclitanti incolumitatem exorat præter omnium opinionem.

70 LXXIV. Laurentius, cognomento Cattus, de Ardenno, mensem unum privatus usu oculi dextri, ita ut nihil illo videret ; votum facit ac visitat Beatum; vixque pedem infert in ecclesiam, quin elata voce, me atque admodum Reverendo Domino Curione De-
C lebiensi præsentibus, exclamat, se eminus æque recte oculo dextro videre ac sinistro. LXXV. Mag. Francisco Torello Tiranensi filius erat, qui varis papulisque per quam periculo laborabat (per mensem Octobrem anni MDCIX) jamque nullam superesse spem vitæ longioris censebant medici, et credebant alii adstantes : neque valebat puer amplius cibum glutire, occupantibus gulam varis. Interea [mater] pro vita ejus votum nuncupat Beato, ac tantillum de sacro hujus oleo bibendum ei miscuit ac dedit. Quo facto statim incipit cibum sumere, et glutit commode, convalescitque, ac brevi perfecte sanatus fuit. LXXVI. Filius quoque Dom. Horatii Plati Teliensis, prope aberat per infirmitatem a morte, ut judicabant medici. Offertur Beato per votum a patre et ungitur subsequente mox valetudine meliore, ac brevi perfecta sanitate.

CAPUT VI.

Reliqua ejusdem D. Nicolai annotata.

Dominicæ, viduæ Gregorii Laurentii de Valle bona, filius, viginti ferme annorum spatio non potuerat se erigere, nec incedere ; sed repebat per terram adinstar erucæ : votum is concipit in honorem Beati, D
atque octo dierum spatio erigit sese ipse, sumptisque duobus bacillis incipit belle incedere (a die I Augusti MDCIX cum stupore omnium.) LXXVIII. Michael Castelli de Fusina (ejusdem anni mense Decembri) oppressus gravissimis toto corpore doloribus, idque per tres horas, adeo ut respirare vix aut ne vix quidem posset ; dum votum Beato concipit, libere respirat, ac doloribus levatur. LXXIX. D. Joannes Baptista Ponte, Clavennensis, ita se habuerat sexennium, ut ad quantulumcumque excessum in manducando, nequiret urinam continere hora dimidia, cui malo remedium attulit votum ejus Beato factum. LXXX. Votum eidem fecit D. Eleonora, conjux D. Paravicini Beliensis, pro filiolo suo [trimestri] judicantibus medicis, ex infirmitate moribundo : isque mox melius, ac paucis diebus rectissime valuit. LXXXI. Strumis fœde laborabat circum collum filia [decennis] Mag. Danielis Rivæ de Castellione inferiore ; quæ [anni MDCIX mense Maio] visitata Beati ecclesia et unctione facta, convaluit brevi. LXXXII. Similiter convaluit brevi a voto facto filia Joanninæ et Antonii Schenini, Sundriensis, quæ [Februario E
mense anni MDCX] tres hebdomadas infirma, perdiderat multitudine variolorum videndi usum, et morti appropinquabat.

72 LXXXIII. Mag, Joannes Guanzate, incola Sundrii, [anno MDCIX] arctabatur per triduum acerbis renum laterumque doloribus, [qui die XXIX Junii immodice intendebantur] ; et accessit eodem die impotentia solvendi urinam, quæ horas XXIII tenuit, quando per votum Beato supplicat, sacroque ejus oleo se linit; atque intra spatium, quo recitetur Salutatio angelica, emittit calculum, magnitudine æqualem olivæ mediocri, colore quodammodo flavum; et omnino sanus fuit. LXXXIV. D. Joannes Antonius, filius quondam D. Baptistæ Tini, Pedemontanus, decumbebat, [a mense Martio anni MDCX] per sex facile hebdomadas, infirmus ad desperationem medicorum. Sed hæc mutata est in spem ac valetudinem, simul atque mater pro eo votum Beato obtulit, addita salutaris olei unctione. LXXXV. Joannes Petrus Camer, gravi percussione læsus in capite, atque humi collapsus, copiosum emittit sanguinem ex oculis, auribus, naso ac ore; repositusque in lecto, triduum jacet, neminem cognoscens; nec poterat surgere, quando signatus frontem oleo Beati, confestim e lecto surgit per se ipsum, cog- F
noscit omnes præsentes, ac brevi valet bellissime; quamvis de vita ejus spem nullam superesse, jam pronuntiassent chirurgi. LXXXVI. Petro Antonio, Matthæi Velovallii filio, Cajolensi, qui genu sibi usque ad os inciderat securi, votum et oleum Beati sanitatem brevi attulit læsæ partis, absque alio medicamento.

73 LXXXVII. Baptista Rubertus, de Domaso ad Larium lacum, annos VII stomacho laborans, cibum retinere non poterat ; præterea menses IV. vexabatur profluvio ac febri tertiana ; cui cessant subito profluvium et febris, postquam votum Beato vovit; atque incipit pariter retinere cibum. LXXXVIII. Dominica, vidua Martini Christinæ de vico Tiol, annos XVII a dæmonio insessa, quo nullis exorcismis liberari eatenus potuerat, magno labore invisit Beatum et liberatur. LXXXIX. Liberatur quoque morbo caduco, quo duos annos continuos sextum septimumve cadebat in terram, filius decennis Antoniæ, viduæ Francisci Martinelli, Grossottanæ : liberatur autem postquam mater votum obtulit, templum visitavit, et puerum unxit ; qui deinceps non amplius cecidit, nec quidquam ægritudinis sensit. XC. D. Camilli Venusti, Doctoris Tirani, filius quadrimus a triennio

A nio herniam ferebat a parte sinistra, protuberantem magnitudine grandis ovi. Mater eum vovet Beato, linitque oleo sacro, et hernia curata est. xci, Filiæ ejusdem D. Camilli, Marthæ nomine, uxori vero D. Martini Cattanei, remanserat e partu dolor acerrimus in dextro latere prope pectus, tenuitque menses iv, eludens omnem medicorum curam atque artem. Accedit per votum ad Beatum, potatque guttas aliquot de oleo lampadis ejus quodam vespere, ac tertio post die per os magnam vim fœtentissimi puris ex abscessu intus rupto ejecit; convaluitque propediem.

74 xcii. Petro Stephani Lanfranci, Motæ habitanti, fractum fuerat per medium crus sinistrum, sic ut calx reclinata sursum, genu contingeret, atque os fistulæ disruptæ duplicata, quæ gestabat tibialia, eaque bene spissa, pertudisset. Confugit miser ad opem Beati per votum, et uncta tibia in loco rupturæ, invenitur postridie vulnus solidatum. xciii. Bartholomæus, filius quondam Jacobi Magetti, Grossotanus, dictus vulgo Rondinus, infestatus triennium gravi tentatione desperationis, aliquoties percussionibus, semel suspendio sibi vitam eripere, B conatus fuerat. Conductus is ad Beatum a suis, vovet ei orationes aliquot certo tempore recitandas; admittit etiam unctionem, atque omni tentatione liberatur. xciv. Petrus, filius Joannis Marsoli de Ca del Sasso, parœciæ Caspanæ, tres annos ac semis portabat sub gula tetrum ulcus, medicantibus in vanum chirurgis : et quia malum fecerat fistulam, spes omnis aberat curationis humanæ. Quapropter voto facto, adit Beatum nostrum, et coram sacra ejus imagine curationem sibi impense rogat; nec absolverat preces, quin plaga inciperet coalescere ; et citra dies xv omni parte curata fuit.

75 xcv. Magdalena, uxor Bertolini de Talamona, dies circiter decem infirma, per quinque continuos emittebat copiosum sanguinem ex umbilico, qui sisti non poterat remedio ullo. Dum itaque in discrimine versatur vitæ, illita oleo Beati, comperit reprimi fluxum, et brevi tempore sanitatem recuperat. xcvi. Angelica, vidua Mag. Ennii Cordani, Burmiensis, secuta per annos xx sectam Calvinianam, in eadem obstinaverat animum, quæ cum anno mdcix extremo morbo decumberet, suadentibus multa multis, ut ad Ecclesiam Catholicam rediret, ac nihil proficientibus; fecit pro illa votum B. Aloysio Domina Fabiana, D. Luitprandi Sermondi conjux; et infirma C pridie quam moreretur, per se ipsa petit atque accipit sancta Ecclesiæ Sacramenta, obitque Catholica. xcvii. Angela, uxor Mag. Hieronymi Scherardi de Mortengo, per votum suum Beato factum, conservat vitam et recuperat sanitatem filio suo, cui mortem varioli credebantur allaturi. xcviii. Maria vero, vidua Francisci Jumel de Grosio, filio suo duodenni, per unctionem de oleo Beati, sanitatem integram restituit, depulsis nescio quibus ulceribus, quæ caput pueri ab infantia infestaverant, nec potuerant eatenus ullis remediis curari.

76 xcix. Mag. Joannes Lombardoni, Tiranensis, timebat filio suo, qui per octo dies ex catarrho videre uno oculo nil poterat, perpetuam ejus cæcitatem : eidem per votum a Beato impetravit, illo ipso die quo vovit, levamen aliquod, ac postridie perfectam visionem. c. Ejus uxori apostema natum fuerat in gula a diebus viii, ac triduum prohibebat vocem proferre aut cibum glutire qualecumque. Desperantibus medicis, illa, facto voto, linit se oleo Beati, et continuo incipit manducare ac loqui, posteroque die valet basilice. ci, Joannes Bariolatti Burmiensis, nuncupando votum Beato, attulit filiæ suæ decenni, infirmæ, et mensem integrum in periculo mortis, judicio omnium, versanti, primum spem vitæ, ac brevi plenam sanitatem. cii. Mag. Gaspar Romanus, D suo quoque filio, cui hernia supervenerat jam septenni, remedium attulit per votum et unctionem olei sacri. Eodem quippe die quo unctus fuit, hernia simul abstersa est.

AUCTORE C. J.

77 ciii. Sebastianus, quondam Andreæ Marci de Monasterio, habitans Cortenæ, [opificio faber lignarius, dum Vincentiæ forte laborabat, anno mdcx sub finem Julii, [crus sibi læserat securi usque ad os ; nihilque opis afferente chirurgia, dies xv in acerbis doloribus et deliquiis transegerat, atque immaniter crus inflatum erat; quando votum Beato concipit, ac eodem tempore tam dolor quam inflatio abeunt, et quatriduo tota plaga plene solidata est. civ. Maria, uxor Gasparini de Gordona, cum paritura esset, fœtu, qui mortuus erat, liberari non potuit die integro : nuncupato autem voto in honorem Beati, ilico soluta est. Ita mihi retulit D. Curio Gordonensis. cv. Franciscus, filius Bernardi Muscialini de Plateda, transfixo sibi cultello pede, nec incedere poterat, nec quietem capere, et deliquia patiebatur : sed dolores cesserunt, ubi unctio plagæ facta est oleo sacro, et obdormivit : experrectus autem cœpit obambulare montes ac valles, absque ullo doloris sensu. cvi. Catharina, filia quondam Joannis Jacobi E Modelini, Talamonensis, commorans Saxi, [anno mdcxi sub diem viii Augusti], destillatione in brachium delapsa, illo uti non poterat jam totum mensem. Facto autem in honorem Beati voto, mox brachium movere cœpit, ac brevi ad quævis eo usa est. cvii. Jacobina, filia qu. Joannis Roncaini de Campo, parœciæ Talamonensis, per duos menses e destillatione, quæ in dextrum oculum ceciderat, illo cæca, peregrinationem instituit ad Beatum, atque in reditu prope Sudrium, videre illo incipit; ac brevi gaudet plane restituto visu, cviii. Dominæ Agneti, viduæ D. Francisci Alberti, Burmiensi, male habebat a tribus mensibus sinistrum crus, mirifice inflatum et rubicundum, nec poterat facere passum. Quamobrem votum illa suum Beato offert, et confestim desinit tumere crus ac dolere : et recte incedit.

78 cix. Mag. Vincentius Masiccius, Talamonensis, pro filia sua, quæ ex destillatione periclitabatur de oculo suo dextro jam circiter ab anno; post multa ei applicata in vanum remedia, votum concipit Beato; statimque filia convalescit usque ad integram sanitatem. At patre solutionem voti differente, relabitur filia in idem malum majore cum periculo : quando iterum confirmat ille promissa F sua, et, illa iterum curata intra biduum, solvit fidem promissam. cx. Destillatio similis impedivit Joannem, Columbani Bormiensis filium, quo minus quatuor mensium spatio loqui posset verbum, delapsa nempe illa erat in linguam : sed vovente pro filio votum patre Beato nostro, incipit iste eodem die loqui, et pergit valere. cxi. Jacobina, uxor Bormetti Vidalini, Burmiensis, filiam habebat, a septem mensibus læsam pollice manus [sinistræ, plaga omne medicamen rejiciente, et gangrænam inducente; quando Beatum mater honorat voto atque visitat; unctumque oleo ejus, pollicem filiæ, octiduo integrat. cxii. Joannes, quondam Philippi Tortini a S. Maria de Perlongo in monte, diutino cruciatus dolore genu dextri, ex quo de sub carne etiam extrusum est ossiculum, dimidio pollice longum, [anno mdcx pridie S. Matthæi,] voto se obstringit Beato et genu ungit : quod paulo post integrum, et sese sanum reperit.

79 cxiii. Cominus Jacobi Plonæ, Cortenensis, triennii spatio quot mensibus fere privabatur usu sensuum, et non raro cadebat in terram : votum is nuncupando, ac Beatum visitando, miseriam illam

AUCTORE C. J.

A a se depulit. cxiv. Mag. Joannes Robastellus, Grossottanus, qui habitat ut plurimum Noennæ, dimidium sibi pollicem pedis dexteri amputaverat imprudens; ex quo crus, octo hebdomadas inflatum, pejora minabatur, jamque manu sua ossicula aliquot exemerat læsus e vulnere; quando sacra unctione de oleo Beati, nulla alia usus medicina, sibi medetur. cxv. Mag. Laurentius Costa, Novensis, cui ab annis duobus coxarum una ita erat præmortua, ut contactum ibi nullum, tametsi vehementem, sentiret; postquam voto et visitatione Beatum honoravit, unxitque coxendicem, recepit ibi sensum et sanitatem. cxvi. Idem facit quoque uxor ejus, quæ ab annis xv et amplius genu dextero doluerat; ac triduo curata fuit. cxvii. Ad hæc filia quædam utriusque, circiter sex annos nata, cum cecidisset de alto muro, atque impengendo in saxum, fidisset sibi mentum transversim usque ad os; citra aliud medicamen, linit plagam oleo Beati; atque octiduo, non amplius, plane curata est.

80 cxviii. Mag. Bartholomæus Robastellus, qui habitat Postalesii, cruciabatur anno MDCIX, per menses duos et semis, continuis doloribus omnium dentium, qui partem quietis eum capere nullam sinebant, B et medici nullam medelam arte sua afferebant. Quare ad opem Beati se convertit, guttamque sacri olei lampadis ejus unicam, vesperi decubiturus, ori imponit, obdormitque ilico: mane autem experrectus, omni dolore vacuus fuit. cxix. Joannes filius Jacobi Brangi, de Galena vallis Camonicæ, trajectus erat pugione sinistrum latus usque ad intestina. Plaga sex menses integros, varie medicata per chirurgos, non coalescebat; læso interim per os sanguinem putridum atque fœtentem perpetim eructante, ac desperante ab humanis remediis salutem. Quocirca vovens Beato visitationem, et bibens pauxillum de oleo ejus; post duas horas nihil amplius doloris sentit, nihil sanguinis sputat, ac brevi tempore integra gaudet sanitate. cxx. Franciscus, filius Mag. Joannis Petri Fanti de Fusinis, Sabbato sancto anni MDCXII, trajicit sibi cultro pedem dextrum; ungit vulnus sacro Beati oleo; et continuo dolere desinit, atque ad opus suum redit: nec ultra dies octo plena curatio vulneris dilata est. cxxi Catharina, filia qu. Antonii Vangioni, Teliensis, per annos facile xvi morbo caduco obnoxia, singulis hebdomadibus bis terve cadebat in terram; ab anno autem MDCX, quo fecit votum Beato, visitationem C et Unctionem, non amplius cecidit, nec male habuit. cxxii. Per simile votum et unctionem, anno MDCXI Augusto mense, curatus quatriduo fuit Mag. Vincentius Jambelli, Talamonensis, qui annos circiter xv apertam semper plagam habuerat in sinistro crure; quæ tametsi diligenter medicata, eatenus non solum non potuerat solidari, sed neque spem curationis ullam dederat.

81 cxxiii. Pedrotto, filio quondam Andreæ Marci de Poschiano, natus fuerat filiolus sine gutture posteriore ad excernendum. Nuncupato voto, applicat ei pater guttulam olei de lampade Beati, ad locum naturæ debitum; et quarta pars horæ non abierat, cum guttur ille aperiri cœpit, ac paulo post puellus excrevit, jam triduum natus. cxxiv. Jacobus, vulgo Gambone dictus e loco S. Joannis de Malenco, die primo Julii MDCX, portando filiolum suum bimum, trimestre ex variolis infirmum, et ab omnibus dubiæ vitæ judicatum; visitat imaginem Beati; atque e vestigio incipit æger habere melius, ac brevi convaluit, stupentibus omnibus qui paulo ante habuerant ipsum pro mortuo. cxxv. Filius Catharinæ, uxoris Baptistæ Filis de Triangia, parœciæ Sundriensis, adscriptus jam erat mortuis a vicinis omnibus, periculum ex gravitate morbi metientibus; vovet illum mater sua Beato, cum subitanea mutatione in melius, et recuperatione valetudinis perfectæ. D cxxvi. Baptista, filius qu. Antonii de Loi, ex Edulo vallis Camonicæ, filium habebat, sesqui anno circumferentem fœdissimam plagam, toto quidem illo tempore curatam, sed ne solidatam nec meliori loco sitam: votum anno MDCX vovet Beato, linitque oleo ejus plagam, cum spe bona illam solidandi, atque solidatione ipsa cis triduum secuta. cxxvii. Uxor Mag. Petri Sarotti de Edulo, anni MDCX mense Junio perducta ad mortis limina et moribunda erat, postquam commendatio animæ ejus per solitas Ecclesiæ preces facta esset, citra ullam spem vitæ diuturnioris: cum, Mag. Laurentio ejus filio votum concipiente in honorem Beati, nondum elapsis tribus horis, illa redit ad se, loquitur, cognoscit omnes, atque intra triduum cubile deserit perfecte sana.

82 cxxviii Michael, filius qu. Georgii de Castello Fusinarum, dies xviii decumbebat tanto dolore discruciatus pedibus, ut contactum nullum, ne lodicis quidem, ferre posset. Tandem nocte quadam voto facto, ad Beatum confugit impatiens doloris; simul obdormit, ac in somno videtur sibi posse incedere; experrectusque, cum tali fiducia surgit, atque obambulat totum cubiculum, paulo post ex toto sanus. E cxxix. Laurentius Jacobi Joannis Donæ, ex Isolazza parœciæ Burmiensis, gelatum pollicem sinistri pedis marcidumque a semestri habebat, maximo cum doloris sensu; qui pollex, sæpe quidem multumque medicatus, sed numquam cum levamine ullo fuerat. Quamobrem subsidium poscit misellus a Beato nostro, ac statim impetrat fugiente illico dolore; addensque pollici unctionem, restitutum sibi eum in integrum paulo post gaudet. cxxx. Josephus, quondam Adamini de Sondolo, infirmus, dextroque crure per menses duos sævissime semper cruciatus; votum Beato vovet, cessante mox cruciatu, atque intra octiduum desinente omni infirmitate. cxxxi. Antonius, filius Joannis Pacosii de Sancticolo vallis Camonicæ, cui luxata erat spina dorsi, costæque tres loco motæ; varia nequidquam expertus remedia, imo peritorum judicio immedicabilis humana arte; per votum agit apud Beatum, eumque visitans mense Majo præsentis anni MCCXII, ac ungens affectum dorsum, levatur continuo dolore, relinquit in loco sanus fulcra axillaria quibus venerat, reditque cum festina curatione totius mali. cxxxii. Dominus Carolus Quadrius Cluriensis, conficiebatur trium et amplius hebdomadarum doloribus, qui insidebant latera ac renes; nec inveniens per medicamenta F humana levamen, nec spem curationis, recurrit ad oleum Beati; eoque se liniens, ejicit paulo post calculum, ac sanus existit. Hoc autem factum est mense Julio currentis anni MDCXII.

Ego Nicolaus Lunghi Presbyter, præmissa deposui eo modo quo scripta sunt; in quorum fidem et me subscripsi.

83 *Idem ibidem* monitus ad declarandum particulariter processiones, quas superius innuit, cum declaratione etiam numeri personarum cujuslibet processionis et loci; *Respondit:* Ad hoc usque tempus notatas habeo in adversariis meis infrascriptas processiones. *Enumerat autem viginti et unam, quarum prima notatur venisse* anno MDCX, die III Paschatis Resurrectionis Domini. *Reliquis non apponitur suus dies; sed tantum annus: et octodecim quidem primæ referuntur ad annum prædictum* MDCX; *duæ sequentes ad* XI, *ultima ad* XII; *quo depositio hæc facta est. Enumerantur autem primo loco oppida, unde supplicatio venit; deinde exponitur, quot* circiter milliaria *distent a Saxo; denique additur numerus personarum, quæ singulis interfuerunt. Hæc omnia, compendii causa, sub tribus titulis in tres columnas dispertita subjicio.*

Oppida,

A *Oppida, unde venerunt. Distantia. Numerus personarum.*

	Oppida	Distantia	Numerus personarum
1	Caspanum	XXII M. P.	CL.
2	Ardennum	XVIII.	C.
3	Bulium	XVIII.	C.
4	Morbenium	XXII.	C.
5	Talamona	XX	C.
6	Rocoledum sub Morbenio....		LXX.
7	Fusinæ	XI	CL.
8	Postalesium	X	C.
9	Cajolum	VIII	C.
10	Castellio inferiore	VI	CC.
11	Albesagia	V	CC.
12	Sundrium	IV	MCC.
13	Plateda	III	CL.
14	Pons	vicina est	CCC.
15	Clusum	vicinum est	C.
16	Telium	V	CL.
17	Pons S. Jacobi sub Telio		LXX.
18	Carona	VI	LXXX.
19	Castellio inferior, iterum		CC.
20	Sienum supra Trahonam	XXIV	C.
21	Trahona	XXIII	CXXX.

B *Clausula examinis testis primi.* 14 *Post hæc* interrogatus de contestibus singulorum miraculorum seu gratiarum; respondit. Id in potestate mea non est enuntiare : quia in adversaria mea non retuli aliud quam miracula et beneficia, quæ ad me delata fuerunt. Interrogatus, an possibile sit, quod veritas aliter se habeat, quam ipse superius deposuit ; et an possibile sit, quod casus prædicti, quod ipse uti miraculosos refert, evenerint propter aliquod medicamentum adhibitum, vel ex aliqua al ia causa naturali vel accidentali; respondit : Veritas omnino ita se habet, ut supra dixi, tum de rebus illis, quas ipse vidi; tum de aliis, quæ mihi relatæ fuerunt ab illis ipsis personis, quæ beneficia acceperant ; aut ab aliis eorum nomine, prout supra in decursu annotavi : et ego quidem pro certissimo habeo, cuncta evenisse per solam gratiam atque intercessionem Beati, et non aliter ; præsertim illa, quæ ante oculcs meos facta sunt, quæque sine ulla hæsitatione pronuntio miracula esse. Super generalibus interrogatus, recte respondet, et quod quotidie, vel quasi, celebret ; non excommunicatus etc. nec instructus etc. et fuit citatus per Carolum de Castiomo, servitorem etc. Communis Clurii. *Et hic finis est examinis ac depositionis satis prolixæ D, Nicolai Lunghi, Curionis Saxi, testis in hoc processu omnium primi. Cujus depositionis, ut principium totum, ita totam quoque clausulam adscripsi : et* C *similiter adscribam in depositione testis secundi, in specimen sequentium omnium, quæ fere ejusdem tenoris sunt, quod quidem in clausulis attinet ad Interrogationes. Et hæ ubique latinis verbis in ipso processu expressæ sunt, uti et principia cujusque examinis : non item Responsiones examinatorum, quas singuli testes suo modo et lingua formant. Notandum quoque est, in præmissa D. Nicolai Lunghi depositione multa paucis proponi, quæ in sequentibus explicantur prolixius, per eos qui beneficia acceperunt.*

CAPUT VII.

Depositiones examinatorum anno MDCXII.

Inductio testis 2, D*ixi modo, testis quoque secundi examen ac depositionem proponenda a me esse integra cum principiis suis et clausulis in specimen aliorum, ubi illa fere prætermittam brevitatis studio. Incipit igitur examen ac depositio testis* II, *Catharinæ Micheloni, hoc modo.* Die XXV Septembris, *anni scilicet* MDCXII, coram prædicto Domino Archipresbytero Burmii, sedente super cathedra, posita in aula domus ecclesiæ S. Michaelis de Sazio, in qua Reverendus Curatus ipsius loci D *AUCTORE C. J.* residet, sitæ in dicto loco de Sazio, cum assistentia Excellentissimi Juris utriusque Doctoris Domini Antonii Mariæ Paravicini, Locumtenentis Generalis suprascripti Domini Capitanei, sedentis in eodem loco : quem locum etc. prædictus Dominus Judex elegit... pro infrascriptis peragendis. Constituta Catharina, filia Stephani Micheloni de Sazio prædicto, uxor Joannis Antonii della Briotta ejusdem loci ; juratque corporaliter tactis Scripturis, et citata per suprascriptum Carolum servitorem, ut supra; prout etiam in relatione mihi facta etc. et cui declarata fuit perjurii gravitas. Interrogata quam diu est quod sacramentaliter confessa non communicavit, juramento suo respondet *(Hactenus latine omnia. Responsio autem est Italica)* : Ultimum communicavi die festo Nativitatis B. Mariæ hoc ipso mense. Interrogata, quid sentiat de dicto B. Aloysio ; et qua veneratione colatur : et, si miracula novit ad ejus intercessionem concessa ; et in specie sibi concessa; declaret. Respondet : Verum est, prædictum B. Aloysium a me reputari magnum Sanctum, et magnum maxima veneratione apud Deum : estque ipse in Advocatum nostrum apud populum hunc, multosque alios, non tantum in Vulturena valle, verum E etiam in valle Camonica, Pusciano, et alibi.

deponentis curationem suam a dolore dentium, 86 Interrogata de causis scientiæ. Respondet : Hoc scio ; quia nata in hoc loco Sazio, video quotidie concurrere multam gentem, viros, feminas, Religiosos, atque alios, ut lucrentur indulgentias, ad hanc nostram imaginem et sanctas Reliquias dicti Beati, quæ in hac nostra ecclesia servantur. Vidi quoque varias supplicationes eo duci e variis oppidis dictæ vallis Vulturenæ ; et passim publice prædicantur innumera miracula, ad ejus invocationem a multis obtenta. Præter hæc, ego ipsa obtinui sequentem gratiam. Sunt modo anni tres, quod ego per dies et noctes, ut minimum octo continuos, crudelem in modum discruciata fui dolore dentium, qui nec partem quietis ullo mihi tempore permittebat. Quamobrem persuasa a matre mea Joannina, de consilio adm. Rev. Presbyteri Nicolai, Curionis nostri, erexi me in lecto, ubi cubabam : atque, ut potui, sedens, sustuli mentem ad Deum et ad Beatum, vovique recitare ter Pater et Ave et Credo quotidie per octiduum; et statim, statim, dico, fugit a me dolor ; dormivi multum temporis, ac deinceps dolorem dentium non sensi. De hac re testimonium perhibere etiam mater mea potest, et quotquot in domo nostra sunt; qui omnes stupuerunt, videntes F tam subitaneam mutationem. Hæc porro vera esse scio, quia mihi ipsi acciderunt.

et clausula examinis ejus. 87 Interrogata, num hæc fuga doloris posset adscribi medicamento, aut aliter evenisse quam per miraculum. Respondet : Adhibita fuerunt antea aliquot remedia, puta, incensum et similia sed nullum mihi afferebant levamen, imo irritabant potius dolorem : ac duobus ultimis diebus nihil plane adhibui, rata id esse supervacaneum. Quocirca omnino existimo, nulla mihi medicamenta, nullam causam naturalem aut accidentalem, depulisse dolorem ; sed solam Dei gratiam, Beato patrocinante. Super generalibus interrogata ; respondet recte, et quod non fuit ab aliquo instructa : nec est excommunicata : et est ætatis annorum XXVII circiter ; et fuit citata prout supra etc. Ego idem Paulus Notarius pro dicta Catharina, nesciente scribere, in fidem subscripsi. Prosper Peranda Archipresbyter, Judex ut supra, pro fide etc. Et de prædictis rogatus sum ego idem Notarius etc. *Eamdem curationem Catharinæ deposuerunt etiam, memorati ab ipsa, mater ejus Joannina, testis* V ; *et Curio ejus, Dominus Nicolaus : et hic quidem initio depositionis suæ ait, factam*

AUCTORE C. J.

A *factam esse curationem* mense Februario anni MDCVIII, *fuisseque* secundam omnium, *quas Deus ad invocationem B. Aloysii concedere miseris mortalibus Saxi dignatus est. Illa vero testatur, filiam*, se præsente, votum concepisse et statim absque dolore fuisse; et post aliquantum somnum surrexisse perfecte sanatam.

88 *Testis* III, Riccadona, filia Joannis de Roda. etc. *(prout in catalogo testium) post multa generalia ad cultum Beati facientia, de se ipsa addidit :* Anni duo fuerunt nupero Januario (*deposuit anno* MDCXII, XXV *Septembris*) quando ego in puerperio laborans per triduum, ultimo tandem die comperi fœtum in utero mihi transversum jacere, capite dextrorsum, pedibus sinistrorsum extensis : jamque versabar in gravi vitæ discrimine : cum vix mihi illitus fuit venter oleo, de lampade ejusdem Beati sumpto, et ilico sensi, erigi in utero fœtum, et componi ut oportet; ac paulatim cœpi adjuvare me, peperique citra dolorem ullum infantem mortuum. *Citavit contestes Luciam Ambrosii, et Pasquinam Moretti socrum suam, quarum illa in Catalogo testium præmisso est*, XV, *hæc* XVI *: prima confirmatis Riccadonæ dictis, ait*,

Fœtus in partu transversus

sine dolore emittitur.

B venisse sub vesperam cum oleo Beati R. D. Curionem Nicolaum in domum periclitantis feminæ, quæ credebatur jamjam moritura ; factaque ei per aliquam adstantium unctione , ilico eam, per gratiam Dei et prædicti Beati, peperisse. *Altera confirmationi suæ ejusdem casus subjungit :* Quod vero ad me attinet, multæ mihi gratiæ obveniunt a Beato illo; et quotiescumque nomen ejus invoco, perfundor lætitia, internaque animi consolatione. Atque illud etiam singulare obtinui, quod cum hac ipsa æstate multum cruciarer dolore oculorum, adhibito ejus oleo, statim sine cruciatu fui, et deinceps mansi. *De hoc Riccadonæ partu locutus est etiam D. Nicolaus Lunghi.*

89 *Testis* IV Joannina *etc. ut in catalogo testium ; qui et sequentium omnium cognominibus, familiis, patria, ætate ; tempore et loco depositionis inveniendis, consulendus erit.* Joannina, *inquam, testis* IV *ita deponit.* Ego opem et intercessionem Beati apud Deum experta sum ab annis circiter tribus. Primum in filio meo, nomine Andrea, ætate tunc annorum IX. Is utraque coxa dissolutus atque impotens movere se loco, sesqui mensem lecto decubuerat, neque poterat satisfacere necessitati naturæ absque alieno juvamine. Quamobrem, intellecto per B. Aloysium patrari miracula, ad ipsum me converti; positisque

Utraque coxa ischiadicus

C prope lectum infirmi genibus, vovi Missam unam, a me, dici curandam in honorem Dei, B. Mariæ Virginis et hujusce Beati. Facto voto descendi ad curandas res quasdam domesticas ; et paulo post ad filium rediens, conspicio eum, vix credens oculis meis, se vestire et lecto descendere persanatum, neque amplius illo malo laboravit. Atque hæc ego ipsa vidi oculis meis. *Citat contestes maritum suum ancillam Jacobinam, qui audita curatione filii*, accurrerunt, obstupuerunt, et genua flectentes gratias egerunt Deo et B. Aloysio. *Ancilla autem, quæ testis est* XXVII, *tum similia deponit ac domina sua, tum hæc addit :* Cum æger transportabatur e lecto suo in alium locum lamentabatur vehementer præ doloris acerbitate ; et ego conscendi paulo post matrem ad cubiculum infirmi, vidique eum per illud obambulantem plane incolumem. Hæc autem affirmo, quia tunc ibidem, uti adhuc, ancillabar, et vidi oculis meis quæ dixi, et scio, alia ei medicamina adhibita fuisse nulla; *est etiam in depositione D. Nicolai sub initium, uti et quod hic sequitur.*

voto matris in momento sanatur.

90 *Testis* VI, Joannes Bartholomæi Angelini, *præfatus fere ut alii supra, dixit porro :* Contigit in domo mea, meam infantem sesqui anniculam pro-

Olei unctione

D fluvio alvi sanguineo et fere continuo laborare, per integri anni spatium; neque jam spes supererat nobis aliisque ulla vitæ longioris; quin et in dies singulos expiratura credebatur, neque poterat amplius sugere : quando ego quodam vespere livi frontem ejus pauxillo olei e lampade Beati; et sequenti mox nocte cœpit infantula dormire, sugere lac, et mane comperta est valere oppido bene; perrexitque valere usque in hunc diem. *Tum subjungit, illud contigisse* ab annis tribus; *puellæ nomen esse* Catharinam; *contestes*, uxorem suam Elisabetham; Stephanam Rainoldi de Furno, uxorem olim Dominici Angelini; et fere omnes incolas ejusdem villæ Fontaninæ; præ ceteris tamen, Mariam, conjugem Mauritii Delei, *quæ non tantum confirmat jam dicta, verum etiam de se suoque filiolo deponit, ut sequitur.*

convalescit infans a fluxu sanguinis,

91 *Testis* VII, Maria, uxor Mauritii Delei, *de qua modo dixi, anno* MDCXII, XXVII *Septembris, examinata*, Tres, *inquit*, jam anni sunt a mense Aprili, quando lactanti mihi puerulum semestrem defecit lac, hebdomadasque tres continuas eo carui. Interea portabam famelicum modo ad hanc, modo ad illam nutricem, emendicans ei alimentum necessarium : cum

recuperat nutrix amissum lac,

E die quodam invisi mane ad ecclesiam Beati, ibique livi ambas mihi mamillas oleo lampadis ejus; et instanti tempore lac mihi supervenit, tanta festinatione et copia, ut redeunti domum effl.ueret, indusiumque et vestem pectoralem madefaceret. *Confirmant hæc testes* XXIV et XXV.

92 *Testis* VIII, Lucia, vidua Mauritii Moretti *etc. ita deposuit :* Elapsis aliquot annis, et prius quam in ecclesia nostra Saxi coleretur B. Aloysius, audivi aliquoties R. D. Nicolaum, Curionem nostrum, prælegentem nobis historiam vitæ et miraculorum ab illo factorum; indeque inhæsit animo meo præclara opinatio de sanctitate ejus. Contigit deinde in pervigilio B. Mariæ Elisabetham visitantis, tribus abhinc et quod superat annis, Michaelem Michaloni, jam mortuum, dum forte desiliret e muro quodam, infigere pedem spinæ tricuspidi permagnæ : ex quo perforatus pes, intumuit; tantumque homini creavit dolorem, ut XV diebus continuis capere quietem nullam posset; jamque circum putrescebat purulentum vulnus : quando convenit eum in pervigilio B. Mariæ prædicto Dom. Nicolaus Curio noster, invitatque secum ut comitetur postero diluculo, ad Beatam Virginem Tiranensem ; quæ X mille passus Saxo abest. Respondit ei ille hujuscemodi verbis : Nihil equidem fecero libentius. At consistere erectus vix

curatur pes fœde læsus

F possum pede altero, propter vulnus, quod circum putrescit atque acerbissimos dolores per totum illud corporis mei latus diffundit. Offert ei prædictus Curio de oleo e lampade Beati, mandans uti ante recitet tertium Pater noster et Ave Maria, quam illo pedem ungat. Fecit ita æger; mox dormivit nocte tota, et experrectus mane, non tantum sanus fuit, sed nobiscum perrexit quoque pedes ad Beatam Virginem prædictam.

93 *Interrogata testis* de causis scientiæ, *respondit :* Scio hæc, quia habitans prope Michaelem prædictum, quotidie eum invisebam; et pedem inspiciens, semper pessime affectum comperi, usque ad pervigilium, quod dixi, B. Mariæ. Applicavi quoque vulneri medicamenta, a peritis talium præscripta; sed absque medela. Postridie autem, ipso nempe festo B. Mariæ, invisenti mihi illum de more, ostendit eumdem pedem suum ex integro sanatum, solidatum, et absque cicatrice; eodemque tempore narravit mihi quid pridie egisset, prout jam retuli. Hæc ipsa probe etiam sciunt, Bartholomæus filius *(testis nempe* XI) et Philippina quondam uxor ejus, et multi alii : *quos inter computari potest Andreas Martini testis* IX, *qui omnia confirmavit depositione sua; nec non D.*

nulla cicatrice relicta,

Nicolaus

A *Nicolaus Curio, qui compendio idem retulit supra; inquiens, unctionem factam esse* die I Julii, *quod est ipsum pervigilium Visitationis B. Mariæ, hic memoratum; et miraculum illud, secundum esse quod per unctionem, quintum vero universim omnium quæ Saxi patrocinante Beato facta fuerunt.*

item diarrhæa sanguinea.

94 *Eadem testis retulit etiam illud :* Eodem anno filiolus bimus Bartholomæi Semperbene, fratris mei, Stephanus nomine, laborabat jam decimum diem diarrhœa sanguinea et acerbis torminibus; cum mater sua, conferens se rus ad laborandum, curam ejus mihi commisit in domo mea; et habebam forte in manu cochleare ligneum, quo usus fuerat Clericus quidam Sundriensis, ad hauriendum necessitati ac religioni suæ aliquantum olivi e lampade Beati. Accepi inde, qua potui reverentia, pauxillum illud, quod ligno, uti sit, adhærescebat adhuc, illoque livi ventrem pueri circum umbilicum : et ille continuo distendit corpusculum suum, quo modo solent excitati e somno; sudavit aliquantum; paulo post obdormiscens, quievit horas quinque continuas; quando rediens mater ejus Joannina, puerumque accipiens, miratur sanum esse : et sanus deinceps mansit.
B Nunc tamen alio ex morbo mortuus est. *Interrogata iterum,* Num possibile esset vel ipsa crederet, quod salus obtenta per dictum puerum et supradictum Michaelem, evenerit ex aliquo medicamento vel accidente, quam per miraculum vel gratiam. *Respondit :* Credo ego, aliter non evenisse, propter causas quas dixi; maxime vero, quia unius atque alterius sanatio instanti tempore peracta est, prout retuli. *Confirmarunt hæc pater et mater pueri, testes* X *et* XXVIII, *depositionibus suis, nec non D. Nicolaus supra.*

Apparens Beatus liberat energumenam.

95 *Addit etiam eadem Lucia, testis* VIII, *sic dicens :* Aliam gratiam nihilo minorem obtinui ego mihi, per intercessionem ejusdem Beati. Fui nempe a Dæmone insessa, miserumque in modum vexata annos XII continuos. Sæpenumero recurri ad B. Aloysium, postulans malo hospite liberari : servivi etiam, idque perpetuo, in domo Curionis nostri et in ecclesia, saltem ex quo ibi facta sunt miracula; et omnia lubenti præstabam animo tamquam ipsi Beato. Hinc, opinor, nocte quadam, annis abhinc plus quam duobus, non dormiens, sed recte vigilans, videre mihi visa sum per breve spatium temporis Beatum ipsum, illa statura et forma qua depictus est in ecclesia : videbaturque manum suam, quæ frigidiuscula erat, apponere meo pectori, dicens; Ne dubites,
C filia; sustine, ego te juvabo. Et ex illa hora huc usque, transactis propemodum tribus annis, nihil incommodi, ut prius, passa sum; ut credere liceat, me liberatam esse inviso hospite. *Hæc, ejus filia Ursina, testis* XXIX, *confirmavit depositione sua.*

Os digiti contritum,

96 *Testis* IX, Andreas, *etc. deposuit, uti proxime superiores, anno* MDCXII *die* XXVII *Septembris, sic aiens :* Proxima S. Luciæ festa luce duo anni erunt, quando ego, facultatem concedente Curione nostro, cum aliquot operis meis incubui ad efferendum e vinea Domini Caroli Quadrii aut Privignorum ejus, ingentis molis saxum, instar lapidis torcularis, quod forte ceciderat e muro meo, vineam ipsius disterminante a mea; cumque vectes una supposuissemus saxo ad illud emoliendum; accidit unius collaborantium incuria, digitum hunc meum dextræ manus medium comprehendi inter saxum et vectem; atque inde findi os ejus quam longum est, cum incredibili dolore et magna sanguinis effusione. Vesperi domum reversus, curavi statim contritum digitum ungi oleo Beati, voto addito recitaturum me quotidie tertium Pater et Ave usque ad Natalem Domini : atque illico cessavit cum unctione dolor; quievi placide tota nocte, ac mane digitus sibi restitutus, integer ac sanus fuit, uti modo videtis. *Ad*

redintegratur illitum oleo.

D *Interrogationes consuetas respondit,* nihil medicaminis humani applicatum digito fuisse; seque credere non aliter illum quam ope Beati curatum esse; *confirmante id ipsum filia ejus Joannina, teste* XXVI. *Et prosequitur Andreas.* Multas quoque alias ab eodem Beato gratias accepi. Alias namque laboravi torminibus ventris, alias doloribus capitis : et primo quoque tempore, quo feci votum aliquod, quamvis minimæ rei, ilico sanatus fui. AUCTORE. C. J.

obstipata 15 dies alvus pueri,

97 *Testis* XII, Catharina, filia Maphæi *etc. sua prompsit hoc modo :* Præsens fui cum puer anniculus magistri Joannis Antonii Miotti de Ponte, tribus fere adhinc annis, obstipata alvo, solvere naturam non potuerat a decem et pluribus diebus continuis, atque instar moribundi inclinato capite languebat. Nihil autem juvantibus glandulis medicis, et quæ præterea applicata fuerant medicamentis; tandem recurrendum esse duximus ad oleum Beati, eoque inunctam sphærulam de nuce applicuimus puero; qui statim alvum solvit, sibique belle restitutus est, neque amplius ei tale quid accidit, quod sciam. *Adfuerunt quoque in curatione pueri, Dom. Lucretia, mater, et Dom. Anna, soror ejus, testes* XIII *ac* XXXIII; *quæ puerum vocant* Vincentium : *et soror quidem, non tantum adfuisse se, ait; sed etiam* orasse dum unctio E
fiebat : *mater vero ætatem ejus determinans,* tunc novem mensium fuisse, *dicit ex quibus* fere sex laboraverat quidem duritie alvi, sed postremis quindecim diebus nullum ejus habuisse beneficium, exonerando eam; atque inde passum fuisse acerbos dolores. Jamque appropinquabat morti, *ait,* cum Catharina *prædicta,* neptis mea, mihi laudavit oleum B. Aloysii *etc. Ad Interrogata porro respondit :* Applicueramus quidem puero, præter alia medicamenta, sphærulas multas : sed nulla juvit, quam ultima illa, quæ uncta fuit oleo Beati, atque integram semimortuo valetudinem reddidit. Inter ungendum tamen jussimus nos matres, humi genua ponere Annam privignam meam, et Catharinam atque Hieronymam, filias Catharinæ neptis meæ supradictæ; ac recitare quanta possent religione tertium Pater noster et Ave Maria. Hinc firmiter credo, per solum miraculum puero sanitatem a Deo et Beato nostro restitutam esse.

eodem oleo uncta, laxatur;

similiter et hernia prægrandis curatur

98 *Testis* XIV Magdalena *etc. sic locuta est :* Filiolo quodam meo bimulo, grandi duraque hernia laborante in sinistro inguine, vovi ego, ita divinitus inspirata, me in honorem Dei omnipotentis, beatissimæ Virginis ac B. Aloysii, puerum illum por- F
taturam semel ad ecclesiam ejusdem Beati Saxensem; ituram vero eodem, absque onere illo, decies aut duodecies. Post votum hoc, portavi puerum quo dixi; unaque monstravi illum Reverendo Curioni istius loci, lustrico patri meo : qui desperavit salutem ejus, suasitque ut Nurciensibus medicis curandum offerrem. Ad hæc ego : Malim mortuum videre puerum, quam ferro secandum permittere; sed spero firmiter, ope Beati hujus curatum iri. Quo audito, livit ille partes pueri affectas oleo ejusdem Beati thaumaturgo; et ego discessi domum meam. Progressa vero ad mediam fere viam, inspexi puerum, et perfectissime curatum comperi : neque vel indicium istius mali deinceps apparuit amplius. *Interrogata autem* de tempore et contestibus; *respondit :* Existimo a tribus fere annis id factum esse. Adfuit autem et maritus meus; estque etiam conscius rei gestæ D. Leonardus Lunghi, Pontanus, qui puerum vidit, quando a me portabatur Saxum; atque iterum vidit, quando reportavi illum inde, plene curatum; idque cum magna admiratione sua et omnium, qui, quod factum erat, audiebant : quia hernia illa foris extabat tam grandis, quam est justus hominis pugnus, atque ita etiam extabat illo die et hora, quibus

AUCTORE. C. J. A quibus puerum portabam Saxum *Maritus, de quo hic mentio, est* Jacobus Martini, *testis* XXXII, *atque, non tantum se adfuisse, sed* in itu ac reditu uxorem comitatum esse; *et quæ acta, supraque relata sunt,* omnia vidisse.

et digitus fere præscissus.

99 *Testis* XVII, Jannolinus *etc. isthæc encomia Beato dedit :* Ego mihi persuadeo et credo, quantumvis hebes sim, hunc B. Aloysium fuisse optimum Dei servum et sanctum hominem : alioquin enim non consequeremur per eum illa beneficia quæ consequimur. Et ego consecutus sum unum, prout dicam. Quando proximus venerit Martius *(deponit testis anno* MDCXII, XIX *Decembris)* duo erunt anni, cum ibam ego lignatum in silvam, mecum ferens securim sub brachio sinistro ; contigit autem, incedentem per nives gliscentemque cadere, inque prælapsam securim impingere digitum meum auricularem sinistræ manus (quem ibidem ostendit) ac findi bifariam, ita ut os conspiceretur. Quid agerem? Strinxi digitum, et ligavi, ut potui; reversusque sum domum : ubi mater mea bonæ memoriæ, statim protulit ampullam cum oleo Beati; ac recitatis B pro me tertium Oratione dominica et Salutatione angelica in honorem Dei, beatissimæ Virginis ac B. Aloysii, instillavit digito vulnerato guttas duas prædicti olei, et obvolvit aliquid ligaminis. Cum ilico cessarunt dolores, alioquin vehementes, ac postero die, quod dixi ligamen excidit per se, apparuitque digitus solidatus, ac de integro sanatus, nisi quod, qua sanguis decurrerat, adhuc ruberet. *Addit pater ejus, testis* XIX, curationem fuisse subitaneam, et se omnia vidisse.

Idem oleum brevi tempore depellit

100 *Testis* XVIII Margarita *etc. deposuit anno* MDCXII *mense Decembri, sequentem in modum :* Habeo filium, nomine Joannem, ætatis annorum XIV ; qui proxime elapso Aprili, quodam vespere domi sedens, nec opinato cœpit cruciari auricula sinistra, et lamentabiliter conqueri. Jussi ego illum lamenta comprimere, aliud id non esse dictitans, quam frigus quoddam brevi transiturum. Conticuit ad hæc tantisper ille ; sed non diu; cum denuo cœpit vociferari, Heu me ! heu me ! Et ego; Quid tibi autem? Ait, torquendo os, nescio quis auriculam meam invasit dolor, qui intolerabili modo discruciat mihi caput ac diffundit : nec poterat loco consistere. Interim tamen temperavit aliquantum a querulis vocibus, id est per horam fere unam ; cum acerbiora denuo erupit in lamenta, atque altum ejulare perrexit tota nocte. Diluculo, incerta quid puero facerem, quietem nullam capiente, surrexi e strato, et orans Deum pro eo, ipsum quoque orare jussi. Deinde reminiscens, habere me adhuc aliquid de oleo B. Aloysii, jussu puero incumbere dextro lateri, guttulam ejus unam instillavi auriculæ dolenti. Quo facto, lamentari desiit, somno se dedit, atque ad meridiem usque dormivit. Tum vero a me excitatus, surrexit sanus et doloris expers, nec umquam amplius eum sensit.

dolores auriculæ,

C

item renum laterumque ;

101 *Testis* XX. Spectabilis D. Carolus *etc.* Plane existimo, Majestatem divinam intercessione B. Aloysii præstare multa mortalibus beneficia; et mihi præstitisse confiteor, tametsi non multa in illum ferebar religione. Nupero Julio (*anni* MDCXII) agebatur, ni fallor, dies Jovis, cum vespere me incessit dolor iliacus ; sed is, adhibito e calido cinere remedio, mane nullus superfuit. Supervenerunt autem mihi sabbatho sequente sub vesperam dolores renum et dextri lateris tam vehementes, ut male mecum agi existimarem, medicinis quibuscumque nullum afferentibus levamen. Cumque dolores interim diu noctuve nihil remitterent, sed potius crescerent, accersivi die Martis mane Confessarium meum, eique explicavi arcana conscientiæ; in deterius semper vergente morbo. Vespere tandem diei Mercurii suasum mihi et persuasum fuit, uti oleo prædicti Beati, cui catenus non magnopere afficiebar. D Quamobrem attulerunt illud mihi ab uxore D. Julii Ruscæ; et converti ego me ad Beatum per orationem. Paulo post unxit me Lucia, famula excellentis Domini Doctoris Lanizari ; incipiens sub costis dorsi, atque inde procedens deorsum usque ad anum : quatenus vero digitum ducebat ungendo, eatenus evanescebant dolores ac reducebantur omnes ad solum anum ; cum ilico solvi urinam, primum quidem veluti filis quibusdam sanguineis mixtam , deinde vero ac tertium perturbidam, arenosam et sanguinolentam ; tum denique valde claram : et in momento abiit reliquus omnis dolor. Atque hæc omnia spatio horæ dimidiæ facta sunt ; eodemque vespere surrexi e lecto sanus, nec sensi deinceps dolores ejusmodi : et ex illo tempore eumdem Sospitatorem meum religiose veneratus sum, tamquam acceptæ sanationis auctorem, post Deum. *Hæc omnia distincte confirmant juramento suo, Lucia quæ ægrum unxit, testis* XXI ; *et Domina Lælia Lazaroni, testis* XXIII ; *nec non medicus, Nicolaus Tarchini, testis* XXII ; *inquiens;* se mane ægro adhuc adfuisse, E æque oppresso ac prius ; post prandium vero ejusdem diei, unctum oleo Beati statim urinam reddidisse sanguineam ac arenosam ; et statim fuisse sanum, et e lecto surrexisse, et secum eodem vespere exivisse in forum ; *nec dubitat affirmare*, curationem illam vere miraculosam esse; quia vi nulla medicamentorum aut arte humana fieri tam subitanea potuit.

CAPUT VIII.

Examinati anno MDCXIII.

Juvat periclitantem in partu,

Testis XXX, Dominica de Briottis *etc. deponens anno* MDCXIII *mense Majo*, Quatuor, *inquit*, abhinc annis plus minus periclitabatur in partu filia mea Catharina, uxor Jacobi de Famalonga ; et prope desperationem res venerat, cum eo vocatæ, ego et aliæ feminæ, multa tentavimus; atque inter alia etiam sustulimus dolentem per pedes sublime, quo suum rediret in locum fœtus, cujus una tantum manus prodierat. Sed omnia hæc nequidquam tentavimus. Tum vero illa, implorata ope B. Aloysii per votum, misit maritum suum allatum de oleo ejusdem; quo accepto, unxit eam Catharina, uxor Jacobi de Briottis lustrica mater sua ; et vix uncta fuit, quin per F gratiam Dei ac B. Aloysii pareret infantem.

paralyticæ reddit facultatem gradiendi,

103 *Testis* XXXIV, Nesa, *sive Agnes*, de Caprinellis, Communis Platedæ, annorum XVI, *deposuit eo dem anno die* II *Maji, de paralysi sua et curatione per B. Aloysium; ita incipiens :* Sum ego pauper puella, patre matreque orba, quæ vix scio loqui : dicam tamen, quid opis consecuta sim a B. Aloysio. Proximo S. Jacobi festo quadriennium erit ; quando paralysi tacta fui a decem inde mensibus, sic ut incedere non possem ; et a lumbis usque ad plantam pedis nec frigus nec calorem sentiebam ; insuper et brachiis dolebam et manibus. Interea crebras ad Beatum fudi preces, ut mihi vires impetraret a Deo, sufficientes ad invisendam ejus ecclesiam Saxi, ubi celeberrime colitur; et frater meus Antonius fecit mihi par fulcrorum axillarium ; quibus incumbens promovi me, quanto conatu, tanta difficultate ; donec venirem ad locum destinatum, comitante me mea sorore Tengola et adjuvante. Factum autem hoc fuit die Dominico, festum S. Jacobi antecedente. Ibi uncta fui in ecclesia oleo lampadis, et aliquantulum precata Deum ac Beatum, per utriusque gratiam erexi me in pedes, et cœpi ambulare absque fulcris ;

A fulcris; eorumque altero in ecclesia relicto; alterum, quo tamen numquam innixa sum, lætabunda retuli domum, ibique combussi; ac semper deinceps sana fui. *Placuit Auditoribus Rotæ hanc historiam transferre ad Relationem suam num.* 115; *ex hac ipsa et aliorum contestium, qui illic nominantur, depositionibus: et proferunt medicos, ex quibus probetur, id vere miraculum esse.*

104 *Testis* XXXVII, Joannina Tedoldi etc. *respondit examinatoribus:* Versabar anno MDCXI mense Majo, in campo heredum Baptistæ Jambellani, fodiens serendo milio; cum insessit me tantus dolor capitis, ut deficerem animo, et manibus evellerem mihi crines. Tam misero me constituta loco, soror mea Maria, verita ne ibidem morerer, misit qui accerseret Reverendum Curionem nostrum, ut opem mihi aliquam afferret. Is adductus, deprehendit a spiritu maligno me agitari, ac redire domum exorcismis adegit, admodum fatigatam. Perrexit ibi dæmon exagitare me, tam noctu quam diu: perrexit quoque Curio noster exagitare ipsum adjurationibus sacris; utque id majori præstaret efficacitate, in ecclesiam inducebat. Cum vero illæ, sæpius iteratæ, nihil proficerent, aut tyrannidem inimici vel minimum coercerent; hortatus me est idem Curio in ecclesia existentem, ut per votum postularem a B. Aloysio liberari inviso hospite. Feci mox votum eodem adhuc tempore matutino, me invisuram ad Beatum Saxi; et postero die, qui erat quintus Augusti, re ipsa eo invisi: atque exinde, id est a tempore quo votum feci, usque in hanc horam, volente Deo ac intercedente Beato illo, nullam agitationem aut perturbationem amplius experta sum: cum antea nullus transiret dies, quo non insanirem in aliquo, non tantum inepta ad laborandum domi aut victum mihi foris comparandum, sed etiam impedita ab eodem spiritu, quo minus ecclesiam adirem, ibique sacrificio Missæ aut aliis divinis Officiis interessem.

a dæmone insessa,

B

concepto ad Beatum voto

statim liberatur.

105 *Deponunt idem soror Joanninæ Mariæ, et Curio prædicti; testes* XXXVIII *et* XXXIX. *Et Curio quidem jam relatis superaddit:* Usus fueram longo tempore consuetis Ecclesiæ exorcismis, ac tandem animadvertens, me actum agere, recordatus fui B. Aloysii multipliciumque beneficiorum, quæ invocantibus opem suam mirabiliter præstabat; ac jussi infirmam die quodam Dominico, post ultimum exorcismum, in honorem Beati istius votum facere; et postridie, id est Lunæ, curavi conducendam Saxum, XX *mille passus Talamona dissitum:* sicque consecuta est integram liberationem a tempore quo votum emisit; neque deinceps molestiæ quidquam habuit. Dico etiam, quod eadem Joannina, priusquam votum faceret, habuerit signum nigrum adinstar circini in manu sinistra, quodque illud prius omnino evanuerat quam votum complesset. Et hæc omnia ego vidi, illo modo facta esse quo dixi. *Superaddit quoque soror, quod ipsa adfuit, quando Joannina votum fecit, quodque eam deduxit ad ecclesiam: et quod deinde illa tam libera fuit, acsi numquam fuisset obsessa. Quod vero ad nigrum signum, jam memoratum, attinet;* Ego, *inquit,* illud perbene vidi, et fuit in manu sinistra, quo loco priusquam a dæmone invaderetur nihil ejusmodi videre erat. Quando autem post votum emissum liberata fuit dæmonio, simul liberata fuit illo signo. *Ex his concinnarunt etiam Auditores Rotæ, quæ habent compendio in Relatione sua, et medicorum testimonio confirmant miraculum esse.*

106 *Idem Curio, testis* XXXIX, *jam dictus, qui et professor S. Theologiæ, etc.* interrogatus (*ita latine legitur in processu*) quid sentiat de B. Aloysio. Respondet, prout in scriptis dedit penes me Notarium etc. Cujus suæ scripturæ tenor est, *ut sequitur, ex Italico Latine versus:* Ego Fabianus Cossongia, Presbyter, Curio Talamonæ, testis ut supra; dico et existimo, Beatum istum Aloysium Gonzagam per merita sua sibi acquisivisse paradisum cœlestem, in eoque versari; et propter eadem merita dispertiri Deum beneficia miraculosa, per hasce regiones, implorantibus auxilium ejus. Et hoc dico, non tantum propter miracula, quæ leguntur facta esse Romæ atque aliis per Italiam locis; verum etiam propter illa, quæ spectantur vel audiuntur quotidie fieri hic dissitisque per circuitum oppidis; ex quo veneratio Beati et operatio miraculorum Saxi, ubi quædam ejus Reliquia et effigies servatur, principium habuit. Hinc plebs ista mea Talamonensis in necessitatibus suis non semel ad ejus præsidia confugit; confidentius tamen anno MDCX, qui contagiosus fuit, si alias ullus, proter variolos, quibus pueri moriebantur passim. Videntes autem oculis suis Talamonenses nostri, subditique pagi, quantam cieret stragem puerorum contagio illa Morbenii, locisque vicinis, atque aliis per Vulturenam vallem; neque, quid agerent satis certi, convenere in eo, ut prætermissis humanis præsidiis, confugerent ad opem divinam.

Sæviente circum contagiosa lue,

D

AUCTORE C. F.

Morbenienses, facto voto,

E

107 Quamobrem statuimus unanimi consensu ac voto, elatis sublime Crucibus supplicantium more quotquot colligi possent, procedere Saxum, ut conservaret nos Deus per famulum suum Aloysium a maligna, quam dixi, contagione, quæ jam in hac parœcia nostra Talamonensi, Saxo distante mil. pass. XX, cœperat inficere aliquot. Neque impedivit executionem voti perfrigidum cœlum, quod jam tum incommodabat. Iter enim ingrediebamur in pervigilio S. Andreæ Apostoli, anno jam memorato, personæ ducentæ simul et amplius, pedites omnes. Saxi postridie cantavimus Missam propriam de Apostolo, cum oratione de B. Aloysio, ut ipse nobis impetraret a Deo quod in votis erat. Ita domum reversi, circumspectantes, cognovimus per viciniam quidem nostram late grassari contagionem, et plurimos auferre e vita; intra terminos vero parœciæ nostræ, veluti propitiato Deo, ilico cessasse: cumque alii mense integro mortalitatem passi sint maxima puerorum strage, nos perdidimus tantummodo quinque: et hi quidem prius mortui fuerant quam votum emisimus. Huic porro voto nostro interfuerunt Consules, Consiliarii, et major populi pars: quos inter præcipui erant, Joannes Maria Vola et Angelinus Cavazza. *Hactenus Curio ille, qui et dicta sua mox confirmat, tamquam testis omnium oculatus. Quod item facit citatus ab ipso Joannes Maria Vola, testis* XL; *quantum saltem attinet ad emissionem voti publici et conservationem a contagione.*

ejus immunes fiunt.

F

108 *Testis* XLI, Domina Maria Elisabeth *etc.* Anno, *inquit,* MDCXI, die XXIV Januarii, lecto decumbente me ad pariendum, gravissimis cruciata doloribus, tandem prodibat infans, pedibus antrorsum; qui modus pariendi difficillimus juxta ac periculosissimus est. Qua de causa obstetrices, aliæque præsentes feminæ, vehementer perculsæ, cœperunt male metuere et meæ et pueri vitæ; nec sciebant, quid casu tam formidoloso agendum sibi esset. Inter ea in mentem mihi venit B. Aloysii et miraculorum ejus; ad ipsumque me summa cum fiducia convertens vovi, visitaturam me Saxum, ubi exposita est imago ejus; si placeret Deo, intercedente beato Juvene, liberare me præsenti periculo amittendæ vitæ, et concedere infantulo sanitatem, non modo corporalem, sed etiam spiritualem, id est gratiam sancti baptismatis; quia prædictæ obstetrices aliæque feminæ existimabant, fœtum esse præmortuum. Ecce autem, vix edideram votum, et ne vix quidem, cum ilico omnis a me abiit dolor, et infans (quæ Deo

Item per votum solvitur

partu difficili

AUCTORE C. J.

periclitans de vita mater.

A Deo Beatoque sit laus) sibi viam invenit absque meo cruciatu, illo difficillimo exiens modo, quo jacebat; videlicet pedibus antrorsum prodeuntibus; et erat vivus: verumtamen initiatus sacro baptismate ab aliqua adstantium feminarum, paucis post horis vivere desiit. *Obstetrix prædicta, Joannina nomine, testis* XLII, *declarat, eumdem partum, quem* se obstetrice præsente, et matris fœtusque mortem timente, *Maria Elisabeth,* facto voto, statim sine dolore, sine periculo *edidit, esse* miraculum suo judicio singulare et stupendum. *Eadem omnia confirmat etiam testis* XLIII, *quæ et ipsa adfuit parturienti.*

Puer,

109 *Testis* XLIV, Domina Catharina *etc. deponens anno* MDCXIII, *mense Aprili;* mense proximo, *inquit,* biennium implebitur, et erat (si recte memini) dies festus, ex quo ego stabam in atrio domus meæ, una cum duobus filiis, quorum uni, Joanni Antonio; alteri, Francisco nomen est; et hic quidem, natu minor, annos nunc habet quinque circiter et dimidium (quem ibidem præsentialiter ductum mater ostendit). Illis autem, puerorum more ludentibus, contigit, istum natu minorem Franciscum, nescio quo modo impulsum ab altero, impingere in os B quoddam transversum, et cespitando prolabi per scalas quasdam nostras, gradibus XV altas; impactisque in illos ore ac mento, frangere imo findere sibi, quæ inter utrumque est, gingivam, a dextra atque etiam sinistra parte, ita ut tres primores ibi dentes dissoluti moverentur tamquam claviculæ cymbali: cum gingivis autem suis introrsum adacti erant usque ad extremam linguam, tanta cum sanguinis effusione, ut non facile explicatu sit. Tali rerum statu misi accersitum Joannem Brigidæ vicinum meum, qui me adjuvit in portando puerum, ita ut erat deformatum, per easdem scalas ad cubiculum. Ibi conati sumus emotam loco suo fissamque maxillam et gingivam reducere ad situm naturalem; sed frustraneus fuit omnis conatus. Quapropter dictus vicinus meus mihi suasit, ut filo æneo constrictam maxillam alligaremus loco suo, ut ut possemus, dum ipse properaret adducere chirurgum curando vulneri. At ego diffisa consilio humano, quod fallax est, recurri ad opem divinam: dictoque primum a me, deinde a tota etiam familia meo jussu, semel Pater noster et Ave Maria, ad honorem Dei, sanctissimæ Virginis matris, et gloriosi servi ejus B. Aloysii Gonzagæ; accepi oleum, quod penes me erat, sumptum de lampade, quæ ante imaginem et Reliquiam istius Beati ardet Saxi; illoque solo, C citra omne aliud remedium, oblivi maxillam, gingivam, mentum totamque partem læsam; et sic eum perrexi ungere tribus diebus continuis mane ac vesperi; iis vero elapsis, tam recte curatus fuit puer, quam si læsus non fuisset. Quæ res, enimvero miraculosa, quanto magis mihi consideratur, tanto mihi majorem affert admirationem et stuporem.

cui e lapsu confracta maxilla erat,

ab oleo lampadis

integritatem ejus recipit.

110 *Citat eadem testis contestes Joannem Brigidæ vicinum suum, suumque maritum: qui paulo post lapsum pueri* domum veniens, *inquit,* et sparsum ubique sanguinem conspiciens, voluit ejus causam scire. Quam edoctus, adiit puerum, tristique spectaculo in iram exardescens, illam in me pugnis et alapis exoneravit, veluti obnoxiam culpæ, opinatus minus me solicitam, quam par est, in conservando puero fuisse. *Nihilominus ille maritus Catharinæ, testis* XLV, *agnoscit in depositione sua, præmissa uxoris dicta de curatione pueri, verissima esse: quod etiam facit citatus Joannes, testis* XLVI, *qui quemadmodum adfuit primo statim a lapsu, ita post triduum eumdem vidit* omnino sanum ac lætum, nulla cicatrice aut vestigio vulneris retento; uti vos ipsi, *inquiens,* Domini mei, hic spectatis. *(Aderat enim puer a matre adductus.)* quæ res vere miraculosa fuit atque admirabilitatis summæ; meque indies magis confirmat in religione D et amore erga Beatum illum, quem omnes hujus nostræ vallis merito nunc venerantur donis, votis, peregrinationibus, concursu suo et supplicationibus publicis, æque ac alium quemvis Sanctum.

Eodem sanatur herniosus.

111 *Testis* XLVII, Nicolaus, aromatarius *etc. examinatus anno* MDCXIII, *ait;* Evidentia inter miracula, quæ ego vidi et cognovi, merito numerem quod contigit in filio meo quinquenni Nicolao. Laborabat is hernia et abscessu, defluentibus intestinis usque in scrotum incredibili cum dolore et lamentationibus pueri. Illi ego, qui artis medicæ non omnino imperitus sum, adhibui genus omne remedii humani, et meæ solius arti nolens fidere, consului chirurgum Nurcinum, qui talium scientissimus est: respònditque mihi, nullam superesse spem salutis nisi a sectione. Sed negavit mater pueri, illam se permittente faciendam; verita ne, quod sæpenumero accidit, inter secandum moreretur; simulque vovit conducere eum, et reipsa conduxit ad B. Aloysium in ecclesia Saxensi, ibique ipsum stitit ante imaginem Beati: eodemque in loco [post unctionem] statim abierunt dolor et abscessus; atque hernia ipsa ita coaluit, ut deprehendi vestigium ejus non posset, nec deinceps quidquam illorum rediit; gaudente E puero usque in hanc horam perfectissima incolumitate. *Ad interrogata respondit porro idem testis;* isthæc a triennio accidisse, et puerum in itu ad templum adhuc pessime habuisse, ac vehementer doluisse; revertentem vero exultasse sanumque semper mansisse: *nec tribui curationem alii cuiquam rei posse, quam meritis Beati,* quia aliud remedium superat nullum ex arte humana preter sectionem. *Citat rei conscios, uxorem suam* Luciam, *et chirurgum prædictum, nomine* Fulvium; *testes* XLVIII *et* LXXX: *quorum hic expresse dicit,* quod vocatus a patre, compererit filium ejus habere herniam intestinorum jam formatam, quæ juxta leges chirurgiæ curari non potest nisi incisione; quodque propterea curationem prædictam, plane divinitus factam esse, sustineat.

Manibus pedibusque repens annos 18

112 *Testis* XLIX, Dominica *etc. deposuit anno* MDCXIII, *die* VIII *Februarii, dicens:* Filius mihi est, Laurentius nomine, qui ab infantia nequivit umquam incedere ut ceteri homines, sed tantum more brutorum animantium quadrupedare; id est manibus pedibusque nixus, repebat per terram, impotens stare pedibus solis, iisve solis inniti, usque ad annum ætatis suæ duodevigesimum. Quo tempore ego, videns tam crebra per B. Aloysium fieri miracula, induxi in animum, implorare ejus opem pro filio; et F reipsa imploravi, visitando ecclesiam ejus Saxensem, ibique orando. Quatriduo autem, ex quo votum emiseram, elapso; nuntiatum mihi fuit, filium istum meum erexisse sese, insistere pedibus suis, et sustentatum duobus fulcris axillaribus incedere cum duobus in manu palis, prout faciunt alii multi: quod et verissimum esse mox comperi; et ille hactenus sic pergit incedere circiter triennium. *Interrogata, quis nuntium illum tulisset; respondit:* Marcus de Alexandria, caupo Bufetti, in cujus ego laborabam agro, et ipso in agro ille mihi, quem dixi nuntium tulit: non enim fueram quatriduo isto in mea domo, sed in domo prædicti Marci. *Interrogata denuo, num aliter quam per intercessionem Beati id contigisset; negavit:* Quia, *inquiens,* nullo umquam remedio humano usa fui; et malum non erat medicabile. *Interrogata denique de contestibus;* appellavit totam circum regionem, ac nominatim R. D. Antonium de Bonfadinis, Presbyterum et Curionem Bufetti. *Hic autem, qui est testis* L. *prædicta confirmans, hæc addit:* Existimo ego, B. Aloysium in cœlo magnum esse Sanctum, propter gratias singulares, quas tum populus

per votum matris erigitur.

meæ

A meæ curæ commissus, tum alii passim per ejus merita consequuntur assidue; maxime vero propter miraculum modo relatum, quod vidi. Vidit *quoque testis* LI, eumdem juvenem semper repentem, atque incedentem uti incedunt ranæ : suasitque matri ut recurreret ad patrocinium Beati : postea vidit eumdem recte incedentem pedibus suis; uti sonat depositio ejus.

113 *Testis* LII. Bernardus Folettus *etc.* E variolis ego captus oculis fui, et plane cæcus, annum unum ac semis; quando mea me mater duxit ad ecclesiam B. Aloysii Saxensem; fusaque ibi oratione ante

Cæcus, dum orat ante imaginem,

imaginem ejus, ibidem sensi oculos mihi meos clarescere; atque erigens me, perrexi nullo ducente ad portam ecclesiæ; et prospectans foras, potui res quasvis discernere; illoque ex tempore firmata mihi magis magisque est acies; qui prius manu debebam duci quo vellem ire; nec poteram tolerare lumen qualecumque, nedum radios solares, qui acutissimum inferebant mihi dolorem, nisi oculos panno aliquo contegerem. At vero deinceps ita restitutus mihi obtutus est, per gratiam Dei et B. Aloysii, ut videam, cognoscam, discernam omnia. *Tum additur latine :* Et ego ipse Notarius, de commissione supradicti Ju-

B dicis delegati, id an verum esset expertus sum, proponendo ei ante oculos objecta diversa, inter quæ filum duplicatum cum nodis, illudque distincte videbat ac distinguebat. *Subscribit his etiam pater pueri Jacobus, testis* LIII ; *inquiens*, adhibita ei reme-

illuminatur ;

dia nihil profuisse, imo medicos et chirurgos judicasse visum ei numquam restitutum iri. Se demum et uxorem suam, emisso voto, eum conduxisse ad Beatum; ibique facta oratione, eodem tempore illuminatum cognovisse sese, patrem ac matrem visu, quos antea non cognoscebat nisi auditu cum loquerentur; egressum esse per se sine duce e templo, et rediisse domum.

114 *Eadem confirmat mater ejus Magdalena, testis* LIV : *item R. D. Jacobus Antonius, sacræ Theologiæ Docto, Curio prædictorum, testis* LV; *qui etiam ipse*

quod miraculum esse probat medicus;

vidit puerum domi suæ cæcum; atque re ipsa cognoverat per varia experimenta, quod nec videret, nec splendorem ullum ferre posset. *Obtulerunt hoc ipsum factum Auditores Rotæ in Relatione sua num.* 111 *et* 112, *Paulo V Pontifici, tamquam probatum miraculum judicio expertissimi medici, quod penes me est, ex tabulario nostro Romano, dignum sane ut hic adscribatur; non solum propter auctoris eruditionem,*

C *in explicanda malignitate variolorum, eorumque efficientia ac difficili curatione; verum etiam ut inde certius dijudicare lector intelligens possit de aliis similibus, si quando usus fortasse fuerit. Ecce igitur ipsum, iisdem quibus conscriptum est verbis latinis :*

115 Quæ Medici Græci Ἐξανθήματα, Arabes et præsertim Avicenna, Variolas, Itali, Morviglioni

quia variolorum morbus

vocant; morbus quidam est, a quo (ut optime notat Avenzoar cap. ult. suæ Medicinæ) miraculum est si aliquis homo evadat. Omnes enim homines aliquando eo morbo tentantur, et ut plurimum in ætate puerili, ut experientia docet, et notat Mercurialis, lib. 1 de morbis puerorum cap. 2. Generantur autem variolæ (ut communis fert opinio, præsertim Avicennæ, Arabum et Jucasterii lib. 2. de morbis contagiosis

omnibus fere hominibus communis,

cap. 2) ex superfluitatibus et excrementis sanguinis menstrui, quo fœtus nutritur in utero matris : dum scilicet calor naturalis innatus, adjutus extrinsece ab aere et ejus impressionibus et qualitatibus, conatur sanguinem purum ab impuro secernere, et fæces has ac sordes menstruales tamquam excrementa ejicere, et ad partes cutaneas veluti ad cloacam transmittere. In eo enim conflictu accenditur febris, et in partibus cutaneis totius corporis, exoriuntur papulæ quædam seu tubercula, quæ Variolæ appellantur.

116 Interdum autem variolæ benignæ sunt, et non obsunt; interdum vero terminantur ad mortem cum sunt malignæ, præsertim eo tempore, quo instar pestis communiter vagantur per urbes, et multos extinguunt. D

Auctore C. J. curatu difficilis,

Solent porro cum malignæ sunt, in discessu ulcera relinquere et vestigia ac turpes cicatrices in cute, quæ fœdum colorem et foveas habent : et tunc, licet varia adhibeantur remedia, cicatrices illæ nulla arte removeri possunt, nec pars deperdita carnis reparari, sed semper signa et foveæ remanent : et cum ceteri morbi oculos, præstantissimam partem corporis, non attingant communiter (ut optime novit Aristoteles, qui sect. 3. problem. 22 ait, oculos non rigere) variolæ propria quadam natura oculos invadunt et maxime infestant, ut bene notavit Rases lib. 6 cap. de Visione, et Mercurialis loco citato : et quia crassæ et tenaces sunt, oculos lædunt et sua tenacitate cruciant.

117 Quando benignæ sunt, in recessu oculos illæsos, et sine ulla macula et signo relinquunt : si autem sunt acres et malignæ, oculos vulnerant,

et oculis præcipue noxius,

membranas tenuissimas ac delicatissimas frangunt, maculis obtegunt, atque interdum penitus excæcant et visu privant. Quod cum contingit, tunc nec a natura, nec ab arte potest amplius ullo modo visio restitui : E

affert illis non raro cæcitatem,

quia cicatrix formata, et macula superinducta, cum non possit tolli a cute, multo minus ab oculis; nec pars deperdita et ab ulcere excavata potest restaurari : tum quia oculi carnei non sunt, ut notat Aristoteles loco citato, nec possunt carne repleri; tum etiam quia ex spermate geniti sunt, et quæ ex spermate generantur, si semel amittantur, non possunt a natura reparari.

118 Quare quod Bernardus Folettus fuerit ab hoc morbo in utroque oculo excæcatus, ut nihil videret; et post annum cum dimidio ab excæcatione (quod maxime considerandum et ponderandum est) visum

quæ hic absque miraculo curari non potuit.

recuperavit, dum preces funderet ad B. Aloysium, ut testes deponunt; mihi miraculum ita maximum videtur, ut non potuerit ab alia virtute fieri quam ab ea, quæ potest etiam mortuos ad vitam revocare : perinde enim est; cum ab his privationibus ad habitum æqualiter negetur regressus. Ego Jacobus Bertacchinus, Medicus Physicus.

CAPUT IX.

Examinati anno MDCXIII.

F

Testis Petrus Antonii *etc. mense Februario anni ejusdem* MDCXIII *deponens,* Mihi quoque filia est, *in-*

Pedes retrorsum contracta,

quit, nomine Martha, quæ annis circiter tribus abhinc ex infirmitate quadam facta erat muta, atque ita misere contracta, ut crura pedesque retrorsum obtorta, natibus adhærerent; nec ullatenus illa poterat extendere; nec, si quando natura urgebat, poterat exonerare alvum, nisi elevata et sustentata brachiis nostris in aere. Desperatius illud mihi visum est malum, quam ut remediis humanis curari posset, atque adeo abstinui omnibus; rata, solam Dei omnipotentis manum posse illi opem afferre. Itaque primum illam devovi B. Mariæ Ligonensi parœciæ Teliensis, et recuperavit loquendi facultatem, sed mansit, uti erat, contracta. Tum statui accedere ad B. Aloysium, qui per illud tempus præstabat propemodum infinita invocantibus sese beneficia. Et forte tunc parœcia nostra Teliensis parabat supplicationem, prælata Cruce Saxum ituram ad Ecclesiam dicti Beati, atque erant personæ circiter ducentæ. Hac ego usus occasione, rogavi Dominum Curionem nostrum, ut hanc filiam meam (*adstabat enim ipsa patri hæc deponenti*) commendaret omnium precibus apud Beatum. Ego vero eamdem supplicationem

A tionem comitatus quoque sum; et nuncupavi votum, me conducturum eodem filiam istam, si curaretur. Ut Saxum attigimus, accepi illic paululum de oleo lampadis; et reversus cum illo domum, unxi sæpe dictam filiam meam vespere; atque eodem vespere dixit illa mihi: O pater! incipio extendere crura mea. Perrexi ego illam ungere quotidie, intraque dies XV plane curatam lætus aspexi. Incedebat enim, ut oportet, et expedite: et paulo post adivit per se ipsam pedes ecclesiam Beati prædictam a nobis v aut VI mille passus distantem. Denique filia mea, quondam adeo miserabilis, nunc omni parte sana et incolumis est. Et ego ipse *(addit Notarius)* eam optime deambulantem vidi. *Interrogatus pater, quanto tempore ita misere contracta fuisset filia; respondit;* Tribus circiter mensibus: *asseruitque*, curationem, se judice, factam esse per solam gratiam ac patrocinium Beati, eamque universum populum scire, atque admiratum fuisse. *Confirmantur hæc etiam in depositione R. D. Joannis Antonii; testis* LV.

AUCTORE. C. J. *postquam oleo Beati uncta est, eos extendit:*

120 *Testis* LVII Pedrina *etc. eodem anno ac mense examinata fuit, dixitque:* Laboravi olim quodam morbo, ex quo cæca facta, triennio nihil omnino B videre, nec lumen ferre aliquod citra dolorem potui: et medicamina omnia, quæ adhibebantur, frustra erant. Quando tribus abhinc annis, aspirante Deo, excitata crebrorum miraculorum B. Aloysii fama pervulgata, eidem votum vovi; et manu ducta per matrem ad ecclesiam ejus Saxensem, ibique aliquamdiu precata, cœpi nec opinato, percipere aliquid visu, moxque clarius cognoscere; et reverti domum sine ductore, per me ipsa, eodem die. Iteravi igitur sæpius eamdem ecclesiæ istius visitationem, comperique identidem mihi visum perfici, et citra curriculum unius anni paulatim perfectissime restitutum fuisse, tamque tunc videbam clare, quam nunc video: video autem quam qui optime. *Hic iterum subcripsit Notarius suis hisce verbis latinis:* Et hujus rei egomet fidem facio, cum de commissione suprascripti Domini Delegati, jusserim eam filum per acus fenestram inserere et introducere: quod bene peregit. *Contestantur eadem, Pedrinæ mater, inquiens,* filiam cæcam a se Saxum manu ductam fuisse, nihil quidquam videntem: revertisse autem inde per se, nullo duce indigam; *item R. D. Jacobus Antonius, ejus Curio; et Magnificus D. Actius Bestæ; testes* LVIII, LV, *et* LIX.

et cæca, in ecclesia ejus precata videre incipit.

121 *Testis* LX, D. Catharina Agita *etc. dixit:* Ego quoque experta sum beneficentiam ejusdem Beati, quando (quod pace dicam vestra, Domini mei,) cruciabar hernia ex parte dextra, quæ paulatim putrefecerat intestina, et aperuerat extrorsum plagam, per quam et potiones medicæ et nutrimenta quævis effluebant. Hinc judicio medicorum et chirurgorum desperatissima mihi vita erat: quando Burmium venit, per Quadragesimam dicturus pro concione, R. P. Joannes Antonius Casulari; meque exhortatus est, ut conciperem votum aliquod, quo Deus per merita B. Aloysii (siquidem e majori gloria divinæ suæ Majestatis atque utilitate animæ meæ id foret) pristinam mihi restitueret sanitatem. Respondi autem ego Patri isti, dudum me id facturam fuisse quod suadebat, nisi desiderium meum, aliquid amore Dei in hac vita patiendi, ipsaque id Deum precatæ oratio, prohibuissent. Merito enim vereri poteram, ne displicerem Deo, si peterem liberari, quam toties desideraveram, præsenti cruce.

Hernia, qua cibi sumpti effluebant,

122 Ad hæc Pater iste: Agedum, licite postulabis Deum sanitatem pristinam, hac conditione, si illa conductura sit ad gloriam Dei majorem ac certiorem animæ tuæ salutem. Hoc intellecto, animæ noxas per exomologesim expiavi, sacram Eucharistiam sumpsi, ac votum emisi fore, ut jejunarem in pervigilio B. Aloysii, festumque ejus quotannis D celebrarem; si amissam mihi redderet sanitatem: quo facto, visa mihi fui aliquanto melius habere, sed non multo. Rediit me invisum postridie idem Pater, jussitque vovere denuo majori cum fiducia, et linere plagam oleo lampadis ejusdem Beati, quæ ardet in Ecclesia S. Michaelis Saxi ante ejus imaginem. Obedivi, vovens denuo ac linens partem læsam prædicto oleo; et eodem die adeo confirmata fui, ut e strato surgerem, quæ prius vix me movere in illo poteram; jamque sententiam suam pronuntiarant medici, fore ut biduo triduove vivendi finem facerem. Simul etiam cibus digestus cursum suum naturalem repetiit; et plaga paulatim curata fuit, nec me impedivit, quo minus post biduum prodirem domo, et quo luberet animo commode pergerem. Verumtamen octo post menses recrudescere plaga cœpit: cum denuo illam, nullo alio usa remedio, illivi oleo prædictæ lampadis spe firma, et paucis diebus denuo solidato vulnere consecuta sum sanitatem integram, eamque perennem, quali nunc gaudeo.

uncta oleo solidatur divinitus,

123 *Interrogata de tempore etc. Respondit, infirmitatem illam* tenuisse menses quatuor: quorum facile tres continuos vidi, *inquit*, propriis hisce oculis E meis quotidie per plagam egredi cibos omnis generis, quos pro refectione sumebam, lac, vinum, panem, olera, aliaque. Proximo autem Februario anni duo futuri sunt *(deposuit hæc anno* MDCXIII *die* III *Januarii)* ex quo curata fui: omniumque actorum testes interrogari possunt, Dom. Sigismundus Folianus, qui tunc mihi medebatur; nec non Dominæ, Fabiana Sermunda et Catharina Sermunda, quæ omnia viderunt. *Et hæc quidem (uti ipsamet ait in depositione sua, testis* LXI) Catharinam infirmam sæpe visitavit, jacentem in lecto, et medicamenta ei adhibuit, et oculis suis conspexit, prodire per plagam excrementa, cibos, et ipsas quoque, quas sumebat medicinas: tantoque magis existimat miraculosam fuisse curationem; quanto propius credebatur infirma abesse a morte. *Fabiana Sermunda confirmat eadem in sua depositione, testis* LXIII. *Sed majori auctoritate id facit testis* LXII, *excellens Chirurgus Sigismundus Folianus, pluribus describens infirmitatem Catharinæ, prout sequitur.*

uti præter alios testes

124 Quando ego ad Dom. Catharinam prædictam accersitus fui, comperi laborantem ex febri et ex F ulcere in dextro inguine, quod penetrabat, usque ad concavitatem intestini cæci. Ulcus porro istud, quamvis exterius in cute appareret tantum unum, perquam largum; revera tamen intestina læsa pluribus, sed minutioribus, affecta erant, uti clarius patuit per duo medicamina, ægræ data, quæ majori parte sui per ulcera illa exitum invenere. Sciebam ego quidem difficillimas curatu esse intestinorum læsiones et ulcera propterea quod multa humiditas, illac perpetuo defluens, impediat applicationem medicamentorum, tam internorum, quam externorum, uti passim medici sentiunt; aientes, etiam, istiusmodi ulcera, e materia corrodente nata, solidari non posse atque incurabilia esse, et hinc prævidens, nihil me acturum; non prætermisi tamen ullam diligentiæ partem in adhibendis medicamentis illis, quorum usus tali loco ac tempore videbatur utilis fore: qualia sunt, primum abstergentia, deinde exsiccantia, quæ si speratum habuissent effectum, applicanda erant consolidantia. Expertus inter hæc, lentam fore curationem, cum exigua spe salutis recuperandæ; commisi ægram duabus nobilibus feminis, Fabianæ et Catharinæ Sermondis, quæ singulari caritate sua perrexerunt ei medicari. Contigit autem post aliquod tempus, me conspicere eamdem Catharinam Agitam, per oppidum nostrum incedentem

probat expertus chirurgus

A incedentem; et præ admiratione signavi me cruce, ratus maximum me in illa spectare prodigium. Quapropter accedens propius, sciscitabar, quonam modo convaluisset. Et illa reponebat *compendio eadem quæ supra pluribus deposuit: addens,* se ita convaluisse, acsi numquam illa infirmitate laborasset. Hæc ego audiens, visus mihi sum audire miraculum maximum, tum quod coaluissent intestina, quod multis creditur fieri naturaliter non posse; tum quod ibidem essent multa alia ulcera, eaque a pluribus hebdomadis inveterata; tum denique ac præcipue, quod tam brevi tempore curatio perfecta sit, et illo ipso tempore quo ex hac vita, meo quidem judicio, migrandum ei esset.

Hæresim dudum professa,

125 *Testis* LXIII, D. Fabiana Sermundi, *etc. plura sibi, ait, a B. Aloysio præstita esse beneficia, et primum quidem, inquit,* in cognata mea, mariti mei sorore, nomine Angelica; quæ nata a parentibus Catholicis, Catholica vixit, usque dum nuberet cuidam Ennio Cordano, Calvinistæ aut Lutheranno; cum eoque habitabat Sundrii, quando nuntiatum mihi fuit, ipsam ibidem ægrotare illo morbo, ex quo non multo post decessit. Recordata igitur ego illam adhæsisse jam annos XXV aut XXX sectæ Lutheranæ B aut Calvinianæ, motaque zelo salutis ejus; multoties Deum precata sum, ut luce sua illustratam, reduceret postliminio ad gremium sanctæ matris ecclesiæ, a qua tot annos fuerat aliena: cum in mentem mihi venit, quam mirabilia operetur Deus per B. Aloysium; ad eumque me convertens, vovi aditurам me Saxum, veneraturamque ibi sacram ejus imaginem, si cognata mea prædicta, abjurata Calvini Lutherive secta, moreretur in confessione veræ fidei, id est Catholicæ et Apostolicæ Romanæ, reciperetque sacro-sancta Ecclesiæ Sacramenta. Ecce autem eadem cognata, quæ Sundrii mensem integrum e morbo decumbens, vix lecto movere se poterat; facto a me, quod dixi voto, venit Burmium equo vecta, comitante filia et aliis nonnullis; utque primum advenit, jubet accersi Rev. Dom. Archipresbyterum nostrum Burmiensem, confessura ei peccata sua et communicatura de mensa Domini: quod et fecit feliciter, per gratiam Dei atque intercessionem Beati, ministrante ei utrumque eodem Domino Archipresbytero Sacramentum: ac post bidui moram, non amplius Burmii transactam, transiit vesperi ex hac vita ad meliorem, fiduciam nobis relinquens veræ et sinceræ conversionis suæ.

post votum pro ea factum Beato,

illam abjurat in fine vitæ.

126 *Ad interrogata respondit;* Veritas hujus rei C ita se habet, ut dixi: et tu admodum Reverende Domine (*alloquitur Archipresbyterum prædictum, Judicem a Sede Apostolica deputatum*) probe id nosti, utpote qui absolvisti ægrotam ab hæresi quam incurrerat; confitenti aures præbuisti, et cupienti sanctissimum porrexisti Sacramentum Corporis Domini. Quæ omnia (*verba hæc sunt Notarii*) prædictus Rev. Dominus Archipresbyter, Judex ut supra delegatus, affirmavit esse vera. *Quod etiam affirmat testis* LXVII *Dom. Margarita, filia prædictæ Angelicæ conversæ. Et* quartum annum ab ejus conversione completum fore proximo mense Februario, *ait Fabiana prænominata in testimonio suo, quod dedit anno* MDCXIII *die* III *Januarii: in eoque refert etiam, alterum beneficium, quod B. Aloysio acceptum refert, ut sequitur.*

Puer tactus hemiplexia,

127 Circiter tres anni sunt a mense Majo *(imo Junio, ut mox certius constabit)* cum filius meus, ætate quinquennis, nomine Zacharias, lecto decumbens, intempesta nocte excusso somno, vehementer jactari cœpit; mihique pariter somnum excussit. Interrogabam, quid sibi vellet, aut quibus agitaretur furiis. Sed nihil respondere potuit, oppressus dolore. Sublatum igitur excepi sinu, et comperi, sinistro latere contractum esse atque obriguisse, nec posse ar- D ticulate loqui. Quid agerem? Imploravi in ipso tempore et loco juvamen B. Aloysii; atque ejusdem oleo, quod domi habebam, livi tactum pueri latus in formam crucis; tum genibus nixa recitavi quinquies Pater noster ac totidem Ave Maria, supplicans Beato, ut opem misero afferret filio. Finita oratione mea, simul finiti fuerunt cruciatus pueri; positusque in lecto, obdormivit ilico; postque horam unam aut paulo plus expergefactus a me, rogatusque, quo se haberet modo; dixit, nihil sibi amplius incommodare, simulque subsilivit in pedes ipso in cubili; qui paulo ante ne movere quidem poterat aut crus aut brachium unius lateris. *In horum confirmationem appellat ancillam suam, nomine* Honestam; *quæ est testis* LXIII; *examinataque anno* MDCXIV, *distinctius quam mater, tempus indicat, sic incipiens:* Elapsis jam quatuor annis, quo die celebratæ fuerunt nuptiæ inter Dom. Nicolaum Caputium de Trevisio et Magdalenam Spelenam Grosinam (qui dies, *uti interjicit Notarius,* incidit in duodecimum Junii MDCIX, prout ex libro matrimoniorum parochiæ Burmiensis compertum fuit) Zacharias, filiolus heræ meæ Fabianæ, tum annos V circiter natus, nocte, prædictas nuptias antecedente, excitatus e sommo fuit; nescio quo malo, certe tam E gravi, ut interrogatus a matre, in cujus lecto cubabat, quid rei ageret, respondere nil posset, loquendi facultate destitutus. *Reliqua Honestæ dicta nihil discrepant a dictis heræ suæ.*

AUCTORE C. J.

mox unctus oleo Beati,

restituitur sibi.

128 *Testis* LXIV, D. Catharina Casulari *etc. die* IX *Januarii* MDCXIII *examinata, multumque extollens beneficentiam B. Aloysii,* in me ipsa, *inquiebat,* illam quoque experta sum a triennio. Duodecimus namque annus jam tum fluebat, ex quo infestabar a strumis collum obsidentibus, tamque grandibus quam est pugnus; quæ acrem afferebant dolorem, et sæpenumero non sinebant me movere caput. Quamobrem, stimulante fama miraculorum B. Aloysii, statui propediem visitare imaginem ejus in ecclesia Saxensi S. Michaelis, quæ Burmio dissita est M. P. circiter XXX. Ivi igitur, quo dixi; orationem feci; unxique collum oleo lampadis, ante imaginem ardentis; et ilico melius habere cœpi; abiitque dolor, ac paucis diebus detumuit collum abactis strumis; et infirmitate tali libera fui. *Ad interrogata ait, hanc curationem suam a tribus annis factam esse et nulli rei quam intercessioni Beati posse acceptam referri;* quia nullo, *inquiens,* remedio umquam usa sum, quamvis mei sæpe suaserint, ut opem huma- F nam adhiberem; *nempe soror sua Anna, frater Joannes, et filia Dorothea, testes* LXV, LXVI *et* LXVIII, *qui omnes postridie examinati, prædicta confirmarunt. Et frater quidem, postquam de sorore disseruisset, de se hæc addit:* Et possum affirmare cum veritate, quod quotiescumque visito sanctuarium illud, ubi colitur Reliquia et imago Beati istius; experior, totum animum meum teneritudine quadam pietatis erga illum affici: quod et relinquit mihi internum desiderium eo identidem redeundi, iterumque et iterum visitandi Beatum, quem etiam elegi singularem mihi advocatum, alios inter, quos præcipue colo, patronos.

Eodem oleo auferuntur strumæ inveteratæ,

129 *Testis* LXVIII, Dom. Dorothea Sermundi *etc. eodem anno, die* X *Januarii, ita de se deposuit:* Menses quinque continuos excruciata fui doloribus oculorum, omnem excedentibus modum, et nonnumquam me, nec diu, nec noctu, partem aliquam quietis capientem, ad animi deliquium adigentibus. Post varia tandem medicamina, incassum sumpta aut applicata, votum vovi B. Aloysio (ineunte Majo, *ut alibi ait*) me sanctificaturam pervigilium ejus jejunando, festoque ritu diem posterum colendo; nec tamen

Quinque mensium cephalia

A tamen aliquid levaminis inde habui, usque ad ipsum ejus quod dixi pervigilium, videlicet proximum tunc diem xx Junii, postremum nunc elapsi. Quo die ut cœpi jejunare, cœpi quoque melius habere, tanto doloris levamine, ut a nocte sequenti usque ad hoc tempus, nullum amplius senserim, mutatis uno die quinque mensium acerbis cruciatibus in omnimodam eorum vacuitatem. *Interrogatus, super depositione hac Dorotheæ, maritus ejus D. Joannes Jacobus de Albertis, testis* LXXIV, *respondit*, vera esse *quæ illa deposuit. Tempus quoque et locum curationis expressit clarissime, seque præsentem fuisse asserit;* Aderat; *inquiens*, jam vigilia istius Beati, dies videlicet xx Junii MDCXII; et uxor mea, eatenus nihil levaminis experta, versabatur in balneis Burmiensibus, ex voto jejunans; quando sub vesperam omni dolore ita fuit liberata, ut deinceps nullum amplius senserit. Et huic rei ego præsens fuit, eodem die cum ipsa agens in balneis.

AUCTORE C. J. voto depellitur.

130 *Testis* LXIX, Jacobina Bernardi, *etc. eisdem anno ac die, quibus præmissa Dorothea, deposuit hunc in modum.* Tribus abhinc annis infirmitate septem facile hebdomadarum emaciata, mortique judicio amicorum propinquans, susceperam sacrosancta B exomologeseos synaxeosque mysteria; monita quoque fueram ad suscipiendam Unctionem extremam: quando filius meus Simon, qui Presbyter est, me invitavit ad faciendum cum ipso votum, totam familiam meam peregrinatum ituram ad B. Aloysium, si patrocinio ejus recuperarem a Domino desideratam sanitatem. Vix ego desieram vovere, et confirmaverant votum circum adstantes, quin ipso temporis articulo reviviscere mihi visa sim: et malum, quod judicabatur letale, re ipsa notabiliter remisit, paucisque diebus me mihi plane restituit. *Filius ejus, jam citatus, de quo mox iterum, hæc omnia simili fere modo contestatus est.*

Laus B. Aloysii,

131 *Testis* LXX, R. D. Simon Marchius, Sacræ Theologiæ Doctor, Presbyter, etc. *anno* MDCXIII *die* XI *Januarii tria deposuit, præmisso elogio Beati perampio, quod scilicet* ab omnibus haberi Sanctus debeat, non modo propter opera eximia, quæ exercuit in vita; sed multo etiam magis propter mirabilia, quæ præstitit post mortem, tum aliis locis, tum etiam ab annis IV (*imo* V, *uti supra demonstratum est)* et paulo amplius, in tota valle Vulturena, præcipue vero in ecclesia S. Michaelis Saxi, spectantis ad parœciam Pontis. Quo loco, tam solitario ac remoto, C videtur divina Majestas beatum istum Aloysium, candore atque innocentia vitæ Angelum, constituisse œconomum cœlestium bonorum ac specialium gratiarum; quæ sacram imaginem sacrasque Reliquias suas in eadem ecclesia venerantibus larga manu dispertitur. Quæ res omnibus eo adventantibus singularem movet pietatis affectum, ac talem ingenerat eorum cordibus voluptatem atque desiderium, ut non satientur una pluribusve loci visitationibus, sed denuo ac sæpius accedere eodem cupiant. Et hoc ego in memet expertus loquor, qui tali desiderio stimulatus, jam facile decies eo recurri, tum meæ tum alienæ devotionis causa. *His, ut dixi, præmissis, subjungit primum confirmatque subitaneam sanationem matris suæ Jacobinæ testis* LXIX.

eumque venerandi multorum studium.

132 *Deinde ad suam transiens personam;* Ego quoque gravissimos, *inquit*, sustinui dolores ab annis VI in genu dextro, e destillatione frigidi humoris, quo tempore operam studiis dabam Mediolani in collegio Helvetico; nec poteram præ acerbitate sensus genu illud flectere ad aram inter sacrificandum, aut etiam alibi: erat quippe inflexibile. Inter eundum autem (et erat itio mihi quoque difficilis) trahebam idem genu post me instar claudi. Jam vero inveteratum erat malum, et merito ingerebat animo D meo metum, ut ne umquam superaretur; tum quia varia pridem medicamina ei applicueram, non solum Mediolani, sed etiam hic domi meæ; tum quia medicorum Mediolanensium consilio balneis quoque nostratibus, et bis quidem, usus fueram; neutris remediis vel modicum sublevatus, sed semper in eodem statu permanens. Contigit interea, me gravius solito dolere in pervigilio S. Andreæ Apostoli anno MDCIX; ac verebar, ut postero die, eidem sacro, celebrare Missam possem. Mœstus igitur, ut eram in cubiculo meo, me conjeci in lectum, quieturus, ut ut possem; et fugiente somno, cœpi considerare quo pacto postridie satisfacerem officio meo; quia meæ vices erant celebrandi Missam. Dum talia considerabam, recordatus sui, penes me esse in vasculo, de oleo quod ardet ante Reliquias et imaginem B. Aloysii; simul descendi de lecto, et illivi oleo illo genu doloriferum, simulque dolorem, inde abstersi omnem; neque tantum dolorem, sed quidquid impediebat inflexionem poplitis, qui prius flecti nequibat. Hinc aucta mihi fiducia in Beatum, re ipsa genu flexi; et flexi facillime citra incommodum, iterumque et iterum flexi, eadem facilitate, atque si numquam mihi inde incommodatum fuisset. E Ex hoc tam subitaneæ ex inveterato malo curationis beneficio, adeo crevit mihi religio et amor in eumdem Beatum, ut omnes, quos comperi corpore aut animo male habere; exhortatus sim ad fiduciam in eumdem concipiendam; ratus certusque futurum, ut qui pie fidenterque ad ipsum accesserit, spe sua non frustretur.

Genu, quod dudum flecti non poterat,

per oleum Beati fit ilico flexibile.

133 *Tertio loco deposuit idem testis:* Alias adivi domum Danielis Olesii Girandoni, visitaturus uxorem ejus Magdalenam, lecto decumbentem ex destillatione, quæ ab oculo sinistro usque ad plantam pedis, totum illud latus pervaserat; ex quo et patiebatur dolores gravissimos, non solum oculo, sed etiam brachio, genu, pede, et reliquo corpore sinistro, qui miseram quiescere non sinebant. Ingressus domum, hortatusque afflictam feminam, ut committeret sese providentiæ divinæ, ejusque voluntati conformaret suam; ac scutum sumeret contra omnes dolorum insultus inexpugnabile, patientiam; demum suasi et persuasi, ut confugeret ad B. Aloysium, quem divina Bonitas videbatur (inquiebam) nostris temporibus in his vallibus nostris constituisse, veluti thesaurarium atque œconomum donorum suorum cœlestium et humanam naturam transcendentium gratiarum. Concepto igitur voto, sese F ipsa obstrinxit, fore ut ecclesiam Beati istius visitatum iret, si per Dei gratiam liberaretur ab hemiplexia sua: et ego curavi, oculum ejus et crus sinistrum oleo prædicto inungendum. Atque illo ipso temporis articulo, quo cessavit unctio, cessavit quoque dolor oculi ejus defluxio, ac brevi tempore etiam reliqua hemiplexia.

Per idem oleum curatur hemiplexia.

134 *Testis* LXXI, Joannes Petrus Fagaroli *etc. Burmii anno* MDCXIII, *die* XI *Januarii auditus in examine, dixit:* Elapso annorum circiter duorum spatio, infirmitas quædam me tenuit in lecto dies XXVII quibus capere quietem non potui; et imaginabar mihi delirando, aliquid in cerebro meo motari; quando me visitavit R. D. Joannes Anzius, Sacerdos et Canonicus ecclesiæ nostræ collegiatæ; postque ministrata mihi sanctissima Sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ, suasu ejus votum vovi, si per misericordiam Dei atque intercessionem B. Aloysii convalescerem a præsenti infirmitate, primo quoque post tempore peregrinaturum ad ecclesiam ejus Saxi. Atque ecce, vix a me digresso prædicto Domino Canonico, in cujus præsentia voveram, motari cerebrum mihi desiit, ac dolores qui me exanimabant, fugerunt; simulque omni parte sanus fui. Et advocans

Morti proximus

emisso voto confestim reviviscit

A cans uxorem, postulavi eam vestes meas; me sanum esse dictitans, et quidem perfecte. Vires quoque, quæ multum debilitatæ erant per inediam et usum medicinarum, continuo restaurari cœperunt. *Prædictus D. Anzius, testis* LXXV, *qui infirmo a confessionibus erat, cumque frequens visitaverat, suaseratque votum ut emitteret, eadem confirmat vera esse: uti et uxor infirmi Catharina testis* LXXII; *quæ etiam specialiter interrogata, qualis fuisset infirmitas mariti sui; respondit;* præter febrim qua graviter cruciabatur, fuisse mentis impotem ac delirasse. Nam visitatus a viris Religiosis, volebat omnibus confiteri peccata sua: prolatis vero tribus quatuorve verbis, quæ videbantur sanæ mentis esse, continuo aberrabat ab incepto discursu ad res diversissimas ac deliramenta. Sanatio autem ejus tam subitanea atque instanti tempore peracta fuit post votum emissum, ut suspicari non possim, ab ulla medicina aut alia quavis causa, quam ab intercessione et meritis Beati quem invocaverat, profectam esse.

CAPUT X.

Ultima e processu, et alia deinceps obtenta curationum beneficia.

B

Infans absque ano natus,

Testis LXXVII, Joannina Durici *etc.* Præter multa, *inquit*, miracula, quæ numerantur facta ad invocationem B. Aloysii, unum ego expressissimum vidi hisce oculis in infantulo sororis meæ Annæ Magistro Petro, quondam Andreæ Lossii filio, nuptæ: et est tale. Soror illa mea anno MDCXI, Septembri mense, die Mercurii bene mane, nondum orto sole, enixa suerat infantem; cui nomen in baptismo datum fuit Andreas. Ego illum sumpsi lactandum, si quid modo sugere posset. Nam male, ac de die in diem pejus, habebat; quia numquam adhuc excreverat. Hinc tumuerat ei venter in modum follis: nosque anxiæ, ut ne indidem oppeteret, decrevimus balanos medicas duas ano ejus insinuare; idque re ipsa præstituræ, comperimus sedem puero deesse et foramen naturale. Qua de re stupefactæ, misimus in oppidum Poschianum, bis mille passus dissitum, qui exquirerent ex Medicæ peritis, quid in casu, facto opus foret. Eodem tempore venit mihi in mentem de oleo, quod domi meæ servabam, haustum e lampade Beati in ecclesia Saxensi: et concepta in illum

illum accipit oleo unctus.

C fiducia, suggessi parentibus, utile futurum, si voto sese obligarent, portaturos puerum ad prædictam ecclesiam; si Deo volente convalesceret. Fecerunt illi votum, et ego domum concessi; attuli inde oleum, et reversa inspexi sedem pueri perdiligenter, et comperi verissimum esse, non habere illum aut gutturem posteriorem aut ullum ejus signum. Erat quippe pars illa integra et æque plana atque est vola manus meæ. Tunc acceptam pennam gallinaceam intinxi oleo prædicto, et brevi oratione præmissa, unxi per modum crucis sedem qua exonerari alvus naturaliter solet. Hinc mater, præmemorata soror mea, tenuit filiolum in ulnis quarta circiter parte unius horæ; cum cœpit olfieri teterrimus fœtor, et exonerata alvo pueruli, detumescere venter; et factum apparuit, quod nullum fuerat, foramen naturale.

136 *Interrogata, præter alia, num anus puero non fuerit omnino; respondit:* Ego curiose ac diligentissime inspexi sedem ejus admoto lumine, et nullum omnino erat signum ani, nedum foraminis: atque ita fuerat misellus a nativitate sua, quæ ceciderat in diem Mercurii XVII Septembris anni jam dicti ante lucem, usque ad sabbatum sequens similiter ante lucem. *Quod attinet ad apertionem ani,* neque possum neque debeo illam attribuere alteri rei, quam meritis Beati, quia applicato ejus oleo statim consecuti D fuimus a Domino beneficium desideratum, [cum antea nec medicina nec medicus fuisset adhibitus, *uti ait mater pueri, testis* LXXVI] atque decreveramus advocare chirurgum ad incisionem faciendam. *Hæc omnia cum omnibus suis circumstantiis, præter matrem jam dictam, confirmat etiam, et amplissime, mater puerperæ Catharina, testis* LXXVIII.

AUCTORE C. J.

137 *Testis* LXXIX, Joannes de Molinariis, *etc. ita disseruit:* Pater meus, qui nunc vita functus est, laborans ex altero crure, ni fallor, dextro, multis vulneribus per se apertis deformato; medicatus illis fuerat longo tempore, se nullam experiebâtur medelam. Abstinuit se igitur toto facile decennio ab omni medicamentorum usu. *Hæc ille, de ægritudine patris ac diuturnitate ejus testis oculatus: reliqua, de modo curationis, quæ noverat tantum ex relatione aliena, prosequatur soror ejus* Margarita *testis* LXXXIV, *et ipsa horum oculata testis:* Tandem, *inquiens*, constituit pater meus ex voto visitare B. Aloysium Saxi; idque fecit elapso Septembri, si recte memini ab annis IV *(deponit autem hæc anno* MDCXIII, XV *Novembris)* et ego ipsum comitata fui cum Dominico patruo meo, ejus fratre, et asello: cui infirmus, dum Saxum pergeremus, fere semper insedit: et ingressus nobiscum ecclesiam, post factam orationem, curavit sibi oleo lampadis, ante imaginem Beati Thaumaturgi ardentis, liniri solum genu suum, nonnihilo inferius demisso tibiali: et eodem articulo temporis quasi detersus ei fuit omnis omnino dolor, qui antea admodum vehemens, ægroto sæpe impediebat quietem nocturnam. Post hæc redeuntibus nobis, ille jam robustior, toto itinere pedes processit absque ullo dolore. Ubi vero domum nostram ingressi fuimus detraximus ei tibiale; et comperimus, vulnera non solum coaluisse, sed ne vestigium quidem sui aut cicatricem ullam reliquisse. Imo tibia illa, omni sublato tumore, tam erat tenuis, quam altera; et numquam ei deinde doluit. Atque hæc omnia ego scio, quia vidi et audivi, eo quo narravi modo facta esse. *Iter porro, quod æger ille ab ecclesia Beati pedes emensus est domum suam, longitudinem habere* decem milliarium, *affirmat, præter hujus fratrem jam dictum, etiam Margarita ejus amita, testis* LXXXVI, *et ultima in hoc Processu.*

Crus multis dudum scatens vulneribus,

E

contactu redintegratur.

138 *Testis* LXXXI Dom. Joannina de Ballottis *etc.* Veneror ego B. Aloysium, qui eximium Dei Sanctum, et quotidie ei pensum aliquod precum persolvo; qui quod sciens volens profiteor, miraculosam obtinuit mihi a Deo gratiam. Videlicet uno quodam transactorum annorum, puta abhinc triennio aut quadriennio, coarctavit mihi gulam abscessus internus, et me affixit lecto facile dies octo; quorum tres postremos glutire nil potui, nisi forte per intervalla pauxillum juris, et hoc cum magno cruciatu; nec poteram proferre verba. Cum cogitavi facere, et feci votum B. Aloysio, unxique gulam forinsecus oleo ejus sacro: et in ipso unctionis articulo abiere dolores; facultas loquendi rediit; potui glutire, atque reipsa manducavi ficum siccatam, nullo aut perexiguo doloris sensu; ac biduo triduove post omni malo liberata fui. Quodque mirum est, quæ transactis temporibus aliquoties similem passa fui infirmitatem acduodeviginti pluresque sæpe dies decumbere debebam; nihil ejus deinceps passa sum. *Eadem asserunt citati ab illa, maritus ejus Joannes, et Catharina Dondina, quæ curam infirmæ habuerat, testes* LXXXII *ac* LXXXIII. *Deposuerunt autem omnes die* XIII *Novembris anni* MDCXIII. *His subjungunt eadem Joannina et maritus ejus, de filiolo suo* Joanne Dominico, annos duos et semis nato, *cui* annis abinde quinque dextrum oculum a cæcitate servavit votum parentum, B. Aloysio nuncupatum; *quod testis* I, *D. Nicolaus Lunghi*

Abscessus in gula F

spiritum intercipiens

eodem oleo aufertur.

AUCTORE C. J.

A *Lunghi, in collectione sua etiam refert sub nomine patris Joannis Lombardoni; exceptis adjunctis quæ hic diverso charactere impressa sunt. Et hactenus quidem de miraculis, e Processu Vulturenæ vallis amplissimo excerptis, quæ mihi visa sunt præcipua esse. Sequuntur alia nonnulla, quæ deinceps facta et annotata fuerunt.*

Qualis sub finem seculi 17

139 *Interrogavi anno* MDCXC *per litteras ut alibi dictum est, R. P. Joannem Baptistam Castelli, Societatis nostræ Rectorem Ponte, virum humanissimum, nonnulla de miraculis recentioribus, concursu populi, ac præsenti cultu B. Aloysii in ecclesia Saxensi. Respondit autem, crebra quidem post Processum, auctoritate Apostolica formatum, miracula ibi facta esse; sed non tam sedulo quam prius fuisse annotata,* propter ipsam ut puto, *ait,* illorum multitudinem. *Interea* celebre comprimis est illud, quod contigit in juvene quadam femina, quæ lapsa ex arbore fidit sibi calvariam cum effusione cerebri per terram: viva nihilominus, curata mox etiam fuit per oleum miraculosum Beati nostri, quod ardet ante sacellum ejus et imaginem, quodque hinc ablatum veniunt plurimi e longinquis extra vallem nostram regionibus. *Confluxus populi* hisce temporibus, præcipue elucet frequentia sua ipso Beati anniversario die festo; et

fuerit cultus Beati

B quotiescumque impetrare cupiunt incolæ vallis pluviam aut serenum cœlum. Tunc enim undique eo veniunt numerosi, supplicantium ordine et more. *De cultu et fiducia populi in Beatum,* asseverat hodiernus Saxi Curio, plebem suam in suis infirmitatibus nec medicum nec chirurgum curare; et suadentibus ut accersant, respondent quisque pro se, Ego votum feci Beato *(quasi alio non sit opus medico)* et quotidie fiduciæ suæ præmium accipiunt curationem. *Hæc ille ad mea interrogata, præterquam quod catalogum mihi submiserit miraculorum omnium, a D. Nicolao Lunghi depositorum; quæ ex ipso processu et catalogo illo inter se collatis, supra dedi.*

in Valle Tellina:

qualis item post absolutum processum,

140 *Non exprimit quidem Pater ille, quo tempore prædicta juvenis lapsa et curata sit: innuit tamen id factum esse post absolutum processum. Primum porro quod postea scriptum scio de celebritate B. Aloysii ejusque miraculis; didici ex litteris P. Hieronymi Cittadini, anno* MDCXV *die* 11 *Januarii datis ad P. Ceparium; quibus hæc inserit:* R. D. Nicolaus Lunghi Curio Saxensis, scripsit mihi transactis mensibus hunc in modum: Significo Reverentiæ Vestræ, quod celebritas B. Aloysii adhuc indies augescat. E Germania mihi litteræ veniunt nuntiantium, multos ibi claudos, ischiadicos, aliisque morbis alioquin

anno 1615.

C incurabilibus laborantes, per Beatum nostrum valetudinem recuperasse. Magis distinctas inde expecto relationes, præter personas, quæ huc peregrinatum venturæ sunt. Missi indidem quoque jam sunt, qui auferant hinc triginta vascula cum oleo e lampade Beati hausto. Ubi distinctiora accepero, certiorem te omnium reddam, care Pater. Illud interea certissimum est, feminam quamdam, cui propter affectum dolensque crus, spatio annorum novem, non licuerat domo egredi; vespere quodam crus illud oleo prædicto unxisse; mane vero surrexisse per se, et ivisse quo vellet, perfecte curatam. *Hactenus D. Nicolaus apud P. Cittadinum.*

Miracula Ponte missa an. 1695 et 98.

141 *Quæ sequuntur debeo diligentiæ et caritati R. P. Jacobi Antonii Manzini Societatis nostræ in provincia Veneta, qui meditans historiam novam conscribere de gestis B. Aloysii, illa petiit ac tandem impetravit annis* MDCXCV *et* XCVIII *ex oppido Ponte, multo suo labore ac sumptu. Significavit enim mihi, eorumdem scriptorum exemplar pridem petenti, se pro authentizatione unius ex illis, quod miraculosam Sanctimonialis curationem in monasterio S. Juliani complectitur, pependisse nummum Philippicum. Insuper authentizata quoque sunt, quæ sequuntur, facta anno* MDCXXVIII *in Margarita Rudolfi;* MDCLXXV, *in Bernardino, Mathiæ Milesi filio epileptico; et* MDCXCII, *in oppido Ponte, a lue epidemica servato;* fidem plenam atque indubitatam facientibus, *illa esse* verissima, et tam notoria, ut nefas sit de veritate eorum dubitare; *eamque in rem* subscribentibus, P. Ignatio Lucio, Curione ecclesiæ B. Aloysii Saxi; P. Ignatio Guicciardi Pontano; *attestantibus item,* Ignatio Quadrio, Canonico ecclesiæ collegiatæ Pontis Cancellario, *duos prædictos propria manu sua subscripsisse; et* Aloysio Guicciardo, Pontis Vallis Tellinæ Præposito, Vicario forensi, Protonotario Apostolico; antescriptos Dominos tales esse, quales se faciunt ac omni fide dignos. *In quorum fidem hæc dabat* Ponte die IX Julii MDCXCVIII. *Reliqua porro miracula illis immixta, e similibus scripturis extracta, similem quoque fidem merentur per se, tametsi authentizatio istiusmodi publica et solennis non adsit, nimio pretio emenda in illis locis, ubi gratis id præstare deberent ad propagandam gloriam Beati sui, suamque erga illum gratitudinem testificandam. Eadem miracula ex suis illis MSS. prædictus P. Manzinus anno* MDCCI *etiam impressa dedit typis Brixiensibus, in Vita nova B. Aloysii, a se composita, lib. 4 cap. 4 et 5: eademque hic reddo ex italico latine, ordine temporum, quibus notantur contigisse.*

E

Curantur, an. 1628 inflata toto corpore

142 Margarita, filia quodam Joannis Petri Rudolfi Burmiensis, habitans in villa Burmiensis comitatus, cui Cepina nomen; decumbebat ex quadam invaletudine, qua intumuerat toto corpore, nec poterat vel digitum ejus movere: cum Kalendis Septembribus anni MDCXXVIII sub meridiem, nemine conspecto, audivit vocem lætam, quæ tamquam prænuntia mox consequendæ sanitatis, ei dixit: Margarita, quare non uteris oleo, quod penes te est, B. Aloysii? Utere illo, atque adjuvante Deo ac Beato isto, sanaberis. Una post hora venit Burmio soror ejus Helena; intellectoque quod factum erat, hortatur infirmam, ut quod jussa fuerat, opere præstaret. Et illa obediens; Da igitur mihi inquit, o soror, oleum istud: simul elevans brachium, quod antea nequibat facere, ad monstrandum locum, ubi repositum erat oleum; comperit sese, nesciens quo modo, extra lectum genua flectere. Tum voto se obstrinxit, visitaturam sacellum Beati; signansque frontem et juncturas corporis oleo prædicto, sensit sibi ambas ab aliquo contingi genas, ambabus, ut sibi videbatur, manus ejus; sub quibus inde recessit omnis tumor ad brachia et crura, quæ exinde turgebant non aliter quam duo sacci arena farti: et continuo etiam

et impotens movere se;

F illis detumescentibus, statim se vestibus suis induit, properatque ad conclave Curionis sui, cui ancillabatur; atque narrat ei quod factum erat, admirabundo, Deumque laudanti ac Beatum; quem et illa primo quoque tempore visitavit in solutionem voti sui.

anno 1675 epilepsia;

143 Mathias Milesi, e valle Brambana, pro filio suo Bernardino, a multis annis laborante epilepsia, confugiendum sibi putavit ad præsidia B. Aloysii, duxitque illum anno MDCLXXV ad ejus sacellum, quod est Saxi, tam felici itu, ut sanatum mox reduxerit, viderit que deinceps liberum tam invisa hominibus calamitate. *Et hæc quidem duo exempla suppeditant scripturæ, anno* MDCXCVIII *ad P. Manzinum missæ. Duo sequentia triennia ante missa fuerunt, eorumque alterum ita sonat:*

1676, semimortuus puer,

144 Ponte, anno MDCLXXVI mense Januario, ægrotabat morbo letifero filio D. Josephi Mariæ Piazzi, cui nomen Gaspar Benedictus: neque jam desperata solum erat ejus vita, sed et coopertus jacebat tamquam mortuus, secundum consuetudinem istius regionis: quando mater, D. Hippolyta, ipsum potenter commendat patrocinio B. Aloysii, obsecrans, ut filio suo obtineret a Deo pristinam sanitatem: si quidem

A quidem ita Deo placitum foret. Addidit quoque, se quidpiam ex voto, prout sibi suggereret sua pietas, oblaturam ad ejus altare. Atque ilico respirat filius, dat signa manifesta vitæ, incipit præter spem omnium convalescere, et perfectam consecutus est sanitatem; utique vi voti materni et intercessione Beati, cui et mater sua vota solvit.

et ambusta manus,

145 *Alterum quando factum sit, non notatur. Quamobrem, quia iisdem cum priori litteris perscriptum est, illi etiam subnecto.* Filius D. Marci Antonii Guicciardi, annos x aut xii natus, adstabat foco, tenens manu sacculum chartaceum, pulvere tormentario plenum. Conjecit inde pauca granula in ignem ludibundus: quæ circumferentia flammam suam, incenderunt reliquum in sacco pulverem: ex quo manus pueri ambusta fuit acerbissimo cum dolore, adeo ut in lectum conjici debuerit, nec tamen vel sic levamen ullum haberet. Inspirante inter hæc ei Domino, ad Proctectorem Vulturenæ vallis ut confugeret; eo se convertit, promisitque Beato exiguum quid gratitudinis ergo, pro beneficio, quo sperabat se obtenturum vacuitatem a dolore. Facta tali promissione cœpit continuo obdormiscere; neque deinceps doluit ei ambusta manus, quamvis combustionis retinuerit signa per aliquot dies. B

1688 Monacha moribunda prope Comum,

146 *Quod sequitur, anno* MDCXCVIII *P. Manzino missum e valle Tellina, et ab ipso mihi, tunc Romæ degenti, hunc apud me titulum habet:* Narratio miraculosæ curationis, factæ prope Comum in nobili Sanctimoniali, quæ convaluit ab infirmitate desperata, per intercessionem B. Aloysii Gonzagæ Societatis Jesu, die vii Aprilis anni MDCLXXXVIII. *Tum sic narratur:* In monasterio S. Juliani, quod prope abest a muris Novocomi, multo tempore jacebat infirma Soror Amantia Gertrudis a Porta, e nobili familia civitatis istius, eo jam loci redacta, ut potius mortua videretur quam moribunda; idque suadebant adstantibus pallor et gracilitas vultus ejus, vox et habitus tam exilis, ut difficulter percipi posset ab iis, qui data opera eo applicabant aurem. Idem suadebant, debilitas virium et imbecillitas corporis, quod non tantum promovere extra lectum non poterat, sed neque movere pedem in ipso lecto de loco in locum absque juvamine alicujus. Denique id suadebat nausea stomachi, qui cibum retinere nullum poterat amplius. Hi omnes effectus pessimi, pejorem monstrabant esse causam mali, quod obstinatione sua neque cesserat neque cedebat arti medicæ aut C remediis ejus quibuscumque; neque vero jam relinquebat spem secundioris valetudinis, aut infirmæ ipsi, aut medicis, aut cuivis alii. Curatio igitur incurabilis morbi reservabatur a Deo potenti dexteræ B. Aloysii, quem per id temporis singulari pietate colebant duæ juvenculæ, quarum alteri nomen erat Maria Lucretia, alteri Maria Magdalena, ambæ e nobili familia Guicciardi in oppido Ponte, quæ tunc educabantur in prædicto monasterio, et nunc (MDCXCVIII) ibidem indutæ sunt Monacham. Hæ ipsæ stabant ad lectum infirmæ, quando jamjam postremum spiritum videbatur reddidura; atque excitare illam conatæ sunt ad pietatem et fiduciam in B. Aloysium concipiendam, mira prædicantes de efficacitate patrocinii ejus. Spondebant quoque, propediem in patriam reversuræ, se ibi apud eumdem Beatum, communem Vulturenæ vallis Advocatum, precibus suis pro ipsa intercessuras, missurasque insuper de oleo lampadis ejus thaumaturgo.

precibus aliorum,

147 Excitata talibus dictis infirma, præsentem fiduciam suam in Beatum, quem alias sibi beneficum fuisse meminerat, manifestam fecit, invocando ipsum et opem postulando; sensitque animo suo præsagiri futuram sanationem, ex ipso fiduciæ suæ quod experiebatur incremento. Quando die vii Aprilis anni MDCLXXXVIII, oboritur ei nec opinata inspiratio, D compelliturque quodammodo ad deserendum lectum, eundumque per cellam suam atque ad monasterium, quo tempore Sanctimoniales psallebant in choro: et re ipsa surrexit, induit se vestibus suis, ivitque per ambulationes monasterii ad podium quoddam quo prospectat in ecclesiam, actura gratias Christo Domino in sacrosancta Eucharistia, et B. Aloysio sospitatori suo, pro recuperata vita et sanitate. Hanc enim sibi restitutam esse, cognoscebat ex cessatione febris, et tussis, et reliquorum morborum, quibuscum fuerat tam diu conflictata; præcipue tamen eo quod vox viresque pristinæ corpori, et incessus redierant. Quæ res Sanctimoniales comprimis, tum et medicos (qui quam reliquerant paulo ante moribundam, reperiebant perfecte sanam) maximo replevit stupore; coegitque hos veritati testimonium dare, dicendo, solis id meritis ac patrocinio Beati acceptum ferri debere. Hoc porro illorum, omniumque passim, judicium, confirmatum quoque fuit ex observatione temporis quo sanatio facta est. Eo namque die, uti postea constitit, preces Beato oblatæ fuerunt in Vulturena valle, pro incolumitate Sanctimonialis infirmæ, a prædictis duabus juvenculis; eodemque die oleum, quod illæ promiserant, E tradiderat Curio Saxensis certo homini deferendum ad monasterium. Quod quidem magis splendidum reddit miraculum, suadetque pluris faciendum esse patrocinium Beati, dum etiam non applicato oleo suo, sed tantum desiderato, consanat invocantes se.

Ponte orantium,

1692 servantur Pontani a communi lue.

148 *Ultimum, quod mihi superest ex litteris prædictis, contigit anno* MDCXII, quando Pons oppidum, in communi totius Vulturenæ vallis calamitate, tristique hominum e febribus malignis ubique passim intereuntium strage, solum immune a funeribus fuit sub tutela B. Aloysii. Confugerant quippe ad ejus præsidia incolæ omnes, procedendo. supplicantium ritu ad sacellum ejus; ibique acceptam ipsius sacram Reliquiam portantes in locum eminentem; bene precati fuerunt oppido subjecto, simulque omnem inde grassantis morbi contagionem effugarunt. Nemo namque unus deinceps e tali morbo ibi mortuus est; et multi jam contacti convaluerunt brevi tempore.

RELATIO

ROTÆ ROMANÆ AUDITORUM,

Francisci Sacrati, Archiep. Damasceni: Joannis Bapt. Coccini, Rotæ Decani; et Joannis Bapt. Pamphilii; de sanctitate et miraculis Angelici Aloysii Gonzagæ Virginis ex Principibus Imperii, Marchionibus Castellionis, Clerici Societatis Jesu, ad S. D. N. Paulum V F

CAPUT I.

In quo præcipue consistat hominis sanctitas.

Aloysius, neglecto Principatu,

Arduum et præclarum est, Beatissime Pater, posthabitis humanæ vitæ illecebris, edomitis refractariæ carnis irritamentis, religiosum amplecti statum, in quo, et Deo servitur perfectius, et urgentium inimicorum arcus et scuta potentius confringuntur: longe vero præclarissimum est, cum is hoc ipsum præstat, qui divitiis affluens, nobilitate conspicuus, principatu potens, validiora volupta-tum

PER AV. ROTÆ EX MS.

A tum undequaque blandientium delinimenta contemnit, et ambitiosos honorum ac dominationis fastus, innatum mortalibus malum, invicto spernit animo et constanti pede conculcat; eo temperantior, quo a pluribus, et majoribus temperat; eo fortior, quo fortiorum hostium agmina debellat. Aloysius hic est, qui ex clarissima Gonzagarum stirpe progenitus, non modo generosissimi stemmatis nobilitate; sed et virtutum omnium laudibus, quod veræ nobilitatis est, mirifice claruit; et spretis inanibus seculi gaudiis, ac despectis deliciosi principatus applausibus, religiosum Societatis Jesu institutum amplexus est; et viridem teneræ adhuc ætatis florem Regi regum consecravit. Sciebat nimirum prudentissimus Juvenis, sibi in ea Societate non defore fidissimos comites, quorum exemplo fretus, viam Domini prosequeretur alacrius; et peritissimos duces, quorum consilio ductuque salebrosos mundi anfractus cautius evitaret. Intuebatur animo præclara illa virorum lumina, Ignatium Loyolam, Societatis ejus auctorem, egregium Christianæ pietatis exemplum; Franciscum Xaverium, lucidum illud ferventissimæ caritatis sidus; Jacobum Laynez, doctrina pariter B ac vitæ sanctimonia illustrem; Franciscum Borgiam, magnum illum fastus et potentiæ contemptorem; Petrum Fabrum; Joannem Codurium; Stanislaum Kostkam; aliosque non paucos. Plurimos insuper, et fortissimos Martyres, qui per orbem terrarum Catholicæ fidei vexilla circumferentes, tam in Anglia inter sacrilegas hæreticorum manus, quam in Indiis, inter efferatorum tela gentilium, sanguinem pro Christi fide constantissime profuderunt.

Societatem Jesu ingressus

ejusque viros sanctos imitatus,

2 His constantiæ exemplis Aloysius usus est; Ex hoc virtutum seminario vitæ præceptores habuit; ex hoc commilitones, ex hoc duces nactus est. Cujus nobilissimi Juvenis vitam et actiones, nec non miracula ad ejus intercessionem edita, cum sanctitas Vestra nobis injunxerit perpendenda, ut singulis mature discussis videre ipsa possit, num in Sanctorum Album referendus sit; visis quinque processibus in specie, de ordine Congregationis Sacrorum Rituum, præcedente Sanctitatis Vestræ mandato confectis; quorum quatuor, Romano videlicet, Florentino, Castellionensi, Vulturenæ vallis, nos usi fuimus; magnitudinem fidei miraculis demonstratam, spe, et caritate informatam, in angelico Aloysio Gonzaga eluxisse conspeximus; atque ita excel- C lentem vitam (quæ consistit in virtutibus cardinalibus, Prudentia, Justitia, Fortitudine, et Temperantia) duxisse, ut dignum esse concluserimus qui Sanctorum Catalogo adscribatur; et merito. Nam ex dictis virtutibus sanctitas vitæ colligitur, quæ secundum S. Thomam (2, 2. *q.* 81 *art.* 8 *in corpore*) omnium virtutum opera refert in Deum; secundum quod homo se disponit per bona quædam opera ad cultum divinum pertinentia; et S. Dionysius de divinis nominibus *c.* 12, Sanctitas est (*inquit*) ab omni immunditia libera et perfecta, et omnino immaculata munditia. Quare merito Doctores, tam Theologi, quam Canonistæ, conveniunt, quod ad hoc, ut canonizari quis possit, requiratur fides, informata spe et caritate; et excellentia vitæ (*Summa Angelica in verbo, Canonizatio. Tabiena in verbo, Canonizare. Innocentius cap.* 4 *Venerabili.* § *in* 6.) quæ consistit in virtutibus Cardinalibus; et ad tollendam omnem dubietatem, Miracula. (*August. Triumphus de potest. Eccles. q.* 15 *art.* 4. *Glossa in c. un. de Reliq. et ven. Sanct. in verb. Sedis Apostolicæ in* 6; *et alii Doctores; et in c. Venerabili. ext. de test. et Archid. in c. Nec mirum* 26. *q.* 5.)

judicatur dignus,

Qui et ipse Sanctis adscribatur.

Sanctitas vitæ consistit,

3 Et prædicta evidentissima ratione probantur. Nam homo per naturalem inclinationem ordinatur in finem sibi connaturalem; primo secundum ratio- D nem vel intellectum, in quantum continet prima principia universalia, cognita nobis per naturale lumen intellectus: ex quibus procedit ratio, tam in speculandis, quam in agendis. Secundo per rectitudinem voluntatis, naturaliter tendentis in bonum rationis. Et his duobus modis procedunt virtutes Cardinales. Quæ quidem virtutes possunt considerari, ut politicæ, aliquando ut purgatoriæ, aliquando ut purgati animi, prout sunt in Beatis, et in aliquibus in hac vita perfectissimis; aliquando ut exemplares. S. Thomas (1. 2, *q.* 61. *art.* 5. *et in* 3. *sentent. dist.* 33. *q.* 1. *art.* 1. *argum.* 6.) ex mente Augustini (*de mor. Eccles. cap.* 6.) Oportet, inquit, quod anima aliquid sequatur, ad hoc ut ei possit virtus innasci; et hoc, Deus est; quem si sequimur, bene vivimus. Patet igitur, quod exemplar humanæ virtutis in Deo præexistit, sicut et in eo præexistunt omnium rerum rationes. Quapropter si virtutes considerentur, prout sunt exemplariter in Deo, virtutes vocantur exemplares: et quia homo secundum suam naturam est animal politicum, virtutes hujusmodi, prout in homine existunt, secundum conditionem suæ naturæ, politicæ vocantur; prout scilicet homo secundum has virtutes recte se habet in rebus humanis gerendis. E Sed quia ad hominem pertinet ut etiam ad divina se trahat, quantum potest (*Matth. c.* 5. *Estote perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est*) necesse est, ponere quasdam virtutes, medias inter politicas, quæ sunt virtutes humanæ, et exemplares, quæ sunt virtutes divinæ. Quæ quidem virtutes distinguuntur secundum diversitatem motus et termini. Nam quædam sunt virtutes transeuntium, et in divinam similitudinem tendentium; et hæ vocantur virtutes purgatoriæ; ita scilicet, quod prudentia omnia mundana divinorum contemplatione despiciat, omnemque animæ cogitationem dirigat in divina; Temperantia relinquat, in quantum natura patitur, quæ corporis usus requirit; Fortitudo efficiat, ut anima propter excessum a corpore, et accessum ad superna, non terreatur; Justitia denique, ut tota anima consentiat ad hujusmodi propositi viam. Quædam vero sunt virtutes divinam similitudinem jam assequentium, quæ purgati animi vocantur; ita scilicet, quod Prudentia, sola divina intueatur; Temperantia, terrenas cupiditates nesciat; Fortitudo, passiones ignoret; Justitia, cum divina mente, eam scilicet imitans, perpetuo fœdere societur. Quas quidem virtutes diximus in Beatis, vel in aliquibus in hac vita perfectissimis reperiri (*S. Thomas* 1. 2. *q.* 61. *art.* 5. *Vincent.* 3. *par. lib.* 1. *tit. de Virt. distinct.* 7.) F Nos vero de his virtutibus purgatoriis, purgatique animi tractabimus, cum res gestas Aloysii Gonzagæ, adolescentis Angelici, testibus comprobatas, brevi relatione complectemur.

in virtutibus Cardinalibus,

Prudentia,

Temperantia,

Fortitudine,

Justitia,

4 Sed quoniam ad beatitudinem prædicta non sufficiunt, ut colligitur ex 1. *ad Corint. cap.* 25. Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se (*S. Thom.* 1. 2; *q.* 62, *art.* 3.) Ideo recurrendum est ad virtutes Theologicas, quæ ordinant hominem ad beatitudinem Supernaturalem. Nam primo quantum ad intellectum, adduntur homini quædam principia supernaturalia, quæ divino lumine capiuntur, et hæc sunt credibilia, de quibus est Fides. Secundo vero est voluntas, quæ ordinatur in illum finem, et quantum ad motum intentionis in ipsum tendentem, sicut in id quod est possibile consequi, pertinet ad Spem; et quantum ad unionem quamdam spiritualem, per quam quodammodo transformatur in illum finem, id fit per Caritatem. Appetitus enim uniuscujusque rei naturaliter movetur et tendit ad finem sibi connaturalem, et iste modus

et præcipue in virtutibus Theologicis,

Fide,

A dus provenit ex quadam conformitate rei ad suum finem : non obstante quod Fides, et Spes imperfectionem quamdam importent ; quia fides est de his quæ non videntur ; Spes autem de his quæ non habentur. *Spe,* Unde habere fidem et Spem de his, quæ subduntur humanæ potestati, deficit a ratione virtutis ; habere autem Fidem et spem, de iis quæ sunt supra facultatem naturæ humanæ, excedit omnem virtutem homini proportionatam, secundum illud Pauli, 1. *ad Corint.* cap. 1 : Quod infirmum est Dei fortius est hominibus. Virtutes autem Theologicæ sunt, Fides, Spes, et Caritas. S. Thomas (1, 2, q. 62, *art.* 4) dicens quod non potest motus appetitivus in aliquid tendere, vel sperando, vel amando, nisi quod est apprehensum sensu aut intellectu ; per Fidem autem apprehendit intellectus ea quæ *Caritate,* sperat, et amat. Unde oportet quod ordine generationis Fides præcedat Spem et Caritatem. Similiter autem homo aliquid amat, ex hoc quod apprehendit illud, ut bonum suum : per hoc autem, quod homo ab aliquo sperat se bonum consequi posse, reputat ipsum, in quo spem habet, quoddam bonum suum : et sic ordine generationis secundum actus, Spes præcedit Caritatem ; ordine vero perfectionis Caritas B præcedit Fidem et Spem ; eo quod tam Fides quam Spes per Caritatem formatur, et perfectionem virtutis acquirit. Sic enim Caritas est mater omnium virtutum et radix, in quantum est virtutum omnium forma. Unde si ordine perfectionis Caritas ipsa prior sit Spe et Fide ; ordine tamen generationis Fides Spem, Spes Caritatem præcedere dicitur, (*S. Thom. loco allegato. Vincent.* 3. *par lib.* 1, *tit. de Virtutibus dist.* 8. *S. Ant.* 4. *p. tit.* 1, *c.* 1. § 9.) et propterea de prædictis omnibus Virtutibus, tam Theologicis, quam Cardinalibus, in præsentiarum agemus, in ordine ad ostendendam integerrimi Adolescentis sanctitatem. *quæ omnes in Aloysio eluxerunt.*

CAPUT II.

Quod Aloysius habuerit omnes virtutes, tam Theologicas, quam Cardinales ; ex quo numquam mortaliter peccavit.

Cum legitime constet, beatum hunc Adolescentem numquam in toto vitæ suæ curriculo peccasse mortaliter, in eo particulariter tam Theologicas virtutes, quam Cardinales eluxisse ; *Conservavit semper Fidem,* C non abs re erit, si ex eo, quod numquam integerrimus iste Dei servus mortalis se labe peccati polluit, in eo supradictas virtutes fuisse concludimus. Nam fidem, quam in baptismo suscepit, retinuisse satis ostenditur, cum numquam postea mortaliter peccaverit ; ut legitur ex S. Bernardo, qui (*in Sermonibus parvis, serm.* 1.) Fides est, inquit, alia Præceptorum, alia Signorum, alia Promissorum ; id est, qua credimus in Deum, qua credimus Deum, et qua credimus Deo. Per fidem enim præceptorum credimus in Deum : credere autem in Deum est in eum sperare, et eum diligere. Per fidem signorum credimus Deum, qui talia potest, et omnia potest. Per fidem promissorum credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter complet. Et propterea merito S. Augustinus (*de verbis Domini serm.* 61 *tom.* 10) inquit, ille credit in Christum, qui et sperat in Christum, et diligit Christum. Nam si fidem quis habet sine spe, ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. Et idem S. Augustinus in homilia de centum ovibus, ait ; Deus omnibus æqualiter adest, sed apud Deum plus habet loci, qui plus attulerit, non argenti, sed fidei. Et egregie S. Isidorus de Summo bono (*lib.* 2. *c.* 2. *sentent.*) ait : Frustra sibi de sola fide blanditur, qui bonis moribus non D ornatur.

PER AA. ROTÆ. EX MS.

6 Et quantum attinet ad Spem, hoc probatur ex *et Spem,* S. Bernardo (*in sermonibus parvis, serm.* 1 :) Spes triplex est, et procedit de prædicta triplici fide. Nam de fide præceptorum oritur spes veniæ ; de fide signorum, spes gratiæ ; et de fide promissorum, spes gloriæ. Et S. Augustinus (*libro de diligendo Deo, c.* 14. *tom.* 9.) Tria, ait, considero, in quibus tota spes mea consistit ; caritatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Quare, cum integerrimus Adolescens non peccaverit mortaliter, concludi potest habuisse etiam perfectam spem, quod etiam colligitur ex eodem S. Augustino (*Confessionum lib.* 9. *c.* 13. *tom.* 1.) sic Deum alloquente : Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam : quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum invenire indulgentiæ.

7 De Caritate vero hoc expresse habetur ex S. Augustino (*de doctrina Christiana lib.* 1. *c.* 27 *tom.* 3.) *et Caritatem ;* Ille juste, inquit, et sancte vivit, qui rerum integer æstimator est. Ipse est autem, qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat quod non est E diligendum, aut amplius diligat quod minus est diligendum, aut æque diligat quod vel minus vel amplius diligendum est, aut minus vel amplius quod æque diligendum est. Et rursus de perfecta Justitia (*contra Cœlestin, ante med. tom.*7 :) Perfecta caritas foras mittit timorem, et facit præcepti sarcinam, non solum non prementem onere ponderum, verum etiam sublevantem vice pennarum. Et alibi de laudibus caritatis (*tom.* 9. *vel serm.* 39. *de temp. tom.* 10 :) Caritas casta fuit in Susanna erga virum, in Anna post virum, in Maria præter virum ; libera in Paulo, ad arguendum ; humilis in Petro, ad obediendum ; humana in Christianis, ad confitendum ; divina in Christo ad ignoscendum.

8 Probatur etiam quod in B. Aloysio virtutes *item Prudentiam,* Cardinales eluxerint, ex eo quod numquam mortaliter peccaverit. Et quidem Prudentiam in eo fuisse, colligitur ex S. Bernardo (*de consideratione ad Eugenium lib.* 2. *c.* 3,) ubi ; Jam, inquit, quod ad considerationis attinet fructum, quatuor, ut occurrunt, tibi consideranda reor ; te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. A te tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. Et post pauca (*cap.* 4.) subdit et hæc : Tui consideratio in tria quædam dividitur ; si consideres, F quid, quis, et qualis sis ; quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. Et (*lib.* 1, *pariter de consid. paulo post medium c.* 7) Primo quidem, inquit, ipsum fontem suum, id est mentem de qua oritur purificat consideratio, deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat et ordinat.

9 Justitia vero probatur ex eodem S. Bernardo (*epist.* 253, *ad Abbatem Guarinum ante med.*) Numquam Justus arbitratur se comprehendisse, numquam dicit satis est ; *Justitiam,* sed semper esurit sititque justitiam ; ita ut si semper viveret, semper quantum in se est, justior esse contenderet, semperque de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Et elegantissime S. Augustinus (*de Civitate Dei lib.* 19, *c.* 27. *post med. tom.* 5 :) Hæc in unoquoque justitia est, ut Deus obedienti homini, animus corpori, ratio vitiis, etiam repugnantibus, imperet, vel subigendo, vel resistendo ; atque ut ab ipso Deo petatur et meritorum gratia, et venia delictorum ; ac de acceptis bonis gratiarum actio persolvatur,

10 Fortitudinem autem in Aloysio floruisse colligitur ex S. Gregorio (*lib.* 4. *Moralium c.* 30 *ante medium* ;) *Fortitudinem,*

PER AA. ROTÆ EX MS.

A medium ;) ubi ait ; Qui in auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine convalescunt, eo a propria virtute deficiunt ; et quo robustius æterna appetunt, eo a temporalibus salubri defectione lassantur. Et in Registro *(lib. 7 indictione* I, *cap.* I *:)* Mores meos bene cognitos habes, quia diu porto ; sed si semel deliberavero non portare, contra omnia pericula lætus vado. Et S. Hieronymus; Nihil eo fortius, qui vincit diabolum. Et elegantissime S. Ambrosius (*de Officiis lib.* I, *c.* 36 *ante med. tom.* 4 : *)* Est fortis, qui se in dolore aliquo consolatur : et revera jure ea fortitudo vocatur, quando unusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non adversis perturbatur, non extollitur secundis, et quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Et rursus (*cap.* 19) Fortitudo invicta est ad labores, fortis ad pericula, rigidior adversus voluptates, dura adversus illecebras.

Temperantiam :

11 Temperantia denique probatur ex Cypriano (*lib. de singularitate Clericorum, c.* 9 *ante med. tom.* 3 *)* Omne officium temperantiæ est, exuere veterem hominem, et in Deo renovari, id est, contemB nere omnes corporeas illecebras, laudemque popularem, totumque amorem ad invisibilia, et divina conferre. Et S. Gregorius (*lib.* 8 *registri ind.* 3 *Epist.* 51 *post medium :)* Quoties ira animum invadit, mentem edoma, vince teipsum; differ tempus furoris, et cum tranquilla mens fuerit, quod placet vindica. Et ex harum virtutum effectibus, quos in B. Aloysio fuisse ostendemus, illum tam virtutibus theologicis, quam cardinalibus præditum fuisse conclusimus.

quia numquam mortalem noxam contraxit, testibus, Card. Bellarmino, confessario ejus ;

12 Quod autem immaculatus Adolescens numquam mortaliter peccaverit, Illustrissimus Cardinalis Bellarminus, testis tertius in ordine, sic ait : Semper ego credidi, illum numquam, dum vixit, peccasse mortaliter : et hoc collegi ex confessionibus generalibus, quas ab ipso audivi. Et *(fol.* 76 *super art.* 3.*)* subdit ; Confirmo, vera esse quæ scripsi ad P. Virgilium Ceparium in mea epistola, quæ posita est in primo processu in genere, et in ejus Vita impressa conspicitur, in hunc qui sequitur modum. Longo temporis spatio nostri dulcissimi et sanctissimi fratris Aloysii Gonzagæ confessiones, etiam semel generalem confessionem totius vitæ audivi, ex quibus et ex conversatione, vere mihi videor affirmare posse, quæ sequuntur. PriC mum quod numquam mortalis se labe peccati polluerit. Et hoc pro certo habeo, quoad tempus a septennio suæ ætatis usque ad mortem : sed quoad primum septennium, in quo non ea cognitione vixit, qua postea secutis temporibus, ex conjecturis affirmo ; quia non est verisimile illum in infantia peccasse mortaliter, præsertim cum a Deo ad tantam puritatem esset præordinatus. Ubi notandum est, merito Ampliss. Cardinalem dicere, non esse verisimile, illum in infantia et primo septennio peccasse mortaliter, quia S. Thomas (1, 2, *q.* 89, *art.* 6, *in corp.*) ait ; Antequam ad annos discretionis quis perveniat, defectus ætatis, prohibens usum rationis, excusat eum a peccato mortali. Usus autem rationis incipit primo septennio completo, juxta S. Thomam *(in* 4 *dist.* 27, *q.* 2, *art.* 2.*)* quem omnes sequuntur (*l. Si in infant.* §. *ult. juncta l. Potuit c. de jur. delib. Sanchez de matrim. lib.* I, *disput.* 16, *n.* 2. *Azor. per.* I *Instit. moral. lib.* 7, *c.* 40, *q.* 6*)* Et tunc etiam dicuntur pueri pervenisse ad annos discretionis.

P. Mutio Vitellesco, Generali Societatis ;

13 Secundum, quod a septimo vitæ suæ anno, in quo, ut ipse mihi retulit, ad Deum conversus est, vitam perfectam duxerit. Hæc eadem de auditu ab eodem met Amplissimo Cardinali, post obitum sancti Juvenis, testantur Reverendissimus D Pater Mutius Vitellescus, nunc Præpositus generalis *(testis* XI, *super art.* 24, *in processu Romano fol.* 115*)* addens, se hoc idem collegisse sæpius ex mutuis sermonibus, quos cum beato Juvene habere solitus erat. Et P. Gaspar, Alperius, Theologiæ lector *(testis* XIII *in proc. Castellionensi super eod. art.* 24, *fol.* 122.*)* et P. Decius Striverius Provincialis *(testis* XIX, *in eodem processu, et super eod. art. fol.* 155*)* qui Pater Provincialis ibidem deponit, se hoc idem scire ex publica voce et fama, quod numquam peccaverit mortaliter : et idem testatur P. Franciscus Rosatinus *(testis* VI *in eod. proc. et super eod. art. fol.* 87.*)*

P. Striverio Provinciali,

14 Et quidem quoad primam ætatem, hoc est, ab usu rationis, usque ad annum XIV, in quo erat in Hispania, id affirmat P. Ferdinandus Paterno, Siculus, qui tunc in curia Regis Hispaniarum confessarius beati Juvenis erat, ut in litteris compulsatis (*quæ habentur in proc. Castellion. fol.* 46*)* in quibus sic ait : Notavi in ipso magnum candorem et puritatem conscientiæ. Itaque in toto eo tempore, quod fuit quinque annorum aut sex, non solum non reperi in illo peccatum mortale (quod ipse summopere abhorrebat, et numquam illud commiserat) sed sæpenumero nec materiam in eo absolutionis inveni. Nec dici potest id in eo accidisse ex defectu judicii et solertiæ : quia etiam ab ea ætate elucebat in illo prudentia et maturitas senilis in moribus, et judicium longe majus quam in juvenibus reperiri soleat. E

P. Paterno, ejus in Hispania Confessario,

15 In majori ætate, post ejus reditum ex Hispania, P. Antonius Valentinus, Professus Societatis Jesu, et Magister novitiorum in provincia Veneta, examinatus prævio juramento a Vicario foraneo Nugularensi *(ejus depositio habetur compulsata in proc. Castellion. fol.* 48*)* sic ait : Mantuæ illius generalem confessionem audivi ; de qua cum diu cogitaverim, nulla res mihi venit in mentem, ob quam illum audeam damnare de peccato mortali. Occurrunt tamen res admirandæ, ob illius vitam sanctam, et cum virtute traductam.

P. P. Antonio Valentino,

16 Et post ejus ingressum in Religionem, de auditu a P. Hieronymo Plato, Religioso ejusdem Societatis insigni, qui fuit confessarius hujus angelici Juvenis in domo Professa Romana, dum esset novitius, testatur Reverendissimus P. Mutius Vitellescus Generalis *(*XI *testis, loco citato)* et P. Darius Tamburellus *(*XII *testis, in proc. Castellion. super art.* 3 *fol.* 110*)* addit ; Recordor, me Romæ legisse F scripturam manu P. Hieronymi Plati, viri insignis in bonitate, judicio, et prudentia ; qui fuit confessarius Romæ in Domo Professa hujus B. Aloysii, et illi valde intimus, qui sciebat omnia secreta conscientiæ ejus ; qui adeo extraordinaria judicavit esse dona et virtutes, quibus ornata erat anima hujus beati juvenis, ut scripturæ commendaverit, dum adhuc juvenis vivebat et erat novitius. Inter cetera recordor hoc in eo scripto me legisse , quod ab usu rationis, hoc est a septimo ætatis suæ anno usque ad ingressum in Religionem, numquam commiserat peccatum mortale ; et quod tunc post ingressum in Religionem tanta puritate conscientiæ vivebat, quod cum ipse ejus confessionem generalem sex illorum mensium, audisset, non reperit in ea materiam capacem absolutionis, neque de peccatis venialibus.

et Hieronymo Plato, item Confessariis ejus :

17 Neque solum, ipsum numquam mortaliter peccasse, asseritur ; sed etiam (quod magis admirandum est) ipsum tam sancte vixisse, dicitur, ut confirmatus in gratia Dei, etiam dum viveret, reputaretur. Nam P. Gaspar Alperius, Theologiæ lector *(*XIII *testis, in proc. Castellion, super art.* 16, *fol.*

sed in gratia confirmatus fuit.

A *fol.* 122) deponit, P. Bellarminum, nunc Cardinalem, circa biennium ante mortem hujus sanctissimi Juvenis, ita sensisse, ac Tusculi dixisse. P. Bellarminus, inquiens, ejus Confessor, et Pater spiritualis dixit multis qui ibi aderamus, inter quos recordor adfuisse P. Mutium Vitellescum, et P. Virgilium Ceparium et alios: quod ipse putabat, B. Aloysium tunc, dum viveret, esse confirmatum in gratia Dei, et quod numquam fecerat peccatum mortale. Et P. Philippus Rinaldus, ejusdem Societatis Professus (*in proc. Rom. testis* XIV, *super art.* 41 *fol.* 173) sic ait : Memini, Cardinalem Bellarminum mihi dixisse, dum beatus adhuc viveret, credere sese quod divina providentia omnibus temporibus habeat aliquos in Ecclesia sua, qui in gratia sint confirmati ; et quod eo tempore ipse reputabat Aloysium esse unum ex istis. Idem non solum ex eodem Cardinali, sed publice etiam ab aliis dici solitum fuisse, testatur P. Franciscus Rosatinus (*testis* VI, *in proc. Castellion super art.* 24, *fol.* 87) his verbis : Fuit semper habitus sanctus, et plenus omnibus illis virtutibus, quæ possunt desiderari et publice dici audivi, et a Cardinali Bellarmino B ejus Confessario particulariter, et ab aliis, quod ipse numquam amiserat gratiam in baptismo acceptam, et numquam peccaverat mortaliter, et quod reputabatur confirmatus in gratia Dei : quodque a parvulo cœpit sancte vivere, quando incepit habere usum rationis.

uti censuit idem Bellarminus,

18 Rem vere miram ad hoc propositum addit Reverendissimus P. Mutius Vitellescus Generalis (XI *testis, in proc. Rom. super art.* 24 *fol.* 115) quam sibi confidenter, amiceque ipsummet beatum Juvenem dixisse, juramento deponit. Cum enim sermo inter eos incidisset de opinione illa S. Thomæ (I, 2, *q.* 89, *art.* 6. *in corp. et ad* 3 *argumentum*) qua docet omnes peccare mortaliter, quando usum rationis habere incipiunt, nisi seipsos offerant Deo, et ordinent ad debitum finem in primo actu quem faciunt; beatus Juvenis sincere fassus est dicto P. Mutio, se in hoc non habere scrupulum ullius offensæ Dei; quia certo sciebat in eo instanti, in quo pervenit ad usum rationis, se ex divina gratia ad Deum convertisse, seseque eidem Deo obtulisse. Quod quam magnum, et extraordinarium donum sit supernæ illustrationis, quisque colligere potest ex seipso : nemo enim sine peculiari lumine Dei, et divinæ gratiæ præventione, cognoscere potest, quod sit in C se primum instans usus rationis.

et Mutius Vitellescus;

19 Supradicta omnia comprobantur ex innocentia ejus vitæ in seculo transactæ, ut deponunt duo ejus intimi familiares, videlicet Clemens Ghisonius (2 *testis, art.* 24 *in proc. Castellion. fol.* 64) ubi ait : inservivi B. Aloysio a die, quo habuit usum rationis, usquequo in Religionem ingressus est, semperque in ejus cubiculo dormivi, ut cubicularius; comitatus sum diu noctuque, quocumque locorum, nec umquam in eo alicujus generis vitium, verum semper vitam sanctissimam agnovi; nec umquam vidi, non solum agentem aliquid quod peccati esset indicium, aut dicentem quod peccatum redoleret; sed nec etiam id umquam cogitasse credo : quoniam illius actiones, eum esse Sanctum (ut erat) demonstrabant ; semperque in illa innocentia, quam habuit in baptismate, et puritate infinita se continuit. Et Jacobus Ballarinus (V *testis super art.* 24, *in eod. processu fol.* 79) ita deponit : Scio, B. Aloysium moribus angelicis præditum, magnaque sanctitate fuisse conspicuum : et non solum umquam audivi illum peccasse mortaliter : sed ulterius cum ego domi essem antequam nasceretur, usquequo in Religionem ingressus est, et cum illo fuerim versatus, atque in ejus cubiculo dormierim in via, et cum illo itinera peregerim, multaque tractaverim Castellione, Mantuæ, Florentiæ, Casali, Mediolani, et Romæ, numquam illum aliquid agentem vidi, de quo possum affirmare, hoc est peccatum veniale ; bene tamen in illo exempla virtutum aspexi, et memini, mihi aliquando de eo dixisse Mediolani Aurelium Oradinum; Credo hunc adolescentulum in nullo alio deficere, nisi quod semper oculis ad terram demissis ambulat, nec alicui vel ipsis Equitibus salutationem impertitur.

comprobaturque ex innocentia vitæ.

D AUCTORE C. J.

20 Ex quibus omnibus simul junctis satis probatum videtur, numquam angelicum Adolescentem peccasse mortaliter; maxime cum hoc deponant ejus Confessarii, quibus in similibus casibus fides debet adhiberi. S. Antoninus (3 *par. histor. tit.* 23. *cap.* 6. §. 1) ex decretali Innocentii IV super Canonizat. S. Petri Martyris, ubi de dicto Sancto ait : Virginitatem quoque mentis servans et corporis, nec ullius mortalis criminis sensit umquam contagium ; sicut suorum Confessorum fideli testimonio est comprobatum. Et in Decret. Joannis XXII Canonizationis S. Thomæ Aquinatis §. 4 sic habetur. Cumque castitatis nitore canderet, parsimonia devota custodiebat humilitatem; hanc eamdem sobrietate modica E nutriebat, adeo ut multi eum in carne, virginitate mansisse incorruptum, existimarent; quod ejusdem sancti Confessor Ordinis memorati, qui longo tempore ejus Confessionem audiverat, publice, ut ad nos testimonio fide digno pervenit, coram omnibus die defunctionis ejusdem asseruit, dicens : Ego Confessionem generalem istius viri audivi, de quo testificor, quia ita inveni eum purum, sicut puerum quinque annorum, quia numquam carnis sensit corruptelam.

In his plurimum valet auctoritas Confessariorum;

21 Neque hic etiam omittendum est præclarum testimonium moderni, sed pii auctoris Fratris Zachariæ Boverii Ordinis Capucinorum (*symbolicarum demonstrat.* 7. *demonstratione generali de sanctitate et miraculis, art.* 3. *col.* 10. *fol.* 234.) Beatus, ait, Ludovicus Gonzaga, clarissimo genere ortus, tanta humilitate ac sui abjectione, tanto mundi contemptu, tanta sensuum mortificatione , tanta morum disciplina ac orationis studio, præ ceteris, effulsit, ut brevi tempore summum sanctitatis fastigium conscendisse videretur. Numquam mortifero peccato infectus creditur ; virgo usque ad mortem permansit, nullo umquam ob singularem animi candorem carnis stimulo (ut creditur) agitatus; denique consummatus in brevi multorum temporum sanctimo- F niam explevit ; obiitque anno MDXCI, atque ætatis suæ XXIV, post mortem multis clarus miraculis.

et aliquantum etiam testimonium Boverii Capucini.

CAPUT III.

De Fide et Spe B. Aloysii.

Fides est humanæ salutis initium, et fundamentum et radix justificationis, ut habetur in concilio Tridentino (*sess.* 6. *cap.* 8) et totius Christianæ perfectionis semen ex Ambrosio (*in cap.* 3. *Primæ ad Corint.*) Argumentum earum rerum, quæ apparere non possunt. Quæ enim apparent, fidem non habent, sed agnitionem, ut inquit S. Gregorius (*homil.* 26. *in Evang. post med.*) Qui (*ibidem post principium*) merito dixit, Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Ideo nostrum erit ostendere, B. Aloysium Fidem habuisse, et eam in excellenti gradu fuisse, atque in ea, usquequo suo Creatori spiritum reddidit, perseverasse.

Quid Fides;

23 Quod autem Dei servus Fidem habuerit, quæ omnibus in Baptismate infunditur, probatur ex quam pluribus testibus, qui deponunt se fuisse præsentes, cum de anno MDLXVIII sacro fonte susciperetur (*in proc.*

quomodo in Aloysio

PER AA. ROTÆ, EX MS.

B *proc. Castellion. super* 2 *art.)* videlicet Joannes Baptista de Bonis. Jur. utr. Doctor, testis I; Clemens Ghisonius, II; Rudolphus de Petrucchinis Jur. utr. Doctor, III; Jacobus de Besaccis, IV; aliique quam plurimi. Hanc quoque fidem Adolescens et strenuus Christi miles retinuit, et usque ad obitum professus est, uti *(super art.* 25*)* iidem I et II testes testificantur, et deponunt de vera scientia, quod in Fide Catholica, usque ad obitum perseveravit, et quod pluries illum, actus fidei elicientem, aspexerunt. Hoc ipsum ibidem affirmant P. Franciscus Rosatinus, VI test. et P. Darius Tamburellus, XIII test. ac P. Antonius Franciscus Guelfaccius, XIV; aliaque referunt, de quibus infra, cum de Caritate tractabimus. Ex quibus liquido apparet, integerrimum Adolescentem in Fide semper constanti animo perseverasse.

non tantum interna,

24 Subdunt etiam prædicti testes, quod in extremo vitæ Fidei professionem emisit; in signum ejusdem candelam accensam, quam habebant adstantes, apprehendit; aliaque præclara egit, quæ suo loco referemus. Verum cum habitus Fidei sit spiritualis, in anima permanens, ac proinde invisibilis et actus internus, quo in corde credimus; ideo B ut aliquis probetur fuisse fidelis, et in virtute Fidei excellens, debet hoc a signis externis, a Fide procedentibus, colligi, ut puta ex verbis, quæ quis protulit, ut si confiteatur ore, vera esse quæ credimus; vel verbis doceat alios, quæ credere debemus; juxta illud Pauli *(ad Rom. c.* 10.) Corde enim creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem; vel cum quis facit opera pietatis, et vero fideli digna, juxta illud Jacobi Apostoli *(in Epist. c.* 2.) Ostendam tibi ex operibus Fidem meam Quo enim majora sunt opera, eo excellentiorem Fidem demonstrant.

sed etiam externa,

25 Hanc quoque Fidem excellentem in eo fuisse satis superque constat, si inspiciamus, quod relicto Castellionensi Prin ipatu, abjectisque secularis vitæ deliciis, Societatis Jesu Religionem amplexus est: in quam cum ingredi vellet, ut deponunt in proc. Castell. testes I. II. III. IV; nonnulli Ecclesiastici Prælati ad instantiam Principis ejus patris hortati sunt, ut in aliam Religionem ingrederetur, ea ratione, quia in Societate dignitates, uti Cardinalatus, et similes, ex instituto Religionis, absque speciali præcepto Summi Pontificis, non recipiuntur, et C Pater optabat, ut hæc filio non obstaret.

quam factis probavit,

26 At ille intrepidus, nihil hæc æstimans, de anno MDLXXXV, die omnium Sanctorum obtenta a Cæsare venia, cessit, invitis Parentibus, marchionatu Castelloniensi, ad quem ut primo genitus vocabatur. Neque his contentus, bonis etiam allodialibus, nihil sibi asservando, renuntiavit; statimque ingressus in cubiculum jussit sibi habitum clericalem benedici, quo indutus, processit in aulam; ubi ad pedes patris provolutus, benedictionem petiit: qua obtenta Romam versus die sequenti iter arripuit. Ad quam cum pervenisset, hospitio receptus est a Scipione Gonzaga Patriarcha Hierosolymitano, postmodum ad Cardinalatus dignitatem evecto, qui nec obtinere potuit ut sanctus Adolescens, adimpleto patris mandato, vel per unum diem differret ingressum in Religionem: in cujus novitiatum die XXV Novembris, S. Catharinæ dicato, anno MDLXXXV receptus est.

exemplo Abrahæ,

27 Atque ex his excellentia Fidei satis clare colligitur. Nam si Abraham tamquam virum excellentis fidei laudat Paulus *(ad Hebr. c.* II.) ex quo obediens exivit de domo sua, et de cognatione sua, ut habetur *(Genes. c.* 12.) ubi dixit Dominus ad Abraham; Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui; et veni in terram, quam monstravero tibi: quis inficiari audeat, Fidem etiam D hujus angelici Juvenis fuisse excellentem? cum relicto Castellionensi Principatu satis opulento, magnisque divitiis; vocatus a Deo, ingressus fuerit Religionem. Rursus S. Paulus *(eodem c.* II.) Abel in fide excellentiam laudat, dum ait; Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo: per quam testimonium consecutus est esse justus, etc. Quo in loco S. Thomas id explicans, ait, ipsum de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum sacrificium obtulisse. Optimum enim sacrificium, inquit, signum fuit electæ Fidei et probatæ. De sacrificio autem Cain nulla fit mentio, quantum ad excellentiam. At strenuus hic Christi miles, in sacrificium et holocaustum, non armenta, sed seipsum obtulit in Religione; et corpus suum hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium suum suo dicavit Creatori, quod esse faciendum docet Paulus, *ad Rom. c.* 12.

et Abelis,

etiam in itinere Romano

28 Neque hic prætermittenda sunt aliqua, quæ gessit in itinere dum Romam contendebat; ut se Deo dicaret. Nam gestabat in pectore imaginem sanctissimi Crucifixi, quasi cum S. Paulo, *ad Galatas cap.* 5, dicens. De cetero nemo mihi molestus E sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto. Singulis diebus sub noctem, postquam ad hospitium pervenerat, licet frigus vigeret, semper ignem recusabat, ut aliquid pateretur. A nullo, neque servo, spoliari se permittebat; in cubiculum se retrahebat, ut Deo preces effunderet, inter quas abundantes lacrymas profundebat. Postquam horas canonicas recitaverat, sobrie comedebat; ac semper de piis ac divinis rebus loquebatur. Sæpe cum silentio solus, meditationi vacans et orans, equitabat. Postquam Lauretum pervenit, maxima cum animi devotione in sancta Capella permansit, pluribusque Missis interfuit, voluitque ut omnes ex sua familia venerabile Eucharistiæ Sacramentum susciperent. Ita deponunt in processu Castellionensi Doctor de Bonis, I testis, et Jacobus de Besaccis, IV. Ex quibus apparet, quod non fuit contentus solo stigmate sanctissimi Crucifixi; sed etiam aliis stigmatibus signatus fuit, de quibus Augustinus, explicans Paulum: Nemo, inquit, mihi molestus sit; nemo mihi novam laborandi materiam præbeat; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto, id est, habeo alios conflictus et certamina cum carne mea, quæ in persecutionibus, quas patior, mecum dimicant; et sicuti, ut inquit Chrysostomus, F S. Paulus sua vulnera jactabat, non secus ac solent milites, qui victores e prælio revertuntur, ita angelicus Adolescens.

ambulans coram Deo cum Henoch,

29 Tertio, laudat S. Paulus Henoch *(ad Hebr. cap.* II. ℣. 5.) qui translatus fuit a Deo, et non apparuit; et testimonium habuit placuisse; quia *(Genes. c.* 5. ℣. 13) de eo dicitur, quia ambulavit cum Deo, juxta illud *(Psal.* 110. ℣. 6. *ut ait S. Thomas)* Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat: et *(Psal.* 118) Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Hoc autem ex Fide fecisse amantissimum Aloysium, satis patet ex eo, ut supra probatum est, quod numquam mortaliter peccavit.

atque imitans Moysen,

Quarto, Apostolus ibidem excellentiam Fidei Moysis extollit; dum ait, Moyses grandis factus, negavit se filium esse filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi: aspiciebat enim in remuneratorem. Ita sanctissimus Juvenis, non negans quod verum erat, sed relinquens quod suum erat, nudum Christum secutus est; audiens illum dicentem; Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Quanta insuper fuerit

A fuerit Humilitas hujus candidissimi Adolescentis propter Christum, ex qua (ut patet ex jam dictis) colligitur etiam Fidei magnitudo, infra dicemus, dum de Humilitate tractabimus. His addenda sunt ea, quæ de Caritate in proximum, quoad spiritualia referemus. Publice enim per plateas et domi docebat ignaros, audiens Christum dicentem (*Matth. c.* 28.) Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Fili, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis : quod ad excellentiam Fidei spectare, non est ambigendi locus per ea quæ notat Azor, *Instit. moral. par.* I *lib.* 8. *cap.* 7.

Spem habuisse Aloysium,

30 Spes, est futuræ pollicitationis religiosus assensus, promissæ gloriæ devota intentio, Sanctorum destinata sublimitas, bonorum expectatio futurorum. Spes, inquam, est cognitio Fidei, credulitatis propinquitas, destinatum præmiorum tempus, futura expectatio meritorum (*S. Joannes Chrysostomus homil. in Epist.* I *ad Corint.* 13 *tom.* 4) et colligitur ex psal. 36. Spera in Domino, et fac bonitatem, et pasceris in divitiis ejus. Hac virtute Angelicum Dei servum Aloysium insignitum fuisse probatur ex ipso in Religionem ingressu. Vix enim e pueris excesB serat, cum, relicto titulo Principatus Imperii, ac Marchionatu Castellionensi, nunc in Principatum erecto, Spe summam felicitatem consequendi excitatus, alacri animo, posthabitis humanæ vitæ voluptatibus et deliciis, Institutum Patrum Jesuitarum amplexus est.

colligitur ex abdicatione rerum temporalium

31 Propter quam etiam rerum omnium renuntiationem, habuisse Spem B. Aloysium, deponit Reverendiss. P. Mutius Vitellescus Generalis Societatis; XI testis in processu Romano, et in Castellionensi testes II ac III. Et de hoc in Religionem ingressu cum certior aliquando factus fuisset recolendæ memoriæ Fr. Hieronymus Bernerius, ex Ordine Prædicatorum S. R. E. Cardinalis, Episcopus Portuensis, Asculanus nuncupatus; Ista sunt (inquit) eximia sanctitatis indicia; ut deponit D. Franciscus Gonzaga Princeps Imperii, (XI *testis, super* 26. *in proc. Castellion. fol.* 107) Quod autem maximam Spem consequendi vitam æternam haberet, ita ut sæpius de ea loqueretur, deponunt in eodem processu Castellion. testes I, II, III, VI et XIX : ex quorum depositionibus constat de spe maxima hujus Adolescentis.

ac similitudine plantantium vineam,

32 Ut enim, inquit Macarius homilia 26, qui plantat vineam, priusquam aggrediatur laborem, C gaudio ac spe ducitur apud se, describitque in animo vindemias, ac redditum supputat, nondum nato vino, et hac ratione laborem suscipit : sic strenuus Adolescens, abjecto penitus rerum externarum studio, subductisque rationibus, vitam optimam, sed transeuntem elegit, ut æternam citissime assequeretur; propter quam hæc vita, vento citius transiens, nimis longa illi videbatur; ut deponunt prædicti, II, VI et XIX testes : ita ut quodammodo doleret, cum ei medicamenta, vel cibus daretur; quasi ea essent in causa, ne tam cito vitam æternam consequeretur; ut deponunt, testes VI et XIX prædicti, nec non XXIV in proc. Rom. Spes enim in possessionem regni cœlestis animam quodammodo introducit, et existentibus in hac vita mortali immortalitatem attingere facit. Sic legitur de beatis Martyribus scriptum (*Sap.* 2) Si coram hominibus tormenta passi sunt, Spes illorum immortalitate plena est: ab illis enim dum mortis tolerantia indubitanter excipitur, spes immortalitatis evidenter asseritur, et suaviter degustatur. B. Laurentius Justinianus *in Ligno vitæ cap.* 2. *de virtute Spei.*

33 Quod maxime apparuit in hoc Christi milite, qui in extremo vitæ constitutus, et omni vivendi voluptate spoliatus, P. Antonio Guelfuccio, qui illi D curabat suadere desiderium vitæ longioris, ut Deo diutius posset inservire; respondit cum Apostolo; Melius est dissolvi. Subinde petiit, ut sibi ad spem magis excitandam revocaret in memoriam illud Psalmi, Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas. Et Illustrissimo Cardinali Bellarmino, qui eum hortabatur, ut a Deo vitam longiorem postularet, quo ejus exemplo ceteri instruerentur; venia petita, negavit id exequi se posse. Quia non potest (inquit) a Deo major in hominem conferri gratia quam ad se illum vocare, dum in gratia reperitur; in quo gratiæ statu se tunc esse sperabat. Ita probant P. Ant. Franc. Guelfuccius ex Societate, testis XIV in proc. Castellion. et de auditu ab eodem Guelfuccio deponit P. Darius Tamburellus ex Societate, XII testis et idem Ampliss. Card. Bellarminus, III testi in proc. Rom.

PER AA. ROTÆ EX MS. item ex ipsiusmet dictis,

ac litteris ad suos scriptis.

34 Imo etiam per litteras suæ matri directas magnam Spem patefecit cœlestis patriæ gloriam assequendi, ut deponit P. Gaspar Alperius XIII, et P. Ant. Franc. Guelfuccius, XIV testis; et apparet ex litteris, quas refert P. Virgilius Ceparius (*in ejus* E *Vita, par.* 2. *cap.* 8 *in fine*) ubi in prima epistola hæc verba habentur: Medici, quem finem hic morbus sit habiturus ignorant; medicamentis utuntur ad valetudinem corporis consequendam aptissimis; ego tamen hac delector cogitatione, ut Deus mihi dignetur valetudinem tribuere perfectiorem, quam medici possint impertiri : ita dies lætus transigo, sperans intra paucos dies futurum, ut evocer a Deo a terra morientium ad patriam viventium, ab hominum consortio ad Angelorum Sanctorumque societatem. Et in 2 Epist. sua ait: Epistola vestra in hac religione mortis me viventem invenit; sed quasi abeuntem, ad Deum perpetuo laudandum in terra viventium, et inferius; deficit animus, dum considero divinam bonitatem, mare sine termino profundissimum, quæ me, propter minimos brevesque labores, ad æternam requiem vocat; invitat me, et e cœlo vocat ad summum bonum, quod tam negligenter quæsivi; et fructum mihi lacrymarum, quas parce profudi, pollicetur.

35 Et ex his etiam constat, habuisse donum timoris, quod virtuti Spei correspondet. Non enim per timorem filialem timemus, ne nobis deficiat quod speramus obtinere per auxilium divinum; sed timemus, ab hoc auxilio nos subtrahere. Unde iste F timor et spes se invicem perficiunt. *S. Thomas* 2. 2. *q.* 19. *art.* 9. *ad* I. Cui dono correspondet etiam paupertas spiritus. *Augustinus de serm. Domini in monte lib.* I. *c.* 19 *S. Thom. ead. q. art.* 12. Itaque generosus Christi miles perfecta spe præditus fuit, quam S. Paulus (*ad Thessalonicen.* I. *c.* 5) galeam salutis appellat; evehit enim ad superna, et mentem quodammodo obvolvit, ut galea caput, ne lædatur. Sicut enim galea, uti ait Chrysostomus, conservat id, quod est principium eorum, quæ sunt in nobis, nempe caput amplectens et undique tegens; ita etiam Spes non sinit rationem concidere, sed facit stare rectam tamquam caput, nihil externum in ipsam sinens cadere; quamdiu autem nihil in eam cadit, nec ipsa labitur.

CAPUT IV.

De Caritate in Deum;

Ex caritate Dei Aloysius relinquit terrena,

Caritas, qua Deum proximumque diligimus, virtus est, signum fidei, bonorum omnium mater, omniumque virtutum opifex; quæ inchoatur in mundo, perficitur in cœlo, quæritur in seculo, invenitur in

PER AA. ROTÆ EX MS.

A in regno *(S. Joannes Chrysostomus in homil.* I, *in epist.* I. *ad Corint. tom.* 4. fol. 649*)* Hæc virtus, si illam, prout Deum respicit, consideremus, perfectissime eluxit in Aloysio. Etenim relicto seculo, spretisque mundi, nobis blanda rerum magnarum ostentatione blandientis, voluptatibus; abjectis avitæ domus honoribus et commodis, institutum Patrum Societatis Jesu amplexus est, idque etiam ea de causa, ut omnino sibi aditus ad dignitates Ecclesiasticas occluderetur; ut deponunt in proc. Castell. testes I, II, III, V; inquit enim S. Joannes (*Epist.* I, *c.* 2*)* Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum non est caritas Patris in eo, quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et prædicti testes deponunt, quod Dei quam maxime diligebat, amore; et ut illi perfecte inserviret, omnia reliquit, eumque secutus est. Et quia, ut dixit idem S. Joannes, qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est; qui autem servat verbum ejus, vere in hoc caritas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit, se in ipso manere, debet B sicut ille ambulavit, et ipse ambulare; ideo absque ulla difficultate deducitur ex sententia sancti Joannis, perfectissima angelicum Aloysium caritate excelluisse; cum numquam toto suæ vitæ curriculo, nec ante, nec post ingressum in Religionem, mortalis peccati se labe polluerit, ut supra probatum est.

loquitur de divinis,

37 Hanc quoque perfectissimam in Deo caritatem ostendit, cum tam in seculari vita, quam in Religione, sermones de Deo, piis affectibus et devotione plenos, haberet, ut probant in processu Castell. testes I, II, V, et Camilla de Ferrariis, VII testis: et addit testis II, quod Aloysius includebat se cubiculo ut cum Deo loqueretur; quod continuo peregisset, si illi permissum fuisset: et III testis subjungit, quod horas observabat, ne sibi breve temporis momentum effugeret, in quo bonum aliquod opus non perfecisset: et Reverendissimus P. Mutius Vitellescus deponit, sanctum hunc Juvenem in Religione de sui natura pauca loqui solitum; et quod nihilominus, dum sermo de rebus divinis instituebatur, eloquentissimus efficiebatur: et P. Franciscus Rosatinus, VI testis in proc. Castell. quod Aloysius semper de Deo loquebatur; et alios aliis de rebus loquentes in sermones de rebus divinis deducere procurabat: ex C qua re magnam illius Caritatem fuisse colligimus, cum talis, proverbio Græcorum, sit hominis sermo qualis vita. Et egregie Seneca Epist. 114. Quemadmodum (ait) uniuscujusque actio dicenti similis est, sic genus dicendi aliquando imitatur publicos mores: et Epist. 115. Oratio, inquit, cultus animi est: si circumtonsa est, et fucata, et manufacta, ostendit quoque illum non esse sincerum, et habere aliquid fracti. Quibus optime convenit illud Psal. 15. Memor ero nominum eorum per labia mea; et Psal. 16. Ut non loquatur os meum opera hominum et Oseæ cap. 2. habetur: Et auferam nomina Baalim de ore ejus, et non recordabitur ultra nominis eorum. Et in proc. Rom. P. Philippus Rinaldus, XXIV testis et P. Vincentius Filliutius XXIII dicunt, quod in colloquiis divinis quasi in ecstasim rapiebatur, hoc est, ut ipsi loquuntur, *Andava in astratto con la mente*; et sic elevabatur ad contemplanda divina. Quod etiam David, in Psal. III. sibi evenisse testatur, cum ait: Ego dixi in excessu meo omnis homo mendax Mentem autem ad divina contemplanda tripliciter elevari docet S. Thomas (2. 2. *q.* 175 *art.* 5. *ad* I. Et ex hac elevatione cum perfectius mens hominis Deo uniatur, colligitur verus amor in Deum, qui nihil aliud est, quam ipsa caritas in Deum, ut diximus.

inflammatur facie ad pia de Deo colloquia,

38 Rursus perfecta in Deum caritas amantissimi Juvenis ostenditur, ex quo, cum aliquem de ipso Deo loquentem audiret, vehementer accendebatur in facie; ita ut aliquando profunderet lacrymas; quamobrem socii illum alio sermonibus deducere, et Superiores prohibere cogebantur, ne continuo in res divinas cogitationem dirigeret, ad evitandum maximum corporis detrimentum. Itaque deponunt in proc. Castellion. testes ex Societate, super 27 art. videlicet P. Darius Tamburellus, XII, fol. 114 ubi ait. Videbatur ejus habitatio in cœlis magis esse, quam in terris, juxta illud ad Philippen. c. 3. Nostra autem conversatio in cœlis est. Et P. Philippus Rinaldus, XXIV in proc. Rom. dicit: Omnia in Deum referebat, semper erat cum Deo, semper Deum alloquebatur; ita ut ex ipso oculorum intuitu colligeretur, Deum esse finem ejus, ejus socium, ejus objectum. In proc. Castellion. P. Gaspar Alperius XIII, ita deponit: Adeo erat affectu, et mente unitus cum Deo, ut aliquoties mihi dixerit confidenter, se magnum haurire laborem, cum vellet se a continua de Deo cogitatione retrahere. Et ut Superioribus morem gereret, qui ob ejus valetudinem imperabant, ut ab hac cogitatione desisteret; solitus erat peculiari affectu dicere; cum Deus peculiari auxilio adjungebatur, et infundebatur in anima: Recede a me, Domine: et hæc omnia etiam fuse narrantur in ejus Vita; et inferius subditur: Tandem maximos in via unitiva progressus fecerat, et dici vere potest quod ipse propter amorem Dei peragebat quidquid cogitabat, loquebatur, et operabatur; et a Spiritu sancto in ejus corde caritas diffundebatur, juxta illud ad Rom. c. 5. Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

cui perpetuo erat unitus affectu, E

observat etiam minima Religionis statuta,

39 Pater denique Ant. Franc. Guelfuccius, sic ait; Hujus Beati in supremo gradu fuisse caritatem existimo, tum ob promptitudinem, qua se principatu et omnibus bonis spoliavit ob amorem Dei, tum ob omnimodam oblivionem populi sui, et consanguineorum, ac omnium mundanarum personarum; tum ob exactissimam observantiam omnium divinorum præceptorum, et regularum ac ordinum Religionis, ac præcipue trium votorum Paupertatis, Castitatis, et Obedientiæ; tum ob rigorem, quo carnem propriam tractabat; et super omnia ob divinæ gloriæ zelum, desiderium effundendi sanguinem et vitam pro Deo, et propter rectissimam ejus intentionem; ex qua colligebatur, nullum alium sibi finem in suis actionibus, quam Dei honorem, esse propositum; F de quo Deo loquebatur magno gustu cum suis domesticis, et audiebat, et legebat assidue ea, quæ de rebus divinis tractarent. Et subdit; Extremum præseferebat dolorem, cum Deum offendi audiebat; et Joannes Bapt. de Bonsi; Ferre, inquit, non poterat, se præsente Deum offendi. Amor enim non potest ferre offensam amati, sed habet odium peccati.

languet amore cum Sponsa Canticorum.

40 Idem Guelfuccius: In divinis colloquiis accendebatur in facie, et in terra ut Seraphim videbatur; et se experiri ostendebat effectus illos languentium, quos patiuntur amantes, qui in sacris Canticis describuntur in Sponsa fuisse erga dilectum; Anima mea liquefacta est, ut locutus est: et, Adjuro vos, filiæ Hierusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo. Hunc autem fervorem esse caritatis effectum videtur innuere S. Augustinus *(lib.* I. *Retract. c.* 7.) dum inquit: Jam vero cum hæc humana dilectio, inhærentem uberibus tuis nutriverit et roboraverit animum, sequendo Deo factum idoneum, ubi ejus majestas ex tanta parte, quanta homini, dum terræ hujus inhabitator est sufficit, aperire se cœperit; tantus charitatis ardor innascitur, et tantum divini amoris consurgit incendium,

A incendium, ut exustis omnibus vitiis, et homine sanctificato atque purgato, satis appareat, quam divine sit dictum, Ego sum ignis consumens : et de ista caritate in Deum dixit Abbas Pimenius (*ut habetur in Vitis Patrum lib.* 7, *c.* 39, §. 3, *et lib.* 3. § 204.) quod sicut ad succensam ollam muscæ non appropinquant, si vero tepida fuerit, incidunt in eam : ita et monachum succensum igne divini spiritus dæmones fugiunt, tepidum vero illudunt, et insequuntur. Deponunt etiam prædicti testes, quod felicissimus Adolescens cum Deo semper erat unitus, et magis in cœlis, quam in terris habitare videbatur, ita ut aliquando salutantes non animadverterit; ex qua etiam continua præsentia et cogitatione de Deo Aloysii caritas ostenditur, ut colligitur ex prima ad Thessal. c. I. Memores operis fidei vestræ et laboris, et caritatis et sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem.

CAPUT V.

De Caritate in Proximum.

Ex caritate in proximum

Eadem est caritas, qua diligitur Deus, et qua diligitur proximus propter Deum. B Hoc enim mandatum habemus a Deo, inquit S. Joannes Epist. I. c. 4 ; ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. Et hæc caritas consistit in eo, ut quis opera misericordiæ, tam spiritualia, quam corporalia, in proximi sui utilitatem exerceat (*S. Thom.* 2, 2, *q.* 32, *art.* 2; *et late Valerius Reginaldus in praxi fori pœnit. l.* 4, *c.* 19. *n.* 241.) de qua S. Bernardus, Epist. 2 ad Fulconem (*et refertur in floribus S. Bernar. c.* 38) O bona mater caritas, quæ sive foveat infirmos, sive exerceat provectos, sive arguat inquietos, diversis diversa exhibens, sicut filios diligit universos ; cum te arguit, mitis est ; cum blanditur, simplex est ; pie solet sævire, sine dolo mulcere, patienter novit irasci, humiliter indignari. Et hanc etiam virtutem egregie in Aloysio resplenduisse, colligitur ex sequentibus. Nam quantum attinet ad opera spiritualia, ab adolescentia alios timorem Domini in fide Catholica edocebat, ut deponit Jacobus de Ballarinis, ejus cubicularius (v *testis, super art.* 25, *fol.* 74, *in proc. Castellion.*) Et (*super art.* 30.) dicit, quod si aliquos inter se discordes esse intelligebat, ipse tamquam mediator rem omnem tractabat, et ad concordiam revocabat, et fraterne corrigebat. Clemens vero Ghisonius, item ejus cubicularius (*super art.* 25. C *in eod. processu*) A puero, inquit, veniebat ad doctrinam Christianam, et fratres modum orandi docebat. Et (*super art.* 30) Ex intimis, ait, visceribus multaque caritate servos amabat : vitam Christianam alios edocebat, et omni præsto erat auxilio, ut vitam æternam consequerentur; et si quos peccantes animadvertisset, benigne corrigebat.

libenter docebat rudes timorem Dei,

42 Et Joannes Bapt. de Bonis I. V. D. (*super art.* 30) Servientes, inquit, et subditos, cum errabant, benigne corripiebat, et inter se dissidentes ad pacem revocabat ; eo videlicet modo, quo S. Augustinus docuit, esse procedendum in correptione (*serm.* II *de verbis Domini*) dum ait : Quid enim tam pium, quam medicus, ferens ferramentum ? plorat secandus, et secatur, plorat urendus, et uritur. Non est ista crudelitas : absit, ut sævitia medici dicatur ; sævit in vulnus ut homo sanetur ; quia si vulnus palpetur, homo perditur. Si ergo ista monuerim, Fratres mei, ut fratres nostros, qui peccaverint, omnino diligamus de corde nostro, caritatem in eos non dimittamus, et disciplinam cum opus est, demus ; ne per solutionem disciplinæ crescat nequitia, et incipiamus propter Deum accusari : et alia quæ sequuntur. Doctrinam etiam Christianam in Religione docuisse,

et doctrinam Christianam,

deponit P. Franciscus Rosatinus Societatis Jesu D (*super art.* 25.) hunc in modum : Scio B. Aloysium usque ad obitum in fide Catholica perseverasse, et vidi sæpius illum in Acie Campi Floræ, et in aliis plateis doctrinam Christianam et Catechismum tam magno spiritu multitudinem hominum edocentem, at ad devotionem inflammaret ; et aliquando vidi Cardinalem Cusanum, illac forte transeuntem in curru, constitisse, ut Aloysium audiret docentem doctrinam Christianam ; in qua etiam ex officio singulis Dominicis diebus plurimos servos domus magna caritate erudiebat : et P. Ant. Franc. Guelfuccius ejusdem Societatis, (*super eod. art. in proc. Castell.*) Scio, inquit, illum Dominicis diebus docuisse servos collegii Romani doctrinam Christianam. Scio etiam adservatos fuisse illius sermones habitos in collegio Romano, et in Congregationibus secularium, et in aliis civitatibus ; per quas iter agebat, quibus mirum in modum auditores inflammavit. Et cum eis concordant alii testes *super art.* 25. *in proc. Cast.*

PER AA. ROTÆ. EX MS.

tam publice in compitis Urbis

quam privatim domi ;

43 Magno flagrabat desiderio ad Indos eundi, ut illos ad veram Religionem adduceret, ut deponit P. Ant. Franc. Guelfuccius (*super art.* 30 *fol.* 140 *in proc. Cast.*) et P. Gaspar Alperius (*super eod.*) et E Doctor de Bonis (*super eodem*) cupiebat, inquit, iter ad Indos suscipere, ut illos veram salutis viam edoceret, martyriumque subiret. Pacem etiam composuit inter Sereniss. Vincentium Mantuæ Ducem, et Rodolfum ipsius Aloysii fratrem, cujus occasione Castellionem se contulerat, ibique alios inter se dissidentes ad concordiam revocavit : concubinatibus, aliisque erroribus, medelam adhibuit, ut deponunt *in proc. Cast. super* 16 *art.* testes I, II, III, IV, V, VI, VII, XIII, *et* XIV.

et cupiebat etiam Indos docere.

44 Quantum vero attinet ad opera corporalia, in his etiam se ferventi animo diligentem præbuit. Nam adhuc puer in seculo eleemosynam in pauperes distribui jubebat ut deponunt (*in proc. Cast. super* 30) Clemens Ghisonius, ejus cubicularius, testis II, et Rudolphus de Petrocchinis I. V. D. testis III, hoc modo : Amabat pauperes, in illos eleemosynam distribui jubebat ; quoniam sciebat eleemosynam esse pretium vitæ perpetuæ ; et illum, qui liberali manu mendico donat, Deo fœnerari, ut ait Chrysostomus (*in homil.* 15 *in Epist. ad Corint.* I. *c.* 5) Imo idem Chrysostomus (*in homil.* 7. *de pœn.*) In eleemosyna inquit, Deum habemus debitorem, et esurientem nutrimus Jesum. Sed post ingressum in Religionem ferventiore animo his operibus se exercuit. Nam F anno ab Incarnatione Domini MDXCI, propter maximam annonæ caritatem magna morborum vis Romam invasit, quæ aliquam pestis et contagii speciem præseferebat, ita ut aliqua recenter institui et erigi hospitalia fuerit necesse, cum antiqua hominibus hujusmodi morbo laborantibus referta jam essent. Ferventi igitur Dei Servus caritate munitus, licentiam a Superioribus petiit, ut inservire posset infirmis ; quibus necessaria subministrabat, et specialem magis indigentibus et immundis opem ferebat, omnes ad pœnitentiam et patientiam excitabat, cibum ostiatim pro pauperibus, vili et lacera indutus veste, ac si ipse unus ex illis esset, aliquando quæritabat, ut deponunt super art. 18, testes ex Societate in proc. Cast. XII, XIII, XIV, XIX. Et in proc. Rom. super eodem art. 18. testes III, XI, XIII, XIV.

Ex eadem caritate

eleemosynas dabat adhuc puer,

mendicabat ostiatim pro pauperibus,

infirmis ministraba in nosocomiis,

45 Et Pater Franciscus Rosatinus VI test. addit, quod cum Aloysius reperisset quemdam infirmum in via humi jacentem, illum suis impositum humeris in hospitale Consolationis asportavit. Quæ caritatis munera adeo ardenter et studiose gessit, ut mortem sibi comparaverit, ut infra dicemus, dum de martyrio tractabimus. Et quam plures ex scriptis testibus etiam deponunt, quod similem curam, et

illosque humeris suis eo portabat ;

PER AA. ROTÆ. EX MS.

A et officia domi Fratribus suis impendebat, quæ caritas maximis laudibus est efferenda, sive memoria repetamus natalitia sancti Juvenis, qui e nobili Gonzagarum familia ducebat originem ; sive spectemus ætatem, vix enim pubertatem excesserat ; sive valetudinem, et vires corporis, quæ illi erant exiguæ, consideremus, ac proinde cum S. Hieronymo exclamandum est, qui fere eadem de S. Fabiola, quæ nos de Aloysio, refert (*in Epist.* 30 *ad Oceanum* :) Describam ego, inquit, diversas hominum calamitates, truncas nares, effossos oculos,semiustos pedes, luridas manus, tumentes alvos, et de exesis et putridis carnibus vermiculos bullientes. Quoties morbo regio et pedore confectos, humeris suis ipsa portavit ! Quoties lavit purulentam vulnerum saniem, quam alius aspicere non valebat ! Præbebat cibos propria manu, et spirans cadaver sorbitiunculis irrigabat. Scio multos divites et religiosos, ob stomachi angustiam, exercere hujusmodi misericordiam per aliena ministeria, et clementes esse pecunia, non manu ; quos equidem non reprobo, et teneritudinem animi nequaquam interpretor infidelitatem ; sed sicut imbecillitati stomachi veniam tribuo, sic perfectæ mentis ardorem in cœlum laudibus fero.

quæ sane magnæ caritatis indicia sunt,

B Et ex his colligitur in glorioso Dei milite Aloysio sapientiæ donum effulsisse (quod Spiritus Sancti donum correspondet, ut docet S. Thomas 2. 2. *q.* 45) cum in causam altissimam semper cogitationem intenderit, secundum quam oportet omnia ordinare, ut docet Philosophus (1. *lib. Metaph. c.* 2.) et divinam suavitatem degustaverit, qui est actus cognitionis Dei experimentalis, ut loquitur S. Bonaventura, in 3 *dist.* 35. *art.* 1 *q.* 1 *in corp.*

CAPUT VI.

De Prudentia, Justitia, et Religione.

Prudentia Aloysii,

Prudentia Christiana est virtus infusa, qua homo disponit, et ordinat media et actiones, ad consequendum ultimum finem supernaturalem, scilicet æternam beatitudinem, ad honorem, et gloriam Dei, et salutem animarum. (*S. Thomas* 2. 2. *q.* 65. *art.* 2 : *et* 2. 2. *q.* 47.) Ita ut homo semper cogitet et operetur acsi numquam apprehenderet : semperque extendatur ad anteriora, et incessanter conari debeat in melius, ut imperfectum suum divinæ misericordiæ obtutibus jugiter exponat (*S. Bernard. serm.* 2. *de Purificat.*)

rationibus

C In hac prudentia floruisse angelicum Adolescentem deponunt testes, qui dicunt se illius prudentiam agnovisse, illiusque actiones observasse, cum ipso collocutos fuisse, seque illum vidisse ad Dei voluntatem, ad infallibilem et æternam regulam omnia referentem ; et insuper fuisse in suis actionibus cum maxima animi tranquillitate compositum, quod omnibus innotuerat ; et communem inter Patres Societatis opinionem invaluisse, quod ipse futurus erat vir (si Deus illi vitam impertiretur) ad omne onus religionis ferendum aptissimus. Et subjungunt, quod non solum pollebat prudentia, quam humanam et naturalem appellant : sed etiam ea quæ divina et secundum Deum est, naturam perficiens, gratia. Ita in proc. Cast. testes XII et XIV.

ac testibus

Quæ quam vera sint, satis apparet, si consideretur contemptus mundi, et ingressus in Religionem, de quibus supra diximus ; et electio melioris vitæ, ut habetur Matth. c. 19 ; Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit ; Hoc est, ut inquit Theophylactus, habebit pro carnalibus cognatis familiaritatem cum Deo ; pro agris, paradisum ; et pro lapideis ædibus, supernam Hierusalem.

probata.

D 47 Perfectissima angelici hujus Adolescentis prudentia etiam ex frequenti oratione et genuflexione colligitur, de quibus infra dicemus. Ubicumque locorum morabatur, cogitationes suas ad Deum referebat ; omnis ei locus ad contemplandum erat idoneus ; orationi et meditationi, nulla habita temporis vel loci ratione, vacabat ; quæ S. Bernardus (*lib. medit. c.* 6.) valde commendat.

referebat omnia ad Deum,

Ut præcurreret acerrimos carnis insultus, quos excitare poterat scelerum omnium architectus, prudenter flagellis acriter se verberando tenue corporis propugnaculum muniebat : ita ut illud Pauli (*ad Corinth.* 9.) posset usurpare ; Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar : vel, ut intepretatur S. Irenæus (*lib.* 4. *c.* 72) Sic pugno, non quasi in aerem cædens, sed lividum facio corpus meum, et in servitutem redigo : licet B. Aloysius non directe corpus suum castigaret, quasi de illo sumeret ultionem, quia carnis illecebris præbuisset assensum, cum numquam, ut diximus, letalis se labe peccati polluerit ; sed indirecte, ut scilicet dæmones, cum nostris sensibus fœdere junctos, et in luto carnis delitescentes, et carnem adversus spiritum excitantes, peteret, et illis plagas inferret ; ut de S. Paulo supra dictum E illius locum S. Basilius (*in lib. de virginitate*) interpretatur. Accedit ad hæc quod in continua Dei præsentia sibi esse videbatur Aloysius ; quæ est stimulus ad fortiter agendum et patiendum, si cogitamus nos ante Deum, in Dei oculis, et pro Deo ipso laborare, pati, et certare.

in cujus præsentia perpetuo ambulabat.

Nam, ut inquit Boetius : Nobis injecta est necessitas bene agendi, quod in conspectu Judicis cuncta cernentis omnia agimus. Hinc Deus (*Genes.* 17.) hoc medium incitamentum ad omnem perfectionem Abrahamo suggerit, dicens, Ambula coram me, et esto perfectus ; quasi diceret, Cogita præsentiam meam, me facta tua omnia coram intueri : ita anniteris, ut opera tua quam optime et perfectissime facias. Ex quibus constat prudentissimum Adolescentem habuisse donum Consilii, quod correspondet virtuti Prudentiæ, cum sit circa ea quæ sunt agenda propter finem ; cui etiam respondet Beatitudo misericordiæ, non sicut elicienti, sed sicut dirigenti. *S. Thomas* 2. 2. *q.* 52. *art.* 1.

48 Postquam in B. Aloysio Prudentiam eluxisse conclusimus, agemus de ejus Justitia, secundum conditionem qua potuit in illo, habita ratione personæ, status, et temporis, reperiri : quod sufficit, per ea quæ docet S. Thomas (1, 2. *q.* 6, *art* 2. *et* 5) : F De ea, inquam, Justitia, qua nos adversa quæque Deo auspice superamus, cultum, et reverentiam, ac venerationem Deo et Superioribus exhibemus ; et ita omnia in Deum referimus, ut nobis beatarum mentium cœlorumque omnium penetralia reseremus.

Justitia quid sit,

Hæc autem Justitia consistit in tribus, videlicet in cordis munditia, in operatione bonorum, et in patientia in adversis propter Deum : ob quæ justitia Evangelica justitiam veteris legis excellit. Hæc enim manum et operationem malam prohibebat : illa vero linguam et manum, scilicet propositum, locutionem, et malam operationem. Unde merito præcepta Decalogi appellantur præcepta Justitiæ : *ut S. Thomas docet* 2, 2, *q.* 122, *art.* 1. Nam tria prima præcepta sunt de actibus Religionis, quæ est præcipua pars Justitiæ. Quartum præceptum est de actibus pietatis, quæ est secunda pars Justitiæ. Alia vero sex præcepta dicuntur esse de actibus justitiæ communiter dictæ, quæ inter æquales attenditur (*S. Thomas loco proxime allegato, art.* 2 *et sequentibus, usque ad* 6) et ideo nos hoc ordine angelicum hunc Adolescentem supradicta Justitia præditum fuisse, demonstrabimus.

ejus pars Religio in Deum,

A 49 Tria prima præcepta Decalogi eo nos instituunt, ut verum Dei cultum, interiorem scilicet et exteriorem, corde, ore et opere, privatim et publice exhibeamus *(ut docet S. Augustinus, quæstione 27 in Exod. et Psalmum 32, et Concione 1; et refert Petrus Canisius in sui Catechismi capite 3, art. 12, fol. mihi 258)* et ideo spectant ad Religionem; quæ est virtus, per quam homines cultum et venerationem exhibent Deo. *S. Thomas* 2, 2, *quæst.* 81, *art.* 1 : *et S. Bonaventura* 3 *dist.* 9. *art.* 3, *quæst.* 3, dicens; Religionem esse virtutem, qua colitur ille, qui est superioris naturæ : et de hac virtute Religionis generaliter deponunt infradicti testes; et inquiunt, quod devotissimus Adolescens in virtute Religionis, atque in Dei et Sanctorum cultu fuit excellens, et quod omni studio et diligentia actiones, ad illorum honorem spectantes, exercebat, et hæc ante et post ingressum in Religionem. Ita in proc. Castell. super 28 art. testes I, VI, XIII, XIV, XIX : et in Romano, III ac XI. Et ut individualiter ostendamus ea, quæ de hujus, numquam satis laudandi Adolescentis, religione reperimus; primo tractabimus de ejus devotione et oratione, qui sunt actus Religionis interiores : deinde de adoratione et sacrificii oblatione, qui sunt actus exteriores ejusdem Religionis. *S. Thomas* 2, 2, *q.* 81, *art.* 7. *Raynerius, verbo* Religio *c.* 7. *et seqq.*

qualiter in Aloysio.

B

CAPUT VII.

De actibus Religionis interioribus.

Hujus Religio interna ostenditur,

Devotio est prompta voluntas faciendi quod ad Dei servitium pertinet *(Raynerius verbo, Devotio c.* 1. (cujus causa est contemplatio seu meditatio; *S. Thomas* 2, 2, *quæst.* 32 *art.* 3. Et merito quia *(ut inquit S. Bernardus lib.* 2. *de Consideratione)* Contemplatio est mentis in Deum suspensæ elevatio, æternæ dulcedinis gaudia, degustans; vel verus certusque intuitus animi de quacumque re, sive apprehensio veri non dubia : et *(lib.* 5, *pariter de Consideratione)* dicit : Ibi videtur cor Dei, ubi probatur, quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta; bona in se, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis et nihil ultra quærentibus. De contemplatione hujus immaculati Adolescentis, tam in seculo; quam in Religione, deponunt testes, quod adeo erat contemplationi deditus, ut per multum temporis spatium in contemplatione persisteret, nec accedentes animadverteret; ut in proc. Castell. super 29, testes II, V, XIII; et in Rom. I, II, VI, XIV. Et ipsa devotio optime probatur; cum devoti dicantur illi qui seipsos quodammodo devovent Deo, et ei se totaliter subdunt *(Asten. in Sum. lib.* 5, *tit.* 28, *art.* 10. *Tabien. verb. devotion. n.* 1) quod angelicus Adolescens adimplevit. Deponit enim P. Joannes Camerota testis I, super 29, in proc. Rom. quod sanctus Juvenis devotissimus erat; et Reverendissimus P. Mutius Vitellescus, modo Præpositus Generalis, XI test. super art. 28, in eod. proc. Rom. quod erat speculum devotionis. Et ibidem, et super eod. art. P. Bernardinus Rossignolus test. II, inquit, quod semper ante Dei præsentiam ambulabat. Cum quo concordat P. Philippus Rinaldus XXIV test. deponens, quod omnia in Deum referebat, semperque cum eo erat, ac de eo loquebatur, ita ut ex oculis ejus clare cognosceretur; quod finis, scopus, et objectum ipsius erat Deus immortalis. Et ad hæc peragenda videtur edoctus vigil Christi Miles a Serapione *(ut legitur in Vitis Patrum libro* 5, *libello* II, §. 31) qui aiebat, quod sicut milites, qui ante imperatorem stant, non debent dexteram, aut sinistram respicere; ita et Monachus, cum stat in conspectu

C

Dei, intentus debet esse omni hora in amore ejus, ut de adversarii malis minime terreri possit. D

PER AA. ROTÆ. EX MS.

et devotio erga SS. Eucharistiam,

51 Erat adeo devotionis ignibus ad venerationem sanctissimæ Eucharistiæ excitatus, ut Sacerdotes, et alii in Religioso otio, ad animi relaxationem concesso, curarent, ut de illa verba faceret. Nam tanto cum fervore et devotione mentis, ac piis affectibus de ea loquebatur, ut ille magis ex prædictis ad devote illam suscipiendam instruerentur et accenderentur. Ita in specie deponunt super 28, in proc. Castell. testes XIII et XIX. Et generaliter, de devotione erga sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, deponunt super 28, in eodem proc. Castell. VI et XIV; uti in proc. Rom. testis XI Reverendissimus P. Mutius Vitellescus Præpositus Generalis. Et hanc devotionem, nedum post ingressum in Religionem ostendit, sed etiam ante, in seculari vita patefecit, ut deponunt in proc. Castell. super 28, Clemens Ghisonius, II testis, quod etiam repetit super 29 : item testes III, V, VII. Erat insuper tanta erga venerabile sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum præclari hujus Adolescentis devotio, ut pluries in die coram ipso genuflexus oraret; ut infra suo loco dicetur. Quæ quidem devotio mirificis laudibus extolli debet, cum dubium nulli sit, in augustissimo Eucharistiæ Sacramento peculiari quadam ratione sanctissimam Trinitatem religiose coli; quidquid de modo in Theologorum exedris disputetur. Unde merito B. Laurentius Justinianus *(in Serm. de Christi corpore)* dicit : nullo alio sacrificio honorificentius audatur Deus quam per altaris immaculatam Hostiam, quam præcipue, ob divinæ laudis exhibitionem complendam, Ecclesiæ suæ Christus offerendam instituit. Ipsius namque passionis, humanæ Redemptionis et in ea celebrantur mysteria. Quod clarius *(eodem Sermone)* dixit; Ibi dolores mediatoris nostri Jesu Christi, irrogata convitia, excepta flagella, aceti et fellis pocula, et clavorum et lanceæ vulnera, cum hoc sanctissimo Sacramento memorantur. E

erga beatiss. Virginem Mariam,

52 Deiparam Virginem, omnium advocatam mortalium, maxima animi devotione colebat; nedum in seculo, ut deponunt prædicti testes II, III, V, VII; verum etiam in Religione, ut deponunt in proc. Castell. super 28, testes XII, XIII, XIV; et in Rom. XI. Et merito hoc obsequium devotionis Deiparæ impendebat, cum certum sit Christum Dominum, secundum Deum, primam esse ac supremam divinæ gratiæ causam : ita ut absque Fidei Catholicæ jactura in dubium nequeat revocari. Proxime vero ad ejus gratiæ plenitudinem, beatissimam ejus Matrem Virginem accessisse. Nam ut omittamus angelicam Salutationem, quæ illam gratia plenam prædicat; innumerabilia sunt sanctorum Patrum testimonia, quæ Virginis gratiam et sanctitatem usque eo exaggerant atque amplificant; ut quanto a Christo justitia distat, tanto ceteris omnibus præstet intervallo. Unus certe Augustinus *(lib. de nat. et gratia cap.* 36.) de illa in hunc modum scribit. Excepta itaque sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere quæstionem volo : inde enim scimus quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum; quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. F

erga Angelos et Sanctos.

53 Angelorum quoque, ante et post ingressum in Religionem, devotissimus erat, ut deponunt in proc. Castell. super eod. 28, testes II, XII, XIII; et in Rom. XI. Quæ quidem devotio magni est facienda, cum Angelorum proprium sit ad amorem Dei homines allicere. Et in hunc sensum locutus est Apostolus ad Rom. c. 8. dum inquit; certus sum enim, quia neque mors, neque vita neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia etc. poterit

PER AA. ROTÆ. EX MS.

D terit nos separare a caritate Dei. Ipsique Angeli universorum Deum laudant; prout eos laudantes audierunt Esaias et Ezechiel. Denique Santorum omnium devotissimus erat; ut deponunt in eodem proc. Castell. super eod. 28, testes VI, XIII, XIV; et in Romano, II, XI, XXIII. Fulgent enim Sancti, sicut sol, in regno Dei, qui glorificantes se glorificare testatus est. Unde et nos æmulatores eorum pro nostris effici viribus debemus, ut, cum vitas eorum præclarissimas agnoscimus, eas imitari, Christo donante, contendamus; precibus semper adjuti beatorum Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, omniumque Sanctorum; propter quos omnipotens, et clemens Deus noster, beata et coæterna et consubstantialis et inseparabilis Trinitas, Pater et Filius et Spiritus Sanctus glorificatur jugiter et collaudatur; quia ipsi debetur omnis laus et gloria in secula seculorum. Et hinc gloriosus Confessor Antonius, ut in ejus Vita cap. 28, legitur, dicere solitus erat: Recordamini gestorum, quæ Sancti quique fecerunt, ut exempli memoria animum incitet ad virtutem, refrenet a vitiis. Et in Vita S. Astionis Monachi cap. 26, legitur, quod Sancti in cœlo de vivorum salute curam habent.

Studium et fervor orationis in seculo,

B 54 Secundus actus interioris devotionis, juxta ea, quæ supra posita sunt, est Oratio, quæ nihil aliud est, quam devota mentis intentio in Deum, pro malis amovendis, et bonis adipiscendis. S. Bernardus (*in Scala claustrali et in lib. de interiori domo cap.* 48,) inquit: Nullo alio modo Deus citius ad misericordiam flectitur, quam si animus deprecantis ad eum toto devotionis affectu convertatur: nihil ita Deum complectitur, quemadmodum purus mentis affectus. Hæc agnoscens invictus Christi miles Aloysius, nulla alia re, etiam dum erat in seculo, magis delectabatur, quam oratione, ut deponunt in proc. Castell. super 29, testes I. II et V qui subdit, quod ut lacrymas absconderet, et ne agnosceretur flevisse, post orationem demissis oculis incedebat. Idem V, nec non tertius, testes dicunt, quod ut plurimum recolligebat se in cubiculo, ne, quo minus orare posset, impediretur. Cum quibus concordat Camilla de Ferrariis, VII testis, inquiens, quod dum aliquo modo impediebatur, ne in proprio cubiculo oraret, claudebat se in alio cubiculo, ne in oratione sibi alii essent impedimento; adeoque orationi deditus erat, ut de nocte surgeret ad orandum; quem se per rimulas maxima cordis compunctione vidisse deponunt testes II et V, Clemens Ghisonius, et Jacobus de Bellarinis; et de auditu a sancto Juvene, C deponunt testes, XIII in proc. Castel. et XI. in Rom. Et in hoc contemplationis genere ad talem gradum et perfectionem pervenerat, ut adhuc adolescens, et in seculo manens, raptus et ecstases pateretur, et hoc non solum dum domi oraret, sed et dum iter faceret, in hospitiis: et ideo accurrebant aulici ejus, ut illum raptum in ecstasim viderent: ipse autem tunc nec eos videbat, nec sentiebat, ut deponunt super eodem 29. in proc. Cast. Rudolfus Petrocchinus I. V. D. Jo. Bap. de Bonis I. V. D. Clemens Ghisonius, Jacobus Bellarinus, ejus aulici.

et in Religione,

55 In Religione autem sanctum orandi prosequens institutum, adeo etiam incumbebat orationi, ut propter imbecillitatem capitis, tempus orandi Superiores illi præfigerent, ut deponunt in proc. Cast. super 29. test VI, XIII, XIV: et in Romano, XI. Et, quod semper oraret, dum fuit in civitate Neapolitana, deponit P. Joan. Camerota, I test. Ex quibus, et aliis mox dicendis apparet, quod angelici Adolescentis oratio habebat omnia requisita, de quibus S. Bernardus in serm. de quatuor modis orandi: ubi, Omnino, inquit, oportet nos orationis tempore curiam intrare cœlestem; illam utique curiam, in qua Rex regum stellato sedet solio, circumdante innumerabili et D ineffabili beatorum spirituum exercitu. Unde et ipse, qui viderat, quia majorem numerum non invenit, Millia, ait, millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei. Quanta ergo cum reverentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet, a palude sua procedens et repens, ranuncula vilis? quam tremebundus, quam supplex, quam denique humilis et solicitus, et toto intentus animo Majestati gloriæ, in præsentia Angelorum, in concilio Justorum et congregatione assistere poterit miser homuncio? In cunctis igitur actionibus nostris multa opus est animi vigilantia, sed præcipue in oratione. Nam licet omni hora, et omni loco oculi Domini super nos speculentur; maxime tamen in oratione. Porro quamvis ubique sit Deus; in cœlo tamen orandus est, ibique orationis tempore cogitandus; ut mens nostra, non oratorii tecto, non aeris spatio, non ipsa retardetur nubium densitate, juxta eam formam, quæ nobis a Christo tradita est, ubi ait: Sic orabitis; Pater noster, qui es in cœlis etc. hæc ille.

utrobique sine distractione,

56 Hæc omnia quomodo præcise et adamussim servaverit amicus Dei Aloysius, si, ut dictum est, supradicta repetantur, et cum sequentibus conjun- E gantur, evidentissime apparebit. Nam vitam inter seculares homines ducens, dum vacabat orationi, quasi a sensibus videbatur alienatus, ut deponunt super 29 in proc. Cast. Jo. Bapt. de Bonis, Clemens Ghisonius, Jacobus de Bellarinis. Et quod in Religione nullam in orationibus, et contemplationibus distractionem mentis pateretur; et quod ipse mira retur, quod homines coram Deo orantes evagationem animi paterentur; deponunt in proc. Rom. amplissimus Card. Bellarminus, Reverendissimus P. Mutius Vitellescus et P. Philippus Rinaldus; subdens, quod in oratione erat adeo immobilis; ut statua marmorea videretur, oculis ad terram semiapertis defixis; et P. Gaspar Alperius deponit de auditu ab eodem Ill. Card. Bellarmino, et a P. Hieronymo Plato, qui fuerunt a confessionibus sancti Juvenis, quod dictas distractiones non patiebatur; et subdit, quod, cum juxta morem Societatis invisebantur cubicula, ut cognosceretur, an Fratres statuto tempore ad orationem incumberent; numquam Dei Amicus animadvertebat visitationem fuisse factam; adeo erat orationi deditus, et intentus.

ex singulari dono Dei.

57 Quantis laudibus sit angelicus Dei Adolescens ex hac virtute orationis extollendus, nemo est qui non intelligat, si verba Agathonis audiat, de quibus F in Vitis Patrum (*lib.* 5 *libello* 12 §. 2.) Ignoscite mihi, quin puto non esse alium laborem talem, qualem orare Deum suum: semper inimici dæmones festinant interrumpere orationem ejus, scientes quia ex nulla re impediuntur nisi per orationem fusam ad Deum; siquidem omnem alium laborem, quem homo in Religiosa conversatione positus assumpserit, quamvis instanter et toleranter agat, habet tamen et possidet aliquam requiem; oratio autem, usque ad ultimam exhalationem, opus est ut habeat magni certaminis laborem. Quibus forte edoctus servus Dei Bernardus (*in serm.* 2 *de dedicat. ecclesiæ*) dixit: Gravis nobis est inimici tentatio; sed longe gravior illi nostra oratio: lædit nos iniquitas ejus atque versutia; sed multo amplius nostra eum simplicitas et misericordia torquet, humilitatem nostram non sustinet, uritur caritate nostra, mansuetudine et obedientia cruciatur.

CAPUT

A

CAPUT VIII.

De actibus exterioribus Religionis.

Situs in oratione

Huc usque satis dictum est de Devotione, ac etiam de Oratione, quatenus est actus internus Religionis; qui modus orandi laudatur a S. Bernardo (*serm.* 16 *super, Qui habitat*) dum inquit: Spiritus est Deus, et in spiritu clamet necesse est, quisquis clamorem suum ad eum desiderat pervenire. Sicut enim non faciem hominis respicit, tamquam homo, sed magis intuetur cor; sic ad cordis potius vocem quam corporis, aures ejus patent; cui merito dicitur, Deus cordis mei. Hinc est, quod Moyses foris tacens, intus auditur, Domino dicente, Quis clamat ad me? Clamet ad me, et ego exaudiam eum etc. Nihilominus aliquid ulterius dicendum est de oratione hujus invictissimi Militis. Nam in seculo quotidie Officium B. Virginis, ac ejus, ut aiunt, Coronam persolvebat: quæ oratio vocalis, referri debet ad actus exteriores Religionis; ita deponunt in proc. Cast. testes II ac III. Etiam in ordine ad orationem, qui est unus ex actibus exterioribus Religionis, considerandum est, quod semper genuflexus orabat, et permanebat immobilis, absque eo quod aliquo uteretur fulcimento. Ita in proc. Castell. testes XII ac XIII. Quæ quidem est optima precandi ratio, ut animi constitutioni respondeat corporis habitus; et externa corporis inflexio intimam animi devotionem declaret. Neque his contentus verus Dei Amator (animadvertens ad illud S. Bernardi, *ib. med. c.* 6. dicentis, Pias aures Domini ad te flecte; lacrymis et suspiriis pro tuis excessibus illum clementer exora) orationes ipsas Deo tantis cum lacrymis offerebat (admirabile dictu!) ut maderet pavimentum; et semel, bis, pluries esset opus mutatione sudarioli, lacrymis abluti. Ita deponunt in proc. Cast. testes II, et V; et simpliciter de lacrymis, testes I et XIII.

B

et coram ven. Eucharistia.

59 Quid plura? Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum devotissime venerabatur, et ante illud sæpius qualibet die genuflexus orabat et antequam e domo egrederetur, et cum revertebatur; et ante, et post ingressum in gymnasium. Ita in proc. Cast. test. VI, XII, XIII, XIV. Et hunc morem genuflectendi, et venerandi sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum habuisse etiam in seculo, deponunt testes II et VII. Quæ genuflexiones erant adeo frequentes, ut callum genibus obduxerint; ut deponunt de visu, post obitum angelici Adolescentis, in proc. Cast. test. XII, XIV et XIX. Exemplar simile, et tamquam præclarum stemma e genibus ob callos obductos, recensetur de S. Jacobo Fratre Domini; et in Vitis Patrum (*lib.* 10 *c.* 84, *in fine*) quid simile legitur de quodam sene, ita dedito orationi, ut tabula super qua orabat plusquam digitis quatuor fuisset excavata.

C

Meditatio de Angelis conscripta.

60 Neque hic est omittendum, quod piam de Angelis meditationem scriptam reliquit, quæ est impressa, ut super art. 28, in proc. Cast. deponunt P. Tamburellus, P. Alperius, et Ghisonius. Et, quod Imagines, et Reliquias Sanctorum tam pie venerabatur, ut vix ab Ecclesiis posset educi, deponunt dicti PP. Alperius et Tamburellus, nec non PP. Guelfuccius et Rosatinus; in proc. Rom. P. Rossignolus, P. Mutius Vitellescus ac P. Vincentius Filliutius. Hujusmodi autem veneratio et visitatio Reliquiarum ostendit, quantus esset amor beati Adolescentis erga divinam bonitatem. Visitatio enim, et veneratio Reliquiarum operantur, ut admirabilium virorum, quorum ipsa sunt, desiderium utcumque leniamus; eorumque religiosam exercitationem

D

PER AA. ROTÆ EX MS.

Deque caram vitam nobis in memoriam revocemus, atque ad ejus vitæ studium nos ipsos excitemus; ac requiem eam et delicias eas, in quibus nunc versantur, ob oculos nobis proponentes, ipsos quidem beatos prædicemus; nos autem ipsos ad sequenda eorum vestigia mutuo accingamus: quia etiam mortis memoriam, quæ permagnam utilitatem affert, atque religiosæ vitæ certamina promptos nos ac velut pennatos reddit, nobis hinc comparamus; ac præterea ex eorum contactu sanctitatem haurimus.

Præparatio ad communionem sacramentalem.

61 Prædicta omnia verus Dei Servus cum aliis diligentissime exequebatur. Quotidie enim, tam in seculo, quam in Religione Missæ sacrificio præsens aderat, ut deponunt in proc. Castell. testes I, V, XII: et in proc. Rom. P. Mutius Vitellescus. In seculo peccata sua sæpissime confitebatur; nec non sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum suscipiebat; ut dicunt Jo. Bapt. de Bonis et Rudolfus de Petrocchinis. In Religione vero, nedum omnibus Dominicis diebus et solennibus festis, juxta ritum Societatis; sed quotiescumque Superiores permittebant, prævia diligentissima animi præparatione, ac Sacramentali Confessione (licet, ut dictum est, numquam mortaliter peccaverit) sacram Synaxim assumebat (ut deponunt Patres Tamburellus, Alperius, Guelfuccius, Camerota, Rossignolus, Mutius Vitellescus, et Filiutius) animadvertens forte Christi verus athleta ad illud B. Pauli in priori ad Corinth. c. XI; Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat: qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini: et ad illud S. Anselmi, exponentis verba illa, Quod si nosmetipsos dijudicaremus, in dictum cap. XI; quod ad unguem ex prædictis servasse videtur, ubi ait: Ascendat itaque homo adversum se tribunal mentis suæ; constituat se ante faciem suam; atque ita constituto in corde judicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor: inde quidam sanguis animi confitentis profluat per lacrymas; postremo ab ipsa mente sententia talis proferatur, ut se indignum homo judicet, participatione corporis et sanguinis Domini, si tales culpas in se reperit: versetur ante oculos ejus imago futuri judicii, et quidquid in se viderit, quod a judice venturo reprehendi possit et puniri, ipse nunc in seipso reprehendat et puniat. Peccata enim, sive parva, sive magna, impunita esse non possunt: quia aut homine puniente, aut Deo judicante plectuntur: cessat autem vindicta divina, si conversio præcurrat humana.

E

F

Ingressus in Religionem.

62 Restat, ut in præsentia aliquid breviter referamus de sacrificio, quo se Deo obtulit et dicavit: et quoniam (ut credere est) audivit cum Abraham, Exi de terra tua, et de cognatione tua, et veni in terram, quam ostendero tibi; et Dominum per Hieremiam præcipientem; Fugite de medio Babylonis, et salvate animas vestras. Primo juventutis flore, hoc est anno ætatis suæ XVIII, florentem Jesuitarum Religionem amplexus est. Hunc autem in Religionem ingressum apertis verbis S. Gregorius sacrificium appellat (9 *moral. c.* 31) cum inquit: Nos quippe ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram divino cultui dedicamus. Et Waldensis (*de Sacram. lib.* 9 *c.* 87) eumdem ingressum sacrificium vocat; cum carnis et mentis actus Deo consecrentur. Quod quam perfecte Aloysius egerit, vel ex eo colligi potest; quia adhuc in domo probationis existens, Sancti nomen sibi comparavit; ut in proc. Cast. testes XIII, XIX et VI, qui subdit; quod adeo in novitiatu fuit in opinione sanctitatis, ut aliqui res suas tamquam Reliquias raperent. Unde in ipso angelico Adolescente evenit, quod legitur

PER AA. ROTÆ EX MS.

A gitur in Vitis Patrum (*lib.* 5 *libello* 16, § 18) quod novitii aliquando sunt in virtutibus duces senum. Et ex his clare constat, præclarum Adolescentem statim apprehendisse præcepta, quæ a Cassiano (*lib.* 4 *Instit. c.* 8) novitiis ad perfectionem traduntur; ut suas scilicet per obedientiam superent voluntates, et illis sæpe sæpius imperare studeant, quæ senserint suis cogitationibus esse contraria: ut numquam prævaleat spiritus tristitiæ, iræ, aut fornicationis. Et hunc animi fervorem, mirabiliter in novitiatu apprehensum, usque ad obitum conservavit; quod agendum esse dicebat Agathon in Vitis Patrum (*lib.* 7. *c.* 42, *in princ.*) ubi refertur: Observa præ omnibus hoc, ut qualis primo die ingrederis, talis apud ipsos reliquum peragas tempus, et cum quiete peregrinationem tuam adimpleas.

CAPUT IX.

De pietate, observantia, honore et obedientia.

Pietas post Deum erga parentes;

Egimus hucusque de iis, quæ respiciebant tria prima præcepta Decalogi; modo deveniendum est ad ea quæ spectant ad quartum, quod est de actibus B pietatis, et secundam partem Justitiæ continet: præcepta enim Decalogi ordinantur ad dilectionem Dei et proximi; inter proximos autem maxime parentibus obligamur; et ideo post præcepta, immediate ordinantia nos in Deum, ponitur præceptum ordinans nos ad Parentes, qui sunt particulare principium nostri esse, sicut Deus est universale; et sic est quædam affinitas hujus præcepti ad præcepta primæ tabulæ. Unde merito dicitur, quod non modo pietas est in Deum, sed etiam in parentes, patriam, et consanguineos extenditur; quamquam principaliter in Deum, secundario ad alios referatur. *S. Thomas* 2. 2 *q.* 101, *art.* 1 *et seq.*) Et hæc pietas consistit in reverentia et obedientia, et dum in necessitatibus subvenitur, ut docet S. Antoninus (*part.* 4 *tit.* 5 c. 9 §. 1.) et elegantissime numquam satis laudandus Canisius in suo Catechismo (*c.* 3 *q.* 13.) Et quantum ad duo prima requisita, testes I, II, III in proc. Castell. super art. 39. deponunt, quod Servus Dei semper parentibus fuit maxime obediens. Ex quorum dicto colligitur reverentia, et obedientia, quæ sunt duo prima requisita pietatis. Eadem reverentia optime comprobatur ex ipso in Religionem ingressu, in quam ante patris benedictionem ejusque consensum ingredi noluit. C Tertium quoque requisitum adimplevit, subveniendo necessitatibus proximorum. Nam, ut dictum est, pacem in Serenissimum Mantuæ, et fratrem posuit; quam pacem commendat S. Paulus ad Ephes. c. 6 dum ait; Pax fratribus, et caritas etc. ubi pacem primo loco ponit, ea ratione; quia in quocumque illa fuerit, necesse est caritatem in eodem reperiri; ut declarat ibidem Chrysostomus. Siquidem, ut monet Theodoretus, caritas parit pacem: pax autem, auctore Hieronymo, serenitas quædam est atque tranquillitas animæ quiescentis, et universam tempestatem et turbinem perturbationum fugans.

Observantia erga Ecclesiasticos;

64 Itaque quemadmodum virtus Pietatis defert cultum parentibus, quia sunt auctores vitæ et educationis, ita Observantia omnibus Superioribus, quia sunt auctores nostræ gubernationis; quicumque enim nos in aliqua re gubernant, aliquo cultu digni sunt; et cultus eis ratione hujus eminentiæ, conjunctæ cum beneficio gubernationis, est debitus. Sic honor et obsequium debetur magistro a discipulis, duci a militibus, magistratui a civibus, principi a subditis, abbati a monachis, episcopo a clericis, domino a servis: in his enim omnibus est excellentia quædam, et auctoritas, per quam gubernant alios. Ita Leonardus Lessius (*de Just. et jure lib.* 2 *c.* 46 *dub.* 2 *de Observantia*) et ante eum præclarissimus Canisius loco supra allegato. Et D propterea merito post Tullium S. Augustinus (*lib.* 83. *quæstionum, quæst.* 51.) Observantia (inquit) est, per quam homines, aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam et honore dignamur. Et hæc virtus consistit in honore, et obedientia (*S. Thomas* 2. 2. *q.* 103 *et q.* 104.) Unde hæc agnoscens angelicus Adolescens, personis quibuscumque Deo dicatis honorem exhibebat, sive essent Religiosi sub potestate constituti, sive Superiores, sive simplices Sacerdotes; quibus omnibus honor debetur, licet actu ceteris non præsint; cum sufficiat esse tales, ut possint præesse (*S. Thomas* 2. 2. *q.* 102 *art.* 1 *ad* 2.) Ita deponunt in proc. Cast. testis I, II, III et V. Cum autem sub religioso deberet habitu et potestate, Superioribus adeo se submittebat, ut illos, loco Dei, sibi præpositos coleret et observaret; ut deponunt in eodem proc. Cast. testes XII, XIII, XIV, et in proc. Rom. I. ac XXIV. Et merito hæc Aloysius prædictis modis peragebat, cum dicat S. Augustinus (*serm.* 64 *ad Fratres in eremo:*) Sacerdotibus vestris honorem impendite, eis propter Deum obedite. Ipse namque Dominus ad ipsos dicit: Qui vos E audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. Filii honorent parentes; similiter et omnes Christiani, invicem vos honorate; scriptum namque est, Honore invicem prævenientes.

Obedientia in observatione Regularum,

65 A puero Præceptoribus suis fuit obediens, ut deponunt super 39 prædicti testes, in proc. Cast. I, II, III et V. In Religione autem animadversione digna deponunt testes in utroque proc. Castell. et Romano, dum inquiunt; Societatis regulas eo præsertim tendere, ut Superioribus pareant subditi, in qua obedientiæ virtute singulariter verus hic Dei servus excelluit. Nam cum omnes fere actiones Societatis peculiaribus regulis sint distributæ; illas adeo exacte servabat, ut hoc miraculo simile videretur; eratque ejus obedientia prompta et hilaris, Deumque in Superioribus venerabatur; atque ita non solum actibus exterioribus, sed etiam mente atque animo, Superiorum præcepta exequebatur; ut deponunt in proc. Cast. testes, VI, XII, XIII, XIV, XIX; et in Rom. I, III, XI, XXIII et XXIV. Quoniam ipse recte intelligebat ita agendum esse cum Superioribus; sicut etiam S. Bernardus (*lib. de præcept. et dispensat.*) docet, dum ait; Obedientia, quæ majoribus præbetur, Deo exhibetur: quamobrem quidquid F vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus. Quid enim interest, utrum per se, aut per suos ministros, sive homines, sive angelos, hominibus innotescat suum beneplacitum Deus? Quanta vero sit hæc virtus, et quantæ existimationis, ex hoc uno colligi licet, quod legitur in vitis Patrum, *lib.* 6. *libell.* 14. § 7. Venerunt enim ibi quatuor Fratres ad Abbatem Pambo, et indicavit unusquisque virtutem alterius, non præsente eo, de quo loquebatur. Unus namque ex eis multum jejunabat; alter nihil possidebat; tertius maxima ardebat caritate; de quarto vero dixerunt, quod adhuc viginti duos natus annos in seniorum obedientia permanebat. His autem respondit Abbas Pambo: Dico vobis, quia istius virtus major est quam cæterorum: quoniam unusquisque vestrum virtutem quam possidet, voluntate propria etiam retinet; hic autem suæ voluntati renuntians, se servum fecit voluntatis alienæ.

et exequendo nutu Superiorum.

66 Refert insuper præclarum de obedientia Aloysii exemplum P. Decius Striverius, XIII test. in proc. Cast. et ait, B. Aloysium obtinuisse licentiam a Superioribus in quadam vigilia jejunandi in pane et aqua;

A aqua; qua die cum illum Superior animadvertisset modice comedisse, exeunti de refectorio injunxit, ut ad secundam mensam reverteretur, et totum id comederet quod sibi apponatur. Cujus præcepto obediens Aloysius, ferculum omne, quod solita est dare Societas in jejuniorum die, comedit; et subdit, quod sibi, post prandium dicenti per jocum Aloysio, quod modum invenerat bis comedendi; responderit modeste et simpliciter ingenuus Adolescens, qui propriam vere abnegaverat voluntatem; Quid vis ut faciam Frater? (hoc enim amoris nomine appellant se inter se juvenes Societatis, qui nondum sunt Sacerdotes) ut jumentum factus sum; innuens, quod obedientia ita præceperat. Præclarum quidem hoc, et laudabile responsum, ab antiquis etiam Patribus, aliis tamen verbis usurpatum fuit. Nam ut legitur in Vitis eorumdem Patrum (*lib.* 5. *libello* 15. § 64) cum cuidam Fratri fuisset injunctum, ut ad mensam sederet, de qua statim fuit expulsus; cum postea fuisset revocatus, sciscitanti cuidam, quid de expulsione et revocatione sibi videretur, recte respondit; Putabam esse me similem cani, qui, si aliqui insequantur, foras egreditur; si vero revocetur, statim revertitur: innuens qualis esse debeat obedientia,
B quam etiam in aliis semper ostendit Aloysius. Nam, ut deponit idem testis, quamvis orationi esset maxime deditus, ut dictum est; nihilominus cum Superiores illi terminos propter adversam valetudinem præfixerint, illos semper ad unguem servavit, quod summopere laudandum est: ut enim recte inquit S. Bernardus (*in lib. de præcept. dispensat*): Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem caritatis; et ad omne, quod injungitur, spontanea, vigore liberalis alacrisque animi, modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur.

CAPUT X.

De Justitia, in ordine ad ultima sex Præcepta Decalogi.

Justitiam proprie dictam

Reliquum est, ut de ceteris sex Decalogi præceptis congrue traditis, ad ostendendam B. Aloysii Justitiam, pertractemus. Nam sicut per partes Justitiæ aliquibus determinatis personis, quibus homo
C speciali ratione obligatur, debitum redditur; ita per Justitiam proprie dictam, aliquis debitum reddit communiter omnibus; et ideo post tria præcepta ad Religionem spectantia, qua debitus Deo cultus redditur; et post quartum præceptum, quod respicit pietatem, qua redditur parentibus debitum; et omne id concluditur, quod ex aliqua speciali ratione quis debet; necesse fuit, quod aliqua præcepta traderentur, pertinentia ad Justitiam proprie dictam, quæ indifferenter omnibus debitum reddit. *S. Thomas* 2. 2. *q.* 122 *art.* 2 *et seqq. usque ad* 6.

exercuit in caritatis operibus,

58 Et quantum ad ea quæ spectant ad quintum præceptum, de non occidendo; cum in hoc censeantur prohibita omnia nocumenta, quæ in personam proximi inferuntur (*S. Thomas* 2. 2 *q.* 122 *art.* 6. *in resp. ad* 2) et non solum, ut inquit Canisius (*in Catech. cap.* 3. *art.* 14) externam prohibeat cædem, et vim omnem, quæ corpus et vitam proximi lædit; sed etiam iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, et quosvis internos affectus, ad proximi læsionem propensos, amputet; requiratque animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem et beneficentiam; præclare in hoc se gessit Aloysius. Nam si revocemus in memoriam ea, quæ de caritate superius diximus (licet illa simpliciter spectent ad caritatem) per viam tamen supererogationis possunt optime ad Justitiam referri; quo D casu servitus et cura, morbo vexatis præstita; spiritualis et corporalis cibi dispensatio, ad quintum præceptum referri possunt, per ea quæ supra notavimus. Et bene ad rem nostram S. Paulus ait ad Philippen. 4; Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra in Christro Jesu. De cetero, Fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ; hæc cogitate, quæ et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me; hæc agite; et Deus pacis erit vobiscum. Huc etiam potest referri pax inita, Aloysio auctore, inter Serenissimum Mantuæ Ducem, et Excellentissimum Principem Castellionis fratrem; si attendantur verba S. Pauli ad Ephes. 4. dum inquit: Obsecro itaque vos vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in caritate, soliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.

PER AA. ROTÆ EX MS.

proximo exhibitis;

in castitatis solicita conservatione,

69 Quantum attinet ad VI et IX præceptum; omnia E nocumenta (*ut docet S. Thomas* 2. 2. *q.* 22. *art.* 6. *ad* 2) quæ inferuntur in personam conjunctam, et maxime per modum libidinis; intelliguntur prohiberi simul cum adulterio; et sic in VI et IX præcepto: per quæ (in inquit Canisius) prohibetur fornicatio, adulterium, et omnis concubitus illegitimus, ac impura quæcumque libido, nec non et concupiscentia, ut in IX præcepto. Et hæc duo angelicus Adolescens perfectissime servavit. Nam Florentiæ in IX ætatis suæ anno, in honorem B. Virginis, Deo virginitatem vovit; ut deponit in proc. Rom. Reverendissimus P. Mutius Vitellescus. Tamburellus vero testis XII in proc. Cast. deponit, se vidisse hoc scriptis relictum a P. Hieronymo Plato, qui fuit vir insignis et a confessionibus purissimi Adolescentis; item P. Alperius ibidem testis XIII. Et merito quidem in honorem Deiparæ Virginis Deo virginitatem dicavit, quod ipsa omnium prima Deo virginitatem voverit, ut refert doctissimus P. Benedictus Justiniani in priorem Ep. ad Corinth. c. 7 super verbis illis; de Virginibus autem etc. Quæ quidem virginitas, cum Deo fuerit consecrata mediante voto, majoris est meriti, ut docet S. Thomas 2. 2. *q.* 88 *art.* 6.

quam ne cogitatione quidem læsit unquam,

70 Hanc etiam virginitatem Deo consecratam F perfectissime servavit. Cum enim cœlebs in seculo vixerit, et postmodum in Religionem fuerit ingressus, supraque probatum sit, numquam peccasse mortaliter; eo ipso resultat probatio virginitatis, quæ extra legitimum conjugium absque peccato mortali amitti non potest. Sed ulterius integerrimum Adolescentem virginitatis florem servasse, deponit III Card. Bellarminus, dum ait, Numquam Aloysius carnales stimulos, aut inhonestas cogitationes habuit: et hæc scio; quia mihi tamquam Patri spirituali, cui tenebatur veritatem simpliciter fateri, hæc sciscitanti ita ipse respondit. Et hoc confirmat R. P. Mutius Vitellescus, dum inquit, quod ita nuncupata vota virginitatis servavit, ut toto tempore vitæ suæ numquam carnis stimulum, aut pravam mentis cogitationem passus fuerit; quamvis complexione sanguinea et vivaci polleret. Idemque comprobatur ex his, quæ scripta reliquit P. Hieronymus Platus, ut referunt P. Tamburellus et P. Alperius; videlicet, quod numquam carnis stimulos, aut impudicas cogitationes expertus fuerit, sed semper puritate angelica vixerit. Et subdit Tamburellus, tam in vita, quam post obitum audivisse, B. Aloysium, quamvis complexione sanguineum, numquam stimulis carnis, aut pravis cogitationibus fuisse vexatum. Ibidem P. Alperius

XIII,

A xiii, et P. Guelfuccius xiv testes, inquiunt, quod in dono castitas potius Angelus in terris, quam homo videbatur: et subdunt, quod ex hoc apparet, verissima esse ea, quæ a Confessoribus recensebantur. Hinc etiam colligitur, excellentem in virtutibus Aloysium extitisse, cum nihil ita Deo Religiosos familiares efficiat, ut pulchra et Deo gratissima castitas; quæ, sicut divinus Spiritus per B. Paulum 1 ad Corint. c. 7 attestatur, honestatem et perseverantiam jugiter vacandi Domino sine distractione præstat.

PER AA. ROTÆ EX MS.

fugiens ubique conspectum mulierum.

71 Et prædicta confirmantur; quia etiam ab infantia cum mulieribus versari recusabat, apud quas ut comedens sederet, induci non poterat; ut deponunt in proc. Castell. testes i et ii. Et hæc sanctissime gerebat. Ut enim legitur in Vitis Patrum (*lib* 3 §. 65) Arsenius, mulieris aspectum refugiens, cum ipsa miraretur: Numquid nescis, inquit, te esse mulierem, et quod per feminam solet inimicus hominem impugnare? Et Ecclesiast. c. 25 habetur: Ne respicias in mulieris speciem, et non concupiscas mulierem in specie. Et Job. 31: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quid plura? ut deponunt prædicti testes, cum matre
B etiam versari recusabat; quod et plures Sancti fecerunt. Nam Simeon Stylita vir sanctissimus, matris adspectum videre recusabat: idem egit Theodorus, ut in Vita S. Pachomii: idem Pœmen et Anub, aliique quamplures, ut tam sacræ quam profanæ loquuntur historiæ.

Exercuit se in voto paupertatis,

72 Quod autem septimum, et decimum præceptum, ad quæ spectant omnia damna rebus illata (*ut S. Thomas* 2, 2, *q.* 122 *art* 6, *ad* 2; *et vir præclarus Canisius in Catechismo c.* 3 *art.* 16 *et* 18) diligenter servaverit Aloysius, ex eo colligi potest, quod in pueritia ac adolescentia sanctissime vixit, et quod post ingressum in Religionem, inter alia votum paupertatis emisit, per quod omne bonum rerum externarum offertur Deo, *ut declarat S. Thom.* 2. 2. *q.* 186, *art.* 7.

et moderatione linguæ.

73 Reliquum est, ut de octavo præcepto agamus; ad quod spectant omnia, quæ tangunt locutionem, scilicet detractiones, blasphemiæ, et si qua hujusmodi. *S. Thom. alleg, q.* 122, *art.* 6, *ad* 2; *et bene Canisius in Catechismo cap.* 3. *art.* 17. Et huic præcepto paruit Aloysius, cujus sermo erat, Non, non; aut, Est est: et qui nugis et fallaciis inimicus, veritatis amantissimus, morum candore, rectitudine, et sinceritate, tum factis, tum dictis inter seculares ex-
C celluit; ut deponunt in proc. Castell. testes, i, ii, iii et v. Supradicta etiam in Religione, in qua omnes ejus dicto credebant, adeo exquisite servavit, ut numquam æquivoce loqueretur; cetera vero aliorum dicta vel facta semper in meliorem partem interpretabatur, aut saltem excusabat. Ita in eodem proc. Castell. testes, vi, xii. xiv; et in Romano, ii, xi, xxiii, xxiv. Quæ omnia mirum in modum valde sunt commendanda; cum Levit. c. 19 habeatur; Non mentiemini; nec decipiet unusquisque proximum suum. Et Proverb. c. 4; Remove a te os pravum, et detrahentia labia sint procul a te. Et S. Petrus in 1 epist. c. 2: Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones; sicut modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite. Et ex his omnibus recte perpensis manifestissime constat, angelicum Adolescentem habuisse donum pietatis, cum quo convenit beatitudo; Beati mites etc. et correspondet virtuti Justitiæ. *S. Thomas* 2, 2, *q.* 121, *art.* 1, *cum seq.*

D

CAPUT XI.

De Fortitudine.

Fortitudo est virtus animi, qua labores et pericula constanter suscipiuntur et perferuntur propter finem supernaturalem. Actus ejus sunt, aggredi et sustinere fortiter; ad quorum primum spectat fiducia, quæ respicit ipsam aggressionem; et magnificentia, quæ respicit executionem. Ad secundum vero spectat patientia et perseverantia. *S. Thomas* 2, 2, *q* 128, *art.* 1. Et quantum attinet ad actum aggrediendi, una cum fiducia et magnificentia; in illo exercuisse se Aloysium perfecte, constat. Nam a puero viam Domini ingressus et innocentiam servans, quam hauserat in baptismate, voluptates sibi ultro oblatas viriliter recusavit, mundi delicias fortiter respuit; numquam publicis aut privatis ludis, numquam histrionum sermonibus aut comœdiis interfuit; in tripudiis nocturnis numquam commoratus est. Ita in proc. Castell. testes, i, iii. v. Et Camilla de Ferrariis test. vii, ibidem inquit, quod dum morabatur in civitate Casalensi una cum patre, qui illi præerat; E si forte mater ad choreas vel comœdias evocabatur, ille matrem, ut decebat, concomitabatur; dum vero tempus chorearum adveniebat, ad Barnabitas aut Cappucinos properabat, cum quibus totum id temporis religiose transigebat; postque, debita matri obsequia exhibiturus, revertebatur.

Fortitudo Aloysii in respuendis voluptatibus

et choreis,

juxta doctrinam S. Cypriani;

75 Audierat nimirum Aloysius, præter alios optimos morum magistros, fortissimum Christi militem Cyprianum, qui in Epist. 2. secundum impressionem Pamelii, omnibus intonat: Tum delectat in mimis turpitudinem magisterio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit audire: adulterium discitur, dum videtur; et, lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo revertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ proborum fomenta, quæ alimenta vitiorum, histrionicis gestibus inquinari? Videre contra fœdus jusque nascendi, patientiam incestæ turpitudinis elaboratam? Evirantur mares; honor omnis et vigor sexus, enervati corporis dedecore mollitur; plusque illic placet quisquis virum in feminam magis fregerit; in laudem crescit ex crimine, et peritior, quo turpior, judicatur: movet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiorem; nec deest probri blandientis auctoritas, ut auditu molliore pernicies hominibus obrepat. F

in amplectendo Societatis Jesu Instituto;

in cohibendis affectibus animi.

76 Eumdem actum cum fiducia, et magnificentia adimplevit, cum semper adeo perseverans fuerit in voluntate amplectendi optimum Jesuitarum institutum, ut ei tandem pater veniam impertiri coactus fuerit, ut supra relatum est, et deponunt prædicti testes, i, iii, v. Fortitudinem etiam, cum patientia et perseverantia conjunctam, in omnibus suis negotiis patefecit. Adversam in seculo valetudinem patienter sustinuit; nulli irascebatur; in Religione vero, ut deponunt prædicti testes, strenue contra propriam voluntatem pugnavit; numquam visus est iratus alicui, aut propter adversa, vel domesticas inter consanguineos discordias quas ipse optime noverat, perturbatus; vir passionum expers et inscius videbatur. Ita in proc. Cast. testes, vi, xii, xiii, xiv, et in Rom. i, ii, xxiii, xxiv. Quapropter æquanimitatem maximam, tum in prosperis, tum in adversis, ostendit Aloysius; ita ut de aliis dictum sit: Neque cum laudamur, nos ipsos continemus sub humilitate; neque rursus cum vituperamur, toleramus. Aliud quippe nobis inanem gloriam suggerit, aliud mœstitiam

A tiam: ubi vero tristitia et inanis gloria est, nihil boni reperitur.

in sustinendis morborum molestiis,

77 Neque hic omittenda sunt præclara patientiæ monumenta. Nam morbum, quo diu vexatus est, magna cum humilitate sustinuit; nec ullam, licet esset locus, querelis et exclamationibus apertus, vel minimam edidit lamentationis vocem: et quamvis ex diuturno unius lateris accubitu ulcus quoddam in eodem exortum fuisset, numquam tamen de se aut de aliis conqueri auditus est, ut deponunt P. Mutius Vitellescus, Card. Bellarminus, et Franc. Rosatinus. Quod summis laudibus extollendum est, cum ex eo summa pax, summa animi tranquillitas, et ad Dei nutum prompta voluntas in tribulationibus et angustiis ostendatur. Ideo Pachomius, ut in ejus Vita legitur, Theodoro, graviter capite laboranti et orationis auxilium deprecanti, respondit; Putasne fili, quod alicui contingat dolor, aut passio, aut aliquid hujusmodi, sine permissione Dei? Idcirco, in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe; et quando voluerit Dominus, conferet tibi sospitatem. Quod si te diutius probare dignatur, esto gratus, ut fuit perfectissimus Job: qui multas
B tribulationum et cruciatuum tentationes excipiens, Dominum benedicebat; et sicut ille, tu quoque pro doloribus tuis majorem requiem a Christo percipies. Bona quidem est abstinentia, et in oratione perseverantia: tamen infirmus majus præmium adipiscitur, cum longanimis et patiens invenitur.

et tolerando quodam martyrio

78 Et ut tandem, quæ de fortitudine hujus Servi Dei dicenda sunt, concludamus; cum ad illam spectet Martyrium *(S. Thomas 2. 2. q. 124. art. 2)* quod est actus maximæ perfectionis *(ut docet idem sanctus Doctor loco præællegato art. 3)* aliquid de martyrio hujus gloriosi Militis attingemus. Nam cum martyrium sine sanguine triplex judicetur, videlicet quando in ubertate adest parcitas, ut in Davide; in paupertate liberalitas, ut in Tobia; in juventute castitas, ut in Joseph in Ægypto; Martyres sine ferro esse possumus, si patientiam in animo servemus. *S. Antoninus in 1 part. tit. 3 c. 3.* Unde S. Gregorius *(homil. 35 in Evang.)* explicans verba Christi (*Matth. c. 20*) dicta Jacobo et Joanni, Calicem meum bibetis, ait, Filii Zebedæi, Jacobus et Joannes, non uterque per martyrium occubuit, et tamen quod uterque calicem biberet, audivit; Joannes namque nequaquam per martyrium vitam finivit; sed tamen Martyr extitit; quia passionem, quam
C non suscepit in corpore, servavit in mente.

religiosæ observantiæ

79 Quod autem Aloysius martyrii laude claruerit, probatur duplici argumento. Primo ex ipsa religiosi Instituti observantia. Religio enim martyrii quædam species est, et Religiosi procul dubio martyres queunt appellari. Affligitur namque in Religione et cruciatur corpus, extenuatur vigiliis, maceratur jejuniis; domantur abblandientes refractariæ carnis appetitus. Unde non immerito S. Augustinus *serm. 250 de temperantia.* Contra mortifera, inquit, blandimenta luctemur, scientes in eo etiam quotidiana martyria Christianis deesse non posse. Sed non ipsum tantummodo corpus hoc martyrio distorquetur, verum et animus eodem afficitur; dum (quod sane difficillimum est) propria voluntas mactatur, et alterius arbitrio subjicitur; vetatur quod placet; quod displicet imperatur; ita ut Religiosi status (*teste Climaco gradu 4*) spiritualis martyrii bellum jure appelletur. Quæ quam præclare adimpleverit Aloysius, inficiari nemo potest, si recte inspiciantur ea quæ supra dicta sunt, ac etiam quæ dicentur inferius, de maceratione corporis, in qua semper ab ipsa infantia usque ad obitum fortis et constans inventus est. Ipsa enim virginitas, qua floruit Aloysius, martyrii genus est. Nam, ut inquit S. Ambrosius *lib. 5. de Virginibus;* non ideo laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur; sed quia et ipsa Martyres facit. Accedit ad hæc ardens ipsius voluntas (ut de caritate dictum est) eundi ad Indos, ut sanguinem pro veræ Religionis propagatione et defensione profunderet. Ideo S. Hieronymus ad Eustochium, *in vita S. Paulæ,* merito in hæc verba prorupit; Secura esto, Eustochium, magna hereditate ditata es; pars tua Dominus; et quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculata, quotidianum martyrium est: illa corona de rosis et violis plectitur, ista de liliis. D

PER AA. ROTÆ. EX MS

ac diuturnæ infirmitatis, ex operibus caritatis contractæ,

80 Secundo, Aloysii martyrium ex eo colligitur, quod dum infirmis in hospitalibus inserviret, morbo correptus est. Etenim cum de anno MDXCI, quo (ut supra relatum est) sive ex aeris intemperie, sive ex præterita fame, Romæ contagiosa lues grassaretur, ita ut non solum domus hospitales, sed viæ ipsæ ac plateæ, omniaque plena essent infirmis; ardens B. Aloysii caritas mire eluxit. Ille enim, potestate sibi a Superioribus facta, a quibus instanter hoc petiit, ad varia hospitalia accessit, ut infirmis inserviret; E
aliosque Socios permovit, ut idem agerent. Dum igitur inflammata caritate vilissima quæque munia in hospitali obit, dum lectos infirmorum sternit, circa lectos scopis pavimentum verrit, cibum eis ministrat, et in os indit; dum eos consolatur, hortatur ad patientiam, ad confessionem peccatorum, et in rebus ad salutem necessariis instituit; dum circa eos diutius versatur, et iis præsto est, qui magis stomachosi erant, et nauseam creabant; dum in lecto jacentes de loco ad locum movet et amplexatur, prout necesse erat; ac præsertim dum ultima die quemdam morbosum hominem amplexaretur, qui contagium spirabat; morbum contraxit, quo postea extinctus est: ut deponunt in proc. Castell. super art. 18. P. Guelfuccius, XIV testis; qui tunc præsens aderat, et est testis oculatus: et in reliquis consentiunt P. Tamburellus, qui etiam in hoc socius fuit, Franc. Rosatinus, P. Alperius et in proc. Rom. Card. Bellarminus, et alii supra relati.

et ipsius denique mortis.

81 Quod autem prædicta mors fuerit species martyrii satis constat, cum Ecclesia Catholica inter Martyres annumeret eos, qui morbo laborantibus ministrantes ex caritate, in mortem propterea inciderunt, eosque in Martyrologio Romano reposuerit; F
ut patet die XXV Februarii, ubi sic dicitur: Alexandriæ commemoratio sanctorum Presbyterorum, Diaconorum, et aliorum plurimorum, qui in tempore Valentini Imperatoris, cum pestis sævissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes, libentissime mortem oppetiere; quos velut Martyres religiosa piorum fides venerari consuevit. Et S. Dionysius Alexandriæ Episcopus ad Hieracem (*ut refert Eusebius Cæsarien. histor. lib. 7 c. 16 et seq. claræ mem. Card. Baronius in Notis ad Martyrologium)* sic ait de eisdem: Ex Patribus, qui virtute erant præstantissimi, in hunc modum mortem oppetierunt, quorum nonnulli erant Presbyteri, alii Diaconi; quidam e populo, virtutis ergo multum laudati: adeo ut istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, et robustam fidem suscipiebatur, nihil a martyrii splendore abesse videretur. Hæc S. Dionysius.

CAPUT XII.

De Temperantia.

Temperantia ejusque partes

Temperantia est virtus, moderans et refrenans appetitum hominum in iis, quæ maxime dictum appetitum alliciunt, ut sunt delectationis tactus, cibi, venereorum;

PER AA. ROTÆ. EX MS.

A venereorum; et per consequens frenat tristitiam, quæ provenit ex defectu et absentia talium delectabilium. *S. Thomas* 2. 2. *q.* 41 *art. et seqq.* De Temperantia autem angelici Aloysii in proc. Castell. et in Rom. deponunt testes super art. 33. Quod, nedum in rebus ad sensum spectantibus, mediocritatem dilexit; verum etiam contra seipsum bellum inivit, ut passionibus imperare videretur. Ita deponunt in proc. Castell. testes XII, XIII, XIV et in Rom. XI. Verum cum Temperantiæ partes integrales sint, continentia, verecundia, pudicitia, modestia, clementia vel mansuetudo, castitas, honestas, sobrietas, et parcitas (*S. Thomas* 2. 2. *q.* 143 *art.* 1 *et seqq.*) cumque fere de omnibus in superioribus abunde sit dictum; reliquum est, ut aliqua de humilitate, modestia, abstinentia, et maceratione corporis annectamus; quas omnes virtutes in Aloysio fuisse probant testes super 34 in proc. Castell. qui deponunt, quod in seculo maxima animi demissione se gerebat: parvi, aut nihili æstimabat, se natum principem et nobilem; omnes cujuscumque essent conditionis, habebat in honore; ipse tamen in aliquo esse se apud alios honore, non appetebat; stipantem B aulicorum turbam recusabat; et si pater non erat impedimento, tantum uno contentus comite deambulabat. Ita in proc. Castell. testes I, II, III et V.

in Aloysii humilitate,

83 In Religione autem, testes in eodem proc. Castell. deponunt, quod, sicut in aliis virtutibus præstitit, ita in virtute humilitatis excelluit. Numquam de seipso, aut de sua nobilitate, aut quod Princeps ex Principe natus esset, loquebatur: imo de duobus Cardinalibus Vincentio et Scipione, ex Gonzagarum familia, qui tunc temporis vivebant, numquam loqui auditus est: quod si aliqui hisce de rebus sermonem haberent, maxima afficiebatur molestia, adeoque erubescebat, ut omnino necesse foret hujusmodi sermones omitti. Ad officia viliora Religionis anhelabat: opus suum libentissime in coquina præstabat, patinas et cacabos purgando; lucernas perlustrabat, Domum verrebat, atque aranearum telas tollebat; latrinas mundabat aquam ad id necessariam afferebat; nullum vile officium erat, quod ipse non quæreret, et maxima cum voluptate non persolveret: vetera cupiebat indumenta, nova abhorrebat, quæ suis humeris aptari minime posse, sibi videbatur; humiliora loca semper quærebat, et de seipso humiliter sentiebat, et libentius cum coadjutoribus, et simplicibus fratribus, quam cum C magistris aut discipulis, in horis ad animi relaxationem concessis, loquebatur; ob quæ omnibus vere videbatur Christianæ exemplar humilitatis. Ita in proc. Cast. testes VI, XII, XIII, XIV, XIX; et in Rom. II, III, XI, XXIII, XXIV; et P. Joannes Camerota testis I, qui recenset, quod dum ipse officio Lectoris fungebatur, tanta erat humilitas et modestia Aloysii, quod si ad se tamquam magistrum ex aliqua necessitate cogeretur accedere, etsi januæ cubiculorum omnibus pateant, non tamen audebat introire, sed per longum temporis spatium expectabat; et tandem leviter pulsabat januam, ut vix posset audiri. Ad quæ animadvertens Lector, injunxit, quod libere accederet, quia nullam sibi molestiam inferebat; et addit, quod Aloysium tamquam Dei servum maxime observabat. Ideo de B. Aloysio, qui omnes in Deum cogitationes referebat, dici potest, quod in hac humilitate sacrificium magnum obtulit Deo, quod numquam turbatus est, et quod ordinem suum numquam pervertit, ut altius ambularet.

quæ multiformiter eluxit;

84 Modestiæ etiam Aloysius admirabilis fuit: nam adhuc puerulus in seculo sensus suos custodiebat; advertebat enim oculos, suos quos fere semper demissos gerebat, ne viderent; numquam mulieres aspiciebat, nec de illis loquebatur: in lectura prophanorum librorum tempus non conterebat; sed aut spirituales, aut litterarios perlustrabat: brevis erat sermonis; odores, oleamenta, D et flores abhorrebat; nec particulares cibos aut delicatos appetebat; sed ea; quæ illi apponebantur, comedebat; et adeo in hac virtute modestiæ excelluerat, ut nec carnes suas dum induebatur a cubiculariis, tangi permitteret. Ita in proc. Castel. deponunt prædicti testes I, II, et alii superius allegati. Non minorem custodiam sensibus adhibuit, nec minori modestia vixit in Religione; nam admirabantur Aloysium quicumque cum illo tractabant. Oculos defixos in terram ita gerebat, ut nec viam urbis agnosceret; et si forte contingebat in aliam vineam proficisci, diversam ab ea, quæ solitis animi relaxationibus erat destinata, non animadvertebat. Sermones etiam indifferentes non admittebat; ita ut communiter crederetur, integerrimum adolescentem offendi, si de Deo sermo non esset. Cibos omnes, nullo habito selectu, æqualiter æstimabat. Ita in eod. proces. Castell. testes VI, XII, XIII, XIV, XIX; et in Romano, I, III, XI, XXIII, XXIV. Prædicta quam præclara sint, nemo est qui non intelligat, si Sanctorum Virorum testimonia perlegat. De custodia E enim sensuum dicebat S. Syncletica, ut habetur in Vitis Patrum (*lib.* 5. *libell.* II. §. 32.) Sobrie vivamus, quia per sensus corporis nostri, vel si non velimus, fures ingrediuntur; quomodo enim potest non fuscari domus, si fumus, exterius ascendens, fenestras apertas invenerit? Et §. 29 dicitur ex sententia Abbatis Moysis; quod ita est vivendum, acsi semper inciperetur.

in modestia et verecundia,

85 De custodia oculorum præclara etiam habemus monumenta. Nam Sarra Virgo, LX annos supra alveum fluminis habitavit, et numquam inclinata est, ut flumen ipsum aspiceret: Sylvanus in monte Sina, nec ad arbores oculos convertebat: Eusebius vero, nec cœlum, nec vicinos campos aspexit. Neque hic omittendum est, quod parce et raro loquebatur; et silentium in religione indictum adeo exacte servabat, ut interrogatus, quando maxima urgebat necessitas, vix responderet; ut deponunt Rosatinus, Guelfuccius, et Vitellescus. Quod præclarum Sanctitatis est indicium, et maximæ virtus æstimationis: cum difficile sit animam salvare, si aperto ostio lingua sæpe prosiliat: et ideo quidam venerandus senex dicere solitus erat; Requiem possidebis, si omni loco taciturnus eris. Et alius; Peregrinatio, quæ propter Deum fit, bona F est, si habuerit et silentium: nam fiducia non est peregrinatio. Ita habetur in Vitis Patrum *lib.* 7. *c.* 32. *de Silentio.*

in custodia oculorum et linguæ,

86 Animadvertens insuper strenuus Christi Miles, quod abstinentia carnis et maceratione, impuræ præsertim libidinum cogitationes pelluntur, et dæmon ipse cum suis satellitibus in æterni carceris tenebras ejicitur, semper maximæ fuit abstinentiæ, et tenerum flagellis corpusculum attrivit. Nam in seculo adeo corpus suum jejuniis, vigiliis, et verberibus castigabat, ut bona alioquin corporis valetudo maximum passa fuerit detrimentum. Surgebat Adolescens in seculo, ut dictum est, media nocte ad orandum, summa hieme, summis frigoribus, solo indusio tectus; corpus flagellis ferreis, vel loris, quibus canes alligari solent, asperrime cædebat usque ad sanguinis effusionem. Insuper ut majori corpus cruciatu vexaret Eques illustris, non ad pedes, sed ad lumbos, loco cilicii, calcaribus utebatur. Cibus adeo erat temperatus, ut vix ad sustentationem sufficeret; si panem intingebat in ovo, epulari sibi videbatur. Multoties, dempto pane, pondus unius unciæ cibus non excedebat: sæpe unica tantum vice in solo pane et aqua vescebatur. Et

in abstinentia et carnis maceratione,

A Et hæc sua laude non carent, cum pallor, et macies corporis cum humilitate, decus sit Religiosi, ut habetur in Vitis Patrum, *lib.* 3 §. 64. Ita deponunt in proc. Castell. testes, II, III, V, VII, XIII, et in Romano, III, ac XI. In Religione vero Sanctum institutum ita diligenter servavit, ut freno, non calcaribus egeret, sicut testes præcitati deponunt. Quid plura? In ipso etiam mortis articulo majorem corporis macerationem appetiit, facultatemque instantissime postulavit, ut sibi liceret flagellis corpus atterere, ut infra dicetur, et deponunt prædicti tres ultimi testes, et in proc. Castell. testes, VI, XII ac XIV.

CAPUT XIII.

De felici obitu, translationibus, frequentia Sepulchri, fama Sanctitatis.

Huc usque, Pater beatissime, Sanctitati vestræ retulimus, Angelicum Aloysium Gonzagam, magna Fide, Spe maxima, et ingenti Caritate, tum in Deum, tum in Proximum exarsisse. Prudentia autem, Justitia et virtutibus illi annexis, Fortitudine B et Temperantia adeo floruit, ut vivens omnium oculos in sui duxerit admirationem; post obitum multis clarus miraculis, exteris etiam regionibus innotuerit; semper vero omni mortalis peccati labe carens, magna sanctitatis fama claruerit: superest modo, ut ea, quæ prope et post obitum acciderunt, brevitate qua possumus majore, percurramus. Jacebat integerrimus Adolescens, morbo correptus; cujus furor licet aliquando intermisisse videretur; febris tamen, quæ vix tactu dignosci poterat, tenerum corpusculum adurebat; ob quam die XXI Junii, anno a partu Virginis MDXCI, ad æternitatem ex mortalitate migravit. In his morbi temporibus magna virtutum exempla patefecit: a Superioribus enim impetravit, ut qui ad eum invisendum accederent, non nisi de rebus ad æternam felicitatem spectantibus, loquerentur. Illustrissimis Principibus, S. R. E. Cardinalibus de Ruvere, et Scipioni Gonzagæ, ei consanguinitate proxima conjunctis, ultro palatia ceterasque Principum commoditates offerentibus, et hortantibus ut ad pristinam valetudinem acquirendam, et ad vitam producendam incumberet; in nihilo sibi religionem deesse, respondit, omnia necessaria præbentem; seque in Sanctorum Vitis legisse, mortem illos libentius optasse, C quam vitam; cum in hoc procelloso mortalium, huc illuc cursitantium, Oceano, nullus tuto sibi polliceri possit æternæ portum tranquillitatis.

Aloysii in ultimo morbo

88 Sæpe magnum diei spatium cum Ampliss. Card. Bellarmino sibi a confessionibus peragebat, et quæstiones de anima, de purgatorio, et his similibus excitabat. Surgebat aliquando de lecto, ut aliquas Sanctorum imagines, sui cubiculi parietibus affixas, inviseret; et infirmorum ministro, se allaturum easdem imagines et Crucifixum offerenti, respondit; Frater mi, patere, ut tantisper de lecto surgam, cum hæ sint meæ stationes. Claudebat illi sæpe cubiculum idem minister; Aloysius vero ad orandum surgebat; cumque aperientem præsentiret, elevabat se, in cubile rediturus, quasi ostenderet se surrexisse, ut necessitati pareret; et quoniam ter, quater, ac pluries illum in hunc modum minister invenerat, levem hac super re suspicionem hausit; atque ita, ut rem totam clare cognosceret, aliquando sine strepitu, maxima tamen celeritate, januam aperuit, et illum genibus flexis orantem invenit, qui statim in lectum ingressus veniam postulavit. Et quia maximo flagrabat infirmos invisendi desiderio, illum semel in ulnis, infirmorum minister

exempla religiosæ perfectionis:

detulit ad cubile P. Ludovici Corbinelli ægrotantis; D cum quo sedens, per aliquod temporis spatium de rebus divinis loquebatur. Tandem cum B. Aloysius esset discessurus, ob venerationem, qua illum colebat, suppliciter venerandus senex P. Corbinellus ab eo benedictionem petiit, tamquam postremum fraterni amoris monumentum. At B. Aloysius magna animi demissione; non hæc me decent, inquit: tua paternitas senex est, honore Sacerdotii insignitus; ego vero nullius dignitatis adolescens: mihi magis convenit sacrum benedictionis signum reverenter a te recipere. Propter hæc, cum senex mœrore turbaretur, infirmorum minister, ibidem præsens, injunxit Aloysio, ut solaretur senem, et benedictionem impertiretur. Cujus dicto statim obediens, aquam lustralem suscepit, et venerandum senem, seque ipsum aspersit, dicens; Mi Pater, Deus benedictus benedicat utrumque, tibique tuorum tribuat desideriorum complementum.

PER AA. ROTÆ EX MS.

89 Neque hic quispiam mirari debet, quod adolescens senem benedixerit; tum quia jussus id egit Aloysius, tum quia in medium afferri id potest, quod Abbas Zozimas respondit Mariæ Ægyptiacæ in E eremo habitanti; a qua cum ipse benedictionem peteret, illa vero propter viri dignitatem, negaret; manifesta, inquit, plus omnium tributa est tibi gratia: et quia gratia non ex dignitate cognoscitur, sed ex animarum actibus significari consueta est; benedic propter Deum, et orationem tribue indulgentiæ tuæ perfectionis. Quibus verbis suasit Mariæ Zozimas, ut sibi benedictionem impertiretur, sicut illa fecit. Postquam venerandus senex P. Corbinellus vita functus est, supradictus infirmorum minister accessit sub sosis ortum ad Aloysium, qui nihil de obitu sui commilitonis amantissimi audierat; ad quem conversus Aloysius; Ter mihi, inquit, hac nocte visus sum vidisse P. Corbinellum, primaque vice mihi dixisse, Frater Aloysi, in extremo vitæ sum, ad Deum pro me preces effunde, ut hoc ultimum vitæ discrimen patienter exsuperem: si in gratia moriar, tui non obliviscar. His ego vocibus experrectus, reprehendi meipsum, tamquam de somniis cogitantem; et iterum obdormii. Cum iterum mihi idem ante oculos esse visus est, ac dicere; Eo vis morbi processit, ut vix ferre possim; opem tuis orationibus affer deprecanti. His iterum vocibus somnum, de me ipso admirationem suscipiens, interrupi. Tertia vice somnum suscepi, cum F tertio mihi idem Pater ante oculos positus; Eia, ait, Frater Aloysi, ad auras melioris vitæ nunc propero, jamjam simul erimus; Deum pro me roga, sicut ego pro te rogabo, ut mihi felicem ex hac vita discessum largiatur. Hæc ego cum toties intelligerem, me ipsum reprehendi, et pœnitentiam postulare decrevi, quoniam medico non parueram, qui mihi, ut somnum caperem, imperarat. His dictis infirmorum minister, quod jam Pater mortuus esset, non detexit; sed bene illum habere dixit; hortatusque est eum, ut parum quieti se daret, cum non dormivisset. Retulit tamen angelicus Adolescens Cardinali Bellarmino, quod sane sibi fuerat revelatum, P. Corbinellum, de quo modo fecimus mentionem, per purgatorium ignem solummodo transivisse. Cum quo etiam Cardinali cum aliquando de vita beata fuisset locutus, visionem beatam tota fere nocte sequenti passus est.

cognoscit, mortuum P. Corbinellum,

obiter transivisse purgatorium

90 Certo sciebat per revelationem Aloysius, quo die esset moriturus. Quapropter singulis diebus, sub horam vigesimam primam, in cubiculum P. Antonium Franciscum Guelfuccium advocabat; clausaque janua, Crucifixum ante se super sindone poni curabat; ad cujus præsentiam cum genu flecteret P. Guelfuccius, paulatim et lente septem Psalmos

Præscit diem obitus sui,

PER AA. ROTÆ. EX MS.

A mos recitabat; et interim B. Aloysius, oculis in Crucifixum positis, sensus Psalmorum contemplabatur. Alios etiam libros, de vita æterna rebusque spiritualibus agentes, singulis diebus sibi legi curabat; ac ipse, quasi a sensibus alienatus, contemplationi vacabat; ac proinde per multos dies ante, aliquibus cito se moriturum, nominando præsertim Octavam Corporis Christi, nuntiarat. Quamobrem in ultima die Octavæ, Bernardinus Milzetus in Aloysii cubiculum ingressus est, apertaque fenestra: En Frater, ait, Aloysi, ad Octavam Corporis Domini pervenimus, qua die te dixeras moriturum; cum tamen melior tuæ vitæ spes nobis affulgeat. Cui Aloysius: Dies adhuc perfecta non est; hodie moriar. Hæc verba cum Milzetus socio retulisset, ille ad Aloysium processit: cujus vires cum explorasset; Melius, inquit, mihi crede, te habes, Aloysi. At ille, melius tu me judicas habere; sed ego, secundum Dei voluntatem, hoc vesperi moriar; et summis precibus, ut sibi eodem mane daretur Viaticum, petiit; quod illi fuit denegatum ab eo, cum diceret, jam Viaticum semel recepisse, et in eadem infirmitate bis sumi non posse. Hoc autem ideo dicebat; quia Viatico ei opus esse non putabat, cum B melius haberet. At Aloysius respondit, Extremam Unctionem reiterari non posse, Viaticum posse. Tota die orationi et contemplationi vacavit: tandem cum Litanias Beatæ Virginis cum Patre Joanne Bapt. Lambertino sub vesperum recitasset; a Patre Rectore petiit, ut sibi Viaticum daret.

quo melius habere visus

poscit Viaticum

et accipit,

91 Interim dum hæc agerentur, cum P. Joannes Baptista Carminata Provincialis Aloysium inviseret; rogavit illum præclarus Adolescens, ut storeas supra lectum positas amoveri juberet; veniamque sibi daret, ut posset se verberibus afficere; aut saltem ut aliquis se, a vertice ad pedes, flagellis cæderet, permitteretque se humi suo spiritum reddere Creatori. Quæ omnia cum blando sermone Provincialis denegasset, fuit datum nolæ signum: et omnes, qui ferme erant CCL, illuc venerunt, ut Viaticum sumenti, et postremæ præsentes essent actioni; quia sciebant Aloysium dixisse, illa die se moriturum. Postquam Viaticum suscepit, omnium se orationibus commendavit, seque Deum pro illis oraturum esse pollicitus, magna caritate præsentes amplexus est; sicut egit S. Antonius in extremo vitæ constitutus: quem amplexabantur universi, quasi jam de seculo recessurum. At ille, tamquam C aliena deserens, ad propriam Patriam profecturus, magna cum lætitia præcipiebat, desidiam Instituto non debere subrepere; sed tamquam quotidie morituros, a sordidis cogitationibus animam custodire, et omnem æmulationem ad Sanctos quoscumque convertere.

seque omnium orationibus commendans,

92 Post hæc omnes in cubiculum reversi sunt: Patrem tamen Bellarminum, nunc S. R. E. Cardinalem, quasi venturi præscium, et majorem adhibentem dictis Aloysii fidem, cum morienti præsens vellet adesse, infirmorum minister in cubiculum remisit, eo quod nullo pacto crederet Aloysium ea die moriturum: imo contrarium sciscitantibus dictitabat. Et ecce vix de Rectoris mandato Patres abscesserant, cum sanctissimus Adolescens, qui paulo ante sensibus integer, clare loquebatur, [deficere] cœpit; et manu altera Crucifixum sustinens, altera facem benedictam accensam in signum perseverantiæ in sancta Fide; habitaque paulo ante a Gregorio XIV benedictione, cum plenaria peccatorum Indulgentia, sacratissimum Jesu nomen postremo invocans, expiravit. Quæ omnia habentur ex depositionibus testium in proc. Castel. videlicet Francisci Rosatini, tunc infirmorum ministri, VI, item testium XII, XIII, XIV, XXIV, et in Rom. III, et XXIV.

pronuntiato Jesu nomine moritur

93 Post felicem obitum Aloysii commota sunt D omnium corda, qui illum sancte viventem agnoverant. Tanta populi frequentia ad ecclesiam, Deiparæ Annuntiatæ dicatam, prope Collegium Romanum Societatis Jesu, in qua corpus erat expositum, venerat, ut Patres Ecclesiæ januas claudere fuerint coacti. Quicumque ibi præsens aderat, aliquid pro Reliquiis habere curabat; alii vestes, alii capillos, alii carnem ipsam abscindere tentabant: quos licet Patres Societatis Jesu repellerent, unum tamen ex digitis, qui deinde Amplissimo Card. Bellarmino restitutus fuit, absciderant. Quapropter idem Card. Bellarminus recte proposuit (licet præter morem Societatis) ut in particulari capsa reponeretur; cujus consilium Patres Societatis secuti, Aloysium in particulari capsa, in communi tamen sepulcro, condiderunt. Idem Cardinalis, cum preces pro salute Aloysii ad Deum effundere edixisset, statim conscientiæ stimulis agitatus est; et dubitavit, ne illi injuriam faceret, cum pro certo teneret Aloysium æterna gloria perfrui; ac proinde orationibus non indigere, ut deponit ipsemet Illustrissimus Cardinalis, III testis in proc. Rom. Et antedicta probant Reverendissimus P. Mutius Vitellescus, XI testis; P. Basilius Romanus, XIII; Ansarius Nacharinus, E Sacrista in Collegio Romano, XVII: et in proc. Castell. testes XII, XIII, XIV.

Populi concursatio ad corpus,

ejus sepultura

94 Jacuit corpus angelici adolescentis absconditum eo modo, quo supra diximus, ab anno MDXCI usque ad annum MDXCVIII; sed quoniam, ut ignis cineri doloso suppositus, gloriosi juvenis sanctitas uno non claudi poterat tumulo, et per orbem indies effundebatur; Patres Societatis Jesu sustulerunt a communi sepulchro B. Aloysii Reliquias, et in alia repositas capsa parieti, nullo apposito signo, prope terram affixerunt. Hac occasione plures corporis partes acceptæ fuerunt, et in Indiam et Poloniam translatæ. Rursus ejusdem Societatis Patres, ex eodem loco educentes B. Aloysii Reliquias, in capsa plumbea repositas, in capellam S. Sebastiano dicatam, nullo item apposito signo, detulerunt. Quapropter cum fama sanctitatis magis augeretur, et miraculis effulgeret, et a diversis mundi partibus votivæ tabellæ transmitterentur; statuit Provincia Veneta Patrum Jesuitarum, in Congregatione Placentiæ habita; ac etiam Clericorum Synodus, Mantuæ congregata anno MDCIV, ut fel. rec. Clementi VIII pro B. Aloysii canonizatione supplicaretur. Dum hæc agerentur, Clemens VIII Pont. Max. F excessit e vivis; cujus etiam Successor Leo XI brevi temporis intervallo decessit. Itaque Sanctitati vestræ, tamquam uni, ex Summis Pontificibus Maximo, rerum Conditor Deus adservavit, ut mundo Pontificia auctoritate pretiosum hunc thesaurum exponeret. Atque ita anno MDCV benigne annuit, ut externum aliquod signum B. Aloysii Sepulchro apponeretur. Quam ob causam ex supradicto loco in capellam B. Virginis, ubi nunc publice invisuntur, magna populi frequentia, Sanctæ Reliquiæ translatæ fuerunt; et Franciscus Cardinalis Dietrichstain, B. Aloysii imaginem supra sepulcrum apposuit; Patres autem Jesuitæ, nonnullas votivas tabellas, quas usque in id temporis celaverant, publice inserendas parietibus affixerunt; ut deponunt in proc. Castell. Testes, VI, XI, XII, XIII, XXIII; et in Rom. II, VII, XVII, XXIV.

ac traslationes ab anno 1598.

95 Ulterius Sanctitas vestra, propter Aloysii merita, veteribus novas adjungens gratias, jussit Vitam conscriptam a R. P. Vigilio Cepario Aloysii Socio, sibique ab eodem oblatam perlegi et revideri, ut majore munita suffragio in lucem aliquando prodiret, a tribus Illustrissimis S. R. E. Cardinalibus, Hieronymo Bernerio Cardinali Asculano, ex Ordine Prædicatorum,

Vita cum titulo beati impressa anno 1605

A Prædicatorum, eminentis doctrinæ Theologo; Roberto Cardinali Bellarmino, cujus scripta satis superque illius virtutem testantur; et Hieronymo Cardinali Pamphilio, Vestræ Sanctitatis Vicario, et doctissimo olim Rotæ Decano, et Pœnitentiariæ Regente; qui lecta et diligenter considerata supradicti Aloysii Vita, inter se congregati decreverunt, dignam esse quæ prælis committeretur, et ita Sanctitati vestræ retulerunt; quæ annuit, ut cum titulo Beati publicaretur. Ita deponunt in proc. Rom. idem Amplissimus Cardinalis Bellarminus, et in proc. Castellion. Ghisonius, testis II; P. Rosatinus, VI; et Excellentissimus Dom. Franc. Gonzaga, Princeps Imperii, XI testis.

Frequentia sepulcri Aloysiani probatur

96 Negari minime potest, quin frequentia sepulcri, et fama sanctitatis, multum conferant ad probandam alicujus sanctitatem, ut colligitur ex illo Paralipom. lib. 2, c. 7: Elegi, et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum; et Exod. 3: Ne appropies huc, solve calceamenta de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est; et Apocalyps. 21: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis; et Genes. 28: B Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam. Non enim credendum est, Deum permissurum fuisse, ut populus fidelis, in re ad religionem spectante, hallucinaretur et deciperetur; ut pulchre notant Doctores, *in c.* I. *de Reliq. et vener. Sanct. ubi Ostiensis in princ. Jo. And. n.* 3, *vers. Dicunt autem. Butr. n.* 5, *vers. Quæro quæ requiruntur.* Ubi dicunt quod, quando is, qui existimatur Sanctus, nec tamen est, non facit vera miracula; sed potius illusiones et præstigia, quæ vix possunt continuari ultra XL dies.

ex anathematibus illi appensis,

Frequentiam autem sepulcri satis, præter quam plurimas votivas tabellas ibi appensas, probant quam plures testes super articulis 44, et 45. in proc. Rom. videlicet, I, II, V, VII, VIII, IX, XI, XII, XV, XVI et alii; in Castellionensi vero, I, II, XV, XVI, XVII, et alii quam plures.

ex donariis procul aliunde missis,

97 Et in specie circa frequentiam sepulcri, Antonius Maria Nazarius, X testis super 44 art. et Ansanus Nacharinus, XVII testis super 22, ambo Coadjutores ex Societate, et Sacristæ, deponunt, Magnum Poloniæ Marescalcum B. Aloysio argenteam lampadem dono dedisse; et alium, sex candelabra ex ambra; et ex Polonia torquem aureum fuisse transmissum; multasque eleemosynas, pro Missis dicendis ad capellam, in qua ejus corpus requiescit, offerri; et Galliæ Reginam B. Aloysio C lampadem scutorum mille transmisisse. Insuper Nazarius, X testis, ubi supra, deponit, multos S. R. E. Cardinales et Prælatos beati Adolescentis sepulcrum invisere, ac etiam Mantuæ Ducem et fere omnes Principum Oratores adfuisse.

ex visitatione S. R. E. Cardinalium;

Fratrem Hieronymum Bernerium Cardinalem Asculanum, ex Ordine Prædicatorum, virum religiosissimum, qui suis aulicis sanctitatem Aloysii commendabat, illuc sæpe advenisse; Cæsarem vero Cardinalem Baronium tanta erga hunc Beatum devotione flagrasse, ut sæpissime illius sepulcrum inviseret: et genibus flexis sæpissime iteratis vicibus terram osculabatur; et semel, ut advertit idem testis, duodecim vicibus terram osculatus est. Qui cum discederet, o Sancte, exclamabat; o Sancte! Hic vere beatus est. Deponit insuper, eumdem Cardinalem Baronium, vix egredi valentem, imo a duobus adjutum, qui illum propter magnam imbecillitatem ducebant et sustinebant, dictum sepulcrum invisisse; ibique fortiter suspirantem orasse, et dum recederet dixisse: Ora pro me Deum, B. Aloysi; et paucis post diebus e vivis excessisse.

98 Famam vero sanctitatis probari censuimus, per supradictos testes, super dictis articulis 41, 42, D et 43, examinatos; quibus addendum est quod anno MDCIV, XXI Junii in anniversario B. Aloysii die, P. Fr. Augustinus Perrettus, Regiensis, ex Ordine Prædicatorum, elegantissimum sermonem, nunc impressum, Brixiæ in ejusdem laudem habuit; et alium Mantuæ, item impressum, P. Fr. Zanobius Bocchus, ex Minoribus Observantibus.

PER AA. ROTÆ. EX MS. fama vero sanctitatis

Cracoviæ anno MDCVI, alius sermo impressus est cum hac inscriptione, *Laudatio B. Aloysii Gonzagæ Ferdinandi Marchionis Castellionensis, Sacri Romani Imperii Principis, Filii.* Item Calissii eodem anno publicatum est aliud opusculum hoc titulo; *Encomia, sive Laudationes B. Aloysii Gonzagæ.* Venetiis prælis data sunt nonnulla carmina in laudem B. Aloysii, cum ejusdem effigie, anno MDCVII. Aquilæ, Joannes Carolus Pica Aquilanus, de integerrimi Adolescentis laudibus Orationem conscripsit, et prælis commendavit. Nonnulli juvenes ex academia Studiorum, anno MDCXI quoddam opusculum, ex versibus Latinis et Italicis compositum, in Valle Tellina ediderunt, cum hac inscriptione; *Ghirlanda mistica, offerta al B. Luigi Gonzaga della Compagnia del Giesu, gia Principe del sacro Romano Imperio, Marchese di Castiglione.*

ex panegyricis Aloysio publice dictis et impressis,

E 99 Neque prædictis magna populi devotio acquievit, imo peculiares orationes ad auxilium B. Aloysii invocandum postulavit, quæ illi concessæ fuerunt, et Mediolani publicatæ in hac forma. ANTIPHONA. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.* VERSUS. *Beatus quem elegisti, et assumpsisti.* RESPONSORIUM. *Inhabitabit in atriis tuis.* OREMUS. *Deus qui B. Aloysium famulum tuum, in primo adolescentiæ flore a seculi vanitate evocatum, in Societate Jesu Filii tui ad summum sanctitatis fastigium perduxisti; largire quæsumus, ut ejus meritis et intercessione mundi vana spernentes, iisdem quibus floruit virtutibus floreamus. Per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum etc.*

ex devotione populi,

et oratione propria, Beato recitari ab eo solita,

Neque tandem omittendum est, quod Vita B. Aloysii Italice jam sexies impressa est; et præterea Polonice, Germanice, Gallice, Hispanice, Lusitanice, et Latine traducta. Cardinalis Borromæus Archiepiscopus Mediolanensis, cognoscens, quam ingentem fructum Moniales reportarent ex lectione Vitæ B Aloysii, edixit, ut quælibet Virgo, quæ Monialis fit Mediolani et in ejus diœcesi, inter libros spirituales teneatur secum ferre Vitam hujus beati Adolescentis.

ex Vita, multoties ac multis linguis recusa.

F

CAPUT XIV.

Miracula IV *e processibus selecta.*

Christianam angelici hujus Adolescentis sanctimoniam, non nudam, et philosophicam, aut nullo prorsus Dei testimonio munitam, proponimus; sed gloriosissimis comprobatam miraculis, ubique terrarum fulgere, demonstramus.

Sanctitas hominum,

Nam cum vera sanctimonia homines in perfectum Dei cultum transferat, atque is perfectus Dei cultus censeatur, qui cum Fide, Spe, et Caritate, ac omnium virtutum præsentia exhibetur; quo magis ipsa se attollit in Deum, eo magis divina luce perfunditur ac illustratur; quo pleruue fit, ut ad eam declarandam, atque hominibus commendandam, Deus cœlestia miraculorum exhibeat testimonia. Id enim est divinæ in strenuos milites benevolentiæ opus, ut eos non modo cœlo, verum et orbe claros efficiat, qui se totos in Dei gloriam effuderunt. Neque enim dubium esse potest, quin Deus plerumque, ad declarandam aliquorum sanctimoniam etiam nunc dum hic vivunt, vel ad illorum post obitum gloriam, hominibus ostendendam, signa ac miracula patrare sit solitus

PER AA. ROTÆ EX MS.

A solitus. Nam et Elias, adhuc superstes, plurima Dei virtute signa edidit; et Eliseus, nedum vivens, sed et post mortem, miraculis a Deo illustratus fuit, ut Regum attestantur historiæ.

ut miraculis comprobari a Deo solet,

101 Exempla de aliis clarissima leguntur apud Gregorium Turonensem, Bedam, Paulum Diaconum, Joannem Cassianum, Petrum Damianum, Symeonem Metaphrastem et alios. Exempla etiam creberrima refert S. Augustinus *Retractationum libro* I. Eodem modo Chrysostomus *contra Gent.* ingentia ad Babylæ martyris tumulum patrata miracula recenset. Sed ne in antiquitate moremur, aspiciamus sub felicissimo Sanctitatis Vestræ Pontificatu præclara Sanctorum miracula, qua Deus ad eorum gloriam magis declarandam in dies gentibus exhibet. Ad nos quotidie per nuntios deferuntur patrata Mediolani miracula, ad S. Caroli Sepulcrum; et ad B. Andreæ Corsini, Episcopi Fesulani, monumentum. Videmus hic Romæ ad S. Franciscæ, et B. Ignatii Loyolæ Reliquias multa ostendi testimonia sanctitatis. Idem evenire audimus in Hispania ad sepulcra Beatæ Virginis Teresiæ; venerabilis et numquam satis laudati, Thomæ de Villa Nova, cognomento Eleemosynarii, Archiepicopi Valentini; et B Fratris Paschalis Baylon; de quibus etiam tales extant relationes, ut illos Sanctitas Vestra possit, quandocumque placuerit, in Albo Sanctorum describere; prout S. Carolum, et S. Franciscam felicissime, et magna omnium populorum celebratione, descripsit. Inter hos etiam annumerari potest angelicus adolescens Aloysius Gonzaga, cujus sanctitatem, morum candorem, et vitæ integerrimæ puritatem, sequentibus miraculis rerum conditor Deus demonstravit; quæ nos ex quam pluribus, quæ fuerant articulata, et super quibus testes deposuerant, examinanda suscepimus et approbavimus.

ita et Aloysii, comprobata est.

MIRAC. I

Curatio cancri

102 Florentiæ, Soror Angela de Carlinis, Monialis in monasterio S. Mariæ de Angelis Burgi S. Fridiani, integro quadriennio in sinistra corporis parte doloribus molestissimis divexata fuit: qui licet a summo ad imum eam afficerent, in brachio tamen et humero vehementius urgebant. Verebatur misera ex diuturnitate temporis et catarrhi effluxione, gravius malum, et timori respondit eventus. Siquidem anno MDC mense Januario, noctu, vehementi destillationis et tussis impetu somno excita, et sub sinistra mamilla grave quoddam onus cum acerrimo dolore sibi incumbere, partemque affectam intus C rodi sensit: cumque eam partem manu tentasset, comperit quoddam ovi magnitudine, marmoris duritie, quod cancrum esse existimavit. Hinc dolor in illa parte eximius, carnis durities, et interna corrosio processere. Languebat in hunc modum afflicta Angela, et domesticas functiones ægre præ doloris magnitudine exequebatur; incedebat difficulter; ægre sumebat cibum; somnum capere, sinistro incumbens lateri, minime poterat. Tertius agebatur mensis, ex quo incrementum hæc ægritudo ceperat; cum eam alteri Moniali, juvenum moderatrici ac magistræ aperuit; quæ rem omnem ad Præpositam, vulgo Priorissam, detulit; et hæc, una cum nonnullis aliis Monialibus, ad infirmam accessit: factaque inspectione, nec non dolore, duritie, ceterisque effectibus exacte perpensis, cancri eam esse speciem omnes conclusere; cum et locus tali morbo consuetus, nempe mamilla, et conditio personæ virginis monialis; et solita cancrorum occultorum magnitudo et durities, scilicet ovi marmorei, et effectus inde procedentes, scilicet intensus dolor, interna corrosia, nocturnæ vigiliæ, aliarumque operationum vitalium, ac partium adjacentium læsio consentirent: et præcipue, cum non multo ante tempore Monialis alia, in eodem Monasterio cancro extincta, eadem plane morbi signa dedisset, parique D morbo fuisset affecta.

in persona Angelæ de Carlinis

per attactum Reliquiæ Beati

103 Habebat una Monialium os quoddam digiti ipsius Aloysii, cujus præclarissimi Juvenis insignem sanctimoniam jam antea perspectam habebant omnes. Petiit hæc a Præposita, ut correptam cancro partem sacro hoc osse tangere sibi liceret. Impetravit, ac tetigit; et confestim dolor exterior evanuit, interiore adhuc remanente. Crevit ea re infirmæ fides, paucisque post diebus nondum a medico visitata, nec ullo adhibito medicamento, orationi ferventi incubuit; et Aloysium, ut sibi sanitatem impetraret a Domino, enixe rogavit; solitoque ardentius institit, ne, si medicus qui expectabatur supervenisset, morbumque curare cœpisset, humano remedio sanitas adscriberetur. Percepit, in oratione perseverans hæc sibi verba inspirari: Tantam in precibus meis spem collocasti; ac tam pie manifestationem gloriæ, quam mihi tribuit Dominus, desiderasti; ut placuerit Divinæ Majestati petitam tibi gratiam impertiri. Et ecce acerbissimo repente dolore Angela correpta est: quippe visum est ei, ab injecta manu pectus sibi aperiri, indeque magna vi cancrum, reliquumque malum omne avelli; statimque omnis prorsus morbi molestia, et non modo E cancer: sed etiam tota illa sinistri lateris infirmitas, qua jam quartum annum detinebatur, ita evanuit, ut sana omnino et incolumis remanserit.

testimonio illorum, qui adfuerunt,

104 Placuit divinæ bonitati de anno MDC hoc primo miraculo, B. Aloysii toti terrarum orbi sanctitatem ostendere; de quo secundum prædicta deponunt in processu Florentino super I. art. Soror Maria Pacifica, VIII testis, hujus ægræ tunc Magistra; Soror Evangelista del Giocondo, IX testis tunc temporis Priorissa; et ipsamet Soror Angela Catharina de Carlinis X test. Et qualificatur ex depositione Joannis Bapt. de Bonis I. V. D. primi testis in processu Castell. qui deponit, se de hoc primo miraculo nuntium attulisse Marchionissæ matri, et Marchioni fratri angelici Aloysii; et etiam ex depositione P. Vincentiii Fitliutii, XXIII test. in proc. Rom. qui deponit, quod tunc erat in civitate Florentiæ, et quod super hujusmodi miraculo vidit attestationes. Hunc autem morbum fuisse cancrum constat, nedum ex depositione dictorum testium, verum etiam ex attestatione duorum medicorum, tunc Florentiæ degentium, videlicet præclarissimi Hieronymi Mercurialis, et Andreæ Tursii, qui affirmant, illud fuisse cancrum de genere occultorum F et idem senserunt alii septem peritissimi medici hujus Urbis, quorum nos judicium in re tanta exquisivimus. Unde resultat miraculum, præsertim, quia inquit Hippocrates. Aphor. 38, cancrum occultum, etiam cum efficacissimis remediis, sanari minime posse. Et propterea, cum sanatio fuerit facta modo scripto, et sit præter ordinem totius naturæ creatæ; manifeste concluditur fuisse miraculosam. *S. Thom.* I. *par.* 9. 110. *art.* 4.

et multorum medicorum

MIR. II.

Sanatio calculi

105 Pater Joannes Justinianus, e Societate Jesu, dum in Collegio Romano ageret calculi morbo detentus, occluso penitus urinæ meatu, ne minimam quidem lotii guttulam per undecim dierum spatium expellere potuit. Adhibita fuerunt varii generis remedia, olea, lavacra, fomenta, clysteres, purgativæ potiones; sed frustra. Desperaverunt medici infirmi salutem; turgebat instar tympani miserandum corpus; fœtore molestissimo, circumstantes afficiebat. Decima jam dies agebatur, cum interno devotionis affectu ad visitandum Aloysii sepulcrum, quod in ipsius Collegii Romani Ecclesia visitur, Joannes excitatus est. Quo cum alieno suffultus adjumento, non sine maximo labore, pervenisset; humi prostratus, Beatum Juvenem, ut sibi in extremis vitæ angustiis

in persona P. Justiniani e Soc. Jesu,

A angustiis constituto opitularetur, quam ferventissima potuit oratione rogavit; quod si sanitatem a Divina potentia sibi impetrasset, ultra votivæ tabulæ affixionem, sepulcrum ejus per annum integrum, dummodo scilicet Romæ maneret, quotidie se visitaturum, et quinquies Orationem dominicam ac Salutationem Angelicam; post annum vero, semel quoad viveret recitaturum, promisit. Oratione votoque peractis, in cubiculum Joannes revertitur, persistit, infirmitas ingravescit.

intercessore apud B. Aloysium Basilio Romano,

106 Accidit ut illa ipsa die P. Basilius Romanus, in eadem Societate Jesu, miseratione motus, ad Aloysii se depositum conferens, enixis eum pro infirmi sanitate precibus invocaret. Persensit hic internos motus, et quasi inspirantem sibi Aloysium; ut, morbum insequenti die ante meridiem sanandum, infirmo nuntiaret. Quod ut clarius intelligatur, placuit ipsius P. Basilii verba transcribere. Persensi, inquit, et quasi mihi dicentem interius Aloysium audivi: Eia, meo nomine refer Fratri Joanni Justiniano, ut bono sit animo, quoniam die sequenti sine dubio convalescet. Hanc ego vehementem et internam motionem, et quasi mandatum B intelligens; fere lugens ob teneritatem; certoque credens, Aloysium valetudinem illi impetraturum; illico de sepulcro surrexi, et in cubiculum ægrotantis me contuli, in quod numquam antea ingressus fueram durantibus morbi diebus, et dixi: Nomine B. Aloysii bonum tibi nuntium afferens, venio, quod est, ut læto sis animo, quoniam die sequenti mane, illius intercessione, pristinam valetudinem sine dubio recuperabis Et uni ex præsentibus interroganti, cur ego dixissem, Joannem pristinam valetudinem die sequenti mane, non autem ipso eodem vespere, recuperaturum; respondi, B. Aloysium mihi inspirantem sensisse, ut dicerem, die sequenti mane; non autem, hoc vespere. Et hoc ob eam credo causam, quoniam B. Aloysius in extremum id temporis illum reduci permisit, ut postea miraculum operaretur. Et ita res evenit postera die, ut ante prædixeram.

et applicatione Reliquiarum,

107 Nam Joannes, cum esset in extremo vitæ confinio constitutus, accepto mortis nuntio, dum ad illam jam accinctus sacro sanctæ Eucharistiæ Viaticum expectaret; maximo cordis affectu ad Aloysium conversus, iterato præcedentis diei voto, quibusdam ejus Reliquiis, ab alio ejusdem Societatis Patre habitis, dexterum sibi latus, aliasque partes dolore affectas signavit. Et ecce, nulla penitus in- C tercedente mora, calculum a latere avelli, et ad vesicam demitti sensit; eumque confestim, una cum urina, magnaque arenæ vi, lætitia plenus ejecit. Mirandum dictu, tanta fuit lotii expulsi quantitas, ut triginta librarum pondus æquaret. Convaluit illico Joannes; et eadem ipsa die Aloysii sepulcrum Deo et intercessori suo gratias egit: ac postridie, stupentibus quibus infirmitas innotuerat, per urbem pedes ambulavit. Hoc miraculum probant in processu Romano dictus Pater Joannes Justinianus, IX testis; P. Basilius Romanus, XIII; Antonius Maria Nazarius, X; et in proc. Castell. Franciscus Rosatinus e Societate Jesu, VI testis.

tam mira

ut omnem naturæ vim excedat,

108 Hunc morbum divinitus B. Aloysii precibus fuisse curatum, nullus est ambigendi locus. Statim enim morbi vis omnis de corpore pulsa est. Quod naturaliter fieri non posse, docet S. Thomas *parte* I *Sum. quæst.* 110, *art.* 4. *Doctores in c.* I. *de Reliq. et venerat. Sanct. in* 6. Et eo magis dicendum est miraculose sanitatem fuisse restitutam; quia urina retenta in venis quinque diebus, ita corrumpit totum sanguinem, ut quamvis postea excernatur, animal ut plurimum vivere non soleat ob putredinem contractam, quæ emendari non potest, ut Avicenna testatur, et experientia quotidie docet. Et Petrus D Palius, c. 14 *de affectibus particularibus*, observavit, nullum servatum, etiam quod post septimum diem mingat. Ratio est, quia serositas illa retenta intra venas, totam massam sanguinis corrumpit, et febres continuas pravasque generat. Hæc ille. At in hoc ægrotante, non solum ultra quintum et septimum diem, verum usque ad undecimum inclusive retenta fuit: ita ut procul dubio dicendum sit, totum sanguinem corruptelam ac putredinem contraxisse, quod evidenti indicio notum fuit; et quia totum corpus intumuit insigniter; quod signum est urinam non modo per venas, verum etiam per spatia carnium fuisse dispersam; et quia fœtor ex ejus corpore manabat, indicium certum putredinis; et etiam quia anhelitus gravis, et magna cum difficultate accesserat, indicium erat quod urinæ copia non solum omnes venas corporis, et spatia carnium, verum etiam pulmones, et loca cordi vicina ex regurgitatione occupaverat.

PER AA. ROTÆ. EX MS.

MIR. III. *Febris hectica octennis,*

109 Camilla de Ferrariis, incola oppidi Castellionis, febri hectica et phthisi cum sanguinis excretione per annos octo laboravit, et plurimis medicamentorum generibus frustra adhibitis, incurabilem omnino eam infirmitatem medici censuerunt. E Cumque in hunc modum affecta, infelicem vitam afflictissima femina gereret, et in lecto decumbe ret morti proxima; evenit, ut quadam die mulier, quæ ad invisendam illam accesserat, inter alios sermones ad invicem habitos, ei narraret, B. Aloysii imaginem, miraculis ad ejus intercessionem editis adornatam, Roma ad se transmissam esse, quo intellecto, ut eam ad se mitteret, Camilla rogavit. Qua missa conspectaque, cum non mediocri se pietatis incitamento moveri animadverteret, lecto eamdem affigi curavit: et convocatis domesticis, quam potuit ferventissimis precibus Aloysium invocans, statuam se argenteam illi oblaturam, si a Deo sanitatem sibi impetrasset, nec non Coronam, ut appellant, per annum integrum quotidie se recitaturam, promisit. Mirum dictu! Votum secuta est illico sanitas: et nulla intercedente mora, omni plane febri morboque depulsis, pristinæ sanitati restituta est.

in Camilla de Ferrariis, facto voto, curata,

110 Hæc deponunt in proc. Castell. ipsamet Camilla de Ferrariis, VII, testis; Jacobus de Ferrariis ejus vir, test. VIII, Laura de Ferrariis ejus filia, test. IX; Cornelia Settina ejus famula, test. X; Joachimus de Petrocchinis medicus physicus, test. XVIII. Hanc etiam sanationem fuisse miraculosam, F tum ratione facti, tum ratione modi, nemo potest inficiari. Ratione facti; quia morbus supponitur fuisse phthisis in specie confirmata et ita deponunt non modo testes, qui audiverunt a pluribus medicis, qui eam inviserunt, dum ægra esset; verum etiam constat ex fide medici, qui diligenter de natura morbi ægrotantem interrogavit. Quod si morbus fuit phthisis, prorsus miraculosa fuit ejus curatio; cum phthisis sit totius corporis extenuatio cum lenta febre, consequens ad insanabilia pulmonis ulcera; *ex Galeno* 7, *Aphor.* 16. Quod si non fuit phthisis, miraculosa fuit curatio, ratione modi; cum febris diuturna octo annorum, cum extenuatione totius corporis, et ex consequenti cum debilitate virium magna, non potuerit naturæ viribus, aut alicujus alterius virtutis finitæ ope, tam subito removeri, et ita omnino curari, ut ægrotans penitus sana, et ab omni libera ægritudine remanserit.

et plurium testimoniis comprobata.

MIR. IV. *Restitutio visus.*

111 Bernardus Folettus, adhuc adolescens, ex pustulis, vulgo *le varole*, oculorum lumine captus fuit, et malum penitus insanabile a medicis pronuntiatum. Cumque per annum cum dimidio in ea calamitate perdurasset, a parentibus ad ecclesiam, de Saxo nuncupatam, ubi peculiari devotione et universali

PER AA ROTÆ EX MS. MIR. V. *in persona Bernardi Foletti,*

A versali concursu populi B. Aloysius veneratur, perductus est; et precibus ibidem, tam a genitoribus, quam a filio, ad eum ferventi cum devotione fusis, priusquam ecclesia Bernardus egrederetur, visum recuperare, et objecta discernere cœpit; adeoque exinde convaluit, ut non longo post tempore nobilissimi sensus acumine uteretur. Ita probant, ipse Bernardus Folettus, test. LII., in proc. Vallis Tellinæ, Jacobus Folettus Pater, LIII; Magdalena, mater, LIV; Jacobus Antonius, Lanza, LV; Actius de Beste LIX.

112 Hoc factum continere visus restitutionem, clarissimum est: amissio enim illius probatur per dictos testes, qui omnes concludunt; et ipsemet Bernardus, qui visum amiserat. Quæ probatio videtur sufficiens, cum habeamus depositionem ipsiusmet infirmi et parentum, quos certum est fuisse plene informatos de infirmitate filii, per ea quæ notat Bartolus *in lib. Unica n. 5 c. de medic. valid lib.* II; et per consequens, est præclarissimum miraculum (cum a privatione visus ad habitum videndi, non detur regressus) et plane simile illi, quod narrat S. Marcus cap. 8 factum a Christo Domino, dum ait; Adducunt ei cæcum, et rogabant eum, ut illum tangeret; B et apprehensa manu cæci eduxit eum extra vicum, et exspuens in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum, si quid videret: et aspiciens ait: Video homines velut arbores. Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus; et cœpit videre, et restitutus est, ita ut clare videret omnia. Ex quibus colligitur, quod primo aspicere cœpit res in confuso, deinde cœpit videre distinctius; et tandem restitutus est, ut clare videret omnia; quod ex prædictis quodammodo evenit Bernardo Foletto, qui visum, ut diximus, B. Aloysii dono recepit.

ipsomet ac parentibus aliisque attestantibus.

CAPUT XV.

Alia VIII *miracula ex iisdem processibus selecta.*

MIR. V. *Curatio subitanea mortiferi ulceris*

Catharina de Agita, incola loci de Burmio in Valle Tellina, ut vocant, quadam hernia in inguine affecta fuit; adeo successu temporis dexteri lateris intestinis inde exulceratis, ut cibus et medicamenta, per foramen ibidem natum, excernerentur. Quartum jam mensem ex hac infirmitate misera decumbebat; et, nihil proficiente medicorum cura, intra biduum C triduumve decessura judicabatur. Quando, ut ad cœlestia remedia confugeret, et Aloysii opem imploraret admonita; fide non modica ad eum conversa, oleo, quod in lampade ante ejusdem imaginem in Ecclesia S. Michaelis de Saxo ardebat, ulcus perunxit; sique sanitatem sibi a Deo obtinuisset, se pridie ejus diei, qua ex hac vita migravit, jejunaturam, ac ipsum obitus diem festum se habituram, promisit. Et, o efficaces apud Altissimum Aloysii preces! ulcere confestim consolidato, incolumis e lecto Catharina surrexit: et secunda tertiave post die, domo, sicut ante morbum consueverat, mirantibus omnibus, egressa est.

quod intestina perroserat,

114 Hoc factum probant, ipsamet Catharina de Agita, LX test. in proc. Vallis Tellinæ, Sigismundus Julianus testis LXII; Fabiana Sermonda, LXIII. Quod ut magis appareat fuisse miraculum, est advertendum; quod, licet intestina eamdem cum ventriculo substantiam nacta fuerint, non tamen idem sunt. Quare juste reprehenditur Aristoteles a Galeno, 4 *de usu part.* quod crediderit intestina non minus chili facere, quam ventriculum ipsum. Sunt itaque intestina, ad purgamentum potius, quam ad coctionem destinata: et convolutionem, adipem, longumque tractum, non ob alium finem habuere, quam ad D fæces, humoresque, ad ipsa confluentes, expurgandos; qui humores si naturaliter se habuerint, sine noxa excernuntur; si vero vitium aliquod contraxerint, intestina ipsa exulcerant, perforantque, ut accidit in prædicta Catharina; quæ excrementa, medicamenta, et cibos, per ulcera fracturæ ejiciebat. Quod igitur momento temporis (medicamentorum auxilio amandato, quæ infectum humorem corrigerent, os clauderent, ac læsam partem insolidam solidarent) sola unctione olei lampadis, et B. Aloysii invocatione, voto nuncupato, ilico morbus abscesserit; excrementa præscriptum a natura iter tenuerint, cibi inde exire desierint, ulcera fracturæ sanata remanserint, ægra et lecto incolumis surrexerit; miraculo adscribendum est.

probatur fuisse miraculosa.

115 Agnes de Caprinellis, a medio corporis usque ad imum paralysi correpta, motuque ac sensu ea in parte destituta fuit: cumque per decem jam mensium spatium tam calamitosa infirmitate laborasset, intellecta miraculorum fama, quibus in dies magis ac magis Aloysii Sanctitas elucebat; ipsa quoque ad ecclesiam de Saxo nuncupatam, in Valle Tellina, ubi plurima frequentia fidelium ac devotione Beatus hic Dei Servus veneratur, accedere deliberavit; et geminis innixa fulcimentis, afflictum corpus ægerrime ad Ecclesiam protraxit: ubi ante Beati imaginem constituta, eam reverenter veneratur. Advenit interim Parochus, eamque curvato corpore intuens, oleo lampadis pie inungit ad ejus instantiam. Vix oleo tacta, momento ejus corpus erigitur: fide non mediocri et ferventi oratione pergit perfectam incolumitatem petere; assurgit hilaris, et omnino a paralysi liberata, pristinoque vigori restituta (ipsomet Parocho inspiciente et admirante) exclamat, Miraculum! atque unum ex fulcimentis, ad imaginem B. Aloysii in signum miraculi appensum, reliquit; alterum secum reportat domum, in testimonium ceteris. Domum, per aliquot milliaria inde distantem, pedes rediit, numquam fulcimento usa; quia meritis et intercessione B. Aloysii, alieno adjutorio non egebat. Ita deponunt ipsamet Agnes de Caprinellis, XXXIV testis in proc. Vallis Tellinæ; Catharina Rampona, XXXV; Ursina Moretta, XXXVI; Tengola de Caprinellis, LXXXV; Nicolaus Lungus, Parochus, testis I. Hoc fuisse miraculum, certum est. Nam cum medici, Hippocrates, Galenus, Aetius, et Ægineta de paralyticis, dum de paralysi verba faciunt, eam provenire concludant ex Materia, viam spirituum occludente, qua hæc puella vexabatur; et statim tacta oleo lampadis libera evaserit; atque id nec naturæ beneficio, nec medicamentorum operi adscribi possit; necessario tribuendum est Deo, qui supplicante B. Aloysio miraculum operatus est.

MIR. VI. *Sanatio paralyticæ* E *Agnetis de Caprinellis,* *instantanea,* *per oleum lampadis.* F

116 Joanna de Tedoldis, dum quadam die agrestibus operibus detineretur, a spiritu maligno repente obsessa, et varie divexata fuit; signo insuper nigro, ad modum circini, ei in sinistra manu enato. Exagitavit possessum corpus miserandum in modum sathanas; ingressu ecclesiæ prohibebat; non victum quærere; non operi domestico vacare, permittebat: discurrebat amenti similis Joanna, et absonis impiisque sermonibus (ut arreptitiis mos est) utebatur. Adhibiti sunt per tres menses exorcismi: quibus non proficientibus, a Parocho fuit admonita, ut pro liberatione obtinenda Aloysii opem implorans, celeberrimam ejus imaginem, in ecclesia S. Michaelis de Saxo Vallis Tellinæ constitutam, visitare promitteret. Promisit: et ilico dæmone expulso, a tam calamitosa tyrannide liberata est; signumque sinistræ impressum eodem tempore prorsus evanuit. Horruit Aloysii nomen diabolus, et ad juvenis castissimi preces fœdissimum immunditiæ patrem Deus ejecit

MIR. VII. *Liberatio energumenæ,* *voto nuncupato cum invocatione Aloysii,*

A ejecit. Hæc deponunt dicta Joanna de Tedolds, testis XXXVII in proc. Vallis Tellinæ, Maria de Tedoldis, soror dictæ Joannæ, XXXVIII; Fabianus Cossongia, Parochus XXXIX.

ostenditur divinitus facta esse.

117 Quod vexatio hujus mulieris non fuerit morbus naturalis, manifeste demonstrat signum illud nigrum, natum in manu in forma circini; solet enim diabolus, ut ait Martinus del Rio *lib.* 2. *Disquisit. Magicarum q.* 4, alicui parti corporis stigma et characterem suum imprimere in signum possessionis, ut in suis mancipiis; sicut de Antichristo ait S. Joannes *in Apoc. c.* 39, illum impressurum signum bestiæ, id est diaboli, in fronte vel in manu suorum, ut bene notat Primasius, et Ansbertus ibi, et Hippolytus *in lib. de consummat. mundi.* Sicut etiam ex pacto cum dæmone alligatur signis diabolus, ut personam aliquam vexet, possideat, seu obsideat, ad finem a maleficis in maleficio intentum; et posito eo signo, ponitur obsessio; ablato, aufertur. Quare ex eo quod huic mulieri natum est nigrum signum in manu, apertum est, illam fuisse maleficiis obsessam; quod vero post tres menses, voto nuncupato signum disparuerit, et libera statim a vexatione remanserit, miraculo B. Aloysii est B tribuendum, cujus intercessione Deus opera dæmonis dissolvit, ac penitus abstulit.

MIR. VIII. *Curatio morbi articularis,*

118 Arsilia de Altissimis, Tiburtina, articulari morbo in manibus pedibusque tam graviter correpta fuit, ut his quidem incessum ægerrime patientibus, illis vero cuicumque penitus functioni inutilibus, non mali tantum diuturnitas, sed ceterarum quoque partium affectio timeretur; quod etiam inchoata alterius lateris offensio indicare jam videbatur. Consulti sunt medici, decreta medicamina, longo temporis tractu adhibenda; quibus tamen priusquam uti mulier inciperet, *fusis ad tumulum precibus,* cœlestia remedia humanis potiora ducens, intimo cordis affectu auxilium ab Aloysio implorandum censuit. Accessit ad sancti Juvenis sepulcrum, et ingenti fide instructa, ut sanitatem sibi impetraret a Domino, enixis ab eo precibus postulavit. Et ecce, oratione vix peracta, tumor omnis ex humorum effluxione natus evanuit, dolor omnis abscessit, manibus pedibusque ad quæcumque munia et functiones expedite Arsilia usa est, et a morbo libera prorsus evasit. Hæc ita gesta *obtenta,* deponunt in processu Rom. ipsa Arsilia de Altissimis, testis XVIII; Camilla del Prete XIX; Julia Coccanaria, XX; Fabritius Coccanarius medicus, XXIII; C qui ante paucas horas ægram inspexerat, eique exsiccantia medicamenta per dies XL suscipienda ex ligno sancto, et zarzaparilla (ut medicorum verbis utamur) præscripserat. Item P. Nicolaus Baldellus e Societate Jesu, ægræ Confessarius, testis XII; P. Guidus de Romanis e Societate Jesu XIV; Antonius Maria Nazarius, ibidem Sacrista, qui miraculo interfuit, e Societate Jesu.

119 Hoc Miraculum fuisse, satis apparet. Nam, ut inquit Galenus, 10 *de Medic. compos. per loca c.* 2; *præter ordinem naturæ.* sunt omnes articulorum affectiones adeo difficilis curationis, ut fere incurabiles existimentur; nec sperandum est ad pristinam constitutionem, partem affectam exacte redire posse, nisi generosis ac extremis medicamentis, vel temporis diuturnitate Quare cum prædicta Arsilia adeo hujusmodi affectione oppressa fuerit, ut nec cibum capere, vel aliam quamcumque naturalem operationem exercere posset, cum humoris copia omnes partes convulsas obsideret; ut ilico, nulla præcedente evacuatione, vel alio quocumque opportuno medicamento, integram valetudinem recuperaverit, nullamque deinceps læsarum partium molestiam persenserit, naturæ viribus haudquaquam concedi debet; ut Alexander, Hieronymus, et Amatus Lusitanus, existimant; atque ita divinæ clementiæ, Sanctorum suorum D sanctimoniam declaranti, id totum debet attribui.

PER AA. ROTÆ EX MS. MIR. IX. *Ulcera inveterata,*

120 Bartholomæus de Molinariis, valde senex tumore non parvo variisque ulceribus in dextero crure affectus fuit; quæ non dolorem tantum, verum etiam non mediocre illi in quotidianis functionibus exercendis impedimentum attulerunt. Expertus est varia remedia, quæ sanitati conducere videbantur; quibus non proficientibus, cum fere per XX annos eo malo laborasset, et per decennium a quovis medicamentorum usu jam destitisset; intellecta insigni miraculorum fama, qua per universam Vallis Tellinæ regionem Aloysius inclarescebat, celeberrimam ejusdem imaginem, in ecclesia de Saxo asservatam, se visitaturum promisit. Quo cum non sine labore, jumento vectus, pervenisset; precibus ad beatum Juvenem pro obtinenda sanitate fusis, *oleo lampadis uncta,* oleo lampadis, ante imaginem appensæ, genu perunxit; et ilico dolore omni liberatus, validum se et integris crurium viribus restitutum sensit; domumque revertens, dena passuum millia (ea enim erat locorum distantia) sine labore pedes confecit; *ilico evanescunt.* dimissisque tibialibus, tumorem omnem et ulcera E (ne cicatricibus quidem relictis, quod maxime mirandum est) penitus evanuisse conspexit. Ita deponunt in processu Vallis Tellinæ Joannes de Molinariis dicti Bartholomæi filius, testis LXXIX; Margarita ejusdem filia, LXXXIV; Margarita, dicti Bartholomæi fratria, LXXXVI. Hanc sanationem præclarum fuisse miraculum, indubitatum est. Classicorum enim medicorum axioma est, quod ulcerum curatio est eorum exsiccatio. Quare cum Bartholomæus jam senex, passus sit dictas plagas per tot annos, et sine ullo medicamento manserit spatio decem annorum et amplius, atque oleo tantum lampadis inunctus (quod naturaliter aggravandi morbum vim obtinet, quia humectat) unico die sospes evaserit, sicut Alexander Talianus naturæ viribus id fieri posse negat, ita divinæ beneficientiæ in Sancto suo miraculum esse sine dubitatione pronuntiandum est.

MIR. X. *Hernia pueri quinquennis,*

121 Nicolaus de Anesis, quinque annos natus, hernia quadam et abscessu maximo intestinorum in scrotum, affectus est et intensis propterea doloribus afflictabatur, et assidue lamentis et ejulatu domum implebat. Ejus pater, in arte peritus, per annum cum dimidio varia expertus est remedia ad eum liberandum: sed irrita fuere omnia. Tandem chirurgum advocat, qui facta inspectione, puerum non nisi ferro *omnem eludens artem,* et incisione posse sanari pronuntiavit. Mater, pro F periculi magnitudine filio timens, eum ad Aloysii imaginem, in ecclesia de Saxo positam, deferre constituit, votoque spopondit. Detulit: et oratione quam potuit ferventissima, ut languenti filio opitularetur, beatum Juvenem rogavit; et a Parocho eum oleo lampadis inungi fecit; domumque reversa, et inspectione facta, puerum omnino a morbo liberum, *oleo lampadis curatur.* et pristinæ sanitati redditum cognovit. Nam tumor resederat, intestina ad suum locum redierant, ramex evanuerat, perfecte curatus erat, nec ultra eo morbo detentus est. Hæc deponunt in processu Vallis Tellinæ Nicolaus de Anesis, pueri pater, testis XLVII; Lucia, ejusdem mater, XLVIII; Nicolaus Longus testis I et Parochus, qui eum inunxit; Fabius Bisoccius chirurgus, LXXX, qui eum inspexit. Hic morbus secundum artem curari minime poterat, nisi per incisionem, ut deponunt testes, et præsertim chirurgus; et propterea miraculum est evidens. Nam quæcumque ex spermate generantur, recisa non reparantur, ut Aetius docet: et tamen prædictus Nicolaus sanitatem recuperavit oleo tantum lampadis, quod magis laxandi vim habet, quam consolidandi.

MIR. XI.

122 Martinus de Zanonibus, tertio suæ ætatis anno,

PER AA. ROTÆ. EX MS. *Similis herniæ curatio in alio puero trienni.*

anno, tam gravi hernia in sinistra parte laboravit, ut tumor, ibidem ex humorum affluxione natus, pugni magnitudinem æquaret. Vovit afflicta mater, eum ad imaginem Aloysii, in ecclesia de Saxo collocatam, semel quidem se delaturam; eamdem vero decies duodeciesve postmodum visitaturam. Detulit puerum conjuge suo comitata mulier: utque sanitatem impetrarent a Domino, fide ac devotione non medica concepta, Aloysium rogaverunt; læsisque pueri partibus oleo lampadis, ante imaginem appensæ, perunctis, domum revertentes; itineris jam dimidio emenso, filii inspectione facta, tumorem herniamque omnem penitus evanuisse cognoverunt, nec ullæ in ipso deinceps ejus morbi reliquiæ apparuerunt. Ita deponunt in processu Vallis Tellinæ Jacobus de Zanonibus, pueri pater; test. XXXII fol. 60, Margarita de Abundio, ejusdem mater, test. XIV fol. 43, Nicolaus Longus Parochus. Hoc etiam fuisse miraculum certum est, ex supradictis de sanatione Nicolai de Anesis.

MIR. XII.

Curatio momentanea pueri, a medico depositi ob febrim malignam.

123 Joannes Franciscus Philippinus, adhuc infans, in febrim malignam incidit, et pustulis, vulgo *le petecchie*, a summo ad imum coopertus fuit; inflato etiam gutture, ac geminis carbonibus tam pestiferis in dorso enatis, ut simul ac eos medicus conspexit, actum esse de pueri salute pronuntiarit, matremque monuerit, ut longe ab infirmo, quantum fieri posset, maneret; eos enim carbones contagiosos esse, et XXIV horarum spatio ad certum interitum perducere. Confugerunt ad cœlestia remedia parentes, et carbonibus Aloysii dente contactis, eum super infirmi corpusculo posuerunt; et ad effectum impetrandæ sanitatis, filium se, nec non argenteam ejusdem iconem, ad sancti Juvenis sepulcrum delaturos promiserunt: et e vestigio carbonibus exsiccatis, febrique et omni morbo depulsis, perfectæ sanitati restitutus est. Ita deponunt in processu Romano Joannes Bapt. Philippinus, Joannis Francisci pater, testis XXV; Veronica de Curtis, pueri mater, XXVII; P. Stephanus Philippinus e Societate Jesu, VII; Dominicus Capetus, medicus, XXVI. Hanc a morbo liberationem fuisse miraculosam, colligitur ex brevitate temporis, quo ægrotus valetudinem adeptus est: nec non ex dicto medici, attestantis, infantem fuisse spe vitæ destitutum; quod non fuisset dictum a perito medico, nisi comperisset vires debilitatas; præsertim cum affirmandum sit, pustulas et carbunculos apparuisse ab excretione symptomatum, quæ letalis est, et maxime quia color pustularum erat violaceus, ut patet ex dictis depositionibus; quod secundum medicos significat extinctionem caloris, vel humoris pravitatem; et carbunculi fuerunt judicati, non solum pravi, verum etiam pestilentes et contagiosi.

CAPUT XVI.

Validitas processuum. Anacephalæosis virtutum, et conclusio de sanctitate Aloysii.

Ostenditur validitas processus Romani,

Superest, ut agamus de validitate Processuum, Romani videlicet, Castellionensis, Florentini, et Vulturenæ vallis, quibus in hac Relatione usi sumus, in quibus examinati fuerunt testes CLVI. Quod dicti Processus confecti fuerint a Judicibus, requisitam ad hunc effectum jurisdictionem habentibus, non est ambigendi locus. Etenim Sanctitas Vestra ad id deputavit sacram Congregationem Rituum, ut patet ex Brevi sub data Romæ XXXI Augusti MDCVII: et hæc, sub die XIX Januarii MDCVIII, subdelegavit (pro processu Romano) præclarum virum Hieronymum Pamphilium S. R. E. Cardinalem, et Sanctitatis Vestræ Vicarium, cum facultate subdelegandi: qui subdelegavit Reverendissimos Episcopos Patavinum et Saloniensem, cum facultate procedendi conjunctim vel divisim, et ita ut quidquid unus eorum incepisset, alter prosequi, et terminare posset (ut in eodem processu Romano fol. 4 et 7) qui receperunt testes XXVII, quos (excepto secundo, quo usi fuimus pro adminiculo) rite receptos fuisse censuimus. De jurisdictione horum Judicum satis constat. Nam Congregatio delegata per Sanctitatem Vestram potuit subdelegare (*ut in specie dicit Jacobus Castellinus de Canoniz. q.* 8 *vers. Quæro juxta prædicta*) et cum non subdelegaverit totum negotium, potuit etiam concedere facultatem subdelegandi amplissimo Cardinali Pamphilio, *ut est doctrina Abbatis in c. Cum Bertoldus, n.* 25 *de sent. et re judic.*

in quo observata fuerunt omnia requisita per Breve Apostolicum:

125 Validitas autem examinis non potest controverti: quia testes fuerunt examinati prævio juramento (in quo consistit substantia depositionis, *l. jusjurandi c. de testib.*) et super Interrogatoriis datis per Promotorem fidei deputatum; qui licet non fuerit citatus ad videndum, jurare testes; non refert; cum in materia canonizationis ex officio procedatur, nec alicujus citatio sit necessaria. *Jacobus Castellinus de Canon. Sanct. q.* 8, § *Quæro. per decisiones Ægidii* 671 *et sequentibus.* Nec dici potest quod contraria forma fuerit tradita in Brevi Sanctitatis vestræ. Nam etsi in eo habeatur; *Articulis et Interrogatoriis datis, Promotoreque fidei adhibito, citatione legitima præcedente, testium prædictorum juramenta recipiatis;* stante tamen natura istius judicii, dicendum est, quod Promotor fidei erat adhibendus, ut daret Interrogatoria; et testes erant citandi, ne posset objici, quod testes examini se sponte obtulissent; non autem quod contra formam istius judicii Promotor citaretur. Verba enim generalia ex mente et ratione declarantur, ut bene ad propositum Oldradus, *Cons.* 148 *vers. Ad alia autem argumenta. Aymo, Cons.* 3 *in fine. Idem Oldradus. Cons.* 159, *vers. circa tertium.* Et tandem examen fuit factum ad instantiam legitimi Procuratoris, videlicet R. P. Virgilii Ceparii, a Serenissimis Mantuæ Ducibus, et ab Excellentissimo Principe Castellionensi constituti; de cujus mandato constat in eodem processu fol. 15. Et denique hic processus legitime fuit exemplatus, et recognitus, et a sacra Rituum Congregatione apertus, et nobis traditus.

item processus Castellionensis,

126 Eadem die, prædicta sacrorum Rituum Congregatio subdelegavit Faustum Pastorium, Archipresbyterum Castellionensem, Protonotarium apostolicum; coram quo triginta et tres testes, prævio juramento recepti fuerunt, ad instantiam Joannis Baptistæ de Bonettis, Procuratoris substituti in eodem processu fol. 31: qui deposuerunt super Articulis et Interrogatoriis, quos omnes (exceptis undecimo et trigesimo) legitime examinatos fuisse conclusimus. Cum autem dictus Judex, morte præventus, processum transmittere non potuisset, prædicta Rituum Congregatio subdelegavit Camillum Cataneum (ut in eodem processu fol. 36) successorem et novum Abbatem Castellionensem, qui curavit processum exemplari, auscultari, et sigillari; et ita fuit Romam transmissus, et a sacra Rituum Congregatione recognitus et apertus, et ita nobis traditus. Unde inficiari nemo potest, quin hic etiam sit validus et in forma probanti.

et Florentinus,

127 Item sacra Congregatio subdelegavit Reverendissimum D. Archiepiscopum Florentinum, cui direxit litteras remissoriales, quarum vigore ad instantiam P. Emmanuelis Ximenes, Procuratoris substituti a R. P. Virgilio, qui hoc habebat in mandatis (ut in eod. processu fol. 54) fuerunt recepti decem testes prævio juramento, qui tam super Articulis quam Interrogatoriis deposuerunt. Processus vero fuit exemplatus, prævia auscultatione, de mandato

A dato Judicis; ut patet in fine; et sigillo munitus, Romam transmissus, et legitime recognitus a sacra Rituum Congregatione; et apertus, et ita nobis traditus. Unde negari non potest, quin examen fuerit validum.

et Vallis Vulturenæ. 128 Ex eisdem rationibus censuimus processum Vallis Vulturenæ esse validum, et in forma probanti, et testes rite receptos. Nam sacra Rituum Congregatio, XXIV Octobris anni MDCIX, subdelegavit Prosperum Perandam, Archipresbyterum Burmiensem: qui ad instantiam Martini, Curati Tirani, Procuratoris substituti, prævio juramento recepit testes LXXXVI, qui super Articulis et Interrogatoriis deposuerunt. Processus vero fuit auscultatus, clausus, et sigillatus, Romamque transmissus, et coram nobis legitime recognitus, ut in fine ejusdem processus originalis adnotatur per Joannem Visetum, Notarium actuarium.

Vitæ morumque sanctitas Aloysii compendio repetitur. 129 Hæc omnia, Pater Beatissime, ex Processibus, in hac causa factis, desumpsimus: propter quæ, vitæ ac morum excellentiam, et miraculorum post mortem patrationem, in B. Aloysio eluxisse, conclusimus; excellentem autem sanctitatem demonstrari, non solum heroicis et singularibus quibusdam virtutibus, quæ eum tum admirabilem, tum imitabilem reddunt; sed etiam extrordinariis gratiæ donis, divinitus illi concessis ad quæ nos aspirare vix possumus, ut etiam optime Card. Bellarminus in Sermone, habito die anniversario hujus Beati, adnotavit.

B

Infans conversus ad Deum; 130 Etenim B. Aloysius, in ipsa pene infantia a Deo vocatus est; cum ceteri homines in pueritia, vel adolescentia, vel juventute, vel maturitate, vel senectute vocentur. Siquidem anno septimo, qui est terminus infantiæ, vocatus est ad notitiam Dei, ad contemptum mundi, ad vitam perfectam, ut supra diximus; et eo anno præventus divino lumine, cœpit abjicere desideria omnia secularia, et se ad vitæ Christianæ perfectionem accingere. Nec fuit illa inanis et puerilis cogitatio, sed omnino seria ac matura, ut perspicuum est: cum in ea perseveraverit, et creverit de virtute in virtutem usque ad mortem. *inter peccatores innoxius vixit,* Maxime etiam suspiciendum et venerandum est, quod non in angulo positus, nec segregatus in eremo, nec in claustro inclusus, nec elongatus a mundo; sed inter delicias paternæ domus, in aula Magni Hetruriæ Ducis, ac Ducis Mantuæ, et aliorum Principum diu versatus, et in curia Regis Hispaniarum per plures annos commoratus, in mediis mundi occasionibus positus, periculis peccandi undequaque expositus, etiam cum peccatoribus et malis conversatus; innocentiam tamen in baptismate acceptam, et primam illam gratiam, et justitiam numquam amisit, nec mortifero se peccato inquinavit: quod quanti præconii sit, docent S. Gregorius, *lib.* I *moral. c.* I; et S. Bernardus, *lib. de modo bene vivendi cap.* 60. Neque enim valde laudabile est, bonum esse cum bonis; sed bonum esse cum malis: sicut enim gravioris culpæ est, inter bonos bonum non esse; ita immensi est præconii, bonum etiam inter malos extitisse.

C

mente pariter et corpore ad mortem usque castus, 131 Castitatis et virginitatis dono adeo excelluit, ut per totam vitam præventus gratia puritatis, ab omni inquinamento carnis et spiritus immunis fuerit; id est, non solum opere, sed etiam cogitatione; cum numquam stimulum carnis in corpore passus fuerit, nec cogitationem ullam in mente impuram habuerit, ut supra probatum est. Quamvis enim multi sint in Ecclesia Dei virgines, qui usque ad mortem ita permanserint; tamen qui immunes a stimulis carnis, et ab impuris cogitationibus mentis semper fuerint, haud facile alios reperimus; saltem, quod sciamus, non legitur in historiis Sanctorum. Merito igitur Aloysius Angelicus dici potest, qui angelicam puritatem habuit; et in medio ignis concupiscentiæ positus, dono Dei non est æstuatus; quod jure beatus Adolescens patrocinio Beatissimæ virginis Mariæ acceptum retulit, in cujus honorem puer novennis Florentiæ virginitatem vovit, ut dictum est.

D

PER AA. ROTÆ. EX MS.

nullis inter orandum distractionibus obnoxius. 132 Caruit insuper distractionibus et evagationibus mentis, quod esse donum maximum omnes norunt, qui orationi vacant. Nihil enim molestius, sed nihil frequentius, in oratione patimur, ut experientia docet, et sancti viri testantur, dum de his mentis evagationibus conqueruntur, ut patet ex S. Bernardo, *serm. de triplici genere bonorum.* Et S. Augustinus *in psalm.* 85, ait, ideo Deum vocari clementem, quia tolerat tot vagationes mentis, dum oramus. Et David, 2 *Reg.* 7, dum ait; Invenit cor suum servus tuus, ut oraret te; aperte significans quod difficile est invenire cor stabile ad orandum, cum nihil eo sit fugacius. At angelicus Aloysius, ut figebat genua in terra, ita figebat cor suum in Deo, dum oraret; et adeo immobiliter præsentem Deum intuebatur, et ejus attributa divina contemplabatur, ut non sentiret quid in ejus cubiculo fieret; si quis introiret, vel exiret. Et quod majus est, interrogatus aliquando ab Illustriss. Card. Bellarmino, tunc ejus Confessario, quomodo posset ita se componere ad orandum, ut per integram horam ad alia mentem non averteret; respondit, mirari se quomodo aliquis, adstans coram Deo et orans, ad alia cogitanda posset averti, et distrahi. Putabat enim ille, hoc donum collectionis esse cunctis commune.

E

Illustrissima familia ortus, 133 Miram autem apud Deum et homines Aloysii sanctitatem illustrat, quod princeps natus et primogenitus, ex Serenissima Ducum Mantuæ stirpe progenitus, ac plurium feudorum imperialium Dominus, sponte et libere, contradicentibus parentibus et consanguineis, ac subditis ægre ferentibus, facultate accepta ab Imperatore Rudolfo, marchionatum et omnia bona, ob amorem Dei, reliquit; ut mendicus et pauper Christum sequeretur: eique se in Religione dicavit. *abdicat se omnibus;* Licet enim multi Christiani Principes legantur mundum contempsisse, et se Dei servitio in monasteriis mancipasse; fuit tamen maximum nostris temporibus Christianæ virtutis exemplum Angelicus Aloysius, qui clarissimo Gonzagæ familiæ sanguine progenitus, principatus dignitate ornatus, divitiis affluens, auctoritate potens, in ipso adolescentiæ flore mundo nuntium remisit, et seipsum obtulit Deo in Societate Jesu, hostiam viventem et sanctam, utique et Deo placentem; quia, ut ait S. Bernardus *epist.* 113, Minime quidem Deus est acceptor personarum, nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet: an forte quia plus claret?

F

humilitatis 134 In hac Religione, pristinæ suæ dignitatis ac nobilitatis oblitus, tam profunda claruit humilitate, ut omnium minimus et vilissimus videretur. De sua prosapia, familia, consanguineis, numquam loquebatur; recumbebat semper in novissimo loco; laceras vestes, quibus tegeretur, quærebat, hisque contentus erat; sæpe per Urbem ostiatim mendicabat; vilissima quæque munia domi obibat: libenter in culina et refectorio inserviebat, et se omnium infimum reputabat; cum rudioribus et simplicioribus conversari eligebat; speciosa omnia refugiebat; denique vilis et pauper cupiebat reputari, non humilis prædicari; ut ait S. Bernardus *in serm.* 16 *in Cant.*

et mortificationis 135 Accedit ad hæc, quod, licet innocens esset, et numquam mortaliter peccasset, et carnem spiritui obsequentem haberet; nihilominus adhuc in seculo manens, in paterna domo, ita corpus suum castigabat

A stigabat et carnem affligebat, acsi maximus peccator fuisset, et pœnitentiæ operibus ad satisfaciendum Deo indigeret. Sæpius in hebdomada in pane et aqua jejunabat; sæpe vix unciam cibi unica comestione edebat; surgebat media nocte in summa hieme et frigoribus ad orandum, et solo indusio tectus; ac præ frigore tremens, super nudum pavimentum orando pernoctabat, et lacrymis ubertim fluentibus pavimentum madefaciebat; corpus flagellis, et etiam loris, seu catenis quibus canes alligantur, cædebat usque ad sanguinis effusionem; et loco cilicii, quod tunc non habebat, calcaria ferrea, ad equos urgendos adinventa, nudis carnibus adhibebat, ut stellulæ illæ teneris carnibus infigerentur. Et hæc atque similia præstabat, non alio magisterio, quam dirigentis Spiritus sancti; et adeo spiritum pœnitentiæ et mortificationis conservavit per totam vitam, ut cum proximus morti in lecto jaceret, nec vires haberet ad se verberandum, petierit a P. Joanne Bapt. Carminata, qui tunc erat Provincialis, ut alius eum a capite ad pedes flagellaret; ac tandem, ut super nudam humum spiritum Deo redderet; tam sancto odio carnem suam prosequebatur.

PER AA. ROTÆ, EX MS.

imprimis studiosus.

B 136 Tandem plenus meritis, divino amore flagrans, ardens desiderio videndi Deum, et cupiens dissolvi et esse cum Christo, cui servierat fideliter tam in sæculo quam in Religione; dum infirmis in hospitali, contagioso morbo laborantibus, ex caritate ministraret; morbum contraxit, contagio infectus; et sic virgo, et veluti martyr, Ecclesiæ sacramentis munitus, in contemplatione positus, spiritum reddidit suo Creatori, die XX Junii vesperi, uti prædixerat, inter secundam et tertiam horam noctis, anno MDXCI : et ejus anima, in cœlum translata, occurrentibus Angelis (ut credere fas est) et congaudentibus Sanctis de victoria, quam reportabat de dæmone, mundo, et carne, communibus hostibus, apte potuit respondere verba illa, quæ protulit Judith, *cap.* 13, cum, amputato capite Holofernis, victrix ad suos est reversa : Vivit Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, et hinc euntem, scilicet per creationem; et ibi, in mundo, commorantem; et inde huc revertentem : et non permisit me Dominus coinquinari; sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoria sua, in evasione mea, in exultatione vestra. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus.

Moritur plenus meritis,

amore Dei flagrans,

137 Ex quibus legitime probatis, accedente insuper fama sanctitatis, per totum terrarum orbem diffusa, ac populi Christiani magna erga eum devotione ac miraculis, quibus divina omnipotentia illum illustrat; rite conclusimus, causam esse in eo statu, ut Sanctitas Vestra tuto possit, quandocumque libuerit, supradictorum Principum Christianorum supplicationes, pro ejus canonizatione porrectas, audire; et B. Aloysium, dignum Serenissimæ Gonzagæ stirpis germen, et Societatis Jesu clericum, in Sanctorum catalogo describere, ad laudem omnipotentis Dei, et sanctæ matris Ecclesiæ exaltationem; et illum fidelibus populis, et præsertim Christianis Principibus, et viris Nobilibus, nec non Juvenibus tam Religiosis quam secularibus, in exemplum virtutis ad imitandum proponere.

et dignus ut in Sanctos a Pontifice referatur.

Sequitur Sermo Card. Bellarmini ex MS. Romano collato cum editione P. Jacobi Nouet, curata anno MDCLXXVIII, *in libello Gallico,* La vie de Jésus dans les Saints, *pag.* 228. *Est editio illa nonnullis locis minus accurata, quam hæc nostra. Habet enim solo num.* I *vers.* 18 *et* 22, Reformationis, *ac* Solatur, *pro* Visitationis, *et* Hortatur : *atque alibi alia.*

D

ANALECTA EX MULTIS PAUCA
DE B. ALOYSIO GONZAGA.

CAPUT I.

Sermo Roberti Cardinalis Bellarmini, anno MDCVIII, *die anniversario Beati dictus in ecclesia Collegii Romani. Ex MS.*

PARS PRIMA.

Dicturus aliquid ad communem consolationem et ædificationem, in hoc anniversario beati Fratris nostri Aloysii, argumentum desumpsi ex initio Epistolæ : quam hoc tempore legimus in sacrificio Missæ. Ejus Epistolæ hoc est initium; *Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.* Quæ verba ita proprie et accommodate conveniunt B. Aloysio, ut non casu, sed divina providentia in hunc diem incidere videantur. Exponam igitur primum solita brevitate sententiam hujus loci; deinde ad vitam et virtutes B. Aloysii quam apte accommodetur, ostendam. *Humiliamini sub potenti manu Dei etc.* Apostolus Petrus monet nos omnes, futuram esse generalem quamdam visitationem, in qua visitator erit Christus; qui visitabuntur, erunt omnes homines; testes erunt, conscientiæ hominum, quæ tunc patebunt; finis visitationis, non erit reformare, corrigere, decreta et ordinationes conficere; sed erit exaltare humiles ad supremam gloriam, et humiliare superbos ad ultimam ignominiam. Ideo hortatur filios suos et dicit : *Humiliamini etc.* Sed singula verba consideremus.

Exordium

1 Petri 5.

E

2 Primo dicit, *Humiliamini;* quia in hoc verbo continentur brevissime omnia, quæ necessaria sunt ad salutem. Sunt enim quinque species humilitatis, accipiendo largo modo nomen speciei; et de omnibus intelligitur illud, *Humiliamini.* Prima species humilitatis est humilitas intellectus, quæ proprie in fide conspicitur : non enim difficile est humiliare genua et reliqua membra, quæ ad nutum obediunt voluntati : sed humiliare intellectum ad credenda, quæ non intelligit, altissima humilitas est. Sed magis adhuc alta est humilitas, cum humiliatur ad credenda quæ videntur repugnare sensibus, ut cum jubetur credere, in Eucharistia esse quod non videtur, et non esse quod videtur. De hac humilitate scribit Apostolus; *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Sensus est, quod prædicatio, miraculis divinis confirmata, deprimit altitudinem superbiæ mentis humanæ, quæ extollit se adversus scientiam Dei, id est adversus notitiam revelatam a Deo; et adeo deprimit hanc superbiam, ut intellectum redigat in captivitatem ad obsequium Christi. Proinde fides est humilitas intellectus qui acquiescit veritati revelatæ, quam non capit nec videt : quia sinit se tenere quasi captivatum vinculis auctoritatis divinæ, sibi prædicatæ.

Humilitatis quinque species;

prima est intellectus in credendo;

F

2. Cor. 10

3 Altera species humilitatis est ex parte voluntatis, diffidentia de viribus propriis, et confidentia sive spes in Deo. Magna enim humilitas est, cum homo, quantumvis doctus, et potens, et virtutibus præditus, non confidit in suis viribus, sed totus pendet ab auxilio Dei; et sperat quidem victoriam de omnibus tentationibus, et coronam gloriæ sempiternæ; sed non de se præsumit, sed de adjutorio Altissimi.

altera est, diffidentia sui,

A *tertia, obedientia;* 4 Tertia species est, obedientia, quæ similiter est ex parte voluntatis. Nihil enim aliud est obedientia, nisi subjectio voluntatis creatæ, ad facienda omnia, quæ jubet voluntas increata. *Humiliavit,* inquit Apostolus, *semetipsum, factus obediens usque ad mortem.* (Phil. 2, 1) Ista autem obedientia non potest esse vere humilis et perfecta, nisi cum caritate conjuncta: *Qui diligit me sermonem meum servabit.* (Joan. 14) Et infra: *Qui non diligit me, sermones meos non servat.*

5 Quarta species est, patientia quæ est in voluntate præcipue, sed respicit offensiones et damna, quæ inferuntur corpori, vel honori, vel opibus, sive nostris, sive nostrorum; et hæc virtus *opus perfectum habet;* ut dicit S. Jacobus; quia plus est tolerare injurias tranquillo animo, et per hoc subjici et humiliari inimicis, quam subjici per obedientiam Deo, et ejus Vicariis. Ideo Apostolus cum dixisset: *Humiliavit semetipsum factus obediens;* addidit, *usque ad mortem, mortem autem crucis,* id est, factus est obediens usque ad patientiam gravissimæ pœnæ; et ad Hebr. cap. 5, *Didicit ex iis quæ passus est obedientiam,* id est ex patientia crucifixionis et mortis, didicit per experimentum quæ sit obedientia perfectissima.

quarta, patientia; — Jac. 4 — Phil. 2, 8.

6 Ultima denique est, ipsa virtus humilitatis proprie dicta, quæ est virtus qua homo ex vera notitia sui despicit se, et contentus est recumbere in novissimo loco. Itaque humilitas est, vera cognitio sui, qua homo cognoscit se nihil esse ex se, et quidquid habet, esse donum Dei, qui ita donavit ut possit etiam auferre; et denique cognoscit majora esse dona interna gratiæ et virtutum, quam externa honorum et divitiarum. Ex hac notitia homo despicit se, quia videt se nihil esse, et nulli se anteponit, sed omnibus postponit; quia non scit, an ille qui videtur inferior coram hominibus, honore, divitiis, scientia et similibus, sit forte major coram Deo, gratia et caritate; vel, si forte sciat, hodie aliquem esse in peccato mortali; non tamen scit, an sit cras futurus sanctus neque scit, an sit prædestinatus ad maximam gratiam et gloriam; ideo non audet ulli se anteponere, sed libentissime recumbit in novissimo loco, ut in loco qui sibi justissime conveniat; neque litigat unquam de præcedentia, etiam cum inferioribus. Hoc autem quod dixi de recumbentia in novissimo loco, intelligendum est semper in præparatione animi; re autem ipsa, quando id expedit ad gloriam Dei: alioquin enim debet unusquisque sedere in loco, qui gradui suo vel officio est assignatus. Hinc Dominus dixit: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde:* (Mat. 11. 29.) quia in corde debet semper homo se substernere aliorum omnium pedibus; sed externa actione debet sedere in loco suo; sed cum mansuetudine, ut promptus sit non resistere malo, sed vincere in bono malum. Ergo illud, *Humiliamini,* continet fidem, dilectionem, obedientiam, patientiam et humilitatem, quæ virtutes sunt necessariæ et sufficientes ad exaltandum hominem in die visitationis.

B *quinta est, humilitas ipsa proprie dicta* — C

Humiliari hic debemus sub manu Dei, 7 Sequitur, *Sub potenti manu Dei,* quæ verba continent rationem, cur homo tuto possit et debeat humiliari: nam si hortaretur Apostolus, ut humiliaremus intellectum ad credenda quæ dicunt Philosophi, vel voluntatem ad confidendum in hominibus aut obediendum hominibus; non sine causa dubitaremus, an esset illi fides habenda; sed cum dicat, *Sub potenti manu Dei,* nulla ratio dubitandi remanet: tutissime enim possumus intellectum humiliare ad credenda quæ Deus proponit, qui potest facere majora quam nos intelligimus: tutissime etiam possumus in illo confidere, illi obedire, propter ejus amorem pati adversa omnia, illi denique penitus subjici, qui potentissimus et optimus est, et nullus ei resistere potest.

D 8 Sed præterea significant hæc verba necessarium omnino esse humiliari Deo, qui potest etiam invitos cogere ad obedientiam; et nisi quis sponte ad tempus illi subjici velit, sive credendo, sive sperando, sive obediendo, sive tolerando, sive recumbendo in novissimo loco; potentissima manus ejus non ad tempus, sed in æternum invitos cogit humiliari. Qui enim nolunt hoc tempore (quales sunt omnes hæretici) humiliari credendo, post mortem credent et contremiscent, ut dæmones faciunt. Et qui nolunt humiliari de viribus suis diffidendo, et spem suam in Deo collocando, post mortem intelligent vanam fuisse præsumptionem suam, et inutiliter de viribus suis dissident. Qui etiam noluerunt obedire Deo ex caritate, cogentur obedire ex justa Dei vindicta: neque enim poterunt amplius furari, mæchari, occidere, deliciari etc. Et qui pœnas pro justitia tolerare noluerunt in terris, pœnas gravissimas pro iniquitatibus suis tolerare cogentur in gehenna. Denique qui noluerint humiliari sub pedibus Sanctorum ex virtute christiana, humiliabuntur sub pedibus dæmonum ex vindicta divina. Hinc patet, quanta sit cæcitas hominum, qui renunt humiliari ad breve tempus cum spe firmissima præmii sempiterni; cum certo scire possint, humiliandos se esse in æternum in suppliciis gehennæ. E

A. CARD. BELLAR. EX MS. *qui alioquin humiliabit postea invitos.*

9 Sequitur, *Ut vos exaltet in tempore visitationis,* hoc est præmium humiliantium se coram Deo; et quemadmodum per illud verbum, *Humiliamini,* ostendimus significari omnes virtutes necessarias ad salutem; ita per hoc verbum, *Ut vos exaltet,* ostendere possumus, apte significari omnes partes gloriæ et beatitudinis. Nam qui se humiliaverit credendo verbis Dei, exaltabitur ad visionem essentiæ Dei, quæ est altissima sapientia; ultra quam nihil est, quo intellectus ascendere possit. Ibi enim ad fontem sapientiæ satiabitur ille appetitus, de quo scribit Philosophus; *Omnis naturaliter scire desiderat.* Qui se humiliaverit diffidendo de suis viribus, et in Deo spem suam collocando; exaltabitur ad summam potentiam, ut jam nec cadere neque impelli, id est nec peccare, nec tentatione pulsari possit. Qui se humiliavit obediendo Deo et Vicariis ejus, exaltabitur ad imperium omnium creaturatum inferiorum, ut omnes ei subjiciantur. Qui se humiliaverit, patiendo pœnas et mortem pro gloria Dei, exaltabitur ad immortalitatem et impassibilitatem, ut nihil ei nocere possit. Denique qui se humiliaverit recumbendo in novissimo loco, exaltabitur super omnes cœlos usque ad participationem throni divini, juxta illud; *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.* F (Apocal. 3.)

Quibus honorum gradibus compensetur humilitas in cœlis.

CAPUT II.

Pars ejusdem Sermonis altera.

Tria B. Aloysii privilegia, Venio nunc ad B. Aloysium, in cujus vita perfecte invenio omnia humilitatis genera; ut inde sperare possimus, pervenisse eum ad exaltationem illam multiplicem, quam paulo ante descripsimus. Sed antequam ad ista communia veniamus, tria privilegia in B. Aloysio invenio, ad quæ adspirare non possumus. Primum fuit, quod vocatus sit a Deo ante primam horam. Ceteri enim, juxta parabolam vineæ, vocantur hora prima, vel tertia, vel sexta, vel nona, vel undecima; id est in pueritia, vel adolescentia, vel juventute, vel maturitate, vel senectute Sed B. Aloysius vocatus est in ipsa pene infantia; siquidem anno septimo, qui est terminus infantiæ, vocatus est ad notitiam Dei, ad contemptum mundi, ad vitam perfectam: ipse enim mihi dicere solebat,

1, vocati ante horam primam,

A. CARD BELLAR. EN MS.

A illum fuisse annum conversionis suæ. Nam ante illum annum nescio quid cogitare cœperat de gloria militari : sed illo anno, ex mirabili respectu Dei, cœpit abjicere desideria omnia secularia, et ad perfectionem vitæ Christianæ se accingere. Neque fuit illa inanis et puerilis cogitatio, sed omnino seria et matura ; ut perspicuum est ex eo, quod in ea perseveravit et crevit usque ad mortem.

2, castitas Angelica,

11 Alterum privilegium fuit, quod ita fuit præventus gratia castitatis, ut immunis fuerit ab omni inquinamento carnis et spiritus, id est, non solum opere, sed etiam cogitatione. Et quamvis multi sint in Ecclesia Dei virgines, multi saltem casti ad longum tempus ; tamen immunes a stimulis carnis nullos novi præter hunc beatum Juvenem ; fortasse non desunt alii, sed mihi noti non sunt. Est vero hoc insigne privilegium, et longe majus quam sit donum resistendi tentationibus : quod vel inde manifestum est, quod Christus Dominus, cum tentari voluerit a dæmone, non tamen voluit de hac re tentari, multo minus internas suggestiones libidinis pati ; neque permisit ut matri suæ sanctissimæ turpes cogitationes et stimuli carnales ingererentur. At qui carent stimulis, carent victoriæ corona. B Verum est : sed si aliunde gratia et caritas augetur, feliciter illa jactura compensatur : quemadmodum qui numquam peccaverunt, ut Christus et beata Virgo, caruerunt sine dubio dono et merito pœnitentiæ ; sed felix est jactura hujus doni et meriti, quæ dono innocentiæ et majoris gratiæ compensatur.

3, oratio sine distractione mentis.

12 Tertium privilegium fuit carentia distractionum et evagationum mentis in oratione. Quantum hoc sit donum, norunt omnes qui orationi vacant : nihil enim molestius, sed nihil frequentius patimur. Sanctus Augustinus in psal. LXXXV dicit, Deum ideo vocari mitem, quia tolerat tot evagationes mentis dum oramus. Et ipse David cum ait; Invenit cor suum servus tuus ut oraret te ; satis aperte significat, difficile esse invenire cor stabile ad orandum, cum nihil eo fugacius sit. Sed quod majus mihi videtur, est, quod cum aliquando ab eo quærerem, quomodo posset ita se componere ad orandum, ut per integram horam non averteret mentem ad alia; respondebat, mirari se, quomodo posset aliquis, adstans coram Deo, ad alia cogitanda averti. Itaque ille, sicuti figebat genua in terra, cum orare volebat ; ita figebat cor in Deo, et adeo C immobiliter Deum præsentem cogitabat, et cogitando intuebatur, ut toto eo tempore non sentiret quid in cubiculo fieret, si quis introiret vel egrederetur. Mittuntur enim frequentissime a Superioribus visitatores, ut cognoscant, an tempore orationis aliquis desit tanto operi : sed ille numquam advertit se visitatum fuisse.

2 Reg. 7

Fides B. Aloysii

13 Sed his omissis quæ inimitabilia sunt, veniamus ad illas virtutes, quas sub nomine humilitatis contineri diximus ; ut discamus, exemplo perfectissimi Juvenis, nos imperfecti senes, quæ sit via ad vitam : neque enim turpe nobis videri debet a juniore discere, qui super senes intellexit. Prima igitur est fides, quam humilitatem intellectus esse diximus. In hac virtute quantus fuerit B. Aloysius, ex duplici exemplo discemus. Solebat ipse tam diligenter se ad sumptionem sanctissimi Eucharistiæ sacramenti præparare, ut totam hebdomadam insumeret ad Communionem die Dominico percipiendam: singulis diebus certa pietatis exercitia perficiebat, quibus animam suam, tamquam thalamum sponsi, vel purgaret, vel ornaret. Hæc tanta præparatio argumentum certissimum est maximæ et firmissimæ fidei, quam de vera præsentia Domini in Sacramento habebat, quemadmodum negligentia præparationis, modicæ fidei signum est. Quod enim D dicit Apostolus de iis, *qui confitentur se nosse Christum, factis autem negant* ; in hujus Sacramenti indigna susceptione præcipue locum habet. Quomodo enim fieri potest, ut quis actuali fide certo credat, Dominum majestatis in eo Sacramento vere esse præsentem, et tamen imparato animo accedat, et distracto ac frigido corde tantum mysterium tractet ?

in cultu S. Eucharistiæ,

et in contemptu rerum præsentium :

14 Alterum, in quo maxima fides B. Aloysii elucet, est contemptus rerum præsentium : illi enim soli vere contemnunt præsentia, qui serio et perfecta fide credunt futura. Si diceretur, alicubi latere ingentem thesaurum, et tamen multi audientes non moverentur ad illum quærendum ; aliqui autem pauci continuo accurrerent, et relictis omnibus toti essent in eo quærendo : certe possemus dicere, priores non credidisse, quod audierunt de thesauro abscondito ; posteriores vero credidisse. Sic igitur qui non laborant (forte etiam non cogitant) de vita æterna adipiscenda ; non videntur credere, aut certe non valde credere, non auctualiter et serio credere, esse post hanc vitam, aliam vitam, sine comparatione feliciorem : sed qui dimittunt omnia, et ut Apostolus dicit ; *ab omnibus se abstinent*, et E totis viribus laborant ut Deo placeant ; et ad bravium supernæ vocationis expediti currant ; ii vere ostendunt se credere, quæ fides Catholica docet de vita beata Sanctorum, et de suppliciis impiorum æternis. Quam excellenter hoc B. Aloysius fecerit ; patet ex eo, quod sponte dimisit temporalem Principatum, et ea quæ Principatum consequuntur, opes honores, delectationes ; et vitam pauperem et abjectam suscepit ; ac ne forte dimisso temporali Principatu ad Ecclesiasticum principatum postea aspiraret, eum Ordinem religiosum elegit, ex quo non patet aditus ad Ecclesiasticas dignitates nisi præcisa obedientia, quod rarissime contingit.

Diffidentia sui,

15 In secunda specie humilitatis, quæ est diffidentia de propriis viribus, et confidentia in Deo, B. Aloysius maxime enituit. Nam cum polleret tam insigni dono castitatis, ut supra diximus, tamen non audebat se ulli periculo exponere ; atque adeo rigidus erat in castigando corpore jejuniis et pœnitentiis ceteris, acsi his remediis ad comprimendos carnis stimulos valde indigeret : et usque adeo diligens erat in fugiendo aspectu et familiaritate mulierum, ut ne matris quidem faciem intueri auderet. Denique in ultima ægritudine rogatus a me, ut pro sua F vita longiore Deum oraret, negavit se id facturum, quia non sciret si diutius viveret, an perseveraturus esset in bono proposito ; ita parum de suis viribus confidebat.

Obedientia

16 In tertia specie, quæ est obedientia, in caritate fundata, maxima B. Aloysii virtus apparuit. Nam primum, mandatis Dei et Ecclesiæ toto vitæ tempore ita exacte paruit, ut judicio Confessariorum ; qui ejus generales Confessiones audierunt, quorum unus ego sum ; numquam letale crimen admiserit, ac per hoc nullum præceptum violaverit. Peccata enim venialia non sunt proprie contra legem, sed præter legem. Deinde omnes gradus perfectæ obedientiæ in Religione ita conscendit, ut pro eo tempore, quo cum illo versatus sum, numquam viderim illum ad imperia Superiorum vel tristiorem factum, vel aliquid replicasse, excepta repulsa in pœnitentiarum petitione ; in his enim solis modeste aliquando replicabat, instantius flagitando mortificationes. Humiliavit ergo semetipsum ad imitationem Domini sui, factus obediens usque ad gravissimas mortificationes, quas non solum numquam recusabat, sed magno semper desiderio expetebat.

Patientia

17 Quid jam de patientia dicam, quæ est quarta species

A species humilitatis? Primum magna parte vitæ suæ dolores capitis patiebatur, sed patientia tam perfecta, ut numquam quereretur. Deinde tanto fervore serviebat pauperibus in hospitalibus maximo suo labore et fatigatione, ut ipse etiam quodammodo miraretur: et mihi paulo ante suam ægritudinem, ex qua mortuus est, dixit, se omnino existimare, brevi se moriturum; dicebat enim ideo sibi dari tam ingens desiderium patiendi et laborandi in auxilium pauperum, quoniam parum temporis sibi supererat ad serviendum Deo in hac vita, et ad participandum calicem passionis Christi. Denique in ipsa ægritudine, quæ longissima fuit, summum patientiæ exemplum præbuit. Nam cum vix aliud in ejus corpusculo remansisset præter ossa et pellem, et ex diuturna cubatione plagæ in ejus lateribus natæ fuissent; tamen interrogatus quomodo valeret; respondebat hilari vultu, se bene valere.

Humilitas

18 Restat humilitas, quæ omnino in eo insignis fuit: ita enim recumbebat in ultimo loco, ut etiam Coadjutoribus temporalibus cederet: et, qui vix famuli ejus in seculo esse potuissent, eis locum digniorem concederet inter deambulandum per ur-
B bem. Vidi ego illum aliquando ad sinistram Coadjutorum temporalium in plateis: et sicut ejus humilitatem admiratus sum, ita postea seorsim Coadjutores officii admonui. Atque hoc quidem unum est exemplum de multis, nam tota ejus vita humilitas fuit. Optabat nesciri statum suum priorem; cupiebat vilissimas vestes sibi dari; ambiebat officia infima, atque imprimis illa quæ alii refugiebant, quale est officium erudiendi pueros in ultima schola, et similia. Et hæc quidem sine ulla affectatione, ut vere appareret, eum cupivisse despici, non humilem prædicari.

Desiderium vitæ beatæ,

19 Ad hæc omnia accedebat ingens desiderium vitæ beatæ, ex puro amore Dei. Hinc enim rogatus a me, ut supra dixi, ut oraret pro longiore vita sua, quoniam ego eum censebam, utilissimum tantæ Juvenum multitudini, quantam in collegio habebamus; respondit: Pater, nullam majorem gratiam Deus hominibus præstare solet, quam ut eos vocet de hoc seculo, quando in gratia ejus sunt. Ego igitur, qui ex ineffabili dono ejus, fiduciam habeo magnam salutis, si nunc moriar; quomodo possum orare ut detinear in hoc seculo, ubi tot sunt pericula et tentationes? Hinc etiam de futura vita Sanctorum libentissime loquebatur, et cum a me audisset, posse fieri, ut recta post mortem evolaret ad Deum viden-
C dum tanta lætitia repletus est nocte sequente, ut, cum magnam noctis partem in cogitatione vitæ beatæ consumpsisset, putaret brevissimam illam contemplationem fuisse, et miraretur valde, cum cognovisset, totam fere noctem in ea fuisse consumptam.

citra mortis metum;

20 Hinc denique factum est, ut mortem non horreret: sed ipsemet rogatus a me, ut moneret quando sibi videretur tempus Commendationis animæ; placidissime admonuit. Sed et ego totam commendationem animæ legi, ipso respondente ad singula, acsi alterius alicujus animam commendaremus. Et quid mirum, si anima tam pura, et quæ ab infantia Deo, tanta animi devotione servierat, in exitu exhilarescebat? mortem non timebat? dissolvi et esse cum Christo desiderabat? Vere igitur credere possumus, eum qui sic se humiliaverat sub potenti manu Dei, fuisse exaltatum in die visitationis ejus particulari; et rursus exaltandum coram toto mundo, in die visitationis generali.

exaltatio ejus multimoda.

21 Esse autem vere exaltatum ad visionem Dei, admixtumque esse spiritum ejus spiritibus Angelorum et Sanctorum in cœlo, præter testimonium vitæ ejus, facile credere possumus ex testimonio divino tot miraculorum, quibus in omnibus terræ partibus coruscat. Nam post beatum Patrem nostrum Ignatium, et sanctum ejus collegam Patrem Franciscum Xaverium, non habemus alium quem Deus in Societate ita illustraverit, ut hunc beatum Juvenem; cum tamen plurimi fuerint in Societate viri perfectissimi, et Martyres etiam gloriosi. Sed complacuit sibi Deus in servo suo Aloysio: et sicut ex utero matris eum sibi consecravit: ita post mortem voluit miraculis exaltare. Et nemo potest dicere Deo; Cur ita facis? Sed fortasse placuit Deo hunc præ ceteris exaltare, ut multitudo juvenum, non solum qui in Societate vivunt, sed etiam qui scholas ejus frequentant, animentur ad perfectionem; et intelligant, nullam esse immaturam ætatem Deo, et posse etiam juvenes ad omnem perfectionum gradum adscendere. D

AUCTORE C. J.

Epilogus.

22 Reliquum est, ut Deo primum gratias agamus, quod nostris diebus tam insignem lucernam ardentem et lucentem accenderit: deinde ut hoc tam præclarum lumen jugiter attendentes, ipsum sequamur in hoc itinere caliginoso: denique ipsum etiam pie invocemus, nos præsertim, qui ejus Reliquias possidemus, et qui comites ejus in hoc seculo fuimus; ut ejus intercessione, quo ipse præcessit, ipsi quoque perveniamus. Amen. E

CAPUT III.

Hymni et Odæ de laudibus Beati.

Solutæ orationi Cardinalis Bellarmini subjungi possunt ligatæ aliquot diversorum Auctorum; quorum duo hymnographi sunt, eaque panxerunt, quæ aliquando videri poterunt digna, ut officio B. Aloysii ecclesiastico inserantur; quando licebit per Superiores eum Officio proprio honorare. Duo alii, alio metro, constantiam Beati in sequenda vocatione sua, atque ingressionem ejus in Societatem concelebrant. Hymnographorum primus, P. Philippus Rinaldi Italus, cujus pluries mentionem fecimus in præmissis, hymnum suum composuit ante annum MDCXV, quo ineunte exemplum ejus MS. missum fuit a P. Hieronymo Cittadini, ex Provincia Mediolanensi, Romam ad P. Ceparium; ibique nuper a me inventum, hic posteritati servabitur; atque est tale:

Hymnus P. Philippi Rinaldi;

24 Cœli terentem sidera,
Choris Beatis insitum.
Splendoribus circumfluum
Canamus Aloysium.
Cœlestis aulæ sibilus
Vix molle pectus impulit, F
Cum se tenellus ilico
Totum refudit in Deum.
Claro potentum sanguine
Cretus, coronas respuens
Et sceptra, quæ tellus dabat,
Votis Jesu stringitur.
Non ira, non vanus tumor,
Mentem beatam perculit;
Nullam voluptas sensibus
Dum vixit, aspersit luem.
In morte totus integer
Et totus in vita pius;
Pura columba purior,
Dei volavit in sinum.
Hoc, Aloysi, de sinu
Deprome quas perenniter
In indigos et supplices,
Benignus effundas opes:
Per quas Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio
Cum Spiritu paraclito
In sempiterna secula. Amen.

25 Alter Hymnographus est P. Martinus Clairé, ex

A ex eadem Societate nostra, natione Gallus, qui suis Hymnis ecclesiasticis, novo cultu adornatis, atque anno MDCLXXX, editione tertia, Lutetiæ Parisiorum impressis, subnectit per modum Appendicis Hymnos Sanctorum et Beatorum ex Societate Jesu; Ignatii, Francisci utriusque, Xaverii et Borgiæ, Stanislai Kostkæ, et Japonensium Martyrum, non minus metro quam rhythmo perfectos. De Aloysio autem hæc canit:

AUCTORE C. J. alius P. Martini Claire.

Ad Vesperas et Matutinum,

26 Infensus hostis gloriæ,
Omnisque culpæ nescius,
Et mollis osor Curiæ,
Laudetur Aloysius.
Alma juvante Virgine
Ex matris alvo ducitur,
Simulque Sacro flumine
Nascens puer renascitur.
Primis ab incunabulis
Piæ loquelæ semina,
Castis fluunt labellulis
Jesu, Mariæ nomina.
Summo dicatus Numini
B Curas profanas abdicat,
Et se decennis Virgini
Per castitatem dedicat.
Deo trahente cœlitus,
Sic mente pergit vivere,
Ut carnis expers spiritus,
Vel angelus cum corpore.
Hunc non honores seculi
Non magna tangunt nomina,
Non aulici, non servuli,
Non cara gentis agmina.
Sed hæc habens despectui,
Purisque raptus gaudiis,
Adjunctus almo cœtui,
Christi meret stipendiis.
Uni ter almo numini
Sit laus, decus, dilectio,
Sanctoque Jesu Nomini,
Sit laus et Aloysio. Amen

Ad Laudes.

27 Domus cupitæ limina,
Ut faustitatis culmina,
Videns et intrans ocius,
Triumphat Aloysius.
Hic se quietus abdidit,
C Et in Deo se perdidit :
Hæc ejus una functio,
Dei frui consortio.
Unum, Deus, te cogitat,
Et corde toto flagitat.
Te non amet, non vixerit;
Unum Deum sic deperit.
Hinc lacrymarum flumina
Pandunt rigantque lumina;
Amoris undis mergitur,
Flammis amoris uritur.
Illo nihil perfectius,
Nihil fuit constantius.
Omni carens labecula,
Fit sanctitatis regula.
Sibi tamen non æquior,
Sed usque fit severior ;
Vexat, domat corpusculum,
Cui non subest piaculum.
Non parcit ægris artibus,
Non abstinet laboribus :
His vita sensim tollitur,
Et morte finis ponitur.
Uni ter almo Numini
Sanctoque Jesu nomini
Sit laus, decus, dilectio ; D
Sit laus et Aloysio. Amen.

28 Ita canebat, quem dixi, P. Martinus Clairé, sed Antiphonas, Versus et Orationem, quæ ad Officium etiam requiruntur, non addidit : quæque esse possint sequentia.

Ad primas Vesperas.

℣ Introibimus in tabernaculum ejus.
℟ Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.
Antiph. Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo quoniam elegi eam.

Ad Laudes.

℣ Beatus quem elegisti et assumpsisti :
℟ Habitabit in atriis tuis.
Antiph. Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

Oratio.

Deus qui Beatum Aloysium munditia mentis et corporis Angelorum fecisti in terris, concede ut ejus exemplo ac patrocinio, per inquinamenta hujus mundi mundo corde et corpore gradientes, ad Angelorum cum ipso pervenire consortium mereamur. Per Dominum nostrum etc.

Aliam Orationem, Mediolani initio seculi XVII editam, et a piis Aloysii cultoribus legi solitam fuisse, E testantur Auditores Rotæ in sua ad Paulum V. Relatione cap. 13, ipsamque ibi legendam proponunt.

29 Poema quod sequitur, Jacobi Wallii est, Societatis nostræ Flandrobelgicæ Archipoetæ, in hac domo Antuerpiensi Professorum mortui grandæva ætate, nonaginta et amplius annorum, anno MDCXC. Poema illud impressum fuit inter alia viri opuscula, dimidio adhuc seculo, videlicet anno MDCLVI, Antuerpiæ; et legitur libro I Lyricorum, Ode 3 sub hoc titulo : *B. Aloysius Gonzaga, post arduum cum parente certamen, Societatem Jesu ingressus.*

Poema P. Jacobi Wallii,

Excessit, et se major, et omnium
Gonzaga victor. Qua genitus domo !
Quod illa Torquatos, quot armis
Scipiadas, patriæque natos
Dedit Camillos, Castilionis
Stantes columnas ! Barbaricas opes,
Curvasque Tunetum secures,
Et trabeas, Ducibusque signa
Detracta testor : testor ad arduos
Affixa vectes rostra, triremibus
Erepta, captivosque currus,
Et galeas clypeosque, centum
Perfossa telis. Sæpe dolens pater,
F Duramque mentem flectere pertinax,
Tot sculpta majorum tropæa,
Marmoricæ monumenta pugnæ,
Tot magna priscæ nomina Mantuæ,
Fastosque, vultusque, et seriem Ducum
Narratur ostentasse nato.
Sæpe preces gemitusque miscens ;
Per ista, dixi ; per generis decus
Et spem tuorum, per lacrymas meas
Matrisque, per siquid paternum
Grande tibi est, miserere gentis ;
Istamque, quæ te degenerem arguat,
Depone mentem. Non aliter tamen
Gonzaga se sensit paternis
Imperiis precibusque flecti,
Quam si protervis obvia fluctibus
Immota starent Acroceraunia :
Ursit per obstantes propinquos
Pulchrum abitum generosus heres,
Lætoque vultu limina flentibus
Obsessa liquit, sic etiam pius
Mitisque. Ne segnis tenaces
Rumpere servitii catenas,
Gemmas, et aurum, splendida vincula,

Exutus

A Exutus ibat, qua Pietas comes,
Rectumque, cognatusque cœli
Traxit Amor, meliorque flamma.
Qualis juventa fervidus ignea
Pompejus, armis prima crepundia
Mutavit, et pulcro subegit
Pene puer Numidas triumpho.
Deliberata non aliter fuga
Domesticarum fertur imaginum
Pertæsus, intentusque cœlo,
Diripuisse humeris amictus
Auro rigentes; paupere lætior
Tegi lacerna. Vade, potens tui
Victor, triumphalique lauro
Adjice quod Latium, quod ipse
Miretur orbis. Tu genus evehes
In majus : aras Romulidæ tibi
Ac templa ponent : te vocabit
Carolus indigetem, tuoque
Signabit aurum nomine, se tibi
Suosque credens. Tu nova Mantuæ
Tutela, damnabis vocatus
Sæpe Ducem populumque votis.

30 *Carolum* hic intelligit Poeta, primum istius
B nominis, Mantuæ Ducem, qui pecuniam signavit imagine Aloysii cum hac epigraphe *B. Aloysius Gonzaga Protector Mantuæ* ejusque urbis ac totius ditionis suæ patrocinium publico cleri ac populi consensu ei detulit, prout pluribus descripsi, et nummum ipsum excusum dedi in Commentario prævio §. VII. Eodem metro eumdem Beatum celebravit P. Leonardus Frizon, item noster, Poeta Gallus, libro 2 suorum Lyricorum, Parisiis editorum anno MDCLXXV, Ode 7 sub hac inscriptione, *Aloysius Gonzaga, S. R. I. Princeps, Religioso tirocinio se addicens* : eaque Ode, præmissæ Wallianæ prosecutio, videri quodammodo possit.

Jam vincla tandem rupimus aurea :
Tandem beata pauperie frui
Concessum ; et optatas piorum
Jam teneo, mea regna, sedes.
Mecum esse, mecum vivere nunc licet,
Curasque Olympo tollere, sordida
Terra revulsas. Hic silentem
Alloquio Deus ipse mulcet.
O meta votorum ! o Charitum Domus,
Denso furentis turbine Tartari
Concussa, sed major procellis,
C Arx solido bene fixa saxo !
Huc evolavi, certus ubi meæ
Nidus quieti. Nec gelido magis
Gaudet fluento, quem per altos
Præcipitem nemorum recessus,
Montesque vallesque ignea vis rapit
Cervum, volucri jam similem feram ;
Collecta dum torvos anhelo
In colubros sitis ardet ore.
Non hic venenis dulcibus ebria
Pestis, Voluptas. Ambitus exulat,
Dolusque, Luxusque, et nefandus
Arma Furor quatiens cruenta.
Heu terra rerum nubila, et horridas
Monstra inter umbras ! luctiferum Chaos,
Quantumque vel Memphi profanæ,
Vel Stygio incubuit barathro !
Æstu procaci lubrica volvitur
Fortuna : et Aulæ limina tristibus
Curæ catervatim frementes
Excubiis scopulosa servant.
Quo bracteatæ lumina Gloriæ
Offers, tuorum Mantua cantibus
Evecta Cycnorum sub auras,
Dives avis, opulenta natis?

D Augusta cedant stemmata, purpuræ, AUCTORE C. J.
Fasces, coronæ. Mors Ducibus ferox
Insultat, extinguens Honorum
Funerea breve fulgur umbra.
Marcere lauros, pulvere sordidas ;
Sterni colossos, exuviis graves ;
Fatiscere arcus, et caduci
Fracta vides monimenta fastus.
Victrice felix vel solidum manu
Lucratus Orbem ; ludibrium hostibus
Si mox avernis ferreoque
Mancipium recidas Tyranno ;
Ventosa quid te Fama, quid inclyti
Terras per omnes vis juvat Imperi ?
Tunc Principem immanes catenæ
Excipiant, rapidæque flammæ.
Suprema jam nunc præcipe tempora ;
Occurre fatis : subtrahe perfidæ
Te Sortis, ac Lethi minantis
Arbitrio, fragilesque cœlo
Reconde gazas. Pignora sic refer,
Parcos in usus credita, Numini :
Et sarcinis acer repostis
Arduum iter levior capesse.
E Calles per arctos ire juvat, pede
Raro notatos. Irriguo micant
Vestigia Heroum cruore
Per rigidos animosa sentes.
Aspræ laborem meta levat viæ :
Mollit, supremo quæ radiat jugo,
Corona rupes. Hac piorum
Signa gradu sequar irretorto.
Sceptro abdicato, vile tulit pedum,
E Rege Pastor ; queis onus Imperi
Sedere visum, Carlomannus
Fessam humeris subiit bidentem.
Regni quid Heres Trinacrii potens?
Suavi coronam posthabuit jugo,
Sacramque projecto redemit
Pauperiem Lodoicus auro.
Et tu, beatis æmule Mentibus,
Ignatiano consere te gregi,
Gonzaga (tot læto Sodales
Antevolant acuuntque cursu)
Sortem superbam, donaque Cæsaris,
Pericula prudens splendida fortiter
F Fugisse. Fraternis opimus
Castilio * data præda curis.
Odi coruscæ insignia purpuræ,
Dum nuda tingit membra Dei cruor :
Christique me involvo decoris
Sordibus, opprobriisque jacto.
Jesum togatæ militiæ Ducem
Secuta gressu magnanimo Cohors,
In bella Tironem recepit
Sidereis agitanda telis,
Non Taurus illam, non Rhodopeiæ
Morantur arces, non Libycæ tenent
Syrtes, nec immensum utriusque
Terruit Oceani profundum.
Ignota priscis nomina seculis,
Gentesque Christi sub juga barbaras
Vocavit ; et pulchro rubentes
Sanguine ovat retulisse palmas.
Hæc me perosum degeneres moras,
In castra blandis imperiis agit
Dux ipse Christus : cingit armis
Ipse suis, animisque firmat.

* Marchionatu Castellionensi cessit fratri.

CAPUT

A

AUCTORE C. J.

CAPUT IV.

Collegium illustrium Virginum Jesu, sub patrocinio B. Aloysii Castellione institutum.

Ferdinandi Imp. filiæ tres,

Ex numerosa Augustissimi Ferdinandi Imperatoris I sobole; tres filiæ, Magdalena, Margarita, atque Helena, annos æternos in mente habentes, et amorem cœlestis sponsi Regum nuptiis præferentes, sibique ac Deo seorsim vivere vitam, ab aulæ tumultu et seculi fastu remotam, cupidæ; nolentes tamen illam ordiri in aliquo parthenone religiosi cujusvis Ordinis, ne privarentur probata sibi longo usu institutione Patrum Societatis Jesu, constituerunt, novum sibi parthenonem excitare (locus ei electus est Hala, urbs Tyrolis) ibique una cum aliis, in societatem suam cooptandis Virginibus, nobiliter natis, Deo servire sub disciplina spirituali et rectione prædictorum Patrum; eisque propterea ibidem Collegium fundare. Ea de causa convenerunt per litteras Œniponto (ubi commorabantur) admodum R. P. Franciscum Borgiam Romæ, per id temporis Præpositum Generalem, qui quam rogabatur facultatem fundandi Patribus nostris collegium, volens lubensque concessit. Exinde statim emptæ Halis, accomodatæque sunt ædes: cumque jam Virginibus suæ, suæque Patribus paratæ essent, *Secunda sacri Adventus Dominica, quæ in Nonas Decembris incidit; anni* MDLXIX (inquit Sacchinus in Hist. Societatis part. 3, libr. 5, num. 94). *Magdalena et Helena Reginæ* (Margarita jam sancte obierat, dum parthenon parabatur) *Ferdinandi Cæsaris filiæ, quæ in magna vitæ sanctimonia perpetuæ se dederant integritati, Œniponto Halam commigrarunt. Quæ cum adduci nulla ratione possent, ut Societatis, sub cujus adoleverant disciplina, carere opera vellent; cunctis opibus contenderunt, ut et illam ad se Halam advocarent*; ac postera, ipsi S. Nicolao sacra luce, aliquot Patres Reginas eo secuti sunt.

parthenonem sibi construunt

B

sub regimine Societatis:

32 Sive harum exemplo, seu aliter motæ, instituerunt, quadraginta fere post annos, similem parthenonem tres aliæ sorores, principes et ipsæ virgines, Castellione Stiverorum in Mantuano Ducatu. Fuerunt illæ, Cynthia, Olympia et Gridonia, Gonzagæ; Rudolfi Gonzagæ, sacri Romani Imperii, nec non Castellionis Principis, filiæ; B. Aloysii nostri neptes; de quibus non semel nobis sermo fuit. Degebant illæ anno MDCVII diversis in locis; Cynthia, natu major, cum patruo suo Principe Francisco, Romæ, ubi is tunc Legatus erat Regis Catholici apud Paulum Papam V: Olympia, cum Margarita, Guilielmi Mantuæ Ducis filia, et Alfonsi Ferrariæ Ducis ultimi vidua, Mantuæ: ubi et habitabat Gridonia, natu minima, in monasterio S. Joannis, rectæ educationis gratia. Mortua est earum mater, Marchio Helena, anni sequentis mense Januario, placidissime ac toto animo in Deum projecta, postquam octiduo ante (uti scribit P. Pompejus Savazinus noster in Vita Olympiæ, anno MDCXLIX Bononiæ impressa, cap. 5) apparuerat ei B. Aloysius, et infirmam, quæ illum singulari cultu semper venerata fuerat, monuit de die et hora, qua excedendum ei ex hac vita esset. Sub hoc ipsum tempus, aut saltem initio ejusdem anni MDCVIII, convenerunt omnes tres sorores Castellionem; Cynthia quidem Roma, ubi divinitus inspirata, constituerat, dedicare virginitatem suam Deo, ac novum quoddam ordiri Institutum vitæ, Duce S. Ignatio, sub rectione Filiorum ejus. Olympia vero Mantua (prægressa jam sorore Gridonia) Castellionem rediit, paulo ante solenne dierum quadraginta jejunium, annum ætatis agens decimum sextum.

item alium, similiter regendum

C

tres neptes B. Aloysii,

D

33 Aperuit hic Cynthia familiariter Olympiæ sua sensa, quæ conceperat Romæ; et hæc, nuper Mantuæ meditata vitam religiosam in monasterio S. Ursulæ, sed ægritudine prohibita illam amplecti; facile in vota sororis transiit: neque admodum difficile utrique fuit, sororem Gridoniam juniorem in eadem vota trahere; quamquam illa tunc longe alia volveret animo, cupida comitari patruum suum Principem Franciscum, ad aulam Regis Catholici propediem profecturum. Igitur omnes communi consensu, consiliatore Virgilio Cepario, cesserunt sponte sua bonis paternis maternisque hac lege, ut duo conderentur Castellione collegia, alterum Patribus Societatis Jesu, a quibus dirigi spiritu atque instrui volebant; alterum sibi suisque Sociabus, eamdem secum vivendi normam electuris. Et vero, die XXI Junii, qui B. Aloysio natalis et Castellione solennissimus est, ejusdem anni, exeuntes una e palatio castroque Principis, ubi natæ erant, formare cœperunt cum aliquot aliis Virginibus et famulabus (omnes simul tredecim erant numero) novum Collegium, in palatio avorum suorum maternorum, qui, collocata in matrimonium filia sua Principi Rudolfo, deinceps Castellione habitaturi, illud pridem emerant magnificeque extruxerant.

quæ, aula patrui relicta,

E

34 Commoratæ hic una fuerunt, priusquam habitum mutarent, menses quatuor, variis operibus pietatis jugiter vacantes, seque novo quod meditabantur, Instituto parantes, directore P. Cepario: qui ea de causa evocatus, Roma Castellionem venerat; ac deinde leges constitutionesque, quibus vita Virginibus in Collegio vivenda esset, ut erat rerum spiritualium scientissimus, prudenter compilavit. Indicant Patres, Savazinus, in Vita Olympiæ cap. 6; et Manzinus, in nova sua compilatione gestorum et miraculorum B. Aloysii, lib. 4. cap. ultimo, impressam esse anno MDCXXII Bononiæ apud Joannem Paulum Muscatellum, Informationem quamdam, quæ summatim complectitur novi Collegii statuta et exercitia. Illam hactenus mihi non contigit videre: sed uterque citatus Auctor inde non pauca retulere in scripta sua locis indicatis; ex iisque sequentia desumo.

in privatam domum concedunt,

collegium formaturæ, legislatore Cepario,

35 Hocce Collegium, inquit Savazinus, sive Societas Virginum Jesu, principium habuit *a consensu summi Pontificis Pauli V, obtento vivæ vocis oraculo, cum multis Indulgentiis*, a Principe Cynthia Gonzaga, quando nempe ipsa Romæ erat cum patruo suo, Legato Regis Catholici, et jam tum sibi conceperat vivendi modum, juxta Institutum Societatis Jesu, in quo patruus suus Aloysius vitam sancte peregerat et sanctius consummaverat. Addit Manzinus, Institutum illud ab eodem Paulo V, *approbatum, laudatum, et benedictione Pontificia munitum fuisse.* Quæ ego sic interpretor, ut Cynthia quidem talia Romæ animo suo agitans sensa sua Pontifici aperuerit, ejusque assensum obtinuerit: postea vero ejusdem Pontificis approbationem, laudationem ac benedictionem, cum concessione Indulgentiarum, impetraverit in perpetuam stabilitatem talis Instituti. Porro disciplinam ejus non multum dissimiliter describit uterque Auctor, ut sequitur.

F

approbatore Paulo Papa V.

36 Complectitur hoc Institutum sive Collegium, Societatem Virginum, quæ sint liberæ, noluntque hinc matrimonio jungi aut mundanæ libertati assuescere; inde vero nolunt arctiori vinculo Religiosarum clausuræ se adstringere; præferentes medium vivendi modum in hoc Collegio; quod clausuram non habet, quamvis omni parte clausissimum sit murisque cinctum; ibique desiderant vitam

Quales eo admittantur,

A vitam agere spiritualem et sanctam, procul a strepitu ac vanitate mundi, prout ferunt Constitutiones et Regulæ ipsius Collegii. Elegit illud Patronum sibi in cœlis B. Aloysium Gonzagam : in terris vero protectorem habet Excellentissimum Principem Castellionis, qui pro tempore in ditione illa dominatur, et qui legitime ei successuri sunt. Præsidet Collegio una, quæ Prælata seu Antistita vocatur ; cui proxime subjuncta est alia, quam appellant Ministram, invigilantem œconomiæ ac disciplinæ domesticæ. Præficitur quoque alia moderandis Novitiabus, et aliæ rebus aliis. Moderamen conscientiarum est penes Patres Societatis Jesu, quorum ecclesiam, quæ propre abest, frequentant Virgines ; ibidemque sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ obeunt.

et quomodo probentur.

37 Domicilio suo indidere nomen, *Collegium Virginum Jesu;* et hinc sepulcro etiam suo communi, quod est in prædicta Patrum ecclesia, insculpenda curarunt majusculis litteris hæc verba, *Ossa Virginum Jesu.* Quæ adscribi cupiunt atque admittuntur ad earum Societatem, debent loco nobili aut saltem honorato, et legitimo matrimonio B natæ, corpore menteque sanæ, bonis moribus ornatæ, et ad pietatem proclives esse. Tempus probandi admissas annus est, sub institutione alicujus, ad hoc electæ ab Antistita, et probatæ virtutis, Magistræ, a qua accipiant præcepta morum, exercitiorum spiritualium, virtutum christianarum, atque abnegationis sui, tum internæ, tum externæ. Finito tirocinii anno, si se probaverint Collegio, constitutamque habuerint dotem et suppellectilem necessariam, adscribuntur reliquis per Professionem, quæ istiusmodi est.

Earum Professio,

38 Primum, emittunt votum castitatis perpetuæ. Secundum, jurejurando promittunt, se victuras morituras que in sancta illa Virginum Jesu Societate. Tertium, promittunt Antistitæ loci, eique in officio successuris, obedientiam perpetuam, in sacello domestico sub sacrificio Missæ, coram sanctissimo Sacramento, ipsaque Antistita et reliquis Collegii Virginibus, secundum formulam ea de re præscriptam. Deinde simili modo, coram sanctissimo Sacramento tempore Sacrificii, bis renovant singulæ quotannis, festis videlicet Circumcisionis Domini et B Aloysii, prædictum suum votum, jusjurandum, et promissionem ; præmissa recognitione triduana sui cujusque, per castigationes corporis, lectiones C librorum piorum, orationes ac meditationes ; quarum argumenta ipsis proponit et exponit ille e Patribus Confessarius, qui Virginum animabus ad salutem et perfectionem moderandis præest. Præterea quot hebdomadis per annum frequentant tertium sacramenta Pœnitentiæ et sacræ Communionis, diebus nempe Dominica, feria quarta et sexta. Diebus sabbati incumbit singulis jejunare, uti et profesto B. Aloysii. Feria sexta vespere abstinent a cœna, et flagellis in terga sua sæviunt omnes simul in sacello domestico, in memoriam Passionis Christi Domini ; et similiter se flagellant in profesto prædicto. Feria quarta abstinent a carnibus, ac vesperi permodice cœnant. Et hæc statuta, communiter servantur ab omnibus ; præter alia jejunia corporisque macerationes et cruciatus varios, quos sibi quæque seorsim inferunt cum approbatione Moderatoris, cuique, prout in Domino expedire animabus illarum judicat, talia permittentis.

Professionis innovatio, usus Sacramentorum et pœnitentiarum.

39 Ordo domesticus porro dietim talis est. Æstate quidem post septem, hieme vero post octo horarum quietem, ære campano signum dante, excitantur e somno. Inde post horam dimidiam, dato iterum signo, singulæ seorsim in cubiculo suo vacant orationi mentali per integram horam. Succedit statuto D tempore signum, quo convocantur omnes ad officium B. Mariæ, id est, ad primam, Tertiam, Sextam et Nonam ; quas canunt simul in sacello domestico tarda submissaque voce : lectoque dein capitulo ex libello de Imitatione Christi, concedunt una ad opus aliquod manuale faciendum uno in loco. Versus meridiem monentur signo æris campani ad exigendam a se transacti eatenus diei et factorum suorum rationem per discussionem conscientiæ : et post quartam horæ partem, novo signo vocantur ad triclinium commune, religioso prandio reficiendæ.

Ordo domesticus

AUCTORE C. J.

40 Excipit prandium congressio familiaris et collocutio Virginum inter se per horam unam : tum recitant simul litanias Lauretanas beatæ Virginis Mariæ in sæpe dicto sacello suo : alteramque post horam quæ silentio et quieti permittitur, ibidem canunt modo prædicto Vesperas et Completorium B. Mariæ, iterumque, ut mane, conveniunt ad opus manuale ; laborantque dum statuta hora signum detur ad Matutinum et Laudes ejusdem B. Mariæ, quæ ibidem in sacello canuntur : et in fine subjungitur, uti etiam post Vesperas, Commemoratio de B. Aloysio, sumptis Antiphona, Versiculis et Oratione ex Officio Romano communi Confessoris non E Pontificis. Dimidia inde hora signo dato vocantur ad cœnam, cui succedit hora congressionis, uti supra ; tum Litaniæ omnium Sanctorum ; et, recitato post hæc, Confiteor, dataque Absolutione, Antistita conspergit omnes aqua benedicta. Denique pulsato, ante et post examen conscientiæ, quod ut mane instituunt, ære campano ; omnes cubitum concedunt. Hæc præcipue ex P. Manzino sumpsi, cui et sequentia debeo pleraque.

dietim servandus.

41 Quam carum Deo beatoque Aloysio Patrono suo hoc Collegium sit, conjici potest consideranti ejus fortunatum principium et incrementum, et florentem, in hunc usque diem, primævi fervoris statum ; nec non excellentem multarum, quæ ei nomina sua dederunt, tum sanguinis claritudinem, tum multo magis sanctimoniam vitæ. Aliquarum nomina, et præclara facta eximiasque virtutes recenset Manzinus. Inter illas numerat Comitem Paulam Carminati, illustrissimorum Comitum Guilielmi Carminati et Franciscæ Verita, præcipuæ Nobilitatis Veronæ, filiam, Virginum Jesu habitum indutam anno MDCXVIII, quando a summo Pontifice concessa fuit Missa de B. Aloysio celebranda ; mortuam vero in odore sanctitatis anno MDCLI, die III Septembris. Mortua ibidem est, post multarum virtutum exercitationem F et insignem dolorum tolerantiam, anno MDCLVIII, die VIII Septembris Hieronyma Lollia, ex prænobili Brixiensium familia, patre Petro Lollio, matre Helena Sovardi prognata.

Virgines aliquot illustres Collegii, Paula Carminati, Hieronyma Lollia,

42 Lavinia Serega, Comitum Pandulfi Seregi et Origæ Lavagnolæ, illustrium Veronensium, filia, adjunxit se eidem Collegio, singulari miraculo divinitus vocata. Desponsa namque a parentibus viro cuidam principi, jamque sponsalia cum illo celebratura, descendebat, mundo muliebri, ut tempus illud postulabat, induta, per scalas quasdam in locum, ubi sponsus cum multo Nobilium comitatu ipsam opperiebatur ; quando in ipso descensu conspicit oculis suis Christum, ingentem crucem humeris ferentem ; seque increpantem audit, cur amantior esset sponsi terreni, quam sui cœlestis, illumque sibi, qui tam grave pondus amore ejus portabat, præhaberet ? Constitit illa, spectaculo et increpatione trepida : moxque divinitus confortata, pedem refert, certa matrimonio abstinere ; superatisque pectore plus quam muliebri, parentum insultibus ac hortamentis, ut fidem quam ipsi jam dederant sponso, firmaret ; secuta est sponsum Christum in Collegio Virginum ipsius ; illuc ingressa anno

Lavinia Serega,

MDCXXXIV

A AUCTORE C. J. MDCXXXIV, XXIX Martii; et ibidem professa anno sequenti: atque ita deinde excelluit virtutum omnium laude, ut volentibus cunctis Virginibus præter ipsam, Antistita sit facta: obivitque id muneris cum summa subditarum utilitate et approbatione.

43 Mirifice laudatur Olympia Bertonacci, filia D. Hortensii, ejusdem cognominis, Castellionensis; et D. Hippolytæ Giugni, Mediolanensis. *Olympia Bertonacci,* Amplexa Institutum illa fuerat cum ipsis Fundatricibus, priusquam Collegium Virginibus esset constructum; in eoque floruit ad aliarum exemplum præclaris quibusque virtutibus usque annum MDCLV, quo mortua est, die XXVI Aprilis. Inter alia scriptum invenio, de consonantia voluntatis ejus cum divina; dicere, imo contestari solitam fuisse, postquam inciderat in cæcitatem; si Deus potestatem sibi faceret recuperandi visum, aut manendi ut erat cæca; non electuram esse primum, nisi certo sibi constaret, id Dei voluntatem ferre, cui suam in omnibus rebus conformatam vellet. Splenduerunt singulariter in eodem Collegio, *Isabella Ferrari,* Isabella Ferrari D. Joanne Jacobo Ferrari patre ac D. Camilla Bonfadini matre, Castellionensibus, nata; quæ mortem obiit MDCLVIII, XXIII Novembris. B *Aloysia Fracassini.* Aloysia Fracassini, a D. Joanne Jacobo Fracassini et D. Julia Tomasselli parentibus in lucem edita, atque anno ætatis grandævæ XCIV; Christi vero nati, MDCLXXXIX e vivis erepta, mense Majo. Victoria, Marchionis Julii ex Comitibus Quidi di Bagno, et Claræ Arigoni, in Mantuana Nobilitate perillustrium, filia; etiam ipsa illustravit Collegium et natalibus suis et sancta vita, inde in cœlum translata ut pie creditur, anno MDCXCVI. Atque hæc nomina illustrium inter alias sanctitate et virtutibus Virginum Jesu hic attexuisse satis esto: qui gesta scire cupit, adeat citatum Manzinum. Propius huc spectant gesta Fundatricum, B. Aloysii neptium, ad quæ pergo.

CAPUT V.

De Venerabili Principe Cynthia Gonzaga, Fundatrice Collegii Virginum natu maxima, B. Aloysii nepte.

Primaria Collegii auctor Venerabiles sane faciunt Cynthiam sororesque ejus Olympiam et Gridoniam, quæ diximus in commentario prævio §. 1. num. 6., de integritate corporum earum, C postquam triginta plus minus annos sepulta fuerant, volente scilicet Deo, uti pie licet credere, per illam conservationem corporum, patefacere mundo integritatem animorum. Hinc pauca convenit de singularum gestis hic attexere, ut augeatur earumdem veneratio hæc legentibus, et per illas gloria beati patrui, quem sibi exemplum vivendi proposuerunt, et, qua potuerunt, imitatæ sunt. Ac primum de Cynthia, natu maxima. Hæc præcipua sororibus auctor fuit instituendi Collegii *[Cy]nthia Gonzaga.* Virginum Jesu, de quo jam egimus: auctor quoque illis fuit et exemplum generosæ fortitudinis, in contemnendo blanditias mundi et voluptates carnis; aspernata videlicet oblatas sibi nuptias filii Proregis Bohemiæ; præ quibus adamavit castitatem, eamque, præmissa apud P. Ceparium Generali peccatorum suorum exomologesi, consecravit Deo per votum perpetuo obligaturum. Hinc singulariter in tutela Dei fuit, ab eoque tam peculiaribus multiplicibusque donis cumulata, cœlestibusque illustrationibus dignata est, ut præcipuis quibusque Sanctis Deoque singulariter dilectis, comparari possit: quod Ceparius dicere solebat, se testificatione sua posteris probaturum, si contingeret ipsam ante se mori.

45 Inter alia dona obtinuit sublimem orandi modum, ad multas continenter horas, facilemque in rebus omnibus contemplandi Deum et cœlestia perpetuitatem; D qua conspicientium oculis videbatur in ecstasi perpetim versari, et conjungi Deo. Talis conjunctionis indicium cognoscere aliquando fuit, *Ejus oratio sublimis,* cum ipsa per cubiculum obambulans, meditabunda, manu tenebat simulacrum Christi crucifixi argenteum ponderis non levis, quod e rebus beati patrui sui unicum e seculo contulerat in Collegium, memoriæ ipsius monumentum. Stringebat autem illud tunc ad pectus, et per intervalla extendebat, sursumque tollebat ambas manus; manente, ut erat, simulacro supra cor ejus, nullo tenente, nullo sustentante, non secus acsi alligatum ei esset, quod nusquam erat. Aderat forte una in cubiculo, Virginum aliqua, quæ rem insolitam mirata, ejus ipsam commonefecit. Cum illa oculis ad pectus demissis; Imo vero, inquiebat, vide et admirare: simulque manu simulacrum de sinu avellens, ipsum tenere amplexata est, et lacrymis suis irrigavit, exclamavitque; O bonitatem immensam misericordiæ divinæ! subjungens verbis amore inflammatis alloquium ad Crucifixum suum.

46 Deinceps vero tota incubuit ad imitationem Crucifixi illius sponsi sui, *tolerantia cruciatuum,* ejusdem cruciatus ac dolores in se experiri cupida, E tum per voluntarias pœnas, quas a se exigebat ipsa, gestando asperrima cilicia, sæviendo in flagellis cum multa sanguinis effusione, macerando corpusculum jejuniis tam continuis, ut sub finem vitæ cibo propemodum omni abstineret; tum per tolerantiam generosam, sustinendo viriliter amore Dei infirmitates, quæ ei frequentes acciderunt et sæpe lethales; sustinendo itidem ciborum e ventriculo rejectiones, dolores capitis vix intermissos, aliasque plures miselli corporis ægrotationes. Elucebat quoque in Cynthia demissio *caritas in proximos,* animi summa, in omni rerum vicissitudine semper sibi similis cum summa caritate erga proximos, identidem exhibita in diuturno officio Antistitæ, aut potius matris amantissimæ, suis in Christo dilectissimis Filiabus. Non minor fuit fiducia ejus in Deum, tum alias sæpe probata mirabilibus eventis; *fiducia in Deum.* tum singillatim, quando vinum acidum, ad ipsam ab Œconoma allatum, ac tale ab ipsamet compertum, sola oratione et benedictione sua in optimum convertit. Obiit Mortem, sanctæ vitæ suæ similem, die XXII Aprilis MDCXLIX; atque abiit in cœlum, fruitura Deo, et gavisura gloriosa societate beati patrui sui, quem moriens invocabat et voce et mente. F

47 Hæc ita fere apud Manzinum, ut dixi, leguntur, pauca quidem Cynthiæ acta, sed illustria et eximiæ sanctitatis indicia. *Ejusdem de se scripta* Plura de se ipsa conscripsit jussu Confessarii sui P. Ceparii, adhuc juvencula, præcipue de suo orandi ac diem transigendi modo, dum adhuc in seculo et aula patrui versabatur; item de sua ad sacram Synaxim sumendam præparatione, et post sumptam actione gratiarum. In primo scripto, quod in specimen huc adduco, *jussu Confessarii:* mirabiliter exardescit in amorem orationis, et accurate prosequitur quid qualibet diei hora, et quo pacto, operetur: quæ talia sunt, ut collata cum exercitiis, Virginibus Jesu in Collegio quotidie obeundis, et Cap. superiore relatis, videntur mihi illorum exercitiorum prototypon esse, quod Cynthia, juvante Deo, tunc concepit ac in se expressit; Virginibus quas congregare meditabatur, proponendum. Servatur scriptum illud, propria Cynthiæ manu exaratum, in tabulario nostro Romano; ex quo libuit versionem hanc latinam facere, ad plurium utilitatem. Sic igitur scripsit.

48 AD SEMPITERNAM SANCTISSIMÆ TRINITATIS GLORIAM. Quandoquidem mihi mandaverit Reverentia Vestra, ut scripto consignarem id quod ego præsto *Laus et excellentia Orationis,* circa utilitatis plenum sanctæ Orationis exercitium; exercitium

A exercitium vere utilissimum, dulcissimum, et gloriosissimum. Alio quippe nomine videor mihi non posse nominare tantam dulcedinem, quanta gustatur in sancta oratione. O vere felicem ac beatam animam illam! cui contingit versari in tanto gaudio et dulcedine amoris, omnis generis suavitatem ac delectationem afferente. Hei miseræ mihi! Et qui poterit vilissima peccatrix, anima quæ tantopere ostendit Majestatem divinam, qualis ego sum, explicare delicias et gaudia, quibus perfunditur orans, inter colloquendum cum Amante suo et dulcissimo suo Amore? Nullus umquam id explicaverit. Ah Deus meus! si quis mihi conferret linguas creaturarum omnium, non modo quæ fuerunt, quæque nunc sunt ac deinceps erunt in hoc mundo; verum etiam quæ unquam produci ab infinita misericordia, bonitate, sapientia et potentia tua possint; nondum sufficerem explicandis quæ in oratione capiuntur deliciis: quia taliter in ea liquescit ac inebriatur amore anima, ut alius rei cupidinem non habeat, quam in loco solitario perseverare solam, si fieri posset, ac adhærere conjunctam semper dulcissimo Amori suo; nolletque umquam loqui de alio, quam B de suo Amante. Hæ profecto videntur mihi summæ deliciæ amantis animæ, quæ aliud non desiderat, cum sola est, quam frui amore, bonitate et misericordia dulcissimi sui Dei, atque uberiora cum ipso, a quo tantopere amatur, miscere colloquia. Delectatur eadem anima vehementer illorum congressibus, qui eidem dulcissimo Deo fideliter serviunt; videturque ei nulla esse major consolatio, oblectamentum aut voluptas, quam cum istiusmodi habere sermonem: atque inde experitur se magis ac magis succendi amore dulcissimi Dei sui.

horto fructifero comparatæ.

49 Jam vero ut de hoc sanctæ Orationis exercitio dicam aliquid (neque enim meum est, quæ vilissimus terræ vermis sum, de illa tractare ex merito) dicam tantummodo obiter, videri ipsam mihi horto persimilem esse amœnissimo, floribus fructibusque pleno; in quem si quis ingressus obambularet semper, neqne florem carperet aut fructum ullum; parum profecto utilitatis inde referret, nisi forte lassata ambulando membra. Cum isthoc tali conferre mihi videor posse animam, qualis mea est, quæ per jucundissimum sanctæ orationis hortum incedit, quo aliud videre non est quam exquisitos flores et fructus ad ornandam, confortandam, atque amore inflammandam hanc animam aptos, carpendosque. Sed C ego, iniquissima et ingrata creatura, eo redeoque per hunc fragrantissimum hortum; et sane non facio aliud. Miseram me! quæ multoties considero illos flores fructusque, et nullum lego; atque ideo exhibere nullum valeo: sed tantummodo cum gratia suavissimi Dei mei referam pauca, quæ mihi illic visa sunt, tamquam persona stupida aut potius ingrata. Verum ut, quod mandavit mihi Rev. Vestra, agam; aggredior in nomine sanctissimæ Trinitatis, et serenissimæ Reginæ Angelorum, totiusque cœlestis Curiæ, dicere, quomodo me exerceam obambulando per hortum orationis prædictum.

Quando ad illam Cynthia se pararet, mane surgendo,

50 Primum igitur ut expergiscor mane, operam do, ut prima cogitatio mea feratur in Deum ac Dominum nostrum, aut beatissimam Virginem, aut certe in Sanctos cœlestis paradisi incolas. Deinde e lecto surgens, veneror sanctissimam Trinitatem, tertium recitando Pater noster et Ave Maria, atque orando, ut pro sua misericordia et bonitate mihi confortet memoriam, intellectum et voluntatem; memoriam quidem, ut ei pro beneficiis acceptis, et quæ quotidie citra omne meritum meum mihi præstat, possim grata esse; intellectum vero, ut possim discurrendo cognoscere clarius majestatem ejus; voluntatem denique, ut in omnibus illa D semper consimilis conformisque sit placitis ejus divinis. Hinc recito Symbolum Apostolorum, addita ad salutandum Reginam cœlorum Dominam meam, oratione, Ave maris stella. Reliquo, quod inter vestiendum labitur tempore, applico animum ad meditationem, quam instituere debeo; considerans, qui me cœli terræque Imperator expectet, quanta coram eo comparere reverentia debeam; item quas mihi ipse gratias paret: atque his considerationibus intenta, sentio mihi nonnumquam deficere animum, ac breve tempus quo me vestio, annus videtur, præ desiderio quo trahor ad deambulandum in hoc spatiosissimo horto sanctæ orationis, quantumvis ibi, quos maxime amo, flores fructusve nullos colligam, sed tamen fruor ibi pulchritudine et amœnitate loci, atque oblector mirifice contemplatione ejus: spero quoque futurum, ut Dominus meus, per immensam bonitatem et misericordiam suam, aliquando ad flores et fructus manum meam admoveat.

AUCTORE C. J. reverenter agendo,

desideria excitando,

51 Quin etiam videor mihi de floribus quidem aliquantum decerpsisse. Floribus quippe assimilo bona desideria, quibus anima cupit amare Deum eique servire, ac se illi perfectissime unire, et semper facere sanctissimam ejus voluntatem. Atque hæc desideria, fateor, habeo tam ardentia in oratione, E amandi et serviendi magno, benigno ac amabili Deo meo, ut cogitatione vix assequi illa, nedum exprimere verbis possim. Et hæc mihi quidem videntur aliquid de floribus esse, quos colligo hoc in horto: sed fructus, heu me! nullos lego: fructus namque illi aliud mihi non sunt, quam executio talium desideriorum, quam segnities mea non operatur; cupio tamen.

Sanctorum opem implorando,

52 Posteaquam vestita sum, persolvo Exercitium quotidianum: addo tertium Salutationem Angelicam in honorem beatissimæ Virginis, ut me impertiatur sancta benedictione sua, ut me tueatur ac liberet periculis, fallaciis, tentationibus tam animæ quam corporis, quæ impendere mihi die illo possint; utque omnis cogitatio mea, locutio et operatio ejusdem diei totiusque vitæ meæ tendant ad majorem solius Dei gloriam; id quod votorum omnium meorum unicus finis est. Eadem rogo mox etiam Angelum meum custodem, recitando semel Orationem dominicam et Salutationem angelicam; utque invitare pro me velit omnes sanctorum Angelorum choros, quo me comitentur atque adjuvent in hac sancta oratione. Nimia forem, si huc afferrem meas actiones gratiarum, oblationes et commendationes aliarum personarum apud Deum. Soleo illis impen- F dere quartam unius horæ partem plus aut minus, prout me transportat amoris impetus. Frequenter affluo consolatione, dum Deo meo pro acceptis beneficiis gratias ago, præcipue quia me redemit pretiosissimo sanguine suo. Hoc quippe præcipuum est beneficium, pro quo illi grata esse quam maxime cupio, et cujus consideratione (quod Deus ipse, amore mei ingratæ ac sceleratæ peccatricis, volens lubens tam multa passus sit propriumque fuderit pro me sanguinem) suavius inflammor, quam ulla alterius beneficii. Ah! Deus meus, carissimus et suavissimus, non sufficiat consideratio hæc ad movendum et succendendum amore tui cor meum, atque ad sustinendum omnia, quantumvis gravia, potius quam offendere te posthac? Verum, hei mihi! Deus meus, cor meum multo durius est, quam durissimum marmor. Quamobrem, uti tu vides, Vita mea, non sum idonea, nisi ut offendam te et transgrediar mandata tua; neque capio, qui tanto me tempore sustinuerit terra, et sustineat adhuc, neque me absorbeat vitam, uti merita sum per iniquitatem et scelera mea. At at agnosco, suavissime Amor meus, quod, quando ego præcipue offendebam te

gratias agendo,

AUCTORE. C. J. *peccata detestando,*

A te ac tradebam te, ut alter Judas, tu præcipue erga me usus es misericordia tua : et quid dico, misera? me instar Judæ tradidisse te ; pejor illo sum ; quia ille semel dumtaxat tradidit te, et ego tam iterato. Factum esse, aut fieri non potest, Deus meus, ut fuerit olim in hoc mundo, aut futurus sit deinceps quispiam, tam iniquus atque ego sum. Quapropter supplex oro obtestorque, ut prius famulam tuam, quam contingat deinceps offendi te a me, etiam unius tantum verbi voluntario delicto, velis absorberi vitam a terra.

bonitatem Dei extollendo.

53 Nunc, ut ad institutum redeam sermonem, quando gratias ago Deo meo pro beneficio Redemptionis, non raro contingit, ut multo tempore admirer in memetipsa, considerando quam sublimis sit excellentia bonitatis divinæ ; in qua consideratione sæpe sæpius redundo gaudio et liquefio affluentia amoris. Interea volat tempus, et si me sinerem tranferri a fervore, horam ut minimum integram (aspirante eadem gratia Dei) in consideratione illa insumerem. Saluto quoque continua serie omnes sanctos Patriarchas, Apostolos, Martyres, Confessores ac Virgines, committens me eorum patrocinio,
B et supplicans illas mihi ut impetrent virtutes, quarum video me præcipue indigere. Post hæc tandem concedo ad locum, ubi ingredi debeo meditationem ; multumque allaboro, ut mentem in Deo et meditationis argumento collectam habeam. Qua in re plurimum me juvit consideratio hæc. Si quis aditurus esset virum summæ auctoritatis, Principem aut Regem, quanta solicitudine eo se pararet? Cogitaret utique et recogitaret, quid agere, qui alloqui Principem, quid dicere deberet, et in hac cogitatione versaretur totus. Jam vero si tanta præparatione animi adeunt homines Principem terrenum ; quid agere debet, anima mea, qui se parare, ad alloquendum, non hujus terræ Principem, sed cœli terræque Imperatorem? Aliam utique cogitationem admittere talis non debet, quam quæ versetur circa sanctam, quam instituere parat, orationem.

Orat sine distractione,

54 Ah ! Deus meus, bonus ac dulcis, qui fieri potest, ut anima tali tempore cogitationes suas alio transferat, quam in id quod agendum est? Et tamen ego, illa ingrata, non semper meas eo intendo : intendo tamen aliquando, sed cum distractionibus et defectibus. Hoc interim verum est ; quod ad gloriam Dei dico ; simul atque me posui in loco orationis, petens a Deo veniam peccatorum meorum, et implo-
C rans auxilium a Regina cœlorum et aliis quorum supra memini, Sanctis ; ita continuo a me fugiunt distractiones tentationesque omnes, ut tota mihi videar facta altera dum oro, quam ante fui. Quod siqua etiam cogitatio aliena mihi tunc veniret in mentem, non me abstraheret a deliciis, quas percipio ex suavi congressu cum Deo meo in oratione. Memoria quippe mea, intellectus et voluntas, tunc conjuncti sunt cum Creatore suo ; in eoque anima mea fruitur quidquid dulce ac delectabile est ; velletque inde divelli non posse. Ah ! Deus meus suavissimus, tantam ego dulcedinem sentio, dum hæc scribo, quantam in ipso sanctæ orationis exercitio soleo : quod plane tam admirabile est, ut explicare, ego saltem, non valeam.

post quam tentationes dæmonis

55 Ex quo cœpi operam dare huic sancto orationis exercitio, jam annus est, et permissum mihi fuit ei impendere horam unam ac dimidiam quotidie : principio, fateor, hora una mihi videbatur justo longior; tantumque, ut plurimum, afferebat tædium, ut ante desinerem orare quam illa effluxisset, quia nullus mihi in illa sensus erat : et si quando applicabam animam argumento alicui bono, tantis ille continuo distrahebatur cogitationibus alienis, ut nihil cogitare boni posset. Hinc principio me tædebat orationis, ratam, oleum me atque operam perdere. D
Imo horrebam eo accedere, metuens ne pro cogitationibus bonis mihi venirent malæ. Et crediderim, malas ideo mihi crebriores a dæmone injectas fuisse, quia videbat me hac parte meticulosiorem. Verum hæc dæmonis astutia non longe processit, miserente mei miseræ peccatricis Majestate divina ; quæ perspectam habens magnam miseriam meam, potenti manu sua mihi opem tulit. Præcipuum mali remedium mihi fuit, aperire ilico Patri meo spirituali quid agitarem mente. Is namque consolatus afflictam, negavit timori cedendum, aut cogitationes malas magni faciendas esse : quia dæmon, ut astutus est, istiusmodi cogitationes menti ingerit, ut animam turbet inquietudine, suadeatque deserere stationem orationis : quemadmodum vere tentabat me ; meaque cessissem statione, nisi me Deus meus periculo illo per suam misericordiam liberasset.

Patri suo spirituali aperuisset.

56 Oratio mea mentalis quotidiana versatur circa Evangelia currentia, aut circa festivitates Sanctorum ut occurrunt, aut circa Passionem Domini : jamque per Dei gratiam illius argumentum mihi paro ac meditor, nullius indiga instructione. Quantum orationi spatium temporis quotidie, nixa genibus impendam, affirmare equidem certo nequeam, cum E
eo animum non attenderim : soleo ut plurimum, quando recte valeo, de genibus orare diebus singulis horas quaternas aut quinas circiter. Alias enim, pro ut res fert, plus ei temporis, alias minus do ; semper tamen cupida ei dare quantum possum. Utque singulatim dicam aliquid ; si forte intra diem labor in noxam aut defectum aliquem, procido, ubi primum licet, in genua, veniamque delicti Deum humiliter rogo. Similiter genu flexa gratias ago eidem Deo meo, quoties per diem novo aliquo me afficit beneficio. Denique in omni oratione mea conor de genibus alloqui Deum ; quia iste situs præ ceteris reverentiam mihi conciliat ac pietatem ; illoque mea sibi mens præsentior est, majorem sentit delectationem, et afficitur tenerius : tunc paupercula mea anima nollet ne quidem respirare, si posset fieri, ut perfectius frueretur voluptatibus, quibus affluit in conspectu Creatoris sui, profectis ex abundantia donorum ejus : cumque se ita a Deo præventam conspicit, hæret sæpe admirabunda ob tantam in se, omnium indignissimam, bonitatis divinæ excellentiam.

Qui se habeat tempore meditationis

57 Sed in his omnibus deliciis utcumque afficiatur anima mea, semper tamen et super omnia inflammatur ab amore dulcissimi sui Dei, videturque F
tum sibi liquefieri tota amore illo ; tam ardens videlicet est desiderium quod sentit, amandi atque placendi illi cui tantum se cognoscit debere. Tunc temporis infundit illi benignissimus et amabilissimus Deus cognitionem bonitatis, benignitatis et misericordiæ suæ : moxque anima in se conversa, suamque pro tam eximiis donis ac cœlestibus deliciis intuita ingratitudinem, obstupescit intra se, et nescia quo recurrat in tempore tantæ felicitatis simul et doloris (felicitatis, inquam, ob affluentiam gratiarum cœlestium ; doloris vero, ob cognitam sibi miseriam et ingratitudinem suam) tandem convertit sese ad cœlorum Reginam, eamque obtestatur, tamquam misericordiæ matrem et peccatorum advocatam, sui ut misereatur, gratiasque divinæ Majestati reddat pro tanto ejus in se miseram amore, sicque non omnino ingrata illi maneat pro beneficiis acceptis. Nonnumquam igitur ita sui in oratione affecta suavitate et amore Dei, ut anima mea mihi videretur liquescere tota. Nonnumquam illa, quasi e corpore rapta, immobilis inhærebat Deo, tanta amoris suavitate, Deoque amantissimo plena, ut explicando non sim, præ magnitudine suavitatis ac

et quibus fruatur deliciis.

A ac dulcedinis, quam ingenerat animæ cunjunctio talis cum suo amabilissimo, benignissimo, et pientissimo Deo; optatque illa æternum sic conjuncta cum illo manere, in jucundissimo horto orationis sanctæ.

58 Hæc est vera porta, qua intratur ad alloquium Regis cœlorum, obtinendumque ejus gratiam ac dona. Hic ille, tamquam pater piissimus miseretur, miseriarum nostrarum; et tamquam dominus amantissimus, liberaliter effundit beneficia sua; tamquam medicus benignissimus, sanat infirmitates nostras balneo sui sanguinis pretiosi. O! vere pretiosum juxta ac suavissimum balneum, quo quæ lavantur animæ nostræ, mirabiliter dealbescunt.

Orationis utilitas,

59 Nunc ego nulla sane alia re, si modo liceret, occupari aveo quam oratione. Nulla enim alia totius mundi delectari nunc (quæ gratia Dei est) possum: quin imo quidquid mundus offert et caro aliis venditat, aversor, et meram vanitatem ac stultitiam reputo; nec capere satis queo, qui anima mea mundo illi, qui omnium miseriarum vallis et fallacissimus est, tanto tempore immersa fuerit. Ah! dulcissime Redemptor, bone Jesu, quantum me illuminasti per solam benignitatem et gratiam et misericordiam B tuam! Quanto majores delicias affert animæ lacrymula una, amore tui elicita, quam voluptates mundi possint simul omnes! si tamen in hac valle miseriarum deliciæ possint esse ullæ. Mihi certe videtur, O Vita mea cara et dulcissima, totum quod mundus dat, merum toxicum esse occidendis animabus nostris. Ah Dominus meus et Deus meus! Si hic explicare deberem illustrationes, quibus mihi tu notas fecisti miserias mundi hujus; certa sum id fieri a me non posse. Tu nosti solus cor meum, quod tanto amore implesti, quo serviam atque amem te, ut, si omnia regna, divitiæ deliciæque, quæ in hoc mundo sunt, quæque mundi capere infiniti possint, mea forent, iis me amore tui libens abdicarem. Nosti quoque tu, mi Jesu, amor meus, vita mea, verumne sit an secus, quod dico, nolle me alia regna, alias divitias aut delicias præter te. Veræ enim divitiæ ac deliciæ sunt servire tibi. Et quo modo anima, quæ tibi servit, cuique tu suaviter communicas delicias tuas, et amanter inspiras quid ab ea velis, possit porro inhærere hujus mundi quisquiliis? Hæ namque mera illi amaritudo sunt, fruenti sua dulcedine, oblectamento ac deliciis in horto florido sanctæ orationis.

suavitas,

bona plurima,

60 Atque hæ deliciæ, hæc oblectamenta, hæ voluptates, hæc solatia, tanta sunt, quibus nunc absorC betur anima mea, quando coram Rege cœlorum quiete orat, ut nusquam moveri vellet: et per gratiam Dei, consuetudine assecuta sum, ut nusquam me moveam dum oro, quod majoris reverentiæ, pietatis atque attentionis est. Concedit mihi quoque non raro inter meditandum Dominus meus donum lacrymarum, quæ sponte sua suavissime et ubertim fluunt, cum mira quiete et liquefactione animæ meæ, quæ tunc motus omnis per se expers, tota in Deum videtur elevata. Tunc tempus prætervolat, et non adverto; tunc nulla mihi metuenda est mentis distractio a qualicumque strepitu; tunc nulla mihi lassitudo aut corporis aut mentis præ incredibili suavitatis copia. Imo vero si corpore habeo male, capitisve dolore discrucior, simul atque animum applico ad meditandum, nullum amplius sentio malum aut dolorem, quam si nullum haberem; sentio autem denuo simul atque desino orare.

quibus Cynthia orans completur.

61 Jam porro, postquam orationi finem imposui, gratias ago Deo meo et beatissimæ Virgini pro beneficiis oranti collatis; et peto ab eis nova beneficia, tum mihi tum aliis; illasque comprimis virtutes mihi, quibus maxime indigeo. Dein recolo quæ meditata sum, ut amplius accendar amore cari dulcisque Dei mei; et per decursum diei in congressibus D hominum consuesco loqui de eodem Dei amore, deque gratiis quas sua Majestas liberaliter confert animabus ei servientibus, ac dilabor ad Evangelium currentis diei, Facta recognitione meditationis, instituo recitare Officium beatæ Mariæ aut Officium Defunctorum, Psalmos Graduales, et septem de Pœnitentia dictos, Officia item sanctæ Crucis et Spiritus sancti; exorsa ab illa Oratione de Passione Domini, quæ incipit; Domine Jesu Christe, fili Dei vivi; et prosequor etiam ceteras usque ad illam quæ S. Augustino tribuitur. Persoluto hoc penso, paro animum ad assistendum Sacrosanctæ Missæ sacrificio, quanta fieri possit reverentia et religione: accidit tamen ut sub illo distrahar aliquando mente. Præcipuum interea studium meum est, donare, dedicare et consecrare me meaque omnia Divinæ Majestati: postea vero gratias eidem persolvo pro beneficiis in me collatis, et rogo ut Sacrificium illud acceptum habeat in remissionem peccatorum meorum: atque subjungo Psalmum, Laudate Dominum omnes gentes, pro obtinenda venia distractionum quas passa fuerim. Quoniam autem domi celebratur Missa, modo citius, E modo tardius (in Aula enim ejus dicendæ certa hora non servatur) contigit aliquando, sub illa parari mensam et inferri cibos; eaque finita statim accubitum fuisse. Quo casu et ego accubui, prætermisso (illusa forte a dæmonio, quasi peccata, quæ notanda essent, non haberem) examine conscientiæ, quod ante mensam instituere consuevi. Instituo autem illud hoc modo.

Quid agat meditatione finita;

AUCTORE C. J.

qui Sacro assistat;

62 Appropinquante prandendi tempore, primum flecto reverenter genua, gratiamque postulo Sanctissimam Trinitatem, qua cognoscam, cum innumerabiles errores, defectus et peccata mea, tum beneficia quibus ipsa me cumulavit citra merita mea ulla. Deinde recito, Confiteor; pro obtinenda venia errorum meorum, quos simul incipio recognoscere, considerando quales fuerint, tum cogitationes, tum locutiones, tum operationes meæ, ex quo expergefacta fui usque ad præsens tempus. Post hæc insisto efficacius contritioni, super defectibus eliciendæ, et gratias ago divinæ Majestati de periculis tam animæ quam corporis, a quibus me per bonitatem et misericordiam suam servavit. Sic peracto examine recitatoque Psalmo Miserere, me confero ad prandendum. Hic soleo inter manducandum nutrire etiam animum, recolendo cogitata meditationis matutinæ aliaque pia. Sed hoc mihi nunc interdictum est; F ac prætermitto obediendi voluntate. A mensa gratias ago iterum Deo pro beneficiis suis, atque iterum decurro Psalmum, Miserere; ut mei misereatur Deus reliquo die, gratiamque mihi faciat illum finiendi ad majorem gloriam suam. Tum aggredior legere librum aliquem asceticum aut sacrosancta Evangelia; et considero fructum quem mane hausi ex Meditatione. Recito insuper coronam beatissimæ Virginis atque alteram Domini nostri Jesu Christi; et saluto omnes sanctos sanctasque Patronos meos, recitando singulorum honori singulas Orationes dominicas et Salutationes angelicas: quas tamen multiplico septies glorioso patriarchæ ac patri S. Josepho, beatissimæ Virginis sponso, in memoriam septem dolorum quos habuit in hac vita: quia ipsum mihi hoc anno, festa ejus luce, adoptavi Patrem, eique virginitatem meam commendavi.

quomodo examèn conscientiæ faciat,

prandium sumat,

63 Præter hæc pietatis exercitia consuevi etiam decurrere Rosarium integrum beatissimæ Virginis; et alias orare seorsim pro illis qui forte in peccato mortali hærent. Tandem supplico humiliter sanctissimæ Trinitati, beatissimæque Virgini, totique Curiæ cœlesti

ac reliquam diem transigat

AUCTORE C. J. A cœlesti, ut per gratiam atque patrocinium illorum, progressum faciam in via perfectionis et amoris Dei; utque ei fideliter, uti debeo, serviam; ambulemque utiliter per hortum sanctæ orationis, in eoque legam semper odoriferos flores et suaves fructus. Ex omnibus orationibus hisce vocalibus nulla majorem mihi parit dulcedinem atque teneritudinem animi quam Rosarium, propter piissimos affectus reverentiæ ac amoris Dei Virginisque gloriosissimæ, qui inde hauriuntur, animamque liquefaciunt, atque etiam non raro dulces exprimunt lacrymas: ideoque constanter illud recito quotidie, aut sola, aut, ubi possum, cum socia alternis; sic intenta mente in ejus mysteria, ut si forent præsentia: utque hæc præstem majori reverentia, pietate ac attentione, considero, orantem me versari sub oculis Dei ac Domini mei, benignissimæ Virginis, universæque Cœlitum Curiæ. Posteaquam hoc modo pertexui Rosarium, illud præsento beatissimæ Virgini, humiliter ex intimo corde orans ut acceptum habere velit, mihique impetret a dulcissimo filio suo, Deo meo, gratiam ejus et amorem, veniam peccatorum meorum, et incrementum pietatis, quo illud quotidie majori ac majori reverentia pertexam.

B 64 Orationes porro, quas singulatim persolvam sanctis quibusdam Protectoribus meis, hic non expressi; puta, quas persolvo Beatis meæ Religionis; Beatis, dico, Societatis Jesu; quia hanc appello Religionem meam; tametsi indignissima sim quæ vel serva vocer istius felicissimæ, dulcissimæ et dilectissimæ Religionis: et profecto existimarem me felicissimam, si vera ejus serva forem. Interea tamen quia Domino Deo placuit per suam misericordiam præstare, quod tam ardentibus votis concupivi, ut aliquid dilectissimæ suæ Societatis sim, participando de tam multis ejus Indulgentiis, privilegiis atque gratiis; non possum non illam appellare Religionem meam: et placebit eidem Deo meo præstare, ut ego inde proficiam ad perfectionem, referamque fructum uberem, uti debeo ac desidero. Quid de oblationibus meis quotidianis, orationibus jaculatoriis, actionibus gratiarum dicam? Non existimo necessarium esse, illa hic attexere. Sufficit indicasse; in illis me frequentem esse toto die. Hic tamen non puto talia distinctius exprimenda, ubi præcipua tantum pietatis meæ exercitio prosecuta sum.

Societatemque Jesu amet.

C

CAPUT VI.

Acta quædam Principis Olympiæ Gonzagæ, itidem neptis B. Aloysii.

Memini dicere me alibi, Vitam Olympiæ Gonzagæ, a P. Pompeio Savazino, qui ultimis vitæ annis ejus conscientiam moderabatur, compositam, imprimique curatam esse Bononiæ, anno MDCXLIX; quo anno mortuam esse sororem ejus Cynthiam, modo diximus. Habeo vitam illam et habuit P. Mazinus, quando Vitam suam B. Aloysii compilavit, eique breve compendium actorum Olympiæ inde inseruit. Sed pluscula requiri a nobis possint, et dabimus, dum fontem prope habemus; eoque magis, quod sororum quoque ejus ac temporum uberiorem quamdam notitiam suggerent. Nata igitur fuit Olympia in arce Principum Castellione, die I Septembris anni MDXCI, eodem quo abiit in cœlum Aloysius; patre Rudolfo Gonzaga, S. R. I. Principe, et tunc temporis absoluto Domino Castellionis, Castelli Giuffredi, et Solfarini; matre vero D. Helena Aliprandi, Ticinensi, muliere singularibus donis cœlitus ornata, singularique modestia et pietate Christiana, insigni.

1591 ex Marchione Rudolfo,

D

66 Quarto post nativitatem suam die renata est per solenne baptisma, in eadem, ubi olim B. Aloysius, ecclesia primaria sanctorum Martyrum Nazarii et Celsi: quinto autem decimo post mense orbata est patre, prolem masculam nullam relinquente, sed quatuor tantum feminas; quarum secundo genita Helena non longam postea vixit ætatem. Successit igitur in Dominia, Rudolfi frater, Princeps Franciscus: et Olympia, Mantuam translata, adolevit ibi sub oculis avorum maternorum; a quorum insigni pietate prima virtutum suarum semina hausisse dici posset; nisi verosimilius foret, Deum sibi ipsam elegisse et ab incunabulis per adversam fortunam, infirmitates, multiplicesque dolores formasse sponsam suam, dum infantem permisit indiligentia nutricis e sinu ejus cadere in terram, cum gravi læsione alterius auris: quod cum aperire nulli auderet nutrix, mansit puellulæ tota propemodum vita ingens dolor in parte læsa; et adultior amplum tolerantiæ Christianæ seminarium inde habuit; sed suos illos dolores Christi patientis memoria levabat.

et decimo quinto post mense orba patre,

educatur Mantuæ,

ex lapsu in aurem fere semper infirma,

E

67 Ubi verba formare docta, pueritiam attigerat; volupe ei imprimis erat certas quasdam addiscere et crebro recitare precatiunculas, parere libenter ac prompte majoribus, facere altariola, auscultare ambabus auribus siquis narraret exempla Sanctorum, iisque videbatur accendi ad imitationem. Et vero quantum tenera ferebat ætas, motu, crediderim, divino potius, quam suo, vix aut ne vix quidem ratione utentis, imitabatur illos pro modulo suo, jejunando, mortificatiunculas nescio quas adhibendo, et sæpe orando ante imaginem beatissimæ Virginis: idque ab ipsa fieri, observatum præcipue fuit Molinelli, qui locus erat avorum ejus maternorum, ibi tunc commorantium. Illic enim frequens intrabat sola parvum cubiculum; nudatisque clanculum genibus orabat, ut dixi; deprehensa vero ibi non semel, a D. Camilla avia sua; nullo verbo dicto, nedum causa indicata, recedebat tum quidem; sed sororibus seorsim querebatur, domi suæ sibi copiam non esse bene faciendi et serviendi Deo; satius proinde esse, secedere in locum desertum ad vacandum libere rebus divinis. Ita vixit usque ad annum ætatis septimum, nunc cum prædictis avis, nunc cum Marchione sua matre (quæ secundis nuptiis, a serenissimo Mantuæ Duce, in manus data fuerat Marchioni Claudio Gonzagæ) utrobique piis exercitiis dedita, et omnibus cara; iis præsertim, qui ad obsequia ei præsto erant, ob suavissimam puellæ indolem, singularem modestiam, atque infirmitatis, quæ ætatem ejus fere comitabatur, lætam tolerantiam.

Orationi secreto addicta,

et ab aula secessum jam tum meditans,

F

68 Hoc tempore reversus ab aula Cæsarea Franciscus patruus, cum uxore sua Bibiana, tutelam trium neptium suscepit, easque Castellionem conduxit: atque ut Principes, quales erant, splendide habuit, bonisque artibus instituendas in aula sua curavit. Verum illæ, Cynthia præsertim et Olympia, sublimiora jam tum agitabant animo suo consilia, et meditabantur pueriliter fugam in locum a turbis remotum, ubi Deum sibi haberent propriorem. Sub hæc actum fuit de collocandis ipsis in aula Regis Hipaniæ, aut Ducis Sabaudiæ. Quod ubi illis subolui, confugerunt multiplicatis precibus ad Deum, et quotidie oratorium in arce domesticum ingressæ duas et amplius horas perseverabant, continenter orando Majestatem divinam, interpellatis etiam beatissima Virgine Maria Sanctisque aliis, ut de se disponi vellet secundum sanctissimam voluntatem suam. Jamque decretum erat, duas majores natu, concessuras in Pedemontium, ductrice Marchione

Castellionem cum sororibus reducitur,

et in Hispaniam destinatur;

A chione Martha avia paterna; minimam vero, Romam cum Principe Francisco, qui eo propediem cogitabat, futurus apud summum Pontificem Legatus Cæsaris: quando, nescio qua causa, certe divina providentia, mutata isthæc decreta fuerunt. Potest eo contulisse desiderium serenissimæ Margaritæ Gonzagæ, Ducis Ferrariensis ultimi ab anno MDXCVII viduæ, Vincentii Ducis Mantuani sororis; quæ per illud tempus instituerat Mantuæ novum monasterium S. Ursulæ, cupiebatque ibi secum et sua sub institutione degere Olympiam. Quod ejus meritis concessum est; simulque Mantuam missa est soror ejus junior, in monasterio S. Joannis educanda; et senior comitata est patruum Romam.

sed mutato consilio Mantuam redit

69 Prius tamen quam Castellione discederet Olympia, cum forte ibi plenariæ Indulgentiæ per modum Jubilæi publicatæ essent, voluit instrui ac parare se ad primam Communionem, quo illud lucraretur; uti factum est, tanto ejus profectu spirituali, ut exinde omni actione puerili prætermissa, matura virgo appareret. Tum vero, post triennalem Castellione commorationem, Mantuam concessit; atque a Duce Margarita, cum materni amoris testificatione recepta est: quæ ei continuo gubernatricem morumque ejus moderatricem constituit nobilem feminam, aliasque quæ inservirent assignavit; et plerumque eam secum habere, domi, foris, et in ipsa mensa voluit. Profecit ibi Olympia mirabiliter ab exemplis novellarum Religiosarum S. Ursulæ, secundum regulam S. Claræ Deo militantium, pietate in Deum, despicientia sui, contemptione rerum terrenarum, moderatione sensuum suorum, refrenatione affectionum, et castigatione corpusculi. Orabat horas integras, propemodum immobilis ac veluti a sensibus aliena. Isthæc a gubernatrice ejus præcipue observata sunt; quæ et prædicare non semel audita est, se Olympiæ, licet obsequentissimam haberet in omnibus ad nutum suum, vix tamen persuadere potuisse, ut pretiosas vestes, auro phrygioque opere intertextas, quas ei Serenissima Dux liberaliter faciendas curabat, indueret; monstrante illa, sibi paupertatem, humilitatem, et modestiam religiosam præ mundo muliebri placere.

post primam tuam Communionem;

B

ibique Ursulanas æmulata,

70 Hinc animum adjecit Olympia, ad æmulandum propius religiosas Monialium, quæ quotidie oculis suis obversabantur, virtutes; et consensu Marchionis matris suæ, aliorumque Principum propinquorum, nec non Serenissimæ Ferrariensis, tirocinium probationis causa intravit; ac generosa abnegatione sui atque heroicarum virtutum exercitatione ita brevi eluxit, ut multis exemplo esse posset. Verum Deus huc illam induxisse videri potest, tantum ut discere, quæ alibi postea, cum majori gloria sua et uberiore animarum fructu, doceret. Supervenit ei infirmitas, multo difficillima et medicis ignota; qua cruciabatur acerbe, et multas sæpe horas omni sensuum motu privata, veluti mortua jacebat. Adhibuit quidem quidquid medicorum Mantuæ est, quidquid medicamentorum suggerebatur, Serenissima Ferrariensis; et circumiri aras Sanctorum jussit, pro sospitate dilectæ sibi Olympiæ exoranda: sed frustra fuere omnia. In re igitur desperatissima, a reduce Roma Principe Francisco, bona Ferrariensis pace, translata est infirma ad solum natale Castellionem, ibique lente convaluit. Facta est autem translatio illa versus initium Quadragesimæ anni MDCVIII, quando paucis ante hebdomadibus mense Januario, dum Olympia Mantuæ adhuc ægrotabat, mater ejus ibidem e vivis erepta fuerat; et ambæ sorores jam Castellionem redierant.

tirocinium earum ingreditur;

C

sed ægritudinis ergo Castellionem remissa,

71 Agebat tunc Olympia, inquit Savazinus cap. 5, ætatis suæ annum XVI: at si natali ejus recte assignavit annum MDXCI, diem I Septembris; debebat agere ætatis annum XVII, a præcedente Septembri inchoatum. Hic, Castellione, tres sorores consensu mutuo constituerunt, auctore præcipua Cynthia, fundare Collegium Virginum Jesu, et reipsa orsæ sunt, uti supra cap. 4 diximus: illudque salutare opus deinceps beato patruo suo semper acceptum retulere. Quanto hic fervore et quam bono exemplo Olympia (idem puta de sororibus) leges Collegio præscriptas observaverit; quot præterea pietatis exercitia sibi imposuerit, longum esset explicare. Tantum indico, præter votum castitatis perpetuæ Deo factum, vovisse Patri suo spirituali obedientiam, et votum paupertatis supperaddidisse: quæ frequenter illustrium virtutum, humilitatis, tolerantiæ, et abnegationis sui, amore Dei exercendarum, ei occasionem subministrarunt. Audiit tam præclara novi Collegii instituta, et incolarum ejus Serenisssima Ferrariæ Dux, suscitatoque suo erga Olympiam amore, misit ei per puerum litteras, significans se propediem Collegium invisuram, eoque accessit cum Illustrissimi Francisci Gonzagæ Mantuani Episcopi sorore, multoque nobilium feminarum comitatu; exceptaque quo par erat honore, prandere voluit in communi triclinio; et remota mensa, per aliquot horas seorsim cum sola Olympia, mutua cum voluptate, de rebus cœlestibus collocuta est. Resciens autem, Olympiam, in proximo suo Exercitiorum spiritualium secessu, commentationes aliquot pias scripto consignasse, accersito ejus Confessario, illius sibi suæque consolationi copiam fieri petiit, obtinuitque, cedente tandem illud Olympia, per obedientiam jussa. Tum læta Dux, salutavit in ecclesia Patrum Societatis Jesu sacrum B. Aloysii cranium, aliasque Reliquias atque ad se rediit.

D

AUCTORE C. J. cum sororibus orditur Collegium Virginum Jesu,

scribit pia quædam exercitia,

E

72 Præerat hoc tempore et multis deinceps annis, Antistita Collegio, sororum natu maxima Cynthia, a principio institutionis præesse jussa. Olympia vero moderabatur, tum Novitias, tum Seminarium nobilium puellarum, quæ ibidem educabantur. Utrasque instituebat materna cum caritate. Utrisque, etiam puellulis pro modulo ætatis suæ, instillabat contemptionem rerum factarum, amorem Factoris, felicitatem servientium Deo in contuberno piorum hominum, observationem legum domesticarum, studium orationis, mortificationis et abnegationis sui in omnibus. Et hæ exhortationes ejûs tanto majus momentum habebant in teneris audientium animis, quanto clarius videbant elucere in Magistra quæ docebantur. Erat enim contemptrix sui ipsa, si qua alia. Nihil in mensa, in vestitu, in cubiculo adhibebat quod non esset omnino necessarium ad sustentationem vitæ; monstrabatque, in his omnibus semper sui similis et læta, non esse viam virtutis et perfectionis tam difficilem, atque sibi imaginantur, qui exempla talia coram non intuentur. Et sane quantæ efficacitatis fuerint verba et exempla Magistræ, abun e testatur multa nobilium atque illustrium virginum turba, quæ mundo relicto, ipsa vivente, sese Collegio adjunxerunt, et potius vitam Angelorum quam debilioris sexus hominum viverunt.

fitque magistra noviitiarum,

F

magno cum fructu earumdem.

73 Subinde incessit Olympiam desiderium adeundi sacrarium beatissimæ Virginis Lauretanum, cui beatus patruus, antequam prodiret in lucem, devotus a matre fuerat, et quo de soror Cynthia, quæ bis ex itinere Romano in itu ac reditu locum visitaverat, frequens loquebatur cum pia audientium attentione et consolatione. Sumpsit annum integrum deliberando, quo tenderent sua desideria, quid e majori

Lauretum cum juniore sorore peregrinata,

honesto, sed modico comitatu,

AUCTORE. C. J.

A majori gloria Dei, Virginisque matris ejus placito, suaque salute foret, adjunctis quotidie certis precibus; ac tandem, re cum utraque sorore sua communicata, ab eisque et prudentibus viris probata, iter ingressa est cum sorore Gridonia et conveniente comitatu, anno MDCXXIV. Vehebantur duabus rhedis, altera duæ Sorores cum duabus de Collegio Virginibus et nobili quadam matrona grandioris ætatis; altera, perillust. Dominus Abbas Castellionis, aliique nobiles viri, præter famulorum turbam; universim omnes octodecim numero capita.

magnis in reditu honoribus excipitur;

74 Privatim hoc iter instituere et latere cupientibus successit ex voto in itu, non item in reditu. Dum enim Laureti transacto triduo, et fere in sacra Domo, redibant ad se; prævolante vulganteque fama quales essent, in plerisque civitatibus, qua transeundum erat, susceptæ sunt principes Virgines perhonorifice, ac splendide tractatæ. Et Bononiæ quidem exceptæ fuerunt a Duce Fiani et Principibus Venosæ, fratre nepotibusque Gregorii Papæ XV; Parmæ, a Serenissima loci Duce; Mantuæ diverterunt ad Marchionem Ludovicum Franciscum Gonzagam, propinquum suum: sed inde mox illas B ad se conduci jussit Serenissimus Dux Ferdinandus; et quia Olympiam solitudinis amantiorem esse, quam aulæ, sciebat, ex quo ipsam in S. Ursulæ noverat; postquam ambas sorores in palatio suo magnifice habuisset, illas transvexit ad aliud palatium extra portam del The dictam, in quo non ita pridem instituerat Sodalitium sanctorum Angelorum, eique nobile sacellum atque triclinium ædificaverat.

præsertim a Duce Mantuano,

Hocce loci voluit Dux illas commorari dies aliquot, quietis et animi causa; tractarique magnificentia Ducali simul et Religiosa. Quodque auditu novum est, Dux ipse, accersitis Patre Rectore Mantuano Societatis Jesu et alio Patre, voluit cum istis inservire mensæ, cui assidebant solæ Olympia et Gridonia, cum Serenissima Catharina Medicæa, tunc Duce Mantuana; et Serenissima Maria, postea ejusdem loci Duce; legente super mensam Reverendissimo Abbate S. Barbaræ. Accubuit deinde Dux cum prædictis Patribus et Abbate.

sed animo semper a pompis abstracto.

75 Sequentibus diebus visitarunt præclariores quasque Sanctorum Reliquias, tum in aula Ducis, tum in aliis per civitatem Ecclesiis. Quæ et alia Olympiæ hoc in itinere gesta, et honores ipsi delatos qui scire distinctius cupit, adeat Savazinum cap. 8. Tantum noto, honores illos Olympiam, pro magnanimitate sua monstrasse quidem sibi gratos esse, semper tamen (ut alicui sibi familiari ingenue fassa est) C interea mentem in Deo fixam habuisse; et continuum dolorem capitis, cum nausea rerum terrenarum sensisse; mox vero atque domum suam rediit, dolore liberam fuisse.

Lecto ardente servatur illæsa.

Fassa quoque est, adhæsisse sibi, ex hac sacræ Domus visitatione, miram quamdam voluptatem et amorem erga Matrem incarnati Verbi, eique deinceps plura pietatis pensa persolvisse. Accidit autem, ut vespere quodam lecto decumbens, librum pium de lacrymis B. Mariæ ad candelam legeret; ipsaque somno sopita, flamma cervical corriperet, serpensque ad lodices et stragula et cortinas, omnia fere lecti inflammaret; et (quod mirandum magis est) tenue linteum capitis ejus totum consumeret, nulla læsione ligaculo indusii, cui conjunctum erat, nulla vel uni capillo allata. Tunc tandem expergefacta, per mediam flammam lecto exsilit et honeste tecta, e cubiculo se eripit absque omni noxa; et ope inclamata, accurrerunt qui incendium extinguerent. Hoc porro beneficium et vitæ et incolumitatis, in tanto discrimine servatæ, cum animi gratitudine semper acceptum retulit, tamquam conservatrici sui, beatissimæ Virgini Mariæ.

Zelus ejus ad puerilem catechesim instaurandum,

76 His fere temporibus non parum refrixerat D Castellione laudabile exercitium tradendi rudibus doctrinam Christianam, eo inductum pridem a PP. nostris: quia defecerat zelus et numerus piarum feminarum, quæ eo conferre operam suam consueverant. Quamobrem R. P. Petrus Justinellus, doctrinæ istius zelantissimus, rogavit Olympiam, ut illi suum talentum et amorem proximi impenderet. Quod illa avide suscepit, suoque exemplo et fervore brevi tempore effecit, ut crescente numero piarum feminarum, uti et puellarum instrui cupientium, illas ecclesia Disciplinæ, et adjunctus chorus atque ædificia contigua, non amplius caperent; debuerintque puellæ transferri ad majorem ecclesiam SS. Nazarii et Celsi; pueri vero inde ad templum Societatis Jesu, recens erectum.

et alumnas virgunculas erudiendas.

Perseveravit autem Olympia eodem fervore in sancto illo exercitio, pari cum fructu ac utilitate totius civitatis, usque ad extremum vitæ suæ; nulla cæli, caloris frigorisve injuria ab ejus frequentatione absterrita. Observabit hic Vitæ Aloysianæ lector, quam similem se beato patruo suo reddiderit in contemptu honorum et zelo animarum, quamque præsentem, uti ille, inter flammas opem Dei et B. Mariæ experta E fuerit.

CAPUT VII.

Alia quædam gesta Olympiæ, et nonnulla de sorore ejus Gridonia.

Suscepto Collegii regimine,

Tempore modo dictæ peregrinationis Lauretanæ, adhuc præerat Collegio Virginum Antistita, natu maxima sororum Cynthia: sed hæc subinde continuis morborum incommodis afflictata, suum illud munus in Olympiam transtulit suprema cum auctoritate; cui et munus Procuratricis rerumque temporalium administrationem obedientia adjunxit. Gessit hæc munera quoad vixit, summa cum humilitate, modestia et solicitudine; tantaque cum reverentia erga sororem Cynthiam, acsi adhuc sua esset Suprior, quia ipsam loco Dei pergebat habere et colere; neque de re ulla, quantumvis minima, disponebat illa non consulta, gaudebatque sic exercere obedientiam, pendendo in omnibus ab ejus arbitrio.

etiam Procuratricem agit,

Amabat omnes Collegii sui virgines, et Oblatas non secus ac sorores. Omnibus benigne providebat de F rebus necessariis, serviebat infirmis, assistebat moribundis; prompta ad instructionem singularum, facilis ad ignoscendum delinquentibus, et quotiescumque ad se accedebant opis alicujus indigæ, materno excipiebat et audiebat affectu; consolabatur mœstas; et si quam minus fiduciæ quam par est, in se ponere animadvertebat, prima alloquebatur et devincire sibi ejus animum mollibus verbis conabatur. In castigando lenta erat ac lenis; et præcipua fere castigatio, gravitas quædam vultus, qua tantisper abscondebat delinquentibus solitam jucundamque ejus hilaritatem.

et rebus in arctis Deo uni fidit:

78 Œconomiæ studiosissima, sustentandæ familiæ necessaria suo quæque tempore comparabat diligenter et utiliter; et plerumque pecunia parata: oderat enim in ære alieno esse. Hinc contigit non semel, vix obolum ei superesse domi. Monita autem aliquando, gravioribus id obnoxium esse incommodis; æquius esse, non tam prompte nomina solvere, quam ingruenti præter opinionem necessitati, vacuo ærario, non posse occurrere; respondit sibi providentiam divinam tot casibus probatam esse, ut siquid ejusmodi incideret, secura foret, illam non passuram suis quidquam deficere. Neque hæc ejus provida solicitudo suarum, et generosa securitas in Deo, tantum obtinuit tempore pacis et abundantiæ; verum etiam

A etiam bellicis temporibus, iisque difficillimis, excelluit magis.

belli causa ad arcem cum suis transgressa

79 Annus labebatur Domini MDCXXIX, quando ingruit Mantuanum bellum, et cum illo sæpe pestis ac rerum penuria; militumque metu, circum Castellionem sævientium, coactæ fuerunt Virgines, relicto domicilio suo, ex urbe migrare in arcem; invitatæ illuc et deductæ ab Excellentissimo Principe Aloysio, tunc regnante, trium sororum patrueli, qui paulo ante, horum ipsorum bellorum causa, e Sicilia et Panormo, ubi Excellentissimam Principem Lauram de Bosco, filiam Principis Catholicæ, uxorem duxerat, citatis equis redierat Castellionem. Hic Olympiæ latior campus virtutis suæ, et in Virgines suas maternæ caritatis exercendarum apertus fuit, toto bellorum tempore. Ipsa imprimis cum letali morbo diu conflictata est, in quo mira tolerantiæ, amoris in Deum, et suæ cum ipsius voluntate conformationis specimina dedit. Vidit nonnullas suarum a pestifera lue sibi eripi; atque inter plures infirmas decumbere carissimas sibi duas sorores, Cynthiam et Gridoniam; harum vero ultimæ salus medicis non semel desperata fuit. Intera sedulo curabat omnes Olympia, B circuibat lectos, solabatur, animabat, atque etiam fovebat quantum angustiæ temporum ferebant: vocabatque tum quoque Collegium suum, suum paradisum terrestrem, domicilium secretum sponsi sui cœlestis, hortum spatiosum ubi legeret multiplices virtutum Christianarum flores fructusque: et hinc fiebat, ut labores suos, ærumnas, tædia, adversa omnia, pro illo exantlata, appellaret delicias suas: prompta etiam pro illius salute et incremento animam ponere.

letali morbo corripitur.

Mirus ejus in Deum caritatis affectus:

80 Capite suo IX colligit Savazinus præcipuas quasque virtutes Olympiæ, illasque fere reducit ad amorem in Deum et proximum, ad tolerantiam, atque ad caritatem erga pauperes. Amorem ejus purissimum declarant (ut facta singularia non attingam) hæc verba, quæ sæpe in ore habebat, semper corde meditabatur: « Tametsi ego, quæ maxima totius « mundi peccatrix sum, probe cognoscam, me non « amare Deum nec posse amare quantum excel- « lentia ejus infinita meretur, nec posse eo aspi- « rare summam miseriam, et iniquitatem meam; « nihilominus ardenter desidero, et omnes adhi- « beo animæ vires, ut ipsum amem super res « creatas omnes; pro quibus, certa sum, me non « daturam vitam, neque facturam id quod desi- C « dero prompto animo facere, pro illarum Fa- « ctore, qui sponsus meus, dominus meus, et unicum « bonum meum est; in cujus bonitate et miseri- « cordia spes mea omnis omnisque fiducia reposita « est. » Atque hic amor ejus, non mercenarius, sed gratuitus et purissimus erat amàns Deum propter se; et maximum amoris sui præmium reputabat, ipsam solum amare eum. Unde solebat dicere: « Si mihi certo constaret, reprobatam esse me, non « desinerem propterea servire Deo et amare eum; « ex totis viribus meis; et summæ mihi verterem « felicitati, id posse præstare saltem brevi hoc tem- « pore, quod mihi super est vitæ. »

erga Ven. Eucharistiam,

81 Eumdem amorem prodebat omnium oculis publica ejus reverentia et ardens pietas erga sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum. Tribus Quinquagesimæ ante solenne Jejunium diebus, quando illud pro Oratione quadraginta horarum exponitur in templo Societatis nostræ, a mane usque vesperam, fere perpetuo, ibidem manebat, adorabatque Amorem suum sub speciebus eucharisticis; plerumque nixa genibus et junctis manibus, instar statuæ immota. Idem præstabat in ecclesia principe per Octavam sanctissimi Sacramenti; et sicubi per annum illud publicæ adorationi forte exponeretur. Privatim vero tum exardescebat præcipue amor ejus, quando D cœlesti illo cibo recreanda erat. Et consuetudinem sibi fecerat, quot vesperis, antequam concederet cubitum, per fenestras e cubiculo suo se convertere ad omnes ecclesias, quæ sub aspectum cadebant, et sacram Eucharistiam servabant; illamque inde, humi prostrata adorabat, et benedictionem sibi totique Collegio petebat. Quod si forte pium illud exercitium prætermiserat, ejusque e somno excitata recordabatur, statim se proripiebat e cubili, et humi prostrata precabatur more solito. Æmulabatur studiose gesta beati patrui sui, et in rebus minimis exemplo ejus observandis, maximum ponebat momentum; ejusque festum quotannis, quamdiu nepotes ejus Principes sub tutela fuerunt, solennissima pompa et exquisita musica, una cum sororibus, celebrandum curabat; idemque faciendi piam consuetudinem Principibus, postquam adoleverant, reliquerunt, et multum commendaverunt: hi vero istius instituti retinentes, cœptam a neptibus solennitatem quotannis usque in hoc tempus celeberrime agunt.

AUCTORE C. J.

et Aloysium devotio,

82 Quam erat ipsa sanctæ paupertatis amans, tam E erat indulgens erga pauperes. Simul atque Collegium ingressa fuit, spoliavit se rebus omnibus caducis earumque amore: et voto etiam obstrinxit se ad paupertatem ubique et perpetuo colendam atque exercendam: neque tantum abdicavit se omnibus quæ reliquit in mundo; sed cubiculum etiam ingressa, quidquid non omnino necessarium erat, inde removit, ne simulacrum quidem Crucifixi, quod aut mater sua ei donaverat, aut thecam Reliquiarum, imaginem chartaceam retinens. Et sic deinceps frequenter lustrabat cubiculum, ut siquid minus necessarium forte illatum esset, inde efferret. Paupertatis ejus et misericordiæ in pauperes unum accipe argumentum. Fuit aliquando rogata amore Dei a paupercula femina par calceorum; cumque aliud non haberet, detractos sibi suos calceos eidem dedit.

paupertatis studium,

et in pauperes amor.

83 Anno MDCXLV die XXI Junii, memoriæ B. Aloysii sacro, induit in Collegio habitum Virginum Illustrissima Maria Gonzaga, Marchionis Ludovici Francisci, et Catharinæ Gonzagarum filia, Olympiæ cognata; quæ Collegio pro dote attulit palatium prædiumque Molinelli, ubi Olympiam adhucdum puellam, cum sororibus suis avisque maternis aliquamdiu vixisse et secreto orare consuevisse, dixi supra. Hujus rei et gratæ memoriæ ergo, tum etiam quia nec in F loco, nec in vicinia, ulla esset ecclesia; constituerunt tres sorores consensu, ibi ecclesiam ædificare sub patrocinio B. Aloysii, ab ejusque nomine locum, abolendo vocabulum Molinellum, deinceps appellare: quod et factum et in usum communem inductum est, cum propagatione honoris ejusdem Beati inter incolas et accolas. Prosequitur post hæc Auctor Vitæ venerabilis Olympiæ, cap. 10, ejus postremam infirmitatem ac piam mortem, quam conspectu sanctissimæ Trinitatis et multorum Sanctorum varie recreata, placide obiit die XXIII Decembris anni MDCXLV. Narrat deinde Auctor, cap. 11, celebritatem sepulturæ et cap. 12 varia adducit curationum beneficia, ad invocationem venerabilis Olympiæ cœlitus obtenta; quæ Auctor ex processu informativo, super iis facto diebus XIV et XXX Novembris anni MDCXLVII, excerpsit.

Ecclesiam B. Aloysio construit,

et moritur 23 Decemb 1645.

84 Supersunt aliqua, sed quæ multorum instar habent, dicenda de Principe Gridonia ex P. Manzino. Fuit illa natu minima Sororum, sed non minor his excellentia virtutum et austeritate sanctitateque vitæ; animi vero generositate, qua nec rebus prosperis movebatur, nec adversis cedebat, fortasse superior. Fuit huic quoque oblatum Principis alicujus, magni nominis, matrimonium; sed non minus constanter virginitatem

Gridoniæ amor Castitatis,

AUCTORE C. J.

A virginitatem professa quam soror sua Cynthia, edixit suasoribus, se, si certa foret, in statu conjugali statim a morte adituram cœlum ; perseverantem vero in Collegio Virginum passuram pœnas piaculares in Purgatorio usque ad extremum judicii diem ; prælaturam nihilominus statum Virginitatis suæ quantævis eminenti per matrimonium fortunæ. Ejus magnitudo animi tunc mirabiliter excelluit, quando per planum incedendo, nescio quomodo cadens in terram, alterum sibi crus fregit ; atque acerbissimos dolores, tunc ac deinceps per dies amplius centum, toleravit fortiter et æquanimiter, in perpetua fere insomnia, nullum dans indicium doloris sui, semper laudans Deum, et per intervalla meditatione rerum cœlestium et lectione librorum spiritualium sese confortans.

et tolerantiam ex fracto crure,

85 Exactis centum illis diebus, quibus lecto affixa decubuerat, nondum pedem humi figere potuit ; et compertum est, loco non suo collocata esse et coaluisse ossa. Quamobrem in consilium vocati plures chirurgi, constituerunt, denuo frangendum esse crus, ut recte curaretur. Inhorruerunt ad hanc sententiam circumstantes, non item Gridonia ; quæ se statim

quod male curatum

B chirurgo permisit ; ac destinato die, constanti vultu, manu effigiem Crucifixi tenens, ore identidem nomen Jesu inclamans, sustinuit tormentum ingens ac mortem quintuplicem. Quinto namque violento chirurgorum conatu ad frangendum denuo crus, vix tandem fractum est. Tum vero apparuit, quanta foret acerbitas doloris, ex patientis vultu, pallore letali obducto, et ex caligine oculorum, quos cœlo obversos tenebat sine motu ullo ; unde et adstantium alii suspicabantur, alii mussitabant, mortuam esse. Illa vero mox blande subridens jussit illos metum ponere ; se quippe vivere. Successerunt exinde per dies quinque continua fere deliquia animi ; lenitoque paulatim doloris sensu, sibique reddita, signabat identidem crudele vulnus signaculo sanctæ Crucis ; dolores et præsentes et præteritos offerens Deo, atque ad voluntatem ejus suam conformans.

denuo frangendum fuit.

86 Videri possit Deus, isthoc infortunii Gridoniæ corpori immisisse, ut animam ejus purgaret, ac pluribus suis donis locupletaret. Qualia autem illa fuerint, descripsit ipsa jussu Confessarii sui, postquam de integro curata fuit. Ita ibi loquitur : « Primam a lapsu meo noctem transegi pergivil, doloribus oppressa incredibilibus, et absque omni consolatione cœlesti. Sed non diu derelictam me

Divinæ ejus visiones.

C « sivit Dominus. Adfuit enim sub auroram, et me « appellavit nomine meo, Gridonia. Et respondi « ego ei, solo oculorum nutu. Appellavit me iterum « Dominus meo nomine, quasi jocando, et interro« gando me, qui valerem. Et ego ei altero respondi « nutu, et dixi ; Domine, tu nosti. Tum appellavit « me Dominus tertium, ut supra, nomine meo ; et « percunctatur : Qui vales ? Vin' ergo te sanem ? Et « ilico respondi ego ; Non, Domine : non id postulo ; « sed potius, ut in me ac de me fiat sanctissima « voluntas tua, a qua non recedam in æternum. « Tunc mihi visus est Dominus induere se decorem « Majestatis suæ, tam benigno dulcique aspectu, ut « nequeam explicare ; et hæc mihi dixit : Age, Gri« donia ; quoniam te comperio in omnibus confor« mem voluntati meæ, adsum ut te consoler, ac « ditem bonis cœlestibus, dignisque meo in te « amore. Neque enim vinci me patiar a te munifi« centia.

»87 Primum igitur, condono tibi quidquid a » nativitate tua usque ad hanc horam commisisti » peccatorum. Secundum, augebo tibi gratiam » meam, ac toto tempore quo jacebis infirma, sin» gulorum dierum ægrotationem tuam compensabo » meritis omnibus meis, quæ ego singulis totidem » diebus pro salute tua operando in terra acquisivi : D » atque id præstabo nullo onere tuo. Tertium, pol» liceor confirmoque tibi meum auxilium et pro» tectionem tui, tuarum sororum, ac totius Collegii. » Tibi adstabo prope, ut adjuvem ; te audiam, ut » exaudiam ; tibi loquar, ut consoler ; et faciam ut » cognoscas, quales quantæque sint inventiones » misericordiæ meæ. » Hactenus scriptura Gridoniæ, hic latine versa ; ex qua conjici facile potest, quam dilecta Deo fuerit anima ejus in hac vita, quantoque illa nunc gaudio abundet in cœlo. Mortis suæ diem prænuntiasse dicitur ; eumque clausit extremum anno MDCL, XVII Septembris.

88 Habes hic, lector, compendio nonnulla trium Sororum Acta, pluribus describi digna, verum id non est hujus loci. Habes in singulis magnanimitatem virilem, castimoniam illibatam, tolerantiam admirabilem, studium orationis perenne, observantiam mutuam humilitate mixtam, aliasque præcipuas virtutes, quibus excelluit B. Aloysius ; et quibus ipsæ similes fuerunt inter se. Deus vero ut monstret, similes quoque esse in gloria cœlesti, corpora omnium trium a corruptione servat immunia ; qualia anno MDCLXXIX die XXIII Septembris, post triginta annorum sepulturam, inventa fuerunt ; E prout dixi §. 1. Commentarii prævii.

CAPUT VIII.

Exhortatio domestica, a B. Aloysio habita in collegio Romano super mensam, festo Sanctorum omnium.

Ex omnibus quæ de gestis B. Aloysii retulimus, constare potest, illum non sua solius causa natum se putasse, sed omnibus omnia, secundum Religionis suæ instituta, factum esse. Hinc suis Castellione tum publice, tum privatim, explicuit doctrinam Christianam, pene puer ipse. Hinc Religionem ingressus, eamdem summa voluptate sua tradidit, tum domi servitiis nostris, tum in compitis rudi agrestium turbæ. Hinc Romæ frequenter in sodalitiis B. Mariæ Virginis ad studiosam juventutem, atque in triclinio super mensam ad Patres nostros pro concione dixit. Hinc Mantuæ rogatus a Rectore collegii, ad Patres illius incolas plerosque grandævos, ipse juvenis et alterius Provinciæ, exhortationem ad omnium utilitatem instituit. Hinc penultimo vitæ anno, Mediolano rediens Romam, Senis Sodales Marianos, ad hoc invitatus, egregie exhortatus F *est ad virtutem, pluresque illorum tum exemplo suo tum dictione impulit ad amplectendam vitam Religiosam. Similiter alias alibi sæpe peroravit.*

Exhortationum Aloysianarum una,

90 *Nusquam tamen legere memini, istiusmodi ejus Exhortationes ad alienas manus pervenisse, præter duas : quarum alteram Senis, dixit ad Sodales ; quamque pene vi extorqueri sibi passus est ad plurium utilitatem. Plura enim continuo ejus exempla fuere descripta a piis auditoribus, ea certatim sibi servare cupientibus : atque is qui autographum Beati nactus fuerat, illud pro sacra Reliquia diu post sibi carum ac pretiosum habuit. Alteram, qua Nostros in collegio Romano super cœnam exhortatus fuerat, nescio quis aut quomodo obtinuerit : fortasse Studiosorum aliquis nostrorum e Polonia, qui tunc ibidem (uti ex singulis fere Societatis nostræ Provinciis eo convenire aliqui studiorum causa solebant) cum Aloysio sacræ Theologiæ operam dabat. Certe in Poloniam authographum illud delatum est ; atque hodiedum in collegio Cracoviensi inter sacra cimelia pro Reliquiis servatur.*

habita Romæ ad nostros super mensa,

delata in Poloniam

91 *Autographum Senense aut ejus exemplum invenire nusquam adhuc potui, tametsi plura fuerunt, ut dixi, descripta. Ita tempus edax, etiam non longum, accedente mortalium in conservando negligentia, cito*

ab exemplari Italico

consumit

A *consumit multa. Autographi Romani exemplum e Polonia nactus Ceparius, ipsum, ne pariter consumeretur, impressum dedit post Vitam Beati in editione ejus Placentina. Eadem Exhortatio, sane concinna, mihi digna videtur, quæ in hoc Opere de Actis Sanctorum, Latine versa, posteritati conservetur : eoque magis, quod a Sancto et festo Sanctorum omnium dicta, perspicue monstrat viam, qua ad Sanctorum consortium pervenit Orator ipse, et omnes pervenire debemus. Sic igitur habet.*

Latine datur.

92 Inter multas mirabilesque visiones, quibus beatus Apostolus et Evangelista Joannes a Deo illustratus fuit, multa admiratione et consideratione digna videtur illa, quam ipse describit hisce verbis : *Vidi sanctam civitatem, Jerusalem novam, descendentem de cœlo, a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Hæc civitas, tametsi fortasse, secundum litteralem sensum, intelligatur Sancta Ecclesia esse ; videtur tamen spirituali sensu accipi posse, juxta doctrinam S. Bernardi, pro conversatione Christi Domini nostri, quam ipse nos docuit exemplo suo hic in terris, quamque ab ipso didicerunt secutique sunt Sancti omnes, quorum hodie memoriam celebramus.

Apoc. 21.

Civitatis cœlestis, id est perfectionis Christianæ

B 93 Dicit namque citatus Bernardus, Christum, dum cœlestis disciplinæ magisterium terris intulit simul etiam supernæ illius Jerusalem visibilem quamdam imaginem et speciem in se ipso ostendisse. Et causam subjungit his verbis : *Nec frustra in terris visus est homo cœlestis ; cum de terrenis cœlestes quam plurimos fecerit sibi similes.* Neque vero tantum exemplo suo et in se ædificare Christus voluit hanc novam civitatem, de cœlo descendentem : sed hodie nos quoque docere vult modum construendi in nobismet ipsis hanc sanctam Jerusalem, quæ est civitas amoris Dei ; dum nos docet in S. Matthæo Beatitudines, ex quibus illa componitur : interque illas, ait S. Bonaventura in quadam Apologia, in defensionem pauperum scripta, non absque mysterio referri primo loco hanc ; *Beati Pauperes spiritu etc.* Hæc enim, inquit ille, est quodammodo fundamentum hujusce civitatis novæ, cujus nos Christus constructionem docere vult. Cum igitur de hac sola Beatitudine tractandum mihi tantummodo sit, in duas partes totam dictionem dividam. Prima inquiret causam, cur Beatitudo ista a Christo posita sit primo loco : altera proponet momenta, quibus C nostra voluntas inclinetur ad eam amplectendam.

Serm. 27 sup. Cant.

Matth. 5.

primum fundamentum paupertas Evangelica.

94 Ad primum quod attinet, scribit S. Ambrosius, subesse mysterium, quod Christus suum illum divinum sermonem orsus fuerit a commendatione Paupertatis ; *Ordine enim, inquiens, prima est, et parens quædam generatioque virtutum : quia qui contempserit secularia, ipse merebitur æterna.* Contra vero, fieri non potest, ut quis mereatur regnum cœlorum, et consequatur in hac vita Beatitudines reliquas, nisi prius studeat consequi spiritus paupertatem. S. Hieronymus, relato Cratis Thebani facto, qui veniens Athenas, magnam a se projecit vim auri quod portabat, ratus non posse divitias possideri, et virtutem acquiri : hoc, inquam, relato exemplo, subdit Hieronynus ; *Nos autem suffarcinati auro, Christum pauperem sequimur?* Quasi diceret, fieri id non posse. Quemadmodum enim ædificari non potest civitas aut turris absque fundamento ; ita construi non potest hæc civitas nova Jerusalem, quam Christus hic excitandam docet, absque fundamento suo, quod est Paupertas spiritus. Quoniam ut, teste S. Augustino civitas Babylonia fundata est super cupiditate rerum terrenarum ; ita, teste S. Bonaventura, fundamentum civitatis Jerusalem est abalienatio ab iisdem rebus terrenis et amor paupertatis spiritus. Præterea sicut arbor ferre non potest

Lib. 5 in Luc. c. 6,

Epist. 13

In Ps. 14. *Est illa etiam*

D fructus, nisi bene radicata sit ; ita accidit quoque arbori virtutis, cujus radices in corde nostro, uti ait S. Franciscus, sunt spiritus paupertas. Adde quod lampadem accendere nemo possit, nisi prius immissum sit oleum, quod veluti cibus et nutrimentum lucis est. Haud secus nobiscum agitur. Si accensam in corde nostro tenere cupimus amoris Dei lampadem ; oportet illud prius vacuum sit aqua, quæ rerum terrenarum est cupiditas ; ac impleatur oleo Paupertatis, quæ ab eodem S. Francisco appellatur cibus et nutrimentum aliarum virtutum.

AUCTORE C. J.

radix virtutum,

S. Bonav. in Vita S. Franc.

95 S. Catharina Senensis, scribens ad quasdam Sanctimoniales Florentiæ, inculcat illis, lampadem cordis plenam oleo humilitatis, et accensam lumine, tum cognitionis propriæ, tum bonitatis divinæ, tenendam esse in manu timoris cum intentione sancta. Dicit enim, quod uti lampas superne larga est, inferne vero angusta ; sic se debet cor nostrum dilatare versus cœlum Christumque, et coarctare versus mundum ac vanitatem ejus. Quia casbanter oleo Virgines fatuæ, extinctæ fuerunt earum lampades : quod nobis quoque continget, si spiritu deficiamus. Quamobrem, si volumus ædificare in nobi hanc civitatem , si plantare hanc arborem, si lampadem accendere, debemus totis viribus incumbere prius in hoc studium Paupertatis spiritualis : quæ E qualis sit, quantumque amari a nobis debeat, ut cognoscamus, considerandum nobis est, quam ipsa in se bona, quam amabilis, ac desiderabilis sit.

Epist. 157.

oleum lampadis,

Ps. 11

et fons omnis boni

96 Opinio hominum mundanorum est, amabiles esse divitias : *Beatum*, inquit Psalmista, *dixerunt populum cui hæc sant.* Verum non ita se res habet, testante eodem Psalmista quod *Divites eguerunt et esurierunt ; inquirentes autem Dominum, minuentur omni bono.* Et sane nullum boni genus est quod hujusmodi desit. Cum enim quidquid venit boni nomine, aut utile, aut delectabile, aut honestum sit ; patebit consideranti, nihil horum Paupertati spiritus deesse. Imo vero tam abundanter illa in ista sunt, ut nihil utilius, nihil delectabilius, nihil honestius usquam sit quam sancta illa Paupertas, tam studiose a Christo Sanctisque omnibus culta et ardenter amata.

Ps. 33.

97 Et utilitates quidem ejus infinitæ sunt. Sed nihil attinet hic producere alias, quam quæ suggeritur in præmissis verbis ; *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Videlicet Paupertatem illam esse thesaurum et pretium, quo comparetur regnum cœlorum. Appello S. Augustinum. F Dicit, *Felicitas magna est Christianorum, ut paupertatem faciant pretium regni cœlorum. Vis nosse, quam locuples sit? Cœlum emit. Quibus thesauris conferri potest, quod videmus Paupertati indultum?* Attamen quid nos juvaret comparasse ingentem thesaurum, aut emisse dominium in regione longinqua ; si postmodum non possemus adire ejus possessionem, aut fructu ejus gaudere? Ne id nobis eveniat, facit Paupertas, auferens quidquid impedire possit, quo minus contendamus in patriam nostram, in eaque reposito thesauro nostro fruamur. Patria illa, ubi thesaurum habemus, est civitas cœlestis Jerusalem, ad quam, teste S. Bernardo, *arduus est ascensus :* atque illuc ascendere volenti maximum, eodem teste, impedimentum affert pondus divitiarum. Quis autem modus tollendi hoc impedimentum? Paupertas spiritus. Audi rursus Bernardum. Hæc facit, *ut tam felici facilitate, quam facili felicitate curramus ; quoniam exonerati sumus.* Neque solum aufert obstacula, quæ impediunt ascensum, sed alas quoque addit ad volandum. Hæ sunt alæ quas optabat Propheta, dicens : *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, ut requiescam?* De hisce item alias ait S. Augustinus ; *Viscus alarum spiritualium est affectus* *rerum*

tam utilis,

In Epist. S. Jacobi et Sermon. de verb. Apost. *quia cœlum acquirit,*

et facilem eo ascensum præbet ;

Ps. 54

A *rerum terrenarum. Concupisti? Adhæsit.* Si volare igitur ad cœlum volumus, abjiciendæ sunt res caducæ, et assumendæ hæ duæ Paupertatis et Paupertatis spiritus alæ, quibus feramur ad locum, ubi thesaurus noster est, ibique illo perfruamur.

AUCTORE. C. J.

quam delectabilis,

98 Neque tantum habet utilitatem suam, sed delectationem quoque Paupertas spiritus. Hinc fortassis non promittit Christus Dominus huic virtuti tantummodo præmium futurum, uti reliquis Beatitudinibus; sed præsens quoque, dicens; *Beati Pauperes spiritu, quoniam vestrum est regnum cœlorum. Est,* inquit : quasi velit insinuare, virtutem hanc præsenti tempore secum ferre singularem delectationem et gaudium. Paradoxon quidem aliquibus videor loqui, dum Paupertatem esse delectabilem dico. Verum aliter illis videbitur, ubi consideraverint, non appellari a Christo beatos *Pauperes,* sed *Pauperes spiritu;* illos nempe, qui sponte ac voluntate sua sunt pauperes. Ingens igitur intercedit discrimen inter unos atque alteros Pauperes, inter Pauperes necessitate et Pauperes voluntate. S. Joannes Chrysostomus comparat paupertatem cum fornace Babilonica, in quam tres illi pueri B apud Danielem injecti fuerunt. Quantumvis enim ignis natura sua urat, cruciet atque absumat; nihilominus tres pueri prædicti, qui volentes eo immissi fuerunt amore Dei, non modo nullum ab igne dolorem aut noxam passi sunt, sed in medio ejus gaudebant potius, ac cœlesti rore divinitus aspersi refrigerabantur. Sic et paupertas, ex se quidem affligit cruciatque acriter : at Pauperibus spiritu, qui vosuntarie tales sunt, neque dolorem neque molestiam affert, sed potius refrigerium et consolationem, per gratiam Dei largiter affluentem.

quo fruitur spiritus vere pauperum,

Hom. 4 in Matth.

non solum in futuro,

99 Neque vero putandum est, consolationem hanc spiritualem cœlestemque delectationem tantum nasci ex spe futurorum bonorum, quibuscum commutamus temporalia nostra. Nascitur quoque ex ipsis temporalibus rebus, quæ feliciores nos reddunt, et uberiorem voluptatem gaudiumque pariunt, quando relinquuntur pro Christo in Religione, quam afferre possint illis, qui opulentissimi sunt in mundo. Egregie hoc notat S. Bernardus in Cantica, explicans hæc verba Christi apud Matthæum; *Beati pauperes spiritu* etc. *Non putent,* inquit, *divites hujus seculi, Fratres Christi sola possidere cœlestia, quia audiunt; Beati pauperes spiritu : non eos, inquam,* C *æstiment possidere cœlestia : qui sola illa audiunt in promissione : possident et terrena, tamquam nihil habentes et omnia possidentes.* Unde, quæso, hæc possessio rerum omnium et felicitas, nisi ex paupertate spiritus? Audi eumdem Bernardum : sic prosequitur : *Et pro certo, tanto magis Domini sunt, quanto minus cupidi. Denique Fideli totus mundus divitiarum est; totus plane, quia omnia serviunt ei et omnia illi cooperantur in bonum.* Numquam major uspiam felicitas, consolatio, delectatio?

Serm. 21.

sed etiam in præsenti;

ac denique honesti,

100 Superest inspicienda honestas, quæ invenitur in paupertate; eamque in illa comperiemus longe excellentiorem esse, quam sint alia duo, quæ diximus, bonorum genera. Hanc vero illius excellentiam tametsi ex variis capitibus commonstrare possem, nolim tamen plura eo conferre quam duo. Primum esto, inspicere, quantopere hæc virtus paupertatis, et paupertatis spiritus, id est paupertatis cum humilitate conjunctæ, placeat Deo. Alterum, considerare, qualia illius exempla nobis reliquerint Christus Dominus et omnes Sancti ejus : quos utique par et honestum est nos quoque imitari, quia ipsi instituerunt viam, quæ ducit in cœlum.

quia placet Deo,

101 Primum itaque æstimemus, quam honestum sit, velle Deo placere, tum propter suam bonitatem et beneficentiam nobis exhibitam; tum quia divinum ejus placitum regula est omnis rectitudinis et honestatis. Hinc Deo, interrogatus sæpenumero a fratribus suis S. Franciscus, quid præstare possent, quod gratissimum sit; respondere solebat, nihil gratius ei fore quam studium paupertatis. Facit huc etiam, quod S. Bernardus observat de apparitione Angeli, ad Pastores in Christi nativitatem missi, dicens : *Quam multi potentes, quam multi sapientes hujus seculi, hora illa in stratis mollibus quiescebant; et nemo eorum dignus habitus est novam videre lucem, scire magnum illud gaudium, Angelos audire canentes.* Tum hinc præclarum ducit argumentum : Si tanto amore dignatus est Deus pastores illos, qui erant pauperes necessitate, propter ipsum beneplacitum quod ei affert paupertatis virtus; quanto majore dignabitur amore idem Deus pauperes spiritu, qui voluntate sua tales sunt. D

S. Bonav. in Vita ejus.

Serm. 3 de Nativ.

et assimilat hominem Christo,

102 Alterum honestatis, in hac virtute residentis, caput sumo ab exemplo Christi, et omnium Sanctorum ejus : quod tantæ efficacitatis est apud illos, qui luce divina illustrati, hoc ipsum penitius cognoscunt, ut cogat animas, quæ eo cognitionis venerunt, mirabilia loqui. Has inter numeremus licet S. Catharinam Senensem, in una Epistolarum suarum scribentem, quod magis desideraret incedere per viam qua Christus et Sancti ejus præcesserunt, tametsi illic dolores, tormenta varia, ac tandem ipsas, post absolutum hujus vitæ cursum, perpetuas inferorum pœnas subire deberet; quodque illam insisteret libentius, quam quamvis aliam, etiam talem, quæ multam in hac vita voluptatem allatura, ac deinde in paradisum cœlestem perductura esset. Si igitur tanto Christum studio sectari debemus, utique considerandum nobis est, quibus ipse et Sancti ejus tum verbis, tum exemplis, hanc nos virtutem docuerint. S. Bernardus ita loquitur : *Hæc enim est via quæ potest salvare animas vestras, et non est alia præter ipsam. Qui aliter vadit, cadit potius : quia sola humilitas exaltat, sola est quæ ducit ad vitam.* Ipsa quoque experientia id docet per vitas Sanctorum, qui magis conspicui fuerunt in quolibet ordine; puta Apostolorum, Martyrum, Pontificum, Confessorum etc. E

Serm. 2 de Ascens.

ac sanctis eum per ipsam secutis;

103 Et primum quidem si oculos conjicimus in Christum Dominum, nihil attinet in illo considerare aliud, quam quod docet Apostolus : *Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives.* Talis autem fuit ejus paupertas, ut, ipsomet testante, cum vulpes foveas suas habeant et volucres cœli nidos suos, ipse tamen non habuerit ubi sacrum caput suum reclinaret. Christi exemplum secuti sunt Apostoli tamquam veri ejus discipuli, de quibus universim testatur S. Paulus. *Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus.* De gloriosis vero Christi Martyribus, ita loquitur cum eodem Paulo Sancta Mater Ecclesia : *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti.* De sanctis Confessoribus, qui divitias habuerunt in hoc mundo, testatur eadem Sancta Ecclesia, quod pauperes fuerunt spiritu; applicando illis istud Ecclesiastici; *Beatus vir qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris.* De sanctis Monachis et Eremitis suppetunt nobis exempla S. Pauli Eremitarum primi, S. Symeonis Stylitæ, S. Hilarionis, et aliorum. Inter Sacerdotes et Levitas habemus sanctos Dominicum et Franciscum; qui novum paupertatis genus instituentes, non vituperio, sed potius laude digni fuerunt, uti ait S. Bonaventura; cum paupertatem Christi perfectius imitati sint. Denique ad Virgines quod spectet, notum est exemplum S. Claræ Virginis, et Matris multarum Virginum quæ tantum adamabat hanc sanctam paupertatem, ut de illa

2. Cor. 4.
Matth. 8. 20.
F

2. Cor 4.

Hebr. 11.

Cap. 31.

Ant. n. 3. Dial. c. 13.

A AUCTORE. C. J. illa mentionem apud suas faciens, dicere soleret, suum illud monasterium tunc stabile firmumque fore, quando sanctæ paupertatis vallo bene munitum esset.

ideoque Christianis amanda est. 2. Reg. II.

104 Hinc concludere sermonem hunc possim verbis Uriæ ad Davidem : *Arca Dei, et Israel, et Juda habitant in papilionibus, et Dominus meus Joab et servi Domini mei super faciem terræ manent : et ego ingrediar domum meam, ut comedam et bibam et dormiam cum uxore mea?* Absit a nobis, ut quod alii faciunt, deserto Christi et Sanctorum ejus pauperum exemplo, delicias divitiasque adamemus : sed unusquisque potius dicamus id quod de se scribit S. Gregorius Nazianzenus, qui hanc sanctam paupertatem sibi gloriæ ducens, ita secum ratiocinabatur. *Exprobrabunt nobis paupertatem nostram. Verum hæc divitiæ meæ sunt ; hanc mihi gloriæ verto ; hac propemodum ad superbiam insolesco. Dumque illam mihi improperant inimici mei ; aliud mihi objicere non videntur, quam quod insistam vestigiis illius, qui cum dives esset, egens propter nos factus est. Utinam spoliare me possem vilibus hisce panniculis quibus contegor, ut fugerem hujus sæculi spinas, quæ morantur ac retrahunt properantem accedere ad Deum.* Istiusmodi quoque debet esse desiderium cujusque nostrum et omnium illorum, qui quod profitentur, veri esse volunt servi Jesu Christi. Amen.

APPENDIX

APPENDIX

ADDENDORUM ET MUTANDORUM

AD ACTA SANCTORUM

MENSIS JUNII

TOMO QUINTO, DIE XX.

NOT. 1 C. J. *Actum est hoc die de* S. Adalberto *Magdeburgensis ecclesiæ archiepiscopo primo, anno* DCCCCLXVIII *die* XVIII *Octobris, ut alibi ostendimus, ordinato. Acta ejus mutuatus est Papebrochius ex seculo* V *Sanctorum Benedictinorum, a Mabilione ex variis scriptoribus collecta; quæ ut studiose* B *concinnata sint, nonnulla tamen in illis mihi visa fuerunt, aut obscuriora aut minus conformia historiæ, quæ pro modulo meo conatus sum elucidare, impresso illa de re tractatulo sequenti.*

§. *IV. Nonnulla in Commentario præmisso corrigenda.*

Altius quidem Commentarius hic videri possit repetitus esse, et latius ad aliena evagari, quam ratio sanctitatis et gestorum S. Adalberti *exigat. Dum tamen ita impressus jam est; aliud hic non agam, quam ut nonnulla, quæ in illo obscuriora sunt, illustrem; aut quæ minus vera, corrigam. Orditur Commentarium illum Auctor suus a fundatione Monasterii Magdeburgensis enumeratque mox num.* 3, *primos ejus Abbates,* Annonem, Otwinum, Richarium; *quibus ei* videtur successisse Riddagus. *Sed aliter docent Chronica Magdeburgensia; et ex illis, ipse etiam Auctor Commentarii, num. suo* 13; *ubi legitur* Richarius Abbas, *quo tempore novus erigebatur Magdeburgensis Archiepiscopatus,* brevi pulsatus valetudine, terrena mutasse C cœlestibus; *eique* in ipsa Sedis mutatione *(quando nempe ex urbe in suburbium translata est)* successisse Herdiggus; in eadem *(uti addit Chronicon Magdeb. impressum a Meibomio juniore anno* MDCLXXXVIII) Congregatione nutritus et electus. *Ad hæc legitur in eodem Chronico impresso, pag.* 282, *Giselarius Magdeburgensis Archiepiscopus ordinasse* Riddagum, defuncto Herdiggo, secundum S. Joannis Baptistæ, *id est monasterii ad suburbium translati,* Abbatem. *Scripsit quoque Meibomius senior Chronicon ejusdem monasterii S. Joannis Baptistæ, quod* Bergense *vocat, quia in monte (mons enim Saxonibus* Bergh *sonat) situm est. Ibi Auctor ille, Abbates monasterii omnes annumerans, et eorum gesta attexens; non tantum dicit, Richario successisse Herdiggum seu Herdingum, verum etiam totos* XXII *annos monasterio præfuisse; orsum illud gubernare anno* DCCCCLXVIII, *mortuum vero* DCCCCXC Nonis Sextilis: *atque tunc demum successisse Riddagum, et annos* XV *vixisse. Successores alios qui volet, Meibomium adeat. Interim corrige sis errorem ut sequitur.*

Richario Abbati non successit Riddagus sed Herdiggus, et huic Riddagus.

Pag. 28 *num.* 3 ℣. 23 — *Huic vero successisse videtur Riddagus* — lege — *Huic vero successit Herdiggus, a fundatione monasterii Abbas quartus; a translatione vero ejus in suburbium, primus. Herdiggo successit Riddagus.*

Alterum est, quod emendatione indiget, num. 7 *Commentarii, ubi Auctor corrigit Cardinalem Baronium, ad annum Christi* DCCCCLXXI, *distinguentem tres istius seculi* X, Adalbertos *sive* Adelbertos, *viros religionis zelo et sanctimonia excellentes; cum revera, inquit, duo tantum fuerint, nempe* Adalbertus, *ab* E *Ottone Magno creatus* Archiepiscopus Magdeburgensis *primus (idem qui antea e monasterio S. Maximini Treviris ab eodem Ottone evocatus, susceptaque Episcopi consecratione, ad conversionem Russorum missus fuerat) et* Adalbertus, Pragensis Episcopus ac Martyr. *Atque hac quidem parte correctori ego libens consentio. Verum ipsemet hujus ejusdem numeri* 7 *initio, tertium alium temporis ejusdem Adalbertum invehit,* Corbejæ novæ in Saxonia monachum, quem Otto Apostolum in illas gentes (qui dicuntur Runi sive Rugiani, et habitant in corde maris, *videlicet in* Rugeu *insula)* transmiserit. *Hic enim* Adalbertus, *novæ Corbejæ Monachus, diversus omnino est ab Adalberto Pragensi Episcopo, qui numquam Corbejam incoluit; nec non ab Adalberto S. Maximini, quem Auctor ipse Commentarii operose probat, non ad Rugianos et insulam Rugen; sed ad Russos et proprie dictos, rogatu Helenæ eorum Reginæ missum ab Ottone fuisse: quemque nos cum ipso consentimus, factum deinde Archiepiscopum fuisse primum Magdeburgi: non item, Adalbertum monachum Corbejensem: quem, ut equidem fatear, nusquam comperio, aut ad Rugianos insula maris Balthici; aut ad Russos proprie dictos Reginamve* F *Helenam fuisse missum, aut ad Archiepiscopatum Magdeburgensem fuisse assumptum. Sed neque ullo id argumento probat Auctor Commentarii. Sint ergo duo tantum illius temporis celebres sanctimonia Adalberti, quos jam nominavimus; alter, e monacho S. Maximini et Episcopo Russorum, proprie dictorum, Archiepiscopus Magdeburgensis primus; alter Episcopus Pragensis, ac deinde Martyr apud Prussos; uterque e familia S. Benedicti. Hinc corrige denuo Commentarium delendo primos quatuor versus numeri* 7. *et hæc substituendo.*

Recte distinctis Adalbertis, Magdeb. et Pragensi; ab utroque etiam distinguendus est tertius, Corbejensis; si quis tamen in Corbeja tunc fuit.

7 *Slavi isti seu Russi,* qui dicuntur Runi sive Rugiani, et habitant in corde maris *Balthici, in insula, vulgo hodiedum* Rugen *dicta; omnino distinguendi sunt a* Rugis, *sive (ut alii rectius scribunt) a* Russis, *ad quos Otto Magnus extractum e S. Maximini Treviris monasterio Adalbertum, anno* DCCCCLXI *Apostolum misit; uti mox pluribus monstrabitur. Hujus Adalberti etc.*

Addi quoque ad calcem numeri 19 *hæc velim — Hactenus Chronicon Magdeburgense MS. a Commentatore sæpenumero laudatum et allegatum, cui adjice ad ampliorem sancti viri laudem, ex alio, item Magdeburgensi, impresso nuper ut jam dixi, a Meibomio juniore, sequentia:* Adalbertus itaque, primus Magdeburgensis

Elogium Adalberti Magdeb. ex coævo,

A deburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, præcessit annis XIII; menses VIII. Hic instructissimus omnium liberalium artium scientia, perfectus discretione, mansuetudine, innocentia, in diebus sui Sacerdotii solerter commisso invigilabat gregi. Inter ceteras quoque dotes gratiæ, ut post patebit, spiritu emicuit prophetiæ; instantia doctrinæ et operum, se merito monstrabat Pastorem; primum, ubi rationabile secuturæ constructionis surgeret ædificium, ab Ottone positum supra firmam petram, constabiliens fundamentum. Namque ut omnium prospicere posset saluti,

Magna licet nactus, cunctis fuit omnia factus;

Magnis par factus, parvis in parva redactus; sic exterioris rei exercebat negotium, ne ab internis et specialibus (*forte* spiritualibus) averteret studium; sic dominium exercens in populo, ne vigilantiæ suæ curam minoraret in Clero. Unde sæpe nocturno silentio, duobus tantum comitantibus, ad ovile S. Joannis Baptistæ, et S. Mauritii inopinatus venit, *cum reliquis ut in fine num.* 19.

ejusque præclari alumni;

Et porro: Nutrivit sane filios plures secundum inanem seculi fastum nobiles; quodque in his Deo magis placuit, vita et moribus insignes; interque B omnes canonicæ possessionis sectatores, perfectioris testimonii cœlestis aulæ milites. Germinavit igitur Magdeburgensis Ecclesia, velut hortus deliciarum, folia virtutum, et poma ferens bonorum operum: quem dum perflaret auster leni spiramine, cœperunt longe ejus aromata profluere: quia ex his multi diversis in locis Episcopali officio functi, vel aliis dignitatibus, merito suæ conversationis et industriæ, sunt promoti: sicut ex ipsorum numero Giselarius et Waltardus, ejusdem Sedis Pontificio postea meruerunt sublimari. Inter quos et regiæ stirpis Wogieteth, sed ab ipso Archiepiscopo, æquivoco nomine dictus Adalbertus, emicuit; qui postea Pragensis Episcopus, glorioso martyrio coronari meruit: cujus consodalis sanctus Bruno, qui et Bonifacius, nobilitate et meritis illi per omnia simillibus, dum passionem et actus ipsius scribendo miratus est, ipse nihilo minus Archiepiscopus gentium, pari agonis triumpho subsequenter, in confinio Russiæ et Lituæ regionum, martyrizatus est; sicut indicat liber gestorum ejus. Horum ergo Patronus et Deo dignus Episcopus Adalbertus, defuncto Bosone Merseburgensi Episcopo, ordinavit pro eo præfatum Giselarium, secundum; Volcoldum quoque secundum, Misnensi; Fridericum secundum, Ci- C zensi; Volcmarum tertium, Brandeburgensi, Ecclesiis Episcopos.

quorum unus Adalbertus Pragen.

ipse vero mortuus revelavit non successurum sibi Othricum electum

Gratia prophetiæ (quam emicuisse in Adalberto, dictum est supra) monstratur deinde in eodem Chronico impresso, præcipue eluxisse in eo, quod vir sanctus, tam in vita sua non semel, quam post mortem, Walthardo sibi dilecto apparens, negaverit, unquam sibi Othricum in Archiepiscopatu successurum; quamvis cognosceret omnium studia in illum ferri: et vero totius populi Clerique consensus, mortuo Adalberto, eumdem illi successorem reipsa elegit. Attamen non successit, Deo aliter præter expectationem disponente.

Nunc redeo ad num. 20 Commentarii, cui prædictionum narratio, ex alio Magdeburgensi chronico MSS. recte inserta est; quia ad gloriam S. Adalberti et spiritum ejus propheticum demonstrandum, valet plurimum. At vero quæ sequuntur ibidem de Giselario, quomodo Othricum supplantaverit, sibique dolo aperuerit viam ad Archiepiscopatum; quæque Scriptor istius Chronici cum aliis, non recte detorquet ad invidiam et infamiam Romanis judicibus conflandam, abesse a Commentario possunt ac velim; quia, præterquam quod injuriosa sint, nihil faciunt ad gesta S. Adalberti, quo de hic agitur.

AUCTORE C. J. mox a Giselario turpiter supplantatum;

D *Rectius scribit Auctor Chronici Magdeburgensis impressi, majorem conflando invidiam Giselario, tamquam architecto fraudum et malorum, quam Romanis judicibus, sic in illum invehendo:* Sed age quæso, o Antistes, dum sic adeptum leve pondus æstimas, ferre virgam pastoralem et pallium delectabile, quodque tibi a subjectis impenditur obsequium; quæ putas in tremendo examine tibi locorum facies erit? Ubi tunc quisque causæ suæ vix sufficit, tu pro tot animabus, addita sine dubio et tua anima, rationem reddere habebis, velut si naturaliter a Deo, pro una, tot animas susceperis. Dolemus namque et vere erubescimus, de te talia scribere, vel potius aliquem ex nostræ Ecclesiæ Pontificibus talia imprudenter perpetrasse. Sed sicut bona bonis in exemplum, sic et mala ad cautelam non incassum scribimus, ut dumtaxat pro privata gratia vel odio, veritatem non excedamus. *Sed hæc, ut diximus, ad S. Adalbertum nihil attinent. Attinet vero, ejus Epitaphium, sepulcro inscriptum, ex eodem Chronico impresso huc afferre. Ita sonat:*

et laudatur in epitaphio.

Præsul Adalbertus, omni virtute refertus,
Membra solo clausus, lætos agit æthere plausus:
Clerus eum plangit, nec non populum dolor angit. F
Ipsius hoc pietas meruit, fleat omnis ut ætas.

Othricus autem

Superest aliquid de Othrico dicendum, non quia gloriæ S. Adalberti intersit magnopere; sed ut Commentarius purgatior sit a mendis. Num. 20 in fine notatur, illum fuisse Monachum, idque intelligi ex ibidem dictis; quia nempe ipsum in extremis, relicti monasterii, et obedientiæ ob ambitionem prætermissæ, pœnituit. *Mallem hanc notationem deletam, ratus Othricum numquam in monasterio monachali, sub obedientia Regulæ S. Benedicti, vixisse; sed in monasterio sive claustro Canonicorum S. Mauritii, sub obedientia Præpositi aut ipsiusmet Archiepiscopi; et quidem a prima Archiepiscopatus atque ecclesiæ Metropolitanæ institutione ibi commoratum esse, et scholæ Magistrum egisse, donec inde cum facultate Archiepiscopi egressus, et debitæ illi obedientiæ vinculo solutus in familiam et obsequium transiit Imperatoris. Comprobari hæc possunt e Scriptoribus antiquis, quotquot fere Othrici mentionem faciunt uspiam. Paucorum verba profero, quæ simul etiam declarabunt, quantus vir ille fuerit. Auctor Chronici Magdeburgensis impressi pag.* 277 *sic scribit:* Cum Othricus Episcopi *Adalberti Magdeburgensis* moribus non conveniret, et ob hoc animum ejus erga se non rectum persentiret; postquam multos liberalium artium disciplinis nobiliter instruxerat, (quia et sapientia et facundia sui temporis Magistris incomparabilis erat, ibidemque scholis præfuerat) deliberavit, impetrata per Ottonem Cæsarem Rufum licentia, claustrum exire, et potius in aula et regia capella deservire. *Mortuus vero, ut paulo post dicitur,* clarum sapientiæ suæ memoriale reliquit in pluribus, sicut de eo legitur in Passione B. Adalberti Episcopi et Martyris, qui et ipse fuit ex discipulis ejus; *eodemque tempore* Magdeburgensis Ecclesiæ alumnus, *uti pag.* 280 *notatur; atque ex pag.* 275 *a me supra jam notatum est.*

non fuit Monachus Benedictinus,

sed ex claustro Canonicali transgressus in aulam Imperatoris, F

Passio et Vita S. Adalberti Pragensis non tantum una, sed duplex, legi potest Tomo nostri Aprilis. In priori Vita pag 181, *num.* 3, *sic scribitur:* Ipso tempore *(quo Adalbertus ille adhuc puer, Magdeburgi ab Adalberto Archiepiscopo inunctus fuit sacro Chrismate, et litteris operam dabat)* erat Magister scholarum Octricus quidam Philosophus, sub quo turba juvenum, et librorum copia multa, nimis crescente studio, floruerunt.

Vita altera pag. 190 *num.* 4 *innuit clarius, Adalbertum Pragensem Magdeburgi in Schola S. Mauritii studiis vacasse; et num.* 5, *ampliori cum laude de Magistro*

A *gistro ejus sic loquitur :* Scholis præerat tunc Ottricus quidam facundissimus, ætate illa quasi Cicero unus, cujus memoriale clarum usque nunc intra Saxoniam habetur : quem, quantus foret, discipulorum facies inspecta, sine lingua, sonat ; et per vicinas urbes circumquaque diffusa sophia digito monstrat. *Postea addit, eumdem Adalbertum* annos ter ternos in arena studii, palæstram exercuisse ingenii ; *quando* capella Regia, Magistrum tulit.

Sed ex ipso Commentario, eodemque ejus numero 20, *ex quo Commentator putat intelligi* Othricum fuisse Monachum ; *conemur ostendere, rem aliter se habere. Ratio Commentatori unica sic loquendi est, quia Othricus, morti proximus, doluit,* quod unquam monasterium suum et obedientiam, propter ambitionem, dereliquit. *Verum, si per* Monasterium *hic ego intelligam, quod initio ejusdem numeri intelligitur,* claustrum *Canonicorum, qui suam quoque obedientiam habebant ; evanescit totus Othrici monachatus, saltem quatenus a Commentatore assertus est. Dicitur autem initio ejusdem numeri, inter Adalbertum Archiepiscopum Magdeburgensem et Othricum, istius Ecclesiæ* Magistrum scholæ, *non bene convenisse ; atque ideo*

ubi etiam sub Archiepiscopi obedientia videbatur,

B *hunc maluisse* inde exire, quam in monasterio permanere. *Quod monasterium utique aliud non est, quam ubi erat schola. Ibi vero etiam sub obedientia Archiepiscopi fuisse illum, ostendunt verba sequentia, quia* Cæsar *ipse Othrico* apud Archiepiscopum licentiam sibi serviendi vix *potuit* impetrare.

Porro Scholam illam fuisse in claustro ecclesiæ Cathedralis, sive S. Mauritii, apertissimum est ex eodem Commentario num. 3, *ubi legitur ex Chronico Magdeburgensi MS. ad annum* DCCCCLXXXXV, *quod* Ekkihardus, tunc Custos ecclesiæ S. Mauritii et Magister Scholæ fuit ; *rogatusque,* Thietmarum *sive Ditmarum, suum tunc ibi discipulum,* ob rem necessariam matri remisit. *Eadem habet quoque Ditmarus ipse lib.* 4, *Chronici pag.* 41, *nisi quod de se loquens, dicat : Ekkihardus rogatus fuit,* ut me ob rem necessariam matri meæ remitteret. *Venerat eo Ditmarus aliquantum ante hoc tempus. Postquam enim* Rigdago, Abbati secundo *S. Joannis Baptistæ* commendatus, ibi tres annos conversatus *fuerat ;* in omnium festivitate Sanctorum ad S. Mauritium *translatus, et* Fraternitatis consortio junctus est *a patre suo, paulo post mortuo ; uti scribit ipse pag.* 39.

juxta ecclesiam Cathedralem S. Mauritii ;

Jam vero idem Ditmarus, quæ de Ekkihardo ejus-
C *que Magisterio Scholæ ad S. Mauritium, dicta sunt, comprobat etiam ipse pag.* 48. *Verba ejus, quia et laudem viri et modum diemque mortis ejus, alibi frustra fortasse quærenda, complectuntur, lubet adscribere ex Codice nostro MS. qui impresso longe correctior atque integrior est.* Prædictæ, *inquit,* Custos ecclesiæ *Magdeburgensis* Ekkihardus, cognomine Rufus, arte Grammaticus, et tunc Magister Scholæ, cum in una dierum altare majus, auro, gemmis, et optimo electro incomparabiliter adornatum considerare voluisset, si aliquid in eo deesset ; ex improviso ab eodem deprimitur, et ex hac collisione tardatus, pecuniam a se diu congregatam, larga manu distribuendam, Walthardo Præposito commisit ; et post paucos dies, pridie Nonas Septembris, spiritum fidelem exhalavit. Quem non in aliqua re accuso ; sed hoc veraciter scio, quod siquis S. Mauritium *(in cujus nempe ecclesia infortunium illud Ekkihardo obvenerat)* offendit, damni consequentis periculum imminere sibi, non ignoret.

ubi et Ekkihardus Scholæ Magister vixit

Tertium quoque Magdeburgensis ad S. Mauritium Scholæ Magistrum invenio Giddonem Philosophum ; *cujus* Magisterio *traditus fuit (teste eodem Ditmaro pag.* 82*) Bruno Querfurtensis Dynasta, idem qui postea gloriosus martyr occubuit in confiniis Prussiæ et Lituæ, Russiæve. Bruno ille enim in eadem Schola floruit, in qua antea floruerant sub Othrico Magistro* S. Adalbertus, *Pragensis Episcopus et Martyr item* Giselarius *et* Walthardus, *aliique,* vita et moribus insignes, interque omnes, CANONICÆ PROFESSIONIS sectatores, perfectioris testimonii. *Videtur hunc quoque Magistrum habuisse Ditmarus. Quia Brunonem prædictum, quem ait,* Magisterio Giddonis Philosophi *traditum fuisse, vocat* Contemporalem et Conscholasticum suum, *lib.* 6, *pag.* 82. *Ipse enim (ut Vita ejus, e Chronico Merseburgensi impressa post opera ipsius, narrat)* ætate competente Clericali vitæ assignatus, et tener adhuc in annis, S. Mauritio in Magdeburg servus ac spiritualis Frater dicatus *fuit ;* ubi per incrementa temporum ramum attigit Phythagoricum, *verosimiliter sub hoc Giddone Philosopho, Grammaticam sufficienter doctus sub Ekkihardo Grammatico.*

et Giddo S. Brunonis Martyris Magister,

D

et verosimiliter etiam Ditmari.

Plurimum lucis argumento præsenti afferent quæ de Episcopis, Canonicis, Monasteriis, Scholisque primorum Christianitatis per Saxoniam seculorum, leguntur in Chronico Riddagshusensi, collecto sub initium seculi XVII *apud Meibomium tomo* 3, *pag.* 381. *Laudato ibi zelo priscorum Episcoporum in prædicando per se verbum Dei ; dicuntur ipsi* habuisse secum Presbyteros

E

Illos præfuisse Scholæ

et Diaconos ; qui, si abesset *Episcopus, ejus* vicem certo ordine gerebant ; si præsens esset, labores ejus magna observantia juvabant, præcipue in Sacris peragendis et Sacramentis erogandis. Quotidianum officium erat, vacare precibus, et statis horis pias cantiones sive hymnos decantare. Hi Canonici dicebantur, quoniam in Collegium recepti, certum disciplinæ genus, legibus canonibusque præscriptum, profiterentur : unde et Fratres appellati ; vetustis annalibus et monumentis fidem facientibus ; et simul uno pistore et promo communi condoque usi sunt. Quin et ædes Episcoporum, quæ una cum Collegiis contiguæ basilicis erant, MONASTERIA dicta sunt, non minus quam Cœnobia ; nomine hodie etiam nonnullis in locis vulgo perdurante. Qui inter Canonicos præ reliquis doctrinæ eruditione et facundia pollebat, eum Episcopus Lectorem ordinabat, insignitum honorifica Scholastici appellatione, quæ cum Dignitate conjuncta in ecclesiis cathedralibus adhuc perdurat. *Tum producuntur ibidem nomina aliquot Scholasticorum, tum aliarum ecclesiarum, tum etiam Magdeburgensis : videlicet* in ecclesia Bremensi, tempore Adaldagi Archiepiscopi, florentissimo studio Scholas rexit Tiadhelmus quidam, magni illius Otrici, Ludimagistri Magdeburgensis, discipulus... Eamdem ibi provinciam sustinuit Albertus, quem dixi... Magdeburgensis Gymnasiarchæ Otrici meminimus antea.... In eadem schola docuit Eckhardus, arte Grammaticus... et Giddo Philosophus, præceptor Brunonis, Dynastæ Querfurtensis, a Prussis martyrio coronati.

F

in monasterio Bergensi

Refert quidem Collector Chronici, tres illos Magdeburgenses Scholasticos ad monasterium Bergense, Monachorum S. Joannis Baptistæ, extra civitatem, citans illam in rem Ditmari chronicorum librum 3, 4 *et* 5. *Sed frustra hæc : nihil enim ejusmodi inde probatur. Libro* 3 *agit quidem Ditmarus de Othrico laudabiliter, sed nihil affert, ex quo Bergensis Scholæ Magister fuisse dignoscatur. Primum ait, Clerum cum populo, post mortem Adalberti, elegisse Othricum* Confratrem *(sed suum utique, non Monachorum) in Archipræsulem Deinde ait,* inter Episcopum, *dum vivebat,* et Othricum, Scholæ Magistrum, numquam convenisse moribus *(quod videtur domesticum aut frequentem inter illos usum innuere) ideoque hunc* maluisse inde exire, quam in monasterio manere. *Quæ, quaso, discrepantia morum Episcopi et Othrici debebat hunc movere, ut monasterium suum relinqueret, si tota urbe remotus*

ex Ditmaro non probatur,

ab

A *ab Archiepiscopo et monasterio cathedralis ecclesiæ, in monasterio S. Joannis sub Abbate suo vixisset? Aut cur Imperator ab Archiepiscopo (quod ibidem dicitur) petiit, et vix impetravit, licentiam transferendi Othricum e monasterio ad suum famulatum; si is sub potestate Abbatis erat? Nihil amplius probatur e libro* 4 *et* 5 *Ditmari, pro Magisterio Ekkihardi et Giddonis in Monasterio S. Joannis; quos satis jam ostendimus, illud obiisse in S. Mauritii.*

Dicit etiam idem Collector Chronici Riddagshusani, quod Othricus docuit antea Corbeiæ ad Visurgim, successor Widekindi, viri doctissimi. *Ut credam, antiquiorem testem desidero, quem nullum affert Collector; cum alioquin ad singula fere asserta citet auctores suos, quamvis sæpe infeliciter, ut modo vidimus. Ipsi vero soli, post secula omnino sex integra, talia affirmanti sine teste, sine scriptura antiquiore, judico credi prudenter non posse; præsertim postquam eadem pagina deprehensus est citasse Ditmari locos. ad probandum Othrici, Ekkihardi et Giddonis Magisterium in S. Joannis; quod probari inde non potest ullo modo. Quod si tamen alicunde etiam monstraretur, Othricum Corbeiæ antea docuisse; nondum salvaretur Commentarius; uti patet ex dictis. Quamobrem dele numero ejus*

B 20. *ultimos quatuor versus, de monachatu Othrici.*

Pag. 33 *initio Commentarii de* S. Joanne Matarensi *studiose notatur* Garganus, *mons notus in Apulia, acsi penultima correpta pronuntiandum nomen esset; quia sic infra illo utitur poeta rhythmicus nescio*

NOT. 2 *quis; qui hoc ipso exemplo satis monstrat, se parum in talibus versatum esse: certe recedit a pronuntiatione passim recepta et ab auctoritate poetarum veterum, Virgilii, Horatii, Lucani, penultimam constanter producentium.*

Victor Gargani condebat Japygis agris. *Virg.*

Aquilonibus — Querceta Gargani laborant. *Horatius.*

Garganum mugire putes nemus. *Idem*

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas. *Lucanus.*

Contemni ergo præ his debet exemplum recentis Poetæ rhythmici, et scribendum in textu nostro Garganus, *ubiubi occurrerit.*

Pag. 80 *num.* 26 *ad calcem, quæ Papebrochius de* S. Adalberti *Reliquiis Namurci honoratis, notata reliquit, appone.*

NOT 3. *Reliquiæ S. Albani Namurci, unde accepta sint.*

C *Sed neque ausim affirmare, primum prædictæ ecclesiæ Patronum fuisse S. Albanum Moguntinum; quin potius dixerim, quod S. Willebrordus, natione Anglus, Ultrajectinus episcopus, condito Epternacensi monasterio in diœcesi Trevirensi, indeque per Hasbaniam excurrens usque Antuerpiam, cujus primam ecclesiam Epternacensibus suis commendavit, Namurco transiens, prædictam hujus loci ecclesiam dedicaverit in honorem S. Albani protomartyris Angliæ. Unde factum sit, ut, cum hujus corpus tempore Offæ Regis inventum celebri fama vulgaretur, canonici Namurcenses, ante præfatam desolationem petierint, et impetraverint Os illud scapulæ, quod istius integritati solum deesse, compertum est tempore Edouardi regis, sicuti dicetur die sequenti, ubi de Protomartyre isto in Analectis num.* 17. *Esto quod Parisius, rem istam narrans,* Hispaniam *nominaverit pro* Hasbania; *et prioris Patroni memoria confusa fuerit cum memoria synonymi martyris Moguntini; amissa jam pridem scapula, supra dicta.*

NOT. 4. *Distinguuntur Brivas, Brivates et Briva, locorum nomina.*

Pag. 84 *ad finem commentarii de* S. Peladio *seu* Palladio *adde notationem ex epistola Claudii Castellani super voce* Brivate *num,* 2 ℣ 9 *posita.* Brivate, *inquit ille,* aberratio est, quam Sammarthani induxerunt primi, habetque etiam Baudrandus. Errorem esse patet ex Notitia Galliarum Hadriani Valesii. Nam D iste sanctus *Liberatus* Ebrodunensis episcopus, gallice vulgo dictus *S. Livrau*, non est mortuus aut *Brivate* (quæ est, *Brivas, atis.*) ubi vos ponitis illum obiisse; aut *Brestiæ*, vulgo *Brest*, (quæ sunt *Brivates, atum.*) sed *Brivæ*, quæ cognominatur *la Gaillarde*, in provincia Lemovicensi, et est *Briva Curretia* Latinis. *Hæc ille locorum per Gallias scientissimus. Hinc loco citato pro* Brivate, *scribe* Brivæ, *aut* Brivæ Curretiæ.

AUCTORE C. J.

NOT. 5 *Belcayre quis locus.*

Pag. 86 *Annot.* b *adde in fine — docuit Castellanus, quid sit* Belcayre *et ubi: esse videlicet* Beaucaire *in Septimania seu hodierna Languedocia ad Rhodanum fluvium, cujus verum nomen Latinum sit* Belli—quadrum, *alias* Ugernum, *quod nonnulli, inquit, male acceperunt pro insula* de la Vergne, *quæ proxime abest. Nomen quippe Latinum istius insulæ semper fuit* Gernicum, *ab illo etiam tempore, quo* Ugernum *adhuc appellabatur civitas illa, quæ deinde vocata est* Belliquadrum *Latine et* Belcaire *in litteris publicis anni* 1125; *ac tandem* Baeucaire, *uti hodiernus habet usus. Ita ille, fere ex Notitia Galliarum Valesii, vocabulo* Ugernum castrum, *quem consule.*

NOT. 6 *Mevennus, hujus Sancti nomen proprium.*

Pag. 87 *Displicuit D. Castellano, in titulo de* S. E Mevenno, *appositum esse nomen* S. Majanus, *quasi unus idemque Sanctus foret, cum ipse teneat, utrumque nomen esse diversorum. Habemus illa de re animadversiones ejus fere Grammaticales MSS. quæ merentur apponi pag.* 101 *ad calcem hujus Commentarii, quamquam omnia ad* S. Mevennum *hunc non spectent. Quia quæ producit Castellanus, et nobis et aliis utilia esse possunt. Ait igitur:* S. Mein *gallice non habet aliud nomen Latinum, quam* Mevennus, *ut mihi affirmavit D. de la Franboisiere, vir eruditus, curatus S. Mevenni de Gaël in Britannia Armorica, qui me invisit, quoties negotiorum causa Parisios venit. Ipse mihi sæpe affirmavit, se semper in oratione divini officii legere (quod et decessores sui fecerunt)* S. Mevennum; *et non invenisse aliud nomen in legendariis, in missalibus, in breviariis aut alio aliquo codice MS. seu antiquo seu recentiore. Insolitum nomen* Mainus, *non potest aliunde originem duxisse, quam a quodam recentiore, qui nomen gallice scriptum inveniens* Main, *pro* Mein, *quia pronuntiatio est eadem, transtulerit latine in* Mainus, *quod alii, ut magis Latinum facerent, longius extraxerint in* Majanus. *Verum* Majanus *est plane alius Sanctus, qui vulgo vocatur* S. Majus, *latine* Majanus, *cum addito* Peregrinus, *honoratus in* Villa magna (Ville magne) *in Languedocia die* I *Junii, pro eo quod* S. Mevennus F *Britanniæ, colatur* XXI *Junii, et numquam alio die in missalibus antiquis; neque etiam alio die agitur festum ejus, ne quidem* XV *Junii, quo ipsum retulit Saussayus, Sanctum nostrum vere non cognoscens, dum retulit sub falso nomine* Mainus. *Ecce quantorum errorum causa est fingere taliter nomina propria. Quemadmodum et illi fecerunt, qui Gallica Latine expresserunt aliter quam oportet; Puta, Montrueil,* Monstrolium *pro* Monasterolium; *Yvois,* Ivodium, *pro* Epusus. *Alès in Sevennis,* Alesium, *pro* Alestum. *Alet in Languedocia,* Aletum, *pro* Electa. *Baudrandi Geographia scatet ejusmodi nominibus, quæ ipse excogitavit, parcens labori, quo minus indagaret monumenta antiqua, ex quibus veriora disceret, sicut didicit Valesius. Habeo penes me librum precum impressum, ubi in oratione sancti* Spire, *episcopi Baiocensis, scriptum est* S. Spirus, *pro* S. Exuperius; *et alibi,* S. Drusus, *pro* S. Drogo. *Tanta est negligentia quorumdam scriptorum in exprimendis nominibus, seu hominum seu locorum propriis. Huc usque Castellanus; ex cujus sententia deleatur hic in titulo et alibi tam in commentario, quam in vita, nomen* Majanus, *ac reponatur* Mevennus. *De* S. Majano Peregrino *mentionem feci hic ipso tomo* VI *Junii pag.* 1.

non Majanus.

Alia nomina perperam scripta.

Pag.

NOT. 7

A *Pag.* 110 *ad calcem Commentarii de* S. Raymundo episcopo Barbastrensi *subjungi possunt sequentia.*

Annotatio P. Andreæ Schotii

9 *Antequam demus vitam, promamus hic compendium ejus ex Annotatione P. Andreæ Schotti, quam olim manu sua exaravit ante Martyrologium Usuardi a Molano editum; quo usus videtur in Hispania fuisse, etiam prius, quam institutum Societatis nostræ amplecteretur anno* MDLXXXVI; *in eoque ad nomen Molani, sub epistola dedicatoria impressum, adscribit quod sequitur:* Obiit Lovanii, canonicus Lovaniensis, doctor Theologus, librorum censor regius, et seminarii regii præses, anno MDLXXXV, vir pius omnisque antiquitatis et historiæ ecclesiasticæ peritissimus; hospes olim meus Lovanii una cum Nicolao Smidt Antuerpiensi MDLXXV. *Ad hunc igitur librum istam præmittit Schottus Annotationem.* Ex MS. S. Raimundus Rotensis et Barbastrensis episcopus; Tolosanæ diœceseos illustribus parentibus in oppido Durbano editus, ex canonico Tolosano, Prior. Hinc Pontio Barbastrensi præsule mortuo a Rotensibus canonicis electus episcopus, approbante Ildefonso, Petri fratre, Aragonum rege, non tam præesse quam prodesse studuit. A Bernardo Toletanæ ecclesiæ archie-

B piscopo inauguratus, pauperibus sua elargiebatur; nec ditari ipse his opibus, ut plerique, voluit. Suscepta a Rege in Mauros expeditione, et Raimundum comitem adduxit Malacam usque. Inde ægrotus post reversus, cum Christi militibus consolationi in adversis et prælio fuisset, Oscæ obiit anno MCXXVI, æra MCLXIV. Sedit episcopus annos XXI, menses VIII, dies XX. Ad illius tumulum miracula fieri dicuntur, scripta ab Elia quodam ad Gaufridum Barbastrensem episcopum, qui duodecim post annis, MCXXXVIII successisse dicitur.

de Molano

et S. Raymundo,

complectens synopsim vitæ.

Orat: Oves mihi commissas, Rex, suscipe, pastor;
Ne lupus insidians irruat et laniet.

Ita ibi Schottus, non indicans, ex quo codice hauserit; neque, an ipse ex longiori vita contraxerit, an sic contracta invenerit, tantumque descripserit. Certe sunt compendium vitæ, quam damus ab Elia coævo compositam atque ad Gaufridum episcopum Raymundi successorem missam.

NOT. 8. *De Arnoldo Villariensi.*

Pag. 119 *Col.* I *sub medium, dele omnia, quæ de* Arnoldo Converso Villariensi *illic leguntur (de ipso amplissime agitur die* XXX *ejusdem Junii) et loco vacuo hæc repone.*

C Hartmuodus et Wisericus Fratres nostri, qui a paganis interempti sunt, de quibus fit Commemoratio; *uti legitur ad hunc diem* XXII *Junii in veteri Necrologio, quod olim fuit abbatiæ Weisseburgensis in confiniis Alsatiæ et Palatinatus Rheni. Leguntur ibidem etiam festa aliorum Sanctorum, qui illo in monasterio videntur singulariter culti fuisse. Puta,* Nonis Octobris Sergii et Bacchii. *Ac,* Pridie Idus, Octava eorumdem. *Unde et* Commemoratio Hartmuodi *atque* Wiserici *videtur ibidem in divinis officiis facta fuisse. Qua de re æqua ac de gestis et martyrio eorumdem plura discere cupimus.*

NOT. 9.

Pag. 121. *Ad Commentarium de* S. Juliano martyre, Ariminensium Patrono *adjunge quæ sequuntur.*

S. Juliani corpus inspectum fuit sub finem seculi 16.

7 *Invisi anno* MDCLXXXVI *ecclesiam* S. Juliani *prope ab urbe sitam, consideratoque ejus monumento quod ingentis e marmore molis est, et ipsum, quo sacrum corpus eo per mare adnatasse dicitur, vidi appensam ei tabulam, quæ indicabat, tunc ab annis centum circiter, arcam fuisse apertam et inspectam, atque inspectionis instrumentum inde fuisse conditum. Quod cum optabam videre; negabant monachi, illud penes se esse aut ostendi posse: si fortassis in ipso monumento cum reliquiis reconditum fuit: negligentiæ notam non effugient custodes sepulcri, quod inde descriptum exemplar sibi non reservaverint ad perpetuam facti memoriam.* D

Oratio propria

8 *Inveni tamen apud illos orationem propriam de Sancto suo cum antiphonis, per annum dicendis in Officio divino, typis editam anno* MDCXXV, *quæ talia sunt.*

Ad Vesperas antiphona. Suscepit Deus puerum suum Julianum, recordatus est misericordiæ suæ, corpus illius donavit nobis. ℣ Ora pro nobis, etc.

Ad Laudes antiphona. Sinite parvulos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum, et advocans ad se puerum suum Julianum, collocavit eum in regnum cœlorum. ℣ Ora pro nobis beate martyr Juliane. ℣ Ut digni etc.

Oratio. Deus, qui beatum Julianum, protectorem nostrum, morsus serpentum, undasque aquarum superare fecisti: tribue nobis quæsumus, per ejus gloriosam passionem, et mortem, diabolica vitare contagia et hujus vitæ fluctibus conculcatis, ad gaudia pervenire perpetua. Per Dominum nostrum etc.

Pag. 127 *ad finem Commentarii de* SS. Albano et Amphibalo martyribus, *adde sequentia.* NOT. 10

S. Albanus

7 *Memini me ex codice MS. annotasse, sed non memini modo, ex quo; quod hic produco poema ne pereat. Continet compendium Actorum et videtur circiter* E *seculum* XI *fuisse compositum ex forma versuum Leoninorum. Præfatiuncula de tempore martyrii sub Asclepiodato, certam fidem non facit. Quia de illo scriptores Britanni varia et incerta produnt. Constat ex Romana historia Victoris de Cæsaribus, Asclepiodatum, Prætorianorum militum Præfectum, cum parte classis ac legionum in Britanniam præmissum fuisse a Constantio Chloro Cæsare, cum aliis copiis mox secuturo, et Allectum, post Caraunii cædem ibi tunc dominantem debellasse et occidisse, itaque Britanniam iterum ad obedientiam Romani imperii rediisse sub ingressum Constantii Cæsaris in illam provinciam anno* CCXCV *aut* VI. *Ex quo administravit illam Constantius, etiam factus Imperator, per annos decem suprema potestate usque ad obitum: atque ita regnare illic annos* X *potuit Asclepiodatus, tamquam Vicarius Constantii, qui in Galliis suæ etiam dominationis provincia, ut plurimum residebat. Illo autem tempore sub mitissimo Principe, qui Christianos qua poterat fovebat, nedum persequebatur; aut sub Vicario ejus in Britannia, Albanum cum sociis tam multis martyrio coronatum fuisse, ego mihi persuadere nequeo, eoque minus, quod nulla id suadeant idonea argumenta. Malim autem credere occisum esse initio imperii Diocletiani sub annum* CCLXXXVI, *tum aliunde, tum ex illis, quæ hac de re disputat Alfordus noster in Annalibus ecclesiæ Britannicæ ad dictum annum. Accipe scriptum ipsum.*

quando martyrizatus sit.

3 Asclepiodatus Romanus, occisis et oppressis Allecto et Walon cum ceteris, regnavit in Britannia cum magna justitia et æquitate per decem annos. Istius tempore passus est S. Albanus in Britannia, cujus Vita, conversio et passio habentur in subscriptis metris.

Vitæ synopsis.

Inclitum Albanum ferax Britannia profert,
Quem docet Amphibalus hospes fidei sacra sanctus.
Amphibalus orat ac toto corde laborat,
Militat Albanus, Christo sub pectore fidus;
Christo subactus, sancto spiramine tactus,
Abluit et veterem, gaudens abstergere, labem;
Flagrat devotus, in amore Dei modo totus,
Hospitis in veste pro fratre dedit se modeste;
Dæmonibus stultum sprevit impendere cultum
Dogmata pagana culpat, quoque gesta profana.
Judex turbatur, nec non scelus hoc meditatur,
Iratus cædit hunc, seminecemque reliquit.
Præcipit in verum Christi concludere servum.

Menses

A Menses sex latet, nec terram pluvia madet.
Est propugnator fidei, veluti male factor,
Addictus pœnis mortis strictusque catenis.
En populis multis ruitantibus undique mersis,
Flumen siccatur prece Sancti, vita novatur.
Quod cernens tiro reclamitat ordine miro,
Post signum tantum nolens percutere Sanctum,
Montem conscendit, quo martyr genua fixit,
Nutu divino fons scaturiens ibi fluxit,
Cervices tendunt sancti simul æthera scandunt,
Miscentur justis niveo candore coruscis.

NOT. 11. *S. Germanus ædificavit illi ecclesiam Autissiodori.*

Pag. 138 *num.* I *in fine — Hæc Beda, qui illa et alia videtur descripsisse e vita S. Germani a Constantio Lugdunensi presbytero seculo quinto vulgata. Quibus addi quoque potest, quod... idem S. Germanus* reversus ex Britanniis reliquias antiquissimi pretiosique Albani martyris, *forte easdem, de quibus supra*, secum detulit, adque muros Autissiodori basilicam eis condendis ædificans, præfati Martyris nomine dedicavit... apud quam multa recensentur collata beneficia, tum in expulsione dæmonum, tum in illuminatione cæcorum: in his vero quam maxime, qui diversa febrium accessione vexati, ad locum se Sanctorum imploratis patrociniis, contulerunt. *Hæc Hericus sive Henricus, monachus abbatiæ S. Germani Autissiodorensis in libris de vita, translationibus et miraculis ejusdem Sancti, qui penes nos sunt manuscripti, cap.* 9 *libri primi.*

NOT. 12 *De S. Paulino Nolano.*

Pag. 197 *num.* 10 *ad calcem adjungenda nolis reliquit Papebrochius, quæ sequuntur.*

His jam impressis, ipsoque Tomo V *jam fere absoluto, venit in manus meas memoria Codicis Palatini, sub num.* 590 *in bibliotheca Vaticana reperti, ubi a pag.* 74 *ad* 143 *inclusive, legebantur* Paulini Petrocordiæ *episcopi de vita et miraculis S. Martini Turonensis Libri* 6, *hoc principio :* Sparserat in toto lumen venerabile mundo. *Finis autem sic erat.* In cunctum perget pietas tam prodiga mundum.

An vita S. Martini Turonem. metrica, ipsius, an vero Palini Petracordiensis opus sit.

Atqui hoc ipsum est opus, quod sub nomine S. Paulini Nolani passim citatur et habetur Tom. VIII *Bibliothecæ Patrum Bignianæ pag.* 1003, *cum qua præfatum MS. studiose contuleram. Quod tamen tunc ignorabam, eoque pluris feceram alterum ejusdem poematis exemplum invenisse in Bibliotheca Reginæ Sueciæ : cum quo MS. Palatinum conferens studiosius, et alterum ex altero loco supplens, credebam, thesaurum eatenus absconditum reperisse me. Interim exciderat memoria laboris ea in re ante annos* XL *positi. Nunc* C *vero cogitandum Lectori relinquo, utrum vel ipsi Gregorio Turonensi, vel aliis transcribentibus libros prædictos, non obrepserit Paulinus*Nolæ, *pro* Petracordiæ. *Nullus quidem in catalogis episcoporum Petracordiensium extat eo nomine episcopus ; sed apparet, catalogos illos in principio perquam defectuosos esse. Nec enim ante* Chronopium, *qui anno* DVI *invenitur subscripsisse concilio Agathensi,plures nominantur quam* Fronto, Anianus *et* Pegasius, *quorum duo primi coluntur ut sancti, et Apostolicis temporibus adscribuntur; tertius caret omnino nota temporis. Quidni autem hujus proximus decessor, S. Perpetuo Turonensi non tantum coævus, sed etiam coepiscopus, libros prædictos scripserit juxta Indiculum ab illo acceptum, idemque fortassis auctor nonnullorum carminum, Paulini carminibus admixtorum ? Certe non multo plus quam quinque leucis Gallicis Turonibus Petrarcordia sive Petragorica distat; ut inter tam vicinos magna potuerit esse communio studiorum, qualis hic supponitur,*

NOT. 13. *De inventione S. Paulini Romæ anno* 1712.

Pag. 200 § IV *agit Papebrochius* de corpore et reliquiis S. Paulini *episcopi Nolani*, Romæ et alibi asservatis : *et corpus seu præcipuas ejus partes Romæ servari in insula Licaonia, nullus dubitat : et quidem servari in illa ecclesia, quæ ab Ottone III imperatore S. Adalberto Pragensi episcopo atque in Prussia anno* DCCCCXCVII, *martyri facto (cujus et ipse sacrum corpus Gnesnæ in Polonia religiosissime peregrinando visitaverat, ejusque brachium pro magno thesauro secum tulerat) extructa fuit, deposito ibidem prædicto ejus brachio. Ecclesia* S. Adalberti, *prius inde appellata, paulatim et nunc passim audit* S. Bartholomæi, *non alia utique de causa (ut ego quidem existimo) quam quod nobiliores Apostoli istius reliquiæ majori veneratione ibi colerentur. Ibidem dudum creditæ fuerunt conservari Reliquiæ* S. Paulini *episcopi Nolani, de quibus superiori* § IV *actum est, cui nunc subjungo in confirmationem illic dictorum, relationem de inventione nupera Reliquiarum* S. Paulini *in dicta ecclesia, quam mihi submisit Roma noster R. P. Jacobus van Eyl, Pœnitentiarius ibi Pontificius in basilica S. Petri Vaticana, acceptam a Custode ejusdem ecclesiæ S. Bartholomæi, juxta instrumentum legitime factum de dicta inventione. Sit igitur* D AUCTORE C. J.

§ V. *Inventio et repositio corporis S. Paulini in ecclesia S. Bartholomœi Romæ anno* MDCCXII *ac* XIII.

Inventio Reliquiarum.

Extat in ecclesia antiqua S. Bartholoæi apostoli E in insula Licaonia Romæ capella S. Paulino episcopo Nolano, et sanctis martyribus, Adalberto episcopo Pragensi, item Marcello et Exuperantio diaconis, dedicata. Accidit anno superiore MDCCXII, mense Decembri, cum Patroni dictæ capellæ, Contubernium Molitorum, volebant altare ejus de novo facere ex materia et forma elegantiore, ut in demolitione veteris altaris sub ipso inventa sit nec opinato capsa marmorea, longa palmis IV unciis II, alta palmo uno unciis VIII, lata palmo uno ac dimidio ; in qua inventæ sunt capsæ duæ plumbeæ, altera longa palmo uno unciis decem ; alta palmo uno unciis quinque ac dimidia ; lata palmo uno et unciis quinque : altera autem capsa erat ejusdem altitudinis, longitudine vero palmis duobus ac totidem unciis ; et latitudine palmo uno unciis quatuor ac dimidia.

Status earum.

2 In prima repertum est corpus S. Paulini, in altera reliquiæ SS. Adalberti, Exuperantii et Marcelli, ut dicetur infra. Ambæ capsæ circum ligatæ erant filo ferreo in formam crucis et sigillatæ cera Hispanica rubra, quæ vix cognoscebatur. Non tamen dubito, quin sint sigilla (uti postea declarabitur) claræ memoriæ D. Francisci Mariæ Cardinalis Taruggii, olim protectoris ecclesiæ S. Bartholomæi. Super operculum alterius capsæ, quæ spectabat F cornu Evangelii, incisi legebantur hi characteres Latini, *Corpus S. Paulini episcopi Nolani.* Super operculum vero alterius capsæ, quæ spectabat cornu Epistolæ, legebatur, *De corpore S. Adalberti episcopi et martyris ; et de corporibus sanctorum Exuperantii et Marcelli.*

Probatur ex antiquis scripturis,

3 Antiqua depositio horum sacrorum pignorum, ibi positorum eodem modo et forma, prout nunc inventa sunt, clare probatur ex veteri scriptura, a me infrascripto reperta in archivo Fratrum Franciscanorum ipsius ecclesiæ S. Bartholomæi ; ex qua apparet, depositionem Reliquiarum fuisse factam a supra dicto cardinali Taruggio, postquam illas de mandato ejusdem recognoverat bonæ memoriæ Joannes Matthæus Ancina, tunc presbyter congregationis Oratorii Romæ usque ad annum MDCI, XXVI Augusti ; præsidente Ecclesiæ Romanæ Papa Clemente VIII.

quod eo translatæ fuerint.

4 Quod porro attinet ad antiquam, imo antiquissimam translationem, aut potius allationem dictarum Reliquiarum, uti et aliarum tam martyrum quam confessorum, in dictam ecclesiam S. Bartholomæi, probatur ex Annalibus Baronii sub annum Christi

AUCTORE C. J.

A millesimum, ubi inter alias meminit Reliquiarum S. Adalberti, ac dicit, illas e Polonia Romam portatas fuisse ab Ottone III imperatore, atque in honorem tanti Martyris fuisse ædificatam dictam basilicam sub titulo ac nomine S. Adalberti. Post aliquod tempus transtulit quoque corpus S. Paulini episcopi civitatis Nolanæ: ac tandem etiam sanctissimum corpus S. Bartholomæi apostoli ex civitate Beneventana, et utrumque deposuit in supradicta ecclesia S. Adalberti, nunc appellata S. Bartholomæi.

Extrahuntur ex ara veteri

5 Considerata igitur veritate rerum prædictarum et nova inventione corporis S. Paulini et Reliquiarum S. Adalberti, Exuperantii atque Marcelli diaconorum, modo et forma prout diximus huc usque; jussu Eminentissimi et Reverendissimi cardinalis Carpegnæ Vicarii die XX Decembris anni proxime elapsi sub horam XVI adivi dictam ecclesiam S. Bartholomæi, ante omnia illic celebravi, ac tum in præsentia omnium illorum, qui infra nominabuntur, ingressus sum in prædictam capellam S. Paulini: accensisque duabus facibus extractæ fuerunt ex dicto altari supra dictæ capsæ plumbeæ recens inventæ, indeque continuo fuerunt deportatæ ad cubiculum, sacrario dictæ ecclesiæ contiguum, sic ut B non aperirentur; ipsasque denuo ligavi funiculo in formam crucis, et præsentibus cunctis, quos infra nominabo; impressi sigillum supradicti Eminentiss. D. Vicarii supra ceram Hispanicam rubram, et sic illas reposui per modum depositi in armario, quod spectat ad Parochum, in angulo prædicti cubiculi; ipsumque non tantum clausi clave, sed etiam majoris securitatis causa sigillavi armarium sigillis sex prædicti Eminentiss. D. Cardinalis Carpegnæ in cera Hispanica rubra supra chartam impressa.

et ponuntur loco securo.

6 Tum ex mandato dicti D. Cardinalis constitui, ut dictæ capsæ securæ conservarentur a reverendis Patribus Bartholomæo de Bolseno Guardiano conventus supra dictorum PP. Franciscanorum Minorum Observantium S Bartholomæi; et a P. Simplicio de Cotignola, sacristano pro tempore supra dicti Conventus, usque dum exædificatum esset novum altare in capella S. Paulini, ut deinde transferrentur denuo per me ipsum Protonotarium Apostolicum et Custodem sacrarum Reliquiarum post factam recognitionem, ac reponerentur, ubi prius extiterant, ad publicam venerationem et adorationem fidelium. Et in omnibus, quæ dixi hactenus C præsentes fuerunt RR. Patres, Clemens de Roma, Vicarius Provincialis Patrum Observantium Aræ cœli; Bartholomæus de Bolseno, Guardianus conventus S. Bartholomæi in insula; Hieronymus de Laurino, commissarius curiæ generalis; Cœlestinus de Quarona, Curatus supra dictæ ecclesiæ S. Bartholomæi; Simplicius de Cottignola, sacristanus pro tempore; omnesque etiam alii Religiosi una cum DD. Paulo Massini, Feliciano Camarelli, Antonio Valmadi, et Paulo Valesini, officialibus contubernii Molitorum Romæ.

Facto novo altari

7 Præterea die XIV Junii anni MDCCXIII, cum jam ex omni parte renovatum et constitutum esset altare marmoreum, redii ex mandato prædicti Emin. et Rev. D. Cardinalis Carpegnæ Vicarii, sub horam XII ad prædictam basilicam S. Bartholomæi, ac celebrato missæ sacrificio, ut moris est, intravi cubiculum, sacristiæ dictæ ecclesiæ contiguum, ibique præsentibus testibus infra nominandis, aperui armarium jam dictum, ablatis prius sigillis ac sera clavi reserata, atque extraxi inde ambas capsas plumbeas, et portavi in medium sacristiæ, et cognovi quod fideliter fuerant conservatæ. Primum aperui illam, in qua erat corpus S. Paulini, in qua reperta fuit capsa altera interior ex cypresso, alba et clavis adactis clausa: qua pariter aperta, primo loco mihi in manus venerunt duæ schedulæ membraneæ MSS. quarum prima, quæ altera major erat, continebat antiquam consecrationem altaris S. Paulini cum Indulgentiis, tenore sequenti. D

et recognitis scripturis,

8 ┼ *Anno Domini* MDCI *die* XXVI *Augusti Joannes Leonardus episcopus Sidoniæ et Romæ suffraganeus, consecravi hoc altare in honorem S. Paulini episcopi et confessoris; et corpus ejusdem Sancti positum est in hac capsa ex parte Evangelii. In altera vero capsa, posita ex parte Epistolæ, sunt Reliquiæ corporis S. Adalberti episcopi et martyris, nec non corporum sanctorum martyrum Exuperantii et Marcelli; quæ sunt inclusæ in hoc ipso altari: et omnes Christi fideles, hodie annum unum, et in die anniversario consecrationis hujus ipsius altaris, illud visitando, lucrabuntur quadraginta dies veræ et consuetæ indulgentiæ juxta usum Ecclesiæ.*

9 In altera porro schedula, quæ minor est prima, continetur antiqua translatio tam corporis S. Paulini, quam Reliquiarum sanctorum Adalberti, Exuperantii et Marcelli, pridem facta per supradictum Cardinalem Taruggium ad supra dictum altare, addita notitia particulari aliquot characterum ejusdem Cardinalis, quos, ut magis innotescant omnibus, signavi hic per subductas penna lineas. *(Nos distinguimus per alios typos.)* Tenor igitur supradictæ translationis est hujusmodi. E

10 *Corpus S. Paulini episcopi Nolani, et pars corporum S. Adalberti episcopi Pragensis ac Martyris; item sanctorum Exuperantii et Marcelli diaconorum ac martyrum, qui prius erant in hac ecclesia, atque translati fuerunt in locum magis decentem ac ornatum, ut tutius conservarentur, videlicet ad hocce altare, quod ipsum ego in honorem Dei et supradicti S. Paulini Patroni mei, cum per me id obsequii præstare Sancto non possem propter senectam, consecrandum curavi per Reverendiss D. Leonardum Abele, episcopum Synodiæ. Ego Franciscus Maria, titulo S. Bartholomæi in insula, S. R. Ecclesiæ presbyter Cardinalis Taruggius, archiepiscopus Senensis, anno Domini* MDCI, *die* XXVI *Augusti sub Pontificatu Clementis VIII.*

Reliquiarum capsis,

11 Postquam attente legeram schedas membraneas istas, extraxi ex memorata capsa involucrum aliquod lineum albi coloris, cui inscriptum erat; *Ossa, et cineres S. Paulini episcopi et confessoris.* Illo amoto, apparuit involucrum aliud ex veste serica coloris item albi, quod erat filo consutum, intra quod continebantur dictæ Reliquiæ corporis S. Paulini, in frusta et cineres redacti, in duplici charta alba; sed non aderat caput, quoniam illud extans in busto argenteo, repræsentante imaginem Sancti, conservatur in armario Reliquiarum, reposito intra eamdem capellam; soletque exponi super altare S. Bartholomæi in præcipuis istius ecclesiæ per annum festis ad publicam fidelium adorationem. F

12 Erant præterea in dicta capsa quædam aliæ Reliquiæ, uti et capsa vetus lignea, temporis diuturnitate consumpta, in qua fuerat prioribus seculis idem sacrum corpus servatum. Aderant quoque frusta duratæ calcis, fortassis ex antiquo sepulcro, cum materia terrea. Erat insuper pars telæ lineæ veteris picturatæ, in qua forsan involutum fuit sacrum corpus, dum in antiquo manebat sepulcro. Et hæc omnia spectant ad perquisitionem atque inspectionem, a me summa diligentia factam circa inventa in dicta capsa S. Paulini. Nunc dicam de altera, in qua sunt partes corporum sanctorum martyrum Adalberti, Exuperantii et Marcelli.

ipsisque Reliquiis

13 Hæc capsa non est dissimilis primæ. Quapropter ut aperta fuit, in alia, quæ pariter e cypresso erat, inventa sunt quatuor involucra parva ex tela linea alba; quorum quodlibet habebat alterum quoque involucrum tam e serico rubro quam ex charta, quibus inerant varia ossa commixta cum

fragmentis

fragmentis et pulveribus dictorum sacrorum corporum, inter se confusorum. Primo involucro, quod aliis comparatum majus erat, assuta est parva membrana quadrata cum hac inscriptione, *Sacræ Reliquiæ, quæ erant in capsa supra scripta : Corpus S. Adalberti, et corpora S. Exuperantii et S. Marcelli, erant in fundo ejus.* In secundo involucro, quemadmodum et in aliis, de quibus infra, simplex legebatur scriptura ex atramento super telam hoc modo : *Involucra in tela :* et inerant alia fragmenta atque pulveres, ut supra narravi. In tertio involucro apparet scriptum, *De tibia.* Et revera continet tibiæ partem. In quarto denique legitur, *De genu,* estque ibi pars superior cruris, qua femini conjungitur.

14 Perscrutatus diligenter res omnes supradictas, collatisque accurate omnibus cum antiquis monumentis memorati Cardinalis Taruggii, quæ conservantur, ut dixi, in archivo Franciscanorum, testantibus transportationem antiquam omnium dictarum Reliquiarum ad dictum antiquum altare; reposui denique omnia, quæ dixi, involucra, denuo consuta, in iisdem capsis eodem modo et forma, ut inveneram; quas diligenter clausi, et singulas, stanno ab artifice ferruminatas, munivi sex sigillis Emin. et Rev. D. Cardinalis Carpegnæ Vicarii : et mox prælucentibus cereis cum omni clero Franciscano dictæ ecclesiæ, qui more supplicantium hymnos in laudem dictorum Sanctorum cantabant, sub læto festivoque campanarum sono; translatæ fuerunt supradictæ capsæ et capsulæ plumbeæ, e sacristia ad capellam sæpe dictam a RR. PP. Cœlestino de Quarona, Curato, et Josepho de Tiferno, Collegiali, indutis tunicas linteas et pluvialia, qui ipsas manibus sublimes portabant, comitante multo populo, qui pia importunitate accurrebat ad illas osculandas.

et singulis in sua capsa repositis,

B

15 Collocatis autem supra idem altare sacris Pignoribus, idem R. P. Cœlestinus de Quarona, consistens ante illa, imposito incenso in thuribulo, eoque benedicto ut moris est, sæpius incensavit in honorem eorumdem Sanctorum, ac dein clara voce recitatis antiphonis atque orationibus congruis, tam de Martyribus, quam de Confessore episcopo, capsas manibus propriis denuo deposuit in eadem urna antiqua marmorea, ex qua prius fuerant extractæ, capsam quidem S. Paulini in parte Evangelii, alteram vero S. Adalberti et aliorum Sanctorum in parte Epistolæ, ut antea fuerant positæ. Tum reposita est per operarios dicta urna marmorea sub eadem ara et in perpetuum clausa est operculo pariter marmoreo.

translatio fit ad novum altare,

C

16 Ita tandem peracta est recognitio, translatio et depositio prædictarum Reliquiarum sub horam XIV ejusdem diei XIV Junii currentis anni MDCCXIII, in honorem Dei omnipotentis, S. Paulini episcopi et confessoris atque sanctorum martyrum Adalberti episcopi, Exuperantii et Marcelli diaconorum. Præsentes fuerunt in omnibus supra narratis testes infrascripti, RR. PP. Clemems de Roma, Minister Provincialis Minorum observantium ; P. Antonius de Giussano, Guardianus conventus S. Bartholomæi; P. Cœlestinus de Quarona, Curatus dictæ basilicæ S. Bartholomæi, Reverendissimus D. Hortensius Cerri, canonicus S. Mariæ trans Tiberim ; R. D. Joannes Marangone presbyter S. Philippi Nerii Vicentinus; D. Josephus Petrucci et Thomas Sanfigi et D. Paulus de Fabiis Consul contubernii et artis molitorum, et Antonius Arrighi pariter Consul ejusdem contubernii una cum Feliciano Camarelli, Petro Paulo Valesini, Antonio Valmadi, Cypriano Cypriani, Antonio Maria Tolini, Joanne Baptista Malatesta et aliis ejusdem artis et contubernii. Ita est Marcus Antonius Boldetti, Custos sacrarum Reliquiarum. Locus ✝ sigilli.

in eoque recunduntur.

17 *Habes hic, lector, distinctam atque authenticam narrationem rerum gestarum in inventione ac translatione Reliquiarum sanctorum* Paulini, Adalberti, Exuperantii atque Marcelli ; *quam ex lingua Itala, qua tota scripta erat, in Latinam converti, nihil rei addendo, nihil demendo, relictis etiam horis diei, Romanorum more indicatis. Qua in re nequit te moretur, scire oportet, Italos passim inchoare dies suos toto anno ab occasu solis atque exinde nominare primam, secundam, tertiam usque ad* XXIV, *quæ desinit cum occasu solis diei sequentis aut potius dimidia hora post, atque tunc repetunt primam etc. Hinc hora* XVI *et hora* XIV, *quæ in Narratione sunt indicatæ, ab occasu solis prioris diei continuo ordine numerari debent usque ad* XVI *et* XIV. *Quod si circiter solstitium æstivum id facias, hora* XIV *Romanorum conveniet cum hora* X *matutina Transalpinorum : si circiter solstitium hibernum, hora* XVI *illorum conveniet cum istorum hora* IX *matutina. Idem censendum est de hora* XIV *diei* XXII *Decembris et hora* XIV *diei* XIV *Junii, quæ in Narratione exprimuntur num.* 5 *et* 7 ; *cum utraque dies proxime a solstitiis absint.*

D

AUCTORE C. J. Horæ Romanorum collatæ cum Transalpinorum.

18 Sanctus Paulinus, *cujus causa Narrationem præmissam huc attulimus,* Nolanus episcopus *notior est per se, quam ut plura de illo hic dici debeant. Acta habes ad manum hoc ipso die* XXII *Junii. Neque enim credi potest alium hic intelligi episcopum Nolanum Paulinum, quam sanctissimum et eximium illum S. Felicis Nolani encomiasten. Duo alii ejusdem sedis Nolanæ Paulini, minus passim noti sunt; quamvis et ipsi sanctitatis fama vixerint, de quibus in eisdem celebrioris Paulini Actis.* S. Adalbertus Pragensis episcopus in Prussia martyr, *item notus affatim est : et de prædictis duobus satis constat, Reliquias eorum per Ottonem III imperatorem Romam et ad ecclesiam, in insula Tiberina ab ipsomet ædificatam, translatas fuisse. De* sanctis Exuperantio atque Marcello *velim credere, ipsos fuisse diaconos, qui cum S. Sabino episcopo, Spoleti martyrium subierunt ; sed et velim aliquid de eorum, se corporum seu reliquiarum, translatione discere pro die* XXX *Decembris, quo notantur in Martyrologiis, et quo successoribus nostris de illis agendum erit, si superis placet.*

Quales sint Sancti supra nominati.

E

Pag. 204 *ad calcem Actorum omnium de* S. Paulino episcopo Nolano, *adjungi potest, quam Sollerius noster ex editione operum ac novæ vitæ ejusdem S. Paulini concinnavit.* NOT. 14

F

MONITIO BREVIS J. B. S.

Scimus, eruditis placuisse egregiam operam, in illustrandis sancti longe celebratissimi gestis a Papebrochio collocatam, præsertim in eruderanda, quæ nodi Gordii instar, sapientissimos quosque viros miræ hactenus divexaverat, Wandalica Paulini alicujus in Africa captivitate a pag. 228, *quæ lucubratio plane singularis, viro de Actis Sanctorum immortaliter merito, non minimam apud litteratos gloriam peperit. Unum fortasse desiderabit non nemo, quod cum alicubi citet S. Paulini opera, anno* MDCLXXXV *nova et erudita recensione Parisiis recusa, quibus vita ab editore D. Joanne Baptista le Brun de integro concinnata subjungitur ; de ea procuranda et consulenda solicitus non fuerit. At enim, ut erat ipse harum rerum peritissimus, existimavit procul dubio talem esse vitam a nostro Francisco Sacchino, scripta elegantissime Societatis historia notissimo, elaboratam, ut qui gesta disquireret diligentius, examinaret accuratius aut tersius describeret, reperturus esset neminem. Nec eum magnopere fefellit opinio, nam cum subinde nova illa operum et vitæ S. Paulini editio ad musæum nostrum pervenisset, evolvit eam quidem jam senio fractus Papebrochius, nihil tamen*

Vita S. Paulini, a J. B. le Brun edita,

AUCTORE C. J.

A *tamen reperit, quod in commentariis, notis aut dissertationibus suis ex ea corrigendum putaret. His non contenti nos, utramque vitam operosius contulimus, eo solo operæ pretio, quod Brunum Sacchiniano opere, uti et Chiffletii Paulino illustrato liberaliter usum compererimus, vitam porro altera minimum parte auctiorem reddiderit, loca plurima SS. PP. Ambrosii, Hieronymi, Augustini aliorumque Magni Paulini amicorum aut æqualium, atque item epistolarum ultro citroque datarum accumulando contexendoque. Neque vero debitam Cl. editori laudem subtractam volumus, quod Sancti nostri Acta magis quam Sacchinus chronologice ordinaverit, annis prope singulis, quoad fieri licuit, gesta singula, peregrinationes Romanas, exstructa sacra ædificia aliaque sigillatim innectens; scripta quoque, ut epistolas, S. Felicis natales etc. eadem ratione recensens. At nobis modo minime vacat longissimam hanc* LIV *capitum seriem ex ordine retexere, cum Tillemontio discutere, nostra aliter disponere, aut Bruni opus integrum huc inserere. Publici juris est æque ac opus Tillemontii, cui nostra non sufficiunt, ipsos consulat. Hæc paucis monere visum est; de cetero neque nobis quidquam occurrit hactenus, in quo Papebrochii sententiam reformandam putemus. Id forte in vita ex* B *Sacchino edita corrigi poterit, quod observat le Brun, ut dum cap. 4 num. 29 Paulinum ait* Mediolanum ad S. Ambrosium accessisse *substituatur* Florentia, *in qua urbe Ambrosius*, ut tyrannum Eugenium fugeret, per id tempus ut plurimum commoratus sit. *Errores typographicos, ut pag. 202 versu* I. degessivit *pro* digessit *etc. Benignus lector facile restituet.*

Quid singulare contineat.

NOT. 15 *De S. Tullia.* *Pag. 217 Annot.* d *adde — Castellanus his lectis, suggerit*, S. Tulliam *coli* die v Octobris, *quamvis ipsam illo die non recenseat in Martyrologio suo universali. Attamen in correctionibus pag. 983 monet, dicto die sic legendum esse :* Manuascæ in Provincia, S. Tullia, soror S. Consortiæ ; cujus corpus honoratur prope illam urbem in ecclesia sui nominis.

NOT. 16 *Pag. 227 Annot.* i *adde — Jacobus, S. Georgii ad velum aureum Cardinalis, in opere metrico de S. Petro Cœlestino Papa ejusque successore Bonifacio octavo, quod dedimus die 19, identidem hac metaphora utitur, non solum mitras simpliciter episcoporum sed episcoporum quoque cardinalium appellans* cornua.

NOT. 17 *Pag. 246 col 2* ℣ *ultimo —* Librum ergo extraxit ad extremam partem camisiæ suæ invenit madidam — *Quid si sic legas ? —* Librum ergo extersit ad extremam partem camisiæ suæ, quam invenit madidam C — *Camisia hic vocatur, quod* superpellicium *vulgo dicimus, estque tunica linea, quam ecclesiastici in choro et officiis divinis plerumque induunt super reliquas vestes.*

NOT. 18 *Nomina Gallica quomodo latine scribenda.* *Pag. 417 col. 2 ad calcem varia cumulantur Sanctorum nomina, gallice, seu bene seu male scripta, roganturque lectores, ut iis aliquid lucis afferant, indicando eorumdem nomina Latina et dies, quibus quisque suo in loco coluntur. Adde igitur ibi ad quæsita responsum D. Castellani, quod si fere habet.*

S. Hublier *et* Hulier *est idem nomen, male scriptum in tabulis geographicis Campaniæ, pro* Evillin, *latine*, Aquilinus. Curavi, *inquit*, scribi Catalaunum, ut inde intelligam, an iste S. Evillin (Aquilinus,) qui plures habet ecclesias, idem sit cum Ebrodunensi, aut alius. *Iisdem in litteris rogavit etiam, numquid* S. Vrau *sit perperam scriptum in tabulis pro* S. Vran, *aut uti nominatur in diœcesi Parisiensi*, S. Vrain, *latine* Veranus, *episcopus Caballionensis, qui illic habet ecclesias et colitur ipso die, quo S. Martinus*, XI *Novembris*. S. Morvill *perperam scriptum pro* S. Moreil (Maurelius) *qui est presbyter, coliturque* XXI *Maji, Monasterio ad cellam S. Bobini (vulgo* Montierla-celle) *diœcesis Trecensis, ubi quiescit in corpore*. S. Mare *est error pro* S. Marz (Medardus) *episcopo Noviomensi* VIII *Junii*. S. Lier, *iterum error pro* S. Liey D (Leo,) *culto* Mentuniaci *(vulgo* Mentenay) *in Campania*, XXV *Martii. Si* S. Poy *est perperam scriptum loco* Poirs (Paternus) *uti loquuntur Exoldunenses, erit ille*, S. Paternus Abrincensis, XVI *Aprilis. Si item* Ansebe *male expressum est, pro* Antege, *censebitur esse* Antidius. *Hæc ex sensu Castellani, qui de* S. Campagnè *et aliis alia tunc expectabat ex Campania ad litteras eo missas, ut supra indicavit. Verum illæ cum apto responso nullæ venerint, certe non venerunt ad nos.*

Pag. 512 *Annot.* c *Adjunge quæ ad majorem loci elucidationem familiariter nobis significavit D. Castellanus —* Pronville, *inquit, est unius ex meis nepotibus, illudque nominis latine dicitur* Probivilla. *In epitaphio aviæ meæ maternæ, quod est Parisiis in ecclesia Providentiæ, siquidem recte ibi positum est, legitur* Porgivallis, *et potius significaret* Perionvalle. NOT. 19

Pag. 568 *Annot.* g *versu* 3 *post* Primnum, *dele omnia et hæc repone — Non intelligitur hic seu* Aygulfus *seu* Agiulfus *archiepiscopus Bituricensis ; sed* Aygulfus *aut potius* Ægulfus, *abbas Lerinensis ac martyr seculo* VII, *relatus in Martyrologio Romano die 3 Septembris, quo etiam Acta ejus habet Surius, a Baronio laudata. Vulgo gallice vocatur* S. Ajou, *alias* E S. Ajol, *prout etiam per litteras* A. I. O. L. *sanctæ virginis ostensas, nomen expressum fuit. Vocatur etiam* S. Ajou de Provins, *latine* S. Ægulfus Pruvinensis, *ad distinctionem synonymorum, ab oppido* Pruvino *in* Bria Campaniæ, *quo ejus Reliquiæ olim translatæ fuerunt ac depositæ in ecclesia Prioratus* S. Medardi *ejusdem oppidi, qui inde lapsu temporis nomen mutavit in* S. Ægulfi. *Fuit etiam non procul inde ædificata sub ejusdem* S. Ægulfi *nomine ecclesia parochialis. Prioratus nunc est Congregationis S. Vitoni ; in eoque servantur ossa viri sancti in arca argentea et caput in busto. Hæc fere ex suggestione Castellani. Plura dicentur suo loco die 3 Septembris.* NOT. 20

Pag. 652 *Annot.* ℣ 2 *post —* Julianus *— dele versus sex, eorumque loco sic lege — Sed nullus istiusmodi nominis episcopus præfuit Alexandrinæ civitati post* Theophilum ; *cui constat successisse* Cyrillum, *et huic Dioscorum. Præfuit autem Emesenæ civitati hoc tempore* Uranius, *sub quo et inventum est Emesæ a* Marcello *sacerdote Caput Baptistæ. Hinc videtur occasio sumpta mutandi nomen* Uranius *in* Juramnus, *eique supponendi episcopatum* Alexandrinum *pro* Emeseno ; *sicut recte etc.* NOT. 21

Pag. 689 *Illis, puto, quæ passim* ad Herennium *inscribuntur. Sed ubi illic, aut alibi citata Auctori nostro verba legantur, non vacat operose perquirere : neque vero suppetit mihi conjectura, qua illa (uti hic citata sunt, verosimiliter depravata) sano sensui reddam. Tantummodo igitur adscribo locum Terentii, ex quo citata in contextu verba, vel Cicero, vel (si is male citatus est) ipse Auctor noster desumpsit. Locus hic est, in Adelpho, Scenæ primæ initio ; ubi pater solicitudinem suam explicat de absentia filii ; qualem fere hic suam esse, imo majorem, ostendit mater in absentia filiæ perditæ. Ita loquitur pater Terentianus :* NOT. 21 *(bis)* F

Storax, non rediit hac nocte a cœna Æscinus ?
Non servulorum quispiam, qui advorsum ierant ?
Profecto hoc vere dicunt : Si absis uspiam,
Aut sicubi cesses, evenire ea satius est,
Quæ in te uxor dicit, et quæ in animo cogitat
Irata, quam illa, quæ parentes propitii.
Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibus non solicitor rebus ? ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid etc.

Pag. 691 *ad calcem Actorum omnium, de* S. Joanne Baptista *copiosissime relatorum, addi possent varia,* NOT. 22

quæ

A *quæ subinde per iter variis in locis collegeram, aut inde postea mihi cum publica fide transmissa fuerunt. Illa sedulo hic discussit atque meliora selegit Sollerius noster sub hoc titulo.*

AD ACTA S. JOANNIS BAPTISTÆ

SPICILEGIUM. J. B. S.

§. I. Alia de S. Joannis Baptistæ brachio et manu dextra.

Tractatui Papebrochii copiosissimo

Post longum laboriosumque tractatum de sanctissimo Prodromo per centum et novemdecim paginas a Papebrochio accurate deductum, vix credibile videbatur, superfutura alia quæ post messem adeo copiosam Spicilegii instar hoc loco subjicerentur. Verum submissa post absolutam ab annis ferme quindecim lucubrationis Papebrochianæ impressionem, ex variis locis documenta appendici hic etiam alicui materiam suggesserunt. Spicilegium voco, non tractatum aut dissertationem, nam cum instrumenta pleraque talia sint, ut concordari aut inter se aut cum aliis a Papebrochio datis minime possint, B *ne odiosas quæstiones versare aut ventilare cogamur, omnes, quorum interest, rogatos cupimus, ne plus a nobis exigant, quam ipsi subministraverint. Singulorum jura proponimus, singulis possessionem suam sartam tectam relinquentes :* cum de his *(verba sunt Henrici Spondani in Epitome Annalium ad annum* MXXIV, nihil usquequaque certum asseri posse videatur; de his interim liceat, uno cum Baronio in litteris ad eumdem Robertum *(le Viseur)* rescriptis, quod olim prætores edicto proposito iis, qui se rem aliquam possidere affirmarent : POSSIDETE UTI POSSIDETIS. *Si Baptistæ reliquiæ non sint, certe alterius Sancti erunt, in quo Deus se honorari velle demonstret. Vide quæ diximus supra in SS. Gervasio et Protasio num.* 136 *et* 137.

addenda submittunt Rapagnanenses,

2 *De* translatione sacræ manus S. Joannis Baptistæ Antiochia Constantinopolim *fuse in Actis locutus est Papebrochius a pag.* 629. *Rursus pag.* 659 *agitur* de manu dextra cum parte brachii Antiochiam, indeque Constantinopolim et hinc Cistercium allata, *demum pag.* 660, *quæritur* ; An eadem dextra Equitibus Rhodiis a Bajazethe Turca donata fuerit? *sufficiebant hæc ut Papebrochio, quantumvis felici reliquiarum distributori, graves afferrent molestias, non tam facile componendas. At nobis alia oblata* C *est difficultas ex castro Rapagnano diœcesis Firmanæ in agro Piceno, ubi non solum S. Præcursoris manus sed totum ipsum dextrum brachium (sic ipsi loquuntur) argenteæ lipsanothecæ inclusum exponi, summaque tum incolarum tum advenarum veneratione coli et honorari testantur litteræ authenticæ nobis a nostro P. Manfrido Laureto transmissæ* XXI *Februarii* MDCCI, *cum epistola D. Antonii Gregorii Rettini apud Rapagnanenses presbyteri curati, aliaque reverendissimi Josaphat Baptistelli Eminent. Card. Cincii, Firmani archiepiscopi Vicarii Generalis; illa data est* XVIII, *hæc* XVI *ejusdem mensis et anni, quorum in Indice Sanctorum verbo meminit Papebrochius.*

instrumento authentico probantes

3 *Instrumentum authenticum, cujus copia in omni debita forma probante ad nos missa est, condidit olim Dominicus Pinellus Firmanus episcopus, manu propria subscripsit, per Notarium et Cancellarium subscribi fecit, sigilloque suo majore munivit in palatio suo episcopali anno Domini* MDLXXXIII *Indict.* XI, *pontificatus Sanctissimi D. N. D. Gregorii divina providentia Papæ XIII, anno pontificatus ejusdem* XI, *die vero* V *mensis Februarii. Narrat autem prædictum instrumentum quomodo bon. mem.* Episcopus Uticensis Visitator Apostolicus in visitatione majoris ecclesiæ illius castri *Rapagnanensis, cum* invenisset quasdam reliquias, videlicet brachium cum manu S. Joannis Baptistæ, manum S. Thomæ de Aquino, et manum S. D Luciæ, quas populus ille a tempore immemorabili citra, magna cum devotione ut tales semper habuerat et retinuerat, et particularis devotio illius populi erga illas ab eorum avis et proavis, indies semper crevisset; prædictus *tamen Apostolicus* Visitator absque aliquo testimonio litterarum vel alicujus fidei easdem confirmatas nequaquam invenisset, illas non ut certas populo amplius ostendi, sed ut incertas venerari mandasset ; *magnum inde scandalum rixæ et inimicitiæ exortæ fuerint etc.*

AUCTORE C. J.

antiquissimum brachii et manus S. J. B.

4 Quare (*pergit Pinellus Episcopus*) humiliter nobis supplicaverunt, ut ad honorem Dei et eorumdem Sanctorum gloriam, illiusque populi devotionem, de opportuno remedio super hoc providere dignaremur. Nos ergo cupientes cultum divinum, quantum fieri potest, augere, ac populi devotionem crescere, et matura super hoc habita deliberatione, testes examinari, ac processum formari super prædictis mandavimus, ut totius facti et negotii veritas dignosceretur, et super prædictis melius providere possemus. Absoluto igitur processu super prædictis, visum etiam fuit nobis consilium a sancta sede Apostolica E petere, et sic nomine ipsius per litteras Illustrissimi ac Reverendissimi Dom. Cardinalis Maffei negotium totum ad nos remissum fuit. *Id autem probatur ex litteris ipsiusmet Cardinalis, ad Pinellum scriptis* XXIX *Maji* MDLXXXVII; *quibus subjungit :* Nos igitur communicato negotio in congregatione nostra generali, ac matura desuper habita consideratione, prædictas reliquias, ut proprias prædictorum Sanctorum, venerandas esse ac venerari in futurum deberi, auctoritate tum nostra ordinaria, qua fungimur, tum Apostolica nobis delegata, ad Dei Opt. Max. honorem, eorumque Sanctorum ac totius curiæ cœlestis gloriam mandamus, præcipimus ac jubemus *etc.*

cultum apud se solennem

5 *Hactenus instrumentum authenticum, ex quo de cultu manifestissime constat. Litteræ Rettini Parochi testantur, lipsanothecam ipsam in scrinio recondi quinque clavibus obserato, quæ a diversis servantur. Addunt, deesse ossiculum sub palma aut vola manus, quod olim Archiepiscopus Strozzius avulserit, atque item particulam pollicis exiguam, quam perperam ex Metaphraste et Surio id esse censent, quod virgo draconi objecerit, de quo vide pag.* 636 *num.* 194. *Referunt præterea eædem litteræ, celebrem cardinalem Joannem Baptistam Pallottam, ad venerandas patroni sui reliquias* F *sæpius accessisse, narravisseque*, se ejusdem sinistram vidisse in Lusitania. *Aliud scriptum nos docet, festum Rapagnani* celebrari solenniter die Decollationis S. Joannis Baptistæ, quo die ipsum Brachium solenni processione defertur sub umbella seu baldachino ab ipso Parocho, cum reliquis de clero et confraternitatibus, cum explosione scloporum a militibus in honorem et festivum plausum, cum totius populi concursu. Elapsis temporibus communitas impendebat ad scuta XXV pro hoc festo , quod ab Illust. Gubernatore Firmano Nicolao Grimaldo fuit in levamen communitatis prohibitum paucis abhinc annis.

testimoniis plurimis confirmatum,

6 *Hæc rursus cultum planissime confirmant, at dolendum prorsus, non æque certa Rapagnani monumenta exhiberi, ex quibus detur colligi, unde, a quo, et quo tempore tam pretiosum depositum eo adductum fuerit. Fert traditio, inquit Baptistellus, in litteris ad Manfredum datis, Patrem aliquem Augustinianum, patria Rapagnanensem, ex insula Rhodo insignem thesaurum transtulisse. (Forte quo tempore urbem occupavit Solymannus Turca* MDXXII) *Subdit, quod in processu, de quo supra, a se accurate lecto, testimonia reperiantur quæ demonstrent, exstitisse olim apud Rapagnanenses membranam vetustissimam characteribus Francicis exaratam, quæ omnia distinctius enarrabat cum approbationibus*

AUCTORE J. B. S.

A *tionibus summi Pontificis et Episcopi Firmani. Est inter alios, qui testetur, Laurentium Censum (Ughellus vocat Lentium) ab anno* MDXLIV, *Firmanum item Episcopum, Gallice peritum, totam olim membranam legisse suisque explicuisse. Deponunt insuper adducti testes, sacellanum quemdam nomine Bartholomæum de monte S. Petri, ob nescio quas cum aliis sacellanis simultates, præfatam membranam furtivo astu surripuisse, unde a visitatore supra laudato non reperta, causa fuerit, cur dictas reliquias declaraverit incertas. Postremum eorum testimonium sumitur a miraculis: ut, quod a peste et ab imminenti grassatorum incendio liberati fuerint Rapagnanenses; quod membrorum usu privatus, pristinæ sanitati restitutus sit; demum ex frequentibus aliis receptis beneficiis, quorum argumenta in votis argenteis aliisque appensis abunde supersint.*

quamvis nos ea conciliare nesciamus.

7 *Hæc in gratiam Rapagnanensium, ne ullo pacto conqueri possint, prætermissum a nobis quidquam, quod de sacro eorum thesauro ad manus nostras pervenit. Iterum precor, ne quis interroget, qua ratione hæc conciliari posse existimem cum iis quæ a Papebrochio in Actis tradita sunt locis principio recitatis; jam enim præmonui hoc spicilegium esse, in quo suum cuique tribuitur pro monumentorum documentorumque pretio et* B *auctoritate. Actum etiam est a Papebrochio pag. 666 de digitis ejusdem S. Prodromi manus dextræ Venetiis et Mauriennæ servatis, quos certe alterius manus esse oportet, quam sint eæ de quibus hactenus locuti sumus. Crescit difficultas ex aliis authenticis instrumentis, quæ ad nos Monachio destinata haud inverisimiliter probant, jam sæpe dictam S. Præcursoris manum dextram illic in serenissimi Electoris Bavari Sacrario religiose honorari. In quo et partem sacri cranii reperiri, fidem faciunt Caroli nostri Consolati litteræ ibidem datæ* XXII *Decembris* MDCC, *quæ an cum aliis partibus, quas Papebrochius tam studiose dispertitus est, satis apte combinari possit, haud equidem satis intelligo. Sed instrumenta nostra in medium proferamus.*

Sic in sacrario Electoris Bavari

ex litteris Sigismundi Poloniæ Regis

8 Sigismundus tertius Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, Livoniæque, etc. Nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque hereditarius rex. Universis ac singulis, quorum interest ad notitiam deducimus. Nobis ex Moscovia a generoso Alexandrino Corvino Gasiewski magni Ducis Lithuaniæ referendario, capitaneo nostro Vieliisiensi, allatum esse scrinium ex antiquo magnorum ducum Moscoviæ C thesauro, in quo depositæ continentur pretiosissimæ sanctorum Joannis Baptistæ et Dionysii Areopagitæ sacræ reliquiæ, de quo testantur cancellarius Moscoviæ ac thesaurarius aliique illius nationis viri primarii et fide digni; esse vere illud ipsum, quod ex mandato magni Ducis Porissii, ut patet ex inscriptione, quæ ex Moscovitico Idiomate latine reddita sic habet: ex mandato magni Domini Car, et magni ducis Porissii Theodori per universam Russiam imperantis, ac ipsius Majestatis filii magni ducis Theodori Borissovii totius Russiæ, hoc scrinium pro ossibus sanctorum Joannis Baptistæ et Dionysii Areopagitæ constructum est anno quarto ipsorum Imperii, a creatione vero mundi supra septies millesimum centesimo decimo.

et testimonio magni Lucis Moscoviæ

9 Constructum inter alia similia scrinia sacris reliquiis plena in antiquo ducum Moscoviæ thesauro asservabatur, ac inter alias reliquias, in hoc scrinio inclusas, semper fuisse in magno honore ac veneratione, tum apud ipsosmet Duces, tum apud clerum totumque populum, neque alio tempore in publicum produci solitas, quam in ipsa sexta feria majoris hebdomadæ, cum passionis Dominicæ memoria ita sancte a Moscis recolitur, ut illa tota nocte se totos devotioni impendant, eamque consuetudinem antiquitus observatam esse, ut convocatis, patriarcha, metropoliticis episcopis ac uni- D verso frequentissimoque clero, magnus Dux, ipse primus locum thesauri ingrederetur, ibique potestatem faceret prædictis ecclesiæ prælatis, ut per ordinem sacras illas reliquias omnes in summum templum arcis Kryngrod efferrent. Patriarcha partem spineæ coronæ Christi Domini præferebat, hunc metropolita Moscoviæ, partem de ligno sanctæ crucis portans, sequebatur; tertius est, qui lac Beatissimæ Virginis gestabat: deinde sacra manus sancti Joannis Baptistæ portabatur, postea manus sancti Dionysii Areopagitæ ac deinceps aliæ sacræ reliquiæ, quæ omnia in vertice capitis a quolibet gestabantur.

ostenditur sacra S. Prodromi manus:

10 Insuper testantur iidem Mosci, has reliquias, et præcipue manum sancti Joannes Baptistæ ante centum et quinquaginta fere annos a Græcis orientalibus in Moscoviam esse translatam, et testimoniis aliquot patriarcharum et metropolitarum tamquam veram et legitimam approbatam. Neque enim solent Mosci reliquiis ullam adhibere fidem, ni saltem duorum patriarcharum et trium metropolitarum testimonia accesserint, ex quibus omnibus tantum probabilitatis constare videtur, ut de veritate istarum reliquiarum nemo prudens dubitare possit. E Quandoquidem a Moscis, schismaticis licet, pro veris commemoratorum sanctorum Joannis Baptistæ ac Dionysii Areopagitæ sacra hæc pignora ita secure pieque culta sunt, ut facile nobis etiam persuadeamus fidem et probabilitatem apud pios Catholicos illis quoque non denegandam esse, imo devotionem magis cujusvis in honorem Sanctorum prædictorum a nobis charissimo cognato et affine nostro Guilhelmo utriusque Bavariæ duce, cui id amoris et benevolentiæ ergo transmisimus, excitandam non dubitantes, quin pro suo erga hos Sanctos amore ac pietate sacras hasce reliquias in magno pretio, honore ac veneratione sit habiturus In cujus rei fidem præsentes manu nostra subscriptas, sigillo nostro communiri mandavimus. Datum Varsoviæ die II mensis Junii anno Domini millesimo sexcentesimo decimo quarto regnorum nostrorum Poloniæ XXVII, Suetiæ vero XXI anno.

† Locus Sigilli.

Sigismundus Rex.

uti etiam testatur episcopus Plocensis.

11 Henricus Firlei de Dambroioicra Dei et Apostolicæ sedis gratia episcopus Plocensis Fidem facio et attestor me a compluribus nationis Moscoviticæ F hominibus, nec non Polonis nobilibus, qui in præsidio civitatis metropolis Moscoviæ fuerunt, potissimum vero a generoso Domino Alexandro Gasiewski, referendario magni Ducis Littuaniæ eorumdem præfecto, certo accepisse, manum divi Joannis Baptistæ, quam serenissimus rex Poloniæ et Suetiæ Sigismundus tertius ex veteri chartophylacio Ducum Moscoviæ sibi oblatam, serenissimo Guilhelmo comiti Palatino Rheni et utriusque Bavariæ duci, muneris loco transmisit, a Joanne quondam Comnæo imperatore Constantinopolitano penultimo, magno Duci Moscoviæ fuisse donatam. In cujus rei testimonium præsentes manu mea subscripsi et sigillo communiri mandavi. Datum Monachii die XX mensis Januarii anno Domini MDCXIX. Henricus Firlei de Dambroioicra, episcopus Plocensis, manu propria.

Plura de hujus modi reliquiis

12 *Hisce duobus testimoniis adjecerat Consolatus characteres Moscoviticos, lateri superiori thecæ Electoralis inscriptos; sed cum hi nihil contineant, præter ea quæ in instrumento regio ex lingua Ruthenica Latine reddita sunt, non est operæ pretium, eos hic repræsentare. Adjunctæ præterea erant imagines binæ, altera S. Joannem Baptistam, altera S. Dionysium Areopagitam referentes, quæ ejusdem argenteæ capsulæ operculo,*

A *culo, una infra alteram insculptæ visuntur. Posterior huc non facit; nec adeo singularis est, cum in Kalendario nostro Moscovitico figurato, ante tomum primum Maji, talis non una reperiatur: videsis tabulam Aprilis, die secundo, ubi imago Titi abbatis ab hac Dionysiana vix quidquam differt. Effigies S. Prodromi allata est, similis ei quam in æs incidi curavit Papebrochius pag.* 666, *nisi quod Monachiensis resectum caput ferre non videatur, alarumque plumas ad genua usque demissas habeat, nulla de cetero antiquitatis aut raritatis nota insignis; ut proinde visum sit, curiosum lectorem ad prædictam Papebrochii iconem remittere.*

nec refertur nec conciliare possumus.

13 *Quæ a Papebrochio in Actis et in hoc Spicilegio de Sancti nostri brachiis et manibus dicta sunt, sufficient, opinor, ut ne diligentiam nostram a quoquam desiderari patiamur; quamquam de cetero, ut etiam supra innuimus, prorsus non videamus, quo demum pacto tam diversæ oppositæque narrationes inter se concordari aut conciliari possint. De digitis item satis multa collegimus, ut alia undecumque conquirere opes non sit. Qui plura cupit, adeat Cardosum in Hagiologio Lusitanico ad diem* XXIV *Junii, aut alios gazophylaciorum sacrorum descriptores; nobis plura cumulare non lubet, ne bicipitem non solum, ut aiebat* B *olim Guibertus abbas de pignoribus Sanctorum lib.* I *cap.* 3 *pag.* 336, *sed et trimanum atque adeo plusquam monstruosum fuisse Baptistam sanctissimum asserere cogamur, aut miraculum fingere multiplicationis membrorum, quod nostra auctoritate obtrudere non præsumimus. Hinc consulto neglleximus verba facere de magnifica lipsanotheca, quam V. C. Stephanus Baluzius in Præfatione historiæ suæ, illustrissimæ familiæ Turris Arvernicæ exhibuit, cum post ingeniosam Papebrochii partitionem, credibile non sit, partem aliquam veri capitis S. Præcursoris superesse, quæ magno ei busto inserta sit. Ne igitur his aut similibus nimium accrescat nostri operis moles, cetera ad varias corporis sacri partes pertinentia prætermittimus, pauca addituri de aliis tribus digitis, Parisiensi in Francia, Ossecano in Bohemia, et Valentianensi in Belgio. En testimonia a Claudio Castellano ex archivo metropolitanæ Parisiensis descripta, ex quibus constet digitum sancti Prodromi ibi honorari. Sunt autem hujusmodi.*

Testimonia de digito S. Jo. Bapt.

14 Universis præsentes litteras inspecturis Frater Latinus, permissione divina Ostiensis et Veliternus episcopus, salutem in Domino in sempiternum. Notum facimus, nos vidisse Testamentum felicis recordationis Domini Adriani, electi in summum Pontifi- C cem, conditum ab eodem cum esset sancti Adriani Diaconus Cardinalis, scriptum manu Bonamoræ de Corresia publici Notarii, prout ejusdem scripturæ inspectio prætendebat, quem quidem Notarium nos familiariter novimus, utpote qui post obitum prædicti Domini Adriani de nostra familia extitit, et credimus eum voluntate Testatoris ejusdem fideliter conscripsisse: ipsum vero Testamentum infrascripta verba inter cetera continebat: *Item Parisiensi Ecclesiæ lego libras ducentas Turonenses pro Anniversario meo ibi faciendo: item Digitum S. Joannis Baptistæ: item Casulam, Dalmaticam, et Tunicellam.* Nos itaque, in hujus rei testimonium, præsens scriptum fieri fecimus et sigilli nostri appensione muniri. Datum Romæ, II Nonas Februarii, Pontificatus Domini Honorii Papæ IV anno I.

ab Adriano 4 Papa per testamentum legato

15 Miseratione divina, Ancherus, tituli sanctæ Praxedis; Gervasius, tituli S. Martini in Montibus; Gaufridus, titulæ sanctæ Susannæ presbyteri et Benedictus S. Nicolai in Carcere Tulliano diaconus, Cardinales; Magister Petrus de Mediolano S. R. E. Vicecancellarius, ac Berardus de Neapoli E. R. Notarius: Universis præsentes litteras inspecturis salutem et rei gestæ memoriam. Præsenti scripto testamur, nos vidisse ac diligenter inspexisse Testamentum fel. rec. D. Adriani, electi in summum D Pontificem, conditum ab ipso, in minori officio constituto, videlicet dum esset S. Adriani Diaconus Cardinalis, scriptum per manus Bonamoræ, filii quondam Bonamici de Corresia, Lucanæ diœcesis, publici imperiali auctoritate Notarii, et ejusdem tunc Cardinalis sigillo, et subscriptione memorati notarii, roboratum, sicut sigilli ejusdem inspectio et memorati Testamenti pagina perhibebant, non cancellatum, non abolitum, nec in aliqua sui parte vitiatum, sed in prima sui figura. In quo quidem Testamento, inter cetera continebatur hæc clausula: *Item Parisiensi Ecclesiæ lego libras ducentas Turon. pro Anniversario meo, ibi faciendo: item digitum sancti Johannis Baptistæ: item Casulam, Dalmaticam et Tunicellam.* In cujus visionis et inspectionis testimonium, et ne de prædictis rebus legatis, vel earum aliqua et maxime de prædicto Digito dubitatio imposterum oriatur, præsentes litteras fieri fecimus in testimonium veritatis, et nostrorum sigillorum munimine roborari. Datum Romæ anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo sexto, mense Martii, Pontificatus D. Honorii Papæ quarti anno primo.

AUCTORE J. B. S.

16 Miseratione divina, Frater Hieronymus Prænestinus, Bernardus Portuensis, Episcopi; Hugo tit. S. Laurentii in Lucina, Comes tit. SS. Marcellini et Petri, Gotifridus S. Georgii ad Velum-aureum, et Jacobus sanctæ Mariæ in Via-lata, Diaconi; Cardinales: universis præsentes litteras inspecturis, sal. et rei gestæ memoriam. Præsente scripto testamur nos vidisse ac diligenter inspexisse Testamentem fel. rec. D. Adriani electi in summum Pont. conditum ab ipse in minori officio constituto, videlicet dum esset S. Adriani Diac. Cardin. scriptum per manum Bonamoræ sibi quondam Bonamici de Corresia, Luc. Diœc. publici imperiali auctoritate Not. et ejusdem, tunc Card. sigillo, et subscriptione memorati Notarii roboratum, sicut sigilli inspectio et memorati Testamenti pagina perhibebant, non cancellatum, non abolitum, nec in aliqua sui parte vitiatum, sed in prima sua figura. In quo quidem Testam. inter cetera continebatur hæc clausula: *Item Parisiensi Ecclesiæ lego libras ducentas Tur. pro Anniversario meo faciendo: Item, digitum S. Joannis Baptistæ: Item Casulam, Dalmaticam et Tunicellam.* Nos itaque in hujus visionis et inspectionis testimonium et ne de prædictis rebus legatis vel earum aliqua et maxime de præd. Digito legato, dubitatio imposterum oriatur. præsentes litteras fieri fecimus in testim. veritatis, et nostrorum sigillorum munimine roborari. Datum Romæ anno D. millesimo ducentesimo octogesimo sexto, mense Martii, Pontificatus D. Honorii Papæ quarti anno primo.

E *ecclesiæ Parisiensi.*

F

17 *Hæc pro Parisiensibus. De digito, et quidem indice, Ossecano habemus Godefridi Andreæ Rottenbergii nostri litteras cum testimonio P. Prioris Ossecani: sed cum hæc omnia clarius explicet Crugerius in sacris Pulveribus ad* XXIV *Junii, malui ejus verba describere.* Ceterum quod reliquias attinet, *inquit,* de ejus *(Baptistæ)* ossibus Carolus IV ornata auro et argento Metropolitanæ Pragensi donavit ecclesiæ. MS. vetus codex. In Wissehradensi exempta Collegiata caput, vel ejus partem maximam habuerunt; et quidem in aurea patena, corona aurea incinctum, quod sub disturbia Hussitica, Wratislaviam avectum, numquam a Cathedrali D. Joannis Pragam redivit. In Ossecano porro monasterio, ad fines Bohemiæ, Cistercienses religiosi digitum indicem, quo Christum generis humani servatorem, tamquam Agnum Dei demonstravit, hodieque crystallo inclusum, et auro exornatum ostentant. Vidi ingens orbis in

Reliquiæ ejusdem in Bohemia.

Digitus in monasterio Ossecano;

Bohemia

AUCTORE J. B. S.

A Bohemia clenodium, cultuque quo par erat, sum veneratus. Przemislaus Ottogarus, Bohemiæ rex jam quintus, post ingentem partam de Cumanis victoriam, inter manubias Ungaricas repertum, insinuato sacro loco, paulo ante ad suam tutelam devoluto, illius ingentis victoriæ indicem, præterea et arrham perpetuam suæ benevolentiæ erga prædictum Ordinem, donavit. *alius Valentianis.* *De digito altero C Poli Valentianas translato, videri potest historia abbatiæ S. Joannis ejusdem urbis, a D. Ludovico le Mercier Gallice edita* MDCXXXV. *Item noster Balduinus Willot in epitome Hagiologii Belgici, ad* XXIV *Junii. Rayssium non nomino, nam his me tædet diutius inhærere. Fastidium et nobis et lectoribus creamus, dum nimis religiose S. Joannis Baptistæ cultoribus obsequimur. Reliquium est, ut sequenti paragrapho Neapolitanorum votis obsecundemus, ea subnectendo, quæ de celebratissimo istic ejusdem Sancti sanguine non ita pridem ad nos transmissa sunt.*

§. II. De sancti Prodromi sanguine Neapoli.

B *Ampullæ sanguineæ plures Neapoli;* Reliquias, *tanto numero et tot diversis locis distractas, recensens Papebrochius cap.* 4 § 8, *pag.* 655, *agit* de sacro sanguine S. Joannis Baptistæ Vasati, Neapoli, Modoetii. *Ex primo et ultimo loco nihil superaddendum accessit; at Neapoli accepimus distinctiorem notitiam, non unius sed variarum crystallinarum ampullarum sacri sanguinis, quatuor diversis locis ibidem asservati; idque opera viri illustris doctique Dominici De Georgio, strenui in colligendis necessariis nobis monumentis allaboratoris; ex cujus epistola Italica data* 2 *Januarii* MDCCXIV, *quæ ad rem faciunt Latine reddam, collata cum iis, quæ operose ad nos perscripsit noster Josephus de Luciis, aliam phialam adducens D. Alexandri Caraccioli, quam hic indicasse suffecerit. Nimirum Papebrochius loco citato, ex scriptoribus Neapolitanis, a num.* 277 *solum meminerat illius miraculosi sanguinis, qui nunc* in ecclesia S. Gregorii honoratur, post illuc translatas cum reliquiis *ex templo S. Michaelis archangeli ad Bajanum* sanctimoniales nonnullas *per venerabilem Paulum Buralum Cardinalem Aretinum, Neapolitanum archiepiscopum anno* MDLXXVII; *unde conqueri posse videbantur ecclesiæ, aliæ ejusdem sacri thesauri participes: ea præsertim in qua frequentius, imo toties quoties* C *renovatur percelebre miraculum liquefactionis seu ebullitionis, quam Papebrochius confudisse omnino videtur cum Gregoriana, utpote ad eam referens verba nostri Joannis Pekenii ex Hercule suo Prodicio, num.* 279.

19 *prima et celeberrima in Donna Romita,* *Primum itaque et præcipuum templum, quod liquefactionis perpetuo quasi prodigio gloriatur, est monasterii nobilium sanctimonialium S. Mariæ, vulgari nomine notissimi,* di donna Romita, *ubi vasculum crystallinum, exiguum, seu ampullula extat, tertia dumtaxat sui parte vacua, adeoque ferme repleta coagulato et duro sanguine, veluti infra in delineatione exhibetur num.* I. *Illud istic stupendum maxime, quod, teste laudato De Georgio, sanctus Prodromus toties liquefactionis miraculum repetat, quoties in missa de festo duplici ejus recitatur oratio, vel alio quocumque die in missa de ipso sancto, dum legitur ejus Evangelium; allii costam opponi volunt, de qua re mihi non satis constat. Eo ipse accesserat, ut vasculi delineationem huc ad nos destinandam fieri curaret; vidit miraculum, nempe sanguinem prius concretum et quasi gelatum, mellis instar fluidum reddi. Additur in instrumento mox citando, nonnumquam etiam observatum fuisse, succedere post prandium liquefactionem sanguinis, siquando in peregrinantium advenarum gratiam exponatur, privatimque recitetur Evangelium; quod tamen numquam accidit si hæretici adfuerint aut ca-* D *tholici nimium increduli. Cujus rei testimonium habemus, a nostro Patre Stephano Imperatrici datum* XIII *Martii* MDCC; *cui similia passim obvia sunt. Atque ad hanc ecclesiam, inquit De Georgio, spectat miraculum coram Serenissimo Joanne Wilhelmo, nunc Electore Palatino, factum; de quo supra memoratus Pekenius, in tractatu Papebrochiano, dicto num.* 279 *locutus est, generaliori formula Parthenonem appellans, non addito proprio nomine* di Donna Romita.

20 *Porro ex eo ipso monasterio ad nos misit De Georgio scriptum aliquod Italicum manu abbatissæ D. Mariæ Teresiæ de Sargano et a Notario publico subsignatum* XXX *die Decembris anno* MDCCXIII, *quod in Acta nostra referri sanctimoniales desiderare testatur.* *unde ad nos missum instrumentum authenticum,* *Historica narratio est fugæ Religiosarum ex Oriente, ipsarumque cum pretiosissimo pignore Neapolim adventus, fundationis monasterii etc. quæ quantam fidem mereatur ex solo principio colliget eruditus lector. Sic ferme incipit: Anno* CCCXXIV *Constantinus imperator Roma discessit, Constantinopolim expugnaturus, quo sedem imperialem transtulit, urbique secundæ Romæ nomen indidit. Quæ aperte falsa sunt, cum nec eo tempore Constantinus Romæ fuerit, nec de Constantinopoli erigenda tunc cogitarit. A primo errore ad alterum* E *delabitur, sic pergens: deinde anno* DCCXLIII *exorta est in Oriente hæresis Constantini Copronymi adversus reliquias et imagines sanctorum etc.* *quod in multis non probamus,* *Falsa veris immiscentur; ante annos viginti jacta erat sementis et continuo exarserat Iconoclastica pestis sub Leone Isaurico, ut peritis notissimum est. Pergit instrumentum memorare, validum a Copronymo collectum exercitum, quo ferrum et flammas sacris omnibus minitabatur; unde metu perculsi orthodoxi, in varias Occidentis partes se receperint, adeoque et religiosæ Virgines aliquæ Neapolim appulsæ, varia ibi exstruxerint monasteria, quæ inter non postremum fuerit hoc, quo de agimus, quod aliis olim seu Græcis seu Latinis nominibus indigitatum, illud hodie vulgatissimum servat,* di Donna Romita, *quo prodigiosissimus S. Prodromi sanguis ex Oriente comportatus sit.*

21 *Hæc nobilissimi parthenonis, si non adeo certa, saltem non omnino inverisimilis traditio, quæ in præfato scripto, paulo acrius opponitur traditioni alteri de sanguine a rege Carolo Andegavensi, nescio unde in Italiam allato, datoque Parthenoni olim celebri S. Archangeli Michaelis ad Bajanum, ut credi volunt scriptores Neapolitani citati a Papebrochio num.* 277, *et nobis recentius persuadere conantur aliæ sanctimoniales Neapolitanæ ad S. Gregorii Armeni, alias* di S. Ligorio, *in alio instrumento, æque ac prius authentico, atque ab abbatissa D. Violante Pignatelli et a notario itidem subscripto* XXVIII *Decembris prædicti anni* MDCCXIII. *nec cum altero ad S. Gregorii* F *Postulant et istius parthenonis virgines traditionem hanc suam in Acta tamquam authentice recipi, sic ut quodammodo de alterutrius majori probabilitate sententiam ferre compellamur, contentionis fomitem religiosis istis domibus præbituri. Sed nos discordiæ funem trahere haud quaquam volumus, nec proinde instrumenta illa integra hic inserere, quæ pro sua traditione singula id solum probant, quod nemo negare intenderit, nempe in utroque monasterio S. Præcursoris sacrum sanguinem honorari, et ineffabili modo liquescere, qua in possessione ut bonæ moniales pacifice perseverent, ipsumque Sanctum religiosis virtutibus pie et humiliter venerentur, utique ultro et licenter consentimus. Quid per conjecturam non usquequaque improbabilem de tota hac re dici possit cum D. de Georgiis infra explanare conabimur.* *examinamus aut conferimus.*

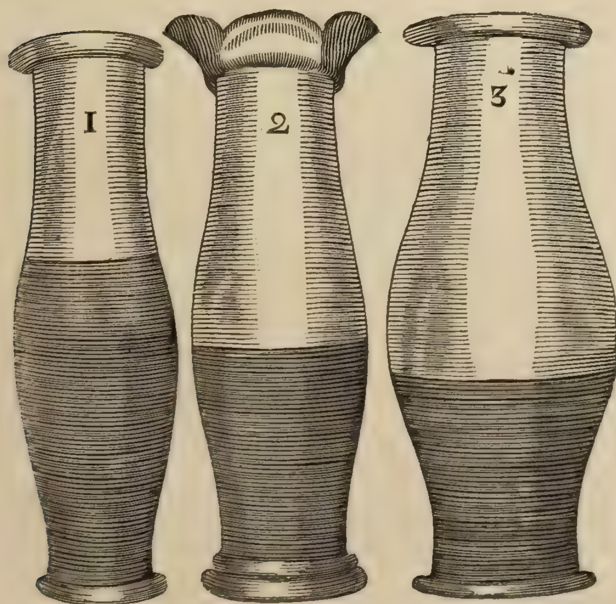
22 *De prima illa et celebriori ecclesia* di Donna Romita *jam dicta sufficiant: de altera S. Gregorii nonnulla habet Papebrochius, quibus sequentia ex D. De Georgio subjungi cupimus. Est hic nimirum locus, celebritate alteri proximus, ubi laguncula alia crystallina* *Alia ampulla Gregoriana*

A *lina, priori non absimilis, ut ex delineatione num.* 2 *manifestum est, publicæ venerationi exponitur; in eo diversa, quod hic sanguis tertiam tantummodo vitrei vasculi partem impleat; præterquam quod et aliud maxime notandum discrimen occurrat; nam ubi ampullula superius laudata quocumque die aut tempore prodigiosa est, Gregoriana solo Decollationis festo ebullitionis miraculum exhibet. Quin imo annis abhinc octo, inquit De Georgio, liquefactio non apparet nisi in festivitatis pervigilio post decantatas vesperas; rursumque succedit postridie mane seu* XXX *Augusti, cujus mutationis inscrutabilem causam fatentur moniales; nec alio unquam die aut tempore visam liquefactionem meminerunt, testante id instrumento supra citato, in quo asseritur, minorem vel majorem solito aut diuturniorem ebullitionem, calamitatem præsagire, uti non ita pridem malo suo se didicisse memorant, quando sanguis per plures menses fluidus remansit, donec in monasterio excitatum est incendium, quo temporis momento visus est resedisse et ad primam duritiem rediisse. Hæc novissima sunt, plura vide apud Caracciolum tomo* I *Neapolis sacræ a pag.* 374.

liquefactionem rarius exhibet;

23 *Tertium ordine Neapoli templum, sacro S. Joannis Baptistæ cruore ditatum, est Patrum Oratorii S. Philippi Nerii, vulgi appellatione dictum* de PP. Gelormini. B *Monstratur illic tabellula, opinor lignea, cui adhærent particulæ seu guttæ sanguinis quinque circiter et viginti sæpe jam dicti Sanctissimi Præcursoris. Datam eam olim præfatis Patribus scribit D. De Georgio, ab eo quem supra laudavimus, venerabili Aretino Cardinali, non improbabiliter conjiciens, prædictum Cardinalem, qui moniales Baianas in alia monasteria anno* MDLXXVII *transtulit, tunc (cum per vicarium suum generalem Gasparem Sillum sanctimonialibus Gregorianis ampullulam, ex priori monasterio ablatam et verosimiliter in duas divisam, consignari curavit) guttulas aliquas, forte in partitione relictas; inde accepisse, ac tabellæ agglutinatas dedisse Patribus Oratorii; qui erasas ex tabella sacri sanguinis guttas, ampullulæ vitreæ, procul dubio ad aliarum imitationem formatæ, infuderint, sic ut hoc tempore et rasam tabellam, et vasculum crystallinum videndum exhibeant, in quo tamen nulla unquam aut ebullitionis aut liquefactionis indicia observentur. Nulla istius qualiscumque vasculi delineatio ad nos pervenit, at celebrioribus duabus primis conjuncta est ea, quæ apud PP. Augustinianos* S. Joannis a Carbonara *visitur, nullo etiam hodie prodigio illustris. Habes hic trium ampullarum formam in ære* C *expressam; quarum prima est in monasterio celeberrimo dicto,* Donna Romita. *Altera in S. Gregorii Armeni, vulgo* San Ligorio. *Tertia, in S. Joannis de Carbonara.*

tertia apud Patres Oratorii, numquam;

24 *De loco, Carbonara dicto, multa curiose collegit* D *Caracciolus a pag.* 155, *ubi in elencho reliquiarum dictæ ecclesiæ notat, conspici pretiosum sanguinem S. Præcursoris, qui quotannis a primis festivitatis (non dicit cujus) Vesperis, per totam octavam tam liquidus et spumans apparet, acsi recens e corpore emissus esset; postea vero iterum solidatur et indurescit, mirante stupenteque universo populo. Ita scribebat Caracciolus anno* MDCXXIII; *sed mutatam rerum faciem audiamus ex D. De Georgio. Servatur ibi, inquit, ampullula num.* 3 *effigiata, præter alteram vacuam, sanguineis nihilominus vestigiis hinc inde conspersam, quam sacro cruore plenam fuisse volunt Augustiniani Patres, sed a sacrista fractam, qui pretiosum liquorem suffuratus sit. Aiunt autem, ampullulam alteram integram se accepisse a Joanne Caracciolo, Reginæ Joannæ olim familiari, in prædicta ecclesia sepulto. Asserunt præterea, ab annis retro triginta celebrem ibi fuisse liquefactionem a vigilia Decollationis per totum festum diem, solitumque in ipsa vigilia deportari sacrum Sanguinem per aliquot urbis regiones, comitantibus equitibus Melitensibus, aliisque Neapolitanis nobilibus: verum ex eo tempore intermissam supplicationem. Quando vero antiquitus fiebat miraculum, tunc et vasculum vacuum,* E *dissolutis miraculis vitro adhærentibus, sanguinei aliquid fundere videbatur, adeo ut gossipio fluidus quodammodo liquor imbiberetur, inter amicos distribuendus. Narrant denique, totis postremis annis quatuordecim, non nisi bis deprehensam ebullitionem, semel apud ægrotam decumbentem, ad quam delata erat ampullula, iterum ante annos octo, dum sacerdos aliquis missam celebrans festo Decollationis, liquidum sanguinem se advertisse testatus est. His ita explicatis, habent Neapolitani quo plane acquiescant. Id unum monendum censui, ampullulas liquefactione illustriores, ita in altari deponi, ut inversæ sint, vacuo inferius spatio, defluxui locum relinquente.*

AUCTORE J. B. S.

quarta apud PP. Augustinianos,

pridem liquescere desiit.

25 *Superest modo concilianda utcumque sanctimonialium controversia circa variam traditionum suarum originem; pro qua meminisse velim bonas Religiosas, meris præjudiciis utramque historiam fulciri, ut manifeste perspiciet quisquis ex num.* 278 *apud Papebrochium (ubi pro quinquaginta, legendum* 50000) *observaverit, non constitisse Neapoli post lucem anno* MDXXVII *etc. cujus Sancti sanguine plena esset laguncula, apud Baianas moniales post ingentem illam hominum stragem reperta; sic ut per multos annos tamquam incerti Martyris reliquia honorata sit; neque id alio judicio deprehensum esse, quam quod de pii sacerdotis consilio,* F *singulorum SS. Martyrum festivitatibus in altari exposita, in solo festo Decollationis S. Joannis Baptistæ induratus saxi instar sacer cruor liquefactus sit. Idem se recentius reperisse testatur D. De Georgio in vetusto aliquo libro per Petrum de Stephanis anno* MDLX *typis vulgato. Quod si tunc temporis tanta fuerit totius rei oblivio aut ignorantia, ut ne quidem nota esset pretiosissima reliquia; quid, obsecro, post duo ferme secula altercandum de obscurissimis traditionibus, nullo prorsus antiquo fundamento subnixis? Gaudeant parthenones prodigiosis suis depositis, Deum laudent, S. Prodromum impensissime colant, sed interim fateantur sese nescire, unde, qua via, aut quo tempore tam insignis hesaurus Neapolim pervenerit. Quo autem pacto apud psas depositus sit, satis probabiliter assecutus videtur am toties laudatus D. De Georgio, cujus conjectura ractatiunculam hanc nostram concludimus.*

Sanctimonialium de suis traditionibus contentiones

26 *Ex jam dictis relationibus DD. de Magistris et de Stephanis eruitur, non infundatam esse receptissimam Neapoli opinionem; eam scilicet, quod in dispersione monasterii Baiani per Cardinalem Aretinum anno* MDLXXVII, *talis monialium distributio facta sit, ut nonnullæ ad S. Gregorii, aliæ ad Donna Romita ablegatæ sint. Cum autem, teste de Stephanis, laguncula sanguinea*

verosimili conjectura componuntur,

AUCTORE J. B. S.

A *guinea apud Baianum plena esset, ut utrique monasterio fieret satis, non inepte arbitrantur Neapolitani, præfatum Cardinalem, thaumaturgum sanguinem ita divisisse, ut alteri duæ tertiæ partes, reliqua vero pars tertia alteri cederet. In ea porro partitione, quam in tabella factam supponunt, excidisse particulas seu guttas aliquas, quæ Oratorio S. Philippi Nerei donatæ fuerint. In hanc Neapolitanorum opinionem bellissime quadrant ambæ priores ampullulæ, superiori schemate repræsentatæ, quorum altera duas tertias partes, altera unam dumtaxat partem sacro sanguine impletas exhibent. Si traditioni suæ nimium insistant moniales Romitanæ, magnum probationis onus suscipiant necesse est : incumbit enim ipsis demonstrare, in sua ecclesia sacrum sanguinem asservatum ante annum* MDLX, *quo librum suum edidit de Stephanis; qui ecclesiarum Neapolitanarum gazophylacia sacra accurate recensens, nusquam meminit, sancti Prodromi sanguinem in templo* di Donna Romita *per id tempus exstitisse, nedum tunc publice expositum et miraculosum fuisse. At multo illustrior est pluribusque prodigiis inclyta Romitana ampullula; quid tum? An inde eruitur aliunde advenisse? Et quid utrobique ejusdem Sancti sanguis est?*
B *Arcanum divinum ipsæ ne scrutentur;* possideant uti possident, *teneant quod habent, non quærant quod nesciunt, aut scire non possunt.*

NOT. 23 *Pag.* 695 *In fine Commentarii de* SS. Orontio et fratribus Martyribus, *hæc addantur.*

De S. Pharnacio

8 *Legenti mihi inter hos fratres martyres etiam* Pharnacium, *reducitur in memoriam, quod Castellanus in Martyrologio suo universali ad diem* III *Junii scribit,* Cordile in Lazica transitus S. Pharnacii confessoris. *Aliunde nobis ignotus est talis nominis Confessor; et ex loco transitus* Cordile in Lazica *(quod oppidum Christophoro Cellario est* Cordyle Colchidis) *vehementer suspicor, illum non esse alium, quam hunc nostrum. Quandoquidem dicunt Acta septem sanctorum Fratrum, hic præmissa num.* 7, Sanctus deinde Pharnacius, cum esset Corduli, ad Dominum emigravit die tertia mensis Julii. *Auctor, quiscumque ille sit, ex quo sua notavit Castellanus, potest respexisse hunc ipsum locum, ubi simpliciter videtur* Pharnacius *indicari morte naturali obiisse, itemque obitum ejus, qui contigisse dicitur* die tertia Julii, *per errorem librarii adscripsisse diei tertiæ* Junii.

martyrne an confessor censendus sit.

9 *Interim potius* Martyrem *dicendum esse* Pharnacium, *quam* Confessorem; *tametsi locus citatus indeterminate loquatur; colligitur ex Actis ubi omnes*
C *septem notantur Martyres facti esse. Et tamen de* Erote, *simili loquuntur phrasi num.* 4, *quod* primus fratrum ad Dominum emigravit mensis Junii die XXII. *Atque etiam de reliquis fere omnibus sic loquuntur, ut tormentorum nihil indicent, sed tantum mortis locum ac diem. Interea omnes, ut dixi, appellantur martyres, atque adeo etiam* Pharnacius. *Error quoque scribentis mensem* Junium *pro* Julio, *ignoscentiam meretur, diem tamen recte notat* tertium, *quo et in Actis notatur obiisse* Pharnacius. *Interea tamen quamvis aliis atque aliis diebus obierint Martyres, tamen uno eodemque coluntur* XXIV *Junii, quo Orontius, inter ipsos celebrior, vitam, postquam præcipitatus fuerat in mare, finivit.*

NOT. 24. *Pag.* 697 *subnecte Commentario prævio, de* S. Simplicio, episcopo Augustodunensi —

Reliquiæ SS. Simplicii et Syagrii

3 *Hactenus nihil de reliquiis istius Sancti dictum est. Scriptor novitius Baillet, in suis sanctorum Actis, simpliciter de* S. Simplicio *dicit;* Conservatur una reliquia hujus Sancti in abbatia Gratiæ Parisiis. *Poterat addi indicatio, unde allata fuerit. Sed hoc non placuit auctori. Pluris sacras reliquias facit Castellanus, canonicus ecclesiæ Parisiensis, scribens ad nos hunc in modum :* Anno MDCXCIV Abbatissa S. Andochii Augustoduni curavit aperiendam capsam reliquiarum sanctorum Simplicii atque Syagrii, ac

Augustoduni;

utriusque ossa quædam Parisios misit ad Abbatissam Vallis Gratiæ, cui illa fatebatur se esse obstrictam. D

quædam inde ossa Parisios, ad Vallem Gratiæ missa anno 1694.

4. Paulo ante ego fueram in dicta abbatia Vallis Gratiæ, feceramque processum verbalem omnium reliquiarum, tam illarum, quas monasterio donaverat ex oratorio suo rex Ludovicus XIII et regina Anna Austriaca, quam aliarum, quas moniales ipsæ transtulerant ex priori monasterio suo Vallis Profundæ, quod abest Parisiis tribus leucis. Deinde eodem anno MDCXCIV, die XXV Novembris idem monasterium mihi donavit dimidium unius vertebræ S. Syagrii; et die X Decembris sequentibus Priorissa, nomine Abbatissæ, mihi præterea misit in parva pyxide sigillata fragmentum cranii S. Simplicii.

Pars donata D. Castellano,

5 Conservavi dictas sacras Reliquias in meo oratorio usque ad diem XII Augusti MDCCI, quando illas transtulli in ecclesiam nostram B. Mariæ virginis ac posui reliquiam S. Simplicii in parva tumba plumbea (habet enim vere formam tumbæ) quæ inventa fuerat intra summum altare, plena Reliquiis anonymis, feria quarta, XXIX Aprilis MDCXCIX; quando altare illud destructum fuit, ut E construeretur novum ex promissione Regis, et dicta parvula tumba interim recondita fuit in alio altari temporaneo, donec altari Regis esset absolutum; quod tamen hactenus non esse inchoatum causa, ut dicitur, bellorum.

deposita ab ipso in cathedrali.

6 Reliquiam vero meam S. Syagrii deposui in vase crystallino, fabricato in formam ciborii, quod pariter inventum fuit in demolitione altaris posterioris, quod positum erat pone summum altare, illudque supereminebat, in quo tantum canebantur missæ in feriis. In dicto autem ciborio erant etiam reliquiæ, pergameno involutæ, cui inscripta nomina longitudine temporis ita fugerant, ut legi amplius nulla possent. Illud porro ipsum altare (dum differtur tam hujus, quam summi, nova constructio) denuo excitatum fuit, in eoque repositum est die XII Augusti MDCCI, ciborium cum mea S. Syagrii reliquia, additis instrumentis necessariis de ejusdem veritate, involutis in charta sigillata.

Quærit Castellanus

7 *Hactenus Castellanus, qui et pergit in eadem epistola sua, scripta die* V *Augusti anno* MDCCIX, *narrare de quadam reliquia sibi fortuito tradita, cujus majorem notitiam desiderat. Narrationem ejus hic adscribo, si forte per hoc desiderata notitia obtineri possit. Ait igitur.* Quæ hactenus dixi me commonefaciunt, ut, quod dudum facere meditabar, scisciter ex vobis de sequentibus reliquiis. Die lunæ XXIV Martii F anni MDCCII, dum forte transirem per pronaon ecclesiæ B. Mariæ, aggreditur me e regione sacelli beatæ Virginis, nescio quis, ac porrigens involucrum sigillatum dicebat, Domine mi, mandatum mihi est, hasce tibi donare reliquias. Ego illico me abdidi post proximam columnam et resignans involucrum, inveni cranium rotundum cum agglutinato in concavo ejus pergameno, cui inscripti elegantibus litteris cæruleis Gothicis seculum XIII referentibus, legebantur hi duo versus,

de alia insigni reliquia sibi oblata,

De societate sancti Floriani regis et martyris,
et sanctæ Egelindæ uxoris suæ martyris.

qualis esse possit

8 Postquam hæc legeram, nec quidquam scripti invenirem in involucro, converti me denuo ad laterem, disquisiturus ab eo, quid illud rei esset; sed nusquam ipsum deprehendi amplius, nec deinceps rescire aliud potui. Adivi ergo tomum vestrum primum Maji; indeque intellexi quidem, cur Florianus appelletur rex, quamvis id numquam fuerit, sed nusquam reperi nomen Egelindæ, neque etiam, quod uxorem habuerit Florianus iste. Conservo hodiedum eamdem reliquiam in oratorio meo, cupidus

A pidus aliquid amplioris notitiæ de illa alicunde nancisci.

et respondetur.

9 *Timeo ego, ut nanciscatur, nisi Deus revelet. Egelinda certe nulla nominatur in duplicibus S. Floriani Actis, quæ quarta Maji illustravimus; neque ulla ibidem mentio fit uxoris, quam an unquam habuerit æque ignoratur. Neque vero apud Martyrologos, tam antiquissimos, quam recentiores ullam reperire est memoriam Egelindæ sanctæ, nedum martyris. Interim reliquiam illam tam insignem alicujus vere Sancti esse, ac pro tali privato cultu honorari posse, suadet antiquitas inscriptionis. Noto tamen, inscriptionem non declarare, esse illud sacrum cranium S. Floriani, sed esse ait, alicujus* de societate *ejus* D *(passi enim sunt cum ipso commilitones* XL*) qui cum* AUCTORE C. J. *anonymus esset, voluerit auctor inscriptionis, quis et qualis esset quadamtenus declarare per sequentia verba, quod nempe cranium illud sit martyris, qui cum S. Floriano et S. Egelinda passus fuit. Et sane cum unum tantummodo sit cranium, non potest illud inscriptio ad plures homines referre Florianum et Egelindam, sed ad unum tantum, qui illo in martyrio socius fuit. Quæ de Egelinda memorat scriptor, potest per incertam traditionem accepisse; nulla certe nituntur auctoritate antiqua.*

INDEX

INDEX HISTORICUS

IN TOMUM V JUNII

Fmma

F

G

H

Lucia

Oswaldus,

U

V

W

Walcherus

INDEX TOPOGRAPHICUS

IN TOMUM V JUNII

Antiochia,

B

C

Cestria

Givikinstein

N

N

O

P

R

S

INDEX

ONOMASTICUS

AD V TOMUM JUNII

A

B

C

D

E

INDEX MORALIS

B

E

Judex

N

O

P

R

Religionem

S

Silentium

FINIS.

MONTE ALBANO EXCUDEBAT VICTOR BERTUOT, DD. EPISCOPI TYPOGRAPHUS, MDCCCLXVII.

